NAZIONALE
R. BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
8 ๆ
41 B
5
ROMA

Perez, James
Explanationes in psalmos Davidicos

R. BIBLIOTECA

Tere

DE
CH

DOCTIS
explanatio
In Canv
ecc

Item Tractatus
reſolu

VNA CVM
I

Adiecta
Omnia nunc

Alter

VENETIIS, Ap

Domus Ro

D. IACOBI PAREM DE VALENTIA CHRISTOPOLITANI EPISCOPI.

DOCTISSIMAE ET PLANE DIVINAE explanationes in centum & quinquaginta Pſalmos Dauidicos. In Cantica officialia, ſeu ferialia, & euangelica, quæ in eccleſiaſticis officijs decantatur. In Canticum Sanctorum Ambroſij, & Auguſtini.

Item Tractatus ſanè quam argutus Quæſtionum quinque cum earum ſubtiliſſimis reſolutionibus contra Iudæos Chriſtianæ fidei aduerſarios.

VNA CVM EXCELLENTISSIMA EXPLANATIONE IN CANTICA CANTICORVM.

Adiecta nuperrimè in Symbolum Diui Atanaſij Epiſcopi aurea expoſitione.

Omnia nunc demum ad vetuſtorum exemplarium fidem accuratiſſimè recognita, & emendata.

ADDITO DVPLICI INDICE,
Altero Pſalmorum & canticorum,
Altero ſingularium & verborum toto opere memorabilium locupletiſſimo.

VENETIIS, *Apud Fabium, & Auguſtinum Zopinos, Frat.* M.D.LXXXI

EGREGIO AC REVER.^DO
D. MARCO ANTONIO
MARTARELLO.
P. MONIALIVM S. LAVRENTII CAPELLANO
VITAE, ET MORVM INTEGRITATE
PRAESTANTISSIMO.

Ioannes Antonius Rampazetus. S. P. D.

QVAM lætitiæ voluptatem ex arctiſſimo incorruptæ amicitiæ noſtræ iam diù inter nos inchoatæ vinculo ſuſcepi, eadem in dies, M. Antoni integerrime, magis magiſq; in me ipſo augetur, & renouatur, cum te, cum primum ad hanc Venetiarum Ciuitatem in rerum omnium affluentia conſtitutam profectus es, ab innumeris & diligi & coli perſpiciam: quo meritò nõ mirari quidem, ſed lætari potius debeo, id enim virtutum tuarum cumulus, id integritas, & fides tua in omnes expoſtulãt: quibus præclaris animi tui dotibus a me haud paucis ab hinc annis cognitis, atq; alijs quidem, quæ multæ, inſignes, magnæq; ſunt, ita me ad te amandum, & quouis obſeruantiæ genere complectendum inflammaſti, vt nihil mihi potius, & antiquius acciderit, quàm te mihi, meq; amiciſſimum eſſe tibi, homini præſertim & multa doctrina erudito, & candidiſſimis moribus exornato, & quod caput eſt, inculpatæ vitæ ſanctitate & religione inſignito, Quæ quam mirificè in te eluceant, tu ipſe optimus es teſtis, permultiq; probati homines, qui non modo a me vera, ſed nec tanta dici, quanta poſſent, atteſtabuntur; Quibus enim hec nota non ſunt? ac tuorum præcipue conſiliorum grauitas, ſermonis tui ſuauitas, doctrinæ & ornamentorum omnium ſplendor? Quo quid maius in homine expeti queat, prorſus non intelligo. Ex quo fit, vt omnium animi quam facile tibi concilientur, te in oculis ferant, tibique obſtricti, & deuicti ſint, in quorum ego potiſſimum ſum numero, eſſeq; debeo; cui vel præſenti, vel abſenti præclara tua nunquàm defuerunt ſtudia, quo profectò neminem te mihi amiciorem iudicaui. Ad quod etiam accedit (id enim plurimi facio) quòd cum tu præ virtutum tuarum nitore quamplurimos ſpectatos viros in tuam contraxeris amicitiam,

eoſdem mihi quam familiariſſimos reddidiſti. Quocirca nihil non modo in vitæ tuæ curſu, quod a veræ amicitiæ legibus alienum ſit, commiſiſſe oſtendis, ſed præſtitiſſe, præſtareq; ea, quæ ab amico animo, eoq; fideli deſideranda ſunt. Omitto miram & incredibilem ſuauitatem, quam vel tu domum meam, vel ego tuam ſæpius ventitando, & horas multas iucundiſſimo ſermone conſumendo percipimus. Quę cum ita ſint, quàm propenſa ac perpetua fuerit, extet, eſſeq; debeat beneuolentia, ſtudium, amor, & obſeruantia demum in te mea, aliorum ſit iudicium. Quod vt clarioribus ſignis, & argumentis omnibus planum facerem: cum Egregius Vir FABIVS *Zopinus vtriuſq; noſtrum familiariſſimus, pro ſumma & ſingulari noſtra coniunctione, vt D. Iacobi Valentiani Epiſcopi Chriſtopolitani doctiſſimas in Pſal. diuiniſſimi Prophetæ Dauid Explanationes vnà cum Canticis denuò typis mittere, & deprimere rogauiſſet, tantum tamque præclarum opus tuo nomine commendandum eſſe cenſui; quod certe nec ab amicitia noſtra abſurdum erit, nec ab operis magnitudine, quando ad doctiſſimos, & prudentiſſimos viros, qualis es tu, ſpectet. Nam cum in eo omnia ferè cùm Veteris, tùm Noui Teſtamenti miſteria explicentur, quibus tanquàm ſuauiſſimo (vt aiunt) pabulo ali, & ſuſtentari videris, & ad quorum ſtudia ſemper prompta, & parata extitit mens, & ingenij tui acies: idcirco iure optimo nomine tuo conſecrari debuit. Mitto igitur hoc ad te munus, quod hilari animo accipies, atq; eò hilarius, quòd ab amiciſſimo traditur, qui non committam vnquam, vt vel ego a te in amore vincar, vel alius plus me ipſo te diligat, quin etiam obſeruet. Vale, meq;, vt facis, ama.*

Datum Venetijs. Cal. Ianuarij. M. D. LXXXI.

INDEX PSALMORVM SECVNDVM ORDINEM ALPHABETICVM.

A

AD te leuaui animam meã pſal. 28. folio. 235.
Ad te domine clamabo pſal. 27. f. 244.
Afferte domino pſal. 28. fol. 246.
Audite hæc omnes gentes pſal. 48. f. 385.
Attendite popule meus pſ. 77. f. 583.
Ad dominum cum tribularer pſ. 119. f. 805.
Ad te leuaui pſ. 122. f. 905.

B

BEatus vir pſ. 1. f. 66.
Beati quorum pſal. 31. f. 264.
Benedicam dominum pſ. 33. f. 281.
Beatus qui intelligit pſ. 40. f. 328.
Benedixiſti pſ. 84. f. 635.
Bonum eſt confiteri pſ. 91. f. 686.
Benedic anima mea I. pſ. 102. f. 725.
Benedic anima mea II. pſ. 103. f. 734.
Beatus vir qui timet pſ. 101. f. 821.
Beati immaculati pſ. 118. f. 853.
Beati omnes qui timent dñm pſ. 127. f. 914.
Benedictus dñs Deus meus pſ. 127. f. 983.

C

CVm inuocarem pſ. 4. f. 94.
Confitebor pſ. 9. f. 138.
Conſerua me domine pſ. 15. f. 177.
Cœli enarrant pſ. 18. f. 202.
Confitebimur pſ. 74. f. 569.
Cantate domino I. pſ. 95. f. 705.
Cantate domino II. pſa. 97. f. 768.
Confitemini I. pſal. 104. f. 761.
Confitemini II. pſ. 105. f. 770.
Confitemini III. pſ. 106. f. 775.
Confitemini IIII. pſ. 117. f. 842.
Confitemini V. pſ. 135. f. 936.
Confitebor III. pſ. 105. f. 770.
Confitebor IIII. pſ. 237. f. 946.
Credidi pſ. 115. f. 837.
Cantate III. pſ. 149. f. 1013.

D

DOmine quid multiplicati pſ. 3. f. 89.
Domine ne in furore I. pſ. 6. f. 107.
Domine Deus meus ĩ te ſperaui pſ. 7. f. 117.
Domine dominus noſter pſ. 8. f. 121.
Dixit inſipiens pſ. 13. f. 160.
Domine quis habitabit pſ. 14. f. 170.
Diligam te domine pſ. 17. f. 186.
Domine in virtute pſ. 20. f. 213.
Deus Deus meus pſ. 21. f. 217.
Dominus regit me pſ. 22. f. 229.
Domini eſt terra pſ. 23. f. 231.
Dominus illuminatio pſ. 26. f. 240.
Dixit iniuſtus pſ. 35. f. 293.
Domine ne in furore II. pſ. 37. f. 306.
Dixi cuſtodiam pſ. 38. f. 313.
Deus auribus pſ. 43. f. 340.
Deus noſter refugium pſ. 45. f. 356.
Deus Deorum pſ. 49. f. 393.
Dixit inſipiens II. pſ. 52. f. 437.
Deus in nomine tuo pſ. 53. f. 440.
Deus repuliſti pſ. 59. f. 446.
Deus Deus meus ad te pſ. 62. f. 476.

Deus miſereatur pſ.66. f.492.
Deus in adiutorium pſ.69. f.527.
Deus iudicium tuum pſ.71. f.534.
Deus venerunt gentes pſ.78. f.596.
Deus ſtetit in ſinagoga pſ.81. f.611.
Deus quis ſimilis pſ.82. f.653.
Domine Deus ſalutis meæ pſ.87. f.652.
Domine refugium pſ.89. f.669.
Dominus regnauit decorem pſ.92. f.693.
Deus vltionum pſ.93. f.693.
Dominus regnauit exultet pſ. 96. f.706.
Dñs regnauit iraſcātur populi pſ.98. f.710.
Domine exaudi I.pſ.101. f.718.
Deus laudem meam pſ.108. f.785.
Dixit dominus pſ.106. f.794.
Dilexi pſ.114. f.836.
De profundis pſ.129. f.917.
Domine non eſt exaltatum pſ.130. f.922.
Domine probaſti pſ.138. f.949.
Domine clamaui pſ.140. f.962.
Domine exaudi 2.pſ.142. f.972.

E

Exaudi domine iuſtitiam pſ.16. f.183.
Exaudiat te dominus pſ.19. f.210.
Exaltabo te domine pſ.29. f.254.
Exultate iuſti pſ.32. f.274.
Expectans pſ.39. f.319.
Eructauit pſ.44. f.344.
Exaudi Deus 1.pſ.54. f.442.
Eripe me pſ.58. f.461.
Exaudi Deus deprecationem pſ.60. f.470.
Exaudi Deus 2.pſ.63. f.479.
Exurgat Deus pſ.67. f.495.
Exultate Deo pſ.80. f.603.
Ecce quam bonum pſ.132. f.930.
Ecce nunc benedicite pſ.133. f.932.
Eripe me domine pſ.139. f.960.
Exaltabo te pſ.144. f.988.

F

Fundamenta pſ.86. f.644.

I

Inclina domine pſ.85. f.641.
In conuertendo pſ.125. f.908.
In domino confido pſ.10. f.144.
In exitu pſ.113. f.830.
In te domine ſperaui 1.pſ.30. f.231.
In te domine ſperaui 2.pſ.79. f.528.
Iubilate 1.pſ.65. f.489.
Iubilate 2.pſ.99. f.213.
Iudica me domine pſ.25. f.239.
Iudica domine nocentes pſ.34. f.286.
Iudica me Deus pſ.42. f.338.

L

Lauda anima mea pſ.145. f.994
Lauda Hieruſalem pſ.145. f.997.
Laudate pueri pſ.112. f.825.
Laudate dominum oēs gētes pſ.106. f.841.
Laudate nomen domini pſ.34. f.994.
Laudate dominum quoniam bonus pſ.146. f.995.
Laudate dominū de cœlis pſ.148. f.1000.
Laudate dñm in ſanctis eius pſ.150. f.1005.
Leuaui oculos pſ.120. f.898.
Lætatus ſum pſ.121. f.900.

M

Magnus dominus pſ.47. f.376.
Memento dñe Dauid pſ.131. f.922.
Miſerere mei Deus pſ.50. f.402.
Miſerere mei Deus quoniam pſ.55. f.448.
Miſerere mei Deus miſere pſ.56. f.451.
Miſericordias domini pſ.88. f.657.
Miſericordiam, & iudicium pſ.100. f.714.

N

Niſi quia dominus pſ.132. f.906.
Niſi dominus pſ.126. f.910.
Noli æmulari pſ.36. f.300.
Nonne Deo ſubiecta pſ.61. f.471.
Notus in Iudæa pſ.85. f.472.

O

Omnes gentes pſ.46. f.373.

P

Paratum cor meum pſ.107. f.781.

Q

Quare fremuerunt pſ.2. f.77.
Quam bonus Iſrael.pſ.72. f.551.

Quam dilecta pſ.83. f.628.
Quemadmodum deſiderat pſ.81. f.333.
Quid gloriaris pſ.51. f.434.
Qui regis Iſrael pſ.79. f.599.
Qui habitat pſ.90. f.676.
Qui confidunt pſ.124. f.907.

S

Saluum me fac domine pſ.11. f.147.
Saluum me fac Deus pſ.68. f.516.
Sæpe expugnauerunt pſ.128. f.916.
Si uerè vtique pſ.57. f.456.
Super flumina pſ.136. f.937.

T

Te decet hymnus pſ.64. f.483.

V

Verba mea pſ.5. f.102.
Venite exultemus pſ.94. f.698.
Voce mea 1.pſ.76. f.577.
Voce mea 2.pſ.141. f.970.
Vſque quo domine pſ.12. f.156.
Vt quid Deus pſ.73. f.559.

INDEX CANTICORVM.

Canticum trium puerorum. Benedicite omnia opera. Danielis.3. f.1023.
Canticum Iſaiæ. Cofitebor tibi domine. Iſaiæ.2. f.1029.
Canticum Ezechiæ. Ego dixi Iſ.38. f.1033.
Can. Annæ, Exultauit cor 1.Re. 2. f.1040.
Can. Moiſi. Cantemus domino. Exo.15. f.1047.
Can. Abacuc. Domine audiui Abac.3. f.1052.
Can. Moiſi. Audite cœli. Deu.32 f.1071.
Can. Virg. Mariæ. Magnificat. Luc.1. f.1087.
Can. Zaccariæ. Benedictus. Luc.1 f. 1151.
Can. Simeonis. Nũc dimittis Luc.2. f.1160.
Can. Angel. Gloria in excelſis Luc.2. f.1162.
Can. Sanctorum Amb. & Auhu. Te Deum f.1171.
Tractatus quęſtionum contra Iudæos f.1203.
Cantica Canticorum Salomonis. f.1306.
Simbolum Atanaſii epi. Quicunque vult ſaluus eſſe f.1477.

INSIGNIVM SENTENTIARVM ET VERBORVM, QVAE IN TOTO OPERE CONTINENTVR.

A

ABachuc fuit verus propheta 1054.a
Ablatiuo carent græci 94.a
Abraam Iſaac, & Iacob vncti oleo ſpiritus ſancti fuerunt veri prophetæ. 764.a. Eorum ſemen ſecundum repromiſsionem ſunt chriſtiani: licèt non ſecundum carnem 665.e. Eis factæ ſunt promiſsiones quinq; 955.d
Abraam an fuerit idololatra 994.a
Abraam eſt nomen fidei 1145.b
Abraam ſacrificio filii & iuramento Dei agnouit Chriſtum de ſemine ſuo oriturum 1158.b
Abraam & cætera nomina ſunt gratiæ &c. 1255.b
Abſalonis in partem conſpiratio 90.a
Abundantia bonorum temporalium eſt occaſio mali 302.f
Accidentia panis an ſint adoranda 1290.a
Actionum humanarum quatuor regulatiua 173.e
Adam cuſtodiendo lignum vitæ quid meruiſſet 71.e. & 75.c
Adam an negauerit Deum peccando 167.c
Adam ſecundus Chriſtus principium hominum ſpiritualium 129.e. & ibi.f
Adæ fuit Chriſtus promiſſus 235.d
Adæ peccatum quæ mala illi & nobis intulerit 237.f
Adam idem eſt quod homo, & filius hominis filius Adæ: & eſt duplex 307.c
Adam ante peccatum habuit inter cętera quatuor bona 310. e. Incurrit plurima damna per peccatum 311.a
Adam. i. terra rubra. 128. e. Eius filii. ibi.f
Adam & Eua fuerunt triplici debito obliga 365.b
Adam reliquit nobis ſuum peccatum ſeminaliter 416.c
Adam commiſit duplicem rapinam 518.d
Adam duo ſunt principia omnium hominum 718.c
Adę paupertatem & miſeriam defleť Dauid 719.f
Adam nouit quatuor eſſentialia in Deo 989.d
Adam duo damna incurrit per peccatum 895.f
Adam fuit creatus in omnibus bonis naturę 461.e
Adam fuit creatus in gratia ſupernaturali gratum faciente. 1463.d Non perdidit bona ſpeciei, quę ſunt vires naturales animę, & corporis, ſed ordinem, & finem. ibi.f
Adam per peccatum, & progenies eius ſpoliatus omnibus bonis inſuper ſauciatus fuit in potentiis ſuis 1464.b
Adonai nomen domini nulli veterum reuelatum 122.e
Adonai nomen Dei in collo portant fatui 1012.
Adoratio continet in ſe reuerentiam, honorem, laudem, glorificationem, & confeſſionem 761.e
Aduentus Chriſti ſecundus quid differat à primo 395.a
Aegypti reges dicuntur dracones 562.d
Aetates varię vnius hominis myſtici 39.d
Aetates ſeptem hominis, & mundi 111.a
Aetates ſeptem eccleſię ab Adam vſque ad Antichriſtum 528.a
Aetate ſecunda an quis coluerit Deum 993.e
Aeternum ſumitur tripliciter in ſcriptura 804.a
Aeternitas quid ſit 902.f
Aeternus qualiter dicatur pater 1176.f.& 480.b

Aeternum quomodo accipiatur in ſacra ſcriptura, & an lex æterna 1217.c
Agnus qui ſacrificabatur mane, & veſpere ſignificabat Chriſtum agnum ſine macula offerendum in cruce 429.c
Alamot quid notet, & quare 360.f. Via in alma 361.a
Alcoranum mahometicum vnde confectum 565.f
Aleph, & cęteræ literæ Hebraicæ quid ſignificent 856.a
Allegoria 46.d
Altare quare dicatur mons 713.d
Amana eſt diabolus ſerpẽs antiquus 1386.a
Ambroſius licèt hymnos cantaret ab Arrianis duriſsimè vexabatur 942.c
Ambulatur in lege, & via domini tripliciter 69.b
Aminadab, & Aminadib differunt 1344.b
Amoris mutui viginti effectus 1420.d
Amplectitur ter ſponſus eccleſiam adiurãs toties filias Hieruſalem ne ſuſcitent ſponſam 1412.f
Angeli nedum homines obligantur quadruplici de cauſa laudare Chriſtum. 729.a
Angeli dñr currus Dei in ſcriptura 504.e
Angelorum creatio, & diuiſio 737.b
Angeli à parte poſt ſolum æterni 1003.c
Angeli quomodo benedicant dominum 1026.f
Angelus miſſus Hieruſalem ante deſtructionẽ eius monuit Chriſtianos exire 1083.b
Angeli ſunt equi, & quadrigæ Dei 1063.d
Angeli quare cecinerunt canticum nouum 1173.d
Animas non eſſe ſimul ab initio creatas 279.d
Anima noſtra fit in baptiſmo ciuitas Dei 428.d
Anima iuſti dicitur Sion 428.e
Anima quælibet fidelis deſponſata eſt vni viro Chriſto 1396.e
Anima contrahit debitum habituum amiſſorum per Adam 1410.f
Annæ Samuelis matris filii quot, & qui 1041.c
Anna ĩ cãtico ſuo dicit tria de Chrõ 1044.e
Non tamen excludit perſonam patris, & ſpiritus ſancti ibi.f
Apoſtoli vocati infantes 126.a
Apoſtoli de qua tribu præcipuè fuerint 510.e
Apoſtoli dñr montes in ſcriptura 536.a
Apoſtoli plus quam omnes prophetæ, & patriarchæ intellexerunt 884.b
Apoſtoli dñr interdũ ſagittæ in ſcrp. 912.a
Interdum barba Chriſti 931.a
Apoſtolorum perſecutio 1014.d
Apoſtoli an in morte Chriſti fuerint hęretici aut increduli totaliter cenſendi 1196.e
Apoſtol. profectio in diuerſas terras 1192.f
Aquę quomodo non deſint mari 744.b
Aquę liquefactæ ex niue comparatur ſcriptura vetus 999.f
Aquæ quæ ſuper cœlum ſunt quomodo laudent Deum 1027.b
Arcam pręcepit dominus fieri ex lignis ſetim &c. 52.d
Arca domini figurabat primo humanitatẽ Chriſti, & ſecundo eccleſiam 927.d
Arcæ fœderis fabricatio, & figura 1554.f
Arca fœderis quinque obtulit Salomoni cõſideranda. 1300.b
Architofel proditor Iudæ fuit typus 331.a
Arcum ſuũ quomodo vibrauit Deus 120.d
Arguere, corripere, flagellare, & caſtigare quid 112.e
Argumenta contra dicta in pſalm. 8. 13.17. Contra expoſitionem tituli pſal. 39. Contra eundem pſal. 71. Contra pſal. Contra pſal. Attendite. f. 596.a. per. to. Contra pſ. 109.111.121.142.144. 993.c
Arg. contra id quod dictum eſt, Chriſtũ ſemper à patre exauditum fuiſſe fo. 216.a
Arg. probantium Chriſtum aliquando à patre derelictum 222.b
Argumen. Iacobitarum negantium cõfeſſionem vocalem eſſe neceſſariam. fo. 418.b.
Probare volentium Chriſtum inquantum hominem non eſſe filium naturalem Dei. 801.c
Arg. hæreticorum contra verſum. Tu mandaſti 860.c
Argumenta contra præſeruationem Mariæ ab orig. 1036.f
Argumen. Iudaicorum inualidatio. 1220.d
Argumen. Iudaicorum contra. q. 2. ſolutio 1241.f
Arma contra diabolum ſunt anima Chriſti & caro 289.c

Ar iauit

Armauit Chriſtus diſcipulos quadruplici virtute 212.d
Armorum quatuor genera dedit ſuis Chriſtus 197.a
Armis triplicibus protexit nos Xp̄s 679.d
Articuli fidei dicunt cordę pſalterii. 1019.c
Articuli fidei quatenus ſint demonſtrabiles 1359.f
Aſcenſio Chriſti tria fecit 182.a
Aſpergi quo ſanguine optarit Dauid 406.b
Aſtrologia à quo inuenta & diuulgata 60.c
Atria eccleſiæ ſunt fides, ſpes, caritas 933.d
Auguſtini conuerſio 1172.c
Auguſtinus fidem, quam profeſſus eſt, defendit 1196.d
Auris patris dicitur Chriſtus 260.b
Auſter & torrens in auſtro quid 909.e

B

Babylon ciuitas reproborum vt Hieruſalem electorum 943.d
Babylon magna ciuitas terrena &c. 1055.b
Aucta à diabolo 1056.c
Balaam & Moyſes benedixerunt populum Iudaicum in perſona eccleſię fidelium 1365.a
Baptizari & agere pœnitentiam nihil aliud eſt quàm effici menbrum Chriſti 424.e
Baptizato non ſolum remittitur peccatum ſed infunduntur ſpes, fides caritas 426.a
Baptizati quare non à pœnalitatibus abſoluti 1397.d
Baptiſmate inſtituto omnes obligantur baptizari 1416.d
Baptiſma licèt deleat peccata non tamē fomitem. 1438.d. Facit quatuor ibid.f
Baptiſma concernentes concluſiones quatuor. 1439. Et per tot
Barba Chriſti dicuntur apoſtoli 931.c
Beatam me dicēt omnes generationes: quare? 1129.f
Beatitudo vera eſt finis omnium actuū humanorum 67.a
Beatitudinem tria quæ ſunt de ratione eius reſpiciunt. ibi.d
Beatitudinis acquirendæ rationes & opi. multæ ibi.e
Beatitudinem nemo rectè petit niſi cognoſcens terminum 68.e
Beatitudinis partes omnes complectitur Dauid 182.c
Beatitudinis terminum cognoſcenti neceſſaria 69.c
Beatorum corpora cur nondum ſint beata 76.b
Benedicere & laudare quid differant 283.a
Benedicere capitur variis modis 1026.b
Benedictio duplex 725.d
Beneficia ſeptem operatus eſt Chriſtus in aduentu 320.c
Beneficia quinque facta Iudæis in itinere ex Aegypto 588.a
Beneficia collata partibus ſunt mirabilia: prodigia, & iudicia, & quare 762.a
Beneficia collata Ioſeph, Moyſi, & cęteris 264. f. 775.e
Beneficia ſeptem recepit eccleſia ob quæ tenetur laudare Deum præcipuè 1000.d
Beſtię conantes deſtruere eccleſiam 565.f
Beſtię dicuntur Mahometus, Antichriſtus &c. 568.
Betleem gerit typum Chriſti & eccleſiæ præcipuè 229.d
Bybliorum trāſlatio ſpiritu ſancto adhortāte facta 61.f. Diuerſitatis cauſæ 62.f
Bona quatuor præcipua habuit ante peccatum Adam 310.e
Bona facta in peccato vtrum valeant ad vitam ęternam poſt actam pœnitentiam 431.f
Bona quinq; contulit Deus Iudæis in deſerto 499.a
Bona tria conſequitur miſericors in hac vita 822.a
Bona ſunt per naturam & ſpeciē ſuam omnia 974.e
Bona quatuor acceperunt creaturæ à Deo 1001.a
Bruta animalia cur inuitentur ad laudandū Deum 1018.c
Bona quinq; ex aduentu Chriſti 1039.c
Bona eccleſię licet temporalia annectuntur ſpiritualibus 1120.e

C

Caeleſtia quomodo peribunt poſt diem iudicii 706.f
Cœlum cœli dn̄o an̄hoibus cōpetat. 835.e

Cœlum ſpirituale & terram fecit in aduētu ſuo Chriſtus 907.b
Cœlu m cryſtallinum eſt ſupra primū mobile. 1027.c
Cęlum triplex reperitur in ſcriptura 737.f
Cęli motu ceſſante an omnia perirent.
Cœli & terra ſunt dupliciter pleni gloria Dei 1181.a
Calix triplex in ſcriptura 571.d
Cantare pſallere quid differant. 183.f
Canticum nouum.i.lex euangelica 275.b
Canticum triplex in ſcriptura, vetus, nouū, & glorię ibi.e
Canticum duplex in ſcriptura nouum & vetus 338.a
Canticū nouū cur ſit lex euangelica 1014.b
Canticū triū puerorum & hiſtoria 1023.b
Canticum Iſaiæ eſt euangelicum 1033.b
Canticum Ezechię & eius origo 1040.d. Eſt propheticum de Chriſto, potius quàm de Ezechia 1039.e
Canticum Annæ matris Samuelis 1080.d Eius prophetia 1042.a
Canticū Moyſi.& eius prophetia 1047.e
Canticum Abachuc 1050.f
Canticum Abachuc eſt Iudęis obſcurum. 1070.d
Canticū Marię virginis. Magnificat. 1086.a
Canticum Mariæ eſt finis totius legis & prophetarum 1143.f
Canticum Mariæ dicitur pſ. decacordum 1151.a
Canticum Zacarię Benedictus &c. 1152.c
Canticum Simeonis 1160.b
Canticum angelorum 1162.a
Canticum Ambroſii & Aug. 1171.d. Cur canatur. 1195.a. & vtilitates eius ibi.d
Cantica canticorum. 1306.a. per totum. & ſec.
Eorū cauſæ quatuor. fo. eod. b. Excelentia 1311.b. Titulus eorū. 1313.& 1314.a. Diuiſio ibid.e
Cantica canticorum cōplectuntur. paucis totū diſcurſum vtriuſq; teſt. 1318.d Difficultas eorum 1326.e
Capilli ſponſæ comparantur gregi caprarū Gallaad 1370.a
Capilli & comæ in quo differant 1433.b
Capillorū quinq; genera à capite dependētium ibid.c
Caprearum quatuor proprietates 1455.c
Capreæ & cerui quos ſignificent 1452.c
Caprez ſilueſtris quatuor proprietates 1356.e
Captiuitatis noſtrę per Chriſtum finē prævidit Dauid 909.a
Caput draconis originale pctm̄ eſt 562.f
Caput eccleſię aurum dicitur: nedum aureum 1430.
Caritas rifrigeſcet in nouiſsimis dieb. 530.c
Caritas poteſt perdi, & perdita recuperari 865.b
Caritas euangelica quod differat à legali 878.f
Caritatem cōparat oleo deſcendenti à capite ſacerdotis & rori 931.d
Caritas omnis eſt amor: ſed non econtrario 1354.g. Eius deffinitio & ordo in amando. ibi. Eius vires. 19.f. 1356.d
Caritatis pręcepta ad duo redigiuntur 1447.d
Carmelo comparantur principes eccleſię 1437.d
Caro fuit Chriſto tanquàm cilicium pœnitentiale 728.c
Caſtigatio iuſtorum dr̄ matutina 554.c
Caſus accidere ſoliti inter ſponſos 1438.f
Catedra peſtilentiæ ſedentes 69.f. 70.c
Cauſæ totius libri Pſalmorum fol. 3.a
Cauſa efficiēs principalis pſalmorum eſt ſpiritus ſanctus. 4.a. Inſtrumentalis Dauid, etiam efficiens canticorum. 1306.b. Materialis. 1307. a. Formalis. 1311. d. Finalis 1312.b
Cedrus habet quatuor proprietates. 1449.c
Cella vinaria triplex in quam ſponſa introducta 1354.c
Centro mundi applicatur terra 739.c
Ceremonialia quatenus dicantur iudicia Dei 815.b
Ceremonialia omnia mortua ſunt Chriſto 1192.e
Cerui natura eſt currere ad fontes 334.d
Cerua matutina cur dicatur Chriſtus 219.a
Chriſtianus populus eſt nunc ciuitas Dei. domus Iacob &c. 52.b
Chriſtiani cur vocētur Iacob, & Iſrael 185.e
Chriſtiani moniti per angelum exiuerunt Hieruſalē ante deſtructionē eius. 1083.b
Chr̄s eſt ſeptē modis mediator inter Deū, & homines

homines.f.30.c.& eſt caput eccleſię 31.a
Chriſtus quia Deus, & hō eſt fit cōicatio idiomatum. 32.d. Quia myſticè ſe pro eccleſia ſua ponit dicitur interdum peccator &c.33.b.& variè ſic loquitur ibid.c
Chriſtus eſt verus Salomō & Ionas 36.b
Chriſtus eſt Alpha & omega. 42.f
Chriſtus Ieſus nomē Dei tetragrammaton fol.49.c
Chriſtus dextera & brachium Dei ibi.d
Chriſtus dr̄ lignū vitæ. 72.a.& e.& 74.b
Chriſtus dirupit nobis vincula & iugum 82.c. In iudicio ſeipſum examinabit.i. ſe verū oſtendet.ibi.e. Confregit Iudęos gētiles tanquam vas figuli 83.e.& 84.a
Chrs ꝑ reſurrectione ſua patrē orauit 96.d
Chriſtus ſol iuſtitiæ ſoli cōparatur 104.c
Chriſtus eiecit in aduentu ſuo diabolū multipliciter 109.d
Chriſtus omnia attribuit patri 119.b
Chriſtus tria pręcipuè meruit. 130.i a. Omnia fuerunt ei ſubiecta & animalia,& elementa ibi.d.
Chriſtus qūo increpauit gentes 140.a
Chriſtus eſt prima veritas & metrum omnium verorum 147.f
Chriſti cultus in tribus conſiſtit 157.e
Chriſtus tria fecit in die aſcenſionis. 182.a Habuit quinq; in primo inſtanti conceptionis ſuæ ibi.e
Chriſtum non recęperunt Iudæi propter duo 169.a
Chriſtus in perſona ſerui interdum loquitur 188.c
Chriſti duæ naturæ 193.f
Chriſtus finis legis.199.d. Confitetur trinitatem ibi.f
Chriſto ſunt in vet.leg.ſex attributa 210.e
Chriſtus ter orauit pro gñe humano.211.c. Duo fecit per ſacerdotium ſuum & mortem 212.a
Chriſti regni gloria.214.e. An pater eū ſemper exaudiuit. 216.a. Vermis. 221.d. An fuerit à patre derelictus 222.b
Chriſtus quatuor fecit 226.e. Fuit Adæ promiſſus 235.d
Chriſti voluntas erat duobus vnita. 223.b Habuit duas veſtes.225.c. Vocat Iudæos perſecutores ſuos quatuor noibus. 224.c. Diabolum tribus 226.b
Chriſtus caput & origo oīs gratiæ
Chriſtus eſt vnicornis 250.d. vox dñi 252.e reparauit diluuiū.253.c. Appellat corpus ſuum ſaccum 256.d
Chriſti perſona poteſt tripliciter conſiderari 257.f
Chriſtus tres potentias diſſipauit in aduentu ſuo 278.d
Chriſtus an petat.vltionē de inimicis 293.d
Chriſtus dicit̄ ſpecialiter vita & lux 298.c
Chriſtus totum hominem redimit 329.f
Chriſtus quinq; habuit digna regno & imperio 348.d
Chriſtus quia dilexit peccatores conuerſos an dilexerit iniquitatem 350.c
Chriſtus inuitat̄ acceptare eccleſiam 352.e Eſt Meſſias 353.e
Chriſtus potuit matrem à peccato originali præſeruare 368.f vide cōcluſiones ſequ.
Chriſtus ſolus in mortuis, ideſt à peccato liber: Maria liberata 371.f
Chriſtus verus Meſſias 371.f
Chriſtus aliter veniet in ſecundo quā venit in primo aduentu 395.a Dicitur Deus Deorum ibi.b
Chriſtus crucifixus eſt vt perſona communis 424.e
Chriſtū quatuor genera hominum negauerunt eſſe Deum, Iudæi, tyranni, Arriani, Antichriſtus 437.f
Chriſtum eſſe Deum eſt primum principiū vtriuſq; teſt. 439.b
Chriſtus magis flet mortem hominum quā ſuam 390.c
Chriſtus liberauit nos à triplici ſpelūca 453.d. dicitur gloria noſtra 454.a
Chriſtus tres hominum conditiones eduxit de inferno 489.c
Chriſtus interpres eſt diuinę volūtatis 499.f Et ſicut eſt diſpenſator gratiæ paternę: ita & glorię 500.a
Chriſti dupex natura oſtenditur 538.d Eius in vterum virginis vt pluuiæ in vellus deſcenſus vtilitas 359.c
Chriſti maieſtas, & dominium 546.d & ſequenti
Chriſtus eſt dextera Dei patris 561.f Virga Moyſi 562.c
Chriſtus iudicat in quadruplici ſynagoga. 612.c

Chriſtus dicitur paſſer 631.b Fructus 635.d Lignum fructiferum ibid.e
Chriſto inerant ſeptem genera perfectionum. 639.a
Chriſtus ſolus quomodo liber à pctõ 653.f
Chriſtus qũo ſit filius patris cœleſtis 663.e & qño ſit primogenitus. ibi.f Quæ dona acceperit pro membris ſuis 664.a
Chriſtus dicitur petra refugii 670.e & factus eſt nobis refugium 671.c Fuit refugium temporale ibidem.e
Chriſtus in reſurrectione adeptus eſt quatuor ſuam maieſtatem decorantia 693.c Fuit multiplici teſtimonio approbatus. 694.a
Chriſtũ colimus ſex modis in eccleſia 709.f
Chriſtus illuſtrat eccleſiam, vt ſol mundum. fol.756 d
Chriſtus 10. maledictiones intulit Phariſęis, correſpondentes decem plagis illatis à Moſe 768.a
Chriſtus liberauit tria genera hoĩum 775.e
Chriſtus homo adeptus eſt tres dignitates ſuper omnes creaturas 795.c
Chriſti pedibus ſubiecit pater inimicos eius 797.d
Chriſtus vt hõ an ſit filius naturalis patris 801. c Item ꝙ vt ſic nullam habet perſonalitatem propriam ibid.f
Chriſto inſunt naturæ duæ integræ 809.e
Chriſtus an venerit in nomine domini. folio 852.f
Chriſtum veniſſe in nomine domini ſtat quadrupliciter 853.b
Chriſtus ſolus inter mortuos liber 923.a
Chriſti veri officia 955.a
Chriſtus figuratus in patriarchis, & eorũ actibus 1313.c
Chriſtus retiaculo diaboli capi non poterat: ſed vt captos eriperet venit 968.a & .f
Chriſtus petit reſurrectionem 971.d
Chriſtus liberauit fideles de poteſtate diaboli: vt Dauid Iudæos de ptãte Golię 988.d
Chriſtus meruit, vt cõfeſſio laudis eius ſit ſuper cœlum dupliciter 1005.e
Chriſtus excellenter communicat dona gratiarũ 1016.c
Chriſtus ſolus fortis 1045.b Iudicium eius. 1047.d
Chriſtus quos liberauit in deſcenſu ad inferos 1060.a Multifariam vt homo venit de monte Pharam ibi.d
Chriſtus prim⁹ à Deo prędeſtinatus 1101.c
Chriſtus tàm vt homo quàm vt De⁹ eſt filius patris cœleſtis 1117.c
Chriſtus filius Dauid 1118.a
Chriſtus præcipuè venit vt oſtendat miſericordiam ſuam 1132.c
Chriſto moriẽte, mortua ſunt omnia Iudęorum ſacramenta, ſacrificia, templa, ſolemnia, paſcata, ſabbata &c. 1213.a
Chriſtus quando erat venturus 1265.f
Chriſtus aliter in nobis habitat, & nos in eo 1349.e
Chriſtus in quibus, & quãdo deſponſauit eccleſiam 1352.b
Chriſtus an potuit euacuare legem Moſaicam 1358.b
Chriſtus in cruce reliquit patrem & matrẽ. fol. 1367.f
Chriſtus in ſanguine membrorum ſuorũ lauit membra eccleſiæ 1397.f
Chriſtum quare oportuerit pati 1399.d & 1401.e ꝙ potuit cauſam noſtram aſſumere ſeptem modis ibid.c
Chriſtus etiam poſt mortem nobis meruit. 1410.a
Chriſti poſt reſurrectionem manifeſtationes 1417.d
Chrs dupliciter eſt caput eccleſiæ 1420.a Eſt totus deſiderabilis, & bonus. ibi.e
Chriſtus Deus vt creator, & ita redemptor omnium 1423.a
Chriſtus acquieuit omnibus petitionibus factis ab eccleſia in veteri teſtamẽto 1437.f
Chriſtus dupliciter frater eccleſiæ ſponſæ 1440.a
Chriſtus in triduo an fuerit homo, & quòd non ſit caput eccleſiæ vt Deus: ſed principalitas ꝓ ſua eius cõſiſtit in verbo 1411.a
An fuerit filius Mariæ 1413.d
Chriſtus quare non illicò tranſiuit ad gentiles 1427.f
Chriſti conceptio, & generatio vt fuit ſingularis: ita mors eius fuit ſingularis ſine pari 1413.f
Chrs ꝓpter tria dicitur pacificus. 1451.b
Chriſti familiaris cũ ſponſa locutio 1454.a

Chriſtu.

Chriſtus ſolus an ſit metrum, & menſura, ac largitor omnium bonorum, & reparator naturę humanæ 1458. et ſequenti.
Chriſtus ſolus potuit reparare naturam lapſam 1461.e
Chriſti decem nomina, & eorum rationes 1462. c
Chriſtus eſt Deus, & verbum, ſeu filius Dei. ibi.e
Chriſtum non eſſe Meſsiam arguunt Iudæi 1477.f
Cuſi ſeu Cus quid ſit 117.c
Cilicium quoddam pœnitentiale fuit Chriſto ſua caro 728.c
Cynamomum 1340.d
Cyprus ſeu potius Cyperus eſt arbor balſemi 1343.c
Circuncisio quomodo data ſit fœdere ſempiterno 43.d
Circuncisio data fuit in quadruplex ſignum 324.f
Circuncisio non abſoluit de ſe hominem à peccato 1024.e
Circuncisio tollebat peccatum originale virtute fidei Chriſti 1026.c non dabatur in precium, ſed in ſignum precij pro peccato 1027.c 1028.e & f
Ciuitas myſtica vna vt corpus vnum 100. a
Ciuitates duæ generis humani 358.c
Ciuitates duę humani generis 473.a
Ciuitas eſt hominum non lapidum multitudo &c 486.f
Ciuitas militantis eccleſiæ eſt triplici muro munita
Ciuitas quid ſit 901. a Eius ſecuritas in quo ſit 904.e
Ciuitati nobili ſex neceſſaria 998.b
Claues ad aperienda ſecreta ſcripturæ. folio 31.f
Cogitatio hominis triplex 696.a
Cognitioni cuiuſque rei ſex neceſſaria. folio 950.a
Columba ſimpliciſsima, & pacifica ſignificat eccleſiam 449.c
Commendat Chriſtus matrem, & eccleſiam dum eam virtutibus, & gratiis dicat, & ornat 1354.b
Commendat ſponſam ex gentibus 1361.a
Communicatio idiomatum de Deo, & homine 32.d
Commutando lædi poteſt proximus tripliciter 172.e
Compunctio quę ſit perfecta 266.c
Concluſionum tria genera inferuntur ex ſcripturis 8.b
Concluſio ex cantico nouiſsimo Dauid. folio 20.d
Concluſiones propheticè inſignes 514.e
Concluſiones ex cantico Moyſi 1071.b
Confeſsio peccatorum ore facta an ſit neceſſaria 271.e
Confeſsio triplex, fidei, laudis, & peccati. 398.f
Confeſsio vt ſit valida oportet confitentem viuere duplici vita, naturę, & grãæ 1038.f
Confiteri quid, & qualiter contingat. folio 139.b
Coniugium ſingulare Mariæ 1113.d
Conſilium dicitur lex euangelica 169.d
Conſpirantes in mortem Chriſti quadruplices 448.e
Conſtantini magni conuerſio liberauit eccleſiam 336.f
Conſuetudo peccandi inducit obſtinationem 196.c
Conſuetudo Dei puniendos iuper infideles 939.c
Contemplatio legis facit octo fructus 890.d
Core filij an fecerint pſal.xlv. f.356.c
Core filij erant cantores. 652.d
Corona datur certantibus. 1378.b
Corpus & ciuitas myſtica vnũ, & vna. 100.a
Corporis humani pars manſit poſt peccatum diabolo ſubiecta 308.d
Corpus humanum an poſsit in cœlo collocari 232.e
Corpus noſtrum eſt ſtratum ſeu lectus doloris 350.d
Corpus Mariæ non eſt incineratum 1126.a
Corpus Chriſti mortuum an manſerit idem numero cum viuo. & quomodo in eo manſerit eadem ſubſtantialitas f.1413.f
Ceruorum pulli a quo nutriantur. 997.b
Creatio mundi eſt figura recreationis hominis 975.e
Creatura dici poteſt Deus quatuor modis 616.e
Crux Chriſti lignum vitæ. 73.b
Culpa vnde dicitur 266.b
Cultus Chriſti in tribus conſiſtit 157.e

Cupere,

Cupere, & deſiderare quid differant 868.f
Cultus diuinus conſiſtit in tribus 485.d

D

DAmna tria incurrit peccans. f.417.c.Et peccata 418.c
Damna tria hæreditaria incurrit genus huhumanum f.775.e
Dauid fecit oẽs pſalmos huius pſalterij.f.4.d
Dauid.vtit̃ in pſalterio q̃nq; modo tragico, q̃nque heroico,quandoq; ſatirico. 12.a
Dauid an ſit dicẽdus verus ꝓpheta. 14.c.& 19.b.& 23.c. An maior Moyſe. 23.e. ꝙ excellentiſsimus 26.b
Dauid quomodo præuidit myſteria oĩa de Chriſto. 21.c.Q̃o tẽpore fecerit pſ.ibi.e
Dauid quibus præuidit myſteria paſsionis Chriſti 78.c
Dauid in ſpiritu agnouit peccatum Adæ diffuſum 107.d
Dauid ferè euangeliſta videt̃ in pſ.39 327.f
Dauid fecit omnes pſal.333.c.Dedit aliquos cantandos filijs Core, & quare 334.a
Dauid ꝑ pct̃m incurrit tria damna.403.c. Incurrrit autem triplex peccatum. Adulteriũ, furtum, homicidium.ibid.D.Perdidit gratiam duplicem 407.b.& 412.d
Dauid nunq̃ perijt vindictã de Saule 792.d
Dauid præ cęteris reuelata ſunt miſteria de Chriſto 804.f
Dauid quomodo creuit in donis ſpiritus ſancti 836.d
Dauid melius q̃ Moyſes itellexit legẽ 884.c
Dauid fuit dignior, & ſanctior Salomone. 926.e Et decem dona promiſſa 928.b
Dauid ĩ multis pſalmis vr̃ euãgeliſta 938.a
Dauid non inuitans peccata ad laudandum Deũ an inuitet omnes creaturas 1007.b
Decacordum eccleſiaſticæ legis 58.a
Decacordum quoddam eſt tota lex 454.b
Decacordum eſt tota lex euangelica 703.d
Decacordum Chriſtianum 692.d
Declinantes in obligationes ſunt peccantes 908.e
Dedicatio corporis Chriſti in reſurrectione 257.a
Delere, lauare, & mundare peccato 418.f
Delicta iuuentutis ſunt peccata primorum parentum 236.e
Delubra, & templa gentilium quę prius erant cubilia draconum,& dęmonum,facta ſunt templa Dei 1418.d
Dentes hominis,& ſponſæ 1400.b
Deprecatio,& oratio quid differant 185.& f.471.a
Deſcendi in ortum nucum 1426.e
Deſiderare, & cupere.868.e
Deſiderare,eſurire, ſitire, & facere quo ordine ſe habeant 870.b
Deſpectio ſuperbis ſunt humiles, pauperes ſpiritu.&c. 906.c
Dei decem nomina.47.e.Meſsię plura 48.d
Deus hominem affligit merito propter quatuor cauſas 317.d
Deũ vnũ vt principẽ adorabãt gẽtiles 375.a
Deus deorum Chriſtus 395.b
Deo puniente peccatorem ob magnum crimen debet iuſtus tria facere 461.a
Deus dici poteſt creatura aliqua quadrupliciter 616.e
Deus eſt pronior ad miſerendum quám ad puniendum 731.d
Deus cur ſciat omnia 950.d
Deus laudat̃ aliter ĩ via q̃ in patria f.1016.a
Deus eſt de ſe magnificandus propter quatuor 1073.a
Deꝰaliter ꝓdeſtinat q̃ reꝓbat hoĩem 1077.d
Deus vt eſt à ſeipſo ita propter ſeipsũ 1177 e.Et etiam ſic æternus.ibi.& ſeq.
Deum eſſe trinum, & vnum an ſit articulus fidei 1287.d
Dextera Dei patris eſt Chriſtus 579
Dextera Dei,brachiũm Dei ſalutare iuſtitia veritas 709.a
Dextera domini multipliciter fecit virtutem 846.b
Diabulus ſecum peccatores contrahit in vnum corpus,vt Chriſtus electos 44.b
Diabolum eiecit e mundo Chriſtus 109.d
Diabolus abiicitur ab anima per pęnitentiã tripliciter 115.f
Diabolus executor diuinæ iuſtitiæ 126.f
Diabolus cõtra eccleſiã Chr̃i inſurgit.289.a
Diaboli querela de Deo 411.e
Diabolus multipliciter affligebat genus humanum 542.a
Diaboli peccato fuit ſimile peccatum ſinagogæ 619.e
Dicere primum conuenit intellecti:deinde voluntati, & demum ori 295.f
Dicere Dei eſt idem quod facere 795.f

Dies,

Dies, & nox tripliciter ſumuntur in ſacra ſcriptura 71.b
Dies iudicii dies iræ 86.e
Die malorum triplici protexit Chriſtus fideles 242.e
Dies iudicii mala, & amara damnatis 391.f
Dierum, & noctium ratio ſuper terrã 633.f
Dies tribulationis Iudæorum præſens, & futurus 1069.b
Difficilia viſa Salomoni: vbi legit via viri in adoleſcentula: nõ ĩ adoleſcentia ſua. 1060.f
Dignitates 18. Mariæ virginis 1092.d. Duodecim aliæ 1101.b
Diluuium triplex reparauit Chriſtus per ſacramenta 253.c
Diſpone domui tuę qa cras morieris, qũo ſuit verè dictũ, & nõ completum 1040.b
Diuitiæ peccatorum vt auarorum ſunt inutiles 304.e
Dixit & facta ſũt: qũo id fieri potuit 1007.e
Doctrinæ falſæ Phariſæorũ 1284.e per totũ
Domificatori inſunt tria Chriſto conueniẽtia 1410.b
Dona decem Dauidi promiſſa 955.d
Dormire, & ſoporari quid differant 92.f
Donec & vſq; tripliciter ſumuntur in ſcriptura 798.e
Dotes, quinq; recepit eccleſia à Chro 694.b
Draconis caput eſt originale peccatum, & reges Aegypti 562.f
Duratio æterna qđ à tẽporali differat. 99.e
Duplex ſpiritus ꝓphetarũ qualis ſit 1062.b

E

Eccleſia tota eſt vnꝰ homo myſticus 41. c. Habens tria diſtincta ſecula 44.a
Eccleſiã Chriſti propter duo vocatur Hieruſalem 54.d
Eccleſia conſtructa per idem verbum per quod mundus. 127.b Tota autem dicitur vnus mundus ibid.e
Eccleſię pſecutiones pręuiſæ à Dauid 138.f
Eccleſia tota eſt vnus homo, & mundus myſticus 202.a
Eccleſiam vt ſponſam acceptare inuitatur Chriſtus 352.c
Eccleſiæ progreſſus figuratus per progreſſum populi Iſrael 357.c
Eccleſia eſt vera ciuitas Dei 385.b
Eccleſia dicit myſticè Siõ, & Hieruſalẽ 428.e
Eccleſiæ liberatio ab omni preſſura 440.a
Eccleſiæ triplex perſecutio 519.c
Eccleſia habet quadruplices cõſtructores, & deſtructores 565.e
Eccleſiæ ſtatus tres: duo in præſenti, & vnus in futururo 580.e
Eccleſia ter petit faciẽ, & pſẽtiã Chri 603.c
Eccleſiam figurabant vetera myſteria 378.c
Eccleſiæ proſperitatẽ præuidit Dauid 644.c Eius commendatio 645.e
Eccleſia per omnes ætates paſſa eſt perſecutiones 656.d
Eccleſiam perſequuntur quadruplices 683.f
Eccleſiæ exaltatio per Cõſtantinum magnũ 691.e
Eccleſia eo ordine fabricata quo mundus 752.d. Eius autem ſũt tres gradus 755.e
Eccleſia turbata per tyrannos 778. e per hæreticos 780.a
Eccleſia & domus Iſael vna eſt in vtroque teſtamento 844.a
Eccleſiæ quatuor ſtatus in perſecutione temporis 894.d
Eccleſia commendatur, & extollitur in quatuor 901.b
Eccleſia vocaĩ ſępe in ſcriptura vinea 915.c
Eccleſia dicitur veſtimentum Chriſti 931.c
~~Eccleſia fidelium habet tria atria~~ 933.d
Eccleſia recepit vij. beneficia propter quæ tenetur præcipuè laudare Deum 1000.e
Eccleſiæ perſecutiones tres 1171.f
Eccleſia ſponſa Chriſti ſemꝑ creuit in fide, & ꝑfectione 1320.c. Eius deſpõſatio ib.f
Eccleſię bona licèt temporalia annectuntur ſpiritualibus 1340.c
Eccleſię excellentia in ſtatu noui teſta. ſupra veteris 1348.d
Eccleſia ſortitur tria nomina: dicitur. n. corpus Chriſti, vxor Chriſti, & ſponſa Chriſti 1368.c Et eam commendat pro vario ſtatu Chriſtianornm ibid.c
Eccleſia dicitur in triduo mortis Chriſti per didiſſe fidem in ore. non in corde 1399.b
Eccleſia i pricipio fuit ſimilis aurorę 1436.b
Eccleſia ex gentilibus habuit quatuor ſtatus 1428.f
Eccleſia fugit in eremum 1437.e Habet duplicem matrem 1440.a
Eccleſię omnia bona emanarunt ex paſſione Chriſti 1444.f
Eccleſia pręsẽs ager. futura horreum 1451.f

Edom

Edom cur dicatur ſinagoga 944.b & 945.d
Eleemoſinas commendat 303.e
Eleemoſinarum erogandarũ rei an iuſtè dã nentur 825.b
Epitalamium dicũtur cantica conticorum, & georgica 1335.c
Equus,& mulus quid ſignificet ĩ pſal.xxxi. 269.e
Equus diaboli eſt totus populus gentilis. 1049.f
Eſſe eſt proprium Dei 134.e
Eſurientes impleuit bonis,& quibus 1138.a
Eternum vide Aeternum.Etates, Aetates.
Etan fuit vnus ex principibus cãtorũ 657.b
Euangelicæ cõcluſiones octo ex Dauid col lectæ 327.f
Euangelicas tres cõcluſiones prętendit Dauid 833.e
Eucariſtiæ excellentia 227.e
Eucariſtia quid contineat,& quid in eo offeratur 247.c
Eucariſtię ſuper caput ſacerdotum eleuatę figura 543.c
Eucariſtię ſacramento continẽtur quatuor pricipalia opa diuinę miſericordię 814 a
Eucariſtię ſacramenti ueritas, & efficacia. 819.a
Euę maledictio mutata ĩ benedictionẽ Mariæ 1346.d
Extaſis quę ſit 17.a
Extraneus reputatus eſt Xps Iudęis 520.c
Ezechias floruit in duobus præcipuè 1035.c Quinque dãna paſſus fuiſſet ſi tunc mortuus fuiſſet ibid.f

F

Fabricationis quinque factę in vet. teſta; 734.f
Facies Chriſti eſt humanitas eius 633.d
Facilitas operis prouenit ex duobus 872.f
Fauces duę intellectus fidelis 884.e
Ferculum dicitur humanitas Chriſti 1392.f
Feſta uetera Iudæorum in fine ſeptenarii erant 605.a
Feſta quatuor Iudęorũ in ſeptembri 628.f
Fide eadẽ nos,& antiqui iuſtificamur 274.e
Fides,ſpes, caritas infunduntur baptizato; 426.a
Fidem cur multi abnegent 567.a
Fides,ſpes, caritas includunt totam legem noſtram 688.d
Fidei noſtræ ſumma in quo cõſiſtat 851.b
Fidei chriſtianę probabilitas 1277.e
Fides de Chriſto futuro ſaluauit patres vet. teſt. 1206.a
Fides, ſpes,& caritas,quare in ſundantur baptizatis 1480.b
Figuræ grammaticales in pſal.notãdæ 45.b
Filius meus es tu, quando pater dixit filio. 84.a
Filię Hieruſalẽ tria de Chrõ q̃runt 1419.c
Filij mittendi cauſa Deo fuit miſericordia eius 657.e
Filii prodigi myſterium 1481.f
Finis ſeu finalis cauſa pſalterii 13.b.& f
Finis legis eſt duplex. ibid.d
Finis à Iudęis intentus 186.b
Finis legis Chriſtus 199.d
Flagellat Deus quadruplici de cauſa 113.a
Flumina ſignificant perſecutiones 941.b
Fœno tectorum comparantur cerimonialia legis 911 6f
Fomes peccati quomodo non extinguatur: niſi in Maria 309.e
Forma pſalterii triplex conſiſtit in quatuor 10.f
Fragmen mali punici quos indicet 1372.b
Frigeſcet caritas in nouiſsimis diebus mundi,ut calor ĩ nouiſsimis dieb.hoĩs.530.c
Fructus duos conſequimur ex lege euangelica 285.e
Fructus uetitus ab Adam ſumptus attulit mundo ſeptem maledictiones 637.b Fructus autem benedictus appellatur ab eo ſeptem nominibus ibid.d
Fructus xv. colliguntur ex ſtudio ſacrę ſcripturę 886.a
Item decem ſo.888.b. Item octo 890.d
Fructus legis euangelicę tres genarales.folio 1031.f
Frugũ multiplicatio qualis,& quãta 1466.c
Funis,& Funiculus 180.d
Furtum voluntarium Dauid 403.d. vbi ne legas fructum
Futuri tpis uerbũ in pręteriti mutatũ 92.e

G

Galaad nutrit greges albos 1370.c
Genæ ſponſæ 1371.b
Genera hominũ, vide ĩ vocabulo Hominũ.
Generis humani ante aduẽtum Chriſti miſeria duplex 599.f

** Gentiles

Gentiles adorabant ſolem,& lunam, & ceteros planetas 937.b
Gentiles ſaturati ſunt &c. 1046.a
Gentium populus effectus eſt filius Abrae. 986.e
Gentilium conuerſio ad fidem 1411.d
Gladius benignus,& malignus q̄ ſit 986.c
Gloria regni Chriſti conſiſtit in tribus 214.e
Gloriæ eccleſię intus:ſinagogę foris 354.a
Gloria Dei ſumitur dupliciter 1165.b
Gradus peccati,eccleſiæ, & aliarum rerũ vi deantur in ipſarum nominibus,Peccatũ, Eccleſia &c.
Gratiam duplicem perdidit Dauid per peccatum 407.b & 412.d
Gratiam & ueritatem dedit nobis Chriſtus, per quæ poſſimus peruenire ac beatã vitam 631.f
Gratia duplex , gratuita & gratum faciens. 676.a
Gratia duplex,præueniens,& ſubſequens.folio 880.a
Gratia an poſſit ſtare cum peccato 1142.b

H

Habitus virtutũ q̃ modo morales ſunt erant primùm naturales in Adã,ante peccatum 1468.d
Habitus infuſus quid differat ab habitu acquiſito 1480.e
Hæreditas dñi q̄ ſit ſecũdùm Iudęos 103.b
Hęreditas dicitur ſucceſſio debita alicui in bonis paternis,& ſic bona patris deberẽtur filio naturali. propterea licèt hẽditas mundi Chriſto ꝑuenerit iure hęreditario tanquã filio naturali:Pater tamen voluit, vt hãc hęreditatẽ acquireret inquantũ homo, quatenus poſſit eam ſuis membris.i.in ſe credituris,cõmunicare 178.b
Hęreditatis Chriſti portio,& potiſſima pars eſt pater eius 180.c
Hęreditas noſtra nõ fuit manifeſta niſi poſt paſſionem Chriſti:nec ante eã quiſquam ſaluus eſſe potuit 911.f
Hæreditas promiſſa Abrahę &c.non eſt terra Canaan,ſed in patria cęleſti 912.a
Hæreſes quinq; excluſæ pſ.33.in fi. 280.f
Hęreticorum perſecutio fuit eccleſiæ perniciofior,quàm tyrannorum 338.e
Hæretici quo cõtederunt de lege Xp̄i 780.b
Hæretici poſt tyrannos orti 888.d
Hebraicæ ſcripturę immutatio 63.b
Hebręorum doctores ante aduentum Chriſti, & vſque ad tempora Conſtãtini magni aſſeruerũt Dauid fuiſſe maximũ prophetam omnium 19.b.Vide Dauid.
Helias ſecundum aduentum Chriſti præueniet 1104.b
Hieronymi tranſlatio admiſſa ſed nõ ꝑlata interpretationi ſeptuaginta interp̃tũ 64.c
Hieruſalem terrena cur in ſcripturis extollatur 376.f vbi fuit ędificata, & quo tranſlata 380.a
Hieruſalem materialis eſt figura Hieruſalẽ cœleſtis,ut lex vetus legi nouæ 484 c
Hieruſalem uiſio pacis 591.d
Hieruſalem ſollicitè ędificata 911.a
Hieruſalem eſt triplex 943.a
Hieruſalem terrena extollitur propter Chriſtum 1148.f Et quomodo illi id nome impoſitum fuit 1252.d
Hyprocritarum genera duo 420.d
Hiſpani,& galli italicè ſed corruptè loquũtur 60.e
Hiſteronproteron 45.b
Homo ex natura vitiata à primis parẽtibus traducta uitare non põt peccatũ , nec facere bonum meritorium niſi per gratiã adiuuetur 33.f
Hominis praui à iuſto differentia 101.f
Homo myſticus ab Adam traductus,& ĩ eo paradiſo cum furore eiectus ſemꝑ peregrinatus eſt inter inimicos tam uiſibiles q̃ inuiſibiles 108.f
Homo infirmus eſt & cadit in peccatum frequenter 114.a
Homo vbi in ſacra ſcriptura reperitur pro Adam,accipitur pro tota poſteritate. folio 126.e
Homini oſtenſa eſt maior miſericordia à Deo quàm Angelo ibid.d
Homo an ſit naturaliter bonus 162.f
Homo myſticus lãguidus,& vulneratus fuit figuratus per illum languidũ quem Chriſtus ſanauit ad probaticam piſcinam iacẽtem 310.b
Homini peregrino duo pręcipuè ſunt neceſſaria,ſcilicet humilitas,& patientia.uide Peregrinus & fol.315.a
Homo meritò affligitur propter quatuor. fol.317.d

Homi-

Hominum in duas ciuitates diuiſio 358.c
Homines non timentes futurum iudicium nec curantes agere pœnitentiam ſunt in triplici genere 388.c
Homines murmurantes contra miſericordiam Dei ſunt etiam in triplici gener.fo. 420.a
Hominum qui negauerunt Chriſtum eſſe Deum quatuor genera fol.437.f
Hominum quatuor genera conſpirauerunt in mortem Chriſti 448.e
Hominũ tria gña liberauit Chriſtus 776.f
Homo miſericors quę bona conſequatur. fol.822.d
Homo myſticus, & peregrinus diſcurrẽs p omnes ætates quaſi per.22.dietas ab Adã vſque ad ſecundùm aduentũ Chriſti in qualibet ętate cepit aliquã perfectionẽ, ſed prçcipuè in ſua adoleſcentia, quę fuit ab Adam uſque ad Chriſtum, euacuauit imperfectiones 865.f
Homo myſticus, & preregrinus ab exilio paradiſi uſque ad Chriſtum cõpleuit quatuor curſus.873.c. Collegit octo fructus ex lege domini 890.d
Homo nullus per ſe iuſtificaripoteſt 982.a
Homo accepit à Deo non ſolùm eſſe naturale, ſed & pulchrũ eſſe, & præeſſe.1004.e Accepitq; triplicia bona a Deo ibid. f
Homines bonę voluntatis qui ſint 1107.f
Hoĩs ptes duę rõnalis, & ſenſualis 1469.c
Homo an ſit dñs ſuorum actuum 1490.f
Honor quid à laude differat 1000
Horrere uirginis vterum 1126.d
Humanitas verbo vnita dicitur vox domini 284.e
Humanitas Chriſti ſi eſſet per impoſsibile ſeparata à diuinitate, non eſſet adoranda cultu latriæ 1210.e
Humiles iuſti exaltantur, & contra 1135.
Humilitat De⁹alta, & à lõgè cognoſcit 195.c
Humilitas quid ſit, & vnde dicatur 1096.c
Humilitas, & patientia peregrino neceſſariæ 315.a.
Humilitatẽ Marię qualiter reſpexerit Deus 1097 c
Humilitatem Marię qualiter reſpexit dominus 1398.c
Humilitas, timor Dei, caritas affectiua, & ſpes habent ſe per ordinem 1133.b

I

IAcob naſcens cum Eſau præmiſit brachium 43.a
Iacob tenens pedem fratris ſui quid figurabat.fol.50.f.Quid cũ angelo luctãs portẽdebat.fol.233.c.ubi ẽt ſcalã uidiſſe dicĩt.
Iacob & Iſmael &c.non ſunt nomina naturę 52.a
Iacob qualiter prçuidit myſteria in Chriſto futura 79.f
Iacob claudicatio figurat Iudęos 199.e
Iacob geſta in Chriſti figura 233.c
Iacob habuit duo noĩa & qd notẽt 1006.a
Iacob uerus eſt populus Chriſtianus 1106.b
Iafet pater Romanorum, & cæterorũ Chriſtianorum 988.c
Ibi corrupta eſt mater tua &c. 1460.d
Idiomatum communicatio Chriſti & mẽbrorum eius 189.b
Idololatrę & ſuperſtitioſi primi 69.f
Ieſu nominis magnificentiæ notificatio facta mundo 125.a
Ieſus an ſit nomen tetragrammaton 131.d
Ieſu in noĩe quomodo fiebant ſigna 137.a
Ieſus Deus, & homo dicitur nomẽ Dei: ſola vero humanitas ut eſt unita uerbo dicitur uox domini 248.d
Ieſus cum ſit nomẽ filii, quomodo dicitur: pñi, Deus in noie tuo ſaluũ me fac 441.c
Ieſus Chrs eſt nomen Dei realiter fo.712.c
Ieſus idem in ueteri lege operatus eſt miracula qui in noua 1049.c
Ieſus eſt nomen omnipotentię 1050.e
Imago duplex in quolibet homine 1460.c
Impœnitentiæ peccatum eſt maximum. & quare 209.d
Impoſsibilia philoſophis viſã tria fecit Chriſtus 125.e
Inanimata an inuitentur ad laudandũ Deũ 1004 c
Incarnatio à tota trinitate operata ſoli filio congruit 347.b
Incarnationis diuini verbi modus admirabilis explicatur vtcunque 538.d
Incarnationem verbi diuini prçfigurabat arca teſtamenti 599.b
Incarnationis myſterium plurimis præfiguratum.fol. 1006.a
Incarnationis poſsibilitas 1316.a
Incarnatiõe verbi facta triplex vnio 1340.e

Indignatio de proſperitate malorum 301.a
Indigentia boni amiſſi parit eius deſideriũ 1330.f
Infantes vnde perfecta laus Dei, ſunt apoſtoli 126.a
Infectio humana vnde prouenerit 1140.f
Infirmitates & mors inſunt nobis nõ vt mala naturalia, ſed ut mala pœnalia 1140.e
Inimicorum quatuor genera infeſtauerunt olim, & adhuc infeſtant eccleſiam fidelium 683.f
In omnem terram quomodo exiuit ſonus apoſtolorum 203.e & 205.b
In ſecula, multipliciter exponitur 1150.f
Inſtantia quatuor in animę infuſione. folio 1345.d
Inſtrumenta muſicalia in titulis pſalmorũ nominata reperies. folio 57.f. Et qualia ſint: pſalterium, citara, & ſimilia ibidem explicatur.
Intellectus fidelis habet duas fauces 884.e
Intellectus p tres gradus eleuatio. qui quidem gradus dici poſſunt tres cœli 16.f
Interpretatio eſt duplex 26.e. Et qui ſint dicendi interpretes ibidem.f
Intentio Dauid in toto pſalterio 13.f
Interpretes bybliæ 62.a
Ioan. Baptiſta quomodo prę̃iuit ante faciẽ domini 1557.a
Ionatas Abenuziel magnę literaturæ, & authoritatis vir vetus teſtamentum literis hebraicis ſcriptum in caldaicum tradu xit idioma 62.a
Iordanis irrigat terram promiſsionis, & in eo facta ſunt myſteria tria 335.f. & 336.b
Iordanis ſignificat defluxũ generis humani 834.a
Ioſeph patriarcha præuidit ſicut Dauid myſteria paſsionis Chriſti in ſui perſecutione, & uenditione 78.f
Ioſeph patriarchę exaltationis in Aegypto cauſa 765.a
Ioſeph quõ dicatur pater Chriſti 1118.c
Ioſeph accepit mariã tãq̃ matrẽ Dei 1146.d
Ioſeph ſpõſus Mariæ, Iohãnes Baptiſta, & Eliſabeth mater eius receperunt Chriſtũ nondum natum 1147.c
Ira, & furor ſunt animi paſsiones 112.d
Ira maxima à Deo in peccatorem 146.e
Iris in nubibus quid ſignificet 1064.a
Iſaiæ prophetia quomodo ſit per Chriſtũ impleta 1275.e
Iſmael & Eſau amiſerũt filiationẽ Abrahæ 50.d
Iſrael in ſcript. ferè ſequitur Iacob 607.f
Iſraelitę nõ amiſerũt aſportãdo uaſa Aegyptiorũ pcm: qa Deo uolẽte fecerũt 766.f
Iſrael qui ſuſcepit Puerũ q ſit. Sed aliis vř Iſrael illic eſſe accuſatiui caſus 1144.b
Iſrael quare dictus ſit Iacob 1146.f
Iudęi nõ ſunt amplius uocãdi Iſraelitę 52.a
Iudæi tripliciter meditati ſunt inania 81.e
Iudęi nõ receperũt Chriſtũ pp duo 169.a
Iudęi cur Xp̃m blaſphemẽt, & icrepẽt 180 f
Iudæorũ punitio 185.e. Eorũ finis 186.b
Iudæorum ſuperbia 196.a
Iudæi habẽt quadruplices ſcriptores 213.c
Iudæi a Chriſto quatuor beſtiarum nominibus uocantur 224.c
Iudæorum argumenta contra Chriſtum ex pſal. lxxi. 549.b
Iudęi ſteriles fuerunt tripliciter 196.c
Iudęorum obſtinatio viſa in obſtinatione Saulis 294.c
Iudę proditio in Architofele figurata 331.a
Iudęi negant Chriſtum eſſe Deũ 438.c propter duo 439.c
Iudęi nunc murmurant propter tria 465.f
Iudęi alienati ſunt a uulua &c. dupř 457.a
Iudęi carnales non intelligunt ſcripturam niſi ad literam 503.f
Iudæorum capita aſſiduè frãgit Xp̃s 507.d
Iudæi ſunt mali in bona lege 610.c
Iudęi pro multiplici in Chriſtũ pc̃tõ multipliciter nunc ab ipſo puniuntur 522.f
Iudęorum tres factiones coniurauerunt in Chriſtum 613.a
Iudæorũ in Chriſtũ ſtulta cauillatio 702.a
Iudęi Chriſtum negant, eo ꝙ nõ ſanauerit oẽs lãguores naturę humanę 730.d
Iudę ingratitudo prę̃uiſa in Saule à Dauid. 785.d. Eſt autem caput omnium proditorum: ut Chriſtus Chriſtianorum 786.a
Iudęi manẽt obnoxii duplici pcõ &c. 787.d
Iudęi cur de ędificatione Hieruſalem ſolliciti 911.a
Iudęi non ſunt ueri Iſraelitæ 1006.d
Iudęi non uerè canunt pſalmos 1018.f
Iudæos, cum meruerint deleri, quare Deus voluit manere 1078.d

Iudaici populi duæ euerſiones 1071.a
Iudæi per mortem Chriſti fuerunt diſsipati 1270.d
Iudæorum cęcitas,& ignorantia ſcripturarũ vnde proueniat oſteditur fo.1293.f
Iudæorum error in exponendo cantico canticorum. v. 1140.b
Iudaicus populus nominatur quinq; nominibus 198.c
Iudices debent duo principaliter attendere 84.f
Iudicij dies, dies iræ. 86. e.Eſt neceſſaria ſol. 87.d
Iudicium de Chriſto triplex 138.c
Iudicia euangelica dant nobis tria intelligere. videlicet Primò actum iudicandi,quẽ fecit Chriſtus in multis ad ſe venientibus. Secundò præmia tributa eis per talia iudicia.Tertiò promiſſa obſeruatoribus legis Euangelicæ . Quæ tria iudicia iuſtificata ſunt in ſemetipſis 207.a
Iudicia Dei profundiſsima 297.e
Iudicium futurum non timentium tria genera 388.c.
Iudicij dies dicitur mala , & amara damnatis 391.f.
Iudicium Chriſti incepit à primo aduentu 706.f
Iudicium Dei triplex 815.b
Iudicium Chriſti dupex 1047.d
Iudicium duplex fo.715.d
Iuliani apoſtatę argumentatio: qua niſus eſt probare,ꝙ humana natura eſt de ſe bona: quia omnia quæ fecit Deus erant valde bona : & ita videtur improbare illud pſ.xiij.Omnes declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt:non eſt qui faciat bonum : non eſt vſq; ad vnum Ad quam ponitur reſponſio diui Auguſtini 162.f
Iulianus idem, irridebat Chriſtianos,& doctrinã Chriſti:eò ꝙ iſta terrena cõtẽnebãt & in cęlo manſiones beatas promittebãt, & ideo eis bona temporalia auferebat, aſſerens contra præſcriptum euangelij face re quicunque ea poſsideret 988.a
Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eum.&c. vbi iurauit 804.f
Iurauid dominus Dauid : quæritur vbi . & quando 929.a
Iuſiurandum Dei quomodo ſumatur in ſcriptura 805.a
Iuſtificatur Deus tripliciter contra tres impugnantes 421.b
Iuſtitia hominum qui cœlum meretur conſiſtit in tribus 100.e
Iuſtitia in qua conſiſtit meritum noſtrũ qualis ſit. 171. b Superceminet iuſtitiæ phariſæorum eod.e
Iuſtitia dicitur à iuxta:eò ꝙ ſit iuxta mediũ 173.c
Iuſtitiam duplicem commemorat Dauid pſal.14. 176.b
Iuſtitia duplex legalis,& particularis 194.b
Iuſtitiam , & gratiam originalem perdidimus omnes 365.e
Iuſtitia,& iudicium quid differant 697.a
Iuſtitia quid ab alijs virtutibus differat 717.a
Iuſtitia in qua Adam fuit creatus 1174.f
Iuſto ad hoc vt ſimpliciter dicatur iuſtus quatuor ſunt neceſſaria. Primò vt mundetur ab omni macula,& culpa præterita.Secũdò vt fugiat peccata futura,aut ſtatim iterum mundetur ſi non fugerit.Tertiò vt operetur bonum erga Deum,& proximũ. Et quartò vt ipſe ſit acceptus , & gratus deo & faciat opera accepta Deo ad vitam æternam;quia aliter non poſſet peruenire ad beatitudinem 175.a
Iuſtus quãdo videt Deum punire peccatorẽ tũc quatuor debet facere : laudare ſcilicet diuinam iuſtitiam: timere iuſtum Dei indicium:lætari,& laudare Deum:quia nõ cecidit in ſimile peccatum : quarto lauare manus ſuas in ſanguine illius peccatoris, ideſt corrigere ſeipſum 460.f
Iuſtorũ caſtigatio dicitur matutina 554.c

L

Labia ſponſę,vt apoſtolorum vitta coccinea 1161.a
Latria quid ſit 247.a
Latrię cultus ſoli Deo debit⁹ & quare 541.d
Latria cur debeat Xpo.699.b. & qd ſit ibi.c
Latria Chriſto debita cõſiſtit in tribus. 704.f
Et quid differat à latria vet. teſt. 705.b.
Latria præſupponit fidem 989.a
Latria in quo conſiſtat 1320..a
Latrię cultus in quo conſiſtat 1170.a
Laudamus Deũ quadrupliciter 786.c
Laudari poteſt Deus tripliciter 1017.d
Laus Dei alia in patria quàm in via 1016.a

Lectus doloris eſt in hoc ſtatu corpus noſtrum 330.a
Legalia non poterant iuſtificare 323.d
Legalia quare per Chriſtum erant aboléda 397.d
Legem naturæ dedit Deus Adę, quę continuo, & ſucceſsiue aliquam perfectioné accepit & euidentiam fo.29.d
Legis euágelicæ perfectiones quinq; 152.c
Legis diuinæ tres ſtatus 175.c
Legis diuinæ,& ſcripturę ſacrę ſtudiũ commendat 305.b
Legis euãgelicæ tres fructus generales 112.f
Legis Moſaicæ ſexcenta tredecim pręcepta 1211 f.Ceſſauit in morte Chriſti 1214.f
Lex uetus & noua an ſit vna 41.d
Lex euangelica habet decem cordas 58.a
Lex euangelica quinque nominibus dicta 205.f.Eſt iuſtificata in ſemetipſa 207.c
Lex euangelica quare dicatur cõſiliũ 169.d
Lex Xp̃i leuis,& ſuauis p̃ lege Moyſi. 285.b
Lex tota eſt de cultu diuino ac dilectione Dei 396.d
Lex uetus mortua eſt cum Chriſto 402.a
Lex tota eſt decacordum.i.x.cordarũ pſalterium 454.b
Lex vetus eſt ſepulcrum 456.f
Lex uetus cur dicatur teſtimonium 585.f
Lex uetus nihil aliud eſt quàm occultatio nouę 629.b
Lex euangelica in quatuor conſiſtit 716.a
Lex diuina quid ſit.858.b. Et in quo conſiſtat ibid.c
Lex euangelica iuſtificat tripliciter 873.f
Lex uetus erat tempus prophetãdi:noua,fa ciẽdi.887.c. Vtranq; deſtruere uoluerũt quadruplices 888.a
Lex euangelica dicitur cãticũ nouum quadruplici de cauſa 1014.a
Lex Dei eſt ab Adam uſque Antichriſtum vna 1069.d
Lex data eſt ad duplicem finem &c. 1159.a
Lex euãgelica an pcipiat impoſsibilia 869.f
Lex diuina quid differat ab humana 1244
Lex Moyſi erat magis ſpiritualis quàm literalis.1260.b.Vide cętera legem concernentia.in ſeq.
Lex euãgelica é maior lege Moſaica.1262.f Eſt etiam certior, & magis autentica folio 1293.f
Liberatio eccleſię ab omni pſſura 1446.a A triplici ſpelunca 1453.d
Liberatur ſperás ĩ Deo ob octo malis 685.f
Libanus.i.candidus,& albus 1135.a
Liber ab omni peccato ſolus Chriſtus. Liberata mater 371.f
Liber vitæ ſeu Viuentium ſumitur in ſcriptura dupliciter 524.b
Liber ſolus Chriſtus ex debito, & natura a peccato 653.f
Liber in quo omnes ab ęterno ſunt ſcripti duplex eſt:unus prędeſtinationis,& vitę: alter reprobationis,& mortis.Et qd vterque liber ſignificet; Vide fol.953.c
Liberi arbitrii in Maria acceleratio 112.c
Ligni vitæ cuſtodia quid profuiſſet Adę.71 e.& 75.c.Figurabat quatuor.72.a & 73.a.dicitur Chriſtus 71.f
Lignũ vitæ Chriſtus 72.& 73.a.Lex diuina 73.c.vir iuſtus ibid.c.Crux Chriſti ibid.f
Lignum uitę non eſt ſynagoga.74 c.Nõ vir impius ibid.e
Literæ fuerũt in prima mundi ætate 60.c
Literarum nominis diuini ſignificata 122.e & 123.d
Literæ hebraicæ aut earum nomina quid ſignificent 856.a
Literæ ſingulæ hebraicæ & uniuerſę ſignificant aliquod myſterium 988.f
Localia nomina Dei & populi eius 52.d
Locutio Dei in qua Dauid intellexit ĩ Deo eſſe miſericordiam,& iuſtitiam 376.b
Lucerna p̃ linea generationes captã 939.c
Lucifer quem ordinem & proceſſum tenuit peccando 621.f.& 622.b
Lucifer primus ſuperbus in mente cordis ſui 1142.a
Lumbi mei impleti ſunt illuſionibus propter fomitem peccati 309.d
Lumen duplex ſuper animas ſignatũ 98.b

M

MAgi à Phariſeis p̃uocati ĩ Xp̃m 944.f
Magnificat aliter Deus homines quã homines Deum 1094.d
Magnificauit Deus Mariam. xij. dignitatibus 1101.a
Mahometi hęreſis pernicioſiſsima 897.f
Maieſtas Xp̃i a Iudęis nõ agnita.545.& ſeq.
Mala ſeptem primorum parentum & ſequẽtium 1142.c

Mala oĩa naturę corruptę traximus ab Adã 1458.c. Latẽtq́; in carne traducta &c.ib.f
Malum culpæ non eſt formaliter à carne. 1459.d
Mammæ ſponſę, & ubera 1412.a
Mandaſti mãdata tua cuſtodiri nimis 859.b
Mandragorę ſunt quaſi tubera terrę 1429.f
Manſuetudo Dauid quomodo pmiata fuit, & in quo oſtenſa fuit pręcipuè f.924.c
Manichęorum errata. 1009.b
Mariæ plurima attribuũtur. 361.d. Fuit ſine originali & 363.c & 1103.d
Marię præſeruationem ab originali concer nentia per concluſiones ponit autor. fo. 1103.d & ſeq.
Mariã ab omni culpa præſeruatã fuiſſe fuit de mente Auguſtini, & Hyerony. 1107.c Argumenta in contrarium. fol. 1108. c. Solutiones 1109.a
Maria inuenit quatuor bona, & quatuor dif ficillima ĩ incarnatione. 1087.c. & 1089.b
Marię. 18. pręeminentiæ. 1092.d. 12. dignitã tes. 1101.a. Eſt mr Dei naturalis. 1116.d. Excellentisſima eius à ſpiritu ſancto il luminatio 1120.f. & 1124.e
Maria ſingularis miniſtra, cubicularia, & ſe cre. Chriſti. 1123.c
Maria ſuſcepit eximiũ martyrium pro Chri ſto. 1124.c. Corpus eius nõ eſt incineratũ. 1126.a. Exaltata eſt ſuper choros angelo rum 1126.d. Exceſſit in merito ſtatus om nium creaturarum. 1127.f. Eſt aduocata peccatorum ſingularis 1128.a
Mariam nõ potuit peccatũ attingere. 1107.c Eſt perfectiſſimũ mẽbrum eccleſiæ. 1112.c
Maria immunis à ſeptem malis primorũ pa rentum 1390.c
Maria iuenit quatuor bona 1391.b. quatuor incompatibilia in myſterio incarnatio nis 1392.c
Martir quis ſit 1124.b
Martyrium in quo ſit formaliter 1125.b
Mr Salomonis quõ coronauit eum 1363.d
Maternitas Mariæ glorioſa 1116.d
Matrem dereliquit Chriſtus dicens mulier ecce &c. 1367.f
Materia doctrinarum eſt duplex. 5.e. Mate ria pſalterii 9.c
Matrimoniũ propter quatuor bona à Deo inſtitutum fuit 862.b
Medium annorum quale ſit in cantico Aba cuc. 1057.e
Melchiſedech utrum angelus an homo fue rit fol. 804.c
Membrum Chriſti ſit baptizatus, & poeni tens 424.c
Membra diuerſa ſunt vnus homo: ut diuerſi ſtatus una eccleſia 1366.e
Membra octo cõmẽdata in canti. v. quos ſignent 1368.e
Membra Chriſti decem enumerat ſpõſa. fo lio 1094.b
Membra decem ſponſę cõmẽdantur can tico ix. f.1098.e
Mentis eleuatio fieri poteſt à vigilante tri pliciter. 16 & 17.b
Meſſię noĩa ĩ pſalterio. 48.d. Quòd ſit Deus 350.a. Quomodo debebat ſubiicere re ges. 376.a. Quòd ſit Chriſtus ibid.c
Meſſias erat daturus ſpiritualia non tempo ralia 1132.f
Metonymia. 45.b. Metri utilitas 11.d
Metrum omnium ſui generis vbique dabile 1327.e
Minuiſti eum paulominus ab angelis 129.c
Mirabilium genera tria fecit pater in Chri ſto 321.e
Miraculum maius iuſtificare impiũ q̃ crea re hominem 655.a
Miracula in Chriſti natiuitate 203.e
Myrra dicitur virtus paſſionis Chriſti 351.e
Myrrhę excellentia. 1339.f. pro muſco acce ptio 1343.b
Miſericordiam Chriſti impugnant triplices 421.b
Miſericordia, & iudicium in toto diſcurſu Chriſti 715.d
Miſericordia diuerſorum diuerſa 627.d
Miſericordia Dei oſtenditur in Iudæos ma xima 771.b
Myſteriũ incarnationis quomodo credi po tuit. 659. Quibus ſignis poſtẽſum. 1029.d In Iordane 336.b
Myſteria Dauid viſa. 956.d. Chriſti 1267.e
Moyſes an fuerit maior pfeta q̃ Dauid. 23.e & 25.f. An viderit Deum per eſſentiam 23.f
Eius legatio. 25.c. Facta in Aegypto in Xpi figurã. 496.e. Ei collata beneficia. 665.e Facta figuratiua 1048.e

Montes in ſcriptura ſignificant Apoſtolos folio 536.d
Montes frugiferi Hermon,& Sion 932.a
Mor vnde myrra dupliciter accipit 1343.b
Mortem vicit Chriſtus dupliciter 1187.b
Motu cœli ceſſante non continuo omnia ceſſarent 1033.f
Mulierem quatuor reddūt pulcram,& amabilem 1366.c.& 1378.f
Mundi miſeria duplex ante aduentum Chriſti 151.d & 156.f
Mundi productio,& machina eſt Chriſti figura 204.a
Mundi per coſmografos deſcriptio 540.a
Mundus hic dictus ſolitudo 776.b

N

NAtiuitas Chriſti duplex 1058.c
Natiuitas Chriſti cur primum indicata paſtoribus 1162.c
Naturę corruptio,& per gratiam reparatio 33.d
Natura humana ſumitur in ſcriptura tripliciter 34.e
Naturæ duæ in Chriſto 193.f.& 809.e
Nauiū agitatio eccleſiæ concuſsio eſt 778.c
Negatio Dei fit dupliciter ibi.a
Nomina ſeptemplicia in pſalmis notanda 47.e
Nomina decem Dei.ibi.Meſsiæ multò plura 48.d
Nomen Dei tetragramaton Ieſus Chriſtus 49.d
Nomina populi Dei ſeu electorum Dei 50.a
Nomina.xx.legis diuinæ, & eorum ſignificata 55.c
Nomina locorum Deo acceptorum 52.d.& 55.a
Nomina diaboli, & populi eius 56.c
Nomen Dei Adonai nulli veterum reuelatum 122.e
Nomina Dei duo 136.d
Nomina ſeptem Deo attributa idem important 638.c
Nomina quinq; ſynonima de Chriſto 709.a
Nomen Chriſti ſanctum,& terribile 816.e
Nomen domini an differat à domino 828.e
Nomen vnde dicatur 1010.a
Nomen Dei in collo portantes ſcriptum hebraicè, taxat 1012.d
Nomen Dei ſanctum, & potens eſt verbum incarnatum 1098.b
Nomina quinq; ſpōſo à ſpōſa indita 1329.f
Nomina decē coincidentia cū Chro 1469.d
Noctem tripliciter fugauit Chriſtus in ortu ſuo 850.e
Nocti comparatur ſtatus veteris legis vſque ad iudicium 918.f
Nocteq; fuit ſpōſa ſpōſū i lectulo ſuo 1357.e
Nocturnorū i eccleſia ratio 1191.f & 919.f
Noe deſcendit à montibus Armenię in Caldæam 60.c
Noe filij in tres mundi diuiſi 1074.b
Noli ęmulari in maligantibus exponitur 301.a
Nox,& dies tripliciter ſumūtur in ſacra ſcriptura 71.b
Nubis adumbrantis tabernaculum figura 1333.d.&
Nuptiæ trex quas pater cœleſtis fecit Chriſto 350.e Duæ quas Chriſtus cum eccleſia 1327.a
Nux genus eſt fructuū duro cortice 1427.a

O

OBligatur quis ad impoſsibile ſibi, & quomodo 1464.c
Obſtinatio Iudæorū in Saule preuiſa 294.e
Obſtinatus in peccatis, & hipocrita eſt ſocius diaboli 431.b
Obumbrare quid ſit, & quid in Maria fecerit 1121.a
Oculi domini ſuper iuſtos &c. 285.e
Oculos columbinos dedit Chriſtus ſponſæ 1401.b
Oculus, & crinis quibus vulnerauit ſponſum Maria 1412.e
Oculi doctorum ſunt oculi Chriſti,& eccleſię:ſed oculus Marię eſt oculus columbinus 1418.f
Officium ſacerdotis reſpiciunt tria 211.b
Oliua vt inſeritur oleaſtro:ita eccleſia ſinagogæ 436.b
Omnipotentia regis in quo præcipuè luceat 817.a
Opera trinitatis ad extra ſunt indiuiſa 276.e
Opera miſericordię non fiunt ſine gratia licèt in peccato 432.e Nec ſunt ſimpliciter mortua 433.a
Operationum humanarum genera quatuor 432 b

Operum

Operum noſtrorum quędam diriguntur in proximum: quædam in Deum 676.b
Opera diuina triplicia 689.c
Operationes noſtræ bonæ ſunt imperfectæ 1420.b
Operationis bonæ fructus triplex 1457.d
Opus naturæ eſt opus intelligentiæ 729.c
Opus fit per duo facile 872.f
Oratio, & deprecatio differunt 183.f
Oratio eſt varia 1056.e
Ordo cum ſit in omnibus quomodo amittatur in homine 1466.d
Organicum quid notet 95.d
Origenis in corrigendis Byblijs vigilantia 62.e
Originalis iuſtitiæ amiſsio 365.e peccati in nos tranſitio 366.b Eiuſdē definitio.ibi.f
Originale peccatū eſt caput draconis 562.f
Originalis culpæ expers Maria 1103.d
Originalis culpa non potuit tranſire in Mariam. 1339.c
Originales dicebantur habitus virtutum in Adam 1168.d. Itaque qui nunc morales, tunc erant naturales.ibi.f
Oſculum dicit quandam unionem 1324.a
Oſculum quadruplex quo oſculatus Chriſtus eccleſiam ibi.f
Oſculū dicit vnionē ſpōſi cū ſpōſa 1347.d

P

Pacificus dicitur Chriſtus propter tria 1451.b
Palma quid notet 1434.c
Panis eucariſtici tranſſubſtantiatio 1285.c
Parabola non ponitur gratia ſui, ſed alterius 585.a
Paradiſus terreſtris vnde Adā expulſus vbi ſit 549.b Et quomodo inde exire potuit Adam cum vxore, aut illuc introire Helias, & Enoch 550.f
Parcæ uitam hominum texentes 1036 f
Pars recipit denominationem totius, & cōtra 44.f
Paſſer dicitur Chriſtus 631.b
Paſsionis Chriſti efficacia: vide fol. 118.e
Paſsio Chriſti debuit eſſe multiplex vt peccatum Adæ 327.a
Paſsio Chriſti ſola ſufficit ad ſalute 1205.b
Paſsio ſolius Chriſti quomodo potuit ſatiſfacere pro omnibus 1416.c. & 1418.f
Paſsio Chriſti quomodo applicetur operibus noſtris 1420.a
Paſſionis Chriſti modus fuit nobis utilis decem rationibus 1420.e
Paſtoribus quadruplici de cā reuelata eſt natiuitas Chriſti prius quàm aliis 1162.e
Paſtorum, & ducum quatuor uigiliæ 919.c
Pater cœleſtis duo fecit mittēdo Chriſtum 842.b
Pater quilibet bonus debet notificare filiis legem euangelicam, & docere orationē dominicam, & ſymbolum fidei 1036.b
Patres priſci deſiderabant aduentum Chriſti 723.d
Patrem, & matrem dereliquit Chriſtus in cruce 1367.f
Patriarchę cupierūt ſepeliri in terra promiſſionis, quia Chriſtus debebat in Hieruſalem ſepeliri 782.f
Patriarchę operabantur, & ſaluabantur in fide, & gratia Chriſti futuri 1478.d
Patriarchæ deſiderabant cœlū potius quàm terram promiſsionis 1246.c. & quare volebant ſepeliri in terra promiſsionis fol. 1248.e
Paulus eremita quare fugerit in deſertum folio 1437.e
Pauper eſt populus Chriſtianus à Dauid uocatus 141.b
Pax, & quies eſt finis cuiuslibet negotii fol. 1157.f
Pax ab angelis annunciata quęnam fuerit 1138.b
Peccare quid ſit 388.b
Peccare poteſt quis tripliciter 404 b
Peccator peccando tria dāna incurrit 417.c
Semper committit adulterium, furtum, & homicidium 418.c
Peccator tenetur ſemper dolere de commiſſo peccato 115.c
Peccator licèt proximum lædat, tamen plus Deum 423.a
Peccatorem iuſtificare maius eſt quàm creare cœlum 655.a
Peccatum habet tres gradus 70.d
Peccatum facit miſeros per duo 113.e
Peccatum à nemine totū vitatur 208.b Eſt autem occultū, & alienū tripliciter 209.a. Quod ſit maximum.ibi.d
Peccatum quid ſit 265.e Tria ex eo remanere in anima 266.a

Pecca-

Peccatum Dauid fuit in multis ſimile pecca tò Adæ 410 d
Peccatū facit quatuor mala in peccatore, & pœnitētia quatuor bona ſeu fructus 426.f
Peccatū ſynagogæ indelebile 616. d Simile peccato diaboli 622.e Et disſimile 624.c
Peccato diaboli ſimile fuit peccatum ſynagogę 619.e
Peccatum ſex mala affert homini 725.f
Peccatum omne dicitur ſanguines 408.e
Peccatum Adę intulit nobis tria damna folio. 775.f
Peccatum Adę exaltatio cordis, & oculorum 922.e
Peccatum idololatrię an ſit maximum, & quare vnum ſit maius alio 793.c
Peccatū nemo vitat propriis viribus 1458.d
Pedes animæ ſunt cogitationes 552.f
Pedū diſcipulorū lotio q̄d idicabat 1396.b
Pelagianus error 164.b
Pelagii, Manichei, & Iudæorū errata 860.c
Eorundem impugnatio 861.a
Peregrinis humilitas, & patientia maxime neceſſaria 315.a
Peregrinus, & exul paradiſi compleuit qua tuor curſus ſiuē ſtatus ſignificatos quatuor literis hebraicis 873.c
Fecit in lege euāgelica quadrupliciter 881.c
Perfectum, optimum bonū, & perfectio q̄d notent 1460.d
Pericula quinque à quibus liberant angeli homines 682.d
Perplexitates tres philoſophorū 1464.e
Perplexitas Chriſtianorum, quare optimè ſcientes non ſemper optimè uiuant ibi.f
Perſecutiones fuerunt utiles ſanctis 315.e
Perſecutio hæreticorum eſt perniciosior q̄ tyrannorum 338.e
Perſecutiones ſuas, & eccleſię præuidit Da uid 467.d
Perſecutores eccleſię quadruplices 683.f
Perſecutiones, & defenſiones eccleſię 1171.f
Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo &c. 1398.d
Peritioni ut impleatur tria neceſſaria 104.a
Petitiones ſeptem primi cantici cāticorum 1336.d
Petrus, & alii apoſtoli an perdiderint totaliter fidē in morte Chriſti, & poterint di ciheretici. 1448.d
Petri per ſpiritus ſancti uirtutem fortitudo 1430.b
Phariſęos inuidia, & timor in Chriſtum extimulauit 81.a
Phariſæorum, & Talmudiſtarum peruerſitas in ſcripturis corrumpēdis, & peruer sè interpretandis 614.c
Philoſophi non faciebāt opera verè moraliter bona, nec vitabant enormia peccata ſine gratia Chriſti 1477.f. & 1398.b
Plato quo peruenit in cognitionem creaturarū per emanationē verbi à patre 1281.a
Pœna crudelium, & malorum quadruplex 824.c
Pœnitens petit à Deo quatuor 979.f
Pœnitentiæ partes tres 111.f
pœnitentia eſt peccatori neceſſaria 265.a
Pœnitentiæ perfectæ partes tres. 267.d
Pœnitentiæ diffinitio 271.b
Pœnitentia tria facit 419. a Impugnatur à tribus 420.a
Pœnitentia omnis inſufficiens ſine paſſione Chriſti 423.f
Pęnitentia operatur quatuor fructus. 426.f
Pœnitentiæ partes 921.f
Pœnitentia iniuncta nulla poteſt ſatisfacere 112.f
Poſſeſſio: alienis relinquentes ſolum retinent ſepulcrum 390.b
Portæ iuſtitię ſunt ſacramenta eccleſiaſtica 846.f
Præcepta Dei omnes ſeruare obligamur: licèt ſine gratia à nobis obſeruari, & imple ri nequeant 863.b
Præcepta affirmatiua quomodo obligēt ho minem 870.f
Pręcepta ſexcenta tredecim continet lex Moyſi 1211.f
Predeſtinat Deus aliter quàm præſcit, aut reprobat 1077.c
Præibis enim ante faciem domini: oſtendit quomodo 1156.d
Pręmium Chriſto miſticè promiſſum 914.f
Principes Iuda qui fuerint in figura 510.d & ſeq.
Principium primum vtriuſque teſt. eſt Chriſtum eſſe Deum 438.b
Promiſſa ſunt Dauid tria præcipua 665.e
Promisſionis terra canaam quomodo fuit promiſſa 702.b

Promiſſio

Promiſſio facta Dauid de Chriſto 535.a
Promiſſio facta cum iuramēto indicat certitudinem 803.f
Promiſſio de Chriſto facta Dauid propter eius manſuetudinem, & deuotione ad templi ędificationem 923.f
Promiſſiones de Chriſto factæ 955.d
Propheta diffinit̄ tripliciter 14.f. De ratione autem prophetiæ ſunt ſex 15.d
Prophetæ intellexerūt uiſiones, & ꝓphetias ſuas 15.e. Deus autem reuelabat eis miſteria tripliciter 16.b
Prophetæ non eodē modo conſecuti ſunt ſpiritum propheticum 17.e
Prophetæ dignitas vnde ſumatur. 19.a
Prophetæ gradus tres 18.e
Profetię Dauid intelligētiā cōcernētia 27.e
Prophetię quatuor ſunt neceſſaria 1029.a
Prophetię miſſi ſunt ad duplicē finē ibid.b
Propoſitionis ſunt quatuor cōditiones 6.a & omnia vetera ſcripta reſpectu nouorū ſunt q̄dā propoſitiones. ibi.c & 8.f
Prouerbium, & parabola quid ſint 585.a
Prouidentiam diuinam explicant quatuor. 297.a
Proximum lædimus in commutando tripliciter 172.e
Pſallere & cantare quid differant 783.f
Pſalmorum componendorum triplex principium & ratio 274.c
Pſalmi quorum titulus in finem: à quo facti, & cantati 333.c
Pſalmus xci. eſt ꝓphetia cātici Marię 692.b
Pſalterium Dauid figurabat Chriſtum &c. 783.b
Pſalmi 118. quadruplex expoſitio 866.d
Pſalterium pſallendo dictum eſt quaſi laudatorium 10.a
Pſalterium non poteſt faciliter diuidi. folio 66.b
Pſalterium triplex decacordum 985.f
Pſalterium triplex 1016.b
Pſalterium cur cantemus in officio diuino. 1019 e
Pueri hebręorum figurant Chriſtum recepturos 851.d

Q

Quaſi pacem reperiens 1449.e
Quatuor bona nunciata virgini contra totidem mala, quę incurrerant primi parentes 1087.c
Quatuor incompatibilia deprehendit Maria in dictis angeli, & angelus dixit illi quatuor miranda 1089.b
Quæ eſt iſta quæ aſcēdit de deſerto 1443. b
Quærēda in pſalmorum expoſitione 3.b.c
Quęſtiones quinque contra Iudęos diſputatę 1203. per totum
Qui fecit cęlum, & terrā, additur ſępe poſt nomē Deus aut dominus, & quare 933. a

R

Raab gentilis Iudęis coniuncta 1330.e
Rapinam duplicem commiſit Adam. 518.d
Ratio oſſibus comparatur 113.e
Rationes ſeminales inditę terrę non exeūt in fructum, niſi virtute cœlorum 976.d
Recordatus eſt Deus miſericordiæ ſuę multipliciter 1148.d
Redemptio noſtra debebat fieri per hominem iuſtum &c. 279.e
Redemptionis noſtrę myſterium figuratū multipliciter 319.e
Redemptionis noſtrę actus cui ſit attribuēdus 493.a
Redemptio humana fuit figurata per tres liberationes Iudæorum 774.d
Redemptio, & hæreditas noſtra manifeſta non fuit ante Chriſti paſſionem 911.f
Redēptio Chrī eſt tripliciter copioſa 920.f
Nec ab alio poterat fieri 921.b
Redemptionem noſtram operata eſt tota trinitas 977.e
Redemptionis noſtrę efficacia 1392. per totum Ordo 1393.b
Redemptionis noſtrę myſterium cantatur 9. canticis 1337.b
Redemptor eſt omnium Chriſtus licēt nō omnes ſint ſaluati 1349.e
Redemptus eſt totus homo à Chriſto 329.f
Regem decorant tria 347.d
Reges Dei ſunt uicarii in regendo 1425.a
Regni Chriſti gloria cōſiſtit in tribus 214.e
Regno digna habuit Chriſtus quinque. folio 248.d
Regnum Dauid figura regni Chriſti 666.a
Regulę decem ad aperiendas ſcripturas. folio 31.f
Religio Chriſtiana eſt congregatio iuſtorū 838. d

Remittere

Remittère nolens prçcanti amore paſſionis Chriſti uidetur contemnere ipſam 1409.e
Regni Dauid dilatatio per plures promiſſa. 563.f
Reſurrectio diuerſa mortuorum 76.f
Reſurrectio Chriſti fuit confirmatio noſtrę fidei.& ſalutis 782.e
Retiacula duo quibus Chriſtus capi nequiit 968 a
Reuelatio profetarum triplex 16.b In ſomnis fit multipliciter ibid.c
Reuereri,honorare, laudare,glorificare, & adorare quomodo ſe habeāt per ordinē. 247& f.544.c
Reuertere Sunamitis aut luſtra & circumi. 1356.a
Romanorum populus deſcendit de Iafet. 940.b
Romani putabant Deos ciuitatum victarū vici 1083.e
Rubi quem uiderat Moyſes ſignificatio. folio 1048.e
Rut, Tamar, & Raab gentiles mulieres iudaicis inſertę figurabant ad fidem cōuertendos gentiles 1333.a

S

SAbbatum quoddam eſt totum tēpus gratię 610.d
Sabbatum an debebat ceſſare. & quid ſit. & quare iuſſum ſanctificari, & quare in fine ſeptenarii 1224.e Quomodo erat celebrandum, & quòd partim morale, & partim cerimoniale erat eius prçceptū, & cętera ſabbatum concernentia. per totum q.2
Sabbatū falſum celebrant nūc Iudęi. 1237 d.& ſeq.Chriſtiani verum 1238.f. Ipſum ſanctificare quid ſit 1239.f
Saccū appellat Chriſtus corpus ſuū 256.d
Sacerdotum noui teſtamenti perfectiones requiſitæ 69 c
Sacerdotis officio congruūnt tria 211.b
Sacerdotes dicunt illud pſal.42. Et introibo &c.fol. 340.b
Sacramenta veteris legis differunt per quatuor à ſacramentis nouę legis 406.f
Sacramenta eccleſiaſtica ſunt portę iuſtitię 846.f
Sacramēta, & ſacrificia vetera mortua ſunt cum Chriſto 1218.a
Sacrificia,& holocauſta an valebāt pro peccatis 323.e
Sacrificia legalia quare erāt abolēda 597.d
Sacrificia duplicia offerūtur in no.te. 40 ... d
An in ſacrificiis vete.teſta.erat Deus 415.d
Erant figura 416.a
Sacrificium voluntatis cur Deus primum acceptet 427.d
Sacrificia ve.legis non liberabant à mortali 1205.a
Sagittę dicuntur apoſtoli,& diſcipuli Chriſti 912.e
Salomon accepit materiam Canticorum ex pſ.118.vt docetur 894.c
Salomon in canticis repreſentat Deū 1362
Salomon cantauit canticum vineæ aptius quàm Iſaias 1306. a Sed an illuſtratus ſpiritu ſancto.ibi.
Salomon ſatyricè proceſſit in operibus ſuis 1309.e Vocatur tribus nominibus 1310.b
Saluatur nullus in virtute ſua propter duo 279.c
Saluum fac populum tuum, an non fruſtra orent 1189.e
Samaritanus ſaucius derelictus in uia 854.b
Sanguines omne peccatum dicitur 408.e
Sanctificationis Mariæ tempus 1102.e
Sanctuarij, & regni, & ſacerdotii Iudęorū translatio 596.a
Sanctus quę pars.& quid ſignificet 1177.d
Sapientes Romani: & filoſofi nō obtinebāt veras uirtutes morales, tamen non uitabāt enormia peccata ſine gratia Chriſti. 437.b.& c
Satisfactio quomodo debeat fieri. 114.f
Saulem quare reliquit ſpiritus malignus pſallente Dauid 11.f
Saul cur appellatus ſit Cuſi 117.c
Saulis obſtinatio erat figura obſtinationis Iudæorum 294.c
Scala Iacob quid notabat 232.e
Scandalizat quis alterum tripliciter 400.b
Sciētia duplex literalis, & ſpiritualis. 532.b
Scientiæ ſpeculatiuæ à morali differentia 817.b
Scientię,& ſapientię legis differentia 818.a
Scientiæ Dei cauſa 950.d
Scriptores iudaici ſunt quadruplices 213.c
Scriptura ſacra eſt liber ſcriptus intus, & foris 31.b

Scripturæ

Scripturæ difficiles in byblijs, & nō legēdæ ab imperitis ſecundum Iudęos 1070.c
Scriptura vete.teſt. patitur tres defectus reſpectu ſcripturę noui teſtamenti 999.a
Scripturam deprauatam inuenit Chriſtus 1354.c
Sectæ quatuor Iudæorum 611.b
Sedebant homines in umbra mortis multipliciter 1157.e
Sedētes in cathedra peſtilentię 69.f.& 70.c
Sedere tripliciter ſumitur in ſacra ſcripturā 796.b
Sedere Deum ſuper Cherubin 1063.d
Sedes eccleſiæ dicitur ſedes Dauid folio. 928.d
Semen Abrahæ, Iſrael, & Dauid habet duplicem reſpectum 664.b
Senſus triplex ſacræ ſcripturæ 8.c
Senſus uerborū duplex: alter in quo fiūt: & alter quē faciunt in ſacra ſcriptura 39.d
Sepeliri cupiuerunt patriarchæ ad ſepulcrū Chriſti 782.f
Septem in pſal.2.notanda 85.d
Septuaginta interpretes bybliorum 61.e
Septuaginta generationes filiorū Noe, & Iſrael. & totidē linguę in ędificatione turris Babylonicæ 1074.b
Seruitus nr̄a nō eſt niſi retributio 1436.d.
Sethim arbor ſpinoſa quid figuret 1314.c
Sicut locutus eſt per os ſanctorum 1153.f
Signa tria dedit Chriſtus Iudæis ut ſe recipiant 608.c
Significationes uerborum.xij.tract. quarto,
Syllogiſmus fit ex veteri, & nouo teſtamento 7.f
Simeon, & Leui in Ioſeph cōſpirantes 88.a
Simeon ſenior accepit Chriſtum in purificatione ut redemptorem generis humani fo.1148.c
Simon magus, & alii à Fariſæis in Chriſtū prouocati, & excitati 945.a
Synagoga non eſt lignum circa decurſus aquarum 74.c
Synagogæ apparatus, & gloria in exteriori 380.a
Synagoga quadruplex in qua indicat Chriſtus 612.c
Synagoga facta eſt ſterilis, & genales frugiferi 779.b
Synagogę nemo fidelis nō benedicit. 917.c
Fuit autem poſt Chriſti mortem multipliciter afflicta ibi.f
Synagoga facta eſt ſimilis aſpidi 1082.c
Synagoga quadruplici de cauſa dicitur Edō 944.b
Sion dicitur eccleſia myſticè, & Hieruſalē 590.f
Sodoma q̄d iterp̄tetur, & ſignificet 1081.d
Sol filr aurorae, & aurora filia noctis 204.b
Soli naturali comparatur ſol iuſtitiæ Chriſtus 756.d
Solis retrogradatio tempore Ezechiæ fuit figura aduentus Chriſti 1034.f
Soli Deo quomodo peccet homicida, adulter & cætera 459.d
Solitudo dicitur hic mundus 776.b
Sollicitudinis Chriſti cum alijs ſpōſis comparatio 1394.a
Soror noſtra paruula eſt 1449.d
Spes Chriſti de reſurrectione ſua qualis fuit virtus 181.f
Spes qualis ſit habitus infuſus 231.d
Spē ſuā poſuēt fideles in Chr̄o fol.677.f
Spes quid ſit 876.c
Spinarum duo genera in carne ab Adā tra duc. 291.c
Spiritus, & litera differūt in ſenſu ſcripturę 34.f. Ex eis componitur ſcriptura 36.d
Spiritus ſanctus dicitur bonus eſſentialiter. 978.c. Per eum creuit fides noſtra ibi.f
Spiritus duplex profeticus.18.a. Quid à ſimplici differat 1062.b
Spiritus ſanctus dicitur mater eccleſię: qa hebraicè ſignificatur uoce fœminini generis 1425.d
Spiritualis ſenſus etiam in nouo teſtamēto quærendus 37.e
Sponſa petit primum oſculari. Secūdo trahi odore unguentorū. Tertiò introduci in cellaria ſponſi. 1329.e. Compellat ſpō ſum quinque nominibus ibi.f
Spōſa accepta ꝓ tota eccleſia. 1348.b. Quieſcit in Chriſto, & Chriſtus in ea. 1344.e
Spōſę à ſpōſo liberatio, & erectio fo. 1353.b
Sponſæ Chriſti excellentia 1433.f
Sponſa fugit in eremum 1439.c
Status peccati gradus tres 159.d
Status ſeptem vet.teſt. ante Chriſtū 340.e
Status eccleſiæ tres 600.b
Status quinq; hoīs diuerſi ſucceſſiuè 1484.a

Sterilès inuenit Chriſtus Iudęos 190.c
Studium legis diuinæ cōmendatur 305.b
Subiecit pedibus Chriſti pater inimicos eius 797.d
Subſtantia panis quomodo tranſſubſtantietur in Eucariſtia ī corpus Chriſti 1285.c
Sunamitis,& Sulamit quid notent 1427.d
Superbia eſt pes,& fundamentum peccatorum 299.b
Superbia origo peccati ex quo naſcūtur alia 1055.a
Superbi menti cordi ſui ſcribæ, & phariſæi 1134.e
Superſtitio erat per quam diabolus regnabat 1068.b
Suſcitauit à terra inopes triplices Xp̄s 827.a

T

TAbernaculum, & templum domini de quibus verificentur 53 a
Tabernaculum figurabat Mariam 1338.b
Eius ornatus quid figurabat 1341.a
Tēplo prio Salomonis īfuerūt multa ad diuinū cultū ptinētia ignorata in ſcd'o 59.f
Templi ędificatio,& alia myſteria ueteris teſtamenti myſteriorum eccleſiæ erant figura 380.a
Templi Salomonis duę incenſiones 1071 e
Templū materiale Salomonis erat typus tēpli corporis Chriſti 925.a
Tempus gratię ſignatum per menſem torcularium 122.d
Tempus gratię totum dicitur mane 687.b
Tempus paſſionis Chriſti tempus gratiæ,& beneplaciti Dei 521.c
Tempus torcularium menſis ſeptembris.folio 604.b
Tempus totum gratiæ eſt uerum ſabbatum. 610.d
Tentationis quatuor gradus 680.a
Terra promiſſionis quare ſic dicta 54 a
Terra promiſſionis irrigatur per Iordanē &c. 335.f
Terra Canaan qualis ſit 702.b
Terra promiſſionis erat figura eccleſię. folio 1410.b
Teſtamentum Chriſti cur dicatur nouum. 817.b
Teſtamēti vtriuſq; vna domus Iſrael & vna eccleſia 844.a
Teſtamētum cur dicatur ſcriptura vetus, 1313.b & pactum e
Teſtamentum vnde dicatur 1401.f
Teſtimonia quibus Chriſtus fuit approbatus 694.a
Tetragrammaton nomen Dei an Chriſtus furatus ſit in Aegypto,& per illud fecerit miracula 1480.d
Talmud a Iudæis conſcribitur 963.f
Tarſis ubi,& quid ſit: ac ſignet 381.b
Timens Deum eſt miſericors 824.e
Timor duplex filialis & ſeruilis 86.a
Timoris Dei defectus quę mala faciat 163.e
Timor dicitur in ſcriptura quinque modis. 206.c
Timor filialis domini eſt principium bonorum 821.e
Tituli pſalmorum quomodo explicandi.folio 56.e
Titulorum pſalmorum ratio 94.e. & 102.e
Titulus pſalmi lxxi. 545.e
Toldach in hebræo quid ſit latinè 122.e
Tota pulcra es amica mea: quo uerificatur de tota eccleſia 1384. d Totum quid ſignet 1385.a uerificatur de Maria ibid.d.
Dranſlatio triplex pſalterii per Hieronymū. 63.a
Tria ſunt mihi difficilia.Via uiri in adoleſcētula &c. 361.b
Tribus dn̄i aſcendentes in Hieruſalē. 903.d
Trinitatis opera ad extra ſunt indiuiſa: modi tamen operandi diuerſi 276.e
Trinitatis myſterium explicatur 409.a
Trinitatem perſonarum,& unitatem ſubſtātiæ innuit Dauid 494.d
Trinitas tota quomodo cooperatur ad productionem creaturarum 736.b
Trinitatem diuinarum perſonarum oſtendit Chriſtus 977.f
Turturis vox 1353.e

V

VAſa mutuo accepta aſportauerunt Iſraelitæ ſine peccato: quia domino iubente 766.f
Vbera attribuit metaphoricè Chriſto 1325.d & quid ſignificent 1326.c
Vegetatio & humectatio corporis myſtici. 75 a
Ventus auſtralis.uideatur enſter. & f. 909.e
Verbo quo mundus creatus, eſt etiam reparatus 277.d

Verbum

Verbum Dei gladius benignus 986.c
Verbū.i.filius aptiſſimè dicitur nomē Dei. 1010.a
Verba ſeptem Chriſti in cruce 1394.b
Veritatis rationem exprimere difficile eſt. 147.f
Veritas,& iuſtitia Dei in quibus conſiſtant. 793.
Veritas verbi Iſaiæ ad Ezechiam non compleri 1040.b
Veritates xxiiii. colligendæ ex cantico. Te Deum laudamus 1194.b
Veritas dicitur Chriſtus 221.d
Veſtes Chriſti duæ 223.c
Vetus teſtamentum eſt propoſitio quædam 6.c Videantur Lex.Teſtamētum, Scriptura &c.
Vetera ſcripta omnia literaliter intelligenda de Chriſto 36.f
Via viri in alma.i.adoleſcentula legendum. 360.f
Via iniquitatis in homine duplex 959.b
Viatorum tres gradus,& eccleſię tres ſtatus 866.b
Vigiliæ quatuor,paſtorum,& ducum 919.c
Vincentij martyris poſt mortem merita folio 1410.e
Victoria Chriſti in Cruce 1434.b
Vincula,& iugum diripuit nobis Chriſtus 82.c
Vindicta nulla eſt petenda de inimicis per pſal.cviij.vt docetur 792.d
Vinea accipitur interdū pro eccleſia 915.c
Vinea Chriſti tot⁹ populus fidelis 1081.b
Vineæ flores fugant ſerpentes 1354.a
Vinum ſapientię,& intelligentię ſanctorum 1436.b
Vipera habet ſeptem deteſtabiles proprietates 457.d
Virga moyſi erat figura Chriſti 562.b
Virga accipitur pro poteſtate 799.a
Virginalis conceptus Mariæ 1115.c
Virtutum humanarum principium 165.c
Virtutes tres, præcipuæ ad vitam æternam promerendam. Humilitas. Veritas, & miſericordia 634.d
Viſio de diuina eſſentia duplex haberi poteſt, 24.e
Vita hominis ſemper eſt amara ratione corporis,& animæ 1038.b
Vnguēta decem odorifera effudit Chriſtus in aduentu ſuo 1328.b
Vnicornis cornu ſuo fugat omne venenum, 250 c
Voliitatis ſacrificium cur Deus acceptet primum 427.d
Voluntas hominis tenet medium inter voluntatem Dei, & diaboli ratione conſultationis,& electionis 116.a
Voluntates quatuor circa mortem Chriſti. 1393.f Deſignantur autem per quatuor Ventos 1394.b
Voluntas fuit in Adam creata cum iuſtitia. folio 1462.c
Voluntas noſtra nō neceſſitatur ad malum. folio 1470.a
Tenetur autem ſubiugare ſenſualitatem. ibi.e
Vox domini ſuper aquas Chriſtus 252.d
Vſque, & donec tripliciter ſumitur in ſcriptura 798.c
Vterus eccleſiæ triplex 529.e
Vterus interdum ſignificat memoriā 801.a
Vterus virginis talamus Chriſti odorū plenus 1343.e
Vtilitates cantici. Te Deum laudamus 1195.a.& f.cum ſequen.
Vulneraſti me in uno crine colli tui. 1279.b

X

X p̄s ſcribi debet Chriſtus,& ita ſuo ordine ſignatur.

Z

Zaccarias ſuſcepit Chriſtum vt redemptorem mundi adhuc delitēſcentem in vtero virginis matris 1147.c
Zizaniam ſeminat mendax 105.e

FINIS INDICIS.

EX BIBLIOTECHA SANCTA F. XISTI SENENSIS ORD. PRAEDICATORVM.

IACOBVS *Chriſtopolitanus Epiſcopus, natione Hiſpanus, patria Valentinus, ord. Hæremitarum D. Auguſtini obſeruantiſsimus cultor, humanis & diuinis literis copioſè imbutus, & edidit in omnes pſalmos Dauidicos ſcolaſtico explanationis genere volumen ingens ac prolixum, allegoricis, & anagogicis ſenſibus refertum, & multis variarum ſcientiarum digreſsionibus redundans, quod Roderico Borgiæ, Cardinali Valentino, Epiſcopo Portuenſi, dedicauit. Eius initium eſt*, Aperiam in parabolis. *Scripſit etiam in Cantica canticorum librum vnum in Cantica ferialia, & in Canticum Zaccariæ Mariæ & Simeonis librum vnum.*

Claruit ſub Federico Imper. III. Anno Domini. M C C C C X C.

REVERENDI ET OPTIMI PATRIS D. IAÇOBI PATREM DE VALENTIA CHRISTOPOLITANI EPISCOPI.

AD REVERENDISS. IN CHRISTO PATREM D.D. RODERICUM Boriam Card. Valentinum, Epiſcopum Portuenſem & Cartaginenſem: ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ vicecancellarium digniſſimum, in libros pſalmorum Dauid.

PRAEFATIO.

COMMENTARIOS in pſalmos Dauid Profetæ regij & ſanctiſſimi, à me nuper editos ad quem potius mitterē: quàm ad tuam dignationem reuerendiſſime pater & domine, D Vicecancellari, literarum cultor præcipuè & maximè, curiæq; Romanæ ſpecimen: qui demum eccleſiæ Valentinæ inſignis merito præſul exiſtis, cuius vices ego (licet immeritus) hic tua beneficentia gero: profectò habui neminem. In quibus non tàm mihi laus ſcribendi, quàm voluptas ingens ſaciendi ſatis. venerandis & præſtantiſſimis patribus eccleſiæ tuæ Valentinæ Canonicis, omni virtutum genere, ac literarum ſtudijs eruditiſſimis, & ornatiſſimis: qui me ſæpenumero ad hoc ſcribendi onus ſubeūdum enixiſſimè hortati ſunt: quæſita eſt. Nam cum me frequēter orandi gratia in eandē eccleſiam recepiſſem: & citarœdi Dauid pſalmos ijdem Canonici in choro noctu dieq; decantarent ac pſallerent: & circa eorūdem pſalmorum contemplationē difficultates non paruas ſedulo à me ipſi expeterent, hos quidē breues cōmentarios, per otium, minus accuratè ſcriptos quibus tum vt tuo officio (cui vero abſentia meo incumbebat) ſpirituales ſenſus, necnon veras ſententias pro viribus aperirem, tum vt tuæ reuerendiſſime māſuetudini ſtudiorum, & lucubrationū mearū rationē redderem, edidi. Quos tandē vt tua ſolita clemētia, & humanitate ſuſcipias, & benigno fauore amplectaris, & proſequaris, deuote ſupplico: tametſi ſuſcepti operis altitudo, & magnitudo, humeris meis debilibus par minime cenſeatur, cum non poſſit humana curioſitas inſcrūtabilia arcana Dei pertingere. Veruntamen, quoniā ſimplici & humili corde, ac pia mente illud aggreſſus ſum, diuina virtus, atq; pietas effecit: vt ita ſancto labori nō parcerē, & huic egregio & profetico operi, ad ipſius laudē, & immenſam gloriā edito, adoptatū finem conſequendū ſecunda mihi fierent omnia: vt qui tribuerat voluntatem bene agendi, poteſtatē proſequendi, & finem nō denegaret. Solet enim pius & clemēs Deus humilibus de theſauris ſuis profundere, & proferre gratiam. Siquid ergo minus bene dictū, aut deuium hoc in opere meo cognoueris vt imperfecto meo referas, & ignoſcas obſecro. Siquid vero recti è ſanctis doctoribus, & ſacris codicibus excerpſerim, & exhauſerim: vt dei filio immaculato, in quo omnes teſauri ſciētiæ, & ſapientiæ eius reconditi ſunt, id totum aſcribas, ſuppliex oro atque obteſtor.

POſtquam ſanctiſſimum Dauid ad regnum Iſrael Spiritusſanctus aduocaſſet: & ad eiuſdem regni culmen & apicem (debellatis hoſtibus) conſcendiſſet: idem Spiritusſanctus de ſtabili templo conſtruendo cultuq; diuino ampliando & ordinando vehementē cupiditatem animo eius iniecit: necnon in eiuſdem templi exemplar & deſcriptionem fabricam corporis Chriſti & totius eccleſię futurę typicè ac myſticè continentem, eidem tradidit: atque digeſſit. Ad quod templum fabricandum haud ſegnis Dauid ſe vehementi affectu ſedulo pręparauit. Verumenimuero aliter quàm decreuerat euenit. Nam quod tantopere optauerat, diuina prouidentia denegauit: & non ab re ſingulari quodam & arcano myſterio per filiū eius Salomonem Spiritusſanctus omnia terminari ac compleri ſuggeſſit atque mandauit. Dauid autem ne tanti myſterij expers cenſeretur omnem materiam ad materialis templi ornatum pertinentem (vt in libris Paralypomenon legimus) ampliſſimè præparauit. Veruntamen parum laudis & meriti in fabrica materialis templi fuiſſet conſecutus, niſi formam & ritum laudandi Deum in eodem templo tradidiſſet. Hinc eſt quòd prout in præfata templi deſcriptione à Spiritusſancto didicerat & intellexerat, centum quinquaginta hoc in ſacro codice contentos profeticos edidit pſalmos, eosq; electis cantoribus, atque temporibus diſtribuit iubilandos. In quibus filii à patre æternam generationem: Spiritusſancti ab vtroque proceſſionem: verbi æterni temporalem incarnationem: Chriſti mortem & paſſionem & glorioſam Reſurrectionem; & admirabilem ſuper omnes cœlos Aſcenſionem, necnon populi gentilis conuerſionem: & tandem noſtram futuram glorificationem: ita mirabiliter & lucidè & profeticè decantauit, vt in quibuſdam potius videatur hiſtoriam euangelicam quàm profeticam texuiſſe. Hoc igitur breui argumento: ob quam cauſam Dauid confecerit pſalmos: omnes partes arbitror eſſe complexas. Ego vero hoc in opere myſteria Chriſti & eccleſiæ, prout mihi deſuper arbitror eſſe donatum: per ſingulos pſalmos literali quadam intelligentia reſeraui atque diſtinxi: ad laudem Domini noſtri IESV Chriſti. Qui viuit, & regnat cum Deo patre, & Spiritusſancto per omnia ſæcula ſæculorum.

REVERENDI ET OPTIMI PATRIS D

D. IACOBI PAREM DE VALENTIA CRISTOPOLITANI EPISCOPI.

PROLOGI IN PSALTERIUM.

APERIAM in Pſalterio propoſitionem meã. pſal. 48. Quia non ſolũ in illo pſalmo, ſed etiã in quolibet pſalmo huius libri, intendit Dauid nobis aperire aliquam vel aliquas propoſitiones & myſteria profundiſſima de ueteri teſtamento: Ideo non ſolum de illo pſalmo. 48. ſed etiam de toto
B libro pſalmorum uerificatur & impletur quod in verbis propoſitis dicitur. Aperiam in pſalterio propoſitionem meam. In quibus verbis implicantur & quaſi explicantur omnes quatuor cauſæ totius libri pſalmorũ. Nam in ly aperiam intelligitur pronomen primæ perſonæ. ſ. ego aperiam: per quòd denotatur cã efficiens & auctor oium pſalmorum. Cauſa uero materialis denotatur ꝑ ly propoſitionem, quam nobis aperit: Tertio notatᷓ cauſa formalis: in ly pſalterio, in quo dicit ſe aperire propoſitionem. Quarto tangitur cauſa finalis ſiue finis totius libri pſalmorum, per ly meam. i. ad vtilitatẽ mei. Nã pronomina poſſeſſiua ꝑſonas duplices importare videntur, ſecundum Priſcianum: quia cũ poſſeſſore poſſeſſio ſignificatur. Et ſic in præfato verſiculo tanguntur oẽs quatuor cauſæ hu-
C ius libri, ſcilicet auctor, & materia, & forma, & finis ſiue vtilitas, cuius grã cõditi ſunt oẽs pſalmi. Et ſic tanguntur omnes quatuor cauſæ, quæ ſolent quæri in quolibet opere. Sed quia in quolibet pſalmo non ſolum quærun tur ſupradictæ quatuor cauſæ: ſed de neceſſitate quæruntur alia quinque. Nam poſt notitiam cauſarum quęritur ſecũdo in quolibet pſalmo de titulo illius pſalmi. Tertio de modo profetię quo pſalmiſta fecit pſalmũ & unde fuit motus. Quarto quæritur de mo po intelligendi ſiue de intellectu illius pſalmi. Quinto exponuntur uerba. Sexto concordantur diuerſæ interpretationes quæ uidentur quãdoque diſcordare in pſalmi. Ideo in præſenti proœmio antequam ueniamus ad expoſitionem pſalmorum; præmittentur ſex tractatus ualde neceſſarii & utiles, non ſolum ad aperiendam ſciẽtiam libri pſalmorum, ſed etiam ad expoſitionem & intelligẽtiam totius ſacræ ſcripturæ vtriuſque teſtamenti. Nam in primo tractatu aſſignabuntur quatuor cauſæ huius libri. In ſecundo uero tractabitur de modo profetandi: & de de ueritate & excellentia profetię ipſius David. In tertio ponentur quædam principia & B
quædam regulæ, ſine quibus eſt impoſſibile intelligi non ſolum librum pſalmorum, ſed nec etiam reſiduum ſacrę ſcripturæ. In quarto exponentur uerba ſiue nomina quæ magis frequentãtur in toto ueteri teſtamẽto & præcipuè in hoc libro. In quinto tractabitur de titulis pſalmorum, & vocabulis in titulis annotatis. In ſextò uerò memorabuntur interpretationes factæ de iſto libro. Ex quibus eligemus illam interpretationẽ quam principaliter ſequi intendimus in expoſitione huius libri. In primo ergo tractatu erunt quatuor capitula. Nam in primo inueſtigabitur de cauſa efficiẽte, puta quis eſt iſte auctor & diuinus dialecticus & interpres, qui aperit & interpretatur nobis iſtam propoſitionem. In ſecundo aſſignabitur cauſa materialis, puta quæ eſt iſta propoſitio quam aperit & inter- F
pretatur iſte diuinus dialecticus & interpres. In tertio aſſignabitur cauſa formalis, puta quod eſt hoc pſalterium, in quo aperit nobis iſtam propoſitionẽ & quas cordas pulſet, & quas cãtilenas cãtet iſte pſaltes & profeta diuinus, & quas cõcluſiones ex iſta propoſitione nobis inſerat, & eliciat iſte dialecticus ꝓfundiſſimus. In quarto aſſignabitur cauſa finalis, puta ad quem finem & vtilitatem conſequendã aperiat nobis iſtam propoſitionem & pulſet hoc pſalteriũ iſte profeta magnificus & egregius.

Tractatus Primus.

AD primum eſt aduertendum quòd cã efficiens principalis huius, & cuiuſlibet

partis ſacræ ſcripturæ eſt ipſe ſpirituſſanctus qui loquebatur per ora profetarum & apoſtolorum. Quia non à caſu, nec à uoluntate humana allata eſt nobis ſacra ſcriptura (ut ait beatus Petrus in ſecunda canonica ſua, capitulo primo) ſed ſpirituſancto illuſtrati, locuti ſunt ſancti homines. Et hoc oſtendit Dauid in præcedenti particula verſiculi in principio propoſiti, dicens. Inclinabo in parabolã aurem meam: aperiã in pſalterio propoſitionem meam. Vbi oſtẽdit quod non habet ſciẽtiam huius libri à ſeipſo: ſed à ſpirituſancto. Nam primo inclinauit aurem ſuã in parabolam ſcripturę veteris teſta. ad hauriendã hãc ſcientiã à ſpirituſancto ꝑ reuelationem: ſed poſtquã fuit eruditus & illuſtratus à ſpirituſancto: tunc aperuit in pſalterio propoſitionẽ ſuã; & ſic fatetur ſe habere propoſitionẽ

B ſuã à ſpirituſancto: prout magis & latius infrà patebit. Sed eſt magna & grandis controuerſia de cauſa inſtrumẽtali. ſ. de particulari auctore pſalmorum: inter magiſtros & doctores hebræorũ. Nam ante aduentũ Chriſti & vſq; ad tempora Origenis: nulla fuit diuerſitas inter Hebræos. Nam Ioſefus, & Ionatas & Abenhuziel ſempre affirmarunt Dauid oẽs pſal. condidiſſe. Sed poſtquã Origenes cępit gloſſare ſcripturas vete teſta. per ſenſus profeticos & morales & anagogicos: & probauit quòd omnia geſta ipſius Abrahę, & Iacob, et Moyſi fuerũt figura Chriſti: & probauit ꝙ ipſe Dauid pro maiori parte fuit figura Chriſti & eccleſiæ: & qcquid dixit in pſalmis dixit profeticè, & debet intelligi de Chriſto & eccleſia: tũc magiſtri hebręorũ conati sũt peruertere ſcripturas: & deuiare à ſenſu ſpũali:

C & negarunt Dauid feciſſe omnes pſalmos: & etiam fuiſſe verum profetam Et ſic hodie etiam inter eos eſt diſcordia. Nam quidam tenentes cum antiquis, affirmant Dauid feciſſe omnes pſalmos. Quidam uero dicunt ꝙ Dauid ſolũ fecit nouem pſalmos. Quidã aũt dicunt ꝙ fecit omnes qui ipſi intitulantur. Et ꝙ omnes alios pſalmos fecerunt aliqui viri sãcti habentes ſpiritum profeticũ: quibus pſalmi intitulantur: ſ. filii Choræ: & Aſaf. & Idithum Cæteros autem ſine titulis fecerunt aliqui viri ſancti: quorum nomina ignorãtur. Cuius opinionis fuit fautor Barrabam hebræus magiſter beati Hieronymi. Et hanc opinionẽ ſecutus eſt aliquo modo beatus Hieronymus maximè in magno prologo libri pſalmorum. Poſtea aũt venit Rabbi Salomõ

gallicus malitia inueteratus, qui aſſignauit D
decem auctores pſalmorũ. ſ. Melchiſedech, Abrahã, Moyſen, filios Choræ, Dauid, Salomonẽ, Aſaf, Idithũ. Sed iſte manifeſte mentitur dicens ꝙ Melchiſedech ſiue Eleazar fecit pſalmũ. ix. cũ ſit intitulatus ipſi Dauid: & ſaluator affirmet Matth. xxii. Dauid feciſſe illũ. Ideo de cætero nulla fides eſt adhibenda iſti cæco & obſtinato. Sed quia hebræi & etiã catolici tenentes. hanc opinionem, nullam autoritatem ſacræ ſcripturæ adducunt ad aſtruendam ſuam opinionem: ideo magis eſt credendum beato Auguſtino: qui hanc materiam ſubtilius indagauit: qui lib. xvii de ciuitate dei ca. xiiii. & per totum diſcurſum expoſitionis huius libri: per autoritates ſacræ ſcripturæ aſſerit Dauid feciſſe omnes. CL. pſalmos. Et ipſum ſequitur Caſſiodorus. Et
hoc idem affirmant Origenes: & Hilarius: E
Ambroſius, & cõmunis ritus eccleſiæ. Vnde dicit Aug. quòd Dauid fecit omnes pſalmos, ſed diſtribuit eos cantandos tribus principalibus cantoribus ſcilicet Aſaf, & Hemam, & Iditho, & filiis Choræ: qui erant de Choro Hemam. Et hoc fecit Dauid ſecundum myſteria profetica contenta in pſalmis, quæ conueniebant interpretationibus omnium illorum cantorum ut ſuis locis patebit. Sed quia non ſufficit verum dicere: niſi cauſa veri aſſignetur, primo Ethicorum: Ideo ſentẽtia Auguſtini aſtruit multiplici autoritate tàm noui quàm ueteris teſtamenti. Vnde concordia eſt omnium doctorum tàm hebræorũ quàm catolicorum: quòd pſal. lxxi. eſt ultimus pſalmus quem fecit Dauid in ordine. Quia pſalmi nõ fuerũt collocati eo ordine quo fuerũt
facti, ſed ſicut fuerunt per Eſdram reperti: & F
hinc & inde collecti poſt captiuitatem Babylonis. ut ait Hieron. in prologo huius libri. Sed quia. lxxi. pſal. repertus eſt poſt repertionem. lxx. pſalmi: ideo eodem loco collocatus eſt: ſed ipſe fuit vltimo factus in veritate. Et ideo apponitur appogramma in hebræo. Cõpletæ ſunt orationes Dauid filii Iſai. Duo ergo affirmat illud appogrãma, i. ſcriptio. Primò quòd Dauid fecit omnes pſalmos. Secũdò quòd ille fuit ultimus pſalmus quem fecit: quia talis ſcriptura apponebatur ibi in pſalterio ueteri, ſicut nos apponimus ſcripturam in fine cuiuſlibet libri: per quam denotatur auctor illius libri. dicẽdo explicit liber de anima aut de animalibus Ariſtotelis: & explicit epiſtola Pauli ad Corinthios. ita pariter

A ter dicitur ibi expliciunt, ſiue completæ ſunt orationes Dauid filii Iſaia. Ex quo ſequitur ꝙ Dauid fecit omnes pſalmos. Item ille pſalmus intitulatur in Salomone: & tamen Salomon non fecit ipſum per rationē iam dictā, & per illud appogrā ma appoſitum in fine: & prout aſſerit Chamhi & maior pars Hebræorū. ſ. ꝙ Dauid fecit ipſum pſalmū dum iam erat decrepitus in lecto. Itē ex hoc etiā ſequitur, ꝙ pſalmi qui diſtribuūtur cantādi filijs chore, & ipſi Aſaf, & Iditho, non ſunt facti ab ipſis, ſed ab ipſo David. vt latius patebit ſuis locis. Item hoc idem patet. 2. Paralipomenon cap. 7. Vbi legitur ꝙ cantores cātabāt hymnos & carmina quæ fecit Dauid, ad laudandum & confitendū domino, quo-

B niā bonus, quoniam in ſæculū miſericordia eius &c. Ex quo patet ꝙ Dauid fecit omnes pſalmos alleluiaticos appropriatos ad laudē Domini: & tamē illi pſalmi non intitulātur ipſi: nec in eis exprimitur aliquis auctor. Et ideo dicunt multi Rabbi Hæbræorū: ꝙ omnes pſalmi in quibus nō exprimitur aliquis auctor: eos fecit ipſe Dauid ſine dubio. Item hoc idem patet. 2. Reg. 23. Vbi Dauid intitulatur egregius pſaltes Iſrael, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. Vbi etiā ipſemet aſſerit per ſe fuiſſe locutū Spiritum ſanctum & per linguā ſuam: & ſuam profetiam eſſe claram ſine nubibus: & hoc etiā omnes intelligunt & exponūt de profetia libri pſalmorum ab ipſo Dauid pronuntiata. Item hoc idē patet autoritatibus noui teſtamēti. Nam in ſecundo pſalmo nullus proponitur

C titulus, tamen beatus Petrus & omnes apoſtoli aſſerunt Dauid feciſſe illum pſalmum. Actuū. 4. Item hoc idē probatur Apoca. 3. vbi dicitur ꝙ ſolus Chriſtus habet clauē Dauid, per quā clauem omnes doctores intelligunt intelligentiā libri pſalmorū, quam ſolus Chriſtus aperuit. Primo omnia quæ ibi profeticè prædicantur in ſe cōplendo. Secūdò apoſtolis interpretando. vt patet Lucæ vltimo. Ex quibus patet ꝙ ſolus Dauid fecit omnes. 150. pſal. Imo dicit Aug. ꝙ ſicut ſolus Chriſtus habuit clauem Dauid, ad aperiendā intelligentiam illius libri: ita ſpiritus ſanctus dedit ſoli Dauid talem ſpiritum faciēdi pſalmos. Nam multi poſt eum voluerunt pſalmos condere: ſed nunquam potuerunt peruenire ad talē & tantum ſpiritū. Ex his etiam patet ꝙ nulla fides eſt adhibenda Iudæis modernis: qui negant Dauid feciſſe omnes pſalmos: quia faciunt ex inuidia &

D iniquitate, vidētes ſe manifeſtè conuinci per manifeſtiſſimas profetias pſalmorum. Ideo volunt & conantur auertere pſalmos à vero ſenſu ſpirituali. & auferre eis autoritatē: ne videantur tantæ autoritatis ipſi pſalmi: ſed dicunt ꝙ ſunt orationes aliquorum bonorū virorū. Sed quid dicendū ad beatum Hieronymum uirum tantæ autoritatis, in lege & profetis tam expertum? Ad hoc dicunt ꝙ beatus Hieronymus in primo & ſecundo prologo pſalmorum locutus eſt ſecundum opinionē ſui magiſtri Barrabā & aliorū Talmudiſtarū ſui tēporis, qui malitia infecti non iter confinxerāt iſtam opinionē: ſed poſtea beatus Hieronymus magis illuſtratus, cognoſcens perfidiā illorum, aſſerit Dauid feciſſe omnes pſalmos. Nam in multis tractatibus & epiſtolis ſuis allegat & attribuit ipſi

E Dauid omnes pſalmos, qui intitulātur filiis Chore & ipſi Aſaf, & etiā eos qui ſunt ſine titulo. vt patebit locis ſuis: & ſic omnes cæteri doctores ſacri, & tota eccleſia Dei omnes pſalmos aſſerunt eſſe Dauidicos.

In ſecundo capitulo ubi quæritur quæ eſt materia huius libri intellecta per ly propoſitionem, & quæ eſt propoſitio quam nobis aperit Dauid in hoc libro. Eſt primo notandum ꝙ in doctrinis duplex aſſignatur materia. Vna dicitur materia ex qua, & altera materia de qua. Materia de qua, in doctrinis dicuntur propoſitiones præmiſſæ. nam ſicut agēs naturale educit formam de materia in uirtute cœleſtis influentiæ, ita intellectus in uirtute luminis naturalis educit concluſionē ſiue notitiā cōcluſionis ex præmiſſis, ſiue ex notitia præmiſſarum, & ſic præmiſſæ, re-

F ſpectu cōcluſionis dicūtur materia ex qua. Sed materia de qua eſt obiectaliter ſcientia, eſt ipſa concluſio, quia in ueritate de cōcluſione habetur ſcientia ex præmiſſis. Ita ergo ad propoſitum, materia ex qua huius libri, eſt tota ſcriptura ueteris teſtamenti, quæ in hoc libro cōtinetur: ex qua materia tanquā ex propoſitione, Dauid educit & infert profeticè notitiam omnium euangelicorū myſteriorum: & ſic myſteria euangelica ſiue lex euangelica eſt materia de qua principaliter intenditur profeticè in hoc libro tanquā de concluſione, quia de myſteriis euangelicis Chriſti, & eccleſiæ, traditur profeticè notitia ex ſcriptura ſiue per ſcripturā ueteris teſtamenti, ut magis patebit, & ſic totum uetus

A teſtamentũ dicitur propoſitio reſpectu noui teſtamẽti,eo ꝙ habet oẽs proprietates ꝓpoſitionis. Ad cuius euidentiã eſt ſecundo notandũ ꝙ generaliter quatuor ſunt proprietates & cõditiones propoſitionis: prout poteſt colligi ex Ariſt. primo, & ſecũdo perihermenias: & primo poſteriorũ. Prima conditio eſt quòd propoſitio nõ ponitur gratia ſui,ſed gratia concluſionis inferendę. Vnde propoſitio diffinitur, ꝙ eſt oratio propoſita ad aliquid inferẽdũ,ſiue ex qua cõcluſio infertur,&ſic dicitur propoſitio:quaſi pro alio poſitio. Secũda cõditio eſt, ꝙ propoſitio cõtinet virtualiter & in cõfuſo notitiã cõcluſionis. Vnde dicit Ariſt. in principio poſteriorũ, ꝙ concluſio ſcitur in præmiſſis in cõfuſo, & ideo ante illationẽ aliquo modo ſcitur, quia virtualiter & in cõfuſo, & aliquo modo non

B ſcitur.i.nõ ſcitur diſtinctè: & in actu, ſed poſt illationem ſcitur in ſe diſtinctè: & habetur pfectè ſciẽtia de ipſa. Tertia cõditio eſt vt patet ibidẽ, ꝙ notitia cõcluſionis nõ poteſt haberi nec fieri: niſi ex præexiſtẽti notitia pręmiſſarũ propoſitionũ:& ſic oportet demonſtratorem, & quemcunq; dialecticum præcognoſcere propoſitiones pręmiſſas. in quibus latebat notitia cõcluſionis quia aliter cognoſceretur ignotũ per ignotũ. Quarta cõditio eſt, ꝙ maiori & minori propoſitis, illicò cõcluſio cognoſcitur ſimul cũ minori, in virtute luminis intellectus agentis, quia illicò intellectus aſſentit in virtute luminis naturalis ſine aliquo interuallo. Vnde ſi poſitis præmiſſis: intellectus alicuius non aſſentit illicò cõcluſioni, ſignũ eſt ꝙ ille nõ eſt diſpoſitus nec habet lumẽ naturale, ſed eſt impe-

C ditus, vt patet. 3. Meta. cõtra negãtes prima principia. His ergo habitis, patet ꝙ tota ſcriptura veteris teſtamenti & omnia myſteria ſcripta & facta in veteri teſtamento, fuerunt quędã propoſitiones reſpectu myſteriorum noui teſtamẽti. Quod probatur. Nã totũ vetus teſtamentũ habet omnes cõditiones propoſitionis reſpectu noui teſtamẽti. Ad cuius intellectũ ponũtur quatuor cõcluſiones. Prima cõcluſio eſt ꝙ nullũ myſteriũ ſcriptum aut factũ in veteri teſtamẽto eſt gratia ſui. ſed omnia prænũciabãt myſteria Chriſti & eccleſię futura in nouo teſtamẽto. Hanc cõcluſionẽ affirmat apoſtolus primæ Cor. x. dicẽs, omnia cõtingebãt illis in figura. Itẽ infra, Quæcũq. ſcripta ſunt ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt fidẽ de Chriſto & ſpẽ habeamus. Hoc idẽ probat Euſ. lib. de pparatione euãg. vbi probat: q tota lex vetus nihil aliud fuit niſi pparatio ad euãgeliũ. Itẽ Aug. cõtra Fauſtũ probat ꝙ totũ teſtamentũ vetus nihil aliud fuit, niſi imago & figura noui teſtamẽti groſſo modo & lineata & depicta. Itẽ Gregor. i. moraliũ c. x. dicit, ꝙ ſicut ſol pręmittit luciferũ & alias ſtellas ad pręnũciandũ diẽ, ita Chriſtus pmiſit omnes patriarcas & profetas ad prænunciandũ aduentũ ſuũ, aut per figuras & myſteria aut per uaticinia. Item Rabbi Salomon ſuper Zacariam dicit. quòd nõ ſunt locuti profetæ niſi ad tẽpora Meſſię: & intendit per profetas Moyſem & omnes ſcripturas veteris teſtamẽti. Itẽ dicit Rabbi Moyſes de Egypto in ſuo lumine dubiorũ parte ſecũda, quòd cerimonialia legis non ſunt gratia ſui, immo omnia ſunt abſoluẽ-

E da per Meſſiã. Ideo cõcludit Aug. ſuper Ioãnem c. ii. ſuper myſterio ſex hydriarũ aquæ in uinũ per Chriſtum conuerſæ, quòd ſicut aqua eſt inſipida, & inutilis ſine vino, & niſi in vinũ cõuertatur: ita ſacra ſcriptura ueteris teſtamenti per illas ſex hydrias aquę intellecta: eſt inſipida & inutilis, niſi cõuertatur in uinũ euangelicũ noui teſtamẽti. Et ſi quis legerit oẽs ſcripturas ueteris teſtamẽti & quãlibet partẽ illarũ, & in illis nõ intellexerit Chriſtũ, & aliquod myſteriũ euãgelicũ, profecto nihil intelligit: imo eas ſcripturas nõ intelligit, quia nõ ſunt gratia ſui. Itẽ affirmat Aug. cõtra Fauſtũ ꝙ nihil eſt ſcriptũ in veteri teſtamẽto niſi ea quæ figurabãt, aut nunciabant Chriſtũ: nã multa geſſerũt reges Iſrael & Iuda: quæ nõ ſunt ſcripta in

F libris Regũ nec Paralipomenon, ſed ſolum ſunt ſcripta ea quæ figurabant aliquod myſteriũ futurũ de Chriſto & eccleſia. Et ideo de quolibet rege dicit, Oĩa alia q̃ fecit talis rex ſunt ſcripta in libris regũ Iuda & iſrael. hoc eſt in archiuio ſeculari: ubi ſcribebãtur oĩa geſta regũ, tã ſacra, quã profana, & ea q̃ nõ figurabãt aliqd de Chriſto, vt patet ibidẽ. Itẽ Hieronymus ſup illud Matt. 5. Vnũ Iota nõ pteribit à lege donec omnia fiãt. dicit quòd minima q̃ ſunt in lege, ſunt plena myſteriis & recapitulata & impleta in euãgelio. Secũda cõcluſio eſt, ꝙ totum teſtamentũ nouum latebat & cõtinebatur uirtualiter in ueteri teſtamẽto ſicut cõcluſũ eſt i pmiſſis. Hãc cõcluſionẽ probat Aug. libro de cãtecizandis

zandis rudibus.dicẽs ꝙ uetus teſtamentũ ni
hil aliud eſt niſi occultatio noui teſtamenti,
& nouũ teſtamentũ nihil aliud eſt,niſi mani
feſtatio & reſeratio veteris teſti. Item ſuper
Io.c.1.dicit ꝙ euãgeliũ nihil aliud eſt niſi ve
ritas quæ latebat in lege uete.teſt.nã lex per
Moyſem data eſt.ſed gratia & veritas illius le
gis per Xp̄m facta eſt in euãgelio. Itẽ Orige
nes dicit ſuper Mat.ꝙ teſtamentum vetus ni
hil aliud fuit,niſi ſepulcrũ,in quo erat clau
ſum & ſepultum euangelium. & erat quod-
dã velum, ſub quo velabatur & cooperieba-
tur euangelium & veritas euangelica. Sed in
paſſione Chriſti, velum templi ſciſſum eſt,&
monumenta aperta ſunt,& tunc fuit reſera-
ta & ſurrexit veritas euangelica,quæ ibi late
bat. Item Euſebius dicit quòd euãgelium ni
hil eſt aliud, niſi annuntiatio eorum myſte-
B riorum quæ in lege à patriarchis & profetis
fuerũt prænũtiata & præfigurata.Tertia con
cluſio eſt,ꝙ myſteria noui teſtamẽti de Chri
ſto & eccleſia nõ pñt perfectè & propriè ſci-
ri,niſi ex præexiſtenti cognitione veteris te-
ſtamenti. Hanc probat ſaluator Matt.13.di-
cens:omnis ſcriba doctus in regno cœlorum
ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert
de teſauro ſuo noua & vetera.Item Io.5. di-
xit iudæis, Scrutamini ſcripturas, quia ipſæ
teſtimoniũ perhibent de me;& quia Moyſes
de me ſcripſit.Item Luc.24.Ieſus incipiens à
Moyſe & profetis, interpretabatur illis duo-
bus diſcipulis omnia quæ de ipſo erant ſcri-
pta.Item oẽs euangeliſtæ & apoſtoli per ſcri-
pturas veteris teſtamẽti probauerunt euãge
lium & veritatẽ eius. Hoc idem facit Paulus
in epiſtola ad Heb.per totum.& per oẽs alias
C epiſtolas. Item Euſeb.in libro de præparatio
ne euangelica, probat ꝙ neceſſe eſt quemli-
bet chriſtianum ſcire vetus teſtamentum,ut
per illud veniat in notitiam noui teſtamenti,
eo ꝙ eſt præparatio ad illud.Hoc idem pro-
bat Augu.in libris de doctrina chriſtiana: &
de catecizandis rudibus. & cõtra aduerſariũ
legis & profetarum, ubi ait:ꝙ nõ omnes qui
appellantur Chriſtiani,in Chriſtũ trãſeunt,
ſed quibus auferetur velum,quod in lectione
veteris teſtamenti manet. qui enim ſunt in
ueteri teſtamẽto, impediente uelamine, nec
vetus intelligunt nec nouũ, qui aũt ad Chri
ſtũ:amoto velamine, per nouum intelligũt
uetus & nouum,Quarta concluſio eſt,quòd
neceſſarium eſt lumen ſupernaturale ad in-
telligendas & interpretandas ſcripturas ue-
teris teſtamẽti.ſ.ad inferẽdas ex eo cõcluſi o D
nes euãgelicas, & myſteria noui teſtamenti.
Probatur.Nã ſicut ſe habet lumẽ naturale in
tellectus agẽtis ad itelligibilia naturalia, ita
lumẽ ſupernaturale ad intelligibilia ſuper-
naturalia. ſed intelligibilia naturalia nõ pñt
intelligi niſi per lumẽ intellectus illuſtrent,
& fiãt actu intelligibilia,q̃ erãt ante in potẽ-
tia;vt patet per Ariſ. & cõmẽtatorẽ.3 de ani
ma,ergo eſt nobis neceſſariũ lumẽ ſuperna-
turale ad intelligẽdas & interpretandas ſcri
pturas veteris teſtamẽti in q̃bus latẽt verita
tes noui teſtamẽti. Vt per tale lumen primo
eleuetur intellectus noſter ad capiendũ illa
altiſſima ſupnaturalia.Scd̃o ad illuſtrãdum
fantaſmata quę ex illis habemus.vt ex eis eli
ciamus ueritates euãgelicas in eis latẽtes.Eo
ꝙ veritates & miſteria noui teſtamẽti nõ ha
bent eſſe reale in veteri teſtamẽto,ſed tãtum E
eſſe figuratiuum & repræſentatiuum.vt ma
gis patebit ſequẽti tractatu.Et ſic patet ꝙ eſt
neceſſariũ tale lumẽ deſuper inſpiratũ ad in-
telligẽdas ſacras ſcripturas vet.teſt.& iõ hoc
lumẽ petebat Dauid pſ.118.cũ dicebat.Reue
la oculos meos & cõſiderabo mirabilia de le
ge tua.Itẽ Da mihi intellectũ, vt diſcã mãda
ta tua.Item Declaratio ſermonũ tuorum il-
luminat & intellectũ dat paruulis.Ex ſupra
dictis quatuor cõcluſionibus,& quatuor cõ
ditionibus & proprietatibus ſcripturæ uete.
teſt. patet ꝙ totũ teſt. uetus, dicit̃ propoſitio
ſeu propoſitiones reſpectu noui teſtam. Nã
nihil ſcribitur, nec ponitur, nec fuit geſtũ in
veteri teſtamento gratia ſui, ſed ad figurã-
dũ & prænuntiandũ myſteria euangelica: &
totũ teſt nouum latebat in vete.teſt.nec my F
ſteria euãgelica poſſunt ſciri perfectè niſi ex
præexiſtenti cognitione vete. teſt.& hoc per
lumẽ ſupernaturale inſpiratum, ergo de ne
ceſſitate totum uetus teſt.& omnia myſteria
in eo ſcripta,ſunt propoſitiones reſpectu no-
ui teſt.& myſteria noui teſt.nihil aliud ſunt
niſi concluſiones illatæ ex vete. teſta.Ex to-
to igitur veteri & nouo teſtamento forma-
tur & fit unus formalis ſyllogiſmus cuius ve
tus teſtam. eſt maior propoſitio & tota vita
Chriſti eſt minor propoſitio.ex quibus elici-
tum & illatum fuit euãgelium per apoſtolos
& euãgeliſtas. Vnde arguitur ſic.Ille qui ha
bet oẽs cõditiones,et i quo ſunt cõpleta oĩa
q̃ ſcripta ſunt in vete. teſt.eſt uerus Meſſias,
ſed Chriſtus Ieſus eſt huiuſmodi, ergo ipſe
eſt verus Meſſias . Maiorẽ huius ſyllogiſmi

A præmiſerunt patriarchæ & profetæ in ueter.
teſ. Minorem uero protulit Chriſtus in ſe di
ctis,& factis,cum dixit Matt.5. Vnũ iota aut
vnus apex nõ proteribit à lege,donec omnia
fiát. Itẽ filius hominis vadit ſicut ſcriptũ eſt
de illo. Itẽ uidens Ieſus in cruce ꝙ omnia eſ
ſent cõpleta:dixit,cõſummatum eſt. Io. 19.
Luc.23.dixit,oportebat impleri omnia quæ
ſcripta erãt in lege Moyſi,& profetis,et pſal
mis de me.Et ſic Chriſtus dictis & factis pro
tulit minorẽ propoſitionem. Et Tũc Apoſto
li & Euangeliſtæ illico intulerunt & elicue-
runt concluſionẽ ex his præmiſſis.ſ. ꝙ Chri
ſtus filius dei eſt Meſſias in lege promiſſus.
Nam duabus propoſitionibus præmiſſis ,&
verificatis,ipſi euangeliſtæ ſcripſerunt unuſ
quiſq; ſuum euangeliũ quod nihil aliud eſt
niſi cõcluſio ex illis duabus propoſitionibus
B elicita er illata. Vnde ſicut tota vita Chriſti
eſt medium ad probandum Chriſtũ eſſe Meſ
ſiam in lege promiſſum: ita opera miraculo
rum facta perChriſtum ſunt medium demõ
ſtratiuum ad probandum ipſum eſſe deũ,vt
inferius patebit. Et ideo Ioãnes Euangeliſta
in fine ſui euãgelii concludit.Hęc aũt ſcripta
ſunt:vt credatis qm̃ Ieſus eſt filius dei.Et ſic
patet, ꝙ omnia myſteria ueteris teſtamenti
ſunt propoſitiones ex quibus inferuntur cõ
cluſiones euãgelicæ. Hoc enim affirmat Hie
ronimus in epiſtola de manſionibus dicens,
ꝙ omnes illæ hiſtoriæ quæ memorãtur.pſal.
77. non ponuntur gratia ſui : niſi tanquam
parabolæ & propoſitiones ad inferenda my-
ſteria nouæ legis in eis figurata. Vt ibi pate-
bit.Sed ſecundo notandum ſecundum Aug.
ꝙ tria genera concluſionum poſſunt inferri
C & elici ex ſcripturis veteris teſtamenti,& ex
quolibet myſterio eiuſdem. ſ. concluſiones
profeticæ quæ pertinent ad fidem: ſecundo
concluſiones morales, quę pertinent ad cari
tatem.& cõcluſiones anagogicæ: quæ perti-
nent ad ſpem futuræ gloriæ , quæ reuelabiẽ
in nobis Vnde dicit Aug.in principio ſuper
Gen.ꝙ in omnibus libris ſacris intueri opor
tet,quæ ibi primo æterna intimẽtur : & quæ
facta narrentur: & quæ futura prænuncien-
tur:& quæ agenda præcipiãtur vel monean
tur.Et ſic patet ſm Aug.ꝙ ultra ſẽſum litera
lẽ poſſumus elicere tria gña cõcluſionũ ſm
triplicẽ ſenſũ.ſ.allegoricũ,& moralẽ ſiue tro
pologicũ,& anagogicũ.Vñ ex ſacrificio Abra
hæ poſſumus inferre tres cõcluſiones.Primo
vnã profeticã.ſ.ꝙ ſicut Iſaac voluit immola
ri e x prȩcepto patris:ita Chriſtus erat incru D
ce immolandus: vt obediret patri. Secundo:
põt inferri alia concluſio moralis.ſ.ꝙ filii de
bẽt eſſe deo & patri obedientes.Tertio infer-
tur tertia concluſio anagogica:ꝙ ſicut Abra
ham per obedientiam meruit benedictionẽ,
ita omnes nos parendo & obtemperando di
uinis præceptis conſequemur benebictionẽ
& felicitatem in cœlo.Vnde hunc ordinem
tenet apoſtolus. 1. ad Cor.x. vbi dicit. Nolo
vos ignorare fratres,qm̃ patres noſtri omnes
ſub nube fuerunt, & oẽs mare trãſierunt,&
omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube &
in mari. Ecce ꝙ ex trãſitu maris rubri infert
baptiſmũ legis euãgelicæ. & hæc dicitur pro
fetica concluſio.Item ibidem:ex myſterio e-
ſus mannæ:infert Eucariſtiam.Et ex myſte-
rio percuſſionis petræ proferentis aquas,in-
fert myſticè & profeticè paſſionem Chriſti : E
vt patet ibidẽ. Itẽ poſtea infert concluſionẽ
moralẽ cũ ſubd.t: ſed non in pluribus bene-
placitũ eſt deo: nã proſtrati ſunt in deſerto:
Hæc aũt in figura facta ſunt noſtri,ne ſimus
cõcupi ſcẽtes &c. Ex quo patet quomodo ex
punitione eorum infert moraliter ne ſcimus
cõcupiſcentes.Item ad Heb.12.ex myſterio
terræ ꝓmiſſionis.infert cõcluſionẽ anagogi-
cã:cũ dicit.Nõ acceſſiſtis ad tractabilẽ ignẽ,
ſed ad montem dei,& Hieruſalẽ cœleſte dei
viuentibus.Ex quibus patet ꝙ myſteria ue-
teris teſtamẽti nõ ſolũ ſunt ꝓpoſitiones ad
eliciendũ vnũ genus concluſionum:ſed tria
gña cõcluſionũ.ſ.profeticarũ,moraliũ, & a-
nagogicarũ:ſm ꝙ ad triplicẽ ſenſum põt ex
poni ſcriptura,eoꝙ ſit referta multiplici my
ſterio: vltra ſenſum literalẽ. Vnde nota ſm
Aug.cõtra Fauſtũ:ꝙſicut noſtra humana co F
gnitio procedit à ſenſibus nobis magis notis,
ad intelligibilia , ita deus voluit procedere
in lege. Nam omnia quæ præcipiũtur in le-
ge veteri,ſunt ſenſibilia & corporalia:ut per
illa manu duceremur in ſpũalia & intelligi-
bilia myſteria euãgelica,quia ſic apti nati ſu
mus ſcire Et ideo allegorice ꝓcedimus a le-
ge veteri ad euangelium, & anagogice pro-
cedimus ab euangelio in cognitionem futu-
rorũ bonorũ gloriæ nobis promiſſorum. Ex
quibus patet ꝙ totum teſtamentum uetus,
dicitur verè propoſitio reſpectu noui teſta-
mẽti. Et hæc eſt propoſitio quã Dauid dicit
ſe velle nobis aperire profeticè in hoc libro
pſalmorum . Nam in quolibet pſalmo ape-
rit nobis aliquam propoſitionem , & ali-
quod

A quod myſteriū, ex quo profeticè infert aliquā concluſionē euangelicam, ſeu aliquod myſteriū noui teſtamenti de Chriſto & eccleſia ut patebit. Nā in primo pſalmo ex myſterio arboris uitæ paradiſi: infert cuſtodiā & fructū diuinæ legis & pęnā. Itē in ſecūdo pſalmo ex uana cōiuratione. Saulis & ſuorū facta cōtra Dauid, & ex uana cōiuratione fratrū contra Ioſef, infert profeticè uanā & inanem futuram coniurationem principū ſacerdotū & Fariſęorū contra Chriſtū. Item in Pſalm. 3. ex perſecutione ſibi facta per Abſalon, infert profeticè futurā perſecutionē & reſurrectionem Chriſti. Prout in illis myſteriis pręuidebat in ſpiritu profetico futura myſteria Chriſti: prout patebit tractatu ſequēti, & diſcurrēdo in expoſitione pſal. Et ſic patet quomodo totū teſtamen
B tum uetus eſt propoſitio quam Dauid promittit ſe aperire in hoc lib. Et per cōſequēs totum uetus teſtamentū eſt materia ex qua. Vnde omnes doctores tā catolici quam hebræi in hoc cōueniunt. ſ. ꝙ in hoc libro continetur totum teſtamentū uetus per modū laudis. Sed ueritas & fides catolica tenet ꝙ ēt totū nouum teſtamentum, cōtinetur hic per modum profeticum. Nam ſcriptura ueteris teſtamēti nō adducitur niſi tanquam propoſitiones & parabolæ, ex quibus profeticè inferuntur cōcluſiones & myſteria euāgelica de Chriſto & eccleſia. Et ſic uetus teſtamentum eſt materia ex qua: ſed nouum teſtamentum eſt materia de qua primo intēditur in hoc lib. Sed in ſyllogiſmo propoſitiones ſunt materia ſyllogiſmi ex qua, ſed concluſio eſt materia quæ principaliter
C quæritur et intēditur. Et ponit exēplū Au. Nam in torculari duplicem materiam cōſideramus. ſ. Vindemiam, ex qua trahimus et extorquemus uinum, et ipſum uinū, quod ex uindemia extorquemus, et utrūq; materiam appellamus. Hoc idē dicimus de oleario torculari. Nam primo cōſideramus oliuam quam torquemus, ſecundo oleū quod extorquemus. Hoc idē conſideramus in Area. Nā primo cōſideramus ſpicas ſeu ariſtas et paleas quas trituramus, ſecundo granum quod purgatū extrahimus. Et tamē in omnibus ſupradictis prima conſideratio eſt ſēper propter ſecundā, et non econtra. Ita pariter in torculari ſacræ ſcripturæ, primo cōſideramus ſcripturas ueteris teſtamēti quas Chriſtus in torculari crucis cōpreſſit: ſecundo ueritates euāgelicas et myſteria, quæ exinde extorſit, in ſe cōpleuit & cōſumauit. D Hoc idē conſideratur in area domini. Nam primo cōſideramus ceremonialia et legalia quæ Chřs cū uētilabro ſegregauit: ſecundo granū euāgelicū qđ exinde collegit: ut patet Marc. 3. et Luc. 2. Sed ſicut cōpreſſa uindemia et oliuis, reiicitur uinaceū et amurca, et colligitur et ſeruatur uiuū, et oleum ad utilē et neceſſariū potū, et condimētum, et ſeparato grano reiicitur palea ad cōburrendum, ſiue datur beſtiis ad comedendum, ita pariter poſtquā Chriſtus expreſſit et extorſit et ſeparauit uinum euāgelicū à uinaceo legis, et oleum euangelicum ſacramentorū ab amurca legalium ceremoniarum, et granū euangelicū à paleis legis: iſta amurca et uinacea ſimul cū paleis legalibus ſunt à nobis reiicienda, et tanquā mortiferū uitāda, E et ſolo uino et oleo et grano euangelico eſt nobis fruendū ad ſalutē et uitam ſpiritualē. Et ideo Iudæi tanquā ceci et obſtinati, et beſtiæ comedūt hodie paleas ſine grano, et amurcā ſine oleo, et uinaceum ſine uino, in ſuā perniciē et mortē ęternā, cum talia ſint mortifera poſt Chriſti paſſionē. Ex quibus patet ꝙ uetus teſtamentum eſt materia huius libri: ſed uetus teſtamētū cōſideratur tā quam materia ex qua. nouum autē tanquā materia de qua principaliter intenditur. Et uinum, et oleum, et granum ex illa materia ueteris teſtamenti extorquere et colligere intendimus. Et etiā totū uetus teſtamentum eſt propoſitio quā nobis Dauid aperit, et totum teſtamentum nouum eſt concluſio quam ex illo elicere intendit in hoc lib. Et ideo eſt diligenter aduertendum et ſpeculandū, quam propoſitionē ex ueteri teſta- F mento in unoquoq; pſalmo Dauid nobis aperiat, et quā concluſionem euangelicam iſte diuinus dialecticus exinde profeticè nobis eliciat. In hoc ergo decipiuntur Iudæi moderni. Nā qñ Dauit explicat in aliquo pſalmo aliqđ myſteriū de ueteri teſtamēto, putant ꝙ illud adducit tanquā materiam principalē de qua principaliter agit et intēdit: ſed hoc eſt manifeſte falſū. Nam nō adducit talia myſteria: niſi tanquā propoſitiones et parabolas, ex quibus inferet profeticè cōcluſiones euangelicas principaliter intētas ab eo. Et ideo Iudæi manent ceci et obſtinati comedentes uinaceū et amurcā mortiferam, et paleas tanquam beſtiæ. Et ideo.

dicit

A dicit Augu. lib. de unico baptiſmo. ꝙ iudæi
ſunt mali in bona lege, peruerſè eam intelli
gendo, & chriſtiani ſunt boni in eadē lege, re
ctè & ſpiritualiter ſapiendo. Nam ex eadem
chriſtiani colligunt fructus ſalutiferos, & Iu
dæi cibos mortiferos. Et hæc ſint dicta de
cauſa materiali huius libri.

In tertio capitulo quæritur de forma hu-
ius libri, quæ per ly in pſalterio importatur.
Iō quęritur, qd eſt illud pſalteriū in quo Da
uid dicit ſe ſuā propoſitionē aperire. Ad cu-
ius intellectū eſt primo notandū: ꝙ pſalteriū
dicit̄ a pſallendo. Vnde pſallere idē eſt quod
laudes cātare. Ideo pſalteriū dicit̄ quaſi lau-
datoriū: & dicit̄ quoddā inſtrumentū lauda
toriū decē chordarū: cū quo carmina laudū
cantabātur. Et ideo iſte liber pſalmorū tripli
ci reſpectu dicit̄ pſalteriū. Vno mō rōne mo
B di tradēdi, eo ꝙ oēs pſalmi metricè ſunt cō-
poſiti, ſed qa metrica pertinet ad muſicā, vt
patet p Terētium & Priſcianū & Auguſtinū
ideo verè liber pſalmorū dicitur pſalterium
quaſi decātatoriū, ratione modi tradēdi ſeu
ſcribendi. Scdo dicit̄ pſalteriū iſte liber: rōne
inſtrumēti muſici. Tertio iſte liber dicit̄ pſal-
teriū, rōne modi ſignificādi ſiue rōne ſignifi
cati. Nā illud pſalteriū materiale. ſ. inſtrumē
tū muſicū cū quo pſalmi cantabātur, ſignifi
cabat pſalteriū euāgelicū & ſpūale. Vnde ſi-
cut illud inſtrumentū muſicū habebat decē
cordas principales, & ideo dicebatur pſalte-
riū decacordum, ſiue decē cordarū, ita pſal-
teriū ſpūale euāgelicum, per illud materiale
legis ueteris figuratū habet decem cordas, i.
decē myſteria de Xpō & eccleſia, quæ quidē
decē myſteria dicūtur decem cordę pſalterii
C euāgelici. Prima corda huius pſalterii ē my
ſteriū trinitatis perſonarū & unitatis eſſen-
tiæ, quod primo in euangelio intenditur. Se-
cunda corda eſt myſterium incarnationis &
natiuitatis Chriſti. Tertia corda eſt my-
ſterium prædicationis & ſanctitatis Chri-
ſti. Quarta corda eſt myſterium miraculo-
rum quæ fecit. Quinta eſt myſterium paſſio
nis & mortis. Sexta myſterium reſurrectio-
nis. Septima myſterium aſcenſionis & regni
vniuerſalis. Octaua eſt myſterium ſpiri-
tuſſancti miſſionis in diſcipulos. Nona cor-
da eſt myſterium gentium ad eccleſiam uo-
cationis & ex utroque populo congregatio-
nis. Decima eſt uniuerſale iudicium & my-
ſterium vltimæ glorificationis. Iſtæ ſunt
decem cordę huius pſalterii ſpiritualis &
euangelici: quia in tota lege euangelica ni- D
hil aliud continetur nec traditur, niſi hęc de
cem ſupra memorata myſteria. Ideo lex euā
gelica dicitur pſalterium decem cordarum
multotiens in pſalmis memoratū. Quod qui
dem pſalterium ſpirituale euāgelicum figu
rabatur per illud inſtrumentum muſicum &
pſalterium materiale, cum quo pſalmi can-
tabantur in templo. Vnde ideo Dauid ordi-
nauit vt pſalmi cum illo inſtrumēto decem
cordarum cantarentur, eo quòd ſignificabat
& figurabat noſtrum pſalterium euangeli-
cum. Vnde hòc pſalterium ſpirituale & euā-
gelicum decacordum cantabat profeticè Da
uid in ſuis pſalmis, & has decem cordas e-
uangelicas, id eſt decem myſteria Chriſti
profeticè cantabat & pulſabat. Vnde dicit
beatus Hieronymus in epiſtola ad Paulinū,
quòd ſicut Orfeus pſallendo cum cytara re E
uocauit Eurydicem ſuam: Ita Dauid profe-
ta cum ſuis pſalmis & carminibus nitebatur
Chriſtum ab inferis multiplici cantu reuo-
care. Vnde ſicut Dauid in quolibet pſalmo
aperit nobis aliquam propoſitionem de ve-
teri teſtamento, Ita in eodem pſalmo can-
tat & pulſat nobis aliquam cordam de pſal-
terio euangelico. Et hoc debet attendere le-
ctor in quolibet pſalmo. In hoc ergo pſal-
terio decem cordarum dicit Dauid ſe uelle
ſuam propoſitionem aperire, per quod de-
notatur forma ſiue cauſa formalis huius li-
bri. Triplex ergo forma conſideratur in hoc
libro prout ſequitur ex prædictis, ſcilicet for
ma tradendi: forma cantandi, & forma intel-
ligendi. Sed quia de forma intelligendi age-
tur ſpecialiter in tertio tractatu, & de forma
cantandi tractabitur in quarto tractatu, ideo F
in hoc 3. capitulo, ſpecialiter eſt agendum
de forma tradendi qua traditus & ſcriptus
eſt iſte liber. Ad cuius euidentiam eſt ad-
uertendum quòd in quatuor conſiſtit for-
ma tradendi huius libri. Primo, quia me-
tricè ſcriptus eſt, in uerſu lyrico. Secundo
quia quandoque utitur modo tragico, in-
troducendo perſonas alias ad loquendum:
quandoque utitur modo heroico & narrati-
uo, narrādo mirabilia opera & beneficia dei.
Tertio quia explicat profetias ſuas. quan-
doque per modum orationis & petitionis,
quandoque per modum querellæ. Quar-
to quia in magna parte loquitur de futuro
per uerba de præterito. Et ideo eſt uidendū
quomodo unumquodque iſtorum ita fiat.

Quan-

Quantū ergo ad primū eſt aduertendū,
quòd cauſa quare Dauid explicauit profe-
tias in hoc libro uerſu & modo metrico, &
nō in ſoluta oratione ſiue in proſa, fuit mul
tiplex. Nā hoc factū eſt, vt ſatisfaceret Deo
& hominibus fidelibus, & ſatisfaceret mate-
riæ quam intendebat. Nam ſicut dicit Aug.
in ſexto ſuę muſicę: cum Deus ſit ſumma
bonitas, in cōcordia omnia fecit, & creauit
ſub quadā harmonia & concordia & pro-
portione: & ſic omnia fecit Deus in nume-
ro, pondere, & menſura: ut patet Sapiētię 2.
Et omnia habēt ſpeciē modū, & ordinē inter
ſe & Deū, ut ait Aug. in libro de Natura bo-
ni. Et ſic dicit idem Aug. quòd in cœlo & in
elementis & mixtis elementatis, & in omni-
bus creaturis ſeruatur muſica proportio, eo
B quòd imitātur ſuum creatorē, qui eſt ſum-
ma cōcordia. Et ſic tantum durat res, quan-
tum in ea durat concordia & proportio: ut
uidemus in corpore humano: eo quòd ſani-
tas conſiſtit in menſura & proportione hu-
morū & complexionum, & quando corpus
humanum deſiſtit ab illa concordia & pro-
portione muſica, illicò adeſt īfirmitas, & ex
cōſequenti interitus. Et ideo omnia anima-
lia gaudēt in cōcordia & proportione: ergo
à fortiori Deus gaudet in omni cōcordia: eo
quòd ipſe eſt ſumma cōcordia, & ad simili-
tudinem ſui, omnia ſub quadā harmonia &
cōcordia creauit, & ut ſic in eſſe cōſeruat. Et
ſic per oppoſitū diſcordia & omnis diſpro-
portio diſplicet Deo, & hominibus. Item per
oppoſitū omnis cōcordia diſplicet diabolo,
& omnis diſcordia ipſi placet. Et hęc eſt cau
C ſa quare Deus delectatur & ſibi placēt car-
mina, & placent ſibi orationes cōpoſitę & fa
ctę in uerſu & cū carmine, eo quòd uerſus
cōponitur ex quadā muſica proportione, &
numero & menſura pedū & ſyllabarū. Nā
uerſus cōtinet numerū & ordinē pedum: &
pedes cōtinent numerū & ordinem ſyllaba-
rum: & ſyllabę numerum tēporū ſecundū
quòd ſyllaba eſt lōga uel breuis. Et ſic dicit
Auguſt. & Priſcia. quòd hęc eſt cauſa quare
harmonia & muſica proportio ſonora, dele-
ctat Deū & homines. Et ſic hoīes naturaliter
inclinātur ad cātilenas & ad carmina audiē
da: eo quòd ſub quadā harmonia & muſica
proportione cōſiſtit uita humana. Vnde di-
cit Aug. quòd iſta harmonia & muſica pro-
portio ſeruatur in cœleſti patria. Nā ſicut il
la beata ſocietas cōſiſtit in ſumma caritate &
D cōcordia, Ita cū cātu & harmonia uocū in
ſęcula ſęculorū laudabunt Deū. Et ſic car-
mina delectāt nō ſolū audiētes: ſed etiā can-
tātes &c. Et hęc fuit cauſa quare Dauid fecit
hunc librū in uerſu & carmine. Nā ipſe fa-
ciebat pſalmos ad laudē Dei, ut cātarētur ī
tēplo & eccleſia in utroq; teſtamento, ſed
oportebat quòd talia carmina nō ſolū place
rēt Deo, ſed etiā hominib. tā audiētib. quā
cantātibus, ideo ſic pſalmos cōpoſuit, & hāc
eandē cauſam aſſignat Baſilius in expoſitio-
ne primi pſal. Alia cauſa quare Dauid fecit
pſalmos in uerſu, fuit. Quia ipſe in libro pſal
morū cōplectitur totā ſacrā ſcripturā utriuſ
que teſt. Nā adducit oia myſteria uete. teſt.
tanquā parabolas & propoſitiones, ex qbus
elicit futura myſteria noui teſtamēti, ut di-
ctū eſt cap. pcedēti, ſed qa tot & tāta nō po
B tuiſſet cōprehēdere in proſa: ideò cōpoſuit
pſalmos in metro. Nā hoc habet metrū, qa
ſub paucis uerbis cōprehēdit plurimas ſen-
tētias. Vnde uerſus, Metra parāt animos: cō
prendūt plurima paucis. Aures oblectāt: pri
ſtina cōmemorant. Quatuor ergo proprieta
tes habēt metra. Primo quòd in uerbis pau-
cis cōprehendūt plurima geſta, & plures hi
ſtorias, & plures ſentētias: ut patet in Virg.
& Lucano & Perſio. Secūdo quia melius reti
nentur in memoria ea quę per uerſum ha-
bentur: & uerſus diutius retinētur in memo
ria quā proſa. Tertio qa monēt animū homi
nis ad ſtudiū. Quarto qa oblectāt aures Dei
& hominū, ſicut dictū eſt. Per cōtrariū autē
fugiūt demones carmina muſica, eo ꝙ diabo
lus ſicut deuiauit a ueritate & cōcordia & pa
ce Dei & bonorū angelorū, ita triſtatur ī om
F ni cōcordia, & delectatur in omni diſcordia
& ideo frequēter miſcetur cum hominibus
melāconicis & maniacis & arreptitiis. Et ſic
legitur. 1. Reg. 16. quòd ſpiritus nequā agita
bat ipſum Saulē: ſed cum Dauid canebat cū
citara, illicò ſpiritus nequā dimittebat Sau-
lem & fugiebat. Quod ex duobus prouenie-
bat: ut ait Ioſefus & etiā Aug. Primo propter
harmoniā ſonorum & uocū, quę ipſi natura
liter diſplicet. Secundo pp laudes Dei, quas
Dauid cātabat in pſalmis, quia aliquos pſal
mos ad laudem Dei iam compoſuerat. Et
ſic patet cauſa quare Dauid fecit pſalmos
in uerſu & metro: & eiſdem de cauſis beatus
Ambroſius fecit hymnos feriales Eccleſię
in perſecutione Arrianorū, quos fideles can
tabant per totam noctem, & ſic in tali cantu
delectati

A delectati & cõſolati, tolerabilius patiebantur, imò contemnebant perſecutiones Arianorũ: vt inquit Dacius. Ad ſecundũ dicendũ. ꝙ cauſa quare Dauid quandoque vtitur modo tragico: quãdoq; modo heroico. quãdoq; modo ſatyrico: eſt ſecundũ exigentiã materiæ. Nã in hoc pſalterio profetico ipſe cantat & pulſat triplex pſalterium, ſ. pſalterium euangelicũ continens illa. x. myſteria. quorũ quædam ſunt læta ſicut incarnatio & natiuitas Chriſti, & reſurrectio. & quædam flebilia: ſicut peccatum ipſius Adæ & Paſſio Chriſti. Et ſic quandoq; introducuntur diuerſæ perſonæ. Nam introdncitur quãdoq; Adam cum ſua poſteritate: ad deflendũ peccatũ & miſeriã ſuam. Et introducitur Chriſtus ad conquerendum de ſui iniuſta perſecutione contra iudæos & gentiles. Et ſic in
B tali materia Dauid vtitur modo tragico. Sed quãdo prędicit magnificentiã regni Chriſti: vtitur modo heroico: & ſic quaſi vtitur omni genere poetico. Ad tertium dicendum, ꝙ cauſa quare Dauid fecit omnes pſalmos pro maiori parte per modũ petitionis: fuit quia in omnibus pſalmis vel loquitur genus humanum petendo aduentũ Meſſiæ vt ipſum liberet, vel loquitur Chriſtus ad partem petens ſalutem pro omnibus fidelibus per paſſionem & reſurrectionẽ ſuam tanquàm meditator, & vltionem de obſtinatis tanquam iuſtus iudex: eo ꝙ Chriſto conuenit iudiciũ facere. Ad quartum eſt dicendum ꝙ cauſa quare Dauid loquitur de futuro frequenter per verba de præterito: fuit triplex. Prima cauſa eſt: quia Dauid refert locutionẽ ſuam ad æternum propoſitum diuinũ. Nam licet
C Paſſio Chriſti & reſurrectio non eſſet tunc cõpleta in actu: tamen apud æternũ propoſitum iam erat decreta & prædeſtinata. Secũda cauſa fuit: ꝙ Dauid illam locutionem referebat ad reuelationẽ ſibi iam factã. Vnde quando dixit. Dixit dominus dño meo ſede à dextris meis, nil aliud vult dicere: niſi ego vidi in ſpiritu qualiter dominus Deus pater dicebat domino meo Ieſu Chriſto: ſede à dextris meis, & qualiter hoc ab æterno fuit à Deo præordinatum & mihi ex tẽpore reuelatũ. Tertia cauſa fuit veritas & immobilitas profetiæ. Nã ſicut impoſſibile eſt præteritum non fuiſſe. ita erat impoſſibile: ꝙ ea quæ Dauid dicebat in pſalmis, non complerentur ſuo tẽpore à Deo ſtatuto. Ideo loquitur per verba de præterito ad certitudinem profetiæ: vt populus ille crederet humanam D
redemptionẽ per Chriſtũ faciendã, ac ſi iam eſſet facta. Et hæc eſt cauſa quare. lxx. interpretes ſpiritu profetico afflati etiã multa verba de futuro traduxerũt de præterito: vt ait Hier. ſuper pſal. 89. Quarta cauſa poteſt addi: quia Dauid præſciuit in ſpiritu ꝙ ſui pſalmi erãt cantãdi in nouo teſtamẽto: quãdo talia myſteria noſtræ redẽptionis iam eſſent geſta & completa, ideò locutus eſt per verba de præterito: vt iam nos in eccleſia cãtemus talia myſteria potius hiſtoricè quã profeticè. Nam profetia eſt de futuro, & hiſtoria de ꝑterito. Et ita cãtamus nos hodie pſalmos: ſimul memorãdo profetiã, & agẽdo gratias: quia iam profetia tranſiuit in hiſtoriã. Et ſic patet quare Dauid fecit pſalmos in metro & quare in omni genere poetico: & quare per modũ orationis & petitionis: & quare per ver E
ba de præterito prædixit futura myſteria. Quia ſic exigebat ſua materia de qua loquebatur: & finis ad quẽ loquebatur: & perſonę cũ quibus loquebatur. Et ideo dicit Rabbi Moyſes de Egypto in ſuo more, ꝙ quilibet profeta habet ſuã linguam, & ſuũ idioma, & ſuũ modũ loquẽdi. Et ideo Dauid habet propriũ, & extraneũ, & exquiſitũ modũ loquẽdi inter alios in ſuis pſalmis: & hoc propter cauſas ſupra aſſignatas. Et ideo eſt neceſſe vt prudẽs lector & eccleſiaſticus ſit aſſuetus in modo loquẽdi ipſius Dauid, & attẽdat modũ eius. Et ideo decipiũtur ceci & obſtinati Iudęi nõ attẽdẽtes ad modũ loquẽdi Dauid quia ignorãt cauſas: ideo dicũt multa ineptè dicta, & male intellecta. Et eſt vlterius ſpeculãdũ. ꝙ ſicut ſacra ſcriptura cõtinet triplicẽ F
ſenſum vltra literalẽ, Ita illud pſalteriũ materiale ſignificat triplex pſalteriũ ſpirituale, .ſ. pſalteriũ profeticũ & euãgelicũ, cõtinens illas. x. cordas & myſteria de Chriſto & eccleſia. Et pſalteriũ mortale continẽs. x. præcepta moralia. Et anagogicum continens. x. perfectiones ſiue fructus, aut dotes beatorũ in gloria. Vnde in eccleſia militante cantamus pſalterium euãgelicum myſticum: credendo per fidem. & pſalteriũ morale operãdo per caritatem: ſed beati cantant in gloria pſalteriũ anagogicum: fruendo per gloriã. Et ſic de quocũq; iſtorum trium intelligitur hoc pſalterium in hoc loco expoſitum ſiue exponendum. Et hoc triplex pſalteriũ cãtat Dauid profeticè in hoc lib. Nã ſicut crinitus Ioppas canebat errantẽ Lunã: Soliſq; labores,

res,

A res. Arcturũ: pluuiaſque, hyadas, geminoſq;
triones: vt ait Virg. in primo. ita pariter
noſter diuus poeta Dauit canit in hoc libro,
filii à patre æternã generationẽ, & ſpũſſan-
cti ab vtroque proceſsionẽ. & uerbũ diuinũ
ex uirgine in carne natum, & Chriſtum prę
dicantẽ. & miracula facientem. & ſicut Oui-
dius & Virgilius & Seneca, & Claudianus
in tragœdiis canũt Herculẽ cum Theſeo ad
tartara deſcẽdentẽ, & Proſerpinã raptam ab
ipſo Plutone, recuperatam & reductam: ita
iſte noſter poeta profeticè canit in hoc libro
Chriſtum ad inferos deſcẽdentẽ, & à diabolo
in carcere obtruſo, limbũ expoliantẽ. Item
ſicut poetæ canunt Orfeum dulci carmine
& ſono Eurydicem ſuam ex inferis reuocan
tem, ita noſter poeta Dauid dulci citara in
hoc pſalterio ſuo vocat & reuocat Chriſtũ
B ex ſepulcro, & ab inferis in uitã glorioſam
reſurgentem, & cœlos cum triunfo conſcen-
dentem. vt patebit locis ſuis. Et hæc de cau-
ſa formali huius libri.

In quarto capitulo reſtat uidere de cauſa
finali et utilitate huius libri. Quia finis ha-
bet rationem boni. et ideo qui tollit finẽ, tol
lit bonũ. ii. meta. Et ſic Dauid mot⁹ à ſpiritu-
ſancto propter aliquem bonũ finẽ, fecit pſal
mos & aliquẽ bonum finem intendebat, cũ
eos faciebat. Primò ergo eſt notandũ ſecun-
dum Ariſtotelẽ primo Ethico. quòd licet in
actibus humanis poſſint eſſe multi fines: ta-
men omnes illi ſubordinãtur ad unũ, gratia
cuius omnia fiunt. & ille finis eſt humana fe
licitas & conſuetudo illius. Ita ergo Dauid
primo intẽdebat felicitatẽ & beatitudinem
humanam. ſed quia præuidit quòd illam nõ
C poteramus habere niſi per Chriſtũ: ideo pri-
mo per tales pſalmos intẽdebat inducere il
lum populum ad cultum ueri dei. & ex con
ſequenti ad fidẽ & ſpẽ Chriſti futuri, ſine quo
talis felicitas nõ poterat acquiri. Et ideo pri-
mus & immediatus finis fuit inducere illũ
populum ad fidem Chriſti in carnem uẽtu-
ri, & nos per paſſionẽ & reſurrectionẽ redẽ-
pturi. Et ſic dicitur ꝙ Chriſtus fuit finis im
mediat⁹ illius legis: ut ait apoſtol⁹ ad Ro x.
Sed ultimatus finis erat, ut homo iam re-
dẽptus, in cœlo vltimatè glorificaretur per
Chriſtum. Et ſic Chriſtus ſemper eſt finis to
tius legis, tàm nouę quàm ueteris. Nam ſi-
cut Chriſtus redẽptor eſt immediatus finis
legis ueteris: ita Chriſtus præmiator, & glo-
rificator, & felicitator ẽ finis legis nouæ. Et
hæc eſt cauſa quare pſalmi pro maiori parte D
intitulantur in finem. ad denotandum quòd
Dauid in illis pſalm. nos dirigit in Chriſtum.
qui eſt finis vtriuſque legis eo modo quo di
ctum eſt. Quia Chriſtus eſt finis legis veteris
vt redẽptor: & eſt finis nouæ, ut glorificator
& beatificator. Et ideo dicit apoſtolus ad
Rom. x. quòd finis legis ad iuſtitiam omni
credenti eſt Chriſtus. Sed eſt aduertendum.
quòd duplex eſt finis legis. Vnus ultimatus
& extrinſecus: qui eſt ipſe Deus & homo
Chriſtus. Et alius eſt finis intrinſecus: qui
eſt duplex, ſcilicet finis qui acquiritur in
ipſis beatis: qui dicitur ipſa fœlicitas & alius
eſt finis legis habitualis: quo acquirit̃ & ha-
betur ipſe Deus & ipſa fœlicitas, & iſte finis
dicitur caritas. & ſic dicit apoſtolus. i. ad Ti.
primo ca. quòd finis omnis præcepti eſt cari
tas. Et ideo ait Aug. primo de doctrina. quòd E
quicunq; legerit omnes ſcripturas: ita ut ex
iſto reſpectu non colligit hanc geminam ca-
ritatem Dei & proximi, nondum intelligit.
Et ſic patet ꝙ finis Dauid in pſalmis facien-
dis fuit, vt inducere oẽs ad fidẽ Chriſti & ca
ritatẽ Dei & proximi, & hęc eſt cauſa finalis
huius libri in gñali. ſed in quolibet pſalmo
poterũt allegari aliæ cauſæ particulares. Fi-
nis ergo huius libri & totius ſacræ ſcripturę
utriuſq; teſtamenti eſt: ut credamus vnum
deum trinũ in perſonis & unũ in ſubſtantia.
creatorẽ omniũ, & Chriſtum, deum & ho-
minem, redemptorẽ & glorificatorem gene-
ris humani. per quã fidem diligamus deum
& proximũ. declinando à malo & operãdo
bonũ propter futurã gloriam conſequendã.
Ex omnibus ſupradictis in his quatuor capi
tulis patẽt quatuor cauſæ huius libri. Nam F
cauſa efficiens uniuerſalis & principalis eſt
ipſe ſpiritusſanctus, & actor particularis eſt
ipſe Dauid qui fecit omnes pſalmos. Et mate-
ria ex qua: eſt tota ſcriptura ueteris teſtamẽ
ti, ſcilicet materia de qua principaliter inten
tat, ſunt miſteria noui teſtamẽti & quaſi tota
lex euangelica profeticè in hoc libro uatici-
nata. Forma autem eſt modus tradẽdi & in-
telligẽdi: eo modo quo dictũ eſt, & finis eſt
fides Chriſti redemptoris & glorificatoris: &
caritas dei & proximi: quia cõſequitur futu-
ram felicitatẽ. Tota ergo intentio Dauid in
hoc libro fuit aperire ſacras ſcripturas uete.
teſt. & ex illis profetica inferre miſteria Chri
ſti & eccleſię geſtis uete. teſt. figurata. et ideo
dicit Dauid in uerbis in principio appoſitis.

Ego

A moria: etiã nõ habẽt eſſe, & ſic ſunt procul à
cognitione noſtra. Ita diuina myſteria quæ
nullo modo cadũt ſub ſenſu, ſunt iã magis
procul à noſtra cognitione. Et ſic reuelatio
vniuſcuiuſq; horũ trium, dicitur profetia.
Et iſto modo nõ ſolum Eſaias quia prędixit
futura diceretur profeta: ſed etiã Moyſes q
annunciauit pręteritam creationẽ mundi. &
etiam vnitatẽ vnius Dei, & multa quæ ſunt
ſupra humanam facultatem. Sècũdo modo
diffinitur magis ſtrictè profetia ab ipſo Caſ-
ſiodoro in prologo libri pſalmorum, dicẽte.
ꝙ profetia eſt diuina inſpiratio rerum euen
tus immobili veritate demonſtrans. Per hoc
autẽ quòd ait diuina inſpiratio: demonſtrat
ꝙ Caifas nõ fuit profeta, quãdo dixit: expe-
dit vt vnus homo moriatur pro populo: qa
illud nõ dixit ex diuina inſpiratione, ſed ex
B malitia ad malum finem. Item per hoc ꝙ ait
rerum euẽtus: oſtendit ꝙ profetia eſt ſolum
de cõtingentibus futuris. Et ſic Moyſes non
fuit profeta: inquantum annunciauit præte
ritam creationem rerum. Item per hoc ꝙ di
cit immobili veritate demonſtrãs: excludun
tur vaticinia aſtrologorum & ſortilegorũ:
quæ ſæpe impediuntur & falluntur. Tertio
modo diffinitur profetia ab Origene ſuper
pſalterium dicente: ꝙ profetia eſt de profe-
tiis futuris Chriſti & eccleſiæ in veteri teſta-
mento diuinitus reuelatio facta. Et ſic ſecun
dum Origenem de conſueto modo loquẽdi:
ſolum ſunt ſacri profetæ qui in veteri teſta-
mento ex diuina reuelatione & inſpiratione
prænunciarũt myſteriũ incarnationis & no
ſtræ redẽptionis, & vniuerſaliter futura my
C ſteria Chriſti & eccleſiæ. Et hoc modo Ioan
nes euangeliſta in Apocalypſi non eſſet pro
feta, quia non prænunciauit primum aduen
tum Chriſti. Sed Origenes quia loquitur de
cõſueto modo loquendi eccleſiæ, diſtinguẽ-
do profetas ab apoſtolis, & euangeliſtis, ſo-
lũ vocat profetas eos qui pronuntiant ad-
uentum Chriſti in carne. & eos appellant
apoſtolos & euãgeliſtas qui euangelizarunt
& annunciauerunt Chriſtũ iam ueniſſe. Sed
ipſemet Origenes in enumerando libros ſa-
cræ ſcripturæ appellat Ioannẽ euang. profe-
tam. Inquantum prænũciauit ſecundum ad
uentum Chriſti. & totum diſcurſum eccleſię
vſq; ad iudicium in lib. Apocal. Et ſic patet
quid eſt profetia, & quis eſt vel profeta ſe-
cundum modum cõſuetum eccleſiæ. Nã vt
ſic, eccleſia ſolum appellat profetas eos qui
ex diuina reuelatione & inſpiratione prædi- D
xerãt futurum aduẽtum Chriſti & myſteria
noſtræ redẽptionis & ſalutis in ueter. teſta.
Et ſic diſtinguit eos ab apoſtolis & euãgeli-
ſtis, & doct. Et ſic iſto modo profetia proprie
dicta: nil aliud eſt niſi prænunciatio futuro-
rum myſteriorum de Chriſto, & eccleſia, in
ſpiritu & lumine ſupernaturali pręcognito-
rum in uete. teſta. Ex ſupradictis patet: quòd
ſex ſunt de ratione profetiæ proprie dictæ.
& ſex requiruntur ad uerum profetam. Pri
mo ꝙ prænunciet futura, quia de præteritis
nõ eſt profetia. Vnde dicit Greg. ſuper Eze.
ꝙ cum ideo profetia dicta ſit: eo quòd futu-
ra prædicat: quãdo de præteritis uel de præ-
ſentibus loquitur, ſui nominis rationẽ amit
tit. Secundo requiritur, ꝙ ſit de futuris my-
ſteriis Chriſti & eccleſiæ. quia de rebus mũ-
danis & profanis, non eſt proprie profetia: E
ſed quædam pronoſticatio & cõiectura. Ter
tio requiritur. ꝙ talia myſteria repræſenten
tur ipſi profetæ in aliquo obiecto ænigma-
tico. Nam talia futura myſteria nullum eſſe
reale habẽt in ſe: nec in aliquo cõiuncto, igi
tur oportet ꝙ ænigmaticè & obſcurè repræ-
ſentẽtur in aliquo obiecto repræſentatiuo:
ut clarius patebit. Quarto requiritur, ꝙ talia
futura myſteria ſint pręmonſtrata per diui-
nam reuelationem. Et ideo locutio Caifæ
non fuit profetia, nec ſomnium Faraonis.
Quinto requiritur: ꝙ profeta intelligat &
interpretetur in uiſionem ſiue reuelationẽ,
quia aliter non diceretur profeta: ſed uidẽs
tantum: ideo antiquitus omnes quos nunc
appellamus profetas, & omnes qui videbãt
uiſiones, ſiue intelligerent ſiue non, appella
bantur uidentes, vt patet. i. reg. ix. Sed pro- F
priè nõ appellatur nec eſt uere profeta: niſi
intelligat & interpretetur uiſionem. Nam
ex hoc profetia dicitur diuina inſpiratio, eo
ꝙ intuitus profetæ inſpiratus lumine ſuper-
naturali & profetico interpretatur & intel-
ligit uiſione: aliter non eſſet profeta, ſed vi-
dens tantum, ſicut Farao & Nabuchodono-
ſor. ideo dicitur Daniel. x. ꝙ opus eſt intelli-
gentia in profetia. Et ideo Theodorus fuit
cõdemnatus hęreticus in cõcilio Toletano:
eo quòd aſſerebat profetas non intellexiſſe
uiſiones & profetias ſuas. Cuius oppoſitum
patet per totum diſcurſum Daniel, qui eo
dictus eſt profeta, quia interpretatus eſt
uiſionem regum Caldæorum & Perſarum:
nec unquam quièuit uſq; quo intellexit ui-
ſionem

A ſiones ſomniorum: vt patet ibidem. Ex quo
patet ſexto ꝙ requiritur lumen ſupernatu-
rale & profeticum ad interpretandas & intel
ligendas obſcuras & ænigmaticas viſiones.
Ex omnibus ſupradictis patet, ꝙ Dauid fuit
verus profeta. Probatur. Nam habuit omnes
conditiones quæ requiruntur ad verum pro
fetam. Nam primo prædixit in veteri teſta-
mento omnia myſteria futura noſtræ redē-
ptionis de Chriſto & eccleſia. Secundo talia
prædixit ex diuina inſpiratione. Tertio om-
nia illa myſteria ex lumine profetico a ſpiri-
tuſancto ſibi collato intellexit. vt ipſemet
profitetur. ii. regum xxiii. quia dicit. Domi-
nus meus mihi locutus eſt. & ſpiritus domi-
ni locutus eſt per linguam meam. Ergo eſt
verus profeta, vt latius parebit.

Quantum ad ſecundum articulum eſt ad-
B uertendum: ꝙ tria genera profetiarum ſiue
reuelationū diſtinguit nobis Deus numeri.
xii. cum dicit. Siquis fuerit inter vos profeta
domini, in viſione apparebo ei, aut in ſomnis
loquar ad illum, at non talis ſeruus meus
Moyſes ore enim ad os loquar ei palam, &
non per ænigmata & figuras Deū videt. In
quibus verbis oſtenditur: ꝙ tribus modis re
uelabat Deus profetis diuina & futura my-
ſteria. ſ. per ſomnia, aut per viſionem in vigi
lia, aut per locutiones angelorū & familia-
rem doctrinā. Primo modo apparuit Ange-
lus Domini in ſomnis Ioſef dicens. accipe
puerum & matrem eius & fuge in Aegyptū.
Matth. ii. Secundo per viſionem in vigilia
Eſaias vidit dominum ſedentē. Eſ. vi. Tertio
modo per locutiones angelorum & famila-
rem doctrinam: Moyſes accepit legē in mon
C te Sinay. Exod. xx. Et Angelus Gabriel reue
lauit Dauid totū myſterium incarnationis.
& primum & ſecundū Aduentū Chriſti, &
quaſi totum diſcurſum à ſuo tempore vſque
ad iudicium. Daniel. ix. Sed eſt aduertendū
ſecundum Aug. contra Adamantium circa
finem libr. quòd reuelatio facta in vigilia,
quandoq; fit per viſionē realem. i. corporalē
ad extra. ſicut Hieremias videbat realiter ca
tenam ligneam: quam ferebat in collo ex
præcepto Domini. vbi præuidebat futuram
captionem Sedechię. Hier. xxvii. Quandoq.
autem talis reuelatio fiebat per viſionē ima-
ginariam ab intra, ſicut Eſaias, vidit Domi-
num ſedentem. Vnde eſt aduertēdum, quòd
reuelatio per imaginariam viſionē fiebat ſub
tali ordine. Nam quādoq; fiebat per ſpecies
acceptas per viſum ad extra: ſicut dictum eſt D
de catena lignea Hieremiæ. Sed quandoque
fiebat per nouas ſpecies & imagines obiectas
in fantaſia ipſius profetæ. Et hic apparebat in
fantaſia Eſaiæ, imago Dei ſedentis ſuper ſo
lium excelſum, & apparebant duo ſerafin cū
ſenis alis. Item eodem modo apparebant in
fantaſia Ezechielis ſimilitudines & imagines
quatuor animaliū habētium facies quater-
nas plenas oculis & trahentium illam totā.
Iſtæ autē ſimilitudines & imagines exiſtētes
in fantaſia obiiciebātur intellectui profetę:
ſed intellectus profetæ ex proprio lumine
naturali nō poterat abſtrahere à talibus ſpe
ciebus & imaginibus ſiue fantaſmatibus ſpe
cies futurorū myſteriorū per illas imagines
ſignificatorum, quia lumen intellectus agē-
tis non poteſt abſtrahere à ſpeciebus ſenſatis
nisi ſpecies non ſenſatas ipſius quidditatis E
naturaliter coniunctas ipſis accidentibus. vt
patet. iii. de anima. Et ideo ſpiritusſanctus
inſpirabat & influebat lumē ſupernaturale,
& profeticum in intellectum ipſius profetę.
& irradiabat ſuper ipſas imagines & ſimilitu
dines. Et tunc intellectus profetę ſic confor-
tatus & adiutus & eleuatus per lumen profe
ticum: præuidebat futura myſteria in illis
fantaſmatibus figurata, & repræſentata: quę
dicebantur veritates quædam ſupernatura-
les. Et ſic profeta interprætabatur viſionem
imaginariam ſibi obiectam. Et tūc viſio ima
ginaria & ænigmatica, fiebat viſio intelle-
ctualis & profetica, interpretata in virtute
luminis profetici infuſi & inſpirati. Et ſic pro
maiori parte omnes profetæ contemplando
tales uiſiones imaginarias, ex nutu Dei eis F
obiectas, in lumine & ſpiritu profetico pręui
derūt futura myſteria eis reuelata. Vlterius
autem aduertendum, ꝙ talis eleuatio intel-
lectus ſumpta ex imaginaria viſione per lu-
mē ſupernaturale, poterat fieri tripliciter in
ipſo vigilāte. Nā primò eleuabat intellectus
profetę ſupra lumen naturale per lumen ſu
pernaturale illuſtrando fantaſmata & ima-
gines ſibi obiectas: per quas præuidebat my
ſteria futura de Chriſto, & eccleſia in illis
imaginib. repreſentata, vt dictū eſt. In quas
viſiones profeta nōdū erat alienus à ſenſibus
interioribus, in quibus lucebant illæ imagi-
nes. Et iſte gradus viſionis fuit cōmunicatus
omnibus profetis qui dicitur exceſſius men-
tis, in quantum illud lumē profeticū ſuper-
naturale, excedebat lumen naturale ipſius
intelle-

A intellectûs agentis. Secundo poterat eleuari mens profetæ per altius lumen cum alienatione ab omnibus ſenſibus, nō ſolum exterioribus, ſed etiā interioribus, vtendo ſolo intellectu p ſpecies intelligibiles quas abſtraxerat à fantaſmatibus & imaginib' prius obiectis. In quibus bonis contēplatis & præuiſis, ipſa voluntas delectata conquieſcebat per aliquam moram, & tunc dicebatur eſſe in quadam extaſi. Extaſis enim dr̄, quidam ſtatus hominis contemplatiui exiſtentis alienati, quaſi extra ſeipſum. Eſt quidē verū q̄ quidā nō faciūt differentiā inter extaſim & mētis exceſſum. Sed in veritate extaſis includit mētis exceſſum: addēdo affectū mētis. ſ. quietē in bono cōtemplādo, vel ſtuporē in aliquo terribili ſibi obiecto ex pauore. Et ideo dicit Dio. 4. ca. de diuinis no. q̄ amor di-
B uinus extaſim facit, &c. Tertio modo poteſt multo altius eleuari intellectus cū magna violētia ab ipſo ſpūſctō vſq; ad viſionē diuinæ eſſētię: quę quidē eleuatio dr̄ raptus, rōne violētiæ & rōne termini, & rōne ſuperioris naturæ, p quā eleuat̃. Iſte aūt tertius gradus excedit limites profetiæ quē pauci potuerunt attingere in hac vita. Nam primum gradū mētis exceſſus attigerunt oēs pſctæ. In ſecūdo autē gradu. ſ. in extaſi, dr̄ frequēter fuiſſe ipſe Dauid, vt patebit. In tertio aūt gradu fuit beatus Paulus cum raptus eſt vſque ad tertium cœlum vbi vidit arcana dei quæ nō licet hoi loqui. 2. ad Cor. 12. Vnde iſti tres gradus eleuationis intellectus ſupra naturā ſui, dicunt̃ tres cœli contēplationis. Extaſis vero dr̄ ſecundum cœlum. Raptus autem dr̄ tertium cœlum: ad quod tertium
C cœlum raptus fuit Paulus, & etiam Ioānes euangeliſta, qn̄ ſupra pectus dn̄i in cœna recubuit. Et forſan oēs apoſtoli in die penteceſtes: vt patebit pſal. 67. De quibus tribus cœlis dicit̃ in oratione dn̄ica. Pater noſter qui es in cœlis. i. in viris cōtemplatiuis. Et ſic patent tres gradus eleuationis intellectus ſupra naturam in viſione facta in vigilia. Ad quorum duos primos peruenerunt profetæ veteris teſtameti. Tertius autē gradus excedit limites pfetiæ. ad quē pauci peruenerūt in nouo teſtamēto. Sed quia raptus includit extaſim, & extaſis includit exceſſum mētis, ideo vnum ſumitur qn̄que pro alio in ſacra ſcriptura. Nam raptus Pauli dr̄ mentis exceſſus, vt patebit pſal. 67. Et ſic per ſupradicta, patet ſecūdum genus profeticæ viſionis quod fit in vigilia per internā inſpirationē. D
Tertiūm autem genus profeticę viſionis fiebat qn̄que per familiarem locutionem, & reuelationem angelorum. Sed iſtud poterat fieri duobus modis. Vno modo per viſum & auditum, ſicut Moyſes realiter videbat & audiebat angelum qui ſibi loquebatur in corpore aſſumpto in illis. 40. diebus in monte: & Daniel realiter videbat & audiebat Gabrielem angelum ſibi reuelantem futurum aduētum Chriſti poſt 42. hebdomadas. Daniel 9. Secundo autem modo talis doctrina & locutio angelica fiebat per ſolum auditū, non videndo angelum: ſicut audiebātur reſponſa de tabernaculo dn̄i à ſacerdotibus: & ſic audiuit Samuel vocem angeli ter vocantis ipſum. 1. Reg. 3. Quartum autem genus profeticè viſionis addit Ioſeſus: quod fiebat per hurym & tumym in rationali ſacerdotis: de quo dicetur in ſequenti articulo. Ex E
quibus omnibus patet, q̄ viſio profetica nō poterat fieri abſq; lumine ſupernaturali, eleuante mentem profetæ. Sed iſtud lumen ſupernaturale deſuper infuſum, qui dicit̃ ſpiritus profeticus, non eodem modo cōſecuti ſunt oēs profetæ. Nam quidā cōſecuti ſunt ſimplex lumē, ſiue ſimplicem ſpiritum profeticum. Quidam autem cōſecuti ſunt duplicem ſpiritum profeticum. Spiritus enim ſimplex profeticus dicebat̃ ille per quem profetæ præuidebant materialia & temporalia geſta, futura & faciēda in illo populo ante aduentum Chriſti in tabernaculo, & primo & ſecundo templo, nō peruenientes vſque ad Chriſtum. Spiritus autem duplex profeticus dicebatur ille, per quem profetę primo præuidebant geſta materialia & temporalia F
futura in illo populo & templo: ſed per illa materialia & temporalia trāſcendentes, prę uidebant futura myſteria de Chriſto & eccleſia, in illis rebus materialibus & temporalibus figurata. Exempli gratia. Nam Eſaias in ſpiritu profetico ſimplici, præuidit captiuitatem & deſtructionem Hieruſalem faciēdā per Caldæos, & remiſſionem captiuitatis faciendā per Cyrum, & rędificationem tēpli ciuitatis faciendā per Cyrum & Zorobabel, & Ieſum ſacerdotē magnū. Sed in duplici ſpiritu preuidit qualiter remiſſio illius temporalis captiuitatis erat figura remiſſionis generalis, & ęternę, & ſpiritualis liberationis, faciendę per Chriſtum. ſ. qualiter Xp̄s debebat redimere totū genus humanū à captiui-

A ptiuitate & miſerabili ſeruitute pc̃ti, & debebat ædificare nouã Hieruſalem toto orbe diffusã. Et ſic uaticinãdo & pdicẽdo futuram remiſſionẽ illius captiuitatis tpalis faciendã p Cyrũ, & reædificationẽ tẽpli & ciuitatis materialis, pdicit & intermiſcet remiſſionẽ toti⁹ gñris humani faciẽdã p Xp̃m, ut patet Eſaię. 45. Et ſic oẽs ſacri pfetæ p iſtũ duplicẽ ſpm̃ pfeticũ, nõ ſolũ dixerũt geſta materialia & tpalia illi⁹ populi, ſed ẽt myſteria ſpũalia ď Chriſto & eccleſia, p illa materialia figurata. Et iſte eſt ille ſpũs duplex profeticus, quem poſtulabat Helyſeus ab Helia. 4. Re 2. ubi legit, ꝙ cũ veniſſet Helias cũ Helyſeo in Hierico, dixerũt filii. i. diſcipuli pfetarũ ad Helyſeũ, nũqd noſti, qa dñs tollit hodie dñm tuũ a te? qbus rñdit Noui, ſilete. Ex quo patet, ꝙ tã filii pfetarũ, q̃ Helyſeus puiderunt in ſpũ

B futurũ raptum Helyæ, ſed neſciebãt figurã illius raptus, nec qd amplius futurum eſſet de Helia. Quia neſciebant qño ille aſcenſus Heliæ figurabat aſcenſum Chriſti in cœlum. Et qño Helias erat uenturus in tpe Antichriſti ad prædicandum ſm aduentum Chriſti. Ex quo patet, ꝙ tam filii pfetarum, quam Helyſeus, tñ habebant ſimplicem ſpm̃ pfeticum de futuro raptu Heliæ, & ideo Helyſeus cupiẽs ſcire quid eſſet futurum de Helia, dixit ad eum qñ ferebatur in paradiſum. Obſecro dñe, ut ſpũs q eſt inter duplex fiat in me, qua ſi diceret, vt ſciã in duplici ſpũ qd figuret & ſignificet iſte raptus tuus, & ſciam & præuideam futurã myſteria de Xp̃o meſſia in lege promiſſo, quæ non pñt præuideri niſi p duplicem ſpm̃ & lumen profeticum. Cui rñdit

C Helias, Rem difficilem poſtulaſti; quaſi diceret, difficile eſt, & paucis eſt cõceſſum talem duplicem ſpiritum pfeticum attingere Hoc autem dicebat Helias, qm̃ ipſe in duplici ſpiritu præuiderat per ſuum raptum, qualiter Chriſtus poſt paſſionem, & reſurrectionem, erat aſcenſurus in cęlum, & accepturus uniuerſale dñium, & iudiciariã poteſtatem ſup oẽs creaturas, & qualiter erat uenturus in fine mundi ad iudicandum oẽs gentes, & qualiter ipſe Helyas debebat preuenire añ ipſum Chriſtum ad prædicandum ſm aduentu eius, et qualiter erat ab Antichriſto occidẽdus Hunc igif duplicem ſpm̃ profeticum impetrauit Helias à dño p ipſo Helyſeo, ut patet ibidẽ. Iudæi autẽ et multi catolici dñt, ꝙ per duplicẽ ſpiritum Helyſei, intelligiť duplex virtus faciendi miracula, qa in duplo fecit plura et maiora miracula quam Helias. Sed licèt hoc ſit uerum tñ primũs intellectus eſt magis conformis, et continet maius ſacramẽtũ. Ex ſupradictis patet qualiter ſpiritus ſimplex profeticus nõ attingebat, niſi materialia et tpalia geſta illius populi, et ciuitatis, et tẽpli. Spiritus autẽ duplex erat ille q nõ ſolũ puidebat et attingebat futura geſta materialia uet. teſt. ſed p illa tranſcẽdebat uſque ad myſteria Chriſti et eccleſiæ in illis figurata, imo profetæ in ſpiritu duplici pfetico p geſta. uet. teſ. pterita, et pſentia, et futura puidebãt miſteria de Xp̃o et eccleſia in illis figurata. Vñ ſicut homo habẽs bonũ uiſum p montes ppinquiores uidet mõtes ulteriores, ita pariter profetæ duplici lumine et ſpiritu pfetico illuſtrati, nõ ſolũ puidebãt geſta materialia, et tpalia ppinquiora, ſed ẽt puidebãt, qualiter illa geſta materialia erãt figura futurorum myſteriorum ſpũalium de Xp̃o et eccleſia. Et ſic trãſcẽdẽtes illa materialia, pueniebãt uſq; ad pfeticã notitiam Chriſti et noſtrę redẽptionis. Et ſic Dauid et Eſaias, et cæteri pfetę, p futurã liberationẽ Babylonicę captiuitatis, et p exitũ de Egypto, puidebãt futurã liberationẽ totius generis humani, faciendã p Chriſtũ, ut patebit. Et iõ qa miſeri & ceci Iudei nõ pñt percipere iſtũ ſpiritum duplicẽ pfeticũ, inde eſt ꝙ oes pmiſſiones, et oĩa dicta pfetarum putãt eſſe in ſimplici ſpũ, materialiter & tpaliter de illo primo & ſcđo tẽplo, & de illa captiuitate & liberatione tẽporali, & de reędificatione illius materialis Hieruſalẽ, & ſic oĩa gloſſant tpaliter. Per ſupradicta patent tres gradus profetiæ cões. Primus per reuelationem factã in ſomnis. Secũdus per uiſionem imaginariã & enigmaticam. Tertius per familiarem doctrinã angelorum. Et iſte eſt pfectior ſecundo. & ſecundus primo, eo ꝙ uiua uox habet neſcio quid latentis energiæ, ut inquit Hieronymus ad Paulinum. Sed quartus gradus quẽ habuit Dauid. ſ. per locutionem ſpiritus ſancti factam in extaſi, eſt perfectior cæteris tribus, eo ꝙ fit cum altiori lumine, & claritate, & diſtinctione, & peruenit ad altiora. Ex ſupradictis ſequitur primo, ꝙ profeta ratione luminis & ſpiritus profetici dicitur profeta. Probatur. Nã ſine tali lumine nullus poſſet interpretari tales uiſiones: qa in uirtute iſti⁹ luminis profetæ interpretabãtur illas enigmaticas uiſiones. Et iõ nec Farao, nec Nabucodonoſor fuerunt pfetę: qa neſcierũt interpretari

D

E

F

A pretari ſuas viſiones, eo ꝙ carebant tali ſpũ ꝓfetico, ſiue tali lumine: ſed Ioſef & Daniel interpretati ſunt illas viſiones, eo qꝛ habebãt lumē & ſpm̄ ꝓfeticum. Imo Daniel nunquã dictus eſt ꝓfeta, vſq; quo ſciuit interpretari ſuas viſiones & alienas. Secũdo ſequitur ꝙ oīs profeta eſt interpres. qꝛ intm̄ dicebat intelligere viſiones: inquantũ interpretabatur eas ꝑ tale lumen. Vnde dr̄ Daniel 8. Neſciebã interpretationē viſionis: & ſic Daniel nõ intellexit ꝓfetiã, nec viſionē, vſq; quo ſciuit eã interpretari. Tertio ſequit ꝙ dignitas ꝓfetæ ſumitur ſcdm̄ altiorē gradũ luminis profetici. eo ꝙ dignitas ſumitur à forma rei. ſed lumen eſt forma in tali interpretatione, quia lumen profeticum dat eſſe & dignitatē profeticæ viſioni, & ſic ſecundum gradus luminis profetici, erunt gradus profetarum, &
B vnus profeta dicetur dignior altero, ſecũdũ gradum altiorem ipſius luminis & ſpiritus profetici, & etiam ſecundum gradum ipſius raptus & extaſis, inquantum ſit maior exceſſus ſupra naturalem intelligentiam.

Quantũ ad tertiũ articulũ in quo erat vidēdum quõ Dauid eſt verus ꝓfeta, & in quo gñe profetię magis profecit, & in quibus obiectis præuidit futura myſteria de Chriſto & eccleſia. Eſt primo notandum, ꝙ oēs doctores hebræorũ ante aduentũ Chriſti, & vſque ad tpa Conſtantini, aſſeruerunt Dauid fuiſſe maximum profetã inter omnes. vt patet per Ioſefum & Ionatam Abenhuziel, & per Filonē diſertiſſimum iudæorum, qui fuit tpe Apoſtolorum, & patet per plures alios illius tpis. Vnde dixerunt quidã Thalmudiſtę, ꝙ
C Deus in principio mundi creauit oēs animas ſimul cum anima ipſius Adam. Et quando Deus duxit omnes creaturas ad Adã: vt videret quid vocaret eas, oſtendit etiã oēs animas filiorum ſucceſſorum ſuorum in corpora humana vēturas, & tunc Adam cognouit animã Abrahæ, & Iſaac, & Iacob, & Moyſi, & Dauid, & oium aliorũ. Inter quas prēuidit in ſpiritu animam Dauid nobiliorē, & quõ in altitudine ſciētiæ & profetię oēs alias debebat ſuperare. Sed præuidit in ſpũ ipſe Adã qualiter Dauid in infantia ante annum cõpletum erat moriturus. Vnde tũc Adam tactus dolore cordis dixit ad dominũ. O dñe, quare vis tãtum bonum futurum impedire, propter mortē huius pueri? Rogo vt permittas ipſũ viuere, vſq; ad ſeptuageſimũ annũ, ne tãta ſciētia perdat in mundo. Cui dñs reſpondit, ꝙ hoc non poterat fieri. Nam ipſe iã D
diuiſerat totã vitã humanam inter oēs illas animas futuras, & vnicuiq; aſſignauerat ſuã partem vitæ, & ſic nõ remanebat plus ſpatii vitæ pro Dauid, niſi vnus annus: quia iã inter oēs erat diuiſa & diſtributa tota vita humana. Cui dixit Adam. O dñe ego debeo viuere. M. annis. quos mihi aſſignaſti ad viuendum, ergo aufer à me 70. annos, & da eos tpi Dauid. quia ego cõtentus ſum de reſiduo, ne tantum bonum perdatur in mundo. Cui petitioni annuit Deus, & ita factum eſt. Nã Dauid vixit 70 annos, & ideo Adam non vixit niſi 930. annos. ſublatis 70. annis quibus vixit ipſe Dauid. Quã opinio licet ſit falſa & & hæretica. ſ. ꝙ omnes animæ humanæ fuerint ſimul cum anima ipſius Adam, tamē ex dictis iſtorum doctorum hebræorum patet, ꝙ Dauid fuit maximus ꝓfeta, & profundior E
cæteris in ſcientia diuinorũ. Item dicũt etiã doctores eorum antiqui, ꝙ poſtquam Ionatas Abenhuziel fuerat interpretatus totam ſcripturam legis & profetarum ex Hebræo in Caldaicum, quam tranſlationem appellãt Targum, incepit interpretari librum pſalmorum ipſius Dauid. ſed tunc audiuit vocē de cœlo dicentē. Quis es tu, qui vis reuelare ꝓfunda ſecreta mea? quaſi diceret, nõ ſufficit tibi ꝙ permiſi vt declares legem & alios ꝓfetas, ſed etiã vis interpretari librum Pſalmorum, in quo latent profundiora ſecreta mea? cui reſpõdit Ionatas Abenhuziel. O domine ego hoc volo facere ad honorē & ſeruitium tui, & vtilitatem totius populi. Et ſic dicunt ꝙ Deus permiſit, vt Ionathan interpretaret pſalmos Dauid. Quã interpretationē Iudæi F
habēt in tãta reuerētia & autoritate, ꝙ nullus eſt auſus ei cõtradicere, vt latius patebit. Ex qbus patet, ꝙ de intētione antiquorũ Hebręorũ erat, ꝙ altiora ſecreta & myſteria cõtinenꝫ in libro Pſalmorum, ꝙ̃ in toto reſiduo legis & profetarũ, & ideo cõplures eorum dicunt, ꝙ tota lex & ꝓfetæ continentur in libro Pſalmorũ, immo dicunt, ꝙ ſi tota lex & profetæ perderentur, liber Pſalmorũ ſufficeret, quia ibi reperit tota lex & profetæ. Sed cauſa quare quidã eorũ negant Dauid fuiſſe profetã, fuit iſta, Nã vidētes magiſtri Iudæorũ ꝙ per cõuerſionē Cõſtantini, totus populus gentilis conuertebat ad fidē Chriſti, & videntes etiã ꝙ maior pars Iudæorũ conuertebat ad Chriſtũ ſimul cũ gētilibus, cognoſcētes manifeſtè Chriſtũ fuiſſe verum Meſſiam

A in lege promiſſum per ſcripturas ꝓfetarum, maximè per ſcripturas libri Pſalmorum, eo ꝙ manifeſtè prænunciat cõuerſionem gẽtiũ in aduẽtu Meſſię: tunc vidẽtes magiſtri Hebreorũ, cõgregati ſunt in babylone Egypti, q̃ modo dr̃ Cayre, & ibi cõfinxerunt ſcripturã Talmud, vt retinẽt ſimplices eorũ, & gloſſauerunt falſo modo ſcripturã vet. teſta. Et q̃a quotidie conuincebanť à cõuerſis de iudaiſmo p ſcripturã pſalmorum, q̃ clarius loquiť de cõuerſione gentium: iõ negauerunt Dauid fuiſſe profetã. Et iõ diſtinxernnt totã ſcripturã vet. teſ. in tres partes. ſ. in legem, & ꝓfetias, & agiografa. Et ſic poſuerũt Dauid & Danielem inter agiografa, vt auferrent eis dignitatem ꝓfetiæ, eo ꝙ clarius loquunť de Xpo & de tpe aduentus eius, & q̃a magis & ſæpius cõuincebanť p Dauid & Danielẽ.

B Et ſic hodie inter Hebreos eſt maxima cõfuſio. Nam qñq; dicunt ꝙ Dauid eſt maximus inter oẽs profetas, pp ea q̃ ſupra dicta ſunt, qñq; autẽ dicunt ipſum nõ eſſe profetã, pp rõnem iam dictã. Et ſic mẽtita eſt iniquitas ſibi: q̃a manifeſtè confundit eos Dauid. Sed cõtra iſtos puerſos ponit pro cõcluſione: ꝙ Dauid fuit verus profeta: ꝙ probať rõne & autoritate vet. teſt. Nã ille eſt verus ꝓfeta: q̃ habet omnes conditiones veri ꝓfetæ: ſed Dauid eſt huiuſmodi: igiť Dauid fuit verus profeta. Maior eſt nota: ſed minor probať. Nã de ratione veri ꝓfetæ eſt, ꝙ prænunciet diuina myſteria futura de Chriſto & eccleſia, ex diuina reuelatione, in aliquo obiecto repręſentata, p profetam interpretata & intellecta, prout dictum eſt in 1. & 2. art. Sed

C ꝙ Dauid habuerit omnes has cõditiones: nõ ſolum eſt manifeſtum ex experientia, quia oĩa q̃ prædixit de Xpo & eccleſia, & de conuerſione gentium & occecatione & ꝑpetua captiuitate Iudæorum, videmus manifeſtè eſſe cõpleta: ſed etiã probať autoritate ſacræ ſcripturæ ve. teſ. 2. Reg. 23. vbi ſic legiť. ſ. Hæc ſunt verba nouiſſima q̃ dixit Dauid filius Iſai, dixit vir, cui cõſtitutũ eſt de Chriſto dei Iacob, egregiꝰ pſaltes Iſrael. Spiritus dñi locutus eſt p me: & ſermo eius p linguã meã: Deus Iſrael locutus eſt mihi. Sicut lux auroræ oriente ſole mane abſq; nubibus rutilat. & ſicut pluuiis germinat herba de terra. Nec tãta eſt domus mea apud Deum, vt pactũ æternũ iniret mecum firmũ in oĩbus atq; munitũ. Cuncta. n. ſalus mea & oĩs voluntas: nec eſt quicq̃ ex eo qđ nõ germinet.

D Præuaricatores autem quaſi ſpinæ euellenť vniuerſi: q̃ nõ tollunť manibus. Et ſi q̃s tangere voluerit eas, armabiť ferro & ligno lãceato, igneq; ſuccenſæ cõburenť vſq; ad nihilum. Hoc canticulum prædictum fecit Dauid in ſua ſenectute: in quo oſtendit dignitatẽ, & veritatẽ & vtilitatẽ ſuarum viſionũ, & ꝓfetiarũ, & vaticiniorum q̃ prædixit in lib. Pſalmorũ. Ex quo cantico poſſunt recolligi octo concluſiones. Quarũ prima eſt iſta. ſ. ꝙ Dauid fuit verus ꝓfeta, & egregius iter oẽs ꝓfetas Iſrael. Per hoc ꝙ dicit: dixit vir egregius pſaltes Iſrael. Nã egregius dr̃: quaſi extra gregẽ aliorũ, & ſic dicit ſuperexcellẽtiã. Secũda cõcluſio: ꝙ oĩa q̃ dixit Dauid in pſalmis, ſunt intelligenda de Chriſto in lege ꝓmiſſo, & ad eum referẽda: p hoc ꝙ dicit. Cui cõſtitutũ eſt de Chriſto dei Iacob. Tertia cõcluſio: ꝙ profetia Dauid eſt ab ipſo deo &

B ſpũſancto ipſi Dauid reuelata: & per conſequẽs autẽtica: p id quod ait. Spiritus dñi locutus eſt p me, & ſermo eius p linguã meã. Et p cõſequens adeptus eſt tertiũ gradũ ꝓfetiæ p familiarẽ doctrinã ſpiritusſancti: q̃ quidẽ locutio facta fuit ſibi in extaſi vt patebit. Quarta cõcluſio. ꝙ Dauid clarius & perfectius ꝓuidit futura myſteria de Chriſto, et eccleſia, et gloria ſanctorum: q̃ aliquis alius profeta, p hoc ꝙ ait. Sicut lux auroræ oriente ſole mane abſq; nubibus rutilat. q. d. ꝙ ita fuit mihi clara profetia et reuelatio ſine ænigmatibus, ſicut ſol vr̃ ab hominibus in mane ſereno abſq; nubibus. Quinta cõcluſio: ꝙ promiſſio facta ipſi Dauid de æternitate ſui regni, & rege æterno ſucceſſore, nõ eſt intelligenda de Salomone, nec de illo regno temporali, ſed eſt intelligenda de Chriſto rege Meſſia, & de eius regno æterno: per hoc quod ait. Nec tãta eſt domus mea apud dñm, vt pactum æternũ iniret mecum firmiſſimum atq; munitum. Et etiam p illud quod ſupradictũ eſt. Cui conſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob. Sexta concluſio. quod in profetia pſalmorum Dauid, cõtineť & prædiciť profeticè totum myſterium nr̃æ redẽptionis, et deſiderium noſtræ ſalutis: p hoc ꝙ ait. Cũcta. n. ſalus mea & voluntas. i. deſideriũ redẽptionis cõtineť ſupple in lib. pſalmorũ. Septima cõcluſio: ꝙ nihil eſt ſcriptũ in libro pſalmorum, qđ nõ fuerit cõpletum in primo aduentu Chriſti, aut ſit implendũ in ſecundo aduentu, per id quod ait. Nec eſt quicq̃ ex eo qđ nõ germinet. i. faciat fructũ & im-

A & impleatur in tempore ſuo per Chriſtum, in primo vel ſecundo Aduentu. Octaua cõcluſio: ꝙ quicunq; fuerit præuaricator & cõtemptor libri pſalmorũ i quicunq; non receperit Chriſtum in ſuo Aduentu, & legem Euãgelicã, prout in pſalmis profeticè prædicitur & uaticinatur, ille talis populus & ciuitas euelletur, igne ferroq; deſtruetur, quod manifeſtè fuit impletum in populo Iudaico Chriſtum negante, & profetiam Dauid præuaricante: qui per Titũ & Romanos partim fuit trucidatus, & partim ab illa terra euulſus, & captiuus per mundum diſperſus, & ciuitas eorum à fundamentis euerſa & igni ſuccenſo, per hoc quod ſubdit, præuaricatores quaſi ſpine euellentur. Ex ſupradictis omnibus patet qualiter Dauid fuit verus

B profeta: quia obtinuit omnes cõditiones veri profetæ, quia in Spiritu profetico & lumine Spiritusſancti: præuidit & prædixit omnia myſteria Chriſti & Eccleſiæ, & omnia myſteria noſtræ redẽptionis & ſalutis, quæ omnia videmus impleta, prout ipſe prædixit in pſalmis. Et non ſolũ profeta præuidendo futura per imaginarias viſiones & ænigmata ſicut cæteri, ſed adhuc fuit & egregius & excellẽtior, q̃a ipſi locutus eſt Deus claro modo abſq; enigmate; & eius viſio fuit clara, ſicut lux auroræ oriẽte ſole abſq; nubib. Sed q̃a dictũ eſt ꝙ Dauid prius inclinauit aurem ſuã in parabolã, poſtea aperuit in pſalterio propoſitionẽ ſuã. Et dictũ eſt ꝙ iſta parabola ad quã inclinauit aurẽ, eſt ſcriptura ueteris teſt. cõtinens myſteria ex q̃bus accepit pro-

C poſitiones & parabolas ad inferẽdũ profeticę veritates, & cõcluſiones euãgelicas, Ideo videdũ eſt in hoc tertio articulo quę & quot ſunt illa myſteria vet. teſt. in q̃bus Dauid figuraliter & profeticè ꝓuidit myſteria euãg. ex q̃b. aſſumpſit parabolas & propoſitiões, ad profetãdũ & ꝓdicendũ & inferendũ veritates euãgelicas in pſalmis. Et uidẽdũ eſt in quo genere profetię magis profecit Dauid inter cęteros, & quẽ modũ habuit in profetãdo. Ad cuius intellectũ eſt notandũ ꝙ ex materia & titulis pſalmorũ poſſumus recolligere qualiter Dauid in quattuor obiectis ſibi repreſentatis ꝓuidit profeticè in duplici lumine, & Spũ profetico omnia futura myſteria de Chriſto & eccleſia. Primo cõtéplãdo oia geſta patriarcarũ, ꝙ omnia ſcripta in quinq; libris legis, & libris Ioſue & Iudicũ, & 1. & 2. Reg. vſque ad ſuũ tempus. Secũdo cõtẽplando omnes perſecutiones & proſperitates ſuas & exaltationem ſui regni. Tertio cõtẽplãdo promiſſionẽ ipſi factã de ſucceſſione regni ęterni in filio ſuo. 2. Reg. 8. Quarto cõtẽplãdo exẽplar & deſcriptionẽ templi ædificãdi ſibi traditã a Spirituſancto, prout dicitur 1. Paralip. 28. In his ergo ſupradictis. 4. obiectis tanquã in ſpeculo ꝓuidit Dauid per lumẽ & Spiritũ profeticũ omnia futura myſteria de Chriſto & eccleſia. Sed de ſtatu & modo profetãdi ipſius Dauid dicũt Talmudiſtę, ꝙ poſtquam Dauid quieuit à bellis, & maximè poſtquã vidit angelũ percutiẽtẽ in area Iebuzei ceſſante peſtilẽtia, tũc relictis voluptatib. & cõcupiſcẽtiis, & mũdanis negotiis totaliter ſtatuit magis ampliare cultũ diuinũ & ordinare ſacerdotes, & cãtores, & leuitas per vices ſuas in tabernaculo quod mutauerat à domo ſua, ad areã Iebuzei, quã E quinquaginta ſiclis emerat pro tabernaculo tendẽdo, & tẽplo ędificãdo. Et non ſolũ pręparauit materialia ſ. lapides, & ligna, & ferrum, & argentũ, & aurũ, ſed etiã ſpiritualia. Et ſic cõdidit pſalmos qui cãtarẽtur in tẽplo & tabernaculo, & diuiſit eos cantãdos tribus cãtoribus. ſ. Aſaf, & Etã, & Hemã in determinatis feſtiuitatib. Et dicũt ulterius Talmudiſtę ꝙ Dauid ſic ſecluſus & ſemotus in contẽplatione in ſtratu & ſecreto penetrali ſuo in tali cõtẽplatione opprimebaſ ſõno. Sed mane diluculo ante aurorã intrabat vẽtus ꝑ feneſtrã, ex parte aq̃lonis, & mouebat cordas citarę, ſiue pſalterii pẽdẽtis ad caput lecti, & ſic Dauid excitabatur a ſomno & repletus Spirituſancto rapiebat pſalteriũ, & cõdebat pſalmos, de rebus quas cõtẽplatus fuerat ex parte noctis. Et de talibus myſteriis intelle- F ctis cãtabat pſalmos: immò dicũt ꝙ Dauid antequã dormiret dicebat illũ verſiculũ pſa. 107. ſ. Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ & citara, exurgã diluculo: quaſi diceret. O tu pſalteriũ, & citara exurge mane motũ à Spirituſancto, & ego exurgã diluculo ad ꝓfetãdũ. Vnde dicũt Hebręi ꝙ hãc excellẽtiã habuit Dauid ſup oẽs alios profetas, nã dies excitabat alios profetas, ſed ipſemet Spiritus ſanctus excitabat ipſum Dauid mane diluculo ante diẽ ad profetandũ, & hęc eſt ſentẽtia quorundã magiſtrorũ Hebræorũ. quę q̃dẽ poſitio nõ eſt cõtemnẽda, eo ꝙ cõtinet aliqualẽ vnitatem. Sed inſufficienter explicat modum & dignitatem profetię Dauid. Ideo ad pleniorem notitiam & euidentiam,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

A eſt notandū ſecundum aliquos, ꝙ nō eſt ne-
gandū Dauid feciſſe aliquos pſalmos ante-
quā quieſceret à bellis, aliquando dum erat
in ſtatu gratię, prout uidebitur in expoſitio
ne, ſed maiorem partem fecit dum quieuit à
bellis, & voluptatibus, & mudanis negotiis,
& ſe dedit totaliter contemplationi, & ſta-
tuit ampliare diuinum cultū, & præparare
omnia neceſſaria pro ędificando templo per
Salomonem, ut patet in fine. 2. Paralipome-
non, prout dictum eſt. Quia tūc totaliter de
ditus cōtemplationi incepit ſedulo contem
plari diuina myſteria contenta in quatuor
obiectis ſupradictis. Vnde ſic contemplādo
diuina myſteria, & illa quatuor obiecta, ra-
piebatur à ſenſibus exteriorib. & manebat
in ſola imaginaria cōtemplatione. Sed rur-
ſus eleuatus per lumē profeticum ſuperna-
B turale, præuidebat futura myſteria in illis
obiectis, tāquā in ſpeculo, & talis uiſio ima-
ginaria fiebat intellectualis in uirtute lumi
nis profetici inſpirati, confortātis & eleuan-
tis intellectum ipſius Dauid, & irradiātis ſu-
pra illa obiecta imaginata, & repreſentātis
futura myſteria in illis obiectis tanquam in
ſpeculo, ſicut intellectus agens abſtrahit &
repreſentat ſpecies quidditatum rerum ma
terialiū in fantaſmatibus naturalibus. Et ta-
lem gradum profetiæ & uiſionem profeticā
intellectualem, ſumptam ex imaginaria ui-
ſione obtinuit Eſaias, & omnes alii ſacri pro
fetę. Sed ſupra iſtos obtinuit alium gradum
ipſe Dauid: nam poſtquàm ſemel ſpeculan
do ſua obiecta præuiderat myſteria futura,
repreſentata in illis per lumen profeticum,
retentis ſpeciebus futurorum myſteriorum
C de Chriſto & Eccleſia, quas abſtraxerat ab
illis imaginatis obiectis, tunc per altius &
fortius lumen magis eleuatus, rapiebatur to
taliter à ſenſibus interioribus, & illis obie-
ctis imaginatis ad ſola myſteria futura. Et
tūc oblitis omnibus tēporalibus, & rebus ma
terialib. & etiā ſeipſo, nudè & abſq; figuris &
enigmatibus, præuidebat clarè & diſtinctè,
& contēplabatur totū myſteriū incarnatio-
nis, & noſtrę redēptionis in ſe, & non in ali-
quo enigmate, nec obiecto repręſentatiuo.
Et tūc ſubtilius & magis particulariter & di-
ſtinctè contēplabatur nō ſolū incarnationē,
ſed & reſurrectionem, & aſcenſionē, & glo-
riā paradiſi, quā Chriſtus erat daturus ſuis
fidelibus, & in tali cōtemplatione non ute-
batur ſenſibus exterioribus, nec interiorib.
Et ſic erat in quadā extaſi, qui quidē ſtatus D
tenet mediū inter uitā hominū & angelorū:
in qua quidē extaſi dicitur fuiſſe frequēter
Dauid, & loqui cū Deo, immo Deus loque-
batur ipſi in ſpiritu, oſtēdens ipſi abſq; enig
mate myſteria Chriſti, & ſecreta cœleſtia:
vnde de tali clara uiſione, & diuina locutio-
ne facta ipſi Dauid, eleuato in extaſim, dicitē
2. Reg. 23. Dominus mihi locutus eſt ſicut
lux auroræ oriēte ſole mane abſq; nubibus
rutilat: quia in tali extaſi iam uidebat illas
ſupernaturales veritates, & illa futura my-
ſteria, & ſecreta cęleſtia, nō per obiecta enig
matica, ſed per proprias ſpecies intelligibi-
les in uirtute altioris luminis. Et ideo uide-
bat ſubtilius & clarius myſteriū incarnatio-
nis, & pdicationis, & Paſſionis, & Reſurre-
ctionis, & Aſcēſionis, & futurę beatitudinis,
quā cęteri profetę. Et ideo locutio & doctri- B
na facta in Spiritu, ſub tali raptu & extaſi,
poteſt eſſe quādoq; perfectior, quàm facta
per locutionē ſenſibilē per angelū, inquātū
ipſi Dauid potuit cōcedi altius lumē, & plu
ra & altiora reuelari, quā per ſenſibilē locu
tionē angelicā factā ipſi Ioſue, & Gedeoni,
& pleriſq; aliis. Nec eſt etiā negandū Dauid
quādoq; habuiſſe ſimiles familiares locutio
nes cū Angelis. Ordo ergo & modus profe-
tię, ſiue profetādi ipſius Dauid eſt diſcutiē-
dus per ſingula obiecta. Vnde primo legēdo
literalia myſteria ſacrę ſcripturę reponebat
tales ſpecies in fantaſia: puta de creatione
mundi, aut myſteriū diluuii, aut ſacrificium
Abrahę, aut agni paſcalis, & imaginando &
contēplādo talia myſteria in ſua cella & ca-
mera ſecreta, largè dabatur ipſi lume pro- F
feticū, & tunc illa obiecta imaginata, illuſtra
ta lumine ſupernaturali, repreſentabāt ipſi
futura myſteria, & ſic intellectus Dauid cō
fortatus & eleuatus per tale lumē, puidebat
futura myſteria de Chriſto & eccleſia in illis
obiectis repreſentata. Et ſic per creationem
mundi materialis, pręuidebat recreationem
mūdi ſpiritualis, quę eſt Eccleſia Chriſti. Et
per arcam diluuii, puidebat, qualiter eccle-
ſia Chriſti debebat ſaluare oēs ad eā confu-
gientes. Et per ſacriſiciū Abrahę, puidit to-
tum myſteriū paſſionis Chriſti. Et per im-
molationē agni paſcalis, & per ſacrificium
agni matutini & ueſpertini, puidit totum
myſterium paſſionis Chriſti, & totū myſte-
rium ſacramēti altaris. Sed rurſus in tali cō-
tēplatione augebatur ipſi lumē profeticū, &
rapiebatur

A rapiebaꝭ ſupra ipſam pmmã cõtẽplationẽ ad
ꝭm gradũ extaſis. Et tunc relictis obiectis ę-
nigmaticis uete. teſt.cõtẽplabatur ſolas ſuꝑ-
naturales ueritates, & ſolã illã incarnationẽ
& mortẽ, & paſſionẽ, & reſurrectionẽ chriſti,
& myſteria noſtræ redẽptionis & ſuꝑnæ btitudinis.
Et tunc abſq; aliquo ęnigmate oĩa il
la videbat clarius & diſtinctius q̃ alii profetæ.
Et ſic contẽplãdo perſecutiones & libera
tiones ſuas, & exaltationẽ ſui regni, pręuidit
in tali lumine & ſpũ profetico oẽs perſecutio
nes Xp̃i & exaltationẽ eius regni poſt reſurrectionẽ.
Et iõ Dauid reuerſus ex tali extaſi
in ſe, & ad ſenſus ſuos, & dũ eſſet cõpos ſui ip
ſius, rapiebat pſalterium & citarã. Et ſic fecit
pſalmũ ꝭm, de cõiuratione cõtra Chriſtũ fa-
cienda per ſcribas & fariſæos, prout pręuidit
in cõiuratione Saulis & ſuorum, facta contra
B ipſum Dauid. Et fecit pſalmum tertium de
ꝑſecutione Chriſti prout præuidit per perſe
cutionem ſuã, factã per Abſalonem ut patebit.
Item cõtemplando promiſſionem ſibi factã.
2.Re.7. de rege filio ſuo, & ſucceſſione re
gni æterni filii ſui, præuidit in ſpẽ miſterium
icarnationis Chriſti de ſua gñatione: de quo
fecit pſalmum. 88. & 131. & plures alios. Itẽ
contẽplando totã deſcriptionẽ tẽpli ſibi tra-
ditã à ſpũſãcto, intellexit, & p̃uidit totũ my-
ſteriũ incarnationis, paſſionis, & reſurrectionis
Xp̃i, & oẽs ꝓſperitates & aduerſitates ec-
cleſiæ. Et p̃uidit modos q̄bus hodie Deus co
liꝭ in eccl̃ia. Et iõ fecit oẽs pſalmos alle uiaticos.
Et ſic Dauid in ſupradictis quatuor ob-
iectis p̃uidit oĩa myſteria Xp̃i & eccleſiæ, de
q̄bus fecit 150. pſalmos aſſumẽdo parabolas
& propoſitiones ex ſupradictis quatuor ob-
iectis. Sed adhuc Ioſefus & Rabbi Salomõ ad-
C dit quintũ obiectũ, in quo Dauid p̃uidebat
futura. ſ. ꝑ hurym & thũmym. i. ꝑ imagines et
doctrinas, nã ſicut legiꝭ Exo. 27. in rõnali ſũ-
mi ſacerdotis erant cõſuti & ĩpreſſi 12. lapi-
pides præcioſi. ſ. ſex in quolibet humero, &
in frõte mitræ erat affixa lamina aurea ĩ qua
erat ſcriptũ nomẽ Dei tetragrammaton, qđ
lucebat & imprimebat imaginẽ illarũ litterarũ
in illis. 12. lapidibus. Iõ dũ filii Iſrael uo-
lebãt p̃ſcire futurã ꝓſperitatẽ & victoriã, or
nabaꝭ ſacerdos ad ſacrificiũ cũ humerali, & e
fot, & mitra. Et ſi bellũ erat eis ꝓſperũ, tũc lu
cebat nomẽ dei tetragrãmaton & apparebat
eius imago ĩ duodecim lapidib. & ſic cũ fidu
cia ꝓcedebãt ad ꝓliũ, ſi aũt fortuna & victo
ria erat aduerſa nullo mõ lucebat illud no-
mẽ in lapibus humeralibus. Et ſic deſiſtebãt D
ire ad bellũ. Et iõ rõnale iudicii erat colliga-
tũ cũ humerali, in quo ponebaꝭ doctrina &
veritas, ut patet Exo. 28. Et dicebaꝭ rõnale iu
dicii, eo ꝙ ſũmus ſacerdos in eo iudicabat de
futuris, & docebat ueritatẽ de conſultatis in
quantum fulgebat nomen Dei in illis lapi-
bus, quod quidem iudicium appellant Thal
mudiſte hurym & thummym. i. doctrinã &
veritatem, immo in textu Hebraicè dicitur
hurym & thummym. de quo myſterio legi-
tur 2. Reg. 22. ꝙ quando Dauid voluit ſcire
an ciues Ceyle tradere vellent ipſum in ma
nus Saul, dixit ad Abiatar: applica efot. i. or-
na te ornamentis ſacerdotalibus, ut uidea-
mus ſi uiri Ceyle tradent me in manus Saul.
Et facta oratione, reſpondit dominus, tradẽt
te, ſupple; quod nihil aliud fuit, niſi ꝙ tunc
nõ apparuit imago nois dñi in lapidib. ſicut E
ãnte apparuerat qñ cõſuluit dñm de futura
victoria contra Filiſteos, vt patet eodẽ. c. 23.
Per illud profecto myſteriũ nominis dñi lu-
cẽtis in illis. 12. lapidibus, præuiderat Dauid
qualiter Xp̃s (qui eſt nomẽ dñi) debebat lu-
cere & imprimere ſapientiã ſuã in duodecim
apoſtolis, qui debebant annunciare verita-
tem & doctrinam euangelicam ꝑ uniuerſũ
mundum, de quo fecit plures pſalmos. Ex ſu
pradictis patet qualiter Dauid fuit uerus ꝓ-
ta & excellentior cæteris, & patet modus ꝓ-
fetandi, & excellentia profetiæ eiuſdem.

Quantũ ad quartũ articulũ in quo reſtat
videndũ an Moyſes fuerit maior ꝓfeta q̃ Da
uid, an ecõtrario. Eſt aduertendũ ꝙ cã quare
Iudæi tenent ꝙ Moyſes eſt maior profeta q̃
Dauid, eſt, q̄a Moyſes fecit multa miracula,
& Dauid nullũ. Et cã quare multi catolici aſ F
ſerunt idẽ, eſt quia dñt ꝙ Moyſes vidit deũ
ꝑ eſſentiã, & Dauid non. Et iõ eſt primo ui-
dendum an Moyſes uiderit deum per eſſen-
tiam. Secundo dato ꝙ Moyſes uiderit deum
per eſſentiã & fecit miracula, & Dauid non,
an propter hoc Moyſes dicatur maior profe
ta q̃ Dauid. Ad primum eſt aduertendum ꝙ
vſque ad præſentem diem nullus doctor Iu
dæorum auſus eſt cõcedere ꝙ Moyſes uiderit
Deum per eſſentiam. Vnde Rabbi Abena
zra in epiſtola ad Iudæos Africanos nititur
probare per textum ſacræ ſcripturæ quòd
Moyſes non uidit deum per eſſentiam: hoc
idem ꝓbat Rabbi Moyſes de Egypto in ſuo
lumine dubiorum parte ſecunda, & ambo
iſti mouentur, propter hoc ꝙ Deus reſpon-

A dit Moyſi.Exo. 33. Non poteris uidere facië
meam,non.n.videbit me homo & viuet.Vn
de ibidem patet,quòd abſolute Deus nega-
uit Moyſi viſionem ſuæ eſſentiæ , Sed dicit
Rabbi Moyſes ꝙ Deus bene cõceſſit Moyſi
notitiã omnium creaturarum. cũ dixit ipſi.
Ego oſtendebam tibi omne bonũ.i. naturam
& principium omniũ creaturarum , quia oĩa
quæ fecit Deus erant valde bona,ſecundum
naturas ſuas. Gen 1. Hoc idẽ probat beatus
Aug.2.de Trinitate.ca. 17. & 18. ubi diſpu-
tat hanc materiã . Vnde volens concordare
illa duo quæ videntur adinuicem cõtradice
re:nã primo dicit ꝙ Moyſes loquebatur deo,
& Deus Moyſi, facie ad faciem, ſicut ſolet lo
qui amicus ad amicum. Et poſtea in eodem.
ca.33.quando Moyſes petebat,ut Deus oſtẽ
deret ſibi faciem & gloriam ſuam. Reſpon-
B dit Deus , faciẽ meam uidere nõ poteris &c.
Iſta duo quæ uidentur contradicere concor
dat Augu.diſtinguendo de facie Dei,quia ibi
facies Dei ſumitur æquiuocè, nam primo,qñ
dicitur ꝙ Deus loquebatur Moyſi facie ad fa
ciem, ibi per faciẽ Dei intelligitur ille ange-
lus per quẽ Deus loquebaĩ familiariter ipſi
Moyſi,& ꝑ quẽ notificabat ipſi uoluntatẽ &
ſecreta ſua.Nã in ſcriptura ꝑ faciẽ notitia de
ſignaĩ, ſm Gregorium ſuꝑ Ezech. Vnde q a
oẽs Angeli ſunt nuncii & miniſtri Dei, ideo
ſicut Gabriel diciĩ fortitudo Dei, eo ꝙ annũ
ciauit fortitudinem dei ipſi Danieli , & Ra-
fael dicitur medicina Dei , eo ꝙ tulit medici
nam ipſi Thobiæ , ita ille Angelus qui fami-
liariter notificabat ſecreta Dei ipſi Moyſi,di-
cebatur facies Dei, & ſic Deus dicebatur lo-
qui facie ad faciem ipſi Moyſi, per ipſum an
C gelum.Et ita Apoſt.ad Hebræ.1. dicit ꝙ lex
data eſt Moyſi per Angelos.Et beatus Stefa-
nus Act. 6. dicit ꝙ Angelus Dei loquebatur
Moyſi per ſubſtãtiam mediam, & hoc idem
dicit Rabbi Moyſes , & omnes Hebræi. Sed
poſtea qñ Deus dixit Moyſi in eodem ca. Fa
ciem meam uidere nõ poteris, tunc ibi per fa
ciem intelligitur ipſa diuina eſſentia in ſua
gloria , cuius uiſio fuit negata ipſi Moyſi, vt
ibi inquit Augu. Et ſic determinat Aug. ibi-
dem.ſ.ſecundo de Trinitate.cap.18. ꝙ Moy
ſes nõ uidit deum per eſſentiam. Sed quid di
cendum eſt ad eundem Auguſtinum q. 12.
ſuper Gen.ad literam, & in libello de uiden
do Deum ad Paulinam,per longam diſputa
tionem & inquiſitionem uidetur determina
re quòd Moyſes & etiam Paulus uidit Deũ
ꝑ eſſentiam? Et mouetur Aug per hoc ꝙ deus D
dixit de Moyſe. Numeri. 12.Palã loquar ei,
& non per enigmata & figuras uidit deum,
& ſic dicit Aug. ꝙ uidit Deũ in eſſentia ſua.
Ex quibus uidetur Auguſtinum cõtradicere
ſibiipſi. Ad hoc autem dicunt quidam quòd
Auguſtinus in libro ſuper Gen. & ad Pauli-
nam non loquitur determinatiuè de iſta ma
teria,ſed diſputatiuè, ſed in 3. de Trinita. lo-
quitur determinatiuè ꝙ Moyſes non uidit
Deum per eſſentiam . Sed hoc nõ uideĩ ſatis
facere : nam ibi ſuper Gen. manifeſtè ꝓbat
Augu. ꝙ non ſolum Moyſes doctor Iudæo-
rum, ſed nec etiam Paulus doctor chriſtiano
rũ uidit deũ per eſſentiã,& ideo ne tantus do
ctor uideatur manere in cõtradictione,eſt di
cendũ,ꝙ ſicut Exo.33.æquiuocatur de facie
Dei:ita Auguſtinus æquiuocat de uiſione di
uinæ eſſentiæ . Nã de diuina eſſentia duplex E
uiſio põt haberi, ſcd̃m ꝙ deus duobus modis
põt oſtendere ſuam eſſentiam . Vno modo à
priori per lumen gloriæ beatificũ , ſcd̃m ꝙ
beati primo ꝑ lumẽ gloriæ uidẽt diuinã eſsẽ
tiã uiſione matutina, & ex inde uidẽt in uer
bo idealiter oĩa creta , quia oĩa apparent in
illo uerbo diuino,tanquã in arce & ſua cã, &
ſic uident beati qualiter Deus eſt principiũ
oĩum in genere cauſæ formalis & efficiẽtis&
malis,& talis uiſio procedens à Deo ad crea-
turas, dicitur eſſentialiter eſſentialis. Aliã ui
ſionẽ põt Deus cõicare alicui de ſua eſſentia
à poſteriori ꝓcedendo, puta à creaturis uſq;
ad diuinã eſſentiã incluſiuè.Exẽpli gratia, nã
punctus exiſtens in medio circuli, inuiſibilis
eſt de ſe oculo corporali,ſed ſi trahantur li-
neę puncto centrico ad circumferentiã, tũc
ille punctus fiet uiſibilis in quantũ eſt princi F
pium omniũ illarũ linearũ.Et ſic oculus ꝑ li
neam uenit ad uiſionẽ puncti, inquãtum eſt
principiũ eius.Ita pariter eſt dicendũ de ſole
qui eſt oculo noſtro quaſi inuiſibilis ꝑꝑ ſui
excellentiã,ſed ſequẽdo radios eius perueni
mus ad uiſionẽ eius,inquãtũ eſt ſons & prin
cipium oĩum radiorum.Ita ergo pariter cum
oẽs creaturæ emanẽt à uerbo diuino, ſicut ra
dii & lumẽ à ſole,& ſicut lineæ à puncto cen
trico,ut inquit Dion,iõ Deus põt cõicare ali
cui uiatori eleuãdo eius intellectũ ꝑ lumẽ ſu
ꝑnaturale, ut ꝓcedẽdo ꝑ creaturas, ꝑueniat
uſq; ad uiſionẽ realẽ diuinæ eſsẽtiæ, inquãtũ
ab ea oẽs creaturæ emanant realiter ſicut lu
mẽ à ſole, nã ſicut linea emanat realiter à pũ
cto, abſq; hoc ꝙ cõponaĩ ex punctis, & radii
emanant

A emanant realiter à ſole abſq; hoc ꝙ trahant eius ſubſtantiã, ita creaturæ realiter emanãt à uerbo, abſq; hoc ꝙ ſint de eius ſubſtantia, nã ſicut ſol cõicat ſuã ſimilitudinẽ ꝓtotũ dia ſanũ, nõ cõicando ſubſtantiã, ita deus cõicat ſimilitudines ſuarũ perfectionũ & idearum creaturis, abſq; cõicatione ſuæ ſubſtãtiæ, vt clarius videbitur: deus ergo iſto mõ potuit cõicare ipſi Moyſi talẽ viſionẽ ſuę eſſentię à poſteriori, inquãtũ eſt principiũ & fons omniũ creaturarũ, & inquantũ ex tpe per creationẽ ab eo procedũt & emanãt. Quæ quidẽ viſio licet dicatur eſſentialis, in quantum attingit diuinam eſſentiã per illapſum & lumen ſupernaturale, & per raptũ ab oĩbus ſenſibus per modũ terminãtis, tñ nõ dicetur eſſentialiter eſſentialis, ſicut illã uiſio beatifica & glorioſa quã beati habent per modum
B mouentis per lumen gloriæ à priori, & per modum permanentis. Sed talis viſio fuit ẽt multum inferior viſione quam habuit Paulus in raptu, ut patebit pſal. 67. Sed ꝙ fuerit quaſi neceſſarium Moyſen aſſecutum fuiſſe talem viſionem diuinæ eſſentiæ, põt probabiliter deduci: nam Deus cõicauit cuicunque profetæ donum profetiæ, & ſciẽtiam, & virtutem ſm exigẽtiam ſuæ legationis. Sed quia tunc totus mundus laborabat in idololatria & cultu multorum deorum, & in fœdis ſuperſtitionibus, & totus mundus putabat mundum fuiſſe ab æterno, ideo Deus miſit Moyſem ad docendũ & prædicandũ vnũ tãtum eſſe deum ſubſtãtialiter & eſſentialiter, & eſſe principium omnium rerũ à quo ꝓceſſerunt ex tpe oĩa per creationẽ, & quomodo
C deus oĩa gubernat ſm ſuã prouidentiam. Et miſit ẽt illũ ad educendũ populũ de illa captiuitate: & introducẽdũ ipſum in terrã promiſſionis, prout promiſerat Abrahę, Iſaac & Iacob, & vt doceret illũ populũ colere vnũ deũ ſolũ creatorẽ, & ſepararet ipſum ab omni falſa ſuperſtitione. Ad quã legationẽ ꝑficiendã tria erãt neceſſaria ipſi Moyſi. primo clara notitia eſſentialis de ſubſtantia unius Dei, ſecũdo notitia emanationis creaturarũ ab uno principio, vt prædicaret unũ deũ ſolũ creatorẽ oĩum rerum eſſe colendũ & adorandũ, & oẽm ſuperſtitionẽ eſſe falſam. tertio erat ſibi neceſſaria uirtus faciendi miracula, vt populus crederet ipſum à Deo miſſũ, & Farao ex timore tãtorũ miraculorũ & portẽtorũ dimitteret populum. Et hæc fuit cã quare deus voluit cõicare Moyſi viſionẽ huius diuinæ eſſentiæ, & virtutem faciendi D miracula, & modũ creationis mundi. Hęc aũt viſio nõ fuit dicta eſſentialiter eſſentialis, eo ꝙ nõ fuit per gloriam, ſed à poſteriori aſcendendo per creaturas vſq; ad attingentiã diuinæ eſſentię, & ideo nõ dicit̃ ſimpliciter eſſentialis, in qua quidẽ viſione diuina eſſentia potius ſe habet per modũ terminãtis ad intellectũ: q̃ per modũ mouẽtis, Et hoc põt haberi ex textu ibidem Exod. 33. qñ deus dixit Moyſi. Ego oſtendã tibi omne bonum. i. unde ꝓcedunt oĩa bona creata. Itẽ qñ dixit, poſteriora mea uidebis, faciem aũt meã non videbis. i. oſtendã tibi viſionẽ eſſentiæ à poſteriori ꝑ creaturas, inquantũ emanant ab vno principio, ſed non oſtendã tibi eſſentiã meã à priori. i. lumen gloriæ, qualem viſionẽ habẽt beati. Et ſic rõne huius viſionis dicit̃ Numeri. 12. ꝙ Moyſes uidit deum palam, nõ ꝑ E ænigmata nec per figuras i. vidit deum realiter, non per imaginarias viſiones, ſicut Eſaias & Hieremias, ſed peruenit per creaturas uſque ad diuinã eſſentiam à qua realiter emanãt. Sed ratione primæ viſionis à priori eſſentialiter eſſentialis ꝑ gloriã dicit̃ Exo. 33. Faciem meam videre non poteris. Ita ergo pariter Augu. 2. de Trinita. ca. 18. aſſerit Moyſen non uidiſſe deum per eſſentiam per viſionẽ à priori, ſed. 12. ſuper Gen. & ad Paulinã aſſerit Moyſem deum uidiſſe per eſſentiã à poſteriori ſecundum exigentiam ſuæ legationis, quia Moyſes non habebat manifeſtare mundo gloriam beatorum, ſed eſſe tantũ vnum creatorem, & omnium conſeruatorẽ & gubernatorem, cui ſoli adoratio & cultus latriæ debebatur. Et ſic patet quõ vidit deũ per eſſentiam, & quomodo nõ, & quomodo F fuit ipſi neceſſaria virtus faciendi miracula. Quando aũt Moyſes vidit Deum per eſſentiam neſcitur, ſed creditur ꝙ in ſecundo aſcẽſu in montem. Exo. 34. Sed nunc reſtat uidẽdum utrũ dato ꝙ Moyſes uiderit Deum ſeu Dominum (idem enim eſt in hac re Deus & Dominus) per eſſentiã modo prędicto, & habuerit virtutem faciendi miracula, an ipſe propter hoc dicatur maior profeta quã Dauid. Ad quod dicendum, ꝙ iſta ſtant ſimul, ſ. quòd Moyſes uiderit Deum perfectius q̃ Dauid, & habuerit virtutem faciendi miracula, & tamen ꝙ Dauid fuerit excellentior profeta quàm Moyſes, quia aliud eſt eſſe uidentem, & aliud eſſe profetã, quia omnis ꝓfeta eſt uidens, ſed non econtrario, nam dictum

A ctum eſt ꝙ profeta proprie dictus eſt ille qui ex diuina reuelatione dixit futura myſteria de Chriſto & eccleſia. vnde ſtat multũ bene ꝙ Moyſes uiderit diuinam eſſentiam eo mõ quo dictum eſt: tñ in tali uiſione nõ eſt neceſſe ꝙ viderit futura myſteria de Xp̃o & eccleſia: ſed tñ uidit ſubſtantialiter & eſſentialiter quomodo Deus erat unus, & quomodo omnes creaturæ emanabant ab eo, tanquam à primo principio formali. Et ſic tñ uidit ea quæ pertinebant ad ſuã legationem. Et in tali uiſione nõ eſt inconueniens ꝙ Moyſes fuerit dignior q̃ Dauid, quia ut ſic Moyſes nõ dictus eſt ꝓfeta in illa uiſione, ſed poſtea Moyſes præuidit multa futura de illo populo, & ẽt de Chriſto ꝑ imaginarias uiſiones, & ꝑ doctrinã angelicam, ut patebit in expoſitione illius cantici qđ incipit Cantemus dño: & in B illo altero. ſ. Audite cœli quæ loquor, ſed in tali uiſione profetica præuidit illa Dauid & abundantius & diſtinctius quàm Moyſes & cæteri: vt dictum eſt. Et ſic Dauid dicitur eximius & excellentiſſimus omnium profetarũ ſm omnes catolicos, ut dictum eſt. unde ſicut Moyſi data eſt uiſio ſecundum exigẽtiã ſuæ legationis, ita pariter ipſi Dauid: nam articulus unius Dei, & articulus creationis erat iam creditus in populo Iſrael, ideo non fuit neceſſe ut Dauid haberet uiſionem de illis ſicut habuit Moyſes, ſed quia Dauid fuit miſſus ad liberandum populum Iſrael de manu Filiſtinorum, & ad ampliãdum diuinum cultum & ad præparandum materiam pro templo ædificando, quæ omnia erant figura corporis Chriſti & præſentis eccleſiæ. Et iõ fuit neceſſe ut profeticè præuideret omnia C myſteria de Chriſto & eccleſia figurata per illud templum, & per cerimonias diuini cultus, vt faceret pſalmos appropriatos, in quibus prædicerẽtur profeticè diuina myſteria Xp̃i: quia fuit miſſus ad prædicendum & ꝓfetandum omnia myſteria noſtræ redemptionis. Et iõ fuit ſibi cõicatum excellẽtiſſimum lumen profeticum ad interpretãdum totam ſacram ſcripturam, & omnia geſta ſua, & omnes promiſſiones & deſcriptionem templi ędificandi: ut de myſteriis Chriſti & eccleſiæ in illis quatuor obiectis figuratis conderet pſalmos, ſed non fuit neceſſe ipſum habere virtutem faciendi miracula, quia hoc non exigebat ſua legatio, Sed quia ſua legatio exigebat donum profetiæ ad interpretanda illa quattuor obiecta; ideo datum fuit ipſi donum profetiæ ſuper omnes alios ꝓfetas D per quod lumen & donum profetiæ confecit 150 pſalmos, q ꝓfetice cantabant, in quibus clare & diſtincte prędixit illa decem myſteria. & decem cordas pſaltẽrii euangelici. ſ. myſteriũ Trinitatis, & incarnationis, & prædicationis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aſcẽtionis Chriſti. Et in hoc exceſſit & ſuperauit Moyſem & oẽs alios profetas. Et ideo ab omnibus doctoribus, & à tota eccleſia prædicatur eximius profetarum. Sed contra totum fundamentum arguitur, & videtur ꝙ Dauid nunquàm fuit interpres: nam ſm Hiero. ad Deſiderium in ꝓlogo ſuper Pẽtatheucum, Aliud eſt eſſe uatem, & aliud interpretẽ, nã ibi ſpũs futura ꝑdicit, hic aũt. ſ. interpres uerborũ copia eruditus, ea quę intelligit transfert. ſi Dauid fuit ꝓfeta, ergo non interpres. Itẽ ſi Dauid interpretatus eſt totam legẽ, & E omnia geſta ſua, & ꝓmiſſiones, & deſcriptionẽ templi ſibi traditã: ergo nõ fuerunt neceſſarii apłi, & ſancti doctores ad interpretandas ſcripturas uet. teſt. Ad primum eſt dicendũ ꝙ duplex interpretatio, una dicit̃ ex una lingua in aliã facta traductio, & iſta dicit̃ interpretacio linguarum. Altera dicit̃ alicuius obſcuri & enigmatici ſermonis facta declaratio, & iſta dicitur interpretatio ſermonum. Primo modo dicit Hiero. ꝙ aliud eſt eſſe interpretem, & aliud Vatem. ſed ſecdo mõ non ſolũ apoſtoli & doctores & oẽs gloſſatores ſed etiam oẽs profetę dñi interpretes. eo q a intellexerunt, & interpretati ſunt in lumine profetico enigmaticas uiſiones, & obſcura myſteria ſacræ ſcripturę. Et iſto modo etiã angeli dñi interpretes inter deum & homines. Chriſtus dicitur medius interpres inter F Deum patrẽ & eccleſiã. quia quęcunq; audiuit à patre, nota fecit nobis. Ioan. 15. Et ſic angelus Gabriel interpretatus eſt Danieli myſteriũ 70. hebdomadarum. Et ſic nõ ſolũ Dauid ſed ẽt Daniel vocatur interpres, eo ꝙ interpretatus eſt verba Hieremiæ de 70. annis captiuitatis Babylonicę. ẽt quia interpretatus eſt ſomnia Nabucodonoſor, & ipſius Balthazar, & ſomnia ſua propria: ut patet ꝑ totũ diſcurſum Danielis. Et ſic ẽt Virg. in 6. appellat Sibyllam uatem & interpretem, eo ꝙ interpretabat̃ reſponſa Appollinis, cũ dicit, Magnam cui mentẽ animumq; Delius iſpirat uates aperitq; futura. Et ſic patet Dauid fuiſſe interpretẽ ꝓfeticũ ſacrę ſcripturæ. Ad ſm dicit̃ ꝙ tã Dauid & oẽs profetæ, q̃ apoſtoli

A poſtoli dicuntur interpretes,ſed àliter & ali
ter, & altero & altero lumine. nā Dauid &
profetæ interpretati ſunt ſcripturam & illas
ænigmaticas uiſiões profeticè de futuro: ſed
apoſtoli & doct. interpretati ſunt eaſdē eſſe
iā in Chriſto cōpletas de p̄terito , & hoc in
lumine euāgelico.Et ideo interpretatio apo
ſtol. & doct. fuit multū perfectior & diſtin-
ctior& manifeſtior,q̄a fuit ſimul annūciatio
veritatis & interpretatio: vt patet p̄ totū di-
ſcurſum euāgelicū,& actuū apoſtol, Ex ſu-
pradictis patet,Dauid fuiſſe verū interpretē
& eximiū profetarū omniū.Et hęc ſint dicta
de tota q̄ſtione in toto ſecūdo tractatu intē-
tata.Sed reſtat nūc reſpōdēdū ad argumēta
facta in principio q̄ſtionis Ad primū.quādo
dicūt Iudęi,ꝙ Dauid nō eſt profeta eo ꝙ nō
fuit miſſus à Deo ad aliquē regē nec popu-
B lū:ſicut Moyſes & cæteri profetæ:Reſpōde-
tur ꝙ hoc eſt falſum:imo fuit electus & miſ-
ſus à Deo ad regēdū & liberādū & amplian
dū illū populū & regnū,& paſcendū ipſum.
vt patet.1.Reg.16 & 2.Reg.v.cui dixit do-
minus. Tu paſces populū Iſrael, & eris dux
ſuper Iſrael·Item c·7. Ego te tuli de paſcuis
ſequētem gregē: ut eſſes dux ſuper populū
meū Iſrael.Itē miſit eū ad ampliandū& or-
dinandū diuinū cultū, & tradidit ei exēplar
& deſcriptionē templi,& dedit ei lumē pro-
feticū , vt intelligeret oīa q̄ erant figurata in
exēplari:vt ex illis myſteriis profeticis poſ-
ſet condere pſal. Ad f̄m eſt dicendū ꝙ licet
promiſſio ęternitatis regni Dauid fuerit pri-
mo reuelata ipſi Nathā, vt ipſam manifeſta-
ret ipſi Dauid,tamen melius intellexit Da-
uid illā promiſſionē p̄ ſucceſſum t̄pis in lu-
C mine p̄fetico,q̄uam Nathā.imo Nathā intel
lexit in principio illā promiſſionē de regno
t̄pali & de Salomone : ſed Dauid in lumine
profetico intellexit poſtea ipſam de Chriſto
& eius regno æterno.Ad tertium dicendū ꝙ
beatus Hier.in prologo allegato recitat ſolū
diuiſionem,quā docto.Hebræorum ſui t̄pis
fecerunt de ſacra ſcriptura. Et ſic ſc̄dm opi-
nionem eorum ponit Dauid inter agiogra-
fa. ſed poſtea in oībus ſcriptis ſuis appellat
Dauid eximium profetam,ſecundū opinio-
nem ſuam & totius eccleſiæ. Ad quartum di
citur:quòd licet Dauid non uiderit Deū p̄
eſſentiā,nec fecerit miracula ſicut Moyſes :
tamen fuit maior profeta inquantum cla-
rius intellexit myſteria ſacrę ſcripturę in lu
mine profetico quàm Moyſes:quia Moyſes
in illa momentanea viſione non fuit profeta D
de futuro,ſed ſolum vidit vnitatē ſubſtātia-
lem vnius Dei,& emanationem omniū crea
turarum ab illo principio:quæ quidem viſio
data fuit ſibi vt ſcriberet creationem mūdi,
& vnitatē vnius Dei,cum certitudine ad an
nunciādum illi populo, & per eandē ratio-
nem data eſt ſibi uirtus faciēdi miracula, vt
Farao dimitteret illum populū , & populus
crederet Moyſem fuiſſe miſſum à Deo, vt di
ctū eſt, vnde in his Moyſes fuit maior quam
Dauid vt dictum eſt,ſed hoc accidit profetę
ꝙ faciat miracula, & uideat Deum per eſſen
tiam:ſed proprium cuiq; profetæ,eſt vt p̄ui
deat futura myſteria de Chriſto & eccleſiæ
in lumine profetico,& in hoc Dauid ſuper-
exceſſit Moyſem & oēs profetas, q̄a magis
clarè & diſtincte prædixit myſterium incar- E
nationis , & omnia myſteria noſtræ redem-
ptionis quàm Moyſes & cęteri profetæ.intā
tū ꝙ in quibuſdā pſalmis magis videtur te-
xere hiſtoriam quàm profetiam, & magis vi
detur euangeliſta quàm profeta ; vt patebit
exponendo pſalmos. Ex maxime in pſalmo
21.& 69.& 71.Et hæc de ſecundo tractatu.

Tractatus Tertius.

QVantum ad tertium tractatum de
intelligentia profetiæ Dauid, erūt
duo capitula. Nā in primo p̄mit-
tentur quædam principia ſine quibus nulla
pars ſacræ ſcripturæ poteſt intelligi In ſecū
do aſſignabuntur decem regulæ,q̄ magnam
partem conferunt ad exponendam totam
ſacram ſcripturam utriuſque teſtamenti. F
Quantum ergo ad primum eſt primo notā-
dum, ꝙ poſt quā tota ſacra ſcriptura ueteris
teſtamēti dicitur propoſitio ſiue propoſitio-
nes q̄ aperiuntur in hoc libro. ex quibus in-
feruntur cōcluſiones profeticæ de Chriſto
& eccleſia, et etiam morales et anagogicæ ,
vt dictum eſt. Et q̄libet ſcientia habet ſua
propria principia,quæ dicuntur communes
animi conceptiones, per q̄ principia proban
tur , & ad q̄ reducuntur omnia probata in
illa ſcientia , et in quorum uirtute eliciun-
tur omnes concluſiones illius ſcientiæ , vt
patet primo Poſteriorum . Ideo in ſcientia
huius libri pſalmorum,et etiam in tota teo-
logia viatoris, quæ eſt tota ſacra ſcriptura,
ſunt aſſignanda aliqua formalia principia,
ex quibus dependet tota notitia et ſcien-

A tia huius libri & totius ſcripturæ, eo quòd to ta ſacra ſcriptura cõtinetur in hoc libro ſpal morum: vt dictum eſt & magis parebit. Qui bus principiis ignoratis impoſsibile eſt intel ligere ea quæ continẽtur in hoc libro, & qui bus notis noſcuntur omnia in hoc libro contenta: & ideo dicuntur principia intelligendi ſacram ſcripturam. Item eſt iterum aduertendum, quòd ſicut in Metafiſica eſt vnum principium communisſimum omnibus ſciẽtiis, & una maxima propoſitio, quam neceſſe eſt quemlibet docendum habere ſ. de quo libet eſſe vel non eſſe, vt patet primo Poſteriorum: & quarto Meta. Ita in tota teologia uiatoris eſt unum communisſimum principiũ: quod præſupponitur in tota ſacra ſcriptura utriuſq; teſtamenti, & in qualibet eius parte. ſ. ꝙ tota ſacra ſcriptura utriuſq; teſtamẽ B ti eſt ab ipſo Deo tradita & reuelata, & p ſpiritumſanctum inſpirata: & ideo nullo modo poteſt mentiri. Hoc primum principiũ proponit beatus Petrus in ſua canonica ſecunda cap. i. dicens. Hoc primum intelligentes, quòd omnis profetia ſcripturæ propria interpretatione nõ fit. nõ enim uoluntate huma na allata eſt aliquando profetia, ſed ſpiritusancto inſpirati locuti ſunt ſancti dei omnes. Hoc idẽ cõmunisſimũ principium magis declarat Apoſtolus Paulus ad Heb. inprincipio, præſupponens ipſum tanquã primũ di cens, Multifariè multiſq; modis olim loquẽs Deus patribus in profetis, nouisſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quẽ conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula. In quibus verbis aſſerit, ꝙ idẽ Deus qui C locutus eſt patribus in profetis in ueteri teſtamento. ille idẽ locutus eſt nobis in filio, ſiue per filium in nouo teſtamento. Ex quo patet ꝙ tota ſcriptura utriuſq; teſtamẽti eſt à Deo tradita & reuelata: & per conſequens non poteſt mentiri nec falli. Et hoc eſt primũ principium & cõmunisſima propoſitio, quã neceſſe eſt quẽlibet fidelem, & quemlibet do cendũ habere in tota teologia uiatoris. Hoc idem principium præſupponit Auguſtinus, & docet præſupponendum in primo de doctrina Chriſti, enumerãs omnes libros ſacri canonis, de quibus nullũ eſt dubium eſſe nobis à Deo traditos, quibus omnimodã fidem dicit eſſe hadhibendã in primis. Et in quibus quæritur ueritas intemerata & inconcuſſa: & caritas Dei & proximi, & tota ſalus noſtra & redemptio. Secundum principiũ eſt, quòd in diuinis eſt una ſubſtantia & unum D eſſe, & una eſſentia tribus perſonis diuinis re latis communicata. Et ſic eſt unus ſolus Deus trinus in perſonis, & unus in ſubſtantia, ſcilicet pater & filius & ſpiſitusſanctus: quæ multiplicatio perſonarum fit, quia pater ab æterno communicat filio totam ſubſtãtiam, & eſſe, & eſſentiã diuinam quam ipſe habet: & hoc per æternam generationem: ambo eandem ſubſtantia communicant ſpirituiſancto perſpirationẽ. Et ſic manet vnus ſolus Deus per unam ſubſtantiam & eſſentiam, & tres perſonæ multiplicatæ per tres relationes, & duas emanationes. Hoc principiũ docet Aug. primo de doctrina chriſtiana, oĩ docẽdos in ſacra ſcriptura eſſe pſupponẽdũ. Vnde quia Arriani carebant hoc principio, ideo inciderunt in nefandam blasfemiam, legendo ſacras ſcripturas, ſeparantes diuinas perſonas in ſubſtantia. Ideo dicit Aug. E 3. de doctrina chriſtiana, quòd neceſſe eſt nobis præſupponere fidem trinitatis, ad intelligendas ſacras ſcripturas noui ac ueteris teſtamenti. Tertium principium eſt ꝙ uerbum diuinũ qui eſt filius patris, ſecunda perſona in trinitate, aſſumpſit uerã carnem humanam ex Virgine Maria, ſimul cum anima rationali ibidẽ creata, & per conſequẽs aſſumpſit uerã humanitatẽ in unitate ſuppoſiti, ĩ qua pro nobis poſſet pati, ita ꝙ Chriſtus eſt uerus Deus & homo, conſtans ex duabus integris naturis in una perſona. Et ſic de Chriſto uerificantur quæ ſunt dei, & quæ ſunt hominis. Nam iſta eſt uera. iſte huomo creauit mundũ, Et iſta: Deus paſſus eſt, demõſtrãdo Chriſtũ. Et ſic eſt uerũ ꝙ iſte homo dedit legẽ Moyſi, & eduxit po F pulũ de Egypto, ut patet in canonica Iudæ. c. unico, & hoc ratione unitatis pſonæ, quia eadẽ eſt perſona. Quartũ principiũ: ꝙ ſicut uerbũ diuinum aſſumpſit illam carnẽ & humanam naturã in unitate perſonæ, ut in illa pateretur, quæ quidem perſona dicĩ unus Chriſtus, Deus & homo. Ita pariter ille Chriſtus aſſumpſit & uniuit & deſpõſauit ſibi totam eccleſiã, & unitatem fidelium in unitatem corporis myſtici, ut pro illa pateretur: ita ꝙ Chriſtus & eccleſia dicitur unus homo myſticus, & unus Chriſtus miſtycus, cuius caput eſt Chriſtus uerus, & corpus ſi ue membra dicitur tota eccleſia fideliũ. quæ per fidẽ & baptiſmum eſt iſti capiti unita & deſponſata: et ſic Chriſtus dicitur ſponſus & caput

A caput eccleſiæ. Vnde eſt aduertendum, ꝙ duo homines ſunt capita et principia totius generis humani: unus. ſ. primus Adam fuit cauſa omnis peccati et miſeriæ et omnis mali, et alter. ſ. Chriſtus fuit cauſa omnis boni et omnis gratię. Nā ſicut ille ex illo peccato omnes interfecit, et venundedit, et captiuitati, et morti, et miſerię ſubiecit, ita Chriſtus ex ſuis meritis omnes à prędictis malis liberauit. Itaq; ſicut primus homo fuit deſtructor et diſsipator totius generis humani p̄ ſuum peccatum et inobedientiam, ita Chriſtus propter ſuā obedientiā, et meritū, fuit liberator, et redemptor, et reſtaurator totius generis humani. Nec ab alio potuit genus humanum liberari, niſi à ſolo Xp̄o mediatore Dei et hominum. Item ſicut Xp̄s eſt caput totius eccleſię et corporis myſtici,
B à quo formaliter deſcendunt omnia genera gratiarum et meritorum, in omnia membra ſua, ita eſt ſubiectum pęnarum, et punitionis, et iuſtificationis oium noſtrorum peccatorum, quia dn̄s poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum: et languores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portauit, quo ad pœnam. Eſa. 53. Intantum in eo fuerunt punita omnia peccata noſtra, et in eo fuimus omnes conſepulti, et crucifixi, et mortui, ad Ro. 6. Immo Deus pater fecit ipſum Chriſtum pro nobis peccatum. i. ſacrificium pro peccato 2. ad Cor. 5. et ſic patet ꝙ Chriſtus non ſolum eſt caput noſtrum, quo ad viuificanda, et mouenda ſua membra per gratiam et merita, ſed eſt ſubiectum noſtrorum omnium peccatorum, quò ad punitio-
C nem et penam et iuſtificationem. Et iſto modo Chriſtus omnia peccata noſtra dicit eſſe ſua in multis pſalmis: et hoc quò ad pęnam, vt in procedendo patebit. Nam non ſolum poſt peccatum Adæ, ſed ab ęterno Deus pater propoſuit, non per alium, ſed ſolis meritis paſsionis, et oratione Chriſti filii ſui, genus humanū reſtaurari, vt quod Adam p̄didit, Chriſtus recuperaret. Hanc propoſitionē et principium probat Apoſtolus per totū diſcurſum ad Rom. vnde dicit ꝙ omnes in Adam peccauerunt, et egent gratia Dei: et ꝙ non poteſt nobis à patre gratia ꝓuenire niſi p̄ Chriſtum, quem prępoſuit ꝓpitiatorem pro omnibus et mediatorem. Et primæ ad Cor. 15. dicit̄: ꝙ ſicut in Adā omnes moriunt̄, ita et in Chriſto oēs viuificabunt̄: et ſic peccatū Adę fuit cauſa aduentus Xp̄i

in carnem. Quintum principium eſt: ꝙ Xp̄s D
eſt finis et veritas legis ad iuſtitiā oī credenti. ad Rom. x. Et p̄ cōſequens lex nihil aliud eſt niſi via in Chriſtū. Item lex nihil aliud eſt niſi ſignum veritatis cōplendę in Chriſto: quia tota lex et ꝓphetæ fuit verificata in Chriſto, et p̄ cōſequens, ſicut Chriſtus fuit finis, ita fuit veritas legis q̄a lex p̄ Moyſem data eſt, gratia autem et veritas p̄ Chriſtū facta eſt. Io. 1. Ad cuius intellectum eſt notandum ſcd̄m Aug. in libello: cur deus homo, ꝙ poſtquā deus decreuit à principio hominē p̄ditum nō redimere, nec liberare niſi p̄ Xp̄m filium ſuū, deum et hoīem, iō illicò eiiciens ipſum de illa terreſtri paradiſo, dedit ipſi legem naturę p̄ quā tēderet in Xp̄m redemptorē ſuum de virgine naſciturū. Et hoc fecit deus vt Adā nō p̄p inſtantē miſeriā deſperaret, ſed p̄p Xp̄m ſibi de ſua carne E
ꝓmiſſum, iā de ſuo, ſuęq; poſteritatis remedio de longinquo gauderet. Et ſic ab Adam, et ſua poſteritate fidelium, ſemp̄ dn̄i pręſto labat̄ aduentus. Vnde dicit ꝙ Deus Adā ex ciue fecit peregrinum, mittens ipſum cū tota ſua poſteritate ad Xp̄m, vt ab eo redimeretur. Sed iſta lex continue accepit aliquā ꝑfectionem. et augmentū ad maiorē eius explicationē: vt patet p̄ totū diſcurſum vet. teſt. Nā in Noe cępit quędā ſacrificia et p̄cepta. Et in Abrahā cępit circunciſionē. Et in Moyſe pręcepta moralia, et cerimonialia, et iudicialia. Ex quo patet ꝙ lex vetus nihil aliud fuit, niſi via in Xp̄m tāquā in terminum et finem: in quo ꝑfecit curſum et officiū ſuū, et nihil aliud fuit niſi ſignū veritatis cōpletę in Xp̄o. Item ſecundo patet, ꝙ lex vetus non erat gratia ſui, ſed gratia Xp̄i futuri cuius erat via. Probat̄, nā via et curſus nō agit̄ F
gratia ſui, ſed gratia termini et finis ad quē tendit̄: quia ſignum nō eſt gratia ſui, ſed gratia ſignificatę veritatis. Tertio ſeq̄it̄ ꝙ tota lex et quęlibet pars ſui eſt principaliter intelligenda et gloſſanda de Xp̄o et eccleſia. Probat̄, q̄a tota lex vetus, et quęlibet pars ſui erat ſignū et figura et p̄nunciatio de Xp̄o et eccleſia, vt inquit Aug. cōtra Fauſtum. et lib. de Cathecizandis rudibus, ergo principaliter eſt intelligenda de Xp̄o et eccleſia cuius erat via, et cuius erat ſignū, et figurā et officium. Quarto ſequit̄, ꝙ oēs patres et fideles vet. teſ. tendebāt in Chriſtū: vt in eo acciperent repromiſſiones, et p̄ cōſequēs magis ſaluati ſunt p̄ fidem Chriſti, quā p̄ ope-

ra

A ra legis, quia non exercebaut opera legis niſi proteſtãdo fidẽ Chriſti futuri. Secũdo eſt notãdũ, ꝙ ſicut Deus remiſit Adã & oẽs fideles vet. teſt. ad Chriſtum, vt ab eo redimerentur in primo aduentu, ita Chriſtus remiſit ſuos ad ſecundũ aduentum, vt ab eodem glorificarentur. Nã ſicut per primum aduentũ promiſſa eſt fidelibus per Chriſtum redemptio, ita nobis tã redemptis promiſſa eſt per eundẽ Chriſtum in ſecundo aduentu gloria & beatificatio, iam. n. redempti tendimus in Chriſtum vt glorificemur, expectamus. n. eum à nuptiis reuerſurum, vt patet per totum diſcurſum euangelicũ. Ex quo patet ꝙ vtraq; lex eſt via in Chriſtum, & Chriſtus eſt finis vtriuſq; legis. ſ. vet. vt redemptor, & no. le. ut glorificator & beatificator, & ſic utraque lex

B eſt de Chriſto. Ideo dicit Caſſiodorus, & Hugo, ꝙ Chriſtus vt Chriſtus, eſt obiectum, & ſubiectũ totius noſtræ teologiæ & ſacrę ſcripturæ. vnde dicit Aug. ſuper Ioãnem, ꝙ qui in tota ſacra ſcriptura & in qualibet eius parte nõ intelligit Chriſtũ, nihil intelligit. Sextũ principium eſt, ꝙ Chriſtus deus & homo nõ ſolũ eſt caput & ſponſus eccleſię, & finis vtriuſque legis, ſed etiam eſt mediator dei & hominum, primæ Timo. 2. Et ratio eſt. Nam poſtquã Chriſtus tenet mediũ inter Deũ & hoĩes in quantũ hõ, oportet ẽt ꝙ ſit mediator in omnibus. Nã licęt inquantũ Deus ſit ęqualis patri, tñ eſt minor ſecundũ humanitatẽ. Et inquãtum homo eſt maior & melior omni homine, tũ ratione naturalis excellentiæ & vnionis ad verbũ, tũ quia inter oẽs mortuos liber in natura & in perſona, tũ quia plenus

C gratiæ & veritatis. Ex quo patet ꝙ tenet mediũ inter deũ & hoĩes; & ꝑ cõſequẽs in oĩbus debet eſſe medius. Ad cuius euidentiã eſt notandũ, ꝙ Chriſtus ſeptẽ modis eſt mediator & mediũ inter deum & hoĩes. Nã primo medius eſt propitiator, & interceſſor, & recõciliator inter nos & partẽ. ad Rom. 3. & 5. Secũdo eſt medius fideiuſſor, quia pro omnibus ſoluit peccatũ, & ſe obtulit hoſtiã Deo placẽtẽ. Ad Ro. 12. Tertio fuit medius interpres, quia nobis interpretatus eſt totã legẽ & profetas ſicut ꝓmiſſum fuerat Moyſi. Deut. 18. Profetã ſuſcitabo de medio fratrum tuorum ſimile tui. & ponã verba mea in ore eius, loquetúrq; ad eos quęcunq; dixero tibi, & hoc impleuit Chriſtus Mat. 5. exponẽdo legem. Item Lucę 24. incipiens à Moyſe & profetis interpretabat duobus diſcipulis omnia quæ de ipſo ſcripta erant. Vnde Ioannes vidit

D Apoc. 5. librũ ſcriptum intus & foris, & ſigillatũ ſeptem ſigillis, quem nemo fuit dignus aperire, nec ſoluere ſeptem ſignacula eius; niſi ſolus agnus qui occiſus eſt, ille. n accepit librũ de dextera ſedentis, & ſoluit ſignacula eius ut patet ibidẽ. Ille etiam liber, eſt liber legis & profetarũ ſcriptus foris, ſecundũ ſenſum literalem, & ſcripturis intus. ſecundum ſenſum ſpiritualẽ profeticum, cõtinens ſub ſeptem ſigillis ſeptem myſteria profundiſſima de Chriſto & eccleſia. ſ. myſterium incarnationis, & prædicationis, & paſſionis, & reſurrectionis, ſpiritusſancti miſionis, & gentilium cõuerſionis, & vltimę glorificationis. Hæc ſeptem myſteria in lege veteri clauſa, ſolus Chriſtus nobis reſerauit. Et ideo dixit

E Io. 17. Pater manifeſtaui nomẽ tuũ hominibus. Itẽ huius libri, & maximè libri pſalmorum, in quo tota ſacra ſcriptura continetur ſolus Chriſtus habet clauẽ Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Apoca. 2. Ex quo patet ꝙ ſolus Chriſtus fuit verus interpres legis inter nos & patrẽ. Quarto Chriſtus dicitur medius diſpẽſator & ꝓcurator & diſtributor bonorũ patris, nã ipſe diſtribuit bona gratiarũ et ſacramẽtorũ, et ſinaliter bona gloriæ, vt patet Matt. 20, nã pater dicet Chriſto ꝓcuratori & diſpenſatori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedẽ de denario diurno. Quinto dicitur medius ductor, quia nemo venit ad patrẽ, niſi per Chriſtum Ioan. 14 nec põt introire ouile ouium, niſi ꝑ Chriſtũ, qui eſt oſtium ouilis. Ioan. 10. quia quos pater ab æterno pdeſtinauit, hos Chri-

F ſtus ex tempore uocauit & iuſtificauit. ad Rõ. 8. Sexto Chriſtus eſt medius iudex inter Deũ & hominẽ, nã pater non iudicat quemquam, ſed omne iudiciũ dedit filio Chriſto, quia filius hominis eſt. Ioan. 5. Septimo Chriſtus eſt medius beatificator & glorificator, et ratio eſt. Nam ſicut eſt medius diſpenſator, dator gratiarum, ità eſt medius dator præmiorum: Item ſicut deus per Chriſtum vocauit, & iuſtificauit, quos ipſe ab æterno prædeſtinauit, ita oporret vt per Chriſtum iuſtificatos glorificet, & beatificet, et magnificet. Ex quibus omnibus patet quòd Chriſtus in omnibus eſt mediator Dei, & hominum, quia eſt medius interceſſor, & fideiuſſor, & interpretator, & diſpenſator, & ductor, & iudex & beatificator, quod eſt ſextum generale principium, quod neceſſe eſt quemlibet

A bet docẽdum habere in theologia, ſine quo ſacra ſcriptura nullo modo benè poteſt intelligi. Septimum principium eſt, quòd ſicut Chriſtus eſt caput eccleſię, & omniũ fidelium, à quo deriuatur omnis virtus, & gratia in omnia membra eius, ita diabolus eſt caput & principium omnium malorũ & omnium infidelium, & obſtinatorum, & perfidorum hominum, & omnes infideles & obſtinati ſunt membra diaboli, à quo prouenit eis pſuaſiuè omnis iniquitas & malitia. Vnde ſicut ex Chriſto & eccleſia fidelium conſtituitur vnum corpus myſticum, tanquàm ex capite & membris iuſtorum, ita ex diabolo & eccleſia ſiue ſynagoga ſatanæ, & obſtinatorum, componitur vnum corpus diabolicum. Et ſic quandoque diabolus dicitur
B homo. Matth. 13. Inimicus homo hoc fecit, & malus homo etiã dicitur Diabolus. Io. 6. Vnus ueſtrum diabolus eſt. Quia etiam cõmunicantur in eis idiomata ſicut in corpore Chriſti myſtico. Et etiam mali homines dicuntur filii diaboli. Ioan. 8. Vos ex patre diabolo eſtis.

Secundum Capitulum.

Quantum ad ſecundum capitulum huius tertii tractatus eſt aduertendum, quòd ſicut liber ſacræ ſcripturæ vet. teſt. dicit̃ ꝓpoſitio, ſiue ꝓpoſitiones, ex quibus eliciuntur & inferuntur concluſiones euangelicę, vt dictum eſt in primo tractatu, ita pariter dicit̃ liber ſcriptus intus & foris ſignatus ſeptem ſigillis, ſub qui-
C bus latent & clauduntur ſeptem principalia myſteria euangelica noui teſtamenti, ſcripta intus, id eſt ſub iſtis ſeptem ſigillis. ſ. myſterium trinitatis, incarnationis, & prædicationis Chriſti, & paſsionis, et reſurrectionis, & legis euangelicę publicationis, & vltimi iudicii, & noſtrę glorificationis. Hęc enim myſteria erant ſigillata in veteri teſtamẽto ſub ſignis, et figuris, et vaticiniis in libro legis, ſcripto intus, & foris, & maximè latebant in libro pſalmorum, in quo tota lex & profetæ continẽtur, quem librum nemo fuit dignus aperire, nec ſoluere ſeptem ſignacula eius niſi ſolus Chriſtus agnus, qui occiſus eſt, vt patet Apoc. 5. eo quod ipſe ſolus Chriſtus habet clauem Dauid, qui aperit et nemo claudit, & claudit et nemo aperit. Apocalypſis 2. quam quidem clauem Chriſtus communicauit apoſtolis et diſcipulis in die Pentecoſtes, conferendo dona ſpiritusſancti, & communicauit beato etiam Auguſtino, et cæteris ſacris doctoribus ad aperienda myſteria D ſacræ ſcripturæ. Et ideo ſicut fuerunt neceſſaria ſeptem principia aſsignata in primo capitulo huius tractatus, ad probandas propoſitiones ſacræ ſcripturæ veteris teſtamenti, ita pariter oportet aſsignari aliquas claues ad aperiendum librum ſacræ ſcripturæ, ſcriptum intus & foris, et ad ſoluenda ſeptem ſignacula eius, et ad detegenda ſeptem myſteria euangelica in eo clauſa. Et ideo Ticonius Donatiſta poſt eius correctionem, conatus eſt aſsignare ſeptem regulas, quas claues vocauit, ad aperiendas omnes ſcripturas: vt narrat Aug. 3. de doctrina chriſtiana, quas regulas correxit Augu. oſtendens in multis deficere, et in multis ſuperfluere. Et ideo ex E intentione et doctrina Aug. in libris de doctrina chriſtiana, et in pleriſque locis aſsignabimus decem regulas, quæ maximè cõferent ad intelligendas ſacras ſcripturas, et maximè myſteria clauſa in libro pſalmorum, quorum prima erit de perſona et eſſentia. Secunda de Chriſto Deo et homine. Tertia de Chriſto capite et eius corpore myſtico. Quarta de natura et gratia. Quinta de ſpiritu et litera. Sexta de ſenſu verborũ in quo fiunt. Septima de vnitate legis et corporis myſtici. Octaua de diabolo et eius corpore. Nona de ſpecie et genere, ſiue de toto et parte. Decima erit de tropis et figuris grammaticalibus.

Prima Clauis.

Prima ergo regula eſt de eſſentia et perſona. Nam cũ Deus ſit trinus et vnus, F vt dictum eſt in ſecundo principio, et vna perſona diſtinguatur ab alia realiter, vt inter ſe opponuntur, ſed ut comparantur ad diuinam eſſentiam, ſunt una ſubſtantia, et unus Deus: ideo opera trinitatis ab extra ſunt indiuiſa, quia tunc perſona non agit ut relatiua perſona, ſed ut Deus et eſſentia. Et ſic talia opera dicuntur eſſentialia, quia omnes tres perſonæ concurrunt, puta ad creandum et miſerẽdum Sed perſona cum agit ab intra comparata ad aliam, tunc agit ut perſona, et tũc diſtinguit̃ ab alia: vt generare cõuenit ſoli patri, et generari ſoli filio, et ſpirare cõuenit vtriq;, ſpirari vero cõ

uenit

A uenit ſoli ſpiritui ſãcto. Et ideo eſt valde attendendum in legendis & exponẽdis ſacris ſcriptutis, qñ eſt actus eſſentialis, & qñ perſonalis. Vnde qñ dicitur in principio Gen. In principio creauit Deus cœlum & terrã, ly Deus ſtat eſſentialiter, eo ꝙ creare eſt actus eſſentialis. Et ſic conuenit toti trinitati inquantum deus. Item qñ dicitur Exo. 3. Ego ſum Deus Abrahã, deus Iſaac ly Deus ſtat eſſentialiter. Sed qñ dicitur pſal. 2. Dñs dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. ly dominus ſtat perſonaliter, quia pro perſona patris tantum: eo quòd dicere & generare eſt actus perſonalis, & notio ipſius patris. Et ly ad me, ſtat pro perſona filii; ad quam loquitur pater. Nam patrem dicere ad filium, filius meus es tu. &c. nihil aliud eſt, niſi patrem dicendo filium genera
B re: vt magis ibidem patebit. & per eandem rationem pſal. 111. cum dicitur. Dixit dominus domino meo: ly dominus ſtat pro perſona patris, & ly dño pro perſona filii, quia opera trinitatis ſunt diuiſa ab intra. Itẽ per eandem rationem cum dicitur pſal. 44. Sedes tua deus in ſæculum ſæculi, ly deus ſtat pro perſona filii: propter illud quod ſequitur. Propterea vnxit te deus deus tuus. Nam ly deus primo memoratus, eſt vocatiui caſus, & ponitur pro perſona filii qui eſt vnctus, & ly Deus in ſecundo loco, ponitur pro perſona patris, qui eſt vnguens filium, & ſic memoratur deus pater vngẽs, & deus filius vnctus, & ipſa vnctio quæ eſt ſpirituſſanctus ab vtroq; procedẽs. q. d. O deus fili, propterea deus pater tuus vnxit te in æternum. Ex quo patet quòd ly deus vtrobiq;
C ſtat perſonaliter & non eſſentialiter. Item Eſa. 48. cum dicitur. Et nunc dom nus deus meus miſit me & ſpiritus eius. ly dñs miſit, ſtat pro perſona patris, & ly me, pro perſona filii, et ly ſpiritus eius, pro perſona ſpirituſſancti, & ſic exprimitur totum myſterium perſonarum diuinarum. Item Zacar. 2. cum dicitur, Exulta filia Sion, quia ecce ego veniam, & habitabo in medio tui, et nunc cognoſces quòd dominus, miſit me vt prædicarem tibi: ly dominus, ſtat pſonaliter pro perſona patris mittentis: & ly me, pro perſona filii miſſi, & ſic in pleriſq; locis ſacræ ſcripturæ exprimitur myſterium diuinarũ perſonarum. Sed iudæi ceci & obſtinati ignorãtes, & non præſupponentes ſupradictum ſecundum principium, præcipitãtur in diuerſas & varias & falſas expoſitiones. Item Ariani ignorantes ſupradictum principiũ, diuiſerunt ſubſtantiam diuinarum perſonarum, & ideo fidelis & prudens lector attendat tales locutiones quãdo ſunt eſſentiales, & quando perſonales. D

Secunda Clauis.

SEcũda regula eſt de Chriſto Deo & homine, ſiue de forma Dei, & forma ſerui in Chriſto: Vnde cum Chriſtus ſit verus Deus & homo. ſ. Deus, inquantũ habet naturam & formam Dei, & homo inquantum habet naturam ſiue formam hominis in eadem perſona, ideo communicãtur in eo idiomata, vt dictum eſt in tertio & quarto principio, & ideo debet aduertere fidelis lector, quando Chriſtus loquitur in forma E
Dei, et quãdo in forma hominis, et quando fit de eo locutio, inquantum eſt homo, ſiue inquãtum Deus. Nam multa verificanẽ de ipſo, inquantũ homo tantum, vt ibi, In manus tuas domine commendo ſpiritũ meũ: Item ibi. Reſuſcita me & retribuam eis. pſa. 40. Et ſic vtrobiq; loquitur Chriſtus in forma ſerui, & inquantum homo. Sed quãdoq; loquitur in forma Dei, & inquantum deus, vt ibi. Clarifica me pater, ea claritate quam habui antequàm mundus fieret. Io. 17. Itẽ ibi. Exiui à patre, & veni in mũdum. Io. 14. Itẽ. ibi. Antequàm Abrahã fieret ego ſum. Io. 8. Item multa verificãtur de Chriſto ratione vtriuſq; naturæ. vt ibi. Omnia ſubiciſti ſub pedibus eius, pſ. 8. Item ibi. Sede à dextris meis pſa. 109. Vnde omnes tres modos comprehendit Apoſtolus ad Phil. 2. Nã F
cum dicit. Hoc. n. ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, hoc verificatur de Chriſto vt deus. Sed poſtea cum ſubdit, Humiliauit ſeipſum obe diẽs vſq; ad mortẽ: propter quod deus exaltauit illum, hoc verificatur de Chriſto inquantum homo, quia inquantum homo ſe humiliauit vſq; ad mortem, & inquantum homo ſuſcitauit eũ pater, et exaltauit illũ. Sed totum illud quod ſequitur, Dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, verificatur de Chriſto ratione vtriuſq;, quia inquantum Deus et homo habet vniuerſale dominium et principatum, et ſimul adoratur et glo-

A glorificatur humanitas cum diuinitate una latriæ adoratione, quia vna eſt perſona in duabus naturis & econtra. Et ſic prudenter aduertat lector tales locutiones in ſacra ſcriptura, quãdo fiunt & verificãtur de Chriſto in forma ſerui. Vnde Arrius ignorãs hoc principiũ & hanc regulã fuit turbatus & deceptus in illa locutione Chriſti quando dixit. Vado ad patrem, quia pater maior me eſt. Io. 14. Et ſic aſſeruit Arrius, quòd Chriſtus nõ erat cõſubſtantialis patri. Vnde neſciuit diſtinguere quomodo filius eſt æqualis patri ſm diuinitatem, & minor patre ſm humanitatem. Et quomodo filius loquebatur ibi in forma ſerui, & inquantũ homo, & nõ inquantum Deus. Ideo aduertat lector.

Tertia Clauis.

B Tertia regula eſt de Chriſto myſtico. ſ. de Chriſto capite & eius corpore, quæ eſt eccleſia, quam Chriſtus ſibi vniuit per fidem in vnitate myſtica, ut dictum eſt in quarto principio. Vnde tanta eſt vnio Chriſti ad ſuam eccleſiam, qua ſibi vniuit ꝑ fidẽ & caritatẽ, ꝙ totaliter uoluit per caritatẽ trãſformari in ſua mẽbra, in tantũ ꝙ cõicantur idiomata. Vnde Chriſtus quandoq; ſe nominat peccatorẽ, & peccata mẽbrorum dicit eſſe ſua: nõ ꝙ ipſe fuit formaliter peccator quantũ ad culpã, ſed quãtũ ad pœnã, qa pro ſuis mẽbris peccatorib. pati voluit, & uoluit in ſe aſſumere pœnã peccatorũ mẽbrorũ ſuorũ, & ſic peccata membrorũ ſuorum dicit eſſe ſua, nõ quo ad culpã, ſed quo ad pœnam, pro eis uoluit pati, ut mẽbra ſua à morte & pœna ꝑpetua liberaret. Et ſic eſt aduer-
C tendũ qũo ſiant tales locutiones in ſacra ſcriptura: vnde Apoſt. Paulus, & Aug. appellãt vnum Chriſtum myſticũ, totum aggregatũ ex Chriſto capite, & tota ſocietate fidelium membrorum. Et ſic in toto iſto corpore ſiue Chriſto myſtico aſſignantur tres naturæ. ſ. vna diuina & ęterna: altera humana, pſonaliter verbo ex tpe vnita: & altera peccatrix & corrupta in Adã, q̃ eſt Chriſto capiti myſticè vnita: q̃ quidem licet nõ ſit altera ſm ſpeciem ab humanitate Chriſti, tamen eſt altera ſm cõditionẽ, qa iſta libera, & imunis ab oĩ peccato, nõ ex opere Adã traducta, illa autem in Adã corrupta & ſauciata. Et ideo aduertẽdum: ꝙ quãdoq, totus Chriſtus myſticus introducitur ad loquendũ in pſalmis. Sed quãdoq; loquitur ratione naturæ diuinę, q̃ eſt in capite: ut ibi Dñs dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Et quãdoq; loquitur ratione humanæ naturæ, libere & pſonaliter aſſumptæ, ut ibi Dñe ñõ eſt exaltatum cor meũ. & ibi. In capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem voluntatẽ tuã: & ibi. Vide ſi via iniquitatis in me eſt: quia tales locutiones non poſſunt uerificari, niſi de vero Chriſto pro humanitate pſonaliter aſſumpta ſine macula & ſine peccato, de quo dicit. Solus inter mortuos liber. Sed qñq; loquit Chriſtus in pſona mẽbrorum ſuorum, & ratione naturæ corruptę in mẽbris myſticè ſibi unitis, ut ibi. Lõge à ſalute mea uerba delictorum meorum, & ibi. Nõ eſt ſanitas in carne mea à facie peccatorũ meorum: & ibi. Delicta mea à te nõ ſunt abſcõdita Quæ q-
E dem peccata dicit Chriſtus eſſe ſua, nõ quo ad culpã, ſed quo ad pœnã. Igit Chriſtus caput nõ ibi loquit in pſona ſui, nec pro natura pſonaliter aſſumpta, ſed in pſona mẽbrorum, & pro natura eorũ corrupta Quæ q dẽ mẽbra aſſumpſit Chriſtus in unitate myſtica p fidem & caritatem ut dictum eſt. Ideo talis caritas cogit ſic loqui Chriſtum pro mẽbris ſuis. Et ideo prudenter aduertat fidelis lector tales locutiones in tota ſcriptura, maximè in lib. Pſal. ubi magis frequentantur. Vnde quia ceci & obſtinati Iudæi ignorant hoc principium, & hãc regulã: ideo incidunt in præcipitia irremeabilia. Nã qui hoc principio caret, impoſſibile eſt ut poſſit attingere intelligentiam libri Pſalmorum.

Quarta clauis.

F Quarta regula eſt de natura & gratia. Nam dictum eſt in quinto principio ꝙ tota natura humana fuit corrupta in Adam, ſicut probat Aug. in lib. de natura & gratia, & de perfectione iuſtitiæ hominis, et hyponoſticõ per omnes quatuor reſpõſiones, et in oĩbus libris quos fecit cõtra Pelagianos, in quibus diſputat et probat, ꝙ taliter fuit tota natura humana ſiue caro in Adã corrupta et ſauciata fomite peccati, ꝙ nullus hõ ex tali natura uitiata à primis parentibus per libidinoſam generationem traducta, põt uitare peccatũ, nec põt facere bonum, nec implere diuina pcepta, niſi talis natura ſic corrupta, per gratiã Xpi ſanetur. Vnde dicit ibi, et in homelia de Publicano, et

A Fariſæo,ꝙ nullũ eſt peccatũ quod fecit hõ,
quod nõ faciat alter hõ,niſi iuuetur à Deo,à
quo factus eſt hõ. Hoc idẽ dicit libro de nu-
ptiis. Hoc.n.fundamẽtũ ſumit Aug.ab Apo
ſtol.ad Ro.7.vbi dicit Apo. Inuenio legẽ in
mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ,&
quod nolo hoc facio &c. quis me liberabit à
corpore mortis huius? R\̃ndet dicens,gratia
Chriſti.Et ſic dicit Apoſtol.ꝙ nos participa-
mus duos hoies.ſ.primũ Adã,& Chriſtum,
qa ab illo traximus naturã corruptam & oẽ
malũ & peccatum,& à ſolo Chriſto oẽm gra
tiã.Vnde dicit Apoſto.1.ad Cor.15.Sicut in
Adam oẽs moriuntur, ita & in Chriſto oẽs
viuificabuntur. Et ideo Aug. in locis ſupra
allegatis,ꝙ aliter eſt loquendũ de natura hu
mana corrupta in Adã,derelicta in ſeipſa,&
aliter eſt loquendũ de eadẽ humana natura
B prout eſt adiuta ꝑ gratiã Chriſti in quolibet
homine. Nã nullus hõ derelictus in ſua na-
tura corrupta ſine gratia Chriſti poteſt vita-
re peccatum,nec facere bonũ,niſi iuuetur ꝑ
gratiã Chriſti quod nõ eſt intelligendũ abſo
lutè & ꝑciſe de gratia gratũ faciẽte.Nã mul-
totiens aliquis peccator exiſtens in vno pec-
cato.ſ.in adulterio,uel ſimplici fornicatione
vitat aliud peccatũ.ſ. homicidiũ, aut furtũ:
& nõ habet gratiã gratificantẽ,ſed hoc nõ po
teſt facere ſine aliqua gratia ſpecialiter gra-
tis data,vt in ſuis locis dicetur. Et ideo dicit
Aug.ꝙ aliq̃ propoſitiones ſiue locutiones ve
rificantur in ſacra ſcriptura de homine ſm
naturã corruptã:quę nõ ſunt veræ de ꝑſona
adiuta ꝑ gratiam Chriſti. Nam illa eſt vera
ſm Apoſt. Oẽs declinauerunt,inutiles facti
ſunt,nõ eſt qui faciat bonũ.Sed hoc eſt intel
C ligẽdum ſm naturam corruptam & vitiatã,
inquantũ ſunt filii Adam,& ab eo habent na
turam vitiatam,niſi iuuarẽtur per gratiam:
ſed iſta non abſolutè eſt vera, quia multi
adiuti per gratiam Chriſti, ſicut Virgo Ma-
ria,& Io.Bab.& S.Nicolaus,& multi ſancti,
nõ commiſerunt illa crimina & ſcelera quæ
in illo pſal.13.ſcribuntur.ſ.Sepulcrum patẽs
eſt guttur eorum:quia non fuerunt menda-
ces nec blasfemi,nec homicidę:& ideo addi
tur ibi.Dñs reſpexit ſuper filios Adam, ſiue
ſuper filios hominum:ad denotandũ ꝙ om-
nes homines,inquantum ſunt filii Adam,&
filii hominum, habent huiuſmodi vitiatam
naturã, ſed cum hoc ſtat ꝙ poſſunt ꝓſeruari
& liberari per Chriſtum à tali peſte: & ideo
cõcluditur in fine pſ. Quis dabit in Siõ ſalu-
tare Iſrael.q.d. Quis poteſt hominẽ liberare D.
à talibus criminib.Reſpondet ꝙ Chriſtus fa
ciet hoc,cum auerterit captiuitatem &c. Et
ideo dicit Aug.ꝙ ratione naturæ corruptę,di
citur,Impulſus euerſus ſum ut caderem,ſed
ratione naturæ per gratiam adiutæ, dicitur,
quid retribuam domino pro omnibus quæ
retribuit mihi.Et iſta eſt vera per naturã,om
nes in Adam peccauerunt,quia omnes in eo
venũdati ſunt peccato, quia omnes filios na
turales ſuo peccato obligauit. Sed iſta eſt
vera per gratiam,in Chriſto omnes viuifica-
buntur. Et ideo eſt aduertendum,ꝙ q̃dam
vocales locutiones ſunt intelligẽdæ per no-
tam ſufficientiæ,vt iſta,omnes in Chriſto vi
uificabuntur.i.ꝙ paſſio Chriſti fuit ſufficiẽs
ſaluare omnes, niſi quis obſtinatus reſiſtat.
Et ſic ſunt intelligendæ ſimiles locutiones. E
Ex ſupradicto fundamento probat Aug. lib.
de natura & gratia:& 2.de bap.paruulorũ:ꝙ
ſolus Chriſtus eſt liber à peccato per natu-
rã, cæteri autem ſunt obnoxii peccato per
naturam corruptam,ſed omnes poſſunt li-
berari per gratiam Chriſti præuenientem,
aut ſubuenientem &c. Eſt tamen aduerten-
dum,quòd humana natura tripliciter poteſt
ſumi in ſcriptura. Vno modo pro ipſa eſſen-
tia & natura ſpecifica.Secundo pro ipſa ſola
carne traducta ſucceſſione ex primis paren-
tibus,ꝑ libidinoſam generationẽ.Tertio modo
pro tota deſcendentia & generatione oĩum
hominũ deſcẽdentium ab Adam primo ho-
mine per naturalem generationem. Primo
modo natura humana reſpicit uerbũ diui- F
num & ideã, ad cuius ſimilitudinem eſt pro
ducta,& ſic dicitur valde bona,Gen.1.Secũ
do autem,& tertio mõ dicitur natura huma
na corrupta in Adã. Nã primi parentes tran
ſtulerũt in filios carnẽ libidinoſam ex pec-
cato,in qua erat peccatũ ſeminaliter,& mate
rialiter, & ſicut ignis in ſilice,& mors in arſe
nico venenoſo:quæ quidẽ caro ſic morbida,
morbo concupiſcentię,per ſolum conſortiũ
creat peccatum originale in anima,& per cõ
ſenſum deliberatũ creat actuale in volũtate.

Quinta clauis.

QVinta regula ſiue clauis ad aperiendũ
librũ ſacræ ſcripturæ ſcriptũ intus &
foris,& ſigillatũ ſeptem ſigillis, & regula de
ſpũ,& litera,de qua fecit Aug.ſpecialem li-
brum,quæ quidem regula quia eſt neceſſa-
ria

A ria toti ſacræ ſcripturæ & cuilibet eius parti,
ideo non poteſt eſſe breuis. Et ideo ſunt no-
tādæ quædā doctrinæ ad eius explicationē.
Quarū prima eſt Aug. in primo de doctrina
christiana. & adducitur à magiſtro li. 1. diſ. 1.
pro fundamēto totius ſui operis. ſ. ꝙ in hoc
differt ſacra doctrina theologica ab omnibus
ſciētiis humanis, nā oīs ſcientia humana, vel
eſt rerū, vel ſignorum tm̄, ſed ſacra doctrina
eſt rerū & ſignorū ſimul. Verbi gratia, nam
ſcientiæ rōnales ſicut eſt grāmatica & logica,
ſunt ſignorū tm̄, nā grāmatica cōſiderat no-
mina, & verba, & cæteras partes orationis,
prout ſunt tm̄ ſigna, qꝛ tm̄ cōſiderat hoc no
mē hō, prout eſt cōis generis, & habet duas
ſyllabas, primā breuē, & aliā indifferentē, &
prout ſignificat ſubſtantiā, à qua actus verbi
egredit̄, & prout ſimul cum uerbo facit ora-
B tionē pfectā, & quomodo iſta oratio, homo
eſt animal, eſt oratio cōgrua, qꝛ cōuenit no-
mē cum uerbo in numero, & in pſona, & in
debita rectitudine. Logicus aūt cōſiderat eā-
dē orationē, prout pōt eſſe ꝓpoſitio præmiſ
ſa cum alia, ad inferendā concluſionem, &
prout cum alia propoſitione pōt formare ſil-
logiſmum. Ex quo patet, ꝙ iſtæ duæ ſcientiæ
ſunt ſignorū tm̄, & ideo dr̄r rationales. Sed
ſcientiæ reales ſunt rerum tm̄, nā Fyſica cōſi
derat hoīem ſignificatum per hoc nomē, in-
quantum homo habet formā in materia, &
componit̄ ex anima rōnali, et corpore fyſico
organico etc. Et ſic eſt dicendum de Matema
tica, quæ conſiderat formas præter materiam
ſenſibilem. Et de Metafyſica, quæ conſiderat
eſſentias rerum, præter omnem motum. Ex
quo patet, ꝙ omnis doctrina humana uel eſt
C rerum tantum, uel ſignorum tm̄. Sed doctri-
na theologica. ſ. ſacra ſcriptura maximè uet.
teſtam. eſt ſimul rerum & ſignorum, & ponit
exemplum Aug. de illo ligno, quod Moyſes
intinxit in aquis Marath, & dulcorauit eas,
cum eſſent amariſſimæ, & reddidit eas pota-
biles filiis Iſrael, qui tribus diebus ambulaue
rant per ſolitudinē, non inuenientes aquam,
ut patet Exo. 15. per quod lignum ſignifica-
bat̄ & figurabat̄ humanitas Chriſti, ſeu lignū
crucis, nam cum totum genus humanū am-
bulaſſet p ſolitudinē huius mundi tribus die
bus. ſ. in lege naturæ & in lege Moyſi, non
repperit aquam ſalutarem gratiæ Et ſic ſitiēs
peruenit ad Chriſtum in tertio die mundi.
Chriſtus autem intinxit humanitatē, & car-
nē ſuā in aqua Iordanis per baptiſmum, per
cuius contactum præbuit uirtutem regene- D
ratiuā aquis baptiſmalibus, & remouit oēm
amaritudinē peccati ab anima noſtra, & refe
cit fideles p aquas baptiſmales dulcoratas, p
cōtactum carnis Chriſti, & per intinctionē li
gni crucis, qꝛ nō fit baptiſmus ſine ſigno cru
cis, & inuocatione ſanctæ trinitatis. Ex quibꝰ
patet ſecundum Auguſtinū, ꝙ theologus fi-
delis dupl'r conſiderat illud lignum, & illud
myſterū dulcorationis aquarū Marath. Pri-
mo prout fuit quædā res realiter geſta. Secū
do ꝓut illud & illa dulcoratio fuit ſignum
et figura Chriſti et ſacramenti baptiſmi, quia
theologus fidelis, et uerus chriſtianus nō cō-
ſiderat illud lignum, nec illud myſterium p
ſe tm̄, ſed prout fuit figura et ſignum Chriſti
et baptiſmi noſtri. Et iſte modus cōſideratio-
nis eſt ſeruādus à theologo, et oī chriſtiano
in tota ſcriptura vet. teſ. nā nō ſolum cōſide- E
rat creationē mundi præcisè materialiter pp
ſe, ſed ꝓut fuit ſignum et figura recreationis
eccleſiæ per Chriſtum faciendæ, ut patebit
Pſ. 104. Item nō cōſiderat diluuium præcisè
per ſe, ſed prout per Noe figurabatur Chri-
ſtus, qui erat fabricaturus arcam eccleſiæ, in
qua omnes fideles erant per Chriſtum ſal-
uandi à dilluio et morte peccati, ut patebit
pſ. 34. Et ſic conſiderat ſacrificium Abrahæ,
inquantum figurabat ſacrificium Chriſti. Et
ſic conſiderat ipſum Iacob patrem 12. Pa-
triarcharum, inquātum figurabat Chriſtū,
qui erat regeneraturus 12. Apoſtolos, per
quos erat multiplicādus totus populus chri
ſtianus per totum orbem. Et cōſiderat Moy-
ſen educentē Iſrael de Egypto, et dantem le
gē, et ducentē illum populum p deſertum,
inquātum figurabat Chriſtum qui eduxit to F
tum genus humanum de miſerabili ſeruitu-
te diaboli, et tenebris peccatorum. Itē conſi-
derat Ioſue introducentem illum populum
in terram promiſſam per aquam Iordanis ſu
per xii. lapides, inquantum figurabat Chri-
ſtum qui introduxit fideles in eccleſiam iſtā,
per aquā baptiſmi, et per 12. articulos ſidei,
ut patebit pſ. 67. Itē cōſiderat ipſum Dauid,
q poſt multas perſecutiones fuit ſublimatus
in regnum, inquantum figurabat Chriſtum
q poſt labores, et mortem, et paſſionem, et
reſurrectionem, accepit poteſtatem à patre
ſuper omnes creaturas. Item conſiderat Sa-
lomonem, qui ædificauit templum, et fuit
ita ſapiens quod regina Sabba uenit à fini-
bus terræ audire ſapientiam eius, ut patet 3.

A Reg. 10. & hoc inquantum figurabat Chri-
ſtum, q ædificauit eccléſia toto orbe diffusá.
Ad cuius ſapientiã & legem euangelicam ſu
ſcipiendam, uenit totus populus gentilis, nõ
ſolum ab auſtro, ſed ab oriente, occidente, &
aquilone. Vnde ꝙ illud myſterium Salomo
nis & regni auſtri, non ſit intelligeudum prę
ciſè literaliter de Salomone & illa regina,
ſed inquantum fuit ſignum Chriſti, & eccle-
ſiæ, patet Mat. 12. Nam cum Scribæ, & Fari-
ſæi peterent à Chriſto ſignum de cœlo, re-
ſpondit eis dicens. Generatio adultera ſignũ
quærit & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum
Ionę profetæ: nam ſicut Ionas fuit tribus die
bus & tribus noctibus in ventre Ceti, ſic
erit filius hominis in corde terræ trib. diebus
& trib. noctibus, & ecce pluſquàm Ionas hic.
Itẽ Regina Auſtri uenit à finibus terræ audi
B re ſapientiam Salomonis, & ecce hic pluſquã
Salomon &c. Ex dictis Saluatoris patet: ꝙ
myſterium Ionæ profetæ non ſolum eſt in-
telligendum realiter pro illa hiſtoria, ſed
prout fuit ſignum & figura ſepulturæ & re-
ſurrectionis Chriſti. Et ꝙ myſterium reginæ
Auſtri non ſolũ eſt intelligendum pro illa hi
ſtoria, ſed principaliter prout fuit ſignũ & fi
gura, qualiter tota gentilitas erat uetura ad
fidem Chriſti & legẽ euãgelicã. Item ſequitẽ
ſecũdo ꝙ oia geſta uet. teſt. nõ erãt gratia ſui,
ſed gratia Xpi & eccłiæ, inquãtum erant oia
uerificãda de Xp̃o pp quem gerebantẽ Et ſic
principaliter ſunt intelligẽda de Chriſto, per
hoc quod ait Chriſtus. ecce pluſq̃ Iònas, &
pluſq̃ Salomõ hic. Ex quo uult innuere Sal-
uator ꝙ ipſe eſt uerus Salomon, & uerus Io-
nas, quia illa myſteria per amplius & perfe-
C ctius fuerunt impleta in Chriſto, q̃ in eis. Et
qa tam Salomon q̃ Ionas ordinabantur ad
Chriſtũ, ſicut figura ad figuratũ, & ueritatẽ.
& ſic eſt dicendũ ꝙ Chriſtus fuit uerus Adã,
& uerus Abel, & uerus Noe, & Abraham. &
Iſaac, & Iacob. & Moyſes. & Ioſue, & Dauid,
& Salomon &c. quia oẽs illi ſortiti ſunt talia
nomina inquãtũ fuerũt figura Chriſti iuxta
nominis interpretationẽ. Et iõ talia nomina
analogicè dñr de Xp̃o, & illis: ſicut homo pic
tus nõ eſt uerus hõ, ſed ſignum & figura ueri
hominis. Et ſic Chriſtus dicitẽ uerus Dauid &
verus Salomon in tota ſcriptura. Ex quibus
omnibus patet ꝙ omnia geſta uet. teſt princi
paliter ſunt intelligenda de Chriſto, cuius
ſunt ſignum & figuræ. Ex quibus oibus con-
cluditur, ꝙ p̃ter ſenſum literalẽ eſt q̃rendus

principaliter ſenſus ſpũalis de Chriſto & ec- D
cleſia, per quẽ intelligunẽ oia diuina myſte-
ria de Chhriſto & eccleſia, q̃ erant clauſa &
ſigillata in geſtis uet. teſt. Et ideo omnia ge-
ſta & legalia vet. teſt. erant quædam ſacramẽ
ta, quia erant ſigna ſacrarũ rerũ futurarũ in
Chriſto & in eccleſia, quia intãtum dicebatẽ
ſacra ſcriptura, inquantum cõtinebãt illa ſa-
cramenta. Et ideò dicit Origenes ſuper Mat.
ꝙ ſicut homo cõponitur ex corpore, & ani-
ma, ita ſcriptura ue. teſt. cõponitur ex ſpiritu
& litera, qa litera eſt corpus. ſenſus aũt ſpũa-
lis eſt anima ipſius literæ. Et ſic ſenſus ſpũa-
lis eſt principalr inquirẽdus in geſtis patriar
carũ, & in lege & profetis. & ideo dixit Chri
ſtus iudæis. Io. 5. Scrutamini ſcripturas: quia
illæ teſtimoninm perhibent de me, & ſi Moy
ſi crederetis, forſitan & mihi crederetis, quia
E ille de me ſcripſit. q. d. ꝙ nõ ſolum geſta pa-
patriarcarum, ſed ẽt oia cerimonialia præter
ſenſum literalẽ ſunt ſpiritualiter de me intel
ligẽda. Itẽ Luc, 24. Chriſtus incipiẽs à Moy-
ſe & profetis interpretabatẽ illis duobus diſci
pulis oia quæ de ipſo ſcripta erant, qa opor-
tebat impleri oia quę erant ſcripta in lege &
profetis & pſalmis de ipſo, ut Saluator inqt
in eodẽ c. Et ſic pręter ſenſum literalem prin
cipaliter eſt quęrendus ſenſus ſpiritualis de
Chriſto in ſcriptura uet. teſt, ad quẽ ſenſum
ſpũalem chriſtus interpretatus eſt totã legẽ
& profetas, his duobus diſcipulis Item Matt.
5. ait Saluator. Non ueni ſoluere legem &
profetas, ſed adimplere. ſuper quod ait Hie-
ronymus, ꝙ quæ minima putantur in lege.
ſacramentis plena ſunt. & omnia recapitu-
lanaur in euangelio &c. Secundò eſt notan
F dum pro ſecunda doctrina, ꝙ licet omnia ge
ſta & facta uet. teſt. ſint intelligẽda ad dupli
cem ſenſum, ſicut dictum eſt in p̃cedenti do
ctrina, tñ oẽs promiſſiones patriarcarum &
oĩa uaticinia & profetię profetarum ſunt in-
telligendę literaliter de Xp̃o & eccleſia. eo ꝙ
oia literaliter fuerũt in eo impleta, nã litera
liter fuit impleta in Xp̃o illa ꝓmiſſio Abra-
hę, In ſemine tuo benedicenẽ oẽs gentes. Ge.
22. & illa ꝓmiſſio facta ipſi Iudę Ge. 49. Nõ
auferetẽ ſceptrũ de Iuda &c. Item illa profe-
tia Eſa. 7 Ecce uirgo concipiet. Et illa Egre-
dietẽ uirga de radice Ieſſe, & ſic de ſingulis.
Et ſic patet ꝙ omnia ꝓmiſſa patriarcarum, &
vaticinia, ꝓfetarũ, ſunt intelligenda literali-
ter de chriſto et eccleſia Sed eſt ualde aduer
tendum quod ſicut patriarchę habuerunt
duplicem

A duplicem ſpiritum in ſuis ꝓmiſſionibus, & profetæ locuti ſunt in duplici ſpiritu in ſuis vaticiniis, ita illa promiſſa & vaticinia fuerūt dupliciter impleta ad literam, & per conſequens ſunt dupliciter ad literā intelligenda: exēpli gratia. Nam Abrahā in illa promiſſione ſibi facta Ge. 12. ſ. multiplicabo ſemen tuū, ſicut ſtellas cęli, & ſicut arenam quę eſt in litore maris &c. ꝓuidit in ſpiritu qualiter filii carnis debebant multiplicari, ſicut arena maris, & poſſidere tēporaliter illam materialē terrā promiſſam. ſ. terram Paleſtinæ, ſed filii promiſſionis, & ſpūs debebant multiplicari, ſicut ſtellæ cęli & poſſidere terrā viuentiū æternalē. Quæ quidē promiſſio literaliter impleta fuit. Nā filii carnis. ſ. Iudæi poſſederunt illā terrā vſq; ad Chriſtū: & Saraceni qui ſunt et filii Abrahæ ſunt multipli

B cati ſicut arena maris, & poſſident illā terrā Canaā, ſed Chriſtiani q̄ ſunt filii promiſſionis ipſius Abrahæ ſm ſpiritum, ſunt benedicti in ſemine Abrahæ. ſ. in Chriſto, & poſſident terrā viuentium, figuratā per illā terrā materialem, quam poſſederunt filii carnis. Item tota illa promiſſio Ge. 49. quādo dicit Iacob Iudæ, te laudabūt fratres tui &c. partim fuit literaliter & materialiter impleta in Dauid, q̄ obtinuit ſceptrū regni, ſed totaliter & pfectius fuit impleta in Xpo. Itē ꝓmiſſio facta ipſi Dauid de ſucceſſione regni in filio. 2. Re. 7. partim & imperfectè & tpaliter fuit impleta in Salomone, ſed pfectè & æternaliter fuit impletā in Xpo de regno æterno. Item profetia Eſa. 45. de Cyro, qui debebat relaxare captiuitatē, & reædificare ciuitatē

C Hieruſalē, materialiter fuit impleta per Cyrū regem pſarum, qui relaxauit illam tēporalem captiuitatē. & dedit licentiā reædificādi ciuitatē materialē & tēplum, ſed per amplius & perfectius fuit impleta in Xpo, qui relaxauit captiuitatē totius generis humani, & ædificauit eccleſiā toto orbe diffuſam: q̄ dicitur vera Hieruſ. Et ſic illa pfetia eſt intelligēda materialiter de Cyro rege Perſarū, ſed literaliter & finaliter eſt intelligenda de Xpo figurato per Cyrum. Et hoc, accidit: nam Eſaias & cæteri profetæ in ſimplici Spū ꝓuidebant futuros euentus materiales & tpales illius populi, & templi, & ciuitatis, ſed poſtea magis eleuati in duplici ſpiritu profetico, præuidebāt qualiter illa geſta tēporalia & materialia, futura erāt figura Xpi & eccleſiæ. Et tunc habentes ſenſum ſpiri-

tualē ex illis geſtis materialibus literaliter profetabant, & pdicabant futura myſteria de Chriſto & eccleſia. Sic ergo pariter Dauid eximius profetarum, contemplando totam legem Moyſi, & Ioſue, & Iudicum, & contemplando omnes promiſſiones factas patriarchis, et contemplando promiſſionem ſibi factam de regno filii ſui, et contemplando omnes pſecutiones & proſperitates ſuas, et contemplando etiam deſcriptionem tēpli à Spirituſancto ſibi traditam, tunc in duplici Spiritu et lumine profetico percipiebat in illis ſenſum Spiritualem vltra literalem, et ſic ꝓuidebat myſteria futura de Chriſto et eccleſia. Et ſic accepto et percepto ſenſu ſpirituali illorum myſteriorum, accipiebat parabolam ſeu propoſitionem ex geſtis vet. te ſta. inferendo myſteria profetice futura. Et ſic condebat literaliter pſal. de Chriſto et ec B cleſia. Et ſic omnes pſalmi et omnia uaticinia profetarum ſunt literaliter intelligenda de Chriſto et eccleſia. Sed miſeri Iudæi non intelligentes, nec percipientes hunc duplicē Spiritum profetiæ, quem habuit Dauid, et omnes alii profetæ, et ideo putantes quòd oēs profetę locuti ſint in Spiritu ſimplici, pręciſe de rebus temporalib. et materialib. inde eſt ꝙ omnia dicta profetarū intelligunt de illa Hieruſalem, et templo et terra materiali, et de illa captiuitate Babiloniæ, vel de iſta in qua modo ſunt, de qua fruſtra expectant liberari per falſum Meſſiam quē expectant. Tertio eſt notandum: ꝙ nō ſolū in ſcriptura vet. teſ. ſed etiam in ſcripturis euāg. et in omnibus geſtis et dictis Chriſti, vltra ſenſum literalem, eſt q̄rendus ſenſus ſpiritualis: eo ꝙ oīa facta et dicta Xpi ſunt maxima ſacramēta, q̄ ſunt ſigna viſibilia, et ſenſibilia alicuius rei ſacræ. i. ꝙ ſub aliqua forma ſenſibili continent aliquā rem ſacram inuiſibilem. F Vnde ꝙ omnia geſta et facta Chriſti ſint q̄dam profunda ſacramenta, in quibus præter ſenſum literalem ſit q̄rendus ſenſus ſpiritualis de rebus occultis: oſtendit Aug. ꝑ totum diſcurſum ſup Io. et maximè home. de miraculo quinq; panū, Io. 6. vbi ait: ꝙ miracula q̄ fecit Xps, ſunt q̄dam diuina opera, et ad intelligendum Deum, de viſibilibus admonent humanam mentem. Et infra. Interrogemus ipſa miracula quid nobis loquantur de Xpo: habēt. n. niſi intelligant, linguā ſuam. Hoc. n. miraculū ſicut audiuimus q̄ magnū ſit, q̄ramus q̄ profundū ſit, et nō tātū in eius

 ſuperficie

A ſuperficie delectemur, ſed ẽt multitudinem
pſcrutemur. habet.n.aliq̃d intus, quod mire
mur foris &c. Ex quibus verbis Aug. patet ꝙ
in oĩbus geſtis & factis Xp̃i debemus pſcru-
tari ſacramentum, quod latet ſub ſuperficie
literæ. Et ideo Aug. quærens ſenſum ſpiritua
lem illius miraculi, oſtendit qualiter illi q̃n
que panes hordeacei ſignificabant quinq; li
bros Moyſi, quos Xp̃s fregit, & in multas par
tes diuiſit, ex q̃bus extorſit quaſi infinitas ve
ritates euangelicas, quas collegit duodecim
cofinis, ex quibus Xp̃s ſatiauit oẽs fideles. Et
ita pariter Aug. extorſit ſenſum ſpiritualem
de miraculo ſex Hydriarũ aquę, quam Chri
ſtus conuertit in vinũ. Io. 2. Et ſic patet qua-
liter omnia geſta & facta Chriſti ſunt q̃dam
ſacramenta multo magis, quàm geſta & ſa-
cramenta veteris legis: nam illa erant tantũ
B ſacræ rei ſignũ, inquantũ ſignificabant futu-
ra myſteria Chriſti & eccleſiæ, ſed non conti
nebãt de pſenti illã rem ſacrã, quã ſignifica-
bãt de futuro, ſed oĩa geſta & facta Xp̃i nõ ſo
lũ ſignificabãt gratiã inuiſibilem, imo in præ
ſenti cõtinebãt & efficiebãt gratiã quã ſigni-
ficabant. Vnde ſanatio corporalis ceci nati
ſignificabat ſaluationẽ animæ eiuſdẽ à pec-
cato, quã Chriſtus de pſenti in eo effecit. Et
hoc idem ſignificabat ſanatio infirmi, exiſten
tis in probatica piſcina. Ideo dixit ei. Vade
amplius noli peccare, ne deterius tibi cõtin-
gat. Hoc idẽ patet de paralyticis & omnibus
quos ſanauit, quia nullũ ſanauit in corpore,
quin ſanaret in aĩa, & ita pariter oẽs quos
Chriſtus reſuſcitauit viſibiliter à morte cor-
porali, reſuſcitauit ẽt à morte ſpirituali pec-
cati. Vnde etiã nõ ſolum geſta Chriſti quæ
C fecit erga alios, fuerunt ſacramenta cõtinen
tia in ſe aliquid profundũ, & inuiſibile my-
ſteriũ, ſed oĩa q̃ facta ſunt in ſe fuerũt q̃dam
maxima ſacramẽta inuiſibilia. Nam quando
Xp̃s fuit viſibiliter mortuus in cruce: tunc
etiam cũ eo fuerunt crucifixa & mortua oĩa
legalia, & tota lex & profetæ: eo ꝙ ipſe erat
finis & terminus legis, ideo oĩa finierunt offi
ciũ & curſum ſuũ in eius morte & paſſione.
ideo antequã redderet ſpiritũ patri, vidẽs ꝙ
oĩa legalia & vaticinia profetarũ erant in ſe
cõpleta, dixit. Conſummatũ eſt, in quorum
ſignum velũ templi ſciſſum eſt &c. Itẽ Xp̃s
viſibiliter fuit ſepultus, ſed tota lex cum eo
fuit inuiſibiliter ſepulta, ſimul cum paſca &
ſabbato. Sed qñ Chriſtus reſurrexit, nõ reſur
rexit cũ mortalitate & pęnalitate, nec cum

Paſca & Sabbato, ſed relictis omnibus illis in D
ſepulcro, ſurrexit nouã vitã glorioſam ſimul
cũ die dñica, & veritate euãg. oſtendens om
nia legalia manere mortua in ſepulcro, & am
plius nunquã reſurgere, & ideo illa legalia
non ſolũ fuerunt tunc mortua æternaliter,
ſed etiam ſunt mortifera oĩbus obſeruantib.
ea, poſt publicationem euangelii, vt inquit
Aug. Item nõ ſolũ geſta & facta Chriſti ſunt
ſacramenta cõtinentia & faciẽtia aliquid in-
uiſibile præter id quod videbatur; de quibus
eſt ſemper q̃rendus ſenſus ſpiritualis, ſed ẽt
dicta Chriſti erant maxima ſacramenta, nõ
ſolũ cõtinentia & ſignificãtia ſecreta præſen
tia, ſed ẽt pterita & futura. Vnde in illa para
bola de illo qui deſcendens ab Hieruſalẽ in
Hierico incidit in latrones &c. ibi ſignificat
Xp̃s oĩa mala q̃ traxit Adã ex peccato, cum
tota ſua poſteritat peregrinãte vſq; ad Chri E
ſtum. Et qũo Chriſtus reperit ipſum hominẽ
ſauciatũ, & qũo erat ipſum ſanaturus p mor
tẽ & paſſionẽ &c. Et ſic patet qũo oĩa geſta,
& facta, & dicta Chriſti ſunt ſacramenta. Et
qũo non ſolum ſeptem ſacramenta eccleſia-
ſtica, quæ cõtinuẽ exercemus in eccleſia, cõ
tinent & efficiunt quod ſignificãt, ſed etiam
oĩa geſta & facta Chriſti cõtinebant, & effi-
ciebãt quod ſignificabãt. Et ideo erãt magis
ſacramẽta quã oĩa geſta & legalia vet. teſta.
Et p conſequens vltra ſenſum literalẽ, ma-
gis eſt q̃rendus Sẽſus Spiritualis in iſtis, quã
in illis. Sed eſt aduertendũ ꝙ oĩa geſta & di-
cta Chriſti euãgelica ſimul ſunt veritates &
Sacramenta. Sunt.n. veritates reſpectu vete
ris legis cõpletæ in Chriſto. ſed ſunt Sacra-
mẽta inquantũ cõtinent altiſſima & profun
da Secreta, & cõtinẽt gratiã in pſenti, & ime F
diate ſignificãt futurã gloriã, & inquantum
ſub ſe cõtinent ſenſum moralẽ & anagogi-
cũ. Differt ergo litera legis à litera euangel.
nã ſub illa ſignificabatur gratia futura no-
ſtræ redẽptionis, q̃ iam impleta eſt p Chri-
ſtũ: ſub litera euãgelica cõtinetur gratia no-
ſtræ redẽptionis in pſenti, & ſignificatẽ glori-
ficatio noſtra futura. Cũ ergo iſta myſteria
q̃ latent in litera tam euangelica quã lega-
lia, ſint inuiſibilia, oportet ut illuſtrentur p
lumen Spirituale, ad hoc ꝙ nobis fiant viſi-
bilia & nota. Vnde intãtũ eſt neceſſarius li
teræ iſte Spiritus ſiue lumẽ ſpirituale, ꝙ di-
cit Origenes, ꝙ ſicut anima dat vitã corpori,
& corpus eſt mortuũ niſi viuificetur per ani
mam, ita litera ſcripturæ, maximè veteris
teſt.

A teſt.de ſe eſt mortua, niſi uiuificetur per lu-
men ſpũle, quod eſt eius anima, & dat ei ui-
tam ſpũalem. Item 2. ad Cor. dicitur ꝙ litera
nõ ſolũ eſt mortua ſine ſpũ, immo occidit le
gentem, niſi legat eã cum ſpiritu, quia litera
occidit, ſpiritus aũt uiuificat, unde qa iudæi
legunt totum teſtm̃ vetus ſine iſto ſpiritu &
lumine. ideo occidit eos litera, & tanquam
ceci offendunt in lapidem offenſionis, & ca-
dunt & confringuntur Item non ſolum lite
ra ueteris legis occidit ſine ſpiritu, ſed ẽt lite-
ra euãgelica in quibuſdam partibus occidit,
niſi legatur cum ſpiritu. Vnde Arrius legẽdo
ſine ſpiritu illud Ioan. 14. Pater maior me
eſt &c. incidit in hæreſim, & mortem æternã.
dicens filium non eſſe Deum, nec conſubſtã
tialem patri. Item Manichæus legens ſine ſpi
rituali lumine dictum ſaluatoris Io. 14 Prin
ceps mundi huius eiicietur foras, & in me
B non habet quicquam, dixit diabolum eſſe
creatorem & Deum huius mundi ſenſibilis,
& ꝙ ſolus Deus uerus creauit ſolas naturas
inuiſibiles, Et ſic poſuit duas animas in ho-
mine, vnam immortalem creatam à bono
Deo, & alteram corporalem creatam à prin-
cipe tenebrarũ, & a malo Deo, qui eſt diabo-
lus. Et ſic dicit ꝙ Chriſtus non erat homo in
in re, ſed in ſola apparentia, ne cogeretur di-
cere, corpus Chriſti eſſe creatum a diabolo.
Et ſic dicit multa alia deteſtabilia, præſumẽs
de ſuo ſenſu, uolens legere literã ſine ſpũ. Et
ſic eſt dicẽdum de oibus alijs hæreticis, quos
occidit litera, eo ꝙ non legebant eam cũ ſpũ
& lumine ſpirituali. Et ideo dicit Auguſt. cõ
tra Donatiſtas, ꝙ in eadem bona lege ueteri
chriſtiani ſunt boni & uiuificantur legentes eã
C cum ſpũ, ſed Iudæi ſunt mali & cadunt & oc
cidunt legentes eam ſine ſpũ. Et ſic eodem
modo in lege euangelica catolici ſunt boni,
ſed hæretici ſunt mali & occiduntur uolen-
tes & præſumentes eã legere ſine ſpũ, quia
ſpũs eſt ille q uiuificat literã, ſicut anima cor
pus. Vnde eſt aduertendum ſm eundem Au
guſt. in principio ſuper Gen. ꝙ ſicut anima
dat corpori triplicem vitam. ſ. vegetatiuam
ſenſitiuam, & intellectiuam, ita ſpũs dat lite
ræ triplicem ſenſum, ſcilicet allegoricũ, quò
ad fidẽ ad credendum, & moralem ad diligẽ
dum Deum, & proximum, & bene operan-
dum, & anagogicum ad ſperandum cęleſtia
& æterna, & contemnendum mundana, &
ſic ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti põt
legi ad iſtũ triplicẽ ſenſum præter literalẽ.

Sexta Clauis. D

SExta regula eſt de ſenſu verborum in
quo fiunt, & quem faciunt Ad cuius eui
dentiã eſt notandũ ꝙ multæ locutiones
fiunt in ſacra ſcripturaa!, maximè euangeli-
ca, quæ uidentur falſæ in ſenſu literali, quẽ
faciunt & generant in auribus carnalibus, tñ
ſunt veræ ad ſenſum in quo, vel ad quẽ fiunt
ſpiritualiter. Et ideo iſta regula licet coinci-
dat cũ ſuperiori, cũ poſſit in ea contineri, tñ
melius eſt ut de talibus locutionibus fiat re-
gula particularis expreſſa, ut magis imprima
tur in mente ipſius legentis, & audientis. Vn
de illa ſcriptura & locutio & oratio Chriſti
Matt. 26. qñ dixit. Pater ſi poſſibile eſt tran-
ſeat a me calix iſte, uerumtñ nõ ſicut ego uo
lo, ſed ſicut tu, fiat uoluntas tua. Iſta quippe
locutio unũ ſenſum facit in auribus corporis
.ſ. ꝙ Xps timuit in principio mortẽ, & deſy- E
derabat fugere mortẽ. Et ſic rogabat patrẽ ut
talem paſſionẽ transferret, & mutaret ſñiam
ſuam, ſed in alio inſtanti tpis, quia Xps uidit
ꝙ uoluntas patris erat vt pateretr̃ tale genus
mortis, iõ ſubdit, Nõ ſicut ego uolo, ſed ſicut
tu, fiat uoluntas tua, ſed iſte talis ſenſus eſt
falſus, propter multa inconuenientia quæ ſe
querentur. Nam primo ſequeretur ꝙ petitio
Chriſti eſſet indiſcreta, quia petebat illud
quod iam erat impoſſibile, cum ipſe ſciret
ab æterno fuiſſe à Deo patre decretum, ut ſic
fieret. Item ſequeretur ꝙ Chriſtus retracta-
bat ſuum propoſitum & promiſſum. Nam
Chriſtus iam ſtatuerat, & promiſerat mori,
& pati tale genus paſſionis, prout ipſe apo-
ſtolis paulò ante reuelauerat, qñ dixit. Ecce
aſcendimus Hieroſolimam. & filius hominis
tradetur ad crucifigendum & flagellandum. F
Item ſequeretur ꝙ Chriſtus pro illo inſtãti
perdidiſſet caritatẽ quã habebat erga genus
humanum. Item ſequeretur ꝙ volebat ꝓ illo
inſtanti facere falſas ſcripturas quę de ipſo
erant, & omnia iſta cedebãt in maximum in
conueniens ſm talem ſenſum. Nam ipſemet
dixerat quòd non venerat niſi ad faciendam
voluntatem patris. Et ad hoc natus erat, ut
teſtimonium perhiberet ueritati ſcriptura-
rum, & ꝙ unum Iota nõ pręteriret à lege de
eo ſcripta. Et ideo eſt dicendum ꝙ talis locu
tio ad alium ſenſum facta eſt, ſ. vt Chriſtus
notificaret nobis qualiter erat uerus homo,
& habebat ueram carnem mortalem contra
Manichæos. Et qũo paſſio ſua erat dolo-

A roſa & terribilis, quia aliter nō fuiſſet ita me
ritoria. Et ſic voluit oſtendere ueram huma-
nitatem ultra diuinitatem. Et voluit diſtin-
guere in ſe duos appetitus, vnū naturalē, &
ſenſitiuum, qui horrebat & timebat mortē,
& alium intellectiuum, qui dicitur volūtas,
quæ ſemper fuit conformis uoluntati patris.
Et ſic ēt in Xp̄o erant duæ uoluntates. ſ. hu-
mana & diuina. Nā ſuam volūtatē humanā
ſubiiciebat & cōformabat diuinæ. Et ſic talis
oratio non facta eſt niſi ad exprimendum
utranq; naturā, & ad exprimendū dolorē in
tolerabilem ſuæ paſſionis. Eſt ergo talis ſen-
ſus huius orationis. O pater, licet caro mea
& ſenſualitas horreat & timeat tam crudelē
mortem & paſſionem, eo ꝙ oē ens appetit ꝑ-
manere, & oē animal, inquantū animal, deui
ter & uelit deuitare mortem & perniciem, tn̄
B ego nolo conformare uolūtatem meā carni
meæ, nec ſenſualitari, ſed uolo conformare
tuæ uoluntati. Et ſic oſtendit ꝙ voluntas ſua
ſimul tp̄e condolebat carni, & conformabat
paternæ voluntati, prout latius uidebit pſal.
10. & 21. quia ad hunc ſenſum dicitur illud.
Clamabo ꝑ diem & non exaudies. Ex qbus
patet ꝙ ſupradicta locutio nō facta eſt ad ſen
ſum quē facit, ſed in quo fit. Item illa locu-
tio Matt. 20. ubi dicitur, ꝙ qui laborauerant
in vinea per totā diem murmurabant aduer
ſus patrēfamilias, eo ꝙ laborātes per unā ho
ram æquales eis feciſſet. Et ēt illa uerba filii
obedientis, qui indignatus eſt aduerſus pa-
trem, eo quòd filium prodigum cum gau-
dio ad pœnitentiam recepiſſet. Luc. 15. Non
ſunt talia uerba exponenda ad ſenſum quē
faciunt. Quia ubi eſt ſumma caritas in illa cę
C leſti patria inuidere fas non eſt, cum unuſ-
quiſque iuſtus gaudeat de præmio alterius.
Sed ſunt intelligenda uerba ad ſenſuum in
quo fiunt. Nam ibi ſaluator in illis parabolis
reſpondet tacitis quæſtionibus, quæ ab homi
nibus carnalibus poſſent fieri. Nam in prima
oſtēdit Chriſtus ꝙ paſſiones huius mundi &
labores non ſunt condigni illo denario ſum-
mæ beatitudinis. Ideo ſi eundē denariū dat
primis & nouiſſimis, & econuerſo nulli fa-
cit iniuriam, quia vltra condignum utriuſq;
præmium & ſtipendium impendit. Ideo u-
trique debent contentari, & gratias agere.
In ſecunda uerò parabola oſtendit Chriſtus
quō uenia datur pœnitentibus ex ſumma
Dei miſericordia, & quomodo Deus neminē
vult perire, quia ꝓ omnibus paſſus eſt, ideo
gaudet de pœnitentia peccatoris. Item oſten D
dit quòd nullus ex propriis uiribus reſiſtit
peccato & agit bonū, ſed ſolū ex gratia Dei,
ideo ita, immo magis debet agere gratias iu-
ſtus, ꝙ peccator pœnitens. Et ſic iuſtus debet
gaudere, & congaudere de pœnitentia pecca
toris. Item illa verba Iob. 3. quando dixit.
Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua
conceptus eſt homo: Non ſunt intelligenda
ad ſenſum quem faciunt, quia Iob homo iu-
ſtus nō malediceret creaturam Dei ſine ma-
gno peccato, ſed intendit Iob hunc ſenſum,
ſcilicet ꝙ peccatum originale in quo conci-
pitur unuſquiſque, eſt à Deo maledictum, &
tale peccatum non eſt à Deo creatum, ideo
non computatur in diebus, nec in menſibus
anni, nec inter creaturas Dei, quia non crea
uit Deus malum nec peccatū. Sed fuit à dia-
bolo cauſatum, perſuadendo primis parenti- E
bus. Et ſic illud peccatum fuit cauſa omnis
mali, & ab illo peccato proueniūt nobis om-
nes infirmitates & omnia mala. Itē loquitur
ēt Iob conditionaliter, ꝙ ſi homo non habe
ret aliquod prę̄mium de ſuis laboribus, & de
patientia ſua poſt hanc uitam, ſequeretur ꝙ
maledictus eſſet dies cōceptionis, & natiuita
tis omnium iuſtorū, q maximè uexantur ꝑ-
ſecutionibus & infirmitatibus in hac uitā.
Et ſic ad hos ſenſus ſunt intelligenda uerba
Iob. Itē ad hunc ēt ſenſum ſunt intelligenda
verba Hieremiæ 20. cap. qn̄ dixit. Maledicta
dies in qua natus ſum, & dies in qua peperit
me mater mea, q d. Si tu dn̄e nō retribuis ꝑ-
miū iuſtis ꝓ laboribus, & pœnā malis ꝓ pec
catis, ergo maledicta eſſet dies in qua natus
ſum. Et ſic magna pars ſacrę ſcripturæ utriuſ
que teſtamenti eſt intelligenda ad ſenſum in F
quo fit, & nō quem facit. Nā aures ſpiritua-
les mētis ſuſcipiunt ſenſum ſpiritualē & ſe-
cretum. Sed aures corporis nō recipiunt niſi
literā: de qbus auribus ſpūalibus dicit ſalua-
tor Matt. 13. qui habet aures audiendi. i. in-
telligendi audiat. ſ. ſpiritualiter & nō carnali
ter. i. intelligat ſenſum ſpūalem ad quē, & in
quo uerba ſpūalia fiunt. Item Ioan. 6. Verba
quæ locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt.
Spiritus eſt q. viuificat, Caro aūt nō prodeſt
quicquā. Et ſic patet ꝙ iſta ſexta regula par-
tim continetur in præcedenti. Item iſta pro-
poſitio Crux adoratur, non eſt intelligenda
ad ſenſum quē facit, quia nulla creatura per
ſe adoratur. Sed eſt intelligēda ad ſenſum in
quo fit, ſcilicet Chriſtus crucifixus adoratur

A *Septima Clauis.*

SEptima regula eſt de ſeculis ſiue de ętatibus vnius legis & eccleſiæ, & de peregrinatione hoīs myſtici p̄ eā. Ad cuius intellectū eſt notādū ſcd̄m Auguſtinū Hyponoſticō reſpōſione 3. & in plerisq; locis. ꝙ ſicut in vtroq; teſtamēto vnus ſemper fuit Xp̄s creditus, ita dr̄ una & eadē eſſe fides patrū vet. teſt. & noſtra, eo ꝙ vnitas fidei eſt ab unitate obiecti crediti. Itē ſicut fuit ſemper vna fides Chriſti, ita fuit & ſemp̄ eſt una lex in utroq; teſtamēto, quia unitas legis ſumiť ab unitate fidei. Sicut ego in utroq; teſtamēto ſemper unus eſt Chriſtus creditus & una lex, ita ſemp̄ fuit una eccleſia, & una ciuitas Dei, & unū corpus myſticū ab Adā uſq; ad iudiciū. Nā ciuitas dr̄ una, inquantū eſt concors

B hominum multitudo unius legis cōſenſu ſociata, ſicut ergo unitas ciuitatis ſumiť ab unitate legis, ita et unitas eccleſiæ & corporis myſtici, ſumiť ab unitate unius legis, & unius fidei, & unius capitis.i. Chriſti crediti. Et ſic in vtroq; teſtamēto eſt cōſiderandū unū caput, q̄ eſt Chriſtus creditus, & una fides, & una eccleſia ſiue unū corpus myſticū cuius caput ſemper fuit & ſemper eſt Chriſtus. Et ideo dicit Greg. homelia de uinea, ꝙ ab Adā & Abel uſq; ad ultimū electū, ſemp̄ fuit una uinea & una eccleſia, cuius palmites & mēbra fuerunt oēs electi utriuſq; teſtamenti. Et ſic Adam & Abel & Abrahā iā erant membra Chriſti & ciues huius ciuitatis. Nam licèt Chriſtus nondū eſſet incarnatus, tamen iam erat Chriſtus creditus, quia fides eſt illa quæ cōpaginat mēbra ſuo capi-

C ti: Et ſic dicit Aug. ꝙ tota eccleſia fideliū eſt unus hō myſticus expulſus à paradiſo terreſtri in Adā, quē hoīem Deus remiſit ad Chriſtū, ut ſanareť ab eo. Et ſic iſte hō myſticus peregrinatus eſt p̄ fidē in primo teſtamēto, uſquequo peruenit ad Chriſtum, in quo, & à quo accepit nobiſcū repromiſſiones, ut ait Apoſtolus ad Hebr. 11. Quia oēs illi patres vet. teſt. nō acceperunt repromiſſiones niſi nobiſcū. Ex quo patet ſcd̄m Apoſtolum, ꝙ una eſt eccleſia, & una fides Chriſti, noui ac vet. teſt. Nā eadem fides Chriſti quæ ſaluat nos, ſaluauit & illos, quia quē nos credimus iā ueniſſe, & quē recipimus, illum et eundē Chriſtum, ipſi credebant & expectabant futurum. Et in tali fide ſaluabātur, ut ait Aug. 2. cōtra aduerſarium legis & profetarum, & libro de nuptiis, & patet 3. ſententiarū. diſt.

D 25. Cōtra autē ſupradicta arguitur, & vr̄ ꝙ lex verus et noua nō ſit una, imo altera, p̄ hoc quod dr̄ Hier. 31. Ecce dies veniēt dicit dn̄s & feriā domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouū, nō ſecundū pactū quod pepigi cū patribus eorū, cum apprehēdi manus eorū, & educerē eos de terra Aegypti. Itē Baruc 2. Statuā illis teſt. alterum ſempiternū. Vn̄ per hunc textū p̄bat Apoſtolus ad Hebrę. 8. Legē nouā eſſe alterā à veteri, & veterē iā p̄teriiſſe. Ad hoc r̄ndeť, ꝙ legē nouā & veterē eſſe vnā ſtat dupliciter. Vno modo unitate eſſentiali, alio modo unitate accidētali. Ad cuius intelligentiā eſt valde aduertendū, ꝙ in lege Dei ſunt cōſiderāda aliqua eſſentialia, & aliqua accidētalia. Vnde ea quæ ſunt de eſ-

E ſentiā unitatis legis, ſunt ſex. ſ. unitas legiſlatoris: Vnitas ſp̄us intelligentiæ ſiue intellectus, & vnitas veritatis, vnitas fidei & ſpei, vnitas termini cōis, & vnitas finis. Accidētalia autē legis ſūt officia legalia. ſ. ritus ſacrificiorū & oblationū ſacrorū & ſacramētorū, & uniuerſaliter oīum legaliū cerimoniarū. Iſta autē accidentalia ſiue officialia fuerunt mutata & abolita, & nō ſemper fuerunt eadē in eadē lege, eo ꝙ accidens pōt adeſſe vel abeſſe præter corruptionē eiuſdem ſubiecti. Sed eſſentialia legis ſemp̄ manſerunt vna & eadē, quod p̄bat. Nā ſemp̄ fuit vnus legiſlator & cōditor utriuſq; legis. Vn̄ dicit Aug. cōtra aduerſarium legis et profetarum, ꝙ ſicut vnus eſt creator oīum præteritorū et futurorū, ita vnus fuit et eſt dator amborum teſtamētorū. Nā ille idē Deus qui locutus eſt in

F uet. teſta. per ora profetarum, locutus eſt ēt in nouo teſt. per carnē aſſumptā, et per propriū os, ut ait Apoſtolus ad Hebrę. 1. Multifariā multisq; modis olim Deus locutus eſt patribus in p̄fetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Et ſic patet, ꝙ idem Deus eſt cōditor utriuſque teſt. Itē ſicut fuit unus legiſlator, ità fuit unus et idē ſp̄us, q̄a idē ſp̄us q̄ illuminauit mentes Patriarcharū et profetarū, illuminauit ēt Apoſtolos et omnes chriſtianos: probatur, quia idē ille ſp̄us q̄ fecit Patriarchas pręuidere futura myſteria de Chriſto et eccleſia, ille met fecit Apoſtolos cognoſcere illa myſteria eſſe de Chriſto profetata, et ideo Apoſtoli et euāgeliſtæ et doctores allegāt dicta Patriarcharū et p̄fetarū. Ideo dicit Aug. cōtra aduerſariū legis et profetarū, ꝙ antiqui patres eundē ſpiritū habue-

A habuerunt nobiſcum. Per eandem etiam rõ
nem eſt dicẽdum, ꝙ eandẽ ueritatem habue
runt nobiſcũ de ſacra ſcriptura: quia eãdem
veritatẽ euangelicã quã nos uidemus plen-
tem & cõſumatam, uiderunt & ipſi futuram.
Itẽ per eandẽ rõnem habuerũt eandẽ fidẽ no
biſcũ de Xp̃o & eccleſia, q̃a quod credimus
præteritũ & præſens, ipſi crediderũt & expe
ctarunt futurũ: ut ſupra dictũ eſt, quia eãdẽ
redemptionẽ credebãt, & eũdem Xpm futu
rũ. Item ſicut fuit una fides, ita fuit vnũ obie
ctũ fidei qui eſt Xp̃s, q̃ eſt terminus cõis, co-
pulans utrãq; lege, & faciens ex utraq; unã:
quia Xp̃s fuit finis illius legis ueteris, & prin
cipiũ nouæ legis. Vnde arguit̃ ſic. ſicut illa li
nea dicit̃ una cuius partes copulãtur ad unũ
punctũ & terminũ cõem, ita & illa lex dicit̃
vna, cuius partes copulant̃ ad unũ terminũ
& obiectum cõe. Sed lex uetus & noua ſunt
B hmõi, q̃a copulãtur ad Xpm, qui fuit finis il-
lius, & principiũ huius, ergo eſt eadem rõne
termini & obiecti. Itẽ p̃ eandẽ rõnem utra-
que lex dicit̃ una rõne finis: quia Chriſtus eſt
finis utriuſq;. Nã ſicut Chriſtus eſt obiectũ
& terminus cõis rõne fidei: ita eſt finis utriuſ-
q; rõne ſpei. Nã ſicut Chriſtus fuit finis in-
tẽtus, & ſperatus in illa, ita & in iſta. Nã eun
dẽ Xp̃m quem ipſi expectabant redemptorẽ,
nos expectamus præmiatorẽ & glorificato-
rem, Et ſic unus eſt finis utriuſq; legis. Sed ꝙ
ſit una fides & vnus Xp̃s & vnus finis utriuſ-
que legis. Probat Aug. cõtra Pelagianos hy-
ponoſticon reſpõſione. 3. dicens. ubi ait Apo
ſtolus ad Timotheũ: Superabundauit gratia
dñi noſtri Ieſu Xp̃i cũ fide & dilectione q̃ eſt
C in Xp̃o Ieſu. Eãdẽ ergo fidẽ dixit q̃ ſalutẽ attu
lit, & illis & nobis. Hãc apertiſſime demon-
ſtrat Ap̃ſus ſcribẽs ad Galatas dicẽs. Priusq̃
adueniret fides ſub lege, cuſtodiebamur con
cluſi in eãdem fidẽ q̃ reuelãda erat. Eadẽ ita
q; ſp̃ tp̄ibus tacitis erat in ſeruis Dei p̃ uerbũ,
& reuelãda erat in gentibus p̃ incarnatũ idẽ
uerbũ. Quia ut idẽ ait Apoſtolus ad Hebræ.
Heri & hodie & ipſe in ſæcula: tp̄a itaq; mu
tata ſunt, nõ fides: iuſtificatio igit̃ per fidem
Ieſu Xp̃i data eſt, datur, & dabitur. Ex dictis
Auguſtini in hoc loco patet, ꝙ idẽ eſt lator
& cõditor utriuſq; teſta. & idem Xp̃s & eadẽ
fides & idem finis. Ex quibus patet. ꝙ eſſen-
tialia utriuſq; legis ſũt eadẽ, & p̃ cõſequens
vtraq; lex eſt vna ſcd̃m eſſentialia, & ſic eſt
vna p̃ eſſentiã. Sed eſt altera ſcd̃m accidẽta-
lia, & ſcd̃m officiũ, & iõ dixit Aug. cõtra ad-

uerſariũ legis & p̃fetarum, ꝙ oĩa cerimonia D
lia quę fiebãt in lege ueteri, erãt officiũ reſpe
ctu nouæ. Vnde inquit, ꝙ inter offm̃ & finem
hoc intereſt. Nam officiũ eſt qđ facimus, ſed
finis eſt p̃p̃ quem facimus, & ſic omnia illa
cerimonialia & legalia q̃ illi faciebãt, non fa-
ciebãt niſi p̃p̃ Xp̃m. ideo per eius aduentum
omnia fuerũt abdicata & abolita, poſtq̃ im-
pleuerũt officiũ & curſum ſuũ, quia a depro
hac ceſſat officium, & habitis exiſtentibus in
materia, ceſſat motus. Et ſic patet quõ eſt u-
na, & quõ eſt altera. Et ideo r̃ndetur ad auto
ritates in contrarium adductas. Nam Deus p̃
Hieremiam non intendebat dare alteram le
gẽ ſm̃ eſſentialia, ſed ſm̃ accidentalia & offi
cialia, & ſm̃ ritus & cerimonias, inquantum
omnia illa debebant ceſſare. Et per hanc rõ-
nem põt reſpõderi ad omnia q̃ poſſunt fieri
in cõtrarium. Ex quibus patet ꝙ licet accidẽ
talia & officialia legis ſint mutata per ſucceſ E
ſum tp̄is in aduentu Xp̃i, tñ non ſunt muta-
ta eſſentialia legis. ſ. veritas & finis & fides le
gis. Et ſic non eſt mutata lex eſſentialiter: im
mo manet confirmata & uerificata. Vnde in
hoc decipiũtur miſeri et ceci Iudæi neſcien-
tes diſtinguere inter eſſentialia legis, & acci-
dentalia, immo putãt ꝙ illa legalia, acciden-
talia, & officialia ſunt de eſſentia legis, cum
non ſint data niſi ad officium & in ſignum
futuræ ueritatis & finis, & non gratia ſui. Et
ſic falſificant legem, & faciunt ipſam menda
cem, poſtquã nõ recipiunt eius ueritatẽ. Ex
quibus ſequitur, ꝙ nos melius ſeruamus le-
gem Moyſi q̃ Iudæi: quia tenemus et ſerua-
mus ueritatem eſſentialem legis, q̃ q̃dem ue
ritas ſurrexit cum Xp̃o, & ipſi, repudiata ueri F
tate eſſentiali ipſius legis, ſeruant & colunt
accidentalia q̃ iam ſunt mortua & abdicata,
poſtq̃ curſum ſuũ compleuerũt q̃ nõ ſolum
ſunt eis inutilia, ſed etiã mortifera. Iterum
eſt notandum Apoc. 22. ꝙ Chriſtus eſt alfa
& ω. i. primus & nouiſſimus. ſ. principium &
finis, & etiam dicitur medium & uia, Ioan.
14. Et ſic eſt principium medium & finis. Eſt
n. principium noſtrum per creationem.
Item eſt medium noſtræ redemptionis, quia
mediator Dei & hominum. Item eſt finis no
ſtrę glorificationis. Ideo iſte homo myſticus
peregrinatus eſt à principio mundi, uſq; ad
primum aduẽtum Chriſti, tanquam ad me-
dium, ut ſanaretur, & Deo reconciliaretur.
Sed modo peregrinatur à primo aduentu,
per legem euangelicam vſque ad ſm̃ ad-

uentum

A uentum tanquam in finem vltimum, vt glo
rificetur. Et ſic iſte homo myſticus exiuit à
Chriſto per creationem, quia omnia per ip-
ſum facta ſunt. Ioã. 1. & tranſiuit per ipſum
per redemptionem, & tendit in ipſummet
Chriſtum per glorificationẽ. Et ſic ſemper
eſt idem Chriſtus & idem homo myſticus,
qui cõtinuatur per vnum caput, & per vnũ
medium. Sed dicit Aug. lib. de Catechizãdis
rudibus, ꝙ ſicut Iacob in ſuo ortu prius emi
ſit brachium, tenens plantã fratris ſui Eſau,
& poſtea oſtendit caput, & exinde totum re
ſiduum corporis, ita pariter homo myſticus
prius oſtendit, & traxit ſe ſiniſtrũ brachium
in veteri teſtamento, ſed in aduentu Chriſti
oſtendit & traxit totum reſiduũ corporis ſuc
ceſſiuè. Ex quo patet ꝙ ſicut iſte peregrinus
eſt vnus homo myſticus ab Adam vſque ad
B Iudicium, ita eſt vna lex & via per quam
peregrinatus eſt. Itaq; ergo lex tota eſt vna
ſecundum eſſentialia, ſed altera ſecundum
accidentalia. eſt vna ſecundum finem, ſed
altera ſecundum officium: eſt vna ſecun-
dum veritatem, ſed altera ſecundum umbrã
& ſignum. Item vna ſecũdum Spiritum, ſed
altera ſecundum literã. Eſt ergo dicendum
ꝙ iſte homo myſticus, qui per fidem peregri
natus eſt ab Adam vſq; ad Chriſtum, ſemp
cõtinuè in iſto itinere & peregrinatione ac-
cepit aliqua accidentalia illius legis. Nam
in Adam & in Abel accepit oblationes, & in
Noe accepit aliquem modũ ſacrificiorum;
& in Abraham accepit circuncifionem, & in
Moyſe accepit legem præceptorum cerimo-
nialiũ, & cætera legalia, quæ oĩa data ſunt ei
in figuram Chriſti futuri. Et ideo cum iſte
C homo myſticus peruenit ad Chriſtum, di-
miſſis & abdicatis omnibus ſupradictis ac-
cidentalibus, accepit veritatem & perfectio-
nem illorum, & repromiſſionem in Chriſto,
& ſic iſte homo myſticus iam perfectus in
Chriſto per primum Aduentum, adhuc pe-
regrinatur in hac eccleſia, vſq; ad ſecũdum
aduentũ Chriſti, in quo eſt recepturus vlti-
mam perfectionem corporis & animæ. ſ. glo
riam & immortalitatem corporis, & fęlicita-
tem vtriuſque. Et ideo eſt aduertendum ꝙ
iſte homo myſticus & peregrinus multotiẽs
introducitur ad loquendum in pſalmis. de
quo verificantur diuerſæ locutiones ſecun-
dum diuerſitatem ſęculorum, ſiue ſtatuum,
& ætatum ſuarum. Nam aliqua verificãtur
de eo prout peregrinabatur in ſtatu & ætate
legis naturæ, & aliqua verificãtur de eo pro D
ſtatu ſub lege Moyſi, & aliqua prout fuit in
ſtatu gratiæ: & etiã quia iſta eccleſia habuit
multos ſtatus & ætates: ideo multa verificã-
tur de ea ſecundum diuerſos ſtatus & æta-
tes: vt patebit locis ſuis. Nam circuncifio di
citur data fœdere ſempiterno. Gen. 17. Sed
hoc eſt intelligendum ſecũdum illam ætatẽ
& ſeculum, ab Abraham vſq; ad Chriſtum:
Nam æternum dicitur ætate. Et ſic ęternum
ſiue ſempiternũ dicitur illud quod eſt ſemp
cum aliqua ætate. Et ſic circũciſio, dicta fuit
ſempiterna: non ſimpliciter cum omni tem
pore, ſed cum illa ætate ab Abraham vſque
ad Chriſtum: quia fuit ſempiterna illi ætati
illius corporis myſtici & legis. Et ſic eſt di-
cendum de præcepto ſabbati, & agni paſca-
lis. Quoru ætas fuit finita in Chriſto. Nam
omnes Hebræi, & Talmudiſtæ dicunt & ap- E
pellãt tempus Meſſiæ aliud ſęculum, & aliã
ætatem. Et etiam eſt dicendũ ꝙ circunciſio
& tota lex Moyſi eſt æterna ratione ſuæ veri
tatis & ſui figurati. Nã æternitas legis Moyſi
continuatur in veritate euãgelica, ſicut ęter
nitas regni Dauid fuit continuata in Chri-
ſtꝰ. Ita ergo pariter iſte homo myſticus, &
iſta lex, continue, relinquendo imperfectio-
nes accidentales, accepit in Chriſto perfe-
ctiones eſſentiales in actu, quas ante habe-
bat in potentia & in figura. Et ſic in ſcriptura
uet. teſt. multa verificantur de iſta eccleſia,
ſiue corpore myſtico ſecundũ diuerſos ſta-
tus et ætates, vt patet in pſalmis & in cãticis
Salomonis. Ideo valde debet attendere pru-
dens lector in huiuſmodi Seculis, & ætatib.
legis et hominis myſtici, quia cum ſit vnus,
plures habuit ſtatus et ætates et ſæcula. Nã F
totum tempus ueteris legis, fuit tẽpus ſigni-
ficandi, et figurandi, et deſyderandi, ſed tem
pus nouæ legis fuit tempus adimplendi, et
verificandi, et recipiẽdi promiſſiones. Vnde
quando dicitur in canticis. Oſculetur me
oſculo oris, uerificatur de eccleſia, ſecundũ
ſtatum vet. teſ. quia tunc deſiderabat aduen
tum Chriſti ſpõſi ſui. Sed cum poſtea dicit.
Quæſiui quem diligit anima mea, et inue-
ni, et tenui, nec dimittã illum, Tunc verifi-
catur de eccleſia ſecundũ iſtum ſtatum illi-
cò poſt aduentum Xp̃i prout ipſum recepit.
Sed cum poſt dicitur. Quæ eſt iſta quæ pro-
greditur, quaſi aurora conſurgens terribilis
vt caſtrorũ etc. tũc verificat̃ de eccleſia poſt
reſurrectionẽ Xp̃i, prout exiuit ad p̃dicandũ

A euangelium populo gentili. Sed cum poſteà dicitur. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens, innixa ſuper dilectũ ſuum. Tunc uerificatur de eccleſia pro ſtatu tporis, in quo fuit in ſua maxima proſperitate, venerata per totum orbẽ terrarum Et ſic apparet per pdicta, qualiter una & eadẽ eccleſia habuit diuerſos ſtatus & ætates, de quib. ſunt diuerſæ locutiones in ſacra ſcriptura: quas prudens lector debet fideliter & cum tremore cõſiderare, quib. datur hæc ſeptima regula. Iterum eſt notãdum: quòd ſicut iſta eccleſia ſiue hoc corpus myſticũ, habet tria diſtincta ſæcula, ita et tria genera membrorum. Nã qdam ſunt pura, ſicut eſt virgo Maria, q̃ nunquã peccauit, pro qua de tota eccleſia verificaẽ illud. Tota pulcra es amica mea. Et qdã ſunt mẽbra iam ſanata, pro qb.
B uerificatur illud. Impulſus euerſus ſum ut caderem: ſed dñs ſuſcepit me. Et qdam ſunt infirma quæ adhuc in aliquo peccato laborant. De quibus uerificatur illud. Sana me domine quoniã infirmus ſum. Et ſic multę locutiones verificantur de tota eccleſia ratione alicuius mẽbri: quare aduertat lector.

Octaua clauis.

OCtaua regula eſt de Diabolo & eius corpore, ſiue de membris eius. Vnde eſt notandum, quòd ſicut Chriſtus uniuit & incorporauit ſibi eccleſiam fidelium per baptiſmum & gratiã in unitate myſtica, ita pariter diabolus vniuit ſibi infideles & hęreticos & obſtinatos per peccatum. Quorum
C quidẽ cõgregatio dicitur Synagoga Satanæ, ſiue eccleſia malignantium. Et ſic omnes hæretici, & infideles & obſtinati dicunẽ membra Diaboli. Nã cum natura hominis à Deo ſit creata bona naturaliter, tñ Diabolus inimicus ſeminauit zizaniã in ipſa. Matth. 13. Et ſic cum homo male agit, tunc in eo non operatur Deus, ſed Diabolus, ſiue malitia quam ſeminauit Diab. ut inquit Aug in ſermone unius martyris ubi ait. quòd qñ te pſequitur hõ, noli attendere, nec deſtruere naturã, nec animam, quam fecit & inſpirauit Deus, quia non pſequitur quod fecit Deus, ſed malitia quã fecit homo, quam malitiam perſuaſit homini aſtutia Satanę. Vnde intantum tenet Diab. & alligat & copulat ſibi peccatores & obſtinatos, quòd inter eos cõmunicantur idiomata tanquam inter caput &
membra: ita quòd homines damnati nominãtur nomine capitis ſui Diaboli Ideo Chriſtus appellauit Iudam Diabolum. Io. 6. cum dixit. Vnus ueſtrum Diab. eſt. Item Eſaiæ. 14. alloquitur ipſum Nabucodonoſor ſub noie diaboli dicens. Quõ cecidiſti Lucifer, q mane oriebaris? Item Ezec. 28. Alloquitur regem Tiri eodem modo dicens. Tu ſignaculum ſimilitudinis in delitiis paradiſi fuiſti: Item econuerſo Diab. appellatur homo ſub noie mẽbrorum ſuorum quãdoq. ut Matth. 13. Inimicus homo hoc fecit. Item pſal. 55. Miſerere mei Deus qm̃ cõculcauit me homo. i. Diab. Sed aduertendum quòd in ſynagoga Satanæ nõ ſunt niſi mali, in eccleſia autem Chriſti miſcentur multa membra Diaboli cum bonis, & dicuntur membra Chriſti ſimulata, q̃ in ſecreto ſunt hęretici, hypocritæ. Eſt iterum aduertendum, quòd ſicut omnes perfectiones & uirtutes prius uerificanẽ de Chriſto, à quo primo deriuantur, & ex cõſequenti de eius membris fidelib. ita pari ratione omnia mala prius intelliguntur & uerificantur de Diabolo, à quo deriuantur & ſugeruntur, & ex cõſequẽti de membris, in quib. & per q̃ Diabol. operatur. Vnde illud, Principes perſecuti ſunt me gratis: prius intelligitur de diabolis inſtigatoribus, & ex cõſequenti de tyrannis & hæreticis & malignis &c. quos Diab. inſtigat contra iuſtos & fideles. Item pſal. 51. per Doech, primo intelligitur Diabolus infeſtator et excitator. Et ex conſequenti intelliguntur omnes tyranni perſecutores eccleſiæ, et omnes maligni, et ſuſurrones, et ſeminatores zizaniæ.

Nona clauis.

NOna regula eſt de ſpecie et genere ſiue de toto et parte. Vnde cum pars ſit aliquid totius, multotiens recipit denominationem totius, et econuerſo, per ſynecdochen aut per metaforam. Et ſic quandoque in ſcriptura cum nominatur una ciuitas, intelligitur totum regnum, aut tota prouincia, et quandoq; totus mundus cum dicitur memor ero Raab et Babylonis, intelligitur totus populus gentilis. Et ſic Aegyptus, et Sodoma, et Gomorra, ponitur pro toto populo maligno, ut patet in epiſtola Iudæ. Et ſic per iudæam et Hieruſalem, intelligitur tota eccleſia, ut ait Hiero. ad Marcellã. Item hoc non ſolum intelligitur de toto, et parte
in

A in loco. ſed etiam in tpe, ut Apocalyp. 19. cum dicitur. ꝙ Angelus ſiue Chriſtus alligauit ſatham & diabolum. M. annis, hoc intelligitur per longum & magnum tempus. Hęc etiam regula intelligitur in numeris, ut cum dicitur in Apocalyp. 14. Vidi ſupra mõtem Sion. 144. M. ubi ponitur numerus determinatus pro indeterminato. Item Gen. 4. Quicunque occiderit Cain ſeptuplum punietur .i. multipliciter. Ibidem. Septuplum dabitur ultio de Cain. de Lamech uero ſeptuagies ſepties. i. multo pluries. Item Matth. 18. ait Chriſtus Petro. Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties .i. infinites. Verumtamẽ aduertat lector, quòd tales numeri non ponuntur ſine ſacramento. Vnde eſt aduertendum quòd licet hęc regula contineatur ſub ſequenti, tamen melius eſt quòd fiat regula ex
B parte expreſſa propter magna ſacramenta & difficultates quę continentur & inſurgunt ex talibus locutionibus &c.

Decima Clauis.

DEcima & ultima regula eſt de tropo & grãmaticalibus figuris. Ad cuius euidentiam eſt aduertendum, ꝙ licet omnes ſpecies tropi & ſchematis reperiãtur in ſacra ſcriptura, & maxime in libro pſalmorum, tamen aliqua maxime in hac regula ſunt notanda, eo ꝙ magis frequentantur & maiorem afferunt difficultatem. Quarum prima eſt hyſteron proteron, quę cãtur in ordine narrationis, de qua Tichonius fecit ſpecialem regulam. Nam ſępe in ſacra ſcriptura quędam narrantur in eodem ordi
C ne quo geſta ſunt, ſed quandoque per anticipationem, aut poſtpoſitionem, aut per interpoſitionem, quę dicitur parentheſis, aut per recapitulationem, aut per ſuppletionem. Vnde totum ſecundum capitulum Gen. ponit̃ ꝑ recapitulationem & ſuppletionem eorum, quę pręnarrata ſunt in primo capitulo de ipſo Adam. Item omnia quę ſcribuntur in libro Deutero. ponuntur ꝑ recapitulationem. Item omnia quę ſcribuntur in duobus libris Paralipomenon, ponunt̃ partim per ſuppletionem eorum quę omiſſa ſunt in libris Regum, & partim per recapitulationem. Et ſic eſt dicendum de ſecundo libro Macab. quę ſunt quędam ſuppletiones eorum quę omiſſa ſunt in primo. Item pſal. 87. per anticipationem prius narrãtur, quę geſta ſunt in deſerto, quam ſigna quę facta ſunt in ęgypto, D
vt ibidem patebit. Et ſic in ſcriptura eſt ualde attendendum in ordine narrationis: ſi dicantur res anticipando, aut recapitulando, aut interponendo. In ſecundo loco huius regulę eſt ualde notanda figura quę dicit̃ metonymia, quia quãdoque, imo frequenter, ponitur contentum pro continente, & econuerſo, et artifex pro artificiato & econuerſo & effectus pro cauſa, & econtra, & abſtractũ pro concreto & ecõtra. Itẽ in ſcriptura multum frequentatur metafora, quia fit nominis tranſlatio rõne proprietatis. ut. Non arabis cum boue & aſino. Et ſic ſimplex homo dicitur agnus. Item frequentatur ſineptoſis in pſalmis, quando mutatur perſona. ut pſa. 4. Cum inuocarem exaudiuit me Deus iuſtitię meę, ĩ tribulatione dilataſti mihi. Sed in- E
ter cęteras figuras frequentatur allegoria, quando vnum ad literam dicitur; & aliud intelligitur. Et ſic tota ſcriptura ueteris teſta. eſt allegorica, quia non ponitur gratia ſui, ſed gratia noui teſta ut dictum eſt in quinta regula. Ad cuius clariorem euidentiam eſt notandum, prout dictum eſt in quinta regula, quòd omnia geſta uete. teſt. non erant gratia ſui, ſed erant quędam figurę, & picturę, & ſigna, & exemplaria, & parabolę reſpectu noui teſta. inquantum figurabant & ſignificabant, & notificabant, & exemplificabãt & comparabant aliqua alia futura myſteria in nouo teſt. Et ideo proceſſus & diſcurſus, quẽ facit intellectus fidelis & catolicus à teſtamento ueteri in nouum, tanquam à figura ad ſuum figuratum, & à ſigno ad ſignatum, & ab exemplari ad exemplatum, & à parabo F
la ad ſuam ueritatem euangelicam, dicitur proceſſus & diſcurſus allegoricus. eo quòd allegoria eſt tropica & conuerſa locutio ab uno ad alterum, quando per unum aliud intelligitur. Ex quo patet quòd talis argumentatio & diſcurſus allegoricus, reducitur ad quartam ſpeciem argumentationis, quę fit ꝑ exemplum. quatuor. n. ſunt ſpecies argumẽtationis. ut patet in Topicis. & in principio libri Poſteriorum. ſ. ſyllogiſmus, enthymema inductio, & exemplum. Et ideo talis diſcurſus allegoricus dicitur argumentatio exemplaris, inquantum extenditur & ampliatur à rebus uet. teſta. ad myſteria noui teſta. tanq̃ à figura ad figuratum, & à ſigno ad ſignatũ, & à parabola ad ueritatem, & ab exemplari ad exemplatum, & à propoſitionibus ad con

cluſio-

A clusionẽ. Et tali modo argumentationis ſ. allegorico & exemplari, frequenter uſus eſt Xp̄s, diſputando cõtra Iudæos inferendo ueritates euãgelicas ex geſtis vet. teſ. tanquam ex figuris & ſignis & parabolis & exẽplis, ꝓcedendo à figura ad figuratum, & à ſigno ad ſignatum. unde Matth. 12. ꝑ myſterium Ionæ profetæ probauit myſteriũ ſepulturæ & ſuæ reſurrectionis, cũ dixit. Generatio praua & adultera ſignũ quærit, & ſignũ nõ dabitur ei, niſi ſignũ Ionæ ꝓfetæ, ſicut. n. Ionas ſtetit tribus diebus. & tribus noctibus in uẽtre Ceti, ita erit filius hominis in uentre terræ. Ita ꝑ aduentũ reginæ Auſtri ad audiendã ſapientiã Salomonis &c. ꝓbat Xp̄s & arguit aduentũ populi gentilis ad fidẽ euangelicã audiendã. Et ſic vtrobiq; arguit Xp̄s à figura ad figuratum, quod ipſe declarat dicens, & ecce

B plusq̃ Ionas & Salomon hic, quaſi dicat, illi fuerunt figura mei. Ita à figura ad figuratum arguebat Chriſtus Luc. 10. qñ per miſſionẽ Heliæ ad uiduam in Sareptã, & ꝑ ſanationẽ Naamã Syri a lepra, ꝓbauit cõuerſionẽ & baptiſmũ populi gentilis. Ita ſuã mortẽ & paſſionem & uniuerſalem redemptionẽ allegoricè ꝓbauit Xp̄s, qñ dixit: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium hoīs. Ioan. 3. Item Chriſtus docebat Scribas & fariſæos, ut procederẽt allegoricè in ſcripturis à figura ad figuratum, cum dixit. Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniũ perhibẽt de me q̃a Moyſes de me locutus eſt. Ioan. 5. quaſi dicat, ꝙ omnia ſacrificia & legalia fuerunt data in figuram mei. Itẽ tali argumentatione allegorica uſus eſt Ioan. euãgeliſta qñ dixit. Facta ſunt aũt hæc

C ut ſcriptura impleretur, os nõ cõminuetis ex eo. Ioan. 19. Item hoc genere allegoricæ argumentationis frequentiſſimè utit Apoſtolus, maximè primæ ad Cori. 10. qñ dicit. oẽs patres noſtri ſub nube fuerunt, & in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari &c. Itẽ ad Galatas 4. ꝑ Sarã uxorem Abrahæ, & ꝑ Agar ancillã probat duo teſtamenta, & per Iſaac, probat populum chriſtianũ eſſe filiũ promiſſionis, & ꝑ Iſmael ꝓbat populum Iudaicum poſt Xp̄m eſſe filiũ carnis tm̃, & foras eiectũ cum ſynagoga matre ſua. Et ꝑ iſtum diſcurſum allegoricum probat Apoſtolus per totã epiſtolã ad Hebræos oia ſcr̃a, & ſacra, & ſacrificia ueteris legis fuiſſe data in figurã de Xp̄o & noſtra redemptione. Et hoc genere allegoricæ argumentationis utuntur oẽs doctores

catolici. Eſt ẽt ulterius aduertendũ ꝙ non ſolum Xp̄s & oẽs Apoſtoli & euãgeliſtæ uſi sũt hoc genere allegoricæ argumentationis in ſcriptura uete. teſt. ſed ẽt ipſe Dauid in ſuis pſalmis. nã pro maiori parte procedit profeticè à figura ad figuratũ, & à ſigno ad ſignatum: nam adducit geſta patriarcarum & profetarum & myſteria legis Moyſi, non gratia ſui, ſed inquãtum erãt ſigna & figurę, & ꝓut in eis præuidit in duplici ſpũ futura myſteria de Chriſto & eccleſia, & ſic allegoricè ꝓcedit à figura ad figuratum, ut patebit p oẽs pſalmos & maxime ps. 17. & 77. ubi manifeſtè dicit, Aperiã in parabolis os meũ, loquar propoſitiones ab initio. ubi per tranſlationẽ tabernaculi ab Effraim in Hieruſalem, & ꝑ tranſlationem ſacerdotii à filiis Heli in Samuelem, & per trãſlationem regni à Saul in D

Dauid, probat & infert profetice translationem regni & ſacerdotii à ſynagoga in Xp̄m & eccleſiã, ut patebit ibi. Et non ſolũ Dauid, ſed etiã Eſaias & cæteri profetæ procedunt frequenter iſto diſcurſu allegorico, inquantum prædicũt futura myſteria de Chriſto & eccleſia, prout præuiderunt ea in ſpiritu, in geſtis ueteris teſt. & in quibuſdam ſignis & figuris. Ex quibus patet, ꝙ argm̃ allegoricum ſumens principium ex myſteriis vete. teſt. licet nõ ſit efficax cõtra Iudæos, ꝑꝑ contrariã indiſpoſitionem, eo ꝙ occecauit eos, malitia eorum, ne intelligãt ſacramẽta Dei clauſa in litera: tñ eſt efficaciſſimũ quãtum ad ueritatem in ſe, & quo ad nos, q̄bus datum eſt noſſe myſterium regni Dei clauſum in litera ueteris teſta, Vnde quia ſpiritusſanctus qui illuſtrauit mentes apoſtolorum & doctorum E

vt cognoſcerent illa myſteria in ſcriptur. uete. teſt. figurata, & per profetas uaticinata in Chriſto & eccleſia eſſe cõpleta, idem illuſtrauit mentem Dauid ſpiritu pcofetico ut cognoſceret eadẽ myſteria in Chriſto & eccleſia eſſe cõplenda. de q̄bus myſteriis ꝓfeticos condidit pſalmos. Ideo ex his patet ꝙ licet lumen euãgelicum fuerit clarius & perfectius in 12. Apoſtolis & doctoribus, q̃ lumen profeticum in profetis, tamen ex parte rei, eadem eſt ueritas & certitudo. nam ſicut Apoſtolis fuerunt certa geſta euangelica quò ad ueritatem eſſe cõpleta, ita eadem geſta fuerunt certa & credita, ipſis profetis eſſe cõplenda in Chriſto. Et iõ Dauid in ſuis pſalmis prædicit frequenter & prænunciat futura myſteria de Chriſto & eccleſia ꝑ verba de præterito F

to

A to pp certitudinem profetiæ, oſtendens illa eſſe certiſſima in veritate. ac ſi iam tunc fuiſſent cōpleta, & iſtum modū ſeruāt etiam cæteri profetæ, prout dictum eſt in tractatu primo. Ex quib. oibus patet qualiter argumentū factum p diſcurſum & proceſſum allegoricū à figura ad figuratum, aut à ligno ad ſignatū, & à parabola vet. teſt. ad ſuā veritatē euangelicā ſibi correſpondentē, licet nō ſit efficax cōtra cecos Iudæos, tñ eſt efficax inter catolicos fideles, quibus datum eſt noſſe myſteriū regni Dei, vt dictū eſt. Sed eſt iterū aduertēdum, quòd intellectus fidelis dupliciter diſcurrit à ſcriptura vet. teſta. ad nouū. vno modo allegoricè à figura ad figuratū, eo modo quo dictum eſt. Scdo modo p expreſſa promiſſa literaliter, allegādo promiſſiones expreſſe factas in vet. teſt. & profetias profetarū: ſicut frequēter faciunt euāgeliſtę.

B vt Ecce virgo cōcipiet. Matt. 1. Itē oēs etiam iſtæ decē regulæ ſiue claues poſſunt reduci ad numerū ſeptenarium, iuxta numerū ſeptem ſigillorū, eo quòd ſexta & ſeptima regula reducuntur ad quintā, de ſpiritu & litera, & nona regula reducitur ad x. & ſic manent ſeptē principales claues ad aperiendū ſeptē ſigilla libri uet teſt. Et ideo oēs nouē regulæ ſupradictæ poſſunt reduci ad iſtā x. regulā: qa oia dicūtur ſub aliqua grāmaticali & tropica figura: uel ſub aliquo tropo ſiue typo. Ex oib. ſupradictis patet qualiter, prudēs lector debet uigilāter attēdere in quolibet pſalmo quā ,ppoſitionē ,pfeta Dauid nobis aperiat, ſiue aperiendam proponat. Et ex quo myſterio accipiat & ſumat parabolā & propoſitionē ad profetādū & faciendū pſal. & à qua figura, ad quod figuratū allegoricè

C procedat & diſcurrat. Et in uirtute cuius principii, & p quā regulā pſalmus ſit exponendus & intelligendus. Et in tali expoſitione quæ concluſio euangelica inferatur & eliciatur. i. quod myſterium de Chriſto & eccleſia explicetur in ipſo pſalmo, aut quæ corda pſalterii euangelici pulſetur, quod idem eſt.

Tractatus quartus.

QVantum ad quartū tractatū, eſt primo notandū, quòd utriuſq. iuris profeſſores doctores nō ſolū ad uitandā prolixitatē, ſed etiam pp neceſſitatē faciunt ſpecialē tractatum & rubricam de Verborū ſignificationibus. Non ergo minus, imo magis neceſſarium arbitratus ſum antequam deueniam ad expoſitionem pſalmorum pmittere ſpecialem tractatū de nominū ſignificationibus: quæ maximè in ſacra ſcriptura, & in hoc libro pſalmorum frequentantur. ne multiplex iteratio in quolibet pſalmo legētibus inferat tędiū. Ad cuius euidentiā eſt aduertendū, quòd in tota ſacra ſcriptura uete. teſ. & maximè in pſal. aut Deus loquitur populo, aut populus loquitur ad Deū, aut Meſſias loquitur ad patrem orans & petēs ſalutē pro ſe & pro populo ſuo. Et quādoq; populus qui loquitꝰ ad Deū, aut petit Meſſiam redemptorē, aut petit legē iuſtificantem. ſ. euāgelicam: aut cōqueritur de Diabolo & membris eius perſequentib. eum. Et ſic frequēter fit ſermo de Deo & Meſſia in lege promiſſo, & de populo Dei, & de locis in quib. Deus dicitꝰ habitare, & de locis in quib. habitabat, & fit frequens ſermo de lege promiſſa, & de Diabolo & mēbris ſuis, ſiue de populo diaboli. & ſic frequentanꝰ ſeptē genera nominū in hoc libro, & etiam in tota ſacra ſcripturā vete. teſta. ſ. nomina Dei, & nomina populi Dei, & nomina localia Dei, & nomina localia populi Dei, & noīa legis: & nomina diaboli & populi eius. Quorum ſignificationes ſunt diſtinguēdę & explicādę in hoc tractatu: in quo erūt. v. capitula. Nā in primo determinabit de ſignificationib nominū Dei & Meſſiæ. In ſecūdo de noibus populi Dei. In tertio de noibus localibus Dei & populi ſui. In quarto de noibus legis. In quinto de nominibus diaboli & populi eius. Quantū ergo ad primū eſt notandum, quòd licet ſm Hieronymum ad Marcellam Hebræi decem nominibus nominent Deū: tamen duo ſunt nomina Dei quæ maxime apud eos frequentātur. ſ. El & Adonai, El enim ſignificat vniuerſaliter & cōiter Deū. ſ. intelligibilē & ſpeculabilem & nō ſenſibilē. Eſt verū quòd reperitur multotiens Eloim in plurali in ſcriptura, tamen ſemper cū verbo ſingularis numeri. Vt in principio creauit Eloim cœlū & terrā. Sed dicunt Iudæi & maximè Rabbi Moyſes quòd Eloim eſt ęquiuocū ad Deū ſingularem & pluralē. Sed hoc dicunt ex ignorātia, nōpercipientes ſacramentum literæ. Nā ibi Eloim nō ſtat ſubſtātiuè, ſed actiuè. ſicut nos dicimus: diui creaūt cęlum & terram. i. tres pſonæ diuinæ. i. tota trinitas, ſiue Deus trinus & unus creauit cęlū & terrā: ad denotandum quòd oēs, tres pſonæ cōcurrunt ad

A creandum cœlum & terram: quia opera tri-
nitatis ſunt indiuiſa ab extra, & talia ſunt ex
tpe producta. Nam opera trinitatis ab intra
ſunt diuiſa & æterna: ſicut productio ſiue
generatio filii, et productio Spiritusſancti.
Et ideo per hoc voluit ibi Moyſes explica-
re ꝙ creatio eſt operatio totius trinitatis ad
extra facta ex tpe. Et ſic Eloim ibi nō ſonat
Deos: ſed tres diuinas pſonas in una eſſen-
tia et ſubſtantia. Et ſic in plerisq; locis ſacrę
ſcripturæ ponitur Eloim non notificando
pluralitatem ſubſtantiarum, ſed pſonarū.
Et ideo ubicunq; ponitur Eloim ſemper ap
ponitur uerbum numeri ſingularis, eo ꝙ ta-
lis actus eſt eſſentialis. Et ideo interpretes
tam græci, quam latini, ubicunq; inuenerūt
in Hebræo Eloim, traduxerūt Deus in ſin-
gulari. Sed quia pagani appellant etiā Deos
B Idola ſua, ideo ad differentiam falſorū Deo-
rum multotiens in ſcriptura dicitur Deus
exercituū, Deus cœli, et Deus Iſrael, ad de-
notandum quòd iſte ſolus eſt uerus Deus,
et Dii gentium ſunt demonia. Secundo mo-
do Deus in ſcriptura dicitur Adonai, ſed re-
peritur ſcriptum dupliciter. Vno modo per
proprias literas. ſ. Aleph, Daleth. Alio mo-
do cum quatuor literis, ſ. Ioth, Het, Vau,
He, q̄ quidem literæ, licet non ſonent tale
nomen, tamen Hebræi vbicunq; reperiunt
nomen iſtarum quatuor literarum, ſemper
pronunciant Adonay, quod quidem nomē
ſic ſcriptum ſignificant et denotat in Deo
quatuor effectus ineffabiles et incomprehē-
ſibiles. ſ. omnipotentiam, et ſapientiā, miſe-
ricordiam, et iuſtitiam: iſta enim quatuor
ſunt nobis incōprehenſibilia. Nam primo
C dicitur. Potens es domine, et non eſt qui reſi
ſtat tibi. De ſecundo. Sapientiæ eius non eſt
numerus. De tertio. Miſerationes eius ſup
omnia opera eius. De quarto autē. Iudicia
Dei abyſſus multa. Et ſic dicunt quòd hoc
nomen Tetragrammaton ſignificat Deum
ineffabilem, eo quòd importat iſta quatuor
ineffabilia. Sed omnes interpretes tàm græci
quàm latini vbicunq; reppererūt Adonai,
ſcriptum tàm per iſtas quatuor literas, quā
per proprias literas, ſemper traduxerunt
Dominum: ſed forſan melius fuiſſet appo-
ſuiſſe aliquam differentiam, tum propter
ſacramentum, quod hoc nomen Tetragrā-
maton importat: tū quia hoc nomen Ado-
nai ſic ſcriptum, nō poteſt poni niſi pro ipſo
Deo. Sed quando ſcribitur propriis literis
poteſt indifferenter ſignificare Dominum D
terrenum vel ipſum Deum. Sic ergo eſt di-
cendum quòd hæc ſupradicta duo nomina
Dei. ſ. Ely ſiue Eloim et Adonai ſunt nomi-
na Dei magis frequētata in ſcriptura. Sed no
mina Meſſię ſunt multo plura. nam plurib.
nominibus Meſſias in lege promiſſus ſcribi
tur et nominatur. ſ. Deus, Dn̄s, Tetragram-
maton, verbum dn̄i: Nomen dn̄i; Salutare
Dei: Dextera Domini, Brachium dn̄i, San-
ctus Dn̄i: Sanctus ſanctorū: Iuſtus: Hæres:
Rex Sacerdos: Chriſtus: Filius Dei: Dauid:
Meſſias. Et ſic oībus ſupradictis nominibus
nominatur Meſſias Chriſtus: quorū q̄dam
ſunt ſibi naturaliter propria, et q̄dam ab ef-
fectu, vt patet. Nam naturaliter eſt Deus
et filius Dei et Dn̄s: ſed ab effectu dicitur ſa
lutare et dextera Dei. Vnde Chriſtus Meſ-
ſias in aliquibus locis ſcribuntur et appela- E
tur Deus, vbi Iudæi non poſſunt cōtradice-
re: imo confunduntur confiteri myſterium
trinitatis perſonarum diuinarū: ut pſal. 44.
Sedes tua Deus in ſeculū ſęculi: propterea
unxit te Deus Deus tuus oleo letitiæ: per
quod denotatur myſteriū trinitatis. ſ. Deus
vngens, et Deus unctus: et Spiritusſanctus
intellectus per oleum quo filius ungitur,
quò ad humanitatem. Item Meſſias etiā vo-
catur Deus Eſaiæ. 45. Tu es Deus abſcondi-
tus. Item. 48. Dominus miſit me et ſpiritus
eius, hæc dicit Dominus Deus tuus ſanctus
Iſrael. Item Zac. 2. Dominus miſit me ut
profetarem uobis, utrobiq; enim Meſſias di
citur Deus et Meſſias. Nam Meſſias inter-
pretatur miſſus. Item Meſſias in lege promiſ
ſus multotiens in ſcriptura ſcribitur ſub no- F
mine Tetragrāmaton .i. cum illis quatuor
liter per quod ſolus Deus intelligitur: ut
Hier. 23. In diebus illis ſuſcitabo Dauid ger
men iuſtum. Et hoc eſt nomen quod uoca-
bunt eum, Dominus iuſtus noſter. Itē thre.
4 Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus
captus eſt in peccatis noſtris. Item Eſa. 9. Vo
cabitur magni conſilii angelus, dn̄s Deus
fortis. Vtrobiq; ponitur ſub nomine Tetra-
grammaton, quod ſoli Deo conuenit, et in
hoc manifeſte conuincuntur Iudæi, quia
Meſſias nō ſolum nominatur Deus, ſed etiā
Adonai. Item dicitur etiam uerbū dn̄i. pſal.
104. Miſit uerbum ſuum et ſanauit eos. Itē
dicitur, Nomen domini. ut Domine dn̄s no
ſter quā admirabile eſt nomen tuum in vni-
uerſa terra. Et Eſaiæ. 3. Ecce nomen domini

uenit

A venit de longinquo. Itē 62. Vtinam dirumperes cœlos & manifeſtares nomen tuū. Sed quare Chriſtus dicitur nomen domini, declarabitur pſalmo 8. Item dicitur verbū Dei patris i. diffinitio. Nam diffinitio explicat totam eſſentiam diffiniti, ideo dicitur oratio quid eſt eſſe rei ſignificās. Vnde intellectus concipiens eſſentiam rei, ſiue rem per ſua eſſentialia format cōceptum diffinitiuū, ideo græci conceptum ſiue diffinitionem eſſentialem appellant logon, id eſt uerbum, ſed nomen notificat rē per ſuos effectus. Et ſic dicitur candela à candendo, & lucerna à lucendo, & indumentum ab induendo, vt inquit Ariſtoteles 7. Metaſ. Ex his ſequitur, quòd Chriſtus vere dicitur uerbum dei, & nomen dei. Dicitur enim uerbum dei, quia eſt de tota ſubſtantia & eſſentia patris, & ſic explicat

B totam eius eſſentiā, quia eſt primus & æternus conceptus patris, quo intelligit ſe pater, & in quo ſunt omnes diuinæ perfectiones & ideæ æternæ, ad quarū exemplar omnia ſunt creata, & ſic Chriſtus inquantum Deus, verè dicitur verbū, quia eſt dictum à patre, & per quod loquitur pater, & etiam Chriſtus inquantum homo dicitur verbū, quia per ipſum nobis locutus eſt pater, nam ſicut per verbū locutus eſt ad extra, omnia creando, quādo dixit, fiat lux, ita poſtea per idem uerbum incarnatum, locutus eſt nobis ferendo legem euangelicam, & ſic utroque modo Chriſtus dicitur uerbum patris. Item dicitur nomen domini dei patris, inquantū nobis notificauit quatuor mirabiles effectus ipſius patris poſtquā fuit incarnatus. ſ. omnipotentiam in miraculorum operatione, &

C quando expoliauit infernū, & reſurrexit, ac aſcendit in cœlum. Secundo notificauit ſapientiam patris in datione legis. Tertio miſericordiam in ſua paſſione: Quarto iuſtitiam ſiue iudiciariam poteſtatem in ſua aſcenſione, quæ magis oſtendetur in generali iudicio. Et ideo Chriſtus propriè dicitur nomē dn̄i Tetragrammaton notificās iſta quatuor ineffabilia de patre, quæ omnia comprehenduntur ſub hoc nomine Ieſus. Vnde hoc eſt nomen quod Deus nō reuelauit patribus veteris teſtamēti, quia ſolus Chriſtus debebat ipſum nobis reuelare. Ideo cum tanto affectu Patriarchę & profetę deſiderabant vt veniret nomen domini, ſcilicet Ieſus, quia hoc eſt nomen dn̄i Tetragrammaton, cuius interpretationem nullus potuit ſcire vſque ad aduentum Chriſti, nam ille quatuor literæ.

D ſ. Ioth. he. vau. he. reddunt ſonum huius nominis Ioth het ſua. i. Ieſus. Nā Ioth het ſua hebraicè idem eſt quod ſaluatio, ſiue ſaluator latinè. Ideo Hier. ubicunq; reperit Ioth het ſua in hebræo tranſtulit Ieſus, uel ſalutare in latinum, & hoc in pleriſque locis, rectè ergo Chriſtus appellatus eſt Ieſus, quod eſt nomen dn̄i. Itē propter ſupradicta Chriſtus etiā in ſcriptura dicitur dextera Dei & brachium dn̄i, eo ꝙ pater per ipſum operatus eſt quatuor ſupradicta ineffabilia. Item Chriſtus dicitur hæres, inquantum recuperauit hæreditatem Dei, ſcilicet genus humanum de poteſtate diaboli, tāquam filius primogenitus patris. Item dicitur ſanctus ſanctorum, quia iuſtus & caput omnis ſanctitatis & gratiæ à quo omnes gratiæ deriuantur ad ſua membra. Item dicitur rex, quia hæ-

E res patris. Itē dicitur ſacerdos, quia ſeipſum ſacrificium pro omnibus obtulit, & omnia ſacramenta eccleſiaſtica conſtituit. Item dicitur Chriſtus, quia oleo letitię donorum ſpiritusſancti, non ad mēſuram, præ cæteris eſt vnctus, tāquam caput, ut ab eo deſcenderet unctio ad ſua membra per participationem. Et ſic fit unus Chriſtus myſticus ex capite & mēbris. Etiam communicantur idiomata, Nā tota eccleſia cum Chriſto dicitur unus Chriſtus. Eſt uerū ꝙ analogicè dicitur hoc nomē Chriſtus de Chriſto capite & de eccleſia. Nam prius dicitur de Chriſto uero capite, & ex conſequenti de corpore myſtico, & etiam de quolibet fideli tanquam de menſura & menſurato. quia Chriſtus eſt menſura omnium fidelium in iuſtificando. Itē Chri-

F ſtus dicitur etiam Dauid. Hiere. 30. Seruient domino deo ſuo, & Dauid regi ſuo. Item Oſeæ 3. Reuertentur filii Iſrael & quærent dominum Deum ſuum, & Dauid regē ſuū. Vnde Chriſtus tripliciter dicit̄ Dauid: uno modo, quia erat futurus de genere Dauid ſecundum carnē ſibi promiſſus, ſecundo quia in multis, Dauid fuit figura Chriſti pro maiori parte: tertio propter nominis interpretationem, quia Dauid interpretatur manus fortis, quod propriè Chriſto conuenit. Et ideo quando ponitur Dauid in titulo pſalmorum, non intelligitur profeta Dauid tanquā actor pſalmi illius, ſed intelligit̄ Chriſtus qui loquitur, uel de quo fit locutio in illo pſalmo. Sic ergo eſt dicendum ꝙ quotieſcunq; in pſalmis & cæteris partibus ſcriptu-

A tę ponitur Deus ſiue dñs, qñque intelligit pater ſiue tota trinitas, & qñque intelligitur Chriſtus Meſſias ut patebit in ſuis locis, ſed oĩa alia noĩa ſupradicta.ſ.uerbũ dñi; Nomẽ dñi, ſemper verificantur de Chriſto Meſſia in lege promiſſo, & adhoc intendat lector.

In ſecundo capitulo huius quarti tractatus exponunẽ noĩa populi Dei, quæ magis in ſcriptura frequentantur, quę ſunt iſta. ſ. Iacob, Iſrael, ſemen Abrahę, filii Abrahę, ſiue Iſrael, ſiue Iacob, filii Dei, populus Dei, vinea domini, ciuitas Dei, conſilium & congregatio iuſtorum. Eccleſia Dei, ſiue domus Dei, quod corpus myſticũ ſiue hoĩem myſticũ aut Chriſtũ appellamus. De quibus p ſingula eſt dicendũ. Ad cuius euidentiam eſt aduertendũ ꝙ dicunt Iudęi, ꝙ totus populus Dei dr̃ Iacob & Iſrael, & ſemẽ Abrahæ, eo ꝙ ſecundum carnem deſcendit ab iſtis. Et
B ſic dicunt ꝙ nos temere uſurpamus nomen Iſrael, & Iacob, cum deſcendamus à populo gentili. Sed hoc eſt irriſoriè dictum, nã tunc tota generatio Arabum per mundum diffuſa diceretur ſemen Abrahæ, cum deſcendat ab Abraham ſecundum partem per Iſmael. & magna pars populi gentilis, qui deſcendebat per Eſau, à quo deſcẽdebant Syri & Idumęi gentiles & idololatrę. Et ideo eſt dicendum ſecundum Aug. contra Fauſtũ, & 16. de Ciui. Dei c. 2. ꝙ multa nomina ſunt impoſita antiquis patribus vet. teſt. quæ non ſunt impoſita à caſu nec humana volnntate, ſed ſolo Dei pręcepto & inſpiratione, inquantũ illi fuerunt imago & figura Chriſti & eccleſię, quia omnia cõtingebant illis in figura:
C Et ſic ipſum Abraham appellauit Abrahã. i. patrẽ multarũ gentiũ, inquantum in ſemine eius erant oẽs gentes benedicendę, & omnes erant futuri filii eius ſecũdum promiſſionẽ, & ſic Sarai vocauit Saram. i. riſum. eo quòd in Iſaac facta eſt repromiſſio de Chriſto futuro. qui debebat afferre riſum & gaudium uniuerſo mundo. Gen. 18. & ideo quia in Iſaac facta eſt de Chriſto repromiſſio, eius filii per Iſaac deſcẽdentes dicti ſunt filii repromiſſionis. Cęteri autem dicti ſunt filii carnis, rurſus Gen. 25. quia facta eſt repromiſſio in Iacob, & non in Eſau: ideo filii Iacob dicti sũt filii repromiſſionis. Et filii Eſau filii carnis, ſic tàm filii Iſmael, q̃ filii Eſau pdiderunt & amiſerũt nomẽ filiationis Abrahę in ſcriptura, quod fuit figuratum primo in Iſmael, qui fuit eiectus de domo Abrahę cum Agar ancilla mr̃e ſua, ſecundo in Eſau, D
quẽ Iacob expulit primo de uentre Rebeccę tenẽs plantã eius. Per hoc fuit figuratum ꝙ filii promiſſionis ipſius Abrahę & Iacob debebãt eiicere iudęos filios carnis de domo & eccleſia Chriſti in aduentu ſuo, & illis reprobatis et eiectis, filii promiſſionis qui ſunt chriſtiani debebãt ſuccedere & poſſidere hęreditatem promiſſam ipſi Abrahã & Iacob. Hoc ergo pręuidens Rebecca in ſpiritu vocauit illũ Iacob i. ſupplantatorẽ et luctatorẽ. Propter duo ergo Iſmael et Eſau cũ filiis ſuis amiſerũt filiationẽ Abrahę. Primo quia fuerũt de domo eiecti, ſecundo quia nõ ſecuti sũt religionẽ Abrahę de cultu unius Dei, imo declinauerũt ad idola. Et intantũ Iſaac dicit filius Abrahę, inquãtum manſit in domo & ſecutus eſt religionẽ patris. Et ſic dicẽdo de Iacob reſpectu Eſau. Eadem ergo ratione Iudęi moderni amiſerunt filiationem Abrahę et Iacob, q̃a eiecti ſunt ab eccleſia, et non ſecuti ſunt religionẽ Abrahę nec Iacob, quia nõ receperũt nec coluerunt Chriſtũ illis promiſſum et expectatũ. et ſic chriſtiani manẽt ueri filii Abrahę et Iacob ſecũdũ repromiſſionẽ. Primo, quia eiecerunt Iudęos de domo et ventre eccleſię. Secundo, quia imitati ſunt Abrahã et Iacob recipiẽdo ipſum Chriſtũ illis pmiſſum et expectatũ. Tertiò, quia ſunt benedicti et regenerati in Chriſto qui eſt ſemẽ Abrahę, Iudęi autem, quia nõ ſunt bñdicti nec regenerati in Chriſto, ideo falſò dñr filii et ſemen Abrahę. Itẽ rurſum, quia Eſau vendidit primogeniturã ipſi Iacob pro cibo carnali, ideo non meruit habere hęreditatem, imo Iacob ſucceſſit in hęreditate et nomine filiationis. Per q iod fuit figuratũ ꝙ nos debebamus ſuccedere Iudęis in bonis ſpiritualibus. q̃a nobis primogeniturã uendiderũt pro bonis tẽporalibus, qñ Chriſtũ contẽpſerunt, et ſic perdiderunt nomen filiationis ſimul cũ primogenitura. Itẽ per hoc ꝙ Iacob ſurripuit benedictionẽ dum Eſau iuit ad venandum cibos, fuit figuratum qualiter nos debebamus ſurripere benedictionẽ redemptionis et beatitudinis, dũ Iudęi vadunt poſt bona tẽporalia contemnentes bona ſpiritualia Chriſti et eccleſię. Et ſic eccleſia ſucceſſit in hęreditate, et benedictione, ſynagoga repudiata ſequente bona temporalia, et cibos cerimoniarum. Ex quo patet quòd eccleſia Chriſti uerè dicitur Iacob, quia ſupplantauit, et eiecit ſynago-

B

E

A nagogam de ventre, & ſurripuit benedictionem, & ſic ſupplantauit eam. Et ſic manifeſtè patet etiam ꝙ Iacob non eſt nomen naturæ, ſed nomen gratiæ ex dono Dei. Et ideo filii carnis ipſius Iacob non merentur dici filii eius in ſcriptura, quæ quidem ſcriptura nõ ſequitur carnem, ſed gratiam & ſpiritũ, & ſic nos ſumus veri Iacob, & filii eius. Item rurſus, quando Iacob rediens de Meſopotamia luctatus eſt cũ Angelo, nec uoluit ipſũ dimittere vſq; quò benedixit ipſum, & tunc Angelus vocauit ipſum Iacob Iſrael, & cętera. Gen. 32. Vbi notantur ſeptem myſteria. Primo quia Iacob tranſiuit vadum Iaboth. Secundo vidit Deum in forma viri. Tertio luctatus eſt cum Deo & tenuit ipſum fortiter. Quarto emarcuit neruus eius femoris ſiniſtri, & manſit claudus pede ſiniſtro. Quin-
B to fuit benedictus & dilectus à Deo. Sexto mutauit Deus ſibi nomen Iacob in Iſrael. Septimo vocatum eſt nomen loci illius Fanuel, id eſt facies Dei, eo ꝙ in eo vidit dñm facie ad faciem & ſalua facta eſt anima eius. Per quæ quidem ſeptem myſteria figuratiua, pręuidit Iacob in ſpiritu alia ſeptem myſteria futura de Chriſto & eccleſia. Nam per primũ præuidit qualiter nemo poterat peruenire, nec intrare in eccleſiam Chriſti niſi tranſiret vadum baptiſmale. i. per ſacramentũ baptiſmi. Per ſecundum autem præuidit qualiter filius Dei erat incarnandus, & debebat apparere mundo in forma humana. Per tertiũ vero præuidit & figurabatur qualiter filii Iacob baptizati debebant recipere Chriſtum, & tenere ipſum fortiter per fidem. Per
C quartum vero pręuidit in figura qualiter filii Iacob erant diuidẽdi in duas partes, quarũ vna debebat manere clauda, deuiando & claudicando à veritate legis, non recipiẽdo Chriſtũ in lege promiſſum, altera autẽ debebat manere recta, Chriſtum & ueritatẽ legis recipiendo. Per quintum autẽ pręuidit qualiter ille populus, qui Chriſtum erat recepturus, debebat ab eo benedici per eccleſiaſtica ſacramenta, & dirigi per legem euangelicã. Per ſextum vero præuidit qualiter omnes q in Chriſto erant regenerandi & benedicẽdi & dirigendi, debebãt vocari nomine Iſrael. Per ſeptimũ tandem præuidit in figura qualiter in ſola eccleſia Chriſti erat Deus videndus facie ad faciem per fidem, & maximè in ſacramento Euchariſtiæ, & in ſola eccleſia erant fideles ſaluandi, per hoc quod dixit, vidi dñm facie ad faciẽ, & ſalua facta eſt anima mea. D Ex ſupradictis patet ꝙ Iacob non dictus eſt Iſrael ſecũdm carnẽ & natiuitatem carnalem, ſed ſm ſpiritũ & regenerationem & benedictiõnẽ ſpiritualẽ, & ideo filii Iacob qui non receperunt benedictionẽ, & baptiſmum, & regenerationem Chriſti; non ſunt Iſrael, nec filii ſecundũ ſpiritũ, ſed ſecundũ carnem tantum, & nõ ſecundum fidẽ, ratione cuius nõ dicuntur veri filii Iſrael & Abrahæ, quia pp fidẽ utiq; ſortitus eſt tale nomẽ, & facta eſt ſibi repromiſſio de Chriſto futuro, & de hæreditate eiuſdẽ. Et ſic patet ꝙ Iacob, & Iſrael, & ſemen Abrahæ non ſunt noĩa naturæ nec carnis, ſed gratiæ & pmiſſionis: ideo conueniunt ſoli eccleſię Chriſti. Et ſic patet qũo populus chriſtianus eſt verus Iſrael, eo ꝙ habet ſupradictas ſeptẽ cõditiones. Nã Iſrael interpretať vir videns Deũ B facie ad faciem. vt legitur ibidem, & etiã Iſrael interpretatur princeps fortis cum Deo, vel directus à Deo, vel bñdictus à Deo. Et ſic cum populus Chriſtianus videat Deum per fidẽ & receperit Chriſtum, & teneat eũ fortiter, & eſt benedictus & confortatus per eccleſiaſtica ſacramenta, & directus per legẽ euangelicam: ideo verè dicitur Iſrael. Et per cõſequẽs populus iudaicus falſò dicitur Iſrael, cũ nullam ſupradictarum cõditionum habeat, imo totum oppoſitum fecit, quia nõ ſolũ nõ recepit Chriſtũ, ſed & ipſum crucifixit, & ſic non videt Deum, imo manet cecus & maledictus. Nec etiã poteſt dici Iacob, ſed Eſau. Primo quia eiectus ab utero eccleſiæ, ſecundo quia uendidit primogeniturã nobis, tertio quia amiſit benedictionẽ ſãctorũ. Ex quibus patet ꝙ populus Chriſtianus verè dicĩť Iacob & Iſrael, & ſemẽ Abrahę ſe- E cundũ promiſſionẽ & imitationẽ. Vnde occecationem illius populi reprehendit Eſa. 6. Cũ dñs dixit, occeca cor populi huius & aures aggraua. Item 42. Quis cęcus niſi ſeruus meus? & ſurdus niſi ad quẽ nuncios miſi? Et quis cęcus niſi qui uenundatus eſt? Itẽ 43. prædicit populum gentilem hęreditaturum nomen Iacob et Iſrael dicens. Ab oriẽte adducã ſemẽ tuũ, et ab Aquilone congregabo, dicã Aquiloni, da: et Auſtro noli phibere, affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terræ, et omnes qui inuocãt nomen meũ et gloriã meã, formaui eũ et creaui et feci eũ, educ foras populũ tuũ, oẽs gentes cõgregatæ ſunt ſimul et collectę ſũt tri-

A bus. Item 44. Noli timere ſerue meus Iacob & rectiſſime Iſrael quem elegi, effundam aquam ſuper ſitientem, & flumina ſuper aridam. Et iſte dicit, domine ego ſum, & ille vocabitur nomine Iacob, & hic ſcribet manu ſua domino, & in nomine Iſrael aſſimilabitur. Item ibidem 65. Dimittetis nomen ueſtrum hæreditarium, & uocabo ſeruos meos nomine alio. Ex ſupradictis patet ꝙ populus iudaicus debebat amittere nomen Iacob & Iſrael, & manere cecus, & populus gentilis debebat ſuccedere in nomine & hæreditate & uocari nomine Iacob & Iſrael, & manu, & ore, & ſcripto profiteri Deum, & Meſſiã in lege promiſſum. Ex quibus patet ꝙ eccleſia Chriſti, & populus chriſtianus eſt uerus Iacob, & uerus Iſrael, & uerum ſemen Abra

B hæ, ſicut probat apoſtolus per epiſtolam ad Roma. Item populus chriſtianus dicitur ciuitas dei, inquantum eſt cõcors fideliũ multitudo, conſenſu unius legis euangelicæ, & unius fidei & caritatis ſociata. Item dicitur eccleſia inquantum eſt congregatio fideliũ. Item dicitur corpus myſticum, inquantum iungitur uni capiti Chriſto per fidem & caritatem. Item dicitur unus homo myſticus, inquãtum peregrinatur ab Adam uſque ad Chriſtum in primo & in ſecundo aduentu. Item dicitur uinea domini, quia ab Adam uſque ad ultimum electum, quot ſanctos germinauit, tot palmites protulit ſecundũ Gregorium. Et etiam quia Chriſtus expreſſit ex ea uinum ſacramentorum in ſuo aduentu. Ex ſupradictis patet ꝙ ubicunque in ſcriptura, & maxime in pſalmis ſcribitur &

C ponitur Iacob, aut Iſrael, aut ſemẽ Abrahæ, aut ciuitas Dei, aut domus Dei, aut Hieruſalẽ, aut Sion, aut uinea dñi, ſemper intelligiẽ eccleſia fidelium Chriſti, quia omnia illa nomina poſita ſunt in ueteri teſtamento in figura Chriſti, & eccleſiæ, ſiue populi Dei, quia omnia figurabant & ſignificabãt iſtam præſentem eccleſiam. Cauſa etiam quare tota eccleſia Chriſti dicitur Iſrael & Iacob, ſiue filii Iſrael, eſt. Nam omnes nos deſcendimus ab apoſtolis per generationem ſpiritualem, & ſic ſumus filii apoſtolorum ſecundũ ſpiritũ, ſed illi ſunt filii Iacob ſiue Iſrael ſm carnem & ſpiritum, ideo nos dicimur Iſrael & Iacob, ſiue filii Iſrael, & ſemen Abrahę ſecundum ſpiritum. Vnde ſicut ille populus fuit continuatus à Iacob uſque ad apoſtolos per generationem carnalem, ita populus chriſtianus & eccleſia fidelium continuabitur à Chriſto & apoſtolis uſque ad iudiciũ, per generationem ſpiritualem. D

In tertio capitulo exponuntur nomina localia ipſius Dei & populi eius. Ad cuius intellectum eſt notandum ꝙ quinque ſunt nomina locorum, quæ maximè in pſalmis frequentantur, in quibus deus dicitur habitare. ſ. arca dñi, tabernaculum domini, templum domini, mons domini, & cœlum. Vnde Arca eſt quam dñs præcepit fieri ꝑ Moyſen in mõte Sinai ex lignis Sethim, ut patet Exod. 27. & 37. In qua conſiderantur, quatuor, ſcilicet materia ex qua facta erat, quia ex lignis Sethim, ſcilicet Cypreſſi imputrefactibilis. Secundo ibi erant repoſitæ duæ tabulæ diuinæ legis. Tertio uirga Aaron. Quarto Vrna ipſius Mannæ, ut ait Apoſtolus ad Hebr 9. In quibus quatuor figurabaẽ perſo E na Chriſti qui eſt Deus & homo, rex, & ſacerdos. Nam per lignũ Sethim notatur humanitas, per Manna diuinitas, per legem uero regnum, per uirgam autem ſacerdotium figurabatur. Et ideo arca domini per prius uerificabatur de ipſa humanitate & perſona Chriſti, quam de cæteris, eo ꝙ in ea habitat uerbum per unionem perſonalem. Secundo Arca dñi uerificatur de ſacramento euchariſtiæ in quo Chriſtus habitat, & continetur realiter & ſacramẽtaliter, & fit unum ſacramentum ex Chriſto, & accidentibus ſacramentalibus. Tertio uerificatur de beata uirgine, in cuius utero uirginali Chriſtus 9. menſibus habitauit. Quarto uerificatur de tota eccleſia fideliũ, in qua Chriſtus habitat per myſticam unionem, quam ſibi uniuit, & deſponſauit indiſſolubiliter per fidẽ, F quam ex lapidibus uiuis fabricauit. Quinto uerificaẽ de qualibet anima iuſti, quã deus inhabitat per gratiam. Sexto uerificatur de qualibet eccleſia materiali in qua Deus habitat per ſpiritualem dedicationẽ, eo quòd eccleſiæ fabricantur & dedicantur ad miniſtranda eccleſiaſtica ſacramenta, & diuina officia celebranda. Septimo Arca dñi uerificatur de cœlo empyreo, in quo deus habitat per gloriam. Ex quibus patet ꝙ Arca, analogicè dicitur de iſtis 7. ſm prius & poſterius per ordinẽ, ſm ꝙ in eis maiorẽ habet unionẽ. Et ideo Arca dñi per prius uerificatur de humanitate aſſumpta, quia perfectius habitat in humanitate aſſumpta q̃ in cæteris, q̃a perfectius unitur ei, & ideo magis beatificat

illam

A illá, quá cætera tabernacula, & ſic Arca Dñi per ordiné verificaf de ceteris. Ité per cádé rationé Tabernaculú Dñi, & Téplú Dñi verificanf de ſupradictis p ordinem, ſm prius & poſterius. Ná tabernaculú, ſiue templú Dñi, primo figurabat humanitaté Xpi. Et ideo primo de illa verificatur. Et ideo Chriſtus corpus ſuum templú appellat. Io. 2. quádo dixit: ſoluite templú hoc & in triduo reædificabo illud. Et ideo ſubdit euangeliſta: ꝙ hoc dicebat de templo corporis ſui. Ideo Dauid in toto illo exemplari, & tota illa deſcriptione tépli ſibi tradita á Spiritufáncto puidit in Spiritu totú myſteriú incarnationis, & fabricationis eccleſię: vt ipſe Dauid ait primo Paralippo. 28. ꝙ intellexit oia quæ erant in illo exemplari ſibi tradito. Ideo totum illud té-
B plum per Salomonem fabricatum veré fuit figura Chriſti ſm partes ſuas. Nam in illo templo erant tria, quia in medio erant ſanćta ſanćtorum, per quod figurabaf diuinitas quæ in Chriſto latebat, ſecundo erat in illo templo atriú ſacerdotii, p quod figurabatur anima Xpi: tertio erat ibi atriú populi p quod figurabatur caro Chriſti. Et ſic totú illud téplú recté figurabat perſoná Chriſti. Extra auté, cóiunćtum cú templo erat porticus templi, p quod figurabatur totú corpus myſticum eccleſiæ. Ex quo patet ꝙ templú Dñi in ſcriptura prius verificatur de humanitate Chriſti, & exinde de ſex ſequentibus per ordinem. Hoc idem eſt dicendú de tabernaculo quod fabricauit Moyſes. Quia prius verificatur de humanitate Xpi, & inde de cęteris ſex ſupradictis. Item per eandé rationé
C mós Dñi & cœlú per prius verificanf de humanitate Xpi, & exinde de cęteris. Ex quib. patet ꝙ quádo nos legimus iſta quinq; loca Dei in vet. teſ nó debemus ſiſtere in litera, quia nó ponútur gratia ſui, vt frequéter dićtum eſt, ſed vt figurabant ſupradićta ſepté loca ſpiritualia, in quibus Deus veré dicitur habitare, modis quibus dićtum eſt: & ſic ſpiritualiter & profetice ſunt exponéda ſupradićta quinque nomina localia Dei in ſacra ſcriptura: & in hoc cócordat Rabbi Moyſes Deuteronomii, titulo de pœnitentia capit. 8. dicens: ꝙ hoc eſt bonum, poſt quod nullú eſt bonum: & hoc deſiderarunt ſcire profetæ: quod bonum, multis vocauerunt nominibus, quæ ſunt: mons Dei: & locus ſanćtus eius. & locus ſanćtuarii, & via ſanćta: atria Dñi, Templú Dñi: domus Domini, & porta Domini. Item dicit ꝙ illud templum quod D deſcribit Ezechiel. 44. non eſt intelligendú de templo materiali, ſed Spirituali & cœleſti: ex quibus patet ſecundum iſtú ꝙ illa nomina locorú Dei non ſunt intelligenda ad literam de illo Templo materiali. In ſecúda parte huius capituli exponentur nomina localia populi Dei. Ad cuius intelligentiam eſt notandú, ꝙ nomina locorum in quibus habitat populus Dei, q̃ magis frequentátur in ſcriptura, ſunt quinque. ſ. Hieruſalé, Syó, Iudæa, terra Iſrael, & hæreditas Dñi. Vnde Hieruſalem eſt ciuitas ſita in monte ſyon. & mons ſyon eſt in Iudæa. ſ. in Tribu & ſorte Iuda. Et Iudæa eſt pars meridionalis totius terræ promiſſionis. Et ſic terra promiſſionis dicitur tota terra á Monte Libano, vſque ad Berſabé. Et á mari mediterraneo vſq; ad Eufratem, licet totam nunquam poſſederút, ut E patet Ioſue primo, & Iudicú tertio. Veruntamen eſt aduertendum ꝙ hæc nomina non ſunt impoſita iſtis locis á natura, nec á caſu: ſed ex Dei nutu & voluntate propter futura myſteria, quæ in ipſis locis erant futura & implenda: & hoc patet per eorum interpretationes. Nam Hieruſalem interpretatur viſio pacis, & Syó interpretaf Specula ſiue ſpeculatio, & Iudæa cófeſſio. Quæ quidé loca ſi ad literá ſumantur téporaliter, videf ꝙ falſo noíe nominenf. Nam in Hieruſalé nunquá fuit uiſa pax terrena & téporalis, ſed ſemp litigium, & maximé hodie ꝙ eſt ſubiećta infidelibus Et ideo eſt dicendú ꝙ ratio & cauſa quare patriarchæ & profetæ tantú cómendarunt, & deſiderarunt illá ciuitaté Hieruſalem & ſyon & Iudæam, non fuit propter ſitum, nec propter muros, ſed quia præuide F runt in Spiritu profetico, qualiter Chriſtus in lege promiſſus erat in illam terram & ciuitatem venturus, & in ea prædicaturus & miracula operaturus, & in móte Syon debebat inſtituere ſacramentú Eucariſtiæ, & in Hieruſalem moriturus, & ſepeliédus, et reſurrećturus: et in monte Syon Spiritúſanćtú ſup diſcipulos miſſurus, Et ideo qa Chriſtus rex pacis in illa ciuitate nos debebat Deo patri, per ſuum ſanguinem recóciliare, et pacificare, iuſté vocata eſt Hieruſalé. Ité quia Chriſtus rex pacis in illa Hieruſalé debebat fundare, et ædificare, et incipere ſuá eccleſiá in pace fundatam. Et per eandé rationem ille mons dićtus eſt Syon. i. ſpecula et cótemplatio: quia ibi apoſtoli debebant recipere Spi-

A ritum ſanctum, et dona gratiarũ per quę intellexerunt diuinas ſcripturas. Et per eandẽ rationẽ tota illa pars terræ dicta eſt Iudæa, ideſt cõfeſſio, quia in ea Xps erat naſciturus, et in ea Angeli debebant cõfiteri Chriſtum eſſe Deum, in ſua natiuitate cantãtes, gloria in excelſis Deo. Item quia ibi magis Chriſtũ cõfeſſi ſunt eſſe Deum et hominẽ, offerentes tria munera, et latria ipſum adorãtes. Et ſic patet ꝙ confeſſio de Chriſto in Iudæa facta eſt in ſua natiuitate, & in oblatione tẽpli per Symeonem, & Annam profeteſſam: poſtea ꝑ Apoſtolos & ideo ex diuina prouidentia cecidit illa terra in ſortẽ Iuda: & vocata eſt Iudæa, propter myſteria futura. Per eandem rationem tota terra illa dicta eſt terra promiſſionis, quia in ipſam erat venturus Chriſtus in lege promiſſus: & in ipſa genus humanũ
B debebat recipere repromiſſiones: & ſic etiam dicebatur hęreditas Dñi, quia in ea recepimus hęreditatem promiſſam. Et ideo dicit Hiero. in epiſtola de mãſionib. ꝙ cauſa quare patriarchæ & profetæ deſiderabant ſepeliri cum tanto affectu in terra promiſſionis, fuit quia præuiderunt in Spiritu ꝙ Chriſtus erat ibi moriturus, & ſepeliendus & reſurrecturus: ideo deſiderabant cũ illo reſurgere ad vitam immortalem. Et ſic putant multi doctores ꝙ Adam, & Abraham, & Dauid & multi ſancti vete. teſ. ſurrexerunt cum Xpo propter illam euangelicã ſententiã. Multa corpora ſanctorum ſurrexerunt cum eo. Ex ſupradictis patet ꝙ non à caſu, nec volũtate humana, nec propter naturã locorũ, fuerũt impoſita talia nomina iſtis locis, ſed ꝑꝑ diuina myſteria, quæ erant in eis futura, q realiter fuerunt in eis per Xpm cõpleta. Sed qa
C tota eccleſia Xpi incepit in illis locis, & fuit inſtituta in Hieruſalẽ, & exinde ꝑ totũ mundũ diffuſã, ideo per totã ſcripturam eccleſia Xpi noïatur his quinq; nominib. ſ. Hieruſalẽ, & Syon, & Iudæa, & terra promiſſionis, & hæreditas Dei. Nã eccleſia Xpi incepit in illa ſancta ſocietate Apoſ. & diſcipulorum q ſecuti ſunt Xpm ante paſſionẽ, & poſt reſurrectionẽ fuerunt cõgregati numero. 120. in monte Syon, vbi omnes receperũt Spiritũ ſanctum, vt patet Actuũ primo & ſecundo: quã ſocietatẽ & eccleſiã Chriſtus in pace fũdauit: quia nunquam venit ad eos quin diceret, pax vobis, vt patet per totum diſcurſum euangelicum, & maxime poſt reſurrectionẽ totus .n. teſaurus huius ſocietatis fuit pax. Vnde dixit eis Chriſtus. Pacem meam do D
vobis: pacem meã relinquo vobis. Vnde iſta ſancta ſocietas ſiue eccleſia egreſſa ab illa Hieruſalẽ, diſperſa eſt per totum orbẽ: ideo tota eccleſia verè dicitur Hieruſalem, quia ab illa ciuitate incepit, & ideo nomen eius retinet, ſicut flumina retinent nomen fontis vnde oriuntur. vnde Araxes ſic noïatur eo ꝙ fluit à montibus Arach ipſius Armeniæ, & Boryſthenes ſic noiatur per totũ, eo ꝙ oritẽ à monte Bory, qui eſt pars ipſius Rifæi. Et ſic pro maiori parte omnia flumina retinent nomina montiũ & locorũ à quibus oriunẽ. Propter duo ergo tota eccleſia Xpi dicitur & denominatur Hieruſalẽ. Primo quia ibi fuit conſtituta à Chriſto & incepta, & inde orta, & per totũ orbem diffuſa. Secundo propter proprietatem & nominis interpretationem, quia ipſa eſt viſio pacis, in qua ſola Chriſtus E
videtur per fidem. Per eandem rationem dicitur Syon, quia in ſola ipſa Chriſtus ſpeculatur & contẽplatur. Item per eandẽ rationẽ dicitur terra promiſſionis, & hæreditas Domini, quia in ſola ipſa recepimus promiſſiones factas de Chriſto: & recepimus hæreditatem hic per gratiã, & in futuro per gloriã. Et ſic eſt dicendũ ꝙ in ſacra ſcriptura iſta 5. nomina verificantur: primo de Xpo, ſecundo de eccleſia: nam Hieruſalẽ & Syon primo verificantur de pſona Chriſti & de eius humanitate: quia ipſa anima Chriſti primo videt Deũ per eſſentiã, & in ipſa humanitate videtur Deus in patria à beatis. Item pax primo reperitur in ipſa humanitate Chriſti, in qua totũ corpus cum magna cõcordia ſubiicitur & conformatur animæ, & anima Deo: ſecundo ex cõſequenti in tota eccleſia, quæ F
dicitur Hieruſalẽ propter rationes iã dictas. Tertio verificatur Hieruſalem de ipſa virgine Maria, quia in ea maximè viguerunt ſupradictæ conditiones viſionis, & pacis, & ordinis. Quarto verificatur de anima cuiuſlibet iuſti. Quinto verificatur de regno cœleſti. Et per eaſdẽ rationes ſecũdum ordinem, Syon primo uerificatur de Chriſto: ſecũdo de eccleſia. Et ſic eſt dicendum de hoc nomine Iudæa: & terra uiuentiũ, & hæreditas Domini. & etiam de hoc nomine cœlum: nã cœlum interpretatur clarum; & dicitur à claritate. Ideo prius uerificatur de Chriſto, ſecũdo de eccleſia: tertio de Virg. Maria: quarto de qualibet anima iuſti: quinto de cœlo Empyreo, ſiue de regno cęlorum, ſiue de cu

ria

A ria beatorum. Sed hoc eſt ſecundum ordinem ſucceſſionis: nam ſecundum ordine perfectionis, cœlum prius intelligitur & uerificatur de conſiſtorio trinitatis: ſecundo de tota illa eccleſia triunfanti, tertio de iſta militanti, quia illa eſt clara per gloriam, iſta per gratiam & fidem. Aduertat ergo diligenter prudens lector, quia iſta nomina non fuerũt impoſita illis locis gratia ſui, ſed ratione futurorum myſteriorum de Chriſto & eccleſia, ideo ad talē ſenſum ſunt exponenda. Vnde cum ho c cōcordat Rabbi Moyſes de Egyto in ſuo mor. vbi dicit ꝙ hoc eſt deſiderium deſideriorum quod cupiunt ſcire profetę, ſcilicet ſcire & intelligere ſignificationes nominum localium terrę promiſſionis, quia ꝑ Hieruſalem inferiorem, intelligenda eſt Hieruſalem ſuperior. Cum hoc etiam concordat illud quod legitur in gloſſa Bereſſith Raba,
B vbi per Talmudiſtas monetur quęſtio. An Deus, ſiue eius Meſſias cū venerit debeat eſſe acceptator perſonarum: ad quam quęſtionem reſpōdent, ꝙ abſit, imo Meſſias cum venerit, ſaluabit omnes confitentes Deum corde & opere, quia ſic ſcriptum eſt Hieremię. 60. In diebus illis ſaluabitur Iuda; id eſt omnes gentiles Deum confitentes qui dicentur Iuda, quia ſic ſcriptum eſt etiam Eſai. 49. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad fines terræ. Ex quibus patet quod nomina ſiue loca ſupradicta non ſunt intelligenda etiam ſecundum Hebręos ſolum ad literam, ſed ſpiritualiter pro tota eccleſia, à ſolis ortu vſque ad occaſum diffuſa. Vnde dicit Rabbi Solo. ſuper Zach. 9. ꝙ profetę non ſūt locuti niſi ad tempus Meſſię, quia nihil eſt ſcriptum in lege veteri gratia ſui, ſed omnia referuntur ad Chriſtum vt dictum eſt.

IN quarto capilulo exponuntur nomina diuinę legis. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ lex domini ſecundum ꝙ habet diuerſos effectus & reſpectus, ita diuerſis nominibus nuncupatur. Nam inquãtum eſt à Deo lata, & inquantum ligat & obligat hominem, dicitur lex Domini, ſed inquantum eſt à Deo prolata & ſcripta in tabulis, dicitur ſermo Domini: ſiue eloquium Domini, ſed inquantum prohibet mala fieri, dicitur pręcepta, ſiue pręceptum, inquantū aũt admonet bona fieri, dicitur mandatū, ſiue mandata. Sed inquantum eſt teſtificata à Deo & profetis, dicitur teſtimonium Domini. Sed inquantum per legem cognoſcimus voluntatem Domini, dicitur volũtas Domini. Sed D
inquantum fuit confirmata per mortē Chriſti teſtatoris, dicitur teſtamentum Domini. Sed inquantum iuſtificat obſeruantes, dicitur iuſtitię, ſiue iuſtitia Domini. Sed operationes quę fiunt ſecundum iuſtitiam, dicuntur iuſtificationes. Sed punitiones & pręmiationes quę fiunt per iuſtitiā, dicuntur iudicia Domini. Inquantum vero ducit & dirigit homines, dicitur via. Item inquantū eius ſcripta omnia ſunt impleta in Chriſto; dicitur veritas. Inquantū per legē ſumus liberati, dicitur miſericordia. Item inquãtum Deo pacificati, dicitur pax. Item dicitur arbor ſiue lignum vitę, & hoc metaforicè. Nam ſicut Adam colendo illam arborem vitę & comedendo eius fructum, iuxta pręceptū Domini fuiſſet pręſeruatus ab omni infirmitate & morte, & in tempore ſuo collegiſſet & adeptus fuiſſet immortalitatem, & poſt ma- E
gnū tempus tranſlatus eſſet in uitam meliorem ſecundum Auguſtinum, ita Deus poſt lapſum dedit homini hanc legem, loco illius ligni vitę, vt eam ſeruaret, & coleret, expectādo ex ea fructum vitę Et patres vete. teſt. eā ſeruarunt vſq; ad tempus Chriſti. Et ſic ex ea receperunt fructum in tempore ſuo, ſcilicet fructum redemptionis, & ſic eādē legem ſcd̃m veritatē colentes nos expectamus fructum glorię. Iſta arbor ſicut in primo aduentu Chriſti fecit fructum gratię, & noſtræ redemptionis, ita & in ſcd̃o aduentu faciet fructum glorię. Item lex Domini dicitur etiam vinea Domini. Nam ſicut vinea primo plantatur, & poſtea facit palmites & exinde vuas, ex quibus expreſſis in torculari, extorquet vinum in tempore ſuo, ita pariter Chriſtus in principio dedit legem naturę, quę fecit F
folia in Noe & Abrahā, & ſic incepit facere vuas in Dauid & ꝓfetis, quę maturę fuerunt in aduentu Chriſti. Ex quibus Xp̃s expreſſit & extorſit vinum, eccleſiaſticorū ſacramentorū in torculari crucis, & ex eadē lege veteri extorſit ueritatem euangelicā, quā nos colimus & obſeruamus, ex qua extorquemus & extorquebimus vinum glorię in die iudicii, & etiam in fine cuiuſlibet fidelis; ex quo patet, ꝙ lex diuina accōmodatè dicitur uinea dn̄i. Matthęi. 2. & 22 Quę data eſt nobis ad colendum. Item lex diuina dicitur etiam ſeges, nam ſicut frumentum primo ſeminatur, & poſtea creſcit in herbam & exinde in granum, & ultimo in area cum

A ventilabro ſeparatur granum à paleis,& gra
nũ reponitur in horreo ad ſuſtentandũ uitã
hominũ, paleæ vero cõburunt igni & proii-
ciuntur beſtiis ad comedẽdum, pariformiter
Deus in principio ſeminauit legem poſt la-
pſum in Adam & Abel,quæ creuit in hærbã
in Noe & Abrahã, & incepit facere ſpicas in
Moyſe,& incepit facere granum in profetis,
quæ quidem ſeges legis fuit matura in Xp̃o,
vnde dicit Chriſtus Lucæ. 9. meſſis quidem
multa.Itẽ Io.4.Aſpicite meſſes q̃m albæ sũt
ſed hanc meſſem Chriſtus meſſuit, & in ſua
area crucis triturauit,& uẽtilabro ſuo granũ
euangelicę ueritatis à paleis cerimonialium,
& cæterorum legalium ſeparauit,& granũ ſa
cramentorum & legis euangelicæ in horreo
eccleſiæ,pro nobis repoſuit,& paleas cerimo
nialiũ tradidit igni extinguibili, quia ceri-
B monias & cætera legalia totaliter reproba-
uit,& eiecit, & abdicauit.Et ſic, ſicut iam re-
cepimus granum ſacramẽtorum,nunc expe
ctamus granum gloriæ poſt hanc uitã.Iudęi
autem ceci & obſtinati adhuc comedunt fo-
lia cerimoniarum ſine fructu ,& bibunt ſiue
comedunt uinaceũ ſine uino,quod iã exinde
expulſum eſt,& ita comedunt paleas legaliũ
ſine grano tanquã beſtiæ Et ſic patet quomo
do lex diuina,ſiue ſacra ſcriptura nominatur
iſtis.20.nominibus,ſcilicet,lex domini, uer
bum domini,eloquium domini,ſermo domi
ni,præceptum,mandatum, teſtamentum,te
ſtimonium,iuſtitia,iudicium,iuſtificationes,
via domini,ſemita domini,veritas,miſericor
dia,pax,arbor,ſiue lignum uitæ,uinea domi
ni,ager,ſiue ſeges domini, & hoc ſecundum
diuerſos reſpectus & effectus, & ideo quan-
C docunque aliquod iſtorum nominum in ſa-
cra ſcriptura ponitur,ſemper eſt intelligen-
da lex diuina, quæ ſemper eſt diſtinguenda
ſecundum ſuas ætates,ut dictum eſt tracta-
tu. 3. regula. 7. veruntamen de unoquoque
iſtorum clarius dicetur in ſuis locis.

In quinto capitulo memorantur & expo
nuntur nomina diaboli,& populi eius magis
frequentata in ſacra ſcriptpra,vnde diabolus
dicitur quia diuiſus, quia ab initio in uerita-
te non ſtetit, ſed à Deo diſceſſit, & ſicut ipſe
fuit diuiſus,ita fuit etiam diuiſor, quia homi
nem à Deo per peccatum ſeparauit,& conti
nuè inter homines zizaniã ſeminauit. Mat.
13. & à ueritate diuinæ legis nos ſeparare co
natur. Secundo dicitur Sathanas. i. contra-
rius & aduerſarius, quia ab initio nobis ad-
uerſatur & inimicatur, & omni ueritati reſi- D
ſtit. Itẽ dicitur Peccator, quia ab initio pec-
cat q̃a mentitur. Ioan 6. Item dicitur Exter
minator Apocalyp. 9. quia hominem extra
terminos diuinæ uiſionis & beatitudinis eie-
cit,& continuè conatur extrahere.Item dici
tur Mors Apoc.6. quia hominem in mortẽ
deiecit& auctor mortis ipſe fuit,& ſic hęc sũt
nomina diaboli magis frequentata. Dicitur
etiam Belial & Leuiathã.Nã Belial interpre-
tatur aſcenſus ſiue ſuperbia,& Leuiathã ter-
ribilis & vaſtans. Sed nomina populi diabo-
li ſunt Sodomæ. Egyptus in epiſtola Iacobi:
eo ꝙ tales ſunt occecati in tenebris peccato-
rum. Item dicitur Babylon, quia confuſio.
Apocal.16. Quia inter membra diaboli non
eſt ordo,ſed horror, & cõfuſio,cũ omnes ſer
uiant vitiis & malis cupiditatibus, & ſic in
eis non ratio ſed ſenſualitas dominatur. Et E
ideo per talia nomina in ſcriptura communi
ter populus,ſiue membra diaboli, aut hæte-
tici & infideles et mali intelliguntur.

Tractatus Quintus.

IN quinto tractatu exponuntur generali-
ter & explicantur tituli pſalmorum. Ad
cuius intellectum eſt notandum ꝙ titu-
lus in pſalmis eſt cum ſacramento occulto
aliquid ſignificans deſcriptio, unde per hoc
quòd dicitur deſcriptio, denotatur ꝙ in tali
titulo deſcribuntur aliqui termini,ſiue quòd
talis fit per aliquos terminos.Per hoc autem
quòd dicitur aliquid notificans, denotatur
quod illi termini ponuntur ad aliquid noti-
ficandum.Per hoc autem quòd additur cum F
aliquo ſacramento,denotatur ꝙ illi termini
includunt aliquod ſacramentum de Chri-
ſto & eccleſia.Item ſecundum alios, Titulus
in pſalmis eſt quorũdam terminorum ſacra
mentum pſalmi continẽtium annotatio,quę
quidem deſcriptio idem ſignificat cum ſupe
riori.Et ideo eſt notandum quòd ſex præno
tantur in titulis pſalmorum, nam talis titu-
lus,aut notificat nomen pſalmi, aut perſonã
aliquam,aut materiam pſalmi, aut modum
cantandi,aut inſtrumentum cum quo canta
bantur illi pſalmi,aut tempus in quo canta-
bantur. Nomina autem pſalmorum ſunt o-
cto ſcilicet pſalmus,canticũ,hymnus,intel-
lectus ſiue eruditio,oratio, alleluia,pſalmus
cantici, canticum pſalmi. Pſalmus dicitur
quaſi ſermo laudatorius.Et ſic omnes gene-

A raliter dicuntur pſalmi. Canticum dicitur in quantum cantabatur voce humana. Hymnus autem dicitur inquantum dicit laudem Dei cum lætitia. Alleluia dicitur inquantum continet laudes Dei ſimpliciter. Vnde dicit Rabbi Abenazara in prologo huiuſmodi, quòd hæc eſt differentia inter hymnum,& alleluia,quia hymnus dicit ſimpliciter laudem, ſed alleluia dicit laudem ſimul cum Deo.Nam allelu,idem eſt quod laudate.ſed,ia,idem eſt quod deus.i.laudate Deũ. Et ſic alleluia includit ſimul Deum cum laude.Sed iſta ſunt ſatis friuola, quia hoc idem dicit hymnus, niſi quòd addit lætitiam. Sed alleluia dicitur inquantum in illo pſalmo narrantur beneficia Dei.Intellectus uero,ſiue eruditio dicitur inquantum ille pſalmus continet aliquod myſterium profundum à
B ſpirituſancto profetice reuelatum.Oratio dicitur inquantum in illo pſalmo fit aliqua petitio. Canticum uero pſalmi dicitur inquantum ille pſalmus cantabatur ſimul cum inſtrumento muſico. Sed erat iſta differentia. Nam quando Chorus cantorum incipiebat primum uerſum pſalmi, & inſtrumentum ſonabat uerſum ſequentem, tunc dicebatur canticum pſalmi. Sed quando inſtrumẽtum incipiebat pſalmum,&chorus ſequebatur ſecundum uerſum,tunc dicebatur pſalmus cãtici. Et ſic patet quòd iſta octo ſunt nomina pſalmorum in titulis prænotata & non plura. Secundo prænotatur quandoque in titulis aliqua perſona.Sed illa perſona poteſt eſſe triplex. Nam quandoque prænotatur & præſcribitur perſona actoris ipſius pſalmi; vt quando dicitur pſalmus Dauid.Quando-
C que autem in perſona cantoris ut cum dicitur ipſi Aſaf ſiue filiis Core.Quandoque uero perſona de qua eſt pſalmus, ut cum dicitur In Salomone,uel Doech pſalmo.51.Tertio in titulo quandoque prænotatur materia de qua eſt pſalmus, ſiue ex qua eſt pſalmus:ut cum dicitur, cum Dauid fugeret à facie Abſalon.Quarto prænotatur quandoque in titulo modus cantandi, ut cum dicitur,in finem,ſiue ad uictoriã, ſiue ſuper octauam, quia tunc unus chorus conabatur ſuperare alium in eleuatione uocis. Sed hoc non fiebat ſine ſacramento, ut patebit ſuis locis. Quinto quandoque in titulo prænotatur inſtrumentum cum quo pſalmus cantabatur, vt cum dicitur,In organis Dauid.Sexto quãdoque in titulo prænotatur & notificatur tẽpus in quo pſalmus cantabatur, ut cum dici- D
tur pro torcularibus, ſiue prima aut quarta ſabbati. Sed omnia iſta non fiebant ſine ſacramento ut patebit, & dicit Rabbi Abenazara quòd quando in titulis ponitur ad uictoriam,ſiue in finem,aut canticum, ſemp præ notabat aliquod futurũ. Item dicit Camhy. in prologo huius libri quòd omnes pſalmi q intitulantur ad uictoriam,ſiue in finem,ſiue in organis, loquuntur de Meſſia, & ſemper denotant aliquod myſterium profundum. Item dicit ſecundo, ꝙ Dauid fecit omnes pſalmos qui ſunt ſine titulo. Item dicit tertio ꝙ Dauid non ſolum fecit pſalmos in perſona ſui, ſed etiam in perſona aliorum: ſcilicet in perſona Adam hariſon i. primi hominis,& in perſona Moyſi. Vnde quando dicitur oratio Moyſi uiri Dei,non ponitur ibi Moyſes ꝙ fecerit pſal. 3. ſed ꝙ fecit Dauid pſal- E
mum illum in perſona ipſius Moyſi,inquantum introducit ipſum ad loquendum. Et ſic eſt dicendum de pſalmo. 17 qui intitulatur in Salomone.Et ſic dicimus nos ꝙ multi pſalmi ſunt facti in perſona illius qui introducitur ad loquendum. ſicut in pſal. 3. & 15. & 20.& multi facti ſunt in perſona eccleſiæ ſiue corporis myſtici,ut eſt pſa 5.Et multi sũt facti in perſona ipſius Adæ cum ſua poſteritate fidelium,ut eſt pſalmus.6.& 11.Et ideo debet diligenter aduertere lector quæ perſona introducitur ad loquendum in quolibet pſalmo,& cuius eſt uox ſiue locutio,quia aliter non poteſt haberi uera intelligentia pſalmi. Et etiam præter perſonam actoris pſalmi,eſt prænotãda & ualde conſideranda perſona introducta ad loquendum in pſalmo,ſicut in comœdiis & tragœdiis prænotantur F
& conſiderantur perſonæ introductæ, quia nuſquam loquitur auctor. Ex quo patet ꝙ omnes particulæ in titulis poſitæ ſunt ualdè notandæ,quia nulla ponitur ſine magno ſacramento.Nam ubicunq; ponitur in finẽ,pnotatur ꝙ ille pſalmus dirigit nos in Xpm, qui eſt finis legis. Et ſic Dauid per illũ pſalmũ dirigebat illũ populũ in Xpm Meſſiã futurũ,quiã in illo pſalmo loquebatur profeticè de Chriſto futuro,quem ille populus tanquam finẽ illius legis expectabat, in quem tendebat & peregrinabatur. Item ſunt ẽt attendenda & conſideranda inſtrã muſicalia quæ nominãtur in titulis & in pſalmis, quæ ſunt.7.Cymbalũ,Tuba.Quorum quodlibet nõ ponitur ſine ſacramẽto, immo ſignificabat

A bat aliquod myſteriũ futurũ de Chriſto & ec
cleſia. Nã Pſalteriũ eſt inſtr̃um muſicale qua
drãgularis figuræ altera parte lõgiori hñs de
cẽ cordas principales. Per qđ ſignificabať mi
ſticè lex euãgelica, q̃ primo eſt quadrãngula
ris, quia per quatuor euãgeliſtas fuit ſcripta
& teſtificata. Quorũ duo ſunt maiores de ui-
ſu. ſ. Ioãnes, & Metthæus: & duo minores de
auditu. ſ. Lucas, & Marcus. Itẽ ſecũdo ꝙ lex
euangelica haber decẽ cordas. ſ. quæ cõtinet
in ſe decẽ euãgelica myſteria. ſ. primo myſte
riũ trinitatis. Scđò myſterium incarnationis,
& natiuitatis. Tertiò myſteriũ prędicationis.
Quartò myſterium miraculorũ operationis.
Quintò myſteriũ mortis, & paſſionis. Sextò
reſurrectionis. Septimò aſcenſionis. Octauò
ſpiritusſancti miſſionis. Nonò gentiliũ voca-
tionis & totius eccleſiæ cõgregationis. Deci
B mo futuræ glorificationis. Hæc sũt decẽ cor-
dæ pſalterii euãgelici. Et hoc dř pſalteriũ de
cacordũ figuratũ per illud pſalteriũ materia
le cũ quo cantabantur pſalmi leg. ve. Itẽ lex
euãgelica dř ẽt moraliter pſalteriũ decacor-
dũ, inquantũ continet decẽ præcepta mora-
lia. Et ſic in hac eccleſia militãti cõtinuè can
tamus pſalteriũ morale per obſeruãtiã decẽ
præceptorũ. Sancti uero in cœlo cantãt pſal-
teriũ anagogicũ decẽ fructuum, & gaudiorũ
gloriæ & fœlicitatis. Itẽ citara q̃ eſt triangu-
laris figuræ, Primo ſignificabat myſteriũ tri-
nitatis. ſ. tres penſonas diuinas in una ſubſtan
tia & eſſentia. Secũdo ſignificabat vnã eccle
ſiã ſcptã triplici nutu. ſ. fidei, ſpei, & caritatis.
Nã in tota lege euangelica nihil percipitur
niſi quid credendũ, quid agendũ, quid ſperã
dum. Item ſiguificabat anagogicè ſtatum fu
C turæ beatitudinis, quæ conſiſtit in uiſione, &
tentione, & fruitione. 24. cordæ ipſius citaræ
triangularis ſignificabant 24. ſeniores cantã
tes, Sanctus, Sãctus, Sãctus, in cõſpectu agni.
Itẽ tertio tympanũ ſignificabat myſterium
paſſionis Chriſti ſpiritualiter, quia fuit pcuſ
ſus. Itẽ quartò per organũ, ſpiritualiter ſigni
ficabatur myſteriũ reſurrectionis. Itẽ quin-
to per chorũ ſignificabatur myſteriũ glorifi-
cationis. Sextò per tubam ſignificabatur my
ſterium aſcenſionis. Septimò p cymbalum ſi
gnificabatur myſteriũ uocationis gentilium
& congregationis in vnam eccleſiam. Ideo
quando Dauid aut ſacerdotes in templo can
tabant pſalmos cũ pſalterio decem cordarũ,
nihil aliud intelligebant niſi uocare Chriſtũ
vt veniret in carne ad implenda illa decem

myſteria euangelica. Et ſic eſt dicendum de D
cæteris inſtrumẽtis. Nos autem iã cantamus
pſalterium euangelicum agendo gratias pro
beneficiis illis iã receptis. Ex quibus patet, ꝙ
quando ponuntur in pſalmis, & memoranť
talia muſicalia inſtrumenta, non debemus ſi
ſtere in litera materiali, ſed tranſire ad ſen-
ſum ſpiritualem, & ad myſteria euangelica
quæ ſignificabant illa materialia inſtrumen
ta. Item quando in pſalmis, ſiue in titulo ali-
cuius pſalmi ponitur aliquod tẽpus, in quo
cantabantur, puta pro torcularibus, aut prò
dedicatione templi, tunc debemus recurrere
ad myſteria illarum feſtiuitatum, puta quid
ſignificabant futurum in nouo teſtamento.
Et ſic ſunt exponendi tituli. & etiam pſalmi
illius tituli, prout latius patebit in ſuis locis.
Vlterius eſt tertio notandum quòd in Pſal-
terio. 70. interpretum præter titulos com- E
munes, reperiuntur quidã particulares titu-
li ſcripti in rubeo, qui dicuntur diapſalmata,
& hoc ſub nu 7. Et hoc in medio quorundã
pſalmorum, & qnandoque in principio. De
quo diapſalmate nulla eſt certitudo apud He
bræos, immo inter ſe multipliciter diſcordãt.
Nam quidã dicunt, ꝙ eſt mutatio metri. qui
dam aũt ꝙ eſt cõmutatio ſiue pauſatio can-
tus. quidam vero ꝙ eſt mutatio ſententię.
Sed hoc non placet beato Hieronymo in e-
piſtola ad Marcellam. Sed dicit ꝙ vbi Gręci
habent diapſalma, literis rubeis, Hebręi ha-
benr Sela quod ſignificat ſemp. Et ſic Aqui-
la vbicunq; reperit Sela ſic ſcriptũ, ipſe tra-
duxit ſemper. 70. vero & Symmachus & Teo
docion traduxerunt diapſalma. Sed beatus
Hieronymus ſequens Aquilam tranſtulit,
ſemper, in Latinum in ſua traductione. Sed F
in veritate nullam videtur importare ratio-
nem. Nam quaſi in infinitis verſibus pſalmo
rum reperitur hoc aduerbium ſemper, vbi
non ſcribitur diapſalma, tali, modo, literis
rubeis, quia ſolum reperiuntur. 7. diapſalma
ta, ſic in rubeo ſcripta in medio pſalmorum.
Er quandoque bis aut ter in eodem pſalmo.
Et ideo Aug. aliter dicir. vnde dicit: quod ſi-
cut ſympſalma dicitur continuatio pſalmi
apud Gręcos, ita diapſalma dicitur diuiſio
pſalmi, ſiue manifeſtę ſententię. Nam mani
feſtè videtur ꝙ vbi ponitur diapſalma, eſt di
ſtinctio, ſiue mutatio ſententię in eodem
pſalmo. Et ſic Caſſiodorus ſequendo ſenten
tiam Auguſtini, vbicunque reperit diapſal-
ma ſemper fecit diuiſionem in literas ſui cõ-

A menti,& in ſententia. Sed licet hoc ſit bene
&verè dictum,quia diapſalma realiter ſigni
ficat diuiſionem pſalmi,tamen adhuc poſi-
tio Auguſtini non euacuat totam cauſam
huius myſterii, quare hoc nomen diapalma
prępõatur,ſiue interponatur literis rubeis,
ſiue alterius coloris. Et ideo eſt aduertendũ
ꝙ ſi bene inſpexerimus titulos pſalmorum,
potius pro maiori parte denotant modum
cantandi,quàm materiam. Nam Dauid qui
ordinauit diuinum cultum in tabernaculo,
& diſtribuit pſalmos in propriis feſtiuitatib.
& ſic intitulauit eos ſicut eccleſia nunc inti-
tulat hymnos appropriatos ſingulis feſtiui-
tatibus: & præcepit Dauid ut cantarentur
illi pſalmi cum cæteris inſtrumentis ſignifi-
cantibus myſteria contenta in illis pſalmis.
Et ſic in titulo pſalmi memorabat inſtrumẽ
B ta determinata,cum quibus pſalmi cantabã
tur. Et etiam explicabat modũ cantandi ut
ſupradictum eſt, ut unuſquiſq; chorus ſci-
ret ſecũdum uices ſuas,quem pſalmum de-
beret cantare in qualibet feſtiuitate, & per
quem modum: & talis modus quandoque
explicatur in titulo. Et ſic Dauid intitulauit
pſalmos,ſicut Terentius intitulauit ſuas co-
mœdias,explicando modum cantãdi, & ꝑ-
ſonas,& inſtrumenta cum quibus cantabã-
tur, cum dicitur Acta ludis megalenſibus
duabus tibiis &c. Item Dauid quandoq; di-
uidebat pſalmum quem cantabat chorus in
ſua feſtiuitate,& accipiebat unã particulam
pſalmi abſciſam,alteri feſtiuitati accõmoda-
tam& appropriatã,quã uocabat diapſalma.
Et cantores in medio pſalmi ubi fiebat talis
diuiſio, ſcribebãt diapalma in rubeo, ut co-
C gnoſceretur diuiſio & diſtinctio illius parti
culæ. Et ſic repeniuntur. 70. diapſalmata,id
eſt diuiſiones in toto pſalterio ſm ritũ can-
tandi,qui fiebat tũc in templo Salo Quẽmo
dũ etiam nos ſeruamus in aliquib. pſalmis,
quia de toto pſalmo accipimus quãdoq; ali
quam particulã, & cantamus illã in aliqua
hora. Nam de pſa,30. accepimus ſex primos
uerſus.ſ.In te Dñe ſperaui. Et ſic relicta ſe-
cunda parte pſalmi cãtamus primã particu-
lã in cõpletorio. Et ſic prima particula pro-
priè dicitur diapſalma i. partitio ſiue diuiſio
pſalmi. Et ſic etiam excerpimus & abſcindi-
mus duos ultimos uerſus de pſal. 79.ſ. Dñe
refugium,& dicimus eos cum Gloria patri.
poſt Præcioſa in cõſpectu Dñi ad primam.
Et ſic illa particula & abſciſſio pſalmi dicitũ
diapſalma: & ſic etiam pſal. 118. Beati im- D
maculati in uia, qui habet. 22. octonarios, di
uidimus in ii. partes ponẽdo duos octona-
rios in qualibet parte,& ponimus eos in pri
ma, & tertia, & ſexta, & nona horis. Quæ
quidem partitiones dicuntur diapſalmata.
Et ſic patet quid eſt diapſalma. Item per op
poſitum etiam eccleſia latina facit aliqua
ſympſalmata.i. continuationes multorum
pſalmorũ. Nã quandoq; dicit duos pſalmos
ſub uno Gloria patri: ut in laudibus dicimus
Deus Deus meus: & Deus miſereatur no-
ſtri, ſub uno Gloria patri. Et poſtea in fine
dicimus tres pſalmos.ſ. Laudate Dominum
de cęlis:& Cãtate domino, & Laudate dñm
in ſanctis eius, ſub uno Gloria patri. Et iſta
talia dicũtur ſympſalmata, ſiue apopſalma
ta.i.continuationes, ſiue appoſitiones diuer E
ſorum pſalmorum. Itaque ſicut diapſalma
eſt diuiſio, ſiue partitio pſalmi. Ita per oppo
ſitum ſympſalma, ſiue apopſalma eſt conti
nuatio,ſiue appoſitio pſalmorũ, quãdo unus
pſalmus apponitur alteri,& continuatur cũ
eo. Et ſic patet quid eſt, aut quid ſignificat
diapſalma,quare literis rubeis ſcribebatur,
quia ſignificabat diuiſionem, ſiue partitionẽ
pſalmi factam in illa parte pſalmi, propter
cauſas iam dictas Sed quid dicẽdum ad bea
tum Hieronymum uirum tantæ autorita-
tis,qui dicit ꝙ, Sela, ſignificat ſemp̃? Ad hoc
reſpondetur, ꝙ hoc nomen Sela in hebręo
erat tunc æquiuocum ad Semper & ad peti-
tionem. Et ideo. 70. cum Symmaco & Teodo
cion cęperunt unam ſignificationem & ue-
ram. Aquila autem quia ignorauit hanc F
ęquiuocationẽ cępit tantum unam ſignifi-
cationem ſibi notam,& hunc ſecutus eſt bea
tus Hieronymus Vnde eſt aduertendum ꝙ
multa fuerunt in primo templo, quantum
ad diuinum cultũ, quę poſtea fuerunt igno-
rata in ſecundo templo, ut ait Ioſefus: quia
in ſecundo templo non fuit ſeruatus totali-
ter idem ritus cantandi pſalmos, imo multa
fuerunt omiſſa,& ignorata propter deſtru-
ctionem primi templi, & Ciuitatis: quia
cum magno labore reuocauit Eſdra ſacer-
dotes & illum populum ad cultum diuinũ
in Secundo templo: & ſic non potuerunt
omnia recuperare quæ fiebant in primo tẽ-
plo. Immò dicit Ioſefus, quòd non ſo-
lum perdiderunt iudæi exiſtentes, in Baby-
lonia cultum diuinum, & obliti ſunt ritus
colendi Deum, ſed etiam obliti ſunt li-
teras

A teras & linguam hebræam : & ideo Eſdras
alios caracteres literarum repperit, quibus
reſtaurauit et ſcripſit legem, vt inquit Hie-
ro.in.prologo libri regum. Non ergo eſt mi-
rum ſi Iudæi moderni poſt deſtructionem
ſecundi templi à finibus ſuis eiecti, et per to
tum orbem diſperſi, perdiderũt oẽs ritus co-
lẽdi Deum, antiquos, et linguã hebræam: et
ignorant multas ſignificationes et ęquiuoca
tiones vocabulorum, et ideo inter eos ſunt
multę cõtradictiones et diſcordiæ in literali
expoſitione ſcripturæ vet.teſt. Et ideo nulla
fides eſt eis adhibenda : quia neſciunt quid
dicunt, propter longam obliuionem. Et ideo
eſt magis credendum. 70. interpretibus et
ipſi Ioſeſo, qui fuerunt multo tempore ante
deſtructionem ſecundi tẽpli, qui melius no-
uerunt ritus colendi Deum, et ſignificatio-
B nes vocabulorum Hebraicorũ, quã Aquila
et Talmudiſtæ, quos ſequitur beatus Hiero.
in hac parte. quia Iudæi moderni multas ſi-
gnificationes vocabulorũ ignorãt, vt latius
dicetur in ſequenti tractatu. Et ideo Iudæi
iam neſciunt quid dicant in titulis pſalmo-
rum, nec in cęteris ritibus antiquis.

Tractatus Sextus.

QVantum ad ſextum tractatũ, quia to-
tum teſt. mentũ vetus eſt tractum ex
Hebręo in græcum et latinum, et multę et
diuerſæ ſunt huiuſmodi interpretationes,
ex quib. eſt eligenda una ad exponendum li
brum pſal. Ideo tria ſunt præmittenda et vi
dẽda in hoc ſexto et vltimo tractatu. Primo
vnde habuit ortũ lingua Hebręa, et in quo
C differat à caldæa, et ab Arabica, et Syra. Se-
cundo qui fuerunt interpretes maioris auto
ritatis. Et quæ fuit cauſa diuerſitatis eorum.
Tertio quę eorum interpretatio in lib. pſal.
ad exponendum, a nobis ſit magis eligenda.
Quantum ad primum eſt notandum, ſecun-
dum ꝙ dicit Albumaſar in ſuo introducto-
rio, ꝙ Noe poſt diluuium deſcendit à mon-
tibus Armenię, et venit in Chaldæam, et q̃a
vidit terram aptam ad ſciẽtiam, eo ꝙ eſt ſita
in quarto climate, ideo decreuit in ea mane-
re cum filiis ſuis et nepotibus, quos docuit
aſtronomiam, et artes matematicas, et natu-
ralem filoſofiam. Poſtea Caldęi docuerunt
Arabes et Fœnices. Sed Arabes docuerunt
Aegyptios et Ethiopes : fœnices autem do-
cuerunt Græcos, et Gręci latinos, et Sarma-
tas, Et ſic ſemper manent aliquę diuerſitates D
in literis et linguis, et aliquę ſimilitudines
in ſonis literarum. Ex quibus patet ꝙ in pri
ma ætate iam erant literę, vt dicit Liſander.
Nam Enos incepit inuocare nomen Domi-
ni Gene.4. ergo iam habebat literas quibus
commendabat memoriæ orationes quas cõ
ficiebat. Et ſic Noe nutritus in prima ætate
iam ſciuit literas, quæ literę et lingua dice-
bantur naturales, eo quòd in lege naturę
fuerunt traditę : quas literas et linguam,
Noe docuit filios et nepotes in ſecunda æta
te poſt diluuium. Et ſic illa lingua naturalis
cum literis, durauit uſque ad Heber, et Fa-
lech. In cuius tempore facta eſt confuſio et
diuiſio linguarum in Babylonia. Vnde di-
cit Aug. 16. de ciui. capitulo, 11. ꝙ illa lin-
gua naturalis manſit in Heber et filiis ſuis;
ideo dicitur Hebræa ab heber. Sed Hebræi E
dicunt quòd illa lingua naturalis totaliter
fuit extincta in illa confuſione Babyloniæ.
Sed in veritate non eſt neceſſe quòd il-
la lingua naturalis totaliter extingueretur,
ſed ſufficit ꝙ fuerit facta confuſio & muta-
tio ex illa lingua in multas alias, per muta-
tionem aliquarũ literarum in principio di-
ctionum aut in fine. Et manſit aliqua ſimil-
tudo & diſſimilitudo inter linguas, maximè
vicinas, vt patet manifeſtè. Sed cum hoc ſtat
ſecundũ Aug. ꝙ manſit illa lingua natura-
lis integra & perfecta apud filios Heber, &
ſuos ſucceſſores: & iſta fuit lingua Caldaica,
vt manifeſtè patet. Ad cuius intelligentiam
eſt aduertendũ, ꝙ ſicut lingua Gallica & Hi
ſpana conueniunt cum Italica ſiue latina, eo
quòd deſcenduut ab illa: Nam Romani co- F
gebant Hiſpanos & Gallicos, quibus domi-
nabãtur, loqui more Romano, eo etiã quod
Romani habebant plures colonias in Hiſpa
nia & Gallia &c. Et ſic tam Galli q̃ Hiſpani
loquuntur Romanè, in quibuſdã literis &
ſyllabis. Et ſic lingua Hiſpana moderna nil
aliud eſt niſi lingua Romana obliquata Et
iõ Hiſpani pro maiori parte intelligunt lin-
guã Italicam & econtrario. eo ꝙ illa deſcen-
dit ab iſta, Et etiã Hiſpani intelligunt linguã
Gallicã, eo ꝙ ambæ deſcendunt & deriuant
ab Italica & latina. Idem ergo pariter eſt di
cendũ de lingua Hebraica & Syra, & Arabi-
ca. Nam quia omnes deſcendũt à Caldaica:
vt dicit Albumaſar, ideo omnes ſe intelligũt
inter ſe, & omnes intelligũt faciliter linguã
Caldaicã, vt manifeſte patet intuẽtibus Nã
pro

A pro maiori parte uocabula hebraica non dif
ferũt ab Arabicis & Caldęis niſi mutatis q-
buſdam literis aliquando in principio, aut
in fine, Et ideo Iudæi faciliter addiſcũt arabi
cũ propter vicinitatẽ linguę. Sed cauſa qua-
re lingua hebræa deriuetur a caldæa fuit: ꝙ
Abrahã vir caldæus exiit à caldæa & Meſo-
potamia, quæ eadẽ eſt, & uenit in terrã Ca-
naã q̃ eſt in Syria citra Eufratẽ, & ibi loque-
batur Caldaicæ cũ filis & familia ſua. Sed p
lõgã tẽporis morã illa lingua fuit obliqua-
ta cõuerſando cũ Cananæis. Sed quia Cana
næi & omnes Syri vocabãt hebræos, oẽs ue
niẽtes vltra flumẽ Eufratẽ, ideo oẽs de fami
lia Abrahę loquentes illa lingua appellabãt
hebræos, & illã linguã appellabant hebręã,
Nã hebræus interpretatur trãſiens, peregri
nus ueniens ultra. Sed quia Abrahã cũ ſuis
B venerãt ultra de Caldæa, ideo appellabãt ip
ſum hebręum cum omnibus ſuis. Ideo dici-
tur Gen. 24. ꝙ uenit Abrahã hebręus, quaſi
homo peregrinus veniens ultra Eufratẽ. Et
ſic exinde omnes ſunt dicti hebręi quaſi pe-
regrini, & vltra fluuiani & Caldęi. Ex quibꝰ
patet ꝙ Abrahã fuit Caldęus, & lingua ſua
quæ dicit̃ hebręa fuit Caldęa. Et ſic lingua
hebręa eſt lingua Caldęa obliquata, & ali-
qualiter alterata propter conuerſationem
aliarum nationum. Item quia Iſmael filius
Abrahę, & Eſau filius Iſaac populauerũt Ara
biam, ideo lingua Arabica eſt ipſi hebraicæ
vicina & ſimilis. Et ſic lingua Syriaca, & ara-
bica dicit̃ lingua Caldęa alterata, & obliqua
ta, inter quas eſt tanta vicinitas, ut ait Hie-
ronimus in prologo galeato, ꝙ ſe adinuicẽ
C intelligunt. Nam tota terra, quę eſt ultra
Iordanem, pertinet ad Arabiam. Sed ab Hie
ruſalem vſq; ad Iordanẽ vix ſunt. 17. milia
ria, Inde ergo eſt ꝙ beatus Hieronimus, ita
breui tẽpore didicit ita pfectè literas & lin-
guam Hebręam, eo ꝙ habitauit in terra pro
miſſionis fermè per 40. annos, in qua terra
oẽs uulgares loquebãtur indifferẽter Arabi
cè & Syriacè. Et ſic Hieronymus iam practi-
cus i lingua Arabica & Syriaca faciliter tran
ſiuit in linguã Hebręã & Caldaicã, ꝓpter ui
cinitatẽ linguarũ. Nã ipſe prius nouit arabi-
cũ, nã immediatè ex Arabico ĩ latinũ trãſtu
lit librũ Iob, ut ipſe ait in prologo eiuſdem
libri. Et ſic patet ꝙ lingua hebręa nil aliud
eſt niſi lingua Caldaica, quã Abrahã duxit
in terrã Canaan ſiue Palęſtinã. Quę poſtea
fuit obliquata propter conuerſationem ca-
nanęorũ. Etiam fuit magis obliquata, dũ ip- D
ſe populus deguit ultra cẽtum annos in ter-
ra Egypti. Et ſic in hac lingua ſcripſit Moy-
ſes legem domini, ſiue pẽtateucum, & in ea-
dem lingua fuit ſcriptũ reſiduũ uet. teſta. &
in eadem lingua fuit tota ſcriptura per Eſ-
dram ſcripta poſt captiuitatem Babylonis.
ſed forſan non eiſdem caracteribus litera-
rũ, ut ait Hieronymus in prologo galeato:
& ſic illa lingua & litera durauit & perſeue-
rauit uſq; ad Chriſtum & deſtructionẽ ſecũ
di templi. Sed poſtea Iudæi expulſi à finibus
ſuis, & mixti inter alias nationes obliti ſunt
illam linguam, & multas ſignificationes uo
cabulorũ, nec ſciũt alia uocabula hebraica,
niſi tantum illa quæ ponuntur in ſcriptura.
Et etiam ignorant magnam partem ſignifi-
cationum illorum. Sed quia poſt expulſio-
nem Iudęorum, Syri & Arabes inhabitarũt E
illam terram, ideo omnes uulgares loquebã
tur Arabicè & Syriacè indifferẽter. Et ſic pa
tet unde habuit ortũ lingua hebręa & eius
literæ. Quantum ergo ad ſecundum eſt dicẽ
dum, ꝙ cauſa & modus, quare iſta ſacra ſcri
ptura peruenit ad gręcos & latinos, fuit iſta.
Nam ſecundum Ariſteum & Euſebium de
pręparatione euangelica, libro. 8. & Augu.
16. de ciui. Dei. ca. 42. & de doctri. chriſtia
na. ca. 10. Appropinquante tempore aduen-
tus Meſſię ſpiritusſanctus, cuius eſt prouide
rę de eccleſia ſua regenda, pręuideus futurã
cecitatem & obſtinationem Iudæorum, &
conuerſionem gentilium, & ex omnibus lin
guis & nationibus in unam eccleſiã et fidei
congregationem, tunc per. 150. annos ante
aduentum Chriſti iniecit cupiditatem ani-
mo Ptolemęi Filadelfi regis Egypti haben- F
di ſcripturam, ſiue legem Iudęorum in ſua
biblioteca, inter cęteros codices & faculta-
tes. Et ſic miſit nũcios ad Heleazarum ſacer
dotem, qui miſit ei. 72. uiros peritiſſimos in
lingua hebręa & Caldaica & Gręca, q inter
pretati ſunt totam ſcripturam uete. teſta. ex
hebręo in gręcum, nemine in aliquo diſcre-
pãte, immo omnes in eãdem ſententiam fue
runt conformes & conuenientes: quã inter-
pretationem Ptolemęus repoſuit in ſua bi-
blioteca & coluit cum maxima reuerentia.
Et hanc primam interpretationem, ut ait Eu
ſebius, procurauit ſpiritusſanctus ante ad-
uentum Chriſti propter quinque. Primo ne
Iudæi poſt aduẽtum Chriſti in ſua propter-
uitate & cecitate manentes, ſcripturam uete

A ris teſtamenti chriſtianis occultarent. Secun
do ne ipſam falſam & corruptam chriſtianis
communicarent. Tertio ne dicerent ꝙ chri-
ſtiani ad ſuum libitum falſam tranſtuliſſent.
Quarto ut Græci in quibus uigebat ſcientia,
ipſam haberent, eo quòd primi erant ad fidē
conuertendi. Quinto quia Latini qui omni-
bus nationibus dominabantur, erant maxi-
mè fidem Chriſti amplexuri. Et ſic erat ne-
ceſſarium ut ſcripturam ex Græcis iam in-
terpretatam haberent, & faciliter ex Græco
in Latinum poſſent traducere. Sed quia ex
conſequenti præuidit ſpiritus ſanctus quòd
omnes Caldæi, & Perſę, & Medi, & Parthi,
& Arabes, & Armeni, & cæteri adiacētes po-
puli, & nationes, erant ad fidē Chriſti uentu
ri, ideo in principio Imperii Cæſaris Augu-
ſti quaſi 42. annis ante natiuitatem Chriſti
ſuſcitauit Ionatham Abenhuziel Babyloni
B cum, in lege & profetis peritiſſimum, & iſte
tranſtulit totum teſtamentum vetus ex He
bræo in Caldaicū. Sed ſcripſit illam transla-
tionem literis Hebraicis quæ non multum
diſtant à Caldęis, ſicut dictum eſt, quam tra
ductionem Iudæi appellant Targum, quæ
translatio magis exprimit ſenſum, quia ma-
gis fuit ſollicitus traducere ſenſum ex ſen-
ſu, quam verbum ex verbo, eo quia illæ lin
guæ ſunt valde vicinæ, immo ponit talia vo
cabula, quæ magis explicant & declarāt ſen
ſū, ſicut facit magiſter hiſtoriarū apud nos,
in texendo hiſtoriam uet. teſt. Vnde iſte Io-
nathas ubi nos habemus. Dixit dominus do
mino meo &c. ipſe tranſtulit, Dixit domino
uerbo ſuo. Quæ translatio apud Hebręos
eſt tantæ autoritatis, ꝙ nullus fuit auſus cō-
C tradicere ei, tum propter uiri peritiam & au
toritatem, tum propter eius ſanctitatē. Nam
dicunt Iudæi, quòd qn̄ ille ſcribebat iſtam
interpretationem, ſi aliqua muſca deſcende
bāt in cartam, tunc ignis deſcēdebat de cœ-
lo & comburebat illam muſcā ne ſibi infer-
ret impedimentum, abſque læſione cartæ &
manus illius. Sed quia Iudæi moderni uide-
runt hanc translationem ita conformem &
fauorabilem fidei catholicæ, nam ubicunq;
in ſcriptura ponitur uel nominatꝰ Chriſtus,
ipſe tranſtulit Meſſia, ut ibi. Quare fremue-
runt gentes aduerſus dn̄m & aduerſus Meſ-
ſiam eius. Et quia ex tali tranſlatione multi
Iudæi conuertebanꝰ ad fidē, & ēt frequēter
per eam chriſtiani conuincebant Iudæos in
diſputationibus. Ideo Rabini Iudęorum oc-

cultarunt illam tranſlationem, & maximè D
illam, quæ facta eſt ſuper Pſalterium, nec
permittunt vt Iudæi ſimplices uideant eam,
nec etiam chriſtiani propter cauſas iam di-
ctas. Sed hæc tranſlatio habetur in uſu apud
Chriſtianos, Caldæos, & Perſas, & Medos,
& Parthos, & Aethiopes, & Arabes, & Arme
nios, eo quòd iſtæ nationes vtuntur literis
& lingua Caldaica in rebus arduis & ſacris,
ſicut Hiſpani & Galli & Italici utuntur lin-
gua grammaticali Latina in ſimilibus. Tem-
pore autem Hadriani, à natiuitate Chriſti
anno 144. poſtquam Iudæi fuerunt expulſi
à finibus ſuis, & mixti extraneis nationibus
& linguis, obliti ſunt linguam Hebræam, &
antiquam, & ritum colendi Deum, & ſigni-
ficationes vocabulorū Hebraicorū. Et ideo
quidam proſelitus Ponticus, nomine Aqui-
la ex gentili factus Iudæus, propter quandā B
pulcram Iudæam filiam cuiuſdā magni di-
uitis Rabini Iudæorum, adhibuit ſtudiū ſo-
licitè literis Hebræis & Caldæis, ut placeret
ſocero & cæteris Iudæis propter lucrum. Et
iſte ex Hebræo in Græcū tranſtulit totū ue
tus teſt. Sed quia iam nomen chriſtianorum
incipiebat creſcere, ideo in multis, peruertit
ſcripturas. Et ideo Theodocion chriſtianus,
vtriuſq; linguæ peritus, vt cōfunderet per-
uerſitatē huius Aquilæ, idem uetus teſt. etiā
in Græcum traduxit, hoc poſtea idem fecit
Symmacus. Sed quia iſti fuerunt ſectatores
Hebionitarum, ideo non ſunt habiti in ma-
gna autoritate apud eccleſiā. Origenes autē
omnium linguarum peritus, & ſacrarū ſcri-
pturarū ſubtiliſsimus indagator, uidens tan
tam diuerſitatem in tranſlationibus Gręcis,
omnes tranſlationes habere procurauit, & F
ex omnibus ſub aſteriſco & obelo unā corre
ctam confecit, oſtēdens editionem ipſorum
70. fuiſſe veriorem, & in hoc apparuit admi
rabilis labor & ingenium Origenis. Et ſic to-
ta eccleſia Græca utebatur tranſlatione ipſo
rum 70. per Origenem correcta, & aſteriſco
& obelo notata. Tertio eſt iterū ualde aduer
tendum, ꝙ cauſa tantæ diuerſitatis iſtarum
tranſlationum eſt iſta. Nam Caldæi & He-
bræi & Arabes non habent uocales in lite-
ris ſuis, ſed tantum conſonantes. Sed utunꝰ
quibuſdam punctis appoſitis, aut prępoſi-
tis literis conſonantibus, loco uocalium, ſi-
cut manifeſtè uidemus in literis Arabicis.
Et ſic tota ſacra ſcriptura fuit ſcripta per
Eſdram ſine uocalibus & ſine punctis. Et
ideo

A ideo non ſciebant legere ſcripturam legis &
profetarum ante aduentum Chriſti, niſi ma
giſtri magiſtri eorum, ex longo ſtudio & con-
ſuetudine, eo ꝙ vocabula ſic poſita erãt mul
tum æquiuoca, & poterant adduci ad diuer
ſos ſonos & ſignificationes, per appoſitionẽ
diuerſarum vocalium aut punctorum. Et
ideo 70. interpretes ſpiritu ſancto inſpirati,
& in lege, & profetis peritiſſimi, elegerunt
proprias & ueras ſignificationes uocabulo-
rum Hebraicorum, & ſecundum illas ſigni-
ficationes interpretati ſunt totum uetus te-
ſtamentum. Et ſic tranſtulerunt ex Hebræo
in Græcum, & nõ ſolum uerbum ex uerbo,
ſed etiam ſenſum ex ſenſu. Ideo multis in lo
cis aliquando mutarunt uocabula, & aliquã
do aliud addiderunt ad ſenſum explicandũ,
& hoc fecerunt ex ſpiritusſancti autoritate,
B quia fuerunt ueri profetæ & pleni ſpiritu-
ſancto, ut ait Auguſt. de Ciui. Dei cap. 43. &
Hieronymus ſecundo prologo ſuper Para-
lip. Et ſic dicit Aug. ꝙ tanquam profetæ ſunt
habendi. Et ideo cæteris interpretibus non
eſt adhibenda tanta fides, maximè Iudæis,
qui ſemper conati ſunt auertere ſcripturas
à uero ſenſu. Ad cuius intelligentiam eſt ite
rum aduertendum, ꝙ poſt cõuerſionem ma
gni Conſtantini, videtes Rabini Iudæorum
omnes gentiles cum tanta deuotione ad fidẽ
Chriſti conuerti per totum orbem, & eccle-
ſiam tanto fauore proſperari, & etiam ꝙ infi
nita multitudo Iudæorum, videntes manife
ſtam veritatem, per experientiam & miracu
la, pariter conuertebantur, & ſic deficiebant
quæſtus & redditus & tributa Rabinorum.
C Hac igitur iniquitate commoti magna mul
titudo Rabinorum congregata fuit apud Ba
byloniam Egypti, quæ dicitur Cayre, vbi
quanto magis cautè potuerunt, conati ſunt
falſificare & peruertere ſcripturas à uero ſẽ
ſu & ſignificatione. Vnde confinxerunt ſu-
pra quinque uel ſeptẽ puncta loco uocaliũ.
Nam loco ipſius à, confinxerunt uirgulam
tranſuerſam quam Pathah appellant, & aliã
quam camez uocant, & poſuerunt pro ipſo
à, ſub qualibet cõſonãte. Et pro, o, poſuerũt
vnum punctũ ſupra, quod holem vocant. Et
pro, i, ponunt punctum ſub cõſonãte, quod
hirich appellant. Et loco ipſius, e, ponũt duo
puncta ſic facta:, quæ Scæua, uel tria ſic ∴ fa
cta, quod Segol appellant. Et loco ipſius, v,
ponunt tria ſic facta ⁝ quæ ſeloſã necudoth
vocant. Et ſic hæc puncta apponũt, vel ſup-
ponunt in literis conſonantibus loco uoca- D
lium. Et ſic iſto modo deduxerũt omnia vo-
cabula ſacræ ſcripturæ vet. teſt. ad ſonos &
ſignificationes prout eis libuit & ad intentũ
ſuum, vbi erant manifeſta myſteria de Chri
ſto & eccleſia, peruertendo ad eorum inten-
tum. Et ſic dixerunt ꝙ tranſlatio ipſorum
70 in multis deficiebat. Quorum punctorũ
inuentores fuerunt Raunia & Rauaſſe, duo
doctores eorũ. Ex quibus patet ꝙ ſcriptura
veteris teſtamenti eo modo quo ſcripſit Eſ-
dras, ita indiget interpretatione apud He-
bræos, ſicut apud nos. Ex quibus etiã patet
ꝙ tota ſcriptura quam hodie habẽt Hebræi
ſic punctuatam eſt iam interpretata & ducta
ad ſenſum & intentum eorum per illa pun-
cta, & ideo nulla fides eſt adhibenda ſcriptu
ræ Hebraicæ, ſicut hodie habẽt ſic interpre-
tatam & punctuatam, imo ipſimet cõfitenẽ E
ꝙ potuit eſſe error in tali pũctuatione & in-
terpretatione. Et ideo ſcribunt omnino ſine
punctis illã legem Moyſi quã cum uenera-
tione tenent repoſitã in ſynagogis eorum,
quam Thorat appellãt. Illa enim Thorat eſt
ſcripta omnino ſine punctis, ſicut Moyſes &
Eſdras ſcripſit eam. Et hoc faciunt ut ipſi di-
cunt, ne poſſit miſceri aliquis error propter
illa pũcta poſita loco vocalium, quæ poſſunt
peruertere ſonum, & ſenſum, & ſignificatio
nem vocabulorum. Item iſti Rabini non ſo-
lum peruerterunt ſcripturas modo ſupradi-
cto, ſed etiam cõfinxerunt libros Thalmud,
in quibus ſcribuntur multa, & falſa, & digna
irriſione, & contra totam ueritatem, non ſo-
lum ſacræ ſcripturæ, ſed etiam philoſoforũ;
& cõtra omnem rationem humanã. Et ideo
quando Iudæi negant tibi interpretationẽ F
70. vel Hieronymi, eo ꝙ non conuenit cum
ſua litera, dic ꝙ mentiuntur, immo ipſi ha-
bent interpretatam literam, & falſo modo
per illa puncta deductam. Sed dic eis ꝙ re-
moueant puncta, & reperient ueritatẽ. Eſt
verum ꝙ iam ignorant pro maiori parte ſi-
gnificationes vocabulorũ, & etiam ipſa an-
tiqua vocabula Hebraica ut dictũ eſt, immo
manent per omnia cæci, ignari, & confuſi.
Quantum ad tertium articulum eſt aduer-
tendum quòd tota eccleſia tã Græca, quàm
Latina vſque ad tempora Theodoſii, ſemper
vſa eſt tranſlatione ipſorum 70. & illam co-
lebat & uenerabatur. Sed quia ut dicit Hie-
ronymus illa tranſlatio venerat in tantam
corruptionem, ex uitio ſcriptorum, quòd

A uix unus codex concordabat cum altero, & ideo in quibuſdã eccleſiis Græcorum legebatur traductio Origenis, & in aliis traductio Luciani. Et ſic erat magna confuſio in eccleſiis Græcorum. Sed maior confuſio erat in eccleſiis Latinis, propter diuerſitatem traductionum Latinarum. Nam unuſquiſque doctor Latinorum traducebat uetus teſtamẽtum ex Græco in Latinum, eo ꝙ omnes nouerant literas. Græcas, intantum ꝙ quot erant eccleſiæ, tot erant traductiones apud Latinos, ut inquit Hieronymus. Ideo Paula & Euſtochius uidentes tantam cõfuſionem inter eccleſias Latinas rogarunt beatũ Hieronymum Hæbraicarũ & Græcarum & Latinarum literarum uirum peritiſsimum, ut ad uitandã talem confuſionẽ uetus teſtamẽ-

B tum, immediatè ex Hebræo interpretaretur, & uerteret in Latinum. Et ſic rogatu earum tranſtulit pentateucum, & Ioſue, et librum iudicum, et libros regum. Sed rogatu Chromatii trãſtulit libros Paralipomenon, prout patet in prologo bibliæ, in qua traductione beatus Hieronymus tenuit iſtum modum, quia noluit ſequi literã iã per Iudæos punctuatam, ſed uoluit uidere tranſlationẽ ipſorum 70 & Origenis, & omnium aliorum, & ſic elegit ſignificationes et ſenſus prout ſibi melius et rationabilius uiſum fuit. Et in quibuſdam non tranſtulit uerbum ex uerbo, ſed ſenſum ex ſenſu, ſicut ſæpius fecerũt 70. ut ipſe dicit in epiſtola ad Pammachiũ de optimo genere interpretandi. Vnde Hieronymus non intendebat in tali interpretatione reprehendere 70. ſed uitia ſcriptorum

C et defectus, eo ꝙ uitio ſcriptorum, et imperitia et negligentia, illa tranſlatio in multis locis erat uitiata, et quædam etiã erant omiſſa, quæ allegantur in ſcriptura noui teſtamẽti, ut ipſemet inquit. Et ideo papa Damaſus et etiam uniuerſalis eccleſia Romana benè acceptauit tranſlationem Hieronymi, tanquam ueram et catolicam. Sed noluit eccleſia ut traductio Hieronymi, nec aliqua alia præferretur, nec anteponeretur interpretationi ipſorum 70. immo uoluit ut habeanẽ tanquã profetæ in omnibus quæ interpretati ſunt, et in his quæ addiderunt, eo ꝙ ſpiritu ſancto pleni ſunt, ut ait Aug. 18. de ciuitate Dei ca. 42. et 43. Veruntamen paulatim cõſuetudo inoleuit ĩ eccleſia, vt ũnuſquiſq; pro maiori parte ſcriberet ex exemplaribus Hieronymi ad uitandam confuſionem alia-

rum editionum. Et ſic intantum celebra- D ta fuit editio Hieronymi, quòd impræſentiarum, aut uix, aut in paucis bibliothecis latinis reperitur traductio ipſorum 70. immo per omnes eccleſias latinas celebratẽ traductio Hieronymi. De Pſalterio autem fuit maior difficultas. Nam Damaſus Papa propter confuſionẽ et corruptionem diuerſorum exemplarium Latinorũ, rogauit beatum Hieronymum, ut ex græca editione ipſorum 70. traduceret Pſalterium, et ſic correctum redderet latinis. Et ſic hoc Pſalteriũ per Hieronymum primo ex Græco tranſlatum et correctum, præcepit Damaſus cantari in epiſcopatu Romano. Poſtea uero quia Sofronius frequenter diſputabat cũ Iudæis nõ acceptantibus, immo negantibus interpretationẽ ipſorũ 70. ideo rogatu eius bea- E tus Hieronymus traduxit Pſalteriũ de uerbo ad uerbum ex Hebræo iam punctuato et interpretato per Iudæos Talmudiſtas. Et hãc tranſlationẽ benè acceptant Iudæi, eo ꝙ conuenit cum litera punctuata et interpretata. Sed eccleſia Latina nõ renuit hãc tranſlationẽ. Veruntamen noluit quòd cantaretur in eccleſia, eo quòd eſt aliquantulũ ſuſpecta, cũ ſit traducta ex Hebræo iam interpretato et punctuato, et ad determinatas ſignificationes ad libitum Iudæorum, per illa pũcta ab eis deducta. Et hoc dicitur Pſalteriũ ſecundũ Hebraicam ueritatem, non quòd illa traductio ſit magis uera, q̃ traductio ipſorũ 70. Sed quia fideliter de uerbo ad uerbũ abſq; aliquo addito ſiue remoto, ex Hebræo iam pũctuato ſit facta traductio. Et ideo He- F bræi impoſuerunt illi tale nomen, ſcilicet Pſalterium Hieronymi ſecũdum Hebraicã ueritatẽ. Poſtea uero quia traductio quam primo ad rogatũ Damaſi Papæ, fecerat Hieronymus ex Græco in Latinũ, uitio ſcriptorũ, aut aſtutia maleuolorum æmulorũ, iterũ fuerat corrupta, ideo Hieronymus ad inſtãtiã Paulæ et Euſtochii Pſalterium ex Græca editione ipſorũ 70. uertit in Latinũ, quod quidem Pſalterium ſic emẽdatum et correctum receperunt omnes eccleſiæ Gallicanæ. Ide dicitur Pſalterium Gallicanum. Et ſic omnes eccleſiæ Italiæ, et Germaniæ, et Hiſpaniæ pariter ſunt ſecutæ. Intantum quòd omnes eccleſiæ cantant hodie hoc Pſalteriũ per Hieronymum ex interpretatione Græca ipſorũ 70. in Latinum tranſlatũ, et emẽdatũ, et correctũ; Ex ſupradictis patet ꝙ beatus

tus

A tus Hierony. licet totum reſiduum uet. teſt. fuerit interpretatus ex hebræo nõ punctuato, in latinum, tamen nullam interpretationem fecit de pſalterio: ſed ſolum fecit trãſlationes. ſ. duas ex græco interpretato per 70. & unam ex hebręo iam interpretatio & punctuato vt dictum eſt. Reperitur ergo triplex tranſlatio, ſiue triplex pſalterium tranſlatũ per Hierony. ſ. pſalterium Romanum quod primo tranſtulit ex græco, ad rogatum Damaſi, quod iam non eſt in uſu. Secundum pſalterium quod dicitur Hieronymi, ſecundum hebraicam ueritatem, immediatè ex hebræo in latinum tranſlatum: quod quidem pſalterium licet reperiatur in multis bibliothecis antiquis, tamen in nulla eccleſia legitur, propter rationes iam dictas. Tertiũ dicitur pſalt. per 70. interpretatũ ex
B hebræo in græcum, ſed ex græco in latinum per Hieron. tranſlatum, & emendatum, ſiue correctum: quod quidem pſalt. per omnes eccleſias latinas cantatur, & allegatur, & celebratur, & apud omnes tam ſæculares quã eccleſiaſticos habetur in uſu. Secundũ ergo hanc cõmunem trãſlationem intendo ſequi pſalt. ipſius Dauid in præſenti expoſitione. Eſt tamen uerum ꝙ utranq; tranſlationem ante oculos habere intendo. Et ideo ubi uidebo aliquam contradictionem aut ſacramenti occultationem in litera Hieronymi, aut concordabo tranſlationes adinuicem, aut differentiam aſſignabo. Sed ſi fuerit ſola differentia in rebus, abſque contradictione ſententiæ, nullum intendo facere caſum aut mentionem.

C

Prologi tàm prolixi cauſæ.

Non ergo quis miretur ſi antequã uenirem ad expoſitionem Pſalmorum, ita prolixum præmiſi procemium & tractatũ, quia hoc uiſum eſt mihi neceſſarium, non ſolum ad intelligentiam libri pſalmorum, & aliorũ librorum ſacri canonis, ſed etiam ad percipiendam mentem beati Auguſtini, & aliorum ſacrorum doctorum, qui in uirtute ſupradictorum principiorum nobis ſacras ſcripturas expoſuerunt. Vnde neceſſe eſt prudentem & catolicum lectorem præſcire, in quolibet pſalmo non ſolum autorem pſalmi, ſed quæ propoſitio uet. teſt. in illo pſalmo proponatur, & quæ concluſio ſiue quod myſterium noui teſtamenti, nobis ex illa propoſitione aperiatur, & in uirtute cuius D principii talis ueritas exquiratur. Et per quã regulam ille pſalmus exponatur. Et quid ꝑ nomina ſignificetur ſpiritualiter. Et quæ ſacramenta per titulos importentur, & quomodo diuerſæ tranſlationes concordentur, & adinuicẽ uerificentur. Et ne omnia ſimul iſta in quolibet pſalmo quærerentur & iterarentur, ad uitandam prolixitatem & faſtidiũ, fuit neceſſe ex ſingulis in hoc prologo particularẽ & ſpecialẽ præmittere tractatũ.

Proteſtatio autoris.

Veruntamen antequàm deueniam ad expoſitionem huius libri, duoꝗ intendo cum proteſtatione pręmittere. Primo, ꝙ non intendo aliquid dicere nec aſſerere quod ſit cõtra determinationem Romanæ eccleſiæ, nec E ſacrorum doctorum ab ea approbatorũ, ſed omnia mea in hoc opere & dicta & dicenda, ſacroſanctæ Romanæ matri eccleſiæ ſubmitto corrigenda, ſub cuius fide & obedientia viuere & mori intendo.

Intentio autoris.

Secundum eſt, ꝙ cum ego non ſuſceperim hoc opus aggrediendum ad oſtentationem mei, ſed ad ſatisfaciendum deuotioni & petitioni ſimpliciũ ſacerdotum & Chriſtianorum: Ideo in hoc opere nõ intẽdo diſputare materias cũ iam ſint ſatis digeſtæ & examinatæ per catolicos doctores, tã modernos q̃ antiquos. Et ſic nõ intendo adducere diuerſitatẽ opinionũ doctorum ſcolaſticorum, ne uidear alicui eorũ cõtradicere uel derogare. F Sed ſolũ intẽdo ex doctrina ſacrorũ doctorũ antiquorũ, ſm gratiam mihi deſuper datã, ueritatem & teſaurum euangelicũ in hoc ſacro agro libri Pſalmorũ abſconſum & latẽtem, in lucẽ fidelibus detegere & reſerare, & tandẽ cecitati & obſtinationi modernorum Iudæorum obſtare, & eorum maledictis & vanis argumentis reſpondere & ſatisfacere.

Inuocatio autoris.

Ergo in nomine ſanctæ Trinitatis ad expoſitionem accedamus.

Finis Prologi.

REVERENDI ET OPTIMI PATRIS D. IACOBI PAREM DE VALENTIA CHRISTOPOLITANI EPISCOPI EXPOSITIO SVPER PSALMOS DAVID feliciter incipit.

PSALMVS I.

A BEATVS *vir qui non abijt in conſilio impiorũ, & in via peccatorum nõ ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.*

Iſte liber vulgariter appellatur liber pſalmorũ Dauid, inquantum omnes generaliter appellantur pſalmi, quia continet totam ſacrã ſcripturam uete. teſt. per modum laudis, ut dictum eſt in prologo. Secũdo dicitur Liber hymnorũ Dauid, & hoc ratione finis, eo ꝙ finis omnium pſalmorum eſt lætitia & gratiarum actio pro beneficio redemptionis, ut
B patebit; hymnus enim dicitur cantus lætitię. Tertio dicitur liber ſoliloquiorũ Dauid: & hoc ratione modi loquendi, eo ꝙ vel ſolus Dauid loquitur Deo, in Spiritu & contẽplatione uel introducitur Chriſtus loquens ſolus ad patrẽ, uel introducitur chorus myſticè loquens ad patrem, uel ad filium Meſſiam in lege promiſſum. Quem librum Hebræi appellant Tihilim, ideſt librum orationum. Sed quantum ad diuiſionem huius libri eſt aduertendum, ꝙ liber pſalmorum non poteſt ſufficienter & præciſe diuidi per partes & materias, propter iam dicta in prologo, tractatu ſecundo, capitulo primo. Et
C hoc propter quatuor. Primo quia pſalmi non ſunt facti ſucceſſiuè in eodem tempore: immo in diuerſis temporibus, propter diuerſas cauſas & occaſiones mouentes ipſum Dauid ad condendos pſalmos, ſicut accidebat ſibi ex aduerſitatibus aut proſperitatib. Secundo quia pſalmi non ſunt ordinati & collocati in hoc uolumine eo ordine quo fuerunt facti, Sed ſicut ſucceſſiuè fuerunt reperti, ut ait Hier. in prologo maiori. Tertio non poſſunt diuidi per titulos, eo ꝙ inter pſalmos eiuſdem tituli interponuntur pſalmi aliorum titulorũ. Quarto non poſſunt diuidi per materias, eo ꝙ quandoq; multi pſalmi habent eandem materiam. Et ideo oportet ut unuſquiſq; pſalmus tanquam diuiſus D
ab altero exponatur & diuidatur per partes: Sic ergo ad expoſitionem pſalmi primi accedamus, cuius nullus titulus prępomitur in hebræo. Et ſic non apparet actor huius pſalmi. Sed dicit beatus Hieronymus, ſecundum opinionem quorundam hebræorum, quòd Eſdras fecit pſalmum tanquam prologum totius libri pſalmorum, ut induceret omnes fideles ad ſtudium diuinæ legis. Tamen beatus Auguſtinus, & Origenes & Baſilius, & Caſſiodorus dicunt quòd Dauid fecit hunc pſalmum cum omnibus aliis. Vnde dicit Baſilius in homelia primi uerſus huius pſalmi, quod Dauid, ſiue Eſdras qui E
collegit omnes pſalmos in hoc uolumine, præpoſuit iſtum pſalmum in principio huius libri, tanquam brauium & præmium omnibus obſeruantibus diuinam legem, et ut inducat omnes ad amorem Sapientiæ diuinæ legis, quæ maximè in hoc volumiue continetur, eo quòd in hoc pſalmo explicatur & promittitur uera felicitas & beatitudo contemplatorib. diuinæ legis et obſeruatoribus. Item ipſemet Herouymus in epiſtola ad Paulinum, de omnibus libris ſacræ ſcripturæ, attribuit hunc pſalmum ipſi Dauid, cum dicit in deſcriptione uiri iuſti. Cum Dauid eum arbori uitæ, quæ eſt in pa- F
radiſo, compareret, hoc intulit. In lege Domini uoluntas eius, & in lege Domini meditabitur die ac nocte. Ex qua patet quòd Dauid fecit hunc pſalmum. Nec ualet euaſio quorundam dicentium, quòd licet Dauid non fecerit omnes pſalmos, tamen totus liber pſalmorum denominatur à Dauid, tanquam à maiori parte. Sed hæc reſponſio uidetur friuola. Nam Hieronymus in maiori prologo pſalmorum, de mente doctorum hebræorum, dicit, quòd Dauid nõ fecit niſi nouem pſalmos: ergo ſecundũ illũ modũ loquendi

A quendi, Dauid minorem partem fecit.Et ſic totus liber non denominaretur ab eo. Ex quo patet ꝙ Hie. ibi ſolum locutus eſt ſecundũ opinionẽ magiſtri ſui Barrabã,& quorundã aliorum hebræorum illius temporis. Sed poſtea Hier. locutus eſt ſm ueritatem, cum in diuerſis epiſtolis, & tractatibus, oẽs pſalmos diuiſim allegat pro ipſo Dauid, vt patebit.Ex dictis ergo Aug. & Baſilii patet ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ, in quo promittitur vera beatitudo cõtemplatoribus & obſeruatoribus legis.Ad cuius euidentiam eſt ulterius notandũ ꝙ oẽs ſapiẽtes in hoc cõueniunt, ꝙ vera beatitudo eſt finis oĩum actuũ humanorũ, vt patet.i.Eth.& ꝙ eſt bonum per ſe ſufficiens delectãs habentẽ, & per conſequens ꝙ eſt ſtatus oĩum bonorũ aggregatione pfect°, quo adepto nihil eſt amplius qđ deſiderari
B queat, vt cõcludit Boe.3. de cõſolatione. Sed de iſto ſtatu perfecto, & beatitudine, in quo cõſiſtat, ſapiẽtes diuerſimodè loquũtur quo ad modũ, licet quo ad obiectũ oẽs conueniãt in Deũ.Nã Peripatetici dicũt, ꝙ cõſiſtit i ſpeculatione ſummi intelligibilis, & cęterarum ſubſtantiarũ ſeparatarũ, ut patet.10.Ethi.& 12.Metafy.Sed Auicẽna & Algazel dicũt 9. Meta. ꝙ vltima beatitudo & perfectio aĩę rõnalis eſt, vt fiat ſpeculũ intelligibile.& deſcribatur in eo forma totius. Et ſic recipiat formas omniũ intelligibiliũ, vſq; quo iungatur primo intelligibili, qđ eſt Deus, & fiat vnũ cũ eo,& tũc eſt in vltima perfectione & beatitudine, qa tunc primus intellectus lucet in eo.Sed in veritate licet hoc ſit bene dictũ, tñ nõ explicat totã eſſentiã beatitudinis hominis. Nã intelligẽtia non ſolũ beatificatur in
C apprehẽſione & cõtemplatione ſummi intelligibilis, ſed inquantũ mouetur propter ipſũ amatũ & deſideratũ, ut patet,12.Meta.Et ſic beatitudo prout cõſiſtit in contẽplatione, & cõtentatione,& delectatione, explet totũ deſideriũ humanũ & appetitũ: ergo nõ ſolũ pertinet ad apprehenſionem intus, ſed vltimatè cõpletur & perficitur per volũtatẽ & amorẽ. Nec ſufficit ꝙ aĩa iũgatur primo intelligibili per intellectũ, ſed neceſſe eſt, vt amore inhęreat ipſi per voluntatẽ, ad hoc ꝙ appetitus & deſideriũ noſtrũ finiatur,& ſiſtat, & expleatur. Nã licet Deus inquantũ ens primum, & prima veritas ſit primũ & ſummũ intelligibile, tñ inquantũ eſt ſummum & ſufficiẽs per ſe bonũ, eſt ſummũ appetibile & amabile, & vt ſic, ſatiat appetitũ.Et ſic fœlicitat & beatificat homines & Angelos & eſt eo fruẽdum. D
Ideo ait Aug. primo de doctrina Chriſtiana, ꝙ frui, eſt amore inhærere alicui propter ſe. Et ſic ſolis diuinis perſonis eſt fruendum, q̃ nos beatos faciunt.inquantum in eis eſt vna ſumma bonitas,& tamen fruimur cognitis, quibus voluntas delectata conquieſcat. Ex quo patet ꝙ tria ſunt de ratione beatitudinis, primo cognitio ſummi boni, & ſic ait Chriſtus Ioã.17.Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum & verum, et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Secundo fruitio & poſſeſſio illius ſummi boni cogniti & apprehenſi:& hoc per inhæſionem volũtatis.Tertio delectatio,& quies,& contentatio in illo ſummo bono poſſeſſo. Et in hoc conſiſtit eſſentialiter beatitudo. Et ſic nullum aliud eſſentiale poteſt ſibi addi nec deſiderari, licet aliquid accidẽtale poſſit addi & appeti. vt infra patebit. Ex his patet ꝙ in hac vita B
nemo põt eſſe beatus in re, ſed ſolũ in ſpe, in quantũ per bona opera q̃ hic facit, expectat pmium beatitudinis: Sed de modo inhærẽdi & acquirendi hanc beatitudinẽ, fuerũt multæ opiniones. Nam veri filoſofi dixerunt ꝙ per operationes ſecũdum morales virtutes. Sacerdotes autẽ gentiliũ dicebãt, ꝙ nemo poterat peruenire ad illã beatitudinẽ niſi p cultum plurium deorum,& ſic finxerũt cõplures ſuperſtitiones, & ritus nefandos,& falſas doctrinas, ad decipiendos,& attrahendos populos ad cultum plurium deorũ, ut oſtẽdit Euſebius in quinq; primis libris, de pparatione euangelica.Et Lactãtius in libris diuinarũ inſtitutionum. Et Aug. in primis decẽ libris de ciuitate Dei. Sed ſola ciuitas & populus Dei diuino nutu & Spirituſancto inſtructus, à principio dicit, ꝙ via acquirendi. F
pdictã beatitudinẽ, nõ eſt niſi ſtudiũ & obſeruãtia diuinæ legis. Et ratio eſt, nã ſicut pctm p ꝙ daſ pęna, et miſeria æterna, nihil aliud eſt niſi pũaricatio diuinorũ pceptorũ, & oẽ dictũ uel factũ, cõtra illud quod lex prohibet ut inquit Aug.et Amb. ergo meritũ quo acquiritur beatitudo, nihil aliud eſt niſi cõtẽplatio & obſeruatio diuinæ legis. Et quia totũ hoc fuit reuelatũ in Spiritu ipſi Dauid, ideo fecit hũc pſalmum &.118 Ideo Eſdras, ppoſuit ipſum tanquam breuium, in principio libri pſalmorum ut ſupradictum eſt per Baſilium. Ad cuius maiorem euidẽtiam eſt. Tertio notandnm ſecundum Aug. lib. confeſſionum, ꝙ Deus creauit hominem, ut ipſum

A ſuum cognoſceret, & cognoſcendo amaret, & amando frueretur. &c. & ſic beatificaretur in tali fruitione. Sed voluit Deus ꝙ homo non attingeret talem beatitudinē & præmiū, niſi prius operādo mereretur Et ideo in paradiſo terreſtri dedit ſibi legem in principio ualdè leuem. ſ. vt operaretur, & cuſtodiret lignum vitæ, & coleret, & de omni ligno ederet ad vitam ſuſtendendam, ſed de ligno uitæ ederet ad vitam perpetuandam, & de omni ligno ederet, præter quā de ligno ſciētiæ boni & mali, & hoc ſub cōminatione duplicis mortis, vt patet Ge. 2. Et ſic patet ꝙ in illa lege erat duplex præceptū. ſ. vnū affirmatiuū, & aliud negatiuū, vnde erat propoſitū præmiū ſi obſeruaret & obtēperaret, & pœna ſi tranſgrederetur. Sed quia præuaricati ſunt primi parentes
B
præceptū & legē dñi, ideo perdiderūt præmiū & beatitudinē promiſſam, & inciderunt in pœnā mortis & miſeriæ. Et ſic à paradiſo terreſtri in qua ad præſens fęlicitabātur, ſūt expulſi, & in hanc vallem lacrimarum deſtinati. Et ſic cum eſſent fęlices ciues illius ciuitatis per obedientiam & obſeruantiam illius legis, facti ſunt exules & miſeri peregrini propter inobedientiam. Sed quia Deus eſt ſummè bonus & miſericors, miſertus eſt homini, veniam & miſericordiam petenti. Et vt recuperaret fœlicitatem promiſſam in cœlo, quam peccando amiſerat, voluit Deus ut eā in hoc mundo peregrinando, non aliter quā per legem fidei ambulando, & ipſam legem Dei obſeruando, ad cœleſtem fœlicitatem ꝑueniret. Et loco originalis iuſtitiæ dedit ei iu
C
ſtitiam & legem quam nunc habemus, & ꝑ quam ambulat homo myſticus in hoc mundo. Et ſic per hāc legem, ſiue in hac, ambulauit Adā cū tota ſua poſteritate fideliū vſque ad Chriſtū, & ambulauit in præſenti vſq; ad iudiciū, vt dictum eſt in prologo, tractatu. 3. Ex quo patet ꝙ tota lex domini tam in uete. teſt. quā iu nouo data eſt nobis à Deo, ad colendū & obſeruandū, loco illius originalis iuſtitiæ, quā homo debebat ſeruare in paradiſo. Et iſta dicitur lex dñi, & uia perueniendi ad veram beatitudinem: quæ ſm diuerſas ætates accepit maiores perfectiones vſq; ad Chriſtū, in quo accepit gratiā & redēptionē. nūc aūt iā nō expectat niſi vltimū terminū & beatitudinem. Et ſic dicitur via domini, per quā peregrinamur ad vltimā & verā beatitudinē. Hoc ergo myſteriū præuidēs & cōtemplās Dauid in ſpū, fecit hūc pſalmum in quo

D
cōparat legē domini & cultorē eius ipſi arbori vitæ plātatæ in paradiſo deliciarum. Nā ſicut ſi Ad. ſeruaſſet pręceptū dñi, & coluiſſet illā arborā, vixiſſet in præſenti fœlicitate in æternū, & poſt longā vitā in præſenti fuiſſet, abſq; mortē trāſlatus ī meliorē & fęliciorē vitā æternā in cœlo, ita nos colēdo legem Dei, & obtēperādo eius præceptis, quæ quidē lex nobis loco illius arboris ad colendum data eſt, obtinebimus vitā gratię in præſenti, & vitā glorioſam & ęternā in futuro. Et ſicut Adā cōtemnēdo diuinā legē & arborē vitæ, guſtādo de cibo vetito, perdidit vtrāq; fœlicitatem, & incidit in vtrāq; pœnam mortis, ita pariter præuaricator huius legis, non ſolum perdit pręfatam promiſſam fœlicitatem, ſed etiam incurrit damnationē æternā. Vñ hoc myſterium & hāc propoſitionē aperit nobis
E
Dauid in hoc pſalmo. Eſt ergo dicēdū ꝙ Dauid ex myſterio ligni vitæ plantati in paradiſo accepit parabolā & propoſitionē ad faciendū hūc pſalmū, in quo duo principaliter facit. Nā primo oſtendit ꝙ lex domini eſt via, per quā peruenitur ad verā beatitudinē, & ꝑ quā datur fœlicitas æterna. Secundo cōminatur pœnā æternā & priuationē beatitudinis tranſgreſſoribus huius legis, ibi. Non ſic impii nō ſic. Quo ad primū autē duo facit, nā primo facit quod dictū eſt. Secūdo hoc probat per cōparationē & figurā ligni vitæ plantati in paradiſo. In qua etiam parte oſtendit implicitè, in quibus cōſiſtit eſſentialialiter uera beatitudo, ibi. Et erit tanquam lignum. Quantum ad primum, eſt primo notandum ſecundum Ariſt. primo Ethicorum, quòd ſicut ſagittarius nō pōt trahere rectè, nec dirigere ſagittā in ſignū, niſi pręuideat & cogno
F
ſcat ſignum, ita & nos non poſſumus peruenire ad fœlicitatē, quæ eſt finis omniū actuū humanorū, niſi pręcognoſcamus terminū, & fœlicitatē, & viā perueniendi ad fœlicitatē. Cū ergo finis noſter, & beatitudo ſit poſſeſſio, & fruitio ſummi boni, quod eſt Deus, & via perueniendi ad hanc beatitudinem ſit lex domini vt dictum eſt, ideo ſunt duo nobis præcognoſcenda. Primo Deus trinus, & vnus, creator & redemptor. & glorificator, ſiue beatificator, qui, vt ſic, eſt finis noſter &c. Scđo ipſa lex diuina ꝑ quā ſumus ad ipſum finem peruēturi. Sed qa primū eſt ſupra humanā facultatē naturaliter in hac uita, ideo oportet vt hoc cognoſcamus & credamus per fidem. Et ſic, in hac fide ambulauerunt

patres

A patres antiqui ab Adã vſq; ad Chriſtum. Et ſic fuit neceſſe vt Deus reuelaret eis myſterium creationis, & futuræ incarnationis, & redemptionis Chriſti, in cuius fide ſaluati ſunt in aduentu Chriſti. Et in eadẽ nos ambulamus, vt recipiamus vltimum terminũ noſtræ beatitudinis. Et ſic per iſtam fidem & legem dñi, diligimus proximum, & per ſpẽ, ſecundum legem operamur, & viuimus, & meremur futurum præmium, aliter non. Ex quo patet ꝙ lex diuina eſt illa quę docet q̃d ſit credendum, & operandum, & expectandum. Et ſic eſt neceſſaria præcognitio, & contemplatio aſſidua diuinæ legis. Et ſic credẽdo per fidem dicimur fideles & veri, & operando dicimur iuſti & boni, & licèt nondũ dicamur beati in re, tñ dicimur beati in ſpe, quia iam de iuſtitia, & de congruo debetur
B iuſtis, & fidelibus iſta beatitudo ex pacto ꝓmiſſa per Chriſtum in lege euangelica. Secundo eſt notandum ꝙ ſicut tripliciter cõuenit ambulare in via & lege Dei, ad hoc ꝙ perueniatur ad finem debitum. ſ. credendo, & operando, & perſeuerando, & docẽdo: ita tripliciter contingit errare circa legẽ Dei. i. non credendo, aut nõ operãdo ſecundũ legẽ, aut non perſeuerãdo, aut falſò modo credendo & docendo. Primi ſ. nõ credentes, dicuntur infideles & impii. Secundi dicuntur iniuſti. Tertii dicunt irriſores & hæretici. Et ſic nullus iſtorũ põt peruenire ad terminum beatitudinis. Nã quilibet iſtorũ deuiat à via iuſtitiæ. Nã infidelis, nõ credẽdo, non intrat viã veritatis. Et ſic deuiat in principio viæ. Iniuſtus aũt, licèt credat, tñ exit à via in medio. hæreticus aũt deuiat in fine viæ. Et ſic
C nullus iſtorũ põt peruenire ad terminũ. Quia ad cõſtruendũ, multa requirunt, ſed ad deſtruendũ, ſufficit vnũ, ſiue in vno deficere. Oportet ergo ut obſeruator diuinæ legis recte credat, & perſeuerando benè operetur, & rectè doceat, ut ait ſaluator Matt. 5. Qui aũt fecerit & docuerit, hic magnus vocabit in regno cœlorũ. Itẽ Iacobi 1. Eſtote factores verbi, & nõ auditores tñ, &c. qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & ꝑmãſerit in ea, nõ auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit. Ex quibus patet ꝙ ad hoc ꝙ quis perueniat ad terminũ beatitudinis, oportet ꝙ fiat pius & fidelis in credẽdo, & fiat iuſtus in operando ſecundũ legẽ, & perficiat curſum viæ in perſeuerando & docẽdo, aliter aũt diceretur impius aut iniuſtus, aut peſtilens & hæreticus. Hoc autẽ præuidẽs Dauid in ſpiritu, dicit in principio huius pſalmi. Beatus eſt ille vir qui nõ abiit in conſilio impiorũ, ſ. infidelium non credendo, imo credendo, & in uia peccatorũ non ſtetit, contra legem agendo, imo operando ſecundum legem, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit, falſa docendo & intelligendo. Vnde nota ꝙ vbi tranſlatio noſtra habet in cathedra peſtilentię, &c. litera Hieronymi habet, ſecũdum Hebraicam interpretationẽ, in cathedra irriſorum non ſedit, quod idem eſt. Nam hæretici peruersè gloſſando ſcripturas, dicuntur irriſores legis, & veritatis diuinæ. Et ſic etiam dicuntur peſtilẽtes, quia ſuo mortifero veneno cęteros ſauciant & inficiũt. Nota etiam ꝙ in hoc verſiculo ponuntur tria nomina adiectiua, D
ſcilicet impiorum, peccatorum, & peſtilentium, ſiue irriſorum, & pariter ponũtur tria E
nomina localia, ſcilicet in conſilio, & in via, & in cathedra: Et ponuntur etiam tria verba ſcilicet abiit, ſtetit, & ſedit. Sed nõ ſuperfluè ponuntur. Nam impii ſunt infideles, quia pietas pertinet ad fidem, peccatores ſunt iniuſti, à uia iuſtitiæ declinantes & errantes, peſtilẽtes uero ſunt hæretici, & obſtinati in peccato. Sed conſilium impiorum eſt falſa ſuperſtitio paganorum. Via peccatorum eſt via vitiorum. Cathedra peſtilentiæ eſt falſa doctrina hæreticorum. Infideles ergo Pagani recedentes à via veritatis, abeunt in conſilio impiorum non credendo, peccatores autem & iniuſti, ſtant & permanent in via vitiorum. ſ. in ſuperbia, & auaritia, & luxuria; Hæretici uero ſedent in falſis ſectis peruerſorum dogmatum & errorũ, & permanent in F
ſuo peccato & obſtinatione. Vnde in hac cathedra peſtilẽtiæ ſcilicet irriſorũ ſedit, & legit primo, Saucuniacus, q. primo apud Fœnices, & Egyptios tradidit nefandos ritus colẽ di falſos Deos. Et Muſeus, & Linus, & Homerus apud Gręcos. Et Numa Pompilius apud Romanos. In hac etiam Cathredra peſtilentiæ ſedit Ariſtoteles cũ dixit 8. Fyſicorum, & primo cœli & mũdi, Mundũ eſſe æternũ, & cum dixit 2. de generatione, reuolutiones cœlorum eſſe æternas, & quorũ ſubſtantia ſemel deperiit, impoſsibile eſſe iterũ redire, & per cõſequens reſurrectionẽ eſſe impoſſibilẽ. Item in hac Cathedra peſtilentiæ legit & ſedit commentator Auerroys; cum dicit eſſe vnicum intellectum omnibus homini-

A bus 3.de anima,commento v Item Auicen-
na, qui ponit datorem formarum in conca-
uo orbis lunæ, & poſſe animas intellectiuas
creare. Et ſic in libro de diluuiis, homines
poſſe naturaliter generari ex corruptione ꝑ
ſolam influentiam animę à datore formarũ.
Itē in hac Cathedra ſedit Arrius cũ ſuis,qui
dixit filiũ nō conſubſtantialē patri. Itē Ne-
ſtorius qui aſſeruit duas perſonas in Chri-
ſto. Item Eutichius qui poſuit vnicā naturā
cum vna perſona,& ſic de cæteris peſtilenti-
bus & irriſoribus hæreticis. Item totus iſte
verſus poteſt intelligi myſticè ſiue profeti-
cè de Chriſto,& per oppoſitum de Adā. Nā
Adam abiit in cōſilio impiorũ, quando per-
ſuaſu diaboli,diſceſſit à diuino præcepto,&
comedere propoſuit fructum prohibitũ.Sed
B tunc ſtetit in via peccatorum quando actua
liter comedit.Sed tunc ſedit in cathedra pe-
ſtilentiæ qñ ſuo peſtifero veneno oēs poſte-
ros ſauciauit. Hoc idē eſt dicendum de dia-
bolo, qui recedens ab amore Dei,conuerſus
ad amorē ſui,magis dilexit ſeipſum q̃ Deũ,
nō implendo voluntatem Dei, & ſic manſit
obſtinatus, ſedens in Cathedra peſtilentiæ.
Et ſic docet oēs Hæreſes & falſas ſectas. Sed
Chriſtus fuit ille qui nunquam abiit in cōſi
lio impiorum, quia nũquam receſſit, imo
ſemper impleuit voluntatem patris,& nun-
quam ſtetit in via peccatorum,quia peccatũ
non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius,
nec ſedit in cathedra peſtilentiæ,quia viam
C Dei in veritate docuit, quia eſt via, veritas,
& vita, ideo aſcendit in montē, & ſedens do
cuit & declarauit legem.Matth.5. Iſte etiam
verſus pōt exponi moraliter de quolibet fi-
deli & iuſto.Nā peccatũ habet tres gradus ſ.
propoſitum, operationem, & obſtinationē.
Vnde qñ quis proponit peccare,tunc abit in
cōſilio impiorum per cōſenſum, ſiue cōſen-
tiendo conſilio diaboli. Sed quādo operatur
per effectum,tunc iam ſtat in via peccatorũ
cum diabolo. Sed dum manet obſtinatus,&
moritur in peccato, tunc ſedet in cathedra
peſtilentiæ cũ diabolo. Duo ergo intelligun
tur per ſeſſionem in cathedra peſtilentiæ.ſ.
doctrina hæreticorũ peſtifera, & impœnitē-
tia obſtinatorũ, quia ambo illi ſedent in ca-
thedra peſtilentiæ, quia vterque iſtorũ infi-
cit ſocios, iſte per falſam & peſtiferā doctri-
nā, & ille exēplo prauæ vitæ dat cęteris oc-
caſionē & audaciā peccādi,& ambo dicũtur
irriſores diuinę legis,ſcilicet ille falſo inter-
pretando,& hic præuaricādo & diuina præ- D
cepta & ſacramenta eccleſiaſtica contemnē
do.Vnde nota ꝙ ſicut eſt triplex gradus ma-
lorum hominum, ſcilicet proponentiũ pec-
care,& peccantium,& obſtinatorũ, ita ſunt
tres gradus bonorum.ſ.incipientiũ,& profi-
cientiũ, & perfectorum. Et ideo iſte verſus
debet legi & intelligi hypotheticè,ſic: Bea-
tus vir qui non abiit in conſilio impiorum,
ſed manſit in conſilio fidelium & iuſtorum,
& in via peccatorum non ſtetit,ſed in via iu
ſtorum permanſit,benè operando, & in ca-
thedra peſtilentiæ non ſedit,ſed in uera do-
ctrina legis perſeuerauit. Item licet aliquā-
do abierit in conſilio impiorũ conſentiēdo,
& ſteterit in via peccatorum male operādo,
tamen nō ſedit in cathedra peſtilentiæ, quia
finaliter pœnitentiam egit de peccatis.

Sed in lege domini voluntas eius, & in le- E
ge eius meditabitur die ac nocte.

Notandum ſecundum Caſſiodorum, ꝙ
totus iſte pſalmus ꝓcedit per ſyllogiſmos,
ſiue propoſitiones hypotheticas & duplices.
Nā ex negatiua infertur affirmatiua, & ecō
trario. Vnde qñ in primo uerſu dicit negati
uè. Beatus vir qui nō abiit,&c. ideo illico af
firmatiuè ſubdit. Sed in lege domini fuit vo
luntas eius,&c. Quaſi dicat ꝙ beatus eſt vir
qui non receſſit à Deo, nec a lege ſua, ſed
opere & fide ſemper manet in lege Domi-
ni,per contemplationem, & operationem.
Vnde quia non ſufficit ſolum non agere ma
lum, niſi quiſque agat bonum, & operetur
ſecundum legem. Ideo poſtquam dixerat; F
Beatus vir qui non abiit, &c. id eſt qui non
deuiauit à lege in propoſito nec in facto,&c.
protinus addit. Sed in lege Dñi, id eſt ſem-
per ille eſt beatus,ſupple,cuius voluntas eſt
in lege Dñi, & in ea meditabitur die ac no-
cte. Vnde notandum ꝙ ſicut ſuperſtitio &
infidelitas reddit hominē infidelē & pecca-
torem & peſtilentem, ita lex diuina & eius
aſſidua contemplatio reddit ipſum pium,et
fidelem, & cultorem unius Dei, & iuſtum,
& ſaluum,& dignum vita æterna.Ideo ſub-
dit: Sed in lege Domini voluntas eius &c.
Iterum aduertendũ, ꝙ duo dicit de viro iu-
ſto.Primo ꝙ voluntas eius ſit in lege Dñi.Se
cūdo ꝙ in ea meditabitur etc. Vnde per pri-
mum, intelligitur operatio ſecundum legē,
per ſecundum uerō, aſſidua contemplatio.
Nam primo quis credit per aſſiduam con-
templationem, quod pertinet ad intellectũ.

Secundo

A Secundo diligit Deum et proximũ in affe-
ctu & in effectu, quod pertinet ad volunta-
tem. Nã ex aſsidua contemplatione, genera-
tur fides, & ex fide generatur caritas, & ex
vtraque naſcitur ſpes, quia quod credimus
bonũ diligimus, & bonum futurũ creditũ, &
amatum ſperamus. Quando ergo chriſtia-
nus baptizatur, et quãdo non cõſentit dia-
bolo, tunc non abiit in conſilio impiorum,
ſed fidelium. Et quando uoluntas eius ma-
net in lege Domini, tunc operatur ſecundũ
præcepta, et non ſtat in uia peccatorũ, ſed
iuſtorum, et cum contemplatur aſsiduè in
lege Domini cũ humilitate & caritate, tunc
nõ ſequitur falſas doctrinas, nec manet ob-
ſtinatus. Et ſic non ſedebit in cathedra peſti-
lentiæ, ſed ueritatis et ſalutis. Et ſic talis eſt
beatus in ſpe, vt dictum eſt. Secundo eſt no-
tandum ꝙ dies et nox tripliciter ſumitur in
B ſacra ſcriptura. Primo temporaliter. Et ſic
dies eſt præſentia ſolis ſuper terram, et nox
abſentia eiuſdem. Secundo ſumitur morali-
ter Et ſic proſperitas dicitur dies, et aduerſi-
tas nox. Tertio ſumitur allegoricè. Et ſic lex
vetus dicitur nox, et lex noua dicitur dies.
Et ſic dicit Apoſtolus ad Romanos 13. Nòx
præceſsit, dies autem appropinquabit, etc.
Quomodocunque ergo ſumatur, ſemper ue
rificatur hoc dictum, quia neceſſe eſt bonũ
uirum meditari in lege dñi die ac nocte. Nã
beatus vir qui meditatur in lege Dñi die ac
nocte temporali. i. per totũ tẽpus vitæ ſuæ,
tũc cognoſcet Deũ, et exemplo bonorũ, ca-
uebit omne malum, et faciet omne bonũ. Et
ſic non ibit in conſilio impiorum, nec ſtabit
C in uia peccatorum, nec ſedebit in cathedra
peſtilentiæ, ſed ſalutis, etc. Item beatus, qui
meditatur in lege Dñi die ac nocte, id eſt in
proſperitate et aduerſitate. Nam conſideran
do iſta mundana eſſe tranſitoria, et omnia
cœleſtia eſſe æterna, quæ non acquiruntur
niſi per bona opera, et per patientiam in ad-
uerſis. Et ſic exemplo ſanctorũ patrũ patien
ter tolerabit aduerſa, et prudenter diſponet
poſpera. Et ſic nec extollet̃ in proſperis, nec
deſperabit in aduerſis, ſed ęquanimiter feret
utraque. Item beatus qui meditatur in lege
Dñi die ac nocte i. in teſt. vet. et nouo. Nam
in teſtamẽto uete. intelliget omnia myſteria
Chriſti et eccleſiæ fuiſſe figurata et profeta-
ta, et in teſta. no. eſſe cõpleta. Et ſic contem-
plando tã alta et profunda myſteria, totali-
ter eleuabitur à mundanis, ad amorem cœ-
leſtium, intantum, ꝙ nõ ibit in conſilio im D
piorum, nec ſtabit in uia peccatorũ, etc. Vn-
de ait Auguſtinus ad Voluſianum, ꝙ tanta
eſt autoritas et profunditas ſacræ ſcripturę,
ꝙ ſi diebus ac noctibus quis uellet in ea cõ-
templari, adhuc non ſufficeret paruam par-
tem eius attingere, propter profunda et infi
nita myſteria latentia in lege ueteri, et reue
lata per Chriſtum in lege noua. Ideo ait ſal
uator Matth. 13. ꝙ omnis ſcriba doctus in
regno cœlorum, ſimilis eſt patrifamilias, q
profert de teſauro ſuo noua et uetera, ideſt
qui de utroque teſtamento habet intelligen
tiam. Tota ergo intelligentia iſtorum duo-
rum uerſiculorũ quos explanamus, ſtat in
hoc, ſ. ꝙ uera et futura beatitudo, quã perdi
dit Adã, nõ recuperat̃ nec acquiritur in hac
vita, niſi per cõtẽplationm et obſeruationẽ
diuinę legis, et nõ ꝑ ſolas uirtutes morales, E
ſicut dicebãt filoſofi, nec per cultum pluriũ
Deorum, ſicut dicebant poetæ, nec per uitã
uoluptuoſam, ſicut dicebant Epicurei et hę-
retici, qui nõ credunt aliã uitã futuram, nec
beatitudinem bonorum, nec pœnam futurã
malorum. Et ſic ſoli fideles ſunt beati, etc.

Et erit tanquam lignum quod plãtatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.

In hac ſecũda particula explicat pręmiũ
beatitudinis, promiſſum obſeruatoribus di-
uinæ legis, cõparando diuinã legem, ſiue ip-
ſum Chriſtũ, ſiue uirũ iuſtum, ligno plãta-
to in paradiſo. Vnde ſicut Adam cuſtodien
do et colendo illud lignum uitæ, collegiſſet
duplicẽ fructum. Primo enim continuaſſet
uitam fœlicẽ in præſenti, abſque aliqua mi-
ſeria. Secũdo fuiſſet tranſlatus in cœlum ad F
uitam meliorẽ et æternã, per uiſionẽ et frui-
tionẽ diuinæ eſſentiæ, ut inquit Auguſtinus
ſuper Gen. Ita ergo pari ratione omnes fide
les obſeruatores diuinæ legis receperũt fru-
ctum redemptionis in primo aduẽtu Chri-
ſti, et nos continuè recipimus fructum gra-
tiæ in præſenti, et recipiemus fructum glo-
riæ in futuro, poſt hanc uitam tranſlati in
cœlum. Et in ſecundo aduentu recipiemus
vltimam perfectionem recuperando corpo-
ra glorioſa per reſurrectionem. Et hoc eſt
præmiũ quod Dauid promittit cultoribus
diuinæ legis in hac ſecunda particula. Ad
cuius intellectũ eſt primo notandũ, ꝙ illud
lignũ uitæ plantatum in paradiſo, quatuor
figurabat, ſcilicet Chriſtũ et legẽ diuinam,

A & quemlibet uirũ iuſtum, & crucẽ Chriſti. Primo enim ſm Auguſtinũ primo libro cõtra aduerſarium legis & profetarum, figurabat Chriſtum. Nam quia Adam perdidit illud lignũ uitæ plantatum in paradiſo, à quo ſumebat fructũ vitæ, ideo Deus pater in ſupplementũ huius ligni plãtauit aliud lignũ. ſ. Chriſtum in ventre virginis Mariæ, qui dedit duplicem fructum in tempore ſuo. Nam primo dedit nobis fructum redemptionis & gratię in pręſentis, ſecundo dat fructum gloriæ in futuro. Et ſic ſicut Chriſtus dicitur lignum vitæ, ita pariter virgo Maria, dicitur paradiſus deliciarum, in qua lignum verę vitæ fuit plantatum, & ex puris ſanguinibus formatũ, per quam currunt quatuor flumina gratiæ, & ab inſtanti ſuæ creationis, ut dicitur canticorum quarto, Hortus concluſus B ſoror mea. Hortus concluſus & fons ſignatus. Item Eſaiæ 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, &c. Item cap. 53. Et erit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti, &c. Ex quo patet ꝙ ſicut Chriſtus dicitur lignum uitæ, ita virgo Maria dicitur paradiſus delitiarum, in qua fuit plantatum illud lignum, de quo ligno uitæ & paradiſo dicitur Apoca. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo, &c. Secundo illud lignum paradiſi figurabat diuinam legem. Nã ſicut Deus plãtauit illud lignũ in paradiſo, vt Adam colendo illud, ſumeret fructũ ad continuandã, & perpetuãdam vitam fœlicem, colligendo fructum in tempore ſuo, ita poſt peccatum, in ſupplementum illius ligni, Deus plantauit legem diuinam in eccleſia ab Adam vſque ad iudicium, quã coluerunt partes antiqui in vet. teſt. & collegerunt ex ea fructum redemptionis in tempore ſuo. ſ. in primo aduẽtu Chriſti. Nam ſicut arbor germinat fructum in tempore ſuo. ſ. in uere aut in ęſtate, ita lex diuina uetus germinauit, & fecit, & peperit fructum. ſ. Chriſtum in tempore ſuo, quando venit plenitudo temporis. ad Gala. 4. Et lex euangelica fecit aſſiduæ fructus gratiæ, & faciet fructus gloriæ in tempore ſuo, poſt hanc uitam his qui ſeruant eã, de qua lege dicit Salomon, Prouerbiorũ 3. Lignum uitæ eſt his qui apprehenderunt eam, & qui tenuerũt eã beati. Tertio illud lignum vitæ paradiſi, figurabat quemlibet fidelem & hominem iuſtum, qui eſt plantatus ſecus decurſus aquarũ baptiſmalium, & aliorum ſacramentorum eccleſię, qui quidem homo iuſtus facit fructus meritorum & bonorum operum in tempore ſuo. ſ. in hac uita, dum eſt tẽpus operandi & merẽdi. Et ſic homo iuſtus, faciendo fructus meritorios colligit fructus gratię in hac vita, & fructus gloriæ in futuro, de ligno uitæ qui eſt Chriſtus. Ex quibus patet, ꝙ de quolibet iſtorũ triũ põt verificari iſte verſus, ſ. de Chriſto, & de diuina lege, & de homine iuſto. Et primo uerificatur de Chriſto. Vnde dicit Dauid, Beatus vir Chriſtus qui ſolus non abiit in conſilio impiorum, &c. Sed in lege dñi fuit voluntas eius, qui ſemper impleuit voluntatẽ patris, &c. Ideo eſt tanquã lignũ plantatum. i. quod plantabitur in utero virginali, & in medio eccleſiæ ſecus decurſus aquarũ gratiarũ, & donorũ, & omnium virtutũ, & dabitur loco illius ligni paradiſi, quod Adam perdidit pp peccatum, E quod quidẽ lignum dabit fructum in tẽpore ſuo ſ. in primo aduentu dabit fructum redẽptionis & gratię, & in ſecundo aduentu dabit fructum reſurrectionis & glorię.

Et folium eius non defluet, et omnia quæcunque faciet proſperabuntur.

Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ illa arbor ſiue lignum uitę, qui eſt Chriſtus, primo protulit folia, ſecundo protulit fructus. Folia enim eius fuerũt pręדicatio & miracula, ſed fructus fuerunt noſtra redẽptio & glorificatio. Itẽ folia eius fuerunt eccleſiaſtica ſacramẽta, ſed fructus fuerunt res & effectus ſacramentorũ, ſ. remiſſio culpæ, & collatio gratię, quia ſacramẽta nouę legis ſunt viſibilis formę, & inuiſibilis gratię. Nã illa viſibilis forma ſacramẽti eſt folium, ſed res ſacramenti, & effectus quos facit, dicunt fructus eius. Et hęc ſunt folia & fructus huius F arboris uitæ qui eſt Chriſtus, quã arborem vidit Ioannes Apocalyp. ultimo, plantatam in medio paradiſi eccleſię, cum dicit. Et oſtẽdit mihi Angelus flumen aquę uiuę ſplendidum, tanquam cryſtallum procedens de ſede Dei & agni, in medio plateæ eius. Et ex utraque parte lignum uitę afferens fructus 12. per ſingulos menſes reddens fructum ſuum. Et folia ligni ad ſalutem gentium. Et omne maledictum nõ erit amplius, &c. Vnde dicit Auguſtinus, quòd illud flumẽ quod uidit Ioannes, eſt gratia ſpiritusſancti, irrigans totã eccleſiam, qđ quidem flumẽ ſpiritusſancti à Deo & agno, id eſt à patre, & filio, & illud lignũ eſt Chriſtus plantatus in medio

dio

A dio eccleſiæ, faciens fructus ſacramentorum
per ſingulos menſes & dies in hac eccleſia,
& folia illius ligni ſunt ſacramenta eccleſia
ſtica, ad ſalutem noſtram, & ad ſanãdos no-
ſtros languores inſtituta, quæ habent uirtu
tē ex ſanguine agni. Duodecim aũt fructus
quos facit hoc lignum uitæ, ſunt: Caritas,
Gaudiũ, Patientia, Benignitas, Bonitas, &c.
quos enumerat Apoſtolus ad Gala. 5. qui-
bus correſpondent alii 12. in gloria. Et ideo
ualde miror de beato Hieronymo, q in ex-
poſitione huius pſalmi negat per lignum ui
tę plantatum ſecus decurſus aquarum, &c.
poſſe intelligi Chriſtum, dicit enim ꝙ ma-
gis nobile non poteſt comparari minus no-
B bili, ergo Chriſtus non poteſt comparari illi
arbori, propter magnam diſtantiam nobili-
tatis. Sed parcat mihi reuerentia tanti uiri,
Nam ipſemet Chriſtus ſe appellat lignum
uitę in locis pręallegatis, ſcilicet Apocap. 2.
& 22. Item appellatur idem Chriſtus leo de
tribu Iuda, & lapis angularis, & uitis ue-
ra, &c. Ex quo patet ꝙ ratione proprietatis,
uerè dicitur Chriſtus arbor, ſiue lignum ui-
tę, plantatum in utero uirginali, & in eccle-
ſia, loco illius etc. Dicit ergo Dauid quòd
Chriſtus erit tanquam lignum uitę, quod
plantatur ſecus decurſus aquarum ſpiritus-
ſancti in eccleſia, quod dabit fructum redē-
ptionis, & glorificationis in tempore ſuo. Et
folium eius non defluet, in uanum, ſupple:
Sed quęcunque faciet ſemper proſperabun
tur. Nam paſſio eius & ſacramenta eccleſia-
C ſtica, quantum ad ſe, ſemper ſunt ſufficien-
tia ad faciendum fructum, & effectum. Sed ſi
aliquando non faciunt, hoc non eſt ex defe-
ctu ſacramenti, ſed ex defectu recipientis,
accedentis fictè ad baptiſmum, uel ad con-
feſſionem, &c. Et iſta de prędicatione Chri-
ſti, quę fecit fructum ſecundum ꝙ cecidit in
terram bonam. Matth. 13. quia actus actiuo
rum ſunt in patiente diſpoſito 2. de anima.
Et ſic eſt dicendum quod folia Chriſti nun-
quam defluxerunt in uacuum, ratione ſui.
Ex quo patet ꝙ tota prima pars huius pſal-
mi uerificatur de Chriſto, qui eſt uerum li-
gnum uitę. Secundo poteſt uerificari de ip-
ſa lege diuina. Nam quia dixit ſupra, Bea-
tus uir qui in lege domini meditabitur die
ac nocte, ideo ſequitur, et illa lex, ſupple,
erit ſibi, ſcilicet uiro iuſto, tanquam lignum
quod plantatur ſecus decurſus aquarũ para
diſi. Nam ſicut Adam colendo illud lignũ,

collegiſſet fructum uitę, &c. ita uir iuſtus co- D
lendo legem diuinam, et obſeruando eam,
illa erit ſibi tanquã illud lignum, quia dabit
ſibi fructus gratię, et glorię in tempore ſuo,
quia lex uetus in primo aduentu peperit et
germinauit Chriſtum, et noſtram redēptio
nem, et in ſecundo germinabit reſurrectio-
nem generalem, et continuè profert nobis
lex euangelica fructus gratię in pręſenti, et
fructus gloriæ in futuro. Et folium eius nũ-
quam defluet, quia uirtus ſacramentorum
nunquam deficiet in hac eccleſia, quia cõti-
nuè fluit ex latere Chriſti. Et eccleſia conti-
nuè irrigatur ex flumine paſſionis Chriſti, à
quo fluunt quatuor flumina, irrigãtia, qua-
tuor partes terrę. Et ideò folia huius arbo- B
ris nunquam defluent, ſed ſemper proſpera
buntur, quo ad effectum. Item 3. iſta prima
pars huius pſalmi poteſt uerificari de quoli
bet iuſto, nam beatus uir iuſtus qui medita-
tur in lege domini die ac nocte, etc. quia ta
lis erit tãquam lignum, etc. Nam ſicut illud
lignum uitę, plantatũ ſecus decurſus aqua-
rum illorũ quatuor fluminũ paradiſi terre-
ſtris, nunquam perdebat folia, ſed ſemper fa
ciebat fructum, etc. Ita pariter uir iuſtus et
fidelis qui plantatur in eccleſia, ſecus decur
ſus aquarum baptiſmalium, et aliorũ ſacra-
mentorum, dabit fructus meritorum et bo-
norum operum in tempore ſuo. i. huius ui-
tę. Et colliget fructus gratię in pręſenti, et
fructus gloriæ in futuro, de ligno uitę, qui
eſt Chriſtus. Nam homo iuſtus faciendo fru
ctus meritorũ colliget fructus gratię et glo-
rię, ex ligno uitę qui eſt Chriſtus, ut dicitur F
Apoc. 2. Qui uicerit dabo ei edere de ligno
uitę, quod eſt in paradiſo Dei mei, etc. Ex
quo patet, ꝙ tam homo iuſtus, quam Chri-
ſtus dicitur lignum uitę, ſed aliter et aliter.
Nam homo iuſtus facit fructus prœmiorũ,
et ideo ſubdit de uiro iuſto, Et folium eius
non defluet, quia opera iuſti uiri in caritate
facta, nunquam defluent in uacuum, imo
quęcunque faciet proſperabũtur, et facient
fructus meritorios, quia diligẽtibus Deum
omnia cooperantur in bonum. Item quarto
illud lignum uitę paradiſi figurabat etiam
crucem domini, quę data eſt nobis loco hu
ius ligni, quę quidem crux fecit primo fru-
ctum noſtrę redemptionis, prout fuit plãta-
ta in monte Caluarię. Sed poſtea plantata
in medio eccleſię facit fructus eccleſiaſtico-
rum ſacramentorũ per ſingulos dies et mē-
ſes.

A ſes. Folia vero huius arboris ſunt eccleſiaſtica ſacramenta. Fructus autem eius ſunt effectus ſacramentorum, ſcilicet collatio gratiæ, & remiſſio culpæ. Vnde ſacramenta & eorum effectus dicuntur folia, & fructus crucis propter duo, primo quia eorum virtus procedit ex paſſione Chriſti, ſecundo quòd nunquam confertur ſacramentum ſine ligno crucis. Et ideo accommodatè iſti duo verſiculi poſſunt verificari de ipſo ligno crucis. &c. quia crux domini erit cultoribus diuinæ legis, tanquam lignum, id eſt loco illius ligni quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, in illa paradiſo. &c. quod dabit eis in tempore ſuo fructum redemptionis. &c. Et hoc eſt illud lignum vitæ quod vidit Ioannes Apoc. 2. de quo ſupra dictum eſt. Eſt vlterius notandum ſecundum Auguſt. quòd B bene meritò Chriſtus comparatur illi ligno ſiue arbori vitæ, & etiam ipſe vir iuſtus comparatur cultori ligni vitæ, quia vltimum quod expectatur ab arbore. dicitur fructus, & vltimus vſus dicitur frui. Nam ideo agricola colit agrum & arborem, vt finaliter inde colligat fructum, & fruatur eo, & ſic quieſcat in eo. Ita à ſimili, nos fideles colimus legem diuinam, & ipſum Chriſtum, obſeruando legẽ, vt inde colligamus fructus gratię, & in fine fructus glorię: & ſic vltimum quod expectamus ex cultu Chriſti, & obſeruantia diuinæ legis, eſt vltima fœlicitas & beatitudo, & vt fruamur toto Chriſto. ſ. diuinitate cum humanitate. Et ſic Chriſtus eſt verum lignum vitæ, ex quo expectamus & colligimus fructus vitæ, & nos ſumus veri cultoC res, qui fruimur fructibus Chriſti. Sed etiam vnuſquiſque iuſtus dicitur lignum vitæ vt dictum eſt, inquantum facit opera viua, & non mortua, ſcilicet fructus bonorum operum dignos vita ęterna. Et ſic, ſicut nos exigimus à Chriſto fructus gratię & glorię, ita Chriſtus exigit à nobis fructus bonorũ operum. Et ideo eccleſia fidelium dicitur arbor vitę vt dictum eſt. Ex qua Chriſtus cõtinue exigit & colligit fructus fidei, & caritatis, & bonorum operum. Ex quo patet, quòd ſynagoga Iudęorum non fuit tanquam, lignum plantarum ſecus decurſus aquarum quando venit Chriſtus, quia non fecit fructum in tempore ſuo: quia quando Chriſtus exegit fructum ab ea, non retulit ſibi fructum fidei, quia non recepit ipſum: Sed fuit tanquã ſiculnea ſterilis, in qua Chriſtus non reppe- rit fructum. Ideo maledixit eam Chriſtus in D figura. Matthæi. 21. Et ideo continuo aruit. Et ſic patet, quòd lex Moyſis fecit fructum per Chriſtum in apoſtolis & cęteris recipientibus Chriſtum, ſed non fecit fructum in Iudęis obſtinatis, quia ſine Chriſto, lex Moyſi non poterat facere fructum. Et ſic manet ſynagoga Iudęorum ſterilis & arida in ſempiternum, & maledicta per Chriſtum. Ideo Iudęi non colligunt ex ea niſi maledictionem & damnationem, quia oratio eorum vertitur in peccatum. Pſal. 8. Ideo ſequitur. Non ſic impii. &c. Ex omnibus ſupradictis patet, quod tota beatitudo, & pręmium quod promittitur cultoribus diuinę legis, eſt fruitio ligni vitę, qui eſt Chriſtus.

Non ſic impij non ſic, ſed tanquam puluis quẽ proijcit ventus à facie terræ. E

Poſtquam ſuperius profeta promiſit beatitudinem cultoribus diuinę legis. Quę quidẽ beatitudo conſiſtit in fruitione ligni uitę, qui eſt Chriſtus. Nunc autem in hac ſecunda parte comminatur pęnam & priuationem beatitudinis infidelibus, & tranſgreſſoribus diuinę legis. Ideo primo comminatur pœnã & ſupplicium. Secundo comminatur priuationem ęternę fœlicitatis, ibi. Ideo non reſurgunt impii. Quantum ad primum, quia ſuperius dicit quòd vir fidelis & iuſtus colens legem erit tanquam lignum ferens fructum. Et quòd folium. i. bona operatio eius non defluet. &c. Ideo dicit hic, quòd oppoſitum erit de viris impiis & iniuſtis, quia viri impii non erunt ſic, tanquam lignum faciens fructum meritorium in tempore ſuo, nec folia eorum F erunt fixa, immo fluent & proiicientur à facie Dei, tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terrę. Et ſic opera eorum erunt vacua, & vana abſque meritis, immo digna pœna ęterna. Et ratio eſt. Nam ideo iuſti conſequentur beatitudinem cœleſtem, eo quòd contempſerunt iſta terrena & vana, & dilexerunt cœleſtia quę ſunt firma & ęterna, & ſic operati ſunt opera firma & iuſta, vnde meruerunt pręmium ęternum. Sed quia iniuſti & impii abeuntes à Deo, & à lege diuina, & contemnentes cœleſtia, dilexerunt terrena & corruptibilia & vana, & abierunt poſt ſuperbiam & auaritiam, & ſic opera eorum fuerunt vana et caſſa, ideo in vanum ceciderunt et effluxerũt opera eorũm abſque

fru-

A fructu meritorum. Ad cuius intellectum eſt
notandum ſm Ariſtotelem.4.meteororum
ꝙ humidum eſt cauſa compactionis, & cōti
nuitatis,& tenacitatis ī rebus mixtis natura-
libus. Et ſic quæ ſunt arida ſine humiditate,
faciliter reſoluuntur & affluunt in pulueres.
Nā calor naturalis decoquit partes hume-
factas,& connectit & compactat eas adinui-
cem, & hoc videmus in arboribus. Nam in
æſtate exit calor naturalis ad exteriora,& cō
nectit partes humidas, & ſic retinentur fo-
lia in arbore fixa. Sed adueniente autumno,
& recedente calore continenti, tunc calor na
turalis retrahitur ad interiora,& tunc reſol-
uitur humidum in partibus exterioribus:
Et ſic cadunt folia, & ventus agitat illa, &
proiicit à facie terræ. Ita pariter accidit in cor
B pore myſtico eccleſiæ. Nam membra Chri-
ſti humectantur per fidem, & viridificantur
per caritatem. Et ſic ignis ſiue calor caritatis
connectit membra ſuo capiti Chriſto, & in-
ter ſe tanquam folia arbori,& ſicut palmites
in vitæ, vt patet Ioannis.16. Et ſic folia eo-
rum. i. opera radicantur & ſolidantur per fi-
dem & caritatem formatam, & ſic non de-
fluunt, immo faciunt fructus meritorios,&
proſperantur in præmio. Sed ſi deficit eis ta-
lis fides aut caritas, tunc decidunt à corpore
Chriſti myſtico ſicut folium ab arbore. Et
ſic etiam opera eorum effluunt in vanum,&
ſic etiam ſacramenta eccleſiæ, & bona opera
quæ facit eccleſia non proficiunt eis. Et ſic
etiam ipſi impii tanquam vani & inutiles
proiicientur à facie domini in iudicio, cum
dicet eis. Ite & diſcedite à me maledicti in
C ignem æternum. Mat.25. Et ſic patet, quòd
Iudæi obſtinati & omnes iniuſti & impœni-
tentes, non erunt tāquam lignum vitæ. &c.
ſed tanquam ficulnea arida & maledicta,
ex qua ceciderunt folia,& proiiciet eos uen-
tus diuinæ vindictæ, ſicut ventus proiicit
puluerem à facie terræ.

Ideo non reſurgunt impij in iudicio, neque pec catores in concilio iuſtorum.

Hic comminatur eis priuationem futuræ
beatitudinis. Ad cuius intellectum eſt notan
dum, quòd illud lignum vitæ plantatum in
paradiſo, duo principaliter conferebat culto
ri ſuo Adæ, ſiue primis parentibus. Nam pri-
mo præſtabat vitam perpetuam ſine aliqua
miſeria in præſenti, præſeruans ab omni infir
mitate & triſtitia. Et conferebat immortalita
tē, quia poterant non mori, edendo eius fru-
ctū. Scdō poſt longam duratiōnē fuiſſent trāſ D
lati in vitā meliorem, in cœlū æternū, vbi ę-
ternaliter fruerentur Deo viſo & amato. &c.
Et ideo poſtquā datus fuit Chriſtus in ſup-
plementum huius ligni perditi: oportuit vt
per amplius & perfectius conferret ſuis cul-
toribus omnia bona quæ perdiderunt primi
parentes, amittentes illud lignum. Et ſic etiā
oportet vt recuperemus immortalitatē, & li
bertatem ab omni miſeria,& viſionem diui-
næ eſſentiæ,& perfectam beatitudinem,& fe
licitatem per fruitionem ligni vitæ, qui eſt
Chriſtus. Et ideo Chriſtus tāquam verus re-
parator & redēptor humanæ naturæ oīa ſu-
pradicta nobis recuperauit. Nā primo, ꝑ ſuā
mortē & paſſionē nos à culpa & pœna æter-
na liberauit & ſanauit: cōferēdo vim purgati
uā & ſanatiuā ſacramentis. Secundo recupe-
rauit nobis immortalitatem,& nos liberauit E
ab oībus miſeriis corporalibus per ſuam re-
ſurrectionē. Tertio nobis eſt adeptus ſummā
beatitudinē,& diuinā viſionē,& fruitionē in
cœlo, per ſuā aſcenſionē. Et ſic voluit Chri-
ſtus ꝙ illico liberaremur ab omni peccato ꝑ
ſuam paſſionem,& eccleſiaſtica ſacramenta,
& illico, poſt hanc vitam, facta omni pœni-
tentia debita, euolaremus ad cœlum, & poſ-
ſideremus illā perfectā fęlicitatē. Sed noluit
ut oēs poſſideremus illā immortalitatem, &
impaſſibilitatem corporis, vſque ad finē ſe-
culi, in illa generali reſurrectione: & tunc
erit homo in ſua vltima perfectione, & hoc
factum eſt propter maius bonum, vt inquit
Aug.13. de ciui. cap.4. Nam ideo reliquit no
bis Chriſtus iſtas pœnalitates, vt ſint nobis
in meritum, quia ſi homines non relicti eſ- F
ſent mortales & paſſibiles, non fuiſſet victo-
ria & corona martyrum, nec eſſent merita &
patientia virorum perfectorum & iuſtorum.
Ideo iſtæ pœnalitates ſunt bonis bonæ,& ma
lis malæ. Sed in die iudicii oēs iuſti reſurgent
cum corporibus glorioſis & immortalibus,
& tūc erūt perfectē beati:& tūc habebūt ſuū
præmiū perfectum,& erunt beati in corpore
& aīa. Et hoc præmiū dabitur iuſtis in retri-
butionē obſeruantiæ diuinæ legis, quia tan-
ta eſt virtus & perfectio illius ligni vitæ,
qui eſt Chriſtus: quòd etiam corpora mor-
tua ſuſcitabit in nouiſſimo die, & ſic ſimul
corpus glorificatum fruetur cū anima: quod
præmium minimè habebunt impii, & infide
les,& iniuſti, quia non reſurgent ad gloriam
cum iuſtis in iudicio. Ideo ſubdit Dauid, ꝙ

A non reſurgent impii in concilio & ſocietate iuſtorum. Et ratio eſt.

Quoniam nouit dominus uiam iuſtorum, & iter impiorum peribit.

Dominus nouit & acceptauit uiam & bona opera iuſtorum, quia ſecundum legē Dei fuerunt facta. Et ideo dedit eis perfectū prę-mium & fœlicitatē quo ad corpus & animā. Sed iter impiorum peribit, eo ꝙ vita ipſorū non fuit ſecundum legem Dei, immo cōtra legem, eo ꝙ abierunt & receſſerunt à lege & via Dei, & ſteterunt in via peccatorum, & diaboli, & finaliter ſederunt in cathedra peſtilentiæ, & obſtinationis, decedentes abſq; finali pœnitentia, & infideles mortui ſunt in ſua infidelitate. Et ideo ſicut uia legis diuinæ & præceptorum, duxit fideles & iuſtos ad illam ſummam beatitudinem, ita via peccatorum duxit impios & infideles in infer-

B num. Sed hic occurrunt tria dubia. Primum, ꝙ cum ſumma beatitudo ſit bonum ſufficiēs, quo adepto nihil eſt amplius quod deſiderari queat, vt inquit Boetius, cum ergo animæ ſanctorum nondum recuperauerint corpora immortalia, & glorioſa, ſequitur ꝙ nondū ſunt perfectè beatæ, quia adhuc reſtat aliquid quod deſiderari queat, quia adhuc deſiderant recuperare corpora glorioſa. Secundum dubium eſt de eo quod hic dicit, ꝙ non reſurgunt impii in iudicio, cū apoſtolus dicat, ꝙ omnes reſurgemus & erimus ante tribunal Chriſti. Et Dan. 12. ꝙ infernus, & mare, & terra dabunt mortuos ſuos, &c. Tertium dubium eſt de eo quod dicit. Quoniam nouit dn̄s viam iuſtorū, cū Deus ęquè nouerit bonos, & malos, quia omnia aperta

C ſunt oculis eius. Reſpondetur ad primū, ꝙ hanc quæſtionem mouet Auguſt. 12. ſuper Gen. circa finem, & adducitur à magiſtro 4. ſenten. diſt. 49. Vnde dicit Aug. hāc eſſe difficilem quæſtionē Et dicit quendā appetitū naturalē ineſſe cuilibet animę ſeparatę adminiſtrandi, & recuperandi corpus, quo retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum, donec ille appetitus quieſcat. Et tamen anima nō deſiderat recuperare corpus mortale, & graue quale dimiſit. Sed immortale & impaſſibile, & glorioſum, ut ſecū fruatur, & ſit ei ad gloriam, quod fuit ad ſarcinam. Hāc ergo quęſtionē partim relinquit Aug. indeciſam, qa affirmat talē appetitum ineſſe animæ, vt illud corpus ſit ſibi ad maiorem gloriā, pro-

pter conſortium & ſocietatem. Sed nō videtur ſoluere an illud deſideriū tollat aliquid D
de eius beatitudine aut impediat. Sed ad hoc reſpondent doctores ſcolaſtici & moderni, ſecundum eundē Aug. ꝙ ſunt duo cōſiderāda in ipſa beatitudine. ſ. vnum quod eſt principale & eſſentiale, & illud eſt uiſio, & fruitio ſummi boni ſecurè poſſeſſi, quia fruimur Deo bono, & cognito, in quo voluntas delectata cōquieſcit. Aliud autem, immo multa alia poſſunt eſſe accidentalia, & acceſſoria, & minus principalia, puta ſcire aliqua futura per reuelationem ſuperiorum, & habere plures conſortes, & ſocios in illa fœlicitate. Et habere corpus glorioſum in conſortium ad fruēdum illo ſummo bono. Vnde primū præmium eſſentiale. ſ. videre, & frui illo ſummo bono, & eſſentia diuina, nunquàm auge- E
tur neque beatis in illa cœleſti gloria, quia vnicuique datur ſecundū menſuram meritorum, & luminis gloriæ, & caritatis. Sed præmium accidentalè continuè augetur beatis in patria uſq; ad diem iudicii, qn̄ Deus erit omnia in omnibus, & recuperabunt omnes ſua corpora. Et ſic finietur appetitus accidētalis beatorum, quia tunc induentur ſtolis albis, &c. & erunt in ultima ſui perfectione accidentali. Nam fruētur toti toto Chriſto. Nam per animam fruentur ipſa diuinitate, ſeu diuinis perſonis, & per potentias corporales glorificatas, fruētur humanitate Chriſti. Et ſic omnes potentiæ tam intellectuales, quàm ſenſitiuæ beatificabuntur, ut inquit Aug. 22. de Ciui. cap. penul. & ultimo. Et ſic patet reſponſio ad difficultatem. Nam omnes animæ beatorum ſunt perfectè bea- F
tæ, quantum ad beatitudinē eſſentialē, quia nihil eſt eſſentialè, quod amplius deſiderari queat, quia omnes fruuntur una eſſentia diuina in tribus perſonis, & econuerſo, et uno ſummo bono. Sed poſſet deſiderari aliquod accidentale, quod auget beatitudinem eorū accidentalem, quia quotidie deſiderant cōuerſionem peccatorum, quia gaudium corā Angelis Dei eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Et ſic continuè deſiderāt recuperare corpora glorioſa, ut ſimul fruantur cum corpore, et anima. Vnde ſicut homo exiſtens in carne laborauit, et paſſus eſt propter Chriſtum in carnę, ita martyres deſiderant recuperare illa corpora glorioſa, ut ſint eis in conſortium ſuæ fruitionis. Sed hoc deſiderium non tollit eorum beatitudi-

nem

A nem eſſentialem, nec in aliquo impediūtur, quia bonum finitum & accidentale non põt impedire bonum infinitum & eſſentiale. Ad ſcd̃m dubium reſpondetur ꝙ ſaluator iā hoc poſuit Ioannis. 5. cum dicit, ꝙ omnes qui in monumentis ſunt reſurgent. Sed non æqualiter, nam qui bona egerunt reſurgent in reſurrectionem vitæ, quia reſurgent in corpus glorioſum & immortale in vitam æternam. Sed qui mala egerunt in reſurrectionem iudicii & damnationis. Nam corpora eorum erunt paſſibilia. Et ideò dicit Apoſtolus primæ ad Corin. 15. quòd omnes reſurgemus quantum ad reſurrectionem primam. Sed non omnes immutabimur quo ad ſecundam & glorioſam reſurrectionem. Sed ſoli iuſti, ſupple. Item omnes homines tam boni q̃ mali reſurgent in iudicio, ſed non omnes re-
B ſurgent in cōcilio & ſocietate iuſtorum, quia oēs mali reſurgent in cōcilio & ſocietate impiorum diabolorū. Et hoc eſt qđ intēdit dicere hic ꝓfeta, ꝙ ideo ꝓpter cauſas ſupradictas impii nō reſurgent, neque pctõres in cōcilio & ſocietate iuſtorum ad gloriam & vitam æternam, ſed ad mortem & pœnam æternam, quia illud non erit reſurgere, ſed cadere & mori. Ad tertium eſt dicendum ꝙ duplex eſt notitia Dei. Vna dicitur notitia diſcretionis, qua omnia nouit tam bona q̃ mala, de qua notitia dicit pſal. 93. Dñs nouit cogitationes hominū, qm̃ vanæ ſunt. &c. Altera dicitur notitia acceptationis & approbationis, qua acceptat & approbat ſola bona, & neſcit mala, de qua dicit fatuis virginibus, ne ſcio vos. Matt. 25. Et de hac notitia dicit hic profeta, Qm̃ nouit dominus. i. acceptauit &
C approbauit viam & opera iuſtorū. Ex oībus his patet, quòd tota ſententia & intelligētia huius primi pſalmi ſtat in hoc, quòd ſolus cultor & obſeruator diuinæ legis eſt beatus, quod probatur, quia ſola lex diuina eſt uia acquirendi veram beatitudinem, quod probatur, quia vera beatitudo conſiſtit in fruitione ligni vitæ qui eſt Chriſtus, qui datus eſt nobis in ſupplementum huius ligni vitæ quod perdidit Adam in paradiſo. Sed ſola lex diuina nos docet peruenire ad Chriſtū, qui eſt finis legis, igitur ſolus cultor diuinæ legis erit beatus, & faciet fructus meritorū, & colliget fructus præmiorum in tempore ſuo. i. poſt hanc vitam, & hoc de ligno vitæ q eſt Chriſtus. Ex hoc ſequitur quòd impii, & infideles, & iniuſti non erunt beati, nec colli-
gent huiuſmodi fructus: ideo non reſurgent D
ad vitā glorioſam in iudicio, quia Chriſtus ſolis cultoribus ſuis communicabit beneficium glorioſæ reſurrectionis, quia ſolam uiā iuſtorum nouit & approbauit. Et ſic iter & via impiorum peribit, ut dictū eſt. Et hæc eſt propoſitio quam aperit Dauid nobis in hoc pſalmo.

Ex toto ergo iſto pſalmo poſſunt colligi. x. concluſiones.

Prima concluſio, ꝙ ſolus cultor diuinę legis eſt beatus, probatur, quia ſola diuina lex eſt uia perueniendi ad beatitudinem.

Secunda concluſio, ꝙ nullus impius ſiue infidelis, aut peccator, aut hæreticus poteſt eſſe beatus, probatur, quia quilibet talis agit contra legem.

Tertia concluſio, ꝙ nullus obſtinatus, & finalis impœnitens poteſt eſſe beatus, proba E
tur, quia talis ſedet in catedra peſtilentiæ.

Quarta concluſio, ꝙ ſolus obſeruator diuinę legis, erit tanquam lignum vitæ, faciēs fructus meritorios.

Quinta concluſio, ꝙ ſolus Chriſtus eſt uerum lignum uitæ, à quo ſumuntur fructus fruibiles, & quo eſt uerè fruendum, à quo obiecto fruibili nō excluditur pater, & ſpiritusſanctus. Item ēt ipſa crux dr̃ lignum vitæ.

Sexta concluſio, ꝙ quilibet iuſtus non ſolum eſt tanquam lignum vitæ, inquantum agit opera uitæ, ſed etiam dicitur cultor ligni uitæ, inquantum fruitur Chriſto.

Septima concluſio, ꝙ ſynagoga Iudæorū non eſt tāquam lignum vitæ, ſed ficulnea arida & maledicta, inquantum in ea Chriſtus non repperit fructum.

Octaua concluſio, quòd ſoli iuſti reſurgēt F
in iudicio ad vitam glorioſam.

Nona concluſio, quòd licèt deus nouerit omnia, notitia diſcretionis, tamen ſola opera iuſtorum nouit, notitia approbationis.

Decima concluſio, quòd iter impiorum ſemper peribit, eo quòd deuiat à lege diuina

PSALMVS. II.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?

Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in unum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius.

Iſte pſalmus apud hebræos eſt oīno ſine titulo. Et ideo quidam eorum dixerunt eſſe eū dem pſalmum cū primo. Et ſic ex titulo non apparet

A apparet materia,nec actor huius pſalmi.Sed
Ra.Salo.in principio gloſſæ huius pſalmi,co
natur aſſignare materiã & autorẽ,cu dicit,ꝙ
magiſtri antiq expoſuerũt hũc pſalmũ de re
ge Meſſia.ſ.de Chriſto in lege & ꝓfetis pro-
miſſo.Sed ad intellectũ planũ & literalem,et
pp reſpõſionem ad hæreticos,exponẽdus eſt
de ipſo Dauid.Et vocat hereticos,conuerſos
de iudaiſmo ad fidẽ Chriſti,q cũ ſnĩa huius
pſalmi cõuincebant Iudæos.Et ſic Ra.Salo.
mutando veram ſnĩam antiquorum gloſſat
hũc pſalmũ de Dauid, & de victoria quã ha
buit de Filiſtæis ſcripta.i.reg.ca.5.Ex verbis
huius Rabini manifeſtantur tria.Primo quia
ipſe cõfitetur,ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ.Se-
cundo ꝙ oẽs antiqui ad literam expoſuerũt
ipſũ de Chriſto Meſſia.Tertio quòd ficto &
iniquo modo gloſſat ipſum de Dauid, quia
B non propter veritatem gloſſat ipſum, ſed ut
contradicat Chriſtianis,& fugiat eorũ argu-
menta, eo ꝙ manifeſtè ab eis cõuincebatur.
Ex quo patet, ꝙ licèt quantum ad ſm dicat
veritatem:tamen quantum ad tertium ipſe-
met confitetur ſe eſſe mendacem & falsũ &
peruerſum gloſſatorem.Et ſic patet,ꝙ nec in
gloſſa huius pſalmi,neq; in cæteris ſcriptu-
ris eius eſt ei aliqua fides adhibenda. Omiſ-
ſis ergo & reiectis fictionibus, & deliramen-
tis modernorum Iudæorum, ſequendo au-
toritatem ſpiritusſancti, exponendus eſt iſte
pſalmus de Chriſto & eius regno,& iudicia-
ria poteſtate.Vnde legitur act.4.ꝙ oẽs apo-
ſtoli vna voce dixerunt,Domine qui ſpiritu
ſancto dixiſti per os Dauid patris noſtri pue
ri tui. Quare fremuerunt gentes, & populi
meditati ſunt inania: Aſtiterunt reges terræ:
C & principes conuenerũt in vnum, aduerſus
dñm & aduerſus Chriſtum eius: Cõuenerũt
verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerũ
Ieſum quẽ vnxiſti, Herodes & Pilatus.&c.
Item infra.ca.13.dixit Paulus.Deus ſuſcita-
uit Ieſum,ſicut in pſalmo.2.ſcriptum eſt.Do
minus dixit ad me filius meus es tu,ego ho-
die genui te.Itẽ ad Hebræos primo hãc alle-
gat autoritatem de Chriſto. Ex dictis ergo
apoſtolorum patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſa.
de morte,& paſſione, & diuinitate, & regno
Chriſti.Et ſic apparet autor & materia huius
pſalmi. Secundo ſequitur ꝙ iſte pſalmus eſt
ſecundus in numero, diſtinctus priori.quod
eſt contra eos qui dicunt quòd iſte pſalmus
eſt idem continuatus cum priori. Tertio ſe-
q̃tur, ꝙ Dauid nõ fuit cauſa principalis hu-
ius pſalmi nec aliorum.Sed ipſe ſpũſſanctus, D
qui loquebatur per os Dauid Sed Dauid eſt
cauſa inſtrumentalis mota à ſpiritusſancto,
vt dictum eſt in prologo. Sed quia dictum
eſt in prologo, quòd omnia geſta patriarca-
rum, & omnia myſteria veteris teſta. fue-
runt quædam figuræ,& ſigna,& picturæ my
ſteriorum noui teſta.in quibus præuidit Da
uid oĩa myſteria futura de Chriſto,& eccle-
ſia,& ex quibus aſſumpſit argumẽtum,& ꝓ-
poſitionem,& parabolam ad condendos pſal
mos, & dictum eſt etiã quomodo Dauid in
quolibet pſalmo aperit nobis aliquam pro-
poſitionem & infert profeticè aliquã cõclu-
ſionẽ euangelicam, aut pulſat aliquã cordã
pſalterii euangelici, Ideo eſt quærendum in
huius pſalmi expoſitione, primo,in quo my
ſterio veteris teſt. prœuidit Dauid myſteriũ
paſſionis Chriſti, de quo tractat in hoc pſal E
mo.Ad cuius intelligentiã eſt aduertẽdũ: ꝙ
in pluribus locis potuit Dauid præuidere.
Nã primo hoc præuidit in ſua pſecutione &
exaltatione. Nã p hoc ꝙ Saul cũ ſuis cõplici
bus,abſq; demeritis præcedẽtibus cõſpirarũt
in morte ipſius Dauid,ſed finaliter poſt mul
tas pſecutiones, diſſipatis omnibus inimicis,
Dauid fuit in regnũ exaltatus,præuidit Da-
uid in ſpiritu qualiter principes ſacerdotum
& ſcribę & fariſęi ſimul cum Herode debe-
bãt cõſpirare in mortem Chriſti, ſed finali-
ter Chriſtus poſt reſurrectionem, debebat
aſcendere in cœlum & accipere vniuerſalem
poteſtatem ſup omnes creatusas,Iudæis ma
nentibus cõfuſis.Et hoc myſterium cãtat Da
uid profeticè in hoc. pſal. Sed licet Dauid in
ſupradicta coniuratione ipſius Saul facta cõ
tra ipſum, potuerit præuidere cõiurationem F
Iudęorũ futurã cõtra Chriſtũ,tamen hãc cla
rius & euidẽtius pręuidit in cõiuratione fra-
trũ,facta cõtra Ioſef.de qua habetur Ge.37.
vt poteſt patere diligẽter cõtẽplanti tòtũ di-
ſcurſũ ipſius Ioſef. Vnde p hoc ꝙ Iacob dili
gebat Ioſef prę cęteris fratribus, pp purita-
tem & ſapientiam ſuam, pręuidit Dauid in
ſpiritu qualiter deus pater debebat dilige-
re Chriſtum filium ſuum prę cęteris filiis
hominum.Matth. & Lucę. 3. Item per hoc
quòd fratres oderunt Ioſef, eo quòd magis
diligebatur à patre, pręuidit Dauid quali-
ter ſcribę, & fariſęi, & ſacerdotes debebant
odire Chriſtum, eo quòd erat diligendus à
Deo per ſigna miraculorum. Item per hoc
quod fratres conſpirarunt in mortem Ioſef,

eo quod

A eo quod accuſauerat eos apud patrē de cri-
mine peſſimo,inuidiæ fraternæ caritatis : &
quia prædixerat exaltationem ſuá per ſom-
nium : præuidit Dauid in Spiritu , qualiter
Scribę,& fariſęi,& ſacerdotes debebant cō-
iurare & conſpirare in necem Chriſti : eo ꝙ
prędicabat contra eorum ſuperbiam , & ſi-
mulationem,& auaritiam, & quia p̄dicebat
exaltationem ſui regni per uaticinia profe-
tarum. Item per hoc quod Simeon & Leui,
cōmouerunt alios fratres ad mortem Ioſef ,
dicentes ecce ſomniator uenit, uenite occi-
damus eum &c. pręuidit Dauid qualiter
Scribę,& fariſęi de tribu Simeon, & princi-
pes ſacerdotum de tribu Leui,debebāt cōiu
rare contra Chriſtum,& concitare alios ad-
uerſus eum : ut patet per totum diſcurſum
euangelicum : Item per hoc quod Ioſef fuit
poſitus in ciſterna. et tamen inde exiuit ui-
B uus: præuidit in Spiritu, qualiter Chriſtus
erat mortuus ſepeliendus in ſepulcro, tamē
exinde erat viuus reſurrecturus ad uitam
glorioſam . Item per hoc ꝙ fratres intinxe-
runt tunicam Ioſef in ſanguine hœdi &c.
pręuidit Dauid , qualiter caro Chriſti erat
intingenda in ſanguine ſuo qui eſt agnus ſi-
ne macula.Item per hoc ꝙ fratres vendide-
runt Ioſef Iſinaelitis.&c.p̄uidit Dauid qua-
liter Chriſtus erat tradendus,et vendendus
per Iudā. Item per hoc ꝙ vxor Putifaris ac-
cuſauit Ioſef de adulterio apud uirum, eo ꝙ
noluit conſentite uoluptati ſuæ et c. p̄uidit
Dauid,qualiter ſynagoga Scribarum, et Fa-
riſeorum debebat accuſare et perſequi Chri
ſtum, eo ꝙ non debebat conſentire auaritiæ
C et ſuperbiæ,et prauis moribus eorum , īmo
debebat exprobrare mala opera eorum . ut
patet Matth. 23. et per totum euangelium.
Item per hoc ꝙ ad perſecutionē Ioſef pri-
mo moti ſunt,et conuenerunt fratres ſui Iſ-
raelitæ, et ipſi tradiderūt ipſum gentilib. Iſ-
maelitis, per hoc præuidit Dauid in Spiritu,
qualiter Iſraelitæ et Iudęi debebant tradere
Chriſtum Pilato gentili ad flagellandum et
crucifigēdum. Item per hoc quod Ioſef poſt
exitū de carcere accepit principatū à Farao
ne ſuper totum ægyptum , p̄uidit Dauid in
Spiritu , qualiter Chriſtus poſt reſurrectio-
nem & exitū de ſepulcro, eſſet in cęlū aſcen
ſurus, et accepturus à patre uniuerſalem po
teſtatem ſuper totum mundū. Item per hoc
ꝙ fratres Ioſef, uolentes contradicere diui-
næ uoluntati quam Ioſef notificauerat eis
per ſomnium , de futura eius exaltatione , D
cum mala eorum uoluntate et intentione ,
impleuerunt uoluntatem Dei , quia ſi non
uendidiſſent eū Iſinaelitis, non fuiſſet profe
ctus in ęgyptum , nec per cōſequens fuiſſet
exaltatus in principatum. Per omnia iſta p̄-
uidit Dauid, qualiter Iudęi uolentes impe-
dire uoluntatem Dei, et omnia myſteria pa
triarcarum, et uaticinia profetarum, et ope-
ra noſtrę redemptionis, et uolētes impedire
Imperium Chriſti ne dominaretur ſuper
eos. etc. ipſi autem cū mala eorum volūtate
impleuerunt uoluntatem Dei, et uerificarūt
omnes ſcripturas , et diſpoſuerunt uiam ad
exaltationem regni Chriſti, ipſum occiden-
do. Nam quia Chriſtus humiliauit ſeipſum
uſque ad mortem, ideo pater exaltauit illū
etc. ad Filip. 2. Item per hoc quod conſiliū E
iniquum fratrum factum contra Ioſef fuit
caſſum et vanū, eo quod putātes fugere eius
dominium, inciderunt in ſeruitutem, ſub di-
tione et poteſtate eius, quod uitare cupiebāt
etc. per hoc p̄uidit Dauid, qualiter coniura-
tio et conſpiratio Iudæorum facta contra
Chriſtum debebat eſſe caſſa et uana. nam
poſt mortem erat reſurrecturus et in cęlum
aſcēſurus , et uniuerſalē poteſtatē acceptu-
rus. Et ſic Scribę, et Fariſęi, et omnes Iudæi
debebant manere deluſi et cōfuſi in cōſilio
ſuo: quia Chriſtus regnauit ſuper eos, et diſ
ſipauit, et diſperſit eos in ſeruitutem ꝑ uni-
uerſum mundum. Et ſic inciderunt in ſerui-
tutē , quā uitare putabāt et cupiebāt. immo
ipſimet diſpoſuerunt uiā ad ſeruitutē ſuam,
ſicut fecerunt Simeon et Leui, et cęteri fra-
tres conſpirantes contra eum. Vnde non ſo- F
lum Dauid , ſed etiā patriarca Iacob pręui-
dit in Spiritu omnia ſupradicta futura my-
ſteria de Chriſto , figurata in perſecutione,
et uenditione ipſius Ioſef. Et ideo ante obitū
ſuū uocauit oēs filios: ut p̄diceret eis omnia
q̄ erant futura in generationibus ſuis in no-
uiſſimis diebus .i. in tempore Meſſiæ, ſicut
gloſſat Rabbi Moyſes Gerūdenſis Gen. 49.
Et ſic quando deuenit ad Simeon et Leui, ui
dens in Spū qualiter Scribę, et fariſei, deſcē-
dentes de Simeon, et ſacerdotes de Leui, de-
bebant conſpirare in mortem Chriſti , et
cōcitare populum contra eum, ſicut Simeō
et Leui , principaliter conſpirarunt contra
Ioſef et concitarunt alios : ideo dixit Ia-
cob , Simeon et Leui , uaſa iniquitatis , in
concilium eorum non ueniat anima mea,

et

A & in cętu eorũ non ſit gloria mea, quia in furore ſuo occiderunt virum, & in uoluntate ſua ſuffuderunt murum. quaſi dicat: Sicut Simeon & Leui fuerunt fratres, & uaſa iniquitatis ad cõiurandũ & conſpirandũ in mortẽ, nõ ſolũ contra Sichen, ſed etiam cõtra Ioſef, dicendo, Ecce ſomniator, uenite occidamus eum. &c. Ita pariter Scribæ & fariſæi & ſacerdotes deſcendentes de Simeõ & Leui, cõſpirabunt in mortẽ Chriſti Meſſiæ uenturi, dicentes: Expedit ut unus moriatur pro populo. &c. & ita cõgregabuntur & facient conſiliũ contra eum, ut eum morti tradant. &c. Et ideo ſubdit Iacob: In concilium eorum non ueniat anima mea, quia maledictus furor eorum: quoniam pertinax: & indignatio eorum, quia dura, & crudelis, & iniqua erit

B cõtra Chriſtum. Diuidam eos in Iacob. &c. Et ſic etiam patriarca Iacob, poſtquàm prædixit, iniquum concilium & coniurationẽ Fariſæorum & ſcribarũ ſuper Simeon & Leui, allocutus eſt Iudam pro Chriſto prædicens mortem, & paſſionem & exaltationem regni Chriſti ſuper utrunque populũ, prout præuidit per myſterium ipſius Ioſef. Vnde ait. O Iuda, te laudabunt fratres tui. manus tuæ in ceruicibus inimicorũ tuorum: adorabunt te filii patris tui &c. quaſi dicat, ô Chriſte de tribu Iuda, fratres tui apoſtoli, & cæteri conuerſi de Iudaiſmo, laudabunt te, & adorabunt te, ſicut adorauerunt & laudauerunt Ioſef fratres ſui: quando uiderunt ipſum regnãtem, & manus. i. poteſtas tua erit ſuper ceruices inimicorum tuorum, tàm Gentilium quàm Iudæorum, qui perſecuti ſunt

C te. ſicut Ioſef fuit Dominus eorum qui uendiderunt eum & perſecuti ſunt eum. Et tu Chriſte de tribu Iuda, eris catulus leonis in uincẽdo Diabolũ, quia ad p̃dam repetendã aſcendiſti in crucẽ: & ibi accubuiſti, ut leo, & quaſi leæna paratus ad p̃dam: quia quãdo fueris exaltatus in cruce, omnia trahes ad teipſum. Et ſubdit, Quis ſuſcitabit eũ? quaſi dicat nullus niſi pater. ſed quia poſt reſurrectionem erat Chriſtus regnaturus, ſicut Ioſef poſt exitum de carcere: ideo ſequitur Non auferetur ſceptrum de Iuda. &c. ſed quia erat regnaturus ſuper utrunq; populũ, ideo ſubdit, Erit expectatio gentium ligans ad uineam pullum ſuum. i. populum gẽtilem: & ad uitem aſinam ſuam. i. populum Iudaicũ. Sed quia hoc regnum erat Chriſtus accepturus per mortẽ & reſurrectionem: ideo ſubdit. Lauabit in uino ſtolam. i. humanitatem D ſuam, & in ſanguine uuæ pallium. i. carnem ſuã, ſicut ueſtis Ioſeph fuerat intincta in ſanguine hœdi. Ex ſupradictis ergo patet, qualiter Iacob p̃dixit totum myſteriũ conſpirationis Chriſti ſuper Simeon & Leui. Et p̃dixit totum myſteriũ reſurrectionis Chriſti, & exaltationis regni eius in perſona ipſius Iuda, prout p̃uiderat figuratiuè in myſterio uẽditionis Ioſef, & exaltatione regni eius. Quomodo autẽ Simeon, et Leui fuerint principales cõiuratores et cõcitatores cõtra Ioſef, et quomodo probetur, ꝙ Scribæ et Fariſæi deſcenderint de Simeon: dicetur in fine expoſitionis huius pſalmi. Dauid ergo qui poſt quam quieuit à bellis, die ac nocte contemplabatur in lege Dñi, ut dictũ eſt in prologo, tractatu. 2. contẽplando totum myſterium, et diſcurſum uenditionis Ioſef, et exal E tationis principatus eius: et contẽplando uaticinia patriarchæ Iacob, q̃ dixerat ſuper Simeon et Leui & ſup Iuda de Chriſto, p̃uidit in Spiritu, qualiter ſicut Simeon, et Leui inique, et ex inuidia cõiurauerant in mortem Ioſef: ita Scribę et fariſæi de tribu Simeon, et principes ſacerdotum de Leui, debebãt conſpirare in mortẽ contra Chriſtum Meſſiam ſuum: et tradere ipſum in manus Pilati uiri gentilis ad crucifigendum. Sed ſicut fratres Ioſef fuerũt fruſtrati in ſuo iniquo cõſilio: quia poſt uenditionẽ et exitum carceris, fuit exaltatus in principẽ totius ęgypti: et exinde fuit Dominus fratrũ ſuorum etc. Ita pręuidit Dauid, ꝙ Scribę et fariſęi debebant delndi, et fruſtrari in cõſilio ſuo. Nam Chriſtus poſt mortẽ erat reſurrecturus de ſepulcro, F et accepturus uniuerſale dominiũ, non ſolũ ſuper Iudęos, ſed etiam ſuper populum gẽtilem, et in cęlo, et in terra, et in inferno: et debebat eſſe uniuerſalis iudex oĩum. Oĩa ergo ſupradicta, per ordinẽ preuidens Dauid in Spiritu, inde aſſumpſit parabolã et propoſitionem ad faciendũ iſtum pſalmũ. In quo tria principaliter facit: nam primo p̃dicit iniquum conſilium et conſpirationẽ ſcribarũ, et fariſæorũ, et ſacerdotũ contra Chriſtum, et qualiter mãſerũt deluſi et fruſtrati in ſuo conſilio per reſurrectionem Chriſti. Secũdo prædicit exaltationem regni Chriſti, et iudiciariam eius poteſtatẽ: quam maxime oſtendet in finali iudicio. Tertio exhortatur omnes reges, et principes, et populos: ut recipiãt Chriſtũ in eius aduẽtu, et ſeruent eius legẽ

euange-

A euangelicam,& timeant eum tanquā Dominum,& iuſtum iudicem.Secunda ibi.Tūc loquetur ad eos.Tertia ibi. Et tunc reges intelligite.Quantum ergo ad primum eſt aduertendum,ꝙ cauſa quare principes, & Fariſæi moti ſunt ad conſpirandum in necem Chriſti,fuit inuidia & timor, ne perderent regnū & ſacerdotium,& locū,& gētem. Et ne perderēt redditus,& pbendas, & oblationes. Et ideo dixerunt in conſilio, ſi hunc dimittimus uenient Romani, & tollent locum noſtrum & gentem.Ioan.11.Et reſpondit Caiſas. Expedit vobis vt unus homo moriatur pro populo,& non tota gens pereat.Ioā.11. Et ſic accuſarunt ipſum apud Pilatum. Sed cum Pilatus non inueniſſet cauſam,miſit eū ad Herodem Tetrarcam. Sed Herodes remiſit eum ad Pilatum. Sed cum Pilatus uellet

B eum dimittere, totus cętus Iudæorum clamauit, Crucifige crucifige, quia ſi hunc dimittis non es amicus Cæſaris, & tunc Pilatus crucifixit eum. Et ſic omnes iſti tres conuenerunt in unum aduerſus Chriſtum.ſ.Herodes,& Pilatus,& conuentus Sacerdotum, &Fariſæorum.Et unuſquiſque iſtorum motus fuit ex timore. Nam Pilatus timebat, ne perderet procurationem. Et Herodes timebat perdere Tetrarchiam, eo ꝙ Iudæi accuſabant Chriſtum ꝙ commouiſſet totam Galileam uſque in Hieruſalem, & ſic timuit perdere Galilæam.Sacerdotes uero timebāt perdere locum & ſacerdotium, Scribæ,& Fariſæi timebant perdere iudiciariam poteſtatem,quia ſedebāt ſuper Catedram Moyſi docentes.& iudicantes cauſas. Et ſic tam Pila-

C tus,quàm Herodes & Iudæi putātes euadere hæc pericula, omnes cōſpirauerūt in mortem Chriſti, & cōuenerunt aduerſus Dominum,& aduerſus Chriſtum eius. Et ſic occiderunt eum,putantes eum totaliter de terra delere,ne amplius eis noceret. Veruntamen aliter quàm putabant, imo totum oppoſitū euenit eis. quia inciderunt in illa pericula, imo maiora his quæ uitare putabant: quia Chriſtus ſurrexit ad gloriam immortalem, & accepit poteſtatem à Patre in Cœlo, & in terra,& Pilatus perdidit procurationem,& ſceptrum,& mortuus eſt in exilio apud Viēnam in Gallia:& Iudęi perdiderunt locum, & ſacerdotium, & fuerunt expulſi à finibus ſuis, et diſperſi, et captiui per mundum, et in magna parte trucidati, et Templum, et Ciuitas incenſa,et deſtructa. Et etiam Herodes miſerabiliter finiuit dies ſuos. Et ſic patet ꝙ D omnes iſti tres fuerunt fruſtrati à deſiderio ſuo, & conſilium eorum fuit caſſum & vanū & fatuum, quia non potuerunt implere deſiderium & votum ſuum, imo totum oppoſitum accidit eis. Et ſic manſerunt & manent deluſi. Hęc ergo omnia ſupradicta pręuidens Dauid in ſpiritu dixit. Quare.i.ad quid fremuerunt gentes, id eſt, commoti ſunt Pilatus & ſui milites qui erant gentiles, qui commoti ſunt cum magno fremitu & tumultu ad crucifigendum Chriſtum? Et quare ſimiliter populi Iudæorum, meditati ſunt inania conſilia, cogitantes occidere Chriſtum,& putantes euadere pericula? Et ſimiliter qualiter aſtiterunt reges terrę, ſcilicet Herodes, & principes ſacerdotum, & Scribę & Fariſęi, qui regebant populum, iudicantes iudicia, & ideo dicuntur reges in ſcriptu E ra, & cōuenerunt in vnū conſpirando aduerſus Ieſum, Chriſtum eius.i. per Deum conſtitutum & miſſum? quaſi dicat, quòd in vanum laborauerunt, quia non eſt conſilium cōtra Dominum. Et ideo deſiderium eorum fuit fruſtratum & vanum. Et ſic ad nihilum valuit, imo magis nocuit, quia in vindictam mortis Chriſti, unuſquiſque eorū in ſuo ordine punitus eſt, ut ſupra dictum eſt. Et ſic meditati ſunt inania, et uana: quia inaniter et fruſtra laborauerunt. Et nota ꝙ tripliciter populi Iudæorum meditati ſunt inania & uana. Primo quia Chriſtus uenit ad liberandum eos à ſeruitute, et ad dandum eis regnum æternum, et ipſi putabant ꝙ ueniebat ad auferendum eis regnum, et ſacerdotium et bona temporalia, cum uellet dare cœleſtia. Secundo quia putarunt ipſum per mor- F tem totaliter extinguere, ne haberet poteſtatem ſuper eos, ſed ipſe ſurrexit ad altiorem uitam, et accepit poteſtatem à patre in cęlo, et in terra, et in inferno. Tertio, quia per mortem eius putabant euadere ſupradicta pericula temporalia, et inciderunt in maiora et ſpiritualia. Nam non ſolum perdiderunt ſacerdotium & ciuitatem terrenā, ſed etiam cœleſtem, et non ſolum perdiderunt uitam temporalem, ſed etiam æternam: et non ſolum inciderunt in perpetuam captiuitatem corporalem, ſed etiam Spiritualem. Et ſic patet quomodo meditati ſunt inania.

Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum.

A *Qui habitat in cælis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos.*

Iſte uerſus omnino continuatur ſuperioribus, tamen diuerſimodè adaptatur, ſecundum quòd poteſt eſſe uox diuerſorum. Nã uno modo ſecundum Aug. et Caſſio. poteſt eſſe uox Iudæorum, et tunc eſt ſenſus, qualiter populi Iudæorum meditati ſunt inania et uana conſilia, dicentes, ſi hũc dimittimus uenient Romani, et tollent locum noſtrum, et gẽtem: ergo ne iſta perdamus, occidamus Chriſtum, ut dirumpamus uincula et ſubiectionem eorum .ſ. Romanorum, et proiiciamus à nobis iugum ipſorum, i. ne ueniamus ſub indignationem, et incurramus in captiuitatem, et in iugum ipſorum. Item dixerũt etiam, occidamus Chriſtum et dirumpamus uincula eorum .ſ. Chriſti, et Apoſtolorum,
B qui uolunt imponere nobis uincula noua, et legem nouam euangelicam, prohibendo ne uendamus in templo oues et columbas, et cætera pertinentia ad ſacrificia, et oblationes, et improperant nobis peccata legis, uolendo nos ſubiicere ſuæ legi, et iugo euangelico, ergo proiiciamus à nobis iugum ipſorum, Chriſtum occidendo et Apoſtolos exterminando. Ideo ſubdit profeta, ꝙ licet talia conſilia meditati fuerint ipſi populi Iudæornm, tamen dñs Deus qui habitat in cælis irridebit eos, poſt reſurrectionem non adimplẽdo uotum et deſiderium eorum, et etiam ſubſannabit eos, multipliciter puniendo. Alio modo iſte verſiculus poteſt eſſe uox ipſorum Apoſtolorum et totius eccleſiæ, vt ſit ſenſus, Vt Populi Iudæorũ meditati ſunt
C inania, uolentes occidere Chriſtum, et nolẽtes recipere legem euangelicam, ut retinerent nos ſub uinculis cerimoniarum, et ſub iugo legis importabili. Dirumpamus ergo uincula et onera importabilia ſacrificiorũ, et cerimoniarum eorũ. Et proiiciamus à nobis graue iugum ipſorum, et recipiamus legem euangelicam libertatis et gratiæ, quæ abſoluit et liberat ab omni iugo, et uinculis legis, et graui ſeruitute, et tributo Scribarũ, et Fariſæorum: qui imponunt nobis onera importabilia. Quia iam Dñs qui habitat in cęlis irridebit, et ſubſannabit eorum conſilium, infatuando, et ſupradicta uincula dirũpendo. Vnde nota ꝙ tria uincula dirupit Xp̃s, et triplex iugum abiecit a nobis ꝑ paſſionem, et reſurrectionem ſuam. Primo, uincula cerimoniarum ueteris legis. Secundo, uincula tyrannica et iugum ſacerdotum. D
Tertio, uincula malipolii, & coniurationis, & conſpirationis eorum factæ cõtra ipſum, quia manſerunt deluſi & ſubſannati. Vnde eſt aduertendum, ꝙ hæc eſt differentia inter irridere, & ſubſannare. Nam irridere idẽ eſt quod quaſi per riſum illudere. Sed ſubſannare idem quod naſum rugare: quod totum hoc impletum eſt in Iudæis: nam omnes irrident eos & rugant naſum., improperantes eis exilium & maledictionem propter mortem Chriſti.

Tunc loquetur ad eos in ira ſua: & in furore ſuo conturbabit eos.

Hæc eſt ſecunda pars, in qua deſcribit regnum Chriſti, & iudiciariam poteſtatem ſibi traditam, prouenientem Chriſto iure hæreditario, ex naturali filiatione, & ex merito paſſionis. Vnde quia dictum eſt ſuperius, ꝙ E
conſilium Iudæorum manſit infatuatum & deluſum per reſurrectionem Chriſti & quomodo Dominus irriſit, & ſubſannauit eos in hac uita, nunc autem in iſta parte oſtendit profeta ꝙ magis erunt deluſi, & confuſi Iudæi in die iudicii, quando uidebunt Xp̃m uenientem in poteſtate magna, & maieſtate, & uidebunt eum quem crucifixerunt, & pupugerunt, et in quẽ transfixerunt, quomodo erit Deus, & homo, & Rex, & Iudex eorũ, qui loquet̃ ad eos in ira ſua, & in furore ſuo, poſtquã noluerunt recipere eum in ſuo primo aduentu, qñ venit ad eos cum benignitate, et humilitate. Ad cuius intelligẽtiã eſt aduertendum, ꝙ Xp̃s in iudicio non ſolũmodo examinabit facta noſtra, ſed etiam examinabit ſeipſum, oſtendendo ueritatem ſuæ humanitatis, & diuinitatis, et oſtendet F
ueritatem legis euãgelicæ, et quomodo oĩa q̃ dixit et fecit erant uera, & quomodo oĩa q̃ erant ſcripta in lege ueteri, fuerũt impleta in ipſo in primo aduentu, ex quo poterant Iudæi cognoſcere, ꝙ ipſe erat uerus Meſſias promiſſus in lege. Sed quia occæcauerat eos inuidia, & auaritia, et malitia eorum, Ideo non potuerunt intelligere ſacramenta ueteris legis, quæ in Chriſto fuerunt aperta et completa & uerificata. Sed in iſto ſecundo aduentu iſta non poterunt negare, quãdo uidebunt Xp̃m in poteſtate magna, et maieſtate, et ſic ſe uidebunt magis deluſos et confuſos, quia uidebunt Chriſtum eſſe Deũ, et uerum Meſſiam, quem in primo aduẽtu negarunt, et putarunt eſſe purum hominẽ. Et

hoc

A hoc eſt quod dicit in hoc loco profeta, quòd tunc in iudicio Chriſtus in lege promiſſus lo quetur ad eos.ſ. ad Iudæos incredulos, non in benignitate ſicut in primo aduentu, ſed lo quetur ad eos in ira ſua, increpando, & improperando eis iniquitatem eorum, & finalem obſtinationem, non recipiendo eos amplius ad pœnitentiam, immo in furore ſuo conturbabit eos, ferendo ſententiam damnationis perpetuæ. Et oſtendet manifeſtè ſuam vniuerſalem poteſtatem, & quomodo ipſe eſt vniuerſalis rex, & iudex conſtitutus a Deo patre, & quomodo eſt verus filius Dei, & dicet hæc verba ſequentia, ſcilicet.

Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.

B Quaſi dicat. Ego veni in primo aduentu cũ caritate & humilitate, & prædicaui in ciuitate Hieruſalem voluntatem patris mei, ferendo legem euangelicam, in mõte Sion impleui figuram de agno paſcali, & inſtitui ſacramẽtum eucariſtiæ, & probaui per ſcripturas & miracula me fuiſſe Meſſiã in lege promiſſum, & noluiſtis me recipere, immo me occidiſtis. Et iterum prædicaui legem meam euangelicam per apoſtolos & doctores, & vocaui vos per prædicatores, & noluiſtis venire. Sed vos videtis nũc qualiter ego ſum miſſus à patre, & qualiter ſum cõſtitutus rex ſuper Sion mõtem ſanctum eius.i. ſuper totam eccleſiam toto orbe diffuſam, & non ſolum militãtem, ſed etiam triunfantem, quia data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra. Nam ſi-

C cut fui prædicans præceptum, & legem eius ſuper Sion terrenam, à qua ſumit exordium & vocata eſt Hieruſalem, & Sion tota eccleſia toto orbe diffuſa, ita data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra, & in Hieruſalem militanti & triunfanti. Veruntamen ne putet aliquis ꝙ hoc regnũ proueniat mihi ex adoptione, immo dico vobis ꝙ prouenit mihi ex natura, & iure hæreditario, quia non ſum filius adoptiuus, ſed naturalis. Nam.

Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.

Dominus pater dixit ad me, filius meus es tu, quia ego hodie genui te. Nam inquãtum deus es, genui te in hoc die æternitatis, & in quantum homo, genui & formaui te in hoc die gratiæ. Nam ſicut tota æternitas dicitur vna dies ſine principio & fine, & ſucceſſione, in qua generatur verbum æternum, ita totum tempus gratiæ dicitur vna dies, in cuius principio genitus & ortus eſt Chriſtus, in quo die omnia regenerantur. Dixit ergo dominus pater ad me. Poſtquàm tu es filius meus naturalis. a

Poſtula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et poſſeſſionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringes eos.

Poſtula à me regnum mundi tibi naturaliter de iure debitũ. Et poſtquàm Iudæi noluerunt te recipere in dominum, ego dabo tibi gentes, id eſt populum gentilem in hæreditatem tuam. Et dabo tibi omnes terminos terræ in poſſeſſionem tuam, & iſti erunt tibi in populum, & tu eris eis in dominum & ſaluatorem. Et quia Iudæi noluerunt venire, nec te recipere, ideo reges eos in virga ferrea & crudeli, & dura, puniendo eos temporaliter & æternaliter. Et cõfringes eos tanquàm vas figuli. Nam per Romanos, deſtrues eorũ ciuitates & regnum, & vna pars trucidabitur, & alia in ſeruitutem per mundum diſpergetur, & ſic in præſenti & in futuro pœna æterna punientur. Et nota ꝙ Chriſtus nõ ſolummodo rexit Iudęos in virga ferrea, & tanquã vas figuli confregit eos, ſed etiam confregit totum populum gentilem. Nam quoſdam confregit temporaliter & ęternaliter, ſcilicet Neronem, & Domitianum, & Diocletianũ, alios autem aliter, tanquàm vas figuli cõfregit. Nam ſicut figulus quando ex maſſa formauit aliquod vas, & poſtea efficitur tortum & inutile, tunc confringit illud, & ex eadem maſſa reficit aliud rectum & bonum, ita fecit Chriſtus de populo gentili. Nam videns ipſum in idololatria et peccatis deprauatum, confregit in eo infidelitatem et uitia, et reddidit, et refecit ipſum rectum per baptiſmum, mundando, et per legem euangelicam rectificando et iuſtificando. Et ſic ex eadem maſſa, de torto, fecit rectum et vtilem. Et etiam confractis Iudæis inutilibus, ex eiſdem filiis Adam, ſcilicet gentilibus, fecit eccleſiam. Et ſic dicit Dauid Profeta, quòd Chriſtus loquetur ad Iudęos et infideles in iudicio, et oſtendet ſe eſſe verum Deum, et Meſſiam in lege

E (margin, beside "ditatem tuam")

F (margin, beside "fregit")

A promiſſum & iudicem vniuerſalem. Sed hic
tria quæruntur. Primo quando & quomodo
pater dixit ad filium aut ad Chriſtum, Filius
meus es tu &c. Secundo quãdo & quomodo
Chriſtus poſtulauit à patre regnũ mũdi uni-
uerſale, & populum gentilem in hęreditatẽ.
Tertio quando & quomodo Chriſtus rexit
in virga ferrea &c. Ad primum eſt dicẽdum
ſecũdum Aug. 15 de Tri. & 11. de ci. ꝙ Deus
pater dupliciter loquitur. Primo locutus eſt
ab intra & ab æterno. Et ſic dicit verbum æ-
ternum ſcilicet filium per omnia ſibi coæ-
qualem de tota ſubſtantia ſua. Secundo lo-
cutus eſt ad extra, & ex tempore, cum dicit
Fiat lux &c. Et ſic produxit creaturas ad ſi-
militudinem ſuam &c. Ex quo patet quòd
patrem loqui ad filium, eſt loqui ad intra: &
dicere Filius meus es tu, nihil aliud eſt niſi
patrem dicere verbum, & producere filium
B ſibi per omnia coæqualem, in eſſe & ſubſtan
tia, quia per talem generationem communi-
cat pater filio eandem eſſentiam & ſubſtan-
tiam. Et ſic licet filius ſit alia perſona, tamen
non eſt alius Deus. Item patrem dicere ad fi
lium, Ego hodie genui te, nihil aliud eſt, niſi
patrem producere filiũm, non ex tempore,
ſed ab æterno. Nam ſicut pater communicat
filio eandem ſubſtantiam, ita eandem æterni
tatem. Et ſic eſt ſibi conſubſtantialis & coæ-
ternus, quia in principio erat uerbum & ver
bum &c. Er hoc eſt quod dicit hic Chriſtus,
Dominus dixit ad me, filius meus es tu &c.
Vnde non ſolum pater dixit hoc filio ab ęter
no, ſed etiam hanc æternam generationẽ no
tificauit mundo ex tempore, cum dixit. Hic
C eſt filius meus dilectus, in baptiſmo & trãſfi
guratione, vt patet Mat. 3. & 17. Et etiã cum
vox de cœlo dixit, Clarificaui & iterum cla
rificabo, Io. 12. Ad ſecundum eſt dicendum
quòd filius poſtulauit à patre gentes in hæ-
reditatem ſibi, Io. 17. per totum illud capi-
tulum cum dicit: Non ſolum pro his rogo,
ſed pro omnibus qui credituri ſunt, & ſerua
eos quos dediſti mihi &c. Item in trina ora-
tione in horto cum dixit. Pater ſi poſſibile
eſt tranſeat à me calix iſte. i. paſſio iſta ad om
nes gentes vt eis proſit. Item in cruce cum
dixit. Sitio, quia tunc ſitiendo & deſideran-
do petiuit ſalutem omnium, & petiuit & po
ſtulauit à patre gentes omnes in hæredita-
tem ſuam. Et ideo in reſurrectione data eſt ſi
bi poteſtas uniuerſalis in cœlo & in terra, ut
ipſe ait Mat. vltimo. Et ſic filium a patre hę-
reditatem poſtulare, nihil aliud eſt niſi pro D
pretio ſui ſanguinis, peccatores redimere &
liberare: quod quidem pretium filius obtu-
lit & pater acceptauit. Et patrem filio hære-
ditatẽ dare, nihil aliud eſt, niſi patrem ſuper
fideles filium dñm conſtituere. Ad tertium
eſt dicendum, ꝙ Chriſtus primo rexit diabo
lum in virga ferrea, & in ptãte inſuperabili &
inuincibili, quãdo fregit portas æreas, & ve-
ctes ferreos inferni, & expoliauit limbum, &
abſtulit prædã, & diabolum cõdemnauit ad
pœnam ęternam. Secundo qñ vaſtauit ciuita
tem & templum Hieruſalem, & abſtulit iu-
dæis regnum, & ſacerdotium, & trucidauit
eos per Romanos, & diſperſit per mundum
vniuerſum. Tertio puniuit tyrãnos impera-
tores in virga ferrea. ſ. Neronem, & Domitia
num, & Diocletianum, & cęteros obſtinatos E
de populo gentili, quos diuerſis punitioni-
bũs & tormentis plexit & afflixit. Sed tan-
dem rexit totum populum gentilem in vir-
ga ferrea, cum in eis nefandos ritus gentili-
tatis & ſuperſtitionis extinxit; & eos a i ue-
ram fide n ſuſcitauit. Vltimo autem in fina-
li iudicio reget eos infideles & obſtinatos
in virga ferrea, cum dicet. Ite maledicti in
ignem æternum &c. Illa enim virga & puni
tio dicitur ferrea, quia ignis eorum erit æter
nus &c. Et ſic Chriſtum iudæos & incredu-
los in virga ferrea regere, nihil aliud eſt niſi
æterna pœna ſine miſericordia punire. Et
Chriſtum malos tanquam vas figuli confrin
gere, nihil aliud eſt niſi occidendo in eis erro
rem, & peccatum, & ſuſcitando fidem & gra
tiam, eos ex via iniqua, in viam iuſtitiæ diri-
gere & reuocare. F

***Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudi-
catis terram.***

Hæc eſt tertia pars in qua profeta exorta
tur omnes reges & omnes principes, & om-
nes gentes ad timorem Chriſti, & eius iudi-
cii. Et vt omnes ſuſcipiant eum tanquam re-
gem & meſſiam in lege promiſſum, uerum
Deum & hominem. Quæ eſt cauſa finalis &
intentio huius pſalmi, & ex conſequenti
exortatur omnes ad cultum & obedientiam
Chriſti, vnde duo facit. Nam primo exorta-
tur omnes principes ad cultum Chriſti & ti-
morem iudicii, ſub quadam comminatio-
ne. Secundo promittit præmium beatitudi-
nis timentibus & colentibus Chriſtum. ibi.
Beati omnes qui confidunt in eo. Quantum
ad primum eſt notãdum, ꝙ oẽs pręfecti & iu
dices

A dices qui præficiuntur in prouinciis & ciuitatibus per reges & principes, duo principaliter debent attendere. Primo vt ipſi venerentur & defendant nomen regis, vice cuius gubernant: ut eorum exemplo omnes ſubditi deducantur ad obedientiam regis. Secũdo ut regant et gubernent populum iuxta leges et ſtatuta legiſlatori & regni, ut ciues efficiantur boni, ut patet. 3. Polit. Cum ergo omnes reges et principes teneant locum Dei in terris, et ſint Chriſto reddituri rationem de grege ſibi cõmiſſo, cum uenerit Chriſtus ad iudicium: ut patet Mat. xxv. Ideo primo reges, et principes terræ, et prælati eccleſiæ tenentur Chriſto obedire, et nomen eius defendere, et legem eius ſeruare, et omnes ſubditos ad ſeruandam legem euangelicam deducere. Secundo debent populum Dei regere unuſquiſq; in ordine ſuo. Nam principes ſeculares tenentur regere populum in temporalibus, et prælati eccleſiæ in Spiritualib. Aliter omnes reges, et principes, et prælati incurrunt indignationem Chriſti regis, uniuerſalis iudicis, quos puniet in iudicio, niſi duo ſupradicta ſeruauerint. Primo ergo exhortatur eos ad duo ſupradicta. Secundo cõminatur eis pœnam. ibi. Apprehendite diſciplinam. Dicit ergo. O reges et omnes principes, et prælati, dicti reges à regendo, qui iudicatis terram, quos Chriſtus reliquit loco et uice ſui ad iudicandũ, et regendũ in terra, quibus cõmiſit gregẽ ſuũ regendũ et paſcendum: intelligite. i. examinate et diſcernite diligenter bene cauſas tam eccleſiaſticas quã ſeculares: ut ſciatis diſcernere inter iuſtum et iniuſtum, et inter lepram et lepram: quia C grande officium uobis cõmiſſum eſt. Et erudimini uos qui iudicatis terram, tàm iudices eccleſiaſtici quàm ſeculares, et primo.

Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

Seruitute domino noſtro Ieſu Chriſto in timore: quia primo vos debetis ipſi ſeruire, et ipſum colere et uenerari: vt exemplo ueſtro ceteros ad obedientiam et cultum Chriſti deducatis. Secundo exultate ei cum tremore. Tertio.

Apprehendite diſciplinam: nequando iraſcatur dominus: & pereatis de via iuſta.

Cum exarſerit in breui ira eius: beati omnes qui confidunt in eo.

Apprehendite diſciplinam legis euangelicæ: uel apprehẽdite hanc diſciplinã, quam dedi uobis: ut intelligatis: et diſcernatis cauſas iudiciales, et ſeruiatis Domino. Et hoc facite, nequando. i. ne aliquando dominus Ieſus Chriſtus iraſcatur uobis in iudicio finali: cum exarſerit ira eius in breui tempore et ne dicat uobis. Ite maledicti in ignem ęternum. Et ſic pereatis de uia iuſta regni cęlorum, et mittamini per uiam inferni ad perpetuam pęnam, et ignem æternum. Sed eſt aduertendum, ꝙ in prędictis tribus uerſibus ponuntur. 7. uocabula, quę ſunt ualde diſcutienda. Primo, quia dicit. Et nunc reges intelligite. Secundo, erudimini. Tertio, Seruite Domino in timore. Quarto, Exultate ei cum tremore. Quinto, Apprehẽdite diſciplinam. Sexto, Nequando iraſcatur Dominus, cum exarſerit in breui ira eius. Septimo. Ne pereatis de uia iuſta. Et ideo de unoquoque iſtorum eſt differendum, ſ. quid eſt reges intelligere: quid iudices erudiri: quid ſeruire Domino in timore. quid exultare ei cum tremore. quomodo intelligitur ly Apprehendite diſciplinam, ſecundum diuerſas interpretationes: et quomodo et quando iraſcetur Dominus in breui ira. Et quid eſt perire de uia iuſta. Octauo quæritur qualiter eſt neceſſarium iudicium generale, cũ unuſquiſq; iudicetur particulariter poſt mortem ſuam. Quantum ad primum eſt dicendum, quod intelligere idem eſt ꝙ intra eligere: uel inter duo uel multa unum eligere. Et hic intelligere pſupponit diſcernere: et hoc maxime cõpetit regibus et principib. et prelatis, et uniuerſaliter omnibus iudicib. ad quos pertinet diſcernere inter cauſam et cauſam: et iuſtum et iniuſtum: lepram et non leprã: bonũ et malũ. Et poſtquã hoc nouerint et diſcreuerint: tunc eligant et tribuant unicuiq. quod ſuum eſt. Et ad hoc oportet, ꝙ ſciant iura diuina et humana. Nam iudex eſt quaſi ius animatum, ſuum ius unicuique dans. 5. Ethi. Ad ſecundum eſt dicendum, ꝙ erudire idem eſt quod extra ruditatem agere, et erudiri extra ruditatem agi. Sed ruditas et ignorantia poteſt dupliciter alicui ineſſe. uno modo negatiuè, alio modo per contrariam diſpoſitionem: ut ait Ariſtot. in libro Eticorum, et ideo licet iudex nouerit iura diuina uel humana, tamen odium aut amor poteſt ipſum ducere in cõtrariã diſpoſitionem et ruditatem: intantum ꝙ illa paſſio occęcabit iudicem, ne poſſit diſcernere inter iuſtum et iniuſtum, nec eligere: imo eli-

A get partem iniuſtam. Et ſic non tribuet unicuique quod ſuum eſt, ſed erit acceptator perſonarum. Ideo ait profeta. Et nunc reges intelligite, ideſt diſcernite inter iuſtum & iniuſtum, & quod iuſtum eſt eligite, & erudimini .i. ruditatem odii uel amoris deponite, & omnem paſſionem abiicite, & tribuite vnicuique quod ſuum eſt. Ad tertium dicendum, quod duplex eſt timor: vnus filialis, alter ſeruilis: aliter enim timet filius offendere patremfamilias, aliter ſeruus. Nam filius timet offendere patrẽ, ne eum cõtriſtet, & ne perdat hæreditatem. Seruus autẽ quia non amore operatur, non curat de hæreditate, nec ſi contriſtat Dñm, quia nõ diligit eum. Sed timet offendere timore pęnæ, & ne feriatur aut mulctetur aliqua pœna. Et ita mulier caſta timet diſplicere uiro, nõ timore

B pęnæ, ſed uirtutis amore. Sed mulier adultera, timet offendere uirum, formidine pœnę. Vnde Horat. Oderunt peccare mali formidine pęnæ. Oderunt peccare boni virtutis amore. Ideo primus timor, dicitur timor filialis & caſtus. Secundus vero dicitur adulter & ſeruilis. Et de primo timore dicit profeta, Seruite Domino in timore, non ſeruili nec adultero, ſed caſto & filiali. Nam ſolus timor caſtus & filialis eſt meritorius. Alter autem excuſat pęnam, ſed non meretur gloriam. Eſt verum quòd timor ſeruilis eſt aliqualiter laudabilis, nam temerarius & præſumptuoſus diceretur, ſi quis non timeret futurum iudicium iuſti iudicis. Ad quartum eſt dicendum, quòd operatio ſecundum virtutem ſemper delectat virtuoſum. Et ideo iuſti ſeruiendo Deo ſemper delectantur & exul-

C tant, ut patet Actu. 5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati &c. Sed talis exultatio non erat ſine tremore. Nam iuſtus & ſanctus ſemper tremit, primo ne perdat gratiam in qua ſtat, & ne cadat, ut ait Apoſtolus. Secundo tremit an ſeruitium ſuum ſit Deo acceptum, & ſi inter bona quę facit aliquid ſit quod oculos diuinæ maieſtatis offendat, quia nemo ſcit an ſit dignus odio uel amore. Eccl. 8. Et ideo dicit profeta, Seruite domino in timore, non ſeruili, ſed caſto & filiali, ut opera ueſtra & ſeruitium ſit meritorium. Exultate, ei non præſumptione & temeritate, confidentes de veſtris uiribus, & putantes ex ueſtra virtute bene regere populũ, ſed exultate cum tremore, trementes ne in aliquo Deum offendatis, & de cadatis à gratia, uel dubitantes an ſitis, in odio, an in gratia Dei. Ad quintum D eſt notandum quod Naſſecubar ſunt duæ dictiones in Hebræo. Nam Naſſecu eſt uerbũ & bar eſt nomen. Sed utrumque eſt ęquiuocum ad tria. Nam Naſſecu eſt ſecunda perſona imperatiui, & uno modo ſignificat apprehendere, alio modo adorare, alio modo oſculari. Bar vero eſt nomen, & vno modo ſignificat diſciplinam, alio modo purè aduerbium. Tertio ſignificat filium, ut patet ibi Beatus es Simon Bar Iona .i. filius Ioannis. Et ideo interpretes diuerſimodè tradũxerunt hanc orationem. Nam .70. interpretes traduxerunt apprehendite diſciplinam. Hieronymus uero adorate pure, Aquila autem, oſculamini filium. Sed hoc idem eſt, nã adorare filium, et eius diſciplinam apprehẽ- E dere, et ius pedes oſculari, eſt ſibi obedire et ſubiici. Et ſic nemo turbetur in diuerſitate tranſlationum in hoc uerſiculo, quia eadem eſt ſententia, quia ad omnia iſta tria exortatur nos, ſcilicet vt apprehendamus legem euangelicam, & ut adoremus Chriſtum, et ut oſculemur pedes eius. Ad ſextum eſt dicendum, ꝙ dies iudicii dicitur dies iræ domini ſignanter, eo ꝙ tempus à primo aduentu uſque ad iudicium, dicitur dies et tempus miſericordiæ et ueniæ. Nam in primo aduentu Chriſtus uenit cum benignitate et humilitate, et locutus eſt cum benignitate exortando, et ad gratiam omnes uocando, ſed in ſecũdo aduentu ueniet cum poteſtate magna et maieſtate, et cum ira contra damnatos et obſtinatos, et cum ira et furore pro- F feret ſententiam contra eos. Item totũ tempus præcedens dicitur tempus ueniæ, ſed in illa die non erit amplius uenia malis, ſed ira et furor. Ideo cum furore dicet Dominus. Ite maledicti in ignem æternũ. Et ideo dicit profeta. Seruite Domino etc. ne quando iraſcatur Dominus: in iudicio ſupple. cũ exarſerit in breui ira eius, ideſt finalis ſententia contra obſtinatos. Et dicitur illa ira breuis, ideſt non remiſſibilis. Sed quia ultra non erit patientia, nec uenia apud Chriſtum: nã nunc longa patientia Dei ad pœnitentiam inuitat peccatorem. ad Ro. 2. tunc autem nõ erit amplius talis patientia, nec Deus expectabit ulterius peccatores ad pęnitentiam. Et ſic ira Dei erit breuis cum ſententia. Ad ſeptimũ dicendum, quòd cum lex Domini ſit

A ſit via quæ ducit ad vitam æternam, vt dictum eſt in prologo, tractatu quarto, & pſalmo primo, ideo ire per viam nihil aliud eſt niſi tendere in vitam æternam. Ita per oppoſitum perire de via, ſiue à via iuſta, & à via iuſtitiæ deuiare, nihil aliud eſt niſi in interitum, & mortem æternam tendere. Sed quia tripliciter contingit à via & lege domini deuiare, ſcilicet non credendo, aut contra legem operando, aut in peccato obſtinari, aut falſo docere, vt dictum eſt primo pſalmo, ideo hic profeta exortatur ne pereamus & ne deuiemus à via iuſta. Et ſi alias deuiauerimus legem tranſgrediendo, quòd reuertamur ad viam iuſtitiæ, pœnitentiam agendo. Nam ſi quis manet obſtinatus in peccato, tunc talis totaliter perit de via iuſta, quia tendit in interitum. Ex quibus pa-
B tet quòd reges, & principes, & prælatos eccleſiæ intelligere, nihil aliud eſt niſi cauſas tam eccleſiaſticas, quàm ſeculares iuſtè diſcernere, & benè examinare, & quid iuſtum eſt eligere. Et erudire nihil aliud eſt quàm ruditatem deponere ideſt paſſionem amoris vel odii abiicere, & perſonas in iudicio non acceptare, ſed vnicuique quod ſuum eſt tribuere. Et ſeruire domino in timore, nihil aliud eſt, niſi non ſolum formidine pœnæ, ſed etiam virtutis amore, & caſto & filiali timore domino ſeruire, quia tale ſeruitium eſt meritorium. Et exultare domino tali tremore, nihil aliud eſt, niſi in tali ſeruitio non vanè gloriari, nec gloriam ſibiipſi, ſed ſoli Deo tribuere, quia aliter perderetur meritum, vt patet de fatuis virginibus. Et ſic in talibus ſemper Deo gratias agere, & ſem-
C per ne cadat timere, & an ſit dignus odio, an amore dubitare. Item apprehendere diſciplinam Chriſti, nihil aliud eſt, niſi ſibi obedire, & ſubiici, & ipſum latriæ adoratione adorare. Item Chriſtum iraſci, & in breui ira exardeſſere, nihil aliud eſt quàm in finali iudicio abſque ſpe veniæ contra damnatos & obſtinatos ſententiam fulminare. Item perire de via iuſta nihil aliud eſt niſi ad interitum æternæ mortis deſtinari, & nunquam ad viam vitæ reuerti, ſed tanquam legis tranſgreſſorem condemnari. Ideo concludit. Beati omnes qui confidunt in eo.

Ad octauum eſt dicendum, quòd licet Dauid in pſalmo iſto intendat exhortari omnes gentes, & nationes ad cultum Chriſti, cū ſit verus filius Dei, & Deus, & homo, & meſſias in lege promiſſus, tamen principaliter intendit exhortari principes, & reges terræ, & prælatos eccleſiæ, ad timendum Chriſtum futurum iudicem, cui ſunt reddituri rationem de populo & grege commiſſo. D Nam Chriſtus qui in primo aduentu fuit iudicatus à regibus, ſcilicet Herode, & Pilato, & à principibus ſacerdotum, & populo iudæorum, & gentili, ipſemet Chriſtus eſt uenturus ad iudicandum omnes populos, & reges, & principes in nouiſſimo die. Vnde licet vnuſquiſque ſit iudicatus particulariter in fine vitæ ſuæ, tamen vniuerſale iudicium erit neceſſarium propter quatuor. Primo ad manifeſtandum veritatem perſonæ Chriſti omnibus gentibus, & populis, & linguis. Nam qui in hac vita negauerunt, & ipſum recipere noluerunt, videbunt ipſum ibi, cum poteſtate magna & maieſtate. Et ſicut E generaliter lex euangelica fuit per totum mundum prædicata, ita ibi erit generaliter examinata, & tranſgreſſores eius puniti. Secundo veniet Chriſtus ad manifeſtandum occulta. Nam omnia homicidia, & adulteria, & alia peccata quæ in hoc mundo non fuerunt, ſaltem per ſacramentalem confeſſionem manifeſta, ibi probabuntur. Tertio veniet Chriſtus ad iudicandum male iudicata. Nam omnia quæ in hoc mundo fuerunt per reges, & principes, & malos iudices iniuſte iudicata; ibi per Chriſtum iuſtè iudicabuntur, & punientur falſi iudices. Quarto veniet Chriſtus ad iudicandum non iudicata. Vnde quia reges, & principes huius mundi, & prælati non habuerunt iudices ſupra ſe, ideo mala eorum manſerunt impunita. Ideo Chriſtus in fi- F nali iudicio, iudicabit eos, & ab eis, de populis eis commiſſis, rationem expoſcet, ut cognoſcant ſe ſuper eos maiorem regem, & iuſtum ſuperiorem iudicem habere. Vnde Seneca in Thyeſte, Vos quibus rector maris, atque terrę, Ius dedit magnum necis atque vitę. Ponite inflatos tumidoſque vultus: Quicquid à vobis minor extimeſcit; Maior hoc vobis dominus minatur. Omne ſub regno grauiore regnum eſt. Ex quibus patet: quod propter has quatuor cauſas ſupradictas, eſt neceſſe vt fiat generale iudicium in fine mundi per Chriſtum legiſlatorem. Et ideo concludit, profeta in fine totius pſalmi dic. Beati omnes qui confidunt in eo ideſt omnes qui ipſum in Meſsiam recę-

A perunt, et eius legem ſeruarunt, et mūdum contemnentes ſpem ſuam in ipſo Chriſto poſuerunt, erunt beati in regno cœlorum: quæ quidem beatitudo conſiſtit in fruitione ligni uitę qui eſt Chriſtus, ut dictum eſt ſupra pſalmo primo. Iniuſti autem peribunt de uia iuſta, quia iter impiorum peribit. Ex iſtis ergo in toto iſto pſalmo colligūtur ſex concluſiones. Prima concluſio. quod ſicut Simeon et Leui fuerunt principales conſpiratores, et incitarunt alios fratres contra Ioſef, ita Scribæ et Fariſęi deſcendentes de Simeō, et ſacerdotes de tribu Leui, conſpirauerunt et concitarunt populum ad occidēdū Chriſtum. Secunda concluſio, ꝙ ita accidit Scribis, et Fariſęis, et iudęis crucifixoribus Chriſti, ſicut fratribus ipſius Ioſef. Nam ſicut fratres Ioſef fuerunt fruſtrati in ſuo conſilio et coniuratione, eo quòd uendendo Ioſef, inci-
B derunt in ſeruitutem quam vitere putabāt, ita pariter iudęi occidendo Chriſtum inciderunt in omnia pericula, quæ vitare putabant, ſcilicet in diſperſionem et ſeruitutem, et ſic manſerunt deluſi, et confuſi in cōſilio ſuo. Tertia cōcluſio, quòd Chriſtus iure hęreditario adeptus eſt regnum mūdi, eo quia filius Dei. Quarta concluſio; quòd Chriſtus rexit omnes inimicos in virga ferrea eo modo quo dictum eſt. Quinta concluſio, quòd non ſolum populi, ſed omnes reges et principes terrę debent ſeruire Chriſto in timore: eo quòd eſt uenturus ad iudicādum omnia facta eorum. Sexta concluſio, quòd ſolū illi erunt beati, qui totam ſuam ſpem poſuerunt in Chriſto, et obſeruarunt eius legem euangelicam. Et ſic patebit qualiter omnes
C iudęi, et infideles, et obſtinati videbūt ſe deluſos et confuſos in die iudicii, cum videbunt Chriſtum, quem negauerunt et contēpſerunt, uenientem cum poteſtate magna et maieſtate. Sed ex dictis in prima concluſione, et in fundamento expoſitionis huius pſalmi occurunt duo dubia. Quorum primum eſt. Quomodo probatur quòd Simeō et Leui fuerint principales conſpiratores et concitatores in mortem et uenditionem ipſius Ioſef. Secundo quomodo probatur ꝙ Scribæ, et Fariſæi fuerint de tribu Simeon. Ad primum eſt dicendum: quòd maior pars magiſtrorum Hebręorum tenent quòd Simeō et Leui fuerunt principales coniuratores, et incitatores contra Ioſef. et mouentur tali ratione. Nam illi fratres qui paſcebant

gregem, ad quod miſſus fuit Ioſef, erant tantum decem. Nam Beniamin paruulus domi manebat. Ex quibus decem: quatuor erant filii ancillarum: qui reputabantur quaſi ſerui inter eos: et ideo non eſt veriſimile, quòd iſti dediſſent conſilium contra Ioſef, pro uitanda ſeruitute, cum ipſi iam eſſent quaſi ſerui: et ſic eorum conſilium non fuiſſet ęſtimatum. Reſtabant ergo ſex legitimi filij Lię, ſcilicet Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, et Zabulon. Sed manifeſtum eſt, quod Rubē qui erat primogenitus, non dedit tale conſilium: quia ipſe conatus eſt ipſum. Ioſef liberare de manibus fratrum: ut patet in litera. Item nec Iudas qui erat quartus in ordine dedit tale conſilium, qui liberauit ipſum à morte dicēs, Quid prodeſt nobis ſi occiderimus fratrem noſtrum, et celauerimus ſan- D
guinem eius etc. Ergo Simeon et Leui fuerunt principales qui dixerunt, ecce ſomniator venit: venite occidamus eum. Nam, ſi ipſi paruiſſent Rubē et Iudę: pariter paruiſſent duo ſequentes. ſ. Iſſachar, et Zabulon qui erant minores: ergo Simeon, et Leui fuerunt principales conſpiratores, quos ſecuti ſunt cęteri, tanquàm maiores. Etiam hoc probatur, nam iſti duo fuerunt cęteris nequiores, et magis malitioſi et ſeditioſi, quorū nequitia patuerat in vaſtatione Sichemitarum, facta contra iuſiurandum et fœdus et pactum: vt patet Gen. 34. Et ideo magiſtri Hebręorum ad utrunq; caſum referunt vaticinium ipſius Iacob, cum dixit: Leui et Simeon vaſa iniquitatis etc. Et ſic probant qđ Simeon et Leui fuerunt principales coniuratores cōtra Ioſef. Sed quod Scribę et fariſęi, qui cū ſacer- E
dotibus coniurarunt in necem Chriſti, fuerint de tribu Simeon, affirmat magiſter in hiſtoriis, et multi alii non ſolum catolici, ſed etiā Iudęi. Vnde ſuper illud ꝙ dixit Iacob de Simeon & Leui. Gen. 94. Diuid eos in Iacob & diſpergam eos in Iſrael. dicunt Hebręi quòd duę tribus diſcurrebāt per totam terram Iſrael, tempore ſecundi templi, ſcilicet tribus Simeon, et Leui. Vnde tribus Leui diſcurrebat per omnes ſynagogas, eo quod erat dedicata ad diuinum cultum: et ideo non habuit certam ſortem. Ioſue. 14. Et etiā illi de Simeō non habuerunt certam ſortē, eo quod erant pauci, ſed habitarunt pro maiori parte intra tribum Iuda: ut patet Ioſue. 19. Et ideo maior pars eorum diſcurrebant per omnes ciuitates et loca terrę promiſſio-

nis,

A nis, docendo pueros,& ſcribendo libros legis,& profetarum, & ſic lucrabantur victum & ueſtitum, ſicut faciunt pauperes clerici, & ſtudentes noſtri. Et ideo ſurrexit prouerbium de eis inter cæteras tribus, dicēs,quod non eſt pauper ſcriptor, nec pedagogus, niſi de Simeon. Et ideo factum eſt, quod de illis facti ſunt multi literati, & periti in lege & profetis, eo quod continuè dabant operam literis, Intantum quòd à ſummo ſacerdote accipiebant poteſtatem gloſſandi & determinandi quæſtiones legis, & legendi in catedris,& iudicandi iudicia. Et ſic habebant portionem decimarum &oblationum, ſimul cū ſacerdotibus. Sed quia communiter inter viros literatos, accidunt diuerſæ opiniones & ſectę,hoc eſt quod.40.annis ante aduentum
B ſaluatoris, inſurrexerunt quædam ſectæ in Hieruſalem, vbi erat ſtudium legis & profetarum,quæ fuerunt poſtea diffuſæ per totam terram Iſrael: vt inquit Ioſefus,19. antiquitatum,& 2.de bello Iudaico.vnde primo ſurrexit ſecta Saduceorum, qui negabant reſurrectionem,& angelos eſſe. Secundo ſurrexit ſecta Eſſenorum, qui dicebant omnia eſſe cōmunia,fugientes nuptias,& multa ſolatia naturæ.Sed de tribu Simeon, eo quod erāt magis periti in lege,& profetis,contra vtranque ſectam ſupradictam ſurrexit ſecta & religio fariſęorum, tanquàm veri zelatores legis & profetarum . quę quidem religio fuit valde acceptabilis toti populo, eo quod erat conformis legi, & prędicabant, & declarabant legem & profetas,& ſimulabant ſanctitatem vitę. Et ideo dicti ſunt fariſęi, quaſi diuiſi nō
C ſolum in doctrina à cęteris ſectis, ſed etiam erant diuiſi in habitu,& ſingulares in ſanctitate vitę, à communi ſtatu populari. Cęteri autem viri periti de tribu Simeon, qui non erant fariſęi, ſed ducebant vitam ſecularem & communem,dicebantur Scribę, quaſi doctores & gloſſatores legis. Et ſic tam Scribę quàm Fariſęi ſedebāt ſupra catedram Moyſi dicentes & iudicantes iudicia. Et ideo venerunt in tantam reuerentiam apud populum propter ſimulationem vitę& doctrinę,quod omnes ciues quando moriebantur, eos executores teſtamentorum et tutores relinquebant pupillorum et viduarum, ſed ipſi intantum abuſi ſunt officio,quod comedebāt, et diſſipabant domos viduarum et pupillorum, et impinguabant, et augebant domos ſuas. Et ſic etiam gloſſabant omnes ſcripturas,trahētes ad lucrum ſuum. Et ſic propter D
lucrum ſuum faciebant nouas traditiones, contra caritatem dei et proximi.Quod vidēs Chriſtus incepit exprobare prauos mores eorum.Ideo dixit ſaluator Matt.23. Super catedrā Moyſi ſederunt Scribę et Fariſæi, quæcunque dixerint vobis facite,ſecundum vero opera eorum nolite facere etc. Vnde ibi et multis aliis locis,Chriſtus multipliciter exprobauit, et deteſtatus eſt mores prauos eorum, et ideo moti ſunt omnes ſimul cum ſacerdotibus contra ipſum, et conſpirauerunt in necem eius. Ecce ergo quomodo apparet qualiter Scribę et Fariſæi erant de Simeon, et quomodo vaticinium Iacob, et myſteriū venditionis Ioſef, fuit impletum per eos contra Chriſtum.

PSALMVS. III. E

DOmine quid multiplicati ſunt qui tribulāt me, multi inſurgunt aduerſum me.

Huic pſalmo proponitur talis titulus, in tranſlatione.70.et beati Hier.ſ. Pſal. Dauid, cum fugeret à facie Abſalon filii ſui. Sed q̃a iſte pſa.eſt primus habēs titulū,ideo aliqualiter eſt immorandum in expoſitione huius tituli,et ſit doctrina pro cęteris.Nā dictū eſt in prologo, tractatu.v. quòd titulus in pſalmis eſt quædā breuis prænotatio quorūdā ſacramentorū in pſalmis latens continentium. Et ideo debemus attendere, qui,et quot ſūt termini,ſiue vocabula, quæ pręnotantur in titulo, et quod ſacramentum continent et figurant. Nam dictum eſt ibi, quod ſex poſſūt pręnotari in titulo.ſ.nomen pſalmi, & perſona,& materia, aut modus cantandi, aut in- F
ſtrumentum, aut tempus & locus in quo cātabatur.In hoc autem titulo,tantū pręnotātur tria,ſcilicet nomen pſalmi, cum dicitur pſalmus.Secundo,perſona autoris,cum dicitur Dauid.Tertio,materia pſalmi,cum dicitur cum fugeret à facie Abſalon.Pſalmus autem dicitur inquantum eſt factus ad laudandū deum,& cantabatur indifferenter cum aliquo iuſtrumento. Per hoc autem quod dicitur Dauid, prenotatur quod Dauid fecit hūc pſalmum. Et ſic apparet cauſa efficiens. ſed per hoc quod ſubdit, cum fugeret à facie Abſalon, prenotatur cauſa materialis, ſiue materia huius pſalmi.ſed quia dicitur in diffinitione tituli aliquod ſacramentum continentium, prenotatur, quod talia vocabula prenotata,& poſita in titulo, prenotāt & cō

tinet

A tinét aliquod ſacramentum latés in pſalmis:
quia aliter tituli non pertinerent ad ſacram
ſcripturam, nec ad profetiam, vt dictum eſt
ſupra. Ideo videndum eſt de myſtico ſacra-
mento contento in hoc pſalmo prænotato
per titulum, ut ſit præuia doctrina pro om-
nibus. Ad cuius intelligentiam eſt notan-
dum, vt legitur. 2. Regum. 15. quod poſt-
quam Dauid remiſerat filio ſuo Abſalon fra
tricidium, quod perpetrauerat contra fra-
trem ſuum Amon, & reuocauerat ipſum ab
exilio, & reduxerat in priſtinum honorem,
tunc Abſalon immemor & ingratus de tot
beneficiis acceptis, inſurrexit contra patrem
& coniurauit cum Achitofel & cæteris ma-
lignis, & anhelauit ad regnum, & fecit ſe
regem conſtitui & appellari à ſuis ſequaci-
bus: Et ſic cum manu armata attentauit ve-
B nire in Hieruſalem. Quod audiens Dauid,
operto capite, & nudis pedibus, fugit à facie fi
lii Abſaloni, cum quibuſdam paucis, qui ip-
ſum per iugum montis ſequebantur. Vnde
Semei de domo Saul improperabat ipſi Da-
uid dicens. Egredere, egredere vir ſangui-
num &c. Sed Dauid in hac perſecutione hu-
miliauit ſe, quia ſciebat hoc eueniſſe iuſto
dei iudicio, propter peccatum Berſabeæ &
Vriæ. Ideo patienter tulit perſecutionem.
Sed dominus viſa humilitate Dauid, deſtru-
xit conſilium Achitofel, & Ioab vicit Abſa-
lon. Et ſic Dauid reſtitutus eſt in regnum
ſuum. In quo myſterio Dauid preuidit in ſpi
ritu totum myſterium paſſionis Chriſti. Nā
per hoc quod Abſalon filius eius, cui tot be-
neficia contulerat, inſurrexit contra eum, no
uit & præuidit in ſpiritu, qualiter populus
C Iudaicus qui tot beneficia quondam recepe
rat à Chriſto, qui quondam ipſum eduxerat
de captiuitate egypti, & per mare rubrum,
& deſertum traduxerat in manu potenti &
brachio extento, & in terrā promiſſam intro
duxerat: & toties de tribulationibus & neceſ
ſitatibus eum liberauerat, & peccata remiſe-
rat, vt patet per totum diſcurſum libri Iu-
dicum & Regum &c. Et tandem venit in
carnem, vt eum à miſerabili diaboli ſeruitu-
te liberaret, & tot bona eis contulit, fi-
lios eorum ſanando, & à morte reſuſcitan-
do. Et tamen ille populus Iudaicus inſur-
rexit aduerſus dominum & Chriſtum eius,
& ipſum perſecuti ſunt, & flagellarunt &c.
Item per hoc quod Dauid fugiens à facie
Abſalon aſcendit in cliuum oliuarum nu-
dis pedibus &c. præuidit Dauid in ſpiritu, D
qualiter Chriſtus nudis pedibus erat in cru-
cem aſcenſurus, & ibi pro nobis moriturus.
Itē per hoc quod Dauid in tali perſecutione
intendit, & præ afflictione raptus à ſenſibus
factus in extaſi dormiuit, ſed poſtea recupera
tis viribus à tali deiectione ſurrexit, & fuit
reſtitutus in regnum ſublimius, q̄ ante, præ-
uidit Dauid in ſpiritu qualiter chriſtus erat
moriturus, in ſepulcro ſepeliendus, & exin-
de ad gloriam reſurrecturus, & vtile dn̄ium,
& poteſtatem accepturus, & ſuper inimicos
regnaturus. Itē per hoc quòd Achitofel qui
dederat cōſiliū cōtra Dauid, ſeipſum ſuſpen
dit videns conſiliū ſuum cōfuſum & infatua
tū, præuidit Dauid in ſpū, qualiter Iudas pro
ditor vidēs Chriſti reſurrectionem, erat ſeip
ſum laqueo ſuſpenſurus. Itē ꝙ Ioab armiger
& dux exercitus Dauid interfecit Abſalon, E
& diſſipauit conuenticula & fautores eius,
præuidit Dauid in ſpiritu, qualiter Titus, &
exercitus Romanorum, iuſſu & permiſſione
diuina erat deſtructurus populum Iudæorū
& diſſipaturus. Et ſic Iudæi erant per mundū
diſpergendi, & regnū, & ſacerdotiū amiſſuri.
Et ſic Dauid ꝑ hāc ſuā fugā & perſecutionē,
præuidit in ſpū perſecutionem Chriſti, & re
ſurrectionem, & futurum regnū Chriſti. Et
ꝑ eadē rōnem præuidit perſecutionē eccle-
ſiæ futuram ꝑ tyrānos, & reſurrectionem, &
proſperitatem eccleſiæ futurā tempore Con
ſtātini. Et hæc eſt cauſa quare Dauid motus
eſt ad faciendum hunc pſalmum. Ex quibus
patet, quod duplex materia conſideratur in
hoc pſalmo, ſicut dictum eſt in prologo trac
tatu. 1. & cap. 2. ſ materia ex qua, & hiſto- F
rialis, & materia principalis de qua, & myſti
ca. Nam materia ex qua Dauid aſſumpſit pa
rabolam & propoſitionem, eſt fuga Dauid
à facie filii ſui Abſalon, quæ ſe habet tanquā
parabola, & propoſitio ex qua ſpiritualiter
aliquod miſterium intelligitur, ſed materia
de qua, myſtica, & principalis, eſt myſte-
rium paſſionis, & reſurrectionis Chriſti.
Per hoc ergo patet expoſitio huius tituli, &
omnium aliorum ſimilium. Nam cum dici-
tur Pſalmus. Dauid cum fugeret &c. intelli-
gitur ſic, quòd iſtum pſalmum fecit Dauid
qn̄ fugit à facie filii ſui Abſalon: quia ibi, ſup
ple pũidit in ſpiritu myſterium paſſionis, &
reſurrectionis Chriſti. Et ideo profetando paſ
ſionem & reſurrectionem Chriſti fecit hunc
pſalmum, habens & ſumens occaſionem
& para-

A et parabolam et propoſitionem ex fuga ſua et perſecutione. Ex quib. patent omnes cauſæ quatuor huius pſa. Nã actor, et cauſa efficiẽs, eſt ipſe Dauid. Cauſa materialis hiſtorialis ex qua, eſt fuga et perſecutio Dauid. Sed materia de qua, et principaliter intẽta, eſt paſſio et reſurrectio Chriſti. Cauſa uero formalis, eſt modus ſcribendi et tradendi metricè, et modus intelligẽdi. Nam iſte pſalmus eſt intelligẽdus et exponẽdus per quatuor regulas. Primo per regulam de eſſentia et perſona. Nam in hoc pſalmo Dauid introducit Chriſtum loquentem ad patrem. Et ſic una perſona diuina loquitur ad aliã. Item exponit per ſecundã regulã.ſ. de Chriſto Deo et homine. Nã Chriſtus loquitur ratione humanitatis, quia ſic paſſus eſt et reſurrexit. Tertio exponitur per regulam de

B Chriſto capite, et de eius eccleſia: quia Chriſtus nõ ſolum loquitur de perſecutione ſua in capite, ſed etiã de perſecutione eccleſię et ſuorum mẽbrorum. Nam ſicut Chriſtus paſſus eſt et reſurrexit: Ita pariter eccleſia paſſa eſt decẽ pſecutiones per tyrannos, et penè proſtrata. Sed poſtea reſurrexit t pe Cõſtantini, et ſublimata eſt, et regnauit in grãdi proſperitate. Quarto exponitur per regulam de ſpiritu et litera. Nam per fugã et pſecutionẽ ipſius Dauid intelligimus perſecutionem Chriſti et eccleſiæ, et reſurrectionem. Et ſic expoſitio huius tituli et pſalmi et it doctrina ad oẽs alios titulos et pſalmos: ne fiat iteratio. Cauſa uero finalis huius pſalmi eſt, ut nos ad fidẽ et ſpem reſurrectionis inducat, et cõfirmet: et noſtram futurã expectemus.

C Et ideo licet iſte pſal. poteſt exponi ad literã de Dauid, tamen nõ eſt ibi ſiſtendũ, quia eſſet cõtra doctrinam Chriſti: cõtra principia pmiſſa in prologo tractatu. 3. et 4. quia aliter iſte pſa. non eſſet profeticus: nec cõputaretur inter ſacras Scripturas à Spirituſancto traditas, ut dictum eſt. Et ideo ſupradictus titulus non explicat materiam principaliter intentã: ſed materiam ex qua Dauid accepit parabolã et propoſitionem, ad faciendũ iſtũ pſalmũ: ſicut dictũ eſt in prologo: tractatu. 3. regula quinta. Et talis ordo eſt ſeruandus in omnibus pſalmis, et titulis eorũ. Et ideo ſecundum intellectum profeticum, ad quẽ Dauid fecit eum, eſt exponendus. Secundũ ergo hunc intellectum catolicum pſalmus iſte diuiditur in quatuor partes: prout Dauid introducit Chriſtum loquentem. Nam ſicut in comediis et tragœdiis poeta nuſquã loquitur, ſed introducit pſonas loquẽtes: ita D licet Dauid fecerit hunc pſalmũ, tñ in hoc pſalmo, et in multis aliis nuſquam loquitur ipſe, ſed introducit Xp̃m loquentẽ uel eccleſiã. Pſalmus ergo iſte eſt uox Chriſti ad patrẽ: in quo quatuor facit. Nã primo Chriſtus exponit ſuã paſſionẽ et pſecutionem apud patrẽ p modũ qrimoniæ. Secũdo oſtendit ſe exauditũ et liberatũ per reſurrectionẽ. Tertio prædicit futuram Iudæorũ punitionem, et uaſtationem. Quarto oſtendit ſuã paſſionem fore in ſalutem, et redemptionem totius populi. Secunda ibi. Tu autẽ Domine. Tertia ibi. Nõ timebo millia populi. Quarta ibi. Domini eſt ſalus. Quantũ ad primũ ergo eſt dicendum, ꝙ ſicut Abſalon et Achitoſel et Semei, et multi alii inſurrexerunt contra Dauid: et concitabant populum contra Dauid ad rebellionem, et dicebãt: quod Deus E erat cõtra Dauid, et reprobauerat eum propter peccata eius: et Semei, auunculus Vrię, ſiue ipſius Berſabeę, publicabat prouerbium per totam ciuitatẽ, dicens, ꝙ rapuit ouem et interfecit paſtorem, quomodo erit ei ſalus à Domino? quaſi diceret nullo modo, immo à Deo reprobatus. Et ſic cõcitabat populũ: pariter ergo Iudæi improperabant Chriſto in cruce. Vah qui deſtruis templum Dei: et in triduo reędificas illud. Si filius Dei es deſcende de cruce: et ſalua temetipſum et nos. Et multa alia improperabant ei, putantes eſſe ipſum à Deo derelictum, et reprobatũ. Et hoc eſt quod dicit hic Chriſtus ad patrem. unde ait. O domine pater, quid ideſt quare cum nihil eis male fecerim, immo F multa beneficia eis contuli, multiplicati, et in magnum numerum congregati ſunt Iudæi qui tribulant, et perſequuntur me in paſſione: et multi abſque iniuria præcedenti inſurguut aduerſum me. Et hoc dico, et cum ratione conqueror. Nam.

Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo eius.

Multi dicunt animæ meæ. i. loquentes cõtra uitam meam: et quęrẽtes mortem meã, dicũt, perſequamur et occidamus eum, quia iam non eſt ſalus in Deo eius. q. d. Iam non expectat à Deo ſalutem nec reparationem, qa derelictus et reprobatus eſt, ſi filius Dei eſt, deſcendat de cruce et liberet eum ſi uult etc. Vnde notandum ſecundum Aug cõtra Adamantiũ Manicheum, quòd idem Chriſtus,

A ſtus, ſcilicet verbum Dei filius, qui loquebātur in profetis, locutus eſt poſtea in carne aſſumpta. Et ideo Chriſtus licet nondum incarnatus nec paſſus, tamen iam loquebatur & conquerebatur profeticè per os Dauid, ante aduentum ſuum: Sed poſtea hanc eādem querimoniam fecit in cruce, & in horto de ſua paſſione, & hunc ordinem tenet Dauid pro maiori parte in omnibus pſalmis, quia loquitur in perſona Chriſti futuri, ut latius patebit.

Tu autem domine ſuſceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum.

In hac ſecunda parte prædicitur profeticè Chriſti liberatio. Vnde oſtendit Chriſtus ſe exauditum & liberatum per reſurrectionem: vnde dicit: O pater, licet ipſi tanquam occecati, & in malitia obſtinati dicant hoc,
B ſcilicet quod non eſt ſalus mihi in Deo, autem pro ſed, tu domine ſuſceptor, & ſuſtentator, & liberator meus es. Nam licet ad tempus me dereliqueris in exponendo me in eorum poteſtate, quò ad paſſionem, quia illa fuit hora eorum, & poteſtas tenebrarum: tamen non dereliquiſti me, quo ad plenitudinem gratiæ & amoris, quia quod verbum ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit. Nam licet anima eſſet à corpore ſeparata, tamen diuinitas ſemper fuit utrique unita. Et ſic tu pater, cui verbum eſt conſubſtantiale, non. me dereliquiſti, quia ſemper fuiſti ſuſceptor & ſuſtentator meus, & ſemper fuiſti gloria mea. Nam licet paterer in cruce, ſecundum partem ſenſitiuam, tamen fruebar tanquam comprehenſor per partem rationalem. Et ideo ſemper tu fuiſti, & es gloria mea, & exal-
C tans caput, & regnum meum. Nam ibi vbi eram in cruce, eram Deus, & caput eccleſiæ, à quo fluxerunt eccleſiaſtica ſacramenta &c. Item tu es gloria & victoria mea, & clypeus meus, vt habet litera Hierony. & tu es exaltās caput meum, & regnum ſuper eos. Nam caput exaltare, idem eſt quod dominū conſtituere. Voce mea ad dominum: vnde nota quod Chriſtus multotiens petit à patre liberari per reſurrectionem, vt patet Ioa. 17 cū dicit: Clarifica me pater, ea claritate quam habui antequam mundus fieret. Item hoc idem petit in horto in trina oratione. Item hoc idem in cruce, cum dicit: Sitio &c. Ideo ſubdit hic.

Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo.

Ego dormiui & ſoporatus ſum & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me. D

Voce mea ad dominum clamaui: ſcilicet pro mea reſurrectione, & pro totius mundi ſalute, & meorum membrorum: & hoc clamaui in horto & in cruce. Et ſic Dominus pater exaudiuit me de monte Sancto ſuo. i. de ſumma altitudine, & excellentia gloriæ ſuę. Vnde altitudo & excellētia quam habet Deus ſuper omnes creaturas, eo ꝙ habitat gloriam inacceſſibilē, dicitur mons ſanctus, & locus Dei. Item Deus pater exaudiuit me de monte ſancto ſuo. ſ. de cruce, quæ dicitur mons Dei, per quem eſt acceſſus ad cœlum. Et probo ꝙ Dominus exaudiuit me. Nam ego dormiui in cruce per verā mortem, quia anima fuit ſeparata à corpore, & ſoporatus ſum, & quieui in Sepulcro per 40. horas, & ſurrexi à mortuis. Et Dominus pater ſuſce- E
pit me à mortuis, reſuſcitando quantum ad humanitatem. Et nota quod in hebræo & in tranſlatione Hier. habetur. Voce mea ad Dominum clamabo & exaudiet me &c. Sed 70. tranſtulerunt de præterito. Voce mea ad Dominum clamaui &c. Vnde hæc fuit cōſuetudo ipſorū 70. Nā pro maiori parte vbi reperiebāt verbū de futuro, tranſtulerūt ꝑ verba de præterito: & hoc diuina prouidentia factum eſt. Primo propter certitudinem profetiæ. Secundo quia profeta poſt viſionem faciebat pſalmos, ideo referebat ad viſionem de præterito, ſicut ſupradictum eſt, tractatu primo, cap. 3. Tertio quia 70. præuiderunt in Spiritu, qualiter iſti pſalmi Dauid erant à fidelibus frequentandi in eccleſia poſt aduentum & paſſionem Chriſti, & poſt imple- F
tam profetiam. Et ſic pronunciamus omnia de prǽterito, quia iam ſunt completa per Chriſtum. Secundo eſt notandum quod differentia eſt inter dormire & ſoporari. Nam dormire dicit indifferenter omnem ſomnū. Sed ſoporatio dicitur ſomnus profundus, poſt magnum laborem & anguſtiam, à quo quis difficulter euigilat. Et ideo mors Chriſti dicitur dormitio: eo ꝙ per vigiliam ſoluta eſt, & per reſurrectionem. Sed dicta fuit ſoporatio: eo quòd per 40. horas durauit: & facta fuit poſt longa tormenta: quæ quidem ſoporatio erat difficilis ad ſoluēdū, immo impoſſibilis reſpectu cuiuſcunq. creaturæ, licet fuerit facilis apud Deum. ideo dicit Chriſtus non ſolum dormiui ſimplici dormitione, à qua ſurrexi: ſed etiā ſoporatus ſum ſomno profundo

A profundo, à quo nullus potuiſſet ſurgere, ni ſi diuina potentia. Vnde mors magis ſimilatur ſopori quàm dormitioni. Nã dormiens ſimpliciter, aliqualiter mouetur. Sed ſoporatus nullo modo mouetur propter profunditatẽ ſomni. Ideo de ſoporato dicimus quod dormit tanquam mortuus. vnde Virg. in 6. Tum conſanguineus læti ſopor. Item in 2. Aeneid. Inuadunt urbem ſomno uinoque ſepultam. Et loquitur de ſomno ſoporationis qui eſt ſimilis morti, & econtrario. vnde ait Saluator Ioan. 11. Lazarus amicus noſter dormit. Sed eamus vt à ſomno excitem eum. Sed eſt aduertendum quod quidã autumãt ipſum Dauid in illa perſecutione dormiſſe, & præ labore & anguſtia ſoporatum fuiſſe, in quo ſopore & extaſi præuidit in ſpiritu totũ myſteriũ paſſionis, & reſurrectio-

B nis Chriſti futuræ, ad inſtar ſuæ perſecutionis, & qualiter ſua perſecutio erat figura paſſionis, & reſurrectionis, & ſoporationis, & excitationis Chriſti, & ideo fecit hũc pſalmũ in profetia de Chriſto. Et ideo dicit hic in perſona Chriſti, Ego dormiui &c Et ſubdit. Dominus ſuſcepit me. litera Hierony. habet. Dominus ſuſtentauit me, & tunc eſt litera clara. Et eſt ſenſus quod deitas ſemper ſuſtentauit carnem cui erat vnita, ne corrumperetur, vt patebit pſal. 15 Nec dabis ſanctũ tuũ videre corruptionem, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.

Non timebo millia populi circundantis me, exurge domine ſaluum me fac deus meus.

Nota quod hæc particula põt eſſe conſecutiua, & pertinere ad rationẽ præcedentẽ. Nam Chriſtus dormiuit & ſoporatus fuit in

C ſepulcro. Sed dum fuit ibi, Iudæi petierunt à Pilato ut iuberet ſepulchrum cuſtodiri. Vnde per omnes 40. horas milites Pilati cuſtodierunt & circundederunt, ne diſcipuli furarentur corpus, aut aliquis alius tolleret. Sed Chriſtus non timuit milites Pilati, nec multa millia populi circũdantis; immo in deſpectu eorum reſurrexit; & ecce terremotus factus eſt magnus, & præ timore exterriti ſũt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui &c. Et ideo dixit Chriſtus: Licet fuero ſoporatus in ſepulcro, non timebo millia. i. milites populi circundantis, nec ſi multa millia populi eſſent ibi. Quia tu domine exurges, me ſuſcitãdo, & ſaluum me facies &c. Sed licèt ſic poſſit exponi, cõtinuando hanc particulam præcedenti, tamen aliter poteſt intelligi, ſcilicet quod ſit tertia pars huius pſalmi, in qua D Chriſtus petit vltionem de ſuis crucifixoribus & perſecutoribus. Vnde eſt notandum, quod poſtquam Iudas audiuit Chriſtum reſurrexiſſe, iuit ad Fariſæos, & reddidit eis pecuniam, dicens, Peccaui, tradens ſanguinem iuſti &c. Sed quia Iudæi reſpondentes dixerunt. Quid ad nos, tu videris. tunc laqueo ſe ſuſpendit. Et ex tunc fuit maxima confuſio inter Iudæos, & inceperunt inter eos ſchiſmata, & ſeditiones, & ſtrages, & mutuæ cædes, & aliæ tribulationes, quæ durarunt & perſeuerarunt per 40. annos; vt ait Ioſefus de bello Iudaico, vſque quo venit Titus cũ exercitu Romanorum, & deſtruxit ciuitatẽ & regnũ, & eos partim trucidauit, & partim captiuauit, & per mundum diſperſit. Et hoc eſt quod dicit hic Chriſtus. vnde petit à patre punitionem Iudæorum & ultionem, dicens. O domine exurge. i. licèt per illud E triduum uidearis dormire, me obliuiſcendo, & in manibus Iudæorum dimittendo, tamen exurge, tuam poteſtatem oſtendẽdo, & ſaluum me fac reſuſcitando. Et ſic nõ timebo millia populi. i. totam illam multitudinẽ populi Iudæorũ circundantis me & perſequẽtis, quia multotiens circundederant me, ſcilicet in templo, mecũ altercando, & in horto me capiendo, & ligando, & ante Annã & Caiſam me percutiendo, & ante Pilatũ accuſando, & in cruce improperando, & in ſepulchro me cuſtodiendo, & tamen nõ timebo, nec timui omnia iſta millia, & multitudines Iudæorum, quia nõ potuerunt me uincere. immo vici eos reſurgẽdo & eos deſtruendo.

Quoniam tu percuſsiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa, dentes peccatorũ contriſtiui. F

Tu pater percuſſiſti omnes Iudæos, mihi ſine cauſa aduerſãntes, & contriſtiui dẽtes. i. potentiam ipſorum, auferẽdo eis regnum & ſacerdotium, vnde eos percuſſiſti, & dentes eorum contriuiſti, quoniam exercitũ Romanorum ſuper eos induxiſti. qui eis regnum & ſacerdotium abſtulerunt, & ciuitatem & templum incenderunt, & eos captiuarunt, & magnam partem trucidarũt. Et contriuiſti dentes eorum, nam poteſtas ſacerdotalis & poteſtas iudicandi Scribarum & Fariſæorum, & bona temporalia erant dentes eorũ, quibus rodebant, & mordebant, & deuorabant pauperes & pupillos & viduas.

Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua.

Hæc

A Hæc eſt quarta particula in qua Xp̄s orat patrē, vt acceptet paſſionē ſuā in preciū, & redēptionē totius populi. Nā iſte fuit effect⁹ & fructus paſſionis Xpi. Et ideo dicit Xp̄s ad patrem. O pater oīs ſalus huius paſſionis eſt Dñi.i.tui Dñi.i.a te Dñe. Nā Græci non hñt ablatiuū: ideo ponūt genitiuū ꝓ ablatiuo. Vnde dicit filius, O pr̄ licèt ego inquātū homo paſſus ſim, tñ tota virtus, & ſalus, ſiue virtus ſalutis eſt à te, qa tu dediſti me in ſalutē populi, iō ſit bñdictio tua ſup popu lū i. acceptā hāc paſſionē in ſalutē populi, & oium mēbrorū meorū. Itē ly. &. pōt cōiūgere ſimiles caſus ſub vno verbo & vna orōne, vt ſit ſēſus, O pater ſalus tui Dñi, & tua benedictio, eſt. i. ſit ſup populū tuū. Vel pōt ēt iſte verſicul⁹ cōſtrui ꝑ ſyneptēſim, ꝙ ſit mutatio ꝑſonæ, ꝙ filius dicat, oīs ſalus & virt⁹

B ſalutis eſt Dñi i.à dño. Et poſtea cōuerſus ad patrē dicat. O pater ſit bñdictio tua ſup populū, meā paſſionē in eius redēptionē acceptādo, & eos tibi recōciliādo, & eis pc̄tā remittēdo, quæ quidē figura ſæpe frequētat̄ ī pſalmis. Ex quo patet, ꝙ licèt Xp̄s inquantū hō paſſus fuerit, tñ virtus paſſionis & ſalutis attribuit̄ patri. Nā ſicut filius, inquātū Deus quicquid habet, habet à pr̄e: Ita à fortiori totū ſuppoſitū, qcquid virtutis habet, habet à patre. Et iō Xp̄s totā virtutē paſſionis, & redēptionis, & ſalutis dicit eſſe ipſi⁹ patris, vel à patre, qa virtus ſalutis, & poteſtas erat in diuinitate. Sed merita, ꝑp quæ dat̄ ſalus, & remiſſio, erāt ī humanitate. Vlterius eſt aduertēdū, ꝙ ex cōſequēti totus iſte pſal. pōt exponi de Xp̄o myſtico. ſ. de capite & membris, ꝑ tertiā regulā, vt dictū eſt in ꝓlogo,

C tractatu 3. & tūc Xp̄s nō ſolū loquit̄ ꝓ ſe, & de pſecutione ſua & reſurrectione, ſed ēt de pſecutione eccleſiæ. Nā qcquid Xp̄s paſſus eſt in capite, paſſus eſt ſiue paſſa eſt eccleſia poſtea in mēbris. Et ita poſt lōgas pſecutiones & ſoporationes ſurrexit tp̄e Cōſtātini, & cōtriuit dētes tyrānorū &c. Pōt ēt totus iſte pſalmus eſſe vox totius corporis myſtici, & cuiuſlibet mēbri eccleſię, ad Xp̄m caput ſuū, cōquerēdo de pſecutoribus eccleſiæ, & gratias agēdo ꝓ liberatione eccleſiæ, & de punitione pſecutorū, & ſic iſte pſal. & duo pcedētes, & ſubſequētes, poſſunt cuilibet martyri cōuenire, inquātū pro Xp̄o, & inquantū mēbrū Xp̄i paſſus eſt. Et ēt cōueniunt oibus cōfeſſoribus inquātū ſunt mēbra Chriſti, & ꝓ Chriſto laborārūt. Et ſic Xp̄s loquit̄ in eis & pro eis, & ipſi in Chriſto & pro Chriſto. Nā

D ſicut Xp̄s paſſus eſt pro mēbris, ita loquit̄ & orat pro mēbris &c. Et hæc eſt cauſa, quare cātamus hunc pſalmū & præcedētes & ſubſequentes in feſtiuitatibus martyrū & cōfeſſorū. Et ideo prudens lector & ſacerdos cum recitat pſalmos, aduertat intentionē eccleſiæ. Aduertat ēt lector. Nā modus exponēdi hunc pſalmū pōt eſſe norma ad exponēdū & intelligendū oēs pſalmos ſequentes. Et ſic patet ꝙ hiſtoria de perſecutione Abſalon facta cōtra Dauid prænotata in titulo, nō adducitur in hoc pſalmo tanquam principalis materia, ſed tanquam propoſitio figuratiua, ex qua Dauid prophetice infert cōcluſionem euangelicam de paſſione Chriſti, & hæc eſt materia principalis huius pſalmi. Et hęc ſit regula pro omnibus alijs pſalmis.

PSALMVS IIII. E

Cum inuocarē exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ, in tribulatione dilataſti mihi. Miſerere mei, et exaudi orationē meā.

Huic pſalmo præponitur talis titulus ſecundum 70. In finem, pſalm. cantici Dauid. Secūdum vero Hebræos, Ad victorem, ſiue ad victoriā in organis pſalm. Dauid, ſecundum autē Hieron. victori pſalm. Dauid, vnde eſt notandū pro ſemper, ubicūque apud Hebræos in titulo pſalmorū ponit̄ ad victoriam, ſiue ad victorē, ſiue vincētē, quod idē eſt apud eos. ſemper 70. trāſtulerunt in finē: Hieron. vero traduxit in datiuo. Sed licèt differāt in verbis, tñ oēs conueniunt in ſententia, ſi bene velimus ſpeculari & intelligere ſacramenta titulorū. Nā ex titulis poſſumus intelligere ſacramenta in pſalmis contenta.

F Dictū eſt. n. in prologo, tractatu 5. ꝙ titulus eſt quorundā breuis prenotatio ſacramentū retinentiū. Et ſic vocabula poſita in titulis prænotāt ſacramēta pſalmi. Et dictū etiā, ꝙ in titulis, ſex præmittunt̄. ſ. nomē pſalmi, aut ꝑſona actoris, aut cantoris, aut materię de qua ſiue ex qua eſt pſalmus, aut modus cātādi, aut inſtrumētū muſicale, cū quo pſalmus cātabat̄, aut tp̄s, aut locus in quo cātabatur, quorū quodlibet p̄notat ſacramentū in pſalmo cui ꝑponit̄. Et ſic in hoc titulo p̄notant̄ quatuor ex illis ſex. ſ. nomen pſalmi, & ꝑſona, & modus cātādi, & inſtrm̄ muſicū, cū quo cantabat̄ ps̄ iſte. Nā ꝑ hoc ꝙ dicitur ps̄ cantici prænotat nomen pſalmi. Nam dicit̄ ps̄, inquantū cū inſtrumēto muſico ad laudē Dei cantabat̄, & dicit̄ pſalmus cātici, inquā-

A tum inſtrumẽtũ muſicale incipiebat primũ uerſum pſalmi,& chorus uoce humana reſpondebat et ſequebatur ſm uerſum. Et ſic alternatim uſq; in finẽ. Per hoc ꝙ dicitur Dauid, prænotatur perſona & cauſa efficiens, et actor huius pſalmi .ſ. ꝙ Dauid fecit ipſum: per hoc aũt ꝙ additur in organis, explicatur inſtrumentũ muſicũ cũ quo cantabatur. Per hoc aũt ꝙ pmittitur ad uictoriam, ſiue ad uictorẽ, et uincẽtẽ, eſt aduertẽdũ, ꝙ Dauid eligebat ad cãtandũ de leuitis habentes altiorem uocem, quibus dabat ad cantandũ oẽs pſalmos ſic intitulatos, qui adæquabant uoces ſuas cũ inſtrumentis muſicis, et incipiebãt primũ uerſum ſubmiſſa uoce, et in quolibet uerſu eleuabant altius uocẽ et punctũ, et ſic procedebãt eleuando magis, et magis
B uocem uſq; in finem pſalmi, et uſq; ad finẽ et ultimũ conatũ uocũ. Et ſic unus nitebatur uincere alium, et ſuperare in eleuatione uocis. Et ſic qui magis tolerabant cantum, et eleuabant uocem dicebantur uictores, ſicut nos facimus in eccleſia in feſto Epifaniæ qñ cantamus illum pſalmũ, Venite exultemus etc. quia ſemper procedimus eleuãdo altius uocẽ in quolibet uerſu, et unus chorus nitiť ſuperare alium. Ita pariter faciebant cantores in hoc pſalmo, et cęteris hmõi in tẽplo, et qui altius eleuabãt uocẽ, dicebanť uictores, et cõſequebanť præmiũ in choro prę cęteris. Et ideo ubi in talibus titulis in Hebręo ponitur ad uictoriã ſiue ad uictorem: Hier. tranſtulit uictori, quaſi dicat ꝙ dabatur iſte pſalmus uictori ad cantandũ cũ pręmio. 70 uero traduxerunt in finem, quaſi dicãt, iſte
C pſalmus cantabatur cum omni conatu uſq; in finẽ, et ultimũ punctum, eleuando uocẽ, et ſic omnes cõueniunt in ſententia. Ex quo patet, ꝙ in hoc titulo explicať actor pſalmi, et nomen, et inſtrumentũ muſicum, et modus cantãdi, quia iſte mos et cõſuetudo fuit apud oẽs poetas lyricos maxime comicos et tragicos .ſ. pponere titulos in comędiis et tragędiis, in quibus titulis explicabatur actor, et tempus, et locus in quibus comœdiæ et tragediæ recitabantur, et inſtrumenta cum quibus cantabantur. Et ſic in comędiis Terẽtii pponitur titulus .ſ. Acta ludis magalẽſib. tali et tali conſulibus, tibiis duabus etc. Et ſic etiam Dauid tanquã uerus et diuinus Poeta, pſalmis in templo cantandis ppoſuit conſimiles titulos, explicãtes has pſonas, et materias, et inſtrumenta, et modos cãtandi, et loca et tẽpora ut patebit. Sed qa iſta nõ fecit
D Dauid ſine myſtico et profetico Sacramẽto ut dictum eſt, quia omnia pnotata in titulis cõtinent ſacramenta, ideo qrendum eſt de ſacramento huius tituli, ut ſit doctrina et norma pro omnibus cõſimilibus titulis ſequentibus, ne liceat iterare. Ideo eſt ualdè notãdũ, ſicut dictum eſt in prologo, tractatu 5. ꝙ hmõi inſtrumẽta muſicalia in titulis pnotata ſignificant myſteria Chriſti et eccleſię, ſed inter cętera organũ ſignificat corpus eccleſiaſticũ et myſticũ. Nã ſicut in organis ſunt diuerſę uoces, tamẽ oẽs ſunt ſubordinatæ ſub quadã proportione ad unũ, et ex eis generatur dulcis harmonia. Ita pariter ĩ corpore eccleſiaſtico et myſtico, licet ſunt diuerſa mẽbra, et officia, et dignitates ſm Apoſtolũ: tamẽ oia iſta conueniũt et cõpaginanť
E ſub una fide, et caritate formata, et habent attributionẽ ad unũ caput q eſt Xp̃s, à quo recipiũt ſenſum et motũ ſpũalis gratię, et dona grãrũ, et unus Spũſanctus inſufflat hoc organũ. Et ſic reddit unã dulcẽ ſpũalem harmoniã proportionatã ad Xp̃m, ſeruãdo legẽ euãngel. Et ideo per hoc prænotať in titulo, pſalmus cantici in organis, intelligitur ꝙ iſte pſal. loquitur de Chriſto et eccleſia, et de harmonia, et proportione, et ordine, et conformitate corporis myſtici ad caput ſuũ, ſiue eccleſiæ ad Xp̃m: ut patebit ĩ pſalmo. Per hoc aũt ꝙ diciť in finẽ, ſiue ad uictoriã, et cãtabať cũ oĩ conatu uocũ, prænotatur quaſi ter lex et pfetę cũ ingẽti deſiderio et conatu uocabant Xp̃m. q eſt finis legis, ut ueniret in carnẽ, ad ſaluãdũ genus humanũ, et ad ſcrẽdã legẽ euang. iuſtificantẽ, ad uitã, et fęlicitatem ęternã. Et hoc patebit in expoſitione
F pſalmi. Et hęc eſt materiã principaliter intẽta, de qua iſte pſal. et pro qua eſt apud catolicos exponẽdus. Sed de materia myſtica et figuratiua, eſt multiplex modus dicẽdi, nõ ſolũ apud catolicos, ſed et apud hebręos modernos. Nã quidã dicũt ꝙ Dauid fecit hunc pſa. in pſecutione Saul, qñ Saul cinxit Dauid ad modũ coronæ in deſerto Maon. Sed quia nũciatũ eſt ipſi Saul, ꝙ Fíliſtęi uenerãt, et impleuerãt terrã Iuda & Iſrael, tũc cõpulſus eſt dimittere Dauid, et ire et occurrere obuiã Filiſtæis. Et ſic Dauid gras agẽdo fecit hunc pſal. Alii autẽ dicũt ꝙ Dauid fecit hũc pſal. contra conſiliatores Abſalõ. Sed mihi uideť magis cõforme literæ huius pſalmi, ꝙ Dauid fecerit ipſum, qñ Saul congregauit oẽs ſeruos

A ſeruos in Gabaa, ter ẽs haſtam in manu & dixit. Audite me nunc filij gemini. Nunquid omnib. vobis dabit filius Iſai agros, aut vineas & uniuerſos vos faciet tribunos & cẽturiones, quoniã cõiuraſtis oẽs aduerſum me, & nõ eſt qui mihi renũciet, nec eſt qui uicẽ meã doleat ex vobis &c. Vnde tunc Doech Idumeus annũciauit qualiter viderat Dauid ĩ Nube, & qũo receperat ipſum Achimelech ſacerdos, & qũo porrexit tibi panes propoſitionis & gladiũ &c. Vnde tũc Saul pcepit trucidari Achimelech, cũ omni domo ſua, & ciuitatẽ incẽdi, & tũc oẽs ſerui Saul perſecuti ſunt Dauid, ut pater. 1. Reg 22. Ex quo patet ꝙ Doech, & cęteri ſerui Saul, poſtpoſita omni iuſtitia & veritate conuerſi ad bona tẽporalia, & relicta ſpe diuina & lege, vt placerent ipſi Sauli, B profanarũt Templum Dñi, & perſecuti ſunt Dauid iniuſtè, & uoluerunt diſplicere Deo, ut complacerẽt regi propter lucrũ tẽporale. In qua cõiuratione & perſecutione, Dauid pũidit in Spũ iniquam cõiurationẽ Iudæorũ cõtra Xp̃m. Et pũidit etiã dirã pſecutionẽ ecclesię futurã per tyrãnos, à qua fuit liberata per Xp̃m, tẽpore Conſtãtini. Ex hoc ergo potuit Dauid ſumere occaſionẽ, & parabolã cõdendi hunc pſalmũ. Et ſic principalis intentio Dauid eſt increpare Iudæos, ne Xp̃m perſequãtur, & tyrãnos ne vexẽt populũ Chriſtianũ, ſed relicta ſpe bonorũ tẽporaliũ, cõuertantur ad Xp̃m, & legẽ eius obſeruent. In quo quidem pſalmo, ipſe Dauid introducit Chriſtũ loquentem pro ſe, & membris eius, increpando Iudæos crucifixores ſuos, & tyrannos perſecutores eccleſię. C Et ſic iſte pſal. poteſt eſſe uox Chriſti pro ſe & eccleſia, vel poteſt eſſe uox eccleſiæ pro ſeipſa. Et ſic materia ex qua eſt iſte pſalmus, ideſt ex qua ſumpſit Dauid occaſionẽ faciendi hunc pſalmum, poteſt eſſe coniuratio p̃dicta facta contra Dauid. Et hæc eſt propoſitio quam aperit nobis Dauid in hoc pſalmo. Sed materia de qua principaliter eſt iſte pſalmus, eſt coniuratio Sacerdotum, & Fariſæorum facta contra Chriſtum & eccleſiam, q̃ fuit figurata & p̃uiſa à Dauid, in coniuratione facta contra ipſum. Et hæc eſt concluſio euangelica, quã Dauid elicit ex illa propoſitione. Et ideo litera huius pſalmi requirit, ut primo exponatur de Chriſto capite. Secũdo de eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti pro ſe & corpore ſuo eccleſiaſtico. Quantũ ergo ad iſtũ intellectum, pſalmus iſte habet tres partes. Nã in prima Xp̃s orat & petit liberari. In D ſecũda exortatur Iudæos & tyrãnos, ut deſiſtãt à cõiuratione & executione eius. In tertia agit gratias de ſua liberatione à morte p reſurrectionẽ. Secũda ibi. Filij hominũ. Tertia ibi: Dediſti lætitiã. Quantũ ergo ad primũ eſt notandũ, ꝙ Chriſtus orauit patrẽ in menſa pro ſua reſurrectione, cũ dixit Clarifica me pater, & orauit pro ſuis membris cũ dixit, Salua quos dediſti mihi, & nõ pro his oro tantũ, ſed pro oĩbus qui credituri ſunt &c. Io. 18. Hoc idẽ orauit in horto & in cruce. Et ſic fuit exauditus pro ſua reuerentia. Ideo Chriſtus ait Deus iuſtitiæ meæ .i. qui iuſtificat me, & glorificat, & p̃hibet teſtimoniũ, ipſe exaudiuit me cum inuocarem eũ in menſa, & in horto, & in cruce ſ. cum orando dicerem, Miſerere mei, & exaudi orationem meam. In litera Hie. habetur, inuocãtẽ exaudiet me Deus, quod idẽ eſt. E Et ideo eſt melius ꝙ ſic ordinetur litera. Cũ ego inuocarẽ patrem in menſa, & in horto, & in cruce, & inuocãdo dicerẽ Miſerere mei, me reſuſcitãdo, & exaudi orationẽ meã, adimplendo eã, q̃ peto pro me & pro membris meis, tũc pater Deus iuſtitiæ meæ exaudiuit me, qm̃ reſuſcitauit me, & glorificauit me, & dedit mihi poteſtatẽ in cęlo & in terra ſm̃ iuſtitiam meã. Et ſic dicitur Deus iuſtitiæ meæ .i. reſpiciẽs ad iuſtitiã meã. Et poſtea Xp̃s conuerſus ad patrẽ dicit, O pater rectè poſſum dicere, ꝙ tu es Deus iuſtitiæ meæ, & exaudiens orationem meã. Nã in tribulatione mea dilataſti mihi cor, & petitionem meã, quia abunde adimpleſti, prout petebam, & ſperabam. Et F cauſatur figura grammaticalis, q̃ dicitur ſyneptoſis, quia mutatur pſona, & accidẽs verbi in locutione. Fit.n. mutatio perſonæ, à tertia ad ſecundã. Et ideo eſt valde aduertẽdũ. Nã ſicut dicit Ra. Moyſes, unuſquiſq; p̃feta habet ſuã linguam & ſuum modum loquendi. Sed inter cęteros ipſe Dauid habet extraneum & difficilem modum loquẽdi, eo ꝙ ſcripſit metrice in uerſu lyrico & ſaffico. Et ideo eſt habenda eius familiaritas per longã cõſuetudinem, vt modũ eius percipiamus, & ueritatem ex eius litera extorqueamus.

Filij hominum vſq; quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium.

Hæc eſt ſecunda pars in qua Chriſtus increpat & exortatur ſuos perſecutores, ut deſiſtant à malitia, & ſequantur doctrinam ſuã & legem euangelicam, & duo facit. Nam primo

mo

A mo facit quod dictum eſt. Secundo remouet
& ſoluit quandã falſam excuſationẽ eorũ,
ibi: Multi dicunt quis &c. Quantũ ad primũ
eſt aduertendũ, ꝙ cauſa quare principes, &
Fariſæi moti ſunt cõtra Chriſtum, fuit quia
Chriſtus exortabat̃ ad cõtemptũ tempora-
liũ, & ut ponerẽt ſpẽ in Deo, & in bonis cœ-
leſtib⁹ & ſpũalibus, & prædicabat legẽ Moy
ſi nõ eſſe intelligẽdã ad literã, ſed ſm ſẽſum
ſpiritualẽ, & ideo cõiurarũt cõtra ipſum, di-
centes. Si hunc dimittimus veniẽt Romani,
&c. Et tũc cõgregati ſunt in Atrio Caifæ, vt
ipſum morti traderent &c. Dicit ergo Chri-
ſtus: O filii hominũ. i. homines mundani &
carnales vſquequo eritis graui corde, & ma
nebitis in corde graui & maliuolo? ò vos Iu
dæi conantes me occidere, & uos tyranni
B perſequentes nomen meũ & eccleſiam, ut
quid. i. quare diligitis vanitatẽ, i. bona tẽpo-
ralia, vana, & friuola? Nã vos Iudæi ꝓpter
bona tẽporalia uana, quæritis mendaciũ, fal
ſo modo gloſſando legẽ, ad literã tm̃ intelli-
gẽdo, & verũ ſenſum ſpũalem refellendo, &
in cerimoniis permanẽdo, & veritatẽ Meſſię
negãdo. Nã lex per Moyſen data eſt. Sed ve
ritas per Xp̃m patefacta eſt, quã vos tanquã
mendaces negatis, & ſuſcipere recuſatis. Et
etiã vos gentiles tyranni diligitis vanitatem
rerum temporalium, & quæritis mendaciũ
ſuperſtitionis, & cultus idolorum. Et ideo]

Scitote quoniã mirificauit dñs ſanctũ ſuũ,
dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.

Scitote, & volo ꝙ ſciatis, quoniã dñs pa-
C ter mirificauit, & mirificum oſtẽdit Chriſtũ
ſanctum ſuũ, & filium ſuũ. Oſtẽdit enim mi
rificum in ſua conceptione, quia non opere
Adã, ſed de ſpirituſancto conceptus eſt, &
ſuper naturã natus. Et etiã mirificauit eũ per
omnia ſigna quæ facta ſunt in eius natiuita-
te per vniuerſum orbem. ſ. quia Angeli cãta
runt Gloria in excelſis &c. Et ſtella Magos
duxit ad præſepe &c. Itẽ in eius oſtẽſione &
prædicatione innumera operatus eſt, ęgros
ſanãdo, & mortuos ſuſcitando. Item in eius
paſſione tenebræ factæ ſunt per uniuerſam
terrã. Itẽ mirificauit eum in eius reſurrectio
ne & aſcenſione &c. Ideo cognoſcite ipſum
eſſe verũ Deum, & Meſſiam in lege promiſ-
ſum, & caput totius eccleſiæ, ſine quo nemo
poteſt ſaluari, & niſi ipſe orauerit pro eo ad
patrẽ. Ideo ſubdit, Dominus pater exaudiet
me, cum. i. quãdocunque clamauero & ora
uero ad eum pro membris meis. Ergo

Iraſcimini & nolite peccare, quæ dicitis in D
cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris com-
pungimini.

Iraſcimini, i. licẽt ad horam iraſcamini, tñ
nolite peccare, i. iram & malum propoſitum
in effectũ deducere, quaſi dicat. Vos Scribæ
& Fariſæi ex ira & iniquitate & inuidia dili-
gentes vanitatẽ. & quærentes mendaciũ, cõ
ſilium feciſtis vt me dolo caperetis & occide
retis. Et ideo licet hoc feceritis, tñ nolite pec
care. i. hanc malitiã in effectũ & executionẽ
deducere, cognoſcite veritatẽ, & ſcrutamini
ſcripturas, qm̃ ipſe teſtimoniũ perhibent de
me, & nolite effundere & tradere ſanguinẽ
iuſti. Et ſi forſan hoc dicitis & dixiſtis in cor-
dibus veſtris, & propoſuiſtis me occidere, tñ
compungimini in cubilibus veſtris per pœ-
nitentiã. i. videte & cognoſcite peccatum & E
errorẽ veſtrum in penetralibus. i. ſecretis ve
ſtris, & cõpungimini, & agite pœnitentiã de
his quę dicitis & dixiſtis, in cordibus contra
me. Et etiam licet occideretis me, tñ cõpun-
gimini per pęnitentiã, & cõuertimini ad me,
baptiſmum & legem euangelicã recipiẽdo,
& iam deinceps abiicite & dimittite cerimo-
nias, & ſacrificia figuratiua vete. legis, ſed &

Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, & ſperate in
dño, multi dicunt quis oſtendit nobis bona.

Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui
domine, dediſti lætitiam in corde meo.

Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ. ſ. euchariſtiã
in qua ſacrificat̃, & offertur Chriſtus filius
Dei, qui eſt verum ſacrificium iuſtitiæ, bo- F
num de ſe, & acceptabile apud patrem, pro
omnibus peccatis ſatisfaciens, quia bonũ de
opere operato. Et ſperate in domino, & no-
lite amplius ponere ſpẽ veſtrã in ſacrificiis,
& cęrimoniis legalibus, quia non ſunt gratia
ſui. Sed quia figurabant Chriſtum venturum
& eccleſiam. Et ideo in eis non eſt ſpes ponẽ
da, nec in cibis aut rebus temporalibus, ſed
in ſolo Deo, & in bonis futuris ſpiritualibus
& cœleſtibus. Et ideo ſperate in dño, & non
in mundanis rebus, & bonis corporalibus.
Multi dicunt quis oſtẽdit. Vnde nota, quòd
in Hebræo, & in litera Hieronymi hic inci-
pit verſus, nec in hoc eſt uis, nam dictum eſt
quòd Dauid cõpoſuit pſalmos in verſu Ly-
rico, & ut plurium in verſu ſaffico, aut pin-
darico, qui quidem verſiculi ſunt parui, cõti
nẽtes 10. ſyllabas, aut 11. Sed ex duobus ver
ſiculis paruis, vel ex tribus faciebãt ſacerdo-
tes vnum verſum ad cãtandũ in choro. Vn-

A de hic eſt vnus verſiculus. ſ. Sacrificate ſacrificiũ iuſtitię. Et iſte eſt alius. ſ. Sperate i dño: & Multi dicunt, quis oſtẽdit nobis bona, eſt alius verſiculus, & Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui dñe, eſt alius verſiculus. Vnde ex iſtis duobus ultimis uerſiculis fit una ſententia, eo ꝙ unus eſt interrogatiuus, & alter reſpõſiuus Et ſic Iudęi in Hebręo ex primis duobus uerſiculis faciunt unum uerſum magnum, & ex duobus ultimis faciunt alium, eo ꝙ cauſatur alia ſententia per nouã interrogationẽ: & quæſtionẽ. Ad cuius euidentiã eſt notandũ, ꝙ quia dictũ eſt ſuperi⁹ ad Iudæos & hoĩes mũdanos: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, ſperate in dño. ſ. ꝙ relictis ſacrificiis vet. legis offerant uerum ſacrificiũ Euchariſtiæ, per illa legalia figuratũ, & et ꝙ relictis rebus mundanis ponãt ſpẽ ſuã in bo-

B nis ſpũalibus, futuris, in euãgelica lege promiſſis, ideo Iudæi & hoĩes mundani de hoc volẽtes ſe excuſare, dñt quis oſtendit nobis iſta bona ſpũalia in euãgelio promiſſa? quaſi dicãt, quõ poterimus dimittere, & contẽnere iſta bona temporaliã, quæ poſsidemus & uidemus, ꝑꝑ iſta bona ſpirithalia, quæ vos Chriſtiani prædicatis, cum ea nõ uideamus nec cognoſcamus? quaſi dicant: Oſtendite nobis ad ſenſum illa bona, & credemus uobis, & euãgelio. Omnibus iſtis Iudęis & mũdanis, loquendo ad patrem, reſpondet Chriſtus, dicens. O dñe pater nõ poſſunt Iudęi, et homines mundani hoc negare. Nã lumen vultus tui ſignatum eſt ſuper nos. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, ꝙ duplex lumen ſignat Deus ſuper animas. ſ. unũ naturale, et aliud ſupernaturale & infuſum. Lu-

C men naturale eſt lumen intellectus agentis & rationis, quo, omnia naturalia, anima noſtra poteſt cognoſcere per ſtudium et actionem, & ſic poteſt cognoſcere quõ anima noſtra eſt immortalis, et dependens à primo eſſe quod eſt Deus, ꝓut naturaliter cognouerũt philoſofi Deum, & intelligentias, et animã noſtrã eſſe immortalem. Et in eadem parte intellectus ponitur lumẽ rationis, quę dicitur inferior pars, ꝑ quod poteſt cognoſcere quę ſunt bona, uel mala, iuſta, uel iniuſta, turpia vel honeſta, agenda uel nõ agenda. Vnde ſicut primum lumẽ dicitur ſpeculatiuum, ita ſecũdum dicitur practicũ, & tñ utrumq; lumen dicitur nobis naturaliter inſitum, per quod lumẽ põt anima noſtra naturaliter cognoſcere tria naturalia principia, ſiue tres le-

D gẽs naturales nobis naturaliter inſertas, quę ſunt tria principia in genere morũ. Quorum primum eſt, ꝙ oẽ bonum eſt agẽdum, & oẽ malum uitãdum. Secũdum eſt. Quod fieri tibi nõ vis, alteri nõ facias, et qđ tibi uis, alteri fac. Tertium principium et lex naturalis eſt, nullum bonum irremuneratum, et nullum malum impunitum. Ex his tribus legibus reſultat quarta lex naturalis. ſ. ꝙ Deus q eſt principiũ oĩum, eſt iuſtus iudex, punitor malorũ, & remunerator bonorũ. Quę quidã principia et leges ſcribũtur Gen. 4. ubi dixit dñs ad Cain; cur iratus es cõtra fratrem tuum, & cur hoc egiſti? vbi demõſtrat nullũ malum agendum, & poſtea cõſequenter Neſcis ꝙ ſi bñ egeris recipies, ſi autẽ male, pcõm ſtatim in foribus aderit? per quod oſtẽditur nullum bonum irremuneratum, et nullum

E malum impunitum, eſſe legẽ naturalem nobis naturaliter inſitã, eo quod per lumẽ naturale iſtã legẽ ſimul cũ cęteris duabus poſſumus naturaliter cognoſcere. Et hoc eſt lumẽ qđ dicit Chriſtus eſſe ſignatum ſuꝑ nos, per quod lumẽ, et ꝑ quę principia naturalia poſſumus pręuidere et cognoſcere bona ſpiritualia nobis in lege euãgelica promiſſa, et pœnas ęternas reprobis debitas, qđ ꝓbatur. Nã ſi nullum bonũ irremuneratum, et nullum malum impunitũ, ergo boni & iuſti de iure naturę debẽt remunerari hic uel in futuro. Sed multi iuſti patiuntur pſecutiones in hac uita ꝑꝑ ueritatẽ & iuſtitiã, q hic nunquã fuerunt remunerati, ſicut Abel & Hieremias. Et multi mali fuerunt proſperati, q nunq̃ fuerunt puniti in hac uita, ergo ſequitur ꝙ iſti remunerabuntur poſt hãc uitã bonis ſpiritualibus, & illi punientur pęnis ęter- F

nis. Ex quibus ſequitur ꝙ expectãtur futura bona ſpiritualia quibus boni præmiãtur, et futura mala qbus mali puniunt. Et ſic tã Iudęi quã cæteri infideles, ꝑ hoc lumen naturale poterãt cognoſcere futura bona & mala, et tria principia ſupradicta, quod quidem lumẽ dicit Dauid in perſona Chriſti, quod eſt ſignatum ſuper nos, de quo quidẽ lumine dicit Apoſtolus ad Rom. 2. quod gentiles habebant legem naturalem ſcriptã in cordibus ſuis. Lumẽ autẽ ſupernaturale eſt illud ꝙ infunditur ex ſpeciali dono ſpiritusſancti, eleuãs intelligentiã ultra naturã ſui, ad apprehendendum ea, quę ſunt ſupra humanã facultatem, prout ſpiritusſanctus diuidit ſingulis prout uult. primæ Cor. 12. Quod quidem

A dem lumen dupliciter peruenit ad nos. Vno modo p ſpiritualē infuſionem & illuſtrationē,et ſic receperunt ipſum Patriarchę et ꝓfetę in vet.teſt.et Apoſtoli et ſancti doctores in nouo teſta. Secundo mō puenit illud lumē ad ſimplices fideles, p doctrinā et prędicationē. Nā Moyſes eadem legem quā accepit à Deo annunciauit populo. Et ꝓfetę annunciauerunt populo eadē myſteria et uaticinia, quę à ſpiritusāncto fuerunt eis reuelata. Et ita et Apoſtoli reuelarunt nobis, ea quę à ſpiritusancto receperunt.Ex quib⁹ patet,ꝙ ſcriptura utriuſq; teſtamenti dicit lumen ſignatum ſup nos,primo reuelatum patriarchis,& profetis,et apoſtolis,et ex conſequenti nobis annunciatum. Ex qbus patet, quod licet gentiles nō habuerint hoc lumē

B ſupernaturale, tñ habuerūt lumē naturale, quo potuerunt uitare malū, ſiue diſcernere inter bonum & malum,ut ſupradictum eſt, ſed Iudęi,quia receperunt utrumq; lumē.i. naturale et ſupernaturale,minus ſunt excuſandi, quia multo magis oia ſupradicta poterāt cognoſcere,eo quod habuerunt legē, et profetas loquentes de futura redēptione, et ſuperna fęlicitate. Et ideo multo minus poſſunt dicere,quis oſtēdit nobis bona. Dediſti lętitiā etc. Hic Chriſtus agit gratias patri de beneficio reſurrectionis ,et bonorum ſpiritualium,quæ à patre recepit ꝓ ſe et mēbris ſuis. Ad cuius intelligentiā eſt aduertendum,ꝙ Iudęi carnales nō expectabant nec quęrebāt,niſi tpalia, puta abundātiā frumēti,uini & olei, et dñium tpale et dignitates, & ſub tali deſiderio expectāt Meſſiā, qa oia

C iſta debet eis dare.Sed Xp̄s in lege euāgelica pręcipit oia iſta contēni , et bona ſpiritualia et futura deſiderari ut dictum eſt.Et ideo cōtempſerunt ipſum et legē euāgelicā . Sed cū fœlicitas quam ipſi petunt ſit tm̄ in hac uita, iō eſt trāſitoria et tēporalis et breuis.Et ſic lętitia et gaudium eorum eſt breue, et multis miſeriis admixtum.Chriſtus autem qa expectabat reſurrectionem,et ęternam uitam,et gloriam, ideo lętitia eius et ſuorum eſt æterna:Nā pręmium eſt conforme cum ſpe,ideo ait Chriſtus, O pater gratias, ſupple, ago tibi,quoniam dediſti ueram lętitiam & perpetuam uitam, et fœlicitatem in corde meo.

A fructu frumenti uini & olei ſui multiplicati ſunt.

Nam ipſi Iudęi omnes mundani multiplicati ſunt.i.abundarunt à fructu frumēti,uini & olei,et cœterorum bonorum temporalium.i.licet ipſi ſint multiplicati in huiuſmodi abundantia & copia bonorum, tamen D

In pace in idipſum, dormiā & requieſcā : Quoniam tu dñe ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

Ego dormiā ſimul et requieſcā in pace,et quiete bonorum ſpūalium hic p gratiā,et in futuro p gloriam.Nā licet in hac uita paſſus fuerim pſecutiones, et mortē, tñ reſurrexi ad gloriā ſēpiternā, ipſi autē ad mortē ęternā deſtinabunt. Et unde hoc,qa tu dñe cōſtituiſti me ſingulariter in ſpe reſurrectiōis et glorię.Nā ſicut ſpes mea fuit bona, ita et effectus eius . Nā ſemp pręmiū correſpōdet ſpei. Vnde eſt aduertendū, ꝙ ly in idipſum ſtat aduerbialiter,et idē eſt quod ſimul uel ſimiliter. Et ideo litera Hieronymi habet ſic: In pace dormiā ſimul et requieſcā.Et ſic eſt E aduerbiūm cōgregandi. unde ſepties reperiē hoc aduerbium in idipſum.in hoc libro pſalmorū.Sed ubi 70.poſuerūt in idipſum, Hieronymus traduxit et poſuit hoc aduerbium ſimul,ſed utrobiq; cōtinet magnum ſacrm. Vnde eſt notādum ſcd̄m Aug.et Boe.ꝙ hęc eſt differentia inter durationē tpalem,et æternā.Nam duratio tpalis eſt terminabilis et ſucceſſiua,nec pōt haberi tota ſimul, ſed æternitas eſt interminabilis uitæ, tota ſimul et pfecta poſſeſſio:Et ideo Deus q eſt in ęternitate,oia bona ſimul poſſidet, et nullū bonū ipſi deeſſe pōt,Sed De⁹ q habet hāc ęternitatē,et fœlicitatē p eſſentiā,cōmunicat eā ſctis p participationē. Et ideo uita et fœlicitas ſctōrum erit et eſt interminabilis à parte F poſt,et tota ſimul eſſētialiter, licet poſſit accidētaliter augeri uſque ad iudiciū,ut dictū eſt in primo pſal. Et fęlicitas sāctorū dr̄ tota ſimul et ęterna,et indeficiens,et ſufficiēs bonū . Et hoc aduerbium in idipſum ſignificat idē qđ ęternū,et eſt ſenſus: In pace in idipſum dormiā.i.dormiā et requieſcā in æternū in pace et quiete beatitudinis, qa illa pax et qes eſt ęterna et tota ſimul , et nō trāſitoria nec tpalis etc.qa eſt ſtatus oium bonorū aggregatione pfect⁹, in cui⁹ poſſeſſione cōſiſtit uera beatitudo.Sed qa (ut apparuit i titulo) iſte p̄s nos dirigit in fine legis,qui es Xp̄s, et etiā cōtinet ſtatum,et perſecutionem,et reſurrectionem eccleſiæ, per hoc qđ ponit in organis , per qđ ſignificatē eccleſia Chriſti ut dictum eſt, ideo oſtendit qđ ſpecialiter exponatur iſte pſalmus pro eccleſia, nō quod

A eccleſia ſit ſeparata à ſuo capite Chriſto (nã ſimul intelligitur cũ ſuo capite) ſed oportet ꝙ hoc fiat ad diſtinctionẽ noſtræ intelligentiæ, vt iſte pſalmus cũ præcedenti ſit norma & regula, ad exponendum oẽs ſubſequẽtes, ratione materiæ, & ratione titulorũ, ne amplius fiat iteratio. Nã ſub una uoce poterunt exponi. Ad cuius intelligentiam eſt notãdũ quòd ſicut tota eccleſia dicitur vnũ corpus myſticum organizatũ & menſuratũ, & proportionatum ex ordine multorum membrorum ad vnum caput, qui eſt Chriſtus, ita pariter dicitur una ciuitas organizata, & mẽſurata ex harmonia, & ordine multorũ ciuium ad vnum principem, qui eſt Chriſtus, cõſenſu vnius legis, & unius fidei ſociata, cuius ortũ, & progreſſum, & proprietates deſcribit Aug. 14 de Ciui. Dei c. vlt. & 15. de Ciui. Dei. c. 1. ubi dicit ꝙ à primordio mũdi gẽnus humanũ fuit in duo genera diſtributũ, vnũ qui ſecundum hoiem, alterũ qui ſecundum Deum uiuunt, quas ẽt myſticè duas ciuitates appellamus. i. duas hoium ſocietates, quarũ una eſt in æternũ prædeſtinata regnare cũ Deo, altera cũ diabolo ęternũ ſubire ſuppliciũ, quarũ una. ſ. ciuitas Dei incepit ad Abel. Altera. ſ. ciuitas diaboli incepit à Cain. Ciues primæ ciuitatis dñr filii Dei, alteri aũt filii hominũ. Inter quas duas ciuitates aſſignat Aug. 7. differentias, quia differũt ſecundũ diuerſos fines. Vnde dicit Aug. ꝙ fecerunt has duas ciuitates duo amores, terrenã. ſ. amor ſui vſq; ad contemptũ Dei. Cœleſtẽ aũt, amor Dei vſq; ad contẽptũ ſui. Secũda differẽtia, quia illa in ſe, hæc in Dño gloriatur. Tertia, quia illa quęrit ab hominibus

B (at "ui. Dei. c. 1.")

C gloriari, hæc dicit dño ſuo: Tu es gloria mea & exaltans caput meũ. Itẽ in illa hoies ſecũdum carnẽ viuentes, Deũ uerũ nõ honorarũt, in hac aũt eſt uera ſapientia & pietas in qua rectè verus Deus colitur, expectãs prẽmiũ in ſocietate ſãctorũ Angelorũ. Ex quibus verbis Auguſtini patet ꝙ iſtæ duæ ciuitates principaliter differunt. Primo ratione affectus & amoris. Secundo ratione cultus. Tertio ratione finis & ſpei, quia ciuitas terrena toto affectu diligit iſta temporalia, & nõ rectè colit Deum, Ciuitas aũt Dei colit unũ uerũ Deum, & illum ſuper omnia diligit q eſt Chriſtus Deus & homo, & in eo totam ſuã ſpẽ ponit. Et ideo ſemper ab initio mũdi fuit uexata & afflicta a ciuitate terrena, eo ꝙ in moribus & cultu ſemper fuit ipſi contraria, & aduerſa. Vnde illico à principio mũdi D Cain interfecit Abel, & poſteà Caldæi perſecuti ſunt Abraham, & Eſau, Iacob, & Iſmael Iſaac, & ſic de cęteris iuſtis. In teſtamẽto autẽ nouo illico Scribæ, & Fariſæi perſecuti ſũt Chriſtũ, qui eſt caput & princeps huius ciuitatis. Et poſteà Iudæi & tyrãni perſecuti ſũt eã in Apoſtolis & martyribus, poſtea hæretici uexarunt, & perſequuntur ẽt per ſectam Mahumeticam, & affligetur in fine per Antichriſtum. Tota ergo ciuitas cum principe ſuo Chriſto introducitur ad loquendum in pſalmo, & conqueritur apud patrem, petens ultionem de ſuis inimicis affligentibus eam. Et ita pariter tota iſta ciuitas quæ eſt eccleſia, introducitur ad loquẽdum in hoc pſalmo, agẽs Deo gratias, eo ꝙ abſtraxit & liberauit eã à ſolicitudine mundanorũ & rerum tẽporalium, & cõſtituit eã in bonis ſpiritualibus E gratiæ, & in ſpe futurorum bonorũ gloriæ. In quo pſalmo quatuor facit. Nam primo petit bona ſpiritualia. Secũdo increpat ciues terrenos, vt deſiſtãt à perſecutione iuſtorũ, & exhortatur vt ſequanẽ bona ſpiritualia. Tertio remouet quandã cauilationẽ. Quarto agit gratias, quia reiectis tẽporalibus, conſtituit eã in bonis ſpũalibus. Secunda ibi. Filii hominũ. Tertia ibi. Multi dicũt. Quarta ibi. Dediſti lætitiã. Quantũ ad primũ eſt notãdũ, ꝙ tota iuſtitia hois, qua acquirit regnũ cœlorũ, cõſiſtit in tribus. ſ. in munditia cordis, & operatione bonorũ, & patientia in aduerſis ꝓpter Deum. Vnde iſta tria maximè debemus quærere à Deo, & ideo ait Saluator Matt. 6. Nolite ſoliciti eſſe dicẽtes: Quid mãducabimus &c. Sed primo quærite regnũ F Dei & iuſtitiã eius. Hãc ergo petit in primis Dauid ſimul cũ tota eccleſia in principio huius pſalmi. Cũ inuocarẽ exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ. Alia litera habet: Cũ inuocauero exaudi me Deus. Litera uero Hieronymi habet, Inuocantem exaudi me Deus. Et tũc litera eſt plana abſque figura. Et eſt ſenſus. O Deus iuſtitiæ meæ. i. in quo conſiſtit tota mea iuſtitia, exaudi me inuocarẽ te, vel cum inuocauero te, dando mihi iuſtitiam. ſ. patiẽtiã in aduerſis, & munditiã in corde, ut ſine peccato poſſim meritoriè operari. Iſta ergo tria peto à te. ſ. primo in tribulatione dilataſti mihi, & ponitur præteritũ pro futuro ſiue pro imperatiuo. i. dilata & corrobora mihi animum, & cor in tribulatione, largiẽdo patientiam in aduerſis, ut ualeã perſecutiones

&

A & cętera aduerſa æquo animo tolerare. Secū
do miſerere mei, peccata mihi remittendo,
& in gratia cōfirmando, vt poſſim bene ope
rari. Tertio exaudi orationem meam, regnū
cęlorum largiendo. Vnde nota ꝙ iſta prima
particula redditur difficilis ſecundū noſtram
tranſlationem propter mutationem pſonæ.
Sed forſan nō eſt ſine myſterio. Vnde poteſt
eſſe talis ſenſus, referendo ad diuerſa. vt di-
cat eccleſia. Cum ego inuocarem ſub lege
veteri per patriarcas & profetas, tunc Deus
iuſtitiæ meę, exaudiuit me, mittendo filium
ſuum in carnem. Et cōuerſa eccleſia ad Chri
ſtum dicit. Tu Dñe in illa tribulatione dila-
taſti mihi cor & animum, dando legem li-
bertatis & gratię. Et ideo miſerere mihi, pec
cata remittendo per gratiam. Et exaudi ora
tionem meam, regnum cœlorum largiendo
B &c. & patientiam in aduerſis contra perſecu
tores conferendo. Et poſtquam liberaſti me
à peccato, libera me à perſecutione impiorū.
Filii hominum. In hac ſecūda parte eccleſia
increpat ciues terrenos & mundanos, vt de-
ſiſtant à pſecutione iuſtorum. & exhortatur
eos ad colendum Chriſtum & legem eius,
contemnendo terrena, & appetendo bona
Spiritualia. Vnde dicit. O filii hominū vſq;
quo eritis maleuoli, & crudeli corde contra
me? vt quid, ideſt qualiter diligitis vanita-
tem, ſcilicet ſuperbiam & auaritiam bono-
rum mūdanorum, quæ ſunt vana & corrup
tibilia, & quæritis mendacium, ſcilicet vos
Iudęi falſo gloſſando ſacras ſcripturas uete-
ris teſtamenti, literaliter pręcisè intelligen-
do. Et uos gentiles idola, & falſos Deos colen
do. Et vos Saraceni turpem ſectam mahume
C ticam obſeruando. Et uos hęretici falſa dog
mata ſeminando, ſimplices decipiendo. Sci-
tote, ideſt volo ꝙ ſciatis, quia Dominus pa-
ter mirificauit Chriſtum ſanctum ſuum, &
ipſum tanquam verū Deum & redemptoré
& legiſlatorem in mūdum miſit. Et ideo ego
colo eum, & eius legem euangelicam ſer-
uare decreui, & in ipſo ſpem meam cōſtitui.
Et ideo ipſe Dñs Ieſus Chriſtus exaudiet me,
cum clamauero ad eum, & liberabit me de
manibus, & perſecutionibus veſtris. Et ideo
ſi iraſcimini .i. ſi aliquando fuiſtis irati cōtra
me, & perſecuti me, tamen in amplius no-
lite peccare. Sed deſiſtite à pſecutione, & quę
dicitis in cordibus ueſtris, & in cubilibus ve
ſtris cōpūgimini .i. ſi aliquādo dixiſtis & pro-
poſuiſtis in cordibus & ſecretis pęnetralibus
veſtris facere malū, tñ nō deducatis ad effec D
tum, ſed reſiſtite malis tentationib. & cogi-
tationib. & cōpungimini in corde, pęniten-
tiā agendo. Et cognoſcentes veritaté recipite
legem euang. q̄ docet oēm veritaté, & prohi
bet omne malū fieri, & exhortatur ad omne
bonum. Et ſic ſeruantes legem euang. ſacrifi-
cate ſacrificiū iuſtitiæ. ſ. ſacrificiū eucariſtię,
quod de ſe iuſtū & bonū, iuſtificans oia. Et
ėi ſacrificate ſacrificiū iuſtitiæ .i. offerte Deo
cor mundū & cōtritum & humiliatū, in quo
cōſiſtit tota iuſtitia hois, & ſperate in Dño .i.
ponite ſpem veſtram in Dño & nō in reb. té-
poralib. ſed in bonis Spiritualib. in euangeli-
ca lege promiſſis, q̄ vos beatos & fęlices fa-
cient. Multi dicunt &c. Hic reſpōdet quęſtio
ni quā homines mūdani faciunt, & dicunt.
Quis oſtendit nobis iſta bona futura q̄ Xp̄s
promittit? Quaſi dicāt qūo cōtemnemus iſta E
bona temporalia q̄ videmus & poſſidemus
pro illis quæ nō videmus, nec cognoſcimus:
quaſi dicant ꝙ fatuū eſſet hoc facere &c. Ad
hoc reſpondet eccleſia, ꝙ ſignatum eſt lumē
vultus Dei ſuper nos, per quod lumē poſſu
mus credere & ꝓcognoſcere iſta bona Spiri-
tualia, & exponitur ut ſupra. Dediſti lętitiā
etc. in corde meo. Iſta eſt quarta pars huius
pſalmi. Ad cuius intelligentiam eſt aduertē
dum ꝙ ſicut fides eſt q̄dam virtus teologica
deſuper infuſa, quia mens eleuata & confor-
tata credit & aſſentit rebus ſupernaturalibus
& non viſis. Et Caritas eſt alia virtus infuſa,
qua uoluntas eleuatur ad diligendū Deum
ſuper omnia. Ita pariter, Spes eſt q̄dam vir-
tus infuſa, qua cōtemptis terrenis, ſpiritualia
bona, & inuiſibilia appetuntur & expectanē. F
Secundo eſt aduertendū, ꝙ hæc eſt differen-
tia inter hominem iuſtum & prauum. Nam
homo prauus quantuncūq; potens & diues
ſit, licet gerat lætitiā in facie, propter effluen
tiam bonorū téporaliū, tñ ſemper gerit triſti
tiam, & terrorem in corde, timēs futurū iudi
ciū & punitionē, accuſante eū cōſcientia ſua,
et etiā q͞a timet pdere bona téporalia q̄ poſ
ſidet, & ideo cōtinuus timor nō ſinit ipſum
eſſe fęlicē. Per oppoſitum homo iuſtus, licet
aliquando gerat triſtitiā et fletū in facie, pro
pter pſecutionem malorū, tamen ſemp ge-
rit lætitiā et gaudiū in corde, eo ꝙ expectat
gloriam et pręmiū propter mala, quæ patié-
ter tulit propter Deū. De hac ergo lętitia et
ſpe agit hic gratias tota eccleſia .i. q͞a recepit
fidē et ſpem per quam cōtemnit téporalia,

A et appetit et expectat bona futura ſpiritualia. Et ideo dicit eccleſia: Gratias ago ô dñe, ſupple, qm̃ dediſti hac lætitiã in corde meo: qm̃ ipſi hoies mũdani multiplicati ſunt, et locupletati à fructu frumenti, et olei, et aliorũ temporaliũ. Sed ego habens hanc ſpẽ et lætitiam in corde meo de bonis futuris, abſque ſolicitudine temporaliũ, ſimul dormiam et requieſcã in pace et quiete: et hoc faciam qm̃ tu dñe ſingulariter me in tali ſpe cõſtituiſti. Itẽ ipſi q abũdant talib. diuitiis in hoc ſæculo, tñ poſt finẽ, tanquam oues in inferno poſiti ſunt, et mors æterna depaſcet eos, pſ. 48: Ego autẽ poſt hanc vitam dormiam ſimul et requieſcam in illa pace et fruitione cœleſti: eo ꝙ tu cõſtituiſti me in hac uita in ſpe, cõtemnendo terrena, et appetẽdo illa cęleſtia. Nam illa cęleſtia dantur in pmium fidei, et B ſpei, et Caritatis, quam hic habuimus. Vnde eſt aduertendũ ꝙ ad hunc intellectũ, et ſm iſtam ſecundam expoſitionem legit eccleſia hunc pſãl. quotidie ad cõpletorium in principio noctis, eo ꝙ Dſabo. et ciuitas eius ſemp machinantur ad malũ cõtra ciuitatem Dei, et religionẽ chriſtianam, ideo orat eccleſia ut defendat eam ab iniqua pſecutione et malitia illorũ. Legit etiam hunc pſal. in perſona cuiuſlibet martyris et confeſſoris, eo ꝙ pro Xpo paſſus eſt et laborauit in hac vita, contẽnendo terrena, et appetẽdo cęleſtia, et in ſpe futuræ beatitudinis uixit. Ex toto ergo iſto pſalmo poſſunt recolligi qnq; cõcluſiones. Prima cõcluſio, ꝙ Iudæi multipliciter poterant cognoſcere Ieſum Chriſtũ eſſe Meſſiam in lege pmiſſum. Primo quia Deus pater mirificauerat ipſum in operatione miraculorũ. C Secundo, quia doctrina eius erat uera, et non vana. Tertio, quia ſemp fuit exauditus à patre. Et per conſequens Iudæi non debebant graui corde perſequi Chriſtum. Secunda cõcluſio, ꝙ omnibus hominib eſt inſertum et ſignatum lumen naturale, per quod quis poteſt diſcernere inter bonum et malũ & cognoſcere tria principia moralia. ſ. omne malũ fugiẽdũ, et omne bonũ agendũ, et qđ tibi uis fieri alteri fac, et nullũ bonũ irremuneratũ, et nullum malũ impunitũ. Tertia cõcluſio, ꝙ pter lumen naturale, fuit ſignatũ ſup populũ Iudaicũ lumen ſacræ ſcripturæ, patriarchis et profetis reuelatum, per quod poterant magis cognoſcere Deum, et diſcernere inter bonum et malum, et deſiderare humanã redemptionẽ, et cognoſcere Chriſtũ eſſe Meſſiam in lege promiſſum per opera D quæ faciebat. Quarta cõcluſio, ꝙ præter lumen profeticum, eſt ſignatum ſuper populũ Chriſtianũ lumen euangelicum, per quod cognoſcit omnia myſteria et uaticinia ueter. teſtamẽti, eſſe completa per Chriſtum. Et ꝑ quod cognoſcit ſpem nullo modo eſſe ponẽdam in hoc mundo, ſed in ſola futura beatitudine. Quinta cõcluſio, ꝙ ciuitas Dei. ſ. chriſtiana religio, differt à ciuitate terrena ratione finis: nam cum cæteræ nationes mundanæ conſtituant finem ſuum, et ponant ſpem ſuam in bonis temporalibus, tamen ſola religio chriſtiana, contemptis huiuſmodi temporalibus, ponit ſpem ſuam in futuris bonis Spiritualibus et æternis.

PSALMVS V.

Verba mea auribus percipe domine. intellige clamorem meum. E

Titulus huius pſalmi ſm Hebræos eſt. Ad victoriam ſup hanehilot, pſal. Dauid. Hier. autem tranſtulit, uictori ſup hæreditatibus canticum Dauid. Rabi autem Solomon qui in regno Franciæ, ſuper pſalterium et totum uetus teſtamentum ſcripſit, anno milleſimo, 170. qui conatus eſt peruertere ſcripturas, ad literam dicit, ꝙ Nehilot eſt æquiuocum ad hæreditates in plurali, et ad quoddam inſtrumentum muſicum cum quo cantabatur iſte pſal. et ideo ly Nehilot ponitur pro utroque in eodem titulo. Sed licet hoc poſſit eſſe uerum quia nullam contradictionem inducit literæ et ſententię huius pſalmi, tamen in nullo intẽdo eum, nec alios rabinos Iudeorum ſequi, eo ꝙ magis dubitant in titulis, et in cęteris rebus literalibus, quàm catolici, et plures diuerſæ opiniones, et controuerſiæ ſunt inter eos, quã inter nos in hmõi. F Et ratio eſt, nam illæ cerimonię cantandi fuerunt aliquo modo deperditæ, imo poſt incenſam Hieruſalem per Roma , et diſperſionem Iudæorum per mundum, nunquam uſi ſunt hmõi cerimoniis, ideo totaliter fuerũt deletæ à memoria et ſcriptura eorum. Et ſic neſciunt quid dicũt in his, et in cæteris, nec procedunt niſi per coniecturas, et falſis fictiones, ideo magis eſt credendum tranſlationi, et interpretationi ipſorum. 70. qui pceſſerunt aduẽtum Chriſti, et interpretationi Hieronymi qui fuit Paulo poſt aduẽtum Chriſti, quàm fictionibus Thalmudiſtarum et modernorum rabinorum, qui totaliter conatur peruertere ſcripturas, et ſenſum earũ.

Et

A Et ſic nolo amplius terere tempus in vacuū
in eorum dictis, ſed in omnibus ſequi inter-
pretationem.70.& Hieron. quia fuerunt tūc
bene & late examinatæ. Sequendo ergo eos
in hoc titulo, & in cæteris, per hoc quod dici
tur ad victoriā, ſiue victori, pręnotatur ꝙ iſte
pſalmus Dauid cātabatur cum toto conatu
vocum, eleuando vocem vſque ad vltimum
punctū & finem, eo quod lex vocabat Chri-
ſtum, vt dictum eſt. Per hoc quòd dicitur in
finem, prænotatur ꝙ iſte pſalmus dirigit om
nes in Chriſtum, qui eſt finis legis. Nam per
primum aduentū eſt finis legis veteris, & per
ſecundū finis legis euangelicæ, in primo, ad
ſaluādum & redimendum, in ſecūdo ad glo
rificandum & præmiandum. Et ſic iſte pſal-
mus & cæteri cantabātur in vtraq; lege. Sed
diuerſo modo finis, vt dictū eſt. Sed per hoc
quod additur, pro ea quæ conſequitur hęre
B ditatē, eſt notādum, ꝙ Iudæi vocant hæredi
tatem domini totam terram promiſſionis à
Dan, uſq; ad Berſabee, q̄ eſt pars Syrię meri
dionalis. Nam ab oriente clauditur mōt bus
indumeæ. ſ. Galaat, & Faſga, & Petre: ab oc-
caſu aūt terminatur mari noſtro, ab Aquilo
ne vero monte Libano, & Hermone magno
qui interiacet inter Damaſcum, & Ituream,
Ab Auſtro uero terminatur deſerto Cades,
& Farā. Et ſic tota terra promiſſionis eſt clau
ſa prædictis terris, cuius longitudo à Dan. ſ. à
monte Libano, uſque ad Berſabee, sūt. 160.
miliaria. Latitudo vero à mari noſtro. ſ. à Io-
pe vſque ad Baſam, & ad montem Abarin &
Faſga, ſunt quaſi. 53. miliaria. In hac terra
putant Iudæi ceci ſitam ſuam ſpem & fœlici
tatem, eo quod data fuit eis & diuiſa per Io-
C ſue poſt exitum de Egypto. Et totum deſide-
rium eorum, & finalis ſpes, eſt hanc terrā poſ
ſidere & inhabitare, & hęc eſt oratio eorum
iugis & quotidiana. Ideo Ra. Salo. & cæteri,
dicunt quòd Dauid fecit hūc pſalmum orā-
do Deum pro hac hæreditate conſeruanda,
& ab inimicis liberanda. Et ſic faciebat hunc
pſalmum in templo ſiue in tabernaculo per
leuitas cantari, cum huiuſmodi inſtrumen-
to hehilot &c. Et ſic ſicut ſunt ceci & car-
nales, nō ſapiunt niſi carnaliter & tempora-
liter. Et ideo non eſt credendum ꝙ Dauid, ꝑ
quem ſpiritusſanctus locutus eſt profetice,
pro re tam vili & tranſitoria feciſſet hūc pſal
mum. Et nec ad hoc indiguiſſet lumine ſpiri
tusſancti, nec eſſet profeta, cuius contrarium
dictum eſt. Ideo nos quibus datum eſt noſſe
myſterium regni Dei, aliter debemus hoc in D
telligere. Ideo eſt notandum, quod poſtquā
Adam perdidit hæreditatam Paradiſi, & ejec
tus eſt ab ea. Deus dedit totum mundū ipſi,
& poſteris eius in hęreditatem terrenam, &
legem diuinam in hæreditatem ſpiritualem,
eo ꝙ per illam erant conſecuturi cęleſtē hæ
reditatē. Sed quia poſt Adā fuit diuiſum ge-
nus humanū in duas ciuitates & ſocietates,
vt dictū eſt pſalmo præcedenti: Ideo tota ci
uitas Dei, ſiue ſocietates fidelium, legē diui-
nam obſeruantium, dicitur hæreditas dn̄i, &
populus electus & peculiaris, eo ꝙ ſunt con-
ſecuturi cœleſtem hæreditatem, & pertinent
ad illam. Cæteri autem dicuntur diaboli hę-
reditas, cuius ſupplicio ſunt ſubiiciendi. Ex
quo patet ꝙ ſola eccleſia eſt hęreditas domi
ni, ab Adam & Abel, uſque ad vltimum elec E
tum, vt ait Aug. & Greg. Quę quidem eccle
ſia, licet ſit vna eſſentialiter ab Adam vſque
ad iudiciū, eo quòd viuit ſub vna fide Chri-
ſti & caritate, tamen differt accidentaliter, ſe
cundum diuerſos ſtatus & diuerſa ſecula, &
ſm minus perfectum & magis perfectū. Nā
totam ſuam perfectionē in hoc mundo poſſi
bilem adepta eſt ꝑ Xp̄m. Vltimā autē perfec
tionem adipiſcetur in iudicio vt dictū eſt.
Et ideo pro hac hæreditate conſeruanda in
gratia, & pręſeruanda à malis futuris & pec
catis, & liberāda à pręſentibus, cōtinuè ora-
uit & orat eccleſia. Et ſic eſt intelligēdus iſte
titulus. ſ. ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum oran
do pro ea ciuitate Dei. ſ. eccleſia, quę cōſequi
tur hęreditatē ſpūalem hic ꝑ gratiā. & in fu-
turo ꝑ gloriā. Et pręcepit ipſum cantari ad vi
ctoriam vocum eo ꝙ vocabat Chriſtū ad pri F
mū aduētū, vt daret hęreditatē hic ꝑ gratiā.
& ſemper vocat ipſum ad ſecundum aduen-
tum, vt cōferat hęreditatem glorię cęleſtis.
Et ſic dirigit nos in finem qui eſt Chriſtus.
Ex hoc apparet materia huius pſalmi. ſ. q Da
uid introducit eccleſiam loquentem in hoc
pſalmo, orantem pro ſe ipſa, ut Deus conſer
uet eam in gratia, & liberet eam à malis tēpo
ralibus. Quę quidem eccleſia durat ab Adā,
uſq; ad iudicium, & eſt diffuſa ab ortu uſque
ad occaſum ꝑ uniuerſum orbem, uel loqui-
tur ipſe Dauid tanquam membrum eccleſię
in perſona totius eccleſię. Secundum ergo
hunc intellectū duo facit Dauid in hoc pſal
mo. Nam primo introducit ciuitatem Dei. ſ.
eccleſiam, petentem liberari per Chriſtum à
perſecutione diaboli & membrorum eius.

A Secūdo prædicit fines vtriuſq; ciuitatis.ſ.ſupliciū malorū, & gloriā & præmium bonorū ibi.i.Iudica illos Deus. Quātum ad primum, eccleſia primo proponit ſuā petitionē exaudiri, captādo beniuolentiā, Secūdo explicat ſuā petitionē.ibi. Rex meus.ſiue, Qm̄ ad te orabo. Dicit ergo eccleſia ad caput ſuum & regem Chriſtum. O dn̄e Ieſu Chriſte percipe verba mea auribus benignis. Et intellige clamorē meum, & quia tu es rex meus & Deus meus, intende voci orationis meæ. Vnde eſt notanter aduertendum, ꝙ tria ſunt neceſſaria adhoc ꝙ petitio impleatur.ſ.ꝙ iudex prębeat aures benignas petenti, vt cū patientia audiat. Secundo vt diſcernat & intelligat verba & clamorem petentis, vt videat ſi petit iuſtum & iuſtè. Tertio vt liberaliter intēdat & annuat, & ſit propitius petenti, petitionem, & B votum eius adimplendo. Et ideo propter primum dicit, verba mea auribus percipe domine.i.aures benignas verbis meis accommoda & præbe: propter ſecundum dicit intellige, id eſt diſcerne clamorem meum.ſ. an ſit iuſtus an iniuſtus, propter tertium dicit.

Intēde voci orōnis meæ, rex meus & De⁹ me⁹.

Intende.i.annue voci orationis & petitionis meæ, tu qui es rex meus per gubernationem, & Deus meus per creationē. Vnde quādo in ſcriptura ſcribitur rex & Deus, ſemper intelligitur Chriſtus, qui eſt Deus, & homo, & caput & rex eccleſiæ & ciuitatis Dei, quam gubernat & regit.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam.

Quoniam ad te orabo. Hic explicat tempus & opportunitatem, & modū ſuæ petitio C nis. Vnde eſt aduertendum ſecundum Aug. ꝙ ſicut ſol per ſuā præſentiam cauſat diē & lucem in noſtro hemiſperio, in qua luce omnia videntur & diſcernuntur à nobis, & per ſuā abſentiam cauſat noctem & tenebram, in qua res non poſſumus diſcernere, ita pariter Chriſtus qui eſt ſol iuſtitiæ, per ſuam præſentiam cauſauit & portauit lucem in aduentu ſuo, & dedit legem euangelicam, in qua videmus & diſcernimus veritatem omnium, quę latebant in cerimoniis legis veteris. Et ſic lex vetus, ab Adā vſque ad Chriſtum dicebatur nox, vt Apoſtolus ad Ro. 13. nox præceſſit, dies aūt appropinquauit &c. Et ideo Abrahā & Moyſes, & Dauid, & omnes patriarchæ & profetæ & vniuerſaliter tota ciuitas Dei ambulabat in nocte ante aduentū Chriſti. Et ſic D expectabat diem & lucem venturā per Chriſtum, vt in ipſo diſcernere poſſet veritatem, quę latebat in nocte ſiue in vmbra legis. Et ſic lex vetus, appellat tēpus Meſſię diem & mane. Et ſic nos appellamus tēpus legis vet. noctem præteritam quæ præceſſit. Vn̄ Abraham exultauit vt videret diem iſtum, vt patet Ioan. 8. Et ideo Dauid qui erat in illa nocte, & expectabat diem Chriſti ſiue mane, dicit in perſona totius eccleſiæ illius noctis, ò domine Ieſu Chriſte quoniā tu es rex meus & Deus meus laturus diem, & lucem ſup terram, ideo mane.i. in tuo aduentu, ego orabo te, & tu exaudies vocem meam & petitionē cōtra diabolum, & ciuitatem terrenam, quoniam in nocte legis non potuit exaudiri, ideo exaudies me in mane.ſ. tempore gratię, me à diabolo et membris eius per tuam paſſionē liberando. Vnde eſt petitio mea vt habitem E tecū in ciuitate tua.ſ. in hac eccleſia per gratiam, & des mihi lumen legis euangelicæ, ut videam veritatem. Et tunc quoniam aſtabo tibi & iuxta te, in lumine euangelico, videbo omnem veritatem quam in nocte non potui clarē videre, & q̄d videbo.ſ. quoniam tu non es Deus volens iniquitatem, ſed iuſtitiam & æquitatem: Quia nō habitabit iuxta te malignus in tua ciuitate, hic per gratiam, nec in futuro per gloriam. Notandum quòd in hebræo & in tranſlatione Hieronymi totus iſte pſalmus videtur diſcordare a tranſlatione noſtra, in cōbinatione verſiculorum. Vnde ſic ordinantur verſus in Hebræo. Dicta mea attēde domine, intellige meditationem meā. Auſculta vocē deprecationis rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo. Domine F mane præparabo ad te & cōtemplabor. Qm̄ non uolens iniquitatem tu es, nec habitabit iuxta te malignus. Ex quibus patet ꝙ tertius verſus incipit in ly. Domine mane exaudies Et quartus verſus incipit in ly. Qm̄ nō Deus volens iniquitatem &c. Sed iſta noſtra tranſlatio ipſorum. 70. fuit confuſa vitio ſcriptorum apud Græcos, vt ait Hieronymus, & iō quandoque confudit ſententiam, vnde ſecūdū literam Hieronymi, clarior apparet ſentētia & diuiſio huius pſalmi. 5. in quo memorantur iſtæ duæ ciuitates & fines earum. Vnde eſt aduertendum, ꝙ Dauid in ſpiritu prę uidit diſcurſum huius ciuitatis Dei. Vnde primo præuidit in ſpiritu, qualiter hæc ciuitas non poterat habere ſuam perfectionem, niſi per aduentum Chriſti, qui erat laturus

A diem & lucē, & per conſequens deſiderium & orationes profetarum & Patriarcharū non poterant audiri niſi per Chriſtum, in tempore gratię, quia tunc debebant ſortiri effectū ſuum, & tunc tota ciuitas Dei erat uiſura ueritatem legis per Chriſtum, quia in lumine Chriſti omnes eramus uiſuri lumē, ut patet per omnes profetas. Secūdo preuidit quos & quales ciues debebat Chriſtus in ſuam eccleſiam, & ciuitatem cōgregare, & quos & quales excludere. Tertio prævidit fines diuiſos iſtarum duarum ciuitatum. Et ideo tria facit in hoc pſalmo: Nam primo, in perſona eccleſiæ illius ſtatus, orat, vt ueniat Chriſtus in carne ad uiſitandum ſuam ciuitatē, ut orationes ſuę exaudiantur, & in lumine dici Xpi uideat ueritatem eorum, quæ latebant in lege ueteri. Secūdo prędicit quos & quales ciues congregabit Chriſtus in eccleſia, & quales excludet. Tertio prędicit diuerſa prœmia & diuerſos fines harum duarum ciuitatū. Secunda ibi. Quoniam non Deus volēs iniquitatem. Tertia ibi. Iudica illos. Prima iam declarata eſt per ea quæ dicta ſunt. Nam dicit profeta in perſona totius eccleſię pro illo ſtatu: O domine Ieſu Chriſte & Meſſia percipe verba mea auribus tuis benignis, & intellige clamorem meū. Et ô rex meus & Deus meus &c. Et ſubdit tempus opportunum in quo eſt exaudiendus, dicens. Mane exaudies uocem meā, quaſi dicat. O domine ueni in carne & porta illum diem & mane gratiæ, ut in illo exaudias uocem meam. Quia

Mane aſtabo tibi & uidebo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

C Mane. ſ. in tempore gratię, aſtabo tibi & videbo. habitabo tecum in eccleſia, & uidebo & contemplabor te. Et ſic uidebo oēm ueritatē, quę latebat in nocte & umbra legis, quia tunc ambulabo ſicut in die, poſtquam nox præceſſerit. Sequitur ſecunda pars. Quoniam non Deus uolens. In qua prędicit q ſunt excludendi ab eccleſia. Secūdo qui sūt introducēdi ibi. Ego autem in multitudine. Ad primum dicēdum, ꝙ quinq; cōditiones hominum excludentur, ſiue erunt excludēdæ ab eccleſia in aduentu Chriſti, à quibus petit liberari. ſ. maligni, iniuſti, mēdaces, uiri ſanguinum, & homicidæ, & ſuſurrones, q incitant ad effundendum ſanguinē. Et doloſi ſiue deceptores. Ideo dicit, O Chriſte cum ueneris ad congregandos filios diſperſos ad eccleſiam, & ciuitatem tuam, non cōgregabis malos, ſed bonos. Quoniam tu es Deus D non uolens nec diligens iniquitatem, ſed æquitatem.

Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos.

Homo malignus non habitabit iuxta te in eccleſia & ciuitate tua, nec iniuſti, & uiolenti, & petulantes manebunt ante oculos tuos, eo quòd tu es iuſtus & æquus. Ideo

Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Virū ſanguinū et doloſū abominabitur dñs, ego autem in multitudine miſericordię tuæ.

Odiſti & abiecisti omnes qui operanē iniquitatem & iniuſtitiam. Item quia tu es uerax, ideo perdes omnes qui loquuntur mēdacium, quoniam dominus abominabitur. i. tanquā malum omen & monſtrum abiiciet E ab eccleſia, & domo ſua, omnē uirū ſanguinum, & omnē doloſum. Vnde notā ꝙ officiū mendacis, eſt zizaniam & diſcordias ſemina re. Ex quibus ſequūtur homicidia & effuſio ſanguinis. Ideo per uirum ſanguinū non ſolum intelligit homicidam, ſed omnem ſuſurronem, & ſeminatorem diſcordiæ, & cau ſatorē effuſionis ſanguinis. Secundum officium mendacis, eſt alios decipere & defraudare, & talis dicitur doloſus. Vnde hos. ſ. uirum ſanguinū & doloſum abominatur Chriſtus, & excludet ab eccleſia ſua, hic p gratiā & in futuro per gloriam. Vnde hoc preuidēs profeta in ſpiritu, dicit: Virum ſanguinū &c. quia iſti tales pertinent ad ciuitatē & ſocietatem diaboli. Ego autem. Hic incipit uerſus in Hebræo & ſententia ſecundum ueritatē, ubi eccleſia ſiue populus Dei, & corpus my F ſticum gaudet, & dicit ſe eſſe electū à Chriſto, & introductum in eccleſiam, & non abiectum & reprobatum, ſicut prædictę conditiones hominum. Ideo dicit.

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.

Dñe deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos, dirige in conſpectu tuo viam meam.

Quoniam non eſt in ore eorum ueritas, cor eorum uanum eſt.

Ego autem in multitudine miſericordiæ tuę. i. ſecūdum multitudinem miſericordiæ tuæ, quia elegiſti me, non meis præcedentibus meritis: Introibo in domum tuam & eccleſiam, et adorabo te ad templum ſanctum tuum, viuendo in timore tuo filiali. Et ſic nō ero malignus, neq; iniuſt⁹, neq; mēdax, nec uir

A vir ſanguinū nec doloſus. Ex his oſtēdit pro feta, q̄ nō, ex noſtris meritis, ſed ex ſua benignitate & miſericordia nos prædeſtinauit in hæreditatē ſuam, & ex miſericordia nos elegit Deus ad eccleſiā ſuam, & preſeruauit, & liberauit per gratiā, ne eſſemus maligni, nec iniuſti, nec mēdaces, nec viri ſanguinū, nec doloſi, quia non eſt volentis nec currētis, ſed miſerētis. ad Roma. 9. Et ideo ſubdit. Deduc me domine in via tua id eſt in lege tua euangelica, quæ eſt via ad vitam, & dirige viam meā, id eſt omnes actus & operationes meas in cōſpectu tuo, ne deuient, nec recedant à voluntate tua, ſed omnia fiant ſm̄ legem & voluntatem tuā, & ſint accepta in cōſpectu maieſtatis tuæ. Et hoc fac propter inimicos meos, ſ. diabolū, & membra eius, qui cōtinuè pugnant contra me, & tentant & conant̄ me
B decipere, & in peccatum deducere, & à via tua retrahere & ſeparare. Et hoc faciunt, qm̄ non eſt in ore eorum veritas: Et ſic volūt me dolo decipere, & etiam quia cor eorum uanum eſt, per ſuperbiam & auaritiam, & ſic volunt alios opprimere, & affligere.

Sepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant, iudica illos Deus.

Guttur eorum eſt ſicut ſepulcrum apertū & patens, plenum cadauerum, emittens fętorem intolerabilem, quia ſic iſti emittunt, & euomunt fœtorem blaſfemiæ & mendacii. Et ideo doloſe agebant, id eſt loquebantur doloſe linguis ſuis pollutis, vt me deciperent, & in ignominiam deducerent. Et ideo tu domine Ieſu Chriſte deduc me in via tua, & dirigē viā meam in cōſpectu tuo, propter inimicos meos, vt non ſim particeps in peccatis &
C moribus eorum, ſed libera me ab eis, gratiā conferendo, quia ſine te nec poſſum malum vitare, nec bonum agere, nec à perſecutionibus inimicorū liberari. Deinde ſubdit. Iudica illos Deus. Poſtquam ſuperius profeta per modum orationis prædixit, qui erant eligendi per Chriſtū ad eccleſiam, & qui pertinent ad ciuitatem Dei, & qui ad ciuitatē diaboli, à quibus petiit liberari. Nunc in hac tertia parte prędicit diuerſos fines harum duarum ciuitatum. Nam primo prædicit punitionem & ſupplicium malorum. Secundo præmiū & fœlicitatem iuſtorum, ibi. Et lætentur omnes &c. Ad primum ergo dicit: O Deus poſtquā ciues diaboli ſunt ita iniuſti & maligni & mēdaces, & doloſi, & blaſfemi, ergo iudica & puni eos ſecūdum opera & demerita eorum. Et

Decidant à cogitationibus ſuis, ſecundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te domine. D

Decidant à cogitationibus ſuis, vt nō poſſint explere malas cogitationes & deſideria ſua, nec poſſint nocere iuſtis fidelib. tuis. Et expelle eos ſecundum multitudinem impietatum eorum, quia non merent̄ habitare in hac tua eccleſia, per gratiam, nec in ſuperna per gloriam. Et quoniam irritauerunt & cōtempſerunt te, & legem tuam euangelicam. Et ideò ſicut receſſerunt à via & lege tua, ita non merentur peruenire ad eius terminum, quæ eſt vera & cœleſtis beatitudo.

Et lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt & habitabis in eis.

Hic deſcribit, & prædicit, & petit finem & præmiū iuſtorum & bonorū. ſ. hæreditatē & fœlicitatē in cœlo promiſſām. Vnde nota ſecundum Apoſt. 1. ad Cor. 15. & Apoc. 21. q̄ tota gloria & præmium ſanctorum erit, q̄a Deus. ſ. Chriſtus Deus & homo, habitabit in hominibus beatis per gloriā. Et ſic erunt oīa in omnibus, quia per partem rationalē fruentur diuinitate, & per ſenſus corporeos fruentur humanitate. Et ſic lætabūtur ab intra, & exultabūt ab extra. Et ſic eorū gloriā erit pfecta: dicit ergo profeta O dn̄e lætentur letitia, & gaudio interiori & exteriori oēs q ſperāt, & ponūt ſpē ſuā in te, & in ęternum exultabunt in videndo humanitatem tuam, & in tali exultatione laudabunt te, & talis exultatio proueniet eis, quoniam habitabis in eis, & ipſi in te. in ciuitate tua cœleſti.

Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices iuſto. F
Dn̄e ut ſcuto bone uolūtatis tuæ coronaſti nos

Gloriabuntur & beatificabuntur oēs qui diligūnt nomē tuum, quia gloria eorum erit vt tu habites in eis, & ipſi in te. Et tota iſta gloria proueniet eis, Quoniam tu benedices iuſto, conferendo gratiam in hac vita, vt poſſit vitare malum & facere bonum. Et hęc gratia fuit, quoniam tu domine coronaſti, & uallaſti, & circuiſti, & protexiſti nos ſcuto bonę volūtatis tuæ, vt liberaremur ab omni malo & faceremus bona. Vnde hoc non habet homo ex meritis ſuis, ſed ex bona uoluntate & gratia tua, quia non eſt volentis nec currentis, ſed Dei miſerentis, volentis hominem ad iuſtitiam eligere, & ſcuto bonæ uoluntatis vallare et armare. Temporaliter ergo poteſt exponi iſte pſalmus, vno modo pſetice, put

A Dauid præuidet hæreditatẽ et ciuitatẽ Dei affligendã per inimicos, & tyrannos, & hæreticos, de quib. petit liberari. Secundo poteſt exponi pro quolibet martyre, quia cõmuniter iuſti affliguntur à prauis. Tertio poteſt exponi in perſona cuiuslibet defuncti, exiſtentis in purgatorio, petentis ex illis pœnis liberari. Et ſic legitur in agenda defunctorum.

PSALMVS VI.

Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.

Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum, ſana me Domine quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea.

Titulus ſm Hebræos: Ad victoriã in organis ſuper octauam pſal. Dauid. Secundum vero .70. In finẽ pſal. Dauid. pro octaua. Hieron. Victori, in pſal. Dauid ſuper oct. Per ſupradicta patet cõcordia diuerſitatis dicendi B in hoc titulo. Nam oẽs explicãt ꝙ Dauid fecit hunc pſal. Sed in Hebræo explicatur modus cantandi, quia cantabatur cum toto conatu, gradatim eleuando vocem, vſq; ſuper octauã vocem, & ratio eſt. Nã hic pſal. habet 10. verſus, ergo ſi in quolibet verſu ſucceſſiuè eleuabant uocem per punctũ, ſequitur ꝙ aſcendebãt ſup octauã, vſque ad decimum punctum, & hoc cum organis. 70. uero explicant pſonam, ad quã nos dirigit iſte pſal. ſ. in Chriſtum qui eſt finis legis. Hie. vero explicat etiam perſonam cui dirigitur iſte pſ. ſ. ipſi Chriſto, qui intelligitur ꝑ Dauid myſticè, & ſecũdum interpretationem. Sed eſt inquirendum de materia huius pſalmi, de qua eſt etiam altercatio apud Hebræos. Nam quidam dicunt ꝙ Dauid fecit hunc pſa. poſtquã C cognouit ſe peccaſſe cõtra Vriã. Alii dicunt ꝙ fecit hunc pſal. quando miſit Deus illam ingentem peſtilentiã per totã Hieruſalẽ, ꝑ peccatum numerationis populi, ut patet 2. Reg. 24. Et ſecundum hunc intellectum diuidunt hunc pſalmũ in duas partes. Nam in prima explicat Dauid ſuã deuotam petitionem, in ſecunda ibi. Diſcedite, oſtẽdit ſe eſſe exauditum à Deo, & peccatũ ſibi remiſſum. Et ſic exponunt iſtũ pſalmũ literaliter prout Dauid petit, ne Deus arguat nec puniat ipſum cum furore, & petit miſericordiam allegando ſuam fragilitatem. Sed licet prædicta expoſitio ſit ſatis cõueniens, & conformis literæ huius hiſtoriæ, ſiue myſterii, tñ nõ explicat intentũ profetæ, nec myſterium, nec clauſum in illa hiſtoria, nec euacuat intelligentiam pſalmi ſecundum fidem catolicam, nec D aperit intellectũ Chriſtianorum: quia ſi ſic manet mere literalis, tunc erit inutilis, quia non diriget nos in Chriſtum, & ſic maneret inanis & vacua. Nã, non minus Dauid fuit profeta illuſtratus Spiritusſãcto in hoc pſalmo, ꝙ in cæteris. Et ideo non eſt ſiſtendum in Literatura ſola, ſed oportet ꝙ exponatur moraliter ad intentionem profetæ, & ſecundum intellectum ad quem legit ipſum eccleſia, ut uere in Chriſtum dirigatur. Ad cuius intelligentiã eſt notandum, ꝙ Dauid in illa peſtilentia vidit in Spiritu totum myſteriũ peccati ipſius Adam, & qualiter propter illud peccatum, totum genus humanũ erat, & fuit uulneratum, & percuſſum peſtilentia peccati originalis, & concupiſcentia peccati mortalis: à qua peſtilentia non poterat liberari, niſi per Chriſtum. Vnde per hoc ꝙ angelus ex præcepto Domini percuſſit totum populum à Dan vſque Berſabee, & interfecit. 70. millia virorum, intellexit myſticè qualiter ex ſententia Dñi, in Adã fuit percuſſum, & mortuum totum genus humanum per ſeptem climata mundi, & oẽs. 70. linguas, morte corporali & ſpirituali. Et ꝑ hoc ꝙ illa peſtilentia durauit tribus dieb. intellexit in Spiritu, quòd peſtilẽtia peccati Adæ erat duratura per tres ætates, uſq; ad Chriſtum venturũ. Et ꝑ hoc quòd angelus apparuit ei in area Iebuzei, qui erat de populo gentili, & Deus præcepit quod ibi ædificaret altare Dño, ubi poſtea ædificauit templũ Salomon: Intellexit Dauid, & pūidit in Spiritu, quòd eccleſia erat ædificãda & cõgregãnda in populo gentili, & ſynagoga repudiãda. Itẽ ꝑ hoc quòd Dauid emit illam aream pretio. L. ſiclorum, pūidit in Spiritu, quòd peſtilentia peccati nõ poterat aboleri, niſi à Chriſto, & prætio ſanguinis quinq; vulnerum & flagellorum. Et per hoc quòd præcepit Dominus offerri ibi holocauſta pacifica &c. præuidit qualiter noſtrum peccatum nõ poterat remitti, nec poteramus Deo pacificari nec conciliari, niſi Chriſtus rex pacificus offerret ſeipſum patri in cru ce in holocauſtũ pacificũ, pro toto populo. Et ſic debebat nobis culpa dimitti, et etiã pœna pĉti remitti, hoc ergo prœuidẽs Dauid in Spiritu, in illo myſterio, fecit hũc pſal. et dedit ipſum leuitis cantandũ cum toto conatu uocum, ſemp gradualiter aſcendẽdo, et eleuãdo uocem uſq. ſup octauã, ad denotãdũ ꝙ ille popul' clamãdo vocabat Xpm,

ut ue-

A ut ueniret ad delendā peſtilentiam peccati,
ꝑ ſuam mortē et paſſionē, et remitteret no-
bis culpā ante octauam diem.ſ.ante iudiciū.
Et ſic patet ꝙ iſte pſal. dirigit nos in finem
qui eſt Chriſtus, cuius regnū fuit in octaua
die.ſ.poſt reſurrectionē.Et hęc eſt ꝑpoſitio
quam aperit nobis in hoc pſal.Ex quo patet
ꝙ non eſt ſiſtendū in litera.ſ.Nā Dauid bene
ſciebat ꝙ peccatū ſuū et peccatū totius mū-
di nō poterat remitti niſi per Xp̄m, in cuius
fide ſaluati ſunt oēs antiqui, ut patet ꝑ pri-
mū principiū ꝑpoſitū in prologo, tractatu.3.
Et oſtendit magiſter 3.ſententiarum.diſ.44.
Eſt ergo dicendum ꝙ Dauid fecit hunc pſal
mū nō ſolū in perſona ſui, ſed etiā in pſona
ipſius Adam, à quo traximus omnes infirmi
tates, et naturā corruptam, et oēs cauſas pec
candi: et per conſequens non ſolū fecit hūc
B pſalmum in perſona ſolius Adam, ſed etiam
in pſona totius corporis myſtici. Et ideo du
pliciter exponemus pſalmū iſtū. Primo pro-
feticè & myſticè de peccato cōi totius mūdi,
cauſato in Adā. Secūdo exponemus ipſum
moraliter pro quolibet pecca. pęnit. agente.
Ideo ſ'm primam expoſitionē duo facit Da-
uid in hoc pſal. Nam primo in perſona to-
tius corporis myſtici petit, peccatum totius
mūdi, per Chriſti aduentū aboleri. Secundo
gaudet per Chriſtū ſe eſſe redemptum: ibi.
Diſcedite à me. Quantum ergo ad primū eſt
notandū, quoniā ſicut ꝑ ſententiā datam à
Deo ſuper populū Iſrael, propter peccatum
Dauid, fuit punitus populus, Ita pariter per
C ſentētiam datā in Adā, punitū eſt totū genus
humanū, dicta eſt etiā ſententia furoris &
iræ, eo ꝙ peccatū Adæ imputatū eſt omnib.
poſteris, tam maſculis q̄ fęminis, & oēs exu-
les fuimus, & ad duplicē mortē cōdemnati.
Et ſic oēs facti fuimus filii iræ & filii vindi-
ctę: à qua ira & vindicta nō poteramus libe-
rari, niſi per Chriſtū, mediatorē Dei & homi
nū, vt demonſtrat Apoſt. per totam epiſt. ad
Ro. & Galatas, & Hebræos: hoc ergo ꝓuidēs
Dauid in Spiritu dicit. O Dn̄e p̄cor ne arguas
me in furore tuo.i. ne dānęs me ſ'm ſniam,
quā in furore promulgaſti in Adā, & in oēs
eius poſteros: neq. corripias me in ira tua, ſed
in miſericordia. Sed miſerere mei, filiū tuum
in carne mittēdo, qui ꝑ mortē & paſſionem
mitiget irā & furorē tuū, & liberet nos à ſen
tentia mortis ꝑ te data, & nos tibi recōciliet.
Et poſſunt ēt dirigi verba iſta ad Xp̄m Deū
& hoiem: dicēdo, dn̄e Ieſu Xp̄e miſerere mei
.i. ſubleua me ab hac miſeria: q̄m infirmus & D
vulneratus ſum in oib. potētiis, & fomite cō
cupiſcētiæ ſauciatus, in tm̄ ꝙ ſū ꝓnus ad ca-
dēdū in malū, & infirmus & debilis ad reſiſtē
dū. Et ideo tu dn̄e q es verus medic⁹ ſana me
ī uirtute paſſiōis tuę, & eccleſiaſticorū ſacra
mētorū. q̄m oia oſſa mea.i. interiora cōſcien
tię, ſunt turbata, & omnes vires ſunt ablatæ.

*Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu do
mine vſquequo?*

Tota anima mea cū omnibus ſuis viribus
eſt conturbata. Nā inuenio legē in membris
meis repugnātē legi mētis, & captiuantē me
in lege pc̄ti. Et ſic quod nolo illud ago, & qđ
velle facer̄ nō facio: à qua captiuitate & mor
bo huius corporis, nemo pōt liberari niſi gr̄a
tua: & iō ſana me &c. Sed tu dn̄e q ſolus hoc
facere potes, vſq. quo tardabis venire ſup. Et
vſq; quo differs aduentū tuū vt redimas nos? E
Et iō dn̄e cōuertere. Nā tu fuiſti auerſus à no
bis poſtquam ſui eiectus à paradiſo. Iō nſic.

*Conuertere domine & eripe animam meā:
ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.*

*Quoniam non eſt in morte qui memor ſit
tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?*

Cōuertere ad nos ꝑ incarnationē, & eripe
animā meā per mortē & paſſionē: & q a tu es
Ieſus & Saluator, iō ſaluū me fac: nō ꝑꝑ me-
ritū, aut iuſtitiā mea q̄ nulla eſt: ſed ꝑꝑ miſe
ricordiā tuā, quia tu es pius, & miſericors, &
innocens ſine pc̄ō: iō tu ſolus me potes ſal-
uare & mūdare. Et hoc fac, q̄m ſi nō ſaluaue
ris me, deſcēdā in infernū in ꝑpetuā mortē,
vbi nō te potero laudare, q̄m nō eſt in mor- F
te infernali qui ſit memor tui. Nam in infer
no quis confitebitur tibi? quaſi dicat nullus.

*Laboraui ī gemitu meo, lauabo ꝑ ſingulas noc
tes lectū meū, lacrimis meis ſtratū meū rigabo*

Hic allegat ſuā ꝑnam & labores ut magis
moueat Deū ad miſericordiā & ueniat ad ſal
uandū genus humanū. Vn̄ eſt aduertēdū, ꝙ
iſte hō myſticus poſtq̄ eiect⁹ eſt cū furore à
paradiſo, ſemꝑ ꝑegrinatus eſt iter inimicos,
tā viſibiles, q inuiſibiles, a q b. paſſus eſt ꝑſe-
cutiones & tribulationes. Nā dictū eſt ꝙ dia
bolus ē caput Ciuitatis terrenę & Synagogę
ſatanę: & oēs praui pagani ſunt mēbra eius.
Et ſic ꝑ ſe vel ꝑ mēbra ſua ſemꝑ ꝑſecutus ē
eccleſiā & ciuitatē Dei, vt patet ꝑ oēs ętates
ab Adā vſq; ad Xp̄m, & vſq; ad iudiciū. Vn̄
ciuitas Dei, ſiue iſte hō myſticus, ſemꝑ in ge
mitu cōtinuo laborauit in fletu, expectando
Xp̄m, vt veniret ad redimendū & liberādū
ipſum

A ipſum : ideo hic allegat laborem continuũ,
& gemitum ſuum, ut moueat Chriſtum ad
miſericordiã & ueniat:ideo dicit, ò dñe Ieſu
Chriſte Meſsia in lege promiſſe, uſque quo
differs aduentum tuũ? quia ab Adã hucuſq;
laboraui in gemitu meo, patiendo perſecu-
tiones. Primo tentationes diaboli. Secundo
uexationes membrorũ eius, quia occiſus fui
in Cain, & uexatus per aquas diluuii, & ue-
xatus in Abrahã in Hur Caldæorum. Et ſic
peregrinando in terrã Canaã ſemper paſſus
ſum labores, in Abrahã, Iſaac, & Iacob à Ca
naneis. Item fui afflictus in Aegypto p 180.
annos, poſtea fui afflictus in terra promiſsio
nis, tẽpore iudicum, & regum, à finitimis. Itẽ
fui captiuus in Babylonia per 70 annos. Et
poſtea fui flagellatus per Antiocum tempo-
re Macabæorum. Et diabolus & mẽbra eius
B ſæpe expugnauerunt me à iuuentute mea,
in corpore & anima vſque nunc. Et ſic ſem-
per laboraui in gemitu meo, intantum ꝙ tã
crebris laboribus afflictus, laui lectulũ meũ
p ſingulas noctes flendo & plorando, & riga
ui ſtratũ meũ lacrymis meis affluẽtibus pręe
dolore. Et notanter dr̃ per ſingulas noctes,
& nõ p ſingulos dies: Nã totũ tempus legis
ue. ante aduẽtũ Chriſti fuit nox & tenebra,
quia nondũ ortus fuerat ſol iuſtitiæ. Et ideo
totũ genus humanum erat in nocte peccati.
Itẽ nox in ſcriptura etiam ſumit̃ pro tẽpore
aduerſitatis. Et ſic ciuitas Dei ſemper fuit in
nocte pſecutionũ. Itẽ per lectulum & ſtratũ
intelligit̃ caro & ſenſualitas infirma, & ſau-
ciata in Adã, in qua tanquã in lecto iacebat
aĩa nr̃a ęgrota & infirma. Et ſic dicit Aug ꝙ
C magnus deſcẽdit de cœlo medicus, quia ma
gnus in lecto iacebat ægrotus. Sed Chriſtus
medicus tetigit lectulũ noſtræ infirmitatis,
carnẽ aſſumendo, & in ea patiendo, & ſana-
tus eſt ęgrotus. Hũc ergo lectulũ, in quo iſte
homo myſticus rigabat & lauabat, flendo &
gemẽdo p ſingulas noctes peccati & aduerſi
tatis, expectãdo medicũ Xp̃m. Ideo ſubdit.

*Turbatus eſt à furore oculus meus, inuetera-
ui inter omnes inimicos meos.*

Turbatus eſt oculus meus à furore ſentẽ-
tiæ tuæ datæ in Adã, quia ratio erat turbata
p ſenſualitatẽ, & caro infirma, intm̃ ꝙ iudi-
cabat bonum malũ, & malum bonum. Et li-
cet cognoſcat ueritatem, tñ non poteſt ope-
rari ſine gratia dei, propter legem membro-
rum repugnãtem, &c. Et ſequitur. Inuetera-
ui inter inimicos meos, q. d. quod in tali in-
firmitate & peccato inueteraui captiuus in- D
ter inimicos meos, ab Adã uſq; ad Chriſtũ.

*Diſcedite à me oẽs qui operamini iniquita
tẽ, quoniã exaudiuit dñs vocem fletus mei.*

Hæc eſt ſecunda pars principalis, in qua
oſtendit ſe exauditum & ſanatum per aduẽ-
tum Chriſti. Ad cuius intelligentiam eſt no
tandum, ꝙ Chriſtus in ſuo aduẽtu multipli
citer eiecit diabolum. Nã primo eiecit eum
ab animabus hominũ, per baptiſmum & pœ
nitentiã, in uirtute ſuæ paſsionis. Secũdo eie
cit eũ à corporibus obſeſsis. Tertio eiecit ip-
ſum à toto populo gentili, in quo habitabat
per idololatriã, de qua triplici eiectione dici
tur Zaca. 13. In illa die erit patens fons do-
mui Dauid in ablutionẽ pctõris & mẽſtrua-
tæ. Et diſperdam omnia nomina idolorũ, &
omnem ſpiritum immundum auferam. Itẽ
Ioan. 12. Princeps mundi huius eiicietur fo- E
ras. Et hoc eſt quod dicit hic Dauid in per-
ſona totius corporis myſtici. O uos oẽs qui
operamini iniquitatẽ, tàm diabolus, quàm
membra eius, diſcedite à me, quia licet diu
in captiuitate, & pctõ, & afflictione tenueri-
tis, tñ uenit iam Chriſtus ſaluator & redem
ptor, qui uos eiiciet foras per baptiſmum &
pœnitentiã & prædicationẽ. Et ſic in me non
habebitis amplius partẽ, qm̃ exaudiuit dñs
uocem fletus mei, & omnium Patriarcharũ
& profetarum, qui diu Chriſtum expectaue
runt. Ideo dictũ eſt per Gabrielem. Exaudi-
ta eſt oratio tua, Lucæ 1. Item Rñſum acce-
pit Simeon à ſpũſancto, nõ uiſurũ ſe mortẽ
niſi prius videret Chriſtũ dñi, ideo cũ tenuit
eum in ulnis, dixit. Nunc dimittis ſeruum
tuum dñe, ſm̃ uerbum tuum in pace. Quia
uiderunt oculi mei ſa. tuum. Itẽ Zaca. dixit. F
Benedictus dñs Deus Iſrael, quia uiſitauit
& fe. re. ple. ſuę. Item beata uirgo Maria di-
xit, Magnificat anima mea dominum. Quia
ſuſcepit Iſrael puerum ſuum, &c. In perſo-
na ergo omnium iſtorum iuſtorum, qui ui-
derunt aduentum Chriſti, & in perſona to-
tius eccleſiæ, dicit Dauid, quoniam exaudi-
uit dominus uocem fletus mei. Et

*Exaudiuit dominus deprecationem meam,
dominus orationem meam ſuſcepit.*

Per aduentum ſuum. Eſt autem differẽtia
inter orationẽ & deprecationẽ, nã p oratio-
nẽ petimus nobis gratiã elargiri. Sed p de-
precationẽ petimus pctã remitti, aut ex ali-
qua tribulatione liberari. Et ſic Chriſtus ſu-
ſcepit orationem profetarum & eccleſiæ iu-
ſtorum,

A ſtotum, qñ uenit in carne. Sed exaudiuit deprecationẽ, cum omnibus peccata remiſit, & diabolum foras eiecit. Et ideo ſequitur.

Erubeſcant & conturbentur uehementer omnes inimici mei, conuertantur & erubeſcant ualde uelociter.

Ad cuius intelligẽtiã eſt aduertẽdũ, ꝙ qñ qs poſſedit tyranice aliquã poſſeſſionẽ, non eiicit ab ea, nec priuat ſine magna cõfuſione & erubeſcentia. Et ideo diabolus q poſſidebat totum genus humanum p pc̃tm originale et actuale, et populum gentilẽ p cultum & idololatriã, nõ ſine grãdi cõfuſione et uiolentia eiectus eſt p Xp̃m ab aiabus p baptiſmũ, & à corporibus obſeſſis p nomen Ieſu, & à populo gentili p prędicationem Apoſtolorũ et baptiſmũ. Et iõ dicit hõ myſticus per baptiſmum liberatus. Erubeſcãt et cõturbentur uehementer. i. cum erubeſcẽtia & cõfuſione
B recedãt à me diaboli inimici mei, ĩ uirtute baptiſmi Xp̃i, et erubeſcãt ualde uelociter .i. eiiciant uelociter, uehementi uirtute Xp̃i ab animabus & corporibus obſeſſis, et à populo gentili, quem p idololatriã poſſidebãt. Et nota ꝙ diabolus nõ ſolum recedit confuſus, q̃ à priuat tali poſſeſſione, ſed etiã q̃a detegit iniquitas ſua, et detecta eſt p Xp̃m. Itẽ magis etiã cõfundit, q̃a uidet ꝙ homo p baptiſmum et humilitatem eſt poſſeſſurus fęlicitatẽ, quã ipſe p ſuperbiã amiſit. Et ideo eiicit cum grãdi erubeſcentia et cõfuſione, iõ in catechiſmo dicit, Ergo maledicte diabole recognoſce ſentẽtiã tuã, et recede ab hoc famulo Dei. Et da honorem oipotenti Deo, & uero, et Ieſu Chriſto filio eius, etc. Item dicit. Erubeſcant ualde uelociter, quia uelociter et in inſtanti eiicitur culpa per baptiſ-
C mum, et introducit gratia. Item totum hoc põt referri ad Iudęos inimicos eccleſię, et ad tyrãnos perſecutores eius. Vnde dicit eccleſia, Diſcedite à me oẽs inimici mei, qñ dñs Ieſus Chriſtꝰ exaudiuit deprecatione meã, & liberauit me de manibus ueſtris, etc. Ideo Iudæi Chriſti crucifixores, erubeſcãt & cõturbent, et confundant cum uideant ipſum à mortuis reſurrexiſſe, et in cœlum aſcẽdiſſe, et ſpiritumſanctum in Apoſtolos miſiſſe, et Principes & Scribæ & Fariſæi cõfundant et conuincantur ab Apoſtolis idiotis et ſimplicibus, oſtendentibus et probãtibus p ſcripturas, Chriſtum eſſe Deum et Meſſiã in lege p̃miſſum, et à mortuis reſurrexiſſe. Hæc profecto profetia fuit impleta Actu 2. et 3. et 4. ubi Petrus et alii Apoſtoli confuderunt D Iudęos et ſcribas, et conuerſi ſunt de populo 4. mil. Ideo ſubdit, conuertantur populi ad Chriſtum, et Scribæ et Fariſæi erubeſcant et cõfundant ualde uelociter. Item populi gẽtilium, cognita eorum deceptione, et uiſa ueritate cõuerſi ſunt ad fidẽ. Sed diabolus eiectus foras, ualde uelociter conuerſus eſt retrorſum in infernum. Et Iudæi obſtinati cõuerſi ſunt retrorſum cõfuſi in ſua cecitate et malitia. Et ſic unuſquiſque cõuerſus eſt ſuo mõ cum erubeſcentia. ſ. nos ad fidẽ Xp̃i, illi ad cecitatẽ et malitiã. Tota ergo ſentẽtia huius pſal. eſt ꝙ Dauid fecit hunc pſãlmũ in pſona ipſius Adæ, à quo traximus oẽs infirmitates, et naturã corruptã, et cauſas peccãdi, et dirigit ipſum in Chriſtum, ut ueniat ad ſanãdum ipſum, et totum genus humanum in hac ſeptimana ętatũ uitę noſtrę, in qua eſt E miſericordia cum iuſtitia, et non differat arguere ipſum in furore et in ira octauæ ætatis, ſ. uſq; ad uniuerſale iudicium, quæ dicit octaua ętas, in qua fiet iudicium in furore, et in ira, ſine miſericordia, contra improbos.

Senſus moralis amplificatio.

SEd quia finis Dauid in hoc pſal. nõ ſolũ fuit prædicere profeticẽ uniuerſalẽ remiſsionẽ peccatorum futurã per Chriſtum, ut oſtẽſum eſt ſecundum prędictã expoſitionem, ſed etiam ut doceret nos agere pœnitentiã exẽplo ſui, cum in aliquo Deum offendimus, ut furorẽ et irã Dei mitigemus, et ueniã mereamur ſicut ipſe meruit, Ideo p̃s iſte, inter ſeptẽ pſãlmos pœnitẽtiales primus p eccleſiã deſignatur. Et ſic triplicitet F legit ipſum eccleſia, primo in diebus dñicis ad matutinas, et principaliter ad ſenſum pfectum, eo modo quo expoſitus eſt, ut nos in fide Xp̃i cõfirmet, et nos iã remiſsionem pctõrum per Xp̃m recepiſſe, cum gratiarum actione lętificet, Scdo legit in diebus ferialibus quadrageſimæ poſt matutinas, genibus flexis p pœnitentibus, inquantũ nos docet agere pęnit. Et ſic legit ad ſenſũ moralẽ, ut Deꝰ nobis dimittat culpã et remittat pęnã. Tertio legitur in legenda et officio defunctorum, ut Deus remittat pęnã exiſtentibus in purgatorio, quibus iã per pęnitentiã dimiſſa fuit culpa, quia eum caritate deceſſerunt. Et ideo cõſentaneum arbitror iſtum pſalmum moraliter exponere pro pœnitentibus, et ad deuotio-

A deuotioné fideliũ, vt diſcãt et cognoſcãt di
ſcurſum pœnitẽtiæ, eo ꝙ hunc librũ exponẽ
dũ ſuſcepi ad inſtãtiã ſimpliciũ præsbytero-
rũ, et deuotioné fideliũ. Ideo nõ pigeat lectio
ré iterũ moralé expoſitionem legere, qm̃ hic
pſa. et cæter. referti ſunt myſteriis, et multipli
ci teſauro ſapiẽtię, ad quẽ hauriẽdũ et explé
dum vires humanæ nõ ſufficiũt. Scd̃m ergo
hũc intellectũ primo eſt notandũ, ꝙ tam in
mũdo q̃ in hoie cõputantur ſepté ætates vi-
tæ, et operationis meriti vel demeriti. Nã pri
ma fuit ab Adã vſq; ad diluuiũ. Secũda vſq;
ab Abrahã. Tertia vſq; ad Moyſé. Quarta vſ
que ad Dauid. Quinta vſq; ad deſtructioné
primi tẽpli. Sexta vſq; ad Xp̃m. Septima uſq;
ad iudiciũ. Ita in hoie prima ætas dr̃ infantia
Scd̃a pueritia. Tertia adoleſcẽtia. Quarta iu-
uẽtus. Quinta virilitas. Sexta ſenectus. Septi-
B ma decrepitas. Et ſic iſtæ ſepté ętates dñtur
ſepté dies mundi et hois. Et ſic tp̃s quod erit
poſt iudiciũ dr̃ octaua dies mundi, et tp̃s poſt
morté cuiuſlibet hois dr̃ octaua dies eiꝰ. Ita-
que ſepté dies tã mũdi q̃ hominis dr̃ tp̃s ope
rãdi et merẽdi. Sed octaua dies. ſ. poſt iudiciũ
vel poſt mortem dr̃ tp̃s puniendi, vel p̃miã-
di vnũquenq; prout geſſit, ideo ait Xp̃s. Io. 8.
Oportet operari dũ dies eſt, veniet autẽ nox
qñ nemo poterit operari. Itẽ Aug. in enchiri
dio dicit. ꝙ tp̃s acquirẽdi uitã æternã, in hac
uita tm̃ Deus hoib. dedit, ubi uoluit pñiam
eſſe fructuoſam, quia põt homo depoſita ma
litia, et mutata uoluntate ſimul opera quo-
que mutare. Sed poſt hanc uitam nulla erit
uenia nec meritum. Sed pęna aut præmium.
Ex quo patet, ꝙ tp̃s ab Adam uſque ad iudi-
C cium dicit̃ tempus miſericordiœ & pœnitẽ-
tiæ, et totũ tp̃s uitę hominis uſque ad morté.
Sed poſt mortem uniſcuiuſque, ſiue poſt iu-
dicium, nec eſt locus pœnitentiæ, nec miſeri
cordiæ. Sed iudicii et pœnæ pro malis, et fœ-
licitatis pro bonis, et ideo dies iudicii quæ di
cit̃ octaua dies mundi, non dicitur dies miſe
ricordiæ pro impœnitentibus, ſed dies furo-
ris et irę, eo ꝙ ſine miſericordia dicet̃ impęni
tẽtibus et dãnatis. Ite maledicti in igné æter
num. Ad idem tp̃s poſt morté impœnitentis
dicit̃ dies furoris et iræ, quia non eſt amplius
orandum pro eo, quia peccauit ad morté, et
deceſſit ſine pœnitentia et caritate. Secundo
eſt notãdum, ꝙ de iure naturæ ſicut nullum
bonum eſt irremuneratum, ita nullum ma-
lum impunitum. Et ideo omne peccatũ uel
habet puniri in hoc ſeculo per pœnitentiam,
delendo culpã, uel in alio per perpetuã pœ- D
nam. Et ſic qui in hoc ſeculo non delet cul-
pam per pœnitẽtiam, oportet ꝙ puniatur in
alio ſeculo in æternum. pœna æterna, cũ ira,
et furore Dei, ſine miſericordia, quia tũc dia
bolus dicitur uictor. Ideo punitio peccati in
hac uita dicit̃ punitio miſericordiæ, punitio
uero poſt uitã dicit̃ punitio iræ. Et ſic ſẽper ẽ
orandũ ut puniamur hic p miſericordiã, ne
differamus puniri in alia uita p furoré et irã.
Ideo Dauid orat infra pſã. 12. Illumina ocu
los meos ne unquã obdormiã in morte, et di
cat inimicus meus pręualui aduerſus eũ. etc.
Itẽ Aug. Hic vre, hic ſeca Dñe, ut in æternũ
parcas. uidens ergo Dauid ꝙ in hac uita eſt
tm̃ pœnitentia fructuoſã, et ꝙ poſt hanc ui-
tã non eſt miſericordia prauis impœnitenti-
bus, Ideo in hoc pſal. orat Deum ut remittat
ſibi culpam in hac uita, in una iſtarũ ſeptem E
ætatum. Et non ſeruet ſibi punitioné in octa
uã diem. ſ. in iudicio, uel poſt hãc uitã, qui di
cit̃ dies iræ et furoris. Ideo præcepit ipſũ pſal
mum cantari cum inſtr̃o muſico octo corda
rum, per quod figurat totum diſcurſus huiꝰ
uitæ et ſeculi. uſq; ad iudicium et dié furoris
etc. Item præcepit ipſum cantari ad uictoriã
uocum, ad denotandum quãto cum conatu
debet pctõr inuocare diuinã miſericordiã,
ut ſibi remittat culpã, et qũo cum pctõr con
uertitur, et obtinet ueniã, uincit̃ diabolus, et
pœnitens remanet uictor cõtra diabolũ, eo ꝙ
eiecit ipſum de anima ſua, quam per culpam
poſſidebat. Secundum ergo hunc intellectũ
eſt dicendum ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum,
ut ultra ſenſum profeticum nos moraliter di
rigeret in finem, qui eſt Chriſtus, et in finem
uitæ noſtræ, puta ꝙ non moriamur cum ob- F
ſtinatione et finali impœnitentia. Sed in hac
uita conemur totis uiribus agere pœnitẽtiã,
et ſemper inuocare diuinam miſericordiã, ut
det nobis locum et tempus pœnitẽtię, et ne
differamus pniam in diem octauam. i. in dié
mortis, et in diem iudicii. In quo duo facit.
Nam primo dat ordiné pniæ. Secundo ibi, Di
ſcedite, oſtẽdens ſe exauditũ, deſcribit effec-
tum pœnitentiæ q̃ eſt remiſſio peccati. Quã-
tum ad primum eſt aduertendum, ꝙ tres ſũt
partes pœnitentiæ. ſ. cordis contritio, oris cõ-
feſſio, operis ſatisfactio, ideo tria facit. Nam
primo oſtendit contritionem cordis. Secũdo
confitetur peccatũ. Tertio oſtendit ſe feciſſe
ſatisfactionem. Secunda ibi. Miſerere. Ter-
tia ibi Laboraui. Quantum ad primum eſt
notan-

A notandum ꝙ triplex fit iudiciũ de pctõ. Pri-
mum dicitur iudiciũ pœnitentię. Secundum
iudicium obſtinationis. Tertiũ iudiciũ publi
cæ cõdẽnationis. Primum fit in hac uita, ubi
ſolum eſt locus pœnitentiæ, quia hic Deus
dedit poteſtatẽ ſacerdotibus de tali iudicio
pertractãdo. Secundũ iudicium fit poſt mor
tẽ pctõris, quia tunc ſi pctõr moriť obſtina-
tus in pctõ, tunc anima deſtinatur ad infer-
num, uſq; ad diem generalis iudicii: Primũ
diciť iudicium miſericordiæ. Secundum di-
ciť iudiciũ iræ, eo ꝙ peccator moritur in ira
Dei. Tertiũ dicitur iudiciũ furoris eo ꝙ cũ
furore fiet executio peremptoria pctõris, ad
pœnã æternã. In primo iudicio iudicatur in
corpore & anima ſecundũ quantitatẽ pecca
ti, & oſtẽſionẽ cõtritionis. In ſecundo iudica
tur in anima tñ. In tertio uero in corpore &
B animã ad pœnã ęternã. Et eſt talis lex, ꝙ qui
iudicatur in hac uita iudicio miſericordię &
pœnitentiali, euadit ſecundũ & tertiũ iudi-
cium. Sed qui non iudicatur in hac uita iudi
cio miſericordiæ, oportet de neceſſitate ꝙ
iudicetur iudicio iræ & furoris in die octa-
ua, &c. Ideo Dauid cupiens uitare illa duo
iudicia, ſ. iræ & furoris, petit iudicari in hac
uita iudicio miſericordiæ & pœnitẽtiæ, ideo
ait: Dñe rogo ne arguas me iudicio furoris
tui in finali iudicio, neq; corripias in ira tua
poſt hãc mortem, quaſi dicat, corrige me in
hac uita iudicio miſericordiæ & pœnitẽtiæ,
& remitte peccata mea, ne arguas me in fina
li iudicio cũ furore, & poſt mortẽ meã cum
ira tua, ne moriar obſtinatus. & hoc pertinet
ad contritionem cordis. Vnde eſt primo no-
C tandum ſecundum Augu. ꝙ pœnitentia eſt
quædã dolentis uindicta, puniens in ſe quod
dolet cõmiſiſſe. Ex quo patet ꝙ dolor pecca
ti cõmiſſi præcedit in pœnitentia ipſa, qui
quidẽ dolor dicitur cordis contritio, quę eſt
prima pars pœnitẽtię, qui quidẽ ꝓuenit ex
duobus. Nam primo peccator ex gratia prę-
ueniente cognoſcit ſe peccaſſe cõtra Deum
ſummum bonũ. Et ſic deteſtatur & abomi-
natur peccatum & conuertiť ad Deũ, & tũc
cõſiderat pœnã ſibi debitã ex reatu. Et ſic in
cutitur ipſi timor futuri iudicii, & ex tali ti-
more, & ex amore Dei prorũpit in dolorẽ.
Et ſic ex duobus prouenit ei talis dolor. Pri-
mo ex ingratitudine commiſſa contra Deũ.
Secũdo ex timore diuinę uindictę, & iræ, &
furoris diuini iudicii. Et ſic cum tali dolore
ꝓponit amplius nõ peccare. Sed precatur

Deum ne puniat eum in ira & furore per iu D
ſtitiam, & ſic proponit cõfiteri Et iſta eſt pri
ma pars pęnitẽtię quę dicitur cõtritio. Ideo
ait: Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in
ira tua corripias me. Secundo eſt notandum
ꝙ ira & furor ſunt animi paſſiones ſiue affec
tiones. Nã ira eſt appetitus uindictę, ex ac-
cenſu ſanguinis circa cor, propter paruipen
ſionẽ, ut patet primo de anima, & lib. de mo
tu animalium, furor autẽ eſt executio talis
vindictę ſine miſericordia, propter iram. Ex
quo patet ꝙ tales paſſiones non poſſunt po
ni in Deo formaliter, ſed dicuntur tales paſ-
ſiones de Deo quaſi effectiuẽ, & nõ ut paſ-
ſiones, ſed ut effectus, quia in iudicio dabiť
dãnatis talis ſentẽtia ſine miſericordia, qua-
lis datur ab homine irato & furioſo. Et ſic ta
lis ira & affectio non erit in Deo, ſed erit ef-
fectus irę & furoris in dãnatis, quibus dice- E
tur. Ite maledicti, &c. Itẽ talis ſententia non
dabitur à Deo cum ira, ſed cum ſumma iu-
ſtitia, quã homo nõ põt exequi ſine ira, quę
dicitur paſſio. Et ſic Angeli exequuntur ta-
les ſententias abſque ira, ut inquit Aug. 9.
de Ciui. Dei. c. 5. quæ quidem materia decla
rabitur pſãl. 21. Et ſub tali intellectu dicit
Dauid. Dñe ne in furore tuo arguas me, ne-
que in ira tua corripias me, & eſt quędã fi-
gura grammaticalis antropopatos, qñ paſſio
nes hominis attribuuntur Deo. Tertio eſt
notandũ propter hoc ꝙ dicit ne arguas, neq;
corripias, ꝙ ſępe in ſacra ſcriptura ponunť
iſta quatuor uerba ſcilicet arguere, corripe-
re, flagellare, & caſtigare, quę differunt ra-
tione finis. Nã caſtigare idẽ eſt quod caſtum
reddere, tertio Ethicorum. Flagellare idẽ eſt
quod propter aliquod flagitium caſtigare. F
Et ſic finis flagellationis & caſtigationis eſt
ut à uitio flagitioſus deſiſtat, et conuertatur
ad uirtutẽ, ideo nemo caſtigatur aut flagel-
latur ad mortem. ſed ut bonus fiat & uiuat.
Ideo ait Dauid pſãl. 117. Caſtigans caſtiga
uit me Dominus. & morti non tradidit me.
Ideo non moriar ſed uiuam & narrabo ope
ra Domini, &c. Sed arguere, ut plurimũ, ſi-
gnificat crimẽ mortis alicui improperare, et
propter ipſum ad mortẽ deſtinare, et cõmu
niter conuenit iudicio examinationis, ut pa
tet pſãl. 49 Arguam te et ſtatuam cõtra fa-
ciem tuã. Corripere uero dicitur ex cõ et ra-
pio quaſi ſimul rapere, et hoc conuenit cõ-
demnato ad mortem, quia ſimul rapitur et
corripitur à tortoribus, et clauditur, et duciť
ad

A ad tenebras exteriores &c. Et ſic corripere dicit executionem ipſius criminoſi, iam arguti & examinati, & tunc quæ quidē correptio nō fit ſine ira & furore. Sed flagellatio et caſtigatio fit cū miſericordia, quia non eſt ad mortem, ſed ordinatur ad bonam vitam. Et ſic Deus quadrupliciter cōſueuit flagellare ſiue caſtigare quoſdam, vt eorum patientiam probaret, ut Iob. quoſdā ad augmentum meritorum, vt Tobiam: quoſdam ad cuſtodiā virtutum ne in ſuperbiā eleuenť; vt Paulū: ſecundæ ad Cor. 12. quoſdam ad pœnitētiā, & ſic flagellauit & caſtigauit Dauid propter pctm̄ Vrię, ut caſtum redderet: & flagellauit eum pp peccatū numerationis populi vt patet. 2. Reg. vltimo. Et ſic caſtigauit omnes pęnitentes: quæ quidem caſtigatio & flagellatio facta iſtis quatuor modis, dicitur facta cū

B miſericordia: qa caſtigat Deus ad tēpus, ut eripiat hoīem a morte ęterna. Et ſic cōfeſſor eſt arbiter in foro pęnitētiali, & flagellat, & caſtigat pęnitentē pœna temporali, ut eruat ab æterna morte. Ex quo patet, ꝙ pœni. agere nihil aliud eſt, niſi cauſam ſuā ad iudiciū & forū pœnitentiale deducere, & à iudicio futuro retrahere. Et ideo ait Aug. in libro de pœnit. & peccato, peccata ſua defleat, & futurum iudicium per pœnit. præueniat. Et ſic pęnitere nihil aliud eſt quā futurum iudicium pucnire, & ab ira & furore futuri iudicii aufugere Et ideo dicit Dauid. Dñe in furore tuo. &c. nihil aliud intendens dicere, niſi Dñe flagella & caſtiga me in hac uita per pœnit. & miſericordiam, quocunque iſtorum quatuor modorum: ne corripias & arguas in futuro iudicio in furore & in ira:

C qa ſicut pœnit. agere nihil aliud eſt niſi a iudicio & foro iræ & furoris declinare, eo ꝙ pęnitentiā agens declinat à curia & foro furoris & iræ, ad curiā & forū miſericordiæ, Ita nolle agere pęn. & in peccato obſtinari, nihil aliud eſt niſi examē & pęnā eius, ad iudiciū furoris reſeruare. Vnde ait Apoſ. ad Rom. 2. Ignorans qm̄ benignitas Dei ad pęni. te adducit: ſm autem duritiā tuam, & impenitēs cor, teſaurizas tibi iram in die iræ reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddit unicuiq; ſecū dum opera ſua. &c Ideo ait Augu. Domine, hic vre, hic ſeca, ut in æternum parcas. Et ſic ait profeta. Dñe ne in furore tuo arg. &c.

Miſerere mei domine quoniam &c.

Hic ponit ſecundam partem pœnitentiæ quæ eſt cōfeſſio pctōrum. Et ſic hic cōfitetur peccatū ſuum: dicens. Miſerere mei &c. Ad D cuius intelligentiā eſt aduertēdū, ꝙ peccatū reddit totū hominē miſerum pp duo. Primo qa infirmat aīam & totum corpus. Secundo quia contrahit animā quo ad oēs potentias. Primū patet. Nā pctōr eſt in ira Dei ad pęnā æternā deſtinatus. Et nō pōt eſſe maior miſeria quā eſſe in ira Dei: ſicut nō eſt maior fęlicitas quā eſſe in eius amore. Et ſic quo ad totum expectat miſeriam, & pęnam. ſ. quo ad corpus et animam Itē ex luxuria & gula nō ſolū infirmatur anima, ſed etiā corpus: hoc idem facit inuidia & odium, quia totaliter urunt carnem: otium autē torpere facit corpus. Et ſic ex his peccatis proueniunt etiam infirmitates corporales, in corpus, & animā. Secundo peccatū inducit pturbationē, quia perturbat rationē & potētias, ne libere faciat operationes ſuas, imo ſunt omnes pronę ad E malū, & infirmæ ad bonū faciendū. Nam peccatū quod per pœn. nō deletur, mox per ſui pondus in aliud trahit; vt ait Greg. quia ex malo habitu, peruertitur iudicium rationis, & iudicat bonum malum, & malum bonū. Et ſic uoluntas trahitur ad prauum appetitū ſenſitiuum, & ſic efficitur quaſi beſtialis, in tantum ꝙ in omnib. actibus ſuis dicitur miſer, & infirmus, & conturbatus, immo puerſus. Ideo ait hic Dauid, Miſerere mei dñe. i. ſubleua miſeriā meam, qm̄ infirmus ſum in corpore: & in anima pp peccatum. Sana ergo me Dñe per ſacramentū pœnitentiæ, culpam et pœnā relaxādo, et me tua gratia fortificādo: qm̄ cōturbata ſunt omnia oſſa mea, id eſt interiora mea, et uires meæ, et potentiæ tam ſenſitiuæ, quā rationales: et tota anima F mea. ſ. uita, et appetitus ſenſitiuus. ſ. tota ſenſualitas et uolūtas turbata eſt ualde. et ligata pp peccatū: quia hucuſq; fuit auerſa à bono incōmutabili, qui eſt Deus: et cōuerſa ad bonū cōmutabile. ſ. ad mundana. Vnde eſt aduertēdū ꝙ ſicut oſſa ſunt fundamētū totius corporis, ita ratio eſt fundamentū ſuſtentās et regens totum hoīem. Et ſicut fractis oſſib. dicitur totus homo fractus et inualidus ita perturbata ratione, dicit̄ totus homo pturbatur. Et ſic pars rationalis hominis dicunt̄ oſſa totius hominis et fundamētum. Sed qa per peccatū infirmatur et pturbatur ratio, ideo dicit ꝙ infirmus ſum, et cōturbata ſunt omnia oſſa mea. i. vires rationis. Et ſic anima mea tota, quo ad omnes partes. ſ. quo ad ſenſualitatē, et vitā, et rationem, turbata eſt val-

A de & infirma. Nā ſicut homo infirmus redditur inualidus, nec valet ſe ſuſtentare, ſed frequenter ruit & cadit, & ſcandalizatur, & offendit à quolibet lapide & calculo, immo offendit oēs lapides; ita hō peccator ex vno pctō, ruit & cadit in aliud, tanq̄ infirmus, & inualidus, & turbatus. Nā ex gula & otioſitate cadit in luxuriā: & ex luxuria in zelū & inuidiā æmulorū. Et ſic ruit i odiū & homicidiū, & etiā in ſortilegia & blasfemias & infidelitatē. Itē ex ſuperbia cadit in inuidiā & odium, quia nō vult pati maiorē, nec æqualem. Et ſic ruit ad furta & homicidia &c. Itē ex peccato auaritiæ ruit in rapinā, & vſuram & ſimoniā, & inuidiam, & odiū, & homicidium. &c. Ex quo patet, ꝙ peccatum reddit hominem miſerum, & perturbat rationē & animam. Quæ quidē infirmitates non poſ-
B ſunt ſanari niſi per pœnitentiam: ideo ait, Sana me Domine quoniam infirmus ſum. &c.

Sed tu domine vſquequo. &c.

Sed quia ſcit ꝙ nemo pōt agere pęnitētiā niſi ꝑ miſericordiā, & gratiā ꝑuenientē, vt patebit infra. pſa. 58. Miſericordia eius ꝑueniet me. Nā oportet vt Deus illuminet pec. vt cognoſcat pctm̄ ſuū, & deteſtetur ipſum: & cōuertat ad Deū, & petat veniā: ergo oportet vt Deus prius cōuertat ad nos, donādo iſtā gratiā ꝑuenientem bonā volūtatē. Nā Deus ꝑpter pctm̄ erat ante auerſus à nobis. Oportet ergo vt prius ipſe cōuertat ad nos dādo talē gratiam, vt nos poſſimus ad ipſum cōuerti, dimittēdo pec. & eligendo pœn. vt ait Hieremias, Treno. vlti. Cōuertere Dñe ad nos & cōuertemur. Et ideo hanc gratiā deſi-
C derans Dauid, ait. Sed tu dñe vſquequo ſup. differs dare mihi hanc gratiam, vt des mihi veniam: ergo cōuertere ad me dādo gratiā, & eripe animā meam &c. Sed melius videtur mihi ꝙ ly vſquequo, nō ſtet interrogatiuè: ſed ponatur pro aliquantulū: ſicut infra pſa. 89. Cōuertere Dñe vſquequo, i. conuertere Dñe aliquantulū, ſicut habet alia tranſlatio: & tunc ly vſquequo continuat ſibi verſum ſequentē iſto modo. Sed tu Dñe vſquequo cōuertere. i. aliquantulū ad me: & ne auertas faciē tuā. Sed cōuertere aliquantulū ad me; & libera, & eripe animam meam de manu Diaboli. & ſaluū me fac pp miſericordiam tuam, à ſupradictis infirmitatib. peccatorū. Nam ſi tu habes conuerti ad me, oportet ꝙ facias propter miſericordiā tuā ꝑuenietem, quia ex me nihil mereor, niſi pęnam ex pec-

D cato. Quia nullū bonū eſt in me, niſi ſolum peccatum: ergo ſuppleat miſericordia tua, & ſaluū me fac. Quoniam nō eſt in morte. Hic cōcordat cum ſupradictis in principio. Nam ſi homo nō agit pęnit. in hac vita, ſed differt eam vſq; ad ext. diem. ſ. vſq; ad mortem excluſiue, tunc tali impœnitenti nō debetur iudicium miſericordiæ, ſed iræ & furoris in inferno: vbi non eſt locus penitētiæ: ſed pœnæ æternæ & ſupplicii: q ibi nullus pōt eſſe memor Dei, nec cōfiteri Deū, ſed blasfemare ꝑ dolore pęnarū, ut dictū eſt. Ideo ait Dauid in pſona cuiuſlibet pęnitentis. O Dñe cōuertere ad me aliquantulum, dando gratiam, et eripe animam per pęnitentiam, ne deſcendā in infernum ad iudicium iræ & furoris, quoniam nō eſt aliquis q memor ſit tui in morte. i: poſt mortem, nec in illa morte inferni. Nam in inferno quis cōfitebitur tibi? quaſi
E dicat nullus, præ dolore pęnarum. Et etiam hoc dicit propter multos q differunt, & expectant agere pœnit. & cōdere teſtamentum in fine vitæ, & in morte, quādo nō ſunt ſui iuris, quia cōmuniter ꝑdunt loquelā, & ſenſum propter infirmitatem corporalem, & ſic nō poſſunt eſſe memores Dei nec ſui. Vnde etiā Deus nō ꝑmittit ꝙ tales agant pęnitentiam, nec vult eis dare gratiam in morte, eo ꝙ nuſquām ſunt recordati Dei in vita, vt ait Aug. in ſermone de Innocētib. Hac animaduerſione inquam cōcutitur peccator vt moriens obliuiſcatur ſui, q dū viueret oblitus eſt Dei. Et ideo Dauid deſiderat agere pœni. in vita, & petit gratiam & veniam, & cōfitet peccata ſua ī pſona cuiuſlibet pctōris dicēs.

Laboraui in gemitu meo lauabo per. &c.

F Hic aſſignat tertiam partē pœnitētię, quę dicitur ſatisfactio: vt oſtendat ſe egiſſe perfectam pęnitentiam. Nam poſtq̄ primo oſtendit cōtritionem, & dolorē de peccatis, & petiit nō argui in furore, nec corripi in ira futuri iudicii, & cōfeſſus eſt ſe eſſe infirmū, & turbatū ex ęgritudine peccatorū, & petit nō differri pęnitentiam ſuam vſq; ad mortem, hic agit ſatisfactionem, uel oſtendit iam feciſſe. Ad cuius euidentiam eſt notādum, ꝙ ſatisfactio vel habet fieri proximo, & ſic nō remittitur peccatum, niſi reſtitutum ablatum ipſi proximo. Sed licet ſit reſtitutum ablatum adhuc manet ſatisfactio Deo facienda, quæ dicitur pęna, eo ꝙ peccauimus contra Deū per ſuperbiam, & rebellionem, tranſgrediendo eius præcepta. Et ſicut peccaui-

mus

A mus corde,& ore,& opere, ita oportet ꝙ tribus modis ſatisfaciamus.ſ. contritione,confeſſione,& reſtitutione. Et ideo talis ſatiſfactio oportet ꝙ fiat primo ꝑ fletū & gemitum cordis:ut inde veniat pietas & humilitas vnde proceſſit iniquitas.Secundo per ieiunium ad puniendā carnem & animā.Tertio per orationē, vt inde egrediat laus & benedictio,unde egreſſa fuit blaſfemia, aut ſtultiloquiū,& uaniloquium.Quarto ꝑ eleemoſynā, vt mitigemus Deū aliquo munere,& vt pauperes deprecentur Deum, vt dimittat nobis debitū peccati.Et ſic dolore, & fletu, & oratione,& munere redimimus & ſoluimus debitū peccatorū.Et tunc pęnitentia dicit̃ completa.Et hāc pniam dicit ſe Dauid cōpleuiſſe cū ait. Laboraui in gemitu meo, q.d.dñe da mihi veniā,quia iā cōpleui pniam. Primo ꝑ cōtritionem.Scd̃o per confeſſionē.Tertio per ſatiſfactionē.Nam iam laboraui in gemitu & fletu meo,ſcm̄ ꝑ gemēdo & plorādo, & cū lachrymis lauabo lectulum meū in quo dormio,& per ſingulas noctes & dies rigabo ſtratum & pauimentum in quo iaceo: q.d. ꝙ diebus & noctibus ſemp defleo pc̄tā mea. Nā de nocte lauo lectulum meum in quo dormio lacrymis aſſiduis, & per diem rigo pauimentū in quo iaceo,orando & plangendo.Stratum. n. dicitur à ſternendo, ideo ſolum; terræ pauimētatum,lateribus vel lapidibus dicit̃ ſtratum, ad denotandum ꝙ Dauid in pauimēto terræ agebat pœnitentiam, in die flendo & plangēdo,quod quidē ſtratum lacrymis ſuis rigabat. Etiam per lectulū & ſtratū pōt intelligi caro noſtra: in qua tanquā in lecto & ſtrato iacet anima peccatoris infirma, quā carnē debet peccator macerare per ieiunium, & rigare ora per fletum &c.Sed dubitatur quare dicit primo laboraui in gemitu meo. Vnde oſtendit ſe iam pęnitentiam egiſſe.Et poſtea dicit lauabo lectulum meum.&c. quaſi promittens ſe facturum pęnitentiam. Ad hoc reſpondetur, ꝙ licet peccator egerit pœnitētiā perfectam de peccatis ſuis, ꝑ cōtritionē & cōfeſſionē & ſatisfactionem, tñ tenetur ſemper dolere, flere, & pœnitere, quotieſcunque recordatus fuerit illius peccati. Nā ſi poſt actā pœnitentiam quis complaceret ſibi feciſſe illud peccatū, tūc rediret ſibi culpa. Ideo ſemper tenetur dolere, & pœnitere quandocūq; recordatur. vñ dicit Clemēs in itinerario ſuo ꝙ beatus Petrus ſemper flebat peccatū negationis Chriſti,quotienſcūque recordabatur: intantū ꝙ lacrymæ decurrentes, ſulcauerāt genas ipſius Petri. Et ideo Dauid vt oſtendat nos ſemper debere dolere & flere pctm̄, quotiēs in memoriā tenerit, dicit Laboraui i gemitu meo. i. licet laborauerim i gemitu meo, & egerim pniam, tamen quoties recordatus fuero, ſemper lauabo fluendo ſtratū & lectulum meum,& lacrymis meis ſtratum meū.i. conſcientiam meam rigabo die ac nocte, eo quia oculus conſciētiæ, & orationis meæ turbatus eſt à furore, quia timeo futurum iudicium, qm̄ inueteraui & ſenui inter omnes inimicos meos dæmones: quaſi dicat antiquatus ſum in peccatis, non agendo pœnitentiā.

Diſcedite à me omnes qui operamini, &c.

In hac ſecunda parte oſtendit effectum & virtutem pęnitentiæ, quæ eſt remiſſio peccati. vnde tria facit pęnitentia. Nam primo impetrat gratiam. Secundo delet culpam, & minuit pęnam. Tertio fugat diabolum tentatorem. Ideo Dauid videns iſta tria ſe fuiſſe per pniam conſecutū, ait ad demones tētatores, O vos dæmones inimici mei, q ſemp operamini iniquitatē hoies tētando, q me diu alligatū tenuiſtis, & ad interitū deduxiſtis, & in diuerſa ſcelera ꝑcipitaſtis, diſcedite & fugite à me, qm̄ iā exaudiuit dñs vocē fletus mei, pniam acceptando. Et dñs exaudiuit deprecationem meam, culpam remittendo. Et orōnē meā ſuſcepit, gratiā cōferēdo. Et iō iā amplius peccare nō ꝓpono, nec vos vltra ſequi intēdo. Sed ſm̄ gratiā mihi collatā, tentationibus veſtris cōtraire decerno, nec amplius Deo ingratus eſſe uolo, qa uera pnia eſt, pc̄tā præterita plangere, & plangenda iterū nolle cōmittere. Et nota ꝙ ter nominatur hic dñs, ad denotandū ꝙ tota trinitas concurrit ad remiſſionē peccati.ſ. omnipotentia patris, ſapia filii, & benignitas & illuſtratio ſpiritusſancti. Nā illuſtratur peccator ꝑ gratiā præuenientē, vt cognoſcat & deteſtetur ipſum. Et ſic ꝑ talē inſpirationē dolet peccaſſe & conuertit. Scd̃o filius offert patri ſuā paſſionē in pctū ꝓ peccatore. Et ſic pater ꝑ merita paſſionis filii, remittit culpā, & etiā pœnam ſi dolor & cōtritio eſt uehemens, & ideo nominat̃ Deus ter, ut tota trinitas cōprehendat. Erubeſcāt, Nota ꝙ diabolus tripliciter abiicitur ab anima peccatoris per pniam. Primo cum erubeſcentia & cōfuſione, quia reputat ſibi ad magnam confuſionē, ꝙ videtat ſe uictū & confuſum & expulſum ab homine, qui eſt minoris naturæ, et nobilitatis. Secundo abiicitur

A cum magna vehementia & uiolétia, quia omnes uires adhibet, ne à domo quã diu poſſederat expellatur, & animam quã diu poſſederat deperdat & amittat. Tertio abiicit cũ grandi uelocitate, quia peccator qui diu inter peccata erat inueteratus & antiquatus, iuſtificatur in inſtanti per pœnitentiam. Nã in eodem inſtãti expellitur culpa, & introducitur gratia. Et ſic diabolus quod per magnum tempus acquiſiuit & poſſedit, in uno inſtanti perdit & amittit per pœnitentiam. Ideo dicit Dauid, & quilibet peccator pœnités. Erubeſcant omnes demones inimici mei cum uideant ſe cõfuſos, & cõturbentur cũ uideãt ſe uictos, & cum uiolẽtia abiectos, & erubeſcãt ualde ueloriter, cum uideant in uno momẽto & inſtãti perdidiſſe, quod p longa tpa poſſederũt. Diſcedite ergo demones cõfuſi & cõ B turbati uehemẽter & ueloriter, & uiolẽter, & nunquã reuertamini. Et ideo caueat peccator poſtquã eiecerit peccatum, ne iterũ uincatur. Nam cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, ex confuſione & erubeſcentia uadit & aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & laborat recuperare domũ unde exiuit, niſi fortis armatus cuſtodiat atrium animæ ſuæ, reſiſtendo tentationibus cum humilitate & oratione, & ieiunio, & eleemoſyna. Item ly eru beſcãt, põt dirigi ad cõſocios peccati, quos in peccato habuit conſortes & conſultores & fauorabiles: ideo ait pœnitens. Erubeſcant & cõturbentur omnes inimici mei qui mecũ erãt participes in peccatis, nam licet uiderentur amici propter ſocietatem, tamen uerè erant inimici, eo quòd ad interitum & mortẽ peccatorum me deducebant, & in peccatis fouebant. Ideo poſtquã me uiderint per pœnitentiam conuerſum, erubeſcant manere in peccato, & conuertantur exemplo mei, & agãt pœnitentiam, & erubeſcant ualde ueloriter, ne amplius maneant in peccato. Et ſi nolunt cõuerti, erubeſcant & cõturbentur, & cõfundãtur in peccato ſuo. Et hoc de ſenſu morali. Sed quia iſte pſalmus legitur in agenda, & officio defunctorũ, ideo ex prædictis lector poterit ipſum applicare ad animas fidelium defunctorum exiſtẽtes in purgatorio, qui cum pœnitẽtia & caritate deceſſerunt, ſed ibi propter peccata oblita, aut iniunctam pœnitentiam non impletam ad tempus detinentur. Vnde orat eccleſia ad Chriſtum caput ſuum in perſona cuiuſlibet iſtorum, dicens, Domine Ieſu ne arguas & corripias me in furore

C

tuo, & in ira: id eſt ſi ex meis demeritis me ad D hanc pœnam temporalem per cẽtum annos deſtinaſti, non me uelis punire in furore, ſecundum ſententiam latam, ſed Miſerere mei, pœnam taxatam remittendo, quoniam infirmus ſum in hoc purgatorio. Et ideo ſana me per miſericordiã. i. adhibe merita tuæ paſſionis, & offer ante patrem, & ſolue pro me. Et ſic conuertere ad me aliquantulum, & eripe animam meam ab his pœnis: quoniã non eſt in morte qui memor ſit tui. i. dũ exiſto in hac pœna, non poſſum me redimere, nec eleemoſynas elargiri, quia iã nõ ſum pure uiator. Et ideo ſupple tu per miam tuam & paſſionem. Nã quis poterit confiteri tibi in inferno? qua ſi dicat nullus, præ dolore pœnarum, & ideo abſolue me ab hac pœna, & duc me tecum in cœlum, & ibi te laudabo. Et iõ anima iã liberata per talia ſuffragia dicit ad demones qui E eã torquebãt. Diſcedite à me qm̃ dñs exaudiuit oẽs orationes eccleſiæ, pro me factas, & ſuffragia acceptauit, ideo erubeſcant &c.

Ex toto iſto pſalmo poſſunt recolligi 8. concluſiones.

Prima concluſio, quòd octaua dies hominis quæ eſt poſt mortem, non eſt tempus pœnitentiæ ſed furoris.

Secunda concluſio, ꝙ octaua dies mundi, quæ erit in iudicio, non erit tẽpus ueniæ, ſed furoris pro obſtinatis.

Tertia cõcluſio, ꝙ iudicium pœnitentiale quod fit in hac uita, dicitur iudicium miſericordiæ, eo ꝙ imponit ſolam temporalem pœnam, & abſoluit à pœna æterna.

Quarta concluſio, ꝙ poſt hanc uitam non eſt iudicium miſericordiæ, ſed iræ & furoris, deſtinans ad pœnam æternam, ex quo patet F ꝙ qui in hac uita non iudicatur iudicio pœnitentiali & miſericordiæ, iudicatur iudicio iræ Dei & furoris, poſt hanc uitam.

Quinta cõcluſio, ꝙ qui in hac uita agit pœnitentiam, mutat cãm ſuã, & declinat à iudicio furoris, & iræ Dei, & dãnationis, ad iudiciũ miſericordiæ. Et per oppoſitũ qui nõ agit pœniam, declinat à iudicio miſericordiæ ad iudicium iræ, & furoris, & damnationis.

Sexta concluſio, ꝙ tres ſunt partes pniæ quas Dauid oſtendit in hoc pſalmo. ſ. cordis contritio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio.

Septima concluſio, ꝙ peccatũ multipliciter perturbat rõnem, & diſſipat totus corp⁹.

Octaua concluſio, quòd diabolus per pœnitentiam confuſus, recedit ab homine, quia per-

A perdidit animam hominis, quam ex peccato poſsidebat.

PSALMVS. VII.

Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.

Titulus communis In fine, pſalmus Dauid, quem cantauit dño, pro uerbis Cuſi filii gemini. In Hebræo aũt, Ignorãtia Dauid quã cecinit dño ſuper verba Cuſi filii gemini, ſecundum Hieronymum autẽ, pro ignorãtia quã cecinit dño, ſuper uerba Aethiopis filii gemini. Ex interpretatione Hiero. patet, ꝙ ly cuſi, nõ eſt nomẽ proprium ſed appellatiuum, & interpretatur niger ſiue Aethiops, per quod intelligitur Saul filius gemini i. de filiis Beniamin. Ad cuius intelligentiã eſt ſecundo notãdũ, ꝙ poſtꝗ Dauid euaſit de manu Saul, & declinauit in Nobe ab Achime-B lech, & refectus eſt ab eo panibus propoſitionis, & accepit gladium Goliath, fugit inde ad Achis regẽ Geth, & inde ad ſpeluncã Odolam, ut patet primo Reg. 22. tunc Saul cõgregauit oẽs contribules & ſequaces, & in deſerto rama, haſtã in manu tenens, locutus eſt omnibus, dicens. Audite me filii gemini, nunquid filius Eſai dabit nobis agros, aut vineas, & faciet vos tribunos, quia cõiuraſtis aduerſum me, &c. Vnde tũc Doech Idumæus dixit ſibi corã oibus qualiter viderat Dauid in Nobe, & qualiter Achimelech dederat ſibi panes propoſitionis, & tradiderat gladiũ Goliæ, vñ tũc Saul præcepit trucidari Achimelech ſacerdotẽ cũ tota domo ſua, & incendi totã ciuitatem, & pronũciauit Dauid proditorẽ, qui coniuraſſet contra eũ, &c.

C Ex quo patet, ꝙ Saul in illa locutione coram toto populo accuſauit Dauid de falſo crimine cõiurationis, & malipolii, & proditionis, de quibus omnibus Dauid erat innocens & ignorans. Ideo Dauid tribulatus de morte ſacerdotum, & de falſo crimine ſibi impoſito per Saul, fecit hunc pſalmum, allegãdo ignorantiam & innocentiam ſuam, & cãtauit ipſum coram dño. Sed reſtat dubium, quare Saul appellatur Cuſi. Ad quod reſpondetur, quòd cus ſiue cuſi interpretatur niger. Ideo Aethiopes dicunt̃ cuſi, q̃ a nigri. Vnde Saul hic dicitur niger, non à nigredine corporis, ſed à nigredine animæ, quia fuit denigratus odio, et liuore inuidię contra Dauid abſque ratione, & datus in obſtinatum & reprobum ſenſum contra Deum, & conſcientiam ſuã, perſequendo Dauid, ut patet per diſcurſum D libri ſecundi Reg. Et ſic intitulat niger nigredine peccati. Nam mos & conſuetudo Iudęorum eſt, ut omnem rem malam, & puerſam, & nociuam appellent nigram. Et ſic dicunt iſtam nigram febrem, iſtum nigrum Chriſtianum, &c. Eſt ergo ſenſus quòd Dauid fecit hunc pſalmum allegando ignorãtiam & innocentiam ſuam, propter verba comminatoria ipſius Saulis, ira & inuidia denigrati cõtra ipſum Dauid. Et ſic ſecundum iſta hiſtoriam & intellectum Iudei moderni gloſſant hunc pſalmum de ipſo Dauid literaliter. Sed in veritate non eſt inſiſtendum præcisè in tali expoſitione literali, quia non explicat intelligẽtiam profetę, nec fuit iſta pręciſa eius intentio, vt ſæpius dictum eſt, nec ſunt tacẽda myſteria quę latent in hoc pſalmo, nec omnino cõuenit litera ſequens, cum præfata expoſitione. Nã Dauid non conſueuit petere vindictam, immo orare pro Saul, nec peteret iudicari ſcd̃m innocentiam ſuam, quia nullus excuſatur à peccato, immo ipſe rogat Deũ ne intret ſecũ in iudiciũ, pſalmo 142. B Et ideo eſt dicendum ꝙ Dauid ꝑ ſupradicta uerba Saulis, & ꝑ falſa crimina ſibi impoſita, præuidit in ſpiritu qualiter ſynagoga & populus Iudęorũ, erat denigrãdus ex inuidia, cõtra Xpm. Et quõ debebat imponere ſibi falſa crimina, dicens. Hic dixit, poſſum deſtruere templum Dei, & in triduo reædificare illud. Et ꝙ commouit totum populum à Galilea uſq; in Hieruſalem. Et ꝙ feciſſet cõiurationem cõtra Cæſarẽ, vt ſe regẽ faceret, &c. Et prçuidit etiam Dauid quomodo per talia falſa crimina, ille populus erat Chriſtũ crucifixurus. Sed propter illud peccatum in fine E erat deſtruendus & diſpergendus. Sed Chriſtus erat reſurrecturus & in cęlum aſcenſurus & regnaturus. Et de hoc myſterio fecit hunc pſalmum, & tradidit ipſum leuitis publicè cantandum in templo. Ex quo patet, ꝙ Dauid fecit iſtum pſalmum pro Chriſto & eccleſia. Nã ſi tantum feciſſet eum de ſeipſo, tunc non præcepiſſet ipſum publicè in templo cãtari, niſi inquantũ cõtinet profetiã de Xpo & eccleſia, vt ſępius dictũ eſt. Eſt ergo ſẽſus huius tituli, ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ pro ignorãtia & innocentia Xpi Meſsiæ futuri, ſuper verba Cuſi. ſ. crimina falſa ipſius populi Iudaici, peccato inuidiæ denigrati & obſtinati, qui Xpm falſo de ſupradictis criminib⁹ accuſauit, ſiue falſo erat accuſaturus

A. Cuſi dico filii gemini.ſ.filii aſini nõ filii dex-
teræ. Nam gemini eſt æquiuocum ad aſinũ,
& ad dexteram. Nam licet ille populus fue-
rit filius dexteræ, inquantum viuebat in fi-
de Chriſti Meſſiæ futuri, tamen poſtq̃ nõ re
ceperunt ipſum in ſuo aduentu, iã nõ dicun
tur filii dexteræ, ſed filii aſini. i.ſine ſenſu &
intellectu legis & profetarũ, imo ceci & filii
ſeruitutis, quia dorſum eorũ ſemp eſt incur-
uatũ, ſicut aſinus ad onera portãda. Et ſic iſte
pſalmus explicat Chriſti innocẽtiam, & pu-
nitionem Iudæorum propter falſa crimina,
quę Chriſto impoſuerũt In quo pſalmo Da
uid introducit Xp̃m loquentẽ & excuſantẽ
ſe apud patrẽ de falſo crimine ſibi impoſito,
in quo quatuor facit. Nã primo petit libera
ri de pſecutione Iudęorũ p reſurrectionem.
Secundo allegat ſuã innocentiã. Tertio pe-
B tit vltionẽ de Iudæis. Quarto ꝓmittit ſe age-
re gratias. Secunda ibi. Dñe ſi feci iſtud. Ter-
tia ibi. Exurge dñe. Quarta ibi. Cõfitebor do
mino. Quãtũ ad primũ ergo Xp̃s vt homo di
cit ad patrem. O dñe per regimen vniuerſa-
le, & Deus meus per creationem ſecundum
humanitatem, & ſpiritualẽ obedientiã. Ego
ſemper in te ſperaui, omni humano auxilio
poſtpoſito, ideo ſaluũ me fac in capite & in
membris, & libera me ex omnibus Iudæis p
ſequentibus me. Libera dico in capite per re
ſurrectionem. Et in membris, eripiendo ec-
cleſiam à tyrannis & infidelibus.

*Nequando rapiat ut leo animã meã, dũ nõ
eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.*

Nequando.i.ne aliquando leo ſ.diabolus
aut infernus rapiat animam vt leo, & ipſam
retineat ſicut cæteros peccatores; dum, pro,
C poſtq̃, vel quia, non eſt alius qui redimat ge
nus humanum, neque qui ſaluum faciat ip-
ſum, niſi tu principaliter qui es Deus & crea
tor. Et ex cõſequenti ego per mortem & paſ
ſionem, in virtute diuinitatis. Nam ſi ego nõ
eſſẽ liber, nõ poſſem aliquos ſaluare, nec ꝓ
aliis pati. Et ideo oportet ꝙ ſim ſolus inter
mortuos liber à peccato, & per conſequens
ab inferno, & quòd ſuſcites me vt poſſim cõ
municare membris meis merita paſſionis,
& beneficium reſurrectionis.

*Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt ini-
quitas in manibus meis.*

*Si reddidi retribuentibus mihi mala, deci-
dam merito ab inimicis meis inanis.*

*Perſequatur inimicus animam meã, & cõ
prehendat, & conculcet in terra vitam meam
& gloriam meam in puluerem deducat.* D

Hic allegat ſuã innocẽtiã & ſe eſſe liberũ
ab omni peccato, nõ ſolũ ab his quę ſibi Iu-
dæi impoſuerunt, ſed ſimpliciter ab oĩ pecca
to, ideo ait, Domine Deus ſi ego feci iſtud
peccatũ & crimen quod mihi imponit̃ à Iu-
dæis.ſ.ꝙ prohibuerim dari cenſum Cæſari,
& ſim blaſfemus &c. & ſi ſit ẽt quæcunque
alia iniquitas, & iniuſtitia, & peccatũ in ma-
nibus & operationibꝰ meis, & ſi reddidi ma
la Iudæis retribuentibus mihi mala pro bo-
nis, quia ego ſanaui filios eorum, & mortuos
ſuſcitaui, & viã ſalutis eis oſtendi, & ipſi pro
talibus bonis retribuunt mihi mala, falſa cri
mina imponendo, ſi talia ergo egi, Decidam
ex tali merito inanis, & victus, & vacuus ab
inimicis. Sed hic vr̃ dubium, ꝙ Chriſtus ve-
lit adiurare ſeipſum & periurare, quia vr̃ ꝙ E
hoc ſit cõtra dignitatem ſuam & reuerẽtiã.
Et ideo eſt notandum ſm Aug. ꝙ paſſio Xp̃i
ideo fuit tantæ efficaciæ & virtutis ad redi-
mendum hominẽ, & delẽdum omnino pec-
catum, quia fuit in homine innocente & li-
bero ab omni pctõ, quia aliter fuiſſet inanis
& vacua illa paſſio, nec Chriſtus potuiſſet
vincere diabolũ, ſi primo ipſe fuiſſet victus,
& ſeruus diaboli p peccatum, & per conſe-
quẽs nõ potuiſſet nos liberare, nec ſeipſum.
Nã vt ait Aug. cõtra Arrium. Si verbũ diui-
nũ eſſet factum & creatũ, nõ potuiſſent oĩa
fieri p ipſum, quod eſt cõtra illud. Oĩa per
ipſum facta ſunt. Ita pari rõne, ſi Chriſtus
verbũ, caro factũ, fuiſſet obnoxius pctõ, tũc
nõ potuiſſet alios liberare. Ideo hic ſe oſten-
dit liberum ab omni pctõ, & ſub typo & fi-
gura adiurationis, & pœnæ rei, oſtendit ꝙ ſi
eſſet peccator, cecidiſſet inanis, & victus, ſi- F
ne fructu paſſionis. Nã dictũ eſt in prologo,
tractatu primo, ꝙ quilibet profeta habet ſuã
linguã, & modum proprium loquẽdi, inter
quos Dauid habet extraneum & exquiſitũ
modũ loquendi. Nã prædicit futura myſte-
ria de Xp̃o & eccleſia, qñq; per verba de prę
terito, propter certitudinem profetię, qñque
per modum orandi, ad oſtendendum ꝙ om
nia facit pater p filiũ, qñque loquitur per
modum adiurationis, vt oſtendat ꝙ ſi Chri-
ſtus fuiſſet peccator & reus, in his quæ ſibi
imponebant̃, tunc ſua paſſio non fuiſſet effi
cax ad delenda oĩa pctã. Eſt ergo ſenſus: Dñe
ſi feci iſtud qđ mihi imponitur, & ſi eſſet ini-
quitas, & aliqđ peccatũ in manibus meis, &
nõ eſſem liber ab omni pctõ, tũc decidiſſem
inanis

A inanis & victus ab inimicis, quia nõ potuiſſem ſuperare diabolum: Et paſſio mea eſſet inanis & infructuoſa, quia tunc inimicus, ſcilicet diabolus, perſecutus fuiſſet animam meam,& conculcaſſet animam meam in terra,calce peccatorum,ſicut vitam aliorũ hominum conculcauit. & tũc tota gloria mea & fama eſſet deducta in puluerẽ & ad nihilum,ſine fructu redemptionis Et ſic iſta verba ſupradicta non ſunt intelligenda ad ſenſum quẽ faciũt, ſed ad ſenſum in quo fiunt, ſicut dictũ eſt in prologo, tractatu tertio, & regula ſexta. Vnde ꝓfeta ꝑ modũ aduratiõnis prædicit puritatẽ & innocentiã Chriſti, per quam meruit deſtruere noſtra peccata.

Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum.

B In hac tertia parte petit vltionem. Vnde eſt notãdum ſecundum Hilarium & Aug. ꝙ Chriſtus filius Dei oĩa quæ facit per ſe, attribuit patri, eo ꝙ non ſolũ inquãtum hõ, ſed inquãtum Deus quicquid habet, habet à patre. Nã inquãtum Deus ab ęterno quicquid habet naſcendo accepit,& inquãtum homo ex tꝑe,in incarnatiõe accepit omnẽ uirtutẽ à patre: ideo quicquid facit attribuit patri,& ſic dicit Doctrina mea nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me patris,&c. Ioan.7. Et ideo Chriſtus, quia loquitur hic inquãtũ homo, & reſurrexit in virtute diuinitatis; Et iõ hãc reſurrectionem & virtutẽ attribuit patri, iõ ait õ dñe pater. Exurge.i.fac me à mortuis reſurgere. Exurge dico, in ira cõtra Iudęos & obſtinatos:nã reſurrectio mea erit gaudiũ & gloria fidelibus. Sed infidelibus erit ira,&

C mors,& punitio. Itẽ exurge quia hucuſque ſediſti,expectãdo populum Iudaicum ꝑ 40. annos poſt paſſionẽ meã,ſed q̃a mãſerũt obſtinati et ad prædicationẽ apoſtolorum noluerunt cõuerti, ideo exurge in ira tua contra eos. Primo tꝑaliter eos deſtruendo, & ꝑ mundum diſpergendo. Et ſecundo æternaliter condẽnando. Et exaltare. i. oſtende potẽtiam & rigorẽ in finibus inimicorum meorum Iudæorũ, eos ab omnibus finibus terræ promiſſionis exterminando, & expellendo, & trucidando per exercitum Romanorum.

Et exurge dñe Deus meus in præcepto quod mãdaſti, & ſynagoga populorũ circundabit te.

In Hebræo habetur promiſſum quod ꝓmiſiſti.ſ.per profetas, per quos prædixiſti punitionem Iudæorum. Et ẽt iſta põt eſſe uox eccleſiæ ad Chriſtum, dicentis, Exurge dñe Ieſu Chriſte in pręcepto quod ꝓmiſiſti, qñ fleuiſti ſuper Hieruſalem, dicens. Circũdabunt te inimici tui uallo, & non relinquent in te lapidẽ ſu p lapidẽ. Lucæ 19.q.d. imple illud dictum,& profetiam quam ibi dixiſti, & mãda & pręcipe Romanis, vt veniãt contra Hieruſalẽ ad vindicandã mortem tuam, quia ſynagoga, id eſt congregatio omnium populorum gentilium circundabit te,& venient tecum ad deſtruẽdam Hieruſalem. Itẽ ſynagoga, id eſt congregatio omnium populorum, ſcilicet Romanorum & aliorum gentilium circundabit te, in verum Meſſiam recipiendo,& ſic Iudæis reprobatis & abdicatis, dabis hæreditatem gratiæ & gloriæ populo gentili ad fidem conuerſo. D

Et propter hanc in altum regredere, dominus iudicat populos.

Propter hãc ſynagogam.i. eccleſiã, ex populo gentili congregatam, regredere ad ꝓtegendum eam. Vel etiã regredere in cęlum vnde deſcendiſti propter hanc eccleſiam populorum ad fidẽ cõuerſorum, vt des eis hæreditatẽ in regno cœlorum, quia tu, ſupple, es dominus qui iudicat populos. i. ad quem pertinet iudicare populos, & dare vnicuiq; ſecundum opera ſua. Dñs iudicat. Hic propriẽ incipit verſus & ſententia in hebręo. Vnde ait Chriſtus ad patrem. O pater quia tu es ille dominus, qui iudicas populos, ideo. E

Iudica me domine ſecũdum iuſtitiam meã, & ſecundum innocentiam meam ſuper me.

Quaſi dicat, tu ſcis iuſtitiam meam, quia nulli iniuriam feci, & tu ſcis innocentiam meã, quia nulli nocui, ergo fac vt opera mea mereantur, & nõ permittas me amplius iniuſte pati, ſed redde mihi præmium iuſtitiæ & innocentiæ meæ. Et fac ut conſumãtur & deſtruat nequitia peccatorum iudęorum, vt cum viderint me iam ſurrexiſſe, & in cęlos aſcẽdiſſe,& iudiciariam poteſtatẽ ſuper omnes accepiſſe, tunc confundatur & conterat nequitia & malitia eorum. Item confundatur nequitia eorum, cum.i. quoniã tu qui es Deus ſcrutãs renes & corda hominum, diriges iuſtum filium tuum in cęlo, & etiam qñ diriges eccleſiam tuam & proſperabis in terra. Item tu qui es Deus iuſtus ſcrutans corda & renes,& ſcis iuſtitiam & innocentiam meam, noſti malitiam eorum, ergo fac vt F

Conſumetur nequitia peccatorum & diriges iuſtum, ſcrutans corda & renes Deus.

Eorum conſumetur nequitia, & diriges iuſtum,

A iuſtum, ideſt exaltabis Chriſtum tuum cum ſua eccleſia, & hoc facies, quia ſemper ſperaui in te qui es.

Iuſtum adiutorium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde.

Ex his verbis patet, ꝙ iſte pſalmus nõ poteſt exponi pręcisè pro Dauid, quia ille nõ poteſt dicere iudica me ſecundum iuſtitiam & innocẽtiam meam, quia hoc ſoli Chriſto conuenit. qui nũquam peccauit, nec potuit peccare. Et nota ꝙ Chriſtus nõ ſolũ petit hic vltionem pro ſe cõtra Iudęos, ſed ẽt ꝓ mẽbris ſuis cõtra tyrãnos perſequẽtes eccleſiã, quę tota ſimul, ratione capitis, & perfectorũ membrorũ, dr̃ columba ſine macula in canticis, & dicitur nõ habere maculã neq; rugã. Et ideo põt eſſe vox eccleſiæ, ad Xp̃m caput ſuum dicentis. Exurge domine in ira tua cõ
B tra Iudæos, & ciuitatem Hieruſalẽ in præcepto quod mandaſti & prædixiſti. Lucæ 19. quando fleuiſti ſuper ciuitatem Hieruſalẽ, & dixiſti. Circundabunt te inimici tui uallo, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem. Veniant ergo Romani & tollãt & auferant eis locum, & gentem, ac ſacerdotium, & deſtruant ciuitatem & templum &c. Etiã deſtrue tyrannos, & proſterne populũ gentilem à ſuperbia ſua, &c.

Deus iudex iuſtus fortis & patiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies?

Hic exhortatur Iudęos & gentiles & omnes peccatores ad pęnitentiam, ſub comminatione, quæ eſt principalis intentio huius pſalmi. Vnde dixit, ò Iudæi peccatores, licet Deus ſit iuſtus in iudicando, & patiẽs in expectando peccatorem ad pęnitentiã, tamen
C nunquid iraſcitur per ſingulos dies. i. nunquid videmus quod quotidie iraſcitur, & cũ ira punit impœnitentes & obſtinatos, ſicut puniuit Faraonem, & Saulem, & Achitofel, & multos alios? quaſi dicat ſic. Et ideo dico vobis Iudæis, quod

Niſi cõuerſi fueritis gladium ſuum uibrauit, arcum ſuum tetendit & parauit illum.

Niſi cõuerſi fueritis ad Meſſiã Chriſtũ, & receperitis eum, cauete, quia iam gladiũ ſuum vibrauit, id eſt exercitum Romanorũ cõtra vos præparauit, & arcũ ſuum & ſententiã iræ tuæ præparauit, & tetendit cõtra vos.

Et in eo parauit uaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.

Et in eo parauit ſagittas ſuas, quæ ſunt vaſa & inſtrumẽta mortis, & ſagittas ſuas effecit ſimiles fulminibus ardentibus, quaſi dicat, Deus eſt paratus ad mittẽdum fulmina iræ & ſententiæ ſuæ contra vos. Cõuertimini ergo quia ſatis vos per 40. annos expectauit, aliter autem mittet cõtra vos ſententiã, quam præparauit. Vnde nota ꝙ ſicut homo quando procedit ad bellum, vel quãdo vult ferire feram, primo in domo extendit arcum ſeu balliſtã, & poſtea ponit ſagittam, & quãdo videt opportunitatem trahit & ferit Ceruum, ita pariter Deus, primo per aliqua tempora expectauit Iudęos, ſed quia vidit ꝙ nõ cõuertebantur, incepit vibrare gladiũ ſuum, conuertendo Hieruſalem, immittendo ſeditiones & bella inteſtina. imo ẽt viſus eſt gladius igneus per annũ ſupra Hieruſalẽ, vt ait Ioſefus. Sed videns Chriſtus ꝙ nondum etiã conuertebantur, permiſit vt rebellaret ciuitas Hieruſalem cõtra Neronẽ, & tunc Nero incepit tẽdere arcum ſuũ & præparare exercitum contra Hieruſalem, & miſit ducẽ Veſpeſianũ. Sed poſtquã Veſpeſianus factus eſt imperator, & Titus ſuꝰ filius mãſit dux exercitus, & incepit obſidere Hieruſalem, tũc incepit ponere ſagittas ſuas in arcum. Sed cõpletis 42. annis poſt paſſionẽ Chriſti, videns Titus obſtinationem Iudæorum, tunc ſagittas ſuas ſimiles fulminibus ardẽtibus effecit, & totaliter euertit & incendit ciuitatem. Effecit etiam ſagittas ſuas ex fulminibus ſine ferris ardentibus. Quam obſidionem & vaſtationem præuidens Dauid ſubdit.

Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem & peperit iniquitatem.

Ecce parturit. i. licet Deus iſtum populũ ad pœnitẽtiã per multa ſigna inuitaſſet, vibrãdo gladium comminationum, & tendendo arcum, et ponendo ſagittas vt dictũ eſt, tñ ipſe populus in ſua malitia occecatus, ſimul & ſemel concepit dolorẽ & odium contra Chriſtũ, ita ſemper parturiuit iniuſtitiã, apoſtolos pſequẽdo, & cõtinuo peperit iniqtatẽ in ſua obſtinatione pſeuerãdo. Et ſic

Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.

Lacum aperuit, quando contra Imperatorem rebellauit, & ſic ipſemet procurauit ſibi cauſam ſui interitus. Et ſic incidit in foueam quam fecit, quia ipſemet ſe vallauit et incluſit in feſto paſchæ, ut ait Ioſefus, & ibi periit totus populus. Et ſic

Conuertetur dolor eius in caput eius, et in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.

Conuer-

D E F

A Cõuerteſ & conuerſus eſt dolor, & deſtructio eius in uerticem ipſius, id eſt in Hieruſalẽ, quæ erat vertex, & caput totius Iſrael, & terræ pmiſsionis. Et ſic iniquitas eius deſcẽdit in verticẽ ipſius. i. in Hieruſalẽ. Sed totũ ẽt hoc põt referri ad excidiũ ſpũale. Vñ poſſet quis quęrere, vnde accidit illi populo tale exterminiũ et excidiũ. Reſpõdet pfeta dicẽs, quia accepit dolorẽ et odiũ cõtra Chriſtũ dolore inuidiæ. Et iõ frequẽter parturiit iniuſtitiã, ipſum Chriſtũ accuſando et perſequẽdo, et falſa crimina imponẽdo, et peperit iniquitatẽ, ipsũ crucifigẽdo ſine cauſa et aliquo demerito. Et ſic iſte populus lacum aperuit contra Xpm, tractando et cõſpirando in eius mortẽ. Sed incidit in foueam quam fecit. Nam ipſi crucifixerunt eum, timẽtes ne

B venirent Romani et tollerent locum ſuũ et gentem, et ne perderent redditus oblationũ et ſacerdotium. Et ſic putantes euadere occidendo ipſum, inciderunt in foueã quã timebãt. Nã Chriſtus reſurrexit et regnauit poſt mortem, et abſtulit eis ſacerdotium et regnũ temporale et ſpirituale. Et ſic inciderunt in ruinã quam vitare putabant. Et ſic iniquitas conuerſa eſt in caput, et in uerticem ipſius. Nã non ſolum perdiderũt regnũ et ſacerdotium, ſed ẽt intelligentiã ſcripturarũ et manẽt ceci et obſtinati, et priuati vita et regno eterno. Et hæc eſt iniquitas quæ deſcẽdit in verticẽ, et intellectũ eorum, quia nõ poſſũt veritatẽ percipere. Et ſic totus iſte pſalmus põt exponi etiã profeticẽ de tyrannis perſecutoribus eccleſiæ Chriſti, tẽpore martyrũ. Et ẽt põt exponi moraliter de quolibet pctõ re in pctõ obſtinato, cui Chriſtus et profeta

C cõminatur, niſi egerit pœnitentiam, contra quos pctõres Chriſtus quotidie vibrat gladium, flagella immittẽdo. Item tẽdit arcum bella tpalia permittendo, et peſtilentiã et famen ſuper populos et regna deducẽdo. Sed in finẽ ſi noluit agere pœnitẽtiã, ardẽtibus fulminibus eos in inferno pręcepit cruciari.

Confitebor domino ſecundum iuſtitiã eius, & pſallam nomini domini altiſsimi.

In hac tertia parte Chriſtus promittit ſe agere gratias patri pro reſurrectione, et aliis beneficiis receptis, Ideo ait: Poſtquam recepero ſupradicta beneficia, ego confitebor domino patri, ſecundum iuſtitiam eius. Primo quia puniuit inimicos meos. Secundo quia retribuit mihi pręmiũ reſurrectionis, et uniuerſalis iuriſdictionis. Et ideo pſallam nomẽ domini altiſsimi, celebrãdo feſtiuitates. ſ. natiuitatis et paſsionis et reſurrectionis et aſcẽ- D ſionis, in quibus agã gratias pro ſupradictis beneficiis receptis. Et nota etiã ꝙ iſte pſalmus põt exponi pro quolibet defuncto, exiſtente in purgatorio, inquantũ põt liberari ab illis pœnis per ſuffragia eccleſiæ, et ideo eccleſia cantat iſtũ pſalmũ in agenda defunctorũ, in perſona cuiuſlibet defuncti, et omnium aliorum exiſtentiũ in purgatorio, eo ꝙ adhuc pertinẽt ad iſtam eccleſiam, inquantum diſceſſerunt cũ pœnitẽtia et caritate, et adhuc non peruenerunt ad terminũ patriæ.

PSALMVS VIII

D*Omine dominus noſter, quàm admirabile nomẽ tuum in uniuerſa terra.*

Huic pſalmo ſecundum 70 præponitur tatis titulus. In finem pro torcularibus, pſal. Dauid. Secundum verò Hiero- E nymum, victori pro torcularibus, pſalmus Dauid, pro cuius tituli declaratione dicit Rabi Eliezer cũ ſuis ſequacibus quod Dauid fecit hunc pſalmũ agens gratias de rerũ creatione, i. qua Deus ſubiecit primo huiuſmodi omnia creata, ſed quia talis creatio facta fuit in ſeptimo menſe. ſ. tpe torculariũ, ideo dr in titulo, pro torcularibus. Sed iſta opinio deficit tripliciter. Primo quia creatio facta eſt in principio tẽporis, et in primo mẽſe anni, ſed Martius ſiue Aprilis fuit principium in menſibus anni, vt patet Exo. 12. et Leui. 23. et Numeri 27. ergo creatio non eſt facta in menſe ſeptimo, ſed in primo. Itẽ ſecundo deficit iſta opinio, quia litera et ſententia huius pſalmi aliquod aliud myſteriũ explicat pręter creationem. Tertio deficit quia aufert dignitatem profetiæ huic pſalmo, qđ F eſt contra intentum profetæ. Et ideo eſt alia opinio quorundam aliorum hebræorũ Talmudiſtarũ, dicentiũ ꝙ Dauid in hoc pſalmo predicit victoriam Regis Meſſiæ, quã debet habere de toto Romano imperio, qđ intelligunt per ly, torcularibus. Et ſti fundanť ſuper illud Eſa. 62. Quis eſt iſte qui uenit de Edom tinctis veſtib' de Boſra? quare rubrũ eſt veſtimẽtũ tuũ? vnde dicũt ꝙ iſte q venit de Edom eſt Rex Meſſias q ſolus, calcabit torcular. q debet ſubiicere totũ Romanũ imperium, quod intelligunt per Edom. Nã Iudęi moderni oẽs Romanos et latinos appellãt Edom, qđ interpretať rubeus, unde dicunt, ꝙ Meſſias ab eis expectatus erit dñs temporalis, et ſubiiciet oẽs nationes et ſpecialiter

A cialiter Romanorũ imperiũ, cũ magna effu-
ſione ſanguinis Chriſtianorũ, quia ſicut cal
cãs vindemiã in torculari intingit pedes, &
manus, & veſtes ex guttis vindemię calcatę,
ita pariter Meſſia intinget pedes & manus &
veſtes ex ſanguine Romanorum, & omniũ
Chriſtianorũ, vſquequo obtineat victoriã,
& totum orbẽ ſubiiciat. Et ideo Eſaias vidẽs
in ſpiritu Meſſiã venientem de Romano im
perio cũ victoria in Hieruſalẽ, tinctis veſti-
bus, & aſperſum ſanguine Romanorum, &
Chriſtianorũ, dicit. Quis eſt iſte q venit de
Edom. i. de Romano imperio cũ triunfo & vi
ctoria veſtibus tinctis de Boſra. i. de ſangui-
ne rubro Romanorũ? Et tunc ipſe Meſſias re
ſpõdet dicens. Torcular calcaui ſolus, quaſi
dicat, iõ venio rubeus tinctis veſtibus ſangui
B ne rubro, q a ego ſolus calcaui imperiũ Ro-
manorũ, ſicut calcans in torculari, &c. Et ſic
dicũt iſti ꝙ hoc idẽ præuidit Dauid in ſpũ.
Ideo fecit hũc pſalmũ, in quo præcidit futu
rã victoriã, & vniuerſale dñium Meſſiæ fu-
turi, & ideo intitulauit ipſum pro torculari-
bus. Sed licet iſta poſitio ſit valde extorta, &
extranea totaliter à titulo huius pſalmi, tñ
quantũ ad autoritatẽ quam adducit, aliqua
liter, & partim dicit verum, & partim dicit
falſum & blasfemat. Nã dicit verum ꝑ hoc
quod dicit, ꝙ per illum qui venit de Edom
intelligiť Rex Meſſias in lege promiſſus, ſed
blasfemat inquantum quod eſt præteritum
expectat futurum. Nam Chriſtus filius Dei
verbum incarnatum, venit in mundum, &
ipſe ſolus calcauit vindemiã in torculari cru
cis, & aſperſit veſtẽ humanitatis in ſuo ſan-
C guine. Nam primo calcauit vindemiã ſacræ
ſcripturæ, ex qua expreſſit & extorſit verita
tẽ legis & profetarum, & vinum euãgelicũ,
& repoſuit ipſum in cellario eccleſiæ ad ſalu
tẽ & vitã fidelium. Secundo calcauit carnem
ſuã per mortẽ & paſſionem, ex qua expreſſit
vinum eccleſiaſticorum ſacramentorum, in
pręmium noſtrę redẽptionis, ſed quia in cru
ce fuit victor & nõ fuit victus, quia diabolũ
vicit & calcauit ſimul cum populo Iudaico,
ideo nõ dicit fuit calcatus, ſed torcular calca
ui ſolus. Item tertio calcauit infernum & li-
gauit diabolum. Quarto calcauit & ſubiecit
totum mundum, & imperium Romanorũ,
& oẽs reges mundi. Item dicunt verum, in-
quantum dicunt ꝙ Meſſias aſperſus ſangui-
ne erat totum orbem ſubiecturus, ſed dicũt
falſum inquantum dicunt, ꝙ ſanguine alie-
no erat aſpergẽdus, immo ſanguine proprio D
erat mundum redẽpturus. Et ſic patet eorũ
ineptia, & cecitas, & ignorãtia, quia iſta pro-
poſitio nihil facit ad propoſitũ huius tituli.
Et iõ reiectis eorũ fictionibus, & eorũ mẽda
ciis, ꝓ vera intelligẽtia huius pſalmi, & eius
tituli, eſt primo notãdũ, ꝙ totũ tẽpus gratię,
& ſeptimę ętatis, in qua ſumus, fuit figuratũ
in lege ꝑ ſeptimum menſem, q dicebať mẽ
ſis & tẽpus torculariũ; eo ꝙ tũc colligebanť
& torquebantur vindemiæ in torcularibus,
ĩ quo ſeptimo mẽſe celebrari pręcepit Deus
tria feſta. ſ. feſtum tubarum, in memoriã ſa-
crificii ipſius Abrahæ, & feſtum ꝓpitiationis
in decima die, & feſtum tabernaculorum in
15. die in memoriã peregrinationis ꝑ deſer-
tũ, qñ filii Iſrael habitabant in tabernaculis.
Et voluit Deus ꝙ illa tria feſta celebrarẽtur E
in ſeptimo mẽſe, tempore torcularium. Pri-
mo quia myſteria illorum triũ feſtorũ erãt
implẽda in hac ſeptima ætate in qua ſumus.
Nã i hac ſeptima ętate fuit immolatus Xp̃s,
figuratus per ſacrificium Abrahæ, vbi & per
quod fuit facta generalis ꝓpitiatio & redem
ptio, & finita fuit tota peregrinatio, in quo
tempore fuit expreſſa & extorta tota vinde-
miæ ſacræ ſcripturæ, & extortum vinũ euan
gelicum, & repoſitum in cellario eccleſię. Et
ſic totum tempus gratiæ & tota iſta ſeptima
ætas dicitur ſeptimus menſis mundi, & tẽ-
pus torcularium ſpiritualium, quia cõtinue
extorquemus vinũ ſacramentorum ex cel-
lario eccleſiæ & ſacrę ſcripturę, prout latius
patebit pſal 80. & in quæſtione finali totius
operis. Secundo eſt notãdũ ꝙ totũ deſideriũ
patriarcarum, & profetarum, & fidelium ve. F
teſt. fuit ſcire virtutes & perfectiones, & vide
re effectus nominis Dei Adonai, quod illis
quatuor literis ſcribebatur in lege & profe-
tis, quod quidem nomen, Deus nulli voluit
reuelare in vete. teſt. vnde dixit Deus Moy-
ſi Exo. 6. Nomen meum Adonai non indica
ui eis. ſed Deus promiſit omnibus ꝓfetis re-
uelare nomen ſuum in mundo vniuerſo ꝑ
Meſſiam filium ſuum: Ideo omnes patriar-
chæ & profetæ deſiderabant tanto tempore
videre aduentum Chriſti, vt reuelaret mun
do & declararet illud nomen ſuũ omnibus
ignotum. Ideo Eſaias 62. clamabat dicens.
Vtinam dirumperes cœlos & deſcenderes,
vt notum fieret nomẽ tuum, &c. Pręuidens
ergo Dauid in ſpiritu qualiter in iſta ſepti-
ma ętate erat Chriſtus venturus, & implere
debe-

A debebat omnia quæ erant figurata per ſeptimum menſem, per myſteriū torcularium, & illorum trium feſtorū, & quō nomē dñi debebat dilatari & magnificari per vniuerſam terrā, & Chriſtus regnare per totum orbem. Ideo fecit hunc pſalmum de vniuerſali dñio Chri, & de dilatatione nominis eius per totū orbē. Et præcepit ipſum cantari tpe torcularium in menſe ſeptimo, eo ꝙ ille erat figura huius tpis grẽ, in quo oia illa ſunt impleta. Eſt ergo ſenſus tituli præpoſiti, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum dirigens nos in Chriſtum, q eſt finis legis, & præcepit ipſum cantari cum toto conatu vocum, vſque ad vltimum punctum, eo ꝙ cum magno affectu vocabat Chriſtum, vt veniret ad regnandum & manifeſtādum nomē ſuum in vniuerſa terra. Et voluit vt cātaretur in templo pro torcularibus. i. in
B tpe torcularium, pp figuram iam dictā. In quo quidem pſalmo duo principaliter facit Dauid, nam primo admiratur magnificentiā & virtutes illius nominis Dei, quæ erant manifeſtandæ in viuerſa terra, per aduentū Chri ſti. Secūdo explicat cās ſuæ admirationis, ibi. Qm̄ eleuata eſt magnificentia. Quantum ergo ad primum eſt notandum, ꝙ nomen proprium dñi magis frequentatum in ſacta ſcriptura, qđ hebræi pronūciant Adonai, vt dictum eſt in prologo, dr̄ admirabile & ineffabile, pp myſteria mirabilia quæ in eo ſignificabat. Et ideo ſcribebatur quatuor literis hæbraicis in hebræo. ſ. iot. he. vau. he. Et hoc pp quatuor myſteria pſonalia, & alia quatuor eſſentialia, quæ cōtinet & notificat illud nomen in Deo, ſignificata per illas quatuor literas. Nā iſta litera iot interpretatur princi-
C pium Iō ſignificat patrē in diuinis, q eſt principiū oīum perſonarū non de principio, he vero interpretatur eſſe, ideo ſignificat verbū ſiue filium p quē facta ſunt oia, & à quo habent eſſe, vau aūt interpretat ipſe ſiue virtus, ideo ſignificat ſpiritumſanctum, qui ſpirat omnē virtutē & motū in oibus rebus. vltima vero litera. ſ. he, ſignat humanitatē filii iunctam verbo. Et ideo bis ponitur he, i hoc nomine, ad notādū ꝙ iſta litera he. bis ſumpta denotat duas naturas in vna perſona. Et licet ſint duæ naturæ in Chriſto, tamē nō manet niſi vna perſona. Et notanter, ſm̄ he, ponitur in vltimo loco, ad denotandū ꝙ licēt tres pſonæ diuinæ ſunt ab ęterno, tñ incarnatio facta eſt vltimate ex tempore, & illa humanitas ita eſt iuncta perſonaliter filio, ꝙ nō ceteris perſonis. Ex quo patet quòd per illas
D quatuor literas ſignificabatur myſteriū trinitatis, & incarnationis ſimul. Significabant. n. tres pſonas diuinas, & humanitatē aſſumptā i verbo Et ſic ſignificabāt ſupradicta quatuor myſteria perſonalia in diuinis. Itē ille eedem quatuor literæ ſignificabāt alia quatuor ineffabilia myſteria eſſentialia. ſ. ſummā omnipotētiā, ſummā ſapiētiā, ſummā mīam & ſummam iuſtitiā. Et iō iſtud nomē dicebatur ineffabile & mirabile apud pr̄es ue. teſt. q a nunq̄ ſupradicta myſteria fuerūt ſcripita, nec reuelata pr̄ibus ue. teſt. niſi ſub qbuſdā figuris Iō dixit Deus Moyſi. Exo. 6. ꝙ nomē Addonai nōdum reuelaui eis. &c. vñ tria sūt prænuntiata in ve. te. de hoc nōie Dei quatuor literatum. Primo ꝙ Meſſias in lege ꝓmiſſus debebat habere hoc nomē, & debe-
E bat uocari illo nomine patrib⁹ incognito: ut patet Hie. 23. Ecce dies ueniēt & ſuſcitabo Dauid germē iuſtum & ſapiens, & Rex erit & facit iudicium & iuſtitiā in terra. Et hoc eſt nomē ꝙ uocabunt eū, dñs iuſtus noſter &c. Vbi ly dñs, ſcribitur quatuor literis, qđ ſoli Deo cōuenit. Et omnes hebrei dicunt ꝙ iſte eſt Rex Meſſias, ergo nomē Meſſiæ eſt illud nomē Dei tetragrāmaton. ſ. quatuor literarum: Secundo aſſerit ſacra ſcriptura: ꝙ nō ſolum Meſſias debebat uocari hoc nomine Dei quatuor literarū, ſed etiam realiter eſſe illud nomen Dei, quia Meſſias nihil aliud debebat eſſe niſi nomē Dei Eſa. 30. Nomē Meſſias. Scđo ꝙ ſolus Rex Meſſias debebat notificare & manifeſtarē et declarare illud nomen Dei. Et ꝙ nomen toti mundo debebat eſſe notum: & ꝙ omnes gentes debebant ipſum venerari & inuocare. Eſa. 64. Vtinam di
F rumperes cœlos & deſcenderes, & notum fieret nomen tuum Item pſal. 95. Cātate domino & benedicite nomini eius, annuntiate inter gentes gloriam eius. Et ſic aſſerunt omnes Iudæi & moderni, ꝙ ſolus Rex Meſſias debet hoc nomen dñi quatuor literarū mūdo declarare: & ꝙ ſoli illi qui erunt in ſeculo Meſſiæ ſcient proprietates & uirtutes huius nominis, Et ideo excommunicant & anathematizant omnes præſumētes declarare proprietates, & ſecreta huius nominis, cum hoc pertineat ad ſolum Meſſiam. Et ideo ponitur prima concluſio, Chriſtus ſaluator noſter habuit illud nomen quatuor literarum tanquam nomen proprium. Quod taliter probatur. Nam iſtæ literę iot.

A iot. he. vau he. præpoſitæ in illo noie, ſi recte
cõbinenť cũ ſuis pũctis appoſitis, reddũt et ſo
nãt hoc nomẽ ioheſſua: quod græce declinať
ieſos, et latine Ieſus, quod interpretatur ſal-
uator, ſiue ſalutare, ſiue ſaluatio Et ideo ubi-
cunque reperitur ioſſua, ſiue ioheſſua, oẽs in
terpretes traduxerũt, ſaluator, ſiue ſalutare,
ſiue Ieſus, quod idẽ eſt, ut patet in trãſlatio-
ne Hie. ex quo patet, ꝙ Ieſus eſt realiter no
mẽ quatuor literarũ ſm propriũ ſonũ. Scđa
cõcluſio, ꝙ Ieſus nõ nominaliter tm̃, ſed rea
liter eſt ipſũ nomẽ Dei, ſicut profetæ predixe
xerũt, probatur. Primo ꝙ in Ieſu Xpo reali-
ter ſunt illa ſupradicta quatuor myſteria p̃-
ſonalia. Nã in eo eſt verbũ cũ humanitate p̃-
ſonaliter iũcta, et in eo eſt perſona patris, li-
cet nõ incarnata, cũ ſit eiuſdẽ ſubſtãtiæ, et p
B eundẽ modũ eſt perſona ſpũſſancti, quia pa-
ter eſt in uerbo et ſpũſancto, et econuerſo. Et
Chriſtus cõtinet illa quatuor perſonalia my
ſteria Et per eandẽ ratiõe alia quatuor my-
ſteria eſſentialia, immo ipſe Xp̃s eſt realiter
omnipotẽtia, et ſapiẽtia, et uita, et iuſtitia, er
go ſequitur ꝙ Ieſus realiter eſt nomẽ Dei te
tragrãmaton. Secũdo hoc idẽ probatur ratio
ne. Nam ſm Ariſt. 7. Meta. inter diffinitionẽ
quã græci uocãt verbũ, et nomẽ intereſt. Nã
diffinitio ſiue uerbũ explicat totã ſubſtãtiam
et eſſentiã rei diffinitæ, et ideo datur per eſſẽ
tialia. Sed nomẽ, notificat rẽ per ſuos effectꝰ.
Et iõ ueſtimẽtum dr̃ à ueſtiendo, et lucerna
à lucendo etc. Ideo dicit Aug. ꝙ uerbũ diuinũ
qui eſt filius, explicat totã ſubſtantiã et eſſen
tiã diuinã ab æterno. Sed vt Deus pater poſ-
ſet nobis loq; et notificare ſua ſecreta, induit
C uerbũ ſuũ carne. Et ſic uerbũ Dei æternũ, fac
tũ eſt nomen, per quod nomen, et per quem
Chriſtum, Deus pater locutus eſt nobis die-
bus iſtis, et notificauit ſua ſecreta. Et ſic eſt di
cendũ, ꝙ Ieſus Chriſtus ut incarnatus, eſt ue
rũ nomẽ Dei realiter. Tertia cõcluſio, ꝙ ſolus
Ieſus notificauit toti mundo ſupradicta qua
tuor myſteria tã p̃ſonalia quam eſſentialia.
Probatur primum. Nã ſolus ipſe notificauit
nobis myſterium trinitatis, cum dicit. Cum
uenerit paracletus quem mittet pater in no-
mine meo. etc. Item notificauit nobis huma-
nitatem verbo iunctam, cum dixit Pater ma
ior me eſt, & notificauit vnitatem eſſentialẽ
cũ dixit, pater & ego vnum ſumus. Secundo
notificauit toti mũdo illa quatuor myſteria
eſſentialia, primo diuinam omnipotentiam
in ſua natiuitate & vita ſua, per miraculorũ
operationem, mortuos ſuſcitando. & c Itẽ no D
tificauit ſuam ſapientiam in legis datione &
eccleſiæ conſtitutione, & fundatione, & ſpi-
ritusſancti miſſione. Itẽ notificauit ſuã uitam
in ſua paſſione, per quã facta fuit copioſa re-
dẽptio, totũ propriũ ſanguinẽ largiendo Itẽ
quarto notificauit ſuam iuſtitiã et iudiciariã
poteſtatẽ in die aſcenſionis, qñ ſedit a dextris
Dei, quã quidẽ iuſtitiã magis notificabit in fi
nali iudicio, qñ ueniet cũ poteſtate magna et
maieſtate &c. Ex quibus patet ꝙ ſolus Ieſus
ſaluator noſter fuit ille, qui notificauit om-
nia myſteria & ſecreta, & virtutes huius no-
minis Dei quatuor literarum, quod quidem
nomen magno opere & affectu deſiderarunt
ſcire & intelligere omnes patriarchæ & pro-
fetæ ve. te. Immo dicunt omnes doctores he
bræorum, ꝙ totũ deſideriũ patriarcarũ & p E
fetarũ fuit ſcire & intelligere virtutes & p̃-
prietates illius nominis, quod ſolus Meſſias
debet mundo notificare. Ex quibus etiam pa
tet ꝙ ſolus Ieſus Chriſtus eſt verus Meſſias ĩ
lege promiſſus, eo ꝙ ſupradicta mirabilia mũ
do notificauit. Item ſequitur ꝙ hoc nomẽ Ie
ſus eſt illud nomen Dei, quod per illas qua-
tuor literas importatur & ſignificať. Primo
quia in hoc nomine Ieſu, illæ quatuor literę cõ
tinẽtur, & pſim vocaliter ſonant, vt dictum
eſt. Secũdo quia in virtute huius nominis Ieſus
facta ſũt ſupradicta quatuor mirabilia i uni
uerſa terra, vt patebit per ſingula. Hoc autẽ
prævidẽs Dauid i ſpũ, dicit. O dñe Ieſu Xp̃e
q es dñs noſter, q.i. quantũ, eſt, & erit admi
rabile nomẽ tuũ i vniuerſa terra. q.d. ꝙ hoc
nomẽ Dei, quatuor literis ſcriptũ, qđ nos
Adonai proferimꝰ, cuiꝰ uocẽ, & myſteria, et F
p̃prietates ignoramus, ſed ſcire deſideramꝰ
qđ quidẽ nomẽ Adonai in ſola iudęa & ter
ra promiſſionis nũc inuocať et nominatur.
Illud inquam nomẽ in tuo aduentu erit ad
mirabile in vniuerſa terra, eo quia tũc mani
feſtabitur eius propria uox & ſonus, quę eſt
Ieſus: in cuius virtute et ſono fiet & manife
ſtabũtur oĩa ſupradicta quatuor myſteria,
tã p̃ſonalia, q̃ eſſentialia, in vniuerſa terra,
quia a ſolis ortu vſq; ad occaſum inuocabiť,
& venerabitur nomẽ tuum quod eſt Ieſus.

Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſu per cælos.

Quia dictũ ex ſuperius ꝙ hoc nomẽ Dei
Ieſus, debebat eẽ admirabile in vniuerſa ter
ra, eo ꝙ in eius aduentu et virtute debebãt
mundo manifeſtari illa quatuor Dei my-
ſteria. ſ.

A ſteria. Summa Dei omnipotentia, & ſapientia, & miſericordia, & iuſtitia. Ideo in hac ſecunda parte hoc oſtendit per ſingula. Nam primo probat ꝙ Ieſus notificauit toti mundo, Dei omnipotentiam, & hoc in miraculorum operatione. Secundo oſtendit Dei ſapiẽtiam, in legis datione & eccleſię conſtructione. Tertio qualiter oſtendit ſummã Dei miſericordiam in morte & paſſione. Quarto ſirmam Dei iuſtitiã ſiue iuriſdictionem, & hoc in ſua reſurrectione & aſcẽſione. Secũda ibi. Qm̃ videbo cęlos. Tertia ibi. Quid eſt homo. Quarta ibi Gloria & honore. Quantum ad primum eſt aduertendum, ꝙ in duobus fuit mundo notificata omnipotentia & magnificẽtia huius nominis Ieſus, primo miraculorum operationẽ, quia omnia elemẽta & omnes cœli obedierunt Chriſto in nomine ſuo.

B Secundo quia duodecim homines ruſtici & plebei, conuicerunt primo populum Iudaicum inimicum Chriſti, & conuicerunt ẽt populum gentilem, & vltimo deſtruxerũt diabolum vltorem & executorem diuinæ iuſtitiæ. Et totum hoc fecerunt apoſtoli & diſcipuli per ſuã prędicationẽ, & in virtute huius nois Ieſus, in quibus myſteriis fuit notificata omnipotentia & magnificẽtia Dei & eius nois Ieſus. Dicit ergo Dauid, o dñe Deus noſter, bene admirabile eſt nomen tuũ Ieſus in uniuerſa terra, qñ in hoc noie, omnipotẽtia & magnificẽtia tua, eleuata eſt ſuper omnia elemẽta, in miraculorũ operatione, qa mare & uenti obedierunt nomini tuo. qñ Ieſus præcepit & imperauit uẽtis & mari, & liberauit Petrũ & filios Zebedei &c. Itẽ qñ ſuſcitauit Lazarum & cęteros de morte ad uitã. Itẽ

C quãdo ſanauit cecum natũ & cæteros ægrotos. Item qñ imperauit dęmonibus & eiecit eos de corporibus obſeſsis. Itẽ imperauit toti elemẽto terræ, qñ tremuit in ſua morte & reſurrectione. Item imperauit inferno, quãdo in ipſum deſcendit, & ſatanam alligauit, & purgatorium, & limbũ expoliauit, & portas eius æreas confregit &c. Itẽ magnificẽtia & omnipotentia ipſius Ieſu non ſolũ eſt eleuata ſuper elementa & ſuper infernũ, ſed ẽt ſuper cœlos. Nam in ſua natiuitate non ſolũ omnia terreſtria, ſed etiam cœleſtia dederit ſignum ſuæ magnificentiæ. Nam illico facta eſt multitudo cęleſtis exercitus clamãtium & dicentiũ, gloria in excelſis Deo, &c. & angelus annunciauit gaudiũ magnum paſtoribus &c. Lucæ 2. Item noua ſtella apparuit in cœlo quæ magos ad Chriſtũ adorandũ perduxit. Item in Chriſti paſſione ſol fuit obſcuratus & luna. Item in die aſcenſionis cœlos penetrauit. Et ſic cęli & angelorum agmina obedierunt ei. Ex quo patet ꝙ eleuata fuit Chriſti magnificentia nõ ſolum ſuper inferum, & omnia elementa, ſed etiã ſuper cęlos & angelos. Et ſic fuit magnificatum hoc nomen Ieſus ſuper omnes cęlos.

D

Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, ut deſtruas inimicum & ultorem.

Ad cuius maiorem euidentiam, eſt aduertendum quòd hoc nomen Dei, Ieſus, Primo fuit mirabile & magnificatũ per ipſummet Ieſum, in miraculorũ operatione, & hoc in ſola terra promiſſionis. Secundo fuit magnificatum in cœlo, primo in Chriſti natiuitate, per cantum Angelorum. Secundo in cęlo p ſtellę ductũ & apparitionẽ. Tertio in ſũmo cęlo per aſcẽſionẽ, qñ Angeli ipſum in dñm recipientes clamabant dicentes. Quis eſt iſte, qui uenit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? hic formoſus in ſtola ſua &c. Eſa. 62. Et ſic nomen Ieſu fuit magnificatũ ſuper cęlos p angelos ut dictũ eſt. Tertio uero hoc nomen Ieſu, fuit magnificatũ ex ore infantiũ & lactentiũ. ſ. per Apoſtolos & ſimplices, in vniuerſa terra, qñ in nomine Ieſu conuicerunt inimicum populum Iudaicum & gentilẽ, & corruerunt noia idolorum. Et ſic deſtruxerunt, nõ ſolum inimicũ, ſed ẽt diabolũ ultorem & executorẽ diuinæ vindictæ. Ad cuius intelligentiã eſt notãdum ſcd̃m Aug. 22. de ciuitate Dei, ꝙ tria non ſolum mirabilia, ſed etiam impoſſibilia reputabantur apud filoſofos ante Chriſti aduentum. Primum erat ꝙ Deus poſſet fieri homo. Scd̃m ꝙ hoc poſſet mundus credere, maximè filoſofi. Tertio ꝙ hoc myſterium poſſent credere filoſofi ex doctrina & perſuaſione piſcatorũ & plebeiorum. Ex hoc ergo arguit Aug. myſteriũ incarnationis eſſe verum. Nam nos videmus ꝙ non ſolum mundus, ſed maiores filoſofi, puta Dionyſius Areopagita, & cęteri hoc crediderunt, & hodie pro maiori parte oẽs credunt, & oẽs iſti crediderunt ad prędicationẽ & perſuaſionem apoſtolorũ, qui fuerunt ruſtici piſcatores, ergo ſequitur quòd poſtq̃ iſta duo quæ reputabãtur magis impoſsibilia ſunt vera, vt patet intuẽti. Sequitur ergo quòd primum eſt verũ, ſcilicet quòd Deus factus eſt homo. Hoc ergo præuidẽs Dauid

E

F

A in ſpiritu dicit, O dñe, multũ admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra: qm̃ ex ore iu fantiũ et lactentiũ, qui fuerunt apoſtoli, pſe ciſti laudẽ. i. confirmaſti & autorizaſti nomẽ tuũ & laudẽ in uniuerſa terra, qñ miſiſti eos ad prædicãdum euangeliũ omni creaturę. Et appellat apoſtolos infantes, inquãtũ fuerunt primitiæ, & infantia, et exordiũ eccleſiæ. Et ẽt vocat eos infantes, q̃a ipſe docuit eos loq. Nã in principio neſciebãt niſi linguã munda nã & groſſam, & ideo qñ loquebatur eis cœ leſtia, nõ poterãt itelligere, nec capere, ut pa tet Io. 6. qñ dixerunt, durus hic ſermo, et q̃s põt eum audire? Ideo reſpondit Ieſus, uerba q̃ ego loquor ſpũs & vita ſunt: &c. Et ita di cit, Vos adhuc ſine itellectu eſtis. Sed veniet ſpũs veritatis et docebit uos oẽm ueritatem. Itẽ, non enim vos eſtis q̃ loquimini, ſed ſpiri B tus patris ueſtri, &c. Ex quo patet, ꝙ Chriſt' docuit eos loqui in die penteco. qñ miſit eis ſpiritumſanctũ et dedit dona gratiarũ, & iõ vocat eos infantes. Item vocat eos lactentes q̃a Xp̃s lactauit eos lecte ſuæ ſapientiæ, et p̃ dicationis, cum ante eſſent idiotæ et ignari· Ideo ait Petrus, loquens de hoc lacte Chriſti primæ Petri. 2. Quaſi modo geniti infantes lac cõcupiſcite. Et ſic frequenter apoſtoli et diſcipuli Xp̃i appellãtur pueri, vt patet Eſa. 8. Ego & pueri mei etc. Item Xp̃s vocat eos pueros. Io. ult. dicens. Pueri habetis pulmen tum. etc. Ex quo patet ꝙ grande miraculum fuit in uniuerſa terra, ꝙ apoſtoli infantes, et lactentes, et ſimplices in puritate et ſanctitate magnificarẽt et dilatarent nomen Chriſti p̃ totũ orbem, et ſubiicerent Chriſto principes et Reges et Imperatores et filoſofos. Vnde C dicit Aug. ꝙ non per filoſofum piſcatorẽ, ſed per piſcatorẽ lucratus eſt filoſofum et Impe ratorem. Et ſic tanto fuit maius mirabile no men Chriſti, quanto per ſimpliciores homi nes magnificatum eſt. Item hoc idẽ imple tum fuit ad literã in die rami palmarũ, qñ nõ ſolum apoſtoli, ſed ẽt pueri Hebræorum cla mabãt o ſanna filio. Dauid, benedictus q ue nit in nomine dñi. Vnde cum fariſæi dicerẽt Chriſto, increpa diſcipulos, &c. Reſpondit Chriſtus allegans hanc ſcripturã dicens. Nũ quid legiſtis, q̃a ex ore infantium, et lacten tiũ perfeciſti laudem? Vnde hic Xp̃s non ſo lum pueros Hebræorũ uocat et appellat in fantes et lactẽtes, ſed ẽt apoſtolos et cæteros diſcipulos. Nã ſicut infans et lactẽs neſcit de ſe loqui, niſi ſicut mater docẽs facit ipſum lo qui, ita illi Apoſtoli & pueri non a ſe loque- D bantur; ſed per Spiritumſanctum qui in eis loquebatur, & immitebat in eis lac diuinæ ſapientiæ, & impellebat eos ad loquendũ & dicendum, Benedictus qui venit &c. Vnde illemet Spiritusſanctus qui poſuit lac profe ticum in ore Dauid, vt in hoc pſalmo dice- ret ex ore infantiũ & lactẽtiũ &c. & pſalmo. 117 O Domine ſaluum me fac, ò Domine bene proſperare, benedictus: &c. ille Spiritus ſanctus mouit linguas illorũ puerorum & Apoſt. in die in ramis palmarum, vt canta- rent Benedictus qui venit &c. & implerent hanc profetiam. Hoc ergo præuidens Dauid in Spiritu dicit hic. Ex ore infantium & lactẽ tium perfeciſti laudem. Et ibi. ò Domine ſa- luum me fac, Benedictus qui venit: &c. Sed ſubdit hic propter inimicos tuos. Nã Dauid p̃uidit in Spiritu, ꝙ laus Apoſtolorũ, & Pue- E rorum fuit ad maiorem cõfuſionem, & dam nationẽ, & inexcuſationem Scribarum & Fa riſæorum. Nã Apoſtoli ignari legis & profe- tarum, & illi pueri i nari literarũ cognoue- runt & cõfitebãtur Xp̃m eſſe verum Meſſiã in lege promiſſum, & recipiebãt ipſum can- tãdo profetiã de Meſſia in ſcriptura. ſ. Oſan- na. i. ſaluos nos fac, & Benedictus q ve. &c. pſalmo. 117. & ipſi Fariſæi in lege periti ne- gabant Chriſtũ liuore inuidię percuſſi & oc cecati. Nam per hoc poterant cognoſcere Chriſtũ fore Meſſiã, & Apoſtolos & Pueros, nõ loqui a Se, ſed a Spirituſancto. Et quia cõ feſſio iſtorum Puerorũ & Apoſt. fuit ad cõ- demnationem Iudæorum, ideo ait profeta & ſubdit, Propter inimicos. i. ad cõfuſionem inimicorum tuorum Iudæorum perfeciſti laudẽ ex ore infantium &c. Vt deſtruas ini- F micum. Sed quia ex tali obſtinatione & pec cato; ille populus perpetrauit homicidium & mortem Chriſti, propter quod peccatum fuit ciuitas & regnum deſtructum, & Sacer- dotiũ ablatũ, ideo ſequitur, Vt deſtruas ini- micum. ſ. populum Iudæorũ in peccato ob- ſtinatorum. Itẽ ſequitur et vltorem. Ad cu- ius intelligentiam eſt notãdum ꝙ Diabolus fuit et eſt vltor Dei, et executor diuinæ vin- dictæ. Nam poſtquam Adam peccauit cõtra Deũ, quaſi vænundedit ſeipſum, et oẽs poſte ros in poſſeſſionẽ Diaboli, eſt verũ ꝙ Diabo lus non poſſidebat genus humanum tanquã verus Dñs, ſed tanq̃ vltor diuinæ iniurię et executor diuinę ſententiæ. Et ſic cruciat ma los in inferno et cruciabat oẽs, tẽporaliter bonos

A bonos, æternaliter malos. Et ſic cruciat hodie Deus malos chriſtianos, per infideles tẽporaliter. Ex quo patet, ꝙ Diabolus vere dicitur vltor diuinæ iniuriæ, q̃a executor eſt diuinæ ſententiæ. Et ſic poſſidebat totũ populum per idololatriã. Et totũ genus humanũ per peccatum. Sed Apo. infantes, & lactentes perficientes laudes Chriſti, & magnificantes nomen eius per totum orbem deſtruxerunt vltorem .ſ. Diabolum, deſtruendo idololatriã & peccatũ, per prædicationẽ & baptiſmum. Et ſic ergo Chriſtus deſtruxit inimicum populum Iudæorum per Romanos & deſtruxit Diabolũ vltorẽ diuinæ iniuriæ per ꝑdicationem Apoſtolorũ. Dicit ergo Dauid. O Dñe Ieſu admirabile eſt nomen tuũ in vniuerſa terra. Quoniã ex ore infantiũ & lactentiũ. ſ. Apoſt. Doct. perfeciſti & autori-
B zaſti, & dilataſti laudẽ nominis tui propter inimicos. i. ad confuſionem & deſtructionẽ eorum. Et explicat dicẽs, vt deſtruas inimicum populũ Iudæorum & Diabolũ vltorẽ.

Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorũ, Lunam & Stellas quæ tu fundaſti.

In hac ſecũda parte oſtendit qualiter nomen Ieſus fuit ad oſtenſionẽ ſummæ ſapiẽtiæ, quã notificauit in legis datione, & eccleſiæ fundatione & conſtructione. Ad cuius intelligentiã eſt notandum, ꝙ ſicut Deus pater creauit mundum per verbum, tanquã ꝑ principium formale. Ita pariter recreauit & cõſtruxit totã eccleſiam ſuam per idem verbum incarnatũ, per principiũ formale. Et ſic totus Chriſtus Deus, & homo caput eccleſię mediator Dei & hoĩm, cõparatus ad patrẽ, dicitur conſtruxiſſe eccleſiã, tanquã principiũ
C formale. Et ſic pater tãquã principiũ primũ dicitur cõditor & redẽptor eccleſię ꝑ filiũ ſuũ incarnatum, tanquã per principiũ formale, & ideale ſiue exẽplare. Et ſic filius appellat patrem redemptorẽ frequenter in ſacra ſcriptura, vt pſalm. 30 Redemiſti me Domine Deus veritatis. &c. Sed Chriſtus Deus & homo frequentius appellatur redemptor in ſacra ſcriptura, quia tanquã principiũ formale. Sed rurſus quia in Chriſto ſunt duæ naturæ. ſ. verbum & humanitas, ideo licet ad opera redemptionis & eccleſiæ cõſtructionis tota illa perſona concurrat tanquam vnum principium indiſtinctũ, tamen ſi cõparetur humanitas paſſa, ad verbum, non eodem modo concurrit. Nam verbum concurrit tanquã principium principale, & virtuale, & humanitas tanquã principiũ inſtru- D
mentale coniunctum, ſine quo non facta eſt redẽptio, nec eccleſiæ cõſtructio. Et ſic dicit Damaſcenus, ꝙ illa humanitas fuit ſemper immediatũ & cõiunctũ inſtrumentũ, nõ ſolũ in paſſione, ſed etiã in multorũ miraculorũ operatione, & in legis datione, quia Deus pater, imo tota Trinitas loquebatur per humanitatẽ filii. Vnde ad vocem filii ſuſcitabantur mortui, & mitigabatur mare, & obediebant vẽti, & inſtruebãtur Apoſt. & ad flatum eius receperunt poteſtatẽ dimittẽdi peccata. &c. Et ſic patet, ꝙ humanitas fuit inſtrumentũ cõiunctũ, & immediatũ diuinitatis, in fundatione & conſtructione eccleſiæ. Sed totus Chriſtus Deus & homo, dicitur vnũ principiũ actiuũ & formale, reſpectu totius operis ec- E
cleſiæ. Et ſic Ieſus Xps dicitur eccleſiã conſtruxiſſe & formaſſe. Et ſic cõceditur ꝙ illud verbũ Dei filius, q in principio creauit cęlum & terrã. ſ. Cęlũ, & Terrã, & Lunã, & Stellas materiales: illud idem verbum incarnatum, poſtea creauit Eccleſiam & Cęlos, & Stellas Spirituales & omnia ornamẽta Eccleſiæ. Ad cuius euidentiam eſt vlterius notandum, ꝙ tota Eccleſia dicitur vnus Mundus myſticus, & Spiritualis, & cõſtructus ad inſtar huius mundi materialis: cuius celi ſunt Apoſtoli, & Stellæ ſunt Doct. & prælati. Et Luna eſt totus populus ſimplicium. Sol autẽ huius mundi eſt ipſe Chriſtus à quo ſumunt lumen & influentiã omnes Apoſt. Docto. & Populus. Et ſic Chriſtus ſe habet in hoc ſpirituali mundo velut Sol, qui omnia illuminat, & vegetat, & creat, & nutrit, & habetur vt fabricator huius mundi ſpiritualis. Elemẽta huius mundi, ſunt eccleſiaſtica Sacramẽta F
&c. Hunc ergo mundũ ſpiritualẽ dicit Dauid, ꝙ Chriſtus fabricauit in virtute ſui nominis. Et ideo profeta nõ facit mentionem de Sole in hac recreatione, quia ipſe Ieſus ſol huius Eccleſię: ideo nõ creauit ſeipſum, ſed fundauit Cęlos. i. Apoſtolos, & ſtellas. i. Doctores, & Lunã. i. totũ populum fideliũ. Hoc ergo præuidens Dauid & contẽplans in Spiritu, dicit, ò Dñe Ieſu quàm admirabile erit nomen tuum in vniuerſa terra. Nã in tuo aduentu oſtendes & notificabis tuam ſummam Sapientiam in totot mundo, in legis datione & eccleſiæ conſtructione. Nam ſicut nunc video iſtos Cęlos, & Lunam, & Stellas, & cętera opera huius materialis mũdi, quæ in principio tu fundaſti: Ita pariter

A tunc in aduentu tuo, videbo cęlos ſpirituales.ſ. Apoſtolos, & lunam,ſ. totum populũ fidelium, & ſtellas.ſ. Doctores & homines ſanctos & pfectos,& opera manuum & digituorũ quę tu fundaſti in fabricatione huius mundi myſtici, & Spiritualis, q̃ eſt eccleſia tua, quæ quidem opera manuum & digitorum tuorum, ſunt eccleſiaſtica ſacramenta. Ad cuius intellectum eſt notandum, quod Chriſtus fabricauit iſtos cœlos.i. Apoſtolos, inſtruendo eos ante paſſionem & poſt reſurrectionem, & quando aperuit eis ſenſum, ut intelligerēt ſcripturas Et in die pentecoſtes, quando miſit eis Spiritumſanctum, vbi receperunt omnia dona gratiarum, & ſic facti ſunt cœli,& ſtellę huius mundi Spiritualis. Lunam autem.ſ. totum populum fidelium B regenerauit & fabricauit, per baptiſmum & cætera ſacramenta. Opera digitorum ſuorum,ſ. eccleſiaſtica ſacramenta fundatur primo in ſuo baptiſmo, vbi contulit aquis virtutem regeneratiuam per ſuum cōtactum. &c. Secundo in ſua paſſione, quando ex eius latere exiuit Sanguis & Aqua, in remiſſionē peccatorum, vnde omnia iſta Sacramenta traxerunt & receperunt virtutem.

Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam viſitas eum?

In hac tertia parte Dauid admirat̃ Miſericordiam & Caritatem Dei Patris,& humilitatem filij in myſterio noſtrę redemptionis. Vnde eſt aduertendum & notandum ſecundum Aug. & Greg. quod in hoc Deus pater oſtendit maxime ſuam Caritatem & Miſericordiam circa hominē, quia, vt ipſum redi- C meret, filiũ ſuũ tradidit. Et in hoc oſtenſa eſt ſimul Miſericordia, & obedientia Filii, quia ut patri obediret, & homini miſereret̃,& miſeriam hominis ſubleuaret, Seipſum ſponte obtulit morti & paſſioni, & quod maximũ eſt, cum eſſet Deus, factus eſt hō, vt hominē redimeret. Vnde Xps cum eſſet Deus, oblitus eſt ſuæ dignitatis & deitatis, vt eſſet memor noſtræ fragilis & miſeræ humanitatis. In hoc oſtendit tàm pater q̃ filius ſuam ineffabilem Miſericordiam & Caritatem, quia memor fuit hominis lapſi, qui eſt tam paruę dignitatis,& infirmus inter creaturas intellectiuas, & ingratus & rebellis contra Deum. Nam communiter res digniores & ſuperiores obliuiſcuntur & contemnunt inferiores. Sed Deus nō oblitus, imo memor hominis, factus eſt filius hominis, carnem aſſumēdo, vt hominem redimeret & liberaret: & hoc D vult dicere hic Dauid. Nam præuidit in Spiritu, qualiter Deus, licet per magna tēpora permiſerit hominem affligi in poteſtate Diaboli, tamen non totaliter debebat ipſum obliuiſci, immo memor miſeriæ, & fragilitatis eius debebat incarnari, & pro homine pati,& ipſum liberare. Ex quo patet ꝙ maiorem Caritatem, & Miſericordiam, oſtendit homini quàm Angelo. Nam hominem aſſumpſit & redemit,& non Angelum Et ideo valde admiratur Dauid, dicens. O Domine quid eſt homo,& quam dignitatem habet in ſe, quòd ſic es memor eius, eius carnem aſſumendo, cum ſit infimæ naturæ,& miſerę, & indignæ,& non aſſumpſiſti, nec redemiſti Angelum cũ ſit nobilioris naturę? quaſi dicat, hoc eſt admirabile & incomprehenſibile excedens humanam intelligentiam & E facultatem, quia memores hominis & oblitus es Angeli. Aut quid eſt, ſupple, filius hominis Chriſtus, qui eſt verus Deus, quoniã viſitas eum per mortem & paſſionē propter hominem, & ut per ipſum hominem redimas & liberes? quaſi dicat, quid meruit homo ut pro ipſo Chriſtum affligas? Ad cuius intelligentiam notandum, quod Adam in Caldæo & Hebræo idem eſt quod terra rubra. Et ſic vbicunque in ſcriptura in Caldæo & Hebræo ſcribitur Adam, in latino habet̃ homo, quod idem eſt. Nam homo dicitur ab humo, quod eſt terra, eo quòd Adã ſiue homo fuit formatus ex terra Et ideo pro maiori parte vbi in ſcriptura ponitur homo, intelligitur Adam cum tota ſua poſteritate,& quando in ſcriptura ponitur filius hominũ vel filii hominum, intelliguntur filii Adam, F & ita reperitur apud Hebræos. Nam Adam nũquam dicitur filius hominis nec filius hominum, quia nō fuit genitus ab homine, ſed à Deo formatus: ideo dicitur filius Dei per creationem, & non per generationem. Sed omnes deſcendentes ab Adam dicuntur filii Adam, ſiue filii hominum, eo quòd ſunt geniti ex homine maſculo& ex homine fœmina. Sed quia Chriſtus, licet ſecundum carnem deſcendat ab Adam, tamen non per naturalem generationem, quia non ex maſculo & fœmina ſimul, ſicut cæteri, ſed ex ſola Maria virg. opere Spirituſſancti, ideo Chriſtus nō poteſt dici filius hominum: ſed filius hominis, quia eſt filius Marię, quę eſt homo fœmina, quia hoc nomen homo eſt commu

nis

A nis generis ad maſculum & fœminā, ſiue ad virum & mulierem. Et ideo Chriſtus ꝑpter duo dicitur filius hominis in ſcriptura. Priō, quia eſt filius ipſius Adam ſm carnem, non deſcendens per generationem naturalem ex viro & muliere. Secundo, quia eſt filius ſolius virginis. Et ſic ſortitur hoc ſpeciale nomen. Et ideo vbicunq; in ſcriptura ponitur homo, intelligitur Adā cum tota ſua poſteritate, & vbi ponitur filii hominum, intelligūtur ſolum deſcendentes ab Adam per naturalem generationem ex viro & fœmina. Et ꝑ filium hominis intelligitur ſemꝑ Chriſtus Deus & homo, ſiue inquantum homo. Dauid ergo pręuidens qualiter Deus pater, miſertus & memor ipſius hominis, ſ. ipſius Adā, cum tota poſteritate, vt ipſum liberaret, debebat mittere verbum diuinum filiū ſuū,
B & facere ipſum filium hominis, carnem ex virgine aſſumendo, vt in ipſa pateretur, & flagellaretur, & crucifigeretur pro homine, quam rem nō erat facturus pro Angelo lapſo, ideo admiratur Dauid, dicens. O Dñe pater, quid eſt homo. ſ. Adam cum tota ſua poſteritate, & quid tibi meruit, quod ita memor es eius, filium tuum in carnem mittendo, aut quid eſt, aut quid demeruit filius hominis. ſ. filius virginis, quoniam ſic viſitas & affligis eum dura morte, & paſſione, & fame, & ſiti, & ceteris humanis defectibus, cū ipſe ſit Deus & innocens ſine peccato. Item cum ſit Deus maior Angelis.

Minuiſti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum. & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

C Minuiſti eum paulominus ab Angelis, faciēdo ipſum filiū hominis & mortalē & paſſibilē pro homine. In Hebręo habetur. Quid eſt homo qm̄ memor es eius, aut filius Adā qm̄ viſitas eum, vnde Chriſtus ſemper ſe nominat filium hominis. i. filium Adā, eo ꝙ ex Adā accepit carnē, vt ipſum redimeret cum ſua poſteritate. Hic eſt aduertendum ꝙ Dauid admiraē nō ſolum ꝑp vnum, ſed propter multa. Primo quō filius Dei, cū ſit Deus maior illis angelis, factus eſt hō, & quō eſt paſſibile. Scđo quare verbum, aſſumpſit hominē, qui eſt infime naturę, & nō Angelū q eſt nobilioris naturę. Tertio quare fuit memor hominis & oblitus eſt Angeli, quia hominē redemit & nō Angelū, cū vterq; eſſet peccator & rebellis. Quarto quare voluit ſic viſitare i. affligere Xp̄m talib. tormētis, & tali genere paſſionis, cum eſſet innocēs. Quinto qa videtur per talem incarnationem eſſe factus D
Xp̄s minor Angelis in dignitate & poteſtate. Iſta quinq; admiratur Dauid de myſterio incarnationis & paſſionis Xp̄i, nō ex defectu fidei, quia iſta in ſpiritu præuidebat: Sed admirabaē ineffabilē Dei miſericordiā & Caritatē, quā cōprehēdere nō poterat. Vnde nota ꝙ tria tangunē in his trib. particulariter. Primo miſericordia patris, q miſertus hominis ꝑditi, filiū propriū morti tradidit: cum dicit. Quid eſt homo ꝙ memor es eius. Scđo notaē patiētia & obediētia filii q paſſus eſt talib. tormentis viſitari, & affligi, vt patri obediret, & genus humanū liberaret, ꝑ hoc ꝙ ſubdit: Aut filius hoīs qm̄ viſitas eū. Tertio notaē eius filii humilitas, q humiliauit ſeipſum formā ſerui accipiēs. ꝑ hoc ꝙſequitur, Minuiſti eum paulominus ab angelis. Et B
ſic tā in patre q̄ in filio notificata fuit mundo, & vniuerſæ terræ ſumma Dei mīa ꝑ myſteriū paſſiōis. Gloria & honore. Hic Dauid in hac quarta parte admiraē diuinā iuſtitiā, & ꝑmium, quod Xp̄s cōſecutus eſt ex meritis ſuæ paſſionis, & tātę obedientiæ & humilitatis. Ad cuius euidentiā eſt primo aduertēdum ſicut dictum eſt in prologo, tractatu ſecundo, ꝙ duo homines dicunē principia generis humani ſ. primus Adā, qui eſt principium oium hoium carnalium ꝑ generationē naturalē, & ſecundus Adā. ſ. Xp̄s, qui eſt principium omnium hominum ſpiritualiū per baptiſmalem regenerationem, vnde omnia quæ primus Adā perdidit per inobediētiam, recuperauit Chriſtus per ſuam humilitatem & obedientiā, implendo voluntatem
Dei patris. Vnde Deus cōſtituerat Adā ſup F
omnia opera creata, vt prſideret & dominaretur piſcib. maris, & volucrib. cœli, vt patet Ge. 2. Sed propter peccatum & inobediētiā fuit eiectus à tali honore & dñio. Ideo Deus pater cōſtituit Xp̄m filium ſuum inquātum homo, qui patri obediendo, recuperauit omnia quę primus Adā perdiderat. Et ſic Deus pater ſubiecit Chriſto omnia, ſub pedibus eius. ſ. oues, & boues, & volucres cœli, & piſces maris. Et hoc eſt quod miraē Dauid in hac parte, dicens. Quid eſt hō. &c. q. d. quid meruit hō ſ. primus Adā, ꝙ memor es eius, cum ſit peccator, aut quid demeruit filius hominis. ſ. Chriſtus qm̄ taliter viſitas eum, per mortem & paſſionem, cum fuerit innocēs ſine peccato: & cur minuiſti ipſum paulominus

A lominus ab angelis, cũ ſit maior angelis, q̃a licet ſm deitatẽ ſit imortalis & impaſſibilis, tamẽ adhuc ſm humanitatẽ nõ merebatur mortẽ, quia nõ ex opere Adã natus eſt, nec peccauit in illo, nec in ſe. Veruntamen licet minuerit ipſum ab angelis ipſũ morti ſubii ciẽdo, tñ poſtea pp realẽ obedĩẽtiã feciſti ipſum maiorẽ ang. Nã oĩa ſubieciſti ſub pedibus eius &c. Scdo eſt vlterius notandum, ꝙ tria principaliter meruit Xps pp ſuã paſſionẽ, & inobedientiã, & humilitatẽ, & propter immenſam Caritatẽ erga genus humanum. Nam primo meruit liberare totam humanã naturã de poteſtate Diab. & hoc offerendo ſuã vitã & ſanguinẽ pro nobis in pretiũ. Secũdo meruit imortalitatẽ & reſurrectionẽ ꝓ ſe & mẽbris ſuis, & hoc ratione ſuæ obedientiæ & caritatis, q̃a propter nos fuit viſitatus.

B Tertio meruit vniuerſale dñium, & iudiciariam poteſtatem ſuper homines, & angelos, in cœlo, & in terra, & in iſerno, & meruit vniuerſaliter dñium ſup cœlos & oĩa elemẽta, & oẽs creaturas tã rationales q̃ irrationales, & hoc q̃a exinaniuit & minuit ſeipſum paulominus ab ang. & humiliauit ſe, factus obediẽs patri vſq; ad mortẽ. ad Efe. 2. Ex quib. patet ꝙ maius fuit meritũ Xpi, q̃ peccatum ipſius Adam, quia plura recuperauit Xps ꝑ ſuam paſſionem & humilitatem, q̃ perdidit Adã ꝑ peccatũ. Nã Adã ſolũ perdidit dominiũ & poteſtatẽ quã habebat tantum ſuper creaturas irrationales, & animalia bruta, ſed Chriſtus adeptus eſt poteſtatem & dominiũ nõ ſolũmodo ſup hoĩes & aĩalia bruta, ſed etiam ſuper oẽs angelos & dæmones, & ſup omnes cælos & omnia elemẽta, ſic ipſe dicit

C Matt. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. &c. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, dic. O Dñe pater quã admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra, quãtũ ad iuſtitiã & æquitatẽ. Nam licet minueris filium tuũ Ieſum paulominus ab ang. faciẽdo ipſum filiũ hominis mortalẽ, & paſſibilẽ, & viſitaueris & cruciaueris eum dura mortẽ & paſſione pro homine liberãdo, tamen pp merita ſuæ humilitatis & mortis, tribuiſti ei iuſtum præmiũ. Nã primo Gloria & honore coronaſti eũ, quia ipſum de morte ad vitam glorioſam ſuſcitaſti: quod ꝑtinet ad gloriã. Secũdo in cælum recepiſti, & in dextera tua collocaſti, & vniuerſalẽ poteſtatẽ in cœlo & in terra, & in inferno ei tradidiſti, & tanquã regem hominũ & angelorũ coronaſti, quod ꝑtinet ad honorẽ. Vñ nõ ſolũ cõſtituiſti ipſum ſup creaturas rationales, ſed etiã cõſtituiſti eũ ſup omnia opera manuũ tuarũ. M. D

Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas: inſuper & pecora campi.

Volucres cœli & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.

Omnia creata ſubieciſti ſub pedib. & poteſtate eius. ſ. oues & boues vniuerſas, & inſup ſubieciſti ſibi oĩa pecora cãpi, & omnes volucres cœli, & omnes piſces maris qui perambulant & natant ſemitas maris. Ad cuius intellectũ eſt aduertendum, ꝙ omnia iſta animalia & etiam elemẽta fuerunt realiter & literaliter ſubiecta virtuti nominis Chriſti, & eius poteſtati: nã mare & vẽti obediẽrũt ſibi antẽ & poſt reſurrec. & etiã piſces obedierũt ſibi, nã in virtute & ꝑcepto Xpi Apoſt. laxarũt rethe & cæperũt magnã multitudinẽ piſciũ, vt patet Luc. 5. Io. 21. Sed etiã iſta locutio profectò intelligitur metaforicè. Nam ꝑ oues & boues non ſolum intelligit beſtias, ſed etiam rationales creaturas, per huiuſmodi intellectas. Nam per oues intelligit populos, & ſtatus inferiores hominum: & per boues intelligit reges principes & maiores, & per pecora campi intelligit gẽtes barbaras, quæ ad modum pecorum viuebant, campos & nemora peragrãtes, ſicut ſũt ſcytæ & Aetiopes ꝑ deſerta iugiter errantes: & ꝑ piſces intelligit habitantes in inſulis maris. & per perambulãtes ſemitas maris intelligit nauigãtes. Itaq. nulla regio, nulla habitatio, nulla hominũ cõditio ſecluditur à Xpi & eius nõis poteſtate. Itẽ per volucres cœli intelligit angelos qui ceciderũt de cœlo, & etiã bonos qui in cœlo mãſerunt. Angeli. n dicũtur volucres a volando, & à velocitate intelligẽtiæ & virtutis. Oĩa ergo pater ſubiecit ſub pedibus & poteſtate Xpi, etiam inquantũ homo eſt, & hoc ab inſtãti ſuæ cõceptionis. Sed hoc magis apparuit in ſua vita, per miraculorum operationẽ, & multo magis fuerunt manifeſta in ſua reſurrectione & aſcẽſione. Sed multo maxime manifeſtabitur executio ſuæ poteſtatis in finali iudicio. Ideo Dauid in fine huius pſalmi admirando virtutes & poteſtatem huius nominis Ieſu, propter omnia ſupradicta, admirando concludit, quod in principio præmiſit, dicens. E F

Domine dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.

Tota ergo ſententia & argumentũ huius pſalmi

D

A pſalmi conſiſtit in hoc, quoniam Dauid præuidens myſteria huius nominis Ieſu, quæ in eius aduentu debebant in vniuerſo mundo manifeſtari, ideo cum admiratione dicit. O domine dominus noſter quam admirabile eſt nomen tuum.&c. Nam primo erit admirabile in potentia & magnificentia, probatur. Quoniam eleuata eſt magnificentia &c. Secũdo erit admirabile in ſapientia. Quoniam videbo cœlos, &c. Tertio erit admirabile in miſericordia, nam quid eſt homo ꝙ memor es eius.&c. Quarto eſt admirabile in iuſtitia, quia gloria & honore.&c. Eſt tandem notandum ꝙ iſte pſalmus legitur in officio virginis eo ꝙ eſt mater ipſius Ieſu, qui dicitur filius hominis. Item quia cum ipſa ſit minor angelis ſecundum naturam, tamen per gratiã ſuit eius magnificentia ſuper omnes cęlos eleuata, & gloria & honore, hominũ & angelorũ
B regina coronata, & ex ore infantium & lactẽtium benedicta, & per omnes gentes beatificata, quæ ſingulari gratia præuenta, inimicũ & vltorem diabolum deſtruxit & ſuperauit, cui Ieſus filius eius omnia ſubiecit & ſuppeditauit. Item iſte etiam pſalmus legitur in feſtiuitatibus martyrum & confeſſorum, eo ꝙ ſunt participes regni Chriſti, & regnãt cũ eo ꝑ merita martyrii aut laboris. Et ſic eorum magnificẽtia eſt eleuata ſuper cœlos, & Chriſtus in cęlo gloria & honore coronauit eos, & ſubiecit omnia ſub pedibus eorũ, nam ipſi iudicabũt cum Chriſto. 12. tribus Iſrael in die iudicii. Ex toto iſto pſalmo poſſunt recolligi quinque concluſiones, quarum.

Prima eſt, quòd in aduentu Chriſti fuit manifeſtum & admirabile in vniuerſa terra
C illud nomẽ Dei Adonai, quod in veteri teſtamento per illas quatuor literas ſcribebatur.

Secũda cõcluſio, ꝙ hoc nomen Ieſus eſt illud nomẽ ꝙ illis quatuor literis ſcribebatur.

Tertia cõcluſio, ꝙ Ieſus Chriſtus verbũ incarnatũ, manifeſtauit in vniuerſa terra ſignificatũ nõis Dei tetragrãmaton.ſ.trinitatẽ diuinarũ perſonarũ, & myſteriũ incarnationis .ſ.duarum naturarum in vna perſona.

Quarta concluſio, ꝙ Ieſus Chriſtus manifeſtauit in vniuerſa terra perfectiones eſſentiales quas ſignificabat illud nomen Dei tetragrãmaton, probatur, nam Chriſtus primo per ſe, & ex conſequenti per ſuos apoſtolos manifeſtauit omnipotentiam Dei in vniuerſa terra per operationem miraculorum. Secũdo manifeſtauit Dei ſapientiam in fundatione eccleſiæ, & datione legis euangelicæ.

Tertio manifeſtauit Dei miſericordiam in morte & paſſione, & in peccatorũ remiſſione.

Quarto manifeſtauit Dei iuſtitiã, quia pater omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & tradidit ſibi iudiciariam poteſtatem, & ditionem ſuper omnes creaturas.

Quinta cõcluſio, ꝙ nomẽ Ieſus, ꝙ eſt nomẽ Dei, per aduentũ Chri fuit manifeſtatũ & magnificatũ non ſolum in vniuerſa terra, ſed etiã in cœlo & in inferno, quia in nomine Ieſu omne genu flectitur &c. Sed contra prædictas cõcluſiones, & contra totã ſupradictã expoſitionẽ arguũt Iudæi moderni, dicentes, quod hoc nomen Ieſus nõ eſt nomen Dei tetragrammaton, nec illud nomẽ Dei admirabile in vniuerſa terra, de quo loquitur Dauid in hoc pſal. quod erat manifeſtãdũ in aduentu Meſſiæ, vnde arguunt primo ſic, illud E
nomen fuit ignotũ & incomprehenſibile patriarchis & profetis, ſed eſt manifeſtandum per ſolum Meſſiam in lege promiſſum, quia tunc erit nomen nouũ quod os dñi nominauit. vt patet Eſ.62. ſed hoc nomẽ Ieſus eſt nomẽ antiquum & notum patriarchis & profetis, quia multi vocati ſunt hoc nomine Ieſus puta Ieſus filius Naue, qui introduxit Iſrael in terrã ꝓmiſſionis, & Ieſus filius Ioſedech ſacerdos magnus, qui ædificauit ſm tẽplũ, & Ieſus filius Sirach qui renouauit ſapientiam, ergo hoc nomen Ieſus non eſt illud nomen Dei tetragrãmaton. Secundo arguunt ſic Nã illud nomẽ Dei Adonai debet cõprehẽdere totã plenitudinẽ diuinitatis, et totum pelagus diuinarum perfectionũ & virtutum. Et ideo dr̃ ineffabile & incomprehenſibile, quia F
eſt nomen omnipotentiæ & virtutis, in cuius virtute Meſſias debet detegere oẽs teſauros abſconditos, & ſubiicere ſibi totum orbem, & cogere angelos & demones venire ad ſuum imperium, immo dicũt ꝙ in virtute huius nominis ſuſcitabit mortuos, & conuertet ferrũ & ſtannum in argentum & aurum, & mutabit mõtes ex vno loco ad alium, quia cum manu capiet mõtem Sinai & mõtem Tabor, & iũget eos cũ mõte Sion, & ſuper eos reedificabit magnam & nouam Hieruſalẽ ꝓ ſuis Iudæis. Sed nos videmus quòd ad inuocationem huius nominis Ieſus nihil horum fit, ergo ſequitur quòd non eſt illud nomen Adonai. Tertio arguunt ſic. Nam illud nomen Dei in aduentu Meſſiæ debet dilatari & magnificari à ſolis ortu vſque ad occa-

A ſum, vt patet Malach. primo. Sed hoc nomẽ Ieſus nõ eſt magnificatum, nec notum apud ſarracenos, nec Iudæos, nec apud Indos, nec manifeſtum in aliquibus partibus mundi, igitur non eſt illud nomen Dei manifeſtum & admirabile in uniuerſa terra, nec eſt adhuc manifeſtum. 1

In oppoſitum eſt ſaluator. Ioan. 17. qui dixit, Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus: &c. Reſpondeo. In hac quæſtione erunt duo articuli. Nam in primo eſt videndum an poſſit eſſe aliquod nomen ita ſufficiẽs & ꝓprium, quod comprehendat & notificet totã eſſentiam & plenitudinem deitatis, cũ omnibus perfectionibus ſuis. In ſecũdo vero videbitur an poſſit reperiri aliquod nomẽ vocale, ita proprium ad notificandum Deũ, &

B Meſſiam in lege promiſſum, ſicut eſt hoc nomen Ieſus. Quantũ ad primum eſt notandũ ſecundum Ariſtotelem ſecundo de anima, & ſeptimo Metaphyſicæ, ꝙ intellectus noſter i ſui prima operatione apprehendendo rem ꝑ ſua eſſentialia, format cõceptum diffinitiuũ rei intellectæ, abſq; compoſitione & diuiſione, quia in tali apprehenſione nec dicit rem eſſe, nec nõ eſſe, niſi ſolum quicquid eſt ſecũdum eſſentiam ſuam, quem quidem conceptum græci appellant, logon. i. verbum, per quem conceptũ res dr̃ nota tantum ipſi intelligenti. Et dicit Aug. ſuper Ioan. & Auicẽna in logica ſua, ꝙ ad hoc ꝙ talis conceptus ad extra notificet cæteris, oportet ꝙ induat vocem, & tũc per vocem notificatur cæteris. Et tunc cõceptus, ſiue diffinitio mentalis, efficit nomen, quaſi notamen, quia vt ſic, cęteris no-

C tificatur. Ideo dicit Ariſt. primo perihermenias, ꝙ nomina & voces ſunt notæ earũ quæ ſunt in anima paſſionũ. i. ipſorũ cõceptuum & cogitationũ. Itẽ quarto & ſeptimo Metaphy. dicit ꝙ nomen ſignificat diffinitionẽ. Ex quo patet ꝙ nomen vocale, in ſe includit cõceptũ ſimul & vocẽ, q̃a nomen non eſt aliud niſi cõceptus notus per vocẽ, ſiue vox explicans & notificans cõceptum & verbum mentis. Ita ergo dicit Aug. 15. de trinitat. ꝙ ſicut nos per ſimplicem intelligentiam formamus cõceptũ diffinitiuũ de tota eſſentia rei, quod dr̃ verbum explicans totã eſſentiã rei, Ita pariter Deus ab æterno intelligẽdo ſe, dicit verbum de tota memoria ſua fœcunda, & ꝑ conſequens de tota eſſentia & ſubſtantia ſua, diffiniens & cõprehendens totã eſſentiã & ſubſtantiã ſuã, & plenitudinẽ ſuæ deitatis, & pe-lagus omnium ſuarũ perfectionum. Nã cũ illud verbum ſit de tota ſubſtantia ipſius dicẽtis, in eo ſunt & apparent oẽs diuinæ perfectiones, & Ideæ omnium rerum. Et ſic Deus pater per illud verbũ diffinit & cõprehendit ſeipſum, ſm̃ totam plenitudinem ſuæ deitatis & perfectionis. Et ſic infinitæ ſeipſum cõprehẽdit & diffinit. Ex quo patet, ꝙ illud verbum non põt eſſe finitum, nec tẽporale, nec ſucceſſiuũ, ſed æternũ; quia pater nunq̃ fuit ſine tali verbo. Ideo dr̃ Io. primo: ꝙ in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Rurſus quia in tali verbo ſunt Ideæ omniũ rerũ, a quo dependent ſm̃ ſuum eſſe, ideo pater, ſolo verbo, dicendo ad extra, omnia creauit ex tempore. Et ideo ſubdit euãgeliſta, ꝙ oĩa per ipſum facta ſunt: &c. Dicit vlterius Aug. ꝙ ſicut verbũ noſtrum, ſiue cõceptus, ad hoc ꝙ notificet ad extra, & notificet rẽ, oportet ꝙ efficiatur nomen, induendo vocem, quia aliter eſſet nota ſoli intelligenti, Ita pariter Deus pater, vt notificaret nobis verbum & filium ſuum, & voluntatem ſuam toti mundo, induit verbum ſuum carne, & fecit ipſum nomen, per quod nobis locutus eſt. Et Chriſtus ſic verbum incarnatum, factũ nomen, notificauit nobis diuina myſteria, quę vſq; ad illud tempus mũdo fuerãt occulta. Ideo ſubdit euangeliſta, ꝙ verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, Et vidimus gloriam eius, &c. Et ſic patet qualiter verbum Dei æternum, factũ eſt nomen temporaliter & nouiter carnẽ aſſumendo. His habitis, ponit̃ prima cõcluſio. ſ. ꝙ nullus conceptus creatus põt cõprehendere, nec explicare, nec diffinire Deum ſecundũ totã eſſentiã & ſubſtantiã, & plenitudinẽ ſuę deitatis & perfectionis. Probatur: ꝙ nullũ finitũ põt cõprehendere nec ambire aliquod infinitum, ſed Deus quo ad plenitudinẽ deitatis & perfectionis, eſt infinitus. ergo eſt incõprehenſibilis & indiffinibilis à quocũq; finito, minor patet, maior probatur. Nã diffinire nil aliud eſt q̃ rem ſm̃ totam eſſentiã cõprehendere & ambire, & cõcludere, & terminare. Et ideo filoſofus ſcd̃o poſteriorũ, diffinitionẽ appellat terminum rei, eo ꝙ claudit rem diffinitã, & terminat, & ambit ſecundũ totã ſuam eſſentiã. Hoc idẽ dicit Aug. 12. de ciuitate ca. 80. ꝙ quicquid ſcitur, ſcientis ſciẽtia comprehenditur, & ſcientis comprehẽſione finit. &c. Ex quo patet ꝙ ſolus Deus per verbũ ſuum, ſeipſum poteſt diffinire, eo ꝙ illud

verbum

A verbum eſt ſibi cõſubſtãtiale & infinitum & coęternum. Et qa ſo lus Deus de ſe põt dicere & ꝑducere tale verbũ ſui ipſius diffinitiuum: imo Deũ dicere verbũ de tota ſubſtãtia ſua, nil aliud eſt, niſi ſeipſũ diffinire ſm plenitudinẽ ſuæ deitatis. Scđa cõcluſio ꝙ Ieſus Xp̃s ſaluator noſter. ſ. illa pſona q̃ nos redemit, eſt nomen Dei patris: probať. Nam illa pſona eſt verbum incarnatum, factum nomen induẽdo carnẽ, ꝑ quod nobis pater notificauit ſuã voluntatem, & ſuã oĩpotẽtiã, & ſapientiã, & miſericordiã, & iuſtitiã, & notificauit nobis totum myſterium Trinitatis & incarnat. ergo eſt nomẽ Dei. Nã ſicut cõceptus humanus ſiue verbum internum notificat nobis rẽ ꝑ ſuã eſſentiã, & per ſuos effectus, ꝑ vocẽ ſibi iunctã: Ita verbum Dei notificauit nobis per carnẽ & humanitatẽ myſ-
B teria Dei occulta, vt dictum eſt. Vnde ſicut nomen noſtrum vocale cõtinet in ſe cõceptum: Ita humanitas Chriſti quaſi induit verbum, & ſic verbũ carne indutũ, notificauit mũdo oĩa ſup. Vnde ſicut nomẽ nr̃um vocale nil aliud eſt niſi verbum indutũ voce, ſeu habẽs vocẽ, Ita Xp̃s nihil aliud eſt niſi verbũ Dei hñs carnẽ, vel verbũ in carne, vel verbũ caro pſonaliter factum. Ioã. 1. Qui qdẽ Xp̃s declarauit nobis legẽ & ꝓfetas tanquã verũ nomẽ Dei prĩs: qa lex per Moyſen data eſt: grã autẽ per Xp̃m nobis facta & manifeſtata eſt. Ex ſupradictis patet ꝙ nullum nomẽ vocale vel ſcriptum, nec aliqs humanus cõceptus nec creatus põt diffinire Deum ſm eſſentiã & plenitudinẽ deitatis & perfectiõis, quia omnis talis cõceptus eſt creatus & finitus. Et per cõſequens talis cõceptus per nul-
C lã vocẽ humanã, indutus, poterit notificare Deum ſm totã ſuam eſſentiã & ſubſtantiã, nec ſm plenitudinem ſuæ deitatis, nec ſm pelagus oĩum ſuarum rerum & perfectionũ: qa hoc conuenit ſoli verbo incarnato: quod eſt proprium nomen Dei vt dictum eſt. Secundo ſequitur, ꝙ perſona Chriſti. ſ. verbũ incarnatum, eſt illud nomen Dei ꝙ os Dñi nominauit. Eſ. 62. quia primo ab æterno eſt verbum à patre dictum, & ſapientia quæ ex ore altiſſimi prodiit, qui cum patre & Spirituſancto fuit cuncta cõponens. Pro. 8. & ex tempore à patre nominatum. i. caro factum. Nam patrem filium nominare, nil aliud eſt quam verbum in carnẽ mittere. Item ſequitur ꝙ illud nomen Dei quòd per illas quatuor literas ſignificabatur, non eſt aliquod

nomen vocale, nec ſcriptum, ſed realis perſona Xp̃i. ſ. verbum incarnatum, quod qdẽ nomẽ deſiderauerunt ſcire & cognoſcere, & videre patriarchæ, & profetæ, & oẽs fideles vet. teſ. in quo expectabãt ſaluari, & liberari. Vnde nõ expectabãt aliqđ nomẽ vocale vel ſcriptum, ſed filium Dei in quo & per quem erant omnes ſaluãdi. Vnde qm̃ Eſ. 30. dicit: Nomen Dñi veniet de longinquo. &c. non intendebat dicere ꝙ aliquod nomen vocale vel ſcriptum deberet venire de lõginquo cęlo., ſed perſona Chriſti. ſ. verbum in carnẽ. Item nomen vocale nõ eſt nomen, quod os Dñi nominauit, qa ex ore Dei non exit aliquod accidens: ſed intendit dicere ꝙ os Dñi ab æterno produxit verbum Dei, & ex tempore miſit ipſum in carnẽ. Hoc idem dicitur Eſ. 45. vnde dicit pater ad filium arcana ſecretorum: Vt ſcias quia ego Dñs, qui voco E
nomen tuum Deus Iſrael, propter ſeruum meum Iacob, & Iſrael electum meum, & vocaui te nomine tuo & aſſimilaui te &c. quæ qdem verba nõ poſſunt intelligi niſi de ſolo Xp̃o Ieſu, quẽ pater nominauit, & Deum vocauit, cui teſauros abſcõditos ſacrę ſcripturę & cœleſtis gloriæ reuelauit, & cui dedit nomen, quod eſt ſup omne nomen. &c. de quo dicit Apoſt. 19. ꝙ Chriſtus habet nomẽ ſcriptum in diademate, qđ nemo nouit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & vocabatur nomẽ eius, verbum Dei. &c. Ex quo patet, ꝙ perſona verbi incarnati eſt nomen Dei incõprehenſibile, quod nemo nouit niſi ipſe, quia ſicut ſolus Deus ſe diffinitit illo verbo æterno, ita ſe nominauit illo nomine . ſ. verbo incarnato, ſignificato per illud nomen tetragrãmatõ veteris legis, & per hoc F
nomen Ieſus nouę legis. Ex ſupradictis patet eſſe ſtultã & vanã cupiditatem & ſolertiam modernorum Iudæorum circa intelligentiã, & inquiſitionẽ, & declarationẽ illius nois Dei, quatuor literarum, qui videntes tot & tãta ſcripta in lege & profetis de illo nomine, cõtinuè quærunt & inueſtigãt declarationem illius. Vnde dicunt ꝙ eſt vnum nomẽ vocale, & ſcriptum, ſignificatum per illas quatuor literas Iot. he. vau. he. quod nõ nouit niſi Moyſes, cum quo fecit illa miracula, & Salomõ, cum quo ſciuit oẽs ſciẽtias, & acquiſiuit multas diuitias. Alii autẽ dicũt quod nullus antiquorum potuit ſcire illud nomẽ, ſed ſolus Rex Meſſias quẽ falſo expectant, debet ſcire illud, cum quo reuelauit

A teſauros abſconditos, & ſubiiciet ſibi totum orbem. Alii autem dicũt ꝙ Ieſus Nazarenus furatus eſt illud nomen ſcriptum à Necromanticis, & Magis ægypti. Et ideo cũ illo no nunc ſuſcitabat mortuos, & sanabat ęgrotos, & faciebat cætera miracula. Et ideo exin de fuit iniecta cupiditas oibus rabinis & magiſtris Iudæorum inquirendi hoc nomen & proprietates eius: quod nomẽ Semãmeforas appellãt, cum quo putãt detegere teſauros abſcõditos, & tráſinutare plumbũ & cuprũ & cęt. metalla in argentum & aurum Et ſic inuocant dęmones, vt doceant illud nomẽ. Et ſic omnes rabini eorum ſunt Necromantici decepti à Diab. Sed q̃ ſit ſtulta, & vana talis opinio de ſe eſt manifeſtum. Nam primo iſti decipiuntur circa ſubſtantiam nominis Dei: & iſti quærunt vnum nomen vocale

B vel ſcriptum, quod ſolum eſt in aere vel carta. Secundo errant circa tempus: quia quod iam venit & factum eſt, quęrunt futurum, quia iam venit Chriſtus, qui eſt verum nomen Dei, & reuelauit teſauros abſcõditos ſacræ ſcripturæ, & regni cœlorum, & cõfregit portas & vectes ferreos inferni; & liberauit omnes de ſeruitute inferni & peccati. Etiam mutauit mõtes, quia humiliauit principes & reges & Imper. & direxit praua in directa, & aſpera in vias planas & cæt. Item errãt circa modum inquirendi hoc nomen. Nam hoc nomen & eius proprietates nõ quæruntur niſi per Fidem, & Spem, & Caritatẽ, & Humilitatem, & ipſi quęrunt ipſum ex proprio conatu, & p artes magicas. Itẽ errãt circa finem & effectũ eius. Nã Deus pater promiſit & miſit ipſum ad ſaluandum, & liberandũ

C à ſeruitute peccati, & ad dandã gloriam in futuro, & regnũ cœlorum. Et ipſi deſiderãt ipſum ad diuitias corruptibiles acquirendas & teſauros temporales detegendos, & dominium temporale adipiſcendum, & opera magica, & delectabilia facienda. Ex quibus manifeſtè patet eorum deceptio & vana & ſtulta cupiditas, & ridenda ſolicitudo circa inquiſitionem eius: & hoc de primo articulo. Quĩtum aũt ad ſm articulum eſt primo notandum ſm filoſofum, 7. metafyſicæ, & ſecũdo poſteriorum, ꝙ ſicut illa eſt melior & perfectior diffinitio quæ magis explicat diffinitum: Ita illud nomen eſt melius & cõuenientius & magis propriũ, quod manifeſtius notificat rẽ. Et ideo ſi eſt aliquod nomẽ notificãs rem, non ſolum quo ad eſſentialia, inquã tũ nomen ſignificat diffinitionem, ſed ſi notificat quo ad rei effectus, illud erit magis proprium & ſufficiens, quia ſicut proprium eſt diffinitioni diffinire rem quò ad eſſentialia, ita propriũ eſt nomini notificare rẽ quò ad eius effectus, & ſm oẽm modũ notificandi poſſibilẽ, quia nomen dicitur à notificãdo. Ex quo patet ꝙ illud nomẽ erit magis propriũ Deo, quod plura & magis propria notificat nobis de Deo: nõ ſolũ quo ad eſſentiã, ſed etiã quo ad eius effectus. Sc̃do eſt notandum ꝙ iſta quatuor ſe habent per ordinẽ. ſ. eſſe, viuere, ſiue vita: & ſaluere ſiue ſalus: & ſaluare ſiue ſaluator. Vnde, eſſe, dicit actũ eſſendi ſiue durationẽ. Vita autẽ, dicit eſſe cũ vitali operatione, quia viuere, viuentib. eſt eſſe. Salus autẽ dicit vitam cum integritate ſine defectu. Saluare autẽ ſiue Saluatorem eſſe, dicit actum ſaluãdi, ſ. cæteris rebus vitã dare. Et ſic ille qui dat ſalutem & ſaluat, ille idem dat vitam & eſſe. Et qui dat vitam & ſalutẽ & eſſe: neceſſe eſt vt de ſe habeat ſalutem & vitam & eſſe, quia vnum per ordinẽ includit aliud, & vltimum includit omnia tria per ordinẽ pręcedentia. Sed cum in Deo nullum ſit accidens, nec aliquod dependẽs, ideo eſſentialiter eſt quicquid habet. & ſic Deus eſſentialiter eſt ſua ſalus & vita & eſſe, etiã eſt cauſa omnium ſalutis & vitę & eſſe, per cõſequens qui ſolus de ſe poteſt dare ſalutem, ideo eſſentialiter eſt ſaluator. i. quia ad ipſum pertinet ſaluare & dare ſalutem & vitam integram rebus à ſe creatis.

D

E

His ergo habitis ponitur prima cõcluſio. ſ. ꝙ eſſe ſimpliciter & per ſe. eſt proprium ipſi Deo, probatur. Nam Deus eſt primũ neceſſe eſſe, à nullo dependens, & dans eſſe omnib. rebus, ergo ſoli Deo eſt proprium eſſe. Hãc cõcluſionẽ probat Auicenna & Algazel in ſua metafy. & filoſofus ſecundo & quinto & decimo metafy. Et ideo dixit Dñs Moyſi Exod. 3. Ego ſum qui ſum: dic filiis Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos. Hoc eſt nomen meũ memorabile in æternum. Hoc idem probat Aug. 12. de ciuitate Dei. cap. 2. & in pleriſque locis. Secunda concluſio, ꝙ viuere & vita, eſt propriũ ipſi Deo: quod probatur per eandẽ rationẽ. Nã, ſi ſolus Deus viuit & eſt vita per eſſentiam ſuam, & dat oibus vitam & viuere, ergo ſibi eſt proprium vita & viuere, hanc concluſionem probat filoſofus. 12. metafy. dicens ꝙ eſſe, & vita, & voluntas dicuntur de Deo eſſentialiter, vt ipſe eſt ſua vita. Et F

ta. Et

A ta.Et ſic omnibus rebus dat vitã.& oĩa viuũt in ipſo.patet Io.1.quia quod factum eſt in ipſo vita erat. Itẽ in ipſo mouemur & ſumus. Actu. 18. Et ideo quia Deus per ſe viuit, & dat cæteris vitam.hinc eſt ꝙ Deus ſemper iurat per vitã ſuã dicẽs.Ezec.18.Viuo ego, nolo peccatoris mortẽ.&c.Iõ fideles ve.teſt.iurabãt per vitã Dei. Vñ primo Reg. 14.dixit Saul, viuit dñs ſaluator Iſrael. Ionatas abſq; retractatione morieť &c.Et ſic iurabãt oẽs fideles ve.te.Ex quo patet, ꝙ vita & viuere eſt propriũ ipſi Deo. Tertia cõcluſio, ꝙ ſalus & ſaluare eſt per ſe propriũ ipſi ſoli Deo, probatur,quia ſolus Deus per ſe viuit vita integra, ſine defectu,& ſine termino,quia duratio ſua eſt interminabilis vitæ, tota ſimul & perfecta poſſeſſio, libera ab oi infirmitate, & miſeria,et defectu. Vnde nulla duratio aliorũ dr̃
B proprie vita:nã duratio hominũ, & oium aĩaliũ,& plãtarum tẽdit ad interitũ,ergo nõ eſt propriè nec ſimpliciter vita, ſed tñ ſm aliquid.Itẽ duratio angelorũ, licet nõ tẽdat ad interitũ,tñ hoc non habent angeli à ſe ſed à Deo,& ideo Deo volẽte poſſunt deficere ſm Platonem in Timæo. Et iõ ſoli Deo eſt propriũ viuere, & cæteris ad libitũ vitã cõicare. Et ſic omnes per talem vitã integrã, quæ dr̃ ſalus, Deum imitare deſiderãt. Ideo ſemper amicis ſalutem optamus,dicẽdo, Salus ſit tibi à Deo,& ſalue amice. i. viue in æternum. Et ſic dicebat Paulus ad Coloſſen.4. Salutat vos Lucas medicus.i. ſalutẽ & vitam æternã vobis optat.Itẽ Terẽtius in Eunuco.Plurima ſalute Parmenonẽ ſuũ impetit gnato. Et iõ quia ſolus Deus eſt ſua ſalus, & vita integra,hinc eſt ꝙ ſibi dicitur in hymnis,Sit ſa-
C lus illi, decus atq; virtus &c.Et quia ſolus ipſe Deus poteſt dare talem ſalutẽ.ſ. vitam integram ſine defectu, hinc eſt ꝙ in tota ſcriptura dicitur Saluator,& ſaluare, & ſalus noſtra. Et ſic patet qualiter iſta quatuor per ordinem ſe includunt,& ſunt propria ipſi Deo .ſ.eſſe, viuere,ſalus,ſiue ſaluere, & ſaluare,ſiue ſaluatorem eſſe.

Quarta cõcluſio,licet ſupradicta quatuor nomina.ſ.eſſe,&vita,& ſalus & ſaluator ſint propria ipſi Deo,tamen vltimũ nomen.ſ.ſaluator eſt magis propriũ & propriiſſimum ei, & magis accommodatũ. Prima pars eſt probata per tres cõcluſiones ſupradictas. Scđa pars probať: nã licet eſſe, & vita,& ſalus ſint propria ipſi Deo, tñ abſq; cõtradictione põt cõicare, & cõicat ea cæteris creaturis. Nam omnibus cõicat eſſe, tam animatis quã inanimatis,& ſolis animatis cõicat vitã ſeu viuere,& ſolis rõnalibus,& intellectualibus cõicat ſalutẽ.ſ.vitam integrã & æternã & beatã, ſed nulli puræ creaturę cõicat ꝙ poſſit ſaluare.ſ.dare ſalutẽ & vitã,& eſſe, quia hoc ſoli Deo conuenit, cum ſit omnia iſta per eſſentiã.Et ſic Deus iſta nõ poſſet dare alicui purę creaturæ,niſi faceret ipſam Deum, quod eſt impoſſibile.Et ideo hoc nomen Ieſus.i.ſaluator,eſt nomen ſolius Dei proprium.Et ſoli filio ipſum cõmunicauit,eo ꝙ ſeipſum,factus obediens vſq; ad mortem crucis,humiliauit, ideo pater dedit ſibi hoc nomen quod eſt ſuper omne nomen &c.ad Filipp.2. Quod quidem nomen intantum dr̃ magis proprium Deo, inquantum in ſe continet oẽs alias perfectiones, & eſt puris creaturis incõicabile
E quantum ad ſuũ ſignificatũ,quia nulla creatura põt ſaluare.i.dare eſſe.& vitam & ſalutem.ſ.vitam integram,& fœlicẽ ſine defectu. Et quia ſoli filio ſuo hoc nomẽ pater potuit cõicare, quia quicquid filius habet, habet à patre:Ideo ſub tali nõie ſalutis ſiue ſaluatoris promiſit ipſum mittere in mundum, vt patet in toto teſtõ veteri, vnde Eſai. 12. In illa die haurietis aquas de fontibus ſaluatoris. Item cap.25. Saluator ponetur in ea &c.Itẽ cap.36. Dabo in Sion ſalutem. Item cap. 62. Ego propugnator ad ſaluandum.Item ſub tali nomine receptus eſt Chriſtus in nouo teſtamento. vnde Matth. 1. Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorum, hoc idem Lucæ. 1. Item ſub tali nomine ſaluatoris recepit ip-
F ſum Simeon in vlnas ſuas, dicens. Nunc dimittis &c. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Item ipſe Chriſtus ſe nominat ſaluatorem. Ioan. 3. cum dicit. Non enim miſit Deus filium ſuum in mũdum vt iudicet mũdum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Ex quibus patet quòd Ieſus.i.ſaluator eſt nomẽ magis proprium,quia magis conuenit & pertinet ad Chriſtum inter cætera nomina, quia ſibi ſoli conuenit & nulli alteri, & magis explicat officium eius quam cætera nomina, quia primo & principaliter venit ad ſaluandũ oẽs, & dandũ vitam æternam,quia hoc nomen Saluator duo explicat ſimul.ſ.redẽptionẽ & glorificationẽ. Nã Ieſus ſiue Saluator eſt dator ſalutis, id eſt vitę integrę, ſine defectu & miſeria. Quarto excludit & abiicit mortem & oẽm miſeriam, & dat vitã fœlicẽ

A quod ſoli Deo conuenit. Ex quibus patet ꝙ pater & ſpũſſanctus nõ excluduntur ab hoc noīe Ieſus. Nam ſicut pater eſt æternus & vita integra, ita pariter eſt ſaluator, & dator æternæ vitæ, & ſic eſt dicẽdũ de ſpũſancto, q̃ a ſaluator pr̃, & ſaluator filius, & ſaluator ſpiritusſanctus, nõ tres ſaluatores, ſed vnus ſaluator, & vna ſalus, & vnu vita æterna. Sed hoc nomen Ieſus, & ſaluator, intantum attribuitur filio, inquantum ꝑ ipſum in humanitate facta eſt noſtra redemptio & ſalus, & inquantũ eſt mediator & verbũ & incarnatũ. Quia ſicut tota trinitas creauit nos, ita ſaluauit nos, & ita dicitur ꝙ pater redemit nos ꝑ filium, imo quia pater de ſe, & à ſe habet hoc nomen ſaluatoris, ideo donauit ipſum filio, q̃ a pater dedit filio hoc nomen Ieſus, qđ eſt ſuꝑ omne nomẽ: ad Filip. 2. & ſic hoc nomen
B conuenit toti trinitati. Et hæc eſt cauſa quare in primitiua eccleſia baptizabãt apoſtoli ĩ nomine Ieſu. Actu. 3. eo quia hoc nomen cõpetit toti trinitati, ſed ex nutu ſpiritusſancti, poſtea baptizarunt in nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti, iuxta formã ſibi traditam à Chriſto Matt. 28. & Mar. vlti. ad explicationẽ trinitatis diuinarũ perſonarũ, & vt obuiarent perfidiæ Arrianorum & Iudæorum. Et ſic patet qualiter hoc nomen Ieſus eſt magis proprium ipſi Deo, quia magis & plures perfectiones explicat, quia explicat creationem & redemptionem, & glorificationem. Et ſic explicat totũ intentum ſacræ ſcripturæ, quia nil aliud intendit tota ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamẽti, niſi oſtendere Deum eſſe unũ, primum principium, æternũ, trinum & unũ
C & creatorẽ, & redemptorem, & glorificatorẽ. Nã ſi Deus eſt prima ſalus, & vita integra, & æterna, & dator ſalutis, & vitæ ſine defectu, ergo eſt creator, & redẽptor, & glorificator. Et patet ẽt q̃uo licet hoc nomẽ Ieſus, & ſaluator cõpetat toti trinitati, tñ attribuitur filio, eo ꝙ tota trinitas operata eſt ꝑ eum noſtrã redẽptionẽ, tanq̃ per mediatorẽ, vt dictũ eſt in prolngo tractatu. 3. & dicetur pſalmo 17. Et quia per ipſum Chriſtũ manifeſtatum eſt hoc nomen Ieſus in vniuerſa terra, quia ipſe manifeſtauit myſterium trinitatis & creationis, & redemptionis, & glorificationis, ideo verè dicitur Ieſus & nomen Dei. Sed cõtra omnia prædicta arguitur, nã dictum eſt in toto primo articulo, quod nomen Dei nõ eſt vocale nec ſcriptũ, ſed eſt ipſa perſona filii ſ. verbum incarnatum, quod patres

veteris teſta. expectabant. In hoc aũt ſecũdo D
articulo dicitur ꝙ nomen magis proprium Deo eſt hoc nomen Ieſus, habens tres ſyllabas, ergo cõtradictio in verbis. Ad hoc reſpõdetur, ꝙ Deus habet duo noīa ſ. vnũ quo ipſe nominat ſe, & alterum quo nos nominamus eũ. Nomẽ quo Deus nominat ſe, eſt verbũ incarnatum, ſ. ipſa perſona filii. Nam inquantũ verbum, eſt ab æterno dictũ à patre, & eſt conceptus quo pater diffinit ſe, vt dictũ eſt. Sed inquantũ incarnatum, eſt nomen quo pater ſe, & per quem filius manifeſtauit ſeipſum mundo, & per quẽ locutus eſt nobis pater nouiſſimè diebus iſtis. Heb. 1. Ideo ait Saluator. Ioan. 17. O pater manifeſtaui nomẽ tuum hominibus. &c. Et ſic patet qualiter filius incarnatus eſt nomẽ, quo Deus pater nominat ſe nobis. Sed hoc nomẽ Ieſus habens tres ſyllabas eſt nomẽ vocale ſcriptum, E
quo nominamus Deum, et ſpecialiter illam perſonã incarnatã ipſius filii, ſicut patres antiqui nominabant ipſum ꝑ illud nomen quatuor literarũ, qđ idem eſt qđ Ieſus, Nam illę quatuor literæ ſ. iot. he. vau. he ſi rectè combinentur in Hebræo cũ ſuis punctis, reddũt hoc nomen Ioheſſua Hebraicè, quod idẽ eſt Ieſus græcè, & Ieſus ſ. ſaluator latinè. Et ſic hoc nomen Ieſus, eſt, quo nos nominamus illã ꝑſonam Xp̃i, eo ꝙ ſignificat ſaluatorem, & redemptorem, & glorificatorem, quem oẽs patres vete. teſta. expectabant, vt veniret ad ſaluandum & redimendum genus humanũ Ideo tantopere deſiderabant ſcire proprietatem illius nominis tetragrammaton, non ratione ſigni, ſed ratione ſignificati, quia ſignificabat Meſſiam in lege promiſſum. Et illi F
tantum habebant literas huius nominis Ieſus. ſ. iot. he. uau. he. in illo nomine, ſed non habebant ſonũ, quia non pronunciabant, niſi Adonai, & ſic nondum habebant propriũ ſonum, nec ſciebãt propriũ ſignificatum, quia neſciebant propriè quid ſignificabãt illæ quatuor literæ. Et ideo vtrũq; deſiderabant ſcire .ſ. ſonũ propriũ illius nominis quatuor literarũ, & ſignificatum eius. Sed nobis q̃bus datum eſt noſſe myſterium regni Dei, Deus reuelauit in nouo teſt. ſonũ illius nominis tetragrãmatõ, qñ Gabriel dixit uirgini Mariæ, Ecce cõcipies & paries filium, & vocabis nobis nomẽ eius Ieſum. Et hoc idem reuelauit Angelus in ſomnis ipſi Ioſef dicens, Vocabis nomen eius Ieſum, & reuelauit etiam eius ſignificatum cum ſubdit. Ipſe enim ſaluum

A uum faciet populum ſuum à peccatis eorũ. Sed hoc magis reuelauit nobis Chriſtus, cũ realiter prædicauit & dedit legem euangelicam, & pro nobis paſſus eſt & reſurrexit &c. per quã paſſionẽ nos realiter ſaluauit & redemit, & ſic fuit notum nomen Dei in mundo per Chriſtum, & diuulgatum in vniuerſa terra per apoſtolos, & factum eſt admirabile in cœlo, &c. Sed reſtat adhuc difficultas. Nã Apoſtoli & ſancti viri in hoc nomine Ieſu faciebant ſigna & miracula, vt patet per totũ diſcurſum actuum apoſtolorũ, ergo ſequitꝑ virtus faciẽdi miracula erat in illis tribus ſyllabis breuibus huius nominis Ieſus. Ad hoc reſpondetur quod virtus faciendi miracula non erat realiter in illo nomine triſyllabo, niſi tamquam in ſigno, ſed illa virtus erat realiter in eius ſignificato. ſ. in illa perſona filii, & verbo incarnato, & in tota trinitate,

B quam quidem perſonam Chriſti apoſtoli inuocabãt ſub illo nomine. Sed cauſa quare Chriſtus magis faciebat miracula inuocatus ſub illo nomine, erat, quia illud nomen magis notificat diuinitatem Chriſti, & omnes eius perfectiones & eius poteſtatẽ; quia eſt nomen omnipotentiæ, & ſapientiæ, & miſericordię, & poteſtatis, & iuſtitię, vt dictum eſt. Et ideo vult quod qñ nominamus ipſum ſub hoc nomine Ieſu, oẽ genuflectatur &c. Et ſic voluit Deus eligere magis hoc nomen quàm aliud, vt in eius prolatione Deũ adoremus, ſicut voluit eligere crucem, vt in illo ſigno adoremus ipſum. Et ſic patet qualiter perſona Chriſti. ſ. verbũ incarnatũ, eſt nomẽ Dei, quo ipſe nominat ſeipsũ, & hoc nomen vocale Ieſus, eſt illud nomen quo nos Deũ

C nominamus, ſpecialiter perſonam filii attributiuẽ, eo modo quo dictum eſt. Sed nunc reſtat rñdere ad argumenta Iudęorũ in principio adducta. Ideo ad primũ, quãdo dicitur ꝑ hoc nomẽ Ieſus iã fuit notum in vet. teſta. ergo non eſt illud nomen Dei &c. Reſpondetur, ꝑ licet hoc nomen vocale triſſyllabũ Ieſus fuerit notum in veteri teſta. tñ verbũ incarnatum quod eſt verum nomen Dei, quo Deus nõiat ſeipſum, nunq̃ fuit notũ nec manifeſtum in vet. teſt. vſquequo Deus venit in carnẽ, nec etiã nomen dñi tetragrãmaton fuit notum, quo ad eius proprium ſonum, & eius proprium ſignificatum, vſqueq̃ ꝑ Angelũ fuit Mariæ & Ioſef expreſſum & reuelatum, vt dictum eſt. Itẽ hoc nomen Ieſus valde æquiuocè dicitur de Ieſu Naue, & de Ieſu Chriſto. Nam de illis tribus. ſ. Ieſu Naue, & de Ieſu filio Sirac, & de filio Ioſedech dicebatur hoc nomen Ieſus tãquam de figura, inquantum fuerunt figura Chriſti, ſed de Xpo dr Ieſus tanquã de veritate figurata ꝑ illos, ſicut æquiuocè dr homo de homine picto, & de homine vero & viuo. Ad ſecũdum autẽ cum dr, ꝑ per illud nomen Dei erãt facienda miracula, quod nõ videmus fieri hodie ad inuocationẽ huius nominis Ieſus &c. Reſpondeť ꝑ Ieſus Xps. qui eſt nomen Dei, iã fecit infinita miracula in vita, & in morte, & in reſurrectione, vt patet per totũ diſcurſum euangelicum. Et apoſtoli iã fecerũt infinita miracula cum inuocabãt eum, ſub hoc nomine Ieſu, vt patet in actibus apoſtolorũ & in eccleſiaſtica hiſtoria, & in geſtis martyrum & aliorum ſanctorũ. eo ꝑ tunc erãt neceſſaria miracula pro fidei fauore. Et Xps iã

D

E mutauit & cõuertit ferrum & cuprum in argentum & aurum, qñ populum gẽtilem ad fidẽ conuertit, & cõuertit ferrum, & ſtãnum veteris legis in aurum, & argentum euangelicum, & detexit theſauros euangelicos qui latebant in ſcriptura vet. teſta. & hoc in noie Ieſu, & in eius virtute ſuſcitati ſunt mortui, & ſanati ægroti, & mitigatum mare &c. Et iã ædificauit nouã Hieruſalem. ſ. eccleſiam, & dominatus eſt toti orbi, vt patebit pſ. 18, & 71. Cauſa autẽ quare nunc non fiunt tot frequentia miracula ſenſibilia, eſt quia nunc nõ ſunt ita neceſſaria. Vnde duplici ex cauſa tunc fiebãt ſenſibilia miracula. Primo ꝓpter exigentiam temporis, vt infideles videntes miracula mouerentur ad credendum, & venirent ad fidem Chriſti. Secundo hoc accidebat, propter feruẽtem fidem, & caritatem, &

F ſanctitatem apoſtolorum, & martyrum inuocantium Chriſtum ſub hoc nomine, & ſic fiebãt miracula, propter augmẽtũ Chriſtianæ religionis. Secundo propter fidem inuocãtium, ſed quia Chriſtiana religio iam fuit dilatata per vniuerſum orbem, ideo nõ ſunt neceſſaria miracula ſenſibilia & corporalia, ſed miracula neceſſaria & ſpiritualia iugiter fiunt, ad inuocationem huius nois Ieſus. Nã iugiter remittuntur peccata in baptiſmo & pœnitentia & extrema vnctione, & iugiter conferturgratia in omnibus ſacramentis, & in orationibus eccleſiæ ad inuocationẽ huius nominis, ſed hoc non percipiunt miſeri Iudęi & infideles. Ad tertium autem reſpondetur, ꝑ hoc nomẽ Ieſus iam fuit magnifica

tum,

A tum, & dilatatū, & prædicatū per totū orbē à ſolis ortu, vſq, ad occaſū, & ab Aquilone in Auſtrū, quia in oēm terrā exiuit ſonus & pdicatio Apoſtolorū, & totus populus venit ad fidē poſt cōuerſionē Cōſtātini imperatoris, ſed poſtea Sarraceni deuiauerunt à fide. Verumtn adhuc nomē Ieſu eſt magnificatū inter eos, & in Alcorano eorū, & nomē virginis Marię. Qd aūt Iudęi nō credāt, nec venerenē hoc nomē Dei qđ eſt Ieſus, hoc accidit ex cecitate & maledictione eorū, ſicut iā pfetatū eſt p oēs pfetas. Vñ de Iudęis & infidelibus perſequentibus hoc nomeñ dñi, dr̃ Eſa. 52. Qm̃ ablatus eſt populus meus gratis, dānatores eius inique agunt dicit dñs, & iugiter tota die nomen meum blaſfematur. Sed de populo Chriſtiano ſubdit profeta, ppter hoc ſciet populus meus nomē meum in
B die illa, qa ego qui loquebar, ecce adſū &c. Ecce ergo qualiter Iudæis manentibus cecis & reprobatis, nomen dñi Tetragrammaton, quod eſt Ieſus, fuit admirabile & magnificatum in vniuerſa terra per aduentū Chriſti, prout Dauid profetizauit in hoc pſalmo.

PSALMVS IX.

***C**Onfitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.*

Letabor & exultabo in te, pſallā nomini tuo altiſsime.

In conuertendo inimicum meū retrorſum, infirmabuntur & peribunt à facie tua.

Quoniā feciſti iudiciū meū et cauſam meā, ſediſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam.

Titulus: In fine, pro occultis filii, ps. Dauid. Ex titulo apparet q Dauid fecit hunc pſalmū dirigens nos in Chriſtum & tempus
C Meſſiæ, qui eſt finis legis, quapropter cantabat ad victoriā vocū. Sed reiectis vanis modis dicendi Iudæorū, eſt aduertendum propter id quod addit, pro occultis filii, q licet ad totā trinitatē pertineat iudicare, eo q opera trinitatis ſunt indiuiſa ad extra, tñ filio attribuitur iudicium, inquātum homo, ſicut ipſa redēptio, eo q eſt mediator Dei & hominum, vt dictū eſt in prologo. Et eo q fuit miſſus ad ferendam legem euāgelicam, ergo ad eum ſpecialiter pertinet iudicare obſeruatores legis & tranſgreſſores, tribuendo vnicuique prēmium ſecundum opera ſua. Quā quidem iudiciariam poteſtatem adeptus eſt filius propter ſuam humilitatem & patientiam, vt dictum eſt pſalmo præcedēti. Verūtamen eſt attendendum q triplex legitur de Chriſto iudicium. ſ. iudicium diſcretionis, & D
ſecretionis, & diſcuſſionis, ſiue publicę examinationis & retributionis. Nā primum iudicium. ſ. diſcretionis fecit Xp̄s in primo ſuo aduentu, qñ dedit legē euāgelicā, in qua diſcreuit & ſeparauit granū a paleis, & veritatē ab vmbra legali, annullādo ceremonialia, q erāt figura legis & veritatis euāgelicæ, qa lex p Moyſen data eſt, gratia aūt & veritas p Xpm facta eſt. Ioā. 1. Diſcreuit ēt inter verā & falſam religionem, eligendo fideles in eccleſia ſua, & ſic aſcendens in cœlum ſedit à dextris Dei, vbi accepit iudiciariā poteſtatē à patre, per quam totū iſtum ſtatum iudicat in occulto & in ſecreto. Sed in vniuerſali iudicio iudicabit in publico. Et ideo omne iudicium quod facit Xp̄s ab aſcenſione vſq; ad finem mundi, vocatur iudicium ſecretionis, eo q eſt nobis ſecretum & occultum, eo E
q non videmus iudicem oculis corporeis. Et ēt qa iudicata ſunt nobis occulta, qa neſcimus diſcernere qūo ſunt iudicati illi, qui ab hac vita diſceſſerunt. ſ. an ſint dānati an ſaluati. Sed ſolum generaliter ſcimus, q ſolum boni Chriſtiani ſaluantur, qui cum caritate diſceſſerunt, & ſunt etiam nobis occultę punitiones malorum & pręmia bonorum. Itē videmus in hac vita bonos affligi, & malos tēporaliter proſperari, quod nō fit ſine occulto iudicio. Item videmus q licet mali ad tempus proſperentur, tamē multi eorū, vel in vita puniuntur, vel mala morte finiunt. Et ideo oia iſta iudicia quæ Chriſtus facit in hoc tpe, dr̃ occulta, de quibus di q catedrā tenet in cœlis, qui occulte & manifeſte iudicat in terris, de quibus iudiciis occultis eſt materia huius pſal. de quibus dicitur in titulo, p occultis filii. i. q Dauid fecit hunc pſal F
mū de occultis iudiciis & punitionibus Xp̄i filii Dei, quæ facit præcipuè de malis affligentibus bonos in hac vita, quia nullū bonum irremuneratū, & nullum malū impunitum. Et etiam iudicium finale dr̃ occultū, inquātum eius tēpus eſt nobis ignotum. Secundo eſt notādum q Dauid pręuidit in ſpiritu omnes perſecutiones, quas paſſura erat eccleſia à primo aduentu vſque ad ſecundū, & præuidit etiam oēs punitiones, & vltiones quas Chriſtus debebat ſucceſſiuè facere de pſecutoribus et afflictoribus eccleſię, ex ſuo occulto & iuſto iudicio. Nā licet Xp̄s permiſerit ad tempus ſuam eccleſiā ab infidelibus & malis affligi, tamē in fine ſemper punivit

malos,

A malos, & exaltauit, & liberauit bonos: de quibus perſecutionib. & punitionibus Dauid fecit hunc pſal. Sed eſt aduertendū ſm Aug. ꝙ quatuor principales pſecutiones erat paſſura eccleſia à primo aduentu Xpi vſque ad ſin. Primo pſecutionē Iudæorum in Apoſt. Secūdo pſecutionē tyrannorū tēpore mart. Tertio pſecutionem hæreticorū & prauorū hominum, in qua nunc ſumus. Quarta erit perſecutio Antichriſti. Sed in omnib. his licet Xps permiſerit eccleſiā ſuā ad tps affligi per malos, tamē ſemp finaliter liberauit eccleſiā & puniuit malos. Nam poſt primā pſecutionē puniuit Iudæos & Romanos. In ſecunda puniuit tyrannos Impera. & cæteros perſecutores marty. diuerſis pœnis, vt patet de Nerone, & Domitiano, & Diocletiano, & liberauit eccleſiā. In tertia punuit hæreticos,

B & videmus quotidie prauos & malos puniri poſt lōgam proſperitatē. Quarto puniet Antichriſtū & ſuos ſequaces, antequā Xps veniat ad vniuerſale iudiciū. Et de iſtis quatuor iudiciis occultis facit Dauid pſentem pſal. Cauſa ergo finalis & intentio Dauid in pſalmo eſt deterrere, & incutere timorem malis, vt timeant diuinum iudicium, & deſiſtant à peccatis, & inducere bonos ad patientiā in aduerſis, quia nullum bonum irremuneratum & nullum malum impunitū. Duo ergo principaliter agit. Nam primo dicit ſe velle confiteri mirabilia iudicia Dei. Secundo incipit narrare per ſingula, ibi, Increpaſti gētes. Quātum ad primū eſt aduertendū, ꝙ cōfiteri idē eſt quod veritatē ſpōte fateri,

C & hoc cōtingit dupliciter. Nā aut cōfitemur facta noſtra, aut facta Dei: primo modo nō poſſumus cōfiteri niſi peccata, quia in actibus noſtris vt niſi ſunt, non inuenē niſi peccata ſm Aug. Si quid boni agimus illud non eſt ex nobis tanquā ex nobis, quia omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, ſm Apoſt. Et ideo talis cōfeſſio voluntaria, dicitur cōfeſſio peccatorum, & hoc pertinet ad pœnit. De hac autem cōfeſſione dicetur pſa. 31. Dixi cōfitebor aduerſum me &c. Cōfeſſio autem de Deo eſt triplex. quia aut cōfitemur eius excellentiam & omnipotentiā, vt puta ipſum eſſe trinum & vnum, & omniū creatorē, & incarnatū & redemptorē &c. Et tunc dicitur cōfeſſio fidei, de qua ait Saluator Matt. 10. Qui me cōfeſſus fuerit corā hominib. cōfitebor & ego eum &c. Aut cōfitemur eius bonitatē & miſericordiā. Et ſic narramus & alle-gamus eius nobis collata beneficia, & talis dicitur cōfeſſio beneficiorū, & ptinet ad gratiarū actiones, & ad laudes. Et de hoc Dauid D fecit plures pſal. qui incipiunt à cōfeſſione, puta Cōfitebor, aut Cōfitemini Dño qm̄ bonus &c. Item de hoc fecit oēs pſalmos alleluiaticos & hymnos de laudib. Dei, memorā do beneficia. Tertio autē poſſumus cōfiteri iuſtitiā Dei, narrando eius iudicia iuſta, occulta aut manifeſta, & hęc dicit cōfeſſio iuſtitiæ, & iudiciorū occultorū, & ineffabiliū, & tremēdorū Dei, & de hac materia eſt iſte pſal. Ideo ait profeta Dauid. Cōfitebor tibi Dñe in toto corde meo. i. non ſolū ore, ſed toto corde tibi ſpōte manifeſtabo, & profitebor omnia mirabilia & tremēda iudicia tua. Vnde licet non poſſim nec ſufficiā narrare omnia mirabilia in numero in hoc pſalmo, E tamen narrabo omnia mirabilia iudicia tua in genere q̄ facturus es, ſiue feciſti in eccleſia à primo aduētu vſq; ad ſin. Et licet iſta narratio iudiciorū Dei ſit ad terrorē malorū & prauorū pec. tamē eſt ad exultationē iuſtorū, vt habeant etiam patientiā in aduerſis, & nē deſperent in perſecutione, ſed expectent præmiū de ſua patientia, & credant ſuturā punitionē ſuorum pſecutorum. Ideo ſubdit Dauid in perſona eccleſię, & cuiuſlibet iuſti, ego Lætabor facie, & exultabo in geſtu in te ô Dñe altiſſimè, & pſallā tibi, gratias agēdo de præmio bonorū, & punitione malorum. Lætabor dico in cōuertendo inimicū. i. quia cōuertiſti inimicum meū retrorſum. ſ. Diab. & mēbra eius. Litera Hieronymi habet Gratulabor in te: & pſallam nomini tuo, & re- F uerſi ſunt inimici mei retrorſum & corruerunt, & perierunt ante te & ſic eſt litera plana. Nota ꝙ inimicus eccleſiæ eſt primo Diabolus in capite, & ex cōſequenti mēbra eius. Mēbra autē diaboli primo fuerunt iudæi. Secundo tyranni. Tertiò hæretici. Quartò erit Antichriſtus cū ſequacib. ſuis. hos Chriſtus conuertit retrorſum, & fecit retrocedere, quādo eis abſtulit vires, et debilitauit, et infirmauit, et abſtulit arma in quib. cōfidebāt. Ideo ſubdit ipſe, inimicus diab. et membra eius infirmabuntur in aduētu tuo, primo, et ſecundo, et peribunt à facie tua. Nam diab. fuit infirmatus, et eiectus per baptiſmum, et mortem, et paſſionem Chriſti. Et membra eius ſ. iudæi, et tyranni, et Antichriſtus fuerunt primo puniti in hoc mundo temporaliter, et in alio æternaliter cum Diabolo.

Increpaſti

A *Increpaſti gentes & perijt impius: nomen eorum deleſti in æternum & in ſeculũ ſeculi.*

Hęc eſt ſecunda pars in qua explicat & narrat ſingula occulta Chriſti iudicia p manifeſtas punitiones tēporales malorũ, & inimicorum eccleſiæ, per iudiciũ ſecretionis. Et tria facit: nã primo pdicit punitionem in hoc mundo tēporalē perſecutorũ eccleſiæ, tam Iudæorũ q gentilium. Secũdo punitionem æternã in inferno omnium peccatorũ impœnitentium ſiue obſtinatorũ. Tertio punitionē Antichriſti & ſuorũ. Secũda ibi, Cognoſcetur Dñs iudicia faciens. Tertia Exurge dñe. Quantũ ad primum eſt aduertēdum q dupliciter puniuit Xps populum gentilē, & etiã Iudæos. Primo deſtruendo in eis errorem & ſuſcitãdo fidem, vt inquit Augu. Et ſic deſtruxit in eis, & exterminauit Diabo.

B Secundo puniuit & deſtruxit obſtinatos in corpore & anima, dicit ergo. O Dñe Ieſu Chriſte, tu increpaſti gentes & etiã Iudæos gentiliter viuentes: & hos increpaſti p prædicationem Apoſt. in quibus conuerſis periit Diab. impius, qui eis dominabatur, quia deſtruxerunt omnia idola quæ adorabant. Et ſic deleſti nomen eorum in ſeculum ſeculi, quia non vltra nominãtur gentiles, ſed chriſtiani: vt patet Za. 13. In illa die deſtruã omnia nomina idolorũ, & nõ nominabunt vltra. Et omnem ſpiritum immundum auferam &c. Item nõ ſolum deſtruxiſti ſuperſtitionem gentiliũ ſed etiã deleſti regnũ & ſacerdotium Iud. & legalia, & cerimonialia, quia nõ erunt amplius in memoria quo ad effectum, vt patet Eſa. 37. Item non ſolum deleſti gentiles, & Iudæos ſpiritualiter vt

C dictum eſt, ſed etiam temporaliter.

Inimici defecerunt frameæ in finem: & ciuitates eorum deſtruxiſti.

Nam frameæ. i. arma & poteſtates inimici. ſ. populi Iud. defecerunt in finem. i. finaliter, & æternaliter, & ciuitates eorum. ſ. Hieruſalem. & cæteras ciuitates Iudeæ, & Galileæ deſtruxiſti p Titum, & Romanos in vindictam mortis Chriſti. Et etiam deſtruxiſti ciuitates gentilium obſtinatorum. Nã miſiſti peſtilētias & guerras & ſtrages inter eos, & hoc in vindictã ſanguinis martyrũ, vt patet in octauo & decimo, & vndecimo eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Vnde, licet Xps ad tempus permiſiſſet gentiles perſequi chriſtianos: tamē in fine reges chriſtianorũ deſtruxerũt cõplures ciuitates paganorum, & ſubiecerũt eos. Vnde Carolus magnus vaſtauit totam D

Saxoniam, & interfecit omnes paganos vltra ætatem ſeptē annorum. Item legitur q multę ciuitates Paganorum fuerunt fulminatę, & ſubmerſę, & terręmotu ſubuerſę, & viſcerali & etiã externo bello deſolatę. quæ omnia facta ſunt iuſto Dei & occulto iudicio in vindictã ſanguinis martyrum. Et ſic

Perijt memoria eorum cum ſonitu: & dominus in æternum permanet.

Memoria illorum obſtinatorum piit cũ ſonitu, & ſtrepitu armorũ, & clãgore tubarũ; & tñ Dñs. i. nomen Xpi in æternum pmanet ſtabile, & firmum cum eccleſia ſua. Nã ipſi conati ſunt delere nomen Xpi, & tñ ipſi deleti ſunt, & fides Xpi manet ſtabilis & inconcuſſa, & ſic Diab. fuit extinctus & deletus, in ſe, & in membris ſuis. Nã primo fuit eiectus foras p baptiſmum à cõuerſis. Scdo fuit de- E

ſtructus in membris obſtinatis. Nam principes facti chriſtiani obtinuerunt ciuitates gētilium, & cõminutis idolis cõſecrarunt Xpo templa eorum. Et ſic periit memoria Diab. cum ſonitu prædicationis Apoſt. & Doct. Et etiam periit memoria obſtinatorum cum ſonitu diuinæ punitionis & ſentētiæ. Et nõ ſolum periit memoria ſupradictorum infidelium, ſed etiam memoria diuitum & magnorum principum chriſtianorum periit cum ſonitu campanarum & cymbalorum. Nam cũ morit aliqs magnus diues malus, cõmuniter fit magnus ſonus cãpanarum & exequiarum. Et ſic periit memoria eius, quia nihil dignum memoria dimittit in mũdo. Sed memoria iuſti nunquã peribit, quia in memoria æterna erit iuſtus. Et ſic patet q Xps deſtruxit oēs malos & infideles, & omnes F

impęnitentes & ratio eſt. Nam ipſe in die Aſcenſionis aſſumpſit iudiciariam poteſtatem, ſedens ad dexteram patris, & tunc.

Parauit in iudicio thronum ſuum: & iudicabit orbem terræ in æquitate iudicabit populos in iuſtitia.

Parauit thronum ſuum in iudicio, & ideo iudicabit populos in ęquitate & iuſtitia, & hoc in occulto: quia ſicut eſt iudex iuſtus, ita nullum bonum relinquet irremuneratum & nullum malum impunitum.

Et factus eſt Dominus refugiũ pauperi: adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Factus eſt refugium pauperis populi Chriſtiani vexati & afflicti, & factus eſt adiutor eius in opportunitatibus, &

A in tribulatione perſecutionũ. Et notã ꝙ Dauid in toto libro pſalmorum vocat & appellat populum Chriſtianũ pauperẽ, eo ꝙ lex euangelica contemnit omnes diuitias mundanas propter regnum cœlorũ, Matth. 5. Itẽ non ſolum fuit adiutor populi Chriſtiani cõtra perſecutores paganos, ſed etiam eſt adiutor in tribulatione & pſecutione cuiuſlibet pauperis Chriſtiani iuſti, contra oppreſſiones diuitum. Nam licet Chriſtus ad tempus permittat malos proſperari, & bonos perſequi, tamẽ in fine liberat eos, & punit malos. Et ſic Chriſtus liberauit eccleſiam de manu Tyrannorum. Et ideo vt iuſti non deſperẽt in perſecutione, ſequitur.

Et ſperent in te qui nouerunt nomẽ tuum, quoniam non dereliquiſti quærentes te dñe.

B Et ſperent in te qui nouerũt nomen tuũ, quod eſt Ieſus, cui propriũ eſt ſaluare. Ideo non dereliquiſti quęrentes te domine, quaſi dicat, quia proprium eſt tibi ſaluare, cum ſis Ieſus, ideo nõ dereliquiſti quęrentes & ſperantes in te. Vnde nota ꝙ iſta ꝓfetia fuit impleta tempore Conſtantini, qñ Deus dedit pacem eccleſiæ, per conuerſionẽ gentiliũ & quotidie impletur, quia frequenter Xp̃s punit malos, & liberat iuſtos ſua poteſtate.

Pſallite domino qui habitat in Sion, annunciate inter gentes ſtudia eius.

Hic Dauid prædicit feſtiuitates, quas eccleſia incepit celebrare in memoriã ſanctorũ martyrũ, poſtquam ceſſauit perſecutio tẽpore Conſtãtini. Vnde eccleſia lætatur in celebrando memorias martyrum, & etiã in punitione tyrãnorũ & perſecutorũ eccleſiæ, idõ
C Dauid exhortat̃ fideles ad laudẽ Dei, dicẽs. pſallite ò vos Chriſtiani, cãtate, & agite gratias dño Ieſu Chriſto qui habitat in hac Siõ per gratiam, & in ſuperiori per gloriam, & annunciate ſtudia eius, id eſt legem euangelicam, & triumfos martyrum, in eccleſia celebrando eorum feſtiuitates, & hoc annũciate inter gentes ad fidem conuerſas.

Quoniã requirens ſanguinem eorũ recordatus eſt, non eſt oblitus clamorem pauperum.

Nõ eſt oblitus clamorẽ pauperũ martyrũ, imo eſt requirens ſanguinẽ eorũ de manu tyrannorũ, quia in uindictam ſanguinis martyrum, puniuit Neronem, & Domitianũ, & Diocletianum, & cæteros tyrannos.

Miſerere mei domine, vide humilitatẽ meã de inimicis meis.

Hic forſan eccleſia liberata à tyrãnis, ſiue de manu tyrannorum per Conſtantinũ, poſtea petit liberari de prauitate & perſecutione hæreticorum. D Vnde dicit, miſerere mei ò dñe Ieſu Chriſte, & libera me de inimicis meis hæreticis Arrianis, & cæteris qui ſurrexerunt contra me poſt Conſtantinum, & vide humilitatem meam, & hoc dicit, quia eccleſia non vicit tyrannos & hæreticos cum armis, ſed cum humilitate, & autoritate ſacræ ſcripturæ. Miſerere mei, dico:

Qui exaltas me de portis mortis, ut annũciem oẽs laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Qui exaltas inquit me de portis mortis. Nam fuit perſecutio eccleſiæ per Arrianos, quę quaſi ſuperauit perſecutionẽ tyrãnorũ, vt ait Rufinus 12. eccleſiaſticę hiſtorię: ideo Xp̃s exaltauit & liberauit eã de portis & interitu mortis & totalis deſolationis, cũ miſit Athanaſiũ, & Baſiliũ, & Ambroſium, & Hi- E
lariũ, & Hieronymũ, & Auguſtinũ ad defendendum eam de prauitate hæreticorũ. Vnde oẽs iſti, extincto mendacio hereticorum, annunciarunt laudationes Chriſti, & veritatem ſcripturarum in portis filiæ Sion. i. eccleſiæ toto orbe diffuſæ, vt patet intuenti illam perſecutionem, & ideo ſubdit eccleſia.

Exultabo in ſalutari tuo, infixæ ſunt gentes in interitu quem fecerunt.

In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.

Exultabo in ſalutari tuo. i. in nomine Ieſu, quia ſupple gẽtes. i. gentiles & hæretici infixi, & ſubmerſi ſunt in interitu quem fecerunt, & aſtruxerũt cõtra me. Nã peccator & populus gẽtiliũ, & cœtus hæreticorũ cõprehẽſus eſt in laqueo quẽ abſcõderunt, qa ipſi quærebant & machinabantur laqueum F
mortis contra fideles, ſed ipſi cõprehẽſi ſunt in morte. Nã Nero interfecit ſeipſum, & Domitianus interfectus eſt à ſenatu, & Diocletianus grandi & turpi plaga eſt percuſſus, & Arrius cum ſuis complicibus, qui cum falſa expoſitione, & intelligentia ſcripturarũ, volebat fidem & eccleſiam confundere, ipſe in ſuo mendacio cõfuſus, & interemptus, & à diabolo ſuffocatus eſt, & crepuit medius, vt ait Ambr. Item tota illa beſtia ſectæ Arrianorũ, quę ab inferis extulerat caput, poſtea triceps facta in ſe, contra ſe confuſa eſt, & ſic in laqueo quem abſcõderat contra eccleſiã, ipſa comprehẽſa eſt. Et ſic communiter videmus pedes peccatorum comprehẽſos in laqueo quem parant contra iuſtos. Et ſic cognoſco-

gnoſcetur dominus iudicia faciens, quia vnuſquiſque peccator cōprehenſus eſt in ope-
A ribus manuum ſuarum.

Cognoſcetur dñs iudicia faciēs in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.

Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur Deum.

Licet iſte verſus poſſit adaptari cum ſententia ſuperiori, tamē eo ꝙ hic interponitur, vel præponitur diapſalma, videtur ꝙ comprehēdat aliud genus ſententiæ. Nam ſuperius locutus eſt, & prædixit punitionem temporalem perſecutorum eccleſiæ. Hic aūt in hac ſecunda parte prædicit punitionē ſpūalem omnium peccatorū obſtinatorū poſt hanc mortem in inferno. Nam ſi pctōres in hac vita non conuertuntur, nec corriguntur per punitiones tēporales, ſed moriuntur impœniten-
B tes, tunc cōprehenduntur in malis operibus manuum ſuarū, & ſic conuertuntur, & deſtinanī in infernum in æternum. Poteſt etiā dici, ꝙ poſtquam ſuperius profeta prædixit iudicium & punitiones temporales perſecutorum Chriſti & eccleſiæ, hic eorum prædicit perpetuam damnationem factā in inferno. Et ſic duplici pœna puniūtur. Dicit ergo Dauid, Dñs Ieſus Chriſtus non ſolum cognoſcetur iudex & faciens iuſtitiā temporaliter in hac vita, ſed ēt poſt hanc vitā, imo cognoſcetur Xp̄s faciens iudicia & punitionem de obſtinatis poſt mortem. Nam ipſe comprehendet peccatorem in operibus manuum ſuarū, quia veniet ad eum ſicut fur, & in illo ſtatu condemnabit eum ad pœnam perpetuā. Ideo ſequitur, conuertātur. i. cōuertentur, & deſti-
C nabunī pctōres in infernū. ſ. oēs gētes & carnaliter viuētes, quę obliuiſcūnt Deū. Nā hac animaduerſione percutitur pctōr, vt moriēs obliuiſcat̄ ſui, q dū viueret oblitus eſt Dei, vt inquit Aug. Sed per oppoſitum erit de iuſtis.

Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.

Deus non in finem & æternaliter oblitus eſt pauperis iuſti, nec patientia pauperū peribit, imo præmiabitur, quia ſicut nullū malū impunitū, ita nullū bonū irremuneratū. Ideo ſicut mali ęternaliter cōuertūtur in infernū, ita iuſti deſtinabunī in gloriā cœleſtē. Pctōres ergo qui in vita ſua noluerūt cōuerti ad Deum, nec dimittere pctā, iō cōprehēſi ſunt in malis operibus. Et ſic poſt mortem cōuerſi ſunt in infernū. i. deſtinati ſunt in infernū. Vnde licet talia iudicia facta de dānatis &
improbis & impœnitentibus poſt mortē, ſint D
nobis occulta quantum ad euidentiam, tamē ſunt nobis certa quantum ad fidem quia credimus omnes impœnitentes æterna dānatione puniri, illico poſt vitam, ad infernum.

Exurge domine non confortetur homo, iudicentur gentes in conſpectu tuo.

In hac tertia parte prædicit perſecutionē eccleſiæ futurā tpe Antichriſti, & duo facit. Nā primo prædicit prędictā perſecutionē. Secundo petit vltionē de Antichriſto & ſequacibus ſuis ibi, Exurge. Dicit ergo O dñe Ieſu Chriſte exurge ne videaris dormire. Poſtquā permiſiſti regnare Antichriſtū, veni ne cōfortetur, nec proſperetur amplius homo. ſ. Antichriſtus q eſt hō purus, licet faciat ſe Deum & iudicent gentes in cōſpectu tuo. Primo occulto iudicio tpaliter. Scđo in publico & vni-
uerſali iudicio, æternaliter puniēdo, quaſi di- E
cat, accelera aduētum tuum & veni ad iudicium, ne confortet̄ & ꝓſperet̄ ꝑ longum tp̄s iſte hō iniquitatis Antichriſtus, & nō pmittas ipſum diu regnare, ſed abbreuientur dies illi, ne deficiāt electi, quia Antichriſtus tētabit delere omnes electos, & trahere ipſos ad hæreſim ſuam, ergo veni ad iudicium &c.

Conſtitue domine legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes quoniam homines ſunt.

Cōſtitue, & oſtēde te legiſlatorē ſup eos, & ſciant oēs gentes, qm̄ Antichriſtus, & ſui hoīes carnales & voluptuoſi ſunt, & nō ſpūales. Nā in primo aduentu tu veniſti cum humilitate, & dediſti legē euāgelicā, ſed cōtēpſerunt eā, & noluerunt ſeruare eā, nec tibi credere, imo putarunt te eſſe hoiem purum, & nō Deum, iō oſtēde te verum legiſlatorē in
iudicio ſup eos & ſciāt oēs gētes, & cognoſcāt F
qm̄ hoīes ſunt & carnaliter viuētes. Nota ꝙ multi referunt ly legiſlatorem ad Antichriſtum, vt ſenſus, O dñe Ieſu Chre, poſtquam Iudæi, & pctōres carnales, & obſtinati noluerunt te recipere, nec legē tuā ſeruare, iō conſtitue Antichriſtum pſeudolegiſlatorem ſup eos, & permitte eum regnare ſuper eos in pęnam peccati, & ſciant & cognoſcant, qm̄ homines carnales ſunt, & ita puniantur &c. Io. 5. Ego veni in nomine patris mei, & noluerunt me recipere, veniet autem alius in nomine ſuo & illum recipient. Et ſic vterque ſenſus poteſt eſſe verus & applicabilis litteræ.

Vt quid domine receſſiſti longe, deſpicis in opportunitatibus in tribulatione?

Dū ſuperbit impius incenditur pauper: com-

pre.

A *prehenduntur in conſilijs quibus cogitant.*

Hic dat cauſam ſui clamoris & querelæ & petitionis. Nã qa dixit. Exurge.i.ne videaris dormire,&nc permittas amplius regnare hoīem iniquitatis. Ideo ſequitur, Vt quid.i. quare receſſiſti tã diu lõge à populo& eccleſia tuã, pmittẽdo ipſam crudeliter cõcuti, affligi, & vexari, & cõculcari p Antichriſtũ. Et deſpicis populũ chriſtianũ, & quẽlibet iuſtũ in opportunitatib. & tribulatione perſecutionis.i.dando opportunitatẽ Antichriſto & ſceleratis, vt ipſum perſequãtur & tribulẽt. Nã dum Antichriſtus & quilibet impius ſuperbit, & in ſuperbiã eleuaẽ per potentiã ſibi permiſſam, tunc pauper populus chriſtianus, & quilibet iuſtus incendiẽ, & affligitur, & vexaẽ. Cõprehenduntur in conſiliis. Hic incipit Sentẽtia, quia in Hebræo habeẽ.

B Capiaẽ in cõſiliis: ideo eſt ſenſus. O Dñe fac vt Antichriſtus & maligni nõ amplius affligant iuſtos nec regnent. Sed capiantur & cõprehendantur in conſiliis quibus cogitant, & ſimili pœna plectantur & puniantur.

Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ: & iniquus benedicitur.

Exacerbauit dominum peccator: ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret.

Qm̃ Antichriſtus & qlibet obſtinatus laudaẽ & gloriaẽ in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicit. Nã oẽs ſequaces ſui laudãt & magnificant cum adulãdo. Et ſic pctõr in tali proſperitate elatus, exacerbauit & prouocauit Dñm, & cõtẽpſit, & ſic ẜm multitudinẽ iræ.i. ſuperbiæ ſuæ nõ quæret Deum, vel Deus nõ quæret eum, dando ſibi gratiã, quia Deus exacerbatus & iratus non dabit

C ſibi gratiam. Et ſic manebit in ſua obſtinatione & ſuperbia induratus. Ideo ſequitur.

Non eſt Deus in conſpectu eius: inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur iudicia tua à facie eius: omnium inimicorum ſuorum dominabitur.

Nõ eſt Deus in conſpectu eius, inquinatę ſunt vię & operationes illius in oĩ tpe, non male operãdo, ſed male cæteris cõſulendo: qa ab infantia ſua fuit poſſeſſus à Diabo. Et ſic ergo non habendo Deũ in cõſpectu eius, nec iudicia eius præ oculis, & pmiſſus à Deo in ſua obſtinatione & poteſtate omnium inimicorum ſuorum iuſtorum, dominabitur, ideſt dominari permittetur. Et ſic deceptus.

Dicit enim in corde ſuo: non mouebor à generatione in generationem ſine malo.

D Dicit.i.dicet in corde ſuo elatus, nõ mouebor ab hac generatione ſine malo.i. non perdã dñium & poteſtatẽ ſup hãc generationem ſine malo & pœna eorũ.q.d. nullus poterit mihi reſiſtere ſine maximo damno ſuo. Et nõ eſt mirũ ꝙ iſte dicaẽ Antichriſtus. Nã cum viderit omnia ſibi bene ad votum ſuũ ſuccedere, putabit Deũ nõ curare, nec prouidentiã habere de iſtis inferiorib. Et blaſfemabit contra Deum, quia forſan erit illius ſectę & opinionis, qui dicunt Deum nõ eſſe, nec curare iſta inferiora. Ideo ſequitur.

Cuius maledictione os plenum eſt & amaritudine & dolo: ſub lingua eiꝰ labor & dolor.

Cuius os maledictione.i.blaſfemia, & amaritudine.i. prouocatione ad irã cõtra Deũ, & dolo cõtra homines plenum eſt: ſub lingua eius non erit niſi labor & dolor.i. crudelitas cõtra iuſtos & tormenta. Et ſic.

E *Sedet in inſidijs cum diuitibus in occultis vt interficiat innocentem.*

Sedet.i. ſedebit cum diuitibus ſequacib. ſuis, quos diuites efficiet de bonis pauperũ raptis in occultis, vt interficiat oẽm innocentẽ & iuſtũ. Et ſic ſedebit in pſperitate tpali.

Oculi eius in pauperem reſpiciũt: inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua.

Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

In laqueo ſuo humiliabit eum: inclinabit ſe & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

Oculi eius in pauperẽ fidelẽ reſpiciũt, & inſidiaẽ, & parabit inſidias in abſcõdito cum aſtutia, ſicut facit Leo in ſpelunca ſua. Nam ſicut Leo inſidiatur in ſpelũca ſua, vt rapiat pdam ad comedendũ, ita Antichriſtus cum

F ſuis inſidiabitur rapere.i.ad rapiendum pauperẽ, & ſpoliandum & interficiendũ eum. Nam ſicut auceps abſcondit ſe in tugurio, & cadit inclinatus in terrã, ne videatur ab auibus, & ſic capit eas in laqueo & reaticulo ſuo: ita iſte malignus, humiliando ſe, quaſi cadens in terram cum ſuis perſuaſionib. capiet eum.ſ. pauperem. Et hoc cum dominatus fuerit pauperum. Et hoc faciet iſte miſer filius perditionis, quia putabit Deum iſta nõ reſpicere, nec curare: ideo ſequitur.

Dixit enim in corde ſuo oblitus eſt Deus: auertit faciem ſuam ne videat in finem.

Sed forſan melius eſt, quod ly in laqueo ſuo, referatur ad punitionem Antichriſti, & cuiuſlibet maligni, vt ſit ſenſus. Sed dũ iſte malignus Antichriſtus inſidiatur, vt rapiat

pauperem

A pauperem populumChriſtianum,tūc Deus humiliauit eum,quia cadet cum dominatus fuerit pauperum. Nā poſtquā Deus ꝑmiſerit regnare iſtum filium ꝑditionis, & ſedere in templo tribus annis cum dimidio, tunc Deus interficiet ipſum ſpiritu oris ſui. Et ſic cadet in terram. ſecundæ ad Teſſa. Et tunc apparebit eius iniquitas & deluſio qui antè dixerat in corde ſuo,oblitus eſt Deus, ne videat nec curet iſta inferiora, immo ipſe & omnes iniqui cognoſcent iuſtum Dei iudicium,per experientiam.Et ideo ſequitur.

Exurge domine Deus, & exaltetur manus tua ne obliuiſcaris pauperum.

Exurge Domine Deus, & exaltetur manus.i. potentia tua i. veni ad iudicium cum poteſtate magna & maieſtate, & ne obliuiſcaris

B pauperum, ſed fac vltionem de perſecutoribus eorum. Nam.

Propter quid irritauit impius Deum?dixit enim in corde ſuo,non requiret.

Vides quoniam tu laborem & dolorem cōſideras vt tradas eos in manus tuas.

Propter quid impius Antichriſtus,&quo iure irritauit & cōtempſit Deum, & dixit in corde ſuo,Deus non requiret iſta ſcelera de manu mea, putās te nō eſſe verū Deum & iuſtum iudicem.vides qm̄ tu cōſideras laborē, & dolorem malorum, vt tradas eos in manus tuas. Nā Deus permittit malos regnare ad tempus, vt finaliter tradat eos in manus ſuas ad puniendum. Sed tamen cōſiderat & vindicat laborem & dolorem quem pauperibus intulerunt.Et ideo ſequitur.

Tibi derelictꝰ eſt paup. orfano tu eris adiutor.

C *Contere brachium peccatoris & maligni:quæretur peccatum illius & non inuenietur.*

Tibi derelictus eſt paupet ad defendendū, & liberādum, & orfano tu eris adiutor:quia nō deſeres eū ſine auxilio.Quia in fine pſecutionis duplici pęna punies Antichriſtū,& oēs oppreſſores pauperū.Nā prio cōteres & frāges brachium & poteſtatem Antichriſti, & cuiuſlibet maligni.Secūdo qretur & examinabitur pctm̄ eius.Et ſic iſte malignus nō inuenietur ſcriptus in libro vitæ,nec numerabitur inter electos,ſed numerabitur in ifernū. Et ſic pibit ꝓſperitas & regnū Antichriſti, & oium tyrānorū ſimul cū corpore & aia. Sed *Dominus regnabit in æternum & in ſeculū ſeculi,peribitis gentes de terra illius:*

Dominus Ieſus Chriſtus regnabit in eternū poſt iudicium cum iuſtis, & electis, & pauperibus,cuius regni nō erit finis.Et vos gentes, id eſt infideles homines terreni, peribitis D
ęternaliter de terra viuentium. Quoniam.

Deſiderium pauperū exaudiuit Dominus. præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Dominus exaudiuit deſiderium pauperū, eo ꝙ cōtempſerunt terrena, & deſiderauerūt cœleſtia, & præparationes cordis eorū audiuit auris tua,eo ꝙ nō ꝓparauerunt neque ędificauerunt magnas domos in terra,ſed ꝑ bona opera præparauerunt perpetuas manſiones in cœlo, & paſſi ſunt perſecutiones propter iuſtitiam. Et ideo auris tua exaudiuit preparationes cordis eorum.

Iudicare pupillo & humili, vt apponat ultra magnificare ſe homo ſuper terram

Iudicare.i. ad iudicandum iniurias factas pupillo & humili,vt homo iniquitatis Antichriſtus & quilibet alius iniquus non appo E
nat nec pręſumat,nec addat vltra ſe magnificare ſuper terram: quia vltra non regnabūt tyranni & iniuſti ſuper terram;ſed in inferno eternaliter cruciabūtur. Eſt etiam aduertēdum ꝙ totus iſte pſalmus poteſt exponi de iudiciis, quæ Chriſtus facit quotidie de tyrannis & oppreſſoribus pauperum, quos licet Deus permittat ad tempus proſperari, tamen finaliter videmus eos in bonis & perſonis mala morte perire.

PSALMVS X.

IN *Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ tranſmigra in montem ſicut paſſer.*

Titulus, In finem,pſal.ipſi Dauid.Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit iuſtum pſalmum dirigens nos in Chriſtum qui eſt finis legis, ſed de materia,dicunt Iudęi moderni, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. quando fugiens à facie Saul abiit in ſpeluncam Odolam vltra Ior- F
danē,vbi cōgregati ſunt quadringēti viri de tribu & cognatione ſua,& factus eſt eorum princeps,cui dixit Gad,noli manere in pſidio, ſed proficiſcere in terram Iudam, quia Deus erit tecum.Ecōtra autē pſuadebant cognati ſui,ne rediret in Iudęā, quia Saul quærebat ipſum interficere, vt patet. 1.Reg. 20. Et Dauid voluit magis obedire ipſi Gad profetę, quā ſuaſioni cōſanguineorū. De quo aduētu & regreſſu in Iudæā, dicunt Iudęi quod fecit hunc pſal quaſi dicat ad cōſanguineos. Ego in Dn̄o cōfido,cur prohibetis me redire in Iudeam?quia dicitis,Fuge à facie Saul, & tranſmigra in mōtem, ſicut paſſer fugiens ſagittarium, tranſmigrat in montem, quia

Saul

A Saul iam parauit ſagittas ſuas in faretra, quę rens te interficere. Iō fuge ad mōtes, & ne reuerteris in Iudęam &c. Et ſic iſto mō Iudæi literaliter exponūt iſtū pſalmū de illa fuga, & reditu ipſius Dauid in Iudæam, ad præceptū Gad profetę. Sed manifeſtè patet talē expoſitionē eſſe inutilē, nō explicantē aliquod ſacramētū, cū Dauid nō minus ſit profeta in hoc pſalmo, q̄ in cęteris, maximè q͞a p̄ hūc pſalmū dirigit nos in Chriſtū, qui eſt finis legis, vt apparet in titulo pręposito. Et ideo eſt dicendū, ꝙ ſupradictus reditus Dauid in Iudæam non eſt præciſa & principalis materia huius pſal. Sed fuit materia exēplaris & figuratiua, inquantū Dauid præuidit in ſpiritu ſpōtaneū aduētū Chriſti in Hieruſalē, ad mortē & paſſionē, & p̄ cōſequēs ſpontaneā oblationē apoſtolorum, & martyrū ad mar-

B tyrium ſuſcipiēdū p̄ Chriſto, ex illa ergo fuga, accepit Dauid parabolam, & ꝓpoſitionē ad faciendū pſalmum. Ad cuius intelligētiā eſt notā dum, ſicut hr̄ Mat. 16. ꝙ cum Chriſtus eſſet in partib⁹ Tyri & Sydonis, incepit oſtendere diſcipulis myſteriū ſuę paſſionis. Et primo q̄ō oportebat eū ire Hieroſolymā, et ibi multa pati à ſenioribus etc. Cuius acceſſum volens prohibere Petrus dixit, abſit à te dn̄e, nō erit tibi hoc, cui rn̄dit Chriſtus, vade ſatana q͞a mihi ſcandalū es. Et tūc Chriſtus cōuerſus ad oēs diſcipulos dixit. Si quis vult poſt me venire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuā et ſequatͬ me etc. Itē legitur Ioan. 10. ꝙ cum Iudæi voluiſsēt Ieſum apprehēdere, exiuit de manibus eorū et abiit trās Iordanē, vbi ſolebat Ioānes bap-

C tizare iuxta ſpeluncā Odolam, ad quā fugerat Dauid à facie Saul, vt ſupra dictū eſt, et ibi manſit Ieſus p̄ aliquot dies etc. Sed cum eſſet ibi, venit nuncius ex parte Marthæ et Magdalenę, notificans qualiter Lazarus infirmabatur ad mortē, et tunc dixit Ieſus diſcipulis ſuis. Lazarus amicus noſter dormit, ideo eamus in Iudæam, vt à ſomno excitem eū, cui dixerunt diſcipuli. Rabi nunc quęrebāt te Iudæi lapidare, et iterum vadis illuc? Ex quibus patet, ꝙ diſcipuli multotiens conati ſunt prohibere Ieſum ne rediret in Iudæā, ad patiendum pro nobis. Sed Ieſus magis voluit obedire, & ſatiſfacere pr̄is voluntati, q̄ piæ et humanæ ſuaſioni diſcipulorū. Sed venit in Iudæam, et ſuſcitauit Lazarū, vt patet Ioan. 11. et poſtea paſſus eſt pro nobis. Ex ſupradictis patet, ꝙ illa fuga Dauid à facie Saul fuit propria figura Chriſti. Nam D ad eundē locum trans Iordanē ad quē fugit Dauid, vbi cōgregati ſunt quadringenti viri etc. ad eundē etiam locum fugit Chriſtus cum diſcipulis ſuis à facie Fariſæorū, ad quē venerunt et cōgregati ſunt multi. Ioan. 10. Itē ſpontaneus reditus ipſius Dauid in Iudæam, ex præcepto Gad profetæ, fuit etiam figura reditus, et aduentus ſpontanei ipſius Chriſti in Iudæam et Hieruſalē cōtra ſuaſū diſcipulorum. Omnia ergo iſta præuidens Dauid in ſpiritu, per illam figurā et reditū, fecit hūc pſalmum, in quo introduxit Xp̄m loquentē, in quo duo facit. Nam primo increpat diſcipulos ſuos prohibentes ipſum venire in Hieruſalem, ad patiēdum pro nobis. Secundo prædicit futurā punitionē et dānationē ſuorum crucifixorum, ex iuſto Dei iudicio, ibi: Dn̄s in templo ſancto ſuo. Quan- E tum ergo ad primum, vidēs diſcipulos ſuos prohibentes ipſum venire in Hieruſalem ad patiendum, increpat eos dicens. O modicæ fidei, neſcitis ꝙ ego in dn̄o confido, qui liberabit me p̄ reſurrectionē, et puniet Iudæos per æternā damnationē? q̄ō ergo timentes dicitis animæ meæ, nō vadas ad Iudæā, quia ibi te volebant lapidare, ſed tranſmigra in montē. i. fuge ad montem. Sicut paſſer fugit ſagittarios, volentes ipſum interficere.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt ſagittas ſuas in faretra, ut ſagittent in obſcuro rectos corde.

Peccatores et maligni. ſ. principes ſacerdotum et Fariſæi, parauerunt ſagittas ſuas in faretra. Nā ſicut auceps intēdit arcum ſuum, et parat ſagittas ſuas in faretra, ad ſagittan- F dum paſſeres: Ita Iudæi intenderunt arcum ſuæ poteſtatis, et malitiæ, et præparauerunt ſagittas ſuas in faretra. i. machinati ſunt falſa teſtimonia, et crimina cōtra te, et tuos, in occulto. ſ. ꝙ tu dixiſti deſtruā tēplum, hoc, et in triduo reædificabo illud, et ꝙ p̄hibuiſti dare cenſum Cæſari etc. Et omnes has ſagittas parant in occulto, vt poſtea ſagittent et feriant rectos corde. ſ. te et omnes diſcipulos tuos, et iuſtos, ideo caue ne vadas illuc, quaſi dicat Chriſtus, omnia iſta dicitis animæ meæ putantes me retrahere ex timore mortis. Sed magis volo obedire patri meo, et compati toti generi humano, q̄ vobis pro nunc cōplacere, quia in domino patre meo confido, qui liberabit me per reſurrectionem, et totum genus humanum per meam

A paſſioné, & puniet Iudęos crucifixores meos ad æternam damnationem. Et ideo Chriſtus conuerſus ad patrem dicit. O pater omnia ſupradicta dicunt diſcipuli mei ex quadam pia dilectione & compaſſione.

Quoniam quem feciſti deſtruxerunt, iuſtus autem quid fecit?

Iniqui Iudęi deſtruxerũt & interſecerũt iuſtum filium tuum, queẽ tu tã magnis donis perfeciſti, verbo tuo vniendo, & omnia dona gratiarum non ad menſuram attribuẽdo, & mediatorem Dei & hominum cõſtituendo, quid ergo mali fecit iſte iuſtus filius tuus, quem ita grauiter per Iudæos tractari permittis, cum ſit iuſtus ſine peccato? &c.

Dominus in templo ſancto ſuo, dominus in cœlo ſedes eius.

B In hac ſecunda parte prædicit punitioneẽ crucifixorũ ſuorũ, in qua duo facit. Nã primo allegat Deũ eſſe iuſtũ iudiceẽ. Scđo ex iuſto Dei iudicio prædicit dãnationeẽ, & punitioneẽ ſuorum perſecutorum. ibi. Pluet ſuper peccatores. Dicit ergo, licet Iudęi occiderũt iſtũ iuſtũ ſine pc̃tõ, tñ nõ euadẽt punitioneẽ, qm̃ dñs Deus ſedet in tẽplo ſancto ſuo, in cęlo, & quia eſt dñs & iuſtus iudex, ideo ſedes eius iudiciaria eſt in cœlo. Et notanter poniẽ ibi Dñs bis. Nã dñs in tẽplo ſancto ſuo refertur ad pr̃em. ſed ꝑ ly dñs in cœlo ſedes eius, intelligitur filius. Qui ſedens à dextris pr̃is, accepit iudiciariã poteſtateẽ, & ideo dicit Dauid ꝙ dñs pater eſt in tẽplo ſancto ſuo, & dñs filius, & ſedes eius eſt in cęlo. q. d. ꝙ licet Iudæi iudicauerint Xp̃m falſo modo, & occiderint iniuſtè, tñ ſicut Deus pater eſt in templo ſancto ſuo, ita dñs Chriſtus eius filius eſt à

C dextris patris, quia in cœlo eſt ſedes eius iudiciaria, & ſic iudicabit eos, qui ipſum iudicarunt, & interfecerunt iniuſtè. Vnde

Oculi eius in pauperẽ reſpiciunt, palpebra eius interrogant filios hominum.

Oculi eius reſpiciunt in quemlibet pauperem oppreſſum iniuſtè, & paſſum iniuriam, vt puniat oppreſſores ſuos & vindicet ipsũ: Et palpebræ eius, eo ꝙ oĩa ſunt nuda & manifeſta oculis eius, interrogant filios hominum carnaliter viuentes. Et dominus Ieſus Chriſtus iudex vniuerſalis, nunc in iudicio occulto, & in fine mundi iudicio manifeſto:

Dñs interrogat iuſtum & impium, qui autẽ diligit iniquitatem odit animam ſuam.

Interrogat iuſtum & impium. i. examinat cauſam, & diſcutit inter iuſtum & impium. Et ſic tribuit vnicuiq; ſcđm opera ſua. Sed D quia dixit, ꝙ dñs interrogat iuſtũ & impiũ. i. pc̃tõrem, poſſet aliquis dubitare quare vocat pc̃tõrem impium. Ad hoc rñdet & ſubdit, ꝙ oĩs peccator eſt impius et crudelis, Nã peccator eſt ille qui diligit iniquitatem, ſed talis odit animam ſuam & aborret, offerens eã ad mortem perpetuã & æternã, ergo eſt ſibi impius, & ſęuus, & crudelis. Et eſt valde aduertẽdũ ꝑꝑ hoc ꝙ ait. Palpebræ ei⁹ interrogãt filios hoĩum. Nã hæc eſt differentia inter iudiceẽ prouidũ, prudenteẽ, & tardũ. Nã iudex groſſus, & tard⁹, ꝓcedit ꝑ ambages & longã locutioneẽ, & interrogationeẽ verborũ & circuitioneẽ. Sed iudex ꝓuidus & prudẽs in ſolo aſpectu iudicat, & cognoſcit, & apprehẽdit veritateẽ inter iudicãdos, & quaſi ſolo aſpectu, & colore, & facie cognoſcit reũ. E Et ſic dicit profeta ꝙ Deus ꝓuidus iudex nõ indiget longa interrogatione & circuitu, ad cognoſcendam veritateẽ. Nam in ictu oculi faciet iudicium. Vnde palpebræ eius, & ſolus aſpectus interrogant filios hominum, & cognoſcunt iuſtum & impium, quia omnia nuda ſunt oculis eius. Et iõ eſt prouiſum, ne quis cecus poſſit eſſe iudex, vt poſſit iudicare ꝑ coloreẽ & mutationeẽ faciei & alterationeẽ, &c. Duo ergo hẽt Xp̃s in iudicio. Primo ꝙ eſt iuſtus. Scđo, ꝙ prouidus & prudẽs &c.

Pluet ſuper peccatores laqueos ignis ſulfur et ſpiritus procellarum pars calicis eorum.

Hic prædicit punitionem & deſtructioneẽ Iudæorum ꝑꝑ peccatum mortis Xp̃i. vnde eſt notãdum, quod Deus nõ põt oſtendere maiorem iram pc̃tõri, quam nõ dare ſibi gratiam, & dimittere eum in adinuentionibus ſuis. F Nã ex natura ſua corrupta & viciata ſemper ruit in diuerſa ſcandala, & diuerſos laqueos, poſtquam nõ habet præſeruatorem. Ita Iudæi obſtinati poſt mortem Chriſti ruerunt in diuerſa ſcandala, & inciderũt in diuerſos laqueos, per illos 40. annos, vt ait Ioſefus de bello Iudaico. Nam primo inter eos fuerunt maximę diſcordiæ et ſeditiones, & commiſſa ſunt multa homicidia, & furta, & rapinæ. Secundo cõmouerunt rebellionem cõtra Romanos, vnde euenit obſidio et deſtructio, ergo ſeditiones, et rebellio fuerũt ei⁹ laquei, quos Deus pluit eis de cęlo, ꝑmittẽdo eos ruere in ſimilia ſcãdala, vñ euenit eis deſtructio & iudiciũ, vñ quatuor mala fuerũt iſſlicta illis Iudęis. Primo laquei, et occaſiones ſcandali, rebellio, et obſidio ꝑ

Roma-

A Romanos. Secũdo ignis, qa ciuitas fuit incenſa. Tertio ſulfur tormẽtorum & balliſtarum trahentium lapides contra muros, ex impetu pulueris ſulfurei, quas bombardas vulgariter vocãt. Quarto fuit ſpũs procellarum, vẽtorum, & fulminum de cœlo, vt ait Ioſefus. Multa fulgura & ſigna viſa ſunt in cœlo ſupra ciuitatem illis diebus. Et ſic omnia iſta mala realiter & corporaliter fuerunt Iudæi paſſi. Sed vltra hanc pœnam temporalem, patiuntur in inferno æternaliter laqueos, & catenas perpetuæ captiuitatis, & ignem, & ſulfur, & procellã æternam, ad quam manifeſtè mittet eos Chriſtus in iudicio finali cũ dicet. Ite maledicti in ignem æternum &c. Dicit ergo, ꝙ eo ꝙ Iudæi occiderunt Xp̃m iuſtũ, ideo in punitionẽ illius peccati, pluet dñs ſuꝑ eos laqueos ſcandali, vt dictum eſt, & ignes, ſulfur, & ſpiritus procellarum quæ erunt pars
B & portio calicis, & punitionis eorum.

Quoniam iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.

Hic aſſignat cauſam quare Deus puniet eos ſic, & dicit ꝙ ideo Deus ſic puniet, quia eſt iuſtus & ſemper dilexit iuſtitias. Et idẽ vultus & veritas ſuæ iuſtitiæ videt æquitatem, & illam amplectitur. Cũ ergo iuſtitia ſit virtus quæ tribuit vnicuique quod ſuum eſt, & ſm opera ſua; Idẽ Deus puniuit Iudæos iuxta iniquitatem ſuam, & tribuet bonis ſm merita eorum. Totus ẽt iſte pſalmus exponitur in perſona totius eccleſiæ, quæ tpe tyrannorum fugiebat per montes. Sed licet ad tps permiſerit Deus affligi, tamen poſtea iuſto iudicio puniuit tyrannos & perſecutores. Nam primo puniuit Iudæos & poſtea tyran-
C nos. ſ. Neronem & Domitianum, & Diocletianum & cæteros. Et ideo iſte pſalmus legitur in feſtiuitatibus martyrum, eo ꝙ confidẽtes in domino, & ſequẽtes Chriſtum, ſe martyrio ſponte obtulerunt. Et ſic quilibet martyr poteſt dicere verba huius pſalmi, & tota eccleſia ſimul cum capite ſuo.

PSALMVS XI.

SAluum me fac domine quoniam defecit ſanctus, quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.

Huic pſalmo præponitur talis titulus ſcilicet. In finem, pſalmus Dauid ꝓ octaua. Ex quo titulo apparet, quod Dauid fecit hunc pſalmum dirigens nos in Chriſtum qui eſt finis legis. Et ꝙ cãtabatur in tẽplo gradatim eleuando vocem vſque ad octauũ punctũ, D vel quia cantabatur cum inſtrumento muſico octo cordarum, eo ꝙ homo myſticus introductus ad loquendũ in pſalmo, expectabat liberari in octauo die, ab omni ignorantia, & peſtifera doctrina. ſ. in die reſurrectionis, quæ erit octaua dies mũdi, vt dictum eſt pſ. 6. De materia aũt huius pſalmi dicũt quidã Hebræi, & catolici, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmũ, vidẽs ingratitudinẽ ciuiũ Ceile, qui voluerũt ipſũ tradere in manus Saul. 1. Re. 23. Ideo ait Dauid. Saluũ me fac Deus, qm̃ defecit ſanctus: quaſi dicat, quia iam nulla eſt ſanitas nec fides in hominibus, qa dimınutæ ſũt veritates à filiis hominum. ſ. à ciuibus Ceile, &c. Et ſic gloſſant literaliter totũ iſtum pſalmum de Dauid cõquerente de illa ingratitudine de quibus petit vltionẽ &c. E Sed talis intelligẽtia & expoſitio nullo modo videtur cõuenire literę huius pſalmi, nec detegit teſaurũm latentẽ in hoc pſalmo, cũ in medio eius dicatur. Propter miſeriã inopũ & gemitũ pauperum, nunc exurgã dicit Dñs &c. Itẽ, Eloquia Dñi eloquia caſta &c. Ideo dimiſſis modis dicendi Iudæorum, eſt dicendum, ꝙ Dauid cõſiderans mores hominum eſſe corruptos propter ſuperſtitionem gentilium, & prævidẽs in ſpiritu ſcripturam ſacræ legis fore deprauandã ante aduẽtum Chriſti, ꝑ falſas traditiones Scribarũ, & Phariſæorum, & Saduceorum, ideo fecit hunc pſalmum, in quo petit liberari à tali peſtifera doctrina ꝑ aduẽtum Chriſti, & doctrinã, & veritatẽ euangelicã. Duo ergo facit: nam primo oſtẽdit oẽs mores hominum eſſe corruptos ex falſa ſuperſtitione gentilium, & oẽm doctrinã eſſe deprauatã ante aduẽtum F Chriſti. Secundo ꝑ modum petitionis ꝓdicit mundũ eſſe liberãdum à tali peſte per Xp̃m, & legẽ eius euangelicã, ibi: ꝓp miſeriã. Quãtum autẽ ad primũ eſt dicẽdũ, ꝙ licet ſit difficile loq; de veritate, vt patet ſcđo Mataſy. tamẽ quantũ ad pſens ſpectet, eſt aduertendum ſm Aug. 15. de tri. & ſuper Ioã. ꝙ cum Chriſtus ſit prima veritas, inquantũ eſt verbum patris, ideo eſt metrum, & menſura, & cauſa omnis veritatis, & per cõſequens eſt dicendum ꝙ ipſe eſt prima iuſtitia, & cauſa omnis iuſtitiæ, & prima ſanctitas, & cauſa omnis ſanctitatis. Et ſic dicitur veritas verificãs, & iuſtitia iuſtificãs, & ſanctitas ſanctificans, qa docuit oẽm veritatẽ. Sed qa ois veritas & iuſtitia, & sãctitas ipſius Dei, lucet & mani-

A manifeſta eſt per Chriſtum in vtroque teſtã, primo patriarchis & profetis in vete. teſt. ſecundo per ſeipſum in nouo, ſicut pluries dictum eſt, ideo eſt dicendum ꝙ tota ſacra ſcriptura vtriuſq; teſtamenti, dr̃ veritas, & iuſtitia, & ſanctitas, inquantum iſta tria manifeſtantur in ipſa ſacra ſcriptura, vel inquantũ Deus lucet in ſcriptura per veritatẽ, & iuſtitiã, & ſanctitatem, vel inquantum Deus per legem diuinam verificat, & iuſtificat, & ſanctificat homines, iſta ergo tria conſequuntur per ordinem. ſ. ueritas, & iuſtitia, & ſanctitas. Nam veritas eſt quædam adæquatio, & conformitas hominis fidelis ad Deum, per fidẽ articulorum. Et iuſtitia eſt quedã adequatio hominis iuſti ad Deũ per obſeruãtiam diuinorũ præceptorũ, & mandatorũ. Et ſanctitas B eſt quæda æquatio, & conformitas hominis ad Deum ſm ordinem totius diuinæ legis, quia hõ intantũ dr̃ verax & fidelis, inquantũ adæquat & cõformat intellectũ, & inhæret per fidẽ concredendo articulis fidei. Et intm̃ dr̃ iuſtus, inquantũ cõformatur diuinæ volũtati obſeruãdo mãdata. Et in tm̃ dr̃ ſanctus, inquantũ cõformatur & cõfiguratur Deo ꝑ eccleſiaſtica ſacra, & inquantũ ordinat vitã ſuam in Deũ ſm ordinẽ diuinæ legis. Quia ſanctus dr̃ quaſi bene ordinatꝰ: de ſancio ſancis ſanxi ſanctũ. tu. Sancire. n. idem eſt quod bene ordinare, Ideo ille qui bene ordinat vitã ſuã in Deum ſm legẽ. i. credendo articulis, et diligẽdo Deũ in ſe & ꝑꝑ ſe, & diligendo proximum in Deo & ꝑꝑ Deũ, ille talis dr̃ ſanctus i. bene ordinatus, quia ſeruat ſpeciẽ & modũ & ordinem in credendo, & diligen- C do Deũ & proximũ, & ponendo & conſtituẽdo ſpem ſuam in Deo, & tanquam in fine vltimato. Ex ſupradictis ſequitur primo, ꝙ q negat Chriſtum, negat omnem ueritatem: probatur, quia Chriſtus eſt verbũ patris, & prima ueritas, & cã omnis veritatis, & ſanctitatis, & iuſtitiæ, & ſic qui negat Xp̃m negat totam legem diuinam, quæ à Chriſto tradita eſt in vtroque teſtõ, ut dictum eſt in prologo tractatu. 3. Vnde Xp̃s ad hoc venit in mundum, vt declararet veritatẽ, quę latebat in lege vete. quia lex per Moyſen data eſt, ſed veritas & gratia per Chriſtum facta eſt, vt oſtẽſum eſt in nouo teſta. Ideo Xp̃s dixit Pilato. Ioã. 19. Ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati omnes. n. qui ex veritate eſt audit vocem meam. Et ſic patet, ꝙ qui negat Chriſtum negat omnem ueritatẽ. Item ſequitur ſecundo ꝙ qui negat Chriſtum, & eius lègem euangelicã, negat Deũ patrem. qui in Iordane, & in monte Tabor teſtificatus eſt de Xp̃o, dicens. Hic eſt filius meus dilectꝰ, ipſum audite, vnde dr̃. 1. Ioã. 5. Qui credit in filiũ, habet filiũ Dei in ſe, qui nõ credit, mẽdacem facit eum, quia nõ credit teſtimonio, quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Et ſic patet qualiter qui negat Xp̃m, negat omnem veritatem & iuſtitiam, & ſanctitatem, & totam ſacram ſcripturam utriuſq; teſt. quæ tota eſt de ipſo Chriſto. Et etiam qui negat Chriſtum facit Deũ patrem mendacem, vt dictum eſt. Secundo eſt notãdum ꝙ cum iſta tria. ſ. ueritas, & ſanctitas, & iuſtitia, cõueniant in vno modo generali, inquantum dicunt quandã æquationem & cõformitatem hominis ad Deum, ꝑ obſeruationem diuinæ legis, ideo cõicãt idiomata ſibi adinuicem in ſacra ſcriptura, nam quandoque nomine veritatis intelligitur iuſtitia, ut pſal. 118 Omnia mandata tua veritas Item ibidẽ. Principiũ uerborũ tuorũ veritas. Item Eſa. 39. Non expectabunt qui deſcendunt in lacum ueritatẽ. i. iuſtitiam tuã. Et ſic patet, ꝙ omnia quæ ſcribuntur in lege, dicuntur quædã veritates, & quædam iuſtitiæ, & quædam ſanctitates, eo ꝙ iſta reddunt hominem uerũ, & iuſtum, & ſanctũ, q a ordinant ipſum in Deum & debitum finẽ. Et ĩõ ita dr̃ mendax qui declinat à mandatis, in quibus conſiſtit iuſtitia, ſicut qui declinat ab articulis, unde primæ Ioã. 2. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius nõ cuſtodit, mendax eſt, & in eo, veritas, non eſt. Pariter ẽt dr̃ maledictus & nõ ſanctus qui declinat à mandatis Dei. pſal. 118. Et ſic patet qualiter iſta tria cõicant ſibi nomina in ſacra ſcriptura. Et ita Dauid per ueritates, intelligit oĩa iſta tria. ſ. fidem articulorum, & obſeruantiã præceptorũ & gratiam ſacramentorũ & ordinem caritatis. Et hæc eadem tria ẽt intendit per ſanctitatem, quia ſanctitas includit & veritatem, & iuſtitiam, & econuerſo, quia non ſolum dr̃ homo uerus inquantũm credit, ſed etiam in quantum per fidem operatur, nec dr̃ iuſtus, ſolũ inquantum bene operatur, ſed inquantum operatur per fidem ordinando vitam in Deum, ut patebit pſal. 14. His habitis, eſt dicẽdum ſm Aug. ſuper Gen. ad literam, & etiã. 11. de ciuitate. ca. 13. & 14. & 15. quòd nõ ſolum homo, ſed etiam diabolus fuit creatus à principio cum tali veritate, & ſanctitate, & iuſtitia,

A iuſtitia, quia Deus ſimul fuit, condens na-
turá, & largiens gratiã, & per cõſequens co-
gnouit Deũ trinũ & vnũ creatoré &c. & pro-
poſita eſt ſibi lex iuſtitię, quã ſi ſeruaſſet fuiſ
ſet beatus: de qua lege dicetur pſalmo. 81.
Sed quia nõ ſeruauit illam legẽ iuſtitiæ, ideo
dicit Saluator Ioa. 8. quòd in veritate nõ ſte-
tit ab initio ideo mendax eſt & pater eius, in
quantũ deuiauit ab illa veritate & diuina le
ge: & ſic cecidit vt patebit pſ. 81. Eodẽ modo
tenet, ꝙ Adam primus homo fuit creatus in
eadẽ veritate, & iuſtitia, & ſanctitate, qa an-
te pctm̃ cognouit Deũ trinũ, & vnũ, & crea
toré oium, & gubernatoré, & ꝑuidit Deum
incarnatũ, & futurũ glorificatoré. Et fuit ſibi
poſita lex iuſtitię, in cuius obſeruantia, pro-
miſſa erat ſibi cęleſtis fœlicitas, cui legi per
aliquod tẽpus fuit ſubordinatus & obediẽs,
B & per cõſequens, fuit iuſtus & ſanctus, eo ꝙ
Deo erat cõformis per intellectũ & volunta
tẽ, & in hoc cõſiſtebat eius originalis iuſti-
tia, & veritas, & sanctitas, ſed peccãdo, defe
cit, & cecidit ab illa veritate, & sanctitate, &
ꝑ cõſequens nõ permanſit in veritate & iuſ
titia, & sanctitate, in qua fuit creatus. Et ſic
ꝑdidit iuſtitiã originalẽ, & diminuit verita-
tẽ, q̃ Deus in ipſo impreſſerat. Et ſic mẽtitus
eſt à veritate & iuſtitia, & diminuta fuit in
eo omnis veritas, & iuſtitia, & sanctitas, qñ
defecit, & deuiauit à diuino præcepto. Et ſic
fuit in eo tota natura corrupta, & oẽs poten
tiæ fuerunt vulneratæ & debilitatę. Et ſic
fuit etiã cauſa omnis mendacii, & peccati in
ſuis poſteris, quia cõtinuè omnis veritas, &
Sanctitas, & iuſtitia, fuit in eis diminuta, vſ
C que ad Xp̃m. Et ſic poſtquã iſte Adã sanctus,
& iuſtus defecit & peccauit, cõtinuè verita-
tes & iuſtitię fuerũt diminutę à filiis hoium
per ſucceſſioné temporis, vſque ad Chriſtũ,
qui reſtaurauit omnem veritatem, & iuſti-
tiam, & ſanctitatem. Vnde licet Adã non po
tuit diminuere veritatem primam eſſentia-
lem in eo, quia ſemper mãſit imago Dei in
eo, tamẽ diminutæ ſunt in eo veritates & iu
ſtitiæ Dei, quia nõ habuit tam clarã cogni-
tionem de rebus diuinis, ſicut ante pctm̃, vt
cõmuniter tenetur, & hoc propter impedi-
mentũ paſſionũ, & carnis corruptæ, nec ha-
buit libertaté & facultaté de ſe, ad ſeruandã
legem Dei, & declinandum à malo, & faciẽ
dum bonum, propter eandem corruptioné.
Ex quibus patet, ꝙ ſicut Adam defecit à ſan
ctitate, & iuſtitia erga Deũ, ita in eo fuit di-
minuta ſanctitas, & ordo partium inferiorũ D
ad ſuperiores, quia corruptus fuit totus or-
do, & natura in eo, & languor concupiſcen-
tiæ inflictus in carne &c. prout magis pate-
bit pſ. 13. Sed iſtæ veritates iam fuerunt ma-
gis diminutæ in Caim, qñ occæcatus inui-
dia, cum dolo vocauit fratrem ſuum Abel in
agrum, & interfecit eum Gen. 4. Et ideo ait
ſibi Deus quare iratus es? & cur concidit fa
cies tua? nõne ſi bene egeris recipies, ſin autẽ
male, ſtatim pctm̃ in foribus aderit? Sed ſub
te erit appetitus eius, & tu dominaberis illi.
&c. Ex quibus verbis oſtẽdit Deus, ꝙ Caim
defecerat, & deuiauerat à veritate cognitiua
& legali, quã Deus in mẽte, & ratione eius
impreſſerat, pro cuius præuaricatione erat
ſibi pœna infligenda. Sed magis iſtæ verita-
tes fuerunt diminutæ à filiis hominum car-
nalibus, qñ filii Dei. ſ. filii Seth, inſtructi in E
lege Domini naturali, vidẽtes filias hominũ
deſcendentes à Caim, ꝙ eſſent pulcræ, acce-
perunt eas in vxores. ex quibus nati ſunt gi
gãtes. i. homines carnales & terreni, qui de-
diti carnalibus voluptatibus, totaliter obliti
ſunt legem Dei, intãtum ꝙ corrupta eſt vni
uerſa caro, & multiplicata fuit malitia homi
num ſuper terram, & ſic Deus deduxit dilu-
uium ſuper omnem carnem, ſolo Noe ſalua
to cum vxore, & filiis &c. Gen. 6. Item magis
diminutæ ſunt veritates à filiis hominũ, cũ
Zoroaſtres relicta vera ſcientia, & regimine
ſui creatoris, declinauit ad falſas artes magi-
cas, q̃ nullã in ſe cõtinent veritatem, ſed mẽ
dacium & dolum, in cuius tẽpore Nẽbroth,
cum ſequacibus, putans fugere ditioné & do
minium Dei, decreuerunt fabricare Turrim
in Babylonia, Sed iam magis ſunt diminutę F
veritates à filiis hominum, cum Ninus rex
Aſſyriorũ fecit fabricare Idolum. i. ſtatuam
Beli pr̃is ſui; & fecit ipſam ab oibus venerari,
intantũ quòd Diab. intrauit ſtatuã, & cępit
loqui & dare reſpõſa in ea. Et ſic oẽs reges fa
bricauerunt ſtatuas filiis & patrib. ſuis de-
functis, intantũ quòd idololatria diffuſa, &
multiplicata fuit per totum mundum, vt pa
tet Sap. 14. Sed adhuc magis fuerunt diminu
tæ veritates à filiis hominũ, cum inceperũt
ſuperſtitiones, & nefanda ſacrificia in ęgyp-
to & monſtra multorũ Deorũ. Et ſic nefan-
dæ & deteſtabiles ſuperſtitiones, & artes diſ
fuſæ ſunt per totũ orbẽ: vnde intantũ verus
Deus fuit eis ignotus, & cõtemptus, & Dia-
bolus veneratus, quòd compellebat patres,

A immolare filios & filias ſibi, & conſtitui, & celebrari ludos ſcenicos, & turpes, ipſi Bacco & Veneri, & deę Veſtæ, & Priapo, & multa alia deteſtabilia ſunt commiſſa, q̃ ſolus Xp̃s eiecit de mundo cũ Diabolo actore eorũ, vt probat Euſebius in quinto & ſexto de præparatione euãgelica. Sed iã magis fuerũt diminutæ à filiis hominũ, qñ Scribæ, & Fariſęi peruerterunt verã intelligentiam legis, trahentes leges & profetas ad ſuum falſum ſenſum, & occecati inuidia & malitia negarunt Chriſtũ, qui eſt prima veritas legis, & crucifixerũt eũ, qui erat in lege promiſſus, ad declarandum legem & profetas, & ad liberandum de iugo legis, & de captiuitate peccati. Et ſic ſimul crucifixerunt ſibi veritatẽ cum Chriſto. Ideo quia nullo modo veritas lucet in eis manent occecati ne intelligant ſacra-

B mẽta Dei. Oĩa ergo ſupradicta p̃uidens Dauid in ſpiritu, clamat ad Chriſtũ in pſona hominis myſtici, vt veniat ad liberãdum eum de talibus ſuperſtitionib. & mendaciis, & deteſtabilibus moribus, & de tali cecitate Iudæorum. Ideo dicit. O Domine Ieſu Chriſte veni in carnem, & ſaluum me fac. Nã poſtquã ſanctus Adã defecit & peccauit, diminutæ sũt veritãtes à filiis hominũ. Nã Adã fuit creatus ſanctus & in gratia, ſed qñ peccauit, defecit gratia in eo, & oĩs ſanctitas, & ſic poſtea diminutæ ſunt veritates. ſ. cognitio veri Dei & legis diuinæ. Vel poteſt ſic cõſtrui. O Dñe Ieſu Xp̃e ſaluũ me fac. Nã poſt quã Adã peccauit ſup. defecit ſanctus. i. omnis, ſanctitas & iuſtitia, quia perdidit originalem iuſtitiã, & gratiã, & oĩa præmia quæ conſequebantur illam originalem iuſtitiã;

C quoniam exinde ſucceſſiuè diminutæ ſunt ſupradictæ veritates à filiis hominũ ſucceſſorib. Adam, vſq; ad Chriſtum, quia diminuta fuit diuina cognitio, & fides, & obediẽtia, & cognitio diuinæ legis: probatur, nam

Vana locuti ſunt vnuſquiſq. ad proximũ ſuũ labia doloſa in corde & corde locuti ſunt.

Vnuſquiſq; locutus eſt vana documenta, & exempla ad proximũ ſuum, nam locuti ſunt labia doloſa in corde. i. per labia doloſa in corde. i. aliud habẽdo in corde, & aliud in labiis. Et ideo corde locuti ſunt mendaciũ ſup. vnde corde & corde. i. duplici corde locuti ſunt. Vnde Caim per labia doloſa, & duplici corde locutus eſt ad Abel fratrem ſuum, quando dixit. Egrediamur foras: ſed interfecit eum in agro. Item duplici corde

D & lingua doloſa, & mendaci locutus eſt ad Deũ, cũ dixit, nũquid cuſtos fratris mei sũ? Itẽ vana locuti ſunt hoies terreni, & filii hominũ, cũ dixit alter ad alterũ: Venite faciamus nobis ciuitatẽ, & turrim, cuius culmen ptingat vſq. ad cœlũ, & celebremus nomen noſtrũ anteq̃ diuidamur in vniuerſas terras, Gen. 11. Itẽ vana locuti ſunt, & lingua doloſa, & duplici corde oẽs inuẽtores artiũ magicarũ, & oẽs arioli, & hydromantici, & geomãtici, & inuẽtores ſuperſtitionũ. & falſorũ Deorũ, vt patet Sap. 13. & 14. Itẽ vana & falſa duplici corde, & lingua doloſa locuti ſunt ad proximũ ſuũ falſa, iudices & aduocati, & cauſidici, qa propter lucrũ detinẽt litigia, & deſtruũt pauperes, & viduas & pupillos. Itẽ vana locuti ſunt oẽs poetæ, q ad demulcendas aures hominũ, cõfinxerũt falſa figmẽta

E de falſis diis. Itẽ vana locuti ſunt, & duplici corde oẽs oratores, & ſcriptores, & poetæ, q vt cõplacerent principib. & magiſt. & conſequerentur fauores eorũ, multa falſa ſcripſerunt in hiſtoriis, & libris ſuis, ſicut Homerus de græcis, & Titus Liu. de Romanis, & Quintus Curtius de Alexandro, & Herodotus de regibus Perſarum &c. Item vana, & labiis doloſis, & duplici corde locuti ſunt Scribę. & Fariſęi ad Chriſtum, cum dicebãt, Magiſter ſcimus quia verax es, &c. Item vana locuti ſunt cum dixerunt. Si hũc dimittimus veniẽt Romani & tollent locũ noſtrũ & gentẽ. Ioã. 11. Et ideo ſubdit profeta dicẽs.

Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa: & linguam magniloquam.

Diſperdat Dñs vniuerſa labia doloſa ſup. dictã, tã Iudæorũ, quã gentiliũ, & hæreticorum, & linguã magniloquam. i. poetarum &

F oratorum magna mendacia loquentium.

Qui dixerunt linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra a nobis ſunt; quis noſter Dominus eſt.

Qui dixerunt inter ſe, linguam noſtrã cũ ornatu & ſchemate verborum magnificabimus inter gentes. i. per linguam noſtram; & propter eloquentiam erimus magnificati p totum mundum, quia labia noſtra à nobis ſunt, & nõ à Deo, quia nõ eſt Deus p̃ter naturã, nã quis noſter Deus eſt? quaſi diceret, nullus Deus eſt, nec habemus hoc donũ niſi à natura. Vnde Tullius, Quintilianus, & Liuius, & Saluſtius, & ceteri oẽs oratores & poetæ, propter linguam ſuam, & eloquẽtiã, putabant magnificari in mundo, & p famã

in æternum

A in æternum viuere. vnde ait. Oui in fine. 15. Metamor. Iamq; opus exegi, quod nec Iouis ira nec ignis. Nec poterit ferrum, nec edax. abolere vetuſtas. Quaq; patet domiti Romana potentia terris, Ore ferar populi, per quę omnia ſecula fama, Si quid habent veri vatū præſagia viuam. Sed peiores fuerunt Scribæ & Fariſæi, qui volētes dilatare fimbrias & filateria ſua, confidentes de proprio ingenio, noluerunt intelligere, ſed falſo modo gloſſare ſcripturas, nec voluerunt audire veritatē à Chriſto, nec ipſum recipere, immo negauerunt eum coram Pilato dicentes, non habemus regem niſi Cæſarem. Et quādo dixerūt Hunc autem neſcimus vnde ſit. Et cum dixerunt: Quis noſter dominus eſt? quaſi dicerēt: Iſte Ieſus Mazarenus non eſt dominus, nec Meſſias noſter. Et ideo tunc Ieſus clamando B dixit eis. Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis, Io. 7. Item Ioan. 5. dixit eis: Scrutamini ſcripturas quia illæ teſtimonium perhibent de me, qa Moyſes de me locutus eſt. &c. Ex quo patet ꝙ quando Iudæi negauerunt Chriſtum, lingua doloſa, & duplici corde locuti ſunt. Et ſic maximè diminutæ ſunt veritates in eis, & ab eis, quia negauerunt ipſum Chriſtū qui eſt prima veritas per eſſentiam. Et negarunt veritatem legis, & profetarum, & per conſequens negarunt omnem veritatem. Et ideo dixit eis Chriſtus. Vos à patre diabolo eſtis, ille. n. in veritate non ſtetit. Et ideo cum loquitur, de propriis loquitur, quia mendax eſt & pater eius. Ioā. 8. Ex hoc innuit Chriſtus, ꝙ ſicut diabolus non ſtetit in prima veritate in principio quando peccauit, ita pariter Iudæi qn̄ negauerunt Chriſtum receſſe-C runt à prima veritate, & per cōſequens receſſerūt ab oī veritate. Et ſic iā nō loquūtur niſi mendacium, qn̄ de lege loquunt, quia totam legē faciūt mendacē, expectādo aliū Meſſiā, quia poſtquā errauerunt ab vtero, nō loquūtur niſi falſa. Ex quibus patet, ꝙ profeta non ſolum dicit veritates eſſe diminutas in populo gentili, ſed multo magis in populo Iudaico, qn̄ negauerunt Chriſtum, & veritatem ſcripturarū voluerunt occultare, corrumpēdo ſacrā ſcripturā cum ſuis falſis gloſſis. Sed magis ſunt in eis diminutæ veritates, quādo Mair idumæus ſimul cū Fariſæis cōfinxit, ꝙ Moyſes accepit duas leges à Deo in monte Sinai. ſ. vnam in ſcriptis, quam oēs habemus & alteram oretenus, quam miſna appellāt, in qua continētur omnes deteſtabiles traditiones Fariſæorum, & multa alia erroneæ. Itē D etiam magis diminutæ ſunt veritates à filiis hominum, quando rabini iudæorum congregati in Babylonia compoſuerunt ſcripturam ipſius Talmud, in quo confirmant omnes traditiones Fariſæorum, & ipſius miſna, quibus addi debent multa abominabilia & horrenda, vt patebit pſal. 54.

Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus.

Hæc eſt. 2. pars, in qua quaſi conſolatoriè prædicit Dauid, qualiter Xp̄s in ſuo aduētu debebat liberare totum mundum de prædictis miſeriis, & depellere omnem deceptionem, & mendacium, & ſuperſtitionem, & dare legem euangelicā. continentem & docentem omnem veritatem. Ad cuius intellectū, eſt notandum, ꝙ ante aduentum Xp̄i mundus non ſolum erat in miſeria, & captiuitate E pc̄ti, ſed etiā laborabat in duplici miſeria corporali & temporali, vt oſtendit Euſebius per totum quintum librum de præparatione euāgelica. & Lactātius in libris diuinarum inſtitutionum. Nā demones cogebāt patres immolare filios, vt patet de Agamemnone, qui immolauit, & ſacrificauit filiā Diis, vt haberet ꝓſperos ventos. Et Pyrrhus immolauit Aſtyanactem filium Hectoris ad ſepulcrum Achillis &c. Item demones in tēplis ſuis ſemper perſuadebāt bellū inter principes & finitimos, & pſuadebāt rebelliones populorum cōtra reges ſuos, & ſeditiones inter ciues, vt fierent cedes & homicidia, eo ꝙ omnes illi implebāt infernū, & multa enormia, & turpia cōtra bonos mores, & naturā pſuadebāt. Et nō ſolū in populo gentili regnabant iſtæ F ſuperſtitiones, ſed etiam pro maiori parte in populo Iudaico, vt patet per totū diſcurſum libri Iudicū & Regū. Et vltra hoc regnabat in populo iudaico multiplex miſeria, nam ſacerdotes, & Scribę, & Fariſęi opprimebāt pauperes, & pupillos, & comedebant domos viduarū, & cū violētia & tyrānide regebāt populum, ducētes & gloſſantes falſo legē, & ꝓfetas ad libitū & lucrū ſuū, vt improbabat eis Xp̄s Mat. 23. dicēs. Væ uobis Scribæ & Fariſæi hypocritæ &c. Et ideo Chriſtus in ſuo aduentu non ſolum liberauit populum gentilem ab illa miſerabili ſeruitute diaboli, totam idololatriam deſtruendo, & bella & ſeditiones per legem, & baptiſmum auferēdo. Sed etiam liberauit pauperes de populo iudaico à miſerabili iugo Scribarum, &

A Fariſæorum, & à iugo legis importabili. Et hoc eſt quod dicit profeta, vñ ait. Dñs meus Ieſus Chriſtus dicit mihi in ſpũ, ex reuelatione, ſup. Ego exurgam.i.in carne apparebo, & veniam in mundũ propter miſeriam inopũ, & ꝑp gemitum pauperum.i. vt liberẽ & releuem inopes à miſeria & pauperes à gemitu, hoc eſt vt liberẽ vinctos de limbo inferni, & inopes gentiles à miſerabili ſeruitute diaboli, & à nefandis ſuperſtitionibus, & deteſtabilibus moribus Et vt liberem pauperes de populo Iudaico à gemitu & oppreſſione Scribarum & Fariſæorum. Et oẽs pctõres à miſerabili ſeruitute pcti. Et nota ꝙ Dauid in hoc verſiculo refert reuelationẽ & promiſſionẽ quã habuit de ſaluatore mundi.q.d. dñs promiſit mihi ꝑ reuelationem, ꝙ ipſe exurgeret apparẽdo in mũdo, ad liberandũ pauperes à B gemitu, & inopes ab oĩ miſeria ſupradicta. Itẽ reſurrexit Chriſtus à mortuis, & miſit ſpm̃ ſanctum in apoſtolos, qui per totum orbẽ legẽ euangelicã prædicauerũt, & idola deſtruxerũt, & deteſtabiles ſuperſtitiones gẽtilium deleuerũt, & falſas traditiones Scribarum & Fariſæorũ detexerũt, ideo dicit propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam &c Ideo ſequitur & ſubdit profeta in perſona totius corporis myſtici.

Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo.

Ponam ſpem & fidem meam in iſto ſalutari, & ſaluatore meo Ieſu Chriſto, cũ venerit in carnem, & recipiam eum tanquã ſaluatorem & Meſſiam. Et recipiam legem ſuam euangelicam, quam ipſe ore ſuo prædicauit, & in cordibus hominum ſcripſit. Et dat rationem quare vult recipere Chriſtum, & po C nere fidem & ſpem in Chriſto ſaluatore, & lege euangelica. Vnde ait.

Eloquia dñi eloquia caſta, argẽtũ igne examinatum, probatũ terræ, purgatũ ſeptuplum.

Ad cuius intellectũ eſt notãdum ꝙ quinque perfectiones memorat & attribuit legi euangelicæ. Primò, quia omnia quæ ſunt in lege euangelica, ſunt eloquia Dei. i. ꝙ eſt à Deo prolata, eo quia Chriſtus lator eius, eſt verus Deus & prima veritas. Secundò, ꝙ oĩa vera q̃ ſunt in lege euangelica ſũt caſta.i. vera abſq; mendacio. Tertiò, ꝙ tota lex euãgelica eſt argẽtum igne examinatum. Quartò, quod eſt multipliciter probatum. Quintò, ꝙ eſt terræ purgatũ ſeptuplum. Nota ꝙ in quibuſdã exẽplaribus ẽt antiquiſſimis reperitur verſus iſte ſic ſcriptus. Eloquia dñi eloquia caſta. argentum igne examinatum probatũ D ter repurgatum ſeptuplum, & ſic eſſet vitiũ ſcriptorum q̃ ſyllabã, re, diuiſiſſent à ly purgatũ & iunxiſſent ad ly ter. Aug. tñ & cæteri poſtillatores exponunt ẽm ꝙ noſtra nũc habẽt pſalteria &c. Vnde per iſta quinq; vocabula in hoc verſiculo poſita, oſtendit profeta quinque perfectiones legis euangelicæ, & quinque differentias quibus differt à cæteris ſcientis. Nam primo dicit ꝙ lex euangelica ſunt eloquia dñi, per quod oſtẽdit prima dignitas eius, quia eſt à ſolo Deo tradita, et ꝑ cõſequens nõ põt mẽtiri. Et ẽt oſtẽdit, ꝙ lex euãgelica differt ab oĩbus ſcientiis humanis, tã practicis, quã ſpeculatiuis, quæ ſunt ab hominibus inuentæ. Per hoc aũt qđ dr̃. 2. eloquia caſta, oſtendit ꝙ lex euãgelica eſt veriſſima, & caſtigata ab oĩ mẽdatio: nã caſtus dr̃ à caſtigo caſtigas, & ſic dr̃ caſta & correcta & E caſtigata ab omni mẽdacio & vitio, quia caſtigat omnia vitia, inquantũ prohibet omne vitiũ, & docet oẽm virtutẽ, per qd differt ab omni ſcientia & ſcriptura ſuperſtitioſa, & ab oĩbus artibus magicis, quæ oẽs ſunt mẽdaces & adulterinæ, docẽtes omne mẽdaciũ, & deteſtabiles & prauos mores, de quibus ſupradictũ eſt. Et iõ oẽs ſequẽtes illas magicas artes, dr̃ adulteri in ſacra ſcriptura, eo ꝙ deuiant à caſtitate, & veritate ſacræ ſcripturæ. Tertiò lex euãgelica dr̃ argentũ igne examinatũ. Et hoc multipliciter, Primò quia fuit tradita à Chriſto, ſed poſtea fuit examinata, & digeſta igne ſpũſancti in die Penteco. qñ venit ſpũſanctus ſuper apoſtolos & diſcipulos in linguis igneis, & ſuggeſſit eis omnia q̃ Xp̃s dixerat eis. Itẽ fuit examinata igne cari- tatis apoſtolorũ & martyrum, qui oẽs mor- F tui ſunt ꝓ lege euãgelica defendẽda. Itẽ fuit examinata igne miraculorũ. Itẽ fuit examinata igne inſpirationis, quia igne ſpũſancti inſpirati doctores ipſam elucidarũt & declararũt. per hoc ergo differt ab omnibus ſcientiis humanis, quia in ſolo lumine intus agentis ſunt traditæ, & gloſſatæ per homines ſeculares, licet hoc nõ fiat ſine cõi influxu ſuperiori. Quartò dr̃, ꝙ eſt argentũ probatum, quia lex euãgelica multipliciter fuit approbata, nã primò fuit prænũciata per patriarcas & profetas & fuit ꝓmiſſa Moyſi. Deu. 18. cũ dixit dñs, profetã ſuſcitabo de medio fratrũ tuorum; loqueturq; ad eos omnia quæ dixero illi.i. dabit legẽ euangelicã ſuo ore ꝓlatã. Scdo fuit prædicta, & probatã, & deſiderata

A per Dauid in oĩbus pſal. maximè pſal. 118.
vbi dicit, Legẽ pone mihi &c. Item Eſaiæ 2.
De Sion exibit lex, & verbũ dñi de Hieruſa
lẽ. Item Hier. 31. Dabo legẽ meã in cordib⁹
eorũ, & in viſceribus eorũ ſcribam eam. Itẽ
fuit approbata ꝑ Deũ pr̃em, qñ dixit. Hic
eſt filius meus dilectus ipſum audite. i. legẽ
eius audite & recipite. Vltimo fuit approba
ta ꝑ innumera miracula. Ex quibus patet ꝙ
lex euangelica eſt argentũ multipliciter pro
batũ, & examinatũ ꝑ autẽtica teſtimonia Et
ſic patet veritas, & dignitas, & autoritas ei⁹.
Et iõ hęc ẽ cã quare fiducialiter eſt acceptã-
da lex euãgelica, & eſt viuẽdũ in ea. Primò,
quia eſt à dño Ieſu Xp̃o prolata. Secũdò, q̃a
eſt caſta & vera. Tertiò, q̃a tanquã argentũ
igne examinatũ. Quartò, quia eſt tanq̃ argẽ
tum purgatũ & ſeparatũ à terra & rubigine.
B Quintò, dr̃ argentũ terræ purgatũ & proba
tũ ſeptuplũ, per qđ nõ ſolũ differt ab oĩbus
ſcientiis humanis, ſed etiã à ſcriptura vet. te
ſta. Ad cuius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ ſi-
cut lex euangelica dr̃ oleũ expreſſũ ab oleo
vete. teſt. & ſeparatũ ab amurca ceremonia-
rũ, & dr̃ vinũ expreſſum ab vuis vete. teſt. &
ſeparatũ à vinacio ceremoniarũ. Et dr̃ granũ
trituratũ, ex ſegete vet. teſt. ſeparatũ à paleis
ceremoniarũ ꝑ ventilabrũ Xp̃i, vt dictũ eſt
in prologo, tractatu primo. Ita pariter dr̃ ar-
gentũ igne ſpũſſancti examinatũ & proba-
tũ, & terræ purgatũ ſeptuplũ. Nã ſicut lex
euãgelica erat in vet. teſt. tanquã oleũ in oli
ua, & vinũ in uuis, & granũ in ſpica. Ita erat
in eadẽ lege veteri, & in cerimoniis, tanquã
argentũ in minera mixtũ cũ terra. Vnde ſi-
cut argentũ effoſſum à minera, nõ põt puri-
C ficari, & ſeparari à terra, & purgari à cæteris
metallib⁹ vilibus cũ q̃bus eſt mixtũ, niſi cũ
igne materiali, & magno artificio, & ſtudio,
& labore. Ita myſteria euãgelica q̃ erãt clau
ſa & mixta, & tecta ſub terrenis, & materiali
bus, & ſenſilibus cerimoniis vet. teſt. nõ po
terãt ſeparari & purificari & purgari ab illa
terra ceremoniarũ, niſi per laborẽ & mortẽ
& paſſionẽ, & doctrinã Chriſti, & per ignem
& lumen ſpiritusſancti, qui oĩa illa ceremo-
nialia figuratiua in ſe cõpleuit & cõſumma
uit, & veritatẽ eorũ nobis aperuit, cùm inci-
piẽs à Moyſe & ꝓfetis interpretatus eſt duo
bus diſcipulis oĩa quæ de ipſo ſcripta erant;
Et cùm clauſo oſtio introiuit ad diſcipulos,
& aperuit eis ſenſum & ſcripturas, & omnia
myſteria quę erant ſcripta in lege, & profe-
tis, & pſalmis de ipſo. Lucæ 24. Et ſic purga- D
uit myſteria euangelica à terra ceremonia-
rum igne paſſionis, & lumine ſuę doctrinę.
Et ſi hoc argentũ euangelicũ fuit igne exa-
minatũ & probatum, & terrę. i. ex terra, & à
terra ceremoniarũ purgatũ & purificatũ, nõ
ſemel tm̃, ſed ſeptuplũ. i. ſepties ꝑ Xp̃m. Nã
primò fuit purificatum ꝑ ſuã prædicationẽ
& doctrinã. Secundò ꝑ mortem & paſſionẽ.
Tertiò poſt reſurrectionem qñ aperuit eis
ſenſum & ſcripturã. Quartò, qñ aſcendit in
cœlum, & præcepit vt irent ad prædicandũ
euãgelium per vniuerſum mundũ. Quintò
qñ miſit ſpiritumſanctum in die pent. Quia
tunc data ſunt apoſtolis dona ſpiritusſancti,
quibus intellexerũt omnes ſcripturas. Sex-
tò fuit hoc argẽtũ examinatũ & probatum
& purgatum ꝑ doctrinã apoſtolicã in epiſ-
tolis Pauli, & Petri, & Ioannis, & Iacobi, & E
Iudæ, & in actibus apoſtolorũ, & in Apoca-
lypſi. Septimò fuit examinatũ, & declaratũ
ꝑ eccleſiã, & ſacros doctores, qui fuerunt il-
luſtrati lumine, & igne ſpiritusſancti. Et iõ
Auguſt. & cęteri ſacri doctores reliquerunt
nobis quędam principia & doctrinalia, &
quaſdã regulas, ad intelligẽdas ſacras ſcri-
pturas, vt ſciremus ſeparare argẽtũ euãgeli-
cum ex terra cerimoniarũ, qñ legimus ſcri-
pturas vet. teſta. Et ideo non debent mirari
lectores fideles huius operis, quia tot princi
pia & regulas præmiſurus, & tot doctrinas
in prologo, quia abſque illis impoſſibile eſt
vt lector perfectè & integrè poſſit ſeparare
myſteria euangelica, à terrenis ceremoniis
vete. teſta. & extorquere veritates euangeli-
cas ex lege & profetis. Nam ſi humana ſolli
citudo indiget tanto ſtudio & labore, & arti F
ficio, & tot inſtrumentis ad purgandum &
purificandum argentum, & aurum, & ſepa
randum ipſum à terra & rubigne, & cęteris
ſpurcitiis & ſordibus, ergo multo maiori ſtu
dio & labore, & maiori igne ſpirituali, &
pluribus principiis, & regulis, & doctrinis
indiget fidelis lector, cum legit ſcripturam
vet. teſt. ad extorquendas & ſeparandas ve-
ritates euangelicas ab illis terrenis, & mate-
rialibus cerimoniis, & ab illa materiali lite-
ratura, & ab ænigmatibus profetarum, quia
omnia illa ſeptem principia, & decẽ regulæ
præpoſitæ in tertio tractatu, & omnes doctri
næ præmiſſæ in toto reſiduo prologi, nõ ſũt
niſi quędã ſpiritualia inſtrumenta, & adiu-
mẽta, ad extorquẽdum, & purgandũ, & pu-
rifican-

A rificandum argẽtum euangelicũ à terra vete, teſta. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid in hoc verſu, vnde ait. Ego ponam totam ſpem, & fidem meam in ſalutari .i. in ſaluatore meo Ieſu cũ venerit in carnem. Et fiducialiter .i. cum confidentia agam in eo .i. omnia opera faciam ſecundum præcepta, & ſecundũ legem ſuam euangelicam, eo ꝙ talia præcepta ſunt eloquia dñi .i. à Deo prolata. Et ſunt eloquia caſta, & veriſſima abſq; mẽdacio, quia docent omnem veritatem, & virtutem, & prohibent omne vitium & mendacium. Et non ſunt eloquia adulterina & adulatoria, ſicut eloquia oratorum, & poetarum & artiũ magicarũ, & ſicut ſuperſtitiones gentiliũ continẽt oẽ mendaciũ. Itẽ eloquia Chri euãgelica, ſunt argẽtum igne ſpũſſancti examinatũ & probatum. Et terræ .i. ex terra pur-

B gatum, & purificatum ſeptuplum, per Chriſtum, & p apoſtolos, & doctores, prout dictũ eſt. Et ẽt purgatum, & purificatum ſeptuplũ & ſepties per illa ſeptem principia, & per decem regulas in prologo, tractatu tertio præmiſſas, ſine quibus perfectè, & integrè nõ poteſt intelligi ſcriptura vet. teſt. nec ex ea argẽtum euangelicum extorqueri, vt dictum eſt ibi, & ly ſeptuplum ponit pro multipliciter indeterminatè, qa multis modis, & exẽplis, & multis doctrinis, & p multos doctores lex euãgelica fuit examinata, & probata, & purgata, & elucidata, quaſi dicat concludendo, ꝙ poſtquam lex euangelica eſt ita uera & perfecta, ideo fiducialiter agam, & viuam in ea, & operabor ſecundum eius præcepta. Deinde cum dicitur,

Tu domine ſeruabis nos, & cuſtodies nos à

C *generatione hac in æternum.*

Petit & reaſumit quod in principio incepit petere .ſ. liberari per Chriſtum ab oi mendaci, & deteſtabili ſuperſtitione gẽtilium, & generatione magorum, & necromanticorũ, & obſeruatorum ſy derum, & à praua generatione prauorum iudicũ & cauſidicorum, & à fermento, & falſa doctrina, & malitia ſcribarũ, & fariſæorũ, de qbus dictum eſt in prima parte, de qbus miſeriis & afflictionibus, & dolis, & deceptionibus nemo poterat mundum liberare, niſi ſolus Ieſus Meſſias in lege promiſſus. Iõ ait profeta. Tu dñe Ieſu Chre qñ veneris in carnẽ, ſeruabis, cuſtodies, & liberabis nos in æternũ ab hac praua & deteſtabili generatione magorum, & ſuperſtitioſorum, & maleficorum, & deceptorum, & de

miſerabili ſeruitute demonum, & à praua & D falſa doctrina, & fermento ſcribarum & fariſæorum, qui negarunt Chriſtum, & eius legem euangelicam, & falſificauerunt ſcripturas legis, & profetarum, in quibus Chriſtus promittitur & figuratur. Et ſubdit.

In circuitu impii ambulant ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

Oẽs iſti impii ambulãt nõ rectè p viã veritatis, ſed in circuitu p deuia mẽdacia, vt decipiãt ſimplices nõ intrãtes viã veritatis, vñ primo ambulãt in circuitu oẽs magi, & necromãtici, deuiãtes à prima veritate qui eſt Deus, & quærẽtes auxilia à ſpiritibus immũdis & mendacibus, quia diabolus ab initio in veritate nõ ſtetit. Et iõ mendax eſt, & pr̃, & dux ois mendacii, & ſemper ambulat in circuitu, quo decipiat hoiem, & faciat ipſum deuiare à uia veritatis & rectitudinis, & p cõſe E quens oẽs eius ſequaces ambulãt p eundem circuitũ extra centrum veritatis, Scdo in circuitu ambulabãt oẽs ſacerdotes gẽtilium, q cum ſuis ſuperſtitionibus; pp lucrũ decipiebãt populum. Tertiò i circuitu ambulãt oẽs poetæ, & adulatores, & paſſionati rerũ geſtarũ ſcriptores, q ad demulcẽdas aures audientium, multa mẽdacia ſcripſerunt. Et ſic in eo dẽ circuitu ambulant oẽs q legunt & terrũt tps legẽdo eorum ſcripta. Itẽ in circuitu ambulãt oẽs Saraceni, & infideles, & heretici cũ ſua doloſa, & impura, & execrabili doctrina. Item in circuitu ambulãt oẽs falſi iudices, & cauſidici qui cupiditate lucri, falſo, & obliquo modo interpretãdo leges, detinẽt ſimplices populares, & pauperes, & viduas in lõgo litigio, vſquequo deſtruant & expolient eos. Itẽ in circuitu ambulãt impii, & ceci Iudæi F extra centrũ veritatis euãgelicæ, qui vt defendant proteruitatẽ, & obſtinationẽ ſuã, falſo gloſſant ſacrã ſcripturã vet. teſta. retrahentes eam à verò ſenſu ſpirituali, cõfingentes enormia, & execrabilia, & irridenda mendacia de Meſſia, quem fruſtra & falſo expectant, vt patet per totum diſcurſum Talmud, & in gloſſis eorum, de quibus omnibus dicit profeta, Tu domine Ieſu Chriſte ſeruabis, & cuſtodies nos in æternum ab hac generatione impiorum, quoniam omnes iſti impii ambulãt in circuitu per deuia mendacia, extra centrũ veritatis euangelicæ doctrinæ. Nam euangelica doctrina eſt centrum, & menſura omnis veritatis, eo quod eſt tradita à Chriſto, qui eſt prima ueritas ſimpliciter. Et ſic Iudæi

A dæi moderni vſque ad veſperam mundi, vt
canes circuibunt ciuitatem euangelicam, nõ
valentes intrare ſanctuarium veritatis euan
gelicæ pſ. 58. Ex ſupradictis patet, qualiter
Xp̃s qui eſt prima veritas reparauit oẽs veri-
tates q̃ fuerant diminutæ à filiis hominum.
Vnde ſicut Sol per ſuos radios pellit oẽs te-
nebras, & illuminat totum hemisferium, ita
Xp̃s Sol iuſtitiæ, ꝑ radios legis euang. fuga-
uit & extinxit, nõ ſolum tenebras peccato-
rum & ignorantiæ; ſed ẽt fugauit oĩa mẽda-
cia, & ſuperſtitiones, & execrabiles ritus
gentilium, & fermentũ fariſæorum. Deinde
cum dicit, Scd̃m altitudinẽ tuã multiplica-
ſti filios hoĩum, Reſpõdet cuidam tacitæ q̃-
ſtioni, quã faciebat Porfyrius cõtra chriſtia-
nos, & quæ nũc cõtinuè fit per curioſos: Vn
de dicunt, ꝙ ſi ita eſt ꝙ magici, & necromãti
B ci, & ſyderũ obſeruatores, & oẽs ſuperſtitio-
ſi, & gẽtiles, & ſarraceni, & Iudæi moderni,
oẽs ambulãt in circuitu per deuia mẽdacia
extra centrũ veritatis, & ſoli chriſtiani boni
ambulãt in via rectitudinis & veritatis ꝑ le-
gem euang. ergo quare Deus ꝑmiſit multi-
plicari per mundũ ſupradictos infideles in
tam magno numero? quia ſemꝑ fuerunt, &
ſunt in mundo plures infideles q̃ fideles. Itẽ
ſi Xp̃s ſolus erat liberaturus mundũ ab hu-
iuſmodi infidelitate & p̃ctõ, ergo quare di-
ſtulit tantũ aduentũ? Item ſi ſoli chriſtiani
ſũ ambulant ꝑ viam rectã, ergo quare Deus
ꝑmittit multiplicari Iudæos, & Sarracenos,
& hæreticos, & oẽs alios infideles, cũ ſint in
maiori numero q̃ Chriſtiani? Et ſic apparet
ꝙ paucos ſaluauit Xp̃s, quia plures ſunt dã-
C nati q̃ ſaluati. Ad hoc reſpõdet ꝓfeta, ꝙ ne-
mo poteſt hoc arcanũ cõprehẽdere in hac
vita, q̃a hoc ꝑtinet ad ſolã altitudinẽ & ꝓ-
funditatẽ ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ Dei, ideoq̃ dicit
David. O Dñe nemo q̃rat ſolutionẽ huius
q̃ſtionis in hoc mũdo, qñ tu multiplicaſti. i.
multiplicari ꝑmiſiſti filios hominum. ſ. car-
nales, & terrenos, & infideles, ſ̃m altitudi-
nem tuam. i. ſecundum profundum & altũ
ſecretũ, & arcanũ Sapientię tuæ inacceſſibi-
lis, & incõprehenſibilis. Dicat ergo chriſtia-
na humilitas. O altitudo diuitiarũ Sapiẽtiæ
& sciẽtiæ Dei &c. Litera vero Hie. habet: In
circuitu impii ambulant cũ exaltati fuerint
viliſſimi filiorũ hoĩum; & tunc eſt ſenſus ꝙ
ipſi mali & peruerſi hoĩes nõ exaltant nec
multiplicant diuitias, nec acquirunt digni-
tates ambulando ꝑ viam iuſtitiæ, ſed in cir-
cuitu extra iuſtitiam. i. rapinam & dolum, & D
cum adulationibus & cęteris illicitis. Ex to-
to ergo iſto pſal. & dictis in eo poſſunt recol
ligi. 12. concluſiones.

Prima, ꝙ ille dicitur verus qui adæquat,
& confirmat, & ſubiicit intellectum ſuum
credibilibus in lege Domini reuelatis, ſiue il
le qui conformatur primæ veritati quæ eſt
Deus, quę quidem prima veritas manifeſta-
tur in lege Domini.

Secunda, quòd ille eſt verè iuſtus, qui cõ
format voluntatem ſuam diuinę voluntati,
& adæquat operationes ſuas diuinis præ-
ceptis.

Tertia, ꝙ ille eſt verè ſanctus, qui rectè or-
dinat vitam ſuam, viuendo ſecundum legẽ
Domini per Fidem, & Spem, & Caritatem.

Quarta, ꝙ quando Adam peccauit, defe-
cit & deuiauit, à prima veritate, & iuſtitia, & E
ſanctitate, in quibus conſiſtebat originalis
iuſtitia, in qua fuit creatus, & per cõſequens
diminuta fuit in eo veritas & iuſtitia.

Quinta, ꝙ poſtquam Adam peccauit, cõ-
tinuè & ſucceſſiuè fuerunt diminutæ veri-
tates à filiis hominum vſq; ad Chriſtum, &
per cõſequens diminutæ fuerunt iuſtitiæ &
ſanctitates: quia poſtquam homines perdi-
derunt fidem, inceperunt incidere in dete-
ſtabiles ritus, & ſuperſtitiones, & falſas opi-
niones, & prauos mores in populo gentili.

Sexta, ꝙ non Solum in populo gentili fue
runt diminutæ veritates & iuſtitiæ, ſed etiã
in populo Iudaico per falſas traditiones Scri
barum, & Fariſæorum, & Saducæorum. Et
multo magis per falſam fictionem & fer- F
mentum Talmudiſtarum.

Septima, ꝙ ſolus Chriſtus in ſuo aduentu
deleuit, & eliminauit falſas ſuperſtitiones
gentilium, & detexit fermentũ Fariſæorũ, &
Saducæorum, & reſtaurauit veritatem de
perditam, & verificauit legem et profetas. Et
hoc per radios lucidos legis euangelicæ.

Octaua, ꝙ lex euãgelica eſt caſta, et inuio-
lata, et ſeptuplum igne Spirituſſancti exami
nata, et purgata, et ideo in ſola ipſa eſt viuẽ
dum, et ſecundum ipſam operandum; et in
ſola ipſa eſt ſpes et fiducia ponenda.

Nona, ꝙ ſolus Chriſtus cuſtodiuit, et libe-
rauit mundũ à praua generatione idolatra-
rũ, et paganorũ, et iudæorũ, et infidelium.

Decima, quòd ſicut ſoli catolici ambulãt
ꝑ viam rectitudinis, et veritatis, et iuſtitiæ:
ita omnes impii, et infideles ambulant in

circuitu

A circuitu extra viam & centrum veritatis.

Vndecima, ꝙ hoc arcanum.ſ.quare Deus permittit impios & infideles, & peccatores multiplicari, eſt ſoli Deo cognitum, ſecundum altitudinem ſuæ ſapientiæ.

Ex ſupradictis infertur. 12. cõcluſio.ſ. ꝙ iſte pſal. non eſt factus, nec cõmodè, nec debite poteſt exponi literaliter de proditione ciuiũ Ceilæ machinata cõtra Dauid, ſed eſt factus, & exponẽdus de diminutione & corruptione humanæ naturæ, facta in Adam propter peccatum, quæ erat per ſolũ Chriſtum reſtaurãda per gratiã, & per legẽ euangelicam, eo modo quo dictum eſt: quod nõ ſolum probatur ex ſacra ſcriptura vtriuſq; teſtamenti, ſed etiam ex gloſſis & dictis Talmudiſtarum & magiſtrorũ Hebræorũ. Ad cuius probationem eſt aduertendum, ꝙ iſta dictio Toldach in Hebręo, idem eſt ꝙ generationes B latinè, quæ quidẽ dictio vbiq; ſcribitur diminutè, per ſola puncta ſyllabicata, præterquã in duobus locis.ſ. Gen. 2. vbi dicitur, Iſtæ ſunt generationes cęli & terrę &c. & Ruth vlt. ca. vbi dicitur, Iſtę ſunt generationes fares &c. In quibus duobus locis iſta dictio Toldach ſcribitur perfectè cum oĩbus ſuis literis integrè. vbi quærit Rabi Salmay, quæ eſt cauſa quare dictio Toldach in oĩbus aliis locis ſcribitur diminutè, prẹterq̃ in his duobus locis? Ad qđ reſpondet ꝙ cauſa eſt hæc. Nam in principio oĩa fuerunt creata in plenitudine perfectionis ſuę, ſed quãdo peccauit Adã primus homo, omnia fuerũt corrupta & diminuta, & maximè generatio humana, Et dicit vlterius, ꝙ iſta corrupta & diminuta, nõ reuertentur ad perfectũ & inteC grũ ſtatum & diſpoſitionem, donec veniat filius Fares & Dauid.ſ. Chriſtus Meſſias in lege promiſſus. Vnde dicit ꝙ iſta dictio Toldach, ideo Gen. 2. ſcribitur integrè cũ oĩbus ſuis literis, qñ dicitur, Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ &c. eo ꝙ Adã nondum peccauerat. ideo omnia erant perfecta, & integra in ſua natura. Sed quia poſtquam Adam peccauit, omnia fuerunt corrupta & diminuta, ideo vbicunq; ponitur poſtea hęc dictio Toldach, ſcribitur diminutè, ideo Gen. 5. vbi dicitur, hæ ſunt generationes Adã. Et Gene. 9. hæ ſunt generationes Noe. Et Ge. 25. hæ ſũt generationes Iſrael, & generationes Iſaac, & & Iacob &c. ſemper iſta dictio Toldach ſcribitur diminutè, ad denotandum ꝙ tota humana generatio erat corrupta in omnibus illis. Sed poſtea, Ruth vltimo, quando dicitur. D Iſtę ſunt generationes Fares, iſta dictio Toldach ſcribitur integrè, per quod denotatur ꝙ tota generatio humana corrupta & diminuta in Adam, debebat reſtaurari, & reintegrari, & refici per Chriſtum in lege promiſſum, filium Fares & Dauid. Ex quib. patet ꝙ iſte Rabi Salmay in ſuis dictis concordat cum Dauid in hoc pſ. ſecundum prædictam expoſitionem, quia nihil aliud intendit prædicere Dauid in hoc pſal. niſi quòd quando Adam defecit à prima veritate, & iuſtitia, & ſanctitate, tunc tota humana natura fuit in eo corrupta & diminuta, & ſic ſucceſſiuè diminutæ fuerunt omnes veritates à filiis hominum. Sed quia humana natura non poterat reſtaurari, niſi per Chriſtum, ideo Dauid vocat eum, vt veniat ad ſaluandum genus humanum à peſte ſupradicta, E prout dictum eſt.

PSALMVS. XII.

VSqueque domine obliuiſceris me in finẽ? vſqueque auertis faciem tuam à me?

Titulus: Victori, ſiue in finem, pſal. ipſi Dauid. Ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit hũc pſalmum dirigens nos in Chriſtum qui eſt finis legis, & verus Dauid, victor contra diabolum: qui quidem Chriſtus ſiue Dauid in mundo expectabatur Saluator, & redẽptor. In quo pſal. profeta in perſona ipſius Adã, & totius corporis myſtici conquerit de lõga mora Chriſti, & longa ſua captiuitate: ideo exclamabat, vt Chriſtus in breui veniat ad illuminandum, & liberandum ipſum de captiuitate Diaboli, & cecitate tenebrarum. Vnde eſt aduertendũ, ꝙ licet ipſe pſa. ſit par F uus in litera, tamen eſt magnus in ſententia, & virtute, & vtilitate, eo ꝙ ſub eiſdem verbis explicat Primò, deſiderium patriarcarũ de aduẽtu Chriſti. Secundò ſtatũ peccatoris pęnitẽtis, deſiderantis ꝑ gratiã iuſtificari, & à peccato liberari. Et ſic iſte pſalmus eſt ſimul profeticus & pœnitentialis, & ſic oporret ꝙ dupliciter exponatur. Primo ꝓfeticè. Secũdo moraliter. Quantũ ad primum ſenſum tria facit Dauid in hoc pſal. Nã primo dolendo de longa mora Aduentus Chriſti, explicat miſerabilem ſtatum ſuum. Scdo petit liberari. Tertio promittit ſe gratias acturum. Scđa ibi. Reſpice & exaudi me. Tertia ibi. Ego aũt in miſericordia tua ſperaui. Quãtum ergo ad primũ eſt notãdum, quòd ante aduẽtum Xp̃i totum genus humanum erat

in

A in triplici miſeria conſtitutum. Primo, quia erat pieđum à facie Dei pp pđm Adę, & p conſequẽs extra gratiã. Scđo, qa erat ſubiectum diabolo propter pđm, & idololatriam. Tertio, quia diu expectauerat Xpm & nondũ veniebat: iõ Dauit in perſona totius generis humani, deflendo longã miſeriã ſuã, & longã morã Xpi, cupiens liberari, ait. Vſque quo dñe obliuiſceris me in finem. i. deducere ad te, q es finis leg's, & finis oĩs miſeriæ? qa per te debet finiri omne pđm & oĩs miſeria, qa in tuo aduentu finem accipiet peccatũ & ducet iuſtitia ſẽpiterna. Daniel. 9. ergo Adã myſticus, cupiens liberari per Xpm futurũ, dicit, Vſquequo dñe obliuiſceris me in finẽ. i. obliuiſceris venire, vt des finem legi, & ducas iuſtitiam? Et vſquequo auertis faciẽ tuã & gratiã à me differendo aduentum tuum?

B Et vſquequo exaltabit diabolus inimicus ſuper me? quia toti mondo dñatur & poſſidet genus humanum in hoc ſeculo per idololatriã, & pđm. Et in inferno omnibus dominat per pœnam ſenſus aut damni. Et quia homo ſemper erat in tali querela & meditatione, conſiderãdo ſuum miſerum ſtatũ, & quia erat proectus à facie Dei, & captiuus in poteſtate diaboli, iõ affligebatur in mente, & continua meditatione in nocte, & affligebatur in corde, & corpore ex continuo dolore & timore pœne Ideo ſubdit.

Quã diu ponã conſilia inanima mea: dolorem in corde meo per diem?

Quam diu ponam conſilia in anima mea .i. vertam & agitabo cogitationes in mente, & ponam, & patiar dolorem in corde per

C diem. i. per totam vitam meam, timendo pœnam, & expectando te, vt liberes me? Quia dum tu tardas, diabolus ſemper dominatur in mundo. Ideo ò domine.

Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? reſpice & exaudi me domine Deus meus.

Vſqueqno exaltabitur ſuper me? quia in toto orbe adoratur, & colitur à paganis vſquequo tu venias & eiicias eum foras; ergo vſquequo tantum tardas? reſpice & exaudi me domine Deus meus. Hic exponit ſuã petitionẽ, petendo liberationẽ, dicens, O Chriſte due Deus meus, quia hucuſq; auertiſti faciem tuam & oblitus es mei, ideo nũc reſpice miſerendo & gratiam cõferendo, & exaudi me, tuum aduentum accelerando. Et

Illumina occulos meos ne vnquã obdormiã in morte: ne quando, dicat inimicus meus præualui aduerſus eum.

D ***Qui tribulant me exultabant ſi motus fuero: ego autem in miſericordia tua ſperaui.***

Illumina oculos meos. i. animã meã cecã, & ignorantem, & tenebroſam, & falſa ſuperſtitione ſeductã, & in tenebris pctõrũ obrutã. Et hoc facies per legem euangelicã, & eccleſiaſtica ſacramẽta. Ne vnquã obdormiã in morte peccati, & ignorantiæ in qua ſum. Ne inimicus meus diabolus dicat aliqñ, nec poſſit gloriari dicendo. Ego præuali aduerſus eũ. ſ. aduerſus hoiem in ęternã eũ captiuitate poſſidẽdo. Nã ſi ego motus fuero ab hac vita ſine fide euãgelica, & caritate: tunc inimici mei diaboli, qui tribulãt me, in quorum poteſtate ſum, tũc exultabunt, ęternaliter, me cruciaudo, & i poteſtate ſua poſſidẽdo: ergo veni, ne differas, & noli tardare, vt

E liberes me. Ego aũt. Hic promittit ſe gratias acturũ poſtq̃ fuerit liberatus, & redẽptus, poſt aduentum & paſſionem Xpi, & hoc in exibendo Chriſto verum cultum. Vnde nota, q verus Chriſti cultus cõſiſtit in tribus principaliter. Primo interius in fide, ſpe, & caritate. Nã fides eſt in intellectu, & ſpes, & caritas in voluntate. Secunda pars cultus diuini cõſiſtit in laudãdo Deum. i. cõfitendo eum ore corã hoĩbus, & agẽdo gratias beneficiorum, ſiue ex beneficiis receptis. Tertio in bene operãdo erga proximum. Vnde primo credimus & diligimus Deũ, & ponimus ſpem noſtrã in eo, & hoc pertinet ad actũ interiorem animæ. Secundo ex hoc prorumpimus in laudes eius, & verã adorationem. Et exinde operamur opera mię erga proximũ.

F Et hoc ſeruat eccleſia. Nã primo pręcipit, & dat fidem, & ſpem, & caritatẽ, et dona ſpũſſancti per ſacramenta eccleſiaſtica. Secundo ordinauit officia eccleſiaſtica, q̃ ſepties ĩ die Deo cãtamus. Et ordinauit feſtiuitates in quibus cãtamus bñficia, q̃ Chriſtus nobis exhibuit per ſuã incarnationem, et natiuitatẽ, & paſſionem, et reſurrectionem, et aſcenſionẽ, et prædicationẽ. Et ſic prædicamus in eccleſia oĩa beneficia Chriſti agendo gratias, et quotidie recõmemoramus paſſionẽ Chriſti, et offerimus Chriſtum mediatorem Dei et hoĩum, in ſacramẽto Eucariſtię. Et in his conſiſtit ſecunda pars diuini cultus. Tertio operãdo opera mię erga proximũ, propter Deũ: quę eſt tertia pars diuini cultus. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, dicit. O Chriſte veni in carnem, et illumina oculos mentis

A mentis meæ, per tuam legem euãgelicã: Ne vnquam obdormiam etc. Nã demones qui tribulant me exultabũt. i. exultarent ſi motus fuero à ſtabilitate fidei, et ſine redemptione ab hac vita: autem, pro, ſed, quia per fidem, et ſpem meæ redemptionis intendo ſaluari (in qua omnes antiqui ſaluabantur, quaſi dicat, ꝙ ſi motus fuero et receſſero ab hac vita ſine redemptione, tunc diaboli exultabunr) ergo veni ad liberandũ me etc. Ideo ſemper in miſericordia tua ſperaui, q̃a tu per miſericordiam tuam et paſſionẽ me ſaluabis. Et cum fuero à te per paſſionẽ ſaluatus, er cum repoſueris et conſtitueris me in lęge gratię, tunc reddã tibi verum cultũ.

Exultabit cor meum in ſalutari tuo, cantabo domino qui bona tribuit mihi, & pſallam nomini domini altiſſimi.

B Primo exultabit cor meum, in ſalutari & redemptione tua ex firma fide, & ſpe, & caritate. Et hoc quo ad primam partem diuini cultus, quia gaudebo & exulabo me eſſe à te, & per te redẽptum. Et ſic dolor quem in corde habebam ex ſtatu miſeriæ, conuertetur mihi in gaudiũ & exultationem per aduentum tuum. Secundo cãtabo domino patri, q̃ bona tribuit mihi, mittẽdo filiũ ſuum. Et ſub eodem cultu & adoratione, cantabo laudes domino Ieſu Chriſto filio ſuo, q̃ tribuit mihi bona. ſ. beneficia incarnationis, & natiuitatis, & legis euangelicę, et paſſionis, & redemptionis, &c Et ſic confitebor ipſum verum Deum, & prædicabo publicè p̃ vniuerſum mundum beneficia recepta, & celebrabo officia in feſtiuitatibus ſepties in die &c. Tertio adimplebo legem ſuam bene o-

C perando erga proximum Et ſic ergo tripliciter colam ipſum, ſcilicet ore, & opere, & vita contemplatiua, & actiua. Et ſic tripliciter agam gratias pro beneficiis à Deo receptis in ſuo aduentu. Sed quia intentio Dauid in hoc pſalmo non ſolum eſt profetica, deſiderando & prædicando aduentum Chriſti, vt expoſitum & dictum eſt, ſed etiam intentio eius fuit deducere nos ad veram pęnitentiã exẽplo ſui, Ideo iſte pſalmus eſt moraliter exponendus pro quolibet peccatore pœnitẽte. Vnde forſan Dauid fecit hunc pſalmũ poſt peccatum adulterii Berſabee, quod per annum celatum tenuit, vt patebit pſal. 50. Ideo deflet in hoc pſalmo miſerabilem ſtatum ſuum, & longam morarẽ in illo peccato, per quod fuit ſeparatus per annum à gratia Dei, et à ſpiritu p̃fetico. Ideo in hoc pſalmo agens pęnitentiam, duo facit. D Nam primo deſcribit totum proceſſum, et decurſum veræ pęnitentię. Secundo vero diſcurſum, et proceſſum ſtatus gratiæ poſt pœnitentiã, in quo homo ſatisfacit peccato, ibi: Ego autem in miſericordia tua ſperaui etc. Quantũ ad primum eſt notandum ſecundum Aug. libro de vera et falſa pœnitentia, quòd pœnitentia eſt quędã dolentis vindicta, puniẽs in ſe quod dolet cõmiſiſſe. Gregorius verò dicit, ꝙ pœnitentia vera, eſt peccata præterita commiſſa plangere, et plangenda iterũ non committere Et ſic omnes aſſignãt tres partes pœnitentiæ. ſ. contritionem, et cõfeſſionem, et ſatisfactionem. Sed in prima parte multa præcedunt ſcilicet ad contritionẽ. Nam proceſſus pœnitentię debet correſpõdere proceſſui peccati, quod ſimiliter conſiſtit in corde, & ore, et opere: vnde in prima parte multa cõtinentur. E Nã quis primo proponit peccare, ſed cognitio præcedit propoſitum. Nam primo homo conſiderat, et cognoſcit apparẽs bonum, ad quod conuertitur, et iam habet cognitionem Dei, et legis eius, à quibus auertitur. Et poſtea conuertitur ad commutabile ſibi apparens bonum. Primo ergo auertitur ab incommutabili ſibi cognito bono ex lege ſibi data. Secundo conuertitur ad cõmutabile ſibi apparens bonum, et proponit peccare. Et hic dicitur primus gradus peccati, ſcilicet in corde, per quod homo ilico perdit gratiam Dei in qua erat. Secundo ſequit̃ locutio per os, vel effectus, et opus peccandi. Tertio ſequitur proſecutio. Er ideo oportet ꝙ tripliciter pœniteat. ſ. corde per contritionem, et ore per F confeſſionem, et opere per ſatisfactionem. Sed quia propoſitum peccandi præceſſit cogitatio. (Nam ideo dicitur peccatum, quia propoſitum et voluntarium, ita ideo dicitur propoſitum et voluntarium quia pręcognitum, ita pariter vera contritio dicitur quæ eſt præcogitata et præcognita) ideo duo vel tria præcogitantur ante cõtritionem. Nam primo peccator cõſiderat Deum quem offendit, et à quo ſeparatus eſt, et gratiam quã perdidit, et legem, contra cuius præceptum et iuſtitiam fecit. Secundo conſiderat vilitatem peccati, et miſerabilem ſtatum in quo eſt, et deteſtatur peccatum et reuertitur ad Deum, et tunc conuertitur, in corde verſando ſupradicta. Et ſic dolet ſe contra Deum

pecca-

A peccatum commiſiſſe. Et iſte eſt primus gradus pœnitentiæ, & ſic in eodem gradu & ſtatu proponit duo. Primo dimittere peccatū. Secundo confiteri. Tertio nunquā amplius committere. Et ſic perficitur primus gradus pœnitentię, & ſequitur ſecundus. ſ. cōfeſſio peccati apud eccleſiam, ſi adeſt facultas. & opportunitas. Tertio ſequitur poſt cōfeſſionē ſatisfactio, & bona operatio in ſtatu gratiæ. Et hunc ordinem ſeruat hic Dauid, & docet ſeruare omnem pęnitentem. Nā conuerſus ad ſe, & videns miſerum ſtatū ſuum. ſeparatum à gratia Dei, eo ꝙ a deo fuerat auerſus, & Deus ab eo, & ſubtraxerat gratiā propter peccatū, & permiſit per longum tēpus manere in ipſo, iō dicit Dauid ad Deū. O domine vſquequo obliuiſceris me in finem, permittēdo me tamdiu manere in pec-
B cato? Et vſquequo, & quamdiu auertis faciē tuam à me ſubtrahendo gratiam? Secundo cōſiderando peccatum & miſerum ſtatum ſuum, dicit, Quamdiu ponam cōſilia in anima mea. i. cogitabo peccatum in quo ſum, tam deteſtabile & abominabile, & hucusq; non potui nec volui exire. Tertio ex hoc ſequitur dolor & contritio in corde, ideo ait: Quamdiu ponam dolorem in corde meo ꝑ diem. i. continuè dum recordatus fuero peccati, & offenſę Dei. Et ſic ſequitur deteſtatio peccati, in quo diabolus dominabať ſibi, cū dicit, vſquequo exaltabitur, & dominabiť diabolus inimicus meus ſuper me, poſſidendo me per peccatum? Et hæc eſt vera cōfeſſio, quia confitetur peccatum ſuum, & proponit dimittere, & amplius non committere, ideo petit liberari per gratiam gratifican-
C tem, dicens: Reſpice dando gratiam, O dñe Deus meus poſtquam per tantum tempus auertiſti faciem tuā à me, propter meū peccatum, exaudi me, dando veniā & dimittendo. Et illumina oculos mentis meæ. Ne vnquam obdormiam in morte. i. ne moriar in mortali peccato, quia tunc eſſet peccatum obſtinationis, & finalis impęnitentiæ, quod non dimittitur in hoc ſeculo nec in alio, ꝓ quo non eſt orandum. Et glorietur diabolus ſe pręualuiſſe aduerſum me. Et ideo nequando, id eſt aliquādo inimicus meus diabolus dicat, ego præualui aduerſus eum, tu propter miſericordiā, illumina oculos meos lumine tuę gratiæ, mihi pręteritam culpam remittendo, ne amplius ſimilia peccata cōmittam. Nam ſi motus fuero ab hac vita, & deceſſero ſine pœnitentia, tunc demones D
qui tribulant me, tentando per peccatum, exultabunt: & ponitur futurum indicatiui pro coniunctiuo, eo quòd Hebræi carent optatiuo & coniunctiuo, vt frequenter dictum eſt, quaſi dicat. Si decederem ſine pœnitentia, tunc exultarent inimici mei demones. Ego autem. Hic deſcribit ſtatum gratiæ in quo fit vera ſatisfactio, nam ſicut ſtatus peccati habet tres gradus, ſcilicet malum propoſitum, & executionem & proſecutionem, quia corde, ore, & opere, peccator offendit Deum: Ita pariter in ſtatu gratiæ iuſtus tripliciter Deo ſeruit, ſcilicet corde per fidem, ſpem, & charitatem. Secundo ore Deum laudando, & de beneficio remiſſionis peccati adepto, & pęnitentia facta gratias agendo. Tertio bona opera per charitatem exercendo, & pro E
reatu & peccato quondam commiſſo, plenè ſatisfaciendo. Et iſta tria tangit Dauid in hac litera. Vnde dicit primo, ego autem poſtquam egero veram pœnitentiam, & mihi fuerit remiſſa culpa, & illuminatus fuero per gratiam, tunc in miſericordia tua ſperaui, id eſt ſperabo, & hoc per fidem veram & ſpem, ex quibus ſequitur charitas, & vera exultatio in corde. Nam ſicut cum eram in peccato, delectabar in eo, ita poſt actam pœnitentiam, delectabor in ſtatu gratię per fidem, ſpem, & charitatē. Et ſic exultabit cor meum in ſalutari tuo. i. in ſalute animæ meæ, quam per pœnitentiam acquiſiui, & tunc delectabiliter ſeruiam Deo. Primo in vita contemplatiua Deum laudando, & gratias agendo pro beneficiis receptis. Et ſic cantabo domino qui F
tanta bona tribuit mihi, culpam remittendo, & gratiam conferendo. Secundo pſallam nomini domini altiſſimi, benè operando erga proximum, & pro peccato ſatisfaciendo. Vnde nota, quòd tria ponuntur in hoc verſiculo ſcilicet exultatio cordis, per quam intelligitur ſtatus & gaudium, fides & ſpes & charitas Dei & proximi. Secundo ponitur cantus per quem intelligitur gratiarum actio, & vita contemplatiua. Tertio ponitur pſallere per quod intelligitur bona operatio ad laudem Dei, & vtilitatem proximi, quæ eſt obſeruatio decem præceptorum. Ex toto iſto pſalmo poſſunt recolligi quatuor concluſiones. Quarum prima eſt, quòd Deus obliuiſcitur peccatorem,

&

A & auertit faciẽ ſuam ab eo, ſubtrahẽdo gra
tiam propter peccatum. Vnde peccator non
peccauit, quia Deus ſubtraxit gratiam, ſed
ideo Deus ſubtraxit gratiã, eo ꝙ homo pec-
cando abiecit eam. Et ſic Deus non eſt cauſa
peccati, ſed iſte homo qui peccando abiecit
gratiam. Secunda concluſio, ꝙ oppoſitũ ac-
cidit in iuſtificatione peccatoris, quia colla-
tio gratiæ pręcedit abiectionem culpę. Nam
ideo peccator conuertitur & iuſtificatur, qa
Deus illuminat eum, gratiã conferẽdo. Ideo
Dauid in perſona pœnitentis, petendo gra-
tiam gratificantem, dicit. Illumina oculos
meos &c. Tertia concluſio, ꝙ ſi peccator nõ
egerit pœnitentiam in vita, ſed moritur ob-
ſtinatus, tũc diabolus dicitur victor, & præ-
ualuiſſe aduerſus eum, eo ꝙ tenuit hominẽ
in peccato vſque ad terminum, & non reli-
B quit ipſi locum pœnitentiæ. Quarta conclu
ſio, ꝙ tria recuperat, & conſequitur homo
per pœnitentiam. Primò lætitiam in corde,
recuperando caritatem. Secundò cantat, do
mino gratias agẽdo, quia euaſit perpetuam
damnationem. Tertiò liberè operatur meri-
toriè ſecundum diuina mandata.

PSALMVS XIII.

D*Ixit inſipiẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus.*
Titulus: In finẽ, pſalmus ipſi Da-
uid. Ex titulo patet, ꝙ Dauid fecit
hunc pſalmũ dirigens nos in Chriſtum qui
eſt finis legis, & liberator & ſaluator Iſrael,
vt patebit in fine huius pſalmi. Sed de mate
ria huius pſalmi dicit Rabi Salo. ꝙ Dauid
fecit hunc pſalmum præuidens deſtructio-
C nẽ Hieruſalẽ faciendã per Nabucodonoſor,
& captiuitatẽ Iudæorum in Babylonia. Et
dicit ꝙ iſte inſipiẽs qui dixit in corde ſuo nõ
eſt Deus, fuit Nabucodonoſor, & populus
Caldæorũ, qui dixit, ꝙ Deus Iſrael non erat
verus Deus, quia non potuit Iudæos libera
re de manibus ſuis. Et ideo Nabucodonoſor,
& omnes Caldæi, corrupti, & abominabiles
facti ſunt. Et iſto modo Rabi Salo. & multi
Rabini Iudæorum literaliter pręcisè ad hũc
ſenſum gloſſant iſtum pſalmum, ſed mani-
feſtè patet talem expoſitionem eſſe inutilem
& inanẽ. Primo quia ſequeretur ꝙ iſte pſal-
mus non pertineret ad ſacrã ſcripturã, cum
talis expoſitio non explicet aliquod ſacra-
mentum de Chriſto & eccleſia. Secundo nõ
dirigeret nos in Chriſtum, quod eſt contra
titulũ præpoſitũ huic pſal. Tertio qa expoſi D
tio nõ eſt ſufficiẽs, nõ explicans intelligẽtiã
pſalmi, in quo dr̃, ꝙ Deus de cęlo proſpexit
non ſolũ ſuper Babylonios, ſed ſuper oẽs fi-
lios hominũ, & oẽs declinauerunt &c. ergo
nõ ſolum Caldæi &c. Et ideo Caſſiodorus
exponit hunc pſalmũ de populo Iudæorũ,
qui dixit in corde ſuo, ꝙ Chriſtus non erat
Deus, & ideo incurrit oẽs corruptiones, &
maledictiones, in hoc pſalmo memoratas.
Sed etiã iſta pręcisè expoſitio facta de ſolis
Iudæis videt̃ inſufficiens, propter hoc ꝙ dr̃
ꝙ Deus reſpexit ſuper omnes filios hoium,
& non ſolum ſuper Iudæos: Sed omnes de-
clinauerunt &c. Et ideo Beatus Auguſtinus
non ſolum exponit pſalmum de Iudęis, ſed
etiam de populo gentili, & de quibuſdã filo
ſofis, qui negarunt Deum eſſe creatorem
mundi, et iuſtum iudicem, et retributorem, E
nec habere prouidentiam de actibus huma-
nis, nec poſuerunt vnum Deum, ſed plures.
Et ideo negato hoc primo principio, proru-
perunt in omnem corruptionem, & omnia
ſcelera in hoc pſalmo memorata: Sed cũ re-
uerentia tanti viri, adhuc expoſitio & præfa
ta cauſa præcisè aſſignata, nõ videt̃ eſſe ſuf-
ficiens, nec videtur euacuare totam ſenten-
tiã, & intelligentiã huius pſalmi, vnde Apo
ſtolus, ad Romanos tertio, per ſcripturã hu-
ius probat non ſolum gẽtiles, ſed etiam Iu-
dæos, & omnes homines fuiſſe corruptos in
Adam. Vnde dicit. Cauſati, id eſt argumenta
ti ſumus Iudęos & Græcos omnes ſub pec-
cato eſſe, & intelligit per Gręcos, omnes gẽ-
tiles, & barbaras nationes, & oẽs filios Adã,
vt patet intuenti. Et ſic ex fundamento hu-
ius pſalmi profert illam vniuerſalem ſenten F
tiam. Omnes in Adam peccauerũt. Ex qui-
bus verbis apoſtoli videtur innui, ꝙ ille in-
ſipiens, qui dixit in corde ſuo non eſt Deus,
per quem, & cuius peccato omnes homines
ſunt corrupti, & incurrunt omnia ſcelera in
hoc pſalmo memorata, fuit ipſe Adã, qui di
xit in corde ſuo nõ eſt Deus. Sed hæc ſenten
tia apoſtoli, & intelligẽtia videtur nimis du-
ra & extranea, ſcilicet ꝙ Adã dixerit in cor-
de ſuo, Deum nõ eſſe, et quòd aliquo modo
negauit Deum, cum fuerit creatus in tanta
ſcientia & ſapientia, cui Deus commiſerat
gubernationem omnium creaturarum infe-
riorum, & qui omnibus propria nomina im
poſuerat, ſecundum proprias naturas. Et ſic
ſciuit Deum eſſe omnium creatorem & gu-
berna-

A bernatorem etc. Item ex textu Geneſis non habetur quod Adam negauerit Deum quãdo peccauit, imo poſt peccatum fugit à facie Dei ex timore et cõfuſione, et p cõſequens ſemp confeſſus eſt, et nouit ipſum eſſe Deũ et dominum. In oppoſitũ videtur litera huius pſalmi ſecundum intentionem apoſtoli. Ad cuius intelligentiam eſt valdè aduertendum, ꝙ aliquem negare Deum ſtat dupliciter: Vno modo directè et aſſertiuè, alio modo indirectè. Primo modo Adam nõ negauit Deum directè et aſſertiuè: quia ſemper cognouit Deum eſſe creatorem et Dominum: vt dictum eſt. Sed ſecundo modo poteſt dici ꝙ negauit Deum indirectè et dubitatiuè, inquãtum putauit aliquid ineſſe ſiue deeſſe Deo: quòd eſt cõtra eius maieſtatem, et immenſam ſapientiam, ad quod ſequebatur
B Deum non eſſe Deum: quia putauit Deum eſſe inuidum, et finitum in Sapientia, quòd probatur. Nam quando Adam credidit diabolo dicenti ſibi. Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut Dii, ſcientes bonum et malũ etc. tunc Adam putauit tria de Deo. Primò Deum eſſe mendacẽ in verbis, nõ facientem quod cõminabatur. Secundò putauit eum eſſe inuidum, eo ꝙ timebat nè Adã ſibi æquipararetur in ſcientia. Tertiò putauit Deum eſſe finitum cum de facto ipſe Adam præſumpſit Deo parificari: vt ait Aug. ꝙ Adam et Eua volentes rapere diuinitatem, perdiderunt fœlicitatem. Ex quibus ſequebatur Deum non eſſe Deum, quia iſta tria ſequebãtur ex verbis diaboli. Vnde diabolus fecit Deum mendacem, dicendo. Nequaquã mo
C riemini. Et fecit eum inuidum, cum ſubdit: Scit enim Deus, quòd in quocunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, et eritis ſicut Dii ſcientes. i. æquales in ſcientia. Ex quibus ſequebatur nõ ſolum Deum eſſe finitum, ſed etiã inuidum, et per cõſequens ſequebatur nõ eſſe Deum. Et ſic Adam credendo diab. et vxori, inducitur in eoſdem errores licet indirectè. Sed gentiles et quidam filoſofi magis directè negarunt Deum, dicẽtes Deum nõ habere curam, nec prouidentiam de actibus humanis. Sed Iudæi magis directe negarunt Deum, negãdo Chriſtum eſſe Deum et Meſſiã in lege promiſſum, vt patebit. Tres ergo inſcipiẽtes negarũt Deũ. Primò Adam indirectè, dubitãdo de eius veritate et infinita sapiẽtia. Secundò populus gentilis, negando eius vnitatem, et prouidentiã et iuſtitiam. Tertiò populus iudaicus
D negando Chriſtũ eſſe verum Deũ et Meſſiã. Triplicem ergo corruptionẽ præuidit, et vidit in ſpiritu Dauid cõſiderando omnes ſtatus hominum. Nam primo vidit vniuerſalẽ corruptionem humanæ naturæ factam, et etiam prouenientem ex peccato ipſius Adã. Secundò vidit corruptionem morum totius populi gentilis, et omnium barbararum nationũ, prouenientẽ ex negatione iuſtitiæ et prouidentiæ diuinę de rebus humanis. Tertio præuidit corruptionem populi Iudaici, venturam ex negatione Chriſti in lege promiſſi. Tripliciter ergo exponetur iſte pſal. ſecũdum quòd Dauid fecit ipſum de ſupradicta corruptione. Nam primò exponetur de corruptione totius humanæ naturę facta in Adam, et iuxta intelligentiam Apoſtoli.
B Secundò exponetur de corruptione totius populi gentilis, negantis diuinam prouidẽtiam et iuſtitiã, et hoc ſecundum expoſitionem Aug. Tertiò exponetur de corruptione populi Iudaici, negantis Chriſtum eſſe Deũ et Meſſiam. Quantum ergo ad primam expoſitionem eſt aduertendum ſicut dictum eſt in prologo, quòd duo homines fuerunt principia generis humani. Primus Adã, qui fuit principium carnalis generationis omnium hominum, et cauſa corruptionis humanæ naturę, et omnis mali, et peccati. Secũdus Chriſtus fuit principium ſpiritualis regenerationis, et ſalutis omnium hominum, quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes viuificantur, primæ ad Cor. 15. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpiritu, fecit hunc pſalmũ in quo duo facit. Nã
F primo oſtendit primo genus humanum eſſe corruptum propter peccatum ipſius Adam. Secũdo oſtendit Chriſtum eſſe iudicem omnium, et ſaluatorem, ibi. Nõne ſcient. Quãtum ad primum eſt aduertẽdum ſecundum Aug. 2. libro de nuptiis, quod illud peccatũ quod primum hominem mutauit in peius, multo grandius fuit, q̃ iudicare poſſumus: ideo ab omni naſcente trahitur, quia totum genus infecit humanum. Cauſa autem tãtę grauitatis illius peccati fuit multiplex circunſtantia, vt inquit Auguſt. in enchiridio, quia quaſi omnia genera peccatorum fuerunt illi peccato annexa, ſed maxime fuit ibi blasfemia, et ſacrilegium, et crimen leſæ maieſtatis, inquantum putauit et dubitauit Deũ eſſe mendacem et inuidum, et temere

A præſumpſit rapere diuinitatem, vt ſupradictum eſt. Ex quo patet, ꝙ indirectè negauit Deum eſſe: ex quo deteſtabili pctō, ipſe fuit corruptus & tota ſua generatio in eo. Et hoc eſt quod dicit Dauid in hac prima parte huius pſal. Vnde ait, ꝙ Adã factus inſipiẽs, credẽdo diab. dixit in corde ſuo, non eſt Deus: nõ aſſertiuè & directè, ſed dubitatiuè & cõſecutiuè, quia hoc ſequebatur ex ſua dubitatione & præſumptione. Et ideo ex grauitate tam grãdis peccati, perdidit totam hæreditatem, non ſolũ quam poſſidebat in illa terreſtri paradiſo, ſed etiam futurã felicitatẽ ſibi promiſſam in cœlo. Et ſicut perdidit illã originalem iuſtitiam, qua voluntas ſua erat diuinæ voluntati cõformis, & ſubiecta, Ita pariter perdidit obedientiam ſenſualitatis ad rationem, quia illico caro ſua fuit languore B & vitio cõcupiſcentiæ ſauciata, & omnes potentiæ vulneratæ, & tota natura corrupta. Et ſic caro illicò inſurrexit ad luctandũ aduerſus ſpiritum. Quam quidem corruptionem, & languorẽ, & morbum tranſmiſit in oẽs filios per carnalem generationem, & illi filii Adam tranſmiſerũt illam corruptionem acceptã à patre in filios eorũ. Et ſic ſucceſſiuè corruptum & infectum fuit totũ genus humanũ ex illo pctō primi parentis, q dixit in corde ſuo non eſt Deus etc. Et ideo ſubdit.

Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum: non eſt vſque ad vnum.

Omnes inquit filii Adam corrupti & abominabiles Deo facti ſunt in ſtudiis ſuis, & cogitationibus, & operib. intantum ꝙ non eſt aliquis eorũ qui naturaliter faciat bonum, C nec eſt bonus naturaliter vſq; ad vnum. Et notãter dicit profeta, ꝙ corrupti ſunt & abominabiles. Nam omnes filii Adã fuerunt facti corrupti in ſe, inquantum traxerũt naturam corruptam à parentibus. Et ſic ſunt proni ad omne malum, & fragiles ad omne bonum faciendũ. Sed fuerunt Deo facti abominabiles & odioſi, & filii iræ, quia Adã oẽs poſteros vendidit & obligauit ſuo peccato, & ad pœnam & damnationem ſui peccati. Et ſic omnes incurrerunt indignationẽ Dei, & cõdemnationem, & pœnã. Sed quia non ſolum fuerunt Deo abominabiles propter peccatum parentum, ſed etiam omnes fuerunt in natura corrupti, ideo nõ eſt qui faciat bonum, nec eſt bonus vſque ad vnum. Sed eſt aduertendũ ꝙ ly vſq; ad vnũ, dupliciter poteſt poni, & intelligi. Vno modo incluſiuè. D. Et ſic eſt ſenſus, ꝙ intãtũ oẽs filii naturales ipſius Adã ſunt mali, quia nullus eſt naturaliter q faciat bonũ, nec ſit bonus, & iſte ſẽſus eſt verus. Scdo põt poni exceptiuè ly vſq. ad vnũ ꝙ ſit ſenſus, inter oẽs hoies nõ eſt q naturaliter ſit bonus, pter vnũ. i. Ieſum Xpm, eo ꝙ nõ eſt ex opere Adã natus, & ideo non deſcẽdit p generationẽ naturalẽ, licet cœperit carnem ex Adã. Et ideo Adam nõ potuit ipſum venundare nec obligare ſuo peccato. Et ſic ſolus Xps eſt inter mortuos liber, & inter malos naturaliter bonus. Et ideo ad maiorem confirmationem dicit Dauid.

Dñs de cœlo proſpexit ſup filios hoĩum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum.

Dominus Deus proſpexit de cœlo ſuper omnes filios hominum & filios ipſius Adã, vt videat. i. videret, & proſpicit quotidie, vt E. videat, ſi inter eos ſit aliquis intelligens aut requirẽs Deum. i. ſi ſit aliquis qui totum intellectum & ſtudium adhibeat ad intelligẽdum Deum, vt poſſit ipſum ſuper omnia diligere: aut adhibeat totum conatum & volũtatem ad requirẽdum Deum per bona opera propter regnum Dei adipiſcendum. Sed.

Omnes declinauerunt: ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum: non eſt vſque ad vnum.

Omnes ſimul declinauerunt à via iuſta & recta, & diuina volũtate ad ſcelera, & peccata nefanda, & oẽs ſimul facti ſunt inutiles & debiles ad bene operãdum, Intantũ ꝙ nõ eſt aliqs inter eos q faciat bonũ, nec eſt bonus naturaliter aliquis; vſq; ad vnũ incluſiuè, ſiuè exceptiuè, vt ſupradictũ eſt, pter vnum: qui eſt Xps. Nam ſi ly vſq; tenet incluſiuè, tũc naturaliter nullus eſt bonus de filiis naturalib. ipſius Adam. Si autẽ ly vſq; tenetur exceptiuè, excluditur & excipitur Xps, qui nõ eſt naturaliter filius Adam, vt dictũ eſt. Sed cõtra hoc arguit Iulianus, dicẽs ꝙ humana natura eſt de ſe bona, quia oĩa quæ fecit Deus erant valde bona. ergo naturaliter homo eſt bonus. Ad hoc reſpõdet Augu. quod humana natura dupliciter poteſt intelligi: vno modo pro eſſentia hominis vel natura ſpecifica, & ſic omnis natura naturaliter eſt bona, quia ad ſimilitudinem boni exemplaris & à bono Deo eſt facta & creata. Secũdo modo ſumitur pro ipſa generatione humana: ſcilicet inquantũ eſt collectio omnium hominũ deſcẽdentiũ ab Adã per generationem

A nem naturalem & libidinoſam, quia ſicut dicitur natura Aeneadũ ab Aenea, & natura fabiorum à Fabio, & graecorum à Graeco, ita dicitur natura & generatio humana ab Adã primo homine, quia Adam hebraicè idem eſt quod homo latine. Et ſic tota humana natura, ſiue humana generatio fuit in Adam corrupta & vitiata à peccato, & ſic dicitur mala. Et per cõſequens omnes trahentes illam humanam naturam ab Adam, dicuntur natura liter mali & corrupti. Ex quo ſequitur, ꝙ ſolus Chriſtus eſt naturaliter bonus, eo ꝙ non trahit talem naturam ad Adam per generationem, ſed ex opere ſpiritusſancti.

Sepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labijs eorum.

Quorum os malediſtione & amaritudine B *plenum eſt, veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.*

Contritio & infelicitas in vijs eorum, et viam pacis non cognouerunt, nõ eſt timor Dei *ante oculos eorum.*

Quia ſuperius dixit in generali qualiter ex peccato ipſius Adam omnes homines fuerunt corrupti, & declinarunt ad omnia ſcelera ex tali corruptione percuſſi & excitati, idõ hic explicat & magis particulariter exprimit ſcelera, in quæ omnes inciderunt & prorupe runt, quaſi morbo quodam hæreditario. Vnde dicit quòd primo ceciderunt in fœtidam blaſfemiam contra Deum, Ideo guttur eorum fuit euomens fœtidas blasfemias, ſicut ſepulcrum patens & apertum emittit fœtorem ex cadaueribus putridis, quaſi dicat ꝙ ſicut cadauera putrida emittunt illum fœto- C rem de ſepulcro, & ſunt cauſa illius fœtoris, ita corpus hominum eſt ſepulcrum corruptionis contractæ ex Adam in generatione. Et ſic ex tali corruptione euomit blasfemias & omnia peccata. Item ſicut ſepulcrum continet in ſe illa cadauera putrida, ex quibus emittit abominabilem fœtorem, ita non ſolum corpus eſt ſepulcrum illius morbi & corruptionis, ſed etiam anima eſt ſepulcrum malarum cogitationum & iniquorum propoſitorum. Ex quibus malis homo euomit blasfemias & omnia alia ſcelera, vt ait ſaluator. Matth. xi. 15. quòd ex corde exeunt blaſfemiæ, & homicidia, & furta & c. quæ coinqnant hominem. Et ideo ſubdit Dauid quòd ex tali corruptione non ſolum procedunt blasfemiæ contra Deum, ſed etiam contra proximum. Nam homines ſic corrupti, linguis ſuis doloſe agebant .i. doloſè loquebantur, ad deceptionem proximorum, quia blãdis verbis decipiũt proximos, & ſic ſunt mẽdaces & doloſi. Tertio ſunt detractores, accuſando, & falſa crimina proximis imponendo. Et ſic in labiis eorum reperitur venenũ aſpidum .i. venenum inuidiæ & detractionis & infamationis, quorum os eſt plenum maledictione, quia ſunt maledici contra Deum & proximum, & eſt plenum amaritudine. i. odio & zizania. Et ſic pedes eorum ſunt veloces ad effundendum ſanguinem, quia non ſolum effundunt ſanguinem proximorum ꝓpria manu ex ira & odio, ſed etiam ſeminando zizania concitant alios ad effundendum ſanguinem. Et ideo ex tali odio & inuidia & ſuperbia ſemper eſt contritio & infelicitas .i. litigium, prælium, diſcordia, & triſtitia, & bel- B la inteſtina & infœlicia in viis & operationibus eorum, quia nunquam cognouerunt viã pacis, ſed diſcordiæ, cuius cauſa eſt, quia nõ eſt timor Dei ante oculos eorum. Ex quibus patet, quod defectus timoris Dei, eſt cauſa omnium ſupradictorum malorum, quod ꝓuenit ex corruptione & praua concupiſcentia, inflicta in carne ex illo primo peccato. Nam ex illa praua & corrupta concupiſcentia prouenit omnis mordinatus appetitus. Nam primo prouenit appetitus propriæ excellentiæ, quæ dicitur ſuperbia, non compatiens maiorem neq; æqualem, & venit homo taliter corruptus vſq; ad contemptum Dei, non timens eius iudiciũ, & per cõſequẽs magis contemnit & deſpicit proximum, & qa non patiẽ maiorem & æqualem: exinde prorumpit in inuidiam, non patiens proſperitatem proximi, & exinde in homicidium, & ex tali etiam inuidia ſeminat diſcordias & zizaniam inter proximos. Et ex tali ſuperbia & inuidia prorumpit in auaritiam, & omnem rapinam, & furtum, & vſuram ad ſuſtinendum ſtatum ſuum vt nulli ſubiiciatur, ſed oẽs ſibi ſubiiciat. Itẽ ex illo vitio & corruptione carnis prorumpit in luxuriam & accidiam. Ex quibus patet, ꝙ ex illa corruptione inflicta in Adam proueniunt omnia genera vitiorum, & omnia ſcelera deteſtabilia in totum genus humanum, vt demonſtrat Dauid in hac prima parte huius pſalmi: & Apoſtolus per totam epiſtolam ad Roman. Sed contra ſupradicta videntur eſſe duo dubia, quorum primum eſt contra literam.

A Nam iſti tres verſus vltimi ab illo loco. Sepulcrum patens eſt guttur eorum &c. non reperiuntur in hebræo, & ideo dicunt, ꝙ Chriſtiani interpoſuerunt eos, vel 70. interpretes addiderunt eos in græca interpretatione. Ad quod reſpondetur quod ipſa veritas confundit eos. Nam manifeſtum eſt quod 70. interpretes fuerunt vltra ducentos annos ante aduentum Chriſti, & ideo nullam habuerunt cauſam & paſſionem aliquid addendi vel remouendi in græca interpretatione, ſed interpretati ſunt prout reperetũt i hebræo. Et hoc cõfirmatur. Nam apoſtolus Paulus in lege & profetis doctor & magiſter, qui hebraica textura vtebatur, allegat hos tres verſus ſimul cũ verſibus præcedẽtibus, ad Rom. 3. Et ideo eſt potius credendũ, ꝙ Talmudiſtæ amputauerunt hos tres verſus ab hoc pſalmo, eo ꝙ

B in eis profeticè memoratur & explicatur tota correctio & maledictio Iudæis inflicta, eo ꝙ negauerunt & crucifixerũt Chriſtũ, vt patet in tertia expoſitione. Secundo dubitatur contra totam prædictam ſententiam & expoſitionem, in qua dictum eſt ꝙ omnes homines fuerunt corrupti in Adam. Vnde arguit Pelagius ex fundamentis ſacræ ſcripturæ, ꝙ multos iuſtos cõmedant ſacra ſcriptura, qui nõ perpetrarũt talia ſcelera & peccata qualia in hoc pſalmo explicanẽ, ſicut Abel, Noe, Abraham, Iſaac, & Iacob, & Iob & Daniel in teſtã veteri. Et in nouo Zacarias, & Ioannes, & Simeon, & Anna, & Ioſef ſponſus Mariæ, quos omnes iſtos ſine peccato & querela vtriuſque teſta. ſacra commendat autoritas. Ex quibus patet, ꝙ peccatum ipſius Adã, nec omnibus poſteris fuit imputatũ, nec om-

C nes in eo fuerunt corrupti. Sed hanc peſtiferã opinionem exterminauit Auguſt. ab eccleſia, reſpondens ad hmõi argumenta in libro de natura & gratia, & de baptiſmo paruulorũ, & in omnibus libris quos contra Pelagianos confecit. Ad cuius intelligentiam eſt valde aduertendum ſm Aug. ꝙ duo ſunt conſideranda in peccato ipſius Adam Primò obligatio naturæ, quia omnes filios naturales & poſteros obligauit & vendidit peccato ſuo. Et hoc dicitur in nobis peccatum naturæ, quia omnibus nobis fuit imputata pœna illius peccati, & ad illam fuimus omnes obligati & venundari. Et de tali peccato naturæ dicit Paulus apoſtolus, quòd omnes in Adam peccauerunt in natura, ſed non in perſona, qa nullus noſtrum ibi perſonaliter erat &c. Vnde

D ſic exponit Auguſt. hanc autoritatem 2. de baptiſmo paruulorum, & hyponoſticon reſpõ. 2. Secundò eſt conſideranda natura corrupta, quam Adam tranſmiſit in poſteros per generationem ſucceſſiuè, quæ quidem cauſat omne peccatum in anima. Nam per ſolã vnionem & conſortium cauſat originale in anima, quia illa anima in puris naturalibus in illa carne vitiata creata & infuſa, illico obligatur peccato & ſententiæ ipſius Adæ, eo ꝙ ex carne & anima reſultat una naturalis perſona, & ideo tota perſona obligatur. Item poſtea illamet caro corruptã per conſenſum in adultis, cauſat mortale & veniale in eadem anima, inquantum caro ſemper luctatur aduerſus ſpiritum. Vnde voluntas per ſolũ incõſenſum indeliberatum contrahit veniale, ſed per conſenſum deliberatum contrahit actuale & mortale. Ex quo patet quod omne

E peccatum prouenit ex illa carne corrupta in omnes homines per libidinoſam generationem tranſmiſſa. Sed eſt vlterius aduertendũ quòd iſta natura corrupta ſiue totus homo habens iſtam naturam corruptam, qui dicitur ſauciatus & vulneratus per conſortium talis naturæ, dupliciter poteſt conſiderari ſecundum Auguſt. in locis præallegatis, uno modo in ſe ſine aliquo adiutorio derelicta, alio modo per gratiam Chriſti adiuta. Primo modo dicit Auguſt. quòd eſt impoſſibile qđ quis in ſola tali natura derelictus poſſit peccata vitare, aut aliquid bonum agere. Et ratio eſt. Nam illa corruptio taliter vitiauit & vulnerauit omnes potentias, quod voluntas ſiue liberum arbitrium manet taliter claudicatum & debilitatum & infirmum ex tali

F languore & pondere carnis vitiatæ, quod ſemper trahitur in præceps ad omnia malã, ſicut trahitur vna ſtatera à pondere lapidis niſi apponatur aliud pondus in alia oppoſita. Quod quidem vitium carnis & pondus, licet non tollat totaliter cognitionem peccati, tamen tollit poteſtatem reſiſtendi, niſi per gratiam liberum arbitrium adiuuetur. De quo vitio dicit apoſtolus ad Rom. 7 Inueniõ legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, ideo quod nolo id ago, & qđ volo id non facio. Vnde non ego id facio, ſed quod habitat in me peccatum. Ex quo patet, quòd talis lex & corruptio membrorum, licet non tollat totaliter cognitionem & affectum, tamen tollit effectum. Sed quia talis voluntas non poteſt adiuuari niſi

per

A per gratiam Chriſti, ideo ſubdit Apoſt. Quis me liberabit de morte corporis huius? Et reſpondet ipſemet dicens, Gratia Chriſti me poteſt liberare. Ex quib. patet quòd volũtas adiuta per gratiam Chriſti poteſt liberari ab huiuſmodi pugna, & vincere carnem & omne peccatum. & hoc eſt quod dicit Dauid in hoc pſal. quòd licet omnes homines prout ſunt corrupti in Adam, ſint proni ad ſupradicta ſcelera, & nullo modo poſſint ea vitare ex propriis virib. tamen per gratiam Chriſti adiuti & preuenti, nõ ſolum poſſunt ſupradicta ſcelera vitare, ſed etiam ea bona q̃ ſunt ſupra hominem facere, & omnia mala ſuperare, & bene operari, & ſupradicta neceſſitate liberari. Ex ſupradictis fundamẽtis reſpõdit Aug. ad argumenta Pelagianorum dicens, quòd licet Abel, Noe, & Abraham,

B & Ioannes Baptiſta vitauerunt peccata ſupradicta, hoc tamen nõ fecerunt in propriis virib. ſed ex gratia Chriſti adiuti & liberati. Sed ſi fuiſſent in ſua natura corrupta ſine gratia derelicti nõ ſolũ ſupradicta, ſed peiora ſcelera cõmiſiſſent. Eſt verum quòd nullus ſanctorum ſupradictorum potuit vitare originale peccatum, quod anima cõtrahit p̃ cõſortium ex carne corrupta: à qua regula fuit excepta B. V. Maria, vt Aug. ait ibidem. vt declarabitur pſal. 45. Et ideo dicit Augu. libro de ſancta virginitate, quòd nullus ſanctus debet in ſe gloriari de ſua iuſtitia, ſed gratia Dei. Et ideo dicit, quòd magis tenet iuſtus qui nunquam peccauit q̃ pœnitens cui dimiſſa ſunt multa: quia plura peccata ſunt dimiſſa iuſtis q̃ peccatorib. Nam licet iuſtis non ſint dimiſſa peccata quæ non cõ-

C miſerunt: tamen ſunt dimiſſa peccata quæ feciſſent niſi per gratiam fuiſſent præuenti. Et ſic dicit Aug. quòd magis tenet diligere Deum virgo q̃ corrupta. Vnde ait, deputate vobis tãquam omnino eſſe demiſſum, quicquid mali à vobis nõ eſt regente illo cõmiſſum. Nam quiſquis ab initio p̃manet pudicus, ab illo tegit. Et quiſquis impudicus eſt, ab illo deſeritur. Hoc idem dicit Aug. in homelia de peccatrice cum ait, quòd nõ eſt peccatũ quod fecit homo, quin faciat alter homo. niſi adiuuet ab illo à quo factus eſt homo. Et in hoc patet veritas huius pſa. & præfatę dubitationis, & huius primæ expoſitionis. Quantum vero ad ſecundam expoſitionem eſt aduertendum ſm Aug. quòd ſicut in ſcientiis ſpeculatiuis eſt dare vnum prin-

D cipium à quo generaliter habent virtutem omnia, probata illa ſcientia, vt patet primo poſteriorũ, quo ignorato deſtruitur, & ignoratur tota illa ſcientia: Ita pariter in actibus humanis eſt dare vnum primum principiũ à quo ſumunt virtutem & diriguntur omnes actus humani: quod quidem principiũ eſt, Deum eſſe iuſtum iudicem omnium actuum & operationum humanarum, & præmiatorem bonorum, & punitorem omnium malorum. Ex quo ſequitur illud generale: nullum bonum irremuneratum, & nullum malum impunitum: quo principio negato deſtruuntur & corrumpunt omnes mores & omnes actus humani: q̃a qui nõ credit tali principio illico cõtẽnit Deum, nõ timens eius iudicium. Et ſic cadit & prorumpit in omnia ſcelera deteſtabilia. Secundo eſt notandum, quòd gentiles quatuor modis ne-

E garunt iſtud ſupradictum principium. Nã quidam eorũ totaliter negarunt Deum eſſe. Sed oĩa prouenire à caſu & fortuna. Quidã autẽ crediderunt & coluerunt plures Deos. Et ſic negabant Deum eſſe, eo quòd negabãt vnitatem & eſſentiam vnius Dei. Quidam autẽ alii negabant Deum habere curam & prouidentiam de actibus humanis & ſic negabant Deum eſſe iuſtum iudicem &c. Quidam autem alii aſſerebant animam eſſe mortalem, & per cõſequens negabãt illud principium nullum bonum irremuneratum, & nullum malum impunitum. Ex quib. patet, quod omnes iſtæ ſectæ negarunt illud primum principium. ſ. Deum eſſe iuſtum iudicem &c. Et inde eſt quòd gentiles ante aduẽtum Chriſti, negantes illud principium, traditi ſunt in reprobrum ſenſum, & in paſſio-

F nes ignominiæ, & in corruptionẽ & alia ſcelera deteſtabilia, quæ narrat Apoſ. ad Rom. 1. Videns ergo Dauid totum populum gentilem eſſe corruptum in ſuo tempore, propter negationem huius principii, dicit in prima parte huius pſalmi, quòd quando inſipiens populus gentilis dixit & aſſeruit in corde ſuo quòd nõ eſt Deus, vel quòd Deus nõ eſt vnus, & iuſtus iudex, remunerator bonorum & punitor malorum, quòd tunc omnes illius ſectæ Deum cõtemnẽtes nec Deũ timentes corrupti, & abominabiles & odibiles Deo facti ſunt, in tantum quòd non fuit nec eſt qui faciat bonum, nec eſt bonus ex eis vſque ad vnum incluſiuè, ideſt quòd nec vnus eorum fuit bonus. Et ſic Deus p̃-

A ſpexit de cælo ſuper omnes filios hominum, & filios terrenos, ſi reperiretur aliquis intelligens Deum quantum ad fidem & deuotionem & dilectionem, aut requirens Deum in ſuis operationib. Sed nõ fuit vſque ad vnum illorum i nullus fuit qui faceret bonum. Et non ſolum ille populus gentilis, ſed etiam nullus malus Chriſtianus fuit qui faceret bonum, carẽs illo principio, quod eſt timor Domini. Et ſic omnes gentiles & mali Chriſtiani cõtemnentes Dei iudicium, intantum ſunt corrupti, quòd guttur eorum eſt factũ ſicut ſepulcrum patens, & fœtens, & prorũpens in blaſfemias contra Deum, & in dolum contra proximum &c. Exponuntur autem iſti tres verſus ſicut in prima expoſitione. Quantum vero ad tertiam expoſitionem eſt notandum prout dictum eſt in prologo,
B quòd vnum de principalibus principiis ſacræ ſcripturæ veteris teſtamenti erat, quòd filius Dei erat incarnandus, & in paupertate & humilitate venturus & per mortem & paſſionem ſuam mundum à peccato liberaturus, qui quidem Chriſtus erat finis totius legis, ad quem omnia legalia ordinabantur. De cuius aduentu omnes profetæ fuerant locuti. Ex quibus patet, ꝙ quando negarunt Chriſtum eſſe Deum, & Meſſiam in lege promiſſum, tunc negarunt totam legem & profetas. Et ſic fecerunt Deum mendacem in ſuis promiſſis: & per cõſequens negarunt Deum eſſe Deum. Negato ergo iſto principio. ſ. Chriſtum eſſe Meſſiam, intantũ corruptus eſt ille populus iudęorum, ꝙ prorupit in ſcelera deteſtabilia, & perpetrauit
C deteriora quã populus gentilis. Nam primo Deum & hominem interfecit, & Deum & totam legem mendacem fecit, & in tantam cecitatem & inſaniam deuenit, ꝙ poſt publicationem euangelii nullum Deum coluit: quod probatur, quia nõ intẽdit colere Deũ trinum & vnum, nec incarnatum, imo blaſfemat, & execrat talem Deum. Sed nullus alius Deus eſt niſi trinus & vnus & incarnatus, ergo nullum adorat. Et ſic facta ſunt nouiſſima huius populi peiora priorib. Mat. 12. & Luc. 11. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, dicit in hac prima parte huius pſ. Dixit inſipiens populus iudaicus in corde & in lingua ſua, Chriſtus nõ eſt Deus, nec Meſſias in lege promiſſus. Et hoc dixit iſte inſipiens populus, eo ꝙ vidit Chriſtum pauperem, & cum humilitate venientem, & eorũ ſuperbiam & auaritiam deteſtantem. Et ideo D negato iſto principio omnes Iudæi facti ſunt corrupti in ſe & abominabiles Deo, & odioſi, intantũ ꝙ vſque ad vnum eorum incluſiue, non eſt qui faciat bonum. Vnde Dominus de cœlo proſpexit ſuper omnes iſtos filios hominum, iaquam homines carnaliter viuentes poſt aduentum & paſſionẽ, vt videret ſi eſt aliquis intelligẽs Deum per fidẽ & veram intelligentiam legis, aut requirens Deum per operationem bonam. Sed omnes declinauerunt à via veritatis & fidei, & à vera intelligentia ſacræ ſcripturæ, imo peruerterunt verum ſenſum & intelligentiam ſcripturæ ad falſum ſenſum. Et ſic facti ſunt inutiles, quia orationes & ſacrificia eorum ſunt eis inutilia, quia nihil eis proſunt, imo nocent, quia mortifera. Et ſic nõ eſt aliquis eorum qui faciat bonum, nec eſt aliquis bonus E vſq. ad vnum incluſiue: quaſi dicat ꝙ nullus eorum eſt bonus nec vtilis, imo malus & peruerſus in credendo & operãdo. Vnde ex tali peruerſione & corruptione proruperunt in omnia ſcelera nefanda & deteſtabilia. Nam primò ſepulcrum patens eſt guttur eorum, blaſfemiam perpetrãdo, quando vocauerũt Chriſtum voracem, & dęmonium habentẽ. Secundò linguis ſuis doloſè agebant, quando volentes ipſum capere in ſermone, dixerunt: Si licebat dari cenſum Cæſari: an non? Tertiò fuit venenum aſpidum ſub labiis eorum: quando dixerunt. Nos audiuimus eũ dicentem: poſſum deſtruere templum hoc manufactum, & in triduo reædificabo aliud non manufactum &c. Item os eorum fuit plenum amaritudine, & maledictione, cum dixerunt. Audiſtis blaſfemiam. Et maledixerunt, & eorum pedes fuerunt veloces ad F effundendum ſanguinem, cum dixerunt, crucifige, crucifige, & cætera. Item fuit contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt, quando dixerunt. Si hunc dimittimus venient Romani & tollent regnum noſtrum, & cætera. Ideo expedit vt vnus homo moriatur, &c. Sed quia omnia iſta fecerunt Iudæi ex defectu timoris & fidei, negando Chriſtum eſſe Deum & Meſſiam & Saluatorem, ideo ſubdit: Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Quia ſi credidiſſent ſcripturæ, timuiſſent Deum & recepiſſent Chriſtum, & timuiſſent; & ſi timuiſſent regem gloriæ, iuſtum non crucifixiſſent. Ex quibus patet, quòd in peiora

A peiora ſcelera ceciderunt Iudæi quam genti les. Ideo omnia ſcelera ſupradicta manent in populo Iudæorum, iure hæreditario. Ad quā ſententiam & maledictionem ipſimet ſe obli garunt, quando dixerunt: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Ex quo patet, ꝙ ſi cut Adam in peccando obligauit ſe & om nes poſteros ad pœnam mortis, ita pariter Iu dæi Chriſtum crucifigentes obligarunt ſe & ſuos poſteros ad perpetuam maledictionem & vindictam mortis Chriſti. Et ſic omnibus imputatur homicidium Chriſti, & oēs ſunt blaſfemi, & doloſi, & mendaces, & ſuſurro nes, & maledici, & latrones, & peiores quam idololatræ, quia nullū Deum adorāt, imo ve rum Deum deteſtātur & maledicunt. Et ſic ſi cut gentiles in colendo plures Deos, & negā do diuinam iuſtitiam & prouidentiā. addide B rūt corruptionem ſupra corruptionem inflic tam in Adam, ita Iudæi negando Chriſtum addiderunt ſupra corruptionem populi gen tilis, & ſic ſunt corrupti triplici corruptione. Item eſt aduertendum, quòd omnia ſupra dicta non ſolum ſunt intelligenda profeticè de populo gentili & iudaico, ſed etiā de om nibus malis Chriſtianis, qui non credunt di uinam iuſtitiam & prouidentiam, nec credūt reſurrectionem, quia tales non timentes Dei iudicium, audent omnia ſcelera perpetrare. Ex ſupradictis patet, quòd tres fuerunt inſi pientes negantes Deum. Primo enim nega uit Adam Deum indirectè, volendo rapere diuitatem, per quod peccatum totum genus humanum fuit in eo corruptum in bonis na turalibus, & priuatum bonis gratuitis, co mo do quo dictum eſt. Secundò negauit Deum C populus gentilis falſos Deos adorando, prop ter quod peccatum, vltra corruptionem natu ræ, fuit magis corruptus in moribus, & inci dit in deteſtabiles paſſiones, & ignominias, ad Rom. primo. Tertiò negauit Deum popu lus iudæorum, quando ex certa ſcientia, & malitia, & inuidia negauit Chriſtum in lege promiſſum, & crucifixit eum, propter quod peccatum vltra corruptionem naturæ, & vl tra pœnam populi gentilis, incurrunt Iudæi omnes maledictiones contentas & memora tas in hoc pſalmo. & 108. Sed contra ſupra dicta arguere poſſent quidam catolici. Nam licet gentiles & Iudæi negauerunt Deum, prout dictum eſt, tamen non eſt dicendum quòd Adam negauerit Deum conſentien do vxori. Quia vt ait Auguſti. de verbis apoſ toli, Adam nō fuit ſeductus nec credidit ver D bis ſerpentis, ſed comedit fructum, vt com placeret vxori, ne deſtitueretur eius ſola tio &c. Ad hoc autem reſpondetur, ꝙ in hoc videtur Auguſtin. contradicere ſibi, propter hoc quod fuit ſupra allegatum. ſ. ꝙ Adam & Eua volentes rapere deitatem perdiderunt fœlicitatem, & ideo reducenda ſunt verba Auguſt. ad quoddam ſanum medium, ſcili cet quòd Adam non credidit aſſertiuè uer bis ſerpentis, nec credidit nec inhæſit firmiſſi mè præcepto, nec comminationi Dei, annuē do & complacendo vxori. Et ſic eſt dicendū quòd hæſitauit in vtroque. Et ideo dixit ſibi Deus, Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & co mediſti de ligno, ex quo præceperā ne come deres &c. Quaſi dicat: quia magis credidiſti vxori & ſerpenti qdām mihi, ideo hæſitaſti & dubitaſti &c. Et ſic patet quòd ille conſen E ſus Adæ, nec fuit vera & expreſſa negatio, nec firma confeſſio Dei, ſed fuit indirecta ne gatio, inquantum ex verbis diaboli ſequeba tur Deum eſſe mendacem & inuidum & fi nitum, & per conſequens ſequebatur ipſum nón eſſe Deum. Ita pariter eſt dicendum de Moyſe quando non paruit Deo numeri. 20. imo diſtinxit in labiis ſuis: pſalmo 104. Ideo dixit dominus ſibi & Aaron. Quia non credi diſtis mihi, vt ſanctificaretis me. &c. Itē hoc idem fecit Zacarias pater Ioannis baptiſtæ. Lucæ primo. cui dicit Angelus, Quia non cre didiſti verbis meis &c. Ex quibus patet, ꝙ iſti duo non negarunt, nec contempſerunt Deum directè, nec crediderunt firmiſſimè, ſed viſi ſunt hæſitaſſe & dubitaſſe. Ita ergo poteſt dici de Adam qui magis paruit & cre didit verbis & vxoris, quàm præcepto & cō F minationi diuinæ, ex quo ſequebatur Deum eſſe mendacem &c. Et ideo ſicut Moyſes & Zacarias fuerunt puniti ſolum in perſonis, propter illam inobedientiam, ita pariter Adā fuit punitus in perſona & in tota ſua natura & generatione prout dictum eſt.

Nonne cognoſcent omnes qui operantur ini quitatem, qui deuorant plebem meam ſicut eſcā panis?

Dominum non inuocauerunt illic trepida uerunt timore vbi non erat timor.

Qm̄ dn̄s in generatione iuſta eſt, conſiliū inopis confudiſti, quoniam d̄s ſpes eius eſt.

Poſtquam ſuperius profeta deſcripſit tri plicem corruptionem, prouenientem ex trina negatione Dei. Nunc verò in hac

A parte volens eliminare ſupradictas falſas & deteſtabiles opiniones duo facit. Nā primò demonſtrat Chriſtum eſſe verum, & iuſtum iudicem & præmiatorem bonorum, & punitorem malorum. Et hoc contra negantes diuinam iuſtitiam, & prouidentiam. Secundo oſtēdit Chriſtum eſſe ſaluatorem & redemptorem & liberatorem omnium de captiuitate, & peccato, & corruptione inflicta in Adā: & hoc contra Iudæos negantes Chriſtū, ibi. Conſilium inopis confudiſti. Quantum ergo ad primum, quia dictum eſt ſuperius, ꝙ gentiles negato primo principio· ſ. ꝙ Deus eſt iuſtus iudex, retributor bonorum, & punitor malorum, & ſic poſtpoſito Dei timore proruperunt in omnia ſcelera, Ideo dicit hic profeta, quòd omnes iſti qui in vita negarūt & noluerunt cognoſcere Deum eſſe iuſtum
B iudicem, tunc in die iudicii hoc ſcient & cognoſcent per experientiam, quia uidebunt Chriſtum Deum & hominem venientem cū poteſtate magna, & maieſtate & ſedibit in concilio iuſtorum & ſanctorū, & puniet oēs ſupradictos iniuſtos, & ſceleratos, Et ſic tribuet vnicuique ſm opera ſua, quia iuſtis dabit gloriam, & malis pęnam æternam. Et nominat hic profeta quatuor generationes improborum, quos Chriſtus condemnabit. ſ. iniquos, tyrānos, infideles, & ſeminatores diſcordiæ, & quaſi ſub his quatuor comprehendit oīa genera malorum hominum, de quibus ſupra dixit. Dicit ergo, nonnè omnes iniuſti qui operātur iniquitatem cōtra Deum & proximū. & intendit per operātes iniquitatē oīa genera peccatorū. Itē oēs tyrānos & raptores q deuorāt plebē meā & domos pau
C perū, ſicut qui deuorāt eſcā & cibū panis. Itē oēs infideles & mali chriſtiani qui Deū non inuocauerunt, imo Deū contēpſerunt. Item omnes ſeminatores diſcordiæ, qui trepidauerunt timore, vbi non erat timor, id eſt qui non cognouerunt viā pacis, ſed poſuerunt & ſeminauerunt cōtritionem & infęlicitatem, & diſcordiam inter proximos, quorum pedes fuerunt veloces ad effundendum ſanguinem, oēs ergo iſti. ſ. iniuſti, & tyranni, & infideles, & ſeminatores diſcordiæ ſiue iracundi & inquieti, qui nō cognouerunt Deum eſſe iuſtum iudicem, nec timuerunt eius iudiciū, Nonne oēs iſti cognoſcēt qm̄ dominus Ieſus Chriſtus Deus, & homo eſt, & habitat in generatione iuſta, ideſt diligit iuſtos, & reprobabit omnes ſupradictos iniuſtos quaſi dicat. imo certè, quia duæ negationes interro- D gatiue poſitæ, æquipollent vehementi affirmationi, q. d. profeta, ꝙ omnes ſupradicti ſcelerati qui in hac vita negarūt Deum eſſe iuſtum iudicem omnium actuum humanorū, ex quo contemnentes iudicium Dei perpetrarūt omnia ſcelera ſupradicta in prima parte, cognoſcent per experientiam & videbunt Chriſtū in iudicio generali, & etiam in particulari poſt hanc uitā eſſe verum iudicē dantem iuſtis gloriā, & iniuſtis pœnam æternā. Et eſt aduertendū, ꝙ hæc particula ſupradicta non ſolū intelligitur de gentilib. negantibus diuinā iuſtitiā, & prouidentiam, ſed etiā de Iudæis negantibus Chriſtum. Nam ipſa ſacerdos, & Iudæi qui operabantur iniquitatem propter ſuperbiam & auaritiam, deuorabant plebem ſicut eſcam panis, comedēdo domos viduarū & imponētes cæteris ſimpli- E cibus & pauperibus onera grauiora. Mat. 23. Qui quidē Iudæi Deum nō inuocauerunt, nec habuerūt Deū præ oculis, qñ Chriſtum crucifixerunt. Sed trepidauerūt timore, vbi nō erat timor. qñ dixerunt expedit ut vnus moriatᷣ pro populo, q̄ tota gens pereat. venient Romani & tollent locum noſtrum & gentem. Hoc aūt dicebant, quia trepidabant timore, vbi nō erat timor, quia nō habebant cām timendi: Nā ille qui veniebat ad dandū eis regnum cœleſte, non volebat eis auferre bona temporalia, quæ ipſi perdere timebāt. Et ideo omnes iſti Iudæi qui Chriſtū negauerunt & in tot ſcelera proruperunt & ceciderunt. poſtea per experientiā cognouerūt ipſum eſſe verū Deū, & Meſſiā, & iuſtū iudicē, & hoc cognouerunt per effectū, qñ audierūt Chriſtum reſurrexiſſe, & in cœlos aſcēdiſſe, F & ſpiritumſanctum in apoſtolos miſiſſe, & qñ Petrus & omnes apoſtoli in die Pentecoſ. tria millia hoīum cōuerterunt ad fidē Chri. Sed magis cognouerunt Xp̄m eſſe verum iudicē per oēs illos. 40. annos, in q̇bus paſſi sūt infinitas tribulationes & diſcrimina, & finaliter per Romanos ciuitas fuit incenſa, & ipſi trucidati & captiui. Sed poſtea Iudæi hoc magis per ſucceſſionē tp̄is cognouerunt, ꝑ cōuerſionē totius populi gētilis ad fidē Chriſti. Sed magis cognoſcent hoc in iudicio finali, qñ veniet in poteſtate magna. &c. quia tunc videbunt & aſpicient quem cōfixerūt & pupugerunt, Zaca. 12. & Ioan. 19. Conſilium inopis. Hic incipit verſus, & ſententia in hebræo, vbi Dauid oſtendit ſpeciali-

ter

A ter contra obſtinatos Iudæos Xp̃m eſſe verũ Deum & Meſsiã in lege promiſſum, & ſalua torem totius generis humani, in quo ſumus liberati ab omni peccato, & ſententia data in Adã. Ad cuius intelligentiam eſt notandũ, ꝙ duplex fuit cauſa quare Iudæi nõ recepe runt, ſed cõtẽpſerunt Xp̃m & eius doctrinã euangelicam. Prima fuit quia Xp̃s venit pau per & deiectus, ſecundum opinionem eorũ: quia ipſi expectabant ipſum venire cum po teſtate temporali, vt eos temporaliter libera ret de poteſtate & ſubiectione Romanorũ, & oẽs tpaliter proſperaret; ſicut ipſi erant carnales & temporales, & ideo videntes eum ſic pauperẽ & deiectũ, ipſum cõtẽpſerũt. Secunda cauſa fuit, qa eius euãgelica doctrina erat cõtraria moribus, & deſiderio, & ſtu dio eorũ. Nã ipſi quærebãt dignitates & di-

B uitias tpales in hoc mundo, Xp̃s autẽ prædi cabat contra eorum ſuperbiam, & auaritiã, & ſimoniã, & vſuram, & ſuadebat amare cœ leſtia, & relictis & contemptis rebus mũdanis, ponere ſpem in Deo, & futura beatitudi ne. Et hęc fuit cauſa quare nõ ſolũ ipſũ cõ tempſerunt, ſed ẽt crucifixerunt, & ſuã euã gelicã doctrinã repudiauerunt, & execraue runt. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu increpat Iudæos dicens. O Iudæi ceci & car nales vos cõfudiſtis. i. cõtempliſtis, & irriſiſtis conſiliũ & doctrinã euangelicã Chriſti inopis & pauperis. i. qm̃ venit inops & pauper & deiectus. Et etiam contempliſtis eum, quoniam dñs eſt ſpes eius, i. quia poſuit & pręcepit poni totam ſpem in domino, bonis mundanis contemptis. Et ſic hac duplici de cauſa contempliſtis eum & conſilium eius.

C Sed dicatis mihi ò ceci.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum auerterit dñs captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob & lætabitur Iſrael.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael, niſi ſolus Chriſtus ſupple, quẽ vos ſpreuiſtis? qua ſi dicat, nullus alius poterit dare ſaluationẽ toti Iſrael, niſi ſolus Chriſtus Meſſias in lege promiſſis, quia ideo dr̃ Ieſus, quia ſaluator. Nam ſicut primus Adam oẽs homines ſuo pc̃õ & corruptioni ſubiecit, ita ſolꝰ iſte Ieſus omnes poterit liberare. Ideo ſubdit, cũ dñs Ieſus auerterit captiuitatem plebi ſuæ per mortem, & paſſionem, & per doctrinam euangelicam, tunc exultabit Iacob & lętabit Iſrael. ſ. populus Chriſtianus, cũ viderit ſe per Ieſum Chriſtum liberatũ, & redemptum de captiuitate diaboli, & ab omni pec

D cato quod traxit ex Adam. Sed hic ſunt duo dubia, primò quare doctrinam & legẽ euan gelicam Dauid appellat conſilium. Secũdò quare populum Chriſtianũ appellat Iacob & Iſrael. Ad primum dr̃ ꝙ Dauid appellat legem euangelicam conſilium, ratione modi, ad differentiam legis vete. eo ꝙ lex vetus data fuit cum grandi comminatione, & per modum pręcepti, ſub cõminatione mortis, vt patet in pleriſq; locis. Sed lex euangelica data eſt à Chriſto per modum cõſilii Vnde dicit: Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata moralia tantum. Et ideo lex euangelica dici tur lex libertatis & gratiæ. Illa autem dicit̃ lex ſubiectionis & ſeruitutis. Ad ſecundum eſt dicendum ſicut iam dictum eſt in prolo go, tractatu 4. ꝙ populus iudæorũ moderno rum iam perdidit nomen Iacob & Iſrael ſe-

E cundũ rẽ & veritatẽ, & ſolus populus Chri ſtianus eſt verus Iacob, & Iſrael, ſcd̃m rẽ & nominis interpretationem. Nã Iacob dictus eſt Iacob, eo ꝙ primò ſupplantauit & eiecit Eſau fratrẽ ſuũ de vtero matris. Scd̃o qa ſur ripuit fratri primogeniturã. Gen. 25. Tertiò quia ſurripuit illi bñdictionẽ, Gen. 27. quod factũ eſt in figura, inquãtum populus Chri ſtianus debebat ſupplantare populũ Iudæo rum & ſynagogam in aduentu Chriſti. Nã primò populus Chriſtianus recipiẽdo Xp̃m, ſupplantauit & eiecit ſynagogam ab hęredi tate & vtero eccleſiæ Chriſti. Secundò ſurri puit ſibi primogeniturã, quia Iudæi pro bonis tẽporalibus contempſerunt hæreditatẽ Meſſię, & redemptionem, Abrahę & toti le gi ꝓmiſſam. Et hãc primogeniturã Chriſtia nis renũciauerunt & reliquerunt. Tertiò qa

F populus ſibi ſurripuit benedictionem & ſalutem, recipiẽdo legem euãgelicam & baptiſmum. Et ſic patet, ꝙ populus Chriſtianus ſiue tota eccleſia verè dicitur Iacob, Et propter eaſdem cauſas, verè etiam dicit̃ Iſrael. Nam Iacob ſortitus eſt nomẽ Iſrael ꝓpter quatuor. Primò quia vidit Deum facie ad fa ciẽ. Secundò quia fuit dilectus à Deo. Tertiò quia fuit benedictus à Deo. Quartò quia fuit fortis cum Deo, quando luctatus eſt cũ Angelo nolẽs ipſum dimittere, quouſq; benedixit eũ. Et ſic propter hæc quatuor myſteria vocatus eſt Iſrael, vt patet Gene. 33. Quæ oĩa quatuor myſteria impleta ſunt in populo Chriſtiano. Nã ſolus iſte videt deũ ꝑ fidẽ, & eſt bñdictus ꝑ baptiſmũ, & directus

A tus per legē euangelicā, & eſt fortis cū Deo, qa in virtute ſacramentorū diabolū ſuperauit,ex quibus patet, ꝙ iuſte hæreditauit hoc nomen Iacob & Iſrael.Et patet ēt, ꝙ ipſa ſynagoga iuſtè perdidit iſta duo nomina,poſtquā negauit Xp̄m.Ideo iā non eſt Iſrael, ſed ceca,neq; Iacob,quia vendidit primogenitură,& hæreditatē Xp̄i & benedictionem ꝓ rebus tēpalibus,& non ſolummodo perdidit iſta ſupsadicta, ſed ēt manet ei pœna, inflicta ipſi Adę in prima corruptione,& incurrit oēs maledictiones & ignominias populi gentilis eo ꝙ nullū Deum adorat.Tertio incurrit oēs ſupradictas maledictiones ex homicidio, & negatione Xp̄i. A qbus maledictionibus poterat ſaluari ſi Xp̄m recepiſſet. Ex quo patet, ꝙ ſynagoga renūtiauit nobis nomen Iacob, & ſimiliter iuri hæreditario.Et ideo dicit Da

B uid, ꝙ cum Xp̄s auerterit captiuitatem ſuæ plebis chriſtianæ in ſuo aduētu,tunc exultabit vetus Iacob,& lætabitur Iſrael.i. ꝙ populus chriſtianus in Xp̄o ſaluatus & liberatus exultabit,qa factus eſt Iacob, ſupplantando ſynagogā,& intercipiendo hæreditatē & benedictionē.Et lætabitur,qa factus eſt Iſrael, Deū ꝑ fidē vidēdo,ecōtrario,ſynagoga plorabit & vlulabit, qa perdidit nomē Iacob & Iſrael, &nobis dimiſit hęreditariū.Eſa.65.Ex toto iſto pſa.poſſunt recolligi.v.cōcluſiones. Prima ꝙ ex peccato ipſius Adæ qui negauit Deum indirectè & tacitè , tota ſua generatio fuit corrupta.Scd̄a concluſio,ꝙ totus populus gētilis fuit magis corruptus , & incidit in deteſtabiles ignominias , eo & magis directè negauerit Deū, colendo plures Deos. Tertia

C cōcluſio , ꝙ populus Iudaicus magis directè negauit Deum & fecit ipſum mendacē & iniduū, qn̄ negauit Xp̄m & ſcripturas, & ideo maiores maledictiones& corruptiones incurrit .Quarta concluſio , ꝙ tā iudæi q̄ gentiles potuerunt cognoſcere Deū eſſe iuſtū iudicē, qn̄ poſt paſſionem,& aſcenſionem ſic eos puniuit , ſed hoc magis cognoſcent in die iudicii, videntes eum cum poteſtate & maieſtate.Quinta concluſio,quòd ſolus Ieſus Chriſtus ſaluator liberauit Iacob & Iſrael.ſ.populum Chriſtianum à ſupradicta corruptione & captiuitate & maledictione.

PSALMVS XIIII.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

Titulus,Pſal. Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum , Sed de materia huius pſal.altercantur hebræi inter ſe. Nam quidam dicunt quòd Dauit quærit à Deo qs erit dignus habitare in terra promiſſionis,& ꝙ dn̄s reſpondet, qui ingreditur ſine macula:&c.Alii autem dicunt ꝙ poſtq̄ Dauid tetēdit taberuaculum domini iuxta domum ſuā vt habetur. 2. Reg.6. tunc voluit eligere ſacerdotes iuſtos, & bonos ad cultum diuinū. Et ideo ad hoc voluit conſulere dominum vt ſibi reuelaret, qui eſſent digni habitare &miniſtrare cultum diuinum in tabernaculo.Et ſic dicit, Domine quis habitabit? & tūc dominus reſpondet, qui ingreditur &c. Sed licet litera poſſet applicari ad hunc ſenſum, tamen non eſt ſufficiens expoſitio, nec euacuaret intellectum huius pſalm.cum Dauid non fuerit minus profeta in hoc pſal. quàm in cæteris.Item quia ſacerdotes vet. leg. for- E ſan nunquam fuerunt in tāta perfectione & iuſtitia, vt hic memoratur , & ideo eſt aliter dicendum ꝙ cum lex Moyſi non eſſet perfecta, niſi inquantū erat via ducens in Chriſtū, tanquam in finem legis, ideo quicquid in lege ve. præcipiebatur erat figura nouæ leg.in qua perfectio expectabat. Nā ſicut lex euangelica dirigit nos immediatè in regnū cœlorū, ita lex vetus dirigebat in Chriſtū , à quo expectabat habere perfectionem,& dirigi in regnum cœlorum. Vnde omnes illæ cōditiones quas ponit Moyſes de ſacerdotibus offerētibus in templo.Leui.11.ſ. quòd ſacerdos aut leuita non ſit gibboſus, nec lippus , nec claudus &c. ſed ſit ſine macula in carne &c. per ea figurabatur quales debebant eſſe in anima ſacerdotes no. teſt. qui ſacrificium in eucariſtia erant oblaturi. Item per illas cōdi- F tiones & proprietates quas debebāt habere, ꝓ quibus ſacrificia offerebātur,ſcriptas in capitulo ſequenti, figurabantur conditiones fidelium no.teſ. pro quibus offertur agnus immaculatus in altari, ꝙ debent eſſe mundi, veraces, non doloſi &c. eo ꝙ pertinēt ad regnū cœlorum.Ex quibus patet excellentia & pręeminentia legis euāgelicæ ſupra legē vet.qd̄ pręuidens Dauid in ſpū, fecit hunc pſalmū. In quo per ea quæ ſcripta ſunt in lege vete. præuidit Dauid quales erant futuri,& debēt eſſe,non ſolum ſacerdotes & miniſtri no.teſ. ſed etiam fideles,qui debent habitare in hac eccleſia per gratiam , & in futura per gloriā. Nam illud tabernaculum & templum vete. leg.ſignificabat prophetice eccleſiam militantem,& anagogice triumfantem.Duo ergo facit

A cit Dauid in hoc pſal. Nam primo ponit in
terrogationẽ ad Xp̃m. Secũdo ponit Chriſti
reſpõſionem· ibi, Qui ingredit̃ ſine macula.
Quantũ ergo ad primũ eſt aduertendũ, ꝙ ec
cleſia militãs eſt via in qua peregrinamur ad
altitudinẽ cœli,& ad patriã i qua ſumus ꝓpe
tuo mãſuri,& debemus qeſcere, ꝑ merita
q̃ in hac ſumus adepti:& ideo hęc eccleſia i
ſcriptura dicit̃ tabernaculũ,quod figurabat̃
ꝑ tabernaculum Moyſis,qd fuit mobile per
deſertũ, qđ filii Iſrael ſequebant̃:ſed tẽplũ
Salom.figurabat patriã & montẽ ꝑpetuũ &
imobile patriæ.Et ſic ꝑ tabernaculũ in ſcrip
tura intelligitur preſens eccleſia,eo ꝙ hic pe
regrinamur, & nõ habemus ciuitatẽ manen
tem.Sed ꝑ montẽ Dñi intelligit̃ cœleſtis pa
tria. Dicit ergo Dauid ad Xp̃m. O Dñe Ieſu
Chriſte Meſſia future,qs habitabit aut quis
B erit dignus habitare in Tabernaculo tuo.i.in
hac eccleſia ꝑ gratiã, aut qs reqeſcet.i. me
reoit̃ requieſcere in monte ſancto tuo.ſ. in
cœlo per gloriã,quaſi dicat,quibus meritis
tui fideles & membra merebuntur tecũ in
cœlo quieſcere,& fęlicitate n illã poſſidere.

Qui ingreditur ſine macula: & operatur iuſtitiam

Qui loquitur veritatem in corde ſuo: qui non egit dolum in lingua ſua.

Nec fecit proximo ſuo malum: & opprobriũ non accepit aduerſus proximos ſuos.

Ad nihilũ deductus eſt in cõſpectu eius malignus: timentes autem dominum glorificat.

Hic profeta introducit Xp̃m ſiue ſpiritum
ſanctũ reſpõdentẽ ſuæ interrogationi: vnde
reſpõdet Xp̃s & dicit. Ille habitabit in taber
naculo huius eccleſiæ ꝑ gratiã, & in cœlo ꝑ
C gloriã,q ingredit̃,&q ambulat ſine macula,
& operat̃ iuſtitiã. Ad cuius intelligentiã eſt
notãdũ ꝙ totũ meritũ noſtrũ cõſiſtit in iuſti
tia & opatione ſm iuſtitiã: & ꝑ cõſequẽs in
operatione ſm virtutẽ erga Deũ & proxi-
mũ. Sed iuſtitia p̃ſuppõit munditiã & puri
tatẽ.Sed talis mũditia cõſiſtit in declinando
ab oi malo.Et ideo oportet ꝙ anteq̃ qs ope-
retur iuſtitiã ſit ſine macula. Et ſic ꝑfecta iu
ſtitia chriſtiani cõſiſtit in declinãdo à malo,
& faciendo bonũ, qa vltimũ p̃ſupponit pri-
mũ.Ideo primũ meritũ beatitudinis eſt mũ
dũ ſe cuſtodire,abſtinẽdo à malo. Poſtea ſe-
quit̃ operari bonũ,ideo ait Greg. ꝙ nõ ſuffi-
cit mala nõ agere, niſi quiſq; ſtudeat bonis
operib. inſudare. Et ideo oportet ꝙ prius ſit
mũditia in corde,& poſtea lumẽ veritatis in
operatione.Hoc idẽ pater Iacobi.1.& in pſ. D
35.Ideo dicit ꝙ ille merebit̃ habitare in hoc
Tabernaculo ꝑ graiam, & requieſcere in illo
mõte celeſti ꝑ gloriã,q in hac via ingredit̃.i.
ambulat ſine macula & operat̃ iuſtitiã. Nam
ambulãdo ſine macula excuſat pęnã infer-
nalẽ.Sed operãdo iuſtitiã meret̃ gloriã cœle
ſtẽ. Vnde pſ.118. Beati immaculati in via q
ambulãt in lege Dñi &c.Sed qa diceret ali-
quis, tu Xp̃e dicis ꝙ ille habitabit &c. q in-
gredit̃ ſine macula & operat̃ iuſtitiam, Ego
iam ſcio ꝙ ingredi ſine macula eſt abſtinere
ab oi malo,& ſe immaculatũ cuſtodire. Sed
neſcio qd eſt operari iuſtitiã, & in quib. cõſi
ſtit operatio ſm iuſtitiã,& q̃ & quot ſunt de
ratione iuſtitiæ, & quis eſt ille q operat̃ iu-
ſtitiã.Ad hoc reſpõdet Xp̃s, quòd ille,q ope
ratur iuſtitiã,eſt, qui loquit̃ veritatẽ in cor-
de &c.Ad cuius intelligentiã eſt notandum E
ſm doctrinam & ſentẽtiam Saluatoris.Mat.
5. quòd niſi iuſtitia chriſtiani abundauerit
pluſquam iuſtitia ſcribarum,& fariſæorum
nunq intrabit in regnum cœlorum.Nam in
duob.abundat & ſupereminet iuſtitia euãg.
ſupra iuſtitiã vet.l. ſ.in corde & lingua ſiue
locutione.Nam illa,ſolũ prohibebat manũ
& operationẽ malam.Sed iſta prohibet ani-
mum,& linguam,& manum.ſ.propoſitum,
& locutionẽ, & operationẽ malam . Et ideo
ait Xp̃s . Nõ ſolum qui occidit & q percutit
gladio:ſed etiam qui iraſcit̃ in corde,& dixe
rit ore fratri ſuo fatuè,reus erit gehẽnę&c.
Et qui viderit mulierẽ ad cõcupiſcẽdum eã,
iam mœcatus eſt in corde ſuo.Ex quo patet
quòd vera iuſtitia eſt in lege euang. qa totũ
iuſtificat.ſ.animam,& linguam, & manum.
Et ſic iuſtitia vera cõſiſtit in corde, & locu- F
tione,& operatione exteriori: & hoc tàm in
præceptis affirmatiuis q̃ in negatiuis . Et in
hoc præſtat & præcellit lex euange.leg.vet.
Ideo vult Xp̃s ꝙ iſta tria veniant & correſpõ
deãt adinuicẽ.ſ.cor,& lingua, & effectus ad
bonum,ne quis habeat aliud in operatione,
& aliud in lingua, nec aliud in lingua, &
aliud in corde,& ecõtrario: eo quòd opera-
tio ſiue locutio in tantum eſt meritoria ſiue
demeritoria,inquantum voluntaria: quia lo
cutio & operatio ſumunt mẽſuram & meri
tum à corde,& voluntate, ſiue inuentione.
Nam lingua & manus ſunt inſtrumenta vo
luntatis,cum voluntas ſit primum mouẽs in
agibilibus.Et ſic quia totum.ſ.anima & cor
pus debet beatificari in patria, ideo opor-

tet

A tet totũ hominẽ, quo ad animã & corpus iuſtificari. Dicit ergo Xp̃s ꝙ ille mereť habitare in tabernaculo eccleſiæ huius, ꝑ gratiam, & in mõte cœleſti ꝓ gloriam, q primo loquiť veritatẽ in corde ſuo. Secundo q nõ egit dolum in lingua ſua .i. qui nõ aliud tenebit in corde & aliud in lingua, ſed cõformat linguã cordi. Tertio q nõ fecit malũ, nec nocuit proximo ſuo in facto: & ſic nõ nocet proximo nec corde, nec lingua, nec facto. Et hæc eſt prima pars iuſtitiæ, q̃ prohibet omne malũ cõtra proximũ.ſ.corde & lingua & opere. i.ꝙ nemo offendat proximũ corde, malũ cogitando cõtra eum, nec lingua, ipſum in ꝓſentia vituperãdo, & cõuitia inſerendo, nec opere lædẽdo. Sc̃da vero pars iuſtitiæ cõſiſtit in veritate de proximo abſente quo ad laudes & vituperia: & hoc cõſiſtit in duob.ſ.
B in audiendo laudes aut vituperia alterius, aut dicendo. Vnde in vtrunq; & circa vtraq; cõtingit errare, & primo in audiẽdo. Nam q vult audire opprobria de proximo iuſto, vel nõ audire virtutes eius, valde peccat, & agit cõtra iuſtitiam: ideo iuſtum eſt reprehẽdere maliloquos, & non accipere opprobria, nec audire aduerſus proximos ſuos. Et ideo ait Dauid ꝙ ille mereť habitare & requieſcere &c. q nõ accepit.i.nõ vult audire opprobriũ aduerſus proximos ſuos, imo reprehẽdit maliloquos, & eſt quædam virtus moralis, quã ponit Ariſtoteles in fine quarti ethicorum, quæ dicitur indignatio de malo. &c. Secũda pars veritatis cõſiſtit in laudibus bonorum, & vituperando malũ. Et ꝑ oppoſitum maxima iniquitas eſt laudare malos, & detrahere & mordere bonos. Vnde Eſa. 5. Væ q di-
C cunt bonum malum, & malũ bonum, quod maximè accidit habitantib. in domibus regũ & principium. Ideo ait ſaluator. Matth. 11. Qui mollib. veſtiunť i. adulatores & detractores in domib. regum ſunt Et ideo Xp̃s volens oſtẽdere quã iuſtũ eſt cõmẽdare & laudare virtuoſos in abſẽntia, cõmendauit Ioãnem Bapt. coram populo, cum dixit, q d exiſtis in deſertum videre &c. Et ideo vtrunq, docet Xp̃s ibi ſ.ꝙ debemus virtuoſos ſiue virtutẽ laudare, cum cõmendauit Ioannẽ. Sc̃do docet ꝙ nõ debemus virtuoſos laudare nec caripendere, imo vilipendere, cum dicit arũdinem vento agitatam, & qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt. Ideo nuſquam legitur ꝙ Chriſtus laudauerit vitioſos. Nam de diab. dicit Ioa. 8. Ille in veritate nõ ſtetit, & mẽdax eſt. Itẽ de Herode dixit. D
Dicite vulpi illi. Luc. 13. Item fariſæis dicit Matt. 23. Væ vobis &c. & Vos ex parte diab. eſtis. Io. 8. Dicit ergo hic Chriſtus ꝑ os Dauid ꝙ ille mereť habitare &c. qui nõ accepit opprobrium, nec audire voluit aduerſus ꝓximos ſuos, & ille q glorificat, & cõmẽdat, & laudat timentes Deum.ſ. iuſtos & bonos. Et in cuius conſpectu malignus ad nihilum deductus eſt. i. qui nõ laudat nec cõmendat nec exaltat malignos & adulatores, ſicut faciunt mali principes. Ex quo patet ꝙ iuſtus aliter ſe habet circa bonos, & aliter circa malos: Nam bonos glorificat & cõmendat, nec opprobrium de eis vult audire, immo defendit eos: malos autẽ nõ laudat. immo vituperat, & reprehendit, & deprimit, & annihilat, ideſt in eis vitium reprehendit & annihilat.

Qui iurat proximo ſuo & non decipit, qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera ſuper innocentem non accepit. E

Hic ponit tertiam partem iuſtitiæ q̃ cõſiſtit in cõmutationib. Vnde eſt aduertendum, ꝙ tripliciter quis poteſt lædere proximũ in cõmutationib. Primò in promiſſis, nõ reddẽdo debitum ſeu promiſſum. Secundò accipiendo vltra ſortem, aut debitum per vſuram. Tertiò aceipiendo munera à pauperibus vltra debitum ne vexentur, ſicut accidit quia pauperes dant munera creditoribus, ne vexẽtur, quòd eſt quaſi vſura cum ſit vltra debitum. Vnde per omnia iſta tria cõmittitur iniuſtitia cõtra proximum, quia inde lædiť. Dicit ergo Chriſtus, quòd ille operatur iuſtitiã, & mereť habitare in tabernaculo &c.
Qui iurat ꝓximo.i. quando nõ decipit eum F
in promiſſis: imo reddit debitũ promiſſum, ſiue mercedem, & etiam ille qui nõ dedit pecuniam ſuam proximo ad vſuram: imo caritatiuè mutuat pecuniã, nõ accipiendo vltra ſortẽ, & etiam ille qui nõ accepit munera ſup creditorẽ innocentẽ & pauperẽ, imo gratis expectat & tolerat eũ. Itẽ ẽt ly munera, ſup innocẽtẽ nõ accepit, põt referri ad malos iudices, q pro munerib. fauẽt iniuſtis, cõtra pauperes, & innocẽtes. Vnde iſti tales dicunt vẽdere iuſtitiã. Sumiť ergo ſufficientia iuſtitiæ iſto modo: nã cũ iuſtitia ſit virtus ad alterum, vt patet. 5. ethicorũ, toties cõtingit iniuſtũ facere, quotiẽs cõtingit proximo nocere ſiue lædere. Sed cõtingit tripliciter proximum lædere .ſ. in ꝑſona aut in fama aut in bonis tẽporalib. In ꝑſona autem cõtingit

tripliciter

A tripliciter lędere.ſ.corde,aut lingua, aut o-
peratione. Ideo dr̄, qui loquitur veritatem
in corde ſuo,nec egit dolum in lingua ſua,
nec fecit proximo ſuo malum.In fama autē
ſimiliter tripliciter etiam cōtingit proximū
lędere.Primò volendo audire opprobriū ꝓ-
ximi.Secundò tacendo eius virtutes. Tertiò
detrahēdo ſibi, vtputa laudare nocētē,& vi-
tuperare innocentē.Iō ſequitur.Opprobriū
nō accepit aduerſus proximos ſuos. Ad ni-
hilū deductus eſt in cōſpectu eius malign⁹,
timētes aūt Deū glorificat. In bonis aūt tē-
poralibus cōtingit ēt lædere proximū & no
cere tripliciter.ſ.non reddere ſibi debitū, &
mercedem promiſſam, aut accipiēdo uſurā
vltra ſortem, aut accipiendo munera à cre-
ditoribus pauperibus,ne vexenť.ſiue ꝓ mu
neribus fauere iniuſtis cōtra pauperes, & in
B nocentes, & ideo ſubdit, Qui iurat proximo
ſuo, & non decipit in quocunque licito mo
do aut debito promiſſo,& qui non dedit pe
cuniam ad vſuram, vt inde vltra ſortem ac-
cipiat, & qui non accepit munera ſuper in-
nocentem, vt dictum eſt.

Qui facit hæc,non mouebitur in æternum.
Hic cōcludit præmium ipſius iuſti merē
tis habitare in tabernaculo Dei. Vnde quia
profeta in principio interrogauit quis eſſet
dignus habitare in hoc tabernaculo per gra
tiā & in mōte ſuperno per gloriā· Xp̄s reſpō
dit: Qui ingreditur ſine macula & operatur
iuſtitiam,id eſt mundus & iuſtus eſt dignus
vita & quiete æterna.Et vlterius exponit in
quibus cōſiſtit iuſtitia erga proximū, & di-
cit ꝙ in nouē.i.in tribus circa pſonā, & ī tri
bus circa famā, & in tribus circa bona tēpo
C ralia.Nā per iſta nouem dicitur quis iuſtus,
& per cōſequens dignus habitare hic ꝑ gra-
tiā,& quieſcere in cęlo ꝑ gloriā. Iō hic con-
cludit, ꝙ qui facit hæc nouē ſupradicta, nō
ſolū eſt dignus quieſcere in illo ſancto mon
te cœleſti,ſed etiā nunquam cōmouebiť ab
illa fęlicitate in ęternū, quia gaudiū & prę-
miū eius nō tolletur ab eo, quia illud regnū
nunquā ſibi auferetur. Item qui facit nouē
ſupra licta, non mouebitur in æternū à uia
iuſta.nec à diuina voluntate,quæ eſt menſu
ra omnis iuſtitię. Nam iuſtitia dicitur à iux
ta 5. Ethicorū, quia illud dicitur iuſtum ꝙ
eſt magis iuxta mediū, & ſic ille homo dice
tur iuſtus,qui nō recedit,nec moueť à diui-
na lege, in qua manifeſtať diuina voluntas,
quæ eſt menſura omniū actuū humanorū.

Et ſic qui non mouetur nec recedit à diuina D
voluntate & lege, in operationibus ſuis in
hac vita, nunquā mouebitur ab illa ſumma
fęlicitate: Ideo ait ſaluator Mat. 5. ꝙ qui fa-
cit voluntatem patris,&c.ille intrabit in re-
gnum cęlorum.Ex ſupradictis patet,ꝙ hæc
omnia ſupradicta in hoc pſ.prius & ꝑ ſe cō-
petunt Chriſto tāquam capiti & magiſtro,
qui omnia per ſe impleuit, & ex cōſequenti
membris ſuis, quæ ꝑ gratiā Chriſti coopeiā
tem, poſſunt oīa hæc adimplere.Sed hic pōt
dubitari. Nā licet in hoc pſ.ſit explicata iuſ-
titia quæ debet ſeruari erga proximum, ta-
men nulla ſacta eſt mentio de iuſtitia erga
Deū,q cōſiſtit in fide,formata caritate, ꝓp-
ter quam quis mereť habitare in tabernacu
lo huius eccleſiæ ꝑ gratiā, & in mōte ſanc-
to per gloriā quieſcere. vt iō ad maiorē eui- E
dentiā & intelligētiā eorū quæ prędicta sūt
i hoc pſ.eſt præaduertēdū. ſm̄ Ariſtotelē 5.
Ethicorū, ꝙ iuſtitia dr̄ à iuxta, vnde illud
dr̄ iuſtum qđ fit iuxta aliquod principium
regulatiuū,& rectificatiuū & menſuratiuū.
Vnde ſicut opus domificationis & cuiuſcū-
que alterius artis redditur iuſtū & rectū, qñ
fit iuxta illā regulā menſuratiuā,cū qua fa-
bricatores menſurāt opera ſua,ita pariter o-
perationes humanę redduntť & dicūtur iuſ-
tæ, qñ fiunt iuxta aliquā legē & regulā, &
cōformanť & adæquantur illi legi, & princi
pio regulatiuo. Sed quia quatuor aſſignanť
& reperiunť principia regulatiua actuū hu-
manorū, deriuata ab illa prima lege æterna
diuinę volūtatis,iō poſsūt aſsignari quatuor
modi iuſtitię in humanis. Primū aūt princi-
piū eſt lex naturalis,quæ cōſiſtit in dictami F
ne rationis naturalis ſ.omne malū vitandū,
& oē bonū agendū. Et quod tibi nō vis, alte-
ri ne facias, & quod tibi vis. alteri fac.Et nul
lum malū impuniēdū & nullum bonū irre-
munerandū.Iſtę.n.ſunt tres leges naturales
conformes naturali rationi.Nam ſicut illud
principium, de quolibet eſſe, vel non eſſe,&
de nullo ſimul ambo, eſt principiū natura-
le ipſius intellectus ſpeculatiui, ita iſta ſunt
tria naturalia principia ipſius intellect⁹ prac
tici & actiui ad regulandum omnes opera-
tiones voluntarias. Et iō quicunque opera-
tur ſecundum, & iuxta iſta principia, diciť
iuſtus naturaliter,& tales operationes natu
raliter iuſtæ.Secūdo quis pōt operari mora-
liter iuxta aliquod principium,moraliter re
gulatiuū. Et ſic prudentia poteſt dici quod-
dam

A dam principium iuſtitiæ moralis, eo ꝙ regulat omnes alias virtutes. Ideo dr̃ recta ratio omnium agibilium, inquantum regulat omnes alias virtutes, reperiendo in eis medium, & dirigendo eas in debitũ finẽ. Et ſic regulat cõcupiſcibilẽ circa cibum, & potum, & circa actus venereos. Et regulat iraſcibilem circa ardua & terribilia, & regulat voluntatẽ, circa cõmutationes & diſtributiones. Et ſic regulat oẽs partes hominis & ſubiicit eas rõni. Et ſic prudẽtia dr̃ omnis virtus. Vnde Plato oẽs virtutes dixit eſſe prudentias, vt patet. 6. ethicorum. Et ſic prudentia dr̃ quædã generaliter cõis moralis iuſtitia, inquantum iuſtificat & rectificat, & inquantum regulat omnes alias virtutes iuxta medium ſuum, & dirigit omnes actus humanos in debitum finẽ. Eſt verũ ꝙ aſſignat̃ quædã particularis iuſtitia ad alterum circa cõmutationes & diſtri-
B butiones, de qua breuiter dictum eſt in hoc pſal. Et ſic patet, ꝙ omnis qui operatur ſm virtutes morales, põt dici moraliter iuſtus; eo ꝙ operatur iuxta prudentiã, quæ eſt recta rõ & principium regulatiuum omniũ agibiliũ. Et ẽt quia operatur iuxta aliquod mediũ particularis virtutis, ſic oẽs iuſtificationes morales dñr iuſtæ, & quædam iuſtificationes immo ois qui ſubiicit oẽs partes inferiores, & ſenſualitatem ipſi rõni, dr̃ metaforicè iuſtus, vt ait Ariſtoteles in fine. 5. ethicorũ. Tertium principium regulatiuum actuum humanorum dr̃ lex ciuilis, quæ humanã coercens audaciam, & nocendi refrenans facultatem, regulat hominem ad viuendum cum cęteris ſocialiter & ciuiliter, nulli nocendo. Et ſic operans ſm leges ciuiles, dr̃ iuſtus ciuili-
C ter. Quartum principiũ regulatiuum actuũ humanorum dr̃ lex diuina, eo ꝙ regulat hominem in Deum, & ſic operans ſm legem diuinam, dr̃ iuſtus diuinus. Ex quibus patet, ꝙ quadruplex eſt iuſtitia. ſ. naturalis, moralis, ciuilis, & diuina, iuxta quatuor principia & leges, quibus omnes actus regulantur humani, prout ſupradictum eſt. Quæ quidẽ leges ita ſe habent per ordinem, ꝙ vna perficit alterã, & data eſt in ſupplementum propter defectum alterius ad iuſtificandum hominem, & perficiendum ipſum in ſuis operationibus. Vnde primo lex naturalis inſerta fuit naturaliter in mentibus hominum, vt inquit apoſtolus ad Ro. 1. & 2. quia vnuſquiſque naturaliter cognoſcere põt omne malũ eſſe vitandũ & omne bonum agendum &c.

D Sed quia naturã fuit corrupta in Adam, & oẽs potentiæ vulneratæ & debilitatæ, quæ quidem natura ſic corrupta, tranſmiſſa eſt in oẽs poſteros vt dictum eſt pſal. 13. ideo natura fuit impedita ad operandum libere, iuxta ſua prædicta principia & leges naturales, vt inqt Augu. contra Pelagianos. Nam rõ ꝑꝑ paſſiones ſenſualitatis, nõ recte iudicat inter bonũ & malum, nec inter iuſtum & iniuſtum. Et voluntas rõnalis trahit̃ ab appetitu ſenſitiuo corrupto, & ſic declinat à bono ad malũ agẽdum, cõtra legem naturalem. Et in hoc decipiebat̃ Pelagius cum tota ſua ſecta, qui non conſiderans naturã hoĩs corruptã in Adã, putabat vnũ nquẽq; ex propriis viribus poſſe libere operari ſm legem naturæ. ſ. vitare oẽ malum, & facere bonũ, & implere oĩa præcepta diuina. Cõtra quam deteſtabilem ſectam beatus Aug. cõdidit plures libros. Et ideo ſa- E nius ſenſerunt filoſofi. ſ. Pytagoras, & Socrates, & Plato, & Ariſtoteles, & cæteri, qui ad ſupplendum defectum naturæ, & ad cõprimendũ illicitum appetitum, & cõcupiſcentiã & oẽs paſſiones naturæ corruptæ, tradiderũt præcepta moralia, vt ex frequentatis actibus generarentur boni habitus morales, ꝑ quos reprimeretur mala inclinatio, & iuuaretur natura ſauciata, ad bene operandum. Ex quibus patet, ꝙ virtutes morales iuuãt naturam & ſupplent eius defectum. Sed quia pauci inter homines reperiuntur qui velint ſimpliciter virtutes morales. ꝑꝑ difficultatem adipiſcendi eas, cõtra malam inclinationẽ, & morbum naturæ, iõ videntes principes & magiſtratus multa mala fieri inter homines ꝑꝑ defectum moralium virtutum, nec rempublicã poſſe cõſeruari niſi viueretur ſm virtu- F tem, ꝑꝑ malam inclinationem hominum, iõ fuit neceſſe vt cõderent leges ciuiles, vt carũ metu, humana cõpeſceretur audacia, tutaq; eſſet inter improbos innocẽtia, vt inquit Augu. & Iſidorus. Et ideo dicit Ari. in fine decimi ethicorũ, ꝙ neceſſaria eſt poſitio legis, vt hoĩes aſſueſcant ad mores capeſſendos. Et ſic patet qualiter poſſeſſio legũ facta eſt in ſupplemẽtũ, ꝑꝑ defectũ virtutũ moraliũ. Sed quia Deus creauit hoĩem vt nõ ſolum in hoc mũdo cũ cæteris tanquã animal ſociale conuiueret, ſed vt Deũ cognoſceret, & cognoſcẽdo diligeret, & diligendo in hoc mundo amaret & in cęleſti patria amãdo frueretur, vt inqt Aug. lib. cõfeſſionũ, iõ oportet ipſum iuſtificari & regulari in hmõi actibus, ad cõſequẽ-

dam

A dam beatitudinem. Sed quia nulla ſupradictarũ legũ. ſ. naturalis, & moralis, & ciuilis, poteſt hominem regulare & iuſtificare ſufficiẽter, & ad cognoſcẽdum Deum, & ordinate diligendum, & amandũ, & colendum, ideo fuit neceſſe à Deo dari & tradi legem diuinã, q̃ omnia ſupradicta ſuppleret & doceret, & hominem ad capeſcendam ſummam beatitudinem ſufficiẽter regularet & iuſtificaret. Ad cuius intelligentiam eſt ſecũdo notandum, ꝙ ad hoc ꝙ hõ ſit ſimpliciter iuſtus & iuſtificatus ad vltimã fęlicitatẽ, & vitã ęternã cõſequendã, quatuor ſunt tibi neceſſaria. Priò ꝙ mundeť ab oĩ macula & culpa pterita. Secundò ꝙ poſſit vitare futura peccata: & ſi cõmittit: ꝙ iterum poſſit mũdari. Tertiò quòd poſſit bonũ opari erga Deũ & proximum.
B Quartò quòd ſit Deo gratus & acceptus, & ſua opa accepta ad vitã æternã, qa aliter nõ poſſet peruenire ad terminum beatitudinis. Sed nullum horũ ſupradictorũ poſſunt facere tres leges ſupradictæ: qa nulla earũm poteſt mundare culpã cõmiſſam, nec peccatũ originale: nec aliqua illarum de ſe, abſq; reuelatiõe potuit Deũ pfectè cognoſcere, nec meritoriè operari, & maxime lex ciuilis, qa homines ſm eam, magis operabantur formidine pęnæ, q̃ virtutis amore. Et ideo opera facta ſm ſolas morales virtutes, & ſm, ſolas leges ciuiles, ſolũ ciuiliter erãt præmianda. Ideo data eſt lex diuina quæ ſupplet oẽs defectus aliarũ, & cõfert oĩa neceſſaria ad vitã æternã, & vltimũ humanũ finẽ cõſequendũ. Nã primò docet quis Deus colendus, qa
C vnus trinus & vnus, & æternus, & creator oĩum rerum: & docet quõ colendus, qa per verũ cultũ latriæ: & docet quõ diligendus, quia in ſe & propter ſe: & quõ proximus diligẽdus, qa in Deo & pp Deũ: & ſic docet ꝙ credendũ, ꝙ amãdũ, & agẽdum, & ꝙ ſperandũ. Itẽ ſcdò cõfert ſacramẽta, ad tollẽda & vitãda pctã, & cõfert grãm, vt hõ ſit Deo carus &c. Et ſic patet qualiter i lege diuina tradiťur vera iuſtitia tribuẽs vnicuiq. quòd ſuũ eſt ſ. Deo verã latriam, proximo mutuum Caritatis affectũ. Sed iterum eſt aduertendũ prout dictũ eſt in prologo, tractatu tertio, quòd licet illa lex diuina a Deo in principio lata, ſit vna ſm eſſentiam, ab Adam & Abel vſq; ad iudicium, tamen ipſa habuit tres ſtatus. ſ. ſtatũ naturæ ab Adã vſq; ad Moyſen: & ſtatum ſcripturæ, à Moyſe, vſq; ad Xp̃m, & ſtatum gratiæ vſq; ad iudicium: in quib.

D ſtatibus ſẽp proceſſit ex imperfecto ad pfectum, quia continue accepit aliquã pfectionem quò ad modum colẽdi Deum. Nam in Adam & Abel, accepit modum ſacrificiorũ & oblationũ, tanquã ſignaculum fidei Chriſti futuri: & in Abraham circunciſionẽ: ſub qua fide Chriſti venturi ſaluati ſunt omnes fideles, ab Adam vſq; ad Moyſen in lege naturæ. Et ſic iſtę ſtatus legis naturę eſt pars legis diuinæ à Deo traditæ ſupradictis patriarchis, & differt a lege naturaliter hominibus inſerta, de qua ſupradictum eſt: quia illa lex naturalis naturaliter hominibus inſerta, nõ poterat hominem iuſtificare ad vitam æternam abſq; fide Chriſti futuri, quæ reuelata fuit ſpecialiter patribus vet. teſt. prout dictũ eſt Sed iſta lex adhuc accepit maiorem pfectionem & expreſſam iuſtificationẽ in Moyſe per expreſſa pręcepta moralia, & iudicialia, & cerimonialia, in quib. expreſſius figurabãtur myſteria noſtræ redemptionis. Sub E
qua fide Chriſti futuri figurati in illis cerimoniis, ſaluati ſunt oẽs patriarchæ & profetæ, & fideles profeſſores, & obſeruatores legis ve. Sed vltimam ſuam perfectionem accepit lex diuina à Chriſto in tertiò ſtatu, q in ſuo aduentu in ſe compleuit omnia quæ erant figurata in omnibus ſacrificiis & cerimoniis legis vet. quãdo pro nobis paſſus eſt, & dedit legem euangelicam, in qua apernit & verificauit omnia myſteria, quæ latebãt in vet. teſta. & aperuit ſenſum & ſcripturas, vt patet Luc. 24. quia lex per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Chriſtũ facta eſt. Et ſic Chriſtus aperuit nobis manifeſtè F
quod in lege latebat ſub quibuſdam figuris. Nam Chriſtus docuit qualiter Deus eſt trinus in perſonis, vnus in ſubſtantia. & ſic reſerauit myſteriũ trinitatis, & quõ Deus vn⁹, in trinitate pſonarum eſt adorandus. Et patefecit veritatem eccleſiaſticorum ſacramẽtorum, cõferendo eis virtutẽ ex ſua paſſione ad conferendam gratiam, & tollendum, & purgãdum oẽ peccatum, & per cõſequẽs ad iuſtificandum ſufficiẽter totã hominẽ. Et ſic p ſuã paſſionẽ ſoluit pretiũ pro oĩ peccato; & cõtulit virtutẽ ſacramẽti ad purgãdũ pctã & ad cõferendũ gratiã gratificantẽ, & iuſtificãtem hominẽ ad merendũ vitam æternã. Quatuor ergo facit lex euangelica nam primò purificat & mundat ab omni peccato p baptiſmũ, & pęnitẽtiã & extremavnctionẽ, Scdò fortificat & roborat p confirmationẽ: tertiò

A tertio reficit per Eucariſtiam: quarto docet omnem veritatem per doctrinam Chriſti. Et ſic iuſtificat totum hominem ad vitam æternã. Et ſic ſupplet defectum legis naturalis, & moralis, & ciuilis, imo includit & approbat omnes alias leges, ſupplendo defectum earum. Nã primò Chriſtus approbauit legẽ naturalem Matth. 7. cum dixit, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Item approbauit legem moralẽ. Matth. 15. cum dixit. Ex corde exeunt blaſfemiæ, homicidia, furta, & adulteria hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Item approbauit leges ciuiles cum dixit. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Item approbauit & declarauit verum ſenſum totius legis ve. vt patet Matt. 5. & 7. per totum diſcurſum euangelicum. Ex quibus omnibus

B patet, quòd de iſta iuſtitia euangelica, quæ ſufficienter iuſtificat hominem ſecundum oẽs partes ſuas, & cõfert vltimatum finem, loquitur profeticè Dauid in hoc pſa. 14. qa nulla alia lex eſt quę faciat hominem habitare in hoc tabernaculo Dei per gratiam, & in monte ſancto cęleſti per gloriam, niſi lex euangelica, quæ ſola iuſtificat hominẽ erga Deum et proximum. Sed nunc reſtat quid dicendum ad dubium, quia Dauid nõ videt facere mentionem de iuſtitia hominis erga Deum. ſed ſolum erga proximum, vt patet in litera. Ad hoc reſpondetur, ꝙ ſi bene cõſiderentur et contemplentur verba huius pſ. videbitur qualiter Dauid memorat profeticè iuſtitiam euangelicam, et iuſtitiam erga Deum et proximum. Nam dictum eſt ꝙ

C lex euangelica comprehendit in ſe õmnem legem et iuſtitiã tãm naturalem quàm moralem, ciuilem, et diuinam. Et explicat omnem veritatem quam illæ non poterant explicare nec efficere. Et iuſtificat ſufficienter totum hominẽ, quo ad effectum et affectum .ſ. quo ad animã et corpus, et quo ad actus interiores et exteriores, quia nõ ſolum prohibet manum, ſed animum, vt patet Mat. 5. Et ideo dicitur lex veritatis et gratię. Et ideo quando Dauid dicit in hoc pſal. ꝙ ille habitabit in tabernaculo Dei, qui ingreditur ſine macula, et operatur iuſtitiam, tunc per hoc intelligit legem et iuſtitiam euangelicam, quæ ſola per ſacramenta mundat et purificat hominem à peccato, et reddit ipſum purũ ſine macula. Et facit ipſum operari iuſtitiam, et opera iuſta, et meritoria ꝑ gratiam, quam ſola lex euangelica confert per ſacramẽta. Et ſola ipſa docet oẽm veritatẽ, et imprimit fidẽ et veritatẽ in corde, et ſic iuſtificat cor hoĩs et opera interiora: qa nõ ſolum ꝓcipit effectum, ſed affectũ: ideo dicit ꝙ ille

D habitabit in tabernaculo Dei, q̃ loquitur veritatem in corde .i. qui cõfitetur veritatem fidei corde, et lingua per cõfeſſionem, quia corde creditur ad iuſtitiã: ore autẽ cõfeſſio fit ad ſalutem ad Rom. 10. Et tunc quia lex euangelica eſt illa, quę docet credere fidem in corde, et cõfiteri eandem fidem in lingua ideo lex euangelica dicitur vera iuſtitia, iuſtificans hominem corde, lingua, et opere erga Deum. Vnde operari iuſtitiam ſiue macula, nil aliud eſt niſi ſine peccato erga Deũ et proximũ iuſte operari: Et loqui veritatem in corde, nil aliud eſt niſi primæ veritati, qui

E ſunt articuli fidei firmiter inhærerẽ. Et non agere dolum in lingua, nil aliud eſt niſi verã fidem articulorum publicè cõfiteri, et fidẽ non tacere nec occultare, ſed publice prædicare. Item operari iuſtitiam, nil aliud eſt niſi diuinæ voluntati, quæ dicitur lex ęterna, ꝑ caritatem inhærere, et per opera cõfirmare, nec à diuinis præceptis deuiare, quæ quidẽ veritas, et lex æterna, et iuſtitia maxime lucet in lege euang. vt dictum eſt pſal. 11. Et ideo Dauid primò memorat iuſtitiam hominis erga Deum, per id quod ait. Qui ingreditur ſine macula et operatur iuſtitiam, et qui loquitur veritatem in corde ſuo, nec egit dolum in lingua ſua Sed ex cõſequenti memorat iuſtitiam hominis erga proximum, per hoc quod ſubdit Nec fecit proximo ſuo ma-

F lum, et opprobriũ nõ accepit aduerſus proximos ſuos etc. Ex quibus patet: ꝙ Dauid in hoc pſalm. explicat omnem iuſtitiam erga Deum et proximum. Et docet in quibus cõſiſtit tota iuſtitia hominis, per quã meretur habitare in hoc tabernaculo per gratiam, et in monte cęleſti per gloriam. De qua lege euangelica & eius proprietatib. et effectib. latius dicetur pſal. 18. et 118. Et per hoc patet reſpõſio ad dubium. Ex toto iſto pſal. poſſunt recolligi ſex concluſiones, quarum prima eſt, ꝙ ſolus ille habitabit in hoc tabernaculo, et eccleſia per gratiã, et in ſuperiori per gloriam, qui ingreditur et ambulat in hac via ſine macula purificatus per eccleſiaſtica ſacramenta, declinando à malo, et operatur iuſtitiam, faciendo bonum: probatur, nam declinando à malo euadit pœnam, et

agendo

A agendo bonum meretur gloriam. Secunda concluſio, ꝙ ille loquitur veritatem in corde, qui firmiter credit articulis fidei, & ille non agit dolum in lingua, qui fidem quam corde credit, publice cõfitetur, & prędicat, & ſecundũ ipſam fidem operatur. Tertia cõcluſio, ꝙ tripliciter ſeruatur iuſtitia: vno modo erga ſeipſum, ambulando ſine macula, & declinando ab omni malo. Secundò erga Deũ credendo & confitendo ore & lingua, & operando per fidem, & ſpẽ, & caritatem. Tertiò ſeruatur iuſtitia erga proximum nõ ſibi nocendo, ſed proficiendo, & ſubueniendo. In quibus tribus ſufficienter inſtãcatur homo erga Deum, & proximũ. Quarta cõcluſio, ꝙ tripliciter poteſt quis lædere proximum, ſcilicet corde, lingua, & opere. Itẽ tripliciter poteſt homo lædere proximũ cor-
B de. Primò odio habendo. Secundò mala cõtra ipſum cogitando. Tertiò lædere proponendo & deliberando. Itẽ tripliciter poteſt quis lędere proximum per linguã: primò in abſentia detrahendo. Secundò verbis corã vituperãdo, aut geſtu cõtemnendo. Tertiò verbis adulando & decipiendo. Item tripliciter poteſt quis opere & factis proximum lædere, primo occidendo vel verberando: ſecundò bona tẽporalia rapiendo, aut in bonis defraudando. Tertiò debitum honorẽ auferendo, aut non exhibendo Quinta concluſio, ꝙ perfecta iuſtitia hominis conſiſtit in ſola lege euangelica, probatur, primò, quia ipſa ſola docet & explicat fidem omnium articulorum, & patefacit veritatẽ eorum, & ſic explicat oẽm veritatem, ſecundò confert gra-
C tiam, per ſacra, tertiò explicat quid agẽdũ, & ſperandum per obſeruantiam præceptorum. Et ſic iuſtificat perfectè hominẽ per fidem apoſtolorum, & gratiam ſacramentorum, & obſeruantiã præceptorũ, diſtinguendo quid credendum, quid ſperandũ, & quid agendum erga Deum & proximum. Sexta concluſio, ꝙ in hoc pſal. explicatur & memoratur profeticè tota iuſtitia legis euangelicæ. Et per conſequens explicatur tota iuſtitia legis, & profetarũ, & legis naturalis, moralis, & ciuilis, quas leges continet & includit lex euangelica: probatur, nam tota iuſtitia legis & profetarum, & totius euangelii, pẽdet ex his duobus pręceptis. ſ. Diliges dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo & ex tota mẽte tua. & diliges ꝓximũ tuum ſicut teipſum, vt patet Mat. 22. ſed tota iuſtitia & di-
lectio erga Deum & proximum explicatur D
in hoc pſal. probatur minor, nam hic explicatur primò iuſtitia & dilectio erga Deum per hoc ꝙ dr. Qui ingreditur ſine macula & operatur iuſtitiam, & loquitur veritatem in corde ſuo, & nõ egit dolum in lingua ſua. Item ſecundò, & diſtinguit iuſtitia quæ debet ſeruari erga proximũ corde, & lingua, & opere, ne lædatur in perſona, nec in bonis temporalibus, nec in honore, per hoc quòd ſubdit, Nec fecit proximo ſuo malum, nec opprobriũ accepit aduerſus proximos ſuos &c. vſque ad finem pſal. Item hoc idẽ probatur, nam de lege & iuſtitia naturę eſt, quòd quis viuat ſine macula, declinando à malo, & operetur iuſtitiam faciendo bonũ, & ꝙ faciat erga alium, quod vellet fieri erga ſeipſum. Sed hoc idem docet iuſtitia moralis, tàm communis, quàm particularis. ſ. E
cõmutatiua & diſtributiua, quæ eſt erga alterum. ſ. proximum. Et hoc idem pręcipiũt & ſtatuunt omnes leges ciuiles, quæ intendunt facere ciues bonos, propter bonũ reipublicæ. Item ad legem diuinam pertinet iuſtificare, & regulare, & dirigere hominem in Deum, vt poſſit viuere & habitare in hac eccleſia per gratiam, & quieſcere in cęleſti per gloriam, ſed omnia iſta explicantur in hoc pſalm. vt viſum eſt, ergo nulla lex nec pars iuſtitiæ præterfugit iſtum pſalmũ, quin conuenienter explicetur in eo. Ex quibus omnibus patet, quod illa ſumma lex æterna, quæ eſt diuina voluntas, à qua omnis iuſtitia, & omnes leges tam naturales, quàm morales, tam ciuiles, quàm diuinæ habent ortum & menſuram, maximè explicatur & F
lucet in hoc pſal. ſub paucis verbis, prout patet diligenter contemplanti ſentẽtiam & intelligentiam eius.

PSALMVS XV.

Conſerua me domine quoniam ſperaui in te, dixi domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Titulus in Hebræo. Humilis & ſimplicis, Dauid. In bibliis autem noſtris, tituli inſcriptio ipſi Dauid. Ex primò titulo patet, quòd. Dauid fecit hũc pſalmum in perſona alicuius humilis, & ſimplicis, petentis aliquid cũ humilitate & patientia. Ex ſecundò vero titulo apparet quòd in iſto pſal. cõtinetur inſcriptio hęreditatis, & dominii promiſſi ipſi Dauid, in perſona alicuius: ideo hębręi quidam moderni conantur applicare literã hu-

A ius pſal. ipſi Dauid, qui fecit hunc pſalmum
dũ eſſet in perſecutione Saulis, qui ꝓpter
humilitatem & patientiam adeptus eſt hę-
reditatem & regnum Iſrael. Sed licet illud
myſteriũ, & perſecutio, & exaltatio eſſe po
tuerit, imo fuerit figura Xpi & regni eius, ut
pluries dictũ eſt, tñ nõ eſt ꝑſiſtendũ in litte-
ra, ſed in figurato cuius eſt figura. Nã ea q̃
dicunt in hoc pſal. nõ proprie verificant̃ de
Dauid, ſed de ſolo Chriſto per Dauid figu-
rato. Iõ eſt magis credẽdũ beato Petro, qui
poſtquã fuit illuſtratus ſpũſctõ, habuit in-
telligẽtiã huius pſ. Vñ in die pẽt. allegãdo li
terã & ſensũ huius pſ. probauit reſurrectio-
nẽ, & exaltationẽ regni Xpi, & cõuicit Scri-
bis & Fariſęos, & cõuertit & baptizauit 3.
milia hoim, vt patet actuũ 2. Et ſic expo-
nẽdus eſt iſte pſ. & titulus de Xpo, vnde Da
B uid p ſuã pſecutionẽ & exaltationẽ ꝑuidit ĩ
ſpũ, qualiter Chriſtus in lege ꝓmiſſus poſt
pſecutionẽ, & paſſionẽ, & mortẽ debebat re
ſurgere, & adipiſci hr̃ditatẽ, & vniuerſalem
poteſtatẽ, & regnũ in cęlo & in terra. Hoc er
go ꝑuidẽs Dauid in ſpũ fecit hũc pſalmũ de
hr̃ditate & regno Xpi, ꝑ patiẽtiã, et humili-
tatẽ acquirẽdo: iõ ponit in titulo humilis &
ſimplicis Dauid: in quo explicat̃, ꝙ Chriſt⁹
q̇ Dauid in ſcripturis noĩatur, ꝑ obedientiã
& humilitatẽ erat regnũ adepturus. Ad cu-
ius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ hęreditas dr̃
ſucceſſio debita alicui in bonis pn̄is, vel tã
quã pn̄is, & ſic bona patris debentur filio
naturali iure hæreditario, & debent̃ cogna-
tis & cõſanguineis ſiue filiis adoptiuis loco
filii naturalis, cũ ergo regnũ & dñiũ totius
C mundi ſint bona Dei pr̃is, ergo dñium in cę
lo & in terra debet̃ Xp̃o iure hr̃ditario, in-
quãtũ eſt filius naturalis Dei pr̃is, Et ſic re-
gnũ mundi & dñium ſup oẽm creaturã dr̃
hæreditas Chriſti. Ideo dicit apoſtolus ad
Gal. 4. ꝙ ſi Chriſtus eſt filius Dei pr̃is, ergo
hæres p Deũ, & dñs oium. Sed eſt iterũ ad-
uertendũ, ꝙ licet iſta hr̃ditas et principatus
mundi proueniat Chriſto iure hæreditario
ab inſtãti ſuę cõceptionis, eo q: eſt filius na
turalis pr̃is, tñ Deus voluit vt Chriſtus, in-
quãtũ hõ, acquireret hãc hæreditatẽ ex pro
priis meritis, vt eã poſſet ſuis mẽbris cõica-
re, quæ quidẽ hr̃ditas conſiſtit in quatuor.
Primo in principatu eccleſiæ militantis ſup
iuſtos. Secũdò in principatu inferni ſup oẽs
demones, et dãnatos, et etiam in principatu
omnium elementorum et creaturarum cor-
poralium. Tertiò in principatu ſui corporis, D
quantum ad immortalitatẽ et impaſſibilita
tẽ. Quartò in principatu eccleſiæ triunfan-
tis, quantũ ad gloriam et vniuerſalem pote
ſtatẽ. Primum adeptus eſt Chriſtus per ſuã
humilitatem et paſſionẽ, et per eandẽ adep-
tus eſt ſecũdum, quia non ſolũ recuperauit
genus humanũ, ſed etiã ſuperauit diabolũ,
et limbũ, et purgatorium expoliauit. Tertiũ
adeptus eſt in ſua reſurrectione. Quartum
aũt in aſcenſione. In quibus quatuor conſi-
ſtit tota hęreditas Chriſti. Hoc ergo preui-
dẽs Dauid in ſpũ, fecit hũc pſalmũ, introdu
cẽs Chriſtũ ad loquendũ, in quo duo facit.
Nã primò Chriſtus petit cõſeruari in hære-
ditate adepta. Secundò agit gratias pñi expli
cãdo partes hęreditatis, ibi. Sanctis qui ſunt
in terra. Quantũ ergo ad primũ eſt notãdũ,
ꝙ Chriſtus inquãtũ Deus nõ eget bonis pa E
tris, licet ab eo habeat ab æterno quicquid
habet, et iſto modo pr̃ nõ eſt Deus, nec dñs
filii, cum ſit ſibi cõſubſtantialis, & ſic pr̃ &
filius & ſpirituſſanctus ſunt tantum æqua-
liter vnus Deus, & vnus dñs. Sed Chriſtus
inquãtum homo indiget bonis patris, et ſic
dr̃ ſuſcitatus, & liberatus, & conſeruatus ã
pr̃e, & habere regnum mundi ab eo, nõ ſo-
lũmodo iure hęreditario, ſed ẽt ex meritis
ſuę paſſionis et obediẽtiæ. Sub tali ergo cõ-
ditione Chriſtus appellat patrem Deum &
dñm ſuum, & petit ab eo hanc hæreditatem
et in ea cõſeruari, quam per iuſtitiam et ex
meritis ſuæ paſſionis fuit adeptus, ait ergo
Chriſtus in hac parte: Ego inquantũ homo
dixi dño patri meo, tu es Deus meus p crea
tionẽ, & dñs meus per ſpecialem guberna- F
tionem. Ideo tu non eges bonorum meorũ,
ſed ego egeo bonorũ tuorũ, quia nihil a me
habeo, niſi quod per vnionẽ, et merita paſ-
ſionis cõtuliſti, et conſerua me ergo in hac
hr̃ditate, quam adeptus ſum, et cõſerua me
in ſepulcro vſq; ad reſurrectionẽ, ne corpus
meũ putrefiat, nec incineret̃, ſed tertia die
reſurgere valeã immortalis et impaſſibilis,
quoniã in te ſperaui, certus de mea reſurre-
ctione ac cõſeruatione hęreditatis. Et nota
ꝙ eſt valde aduertendum in expoſitione et
intelligẽtia huius pſalmi, eo ꝙ eſt valde dif-
ficilis inter omnes, non ſolum profunditate
ſententiæ, quam continet in paucis verbis,
ſed etiam ſcabroſitate, ſcilicet quia vt pluri-
mum vtitur terminis metaforicis & extra-
neis, & etiã propter diuerſitatem interpre-

tatio-

A tationum. Nam interpretatio Hieronymi ex
hebræo, videtur multum differre ab editione
ipſorum. 70. quam ſequimur. Nã illi in hoc
pſalmo magis traduxerunt ſenſum ex ſenſu,
quàm verbum e verbo, Sed cũ toto hoc li-
tera manet difficilis & dura, vt patet intuẽti.

Sanctis, qui ſunt in terra eius mirificauit omnes voluntates meas in eis.

In hac ſecũda parte agit gratias, explicãs
hæreditatem adeptam per ſuas partes, & iõ
tria facit. Nam primo agit gratias, eo ꝙ adep
tus eſt totam eccleſiam militantem in partẽ
& ſortem ſuæ hæreditatis. Secundò agit gra-
tias, quia adeptus eſt immortalitatem et im-
paſſibilitatem ſui corporis, per reſurrectioné.
Tertiò quia adeptus eſt principatum et glo-
riam et vltimam felicitatẽ in regno cœlorũ
per ſuam aſcenſionem. Secunda ibi. Inſuper
B et vſque ad noctem. Tertia ibi. Notas mihi fe
ciſti. Quantum ergo ad primum eſt notandũ
ſm apoſtolum ad Roma. 8. ꝙ Deus ab æter-
no ſanctos ſuos ad gratiam et gloriam prede
ſtinauit, nullis meritis præcedentibus. Vnde
ait ꝙ Deus quos prædeſtinauit hos elegit, et
quos elegit, hos vocauit, et quos vocauit,
hos iuſtificauit, et quos iuſtificauit, hos ma-
gnificauit. Itẽ ad Efe. primo dicit, ꝙ Deus pſ
elegit nos in Chriſto ante mundi cõſtitutio-
nẽ, vt eſſemus ſancti et inmaculati, et prede
ſtinauit nos in adoptionẽ filiorũ, et gratifica
uit nos in dilecto filio ſuo. Ex quibus patet,
ꝙ filius ex tempore vocauit et iuſtificauit, et
redemit, et gratificauit, et magnificauit quos
pater ab æterno prædeſtinauit, et hos ſolos
Chriſtus in eccleſiam congregauit, cæteris in
C ſuis carnalibus deſideriis et mundanis adin-
uentionibus permanentibus Tota ergo volũ
tas et deſideriũ et conatus Chriſti, fuit volũ
tatẽ patris adimplere, quos ipſe prædeſtina-
uerat redimere et iuſtificare. Et tota volũtas
patris fuit Chriſtum in omnibus his mirifi-
care, et vota eius adimplere, et ſic de omni-
bus his agit gratias Chriſtus in hac parte.
Primò quia adimpleuit deſideriũ ſuũ in con
uerſione fidelium. Secundò in cõgregatione
eorum ad eccleſiam. Tertiò quia mirificauit
eius redẽptionem, tribuendo ſibi meritum et
hãc hæreditatẽ in præmiũ. Quartò quia hãc
hæreditatem magnificauit et præclarã fecit.
Secunda ibi, Nõ congregabo. Tertia ibi, Dñs
pars hæreditatis. Quarta ibi, Funes cecide-
runt. Quantum ad primũ, dicit Xp̃s, gratias
ago patri meo, quia mirificauit voluntates
meas. i. mirificè adimpleuit deſideria mea in D
eis ſanctis, qui ſunt in terra eius. Et hoc mul
tipliciter fecit Deus Nam primò.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorũ. i. cũ
multæ eſſent infirmitates in ſanctis, ante cõ
uerſionem, poſtea ad ſolam meam vocatio-
nem accelerauerunt venire ad fidẽ, Nã pri-
mò vocaui Apoſt. ſ. Ioannem, & Andream,
& Petrum, & Filippum, & illico accelerauе
runt ad ſequendum me. Itẽ cum vocaui eos
ad mare Galileæ, illi, relictis retib. & naui,
ſecuti ſunt me. Item cum Matthæus eſſet pu
blicanus, ad ſolam vocationem ſecutus eſt
me. Item omnes cæteri Apoſtoli cum eſſent
multipliciter infirmi & ignorãtes, & fragi-
les, illico poſt receptionẽ Spiritusſancti, acce
lerauerunt ad p̄dicãdum per vniuerſum mũ
dum, vt implerent voluntatẽ meam & præ- E
ceptũ & deſiderium meũ, nõ timentes mor-
tem & perſecutiones propter nomẽ meum.
Item nõ ſolum mirificauit volũtates meas
in Apoſto. ſed etiam in toto populo gentili.
Nam, cum ante gentiles eſſent multiplici
infirmitate, & deteſtabili vitio corrupti, vt
dictum eſt pſ. 13. poſtea ad prædicationem
Apoſtol. cum magnis ſignis miraculorũ, ac-
celerauerunt ad fidem Chriſti, & ad mortẽ
& perſecutiones pro eo tolerandas. Ex quo
patet, ꝙ mirifica fuit conuerſio fidelium, &
mirificas fecit pater voluntates & deſideria
Chriſti in eis. Item ſecundò fecit mirificas
voluntates Chriſti in ſanctis fidelib. quando
nõ cõgregauit nec iuſtificauit, nec approba-
uit peccatores & carnales, ſed iuſtos & ſpiri-
tuales: & ideo eccleſia Chriſti non dicitur F
cõgregatio impiorum, & carnalium, & mun
danorum, ſed cõgregatio ſpiritualium & ſan
ctorum, nõ ponentium ſpem ſuam in carna-
libus & mundanis: quia non cõgregati ſunt
in eccleſia, niſi Iudæi, qui legalia & cerimo-
nialia reliquerunt, & gentiles qui relictis
idolis, deteſtabiles ſuperſtitiones abiecerũt:
& ideo dicit hic Chriſtus.

Nõ cõgregabo cõuenticula eorũ de ſanguinib. nec memor ero nominum eorũ per labia mea.

Nõ cõgregabo ad eccleſiam meã cõuen-
ticula & ſocietates eorum, de ſanguinibus, &
peccatoribus, & voluptuoſis, & mundanis,
nec ero memor nominum eorum per labia
mea: quia non pertinent ad hæreditatem
meam carnales & mundani, niſi ſoli illi qui

A nō ex ſanguinibus, neq; ex volūtate carnis,
neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo, per bap-
tiſmū & pęnitentiā, nam & regenerati ſunt.
Io. 1. Et notanter dicit Xp̄s. Nō ero memor
nominū eorū p labia mea. Nā Xp̄m eſſe me
morē alicuius, nihil aliud eſt niſi per gratiā
vocare & iuſtificare. Et Xp̄m nomē alicuius
p ſua labia nominare, nihil aliud eſt quā ip-
ſum eſſe iuſtū approbare, & nomen eius in li
bro viuentium ſcribere & annotare. Vnde
de reprobis & obſtinatis & infidelibus dicit
pſal. 68. Deleātur de libro viuentium, & cū
iuſtis nō ſcribantur. Tertiò fuit mirifica iſta
hęreditas Chriſti, quia mirifico & grādi pre
tio fuit redempta, & Deus pater mirificauit
voluntates filii, quia vtramq; eccleſiā. ſ. mi-
B litantē & triunfantem pro pretio ſanguinis,
calicis, & paſſionis ſibi tribuit. Et iō ſubdit.

Dn̄s pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Dn̄s pater eſt pars hæreditatis meę. i. por
tio & ſors hæreditaria calicis, & paſſionis
meæ. Quia ex pretio paſſionis meæ regnum
cœlorum in portionem & ſortem hæredita-
riam mihi debet, & ideo cōuerſus ad patrē
dicit O pater tu feciſti hoc pactum, & p̄mi
ſiſti mihi hæreditatē vtriuſq; eccleſię, in pre
mium calicis & paſſionis meæ. Ideo tu es il-
le qui reſtitues hęreditatem meā mihi. Nā
ſicut Adam perdidit eam per ſuperbiā & ino
bedientiam, ita ego lucratus ſum eam & re-
cuperaui per humilitatem & obedientiam,
& mortē, & paſſionē, ergo dignū eſt vt hanc
C hęreditatem reſtituas mihi. Et notāter dicit:
Dominus pars hæreditatis meæ. Nam patet
dupliciter eſt portio & ſors huius hæredita-
tis, quia in ea includitur. Nā viſio Dei eſt to
ta merces & fęlicitas ſanctorum. Ioan. 17 &
ſic tota beatitudo & hæreditas ſanctorū fina
liter cōſiſtit in poſſeſſione regni cœleſtis in
quo manſiones multæ ſunt, ſecundū diuerſi
tatem meritorum. Secundò pater dr̄ portio
hæreditaria paſſionis Chriſti, inquantum
ſeipſum cum toto regno cęleſti prębuit, pro
pretio illius paſſionis. Quartò pater mirifi-
cauit voluntates & deſideria Chriſti in ſan-
ctis eius, quia omnes eos quos filius iuſtifi-
cauit & redemit per ſuam paſſionem, ipſe
pater clarificauit per ſuam glorificationem.
Et deo fillus quartò agit gratias dicens. Gra
tias ago patri quoniam

Funes ceciderunt mihi in preclaris, etenim hereditas mea preclara eſt mihi.

Funes ceciderunt mihi in præclaris. i. ſor D
tes prędeſtinationis ceciderunt mihi in ſan-
ctis. Nā quos pater prædeſtinauit ego iuſtifi
caui & ſanctificaui, & poſtea hæreditas mea
præclara eſt mihi. i. valde [illegible] & glorifica-
ta. Nā quos ego ſanctificaui & iuſtificaui, ip-
ſe pater clarificauit & glorificauit. Et nota q
funes, & funis, & funiculus, cōiter ſumunt
in ſacra ſcriptura p ſorte & hęreditaria por
tione, eo q hæreditates & portiones hęredi-
tatū menſurabant funibus ſiue funiculis, &
ſic diſtribuebātur portiones inter fratres &
parentes ſm merita, vt patet in libro Ioſue,
qui funibus menſurauit & diſtribuit totam
terram promiſſionis. Ita ergo pariter Deus
ſecundum funiculum & propoſitum ſuę vo
luntatis, ab æterno prædeſtinauit & prępara
uit diuerſas manſiones ſuis electis in regno
cœlorum, quas poſtea filius diſtribuit eiſdē E
electis per ipſum vocatis & iuſtificatis, &
hoc fecit ſecundum menſuram & gratiā me
ritorum vniuscuiuſque, & ſic Chriſtus ſan-
ctis, quos ab æterno pater prædeſtinauit, &
quibus manſiones præparauit, eiſdem filius
eaſdem manſiones poſt reſurrectionē diſtri
buit, & condonauit. Et ideo ſubdit.

Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum, inſuper & vſque ad noctem increpuerunt me renes mei.

Benedicam dn̄m qui tribuit mihi ſcien-
tiā & intellectū ad diſtribuendū ſupradictas
portiones hęreditarias ſecundū propoſitū &
menſurā voluntatis patris mei. Nā ſicut fu-
nes ceciderunt mihi in præclaris. i. ſecundū F
q pr̄ præparauit has ſortes, & portiones, &
māſiones hęreditatis. etenim. i. certè, ita hæ-
reditas mea præclara eſt mihi. i. ita eā iuſtis
diſtribui, & pr̄ eam clarificauit. i. gloriā de-
dit. Deinde cū dicit. Inſuper & vſq; ad noc-
tem, reſpōdet Chriſtus mordaci blaſfemię,
& inani quęrelę iudęorum, & omnium ob-
ſtinatorum. Ad cuius intellectum eſt notan
dum, q iudęi continuè blaſfemant & incre-
pant Chriſtum, dicētes: quare non vocauit
eos & compulit eos intrare in eccleſiam, ſi-
cut vocauit & iuſtificauit gentiles, & quare
reprobauit eos & non gentiles. Sed huic fa-
tuæ querimoniæ putat Chriſtus reſpōdiſſe
per ea quę dicta ſunt in prima particula. Nā
omnes vocauit, ſed ipſi noluerūt venire, ſed
remanere in ſuis carnalibus voluptatibus &
ſanguinibus, & peccatis, gentiles autē reli-
ctis omnibus his, & relicta ſuperſtitione ido

A lorum accelerauerunt venire ad fidem &ſic
admiſſi ſunt in eccleſia & iuſtificati. Sed rur-
ſum arguunt, & increpant Chriſtum, quare
nõ compulit eos ſicut compulit Paulum: Ad
hoc reſpondet Chriſtus per penultimam par
ticulam, ꝙ ipſe nõ tenebatur iuſtificare niſi
quos pater prædeſtinauerat, & ſuper quos
ſortes prædeſtinationis ceciderant. Sed quia
ipſe Paulus erat prædeſtinatus, & ipſi non,
ideo Paulum compulit &non eos. Et hoc eſt
quod dicit hic Chriſtus.ſ. Inſuper.i. propte-
rea renes mei.ſ. Iudæi qui ſunt de tribu mea
& de renibus Iacob, ſecundum carnem, in-
crepuerunt & increpant me vſque ad noctẽ
.i. vſq; ad finẽ mundi, propter ſupradicta, eo
ꝙ non iuſtificaui & glorificaui eos ſicut gen
tiles. Sed iam reſponſum eſt eis, ꝙ ipſi nõ ac-
celerauerunt venire quando vocaui eos, nec
B ſunt prædeſtinati ſicut gentiles. Sed ſi rurſus
arguunt & increpant Deum quare non præ-
deſtinauit eos ſicut gentiles: Ad hoc reſpon-
det apoſtolus Paulus, & Auguſt. ꝙ hoc fecit
Deus ſm propoſitũ ſuæ æternæ volũtatis, &
iõ nõ eſt quærenda cauſa diuinæ voluntatis
cum ipſa ſit cauſa omnium. Vnde multi vo-
lẽtes inquirere de hoc profundo, verſi ſunt
in profundo diuerſarum hæreſum. Iõ de hac
materia melior eſt fidelis ignorãtia, quam te
meraria ſcientiã. Sed licet hæc particula.ſ. In
ſuper & vſque ad noctẽ &c. ſit ſuperius expo
ſita cũ ſñia præcedenti, tñ quidã ordinant ip
ſam cum parte ſubſequẽti ad alium ſenſum.
Ideo ſm iſtam intelligentiam eſt dicendum
ꝙ hic incipit ſecunda pars, in qua Chriſtus
agit gratias patri de ſua reſurrectione, & cor
poris glorificatione, quæ eſt tertia pars ſuæ
C hæreditatis. Vnde dicit xp̃s, ꝙ inſuper, vel,
quãuis renes.i. contribules, & conſanguinei
mei Iudæi increpuerunt me, & accuſauerũt
me vſque ad noctẽ.i. vſque ad mortẽ, putan-
tes me totaliter de mundo delere, tñ in va-
num laborauerunt, quia à mortuis reſurgã,
quia non potero incinerari, nec corrumpi in
ſepulcro. Et ratio eſt, quoniam.

Preuidebã Dñm in conſpectu meo ſemper: quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.

Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ
duplici ratione Chriſtus erat certus de ſua
reſurrectione. Primò q̃a ſciebat corpus ſuũ
non poſſe incinerari nec corrumpi, & hoc ra
tione vnionis ad verbum, eo ꝙ verbum ſem
per fuit vnitum perſonaliter non ſolum ani
mæ in inferno, ſed etiam corpori mortuo in
ſepulcro. Et ſic verbum conſeruabat corpus, D
& carnem in eſſe exiſtẽtiæ, licet caro eſſet ſe
parata ab anima, quæ dabat ſibi eſſe actuale
vel ſuppoſitale. Et ſic non poterat deficere
nec corrũpi. Scđa rõ eſt, nã anima Chři ſem-
per videbat verbũ viſione matutina, in quo
infallibiliter videbat oĩa futura contingen-
tia tanquã præſentia. Et ſic videbat futurã re
ſurrectionẽ ſm æternã & diuinã voluntatẽ.
Et ſic ab inſtãti ſuæ creationis illa anima fuit
certa de recuperatione ſui corporis, & ꝑ con
ſequẽs de ſua reſurrectione. Hoc eſt ergo q̃d
dicit Xp̃s inquãtũ hõ in hac parte. Vnde ait:
quãuis renes mei, & cõſanguinei Iudæi in-
crepuerunt.i. perſecuti ſunt me vſque ad no
ctẽ.i. vſque ad mortẽ & finẽ vitæ, & etiam ꝑ
totã illã noctẽ me afflixerũt in domo Annæ,
& Caiſæ, & Pilati, & in mõte Caluariæ cru-
cifixerũt, & finaliter in ſepulcro ſepelierunt E
& clauſerunt, tamẽ ſemꝑ fui certus de mea
reſurrectione: ratio eſt, q̃m ſemꝑ ꝓuidebam
Dñm in cõſpectu meo.i. verbũ iunctũ corpo
ri mortuo in ſepulcro. Et iõ q̃m Dñs eſt mihi
à dextris, ideo nunq̃ cõmouear nec corrum
par. Et nota ꝙ aliter eſt verbũ iunctũ huma
nitati Xp̃i, & aliter pater. Nã verbũ pſonali-
ter, & pater cõcomitãter, inquantũ eſt idem
eſſentialiter cũ verbo. Et iõ tã pater quã ver
bũ dicit̃ à dextris filii. Et de vtroq; intelligit̃
hic. Nã vidẽs aĩa Xp̃i verbum eſſe vnitũ ſibi
indiſſolubiliter ꝑ incarnationẽ, & patrẽ eſſe
ſibi à dextris per cõcomitãtiã & fauorẽ, ideo
certus de reſurrectione, ait, quoniam à dex
tris eſt mihi ne commouear nec corrumpar.

Propter hoc lætatũ eſt cor meũ, & exultauit lĩgua mea, inſuꝑ & caro mea requieſcet in ſpe.

In ſpe dico reſurrectionis, propter ratio- F
nes iam dictas, quia ſcio.

Quoniã nõ derelinques animã meã in inferno, nec dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ.

Non derelinques animam meam in infer-
no vltra.40. horas nec dabis Chriſtum ſan-
ctum tuum videre corruptionem ſui corpo-
ris in ſepulcro, nec permittes ipſum incinera
ri. Et hoc propter rationes iam dictas, & etiã
quia ex merito ſuæ obedientiæ & paſſionis,
meretur reſurrectionem. Et nota quòd ſpes,
quam habuit Chriſtus de reſurrectione, nõ
erat virtus teologalis, eo ꝙ erat cum euiden
tia, inquantum ſuam reſurrectionem intuiti
ue, tãquam præſentem videbat in verbo, ſed
dicebatur ſpes æquiuocè, inquantum eam cũ
deſiderio expectabat pro ſalute fidelium.

A *Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo. delectationes in dexterâ tua vſque in finem.*

Hæc eſt tertia pars, in qua Chriſtus agit gratias ſe adeptum fuiſſe vltimã partẽ hæreditatis.ſ. principatũ in cęlo, & ſuper oẽs creaturas, & hoc in die aſcẽſionis. Vnde eſt aduertendũ ſm Aug. ꝙ ante Xp̃i aduentũ, cœlum erat nobis clauſum, & via vitæ æternæ p cœlũ erat nobis ignota, quia nullius adhuc fuerat trita veſtigio. Sed poſt Chriſti Aſcẽſ. facta eſt nobis via uitæ nota per cęlum, quæ ante habebatur ignota, eo ꝙ Chriſtus fuit primus homo, qui penetrauit cœlos, & aperuit nobis viã per eos. Tria ergo fecit Chriſtus in die aſcẽſionis. Nã primò penetrauit & aperuit nobis cœlos, recipiendo tanq̃ Dñs poſſeſſionẽ pro nobis, & viã nobis aperiẽdo.

B Scdò ſedit à dextris patris in ęternũ: vbi accepit principatũ in ęternũ ſup oẽs creaturas & iudiciariã poteſtatẽ ſuper hoĩes & dæmones, in terra, & in inferno. Tertiò adeptus eſt nobis diuinã viſionẽ & fruitionẽ, & æternam fœlicitatẽ, q̃ cõſiſtit in tribus.ſ. in manſione cęli empyrei. Secũdò in viſione diuinæ eſſentiæ. Tertiò in ſummo & æterno gaudio, & q̃ete & delectatione. Et de his Xp̃s agit gratias patri, cũ dicit, ò pater gratias tibi ago q̃m notas mihi feciſti vias vitæ in die Aſcenſionis, quando cœlos penetraui, & viam membris meis præbui. Secundò adimplebis me lætitia cum vuultu tuo, in cuius viſione cõſiſtit tota merces & fœlicitas. Tertiò ſedebo in dextera tua, vbi erũt mihi delectationes & gaudium vſq; in æternũ & finẽ. Ex quibus patet, ꝙ in

C hoc vltimo verſu cõplectitur profeta oẽs partes beatitudinis. Nã per ly notas mihi feciſti vias vitę, intelligit mãſiones quas, nobis Xp̃s adeptus eſt in cœlo. Et per ly implebis me lętitia cũ vultu tuo, intelligit viſionẽ diuinæ eſſentiæ, ex qua reſultat fruitio & ſumma lętitia. Et per ly delectationes in dextera vſq; in finẽ, intelligit æternã delectationẽ, & ſecurã poſſeſſionẽ illius æternæ hæreditatis. Ex quibus patet, ꝙ totus iſte pſal. eſt gratiarum actio, quam agit Chriſtus patri pro adeptione ſuæ hæreditatis, quam pro nobis adeptus eſt. Ex omnibus ſupradictis tam in ſecunda, quam in tertia parte patet, ꝙ Xp̃s nõ accepit hanc hæreditatem de nouo pro ſe in ſua reſurrectione & aſcenſione. Nam totam hanc hæreditatem habuit à principio ſuæ conceptionis. Nam primo habuit principatum ſup elemẽta; quia venti & mare obediuerũt ei: & etiam dæmones fuerunt ſibi ſubiecti, & homines & angeli q̃n voluit. Item habuit

D ſecũdã partem hæreditatis, quia ſi voluiſſet, nunquam fuiſſet mortuus, per rationes ſupradictas, eo ꝙ diuinitas erat cõiuncta humanitati. Et ſic poterat ipſam ſine morte cõſeruare, ſicut potuit mortuam ſuſcitare. Itẽ ſicut habuit poteſtatẽ animã deponẽdi & recuperãdi, ita habebat poteſtatẽ retinẽdi eã in ęternũ in carne. Ex quo patet, ꝙ Chriſtus non mortuus eſt cauſa recuperandi immortalitatem pro ſe, ſed pro ſuis membris. Nam ſi voluiſſet, abſq; morte & paſſione fuiſſet factus immortalis & impaſſibilis: ſed oportuit ipſum mori, vt hanc hæreditatem, & immortalitatem ex meritis ſuæ paſſionis, membris ſuis poſſet communicare. Ad maiorem euidentiam eorum quæ dicta ſunt, eſt aduertendum, ꝙ quinq; habuit Chriſtus in primo inſtanti ſuæ cõceptionis.ſ. plenitudinem gratiæ, & ſapientiæ, & poteſtatis, & firmũ propoſitum & decretum nos redimendi per ſuã paſſionem. Et exinde habuit quintum.ſ. plenitudinem meritorum. In quibus quinq; nullo modo creuit, nec profecit Chriſtus intẽſiuè, & habitualiter quo ad ſe, ſed bene creuit & profecit extẽſiuè, & effectiuè, & oſtenſiuè, quo ad nos: illa quinq; cõicando & oſtẽdẽdo, ſicut Sol in aurora & ortu ſuo habet in ſe totã plenitudinẽ ſui luminis, & caloris, & virtutis, ſed in illis ſucceſſiuè creſcit & proficit quo ad nos, ſucceſſiuè accedẽdo. Et iſto modo dicit euãgeliſta, ꝙ Xp̃s proficiebat & creſcebat ſapiẽtia apud Deũ & hoĩes ſimul cũ ætate.ſ. apud Deũ voluntatẽ patris adimplẽdo, & apud hoĩes predeſtinatos, vocãdo, & iuſtificãdo, & docẽdo, & p miracula ſuam poteſtatẽ oſtendendo. Ex toto iſto pſal. poſſunt recolligi. 15. cõcluſiones. Prima cõcluſio, ꝙ omnis creatura indiget bonis Dei, & nõ ecõtrario, probatur, quia omnis creatura dependet à Deo in triplici genere cauſæ.ſ. efficienti, formali, & finali. Scd̃a concluſio, ꝙ Deus mirificauit voluntates & deſideria Xp̃i in ſanctis eius: probatur, quia ſicut totum deſiderium Chriſti fuit adimplere voluntatem patris, ita tota voluntas patris fuit adimplere deſiderium & petitionem filii. Tertia cõcluſio, quod licet Chriſtus omnes homines vocauit ad fidem, tamen ſoli electi acceleraueru nt ad conuertendum. Quarta cõcluſio, ꝙ Chriſtus non ſanguineos & carnales F

A les cõgregauit i eccleſia,ſed ſolũ iuſtos.Quĩta cõcluſio, ꝙ Xps non ſcripſit nec annotauit in libro viuentiũ pctõres & carnales, ſed ſolos ſpũales.Sexta cõcluſio,ꝙ Xps per calicem paſſionis,lucratus,& adeptus eſt hæreditatẽ Dei Et ſic nõ põt ſibi denegari.Septima concluſio, ꝙ Xps eos iuſtificauit & clarificauit, quos ab æterno pater prædeſtinauit,& ideo nõ ſunt iuſtificati & clarificati niſi illi, ſuper quos ceciderũt funes,& ſortes prædeſtinationis.Octaua cõcluſio,ꝙ cã quare Chriſtus nõ poterat incinerari fuit vnitas verbi cũ corpore in ſepulcro.Nona cõcluſio,ꝙ Chriſtus ſẽper fuit certus de ſua reſurrectione,probatur hoc, quia non ſolum reſurrectionẽ, ſed oĩa futura contingentia, tanq̃ præſentia videbat in verbo,ab inſtãti ſuæ cõceptionis. Decima cõcluſio,ſi Chriſtus voluiſſet,nunquã fuiſſet

B mortuus,probatur.Nã ſicut habebat poteſtatẽ deponẽdi aĩam & aſſumẽdi,ita habebat poteſtatẽ retinẽdi ſemper eã in carne, quia verbũ,aĩam in corpore ſine ſenio & morte cõſeruaſſet,ſicut cõſeruauit corpus ſine corruptione.Vndecima cõcluſio, ꝙ Chriſtus non fuit mortuus cauſa recuperandæ immortalitatis pro ſe,probatur,quia ſi voluiſſet, abſq; morte fuiſſet factus immortalis & impaſſibilis, rõne verbi cõiũcti,qđ probatur. Nã multoties ante paſſionẽ ſe oſtendit immortalem & impaſſibilẽ cum dotibus corporis glorificati quia in transfiguratione, in natiuitate. &c. Duodecima cõcluſio, licet Chriſtus ab inſtãti ſuæ creationis poſſideret ad libitũ totã hæreditatẽ pro ſe, tñ oportuit ipſum pati & mori, vt illã hæreditatem ex meritis ſuæ paſſionis poſſet iuſtis cõicare, vt nos iuſtè redime-

C ret,probatur,quia diabolus nõ potentia, ſed iuſtitia fuit vincẽdus.Tertiadecima cõcluſio, ꝙ ſolus Chriſtus primus aperuit nobis viam per cœlum ad vitam, & adeptus eſt nobis illam beatitudinem. Decimaquarta cõcluſio, ꝙ tota beatitudo cõſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ:probatur,quia ex illa viſione reſultat ſumma fruitio,& delectatio,& quies,& æterna ſecuritas.Quintadecima cõcluſio, ꝙ quinque habuit Chriſtus in primo inſtãti conceptionis.ſ.plenitudinem gratiæ,& ſapientiæ, & poteſtatis,& meritorum, & firmum propoſitum & decretum patiendi pro nobis, in quibus non creſcebat, nec proficiebat intenſiuè habitualiter in ſe, ſed extenſiuè quo ad nos, per effectum, ſicut ſol creſcit paſſim attingẽdo partes terræ.

PSALMVS XVI. D

Exaudi domine iuſtitiam meam, intende deprecationem meam.

Titulus: Oratio Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauit fecit hunc pſalmũ,in quo aliq̃d petit. Et eſt primus qui ſic intitulatʳ. Vnde hæbrei moderni, dñt & quidã catolici eos ſequẽtes, ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ petens liberari de manu & ira Saul, allegãdo ſuã iuſtitiã & innocentiã. Et ſic literaliter exponũt ipſum de ipſo Dauid.Sed hæc expoſitio primò eſt inutilis,& negat Dauid eſſe profetã.Scdò eſt falſa,quia ea quæ dñr hic,non poſſunt ipſi Dauid cõuenire, quia nullus eſt iuſtus & innocẽs niſi Chriſtus & mater ſua.Iõ nullus alius põt allegare iuſtitiã ſuã corã Deo.Itẽ hoc cõtradicit illi qđ Dauid dicit infra pſa.42.Non intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo dñe, quia non iuſtificabitʳ in cõſpectu tuo &c.Ex quibus pa E tet, ꝙ iſta verba nõ poſſunt verificari niſi de Chriſto.Ideo eſt dicendũ ꝙ Dauid ꝑ perſecutionem ſuam,præuidit in ſpũ perſecutionem Chriſti,in capite & mẽbris. Et ideo fecit hũc pſalmũ in perſona Chriſti, in quo introducit Chriſtũ,qui petit liberari in ſe per reſurrectionẽ,& in mẽbris à perſecutione tyrãnorum tam iudæorum q̃ gentiliũ.Vñ totus iſte pſalmus eſt profetia illius orõnis quamChrs fecit in horto Mat.26.Et illius petitionis.Io. 17.Tria ergo facit Chriſtus, nam primò petit in forma ſerui,ſuam orationem exaudiri, allegãdo ſuam iuſtitiam. Scdo petit liberari in ſua paſſione,& ſuam eccleſiam in ſua perſecutione. Tertiò petit de perſecutoribus vltionem.Scda ibi, perfice greſſus meos. Tertia ibi,exurge dñe.Quantũ ergo ad primũ, dicit Chriſtus in forma ſerui. Exaudi dñe iuſtitiã F meam.i.exaudi me ſm iuſtitiam & innocentiam meã, qui pctm nõ feci,nec inuẽtus eſt dolus in ore meo. Et intẽde deprecationem meam.Vnde eſt dña inter orõnem & deprecationẽ.Nã orare eſt aliquid petere indifferẽter. Sed deprecari eſt ab aliquo malo petere liberari.Iõ vtrunq; facit Chriſtus. Nã primò præcatur liberari. Scdo orat & petit præmiũ gloriæ pro ſe & pro membris ſuis. Ideo ait.

Auribus percipe orationem meam, non in labijs doloſis.

Scilicet procedentem à rectitudine ex deuotione cordis, quia oratio & petitio mea eſt iuſta & pura. Ideo ſubdit.

De vultu tuo iudicium meum prodeat,oculi tui videant æquitates.

A Rogo inquit, vt iudiciũ meũ cõtra inimicos meos prodeat, de vultu & notitia tua, quaſi nõ permittas facinus impunitũ, ſed óculi tui videant æquitates, & actiones meas iuſtas, ideo iuſtè iudica & diſcerne cauſam meam, inter me & perſecutores meos. Nam.

Probaſti cormeũ & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, & nõ eſt inuenta in me iniquitas.

Tu probaſti cor meũ & viſitaſti me nocte, ſ.in tota illa nocte paſſionis, & igne tormentorũ me examinaſti, quia fui captus & tanq̃ latro ligatus, & in domó Annæ, & Caifæ alapis cæſus, & in domo Pilati deluſus & flagellatus &c. Vnde in omnibus his per totam illam noctem fui probatus & examinatus, & non eſt inuenta in me iniquitas, nec aliqua culpa: in tantũ ꝙ Pilatus dixit, nullam in eo inuenio cauſam mortis. Et ſic fui bene impu-
B gnatus, & accuſatus, & percuſſus, & crucifixus ſine cauſa, quia nullum malũ feci, quiá impleui voluntatem patris mei, & prædicaui veritatẽ. Vnde intantum non eſt inuenta in me iniquitas nec mendacium nec dolus.

Vt non loquatur os meum opera hominum, propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras.

Vt os meũ nõ loquatur. i. non loqueretur verba hoĩum, ſed verba Dei, & verba labiorũ tuorũ. Nã qui loquitur verba hoĩum. i. ad nutũ & obſequiũ hoĩum, loquitur verba mẽdacia, & doloſa, & adulatoria, ſed ego nolui talia verba loqui, nec hominibus placere & adulari, imo volui Iudæos & Fariſæos corrigere & exprobrare, quiá malui implere volũtatem tuam, ó pater, q̃uã voluntatem hominum. Ideo propter verba labiorum tuorum
C .i. quia impleui verba labiorũ tuorũ, prædicãdo eis veritatem, ideo cuſtodiui. i. ſuſtinui vias duras. i. dura tormẽtá & perſecutiones. Litera. Hieronymi habet. Cuſtodiui vias latronis, qđ idem eſt. Nã Chriſtus pœnas debitas latroni ſuſtinuit, quia fuit flagellatus, & crucifixus inter duos latrones, ꝑ ꝑ veritatem prædicandam. ſ. quia magis voluit prædicare verba Dei, q̃ verba hominũ. i. q̃a maluit corrigere & reprehendere, q̃ adulari & blandiri, & ideo paſſus eſt pęnas duras. Ex oĩbus ſupradictis patet, ꝙ iſta ratio, & iſta verba non poſſunt verificari de aliquo puro homine, niſi de ſolo Chriſto, vt demonſtrat Augu. 2. de bapt. paruulorum, quia omnis homo mẽdax & pc̃tõr, niſi ſolus Deus mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus de debito, & mater ſua per gratiã. Et ſic ſolus Xp̃s põt intra- D
re innocẽs in iudiciũ ante patrẽ & dicere verba ſupradicta. Et iõ ſolus eſt ipſe mediator, & põt interpellare pro mẽbris, & ꝑ iuſtitiã ſuã poteſt petere apud patrem ſua membra iuſtificari, quod nulli alteri hominum conuenit.

Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.

Hæc eſt ſecunda pars, in qua poſtquã Xp̃s allegauit iuſtitiam, & examinauit innocentiam ſuam, cuius intuitu pater cœleſtis confert ei omnia bona, nunc explicar ſuam petitionem. Vnde duo petit Nam primo petit gratiã & fortitudinẽ pro membris ſuis. ſ. pro fidelibus, vt ſint fortes, & cõſtantes, & patientes in aduerſis. Scđò vt liberentur de manu ꝑſecutorũ ibi. A reſiſtẽtibus dexteræ. Vñ nota ꝙ cum Chriſtus ſit caput eccleſiæ ſiue corporis myſtici, & nos ſumus eius mẽbra, tamen iſta membra nõ eundem actum habent, neq; E
eodem modo membra dñi. Nam alios dedit Chriſtus in eccleſia apoſtolos, & alios euangeliſtas, alios doctores, alios ſimplices. Ideo apoſtoli dicuntur vno modo pedes Chriſti, eo ꝙ Chriſtus ꝑ apoſtolos ambulauit, & prędicauit euãgeliũ ꝑ vniuerſũ mundũ. Iõ apoſtoli dñr euangelizantium pedes &c. Eſa. 52. & ad Ro. cæteri aũt fideles dicuntur veſtigia Chriſti, quaſi impreſſio relicta ex doctrina & prædicatione apoſtolorũ. Sed quia apoſtoli non potuerũt perficí in tali prædicatione, nec fideles cõuerti, nec ſuſtinere perſecutionẽ niſi ex gratia Chriſti pro eis interpellantis, vt patet Lu. 22. Ego pro te oraui Petre ne deficiat fides tua. Iõ prophetice orat hic Chriſtus pro oĩbus mẽbris, vt apoſtoli dirigantur in tali prædicatione, & fideles populi cõuer- F
tantur, & perſecutiones vbique conſtanter tolerent & patiantur. Dicit ergo Chriſtus, ó pater perfice greſſus. i. apoſtolos, & diſcipulos, & doctores meos in ſemitis tuis euangelicis, per ſeptem dona ſpiritusſancti in die penteco. vt intelligant ſcripturas, & conſtanter prædicent veritatem, & perfice eos ſignis, & miraculis, & exemplo vitæ & doctrinæ, vt veſtigia mea. ſ. populi ſimplicium nõ moueãtur, nec titubent à fide, ſe ad ipſã veniant, et in ipſa firmiter figantur & permaneant, q.a.

Ego clamaui q̃m exaudiſti me Deus, inclina aurem tuam mihi & exaudi verba mea.

Ego clamaui in horto & in menſa, rogando pro eis: ideo tu Deus exaudiſti me, ideo inclina ſemper aurem tuam, & exaudi verba

A verba mea,quaſi dicat, ſicut exaudiſti me in
capite,me reſuſcitando, exaudi me nunc in
membris ſcilicet fidelibus,eos conuertẽdo.
Item ſicut exaudiſti me eos conuertendo,
exaudi me nunc eos de perſecutoribus libe
rando, &

Mirifica miſericordias tuas,qui ſaluos fa-
cis ſperantes in te.

Mirifica. i.fac mirificas in nos miſericor-
dias tuas, nos mirabiliter à periculis liberan
do. Qui ſaluos facis ſperãtes in te, id eſt ſi-
cut cõſueuiſti ſaluos facere ſperãtes in te,pu
tà ſicut ſaluaſti filios Iſrael de Egypto, & in
mari rubro,& per totum deſertũ, & in terra
promiſſionis tẽpore Ioſue & iudicũ &c. Sic
ergo cuſtodi me in mẽbris meis, de perſecu-
tione tyrannorũ & hæreticorũ, & ab omni-
bus reſiſtentibus dexteræ,& potentiæ, & vo
B luntati tuæ, & de reſiſtentibus mihi qui ſum
dextera,cuſtodi me dico vt pupillam oculi.
Nam ſicut pupilla oculi habet à natura plu
res tunicas neruoſas, & palpebras, ad ſui cu-
ſtodiã, ita tu da mihi, Id eſt mẽbris meis do-
na gratiarum ad eorum cuſtodiam & defen
ſionem. Sicut pupilla oculi nõ patitur ad pul
uerem neq; aliquam feſtucam, Ita tu pater
nõ permittas hereſes in eccleſia,neq; ſciſma
ta, ſed ipſam redde non habentem rugã ne-
que maculam, neque aliquid huiuſmodi.

A reſiſtentibus dexteræ tuæ cuſtodi me,ut
pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me, à
facie impiorum qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circundederũt,
adipem ſuum concluſerunt, os eorum locutum
C *eſt ſuperbiam.*

Proijcientes me nunc circundederunt me,
oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.

Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædã,
& ſicut catulus leonis habitans in abditis.

Cuſtodi me ab oĩbus hęreticis & ſciſma-
ticis reſiſtentibus dexterę tuæ. Item protege
me ſub vmbra & influentia alarum tuarũ,
ſicut gallina fouet & ꝓtegit pullos ſuos ſub
aliis ne miluus rapiat eos, Ita tu ꝓtege me
à facie impiorum iudæorum, & tyrannorũ,
& hęreticorũ,qui me afflixerunt,& eccleſiã
meam multis perſecutionibus infeſtarũt, &
animã meã.i.eccleſiam meã circundederũt,
ſicut leo rugiens,fideles occidẽdo. Et hoc fe-
cerunt ex abundantia bonorum temporaliũ
& poteſtate terrena,quia erant diuites & po
tentes, Ego autem cum meis diſcipulis eram
ſimplex & pauper. Nã ipſi concluſerunt adi D
pem ſuum, id eſt pingues diuitias congrega
runt. Et ideo cæteros contemnentes, os eo-
rum locutum eſt ſuperbiam contra me, ra-
piendo bona, & inferendo opprobria, & ſic
proiicientes me à domo mea circũderũt me
verberibus & plagis. Et ſtatuerũt declinare
in terram. i. ad bona temporalia, ſpiritualia
relinquendo. Et ſic circundederunt me, ſicut
leo paratus ad prædam, circundans ouẽ ut
laniet eã, Ita ipſi circũdederunt fideles meos
interficiendo, & bona diripiendo Et nota ꝙ
tota iſta perſecutio verificatur de Chriſto ca
pite. Nam Iudæi circundederunt eũ, & mul
totiens iniuriis affecerũt,& ad terrã in horto
deiecerunt & ligauerunt, & trahentes per
terram ad Annam & Caiſam deduxerunt,
& finaliter flagellarunt & crucifixerunt.

Exurge domine preueni eum & ſupplanta E
eum, eripe animam meam ab impio, frameam
tuam ab inimicis manus tuæ.

In hac tertia parte primò Chriſtus petit
vltionem & punitionem de inimicis. Secun-
dò petit præmium ſuæ paſſionis: ibi Ego au-
tem. Quantum ad primum eſt notandũ, ꝙ
tàm Iudæi, qui perſecuti ſunt Chriſtũ in ca
pite, quàm gentiles, qui perſecuti ſunt eũ in
membris, fuerunt puniti, licet diuerſimodè.
Nam Iudæi rebellantes cõtra Romanos, per
40 annos paſſi ſunt multa diſcrimina & ſe-
ditiones, vt ait Ioſefus in libro de bello iu-
daico. Sed in fine 40. annorum in feſto pa-
ſchæ, fuerunt obſeſſi per Romanos. Et fue-
runt incluſi & præuenti non ſolũ ciues Hie-
ruſalem, ſed etiam oẽs qui venerant ad feſtũ
ex diuerſis partibus, & tandem poſt longã F
obſidionem, & cædem, & cladem fuit capta
ciuitas, & fuerunt trucidati decies cẽtena mi
lia, ſecũdum Ioſefum & totidem capti, & ci-
uitas incenſa cum tẽplo, & fundamentis e-
uerſa, & captiui fuerunt vẽditi & diſperſi per
mundum, & ſic fuit ablatum à Iudęis ſacer-
dotium, & ſacrificium, & regnum; & hoc eſt
quod dicit hic Chriſtus per os Dauid, O p̃r
exurge à lõga patientia, quia iam expectaſti
iſtũ populum per 40. annos & noluit venire
ad pęnitentiã, ſed ſemper perſeuerauit obſti
natus in ſua malitia cõtra Chriſtum & eccle
ſiã, q̃a lapidauit Stefanũ, & occidit vtrum-
que Iacobum & relegauit Paulũ &c. Ergo
exurge & pręueni eũ in feſto paſchæ inclu-
ſum ne poſſit fugere. Nã ſicut ipſi præuene-
rũt me in feſto paſchæ, quia ex parte noctis

cepe-

A teperunt me in horto &c.ita tu pręueni iſtū
populum per Romanos, & deſtrue ciuitatē,
& ſupplanta populum iſtum à ſedibus ſuis,
& diſperge ipſum per mundum,& eripe ani
mam meā. i.me & eccleſiā meā ab hoc popu
lo impio & crudeli,qui me crucifixit, & eri-
pe & aufer frameā.i gladium ſacerdotalē, &
ſceptrum temporale à Iudęis inimicis ma-
nus tuæ ſ.ab inimicis filii tui, qui eſt manus
& dextera tua,cui volunt reſiſtere Et tu

*. Domine à paucis de terra diuide eos in vi-
ta eorum. de abſconditis tuis adimpletus eſt
uenter eorum.*

Dñe diuide & diſperde eos de terra ſua à
paucis. i. ex paucis quaſi dicat licèt ipſi ſunt
pauci reſpectu aliarum nationū, tñ ex pau-
cis diuide eos in multas partes, & diſperſi ꝑ
oēs partes mūdi ſeruiāt cæteris nationibus,
B in oſtenſionē ſui ſceleris,& in memoriā meę
paſſionis,vt in vita eorum patiantur tempo
raliter in hoc mundo,& poſt mortē æterna-
liter in inferno.Deinde ibi, In vita eorū, in-
cipit alia ſententia, vbi rñdet tacitæ quęſtio
ni.Nā diceret aliquis, ſi Iudæi & oēs infide-
les ſunt ita maledicti, quomodo ergo abun-
dant diuitiis temporalibus & prole filiorū?
Ad hoc reſpondet Chriſtus, ꝙ hoc fit occul
to Dei iudicio. Et tñ bene poteſt reddi ali-
qua ratio, eo ꝙ ſunt diuerſi fines inter fide-
les & infideles. Nam Iudæi & omnes infide-
les ponunt ſuum finē & totam ſpem & fęli-
citatem in hoc mundo, nō expectantes aliā
gloriam præter diuitias & res mundanas. Et
ideo noluerunt Chriſtū recipere qui præci-
piebat tēporalia contemni, & cœleſtia deſi-
derari, & ideo apponunt totum deſiderium
C ſuū in pecuniis & diuitiis congregandis, cō-
mittentes vſuras & dolos abſque timore fu
turi iudicii. Et ideo de neceſſitate oportet ꝙ
abundent bonis temporalibus. Et ſic ſuſtinē
tur à principibus mundi propter munera q̃
recipiunt ab eis. Sed finaliter expoliant eos.
Et etiam videmus ꝙ populi inſurgunt cōtra
Iudæos,& expoliāt domos eorum, & q̄nque
interficiunt eos, Et ideo viuunt in continuo
timore, & ſic diuitiæ vertuntur ad detrimen
tū eorū. Chriſtiani vero quia timent diuinū
iudicium,& viuunt ſecundum euāgelium,
ex iuſto labore, ponentes ſpem ſuā in bonis
cœleſtibus, ideo non curant congregare te-
ſauros in terra, ſed in cœlo, ſecundum cōſi-
lium Chriſti, quia ibi expectant beatificari.
Dicit ergo Chriſtus in perſona ſui,& mem-
brorum, ò pater tu permittis vt iſti Iudęi & D
homines mundani habeant aliquam fęlici-
tatē in hoc mundo, licet cum dāno ſuo. Nā
venter. i.appetitus eorum adimpletus eſt de
abſconditis tuis. i. de bonis temporalibus.

*Saturati ſunt filiis. & dimiſerūt reliquias
ſuas paruulis ſuis.*

Saturati ſunt. i.abundauerunt filiis in co-
pia prolis, & dimiſerūt poſt mortē reliquias
ſuas.i.bona relicta paruulis ſuis, quaſi dicat,
licet iſti hoies mundani abundauerint diui-
tiis & copia filiorū, & reliquerint filiis ma-
gnā hęreditatē ex malè acquiſitis, ꝑꝑ quod
patiuntur pœnā æternam in inferno, tñ ego
volui magis viuere pauper in hac vita quàm
rapere bona aliorum,vt vitarem pœnam æ-
ternam,& cum mea paupertate acquirerem
diuitias cœleſtes.Et ideo ſubdit.

*Ego autem in iuſtitia apparebo conſpectui E
tuo, ſatiabor cum apparuerit gloria tua.*

Ego aūt in iuſtitia mea.i.quia iuſtè vixi in
hac vita, iō iuſtus apparebo cōſpectui tuo
.i.ante faciem tuā: in cuius viſione cōſiſtit to
ta noſtra fęlicitas & fruitio. Et tunc cū appa
ruerit gloria tua, ego ſatiabor fruendo illa
sūma deitate,& illo ſummo bono, quo ade-
pto nihil eſt amplius quod deſiderari queat.
Ex quibus patet, ꝙ decepti fuerunt Iudei &
cæteri hoies mūdani, qui poſuerunt ſpē ſuā
in reb⁹ terrenis & corruptibilibus,quas bre-
ui tempore poſſederunt & ſecū deferre non
potuerunt, ſed paruulis ſuis cū magna dam
natione eorū reliquerunt. Et notanter dixit
De abſcōditis tuis adimpletus eſt venter eo-
rum. Nam bona tēporalia dicuntur abſcōdi-
ta, vel de abſcōditis Dei, eo ꝙ occulto Dei iu
dicio permittuntur ēt mali iſta poſſidere in F
damnationem ſui.Et ideo Deus quandoquę
non permittit iuſtos bona tēporalia poſſide
re, ne eis malè vtantur & damnētur. Ex quo
patet, ꝙ paupertas eſt ſalubris & vtilis iuſtis,
ſicut copia diuitiarum eſt reprobis damnabi
lis & nociua. Ex quibus omnibus patet, ꝙ
Chriſtus introductus ad loquendum in iſto
pſalmo, petit liberari in ſe & in mēbris ſuis
de perſecutione malorum,& orat pro eccle-
ſia ſua, vt in paupertate ſeruetur in hac vi-
ta, tolerando perſecutiones malorū, vt poſſit
ſatiari bonis æternis in regno cœlorum.

PSALMVS XVII.

*DIligam te domine fortitudo mea do-
minus firmamentum meum & refu-
gium meum & liberator meus.*

Deus

A *Deus meus adiutor meus: & ſperabo in eũ. Protector meus & cornu ſalutis meæ: & ſuſceptor meus.*

Laudans inuocabo dominum: & ab inimicis meis ſaluus ero.

Huic pſalmo in 2. reg. cap. 22. pręponiť
titulus ſub hac forma .ſ. Locutus eſt autem
Dauid Dño verba carminis huius in die qua
liberauit eum de manu omnium inimicorũ
ſuorum & de manu Saul. & ait, Diligam te
Domine&c. Et ſic Dauid proſequitur totum
iſtum pſal. vſq; in finem in illo capitulo. Sed
quia iſte pſal. datus eſt ad cantandum in tẽ-
plo cum toto conatu vocum cum cęteris pſ.
Ideo Dauid ſiue cantores addiderunt poſtea
in principio tituli hanc particulam.ſ. In fi-
nem puero ſuo Dauid, qui locutus eſt ver-
ba carminis huius&c. Et in hoc conueniunt
B 70. & ipſe Hierony. in ſuis tranſlationib. Ex
quo titulo habetur ꝙ Dauid fecit hunc pſa.
in ſenectute, in fine bellorum ſuorum, poſtq̃
dedit ſtudium cultui diuino, vt patet per to
tum diſcurſum primi & ſecundi regũ. Nam
ſecundi Reg. 22. inſeritur totus iſte pſal. cũ
ſuo titulo. Et ideo dicit Rabi Salo. cum cæ-
teris iudæis modernis, ꝙ propter nullã aliã
cauſam fecit Dauid iſtum pſal. niſi quia epi-
logat totum diſcurſum vitæ ſuæ, agendo gra
tias Deo, quia liberauit ipſum de omnibus
perſecutionibus ſuis, & dedit ſibi victoriam
ſuper omnes inimicos ſuos, vt videtur ſona-
re litera totius pſalmi: & ſic omnes iudæi mo
derni exponunt iſtum pſal. præciſè literali-
ter de Dauid & regno ſuo. Et eos ſequuntur
quidam catolici in expoſitione ſua. Sed ma-
nifeſtum eſt, ꝙ talis præciſa literalis expoſi-
C tio non ſolum eſt inutilis chriſtianę religio-
ni, ſed etiam de ſe eſt manifeſtè falſa. Et hoc
propter quinque. Primò quia tollit dignita-
tem profeticam ab ipſo Dauid, & ab hoc pſ.
quia vt ſic, nõ pertineret ad ſacram ſcriptu-
ram, nec locutus eſſet Dauid in ſpiritu pro-
fetico in hoc pſalmo, nec præcepiſſet ipſum
cantari in tabernaculo & templo cum cæte-
ris pſalmis, ſicut pluries dictum eſt. Secũdò
quia in tranſlatione Caldaica huius tituli di
citur, ꝙ locutus eſt Dauid in profetia verba
carminis huius &c. Tertiò, quia finito pſal.
ſequitur immediatè. 2. Re. 23. Hæc ſunt ver
ba nouiſſima quæ dixit profeticè Dauid fi-
lius Iſai, egregius pſaltes Iſrael, cui conſtitu
tum eſt de Chriſto Dei Iacob: & ſequitur in-
fra Dñs per me locutus eſt, & Spiritus Dñi
per linguam meã &c. vbi manifeſtè oſtẽdi- D
tur, Dauid locutum eſſe profetice in hoc pſ.
& in cæteris. Quartò, quia ea quæ narrantur
in hoc pſalmo, nõ videntur conuenire ipſi
Dauid filio Iſai: quia ipſe non fuit liberatus
ex Egypto. nec in mari rubro, ſicut memora
tur in hoc pſ. Itẽ nõ poteſt cõuenire ipſi Da
uid illud quod dicitur, Et retribuet mihi Do
minus ſm iuſtitiam meam, & ſm puritatem
manuum mearum &c. quia hoc ſoli Xpo cõ
uenit, quia Dauid non cõſueuit allegare iu-
ſtitiam & puritatem ſuã, cum dicat pſa. 142.
Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Dñe,
quia apud te nõ iuſtificabitur omnis viuens
&c. Quintò hoc idẽ probatur per Rabi Cãhi
magiſtrum eorum, qui dicit, ꝙ omnes pſal.
qui intitulantur In finẽ, Ad vincentem, lo-
quunť de rege Meſſia. Et latent in eis multa
& profundiſſima myſteria de rege Meſſia. E
Ex quibus omnibus patet, ꝙ Dauid in hoc
pſalmo nõ minus fuit profeta quam in cęte-
ris, nec loquitur principaliter de ſeipſo, ſed
de Xpo in lege promiſſo. Et ideo, pro vera
intelligentia huius pſ. & tituli eius, eſt aduer
tendum, ꝙ Dauid profeta poſtq̃ quieuit ab
omnibus bellis, & incepit dare operam diui-
no cultui, & ſtudio ſacræ ſcripturæ, cõſide-
rando afflictionem filiorum Iſrael, dũ erant
in Egypto, & quomodo fuerunt liberati, &
educti p Moyſen ex pcepto Dñi, & quomo-
do fuerunt liberati in trãſitu maris rubri, Fa
raone cum exercitu ſuo pereuntib. in ſignis
& portentis, Et quomodo poſtea Ioſue intro
duxit illum populum in terrã promiſſam,
etiam cum magnis ſignis & portentis, præui
dit Dauid in ſpiritu, qualiter Chriſtus in le-
ge promiſſus debebat liberare totum genus F
humanum de ſeruitute peccati: & educere
fideles veteris teſt. de limbo inferni, & intro
ducere eos in terram viuentium, patriæ cæ-
leſtis, & hoc per mortẽ, & paſſionẽ, & reſur-
rectionẽ ſuã. Ideo ſcdò Dauid cõſiderando
& cõtemplando tòtum diſcurſum vitæ ſuæ,
& magnas perſecutiones ſuas, & qualiter
liberatus de Saul & Abſalon, & finaliter ob-
tinuit victoriã de omib. inimicis ſuis, & obti-
nuit totum regnum ſuper omnes tribus Iſ-
rael, & ſubiecit, & fecit ſibi tributarios Amo
nitas & Moabitas & Syros & cæteros finiti-
mos de populo gentili: in tali cõtemplatio-
ne pręuidit in ſpiritu, qualiter Chriſtus poſt
mortẽ, & paſſionẽ, & reſurrectionẽ debebat
obtinere regnũ totius orbis, & qualiter per
Apoſto.

A Apoſto. mart. & doct. debebat ſibi ſubiicere totum populum gentilē, & repudiato populo iudaico & diſſipato, debebat fieri caput totius populi gentilis ad fidē cōuerſi. Ex omnib. ergo ſupradictis cōtemplatis, & cōſideratis, Dauid aſſumpſit parabolā & propoſitionē ad faciendum iſtum pſal. de triunfo & regno Chriſti vniuerſali. Eſt ergo ſenſus tituli huius pſal. ꝙ Dauid profetice locutus eſt verba carminis huius, poſtq̄ liberauit eum Dn̄s de manu Saul & omnium inimicorum eius &c. quaſi dicat ꝙ Dauid in cōtemplādo qualiter Deus liberauit ipsū de manu Saul, & omnium inimicorum eius, p̄uidit in ſpiritu, qualiter Xp̄s poſt multas p̄ſecutiones, & mortem, & paſſionem, & reſurrectionem debebat liberare totum genus humanum de ſeruitute peccati, & patres de limbo inferni, B & poſtea erat adepturus totum regnum mūdi, & regnaturus ſup omnes inimicos ſuos. Et exinde accepit Dauid parabolā & propoſitionē ad faciendum hunc pſa. & dedit illū cantorib. ad cantandū in templo in finem, & ad victoriā vocum, eo ꝙ lex vetus vocabat Xp̄m, cum omni conatu, vt veniret ad redimendum, & liberandum genus humanum, & acciperet imperium totius mundi. In quo quidem pſal. Dauid introducit Xp̄m, inquā tum eſt homo, ad loquendum & agendum gratias patri de regno mundi, & triumfis ſibi collatis, & de beneficiis à patre receptis, pro ſe & membris ſuis. In quo pſ. Dauid in p̄ſona Xp̄i ſeruat modum boni rhetoris & oratoris, diuidendo ſiue partiendo ſuum carmē in tres partes principales. Nam primò p̄mittit procemium ſiue præfationē, in quo breui C ter, & in generali cōplectitur totam materiā dicendorum, agēs gratias in cōmuni de omnib. beneficiis receptis à patre. Secundò proſequit̄ narrationē ſuā, explicando in ſpecie & particulari oīa beneficia recepta. Tertiò cōcludit pſ. & carmē ſuū, gratias expreſſas agēdo. Secunda ibi, Circundederunt me. Tertia ibi. Viuit Dn̄s & benedictus. Quantum ergo ad primum, eſt notandum ſm Augu. ꝙ Xp̄s in hoc pſalmo loquit̄ in forma ſerui, & inquantū homo, & vt p̄ſona cōmunis & caput eccleſiæ, & ſic vt plurimū loquitur in p̄ſona totius corporis myſtici & mēbrorū, inquantum non ſolum pro ſe & pro ſuo ēt corpore myſtico accepit à patre beneficia in hoc pſ. memorata. Et ideo cum procemiū ſit breuiloquium dicendorum, ſub nouē vocabulis D cōplectitur, & refert oīa beneficia q̄ accepit à patre, pro ſe & mēbris, vt captet beniuolentiam in exordio, & præfatione ſuę narrationis: ſub quib. nouē vocabulis ſubſtantiuis & adiectiuis appellat patrē tanquā beneficū, & benefactorē ſuum. Vnde primo vocat patrem fortitudinem, inquantum recepit ab eo vires ad triunfandum de mundo & Diabo. Secundò vocat eum firmamentum, inquantum in eo fundantur oīa, & in eo mouemur & ſumus. Tertiò vocat eum refugiū, inquantum in omnib. tribulationib. ad eum refugimus. Quartò vocat eum liberatorem, inquā tum per reſurrectionē, pater, eum & nos ab omni miſeria, & paſſione liberauit. Quintò vocat eum Deum & Dn̄m, quia creator eſt & rector. Sextò vocat eum adiutorem, inquā tum præbuit nobis auxilia ſacramentorum contra Diab. Septimò vocat ipſum protecto E rem, ratione donorum Spiritusſancti, & gratiarum, & virtutum, quibus cōtinuè nos protegit. Octauò vocat eum cornu ſalutis, inquantum propter humilitatem exaltauit illum, & dedit illi nomen &c. Nonò vocat eū ſuſceptorem, inquantum eum à dextris in cœlo recepit & collocauit. Dicit ergo Xp̄s ad patrem, O Dn̄e pater ego ſimul cum membris meis diligam te, & teneor te ſemper diligere, & tibi gratias agere propter beneficia quæ à te recepi. Primò quia tu ſemper fuiſti, & eris fortitudo mea dando mihi, & membris meis fortitudinem & vires ad reſiſtendū Diabo. & inimicis meis, & ad debellandum eos. Item ſecundò, quia tu es Dn̄s & firmamentum meum: & tertiò es refugium meū. Et quartò liberator meus. Et quintò adiutor F & ideo ſperabo in eum, ſ. patrem meū. Sextò eſt Deus pater protector meus. Septimò cornu, & victoria, & honor meæ ſalutis. Et octauò es ſuſceptor & glorificator meus. Nonò es Dn̄s meus per creationem & gubernationem, inquātum ego ſum homo. Et ſic propter iſta nouem ego laudans cum fiducia inuocabo eum, tanquam Dn̄m & fortitudinē & protectorem &c. Et ſic ſemper ſaluus ero ab inimicis meis, imo de omnibus inimicis meis, & de toto mundo triunfabo.

Circundederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocaui Dominum: & ad Deum meum clamaui.

Et

A *Et exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.*

Hæc eſt pars narratiua huius carminis, in qua Chriſtus explicat particulariter in ſpecie beneficia quę à patre recepit& accepit in perſona ſua, & membrorum ſuorum. In qua duo principaliter facit, Nã primo explicat beneficiũ humanæ redẽptionis, & liberationis, quod Chriſtus adeptus eſt à patre ex iuſtitia per ſuam puritatem,& mortem, & paſſionẽ. Secundò explicat vniuerſale dominium ſuper totum mundum, & ſuper omnes inimicos ſuos, quod Chriſtus meruit adipiſci, & accipere à patre, propter ſuam obedientiam & humilitatem, quæ quidem ſecunda pars incipit 36 verſu, ibi, Retribuet mihi dominus &c. In prima autem parte tria facit. Nã
B primò explicat miſerias & infirmitates, in quibus iacebat ſauciatum genus humanum ante aduentum Chriſti, quas traxerat ex Adam. Et hoc dicit per parabolam & figuram afflictionis & ſeruitutis in qua erant filii Iſrael in Aegypto. Secundò prædicit & explicat liberationem,& redemptionem totius generis humani de ſeruitute peccati, & hoc p figuram liberationis Iſrael de Aegypto,& de oppreſſione, & periculo tranſitus maris rubri. Tertiò oñdit qualiter hãc victoriã adeptus eſt Xp̃s ex iuſtitia per ſuã puritatẽ & humilitatẽ. Scd̃a ibi. Commota eſt. Tertia ibi Et retribuet mihi dñs. Quantum ad primum eſt notandum ſm Aug. in hoc pſ. & prout dictũ eſt in prologo, ꝙ tanta eſt vnitas Xp̃i ad ſua mẽbra myſtica, ꝙ communicantur idiomata. Et iõ Chriſtus omnia peccata noſtra et af
C flictiones,& miſerias,& infirmitates noſtras, quas traximus ex Adã, dicit eſſe ſuas, qñtũ ad pœ̨nã. Vnde eſt aduertendũ, ꝙ ſeptem modis cõtingit, vt quis aliena dicat eſſe ſua. Primò mõ, tanquam aduocatus: nã aduocatus cauſam quam aduocat dicit eſſe ſuã. Scd̃ò, procurator cauſam ſui principalis dicit eſſe ſuam, quia pro illo laborat, & litigat, & recipit redditus, & ſoluit creditorib⁹, & agit omnes actus in perſona illius. Tertiò, fideiuſſor debitum alterius dicit eſſe ſuum, eo ꝙ ſe obligauit ſoluere pro illo. Quarto, caput, dolores membrorũ dicit eſſe ſuos, vnde dicit, Doleo pedẽ aut brachiũ. Quinto, vir, aut ſpõſus cauſam vxoris aut ſponſæ dicit eſſe ſuam, et pro ipſa ſumit bellũ. Sextò pater aut mater cauſam filiorum dicit eſſe ſuam. Septimò do minus aut Rex cauſam vaſſallorum dicit eſſe ſuã, & pro eis aſſumit bellum, & quãdoq; pro eis intrat duellũ, & ſingulare certamen pro iniuria eorũ vlciſcenda, aut præda repetenda. His ergo ſeptẽ mod s Xp̃s oĩa pc̃ã & oẽs iſirmitates, quas traximus ex Adã, dicit eſſe ſuas, nõ quo ad culpã, ſed quò ad pœnã & ſolutionẽ, inquantũ pro omnibus his paſſus eſt, et exoluit pœnã. Nã tanquã fideiuſſor & procurator & aduocatus ſe uoluit obligare ſoluere pro nobis, et defendere cauſam noſtram. Et tamquã caput et pater, et ſponſus cõdoluit dolorib⁹ & infirmitatibus noſtris. Et tanquam verus dominus,& hęres patris, cũ diabolo cõgreſſus, ſuã hæreditatẽ repetiuit & liberauit, & iniuriã paternã vltus eſt & vindicauit,& de diabolo triunfauit. Et
iõ dicitur liberator & liberatus propter rõnes ſupradictas, Dicitur.n. liberator in capite,& liberatus in membris, quia in eo omnes fuimus liberati. Et ſic eſt verũ dicere, ꝙ dolores noſtrę mortis circũdederũt Xp̃m i Adã, & noſtra pc̃ã circundederũt eum in cruce: quia pro doloribus,& peccatis noſtris mortuus eſt. Dicit ergo Chriſtus in perſona ipſius corporis myſtici afflicti in Adam, & in perſona fideliũ exiſtentiũ in limbo inferni. Bene poſſum dicere, ꝙ pater eſt fortitudo mea,& refugium, & protector, & liberator meus, quia ipſe liberauit me ex omnibus infirmitatibus,& tribulationibus, quas in mẽbris meis traxi ex Adã. Nam primò in Adã circundederunt me dolores mortis, quia pp pc̃m Adæ, factus fui mortalis in currẽdo neceſſitatem moriendi,& fui condemnatus ad duplicem mortem.ſ. corporis & animæ. Secũdò, torrentes iniquitatis conturbauerũt me. F
Nam ſicut tempore pluuiarum torrentes decurrentes cum impetu, rapiunt omnia quæ ſunt in ripis, ita poſtquam Adam peccauit, torrentes iniquitatis eius rapuernut omnia bona mea gratuita,& vulnerauerũt,& debilitauerunt omnes potentias, & ſauciauerũt ſenſualitatem,& carnẽ, veneno concupiſcentiæ,& ſomitis peccati,& ſic fracta & deſtructa ſepe, & ripa, & muro originalis iuſtitiæ, manſit liberum arbitrium,& claudicatũ: & manſit corrupta tota natura & caro mea, & iudicium peruerſum & vires peruerſæ,& totus ordo peruerſus, quia quod nolo quãdoque hoc ago,& quod volo nõ facio: quia caro q̃ deberet obedire, inſurgit aduerſus ſpiritum.& ſic poſſum dicere, ꝙ torrentes iniquitatis

A tatis ipſius Adæ cõturbauerunt me, & perueterunt totum ordinem in me. Item tertiò, dolores inferni circundederunt me, q͠a fui ad pœnam inferni deſtinatus. Etiam dolores inferni, & ſanctorũ patrũ, qui erant in limbo, circundederunt me. Et præoccupauerunt me laquei mortis ipſius pc̃ti originalis, in cuius laqueo oẽs filii Adã fuerunt capti & alligati. Et iõ in tot & tantis tribulationibus, & afflictionibus conſtitutus, inuocaui dñm patrem, & ad Deum meum clamaui p patriarcas, et profetas, & omnes fideles vet. teſta. vt me de hac peſte liberaret, ſed tandẽ ipſe pater exaudiuit vocem meam de tẽplo ſancto ſuo .ſ. de cœlo empyreo, & de conſiſtorio trinitatis, & ſic clamor meus fuit in conſpectu eius, & introiuit & penetrauit ad B res eius, intantum, ꝙ miſit filium ſuum in carnem ad liberandum me, per mortem & paſſionem. Et tamen rurſus aduertendũ ꝙ Chriſtus in ſupradictis, non ſolum loquitur in perſona mẽbrorũ & ſui corporis myſtici, ſed ẽt in perſona ſui, inquãtũ caput, quia ipſe inquantũ caput fuit circundatus doloribꝰ mortis, et doloribus inferni, et torrentibus iniquitatis etc. ſed diuerſimodè Nam membra Chriſti ſ. nos, fuimus circũdati oibus illis, quantum ad culpam & pœnam, ſed Xp̃s nõ fuit circundatus nec vulneratus, niſi quo ad pœnam tantum, propter culpam noſtrã, inquãtũ pro omnibus nobis, & propter culpam noſtram paſſus eſt, vt nos à culpa et pœna liberaret. Et ſic poteſt dicere Chriſtus, ꝙ dolores noſtræ mortis circundederunt eum in hac vita, & in horto, & in cruce, quia ut C nos à morte ꝑpetua liberaret, paſſus et crucifixus eſt. Et ſic etiam circundederunt eum dolores inferni, quia vt nos ab inferno liberaret, in cruce paſſus eſt, & ſic in toto iſtꝙ pſalmo Chriſtus qñq; loquitur in perſona capitis tantum, quãdoq; in perſona mẽbrorum, qñque in perſona totius .ſ. capitis & corporis, ſed diuerſimodè, vt dictum eſt & patebit. Ideo aduertat lector, quia iſte pſalmus eſt valde difficilis ad extorquendã veritatem latentem in eo. Iterum autẽ eſt aduertẽdum ꝙ ſupradicti quatuor verſus poſſunt referri ad afflictione filiorũ Iſrael, quã patiebantur in Aegypto, inquantũ illa ſeruitus & afflictio ſignificabat ſeruitutẽ peccati, in qua erat totum genus humanum propter peccatum Adæ. Nam ſicut omnes Hebræi qui erant in Aegypto iam concipiebãtur, et naſcebantur in ſeruitute, propter quã D affligebantur, et tribulabantur ab Aegyptis, ita omnes filii Adam concipiebantur, et naſcebantur in ſeruitute peccati originalis, et poſtea in adulta ætate affligebantur in cæteris peccatis actualibus. Ideo ſicut filii Iſrael clamabant ad dominum, vt liberaret eos ex illa ſeruitute et afflictione et dolore, ita pariter patriarchæ, et profetæ, et fideles veteris teſtamenti clamabant ad dominum, vt omnes à peccato liberaret. Et ſicut clamor filiorum Iſrael penetrauit, et introiuit ad aures Dei, et Deus exaudiuit eos de mõte ſancto ſuo, et miſit Moyſen qui eduxit et liberauit eos, ita pariter Deus audiuit clamorem patriarcarum et profetarum, et miſit Chriſtum filium ſuum, qui per mortem, et paſſionẽ, et reſurrectionem liberauit genus humanum à peccato, et eduxit patres E ſanctos de limbo etc. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, in illo myſterio ſeruitutis Aegyptiacæ, dixit. Circundederunt me dolores mortis etc. Et ſic explicat clamorem patriarcarum et profetarum Chriſtum petentium et vocantium, per figuram afflictionis filiorũ Iſrael, exiſtentium in Agyptiaca ſeruitute. Vnde accepit Dauid parabolã et propoſitionẽ ad prædicendum, et profeticæ explicandum, captiuitatẽ totius generis humani, ſub poteſtate diaboli, et oium ſanctorum patrũ in tenebris limbi inferni, et explicat oẽs miſerias, quas traxit genus humanum ex Adam, et omnes pœnas quas Chriſtus paſſus eſt pro illo peccato. Nam ſicut illud peccatum comprehendit nos omnes, quò ad culpam et pœnam, de iure naturæ corruptæ, ita illud peccatũ cõprehẽdit Xp̃m F quo ad pœnam tantum, non de iure naturæ, cũ Chriſtus non obligabatur, ſed quia voluntarie ex charitate has pœnalitates, et pœnas voluit pro nobis aſſumere. Et hoc explicat Dauid in hac parte, quia Chriſtus dicit ꝙ illud peccatum comprehendit ipſum quo ad pœnam tantum, et omnia ſua membra quo ad culpam et pœnam.

Commota eſt & contremuit terra, fundamenta montium conturbata ſunt & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.

In hac parte explicat modũ liberationis & redẽptionis generis humani, et quomodo Chriſtus triumfauit de diabolo, et hoc per figuram liberationis Iſrael de Aegypto, et de mari rubro, eo quòd illa liberatio fuit figu-

A figura generalis redemptionis. Nam ſecun-
dum Apoſtolum Iudã in canonica ſua, idẽ
Ieſus qui eduxit Iſrael de Aegypto, libera-
uit totum genus humanũ de ſeruitute pec-
cati. Nam Chriſtus ſicut tunc liberauit nos
in figura, ita poſtea nos liberauit in re, quia
omnia contingebant illis in figura 1. Corin.
10. Et ideo eſt aduertendum ſecundũ Leo-
nem Papam in ſermone de paſſione, et ſm
Aug. ꝙ cum Chriſtus ſit agnus occiſus ab
origine mundi. Apoc. 13. inde eſt ꝙ in figu-
ra iam fuit occiſus in Abel, et vexatus in
Abraam, Iſaac, et Iacob, et afflictus in Egy-
pto, et in mari rubro, et in Dauid, et in om-
nibus patriarchis et profetis, et in omnibus
membris ſuis vet. teſt i. inquantum erant fi-
gura eius, ſed poſtea Chriſtus fuit paſſus
omnia illa realiter in ſe, quæ illi paſſi ſunt
B in figura, et fide Chriſti futuri, quia quod
paſſus eſt figuraliter in illis, poſtea paſſus eſt
realiter in ſe, et quod paſſus eſt realiter in
ſe, paſſus eſt poſtea in membris ſuis noui te-
ſtamenti, quia propter Chriſtum martyres
paſſi ſunt tormenta et perſecutiones. Vnde
Chriſtus iam factus immortalis et impaſſi-
bilis, adhuc dicebat Actuum 6. Saule Saule
quid me perſequeris etc. Et ideo q̃a illa af-
flictio filiorum Iſrael, et illa liberatio, fuit
figura afflictionis et paſſionis Chriſti, libera
tionis generis humani, et quia ibi fuit Xp̃s
in figura afflictus, et corpus myſticũ Chri-
ſti liberatum, et in figura redemptum, Ideo
Chriſtus ſe dicit ibi afflictum et liberatũ . ſ.
afflictum in ſe, et liberatum in membris. Et
C ideo volendo explicare myſteriũ noſtræ re-
demptionis, adducit figuraliter liberationẽ
filiorũ Iſrael de Aegypto et mari rubro. Et
ſic vtitur figura pro figurato, et ſigno pro
ſignato, quia per afflictionem ſeruitutis tẽ-
poralis illorũ, intelligit, et explicat afflictio-
nem et ſeruitutem peccati totius generis hu
mani. Et per liberationẽ temporalẽ illorũ,
intelligit vniuerſalem redemptionẽ factã p
Chriſtum, et ſic vtitur figura pro figurato,
ſicut frequenter facit Dauid in pſalmis. Et
hoc idem faciunt oẽs profetæ, ſed miſeri et
cæci iudæi hoc capere non poſſunt. Et ideo
in hoc pſalmo, et in cæteris locis ſacræ ſcri-
pturæ, dicunt multa inepta, et falſa, impli-
cantia contradictionem, vt patet. Dauid er-
go in perſona Chriſti alludendo ad libera-
tionẽ Iſrael, et vtens figura pro figurato,
dicit in hac parte, ꝙ ſicut in illa liberatione
cõmota eſt et contremuit terra, et facta ſũt D
ſigna, et prodigia in mari rubro in illa libe-
ratione, ita multo maiora facta ſunt p Xp̃m
in inferno, et toto mũdo in noſtra redemp-
tione. Ideo ait, ꝙ ſicut tunc, q̃n clamauit
Iſrael in illa tribulatione maris rubri, vidẽs
ſe oppreſſum à Faraone inter mõtes, et ma-
re, clamauit ad dominum, et dñs exaudiuit
eum, immittẽdo tempeſtatem in mari, quia
tunc commota eſt, et contremuit tota terra
Aegypti, et fundamenta mõtium cõturba-
ta et commota ſunt, quoniam Deus eſt ira-
tus eis, immittendo decẽ plagas Aegyptiis.

Aſcendit fumus in ira eius, & ignis à fa-
cie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

Fumus illarum decem plagarum aſcẽdit
per totã terram Aegypti, et ignis exarſit, cõ
burendo oẽs arbores, et plantas, et fructus
terræ Aegypti infantũ, ꝙ ſicut carbones ſuc E
cenſi, ſunt ab eo, vt patet in Exo. à 6. cap.
vſque ad vndecimum. Sed forſan totũ hoc
poteſt referri ad ſolam tempeſtatem factã in
mari rubro ſuper Faraonẽ et exercitũ eius,
et tunc eſt ſenſus ꝙ dum Farao perſequeretẽ
illum populum, vt teneret ipſum anguſtia-
tum, et oppreſſum inter mõtes et mare, tũc
ille populus in illa tribulatione clamauit
ad dominum, et clamor introiuit in aures
eius, et ſic exaudiuit eos de cęlo etc. Nã tũc
Moyſes ex præcepto Dei percuſſit aquas, q̃
diuiſæ ſunt, præbentes iter, et ſic trãſiuit ille
populus illęſus ad aliã partem littoris. Sed
cum Farao cum exercitu ſuo perſequeretur
eos per aridam inter aquas diuiſas, tũc com
mota eſt, et contremuit terra circũquaque, F
et fundamenta montium cõmota ſunt quo-
niam dominus iratus eſt Aegyptiis, et illico
mota eſt tempeſtas in aere et in mari. Nam
ignis exarſit à facie Domini, id eſt fulmina
ignea apparuerunt in aere et in mari, et ipſi
Aegyptii fuerunt combuſti, et ſuccenſi ab
eo ſcilicet igne, vel à Deo quaſi carbones.

Inclinauit cælos & deſcendit, et caligo ſub
pedibus eius.

Et aſcendit ſuper Cherubin & volauit,
volauit ſuper pennas ventorum.

Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in cir
cuitu eius tabernaculum eius, tenebroſa aqua
in nubibus aeris.

Præ fulgore in conſpectu eius nubes tran-
ſierunt, grando & carbones ignis.

Et intonuit de cælo dñs. altiſsimus dedit
vocem ſuam, grando & carbones ignis.

Deinde

A Deinde explicat actiorem huius tẽpeſta-
tis, & dicit ꝙ Deus inclinauit cęlos & deſcẽ
dit, quia ille Angelus qui ducebat caſtra, q.
Deum repręſentabat, & per quem miracula
faciebat, poſuit tabernaculum in illa nube,
& aqua tenebroſa, mittens fulmina & coru
ſcationes, & ſic nubes ardentes, & grando &
carbones ignis tranſierunt ſuper Egyptios.

Et miſit ſagittas ſuas & diſsipauit eos, fulgura multiplicauit & conturbauit eos.

Dominus miſit ſagittas ſuas fulmineas,
& diſſipauit eos, & multiplicauit fulgura,
& coruſcationes, & conturbauit eos, & tunc
fuit tanta motio & agitatio vẽtorum, quòd
mare aperuit ſe, intantum quòd terra appa
ruit arida in medio maris.

Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.

B Id eſt apparuerunt loca vbi ſituabantur
aquæ, quæ quidem terra eſt fundamentũ,
& centrum totius orbis terrarum. Et con-
uerſus ad Deum dicit.

Ab increpatione tua domine, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ.

O domine tota iſta tempeſtas facta eſt ab
inſpiratione ſpiritus. i. venti iræ & ſententiæ
tuæ, quia miſiſti ſuper eos terribiles ventos,
q. cauſarũt hanc tempeſtatẽ. Et nota prop-
ter illud qđ dicit. Apparuerũt fontes aqua
rum &c. ꝙ in profundo & ſolo maris, ma-
nat, & bulliunt multi fontes aquarum dul-
cium, qui fontes tunc apparuerunt in aper-
tione illius maris. Deinde cum dicit:

Miſit de ſummo & accepit me & aſſumpſit me de aquis multis.

C Deſcripta tẽpeſtate, & diſsipatione Egyp-
tiorũ, memorat liberationem Iſrael, dicens
in perſona illius populi, quòd dominus mi-
ſit auxilium de ſummo cęlo, & aſſumpſit, &
liberauit me de illis multis aquis maris ru-
bri, quia tranſiui illæſus. & non ſolum libe-
rauit me de illis acquis, ſed etiam eripuit me
de Egyptiis inimicis meis fortiſſimis & ar-
matis, cum ego eſſem inermis, qui quidem
inimici oderunt me, & cõfortati ſunt ſuper
me, quia fortiores me erant, & ſic pręuene-
runt me in die afflictionis, dũ eram in Egy-
pto, mihi onera importabilia imponẽdo, &
tñ dñs factus eſt protector meus, quia libe-
rauit me de illis anguſtiis, & deduxit me in
latitudinem, per loca ſpatioſa. vſquequo
introduxit me in terram promiſſam. & hoc
nõ fecit ex meis meritis, ſed ex gratia, quo-
niam me voluit eligere in populum ſibi pe- D
culiarem. Ex ſupradictis patet, quòd hæc li-
tera non poteſt intelligi de ipſo Dauid, quia
ipſe non fuit liberatus in mari rubro. Et iõ
eſt dicendum ſicut prius, ꝙ Dauid nõ addu
cit iſtam hiſtoriam gratia ſui, ſed figurali-
ter, prout in illa pręuidit in ſpiritu totũ my-
ſterium noſtræ receptionis factæ per Chri-
ſtum, vt patebit in litera ſequenti, & ſic po-
nit figuram pro figurato, ſecundum conſue
tudinem prophetæ, & ideo videndũ eſt totum
myſterium figuratum, de quo principaliter
intendit loqui ꝓpheta in perſona Chriſti. Vn
de ait Chriſtus caput noſtrum, quòd ſicut
tunc dolores inferni, & laquei mortis circũ-
dederunt Adam & totum genus humanũ,
quando peccauit in eo, ita nunc in paſſione
circũdederunt me omnia illa mala, nõ quò
ad culpam, ſed quò ad pœnam. Itẽ ſicut pa- E
tres vet. teſt. clamabant, vt ſanarentur, ita
ego clamaui in cruce apud patrem, vt ſana
rem & liberarem eos. Item ſicut ille popu-
lus Iſrael oppreſſus in Egypto, & in mari
rubro clamabat ad dominum, vt mitteret
eis auxilium de cœlo, ita pariter clamabant
fideles, & ſancti patres veteris teſtamẽti ad
dñm in tenebris inferni, vt mitteret eis ſal-
uatorem qui eos liberaret. Item ſicut Deus
exaudiuit vocem illorum filiorum Iſrael, &
miſit eis Moyſen ad liberandum eos, ita pa-
riter Deus exaudiuit voces patriarcarũ, &
prophetarum, & miſit eis Ieſum ſaluatorẽ ad
redimẽdum eos. Item ſicut Deus inclinauit
cęlos, & deſcendit, ponendo vel mittendo il
lum Angelum clauſum in illa nube, inducẽ
tem illam tempeſtatẽ ſuper mare rubrũ, & F
liberauit filios Iſrael, & fulminauit, & ſub-
merſit Egyptios: ita pariter Deus pater miſit
filium ſuum latentem in nube humanita-
tis. In cuius morte & paſſione tota terra mo
ta eſt, & factę ſunt tenebrę ſuper vniuerſam
terram ab hora ſexta vſque ad nonã. Vnde
anima Chriſti deſcendit ad inferos, & miſit
ſagittas ſuas, & fulmina ſuæ poteſtatis. &
ignis inferni fugit à facie eius, & diſſipauit
dæmones, & damnatos, & cõturbauit eos, &
abſtulit eis prędam expoliando limbum, &
purgatorium. Et iſto modo liberauit fideles
veteris teſtamenti, & debellauit diabolum
& triunfauit de eo. Itẽ ſicut tũc miſit ſagit-
tas ſuas, & diſſipauit Egyptios, ita poſt paſ-
ſionem ſuã miſit multas plagas in Hieruſa-
lẽ per illos 40. annos, & finaliter miſit exer-
citum

A citum Romanorum, & diſsipauit omnes iudæos in vindictam ſuæ mortis. Item ſicut in mari rubro dominus intonuit ſuper mare, & ſuper Aegyptios, & aperuit mare, & tranſie runt Hebræi illæſi, ſubmerſis Aegyptiis: ita pariter in die pentecoſtes dominus intonuit ſuper collegium apoſtolorũ, & ſuper mare ſacræ ſcripturæ, & fecit duodecim vias, quæ ſunt duodecim articuli fidei, per quos tranſeunt omnes fideles per mare ſacræ ſcripturæ. Item ſicut ille vetus aperuit mare, & diuiſit aquas, & apparuerunt fontes aquarum. & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarũ de quibus fontibus dulcibus biberunt filii Iſrael in illo tranſitu, ita pariter in die Pẽte. q̃n intonuit dñs, & aperuit apoſtolis mare ſcripturarũ, diuiſit aquas amaras cerimoniarũ, & legaliũ, & apparuerunt tunc fontes aB quarũ dulcium. ſ. duodecim articuli fidei, & oĩa myſteria, & ſacra noui teſta. quæ ſub illis aquis amaris latebãt. De quibus fontibus dulcibus, & eccleſiaſticis ſacris, oẽs fideles noui teſt. bibũt & reficiuntur. Itẽ ſicut poſtquam tranſiuit ille populus illæſus, per illas duodecim vias, reuerſæ ſũt aquę ſup Aegyptios cũ illa terribili tẽpeſtate, & ſuffocauerunt, & diſsipauerunt eos. Ita pariter poſt publicationẽ euãgelii, poſtquã iudęi noluerũt Chriſtũ recipere, nec uoluerunt de fontibus dulcibus bibere, reuerſæ ſunt aquæ ſalſæ & amare ceremoniarum & legaliũ vete. teſta. & ſuffocauerunt, & occecauerunt, & diſsipauerunt eos, intãtũ ꝙ circuncisio, & cętera legalia, nõ ſolũ ſunt eis inutilia, ſed etiã mortifera. Sed populus Chriſtianus qui tranſiuit C inter aquas, ꝑ articulos fidei, fuit liberatus ꝑ Chriſtũ, quia aperuit ſibi mare ſacrę ſcripturæ. Ideo Chriſtus in perſona huius populi Chriſtiani agendo gratias, dicit. Dñs pater miſit filium ſuũ de ſummo cęlo in carnẽ, & accepit me ꝑ incarnationẽ in vnitatẽ ſuppoſiti, & aſsũpſit corpus meũ myſticũ in vnitate myſtica, & ſic liberauit me de aquis multis. i. de ſupradictis tribulationibus. Et nota ꝙ filius, inquantum homo, põt dicere ꝙ verbum diuinum accepit eum, eo ꝙ accepit illã humanitatem in vnitatẽ ſuppoſiti & perſonaliter. Sed quia totus Chriſtus accepit eccleſiam per fidem in quadam vnitate myſtica, ideo in perſona membrorũ poteſt dicere, ꝙ accepit eum tali vnitate myſtica, & liberauit ipſum de aquis multis. Et ideo ſicut liberauit illũ populum de multis aquis maris rubri, ita liberauit ſuos fideles veteris teſta. de D aquis tenebroſis limbi & purgatorii. Et ideo ſubdit Chriſtus in perſona membrorum.

Eripuit me de inimicis meis fortiſsimis, & ab iis qui oderunt me, quoniam confortati ſunt ſuper me.

Præuenerunt me in die afflictionis meæ, et factus eſt dominus protector meus.

Et eduxit me in latitudinem, ſaluum me fecit quoniam voluit me.

Eripuit me a diabolis, inimicis meis fortiſſimis, qui oderunt me ab initio, q̃m cõfortati ſunt ſup me, quia in limbo captũ me tenebant, & præuenerunt me, & captiuauerunt me in die afflictionis meæ. i. in die peccati. Sed ly in die afflictionis meæ, põt ordinari cum litera ſequẽti, vt ſit ſenſus, ꝙ dñs factus eſt protector meus, & adiutor in die afflictionis meę, dũ eſſem in limbo & purgatorio: nã E exinde eduxit me in latitudinẽ & libertatẽ, & ſaluum me fecit, nõ meis meritis, ſed per gratiã, q̃m voluit me redimere. Itẽ totũ hoc dr̃ in perſona totius eccleſiæ noui teſta. quia eduxit eã de peccato, & de ergaſtulo culpæ, in latitudinẽ gratiæ, & ex meritis ſuæ paſſionis ſaluauit eã. Et ſic patet qualiter Chriſtus in perſona mẽbrorum agit gratias prĩ, pro redẽptione generis humani, adducẽdo figurã ſupradictã. Sed cõtra fundamentũ põt argui. Nã dictum eſt ſupra, ꝙ Ieſus Chriſtus q. liberauit populũ Iſrael de Aegypto, ipſe met poſtea liberauit totũ genus humanũ de poteſtate diaboli. Sed in tota iſta parte vr̃ Chriſtus agere gratias, eo ꝙ prĩ redemit, & liberauit genus humanum, ergo falſa eſt tota expoſitio. Ad hoc rñdetur, ꝙ hoc eſt grãde my F ſterium, quod ceci & miſeri Iudæi non põt capere, eo ꝙ cecidit ſup eos ſpiritus irę Dei. Ad cuius intelligentiam eſt aduertẽdum, ꝙ cum in Chriſto ſint duę naturę, diuina. ſ. & humana, noſtra redemptio erat in diuinitate, tanquã in principio poteſtatiuo & virtuali, ſed in humanitate Chriſti, tanquã in principio meritorio, quia poteſtas, & autoritas relaxandi captiuitatem, & peccata, erat in patre, ſed merita erant in humilitate filii, & in tota perſona, eo ꝙ illa redemptio facta eſt ꝑ merita paſſionis Chriſti, inquantũ Chriſtus obtulit ſuã paſsionẽ pro genere humano, & prĩ acceptãdo illã paſſionẽ ĩ pręciũ, relaxauit captiuitatẽ. Et ideo Chriſtum, inquantũ homo eſt, mundũ redimere, nihil aliud fuit, niſi ſuam paſſionem patri pro nobis offerre, &

A patrem genus humanum liberare, nil aliud fuit, quã paſſionẽ Chriſti in pretium acceptare, & pro illo pretio captiuitatem relaxare. Et ideo in tali redemptione Chriſtus agit gratias patri, eo ꝙ voluit paſſionẽ ſuam in pretium acceptare. Et ſic filius ſemper attribuit opus redemptionis patri ſuo, nõ ſolum in redemptione, ſed in omnibus aliis, eo ꝙ quicquid habet filius habet à patre, vt magis patebit in parte ſequenti.

Et retribuet mihi dñs ſecundum iuſtitiam meam, et ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

Quia cuſtodiui vias domini, nec impiè geſſi a deo meo.

Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo, & iuſtitias eius non repuli a me.

Et ero immaculatus cum eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea.

B Et retribuet. Poſtquam ſuperius explicauit modũ redẽptionis generis humani, p figurã liberationis Iſrael de Aegypto, & in mari rubro, hic explicat & oſtẽdit quo iure, & quibus meritis potuit liberare genus humanũ, & cõgredi cũ diabolo, & adipiſci hæreditatẽ & regnũ mundi. Ad cuius intelligentiã eſt notandum ſcdm Aug. 11. de trini. c. 13. ꝙ diabolus nõ fuit ſuperandus potentia, ſed iuſtitia. Sed eſt aduertendum ſcdm Ariſt. 5. Eth. ꝙ cum iuſtitia ſit perpetua volũtas tribuens vnicuiq; quod ſuum eſt, iõ duplex eſt iuſtitia. Vna dr legalis, alia dr iuſtitia particularis. Iuſtitia legalis cõſiſtit in operationibus quæ fiunt ſcdm legẽ, ſiue iuxta legẽ. Nã iuſtitia dr à iuxta. Et illa operatio dr iuſta, q̃ fit iuxta legẽ, eo ꝙ nõ deuiat à lege nec à voluntate legiſlatoris, qui intendit ciues face-
C re bonos. Et ſic iuſta dr omnis virtus. Iuſtitia vero particularis eſt duplex. Vna dr cõmutatiua, quæ fit in cõmutationibus & vẽditionibus, quæ cõſiſtit in proportione, & æqualitate cõmutatorũ, quia tunc cõmutatio dr iuſta, qñ fit iuxta mediũ rei, ſecundũ ꝓportionẽ aritmeticam. ſ. ꝙ vnum cõmutatũ non excedat alterum in prætio, vt dr 5. Eth. Iuſtitia aũt diſtributiua fit in diſtributione dignitatum & præmiorum bonorum, cõmunium, iuxta meritũ, & proportionẽ meritorũ, ſm menſurã, & proportionẽ laborum & virtutũ, & hoc fit cõparando res, & pſonas, ſcdm proportionẽ geometricã, vt patet ibidẽ. Eſt ergo triplex iuſtitia. ſ. legalis, cõmutatiua, & diſtributiua. Et ideo ſcdm hanc tri-

plicẽ iuſtitiã Xps adeptus eſt totũ genus humanum in hæreditatẽ, & hoc triplici iure, li- D
berauit & adeptus eſt genus humanum cum tota hæreditate paterna. ſ. iure legali, & cõmutatio & diſtributiuo, probaſ. Nã de iure legali & hæreditario proueniebat, & pertinebat ad eũ tota hæreditas patris. Et per cõſequens iuſte potuit aſſumere bellum, & cõgredi cum diabolo pro iniuria vlciſcenda, & præda repetenda, ergo iuſtè debellauit diabolum, & expoliauit infernum, & liberauit prædam ſ. fideles vet. teſt quos iniuſtè, & tiranicè poſſidebat. Secũdò potuit liberare genus humanum iure cõmutatiuo, ſiue ſcdm iuſtitiam cõmutatiua. n. probatur, quia iuſtũ pretium obtulit patri pro relaxatione illius captiuitatis. Nã obtulit ſeipſum, quod erat pretium infinitum. Primò quia Deus & homo. Secundò quia innocens, ſine macula & peccato. Et ideo ſolus potuit auferre pecca- E
tum, & eſſe pretiũ pro peccato, rõne puritatis. Vnde ait Auguſt. ſuper Ioãne, & pſalmo 50. ꝙ ſolus ille infans innocens eſſe potuit, qui non ex opere Adam natus eſt. Et rurſus ſolus ille agnus tollit peccata mundi, qui pctm non fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius. Et iõ q a Chriſtus nunq̃ fuit obnoxius peccato in natura nec in perſona: ideo ſolus potuit eſſe pretiũ cõuenies, & iuſtũ ꝓ peccato totius generis humani. Tertiò adeptus eſt Xps totum genus humanum in hrditatẽ ſm iuſtitiã diſtributiuam, ex qua meruit totum principatum mũdi in premium laborũ ſuorum, & obediẽtiæ, & humilitatis, eo ꝙ ſemp impleuit, & fecit volũtatem patris. Et ſic patet, ꝙ tota iuſtitia Chriſti conſiſtebat in tribus ſ. in natura, quia filius naturalis. Secun- F
dò in puritate, & innocentia, quia omnino ſine pctõ. Tertiò in humilitate & obedientia quia humiliauit ſeipſum factus obediẽs vſq; ad mortẽ. ad Filip. 2. Et ideo pp hãc triplicẽ iuſtitiã, iuſtè potuit Chriſtus liberare genus humanum, & adipiſci principatum totius mundi in hæreditatẽ. Et hoc oſtendit Dauid in hac particula. Vnde ait Chriſtus, dñs pr̃, quia eſt iuſtus iudex, retribuet mihi hrditatem generis humani ſm iuſtitiam meã, quia ſecundum iuſtitiam legalem mihi debetur, & iuſte acquiſiui eã, quia ſum filius naturalis, & ideo iuſtè potui congredi cum diabolo pro præda repetẽda, & pro iniuria patris vlciſcenda. Et ſic iure potui genus humanum liberare, & de diab. triunfare. Ita etiam pa-

ter

A ter retribuet mihi ſecundum puritatem manuum mearum, quia purum ſacrificium, & pretium pro genere humano ſibi obtuli in cruce, qui pctm̃ non feci etc. Et p cõſequẽs ſecundum iuſtitiam cõmutatiuam pater relaxauit captiuam hæreditatem, & retribuit mihi eam. Tertiò modo pr̃ retribuit mihi hanc hæreditatem ſecundum iuſtitiã diſtributiuam, eo ꝙ fui humilis & obediens patri, quia ſemper cuſtodiui vias, & præcepta dñi, nec aliquid impiè geſſi, nec feci alienũ à Deo meo, nec quod eſſet cõtra eius voluntatem, & legem, nec iuſtitias eius repuli à me, imo ſemper legem eius ante oculos habui, & opere ſeruaui. Et ideo ſemper ero immaculatus, & purus ſine peccato coram eo, & obſeruabo me purum ab iniquitate mea.

B *Et retribuet mihi dñs ſecundum iuſtitiam meam, et ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius.*

Hæc eſt ſecunda pars totius narrationis. Nam poſtquam Chriſtus oſtendit qualiter ex ſupradicta triplici iuſtitia meruit liberare genus humanum de ſeruitute diaboli, et tenebris peccati, nunc in hac ſecunda parte oſtendit quomodo per eandem iuſtitiam. ſ. propter puritatem et obedientiam, et humilitatem, meruit diſsipare populum iudaicũ, et inimicos ſuos, et ſubiicere ſibi populũ gẽtilem, et ſic meruit regnum, et principatũ totius mundi. Vnde duo facit in hac ſecunda parte. Nam primò in generali præmittit cõcluſionem intentam. Secundò exequitur de intento, oſtendendo quibus armis fuit armatus à patre, et quibus armis armauit diſcipulos ſuos ad debellandum, et ſubiiciendũ ſibi totũ orbem. ibi. Qm̃ quis Deus præter Deum noſtrũ. Quantũ ad primũ eſt aduertendũ, ꝙ cum Deus p naturã ſit excelſus et iuſtus, et oĩa alia ſint infirma reſpectu ſui: Ideo humilia reſpicit, et alta, et ſuperba à longe cognoſcit. Et ſic officium ſuum eſt humiliare et deprimere ſuperbos, et exaltare humiles, et parcere ſubiectis, et debellare ſuperbos. Et ſic in primordio mũdi debellauit, et eiecit diabolum appetentem exaltari vltra meritum et naturam ſui. Et ſic depreſſit Adam propter inobedientiam et rebellionẽ. Sed quia Chriſtus ſeipſum humiliauit, vſq; ad mortem factus obediens, ideo pater exaltauit illum, et dedit illi nomẽ etc. ad Filip 2. Et ſic patet quomodo Deus reſpondet vnicuique ſecundum iuſtitiam ſuam, et ideo dĩ metaforicè, ſuperbus cum ſuperbis, humilis D
cum humilibus, eo ꝙ amplectitur humiles, et abiicit, et deprimit ſuperbos. Et ſic per eãdem iuſtitiam Chriſtus reſpondit vnicuique ſecundum humilitatem, vel ſuperbiã ſuam. Nam ſaluauit populum gentilem, quia humiliauit ſe ad credẽdum, et ſic exaltauit eũ, ſed quia populus iudaicus ex ſuperbia et malitia, noluit ſe humiliare ad credendũ Chriſto, et euangelio, ideo Chriſtus humiliauit eũ, et diſsipauit, et eradicauit à ſedibus ſuis, et redegit ipſum in ſeruitutem. Et hoc eſt quod dicit Chriſtus in hac parte. Et dominus pater retribuet mihi, ſupple regnum, et principatum totius mundi. Et hoc ſecundum iuſtitiam meam ſupradictam, ſcilicet quia filius naturalis obediens et humilis. Et ſecundum puritatem manuum, et operationum mearum, quia peccatum non feci, nec E
inuentus eſt dolus in ore meo, ſed ſemper fui, et ſum inter mortuos liber, et factus fui obediens vſque ad mortem in cõſpectu oculorum eius. Et deinde Chriſtus conuerſus ad patrem ſubdit.

Cum ſancto ſanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris.

Et cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris.

O pater cũ ſancto ſanctus eris, ideſt quia ſemper eris benignus ſanctis, tribuens eis præmium ſecundum iuſtitiam ſuam, et eris innocens cum viro innocente, quia ſicut ipſe innocens nemini nocet, ita tu non nocebis ei, imo tribues ei præmium ſecundum innocentiam et puritatem ſuam. et cum electo electus eris, et iuſtus, iuſtè ei retribuen- F
do, et cum peruerſo eis peruerſus ſecundum peruerſionem ſuam, eum puniendo et tribuendo pœnam pro culpa. Nam ſicut ipſe ſe auertit et receſſit à te, ita tu auertes faciem tuam ab eo. Vnde nota quòd Deum eſſe ſanctum cum ſanctis, nihil aliud eſt, niſi tribuere eis ſecundum ſanctitatem ſuã, et Deum eſſe peruerſum, cum peruerſis, nil aliud eſt niſi reſpondere eis ſecundum peruerſionem et ſuperbiam ſuam. Et ideo ſequitur.

Quoniam tu populum humilem ſaluum facies; & oculos ſuperborum humiliabis.

Qm̃ tu ſaluum facies humilem populum, Chriſtianũ, et humiliabis, et deiicies, et reprobabis oculos ſuperborum iudæorum, et aliorũ obſtinatorum, qm̃ Deus ſuperbis re-

ſiſtit,

A ſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Vnde nota quòd Iudæi dicuntur ſuperbi, eo ꝙ noluerunt inclinari ad audiendum euangeliũ, confidendo de viribus ſuis, & præſumendo de ſcientia ſua. Nam Chriſtus venit ad declarandam legem & profetas, & illi totaliter ſibi conati ſunt reſiſtere & contradicere. Et iõ quia voluerunt reſiſtere gratiæ, meritò occęcauit eos malitia eorum, nè intelligerent ſacramẽta Dei. Vnde ait apoſtolus. 2. ad Cor. 4. quod opertum eſt euangelium his qui pereunt, in quibus Deus huius ſæculi occecauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuminatio euangelii gloriæ Chriſti. Ex quibus patet ꝙ Deus ita eſt ſanctus cum ſanctis, quod humilibus dat gratiam, & populum humilẽ ſaluat, & ita eſt peruerſus cum peruerſis, ꝙ ſuperbis reſiſtit, ſubtrahendo gratiam, eo ꝙ
B ipſi ſuperbi reſiſtentes, noluit eã recipere. Et occecauit ſic mentes iudæorum. Et ideo dicit profeta: Oculos ſuperborum humiliabis, id eſt occecabis. Sed quia apoſtoli fuerunt humiles & ſimplices, quia humiliter Chriſtum receperunt & audierunt. Ideo datum eſt eis noſſe myſterium regni dei &c. Item quia populus gentilis voluit prædicationem humiliter audire, ideo de eo ſubdit profeta.

Quoniam tu illuminas lucernam meam domine, Deus meus illumina tenebras meas.

Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum.

Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ lucerna Chriſti fuerũt apoſtoli & diſcipuli, q. per mundum lucem euangelicam portarunt qui exemplo vitæ, & doctrinæ, totum popu-
C lũ gentilẽ illuminarũt, de quibus ait Saluator Mat. 5. Vos eſtis lux mũdi; per quã lucernã Xp̃s tenebras populi gentilis illuminauit. De quo populo tenebroſo per lumẽ euãgelicum illuminatio dr̃. Eſai. 40. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. Et ideo ſubdit Xp̃s in hoc pſal. O pater poſtquã tu humiliaſti & occecaſti populum iudæorũ & illuminaſti meam lucernam. ſ. collegium apoſtolorum, Ideo per eos & prædicationem eorũ illumina tenebras meas. i. populum gẽtilem, qui hucuſque in tenebris ambulauit. Et ſic per tale lumen euangelicum in te eripiar à tentatione & perſecutione, & in Deo meo .i. in virtute Dei mei tranſgrediar, & penetrabo murum & potentiam populi gentilis, & ipſum mihi ſubiiciam.

Deus meus impolluta via eius, eloquia domini igne examinata, protector eſt omnium ſperantium in ſe.
D

Nam quia Deus meus eſt ſupple impollutus & iuſtus: Iõ via eius. i. lex euangelica eſt impolluta, nõ habẽs rugã, neq; maculã, & eloquia dñi. ſ. verba euãgelica ſunt multiplici igne & examine examinata, ſicut dictum eſt pſ. 11. Iõ ſunt tãtæ virtutis, nõ ſolũmodo ad reſiſtendũ, ſed ẽt ad triũfandũ, quia totũ populũ gentilẽ, apoſtoli, per verbũ euangeli eũ ſubiecerũt. quia Deus protector eſt omniũ ſperantium in ſe. Ex ſupradictis patet, ꝙ Chriſtus per ſuã iuſtitiam, & humilitatem, & puritatem, meruit debellare diabolũ, & liberare, & redimere genus humanũ, & p ean dẽ puritatẽ, & humilitatẽ meruit tranſgredi, & penetrare murũ diaboli, & omnis peccati, tã originalis, quã actualis, & meruit trãſgredi & ſuperare murũ, & potentiã, & ſuperſtitionẽ populi gentilis, & ipſum ſibi ſubiicere. E
Et ſic meruit regnũ & principatũ totius orbis. Secũdò ex ſupradictis ẽt patet, ꝙ omnia verba ſupradicta nullo mõ poſſunt literaliter verificari, nec intelligi de ipſo Dauid filio Iſai, ſed de ſolo Chriſto, qui fuit iuſtus & purus, & ſemper humilis, & obediens patri, per quam iuſtitiam meruit liberare genus humanũ, & adipiſci populum gentilẽ in hæreditatẽ, ut magis patebit in ſequenti litera.

Quoniam quis Deus præter dominum, aut quis Deus præter Deum noſtrum?

Poſtquã ſuperius profeta prædixit, qualiter Xp̃s illa triplici iuſtitia debellauit diabolũ, & liberauit genus humanũ, & adeptus eſt principatũ totius orbis, in hac ſecunda parte oſtendit profeticẽ, qualiter Xp̃s quadruplici virtute debellauit inimicos ſuos obſtinatos, F
& eiecit diabolũ foras, & ſubiecit populũ gentilẽ, vbi duo facit. Nã primò oſtendit quibus armis & virtutibus fuit armatus, & armauit apoſtolos, & diſcipulos ad debellãdos inimicos: ſecũdò exequitur de intento, ibi Perſequar inimicos. Quantũ ad primũ eſt notandũ, ꝙ Chriſtus quadruplici virtute armauit apoſtolos, & diſcipulos, & quatuor genera armorũ dedit eis ad debellãdos inimicos, quando miſit eos ad prędicandum per vniuerſum mundum. Nã primò tradidit eis eccleſiaſtica ſacra. Scdõ ſeptẽ dona ſpũſſancti, ad intelligendũ ſcripturas. Tertiò tradidit eis hoc nomẽ Ieſus, in cuius virtute ineffabilia miracula faciebãt, & fuerũt ſemper victores. Quartò tradidit eis legẽ euãgelicã, in cuius lumine to-

A me totũ orbẽ illuſtrarũt, quæ omnia quatuor
patẽt Marci vlt. c. quando Xp̃s dixit Apoſ. Ite
p̃ vniuerſum mundum, & prædicate euang.
oĩ creaturæ, & baptizare eos in noĩe patris,
&c. In noĩe meo demonia eiicient &c. Et lin
guis loquent̃ nouis. Ex q̃b. patet, ꝙ hac qua-
druplici virtute armauit Xp̃s diſcipulos ſuos
qñ miſit eos ad p̃dicandũ. ſ. virtute ſacramẽ-
torũ, & virtute ſeptẽ donorũ, & virtute noĩs
Ieſu, & virtute legis euãg. Has ergo quatuor
virtutes enumerat, & p̃dicit p̃feta in hac par
te, cũ ait in pſona Xp̃i. Quis Deus p̃ter Deũ
noſtrũ, aut q̃s Dñs &c. q. d. nullus eſt protec
tor oĩum ſperãtiũ in ſe, niſi ſolus Deꝰ & Dñs
Tetragrãmatõ, qui eſt oĩpotens, & ſapiẽs, &
miſericors, & iuſtus: iõ ſolus eſt ipſe, q̃ eſt p̃-
tector oĩm ſperãtiũ in ſe, & ideo ipſe eſt Deꝰ
potẽs q̃ præcinxit & armauit me virtute ſe-
B ptẽ eccleſiaſticorũ ſacram. ad ſananda vulne
ra pecc. & ideo poſuit immaculatã viã meã.
Nã ſicut ego fui abſq; omni p̃cõ cõceptus p̃
naturã, ita ego p̃ grãm ſacrorũ regeneraui,
& feci immaculatã eccleſiã meã, virtute ſa-
crorum. Et nota, ꝙ ly quis Deus, debet ordi-
nari cum particula præcedenti, vt ſit ſenſus,
quis eſt Deus protector ſperantium in ſe, præ
ter Dñm Adonai? aut quis Deus fortis, & po
tens præter Deum noſtrum? Et ideo ſubdit.

v. *Deus qui præcinxit me virtute: & poſuit immaculatam viam meam.*

Deus noſter eſt fortis, q̃ præcinxit & ar-
mauit me virtute ſeptem ſacramentorũ. Et
ideo poſuit immaculatã, & innocentem viã
meã, vt habetur in Hebræo, quia eccleſiaſti-
ca ſacramenta reddunt hominem ſine pecca
to. Secundo armauit me virtute ſeptem do-
C norum Spiritusſãcti, per confirmationem.

Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorũ: & ſuper excelſa ſtatuens me.

Perfecit pedes meos. i. Apoſtolos veloces ad
ambulãdũ p̃ mundũ, p̃dicãdo, tanquã pedes
ceruorũ, ſtatuẽs me ſupra excelſa. i. alto gra
du, & pfecto ad aggrediendũ excelſa & ar-
dua. Hoc dicit, q̃a in confirmatione danẽ ſe-
ptẽ dona Spiritusſãcti, ad roborandũ, & reſi
ſtendũ, & aggrediẽdũ ardua, & excelſa, cõtra
mundum, & carnẽ, & diabol. Et ideo ſubdit.

Qui docet manus meas ad prælium: & poſuiſti vt arcum æreum brachia mea.

Qui docet & armat, & fortificat manus. i.
vires meas ad prælium. Et cõuerſus ad patrẽ
dicit: Tu pater q̃ es fortis & potẽs, poſuiſti, &
feciſti brachia mea fortiſſima, vt arcũ æreũ,
& ferreũ. q. d. ꝙ p̃ iſta ſeptẽ dona Spũſſãcti D
fortificaſti vires meas, quæ nõ poſſunt flecti
ad cõtrariũ, ſicut arcus æreus. Fortificaſti. n.
brachia mea, vt arcũ æreũ ad trahẽdũ ſagittas
euangelicas, ad penetranda corda hominũ.

Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ: & dextera tua ſuſcepit me.

Tertiò dediſti mihi protectionem & cly-
peum ſalutis tuæ, vt habetur in litera Hier.
q̃ clypeus ſalutis eſt hoc nomẽ Ieſus, quod
interpretatur Saluator. quod quidem nomẽ
dediſti mihi in protectionẽ. Et dextera tua,
quæ eſt ipſemet Ieſus, ſuſcepit & conforta-
uit me, vt habet litera Hieronymi.

Et diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit.

Quartò armaſti me virtute & doctrina le-
gis euang. quæ quidẽ diſciplina & lex euãg.
correxit me in mẽbris meis ab omni vitio, & E
ipſamet diſciplina docebit omnẽ veritatem.
Nam ipſa doctrina euang. perficit hominẽ,
eo ꝙ ſimul corrigit & docet. Corrigit. n. in-
quantũ prohibet omne vitiũ. Docet autẽ &
inſtruit inquãtũ p̃cipit oẽm virtutẽ. Et ideo.

Dilataſti greſſus meos ſubtus me, & non ſunt infirmata veſtigia mea.

Cum tali doctrina euãgelii: dilataſti pedes
meos. i. Apoſtolos per totũ orbẽ ſubtus me,
& veſtigia mea. ſ. populi ad fidẽ cõuerſi, non
ſunt infirmati. Imo per doctrinam euangel.
fuerunt à p̃cõ ſanati, & ad oẽm virtutem for
tificati & roborati. Et appellat apoſtolos greſ
ſus & pedes, eo ꝙ per eos peragrauit mundũ,
euãgelium prædicãdo. Et appellat & intelli
git veſtigia ſua populos ad fidem Xp̃i cõuer
ſos, eo ꝙ Apoſtoli q̃ fuerunt pedes Xp̃i, im-
preſſerunt veſtigia eius in illis populis per ba F
ptiſmum & prædicationẽ, q̃a in eis impreſſe-
runt caracterem fidei, ſpei, & caritatis. De q̃
bus pedibus & greſſibus dicit Eſa. 52. Quàm
pulcri ſunt pedes annunciantis pacẽ, euan-
gelizantium bona, Deinde cum ſubdit.

Perſequar inimicos meos & comprehendã illos, & non conuertar donec deficiant.

Exequitur de intento: vnde ait Chriſtus:
poſtquam pater meus armauit me talibus
armis ſic inuincibilib. cũ audacia perſequar
inimicos meos iudæos, & cõprehendam il-
los, & non conuertar donec deficiant. i. non
reuertar nec ceſſabo donec conſumam eos.

Confringam illos nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos.

Cõfringã illos & ſuperbiã illorũ: nec pote-

A runt ſtare nec ſurgere, & cadent ſubtus pedes meos. Hoc dicit: q̃a poſtq̃ Iudęi ſemel ceciderunt à regno & ſacerdotio, nunq̃ amplius potuerũt ſurgere, nec ſacerdotiũ, nec libertatẽ recuperare. Sed ſemp erunt ſubiecti & captiui ſub pedib. chriſtianorũ. Eſt tamen aduertendum, ꝙ ea quæ ſunt dicta in his duobus verſib. licet principaliter ſint intelligenda de deſtructione populi Iudæorum, tamen etiã poſſunt intelligi de deſtructione populi gentilis, licet aliter & aliter. Nam in populo gentili deſtruxit tantum errorem, & deteſtabiles ritus. Sed ſuſcitauit in eis fidem & lumen veritatis, & ſubiecit eos iugo fidei, quæ eſt maxima libertas: Iudæos autem deſtruxit quantum ad corpus & animam, & libertatem, & lumen mentis. Deinde cum dicit.

Et præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. B

Et pcinxiſti me virtute. Explicat modũ deſtructionis, & captiuitatis Iudę. Ad cuius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ ſicut Xp̃s armauit Apo. armis ſpiritualib. ad debellandũ mũdũ & diab. vt dictũ eſt: Ita pariter armauit Titũ cum exercitu Rom. ad deſtruẽdum cum armis tẽporalib. totum popu. & ſtatum Iudæorũ. Ideo Xp̃s ad patrẽ, Tu pater præcinxiſti, & armaſti me virture & potentia temporali ad bellum cõtra iudæos, & per Titum & Romanos ſupplantaſti, & eradicaſti, & diſperſiſti iudæos inſurgentes, & rebellantes cõtra me, & ſubieciſti eos ſubtus me, & dediſti mihi iudæos inimicos meos dorſum .i. vt ſint dorſum ſup quod ſedẽt, & calcãt chriſtiani, & calcant tanquam ſeruos & captiuos, q̃a dorſũ eorũ ſemp eſt incuruatũ ad ſeruitutẽ.

C *Et inimicos meos dediſti mihi dorſum: & odientes me diſperdidiſti.*

Iſtos Iudęos inimicos meos me ſemp odio habentes, à ſedib. eorum eradicaſti, & diſperdidiſti. Nã quoſdã trucidaſti, & quoſdã fame cõſumpſiſti, & quoſdam per mundum captiuos diſperſiſti. Deinde cum dicit.

Clamauerunt nec erat qui ſaluos faceret ad dominum exaudiuit me.

Clamauerunt. Explicat ſcdam plagã Iud. q̃a nõ ſolum ſunt reprobati & abiecti à Deo tpaliter, ſed ẽt ſpiritualiter. Nam ante aduentũ Xp̃i, licẽt multotiẽs fuerĩt flagellati & captiuati, tñ clamabant ad Dñm & exaudiebat eos, vt patet p totũ diſcurſum lib. Moyſi, & Ioſue, & iudicum, vt dictum eſt in captiuit. Babylo. & pſecutione Maccabęorum. Sed in hac captiuitate, poſt paſ. Xp̃i, ita clauſum eſt eis cęlum, ꝙ orones non exaudiunt à Deo: D Ideo in hac capti. pſeuerauerunt per. 1430. annos, q̃ enumerant à paſſione Xp̃i, vſq; in hodiernum diẽ, q̃a trãſlato ſacerdotio & ſacrificio, trãſlata fuit ẽt oro. Et ſic oro eorum vertit in pctm̃, q̃a nõ verum Deum adorant, nec orãt, vt dictum eſt pſ. 13. Et ideo quãdo Iudæi clamabant ad Deum in illa obſidione Ro. nõ fuerunt exauditi: q̃a iam erat eis cęlũ clauſũ: q̃a extra eccl. nemo exaudit, nõ ſolũ ad ſalutẽ ſpũalẽ, ſed nec ẽt tpalem. Ideo dicit Xp̃s, ꝙ Iudæi in illa obſidione clamauerunt, nec erat q̃ faceret eos ſaluos. Nam in oibus aliis oppreſſionib. & captiuitatib. miſit eis aliquem ſaluatorem & liberatorem, ſed nunc non fuit, nec eſt qui eos ſaluet, imo permiſit Deus eos vaſtari & deleri. Ideo ſequitur.

Et comminuam eos vt puluerem ante faciẽ venti: vt lutum platearum delebo eos. E

Cõminuam vt puluerem ante faciem vẽti, & diſpergent, & delebo eos de terra promiſſionis, & de ſacerdotio, & ſacrificio. Vt delet lutum platearum, & proiicit extra ciuitatẽ ad loca immunda, ita ipſi proiicientur à templo & ſacerdotio, tãquam imundi & abominabiles Deo. Et ſic ſacrificia & orationes nõ erunt Deo accepte, imo abominabiles.

Eripies me de contradictionibus populi conſtitues me in caput gentium.

Eripies me de cõtra. Hic pdicit electionem populi gent. & obedientiã, pp rebellionẽ populi iudaici. Vnde notandũ, ꝙ populus Iud. quinq. noibus nuncupat. ſ. populus cõtradictiois, & tentationis, & populus alienatus, & populus claudus, & populus mẽdax, & pop. inueteratus. F Primo dr̃ pop. cõtradictionis, q̃a ſemp Deo cõtradixerunt, vt patet Num. 20. apud aquã cõtradictionis, q̃a nõ poterãt credere Deũ poſſe eis elicere aquã de petra: qd̃ fuit figura, ꝙ cũ vera petra veniret. ſ. Xp̃s ipſi erãt cõtradicturi. Nã viderunt exire a Xp̃o verã Aquã ſapiẽtię, & virt. miraculorũ, & tamẽ nõ crediderunt, imo ipſi cõtradixerunt. Item dr̃ populus tentationis, q̃a ſemp Xp̃m tentauerũt: q̃a licẽt viderunt doctri. & miracula, tamẽ adhuc ſignũ de cœlo q̃rebant tentãtes; vt patet Mat. 12. & Luc. 11. & ſic ſemp eũ tẽtauerũt, ſicut tentauerũt eũ in rupe Oreb, & tẽtauerũt decies in deſerto. Nu. 13. Itẽ dicuntur filii alieni, ſiue alienati, q̃a cum eſſet populus elect⁹, & hæres, repudiauit hęreditatẽ, quando Chriſtũ in lege promiſſum negauit.

A Et ſic alienatus eſt à vulua legis. Itē dicit po
pulus mēdax, quia mentiti ſunt Deo & legi:
qa ꝓmiſerūt ſub maledictione recipere Meſ
ſiā in aduētu ſuo, ſed tamē crucifixerunt eū.
Item dr̄ populus inueteratus in malitia, qa
ab initio ſemper patres eorū fuerunt rebelles
& occiſores profetarum. Et ſic ipſi ſecuti ſunt
eos, vt eis improperat Xp̄s. Ioā. 8. & Mat. 22.
Itē dr̄ populus claudus, quia claudicauit, &
deuiauit à ſemitis legis, cum Chriſtum non
recepit. Ideo bene merito iſte populus repro
batus eſt à Xp̄o. Sed per oppm̄ populus gēti
lis, qui nunquā habuerat legem, nec ꝓfetas,
illico recepit Xp̄m in aduentu ſuo, nec ei con
tradixit, nec vidit eū prædicantem, nec mira
cula facientem, ſed ad ſolā prædicationem
Apoſtolorū obediuit Chriſto, & ipſum rece
pit. Et hoc eſt quod hic dicit Xp̄s in perſona
B capitis. O pater, tu eripies me de cōtradictio
nibus populi iudaici i ipſum reprobādo, & cō-
ſtitues me in caput, & principē gētiū. i. popu
li gētilis ipſum eligēdo. Vñ populus iudęorū
dr̄ populus cōtradictionis. Primò, quia Deo
cōtradicunt cū mihi cōtradicunt. Scd̄ò con-
tradicunt legi & ꝓfetis, qui de me ſcripſerūt.
Tertiò cōtradixerūt iudæi ſibiipſis. Nā qdam
dicebāt ꝙ bonus eſt, & alii ꝙ nō, ſed ꝙ ſedu-
cit turbas. Et ſic ſchiſma ſemp fuit, & erit in
ter eos. De his ergo cōtradictionibus pp hoc
eripies me, illū reprobando, & cōſtitues me
in caput populi gentilis ipſum eligendo.

Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Cōſtitues me inquā in caput populi gēti-
lis, eo ꝙ ille populus gētilis quē nō cognoui,
qa legē ipſi nō dedi, nec apud eū miracula fe
C ci, nec ego in pſona, ipſi pdicaui, tñ in ſolo au
ditu, ex pdicatione Apoſtolorum obediuit, &
ſeruiuit mihi, legē euāgeli. & baptiſmū reci-
piēdo. Iō mihi ipsū deſpōſaui, & vniui p fidē
& populus qui erat alienus, factus eſt pro-
prius, ſed oppoſitum fecit populus Iudaicus.

Filij alieni mētiti ſunt mihi, filij alieni inue terati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis.

Nam ipſi qui erāt filii proprii, qbus facta
erat ꝓmiſſio hæreditatis, facti ſunt alieni me
negando. Et ſic alieni, & alienati mētiti ſunt
mihi, nō ſeruātes quod in lege promiſerūt,
Deuter. 18. per totum. Itē mentiti ſunt legi
Moyſi, & profetis qui de me ſcripſerūt. Et in
ueterati ſunt in peccatis patrū ſuorū, qa fue
runt homicidæ ſicut patres eorū. Nā ſicut pa
tres eorum occiderunt ꝓfetas, qui locuti ſūt
de Xp̄o: ita ipſi filii occiderūt, & pſecuti ſunt D
Xp̄m de quo locuti ſūt ꝓfetæ. Et ſic inuetera
ti ſunt in malitia patrum ſuorum, qui ſemp
Deo cōtradixerunt. Itē inueterati ſunt, quia
noluerunt in Xp̄o reuocari, nec ſeruare legē:
imo claudicauerunt à ſemitis ſuis. Vnde nota
ſcd̄m Apoſtolū ad Ro. 10. ꝙ Chriſt⁹ eſt finis
legis, quia lex & ꝓfetæ diriguñ in Xp̄m, tan
quā ad finē. Nā ſicut oēs lineæ ductæ à circū
ferentia circuli terminanẽ ad punctū mediū
& centrū, ita tota lex & ꝓfetæ terminātur in
Xp̄m, tanq̄ ad centrū, & terminū legis & ꝓfe
tarum. Vñ oia geſta, & myſteria, & dicta vet.
teſt. dirigebāt i Xp̄m tanq̄ in terminū, & erāt
viæ & ſemitæ in eum. Et ſic lex duxit illū po
pulum à Moyſe, vſq; ad Chriſtum, p ſemitas
ſuas & præcepta. Sed qñ Iudæi fuerunt ꝓpe
terminum, errauerunt, & claudicaerunt à ſe
mitis ſuis, qñ ipſum Chriſtum & terminum E
negauerūt. Et ſic errauerūt ab vtero & via &
ſemitis legis, & locuti ſunt falſa cū dixerunt:
Nō habemus regē niſi Cæſarem, & hunc ne
ſcimus vnde ſit &c. Vnde nota ꝙ claudicatio
huius populi fuit figurata Gen. 32. qñ Iacob
luctās cum Angelo māſit claudus pede, eo ꝙ
emarcuit neruus femoris eius, & ſic gradieba
tur vno pede recto & firmo, & altero claudo
per qd̄ fuit figuratum, ꝙ vna pars filiorū ei⁹
debebat incedere pede recto, quæ fuit illa q̄
recepit Chriſtum, & legē euāgelicā. ſ. diſcipu
li, & cæteri cōuerſi, ſed altera pars māſit clau
da & obliqua. ſ. oēs negantes & obſtinati, qa
claudicauerunt à ſemitis legis in Xp̄m dirigē
tis. Et ſic bene merito iſte populus factus alie
nus, & mendax, & claudus, & contradicens,
fuit reprobatus, & gentilis factus obediens,
electus & capiti Chriſto incorporatus. F

Viuit dominus & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.

Hęc eſt tertia pars principalis & vltima in
qua Chriſtus claudēdo agit gratias in forma
ſerui ꝓ beneficiis receptis. Vñ ait. Viuit. i. vi-
uat dñs, & benedictus. Deus meus, & exal-
tetur &c. Vnde nota ꝙ Chriſtus in hoc verſi
culo in pſona corporis myſtici cōfiteẽ myſte
riū trinitatis, & ratio eſt, nā ſupra dixit ꝙ Iu
dæi mentiti ſunt ei, & claudicauerūt à ſemi-
tis ſuis. Nā Iudæi dñr mendaces, inquantum
falſificant legem, falſo modo intelligendo, &
gloſſando, retrahēdo & peruertendo à vero
ſenſu. Et dicuntur claudi, inquantum ince-
dūt vno pede recto & alio obliquo, nā ince-
dunt vno pede ſano, inquātū cōfiteẽ vnum

A Deū creatorē cæli,& terræ. Sed claudicāt altero pede,inquantū negāt Xp̄m eſſe Deū & Meſſiā in lege promiſſum,& redemptorē & ſaluatorē oium &c.ſicut tota ſcriptura teſtatur. Et ſic negādo Xp̄m,negāt totā ſcripturā & claudicāt i ea. Et iō Chriſtiani habēt fidē rectā & orthodoxā,qui cōfitentur Deū vnū in ſubſtātia & eſſentia,& trinū in ꝑſonis, & filiū incarnatū qui eſt Xp̄s ſaluator,& redētor,& Meſſias. Et ſic populus Chriſtianns tenetur reddere,& agere gratias Deo,ꝙ dedit ſibi talē fidē. Et iō Xp̄s in forma ſerui,& in ꝑſona eccleſiæ confitetur oēs tres perſonas in vna eſſentia. Et primò cōfitetur perſonā pr̄is cū dicit: viuit dominus,pater ſupple. Scd̄ò cōfitetur pſonā ſp̄ūſſancti,cū ſubdit,& benedictus Deus meus,ad denotandū ꝙ ſp̄ūſſanctus eſt Deus. Tertiò cōfitetur perſonam filii incarnati,cū ſubdit: Et exaltetur Deus ſalutis

B meæ,ad denotandū ꝙ filius eſt Deus & ſaluator,& per cōſequēs Deus & hō Meſſias in lege ꝓmiſſus. Vnde nota ꝙ patrē nō appellat Deū,ſed dominiū ſiue Adonai,coꝙ in hoc loco ſcribitur cū quatuor literis, ꝙ nomen ſic ſcriptū ſoli Deo cōpetit. Sed explicando appellauit Deū ſpiritumſanctum & filium, ad denotandum ꝙ ſunt cōſubſtantiales patri & inter ſe, ſed ſpecialiter appellat filium Deū ſalutis,ad denotandum, ꝙ ſolus eſt incarnatus, & paſſus &c. Et ſic patet ꝙ Deus eſt trinus & vnus,quam fidem ſola religio Chriſtiana profitetur. Et ideo ad denotandum ꝙ omnes iſtæ tres perſonæ ſunt vnus Deus in ſubſtantia, ſubdit Chriſtus in forma ſerui.

Deus qui das vindictas mihi, & ſubdis
C *populos ſub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.*

Deus inquā qui das vindictas mihi.i.tu es Deus trinus qui das vindictas mihi.q.d.ſicut liberaſti Dauid de manu Saulis & Abſalō,& cęterorum inimicorum,& dediſti ipſi de omnibus vindictā & victoriam,& finaliter ſubdidiſti omnes populos.12.tribuum, & populos finitimos.ſ.Amonitarum, & Idumæorū, & Moabitarum,quæ omnia fuerunt in figura mei: Ita tu es Deus, & liberator meus de inimicis meis, tàm iudæis quàm tyrānis iracūdis & perſecutoribus, qui das mihi vindictas de eis.primò de iudæis:ſecundò de tyrānis, & finaliter ſubdis omnes populos ſub me per fidem,à ſolis ortu vſque ad occaſum.

Et ab inſurgentibus in me exaltabis me, à viro iniquo eripies me.

Nō ſolū liberaſti me de iudæis inimicis iracundis, ſed etiam exaltabis me ab inſurgentibus tyrānis & hæreticis, qui cōtra eccleſiam meam inſurgent, & eripies me ab omni viro iniquo tā hæretico quā tyrāno,& pſecutore D

Propterea confitebor tibi in nationibus domine, & nomini tuo pſalmum dicam.

Ipſis propterea iudæis merito reprobatis cōfitebor in nationibus.i. in populo gētili,& nomini tuo pſalmū dicā,q̄a eccleſia cōgregata ꝑ maiori parte de populo gētili cōtabit nomini tuo. Io. 10.ꝙ dr̄ nomē Dei tetragrāmatō, vt dictū eſt in ꝓlogo tractatu.4. & pſ. 13.& ſepties in die cātabit tibi pſalmodiā, & ꝓpria diuina & canonica officia,ī feſtiuitates, ad honorē & memoriā incarnationis & natiuitatis, & paſſionis, & reſurrectionis &c. Et totū hoc faciā in eccleſia eo ꝙ Deus pr̄ eſt

Magnificans ſalutes regis eius, & faciens E
miſericordiā Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius vſque in ſæculum.

Magnificans ſalutes regis eius. i. quia ſemper magnificauit Chriſtum regem eius, & Meſſiam ab eo miſſum in oībus actibus humanæ redemptionis & ſalutis,qui magnificauit eum in incarnatione, & in natiuitate, quando omnes creaturæ & demones dederunt ſigna ſuæ natiuitatis, vt dictum eſt, & magnificauit ipſum filium in baptiſmo,cum dixit: Hic eſt filius meus dilect⁹ &c. Hoc idē fecit i trāſfiguratione. Itē magnificauit eius prædicationē per ſigna & miracula. Itē magnificauit eius paſſionē, quia terra mota eſt & petræ ſciſſę ſunt,& factę ſunt tenebrę ſuꝑ vniuerſam terram &c. Item magnificauit eius deſcenſum ad inferos, quia fregit portas æreas, & vectes ferreos cōfregit,& cū triunfo F & pōpa nobili prædā recuperauit. Itē magnificauit eius aſcēſionem,qn̄ aſcendit in altū captiuā ducēs captiuitatē, & Angeli dicebant. Quis eſt iſte qui venit de edom. Et ſic Xp̄s ſedit à dextris dei,& obtinuit vniuerſalē piātē in celo et in terra. Ex quo patet, quod pr̄ magnificauit ſalutes Chriſti regis eius. Item eſt faciens multas miſericordias Chriſto ſuo Dauid myſtico. Primò in capite ꝓpter ſupra dictas rōnes,quare liberauit ipſum ab inimicis,et dedit ipſi uidictas & uictorias ut dictū. eſt. Scd̄ò ex cōſequēti eſt ſemꝑ faciēs miſeridias ſemini Chriſti.i. populo Chriſtiano per baptiſmū regenerato. Et hoc durabit vſq; in finē, quia licet eccleſia paſſa ſit multas tribulationes,& perſecutiones ꝑ hæreticos, & tyrannos,

A rannos, & patieturvſq; ad Antichriſtũ, tamẽ Deus ſemper liberauit eã finaliter, maximè cũ Chriſtus reſtituet regnũ Deo patri, ad ꝙ nos pducat &c. Ideo ait Chriſtus. Dñs pater quia iuſtus retribuet mihi hereditatẽ generis humani ſm iuſtitiã meam, qa de iuſtitia legali, & iure hæreditario mihi debeť, eo ꝙ ſum filius naturalis eius. Ideo iuſte potui cõgredi cum diab. pro iniuria vlciſcẽda, & pda repetenda. Et ſic iuſte potui liberare genus humanũ de captiuitate. Item etiam pater retribuet mihi ſm puritatẽ manuũ mearum, qa purum ſacrificiũ, & prætiũ obtuli ipſi in cruce, qa obtuli meipſum in prætiũ, q pctũ nõ feci &c. Et p cõſequens iure cõmutatiuo, & ſm iuſtitiam cõmutatiuã relaxabit pr̃ captiuitatẽ & hereditatẽ & pdã, & retribuet mihi eam. Tertiò pater retribuet mihi hanc heredi-
B tatem ſecundũ meam iuſtitiã diſtributiuam, eo ꝙ ratione humilitatis & obedientiæ debeť mihi de iure, & de iuſtitia diſtributiua: probať. Quia fuerim humilis & obediẽs, eo ꝙ cuſtodiui ſemper vias Dñi, nec impiè geſſi nec feci aliquid alienũ à Deo meo, nec ꝙ eſſet cõtra eius voluntatẽ & legẽ. Ex toto iſto pſ. poſſunt recolligi. 16. cõcluſiões, in quib cõſiſtit tota ſnia huius pſa. Prima cõcluſio eſt, ꝙ pater in omnib. fuit fortitudo, & refugium, & protector, & liberator Xp̃i inquãtũ eſt homo nõ ſolum ratione ſui ſed & ratione mẽbrorũ. Secunda cõcluſio, ꝙ oẽs infirmitates, & miſeriæ, & dolores inferni cõprehẽderunt Xp̃m, quo ad pęnã, ſed nõ quòad culpã: ſed cõprehẽderunt eius mẽbra, quòad culpã & pęnã. Tertia cõcluſio, ꝙ ſicut filii Iſrael clamaue-
C rũt ad Dñm, vt liberaret eos de illa ſeruitute, & afflictione Aegypti: Ita patriarchæ & profetæ, & oẽs fideles vet. teſt. clamabant ad Dñm, vt mitteret filiũ ſuum, & liberaret totũ genus humanũ ab afflictione, & ſeruitute pcti. Quarta cõcluſio ꝙ ſicut Deus audiuit vocẽ, & clamorẽ filiorũ Iſrael in Aegypto, & in mari rubro, & liberauit eos p Moyſen. Ita audiuit clamorem fidelium vet. teſta. & miſit filium ſuum ad liberandũ eos de ſeruitute pcti Quinta cõcluſio, ꝙ Xp̃s in hoc pſa. dr̃ liberator, & liberatus ſ. liberator in capite, & liberatus in membris. Sexta cõcluſio, ꝙ filius attribuit patri totum opus noſtræ redẽptionis, inquantũ acceptauit ſuã paſſionẽ in prætium, qa noſtra redemptio erat in patre poteſtatiuè & auctoritatiuè, & humilitate Xp̃i meritoriè, & inſtrumentaliter. Et ſic

D tam pater quã filius diciť redemptor noſter. Septima cõcluſio, ꝙ triplici iure Xp̃s liberauit genus humanũ, & adeptus eſt principatũ mundi. Primò iure hæreditario & legali, eo ꝙ filius natur. Scdò iure cõmutatiuo, qa iuſtũ ptium obtulit rõne puritatis & innocentiæ. Tertiò iure diſtributiuo rõne humilitatis, & obediẽtiæ, & laboris, qa ſemper impleuit voluntatẽ patris. Octaua cõcluſio, ꝙ Deus dť ſanctus cũ ſctis, & pueřſus cum pueřſis eſſectiuè, eo ꝙ vnicuiq; tribuit ſm iuſtitiam & meritum, qa parcit humilib. & debellat ſuperbos. Et ſic populũ gentilẽ & humilẽ ſaluauit, & populũ iudaicũ ſuperbũ & obſtinatũ diſſipauit, & ſubiecit. Nona cõcluſio, ꝙ quadruplici virtute armauit Xp̃s Apoſt. quando miſit eos ad prædicandũ. ſ. virtute ſeptem donorũ Spir. ſan. & virtute huius nõis Ieſus, &
E gladio euangelicæ doctri. ad ferienda corda hoim. Decima cõcluſio, ꝙ his quatuor armis ſupradictis Apo. debellarunt totum orbẽ, & Xp̃o ſubiecerunt. Vndecima cõcluſio, ꝙ ſicut Chriſtus p Apo. debellauit totũ populũ gentilẽ, ita p Ro. debellauit iudæos. Duodecima cõcluſio, ꝙ populus Iudaicus nõ ſolũ fuit diſſipatus tpaliter, ſed etiam ſpiritualiter: eo ꝙ oia legalia ſunt eis mortifera, & orationes inanes, imo odioſæ in blaſfemiã apud Deũ. Decimatertia cõcluſio, ꝙ ille populus benemeritò fuit reprobatus, qa ſemp Deo cõtradixit. Ideo dť populus cõtradictionis in vtroq; teſtamẽto. Decimaquarta cõcluſio quod quadruplex nomẽ ſortitus eſt ille populus in hoc pſa. in perniciẽ ſui poſt aduentũ Xp̃i. Nam primò diciť mendax, qa in veritate legis nõ ſtetit, imo fecerunt legem mendacẽ, &
F profetas, & Deũ, quando negarunt Chriſtũ. Scdò dr̃ claudus, qa claudicauit, & deuiauit à termino, & fine legis, q erat Chriſtus. Tertiò dicitur alienus, qa cũ eſſet filius Abrahæ, & Iſrael ſm carnem, quib. ſacta fuerat promiſſio, ipſe degenerauit & factus eſt alienus negando Chriſtum. Quartò dicitur inueteratus, qa ſecutus eſt menſurã patrum ſuorum q occiderunt profetas & mãſit obſtinatus in ſua malitia. Decimaquinta concluſio, ꝙ Xp̃s reprobato populo iudaico factus eſt caput populi gẽtilis q ſibi obedierũt. Decimaſexta cõcluſio ꝙ Xp̃s de trib triumfauit. Primò de diab. ipſum expoliando. Secundò de Iudæis ipſos reprobando & diſſipando. Tertiò de populo gentili ipſum iugo fidei ſubiiciendo. Et ſic patet tota ſententia huius pſalmi.

PSAL-

A
PSALMVS XVIII.

CAeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Titulus. In finem pſal. Dauid. ex titulo ap
paret ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ dirigens nos
in Xp̃m, & legem euãgelicã, q erat finis legis
vete. Iõ ſpretis, & omiſſis fabulis iudæorũ de
materia huius pſalmi, & ſequendo doctrinã
apoſtoli ad Ro. 10. q ex ſcriptura huius pſal
mi ꝓbat euãgelium eſſe publicatum ꝑ totũ
orbem, eſt dicẽdum ꝙ Dauid in hoc pſalmo
p̃dicit publicationem euãgelii, & perfectio-
nes & fructus eius. Ad cuius intelligentiã eſt
aduertendum, ꝙ ſicut tota eccleſia dr̃ vnus
homo myſticus, ita pariter dr̃ vnus mundus
myſticus. Nã ſicut totus iſte mundus ſenſibi
lis & viſibilis conſtat ex cœlis & elementis ꝓ
membris, & ex ſole ꝓ capite, & principio om
B nium gñabilium & corruptibilium, ita eccle
ſia cõſtat ex ſole, q eſt Chriſtus ſol iuſtitiæ,
& cœlis q ſunt apoſtoli, & ſtellis q ſunt doc-
tores, & ſancti viri, & ex terra q ſunt populi
fideles. Nã ſicut ſol influit, & mittit virtutem
ſuã in cœlos & ſtellas, & cœli influunt in ter
rã & elementa, ita Chriſtus influxit euãgeli
cã doctrinã, & ſacra in apoſtolos, & apoſtoli
in populos. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpũ
contẽplãdo diſpoſitionẽ huius mundi ſenſi-
bilis fecit hunc pſalmum, in quo tria facit. Nã
primò prædicit publicationem euangelii per
apoſtolos per vniuerſum mundum faciendã,
& hoc per diſpoſitionem cœlorum, & curſũ,
& influxum ſolis. Scđò prædicit ꝓprietates,
& dignitatem, & perfectionem, & fructus, &
præmium legis euangelicæ. Tertiò petit gra-
tiam, vt valeat legem euangelicã obſeruare.
C Secunda ibi. Lex dñi. Tertia ibi, Delicta qs in
telligit, Quantum ad primum eſt aduerten-
dum, ꝙ ſicut in mundo ſenſibili eſt dare diẽ
q cauſat ex pñtia ſolis ſuper terrã, & noctem
q̃ cauſat ex abſentia ſolis ſuper terrã. Ita pa-
riter in eccleſia q̃ dr̃ mundus myſticus & fi-
guratus, eſt dare vnum diem & vnam noctẽ.
Nox aũt fuit ab Adam vſque ad Chriſtũ fac-
ta pp pctm̃ Adæ, & abſentiã ſolis q dr̃ Chriſ
tus. Dies autem incepit à baptiſmo, & prædi
catione Chriſti, quia tunc Chriſtus ſol iuſti-
tiæ incepit mittere lumen euangelicum, &
influentiam eccleſiaſticorum ſacrorum ſuꝑ
vniuerſam terram. Et ſic facta eſt dies ex præ
ſentia Chriſti, & euangelii ſuper terram, de
quo die & nocte ait Apoſt. ad Rom. 13. Nox
præceſſit, dies autem appropinquabit. Item
ſicut in nocte nõ apparet ſol, ſed ſolum appa D
ret cœlum ſtellatum, & dr̃ firmamentum, in
quantum videntur ſtellæ in illo fixæ, q̃ ſtel-
læ & maximè Venus, q̃ dr̃ lucifer, cum cæte
ris planetis in noctæ apparentibus prænun-
tians aduentum ſolis, & diem futurum ꝓpin
quum, Ita pariter ſecundum Gre. primo mo
ralium cap. 10. Chriſtus in nocte legis veteris
præmiſit patriarcas, & profetas, tanq̃ ſtellas
prænunciantes aduentum ſuum. Et ſicut ſol
in ſuo ortu pellit & fugat omnes tenebras
noctis, & nõ amplius videntur ſtellæ, ſed oĩa
ſunt manifeſta in terra, & omnia vidẽtur cla
ra, tam cœlum q̃ elementa, quia in omnibus
manifeſtatur, & apparet imago ſolis, ita pari
ter in aduentu Chriſti, ceſſauerunt omnes vi
ſiones & profetiæ, & omnia quæ latebãt ſub
umbra, & litera noctis uete. teſta. fuerunt in
Chriſto, & per Chriſtum manifeſta & clara. B
Et ſicut tunc nox firmamenti. ſ. patriarchæ,
& profetæ prænunciabant nocti. i. ſynagogę,
& in nocte ſcientiam, & aduentum Chri fu-
turi, ita pariter Chrs, qui eſt verus dies eruc
tauit verbum euangelicum Dei. i. collegio
apoſtolorũ iam in dies grãe exñti, & ipſe dies
. ſ. collegiũ apoſtolorũ eructauit, & enarrauit
verbũ euangelicum dici. i. toti eccleſiæ, quæ
iã ambulabat in die, & grã, & lumine Chriſ-
ti. Et hoc eſt ꝙ intendit dicere Dauid in hac
prima parte. Vnde ait: Cęli. i. apoſtoli à Chriſ
to q eſt ſol iuſtitiæ illuſtrati in die Pẽt. enar-
rant gloriam Dei in nouo teſt. qa per totum
orbem prædicant euãgelium Chriſti, in quo
manifeſtatur gloria, & omnipotentia, & ſa-
pientia, & iuſtitia, & mia Dei. Et firmamentũ
. i. cœtus patriarcarum & profetarum annun
ciat opera eius. Et eſt figura quæ dr̃ hiſteron F
proteron. i. prępoſitio, & poſtpoſitio, nam ſe-
cunda clauſula debet pręponi. Nam prius in
vet. teſt. patriarchæ præaunciarũt hmõi myſ
teria Chriſti & eccleſiæ. Debet ergo litera ſic
ordinari, ꝙ ſicut in vet. teſt. firmamentũ. ſ. cę
tus patriarcarum & profetarum annunciant
opera Dei per Chriſtum facienda: ita pariter
cœli. i. apoſtoli enarrant gloriam Dei, & legẽ
euangelicam in nouo teſt. q. d. ꝙ ea quæ lex
vetus prænunciauit de Chriſto in vet. teſt. ea
dem enarrant apoſtoli, & prædicarũt eſſe cõ
pleta in nouo teſt. Vnde ſicut apoſtoli dicun
tur cęli noui teſta. ita lex vetus dicitur firma
mentum vet. teſt. Vnde nota, ꝙ hæc eſt diffe
rentia inter ſcientiam & verbum. Nam ſcia
dicitur vt eſt in habitu intra intellectum ab

ſconſa.

A ſcõſa. Sed eadẽ ſciẽtia dicit̃ verbũ, inquantũ ad extra ꝑ vocẽ manifeſtatur. Ita ergo pariter myſteria Xp̃i & eccleſiæ dicunt̃ ſciẽtia, inquantũ erãt in vtero leg. vet. teſt. abſcõſa ante aduentum Chriſti, Sed eadem myſteria dicuntur verbum, qñ per Chriſtũ & Apoſt. fuerunt in mundo manifeſtata. Ideo ſequit̃.

Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.

Dies Xp̃s eructat verbum euang. ipſi diei .ſ. collegio Apoſtolorum, & Apoſt. eructant ipſummet verbum euang. diei .i. toti eccleſię, quę poſt aduentum Xp̃i incepit in die ambulare, & nox .ſ. vetus annunciat & prænunciat ſcientiã Xp̃i futuri ipſi nocti .i. ſynagogæ vet. teſtam. q. d. ſicut ante aduentum Chriſti lex Moyſi prænunciauit ſynagogæ ſcientiam & B myſteria Chriſti futuri, quæ in ea erant clauſa, ita poſt aduentum Chriſti dies .ſ. Chriſtus & Apo. eructant & manifeſtant verbũ euãg. in quo omnia legalia ſunt manifeſtata & impleta. quia vt dicit Augu. in libro de catezizandis rudib. nil aliud eſt teſt. vetus, niſi occultatio noui, & nouum teſt. nil aliud eſt niſi manifeſtatio veteris. Et nota ꝙ collegium Apoſ. appellatur dies in hoc loco. Sed Chriſtus magis dicitur dies, & Apoſt. horæ huius diei. Nam ſicut dies artificialis habet 12. horas: ita Chriſtus qui eſt verus dies habuit 12. Apoſtolos, & ideo Apoſt. ſunt 12. horæ diei qui eſt Chriſtus ſm Aug. ſuper Ioã. 11. Ideo dixit Chriſtus Apoſt. Nonne 12. horæ ſunt &c. Ex quo patet ꝙ tam Chriſtus quàm Apo. dicuntur dies. Iterum eſt aduertẽdum, ꝙ ly nox nocti indicat ſcientiam: maximè verificatur de ſynagoga pro ſtatu iſto. Nam ſynaC goga ceca & tenebroſa vult indicare ſcientiã legis ipſi nocti .ſ. populo ceco iudæorum, cũ ipſa ſit ceca, nullam habens ſcientiã nec intelligentiã legis, & profetarum. Iterum eſt aduertendum, ꝙ per ly firmamentum, poteſt intelligi eccleſia ſimplicium, nam ſicut cęli mittunt ſuam influentiam ad terram quę dicitur fundamentum, & centrum mundi, ita Apoſt. miſerunt influentiam euang. ſupra totam eccleſiam toto orbe diffuſam. In qua eccleſia manifeſtantur Chriſti opera per miracula & eccleſiaſtica ſacr. q. d. ſicut cœli .i. Apoſtoli enarrant gloriam Dei per prędicationẽ, ita firmamentum .i. eccleſia annunciat opera Dei quæ facta ſunt in ipſa. Item iſte verſiculus poteſt referri ad principium noſtræ miſeriæ, & noſtræ reſurrectionis, nam tunc nox nocti iudicauit ſcientiam, quando Serpens D tenebroſus dixit Euę. Qua hora comederitis, eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malũ. Sed nunc dies diei eructauit verbum, quando Angelus Gabriel dixit. Aue gratia plena i concipies &c. Sed prima expoſitio videtur melior. Nam ſequitur.

Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.

Non audiantur .i. nõ intelligantur voces .i. idiomata eorum: quia in die Pent. receperũt Apoſt. ſeptem dona Spiritusſancti, inter quæ receperunt omnia genera linguarum. Et ſic loquebãtur variis linguis, nec fuit aliqua lingua eis ignota, nec lingua quæ voces eorum non intelligeret: nec fuit aliqua pars mundi nec prouincia eorum prædicat. non audiret. Nam Bartholomeus & Thomas prædicauerunt in India maiori & minori citra & vltra E Gangem: & Matthæus in Aethiopia: & Andreas in Syria: Iacobus in Hiſpania: Cæteri aut in medio terræ. Litera. Hie. habet: Nõ eſt dictum, nec ſunt verba, quib. non audiatur vox eorum: & tunc eſt ſenſus, ꝙ vox Apoſt. fuit audita, & intellecta per omnes linguas, & nationes mundi. Ideo ſubdit.

In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

In oẽm, inquit, terrã exiuit ſonus .i. prædicatio eorum, & in fines orbis terrę verba eorum euange. Et ſic nulla fuit pars in mundo aut lingua, ad quam nõ peruenit euangeliũ, aut per Apo. aut ſucceſſores eorũ. Vnde licet Apoſ. non trãſierunt ad Hunnos, & Gottos, q. habitabant in orbe ignoto, & inacceſſibili vltra Mæotidem paludẽ, tamen in die Nati. oĩa idola eorũ clamarunt regẽ pacis, & Dñm F totius mundi fuiſſe natũ in medio mundi. Et ſic congregati oẽs Gotti, & Hunni duobus agminib. factis & relictis ſedibus tranſierunt Mæotidem paludẽ ſup aquas glaciales. Et ſic ꝑuenerũt ad partes noſtras, & per ſucceſſionẽ tp̃is baptiſmũ ſuſceperũt. Ex quo patet, ꝙ ex diuina ꝓuid. illud factũ eſt, vt poſſent audire vocem euãg. Et hoc idem factũ eſt apud Aetiopes. Vñ Vir. in 6. Huius i adnẽtu iã nũc & caſpia regna Rñſis horrẽt diuũ, & Mœotica tellus: Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili. Ex quo patet ꝙ lex euang. ꝑ totũ mundũ fuit publicata, & prædicatio Apl̃orũ ꝑ oẽs linguas fuit manifeſt. vnde ſicut Deus ꝑ cęlos, & ſtellas nat. influẽtias ad generãdũ iſta inferiora mittit & viuificãdũ &c. ita chriſtus per

A ſtus per ſuos Apoſtolos miſit ſuas ſpirituales
& euangelicas influentias in ſuā eccleſiā to-
to orbe diffuſam ad regenerandos fideles, &
nutriendos, & conſeruandos &c. Et hunc ver
ſiculum allegat Apoſt. ad Ro. 10. vbi probat
fidem euangelicam per totum orbem terra-
rum ab Apoſtolis eſſe publicatam.

In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Hic oſtendit vnde, & a quo illi cœli ſupra
dicti habuerunt & traxerūt hāc virtutē tam
efficacem, & qs fuit ille qui fecit hunc diem
in eccleſia. Ad cuius intelligentiā eſt notan
dū ꝙ nō ſolum geſta patriarcarum & profe-
tarum vet. teſ. fuerunt figura Chriſti& eccle
ſiæ, vt dictū eſt, ſed etiam productio & diſpo
ſitio creaturarū, & totius machinę mūdi fuit
B figura cōceptionis, & natiuitatis Xp̄i, & no-
ſtræ regenerationis vt inqt Aug. cōtra aduer
ſarium legis& profetarū, ſicut magis patebit
pſ. 103. Et ideo Dauid volens oſtendere my
ſterium natiuitatis Chriſti, & modū publica
tionis legis euāgelicę, & vniuerſalē, & quaſi
ſubitā illuſtrationē eccleſiæ per euang. Xp̄i,
adducit in figuram ortum ſolis, & lationem,
& curſum eius, & girum ſuper terram, ꝑ quē
girum, & lationē cauſat diem: & loquitur hic
quaſi modo poetico, & figuratiuo de ſolis
ortu. Vnde eſt āduertendum ſm modum lo
quendi poetarum, ꝙ ſol eſt filius auroræ, &
aurora eſt filia noctis. Nam ex nocte naſcit̄
aurora, q̄ eſt nobilior & clarior nocte, & ex
aurora naſcitur ſol, q eſt clarior & nobilior
q̄ aurora. Et ideo aurora dicit̄ talamus ſolis,
quia anteq̄ oriatur videt̄ tegi in thalamo au
C roræ. Et ſic procedit ex aurora tanquā ſpōſus
ex thalamo. Veruntamen licet Sol naturalis
videat̄ tectus in illo thalamo aurorę, q̄ dicit̄
aer ſupremus, & illuminatus: tamē Sol ſemp
manet in ſua sfera ſemꝑ lucens ſine tenebris.
Nā talis apparentia eſt quò ad aſpectum no
ſtrum. Itē licet videat̄ ſol, quò ad noſtrū aſpe
ctū, procedere, & naſci ex aurora noctis, tn̄
ortus & egreſſus eſt à ſūmo cęlo in quo ma-
net: ꝙ q̄dē cœlū eſt multo altius & ſuperius
aurora ipſa. Et ſic ſol procedēs ab aurora, &
egrediēs à ſummo cęlo, diſcurrit ſuꝑ vniuer
ſam terrā, & gyrās eam in 24. horis regredit̄
ad eundē locū. Et ſic cauſat diem, & illumi-
nat partes terræ. Ita ergo pari ratione inten-
dit, & dicit Dauid, quod Chriſtus q eſt Sol
iuſtitiæ & filius Marię virginis ſm humani-
tatem. Quæ quidē virgo dicitur aurora per
puritatē, & gratiam ornata, & nata ex nocte D
leg. vet. i. ex tribu Iuda, & ſtirpe Dauid, & ꝑ
cōſequens ex vtero legis: & tamē ipſa nō tra
xit tenebras noctis peccati, eo ꝙ in ea ſplen-
debat & lucebat Sol iuſtitiæ, & ipſam irradia
bat per ſpecialē gratiā, ideo Chriſtus nō pro
ceſſit ab ea tanquā vir de thoro maritali &
corrupto, ſicut nos omnes proceſſimus, ſed
tanquàm ſpōſus de thalamo virginali. Et ſic
vterus virginalis & intactus dicit̄ aurora, &
thalamus intemeratus, à quo, & de quo Chri
ſtus proceſſit, & ideo dicit Dauid: ꝙ verbum
æternum poſuit, & præparauit tabernaculū
ſuum in sole humanitatis aſſumptæ. & poni
tur tranſitiuè. q. d. ꝙ ipſe, qui eſt sol poſuit ſe
in tabernaculo humanitatis, & vniuit ſibi il-
lam in vnitate ſuppoſiti. Et ſic humanitas fa
cta eſt tabernaculum ſolis æterni. Vnde illa
humanitas facta eſt tabernaculū, & facta eſt E
Sol, in quo verbū æternū fulgebat mūdo, ſi-
cut lumē latēs in laterna fulget ꝑ laternā. Et
ſic verbū caro factū, verus Sol fuit ꝓcedens
de aurora & vtero virginali tanquā ſpōſus de
thalamo ſuo matrē virginē & inuiolatam&
intactā relinquendo, ſicut ſponſus relinquit
ſpōſam virginē in thalamo in die deſpōſatio
nis, antequā copulet̄ cū ea in thoro maritali.
Et ſic oſtendit Dauid ꝙ Xp̄s nō proceſſit nec
fuit natus ex virgine thoro maritali & cor-
rupto, ſed de thalamo ſpōſali & intemerato.
Et dicit̄ V. Maria thalamus Chriſti propter
pulchritudinē virginitatis, & diuerſitatem
ornamentorū virtutum & gratiarum. Sed ne
quis crederet Xp̄m habere totū ſuum princi
piū ex thalamo V. Mariæ, ſicut blaſfemauit
Ebion, & Cherintus, & iudæi hodierni, ideo F
ſubdit, ꝙ Chriſtus ſm humanitatē, & carnē,
proceſſerit tēporaliter ex V. Maria, ſicut Sol
ex aurora, tamen ſm diuinitatem egreſſio&
natiuitas eius eſt à ſummo cęlo. i. æternaliter
à ſummo patre. Nā ſicut Sol quò ad nos na-
ſcitur ex aurora, tamen fuit ſemper ante au
roram, & ſemper manet in ſuo cœlo altiſſi-
mo, ita Deus verbū æternū, licet ſit natus ex
matre de vtero virginali ſecundum carnem,
tamē ab æterno naſcitur, & procedit à ſum-
mo patre ſemper in eo manens. Nā licet ſit
Chriſtus natus in Bethlehem terra Iuda ex
ſemine Dauid ſm carnem, tamen egreſſus
eius fuit à diebus ęternitatis ſecundū diuini-
tatem vt patet Micheæ. 5. Et ideo dicit Da-
uid, ꝙ licet Chriſtus proceſſerit tanq̄ ſpōſus
de thalamo virginali ſecundū carnē tn̄ ipſe.

Exultauit

A *Exultauit vt gigas ad currendam viam, à*
ſummo cælo eſt greſsio eius.

Et occurſus eius vſque ad ſummum eius,
nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.

Exultauit vt gigas fortis & potẽs. i. extra
cœlum ſaltauit in vterũ virginis per incarna
tionẽ, & factus eſt hõ viator, ad currẽdã viã
huius mortalitatis, & cucurrit p iſtã viã labo
rũ per 33. annos, & poſtea cucurrit finaliter
per viã mortis & paſſionis pro noſtra redem
ptione. Sed peragrato curſu huius vitæ & de
bellato diabolo, ſicut egreſſio eius fuit à ſum
mo cęlo patris, ita occurſus eius fuit vſq; ad
ſummum ipſius patris, prædã & triunfum ſe
cum reportãdo. Vnde ſicut egreſſio eius fuit
mirabilis, & ꝓgreſſus eius per mundum fuit
velox & fortis. ita occurſus & regreſſus eius
fuit triunfalis in cęlum per reſurrectionẽ, &
B aſcenſionem, & vniuerſalẽ iuriſdictionẽ. Et
ſic Xp̃s ſol iuſtitiæ egreſſus à ſummo cœlo, &
girãs, & perambulans viã huius mundi, quæ
ante erat tenebroſa, illuminauit eã per lumẽ
euãgelicum, & calefecit eã ardore, & calore
ſuæ paſſionis. Et ſic per ſuum aduentũ & per
radios euãgelicos pepulit, & fugauit noctem
& tenebras veteris legis & peccati vniuerſa-
lis, & cauſauit diem gratiæ ſuper terram. Sed
primò illuminauit cęlos. i. apoſtolos, & miſit
eos tãquã radios ſuos, & perluſtrarũt popu-
lũ gentilẽ ducentes diẽ Chr̃i, & lumen euan
gelicũ p oẽs partes mundi; intñ ꝙ nulla eſt
regio, nec pars mundi, quæ ſe abſcõdat à ca-
lore & lumine eius. Sed contra hoc arguunt
Iudæi dicentes, ꝙ lex euangelica non perue
nit ad oẽs partes mundi. Nam nos videmus
ꝙ Saraceni obtinent totam Africam, & Ara-
C biam, & Syriam, & Aſſyriam, & Tartari, quo
rum vna pars eſt idololatra, & altera ſequiť
ſectam ſarracenorum, obtinẽt oẽs Indias &
totam Scythiam, igitur iſte pſalmus non eſt
intelligendus de publicatione euangelii. Ad
hoc reſpõdetur, ꝙ iſti non ſolum loquuntur
ex cecitate mentis, ſed etiam ex ignorantia
hiſtoriarum. Nã licet iſta profetia non fuerit
ſimul impleta, tamen per omnes partes mũ-
di ſucceſſiuè fuit verificata. Nam primò tp̃e
Auguſt. tota Afryca, & Aegyptus, & Arabia,
erat per Chriſtianos habitata, imo hodie to-
ta Aethiopia colit euangelium, licèt ſm̃ ri-
tum Iacobitarum, quorum magna pars habi
tat in Aegypto. Item omnes tres Indiæ ante
aduentum Tartarorum colebant euangelicã
legem, licèt ſecundum ritum Neſtoreitarũ
vbi præsbyter Ioannes præſidebat, q nũc ha- D
bitat in regione Synarum, quæ eſt vltima re
gio nobis nota, vnde omnes Indiæ, & tota
Perſia, & Media, & Meſopotamia, & Arme-
nia, & magna pars Scythiæ eſt plena Iacobi-
tis, & Neſtoreitis, & multis aliis diuerſis ſec-
tis, & ritibus Chriſtianorum habitantium in
ter infideles. Et ſic patet ꝙ ad omnes illas par
tes peruenit euangelium. Vltimò autem q a
reſtabat Noruegia, & Sueſſia, quæ erant par
tes abſcõſæ ad Aquilonẽ, ideo circa 400. an-
num receperunt euangelium, & facti ſunt
Chriſtiani. Ex quo patet, ꝙ nulla remanet
pars in mundo, quæ nõ audierit famam euã-
gelii p apoſtolos, aut p ſucceſſores eorum, &
in oĩbus partibus mundi dñati ſunt Chriſtia-
ni. Si aũt ꝑdiderũt magnã partem, quã occu-
parũt Sarraceni, & Turci, & Tartari, hoc non
eſt ex defectu legis, nec ex defectu huius ꝓfe E
tiæ, quæ iã totaliter fuit impleta, ſed ex defec
tu Chriſtianorũ, ꝓp ingratitudinem, & mul
titudinẽ peccatorum, quia Deus iam fecit ꝙ
promiſit vt magis patebit pſal. 70. & 71.

Lex dñi immaculata conuertens aĩas, teſti
moniũ dñi fidele, ſapientiã præſtans paruulis.

Quia ſuperius oñdit legẽ euangelicã p to
tũ orbẽ fuiſſe publicatã, & hoc p cõparatio-
nẽ ipſius ſolis. Nã ſicut ſol exñs in cęlo p ſuũ
curſum mittit radios p omnes ptes mundi
repræſentantes ipſum ſolẽ, ita Chriſtus miſit
apoſtolos, q portarunt & prædicarunt euan
gelium, & nomen ſuum p vniuerſam terrã.
Et ſic illuminarunt totum mundum p lumẽ
euangelicum. Et ſic vr̃ꝙ lex euãgelica ſit lux
huius ſolis q eſt Xp̃s. Iõ in hac ſecũda parte
explicat proprietatẽ, & perfectiones, & fruc-
tus legis euãgelicæ. Ad cuius intelligentiam F
eſt notandũ, ꝙ lex euãgẽlica quinq; nomini
bus nominatur in hoc pſal. Primò dr̃ lex, in-
quãtum fuit à Chriſto lata. Scd̃o dr̃ teſtimo
nium, inquantum fuit à Deo patre approba
ta, & teſtificata in baptiſmo, & in transfiuga
tione, cũ dixit: Hic eſt filius meus dilectus ip
ſum audite, fuit ẽt teſtificata, per profetas, &
angelos, vt dictum eſt in prologo. Tertiò dr̃
iuſtitia inquãtũ iuſtificat rõne cõſiliorum &
mandatorum affirmatiuorum, & factorum.
Quartò dr̃ præceptum rõne prohibitorum,
quia prohibet omne vitium. Quintò dicitur
iudicia, inquantum tribuit præmium obſer-
uatoribus. Ex quo patet, ꝙ vna & eadem lex
habet multa nomina ſm̃ diuerſos reſpectus.
Secundo eſt notãdum quòd ſicut lumen ſo-
lis,

A lis, ſiue radii ſolares, faciunt ſeptē effectus in
iſtis inferioribus. Primò, q̄a totū hemiſferiū
illuminät. Scd̄o fugant omnes tenebras. Ter-
tiò manifeſtāt oïa, q̄ latebant in nocte. Quar
tò diſgregāt heterogenea, & cōgregant ho-
mogenea. Quintò conuertūt, & attrahūt va
pores ad ſe. Sexto omnia viuificāt, & generāt
fructus, & cōſeruant. Septimò penetrātes fa-
ciem terræ, generant pretioſa metalla & la-
pides p̄tioſos in viſceribus terræ. Ita ergo pa
riter dicit Dauid, ꝙ lex euangelica fecit ſe-
ptem mirabiles effectus in mūdo. Nā primo;
quia ipſa lex Xp̄i eſt de ſe immaculata & pu
ra, iō ſegregauit granū à paleis, & fideles ab
infidelibus, & purificauit fideles à peccatis,
& cōuertit animas, & traxit ad Xp̄m, iō ait ꝙ
quia lex Xp̄i eſt immaculata & pura, iō puri
ficat, & eſt cōuertens animas. Secūdo dicit ꝙ
B teſtimoniū dn̄i eſt fidele. i. ꝙ lex euangelica
eſt fidelis, quia teſtificata per legē & ꝓfetas,
& per Deum patrem q̄n dixit, Hic eſt filius
meus dilectus, ipſum audite. Iō præſtat ſapiē
tiā & lumē paruulis & ſimplicibus. Nā Apo
ſtolos ex paruis fecit magnos. Tertiò dicit.

Iuſtitiæ domini rectæ lætificantes corda: p̄ceptum domini lucidum illuminans oculos.

Timor dn̄i ſanctus permanent in ſeculum ſeculi: iudicia dn̄i vera iuſtificata in ſemetipſa.

Iuſtitiæ domini quātum ad cōſilia, & man
data affirmatiua ſunt recta, q̄a hoïem rectifi
cāt & perficiūt. Quartò lætificāt corda homi
nū, q̄a virtuoſus delectaẗ in ſua operatione
2. Ethi. Quinto dicit ꝙ p̄ceptū dn̄i. ſ. lex e-
uāgelica quantū ad p̄cepta ꝓhibitiua, q̄a ꝓ
hibet omne vitium, eſt lucidum illuminans
oculos mentis, q̄a vt ſic diſcernit inter bonū
C & malum, & docet q̄d fugiendum, & vitan
dum, & q̄d agēdum. Sextò lex euāgelica ſā
ctificat & viuificāt hominē; cōſtituens eū in
timore ſctō & caritate erga Deum qui qui-
dē timor domini ſanctus permanent in ęter
nū in homine. Ad cuius intelligentiā eſt no
tandū, ꝙ quinq; moilis dr̄ timor in ſacra ſcri
ptura. Primus diciẗ ſeruilis. Secūdus filialis.
Tertius caſtus. Quartus gratus. Quintus dr̄
timor ſanctus. Primi tres timores reperiūẗ
in domo patrisfamilias. Nā aliter timet ſer-
uus, aliter filius, aliter vxor. Vn̄ ſeruus timet
delinquere cōtra dn̄m ne verberetur. Filius
aūt ne abdicetur, & priueẗ hæreditate. Vxor
vero timet delinquere, & adulteriū comitte
re, ne repudieẗ, & perdat amorē viri, ſed vt
diligatur ab eo. Et iō primus timor diciẗ ſer
uilis. Secūdus filialis. Tertius diciẗ timor ca D
ſtus. de quibus tribus timoribus eſt dictū pſ.
2. Sed quartus timor dicitur gratus, inquātū
beneficiatus timet offendere beneficū, à quo
recepit beneficium, ne ipſi videatur ingratus.
Quintus timor dicitur ſanctus, inquātū eſt
bene ordinatus reſpectu obiecti. Et talis ti-
mor ſolū eſt reſpectu Dei. Nā q̄a ſolus Deus
eſt à ſe, ꝑ ſe, & ꝓꝑ ſe, & oïa alia ſunt à Deo
creata, & ꝑ Deū cōſeruanẗ in eſſe, & ſunt ꝓꝑ
Deū, q̄a ad ipſū ordinātur, ergo ſolus Deus
eſt de ſe, & per ſe, & ꝓpter ſe diligendus & ti
mēdus, ne offendatur, eo ꝙ omnipotēs, & bo
nus eſt ꝑ ſe, iuſtus & miſericors, & creaẗ, &
cōſeruator, & glorificator: & iſte timor ponit
hoïem in ſtatu perfectiſſimo, & iō dicitur ſā
ctus, quia ſanctificat hoïem. et ordinat ipſū
in Deū, q̄a ſanctus dr̄ bene ordinatus Vn̄ ita
ſe habent per ordinē iſti quinq; timores. Nā E
ſecūdus timor eſt ꝑfectior primo, & tertius
ſcd̄o, & quartus tertio, & quītus eſt ꝑfectior
oïbus, eo ꝙ vnuſquiſq, aliorū habet aliq̄d
ꝓprium intereſſe: & ſic patitur aliquē defe-
ctū ſm̄ magis & minus. Sed nō eſt negādū,
quin primi timores ſint boni. Nā bonū eſt ti
mere offendere Deū, ne quis æternaliter dā-
netur, qui dr̄ timor ſeruilis: Sed talis non eſt
meritorius. Et melius eſt timere Deū ne per
damus fęlicitatē æternā. Sed iā eſt melius ti
mere offēdere Deū ne ꝑdamus eius amorē,
quod pertinet ad timorē caſtū. Sed forſan eſt
melius timere offendere Deū, ne ſim⁹ ingra
ti de tātis beneficiis receptis; q̄a magis acce-
dit ad quintū, q̄a vr̄ ꝙ timeamus ipſū ꝑ ſe,
et ꝓꝑ ſe. Sed abſq; dubio quintus timor
eſt perfectiſſimus & ordinatiſſimus, q̄a ſer-
uat ſpeciē modū & ordinē. Et iō dr̄ ſanctus, F
& perficit & sāctificat hoïem. Qui quidē ti-
mor cōtinet quaſi timorē filialē, & caſtū, &
gratū, & iō vel eſt idē quod ipſa caritas, uel
cōſequitur caritatē. & idō dicit ꝓfeta, ꝙ ille
timor ſanctus manet in ſeculū ſeculi: qui q̄-
dē timor eſt effectus legis euāgelicę. Nā ſo-
la obſeruātia legis cōſtituit hoïem in illo ſā
cto timore. Ex quo patet, ꝙ obſeruātia legis
euāgelicæ ſanctificat hoïem, quia conſtituit
hoïem in ſtatu ꝑfectiſſimo. Et ſic lex euāge-
lica dr̄ ſancta, quia ordinat hoïem ad Deū,
ſiue quia ordinat caritatē & timorē Dei in
ipſo hoïe, quod idē eſt: & hęc eſt intētio ꝓ
fetæ in hac particula. Septimò dicit ꝓfeta ꝙ
lex euāgelica dr̄ iuſtificata in ſcemptima ra
tione iudiciorum, eo quòd iudicia facta in
ipſa

A ipſa sũt iuſtificata in ſemetipſa. Ad cuius in-
telligentiá eſt aduertẽdum ꝙ tria poſſumus
intelligere ꝑ iudica enãgelica. Nã primo ac-
tũ iudicãdi, quẽ fecit Xps in multis ad eũ ve
niẽtibus. Secundò prçmia tributa eis talibus
iudicis. Tertiò promiſſa obſeruatoribus le-
gis euãgelicç. Qũocunq; autẽ intelligant &
ſumant iſta tria iudicia, ſemꝑ ſunt iuſtifica-
ta in ſemetipſa. Nã primò oia iudicia quæ
Xps fecit fuerunt iuſtificata, qa nullus venit
ad eum petẽs veniã de peccatis, quin abiret
iuſtificatus, & ſanatus, vt patet de Magdale
na, cui dimiſſa ſunt pctã multa, qm̃ dilexit
multũ. Et ideo Xps iudicauit inter eã & fa-
riſæum, oſtendens qũo eſt iuſtum dare veniã
petenti, ponẽs exemplum de duobus debi-
toribus. Et ſic Xps manſit iuſtificatus in ſuo
iudicio, & Magdalena abiit iuſtificata in ſua
pœnitentia, vt patet Lucæ 7. Itẽ iuſtum fuit
B iudicũ qd Xps fecit de adultera, ſiue inter
adulterã, et fariſæos accuſantes eã de adul-
terio. Nã poſtquã ipſa promiſit nõ peccare,
dixit ipſi, nec ego te cõdẽnabo, vade: & am-
plius noli peccare. Ioan. 8. Et miſit eã iuſtifi
catam. Et ſic eſt dicendum de Cananea & la
trone, & tale iudicium de pçnitentibus cõ-
miſit Petro, & toti ecclеſiç, cũ dixit, ꝙ nõ ſo
lũ remittat peccata ſepties pçnitentibus, ſed
ſeptuagies ſepties. Matth. 18. Ex quibus pa-
te, ꝙ talia iudicia quæ fecit Chriſtus, & prç-
cepit fieri in eccleſia de pœnitentibus, ſunt
iuſtificata ſemper in ſemetipſa, quia humili
tas, & pçnitentia iuſtificat hominem, & me
retur veniam. Secundò talia iudicia ſunt iu-
ſtificata, ratione promiſſionum, nã Chriſtus
neminẽ fallit in promiſſis; quia ſemper eius
C promiſſa fuerũt impleta, quia ſemper dedit
& dabit gloriam promiſſam obſeruatoribus
legis, vt patet de Apoſtolis & martyribus: ꝑ
quos non ſolum ante, ſed etiam poſt mortẽ
Chriſtus oſtendit multa miracula, per quæ
poſſumus credere eos obtinere gloriã & fçli
citatem promiſſam. Et ſic Chriſtus & lex e-
uãgelica manet vera, & iuſtificata in ſuis iu
dicis & promiſſis. Ideo dicit profeta, ꝙ iu-
dicia domini. i. lex euangelica quantum ad
ſua iudicia & promiſſa, eſt vera & iuſtificata
in ſemetipſa, quia omnes pœnitentes iuſtifi
cat, & omnia promiſſa complet, quia omni-
bus obſeruatoribus ſuis præbet gratiam in
præſenti, & gloriã promiſſam in futuro. Ter-
tiò dicit̃ iuſtificata, quia præmiat vltra con-
dignum, & punit citra condignum. Ex ſupra

dictis patet, ꝙ ſi lex euangelica eſt ſic iuſtifi- D
cata in ſemetipſa, ꝙ ſemper dat veniam pç-
nitentibus, iuſtificans eos per gratiam, & nũ
quam fallit in promiſſis, ſed tribuit fçlicita-
tem promiſſam obſeruatoribus ſuis, & præ-
mia vltra cõdignum, ſequitur ergo, & ſub-
dit & concludit profeta, quòd iudicia legis
euangelicæ ſunt

*Deſiderabilia ſuper aurũ & lapidẽ pretio-
ſum multum, & dulciora ſuper mel & fauũ.*

*Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodien
dis illis retributio multa.*

Deſiderabilia ſup. i. magis q̃ aurũ, & ſup.
oẽm lapidẽ pretioſũ, & ſunt dulciora guſtu
ſpũali ſuper. i. magis q̃ mel & fauũ. Etenim
.i. ꝓpterea certè ſeruus tuus Chriſtianus cu
ſtodit ea. ſ. oia iudicia, & p̃cepta legis euãge-
licç. Primò qa ipſa ſunt iuſta de ſe, & faciunt
hoĩem iuſtũ. Secundò, quia in cuſtodiẽdis il-
lis dat̃ retributio multa & magna, quia dat̃ E
æterna fœlicitas in eis. Per ſupradicta ergo
patent ſeptem perfectiones legis euãgelicæ,
ſcilicet quia eſt immaculata, fidelis, recta, lu
cida, ſancta, iuſtificata, & deſiderabilis.

Item explicat profeta ſeptẽ effectus legis
euangelicæ; cũ dicit ꝙ conuertit animas, &
præſtat ſcientiã paruulis, & lætificat corda,
& illuminat oculos mẽtis, & sãctificat, & iu
ſtificat, & vltimò retribuit prçmiũ çternũ &
infinitũ. Ex p̃miſſis fex ſequit̃ vltimũ: Nã ſi
ipſa habet tres proprietates & perfectiones
& effectus, ſequitur ꝙ lex euangelica eſt ſu-
per omnia deſiderabilis & ſeruanda, & in ea
totũ noſtrũ deſideriũ, & ſpes eſt cõſtituẽda.
Ex ſupradictis ſeptem cõditionibus & perfe
ctionibus patet differentia & eminẽtia legis F
euangelicæ ſupra legem veterem. Nam illa
in pluribus potius cõuertebat corpus q̃ ani-
mam, quia nõ prohibebat animũ explicitè,
ſed manũ. Secundò illa nõ præſtabat ſapien
tiam in ea latentẽ, ſed literã & ſenſum appa
rentẽ. Tertiò illa non lætificabat corda, ſed
corpora, in copia ciborũ, & temporaliũ pro-
miſſorum. Quartò illa non illuminabat ocu
los mentis, ſed corporis tãtum de præſenti:
Quintò illa nõ ſanctificabat hominem timo
re caſto & grato & ſancto, ſed ex timore ſer-
uili & formidine pœnæ. Sextò illa nõ iuſtifi-
cabat nec dabat veniã ſimpliciter pœnitẽti-
bus, nec eos expectabat, ſed illos pœna aut
morte corporali puniebat etiã de cõdigno,
& etiã vltra condignum quantũ ad apparen
tiam vt de colligente ligna in ſabbato. Nu-

me.

A me. 15. & de Oza qui ſolum tetigit arcam dñi 2. de Reg. 6. de Ozia qui præſumpſit adolere incenſum 4. Reg. 15. Et 2. Paralipomenon 26. Septimò quia illa non promittebat niſi bona tẽporalia. Ex quibus omnibus patet ꝙ lex euãgelica in omnibus ſupereminet veteri. Et ideo dicit ꝓfeta, ꝙ ſola iſta eſt per ſe deſiderabilis, & ꝙ bona quæ promittunt̃ & dant̃ in lege euãgelica tã in pręſenti q̃ in futuro, ſunt deſiderabilia ſup aurũ, & lapidem prętioſum, & ſuper oẽs diuitias quę ꝓmittebant̃ & dabant̃ in veteri lege. Et bona gloriæ quæ dantur in futuro, ſunt dulciora ſuper mel, & omnes cibos veteris legis. ibi enim promittebatur copia lactis & mellis tẽporalis, hic aũt fruitio cœleſtis & ęternalis, q̃a nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs aſcẽdit, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe. Eſa. 64. & 1. ad Cor. 2. Et ideo cõcludit ꝙ in cuſtodiendis illis mãdatis Chriſti datur retributio multa, in cœlo ſupple.

B

Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũda me dñe. & ab alienis parce ſeruo tuo.

Poſtquã ſuperius explicauit pfectiones, & fructus, & pręmia legis euãgelicę: nũc in hac tertia parte petit gratiã, vt valeat hanc legem euangelicam obſeruare, ſine qua nec lex põt obſeruari, nec peccatũ vitari. Ad cuius intelligentiã eſt notãdum ſecundũ Aug. de natura & gratia, & contra Pelagianos in omnibus tractatibus ſuis, ꝙ cauſa quare nullus homo põt vitare peccatũ, nec implere diuina pręcepta, niſi per gratiã Xpi fuerit adiutus, quę eſt duplex, vna ſe tenet ex parte noſtra, alia rõne triũ impugnatorũ. Cauſa prima eſt corruptio noſtræ naturæ. Nã ſicut dictum eſt pſal. 13. taliter fuit corrupta caro, & natura, & ſenſualitas nr̃a in Adam, ꝙ oẽs potẽtiæ fuerunt debilitatæ, & vulneratæ, in tantum ꝙ homo manſit pronus ad cadendũ in oẽ vitium, & difficilis, & infirmus ad reſiſtendum, & magis difficilis ad reſurgendũ, eo ꝙ liberum arbitrium noſtrũ manet claudicatũ. Sicut hõ claudus, quẽ impoſſibile eſt rectè ambulare niſi ſanetur. Vnde ſicut hõ claudus ſemp cadit ad partẽ pedis læſi & eſt pronus ad illã inclinari, & nõ ad aliã, ita liberum arbitrium noſtrũ ita eſt pronũ ad cadẽdum ad partẽ peccati, ꝙ nõ ad ſeruandũ præcepta diuina. Et hęc eſt prima cauſa ex parte noſtri. Scda cauſa eſt triplex rõne triũ impugnatorũ, q̃ cõtinuè ſuggerunt & impugnãt ad malum. Primus ſuggeſtor & impugnator

C

D dr̃ intrinſecus, & occultus, quæ eſt cõcupiſcentia in carne, & ſenſualitate nr̃a ex pctõ primorũ parentũ inflicta. Quæ duo facit. Nã primò infirmat & debilitat oẽs potentias vt dictum eſt. Secundò inſurgit & luctat̃ aduerſus ſpiritũ, infligens in eo oẽm inordinatum appetitũ. A qua quidem concupiſcentia oĩa mala oriuntur, vt inquit Aug. de verbis Apoſtoli. Nam primò iſta concupiſcentia infligit appetitum propriæ excellẽtię in honoribus, cui voluntas conſentiens non patitur maiorem nec æqualem. Et ſic incidit in peccatũ ſuperbiæ, & per concupiſcentiã carnis incidit in gulã & luxuriam. Et ex cõcupiſcentia bonorum fortunę, incidit in auaritiã. Et ex appetitu vindictę, incidit in irã & odiũ, & ſic de ſingulis Et iſte dr̃ impugnator, & ſuggeſtor intrinſecus, q̃ multis nominibus nominatur, dr̃ enim cõcupiſcẽtia, inquantum excitat animã ad omnem appetitum inordinatum, vt dictum eſt. Secundo dr̃ fomes omnis peccati. Tertiò dicitur lex membrorũ. Quartò dicitur tyrannus. Quintò languor & morbus, & corruptio naturæ, inquantũ infirmat & deſtruit vires naturę. Sed præter iſtũ ſuggeſtorem intrinſecum, ſunt duo alii ſuggeſtores exteriores, quorum primus eſt diabolus, qui ſemper ab initio tentat hominem, qui ex ſua aſtutia habet infinitos modos, & parat infinitos laqueos ad capiendum hominem, de quo dicit ſaluator Mat. 12. ꝙ ſi non poteſt hominem capere in vno laqueo, aut eiicere per unum peccatũ, tunc aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores, & ingreſſi habitant in hoĩe. Tertius impugnator eſt mundus, qui non habet pauciores modos & vias ad proſternendum hoĩem, qui quidẽ mundus impedit hominem ad bene agendum, & ſollicitat ad oĩa mala, tũ ratione vxoris aut filiorum aut amicorũ, vt eis complaceat, & eos ſuſtineat. vñ dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 7. ꝙ vir ſollicitus eſt mundo, quomodo placeat vxori & ecõuerſo. Item ipſi inimici incitant hominẽ ad iracundiam, & omne malum ex inuidia & alia cauſa. Vnde naſcitur odiũ, & homicidia, & cætera huiuſmodi. Ex ſupradictis patet, ꝙ impoſſibile eſt hominẽ ſic in natura corruptum & infirmum, poſſe reſiſtere iſtis tribus impugnatoribus abſque auxilio, cum impugnent ipſum intus, & extrã, & in occulto & in publico. Et hoc eſt quod dicit profeta. O domine Ieſu Chriſte adiutor meus, & redemptor meus, da mihi

E

F

A hi gratiam vt poſſim legem euangelicam ſeruare, & delicta & peccata vitare. Nã delicta quis intelligit.i.quis poteſt intelligere & diſcernere, & præcauere, & enumerare tot genera delictorũ & peccatorum, & tot modos tentationum & ſuggeſtionũ, cum habeam⁹ tres impugnatores, vnum intrinſecum & occultum, qui dicitur concupiſcẽtia, quę nos ſemper impugnat ĩ occulto, & duos exteriores & alienos.ſ.mũdum & diabolum, q nos exterius impugnãt, & in publico incitãt modis infinitis ad omnia mala perpetrãda? quaſi dicat, nullus poterit reſiſtere tot & tantis tentatoribus, nec pcauere delicta, niſi p tuã gratiã fuerit adiutus. Et ideo tu dñe munda me ab occultis peccatis meis, & ab alienis parce ſeruo tuo. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ pctã poſſunt dici tripliciter aliena

B & occulta. Vno modo, quia ab occulto impugnatore.ſ. interiori concupiſcentia ſunt ſuggeſta & illicita vel illecta, aut in ſolo propoſito ſunt cõmiſſa, aut in ſecreto ſunt perpetrata. Itẽ per oppõ pctã dicuntur aliena, qñ ſuggeſtione alienorum impugnatorũ.ſ. mundi, & diaboli ſunt cõmiſſa, aut ex ꝓpoſito in effectum, & in perſonam alienam ſunt cõpleta & deducta, ſicut ſunt furta, homicidia, opprobria, & adulteria, & cætera hmõi, aut qñ ex occulto in publicum ſunt manifeſtata & diffamata, quia iam tunc alios ſcandalizãt et offendunt aures eorum. Ab iſtis ergo peccatis tam occultis, quam alienis petit mundari & liberari cum dicit. Ab occultis meis mũda me domine.i.à peccatis quæ in occulto & in ſecreto, aut in ſolo ꝓpoſito, aut ab occulto impugnatore & concupiſcentia propria

C commiſi, & parce mihi ſeruo tuo ab alienis delictis, quæ ex alienis impugnatoribus, aut in perſonas alienas aut in publico perpetraui. Vnde notanter dicit & petit ab occultis mundari, & ab alienis ſibi parci. Nam peccata occulta & non in effectum conſummata, aut in ſecreto commiſſa, ſine læſione proximi, per ſolam pęnitẽtiam occultam poſſunt deleri & mundari. Sed peccata aliena in effectum contra proximum commiſſa, nõ remittuntur, niſi per reſtitutionem rei ablatæ, aut remiſſionem iniuriæ. Et ideo ſubdit.

Si mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

Si mundaueris me ab occultis meis, & pepperceris mihi ab alienis, tunc nõ dominabũtur mei iſti tres impugnatores, imo ego ſuperabo, & vincam eos per gratiam & pœnitentiam. Et ſi iſti tres impugnatores mei nõ fuerint dominati, imo fuerint victi per pœnitentiam, tunc ego ero immaculatus & purgatus & mundabor à delicto maximo. Ad cuius maiorem intelligentiam eſt notandũ, quòd licet omne delictum dicatur magnum, inquantum contra Deum committitur, tamen peccatum finalis impęnitentiæ, & obſtinationis dicitur maximum, eo quòd poſt mortem non poteſt per pœnitentiam deleri, quia non amplius eſt locus, nec tempus pœnitentiæ, pro quo peccato non eſt orandum, vt ait Io. in prima canonica ſua, c. 5. quod quidem peccatum poſtquam non remittitur in hoc ſeculo per culpam, non remittetur in alio per pęnam. Mat. 12. Et ideo tale peccatum non poteſt euitari niſi per præuiam pęnitentiam factam in vita. Iterum eſt aduertendum, quòd diabolus non dicitur dominator nec victor, niſi per peccatum finalis impœnitentiæ, eo ꝙ quotidie vincitur per pœnitentiam factã in vita. De hoc ergo delicto maximo, per qđ diabolus dicitur dominari obſtinatis & impęnitentibus, dicit profeta. Si mei non fuerunt dominati iſti tres impugnatores mei.ſ. caro, mundus, & diabolus, imo victi per pœnitentiam factam in vita, tunc ero immaculatus, & emundabor.i. euadam à delicto maxime finalis impœnitentiæ. Sed quia poſt factam pęnitentiam, omnes orationes & cætera bona quæ homo facit in ſtatu gratiæ ſunt Deo placita & accepta, ideo ſubdit.

Et erunt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.

Et erunt, inquit, vt cõplaceant.i. poſtquã fuero mundatus per pęnitentiam, tunc meditatio cordis mei.i. omnes cogitationes, & eloquia oris mei, & cætera bona q̃ fecero, erunt iuſte, & in caritate facta, vt complaceant.i. ſint cara, & placita, & accepta in conſpectu tuo ſemper. Sed quia omnia ſupradicta ſine gratia peragere non potero, ideo ſubdit.

Domine adiutor meus & redemptor meus.

Rogo te domine Ieſu, vt poſtquã dediſti mihi legem euangelicã ſis adiutor meus gratiam præuenientem cõferendo ad ſeruãdum eã, & ad reſiſtẽdum tribus impugnatoribus, & ſis redemptor meus gratiam ſubuenientẽ conferendo, & a peccatis occultis, & alienis mihi parcendo. Et nota ꝙ tota cõſtructio, & ſententia tertiæ partis huius pſal. põt incipere ab hoc vltimo verſiculo, vt ſit ſẽſus. O domine

A mine Ieſu Chriſte adiutor meus & redẽptor
meus, da mihi gratiã, ſuple quia delicta, quis
intelligit. i. quis poterit vitare, & reſiſtere ꝓp
rõnes iã dictas? Ideo ab occultis meis mũda
me, &c. Ex toto iſto pſal poſsũt recolligi 11.
cõcluſiones. Prima cõcluſio, ꝙ lex euãgelica
fuit per oẽs partes mundi audita & publica
ta. Secunda cõcluſio, ꝙ Chriſtus ſol iuſtitiæ,
qui ab ęterno ſummo patre proceſſit tempo
raliter, venit in carnem, & peracto curſu no
ſtræ redemptionis regreſſus eſt in cęlo, vnde
deſcendit. Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus non
proceſſit ex Maria virgine, tanquàm ex tho
ro maritali & corrupto, ſed tanquàm ſpõſus
de talamo virginali, ipſam virginẽ relinquẽ
do. Quarta concluſio, ꝙ Chriſtus ſol iuſtitiæ
ꝑ aduentũ, & curſum ſuũ fugauit noctẽ vete
ris legis & peccati, & cauſauit diẽ gratiæ in
B eccleſia militanti. Quinta concluſio, ꝙ ſicut
lex euangelica habet ſeptẽ perfectiones, q̃a
eſt immaculata, & fidelis, & recta, & lucida,
& ſancta, & vera, & iuſtificata: Ita facit ſeptẽ
ſalubres effectus. ſ. quia conuertit animas, &
præſtat ſapientiam paruulis, & lætificat cor-
da, & illuminat oculos mẽtis, & ſanctificat,
& complet promiſſum, & iuſtificat hominẽ.
Sexta cõcluſio, ꝙ lex euãgelica propter om-
nia ſupradicta eſt per ſe deſiderabilis, magis
quàm lex vetus, eo ꝙ illa ſolũ permittebat,
& dabat tẽporalia, iſta aũt vitã & fęlicitatem
ęternã. Septima concluſio, ꝙ nemo põt im-
plere legẽ euangelicam, nec vitare peccata,
niſi per gratiã Chriſti fuerit adiutus. Octaua
concluſio, ꝙ nemo poteſt ab occultis pecca-
tis mundari, nec ab alienis liberari, niſi per
gratiã ſubuenientem fuerit ſubleuatus. No-
C na concluſio, ꝙ nemo poteſt mundari, & li-
berari à delicto maximo finalis impœniten-
tiæ, per quod Diabolus dominatur, niſi per
pœnitentiam factam in hac vita præuenien-
tem ipſam mortem. Decima cõcluſio, quòd
orationes, & cętera bona non ſunt Deo pla-
cita, & accepta, niſi poſt actam pœnitentiam
in ſtatu gratię. Vndecima concluſio, quòd ſo
la lex euangelica perfectè iuſtificat hominẽ:
probatur, quia mundat, & rectificat, & ſan-
ctificat, & gratificat, & fructificat ad gloriã.

PSALMVS XIX.

EXaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Titulus; in finẽ pſal. Dauid. Ex titulo ap-
paret, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum, dirigẽs
nos in Chriſtum, qui eſt finis legis, & victor D
& triunfator, ſicut ſupra dictum eſt pſal. 17.
Sed perfidus Ra. Sa. qui ſemper conatur per-
uertere ſcripturas, & retrahere à vero ſenſu
ad ſuã perfidiã, dicit, ꝙ Dauid fecit hũc pſal-
mum in ſua ſenectute, quãdo Ioab, & cęteri
armigeri dixerũt ipſi Dauid, ne amplius exi-
ret ad bellum cũ eis, ne occideretur ab inimi
cis, & extingueret lucernã in Iſrael, ſed ora-
ret pro ſuo exercitu, quia magis vinceret ora
tionibus, quàm armis, vt patet. 2. Reg. 21. Et
ſic literaliter exponit hunc pſalmum de Da
uid, & de illa hiſtoria. Sed talis expoſitio ſic
literaliter præciſa non ſolummodo eſt inu-
tilis, ſed etiã falſa, faciens iniuriã profetę, &
nõ explicans verũ myſteriũ, & intelligentiã
huius pſal. quia Dauid nõ fuit minus profe-
ta, nec minus illuſtratus de Chriſto futuro ĩ
hoc pſal. q̃ in cęteris. Vnde ipſemet Ra. Sa. di E
cit ſuper Zacariã ca. 9. ꝙ oẽs profetę nõ ſunt
locuti niſi ſuper annos redẽptoris, & in dies
Meſſiæ. Ex quo patet, ꝙ in tali literali expoſi
tione vr̃ ſibiipſi cõtradicere. Iõ reiecta omni
iudaica perfidia exponendus eſt iſte pſal. de
Chriſto & eccleſia, ad quẽ intellectũ legit ip
ſum eccleſia. Ad cuius intelligentiã eſt notã
dum, ꝙ ſex memorantur in ſcriptura vet. te-
ſta. de Chriſto Meſſia in lege promiſſo. Pri-
mò, ꝙ debebat eſſe Deus & homo, Rex & ſa
cerdos. Secundò, ꝙ debebat eſſe legislator, &
ferre legẽ nouam. Tertiò, ꝙ ipſemet debebat
eſſe hoſtia & ſacrificium. Quartò, ꝙ debebat
eſſe paſtor populi ſui. Quintò, ꝙ regnũ eius
debebat eſſe glorioſum in corpore & anima.
Sextò, ꝙ expoliato inferno debebat aſcende
re in cœlum victor & triunfator, & accipere
vniuerſalẽ, & iudiciariã poteſtatẽ. Hæc autẽ F
oĩa pręuidens Dauid in ſpiritu confecit plu-
res pſalmos, de quorũ numero ponũtur hic
ſex per ordinẽ. Nã pſalmũ præcedentẽ fecit
de Chriſto legislatore, & publicatione, & ꝑ-
fectione legis euãgelicæ. Iſtũ aũt pſal. 19. fe-
cit de ſacerdotio & triunfo Chriſti: pſalmum
verò ſequentem fecit de eius regno glorioſo:
& pſalmum 21. fecit de hoſtia, & ſacrificio
Chriſti. In 22. prædicit Chriſtũ futurũ paſto
rẽ eccleſiæ. In 23. prędicit regnũ vniuerſale
eiuſdem. In hoc ergo pſal. Dauid prædicit ſa
cerdotiũ Chriſti, vocando Chriſtũ, vt accele
ret aduẽtum ſuum, vt veniret ad liberandũ
nos per ſuũ ſacrificiũ: & ideo dedit ipſum ad
cantandũ in tẽplo ad victoriã vocum, ad de-
notãdũ, ꝙ fideles vet. teſt. cũ magno deſide-

rio

A rio,& clamore expectabat, & vocabat Chriſtũ, vt veniret ad liberandum eos. Duo ergo facit Dauid in hoc pſ. Nã primò vocat Chriſtũ, vt veniat ad ſacerdotium, & offerendũ ſacrificiũ, per qđ triunfauit de diabolo, Scđò prædicit qualiter cõicauit apoſtolis & eccleſiæ ſacerdotium ſuum & ptãtem ꝑ quã triunfauit de toto populo gentili, & ſubiecit totũ mundum. ibi: Lætabimur in ſalutari tuo, vel ibi, In potentatibus ſalus dexteræ eius. Quantum ad primũ eſt notãdum ſicut dictum eſt in prologo, ꝙ ſicut Adam per ſuum peccatũ omnes ad pœnam, & captiuitatem obligauit & vendidit, & à Deo ſeparauit, ita Deus pater ſtatuit, vt ab illo peccato non poſſemus ſibi reconciliari, nec redimi, niſi per interceſſionem, & ſacrificiũ vnius iuſti, & innocẽtis mediatoris Ieſu Chriſti, in cuius virtute, &
B meritis, noſtræ operationes eſſent Deo gratę & acceptæ, & ideo Chriſtus voluit incarnari, & pro nobis ieiunare, & labores tolerare, orare, & ſeipſum in ſacrificium pro nobis patri offerre, quod pertinet ad officium ſacerdotis. Nam tria pertinent ad officium ſacerdotis. Primò pro populo ad Deũ interpellare & orare, ideo dicitur mediator inter populum & Deũ. Scdò pertinet ad ſacerdotẽ ſacrificiũ offerre: & ſic dicitur ſacerdos. Tertiò legẽ ponere & cõſtituere, & ſic dicitur põtifex, quaſi leges & poſitionem faciens, per quã populus iuſtè viuat, & in Deum dirigatur. Et ideo Chriſtus voluit aſſumere nomẽ, & officiũ ſacerdotis, & põtificis, vt ꝑ nobis cõpleret oĩa iſta. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpũ, vocat Ieſum ad ſacerdotiũ dicẽs. O dñe Ieſu Chre in lege ꝓmiſſe accelera aduentũ tuũ, & veni
C ad exercendum officiũ veri ſacerdotis, quod eſt pro populo orare, & ſacrificiũ offerre, & legem ponere, ideo veni vt dñs pater exaudiat te in die tribulationis, ſcilicet mortis & paſſionis, qñ pro nobis orabis in mẽſa, & in horto, & in cruce, vt tunc nomen Dei Iacob, qđ eſt Ieſus, protegat te, & Deus pater.

Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te.

Mittat tibi auxilium de ſancto. i. de altiſſimo ſanctuario ſuo, & de Sion triũfanti tueatur, & defendat te. Ad cuius intelligentiam eſt notandum ꝙ Chriſtus ter orauit pro genere humano, & pro noſtra reſurrectione, in quibus tribus orationibus ſemper pater miſit ſibi auxilium de cęlo ſancto ſuo. Nam primò orauit corã toto populo anteꝗ caperetur, qñ dixit Pater clarifica filiũ tuũ, quia tũc au- D
dita eſt vox patris de cęlo dicentis: Clarificaui, & iterum clarificabo. Io. 12. Item qñ orauit in horto, miſit pater auxilium & tuitionẽ de ſancto, qñ miſit ſibi angelũ qui confortaret eũ, annunciãs ſibi fructum ſuæ paſſionis, & ſuam & noſtram reſurrectionem. Et etiam exaudiuit ipſũ in cruce, quando ſol, & luna, & tota terra oſtenderunt ſe compati ſibi. Ex quibus omnibus patet, ꝙ Chriſtus ſemp fuit exauditus pro ſua reuerentia, vt magis patebit. Et iterum eſt notandum ꝙ nomen Dei tetragrãmaton, quo Chriſtus fuit protectus & victor, dicitur nomen Dei Iacob eo ꝙ nomẽ Ieſus, in quo conſiſtit tota noſtra ſalus & redẽptio, fuit promiſſum ipſi Iacob & ſemini eius, & illud nomen accepit Ieſus à patre. per quod fuit victor & triunfator. ad Filip. 2. Dedit illi nomen qđ eſt ſuper omne nomen &c. E
Deinde ſubdit.

Memor ſit omnis ſacrificij tui, & holocauſtum tuum pingue fiat.

Cum dicit Memor ſit oĩs ſacrificii, vocat Chriſtũ vt offerat ſeipſum in ſacrificium pro nobis in cruce, & inſtituat ſacramentum euchariſtiæ in memoriam ſuæ paſſionis, ideo ſubdit. O Dñe Ieſu Chriſte veni ad paſſionẽ vt dñs pater ſit memor & acceptor totius ſacrificii tui, accipiens ipſum in prætium noſtræ redemptionis, & holocauſtum tuũ igne caritatis totũ crematum & conſumptum, fiat pingue & ſufficiens & copioſum ad ſatisfaciendũ pro nobis. Nam ſicut holocauſta quę fiebant in veteri lege ex agno matutino & veſpertino, quæ in figura tui offerebant, quanto magis erãt pinguia, tantò altius fumus eorũ aſcẽdebat in cęlũ, ita ſacrificium tuum ò F
Chriſte tñ erit pingue & copioſum, & igne caritatis concrematum, ꝙ totus ſanguis tuus haurietur, & euacuabitur, & effundetur in redemptionẽ ꝑ nobis. intm ꝙ fumus & odor illius caritatis & obedientiæ penetrabit cęlos, & introibit in aures patris & ſic pater tribuet tibi ſm cor & deſiderium tuum, relaxando debitum generis humani. Deinde ſubdit.

Tribuat tibi ſecundum cor tuum, & omne conſilium tuum confirmet.

Tribuat tibi. vocat Xp̃m ad dãdã legẽ euãgelicã. O Xp̃e veni ad mortẽ & paſſionem, vt pr̃ tribuat tibi ſm cor & deſideriũ tuũ oĩa q̃ petieris, & cõfirmet oẽ cõſiliũ tuũ, i, totã legẽ euangelicã, in qua tradunt conſilia ad dirigendũ hoiem in Deũ. Et notãter appellat cõ

A ſilium, ad differētiam legis veteris, eo ꝙ illa
data eſt cum comminatione pœnæ per mo-
dum præcepti, iſta autem data eſt cum amo
re & benignitate, per modum conſilii, & cū
promiſſione gloriæ; Deinde cum dicit:

*Lætabimur in ſalutari tuo, & in nomine
Dei noſtri magnificabimur.*

Prædicit profeta fructum, & effectū paſ-
ſionis Chriſti in hac ſecūda parte. Ad cuius
intelligentiā eſt notandū, ꝙ duo fecit Chri-
ſtus per ſuū ſacerdotium, & mortē & paſſio-
nem. Nam primò nos à morte, & captiuitate
liberauit. Secūdò, ſacerdotium & poteſtatē,
quā accepit à patre, apoſtolis & eccleſię cōi-
cauit: per quod ſacerdotium & poteſtatē de
mundo, & diabolo triunfauit: & hoc eſt, qđ
dicit in hac ſecūda parte. Vnde dicit primo:
O domine Ieſu Chriſte bene pater tribuet
B tibi ſm cor tuum: quia debitum noſtrū re-
laxabit per ſacrificium, & paſſionem tuam,
& reſurrectionē tibi tribuet, & cōſilium tuū
confirmabit. Et ideo tunc à tali debito libe-
rati, & per legē tuam confirmati lætabimur
in ſalutari tuo. i. in ſaluatione, & redemptio-
ne facta. Itē lætabimur in ſalutari tuo i. hoc
nomine Ieſu, ꝙ eſt nomē Dei noſtri. Et ideo
in iſto nomine Dei noſtri magnificabimur,
& exaltabimur. Et hoc ergo dico, qm̄ ego Da
uid cognoui, & in ſpiritu profetico præuidi,
nunc per contemplationē, qm̄ dn̄s pater fe-
cit ſaluum Chriſtum ſuum, ipſum à mortuis
reſuſcitando, & etiam fecit ipſum ſaluum. i.
Saluatorem cōſtituit, & exaudiet illum pro
nobis de cœlo ſancto ſuo. Et dirigens Dauid
uerba ſua ad Chriſtū, dicit: Impleat dn̄s pe-
titiones tuas, & ordinatur cū litera ſuperiori,
C ut ſit ſenſus. O domine Ieſu Chriſte poſt paſ
ſionē, & reſurrectionē lætabimur in ſalutari
tuo, & in noie Dei noſtri magnificabimur.

*Impleat dominus oēs petitiones tuas, nunc
cognoui, qm̄ ſaluū fecit dominus Chriſtū ſuū.*

Lætabimur, inquit in ſalutari tuo, q̄a im-
pleuit dn̄s oēs petitiones tuas, & ponitur op
tatiuus pro futuro indicatiui, ſm cōſuetudi
nē profetarum, & ideo ſubdit cauſam, quare
profeta prædixit omnia ſupradicta de Chri-
ſto, & noſtra redēptione: quia ego cognoui,
qm̄ dn̄s pater faciet ſaluū Chriſtum ſuū, &

*Exaudiet illum de cœlo ſancto ſuo, in poten
tatibus ſalus dextera eius.*

Exaudiet, inquit illū de cœlo ſancto ſuo,
relaxando debitū generis humani, & ipſum
à mortuis reſuſcitando. In potētatibus ſalus
D dexteræ eius. Hic incipit verſiculus, & ſentē-
tia. Nam poſtq̄ profeta vocauit Chriſtum ad
ſacerdotium & ſacrificium, & oſtendit fru-
ctum & utilitatē mortis, & paſſionis, hic oſtē
dit, qualiter Chriſtus cōicauit apoſtolis ſuis
ſuum ſacerdotium, & poteſtatem ad mundū
& diabolum debellandū. Ad cuius intelligē-
tiam eſt aduertendū, ſicut dictū eſt pſal. 17.
ꝙ Chriſtus inquātum homo, omnia quæ ha
bet, accepit à patre, & ea cōicauit diſcipulis
ſuis. Vnde quadruplici uirtute eos armauit.
Primò, eccleſiaſtica poteſtate, ſ. uirtute ſeptē
ſacramentorum, in quibus conſiſtit ſacerdo-
tium, & eius poteſtas. Secundò, uirtute do-
norum ſpiritusſancti. Tertiò, dedit eis hoc no
men Ieſus in clypeum, & protectionē. Quar
tò, legem euangelicam, tanq̄ lanceam, & ſa-
gittam, & gladium ad ferienda corda homi-
E num, quæ omnia continentur in hoc nomi-
ne Ieſu, quod eſt nomen omnipotentiæ, &
ſapientiæ & ſalutis, & iuſtitiæ, vt dictum eſt
pſal. 8. Hæc ergo quatuor arma tradidit Xp̄s
diſcipulis ſuis, quibus totum mūdum debel-
larunt, & ſubiecerunt: & hoc eſt, quod dicit
Dauid, cum ait Potentatibus, dicit ergo: Ego
cognoui in ſpiritu, quoniam ſaluum faciet
dominus Chriſtum ſuum. i. in ſaluatorē con
ſtituet, & cognoui in ſpiritu, quòd ſalus dex-
teræ eius, quod eſt hoc nomen Ieſus, conti-
nens omnia quatuor ſupradicta, erit com-
municatum in potentatibus. i. in apoſtolis fa
ctis potentibus, & fortibus, & armatis in po-
teſtate huius nominis, & ideo cum hoc no-
mine uincemus, & debellabimus totum or-
bem, & potentiam populi gentilis.

*Hi in curribus, & hi in equis, nos autem
in nomine domini Dei noſtri inuocabimus.* F

*Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt, nos autem
ſurreximus, & erecti ſumus.*

Hi in curribus. Hi. i. quedā uirtutes, & re-
ges in curribus pugnabunt contra nos. Et
hi. i. alii pugnabūt in equis, & in copia equo-
rū, & armorū. Nos autē in ſolo nomine Dei
noſtri, quod eſt Ieſus, inuocabimus: quia il-
lo noie ſuimus armati. Et ideo ipſi principes,
& imperatores cōfidentes in ſuis curribus &
equis, obligati & uicti ceciderunt ſub pedi-
bus noſtris. Nos autē, qui ante eramus pau-
peres, & ſubiecti, & afflicti, ſurreximus à p-
ſecutione, & erecti, & exaltati ſumus eos, &
eos iugo fidei ſubiecimus, & diabolum prin-
cipem huius mundi deſtructis idolis foras
eiecimus, quæ omnia fecimus in uirtute hu-

ius

A ius nominis Ieſus. Et ſic de Diabo. & mundo triunfauimus. Vltimo aũt profeta conuerſus ad Deum patrem dicit.

Domine ſaluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

O Dñe ſi tot & tãta bona debẽt fieri in aduentu huius regis, ideo ſaluũ fac regẽ & ſaluatorem, & ſaluum fac eum per reſurrec. & exaudi nos in die gratiæ, in qua inuocauerimus te, quia tunc inuocabimus te in noĩe eius, quod eſt Ieſus, in quo ſperamus ſaluari. Ex toto ergo iſto pſalmo poſſunt recolligi quatuor cõcluſiones. Prima cõcluſio, ꝙ Chriſtus ſemper fuit exauditus in ſua oratione & ſacrificio pro nobis: quia pater tribuit ei ſm deſiderium ſuum. Secunda cõcluſio, ꝙ Chriſtus fuit verus ſacerdos offerens pingue, & copioſum ſacrificium pro nobis. Tertia concluſio ꝙ Dauid præuidit in ſpiritu profetico totum myſteriũ ſacerdotii Chriſti, & noſtræ redemptionis. Quarta concluſio, ꝙ Apoſtoli ſolo nomine Ieſu armati debellarunt totũ orbem, & triunfauerunt de mundo & de Diabolo: quia principe huius mundi foras eiecto, omnes infideles Chriſto ſubiecerunt.

PSALMVS XX.

Domine in virtute tua lætabitur rex? & ſuper ſalutare tuũ exultabit vehemẽter. Deſiderium cordis eius tribuiſti ei: & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.

Titulus. In fnẽ, ſiue ad victoriã pſ. Dauid Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſ. dirigens ipſum & nos in Xp̃m, qui eſt finis legis, & victor, & triunfator, vt dictũ eſt. Sed de materia huius pſ. dicit Ra. Salom. ꝙ antiqui magiſtri gloſſarunt pſ. 2. ſimul cum iſto 20. C de rege Meſſia. Sed ꝓpter hæreticos, melius, & conuniẽtius exponitur de ipſomet Dauid, & de regno eius: & appellat hæreticos conuerſos ex Iudaiſmo ad fidem Chriſti, & appellat antiquos magiſtros oẽs qui eum præceſſerunt, & maximẽ Talmudiſtas. Ad cuius intelligentiã eſt notandum, ꝙ doct. ſiue ſcriptores iudæorum repiuntur in quadruplici numero. Nam quidã præceſſerunt aduẽtum Chriſti. Alii autem fuerunt tempore Chriſti vſq; ad deſtructionẽ 2. Templi. Alii antẽ fuerunt poſt deſtructionem 2. Templi tempore magni Conſtan. t Cæteri autem fuerunt poſt tempora Heraclii Impe. Ante vero aduentũ Chriſti non reperiuntur, niſi opera Ionatam Abenuz el, qui. 18. annis ante aduentum Chriſti tempore Octauiani traduxit totum teſtamentum vetus ex Hebræo in Caldeum D transferendo ſenſum ex ſenſu, exponendo vocab. quę quidem ſcriptura dicitur Targũ, & eſt tantæ autoritatis apud Hebræos, ꝙ nullus auſus eſt contradicere. Iſte enim exponens, & interpretans pſal. 2. dicit. Vt quid fremuerunt gentes &c. aſtiterunt reges terrę, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dñm & Meſſiã Chriſtum eius. Item cum dicit. Dñs dixit ad me filius meus es tu &c. ſub dit. Iſti duo Pater & Filius ſunt tres. i. vna tertia perſona. ſ. Spirituſſanctus procedit ab eis, & hi tres ſunt vnum. ſ. vna ſubſtantia & vna eſſentia & vnus Deus. Vnde dicunt Iudæi ꝙ tunc facta eſt vox de cœlo dicens. Quis eſt hic qui ſecreta mea vult gentib. reuelare? cui Ionatan reſpondit. Ego Dñe hoc facio propter reuerentiam tuam. Et ſic dicunt magiſtri Hebræorũ ꝙ Ionatã Abenuziel fuit doctus, E & inſpiratus à Spirituſancto in toto Targo. Et ideo tota ſua interpretatio, & expoſitio habetur tanq̃ textus apud Hebręos, cui nullus eſt auſus cõtradicere. Et ſic Ionatam exponit & interpretatur totum iſtum pſa. 20. de rege Meſſia, & regno eius glorioſo. Et ſic pro maiori tempore interpretatur oẽs alios pſ. Tempore autẽ Chriſti Paulo poſt floruit Ioſeſus filius Matthiæ, qui multo tempore Atenis filoſofiæ operam dedit. hic in 18. lib, antiquitatum de Chriſto tale teſti. perhibet dicens: ꝙ tẽpore Cæſ. fuit in Iudæa Ieſus vir ſapiens, ſi virum fas eſt nominari: erat. n. operum mirabilium effector, & verus doctor legis, & plurimos tam de iudæis, q̃ de gentilib. habuit ſectatores, Chriſtus hic erat: hic poſt quam ex inuidia noſtræ gentis Iud. traditus F & crucifixus eſt, apparuit rurſus tertia die viuus, ſicut hæc, & multa alia profetæ de eo in carminib. dixerunt &c. In quibus verbis Ioſeſus confitetur primo ꝙ Ieſus erat Xp̃s & Meſſias in lege promiſſus: & ꝙ erat plusq̃ homo, propter miracula & doctrinam ſupra facultatem humanam Tertiò ꝙ poſt mortẽ reſurrexit & regnauit ſpiritua liter. Quarto ꝙ Dauid in pſ. & cæteri profetæ locuti ſunt de regno Chriſti & reſurrectione. Eodẽ modo tempore Apoſtol. fuit Filo diſcertiſſimus iudæorum, qui in libro de vita contemplati ua dicit mirãda de Chriſto & eius diſcipulis & ſanctiſſima vita eorum. Et ſic Hebrei moderni bene habẽt ĩ magna veneratione ſcripta Ioſefi & filonit. Sed nõ audent in publicũ propalare, eo ꝙ tales teſtimoniũ prębent de

A Chriſto.In tertiò ordine antiquorum Hebr.
fuerunt Talmudiſtæ poſt tempora Conſtan.
De quib.dictum eſt in prologo, tract. 6. Iſti
videntes ꝙ taliter conuincebantur à docto.
Chriſtianorum per ſcripturas pſal.& profe-
tarum: ꝙ regnum Meſſiæ huius mundi non
erat temporale:ſed ſpirituale:eo ꝙ primò de
bebat mortē pati, & poſtea reſurgere & re-
gnare:Ideovolentes defendere pfidiá, conati
ſunt cōfingere duos Meſſias in lege promiſ-
ſos.Vnū vocatum Benioſef de tribu Effraim
& alium Bendauid .i. filium Dauid de tribu
Iuda,& dicunt ꝙ iſte Meſſias Benioſef debet
congregare oēs 12.tribus Iſrael ex omnibus
partib.mundi & ducere in Hieruſ.Sed poſtea
venient Gog & Magog, & pugnabunt cōtra
Meſſiam Benioſef & vincent, & occident eū
B ignominioſè cum toto populo ſuo : & ſic de
iſto Meſſia exponunt Talmudiſtæ omnes paſ
ſus ſcripturæ, faciētes mentionem de morte
& paſſione Chriſti Meſſiæ,& maximè illud
Zaca.12.tunc erit planctus magnus in Hier.
& lugebunt eum, quaſi mortē primogeniti.
&c. Et ſubdunt magiſtri iudæorum : ꝙ poſt
mortem Meſſiæ Benioſef:ſurget Meſſias Ben
dauid, & regnabit in vniuerſo mundo : q̃a
ſic ſcriptū eſt pl.2. Poſtula à me & dabo tibi
gentes hęreditatem tuam,& poſſeſſionē tuā
terminos terræ. Item dicunt iſtum Meſſiam
nunq̄ moriturum: ſed in æternum regnatu-
rum:imo reſuſcitabit Meſſiam Benioſef cum
toto populo : qui cecidit cū eo in bello Gog
& Magog . Et ſic Meſſias Bendauid cum ſuis
viuet in ęternum:quia tunc dicet Dn̄o Deo:
C Dn̄e da mihi vitam : cui reſpondebit Deus :
Vitā petis à me,cum adhuc non dixiſti hęc:
etiam profetauit de te pater tuus Dauid. pſ.
20. Vitam petiit à te,& dediſti ei longitudi-
nem dierum in æternum & vltra.Ex quibus
patet, ꝙ quicquid dicāt de cōficto Meſſia Be
nioſef,tamē in hoc oēs magiſtri antiq. Hebr.
cōueniūt,ꝙ pſ.2.& iſte pſ.20.ſunt facti de ip
ſo profeta Dauid profetando de Chriſto filio
ſuo vero Meſſia in lege promiſſo, & regno
eius glorioſo.Ideo perfidus.Ra.Sa. videns ſe
conuictum à doct.Chriſtianorum, per dicta
iſtorum antiquorum, coactus eſt negare oēs
antiquos, & dicere ꝙ licet antiqui expoſue-
runt iſtos duos pſ de rege Meſiſa, tamē prop
ter hæreticos conuenientius exponuntur de
Dauid rege Iſrael . Sed iſte proteruus cecus
corpore, & anima manifeſtè cecidit in tria
inconuenientia. Primò, quia contradicit ex-
poſitioni & interpretationi ipſius Ionatan, D
cui nullus eorum fuit auſus cōtradicere vſq;
in hodiernū diem. Item non ſolum cōtradi-
cit Filoni & Ioſefo,ſed etiam contradicit ſu-
pradictis antiquis magiſtris talmudiſtis. Et
ſic incidit in excommunicationē ſm omnes
Hebræos.Secundum inconueniens eſt:quia
ipſemet fatetur ſe non exponere iſtos pſ.ſm
veritatem,ſed tanquam cōuictus à Chriſtia-
nis vt retrahat eos à vera expoſitione, non ſo
lum Chriſtianorum,ſed etiam antiquorum,
heb.Tertium inconueniens eſt, ꝙ litera iſto-
rum duorum pſā.nullo modo poteſt conue
nire ipſi Dauid. Nā Dauid nō eſt æternaliter
genitus à Deo,nec poſſedit populum genti-
lem vſq; ad terminos terræ. pſ.2. Nec regnū
eius fuit glorioſum, nec vixit in ſeculum ſe-
culi:ſicut dicitur in hoc pſ. 20. Ex quib. pa-
tet, ꝙ relicta perfidia ipſius Rab.Sa.& ſequē- E
do veritatem in ſe & doctrinam antiquorū
hebr.ſ.Ionatan & Filonis, & Ioſefi, exponen
dus eſt iſte pſ. profeticè ad literam de Chri-
ſto & regno eius glorioſo, ꝙ præuidens Da-
uid in Spiritu, fecit iſtum pſ.in quo duo facit.
Nam primò prędicit & deſcribit regnum glo
rioſum.Secundò punitionem & vltionē ſuo-
rum perſecutorum ibi : Inueniatur manus.
Quantum ad primum eſt notandum, ꝙ tota
gloria & lætitia regni Chriſti cōſiſtit in trib.
primò quia pater cōpleuit deſiderium & pe-
titionem ſuam in omnib. quia in omnib. fuit
exauditus pro ſua reuerentia, vt dictum eſt
pſ.præcedenti . Secundò cōſiſtit in glorifica-
tione ſui corporis, quia tunc anima dr̄ domi-
nari toti corpori poſt reſurrec.Tertiò in glo-
ria animæ quæ reſultat ex viſione diuinæ eſ- F
ſentię.Tria ergo facit in prima parte: nam pri
mò prædicit gloriam regni Chriſti inquantū
pater cōpleuit totum deſideriū ſuum remit-
tendo debitū generis humani,& triunfando
de Diab.poſt mortem & paſſionē, vt dictum
eſt pſ.præcedenti.Secundò prædicit gloriam
corporis Chriſti quā adeptus eſt per reſurre.
Tertiò prædicit gloriā quam adeptus eſt in
in ſua aſcenſione.Secunda ibi quoniā præue-
niſti.Tertia ibi:qm̄ dabis eum in benedictio-
nē.Quantū ergo ad 1.dicit Dauid ad Deum
patrem . O Dn̄e pater ego præuidi in ſpiritu
qualiter rex Meſſias Chriſtus filius tuus, poſt
paſſionē & reſurrect.lętabitur in virtute tua
.i.propter virtutē, & bona quę ſibi tribuiſti,
ꝙ oia bona à te accipiet, ideo exultabit vehe
menter in ſalutari & ſaluatione & redēptio-

A ne, quã facies per eũ, & exultabit ſuper ſalutare tuum. i. ſuper hoc nomẽ Ieſus, quod eſt nomen ſalutis, quod ſibi dabis in hæreditatẽ, cum quo de oibus triunfabit, & per qđ omnia meruit & potuit. Ideo in duobus exultabit. Primò qa in oibus cõpleuit tuã voluntatẽ. Scđò, qa deſideriũ cordis eius tribuiſti ei, & nõ fraudaſti eum in voluntate, & in oibus petitionibus labiorũ eius, qa omnia q̃ deſiderauit & petiit adimpleſti. Nam tria deſiderauit. Primo noſtrã redemptionẽ. Scđò ſuam, & noſtrã reſurrectionẽ. Tertiò gloriã aïæ ꝓ nobis, quæ oïa tria ſibi tribuiſti. Deinde ſubdit.

Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis, poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo.

Vitam petiit & tribuiſti ei, longitudinem dierum in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

B *Magna eſt gloria eius in ſalutari tuo, gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.*

Cum dicit, qm̃ præueniſti, prædicit gloriã corporis Chriſti quã adeptus eſt per reſurrectionem: quæ quidẽ gloria cõſiſtit in quatuor. ſ. in immortalitate, & claritate, agilitate, & ſubtilitate, quæ ſunt dotes corporis glorioſi, & dicuntur quatuor lapides coronæ corporis glorioſi, qua corona quatuor lapidũ pretioſorum, primo Deus pater coronauit filiũ in reſurrectione, qua etiã corona ipſe Chriſ ſponſus coronabit ſuos in generali reſurrectione. De hac ergo corona corporis, dicit Dauid. O pater bene tribuiſti filio tuo deſideriũ cordis & gloriam corporis, qm̃ tu præueniſti eum in omnibus benedictionibus ante paſſionem. nã primo in benedictione & gratia, quia nõ ex opere Adã ſed ex ſolo opere ſpũſ

C ſancti cõceptus, & omnibus donis & benedictionibus ſpũſſancti non ad menſurã fuit repletus &c. Et ſic ipſum talibus benedictionibus præueniſti in ſua creatione & cõceptione, ꝗ nulli pctõ fuit obligatus nec ſubiectus in perſona nec in natura, ſed ſolus fuit inter mortuos liber. Et ſic iã tunc coronaſti eũ corona omnium gratiarũ & benedictionum. Sed poſt paſſionẽ in ſua reſurrectione poſuiſti in capite eius. ſ. humanitate, per quam eſt caput eccleſię, coronam glorioſam de lapide pretioſo, ſ. quatuor lapides pretioſos, & pręcioſas dotes continentem, quorum lapidum primus eſt immortalitatis & vita ęterna. Hãc vitam petiit Chriſtus filius tuus à te qñ dixit, clarifica me pater. Ioan. 12. & 17. Sed tu pater tribuiſti ei hanc immortalitetem, quia tribuiſti ei longitudinem dierum in ſeculum D ſeculi. i. vitam in æternum, quia iam vltra nõ morieẽ, nec mors vltra ſibi dominabitur. Secunda dos fuit gloria & claritas, hanc ẽt dediſti ei. quia magna eſt gloria eius in ſalutari, & ſaluatore Chriſto tuo, impones etiam ſuper eum magnum decorẽ, per quem intelligitur agilitas & ſubtilitas, & impones etiam gloriam per quam intelligũtur omnes quatuor lapides ꝓtioſi, & dotes huius coronæ corporis ipſius Xp̃i: quã ꝓꝑ magna eſt gloria Xp̃i in ſalutari. i. ſaluatione tua. i. quam in noſtra redẽptione ſibi tribuiſti, ex quibus quatuor reſultat gloria totius corporis. Deinde ſubdit

Qm̃ dabis eũ in benedictionem in ſeculũ ſeculi, lętificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

Cum dicit, qm̃ dabis, explicat duo dona quæ Chriſtus accepit à patre ratione totius humanitatis. Nam primo accepit dotes ani- E mæ. ſ. viſionem diuinæ eſſentiæ & fruitionẽ, & perpetuam lætitiam, & gaudium, in qbus conſiſtit tota felicitas & beatitudo, vt dictum eſt pſalmo. 15. Sed hanc gloriã accepit Chriſtus à principio ſuæ conceptionis per vnionẽ verbi: de quo ſemꝑ anima Chriſti habuit viſionem matutinam, & per conſequẽs fruitionem & gloriã perfectã eſſentialem. Sed poſt reſurrectionem accepit Xp̃s à patre executionẽ oſtenſam, & poteſtatẽ cõicandi gloriã corporis & animę ſuis mẽbris & oïbus fidelibus, quia per mortẽ & paſſionẽ meruit vt omnia ſupradicta nobis poſſet cõicare, & hoc eſt qđ ait profeta in iſto loco, vnde ait: O pater tu tribuiſti filio tuo regi noſtro deſideriũ cordis eius, qm̃ dediſti eum in benedictionem. ſ. dulcedinis. i. in benedictionem omnium gentiũ, F vt poſſet oẽs alios benedicere, & gloriam corporis & animæ cęteris cõicare, ꝓut fuit Abrahæ promiſſum. ſ. In ſemine tuo benedicenẽ oẽs gentes Gen. 22. Deinde exprimit gloriã animæ, & etiam totius, cum ſubdit. Lętificabis eũ in gaudio cũ vultu tuo. i. in viſione vultus tui. Ex qua ſiue in qua viſione reſultat & conſiſtit tota beatitudo. Oïa ſupradicta. ſ. gloriam corporis & animæ accepit Xp̃s à patre in præmiũ ſuę paſſionis, vt eam nobis cõicaret, & quia in omnibus his pater cõpleuit deſiderium Xp̃i vt dictum eſt prius, ideo concludit profeta. O pater omnia ſupradicta tu feciſti & compleuiſti in filio tuo. Cur hoc?.

Quoniam rex ſperat in domino. & in miſericordia altiſsimi non commouebitur.

Eo ꝙ rex Meſſias Chriſtus ſperat. i. poſuit

A ſpem ſuam in te, noſtam ſalutē deſiderādo, & poſuit ſpem in miſericordia altiſſimi. Ideo nunquā deſiderium ſuum cōmouebitur, nec fruſtrabitur. Sed ſemper implebitur, & nunquam deficiet. Et ly miſericordia dupliciter pōt ordinari indifferenter, ut ſit ſenſus. quoniā rex Chriſtus ſperat in dño, & in miſericordia altiſſimi, iō nunq̄ cōmouebiť: aut ſic: qm̄ rex ſperat in dño patre: ideo nō cōmouebiť, nec fruſtrabiť in miſericordia altiſſimi, q̄a ſemp miſericordia altiſſimi impleuit deſideriū eius, vt patet. Sed cōtra prędicta arguitur, & vr̄, ꝙ pater nō ſemp impleuit deſideriū Chriſti, nā ipſe orauit in cruce pro tranſgreſſoribus, & tn̄ nō oēs ſunt ſaluati, q̄a maior pars in ſua infidelitate permāſit. Secūdò arguitur, ꝙ Chriſtus non adeptus eſt gloriā corporis & aiæ, nec meruit eā ꝑ paſſionē, q̄a
B hanc habuit, & meruit à principio ſuæ cōceptionis, ꝑp vnionē verbi, in quo videbat vultum patris, & ſemper fruebatur. Tertiò vr̄, ꝙ lapides pretioſi coronę Chriſti nō ſint, nec dicantur dotes in eo, cum ipſe ſit ſponſus eccleſiæ, & nō ſpōſa. Quartò vr̄, ꝙ in Chriſto nūquam fuerit ſpes, quia ſemper facialiter videbat verbum, &c. Ad primū dicendum, ꝙ ſicut in Deo aſſignatur duplex volūtas.i. duplex ordo voluntatis; quarum vna dr̄ antecedens, quia vult oēs homines ſaluos fieri, quam magiſter ſententiarum vocat voluntatem ſigni: & altera dr̄ voluntas conſequens, quam magiſter appellat voluntatē beneplaciti, quia vult iuſtos ſaluare, & impœnitētes damnare: Ita pariter in Chriſto, qui in omnibus fuit conformis patri, ponebatur duplex deſiderium. ſ. antecedēs, quod reſpiciebat di
C uinam miſericordiam, & paſſionē ſuam, quo deſiderabat paſſionem ſuam, omnibus prodeſſe. Et erat in eo deſiderium conſequens, reſpiciens diuinā prædeſtinationē, & iuſtitiā & obſtinationē malorū, quo voluit diuinæ iuſtitiæ & prædeſtinationi conformari. Et hoc deſideriū dicebatur deliberatum. De primò deſiderio dicit Chriſtus Mat. 22. Hieruſalē Hieruſalē quotiēs volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis, & noluiſti. Et Luc. 23. Pater ignoſce his, quia neſciunt, quid faciunt. De ſecundò vero dicit Saluator Io. 17. Pater non pro his rogo tm̄, ſed pro oībus, q̄ credituri ſunt. Ex quo patet, ꝙ nō rogabat niſi pro fidelibus, & prædeſtinatis: & hoc deſideriū Chriſti ſemꝑ fuit impletū. Vnde ſicut voluntas patris antecedens non eſt neceſſe, ꝙ ſemp impleatur, D
ſed ſemper impletur voluntas cōſequēs: Ita pariter nō fuit neceſſe impleri deſiderium antecedens Chriſti, ſed ſecundū ſemꝑ fuit impletū. Et de hoc dicit, profeta, Deſideriū cordis eius tribuiſti, &c. Ad ſecundū reſpōdetur, ſicut dictū eſt pſ. 15. ꝙ totā gloriā corporis & aię habuit Chriſtus poteſtatiuè, & meruit à principio ſuæ cōceptionis rōne vnionis. Nā nō ſolū oſtēdit gloriā animæ ante paſſionē, ſed dotes & gloriā corporis. Nā ſubtilitatē oſtendit in ſua natiuitate, q̄a ex clauſo vtero virginis exiit: & claritatē oſtēdit in ſua transfiguratione, & agilitatē, quando ſuper aquas ſiccis pedibus ambulauit: Et impaſſibilitatē quando miſerunt lapides in eum Iudæi. &c. Ex quo patet, ꝙ per ſuā paſſionē nō meruit pro ſe, ſed pro nobis, & ſic gloriā reſurrectionis nō acquiſiuit poteſtatiuā pro ſe, E
ſed pro nobis, & ſic nō paſſus eſt, ut mereretur pro ſe, ſed vt ſatisfaceret ꝓ nobis, & mereretur: eo ꝙ diabolus nō erat ſuperandus ꝑ potētiā, ſed ꝑ iuſtitiā, vt inquit Augu. Vnde ſi Chriſtus voluiſſet, abſq; morte & paſſione potuiſſet fieri immortalis. Ad tertium dubiū eſt dicendum, ꝙ ſi prædictæ dotes comparētur ad Chriſtum, inquantū eſt caput & ſpōſus eccleſiæ, tunc non dicuntur dotes niſi fortè actiue, inquantum ipſe tanquàm ſponſus eccleſiæ cōmunicat nobis in baptiſmo, eum per fidem ſibi deſponſamur, & tunc in nobis dicuntur veræ dotes, quia iam nobis promittuntur pro futura reſurrectione, quia tunc poſſidebimus eas, vt patet Apoc. 21. Gaudete & exultate, quia venerunt nuptiæ agni, & tunc abſterget omnē lacrimā, &c. Sed ſi iſtæ F
dotes exiſtentes in Chriſto comparentur ad patrē, vel verbū, à quo anima Chriſti eas habet per vnionem perſonalem, tunc non incōuenit, quin dicantur dotes à uerbo donatæ: quia uerbum ſe habet, vt ſponſus, & humanitas Chriſti vt ſponſa. Can. 3. Videte filię Hieruſalem regē Salomonē in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſpōſationis ſuæ. Ex quo patet, ꝙ incarnatio fuit quędam deſpōſatio, in qua verbū deſpōſauit, & vniuit ſibi ſuppoſitaliter illā humanitatem quā muniuit multiplici dote, & lapide ꝑtioſo. Et ſic iſto mō lapide ꝑtioſi poſſunt dici dotes in humanitate Xpi. Sed ſi cōparent ad eccleſiā, & mēbra inquātū Chriſtus eſt ſpōſus eccleſiæ, & cōicat iſta ipſi eccleſiæ ſpōſæ ſuæ, tunc in Chriſto nō dicuntur dotes, ſed fons

gratiarum

A gratiarũ & principium. Sed inquãtum ſunt membris donatæ & toti eccleſiæ cõmunicatæ, tunc dicuntur veræ dotes. Nã ſicut verbũ cõicat eas humanitati Chriſti, ita Chriſtus cõicat eas eccleſiæ ſpõſæ ſuæ. Ad quartũ dubiũ eſt dicẽdũ, ꝙ ſpes prout eſt quędã virtus teologica de bonis futuris non viſis, non fuit in Chriſto, quia ab inſtanti ſuę creationis anima illa ſemper nouit in verbo ſuam reſurrectionem futuram. Et ideo firmiter & certiſſimè expectabat eam, & non ſolummodo videbat & expectabat ſuam reſurrectionem, ſed etiam noſtram redemptionem. Et ideo talis ſpes in Chriſto non dicebatur ſpes, quæ eſt virtus teologica, ſed aliquid maius ſupra ſpem & fidem.

Inueniatur manus tua oĩbus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.

B *Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui, dominus in ira ſua conturbabit eos & deuorabit eos ignis.*

Fructum eorum de terra perdes, & ſemen eorum a filijs hominum.

Poſtquam ſuperius profeta explicauit & prædixit gloriã quã Chriſtus adeptus eſt, ꝑ ſe & ſuis in ſua reſurrectione, nũc in ſcẽda parte prædicit vltionẽ & punitionẽ perſecutorũ Chriſti, & victoriã eius cõtra eos. Iõ dicit, O Chriſte rex noſter inueniatur manus tua vltrix & nocẽs oĩbus inimicis tuis crucifixoribus obſtinatis. Et dextera .i. ptãs tua inueniat & puniat oẽs qui te oderũt, tã in capite q̃ in mẽbris, & duplici pœna punies eos: primò in aĩa, qa pones eos vt clibanũ & furnũ ignis in tpe vultus tui .i. in die iudicii quando præſen-
C tialiter venies manifeſtus ĩ poteſtate magna & maieſtate: quia tunc dñs conturbabit eos cum dicet. Ite maledicti in ignem æternum. Et ignis infernalis deuorabit eos. Quantum vero ad corpus perdes fructũ eorum .i. filios de terra, & eorum poſteritatem delebis à filiis hominum, & hoc facies per Titũ & Romanos quia partem eorum conſumes igne & fame & gladio, & partem diſperdes in captiuitatem perpetuam. Et tali pœna punies eos.

Quoniam declinauerunt in te mala, cogitauerunt conſilia quæ non potuerunt ſtabilire.

Ipſi declinauerũt in te mala, cõuitia & opprobria & falſa teſtimonia & flagella &c. Et cogitauerũt cõtra te cõſilia q̃ nõ potuerunt ſtabilire, nec firmare, nec probare: nã ſtatuerunt te occidere & annihilare & abiicere iugum tuum à ſe. Sed oppoſitum accidit eis qñ per Romanos fuerunt deſtructi, & dediſti eos in captiuitatem corporis & animæ. D

Quoniam pones eos dorſum, in reliquijs tuis præparabis vultum eorum.

Qm̃ .i. propterea põnes eos dorſum, proiiciens eos retro à facie tua, & præparabis vultũ eorũ in reliquiis tuis .i. cũ diabolis à te relictis & reiectis, q.d. ꝙ ſicut tu poſuiſti electos tuos in benedictionibus, & lætificabis eos in gaudio cum vultu tuo, ita per oppoſitum iudæos & oẽs obſtinatos pones retro in maledictionibus, proiiciens eos à facie tua, & ꝑparabis vultum eorum in reliquiis. i. inter demones à te relictos & reiectos, vt cũ magna triſtitia & dolore videant horribiles pœnas ſuas. Et nota, quod profeta appellat demones reliquias Dei, eo ꝙ fuerunt reliquiæ bonorum angelorum. Nam electis illis, fuerũt, relicti & reiecti. Deinde ſubdit. E

Exaltare domine in virtute tua. cãtabimus & pſallemus virtutes tuas.

Cũ dicit. Exaltare domine, vocat regem Chriſtum Meſſiam, vt acceleret aduentum ſuum vt compleat omnia ſupradicta. Ideo dicit, ò rex veni in carnem & reſurge poſt mortem & paſſionem & exaltare in virtute tua in die aſcenſionis. Et tunc cantabimus & pſallemus virtutes tuas in hac eccleſia, feſtiuitates celebrando, & exaltare etiam in virtute tua in die iudicii, & facta vindicta de obſtinatis, cantabimus & pſallemus virtutes tuas in eccleſia triunfante.

PSALMVS XXI.

DEus Deus meus reſpice in me, *quare me dereliquiſti longe à ſalute mea verba delictorum meorum.*

F Huic pſ. ſecundum .70. proponitur talis titulus. ſ. In finem pſal. Dauid pro ſuſceptione vel aſſumptione matutina, & tunc eſt ſenſus ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum dirigẽs nos in Chriſtum qui eſt finis legis pro ſuſceptione mortis & paſſionis, & pro reſurrectione, per quã ſummo mane reaſſumpſit corpus glorioſum. Secundum vero Hie. Victori Dauid pſalmus pro cerua matutina, & tũc eſt ſenſus ꝙ Dauid filius Iſai fecit hunc pſalmum dirigẽs ipſum Meſſiæ, Dauid in ſcriptura nominato, & hoc fecit pro cerua matutina, per quam intelligitur humanitas Chriſti. Nam ſicut cerua magis tempeſtiuè inter cætera animalia ſe recludit in latibulo ad dormiendum, ſed ſummo mane præ cæteris ſurgit & ſaltat exiens à latibulo. Ita pariter Chriſtus depoſitus

A tus de cruce hora ante occaſum ſolis repoſi-
tus ꝙ clauſus eſt in ſepulcro. Sed ſummo ma
ne ante ortũ ſolis ſurrexit & ſaltauit ab eo,
& orto iam ſole apparuit Magdalenæ, & poſ
tea cæteris Apoſtolis. Sed ad maiorem euidẽ
tiam eſt aduertẽdum, quòd Chriſtus in hoc
titulo huius pſalmi dicitur cerua matutina
ratione ſimilitudinis. Nam ſicut cerua abun
dat copia lactis præ cæteris animalibus, qđ
multo labore & periculo acquirit, & præ cæ
teris eſt ſollicita circa hinnullos alendos &
cuſtodiendos. Nam ſummo mane ſurgit ad
lactandos eos. Ita pariter Chriſtus quaſi ſine
menſura abundauit copia lactis meritorum
ſuæ mortis & paſſionis. & valde fuit ſolici-
tus circa filios ſuos fideles liberandos & alẽ-
dos. Et ſummo mane poſt triduum ſurrexit
de ſepulcro ad lactandum lacte gloriæ quos
eduxerat de limbo, & lacte gratiæ meritorũ
B ſuæ paſſionis quos liberauerat & redemerat
à peccato. Vnde ratione copiæ huius lactis
doctrinæ & ſacramentorum nõ ſolum Chriſ
tus, ſed & eccleſia & ſacra ſcriptura dr̃ cer-
ua Prouer. v. vbi ait Cerua cariſſima & gratiſ
ſimus hinnullus, vbera eius inebrient te &
in amore eius delectare iugiter &c. Ex quo
patet, quòd ſacta ſcriptura & Chriſtus & ec-
cleſia dicuntur cerua in ſcriptura. Ex quo pa
tet, ꝙ Dauid non temerè appellat Chriſtum
ceruã matutinam in titulo huius pſalmi, à
quo eccleſia traxit copiam lactis gratiarum
& ſacramentorum Contemnendi ergo ſunt
Rabini iudęorum qui ex poſuerunt hũc pſal
mum de populo Iudæorum afflicto ſub Aſ-
ſuero tempore Heſter. Et etiam Teodorus
hæreticus condemnatus eſt in concilio Tole
tano, q expoſuit ipſum pro Dauid rege Iſra-
C el. Et ideo magis eſt credendum euangeliſtis
qui allegant ſcripturam huius pſalmi pro
Chriſti paſſione. Matthæi. 27. & Ioan. 19. al
legant illud. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea
& ſuper veſtem meam miſerunt ſortem, eſſe
dictum de Chriſto per profetiam. Item Mat
thæi. 27. dicitur quòd Chriſtus in cruce di-
xit principium huius pſalmi. i. heli, heli lama
zabatani, quod interpretatur Deus Deus
meus quare me dereliquiſti. Ex quo patet. ꝙ
idem Chriſtus qui incarnatus pẽdens in cru
ce dixit iſta verba huius pſalmi, ille idem ꝑ
os Dauid ante incarnationem dixit eadem
verba. Et ſic vtrobique loquitur Chriſtus in
pſalmo & euangelio, in pſalmo profetizãdo,
& in euangelio veritatem completam mani-
feſtando. Et ideo Dauid in hoc pſalmo magis D
videtur texere hiſtoriam de paſſione Chriſti
quàm profetare. Præuidens ergo Dauid in
ſpiritu totum myſterium paſſionis & reſur-
rectionis Chriſti, & exordium, & profectum
& proſperitatem eccleſiæ, introduxit Chriſ-
tum ad loquendum, & fecit hunc pſalmum,
in quo principaliter tria facit. Nam primò ex
plicat totum myſterium ſuæ paſſionis apud
patrem per modum querelæ. Secundo petit
liberari per reſurrectionem. Tertiò promittit
agere gratias poſt beneficia recepta. Secunda
ibi, Tu autem domine, Tertia ibi. Narrabo no
men tuum. Quantum ad primum tria facit.
Nam primò conqueritur ſe eſſe derelictum
à patre. Secundò conqueritur ſe eſſe cõtemp-
tum & irriſum à Iudæis & militibus. Tertiò
conqueritur ſe multipliciter afflictum. Secũ
da ibi. Ego autem ſum vermis. Tertia ibi, Cir
cundederunt me vituli multi. Sed antequam E
veniamus ad expoſitionem totius pſalmi ſũt
præaduertenda & præſupponenda quædam
principia cum ſuis regulis in prologo præno
tata. Nam cum Chriſtus ſit in omnibus me-
diator Dei & hominum, ideo in eo reperiun
tur duę mirabiles vniones, ex quibus fiunt
mirabiles locutiones & intellectu difficiles.
Nam drimò humanitas Chriſti vnitur ver-
bo diuino vnitate perſonali. Et ſic in Chriſto
ſunt duę naturę in vna ſola perſona. Et ſic
Chriſtus habens duas naturas in vna ſola ꝑ-
ſona, eſt perfectus Deus & perfectus homo.
Et ideo ratione iſtarum duarum naturarum
communicantur idiomata vtriuſque naturę
quia verificantur de eo, quę ſunt Dei & ea
quę ſunt hominis. Et ſic de Chriſto verifican
tur ineffabiles locutiones quę videntur con F
trarię ad ſenſum quem faciunt in auribus
corporis, & tamen ſunt verę & catolicę ad ſẽ
ſum in quo fiunt. Vnde de Chriſto verificatᷣ,
ꝙ eſt creator & creatura, & creator & nõ crea
tor, & ꝙ eſt ęternus & temporalis, & verifi-
catur de eo ꝙ iſte homo creauit mundum, &
iſte Deus eſt mortuus & paſſus &c. quia in-
quãtum homo eſt paſſus, & inquantũ Deus
creauit mũdum. Sic etiam in illo triduo mor
tis Chriſti de eo verificantur ineffabiles lo-
cutiones, primò ꝙ anima Chriſti fuit realiter
à corpore ſeparata. Et ſic fuit vere mortuus,
& tñ tam anima q̃ corpus erãt verbo ꝑſona-
liter vnita, & per conſequens anima & cor-
pus erant vna perſona, qđ eſt mirabile dictũ
ſcilicet ꝙ anima & corpus non eſſent in ſe &
inter

A inter ſe vnus homo nec ſpecificè vnita, & ꝙ eſſent vna pſona in vno tertio.ſ.in verbo. Et pp hoc magiſter ſententiarũ & multi magni viri cõceſſerunt, ꝙ Chriſtus fuit homo in triduo, iſto modo ꝙ non erat homo in ſe poſtꝗ aĩa non informabat corpus, imo realiter erat ſeparata: & ideo licet in ſe anima & corpus nõ eſſent vnus homo, tamen in verbo in quo perſonaliter vniebanẽ erant vnus homo. Et ſic ſm iſtos verbũ erat homo: eo ꝙ habebat animam rationalem, & corpus ſibi perſonaliter vnitũ, licet inter ſe vnum ab altero eſſet ſeparatũ. Sed iſte homo verè dicebatur mortuus. Quam quidem concluſionẽ plures magni viri nolunt concedere, eo ꝙ videtur dicere oppoſitum in adiecto.ſ.ꝙ ſit homo & mortuus. Et ideo hoc relinquatur determinationi eccleſiæ. Sed vltra iſtam vnionem eſt altera vnio facta inter Chriſtum & eccleſiã,

B inquantum Chriſtus aſſumpſit eccleſiam nõ in vnitate perſonali, ſed vnitate myſtica & ſacramentali. De qua vnione & deſponſatiõne dicit Apoſt. 1. ad Cor. 6. & ad Efe. 4. Erũt duo in carne vna. Hoc ſacramentũ magnum eſt: dico in Chriſto & eccleſia. Et ideo propter hanc mirabilem vnionem etiam inter Chriſtum verum, & mẽbra ſui corporis myſtici cõmunicantur idiomata, & de ipſo toto Chriſto, & de capite, pro toto corpore myſtico, & quolibet membrorũ cauſantur & verificantur mirabiles cõcluſiones, quæ videnẽ falſæ, imo etiã deteſtabiles, & offendere pias aures ſi intelligantur ad ſenſum quem faciũt in auribus corporis, niſi pie intelligantur ad ſenſum in quo fiunt in auribus mentis fidelium. Vnde ſub tali ſenſu & prætextu ipſe

C Chriſtus se dicit peccatorem & derelictum a patre, & peccata ſuorum dicit eſſe sua. Vnde eſt valde aduertendũ, ſicut dictum eſt pſ 17. ꝙ ſeptẽ modis Xps dicit peccata noſtra eſſe ſua, non quo ad culpã, quia nec peccauit in Adam nec in se, ſed quo ad pœnã, inquantũ pro peccatis noſtris voluit pati. Vnde primò modo peccata noſtra dicit eſſe ſua inquantũ aduocatus. Secundò inquantũ procurator. Tertiò inquãtum fideiuſſor: eo ꝙ obligauit ſe cauſam noſtram aduocare & defendere, & debitum pro nobis ſoluere & ſatisfacere. Quartò tanquam pater pro filiis. Quintò tanquã caput pro corpore & membris. Sextò tanquã ſpõſus pro ſpõſa. Septimò tanquam Dñs pro vaſallis & ſeruis. Et etiam Octauò tanꝗ paſtor pro grege, qa vnuſquiſq; iſtorũ obligatur defendere cauſam ſibi aſſumptã ad quã ſe obligauit. Ideo Xps his oĩbus nominibus appellatur in ſcriptura reſpectu noſtri. Et ideo hæc eſt cauſa quare Chriſtus peccata noſtra dicit eſſe ſua, & loquitur in perſona eccleſiæ ſpõſæ ſuæ. His ergo præſuppoſitis aduertat lector, ꝙ Chriſtus per totum pſ. loquitur inquantum homo in forma ſerui, & non ſolum loquitur inquantum Chriſtus verus & perſona priuata, ſed etiam perſona cõmunis, & inquantum caput & ſponſus, & Dñs, & paſtor, & aduocatus, & procurator, & fideiuſſor pro ſua eccleſia & corpore mythico ſibi vnito. Et ideo Chriſtus in hoc pſ. procedit per modum orationis & petitionis. Nam primò de ſe prædicit profeticè paſſionem & futuram reſurrectionem ſuam. Sed deprecatiuè petit pro ſuis membris redemptionem & reſurrectionem. ſiue petit omnia membra ſua in ſe redimi & reſuſcitari. Et ſic non ſolũ

E peccata noſtra, ſed etiam dolores noſtros dicit eſſe ſuos. Et ideo eſt tertiò aduertendum, quòd duplex dolor reperitur in nobis. ſ. dolor paſſionis & cõpaſſionis. Vnus ergo dolor paſſionis dicitur quando caput dolet ex propria paſſione cerebri vel hemicranei, vel alicuius particulæ capitis, quia tunc caput dicit heu patior. Alter dicitur dolor cõpaſſionis: vt quando malum eſt in pede vel in brachio, quia tunc caput compatitur pedi vel in altero mẽbro, & tunc dicit caput: heu patior in pede &c. Et talis dolor dicitur compaſſio. Ita pari modo in Chriſto capite noſtro fuit, & erat duplex dolor in illo triduo ſ. paſſionis prout patiebatur in corpore ſuo & in illa carne aſſumpta & apta ad patiendum. Alter fuit

F dolor cõpaſſionis, quia pro nobis patiebatur. Et ſic non ſolum patiebatur & triſtabatur in propria carne ex verberibus & flagellis, ſed multomagis cõpatiebatur nobis & miſeriẽ & captiuitati noſtræ propter peccatum. Et magis cõpatiebatur in ſuis mẽbris vulneratis & afflictis a Diab. Et ſicut quandoq; accidit ꝙ homo patitur in capite & in aliquo mẽbro, ſed caput magis condolet membro quam ſibiipſi, ſi in membro eſt fortior ęgritudo: Ita pariter Chriſtus in triduo magis condolebat & cõpatiebatur membris ſuis quam ſibi eo, ꝙ erat maior infirmitas mẽbrorũ quam ſua. Nã ſua erat corporalis, noſtra aũt ſpiritualis & ille patiebatur in corpore, nos vero in anima. Et ſic magis cõdolebat & compatiebatur nobis ꝙ ſibi. Et ideo Chriſtus in hoc pſa. magis

A gis loquitur vt caput & perſona cõmunis, q̃ vt perſona priuata, & ſic verba huius pſalmi magis intelligenda ſunt ad ſenſum in quo fiunt, quàm ad ſenſum quem faciunt, quia ſicut in paſſione nõ ſolum patiebatur in ſe, ſed cõpatiebatur magis nobis: ita non ſolum conqueritur apud patrẽ de paſſione ſua, ſed de cõpaſſione & miſeria noſtra. Chriſtus ergo non ſolum inquantum homo pro ſe, ſed etiam inquantum caput eccleſię pro ſuis mẽbris conqueritur ſe eſſe à patre derelictum, & non exauditum. Vnde ait. O Deus p vniuerſalẽ creationẽ, & Deus meus per ſpecialẽ fauorem & conſeruationem, reſpice in me: quare me dereliquiſti longe à ſalute, & vita mea? quia permiſiſti me à iudæis affligi & occidi. Et ſic non fuiſti propitius ſaluti, & vitæ meæ: imo longè factus es à ſalute mea: quia totaliter in poteſtate iudæorum me dereli-
B quiſti, & morti & paſſioni me obtuliſti.

Deus meus clamabo per diem & non exaudies: & nocte & non ad inſipientiam mihi.

Clamabo per diem in cruce verba delictorum meorũ in perſona membrorũ meorum peccatorum, & clamabo clamore magno dicens verba ſupr. ſ. hely hely lamazabatani, .i. Deus Deus meus quare me dereliquiſti. Et etiam clamabo in cruce per diem, i. in die paſſionis, dicens. Pater ignoſce his quia neſciunt quid faciunt. Et deſiderans ſalutem omnium dicam in cruce, Sitio Item non ſolum in die, ſed etiam in nocte præcedẽti clamabo, Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte: & tamen in omnib. his non exaudies me nec exaudiſti. Nam me à iudæis affligi, & flagellari, & irrideri, & crucifigi, & occidi pmiſiſti: & pauci de iudæis & crucifixoribus
C meis pro quib. oraui ſunt ſaluati: nec etiam omnes gentiles ſunt illico conuerſi, quia per centum annos pro maiori parte permanſerunt in ſua ſuperſtitione, eccleſiã perſequendo & affligendo: ergo ſequitur ꝙ non in omnibus me exaudiſti, & per conſequens me aliquando dereliquiſti: quare ergo me dereliquiſti & me non exaudiſti?

Tu autem in ſancto habitas: laus Iſrael.

Laus & Deus Iſrael qui tãquã iuſtus iudex habitas in ſancto cœlo & ſolio tuo iudiciali, ſcis ſupple ꝙ hoc non cõtingit, nec accidit, nec debet imputari mihi ad inſipientiam & culpam & delictum. ſ. ꝙ patiar hãc afflictionem & mortem, & ꝙ ſim derelictus & non exauditus à te: quia tu qui habitas in ſancto ſcis ꝙ ego nunquam peccaui, nec inuentus D eſt dolus in ore meo: ergo non mereor pati hanc afflictionem, nec mereor contemni nec derelinqui a te. Et nota ꝙ iſti tres verſus non ſolum ſunt difficiles in ſententia ad intelligendum, ſed etiam ſunt difficiles in contextura literæ ad ordinandum particulas adinuicem: nec niſi vix reppeni conuenientiam inter doct. in ordinatione particularum illorum trium verſuum. Nam quidam ordinãt ly longè à ſalute mea cum ly verba delictorum meorum, vt ſit ſenſus. O Deus quid dereliquiſti me? quia verba delictorum meorum, ſ. patriarcarum, & profetarum, & omnium fidelium peccatorum ſunt longè à ſalute mea, quia omnes clamant quod debeo mori & expectant meam paſſionem. Nam peccata membrorũ meorum exigunt quod moriar. Item litera Hie. habet Lõge à ſalute E mea verba rugitus ſiue clamoris mei. q. d. qđ verba rugitus clamoris quę feci tàm in cruce q̃ in horto ſunt longè à ſalute mea: qa non ſunt audita: imo clamabo per diẽ & nõ exaudies, & non eſt ſilentium mihi: quaſi dicat, non fuit mihi ſilẽtium in toto illo die & nocte paſſionis, ſed ſemp clamaui & tamen nõ exaudiſti: O pater quaſi dicat, in vanũ laboro & clamo. Quæ quidẽ litera Hier. licet magis clara, tamẽ plura & altiora ſacram. continet tranſlatio ipſorũ. 70. vt patet in 1. expoſitione. Itẽ ly reſpicẽ in me, qđ eſt in noſtra trãſlatione, non reperitur in Hebræo. Sed forſitan. 70. voluerunt ſupplere, ad denotandum ꝙ Chriſtus in breui debebat liberari de illa afflictione: conqueritur ergo dicens. O Deus Deus meus reſpicẽ in me, cito liberando. Nã qua de cauſa dereliquiſti me, & receſſiſti lõ F ge à ſalute mea? probo ꝙ dereliquiſti. Nam non clamabo verba mea. i. peccata mea Sed verba delictorum meorum. i. membrorum meorum peccatorum, quaſi dicat: in cruce & horto non deflebo, nec patiar, nec clamabo pro peccatis meis, ſed pro peccatis membrorum meorum, & tamen non exaudies me in tali clamore. Sed hoc non erit mihi ad inſipientiam nec ad culpam. quia tu laus Iſrael qui habitas in ſãcto ſolio iudiciali, ſcis quod nunquàm peccaui nec mereor hãc afflictionem. Deinde ſubdit.

In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt & liberaſti eos.

Ad te clamauerunt & ſalui facti ſunt, in te ſperauerunt & non ſunt confuſi.

Cum

A Cũ dicit. In te ſperauerunt patres noſtri, reddit cauſam ſuæ iuſtæ querelæ arguens à minori. Nam ſi pater exaudiuit patres uetetesta.& exaudiuit, & liberauit eos de tribulationibus ſuis, ergo multo magis debebat liberare filiũ,& exaudire in tali tribulatione, eo ꝙ erat filius naturalis, & iuſtus,& innocens. Sed oppoſitum fecit pater, quia non exaudiuit eum:imò dereliquit eum in poteſtate iudæorum, & permiſit ipſum irrideri, & multipliciter affligi. Et ideo primò probat,& oſtẽdit, qualiter Deus exaudiuit, & liberauit patres antiquos. Secundò, qualiter permiſit ipſum contẽni,& irrideri. Tertiò probat, qualiter ipſe eſt filius naturalis, & iuſtus,& innocens. Quartò, qualiter permiſit ipſum multipliciter affligi, & in hoc conſiſtit tota ſentẽtia,& intelligentia huius primæ partis principalis. Secunda ibi. Ego autem ſum uermis,
B & non homo. Tertia ibi. Quoniam tu es, qui extraxiſti. Quarta ibi. Circundederunt me uituli. Quantum ad primũ ergo dicit: O pater, q habitas in ſancto, bene habeo ius querelæ. Nã omnes patres noſtri ſperauerunt in te,& clamauerunt, & tu exaudiſti,& liberaſti eos de afflictione Aegypti, & de mari rubro. Vnde clamauerunt ad te multotiens in deſerto de terra promiſſionis, cum tribularẽtur. Et ſic clamauerunt,& ſperauerũt in te, & tñ non ſunt confuſi, nec fruſtrati in ſua petitione, q̃a ſemp liberaſti eos, aut per Moyſen, aut per Ioſue, aut per Iudices, aut ꝑ Reges, aut ꝑ Zorobabel de Babylonia, aut per Machabęos de Antioco. Ego autem non fui exauditus, ſed fui reputatus tanq̃ vermis,& nõ homo, & tanq̃ opprobrium hominum, & abiectio plebis, quia fui multipliciter cõten-
C tus,& irriſus. Nam omnes uidentes me ſic à te derelictum & abiectum, multipliciter deriſerũt me: primò in domo Caiſæ & Annæ dãdo mihi alapas. Deinde in domo Pilati me arundine percutiendo, & dicendo profetiza nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit. Item uidentes me in cruce derelictum,& abiectũ, locuti ſunt labiis, dicẽdo: Alios ſaluos fecit, & non poteſt ſeipſum ſaluum facere, ſi filius Dei eſt, deſcẽdat nũc de cruce, & credemus ei. Itẽ mouerunt caput, dicendo, aue rex Iudæorum, & vah, qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reędificas, &c. Et ſic dixerunt, ſi Ieſus Nazarenus ſperauit in eum, ſcilicet in Deum, ergo ſaluum faciat eum, liberando de cruce, q̃ñ vult eum, id eſt, poſtq̃ diligit Deus pater tanq̃ filium naturalem, D
ſicut ipſe dicit. Ex his uerbis patet, qualiter Chriſtus dicit, & conqueritur ſe eſſe derelictum à patre in poteſtate Iudæorum, & confuſum,& non exauditum, & inde moti ſunt Iudæi ad irridendum,& illudẽdum ei, poſtq̃ viderunt ipſum non exauditum,& ſic putarunt totaliter ipſum à Deo abiectum, & derelictum: ideo hoc ei improperabant in cruce, vt dictum eſt. Nam ideo Iudæi irridebant eum, quia putabant ipſum à Deo derelictũ: & de hoc conqueritur hic Chriſtus. Ex quo patet, ꝙ Dauid hic magis videtur texere hiſtoriam euangelicam, quàm profetiam. Et nota quòd licet Chriſtus fuerit uerus homo quò ad naturam, tamen quò ad generationem fuit, ut uermis. Nam ſicut uermis generatur, ex terra ex ſola influentia cœleſti, ita Chriſtus fuit genitus in vtero virginali ſine E
patre carnali ex puris ſanguinibus, ſolo opere ſpiritusſancti. Ideo dicit Chriſtus

Ego autem ſum uermis, & nõ homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes videntes me, deriſerunt me, locuti ſunt labiis, & mouerunt caput.

Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum.

Ego autem ſum vermis, & non homo, id eſt genitus ad modum vermis,& nõ per coitum ad modum hominis:& ideo ſicut Chriſtus non habuit patrem carnalem in terris; Ita non habuit defenſorem. Deinde eũ dicit; Quoniam tu es, oſtendit ſe eſſe vnicum filiũ naturalem,& iuſtum ſine peccato. Nã ſicut ſupradictum eſt, Chriſtus nullũ habuit aliũ patrem in terris niſi ſolum Deum, qui opere ſpiritusſancti formauit ipſum in utero uir- F
ginali. Ex quo patet, ꝙ eſt filius Dei naturalis ratione perſonæ, & ratione formationis. Secundò ſequitur, quod Chriſtus eſt iuſtus ſine peccato naturæ,& perſonæ: quia non ex opere Adam natus eſt, ſed ex opere & uirtute ſpiritusſancti. Et ideo ſicut nulli peccato erat obnoxius, ita nullius pœnæ erat reus. Ex quo patet, ꝙ non erat delinquendus à patre, ſed in omnibus exhaudiendus. Et hoc eſt, quod dicit hic. O pater tu non debes me derelinquere, nec orationem & perſonam meam contemnere, quia ſum filius tuus naturalis, & iuſtus ſine peccato.

Quoniam tu es, qui extraxiſti me de uentre ſpes mea ab uberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex utero.

Tu

A Tu es ille, qui extraxiſti me de ventre & vberibus matris meæ, & nullus alius pater carnalis extraxit me, quia non habeo patrẽ carnalem in terris. Et ideo ex vtero matris meæ proiectus ſum in te ſolum.i.tibi ſoli, & nulli alteri datus ſum filius. Et ideo ſubdit.

De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne diſceſſeris à me.

Tu ſolus es Deus meus à principio conceptionis de uentre matris meæ, quia in eodem inſtanti, in quo fui creatus, fui verbo perſonaliter vnitus, & ſic ſimul fui creatus & aſſumptus, & per conſequens nulli peccato obnoxius: ergo poſtquam tu es pater meus naturalis, & ego filius iuſtus ſine peccato, ne diſceſſeris à me, & ne derelinquas me.

B *Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt, qui adiuuet.*

Quoniam tribulatio proxima eſt mihi, & quoniã nullus alius eſt, qui adiuuet niſi tu, qui es pater meus: ergo ne diſceſſeris à me, & ne derelinquas me in agone paſſionis, ſed exaudi me. Ex ſupradictis patet, ꝙ de duob⁹ conqueritur Chriſtus. Primò, quia pater dereliquit eũ. Secundò, ꝙ nõ exaudiuit eũ. Tertiò, quia cum eſſet filius naturalis & iuſtus ſine peccato, permiſit eum derideri & affligi. Sed contra prædicta arguitur: & videtur, ꝙ Chriſtus nunquàm fuit à patre derelictus, ſicut ipſe conqueritur. Nam ipſemet dicit Ioan. 7. Pater ſemper mecum eſt, & ita me ſolum non dereliquit. Item contra illud quod dicit, ꝙ non fuit exauditus in ſua oratione, arguitur. Nam Apoſtolus dicit ad Hæb 5. ꝙ Chriſtus in diebus carnis ſuæ preces, ſup-C plicationesq; ad eũ, qui poſſit illum ſaluum facere à morte cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et ſic videtur, ꝙ quando dixit: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: & quando cum clamore valido dixit: Heli heli. &c. ideſt, Deus meus quare dereliquiſti me, tũc fuit exauditus: cõtra illud, quod dictum eſt pſalmo precedenti ſcilicet. Deſiderium animæ tribuiſti ei, &c. Tertiò vr̃, ꝙ iniuſtè & fruſtra conqueratur Chriſtus apud patrem in toto iſto pſalmo: qa ab initio ſciebat omnia, quæ ventura erant in eũ, & traditus eſt ſponte, quia ipſe voluit Eſaiæ 53. Ad iſta tria dubia reſpondetur, ſicut dictum eſt in præambulis expoſitionis huius pſalmi, qđ propter iſtas duas vniones, quæ reperiuntur in Chriſto, ſcilicet humanitatis ad verbũ, & capitis ad mẽbra, cõicantur idiomata. Ideo in ſcriptura fiũt mirabiles & ineffabiles locutiones, quæ videntur non ſolùm falſæ, ſed etiam cõtrariæ ad ſenſum quem faciunt, niſi intelligantur ad ſenſum, in quo fiunt. Ad primum eſt ergo dicendum, ꝙ Chriſtum à patre eſſe derelictum ſtat dupliciter. Vno modo in mẽ- D bris. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ totũ ſuum corpus myſticum, & totum genus humanũ fuit derelictum, & abiectum in poteſtate diaboli in Adam: quæ derelictio durauit vſque ad Chriſtũ. Et iſto modo Chriſtus dicit ſe derelictum propter delicta ſuorum mẽbrorum. loquitur hic tanq̃ caput, quia ſponſus & paſtor, & aduocatus & ꝓcurator & fideiuſſor: ideo peccata noſtra dicit eſſe ſua, non quò ad culpam, ſed quò ad pœnam, quia pro nobis debitum ſoluit & ſatisfecit. Secũdò modo ta- E lis derelictio poteſt intelligi de derelictione perſonali.ſ. ꝙ fuerit derelictus in pſona. Sed hoc poteſt etiã dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ fuerit derelictus in verbo quantum ad vnionẽ perſonalẽ, & quantum ad gratiam, & talis locutio eſt falſa, quia verbũ nunquã reliquit animã in inferno, nec corpus in ſepulcro, quia vtriq; fuit ſemper unitum, quia quod ſemel aſſumpſit, nunquam reliquit, ut dictum eſt pſalmo 15. & per cõſequens nunquam reliquit humanitatem quò ad gratiã, quia ſemper Chriſtus fuit plenus gratia. De tali ergo derelictione dicit Chriſtus. Ioan. 7. Pater ſemper mecum eſt, & nũquam me reliquit ſolum. Secundò, talis perſonalis derelictio poteſt intelligi quantum ad pęnã & paſſionem. Et ſic eſt dicendum, ꝙ pater dereliquit eum in poteſtate Iudæorum in illo tri- F duo ad mortem & paſſionem perferendam. Et ideo dicit Chriſtus Iudæis: Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Matth. 26. Itẽ filius fuit derelictus in triduo, inquantum omnes potentiæ relictæ ſunt vnaquæque in ſua operatione, ne aliã impediret, ut ait Damaſce. lib. 3. Nã ſicut pars intellectiua ſummè fruebatur, ita pars ſenſitiua ſumme dolebat, & affligebatur. Ergo Chriſtus dicit ſe eſſe derelictum in membris quantum ad culpam, & in perſona non quantum ad perſonalem vnionem & gratiam, ſed quãtum ad pœnam pro nobis ſoluendam. Ad ſecundum dubium eſt dicendum, ꝙ myſterium illius orationis Chriſti, quando dixit, pater ſi poſſibile eſt, trãnſeat à me calix iſte: eſt ita grande & ineffabile, ꝙ licet multi doctores conati

fuerint

A fuerint ipſum declarare, tamen ſemper remanet aliqua difficultas. Et ideo videtur mihi ſemper recurrendum ad ſupradictam regulam de ſenſu verborum, in quo fiunt, & non quem faciunt quandoq; in ſacra ſcriptura. Nam ſi talis locutio intelligatur ad ſenſum, quem facit in auribus corporis, eſſet manifeſtè falſa. Nam ſonat, quod Chriſtus prius timendo mortem, rogauit patrem, vt tranſiret calix paſſionis à ſe, ut nō pateretur mortem tam horribilem: Sed poſtea videns voluntatem patris, voluit ſibi conformari & obedire, & dixit, fiat voluntas tua, &c. ſed ſi ſic cū tali diſcurſu temporis intelligatur, eſſet locutio falſa. Primò, quia Chriſtus ab initio ſciuit, quod Deus ſic determinauerat, & hoc ipſe apoſtolis reuelauerat, & ad paſſionem uenerat, cum ſecreto dixit diſcipulis: Ecce aſcē-
B dimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur, &c. Et ſic oratio ſua fuiſſet fruſtra & indiſcreta, orando contra voluntatem & determinationem patris & cōtra id, quod retractari non poterat. Item ſequeretur, quod pro tunc Chriſtus perdidiſſet caritatem erga genus humanū, quia ſciebat, ꝙ aliter non poterat redimi, niſi per ſuam paſſionem. Eſt ergo intelligenda illa oratio, & petitio Chriſti ad ſenſum, in quo fuit facta. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, quod uoluntas Chriſti duobus erat unita. Nā primò erat unita uerbo perſonaliter, & paternæ uoluntati per caritatem & gratiam. Et ſic per talē unionem ſemper fuit conformis diuinæ uoluntati. Secundò erat unita appetitui ſenſiti-
C uo eſſentialiter, inquantum radicaliter ambæ iſtæ potentiæ fundabantur in eſſentia, & ſubſtātia animæ: & ideo uoluntas per talem unionem ſemper compatiebatur appetitui, & carni in omnibus tormentis & afflictionibus. Et ſic in tota illa paſſione Chriſt⁹ ſimul fruebatur, & patiebatur. Nam reſpectu diuinæ uiſionis fruebatur uoluntas, & reſpectu carnis patiebatur. Ita pariter inquantū erat uerbo unita perſonaliter & per gratiam, ſemper fuit conformis diuinæ uoluntati, & obediens in omnibus, nec fuit aliquod inſtans, in quo uoluntas Chriſti non conformaretur diuinæ uoluntati. Vnde quia caro Chriſti, & appetitus ſenſitiuus, qui dicitur quædam uoluntas naturalis, vehementer dolebat, & patiebatur in tormentis, ideo naturaliter exhorrebat & timebat mortem, quia omne animal naturaliter appetit permanere, & mortem perniciemq; deuitare nititur. Ideo caro, ſi- D
ue appetitus ſenſitiuus perſuadebat voluntati, ut ſe retraheret à tali paſſione & morte: quia vt dictum eſt, omnes potentiæ derelictæ ſunt in ſuis propriis & naturalibus operationibus: ſed voluntas Chriſti licet compateretur carni in tali dolore, tamē nolebat ſequi eius appetitum & ſuaſionem, ſed totaliter decernebat, & deliberabat implere, & ſequi volūtatem patris, ſcilicet pati pro nobis cum magna obediētia & caritate: & hoc eſt, quod dicitur Luc. 22. quod cœpit tędere, & pauere quantum ad carnem, & factus eſt in agonia quantum ad totum: quia caro ſuadebat, & uoluntas compatiendo carni non conſentiebat, ſed uoluntatem patris adimplere firmiter ſtatuebat. Et tunc dixit: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me, &c. Quæ quidē oratio & locutio non fuit mortis excuſatiua, ſed E
naturalis timoris, & vehementis doloris expreſſiua: uolens oſtendere ſe ueram carnem habuiſſe, & pro nobis uehemētem dolorem ſuſtuliſſe, & ſe oſtendere patri paratum obedire. Et ad talem ſenſum prolata fuit illa oratio. Cuius ſenſus eſt iſte. O pater licèt caro infirma naturaliter exhorreat, & timeat mortem, & ſi poſſibile eſſet, vellet hunc calicem paſſionis tranſire, & excuſare: tamē ego nolo condeſcendere, & parcere carni, nec conformare voluntatem meā cum appetitu ſenſitiuo, ſed cum tua uoluntate. Nam licet caro ſit infirma, tamen ſpiritus promptus eſt ad obediendum tibi, & patiendum pro genere humano. Et ideo non fiat, ſicut ego uolo, id eſt ſicut caro ſuadet, ſed ſicut tu vis & pręcipis, & ab æterno præordinaſti, & per ora F
prophetarum prædixiſti. Ex quo patet, ꝙ uoluntas Chriſti ſimul compatiendo carni, & ſenſualitati obediebat, & conformabatur paternæ uoluntati, cui erat unita per caritatē & gratiam. Et ſic illa locutio, ſiue oratio Chriſti non fuit mortis excuſatiua, ſed compaſſionis ad carnem, & conformitatis ad paternam uoluntatem expreſſiua: & hic eſt principalis ſenſus huius orationis. Sed præter ſupradictum ſenſum adhuc illa oratio continet tria alia myſteria, quia explicat duplex deſiderium in Chriſto, ſcilicet deſiderium antecedens, quo deſiderauit, & uoluiſſet calicem ſuæ paſſionis ad omnes homines tranſiſſe, & omnes ſaluaſſe. Sed ex conſequenti oſtendit deſiderium, & uoluntatem deliberatam, qua uoluit tantum ſaluare prædeſtinatos

A natos,& pœnitentes. Tertiò, per illam orationem dedit nobis doctrinam, ut diſcamus carni non condeſcendere,ſed diuinæ uoluntati obedire. Quartò, dedit doctrinam omnibus martyribus, & omnibus fidelibus,ut ex proprijs viribus nõ præſumant aggredi mortem abſque diuino auxilio inuocato. Ex ſupradictis patet, quid ſit dicendum ad argumentum:nam Chriſtus in illa oratione non poſtulauit mortem, & paſſionem fugere,ſed oſtendit ſe infirmitati carnis non condeſcendiſſe,ſed patri obediſſe, & redemptionẽ pro omnibus poſtulaſſe,& ſic exauditus fuit pro ſua reuerentia, & ſua petitio de liberata ſemper fuit completa. Ad tertium dubium, & argumentum eſt dicendum per eandem regulam & rationem, ꝙ querela, quam Chriſtus videtur facere in iſto pſalmo, nõ eſt indigna-
B tiua, nec iniuriæ deputatiua, ſed patris & filii caritatis expreſſiua, & admiratiua, quia vult oſtendere, quòd tanta fuit caritas patris erga genus humanum, quòd proprio filio non pepercit,ſed pro nobis ipſum morti tradidit:& tanta fuit obedientia filii,quòd maluit patri, quàm propriæ uitæ complacere: & hoc nobis manifeſtat, vt nos ſibi magis red dat obligatos. Ex dictis in primo dubio patet, quòd patrem filium derelinquere, nihil aliud fuit, niſi ipſum morti tradere, & Iudæis poteſtatem, vt ipſum affligerent, concedere. Item ex ſecundo dubio patet, ꝙ Chriſtum vt calix ab eo tranſiret patrem rogare, nihil aliud fuit niſi compatiendo carni ſimul patri obedire. Itẽ ex tertio patet,quòd Chri-
C ſtum per modum querelæ ſuam afflictionem apud patrem exponere,nihil aliud fuit, quàm caritatem patris erga genus humanum admirari, & explicare.

Circundederunt me uituli multi:tauri pingues obſederunt me.

Aperuerunt ſuper me os ſuum: ſicut leo rapiens & rugiens.

Sicut aqua effuſus ſum: & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.

Factum eſt cor meum tanquam cæra liqueſcens in medio uentris mei.

Chriſtus in hac parte explicat ſuam afflictionem, & quaſi hiſtoricè texit diſcurſum ſuæ paſſionis, incipiens à captione vſque ad mortẽ incluſiuè. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ Chriſtus quatuor nominibus appellat Iudæos perſecutores,appellat enim vitulos, tauros, canes,& leones. Vnde ꝑ vitulos intelligit miniſtros, qui eum cum pe- D
tulantia cęperunt, & appellat tauros ipſos principes,& fariſęos,à pinguedine & potentia. Leones autem appellat eoſdem propter iracundiam & furiam, cum qua in ipſum irruerunt. Canes verò eos appellat à mordacitate & latratu,quia ſemper contra ipſum latrarunt & momorderunt. Dicit ergo Chriſtus: O pater,quare me dereliquiſti in poteſtate Iudæorum? q̃ꝛ multi vituli circundederunt me in horto, & ligauerunt me,& trahentes per terram ad Annam,& Caifam me duxerunt, & ibi tauri pingues.i.principes ſacerdotum,ſcribæ,& fariſæi,qui dicuntur tauri propter potentiã & ſacerdotium,& dicuntur pingues à pinguedine diuitiarum, & munerum, & oblationum: iſti tauri pingues, & iſti vituli.ſ.eorum miniſtri obſederunt me in domo Annæ & Caifæ, & ibi aperuerunt E
ſuper me os ſuum ſuperbi & iracundi, ſicut leo rugiens, conuitia & opprobria inferẽdo, & falſa crimina imponendo, & blaſfemum appellando. Vnde ſicut leo rugiens,& rapiẽs trahit prędam per terrã,& lacerat,& laniat: Ita me trahebant per terram cędẽdo,ſpuendo,colafizando, & capillos euellendo:intantum,ꝙ ſicut aqua effuſus ſum,& omnia oſſa mea diſperſa.i.tracta ſunt ſuper terrã, quia ex nimio labore, & afflictione perfuſus ſum ſudore,ſicut aqua: quia intãtum abundauit in me ſudor,ꝙ videbar perfuſus in toto corpore, ſicut aqua madidus. Item ſicut aqua immunda effunditur,& proijcitur extra domum, ita ego fui effuſus, & proiectus ſuper terram tanq̃ inutilis,& deſpectus. Item non F
ſolùm oſſa mea materialia,& perſonalia fuerunt diſperſa, ſed etiam omnia oſſa mea myſtica.i.omnes Apoſtoli fuerunt diſperſi,quia me relicto omnes fugerunt. Et ſic in tali afflictione factum eſt cor meum tanquàm cæra liqueſcens in medio ventris.i.corporis mei.Nã ſicut cæra liqueſcens à calore ignis, non poteſt reſiſtere, ita ego ex nimio labore debilitatus non poteram ei reſiſtere,nec ſuper pedes meos ſtare. Nam

Aruit tanquam teſta virtus mea:& lingua mea adhæſit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxiſti me.

Exhauſtis omnibus viribus cordis tota virtus mea aruit, & exſiccata fuit tanquàm teſta.Nã ſicut teſta nucis,uel cuiuslibet fructus aret, & ſiccatur exhauſto humore, ita totũ corpus meum aruit, & factũ eſt macilentum

A leutum naturalib. viribus exhauſtis. Et ſic fre
quenter cadebam in terram, eo ꝙ ſpiritus vi
tales deficiebant in corde, & motiui in mu-
ſculis, & animales deficiebant per totum cor
pus, & ſic non ſolum non poteram me ſuſten
tare ex defectu virtutis, ſed nec etiam poterā
loqui, & ideo adhæſit lingua mea faucibus
meis. Et vlterius non fuiſti contentus de tan
ta afflictione, ſed etiam in puluerem mortis
deduxiſti me, concedens iudæis poteſtatem
vt me crucifigerent. Nam mane facto.

Quoniam circundederunt me canes multi, conſilium malignantium obſedit me.

Circundederunt me canes multi. ſ. iudæi
mordaces & cōtra me latrantes tanquam ca
nes: & conſilium malignantium ſcribarum,
& Fariſæorum obſedit me. De quo conſilio
B malignantium dixit Iacob. Gen. xlix. Simeō
& Leui vaſa iniquitatis bellantia: in conſilio
eorum nō veniat anima mea &c. eo ꝙ ſcribæ
& Fariſæi erant futuri de Simeon, & ſacerdo-
tes de Leui, vt patuit pſal. 2. Ideo ait Chri-
ſtus per os Dauid, Circundederunt me ca-
nes multi, conſilium malignantium obſedit
me. & facto conſilio tradiderunt me Pontio
Pilato præſidi: & tanquam canes latrantes &
rabidi dixerunt crucifige crucifige eum, q2
ſi hunc dimittis non es amicus Cæſaris. Vn-
de Pilatus timens accuſationem populi, me
flagellatum ad crucem & mortem deſtina-
uit. In qua cruce.

Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia oſſa mea.

Ipſi vero conſiderauerūt & inſpexerunt me: diuiſerunt ſibi veſtimenta mea & ſuper veſ-
C *tem meam miſerunt ſortem.*

Foderūt & clauis perforarūt & penetrarūt
manus & pedes meos, & extendentes & tra-
hentes brachia mea & pedes meos ſupra cru
cem ad loca clauorum: dinumerauerunt &
delocauerūt & diſiunxerūt omnia oſſa mea:
ipſi vero iudæi inſpexerunt me & cōſideraue
runt me mortuum, & ſic deſpexerunt. Item
ipſi gentiles & miniſtri circundantes crucem
viderunt me nudum in cruce pendentem, &
cōſiderauerunt & putauerunt me eſſe à Deo
deſpectum & abiectū, & ſic deſpexerūt me:
& tunc milites & miniſtri Pilati diuiſerunt
ſibi veſtimenta mea, vnuſquiſq; partem ſuā
diripiendo: & ſuper veſtem meam miſerunt
ſortem. Ad cuius intelligentiam eſt aduertē
dum, ꝙ Chriſtus habebat duas veſtes. ſ. exte
riorem, quam pallium vocabant, quæ totū
corpus ſuperius tegebat, & habebat tunicam D
inconſutilē, qua iuxta carnē interius tegeba
tur. Milites ergo diuiſerunt ſibi in partes ve-
ſtimenta exteriora. ſ. pallium, vt ait Ioannes
euāg. Sed non diuiſerunt tunicā interiorem,
eo ꝙ erat inconſutilis deſuper contexta per
totum, ſed miſerunt ſortem ſuper eam, & ſic
vnus militum accepit eam tantum in ſortē.
Quod totum factum eſt in maximum myſte
rium & ſacramentum, quia per illa veſtimē-
ta ſignificabatur totum myſteriū ſacræ ſcrip
turæ vet. teſ. Nam per illa veſtimenta ſupe-
riora ſignificabatur litera vet. teſt. Et per tu-
nicam inconſutilem ſignificabatur veritas
euangelica clauſa & contecta ſub litera ſu-
perficiali. Nam ſicut pallium tegebat tunicā
inconſutilem tangentem carnem Chriſti, ita
litera ſuperficialis vete. teſta. tegebat legem E
euangelicā & omnia myſteria paſſionis Xp̄i,
& eccleſiaſtica ſacramēta, in quibus realiter
& virtualiter Chriſtus continetur. Et ſic lex
euangeli. dicitur tunica inconſutilis Chriſti
deſuper contexta per totū, continens reali-
ter Chriſtum in ſacramentis, Et ideo veſti-
menta ſuperiora fuerunt diuiſa & lacerata,
ad denotandum ꝙ lex Moyſi quantum ad
literam fuit per partes rupta & lacerata, &
diuiſa per hæreticos, & infideles: quia vnuſ-
quiſq; eorum habet ſuam partem. Vnde ſar
raceni habent circuncisiones & quaſdam lo-
tiones, & quidam alii hæretici adhuc ſeruāt
ſabbatum & quædam alia cerimonialia. Et
etiam iudæi moderni & thalmudiſtæ lacera-
runt illam veſtem vet. teſt. trahentes in par-
tes ſuas, puta Abenazdra Cordubenſis, &
Ra. Salo. & Rabi Moyſes de Aegypto, q glo- F
ſant illam legem ad ſenſus contrarios, & ſic
magnum ſchiſma eſt inter eos. Sed tunicam
inconſutilem. ſ. legem euang. nullus vnquā
potuit lacerare, nec porte inferi aduerſus eā
potuerunt præualere, quia veritas euange-
lica ſemper manet inconcuſſa, fundata ſupra
firmam petram. Sed etiam eſt aduertēdum,
ꝙ illa tunica inconſutilis non cecidit in ſor-
tem alicui iudæo, ſed vni militum qui erat
de populo gentili, ad denotandum quòd ſors
euangelica & fructus paſſionis non cecidit
in populo iudæorum, ſed in populo gentili
ad fidem conuerſo, & etiam quia ſortes præ-
deſtinationis non ceciderunt niſi in præcla-
ris Chriſtianis, vt dictum eſt pſal. 15.

Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me ad defenſionem meam conſpice.

A *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.*

Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicorninm humilitatem meam.

Hæc eſt ſecunda pars principalis huius pſ. in qua Chriſtus petit liberari per reſurrect. quę fuit finis omnium afflictionũ. Vnde dicit: Tu autem Dñe pater ne elongaueris, i. ne differas auxilium tuum à me, ſed cito conſpice ad defenſioné meam tertia die me ſuſcitando, & tu Deus erue animã meã à framea & gladio mortis. ſ. ab illa ſententia data in Adam, in qua dictum eſt puluis es & in puluerem reuerteris: & erue vnicã animã meã de manu canis infernalis, ne detineat eam in inferno, ſicut detinuit alios propter peccatũ ipſius Adã. Et ideo canis infernalis nõ poteſt animã meam iure detinere, eo ꝙ eſt vnica & B ſola nulli peccato obnoxia, non ſolũ in perſona, ſed nec etiam in natura, eo ꝙ ex opere Adam natus non ſum. Et ideo sum ſolus inter mortuos liber à morſu canis infernalis. Et libera me etiam de ore leonis tartarei ne deuoret & abſorbeat me, & libera etiam humilitatem meam à cornibus vnicornium. Ad cuius intelligentiam eſt notãdum, quod Chriſtus tribus nominib. appellat infernum ſiue diab. appellat. n. ipſum canem, & leoné & vnicornem: & hoc ratione proprietatum iſtorum trium animalium. eſt. n. Diab. ꝙ infernus immundus & obſcœnus per luxuriã, & mordax, & latrans per auaritiam ſicut canis. Item Diab. eſt iracundus & inuidus ſicut Leo: & eſt ſuperbus & elatus ſicut vnicornis, qui non patitur priorem nec æqualem in itinere, ſed vult ꝙ omnia animalia ipſum poſt C tergum ſequantur, nec patitur etiam conſortem ſecum in laribulo. Cum ergo Diab. oĩa ſupradicta vitia hominibus ſuadeat, non debet de iure cruciare: nec in inferno detinere, niſi ſolos immundos & luxurioſos, & auaros, & inuidos, & iracundos, & ſuperbos. Ex quibus patet, ꝙ infernus de iure non poterat Chriſtum detinere, cum ab omnibus ſupradictis vitiis eſſet liber & immunis, imo erat mundus, & mitis & humilis: hoc eſt ergo quod allegat Chriſtus apud patrem dicens. Erue vnicam animam meam ſine peccato de manu canis, eo quod eſt vnica ſine peccato, & libera me de ore leonis, & à cornibus vnicornium, quia mitis ſum & humilis corde. Et vlterius aduertendum, quòd Chriſtus in hac parte nõ ſolum petit ſupradicta prophetice in perſona ſui, sed etiam deprecatiuè D orat patrem in perſona membrorum, vt liberet fideles ſuos à ſupradictis vitiis, & de pœnis inferni per paſſionem ſuam & eccleſiaſtica ſacramenta.

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio eccleſiæ laudabo te.

Hęc eſt tertia pars principalis: in qua Xps promittit agere gratias poſt beneficia recepta. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ quatuor fecit Chriſtus in ſuo aduẽtu, & poſt reſurrectionem suam. Primò quia ipſe manifeſtauit nomen Dei in ſua prædicatione, & aperuit Apoſt. ſenſum & ſcripturas, vt patet Luc. 24. & miſit eos ad prædicandũ per vniuerſum orbem. Matt. vltimo. Secundò: quia vna eccleſia fuit adunata ex iudæis & gentilibus: imo totus populus gentilis venit ad fidem, E Tertiò: ꝙ nomen Dei fuit laudatum à ſolis ortu vſq; ad occaſum. Quartò: quod ſolum & verum ſacrificium. ſ. Eucariſtia, fuit oblatum in vniuerſali eccleſia à ſolis ortu vſq; ad occaſum, ceſſantibus cerimonialibus & idololatria. Dicit ergo Chriſtus: ò pater poſtq̃ incarnatus ero narrabo nomen tuum fratribus meis Apoſt. primò in menſa antequam patiar. Vnde Io. 17. Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Item Ioa. 16. Vos autem dixi amicos: quia quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis. Sed magis narrabo nomen tuum fratribus meis, quando aperiam eis ſenſum & ſcripturas poſt meam reſurrectionem, & mittam eos ad prædicandũ euangelium omni creaturæ. Et ſic laudabo te ò pater annunciando mirabilia & ſecreta tua in medio eccleſiæ. Primò Apoſtolorum F & diſcipulorum. Secundò in medio totius eccleſiæ ex gentibus congregatæ, & ideo omne ſemen Iſrael non ſolum ſecundum carnem: ſed etiam ſecundum ſpiritum & promiſſionem timeat. i. tunc timebit eum. ſ. Deum patrem: quoniam non ſpreuit neque deſpexit orationem mei pauperis, imo exaudiuit me: quia me reſuſcitauit: & paſſionem meam in ſalutem membrorum meorum acceptauit, & regnum cœlorum & poſſeſſionem mihi donauit. Et ideo.

Qui timetis Dominum laudate eum, vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.

Timeat eum omne ſemen Iſrael: quoniam non ſpreuit neque deſpexit deprecationem pauperis.

Nec auertit faciem ſuã à me, & cum clama-

rem

A *rem ad eum exaudiuit me.*

Omnes cōuerſi qui timetis Deum, lauda te eum, & vniuerſum ſemen Iacob ſecūdum ſpiritum & promiſſionē glorificatē eum ma niſeſtè longè lateque confitendo, & timeat eum omne ſemen Iſrael.i. omnes Deum per fidem videntes &c. Et nota quod notanter di cit narrabo.i.manifeſtabo nomē tuum, quia omnes patres veteris teſt. expectabant Chriſ tum vt eis maniſtſtaret nomen Dei quod eſt Ieſus, vt patuit pſal. 8.

Apud te laus mea in eccleſia magna, vota reddam in conſpectu timentium eum.

Hic promittit ſe vota ſacramentorum ob laturum, & maximè ſacrameutum eucariſ tiæ, quòd dicitur votum & ſacrificium lau dis, eo quòd de ſe eſt bonum & laudabile, & acceptabile de opere operato apud patrem.

B Ideo ait. O pater tunc apud te erit laus mea in eccleſia magna: à ſolis ortu vſque ad occa ſum, quia vota mea reddam id eſt eccleſiaſ tica ſacramenta in conſpectu omnium fide lium timentium eum, ſed inter cætera vota offeram ſacramentum eucariſtiæ ſub ſpecie panis & vini. Vnde hoc ſacrificium non offe retur in eccleſia parua qualis erat Hieruſalē terrena, in qua ſola offerebātur ſacrificia ve te.leg. Sed hoc ſacrificium offeretur in eccle ſia magna, à ſolis ortu vſque ad occaſum in memoriam paſſionis.

Edent pauperes & ſaturabuntur, & lauda bunt dominum qui requirunt eum, viuent cor da eorum in ſæculum ſæculi.

Pauperes Chriſtiani qui terrena contem nunt, & gentiles qui ante fuerant pauperes ſine vera lege & ſacrificio, tunc edent hoc ſa

C cramentum in quo offeretur vera caro & ſanguis Chriſti mediatoris. Et ſic ſaturabun tur ſaturitate ſpirituali, quia reficietur eo rum anima & conſcientia. Et ſic laudabunt dominum omnes fideles qui requirunt eum & corda eorum viuent in ſæculum ſæculi. Nam ille cibus non dat vitam temporalem ſed ſpiritualem & æternam. Nam ſicut ego viuo propter patrem, ita qui manducat me ipſe viuet propter me. Ioan. 6. Nam licet cor pus moriatur temporaliter, tamen anima vi uet in æternum.

Reminiſcentur & conuertentur ad dominū vniuerſi fines terræ.

Et tunc vniuerſi fines terræ.i. gentiles qui habitant per omnes fines terræ, reminiſcen tur & cognoſcent Deum & conuertentur ad dominum prædicatione apoſtolorū & mar- D tyrum & doctorum.

Et adorabunt in conſpectu eius: vniuerſæ familiæ gentium.

Quoniam domini eſt regnum, & ipſe do minabitur gentium.

Vniuerſę familię gentium adorabunt in conſpectu eius, quia in hoc ſacrameuto ado rabunt verbum Deū execrata & abiecta ido lolatria, in quantū totus populus gētilis eſt & erit regnum domini, qui ante fuerat regnū diaboli: quia princeps huius mundi eiicietur foras per hoc ſacraficium eucariſtię, & ipſe Deus dominabitur gentium omnium. Et ſic poſt conuerſionem magni Conſtantini.

Manducauerunt et adorauerūt omnes pin gues terræ: in conſpectu eius cadent omnes qui deſcendunt in terram.

Omnes pingues terræ. i. omnes diuites & E reges & principes conuerſi ad Deum mādu cauerunt & adorauerunt hoc ſacramentum, & omnes qui deſcendunt in terram.i. omnes mortales qui ſepeliendi ſunt in terra, cadent & procident in facies et curuabunt genua in conſpectu huius ſacramenti: quando vide bunt in manibus ſacerdotum. Et ſic adora bunt eum. Ad cuius intelligentiam eſt aduer tendum, quod notanter dicit manducauerūt & adorauerunt, ad exprimendum excellen tiam huius ſacrificii ſuper ſacrificia & ſacra menta vet.leg. Nam in hoc ſacramento con tinetur realiter totus Chriſtus Deus & ho mo, & tota trinitas: in illis autem non niſi figuraliter. Vnde modus & ordo quo exiſtit Deus in hoc ſacramento, eſt iſte. Nam pri mò ibi exiſtit verum corpus Chriſti. ſ. caro cum neruis & oſſibus, & hoc per ſe ex vi ſa F cramenti & conſecrationis. Nam in hoc ſolū tranſubſtantiatur ſubſtātia panis ſicut ſonāt verba. Secundò eſt ibi immediatè ſanguis Chriſti per immediatam concomitantiam. Tertiò eſt ibi anima Chriſti informans & actuans corpus per concomitantiam ad to tū. Quartò eſt ibi verbum Dei incarnatū to ti humanitati Chriſti perſonaliter vnitū: ex cōſequenti eſt ibi tota deitas, quæ plenè eſt in verbo: & ex cōſequenti eſt ibi perſona pa tris cōicans verbo totā deitatem à quo ori ginaliter filius habet quicquid habet: & ex conſequēti eſt ibi ſpiritusſanctus ab vtroq; procedens. Ex quo patet ꝙ filius nō eſt ibi ſi ne patre: nec ſpūſancto propter inſeparabi lem conſubſtantialitatem, quia aliter eſſet

A cenſendus Arrianus, & non catolicus oppoſitum concedens, & hęc eſt cauſa, quare adoratur hoc ſacramentum, & non ſacrificia ueter.leg. quia Deus habet ſpecialem modum exiſtendi in hoc ſacramẽto: & ideo dicit Dauid: Adorauerũt, &c. In quo adoratur Deus in trinitate.

Et anima mea illi uiuet, & ſemen meum ſerui et ipſi.

Hic finaliter profeta Dauid in ſpiritu ſub fide, & ſpe Chriſti futuri iam lætatur in hoc ſacramento, dicens: Anima mea tunc, id eſt in lege gratiæ viuet, ſcilicet Chriſto per hoc ſacramentum. Nam ſicut nos uiuimus in re, per hoc ſacramentum: ita Dauid, & omnes patres viuebant in ſpe, quia eadem eſt fides. Et ideo ſequitur: Semen meum, ſcilicet Maria & Ioſef, & apoſtoli, qui erunt de ſemine
B meo ſecundùm carnem, & etiam ſecundùm ſpiritum, ſeruiet ipſi Chriſto.

Annunciabitur domino generatio uentura, & annunciabunt cæli iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quem fecit dominus.

Generatio uentura, quę conuertetur, annunciabit, ideſt confitebitur domino & cæli, ideſt apoſtoli annunciabunt iuſtitiã eius, ideſt legem euangelicam iuſtificantem, ipſi populo qui naſcetur per baptiſmum: quem populum dominus fecit, & regenerauit ſibi. Et nota, quod etiam iſti duo ultimi uerſus poſſunt eſſe uerba ipſius Chriſti continuando ad præcedentia, ut patet. Et ſic iſte pſalmus magis uidetur hiſtoria euangelica, q̃ profetia. Sed ceci Iudæi non merentur percipere nec guſtare, ideo nos agamus gratias Deo. Et nota quod Chriſtus, ſiue Dauid ma
C ximè poſt Chriſti paſſionem memorat ſacrificium eucariſtiæ, eo quòd ſit in memoriam paſſionis, & quia maximè in eo repræſentatur paſſio Chriſti. Et ideo Chriſtus promittit, quòd ſi pater reſuſcitat ipſum, relinquet hoc memoriale & quotidianum ſacramentum in memoriam paſſionis. Ex iſto pſalmo poſſunt recolligi 14. concluſiones, quarum prima eſt, quod Chriſtus dupliciter conqueritur ſe à patre derelictum. Primò in membris, quia ab Adam uſque ad Chriſtum totum genus humanum erat à Deo abiectum, & relegatum. Secundò in perſona, inquantum pater permiſit ipſum à Iudæis affligi, & crucifigi. Secunda concluſio, quod Chriſtus in hoc pſalmo, & quando dicit, pater ſi poſſibile eſt, &c. nõ intendebat mortem, & paſſionẽ pro nobis excuſare, ſed ſuam obedientiam explicare: D inquantum maluit patri obedire, quàm infirmitati carnis, & propriæ vitæ parcere, & condeſcendere. Tertia concluſio, quod pater intantum dicitur filium nõ exaudiſſe, inquantum eius afflictioni non pepercit. Quarta concluſio, quod licet deſiderium antecedens in Chriſto non ſemper fuit impletum, tamen eius uoluntas conſequens, & petitio deliberata ſemper fuit exaudita, & completa. Quinta cõncluſio, quòd Chriſtus in horto, & in cruce nõ orauit, nec clamauit pro ſe, ſed pro delictis mẽbrorum ſuorum, pro quibus paſſus eſt mortem: ideo dicit, non ad inſipientiam, & culpam mihi. Sexta concluſio, quod Chriſtus in tota prima parte huius pſ. nõ intendit propriam iniuriam exigere & diſputare, ſed caritatem patris admirari, qui ut ſeruum liberaret, filium E naturalem, & iuſtum, & innocentem Iudęis tradidit occidendum. Septima concluſio, ꝙ ſacerdotes, & fariſæi tanq̃ tauri pingues, & leones rugientes, & canes mordaces obſederunt Chriſtum. i. ex inuidia, & auaritia & malitia. Octaua cõcluſio, ꝙ Chriſtus in ſua paſſione oſtendit ueram carnem & humanitatem, quia multipliciter fuit afflictus, & finaliter foderunt manus, & pedes eius, & latus vnde exiuit uerus ſanguis: vnde Iudæi conſiderauerunt, & inſpexerunt, & cognouerũt Chriſtum eſſe uerum hominem. Nona concluſio, ꝙ ueſtimenta Chriſti exteriora fuerũt in partes ſciſſa & diuiſa, ſed tunica inconſutilis interior non fuit ſciſſa, ſed cecidit in ſortem uni militum de populo gentili, ad denotandum quod tunc fuit lacerata ueſtis, & ſuperficialis litera uet.te. ſed tunica interior. ſ. F ueritas euangelica ſub litera clauſa, tũc fuit manifeſtata manens integra & inconcuſſa, quæ non cecidit in ſortem ſynagogæ, ſed populo Chriſtiano ex populo gentili pro maiori parte conuerſo. Decima concluſio, ꝙ ſicut Chriſtus fuit liber ab omni peccato, tam originali, q̃ mortali, quia anima ſua fuit vnita ſine peccato, & ſine culpa, & fuit humilis & mitis, ita fuit liber à framea & ſententia mortis data in Adam, & à morſu canis, & ab ore leonis, & à cornibus vnicornium infernalium: quia ſicut fuit liber ab omni culpa, ita etiam ab omni pœna infernali. Vndecima cõcluſio, ꝙ Chriſtus loquitur in hoc pſ. nõ ſolũ in pſõna priuata, ſed tanq̃ caput & ſponſus, & aduocatus. Ideo ẽt orat ꝑ mẽbris,

ut

A vt liberẽt à culpa & pęna carr is, & leonis & vnicornıũ infernaliũ, & hoc p ſuã paſſionẽ & eccleſiaſtica ſacra. Duodecima cõcluſio, ꝙ quatuor fec t Chũs in ſuo aduẽtu. Nã primò nomen Dei pr̃is tetragrãmatõn.ſ.oĩpotentiã & ſapiẽtiã, & miam, & iuſtitiã Dei patris in ſeipſo fratribus ſuis apoſtolis & Chriſtianis manifeſtauit, & narrauit, & declarauit. Scd̃ò nomẽ Dei pr̃is i magna eccl̃ia toto orbe diffuſa fecit laudari: & de beneficiis natiuitatis & incarnationis & reſurrectionis feſta celebrari. Tertiò inſtituit ſacr̃m eucariſtiæ ad ſpũalẽ refectionẽ pauperũ Chriſtianorum. Quartò cõgregauit totũ populũ gẽtilem ad adorãdũ Deũ in hoc ſacro. Decimatertia cõcluſio, ꝙ aĩa fidelis Chriſtiani uiuit ſpũaliter in refectione huius ſacri. Quartadecima cõcluſio, ꝙ cęli.i. apoſtoli & diſcipuli annunciauerunt iuſtitiã Chriſti, & huius ſacri, & totã
B legẽ euangelicã populo gentili de nouo regenerato. Et ẽt cęli.i. prælati eccleſiæ, & doctores & ſacerdotes annunciabunt iuſtitiã legis euãgelicæ toti populo regenerãdo p baptiſmũ & eccleſiaſtica ſacra vſq; ad diẽ iudicii.

PSALMVS XXII.

DOminus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit.

Titulus, Pſ. Dauid. ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. Sed de cauſa mouente Dauid ad faciẽdũ hunc pſ. & de materia eius diſcordãt magiſtri hebræorũ inter ſe. Nã quidã dicũt ꝙ Dauid fecit hũc pſ. in perſona populi Iſrael redeũtis de captiuitate babylonię in terrã Iuda, quæ eſt fertilior & abũdãtior q̃ babylonia. Et iõ agit gratias q̃a venit ĩ ter
C rã fertilẽ & amœnã. Alii dicũt ꝙ Dauid fecit hunc pſ. pro ſeipſo agẽs gratias, ꝙ Deus reduxerat ipſum in iudæã qñ fugerat à facie Saul in ſpeluncã Odolã. primi Re. 26. & ideo dicit: gratias ago dño quia dñs regit & direxit me & collocauit me in loco paſcuæ & fertilitatis.ſ. in iudæa &c. Sed manifeſtè utriq; iſtorũ mentiunt̃. primò quia babylonia ſine ꝓportione eſt fertilior & magis aquoſa quã tota terra promiſſionis. Iõ in reditu captiuitatis, iudæi paſſi ſunt famẽ & penuriã, ut patet primo Eſdræ. Itẽ quia in tota terra promiſſionis, & maximè in terra Iuda nõ eſt tanta vbertas quanta hic memoratur, cum ſit terra lapidoſa & inaquoſa propter ripam Iordanis in Galilæa. Item iſte pſ. computatur inter ſacras ſcripturas ſicut cæteri: ergo continet ſacramentum de Chriſto & eccleſia ſicut frequenter & ſæpius dictũ eſt. Ideo ad eius in- D
telligentiã eſt aduertendũ, ꝙ licet tota terra Iuda ab Hieruſalẽ vſq; ad Cades & Berſabeę verſus meridiẽ ſit ꝓ maiori parte inaquoſa & ſterilis, tñ inter cęteras ciuitates & villas Bethleẽ eſt magis fertilis eo ꝙ magis irrigua & abundans aquis fontalibus: maxime quia hẽt vnum magnũ fontẽ manãtẽ ex mõtanis iudeæ prope domũ Zacariæ. Qui quidẽ fons irrigat maiorẽ partẽ territorii: & inde eſt ꝙ abundat paſcuis & vino & frumento & oleo plus cæteris terris iudeæ. Et iõ ante vocata fuit effrata.i. fertilis. Sed tpe Ruth dicta eſt Bethleem.i. domus panis, eo ꝙ poſt longã famẽ abũdauit pane plus cęteris vrbibus iuda, & hoc ꝑꝑ maiorem copiã aquarum. Et ideo Bethleem maximè gerit typum & figuram Chĩi & eccleſiæ. Primò quia in ea naſciturus erat Chũs qui eſt panis viuus qui de cęlo de B
ſcendit. Scd̃ò quia ſignificabat ueritatem ſacrorum eccleſiæ, q̃ conficiunt̃ ex aqua, & pane, & uino, & oleo ut patebit. Scd̃ò eſt notãdum, ꝙ ſicut Bethleem gerit typum eccleſię propter dictã fertilitatem, & eo ꝙ Chriſtus erat in ea naſciturus: ita Dauid gerebat figurã Chriſti. Primò: quia fuit natus in Bethleẽ vbi Chriſtus erat naſciturus Secundò: quia pro maiori parte habuit omnes proprietates Chriſti: quia primò pauper, & paſtor, & paſſus perſecutiones iniuſte, & ultimo ſublimatus in regẽ &c. Et ideo eſt aduertẽdũ, ꝙ antequã Dauid vngeret̃ primò in regẽ, cuſtodiẽs oues pr̃is ſui erat ignarus oim̃ iſtorum & vir ſimplex. Sed poſtq̃ unctus eſt per Samuelẽ illico directus eſt ſpũs dñi in Dauid, & adeptus eſt ſpũm corporalis fortitudinis, & adeptus eſt ſpiritum profetiæ, ut ait Ioſefus. & F
illico fecit aliquos pſ. dum paſceret oues: ꝙ probatur. Nã cum ſpiritus nequã uexaret & agitaret Saulẽ, dixit quidã de pueris. Noui Dauid Iſai bethleemitẽ ſciẽtẽ pſallere citara, & dñs eſt cũ eo. Et ſic uenit ad regẽ qui cũ pſalleret citara, diſcedebat ſpũs nequam: vt patet. 1. Reg. 16. Ex quo patet, ꝙ Dauid pſallebat aliquos pſ. quos condiderat. Nã diabolus nõ fugiebat ſonum citaræ, ſed uirtutem pſ. quos Dauid cãtabat cum citara. Et ſic eſt credendum quod Dauid fecit aliquos pſalmos dum paſceret oues, antequã eſſet gener regis, inter quos vnus fuit iſte. vnde poſtquã Dauid adeptus eſt ſpm̃ profetiæ poſt primã vnctionẽ, iam ſpiritus & animus ſuus totaliter fuit directus & eleuatus in Deum. Vidẽs

A ergo ſe paſtorē gregis, & vnctū ī regē, & natū in Betleē: & cōtemplans terrā Betleem irriguā & fertilem: & cōſiderās oues quas paſcebat & baculū quē gerebat: quo ſuſtētabatur & regebat oues: tunc præuidit in ſpiritu, qualiter Chr̄s qui eſt panis viuus erat in Betleē naſciturus: & quō Chriſtus ī lege promiſſus erat futurus verus paſtor ouiū fideliū, & rex vniuerſalis & dñs: qui oues ſuas debebat in loco paſcuæ collocare: & ibi eas per ſuos prælatos regere & paſcere, præuidit etiā ex fertilitate ipſius Betleem totā fertilitatē futuram eccleſiæ & omnium ſacrorum: quibus oues Chriſti reficiuntur & paſcuntur: & per illū fontē irrigantē totā terrā Betleem: præuidit fontem aquæ baptiſmalis eccleſiæ. Item et per illū fontem irrigātem totā terrā Betleē: præuidit in ſpū, qualiter ex latere Chr̄i debe

B bat exire ſanguis & aqua. Ex quo fonte erat tota eccl̄ia irrigāda, per ſeptē riuulos eccl̄iaſticorum ſacrorum. Et per abundantiam & copiā paſcuorū, præuidit cætera ſacra: puta per copiā panis & vini prēuidit ſacr̄m euchariſtiæ: & per copiā olei, præuidit oleū chriſmatis, & cathecuminorū, & infirmorum, ad ſananda vulnera pc̄tōrū: & per baculū & virgā paſtoralē, ꝑuidit legē euangelicā, q̄ eſt virga ad dirigendū nos ꝑ ſemitas vitæ, & eſt baculus ad ſuſtētādum ne cadamus in vmbras mortis. Et ſic Dauid ꝑuidēs oīa iſta in ſpiritu: commotus eſt à ſpirituſancto ad faciendum iſtū pſ. Sed quia Eſdras prēuidit in ſpiritu, ꝙ oīa eccleſiaſtica ſacra debebāt trahere & ſumere virtutem ex paſſione & latere Chriſti:

C ideo collocauit hūc pſalmū immediate poſt præcedentē: eo ꝙ ibi prędixerat Dauid totū myſteriū paſſionis Chr̄i: à qua paſſione hn̄t virtutem omnia ſacra, de quibus agitur in hoc pſ. in quo Dauid duo facit. Nam primo gaudet iam in ſpe qualiter Chr̄s verus paſtor repoſuit ſuū gregē fideliū ī pinguiſſimo agro eccleſiæ, in quo paſcitur paſcuis vberrimis eccleſiaſticorū ſacrorum. Secundò prędicit effectū & fructū, quē fideles conſecuturi ſunt ex refectione iſtorū ſacrorum. Qui quidē fructus eſt grā & mīa in pręſenti, & uita æterna in futuro: ibi. Et mīa tua ſubſequetur mē. Quantum ergo ad primū, dicit Dauid in perſona corporis myſtici: Grās ago & lætor in ſpe Chr̄i futuri: qm̄ dñs meus Ieſus Chriſtus regit, i. reget & paſcet me, & erit mihi paſtor & rector: quia ibi in loco paſcuæ collocauit me, i. deduxit & introduxit me in eccle-

ſiā: in qua eſt copia paſcuæ & bonorū ſpiritualium: quibus anima reficitur. Nā nec ſynagoga, nec lex Moyſi me potuit reficere, nec iuſtificare cū eſſet ſterilis. Sed Chr̄s in lege promiſſus, qui eſt panis viuus & verus rector & paſtor, collocauit me in eccleſia ſua q̄ eſt locus veræ paſcuæ: ſicut ego ꝑuidi in ſpiritu per officium regni, & paſtoratus mihi cōmiſſi, & per fertilitatē terrę Betleem vbi ego paſco oues meas, per quā ego præuidi in ſpū vbertatem & copiā bonorum ſpiritualium eccleſiæ Chriſti, ſicut dictum eſt. Litera Hieronymi habet: Dominus paſcet me in paſcuis herbarum, & tunc litera eſt plana. D

Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit.

Hinc incipit enarrare bona ſpūalia, ſiue paſcua huius eccleſiæ. Vñ eſt aduertendum, ꝙ paſcua ſiue bona eccleſiæ, q̄dam ſunt doctrinalia, ſicut ſunt præcepta & cōſilia euangelica: & q̄dam medicinalia, ſicut ſunt eccleſiaſtica ſacra q̄ ſimul reficiunt & ſanant. Nam primo baptiſmus ſanat à peccato & viuificat à morte. Scd̄ò cōfirmatio roborat animum cōtra tētationes. Tertiò pœnitentia reſuſcitat à morte & pœna æterna. Quartò euchariſtia nutrit & dat ſpūalē vitā. Quinta extrema vnctio ſanat omnia venialia vulnera quę remanent poſt pniam, & ideo hæc bona prīnc ſpāliter enumerat. dicit ergo Dauid: bene dico, ꝙ dñs meus Ieſus Chriſtus collocauit me in loco paſcuæ bonorum ſpūaliū. Nā primò ipſe educauit & nutriuit me, & viuificauit ſuper aquā baptiſmalē refectionis, quia cum eſſem mortuus pc̄tō originali, ipſe regenerauit & refecit me per aquā baptiſmalē. Scd̄ò cū eſſem lōge à Deo ꝑ pc̄tm̄ mortale, ipſe animā meā conuertit per ſacr̄m pœnitentiæ. Tertiò cum eſſem extra viam iuſtitiæ in regione vmbræ mortis & ignorantiæ. B E

Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ: propter nomen ſuum.

Deduxit me per ſemitas iuſtitię, dando. ſ. mihi p̄cepta euāgelica moralia & cōſilia, & hoc fecit nō meis meritis, ſed ꝑꝑ nomē ſuū ꝙ ē Ieſus. i. ſaluator, q̄ ad hoc venit in mūdū.

Nā & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Si ambulauero in medio vmbræ mortis, i. inter peccatores & diabolos tentatores non timebo mala. i. tentationes & perſecutiones eorum, quoniā tu mecum es, auxilium gratiæ largiendo, quod probo. Nam quarto.

Virga

A *Virga tua et bacul⁹ tu⁹, ipſa me cõſolata ſũt.*

Dediſti mihi virgã.i. diſciplinã euangelicam ad dirigendum in hac vita, vt incedã recta via ad vitã æternã, & dediſti mihi baculũ fortitudinis, & aliorum donorum ſpũſſancti, per ſacrm confirmationis: quo baculo ſuſtentor ne cadam, & reſiſto tentationibus. Et virga tua euãgelica, & baculus tu⁹ fortitudinis, ipſa duo ſcilicet virga & baculus me conſolata ſunt dirigendo & roborando. Quintò

Paraſti in conſpectu meo menſam; aduerſus eos qui tribulant me.

Paraſti mẽſam eucariſtię ĩ cõſpectu meo: aduerſus oẽs inimicos tã viſibiles q̃ inuiſibiles qui tribulãt me. Nã per hunc cibũ, primò ego reficior, & deperdita grã in me reſtituiť, & capiti meo Chro reiungor, & ſimul cũ eo ſpũali vita viuo, & cõtra inimicos fortior efficior. Et ẽt paraſti in cõſpectu meo mẽſam ſa-

B cræ ſcripturæ aduerſus tentationes. Nã per documenta ſacræ ſcripturæ poſſum tentationes cauere, ſicut Xp̃s, cũ dictis ſcripturæ, rñdebat tẽtatori diabolo: vt patet Mat. 4. Sextò

Impinguaſti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus eſt.

Impinguaſti i oleo caput meũ.ſ.aiam & cõſciam quæ eſt caput totius corporis. Nã ibi fui impinguatus & vnctus oleo ſacrali. Primò oleo catecuminorũ in baptiſmo ad ſanãdum originale. Scdò criſmate ſalutis ad robur & peritiã in cõfirmatione. Tertiò oleo infirmorũ in extrema vnctione ad ſanãdũ vulnera, q̃ p ſenſus corporeos perpetrauerã: ſed per iſtas tres ſacrales & viſibiles vnctiones fui intus ĩ aĩa impinguatus & dilatatus oleo lætitiæ, & gratiæ inuiſibilis ſpiritusſancti. Septimò finaliter loquẽdo, quã p̃clarus eſt &

C fructifer calix meus inebriãs in amore tuo: quem dediſti mihi in ſacro altaris: quem calicẽ dimiſiſti mihi ĩ memoriã tuæ paſſionis ſ q.d. tam præclarus & memorabilis eſt iſte calix tuæ paſſionis & eucariſtię: ꝙ nullum ſacrm eſt ipſi cõparabile in dignitate. Nam in hoc ſacro cõuiuio corpus Chri ſumiť, & recoliť memoria totius paſſionis: cum in eo ſit realiter Chrs cũ tota uirtute ſuę paſſionis, & ĩ eo futuræ gloriæ nobis pignus dať. O ergo quã p̃clarus, & memorabilis, & dignus eſt calix iſte inebriãs aiam: releuans eã à mundanis, & totaliter eã iungens Deo, & per amorẽ in Deum cõuertens. qa aĩa magis eſt vbi amat, quã vbi iformat. Nã amor trãsformat amantẽ in amatum. Quẽ quidẽ effectum facit iſte p̃clarus calix, & cõtẽplatio eius, qa tñ inebriat aiam, ꝙ transformat eã in Deũ: D à quo quidẽ calice paſſionis hñt virtutẽ oĩa alia ſacra eccleſiaſtica: q.d. ò quam præclarus eſt calix iſte paſſionis Chriſti, quia ab eo fluxerunt virtualiter oĩa eccleſiaſtica ſacra. Nam primo rigauit eccleſiã aqua baptiſmalis refectionis. Secundò ditauit eam cæteris paſcuis & bonis ſacralibus et ſpiritualibus. Ex quibus patet quãtum eſt vber et fertilis in paſcuis ſpiritualibus iſte ager eccleſiæ, in quo Chriſtus nos collocauit, ꝙ in eo tot et tantis et tam p̃clarıs bonis et cibis et fructibus ſpiritualibus fruamur et paſcamur.

Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus uitæ meæ.

Poſtꝗ ſuperius enumerauit eccleſiaſtica ſacra nobis data in ſpũalem refectionẽ: hic prędicit fructum et effectum oim ſacrorum, E quẽ ex eis cõſequimur: qui eſt mia et gratia in p̃nti, et vita æterna in futuro. Dicit ergo ꝙ ta tę virtutis eſt refectio iſtorum ſacrorum: ꝙ ex eis mia tua ſubſequetur me, dans gratiam in præſenti omnibus diebus vitæ meæ.

Et ut ĩhabitẽ ĩ domo dñi: ĩ lõgitudinẽ dierũ.

Vt poſt hãc vitã habitẽ in domo dñi in regno celorũ, in lõgitudinẽ dierũ, i. in æternũ, et conſequar vitam æternam. q.d. ꝙ ſicut cibus corporalis dat vitã corporalem: ſic cibus ſacrorum dat vitã ſpũalem ſ. gratiã in p̃nti, et vitam in futuro æternam. Et nota ꝙ eccleſia dicit hũc pſa. in agẽda defunctorũ, in pſona cuiuslibet defuncti, exiſtẽtis ĩ purgatorio, inquantũ poſtꝗ receſſit ab hac vita cũ refectione ſacrorum pnıæ, et eucariſtiæ, deſiderat exire à pœnis, et habitare in domo dñi, et paſci et frui pabulo gloriæ in æternum. F

PSALMVS XXIII.

Domini eſt terra & plenitudo eius. orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo.

Titulus. Pſ. Dauid in prima ſabbati. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum, et tradidit eum cantoribus, vt cantaretur in prima ſabbati. ſ. prima die poſt ſabbatum. q̃ eſt dies dominica, et ratio eſt. Nam in hoc pſ. memoratur uniuerſale regnum, et poteſtas, quã adeptus eſt Chriſtus in die reſurrectionis. Nã ſicut in die dñica Deus creauit mundum, et oĩa q̃ ſunt in eo ſm mentem Aug. Ita Chriſtus in die dñica reſurrexit, et in ſe renouauit omnia, et adeptus eſt vniuerſale dñium et poteſtatẽ, vt ipſe ait Mat. 17. Data eſt mihi ois poteſtas in cœlo et in terra &c.

A ꝙ præuidēs Dauid in ſpū, fecit hūc pſ. in quo tria facit. Nam priò oſtendit & prædicit totū regnum mundi de iure deberi ipſi Chriſto. Secūdò apoſtrofat ad principes inferni: vt tēcipiant ipſum tanquam dominum, et adaperiant ſibi portas inferni. Tertiò apoſtroſat ad principes cęli, ut recipiant eū tanq̃ dñm & triunfatorē in die aſcenſionis. Secunda ibi. Attolite portas. Tertia ibi. Attollite portas. Quantum ergo ad primum dicit. Tota terra habitabilis et plenitudo eius. i. oīa quæ in ea cōtinenē. ſ. animalia, et plantæ, & mineralia, ē poſſeſſio dñi nři Ieſu Xp̄i: eo ꝙ eſt Deus & hō: & nō ſolum terra, ſed etiā totus orbis terrarum & uniuerſi q̄ habitēt in eo. ſ. cœli, & aſtra, & elemēta & vniuerſi angeli q̄ habitāt ī cęlo: & hoīes q̄ habitāt ī terra: & demones q̄ habitāt ī iferno ſub terra oia hęc ſūt ſub pote
B ſtate & ditione dñi N. I. Xp̄i. Deide cū dicit.

Quia ipſe ſuper maria fundauit eum, & ſuper flumina præparauit eum.

Probat dupliciter ꝙ dixit. ſ. ꝙ Xp̄s ſit vniuerſalis dominus totius orbis terrarum. Priò in quātum Deus. Scđò etiā inquātū hō, ibi, q̄s aſcēdet. Probat ergo priò ꝙ Chriſtus ſit dominus orbis inquātum Deus: eo q̄a ipſe fundauit eum ſup maria, & pręparauit & diſpoſuit eum ſup flumina. Ad cuius intelligentiā eſt aduertēdū, ꝙ ſm naturā & ordinem elementorum terra eſt inferior q̄a grauior, vt patet. 4. cœli, & primo meteororū. Et p cōſequens aqua q̄ eſt ſupra terrā deberet nāliē circuire undiq; totā ſuperficiem terræ, eo ꝙ eſt leuior q̄ terra et grauior aere. Sed diuina ꝓuidentia in primordio creationis diuiſit aquā ab aquis: & apparuit arida, vt præberet
C habitationē hoībus & beſtiis. Quę q̄dem diuiſio aquarum nil aliud fuit niſi ꝙ taliter diſpoſuit terrā, ꝙ eleuauit multo mōtes in ea, inter quos mōtes mālerunt ualles, per quas currunt aquę manātes à fontibus, ex radicibus & latebribus mōtium, q̄ cōgregant in flumina per ualles decurrentia uſq; ad inferiores partes terræ, ex qua congregatione fiunt maria, et ſic facta ſūt maria ī depreſſioribus partibus terræ ex cōgregatione fluminū, & ſic mālerūt mōtes eleuati altiores ſupra maria, & flumina quę ſunt in vallibus & locis īferioribꝰ, et ſic dicimus ꝙ Barchinona: & Genua, & Caieta, & Neapolis ſunt ciuitates ſitę ſupra mare, eo ꝙ terra & mōtes in quibus fundātur, ſūt altiores quā mare, & eadē rōne dicimus ꝙ Roma eſt ſita ſupra Tyberim, & Florētia ſupra Arnū, & Valētia ſupra Turiū D
fluuiū. Sed de hac diſpoſitione terrę latius dicetur pſ. 103. Propter ergo ſupradicta, dicit Dauid ꝙ iō Xp̄s eſt uniuerſalis dñs orbis terrarū, eo ꝙ ipſe fundauit eū ſup maria, elcuādo mōtes & colles manētibus aquis ī depreſſioribus partibus terrę, & preparauit & diſpoſuit ſuper flumina eodem modo: quia ripæ ſunt altiores currentibus fluminibus per valles depreſſiores vſq; ad maria: quaſi dicat. ꝙ quamuis aqua deberet continere terram, tamen terra cōtinet aquas, & omnia maria, & paludes, & flumina in vallibus & partibꝰ depreſſioribus & decliuioribus, ſicut vas continet aquam, ut latius patebit pſalm. 103. & in hoc manifeſtať diuina ꝓuidētia & ſapiētia.

Quis aſcendet in montem domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius.

Hic probat ꝙ Chriſtus inquantum homo E
eſt dominus totius orbis, & nō ſolum terræ, ſed etiam cęli. Vnde mouet quidam queſtionem dicens Ego bene credo ꝙ Xp̄s inquantū Deus eſt dñs totius orbis: Sed eſt dubium, ſi inquantum hō poſſit eſſe dñs cęli. Nam quis vnquam hominum aſcēdit in mōtem dñi. i. in cęlū empyreū, ꝙ cōiter ī ſcriptura dř mōs dñi? aut quis hō ſtabit in loco ſctō domini, cum cęlū ſit purum & incorruptibile, & hō immundus & corruptibilis? Ad hęc reſpōdet Dauid: Innocens manibus & mundo corde aſcendet & erit dignus aſcendere, cœlū ſup. Ad cuius intelligentiam eſt primò notandū ſecundū Aug. ꝙ hęc queſtio. ſ. an corpus humanū poſſit in cœlo collocari, iā fuit agitata & verſata inter filoſofos. Iō 22. de ciuitate à cap. 10. vſque ad finē libri vbi probat cōtra Platonicos, & Porfirium, qualiter corpus hu F
manū, licet ſit elemētatū, tamē virtute diuina pōt reduci ad talē diſpoſitionē, ꝙ nō mutata ſubſtātia, efficietur quaſi ſpūale, intm ꝙ totaliter ſequetur aīam & ſubiicietur, & ſic vbi uolet ſpūs, ibi protinus erit & corpus. Et hoc idē dicit in lib. de ſpiritu & anima, ca. 9. quā gratiā & dignitatē adeptus eſt nobis Xp̄s in ſua reſurrectione. Sed tamen quare hoc Xp̄s meruit & vře dominiū aſſignat apoſtolus primò per ſuā humilitatē ad Fil. 2. Humiliauit ſemetipſum factus obediēs vſq; ad mortem pp ꝙ Deus exaltauit illū & dedit illi nomē ſuper oē nomē, ut in noīe Ieſu oē genu flectatur cęleſtiū terreſtriū & iſernorū &c. Secūdā cām aſſignat q̄a fuit innocēs & mūdus ſine pctō quo ad naturā, q̄a pctm̄ nō fecit: nec in

uentus

A uentus eſt dolus in ore eius. Et ſic Xp̃ſqa ſm
naturam fuit mundus & inocens ſine pecca
to: ideo meruit aſcendere cœlum, ſicut aſcen
diſſet Adã mutatus in vitã meliorem, ſi non
peccaſſet. Et dico ꝙ Chriſtus fuit mundus &
ſine pecato ſecundũ naturã: quia licet ſpõte
ſuſceperit iſirmitates noſtras & naturã mor
talem aptã ad patiẽdum: tamen nõ traxit na
turã corruptã fomite peccati ſicut nos: iõ dr̃
ſolus innocens & inter mortuos liber ſecun-
dum naturã. ſed rõne humilitatis & obedien
tiæ ad patrem, nõ ſolum meruit habere mã-
ſionem in cœlo: ſed ẽt habere vniuerſale do-
minium & poteſtatem in cœlo & in terra &
in inferno. Et iõ Dauid reſpõdens ad illam
quæſtionem factam per filoſofos, ſcilicet
Quis aſcendet in montem domini &c. dicit.

Innocens manibus & mundo corde: qui nõ
B *accepit in vano animam ſuam: nec iurauit in*
dolo proximo ſuo.

Hic accipiet benedictionem à domino: &
miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.

Chriſtus inocens manibus & mundo cor
de meretur aſcendere in cœlũ, & habere vni
uerſale dominium: eo ꝙ nõ accepit in vanũ
animã ſuã: nec fœdauit eã pc̃tõ, faciendo eã
vanã & fruſtratã ſuo fine: ſicut pc̃tõres qui
accipiũt aĩam in vanũ: cũ eã applicãt ad iſta
tp̃alia vana. & friuola. & ſic fruſtrant & pri-
uãt eã ſuo debito fine. Et ſic Chriſtus nõ ac-
cepit in vanum aĩam ſuã, nec iurauit in dolo
ꝓximo ſuo, imo phibuit teſtimoniũ ueritati,
& ſic fuit innocẽs & mũdo corde & verax,
& iõ ꝓpter iſta tria meruit regnare vniuerſa
liter in cœlo & in terra. Pſa. 44. Intẽde ꝓſpe
re ꝓcede & regna. ꝓpter veritatem & mãſue
C tudinem & iuſtitiã &c. Et iõ ſequitur: hic. ſ.
Chriſtus innocẽs, & mundus corde, & verax
accipiet benedictionem cœleſtem à domino,
& miam à Deo patre ſalutari ſuo. Nã Chri-
ſtus à patre habuit vt ſit ſaluator, quia hęc. i.
talis generatio eſt quęrentium eum, & quę-
rentium faciem Dei Iacob. i. querentium hic
Deum per gratiam, & in futuro per facialem
viſionem & p gloriam. Sed eſt aduertendum
ꝙ i his ſupradictis quatuor verſib⁹ latet ma
gnum ſacramentum; Primò p hoc quod ait
Quis aſcendet in mõtem. Scd̃ò per hoc quod
ſubdit. Hic accipiet. Tertiò per hoc qđ addi
tur: hæc eſt generatio quærentiũ faciem Dei
Iacob. Iõ eſt notãdum, ꝙ quãdo Iacob vidit
in ſomnis ſcalã ſtantem in terra, cuius ſum-
mitas attingebat cœlum, & vidit Angelos a-
ſcendentes & deſcendentes per eam, & vidit D
dominum innixum ſcalæ dicentem. Ego ſũ
Deus Abraham Deus Iſaac &c. & tibi dabo
terram hanc & ſemini tuo, & dilataberis ab
oriẽte in occidentem &c. & benedicent in te
omnes tribus terræ vt patet Gen. 28. tunc p
illam ſcalam cognouit Deum incarnandũ.
Nam ſicut eadẽ ſcala ex vna parte tangebat
cœlum, & ex altera terram: pręuidit ꝙ Chri
ſtus futurus de genere ſuo, erat futurus De⁹
& hõ. Iõ vidit Deũ innixum ſcalę. Et per ꝓ
miſſionem ſibi factam, & per angelos aſcen
dentes per ſcalam, pręuidit ꝙ nõ ſolùm xp̃s
Deus & hõ erat in cœlum aſcenſurus, & erat
dñs cœli: ſed etiam omnes filii Iacob ſecũdũ
ſpm̃ & ꝓmiſſionem, qui debebant implere
mundum à ſolis ortu uſq; ad occaſum, & ab
aquilone ad auſtrum, erant aſcenſuri in cę- E
lum per illam ſcalã qui eſt xp̃s, & habituri
manſionem in cęlo per Chriſtum Et pręui-
dens ꝙ nemo poterat effici membrum Chri
ſti, nec aſcendere in cęlum cum Chriſto, niſi
mundaretur per aquam baptiſmalem & un-
geretur oleo ſp̃ũſſc̃ti, ut efficeretur Innocẽs
manibus & mundo corde: Iõ poſtq̃ ſurrexit à
ſomno, effudit oleum ſuper lapidẽ, oſtẽdens
ꝙ oẽs eramus baptizandi & ungendi in lapi
de Chriſto Ieſu. Et iõ dixit: verè dominus eſt
ĩ loco iſto, & nõ eſt hic aliud niſi domus Dei
& porta cœli &c. Legẽs ergo Dauid iſtã viſio
nẽ Iacob, & ꝓuidẽs p eã: ea q̃ ſupradicta ſũt
de Chriſto & eccleſia: ait. Quis aſcendet in
mõtem domini. i. qs eſt ille figuratus p ſcalã
Iacob aſcendentẽ vſq; ad cęlũ? & reſpondet,
iſte eſt Xp̃s Deus & hõ ſupple, Innocẽs mani
bus. i. iuſtus in operibus & mũdo corde, q nõ F
accepit ĩ vano animã ſuã, applicãdo eã ad va
na tp̃alia: nec iurauit ĩ dolo ꝓximo ſuo, imo
pc̃tm̃ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore
eius: Iſte aſcẽdet in mõtem domini tanq̃ do-
minus, qa Deus & hõ per ſcalã figuratus. Et
quis aſcẽdet per illã ſcalã, & qui ſunt aſcẽdẽ
tes per illã ſcalã cũ Xp̃o in cęlũ? Reſpondet:
innocens manibus. i. omnis innocẽs p pęni-
tẽtiã, & mũdo corde &c. quaſi dicat ꝙ oẽs re
generati per baptiſmũ & purgati per pęnitẽ
tiã, vt dictũ eſt, aſcendẽt cũ Xp̃o in mõtẽ dñi.
Itẽ eſt vlterius notandũ ut legit̃ Gene. 27. ꝙ
Iacob ſubripuit benedictionẽ, dum Eſau iret
ad venandũ, qa Iacob indutus & coopertus
pellibus caprinis & ſimulatus, fuit benedict⁹
à patere, & pater ĩ ſpũ pręuidit myſteriũ in-
carnationis, & ꝓuidit verbũ incarnandum &
mortali

A morrali carne induēdū, & iō dicit ecce odor filii mei ſicut agri pleni quē benedixit dominus &c. Itē legit Gen. 32. qualiter Iacob luctatus eſt cū angelo & noluit ipſum dimittere vſquequo fuit benedictus ab eo, iō dicit ſibi dñs: nequaquā vocaberis Iacob, ſed Iſrael .i. vidēs Deū, aut fortis cū Deo. & directus & benedictus à Deo. In vtraq; viſione prēuidit Dauid qualiter re probata ſynagoga, ſolus populus Chriſtianus debebat ſupprimere primogenituram & benedictionē per Chriſtū, & videre Deū & vocari Iſrael: q̄a ſolus populus Chriſtianus eſt directus à Deo per legē euāgelicā, & videt Deū per fidē, & eſt à Deo benedictus per baptiſmū, & videt faciē Dei Iacob, q̄a videt Deū facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima eius. Hoc ergo prouidēs Dauid dicit, ꝙ nō ſolū Chriſtus per naturā: ſed corpus ſuū myſticū q̄ eſt populus Chriſtianus, B innocēs manibus & mūdo corde per ſacralē ſanctificationē aſcēdet in mōtē dñi cū Chriſto capite ſuo, & ſtabit in loco ſctō eius. Et hic talis accipiet benedictionem ſpiritualē à domino, figuratam per benedictionem Iacob, factam à patre & ab angelo. Nam

Hæc eſt generatio quærentium eum quærentium faciem Dei Iacob.

Hęc talis eſt illa generatio qręrētiū dñm .i. iſti ſunt figurati p Iacob q tenuit angelū, donec fuit à Deo benedictus, & uidit faciē Dei Iacob, q̄a uidit Deū facie ad faciē: & ita omnes iſti uidebūt hic Deū per fidē, & in futuro facialiter per gloriā. Ex quibus patet, ꝙ ſolus Xps meretur de iure aſcendere in cęlū. Sed oēs fideles merēt aſcēdere per grām, in quātū efficiūtur mēbra Xpi, & purificatur p C ſanctificationē baptiſmalē & pęnitētialē. Vñ qđ cōuenit capiti Xpo per naturā, hoc idē cōuenit mēbris per gratiā, vnde mēbra Chriſti quaſi uiolēter rapiūt cęlum, vt ait Chrs Ma. 11. Regnū cęlorū uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. vnde Hie. & Chry. Grādis q̄ppe uiolētia eſt rapere per gratiā & pęnitentiam, ꝙ quis nequeat attingere per naturā. Sed eſt aduertendū ꝙ licet in his tribus .ſ. innocentia operis, & munditia cordis, & cogitationis, & ueritate oris cōſiſtat tota iuſtitia hominis, ut latius dictū eſt pſ. 14. tñ nullus hō inuētus eſt uſq; ad præſentē diē quin peccauerit in aliquo predictorū, niſi ſolus Xps per naturā, & uirgo Maria per gratiā, ut ait Aug. in libro de natura, & gratia, & de natura paruulorū, & de perfectione iuſtitię hominis. Hoc idē approbat Hie. in altercatione cōtra Pelagianos. Et ſic ſolus Chriſtus reperitur innocens manibus, & mundo corde, & uerax per naturā, & uirgo Maria per gratiā. Et ſic iſto mō ſolus Chriſtus meretur aſcēdere cęlū, & habere uniuerſale dominiū i orbe: cęteri aūt oēs peccauerūt in aliquo pdictorū, & electi fuerūt per ſanctificationē baptiſmalē & pęnitētiā liberati: & iō vnuſquiſq; eorū pōt dici innocens māibus & mūdo corde. Nā pctā deleta per pęnitentiā & baptiſmū, reputātur apud Deū tāquā nō facta: q̄a Beati quorū remiſſę ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata, & ſic unuſquiſq; eorū pōt dici innocens &c. Ex quib⁹ patet, ꝙ ſolus Chriſtus eſt uere dominus orbis terrarū, & vniuerſalē habet poteſtatem in cęlo & in terra, nō ſolū vt De⁹, q̄a vt ſic, creauit oīa, ſed ēt vt hō inocēs. D

Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales & introibit rex gloriæ. E

Poſtq̄ Dauid oſtēdit Chriſtū de iure eſſe dñm uniuerſalē totius orbis, tam in cęlo q̄ in terra, & per cōſeq̄uēs in inferno: iō hic apoſtrofat ad principes inferni vt aperiāt portas Xpo, quando vēerit ad repetendā prędā, & cognoſcant ipſum tāquā dñm, quia pręuidit in ſpū qualiter Chriſtus erat in infernū deſcēſurus, & debebat rūpere portas ęreas & uectes ferreos cōfringere, & limbū & purgatoriū ſpoliare, & captiuitatem ſanctorū patrū liberare, & cū eis i cęlū aſcēdere, & ad dexterā pris ſedere, & in ęternū cōregnare. Iō Dauid apoſtrofat ad diabolos pricipes iſerni dicēs: O pricipes iſerni attollite ueſtras portas infernales .i. aperite eas. & ō portę æternales .i. ęternarū pęnarū eleuamini & date locū, & F introibit Chrs rex glorię cum venerit ad expoliandum infernum & repetēdam prędam. cui reſpondent diaboli.

Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus fortis & potens, dominus potens in prælio.

Quis eſt iſte rex glorię, qui auſus eſt venire ad domū noſtram & loca pęnarū, ad q̄ nulli iuſto fas eſt accedere Ad quos rurſum Angeli miniſtri & comites Chriſti dicūt, Iſte rex glorię eſt Chriſtus dñs fortis & potēs opere & ſermone corā Deo & omni populo, ī potētia miraculorū, & dominus potēs in prælio: q̄a vicit vos in area crucis: & ꝓprio ſanguine mercatus eſt genus humanū, & ſatiſfecit ꝓ pcō priorū parētū & ſuorū poſteriorū & placauit patrē ꝑ ſuā humilitatē, & deiecit veſtrā ſuperbiā. Et iō tāq̄ victor & triūfator

A uenit ad repetendā hæreditatē ſibi debitā, q̄ tyrannicè diu tanuiſtis. Ideo attollite portas veſtras. Et quia data eſt ipſi vniuerſalis ptās in celo, & in terra, & in inferno, ideo non venit tanquàm reus ſicut cæteri, ſed tanquàm iudex iuſtus & triunfator.

Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

Hic prędicit ingreſſum Xpi in cęlū ad ſuſcipiendam iuriſdictionē cæleſtis patriæ, tāq̄ domini celi: iō Dauid apoſtrofat ad naturā angelicā, vt apiat celū & recipiat Xpm tanq̄ vniuerſalē dn̄m. & dicit in pſona angelorū Xpm comitātiū i die aſcēſiōis cū tota captiuitate: O pricipes cęleſtis exercitus āttollite. i. apite vr̄as cęleſtes portas, & ō portę ęternales cęli, eleuamini & date locū: & itrabit Xps rex glorię. Quos pricipes cęleſtes interrogāt

B *Quis ē iſte rex gloriæ? dn̄s virtutū ipe rex gl'iæ.*

Quis eſt iſte (aiūt) rex gloriæ, q auſus eſt igredi cęlū, cū ſit clauſum oibus hoibus pp pc̄m primorum parentū, & qui auſus eſt incedere iſta via nullius hōis adhuc trita veſtigio? Quibus reſpōdet comitatus Xpi. Iſte eſt Xps dominus omniū uirtutū cæleſtiū: quem ꝓpter ſuas uirtutes. ſ. q a eſt innocens mani bus& mūdo corde: & uerax, & quia humiliauit ſemetipſum, patri factus obe diens vſq; ad mortē, morte āt crucis, parte exaltauit illū, & dedit illi nomen qd̄ eſt ſup oē nomen, ut ī nomine Ieſu omne genu flectatur, celeſtiū, terreſtriū, & infernorū, & q a iā expoliauit infernū uictor & triunfator, & uenit cū præda, iō ipſe de iure eſt rex glorię, quapropter attollite portas &c Ex quib. patet, ꝙ totū dominium orbis terrarum eſt ipſius Xpi,

C Primo quia ipſe creauit orbē, & hoc inquantū Deus. Scd̄o quia innocens & mundus, verax & humilis, & hoc inquantū hō. Sed nota ꝙ nō ſolū recreauit & fundauit eccleſiā ſup Maria & aquas baptiſmales, ſed ēt ſuper flumina aquarū ſapientiæ, quæ ſunt doctrina & præcepta euangelica, præparauit & diſpoſuit eā, quia ab eccleſia fluunt flumina aquę uiuæ ſalientis in uitā æternam. Ioan. 7. Ex toto iſto pſal. poſſunt recolligi quatuor concluſiones. Prima concluſio, ꝙ Chriſtus tripliciratione de iure eſt dominus totius orbis terrarum. Primò quia creauit totum orbem: & hoc inquantum Deus. Secundo quia regenerauit & recreauit eccleſiā: & hoc inquātum ſponſus & caput. Tertiò inquantum iuſtus & innocens. Secūda concluſio. ꝙ nullus poteſt aſcendere cęlum cum Chriſto n ſi efficiatur iuſtus & innocens & membrū Chriſti per gratiam. Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus tanq̄ dominus & triunfator confregit infernū & expoliauit limbū & purgatoriū. Quarta concluſio, ꝙ Chriſtus tāq̄ rex et dominus angelorū & omniū creaturarū cū triūfo intrauit cælū reportans captiuitatem antiquā. D

PSALMVS XXIIII.

AD *te domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido: non erubeſcam.*

Titulus ī hæbręo: Ipſi Dauid. ſm vero. 70. In finē pſ. Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hūc pſal. dirigēs nos i Chriſtū, quia eſt finis legis. Ad cuius intelligentiā eſt notandū ſm Aug. libro Cur Deus homo, ꝙ quādo Adā fuit expulſus à paradiſo terreſtri, & pdidit nō ſolū illā pręſentē fęlicitatē, ſed ēt futurā beatitudinē q̄ ſuerat in cęlo ſibi promiſſa, E tūc ne de ſe et ſua poſteritate videret deſpareſ fuit ſibi Chr̄s de ſua carne promiſſus: q ipsū cū poſteritate, de captiuitate diaboli liberaret: et uiā in cælū demōſtraret, et finaliter ad cæleſtem beatitudinā introduceret, et ſic Deus dedit legē ſacrificiorū et oblationū. ipſi Adam et filiis ſuis, per quā eos in Chriſtum dirigeret. Quæ quidem lex ſemper creuit per ętates, ſuſcipiendo incrementum in Noe, et Abrahā, et Moyſe uſq; ad Chriſtū, vbi compleuit curſum ſuum. Ex quo patet, ꝙ lex uetus nihil aliud fuit niſi quędam uia dirigens in Chriſtū, tanq̄ in finē immediatū, et ideo nuſq̄ petit regnū cęlorū, ſed ſemper petit Chriſtum Meſſiam futurum, q doceat uiā i regnum cęlorum. Et ideo ſicut lex uetus dicitur uia in Chriſtum: ita lex euangelica dicitur uia in regnū cęlorū, et ideo Chriſtus dicitur oſtiū. Io. x. et dicitur uia, ueritas, et uita. Ioā. 14. Nā ſicut patres uet. teſt. ſemꝑ rogabāt ut Deus dirigeret eos vſq; ad Chriſtum per illā legem: ita nos rogamus ut dirigat nos per legē euangelicā uſq; ad eundem Chriſtū, ut in eo glorificemur in ſcd̄o aduentu. Hoc ergo pręuidēs Dauid in ſpiritu, fecit hūc pſal. in quo introducit Adā myſticū loquentē, et totā ſuā poſteritatē fidelium pęregrinātē per iſtā viā diuinæ legis, qui in uete. te. ſemper orabat et uocabat Chriſtū, ut ipsū in hac uia dirigeret uſq; ad eū, et daret ſibi legē euangelicā in cælū dirigētē. Et iō Dauid fecit iſtū pſal. per ordinē alſabeti ad denotādū ꝙ lex ſucceſſiuè proceſſit ab impfecto ad perfectū. Nam ſicut puer incipiēdo primam F

literam

A manſuetus.Ideo propter hoc qa dulcis & rectus,dabit legem euangelicam in hac via de linquentibus.& quia dulcis & manſuetus,iō

Diriget manſuetos in iudicio.docebit mites vias ſuas.

Diriget manſuetos, & docebit apoſtolos & diſcipulos mites, vias ſuas,qa nō cōgregabit ſuā pbos& elatos,ſed mites & māſuetos,& nō docebit ſuperbiā ſed humilitatē & māſuetudinē,quia mitis eſt & humilis corde, & dicit.Diriget māſuetos in iudicio,non examinationis,ſed diſcretionis,quia in primò aduētu Chriſtus neminem iudicauit, ſed diſcreuit veritatem à litera,& euangeliū à cęrimonialibus,& virtutes à vitiis &c. Et bene dicit quod in lege euāgelica diriget māſuetos.Nā

Vniuerſæ viæ dñi miſericordia & veritas,requirentibus teſtm̄ eius & teſtimonia eius.

B Vniuerſæ viæ & præcepta & conſilia dñi euāgelica nihil aliud ſunt niſi mia & veritas. Nam nihil aliud docetur niſi mia. Nam primò Chriſtus pp nimiam caritatem & miam incarnatus eſt, & ꝓ oibus paſſus & mortuus eſt.Et ſic prædicauit miam & caritatem erga proximū.Et hāc miam operatus eſt cęcos illuminādo,infirmos ſanādo,& mortuos ſuſcitādo, & tādē finis totius legis euangelicæ eſt miſericordia & caritas, de qua miſericordia & eius operibus petet Chriſtus in die iudicii.Itē vniuerſæ viæ dñi ſunt veritas,qa docēt oēm veritatē. Et etiam dr̄ lex euangelica veritas legis vet.vt dictū eſt.Et ſic in aduentu Chriſti mia & veritas obuiauerūt ſibi, & iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.Et iō dicit quod omnes viæ & præcepta dñi ſunt miſericordia

C & veritas,requirentibus,& contemplātibus, & ſeruantibus teſtamentum eius, quia non præcipitur nec legitur in euangelio niſi miſericordia & veritas requirentibus teſt.& teſti nomia eius. Et ideo ſubdit Dauid.

Propter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo,multum eſt enim.

O domine Ieſu tu propiciaberis & miſereberis pctō meo, propter nomen tuum, quod eſt Ieſus. Nam Ieſus idem eſt quod ſaluator ergo ſi tibi eſt proprium ſaluare & miſereri, ergo ſecundum officium & virtutes nominis tui propiciaberis peccato meo,quia multum & magnum eſt peccatum meum,ideo indiget magno medico,& ſaluatore,& multa miſericordia.Et ſic tibi ſoli cōuenit ſecūdū proprietatem nominis.quia nō eſt aliud nomen ſub cœlo in quo nos ſaluari oporteat. Item

Multum eſt.n.poteſt referri ad nomen Chriſti quia multum eſt potens et magnum. D

Quis eſt homo qui timet dominum legem ſtatuit ei in via quam elegit.

Hic enumerat fructus legis euangelicæ in futuro. Nam ſicut per legem euangelicā conſequimur miſericordiam & veritatem & indulgentiam peccatorū,ita in patria cōſequemur fruitionē.Vnde dicit,ꝙ ſi quis eſt qui timeat dñm:Dñs ſtatuit & firmauit ei talē legē in hac via quam elegit. i. Chriſtus ſtatuit omni homini timenti Deum, ꝙ ſi ſeruauerit eam,non fruſtrabitur nec decipietur, imo.

Anima eius in bonis demorabitur, et ſemen eius hæreditabit terram

Anima eius demorabitur in bonis patriæ poſt hanc vitam, & illis bonis fruetur, & ſemen eius.ſ.ſemen Chriſti.i. omnes fideles ꝑ baptiſmum regenerati hæreditabunt terram E viuentium.

Firmamentum eſt dominus timentibus eum, & teſtamentum ipſius vt manifeſtetur illis.

Tale firmamētum & promiſſum eſt omnibus timentibus eum, & teſtm̄ ipſius Chriſti, & memoriale eſt vt manifeſtetur illis.i.omnibus fidelibus,i.tale teſt. firmauit Chriſtus & dimiſit, vt manifeſtaretur omnibus Chriſtianis per apoſtolos & doctores, quòd oēs timētes Deū & ſeruātes legē dñi habebūt pręmiū in cęlo,quod erit quia anima vniuſcuiuſque iuſti timētis Deū & ſeruātis legem euāgelicā,demorabitur æternaliter in bonis cœleſtibus, & illis fruetur,& ſemen eius.ſ. Chriſti, hæreditabit terram viuentium.Et ly ſemen, pōt referri ad quemlibet timentem Deum. Nam ſemen iuſti dicuntur oēs ſequaces & imitatores eius.Et ſic nos ſumus ſemen apoſtolorū & omniū iuſtorum, eo ꝙ ſequimur eorum iuſtitiam & doctrinam,& iō dicit Dauid, quòd anima timentis Deum & ſeruantis legē,demorabitur in bonis cœleſtibus,& ſemen eius.ſ.omnes imitatores,hæreditabūt terram viuētium &c.quia tale teſt.firmauit Chriſtus & ſtatuit cum dixit. Si vis ad vitā ingredi ſerua mandata. F

Oculi mei ſemper ad dominum, quoniam ipſe euellet de laqueos pedes meos.

Poſtquam ſuperius orauit Xp̄m Adam, vt dirigeretur in lege dñi & liberaretur à pctō, nūc orat Xp̄m, vt in aduētu ſuo liberet eū a fomite & cauſis & pœnalitatibus pcti. Vñ eſt aduertēdū,ꝙ Adā peccādo nō ſolū incurrit pctm̄ in aīa, ſed et multa incommoda in corpore

A corpore, quę cauſant peccatū in anima, Nam
illico fuit priuatus omni libertate & ſubie-
ctus neceſſitati & miſeriæ multipliciter. Nā
ante caſum, tāta erat libertas in voluntate ꝙ
poterat ſtare in gratia & nō cadere in aliqđ
peccatū ſi voluiſſet: quia in nulla parte erat
læſum liberū arbitrium, imo erat ęquale ad
vtrumlibet, quia nullum erat intrinſecū im-
pedimētum: quia tota ſenſualitas erat ſubie-
cta rationi. Secundò poterat nō mori ſi vo-
luiſſet, & nō infirmari comedēdo de ligno vi
tæ, quod ad libitum poſſidebat. Tertiò erant
ſibi tàm fauorabilia elementa propter aſpe-
ctū cęli ꝙ nō ſentiebat frigus neq; intenſum
calorem. Quartò: quia oēs beſtiæ erant ipſi
ſubiectę & nulla ipſi poterat nocere, neq; ali
quis humanus inimicus poterat aduerſari.
fuiſſet. n. ꝑpetua pax & cōcordia inter homi
B nes, & cōformitas voluntatum, poſtquā ho-
mo erat cōformis diuinæ voluntati: quia om
nia ſupradicta erāt in pręmium originalis iu
ſtitiæ. Sed peccāte Adā, omnia ſupradicta ꝑ
didit, & omnia quę erāt libera, facta ſunt ne
ceſſaria. Nā ſicut ante habuit libertatem ſtā
di & nō peccandi ſi voluiſſet, nunc perdita il
la libertate, habet neceſſitatē peccādi: quia
taliter fuit corrupta natura & ſenſualitas in
Adā, & percuſſa fomite cōcupiſcentię, ꝙ illi
co fuit facta rebellis rationi, & prona ad om
ne malum, & liberū arbitrium fuit lęſum &
claudū. Et ſic ſemper caro pugnat aduerſus,
ſpiritum, intātum ꝙ ſi liberū arbitrium non
confortaretur & iuuaretur gratia Dei, de ne
ceſſitate traheretur ad libitum carnis & ſen-
ſualitatis. Et ſic quæ erat libera à diaboli po
teſtate, eſt nunc ipſi ſubiecta: hoc eſt ꝙ pote-
C ſtatem quā ratio habebat ante, ſupra ſenſuali
tatem & carnē, habet nunc diabolus, niſi ra
tio et voluntas ſiue liberū arbitrium iuuetur
per gratiā, ad reſiſtendū diabolo, & trahen
dā ſenſualitatē ad ſe, & defendendā à diabo
lo ne vincatur tentatione. Et ita pariter totū
corpus incurrit neceſſitatem moriendi, & pa
tiendi miſerias & tribulationes ab inimicis
viſibilibus & inuiſibilibus, et fuit ſubiectum
elementis & motibus cœlorū. Et ſic omnis li
bertas verſa eſt in neceſſitatem, neceſſitas. n.
dicitur a necto nectis, quod idem eſt quod li
go ligas: quia homo manet obligatus ad oēs
prędictas miſerias Et ideo orat Chriſtum vt
veniat ad liberandum ipſum à præfatis miſe-
riis tàm interioribus q̄ exterioribus & viſibi
libus, per paſſionē &c. Dicit ergo Adā myſti
cus. Oculi mei ſemper erunt eleuati ad dñm D
Ieſum Xp̄m Meſſiam futurum: vt ipſe euel-
lat & eruat pedes meos. i. ſenſualitatū, de la
queo diaboli et fomite cōcupiſcentiæ. Nam
ſicut caro ſiue ſenſualitas illaqueatur cōſen
tiendo tentationi diaboli: ita voluntas illa-
queatur ſi conſentit cōcupiſcentię et ſenſua
litati. A tali ergo laqueo non poteſt homo
liberari niſi gratia Chriſti, vt inquit apoſto-
lus ad Rom. 7. Ergo Chriſte

Reſpice in me & miſerere mei: quia unicus
& pauper ſum ego.

Reſpice in me. i. reſpice iſtas infirmitates
et multiplices laqueos, et miſerere mei, dādo
gratiā per baptiſmū et alia ſacramenta: et dā
do gratiam præuenientem, et operantem et
cooperantē, qm̄ ego ſum inops. i. ſine ope et
auxilio. et factus ſum pauper et expoliatus
omnibus bonis gratuitis, quādo deſcendens E
ab Hieruſalem in Hierico, incidi in latrones,
qui non ſolum expoliauerunt: ſed etiam per
cuſſerunt et plagis affecerunt, et ſemiuiuum
reliquerunt: Et ſic

Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſūt:
de neceſſitatibus meis erue me.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ
ſunt: quia multiplici plaga fui ſauciatus. Nā
expoliatus omni libertate: incidi in ſupradi
ctas calamitates et neceſſitates: ergo de iſtis
neceſſitatibus erue me per gratiam et eccle-
ſiaſtica ſacramenta in tuo aduentu: et tandē

Vide humilitatem meam & laborem meū,
& dimitte uniuerſa delicta mea.

Vide humilitatē. i. deiectionē meā, et labo
rē meum. i. infirmitates meas: et etiam uide
humilitatem et laborem. i. pęnitentiam et cō F
tritionem meam: et dimitte vniuerſa delicta
mea per ſupradictas neceſſitates commiſſa.
Nam ideo dicuntur delicta: quia ex tali infir
mitate et neceſſitate commiſſa. Vnde concu
piſcentia et prædictæ infirmitates dicuntur
neceſſitates, vno modo, quia perdita liberta-
te obligati ſumus ad ea, ſiue ab eis alio mō,
quia ſunt quidam laquei ad nectendam et li
gandam et trahendam voluntatem et ratio-
nem. Et ideo à talibus neceſſitatibus interio
ribus orat liberari.

Reſpice inimicos meos quoniam multiplica
ti ſunt, & odio iniquo oderunt me.

Cuſtodi animam meam & erue me, nō eru
beſcam quoniam ſperaui in te.

Hic petit liberari ab inimicis et neceſſita-
tibus exterioribus: iō ait: Reſpice inimicos

A meos tã viſibiles, quàm inuiſibiles, qm̃ mul tiplicati ſunt: nã multifariè tentat diabolus & multipliciter tribulat & perſequitur hominem. Etiam amplius fuit afflictus populus Dei ab Adam vſq; ad Chriſtum, & exin de vſq; ad iudicium. Nam eccleſia ſæpe & ſemper fuit impugnata à iuuentute ſua, & exoſa prauis & infidelibus, & ideo ſubdit. Odio iniquo oderunt me. Nam ſemper iniqui oderunt iuſtos, & infideles fideles: & quare oderunt me odio iniquo? quia

Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te.

Quia inquit innocentes & recti adhæſerunt mihi, & quia ſuſtinui te. i. ideo oderunt me: quia defendebam innocentiam & rectitudinem iuſtitiæ. Et quia poſui totam ſpem meam in te, relicta ſpe mundana.

B *Libera Deus Iſrael: ex omnibus tribulationibus ſuis.*

O Deus, libera Iſrael. i. populũ fidelem ex omnibus tribulationibus ſuis tàm interioribus, quàm exterioribus. de quibus ſupradictum eſt. Ex quibus patet ꝙ Dauid non orat in hoc pſalmo pro ſe tantũ & pro ſuis tribulationibus, de quibus iam fuerat liberatus, ſed orat Chriſtum profeticè pro toto Iſrael. i. pro toto Adã, & corpore mixtico. Et ſic tota eccleſia orat pro iſto ſtatu, vt liberet filios ſuos à prædictis tribulationibus & neceſſitatibus in Adã perpetratis. Et quilibet peccator orat moraliter Chriſtum caput ſuum in hoc pſalmo, vt liberet eũ à prædictis neceſſitatibus & peccatis perſonaliter cõmiſſis, & dirigatur in lege euangelica. Et ſic poteſt exponi primo profeticè. Secundò moraliter. Et

C ſic etiam eccleſia dicit hunc pſalmũ in agenda defunctorum, orans: vt liberet eos ab illis tribulationibus & pœnis purgatorii.

PSALMVS XXV.

IVdica me domine quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in domino ſperans non infirmabor.

In hebræo nullus alius titulus præponit niſi Ipſi Dauid ad denotandum ꝙ Dauid fecit hunc pſalmũ dirigens ipſum ipſi Dauid, ſ. Chro, futuro Dauid, frequenter in ſcriptura nominato, vt ſæpius dictũ eſt, eo ꝙ i ſolo Chriſto fuerũt repertæ pſectiones & virtutes in hoc pſalmo memoratæ. Ad cuius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ cũ Chriſtus ſit caput & ſponſus eccleſiæ, & rex & ſacerdos, oportuit vt acciperet à patre plenitudinẽ gratiarum & virtutũ: vt de eius plenitudine oẽs accipere mus gratiã pro gratia. Et ſic fuit principiũ & origo omniũ gratiarum, vt ſuis membris cõicaret, & in omnibus luceret, & in eo tanquã in ſpeculo & exẽplari oẽs aſpicerẽt. D

Et ideo in quantũ rex, fuit exemplar & regula omnium regũ. Et inquantũ ſacerdos, fuit norma & exẽplar omnium ſacerdotũ. Et in quantũ caput eccleſiæ, fuit norma & regula oium mẽbrorum fidelium. Et ideo Chrs accepit à patre, & habuit in ſe decẽ perfectiones, & virtutes, vt ſuis membris cõicaret. Nã primò fuit Chriſtus innocens, & manſuetus in conuerſando. Secũdò in omnibus habuit Deum præ oculis. Tertiò caſtus & mundus corde & carne. Quartò miſericors erga delinquentes, propter infirmitatem & fragilitatẽ eorum. Quintò nunquam conſenſit concilio vanitatis, nec habitauit cum iniquis. Sextò E

non dilexit prauos: imo eos exprobrauit, dicens: væ vobis Scribæ & Fariſæi. Matt. 23. Septimò erga Deũ fuit mundus & iuſtus. Octauò in audiendo & loquendo de rebus diuinis & de lege diuina aſſiduus. Nonò circa cultum diuinum, & in viſitando templũ Dei fuit ſollicitus. Decimò in omnibus actibus ſuis diuinum auxilium implorauit. Hæ ſunt decem conditiones, quas quilibet rex debet habere vt bene regat regnum ſuum: & quilibet prælatus & ſacerdos, vt bene regat eccleſiam ſuam, & gregem ſibi cõmiſſum: & quilibet fidelis vt bene regat ſeipſum, erga Deũ & proximũ. ſ. vt ſemper ſit Deo gratus & acceptus, & cũ ceteris iuſtè, & cũ caritate poſſit conuenire & cõuerſari. Has ergo debet petere à Chriſto vnuſquiſq; rex, & ſacerdos, & F

fidelis: eo ꝙ Chriſtus habet eas formaliter & per excellentiam à patre Hoc ergo preuidẽs Dauid in ſpiritu, fecit hunc pſalmum, in quo introduxit Chriſtum loquentem & petentẽ iſtas decẽ perfectiones à patre, vt poſſet ſuis membris cõmunicare. Vnde ait tanquã rex & ſacerdos & caput eccleſię. O domine pater. iudica me iudicio diſcretionis, & elige me, à prauis ſegregãdo: quaſi dicat, gratias tibi ago qm̃ elegiſti & ſegregaſti me ab omni prauitate, qm̃ primò ingreſſus ſum in hunc mundũ in innocentia & ſanctitate mea, & non cum prauitate & malitia. Secundò ideo ſperans in domino nunquam infirmabor, imo ſemper ero ſtabilis in omni bono. Et ſic ſemper habeo Deum pre oculis ſperando in eo. Tertiò

Proba

A *Proba me domine & tenta me: vre renes meos & cor meum.*

Ideſt da mihi munditiam carnis & cordis. Quartò

Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in veritate tua.

Miſericordia tua ante oculos meos eſt: q̃a ſemper fui miſericors omnibus qui ad me venerunt, compatiens eorum infirmitatibus & fragilitatibus, vt patet de Cananea & adultera, & per totum diſcurſum euangelicum. Et ſic ſemper complacui tibi in miſericordia & veritate. Quintò

Non ſedi cum concilio vanitatis; & cum iniqua gerentibus non introibo.

Nunquam ſedi cum concilio vanitatis .i. nunquam volui ſocietatem malorum ſuperborum: nec introibo cum gerentibus iniqua
B negocia: imo fugi eorum ſocietatem: quaſi dicat auaros & iniquos nolui in ſocietate mea: ſed humiles & iuſtos elegi Apoſtolos & diſcipulos. Sextò

Odiui eccleſiam malignantium: & cum impijs non ſedebo.

Odiui & abieci eccleſiam & congregationem iudæorum, & omnium aliorũ malignantium & inuidorum, & non ſedebo cum impiis .i. cum hæreticis & infidelibus, ſed catolicis & fidelibus. Nec ſedebo cum crudelibus ſed cum manſuetis & mitibus. Septimò

Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum Domine.

Vt audiam vocem laudis: & enarrem vniuerſa mirabilia tua.

Lauabo manus mea, & operationes meas inter innocẽtes & mundos, & circundabo al-
C tare tuum Domine, quaſi dicat: ego cuſtodiã corpus, & cor meum, ab omni ſorde & ſpurcitia, vt mundus & innocẽs poſſim introire altare tuũ, & digne offerre orationes & oblationes, & ſacrificium tam acceptabile, & vt digne & deuotè audiã vocẽ laudis tuę: quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: & dignè enarrem, & enumerare poſſim mirabilia tua, quia cuius vita deſpicitur, neceſſe eſt vt eius prędicatio, & correctio contemnatur: ergo neceſſe eſt: vt ſim mundus, & innocens, vt poſſim alios docere, & corrigere. Octauò

Domine dilexi decorem domus tuæ: & locũ habitationis gloriæ tuæ.

Quia ſemper fui ſollicitus ad cultum diuinum, & ad templum ædificandum, & viſitandum & venerandum. Nonò

Ne perdas cum impijs Deus animam meam & cum viris ſanguinum vitam meam. D

In quorum manibus iniquitates ſunt: dextera eorum repleta eſt muneribus.

Ideſt, ne permittas me cum crudelib. & homicidis, & iracundis ſociari, nec cum eis condemnari: Sed fac ꝙ ſim mitis, & humilis corde. Decimo non permittas me ſociari cũ auaris, & falſis iudicibus: in quorum manibus ſunt iniquitates .i. quia iniquè & iniuſtè iudicant: & dextera eorum plena eſt muneribus .i. quia acceperunt munera pro iudicio. Et ſic pecunia corrupti ſunt acceptores perſonarum, & iniquè iudicant, condemnando innocentem, & abſoluendo reum & nocentem, amore, vel odio, vel pecunia. Et ideo concludit Chriſtus, licet iſti falſi iudices, & omnes maligni, & impii velint falsè iudica-
re, & iniquè agere. E

Ego autem in innocẽtia mea ingreſſus ſum, redime me & miſerere mei.

Autẽ pro ſed, ego ingreſſus ſum in hũc mũdum in innocentia, & puritate mea ſine peccato: vt poſſim innocentiam, & perfectiones, & omnes virtutes membris meis cõmunicare & docere: vt ad me omnes aſpiciant, & diſcant ex me. Et ideo redime me, & miſerere mei in membris meis .i. vt mea membra participent ſupradictas perfectiones.

Pes meus ſtetit in directo: in eccleſiis benedicam te domine.

Quia pes meus .i. intentio mea ſemper ſtetit firma in directo. i. in via recta diuinorum præceptorum. Et ideo benedicam te in eccleſiis, & congregationibus fidelium. Ex ſupradictis patet, ꝙ ſolus Chriſtus ſine defectu ha-
buit ſupradictas. 10. perfectiones & conditiones, tanquam verus rex, & ſacerdos, & caput & ſponſus eccleſiæ. Et ideo omnes reges terræ, debent has virtutes à Chriſto petere, vt bene & rectè regant regnum ſuum: & omnes prælati, & ſacerdotes: vt bene regant eccleſiam, & gregem ſibi commiſſum: & vnuſquiſque fidelis vt bene regat ſeipſum: & ſic vnuſquiſque iſtorum debet dicere hunc pſalmum. Hoc ergo præuidens Dauid iam petebat omnia iſta forſan à Chriſto: vt iuſtè & bene poſſet regere regnum ſuum. F

PSALMVS XXVI.

Dominus illuminatio mea: & ſalus mea: quem timebo,

Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo.

Huic

A Huic pſ. præponit̃ talis titulus in Hebræo.ſ. Ipſi Dauid,ſine aliquo additamento . In bibliis autẽ noſtris reperitur ſic. In finem pſ. Dauid priuſquã liniretur. Sed forſan hoc additũ eſt ab aliquo ſcriptore latino : eo ꝙ dicit Hie.in prologo huius libri ꝙ Dauid fecit hũc pſalmum poſt mortẽ Saulis, antequam vngeretur in regem, & ſic poſſet indifferenter intelligi de ſcdã, vel tertia vnctione.Et ſic dicunt quidã Hebræi, & etiã catolici ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum , poſtquam adeptus eſt regnum.Vnde dicunt ꝙ qñ Deus promouet aliquem ad aliquam dignitatem : cõiter dat ſibi gratiam : vt poſſit exequi, & regere illã, & miniſterium ſibi commiſſum.Et ideo Dauid deuotẽ ſe præparauit ad recipiendum illam gratiam.Et ideo fecit hunc pſalmum, in B quo tria facit. Nã primò petit conſtantiã cõtra impedientes. Scdò petit gratiam vt diligenter ampliet cultum diuinum. Tertiò petit perſeuerantiam, vt dictum finem conſequatur. Et ſic tàm Hebræi q̃ quidam catolici literaliter exponunt iſtum pſalmum pro ipſo Dauid iuxta ſñiam ſupradictam.Sed licet litera huius pſalmi poſſet aliquo modo ſñiæ ſupradictæ applicari, tamen talis præciſa literalis expoſitio non euacuaret intentũ profetæ:quia Dauid non fuit minus profeta in hoc pſalmo,quam in cæteris . Et ideo eſt aduertendum,ꝙ qñ Dauid fluctuabat in perſecutione Saulis, multotiens vouit Deo, & promiſit in corde ſuo, ꝙ ſi Deus liberaret eũ ab illa perſecutione,& ſublimaret ipſum in regnum, ꝙ ipſe ædificaret templum dño, & reponeret arcam in eo, & ordinaret, & am- C pliaret diuinum cultum. Et ideo poſtquam adeptus eſt regnum poſt mortẽ Saulis, illico decreuit adimplere votum de tẽplo ędificando: ſed quia fuit ſibi prohibitum , & fuit ſibi facta promiſſio de templo, & eccleſia ędificãda per Chriſtum, ideo in contemplatione illius ꝓmiſſionis, fuerũt ſibi factæ multæ reuelationes de diſcurſu,& ꝓfectu eccleſiæ Chri. Inter quas reuelationes præuidit in ſpiritu, qualiter poſt redẽptionẽ, & liberationẽ gñis humani,eccleſia Chriſti erat paſſura multas afflictiones,& ꝑſecutiones per imperatores, & tyrãnos: ſed finaliter per conuerſionẽ Cõſtãtini liberata, debebat ſublimari ſuper omnia regna mundi,& habere libertatem ædificandi eccleſias per omnes partes mũdi,quas reges, & imperatores debebant multis diuitiis ornare,& ditare,& diuinum cultum ampliare.Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpiritu, D in perſona totius eccleſię fecit hunc pſalmũ, in quo tria facit. Nam primò iſte homo myſticus agit Deo gratias,ſe per Chriſtũ eſſe liberatum , non ſolum de poteſtate diaboli, ſed etiam de perſecutione tyrannorum & infidelium.Secundò cupit implere deſiderium ſuum de eccleſia per Chriſtum ædificãda, & de cultu diuino ampliãdo, & de eccleſiis cõſtruendis, & reparãdis tempore Cõſtantini. Tertiò petit in tali diuino cultu, & proſperitate per diuinum auxilium perſeuerare, & cõſeruari. Secunda ibi. Vnã petii.Tertia ibi. Exaudi dñe.Dicit ergo eccleſia, Multa mala paſſa ſum ab infidelibus tpe legis & profetarum , & etiam à diabolo expectãdo Chriſtum redemptorem : Sed nunc poſtquam redemptor meus uenit in carnem,& dedit mihi lumen ad intelligendam ſcripturam,& de E dit mihi eccleſiaſtica ſacramenta ad delenda peccata , & poſtquam dominus meus Ieſus Chriſtus eſt illuminatio mea , tollendo omnem ignorantiam & cecitatem , & eſt ſalus mea, tollendo oẽ peccatum, ergo quem amplius timebo ? q. d. nullum. Item poſtquam dñs Ieſus Chriſtus eſt protector uitæ meæ, à perſecutione tyrannorũ,ad repellendos eorum incurſus,à quo trepidabo?q.d. à nullo, quia talibus armis donorum ſpiritusſancti, & ſacrorum, muniuit me, ꝙ nullũ amplius timebo, imo dum ipſi inimici mei tyrãni nocentes .i. volentes me diſſipare appropriant ſuper me,ut edant carnes meas, ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt uicti. Vnde hoc dicit profeta propter Diocletianum, & Maximianum & alios tyrannos , qui volebant cogere Chriſtianos & martyres ad adoranda idola, F ſed dum hoc Chriſtiani recuſabant, tunc tyranni adhibebant eis tormẽta intolerabilia , & etiam dabant ipſos martyres leonibus, & cæteris feris deuorandos , ſed finaliter omnes illi tyranni mala morte perierunt, & eccleſia præualuit, & tota gentilitas conuerſa eſt ad fidem,poſt conuerſionem Conſtantini, vt patet per totum diſcurſum eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Dicit ergo iſte homo miſticus.

Dum appropiant ſuper me nocẽtes, ut edãt carnes meas.

Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.

Quod cum iſti inimici mei nocentes , appropiant,& adhibent beſtias feras, ut edant carnes meas, eo ꝙ nolebam Chriſtum abne-

A gare, tunc ipſi infirmati, & uicti. per Chriſtum, ſuperati ceciderunt à dignitate, & ſuperbia ſua, & dominio. Nã Nero & Domitianus ſeipſos itcrfecerunt: & Maxẽtius, & Diocletianus, & Dacianus, & Maximianus, uicti ceciderunt, & miſerabili morte perierũt: Et omnes alii principes populi gentilis à ſua ſuperbia ceciderunt, & colla iugo fidei ſubiecerunt. Item iudæi Chriſti crucifixores, & apoſtolorum perſecutores à regno & ſacerdotio ceciderũt, & ciuitas eorum fuit deſtructa, & per Romanos templum fuit incenſum, & ſic ipſi qui ante erant ſuperbi, & mũdanis diuitiis repleti, fuerunt infirmati, & diminuti, & in contemptum, & abominationẽ dediti, & in ſubiectionem, & captiuitatem per totum mundum diſperſi. Dicit ergo iſte homo myſticus. Si dominus meus Ieſus Chriſtus fuit

B illuminatio mea, mihi dãdo legem euangelicam, quæ tolit omnem ignorantiam, & delet omne peccatũ, & fuit protector meus, me à captiuitate diaboli liberando, & fuit adiutor meus contra potentiam tyrannorum, & regum, & imperatorum, & eos uici, & ſuperaui, ergo deinceps

Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.

Si conſiſtant aduerſum me caſtra demoniorum, & omnium inimicorum eccleſię iã non timebit cor meum. Et ſi exurgat aduerſum me totum prẹlium hẹreticorum, & ſarracenorum, & antichriſti, & cęterorum prauorũ, nõ timebo eos, quia in hoc redemptore meo ego ſperabo & confidam. Nam ſicut

C liberauit me de poteſtate diaboli, & dira perſecutione tyrannorum, & imperatorũ, qui toti mundo dominabantur, & eos fidei ſubiecit: Ita à fortiori cum eius auxilio, & gratia, & fortitudine liberabit me de quacũque futura perſecutione, & ſic nullum timebo.

Vnã petij à dño, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini oĩbus diebus uitæ meæ.

In hac ſecunda parte iſte homo myſticus petit proficere in cultu diuino, poſtquàm liberatus eſt de poteſtate diaboli per paſſionẽ Chriſti, & liberatus eſt de perſecutione tyrãnorum per eius gratiam, & auxilium. Vnde dicit: poſtquam ego fui illuminatus & liberatus per paſſionem domini mei Ieſu Chriſti, & fui liberatus à perſecutione tyrannorum, & ſubieci, & ſuperaui eos cum auxilio diuino, iam intendo & deſiderio quieſcere, & uacare diuino cultui, & contemplationi, & augere diuinum cultum, & ẹdificare eccleſias. Et ideo vnam gratiam, & vnam petitionem petii à domino Ieſu Chriſto, & hanc requiram ſemper, & in hac petitione perſeuerabo: ſcilicet: ut inhabitem in domo domini. ſ. in eccleſia, omnibus diebus uitę meę, quam eccleſiã Chriſtus cõſtituit, in qua ſola, ſolus Deus adoratur, & per fidem uidetur. Et ideo deſidero habitare in ea.

D

Vt uideam uoluntatem domini, & uiſitem templum eius.

Quia in iſta ſola eccleſia declaratur voluntas domini, per legem euangelicam. Et in ſola eccleſia ſaluantur fideles, per eccleſiaſtica ſacramẽta. Nam extra ipſam eccleſiam Chriſti, nulla eſt ſalus, nec medicina, nec premiũ nec meritum, quoniam dominus meus Ieſus Chriſtus, quãdo me ad fidem vocauit, & gratia baptiſmali regenerauit: E

Qm̃ abſcõdit me ĩ tabernaculo ſuo, in die malorũ protexit me in abſcõdito tabernaculi ſui.

Tunc abſcõdit me, & uallauit me in tabernaculo ſuo intra muros eccleſię, q̃ ſunt, ſpes fides, & caritas. Et protexit me in abſcondito tabernaculi ſui in die malorum. i. in tempore perſecutionum. Vnde in triplici die malorũ protexit Chriſtus fideles ſuos in abſcondito, & gremio tabernaculi ſui. Primò, in die malorum peccati orginalis: quando per baptiſmum introducit eos in eccleſiam, liberando de poteſtate diaboli. Secũdò in die malorum peccatorum mortalium: quando per pœnitentiam eos reconciliat, & etiam quando per confirmationem armis donorũ ſpiritusſancti, contra demonum incurſus eos armat, & armatos protegit. Item proteget etiam eos in die malorum, ſcilicet in die iudicii, quia omnes & ſoli qui reperientur in F gremio eccleſiæ, ſaluabuntur: cæteri autem extra gremium eccleſiæ reperti, in ignem deſtinabuntur. Item Chriſtus protexit eccleſiam in diẽ malorum, & tempore tyrannorum. Et ideo iſte homo myſticus agit gratias Chriſto, quia protegit ipſum in tabernaculo eccleſiæ, in iſto triplici die malorum. i. de triplici periculo, putã ingreſſu huius mundi, & progreſſu, & egreſſu. Et ideo ſubdit,

In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos:

Ego teneor ſupple gratias agere Deo, quoniam in petra qui eſt Chriſtus exaltauit me, & fun-

A & fundauit me,& dignificauit me, membrũ Chriſti faciendo , & mihi nomen Chriſtiani largiendo, quod eſt nomē dignius ſuper omne nomen . Et ſic exaltauit caput meum , & nomen,&dignitatem,& honorem ſuper omnes inimicos meos,quia non ſolum me fecit digniorem eis,ſed etiam omnes mihi ſubiecit.Et ideo gratias agendo

Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis , cantabo & pſalmum dicam domino.

Circuiui eccleſiam toto orbe diffuſam, & cãtabo Chriſto meo hoſtiam vociferationis, id eſt offeram Deo patri hoſtiam , & ſacrificium eucariſtiæ,cum uociferatione, & confeſſione laudis,& dicam domino, & cantabo pſalmum in laudem,& honorē ſui, pro vniuerſis beneficiis receptis. Nam cõſtituam,&
B celebrabo dies feſtos in eccleſia, in memoriã incarnationis, & natiuitatis , & paſſionis,& reſurrectionis, & aſcenſionis domini mei Ieſu Chriſti, & ſingulis feſtiuitatibus dedicabo,& cantabo propria officia : in quibus explicabuntur myſteria ſupradicta , & beneficia mihi collata, & offeram ſacrificium eucariſtiæ,quod in lege veteri fuerat figuratum. Quæ omnia ſupradicta fuerunt impleta poſt conuerſionem Cõſtantini, ut dictum eſt plu ries, qui ædificauit, & ampliauit eccleſiam, & diuinum cultum per totum orbem .

Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te:miſerere mei & exaudi me.

Tibi dixit cor meum , exquiſiuit te facies mea,faciem tuam domine requiram.

In hac tertia parte petit eccleſiam conſeruari,& perſeuerare in diuino cultu,per auxi
C lium gratiæ.Vnde ait. Exaudi domine vocē meam qua clamaui ad te,& miſerere mei in collata proſperitate conſeruanda, & exaudi me,quia ſemper peto in orationibus meis, vt peccatores conuertas:vt proficiant, & proficientes conſerues, vt perficiant,& totam eccleſiam liberes ab inimicis , vt tibi in pace & quiete deſeruiat.Vnde hoc tibi ſemper dixit & orauit cor meum , & facies .i. conſcientia mea ſemper exquiſiuit te, & ſic requirã ſemper faciem tuam,ut oſtendas mihi auxilium miſericordiæ tuæ.Et ideo rogo,

Ne auertas faciem tuam a me , ne declines in ira à ſeruo tuo.

Ne auertas faciem tuam , id eſt gratiam, & auxilium tuum à me,& ne declines in ira à ſeruo tuo,id eſt ne uelis me repellere propter aliquod peccatum commiſſum. Se[illegible] mihi gratiam , vt reuertar ad te per gratiam præuenientem, & maneam in te per gratiã cooperantem & perficientem.

Adiutor meus eſto ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Eſto adiutor meus,& ne derelinquas me, quia ſi tu dereliqueris me,gratiam ſubtrahēdo, aut negando, tunc ruar & præcipitabor in oē malum:ergo tu qui es Deus ſalutaris, & redemptor meus, ne derelinquas me, qm̃ nullũ aliũ habeo redemptorem & adiutorē.

Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me dominus autem aſſumpſit me.

Primus pater meus Adam, & mater mea Eua,& ẽt parentes qui me genuerunt, dereliquerunt me nudum, & bonis gratuitis expoliatum,& plagis impoſitis ſauciatum & vulneratũ : Quoniam in iniquitatibus conceptus ſum , & in peccatis concepit me mater D
mea:& ſic in poteſtate diaboli derelictus, & captiuus,& venundatus, ſed dominus meus Ieſus Chriſtus liberauit me , & redemit me, & aſſumpſit me in adoptionem filiorum, & membrum ſuũ me fecit per paſſionem ſuã , & per baptiſmum regenerauit me . Item pater meus populus gentilis,& mater mea ſynagoga dereliquerunt me: quia relictis idolis gentilitatis , & relictis cerimoniis veteris legis,ex duobus populis , in vnam eccleſiam congregauit me . Et ſic ipſe Chriſtus factus eſt caput meum,& ego mēbra eius. Et ideo iſte homo myſticus conuerſus ad Chriſtum dicit. O domine poſtquam iam liberaſti me & aſſumpſiſti me de poteſtate diaboli , & de perſecutione tyrannorum , E

Legem pone mihi domine in uia tua,& dirige me in ſemitã rectã propter inimicos meos.

Pone mihi legem in uia tua.i.da gratiam, vt valeam legem tuam obſeruare. Quia ſine gratia tua, nemo poteſt malum vitare, nec bonum operari:& ideo Dirige me in ſemitã rectã tuæ euangelicæ doctrinæ, ne deuiem à lege tua, & ne recedam à voluntate tua , & fac hoc propter inimicos meos, tam viſibiles quàm inuiſibiles, qui me à tua lege conãtur auertere.Et ideo da mihi gratiam, ut eorum poſſim [illegible]lius pellere. Et

Ne tradideris me in animas tribulantium me:quoniam inſurrexerũt in me teſtes iniqui: & mentita eſt iniquitas ſibi.

Credo uidere bona dñi in terra uiuentium.

Ne tradideris me .i. ne tradi per[illegible]tas in

A negare. Et ideo Chriſtus petens reſurrectionem à patre dicit, ne ſileas, & nequando taceas.i.nõ renuas nec neges: ſed fac quod peto.i.reſuſcita me à mortuis, & libera me, & ꝑ paſſionem, & reſurrect. meam, libera fideles à peccato. Et nota ꝙ illud aduerbium, nè, iteratur, & præponitur illi verbo aſſimilabor, & ponitur futurum. indicatiui pro optatiuo. q.d. nequando taceas, & nec aſſimiler deſcẽdentib. in Lacũ. Nam ſi tu non reſuſcitaueris me, ero ſimilis deſcendentib. in Lacum: quæ pœna mihi nõ debetur: quia ego ſum ſolus inter mortuos liber. Et ſic non ſum debitor mortis ſed imunis: quia nõ peccaui in Adã. Sed volo ſpõte mori pro oĩbus meis mẽbris: vt faciam vol. tuã. Sed non debeo in inferno manere nec Corpus meũ incinerari, reſuſcita ergo me ad vitam glorioſam. & nõ ero ſi-
B milis aliis peccatorib deſcendentib. in Lacũ inferni. Nã licet deſcẽderim in infernũ. tamẽ nõ ex debito, nec vt ibi maneã. ſed vt limbũ, & purgatoriũ expoliem, & cæteros liberem.

Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te: dum extollo manus meas ad Tẽplum ſanctum tuum.

Ne ſimul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo: mala autem in cordibus eorum.

Exaudi ergo Dñe vocem deprecationis meæ, dum oro ad te in menſa, & horto, & dũ extollo manus meas extenſas in cruce, ad Templum ſanctũ tuum.i. maieſtatẽ diuinitatis tuæ, orando ne ſimul tradas me.i.mẽbra mea cum peccatoribus, & ne perdas me cum operantib. iniquitatem, ad damnationẽ per-
C petuam deſtinando. Qui quidem peccatores operantes iniquitatem, ſunt Scribæ, & Fariſæi, qui loquũtur pacẽ cum proximo ſuo.ſ. mihi, qui eram proximus eorũ de tribu ſua, & loquebantur mihi cum pace ſimulata, & doloſa, dicẽtes· Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces &c. Et tamẽ mala erant in cordibus eorum: qui hoc dicebant: vt me caperent in ſermone, & me poſſent accuſare. Et ſic impoſuerunt mihi crimẽ læſæ maieſtatis, puta ꝙ eram rebellis Cæſari, & ſeminabam ſeditionem in populo.

Da illis ſecundum opera eorum: & ſecundũ nequitiam adinuentionum ipſorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipſis.

Quoniam non intellexerunt opera Domini: & in opera manuum eius deſtrues illos: & nõ ædificabis eos. D

Hic petit vltionem de crucifixorib. prædicendo eorum deſtructionẽ, dicens: O Dñe pater, poſtquam ſupradicti iudæi ita doloſè, & iniquè proceſſerunt contra me, & volunt manere obſtinati in ſua iniquitate & cæcitate: ergo da illis debitam, & meritam pœnam ſecundum opera eorum. quia fuerunt homicidæ, & ſecundum nequitiam adinuentionũ ipſorum, quia cum iniquitate & dolo, & mẽdacio, & falſò crimine procurarũt mihi mortem, & tribue illis pœnam, ſecundum opera manuum eorũ, & redde retributionem eorũ ipſis: nam pœna debita eorũ eſt: vt ſicut ipſi voluerunt me de terra delere: ita deleantur de terra viuẽtium, quantum ad animam, & expulſi à ſedibus eorum vadant diſperſi, & captiui per mundum, quantũ ad corpus. Itẽ
redde retributionem eorum ipſis.i. redde eis E
omnes maledictiones, quæ ſcribũtur in lege & profetis, contra eos, qui non erant recepturi Chriſtum in lege promiſſum, quoniam iſti Iudæi non intellexerunt opera, & miracula quæ ego feci, per quæ poterant cognoſcere me eſſe Meſſiã in lege promiſſum, ſicut ſcriptum erat in lege & profetis. Quam ſcripturam non intellexerunt, eo ꝙ excæcauit eos malitia eorum ne intelligerent ſacramenta Dei. Et ideo in opera manuum eius.i.ſecundum opera ipſius populi deſtrues illos, & nũquam reædificabis eos. Nam licèt ante multotiens fuerint deſtructi, puta per Caldæos, & Antiocum: tamen reædificaſti eos per Neemiam, & Macabæos. Sed in iſta tertia deſtructione facta per Romanos, in vindictã mortis Chriſti nunquam reædificabis eos: ſed vſ-
que ad conſummationẽ, & finẽ ſeculi perſe- F
uerabit ſtatuta deſolatio, Danie. 9. & ſic nunquam exit tertium Templum.

Benedictus Dominus: quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.

Dominus adiutor meus & protector meus: & in eo ſperauit cor meum & adiutus ſum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis ſuæ, & protector ſaluationum Chriſti ſui eſt.

In hac tertia parte Chriſtus agit gratias patri: quia fuit exauditus pro ſua reuerẽtia: quia recuperauit vitam glorioſam pro ſe, & ſuis membris per reſurrectionẽ. Vnde dicit. Benedictus Dominus Deus pater meus: quõ

A niã: exaudiuit vocẽ depcationis meæ,& fuit adiutor & protector meus. Et ideo cor meũ ſperauit in ipſo,& auditus ſum ſicut petebã: nam caro mea quæ erat mortua in ſepulcro, refloruit per reſurrectionẽ ad vitam floridã & glorioſam. Et ideo ex tota voluntate mea, & toto corde,& affectu, confitebor ei, confeſſione laudis, memorando & referẽdo omnia beneficia recepta: tàm redemptionis, quã reſurrectionis: quoniam ipſe eſt fortitudo plebis ſuæ,& protector ſaluationum Chriſti ſui.i.omnium membrorum filii ſui: quia per paſſionem eius omnes fideles liberauit à maledicto peccati,& debito pœnæ æternæ. Deinde cum dicit,

Saluum fac populum tuum Domine: & benedic hæreditati tuæ: & rege eos & extolle illos vſque in æternum.

B Chriſtus rogat patrẽ, vt recipiat eius mortem, & paſſionem, & ſanguinem in præciũ & redemptionem populi ſui, & recipiat eos in hac eccleſia per gratiam, & in futura per gloriam. Vnde ait O Dñe pater, ſaluum fac populum tuum, meam paſſionem pro eius redemptione acceptando,& benedic hęreditati tuæ, quam tanto labore acquiſiui,& recuperaui eam à maledicto peccati, & à ſentẽtia data in Adam, abſoluendo, & poſtquam iſte populus eſt hæreditas tua: rege eos in hac eccleſia per legem euangelicam, & eccleſiaſtica ſacramenta, in gratia conſeruãdo. Et poſt hanc mortalem vitam extolle,& exalta eos vſque in æternum, vitam & fęlicitatem æternam in cœlo eis conferendo.

PSALMVS XXVIII.

C AFferte Domino filij Dei: afferte Domino filios arietum.

Titulus, Pſalmus Dauid in conſummatio. tabernaculi. Ex quo titulo apparet ꝙ Dauid fecit iſtum pſ. in cõſummatione tabernaculi vel templi quod præcepit ædificari per Salo. Hieron. autem dicit ꝙ Dauid fecit iſtum pſ. in conſummatione tabernaculi lignei: quod prope domum ſuam conſtruxit,& in eo arcã recondidit & ꝙ inuitat omnes fideles ad cultum diuinum: qui fiebat in illo tabernaculo. Sed Ra.Sal.& cõmuniter omnes Hebræi dicunt, ꝙ Dauid in hoc pſ. inuitat etiam totũ populum ad offerendum oblationes,& omnes ſacerdotes ad offerendum ſacrificia, & omnes Leuitas ad cantandum pſal.& laudes in Templo per Salo. ędificando, poſt eam cõſummationem. Rabi autẽ Camhi Barchinonenſis dicit in gloſſa huius pſalmi, ꝙ Dauid præuidens in Spiritu mirabilia quæ facturus erat rex Meſſias in ſuo aduentu, fecit hunc pſal. in quo inuitat omnes iudæos, vt ſequantur eum in ſuo Aduentu,& offerant ſacrificia in Templo, quod debet ædificari in Hieruſalem. Et dicit, quòd ille Meſſias debet facere cum voce ſua. mirabilia, quæ ſcribũtur in hoc pſalmo. Et ſic gloſſant ipſum de Meſſia, quem falsò,& fruſtra expectant moderni iudæi. Ex quibus patet manifeſtè, quòd iſte obſtinatus partim dicit verum, inquantũ dicit, ꝙ Dauid præuidens mirabilia quæ facturus erat Meſſias fecit hunc pſal. & quòd Dauid inuitat omnes fideles vt recipiant Meſſiam in ſuo Aduentu. Sed mentitur & blaſfemat, inquantum expectat futurum, quod iam eſt impletum & præteritum: quia Ieſus Meſſias in lege promiſſus iam venit,& fecit omnia quę in iſto pſalmo memorantur. Relicto ergo mendacio, recipiamus veritatem, exponendo iſtum pſal. de Ieſu Chriſto redẽptore noſtro, in le. promiſſo, qui in ſuo aduentu omnia mirabilia, quæ in iſto pſal. continentur, fuit operatus. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, quòd duo inter cætera prędidit Dauid in Spiritu in illo exẽplari,& deſcriptione Templi ſibi tradita, 1. Paralipp. 28. Nam primo præuidit in Spiritu, & intellexit qualiter Chriſtus in ſuo aduentu debebat ædificare eccleſiam toto orbe diffuſam,& figuratam per illud templum materiale, quod ipſe præcipiebat ædificari. Secundò præuidit, quòd in ſola eccleſia verum ſacrificium Eucariſtiæ erat offerendum, figuratũ per Agnũ, qui in lege mane, & veſpere immolatur, in quo ſacrificio Chriſtus, Deus & homo, erat colendus,& adorandus. Tertiò prędidit per miracula facta in lege veteri per Moyſen, qualiter Chriſtus in lege promiſſus, debebat operari multo maiora miracula in virtute nominis Dei, in eccleſia per ipſum ædificanda. Tria ergo facit Dauid in hoc pſ. quem fecit præuidens in Spiritu ſupradicta. Nam primò inuitat omnes infideles: vt recipiant Chriſtum in Aduentu, tanquam verũ Deum & hominem,& exhibeant ſibi honorem latriæ. Secundò aſſignat rationes quare Chriſto debetur latria, probans ipſum fore Deum per ſeptem mirabilia quæ erat operaturus in ſuo aduentu, in virtute nominis ſui, maiora quàm vnquam fuerint facta in vete-

A vet. teſt. Tertiò reſumit exhortationem pri-
mò factã, exhortando omnes fideles, ut exhi
beant Deo honorem latriæ pro beneficiis re
ceptis: ſecunda ibi. Vox Dñi ſuper aquas: ter
tia ibi. In Tẽplo eius omnes dicent gloriam.
Quantum ad primum eſt aduertendum, ꝙ
latria eſt cultus ſoli Deo debitus, ratione sũ-
mæ omnipotẽtiæ, & maieſtatis, & ſapientiæ,
& bonitatis, & in munere, & confeſſione lau
dis, & adoratione cõſiſtens. Et ſic de iure pp
ſeipſum debetur Deo ipſa latria. Sed adhuc
etiam Chriſto & Deo Patri, reſpectu noſtri,
debemus & tenemur exhibere latriã, propter
tria principalia beneficia recepta. Nam pri-
mò tenemur exhibere adorationẽ pro bene-
ficio creationis, in quo recipimus eſſe ſimpli
citer. Secundò tenemur offerre oblationes, &
ſacrificium pro beneficio redẽptionis. Tertiò
B gloriã, & honorẽ, & laudes pro beneficio no
ſtrę glorificationis, & ratione uictorię & triũ
fi, quem Xp̃s obtinuit de mundo & Diab. Et
ideo Dauid primò inuitat fideles, ut tribuãt
Xp̃o, & Deo patri primã ſpecien latriæ, quę
eſt oblatio, & ſacrificiũ pro beneficio, in me-
moriã noſtræ redẽptionis, & vt ſimus partici
pes ſuæ paſſionis. Vnde dicit. O filii Dei per
fidem, et baptiſ. regenerati, afferte Dño Ieſu
Chriſto honorem latriæ, quæ cõſiſtit in tri-
bus. ſ. in oblatione, et laudis confeſſione, et
adoratione. Et primò offerte, et afferte Dño
Ieſu Chriſto filios arietum. i. agnos ad ſacri-
ficium, i. afferte ſacrificium Euchariſtiæ, in
quo offertur Chriſtus filius Dei per agnos,
qui in lege, mane, et ueſpere imolabantur, fi
guratus. hoc ergo ſacra. et Agnum offerte in
Euchariſtia. Ad cuius intellectum eſt notan
C dũ, ꝙ in ſacramento altaris propriè offertur
humanitas Chriſti uerbo unita, pro pctõ to
tius pop. ut ipſe Chriſtus ſit mediator inter
nos et patrem. Et ſic tale ſacrificium nõ di-
citur ꝓpriè offerri Chriſto, ſed patri: ſed to-
tus pop. offert ſeipſum Chriſto & patri, quia
ibi offerimus totã animam, et cor cõtritum
et humiliatum, et in tali caſu unuſquiſq; fi-
delis dicitur Agnus oblatus, et de talib. agnis
dicit etiã proferta: Afferte Dño filios arietũ,
q. d. profeta. O uos ſacerdotes qui eſtis filii
Dei, dedicati ad miniſterium ſacerdotale, nõ
ſolum offeratis in templo Chriſtum, qui eſt
Agnus immaculatus: Sed etiã offerte Dño fi-
lios arietum. i. oẽs fideles tanq̃ Agnos, quia
ſicut pro toto pop. offertis patri ſacrificium
Euchariſtię, ita etiã offeratis Deo oẽs fideles,
unuſquiſq; fidelis offerat ſeſpſum. Itẽm etiã D
per illos Agnos filios arietum, intelliguntur
omnes martyres qui in eccleſia pro Xp̃o fue
runt immolari. Nam ſicut in cruce ſeipſum
pro nobis obtulit immolatũ, ita pariter oẽs
martyres Chriſto, et patri ſeipſos obtulerũt
immolandos: qui quidem martyres fuerunt
figurati per illos agnos, et arietes, et vitulos,
qui in lege immolabantur, ut magis patebit
pſ. 50 De talibus ergo agnis dicit etiam pro
feta: Afferte Domino filios arietum. Et hæc
eſt una ſpecies latriæ ſoli Deo debita, quæ
dicitur oblatio et ſacrificium. Secunda pars
latriæ eſt confeſſio laudis, et oratio. et glori-
ficatio pro beneficiis receptis, et hanc dicit
profeta, quòd fideles exhibeant Chriſto in
ſuo aduentu. Vnde dicit.

Afferte Domino gloriam & honorem, affer
te Domino gloriam nomini eius, adorate Do-
minum in atrio ſancto eius. E

Afferte Dño Ieſu Chriſto gloriam, et ho-
norem, ipſum laudando, et glorificando, et
afferte gloriã nomini ſancto eius, quod eſt Ie
ſus, eo ꝙ nos ſaluauit et liberauit, et quia eſt
nomen omnipotẽtiæ, et ſapiẽtiæ etc. Et ideo
tenemini ipſum laudare, et glorificare, quæ
eſt ſecunda ſpecies latrię. Tertia ſpecies eſt:
adoratio, quæ non ſolum fit cum genuflexio
ne, ſed etiã cum procidentia, et proſtratione,
quæ ſoli Deo debetur propter beneficium
creationis: et hanc dicit profeta, ut fideles ex
hibeãt Chriſto et patri, eo ꝙ eſt uerus Deus:
et ideo ſubdit, Adorate Dñm Ieſum Chriſtũ
in atrio ſancto eius. i. in ſua humanitate, quę
eſt tabernaculum, et atrium et Tẽplum diui
nitatis, in quo uerbum habitat per unionem
perſonalem. Item adorate Dñm in atrio ſan
cto eius. i. in eccleſia toto orbe diffuſa, quam F
ipſe ædificauit, et ſanctificauit. Ex quibus pa
tet, ꝙ profeta in his duobus uerſiculis expli-
cat omnes tres ſpecies latriæ, ſoli Deo debi-
tas, quæ ſunt oblatio, et glorificatio, et ado-
ratio. Ad cuius declarationem eſt notandũ
ꝙ iſta quinq; ſe habent per ordinẽ. ſ. Reue-
reri, Honorare, Laudare, Glorificare, et Ado
rare. Reuereri eſt reputare aliquod bonum
maius in altero, quã in ſeipſo. Honorare eſt
exhibere reuerentiã in teſtimonium uirtut.
quã in altero reputamus. Laudare eſt hono-
ratum aliis cõmendare. Glorificare autẽ, eſt
laudes honorati largè lateq; præconizare.
Adorare uero eſt reuerendum, honorandũ,
laudãdũ, glorificãdum, colere pp eminẽtiã

A omnipotentiã,& ſanctitatem,& omni ſpe,& fiducia poſtpoſita, ſe totũ illi ſubiicere. Ideo adoratio dicitur diuinus cultus,oĩa quatuor ſuprad.cõprehendens. Et ſic tale obſequium exhibetur cum oblatione & confeſſione laudis,& proſtratione. Vlterius eſt aduertendũ, ꝙ notanter dictum eſt in textu, Afferte Dño gloriã nomini eius. Nam per ly nomini eius, intelligitur Ieſus, ꝙ eſt nomen Dei patris quatuor literarum: ad denotandum, ꝙ vnica adoratione adoratur Chriſtus cum patre, eo ꝙ eſt nomen eius ſimul cũ Spirituſancto, eo ꝙđ eſt amor vtriuſq́. Et ſic vnica adoratione & latria coluntur tres pſonæ, eo ꝙ vnica diuinitas,& omnipotentia,& æqualis maieſtas reperitur in trib. ratione cuius debetur eis latria: & ideo adorando Ieſum Chriſtũ,adoramus patrem, cuius Ieſus eſt nomen: nam

B ſicut Ieſus eſt verbũ Dei: ita eſt nomẽ Dei: quia nomẽ Dei addit humanitatẽ ſupra verbũ, quia nomẽ Dei, nil aliud eſt, niſi verbum incarnatũ, ſiue humanatũ: vt dictũ eſt in prologo,& pſ.8. Et ideo vbicũq. ponitur nomẽ Dei quatuor literarũ in ve.teſ.ſemp intelligit Ieſus Xp̃s, qui eſt nomẽ Dei patris, explicãs ſenſibiliter eius omnipotentiã,& voluntatẽ,& ſapientiã, & miſericordiã,& iuſtitiã. Et ideo nouẽdecim vicib. memoratur nomẽ Dei 4.literis ſcriptũ in hoc pſ. p quod ſemp intelligitur Ieſus Xp̃s. ideo dicũt Iudæi ꝙ vicies reperit ſcriptum nomen Dñi in hoc pſ. cõputando cũ cæteris ly nomini eius, qa idẽ eſt ꝙ Dñs, ſiue Adonay, quod eſt nomẽ Dei.

Vox Domini ſuper aquas: Deus maieſtatis intonuit: Dominus ſuper aquas multas.

Poſtquam ſuperius profeta inuitauit oẽs

C fideles ad recipiendum Chriſtũ in ſuo aduẽtu,& ad exhibendũ ſibi honorẽ latriæ, eo ꝙ eſt Deus & nomen Dei, nunc in hac ſecũda parte probat p rationes & effectus, qualiter Xp̃s eſt Deus,& illud nomen Dei, quod expectatur in lege. Ad cuius intelligentiã eſt primò notandũ, ꝙ ſicut totus Ieſus Deus & homo dicit nomẽ Dei, vt dictũ eſt pſ. 8 ita ſola humanitas, prout eſt vnita verbo, dicit Vox Dñi. & ratio eſt, nam ſicut nomẽ nihil aliud eſt, niſi verbũ cũ voce: ita Ieſus Xp̃s. nihil aliud eſt niſi verbũ incarnatũ, ſeu verbũ habens humanitatẽ. Item ſicut vox noſtra, nihil aliud eſt, niſi vehiculũ verbi, per quod verbum mentale ſecretum, ſit notum aliis, & ſenſibiliter manifeſtũ, vt ait Auicenna: Ita pariter dicit Aug. ꝙ humanitas Chriſti fuit vehiculum & inſtrumentum, per quam verbum diuinum inſtrumẽtaliter,& ſenſibiliter notificauit mundo voluntatẽ Patris, legem euang.proferendo, & per quã inſtrumentaliter,& ſenſibiliter oſtẽdit,& notificauit omnipotentiã Dei patris, miracula faciendo,& notificauit miſericordiã pro nobis patiendo. D

Et ideo dicit Leo, ꝙ humanitas Chriſti erat inſtrum. per quod verbum diuinũ miracula faciebat. Ex quo patet, ꝙ ſicut totus Xp̃s vere dicit nomen Dei, ita humanitas verbo vnita, dicitur vox Dei, ad cuius vocem,& præceptũ miracula fiebant. Et ideo in hoc pſ. vicies nominatur nomen Dei ſcriptũ quatuor literis in Hebræo, per quod ſemper intelligit Ieſus Xp̃s, qui eſt nomen Dñi.& ſepties nominatur vox Dñi, per quam intelligitur humanitas Chriſti, per cuius vocẽ verbũ operabatur,& fecit ſeptem mirabilia in hoc pſ. memorata. Nam ſicut ante incarnationem Deus clamabat,& loquebatur per ora profetarũ, vt inquit Aug. Ita in nouo teſt. locutus eſt nobis per os propriũ,& humanitatẽ verbo vnitã: vt inquit Apoſ. ad Heb.1. Et ſic per vocẽ Dei, intelligit etiã verbũ incar. ſiue humanitas verbo vnita. de qua voce dicitur pſ. 94. Hodie ſi vocem eius audieritis. Secundò eſt notandũ, ꝙ tota ſcriptura uet.teſ. pro maiori parte nil aliud clamat, niſi ꝙ Chriſtus in lege promiſſus debebat notificare,& manifeſtare mũdo nomẽ Dei,& uirtutes eius, quod quidẽ nomẽ nunq̃ fuit manifeſtũ alicui patriarcarũ, aut profetarũ, cũ quo nomine,& in uirtute cuius, ipſe Xp̃s rex Meſſias debebat facere maiora miracula, quã unquã fuerunt facta in ſæculo priori: & ita hodie iudæi moderni aſſerũt, ꝙ ſolus Meſſias, quẽ ipſi expectant, debet facere maiora miracula cũ nomine Dei tetragrãmaton, quod ſemiforas appellat, quã q̃ fuerint ſcripta in lege & prof. Ex quorũ dictis manifeſte confitentur, Meſſiam fore Deũ: nam nullus poteſt poſſidere illud nomen, niſi ſolus Deus, cũ ſit nomẽ omnipotentiæ. Sed reiecta cecitate iſtorũ, inquãtum expectant futurum, quod iam eſt impletũ per Ieſum Xp̃m, eſt dicendum quòd præuidens Dauid mirabilia, quę Xp̃s ad ſolã uocem & præceptum erat facturus, appellat ipſum nomen Dñi,& uocem Dñi, propter ſeptem mirabilia quæ fecit in mundo, in hoc pſal. memorata, in quibus oſtendit ſuã omnipotentiam,& deitatẽ, propter quod debetur ſibi adoratio latriæ, quæ quidem mirabilia E F

A rabilia fuerunt figurata in ueteri lege facta
ꝑ Moyſen in ductu illius populi. Quorũ pri
mũ mirabile Xp̃i fuit inſtitutio baptiſmi: qui
accepit uirtutẽ regeneratiuã ad ſolã uocem
Dei patris, & contactũ carnis Xp̃i, & influen
tiã uirt. Spiritusſancti: quod quidẽ mirabile
etiam Sacramentũ fuit figuratũ per tranſitũ
Iſrael per aquas maris rubri: ut ait Apo. 1. ad
Cor. 10. ſed iſtud mirabile fuit maius illo.
Nam in illo tantũ ſunt liberati filii Iſrael à
morte corporali. Sed per baptiſmum liberatẽ
totus mundus à morte, & captiuitate ſpiri-
tuali, & hoc eſt quod dicit profeta. Vnde ait
Adorate Dñm Ieſum Chriſtum in atrio ſan
cto eius, qm̃ ipſe erit Vox Dñi ſuper Aquas
baptiſmales. Et ſic erit Vox Dñi, & nomen
Dñi Tetragrãmaton: quod probo. Nam Dñs
Deus maieſtatis intonuit vocem ſuam ſuper
B ipſum dicens. Hic eſt filius meus dil. in quo
mihi bene cõplacui. Itẽ filius, ibidem, ſuper
Aquas Iord. intonuit uocẽ ſuã, quãdo dixit
Ioanni: Baptiza me quia ſic oportet impleri
oẽm iuſtitiã. Item ibi intonuit Spiritusſanc-
tus, quando apparuit in ſigno colũbæ, non
quod ſit alia uox patris, & alia filii. Sed una
uox, Virtus, & potẽtia omniũ triũ pſonarũ,
qa pater loquitur per filiũ in ſpiritusſancto,
quia potentia, & Virtus oĩum trium perſo-
narũ manifeſtatur per humanitatẽ filii, tanq̃
ꝑ uocẽ, vt dictũ eſt, & ſic iſta uox cecidit ſuꝑ
Aquas Iorda. & cõtulit uim regeneratiuam
omnib. aquis elemẽtarib. Et ideo dicit quod
Dñs Deus maieſtatis intonuit ſuper Aquas
multas. Ad denotandũ, ꝙ collata eſt Virtus
regeneratiua, omnib. aquis Mundi, ad purgã
dũ peccatũ, eo ꝙ oẽs ſunt unum elementũ.
C Ex ſupradictis patet, ꝙ non per ſolã, Aquam
perficitur Baptiſmus, ſed per inuocationẽ to
tius Trinitatis, cuius forma eſt. Ego te Bapti-
zo in nomine Patris, & Filii, & Sp ſan. Ideo
.n. ibi apparuit Pater in Voce, Filius in Car-
ne, Spi. ſan. in ſigno columbę. Item ſequitur
ſecundò, quod baptiſmus non poteſt perfici
ſine Aqua, eo ꝙ ibi tota Trinitas fuit ſuper
Aquas. Tertiò ſequit̃ ꝙ maius myſterium, &
magis mirabile fuit inſtitutio Baptiſmi, &
maioris Virtutis fuit illa Vox Dñi, quæ ceci
dit ſuper Aquas baptiſmales in Iorda. quàm
illa quæ cecidit ſuper Mare rubrũ. Nam iſta
liberauit totum genus humanum à morte &
captiuitate æterna, illa autem ſolũ liberauit
filios Iſrael à morte, & captiuitate tẽporali:
quæ multitudo fuit parua, reſpectu multi-
tudinis omnium fidelium per baptiſmum D
Chriſti regeneratorum. Deinde cum dicit,

Vox Domini in virtute: vox Domini in ma gnificentia.

Adducit ſecũdum exemplum, & mirabilẽ
operationẽ, quã fecit Xp̃s ſuper oẽm huma-
nã facultatẽ ad ſolã uocẽ, & p̃ceptũ in ope-
ratione miraculorũ, in quib. oſtendit ſuã di-
uinitatẽ, & ſe eſſe nomen & uocem Dñi, &
uerum Meſſiam in lege promiſſum. per quã
uocẽ in uirtute cõprehẽdit omnia miracula
quæ fecit Xp̃s. Nam ad ſolã Vocẽ, & præcep
tum Xp̃i ceſſauerunt Vẽti, & quieuit Mare.
Vnde dixerũt circunſtantes, quis eſt hic qa
Mare, & Vẽti obediunt ei. Itẽ ad ſolã Vocẽ,
& pręceptũ ſuſcitauit Lazarũ dicens. Lazare
Lazare ueni foras. Io. 11. Item ad ſolã Vocẽ,
& imperiũ ſuſcitauit filium Viduæ, & filiam
Archiſynagogi, & ſanauit ægrotos, & mun- E
dauit leproſos &c. Ex quib. patet, ꝙ iſta uox
Chriſti facta ſuper mortuos, & ægrotos, & in
omnib. miraculis fuit maioris uirtutis quã-
tum, ad effectũ, quã illa Vox facta ſuꝑ ægy
ptum, quæ induxit illas decẽ plagas. Nã illa
occidebat, & iſta ſuſcitabat mortuos. Itẽ illa
inducebat morbos, & tempeſtates: & iſta mi
tigabat Ventos, & ſanabat oẽs infirmitates.
Et ideo dicit profeta, ꝙ Ieſus Chriſtus fuit
Vox Dñi in uirtute. i. in cuius uirtute debe-
bãt fieri, & fuerũt facta multa miracula, in
quib. Xp̃s oſtendit ſuam diuinitatẽ & omni-
potentiam. Deinde cum dicit. Vox Dñi in
magnificentia adducit tertium exemplũ, &
opus mirabile quod fecit Chriſtus per ſuã
mortem & paſſionem, & reſurrect. quando
triunfauit de Diab. & expoliauit infernũ, & F
deduxit totam prædã, & liberauit totum ge-
nus humanum, quando dixit: Redemiſti me
Dñe Deus ueritatis. Quæ quidem Vox fuit
maioris uirtutis, ex maioris triunfi, quã Vox
facta in Aegypto, quando Moyſes, & Iſrael
expoliauerunt Aegyptios. Nam illa Vox ſo-
lum expoliauit ægyptum bonĩs temporalib.
& liberauit ſolum populum à captiuitate
temporali, ſed Vox Chriſti facta in paſſione,
& reſurrectione expoliauit infernum, et li-
berauit omnes fideles, qui ibi detenti fuerãt
ab Adam uſque ad Chriſtum, et etiam libe-
rauit omnes fideles futuros in maiori num.
ſine proportione. Ex quo patet, ꝙ illa Vox
Chriſti fuit facta cum maiori magnificentia
et triunfo: quod præuidens Dauid in Spiritu
dicit, ꝙ Chriſtus fuit Vox Domini in ma-
gnificentia,

A neno per contactũ & ductum vnicornis, ita
pop.Xpi manet ſaluatus & liber. Et etiã hoc
dicit,quia vnicornis etiam liberat filios ſuos
paruulos ab illa Aqua venenoſa.Nã ipſe pri
mò intingit cornu in aquis:& poſtea facit bi
bere filios ſuos ſine periculo. Et ita Xp̃s intin
gendo humanitatem ſuam in aquis liberauit
oẽs filios adoptiuos.Et ideo totus pop. Chri
ſtianus Deo dilectus dicitur liberatus à pa-
tre,& capite ſuo Chriſto,ſicut filius vnicor-
nis. Ex quibus patet ꝙ maioris virtutis fuit
iſta Vox Xp̃i facta cõtra diab.& idola,q̃ Vox
facta contra Faraonẽ,& exercitũ eius,& hoc
eſt intelligendum quò ad effectum,reſpectu
noſtri;quia reſpectu Dei æqualis virtus fuit.
Vnde ſicut vnicornis in ſuo ductu liberat
& ſalutat filios,& oĩa animalia ipſum ſequẽ-
tia: Ita Chriſtus per baptiſ. ſaluat omnes ſe-
B quentes. Item ſicut ille populus Iſrael Deo
dilectus, tunc tranſiuit mare illæſus ſicut fi-
lius vnicornium, pereuntibus ægyptiis: Ita
populus Chriſtianus Chriſto dilectus tranſit
illęſus,& mundus per aquas baptiſmales,pe
reuntibus iudæis & cæteris infidelibus.

Vox Domini intercedentis flammam ignis: vox Domini concutientis deſertum: & commouebit Dominus deſertum Cades.

Hic adducit quintã operationem & bene-
ficium Chriſti, quæ fuit miſſio Spi.ſan in di-
ſcipulos. Nam ſicut ante incarnat. dedit legẽ
Moyſi, inter flãmam ignis inducendo toni-
trua & fulgura, tremante toto monte, vt pa
tet. Exo, 19. Ita pariter Chriſtus poſt ſuam
aſcenſ. quando miſit Spi.ſan.in diſcipulos, fa
ctus eſt repentè ſonus de cœlo tanq̃ adue-
C nientis ſpiritus vehementis, & apparuerunt
diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditq; ſu-
pra ſingulos eorum: vt patet Act. 2. Et ſic Spi
ritusſanctus dedit ſeptẽ dona gratiarũ, cum
quib. intellexerunt Apoſt.oĩa myſteria clau
ſa in lege& profetis. Vnde ſicut in monte Si-
nai Deus dedit legem Moyſi, quaſi clauſam
& nubibus velatam: Ita in monte Sion dedit
Apoſt intelligentiã,& aperuit eis ſenſum to
tius legis & profetarũ. Ex quo patet ꝙ Vox
Chriſti facta in monte Sion per miſſionem
Spi.ſan. fuit maioris virtutis, quã Vox facta
in monte Sinai. Nam ibi data fuit lex clauſa
& velata ſub illis cerimoniis & myſteriis, ſed
hic fuit nobis reuelata,& aperta eius intelli-
gẽtia & veritas: quia maioris virtutis eſt ape
rire intelligentiam, & veritatẽ legis: & hoc
eſt quod dicit hic Dauid: ꝙ Vox Dñi Ieſu
Chriſti intercedentis flammam ignis fuit in D
monte Sion: quando miſit Spi.ſan. in Apoſt.
linguis igneis interciſis, & diſpertitis. Nam
Chriſtus ſiue vox tunc intercidit, & diuiſit
flammã ignis intelligẽtiæ ſacræ ſcripturæ,&
flammam ignis caritatis omnibus diſcipulis,
ſingulis prout voluit diuidendo dona gra-
tiarum. Et hoc eſt viſum in ſigno: quia ſupra
ſingulos eorum apparuerunt diſpertitæ lin-
guæ tanquam ignis. Et in hoc oſtendit Chriſ
tus ſuam omnipotentiã, & diuinitatẽ: & ſic
fuit Chriſtus vox Dñi intercidentis & diui-
dentis flãmam ignis in miſſione Spi.ſan. De-
inde ſubdit. Vox Dñi concutientis deſertũ.
Hic adducit profeta ſextum mirabile opus
Xp̃i: ꝙ fecit per prædicationẽ Apoſ. qua voce
totum mundũ cõmouit. Nam ſicut ante in-
carnationẽ ſuam, ad ſuã vocẽ& pręceptũ fuit
cõmotũ totũ deſertũ Cades, & terrra aperta E
eſt,& deglutiuit Datã, & Abiron, & Core,
cum omnib. ſequacib.& ſolũ fuerunt ſaluati
oẽs qui noluerũt ſequi cõiurationẽ eorum:
Ita vox Xp̃i in prædic. Apoſt. intonuit & cõ-
mouit totũ deſertũ huius mundi, & cõcuſſit
totam terrã,& cõminuit omnia idolã,& pro-
ſtrauit oẽs principes mundi: inter quos infer
nus deglutiuit totum pop. iudaicum, qui cõ
iurauit contra Xp̃m. Primò Scribas,& Fari-
ſæos, & principes ſacerdotum, qui fecerunt
illam cõiurationẽ: Secundò deglutiuit infer-
nus totum pop. Iudæorũ: qui vult ſequi cõ-
iurationem, & obſtinationem, & perfidiam
illorum. Item deglutiuit infernus Neronem,
& Domitianum,& Seuerum, & Decium, &
Diocletianum,& Maximianum, & oẽs alios
tyrannos, qui fecerunt cõiurationem,& de-
cretum cõtra eccleſiam ad delendum nomẽ F
Chriſti de terra. Et ſolum ſaluati ſunt illi, q
noluerunt ſequi eorum obſtinationẽ, & infi-
delitatem, imo relictis idolis cõuerſi ſunt ad
fidẽ. Et ideo profeta totam gentilitatẽ vocat
deſertum Cades: eo ꝙ tota fuit immutata,
& tranſlata de infidelitate ad fidem. Vnde
Cades mutata,& tranſlata interpretatur: q̃a
gentilitas ad vocem Chriſti per prædicatio-
nem Apoſt. fuit mutata, & tranſlata ab illis
nefandis ritibus ad veram fidem,& religionẽ
Chriſti. Et ſic obſtinatis pereuntibus ipſa
fuit ſaluata. Et hoc eſt quod dicit hic Dauid.
Vnde ait. Vox Dñi Ieſu Chriſti concutien-
tis deſertum fuit in hoc mundo in prædica-
tione Apoſto. ideſt Chriſtus percuſſit deſer-
tum huius mundi: ſiue concutiet in prędica-
tionẽ

A tione Apoſt. & declarando ſeipſum ſubdit. Nam vox Dñi euãgelica cõmouebit deſertũ Cades.i.totam gentilitatem, quæ dicebatur deſerta à Deo, eo φ nunq̃ habuerat legẽ & profetas. Sed dicta eſt Cades, eo φ ad vocem euang. fuit ad fidem mutata tranſlata cęteris obſtinatis pereuntib maximæ Iudæis. Et fuit figuratum in conuerſione deſerti, & pręcipitio Choræ, Datan, & Abiron &c. Vnde ſicut illa vox Dñi concutientis deſertum Cades puniuit Chorę, & ſequaces eius, & conuertit alios ad ſequendum Moyſen: Ita pariter prędicatio Apoſtolorum puniuit Choræ obſtinatos, & conuertit maiorem partem populi gentilis ad ſequendum Chriſtum.

Vox Dñi præparãtis ceruos, & reuelabit cõdenſa, & in templo eius omnes dicent gloriã.

B Hic adducit ſeptimũ beneficium, ſiue opus mirabile quod fecit Chriſtus in ſuo aduẽtu. Nam ſicut tẽpore Ioſue Deus interfecit oẽs principes terræ Canaam, & cõminuit omnia idola, & conſtituit 12. principes de populo Iſrael ſuper totã terrã Canaã, & Paleſtinę, & fecit habitare 12. tribus in illa terra & ſic creuit ille populus in magnam multitudinẽ vt dictũ eſt. Ita pariter Chriſtus proſtratis omnibus principib. huius mundi, & diab. eiecto foras, conſtituit 12. principes ſuper omnem terram.ſ. 12. Apoſt. qui deſtructa idolatria, infinitam multitudinem in Chriſto regenerauerunt, & totum mundũ impleuerunt Et ſic poſtea ſucceſſerunt Epiſcopi, & Prælati, & Sacerdotes qui dicũtur principes terræ, & patriarchæ, qui infinitos filios per Baptiſmũ

C in Eccleſia Chriſti regenerauerunt. Et ideo Dauid in hoc verſu per ceruos intelligit principes Eccl.ſ. Epiſcopos, & Prælatos, & ſacerdotes, vt patet in cãticis Salo. Ideo dicit. Vox Dñi Ieſu Chriſti præparantis ceruos.i. Epiſcopos, Prelatos, & Sacerdotes fuit in Eccleſia q.d. φ Chriſtus per ſuam virtutem & vocem ordinauit Epiſcopos, & Sacerdotes in Eccleſia, eis ſuam poteſtatẽ cõmunicando. & p eos reuelauit condenſa.i. per pręducationẽ reuelauit ſecreta, quæ erant velata, & occulta in lege veteri. Vnde litera Hieron. habet Vox dñi emundans ſiluas, q.d. φ prædicatio Apo. primò mũdauit filios Sacræ Scripturæ, eius ſecreta reuelando, & cerimonias abſcindẽdo. Item vox euangelica fuit emundans ſiluas, .i. populos gentiles, eos à ſpurcitia dęmoniorũ, & ritibus nefandis abſtergẽdo & mũdãdo. Et ſic reuelauit condenſa.i. multitudinẽ eorũ ſanando, & eis lumen præbendo. Et ſic omnes qui fuerunt mundati ab ignorantia peccati, & fęditate dicent gloriã in Templo eius D
.ſ. in Eccleſia per Chriſtũ in toto orbe diffuſa, & ædificata in prædicatione Apoſt. Eſt.n. aduertendum, φ p r ſeptem ſupradictas voces Chriſti poſſunt intelligi ſeptem voces, & ſeptem formę verborũ, quibus Chriſtus inſtituit ſeptẽ eccleſiaſtica ſacramenta, quę quidem ſacramenta ſine forma verborum perfici nõ poſſunt. Nam accedit verbũ ad elementum, & fit Sacramentum, vt inquit Aug. Et ideo quodlibet Sacramentum habet propriam formã verborum per quam cõficitur, ſicut forma baptiſmi eſt. Ego te baptizo &c. Et forma Eucariſtiæ, hoc eſt corpus &c Dicit ergo profeta, φ Chriſtus vox Domini ſuper Aquas, per quam vocẽ conſtituit Baptiſmũ. Secundò fuit Vox Dñi in virtute, per quam E
conſtituit confirmationẽ, in qua datur virtus & robur ad reſiſtendum, & pugnandũ cõtra Dia. Tertiò Chriſtus fuit Vox Dñi in magnificentia, conſtituendo Eucariſtiã, quod eſt Sacramentum magis magnificum, & nobilius cæteris. Quartò fuit Vox Dñi confringentis cedros conſtituendo Sacramentum pœn. per quam confregit dęmones, & ſeptem vitia capitalia. Quintò fuit Vox Dñi intercedentis flammã ignis, conſtituendo matrimoniũ, per quod extinguitur & excuſatur flamma libidinis. Sextò fuit Vox Dñi concutientis, & cõmouentis deſertum Cades, cõſtituendo extremam vnctionem, per quam ſubmergũtur peccata, & tranſmutãtur fideles ab hac vita mortali in vitam ęternam. Septimò fuit Vox Dñi præparantis ceruos, conſtituendo prælatos, & ſacerdotes in Eccleſia per ſacramẽtũ F
ordinis, qui quidem ſacerdotes, & prælati figurantur per ceruos in canticis Salom. Et ſic patet qualiter Chriſtus, per ſeptem voces inſtituit ſeptem eccleſiaſtica ſacram. Deinde ſubdit. Et in Templo eius omnes dicent gloriã. Hæc eſt tertia pars, in qua ex ſupradictis concludit, & reſumit quod in principio dixit .ſ. Afferte Dño gloriam & honorem. Nam licet Chriſto debeatur tota latria, tamen pręcipuè & ſpecialiter tenemur, & debemus ſibi cantare laudes & gloriam pro ſupradictis beneficiis receptis, in quibus oſtẽdit ſuam omnipotentiã, & miſericordiam, & bonitatem, & deitatem. Vnde arguit ſic. Si Chriſtus ad ſuam vocem, & pręceptũ inſtituit baptiſmũ, in quo oſtendit ſuã maieſtatẽ, & ad ſuã vocẽ

fecit

A fecit miracula in quibus oſtendit diuinã virtutem. Item ſi ad ſolam vocem, & præceptũ fecit omnia ſupradicta ſeptem miracula & iſtituit ſeptem ſacramenta: per quę ędificauit templum & eccleſiam, & ex quibus venerũt nobis tot & tanta beneficia. Ergo in iſto templo & eccleſia omnes fideles dicant laudem & gloriam ipſi Chriſto, tãquam vero Deo & redemptori. Item ſequitur, ꝙ ſi Chriſtus contulit nobis ſupradicta ſeptem beneficia & ſacramenta: ꝙ debemus ſepties in die & ſeptẽ horis canonicis ipſum Xp̃m magnificare, & laudare in templo ſuo. Et hoc eſt qd intẽdit dicere profeta cum ait: in templo eius oẽs dicẽt gloriam.ſ.ſepties in die. Deinde cũ dicit,

Dominus diluuium inhabitare facit: & ſedebit dominus rex in æternum.

Explicat tria beneficia quę recepit eccleſia B à Xp̃o per illa ſeptẽ miracula & ſeptẽ eccleſiaſtica ſacramenta. Nã primo reparauit, & recędificauit totã eccleſiã quæ erat per peccatũ deſolata. Sc̃dò cõicauit eccleſiæ, & prelatis, & ſacerdotibus poteſtatem miniſtrãdi ſacramẽta quę ipſe cõſtituit. Tertiò dedit eccleſiæ & fidelibus ſuis fructum & effectum horum ſacramentorum.ſ.benedictionẽ & grãm in pręſenti, & pacem & gloriam in futuro. Et ideo dicit: ꝙ ſicut diluuium aquarũ deſtruxit, & deſolauit totum mundum tp̃e Noe, & tamẽ Deus reparauit ipsũ ex illis tribus filiis Noe per generationẽ carnalem, quãdo dixit Creſcite & multiplicamini, & replete terrã. Ge. 9. Ita pariter diluuium peccati ipſius Adam deſtruxit & deſolauit totũ genus humanũ, & exterminauit à gratia Dei, & peccatũ homicidii, & obſtinationis, & cecitatis populi C Iudaici, deſolauit totam Sinagogam, quę ante erat ciuitas Dei, paucis vt ap̃lis & diſcipulis in Chriſti fide redeuntibus, & tñ Chriſtus ex illis paucis apoſtolis per eccleſiaſtica ſacramenta regenerauit, & reparauit totum genus humanum per diluuium peccati ipſi⁹ Adã deſolatũ, & diſſipatũ, & reparauit, et reædificauit et Sinagogã diluuio peccati obſtinationis, et cecitatis deſolatã. Et ſic ex duobus populis diſſipatis reparauit, et reędificauit vnã eccleſiam, in qua facit fideles habitare. Et etiam reparauit ruinam angelorũ per diluuium peccati luciferi deſolatam. Ex quibus patet, ꝙ triplex diluuium ſiue ruinã reparauit Chriſtus per eccleſiaſtica ſacramẽta .ſ.ruinam generis humani, et ruinam Sinagogæ, et ruinã angelorum, quia ſedes eorũ ob tinent fideles per baptiſmum regenerati. Et D hoc eſt quod dicit profeta, dominus diluuium inhabitare facit.i. fecit fideles inhabitare eccleſiã per diluuiũ pc̃torum deſolatã. Et hoc eſt primum beneficium. Secũdum, quia cõicauit eccleſiæ virtutẽ & poteſtatẽ cõficiendi & miniſtrandi ſacramenta. Et ideo ſubdit,

Dominus virtutem populo ſuo dabit: dominus benedicet populo ſuo in pace.

Dñs virtutem populo ſuo dabit, i. poteſtatẽ miniſtrãdi ſupradicta ſacramenta eccleſię ſuæ cõicabit. Tertiũ beneficiũ fuit, quia fructum iſtorũ ſacramentorum.ſ.gratiã in pręſenti & gloriã in futuro nobis dedit. Iõ ſubdit dñs benedicet populo ſuo in pace.i. benedictionẽ, & gratiã dabit in præſenti per iſta eccleſiaſtica ſacramẽta, & pacẽ i futuro. quaſi dicat oẽs fideles agant Deo gratias, & dicant E laudes in tẽplo ſuo, qñ per ſupradictas ſeptẽ voces reparauit genus humanũ ꝓ diluuium pc̃torum diſſipatum, & cõtulit virtutem populo ſuo, & benedixit ipsũ, & pacificauit per gratiã & gloriã Ex toto iſto pſal. poſſunt recolligi ſeptem cõcluſiones. Quarum prima eſt, quòd Chriſto debetur adoratio latriæ.ſ. oblatio, & laus, & adoratio: eo quod eſt creator, & redemptor, & glorificator.

Secunda concluſio, ꝙ Ieſus eſt nomen domini inquantum eſt verbum incarnatum, & eſt vox domini ratione humanitatis: inquantum per eam ſenſibiliter notificauit voluntatem patris, & inſtrumẽtaliter, & ſenſibiliter per eam fecit miracula.

Tertia cõcluſio, ꝙ profeta duo principaliter intendit. Primò qualiter Chriſto debet latria. Secundò explicare virtutem nominis F eius, & ſuam diuinitatem: & ideo vicies ponitur nomen domini quatuor literis ſcriptum in Hebręo: per quod intelligitur hoc nomen Ieſus in hoc pſalmo.

Quarta cõcluſio, ꝙ ſeptem opera mirabilia ſupra humanã facultatem ad ſolã vocem & pręceptum i virtute huius nominis Ieſus, ſunt facta: quod intelligitur per ſeptẽ voces in hoc pſalmo memoratas: in quibus oſtendit ꝙ Ieſus eſt nomen & vox domini: qd ꝓbatur. Nã Ieſus primò fuit vox domini ſup aquas. Secundò fuit vox domini in uirtute miraculorum. Tertiò fuit uox domini in magnificentia, & triunfo, infernum expoliãdo. Quartò fuit vox dñi cõfringẽtis cedros, ideo la cõminuendo, & principes huius mũdi ſubiiciendo. Quintò fuit uox domini intercidẽtis

A tis flammam ignis, dona ſpũſancti apoſtolis diuidendo. Sextò fuit vox domini concutientis deſertum Cades, populum gentilem ad fidem tranſmutando & cõmittendo. Septimò fuit vox domini præparantis ceruos, i. prælatos & ſacerdotes in eccleſia conſtituendo.

Quinta concluſio, ꝙ Chriſtus per ſupradictas ſeptẽ voces conſtituit eccleſiaſtica ſacramẽta diſcurrendo per ſingula vt dictum eſt.

Sexta cõcluſio, ꝙ licet Chriſto debeatur tota latria inquãtũ eſt Deus & nomẽ & vox Dei, tamen ſpecialiter eccleſia debet ſibi cantare gloriã, & honorẽ, & laudes, ꝓpter tria beneficia quæ Chriſtus operatus eſt in eccleſia, per ſupradicta ſeptem mirabilia & ſeptẽ ſacramenta. Nam primò reparauit eccleſiam diluuio peccatorũ deſolatam. Secundò cõica uit ſacerdotibus, & prælatis eccleſię poteſta-
B tem adminiſtrandi ſacramenta. Tertiò contulit omnibus fidelibus ſuis, & filiis eccleſię fructum, & benedictionem ſupradictorum ſacramentorum. ſ. gratiam in præſenti, & pacẽ, & gloriam in futuro.

Septima concluſio, quòd ſepties, in die in ſeptẽ horis canonicis debemus, & tenemur cantare laudes, & gloriam, & reddere Chriſto gratias: eo quòd per ſeptem voces, & ſeptem ſacramenta contulit eccleſię iſta tria ſupradicta beneficia.

PSALMVS XXIX.

Exaltabo te dñe quoniam ſuſcepiſti me: nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

Titulus: Pſalmus cantici pro dedicatione domus Dauid. Ex titulo patet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum. Sed pro cuius domus dedica
C tione fecerit ipſum eſt altercatio inter Hebræos. Nã Abnazra dicit, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum pro dedicatione & cõſummatione domus, quam ad ſuum vſum ædificauit in mõte Sion: ſed hoc videtur eſſe manifeſtè falſum. Nã illa domus fuit ędificata ad vſum ꝓ ſanũ: in qua habitabãt vxores & cõcubinæ: ergo Dauid non debuit celebrare eius dedicã tionem: nec facere pſalmum de ipſa. Ideo Rabi Salo: & Camhi dicunt, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum ꝓ dedicatione templi Salomonis, quæ dicit domus Dauid: eo ꝙ Dauid pręcepit ipſum ædificari, & præparauit omnia neceſſaria ad eius ędificium: ut patet primo Paralipo. 28. Sed quia materia huius pſalmi nõ correſpondet tali dedicationi. ideo Hebræi confinxerunt ſibi talem fabulam: ſcilicet ꝙ quando Salomon cum proceſſione ſacerdo- D
tum, & leuitarum reponebat arcam domini in templo: poſt eius conſummationem in die dedicationis eiuſdem: cũ fuerunt in tredecimo gradu templi cum arca: tunc portę templi miraculosè clauſę ſunt; ſed tũc cognouerunt ſacerdotes quòd hoc factum fuerat propter peccatum ipſius Dauid commiſſum cõtra Vriam, & ꝙ illud peccatum nondũ erat expiatum. Et dicunt Iudæi, ꝙ tunc ſacerdotes cantarunt pſalmum. 131. Sed cum fuerũt in illo verſu. ſ. Propter Dauid ſeruum tuum non auertas faciẽ Chriſti tui: tũc illico portę fuerunt apertæ, & introducta fuit arca. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc pſalmum pro illa dedicatione: in qua patuit qualiter peccatũ Dauid fuerat ſibi remiſſum per apertionem portarum Sed quàm ſit mendax & irriſoria iſta fabula, de ſe eſt manife- B
ſtum. Nam illud peccatũ Dauid iam fuit ſibi remiſſum in vita ſua: ut magis patebit pſ. 31. Item ſi tàm grande miraculum tunc factum fuiſſet in tali dedicatione. nõ tacuiſſet ſacra ſcriptura. 3. Reg. nec. 2. Paralipo. ſicut non tacuit miraculum de nube & gloria domini quæ obumbrauit totum templũ: vt memoratur ibidem. Et ideo relictis eorum ineptiis & mendaciis: eſt dicendũ ꝙ Dauid in illa deſcriptione tẽpli ſibi tradita: præuidit in ſimplici ſpiritu: qualiter illud templum materiale erat deſtruendum per Caldæos: ſed poſtea reędificandum per Zorobabel, & filium Ioſedech ſacerdotem magnum. Et per iſtã deſtructionem, & reędificationem tẽpli materialis, præuidit in duplici ſpiritu diſſolutionem tẽpli corporis Chriſti per mortẽm & paſſionẽ. Et præuidit etiam reſurrectionem: eo quòd F
præuidit qualiter illud templum materiale erat figura corporis Chriſti quaſi per omnia. Nam ipſa humanitas Chriſti veriſſimè & ꝓpriiſſimè dicitur templum Dei: eo ꝙ verbũ diuinum habitat in eã per vnionem perſonalem. vt ſępius dictum eſt: de quo tẽplo dicit Chriſtus Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in triduo reędificabo illud. Et ſubdit euangeliſta: Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Pręuidens ergo Dauid iſtam dedicationẽ & reſurrectionem corporis Chriſti poſt ſui diſſolutionem, quod quidem corpus Chriſti vere dicitur tẽplum Dei, per illud materiale figuratum, & quæ reſurrectio vere dicta eſt dedicatio, per illã dedicationem templi Salomonis figurata; ideo fecit hunc pſalmum

A mum ꝑ dedicationē domus Dauid ſpiritualis:& vt cantaretur in illa dedicatione templi materialis, in figura huius dedicationis ſpūalis & æternæ. Vñ templum ſiue eccleſia nō dedicat̄ nec cōſecratur, vſquequo ſit per ſecta & cōſummata,& vt amplius nō ſeruiat vſibus profanis,&hoc in æternū. Et ideo dedicatio tēpli Salomonis nō fuit propria nec uera ac æterna: quia poſtea fuit deſtructū & profanatum. Sed dedicatio corporis Chriſti facta in reſurrectione: fuit vera & æterna.q.a poſt conſummationem totius noſtræ redemptionis fuit facta, & Chriſtus amplius iā nō moritur:nec vltra mors illi dñabitur. Et ſic eſt dicendum ꝙ pro hac dedicatione, Dauid principaliter fecit hunc pſalmum introducens Chriſtum loquentem. In quo duo facit.Nam primo Chriſtus agit gratias Deo pa
B tri de ſua reſurrectione, & glorioſa dedicatione ſui corporis poſt cōſummationem noſtræ redēptionis. Secundò explicat modum ſuæ reſurrectionis.ibi:Ego autem dixi:Quātum ad primum dicit Chriſtus.O dñe pater, ego ſemper exaltabo te, & magnificabo, & miris laudibus efferam te in eccleſia mea:eo qm̄ ſuſcepiſti me de inferno, & ſepulcro me reſuſcitando: nec delectaſti.i. non delectari permiſiſti Iudæos inimicos meos ſuper me. Nam ipſi putabant me totaliter de terra deleuiſſe per mortem:ſed tu non impleſti deſiderium eorum:imo me ab inferis reſuſcitaſti:ideo manent confuſi & illuſi.

Dñe Deus meus clamaui ad te: et ſanaſti me.

Domine pater ego clamaui ad te in oratione facta in horto; & in cruce pro mea reſur-
C rectione,&ſalute membrorum meorum,ſed tu ſanaſti me reſuſcitando, & membra mea ſaluando: quod patet. Nam tu

Domine eduxiſti ab inferno animam meam ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.

Scilicet inferni:quia licet deſcenderim ad inferos tñ non tanq̄ reus:ſed tanq̄ iudex & victor & triunfator.Et ideo recuperaui, & liberaui prædam ſanctorum patrum, & fidelium de longa captiuitate. Et ſic tu per me ſaluaſti animam meam.i. membrorum meorum à deſcendentibus in lacum, imo introduxi eos in regnum cœlorum in mea aſcenſione.Et ideo Chriſtus conuerſus ad ſocietatem ſanctorum patrū, quos de limbo ducebat in cœlum in die aſcenſionis, dicit.

Pſallite domino ſancti eius: & confitemini memoriæ ſanctitatis eius.

O vos ſancti patres, Adā, et Abel,et Abra D ham, et cæteri qui in limbo diu me expectaſtis.pſallite et cantate dño laudes, et confitemini memoriæ ſanctitatis eius: q. hodie vos eduxit de ergaſtulo inferni, et ad patriā paradiſi cum tāta gloria introduxit. Et vos ſancti fideles noui teſta.celebrate feſtiuitates reſurrectionis et aſcenſionis &c.Et confitemini memoriæ ſanctitatis eius, prędicantes beneficia recepta, et celebrate dies feſtos in memoriam beneficiorum eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ira fuit magna in indignatione eius, quādo peccauit Adā:quia tunc fuit iratus Deus contra totum genus humanum,et oēs erant filii iræ,et Deus omnes ad damnationem,et perpetuam captiuitatem condemnauit, et à ſe illos abiecit, et ſic fuit nobis ira et mors in E illa indignatione. Sed poſtea nunc fuit ira noſtra in uoluntate eius.i.benignitate: quia per meam mortem et paſſionem omnes ſaluare uoluit, et per meā reſurrectionem oēs reſuſcitauit, et omnibus uitam reſtituit:q.d. ꝙ per me fuit mitigata eius. ira,et vita vobis reſtituta:quod patet. Nam

Ad veſperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

In die veneris,et in die ſabbati ad veſperū demorabitur fletus.quia mater mea, et apoſtoli omnes flebunt mortem meam. Sed ad matutinum .i. die dominica fuit eis magna lætitia,cum uiderunt me reſurrexiſſe. Item ad veſperum .i. ab Adam vſq; ad Chriſtum ſemper demorabat̄ fletus in mundo pp peccatum:ſed ad matutinum poſt reſurrectionem,orta eſt mundo magna lætitia: quia F tunc fuit fractus infernus, et expoliatus, et cęlum fuit omnibus apertum et ſacramenta eccleſiaſtica data ad ſananda peccata.

Ego autem dixi in abundantia mea:non mo uebor in æternum.

Hic declarat modum ſuæ reſurrectionis, et dedicationis ſui corporis. Vñ dicit. O pater bene debeo pſallere et lætari cum mem bris meis:imo dixi et dico in abundantia tātæ gloriæ et fęlicitatis: quia non mouebor iam in æternum poſtquam ſurrexi:iam non moriar,nec mors vltra mihi dñabitur: quia corpus meum iam eſt ad gloriam dedicatū immortale et impaſſibile. Ideo hæc eſt vera dedicatio et æterna, multo perfectior,quam dedicatio templi Salomonis, quod poſt

A ea bis fuit deſtructum. Quia tu

Domine in voluntate tua: præſtitiſti decori meo virtutem.

Auertiſti faciem tuam à me. & factus ſum conturbatus.

Domine inquam, præſtitiſti virtutem decori, & gloriæ corporis mei cum omnibus dotibus glorioſis. Nam primò auertiſti faciẽ & auxilium tuum à me: quando me dereliquiſti in poteſtate iudæorum in illo triduo, & ſic factus ſum conturbatus ex timore mortis. vt dictum eſt pſalmo 21. Et ſic

Ad te domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.

Ad te clamabo.i.clamaui per trinam orationem in horto: vt ille calix tranſiret &c.& ſic rogaui pro mea reſurrectione, & membrorum meorum. Nam

B *Quæ vtilitas in ſanguine meo: dum deſcendo in corruptionem?*

Nunquid confitebitur tibi puluis: aut annunciabit veritatem tuam.

Quæ vtilitas fuiſſet mihi, & mẽbris meis in ſanguine meo, ſi deſcendiſſem in corruptionem, & fuiſſem incineratus & non ſurrexiſſem: quaſi nulla fuiſſet vtilitas, nec fructus meæ paſſionis. Nam puluis & corruptio .i.ſi fuiſſem incineratus & corruptus in ſepulcro: non potuiſſem annunciare veritatẽ miſſionis meæ. nec fuiſſem creditus redemptor nec Meſſias. Ipſa ergo reſurrectio verificauit omnia opera redemptionis, & me oſtendit verum Meſſiam, & verum redemptorem, & verum Deum. Ergo

C *Audiuit dominus & miſertus eſt mei. dominus factus eſt adiutor meus.*

Dominus pater audiuit me, & miſertus eſt meis, & factus eſt adiutor meus, cum me ad gloriã reſuſcitauit: vt poſſent mea mẽbra reſurrectionem meam participare, & vt eſſem primitiæ reſurrectionis omnium. Vnde Chriſtus conuerſus ad patrem dicit. O pater

Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi: conciſdiſti ſaccum meum & circundediſti me lætitia.

Vt cantet tibi gloria mea: & non cõpungar: domine Deus meus in æternũ confitebor tibi.

Tu conuertiſti planctum meum, & oium membrorum in gaudium mihi per meam reſurrectionem. Nã primo conciſdiſti.i.concidi, & vulnerari permiſiſti ſaccũ.i.corpus meũ per paſſionem. Sed poſtea circundediſti me lætitia: quia corpus glorioſum mihi reddidiſti, & immortale per reſurrectionem: quia D non amplius cõpungar: nec vulnerabor, nec patiar. Ideo ratio eſt, vt cãtet tibi gloria mea, & confitebor tibi in æternum. O dñe Deus meus in eccleſia mea pro tantis beneficiis receptis. Et appellat Chriſtus corpus ſuum ſaccum: eo ꝙ in eo portauit pretium noſtræ redemptionis. Vnde Aug. ſuper pſal. 21. Ecce Chriſtus paſſus eſt: ecce mercator oſtendit merces: ecce precium quod dedit: ecce ſanguis qui effuſus eſt: in ſacco ferebat pretium: percuſſus eſt lancea, ſciſſus eſt ſaccus, & manauit precium orbis terrarum. Ex prædictis patet hunc pſalmum eſſe factum pro dedicatione, & reſurrectione corporis Chriſti profeticè. Sed moraliter vnuſquiſq; peccator ꝑ miſericordiam ſuſcitatus, & renouatus, põt dicere hunc pſalmum poſt actam pniam. Ex toto iſto pſalmo poſſunt recolligi ſeptem cõ E cluſiones. Quarum prima eſt, ꝙ reſurrectio Chriſti, quæ profeticè ꝓdicitur in hoc pſalmo, fuit vera dedicatio corporis eius glorioſi, figurata per dedicationem domus Dauid, ſcilicet templi Salomonis: prout annotatur in titulo huius pſalmi.

Secunda concluſio, ꝙ per Chriſti reſurrectionem fuerunt ſanati omnes languores, & infirmitates corporales ipſius corporis myſtici. Quia inde expectamus futuram reſurrectionem.

Tertia cõcluſio, ꝙ per reſurrectionẽ Chriſti fuit mitigata ira Dei, & placata eius volũtas.

Quarta concluſio, ꝙ reſurrectio Chriſti fuit lætitia, & gaudium maximè virginis Mariæ, & oium fidelium tàm viuorum ꝗ mortuorum. Quia fideles liberati ſunt de limbo, F & virgo Maria & apoſtoli, & diſcipuli cum mulieribus, qui per totum triduũ fleuerunt, læti ſunt in matutino diei dñicæ audita & viſa Chriſti reſurrectione. Et ſicut fuit ad veſperum fletus: ita fuit ad matutinum lætitia.

Quinta concluſio, ꝙ reſurrectio Chriſti fuit perfectio & conſummatio totius noſtræ redemptionis: per quam omnes recuperauimus immortalitatem. Et fuit etiam reſurrectio Chriſti perfectio & verificatio omnium ſcripturarum legis & profetarum. Quia ſi Chriſtus non ſurrexiſſet, effuſio ſanguinis, & paſſio eius fuiſſet inutilis, & ſcriptura ſimul cum fide fuiſſet inanis & falſa.

Sexta cõcluſio, ꝙ Chriſtus per ſuã mortẽ & paſſionem meruit ſibi, & nobis reſurrectionem, & claritatẽ, & gloriam corporis & animæ,

A mæ, impaſſibilitatem, & fęlicitatem.
Septima cõcluſio, ꝙ corpus & humanitas
Chriſti fuit ſaccus theſaurorum ſpiritualiũ
& meritorum, ferens precium totius noſtræ
redemptionis ex quo afflicto & flagellato, &
clauis perforato, & lãcea percuſſo, emanauit
& fluxit precium orbis terrarum & virtus ſa
cramentorum, quo precio nõ ſolum fuimus
à morte æterna liberati, ſed etiã fuimus bea
tis manſiones in cœlo adepti. Sed contra ali-
qua prædicta in hac expoſitione arguitur.
Et primò contra expoſitionem tituli huius
pſalmi, & contra primam concluſionem, in
qua dicitur, quòd reſurrectio Chriſti fuit de
dicatio corporis eius, figurata per dedicatio-
nem templi Salomonis ſiue domus Dauid.
Nam talis dedicatio corporis Chriſti potius
videtur impleta & verificata in Chriſti incar
B natione, q̃ in eius reſurrectione, quia tũc ſci
licet in incarnatione, illa humanitas Chriſti
fuit dedicata, tanquam verum templum ver
bi dei perpetuũ, quia quod ſemel aſſumpſit
nunquàm dimiſit. Ex quo patet, ꝙ dedicatio
corporis Chriſti, & eius conſtructio, magis
fuit facta, in incarnatione, quã in eius reſur
rectione. Et illa dedicatio templi Salomonis
magis figurabat myſterium incarnationis, q̃
reſurrectionis Chriſti, & per conſequens ti-
tulus & expoſitio huius pſal. non eſt ad pro-
poſitum dedicationis domus Dauid. & tẽpli
Salomonis. Ad hoc reſpondetur, ꝙ tria conſi
derabantur in illo templo Salomonis: Primò
eius cõſtructio & dedicatio præcepta per Da
uid, & facta per Salomonem. Secundò conſi-
deratᷓ eius deſtructio facta per Nabuchodo
noſor, & Chaldæos. Tertiò eius reędificatio
C & renouatio, facta per Neemiam, & Ieſum ſa
cerdorem magnum, & Aggeum, & Zacariã:
vt patet in eorum ſcriptis. Prima ergo con-
ſtructio, & dedicatio tẽpli facta per Salomo-
nem fuit directa figura myſterii incarnatio-
nis, & formationis corpis Chriſti in vtero vir
ginali, quia tũc tota illa humanitas fuit facta
& dedicata tanquàm verum & ęternum tem
plum Dei, in quo habitat perſonaliter verbũ
diuinum. Sed deſtructio templi Salomonis
facta per Caldæos fuit figura mortis & paſ-
ſionis Chriſti, & diſſolutionis corporis eius
ab anima. Et ideo eccleſia in toto triduo paſ-
ſionis Chriſti cantat lamentationes Hiere-
miæ profetæ, factas de deſtructione templi
& ciuitatis; inquantum illa deſtructio & diru
ptio tẽpli, ſunt figura diſſolutionis corporis
Chriſti, & ſeparationis corporis eius ab ani- D
ma. Reędificatio autem tẽpli, & reſtauratio
facta per Neemiam, & Eſdram, & Ieſum ſa-
cerdotem, & dedicatio ſecundæ domus fuit
uera figura reſurrectionis Chriſti, & glorifi-
cationis eiuſdem, de qua diſſolutione corpo
ris, & reſurrectione dixit Chriſtus iudæis,
Ioan. ſecũdo. Soluite templum hoc, & in tri
bus diebus reædificabo illud. Ex quibus pa-
tet, quòd Dauid non indebitè, immo decen-
ter, & accommodate, & profetice prædicit
in hoc pſalmo reſurrectionem, Chriſti per fi
guram dedicationis, & reſtaurationis domus
Dauid. Et per hoc patet veritas tituli huius
pſal. & eius expoſitionis. Sed ſecundò dubita
tur circa ſextam concluſionem, vbi dicitur, ꝙ
Chriſtus per ſuam mortem & paſſionem me
ruit ſuam, & noſtram reſurrectionem. Nã cũ
Chriſtus ſit deus & hõ, & caput eccleſiæ, iã E
à principio habuit plenitudinem meritorũ,
ſicut dictũ eſt pſal. xv. ergo ante paſſionẽ iã
merebatur ſuam reſurrectionem. Item Chri
ſtus quia ſolus inter mortuos liber, & nõ ob
ligatus in Adam, non ſolum non merebatur
mori, ſed etiam merebatur non mori, imo vi
uere in ęternum; ergo non oportebat ipſum
mori, vt reſurgeret, & mereretᷓ reſurrectio-
nem pro ſe. Item ſicut Chriſtus habebat ptã-
tem dimittendi animam ſuam per mortẽ, &
iterum ſumẽdi eam per reſurrectionẽ, vt pa
tet Ioan. x. ita habebat ptãtẽ retinẽdi eam in
ęternũ abſque morte, & ſic habebat ptãtẽ vi
uendi in ęternũ. Et per conſequens nõ opor-
tebat ipſum mori, vt mereretᷓ reſurgere ſal-
tem ꝓ ſe. In oppoſitum aũt eſt Apoſtolus ad
Filip. ii. dicẽs, ꝙ quia Chriſtus ſeipſum exina
niuit factus obediens patri vſque ad mortem F
crucis, ꝓpter quod exaltauit illũ &c. Pro hu
ius dubii declaratione, & propter ea quæ di-
cta sũt pſa. xv. & xvii. & xxi. eſt valde aduer
tẽdum, ꝙ perſona Chriſti quantũ ad pręſens
ſpectat, poteſt tripliciter cõſiderari. Vno mo
do inquantum ſuppoſitatur & perſonatᷓ in
verbo. Secũdò inquantum eſt perſona huma
na perfectiſſima in ſummo, & eſt filus virgi
nis. Tertiò inquantum eſt caput eccleſiæ. Et
ſic cõſideratur in illa humanitate, ſiue in illo
homine perſonato in verbo triplex gratia. ſ.
primò gratia vnionis, Secũdò gratia habitua
lis. Tertiò gratia capitis, per primã Chriſtus
hõ meretur dici Deus creator, & ꝙ ſibi cõicẽ
tur idiomata eorũ quę ſunt dei effectiua, &
ſic Chriſtus tanquàm ſuppoſitum diuinum,

A & humanum habebat poteſtatem deponēdi, & reſumendi animam, & retinendi cā & nō moriendi, & ſic non oportebat ipſum mori, vt reſurgeret. Secūdo autem modo & per ſecundā grām Chriſtus non merebať mori, q̃a erat ſolus inter mortuos liber., quia non ex opere Adā conceptus nec natus, ſed plenitudine omniū gratiarū totaliter perfectus. Et ſic nullo modo merebať mori: ſed ſi iniuſtè occideretur, merebatur reſurgere. Tertio vero mō, inquantū caput non merebať mori ꝑpter ſupradicta, ſed debuit mori, poſtquàm deſponſauerat ſibi eccleſiam, & factus fuerat, eius aduocatus, & procurator, & pater, & dominus, & paſtor, quia his modis cauſam noſtrā fecerat ſuā, & ſic obligauerat ſed ad ſoluendum pro nobis, ut dictum eſt pſal, xvii. & xxi. Et ideo quia Chriſtus non aſſumpſit

B cauſam noſtrā ex neceſſitate, ſed ex caritate, inde eſt ꝙ licet de ſe non merebatur mori, tñ meruit formaliter ſuā glorioſam reſurrectionem vt effectiuè poſſet eam ſuis membris cōicare. Et ideo dicit Magr̄, iii. ſentē. diſt, xviii. ꝙ Chriſtus per ſuam paſſionem meruit ſibi, & nobis reſurrectionem, & claritatē. Et hoc probat ex autoritatibus Aug. & Ambr. Vtrum autem gratia unionis, & gratia habitualis, & gratia capitis ſit vna gratia realiter, an plures, non eſt ad præſens diſputadū, ſed ſufficit, ꝙ ſint tres modi diſtincti. Sed hoc eſt certum ꝙ Chriſtus ꝑ hunc triplicem modū gratiæ, à primo inſtanti ſuæ cōceptionis fuit factus caput eccleſiæ, & habuit plenitudinē meritorum, ut mereret̃ pro ſe, & pro nobis

C .ſ. vt ſua merita omnibus poſſet communicare. Et illico habuit firmum propoſitum patiēdi pro nobis, & illico incepit opera noſtrę redēptionis, & incepit operari tanquàm caput eccleſiæ. Nā ſtatim mouit uirginem matrē, vt aſcenderet in iudęā ad ſalutādum Eliſabeth, & ibi ſanctificauit Ioannem baptiſtā, & elegit eum in præcurſorē. Et ſic etiam Chriſtus in vtero virginis iam cōtinuè orabat ad patrē pro eccleſia ſua, abſq; intermiſſione, quia ſemper erat in actu, & in officio noſtrę redemptionis. Et ſic totum opus noſtræ redemptionis fuit unicus actus & cōtinuus, & non interpolatus, reſpectu Chriſti, ratione firmi propoſiti, & cōtinuæ operationis. Sed opera redemptionis dicuntur diſtincta effectiuè, ſiue ſubiectiuè reſpectu noſtri, inquantum nō ſtatim fuit crucifixus in effectu, nec eduxit patres de limbo, nec aſcendit in cęlum, nec miſit ſpiritumſanctum in diſcipulos &c. vnde talis ſucceſſio dicitur facta in effectu & reſpectu noſtri, ſed in affectu vnicus D fuit actus, reſpectu Chriſti, ſicut poſitū fuit exemplum de ſole, pſal. xv., Nam ſol totā plenitudinē ſui luminis, & virtutis habet in aurora, & in ortu ſuo in ſe ſimul, ſed totum hemiſphærium non ſimul recipit totum lumen, & uirtutem, & calorem ſolis, ſed ſucceſſiuè terra recipit incrementum luminis, & uirtutis ſolis ꝑ eius acceſſum. Et ſic illa illuminatio, vnicus actus eſt reſpectu ſolis, ſed variať reſpectu noſtri. Ita ergo pariter eſt dicēdum de Chriſto: quia à principio ſuę conceptionis habuit totam ſuam plenitudinem ſcientiæ, & ſapientiæ, & gratiæ, & meritorum, & fuit factus caput eccleſię & principiū, & meritum, & menſura omnium gratificandorū: & fons omnium gratiarū, & donorū, & meritorum. E Et illico incæpit opera noſtrę redemptionis: & cum firmo propoſito, & affectu ſine interpolatione continuauit ſuum officiū. Et ſic patet qualiter Chriſtus ſemper fuit nō ſolum in actu primo, ſed etiam in actu ſecundo, operando noſtram redemptionem. Et patet etiam quòd Chriſtus non profecit in gratia, nec ſciētia quo ad ſe, ſed quo ad nos: ideſt, quòd gratia, & ſciētia & ſapiētia, & plenitudo meritorum non creuit quo ad ſe. ſed quo ad nos. Et iſto modo dicitur Luc ii. ꝙ Chriſtus proficiebat, & creſcebat ſapientia & gratia ſimul cum ętate apud Deum & homines, ſcilicet apud homines eos docēdo, & illuminando, & iuſtificando, & apud Deum peccatores ſibi reconciliando: Et tale incrementum & profectus ſapientię, & gratię erat F tātum reſpectu noſtri: quia plenitudo huiuſmodi à principio fuit in Chriſto. Et ſic ergo concludiť, quòd Chriſtus ratione puritatis, & innocentię, & ratione plenitudinis gratię, & meritorum à principio ante paſſionē meruit ſuam claritatem, & reſurrectionem: vt videntur innuere Augu. & Ambroſius. Item ratione firmi propoſiti patiēdi, & ratione vnici actus continui noſtrę redemptionis: iam Chriſtus affectiuè meruit ſuam & noſtrā reſurrectionem: ſed effectiuè, & quò ad nos dicitur quòd Chriſtus per ſuam paſſionē meruit ſuam & noſtram reſurrectionem. Et iſto modo Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem dixit Mat. vlti. Data eſt mihi poteſtas in cęlo & in terra &c. non quòd non eſſet tradita talis poteſtas à principio: ſed quia per mortem

& reſur-

A & reſurrectionem tota noſtra redeptio fuit in nobis conſummata, & poſt reſurrectioně in cœlo, & in terra, & in inferno poteſtas Chriſti fuit manifeſtata: Itẽ Chriſtus ratione ſupradicti vnici & continui actus, & firmi propoſiti patiendi, nõ ſolum meruit noſtram ſalutem ante paſſionem, & in morte, ſed etiam poſt mortem, quãdo fuit lãcea in latere percuſſus: vnde exiuit ſanguis & aqua in remiſſione peccatorum: & vñ emanauit virtus omnium ſacramẽtorum: quia alias illud vulnus non fuiſſet meritorium ſibi & nobis. Item etiam dicitur, ꝙ ratione talis firmi propoſiti, & affectus, martyres non ſolum merebantur in vita, & in tormentis: ſed etiam merebãtur in omnibus quæ fiebant poſt mortem erga eorum corpora in vituperium eorum, putà quando corpora eorum cremabantur: ac

B tradebantur beſtiis deuoranda: & proiiciebãtur ad loca immunda &c. Et per hæc patet reſponſio ad dubium ſupradictum.

PSALMVS XXX.

IN te domine ſperaui: non confundar in æternum: in iuſtitia tua libera me.

Titulus, In finem, ſiue ad victoriam pſalmus Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum dirigens nos in Chriſtũ, qui eſt finis legis. Sed de materia huius pſalmi eſt diſceptatio apud expoſitores Hebræorũ. Nam quidam dicunt ꝙ Dauid præuidens in ſpiritu captiuitatem Babylonicam & liberationem, fecit hunc pſalmum in perſona totius populi liberati. Alii aũt dicunt ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum in perſona totius Iſrael liberati de ſeruitute Filiſtinorũ per Dauid.

C Rabi autem Salomon dicit: ꝙ Dauid exiſtẽs in perſecutione Saulis fecit hunc pſalmum, gratias agẽdo, eo ꝙ Deus liberauerat ipſum de multis periculis in illa longa perſecutione. Sed ſæpius dictum eſt, ꝙ nulla fides eſt adhibenda iſti ceco obſtinato: qui ſemper conatus eſt peruertere ſacram ſcripturam & retrahere à vero ſenſu ſpirituali. Nam Dauid non fuit minus profeta in hoc pſalmo, nec minus inſpiratus, quàm in cæteris: maxime cùm ipſemet Ra. Sa. dicat ſuper Za. ꝙ profetæ non ſunt locuti, niſi ad tpa meſſię. Et ideo eſt dicendum ſicut ſæpius dictũ eſt: ꝙ Dauid in ſuis perſecutionibus pręuidit in ſpiritu totum diſcurſum eccleſiæ ab Adã vſq; ad Chriſtum, & exinde vſque ad iudicium. quæ quidẽ eccleſia dr̃ vna, & vnum corpus myſticũ, propter vnã fidẽ, & ſpem vnius Chriſti mediatoris. Nam eadem fides & ſpes eſſentialis D Chriſti quæ ſaluauit antiquos: ſaluat & nos: ſolum eſt differentia accidẽtalis: vt dictũ eſt in prologo. Nã illi expectabãt Chriſtũ redẽptorẽ. Sed nos iã redẽpti expectamus ipſum glorificatorem. Et fides noſtra includit fidẽ & ſpem antiquorũ, quia quod illi credebant futurum, nos credimus præteritum, & quẽ ipſi expectabant redẽptorem. nos expectamus glorificatorem. Ex quo patet, ꝙ ſpes eſt habitus infuſus, quo bona ſpiritualia Chriſti expectantur, ſcilicet redemptio ſiue ſaluatio, & glorificatio, quæ quidem diffinitio conuenit ſpei in communi. Nam per eandem ſpem, qua nos ſperamus Chriſtum glorificatorem, expectabant ipſi redemptorem: in cuius virtute ipſi peruenerunt ad Chriſtum, & dirigebantur ad ipſum, & in ea ſaluati ſunt.

Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, p ſuas perſecutiones, fecit hũc pſalmum hãc ſpem commendans: in quo introducit Adam loquentem cum tota ſua poſteritate fidelium, & expectantium Chriſtum, qui quidem Adã vt ſic, dicitur corpus myſticum Chriſti, & vna eccleſia, quæ per veram fidem, & ſpẽ dirigebatur in Chriſtum. Et ideo in titulo præponitur, In finem pſalmus Dauid. Sed quia Dauid in hoc pſalmo oſtendit ꝙ ipſe Adam myſticus ſiue populus Dei propter ſpem, & fidem, paſſus eſt multas perſecutiones cum magna patientia: & tamen nunquàm amiſit ſpem, immo fuit liberatus à Chriſto finaliter per talem ſpem: Sed ſpes conſiſtit in quadam extaſi, eo quòd ſpes retrahit hominem à terrenis, & conſtituit eum in deſiderio cęleſtium, & in tali extaſi conſtitutus, tolerat F omnia mala propter Deũ, Ideo in aliquibus biblus apponitur huic titulo pro extaſi, ſcilicet. In finem pſalmus Dauid pro extaſi, ſcilicet ſpei. Quinq; ergo facit in hoc pſalmo. Nam primò iſte homo myſticus petit redimi de captiuitate peccati, & à penalitatibus intrinſecis eiuſdem, per aduentum Chriſti. Secundò petit liberari à perſecutionibus infideliũ tyrannorum & hæreticorum. Tertiò prædicit punitionem perſecutorum eccleſiæ. Quartò prædicit præmium bonorum in Chriſtum ſperantium. Quintò exhortatur fideles ad fidem & ſpem Chriſti, & patientiam in aduerſis propter Chriſtum. Secundum ibi, Miſerere mei Domine. Tertiũ ibi Erubeſcant impii. Quartũ ibi: Quàm magna multitudo. Quintum ibi: Diligite dominum.

A Quantum ergo ad primum Adam cũ tota ſua poſteritate fideliũ laſſus, & cõfractus longa captiuitate ſub diabolo, infectus peccato in aĩa, & fomite concupiſcentiæ in carne, deſiderans accelerari aduentum Chriſti, ꝑ quẽ ſperat, & intendit ſaluari & liberari, apoſtrofat ad Chriſtum dicens. O domine Ieſu Chriſte, in te ſperaui poſtq̃ fui eiectus à paradiſo, peregrinando per hunc mundum, fac ergo vt venias, & nõ confundar in ęternũ, & ne ſpes mea ſit fruſtra, ideo in iuſtitia tua libera me à culpa aiæ, & à fomite & concupiſcentia carnis, & à lege peccati. Et libera me in tua iuſtitia, & nõ in mea, quia in me nulla eſt iuſtitia, ſed ſolũ peccatũ. Et ideo nõ poſſum liberari, niſi per tuã iuſtitiã & mortẽ, & paſſionem, per quam ſpero iuſtificari. Ideo

Inclina ad me aurẽ tuã: accelera ut eruas me.

B Inclina ad me aurem tuam, quia per magna tẽpora clamaui ad te, ideo accelera aduẽtum tuum, ut eruas me de manu diaboli, & à ſpirituali captiuitate & miſeria. Et nota ꝙ iſta vox corporis myſtici, nõ ſolum dirigitur ad filium, ſed etiam ad patrem. Nam ſicut filius incarnatus dicitur facies patris, per quam nobis notificatus eſt, & lingua patris, per quam nobis locutus eſt, ita etiam dicitur auris patris, per quam pater nos audit, & noſtras petitiones, & præces acceptat. Ideo ait, Inclina ad me aurem tuã .i. mitte filium incarnatum, & accelera, vt eruas me à peccato per paſſionem eius. Item lingua Chriſti & auris eſt humanitas, per quam verbum nobis loquebatur, & nos audit. Et ſic iſta vox indifferenter poteſt dirigi ad patrem vel ad
C filium. Nam pater liberauit nos per filium incarnatum, & filius liberauit nos per carnẽ in qua paſſus eſt. Vnde ſubdit,

Eſto mihi in Deum protectorem & in domum refugij: vt ſaluum me facias.

Eſto mihi in Deum protectorem, id eſt, cum veneris non te recipiam ut purum hominem, ſed eris mihi in Deum protectorẽ, & ſic confitebor te Deum & hominem. Et eſto mihi cum veneris in domũ refugij: quia in te ponam totam ſpem meam, vt ſaluum me facias per mortem & paſſionem.

Qm̃ fortitudo mea & refugium meũ es tu: & ꝑp nomen tuũ deduces me & enutries me.

Tu ſolus es fortitudo mea, & refugiũ meũ es tu, quia non eſt alius ſufficiens ad ſaluandum niſi tu, quia Deus & homo liber ſolus à peccato, quoniã tu vocaris Ieſus quod eſt nomen ſalutis. Et ideo propter nomen tuum D deduces me à peccato per paſſionẽ, & enutries me per eccleſiaſtica ſacra, quia non eſt aliud nomen ſub cœlo in quo nos oporteat ſaluos fieri. Et ideo per tuam paſſionem educes me de laqueo demonũ venantium, quẽ parauerunt mihi in paradiſo, quando comedi de ligno vetito, qui quidem laqueus illaqueauit omnes filios meos. Et ideo

Educes me de laqueo quem abſconderunt mihi quoniam tu es protector meus.

Tu educes me de laqueo venãtium, quod eſt peccatum originale, & ex conſequenti actuale, quem laqueũ abſconderunt mihi. Vnde fomes concupiſcentiæ dicitur laqueus abſconſus in carne ſiue latens in membris. Et hoc facies, quoniam tu ſolus es protector meus, ideoque

In manus tuas commendo ſpiritum meum: redemiſti me domine Deus veritatis. E

In manus tuas cõmendo ſpiritum meum & animam meam, quia tu non eris ſaluator tẽporalis tantum, ſicut ſperant Iudæi obſtinati, ſed ſaluator aiæ à peccato ideo in manus tuas commẽdo ſpiritum meum, quia tu Deus veritatis redemiſti, id eſt, redimes me à peccato per paſſionem. Nam ideo poteris me redimere, quia es verus Deus & homo, ideoque tanquam Deus veritatis, id eſt tanquam verus Deus redimes me. Vnde eſt aduertendum, ꝙ hæc eadem verba, quæ dicit corpus myſticum ad Chriſtum per os Dauid, eadẽ verba dixit Chriſtus ad patrem in cruce in perſona totius corporis myſtici pro quo patiebatur. Nam ſicut Chriſtus patiebatur pro omnibus fidelibus, ita in cruce commẽdauit F
patri animas omnium fidelium membrorũ ſuorum, ſicut pro eis orauerat ante, in mẽſa & in horto & hoc declarauit Chriſtus cum dixit. Redemiſti me domine Deus veritatis. Manifeſtum eſt enim ꝙ Chriſtus non fuit redemptus in perſona ſui, quia non indigebat redemptione, quia omnino fuit ſine peccato, ſed ipſe vt caput & mediator commendat noſtras animas patri, ſed in perſona ſui corporis myſtici ſiue membrorum dicit: Redemiſti me & membra mea in me, ò Deus veritatis. Vnde pater dicitur nos redemiſſe per filium ſuum, in quantum paſſionem Chriſti acceptauit in precium, vt dictum eſt pſal. xvii. Vnde ſubdit.

Odiſti obſeruantes vanitates: ſupervacuẽ.

Odiſti infideles obſeruãtes vanitates .i. vana

A auguria & obſeruantes ſuperuacuè, ideſt fruſtra mēſ[illegible] & annos: quia ſuperuacue, & fruſtra obſeruant.

Ego autem in Domino ſperaui: exultabo & lætab.r in miſericordia tua.

Quaſi dicat: Ego non pono ſpem meam in rebus mundanis, nec recurro ad ſigna, & cōſtellationes, nec ad ſortilegia nec ſuperſtitiones: quia ſcio ꝙ odiſti obſeruantes iſtas vanitates ſuperuacue & fruſtra: ſed ego cōmendo Spiritum meum in manus tuas, quia tu me redemiſti tanquàm verus Deus, & ideo in te tanquàm Domino ſperaui, & ſpem meā poſui, & ideo exultabo, & lætabor in miſericordia tua, per quam liberabis me à captiuitate, & ſic ſpes mea non erit vana nec ſuperuacua, ſicut ſpes gentilium obſeruantium cōſtellationes & ſortilegia vana &c. Et quare

B lætabor in miſericordia.

Quoniam reſpexiſti humilitatem meam: ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam.

Reſpexiſti humilitatem meam, quia cum humilitate ad te confugi. Et ideo ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam .ſ.à pœna quæ neceſſario ſequitur culpam, & à culpa quæ neceſſario ſequitur ex fomite, & concupiſcētia quæ dicitur lex membrorum, quæ quaſi neceſſitat, & cogit alliciendo hominem ad peccatum. Iſta enim dicuntur neceſſaria, qa ſunt connexa, & alligata. Nam ex peccato primorum parentum ineſt nobis fomes, & corruptio naturæ in carne, ex cuius cōtractu anima maculatur peccato originali, & ex eiꝰ conſenſu cauſatur peccatum actuale, & mortale in voluntate, ex quo ſequitur reatus, & pœna ſenſus. Et ideo iſta dicuntur neceſſitates

C tes quædam in nobis, à quibus nos Chriſtus liberauit per ſuam paſſionem, & ſacramēta eccleſiaſtica. Nam liberat nos à peccato, vt nō ſit nec imputetur, & liberat nos à fomite, non vt non ſit, ſed vt non imputetur, vt inquit Aug. Et ideo ſequitur.

Nec concluſiſti me in manibus inimici; ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.

Non concluſiſti me in manibus inimicorum, in quibus incluſus & captiuus eram, imo me abſtraxiſti in uirtute paſſionis, & ſacramentorū. Et ſtatuiſti pedes meos in loco ſpatioſo, i. in eccleſia me collocaſti, quæ dicitur locus ſpatioſus. Primò ꝓꝑ libertatem, quia liberata ab importabili iugo legis veteris. Secundò quia habet multa remedia, & facilia ad delēdum peccatum, ad quæ quilibet poteſt faciliter recurrere & ſanari. Ideo nullus habet excuſationem, quia Deus non ſolū damnat hominem, quia peccauit, ſed quia currere ad medicum recuſauit. Tertiò dicitur eccleſia locus ſpatioſus, quia non in ſola Hieruſalem terra Paleſtinæ arctatur, & aſtringitur, ſed à ſolis ortu vſq; ad occaſum dilatat. Exultat ergo iſte bonus homo quia per amplius, & perfectius, & abundantius, et multiplicius eſt liberatus, nō ſolum ab infirmitatibus carnis, ſed etiam animæ, & non temporaliter, ſed æternaliter, & non ſolum à viſibilib. ſed etiam inuiſibilib. Totus iſte textus poteſt etiam vox Chriſti, cōquerentis apud patrem de ſua perſecutione, et ſupplicantis pro ſua liberatione, et reſurrectione, & in perſona membrorum, vt ſæpius dictum eſt. D

Miſerere mei Domine quoniam tribulor: cōturbatus eſt in ira oculus meus: anima mea & venter meus. E

In hac ſecunda parte petit liberari à paſſionib. et afflictionibus extrinſecis. Vnde eſt aduertendum, ꝙ Adam multiplicem pœnā incurrit propter primum peccatum, et inobediētiam. Nam primò incidit in pœnas intrinſecas, et infirmitates tàm corporis q̄ animæ de quibus dictum eſt. Secundò in pœnas exteriores, et miſerias, cuiuſmodi ſunt paupertas bonorum temporalium, et odium, et ira inimicorum. Nam ſicut miſeriæ, et neceſſitates interiores infeſtant hominem ab intra, ita paupertas, & inimici, et iniqui infeſtant, et affligunt hominem ad extra. Et ideo poſtquàm in prima parte petiit Adam myſticus liberari à malis, et neceſſitatibus intrinſecis per decem verſus, in hac ſecunda parte petit liberari ab extrinſecis, per alios decē uerſus. F Nam eccleſia, et homo myſticus ſemper paſſus eſt ab Adam, vſq; ad Chriſtum perſecutiones, et maiores paſſa eſt poſt Chriſtum à iudæis, et tyrannis, et hæreticis, et patietur vſque ad iudicium, licet aliquātulum quieuit poſt Conſtantinum à qua perſecutione, fuit liberata eccleſia per Chriſtum, qui Conſtantinum, et reges terræ illuminauit. Hoc ergo prævidens Dauid dicit, in perſona eccleſiæ. O ſponſe Chriſte, quoniam non ſolum tribulor interius à carne, et peccato, ſed etiā exterius ab infidelibus, et hæreticis, nam in ira, et ſententia data primis parentibus, oculus meus .ſ. ratio conturbata eſt per ignorantiam, et anima, ſcilicet ſenſualitas turbata eſt, et vulnerata fomite concupiſcentiæ,

A Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua Domine, nõ confundar quoniam inuocaui te.

Illuſtra ergo faciem tuam, & intelligentiam ſuper ſeruum tuum, & ſaluum me fac in miſericordia tua me liberando, & non cõfundar, poſtquam inuocaui te, & nõ alium. Eſt autem aduertendum, ꝙ tàm prima pars, quàm iſta ſecunda, poteſt eſſe vox Chriſti, qui orat pro ſua liberatione, tam in capite, quàm in membris. Nã Chriſtus prius paſſus eſt in ſe omnia iſta à iudæis, poſtea paſſus eſt in ſuis membris à tyrannis, & hæreticis, & infidelibus.

Erubeſcant impij, & deducantur in infernum muta fiant labia doloſa.

Hic Chriſtus caput, ſiue Eccleſia petit vltionem de crucifixoribus, & perſecutoribus

B ſuis, profetando eorum punitionem, & prædicit triplicem pęnam perſecutorum Chriſti, & eccleſiæ. Prima pęna fuit confuſio in terra: nam quando iudæi viderunt Chriſtum reſurrexiſſe, & quãdo gentiles perſecutores, uiderunt ueritatem euangelicam, per miracula: & viderunt Conſtantinum conuerſum ad fidem, & viderunt eccleſiam proſperari, vtrique fuerunt confuſi, & fruſtrati à deſiderio ſuo. Secunda pęna fuit perpetua cruciatio in inferno. Tertia obturatio loquelæ, quæ eſt confuſio exterius. Nam tam iudæi quàm gentiles, cum viderunt manifeſtè per ſcripturas, Chriſtum eſſe verum Meſſiã, tunc conuicti, facti ſunt muti. Vnde de prima pęna dicit, Erubeſcant impii, & infideles. De ſecunda dicit, deducantur in infernum; in perpetuum cruciandi. De tertia dicit. Muta

C fiant labia eorum doloſa, & mendoſa, & fraudulenta falſificantia ſacras ſcripturas, & imponẽtia falſa crimina Chriſto, & mẽbris ſuis.

Quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem in ſuperbia: & in abuſione.

Quæ quidem labia doloſa loquuntur iniquitatem, et falſa crimina aduerſum iuſtũ ſ. contra Chriſtum, et populum ſuum blaſfemando, et in abuſione loquendo etc. Et ideo tota iſta particula, poteſt eſſe vox Chriſti capitis, petentis vltionem de iudæis perſecutoribus ſuis, et de perſecutoribus Eccleſiæ, qui omnes erubuerunt, et confuſi ſunt cognita euang. veritate, et præterita eorum cecitate.

Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abſcondiſti timentibus te.

Perfeciſti eis qui ſperant in te: in conſpectu filiorum hominum.

D In hac parte prædicit præmium, et retributionem bonorum qui paſſi ſunt pro Chriſto. Dicit igitur: O Dñe quã magna eſt multitudo, et ſufficiẽtia dulcedinis, beatitudinis, et fruitionis tuæ, quam abſcõditam ſeruaſti, ab æterno timentibus te. Nam ita ſunt nobis abſcondita, et incõprehenſibilia, ꝙ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparaſti diligentibus te. vnde hanc beatitudinẽ, et præmiũ perfeciſti, et præparaſti eis qui ſperant in te, in conſpectu hominum, quia in hac vita lucrati ſunt, et meruerunt ipſum præmiũ per bona opa, quæ fecerunt per perſecutiones, quas paſſi ſunt in conſpectu filiorũ hominum, et ante reges, et præſides propter iuſtitiam. Et ideo.

Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ: à conturbatione hominum.

E Abſcondes eos, et collocabis in abſcondito faciei tuę, quia ſemper videbunt faciem tuã, quę ab impiis eſt abſcõdita, et ſeparabis eos à cõturbatione, et perſecutione hominũ, quia non erit amplius luctus neque clamor: ſed.

Proteges eos in tabernaculo tuo: à contradictione linguarum.

Proteges eos in tabernaculo tuo cęleſti, à contradictione linguarum malorum hominum. Et ideo de tanta fęlicitate, agit gratias: dicens.

Benedictus Dominus: quoniam mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuitate munita.

Benedictus ſit Dñs, quoniam mirificauit. i. mirificam oſtendit miſericordiam ſuã mihi in ciuitate munita, quia nemo ſaluatur, niſi per miſericordiam Dei, quia cuius vult miſeretur, quia non eſt currentis, nec volentis,

F ſed Dei miſerentis. Et vocat iſtam eccleſiam, ciuitatem munitam, propter gratiam, et abũdantiam ſacramentorum, et munitam armis donorum, quibus nos defendimus undique, ab omnibus malis contra Diab. et membra eius. Vnde nota, ꝙ iſta ciuitas militans tripli ci munitione eſt munita ſ. munitione doctrinæ, et ſacramẽtorum, et donorum Spiritusſancti. Et triplici muro eſt ſepta, ſcilicet fide, ſpe, et caritate, et ſic nihil eſt nobis timendum. Ciuitas vero cęleſtis eſt munita, et copioſa, et abundans omnibus bonis fruibilibus, quia eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: et ſic eſt perfecta beatitudo in ea. Et ſubdit.

Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ:

A *proiectus ſum a facie oculorum tuorum.*

Ideo exaudiſti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Bene Domine mirificaſti mirſericordiam tuam mihi. nam dum eſſem in exceſſu mẽtis, & in profundo perſecutionum, ego dixi in corde meo proiectus ſum.i. putabam eſſe proiectus à facie oculorũ tuorum, & quod dimiſiſſes me, & ideo multoties clamaui: ſed tu exaudiſti vocẽ orationis meę dum clamarem ad te: quia non deſeris clamantes ad te. Nam licet ad tempus exponas hominẽ perſecutionib. & aduerſitatib. vt probes eum, & probatum oſtendas: tamen in fine nõ deſeris eum, ſed releuas per gratiã, & miſericordiã, & ſic miſertus liberaſti me à malo culpę, & pęnę, & cõſtituiſti me in bonis grę, & glorię.

Diligite Dominum omnes ſancti eius: quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus ſuperbiam.

B Hic propheta exortatur oẽs fideles. ut non deſperent in perſecutionib. ſed firmiter ponant ſpem ſuã in Deo.ſ. in Chriſto capite noſtro, ſine quo nemo poteſt ſaluari: quia nunquam deſeret ſperantes in ſe Ideo ait O uos ſancti, & fideles, diligite Dñm, & ponite ſpẽ veſtram in eo, & tollerate patienter perſecutiones: qm̃ in finali iudicio, & etiam in hoc tempore Dñs requiret veritatem.i. ſecundũ veritatem, & iuſtitiam iudicabit, & ideo retribuet abundanter pœnam facientibus ſuperbiam.ſ. tyrãnis, & prauis, qui cum ſuperbia perſequuntur iuſtos. Igitur.

Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

Agite, & pugnate viriliter contra Diab & membra eius patienter ſuſtinendo, perſecutiones, & omnes qui ſperatis in Dño, cõſor-
C tetur cor veſtrum in malis tollerandis, quoniam Dñs retribuet vobis, hic per gratiam, & in futuro per gloriam. In hoc etiam pſal. Dauid exhortatur quemlibet peccatorem, vt recurrat ad Deum, qui liberet eum ab intrinſecis, & exteriorib. neceſſitatibus, & pœnalitatibus peccatorum. Et ſic moraliter poteſt exponi totus pſalmus, pro quolibet peccatore, & pro quolibet patiente perſecutiones ab improbis, & malignis hominib. Et ſic eſt quędam oratio deprecatiua.

PSALMVS XXXI.

BEati quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quorum tecta ſunt peccata.

Titulus, Eruditio Dauid. Ex titulo apparet D
quod Dauid fecit iſtum pſa. eruditus à Spirituſancto, vel in quo erudit nos ad aliquam virtutẽ. Vnde dicit Camhi, ꝙ quandocunq; in aliquo titulo ponitur eruditio: ſignum eſt quod Dauid, eruditus à Spirituſancto intendit aliquod magnum myſterium, & profundum futurum. De materia huius pſ. cõmuniter dicunt Doct. ꝙ poſtquam Dauid cõmiſit adulterium, cum Berſabæ, & machinatus eſt mortem Vriæ, per totum quaſi annum, ſiue per totos 9. menſes tenuit peccatum celatũ, vſq; ad Natiuitatem pueri: licet populus de tali facinore iam murmurabat. Sed poſt 9. menſes in Natiui. pueri, miſſus eſt Natan ad Dauid, qui expoſuit ſibi parabolam de oue rapta &c. Sed Dauid qui nondum fecerat pęnitentiam tunc cognouit reatum ſuum dicẽs: peccaui. Cui Natan dicit, tranſtulit Dñs peccatum tuum. q. d. culpa eſt tibi remiſſa pp confeſſionem, & pœnit. ſed remanet pœna E
temporalis. Ideo Dñs tranſtullit, i. cõmutauit tibi culpam, & pœnam æternam temporalem, quia filius de domo tua inſurget contra te &c. vt patet. 2. Reg. 12. Vnde tunc Dauid iacuit ſuper terram, non mãducans, neque bibens, vſque ad mortem pueri, & tunc in tali pœnitentia inſiſteus, fecit pſalmum quinquageſimum. ſ. Miſerere mei Deus. In quo petit veniam de peccato ſuo. Secundò petit triplicẽ Spiritum quem perdiderat. ſ. Primò Spiritum gratiæ præuenientis, cum dicit, Spiritum rectum innoua in viſceribus meis. Secundò petit, Spiritum gratiæ gratificantis, cum dicit, Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Tertiò petit. Spiritum profetiæ ipſum erudientem, quem propter pctm̃ perdiderat, cum dicit, Spiritu principali confirma me. i. Spiritu profetię, & eruditionis, & F
doctrinæ, quo ante me docebas, & erudiebas de myſteriis profundis, & futuris. Ideò ſequitur, Docebo iniquos vias tuas. &c. Sed peracta iſta pnia, Dauid recuperauit hunc triplicẽ ſpiritum. ſ. gratiæ duplicis, & profetiæ, & tũc Spirituſſanctus erudiuit eum, & certum fecit qualiter Dñs remiſerat ſibi culpam, propter pœnit. & confeſſionem factam, ipſi Natan, quando dixit peccaui. Et inde fuit eruditus à Spirituſancto, qualiter pœniten. eſt illa quæ ſola delet peccatum. Et quomodo pœnit. non eſt valida, nec fructuoſa niſi fiat in hac vita. Et quomodo talis pœnitentia cum cõfeſſione, erat ſeruãda in eccleſia, poſt aductũ
Chriſti,

A Chriſti, quæ quidem pnia non habet virtu-
tem, niſi ex paſſione Xpi. His ergo eruditus
Dauid à Spirituſancto hunc pſ. in quo eru-
dit oẽs fideles, & exhortatur ad pniam exem
plo ſui, ſicut promiſerat pſal. 5 o. cum dicit,
Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te con
uertentur. &c. In quo pſ. quatuor facit. Nã
primo oſtendit pniam eſſe neceſſariam, cum
ſuis conditionib. Secundò ꝙ pnia non habet
virtutem, niſi à Chriſto per ſuam paſ. Tertiò
exhortatur omnes peccatores, ad pœnit. in
hac vita. Quartò denunciat pęnam impœni-
tentium, & obſtinatorum, & beatitudinem
pœnitentium Secundum ibi: Tu es refugiũ.
Tertium ibi. Intellectum tibi dabo. Quartũ
ibi, Multa flagella peccatoris. Quantum ad
primum, primo præponit vnam cõclutionẽ
principaliter intentam. ſ. ꝙ pnia, eſt neceſſa-
B ria peccatorib. ad cõſequendam beatitudinẽ.
Secundò exprimit modum pęnitentiæ, cum
omnibus ſuis partibus, & conditionibus, ibi:
Nec eſt in Spiritu &c. Cõcluſio ergo princi-
paliter intenta eſt iſta, ꝙ pœnitentia eſt ne-
ceſſaria peccatoribus, ad beatitudinem cõſe-
quendam. q. d. ꝙ beatus eſt qui agit pœnit,
& ſine pnia, nemo peccator poteſt eſſe bea-
tus. Vnde dicit, Beati quorum remiſſæ ſunt
iniquitates. Ad cuius probationem, & intel-
lectũ eſt notandũ, ꝙ cuilibet fideli debetur
beatitudo, niſi impediatur per peccatũ. Nam
peccatum tripliciter impedit, peccatorẽ ad
beatitudinem. Primò, quia eſt in odio Dei,
pp culpam, & ſic eſt extra gratiam. Secundò
quia pp reatum, & culpã eſt obligatus, ad
pœnã æternã. Tertiò, quia dum eſt in culpa,
quaſi iure hæreditario eſt ſub captiuitate, &
C poteſtate Diab. Nam dum homo manet in
illa iniuſtitia, & culpa, & reatu, ſemper diab.
habet iuſtam cauſam accuſandi eum, & re-
tinendi, & poſſidendi in inferno. Et ſic iſtæ
tres cauſæ impediunt peccatorem, ad beati-
tudinem. Ad hoc ergo, ꝙ peccator expedia-
tur, oportet ꝙ remoueantur ab eo iſta tria,
ſ. ꝙ remittatur ſibi iuſtitia, ſiue reatus, & pę
na. Secundò ꝙ deleatur ſibi culpa, ne Deus
imputet ſibi peccatum ad pœnam æternam,
ſed ſit Deo gratus. Tertiò, quòd peccator iu-
ſtificetur, ne Diabol. habeat ius poſſidendi,
nec cruciandi, nec accuſandi eum. Sed iſta
tria non poſſunt remoueri, niſi per pœniten.
Nam pœnitentia eſt illa quæ iuſtificat, & re-
conciliat hominem Deo, & reducit in gra-
tiã, & etiam remittit, & abolet pęnam. Ergo
neceſſaria eſt pœnitentia omnibus peccato- D
ribus, ad conſequendam beatitudinem, &
ad hoc ꝙ ſint beati. Et hoc dicit Dauid, tum
ait, beati ſunt illi homines quorum remiſſę
ſunt iniquitates, per pœnitentiam ſupple:
quia aliter remitti non poſſunt, & ponuntur
iniquitates pro iniuſtitia facta: & pro reatu
huc noxa. Item Beati ſunt, quorum peccata
ſunt tecta, & abſconſa apud Diabolum, quia
iam non habet aliquid vnde iure poſſit eos
accuſare, nec poſſidere, poſtquam ſunt iuſti-
ficati per pœnitentiam. Item

*Beatus vir cui non imputauit Dominus
peccatum nec eſt in Spiritu eius dolus.*

Beatus ſane vir cui Dñs non imputauit
peccatum ad culpam, nec pœnam æternam,
poſtquam eſt iuſtificatus per gratiam, & pę-
nitentiã, quia ſibi deleta eſt culpa, & eſt iam
in gratia Dei. Nam Deum culpam delere, nil E
aliud eſt, niſi peccatum ad pęnam æternam,
& odium non imputare, vt inquit Aug. Ex
quibus patet, quòd peccator non poteſt cõ-
ſequi beatitudinem, niſi per pęnit. & ſic eſt
neceſſaria peccatoribus pęnitentia, ad bea-
titudinem quæ eſt cõcluſio principaliter in-
tenta. Deinde cum dicit. Nec eſt in Spiritu
eius dolus, exprimit modum, & diſcurſum
pęnitentiæ faciendæ exemplo ſui. Ad cuius
intelligentiam eſt notandum, ꝙ peccatum
ſecundum Ambroſium eſt inobedientia, &
præuaricatio diuinorum præceptorum, & ſic
nil aliud eſt, niſi quædam rebellio, & volun
taria deuiatio à diuinis præceptis, & per con
ſequens à diuina voluntate, quę lucet in prę
ceptis, & ideo peccator omnis dicitur iniu-
ſtus, inquantum deuiat à regula veritatis, &
à diuina uoluntate, quæ eſt regula, & menſu F
ra omnium actuum humanorũ, ſicut dictũ
eſt pſal. 14. Et per eandem rationem dicitur
omnis peccator mendax, quia deuiat, & mẽ
titur à prima veritate. & à prima menſura,
quæ eſt uoluntas diuina. Tertiò ois peccator
dicitur doloſus, eo ꝙ eſt violator promiſſi.
Nam omnis fidelis promiſit in bapteiſmo ſer-
uare diuinam legem, & præcepta: quando-
cunq; ergo quis voluntarie violat, & præua
ricatus eſt diuina præcepta, dr doloſus, & ſic
omne peccatum dicitur dolus. Et talis dolus
poteſt eſſe duplex. Vno modo in lingua, vt
quãdo quis habet aliud in lingua, & aliud in
Spiritu. Alio modo poteſt eſſe in ſolo pũ,
vt quãdo quis habet peccatum abſcõſum, in
conſcientia non agens pęnitentiam, nec vult
peccatum

A pctm̃ ſuum cõfiteri. Et de hoc dicit Dauid, beatus eſt vir in cuius spiritu nõ eſt dolus, i. qui non habet pctm̃ abſconſum in cõſciẽtia, ſed eiecit ipſum per pœn. ſed de modo euellendi, & eiciendi dolum ſiue pctm̃ à cõſcientia, eſt Secundò notandum ꝙ pctõ cõmiſſo, ſiue ex pūaricatione præceptorũ, tria remanẽt in aĩa ſicut dictum eſt. Primò reatus quo obligatᷣ ad reſtituendam, & etiam ad pęnã. Secundò deformitas, quędã per abſentiã grãe qua eſt pec. in odio Dei, & imputat ſibi Deus illud pctm̃ ad culpam, & pęnã. Tertiò remanet in aĩa culpa, per quam dr̃ iniuſtus, & dignus accuſari, & poſſideri à Diab. Et nõ ſolũ per iſtam culpam, accuſatur à Diab. ſed etiã cõtinue accuſatur à ſeipſo. Nam culpa dr̃ de culpo culpis culpſi, ſiue de culpo, as: ſiue de cudo, dis, quod idẽ ẽ, quod terebrare, figere,
B & cõpungere: q̃a cudit, & pungit cõſcientiã peccatoris. Vnde licet quodlibet iſtorũ triũ dicatur pctm̃: tamen iſta culpa cõmuniter dr̃ pctm̃, & dolus in aĩa ſiue in ſpũ, & dr̃ tellũ fixum in anima, & dr̃ etiã ſpina iugiter mordens, & pungens cõſcientiam. Quæ quidem ſpina, ſiue dolus non poteſt eiici, nec euelli ab aĩa, & cõſcientia, niſi per pniam. Nam dupliciter poteſt mordere, ſiue pungere cõſcientiam pctõris. Vno modo ex ſolo timore pęnę, & cognitione mali: vt iudęi poſtq̃ crucifixerunt Xp̃m, bene nouerunt ſe malè egiſſe, contra iuſt. Et ideo qñ viderunt Solem obſcuratum, & terręmotum &c. reuerſi ſunt in ciuitatẽ plangentes, & percutientes pectora ſua: ſed talis cõpunctio, & remorſus cõſcientiæ, nõ fuit pnialis, & fructuoſus, q̃a fuit ex ſola cõfuſione, & formidine pęnæ futuræ pp pec
C catum, & ita in multis pctõribus. Alio modo illa ſpina culpæ, poteſt pungere pctõrem cũ dolore, eo ꝙ offendit Deum ſummẽ bonũ. & perdidit gratiã, & amorẽ Dei. Et iſta eſt bona cõpunctio, ſed nondum eſt perfecta, & pęnitentialis. Sed ad hoc vt ſit perfecta, oportet habere quatuor cõditiones. Primò, ꝙ ſit doloroſa cum ſupradi. reſpectu. Secundò, ꝙ ſit cum propoſito nunquã amplius cõmittendi pctm̃. Tertiò cum firmo propoſito cõfitendi. Quartò cum propoſito ſatisfaciendi. Et tunc talis remorſus, & compunctio, dr̃ contritio pęnitentialis, & fructuoſa. Et ſic patet, quod illa ſpina culpę, licet pungat continuè, & accuſet conſcientiam, tamen non poteſt eiici, niſi per contritionẽ, & confeſſionem, & cum propoſito ſatisfaciendi. Et tunc dr̃ vera pnia,

quia tunc vere remiſſæ ſunt iniquitates, & D
pctã ſunt tecta Diab. & amplius non imputat Deus peccatori. Et tunc homo poteſt dici beatus in ſpe, quia iam eſt reductus in gratiã Dei, & eſt dignus vita æterna. Et totum iſtũ diſcurſum probat Dauid exemplo ſui. Nam primo cõmiſit pctm̃ ſ. adulterium, & furtũ, & homicidium, & hoc celauit per nouem menſ. ſed in toto illo tempore ſpina culpę mordebat, & pungebat cõſcientiam eius timore pęnæ, & diuini iudicii, & pp infamiam, & cõfuſionem. ſed quia talis cõpunctio non fuit cum intẽtione cõfitendi, ideo nõ erat pęnitẽtialis, nec fructuoſa, ſed qñ ex tali remorſu, & cõpunctione cõfeſſus fuit pctm̃ dicens peccaui, tũc fuit reuulſa, & eiecta ſpina culpæ ab eius anima, & tranſactũ pctm̃: q̃a talis cõpunctio fuit pnialis, & fuit perfecta pnia:
quia amplius non fuit dolus in eius ſpiritu: E
& hoc eſt quod dicit hic, ait enim, Beatus vir in cuius ſpiritu, non eſt dolus culpæ. imo eiecit dolum, & culpam per pniam, ideo remiſſę ſunt ei iniqtates, & tecta ſunt peccata, apud Diab. & non imputata apud Deum, poſtquã non eſt in Spiritu eius dolus, nec culpa facta pęnitentia. Et hoc probo exemplo mei. Nam

Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea: dum clamarem tota die.

Qñ tacui pctm̃ cõmiſſum, nõ cõfitendo ſacerdoti, licet dolerẽ in corde, ex confuſione, tamẽ nõ fuit mihi remiſſum pctm̃, q̃a erat, & manebat dolus in ſpũ, imo quod peius eſt ex taciturnitate inueterata ſunt oĩa oſſa. i. viſcera. i. debilitatæ ſunt vires aĩæ, ad reſiſtendum pctõ, & tentati. & facta eſt caro prona magis ad peccãdum, q̃a pctm̃ quod per pniam non
deletur, mox p ſui pondus in aliud trahit, vt F
inqt Greg. Et licèt clamarẽ tota die, me interius accuſando, tamẽ inuet. ſunt oſſa. i. vires aĩæ, q̃a retinebã dolũ in ſpũ, & nõ ꝓdebã ad extra, cõfitẽdo culpã meã, ideo talis clamor, & talis cõpũctio erat infructuoſa, q̃a nõ ſanabat, qm̃ tacebã pctm̃ ſacerdoti. Vnde clamabã, & gemebã in cõſcientia, ſed tacebã pctm̃ in ore. Sed dum ſic clamarẽ in me ipſo die, ac nocte cõſiderãdo ſcelus, & crimẽ cõmiſſum, & deteſtãdo vitã meã infamẽ apud populũ.

Qm̃ *die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua: cõuerſus ſũ in ærũna mea dũ cõfigit ſpina.*

Qm̃ inquit die ac nocte grauata eſt manus tua ſup me per remorſum cõſciæ, & talis ſpina culpæ figebatur in conſcientia, & mordebat, & pungebat me tũc cõuerſus ſum i ærũ-

A na,& miſeria pc̃ti mei cum maximo dolore,
& contritione reſpectu diuinæ offenſæ,& co
gnoſcens me peccatorem,& reum, propoſui
confiteri,& detegere peccatum,& dolum ab
ſconſum,& diu celatum in conſcientia.& ſic

*Delictum meum cognitum tibi feci,& iniu
ſtitias meas non abſcondi.*

Delictũ meũ cognitũ,& manifeſtũ tibi feci
per cõfeſ.& iniuſtitias quas cõmiſerã nõ ab
ſcõdi.imò cõfeſſus ſum,& manifeſtaui prof.
Natan ſacerdoti dicẽs,peccaui &c. cui largo
modo totũ modũ,& diſcurſum cũ lacrimis,
& dolore,& cõtritione,& propoſito ſatisfac.
manifeſtaui.Et tunc ille ex diuina reuel.ab-
ſoluit me dicens:tranſtulit Dñs pc̃tm̃ tuum.
Vnde ò Domine,magna eſt miſericordia,&
liberalitas tua,& grandem virtutẽ tribuiſti
ſacramento pœnitentiæ. Nam ſolummodò.

*Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meã
Dño,& tu remiſiſti impietatem peccati mei.*

B Dixi & deliberaui,& ꝓpoſui cõfiteri dicẽ
do:ego cõfitebor Dño iniuſt.& pc̃tm̃ meum
aduerſum meipſum,& tu illico remiſiſti im
pietatẽ,& iniuſtitiã,& culpã pc̃ti mei cõmiſſi
cõtra Vriã.q.d qñ cum cõtrit.& lacri. propo
ſui cõfiteri.illicò cũ cõfiterer,& etiã ante vo
calem cõfeſ.iam remiſiſti impietatẽ pc̃ti mei.
Vnde nota ꝙ litera iſtorũ.4. verſuũ eſt ſic or
dinãda.ſ.qm̃ ego Dauid tacui pc̃tm̃ per totũ
illud tp̃s non cõfitendo ſacerdoti,ideo inue-
terata ſũt oĩa oſſa mea.qm̃ tacui pc̃tm̃ in ore
dum clamarẽ.i.licèt clamarẽ tota die,& ge-
merẽ in conſc.Et cauſa quare clamabã,& ge
mebã tota die fuit,qm̃ die ac nocte grauata
eſt ſup me manus tua.i.iudiciũ manus tuæ
quod timebã Et ſic dũ talis ſpina,cõfigebat
in cõſc.mea,cõuerſus ſum in ærũna,& miſe-
ria mea cogitãdo,& ſic clamabã in cõſci.ſed
C tacebã pc̃tm̃ in ore,ſed qñ delictũ meũ feci
tibi cognitũ,& iniuſtitias meas non abſcõdi,
ſed manifeſtaui,& dixi cõfitebor.i.ꝓpoſui cõ
fiteri,tunc illicò remiſiſti impietatẽ pc̃ti mei.
Et ex oĩb.his probat Dauid,& ponit pro con
cluſione,ꝙ ad verã pniam eſt neceſſaria cõf.
ſiue firmũ propoſitũ cõfitẽdi,q̃ citius pc̃tor
habuerit locũ,& copiã ſacerdotis,ſeu in tpe
per Eccl.determinato. Et oſtendit,ꝙ ſine cõ
feſſione,aut firmo propoſito confitẽdi nõ eſt
valida nec fructuoſa pnia. Nã ille dolus ſiue
illa ſpina,nõ poteſt eiici,nec euelli à ſpiritu,
& conſc.ſine contritione,& confeſ.Vnde Sa-
lomon ab hoc loco,ex doctrina patris ſui
Dauid,accepit illud quod ait Proue.28.Qui
abſcondit ſcelera ſua non dirigetur:qui autẽ D
confeſſus fuerit:& reliquerit ea:miſericordiã
conſequetur.Ex quo patet,ꝙ ad hoc vt pc̃tor
conſequatur miſericordiã,& veniam,opor-
tet ꝙ cum contritione confiteatur peccata,
& relinquat ea.i.proponat amplius non cõ-
mittere.Et ſic fuit Dauid eruditus à Spiritu-
ſancto,& docuit filium ſuum,& omnes nos
agere pniam. Et ſic patet,ꝙ tres ſunt partes
veræ,& perfectæ pœnitentiæ.ſ.cordis contri-
tio,oris confeſſio,& operis ſatisfacio,& iſta
delet peccatum. Iſta quinq; ſunt per ordinẽ
ſeruanda in pnia.Nam primò peccator dete-
ſtatur peccatum.Secundò conuerſus ad Deũ
dolet,& conteritur propter offenſam Deo,&
proximo factam.Tertiò proponit eiicere do-
lum à conſcientia,& confiteri pc̃tm̃.Et pro-
ponit ſatisfacere,& hoc amplius non cõmit-
tere.Et nota ꝙ ſpina culpæ,dupliciter pun-
git conſcientiã. Primo modo inferendo cõfu
ſionem,& deteſtando pc̃tm̃. Secundò modo E
inferendo dolorem,& contritionem,ex qua
contritione inſurgit propoſitum confitendi,
& ſatisfaciendi,& amplius non committẽdi.
& iſte eſt ordo,& diſcurſus veræ pœnitentiæ,
vt iam dictum eſt pſalm.6.

*Pro hac orabit ad te omnis ſanctus,in tem-
pore opportuno.*

Hic ponit tertiam concluſionem.ſ.ꝙ pœ
nitentia,non ſolum eſt neceſſaria peccatori-
bus,ſed etiam omnibus hominib.quantum-
cunq; ſint iuſti,& ſancti. Quæ quidem con-
cluſio ſiue litera dupliciter poteſt intelligi.
Vno modo abſolutè,q.d.ꝙ omnes homines
ſunt peccatores,vel fuerunt peccatores,& ſic
omnes indigent,vel indiguerũt pœnitentia.
Hanc concluſionem probat Aug.de baptiſ-
mo paruulorum,& de natura,& gratia,q̃a
omnes præter Chriſtum,& Virg.Mariã fue- F
runt peccatores:imò Hierony. contra Pela-
gianos probat,ꝙ vſque ad præſentem diem,
nullus inuentus eſt ſine peccato,propter na-
turam corruptam inclinatam ad malum,&
ideo abſq; gratia præueniente,nemo poteſt
uitare peccatum etiamſi velit,& quilibet ha-
bet neceſſe dicere Dimitte nobis debita no-
ſtra. Ideo ait hic Dauid,quòd pro hac re-
miſſione,& venia orabit ad te omnis ſan-
ctus,quaſi dicat,omnes peccarunt mortali-
ter,vel ſaltem venialiter,præter Virginem
Mariam,quæ fuit præuenta per gratiam,
vt inquit Auguſtinus,libro de natura,&
gratia: ergo omnibus ſanctis,fuit neceſſaria

pœnitentia,

A pœnitentia,& pro hac remiſſionẽ orabũt ſtructuri,& orauerunt pteriti. Secundò poteſt intelligi hæc litera pro recidiuo. Nam licet aliquis ſit ſanctus,& iuſtificatur per pœn.tamẽ adhuc debet orare pro venia.i.ne iterum reincidat in peccatum, quia ſepties in die cadit iuſtus. Vnde nota ꝙ peccatores debẽt orare, vt Deus remittat eis culpam quam perpetrarunt. Iuſtificati autem per pœn. debent orare, vt Deus remittat eis pœnam debitam, & ne amplius reincidant in peccata præterita. Sed iuſti qui nunq̃ actualiter peccauerunt debent orare ne perdant gratiam,&ne cadãt in peccata quæ poſſent facere, & ne intrent in tentat. Deinde cum dicit. In tẽpore opportuno, hic poteſt eſſe alia cõcluſio, ꝙ pœn. nõ eſt valida,& fructuoſa niſi in hac vita. Probatur: quia hæc vita eſt tempus opportunũ

B & determinatum, & aſſignatum ad pœnitẽtiam faciendã. Hanc cõcluſionẽ probat Aug. in libro Enchiridii. vbi dicit: ꝙ tẽpus acquirendi ad vitam æter. in hac vita tantũ Deus hoib.dedit, vbi voluit pœn.eſſe fructuoſam. Et dat rationẽ, Ideo.n.hic pœn.fructuoſa eſt, quia poteſt hic homo mutata voluntate, ſimul, & opera mutare. Et ideo ſiquis deceſſerit ab hac vita ſine pœnit. habebit dolorem, & pœnam ſine venia, quia mors tollit locum, & ſpatium pœnitendi, quia iam homo deſinit eſſe viator. Et ideo Dauid dicit, pro hac pœn.& remiſſione orabit ad te ois ſanctus,& omnis iuſtificatus, in hoc tpe opportuno, & dedicato ad pœn.q.d.quòd omnes homines qui hodie ſunt ſancti in gloria egerunt pœn. in hac vita,& non diſtulerunt pœnitentiam poſt mortem, quia poſt mortem nõ eſt locus

C pœnitentiæ nec veniæ, nec miſericordiæ: imo eſt tempus pœnarum tormentorum, & punitionis perpetuæ: quia nõ eſt niſi fletus,& ſtridor dentium. Et talia tormenta infernalia, & tales fletus non inclinabunt Deum ad miſericordiam, nec ad veniam. Ideo ſequitur.

Veruntamen in diluuio aquarum multarũ ad eum non approximabunt.

Quaſi dicat, ꝙ peccatores qui deceſſerunt ſine pnia, & patiuntur tormẽta in inferno, & ſunt in cõtinuo fletu, nunq̃ in diluuio, & abũdantia aquarum.i.lacrimarum multarũ approximabunt ad Deum, & voces damnat. ſic q̃ in diluuio, & abundãtia lacrimarũ, nunq̃ approximabunt nec peruenient ad Deum, nec Deus exaudiet dãnatos, nec miſerebit eis. Item per ly diluuium aquarũ multarum poteſt intelligi pnia facta in vita, & tunc eſt D ſenſus, pro hac remiſſione orabit ois ſanctus in tpe opportuno, veruntñ.i. quia in diluuio, & copia aquarũ .i. lacrimarũ multarum.i.in pœn.facta in tpe opport. pœnæ inferni, & pctã nõ approximabunt ad eum.ſ. ad virum ſanctũ, & pœnitentẽ. Item diluuiũ aq.mult. dr infernus, q̃ ibi eſt abund.lacr.& tormẽt. q̃ dñr aquæ multæ in ſcriptura. Item diluuiũ, & furia aquarum mult. dr dies iudicii.qñ dicetur dãnatis, ite in ignem æternum ſine miſericordia, & remiſ. vbi damnati gemẽtes, & fruſtra pniam agentes dicent, nos inſenſati &c.Sap.5. Sed talis pnia,& tales lacrimę non approximabunt ad aures iudicis, licẽt ſit magnum dil.& abund.lacrim. vt patet de diuite epulone qui cupiebat guttam aquæ &c. Alii dicunt, ꝙ per diluuium aq.mult. intelligitur abundantia, & copia bonorum temporaliũ, B & ſic exiſtentes in copia bonorum tpalium: non curant agere pniam pp amorẽ tpalium, & ideo nunq̃ approximant ad Deum per pœnitentiam, ſed ſancti viri cõtemnentes bona tpalia pp cœleſtia, agunt pniam in hac vita, & recurrunt ad Deum. Et ideo ſequitur, & dicit Dauid. O Dñe ego nolo ponere ſpem meã in diluuio bonorum tpalium, ſed ad te recurro, quia tu es refugiũ meũ,& exultatio mea, ideo erue me &c. Sed licet iſta moralis expoſitio ſit bona, tamẽ nõ eſt pcisſa, quia tollit magnum ſacramentũ latens in hac litera: Ideo eſt ſequenda prima expoſitio, & quærendũ aliud ſacramentum in verſu ſequenti.

Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me: exultatio mea erue me à circundantibus me.

In hac parte Dauid oſtendit, ꝙ pœnitentia F habet virtutem à ſola paſ. Chriſti, & ꝙ non eſt valida niſi fiat cum Fide,&Spe, Miſericordiæ Chriſti. Nam fides Chriſti, & ſpes veniæ deducit peccatorem ad pniã m. Et ideo vnuſquiſq; peccator debet recurrere ad paſſionẽ Chriſti per quam ſoluitur omne debitum,& illam paſſionem debemus applicare cum noſtra pœnitentia, aliter pœnitentia eſſet inualida. Hoc ergo præuidens Dauid in Spiritu, quòd nemo poterat ſaluari, nec à peccato abſolui, niſi per fidem & paſſionem Chriſti mediatoris, dicit. O Chriſte mediator, & Meſſia future, ſi ita eſt quòd nemo poteſt conſequi beatitudinem, niſi remittatur culpa, & pœna, & tegantur eius peccata ne imputentur apud Deum, & hoc non poſſit

fieri

A fieri niſi per cōfeſſionem & perfectā pniam factam in hac uita, & ꝙ omnes ſancti egerunt pœnitentiam, & ꝙ poſt hanc vitam non eſt locus pniæ, nec veniæ, nec miſericordiæ, quæ uenia non poteſt haberi niſi per te & in virtute tuæ paſſionis: ideo in hac vita antequàm moriar volo agere pœnitentiā, & ideo ad te recurro in hoc tempore opportuno & dedicato ad pœnitentiam: quoniam tu es refugium meum à quacūq; tribulatione mea, id eſt, à quacunque tribulatione quæ circundedit me, & à quocunque peccato fugio ad te, ergo ô exultatio mea erue me ab omnibus peccatis circundantibus me, & non ſolū à peccatis: ſed à neceſſitatibus & pœnalitatibus peccati. quæ eſt concupiſcentia & fomes & lex membrorū, quæ circundant & tenent me ligatum, erue me per virtutem tuæ paſſionis: quoniam tu Chriſte es exultatio mea,
B & omnium patriarcarum & profetarum & omnium fideliū veteris legis: quia in te ſperamus, vt liberes nos, ſicut nobis eſt reuelatum. Ex his patet, ꝙ Dauid in hoc pſalmo & in cæteris Chriſtum Meſſiam futurum inuocat, quia ipſe & omnes patres antiqui ſciebant ꝙ non poterant liberari ab inferno & à peccato niſi per Chriſtum mediatorem: in cuius fide ſaluabantur. Petit ergo Dauid gratiam vt faciat pœnitentiam in hac vita: & dimittatur ſibi culpa in virtute Chriſti: nec veniat ad diluuium aquarum multarum inferni: nec reſeruetur ſibi pœnitentia poſt mortem, nec ad diem iudicii: quia tunc non erit fructuoſa.

Intellectū tibi dabo & inſtruā te in via hac qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos.

C Quia iſte pſalmus intitulat. Eruditio Dauid: ideo ſicut ipſe fuit eruditus à ſpiritu ſancto qūo ageret pniam, ita ipſe erudit & docet & exhortatur nos ad agendam pniam in hac vita, cum omnibus cōditionibus ſupradictis. Ideo dicit Dauid: ô peccator quicunque ſis, ego dabo tibi intellectum .i. conſilium, & inſtruā te & erudiā te in hac via qua gradieris & peregrinaberis, & firmabo oculos meos ſup te monendo & exhortādo. Nā ſicut magiſter dr̄ habere & firmare oculos ſup diſcipulū, qn̄ frequēter docet eū: ita ego firmabo ſuper te oculos meos, te exhortādo ſcilicet, vt facias pniam in hac vita, ſicut ſupradictū eſt, eo ꝙ iſta vita dr̄ via qua gradimur & peregrinamur, vt perueniamus ad aliā vitam .ſ. ęternā. Ideo dicimur viatores & peregrini vſq; ad mortem, Ideo in hac vita & D peregrinatione habemus lucrari & adipiſci mercedem, & recompenſare peccata per pœnitentiam, quia oportet operari dū dies eſt, veniet enim nox .i. mors, qn̄ nemo poterit operari, nec mereri, nec pniam agere. Ioā. 9. Et ideo vos peccatores nolite fieri inſenſati, & beſtiales, & imprudētes ſicut equus & mulus in quibus non eſt intellectus, nec ratio, nec conſilium, nec prudentia, quia non curant niſi de pn̄ti, & non prouidēt de futuro: ſed non eſt mirum, quia non hn̄t intellectū & rationem, ideo non pn̄t conſultare de rebus futuris. Sed vos quibus Deus dedit intellectum & rationem & legem, in qua prohibetur oē malum, & iubetur oē bonū, & promittitur iuſtis fęlicitas, & impœnitentibus pœna perpetua, ſcitis ꝙ nullum bonum irremuneratum, & nullū malum impunitū; & ideo debetis conſultare & prouidere in hac B vita pro vita futura, uitando malum, & agēdo bonum, & agendo ueram pniam de malis cōmiſſis in hac vita & non reſeruetis pniam, nec differatis poſt mortem, quia tūc erit infructuoſa: ergo nolite fieri inſipientes & ſtolidi ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus, ſed accipite cōſilium & inſtructionem & eruditionem meam &c.

Nolite fieri ſicut equus & mulus: in quibus non eſt intellectus.

In chamo & freno maxillas eorum cōſtringe: qui non approximant ad te.

Hic explicat ꝓfeta ſuū conſiliū & inſtructionē & ſalubrem doctrinā. Ad cuius intellectū eſt bene notandū ꝙ per equum profeta intelligit mundū, & per mulū intelligit carnem. In quibus duabus beſtiis equitat & ſedet diabolus ad pugnandū cōtra aiam hois, F per quas beſtias inducit oīa ſeptem vitia & peccata mortalia in hoiem. Nā mundus inducit quatuor peccata .ſ. ſuperbiā, inuidiam, irā, & auaritiā, eo ꝙ ſuperbus non patit̄ priorem nec æqualem, & ſic prorumpit in inuidiam: nec patitur iniuriā nec paruipenſionē, & ſic prorūpit in irā, quæ eſt appetitus vindictæ propter paruipenſionē. Itē ſuperbus nō patitur indigentiā. Ideo prorumpit in auaritiā, vt poſſit ſuſtentare ſtatum & honorē mūdanū, & ſic cōmittit furtū, vſurā, rapinam, & ſimoniā &c. Ex quo patet, ꝙ iſta tria vitia .ſ. ira, inuidia, & auaritia, ſequūtur ſuperbiā, & ſunt eius filię. Sed oēs quatuor inducit ille magnus equus, & illa magna beſtia ferox & petulans

A petulans qui dr̃ mundus, in quo ſedet diabolus ad pugnandũ. Itẽ caro intellecta per mulũ voluptuoſum, inducit & importat tria vitia voluptuoſa.ſ.luxuriã, & gulã, & acidiã. Quæ quidẽ tria vitia carnalia, ſunt quaſi relatiua: nã vnũ inducit aliud: nã luxuria requirit gulã & acidiã, & acidia inducit gulã, & gula luxuriã. Et ideo caro eſt intellecta ꝑ mulũ voluptuoſum. Has ergo duas beſtias.ſ. mundũ & carnem cum diabolo aſſeſſore ſuo conſulit & exhortatur & admonet profeta à nobis eſſe fugãdas & cõpeſcendas, eo ꝙ inducunt in nobis illa ſeptem capitalia vitia, & ſeptem venena. Et ideo dicit. O fideles de populo Dei, nolite fieri ſuperbi, & īuidi, & iracundi, & auari: ſicut equus per quẽ intelligitur mundus.i. nolite ſequi mundũ & cõcupiſcentiã eius, eo ꝙ inducit hominẽ in ſuper

B biã, & inuidiã, & iracundiã, & auaritiam. Itẽ nolite fieri carnales & voluptuoſi ſicut mulus, per quẽ intelligitur caro & concupiſcẽtia eius, eo ꝙ inducit in luxuriã, gulã, & acidiam, quæ ſunt beſtiales affectiones & voluptates: quaſi dicat, nolite fieri ſenſuales & beſtiales ſicut iſtæ duæ beſtiæ, nec permittatis ꝙ vobis dominentur, ſed tu fidelis chriſtiane, cõſtringe & cõpeſce iſtas duas beſtias cũ ſuis affectionibus in chamo & freno, qui nõ approximãt ad te.i. vt nõ approximẽt ad te, prout habet litera Hieronymi. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, ꝙ ſicut diabolus equitat ſuper illas duas beſtias ad pugnandũ contra hominem, ita Chriſtus contulit nobis frenum ad cõpeſcendum equũ.ſ. mundum, & chamum ad ligandũ mulũ.ſ. carnem. Vnde frenũ compeſcens mundũ eſt

C humilitas & manſuetudo contra ſuperbiam & iracundiã, & caritas contra iram & odiũ, & etiam contra auaritiam. Sed chamus ad ligandum carnem, eſt caſtitas & ſobrietas. Et finaliter ad compeſcendas & ligãdas omnes iſtas beſtias, dedit nobis Chriſtus omnes virtutes cardinales & Theologales, & omnia ſeptem dona ſpiritus ſancti. Et ad ſanãdos morſus & vulnera iſtarum beſtiarum cõtulit nobis ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, quæ omnia continentur in lege euangelica: quæ prohibet oẽ vitium, & conſulit & mandat omnem virtutem. Et ideo dicit profeta. O fideles de populo Dei, nolite fieri ſenſuales & beſtiales ſicut equus & mulus in quibus nõ eſt intellectus ſ. nolite ſequi mundũ, qui īducit ad ſuperbiã. &c. nec carnem quæ inducit ad luxuriam & cęteras voluptates beſtiales, ſed tu fidelis, cui Deus dedit intellectũ ad cognoſcẽdũ et diſcernẽdũ bonũ & malũ, & dedit liberum arbitrium ad eligendum bonum & fugiendum malum, & dedit tibi memoriã, vt per præterita prouideas de futuris: & dedit tibi ratiõnẽ vt ſequaris & facias iuſta: & dedit tibi in baptiſmo fidẽ, ſpẽ, & caritatem, & in cõfirmatione ſeptẽ dona ſpiritus ſancti, & per alia ſacra prouidit tibi de omni remedio, cõtra iſtas duas beſtias, & ſeptem vitia, vt eſſent in chamum & frenum ad compeſcendum, & deſtruendum, & ligandum prædictas beſtias & vitia, ergo in iſto chamo & freno virtutum & ſacramentorum conſtringẽ maxillas iſtorum vitiorum vt non approximent ad te, et ne deuorent te, quaſi dicat, ꝙ ſi non compeſcueris et conſtrinxeris iſtas duas beſtias cum ſupradictis frenis et chamis, tunc accedent et approximabunt ad te, et dominabuntur tibi. Nam iſta beſtia carnis et mũdi, niſi paret, imperat et dominatur, vt inquit Horatius, et tunc iſtæ beſtiæ deducent te in profundum inferni vbi ſunt multa flagella pctõris et tormenta. Ideo caue: quia — D

E

Multa flagella peccatoris: ſperantem autem in domino miſericordia circundabit.

Hæc eſt quarta pars huius pſalmi, in qua profeta comminatur pœnã peccatoribus obſtinatis, et impenitẽtibus, et promittit veniã pœnitentibus, et lętitiam et gloriam iuſtis. Vnde dicit. O vos peccatores cauete ne permittatis ꝙ iſtæ ſupradictæ beſtiæ approximẽt ad vos, et cõprehendant et deuorẽt vos, et ſine pœnitentia ducant vos ad infernũ et locum pœnarum infernalium, cum demonibus et damnatis in perpetuũ cruciãdos, quia multa flagella peccatoris.i. multa flagella et tormenta patientur peccatores obſtinati: nõ ſolum propter peccata commiſſa, ſed quia noluerunt agere pniam, ſed voluerũt ſequi beſtias ſupradictas, q̃ quidem flagella et tormenta erunt multa in quantitate intenſiuẽ, et extenſiuẽ in duratione, quia in æternũ durabunt. Per oppoſitum erit de ipſis pœnitentibus, nã ſperantes in dño miſericordia circundabit.i. mĩa Dei circundabit et liberabit eos, qui recurrerunt ad pœnitentiam, et ſacra eccleſiaſtica, et cum pnia conſtrinxerunt et fugarunt beſtias ſupradictas, quia conſecuti ſunt miſericordiam et veniam. Ideo profeta conuerſus ad pœnitentes et iuſtos dicit. — F

Letamini in dño & exultate iuſti & gloriamini

A *riamini omnes recti corde.*

Lætamini in domino: quaſi dicat.O iuſti lætamini & exultate in domino:eo quòd egiſtis pœnitentiam & conſecuti eſtis miſericordiā, & vos recti corde,qui operati eſtis iuſtitiā & bona apera:gloriamini in dn̄o qui dedit vobis gratiā ad declinandū à malo & faciendum bonum.Itē vos iuſti & iuſtificaſti ꝑ pęnitentiam,& vos recti corde; qui peccata & iniquitates nō abſcondiſtis in corde: imò ſine dolo cōfeſſi eſtis, & rectificati fuiſtis ab iniuſtitia ad iuſtitiā, & remiſſę ſunt iniquitates apud Deū,& quorū tecta ſunt pc̄tā apud diabolum per pœnitentiā integrā.ſ.per cōtritionem & cōfeſſionē & ſactiſfactionem:gloriamini & lætamini ꝓ tāto beneficio hic recepto per gratiam,& in futuro per gloriam: quaſi dicat agite gratias &c.Ex omnibus ſu-
B pradictis pōt recolligi diffinitio pœnitentiæ. Nam pœnitentia eſt cordis contritio cū propoſito cōfitendi & ſatisfaciendi & amplius non peccandi.Vel poteſt dici: quòd pęnitētia eſt doloroſa confeſſio peccatorum commiſſorum cū cordis cōtritione, facta in hac vita,cum propoſito ſatisfaciendi & amplius peccata non committendi.

Ex iſto etiam pſalmo poſſunt recolligi.13. concluſiones & doctrinæ.Quarum prima eſt ꝙ per pęnitentiam remittitur pęna & culpa debita peccatorum.

Secunda eſt, quòd per pœnitentiam ſunt tecta & abſconſa peccata ipſi diabolo:ne amplius valeat bominem accuſare.

Tertia, quòd per pœnitentiam Deus amplius non imputat peccatum ad culpam,nec ad pœnam ęternam.

C Quarta, quòd peccator ſine pœnitentia non poteſt conſequi beatitudinem propter impedimentum culpæ.

Quinta,ꝙ pęnitentia non poteſt eſſe perfecta & fructuoſa ſine cōfeſſione facta eccleſiæ.Probatur: nam licet Dauid clamaret die ac nocte,& gemeret ex remorſu cōſcientiæ: ſed tamen quoniam tacebat peccatum ſacerdoti: ideo non fuit ſibi remiſſum vſquequo propoſuit confiteri,& confeſſus eſt peccatū ipſi Natan:dicēs peccaui: per quod oſtendit vocalem cōfeſſionem eſſe neceſſariam in effectu & in affectu.

Sexta cōcluſio,ꝙ oēs ſancti indigēt pęnitētia ad delēda pc̄ā vł ad cōſeruādas virtutes.

Septima cōcluſio, ꝙ pęnitentia debet eſſe accelerata in hoc tempore opportuno: quia ſolū in hac vita eſt valida & fructuoſa: quia D
poſt hanc vitam eſt infructuoſa.

Octaua concluſio, ꝙ pęnitentia nō eſt valida niſi in virtute paſſionis Chriſti: ideo eſt ad Chriſtum recurrendum.

Nona cōcluſio,ꝙ peccator qui in hac vita nō agit pęnitentiam, eſt imprudens, ſicut equus& mulus in quibus nō eſt intellectus: ſi non prouidet pro futuro iudicio.

Decima cōcluſio,ꝙ diabolus & mūdus & caro & ſeptem vitia capitalia ſunt beſtiæ indomitæ,ſemper pugnantes ad deuorandum hominem vt demergant eum in infernum.

Vndecima cōcluſio, ꝙ iſtę beſtię ſunt cōſtringendæ & compeſcendæ per camū eccleſiaſticorum ſacramentorum, & per frenū virtutum & legis euangelicæ, & per aſſiduam orationem & pęnitentiam:&c.

Duodecima concluſio, ꝙ peccator qui in E
hac vita non agit pęnitentiam: ſicut eſt beſtialis ſicut equus& mulus:ita tractabitur ſicut equus & mulus:quia conſtringetur & ligabitur in camo & freno & infernali carcere,& torquebitur & flagellabitur in æternū.

Tertiadecima cōcluſio,& doctrina, ꝙ ſicut pęna obſtinatorum erit multitudo flagellorum & tormentorū:ita præmium pęnitentiū & iuſtificatorum erit lętitia & gaudiū in hac vita per gratiam,& in futuro per gloriam.

Sed cōtra totum fundamemntū & diſcurſum & inteligētiā huius pſalmi arguūt gręci & Iacobitæ: negātes & cōtēnentes vocalem cōfeſſionē pc̄tōrū,& dicētes nō eſſe neceſſariā cōfeſſionē pc̄tōrum ad ſalutem & pęnitētiam.Vnde arguūt ſic.Illud nō eſt neceſſariū ad ſalutem: quod Chriſtus nō docuit nec inſtituit in lege euāgelica: ſed Chriſtus nō do- F
cuit nec præcepit fieri cōfeſſionem pc̄tōrū: ergo nō eſt neceſſaria:minor eſt nota. maior ꝓbatur,q2 Chriſtus ſufficienter docuit & inſtituit omnia neceſſaria ad ſalutē, vnde bene dixit Pœnitētiam agite: &c.& vade amplius noli peccare:ſed nulli dixit vt cōfiteatur peccata. &c. Item noſtris temporibus ſurrexit quidam Hiſpanus magiſter ſcolarum apud Salamanticam,qui concedebat eſſe faciendā confeſſionē de peccatis actualiter cōmiſſis dictis aut factis,ſed non de peccatis in ſolo propoſito & voluntate commiſſis, poſtq̄ nō deuenerunt ad actū.Vnde arguebat ſic.Ordo pœnitentiæ debet fieri ſecundum ordinē & diſcurſum peccati,ſecundum Chryſoſto. Nam ſi tripliciter peccauimus,ſcilicet corde & locu-

A & locutione, & opere ita tripliciter debemus
pœnitere: ſcilicet cõtritione, & confeſſione,
& ſatisfactione. igitur ſi quis peccauit ſolum
corde: & non locutione, nec opere non tene-
tur de neceſſitate confiteri: niſi pęniteri tan-
tum in corde per contritionem, quia pęniten
tia debet correſpondere peccato, & ſic nõ de
quolibet peccato eſt neceſſaria vocalis cõfeſ
ſio. Item confirmabat ſuam poſitionẽ tali ra
tione: vt ſuis verbis vtamur. Nã regula iu-
ris eſt, quod per quaſcunque cauſas res naſci
tur, per eaſdẽ diſſoluatur. Sed iſta peccata ſo
lo conſenſu cõtrahuntur: ergo ſolo diſſenſu
diſſoluuntur: quia per quæ quis peccat per
hæc & torquetur Sap. xi. Nõ ergo eſt neceſ-
ſaria vocalis confeſſio in peccatis ſola cogita
tione cõmiſſis: ſed ſufficit ſola contritio ſi-
ne ordine ad claues eccleſiæ, & cõfeſſio gene
B ralis & cerimoniç eccleſiæ ſicut in venialib⁹.
Sed in oppoſitũ eſt Dauid propheta in hoc
pſal. vbi dicit. Quoniam tacui inueterauerũt
omnia oſſa mea, ſed quando dixit confitebor,
& cætera. tunc remiſiſti impietatem peccati
mei. Reſpondeo quod dupliciter probatͬ cõ-
feſſionem peccatorũ eſſe neceſſariam pecca-
toribus ad perfectam pœnitentiam. Et hoc
probatur primo auctoritatibus ſacræ ſcriptu
ræ vtriuſq; teſtamenti. Secundo probatur ra
tionibus multis. Vnde probatur primo quod
vocalis cõfeſſio de peccatis perpetratis ſit de
lege naturæ: & hanc cõfeſſionem exigit deus
à peccatore. Vnde Deus vocauit Adã ad cõ-
feſſionem cum dixit: Adam. vbi es. &cęt. vn
de Adam cõfeſſus eſt peccatum dicens: mu-
lier quam dediſti mihi. &cęt. Item vocauit
Caim ad confeſſionem quando dixit: vbi eſt
C Abel frater tuus: &cęt. ſed quia ille negauit:
ideo taciturnitas peccati fuit ipſi dãnabilis,
vt patet ibidem Geneſis quarto. Item ſecun-
dò confeſſio peccatorum eſt de lege moſaica
tàm in actu quã in figura, ut patet de capro
emiſſario, leuitici, xvi. Item de leproſo. leuiti
ci. xiii. Item numeri quinto vbi dicitur quod
vir & mulier confitebuntur peccatum ſuũ.
&cæt. Tertiò confeſſio peccatorum eſt de tra
ditione profetica vt patet. ii. Regum. xii. in
caſu prædicto, & in toto iſto pſal. Quartò eſt
de doctrina ſapientiali. prouerbiorum. xxviii
vbi dicit Salomon: Qui abſcondit ſcelera ſua
non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, &
reliquerit ea, miſericordiam conſequetͬ. Ex
quo patet quod neceſſaria eſt abſtinentia à
peccato poſt factam cõfeſſionem. Quintò cõ-
feſſio peccatorum eſt de lege euangelica. Nã D
Chriſtus non ſolum nos admonuit & docuit
dictis ſed factis, cũ omnis Chriſti actio fue-
rit noſtra inſtructio, ſecundum Gregor. ſed
Chriſtus neminem ſanauit niſi prius confite
retur, & manifeſtaret morbũ ſuum: vt patet
per ſingula miracula, ergo &c. Item hoc idẽ
patet de filio prodigo, qui non fuit ſuſceptus
à patre, nec remiſſus vſquequo confeſſus eſt,
& dixit. Pater peccaui in cęlum & coram te
&c. & ſic poſt confeſſionẽ recepit eum, & tra
didit ſibi ſtolam primã gratiæ. Lucæ. xv. Itẽ
decem leproſos Chriſtus remiſit ad ſacerdo-
tes dicẽs, ite. &c. Item latro confeſſus eſt pec-
catum ſuum cum dicit. Nos digna factis pati
mur. &c. & conuerſus ad Chriſtum dixit. Me
mento mei dum veneris in regnum tuũ. Lu
cę. xxiii. Item confeſſionem pręcepit Chri-
ſtus quando tradidit clauem eccleſiaſticę po E
teſtatis Apoſtolis ad diſcernẽdum peccata.
Matthæi. xv. & xviii. Nam ſacerdos non po-
teſt diſcernere, nec iudicare de peccatis niſi
audierit ab ipſo peccatore. Sextò confeſſio
peccatorum eſt de traditione apoſtolica, ue
patet actuũ. xix. vbi dicitur, quod Paulo prę
dicante veniebant confitẽtes peccata ſua. Et
ideo Iacobus Patriarca & Epiſcopus hiero-
ſolymitanus i ſua canonica capitulo vltimo
fecit conſtitutum de confeſſione dicens. Con
fitemini alterutrum peccata veſtra. ſimiliter
fecit conſtitutũ de extrema vnctione ibidẽ.
Septimò confeſſio peccatorum eſt de cõſtitu
tione, & præcepto eccleſiæ, & ſentẽtia omniũ
ſacrorum doctorum, vt patet de pęnitentiis
diſtinctione prima per totum. Item per de-
cretalem. Omnis vtriſque ſexus, de pęniten- F
tiis & re. Ex quo patet quod confeſſio pecca
torum eſt de autoritate ſacrę ſcripturę vtri-
uſque teſtamenti, & pręcepto eccleſię, & do-
ctrina ſacrorum doctorum. Sed ſecũdò hoc
probatur multis rationibus. Nam primò eſt
neceſſaria confeſſio peccatorum inquantũ
pęnitentia eſt quoddam iudicium in foro pę
nitentiali, & ſpirituali. Quia ſacerdos qui eſt
iudex loco Dei, non poterit iudicare nec di-
ſcernere inter leprã & lepram abſconſam, &
latentem in anima, niſi didicerit per confeſ-
ſionem, ut ait Aug. libro de pęnitentia. Item
nullus debet puniri ſecundum leges niſi con
feſſus fuerit reatũ per os proprium. Itẽ hoc
idem patet inquantum pęnitentia eſt quędã
medicina. Vñ ſacerdotalis medicus animę,
non poterit adhibere remedium nec impone
re pœni-

A re pœnitentiam ſecundū qualitatem & quātitatem & meritum peccatorum, ut hoc ſciat per confeſſionem: vt ait Boetius primo de cōſolatione, dicens: Si operam medicātis expectas: oportet vt vulnus detegas. Item hoc idē tertiò patet ratione rectitudinis iudicij: quia nemo poteſt eſſe iudex in cauſa propria; nec iudicare ſeipſum. Item nemo poteſt eſſe accuſator & iudex quarta queſtione 4. Nullus. Ex quo patet, quòd debet alteri cōfiteri. Itē quartò hoc probatur ratione autoritatis eccleſię: Quia ſi quis faceret pœnitentiam abſque cōfeſſione peccatorum; tunc eſſent datę claues ipſi eccleſię vt inquit Auguſtinus: quia fruſtrare videtur claues eccleſię qui ſine eccleſia ſibi pœnitentiam imponit, quarto ſententiarum, diſtinctione 18. Item quintò, cōfeſſio peccatorum facta ſacerdoti eſt neceſſaria ratione virtutis et valoris. Quia nulla pœnitentia nec aliquod opus eſt validū; niſi cō-

B currat eccleſia per eccleſiaſtica ſacramenta; cui data eſt talis poteſtas, et virtus à ſuo ſpōſo Chriſto. Vnde talis pœnitentia ſine confeſſione non eſſet ſacramentalis; quia aliter nō concurreret nec cooperaretur eccleſia, et per conſequens eſſet inualida. Sextò confeſſio peccatorū facta eccleſiæ eſt neceſſaria ratione ſecuritatis ipſius pœnitentis: quia nemo ſcit an ſit dignus odio an amore: niſi audiat à ſacerdote ſe eſſe abſolutum. Item hoc idem eſt neceſſarium ad ſecuritatem proprij ſacerdotis et curati; vt ſit ſecurus de ſua oue de qua tenetur reddere Deo rationem, vt ad minus ſemel in anno cognoſcat eā. Septimò hoc eſt neceſſarium ad vitandū ſcandalum populi ne talis reputetur malus chriſtianus:

C ſi ſemel ad minus in anno nō veniret ad eccleſiam, et videatur confiteri et facere pœnitentiam. Et etiam eſt neceſſaria ratione ſupplementi & perfectionis & virtutis ſacramēti. Quia quandoque pœnitentia & vocalis confeſſio ex attrito facit cōtritum, & in quo deficit pœnitēs ſupplet ſacramētum. Tria ergo facit ſacerdos in tali ſacramēto. Nam primò imponit pœnitētiā tāquam iudex. Scdò reddit pœnitentē ſecurū & abſolutū ab obligatione qua tenebatur ſemel in anno oſtēdere ſe ſacerdoti. &c. Tertiò ex vi ſacramenti cōfert gratiam et ſupplet contritionē pro attritione: inquantū inuocat diuinā miſericordiā dicens per effuſionē ſanguinis Chriſti ego te abſoluo: &c. Deus autem dat gratiā per ſe & remittit culpā, & quandoq; totā

D pœnā ſecundū feruorē & cōtritionē pœnitētis &c. Nunc autē reſtat reſpōdere ad argumēta in cōtrarium. Vnde per autoritates noui ac vet. teſt. in prima parte inductas, patet reſponſio ad Grecos & Iacobitas qui negant cōfeſſionem. Nam manifeſtum eſt ꝙ confeſſio peccatorum eſt de precepto Chriſti dictis & factis. Item per rationes adductas in ſecūda parte; patet ꝙ cōfeſſio peccatorum eſt neceſſariò facienda de omni pctō etiam in ſolo propoſito cōmiſſo. Quia aliter ſequeretur ꝙ talis pœnitentia nō eſſet ſacramentalis, poſtquā ad eā nō cōcurrit eccleſia, & p cōſequēs nullius ualoris nec remiſſionis, & ſic ſequerētur oīa ſupradicta incōuenientia. Ad cōfirmationē & rōnem illius Hiſpani, inquantū dicebat ꝙ per eaſdem cauſas res generant & diſſoluuntur &c. Dicendum ꝙ illa eſt ſimpliciter falſa. Ideo tota propoſitio procedit ex falſo fundamento. Nam illa propoſitio nō ſolum eſt cō- E

tra ſacrā ſcripturam, quæ uult quòd ſolus Deus delet iniquitates, & peccata, et iuſtificat hominem per eccleſiaſtica ſacramenta, dum fuerit opportunitas: Sed hoc etiam eſt cōtra Ariſt. 3. Eth. qui dicit ꝙ uitia & peccata ſunt in noſtra poteſtate quò ad generationē ſed non quò ad corruptionem & diſſolutionem. Nam uitia & peccata ſunt morbi animi, & ideo ſicut morbus corporis eſt in noſtra poteſtate, ſed non ſanitas eius, ita pariter eſt dicendum de ęgritudine animi. Nam in noſtra poteſtate eſt infirmari per inordinatum cibum aut potum; aut aliquid huiuſmodi, ſed non eſt in noſtra poteſtate ſanari niſi medicus adhibeat medicinam. Ita pariter homo per liberum arbitrium de ſe poteſt peccare in ſolo propoſito aut in actu, ſed nō F

poteſt ſanari nec liberari niſi per medicinalia ſacramenta; quia ad hoc ſunt inſtituta. Item iſte non conſiderabat quomodo omne peccatum eſt concupitum uel factum cōtra legem & uoluntatem Dei, & per cōſequens per tale peccatum ſemper Deus offenditur, & ſic tale peccatum non poteſt deleri nec diſſolui: niſi Deus remittat culpam: iuſtificando per gratiam, & nō imputando ad pœnam æternam, ſed talis iuſtificatio & remiſſio non fit niſi concurrente eccleſia ex euangelica & Chriſti inſtitutione, ut dictum eſt ergo. &c. Item cōtritio pœnitētialis eſt dolor cordis de peccatis commiſſis cum propoſito confitendi & ſatisfaciēdi: & ſic in ſui diffinitione includit confeſſionem in propoſito

A quia aliter non eſſet cõtritio ſacramentalis, & per cõſequens nõ deleret culpã. Nam cõtritio non delet culpã niſi in virtute ſacramenti propoſiti, & deſiderati. ſ. in virtute deſideratę cõfeſſionis, & ſatisfactionis. quia aliter non iuſtificaretur pctõr. Et ideo poſitio, & opinio illius Hiſpani fuit cõdẽnata apud Complutum oppidũ Hiſpanię per archiepiſcopum Toletanũ, cũ conſilio & determinatione multorũ ſacrę theologię profeſſorũ: cui archiepiſcopo facta fuit ſpecialis cõmiſſio per ſummum Romanũ pontificem ſuper hac cauſa. Item eadẽ poſitio fuit cõdemnata Cęſarauguſtæ, in conſenſu & concilio magiſtrorum, & docto. Vnde licet iſta quæſtio alibi ſubtilius diſputetur, tñ iſta ſufficiat ad ſanã intelligentiã, & expoſitionẽ huius pſ. Vnde licet Dauid per totũ illud tẽpus clamaret ad Dñm in cõſcientia: tamen tacebat
B peccatum confiteri ſacerdoti: ideo nunquã meruit veniã vſquequo propoſuit cõfiteri.

PSALMVS XXXII.

E*xultate iuſti in Domino: rectos decet collaudatio.*

Licet apud Hebræos iſte pſ. ſit ſine titulo tamen multi eorum dicũt q Dauid fecit hũc pſ. Item Hier. in magno ſermone de aſſumptione V. Mariæ attribuit hunc pſal. ipſi Dauid dicens: Vnde per Dauid dr, verbo Dñi cœli firmati ſunt: &c. Item in latinis biblijs pręponitur titulus huic pſal. In finem pſal. Dauid. Ex quo patet q Dauid fecit hunc pſ. dirigens nos in Chriſtum qui eſt finis legis: & ſic exponit ipſum Aug. & oẽs ſacri Doct. Vnde licet doctores hebręorũ exponant hunc pſal. literaliter tantum inquantũ Da-
C uid inuitat oẽs iuſtos de populo Iſrael ad laudandũ Deum, inquantum eſt creator & bonus: tamen nos chriſtiani quibus datum eſt noſſe miſterium regni Dei. nõ debemus tacere nec occultare teſaurũ abſcõditum in hoc agro, & ſacramẽta in eo latentia: ſed inuocata gratia Spiritusſancti, ſemp debemus pulſare vt nobis aperiat diuitias regni, & teſauri ſui repoſitos in gazofilacio, & ſcrinio ſacrę ſcripturę, & quantũ nobis deſuper datum fuerit, quodã pio affectu haurire. Ideo eſt aduertendũ ſicut in prologo dictũ eſt: q Dauid triplici principio ſumpſit occaſionẽ, & cauſam cõponendi pſ. Primò à ſuis geſtis: inquantum per perſecutiones, & proſperitates prævidit perſecutionem Chriſti, & exaltationẽ regni eius. Secundò ex deſcriptione templi ſibi tradita à Spiritu ſancto. Tertiò ex myſterijs ſcriptis in libris Moyſi, & aliorũ: & ſic eſt dicendum q Dauid cõtemplando miſterium creationis mundi: præuidit totũ miſterium recreationis, & regenerationis humanæ, & inſtitutionis eccleſiæ, per Xpm faciendæ. Et ideo fecit hunc pſ. in quo profeticè inuitat oẽs iuſtos & rectos vet. teſt. vt cũ exultatione & lætitia recipiant Chriſtum cũ venerit ad regenerandũ genus humanũ, & cõſtruendum eccleſiam. Nam ſicut per Chriſtũ qui eſt verbũ patris, fuit creatus mũdus: ita per ipſum incarnatum erat regenerandus mundus & eccleſia conſtruenda. Et ſic etiam inuitat omnes fideles noui teſtamẽti, vt exultent in Chriſto ſe eſſe regeneratos, & ſibi latriæ honorẽ impendant, & eius cõfiteantur & memorent magnifica beneficia.
Et ideo voluit q cãtaretur iſte pſ. in templo E cum pſalterio, & citara, & toto conatu vocũ vſque ad vltimum punctum: vt patet in eodem pſ. Duo ergo facit in hoc pſ. Nam primò inuitat omnes fideles noui ac vete. teſta. ad laudandum Chriſtum. Secundò reddit cauſam quare ibi Quia rectũ eſt. Quantum ad primum duo etiam facit. Nam primò inuitat omnes ad laudes Chriſti. Secundò tradit modum laudandi: ibi Confitemini Dño in citara: Vel poſſumus dicere: q primò dicit quales debent eſſe laudatores Chriſti. Secundò quomodo debent ipſum laudare. Ad primum ergò dicit q laudatores Chriſti debent eſſe iuſti. i. iuſtificati per fidẽ Chriſti, & recti in operibus: quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Sed eſt aduertendum q eadem fide qua iuſtificati ſunt antiqui: iu-
F ſtificati ſumus & nos: ſed erat differentia: nã illi iuſtificabantur in fide, & ſpe Chriſti futuri & futurorum ſacramentorum: nos vero in fide Chriſti quia iam nos redemit, & in fide præſentium ſacramentorum. Et ideo vtroſq; inuitat Dauid ad laudem Chriſti, & illos vt expectarent, & laudarent Chriſtum eos redempturũ: & nos vt iam laudemus ipſum redemptorem. Dicit ergo Dauid. O vos fideles vete. teſtam. iuſti, ideſt iuſtificati in fide Chriſti futuri: & vos chriſtiani iam redempti, & iuſtificati: exultate non in vobis: quia non proprijs meritis eſtis iuſtificati: ſed in Dño qui vos iuſtificauit, & cum intraueritis templum ad laudandum Dominum, facite vt ſitis puri, & iuſti per pœnitentiam. Nam rectos decet collaudatio. dicens eſt,

A vt recti laudent Deũ.i. ꝙ laudatores Dei ſint
recti,& puri & mundi,& iuſtitiam non eſt
ſpecioſa laus in ore pctõris. Item rectos de-
cet collaudatio.i.decens & iuſtum eſt, vt illi
qui ſunt iuſtificati & redempti per Chriſtũ,
laudent eum; aliter eſſent ingrati.

*Confitemini Domino in citara: in pſalterio
decem cordarum pſallite illi.*

*Cantate ei canticum nouum, bene pſallite ei
in vociferatione.*

Hic tradit modũ q̃ſio debemus Chriſtũ
laudare, & quot & quibus cõditionibus de-
bemus Chriſtũ laudare. Vnde quatuor dicit.
Primò ꝙ debemus Chriſto cãtare canticum
nouũ. Secundò ꝙ debemus cãtare iſtud can-
ticũ cum citara. Tertiò cum pſalterio decem
cordarum. Quartò cũ vociferatione, & cona
tu vocũ. Et ita præcepit Dauid cantari hunc
B pſal. in tabernaculo & in templo per leuitas,
quæ oĩa ſignificabant magnum myſterium.
Nam per cant. nouum intelligitur lex euãg.
ſiue teſtm̃ nouum, ad differentiã cantici ve-
teris ipſius Moyſi, vt patet Apo. 15. Et ſic in
toto libro pſalmorũ per cãticũ nouum in-
telligitur teſtm̃ nouum, & per pſalt. 10. cor-
darum intelligitur lex. x. præceptorum in le
ge euang. confirmatorum, etiam intelligitur
lex euangel. continens in ſe decem cordas.i.
decem articulos pertinentes ad Chriſtũ. Nã
prima corda huius pſalterii eſt verbi incar-
natio.i. ꝙ Chriſtus eſt Deus incarnatus. Se-
cunda corda eſt Chriſti natiuitas de Maria
virg. Tertia corda eſt Baptiſmus Xp̃i. Quarta
eius prædicatio. Quinta miraculorum ope-
ratio. Sexta mors, & paſſio. Septima reſurre-
ctio. Octaua in cœlum aſcenſio. Nona Spiri-
C tuſſancti in Apoſtolos miſſio. Decima per
prædicat. Apoſto. Eccleſiæ congregatio. Per
citaram intelligitur fides, ſpes, caritas. Nam
citara eſt vnum inſtrm̃ triangulare: ita pari-
ter vnus eſt Chriſtus, ſed eſt colẽdus triplici
virtute.ſ. fide, ſpe, & caritate. Per vocifera-
tionem intelligitur ꝙ debemus Chriſtũ cõ-
fiteri, & publicare publicè coram hominib.
& eius laudes, & beneficia iugiter memora-
re, & exaltare, & magnificare. Dicit ergo Da
uid. O iuſti confitemini Dño, eius laudes ma
nifeſtando, & cantate ei canticum nouum.ſ.
prædicate legem nouam euang. & hoc cum
pſalterio. x. cordarum.i. confitemini, & prędi
cate in iſto nouo cãtico. x. articulos Chriſti.ſ.
incarnationem, natiuitatem, baptiſmũ, præ-
dicationem, miracula, paſſionem, & reſur-
rectionẽ, aſcenſionem, Spiritusſancti miſſio- D
nem, & eccleſiæ cõgregationem. Quia hæc
ſunt x. cordæ huius pſalterii euangelici. Et
hoc eſt pſalteriũ x. cordarum, & canticum
nouum quod cantauit & pulſauit V. Maria,
tympaniſtria noſtra cum magna exultatio-
ne Spiritus, cũ dixit, Magnificat anima mea
Dñm, &c. Nam hoc canticum ſiue pſalteriũ
Virginis continet x. verſus qui ſunt decem
cordæ; in quibus x. cordis continetur totum
teſtamẽtũ, & cãticum nouũ, & etiam totum
teſtm̃ vetus. Nam ibi annunciantur omnia
promiſſa in vet. teſta. eſſe completa in nouo.
ſcum dicit: Suſcepit Iſrael puerũ ſuum, recor
datus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad
patres noſtros. &c. Vos ergo iuſti cantate can
ticum nouum legis euãg. per totum circuitũ
anni, & in omnib. horis diurnis pariterq; no
cturnis: ſed cantate ſpecialiter in veſperis E
quotidianis canticum nouum ſiue pſalte. x.
cordarũ virginis, in quo implicitè continet
vtrumq; teſtm̃. Item cantate hoc canticum
nouum cum citara i. cum fide ipſius Chriſti,
& ſpe, & caritate, quia aliter non eſſet meri-
toria laus nec confeſſio. Item bene pſallite
ei in vociferatione cũ publica prædicatione,
& manifeſta confeſſione coram hominibus:
ſicut ipſe cõfeſſus eſt omnes in cruce, & pro
omnibus membris ſuis paſſus eſt publice.
Item bene pſallite ei cũ vociferatione in offi
ciis canonicis Eccl. Et nota ꝙ antiqui canta-
bant hunc pſal. cum vociferatione, vocando
Chriſtũ ad redimendũ. Nos autẽ cantamus
ipſum pſ. & oẽs alios agẽdo gratias pro redẽ-
ptione facta, & vt Chriſtus veniat ad remit-
tendum peccata noſtra, & nos glorificandũ.
Iterũ eſt aduertendũ ꝙ triplex canticũ me- F
moratur in ſacra ſcriptura. Primò canticum
vetus quod dr̃ canticum Moyſi. Apo. 15. Se-
cundò canticum nouum gratiæ quod dr̃ can
ticum euang. ſiue lex euangelica. Tertiò can
ticũ gloriæ, & ęternũ. Primũ canticũ canta-
uerũt oẽs patres vet. teſt. Scd̃m cãtamus nos
in hac eccleſia militanti. Tertiũ cantãt beati
in eccleſia triumfanti. Primũ cantabatur ſub
proteſtatione, & fide, & ſpe Xp̃i futuri, quẽ
pnunciabat p vaticinia profetarũ, & pfigura
bat per myſteria patriarcarum, & oĩa præce
pta cerimonialia & legalia, & ideo antiqui
cantabant cum citara, & pſalterio materiali
& legali. Secundum canticum cantant fide-
les noui teſtamenti, cum citara ſpirituali.ſ.
fide, & ſpe, & caritate, & cum pſalterio ſpiri-

A tuali cordarum.ſ.cũ confeſſione ſupradictorum articulorum, & cantãt ipſum cum vociferatione, quia publicè cõfitẽtur Chriſtũ & hos decẽ articulos corã hominib. Tertiũ cãticũ cantãt ſancti in cœlo cũ clara uiſione & fruitione & fœlicitate, dicẽtes. Sanctus, ſanctus, ſanctus &c. Apo.4. Et hoc canticũ dirigitur toti trinitati, ſed ſcḋm canticũ.ſ. canticũ nouũ dirigitur ipſi Chriſto de quo, cãtãt pſalterium.10.cordarum.i.decẽ articulorũ, ut patet Apo.5. vbi dicitur ꝙ ſancti cantabãt canticũ nouum dicẽtes. Dignus es dñe accipere librũ et aperire ſignacula eius.&c. Vnde hoc eſt canticũ nouum ad quod cãtandũ nos exhortatur profeta in hoc pſal. cũ dicit cantare ei canticum nouum &c.

Quia rectum eſt verbum domini, & omnia opera eius in fide.

B In hac ſecũda parte reddit & aſſignat cãm quare & de quibus tenemur ipſum laudare, aſſignat tres cauſas. Primò quia Chriſtus eſt Deus omnipotens: cum ſit verbum patris ꝑ quod facta ſunt omnia. Secundò quia iuſtus iudex. Tertiò quia miſericors, & ſic eſt laudãdus ratione ſummæ potentiæ, & iuſtitiæ, & miſericordiæ, & ideo ſicut eſt rectus, & iuſtus ita debet à rectis & iuſtis laudari. Dicit ergo bene dico ꝙ iuſtos & rectos decet laudare Chriſtum. Nam ipſe Chriſtus eſt rectũ uerbum domini per quem omnia fecit; ideo omnia opera eius ſunt facta in fide.i. ſunt naturaliter recta & perfecta, quia cuncta quæ fecerat erant valde bona. Secundò eſt laudandus, quia eſt iuſtus & miſericors: nam

Diligit miſericordiam & iudicium, miſericordia domini plena eſt terra.

C Diligit inquit, miſericordiã & iudicium, & ideo miſericordia eius plena eſt terra: nã omnibus miſeretur, & plenè & abundanter redemit genus humanũ: quia pro omnibus effudit totum ſanguinem. Et notanter dicitur, quia rectũ eſt verbũ domini nã filius dicitur ars patris, ſed ars eſt recta ratio factibiliũ, & ideo verbũ in quo ab æterno ſunt ideę ſiue exemplaria omnium creaturarũ dicitur rectum. Nam ſicut quodlibet artificiatũ dicitur rectum inquantum aſſimilatur arti exiſtenti in intellectu practico artificis ita omnis creatura dicitur recta & perfecta ſecũdum naturam & ſpeciem, inquantũ aſſimilatur ideę & rationi exiſtenti in verbo diuino, quod dicitur ars patris. Et notanter dicit etiam miſericordia domini plena eſt terra, quia ante aduentum Chriſti miſericordia Dei ſolum erat in Iudæa. D

Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Hic probat per ſingula, quę dixit. Nã primò probat ꝙ Chriſtus ſit rectum verbũ domini. Secũdo ꝙ eſt iuſtus iudex. Tertiò ꝙ eſt ſũmè miſericors. Secũda ibi. Dñs diſſipat cõſilia. Tertia ibi. Beata gẽs. Dicit ergo primò. probo ꝙ Chriſtus ſit verbũ rectũ Dei patris, & per cõſequẽs ſit Deus cõſubſtãtialis patri. Nam cœli firmati ſunt, verbo dñi. qñ Deus dixit fiat firmamentum &c. nam ſi Deus dixit ergo per aliquod verbum ſibi coæternũ locutus eſt & dixit, quod quidem verbum nõ poteſt eſſe niſi ſibi conſubſtantiale, cum in eo non ſit aliquod accidens temporale. Itẽ ſicut cœli ſunt firmati & creati verbo domini, ita omnis uirtus eorũ.ſ. cœlorũ: eſt eis data & emanata à ſpũ oris Dei patris.ſ. à ſpũ ſctõ; & ſic omnia ſunt creata verbo domini, E et habẽt uirtutẽ à ſpiritu oris eius.ſ. à ſpiritu ſancto, & ſic tota trinitas concurrit ad creationem rerum, quia opera trinitatis ſunt indiuiſa ad extra. Ad cuius intelligentiam eſt notandum ſecundum Aug. ꝙ licet tota trinitas ſit creatrix ut Deus, & opa trinitatis ſint indiuiſa in creatione rerum, tamẽ modus eſt diſtinctus. Nam in hac creatione aliquo mõ attribuitur autoritas patri. Nam pater qui ab æterno dixit ſuum verbum & diligendo filium & è conuerſo ambo ſpirant ſpiritũ ſanctum, ille idem pater ex tempore per ſuum verbum æternum dixit omnes creaturas ad extra, quando dixit fiat lux, & fiat firmamẽtũ &c: & ſic per ſuum verbum fecit omnia: Ioan.1. Item pater & verbum qui ab æterno F ſpirant ſpiritum ſanctum ab intra, ita poſtea ex tempore tanquam vnum principium per ſpiritum ſanctum ſpirant ad extra eſſe, exiſtere, & virtutem omnibus creaturis ad operandum: quod quidem eſſe ſiue virtus dicitur uita in rebus ſiue uiuere, quia uiuere uiuentibus eſt eſſe: & ideo ſubditur: Spiritus domini ferebatur ſuper aquas.i. ſuper omnia fluxibilia & mobilia creata. Itaque res omnes creatę vt aſſimilãtur ideis & exemplaribus exiſtentibus in libro, & vt dicuntur per verbũ, dicuntur habere eſſentiam & ſpeciem, ſed vt aſpiratur eis eſſe uirtutis per ſpiritum ſanctum, dicuntur habere exiſtere & habere virtutem & habere operationẽ. Et ſic oĩa creata habẽt in ſe veſtigiũ trinitatis ſcilicet ſubſtantiam

A ſtantiam virtutem &operationem: ſiue nu-
metum:pōdus:& menſurā:ſine ſpeciem mo
dum:&ordinem. Nec per hoc eſt dicēdū ꝙ
opera trinitatis ſunt diuiſa:quia tota trinitas
concurrit tanquā unum principium & unus
Deus & vnus omnipotēs:& hoc eſt de intel-
lectu Aug. 11.de ciu.Dei.& 12.cōfeſ.Et hoc
eſt quod dicit hic Dauid.Verbo dn̄i cęli fir-
mati ſunt & ſpiritu oris eius omnis virtus eo
rū. Nec ꝑ hoc intēdit Dauid excludere quin
ſpiritusſanctus ſit ſpiritus filii: quia non ne-
gat ipſum à filio procedere:ſed intantum di-
cit ipſum ſpiritū oris patris, inquātū talis au
toritas eſt in patre, nam pater habet de ſe &
à ſe vt ſpiritusſanctus procedat ab eo, cū ſit
principium non de principio, ſed filius hoc
habet à patre ut ſpiret ſpiritum.ſ.ſimul cum
patre.Sed ne quis putaret ꝙ ſolum cęli ſunt à
B Deo creati ſicut blaſfemabant Manichei: iō
ſequitur ꝙ ipſemet Deus pater & filius&ſpi
ritusſanctus q creauit cęlos ipſemet creauit
terram & aquas & elementa & tūc ſequitur.

Congregans ſicut in utre aquas maris: ponens in teſauris abyſſos.

Congregans omnes aquas maris in valli-
bus & locis depreſſioribus& infimis terræ,
quando diuiſit aquas ab aquis & apparuit a-
rida:congregationes aquarū appellauit ma-
ria,ut patet Gen. 1.Nam terra continet ma-
ria inter montes,ſicut uas continet aquas,ut
patet de mari Caſpio & Indico vt magis
patebit pſ. 103. & ipſemet fuit ponens abyſ-
ſos.i. aquas abyſſales in teſauris ſuis. i.in lo-
cis ſecretis terræ, & ſic congregauit aquas
maris in Oceanointer valles, quaſi in utre
C ſiue ī vaſe.& poſuit aquas abyſſales & aquas
fontales & fluuiales in teſauris & locis ſecre-
tis.Nam fontes & flumina oriuntur & ema-
nant à locis ſecretis.Et dicit in teſauris ſuis,
quia de emanatione fontium & fluuiorum
inſurgunt tot mirabiles quæſtiones & opi-
niones,quòd quaſi nullus vel pauci potue-
runt peruenire ad ipſam veritatem.Nam Pla
to dicit quòd emanant à tartaro. Ariſtote-
les dicit quòd continuè generatur aqua ex
aere infrigidato in cauernis terræ.Aliqui di-
cunt quòd fiunt magnæ ſubmerſiones aqua-
rum in profundo maris, & ſerpunt per uiſce
ra & uenas terrę, & dulcoratæ ebulliūt & e-
mergunt per impulſum aut æquilibrium ad
alias partes terræ, & ſic fontes emanāt in pla
nis & montibus. Et ſic diſceptant filoſofi ſe-
cundum diuerſas opiniones,ſed iſta manent
ſecreta & repoſita in teſauris & ſecretis ſcien D
tiæ Dei:ideo ait,Ponens in teſauris abyſſos.
Sed dubitatur quare nō facit mentionem in
hac creatione de duobus elementis.ſ.de igne
& aere. Dicendum quòd ignem & aerem cō
numerat inter cœlos. Nam communiter in
ſcriptura aer dicitur cœlum, ut dictum eſt
pſalmo.8. Volucres cœli.&c. Sed eſt aduer-
tendum,quòd cum creatio rerum fuerit figu
ra recreationis & regenerātionis noſtræ, ꝙ
per illud idem uerbum per quod facta fuit
creatio: ꝑ illud idem facta eſt noſtra redem
ptio & recreatio:& per illud verbum cōſtru
cta eſt eccleſia per quod facta fuit machina
mundi,& eodem ordine.Nam ſicut pater in
creatione per verbum,filium ſuum dicendo
produxit res ad extra quò ad ſpecies & eſ-
ſentias ſuas, & pater cum filio per ſpiritum
ſanctum ſpirauit uitam & eſſe & uirtutē in E
rebus: ita pari ratione in noſtra regeneratio
ne,patet per filium ſuum incarnatum locu-
tus eſt nobis, & dedit legem euangelicam,
ut patet ad Hebræos primo,& ſic conſtruxit
eccleſiam ex viuis lapidibus fidelibus: ſed
quia non ſuffeciſſet dediſſe legem et creaſſe
apoſtolos, niſi ſpiraſſet in eis uitam et uirtu
tem ſpiritualem: ideo pater cum filio miſit
ſpiritumſanctum in diſcipulos.et per ipſum
ſpirauit uitam et virtutem gratiarum et do-
norum in diſcipulos, et ſic uiuificauit eos
ad intelligēdas ſcripturas et ad robur et for-
titudinem,et dando eis eccleſiaſticam pote-
ſtatem, fecit eos principes eccleſiæ.Item ſi-
cut creauit. 12.cœlos ſcilicet decem cęlos ſu
periores & ignem et aerem quos connume-
rat inter cœlos ut dictum eſt ita creauit. 12.
apoſtolos in eccleſia, qui dicuntur cęli eccle F
ſię,ut dictum eſt pſalmo.18.& illos ornauit
ſyderibus et aſtris gratiarum et donorū ſpi-
ritusſancti: et ſic intelligit Gregorius illud
Iob.26.Spiritus domini ornauit cœlos.Vnde
dicit. Verbum, qui eſt filius patris, ornauit
cœlos,id eſt apoſtolos: ſed uirtus apoſtolo-
rum de ſpirituſancto ſumpta eſt. vnde alibi
Spiritu oris eius &c. ornamenta enim cœlo
rum ſunt uirtutes prædicantium,et cætera.
Ex quo patet quòd pater per verbum firma-
uit et elegit apoſtolos, ſed per ſpiritumſan-
ctum dedit eis uirtutem et dona gratiarum
in die penteco. et ſic conſtructa et cōfirmata
eſt eccleſia.Et hoc eſt quod dicit hic Dauid,
ꝙ non ſolum in creatione mundi cęli mate-
riales, uerbo,qui ē Chriſtus, armati ſunt,et

A ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum, ſed ēt in noſtra recreatione eodē verbo domini.ſ. Chriſto cęli.i apoſtoli firmati, & electi ſunt: & omnis uirtus eorum fuit ſumpta à ſpiritu oris eius: quia per ſpiritumſanctum ſpirauit in eos, & in totam eccleſiam virtutem & viā ſpiritualem: eccleſiaſticam poteſtatem eis largiendo. Et ſic tota trinitas concurrit ad noſtram regenerationem & ideo nos Chriſtiani per fidem generati portamus imaginem & veſtigium paſſionis Chriſti in fronte & totius trinitatis. Nam licet Deus luceat in omnibus hominibus per creationem tamē in ſolis fidelibus lucet per recreationem & gratiā, quem caracterem recepimus in baptiſmo, & etiam in cōfirmatione. Sed ne putaret aliquis ꝙ Chriſtus ſolum creauit. 12. apoſtolos & in eis ſolis gratiam ſpirauit: ideo ſubdit. Cōgre B gans ſicut in vtre aquas maris.i. poſtquā firmauit cœlos.i. apoſtolos: poſtea per eos congregauit aquas maris.i. multitudinem populi gentilis ſicut in vtre.i. in vaſe & gremio eccleſiæ & repoſuit abyſſos.i. aquas abyſſales.i. ſeptem ſacramēta eccleſiaſtica: in teſauris & ſecretis ſuis. Nam eccleſiaſtica ſacramenta dicuntur aquę abyſſales: quia virtus eorū nūquam euacuabitur: eo quòd ſunt plena meritorum paſſionis Chriſti: & ſic habent virtutem infinitam & abyſſalem ad iuſtificandū peccatores ſucceſſiuè in infinitū. Item Chriſtus. poſuit abyſſos in teſauris ſuis.ſ. in ſacra ſcriptura in qua continentur infinita ſecreta, & abyſſus diuitiarum ſcientiæ Dei. Ideo ſequitur: ſi ergo Chriſtus eſt illud verbum pa-C tris quo non ſolum cœli materiales in principio: ſed etiam in noſtra regeneratione cęli firmati ſunt, ſcilicet apoſtoli: ergo

Timeat dominum omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.

Timeat eum omnis terra in ſuo aduentu omnes gentiles inhabitantes orbem commoueantur. & vniantur, & conuertantur ab eo & cognoſcant ipſum Deum & creatorem & recreatorem.

Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.

Ipſe pater dixit: & facta ſunt omnia: & ipſe mandauit. & creata ſunt in creatione materialiter: & in regeneratione ſpiritualiter. Item ſicut in principio mandando & dicendo fecit omnia: ita in ſuo aduentu mandando & percipiendo faciebat miracula: & reſuſcitabat mortuos: & dimittebat peccata, & iuſtificabat peccatores tanquam poteſtatē habens, quod plus fuit quàm creare cœlum & terram: quæ miracula nullus poterat facere niſi ſolus Deus: ergo Chriſtus eſt Deus uerbum patris per quem ſumus creati & recreati: ergo ſibi debetur honor latriæ & laus &c. ergo cantate ei canticum nouum cum pſalterio decem cordarum & citara & uociferatione & cętera. D

Dñs diſsipat cōſilia gētiū reprobat aūt cogitatiōes populorū: et reprobat cōſilia principiū.

Hic aſſignat ſecundā rationem quare debetur Chriſto latria, & debemus ſibi cantare ſic canticum nouum.ſ. quia eſt iuſtus index, ſiue propter ſummam iuſtitiā. Nota ꝙ Chriſtus in ſuo aduentu tres potentias diſſipauit & puniuit. in quibus oſtendit potentiā & iuſtitiā ſuam. Primò deſtruxit falſam ſapientiā & ſuperſtitionem gentilium & filoſoforum, E & falſos ritus Deorum. Secūdò diſſipauit cogitationes populorum. ſ. malitiam iudæorū inſurgentium cōtra eum: quia cogitauerunt Chriſtum delere per mortem: ſed ipſe reſurrexit & diſſipauit eos auferendo eis regnum & locum &c. Tertiò diſſipauit conſilia & cōuenticula principium mundi, & tyrannorū qui propoſuerant penitus diſtrahere eccleſia & delere nomē Chriſti, ſed ipſi diſſipati ſūt, ut Nero & Domitianus & Maximianus: imo tota gentilitas fuit ſubiecta iugo Chriſti. Et hoc eſt quod ait Dauid: ſ. domin' Ieſus Xp̄s bene eſt iuſtus, quoniam ipſe diſſipat & diſſipauit in ſuo aduentu cōſilia & ſapientiam gentium. ſ. falſas opiniones filoſoforū de ęternitate mundi &c. diſſipauit ritus & ſuperſtitiones falſorum Deorum: & uanitates poetarum, & oſtendit qualiter mūdus eſt à Deo F creatus ex tēpore, & qūo eſt vnus ſolus De' trinus in pſonis: & ꝙ vnus ſolus Deus eſt colēdus. Secūdò diſſipauit & confudit cogitationes et peſſima propoſita populorum.ſ. iudæorū, qui dixerunt: ſi hunc dimittimus venient Romani &c. ſed contrarium accidit eis, ut dictū eſt pſal. 2. Nam poſtquām Chriſtus reſurrexit fuerunt eiecti à ſedibus ſuis, et trucidati et diſperſi per mūdum in captiuitatem &c. Tertiò diſſipauit conſilia principū et tyrannorum machinantium et conantiū deſtruere legem euangelicam et totā Chriſtianam religionē: ſed ipſi diſſipati ſunt: et eorum ſuperſtitio et idololatria fuit deſtructa: et eccleſia multiplicata per Conſtantinum, et ex euangelica exaltata et ampliata,

Ideo

A Ideo ſubdit.

Conſilium aũt dñi in æternũ manet: cogitationes cordis eius in generatione & gñationẽ.

Conſilium.i.lex domini in æternum manet,& cogitationes cordis eius, id eſt ea quæ Deus ab æterno propoſuit futura,manent in generatione & generationem: quia oĩa facta sũt & cõpleta, q̃ Deus pordinauit aut puidit ab æterno cuius ſcia falli nõ põt. Et ideo

Beata gens cuius eſt dominus Deus eius.populus quem elegit in hæreditatem ſibi.

Beata eſt gens Chriſtiana cuius dominus eſt unus verus Deus trinus & vnus, & non eſt decepta in colẽdo plures Deos, & beatus populus Chriſtianus quẽ dñs Ieſus Chriſtus elegit in hæreditatẽ ſibi diſſipato cõſilio gentiũ & principiũ & tyrannorũ & cogitationibus iudæorum. Nã diſſipatis omnibus ſupra B dictis, Deus elegit populũ Chriſtianũ in hæreditatẽ ſibi:vt colat eũ:& ſeruet legẽ euangelicam.Poteſt etiam iſte verſus ordinari cũ ſententia ſequenti:quæ eſt tertia cauſa. Beata gens. Hic aſſignat tertiam cauſam quare Chriſtus eſt colendus & laudandus à Chriſtianis rectis &c.ſ.quia miſericors. Nam qui maiorem miſericordiam & plura beneficia recepit à Chriſto: magis tenetur & obligatur Chriſtum laudare. Dicit ergo. Beata gẽs Chriſtiana cuius Deus eſt dominus eius: & beatus populus Chriſtianus quem dominus Ieſus Chriſtus elegit ſibi in hæreditatem, & vocauit ipſum ad fidem. Nam dominus oſtẽdit ſibi magnã miſericordiã, quia propter eũ incarnatus eſt & mortuus & paſſus. Vnde

De cœlo reſpexit dñs vidit oẽs filios hoĩm.

De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper C *omnes qui habitant terram.*

Qui finxit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Dominus filius Dei reſpexit de celo,& vidit oẽs filios hominum ſeu filios Adam peccatores, & de habitaculo ſuo pręparato.i.de cęlo empyreo qui eſt locus Deo pręparatus & debitus, reſpexit ſuper oẽs homines qui habitant terram quodam oculo miſericordiæ,& videns omnes in captiuitate, commotus miſericordia & pietate, ipſe qui erat ęternus & impaſſibilis in ſinu patris, factus eſt homo mortalis formam ſerui accipiens vt peccatores liberaret. Itẽ ille æternus filius q creauit & finxit ſigillatim, id eſt in unoquoque corda.i. animas eorum.ſ. hominum: & intelligit oĩa opera eorum & cogitationes ipſas, factus eſt homo mortalis vt eos redimeret. Vnde nota quod per hoc quod ait, Qui D finxit ſigillatim, excludit falſam opinionem Pytagoræ & etiam Talmudiſtarum, qui dicunt omnes animas eſſe ab initio creatas,& trãſmigrare de corpore ad corpus & ſic unaquæq; anima præcedit ſuũ corpus:ſed hic dicit ꝙ Deus finxit.i. creauit animas ſigillatim in vnoquoq;.Itẽ excludit falſam opinionem cõmentatoris qui dixit vnũ intellectum eſſe in omnibus hominibus. Hic autem dicit ꝙ vnuſquiſq; ſigillatim habet ſuã animã.Item per hoc ꝙ ait.Intelligit omnia opera eorum, excludit falſam opinionem Manicheorũ & aliorum hæreticorum, qui dicunt Deum nõ curare,nec etiam intelligere iſta inferiora.

Nõ ſaluatur rex per multã uirtutẽ,et gigas non ſaluabitur in multitudine uirtutis ſuæ.

Hic reddit cauſam quare Deus motus miſericordia voluit incarnari, & dicit:ꝙ voluit E humiliari & exinaniri & fieri homo, eo ꝙ nulla creatura erat ſufficiens ad ſaluandum ſeipſam nec alios, ſed ſolus filius Dei erat ſufficiens ad ſaluandum. Ideo dicit:Non ſaluatur rex per multam uirtutem i.nullus rex mundanus habuit tantam virtutem & potentiã vt ſeipſum poſſet ſaluare aliquo modo,nec aliquis gigas magnus & fortis ſaluabitur, nec poterit ſaluari in multitudine virtutis ſuæ.

Fallax equus ad ſalutem, in abundantia autem uirtutis ſuæ non ſaluabitur.

Equus.i. multitudo equorum fallax erat ad ſalutem regum & principum. Et ideo nullus ſaluabatur nec poterat ſaluari in abundãtia uirtutis ſuæ. Et hoc propter duo. Primò quia oẽs erant peccatores & immundi, ideo F oportebat vt noſtra redemptio fieret per hominem iuſtum & innocẽtem. Secundò quia peccatum primorum parentum fuerat tàm graue ꝙ non poterat deleri niſi per Deum & hominem. Tertiò quia potentia diaboli erat tàm magna, ꝙ non poterat niſi per Deum ſuperari: & ideo ſequitur.

Ecce oculi domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.

Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Oculi domini ſuper metuentes & ſperantes in eum.i.ſuper fideles, & eos qui ſperant ſuper miſericordia eius ut eruat animas eorũ à morte æterna per mortẽ & paſſionẽ, & alat & nutriat eos in fame.ſ. pabulo ſacramẽ-

A torum, & ſapientiæ: quaſi dicat Chriſtus nõ ſaluauit ſuperbos neq; cõfidentes in ſuperbia & viribus ſuis & bonis mũdanis: nec ſaluauit infideles: ſed fideles & humiles, & illos pauit pabulo ſapientiæ, & ſic eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes. Ex omnibus his patet qualiter Deus oſtẽdit nobis ſuam magnam miſericordiam: quare ipſum obligamur laudare & magnificare. Per hoc etiam excluditur falſa opinio Pelagianorum dicentium vnumquemq;, abſq; gratia, ex propriis viribus poſſe ſaluari.

Anima noſtra ſuſtinet dominum: quoniam adiutor & protector noſter eſt.

Quia in eo lætabitur cor noſtrum: & in nomine ſancto eius ſperauimus.

Hic profeta petit aduentũ Chri accelerari, vt poſſet ſibi cãtare canticũ nouũ: &c. Et ẽt B exhortatur fideles ad fidẽ, & ſpẽ, & caritatẽ Chriſti ſaluatoris dicens, Si ita eſt ꝙ ſolus Chriſtus põt oẽs ſaluare, & nõ ſaluat niſi ſolos fideles et humiles ſperãtes in ſe: ergo aĩa noſtra ſuſtinet, id eſt ſuſtineat & expectet cum patientia aduentũ Chriſti: qm̃ ipſe ſolus eſt adiutor & protector noſter: quia in eo lætabitur cor noſtrum cum venerit, & ſolos nos fideles ſaluabit: eo ꝙ ſperauimus in nomine ſancto eius, quod eſt Ieſus ſaluator: quia non ſaluabuntur niſi habentes fidem Chriſti. Et ideo Dauid apoſtrofat ad Chriſtum: vt acceleret aduentum ſuum, dicens.

Fiat miſericordia tua domine ſuper nos: quemadmodum ſperauimus in te.

O Domine Ieſu veni, & fiat miſericordia tua ſuper nos redimendo & ſaluando, quẽadmodum & ſicut ſperauimus in te, & nõ ſit C vana & fruſtra ſpes noſtra: vt ſalues nos hic per gratiam & in futuro per gloriam. Ex ſupradictis patet, ꝙ Dauid in toto iſto pſalmo exhortatur fideles noui teſtamenti: vt recipiant Chriſtum in aduentu ſuo, & cantent ſibi canticum nouũ, & prædicent legẽ euangelicam cum fide, & ſpe, & caritate: Sed in vltima parte petit accelerari aduentũ Chriſti: in quo canticum nouum .i. euangelicum erat cantandum in eccleſia. Ex quo pſalmo colliguntur octo concluſiones.

Prima concluſio, quòd iuſti obligantur præ cæteris Deum laudare, & in eo exultare pro beneficiis acceptis.

Secunda concluſio, quòd laus iuſtorum eſt decora & Deo grata.

Tertia, ꝙ canticũ nouum debet cantari, & confeſſio laudis iuſtorum debet fieri tripliciter .ſ. cum pſalterio decem cordarum .i. cũ confeſſione ſupradictorum decẽ articulorũ, quod dr̃ pſalterium euangelicum. Secundò debet cantari cum citara .ſ. cum fide trinitatis, ſpe, & caritate. Tertiò cum magna vociferatione: quia talis confeſſio fidei, debet fieri publicè & non ſolum in occulto.

Quarta concluſio, ꝙ propter tria eſt Deus laudãdus. Primò quia rectus & verax in promiſſis. Secundò quia iuſtus in iudiciis. Tertiò quia miſericors: quia iuſtificauit nos in nouo teſta. per miſericordiam, quam pro miſerat in veteri teſtamento.

Quinta concluſio, ꝙ ſicut indiuiſibiliter tota trinitas concurrit in mundi creatione: quia pater per verbum ſuum creauit oia, & per ſpiritumſanctum ſpirauit eſſe & operari & vitam in omnibus rebus: ita pariter in noſtra regeneratione pater per verbum filium ſuum regenerauit nos, & per ſpiritumſanctũ viuificauit nos dona gratiarum infundendo &c. & per conſequens eſt dare trinitatem perſonarum in diuinis. E

Sexta concluſio, ꝙ ſicut Deus fuit miſericors in nos iuſtificando: ita fuit iuſtus iudex cogitationes populorum & conſilia principum infidelium diſſipando & reprobando.

Septima cõcluſio, quòd populus chriſtianus ſolus eſt beatus: eo quòd diſſipatis iudæis & infidelibus ſolus ipſe eſt electus in hęreditatem Dei.

Octaua concluſio, ꝙ in hoc pſalmo excluduntur & improbantur quinq; falſæ opiniones. Nam primò improbatur opinio Ariſto. dicentis mundum eſſe ab æterno: cum hic dicat profeta, Qm̃ ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt &c. Secundò improbat falſam opinionẽ Talmudiſtarum & Origenariorũ dicentium oẽs animas eſſe ſimul creatas à principio: cũ hic dicat profeta, Qui finxit ſigillatim animas eorũ &c. Tertiò improbatur per idẽ opinio commentatoris, dicẽtis, vnicum eſſe intellectũ in oibus hominibus. Quartò improbat falſa impietas, Manicheorum, dicẽtium Deum nõ creaſſe iſta viſibilia inferiora: nec habere curã de ipſis: cum hic dicat profeta. Qui intelligit omnia opera eorum &c. Quintò improbat impietas Pelagianorũ dicentiũ vnũquemq; ſine gratia poſſe ſaluari, & ex ꝓpriis viribus poſſe vitare omne malum & agere bonũ: cum hic dicat: Nõ ſaluatur rex per multã virtutẽ: &c. F

Pſal.

A *PSALMVS XXXIII.*

BEnedicam dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.

Hic eſt ſecundus pſalmus alfabeticus habens 22. verſus iuxta numerum 22. literarum hebræorum. Eſt verum ꝙ deficit ſexta litera. i. vau. loco cuius geminatur he. cuius titulus talis eſt. Dauid quando mutauit faciem ſuæ rationem ſuam corã Abimelech, et fugauit eum et abiit. Hunc titulum præpoſuit Eſdras huic pſal. Nam dictum eſt ꝙ Dauid ſolũ fecit illos titulos in quibus exprimitur cantor: aut inſtrumentum: aut modus cantandi: aut tempus: aut locus in quo cantabatur iſte pſalmus, et ratio eſt. Nã Dauid ordinauit pſalmos et dabat eos cantandos determinatis cantoribus: cum inſtrumẽtis et modis determinatis, et in determinato
B tempore, et ideo explicabat in titulo omnia ſupradicta. vt patet in quibuſdam pſalmis. Sed quando exprimitur materia aut autor pſalmi: non eſt credendum ꝙ Dauid fecit illum titulum: ſed Eſdras aut aliquis ſanctus homo: prout fuit ſibi reuelatum. In hoc ergo titulo patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmũ quando fugiens à facie Saul, declinauit ad Achis regem Geth. quo cognito dixerunt ſerui Achis: nonnè hic eſt Dauid rex terræ. i. quem Iudæi dicunt eſſe vnctum in regem, et qui expectatur rex poſt Saulem: eo ꝙ occidit Goliat Geteum? Vnde Dauid vidẽs iminere periculum vitæ ſuæ: ſimulauit ſe inſanum, et mutauit os ſuum torquendo et variando oculos et labia, et ſpumando velut furioſus epileuticus. Et tunc rex Achis fugauit ipſum à domo ſua iubens ne amplius ꝑ-
C mitteret ingredi, et tunc Dauid receſſit inde in ſpelũcam Odolam, et ſic euaſit manus ſeruorum Achis, vt patet 1. Regum 21. Et tunc agens gratias fecit hunc pſalmum. Sed hæc hiſtoria non videtur concordare cum titulo. Nã in titulo dicitur ꝙ Dauid mutauit faciem ſuam coram Abimelech: et rex Geth appellatur Achis in ſupradicta hiſtoria. Ad hoc dicit Rabi Salomõ, ꝙ Abimelech eſt nomen dignitatis regalis. Nam omnes reges Geraræ appellabantur Abimelech: vt patet Gene. 20. & 26. ſed quia ciuitas Geth eſt Gerara, memorata in Geneſi: ideo idem eſt Achis et Abimelech. Nam Achis eſt nomen proprium, et Abimelech nomen dignitatis. Sed mentitur iſte cecus obſtinatus. Nam licet dicat verum quòd omnes reges Geraræ dicti
ſunt Abimelech, tamẽ ciuitas Geth non eſt D
eadem cum Gerara. Nam ciuitas Geth cuius Achis erat rex: eſt ſita in parte aquilonari iuxta Betleem et tribum Beniamin, et eſt prima de ciuitatibus Filiſthinorum in parte aquilonari, et Gerara eſt finibus Paleſtinæ ad partẽ Auſtralem in finibus Aegypti iuxta Berſabee: vt patet Gen. 26. Et ideo eſt melius ꝙ dicatur: ꝙ Achis erat binominis: quia alio nomine dictus eſt Abimelech. Vel eſt dicendum et melius, ꝙ Abimelech in lingua paleſtina idem eſt quod rex terræ. Nam Abimelech: interpretatur rex patris mei, et ſic quẽ nos appellamus regem ipſi vocant Abimelech. Nota quòd Abimelech idem eſt quod rex paternalis ſiue rex naturalis: Ideo quilibet rex naturalis cuiuſcunq; regni ſic dicebatur Abimelech apud Paleſtinos, et ſic non ſolũ rex Geraræ dicebatur Abimelech: ſed et E
rex Get et rex Acarõ et cæteri: quaſi regnũ paternum iure paterno poſſidentes. Vnde melech arabicè: rex interpretatur latinè. Secundum ergo hunc intellectum dicunt Hebræi ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum, et ſic exponunt ipſum literaliter præciſè de Dauid: prout agit gratias pro liberatione ſua. Et ſecundũ hoc tria facit Dauid. Nam primò ipſe agit grãs. Scdò inducit alios ad magnificandum Deum. Tertiò ad timendum Deũ per obſeruantiam legis. Secundum ibi: Magnificate dominum. Tertium ibi: Timere dñm. Dicit ergo Dauid. Benedicam dominũ Deũ Iſrael in omni tempore. ſ. tàm in aduerſitate. q̃ in proſperitate, et ſemper. ſ. die ac nocte laus eius erit ĩ ore meo, agẽdo gratias: eo ꝙ liberauit me de manu ſeruorũ regis Achis.

In domino laudabitur anima mea: audiant manſueti & lætentur. F

Anima mea laudabit̃ in dño. i. gloriabit̃ in dño et non in ſe: quia nolo laudes hominum: nec laudari de ſuperbia, ſed de humilitate & manſuetudine: ideo dico vt manſueti audiant humilitatẽ meã et lætent̃. Poſtea inuitat oẽs alios ad laudes dei, exẽplo ſui, dicẽs

Magnificate dominum mecum: et exaltemus nomen eius in idipſum.

Exquiſiui dñm & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

O vos humiles & mãſueti magnificate dominũ mecũ et in idipſum. i. in ſimul exaltemus eũ ſimiliter. Et reddit cauſam quia ſemper in tribulationibus exquiſiui dominum oĩ alia ſpe relicta, & ideo exaudiuit me, &

ex

A ex omnibus tribulationibus meis eripuit me .i. de manu Goliæ & manu Saul eum traxit lanceam contra me, & cum miſit clientes vt circuirent me in domo, & tunc eripuit me de rege Achis, & ideo

Accedite ad eum & illuminamini: & facies veſtræ non confundentur.

Accedite ad eũ & nõ quæratis aliũ liberatorẽ, & illuminamini.i.illuminabimini qa dabit vobis gratiã & modum euadẽdi, & ſic facies veſtræ nõ cõfundẽtur: qa nũquã dicetis vos eſſe deluſos, nec repulſos, nec fruſtratos.

Iſte pauper clamauit: & dñs exaudiuit eũ. & de oĩbus tribulationibus eius ſaluauit eum.

Immittet angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus: beatus vir qui ſperat in eo.

B *Timete dominum omnes ſancti eius: quoniam non eſt inopia timentibus eum.*

Diuites eguerunt & eſurierunt: inquirẽtes autem dominum non minuentur omni bono.

Iſte pauper quẽ videtis .ſ. ego, clamauit, & dñs exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus eius ſaluauit eũ, vt dictũ eſt. Nam angelus bonus dñi immittet virtutem ſuam in circuitu humilium timentium eũ, & ſic eripiet eos: ergo relinquite humana auxilia, & guſtate & videte qm̃ dominus ſuauis eſt & non crudelis: imo facilis ad dandum gratiam & petitionem. Ideo beatus vir qui ſperat in eo. Et ſic non ſitis crudeles & maleuoli: ſicut Saul & ſequaces eius ſed timete dominũ, ô vos oẽs ſancti & iuſti eius: qm̃ nõ eſt inopia bonorum temporalium & ſpũalium timenti-

C bus eum. imo copia & abundãtia gratiæ. Nã nos videmus ꝙ multi diuites huius mũdi cõfidentes in bonis mũdanis facti ſunt paupcres & eguerũt & eſurierũt mendicãdo. quia bona tranſitoria ſunt, & nõ potuerunt ea retinere: ſed timentes dominum no minuentur omni bono: imo abundabunt bonis ſpiritualibus, & etiam bona eis non deficient.

Venite filij audite me timorẽ dñi docebo vos.

Quis eſt homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos.

Venite ergo filii, audite me, & docebo vos timorem domini. i. legem diuinam quæ cõſiſtit in timore dñi, & ſi quis homo timet dñm vt cupiat videre dies bonos in hac vita & etiam gloriam in alia: faciat quod ſequitur.

Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.

Diuerte à malo: & fac bonum: inquire pacem et perſequere eam. D

O vir iuſte prohibe linguam tuam à malo &c. Et ſic exponũt Iudęi literaliter hũc pſalmũ faciliter. quia vt ſic, litera eſt ſatis plana applicando ad ipſum Dauid. Sed ſi ſic preciſè literaliter exponatur videretur hũc pſalmũ nullum continere ſacramentum, & titulum eſſe nõ à ſpiritusſancto, ſed inutiliter poſitũ: quod eſt falſum. Nam Dauid nõ fuit minus profeta in hoc pſalmo quàm in cæteris: nec latẽt minora ſacramẽta in hoc titulo & pſalmo quàm in cæteris: quia idem eſt ſpiritus. Et ideo eſt dicendum ꝙ Dauid per illam fugam & deſcenſum in Geth: per illã mutationem & ſimulationem & deriſum: præuidit in ſpiritu totum miſterium incarnationis & paſſionis & ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti, & perſecutionem & liberationẽ & proſperitatem eccleſiæ. E Nã præuidit qualiter Dei filius erat in mundum deſcẽſurus, & debebat mutare faciem & os ſuum accipiendo formã ſerui inuentus vt homo, & pati multas perſecutiones, & qñ Herodes rex Galileę debebat ipſum fatuũ reputare & cõtemnere, & à ſe fugare, & ad Pilatum remittere, & quomodo ab oibus debebat tanquã inſanus & arreptitius & demoniacus reputari, & qñ erat deludẽdus & irridendus à principibus ſacerdotum & miniſtris, & crucifigẽdus, & à morte per reſurrectionẽ liberandus: & ẽt nouit ꝙ oẽs perſecutiones eaſdem erat paſſurus in mẽbris & in ſua eccleſia. Ex omnibus his patet, ꝙ Dauid fuit magis figura Chriſti quàm aliquis alius, & magis fuit figura in ſua humilitate & manſuetudine & patientia in aduerſis, F quam in alia virtute ac pfectione. Et ideo hoc præuidẽs Dauid fecit hunc pſalmũ in perſona Chriſti & eccleſię: in quo introducit Chriſtum non ſolum in perſona capitis: ſed ẽt in perſona membrorũ, & eccleſiæ. Nã quicquid paſſus eſt Chriſtus in capite: paſſa eſt eccleſia poſtea à tirannis: imo vt verius dicatur, paſſus eſt Chriſtus in membris, & ſic Chriſtus loquitur pro membris, & ſic tria facit. Nã primò laudat Deũ patrẽ agẽdo gratias de ſua liberatione & reſurrectione. Secũdò inuitat omnia mẽbra ſua & congregationẽ iuſtorum ad laudẽ Dei: vt agant gratias ſimul cum eo. Tertiò prædicit premiũ iuſtorũ & punitionem malorum. Secundum ibi: Magnificate dñm. Tertium ibi: Oculi dñi ſuper. Quantum ad primum dicit Chriſtus: ego benedicam

A benedicam Dñm Deum patrẽ in omni tempore agendo gratias, pro beneficiis receptis, & laus eius erit ſemper, & continuè in ore meo. Et nota ꝙ differẽtia eſt inter benedicere, & laudare: Tam benedicere eſt agere gratias, pro beneficiis receptis. ſed laudare eſt virtutes, & bonitatem alicuius cõmemorare. Itẽ eſt aduertendum, ꝙ licet quælibet creatura teneatur Deum iugiter, & ſine intermiſſione laudare, & benedicere, eo ꝙ totaliter à Deo, dependet ẜm eſſe, & eſſentiam, ideo tenetur Deum amare ex toto corde, & ex tota mẽte & ex omnib. viribus ſuis, ſine aliqua intermiſſione temporis, & operis. Nam ſicut Deus nõ ceſſat influere ſuam virtutẽ, in creaturam in eſſendo, & conſeruãdo, ita homo non debet ceſſare ferri tota mente, & anima, & contemplari in illud ſummum bonum, à quo habet B oẽ bonũ, vt Deo ſatisfaciat, & reddat vices, ſed hoc non poteſt implere, viator in hac via ꝑꝑ pondus corporis, & miſerias mundanas, & impedimenta intrinſeca, & exteriora, ſed hoc implent beati comprehẽſores in patria, de quib. ait Xp̃s. Matt. 8. Angeli eorum ſemp videnr faciem patris. Item pſ. 83. Beati qui habitant in Domo tua Dñe, in ſæcula ſæculorum, laudabunt te Sed quia Xp̃s, non ſolũ erat viator, ſed etiam comprehenſor, cuius anima, tàm dormiendo, quam vigilãdo ſemper contemplabatur faciem patris, ideo ſolus Chriſtus potuit dicere. Benedicam Dñm in omni tẽpore huius vitæ, & ſemper laus eius in ore meo. Sed quod Chriſtus impleuit capite, facit tota Eccleſia, ſimul in membris. Nã non eſt aliqua hora, nec particula temporis, nec aliquod inſtãs, in quo non laudeẗ Deus, C in aliqua parte mundi. Nam cum in noſtro hemiſfærio eſt nox, in alio eſt dies. ſub horizonte noſtro: & ſic quando in vna parte mũdi, dr̃ officium diuinum, in alio dr̃ officium nocturnum, nec eſt aliqua hora diei, quin dicatur, aut prima, aut tertia, aut ſexta, aut nona, aut veſp. aut complet. aut officium noct. aut laudes matutinæ, aut orationes deuotorum Chr, ſtianorum. Et ſic quod vnus ſolus homo, non poteſt implere, nec ſatisfacere, facit tota Eccl. in cõmuni. Ex quo patet, ꝙ primus verſic. huius pſ. non poteſt verificari de ipſo Dauid, ſed de ipſo Chriſto, in ſe, & in ſua eccleſia, & ideo dicit Chriſtus: ego ſimul Eccleſia, & membris meis, benedicam Dñm, celebrando diuina officia, agendo gratias in omni tempore, huius vitæ. Quia in alia vitã, non eſt tempus, ſed æternitas, & laus eius, erit ſemp in ore meo, in alia vita. ſ. in patria, vbi beati in ſæcula ſæculorum, ſine intermiſſione laudant Deum. Et ſubdit Xp̃s, ſicut ego iugiter laudabo patrem, ita anima mea laudabitur, ab omnibus membris meis, in Dño patre: quia in omnib. orationibus, quæ diriguntur ad patrem concluditur. Per Dñm noſtrũ Ieſum Chri. &c. Ideo Chriſtus, etiam vt homo ſemper laudatur in patre. Item vnica adoratione, adoratur cum verbo, per vnionẽ hypoſtaticã. Et ſequitur, Audiant manſueti, & lætentur. q. d. Chriſtus, vt homo, ego adeptus ſum, hanc dignitatem ꝑꝑ humilitatem, & mãſuetudinem: quia humiliaui meipſum factus obediens, vſq; ad mortem crucis, ideo pater exaltauit me, & dedit mihi nomẽ, ſup oẽ nomen, vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur: & ſic ſum in gloria patris. i. ſimul habeo gloriã cum patre, ſedendo à dextris eius: & ſic in patre, ſemp laudabitur anima mea, ab omnibus fidelib. ergo audiant hoc manſueti, & lætentur ſe eſſe humiles, & manſuetos: quia ꝑꝑ humilitatem, hanc gloriã adeptus ſum pro me, & membris meis. Magnificate Dñm mecũ. In hac ſecunda parte, quatuor facit Chriſtus. Nã primò excitat, & exhortatur omnia membra ſua, ad magnificandum Deum. Secundò ad ponendam, ſpem in eo. Tertiò ad timendum eum. Quartò ad ſeruandum legem, & voluntatem Dei. Secundum ibi: Accedite ad eum. Tertium ibi: Time te Dñm. Quartum ibi: Venite filii. Quo ad primum, quia dicit: Audiant manſueti, & lętentur: dicit, ò manſueti ſupple, audite me benedicẽtem, & laudantem Deum patrem. magnificate Dñm, ſimul mecum: quia uos eſtis membra mea, & ideo cum capite debetis, ſimul magnificare Deum: quia non eſt diſtinctio inter caput, & membra: oẽs. n. magnificamus patrẽ: nam ego non ſolum per me, ſed etiã per voces cõtinue, magnifico eũ in eccl. & ſic in idipſum. i. ſimul vos, ergo exaltamus eum. Nota, ꝙ iſte terminus circunuolutus in idipſum, idẽ ſignificat quod ſimul, uel ſimiliter, vel pariter, vt ait Apoſ. Cupio vos, idipſum ſapere. i. ſimul, & n. ecũ. Et ideo vbicunq; in hac tranſlatione, ponitur idipſum. Hieronymus poſuit ſimul, ideſt pariter, vt pſ. 4. In pace in idipſum dormiã, & requieſcam Hiero. poſuit in pace ſimul dormiam, & requieſcã. Hic autem poſuit, Dñm mecũ: & exaltemꝰ nomẽ eius pariter. i. ſimul magnificemus

A ternus & exaltemus & eodem modo. Et reddit cauſam quare debemus magnificare ſimul & exaltare: quia inquit exquiſiui & exoraui dominū patrem in menſa, & in horto, & in cruce, & exaudiuit me, largiendo quæ petebā pro me & membris meis, & eripuit me ex omnibus tribulationibus per reſurrectionem: quia iam amplius non moriar, & mors mihi vltra non dominabitur. Ergo ſi ita eſt, ꝙ ego fui exauditus pro me & pro vobis: quia ego oraui pro te Petre & pro tota eccleſia ne deficiat fides tua: ergo ò vos martyres nolite timere nec deficere, ſed cū firma ſpe accedite ad eū. ſ. patrē, & illuminabimini & corroborabimini luce & fortitudine & virtute ſpiritusſāncti contra tirānos, & infideles, & tortores, & facies veſtræ non cōfundentur: imo vincetis eos. quia licet occidant corpus, animā tamen non poterūt occidere: quia cū ſteteritis ante reges & præſides nō eſtis vos qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in vobis. Ideo ipſi tiranni manebunt cōfuſi, & vos victores, & ideo vos membra mea nolite timere in pſecutionib. tirānorū: quia pater non deficiet vobis ſicut mihi non defecit. Nam iſte pauper quē videtis, clamauit & orauit in menſa, & in horto, & in cruce, & ſemper dn̄s exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus ſaluauit eum: ergo ſicut ſaluauit caput & reſuſcitauit, ita ſaluabit mēbra: nam ſicut in horto apparuit mihi angelus domini confortans me, quę quidem confortatio potius fuit pro mēbris meis, ita pariter in perſecutionibus veſtris angelus immittet virtutem & influxum ſuum in circuitu martyrum & fidelium timentium eum: C quia circundabit eos ſua virtute & protectione, & ſic eripiet eos de manu tirannorum ne perdant fidem & fortitudinem, immo audacter morientur pro fide & veritate, & in fine eripiet totā eccleſiam tpaliter de manu tirānorū per conuerſionem Conſtantini: intantū ꝙ relictis idolis oēs gentiles conuertētur ad fidē; & ſic fideles manebūt omnino victores. Litera Hieronymi habet, caſtrametatur angelus in circuitu timentiū eum, & ſic litera eſt magis plana: quaſi dicat, ꝙ Angel⁹ Michael qui eſt cuſtos eccleſiæ ponet caſtra & exercitus Angelorū in circuitu fidelium ad cuſtodiēdū eos de manu tirannorū, ſicut frequenter viſum fuit, ꝙ Angeli apparebant in circuitu martyrū confortantes eos, ſicut legitur in hiſtoriis beati Laurentii & beati Sebaſtiani, & ēt in hiſtoria beatæ Catherinæ D legitur ꝙ Angeli de cœlo deſcēderunt & fregerunt rotas &c. ſicut Angelus domini deſcendit cū Azaria & extinxit flammā ignis. Daniel. 3. Et ſubdit, guſtate & videte guſtu, & viſu fidei quoniā dominus ſuauis & propitius eſt omnibus inuocantibus eum, quia eis non deficiet in perſecutionibus: ideo Beatus vir qui ſperat in eo. Totum ēt hoc pōt referri ad legē euangelicam, ut dicat Chriſtus, guſtate operando, & videte cōtemplando legē euangelicam, quam fero & prędico vobis ex parte patris mei, quoniā ſuauis eſt dominus in lege euangelica, & non ſeuerus ſicut fuit in lege veteri. Nam lex euangelica non fert onera importabilia, nec multiplicationē ceremonialiū præceptorū ſicut lex Moyſi: quia iugum meum ſuaue & onus meū leue, & pręmium promiſſum in lege euangelica eſt maximum & ſufficiens, quia promittit fęlicitatem & beatitudinem æternā: ideo Beatus vir E qui ſperat in eo: ideo vos omnes ſāncti timete dominū timore filiali. qui quidem timor inſurgit ex ſumma caritate: & ſic ſuſtinebitis perſecutiones pro eo, vt acquiratis præmium & beatitudinem promiſſam. quod eſt bonum per ſe ſufficiens & ſtatus omnium bonorū aggregatione perfectus, & ſic nō eſt nec erit inopia nec defectus boni, chriſtianis & fidelibus diligentibus & timentibus Deum. nam beatus habet quicquid vult, & nihil mali vult. Item quia illud gaudium & bonum beatorum nemo tollet ab eis, nec eſt amiſſibile nec rapibile ſicut bonum mundanum. Nam multi diuites & principes huius mundi amiſſis bonis temporalibus eguerunt & eſurierūt, ſicut filii Priami regis Troię. Et ſicut filii & nepotes & familia regis Saulis: & ſicut Darius & Porus capti ab Alexandro. Et ſicut filii Dionisii tirāni, qui poſt mortem patris oſtiatim mendicabant. Sed nō ſic F erit de fidelibus ſperantibus in Deum: nam licet ſint pauperes in hac vita, & non habeāt copiam bonorum temporalium, tamen non minuentur omni bono in alia uita, imo abūdabunt ſpiritualibus inamiſſibilibus: quia beatitudinem nemo tollet ab eis. Duo ergo habebunt beati obſeruantes legem euangelicam. Primò quia ſatiabuntur bonis cœleſtibus. Secundò quia erunt ſecuri de ſua beatitudine, quod in hac uita nullus unquā potuit adipiſci. Venite filii. quia ſuperius dixit Accedite ad eum & illuminamini, & guſtate

&

A & videte,& timete dominum oẽs ſancti &c. poſſet aliquis qrere & dicere, quomodo guſtabo,& in quibus conſiſtit iſte timor dñi,& quid agendo potero aſſequi illud ſummum bonũ indeficiens,& in quo conſiſtit iſta lex euangelica in cuius obſeruatione tantũ bonum acquiritur? Ad hoc reſpondet & ſatisfacit Chriſtus dicẽs. O filii regenerati per baptiſmũ venite ad fidem & audite me cum affectu & docebo uos timorem domini patris mei.ſ.docebo uos nõ legem timoris ſeruilis ſed filialis:nam initium ſapientiæ timor domini,& docebo vos in quibus conſiſtit timor dñi caſtus & filialis.Et quid debet agere homo q̃ timet dñm & cupit videre dies bonos in illa gloria æterna Vnde ſi quis eſt homo qui timet Dñm,& diligit,i.cupit videre dies bonos in patria celeſti, & nõ malos in infer B nõ,faciat quod ſequit, & tu Chriſtiane fac quod ſequitur.ſ. Prohibe linguam tuã à malo non blaſfemando,nec in proſperis,nec in aduerſis,nec murmurando de aliquo,& labia tua non loquãtur dolũ nec fraudẽ,cõtra proximũ,ſed ſis verax in verbis,& promiſſis ſeruãdis,diuerte à malo.i.vita,& fuge omne malũ ſeruando pręcepta negatiua, & fac bonũ ſeruando præcepta affirmatiua, & inquire pacem cũ proximo,& ſequere,& cõſerua eam.Nota q lex Chriſti,dicitur leuis,& ſuauis reſpectu legis Moyſi:Nã illa præcipiebat & mandabat,& imponebat onera importabilia,& multitudinẽ pręceptorum ſ.ſexcenta, & tredecim præcepta inter cerimonialia, & iudicialia,& moralia,eo q ille populus erat durę ceruicis,& inclinatus ad rebellionẽ,& tota illa lex erat figura Xpi futuri, Et ideo C Chriſtus ſublatis omnib.cerimoniis, & iudiciis reducit totam legem, ad duo præcepta .ſ.ad dilectionem Dei,& proximi. Matt.22. Et declarauit pręceptum Dei dilectione proximi.Matt.7.cum dixit:quæcunq; vultis vt faciant vobis homines,& vos facite illis.Hęc lex,& profetæ:quia in iſto affirmatiuo intelligitur negatiuum.i.quod non vultis, vt faciant vobis homines non faciatis illis.i.quod tibi non vis alteri ne facias. Et totum hoc nihil aliud eſt niſi declinare à malo, & facere bonũ. Sed quia homo nõ ſolum iuſtificatur ex operibus:ſed etiam corde,& lingua,& ex malis cogitationibus,& locutionibus indicabitur,ideo Chriſtus non ſolum prohibet manus,ſed etiam cor.Matt.5.qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio &c.Item Matth. 12.ex ore tuo iudicaberis:quia ex abundantia cor D dis os loquitur: & ideo Dauid hic profeticẽ in perſona Chriſti prohibet cor,& linguam à malo:cum dicit,prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum. Itẽ prohibet omne opus malum fieri cum dicit. Declina à malo,& mandat omne bonũ fieri per mandata affirmatiua,cum dicit,& fac bonum:& mandat Caritatẽ Dei,& proximi,cũ ſubdit, inquire pacem:cum Deo, & proximo ſupple,& perſequere eã:nam qui manet in caritate, in Deo manet,& Deus in eo: & ſic manet,& quieſcit in pace Dei, & proximi.Vnde declinare à malo,eſt bonã vitã incohare,& facere bonum,& bonã vitã perficere,& in ea proficere. Per primũ euadimus pęnam per ſecundum cõſequimur pręmiũ: quia nemo poteſt inchoare bonã vitam niſi deſinat malefacere,& pęniteat præteritæ, vt inquit Aug.Et in eis conſiſtit tota lex euan E gelica,& tota iuſtificatio hominis,ad vitam æternam conſequendam:de qua iuſtitia dictum eſt pſalmo. 14.

Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum.

Hic ponit præmiũ inſtorũ legem Chriſti obſeruantium, & punitionẽ trãſgreſſorum. Vnde dicit, ſi quæris quẽ fructũ cõſequẽtur iuſti ex obſeruãtia legis euangel.dico tibi q duos fructus:primũ, quia oculi Dñi ſup iuſtos:qa erũt grati,& accepti ad vitã æternã. Secundũ quia aures eius.ſ. aures Dei erunt propitiæ, & ſuaues in preces eorũ: quia orationes,& petitiones eorũ erunt audite, & acceptæ apud Deum.Sed oppoſitum eſt de trãſgreſſoribus legis: Ideo ſequitur. F

Vultus autem Domini ſuper facientes mala vt perdat de terra memoriam eorum.

Vultus Dñi iratus ad vindictam,erit ſup facientes mala, vt perdat memoriam eorum de hac terra per mortem corporalem, & de terra viuentium per mortem ſpiritualẽ quia delebuntur de libro,& numero viuentium, & cum iuſtis non ſcribentur: nec memorabuntur,nec habitabũt cũ eo.Sed q oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum: probatur cum ſubditur.

Clamauerũt iuſti & Dñs exaudiuit eos:& ex omnibus tribulationib.eorũ liberauit eos.

Iuſti clamauerunt,& Dñs exaudiuit eos, vt patet de omnibus martyribus,& de oibus tribulationib. liberauit eos. Nã martyres p mortẽ liberati ſunt,& abſoluti vinculis corporis

A potis huius: & à miſeriis huius mundi, & cõſecuti ſunt fęlicitatem æternam, & etiã multi liberati ſunt a pœnis corporalibus, ut patet de beato Vincentio. Item tota eccleſia poſt longas perſecutiones liberata & proſperata eſt etiam temporaliter poſt conuerſionẽ Conſtantini: qui reddita pace eccleſiæ, eam bonis temporalibus ditauit. Quia

Iuxta eſt dominus his qui tribulato ſunt corde: & humiles ſpiritu ſaluabit.

Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos dominus.

Iuxta eſt dominus his qui tribulato ſunt corde propter ueritatem et iuſtitiam: et iõ ſaluabit omnes mites & humiles ſpiritu. Nã licet ſunt multæ tribulationes iuſtorum & Deus permittat eos pati perſecutiões in hac uita, tamen dominus liberabit eos de omni-
B bus his malis, & liberabit eos per gloriam & reſurrectionem futuram.

Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: vnum ex his non conteretur.

Dominus cuſtodit. i. integrè reſuſcitabit in finali iudicio oĩa oſſa eorũ: intãtũ ꝙ unũ ex his oſſibus nõ cõteretur, nec deficiet, nec minuetur nec capillus de capite peribit, qm̃ integrè cũ tota ſua perfectione immortales ad gloriam reſurgent liberati & abſoluti ab omni tribulatione & miſeria quia tũc abſterget Deus omnem lacrimam, & iam nõ erit amplius dolor, nec clamor, nec luctus qm̃ priora mala tranſierunt. Apo. 12.

Mors peccatorum peſſima, & qui oderunt iuſtum delinquent.

Mors peccatorum erit peſſima, quia non
C reſurgent in reſurrectionem uitæ, ſed in reſurrectionem iudicii ad perpetuas pęnas perferẽdas. Et manifeſte patet, ꝙ tirãni & obſtinati qui oderũt et preſecuti ſunt quemlibet martyrem & iuſtum ſimplicem, delinquẽt. i. errabunt, et reperientur malam partem eligentes, et peccabunt contra legem. quę præcipit declinare à malo & facere bonũ, & inquirere pacem & caritatem erga proximum & ſeruare eam quia in fine

Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorũ, & non delinquent omnes qui ſperant in eo.

Dominus & redimet & liberabit ab his malis animas ſeruorum ſuorum. Ex quibus patet, ꝙ qui ſperãt & cõfidunt i eo & ponũt totã ſuã ſpẽ in eo, perferẽtes preſecutiones et tormenta, nõ delinquẽt. i. nõ errabunt, nec confundẽtur, nec fruſtrabũtur deſiderio ſuo. Sed delinquent, & errabunt, & ſic audabũtur D
omnes tiranni, & ſuperbi ponẽtes ſpem ſuã in hoc mundo. Totus etiã iſte pſa. poteſt eſſe vox ipſius Dauid inuitantis oẽs fideles uete. teſt. ad ſuſcipiendam legem Chriſti, & oẽs marty. iuſtos noui teſt. vt cum humilitate & patientia tolerent perſecutionẽ, & tormenta pp Chriſtum, qm̃ magnã fœlicitatem, & premium cõſequentur in illa vita: & ſic ẽt põt moraliter exponi, totus pſ. quo ipſe Dauid exemplo ſui exoratur oẽs fideles vtriuſque teſtamenti ad patientiam & humilitatem, in tolerandis perſecutionibus quocunq; iniuſto: & ne deſperent de miſericordia Dei: quia hic vel in futuro liberabunt, & iniuſtificant iu futuro punientur. Sed ſi volumus attendere figuram & ſacram: contentum in titulo huius pſal. melius eſt ꝙ dicatur ꝙ eſt
vox Chriſti hominis agentis gratias patri: & E
inuitantis oĩa membra ſua ad perferendas perſecutiones, & tormenta tyrannorum pp eum, & exhortantis eos vt cum humilitate & patientia, perferant perſecutiones, & orẽt etiam pro perſecutoribus. Ideo iſte pſalmus, & præcedens legitur in feſtiuitatibus martyrum. Et ideo dicit Auguſtinus, in ſermone plurimorum martyrum, ꝙ inquantum poſſumus debemus martyres, & ipſum Chriſtũ imitari. ſ. quòd ſimus mites, & humiles corde in perſecutionibus, & debemus pro perſecutoribus exorare. Et tota ſupradicta expoſitio eſt conformis ipſi titulo pſalmi, in quo continetur figura paſſionis Chriſti, & martyrum.

PSALMVS XXXIIII. F

IVdica Domine nocentes me: expugna impugnantes me

Titulus. In finem ipſi Dauid. Ex titulo habetur ꝙ rex Dauid fecit hunc pſa. & dirigit nos in finẽ legis qui eſt Chriſtus, & attribuit ipſum ipſi Dauid Meſſiæ. Et ideo apud Hebræos titulus eſt. Ipſi Dauid, tãtùm ſine alio addito. Et ideo dicunt Hebræi, ꝙ cũ Dauid laboraret in vehementi perſecutione, rogauit Dñm, vt Deus mitigaret iram ipſius Saulis, ſed fuit ſibi reuelatũ qualiter Saul, cum ſuis debebat interire in montibus Gelboe, & ſic erat peritura tota domus Saulis, & domus Dauid erat exaltanda. quod præuidens Dauid in Spiritu fecit hunc pſalmum. Et ſic exponunt hũc pſalmum ad literam de Dauid

prout

A prout petit profeticè liberationē ſui,& prædicit ruinā Saul & ſuorū.Sed Aug.& Caſſiodorus,& Origenes exponūt hunc pſ.de perſecutione, & paſſione Chriſti & excidio regni iudæorū,quā præuidit Dauid in Spiritu per perſecutiones ſuas. Ideo dicit Caſſiod. ꝙ iſte eſt ſecūdus pſ. eorum qui manifeſtius explicāt miſteriū paſſionis Chriſti. Et ideo ſequendo ſniam ſacrorum Docto. iſte pſal. exponendus eſt de perſecutione,& paſſione Chriſti. Et tamen aduertendū ꝙ iſte pſ.non pōt ſufficiēter & diſtinctè diuidi,eo ꝙ narrā do afflictiones: interponit petitiones & gratiarum actiones, ſed generaliter poſſumus dicere ꝙ Dauid tripliciter fuit afflictus. Primò ꝑ inſidias. Scdò per falſa teſtimonia ſibi impoſita. Tertiò ꝑ irriſiones,quia gaudebāt æmuli ſui in aduerſitatibus eius. Ita pariter

B iudæi tripliciter perſecuti ſunt Chriſtū.Primò per inſidias:vt qñ quærebant: an liceret dari cēſum Ceſari: & qñ interrogabāt eū de magno mādato. Scdò per falſos teſtes imponētes ꝙ dixerat poſſum deſtruere tēplū Dei. Tertiò per iniurias & irriſiones. Et ideo Dauid prudens in ſpū prædictas tres oppreſſiones Chriſti futuras,fecit hunc pſ. in quo introduxit Chriſtū loquentē,& cōquerentem apud patrē de Iudæis affligētibus eū.In quo tria facit:nā primò conquerit̄ de inſidiis ſibi paratis petēdo liberari.Scdò de falſis teſtimonijs ſibi impoſitis. Tertiò de cōiurationibus cōtra eū factis,& iiuriis& opprobriis illatis. Et in qualibet particula petit liberari:&agit gratias,& quærit ultionē. Scda ibi:Surgētes teſtes iniqui.Tertia ibi:Et aduerſum me lętati ſunt.

C Quò ad primū dicit Chriſtus.O Dñe pater iudica Iudęos nocentes.i.lędentes me. iudica dico iudicio examinationis & condēnationis,& expugna impugnantes i.volentes impugnare me, tam in membris quàm in capite. Et nota ꝙ noceo noces,quādoq; apud antiquos reperitur ordinari cum accuſatiuo & ratio eſt, nam nocere vno modo eſt cōtrariū ad proficere ſiue prodeſſe, & tūc eſt acquiſitiuum,& ſic exigit dat uū : quia idē eſt quod obeſſe,alio modo idem eſt quod lędere,& ſic ordinatur cū accuſatiuo caſu: & ſic ponitur in primo verſu. Et ideo dicit.Iudica Dñe nocentes.i. lędentes :& perſequentes me:& ideo ſequitur : & expugna impugnātes me.expugna dico:ciuitates eorum deuaſtando & diſſipando,& eos diſpergendo per Titum & Romanos. Et ideo ſequitur.

Apprehende arma & ſcutum:& exurge in adiutorium mihi. D

Effunde frameam & conclude aduerſus eos qui perſequūtur me: dic animæ meæ ſalus tua ego ſum.

Apprehēde arma & ſcutū cōtra eos Rom. cōcitādo,& exurge in adiutoriū mihi,& effunde frameā,& gladiū tuæ potētię, & ſnię aduerſus Iudęos, & tyrānos : qui pſequunt̄ me in capite,& mēb. & dic aīę meę: ſalus tua ego ſum.i.oſtēde te ſalutem vitę meę: q.a ſi pcipis.i.dicis: factum erit & liberabis me ab eis:me reſuſcitando,& eos puniendo : ergo

Confundantur & reuereantur: quærentes animam meam.

Auertantur retrorſum & confundantur:cogitantes mihi mala.

Iudęi quærentes animā meā, & vitā meā delere & tollere ab hoc mundo, confundantur,& reuereantur,& verecundentur,& timeant cum viderint me reſuſcitatū, & auertantur ab honorib. retrorſum perdentes dignitatem,& regnū & ſacerdotiū, & cōfundā tur Scribæ,& Fariſæi, & principes cogitātes mihi mala,& machinantes & cōſpirantes in necem meam:quoniam fruſtrati ſunt à deſiderio ſuo poſtquam reſurrexi. E

Fiant tanquam puluis ante faciem venti : & angelus Domini coarctans eos.

Fiant tanquā puluis ante faciem venti:diſperſi per vniuerſum mundū,& angelus Dñi ſit pſequēs eos.Quia vt ait Ioſef de bello iudaico angeli viſi ſunt recedere à tēplo,& gladius igneus viſus eſt ſupra Hier. per aliquot dies ante excidium:et ſic patet quòd Angeli iam comminabantur ſtragem futuram.

Fiat via illorum tenebræ & lubricum : & Angelus Domini perſequens eos. F

Fiat via illorū lubricū.i.ſcandalū et lapſus ad cadendū, et angelus Dñi ſit pſequēs eos. Nota ꝙ via hoīs eſt cogitatio, et operatio:et ſic eſt dicendū ꝙ oēs cogitationes,et actus et operationes Iudæorū poſt paſſionē Xpi fuerūt eis in lubricū et ſcandalū.Nā vt ait Ioſefus, ꝑ iniurias et ignominias quas Iudęi patiebant̄ à pręſidib. Romanorū : multoties ſtatuerūt rebellare,et finaliter rebellarūt, et lapſi ſunt in cōiurationes et monopolia, q. oīa fuerunt via ad deſtructionē eorū , et ſic viæ et cōſilia eorū fuerūt lubricū ſiue ſcādalū ad labādū et cadēdum. Et etiam vię illorū fuerūt lubricū.i.obſcuritas q a fuerūt occecati ꝑ malitiam,et pctm̄ vt rebellarēt cōtra

Romanos

A Romanos, & ſi ceciderunt, & angelus domini bonus fuit perſequens eos, nõ dando adiutorium, & angelus malus malè conſulendo & ad rebellionem impellendo & inſtigando. Item viam illorum.i.lex Moyſi fuit eis lubricum & lapſus & petra ſcandali:in qua ceciderũt falsè interpretando, & malè intelligẽdo, & fuit eis lubricum & obſcuritas:quia Deus abſtulit eis ſpm̃ intelligentiæ:quia occecauit eos malitia eorũ ne intelligerent ſacramenta Dei, & ſic lubricantur & labuntur & ſcandalizãtur in lege & via domini, & occecãtur.

Qm̃ gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui: ſuperuacuè exprobrauerũt aĩam meã.

Hic addit cauſam quare Iudæi patientur ſupradictas cõfuſiones, & incurrent cecitatẽ ſcandalũ & ruinam tam temporalem quàm ſpiritualem, & corporis & mentis, & ſubdit.

B Quoniam gratis, & ſine cauſa abſcõdcrũt & incluſerũt me in interitu laquei ſui: q a ſine culpa parauerũt mihi laqueũ mortis per inſidias & tentationes iniquas & falſa teſtimonia, & ſuperuacuè & ſine cauſa exprobrauerunt & vituperarunt animam & vitam meã. Et etiam in uanum exprobrauerũt:qm̃ reſurrexi & manſerunt confuſi. Ideo ſicut iniquo modo parauerũt mihi laqueum mortis: ita

Veniat illi laqueus quem ignorat: & captio quam abſcondit apprehendat eum: & in laqueum cadat in idipſum.

Veniat illi populo laqueus captiõis & excidii per Romanos: quem laqueum ignorãt nam ignorantibus ipſis Titus duxit vnam legionem militum ex Egypto, & venerunt ex parte orientali per terram Moabitarum, & C trãſierunt Iordanem prope Hierico, quà trãſiuit Ioſue cum filiis Iſrael, & obſedit inopinatè ciuitatem Hieruſalẽ, & ſic fuit laqueus quem ipſi ignorabant: nam ſicut per illã partem fuit tranſitus ad capiendam terram promiſſionis tempore Ioſue, ad expellendos & deſtruendos Cananeos, Amorreos, & Iebuzeos: ita per eandem partem fuit ingreſſus ad capiendam & deſtruendam Hieruſalem. Itẽ ſequitur: Et captio quam abſcondit apprehẽdat eum. Ad cuius intellectum eſt notandũ, quòd Iudæi ex inuidia & timore Chriſtum tradiderũt, timebant enim perdere primò ſacerdotium & oblationes: ſecundò perdere locum & gentem, & ideo pararunt Chriſto inſidias, & occultè cum cautela in feſto paſchæ ceperunt & tradiderunt Chriſtum. Sed eodem modo fuerunt capti ſub eodem laqueo

D & illud quod timebant euenit eis, & ceciderunt in laqueum quem vitare putabant. Nã in feſto paſchæ dum ex omnibus partibus erant in Hieruſalem congregati, fuerunt obſeſſi, & ciuitas capta & diruta & incenſa. Et ſic perdiderunt locum & ſacerdotium, et diſperſi ſunt per mundum captiui. Ideo dicit. Veniat illi populo laqueus et obſeſſio Romanorum, quem ignorat, et captio quam abſcondit.i.in abſcondito parauit: id eſt talis captio qualem ipſe Chriſto parauit: apprehendat eum, & cadat in ipſum laqueum quem vitare cupiebat. i. in laqueum mortis et ruinæ et diſperſionis: vel cadat in ipſum laqueũ .i. in talem qualem ipſe præparauit mihi in die paſchę. Nã laqueũ mortis mihi parauerũt, et i laqueũ obſidionis mortis ceciderũt.

Anima autem mea exultabit in domino & delectabitur ſuper ſalutari ſuo. E

Hic prædicit Chriſtus gaudium ſuum et eccleſiæ de reſurrectione ſua et excidio Iudæorum: dicens. Anima mea. i. ergo ſimul cũ mẽbris meis et tota eccleſia exultabit in domino reddẽs gratias de beneficio redemptionis et de vindicta iudęorũ et excidio eorũ, et delectabitur ſuper ſalutari ſuo. i. de ſaluatione ſua. Nam licet paſſio Chriſti fuerit amara: tamen effectus eius fuit nobis ſalubris et delectabilis et eius reſurrectio memorabilis: quia diem dominicam cum delectatione et lætitia colimus in memoriam reſurrectionis. ſed Iudæis fuit in magnam confuſionem. Ideo ſubdit.

Oĩa oſſa mea dicẽt: domine quis ſimilis tui? Eripiens inopẽ de manu fortiorũ eius: egenum & pauperem à diripientibus eum. F

Omnia oſſa mea dicent. i. omnes apoſtoli qui ſunt oſſa mea et fundamenta eccleſię, in quibus apparuit robur et fortitudo, et omnes martires et cæteri fideles attribuendo tibi poteſtatem liberandi genus humanum, et mihi attribuendo meritum paſſionis: dicent et prędicabunt per mundum: domine quis ſimilis tui? quaſi dicant nullus. Nam tu es eripiens pauperem hominem de manu dęmonũ fortiorum eius, et ponitur genitiuus eius pro ablatiuo ad modum grecorum. qui carent ablatiuo. i. de manu fortiorum ſe, et es eripiens egenum et pauperem expoliatum et fauciatum à latronibus diripientibus eum. Nam tu eripuiſti illum hominem qui deſcendens ab Hieruſalem in Hierico incidit in latrones: quem expoliauerunt bonis gratuitis, et plagis

A gis affecerunt,& ſemiuiuum reliquerũt. Lu
cæ x. Iuſtum ergo egenum & pauperem ſau
ciatũ tu Chriſte ſanaſti ſanguine tuo,& ſup
humerum tuum portaſti,& ſtabulario eccle
ſiæ cõmiſiſti, & a demonibus fortioribus &
diripientibus,& depredantibus& expolian-
tibus eum eripuiſti,quod nullus alius potuit
facere,ergo quis ſimilis tibi? quaſi dicat nul
lus. Eodem modo eripuiſti egenum & pau-
perem populum chriſtianum de manu tyrã
norum fortiorum, & à diripientibus eum.
Nam ſicut primò liberaſti illum populum
de Diab. ſpiritualiter, ita poſtea liberaſti eũ
de membris Diab. temporaliter facta vindi-
cta de Iudæis & tyrannis perſequentibus ec
cleſiam. Ad cuius intelligentiam eſt notan-
dum ꝙ ſicut Diab. per ſe in principio expo-
B liauit & eripuit & ſauciauit Adam cum to-
ta ſua poteſtate, qui quidem Adam dicitur
vt ſic homo myſticus ſiue corpus myſticum
& eccleſia, ita poſtea Diab. conatus eſt per
membra ſua. ſ. per infideles,& tyrannos per-
ſequi iſtum hominem egenum & pauperẽ,
& maximè in nouo teſta. Et ideo Chriſtus
non ſolum loquitur, & conqueritur hic in
perſona ſui de Iudæis perſequentibus & cru
cifigentibus eum, ſed etiam conqueritur in
perſona iſtius hominis myſtici cuius naturã
aſſumpſit. Et cõqueritur primò de Diab. qui
hunc hominem ſauciauit, & ex conſequẽti
cõqueritur de membris Diab ſ. de tyrannis
& infidelibus qui ipſum à iuuentute ſæpe
expugnauerunt: à quibus Chriſtus iſtũ ho-
minem tàm tẽporaliter q̃ ſpiritualiter libe-
rauit, vt dictũ eſt. Ad hunc ergo intellectũ
C poteſt ẽt tota ſuprad. pars prima exponi. Di-
cit ergo homo ſauciatus. ſ. eccleſia. O Dñe
Deus iudica dęmones nocentes & lædentes
me,quia ſauciauerunt me in corpore & ani-
ma vulnere peccati, & fomite eiuſdem, &
expugna tyrannos& infideles,expugnantes
me à iuuentute mea & vſq; ad iudicium. Et
ideo tu Deus apprehende arma & ſcutũ hu-
manitatis,& exurge & veni in carnẽ in adiu
toriũ mihi. Nam aïa Xp̃i & caro dicuntur ar
ma cõtra Diab. ad offendendũ & defenden-
dum. Nã in anima erant dona Spiritusſãncti
& oẽs virtutes. ſ. humilitas & caritas,quibus
Chriſtus vicit Diabo. Item caro Chriſti fuit
ſcutum ad defendendum in quo Chriſtus re
cepit ictus tormentorum & afflictionum &
paſſionum pro nobis. Et ſic Chriſtus in ſua
incarnatione apprehendit arma & ſcutum,
in adiutorium noſtrum contra Diab. Et ſe- D
quitur. Effunde frameam. i. extende gladiũ
tuę paſſionis,& eccleſiaſticę poteſtatis,& vir
tutis ſacramẽtorum aduerſus dęmones qui
perſequuntur me. Nam ſicut gladius diuidit
& radit & interficit: ita tua paſſio & eccleſia-
ſtica ſacramenta delent & necant & extin-
guunt peccatum & interficiunt Diabolũ. Et
ideo dic animæ meæ ſalus tua ego ſum, &
præcipe Diabolo, vt recedat, quia tuum pręę-
cipere eſt facere. Item dic animæ meæ ſalus
tua ego ſum. i. da mihi ſalutem redemptio-
nis,& ſana me à peccato per tuam paſſionẽ,
& confundantur & reuereantur Dœmones
quærentes animam meam, vt videntes me
redemptum,& ipſi Dœmones cogitantes,&
machinantes mihi malas tentationes cõfun
dantur & conuertantur retrorſum cum vi-
derint me ſanatum & lotum à ſorde pecca-
ti, & tuo caractere munitum, & fiant ideſt E
fugiant à me ſicut puluis fugit & pellitur
ante faciem venti, & Angelus Domini bo-
nus ſit coarctans & cogens eos fugere,& vię
illorum ſint & fiant tenebræ, ne poſſint me
videre ad nocendum, & fiant lubricum vt
victi cadant ne poſſint pręualere cõtra me.
Et Angelus Domini ſit perſequens eos. Nam
Angeli boni prohibent Dœmones, ne no-
ceant nec præualeant contra iuſtos & fide-
les, & ſic reddit cauſam dicens, quoniam dę
mones gratis. i. cum grandi deſiderio abſcon
derunt mihi laqueum tẽtationis in interitu
mortis in Paradiſo terreſtri, cum dixit ſer-
pens, nequaquam moriemini, ſed ſi come-
deritis eritis ſicut dii ſcientes bonum & ma-
lum,& ſic incidi in duplicem mortem. ſ. cor
poris & animæ. Et iſto modo exprobraue- F
runt & tentauerunt animam meam, & de-
frauderunt & deceperunt eam ſuperuacuè
& ſine ratione. Fac ergo Domine vt laqueus
tuæ paſſionis quem ignorat, veniat illi, & ſi-
cut ipſe cepit me laqueo tentationis, ita tu
cape & liga eum laqueo tuæ paſſionis. Et ſi-
cut ille fructus vetitus fuit muſcipula ad ca
piendum hominem, ita ſacramentum incar
nationis, & paſſionis tuæ ſit muſcipula ad
capiendum Diabolum. Quem laqueum &
muſcipulam incarnationis,& crucis ignora-
uit Diab. vſque ad reſurrectionem, nam tũc
cognouit ſe eſſe victum & expoliatum per
triunfum crucis, quando Chriſtus fortis, &
potens in prælio cum triunfo deſcendit ad
inferos & fregit portas æreas & vectes fer-

A reos, & expoliauit infernum. Et ideo ſequit. Captio quam abſcondit apprehendit eum: quia ſicut per fructum illius arboris decepit hominem, ita per fructum arboris Chriſti deceptus eſt. Et ſequitur cadat in ipſum laqueum. Quia ſicut per lignum vicit, ita per lignum victus eſt. De quo beneficio redēptionis iſte homo promittit ſe gratias acturū, cum ſubdit, Anima mea exultabit. Exponatur vt ſupradictum eſt. Sicut expoſita eſt iſta prima pars de Diab. ita poteſt exponi de mēbris eius perſequentibus eccleſiam, & ſic ēt totum reſiduum poteſt exponi in perſona totius corporis myſtici: Sed primo & principaliter debet exponi in perſona Chriſti, qui primo in capite paſſus eſt, ſed ex conſequēti poteſt exponi in perſona eccleſię: nam quod Chriſtus primo paſſus eſt in capite, poſtea paſſus eſt in membris.

B *Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.*

In hac ſecunda parte prædicit ſecundum genus perſecutionis & afflictionis Chriſti, quod fuit per falſa teſtimonia. Dicit ergo Chriſtus. Surgentes teſtes iniqui Iudæi interrogabant me de his, quæ ignorabam, i. quæ nūquam feci nec commiſi: quando me dixerunt blasſemum, & inimicum Cæſaris, & commouiſſe totam terram à Galilea vſq; Hieruſalem, & tamen omnia iſta ignorabā, quia nunquàm feci, nec alicuius horum conſcius eram. quia quod non eſt, nōn cōtingit ſciri. Et ſic retribuebant mihi mala pro bonis. Nam ego ſanaueram filios eorum, & reſuſcitaueram mortuos eorum, & ipſi procurabant mortem meam, & retribuebant mihi malum pro bono, & ſterilitatem pro fertili-

C tate. Et nota quòd Chriſtus vſurpat hoc vocabulum tranſlatiue. Nam ſicut ager dicitur ſterilis quando in ipſo ſeminatur bonum frumentum & triticum, & ipſe pro frumento reddit carduos & ſpinas & lolium, ita Iudęi dicuntur ſteriles: nam Chriſtus ſeminauit in eis legem euangelicam. & virtutes & bonā doctrinam, & ipſi reddiderunt mala opera & vitia & peccata. Item ipſe ſeminauit in eis multa beneficia ſanitatum, & dedit vitam filiis eorum reſuſcitando, & ipſi retribuerūt ei mortem pro vita, & odium pro dilectione. Ex quo patet quòd fuerunt ſteriles: vnde quæſiuit bonos fructus ex bono ſemine quod in eis ſeminauerat, & ipſi retribuerūt ſibi fructus malos. In cuius figura maledixit ficulneam in qua non repperit fructum. D Tripliciter ergo Iudæi fuerunt ſteriles Chriſto. Primò quia non retribuerunt Chriſto fructus legis & doctrinæ. Secundò quia nō retribuerunt præmium pro beneficiis collatis: imò fuerunt ingrati. Tertiò quia tribuerunt & procurarunt ſibi mortem quæ dicitͬ ſterilitas & priuatio vitæ. Nam homo mortuus dicitur ſterilis, quia non poteſt exercere fructus & opera vitæ. Ideo ait Chriſtus.

Retribuebant mihi mala pro bonis, ſterilitatem animæ meæ.

Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.

Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur.

Retribuebant mihi mala pro bonis, & ſterilitatem, ideſt priuationem animæ, ideſt vitæ meæ. Et probo quod retribuebant mihi mala pro bonis. Nam cum eſſem Deus E ab æterno immortalis & impaſſibilis in ſinu patris propter eos meipſum exinaniui formam ſerui accipiens, induens me cilicio humanitatis, in quo cilicio dum ipſi moleſti eſſent mihi, ego humiliabam animam meam in ieiunio & afflictione, & orabam pro eis. Quaſi dicat: ego pro eis induebar cilicio humanitatis, & affligebar, & ieiunabam & orabam pro eis, & ipſi erant mihi moleſti retribuendo mala pro bonis, quia vocabant me voracem & potatorem vini, & blasſemum & dæmoniacum. & inimicum Cæſaris. Et tamen ego pro eis oraui in horto & in cruce, cum dixi, Pater ignoſce eis, quia neſciunt quid faciunt, & tamen quia voluerunt reſiſtere gratiæ Dei, F & ſponte voluerunt obſtinari & non conuerti, ideo oratio mea fuit eis ſterilis & inutilis. Sed non fuit oratio mea ſimpliciter inanis, & vacua. Nam in ſinu meo conuertitur, ideſt conuerſa eſt illa oratio in membris meis quæ ſunt in ſinu meo, & & in eccleſia mea, quia illis profuit oratio & paſſio mea, licet obſtinatis fuerit ſterilis. Sed hoc non fuit ex defectu meo ſed ex defectu eorum. Nam.

Quaſi proximum. & quaſi fratrem noſtrū ſic complacebam, quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.

Ego quaſi proximum & quaſi fratrem meum ſic complacebam, i. tolerabam & ſuſtinebā eos, dum me affligerent, & perſequerentur. Et ego quaſi lugens eorum perditionem

A nem cōtriſtatus ſic humiliabar, nō maledicendo nec murmurādo: ſed patienter tollerando eorum conuicia, & opprobria. Et nota quod quādo aliquod verbum neutrum acquiſitiuum vſurpat ſignificationem actiui tranſitiui ſimiliter vſurpat regimē, & mutat ordinem cōſtructionis. Vnde noceo, noces. eſt verbum neutrum acquiſitiuum: & tamē quādoque ponitur pro lædere, & ſic vſurpat ſignificationem verbi actiui: ideo tunc ordinatur cum accuſatiuo, vt dictum eſt ſupra. Iudica Dñe nocentes me. Pari modo placeo, places. in hoc loco pro tollerare, & patiēter ſuſtinere: ideo ordinatur cum actiuo: Nam quando quis alium tolerat, & patienter ei morem gerit: dicitur ipſum complacere. i. complacendo ipſum tolerare, & ſuſtinere, ideo ait hic Chriſtus. Quaſi proximum & B fratrem ſic complacebam. i. complacendo tollerabam, & patienter ſuſtinebam. Vel ſubintelligitur hæc præpoſitio ſuper: complacebam quaſi ſuper proximum, & fratrē. In hebræo autem habetur, Sicut ad proximum & fratrem ambulabā. ideò ſequitur. Et quaſi lugens, & cōtriſtatus ſic humiliabat, i. humiliter & patienter tollerabā, ſicut quis tollerat fratrem ſuum. Item eſt aduertēdum ſm Auguſtinum: ꝙ Chriſtus in ſuperiori verſiculo etiam vſurpat, & transfert illud vocabulum cilicium. Nam caro humana dicitur cilicium tranſlatiuè. Nam ſicut cilicium contextum ex pilis caprinis, & ſetis beſtiarum eſt aſperum: intantùm ꝙ pungit & affligit carnem hominis pœnitentis: ita pariter caro noſtra dr̄ cilicium reſpectu animæ inquantùm ſtimulat eam, & ſpinis C cōcupiſcentiæ & pœnalitatum pungit animam in pœnam peccati originalis. Sed eſt aduertendum quod in carne, quam traximus ab Adam, ſunt ſeminata duo genera ſpinarum. Primò ſunt inflictæ ſpinæ cōcupiſcentiæ, & libidinis: & iſta dr̄ corruptio naturæ & lex membrorum, quæ per cōtactum infligit culpam originalem in anima, & per conſenſum culpam actualem ſiue peccatum mortale. Secundò ſunt inflictæ & ſeminatæ ſpinæ pęnalitatum, ſicut ſunt dolor labor, fames, ſitis. Et hæc duo genera ſpinarum traximus ab Adam, & genitoribus noſtris per generationem naturalem, & libidinoſam. Sed Chriſtus qui ſponte aſſumpſit noſtram carnem, non per generationem naturalē ſed opere Spiritusſanctı noluit aſſumere primum genus ſpinarū in cilicio carnis, ſed aſſumpſit ſm.ſ. ſpinas pœnalitatū. D Ideo ait Aug. 1. de baptiſmo paruulorum, ꝙ aſſumpſit pęnas peccati ſine peccato. In hoc loco etiam dicit Aug. ꝙ ſimilitudo & veſtigium peccati, ſed nō peccatum erat in Dño. Hoc ergo cilicio induit ſe Dñs. ſ. carne ſine pctō, ſed cum ſpinis pœnalitatum: hoc cilicium pungebat, & affligebat Chriſtum pro nobis, quia talem carnē aſſumpſit, vt eſſet inſtrumentum ad patiendum & merendum pro nobis. Hoc ergo cilicio ſe induit Chriſtus ad agendam pœnitentiam pro nobis.

Et aduerſum me lætari ſunt & cōuenerūt: cōgregata ſunt ſuper me flagella & ignorani.

Hic conqueritur de coniurationibus, & inſidiis factis contra eum, de quibus petit liberari petendo vltionem. Vnde nota ꝙ in illa perſecutione & paſſione Chriſti, fuit E coniuratio, captio, falſa teſtimonia, flagellatio, irriſio, crucifixio: ideo hæc omnia explicat hic Chriſtus. Vnde ait, & Iudæi lætati ſunt malignando contra me, & conuenerunt & congregati ſunt contra me in atrio principis ſacerdotum, inferendo, & procurando mihi flagella, & ignoraui falſa crimina quæ mihi imponebant, quia nunquàm talia commiſi. Vnde de communi locutione ea quæ non fecimus dicimur communiter ignorare. Sed poſtea viſis miraculis factis in mea paſſione.

Diſſipati ſunt nec compuncti, tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione, frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

Diſſipati. i. diſcordes & confuſi, nec tamē compuncti ſunt, nec moti ad pœnitentiam præ iniquitate & cecitate, imò adhuc tentauerunt me & ſubſannauerunt me naſum rugando ſubſannatione iniquitatis, dicendo: F alios ſaluos fecit, & ſeipſum nō poteſt ſaluū facere: ſi filius Dei eſt deſcendat de cruce & credimus ei: & ita ex iniquitate frenduerūt ſuper me dentibus ſuis, mihi conuicia iniquè inferendo. Deinde cum dicit,

Domine quando reſpicies? reſtitue animā meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.

Petit liberari. Vnde ait. O Domine pater quando reſpicies in me ſupple ergo poſtq̄ iniuſtè patior, reſtitue animam meam corpori me reſuſcitando: & liberando eam à malignitate & nequitia eorū, & libera vnicam animam meam à leonibus Iudæis ſuperbis,

A perbis: quia vnica eſt ſine pctō & ſic iniuſtè patitur, & per conſequens iuſtè me debes & potes liberare. Deinde cum ſubdit,

Confitebor tibi in eccleſia magna in populo graui laudabo te.

Promittit agere gratias pro tali liberatione. Ideo ait. ſi tu reſuſcitaueris me, ego cōfitebor tibi in eccleſia magna toto orbe diffuſa feſtū reſurrectionis, & diem Dñicam celebrando in memoriam reſurrectionis, & celebrando cæteras feſtiuitates pro beneficiis receptis, & laudabo te in populo graui, & potenti quaſi dicat. quod poſtq̄ iudæa, & Synagoga noluit me recipere: ideo ipſa reprobata conuertam me ad populum gentilem: qui eſt populus magnus & validus & potēs & in illo populo dilatabo eccleſiā meam à ſolis ortu vſque ad occaſum: in qua eccleſia B magna, & populo graui, & potenti laudabo te. quia in eò celebrabuntur diuina officia, & feſtiuitates.

Non ſupergaudeant mihi qui aduerſantur mihi iniquè: qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.

Hic petit vltionem de iudæis. Ad cuius intellectum eſt notandum, quod duplici pęna affliguntur & vrūtur, & friguntur iudæi, & frigebantur pro tunc. Primò pęna interiori quia non potuerunt adimplere deſideriū & intentum ſuum de Chriſto: imò euenit eis oppoſitum. Nam ipſi putabant ſe Chriſtum annihilaſſe poſtquam viderunt ipſum in cruce mortuum & putabāt euaſiſſe pęnas quas Chriſtus eis cōminatus fuerat: ſed oppoſitū eis eccidit. Nā reſurrexit à mortuis, & fuerūt fruſtrati in deſiderio ſuo: quod peius fuit C pro eis, quia pp pctm̄ mortis Chriſti fuit ciuitas eorum deſtructa. Secunda pœna fuit exterior, quia qñ iudæi vident quod aliæ nationes receperunt Chriſtum, ipſis reprobatis & captiuis, tunc patiuntur confuſionem maiorē, maximè cū improperatur eis mors Xpi. Et ſic duplici pœna, & cōfuſione vrunt̄, & frigunt̄ .ſ. in corde, & in oculis & aſpectu hominū. Et hanc dupplicē pœnā & cōfuſionem petit & p̄dicit Xps pro iudæis obſtinatis. Ideò primò petēdo prædicit primā cōfuſionē iudæorū interiorē. Secundò ſecundā in oculis, ibi erubeſcant. Dicit ergo O Pater reſuſcita me ſupple, vt non ſupergaudeant mihi iudæi quia aduerſant̄ mihi inique, & qui oderunt me gratis & ſine cauſa, & qui annuunt oculis me irridendo, & ſubſanādo nam rugando naſum me ſubſannabant, & D annuendo & ſignando occulis me irridebāt: ideò pater fac vt non videant intentum, nec compleant deſiderium ſuum.

Quoniam mihi quidē pacificè loquebātur: & in iracūdia terræ loquētes dolos cogitabāt.

Mihi quidem pacifice loquebantur dicēdo. Magiſter ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, ſed in ira terræ. i. in ira terrena, & maliuola loquentes dolos cogitabant cum dicebant, ſi licebat cenſum dari Cæſari an non: quia illud dicebant vt me caperent in ſermone, & me inducerent in irā, & indignationem terreni populi, ſi dicerem ꝙ ſic, aut in indignationem Cæſaris ſi dixiſſem ꝙ non erat licitum dari ſibi cenſum: & ſic loquebantur in iracundia terræ vt incurrerem iracundiam, & indignationem terrenam, & temporalem .ſ. populi iudæorū aut E Imperatoris. Et ideo cum tenuerunt captū & ligatum ante Pilatum: dixerunt quod erā inimicus Cæſari, & cum Pilatus me flagellauit, & cum me viderunt in cruce, tunc fuerunt gaudentes.

Et dilatauerunt ſuper me os ſuum: dixerūt euge euge viderunt oculi noſtri.

Ideſt lætemur, quia oculi noſtri viderunt quæ deſyderabamus Nota quod cōmuniter tenent magiſtri iudæorū ex hoc textu. ſ. Aduerſantur mihi iniquè, & qui oderūt me gratis, & ſimilibus in ſacra ſcriptura, quod iſta lōga captiuitas, & punitio q̄ patiuntur iudęi diſperſi per mundum non prouenit niſi ex odio ſine cauſa, & gratis concepto contra Deum, vel aliquem iuſtum. Et ſic ceci, & obſtinati murmurant contra Deum quęrentes de hoc peccato propter ꝙ patiuntur, de quo F tractabitur pſal. 108. & 68. Tu ergo

Vidiſti Domine ne ſileas: Domine ne diſcedas à me.

Exurge, & intende iudicio meo: Deus meus & Dominus meus in cauſam meam.

Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam Dñe Deus meus, & non ſupergaudeant mihi.

Non dicant in cordibus ſuis euge euge animæ noſtræ, nec dicant deuorabimus eum.

Vidiſti iniquitatem iſtorum iudæorum, ideo ne ſileas peccata eorum tegendo, & deſyderia eorū implendo, & ne diſcedas à me auxilium denegando. Sed exurge, & intende in iudicium meum, & in cauſam meam examinando, & defendēdo: quia tu es Deus meus, & Dñs meus per ſpecialem gubernationem.

A nationem. Et iudica me ſecundum iuſtitiam tuā quia tu es iuſtus iudex, & ſcio ꝙ nō permittes mihi iniuriam fieri, ſed denegabis auxilium ſecundum conſuetudinem iuſtitiæ tuæ, quæ tribuit vnicuiq; ſecundum opera ſua, & ideo cum fiducia audeo dicere: vt me iudices ſecundum iuſtitiam tuam: quia tu es Deus meus. Et ideo fac: vt non ſupergaudeant mihi lætantes de morte mea, & non dicant in cordibus ſuis euge euge animæ noſtræ, ideſt lætemur, & gaudeamus in anima noſtra. Et ne dicant deuorabimus eum, ideſt lætemur, quia deuorauimus eum. Sed

Erubeſcant & reuereantur ſimul: qui gratulantur malis meis.

Erubeſcant dico ſimul, & reuereantur, id eſt verecundenē in facie & corde, qui gratulantur malis meis. q.d. ꝙ non ſolum in corde vrantur: quia non impleuerunt deſideriū ſed ēt confundantur in facie in cōſpectu hominū: qñ viderint me reſurrexiſſe, & videāt

B populum gentilē me in Meſſiam ſuſcepiſſe.

Induantur confuſione, & reuerentia: qui maligna loquuntur ſuper me.

Induantur confuſione & reuerentia, i. verecundia, & timore oēs iudæi qui maligna loquuntur ſuper me. q.d. reperiantur mēdaces & conuincantur in omnibus criminibus quæ mihi impoſuerunt. Et per oppoſitum.

Exultent & lætentur qui volunt iuſtitiam meam: & dicant ſemper magnificetur dominus qui volunt pacem ſerui eius.

Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam: tota die laudem tuam.

Exultent geſtu, & lætentur in facie omes

C chriſtiani populi qui volunt iuſtitiā meam. i. qui receperunt legem euangelicam iuſtificantem & dicant ſemper magnificetur. i. magnificēt dominum in eccleſia omnes qui volūt pacem Chriſti ſerui eius, ſcilicet omnes qui adhærent Chriſto filio eius. Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuā, id eſt lingua mea pronunciabit & prædicabit per totum orbem iuſtitiam tuam: quam credit, & meditatur in corde & mente. Et tota die, & omni tempore annunciabit, & prædicabit Chriſtū ſalutare tuum. i. prædicabit, & confitebitur Ieſum Chriſtum filium tuum quem miſiſti ſaluatorem in mundum. Ex ſupradictis patet, ꝙ iſte pſalmus non poteſt verificari literaliter de ipſo Dauid nec de aliquo alio, niſi de ſolo Chriſto. Nam paſſio Chriſti magis vr̄ memorari hiſtorialiter in hoc pſalmo ꝗ

D profetice, & ſic magis vr̄ Dauid Euangeliſta, ꝗ profeta in hoc pſalmo: vt pōt patere intuenti. Sed contra totam expoſitionem arguitur, & vr̄ quod Chriſtus non loquatur in hoc pſ. Primò, ſic: nam Chriſtus orauit ſemper pro inimicis, & perſequentibus eum: Sed iſte qui loquitur in hoc pſ. petit vltionem de inimicis, & perſecutoribus: igitur Chriſtus non loquitur in hoc pſ. Secundò ſic, nā Chriſtus ſemper ab inſtanti ſuæ cōceptionis, fuit certus de ſua reſurrectione: vt dictum eſt pſ. 15. ergo non oportuit ipſum rogare pro ſua reſurrectione. Sed iſte continue orat in hoc pſ. pro ſua liberatione: ergo iſte non eſt Chriſtus. Ad primum reſpondetur, ꝙ verba huius pſ. & omnium aliorum potius ſunt intelligenda ad ſenſum in quo ſiunt: quā ad ſenſum quem literaliter & mortaliter faciunt.

Vnde dictum eſt in prologo, quod multiplici ratione pſ. procedunt per modum orationis ex parte Chriſti. Vno modo ad exprimēdam autoritatem patris: ad quē pertinet tribuere vnicuiq; quod ſibi debetur, & ideo debet iudicare inter Chriſtum hominem, & iudæos perſecutores ipſius Chriſti. Ideo Chriſtus per modum orationis explicat iuſtitiam patris: & iniquitatem, & finalem obſtinationē iudæorum, & ſic prædicit eorum punitionem, & damnationem. Secundò modo hoc dr̄ ad firmitatem, & certitudinē profetiæ eo ꝙ Chriſtus ſemper fuit exauditus pro ſua reuerentia, & ideo Chriſtus nō dicit hoc vt petat vltionem ſed vt p̄dicat certiſſimam punitionem, & dānationem iudæorum pp̄ ſuam obſtinationem. Tertiò vt oſtendat ſe mediatorem. Ad ſecundum eſt dicēdum, ꝙ omnis oratio Chriſti facta in pſ. duplicem ſenſum importat. Nam primò prædicit ſuam liberationem, & reſurrectionem, & exaltationem. F

Secundò petit à patre liberationem, & redēptionem, & reſurrectionem, & exaltationē membrorum ſuorum pp̄ merita ſuæ paſſionis, & ſic potius orat pro nobis, ꝗ pro ſe. Nā Chriſtum ad patrem orare nil aliud eſt niſi ſuam paſſionem patri pro nobis in ſatisfactionem offerre, & miſericordiam patris, & Chriſti caritatem explicare & ſe mediatorē inter nos & patrem oſtendere. Et hæc eſt cauſa quare Chriſtus in pſalmis procedit per modum petitionis, & orationis.

PSALMVS XXXV.

Dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo: non eſt timor Dei ante oculos eius.

A Titulus, In finem, ſiue ad victoriam ſerui domini Dauid. Ex titulo apparet quod Dauid ſeruus domini fecit hunc pſalmum dirigens nos in Chriſtum qui eſt finis legis. Qui quidem pſalmus varie exponitur apud Hebræos. Nam quidam dicunt quod Dauid fecit hunc pſalmum in perſona populi cupientis exire de captiuitate Babylonica, & redire in terram fertilem promiſſionis ſcilicet in iudæam. Vnde dicit. Iniuſtus, & iniquus Nabuchodonoſor cum populo Babylonico: dixit id eſt deliberauit delinquere, & opprimere populum Dei: eo quòd non eſt timor Dei ante oculos eius, ſed ſuperbia, & infidelitas. Sed tu dñe De' Iſrael liberabis ſeruos tuos, & inebriabis, & ſatiabis eos ab vbertate, & abũdantia domus tuę. ſ. terrę ꝓmiſſionis, quę eſt domus tua. Sed iſta expoſitio eſt falſa. Pri-
B mò quia maior vbertas, & abundantia bonorum naturalium, & artificialiũ erat in Babylonia quam in Iudæa. Secundò, quia in hoc pſalmo, non memoriatur, nec promittitur vbertas temporalis, ſed ſpiritualis, & cęleſtis, propter id quòd ſequitur. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ideo alii dicunt quòd Dauid fecit hunc pſalmum in perſecutione Saulis: videns quod Saul deliberauerat abſque cauſa ipſum interficere: ideo petit hic liberari per diuinam largitatẽ, quę omnibus prouidet, & abſoluit innocentes. Sed nec talis expoſitio ſufficienter explicat intentum profetæ, nec intelligentiam huius pſalmi. Nam maiora bona petuntur, & promittuntur in hoc pſalmo quàm ſint bona temporalia, & etiam quia bona ſpiritualia ſub alio ordine promit-
C tuntur. Ideò præſuppoſitis principiis ſuperius ſæpe memoratis ſcilicet, quod Dauid eſt verè profetæ, & habuit duplicem ſpiritum, & quod per perſecutiones ſuas præuidit in ſpiritu perſecutionẽ Chriſti, & myſteriũ noſtræ redemptionis, & quod Dauid, & cęteri antiqui in ſola fide, & ſpe Chriſti fuerunt ſaluati; Eſt ergo dicendum quod Dauid per totũ diſcurſum ſuę perſecutionis & exaltationis præuidit totum diſcurſum malitię & inuidiæ Synagogæ contra Chriſtum, & diſcurſum noſtræ redemptionis, & præuidit præmium bonorum, & punitionem malorum, & ideo fecit hunc pſalmum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum quòd Dauid p obſtinationem Saulis præuidit obſtinationẽ, & malitiã iudęorũ cõtra Chriſtũ. Sed eſt
D aduertendum, quòd obſtinatio Saulis prouenit ex ſuperbia, primò, & principaliter; nam ſuperbia non patitur ſuperiorem nec ęqualem, ideo Saul ſuperbus, ſiue ex ſuperbia prorupit in inuidiam non valens ſuſtinere proſperitatem & honorem Dauid, quia populus canebat. Saul occidit mille, & Dauid decem milia, & hęc inuidia occecauit mentem eius, ne poſſet audire bonum aliquod de Dauid, vt patet quando Ionatas, & Abimelech excuſabant Dauid; quia eos nolebat audire. Item Saul ex inuidia, & malitia occecatus, non cognoſcebat ſe agere cõtra conſcientiam, & contra legem Dei, ideo cum quis volebat allegare legem Dei, nolebat audire, & ſic inueteratus in malitia, factus eſt ignorans in lege domini, quę ignorãtia dicitur craſſa & affectata, quando prouenit ex paſſione & conſuetudine peccandi: E
quia vt ſic omnis malus eſt ignorans 3. Ethicor. Et ſic ex tali ignorantia, & malitia ipſe Saul venit in contemptum Dei, & falſam opinionem de diuina prouidentia, non credens Deus regere actus humanos. Quod patet, nam relicta ſpe diuina, adiit & recurrit ad Fytoniſſam, & ſic obſtinatus interiit in monte Gelboe, vt patet. 1. Regum vltim. Per iſtam ergo obſtinationem Saulis præuidit Dauid in ſpiritu obſtinationem iudęorum contra Chriſtum. Nam idem ordo ſeruatus eſt in obſtinatione eorum, nam primò ſacerdotes, & fariſæi ex ſuperbia elati omnes ſtudebant auaritiæ ad ſuſtinendum faſtigium, & ſtatum ſuum, & ideo videntes Chriſtum, prædicantem contra ſuperbiam, & auaritiam eorum, & videntes po- F
pulum ſequentem Chriſtum, ſauciati zelo inuidiæ, & occecati, nec poterant intelligere, nec audire doctrinam Chriſti legem declarantis, imo tunc peruerterunt totam intelligentiam legis diuinæ, quæ promittit Meſſiam, vt redimeret eos à captiuitate diaboli, & daret eis vitam ſempiternam, & bona ſpiritualia, & cœleſtia: Sed ipſi malitia, & auaritia occecati noluerunt intelligere ſacramenta Dei, ad ſenſum ſpiritualem, nec voluerunt recipere Meſſiam bona ſpiritualia, largientem: ſed temporalem Meſſiam expectare ſtatuerunt: Et ex tali malitia & ignorantia craſſa diuinam prouidentiam negauerunt, agentes contra legem & conſcientiam. Et ſic quando viderunt Chriſtum cum tanto honore in Hieru

A ſalem ingredientem, & pueros clamantes: Benedictus qui venit in nomine domini; tunc Deum, & legem contemnentes ipſum Chriſtum interficere ſtatuerunt. Ex quo patet, quòd ex ſuperbia prorūperunt in auaritiam & inuidiam, & ex inuidia in falſam intelligentiam Dei & ignorātiam, & ex ignorantia in contemptum Dei, & obſtinationem. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, fecit hunc pſalmum In quo tria facit. Nā primò prædicit obſtinationem iudæorum cū ſuis cauſis. Secundò cōfutat prædictam obſtinationem, & falſam opinionem iudæorum deſcribendo diuinam prouidētiam per beneficium noſtræ redemptionis factæ per Chriſtum. Tertiò orat profeta in perſona eccleſiæ præſeruari per gratiam Chriſti à tali peſtifera opinione, & obſtinatione. Secundum ibi. Domine in cœlo miſericordia tua. Tertium

B ibi. Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te. Quantum ad primum ponit vnam concluſionem, ſcilicet ꝙ contemptus Dei qui prouenit ex ſuperbia, & ignorātia legis fuit cauſa obſtinationis iudæorum quā probat: nam ſicut humilitas eſt cauſa pœnitentiæ & timoris Dei, ita ſuperbia eſt cauſa contēptus. Nā ex humilitate ſequitur fides, quia humilis ſubiicit intellectum legi diuinæ, & credit his quæ in lege continentur, & per conſequens credit in deum, & credendo diligit, & ſperat in eum, & ex tali caritate ſequitur timor dei filialis, quia timet Chriſtum perdere, & etiam ſequitur timor ſeruilis, quia timet futurum iudicium, & ſic mouetur ad pœnitentiam, ſi erat in peccato, & quando eſt in gratia timet dominum offendere ne perdat

C gratiam, & ne puniatur in iudicio. Ex quo patet, quòd ſicut ex humilitate ſequitur fides, ſpes, & caritas, & timor dei, & per conſequēs conſeruatio in gratia, ita per oppoſitum ex ſuperbia ſequit̃ omne malum. Nam primò ſequitur infidelitas, quia ſuperbus non vult ſubiicere intellectum legi, & ſic non credit, nec vult operari ſecundum legem, & ſic cōtemnit deum, ex quo cōtemptu ſequitur obſtinatio per longam conſuetudinem peccandi, ſicut accidit iudæis crucifixoribus Chriſti. Ait ergo Dauid, populus iniuſtus iudæorum, ſiue cœtus ſacerdotum & fariſæorum, dixit, ideſt, deliberauit in ſemetipſo, vt delinquat, quia ſupple non eſt timor Dei in conſpectu eiꝰ quaſi dicat, quòd ideo illa ſynagoga deliberauit peccare, & interficere Chri-

D ſtum, quia non erat timor dei, imo contemptus in cōſpectu eius, nam quia contempſit deum non credendo futurum iudicium, nec deū habere prouidentiam de actibus humanis, ideo ſtatuit delinquere Chriſtum interficiendo, nam qui non timet futurum iudiciū, non credit diuinam prouidentiam, & ſic negat primum principium in actibus humanis, & in moralibus. Nam ſicut in ſcientiis ſpeculatiuis eſt dare vnum principium, & vnā propoſitionem maximam, quā neceſſe eſt quēlibet docendum habere, qua negata nil cōuenit ſcire vt patet primo Poſteriorum, & iiii. Metafyſicæ, ita in moralibus, & in ſcientia diuina de actibus humanis eſt dare vnum primum principium. ſ. ꝙ nullū bonum irremuneratum, & nullū malū impunitū, & ꝙ deus eſt iuſtus iudex præmiator omnis boni & punitor omnis mali hic; vel in futuro. quo prin-

E cipio negato: nil cōuenit bene operari. Vnde negatio huius principii prouenit ex ſuperbia & infidelitate, ex qua ſequitur cōtēptus dei, & cōſuetudo peccandi, & exinde obſtinatio. Et ideo ſubdit, quoniā, id eſt, quapropter iſte iniuſtus, & iniquus non timens deū doloſè egit in cōſpectu eius, quia cum dolo, per inſidias inſidiatus eſt Chriſto, & perſecutus eſt eum, imponendo falſa teſtimonia, intantum vt iniquitas iſtius populi inueniatur ad odiū, id eſt, conuerſa in odium, & obſtinationem contra Chriſtum. Dicere enim in corde idē eſt quod deliberare: vnde cogitatio præcedit deliberationem, vnde qui ſolum cogitat nōdum dicit, ſed cum deliberat facere, tūc iā dixit in corde. Et ſic iſte iniuſtus dixit, id eſt, deliberauit in ſemetipſo, vt delinquat, id eſt, deliberauit delinquere & opprimere iuſtū,

F & hoc accidit, quia nō eſt timor Dei ante oculos eius: quia principium omnis ſapientiæ, & omnium actuum bonorū humanorū eſt timor domini, quo negato & cōtempto, eſt impoſſibile aliquod bonū operari ſed eſt neceſſe omnia ſcelera perpetrari, vt dictū eſt pſa. xiii. Nota quòd dicere prius conuenit intellectu, & ex conſequenti cōuenit voluntati, tertio cōuenit linguæ, vñ intellectus qñ intelligit vel cogitat: dicit. item voluntas qñ deliberat & proponit: tūc dicit quòd intellectus cogitauit, itē lingua dicit quòd voluntas primò dixit, & deliberauit. Et ſic in diuinis pater dicit verbum ſuum ab æterno per intellectū: ſed ex tempore dixit creaturas per voluntatem: quando dixit. Fiat lux, & facta eſt

 lux.

A lux. Sed poſtea locutus eſt dñs multifariè p linguas ꝓfetarũ, ſed finaliter locutus eſt nobis p linguã filii: & tunc locutus eſt per linguam propriam ſibi vnitã perſonaliter. Qñ ergo dicitur in hoc pſalmo. Dixit iniuſtus: idem eſt quod deliberauit & propoſuit.i.iniuſtus populus iudæorum deliberauit in ſemetipſo delinquere, Chriſtum occidendo: eo quòd non eſt timor Dei in conſpectu eius, quia non habuit Deum præ oculis, imò contemnendo Deum deliberauit Chriſtum occidere. Et quia malum propoſitum mandauit executioni fraudulenter per inſidias, & falſa teſtimonia, ideo ſubdit,

Quoniam doloſe egit in conſpectu eius, ut inueniatur iniquitas eius ad odium.

Quoniam.i.propterea.i. negato illo principio, & quia non habuit timorem ante oculos

B doloſe egit in conſpectu eius.ſ.in conſpectu Dei, non timendo eius iudicium, intantum vt iniquitas eius inueniatur ad odium Dei & proximi: quia ſua iniquitas conuerſa eſt in odiũ & obſtinationẽ. Et ideo ſequitur,

Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.

Verba oris eius iniquitas & dolus. Nam iudæi primo loquebantur cum Chriſto cum dolo & fraude, ut caperent eum in ſermone dicentes: Magiſter ſcimus quia verax es. Secundò loquebantur iniquitatem contra eũ, quando vocabant eum demoniacum, & blaſfemum. Et hoc accidebat à ſuperbia & inuidia, eo ꝙ improperabat eis peccata legis. Iõ occecatus ille populus malitia noluit intelligere legem Dei ad bonum ſenſum ſpiritualẽ ſicut Chriſtus prædicabat, ſed carnaliter,

C & temporaliter voluit intelligere, ne bene ageret & operaretur, & ſic occecauit eos malitia eorũ, ne intelligerent ſacramẽta Dei in lege ſcripta, & per Chriſtũ prędicata. Sequit.

Iniquitatẽ meditatus eſt in cubili ſuo: aſtitit omni viæ non bonæ: malitiam autẽ nõ odiuit.

Sauciatus ille populus inuidia & malitia, meditatus & machinatus eſt iniquitatem in cubili ſuo quomodo Chriſtum occideret, & ſicut cogitauit ita executioni mãdauit, quia aſtitit viæ non bonæ, imo peſſimæ, quando Chriſtum tradidit Pilato crucifigendum, & ſic factus eſt obſtinatus, quia malitiam non odiuit, imo malitiam & iniquitatem dilexit. Et in illa obſtinatione manet vſque in hodiernum diem. Ex quo patet quòd conſuetudo peccandi, & ſuperbia, & inuidia fuit cauſa occecationis, & obſtinationis iudæorum, D eo quòd Chriſtus prædicabat veritatem legis contra eorum mala opera, nam qui malè agit odit lucem, ne videantur eius opera mala. Ex quo patet quòd ignorantia iudęorum eſt damnabilis, quia craſſa, & affectata. Verumtamen licet Dauid prædicat hic profeticè obſtinationem & cecitatem iudæorum ex contemptu Dei, tamen tota iſta particula ſupradicta poteſt exponi de quolibet obſtinato, & hæretico. Nam obſtinatio prouenit ex contemptu Dei & contemptus venit ex ſuperbia, & infidelitate, & conſuetudine peccati, quæ omnia proueniunt ex cõtemptu Dei. Nam negato illo principio, vnuſquiſque prorumpit in omnia ſcelera, ſicut dictũ eſt pſalmo. 13.

Domine in cælo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes. E

Iuſtitia tua ſicut montes Dei: iudicia tua abyſſus multa.

In hac ſecunda parte Dauid improbando falſam opinionem iudæorum, & aliorum hæreticorum de diuina prouidentia, & deteſtando obſtinationem eorum: confitetur diuinam prouidentiam circa omnia, & ſpecialiter circa actus humanos per beneficium redemptionis. Nam ſicut dictum eſt, iudæi zelo inuidiæ, & malitiæ occecati, propter eorum ſuperbiam & auaritiam non ſolũ Chriſtum negarunt eſſe Meſſiam & Deum, ſed etiam noluerunt doctrinam eius audire, & ſic legem negauerunt verum ſenſum repellendo, & falſum ſenſum tribuendo, & ſic Chriſtum & legem oderunt, & ipſum interfecerunt, & negando Chriſtum & legem, etiam negarunt diuinam prouidentiam, imo negãdo Chriſtum eſſe Deum, negarunt totam le- F gem & profetias, quia fecerunt mendacem legem & profetias, vt dictum eſt pſa. 13. Nã diuina prouidentia maximè fuit oſtenſa in incarnatione filii Dei, & noſtra redemptione: nam nihil valuiſſet hominem creari, niſi redimi profuiſſet, vt ait Gregor. & Aug. Dicit ergo Dauid. O domine licèt iudæi obſtinati contempſerint, & negauerint te eſſe Meſſiam, & negauerint diuinam prouidentiam, & Deum eſſe iuſtum iudicem, tamen ego deteſtando eorum malitiam & obſtinationem, confiteor diuinam prouidentiam ſe extendere circa oia, & Deum eſſe miſericordẽ & veracem, & iuſtum iudicẽ præmiatorẽ bonorum & malorum: & ꝙ non reliquit bonum

A num irremuneratum, nec aliquod malũ impunitum, & confiteor quòd in cęlo eſt miſericordia tua, & veritas tua deſcendit vſq; ad nubes, & iuſtitia tua eſt, ſicut mõtes Dei, & iudicia tua multa ſicut abyſſus. Intantũ ꝙ tu domine ſaluabis nõ ſolũ homines, ſed iumẽta quo ad vitam temporalem. Ex quo patet ꝙ prouidentia tua eſt in cœlo, & in nubibus, & in terra, & in mari, & in abyſſis inferni; & prouides hominibus & beſtiis de vita temporali, quia creaſti herbam pro beſtiis, & fructus terræ pro hominibus. Vnde eſt notãdum, ꝙ ad oſtendendam diuinã prouidentiam, Dauid hic ponit quatuor terminos ex parte Dei. Ponitur enim miſericordia, veritas, iuſtitia, & iudicium, quæ dicunt & explicant diuinam prouidentiam. Secundò memorantur quatuor partes. ſ. cœlũ, nubes, mõ-
B tes, abyſſus. ſ. oceanus. ſiue infernus, quę comprehendunt totum mundum. Et memorantur duo genera animaliũ. ſ. homines & iumẽta, per quæ quaſi includuntur oia animãtia. Et ſic apparet vniuerſalẽ prouidentiã Dei ſe extẽdere per oia & circa oia. Sed iſta prouidentia dr̃ generalis circa oia, quam Deus à principio creationis habet. Sed aliã ſpecialem prouidentiam habet, & oſtendit Deus circa genus humanum in noſtra recreatione. Vnde ſicut creatio mundi fuit figura recreationis eccleſiæ ita prouidentia generalis quam habet Deus de vniuerſitate creaturarum, eſt figura ſpecialis prouidentiæ circa actus humanos, quam Chriſtus mõſtrauit in noſtra redemptione & recreatione. Vnde licèt prædicta litera teneat verum de vniuerſali prouidentia Dei circa oia creata, tñ ter-
C mini poſiti in litera oſtendunt, ꝙ loquitur ſpecialiter de prouidentia ſpeciali, circa actus humanos. Vnde Chriſtus q. eſt ipſa miſericordia & veritas & iuſtitia maxime oſtẽdit ſuam miſericordiam hominibus & angelis in cœlo, vbi eos beatificauit: quia non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. ad Titum. 3. Itẽ ẽt per cęlũ intelligitur Chriſtus, in quo ſolo oſtẽditur miſericordia. Per nubes intelligũtur apoſtoli, per quos veritas euãgelica prædicata eſt. Per mõtes Dei intelliguntur martyres, & tota eccleſia fundata in montibus ſanctis, in qua eſt firmitas iuſtitiæ euangelicæ. Per abyſſum intelligitur infernus, in quo manifeſtantur diuina iudicia, & iudicati puniũtur. Item per homines intelligitur populus Dei: cui Deus dederat legem, & ſic tanq̃ homines viuebant. Et per iumenta intelligitur populus gentilis, qui tanquàm beſtiæ ſine lege viuebant in beſtialibus voluptatibus. Dicit ergo Dauid. O domine tanta eſt prouidentia tua circa actus humanos, quod in cœlo eſt miſericordia tua. i. per miſericordiam tuam hominibus iuſtis beatificationem in cœlo præparaſti, & veritas tua vſque ad nubes. i. apoſtolos deſcendit, quibus pluuiam tuæ veritatis communicaſti, qui ut nubes volantes per totum orbẽ pluuiam euangelicæ veritatis ſparſerunt. Et iuſtitia tua fuit firma ſicut montes in eccleſia. i. tua iuſtitia. i. tua lex euangelica quę dicitur iuſtitia inquãtum homines iuſtificat: fuit in montibus firma, i. in hominibus fidelibus. & iudicia tua quæ feciſti de bonis & malis ſunt multa. i. profundiſſima ſicut abyſſus. i. ſicut oceanus. Vnde ly multa poteſt eſſe adiectiuum de ly iudicia, & tunc eſt ſenſus. ſũt multa in numero & profunda, ſicut aquæ abyſſales ſunt multæ & profundæ, vel poteſt eſſe adiectiuum de ly abyſſus cum ſit fœmini generis, & tunc eſt ſenſus, ſunt tanquàm abyſſus profundiſſima et magna. Nã iudicia Dei quare quoſdam prædeſtinauit, et alios non, et quare elegit hos, et non illos, et ſimilia iudicia ſunt profundiſſima, et incomprehenſibilia, ſicut abyſſus Oceani. Poteſt etiam per abyſſum intelligi infernus, vbi eſt multitudo damnatorum, in quibus apparent iudicia Dei. Et ſequitur, Homines et iumenta ſaluabis domine. i. ſicut ſaluaſti in vita temporali homines, et iumenta indifferenter: quia omnibus prouidiſti de cibis temporalibus ita indifferenter ſaluaſti ſalute ſpirituali de hoibus. i. iudæis, et de iumentis. i. de gentilibus. nam ex utriſq; vnam eccleſiã congregabis. Sed quare quoſdam ſaluaſti, et eis gratiam tribuiſti, et quoſdam non, hoc quidem incomprehenſibile eſt, quia iudicia tua abyſſus multa: nam eos quos ſaluaſti, ab æterno prędeſtinaſti, cum nondum fuiſſent, nec aliquid boni feciſſent. Ergo non ex propriis meritis ſaluaſti, ſed quemadmodum voluiſti, et ſic in eis miſericordiam tuam multiplicaſti, magis in eis quàm in aliis: quia non eſt currentis, nec uolentis, ſed Dei miſerentis. ad Rom. 11. Ex quo patet ꝙ iſta particula poteſt exponi de diuina prouidentia, prout naturaliter et temporaliter ſe extendit ad omnia creata indifferẽter, et per figu-

D E F

A ram etiam poteſt exponi, prout ſpecialiter ſe extendit ad actus humanos, & magis ſpecialiter & ſpūaliter, prout Deus ptouidit lapſui noſtro per incarnationē & redēptionē.

Hoīes & iumenta ſaluabis dn̄e, quemadmodum multiplicaſti miſericordiā tuam Deus.

Filij autem hominum, in tegmine alarum tuarum ſperabunt.

Homines & iumēta ſaluabis. Hic incipit forſan ſṅia probationis huius quæſtionis.ſ. ꝙ Deus habet ſpecialem curam de hominibus. Vnde dicit Dauid. O domine licēt tu indifferenter ſaluabis & ſalues homines & iumenta, ſiue beſtias temporaliter & corporaliter: quia omnibus das vitam temporaliter per cibum corporalem, aūt pro ſed filii hominū;ı, homines ſpecialiter. ſperabunt ſub tegmine alarum tuarum, vt des eis aliam vitam ſpiri-

B tualem, & ſalues eos à peccato, quemadmodum multiplicaſti in eis miſericordiam tuā magis quàm in iumentis: ideo vltra vitā corporalem ſperant à te aliam vitam, & ſalutē ſpiritualem, vt protegas eos in tegmine alarum tuarum in cruce, hic in eccleſia per gratiam, & in futuro per gloriam.

Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Quando amplexus fueris eos ſub tegmine alarum gratiæ tuæ inebriabuntur, & ſatiabuntur vbertate & abundantia ſacrorum domus.ſ. eccleſiæ tuæ hic per gratiā, & potabis eos de torrēte voluptatis, & fruitionis, & fęlicitatis tuę de cęlo per gloriā. Itē ſatiabis eos de torrente uoluptatis doctrinæ tuæ in hac eccleſia, & de torrente uiſionis claræ &

C facialis in alia. Item inebriabuntur ab vbertate pretioſi ſanguinis domus .i. lateris tui, vnde procedūt eccleſiaſtica ſacramenta. Nā ſicut eccleſiaſtica ſacramēta ſunt cibus animæ, ita euangelica doctrina eſt potus eiuſdem, quibus correſpondent viſio & fruitio in patria. Ideo ſubdit,

Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

O domine Ieſu, tu ſatiabis & ſaluabis, & inebriabis, & potabis eos, quoniam fons vitæ gratiæ, & gloriæ eſt apud te, quia gratiā, & gloriam dabit dn̄s, & in lumine tuo uidebimus lumen hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Vnde nota ꝙ Chriſtus qui eſt verbum patris ſpecialiter dicitur vita & lux. Nam inquantum Deus omnia per ipſum facta ſunt, & ab eo emanant omnia creata, ſicut radii ſolares à ſole. Ideo omnia habent ab eo, & in eo uitam, & eſſe, & conſeruātur in eſſe. Ideo ait Io. 1. Quod factum eſt in ipſo uita erat, nam intantum res ſunt, inquantū verbū influit eis uitā & eſſe, & inquātum lucet in eis per eſſentiam. Sed ſpecialiter verbum, quod eſt ſcīa patris, lucet in angelis & hoibus per intellectum, & ſic cauſat in eis intelligentiam, & lumē ſciæ naturalis. Et ideo ſubdit Ioannes, & Chriſtus qui eſt vita omnium, erat lux hoium. Sed ultra iſtā gn̄alem lucem, ſiue gn̄ale & naturale lumen Chriſtus incarnatus influxit aliud lumen ſupernaturale doctrinæ hoibus in ſua prędicatione & lege euangelica. De quo Ioannes ſubdit. Lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non comprehenderunt. Nā Chriſtus erat lux vera, quæ illuminat oēm hominē venientē in hunc mundū. Et iſtud dicitur lumen fidei &

gratiæ. De quo Eſa. 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo. Sed loco huius luminis in patria erit lumen gloriæ qui eſt Chriſtus. Sed vt poſſimus videre & apprehendere illud incomprehenſibile lumen, Deus creauit in nobis, & in intellectu noſtro illud lumen, nam per lumen naturale intellectus agentis non poſſemus intueri illud incomprehenſibile lumen obiectale. Ex quibus patet ꝙ duplex lumen influxit Chriſtus in nobis.ſ. lumen fidei, ut ipſum Deum hic cognoſcamus, & intueamur per gratiam, & in patria lumē gloriæ, vt Deum contemplemur per gloriam. Ideo Dauid de vtroq; lumine dicit hic. In lumine tuo.ſ. infuſo. & creato uidebimus lumen increatum hic per fidem, & in futuro per gloriam: quod quidem lumen non potuiſſemus ſine Chriſto attingere. Ex quibus F patet diuinam prouidentiam ſe extendere non ſolum vniuerſaliter & corporaliter circa omnia creata, ſed etiam ſpiritualiter & ęternaliter circa actus humanos. Nam Deus præparauit gratiam & gloriam pro iuſtis, & æternam pęnam pro malis & obſtinatis. Ex quibus patet, ꝙ Dauid non fecit hunc pſalmum pro redacta captiuitate Babylonica, nec pro ſola perſecutione Saulis, nec pro ſola prouidentia generali, quia per talem prouidentiam non datur talis fructus & vita.

Prætende miſericordiā tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.

In hac tertia parte petit præſeruari per gratiam à peccato & obſtinatione, & à tali peſtifera opinione. Vnde aduertendum, ꝙ cum

A cum natura noſtra ſit corrupta in Adam, nemo de per ſe ſine gratia poteſt vitare malũ, nec facere bonum, vt frequenter dictum eſt. Et ſic ſine gratia nemo poſſet peruenire ad viſionem illius æterni luminis. Sed quia gratia non datur ex meritis, niſi ex ſola Dei miſericordia: ideo ait Dauid in perſona totius eccleſiæ. O domine prætende miam tuam ſciẽtibus te .i. omnibus fidelibus qui te voluerunt audire, vt bene agerent & bene operarentur, dando eis gratiam. Et prætende iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.i. iuſtifica eos filium tuum mittendo.

Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me.

Et tu Chriſte iuſtifica nos, & gratifica per tuam mortem & paſſionem, & continuè da nobis gratiam ad bonum agendum, & malũ B vitandum, & fac ut per talem gratiam non perueniat mihi pes ſuperbiæ, quæ eſt pes & fundamentum, & initium omnium aliorum peccatorũ. Nota quod ſuperbia dicitur pes & fundamentum omnium peccatorum & vitiorum. Patet: nam peccator per ſuperbiam cõtemnit Deum, vt dictum eſt, & ſic incidit in omnia alia peccata. Item per ſuperbiã incidit in auaritiam, & rapinam, & vſuram, & ſimoniam, vt ſuſtineat ſuperbum ſtatum ſuũ & exinde incidit in inuidiam, & odiũ fraternum, quia non ſuffert priorem nec parẽ. Et ſic venit vſq; ad contemptum Dei & obſtinationem, non timens eius iuſtũ iudiciũ. Et ſic contemnit ẽt legem, & negat diuinam prouidentiã. Et ſic patet ꝙ ſuperbia eſt pes & initium peccatoris, & cætera vitia ſunt manus C eius. Nam per ſuperbiam incedit peccator, & per alia vitia operatur.ſ. per auaritiã, & inuidiam ad ſuſtinendam ſuperbiam. Et ideo ſuperbi dicuntur hic pes peccatoris, & vitia cætera dicuntur manus. Ideo Dauid cupiens vitare hanc peſtiferam beſtiam dicit. O dñe prætende miam & gratiam, ut pes ſuperbiæ non veniat mihi, & manus peccatoris, quæ ſunt cætera uitia, nõ moueat me à tuo timore, & amore, & ſtatu gratiæ, & eadem etiam ſuperbia dr̃ pes & manus peccatoris, quia in ea fundatur, & per ſuperbiam malè operatur. Item ſuperbia eſt pes, & manus diaboli quo luctatur contra homines, & deiicit eos ad terram, & remouet eos ab amore & timore Dei. Ideo ait Dauid. Domine prætende miſericordiam tuam, per gratiam præueniẽtem: ne pes ſuperbiæ & manus diaboli luctatoris, & receptoris amoueat me à tuo timore D & amore: & ne efficiar in peccato obſtinatus: ſicut deiecit peccatores à ſtatu gratiæ, & ſicut eiecit Adam de paradiſo.

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulſi ſunt nec potuerunt ſtare.

Nam ibi in ipſa ſuperbia ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, nam omnes per ſuperbiam ceciderunt, & expulſi ſunt à gratia, nec potuerũt ſtare in ea. Nam primo dæmones expulſi per ſuperbiam ceciderunt de cœlo. Secundò Adam & Eua per ſuperbiam, & inobedientiam ceciderunt & expulſi ſunt de paradiſo terreſtri, & à ſtatu fęlicitatis, nec potuerunt in eo permanere. Itẽ per ſuperbiam cecidit Farao cum ſuis in mari rubro. Item per ſuperbiam cecidit Sennacherib, & Nabucodonoſor, & Horofernes. Et finaliter per ſuperbiam & inuidiam, & con- E temptum Dei, & legis ceciderunt iudæi & expulſi ſunt à regno: & ſacerdotio, & à ſedibus ſuis: nec potuerunt in eis ſtare, imo vagãtur captiui, & diſperſi per mundum: & patiuntur hic pœnam temporalem, & in futuro æternam. Ex quibus patet ꝙ Deus eſt iuſtus iudex, & prouidens actibus humanis, tribuens præmium & fęlicitatẽ iuſtis, & pœnam ęternam malis, & obſtinatis non timẽtibus Deum, & bonos perſequentibus. Ex hoc pſalmo intelliguntur 8. concluſiones ſiue doctrinæ. Prima concluſio eſt, ꝙ ſicut timor domini eſt principium, & cauſa omniũ bonarum operationum, ita per oppoſitũ defectus timoris Dei, & cõtemptus Dei eſt cauſa & principium infidelitatis, & omnis peccati. Probatur: quia iſte iniuſtus non timuit F Deum, ideo ſtatuit in ſemetipſo delinquere, & peccare contra Deum & proximum. Secunda concluſio: ꝙ ex contẽptu Dei deuenit iniuſtus ad odiũ Dei & ꝓximi, & in contemptum & odium legis, intantum ꝙ non vult intelligere, nec audire legẽ Dei ne bene agat nec operetur. Tertia concluſio, ꝙ ex defectu timoris Dei iniuſtus negat diuinam prouidẽtiã circa actus humanos, & exinde ꝑcipitaſ in oẽ nefas, & oĩa ſcelera. Quarta cõcluſio, ꝙ prouidẽtia Dei quæ prouenit ex eius mia & bonitate, incipiẽs à cęlo, deſcẽdit vſq; ad nubes, & exinde ad montes vſque ad abyſſos. Nam ex ſua bonitate & largitate mouet cęlos, & facit eos influere ſuper oẽs creaturas, & facit nubes, pluere ſuper montes, & campos ad germinãdas plãtas, & exinde aquæ,

A deſcendunt vſque ad abyſſos maris. Quinta concluſio, quòd ſicut prouidentia Dei naturaliter ſe extendit ſuper omnes creaturas, ita pariter ſe extẽdit ſuper totam eccleſiam. Nã miſericordia Dei eſt in cęlo iuſtorum ſcilicet in Chriſto, & veritas doctrinæ deſcendit de Chriſto vſq; ad nubes, id eſt, apoſtolos, & ex apoſtolis vſq; ad montes, id eſt, martyres, & doctores, & ex doctoribus vſque ad abyſſos ſcilicet ſimplices fideles. Item miſericordia eſt in cęlo, id eſt, in Chriſto, & veritas in nubibus, id eſt apoſtolis, & iuſtitia in mõtibus, id eſt pręlatis, in quibus eſt eccleſiaſtica poteſtas, & iudicia in abyſſo inferni. Sexta concluſio, quòd licet prouidentia Dei ſe extẽdat generaliter ad ſalutem, & conſeruationem tẽporalem omnium animalium: quia deus pro-
B uidet tàm iumentis quàm hominibus de vita temporali, & ſaluat eos temporaliter prouidendo de cibo temporali, tamen ſpecialiter prouidet hominibus de cibo & vita ſpirituali: quia dat hominibus gratiam ad merendum, & fidem ad credendum in pręſenti, & lumen ad credendum in futuro: Quia in lumine eius videbimus lumen: & potabit nos de torrente ſuæ vbertatis glorię & fruitionis. Septima concluſio, quòd neceſſaria eſt miſericordia & gratia Dei ad vitandam infidelitatem, & omne peccatum. Octaua concluſio, quòd ſuperbia eſt pes, & fundamentum omnium vitiorum, & peccatorum: & ſic ſuperbia eſt pes & pedes peccatoris, quibus peccator ambulat, & cętera vitia ſunt manus quibus operatur. Probatur, quia ibi per ſuperbiã ceciderunt omnes peccatores à gratia in om-
C nia ſcelera: nec aliquis ſuperbus poteſt ſtare quin cadat in alia peccata:

PSALMVS XXXVI.

N*Oli æmulari in malignantibus: neque zelaueris facientes iniquitatem.*

Quoniam tanquàm fœnum velociter areſcent: & quemadmodum olera herbarum cito decident.

Titulus, Ipſi Dauid, ſine aliquã additiòne. Ex titulo apparet quòd Dauid fecit pſalmũ. Vnde eſt aduertendũ, quòd multi amici Dauid videntes Abner, & Doech, & multos malignos proſperari in domo Saul: & vidẽtes bonos à malignis deprimi, deſperãdo de diuina prouidentia tranſibant ad partes Saulis derelinquentes ipſum Dauid, & ſic laudabãt, qđ ante vituperant, & èconuerſo, & quaſi ne- D
gantes diuinam prouidentiam imitabantur malos, & eorum opera. Et ideo Dauid fecit hunc pſalmum, in quo ſoluitur eorum mala opinio. Et ideo dicebãt aliqui, quòd iſte pſalmus continuatur cum præcedenti. Sed hoc nõ videtur verum quia Hieronymus & omnes antiqui quotant hunc pſalmũ xxxvi. diſtinctum à præcedenti. Item quia Dauid cõplures pſalmos fecit de diuina prouidentia, vt patebit. Et ideo eſt dicẽdum, quòd Dauid bene ſumpſit occaſionem cõdẽdi hunc pſalmũ ex cauſa ſupradicta. Sed adhuc iſte pſalmus non caret myſterio, & profetia de Chriſto & eccleſia quia aliter non computaretur inter ſacras ſcripturas. Sed dicũt Hebræi moderni, quòd etiã iſte pſalmus eſt profeticus, quia prędicit interitum ipſius Saulis, per hoc quod dicit. Vidi impium ſuperexaltatũ. Sed E
in hoc ipſimet contradicunt ſibiipſis nã Dauid erat ſenex quando fecit hunc pſalmum, ſed pro tunc iam Saul perierat, & erat quaſi in obliuione, quod patet per hoc quod dicit Iunior fui etenim ſenui. Et ideo eſt dicendũ, quòd Dauid cõſiderans totũ diſcurſum Saulis, & ſuorũ ſequacium, & Abſalonis, & Achitofel, & omnium perſecutorum, quomodo mala morte uitam finierunt cum ſatellitibus ſuis, propter eorum malitiam, & ſuperbiam, & quomodo ipſe Dauid fuit ſublimatus, & exaltatus propter patientiã in aduerſis, in illo myſterio præuidit in duplici ſpiritu profetico perſecutionem Chriſti, & excidium iudæorum, & præuidit etiam in ſpiritu perſecutionem eccleſiæ, & exitũ & exterminium omnium tyrannorum, & exaltationẽ F
eccleſiæ, & omnium ſanctorum. Et ideo fecit hunc pſalmum, in quo exhortatur omnes iuſtos ad patientiam in aduerſis, ne diffidãt de diuina prouidentia & miſericordia. Et ſic iſte pſalmus eſt ſimul profeticus & moralis. Nã Dauid per exempla & pręcepta moralia intẽdit prædicere profeticè futura myſteria de Chriſto & eccleſia prout dictum eſt in prologo, tractatu. iii. regula. v. doctrina tertia. Et ideo primò exponetur moraliter ad vtilitatẽ afflictorum. Secundò breuiter exponẽt profetice, de punitione iudæorum, & perſecutione Chriſti & eccleſiæ, ne taceatur ſacramentum in hoc pſalmo contentum. Quantùm ergo ad primam expoſitionem, diuiditur iſte pſalmus in ſeptem partes ſecundum ſeptem doctrinas in eo cõtentas. Nam primò Dauid

exhor-

A exhortatur iuſtos afflictos, ad patienter per-
ferendas perſecutiones malignorum. Secun
dò ad perferendas eorum proſperitates. Ter
tiò ad perferendam patienter paupertatem.
Quartò exhortatur iuſtos ad eleemoſynas
faciendas. Quintò ad obſeruantiam diuinæ
legis. Sextò ad ſtudium & cõtemplationem
legis diuinæ. Septimò ad ſeruādam innocē-
tiam, & manſuetudinē, & iuſtitiā. Secunda
ibi. Noli æmulari in eo: Tertia ibi. Melius eſt
modicum iuſto. Quarta ibi. Mutuabitur pec
cator. Quinta ibi. Declina à malo. Sexta ibi.
Os iuſti meditabitur. Septima ibi. Cuſtodi
innocentiā. Quantum ad primam doctrinā
eſt aduertendū, ꝙ licet Ariſt. in quarto Ethi
corum ponat inter morales virtutes indigna
tionem de malo, & proſperitate malorum,
B tamē hoc intendit ſemper cum moderatio-
nē, & medio. ſ. quantum, & quando, & vbi
oportet: ꝙ non excedatur modus, & mediū
virtutis. Ideo Dauid non intendit in hoc pſ.
agere contra morales virtutes, imò confir-
mat eas. Nam multi tempore ſuo videntes
malos proſperari: & bonos deprimi: diffide-
bant de diuina prouidentia, & iuſtitia, & imi
tabantur malos, & deficiebant ab omni mo-
rali virtute, & lege diuina. Hos ergo exhor-
tatur, & reprehendit, & exhortatur ad for-
titudinem, & veritatem. Dicit ergo Dauid.
O tu vir afflicte quicunque pateris iniuſtè
perſecutionem à malignis, noli æmulari in
malignantibus. Nota ꝙ æmulari eſt æqui-
uocum. Nam idem eſt quod indignari, inui-
dere, ſequi, imitari, aut amare. Hic autem
ponitur pro indignari, i. noli indignari, vltra
C modum, perdendo fidem, & deſperando de
diuina prouidentia & iuſtitia, videns mali-
gnantes contra te præualere, & contra alios
iuſtos: neque zelaueris. i. ne defendas facien
tes iniquitatem ſequendo eos: zelare idem
eſt quod amare, inuidere, defendere, conſor-
tem in amato non pati. Et nihilominus bo-
nus quidam zelus, quo quis ſic intensè ali-
quē amat, ꝙ ab omnibus illum cupiat ama-
ri, & reuereri: & eſt malus zelus quo quis
adeo feruidè alicui inuidet & eum odit, vt
optet ab omnibus odiri & contemnī, & idē
eſt de æmulatione. Dicit igitur ne ames, nec
defendas facientes iniquitatem: quoniam
licèt ad tempus regnent & dominentur: ta-
men finaliter cadent, & tanquàm fœnum &
hærba velociter areſcent, & marceſcent, &
ſiccabuntur à viriditate proſperitatis, &
poteſtatis: & areſcent, & decident, & deor- D
ſum cadent tanq̃ olera, ſ. ſicut caules, & la-
ctucæ, & cætera olera & legumina, quæ licèt
in vere ſint viridia, tamen in autumno ſic-
cantur & decidunt. Ideo tu nō deſperes nec
diffidas de diuina prouidentia & iuſtitia, ſed
dicas: Noli æmulari in malignantibus, neq;
zelaueris facientes iniquitatem, mala vide-
licet æmulatione, ſeu zelo malo, ſicut nec fe
cit Moyſes qui quamquàm pro idololatria
aurei vituli de æmulatione & zelo ſuccen-
ſus multos interfecerit: pro eiſdem tamen
prius deuotè rogauerat dicendo. Dñe obſe-
cro ignoſce eis, aut dele me de libro in quo
me ſcripſiſti: & huic ſenſui multum alludit
litera ſequens. Nam ſequitur,

*Spera in Domino & fac bonitatem: & in-
habita terram: & paſceris in diuitiis eius.* E

*Delectare in Domino: & dabit tibi peti-
tiones cordis tui.*

*Reuela Domino viam tuam & ſpera in eo:
& ipſe faciet.*

*Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam: &
iudicium tuum tanquàm meridiem: ſubditus
eſto Domino & ora eum.*

Spera in Dño, & fac bonitatem cum pro-
ximo non offendendo Deū, & inhabita ter
ram inter malos eos patiendo & tolerādo, &
inhabitabis terram viuentiū in patria, & pa-
ſceris, & ſatiaberis in diuitiis gloriæ in præ-
mium patientiæ, & dabit tibi Dñs petitio-
nes, & deſyderium cordis tui: reuela ergo
Dño viam tuam in hac vita, nō temporalia,
ſed cœleſtia appetendo, ſed ſpera in eo po-
nendo tuam ſpem in cęleſtibus, & ipſe faciet
quod deſyderas, & educet claram, quaſi lu- F
men iuſtitiam tuam. i. pro omnibus operibus
tuis iuſtis gloriam dabit, & iudicium tuum
non erit tenebroſum, ſicut damnatorum qui
iudicantur ad infernum propter mala ope-
ra, imò erit clarum, & educet Deus ipſum
tanquàm meridiem dando præmium in cę-
lo, & Deus approbabit opera bona, quæ ſi-
cut lucent coram hominibus, ita lucebunt
coram Deo ad præmium, quia in luce ſunt
facta & ingratia, ergo ſubditus & obediens
eſto ſemper Domino, & legi ſuæ, & ora eū,
quia non tibi deficiet: quia licet patiaris in
hac terra mortalium, tamen ibi in terra vi-
uentium regnabis.

*Noli æmulari in eo qui proſperatur in via
ſua in homine faciente iniuſtitias.*

In hac ſecunda doctrina exhortatur iuſtos

A ne indignentur contra Deum de proſperitate malorum, quia in fine Deus deprimit iniuſtum, & exaltat iuſtum, hic aut in futuro. Dicit ergo. O vir iuſte noli æmulari, & indignari in eo qui proſperatur tam in dignitatibus quàm in temporalibus, nec in homine faciente iniuſtitias, ſed dimitte Deo iniuriam. Vel exponatur, vt ſupra de mala ęmulatione, quia in nullo æmulantur etiam occidendo, nec enim Finees peremit fornicatorem cum Madianite zelo malo in proximum, ſed Dei zelo, qui bonus & ſanctus eſt, & propterea ſequitur,

Deſine ab ira & derelinque furorem: noli æmulari vt maligneris.

Quoniam qui malignantur exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominum ipſi hæreditabunt terram.

B Quoniam qui malignantur exterminabunt finaliter ab hoc ſæculo vitã malè finiẽdo, & à regno cęlorũ ad pęnã deſtinando. ſuſtinentes autem Dñm. i. patientes, ipſi hæreditabunt terram viuentium. Per oppoſitum peccator malignus: nam in breui morietur in corpore & anima, & perdet iſta temporalia & futuram gloriam. Ideo ſubdit.

Et adhuc puſillum & non erit peccator: & quæres locum eius & non inuenies.

Manſueti autem hæreditabunt terram: & delectabuntur in multitudine pacis.

Et adhuc puſillum & breue tempus eſt. i. viuet breui tempore peccator, & quæres locum. i. proſperitatem eius, & non inuenies, quia breuiter præteribit. Manſueti autẽ hæreditabunt terram viuentium, quia beati mites qm̃ ipſi hęreditabunt terram viuentium.
C Matth. 5. Et delectabuntur in multitudine & abundantia pacis, & quietis perpetuæ, quoniam quieſcent iuſti ab omni labore, & abſterget Deus ab eis omnem lacrymam, & iam non erit amplius neque luctus neque dolor, quoniam prima abierunt. Apo. 21.

Obſeruabit peccator iuſtum: & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis.

Dominus autem irridebit eum: quoniam proſpicit quod veniat dies eius.

Obſeruauit peccator. i. licet peccator & malignus obſeruet, & temporaliter vexet & affligat iuſtum, & ſtudeat dentibus ſuis. i. cũ malitia, & poteſtate, & fauore ſuo ſæuiat in eum, tamen Deus, licet permittat peccatorẽ ad tempus affligere iuſtum, tamẽ non fauet peccatori, imò irridet eum, & decipit eum, quia expectat Deus, vt veniat dies interitus D
eius, vt puniat eum, quia in hoc decipiũtur peccatores. Nam videntes ꝙ faciendo malũ, magis proſperantur in hoc mundo, ideo putant Deum non curare de iſtis inferioribus, nec eſſe aliam vitam poſt iſtam: & non cognoſcunt qualiter Deus expectet eos ad pęnitentiam, & teſaurizant peccata, vſque ad diem vltionis. Et ſic patet ꝙ fortuna proſpera decipit eos. Ideo ait Dauid: ꝙ Deus irridet peccatorem malignum, expectando vt veniat dies interitus, & vltionis eius vt puniat eum. Vnde Deus neminem irridet, nec decipit; quia ipſe peccator ſeipſum decipit: ſed Deus oſtendet eum eſſe deceptum & irriſum in die interitus & vltionis eius.

Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum ſuum. E

Vt decipiant pauperem & inopem: vt trucident rectos corde.

Gladius eorum intret in corda ipſorum, & arcus eorum confringatur.

Gladium euaginauerunt. i. licet peccatores maligni aliquando euaginauerint gladium. i. poteſtatem ſuam, & intendant arcũ ſuæ malitię, vt decipiant pauperem in bonis temporalibus, & inopem in amicis, & deſertum in fauoribus, & ſimplicem ſine malitia, & trucident ſimplices, & iuſtos rectos corde, tamen gladius ipſorũ malignorum intret. i. intrabit in corda eorum. q. d. ſicut crudeliter vexarunt, & afflixerunt iuſtos ita crudeliter punientur, & eadem menſura, qua menſi fuerint iuſtis eadem metietur eis: & eodem gladio crudelitatis & tormentorum, quo percuſſerunt iuſtos, eodem gladio peribunt. F
Matth. 7. Et ſic arcus, & fortitudo & potentia eorum confringetur, & peribit, & finietur, & auferetur ab eis, vt patet de Pharaone, & Domitiano, & Nerone, Attila, & Totila cuius arcum vidit frangi beatus Benedictus. Et ſic patet quòd finis malorum eſt infelicitas.

Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas.

In hac tertia doctrina exhortatur iuſtũ, ne deſperet in paupertate, nec appetat ſuperfluitatem pecuniarum, & bonorũ temporalium, quia natura paucis contenta eſt, ſed perferat patienter paupertatem. Nam vt plurimum abundantia bonorum temporalium eſt occaſio mali in prauis hominibus, vt magis poſſint exercere malitiam ſuam, vt

patet

A patet in ſuperbis,& luxurioſis. Et licet bona temporalia ſint bona bonis, & mala malis: tamen vt plurimum nocent propter malum vſum & peruertunt hominem. Et ſic quibuſdam eſt melius ipſa non habere niſi ſolum ad victum neceſſarium: & ſic paupertas eſt ad ſalutem iuſtorũ,& diuitiæ ſunt ad damnationem prauorum. Et ſic pauper licet in hac vita patiatur penuriam,tamen in patria ſatiabitur. Per oppoſitum autem diues malus qui hic abundat,& in alia vita eſuriet, vt patet de Lazaro paupere, & diuite epulone. Lucæ.16. Dicit ergo, Nemo deſperet propter paupertatem,licet videat prauos bonis temporalibus abundare. Nam melius,& tutius,& ſalubrius eſt modicum iuſto, ſuper multas diuitias peccatorum,i.magis prodeſt
B iuſto paupertas, quàm peccatori multitudo diuitiarum.

Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iuſtos Dominus.

Quoniam brachia. i. diuitiæ & fauores temporales,quę ſunt brachia & vires in qui bus peccatores confidebant, conterentur & peribunt per mortẽ temporalẽ, aut quouis alio infortunio,vt patet de Crœſo rege Lydorum, & de Sardanapalo,& Dario regibus Aſſyriorum, & Perſarum, quibus in vita fuit ablata & contrita poteſtas ſed Dominus cõfirmat iuſtos in illa fœlicitate, quorum poteſtas & fœlicitas non auferetur, & gaudiũ nemo tollet ab eis. Nam paupertas vertetur in æternas diuitias, & triſtitia eorũ vertetur in gaudium: & gaudium eorum nemo tollet ab eis. Ioan. 16. Ex quo patet ꝙ diuitiæ
C huius mundi ſunt tranſitorię: diuitiæ autem ſpirituales ſunt firmæ,& ſecuræ, & æternæ, & ſufficientes: quia ſatiant habentem pſ.16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et in illis diuitiis confirmabit Dominus iuſtos in præmium & meritum laborum & perſecutionum, quas paſſi ſunt à peccatoribus, & malignis cum patientia, & manſuetudine, & munditia cordis.

Nouit Dominus dies immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo: & in diebus famis ſaturabuntur: quia peccatores peribunt.

Nouit Dñs dies & vitam immaculatam iuſtorum,& ideo hęreditas fęlix eorum erit in ęternum: quia contempſerunt tranſitoria & terrena, & elegerunt cœleſtia, & æterna

Ideo bene meritò in modico ſtabunt iuſti in D magna conſtantia, contra eos qui ſe anguſtiauerunt. & in die famis, idest in tempore quo peccatores eſurient in inferno: iuſti vero ſaturabuntur in gloria: quia tũc peccatores peribunt ex fame & defectu refrigerii glorię. Vnde patet ꝙ proſperitas malorum eſt deceptoria & breuis.

Inimici vero Domini mox vt honorificati fuerint & exaltati: deficientes quemadmodũ fumus deficient.

Inimici Dñi illicò vt fuerint honorificati,& exaltati ad dignitates,& poteſtates deficientes deficient & cadent. Vt patet de Alexandro,cuius regnum vix durauit annis 12. Et de Cæſare,qui vix imperauit.6.annis & de Falare,& Dionyſio tyranno. Ergo eſt melius modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas. E

Mutuabitur peccator & non ſoluet; iuſtus autem miſeretur & retribuet.

In hac quarta doctrina exhortatur iuſtos ad eleemoſynas faciendas: vt pro bonis temporalibus,& tranſitoriis recipiant bona cœleſtia. Nam eleemoſyna non eſt niſi quædã mutuatio & cambium: quia damus terrena parui prætii, & recipimus beatitudinem celeſtem, quæ eſt prætii infiniti, & ſic iuſtus dando terrena,recipit cœleſtia. Per oppoſitum peccator retinendo,& amando terrena temporalia non dãdo pauperibus,recipit pęnam æternam propter ingratitudinem. Nã nos omnes iſta temporalia à Deo mutuo accepimus: vt pauperibus reddamus. Vnde bona temporalia ſunt tertium talentũ, quod Deus hominibus ad negotiandum mutuo F reliquit ad vſuram,i.vt viuãt de bonis temporalibus, ſed ſoluant Deo vſuram,i. quòd ſubueniant pauperibus Chriſti. Matth. 15. Et ideo auarus abſcondit talentum in terra: cum non vult dare eleemoſynam pauperibus: quia non ſoluit vſuram de bonis quæ mutuo à Deo accepit: & ideo auferetur ab eo præmium illius talenti: & dabitur iuſtis: vt patet Matt.25. Ex quo patet ꝙ cum facimus eleemoſynam: nihil damus de noſtro: ſed ſoluimus vſuram, & retribuimus quod mutuo accepimus. Et auarus nõ ſoluit: imò furto retinet quod mutuo accepit: cũ negat ſubuenire pauperibus qui ſunt hæredes Xp̃i ad vſuras, i. eleemoſynas exigendas. Vnde Chriſtus in die iudicii dicet. Eſuriui & non dediſtis mihi mãducare. Nã qđ vni ex minimis

A mis iſtis feciſtis: mihi feciſtis. Matt.25. Ideo dicit Dauid: Mutuabitur peccator, i. mutuo à Deo accipiet bona tẽporalia, & non ſoluet vſuram pauperibus, eleemoſynas negando, pro quibus Deus diuiti bona temporalia mutuauit. Iuſtus autem miſeretur pauperibus: & retribuet quæ mutuo accepit: largiendo eleemoſynam. Et ſic ſatisfaciat debito, quia eleemoſynam pauperibus dare nihil aliud eſt, niſi debitum ſoluere: & cum iuſtus dat eleemoſynam, miſeretur dando pauperi, ſed retribuit Deo quod mutuo accepit. Ideo ſequitur,

Quia benedicentes ei hæreditabunt terram: maledicentes autem diſperibunt.

Apud Dominum greſſus hominis dirigetur: & viam eius volet.

Cum ceciderit non collidetur: quia Dominus
B *ſuppenit manum ſuam.*

Benedicentes Deo, i. gratias agentes, i. iuſti, quia ſunt Deo grati in dandis eleemoſynis, hæreditabunt terram, maledicentes, autem. ſ. peccatores ingrati diſperibunt, i. vbiq; peribunt, ſ. hic, & inferno. Iuſti autem per oppoſitum: nam hic, & in futuro pręmiabũtur. Vnde greſſus hominis iuſti, & via, & operatio dirigetur in bonum finem per gratiã, & Deus volet viam eius, i. acceptabit eleemoſynas, & operationes eius ad vitam ęternam. Et etiam tutabitur viam eius, ne cadat per impatientiam in blaſfemiã, & peccatum dum affligitur à malignis. Et ſi forſitan ceciderit iuſtus in aliquod peccatum: tamen nõ collidetur, i. obſtinabitur in illo: quia ex merito eleemoſynarum Dominus ſupponit manum, & illuminat eum: vt ſurgat à peccato:
C quia eleemoſinę releuant hominem, vt plurimum, à peccato. Item licet iuſtus ceciderit ictus, & afflictus à malignis: tamen Deus nõ permittit eum temporaliter perire: imo manum ſupponit auxilii, & releuat, eum eruendo de manu impiorum, ſicut plures releuauit Athanaſium, & Ambroſium, de perſecutione Arrianorum. Et etiam ſi iuſtus ceciderit per mortem temporalem, tamẽ Dñs ſupponit manum, releuando eum per gloriam in cęlo. Et etiam ſi iuſtus ceciderit per paupertatem, tamen Dñs releuat eum, prouidendo ſibi de victu: quia beati miſericordes: qm̃ miſericordiam conſequentur hic & in futuro. Quia eleemoſynæ non ſolum valẽt ad augmentum gloriæ: ſed quandoq; etiam ad augumentum ſibi neceſſarii. Ideo ſequitũ.

Iunior fui: etenim ſenui: & non vidi iuſtum derelictum: nec ſemen eius quærẽs panẽ. D

Ego Dauid fui puer, & poſtea ſenui: ſed nunquàm vidi iuſtum, & miſericordem totaliter derelictum, nec ſemen eius quærens panem mendicando, & licet hic patiatur penuriam bonorum temporalium, tamẽ in futuro ſaturabuntur, & ſic hic, vel ibi habent præmium. Ex hoc patet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum in ſenectute. Et ſequitur,

Tota die miſeretur & commodat, & ſemẽ illius in benedictione erit.

Iuſtus tota die vitæ ſuę dando eleemoſynas miſeretur pauperibus & commodat, q̃a dando temporalia recipit ſpiritualia & ęterna: & ideo ſemen & proles eius erit in benedictione, & abundantia bonorum etiam tẽporalium: quia quandoq; Dominus non ſolum retribuit ſpiritualia pro eleemoſinis ſed E etiam temporalia. Et etiam per ly ſemen eius intelliguntur opera bona quæ dicuntur ſemina noſtra, primo ad Corinth. 4. capitulo. Quia ſeminamus ſpiritualia, vt colligamus temporalia: & econuerſo, quia dare eleemoſynam nihil aliud eſt niſi ſeminare tẽporalia, & colligere, & metere ſpiritualia. Ex quo patet quòd diuitiæ auarorum, & pctõrum ſunt inutiles & ſine fructu, diuitię verò iuſtorum, ſunt fructuoſæ vt patet in litera hac. Nam ſex fructus facit eleemoſyna. Primò, quia dat hæreditatem in cœlo. Secundò, dirigit vitam hominis in bonum ne cadat. Tertiò, ſi ceciderit reducit in gratiam. Quartò, quia non deſerit hominem in tribulationibus temporalibus, imò liberat. Quintò, quia auget bona temporalia, & liberat à paupertate vt plurimum. Sextò, F quia etiam proſunt filiis temporaliter eleemoſynæ patris. Nam ſeptuplum augentur bona temporalia propter ſpiritualia, & non ſolum hic, ſed in futuro, nam qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet fructum in vitam æternam. Secundò ad Corinth. 9.

Declina à malo & fac bonum, & inhabita in ſeculum ſeculi.

In hac quinta doctrina exhortatur oẽs ad obſeruandum legem diuinam, & præcepta tàm affirmatiua quàm negatiua. quæ quidẽ lex nil aliud docet, niſi declinare à malo, & facere omne bonum: quia prohibet omne vitium. & iubet omnem virtutem. Dicit ergo declina à malo implendo omnia præcepta negatiua.

A negatiua: & fac bonum implendo affirmatiua, & inhabita .i. inhabitabis in ſæculum ſæculi, in terra viuentium ſupple.

Quia Dñs amat iudicium: & nõ derelinquet ſanctos ſuos in æternum conſeruabuntur.

Dominus amat iudicium, ſ. iuſtum, quia nullum bonum irremuneratũ, & amat ſanctos ſuõs qui iuſte vixerunt: ideo in æternũ conſeruabuntur ipſi ſancti non derelicti ſine præmio.

Iniuſti punientur. & ſemẽ impiorum peribit.

Iuſti autem hæreditabũt terram: & inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam.

Iniuſti punientur, & ſemen .i. generatio impiorum peribit: punientur equidẽ ſi ſunt imitatores parentum. Iuſti autem hæreditabunt terram illam per gratiam: & futuram per gloriam: & inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam fruentes illo bono æterno.

B *Os iuſti meditabitur ſapientiam. & lingua eius loquetur iudicium.*

In hac ſexta doctrina exhortatur omnes ad iuge ſtudium & cõtemplationẽ legis diuinæ. Nam qui occupantur circa ſtudiũ ſacræ ſcript. primò declinãt à malo dũ ſunt in illa meditatione: quia aĩa ſatiata illo cibo ſpirituali, cõtemnit iſta tp̃alia. Secũdò abhorret pc̃tm̃: pp̃ pœnas, quæ legunt in lege, & punitiones malorum, & ſic iuſtus vitat oẽ pc̃tm̃. Tertiò cupit agere oẽ bonũ cum legit beneficia collata ſanctis viris, & vniuerſaliter odit pc̃tm̃, & amat virtutes, inquantum legendo magis Deũ cognoſcit. Ideo dicit. Os iuſti meditabitur ſapientiã .i. intellectus & memoria hominis, quæ dr̃ os animæ, meditabitur, & cõtemplabitur ſapientiã Dei, quæ maximè in lege Dñi memoratur. Item os iuſti medi-
C tabitur .i. loquetur ſapientiã legis quã meditatur intus: & eſt figura. Ideo ſequitur: Et lingua eius loquetur iudicium, ideſt quod iuſtum eſt, & ſic non peccabit per linguã. Et ſimiliter lex Dei erit ſemper in corde, & voluntate ipſius iuſti cum propoſito adimplendi, & ſic greſſus .i. opera eius nõ ſupplãtabuntur de bono ad malũ, nec deprehendetur .i. via & ꝓpoſitũ eius nõ fruſtrabitur nec deiicietur. Item ſicut os meditatur iuſtitiã, ita lingua loquitur iudiciũ: quia lingua loquetur ad extra, quod intellectus cõcipit intus intelligentia ſpirituali, & loquetur quod iudicat & ſentit de lege. Ideo ſequitur,

Lex Dei eius in corde ipſius: & non ſupplãtabuntur greſſus eius.

Lex Dei in corde, & propoſito, & voce ipſius ad obſeruandum, & ſic non ſupplantabuntur greſſus eius .i. vt non tranſgredietur præcepta legis operando. Nam iſte eſt fructus ſacræ ſcripturæ, vt diligamus Deum & proximum, & declinemus a malo: & faciamus bonum, & ſic greſſus iuſti nũquam ſupplantabuntur ad male agendum, nec mouebuntur à via iuſtitiæ. D

Conſiderat peccator iuſtum & quærit mortificare eum.

Dñs autẽ non derelinquet eũ in manibus eius: nec damnabit eum cum iudicabitur illi.

Oppoſitum huius eſt ſtudium peccatoris qui non dat operam legi. Nam ſemper cogitat & deſiderat mortificare, & extinguere iuſtum. Sed tamen Dñs non relinquet eum in manibus eius, nec permittet vt totaliter extinguat, eum licèt ad tempus affligat, nec peccato damnabit eum cum iudicabit illi .i. ab illo. Nota q̃ ly iudicabitur poteſt eſſe impersonale, & ſic poteſt eſſe duplex ſenſus. Primo modo ſic .i. pc̃tór non damnabit, nec põterit dãnare iuſtum in die iudicii, cum iudicabitur .i. fiet illi iudicium in nouiſſimo die. Secundò ſic. licèt peccator cogitet, & conetur mortificare, iuſtũ, tñ Deus nõ damnabit eum in nouiſſimo die cũ iudicabitur, & fiet iudicium illi peccatori. q.d. q̃ Deus non damnabit iuſtum, ſed peccatorem in iudicio, quod patet de tirannis, qui licet vexauerunt martyres quò ad corpus: tamen non potuerunt animam extinguere nec damnare: tamen ipſi damnabuntur in iudicio. E

Expecta Dominum & cuſtodi viam eius: & exaltabit te vt hæreditate capias terram: cum perierint peccatores videbis.

Hic exortatur iuſtos ad patientiã in aduerſis & dicit. Expecta Dñm: quia impii nõ abibunt ſine pœna, & cuſtodi viã Dñi: ſicut Dñs præcipit in lege: vt capias terram viuẽtiũ hæreditate .i. pro hæreditate, ſiue ad hæreditatem & præmium quam impii cõſequi non potuerũt. Nam tu videbis cũ perierint pc̃tóres .i. videbis eos perire & ad pœnam æternam deſtinari in die iudicii. Etiam videbis eos quandoq; temporaliter perire. Nam F

Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatũ ſicut cedros Libani.

Et tranſiui & ecce non erat: quæſiui eum: & non eſt inuentus locus eius.

Ego vidi impium Saul cum ſuis ſequacibus malignis ſuperexaltatum, & in dignita-

A te regali conſtitutum,& eleuatum in ſuperbia & proſperitate ſicut cedros Libani, quæ ſunt arbores altiſſimæ & in monte altiſſimo: & poſtea tranſiui per domum ſuam, & non inueni: nec erat ibi: & quæſiui locum eius dignitatem,& non inueni: nec eſt inuentus locus,& dignitas eius regalis,quia perierat cũ ſuis in monte Gelboe. vt patet. 2. Reg. 1. Et ita eſt dicendum de Faraone, & Nabuchodonoſor, & Sennacherib, & de omnibus qui vexarunt populum Dei.

Cuſtodi innocentiam & vide æquitatem: quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.

In hac ſeptima vel octaua doctrina exhortatur iuſtos ad innocẽtiam, ne velint reddere malũ pro malo: ſed orare pro perſequentibus, nec nocere alicui: ſed omnibus prodeſſe: quia Deus eſt vltor impiorum. Dicit

B ergo. Tu iuſte cuſtodi innocẽtiam nemini nocendo, & vide, & ſequere æquitatem & iuſtitiam: quia innocentia & iuſtitia ſunt reliquiæ debitæ homini pacifico & ſimplici corde, vt mereatur præmium in cœlo.

Iniuſti autem diſperibunt: ſimul reliquiæ impiorum interibunt.

Iniuſti diſperibunt.i. vndiq; & vbiq; peribunt hic, & in futuro, & reliquiæ.i. corpora impiorũ ſimul interibũt cum aĩa.& ſic peribunt in corpore & anima. Et ẽt reliquiæ.i. filii impiorum ſimul peribunt temporaliter cũ patribus: vt patet de Sodomitis & iudęis: & etiam filii peribũt, quo ad animam ſi fuerint ſceleris parentum imitatores.

Salus autem iuſtorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

C *Et adiuuabit eos Dominus & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & ſaluabit eos, quia ſperauerunt in eo.*

Salus autẽ iuſtorum, & liberatio, & redẽptio erit à Dño, quia erit protector eorum in tpe tribulationis, & adiuuabit eos, per gratiam: vt patienter tolerent perſecutiones & eruet eos à peccatoribus, ne totaliter extinguãt eos, & finaliter ſaluabit eos, fœlicitatẽ æternã conferendo, eo ꝙ ſperauerunt in eo omni ſpe, & fœlicitate mundana poſtpoſita. Sed licet totus iſte pſ. fuerit moraliter expoſitus de Dauid, & pro quocunq; iuſto afflictoq; per malignos, tamen Dauid non fuit minus profeta in hoc pſ. quàm in aliis. Nam per ſuam perſecutionẽ præuidit perſecutionem Chriſti & ecclefiæ vt dictum eſt. Nam ſicut Saul perſecutus eſt Dauid iniuſtè retribuendo mala pro bonis ex inuidia, ita pop. D Iudæorum qui tot bona receperat à Chriſto & inuidia & malitia perſequebatur Chriſtũ vſq; ad mortem cum falſis teſtibus. Et ſic tyranni perſecuti ſunt eccleſiã. Et ſic iuſto Dei iudicio Saul cum oĩbus ſuis interiit in monte Gelboe: quia ſeipſum interfecit. Ita pariter illa ciuitas fuit euerſa & incenſa, & maior pars populi trucidata, & perdiderũt regnũ, & ſacerdotium, ſicut Saul & domus ſua pdidit regnum. Eodem modo accidit Neroni & Domitiano, qui ſeipſos interfecerũt. Et ideo Dauid fecit hunc pſal. prædicendo profetice excidium Iudæorum, & tirannorum perſequentium eccleſiam. Et poteſt exponi profeticè de eis totus iſte pſal. Vnde dicit Dauid & cœtus apoſtolorum O eccleſia Chriſti noli æmulari, nec indignari in malignantib. iudæis, nec tyrannis, neq; zelaueris, facientes ini quitatem. Nam licet iudæi interfecerint Chriſtum, & tyranni perſequantur eccleſiam, tamen vtriq; tanquã fœnum velociter & in breui areſcent, & citò decident à dignitatibus & ſedibus. Spera ergo in Dño. E Nam adhuc puſillum, & non erit: quia poſt quadraginta annos ſubuertetur Hieruſalẽ, & poſtea peribunt etiam tyrãni perſecutores eccleſiæ. Et per ſingulos verſus poterit cognoſcere fidelis lector præſuppoſitis principiis ſacræ ſcripturæ, & exponere totum pſ. de liberatione Chriſti, & eccleſiæ, & exaltatione eiuſdem pp innocentiam & patientiã, & de excidio & exterminio iudæorum pp mortem Chriſti, & de miſero exitu tyrannorum, eccleſiam perſequentium, & de exaltatione etiam eccleſiæ, de ſaluatione iuſtorũ, hic per gratiam, & in futuro per gloriã. Nã F ad iſtum ſenſum cantat eccleſia iſtum pſalmum, quia omnia contenta in hoc pſalmo, impleta ſunt literaliter in Chriſto, & eccleſia, & Synagoga, & cœtu tyrannorum.

PSALMVS XXXVII.

Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.

Titulus. Pſalmus Dauid ad recordandũ. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum. Sed in materia diſceptant Hebręi. Nam quidã dicunt quòd Dauid fecit hunc pſalmum recordatus adulterium quod commiſerat cum Berſabee. Camhi autem dicit quòd Dauid in hoc pſalmo introducit

A Adam hariſon, idest primum hominem, qui enumerat oẽs miſerias ſuas quæ ſibi ex illo peccato prouenerunt. Sed vtriq; iſtorum dicunt verum in patre, ſed quia deficiebat eis lumen fidei: ideo non potuerunt peruenire ad totam perfectionẽ veritatis. Ideo eſt aduertendum, ꝙ ipſe Dauid in illa perſecutione filii ſui Abſalon recordatus fuit quod illã perſecutionẽ patiebatur propter adulteriũ Berſabee: ſicut prædixerat ſibi Nathan. ſ. ꝙ filius ſurgeret de domo ſua contra eum: & dormitet cum vxoribus ſuis: vt patet. 2. Regum. 12. Et ideo tunc recognoſcens hæc ſibi euenisse ex pctõ carnis, & ex corruptione cõcupiſcentiæ, quam omnes traximus ex Adã. tunc incepit deteſtari vitium, & corruptionem carnis, & fomitem concupiſcentiæ in ſeipſo torquendo peccatum in ipſum Adã: B qui transtulit hoc vitium in poſteros per libidinoſam generationem. Sed poſtquàm fuit Dauid liberatus à perſecutione filii Abſalon: eo quòd patienter tulerat perſecutionem, & frequenter meditaretur in ſupradicto vitio carnis contracto ex Adam: fuit ſibi reuelatum à Spiritu ſancto, qualiter Chriſtus nos debebat liberare à culpa prædicti peccati per paſſionem ſuam, & eccleſiaſtica ſacramenta. ſicut impletum fuit in baptiſmo, in quo deletur nobis originale peccatum, & etiam mortale ſi ineſt. Et licèt non tollat concupiſcentiam carnis, vt non ſit: tame tollit eam vt non imputetur, vt ait Augu ſti. libro de nuptiis. & tamen totaliter tolletur concupiſcentia, & omnis corruptio cũm pœnalitatibus in generali reſurrectione. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu introducit Adã C loquentem in hoc pſalmo: qui defleт caſum & culpam ſuam, & miſerias, & pœnalitates in quas incidit propter peccatum inobedientiæ, à quibus omnibus petit per Chriſtum liberari in ſuo aduentu. Sed ad maiorem intelligentiam eſt vlterius notandum ſecundum Apoſtolum prima ad Corint. 15. quod Adam idem eſt quod homo. Nam quem nos hominem vocamus: Hebræi appellant Adã. Et ſic reperitur duplex Adam. Vnus dicitur primus Adam, quid eſt principium carnis & omnis peccati, in quo omnes peccauimus: quia transtulit peccatum ſuum, & omnes pœnalitates per generationem libidinoſam in omnes poſteros. Et iſte fuit forma futuri et ſecundi Adam. ſ. Chriſti. Secundus Adam fuit Chriſtus, qui fuit figuratus per oppoſitum in illo primo. Nam ſicut ille per inobedientiam fuit expulſus à paradiſo, & incidit in omnem miſeriam, et fuit principium omnis peccati transferendo in omnes poſteros per libidinoſam generationem. ita Chriſtus per oppoſitum, ſ. per obedientiam fuit principium omnis gratiæ: quam gratiam transtulit in omnes fideles, et membra ſua per generationem ſpiritualem, ſ. per baptiſmum: et liberauit à prædicta captiuitate et miſeria, et reduxit nos in fœlicitatẽ amiſſam in Adam. Primus ergo Adam dicitur homo vetus: quia omnes in peccato inueterauit. Secundus dicitur Adam nouus quia omnes nos renouauit. Primus dicitur Adam de terra terrenus. Secundus dicitur de cœlo cœleſtis. Omnes ergo fideles qui fuerunt inter primum Adã et ſecundum, habent duplicem reſpectum: E quia participant, vtrumque Adam. Nam à primo Adam traximus peccatum, et fomitem cum omnibus pœnalitatibus. A ſecũdo vero, ſ. à Chriſto traximus omnem gratiam: per quam abſoluimur ab omni culpa contracta in Adam, et perpetrata occaſione illius. Nam vt dictum eſt ſæpius, concupiſcentia, et fomes carnis per contactum cauſat culpam originalem in anima: et per conſenſum cauſat peccatum mortale in voluntate: à quibus non abſoluimur nec liberamur niſi per gratiã Chriſti. Es ſic oẽs portamus duplicem imaginem in carne. ſ. imaginem primi Adam, quæ eſt cõcupiſcentia, et fomes cum pœnalitatibus, et in anima culpa ſed remota culpa animæ portamus imaginẽ Chriſti, et caracterem baptiſmi et confirmationis. Et ideò per carnem omnes dicimur filii Adam, F et facimus vnum corpus cum eo et ſumus eius membra. Primus ergo Adam cum omnibus ſuis poſteris prout habent fidem Chriſti, dicuntur vnus Adam myſticus, et vnum corpus Chriſti in ſuo capite Adam ſecundò libertatum et redemptum. Et iſte Adam peregrinatur exul per hunc mundum vſque ad iudicium. Nã primo peregrinatus eſt vſq; ad Chriſtũ in quo fuit ſaluatus, nunc autem adhuc peregrinatur vſque ad ſecundum aduentũ, in quo ſperat glorificari. Nã primò expectabat Xpm vt redimeret, ſed nunc iam redemptus expectat ſecundum aduentum, vt totaliter liberetur à pœnalitatibus corporalibus. Sed continuè orat et petit gratiam vt præſeruetur ne incidat in peccatum, et ſurgat à peccatis quæ commiſit. Et iſte homo

A ſortiē multa nomina ſm̃ diuerſos reſpectus. Ná vt eſt cōgregatio fideliū dr̃ eccleſia Xpi, ſiue ciuitas Dei: ſed vt videt Deū per fidē: dr̃ Iſrael; & ut ſurripuit benedictionē à Synagoga, dicitur Iacob: ſed vt fuit vulneratus in Adam & peccauit in eo dicitur Adam ſauciatus. Et eſt ille homo qui deſcendens ab Hieruſalem in Hierico incidit in latrones. Luc.10. Iſte ergo Adam vulneratus, & ſauciatus introducitur in hoc pſ. deflens caſum ſuum, & miſerias & corruptionē carnis, quā incurrit in Adā, & petit liberari per Chriſtum. Et ſic patet q̄ Dauid fecit hunc pſalm perſona totius corporis myſtici prout traxit corruptionem, ab ipſo. Et ſic cantat eccleſia hunc pſ. in perſona corporis myſtici, ſiue mēbrorum Chriſti. Ideo proponitur in titulo:
B Pſalmus Dauid ad recordandū. Quia in hoc pſalmo iſte Adā myſticus recordatur, & memorat oēs miſerias: quas contraxit ex illo peccato. Duo ergo facit. Nā primò recordat & memorat, & deflet miſerias, & pœnas intrinſecas corporis & animæ in quas incidit. Secundò pœnas extrinſecas. ſ. perſecutiones, & afflictiones ab extraneis inimicis. ibi. Amici mei & proximi. Quantū ad primū dictum eſt pſ.6. q̄ per iram intelligit diem mortis: & per furorem diem iudicii. Et ideo iſte Adam myſticus petit liberari à pctō per Xpm, anteq̄ veniat dies obitus ſui, ne moriatur impœnitens, & mira Dei, & petit liberari ante dié iudicii ne in furore ad æternam pœnā cōdemnetur. Dicit ergo. O Dñe Ieſu Chriſte veni ad liberandū me per mortem & paſſionem & per gratiam, ne moriar ſine gratia & pœ-
C nitentia: & ne arguas me in furore tuo in die iudicii, & ne corripias me in ira tua in die obitus mei. Nam qui moritur in peccato: moritur in ira Dei: & ſic veni ad liberandum me antequàm peream.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Quoniam ſagittæ tuæ ſententiæ. ſ. corruptio carnis & fomitis, & pœnalitates infixæ ſunt mihi poſtquā peccaui, & tu confirmaſti manum ſententiæ tuæ ſuper me: quando fui expoliatus & ſanciatus, & dixiſti maledicta terra in opere tuo. Et ideo

Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ non eſt pax oſſib. meis à facie peccatorū meorū.

Non eſt nec manſit ſanitas in carne mea: quoniam ex quo me proieciſti à facie iræ & ſententiæ tuæ, non eſt, nec remanſit pax in oſſibus, & viſcerib. meis à facie & culpa peccatorum meorum (per faciem enim notitia deſignatur) ideſt, à notitia publica peccatorum meorum: quia in corpore & anima ſui vulneratus & ſauciatus. Vnde ante caſum cum eram in ſtatu innocentiæ eram in ſumma libertate: quia caro obediebat, & liberè conformabatur rationi abſque cōtradictione, ſed ſtatim poſt peccatum taliter fuit caro & ſenſualitas corrupta, q̄ illico inſurgit aduerſus animam, & ſpiritum vehementi rebellione. Et ſic non eſt ſanitas in carne mea, nec pax in oſſibus meis, ſed continua & grauis pugna carnis aduerſum ſpiritum & rationem. Et hanc pœnā incurrimus propter ſententiam iræ tuæ. Et nota q̄ illa ſententia dicitur tota cum ira aut furore. Nō q̄ in Deo ſit formaliter ira aut furor: ſed effectiuè reci- E
pitur in nobis talis ſententia ad modum iræ & furoris: vt dictum eſt pſal.6. Nam qualibet humana ſententia capitalis exercetur quaſi cum ira & furore: tamen intantum dr̄ fieri, cum ira inquantum reus iudicatur ad mortem tanquam inimicus regis ſiue reipublicæ. Sed executio ſententiæ dr̄ fieri cum furore, quia ſine miſericordia corripitur, ſiue rapitur reus per carnificē & punitur & interficitur. Ita propriè factum eſt in Adam: nam primò Deus iudicauit ipſum ad duplicem mortem & ad exilium. Secundo precepit Angelis, vt cum furore exequerentur ſententiā datam: cum dixit. Eiicite foras ne fortè comedat de ligno vitæ, & viuat in æternum: ſic raptus & correptus fuit Adam cum furore & eiectus de paradiſo in exilium. ſ. in hanc vallem lacrimarum, & ex tūc iam corpora- F
liter incepit mori: vt ait Auguſt. i. tendere ad mortem per ſucceſſionem dierum: quicquid enim retro eſt, mors tenet, vt ait Seneca ad Lucilium. Nam licet mors ſit ſegnis tamē ad ipſam proſperamus ipſi, vt ait Seneca in Hercule furente. Ideo dicit hic Adam. O Dñe ne arguas me in furore tuo: ne arguas me. i. nō velis me punire in æternum ſecundum ſententiam datam in furore tuo, ſed reduc me in gratiam tuam: neque corripias me in ira tua, ideſt non in æternum maneas in illa ſententia & executione, qua cum ira & furore me à facie tua eieciſti, & ad mortem corporis & animæ deſtinaſti, ſed veni in carnem, & libera me, & redde mihi fœlicitatem, & hæreditatem amiſſam.

Qm̃ iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput

meum

meũ et ſicut onus graue grauatæ ſũt ſuper me.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.

Nõ eſt ſanitas in carne mea, nec pax in oſſibus meis poſtquã eiectus ſum a facie tua: quoniã iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ.i.animã & rationẽ meã obſcurarũt & peruerterunt. Nam rõ quæ dicitur caput totius hominis ſuperatur & trahitur à carne & ſic peruerſa in iudicando dicit malum bonum, & bonum malum. Et iſtæ iniquitates grauatæ ſunt ſuper me ſicut onus graue. Nã ſicut iumentũ grauatum magno onere, vel pondere excedente non poteſt liberè ambulare, ita homo oneratus onere fomitis, & cõcupiſcentiç, & corruptionis carnis & pęnalitatum nõ poteſt moueri ad bonum agendũ,
B nec poteſt uitare caſum, ſed frequẽter cadit & læditur, & paruis lapidibus peccati ſcãdalizatur & læditur. Et totum hoc traximus à primo Adam ex illo peccato: & illud onus traximus à conceptione libidinoſa & natiuitate. Et licet anima ſanctur per gratiam Chriſti à uulneribus ſagittarum infixarum, per baptiſmum, & pœnitentiam, aut circuncisionem, & ſacrificia ante Chriſti aduentum, tamen quia manet uitium in carne, ideo ex tali uitio & corruptione, & fragilitate, frequenter cado in peccatum, & ſic corruptę ſunt cicatrices meæ, & putrefactæ ſunt à facie inſipientiæ meæ, quia omne peccatum prouenit ex inſipientia, inquantum ratio indicat malum bonum & econtra, & non reſiſtit ſenſualitati & carni, & ſic omnis peccator dicitur
C inſipiens & ignorans. Et ſic

Miſer factus ſum & curuatus ſum vſq; in finem tota die contriſtatus ingrediebar.

Miſer factus ſum, quia ſeruus & captiuus peccati: quia non eſt maior miſeria quã peccato ſeruire. Ide ſequitur, & curuatus, & cõtriſtatus tota die ingrediebar nam ſicut beſtia uel homo exceſſiuè oneratus pondere corporali, ex nimio exceſſu incedit triſtis & curuatus, non libere ualẽs ambulare: ita peccator oneratus peccatis eſt curuatus, & oblitus in anima & ratione, & cõſcientia non valens reſiſtere futuris peccatis, nec ſurgere, niſi per gratiam Chriſti releuetur, & erigatur, & rectificetur à curuitate rationis & conſciẽtiæ, & in tali ſtatu nec poteſt lætari nec gaudere, ſed triſtis & curuus incedere timẽdo futuras pœnas, ꝓpter peccata, & cõquerit̃ ſpecialiter de corruptione & vitio carnis dicẽs,

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. D

Lũbi mei impleti ſunt illuſionibus, id eſt tentationibus carnalibus, quia luxuria eſt in lumbis, vt dominus de diabolo ad Iob loquitur dicẽs. Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Ad cuius intelligẽtiam eſt notãdum, ꝙ licet Deus creauerit animam liberam & corpus, tamen poſt peccatum aliqua pars corporis manſit aliquo modo diabolo ſubiecta, inquãtum ſibi aliquãdo à Deo permittitur, ut patet Iob: 1. Quia diabolus nunquàm potuit ſupra corpus Iob, vſquequo fuit ſibi à Deo permiſſum. Sed habebat diabolus poteſtatẽ ſpecialem ſupra aliquam partem corporalem hominis, ſcilicet ſupra partes pudẽdas, hoc eſt ſupra genitalia, tam uiri quàm mulieris: nõ E
ꝙ diabolus poſſit eos cogere ad coitum, ſed ꝙ poteſt allicere & tentare, & illę partes magis ſunt pronę ad obediendũ diabolo, & fragiles ad reſiſtendum tentationibus, quam ceteræ partes corporis: & hoc prouenit ex peccato, & inobedientia primorum parẽtum. Et ideo diabolus ſæpius, & multifariè obiicit homini obiectum ad luxuriandum, non ſolum in præſentia mulierum, ſed etiam in abſentia, & non ſolum in uigilia, ſed etiam in ſomno, in ſomniis. Et ſic cõtinuè ducit illuſiones hominibus: & ideo peccatum luxuriæ eſt generalius cęteris, niſi quis per ſpecialem gratiam pręſeruet. Ideo ait: Lumbi mei, in quibus eſt principium, & radix luxuriæ, impleti ſunt illuſionibus, & tẽtationibus carnalibus, & ſic non eſt ſanitas in carne mea. Hoc for F
ſan dicit, quia tota natura intantum fuit cõrrupta, quod nullus inuentus eſt ſine hoc uitio, niſi ſola virgo Maria, quæ per gratiã fuit præſeruata & præuenta, ut ait Auguſt. eo ꝙ in ea fomes totaliter fuit extinctus. Sed cęteri puri homines non fuerunt immunes à fomite, licet quidam fuerunt liberati ab actu peccandi, ſed non à fomite & tentatione. Nã apoſtolus, qui iam erat perfectus, & ui gratia confirmatus, tamen conqueritur de ſtimulo carnis ipſum colafizante, ſed gaudet, quia data eſt ſibi gratia Chriſti ad reſiſtendum. Ideo dicit Adam: lumbi mei, id eſt filii lumborum meorum ſunt impleti illuſionibus ex fomite concupiſcentiæ. Et non eſt ſanitas in tota carne mea, id eſt in omnibus filiis meis naturaliter generatis, niſi quis præuentus fuerit gratia Chriſti, ut patet de virgine Maria.

A Et ideo ſubdit.

Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

Afflictus ſum à tali pœna & corruptione & humiliatus, ideſt deiectus, & proſtratus ſum nimis à libertate priori in præſentē miſeriam. Et ideo conſiderans fœlicem ſtatum à quo cecidi, & miſerum ſtatum in quem incidi, ſemper rugiebā tanquā leo ſiue tāquā leęna, quando rugitu vult ſuſcitare filios ſuos, quos mortuos peperit. Ita ego Adā cōtinuè rugiebam dico: à gemitu cordis mei cum magno dolore, & cōtritione propter peccatum in ſe & propter damnum, reminiſcendo fœlicem ſtatum qnem perdidi, & miſerum. in quem cum tota mea poſteritate incidi.

Domine ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Hic Adam petit liberari per Chriſtum:
B cui ante dixerat Domine ne in furore tuo. Ad cuius intellectum eſt aduertendum ſecūdum Auguſtinum. ꝙ iſte homo miſticus lāguidus & vulneratus fuit figuratus per illū languidū, quem Chriſtus ſanauit in probatica piſcina. Ioannis. 5. Nam ſicut ille languidus iacebat iuxta illam piſcinam habentem quinque porticus, in quibus iacebat multitudo magna lāguentium: & ita anima cuiuſlibet filiorum Adam iacebat languida, & ægrota in piſcina huius corporis mortalis & corrupti, habentis quinque proticus, id eſt ſenſus exteriores, & quinque interiores, in quibus iacebat multitudo paſſionum & infirmitatum, tàm ſpiritualiū quàm corporaliū quas traxerat ex Adam. Et ſic corpus noſtrū ſic corruptum & ſauciatum nihil aliud eſt,
C niſi piſcina & porticus infirmitatum & vitiorum. Sed per hoc ꝙ ille languidus nō potuit ſanari vſquequo venit Chriſtus ad piſcinam, fuit figuratum, quòd totum genus humanū non poterat ſanari à languore peccati, niſi ꝑ Chriſtum venientem ad piſcinam huius mūdi. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu in perſona totius hominis miſtici ſauciati, & languidi vocat Chriſtum: vt veniat in carnē ad ſanandos languores quos ſupra memorauit. Vnde dicit. O domine Ieſu licèt cum ira & furore proieceris me à facie tua in tātā miſeriam: tamen nō diffido, nec deſpero de tua miſericordia: quia ſemper ſpero, quòd tu uenies in carnem ad liberandum me. Ideo omne deſiderium & ſpes mea eſt ante te, & gemitus meus à te non eſt abſconditus: quia continuè ago pœnitentiam de peccatis, & D
ſpero aduentum tuum: quia ſub hac fide Chriſti venturi intendo ſaluari cū tota mea poſteritate. Vnde pœnitentia ipſius Adam legitur Sapientię 10. vbi dicitur. Hęc illum, qui primus creatus eſt homo pater orbis terrarū, eduxit à peccato ſuo. Ex hoc patet qđ Dauid dirigit hunc pſalmum in Chriſtum qui eſt finis legis & ſaluator. Nam Dauid ſciebat quòd Adam & ipſe & cœteri non poterant ſaluari: nec à peccato liberari: niſi per Chriſtum, in cuius fide omnes ſaluati ſunt. Ideo dicit: Domine ante te eſt omne deſiderium meum. Quia

Cor meum conturbatum eſt: dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum: & ipſum non eſt mecum.

Cor meum & ratio & tota anima conturbata eſt, & appetitus peruerſus ex peccato; E
& dereliquit me uirtus mea: quia ſauciatus nō poſſum peccato reſiſtere, nec bonū agere. Et hoc non ſolum quo ad uoluntatem: ſed etiam lumen oculorum meorum ſcilicet intellectus, & rationis dereliquit me & ipſum lumen non eſt mecum: quia perdidi ipſum propter peccatum. Vnde notandum quòd inter cætera, quatuor bona habuit Adam ante pecatum. Primò obedientiam liberam carnis ad animam, & ſenſualitatis ad rationem, Secundò libertatem & immunitatem ab omni pœna, & miſeria corporali: quia erat immortalis, & impaſſibilis: ut ſic. Tertiò ſcientiam inditam omnium rerum naturalium. Quartò obedientiam omnium animalium: & uſum omnium rerum creatarū ad uſum ſui: & amicitiam parem aliorum ho- F
minum. Sed omnia iſta perdidit ex peccato. Nam primò caro ſurrexit aduerſus animam. Secondò incidit in omnes miſerias, & pœnas corporales ſcilicet famem, ſitim, laborem, dolorem, & mortem. Tertiò incidit in ignorantiam: quia quando naſcimnr, Anima noſtra eſt tanquam tabula raſa in qua nihil depictum eſt. 3. de Anima. Quartò incidit in miſerias exteriores ſcilicet in perſecutiones, & in inuidiam & iram aliorum hominum. De tribus primis conqueritur in tota iſta prima parte, & breuiter in hoc verſiculo: cum dicitur. Cor meum conturbatum eſt ideſt appetitus peruerſus eſt in me, & uirtus mea uaturalis: & libertas ſanitatis membrorem & fortitudo dereliquit me & lumen & uirtus intellectus agentis, & ſciētia

A tia mihi indita dereliquit me,& ipſum lumē & ſcientia non eſt mecum; imo anima mea in ſui principio eſt tanquàm tabula raſa, in qua nihil depictum eſt:& ſic non poſſum adipiſci ſcientiam naturalem, niſi per magnum & longum ſtudium: nec ſcientiam de rebus diuinis, niſi ſpeciali reuelatione.

Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.

In hac ſecunda parte conquerendo recordatur & memorat quartum beneficium, qđ amiſit per peccatum, & miſerias exteriores, in quas incidit: quia incidit in iram, & odium & perſecutionem, & inuidiam malorum. Nam ſi Adam non peccaſſet:omnes homines fuiſſent unanimes ſine inuidia & ira, & ſine odio,& non eſſet perſecutio nec rixa. Ideo dicit. Non ſolum perdidi bona interio
B ra:ſed etiam exteriora,& incidi in multitudinem, & multiplicationem miſeriarum exteriorum. Nam amici mei, & proximi aduerſum me appropinquauerunt: ut mihi nocerent,& læderent lingua & manu,& ſteterunt aduerſum me,ut deprędarentur & occiderent. Nam Cain motus a zelo inuidiæ inſurrexit,& occidit Abel fratrem ſuum.Et ante diluuium inſurrexerūt filii hominum cōtra filios Dei id eſt mundani contra bonos & fideles,& ciuitates diaboli contra ciuitatem Dei. Quia illico diuiſus eſt mundus in duas ciuitates Dei: ſcilicet & diaboli. Et ſic ſucceſſiuè ſemper ciuitas diaboli perſecuta eſt ciuitatē Dei, Et illico poſt diluuium Cam perſecutus eſt patrem ſuum Noe.& fratrem ſuū Sem,& diuiſi ſunt tres fratres per tres partes
C mundi. Item filii Nembroth perſecuti ſunt Abraham:& Iſmael perſecutus eſt Iſaac: & Eſau Iacob:& uniuerſa liter filii carnis perſecuti ſunt filios promiſſionis. Et Farao cum Aegyptiis perſecuti ſunt, & oppreſſerunt filios Iſrael,& uniuerſaliter populus gentilis populū Dei & eccleſiā Xp̄i. Et ſic vſq; ad cōſummationē ſęculi ſemp ciuitas diaboli terrena pſequitur ciuitatē Dei & eccleſiā.quod totū ꝓuenit ex pctō primorū parētū, & hoc eſt quod dicit:& conqueritur hic Adam.Nā omnes amici mei & proximi & fratres: quia omes ſumus filii vnius Dei per creationem, vnius primi hominis per generationē naturalē,& ſic deberemus eſſe cōcordes & unanimes; ſed omnes qui diuiſi ſunt à ciuitate Dei & ſunt in ciuitate terrena, appropinquauerunt aduerſum me,& ſteterunt cōtra me,ut me læderent & depredarentur,& opprimerent, & occiderent, ut patet de Cain, & Cam de Caldæis, de Iſmael, & de Eſau, & Faraone, & Moabitis & de Amonitis,& tirannis contra eccleſiam.Ideo ſubdit. D

Et qui iuxta me erant de longe ſteterunt: & uim faciebant qui quærebant animam meam.

Qui iuxta me erant per coniunctionē,& conſanguinitatem carnis .de longe ſteterūt, religione fidei: quia relicto Deo creatiore, declinauerunt ad idola quæ non ſunt dii,ſed creaturæ, & lapides,& ligna.Et ſic inſurrexerunt contra me, & uim faciebant, & uiolenter quærebant animam meam, & uitam meam delere ab hoc mundo.

Et qui inquirebant mala mihi locuti ſunt uanitates & dolos tota die meditabantur.

Quærebant mala mihi ſcilicet pagani, & infideles locuti ſunt vanitates, & meditabantur dolos contra me tota die. Quia E ſemper infideles machinabantur contra populū Dei tā ante aduentū Chriſti quā poſt.

Ego autem tanquàm ſurdus non audiebam: & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Ego autem, dicit eccleſia, non audiebam tanquàm ſurdus.i.ſemper patiēter ferēs perſecutiones tirannorum nō reſpondebam ad maledicta eorum, & eram ſicut mutus non aperiens os ſuum,ut cantat eccleſia de martiribus Ceduntur gladiis more bidētium, Nō murmur reſonat,non querimonia,Sed corde tacito mens bene conſcia Conſeruat patientiam.Et ideo ſequitur.

Et factus ſum ſicut homo non audiens: & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniam in te domine ſperaui tu exaudies me domine Deus meus. F

Quia nō expectabam auxilium hominū, ſed tuum tantum Quoniam in te ſperaui.Et ſic poteſt tota iſta ſecūda pars exponi in perſona eccleſiæ, quæ cōqueritur de ſuis perſecutoribus.Sed forſan melius eſt,quòd in toto iſto pſalmo loquatur Chriſtus qui eſt ſecundus Adam.Nam dictū eſt ſæpius ꝙ Xp̄s tantū traxit,& ſpōte aſſūpſit pęnalitates, & culpā à primò Adā,eo ꝙ Chriſtus erat paſſurus pœnam pro culpa ipſius primi Adā & ſuorū. Sed poſtea Chriſtus uniuit ſibi primum Adā cum ſuis in unitate miſtica per fidem. Sed quia tanta eſt iſta unitas inter caput, & ſuū corpus miſticum ꝙ cōicantur idiomata,ut dictū eſt,iō Chriſtus caput ſæpe loquitur in ꝑſona membrorum, & peccata eorum dicit

 eſſe

A eſſe ſua, poſtquã pro eis patitur & ſoluit. Et iõ Xps duo facit in hoc pſalmo. Nã primò loquitur in perſona primi Adã, & ſuorũ: quod dicit corpus myſticũ Xpi, & deflet pctã & pęnalitates quas traxit ex pctõ. Secundò Chriſtus in perſona ſui ipſius deflet, & memorat pœnas & afflictiones, quas paſſus eſt pro peccato primi Adam, & totius corporis miſtici: ibi. Amici mei & proximi. Quantũ ad primũ dicit. Xps ad patrem. O dñe pater ne arguas me.i. membra mea in tuo furore, id eſt ſecundum ſententiam datã in tuo furore: qñ eieciſti Adam de paradiſo terreſtri. Neque corripias me in æternum pro illo pcõ mẽbra mea puniendo. Quoniam ſagittæ ſententiæ tuę infixę ſunt mihi. Et ſic exponatur prima pars, ꝙ Chriſtus loquitur in perſona primi Adam

B cum tota ſua poſteritate fideli: quod dicitur corpus miſticum, ſicut ſupra expoſitum eſt: nihil mutando, niſi perſonam Chriſti, inquãtum loquitur pro ſuo corpore.

Amici mei. In hac ſecunda parte poſtquã Chriſtus defleuit, & memorauit peccatũ, & corruptionem, & fomitem, quẽ incurrit Adã ex inobedientia: nũc loquitur in perſona ſui, & deflet, & memorat pęnas & perſecutiones quas paſſus eſt pro peccatis membrorũ & primi Adam. Vnde duo facit. Nam primò facit quod dictum eſt. Secundò petit liberari: ibi. Ne derelinquas me. Dicit ergo Chrs, Amici mei iudæi: quibus tot bona operatus ſum & feci, filios eorum ſanando, & ſuſcitando à mortuis, & proximi mei de tribu Iuda, aduerſum me appropinquauerunt necem meã per

C petrãdo: & ſteterunt, id eſt inſtanter aduerſati ſunt, & qui ante erant iuxta me, amicitiam ſimulando, poſtea tempore paſſionis à longè ſteterunt: quia auxilium negauerunt: imo ſe inimicos oſtenderunt. Et ipſi qui quærebant animam meam: faciebãt vim.i. ad poſſe laborabãt animam.i. vitam meam auferre. Et etiã apoſtoli qui erant iuxta me, & in ſocietate mea tunc tempore captionis ſteterunt longè à me: quia me relicto omnes fugerunt: & hi iudæi, & miniſtri, qui quærebant animã meã & vitam meam perdere, faciebant vim: quia ligarunt me & violenter me trahebant. Et ipſi inquirentes mala mihi locuti ſunt vanitates, & falſa teſtimonia cõtra me in domo Annæ, & Caiſæ, & Pilati, & ſic tota die meditabantur dolos & fraudes contra me, accuſando coram Pilato. Ego autem dum mihi conuicia, & falſa teſtimonia improperarent: tan

D quã ſurdus non audiebã: id eſt ac ſi eſſem ſurdus non reſpondebam, & eram ſicut mutus nõ aperiẽs os ſuũ, & factᵘ ſum tacẽs: ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones, nec reſponſiones ad ſatisfaciendum iniuriis & falſis accuſationibus: intantũ vt vehementer miraretur præſes. Qm̃ in te domine ſperaui. Hic reddit Chriſtus cauſam quare ita patienter ſuſtinuit illa conuicia, & dicit, ꝙ nõ pro ſe, ſed pro mẽbris patiebatur. Ideo triplici ex cauſa patienter paſſus eſt. Primò vt pro peccato ſuperbiæ & inobedientiæ ipſius Adam ſatisfaceret. Secũdò vt eſſet exẽplum martiribus & fidelibus in futurum: vt patienter tolerarẽt perſecutiones. Tertiò qa propter patientiam & humilitatem ſe ſperabat reſurrecturum in capite & membris. Iõ

E dicit: Quoniã in te domine ſperaui in tota illa pſecutione: ideo tu exaudies me domine Deus meus me reſuſcitãdo, & membra mea tibi reconciliando. Et hęc eſt prima & ſecũda cauſa quare tacui, & patiẽter tuli. Tertia eſt.

Quia dixi nequando ſupergaudeant mihi inimici mei: & dum commouentur pedes mei ſuper me magna locuti ſunt.

Quia dixi: hæc volo pati: nequando inimici mei gaudeant imo triſtentur de mea reſurrectione: & dũ pedes mei.i. Apoſtoli & martires, & vniuerſaliter omnia membra mea commouentur & affliguntur: magna locuti ſunt ſuper me: id eſt locuti fuerunt tirãni ſuper me: tunc ipſam membra mea ferant patienter exemplo mei.

Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

F Quoniam, id eſt propter cauſas ſupra dictas ego ſum paratus tota die in flagella tolleranda pro membris meis, id eſt ſemper propono pro eis pati. Et ideo in perſona membrorum ſubdit.

Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

Quoniam iniquitatẽ meam: ſcilicet membrorum meorum annunciabo, & confitebor in cruce, & cogitabo pati pro peccato meo, ſcilicet membrorum meorum.

Inimici autẽ mei viuũt & cõfirmati ſũt ſuꝑ me: & multiplicati ſũt qui oderũt me iniquè.

Qui retribuũt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam ſequebar bonitatem.

Hic reddit cauſam quare moti ſunt iudæi ad perſequendum Chriſtum, & dicit, ꝙ tota cauſa fuit: quia prædicabat, & ſequebatur iuſtitiam,

A ſtitiã, & virtutes opere & doctrina. Dicit ergo: autem pro ſed, inimici mei iudæi viuũt, & proſperabuntur, & confirmati i. roborati, & fortificati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt iniquè, qui oderunt me retribuẽtes mihi mala pro bonis, i. illi quibus impenderam multa beneficia filios eorum ſanando. Et iſti tanquam ingrati detrahebant mihi, & accuſabant coram Pilato. Et totum hoc fecerunt: Quoniam ſequebar bonitatem. Primò faciendo: Secundò docendo: quia in prędicationibus meis improperabam eis peccata legis, & prædicabam contra eorum auaritiam, & ſuperbiam, & ſimoniam, & cætera vitia, & quia eram diſſimilis operibus eorum.

Ne derelinquas me domine Deus *meus : ne diſceſſeris a me.*

B Ne derelinquas. Hic petit liberari per reſurrectionem in capite, & membris. Dicit ergo Chriſtus. O Domine Deus pater ne derelinquas me diu in poſſe iudæorum, & ne diſceſſeris à me. Sed

Intende in adiutorium meum: domine Deus *ſalutis meæ.*

O dñe Deus ſalutis meæ intẽde in adiutorium meum, me tertia die reſuſcitando: vt poſſim mea membra tibi reconciliare, & per meã reſurrectionem eos ab vtraq; morte reſuſcitare. Itẽ iſta vltima particula poteſt eſſe vox profetæ ad Chriſtum dicens. O Chriſte domine Deus & ſaluator accelera aduentũ tuum, & ne me derelinquas in poteſtate diaboli, & in hac miſeria. Sed tu qui es Deus ſa-

C lutis meæ: quia es verè ſaluator: ideo vocaris Ieſus: intende ergo in adiutorium meũ, & redemptionem meam per paſſionem. Iſte pſalmus eſt tertius in ordine pſalmorum pęnitentialium. Ideo vltra ſenſum miſticũ poteſt exponi moraliter in perſona cuiuſlibet pœnitentis. Et ſic recitat ipſum eccleſia in diebus ferialibus in perſona cœtus pœnitentium. Vnde conqueritur eccleſia de diabolo & membris eius: eo ꝙ vexat fideles variis tẽtationibus, & conſequenter de incommodis quæ accidũt peccatoribus ex peccato. Dicit ergo. O dñe Ieſu Chriſte ne arguas me in furore tuo. i. da mihi veniã, & ne reſerues vindictam & pœnam in die furoris tui. i. vſq; ad obitum meũ: vel vſq; ad diem iudicii: ſicut dictum eſt pſ. 6. Quoniam ſagittæ ſententiæ tuæ infixæ ſunt mihi. Et ſic deflet incommoda intrinſeca & extrinſeca quæ eueniunt peccatoribus ex peccato.

PSALMVS XXXVIII. D

DIxi cuſtodiam vias meas : vt non delinquam in lingua mea.

Titulus, Ad victoriam, ſiue. In finem ipſi Iditum pſalmus Dauid. Hieron. vero Victori Iditum cãticum Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſ. & tradidit ipſum cantãdum coro ipſius Iditum cum toto conatu vocum. Ex hoc titulo apparet ẽt, ꝙ qñ in titulis ponitur filiis Core, vel Aſaſ, aut Ethan non memorantur tanquam factores pſalmorum: ſed tanquã cantores: ſicut per hoc ꝙ dr̃ ipſi Iditum pſalmus Dauid. Et hoc idem dicit Amb. in principio libri de officiis: qui adducit hunc pſalmum tanquam proœmium, & dicit ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum, & dedit ipſum cantandũ ſancto. Iditũ. Sed de ma- E teria huius pſalmi eſt varius modus loquẽdi. Primò apud Hebręos, & apud latinos. Nã Ra. Salo. dicit, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum præuidens preſſuram populi Dei in captiuitate babilonica. Vñ in perſona populi oppreſſi ait. Ego populus Dei vexatus in illa captiuitate dixi. i. propoſui cuſtodire vias meas: vt non delinquerem nec peccarem murmurando in lingua mea, ſed patienter ferrẽ opprobria, & vexationẽ: poſt puniuit me dñs pp peccata mea. Et ſic expoſuit totũ pſalmũ de illo populo deſiderãte cum patientia exire ab illa captiuitate. Sed in veritate licèt aliqua pars literæ poſſit applicari illi intentioni: tamen multa ſunt in hoc pſ. quæ videntur deuiare, & extorte applicari. Ideo quidã latinorũ exponunt literaliter de Dauid cum F fugeret à facie Abſalon per iugum mõtis oliuarũ, & Semei proiiceret contra eum terrã & lapides dicẽs. Egredere: egredere vir sãguinis. Sed cũ Abiſai vellet deſcẽdere: vt interficeret Semei, prohibuit Dauid dicens. Dimitte eũ vt maledicat. Dñs enim p̃cepit: vt maledicat Dauid. 2. Reg 16. Ex quibus patet ꝙ Dauid patienter tulit hãc perſecutionẽ, nec peccauit peccato linguæ murmurando: imo oĩa imputauit peccato ſuo. Et ſic fecit hunc pſalmũ memorans, qualiter patienter tulit hãc perſecutionẽ abſq; pcõ linguæ ſeu murmurationis. Sed licèt in veritate magis & cõuenientius poſſet hæc litera applicari p̃fatæ hiſtoriæ, & forſan illud miſterium fuit cauſa mouẽs, quare fecit hunc pſal. tamen nõ fuit cauſa præciſa & finalis: nec eſt ſiſtendũ in litera, cũ in hac pſalmo nõ fuerit minus profeta

A ſeta & inſpiratus quã in cæteris, & maximè quia aliqua ponũtur in hoc pſalmo quæ vñr extranea ab illa hiſtoria, ſicut eſt illud. verũtamẽ vanitas oĩs homo uiuens. Et ideo eſt dicendũ, ꝙ Dauid ꝑ eiectionẽ à regno, & ꝑ rebellionẽ filii, & populi ꝑ ꝑ pctm̃ cõmiſſum, vidit in ſpũ totũ miſteriũ peccati primorum parentum, qui ꝑ inobedientiam, & ingratitudinẽ, fuerũt eiecti à paradiſo, & perdiderũt fęlicitatẽ: imo oĩa fuerunt eis rebellia. Nam pars ſenſitiua, & caro inſurrexit cõtra ſpũm. Et elementa, & beſtiæ inſurrexerunt contra eos. Et ſic Adã qui erat rex & dñs in illa ciuitate, eiectus eſt, & factus eſt peregrinus cũ ſua poſteritate in hac valle lacrimarum. Itẽ ſicut populus regni Dauid fuit diuiſus i duas partes. Nam quidam adhæſerũt ipſi Dauid, & peregrinati ſunt cum eo. Alia pars adhęſit B ipſi Abſalon, & perſequebatur ipſum Dauid. Sed finaliter Dauid patienter ferendo illam perſecutionem præualuit contra Abſalon & ſuos. Et ſic Dauid per ſuam humilitatẽ & patientiam meruit reduci, & recuperare regnũ extincto Abſalone, & confuſo cum ſuis ſequacibus. Ita pariter. vt ait Aug. 15. de ciu. dei. Filii Adam poſtq̃ eiecti ſunt à paradiſo, diuiſi ſunt in duas ciuitates. ſ. terrenã, & cęleſtem, ſiue ſpũalem, ſiue in duos populos: quorum vnus dicitur terrenus, ponẽs ſuam ſpem in hoc ſeculo. Et alter dicitur ſpiritualis ponens ſuã ſpem in Chriſto expectãs per ipſum liberari, & ad ciuitatẽ de qua eiectus eſt reuocari. Ille populus incepit à Cain. Iſte verò ab Abel iuſto. Ille populus pertinet ad hanc terrenam ciuitatem, in qua ponit ſuam ſpẽ. Iſte verò pertinet ad ciuitatẽ ſupernã ad C quam tendit. Ideo dicitur peregrinus, & nõ ciuis in hac terrena ciuitate. Vñ dicit Aug. ꝙ duo amores diuiſerunt has duas ciuitates. ſ. terrenã amor ſui vſq; ad contẽptum Dei: cęleſtẽ autẽ amor Dei vſq; ad contẽptũ ſui. Et ideo illa in ſe, iſta in dño gloriat̃. Et ideo illa q̃rit ab hominibus gloriari & exaltari. Iſta aũt dicit dño ſuo, tu es gloria mea tu exaltãs caput meum &c. Et ideo ſemper illa ciuitas terrena quæſiuit proſperitatem in hac uita. Iſta aũt noluit habere hic manentem ciuitatem, ſed futuram expectauit. Et ſic legitur ꝙ Cain ædificauit ciuitatem, quaſi intẽdens in hoc mundo permanere. Sed Abel non legit̃ ædificaſſe ciuitatem, quia non intendebat in hoc ſæculo permanere, ſed ad ciuitatem cęleſtem peregrinari. Et ſic oẽs carnales, & terreni dicuntur ſucceſſores Cain, & pertinent D ad ciuitatem terrenam, ſed oẽs ſpirituales dicũtur ſucceſſores Abel & peregrini, eo ꝙ poſuerunt ſpem in Chriſto futuro. Et ſic vſq; ad Chriſtum per fidẽ ſpem, & caritatẽ peregrinati ſunt patiendo perſecutiones, & vexationes à ciuibus ciuitatis terrenæ, ſed finaliter ſunt per Chriſtũ liberati, & ad ciuitatẽ cęleſtẽ reuocati. Filii aũt terrenę ciuitatis licet partim perierunt tñ primò aduentu Chriſti, tñ in finali iudicio totaliter peribũt cum diabolo capite ſuo, ſicut periit Abſalon cum ſuis. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc pſalmũ. Conſiderat ergo Dauid totum populum Dei tanquã unum corpus miſticum, & vnum peregrinum, qui ab Adã, & Abel peregrinatur per fidem, & ſpem vſque ad Chriſtum, & exinde vſq; ad iudicium, vt E recuperet per fidẽ & humilitatem ciuitatẽ, quam perdiderat per ſuperbiam, & tẽdit primò in Chriſtum, ut dirigat ipſum in illã ciuitatẽ. Sed in peregrinatione ſemper patitur, & paſſus eſt, & impugnatus à diabolo & mẽbris, quorum perſecutionem cum ſilentio & patiẽtia paſſus eſt, per q̃ patientiam efficitur membrum Chriſti, & ſic meretur ueniã. Et iſtum peregrinum introducit Dauid loqñẽtem in hoc pſalmo. Et ideo in titulo dicitur ad victoriã, ſiue in finẽ ipſi Iditum pſal. Dauid: quia Iditũ interpretatur tranſiliens eos. Nã peregrinus tranſit alios, & relinquit poſt ſe, & ipſe aſſequitur terminum. Ita populus fidelis, quia non manſit in hac terrena ciuitate, nec ponit ſpem in ea, relinquit hoĩes terrenos, & ſaltat in patriã, præteriens eos in miſeria mundana, & ipſe tranſilit ad felicitatẽ æternã Et ſic dr̃ tranſiliens eos. Et ideo in F titulo addit ad victoriã, quia trãſiliens alios vincit, & conſequitur brauium, vel dr̃ in finẽ quia dirigit̃ in Chriſtũ. Iſte ergo tranſiliens & peregrinus introductus ad loquendũ quinq; facit. Nã primò deflet ꝑſecutiones, & pęnas ſibi inflictas ex pctõ, quas cũ patiẽtia, & ſine murmuratiõe ſe dicit pati. Scdò petit aduentũ Xp̃i accelerari, vt imponat finẽ ſuæ peregrinationi. Tertiò gaudet ſe uiciſſe terrenos, & poſuiſſe ſpem & finẽ in Chriſto. Quartò confitetur ſe iuſtè pœnas pati ex peccato ſuo. Quintò petit agere pniam & ſibi remitti culpam in hac vita. Secundum ibi. Locutus ſum in lingua mea. Tertiũ ibi. Verumtñ vniuerſa uanitas. Quartũ ibi: Obmutui & nõ aperui. Quintũ ibi. Exaudi dñe. Vel poteſt di-

ci

A ci, ꝙ duo iſte peregrinus generaliter facit. Nã
primò narrat ſuam patientiam cum ſilentio
in perſecutionibus. Secũdò inuocat & petit
aduentũ Chri accelerari. vt liberet eũ. ibi. Lo
cutus ſum in lingua. Quantum ad primũ eſt
notandum, ꝙ inter cæteras cõditiones homi
num, duę ſunt maximè neceſſariæ ipſi pere-
grino. ſ. humilitas & patiẽtia. Et rõ eſt. Nam
qñ peregrinus peregrinatur inter gentes ha-
bẽtes extraneos & prauos mores: ſemper ve-
xatur & ſæpe patiť opprobria & iniurias qui
bus ſi vellet ſatisfacere per linguam, aut per
opera deficeret in via, & nõ perficeret ſuã pe
regrinationem: ergo oportet ꝙ patienter fe-
rat cum humilitate. Ita pariter populus fide
lium, qui peregrinatus eſt à principio mũdi
inter terrenos, & mũdanos, & infideles diſpa
res in cultu, & moribus, ſp fuit & erit impu-
gnatus, & vexatus ab eis, & hoc ꝑꝑ cultum
B vnius Dei in vtroq; teſtamento contentum,
& ꝑꝑ diuerſitatem morum, & modi viuen-
di. Nã primò Abel occiſus eſt à Cain ex in-
uidia, & Noe irriſus à filio ſuo Cam, & Abra
ham vexatus a Caldæis, & Iſaac ab Iſmael,
& Iacob ab Eſau, & Iſrael ab Aegiptiis. Et
ideo oportuit iſtũ peregrinũ cum humilita-
te tranſiſſe, aliter non meruiſſet. ſed quia po
ſuerat ſpem ſuã in Chriſto: ideo meruit ad
ipſum peruenire cũ humilitate & patientia.
Dicit ergo iſte trãſiliẽs ſiue peregrinus. Ego
dixi cũ deliberatione, & humilitate, & patiẽ
tia, cuſtodiam vias meas, i. ego deliberaui ta-
liter cuſtodire vias meas, in oĩbus meis pere
grinationibus inter amatores huius mũdi &
ciues huius terrenæ ciuitatis: vt non delin-
quã in lingua mea contra Deum murmurã-
do, nec cõtra perſecutores maledicẽdo, imo
C ſtatui tacere in omnibus perſecutionibus.

*Poſui ori meo cuſtodiam: cum cõſiſteret pec
cator aduerſum me.*

Poſui cuſtodiam ori meo, & linguam cõ-
peſcui, & obſtruxi ora, cum peccator ſcilicet
diabolus cum membris ſuis, & totus popu-
lus infidelis conſiſteret. i. ſimul ſtaret aduer-
ſum me vexando, & affligendo. Nam ego ta
cui & poſui ori meo cuſtodiam in occiſione
ipſius Abel, ſiue quãdo fuit occiſus in Abel,
& irriſus in Noe & vexatus in Abraham,
Iſaac, & Iacob. Item

*Obmutui & humiliatus ſum & ſilui à bo-
nis: & dolor meus renouatus eſt.*

Obmutui & ſilui à bonis in omnibus iſtis
perſecutionibus. Vnde nota, ꝙ iſtud ſilere à
bonis poteſt dupliciter intelligi. Vno modo D
ꝙ dicat iſte peregrinus. Non ſolum ſilui & ta
cui à malis perſecutores nõ maledicendo, &
cum ſuperbia eis reſpondendo: ſed etiã ſilui
à bonis, per bona verba legis eos exhortan-
do. q. d. nec reſpondebam eis bonum nec ma
lum: ſed patienter & cum ſilentio tolerabam
iniurias, & ſic dolor meus renouatus eſt, id
eſt creſcebat in me. Secundò

*Concaluit cor meum intra me: & in medi-
tatione mea exardeſcet ignis.*

Concaluit cor meũ intra me irã compri-
mendo, & in tali meditatione exardeſcebat
ignis doloris ſiue caritatis: quia cum caritate
ferebam. Aliter poteſt intelligi & forſan me
lius. Nam vt ait Aug. 1. de ci. Dei ca. 8. perſe
cutiones, & flagella tẽporalia ſunt bonis bo-
na, & malis mala. Nam vna & eadẽ infirmi-
tas, & aduerſitas operatur diuerſa in bonis &
malis. Nã malus blaſfemat contra Deum, & E
homines in aduerſitatibus, & iuſtus laudat
Deum, & fert cum patientia, & talia flagella
ſunt bonis ad meritum, & malis ad mortem
& damnationem. Et ideo perſecutiones fue-
runt bonæ, & vtiles ſanctis patribus, & toti
populo Dei: quia in eis laudabant Deum, &
ſilebant nõ ferẽdo malum pro malo ſuis per
ſecutoribus. Iõ ait iſte peregrinus: obmutui
in oĩbus perſecutionibus, & aduerſitatibus,
& ſilui à bonis. i. à talibus flagellis: quia mi-
hi bona & ſalubria reputaui, & per talia pu-
tabã mereri: imo quia ſciebam ꝙ talia flagel
la data ſunt mihi in pñiam propter peccatũ
primorum parentum, aut ad purgationem
pctõrum meorum: quia Nemo ſine crimine
viuit: aut putabam mihi eſſe data illa flagel-
la ad cuſtodiã virtutũ: ne magnitudo reuela- F
tionũ extolleret me: ſicut Paulo, aut ad aug-
mẽtum meritorum. ſicut Iob, & Tobiæ: quia
virtus in infirmitate perficitur. Et ſic ſilui in
talibus bonis. imo dolor meus renouatus eſt:
cõſiderans ꝙ mihi eueniebat ex peccato pri
morum parentum: vel ex propriis commiſ-
ſis. Et tunc concaluit cor meum intra me ex
dolore & contritione retorquendo talia fla-
gella ad peccatum meũ, & in tali medita-
tione exardeſcebat ignis doloris reſpectu
peccati: ẽt exardeſcebat ignis amoris & cari
tatis erga Deum: pro cuius amore patiebar
humiliter, & ẽt erga perſecutores, pro qui-
bus rogabam, vt conuerterentur. In talibus
ergo perſecutionibus decreui cuſtodire vias,
& peregrinationes: & operationes meas vt

non:

A nõ delinquerem in lingua mea, & ſic poſui cuſtodiam ori meo, ne murmurarem contra Deum:nec maledicerem.cũ peccator .ſ.diabolus cum membris ſuis infidelibus conſiſteret & pugnaret aduerſum me: ſed obmutui tanquam mutus: & ſilui à talibus bonis mihi reputatis & dolor contritionis renouatus eſt in me.Et ſic cor meum cõcaluit intra me ex cõtritione peccatorum, & caritate Dei & proximi, & ĩ tali meditatione talis ignis exardeſcet. Aliter etiam poteſt intelligi. Nã antiqui patres patienter tolerabant perſecutiones: eo ꝙ liberari ſperabant per Chriſtum.Ideo ait,Obmutui in talibus flagellis: & ſilui à bonis mihi promiſſis, & expectatis in Chriſto futuro:& ſic dolor meus fuit renouatus.i. rememoratus, & ſic concaluit cor B meum in me.i. quaſi lætum ex ſpe Chriſti futuri, & in tali meditatione, & ſpe exardeſcet ignis fidei & caritatis Chriſti.

Locutus ſum in lingua mea:notum fac mihi domine finem meum.

Poſtquã ſuperius dixit iſte peregrinus: ꝙ in omnibus perſecutionibus nõ peccauit lingua:nec reſpondit maledictis nec factis.imo concaluit cor eius propter ſpem Chriſti futuri: hic in hac ſecunda parte petit aduentũ Chriſti accelerari:ut ponat finẽ ſuæ peregrinationi:& liberet eũ.Vnde quatuor facit.Nã primò facit quod dictũ eſt.Scdõ irridet & reprehẽdit amatores huius mũdi. Tertiò petit liberari à pęnis, & tribulationibus corporalibus huius mũdi per aduentũ Chriſti.Quartò petit liberari à culpa animæ. Secundũ ibi. C Verũtñ vniuerſa vanitas.Tertiũ ibi.Ab omnibus iniquitatibus.Quartũ.ibi.Exaudi.Quantum ad primũ, & ad totam iſtã ſecundã partẽ eſt aduertendum,ꝙ iſte pſal.38.39.& 101. ſunt ſimiles in materia. Nã in omnibus tribus defletur breuitas, & miſeria uitæ humanæ propter peccatum Adæ, & petitur Chriſtus, vt ueniat ad liberandum hominem ab huiuſmodi miſeria & culpa.Qui quidẽ Chriſtus in lege promiſſus, & expectatus multis nominibus nũcupat vt dictũ eſt in prologo tractatu quarto. Vnde inter cętera uocatur finis legis veteris in primo aduẽtu per redẽptionẽ, & finis legis noſtræ ꝑ glorificationẽ in 2.aduẽtu.Ipſe idẽ dicitur dextera Dei patris:eo ꝙ ꝑ ipsũ operatus eſt noſtrã redẽptionẽ.Item dicitur dominus.Ideo in hoc pſal.dicitur finis: cum dicitur:Notũ fac mihi domine finẽ meũ.& in 39.pſ.dicitur:Dextera Dei cũ dicitur.Dexterã tuã ſic notã fac.Et in 101. D dicitur dñs:cũ dicitur:Tu exurgẽs dñe miſereberis Siõ.Dicit ergo iſte peregrinus. O dñe ego iã dixi,ꝙ cũ humilitate patiẽter tuli oẽs tribulationes, & miſerias ĩ mea peregrinatione, & nunꝗ deliqui in lingua mea:nec volui ſatisfacere iniuriis mihi illatis,ſed ſolũ ad te habui refugiũ in quo ſperabã, & locutus ſũ in lingua mea dicens. O dñe fac mihi notũ finẽ meũ.ſ.Chriſtũ qui eſt finis legis, per quẽ omnes ſperamus liberari, & acceleret aduentũ ſuũ:ut omnes eũ cognoſcamus à maximo uſq; ad minimũ, & fac mihi notũ numerum dierũ meorũ uſq, ad aduẽtum eius,ut ſciam quid, & quantũ tẽpus deſit mihi uſq; ad aduentum tuum,in quo erit finis miſerię meę.

Et numerum dierum meorũ quis eſt, ut ſciã quid deſit mihi. E

Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos: & ſubſtantia mea tanquàm nihilum ante te.

Notũ etiã fac numerũ dierũ meorũ, quis numerus.i.quotus ſit, ut ſciam quis eſt numerus dierum meorũ: & ſciã ẽt quid & quãtũ deſit mihi,ecce pro quia, tu non poſuiſti dies meos immenſurabiles & infinitos, imo mẽſurabiles & finitos, quia vita noſtra non eſt æterna in hoc mũdo,ſicut tua, imo ſubſtantia.i.tota uita mea eſt tanquã nihilũ ante te.i.breuiſſima, & quaſi nil reſpectu tuæ æternitatis,q.d.aduentus tuus non poteſt differri in æternum,quia uita mea breuis eſt.

Verũtamẽ uniuerſa vanitas: oĩs hõ uiuẽs.

Veruntamen in imagine pertranſit homo: ſed & fruſtra conturbatur.

Hic reprehendit & irridet amatores huius F mũdi & terrenos,qui ponũt ſpem ſuã in hoc mundo, & in rebus temporalibus, cum ſint breues & tranſitoriæ, & contemnunt finẽ uerũ qui eſt Chriſt⁹. Dicit ergo. Si ita eſt quod ſubſtantia.i.uita mea eſt menſurabilis & nõ infinita: quia oẽ menſurabile eſt finitũ: imo eſt tanquã nihilũ ante te:uerũtamẽ.i.certe omnis homo uiuẽs eſt uniuerſa uanitas.i. uniuerſa uita hominis terreni eſt uanitas,ut patet in libro Eccleſiaſtes.Probatur:quia omnis hõ pertanſit hunc mundũ in imagine.i. quadã umbra.q.d.ꝙ uita hominis in hoc mũdo,ita eſt breuis ꝙ nõ meretur dici uita, ſed imago & umbra uitæ, & fęlicitas eius nõ eſt fęlicitas, ſed imago & umbra fęlicitatis, & quoddam ſomnium.Ergo fruſtra cõturbatur & laborat in congregandis pecuniis,poſtquã uita eius eſt ita breuis. Nam

A *Theſauriʒat & ignorat cui congregabit ea: & nunc: quæ eſt expectatio mea? nonne Dñs? & ſubſtantia mea apud te eſt.*

Teſaurizat cógregando bona temporalia & ignorat cui, & pro quibus cógregabit ea: quia ipſe eſt breuiter moriturus, & neſcit qs poſſidebit ea. Nam filii eius erũt prodigi vel fatui neſcientes cuſtodire quod ipſe grandi labore, & ſollicitudine acquiſiuit. & bona ſua tranſibunt ad alienos. Ideo iſte peregrinus irridens iſtos amatores mundi ſubdit, & nunc quæ eſt expectatio mea: nonnẽ Dñs? q.d. nõ fuit talis ſpes mea ſicut iſtorum: quia nõ poſui ſpem meã, nec conſtitui finẽ meũ in hoc mundo ſicut iſti: ſed in ſolo Dño meo Ieſu Chriſto: quẽ ſpero ſaluatorem: quia nolui eſſe ciuis in hoc mundo: ſed peregrinus tẽdens in finẽ meum, qui eſt Chriſtus. Et ideo
B ſubdit, nonnẽ ſubſtantia mea.i. ſubſtantia diuitiarũ mearum, & tota vita mea apud te eſt O Dñe Ieſu? q.d. imo certè. Ex hoc patet, ꝙ iſte ſe oſtendit verũ peregrinũ, & tranſilientem amatores huius mundi. Nam ſicut quando in ſtadio duo currunt: ille qui citius currit dicitur tranſiliẽns alterum, & accipit brauium: ita in hoc mũdo fideles, & iuſti trãſiliunt amatores mundi, & relinquentes eos retro in bonis mundanis tranſitoriis, ipſi conſequũtur brauium felicitatis in Chriſto. Itẽ fideles dicuntur peregrini: quia relinquẽtes amatores huius mundi in hac ciuitate terrena: ipſi peregrinando peruenerunt vſque ad Chriſtum: qui eſt finis vtriuſque legis. Et ſic patres antiqui peruenerunt vſq; ad Chriſtũ in primo aduentu, in quo receperunt gratiã: Nos vero peregrinando tendimus ad eundẽ
C Chriſtum: vt recipiamus gloriam in ſecũdo aduentu. Iterũ ex ſupradictis patet, ꝙ verba huius pſalmi ſunt ſumpta ex libro Iob. ibi enim dicitur. Breues dies hominis ſunt, & numerus menſium eius apud te eſt. Hic autem dicitur: Menſurabiles poſuiſti dies meos. Itẽ ibi dicitur. Dies mei ſicut vmbra. hic vero: In imagine pertranſit homo.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium inſipienti dediſti me.

Hic petit liberari ab omnibus penalitatibus, & infirmitatibus tàm tẽporalibus ꝙ ſpiritualibus inflictis ſibi in Adam. Vnde dictũ eſt, ꝙ duo genera malorum traxit Adã cum tota ſuã poſteritate ex illius primi cõdemnatione peccati. Quedã.n. ſunt corporalia, & quędã ſpiritualia. Corporalia ſunt in duplici genere.ſ. corruptio & fomes peccati in ſenſualitate: ſecundò infirmitates in corpore.ſ. fames ſitis, ægritudo. In aia autem traximus pctũm: primò originale in nobis: ſecũdo actuale ex cõſenſu cõcupiſcẽtiæ. Ideo iſte peregrinus primò petit liberari à pœnis corporalibus. Secundò à ſpiritualib.ſ. à pctõ ibi: Exaudi orationem. Dicit ergo. O Dñe erue me ab omnibus iniquitatibus quas cõtraxi & commiſi ex cõſenſu peccati: ſiue ab iniquitatib. quas traxi ex Adam: pp quas dediſti me opprobrium cuicunq; inſipienti, & infideli, & maligno. Vnde nota, ꝙ propter quatuor cauſas poteſt Deus hominẽ affligere. Primò ex pctõ primi parentis: pp quod omnes incurrimus ſniam mortis: & omniũ pœnalitatum corporaliũ.ſ. infirmitatum & perſecutionũ & in hoc omnes conuenimus tam iuſtique pctõres. Secundò patimur flagella quandoque pp pctã propria: ſicut paſſus eſt populus iudæorum i captiuitate babilonica. Tertiò ne iuſtus extollatur in ſuperbiã: vt patet de Paulo. Quartò ad augmentũ meritorũ: quia virtus in infirmitate perficitur; vt patet de eodem Paulo, & Atanaſio, & Iob, & Tobia. Quocunq; ergo modo eueniat homini flagellum ſemp Deus dr autor: aut efficienter: aut permiſſiue. Sed primo & ſecũdo modo licet Deus dicatur autor: tamẽ cauſa eſt in nobis, & ſic Deus dr nos iuſtè flagellare, & ideo in talibus flagellis & perſecutionibus nõ debemus imputare Deo, ſed nobis. qa cõmiſimus pctm: ex quo iuſtè flagellamur: vel q a deſcẽdimus ex propagine illius qui cõtra Deũ peccauit. Ideo iſte peregrinus petens liberari retorquet flagella ad peccatum ſuum dicens.

Obmutui & non aperui os meum quoniam tu feciſti: amoue à me plagas tuas.

A fortitudine manus tuæ ergo defeci in increpationib. pp iniquitatẽ corripuiſti hominẽ.

Et tabeſcere feciſti ſicut arenam animã eius: veruntamen vane conturbatur omnis homo.

O Dñe in omnibus tribulationibus & perſecutionibus ideo obmutui, & nõ aperui os meum. nec deliqui in lingua mea: quia non imputaui tibi: ſed pctõ meo: quia tu feciſti iſtẽ dando mihi iſta flagella in pœnã peccati mei, & parentum meorum. ſed rogo vt amoueas à me plagas tuas.i. plagas quas mihi ex meo pctõ inflixiſti: quoniã ego defeci.i. iam deficio à fortitudine manus.ſ. ſententiæ tuæ: quia iam nõ valeo ſuſtinere flagella mihi inflicta à fortitudine ſententiæ tuæ. Nã per il-

A lam ſniam tuã qñ dixiſti. Maledicta terra in opere tuo. corripuiſti & puniſti hominem .ſ. Adã cũ tota ſua poſteritate, & taliter corripuiſti & puniſti eũ in increpationib. & correptionibus tuis: ꝙ tabeſcere, & liqueſcere, & debilitari feciſti aiam, & vitã eius: ſicut aranea .i. ſicut telam araneæ, quę eſt fragilis & debilis ad reſiſtendum. q.d. ꝙ tu per ſniam tuam tabefeciſti, & attenuaſti vitam ipſius hominis. Nã qui erat quaſi immortalis, & impaſſibilis & liber ab omni miſeria: nunc factus eſt miſer, & corruptus, & paſſibilis, & mortalis, & breuis vitę: non valens reſiſtere miſeriis corporalibus, nec ſpiritualibus tẽtationibus, nec pctõ: ſicut tela araneæ nõ valet reſiſtere frangenti Ex quibus patet, ꝙ ſi tu inflixiſti homini hmõi miſerias pp pctũ ſuum: ergo vane & inaniter cõturbatur & cõqueritur omnis

B homo: quia iuſtè patitur pœnas & flagella pp pcã ſua, & ſic nõ habet ius quærelæ cõtra te, ſed incuſet ſeipſum. Et ideo ego cognoſcens me iuſtè pati: dixi cuſtodiã vias meas: vt nõ delinquã in lingua mea, & ideo poſui ori meo cuſtodiam; & ideo obmutui.

Exaudi orationem meam dñe & deprecationem meam auribus percipe lacrimas meas.

Hic petit liberari à culpa, & agere pniam in hac vita, nè decedat cũ pctõ dicens. Exaudi Dñe orationẽ meam: dando mihi gratiã, & veni ad liberandũ me p mortẽ & paſſionẽ, & exaudi deprecationẽ meam: remittẽdo pctm̃ in hac vita. & auribus miſericordiæ percipe lacrimas: vnde quidam. Interdum lacrymæ pondera vocis habent.

C *Ne ſileas: quoniam aduena ego ſum & peregrinus ſicut omnes patres mei.*

Ne ſileas mihi negando petitionem. Qm̃ ego nõ ſum ciuis terrenæ ciuitatis: nec amator eius: nec volo in ea manere ſicut terreni, ſed ſum in ea tanquã aduena & peregrinus, ſicut oẽs patres mei .ſ. Abel, & Noe, Abrahã, Iſaac, & Iacob, qui non habuerunt ciuitatem manentem expectantes hęreditatem æternã in cœlo.: ita ego tanquam peregrinus in te poſui ſpem meam ad te cõfugio, in te tendo tanquam in finem legis. Ideo

Remitte mihi vt refrigerer: priuſquam abeam & amplius non ero.

Remitte mihi pctã mea in hac vita, & nõ differas: ſed parce mihi antequam recedam & amplius non ero. i. antequam amplius nõ ſim & non ſubſiſtam. Et ponitur futurũ indicatiui pro præſenti coniuncti ſiue optatiui, quo carent hebræi. Vel poteſt aliter intelligi. ſ. remitte mihi culpam antequam moriar: qa amplius poſt morte nõ ero capax veniæ: quia tunc pnia non erit fructuoſa: nec eſt tempus veniæ, ſed iudicii & pœnæ. Ex ſupradictis patet, ꝙ totus iſte pſ. eſt abſtractus ex libro ipſius Iob. Et eſt ſimilis pſã. 98. & 101. quia vtrobique defletur miſeria & breuitas vitæ humanæ pp pctm̃ Adæ. Moraliter autẽ iſte pſal. poteſt exponi de quolibet in afflictione poſito: cui datur doctrina vt cum patientia ſufferat perſecutiones & flagella nec murmuret contra Deum nec contra perſecutores: ſed imputet ſibi & cõfiteatur ſe pati iuſtè pp peccata ſua propria, retorquendo ſibi oẽm culpam: & petat gratiam vt agat pęnitentiam antè mortem: vt decedat cũ gratia de hac mortali vita, & tranſiliat in cœlum, E & conſequatur finem promiſſum tanquam verus & bonus tranſiliens & peregrinus ſaltãdo vltra iſta tẽporalia. Itẽ iſte qui loquitur in hoc pſ. poteſt eſſe Chriſtus qui in perſona capitis dicit. Dixi cuſtodiam, & obmutui. Sed in perſona mẽbrorum: dicit Ab oibus iniquitatibus meis erue me: & remitte mihi priuſquã abeam ab hoc ſeculo. Ex oibus ſupradictis patet qualiter tota intẽtio Dauid in hoc pſ. eſt exhortari fideles ad cõtemptum huius mundi, & ad perferendas patienter iniurias & perſecutiones: eò ꝙ nõ ſunt ciues. ſed peregrini in hoc mundo: nec iſte mundus eſt nobis ciuitas. ſed via qua tẽdimus in ſupernã ciuitatẽ nobis promiſſam ad q̃ nõ poſſumus puenire niſi p multas tribulationes, & cũ humilitate & pnĩa. Et ideo ſpes noſtra non eſt ponẽda in hoc mũdo: ſed in termino ad quẽ tendimus. Et ideo ex iſto pſ. poſſumus recolligere 8. doctrinas ſiue concluſiones. F

Prima doctrina eſt, ꝙ vnuſquiſq; fidelis debet cuſtodire & compeſcere linguam ſuã à murmuratione in perſecutionibus & aduerſitatibus nè perdat meritum: ſed cum humilitate & zelo caritatis debet tacere & tolerare iniurias & aduerſitates propter Chriſtum & regnum cœlorum.

Secunda doctrina, ꝙ vnuſquiſque fidelis continuè debet meditari in morte quæ eſt finis vitæ ſuæ, & conſiderare, reſiduum vitæ in quo habet locum pœnitentia.

Tertia doctrina, ꝙ nullus debet ponere ſpẽ ſuã in hac vita: eo qa eſt mẽſurabilis & finita.

Quarta doctrina, ꝙ vana eſt ſpes & ſollicitudo hominum terrenorum: quia teſaurizãt

cum

A cum magno labore & violentia & rapina, & neſciunt futurum hæredem: nec cui congregant diuitias, nec quis poſſidebit eas.

Quinta doctrina, ꝙ tota noſtra ſpes eſt in Deo ponenda eo quòd eſt æternus.

Sexta doctrina, ꝙ perſecutiones & mala q̃ patimur: nõ debemus imputare niſi nobiſmetipſis: quia omnes in Adam & in nobiſmetipſis peccauimus contra Deum & legẽ.

Septima doctrina, ꝙ oẽs ſumus peregrini & viatores in hoc mundo, & ſic oẽs ſumus mortales. ſicut oẽs patres nr̃i Abrahã, Iſaac, & Iacob, & oẽs Apoſtoli, & marty. Et ideo debemus eos imitari. non ponendo ſpem no ſtrã in hoc mundo: ſed in bonis cœleſtibus.

Octaua, ꝙ dũ ſumus in hac vita: debemus agere pnĩam & petere remiſſionẽ pctõrum à Deo, antequam moriamur & abeamus ab B hoc ſæculo: quia poſt mortẽ nõ eſt locus nec tẽpus pniæ: ſed pœnæ vel gloriæ. Ex quibus cõcluditur ꝙ illi ſunt veri peregrini & tranſilientes: qui cõtemnentes mundũ cum põpis ſuis, ponunt ſpẽ ſuã in bonis cœleſtib. & patienter tolerant perſecutiones & aduerſitates, & agunt pniam antequam diſcedant ab hac vita. Quia tales licet peccauerunt aliqñ in via: tamen non in termino ſicut obſtinati & impœnitentes: imò facta pnia decedunt cum caritate, peruenientes in cœleſtem ciuitatem: in qua ſpem ſuam cõſtituerunt & finem. Et in his conſiſtit tota ſententia huius pſ. Sed oĩa iſta primò impleuit Chriſtus tanquam caput totius eccleſię: quem imitatur fideles: quia ipſe fuit ſolus verus & purus peregrinus tranſiliens oẽs mundanos Ideo ipſi primò & per ſe conuenit iſte pſalmus.

C

PSALMVS XXXIX.

Expectans expectaui Dominum: & intendit mihi.

Titulus. Ad victoriam. ſiue. In finem pſa. Dauid. Ex titulo patet: ꝙ Dauid fecit hunc pſal. dirigens nos in Xp̃m, qui eſt finis legis. Sed de materia huius pſa. altercatio eſt non ſolum apud catolicos: ſed ẽt apud hebræos modernos, Nã Rabi Salo. dicit ꝙ Dauid fecit hunc pſ. in perſona populi Iſrael gratias agẽ tis: eo ꝙ Dñs eduxit eum de lacu miſeriæ captiuitatis Egypti, & de luto fecis: quia ibi mundabat cloacas, & faciebat lateres de luto: vt patet Exod. 3. Et ideo poſt tranſitum maris rubri cantauit canticum nouum, & carmen Deo noſtro: cũ dixit. Cantemus Do- D mino, glorioſè, vt patet Exo. 15. Et ſic Rabi Salo. gloſ at hunc pſ. ad literam de illa liberatione captiuitatis. Sed iſte obſtinatus ſicut erat cecus corpore, & ita in hoc miſterio. Nã cecus habet aliquo modo notitiam de rebus in confuſo: ſed non in diſtinctum: quia ſolũ tangit res per tactum: ſed nõ poteſt eas videre. Ideo ſua cognitio eſt confuſa ſm quid & imperfecta. Ita facit iſte cecus hic & in pleriſque locis. Nam verum dicit ꝙ iſte pſ. fundatur ſuper illud myſteriũ liberationis captiuitatis. Nam Dauid cõtemplans illud myſterium, & promiſſiones factas ipſi Moyſi, fecit hunc pſ. ſed non ad præciſum intellectum, ſicut intelligit iſte cecus, ſed inquantum Dauid præuidit in ſpiritu in illa liberatione temporali totum myſterium noſtræ redemptionis faciendæ per Xp̃m. Et ideo eſt E magis credendum Apoſtolo Paulo: quia ad Hebræos. 10. aſſerit hunc pſa. eſſe factum de Xp̃o & eccleſia: allegans ſcripturã huius pſ. ſ. Sacrificium & oblationem noluiſti: corpus autẽ adaptaſti mihi. Ad cuius intelligentiã eſt aduertendũ: ꝙ aduentus Xp̃i & myſteriũ noſtrę redẽptionis multipliciter fuit figuratum per liberationẽ populi Iſrael de Egyptiaca captiuitate: per quã vidit Dauid in ſpiritu totum myſterium noſtrę redemptionis. Puta quõ Xp̃s, debebat educere oẽs fideles vete. teſta. de carcere & lacu miſeriæ inferni poſt paſſionẽ ſuã, & quõ totum genus humanum debebat liberare de luto fecis pc̃ti & miſeriæ. Item aduentus Xp̃i fuit multipliciter promiſſus ipſi Moyſi. Primo Exo. 33. qñ Deus dixit Moyſi. Facies mea præcedet te, & oſtendam tibi omne bonum, & cognoſcã F te ex noĩe, & ponã te in foramine petræ, & proteget te dextera mea. Quã promiſſionẽ contemplando Dauid præuidit in ſpiritu: ꝙ Deus pater debebat mittere filium in carnẽ: q filius dr̃ facies & dextera Dei, & nomẽ Dei: prout declaratũ eſt in prologo tractatu. 4. Et prũidit Dauid ibidem qualiter Xp̃s debebat fundare eccleſiã ſupra petrã fidei, & nos debebat ponere in foramine petrę ſui lateris vn de fluxit pretiũ noſtrę redẽptionis. Itẽ aduẽ tus Xp̃i promiſſus ipſi Moyſi. Deuter. 18. cũ dixit Deus. Profetam ſuſcitabo. de medio fratrum tuorũ ſimilem tibi: ponamq; verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos quæcũq; dixero tibi. Vbi præuidit Dauid in ſpiritu qualiter verbũ diuinũ debebat aſſumere carnem

A nem noſtram & declarare nobis omnia miſteria legis Moyſi, in qua figuraliter continentur omnia miſteria de Chriſto & eccleſia & omnia miſteria euangelica. Item per hoc quod Deus præcepit Moyſi in eodem capitulo. ſ. ꝙ nullus imitetur magos nec ariolos, nec maleficos, nec ſytones, nec ritus gẽtiliũ, præuidit Dauid qualiter Chriſtus in ſuo aduentu debebat delere de mundo artes magicas, & oẽs maleficos, & totam ſuperſtitionem gentiliũ. Omnia ergo ſupradicta præuidens Dauid in Spiritu fecit hunc pſalmum, in quo introducit Chriſtum loquentẽ quãdoq; in perſona ſui corporis miſtici, quando que in perſona capitis. In quo pſ. tria principaliter agit. Nam primò agit gratias patri: quia per ipſum impleuit omnia quæ erant figurata & promiſſa de noſtra ſalute & redẽ-

B ptione. Secundò orãt patrem & petit noſtrã liberationem, poſtq̃ ipſe ſoluit pretium noſtræ redẽptionis, & impleuit voluntatẽ patris, & fecit oĩa quæ de eo ſcripta erãt. Tertiò petit vltionem de perſecutoribus ſuis & eccleſiæ, & petit præmium pro iuſtis & fidelibus ſequentibus ipſum. Secundũ ibi: Tu aũt Domine ne. Tertium ibi: Confundantur & reuereantur. Quantum ad primum duo facit. Nã primò Chriſtus agit gratias in perſona corporis miſtici & totius eccleſiæ pro beneficiis quę recepit in aduentu Chriſti. Scdò agit gratias patri in perſona ſui, inquantum pater voluit operari per ipſum totã noſtrã ſalutem & redemptionem. ibi. Multa feciſti tu Domine Deus. Quantum ad primum eſt aduertendum, ꝙ cum ſpẽs ſit de promiſſis,

C ideo multiplex promiſſio facta de Chriſto fuit cauſa quare patres vet. teſta. cum tanta vehementia & affectu expectabãt Chriſtum in carne venturum. Sed quia quanto maior eſt ſpes & affectus ſperandi, tanto maius eſt gaudium ſperãtibus quando venit res expectata: Ideo Zacharias & Simeõ, & Maria, & Ioſef & Apoſtoli quando viderũt Chriſtum in carne, & viderunt miſterium noſtrę redẽptionis, ineffabiliter gauiſi ſunt. & egerunt gratias Deo patri & Chriſto, pro tantis receptis beneficiis quę fuerant in lege figurata & promiſſa, vt ſupradictum eſt. Vnde ſeptem beneficia operatus eſt Chriſtus in ſuo aduẽtu, prout fuerant in lege figurata & promiſſa. Nam primo liberauit omnes fideles vete. teſt. de lacu miſeriæ inferni. Secundò liberauit totum genus humanũ de luto fecis pec-

D catorum. Tertiò ædificauit eccleſiam ſuper ſeipſum, q. eſt vera & firmiſſima petra. Quartò dedit legem euangelicã per quã direxit greſſus & operationes noſtras. Quintò aboleuit & annullauit oĩa cerimonialia & legalia, inſtituens nouum ſacrificium, & nouum ritum colendi Deum. Sextò conuertit multos de populo Iudaico, & gentili in unam eccleſiam. Septimo eiecit Diabo. de mundo & omnia nomina idolorum, & omnes arſolos, & maleficos, & vanas artes & inſanas, & falſas ſuperſtitiones gentilium. Dicit ergo Dauid ſiue Xp̃s, in perſona illorũ & totius eccleſiæ, quæ recepit iſta ſeptẽ beneficia. Gratias ago Deo patri ſupple: quoniam ego expectãs expectaui. i. cum ineffabili ſpe & affectu per totũ vetus teſt. per patriarcas & prophetas expectaui Dñm patrem, vt mitteret filium, ſed finaliter & tandem intendit mihi,

E complendo promiſſiones & figuras vet. teſt. Nam primò Chriſtus in ſuo aduentu eduxit me; de lacu miſeriæ & captiuitate inferni. ſicut fuit figuratum per liberationem captiuitatis ægypti. Secundò,

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fecis.

Eduxit me. ſ. totum genus humanum de luto fecis peccatorum. Nam ſicut per mortẽ & paſſionem, eduxit ſanctos patres de lacu inferni, ita per eccleſiaſtica ſacramenta eduxit totum genus humanum de luto & cœno & fece peccatorum: quia per baptiſmũ nos eduxit de originali, & per pœnitentiam de mortali. Item Tertiò

Et ſtatuit ſupra petram pedes meos & direxit greſſus meos.

F Statuit & firmauit pedes meos. i. fidẽ meã ſupra petram qui eſt Chriſtus. Quartò direxit greſſus & operationes meas, per caritatẽ & legem euãgelicam, quæ præcipit omnem virtutem, & prohibet omne vitium, & oĩa ſupradicta facit Chriſtus ſicut Deus promiſit Moyſi. Exod. 33. Item Quintò

Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro.

Miſit in os meum canticum nouum, cum repudiatis cerimonialibus legis veteris, dedit mihi legem nouam, & nouum ſacrificiũ Eucariſtiæ, & nouum ritum colendi Deum, & nouum modum cantandi. Nam quod illi cantabant & prædicabãt futurum, nos cantamus iam completum & perfectum. Nam ſicut pater poſuit verba ſua in ore Xp̃i ita

Chriſtus

A Chriſtus poſuit, & prędicauit verba ſua in ore noſtro, & cantamus cāticum nouum, & carmen Deo noſtro: cum fidem euangelicā dictis & factis cōfitemur. Vnde nota ꝙ hoc fuit impletum in principio in Zacaria, & Simeone, & beata Maria. Nam Zacarias pater Ioannis Baptiſtæ cantauit canticum nouum quando dixit, Benedictus Dñs Deus Iſrael. Item Simeon quando tenuit Chriſtū in manibus dixit. Nunc dimittis ſeruum tuū Dñe. Et B. Maria dixit. Magnificat anima mea Dñm. Ex quo patet: quod vnuſquiſque iſtorum cantauit canticum nouum. Quæ quidem tria cantica cantat quotidie eccleſia agē do gratias de Chriſti aduentu, & pro omnibus beneficiis quæ à Chriſto recepimus, & hoc eſt quod hic dicitur. ſ. immiſit in os
B meum canticum nouum, & carmen Deo noſtro: quia hoc carmen ſiue iſta tria carmina cantamus quotidie Deo noſtro. Sextò ago gratias: quia

Videbunt multi, & timebunt: & ſperabūt in Domino.

Multi ex Iudęis videbūt, & viderunt Xp̄m in carne prędicantem, & miracula facientē, & morientē, & reſurgentē, & multi ex pop. gentili videbunt miracula quæ faciet Chriſtus per ſuos Apoſt. & oculo fidei videbunt doctrinā euang. & oēs iſti cōuerſi timebunt Xp̄m, & ſperabunt in Dño. Nā iudęi relictis legalib. & gētiles relictis idolis & ſuperſtitionib. ponēt totā ſuā fidē, & ſpē, in Dño Ieſu Xp̄o, & illi adhærebunt feruenti caritate, & ex iudæis & gētib. credētib. fiet vna eccleſia. Itē ſeptimò princeps huius mundi Diab. eiiciet foras cū ſuis errorib. & delebunt oēs ma
C gi, & arioli, & malefici, & incantatores, & regnabit in mūdo nomē Dñi Ieſu. ſ. nomē Dñi Tetragramatō, ꝙ eſt Ieſus, ꝙ qdē nomē oēs ſuſcipient, eo ꝙ in eo manifeſtat oīpotentia patris per miracula, & oīs ſapiētia & veritas legis veteris ꝑ eius doctrinā, & ꝑdicationē. Tertiò manifeſta fuit eius miſericordia per mortē, & paſſionē, & eius iuſtitia per legem euang. per quod nomen oēs ſumus iuſtificati, & ſaluati, & beatificati. Ideo dicit

Beatus vir cuius eſt nomen Dñi ſpes eius, & nō reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

Beatus vir cuius nomen Dñi ſpes eius. i. qui poſuit totā ſpē in noīe Ieſu & nō reſpexit in vanitates. i. in vanas artes magicas & maleficas, nec inſanias falſas. ſ. ſuperſtitiones & rit⁹ nefandos gētiliū, nec ī vanis & euacuatis legalib. iam mortuis & mortiferis, & in falſis gloſis iudæorum poſuit ſpē ſuam, ſed in ſolo noīe Ieſu, quia nō eſt aliud nomē ſub cęlo in quo nos oportet ſaluos, & beatos fieri. Act. 4. D

Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.

Hic Xp̄s in perſona propria agit gratias patri explicādo ſuos labores, & myſterium nræ redempt. Poteſt ēt dici, ꝙ quia ſupra dixit: ꝙ Beatus vir cuius eſt nomē Dñi ſpes ei⁹ & nō reſpexit in vanitates & inſanias & ſuperſtitiones falſas gētiliū iō hic enarrat mirabilia myſteria q̄ facta ſunt in mundo ꝑ hoc nomē Ieſus. ꝙ eſt nomen Dñi, & filius pr̄is. Ad cuius intelligētiā aduertēdū, ꝙ tria fecit Xp̄s ꝑordinē in nr̄a redēptione, & in ſuo aduētu. Nā primò ꝑdicauit iudęis, & miracula fe
E cit in vita: in q̄bus oſtēdit oīpotētiā, & volūtatē pr̄is. Scd̄ò mortuus, & paſſus eſt ad ſatis faciēdū pro nobis, in quib. oſtēdit ſuā humilitatē & caritatē, & patris miam. Tertiò ꝑ apo. ſuos publicauit euāg. & vocauit gentiles, & ex vtroq; populo cōgregauit vnā eccleſiam. Tria ergo facit Xp̄s. Nam primò agit gratias patri, eo ꝙ multa mirabilia fecit ꝑ ipſum in hac vita. Scd̄ò agit gratias: qa pater voluit acceptare ſuā paſſionē in preciū pro toto mundo. Tertiò oſtēdit qualiter ꝑdicauit euangel. toti mundo per Apoſt. ſuos. Secundū ibi. Sacrificium & oblationē. Tertiū ibi: Annūciaui iuſtitiā. Vel poſſumus dicere, ꝙ Xp̄s primò oſtēdit obedietiā ſuā erga patrē in ꝑdicādo, & miracula faciēdo. Scd̄ò in patiēdo. Tertiò in publicādo euāg. Secundū ibi: ſacrificium. Tertium ibi: Annunciaui. Quantū ad primū eſt valde aduertēdum ꝙ tria genera mirabiliū fecit pr̄ in Xp̄o ſiue ꝑ Xp̄m ſiue in virtute
F huius noīs Ieſu. Primò myſteria mirabilia humanæ redēptionis. ſ. myſterium incarnationis, & paſſionis, & reſurrecti. & aſcenſionis. Secundò myſterium miraculorum operationis: quia ſuſcitauit mortuos, & imperauit ventis in Mari, & Dęmonibus, & ſanauit lepros & infirmos. Tertiò myſterium electionis: quia quos voluit pater, & ꝑdeſtinauit, hos filius vocauit, & iudæos reprobauit. Quæ quidē omnia myſteria ſunt ita mirabilia & incomprehenſibiliā: quod nullus poteſt comprehendere niſi ſolus pater, non excluſo filio, nec Spirituſancto. Et hæc myſteria Chriſtus mundo manifeſtauit opere, & doctrina: quorum ꝓfunditatē nemo poterit

A attingere nec cõprehendere Et hoc eſt quod Chriſtus dicit in hac parte. Vnde ait. O Dñe Deus pater multa feciſti mirabilia tua myſteria & opa in me, & ꝑ me in noĩe meo quę ita ſunt ꝓfunda, & incõprehẽſibilia ꝙ in cogitationib. tuis nõ eſt q ſimilis ſit tibi. i. non eſt ſimilis tibi ad cogitãdũ & cõprehẽdẽdũ ea q̃ ſolus tu cogitare, & cõprehẽdere potes, & nullus alius. Nã nullus alius põt cogitare, & inueſtigare, & cõprehendere myſteriũ incarnationis, & reſurrect. niſi tu ſolus: nec miracula q̃ ego feci ꝑ te: nec põt cõprehendere cãm electionis iuſtorũ niſi ſolus tu. Hęc ergo miracula tua ineffabilia ego annuntiaui & locutus ſum mundo, & multiplicati ſunt ſuꝑ num. Vnde nota ꝙ ly multiplicati ſunt ſuꝑ nume. multipliciter põt intelligi ſm ꝙ põt referri Nã primò põt referri, & cõparari

B ad mirabilia facta in ve. teſ. & tunc eſt ſenſus O pater multa mirabilia feciſti in vet. teſt. ꝑ Noe, & Moyſen, & ꝓfetas. Sed multa maiora & plura mirabilia feciſti ꝑ meã naturam actus & effectus quos feciſti ꝑ me: multiplicati ſunt ſuꝑ numerum, qa multò plures in nume. & maiores ſunt i effectu & virtute, vel hoc põt referri ad num. mirabilium q̃ fecit Deus per Xp̃m, & tunc eſt ſenſus. O pr̃, multa ego annunciaui, & locutus ſum multos actus & effectus mirabiles quos ꝑ me & in me feciſti, ſed plures ſunt ſuꝑ num. q̃ narrari queant, & q̃ ſint ſcripti in euang. Vnde cum hoc cõcordat litera Hiero. q̃ ſic habet. Multa feciſti tu Dñe Deus mirabilia tua, & cogitationes tuas ꝓ nobis, ſi enarrare voluero, plura ſunt q̃ narrari queant, & tunc eſt litera plana. Itẽ. Ioan. vltimo. Multa alia ſigna fecit Ieſus in

C cõſpectu diſcipulorum ſuorum: quę nõ ſunt ſcripta in libro hoc. Vel hoc poteſt referri ad profunditatem, & altitudinem mirabilium horum myſteriorum Nam ſubditur.

Annunciaui & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.

Vt ſit ſenſus O pater annũciaui mirabilia tua mundo ſed ita ſunt profunda & incõprehenſibilia ad cogitãdum quod multiplicati ſunt ſuꝑ num. ſermones & libri ad cogitandum & explicãdũ tã alta, & ꝓfunda myſteria q. d. quod infiniti ſerm. & doctores & libri nõ ſufficerẽt ad explicandum ea. Nã ꝑtranſibunt plurimi, & multiplex erit ſciẽtia. Daniel 12. Item Ioa. vlt. Non arbitror ipſum mundum poſſe capere, qui ſcribendi ſunt, libros. Et ſic patet quod mirabilia myſteria q̃ pater fecit in filio, & ꝑ filium, ſunt incõprehenſibilia in numero & profunditate & vir- D tute & in effectu, & ſunt multiplicata ſuper numerum. i. infinita. Quaſi dicat, ꝙ effectus & fruct⁹ huius nois Ieſus quos Xp̃s fecit ſũt innumerabiles & incõprehẽſibiles apud homines, qa ſoli Deo ſunt noti. Deinde cũ dicit

Sacrificium & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi.

Chriſtus agit gratias quia repudiatis ſacrificiis vet. le. voluit acceptare ipſum in ſacrificium & p̃tiũ pro pc̃tõ totius mundi. Vnde dicit Xp̃s. O pr̃ tu voluiſti nec acceptaſti ſacrificium & oblat. vet. le. ſed pfeciſti mihi aures tuas vt me audires pro pop. vel pfeciſt: mihi aures meas vt obedirẽ tibi in oĩbus. Apoſt. ad Hebr. 10. dicit. Corpus autẽ adaptaſti mihi. Et tunc eſt ſenſus. Tu noluiſti ſacrificium & E oblationem vete. le. eo ꝙ illa ſacrificia erant immunda, ſed adaptaſti mihi corpus. i. feciſti corpus meum purum ſine peccato mortali, vt eſſet aptum ad patiendum, & ſufficiens ad ſatisfaciendum. Et ideo ſubdit.

Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi ecce venio

Holocauſtum ve. le. pro pc̃tõ nõ poſtulaſti, nec accepiſti pro pc̃tõ totius gen. humani, & tunc ego vt obedirẽ tibi, & cõpatiẽs gen. humano: dixi Ecce venio ſpõte ad patiẽdum, & in ſacrificiũ me offerẽdo. In qbus verbis duo aſſerit Xp̃s. Primò ꝙ Deus pr̃ nõ acceptauit pro pc̃tõ mundi ſacrificia & holocauſta ve. le. qa nec erãt apta, nec ſufficiẽtia ad tollẽdũ pc̃m̃. Scd̃õ, ꝙ ipſe ſolus fuit aptus, & ideo venit ad tollẽdum pc̃m̃: Poſſunt ẽt ſupradi. duo verſus referri ad ſacrificiũ ipſius Abel, F & holocauſtum quod voluit offerre Abrahã de filio ſuo Iſaac. Nã Dauid nõ ſolum ꝓuidit myſte. nr̃ę redẽpti. ꝑ exitum Iſrael de ægypto, & ꝑ trãſitum maris rubri, ſed ẽt ꝑ ſacrificium Abel & Abrahę. Eo ꝙ illa duo ſacrificia fuerunt figura Xp̃i. Nã ſicut Abel iuſtus ſine peccato fuit occiſus à fratre ſuo ex inuidia, ita pariter Xp̃s à populo iudaico fratre ſuo. Item ſicut Abrahã voluntariẽ voluit offerre filiũ ſuum Iſaac in holoca. ita pariter Deus obtulit Xp̃m fil. ſuum. Itẽ ſicut Iſaac venit ſedẽdo ſuper Aſinum vſque ad locum vbi poſtea fuit ædificata Hieruſalẽ, & poſtea deſcendit de Aſino, & aſſumptit ligna ſuper humeros procedens vſq; ad locum ſacrificii, ita Chriſtus ingreſſus eſt Hieruſalem ſedens ſuper aſinã, & poſtea in die veneris baiulans

A ſulĩs crucẽ humeris venit ad locum vbi fuit
crucifi.& imolatus.Sed fuit differentia.nã li-
cèt Deus acceptauerit ſacrificium & Abel &
Iſaac in voto ꝓ ſeipſis, tñ nõ ꝓ toto genere
hum.qa nullus eorũ erat ſufficiẽs ꝓ̃tium ad
redimẽdum totum genus hum.Et ideovenit
Xp̃s tanq̃ ſufficiens ꝓ̃tium & ſacrific.obtulit
ſeipſum pro oib.nobis.Et hoc eſt quod dicit
Xp̃s in hoc loco ad patrẽ. Vnde ait.O Pater
Deus multa mirabilia myſteria feciſti in ve.
teſt.quę oĩa feciſti in figura humanæ redẽp-
tionis futurę,quę erãt tam ꝓfunda:ꝙ nullus
poterat cogitare & ſcire niſi tu ſolus: & ideo
nõ eſt ſimilis tibi in tali ſciẽtia & cogitatione
quę qdem myſteria ego ſolus annunciaui &
locutus ſum dictis & factis:quia oĩa illa my
ſteria in me cõpleui & declaraui:quorũ ſer-
B mones & effectus multiplicati ſunt ſuper nu
merum: eo ꝙ erãt hoibus incõprehenſibilia
& ſoli mihi reſeruata, qa ad hoc veni in mũ
dum, vt cõplerẽ voluntatẽ tuã & ſcripturas
legis & profetarum. Vnde tu noluiſti accep-
tare ſacrificium Abel in ꝓ̃tium & redẽptionẽ
pro toto genere humano, nec voluiſti obla-
tiones Noe, & Moyſi.eo ꝙ illa nõ erãt ſuffi-
cientia:iõ adaptaſti mihi corpus ſufficiẽs ad
offerendum, & perfeciſti mihi aures meas vt
obedirem tibi:& perfeciſti & inclinaſti ẽt au
res tuas mihi,meum ſacrificium acceptãdo.
Item nõ poſtulaſti holocauſtum Abrahæ ſi-
ue Iſaac pro pctõ generis humani, qa prohi
buiſti ne Iſaac imolaretur: ſed imolatus eſt
aries pro Iſaac in figura mei. Et ideo poſtq̃
nullum ſacrificium vet.le. nec holocauſtum
poſtulaſti:nec acceptaſti pro pctõ:tunc dixi.
Ecce venio ad offerendum meipſum in ſa-
C crificium & holocauſtum pro toto genere
humano. Quia

In capite libri ſcriptum eſt de me: vt facerẽ voluntatem tuam Deus *meus: volui: & legem tuam in medio cordis mei.*

In capite libri ꝓ̃deſtinationis ſcriptũ eſt de
me vt facerẽ voluntatẽ tuã &c.Et nota ꝙ ly
pro pctõ poteſt eſſe vna dictio materialiter
ſumpta, loco cuiuſdã accuſatiui. hoc eſt ſa-
crificiũ: quod aliqñ in ſcriptura dicit pctm̃.
vt 2.Cor.5.qui nõ nouit pctm̃, pro nobis fe
cit pctm̃.i.ſacrifi.vt exponit Aug. Et ita acci
piť hic ꝓ pctõ.i.ſacrificium. Nã holocauſtũ
quod fiebat ex adipe & pinguedine aĩalium,
& totum cremabať ſup altare holocauſtorũ,
nõ offerebať pro pctõ populi vel alicuius ſin
gularis pſonę,ſed tm̃ ad honorẽ Dei.Simili-
ter victima ſiue pacifica q̃ hic dr̃ oblatio of-
ferebať tm̃ ad petitionẽ vel gratiarum actio-
nem pro lucro captãdo vel dãno vitando,&
comedebať à pop.corã Deo.Solũ autẽ ſacrifi
ciũ offerebať pro pctõ publico vel priuato:
& cedebat in vſum ſacerdotum, qui dicebanť
comedere pctã pop. Et ideo ſolum ſacrificiũ
dr̃ pctm̃, vel ꝓ pctõ. Et poniť bis. Primò ibi:
Sacrificium & oblationẽ.Secundo ibi:Holo-
cauſtum & pro pctõ ad denotãdum ꝙtam in
victima pacifica:q̃ in holocauſto ſemp offe-
rebať aliquid pro pctõ ad hoc vt offerens eſ
ſet dignus corã Deo.Xp̃s autẽ oĩa tria genera
ſacrificiorum obtulit patri.Ipſe.n.fuit ſacer-
dos & hoſtia:tàm holocauſtum pingue,q̃ vi
ctima pacifica, q̃ ẽt ſacrificium, vt põt pate-
re intuẽti in hoc pſ.& in aliis. Sed cõtra hęc
arguunt Iudęi, & primo cõtra hoc quod di- E
cit, ꝙ ſacrificia & holocauſta Deus non ac-
ceptabat pro pctõ.Nã Deus ordinauit iſta ad
tollẽda pctã populi, vt patet per totum leui-
ticum.ergo. Secundo arguunt cõtra illud qđ
dr̃. Corpus adaptaſti mihi, & ecce venio.
Quia Deus ordinauit & inſtituit circũciſio-
nem ad tollendum originale. Et hoc aſſerit
Aug.& magiſter ſententiarũ in 4.lib.ergo.In
oppoſitum eſt Apoſt.per totam epiſt.ad Ro.
& ad Gal.& Hebr. vbi probat ꝙ legalia non
poterãt iuſtificare.Reſpõſio. Ad huius intel
ligentiã ſunt aliquæ ꝓpoſitiones ſiue cõclu
ſiones proponẽdę & notãdæ.Quarum prima
eſt, ꝙ ſacrificia & holocauſta vet.le.nõ erant
acceptabilia ad remittẽdum pctm̃.Probatur
nã illa ſacrificia offerebanť in ꝓ̃tiũ pro hoib.
pctõribus ergo habebãt eſſe maioris pretii q̃
hoies pro quib.offerebanť, ſed nullum aĩal
brutum eſt maioris pretii q̃ homo: imò mi- F
noris ſine cõparatione, ergo nullum illorum
ſacrificiorum poterat eſſe ſufficiẽs ꝓ̃tium &
acceptabile ad remiſſionem pcti.Quia nunq̃
Dñs remittit ſeruum & captiuum, niſi ſibi
reddatur prętium ſufficiens pro eo.Itẽ ſacri-
ficium offerebatur pro toto pop. ergo debe-
bat tenere medium inter Deum & popu.ad
hoc ꝙ Deus remitteret peccata populi, ſcili-
cet ꝙ illud ſacrificium eſſet minus Deo, &
maius toto populo, ſed nullum animal bru-
tum poterat eſſe tale, quia ſicut erat nimus
in dignitate, ita & in prætio.igitur. Secunda
concluſio, ꝙ circunciſio in propria virtute
non pterat tollere peccatum originale. Pro-
batur. nam per circunciſionem totus ho-
mo, redimebatur ex captiuitate, & ſeruitute

A & morte æterna, ſed nulla pars pōt redimere totum. ſed illa pellicula & ille modicus ſanguis qui eſſundebat̃ in circūciſione erat pars totius hominis, ergo nō poterat redimere totum hominē. Tenet cōſequentia: quia nunq̃ Dn̄s remittet captiuum pro ſola manu vel pede abſciſſo: niſi det̃ ſibi ptium maioris valoris, quā ſit ipſe ſeruus. Pręterea illa pellicula, & ille ſanguis q̃ effundebat̃ in circunciſione: ita erat ſubiectus pc̄ō & imundus ſicut tot⁹ hō, ergo nō poterat tollere pc̄m̄ nec acceptari pro redēptione & remiſſione pc̄i. Tenet cōſequētia. nā ſi hō tenebatur in illa captiuitate pp pc̄m̄: & erat Deo exoſus & in ira Dei pp pc̄m̄. ergo Deus nō acceptabat talē carnē & ſanguinē immūdum & obnoxium pro pc̄ō, ſed oportebat ꝙ eſſet ſanguis purus & imunis ab oī pc̄ō: ad hoc ꝙ tolleret pc̄m̄.

B Tertia cōcluſio, ꝙ ſolus ſanguis & ſacrificiū Xp̄i fuit ſufficiens, & acceptabile Deo patri ad remittendum omne pc̄m̄. Probatur primo ratione puritatis: q̄a Xp̄s ſolus fuit inter mortuos liber ab oī pc̄ō in perſona. Secūdò ratione humilitatis, q̄a poſtq̃ totum genus humanum erat in captiuitate pp ſuperbiam & inobedientiā primorum parentum, q̃ quidem ſuperbia & inobediētia eſt Deo abominabilis: oportet vt per vnius obedientiā hō liberaret̃, ſed quia Xp̄s ſe humiliauit factus obediēs vſq; ad mortē, ergo meruit acceptari in ſacrificium pro oībus liberandis. Tertiò rōne caritatis & dilectionis, eo quia erat magis carus & dilectus patri, q̃ aliqua alia creatura. Primò inquātum filius naturalis. Sc̄dò inquātum melior oī creatura: ē̄t inquantum hō, tum rōne vnionis & gratię: tū rōne puri-

C tatis, tum rōne caritatis: quā Xp̄s habuit ergā genus humanum. Et ppomnia ſupradicta fuit magis carus, & acceptabilis Deo, & fuit ſufficiēs mediator inter Deum & totum genus humanū, ꝙ nullus alius hō, nec animal, nec alia creatura potuit facere. Quarta cōcluſio, ꝙ Adā, & Abel, & Noe, & Abrahā, & Iacob, & Moyſes, & oēs cæteri patriarchæ & profetę ideo deſiderabant Xp̄m vt veniret ad tollendum pc̄m̄, quia ſciebant ex reuelatione ꝙ ſacrificia ve. le. nō poterant hominem iuſtificare: nec tollere per ſe pc̄m̄. Probatur, nam oībus his facta eſt de Chriſto repromiſſio, vt patet per totum diſcurſum vet. teſt. & ideo oēs expectabant ipſum, vt veniret ad ſoluendum prætium pro eis. Vnde Dauid dicit. Veni ad liberandum nos Dn̄e Deus virtutum. pſ. 19. Item pſ. 50. dicit Aſperges me D Dn̄e hyſſopo. Item Zach. 8. Tu vero in ſanguine teſtamēti tui eduxiſti vinctos de lacu: vbi non erat aqua. Item Eſā. 53. Attritus eſt pp ſcelera noſtra. Itē 62. Vtinā dirumperes cęlos & deſcēderes. Hoc idem patet ad Heb. 11. vbi probat Apoſt. ꝙ oēs iſti expectabant Xp̄m: vt in eo reciperent repromiſſiones. Ex quibus patet, ꝙ oēs patres vet. teſ. ex reuelatione ſciebant, q̄ illa lex nō poterat iuſtificare, nec ille ſacrificia: quia aliter non deſideraſſent nec expectaſſent Xp̄m, qui ſolueret pro eis. Quinta cōcluſio, ꝙ licet pſacrificia, & ſacramenta ve. le. tolleret̃ pc̄m̄, tamen nō virtute propria: ſed prout dabātur in ſignum fęderis & nō prætium. Ad cuius intelligentiā eſt notādū, ꝙ ſacrificia & ſacramēta ve. le. nō cōtinebant realiter prætiū, ſed dabitur in ſignū ptii ſoluēdi p Xp̄m. Exēpli grā. nā qn̄q; mercatores faciunt pactū cum vēditore de naui plena mercibus, vel de aliquo agro vel domo: & dant de præſenti vnū denarium in ſignū pretii: pmittētes altera die ſiue vſq; ad octo dies ſoluere totum prætiū & illico tradit̃ eis res empta. tunc manifeſtū eſt, ꝙ ille denarius non dat̃ à mercatore nec acceptatur à vēditore in prætium ſimpliciter: ſed in ſignum prætii ſoluendi ſpe cōſtitutio ē in fœdus & pactum. Ita ergo pariter Deus fecit pactum cum Abrahā. Gen. 17. pręcipiens circunciſionē fieri in ſignum fœderis. Vnde Abrahā nō dedit Deo illā circunciſionem in prætium, ſed in ſignum prætii, nec Deus acceptabat illam circunciſionē & pelliculam & ſanguinem effuſum in pretium, ſed in ſignum prętii ſoluendi per Xp̄m, inquantum Abrahā & oēs fideles ve. te. promittebāt E ſoluere p Chriſtum in ſuo aduētu. pro qbus oibus Chriſtus ſoluit in cruce ex ꝓprio ſanguine, in quo erat verū, & validum, & acceptabile, & ſufficiens prętium, & ſub tali proteſtatione & pacto fiebat circunciſio in leg. ve. Et hoc eſt quod dixit Deus Abrahę. Gen. 17. Hoc eſt pactū meum quod obſeruabitis inter me & vos & ſemē tuū poſt te. circuncidetis carnē præputii veſtri, vt ſit ſignū fœderis inter me & vos ꝙ ſignū fęderis nil aliud erat ſecundum Aug. cōtra Fauſtum, niſi ꝙ Deus acceptabat illam circunciſionem in ſignum prætii futuri per Chriſtū ſoluendi in cruce. Sed eſt aduertendum ꝙ in quadruplex ſignum data fuit illa circunciſio. Primò in ſignum diſtinctiuum, inquātum diſtinguebat filios

A filios Abrahã & Iſrael à cęteris natiõibus. Secundò in ſignũ tributi & ſeruitutis pp peccatũ primorũ parẽtũ. Tertiò in ſignũ figuratiuũ inquantum figurabat circunciſionẽ aiæ. Quartò data eſt in ſignũ fœderis & pcii futuri p Xpm ſoluendi, & illo modo tollebat peccatũ, nõ ratione ſui: quia non continebat in ſe realiter pciũ, ſed ratione precii futuri in cuius ſignũ acceptabatur à Deo: & in cuius proteſtatiõe, & pacto dabatur. Et ſicut dictũ eſt de circũciſione, eodẽ mõ eſt dicendũ de ſacrificiis & holocauſtis & oblationibus, qa nõ offerebãtur nec acceptabantur in preciũ: ſed in ſignũ fęderis & precii futuri per Chriſtum ſoluẽdi, & ſub tali fędere & pacto & pteſtatione offerebantur, & ſic remittebatur peccatũ pro eis pro quibus offerebantur. Et pro omnibus talibus Chriſtus obtulit ſuũ ſanguinẽ in cruce,
B & ſic fuit tunc pactum et fœdus impletũ, et conſummatum: et perfectè fuit facta ſatiſfactio. Et ideo omnes patres ve. teſt. licèt iam eſſent circunciſi: et pro eis offerebantur holocauſta mane, et veſpere cętera ſacrificia: tñ ſemper deſiderabant et vocabant Chriſtũ vt veniret ad ſoluẽdum pro eis: vt dictum eſt: et patet per totum teſtamentum ve. Septima concluſio, ꝙ ſacramenta legis nouę de per ſe tollunt peccatũ. Probatur nã in ſe realiter cõtinent precium paſſionis Chriſti. Probatur. primo de eucariſtia in qua Chriſtus Deus et homo realiter cõtinetur: et eſt ſacrificiũ p ſe Deo carũ et acceptũ et ſufficiẽs pro toto mũdo. Hoc idẽ patet de baptiſmo: ĩ quo realiter cõtinetur virtus paſſionis Xpi ad tollẽdũ originale ẽt actuale in adultis. Et ſic eſt dicẽdũ
C de pœnitentia et cęteris: eo ꝙ actualiter deriuãtur à paſſione Chriſti, et ideo illico tollũt peccatũ. Hęc eſt ergo differentia inter ſacramenta nouę legis et veteris: quia illa nõ cõtinebant realiter Chriſtũ nec eius paſſionẽ, ſed tantum ſignũ, iſta autẽ cõtinẽt realiter Chriſtũ aut virtutẽ paſſionis eius. Ideo iſta danẽ realiter in preciũ: quia in baptiſmo illico ſoluitur preciũ pro baptizato. illa aũt dabãtur ſolũ in ſignũ precii futuri vt dictum eſt. ideo adhuc expectabatur pcium. Ideo circũciſus ſemper manebat debitor: et Deus ſemp manebat creditor, licet circunciſus eſſet liberatus à pœna ſenſus.

Octaua cõcluſio, ꝙ adueniẽte Chriſto, et baptiſmo eius oẽs Iudæi tenebantur baptizari: licet eſſent circũciſi. Probatur. Nã nõ acceperũt nec dederunt circunciſionẽ in pciũ, ſed in ſignũ precii futuri: et ſic tenebantur ſolue re in actu qñ fuit preciũ in actu datũ in baptiſmo. Et ita Ioãnes baptiſta et oẽs apłi fuerũt baptizati et Chriſtus miſit eos ad baptizandũ Iudæos qui iã erant circunciſi, vt patet Mat. x. et Luce. x. Nona concluſio, ꝙ poſt paſſionẽ Chri circũciſio et oĩa legalia ceſſarũt et perdiderunt ſuã virtutem & officiũ. Probatur quia oĩa mortua fuerunt ſimul cũ Chriſto: quorũ finis et terminus erat Chriſtus. Hoc idem probatur: nam ſoluto et adueniente precio: perdidit vim ſignum precii. D

Decima concluſio, ꝙ poſt publicationẽ euangelii: circunciſio, & cætera legalia non ſolum ſunt mortua & inutilia Iudæis, ſed ẽt mortifera & nociua. Probatur. nam Iudæi ea ſeruantes irritant pactum Dei factum cum Abraham & Moyſe, & ſunt præuaricatores & violatores fœderis: & per cõſequens ſunt E ſacrilegi & priuati hæreditate & alienati, & degeneres ab Abraham & Iſrael, & retrogradi à termino libertatis.

Ex ſupradictis patet quid dicẽdũ ad rationes Iudæorũ, quia circunciſio & omnia ſacramenta: & legalia nõ fuerunt à Deo inſtituta ſimpliciter in preciũ pro pctõ, ſed in ſignum precii futuri per Chrm ſoluẽdi. Et ideo fuit neceſſe Chrm ueniſſe, ut ſolueret preciũ debitũ p oĩbus, & cõſummaret pactũ & fędus & ceſſarent oĩa legalia in eius aduentu. Et ſic patet ꝙ Deus nõ poſtulabat illa holocauſta, & ſacrificia p ſe, quia nõ erãt per ſe acceptabilia nec ſufficiẽtia p pcõ, niſi inquantũ erãt ſignũ futuri pcii. ſ. Chri qui fuit purũ & ſufficiẽs & Deo carũ & acceptũ ſacrificiũ, tũ rõne puritatis, tum rõne caritatis, tum rõne obediẽtiæ & humilitatis, & unionis. Et hoc mõ F intẽdebat Aug. cũ dixit, ꝙ ex quo inſtituta eſt circũciſio in illo populo ad purgationem originalis veteriſq; peccati, valebat ſicut mõ baptiſmus, q. d. ꝙ bene liberabatur circunciſus ſed ſp manebat debitor in Chro, & Deus ſemper manebat creditor vſq; ad generalẽ ſolutionẽ faciendã per Chriſtum. Sicut manet creditor ille qui accepit tñ ſignum ſolutionis. Hoc eſt ergo quod dicit Dauid ĩ hac parte cum ait, Sacrificium & oblationem noluiſti, q. d. tu noluiſti acceptare ſacrificiũ & oblationẽ ve. le. in preciũ ſolidũ pro peccato totius mundi, eo ꝙ talia ſacrificia erant inualida & inſufficientia nõ cõtinentia in ſe precium, & erant indigna & immunda, & de ſe non acceptabilia. Ideo perfeciſti mihi aures

A ad obediendum tibi in omnibus,& adaptaſti mihi corpus,quia purum ſine pctō,& nō ex opere Adā ſed ex opere ſpiritusſancti in vtero virginali ex puris ſanguinibus formaſti,& ſic fuit aptū & ſufficiens & per ſe acceptabile ad tollēdū oē peccatū. Et etiā adaptaſti mihi corpus mortale ad patiēdum:quia vt poſſem pati,meipſum exinaniui formam ſerui accipiens & habitu inuentus vt hō.Item non poſtulaſti holocauſtum agnorum,nec vitulorū pro peccato,quia nō erant ſufficientia ſacrificia,ſed quia adaptaſti mihi corpus cum puritate & caritate & obedientia: ideo volens implere voluntatem tuam tunc dixi,ecce venio ad patiendum & offerendū me ad paſſionē pro omnibus, & hoc feci ex obedientia. Nā in capite libri prædeſtinationis ſcriptum, eſt de me vt facerem voluntatem tuam, qui præ-
B deſtinaſti me ad faciendā voluntatē tuā,poſt quā Adā fuit rebellis & inobediēs,& ideo voluiſti ꝙ ego per obedientiā meā ſatisfacerem pro eius pctō,& inobedientia. Ideo ô Deus meus ego volui obedire & tenere legē tuā in medio cordis mei.Deinde cum dicit;

Annunciaui iuſtitiā tuā in eccleſia magna: ecce labia mea non prohibebo:domine tu ſciſti.

Annūciaui iuſtitiā:oſtendit Chriſtus qualiter fuit obediens patri in publicatione euāgelii, eo ꝙ miſit oēs apoſtolos ſuos per vniuerſū mundū ad pdicādū euāgeliū oī creaturę Ideo dicit,non ſolū ſeruaui legē tuā,& tē poſui eā in corde meo, & prędicaui eā in Iudæa & Hieruſalē ante meā paſſionē,ſed etiā poſt aſcenſionē per apoſtolos meos annūciaui iuſtitiā tuā.i.legē euangelicā, in qua oſtenditur iuſtitia tua,eā inquā annunciaui nō ſo-
C lum in terra ꝑmiſſionis & Hieruſalē, quę ē parua terra : ſed in eccleſia magna toto orbe diffuſa.qñ miſi apoſtolos per vniuerſum mūdum ad prædicandum euāgelium oī creaturā, vt patet Mat.vlt.Vnde dñe tu ſciſti ꝙ nō ꝓhibui nec prohibebo labia mea per me,nec per apoſtolos ad prædicandā & annunciādā veritatē tuā.Et intelligit per labia,apoſtolos per quos prædicauit, quaſi dicat ꝙ nō timui minas Iudæorum nec gentilium, ſed ante reges & præſides dixi veritatem.Ideo ſubdit.

Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam & ſalutare tuum dixi.

Non abſcondi miſericordiam tuam & veritatem tuam: à conſilio multo.

Iuſtitiam tuā non abſcondi in corde meo, ſed manifeſtaui veritatem tuam euangelicam & ſalutare tuū.i.annunciaui tuū ſaluatorē Ieſū,& publiceè confeſſus ſum nomen Ieſu coram hominibus,cōtēnendo minas principum : & ideo non tacui veritatē ex timore nec obſcōdi veritatē tuā à multo cōſilio ſcribarū & ſacerdotū & iō moti ſūt principes ſacerdotum ad crucifigēdū me:& tyranni & reges ad interficendū apoſtolos & martyres : quaſi dicat.O pater iā manifeſtaui nomē tuū hoībus:& annunciaui mundo voluntatē tuā ſicut prædixiſti & promiſiſti. Moyſi Deuter. xviii.c.loquetur ad eos omnia quæcunq; dixero & præcepero illi.& cętera D

Tu autem domine ne longe facias miſerationes tuas à me:miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

Poſtquàm ſuperius Xp̄s oñdit ſe in oībus cōplacuiſſe volūtati pris: & explicauit totū diſcurſum ſuorū laborū:nūc in hac parte ſe- E
cunda principali tanquā mediator, petit premium ſui laboris.ſ.liberari in capite & membris, ſed quia paſſus eſt pro membris liberādis : iō magis vedetur petere liberationē membrorū iō ait . Tu autem dñe pater ne facias longè miſerationes tuas à me.ſ.à membris meis,quia ꝓ eis paſſus ſum.Nā tu ſcis ꝙ mia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me in patriarchis & profetis: quia ſemper liberaſti eos in veteri teſtamento:quorū liberatio fuit figura redemptionis gñis humani:ergo ſicut liberaſti eos temporaliter, ità pariter libera oēs ſpūaliter: quia maior & grauior, eſt iſta captiuitas & afflictio inqua iacet totū genus humanum,quam illa.Quod probo.

Quoniam circundederunt me mala quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniqui- F
tates meæ & non potui vt viderem.

Qm̄ Adā peccante:circūdederūt me mala quorū non eſt numerus, quia tota humana natura fuit corrupta & ad duplicem mortem condemnata,& infinitis infirmitatibus ſubiecta,& multipliciter afflicta & vulnerata in corpore & anima. Et ſic comprehenderūt me iniquitates meę,quas Adam & filii ſui cōmiſerunt:quæ intantum fuerunt multiplicatæ,quòd non potui vt viderem, id eſt, nō potui eas numerare,quia

Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Multiplicatæ ſun ſuper capillos capitis mei iniquitates. & infirmitates mēbrorum meorū ꝓ quibus volui pati,in tm̄ ꝙ cor meū dereliquit me in paſſione, quia vires deficerant

A cerant in me vſq; ad mortem incluſiuè Vnde nota ſm Aug. ꝙ ſicut peccatum Adę & filiorum ſuorũ fuit multiplex, ita paſſio Chriſti debuit eſſe multiplex. Nã in illo peccato fuit furtũ, & homicidũ, & blaſfemia, & rebellio, ſicut dictũ eſt pſ. 13. Ideo Chriſtus voluit pati multiplicẽ pęnã, ut pro omnibus peccatis ſatisfaceret. Nã ipſe fuit palmis cæſus & conſputus tanq̃ blaſfemus, & flagellatus vt latro, & coronatus ſpinis, & deluſus tanq̃ vſurpator regni, & fuit finaliter crucifixus tanq̃ homicida, & ideo dicit Chriſtus, multiplicatæ ſunt iniquitates meę ſuper capillos capitis mei. Quaſi dicat, ꝙ plures fuerunt quàm capilli capitis: quia non ſolum paſſus eſt pro iniquitatibus ipſius Adæ, ſed et omniũ prętereritorũ & futurorũ qui numerari nõ poſſent.
B Et ideo dicit, cõprehenderũt me iniquitates quorum nõ eſt numerus: quia dñs poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum, & attritus eſt propter ſcelera noſtra. Eſa 53. Itẽ iniquitates membrorum dicit Chriſtus eſſe ſuas non quò ad culpam, ſed quò ad pęnam: quia pro eis paſſus eſt, & ſoluit pœnas pro eis, vt nos ab æterna morte liberaret Ideo.

Complaceat tibi domine vt eruas me, domine ad adiuuandum me reſpice.

Quaſi dicat, poſtquàm pro eis paſſus ſum, & ſolui pęnas, ideo erue eos à pęna æterna. Item nota, ꝙ Chriſtus non ſolum intendit rogare patrem, vt liberet ſuos à captiuitate peccati, ſed etiam vt liberet totam eccleſiam de manu tyrannorum & hæreticorum.

Confundantur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam vt auferant eam.

C *Conuertantur retrorſum & reuereantur, qui volunt mihi mala*

In hac tertia parte petit vltionẽ de Iudęis qui noluerunt Chriſtũ audire nec recipere, imo ipſum crucifixerunt. Vnde ait. O pater cõfundantur Iudæi & reuereãtur qui quærunt animã meã & vitam meam, vt auferant ipſam de mundo. Quaſi dicat, confundantur quando viderint me à mortuis reſurrexiſſe, & maneant fruſtrati in ſuo deſiderio, & conuertantur retrorſum cadentes ab omni dignitate et regno et ſacerdotio.

Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi euge euge.

Ferãt et patiãtur cõfeſtim cõfuſionẽ et verecundiã ſuã omnes Iudæi, qui dicunt mihi euge euge i. omnes qui lætabantur in morte mea. Puniantur ergo Iudæi et oẽs obſtinati q noluerũt me audire et ſeq, ut impleatur qđ dixiſti Deu. xviii. Cuicũq; verba eius q̃ loquet in noĩe meo, audire noluerit, vltor exiſtã q.d. compleatur in eis illã ſententię. D

Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te: & dicant ſemper magnificetur dominus qui diligunt ſalutare tuum.

Hic petit Chriſtus præmiũ pro ſuis membris ſequentibus eum. Vñ ait. Exultẽt in corde et in anima, et lætentur in facie oẽs apoſtoli et fideles qui quærunt et ſecuti ſunt te. et audierunt doctrinã meã, et oẽs qui diligũt Ieſũ ſalutare tuũ, et qui dicũt magnificetur dñs. i. qui magnificant patrem in filio et ecõuerſõ. Quaſi dicat, omnes iuſti et fideles habeant gratiam in præſenti, et gloriam in futuro ſicut promiſiſti Moyſi. Exodi. xxxiii. quando E dixiſti. Ego oſtendam tibi omne bonũ, in aduentu Chriſti ſupple. Deinde cum ſubdit.

Ego autem mendicus ſum & pauper: dominus ſollicitus eſt mei.

Ego autem mendicus ſum. concludit Dauid in perſona totius corporis myſtici Chriſtum expectantis dicẽs. Ego autẽ mendicus ſum & pauper, iõ dñs ſollicitus eſt mei. i. eſt quia in Adam fui expoliatus omnibus bonis gratuitis, et ſic fui factus pauper, et etiam fui percuſſus et vulneratus in corpore et anima, et factus fui mendicus et egẽus, ideo neceſsẽ eſt vt dominus ſit ſollicitus mei, quia nullus alius me poteſt liberare et paſcere et reficere pabulo ſacramentorum, niſi Chriſtus. Ideo conuerſus ad Chriſtum dicit.

Adiutor meus & protector meus tu es: Deus meus ne tardaueris. F

O dñe Ieſu adiutor et redemptor et protectos meus ne tardaueris venire, quia nullus alius me põt liberare Ex ſupradictis patet, ꝙ ſi velimus cõtẽplari dicta in hoc pſal. magis vř Dauid euãgeliſta quàm profeta. Nam ex hoc pſal. poſſunt recolligi octo euãgelicę cõcluſiones. Quarũ Prima eſt, ꝙ Xp̃s quatuor beneficia cõtulit fidelibus mẽbris ſuis in ſuo aduẽtu. Nã primo liberauit eos de lacu miſeriæ inferni, et de luto fecis pctõrũ et pęnalitatũ. Secundo fundauit eos ſupra firmã petrã fidei qui eſt Xp̃s. Tertiõ direxit eos in cęlũ ꝑ legẽ euãgelicã. Quartò abſoluit eos à cãtico ve. le. ceremoniarũ, et poſuit cãticũ nouũ euãgelicũ in ora ipſorum, quod eſt cãticũ libertatis et lætitiæ. Secunda concluſio, ꝙ myſteria mirabilia quæ pater fecit in filio et per filiũ, ſunt ineffabilia ad dicendum, et narrandum

A & incomprehenſibilia ad cogitandum & cõprehendendum.

Tertia cõcluſio, quòd Deus nõ accipiebat ſacrificia & holocauſta & oblationes ve.le.in precium pro pctõ: quia nõ erant ſufficientia: ſed ſolum in ſignum fœderis futuri pretii p Chriſtum ſoluendi. Et ideo fuit neceſſe Chriſtum veniſſe ad ſoluendum pomnibus pręſentibus, & futuris: eo quòd fuit aptus & ſufficiens pretium ad ſatisfaciendum pro omnibus ratione puritatis & obedientiæ.

Quarta cõcl. q Chriſtus nõ ſolũ annũciauit volũtatẽ patris in Hieruſalẽ & Iudęa: ſed etiã annũciauit euãgelicã iuſtitiã & legẽ iuſtificãtẽ in eccleſia magna toto orbe diffuſa.

Quinta concluſio, quòd Chriſtus mediator ex debito & iure meruit liberare genus

B humanum propter laborem paſſionis & virtutem obedientiæ, & caritatis.

Sexta cõcluſio, quòd ex ſententia data p dominũ, in lege veteri iudęi obſtinati & cęteri infideles qui noluerũt Chriſtũ audire, nec recipere merẽtur pœnam & vltionẽ æternã.

Septima cõcluſio, quòd ex pmiſſione facta Moyſi in le.ve. debetur ſequentibus Chriſtũ gratia in pręſenti, & gloria in futuro.

Octaua cõcluſio, qd oẽs fuimus facti pauperes & mendici in Adã, de quibus malis nemo nos poterat liberare niſi Chriſtus qui fuit ſollicitus in noſtra redemptione & ſalute.

PSALMVS XL.

Beatus qui intelligit ſuper egenũ & pauperem: in die mala liberabit eum dominus.

C *Dominus conſeruet eum & uiuificet eum et beatum faciat eum in terra, & non tradat eũ in animam inimicorum eius.*

Dñs opẽ ferat illi ſup lectũ doloris eius: vniuerſum ſtratũ eius uerſaſti in infirmitate eius.

Titulus, victori ſiue. In finẽ pſal. Dauid. Ex titulo apparet quod Dauid fecit hũc pſ. dirigẽs nos in Xpm qui eſt finis legis. In quo pfeticę pdicitur & memorat victoria Chriſti. Hoc idẽ confirmat Chriſtus Ioan. 13. allegãs pro ſe ſcripturã huius pſal. cũ dicit. Ego ſcio quos elegerim. vt impleaſ ſcriptura: qui mãducat mecũ panẽ: leuabit cõtra me calcaneũ ſuũ. Ex his patet quod iſte pſal. factus eſt à Dauid pro Chriſto profeticè. Itẽ Aug. in li bello de fide rerũ inuiſibiliũ adducit magnã partẽ huius pſal. probãs Dauid profetaſſe in hoc pſal. de morte & paſſione & reſurrectione Chriſti. Sed eſt videdũ vnde Dauid ſũpſit occaſionẽ facẽdi hũc pſal. Ad quod dicitur quod hebræi moderni multa varia & inepta dicũt volẽtes aſſignare cauſas quæ nullo mõ poſſunt cũ rõne applicari literę huius pſal. & ideo ſaluo meliori iudicio cũ Dei adiutorio mihi videtur quòd Dauid ſũpſit occaſionẽ faciendi hunc pſal. quando fuit à facie filii ſui Abſalon. Legitur eñ Reg. 2. à 15. vſq; ad 19. cap. qualiter Abſalon. iſurrexit cõtra Dauid patrẽ ſuũ: vt auferret ſibi regnum, cui magna multitudo ex Iſrael adhęſit: inter quos principalis fuit Achitofel qui fuerat conſiliarius familiaris ipſius Dauid. Cum ergo pergeret Dauid per verticẽ mõtis oliuarũ, apparuit Siba puer & ſeruus Miſiboleth in occurſũ eius cũ duobus aſinis qui onerati erãt ducẽtis panibus, & cẽtum alligaturis vuę paſſę, & cẽtũ maſſis polẽtarũ, & duob. vtribus vini, & ſic ſubuenit inediæ, & indigẽtię, & refocillauit E ipſũ Dauid cũ toto exercitu fugiẽti. itẽ legitur poſtea quod cũ Achitofel uideret ſe fruſtratũ cõſilio ſuo & cõtẽptũ propter cõſiliũ Chuſi, laqueo ſe ſuſpẽdit. Itẽ poſtea quod cũ Dauid trãſiſſet Iordanẽ: occurrit ſibi Berzelay Galaaditeſ & Rabath filiorũ Amõ, & multi alii qui obtulerũt ei ſtratoria, & tapeta, & uaſa fictilia, & frumẽtũ, & ordeũ & farinã, & polẽtã, & ſic ſubuenerũt indigẽtiæ & paupertati ipſius Dauid. Sed poſtea Ioab interfecit Abſalõ, & diſperſi & uicti ſunt omnes inimici Dauid. Et ſic reuerſus eſt Dauid in Hieruſalẽ cum magna uictoria, & cõfirmatus eſt in ſuum regnum oibus diebus uitæ ſuę. Vnde dixit. An ignoro me hodie factum regẽ ſup Iſrael. & c. In hoc ergo ſupradicto myſterio pręuidit Dauid in ſpiritu totum myſterium F paſſionis & reſurrectionis & regni ipſius Xpi De quo myſterio condidit hunc pſal. Vnde per hoc quod Abſalõ cõiurauit & inſurrexit cõtra patrẽ pręuidit qualiter populus iudęorum debebat ex inuidia inſurgere aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius: vt ſibi regnum, & uitã auferret. Et per hoc quòd Achitofel cõſiliarius Dauid adhęſit Abſaloni dans cõſilium cõtra dominum ſuum: Dauid pręuidit qualiter Iudas Scarioth vnus ex diſcipulis & familiaribus Chriſti debebat inſurgere contra Chriſtum, & adhærere Fariſęis, & vendere Chriſtum, & dare conſilium cõtra ipſum, & laqueo ſe ſuſpendere dũ eſſet fruſtratus cõſilio ſuo, ſicut Achitofel. Itẽ per hoc quod Siba ſubuenit Dauid in illa fuga et indigentia in monte Oliuarum et Berzelay iuxta Iordanẽ: præuidit in ſpiritu quã

liter

A liter Chriſtus debebat eſſe pauper, & multi debebant ſubuenire indigentiæ & paupertati ſuæ in vita. Vt patet de Marta & Magdalena, quæ ſubueniebant Chriſto de facultatibus ſuis. Lucæ. 8. Item Ioſef ab Arimathia & Nicodemus ſubuenerunt ſibi in ſepultura. Omnia ergo ſupradicta præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc pſal. in perſona Chriſti, in quo introducit Chriſtum loquentē. In quo quidem pſal. quatuor facit. Nā primò petit à patre ſeptē præmia pro his q ſibi ſubuenerūt in ſua paupertate & morte & ſepultura. Secūdò per oppoſitū explicat ingratitudinē & crudelitatem ipſius Iudæ proditoris. Tertiò petit reſurrectionē à patre, vt poſſit vtriſq; præmia referre & attribuere ſm opera ſua. B Quartò agit gratias patri de ſua reſurrectione & aſcenſione. Secundum ibi. Inimici mei. Tertium ibi. Tu autem dñe. Quartum ibi. In hoc cognoui. Quantum ergo ad primum eſt notandū, ꝙ Adam propter peccatum & ingratitudinem & inobedientiam ſeptem dāna & ſeptē miſerias incurrit. ſ. famem, ſitim, nuditatem dolores, & infirmitates corporales, carcerē, captiuitatem, & mortem. Vnde Chriſtus licèt eſſet ſolus iter mortuos liber: tamen vt nos à prædictis miſeriis liberaret voluit omnes ſupradictas miſerias in ſe ſpōte aſſumere, vt ſuā miam erga nos maximè demonſtraret, & voluit etiam vt in ſuis miſeriis ſibi ſubueniretur ab aliis, & ita voluit & præcepit, vt in talibus miſeriis vnuſquiſque proximo ſuo ſubueniat, vt patet Mat. 25. Et C voluit vt ſibi tanq̃ pauperi ſubueniretur: & non ſolum ſe voluit oſtendere pauperē, ſed patrem & caput pauperum. Et hoc vt diuitias conculcaret, & exemplo ſui cæteri paupertatem & miſerias patienter tolerarent. Et ſic voluit in paupertate naſci & viuere. Vnde ait Mat. 8. Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos, filius autē hoīs nō hēt vbi caput ſuum reclinet. Et ſic voluit ſibi in paupertate ſubueniri, & eleemoſynas acceptare. Nā Marta & Magdalena miniſtrabāt ſibi de facultatibus ſuis, vt patet Luc. 8. Et Marta accepit ipſum in hoſpitio ſuo, & Gamaliel defendit ipſum in concilio. Et Magdalena ipſum laſſum & feſſum vnxit vnguēto. Io. 13. Et tādē Ioſef ab Arimathia in ſepulchro eū ſepeliuit, vt patet per oēs euāgeliſtas. Ex quib. patet ꝙ oia ſeptē opera miæ voluit in ſe acceptare. Et hoc fecit Chriſtus pp quatuor. Primò vt pauperē ſe oſtēderet, & nos à pdictis miſeriis liberaret. Secūdò ut unuſquiſq; noſtrū exēplo ſui nō cōfundatur, ſed paupertates & cæteras miſerias toleret patiēter. D Tertiò vt ſubuenire pauperib. addiſcamus. Quartò, ut ſubueniēdo miſeris pauperibus merita ſuę paſſionis participemus. Et ſicut ſunt ſeptē opera miæ, ita Chriſtus petit à patre ſeptē pmia pro oībus his qui ſibi in ſua paupertate ſubuenerūt, & pro oibus qui pauperib. & afflictis in ſua neceſſitate ſubueniunt, & ſeptē opera miæ erga proximum exercēt. Dicit ergo Chrs in hac prima parte. Beatus ſit & erit ois qui intelligit & intēdit & curā hēt ſuper me & quemcunq; aliū egenū & pauperē, ſicut fecit Marta q̃ me cibauit, & Magdalena q̃ me feſſum unxit. Et Ioſef qui me in ſuo ſepulcro ſepeliuit. Et ſic erit beatus quicunq; fecerit miam erga proximum ſuum, Nam ſicut exercuit ſeptem opera miæ, ita conſequetur ſeptem præmia. E Nam primò dñs liberabit eum in die mala. i. in die iudicii, quia dicet oībus miſericordibus. Venite benedicti patris mei percipite regnum, quia eſuriui & dediſtis mihi manducare. Et ſic liberabit oēs tales à pœna inferni. Secundò dñs conſeruet .i. conſeruabit eum in gratia ne cadat in peccatum. Tertiò uiuificet eum à peccato ad gratiam ſi fortè ceciderit in aliquod peccatum. Quartò beatum faciat eū in terra uiuentiū. i. in gloria. Quintò nō tradat eū in manus inimicorum, imo liberet eum ab inimicis viſibilibus & inuiſibilibus & ab oī periculo. Sextò dñs opem ferat illi ſuper lectū doloris eius .i. adiuuet eum in oibus infirmitatibus & doloib. corporalibus. Septimò uniuerſum ſtratum eius uerſaſti in infirmitate eius: q. d. tu F pater uerſabis & mutabis totum lectum eius in ſanitatē & vitā, cū ſit & fuerit ī aliqua infirmitate: q. d. ꝙ non ſolum feres opem & auxilium in ſuis dolorib. & infirmitatibus ſed ēt liberabis eū à morte corporali, quia in infirmitate eius .i. dum fuerit infirmus ad mortē in lecto uerſabis & mutabis ſtratum & lectum mortis eius in ſanitatem & uitā, & reuocabis eū à morte corporali. Sed fortè ly vniuerſum ſtratum eius uerſaſti in infirmitate eius, refertur ad uitā glorioſam quā corpus cuiuſlibet iuſti & miſericordis recuperabit per reſurrectionē in præmium. Ad cuius intelligentiā eſt notandū, ſicut frequēter dictum eſt, ꝙ Chriſtus totaliter redemit & liberauit hoīem quantum ad aīam & corpus ab omnibus miſeriis quas traxit ex Adam propter

A pp peccatum. Nam per mortem & paſſionē redemit aīam & liberauit á peccato. Sed per reſurrectionē liberauit corpus ab oī miſeria corporali .ſ. a ſeptē ſupradictis miſeriis quas incurrit Adam pp peccatum. Nā ſicut Chriſtus reſurrexit cum corpore glorioſo, libero ab omni miſeria, quia ſurrexit immortalis & impaſſibilis: ita nos reſurgemus & immutabimur ab oī miſeria in gloriam & libertatē: vt ait apoſtolus. 1. ad Cor. 15. Et ſic Chrs in finali iudicio & vlt reſurrectione corpus noſtrum in infirmitate corporali poſitum & miſeria, verſabit in immortalitatem & impaſſibilitatē & gloriam. Nā corpus noſtrum pro iſto ſtatu nihil aliud eſt, niſi ſtratum & lect⁹ doloris & infirmitatum & miſeriarum, in quo iacet aīa noſtra infirma: quia infirmat aīa ad infirmitatē corporis, ſequēdo eius cōcupiſcentiā, & affectiones, vt inquit Aug. Iō
B dicit ꝙ hunc lectum & ſtratum voluit tāgere Chrs, vt ſanaret noſtras infirmitates. Vnde ait Aug. ꝙ grādis deſcendit de cęlo medicus, quia grādis & magnus in terra iacebat ægrotus. Sed tetigit lectulum huius ægroti, cum carnē noſtrā infirmā aſſumpſit, & ſanauit ægrotum. Ex quo patet, ꝙ corpus noſtrū mortale p iſto ſtatu nil aliud eſt, niſi quidā lectus & ſtratum oīum dolorum & infirmitatum in quo iacet aia ægrota. Sed Chriſtus in finali reſurrectione verſabit & mutabit ipſum, & cōuertet in vitā immortalē & impaſſibilem. Et hoc eſt ſeptimū præmium quod recipient iuſti in gñali reſurrectione. Et hoc petit Chrs á patre pro oībus facientibus opera mīæ. Ideo ait. O pater nō ſolum feres opē ſuper lectū doloris ipſius hoīs faciētis miam
C mihi & oī proximo, ſed ēt verſabi vniuerſum ſtratū eius in eius infirmitate. i. cū vniuerſum corpus eius ſit quidam lectus & ſtratum cōſtitutum in multiplici infirmitate & miſeria verſabis & mutabis ipſum in gloriā & immortalitatē & impaſſibilitatē. Ex quib. patet, ꝙ ſicut ſeptē miſerias incurrit Adā cū tota poſteritate. ſ. famem, ſitim, & nuditatē, & carcerē, & captiuitatē, & infirmitatem, & mortē, ita ſunt ſeptem opera mīæ, quæ vult Chriſtus vt faciamus erga proximū ipſum releuādo. ſ. Cibare eſurientes. Potare ſitiētes. Veſtire nudos. Viſitare infirmos. Et incarceratos liberare. Et captiuos redimere, & mortuos ſepelire. Quas oēs ſeptem miſerias Xps in ſe voluit ſuſtinere, vt nos ab eis liberaret. Et uoluit in oibus ſubueniri ſibi, vt merita ſuæ paſſionis participaremus ut dictum eſt. D
Ideo petit á patre ſeptem præmia illis ſeptē operibus nūq correſpondentia. Primò vt omnem miſericordem liberet ab inferno in die iudicii. Secundò ut conſeruet eum in gratia. Tertiò vt viuificet eum á peccato ad gratiā. Quartò, vt faciat eum beatum in terra & in gloria. Quintò, vt liberet cū ab oibus inimicis. Sextò, vt liberet eum ab oī dolore & infirmitate corporali. Septimò, vt reſuſcitet ipſum ad gloriam & immortalitatem in finali reſurrectione. Quæ ſunt pmia promiſſa oib. facientibus miſericordiā cum proximo ſuo. Qūo aūt obligamur ſubuenire indigētibus, & implere opa miſericordiæ ſub pœna ignis ęterni, patebit pſal. 111. Sed quia ſolus Chriſtus mediator dei, & hominum per paſſionem & reſurrectionem nos á ſupradictis miſeriis liberauit, & á patre ſupradicta ſeptem E
præmia impetrauit, ideo concludendo orat ad patrem dicens.

Ego dixi domine miſerere mei, ſana animā meam quia peccaui tibi.

Ego dixi dñe miſerere mei. i. ego oraui in horto & in cruce pro eccleſia fidelium, & dixi ad patrem. O dñe pater miſerere mei. i. miſerere eccleſiæ meæ cuius ego ſum caput, & pro qua recipio hanc mortem & paſſionē. Et ſana aiam meam. ſ. eccleſiam, pro qua patior, quæ eſt aīa & vita mea, quia eā aſſumpſi & mihi ſponſām vniui vnitate myſtica: ſana ergo iſtam aīam meam, quia tibi peccaui, nō in capite, ſed in membris, quando Adā peccauit. Quia quādo Adam peccauit, incurrit omnes has infirmitates & miſerias ſupradictas Sana ergo iſtam animam, quæ tibi. i. cōtra te tunc peccauit. Litera autem Hiero. habet. Sana animam meam, quia peccauit tibi: F
& tunc eſt litera magis plana, ſed totum poteſt dici. Nam quia Chriſtus aſſumpſit eccleſiam in unitate myſtica, ideo communicantur idiomata, & noſtra peccata dicit eſſe ſua, non quò ad culpam, ſed quò ad pœnam, eo ꝙ noſtram cauſam recepit defendendā, tanq̄ fideiuſſor, & procurator, & dominus, & hæres, & ſponſus, & pater, vt dictum eſt pſalm. 18. & 21. Et ſic Chriſtus dicit quòd peccauit in Adam, non ad culpam ſed ad pœnam. Deinde cum dicit,

Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius?

Poſtq̄ ſuperius Chrs explicauit miam quā Marta & Magdalena & Ioſef & cæteri

fecerunt

A fecerũt cũ eo in ſua vita,& morte & ſepultura ꝑ quib:is petiit ſupradicta ſeptẽ præmia à patre: ideò per oppoſitũ in hac ſecunda parte explicat ingratitudinẽ & crudelitatẽm, quã Iudas diſcipulus eius cum cõcilio ſacerdotũ & Fariſæorũ oſtendit cõtra eũ in ſua morte. Nã cũ Iudas eſſet diſcipulus eius: debuiſſetq; illũ defendere: tñ tradidit eum iudæis & ideo ſub ſilentio prædicit eorum damnationẽ & punitionẽ. Ad cuius intelligentiã eſt notandum: ꝙ Achitofel fuit vnus de principalibus & ſecretis conſiliariis Dauid. Sed ipſe fuit primus q̃ adhęſit Abſaloni: & detegebat ſecretã Dauid & referrebat Abſaloni & cõſilio eius, & hoc durauit ꝑ aliquot dies vſq; quò manifeſtè detexit ſuũ prodimentũ: ſed poſteà q̃ ad preces Dauid & induſtria Chuſi infatuatũ fuit & fruſtratũ conſilium & prodimentũ eius: ideò abiit, & laqueo ſe ſuſpendit. Ita pa
B riter Iudas qui fuit vnus ex diſcipulis Chriſti, iuit ad conſilium Fariſæorũ, & principes ſacerdotum dicẽs. Quid vultis mihi dare, & ego eũ vobis tradã? Et cũ illi conſtituiſſent ſibi 30. argenteos quærebat opportunitatẽ qũo traderet eum eis. Et ſic quicquid audiebat à Chriſto & diſcipulis eundo, & redeundo referebat iudæis, & ideo dixit ſibi Chriſtus. Iuda ꝙ facis fac citius. Et deduxit miniſtros ad locũ vbi Chriſtus orabat in quo conueniebat Ieſus cũ diſcipulis, & ſic oſculo tradidit eũ. ſed poſteà laqueo ſe ſuſpendit. Totum ergo hoc myſterii præuidens Dauid in figura per Achitofel & cõſiliũ Abſalonis: dicit in perſona Chriſti. Inimici mei principes & Fariſæi dixerunt mala mihi. i. falſa crimina impoſuerũt: & confixerunt & in mortẽ meã cõſpirauerunt, dicentes qñ morietur
C iſte ſeductor & peribit nomen eius. i. moriatur, & eradamus eum de terra uiuẽtium, & non nominetur vltra, quia expedit vt vnus homo moriatur pro populo, ne forte veniãt Rom. & tollãt à nobis locũ noſtrũ & gentẽ.

7 *Et ſi ingrediebatur vt videret vana loquebatur: cor eius congregauit iniquitatem ſibi.*

Et ſi pro qñ Iudas vel aliquis alius ingrediebatur ad cęnaculum vbi erã cum diſcipulis: vt videret & exploraret, & inſidiaret qd faciebã: tunc vana loquebatur cor ipſius Iudæ. Nã dicebat, nunquid ego ſum dñe? & dicebat, vt quid perditio hęc? poterat. n. vnguẽtum iſtud venundari plus quam 300. denariis & dari pauperibus. Sed in hoc vana. i. cũ fraude loquebatur cor eius. Nã non dicebat hoc quod ad eum pertineret de egenis, quia D
fur erat & latro: ideo vnum dicebat ore, & aliud verſabat in corde. Ideo Iudas exinde congregabat iniquitatem ſibi, & machinatus eſt quo modò Chriſtum traderet. Et ſic

Egrediebatur foras, et loquebatur ĩ idipſum. Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei: aduerſum me cogitabant mala mihi.

Egrediebatur foras iſte proditor abiẽs ad Fariſæos, & loquebaĩ in idipſum. i. ſimul cũ eis tractãdo de captione Chriſti; & ſic oẽs iudæi inimici mei ſuſurrabãt. i. ſuſurrãdo multa crimina imponebãt, & mortem tractabãt & cogitabant. Et ſic opere compleuerunt.

Verbũ iniquũ conſtituerunt aduerſum me: nunquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat?

Sed adhuc poſt mortẽ meã cõſtituerũt verbũ iniquũ aduerſum me. Nã dum eſſem in ſepulcro principes & fariſæi acceſſerunt ad Pilatũ dicẽtes. Dñe recordati ſumus ꝙ ille E
ſeductor dixit adhuc viuens, poſt tres dies à mortuis reſurgã: iube ergo cuſtodiri ſepulcrum, ne forte ueniãt diſcipuli eius nocte, & furentur eum: & dicãt plebi, ſurrexit à mortuis. Nã nũquid iſte ſeductor qui dormit. i. mortus eſt nõ adiiciet ſuis falſis miraculis vt reſurgat. i. dicat & fingat ſe ſurrexiſſe? quaſi dicãt ſic. Et hoc eſt verbum iniquum quod principes, & fariſæi cõſtituerunt aduerſus Ieſum. Nã corruperunt cuſtodes pecunia: vt dicerẽt diſcipulos furatos fuiſſe corpus Ieſu, q̃ falſa fama fuit apud Iudæos per aliqua tẽpora conficta. Sed quia hoc ſecretum de futura Chriſti reſurrectione reuelauerat Iudas iudæis prout dixerat Chriſtus. Vnde dixerat eis tenete, & ducite cautè: quia ipſe dixit ſe tertia die reſurrecturum. Ideo ſubdit Chri- F
ſtus. Non eſt mirum quod principes & fariſæi cogitarent mala mihi, & conſtituerent uerbum iniquum aduerſum me.

Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui qui edebat panes meos: magnificauit ſuper me ſupplantationem.

Etenim ꝓ quia Iudas hõ pacis meæ. i. diſcipulus & familiaris, et fictus amicus in quo ſperabã vt me defenderet, ipſe me tradidit, & magnificauit & eleuauit cõtra me ſupplãtationẽ. i. calcaneũ, & calcem, & inſultauit calcibus cõtra me, me tradendo & ſecreta reuelando & dicendo, ducite cautè, & cuſtodite: quia dixit ſe reſurrecturũ. Ex quibus patet ꝙ iſte Iudas ꝓditor fuit in oĩbus ſimilis ipſi Achit. et ſic in fine laqueo ſe ſuſpendit. Et ſic patet

A patet quõ Dauid pdixit in hac ſecunda parte totũ myſteriũ machinationis & traditionis mortis Chri,ſicut puidit in figura per Achitofel,& ideo Chrs allegat hoc dictũ in pſona ſui per Dauid eſſe dictum & prænunciatũ,vt patet Io.13. Vñ dicit homo pacis meæ .i.fictus amicus,in quo ſperabam,ſicut erat decẽs diſcipulum, qui edebat panes meos.i. mecũ cœnauit in menſa & comedit agnũ & azyma,& ẽt recepit corpus meum in ſacro illa nocte, poſtea eleuauit calcaneum cõtra me. Quaſi dicat, non ſolum inimici publici, ſed etiam ficti amici inſultarunt contra me. Totum etiam hoc allegat Aug. in libello de fide rerum inuiſibilium,eſſe dictum de Chriſto & ſua morte & paſſione & reſurrectione, & de Iuda proditore. vbi Auguſtinus addu-
B cit magnam partem huius pſal.

Tu autem domine miſerere mei,& reſuſcita me,& retribuam eis.

Poſtq Chriſtus in prima parte poſtulauit à patre pmia pro his qui ſubuenerunt ſuæ indigentiæ & paupertati.Et in ſecunda explicauit modũ ſuæ traditionis per Iudã, Nunc in hac tertia parte petit à patre reſurrectionẽ, vt poſſit retribuere bonis pmia pdicta,& ſuis perſecutoribus pęnã, ſicut puidit Dauid cũ reſtitutus fuit in regnum ſuum poſt mortem Abſalõ & Achitofel.Dicit ergo Chrs. Sed tu dñe pater reſuſcita me à mortuis,& retribuã eis.i.bonis præmia in principio dicta,& malis pœnam. Vnde dicit Chriſtus ad patrem, miſerere mei,pro corpore myſtico, & loquitur inquantum homo, quia vt ſic eſt caput
C eccleſiæ,& vt homo eſt ſuſcitatus & exaltatus à patre,quia ut Deus reſurrexit in ppria uirtute,ut ait apoſtolus.Vnde Chriſtus poſt reſurrectionem ſuã recuperauit & adeptus eſt regnum & uniuerſalem poteſtatem in cęlo in terra & in inferno. Et ſic tribuit crucifixoribus pęnam temporalem in pñti,regnũ & ſacerdotium auferendo, & eos trucidãdo per Romanos & captiuando, & in futuro ad pœnam æternam deſtinãdo. Miſericordibus uerò qui ſibi ſubuenerunt,& de corpore ſuo curam geſſerunt, & euangelio obedierunt, tribuit gratiam in præſenti & gloriam in futuro tàm corporis quàm animæ.

In hoc cognoui quoniam uoluiſti me,quoniã non gaudebit inimicus meus ſuper me.

Hic agit gratias de ſua reſurrectione & aſcenſione dicens,O pater ego in hoc cognoui, ideſt cognoſcere oẽs feciſti membra mea cognoſcere potuerunt, quoniam uoluiſti & D
dilexiſti me qm inimicus meus populus Iudæorum & infideliũ non gaudebit ſuper me. Nam cum uiderunt me ſurrexiſſe & cœlos aſcendiſſe & ſpiritumſanctum in apoſtolos miſiſſe & per eos miracula operari, tũc viderunt ſe ſuo deſiderio fruſtratos, & ſic nõ potuerunt gaudere ſuper me,imo triſtari.

Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Nõ ſolum pater me ſuſcitaſti,ſed ẽt ad maiorẽ confuſionem eorum, me pp innocentiã & puritatem & obedientiam meã in cœlum ſuſcepiſti & cõfirmaſti me in cõſpectu tuo in æternum à dextris collocãdo & vniuerſalẽ poteſtatem & iuriſdictionem tradendo. Nã propter humilitatem exaltaſti me, & dediſti mihi nomen quod eſt ſuper omne nomen. E
Ideo gratias agam ſemper in eccleſia dicens.

Benedictus dominus Deus Iſrael à ſæculo & uſque in ſæculum fiat fiat.

Benedictus dñs Deus Iſrael.i fideliũ & credentium: & dicet totus populus chriſtianus fiat fiat.i.amẽ amẽ:q.d.iugiter in eccleſia laudabitur Deus, & prædicabitur eius incarnatio & paſſio & reſurrectio,& aſcenſio,& gloria ſempiterna.Ex ſupradictis recolliguntur ſeptem concluſiones.quarum prima eſt iſta.

Prima concluſio,ꝙ Adam in peccando ſeptem damna & miſerias incurrit, ſcilicet famem,ſitim,nuditatem,infirmitatem, carceres, captiuitatem, & mortem corporalem, quas omnes Chriſtus in ſe voluit aſſumere & pati,vt nos ab eis liberaret.

Secũda cõcluſio, ꝙ Chriſtus nõ ſolũ uo- F
luit ſupradictas ſeptẽ miſerias ſuſtinere, ſed ẽt uoluit ut ſibi in talibus ſubueniretur, vt exemplo ſui oẽs paupertatẽ & cæteras miſerias patienter tolerarent, & cęteris miſeris ſuccurrere diſcerent, & de paupertate & ſubuentione nõ erubeſcant, & ſubueniendo miſeris merita paſſionis Chriſti participent.

Tertia cõcluſio,ꝙ ſeptẽ pmia petit à patre in hoc pſ.pro his qui in ſua paupertate & afflictione et ſepultura ſubuenerũt, et pro oĩbus ſeptẽ opera miæ cum proximis exercentibus.Primò,vt in iudicio ab inferno liberentur.Secundò,ut à morte peccati per gratiam uiuificent.Tertiò, ut in gratia cõſeruentur. Quartò,vt in terra uiuentium.ſ. in cęlo beatificentur per gloriam, et in hac terra in copia bonorum temporalium.Quintò,vt liberentur ab omnibus inimicis uiſibilibus et inui-

A inuiſibilib. Sextò, vt adiùuetur in infirmitatibus ſuis corporalib. Septimò, vt corpus eorum mortale & infirmum verſet, & mutet in corpus imortale & impaſſibile, & glorioſum in finali reſurrectione, ita quod infirmitates verſentur in dotes glorioſas. Ex quib. patet ꝙ eleemoſyna ſepte facit. Nā primo liberat ab inferno. Scđò liberat à pctō. Tertiò cōſeruat in gratia. Quartò facit beatum in cœlo, & in terra dat bona temporalia. Quintò liberat ab inimicis. Sextò confert ſalutem corporis liberādo ab infirmitate. Septimò ſuſcitabit corpora ad immortalitatem. Et ideo iſte pſal. dicitur in agenda defunctorum vt precibus eccleſiæ & meritis paſſionis Christi liberentur à pœna, & miſeria purgatorii.

Quarta cōcluſio, ꝙ tota cōiuratio & perſecutio ipſius Abſalō cōtra Dauid fuit figura
B ipſius cōiurationis factæ cōtra Chriſtum, & ipſius perſecutionis, & paſſionis, & reſurrectionis, & fuit figura Iudæ proditoris.

Quinta cōcluſio, ꝙ Xps poſt ſuā reſurrect. retribuit iudæis crucifixorib ſuis pœnam ſui reatus, & auxiliatorib. ſuis retribuit pmium.

Sexta cōcluſio, quòd iudæi poſt reſurrectionem Chriſti manſerunt deluſi, & confuſi in deſiderio ſuo.

Septima concluſio, ꝙ Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem aſcendit in celum, & ſedens à dextris patris, fuit confirmatus in regno, & vniuerſali poteſtate.

PSALMVS XLI.

QVemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum; ita deſiderat anima mea
C *ad te Deus.*

Titulus. In finem eruditio ſiue intellectus filiis Chore. Vnde nota ꝙ nō ſolum Augu. ſed ēt Camhi hebræus dicit ꝙ vbicunq; in titulis pſ. pponit eruditio ſiue intellectus: eſt ſignū ꝙ in illo pſ. pdicit aliquod magnum, & profundū myſterium de Meſſia futuro. De quo ſicut pfeta fuit eruditus à Sp. ſan. ita erudit nos in hoc pſ. Ex quo patet ꝙ Dauid dirigit nos in Xpm, qui eſt finis legis erudiens nos de aliquib. myſteriis de Xpo, & Eccleſia. Sed dicit Rab Salo. & multi alii hebrçorum, quod Dauid nō fecit hunc pſ. nec alios decē ſic intitulatos: ſed filii Core fecerunt eos. Dicunt enim ꝙ quidā Core nō cōſenſerunt in illa cōiuratione patris ſui & Datan, & Abirō facta cōtra Moyſen, & ideo qn̄ terra abſorbuit Chore, & Datan, & Abirō cum cæteris ſequacibus, iſti filii Core fuerunt liberati pp D
eorum innocentiā, ꝙ fuit grande miraculum. Num. 26. Et ideo dicunt illi, ꝙ Deus cōtulit ſpiritum profetiæ in præmium, qa nō ſecuti ſunt iniquitatē patris. Et ſic cōdiderunt oēs. 11. pſ. ſic intitulatos. Sed iſta poſitio eſt falſa & irrationabilis. Primò qa ſequeretur ꝙ filii Core habuiſſent altiorē gradum profetiæ q̄ Dauid, eo ꝙ pſ. intitulati filiis Core ſunt altiores & profundiores in ſententia q̄ cæteri pſ. vt patebit. Sed hoc eſt falſum vt probatū eſt in prologo, qa Dauid dr̄ egregius pſaltes Iſrael. 2. Re. 23. Itē ſi iſti pſ. fuiſſent facti tpe Moyſi, non tacuiſſet nec omiſiſſet Moyſes ſcribere eos in lege ſicut ſcripſit res minores autoritatis. Ideo dicēdum eſt cum Origene & Auguſtino, & Caſſiodoro. ꝙ Dauid fecit hunc pſ. & oēs alios. Sed dedit ipſum cātandū E
filiis Core qui erant de cātorib. Dauid. Et ſic filii Core non memorantur tanq̄ autores iſtorum pſ. ſed tanq̄ cantores, eo ꝙ erant ſapientiores cæteris cantoribus. Sed cōtra hoc arguunt quidam dicentes, ꝙ filii Core nunq̄ fuerunt cantores, ſed ianitores tātum: primi Paralypomenon. 26. Sed parcat mihi eorum reuerentia, quia autoritas ſacræ ſcripturç eſt in oppoſitum: Nam Heman qui erat de principalibus cantoribus erat de filiis Core, vt patet primi Paralypo. c. 6. Ibi enim deſcribitur genealogia ipſius Heman, aſcendendo vſque ad Core, filii Iſar, filii Cahat, filii Leui. Ex quo patet ꝙ Heman cum ſuo coro erat de filiis Core, & per cōſequens ex eadē deſcendentia filiorum Core, quidam erant cantores, quidam erant ianitores. Nec hoc erat incōueniens, quia etiam de filiis Iditum F
quoſdam fecit Dauid portarios ſiue ianitores, vt patet primi Paraly. 16. & tamen Iditū fuit de principalibus cantoribus, vt patet in eodem li. c. 6. Sed quid dicendum ad beatum Hierony. virum tantæ autoritatis & in lege & profetis tantū exercitatum & peritū? Ad hoc reſpondetur ꝙ beatus Hierony. nulla autoritate mouetur, niſi ſola autoritate magiſtri ſui Barabam, qui fuit illius opinionis, & ſic locutus fuit ſecundum opinionem & doctrinam illius hebræi magiſtri ſui. Sed poſtea magis illuſtratus aſſerit iſtum pſal. & omnes alios ſic inſtitutos fuiſſe factos ab ipſo Dauid, vt patet in multis epiſtolis in quibus pſal. ſic intitulatos attribuit ipſi Dauid, vt patebit. Itē Origenes in homilia de tabernaculo aſſerit Dauid feciſſe hunc pſal. cùm

dicit

A dicit. Dauid eximius oium profetarum q̄ magnificè de tabernaculo ſentit, dum dicit p ſingulos inquit dies vbi eſt Deus tuus. Itē Greg. hom. 25. Hinc Dauid ait. Sitiuit aia mea ad Deum fontē viuum &c. Ex quib. patet ꝙ Dauid fecit hunc pſal. & oēs alios ſic intitulatos. Sed quare dedit hos pſ. ad cātādum filiis Core? Fuit in figura, eo ꝙ eccleſia cōgregata ex pop. gentili & ēt Iudaico eſt figurata p filios Core Nā ſicut filii Core licèt eſſent filii praui hois cōiuratoris & mali, tñ ipſi fuerunt boni nō cōſequentes iniquitatē piis, ideo patre peuunte ipſi māſerunt imunes, ita pariter eccleſia fuit cōgregata pro maiori parte ex cōuerſis de pop. gentili, quorum patres fuerunt idololatræ & praui & dānati, & ſic patrib. eorum peuntib. in illa execrabili ſuperſtitione, tñ filii fuerunt ſaluati, nō ſequendo deteſta-
B biles ritus patrum ſuorum. Ita pariter Apoſ. fuerunt in Xp̄o ſaluati, nō ſequendo cōiurationē Scribarum, & Fariſæ. factā cōtra Xp̄m. Et ideo Ecc. inquātum eſt cōgregata ex filiis prauorum hoium ad Xp̄m cōuerſis, fuit figurata p filios Core. Et iō Dauid tradidit iſtos 11. pſ. filis Core ad cātandum, eo ꝙ iſti pſ. cū cæteris maximè diriguñ toti eccl. ex popu. gētili cōgregatę, vt magis patebit pſ. 44. & in cæteris. Eſt ergo ſenſus huius tituli, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. dirigens nos in Xp̄m & Eccleſ. ex gentibus congregatam. prout. eruditus à Sp. ſan. & dedit ipſum cātandum filiis Core, ſ. ipſi Heman cum ſodalibus ſuis, eo ꝙ figurabant eccleſiam pp rationes ſupradictas. Declarato titulo & autore, de materia huius pſ. eſt aduertendum, ꝙ Dauid contemplando diſcurſum populi hebræorum ab exitu
C Egypti vſq; in finem, præter captiuitatem & preſſuram Egypti, præuidit duas alias preſſuras futuras. ſ. captiuitatem Babyloniæ, & preſſuram Macabæorū. Quidem tres preſſuræ figurabant tres preſſuras in eccleſia Dei ſm tres ſtatus eius. Et ideo Dauid contemplando ſupradictas tres preſſuras præuidit alias tres preſſuras per ſupradictas figuratas in eccleſia Dei. Nam per captiuitatē filiorum Iſrael in Aegypto præuidit captiuitatem totius generis humani in poteſtate Diab. Et p captiuitatem Babyloniæ præuidit in ſpiritu perſecutionem Eccleſiæ faciendam per Imperatores & tyrannos tempore martyrum. Et per preſſuras Maccabæorum præuidit pſecutionem & preſſuram eccleſiæ tempore hæreticorum. Hæc ergo præuidens Dauid in

ſpiritu fecit hunc pſ. In quo tria facit in per- D
ſona totius eccleſiæ & corporis myſtici. Nā primò deſiderat & petit liberari de captiuit. peccati per baptiſmum Chriſti. Secundò deſiderat liberari de perſecutione tyrannorum & liberè Chriſto ſeruire. Tertiò petit diſcerni à ſocietate, & liberari de perſecutione hæreticorum. Secundum ibi Abyſſus abyſſum inuocat. Tertium ibi. Iudica me Deus. Quantum ad primum duplici exemplo explicat & prædicit deſiderium patrum vet. teſt. quo deſiderabant liberari de capti. Diab. & mundari à peccato originali per baptiſmum & cętera ſacramēta. Et primo exemplo cerui vulnerati. Ad cuius intelligentiam eſt notandū ꝙ ceruus habet talem naturam, ꝙ quando eſt vulneratus ſagitta venenoſa nullū aliud remediū habet niſi currere ad fontes aquarum, quarum potu & refrigerio putat ſana- E
ri, & etiam lauando vulnera in aquis putat liberari, maximè ad fontes aquarum, vbi vnicornis intinxit cornu, eo ꝙ vnicornis per ſuum cōtactum præbet aquis virturem purgatiuam contra oē venenum, ſicut dictum eſt pſ. 28. Nam non ſolum fugat oē venenū ab aquis, ſed etiam præbet eis virtutem ſalubrem contra omne venenum. Et ideo qñ ceruus eſt ſauciatus ſagitta venenoſa magno conatu & deſiderio currit ad fontes aquarum vbi vnicornis intinxit cornu, & ſic potu & lotione illarum aquarum ſanatur & liberať. Ita ergo pari ratione Chriſtus voluit baptizari in Iordane intingens cornu humanitatis in aquis. Ex cuius contactu præbuit aquis virtutem regeneratiuam ad ſanandum peccatum originale & etiam actuale in adultis. F
Hoc ergo dicit Dauid in perſona totius corporis myſtici pro illo ſtatu ante aduentum Chriſti. Vnde ait. O Dñe Ieſu Chriſte Deus & homo, quemadmodum ceruus ſauciatus ſagitta venenoſa deſiderat currere & ire ad fontes aquarum in quibus vnicornis intinxit cornu, ita anima noſtra ſauciata telo originalis peccati deſiderat ire ad te, vt ſanes eā ab omni morbo peccati Ideo.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

Anima mea ſitiuit ad Deum fontē viuū à quo emanat fons aquę viuę ſaliētis in vitam æternā. Qñ venies ergo ò Chriſte, & qñ veniam ad te, & apparebo ante faciem tuam, vt ſanes me per aquam baptiſmi? In literā autem Hieronymi habetur. Sitiuit aīa mea ad

Deum

A Deum fontẽ viuum, ſiue ad Deum fortiſſi. quod idẽ eſt. Nã intãtum Deus oſtendit ſuã virtutẽ & fortitudinẽ in baptiſmo, ꝙ fregit capita draconum in aquis.pſ.18.Vnde tanta eſt virtus baptiſmi ꝙ fregit & proſtrauit oĩa idola & eiecit foras principem huius mundi. Ideo ſubdit.Quando veniã & apparebo ante faciem Dñi.i.ante humanitatem tuam, quæ quidem humanitas dicitur facies Dei, eo ꝙ per ipſam humanitatem fuit notificata Dei omnipotentia,& ſapientia, & miſericordia. Deinde cum dicit,

Fuerũt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie vbi eſt Deus tuus.

Adducit ſ'm exẽplum de deſiderio in quo erant filii Iſrael in Aegypto. Vñ qñ Moyſes ꝓmiſit illi pop' exiſtenti in illa afflictione ꝙ educeret eos de illa capti.& introduceret eos B in terrã promiſſ.q̃ irrigat Aqua Iordanis,tũc creuit eis deſiderium exeundi ab illa captiu. & ꝑueniẽdi ad terrã promiſſ.Pari & tali deſiderio deſiderabat pop.fideles vet.teſt.vt Xp̃s veniret in carnem & educeret eos de illa captiuit.& pc̃ õ,& introduceret eos in hanc Eccleſiã per Aquas baptiſmales, & in patriã cęleſtem ꝑ gloriam.Et hoc eſt quod dicit in hoc ſecundo exemplo.Vnde ait,Sicut popu. Iſrael flebat in Aegypto, dum Aegyptii dicebant vbi eſt Deus veſter q liberet vos de manib.nr̃is.ita pariter dicit homo myſticus. Fuerũt mihi lacrimę meę panes die ac nocte .i. lacrimę erãt cibus & potus dum dr̃ mihi & audio ab infidelib.Vbi eſt Deus tuus?Tertiò dicit profeta in pſona Zachariæ & Simeonis & cæterorum quorundam virorum qui C magno deſiderio expectabant Meſſiam in lege promiſſum,quibus dicebant infideles irridendo.Vbi eſt iſte veſter Meſſias?quare non venit ad liberãdũ vos & ſubdit ille afflictus.

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam. quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei

In voce exultationis & confeſsionis ſonus epulantis.

Recordatus ſum hęc verba ſupradicta & afflictiones quas patiebar. Et tunc effudi in me aĩam meã.i. cõuerti in meipſum cogitationem meã,& recordatus ſum promiſſionis mihi factæ de Xp̃o futuro, qm̃ trãſibo in loco tabernaculi admirabilis vſq; ad domum Dei.i.recordatus ſum in tali afflictione qualiter mihi fuit promiſſus Xp̃s,qui in ſuo aduentu me debet educere de iſta captiuitate pc̃ti in qua ſum, & debet me introducere in D eccleſiam ſuã.& introibo in locum tabernaculi vbi ipſe habitat per gratiã.Et introibo in domum Dei in voce exultationis & cõfeſſionis.i. cum hymnis & canticis introibo in eccleſiã, vbi erit ſonus populi ſiue regis epulantis. q. d. ꝙ maior & dulcior ſonus erit in iſta eccleſia ꝑ gratiã ſanctorum, & in ſupna per gloriam, q̃ in epulis regum vbi ſonant oĩa genera muſicorum: q.d.ꝙ ſicut filii Iſrael tranſierunt Iordanem in voce exultationis & confeſſionis cum tympanis & tubis & hymnis in terram promiſſionis,& ibidem firmarunt tabernaculum,ita ego introibo ecclesiã Chriſti per Aquam baptiſmi in voce exultationis. Et ibi firmabo habitationem meam in tabernaculo Dei in hac eccleſia ꝑ gratiam & in alia per gloriam.Et ſic iſte homo conſolatus de promiſſione ſibi facta alloquitur animam ſuam dicens. E

Quare triſtis es anima mea,& quare conturbas me?

Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi.ſalutare vultus mei & Deus meus.

O anima mea quare triſtis es & quare cõturbas me?Nõ triſteris ſed cõſolare & lætare & ſpera in Deo qm̃ adhuc ante multum tempus ipſe Deus meus & ſalutaris meus veniet in carnem, & ego confitebor illis gratias agẽdo:quia erit ſalutaris meus,& Deus meus: quaſi dicat, in breui videbo ipſum Chriſtum ſaluatorem meum, et inſtituam ipſi feſtiuitates in quibus laudabo eum ſepties in die, et confitebor ipſum eſſe meum Deum et Saluatorem. Et ſubdit.

Ad meipſum anima mea conturbata eſt.propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermoniim à monte modico. F

Ad meipſum aĩa mea turbata eſt.i. licèt aĩa mea ſit turbata ad meipſum.i.cõtra meipſum, proptcrea et adhuc O Deus ęgo ero memor tui de terra Iordanis et Hermoniim à mõte modico.Ad cuius intelligentiã eſt notandum, ꝙ tota terra promiſſ. eſt irrigata et penetrata per aquam Iordanis quę naſcitur ex mõte Libano et currit per mediã terram promiſſionis et ſubmergitur in mari mortuo in fine terræ promiſſionis ad partem auſtralem. Et ſic terra promiſſionis eſt clauſa ab Aquilone monte Hermon, et ab ortu altero monte paruo dicto etiam Hermon iuxta Iordanem vbi Chriſtus baptizatus eſt: et ſic eſt duplex Hermon, ſcilicet magnus

A gnus & paruus. Et terra promiſſionis dr̃ terra Iordanis & Hermoniim. Prǫuidẽs ergo Dauid in ſpiritu ꝙ ibi debebat Xp̃s baptizari, & dare virtutẽ oĩbus aquis baptiſmalibus per quas eramus liberandi & ſaluandi, ideo dicit Memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonium. Vnde ly Hermonium eſt genitiui caſus numeri pluralis, & ponitur ex vi partitionis: vt ſit ſenſus, O Chriſte in tuo aduẽtu ero memor tui de terra Iordanis & à monte modico & paruo Hermoniim. Et ponĩt partitiuẽ ſicut dr̃ vna & parua ſororũ, & modicus & paruus fratrum &c. Quaſi dicat: ego te videbo Dñm meũ Ieſum Chriſtũ in Iordane iuxta montem paruũm Hermon baptizatũ à Ioãne & baptizantem apoſtolos, vbi inſtitues baptiſmũ ad ſanandum pc̃tiñ, ſicut B mihi reuelaſti, & tunc per talem baptiſmum liberabis me de hac captiuitate Diab. & miſeria peccati, & ſic ero memor tui de illa terra Iordanis & à monte modico Hermon: per cuius radicem tranſit Iordanis, vbi Chriſtus fuit baptizatus. Ad maiorem aũt euidentiã eſt notandum ꝙ tria myſteria facta ſunt in Iordane iuxta illum paruum montem Hermon figuratiua baptiſmum Chriſti, & Eccleſiæ. Nam primo per illum locum trãſiuit Iordanẽ arca Dñi, aquis Iordanis conuerſis retrorſum ad pręſentiã Dñi, quã arcã ſequebatur totus popu lus Iſrael. Et ſic pede ſicco per 12. lapides intrauit ille popu. in terram promiſſionis. Ioſue. 4. Per quod myſterium præuidit Dauid in ſpiritu qualiter Chriſtus verbũ incarnatũ in arca humanitatis debebat baptizari, pro omnib. nobis in Iordane C in eodẽ loco quo Xp̃s per aquas baptiſmales debebat introducere popu. fidelium in eccleſiam ſuam, ad quam nemo poteſt introire niſi per baptiſmum. Secundum myſteriũ in eodẽ loco factũ fuit qñ Helias percuſſit Iordanem cum pallio ſuo, & diuiſæ ſunt aquæ Iordanis, & tranſiuit Helias cum Heliſæo à terra promiſſionis. ſ. ripa occidentali ad aliam ripam orientalem. Exinde Helias raptus eſt, & aſcendit per turbinẽ in paradiſum terreſtrem 4. Reg. 4. Per quod myſteriũ prǫuidit Dauid in duplici ſpiritu qualiter Xp̃s verus Helias. ſ. Dñs Deus aſcendẽs debebat in eodem loco intingere veſtem ſuæ humanitatis, & præbere virtutem regeneratiuam aquis baptiſmalibus: per aquas baptiſmales primo intramus in iſtam eccleſiam per gratiam, & aſcendimus ab iſta eccleſia in ſupernam per gloriam. Tertium myſterium factũ D in Iordane iuxta illum paruum montẽ Hermon fuit quãdo Naaman Syrus ad prǫceptũ Heliſæi ꝓfetæ fuit lotus ſepties in aquis Iordanis, vnde fuit curatus à lepra. 4. Reg. 5. Per quod myſterium prǫuidit Dauid in duplici ſpiritu qualiter Chriſtus in eodem loco pro nobis erat baptizandus præbendo aquis virtutem regeneratiuam, vt per baptiſmum non ſolum nos à lepra culpæ originalis, ſed etiam à lepra ſeptem peccatorũ mortalium in adultis mundaret. Omnia ergo iſta præuidens Dauid in ſpiritu per ſupradicta myſteria, dicit in hoc verſu, qui incipit in ly Deus meus in tranſlatione Hierony. ſm̃ hebrǫos: dicit ergo. O Chriſte ſalutare vultus mei, & Deus meus ad meipſum anima mea turbata eſt. Propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermoniim à monte modico. i. licet E anima mea ſit turbata & triſtis in me dum exiſto in hac captiuitate peccati, tñ adhuc videbo tẽ baptizatum à Ioanne baptiſta in Iordane iuxta montẽ Hermon paruũ; inſtituẽdo noſtrum baptiſmum, per quem lauabis & liberabis omnes fideles à peccati ſeruitute, & introduces eos in hanc eccleſiam per gratiam & in ſupernam per gloriam, ſicut per Aquas Iordanis introduxiſti populum Iſrael in terrã promiſſionis, & ab illis aquis aſcendit Helias in paradiſum.

Abyſſus abyſſum inuocat, in voce cataractarum tuarum.

In hac ſecunda parte iſte homo ſiue eccleſia petit & deſiderat liberari de preſſura & perſecutione tyrãnorum, quã ꝓuidit Dauid per captiuitatem Babylonicam. Ad cuius intellectum eſt notãdum, ꝙ poſtq̃ eccleſia fuit F liberata per Chriſtum & baptiſmum eius à pc̃tõ & captiuitate Diab. illicò poſt aſcenſionem incidit in perſecutionem Iudæorum & tyrannorum, & regum infidelium, quę quidem perſecutio durauit vſq; ad cõuerſionẽ Cõſtãtini, in qua occiſa fuit infinita multitudo martyrũ. Intantum ꝙ pauci mãſerunt abſconditi in ſpeluncis montiũ. In qua ꝑſecutione Sylueſter & cæteri epiſcopi orabant die ac nocte, vt Deus liberaret eccleſiam, & redderet libertatẽ, vt liberè poſſent ſibi ſeruire. De qua afflictione fuit liberata per cõuerſionem Cõſtantini. Et hoc eſt quod dicit Dauid hic in pſona eccleſię. Vnde ait. O Deus poſtq̃ primo fui liberatus de captiuitate & preſſura pc̃ti, nũc incidi in aliã preſſurã infidelium

delium

A delium. Nam abiſſus abiſſum inuocat in voce
catarac̃tarum tuarum: quaſi dicat: ſicut tépo-
re magnę tempeſtatis vira abiſſus & multitu
do aquarum inuocat & inducit aliam multi-
tudinem & tempeſtaté aquarũ in voce & ad
vocé tonitruũ cataractarũ.i.nubiũ: quæ dicũ
tur cataracię cœli. Nã tonitruus nihil aliud
eſt niſi fractio nubis. Ita pariter venerũt dilu
uia & abiſſus perſecutionũ & afflictionũ ſup
me. Nã primo venit perſecutio facta Hieroſo
limis illico poſt aſcenſioné: in qua lapidatus
eſt Stefanus, & decollatus Iacobus. Poſtea
perſecutio Neronis qui interfecit Petrum &
Paulum. Tertia perſecutio Domitiani. Quar-
ta Traiani. Item perſecutio Antonini, & De-
cii, & Valeriani, & Maximiani, & Diocletia-
ni: qui per vniuerſum orbem publicarũt edi
B ctum contra eccleſiam de eccleſiis diruẽdis,
& interdixerũt diuina officia. Et ſic vna abiſ-
ſus afflictionis & tormẽtorum veniebat poſt
aliam in me cum voce & edicto in fulmini-
bus minarum & tormentorum. Et ſic

*Omnia excelſa tua & fluctus tui ſuper me
tranſierunt.*

Omnia excelſa.i. turres tormentorum &
fluctus afflictionum ſuper me tranſierunt.

*In die mandauit dominus miſericordiam
ſuam: & nocte canticum eius.*

Ad cuius intelligentiã eſt notãdũ, ꝙ eccle
ſia in illa perſecutione orabat ſine intermiſ-
ſione pro apoſtolis, & martiribus & infideli-
bus, ut patet Actuũ.i.c. Ité Silueſter papa la
tens in montibus Serapinis continuè orabat
vt Deus mitteret miſericordiã ſuã ſuper ec-
C cleſiã: qa quotidie interficiebãtur multa mi
lia martirum per diuerſas partes mundi. Et
ſic profeta per noctem intelligit totum tem
pus illius pſecutionis & aduerſitatis in quo
fiebat iugis oratio in eccleſia. Et hoc eſt qđ
dicit, in die mandauit miſericordiã id eſt do-
minus mãdauit & miſit miſericordiã ſuã, in
die.i. tempore proſperitatis: ſed canticũ & ora
tio eius fuit in nocte.i. in illa perſecutione.
Quaſi dicat, ꝙ in tota illa perſecutione & no
cte in qua afflictus fui iugiter factum eſt can
ticum & oratio in eccleſia: vt Deus mitteret
& mandaret miſericordiam ſuam & liberta-
tem eccleſiæ, ut liberè poſſet Deo ſeruire &
ceſſaret illa perſecutio. Et ideo ſubdit

*Apud me oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo
ſuſceptor meus es.*

Apud me oratio Deo vitæ meæ.i. ſéper a-
pud me fiet oõ Deo vitæ meæ, & dicã id eſt
dicebã Deo. O Deus tu es ſuſceptor meus et D
ſpes mea, et ĩ nullo alio cõfido nec ſpero. Et,

*Quare oblitus es mei: & quare cõtriſtatus
incedo dum affligit me inimicus?*

Quare oblitus es mei? quia per 270. annos
me dimiſiſti in hoc diluuio et abiſſo perſecu-
tionum: et quare incedo contriſtatus & affli-
ctus fugiendo per montes et latendo per an-
tra deſerti: dum inimicus Diocletianus cum
cæteris tirannis affligit me?

*Dum confringuntur oſſa mea: exprobraue-
runt mihi qui tribulant me inimici mei.*

Dum confringuntur oſſa mea.i. dum mar
tires decollantur et flagellantur et laniantur
et trucidantur, tũc inimici mei infideles qui
tribulant et torquent me: exprobrauerunt
mihi et improperauerunt et irriſerunt.

Dũ dicũt mihi p ſingulos dies vbi ẽ Deus tuus. E
quare triſtis es aĩa mea: et quare cõturbas me?

Dum dicunt mihi per ſingulos dies: quia
quotidie dicũt vbi eſt Ieſus Xp̃s Deus tuus?
quare nõ venit ad liberãdũ te de manibus no
ſtris et de his tormentis? Si Xp̃s tuus eſt Deus
ſicut tu dicis: quare ergo permittit te totali-
ter affligi et torqueri? Iſta et ſimilia verba ex
probrabant et improperabant tiranni et tor-
tores ipſis martiribus dum torquebant eos.
Sed quia eccleſia nunquam perdidit fidé nec
ſpem in illa perſecutione: ideo conuerſa in ſe
alloquitur animam ſuam et conſolatur eã di
cẽs. O anima mea quare es triſtis in hac affli
ctione, et quare cõturbas me? ne deſperes: ſed

*Spera in Deo quoniam adhuc confitebor il-
li: ſalutare vultus mei & Deus meus.*

Sperra in Deo: quia nõ deſeret te: imo cõfi F
do ꝙ ipſe liberabit me, et dabit mihi liberta
tem et facultaté vt liberè poſſim et publicè
ſibi ſeruire, et adhuc ego cõfitebor illi et cele
brabo feſtiuitates et officia ſepties in die. &
cõfitebor publicè qualiter Ieſus Xp̃s eſt Deus
meus et ſalutare vultus mei. Vnde eſt aduer
tendũ ꝙ omnia iſta fuerunt impleta per ma
gnum Conſtantinum: qui poſt conuerſioné
conceſſit chriſtianis publicam licentiã & fa-
cultatem per totũ orbem ędificandi & con-
ſtruendi eccleſias, & celebrandi feſtiuitates
Chriſti & diuina officia, & ſic fuit exaudita
ſupradicta oratio & impletũ deſideriũ eccle
ſię. Ex ſupradictis patet, ꝙ ſicut Chriſtus libe
rauerat prius eccleſiam ſuam de captiuitate
diaboli & per baptiſmum in aduentu ſuo: ita
poſtea liberauit eam de perſecutione tiran-
norum per ſanguiné & orationes ſanctorũ

A & per conuerſionem Conſtantini. Itē ſequitur: ꝙ ſicut liberatio Egiptiaca figurabat liberationem generis humani faciendā per Chriſtum & aquam baptiſmalem à peccato originali: ita liberatio de captiuitate Babilonica figurabat liberationem eccleſiæ de perſecutione tirannorum, & de peccato actuali per pęnitentiam. Et nota ꝙ ly in die mandauit dominus miſericordiam ſuam poteſt etiam referri ad redemptionē generis humani. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, ꝙ duplex canticum memoratur in ſcriptura. ſ. nouum & vetus. Canticum enim vetus erat lex vetus in qua petebatur & deſiderabatur miſericordia & redemptio. Canticum vero nouum eſt lex euangelica: in qua annunciatur iſta miſericordia & redemptio. Et ideo ſicut lex vetus erat canticum petitorium huius re-
B demptionis & miſericordiæ: ita lex euāgelica eſt canticum annunciatorium eiuſdē miſericordię. Ideo in hoc loco per diem intelligit tempus gratię, & per noctē intelligit tempus legis ve. in quo fiebat canticum petitoriū huius miſericordię. Dicit ergo Dauid quòd licet antè aduentū Chrī vna abiſſus pccōrum & afflictionū inuocaret & portaret aliam: tamen dominus mandauit miſericordiam ſuam & redemptionem in die gratię & legis euangelicę: ſicut mandauit canticum & petitionem eiuſdem gratiæ in nocte legis veteris. q. d. ꝙ ſicut patres vet. teſt. cantarunt canticum petitorium miſericordię & redemptionis: ita dominus mādauit miſericordiam ſuam in die & tempore legis gratiæ. Et ſic nos cantamus canticum annunciatorium miſericordiæ & gratię: in cœlo autem cantatur canticum glorię.

C

PSALMVS XLII.

IVdica me Deus & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta: ab homine iniquo & doloſo erue me.

Iſte pſalmus apud hebræos eſt omnino ſine titulo: imo reperitur continuatus cum ſuperiori, & ſic Iudęi dicunt eſſe eundē cū ſuperiori, & eſſe partē eius: ſed cōiter apud nos dicitur pſalmus per ſe diuiſus ab altero, & numeratur. 42. Sed vtrunq; pōt eſſe verum ſcilicet ꝙ ſit idem cum ſuperiori: quod ſatis eſt veriſimile: eo ꝙ eodem modo finitur ſicut duæ partes ſupradicti pſalmi. Et poteſt eſſe diuiſus: eo ꝙ eſt diapſalma. i. pars eius diuiſa ſecūdum conſuetudinem antiquā: prout dictum fuit in ꝓlogo tractatu. 5. ca. de diapſalmate. in quo pſalmo ſiue parte ipſe Dauid explicat preſſuram eccleſię tempore hæreticorum: de D
qua deſiderat liberari: quam prǫuidit Dauid per preſſuram & vaſtationem Maccabęorū. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ poſtquā eccleſia fuit liberata de perſecutione tirannorum per conuerſionem magni Conſtātini: illico poſt mortem eius tempore Conſtātii incidit in perſecutionem hæreticorū: eo ꝙ Cōſtantinus fuit maculatus prauitate Arriana, in cuius fauorem Arriani inflixerunt tàm durani perſecutionē ipſis catolicis: ꝙ illa perſecutio viſa eſt ſuperare perſecutionem tirannorum, vt ait Rufinus. 10. eccleſiaſticę hiſtorię. In qua perſecutione Atanaſius Alexandrinus fuit afflictus per. 40. annos, & à ſe de ſua expulſus. Et ambroſius in eccleſia Mediolanenſi, & Hilarius, & Martinus, & multi alii. Vnde tanta fuit perſecutio, ꝙ catolici vi- E
debantur deficere: intantum ꝙ beatus Ambroſius compoſuit himnos feriales ad conſolandum catolicos: vt occuparent tempus in himnis & canticis, & tolerarent patienter ꝑſecutionem. Vnde beatus Atanaſius, & Ambroſius, & Hilarius, & Euſebius Tercellenſis & cæteri fideles cum ſua doctrina liberarūt eccleſiam de illa perſecutione. Hoc ergo prę uidens Dauid in ſpiritu fecit hunc pſalmum. In quo tria facit. Nam primò petit liberari à conſortio & peſte hæreticorum. Secūdò promittit agere gratias. Tertiò conſolatur ſeipſum de promiſſione ſibi facta. Secundum ibi. Et introibo ad altare. Tertium. Quare triſtis es anima mea. Quantum ad primum eſt aduertendum ſecundum Auguſtinum, ꝙ ſicut bellū inteſtinum eſt peius & pnicioſius quā bellum extraneum: ita perſecutio hęreticorū F
fuit peior quàm perſecutio tirannorum: eo ꝙ iſta erat inteſtina & viſceralis: eo ꝙ hæretici erant chriſtiani ſimulati, & habitabant intra eccleſiam inter catolicos, & deceperāt imperatores & reges Gotorum & Vādalorum. Et ideo ſub colore fidei crudelis perſequebantur catolicos in eccleſia: imo profanabant & deſtruebant eccleſias catolicorum, & interficiebant eos intra eccleſiam, & expoliabant eccleſiam: imo ſæuiora & atrociora tormenta inferebant Vandali Arriani catolicis in Africa: quàm vnquam tiranni fecerant. Et ideo Dauid in perſona eccleſiæ catolicorum petit ſeparari & diſcerni ab hæreticis & ſocietate eorum, dicens: O Deus iudica me iudicio diſcretionis. & diſcerne cauſam meam: id eſt ſepara me de gente non

A ſancta hæreticorum,eo ꝙ habent nomẽ ſanctitatis:& nõ ſunt ſancti. Hoc dicit, quia ut plurimum omnes hæretici erant hypocritæ ſimulantes ſanctam vitam. Nã vnus presbyter Arrianus ſub ſpecie ſanctitatis decepit primo ſororẽ Conſtantii, & poſtea decepit eum. Ideo ſubdit. Ab hoīe iniquo & doloſo erue me:appellat hæreticos iniquos & doloſos:quia iniqua ſimulatione & dolo imperatorẽ & reges decipiebant, & grauiori iniquitate & malitia catolicos perſequebant & affligebant. Quia ſimulata æquitas duplex eſt iniquitas,ut inquit Aug.Et ideo ſaluator admonet eſſe cauendum à falſis profetis & hypocritis,quia deterius põt nocere ſub ſpecie virtutis & ſanctitatis. Et ideo dicit, de gente non ſancta, & ab homine hæretico & dolo-
B ſo erue me. Vocatur etiam hæreticus doloſus,eo ꝙ per falſam doctrinam, quia falſo gloſando ſcripturas alios decipit & præcipitat in deteſtabiles ſectas & blasfemias, ſicut Arriani & Manichæi. Sed quia grauius affligebatur eccleſia ab hæreticis iniquis & doloſis,ideo ſubdit. Erue me ab eis:

Quia tu es Deus fortitudo mea,quare me repuliſti? & quare triſtis incedo dum affligit me inimicus?

Tu es Deus fortitudo mea, & nullus alius poteſt me liberare, ergo quare me repuliſti, & affligi permiſiſti ab hæreticis per tot tpa? Et quare incedo & fugio triſtis per mundũ dum inimicus hæreticus affligit me? Hoc dicit quia Atanaſius expulſus à ſua ſede Alexãdrina per xl. annos peregrinatus eſt fugiens
C ſeuam perſecutionem eorum. Et Hilarius,& Euſebius, & beatus Martinus in exiliũ miſſi ſunt, & B.Amb. multipliciter afflictus eſt cũ tota eccleſia ſua propter immanitatem Iuſtinę imperatricis. Et ideo dicit quare triſtis incedo dũ affligit me inimicus. Sed quia de tali deteſtabili peſte nõ poterat liberari niſi Deus mitteret doctores lumine veritatis illuſtratos,qui ſacras ſcripturas declararẽt, & lumẽ veritatis oſtenderent, & hæreticos per veras ſacras ſcripturas confutarent & confunderent,ideo hoc lumen petit dicens. O Deus

Emitte lucem tuam & veritatem tuam.ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montẽ ſanctum tuum & in tabernacula tua.

Emitte lucem tuam & veritatem tuam i. lumen ueritatis in doctores,& mitte tuos ſacros doctores lumine tuæ ueritatis illuſtratos. Ipſa me deduxerũt & adduxerũt in mõtem ſanctum tuum & in tabernacula tua, id D eſt ipſa lumina ueritatis, & ipſi doctores illuſtrati deducant me de tali ignorantia & afflictione, & adducant me in montem ſanctum tuum, ſcilicet in eccleſiam per ſuam doctrinam declarando ſcripturam. Vnde per montem ſanctum intelligit eccleſiam & apicem veritatis ſacræ ſcripturæ, ad quam veritatẽ nos adduxerunt doctores illuſtrati, ſcilicet Atanaſius,& Origenes,& Euſebius, & Ambroſius, & Hieronymus, & Auguſtinus, & Gregorius. Iſti nos introduxerunt in montem Dei,& in tabernacula ſua, & hanc lucẽ petebat eccleſia.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

Cõfitebor tibi in citara Deus Deus meus,quare triſtis es aĩa mea & quare conturbas me? E

Hic promittit agere gratias poſt recepta beneficia. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ poſtquàm eccleſia fuit liberata per doctores de perſecutione Arriana, & hæreſi Manicheorum & Pelagianorum, illico fuit valde proſperata. Nam beatus Ambroſius compoſuit multa officia ad cantandum in feſtiuitatibus. Et Aug.& Greg. compoſuerunt multo plura quæ cãtat hodie eccleſia, in quibus officiis eccleſia agit gratias de beneficio incarnationis, & natiuitatis, & reſurrectionis & aſcenſionis, & ſic celebrat feſtiuitates virginis Marię cum propriis officiis,& etiam de apoſtolis & martyribus celebrat miſſarum ſolemnia,& ſeptem horas canonicas in vnaquaq; feſtiuitate, agendo gratias de beneficiis receptis. Et hoc eſt quod dicit. Poſt- F quam fuero liberatus de tali perſecutione, tunc introibo liberè ad altare Dei orando ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Et h.d. eccleſia,quando adhuc erat in iuuentute. Nam in ſua pueritia fuit afflicta per terrã nos,ſed in iuuentute per hæreticos fuit quaſi proſtrata:ſed per doctores reincepit reuiuiſcere & denuo lætari, & ideo agens gratias,dicit. Introibo ad altare & confitebor tibi ô Deus, feſta celebrando, & hymnos & orationes cantando pro gratiarum actione: quia Deus meus es tu, qui liberaſti me per modum ſupradictum. Deinde cum dicit: Quare triſtis es anima mea: alloquitur animam ſuam conſolans ſeipſum propter promiſſionem ſibi factam:& ait.

Spera in Deo,quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei & Deus meus.

A O anima mea quare es triſtis, & quare triſtaris, & cõturbas me? noli timere: ſed ſpera in Deo: qm̃ poſtquã fuero liberatus de perſecutione hæreticorũ, & habuero liberam facultatem adhuc confitebor illi.ſ. Chriſto qui eſt ſalutare vultus mei & Deus meus. Et hoc celebrando feſtiuitates, & cãtando hymnos & cantica, & prædicando publicè euangeliũ & nomen Chriſti. Totus ẽt iſte pſalmus põt exponi de deſiderio ſanctorum patrum.ſ. Zacarię & Simeonis, & Ioſeph qui de propinquo expectabant Chriſtum qui petebant, vt in breui Deus pater mitteret lucem & veritatẽ euangelicam: per quam ſumus introducti in mõtem ſanctum, & tabernaculum eccleſię: in qua nunc confitemur Deo cum himnis & canticis, & cum citara triangulari.ſ. fide, ſpe, caritate, lineata. Et ſic vltimò conſolatur ani-
B mam ſuam de promiſſione ſibi facta. Nam Simeon acceperat reſponſum à ſpiritu ſancto non viſurum ſe mortem niſi prius uideret Chriſtum domini, & ideo quando tenuit Chriſtum in manibus: cantauit illud canticum. Nunc dimittis ſeruum tuum domine. Ad idẽ cantauit Zacarias. Benedictus dominus Deus Iſrael. Sed ſuper omnes fuit impletum deſiderium & ſpes virginis Mariæ. Ideo agens gratias cecinit illud canticum. Magnificat anima mea dominum. Poteſt etiam totus iſte pſalmus exponi cũ duabus partibus pſalmi præcedentis anagogicè: explicando deſiderium cuiuſlibet fidelis deſiderãtis abſolui ab omni mundana miſeria, & eſſe cum Chriſto in illa eccleſia triunfanti. Et etiam vnuſquiſq; deuotus ſacerdos dicit hunc pſal-
C mum quando accedit ad altare: petens primò diſcerni & abſolui ab omni peccato & à conſortio malorum, & à tentatione peccati, & petit lumen veritatis & gratiæ: vt purus & mundus poſſit introire ad altare Dei, & dignè ſacrificium offerre, & miſſam celebrare, & laudes domino decantare. Nota etiam ꝙ totus iſte pſalmus quò ad omnes tres partes ſuas poteſt legi anagogicè. Quia eſt quoddam ſoliloquium totius eccleſiæ, & cuiuſlibet fidelis peregrinantis in hac vita loquentis ad ſeipſum & ad Deum. In quo ſicut ceruus ſauciatus deſiderat ire ad fontes aquarũ, vt refrigeretur & ſanetur: ita anima mea, & quilibet iuſtus deſiderat diſſolui & exonerari ab hac grauitate & morte corporis huius, & intrare & habitare terram promiſſionis: nam anima noſtra deſiderat egredi ab hac lacrimarum valle, & frui Deo in terra viuen- D
tium. Et ſicut populus iudaicus deſiderabat liberari de captiuitate Babilonica: ita tota eccleſia & quilibet fidelis deſiderat liberari de preſſura peccatorum & perſecutionum. Et ſicut ſocietas Maccabæorum deſiderabat diſcerni tàm à malis quàm à profanis gentilibus, & deſiderabat renouare tẽplum, ita modo eccleſia petit diſcerni ab hereticis & paganis & à malis chriſtianis, & eſſe cũ Chriſto.

PSALMVS XLIII.

DEus auribus noſtris audiuimus: patres noſtri annunciauerunt nobis.

Opus quod operatus es in diebus eorum: & in diebus antiquis.

Titulus, Ad victoriam ſiue. In finem filiis Chore. Ex hoc titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum: dirigens nos in Chriſtum E
finaliter qui eſt finis legis, & tradidit ipſum cantandum filiis core propter miſterium & ſignum: eo ꝙ etiam nos dirigit in eccleſiam congregatam ex iudæis & gentilibus: ſicut dictum eſt in titulo pſalmi pręteriti. Nam in hoc pſalmo Dauid predicit profeticè totam ſtragem populi iudaici factam per Antiocũ tempore Maccabæorum: per quam figurata fuit ſtrages & perſecutio eccleſiæ tempore tirannorum. Sed multis videtur mirabile quod Dauid qui fuit per octingentos annos ante tempora Maccabæorum: potuerit facere iſtum pſalmum: cum potius uideatur narrare hiſtoriam quàm concedere profetiam ita manifeſtam. Ad hoc reſpondetur, quòd ſeptem ſtatus ueteris teſtamenti & eccleſiæ computantur ante aduentum Chriſti, & quilibet ſtatus habet ſuum principium: ſiue principem, Nam primus ſtatus incepit ab Adã: F
qui fuit principium totius generis humani. Secundus à Noe: qui fuit principium ſecundi mundi: ſiue reſtaurationis mundi perditi. Tertius ab Abraham: qui fuit principium circuncitionis. Quartus à Iacob: qui fuit principium populi Dei. Quintus à Moyſe: qui fuit principium legis. Sextus à Dauid: qui fuit principium templi primi. Septimus fuit Daniel: qui fuit principium templi ſecundi: ſiue principium reſtaurationis primi templi: ſicut Noe fuit principium reſtaurationis primi mundi. Quia ergo iſti ſeptem homines fuerunt principes iſtorum ſeptem ſtatuum: ideo eis principaliter facta eſt reuelatio de ſucceſſione temporis & ſuorum populorum: licet ſecundum magis & minus perfe-

A perfectum:vt patet per ſingulos. Nã primò cum Deus miſit ſoporem in Adam:prçuidit in ſpiritu miſterium incarnationis,& paſſionis Chriſti, & miſterium noſtræ regenerationis,& deſpõſationem & vnionem Chriſti & eccleſiæ:vt ait Aug. in lib. cur Deus homo: & ſuper Io homilia. Vnde excitatus à ſomno dixit. Hoc os ex oſſibus meis. Quod magnum ſacramentum eſt de Chriſto & eccleſia:vt ait apoſtolus ad Ephe. 5. Secundò Noe in illa dormitione & ebrietate præuidit multa futura de ſucceſſione trium filiorum ſuorum. Vñ ſurgens à ſomno dixit. Maledictus puer Canaan:vt patet Gen. 9. De iſto dicitur ꝙ vidit tres mundos.ſ.mundum creatum & deſtructum,& reſtauratum. Tertiò ipſi Abrahæ fuit reuelata ſucceſſio duorum populorũ ſuorum.ſ.Iſmaelitarum,& filiorũ promiſſio-
B nis per Iſaac,& de peregrinatione eorum: & hoc ꝑuidit in ſopore:vt patet Gen. 15. Quartò ipſi Iacob fuit reuelatum in ſopore miſterium Chriſti & eccleſiæ.vt patet Gen. 28. & 32. Item præuidit totum diſcurſum. 12. tribuum & ante morté ꝓdixit filiis ſuis in ſpũ profetiæ omnia futura ſingillatim. vt Gen. 48. Quintò ipſi Moyſi reuelauit multa futura illius populi:vt patet Exod. 33. & in cantico Audite cœli. Deuter. 32. Sextò quia Dauid fuit principiũ proſperitatis illius regni: & ampliauit diuinum cultum & pręcepit fieri primum tẽplum, & ideo ſæpe rogabat pro ſperitatem illius regni, & cupiuit præcipuè durationem eius:cum ſciret Chriſtum futurum ex ſua tribu: Ideo fuit ſibi reuelata tota ſucceſſio illius regni vſq; ad deſtructionem templi & ciuitatis per Caldæos propter ſce-
C lera eorum. Et exinde totus diſcurſus vſq; ad Chriſtum,& exinde totus diſcurſus eccleſiæ vſq; ad iudicium. Et hoc clara viſione & duplici ſpiritu profetiæ:vt ipſemet ait. 2. Re. 23. Septimò,quia Daniel fuit vir deſideriorũ & principium ſecundi tẽpli: Ideo reuelatus eſt ſibi totus diſcurſus ſecũdi templi. per 72. hebdomadas vſq; ad Chriſtum. vt patet Daniel. 9. & ſucceſſio quatuor principalium regnorum,& totum regnum Chriſti: vt patet Daniel 2. & 7. & 10. vſq; ad finem. Ex his patet, ꝙ nemo debet dubitare quin Dauid ita prædicat clarè ſtragem Maccabæorum. Nã ipſemet ait 2. Reg. 23. ꝙ ſua profetia fuit claa ſicut lux auroræ oriente ſole abſq; nubibus. Et ſic in hoc pſalmo & quibuſdam ſequentibus magis videtur texere hiſtoriam geſtorum præteritorum, quàm concedere D profetiam futurorum,vt patebit. Sed eſt aduertendum: ꝙ ſicut nos videntes & proſpicientes a longè per mõtes propinquiores venimus in cognitionem mõtium vlteriorum & per cognitionem planetarum inferiorum: videmus ſtellas ſuperiores: Ita Dauid & cęteri profetæ præuidendo profeticè aliqua futura de illo populo:præuiderunt & prædixerunt multa miſteria longius futura de Chriſto & eccleſia. Vnde ille talis ſpiritus profetiæ dr̃ duplex, vt dictũ eſt in prologo. Et ſic Dauid præuidendo ſtragem Maccabæorum in hoc pſ. præuidit vlterius & prædixit ſtragem & perſecutionem eccleſiæ Chriſti per ſtragem templi & ciuitatis Hieruſalem. Hoc ergo præuidens Dauid fecit hunc pſalmum. In quo,tria facit. Nam primò vt captet beneuolentiam à Deo narrat oĩa beneficia & vi- E ctorias illi populo à Deo quondam collatas. Secundò ille populus explicat & deflet ſtragem & afflictionem ſuam. Tertiò petit liberari per Meſſiam futurũ. Secundum ibi. Nũc aũt repuliſti. Tertium ibi. Exurge quare. Ad primũ ergo dicit ille populus. O Deus nos audiuimus auribus noſtris, & patres noſtri annunciauerũt nobis per ſcripturam Moyſi & Ioſue, & per totum diſcurſum iudicum & regum, totum opus ꝙ operatus es in eis in diebus eorũ,& in omnibus antiquis. ſcilicet Abraham, & Iſaac, beneficia & victorias,& ſigna, & prodigia in exitu Egypti, & in peregrinatione deſerti & in ingreſſu terrę promiſſionis. Nam

Manus tua gentes diſperdidit & plantaſti eos: afflixiſti populos & expuliſti eos. F

Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram: & brachium eorum non ſaluauit.

Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui: quoniam cõplacuiſti in eis.

Manus & poteſtas tua gẽtes diſperdidit, & proiecit de terra promiſſionis per Ioſue,& plantaſti eos.ſ.patres noſtros & collocaſti in illa terra, & afflixiſti populos Cananeorum & expuliſti eos. Et hoc non fecerunt patres noſtri uiribus ſuis:nec in gladio & armis poſſederunt & obtinuerunt terrã illam:nec brachiũ & fortitudo eorũ ſaluauit eos: ſed dextera tua & brachiũ tuum & illuminatio vultus tui, Nam per totum deſertum deduxit eos in columna nubis. Et Moyſe orante vincebatur Amalech. Exo. 17. Et clangentibus tubis & vociferante populò ceciderunt muri

 Hierico.

A Hierico. Ioſue. 7. Et hoc feciſti: non ꝙ ille populus meruit: ſed quoniam ex miſericordia tua complacuiſti in eis, & hoc amore Moyſi & Ioſue qui tibi grati fuerũt. Et ẽt quia hoc promiſeras ipſi Abrahæ, & Iſaac, & Iacob.

Tu es ipſe rex meus & Deus meus: qui mãdas ſalutes Iacob

In te inimicos noſtros ventilabimus cornu: & in noĩe tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.

Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſaluabit me.

Saluaſti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudiſti.

In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.

Tu ergo es rex meus & Deus meus: qui mandas ſalutes & victorias toti Iacob. Ideo ſi volueris: nos ventilabimus & propulſabi-
B mus inimicos noſtros in te: in virtute tua & cornu, & cum magna victoria, & in noĩe tuo ſpernemus & contemnemus oẽs inſurgẽtes in nobis. Hoc enim faciemus in nomine tuo: quia non ſperabo nec ponam fiduciam in arcu meo: nec gladius meus ſaluabit me: ſed tu es ille qui ſaluaſti nos de inimicis affligentibus nos, & confudiſti odientes nos: & ideo in Deo laudabimur tota die, & nõ in nobis: & confitebimur in ſeculum in nomine tuo, & non in noſtro: quia tibi debet attribui poteſtas & honor omnis noſtræ victoriæ. Vnde nota ꝙ ſicut fideles noui teſt. ſperant ſaluari & liberari ab omni periculo in virtute nominis Ieſu: ita antiqui inuocabant nomẽ domini tetragrammaton: quod eſt idem vt ſæpe dictum eſt.

C *Nunc autem repuliſti & confudiſti nos: & non egredieris Deus in virtutibus noſtris.*

In hac ſecũda parte deflet & explicat afflictionem ſuam dicens. O Deus tot & tanta feciſti pro patribus noſtris ſup. nunc autem repuliſti & confudiſti nos non habens curã de nobis, & nec egredieris in virtutibus noſtris: pugnando pro nobis & præbendo auxilium: ſicut quondam præbuiſti: imo

Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros: & qui oderunt nos diripiebant ſibi.

Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, & fugere nos ad montem feciſti, & in die ſabbati vinci nos permiſiſti: vt patet primi Maccabæorum 11. & gentes Antiochi & armigeri qui oderunt nos: diripiebant & vẽdicabant ſibi nos captiuos in prædam, & bona noſtra. Et

Dediſti nos tanquam oues eſcarum: & in gentibus diſperſiſti nos. D

Dediſti nos tãquam oues eſcarum ad interficiendum & comedendum. Et diſperſiſti nos captiuos & fugitiuos in gentibus.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio & nõ fuit multitudo in commutationibus eorum.

Vendidiſti populum tuum ſine magno (imo vili) precio, & nõ fuit multitudo pecuniarum in cõmutationibus: quia pro paucis pecuniis vendebantur & commutabantur: quia pro vno aſino commutabãtur tres aut quatuor Iudæi in contemptum. Et ſic

Poſuiſti nos opprobriũ vicinis noſtris: ſubſannationẽ et deriſũ his qui ĩ circuitu noſtro ſũt.

Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus: commotionem capitis in populis.

Poſuiſti nos in opprobrium vicinis noſtris E
& circunſtantibus, & in ſimilitudinẽ & deriſum finitimis & inimicis infidelibus: qui in circuitu noſtro ſunt, & in commotionem capitis in populis. Nam qñ aliquis comminabatur alteri nutando & cõmouendo caput ſicut ſolet fieri, dicebat. ego faciã tibi peius quàm Iudæis. Et quando loquebatur de infortunio alicuius: ponebat exemplum & ſimilitudinem de Iudæis dicendo. Ita accidit vel accidat tibi ſicut accidit Iudæis. Et ſic

Tota die verecundia mea contra me eſt. & confuſio faciei meæ cooperuit me.

A voce exprobrantis & obloquentis: à facie inimici & perſequentis.

Verecundia mea contra me eſt. dũ iſta dicuntur, et audio in faciem meã, et confuſio faciei meæ cooperuit me, et ſic oportet me cooperire faciẽ, et fugere à facie cuiuſlibet obloquentis et improperantis et perſequentis. F

Hæc oĩa venerunt ſuper nos: nec obliti ſumus te: & iniquè nõ egimus in teſtamẽto tuo.

Hic populus Dei cõicat Deum ad miam et auxilium ratione fidelitatis. Nã illa pars fidelium nunquam dimiſit fidem Dei inter tot tormenta et perſecutiones: Ideo Deus tãto magis habebat cauſam ſubueniendi eis. Dicit ergo: licèt hæc omnia mala et perſecutiones venerunt ſuper nos: nõ obliti ſumus te: nec dimiſimus legem tuam: nec iniquè egimus in teſtamento tuo.

Et non receſſit retro cor noſtrum: & declinaſti ſemitas noſtras à via tua.

Non receſſit retro cor noſtrum à tuo cultu: quia ſemper coluimus te: nõ uiolando legem tuam, et tamẽ tu declinaſti ſemitas i. de

clinari

A clinari permiſiſti ſemitas noſtras à via tua:qa aliquando non potuimus ſeruare præcepta. Nam in die ſabbati coacti fuimus præliari cõtra inimicos.nec potuimus ſeruare aliqua cerimonialia propter impotentiam & neceſſitatem.Et ratio eſt.

Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis:& cooperuit nos vmbra mortis.

Tu poſuiſti nos in loco afflictionis, & ſolitario,& periculoſo fugiendo per montes & ꝑ loca draconum & leonum & aliarum beſtiarem,& eramus captiui quandoq; in poteſtate inimicorũ,& ſic cooperuit nos vmbra mortis. Et ſic in talibus locis non poteramus ſeruare legem, & fuimus coacti declinare à via tua.Et tamen inter tot aduerſa licèt non poteramus ſeruare cerimonias;tamen nũquam

B declinauimus ad ritus gentium Nam

Si obliti ſumus nomẽ Dei noſtri & ſi expãdimus manus noſtras ad Deum alienum.

Si obliti ſumus.i.fuiſſemus te:& expandimus manus noſtras:ad aliquem Deum alienum inuocandum.

Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit abſcondita cordis.

Nonne Deus requiret.i.requiret iſta?Quaſi dicat: licèt non potuimus Deo ſeruire opere, ſeruãdo cerimonias:tamen nun quam in corde noſtro receſſimus ab eo: imo propoſitum noſtrum fuit pati mortem & tormenta & perſecutiones pro eo: ipſe enim nouit abſecondita cordis.Et ſcio

Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

Quoniam propter te mortificamur & patimur & occidemur tota die tàm in prę̨liis ꝗ in cęteris afflictionibus : ſicut patet per totũ diſcurſum libri Maccabęorũ:quàm ẽt per tormẽta ne violaremus legẽ Dei, & ne adoraremus Deos eorũ:vt patet.2 Maccabęorũ.7.de muliere cũ ſeptem filiis:qui zelo legis martirio coronati ſunt. Et ſic tota die , & quotidie mortificamur & occidimur ꝓpter te dñe, & pro lege tua ſeruanda , & æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis:quia apud gentes Antiochi nõ fiebat maior mentio occidere vnũ Iudæum:quàm occidere vnã ouẽ: imo ducebamur ad aram:ſicut oues ad occiſionem,& ſic immolabant nos Diis ſuis,ſicut oues.

Exurge quare obdormis domine? exurge & ne repellas in finem.

In hac tertia parte iſte popul' petit liberari per Chriſtũ Meſſiã ſicut dictũ eſt. Nam in ſecundò templo non expectabat liberari niſi D per Meſſiã in omnes perſecutionibus Græcorum, & Aegyptiorum, & Romanorum ſicut promiſſum eis fuerat per Danielem, Aggæum,Zacariam, & Malachiam . Quia Meſſias venturus erat in ſecundò templo ad liberandum eos : & ſic iam non expectabant per alium liberari.O domine Ieſu Chriſte exurge & ueni in carnem:quare obdormis: & uideris dormire:permittendo nos uexari:& obliuiſceris inopiæ noſtræ:quia ſumus ſine ope & auxilio : & obliuiſceris tribulationis noſtræ? ergo exurge et ne repellas nos in finem et inæternum.

Quare faciem tuã auertis? obliuiſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ?

Quare auertis faciẽ et præſentiã tuã?Et intelligit per faciem humanitatem Chriſti:per E quam notificata eſt eius diuinitas.Quaſi dicat, ueni et uideamus te in humãitate et carne,et ne obliuiſcaris inopię noſtræ .

Quoniã humiliata eſt in puluere aĩa noſtra: conglutinatus eſt in terra venter noſter.

Quoniam anima noſtra humiliata eſt in pulucre.i.iam fecimus pœnitẽtiam de peccatis: et quotidie ſumus procidentes, et proni in terra, et uenter noſter eſt cõglutinatus adhærens terræ.q.d. procidentes in facies noſtras, et proſtrati in terra continuè rogamus: vt venias ad liberandum nos.

Exurge domine adiuua nos : & redime nos propter nomen tuum.

Exurge ergo Chriſte adiuua nos, et redime nos de poteſtate diaboli propter nomen tuum quod eſt Ieſus.i.ſaluator:quia non eſt F aliud nomẽ ſub cęlo,in quo nos oporteat ſaluos fieri.Ex hoc patet ꝙ iſte inuocat',eſt rex Meſſias expectatus in lege.Sed eſt aduertendum, ꝙ Dauid in hoc pſal. ꝓcedit duplici ſpiritu profetiæ , ſicut dictũ eſt in principio. Nã primò prę̨uidit in ſpiritu futuram ſtragem in tẽpore Maccabæorum: et ꝑ illã præuidit ultra totam perſecutionẽ eccleſiæ Xpi vſq; ad Conſtantinũ.Et iõ ab illo loco:Nũc aũt repuliſti et cõfudiſti:uſq; ad finẽ huius pſal.poteſt exponi de perſecutione eccleſiæ facta per decem imperatores vſq; ad Conſtantiũ . Nã ſi bene attendatur tota perſecutio eccleſię maximè facta tẽpore Diocletiani, in qua multi et innumeri fuerũt martirizati, fuit figurata per perſecutionẽ et ſtragẽ Maccabæorum.Et ideo erant in continua oratione ut eos liberaret ; ut patet de beato Siluestro ,et beato

A Vrbano qui latebãt in mõtibus prope Romã propter ſæuitiã tirannorũ: ſed Deus liberauit eos, & reddita eſt pax eccleſiæ p Cõſtãtinũ: Et ſic totus iſte pſ. eſt quædã oratio quã faciebat eccleſia, poſita in illa perſecutione. Et ſic prudẽs lector põt applicare literã huius pſal. ut ſint verba & oratio eccleſiæ Chriſti, ut ſic. Vt dicat eccleſia. O Chriſte ſponſe mi Deus & hõ, nos auribus noſtris audiuimus, & in uet. teſt. legimus, & patres noſtri patriarcę & pphetæ narrauerũt .i. in ſcripturis reliquerũt nobis opus, qđ operatus es in diebus eorũ &c. nũc aũt in tẽpore gratiæ, in quo magis nos debes diligere, & pręſtare nobis fauorẽ, repuliſti nos, & cõfudiſti, permittendo ut Nero, & Domitianus, & Diocletiãus deſtruãt eccleſiã tuã ita crudeliter. Exurge ergo quia videris dormire, & ne obliuiſcaris inopię uoſtræ, & comprime tirannos. Totus B etiã iſte pſ. põt exponi de perſecutione Sarracenorum, & Turcorum, in qua nunc affligitur eccleſia. Ideo petit liberari auxilio Chriſti ſpõſi ſui. Etiam poteſt exponi de perſecutione Antichriſti, de qua petit liberari in ſecundo aduentu Chriſti.

PSALMVS XLIIII.

ERuctauit cor meum uerbum bonum: dico ego opera mea regi.

Titulus ſecundum. 70. In fine, pro his qui commutabantur filiis Core canticum pro dilecto. In Hebræo uerò. Vincenti ſuper roſas filiis Core eruditio cãtici dilectionũ. Secũdũ Hie. aũt, Victori prolis filiorũ Core cãticũ amantiſſimũ. Vnde licet iſti tituli uideantur diuerſi in uerbis, tamẽ nõ diſcordãt in ſententia, imo breuiter inter ſe oẽs explicãt ſententiã, & miſteria huius pſal. Nã per hoc ꝙ dicit C In finẽ. ſiue Vincẽti aut Victori, denotatur modus cãtãdi ad uictoriã uocũ, per ꝙ denotatur, ꝙ iſte pſal. uocabat Chriſtũ & eccleſiã. Itẽ ſecũdò cũ dicit Pro his qui commutabãtur, aut ſuper roſas, aut prolis, intelligiẽ eccleſia tripliciter nominata. Nã uno mõ dicitur commutata, eo ꝙ fuit regenerata & trãſlata ex cõuerſis de iudaiſmo & populo gẽtili in unã eccleſiã & ſocietatẽ. Itẽ dicitur roſa ſecundũ literã Hebræã, eo ꝙ ſicut roſa pulcherrima naſciẽ inter ſpinas, ita eccleſia Chriſti nata fuit ex ſpinis populi Iudaici & gentilis. Itẽ dicitur liliũ, eo ꝙ ſicut liliũ eſt albiſſimũ inter flores, ita religio Chriſtiana inter alios populos. Dicitur ẽt liliũ à puritate, & albedine virtutũ & gratiarũ. Tertiò apponitur in titulo filiis Core ad denotandũ, ꝙ iſte D pſal. datus fuit ad cantandũ Coro ipſius Hemã, qui erat de filiis Core, ut dictum eſt in prologo, & pſ. 41. Cum uero additur quartò in Hebræo eruditio, denotatur ꝙ propheta fuit eruditus à ſpũ ſctõ. & erudit alios in hoc pſ. ut ait Cami Barchinonenſis. Et cũ additur hic Canticum dilectionũ, ſiue pro dilecto: ſiue cãticum amantiſſimũ, denotatur ꝙ eſt canticũ factũ de amore & dilectione ſpõſi & ſponſę, & ſic dicitur epitalamiũ ſiue cãticũ & carmẽ nuptiale. Nã ſecũdũ Aug. & Origenem ſicut in nuptiis temporalibus, & carnalibus ſolent aliqui conficere carmina nuptialia, in quibus explicantur laudes ſponſi & ſpõſæ, ita Dauid compoſuit hoc canticum de nuptiis Chriſti & eccleſiæ, prout fuit eruditus à ſpiritu ſancto. Ex ſupradictis patet, ꝙ delirant quidam E iudęi moderni dicentes, ꝙ hoc canticum factũ eſt de Aſſuero, & Heſter ſponſa ſua. Sed magis delirant alii qui dicunt, ꝙ eſt de Salomone, & filia Faraonis ſponſa ſua. Nam ea quæ in hoc pſa. memorãtur, nullo modo poſſunt conuenire alicui homini mortali, puta illud. Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi &c. Ideo eſt magis credendum apoſtolo Paulo q allegat hanc ſcripturam eſſe dictam de Chriſto ad Hebræos. 1. Vnde ait, Et ad filium quidem dicit: Sedes tua Deus in ſęculum ſęculi. Item Ionatam & Abenuziel totum hunc pſalmum exponit de rege Meſſia dicens: Dico ego opera mea regi Meſſiæ. Item Rab. Hillel dicit, quod Deꝰ dilexit ualde Iſrael, & uocauit eam filiam ibi: Audi filia, pſal. 44. Item omnes Hebræi antiqui dicunt quòd Dauid fecit hunc pſalmum de deſponſatione Dei F cum populo ſuo. Itẽ tota eccleſia firmiter tenet & prædicat quod Dauid fecit hunc pſalmum, in quo explicat magnificentiam & proſperitatem eccleſiæ, & Chriſti ſponſi ſui. Et ideo cantat eccleſia in conſecratione chriſmatis: Cum Dauid prophetica uoce cecinit: Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Sed nunc reſtat ſciẽdum quæ eſt illa perſona quæ loquitur in hoc pſalmo & profert hoc canticum nuptiale. Ad hoc dicunt aliqui quod Dauid loquitur in toto pſalmo. Et ſic duo principaliter facit. Nam primò præmittit procemium. Secundò exequitur tractatum de cantico. ibi. Speciosus. Vnde quantum ad primum breuiter præmittit dicenda, captando beniuolentiam, & inuocando auxilium ſpiritus ſancti.

A ſancti : cum dicit. Eructauit cor meum uer-
bum bouum ;i. cor meum deſiderat in hoc
pſal. eructare uerbum & carmen amantiſſi-
mum : quia ego dico & dirigo opera mea.i.
omnia verba mea ipſi regi Chriſto:quaſi di-
cat, ego intendo loqui in hoc pſa. de Chriſto
principaliter & eccleſia. Et ideo inuocat di-
uinum auxilium dicens: Sit lingua mea mo-
ta à ſpirituſancto, tanquam calamus ſcribæ
ſcribentis uelociter. quaſi dicat : quòd ſicut
ſcriba uelox mouet digitis ſuis velociter ca-
lamum in ſcribendo: ita ſpirituſſanctus mo-
ueat linguam meam, & dirigat, & aperiat mi
hi materiã ad loquendum in hoc cantico.
Deinde cum dicit: Speciosus forma prę filiis
hominum, proſequitur laudes ſponſi & ſpon
ſæ. Beatus vero Hieronymus dicit, quòd pro
B feta loquitur à principio pſal. vſque ad illum
locum. Audi filia. excluſiuè. Et quòd exinde
loquitur Deus. Sed alii ſacri doctores tenẽt:
ꝙ Deus pater loquiť in toto pſa. & ipſemet
Deus pater cantat totum canticum de filio
ſuo Chriſto & ſponſa eius eccleſia. Et ſecun-
dum hunc modum maiora & altiora ſacra-
menta continentur in his duobus primis ver
ſibus, & etiam in toto pſal. quàm ſecundum
primam expoſitionem, ut patebit. Quam ſen
tentiam etiam non tacet Auguſt. & Hieron.
Tenendo ergo hanc uiam eſt dicẽdum, quòd
Dauid fecit hunc pſalmum, in quo introdu-
cit Deũ patrem loquentẽ & cantantem hoc
canticum de nuptiis Chriſti filii ſui, & eccle-
ſiæ. In quo tria principaliter facit. Nam pri-
mò commendat & explicat magnificentiã, &
C nobilitatẽ, & dignitatẽ & ornatũ ſponſi. Secũ
dò magnificẽtiam & pulcritudinẽ & ornatũ
ſponſæ. Tertiò commẽdat utrunque in copia
& fœcunditate prolis. Secundum ibi. Aſtitit
regina. Tertiũ ibi. Pro patribus tuis nati ſũt.
Quantum ad primum eſt notandum ſecũdũ
Auguſti. cõtra Maximinum : quòd Chriſtus
quicquid habet, naſcẽdo à patre accepit. Sed
cũ Xps ſit Deus & hõ, ideo duplex legiť eius
natiuitas. Vna ęterna, qua naſcitur ab æter-
no à patre ſecundũ diuinitatem. Secunda fuit
natiuitas temporalis, per quã eſt homo, qua
conceptus eſt opere ſpirituſſancti ex puris
ſanguinibus uirginis. Et ſic quicquid ꝑtinet
ad carnem habet à matre, ſed quicquid perti
net ad gratiã habet & accepit à patre in ſua
incarnatione, & unione uerbi. Iõ Dauid uo-
lens explicare magnificẽtiã & nobilitatẽ hu-
ius ſponſi, primò deſcribit & cãtat nobilitatẽ
naturæ. & ea quæ accepit à patre ab æterno D
inquantũ Deus. Secũdò ea q̃ accepit ab eodẽ,
& q̃ dedit ipſi pater inquantũ hõ ex tẽpore in
ſua incarnatione. Secũdum ibi. Speciosus for
ma. Quantũ ad primum eſt notandum ſecun
dum Aug. contra Maximinum, & 15. de tri-
ni. ꝙ cũ Deus ſit primum ens & actus purus
non habet aliquod principium, nec aliquam
potentiã admixtam. Et ideo ſicut ſemper eſt
in actu primò: ita & ſecundò. Nõ differt in eo
actus ſecũdus à primo, ſed ſemper intelligit,
eò ꝙ ſuũ eſſe eſt ſuum intelligere & econuer
ſo, & ſuũ intelligere eſt ſua ſubſtãtia. Et ſic qa
ab æterno ſẽper intelligit, iõ ab æterno dicit
uerbũ. Sed quia illud intelligere eſt ſine inter
miſſione, & illud uerbũ eſt de tota ſciẽtia &
memoria fœcũda, ideo nõ põt eſſe niſi unum
uerbũ, ꝙ eſt patri ęquale & conſubſtantiale,
quia ſicut pater de tota ſcientia & ſubſtãtia E
producit & dicit uerbũ, ita totã, & eandẽ ſub
ſtãtiã & eſſentiã & eſſe cõicat uerbo. Et ſic
uerbũ eſt idẽ Deus cũ patre dicẽte, & nõ alius
Deus; licèt ſit alia perſona. Sed quia tale uer
bũ dicitur per modũ naturæ, iõ dicitur & no
minať filius pr̃is dicẽtis. Cũ ergo ĩ tali uerbo
dicto expliceť tota eſſẽtia pr̃is, & oĩpotentia,
& ſapientia, & bonitas: de neceſſitate pater di
ligit ſe in uerbo, & diligit uerbũ in ſe. Ex quo
actu dirigẽdi ꝑ modũ uolũtatis, ꝓducit, & ſpi
rat amorẽ. Ex quo patet ꝙ pater nõ poſſet ſpi
rare amorẽ ſine uerbo in quo ſe diligit, & ſic
pater ſimul cũ uerbo ſpirat amorẽ q dicitur
ſpũs ſctũs. Et ſic ſpũſſanctus æqualiter pro
cedit & ſpiratur ab vtroque nõ prius nec ma
gis à patre quã à filio, ſed ambo pater & filius
tanquã unũ principiũ producũt & ſpirãt ſpm̃
ſanctũ. Itẽ ſequitur ꝙ ille amor ſpirãs, qui di F
citur ſpirituſſanctus, nõ põt eſſe accidẽs, ſed
ſubſtãtia: quia producitur de tota dilectione
patris & filii, & per conſequẽs de tota ſubſtã
tia, & eſſentia utriuſque, & iõ eſt cõſubſtãtia
lis & coæqualis, & coæternus utriuſq;. Et ſic
licèt iſtę tres perſonæ diſtinguãtur adinuicẽ,
qa vna non eſt perſonaliter altera, qa alia eſt
perſona gignẽs, & alia genita, & alia ſpirata:
tñ oẽs tres perſonæ ſunt vnus Deus, eo ꝙ in
eis una eſt ſubſtantia & eſſentia numero. Nã
vnus Deus dr̃ ab una deitate, & eſſentia in tri
bus perſonis, quia perſonę non diſtinguũtur,
niſi per proprietates relatiuas, quæ non ſunt
aliquid abſolutũ, ſed ad aliquid. Ex ſupradi-
ctis patet, quòd poſtquàm pater habet uerbũ
ab ęterno dictum, quod per illud uerbum po
teſt

A teſt loqui temporaliter ad extra. Et ita pari-
ter per ſpiritũſanctũ pater & filius tanq̃ vnũ
principium poſſunt ſpirare vitam & amorẽ
creatũ ad extra. Et iõ pater ꝑ verbũ loqueba
tur ad exrra, qñ ex tpe dixit Fiat lux, & ideo
facta eſt lux. Et per ſpiritũſanctũ ſpirauit eſſe
exiſtere, & vitã in omnibus rebus productis,
& creatis per uerbũ, iõ dicitur Gen. 1. ꝙ in
principio. i. in uerbo creauit Deus cęlũ & ter
rã, & omnia dicendo ꝑ verbũ creauit quò ad
ſpecies & eſſentias. Sed quia per ſpiritumſan
ctum ſpirauit vitã in rebus, ideo ſubdit: Spiri
tus domini ferebatur ſuper aquas. In Caldęo
autem dicitur ſpiritus domini incubabat ſu-
per aquas, id eſt ſuper omnia fluxibilia, ſicut
gallina incubat ſuper oua viuificans pullos.
Et ſic ſicut filius dicitur verbum per qđ pater
B loquitur ad extra: ita ſpirituſſanctus dicitur
lingua vtriuſq; : per quàm pater & filius for
mant uocem, & dant ſonũ, & vitã rebus crea
tis. Et dicitur ſpirituſſanctus etiam calamus,
per quẽ pater & filius velociter ſcripſerunt,
& formauerunt oẽs creaturas in eſſe vitali &
actuali. Ex ſupradictis patet ꝙ emanatio crea
turarum pręſupponit emanationem perſona
rum diuinarum. Et hoc forſan intendit expli
care Dauid in his duobus primis uerſibus. vn
de dicit Deus pater in principio huius canti-
ci. Cor meum eructauit & produxit verbum
bonũ ab ęterno, ꝑ qđ verbũ ego dico omnia
opera mea creata ipſi regi Chriſto, q. d. ꝙ oĩa
opera creata dirigo & cõmitto regenda ipſi
regi Xp̃o ꝑ quẽ oĩa creaui. In qua creatione.

Lĩgua mea calamus ſcribæ velociter ſcribẽtis.

C Lingua mea. i. ſpirituſſanctus fuit tanquã
calamus ſcribæ ſcribẽtis velociter. Nã ſicut
ſcriba velox velociter implet paginã literis
ſenſibilibus, quæ procedunt ex verbis, & lite
ris mentalibus: ita ſpirituſſanctus velociter
influxit vitã, & eſſe actuale rebus creatis per
verbũ patris: quia ſicut velociter fuerũt crea
ta: ita velociter fuerunt viuificata. Et notan-
ter ſpirituſſanctus ſiue verbum dicitur tanq̃
calamus velociter ſcribentis: nam ſecundum
Auguſti. omnia ſimul fuerunt creata per uer
bum & viuificata per ſpiritumſanctum: quia
ſecundũ Auguſtinum illi dies non referun-
tur ad ſucceſſionẽ temporũ, ſed naturę & ad
cognitionem Angelorum. Sed licèt referan-
tur ad dies temporis, adhuc fuit illa creatio
facta uelociter: quia ſupra humanam faculta
tem factum eſt quòd in ſolis ſex diebus tem
poris Deus produxit totã diuerſitatem crea
turarum. Sed vlterius eſt aduertendum, ꝙ ſi- D
cut creatio præſupponit emanationem diui-
narum perſonarum: ita incarnatio pręſuppo
nit creationem: & ſicut pater dixit creaturas
per verbum, & formauit, & viuificauit, & di-
ſtinxit eas per ſpiritũſanctum: ita dixit & fe-
cit miſteriũ incarnationis per verbũ ab ęter-
no dictum: & veſtiuit humãitate, & carne ex
tempore. Sed per ſpm̃ſanctum formauit ve-
lociter, & in inſtanti illud corpus Chriſti ex
puris ſanguinibus in vtero uirginali. Et hoc
intendit et Dauid in eiſdẽ duobus uerſibus.
Vñ ait pater. ſicut cor meũ & mea memoria
fœcunda eructauit & produxit bonũ verbũ
ab ęterno, per quod ex tempore dixi omnia
opera mea regi Chriſto: in qua creatione ſpi
rituſſanctus fuit tanquàm lingua, & cala-
mus ſcribæ velociter ſcribẽtis, & formantis, E
& uiuificantis, & diſtinguentis omnia creata:
ita pariter ĩ miſterio incarnationis: Cor meũ
eructauit verbũ bonum incarnatũ, & huma
natum: qui eſt rex Meſſias: cui regi ego dico,
& committo omnia opera redemptionis hu-
manæ. Nã ſicut per ipsũ verbũ dixi & creaui
omnia creata: ita per ipſum volui mundũ re
creare, & regenerare & regere: q̃a ſicut ab ę-
terno cõicaui ipſi omnia eſſentialia: ita uolo
ex tẽpore ipſi cõicare omnia opera regenera
tionis & redemptionis. Et ſicut in creatione
ſpiritus fuit lingua, & tanquã calamus uelo-
citer ſcribentis, & uiuificantis oẽs creaturas:
ita pariter in ipſa incarnatione ipſe ſpiritus
sãctus formauit, & ſcripſit corpus Chriſti ex
puris ſanguinibus velociter, & in inſtanti in
utero uirginali. Et notanter occupatur, & u- F
ſurpatur hoc uerbum eructo in hoc loco. Nã
ſicut venter ex ſuperbundantia cibi dicitur
eructare: ita pariter Deꝰ pater ex tota & abũ
danti eſſentia, & ſubſtantia ſua eructauit &
produxit uerbum ſuum ſibi coæquale. Ex ſu
pradictis patet, ꝙ Chriſtus ſponſus eccleſię,
de quo intendit cantare. licet appareat in for
ma humana: & ſit natus ex tempore ſecũdũ
carnẽ: tamen ipſe eſt uerbum patris ab æter-
no productum de tota ſubſtantia patris. Et
per conſequens eſt Deus, & æternus, & omni
potens, & infinitus. Et ex hoc apparet nobi-
litas eius, & quid accepit à patre ſecundum
diuinitatem. Et nota ꝙ non ſolũ ſpirituſſan-
ctus dicitur lingua per quam pater & filius
ſpirant, & ſcribunt in mentibus noſtris dona
gratiarum: ſed etiam humanitas Chriſti põt
dici lingua, per quàm pater ſenſibiliter nobis

A locutus eſt, et manifeſtauit mũdo uoluntatẽ
ſuã. Secundò Chriſtus ſecundũ diuinitatẽ eſt
verbum patris, et ſecundum humanitatẽ eſt
lingua patris velociter loquentis, et ſcriben-
tis nobis ſua ſecreta. Spũſſanctus eſt calam⁹
vtriuſq;.ſ. patris et filii uelociter ſcribẽtis, et
ſpirantis in nobis dona gratiarũ, et ẽt quia tã
pater quàm filius per ſpiritumſanctum lo-
quebantur profetis et ſanctis uiris ſpirando
diuina myſteria, et reuelando ſecreta.

*Specioſus forma præ filiis hominum: diffuſa
eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te
Deus in æternum.*

*Accingere gladio tuo ſuper femur tuum po-
tentiſsime.*

Hic pater intendit explicare et cãtare bo-
B na q̃ ſpõſus accepit à patre in ſua incarnatio
ne ſecundum humanitatẽ. Ad cuius intelle-
ctum eſt notandũ ſecundũ ꝙ ſupradictũ eſt,
ꝙ iſta benedicta incarnatio à tota trinitate i
diuisè eſt effecta efficiẽter, licèt ad ſolã perſo
nã uerbi ſit terminata: quia filius inquãtum
hõ à tota trinitate dr̃ miſſus, prout explicat
Eſa. 44. vbi dicit filius. Dñs miſit me, et ſpiri
tus eius. Sed intãtum tota iſta incarnatio, et
miſſio actiuè attribuitur patri in hoc Pſal. et
cæteris, inquãtum quicquid habet filius hẽt
à patre, et ſpiritus ab vtroq;: et ſic filius in-
quantum hõ, licèt non ſolum à patre, ſed ẽt
à ſeipſo inquantum Deus et à ſpirituſancto
ſit miſſus, et habeat quicquid habet: tñ ſa-
cra ſcriptura hic cõiter attribuit patri, et ſic
pater non excludendo alias perſonas in hoc
pſ. explicat bona q̃ largitus eſt filio inquan-
tum homo in ſua incarnatione. Et ſic Chr̃s
C per totum diſcurſum euãgelicum, quicquid
habet ẽt inquantum hõ dicit ſe hr̃e à patre,
vt inquit Hilarius. Vnde patrẽ ad filium lo-
qui, vel ipſum de aliquibus bonis cõmenda-
re, nihil aliud eſt niſi bona cõicare ſibi et do
nare. Et ideo pater in hoc pſ. cõmemorat bo
na, q̃ dedit filio ſm exigentiã noſtræ redem
ptionis. Sed quia Chr̃s vt redemptor eſt rex,
et pugil, et iudex, et ſpõſus, ideo pater q̃dam
cõicauit filio tanq̃ regi, et quædã tanquã pu
gili, et quædã tanq̃ iudici, et quædã tanquã
ſponſo. Quatuor ergo facit in hac parte. Nã
primò explicat ea q̃ pater cõicauit filio tanq̃
regi. Secundò tanquã pugili. Tertiò ea q̃ cõi-
cauit ipſi tanquã iudici. Quartò ea quæ cõi-
cauit et dedit tanquã ſponſo. Secundum ibi.
Sagittæ tuæ. Tertium ibi. Sedes tua. Quartũ
ibi. Myrrha et gutta. Quantum ad primũ eſt

aduertendum, ꝙ tria ſunt q̃ decorant regem D
.ſ. pulcritudo corporis. Secundò, facundia e t
ſapientia in loquendo. Tertiò euſis ſiue gla-
dius regius quo cingitur in ſignum regiæ po
teſtatis et maieſtatis. De primo dr̃, ꝙ ſpecies
Priami erat digna ĩperio, eo ꝙ erat pulcher
in ſtatura et forma. De ſecundo dr̃ 3. Reg. ꝙ
ex omnibus partibus ueniebant ad audien-
dam ſapientiam Salomonis. Det. 4. dr̃ canti-
corum. 3. Sexaginta fortes ambiunt Salomo
nem tenentes gladios &c. Pater ergo volens
cõſtituere filiũ ſuum regem totius vniuerſi,
etiã inquantum erat homo: hæc tria dedit in
ipſius incarnatione. Nam primò formauit ip-
ſum opere ſpirituſſancti ex puris ſanguini-
bus virginis pulcherrimum præ cæteris ſine
macula et labe. Secundò poſuit verba ſua in
ore eius, ut promiſerat Deut. 18. Ideo dixe- E
runt miniſtri ſacerdotum Io. 7. Nunquid ſic
homo locutus eſt. Item Luc. 24. dixerunt
duo diſcipuli de Ieſu Nazareno, qui fuit po
tens opere et ſermone. Et ſic non fuit ſimilis
ſibi in facundia & ſapientia. Tertiò tradidit
ipſi poteſtatem regiam, et enſem humanita-
tis, et gladium ad expugnandum diabolũ, et
poteſtatem faciendi mirabilia. Et ſic iſta tria
dedit pater Chriſto filio ſuo, quæ reddebant
ipſum dignum regno vniuerſali. Et hoc eſt
qđ dicit Dauid in hac prima particula. Vn-
de ait pater ad filium. O Chriſte tu es ſpecio
ſus et pulcher forma inquantum homo præ
cæteris filiis hominum, quia in vtero mater-
no præ cæteris ſpecioſiorem te formaui. Nã
cum omnes cęteri homines non concipian-
tur, niſi ex libidinoſo concubitu, et mẽſtruo
ſo, et fœtidiſſimo ſanguine compaginentur:
tu ſolus ex puris ſanguinibus opere ſpiritus F
ſancti in vtero virgineo ſupra facultatem na
turæ formatus fuiſti: & cum omnes cæteri
fuiſſent originali culpæ primorum parẽtum
natura obnoxii, & fomite, et morbo carnis
ſauciati, ſolus tu fuiſti ſecũdum naturam in
ter mortuos liber. Et ſic fuiſti ſpecioſus for-
ma præ filiis hominum. Et non ſolum fuiſti
ſpecioſus quo ad ſupradictam puritatem, &
munditiam, ſed etiã quo ad nobilitatem et
temperantiam complexionis: eo ꝙ non ex
motu cęleſtiũ corporũ, nec actione alicuius
naturalis agentis, in quibus ſemper eſt, et ac
cidit aliquis defectus in ipſo generato & pro
ducto, ſed ſolo ope ſpũſſcti facta fuit forma
tio illius corporis Chriſti ex puris ſanguini-
bus virginis. Et nõ ſolum fuit Xp̃s ſpecioſus
forma

A forma præ filiis hoim̃ in puritate & nobilita
te cõplexionis : ſed ẽt in honeſtate aſpectus.
Nã oẽs incitabar ad honeſtatem uitæ, & ad
reuerentiam ſibi exhibendam, & oĩbus incu
tiebat timorẽ : vt inquit Chry. Poſſumus ẽt
dicere ꝙ tria, ſunt q̃ decorãt regẽ, & faciũt ip
ſum dignũ regno & imperio. Primò ſpecioſi-
tas.i. ſanctitas vitæ: ne ſit reprehẽſibilis in vi
ta, vt poſſit alios regere, & corrigere. Secun-
do, vt ſit gratus in loquendo, & doctus, & ſa
piens, & vt alios non ſolum per vitam: ſed ẽt
per doctrinã poſſit trahere. Tertiò vt ſit for-
tis & potẽs in factis: vt oẽs venerentur & ti-
meant eũ. Sed quia Chriſtus habuit oĩa iſta
tria, ideo pr̃ de ſupradictis tribus cõmendat
Chr̃m regẽ noſtrum in hac particula huius
cantici. Ideo quantum ad primum dicit : O
Chriſte tu es ſpecioſus forma præ cæteris fi-
B liis hoim̃, quantum ad ſanctitatem, & purita
tẽ corporis & aĩæ, & ad cõuerſationem vitę:
quia in tuo corpore & aĩa nunq̃ locus po-
tuit eſſe peccato. nec fuiſti vnq̃ peccato obno
xius in natura nec in perſona : quia non ex
opere Adã natus nec cõceptus es, & ſic exce
dis cunctos filios hoim̃ in forma & ſanctita-
te & ſpecioſitate virtutũ. Secũdò excedis oẽs
in ſapiẽtia & donis ſpiritusſancti: quia diffu-
ſa eſt gratia in labiis tuis ad loquendũ & do
cendũ: quia nõ ad menſuram accepiſti dona
gratiarum: propterea.i. quia pater benedixit
te in æternum dona gratiarum largiẽdo : vt
alios doceas per p̃dicationẽ & doctrinã. Ter-
tiò. O Chriſte potentiſſime in factis accinge
re gladio ſuper femur tuum: vt oſtendas tuã
regiã potentiam. Ad cuius intellectũ eſt ad-
uertendum, ꝙ triplicẽ gladium ſiue enſem
C accepit, & accinctus fuit Chriſtus. Nam pri
mò fuit accinctus gladio humanitatis, & car
nis ad pugnandum cum diabolo: vt in carne
patiendo ipſum debellaret. Secundò, gla-
dio ptãtis ad operandũ miracula. Tertiò, gla
dio paternæ doctrinę ad ſcindenda corda ho
minum. Vñ hunc triplicem gladiũ; ſiue hoc
triplici gladio pater accinxit filium: ideo ait:
O fili accingere gladio tuo.ſ. humanitatis &
ptãtis & doctrinæ. vt ſis potens in prælio, &
potentiſſimus ad uincendum diabolum, &
mortem & paſſionem, & ad ſubiiciendum
corda hoim̃ per doctrinam, & ad faciendum
miracula per poteſtatem, & virtutem pater-
nam, & ſic eris dignus regno, & imperio, ha-
bendo iſta tria ſupradicta. Vnde primò: Spe
cie tua & pulcritudine tua intende proſperè
procedere & regna.i. tu regnabis proſpere p̃p D
ſpeciem, & pulcritudinem ſanctitatis vitæ :
quia omnes fideles ſequentur te propter ſan
ctitatem. Item 2. dextera tua.i. poteſtas tibi
à Deo tradita deducet te in regnum p̃p veri
tatem in dicendo & docendo, & p̃p manſue
tudinẽ in conuerſando & miſerendo, & pro-
pter iuſtitiam in corrigendo. Ex quibus pa-
tet, ꝙ Chriſtus habuit 5. quæ reddebãt ipſum
dignum regno & imperio.ſ. ſpecioſitatem, &
pulcritudinem, & puritatem corporis, & ani
mæ, & ſanctitatem in viuendo, & manſuetu
dinem in conuerſando, & patiendo, & verita
tem in docendo, & iuſtitiam in corrigendo.
Vnde ad maiorem intelligẽtiam eſt vlterius
notandum ſcd̃m Ariſt. libro de motu anima-
lium, ꝙ dextera eſt potior pars animalis : eo
quia ibi incipit motus ad omnes partes aĩa-
lis. Et ideo ſicut ſiniſtra hoĩs dr̃ pars ĩfirmior: E
eo ꝙ non habet propriè principiũ motus à
ſe: ſed à dextera: ita à ſimili diuinitas in Chri
ſto dicebatur dextra, & humanitas ſiniſtra:
eò ꝙ tota virtus & poteſtas deriuabatur à di
uinitate ĩ humanitatẽ: quia humanitas erat
inſtr̃m in miraculis faciendis. Et ideo notan
ter dicitur, Accingere gladio tuo ſuper fe-
mur tuum .i. accingere gladio poteſtatis &
virtutis ſuper humanitatem : per quam in-
ſtrumentaliter facies miracula & omnia ope
ra redemptionis. Et ideo ſubdit.

*Specie tua & pulcritudine tua intende pro
ſperè procede, & regna.*

*Propter veritatem & manſuetudinem et iu
ſtitiam: et deducet te mirabiliter dextera tua.*

O Chriſte regna & intende & procede re
gnare proſperè.i. ad proſperitatẽ eccleſię, & F
intẽde, & procede in opere prædicationis &
miraculorum, & mortis, & paſſionis, ad quę
opera miſſus es. Et regna poſt reſurrectionẽ
& aſcenſionem, & hoc facies ſpecie, & pulcri
tudine ſanctitatis, & virtutis. Nã dextera tua
.ſ. diuinitas verbi, deducet te, & diriget te in
omni opere redemptionis propter veritatẽ,
& manſuetudinem, & iuſtitiam: quia his ar
mis vinces diabolum, & triunfabis de eo.

*Sagittæ tuæ acutæ : populi ſub te cadent in
corda inimicorum regis :*

Hic memorat arma q̃ Chr̃s tradidit ap̃lis
ad debellandũ mundũ. Ad cuius intellectũ
eſt notandum, ꝙ Chr̃s per ſeipſum vicit dia
bolũ in morte, & paſſione, & expoliauit infer
nũ, & tulit legẽ euãgelicã, & fecit miracula,
& prędicauit in ſola terra p̃miſſionis. Sed p̃

Apoſto-

A apoſtolos ſuos prædicauit in partibus remotis,& populo gentili,& eiecit diabolũ foras, & ſubiecit ſibi oẽs nationes. Et ideo cõicauit & tradidit apoſtolis arma ſua,& ſagittas euãgelicas,& ptãtem, & uirtutem faciendi miracula in virtute nominis Ieſu, ſicut dictum eſt pſ. 8. & 17. & ſic apoſtoli cũ ſagitis verbi euãgelici & feriebant, & penetrabant corda hominum,& proſternebãt eos à cultu idolorum,& ſuperbia uitæ, & ſubiugabant iugo fidei: & hoc eſt quod dicit pater ad filiũ. Vñ ait. O fili Chriſte ſagittæ tuæ acutæ.i. verba euãgelica per tuos aplos miſſa, & prædicata cadent ſub te in corda inimicorũ regis populi.i.in corda infideliũ,tam iudæorum,quàm gentiliũ. Et ſic populi cadẽt ſub te uicti,& cõuerſi ad fidẽ. Et alii cadẽt in perpetuã damna

B tionẽ. Et nota ꝙ tã apoſtoli q̃ verba euangelica dicuntur ſagittæ in ſcriptura à uelocitate, quia apoſtoli fuerunt à Chriſto per totũ mũdum velociter miſſi. Et ipſa verba euangelica mittebantur ex ore apoſtolorũ,& feriebãt corda inimicorũ regis Chriſti. Et ſic oẽs populi cadebãt à ſua ſuperbia,& perfidia, & ſuperſtitione idolorũ & ſubiiciebanť iugo Xpi. Et oĩa iſta fiebãt in uirtute nominis Ieſu, & uerbi euãgelici, in quibus oſtenſa fuit Chriſti regia ptãs,& triunfus,& uictoria: de quibus ſagittis patebit pſ.63. & 126. & Eſa.61. Et nota ꝙ iſte verſiculus.ſ.ſagittæ tuæ acutę populi ſub te cadent in corda inimicorum regis: etiam põt conſtrui per zeugma reducendo illud verbum cadent ad diuerſa: vt ſit ſenſus. Sagittæ tuæ euangelicæ cadent,& figentur in corda inimicorum regis Chriſti Meſ

C ſiæ. Et ſic populi gentilium ſagittis tuis vulnerati cadent uicti ſub te, & ſub iugo tuo.

Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi: virga directionis virga regni tui.

Hic pater tribuit Chriſto ſedẽ iudicialẽ & ſceptrũ ſiue uirgã, inquãtum miſit ipſum tanquã legiſlatorẽ,& iudicẽ mundi, & tradidit ſibi iudiciariã ptãtem ẽt inquantũ hõ. Vñ nota ꝙ Chris,inquantũ hõ,fuit unctus in regẽ & ſacerdotem à primò inſtãti incarnationis, non oleo materiali ſicut cæteri reges & ſacerdotes vet.teſt.ſed oleo ſpirituali, & lætitiæ & gratiæ ſpiritusſãcti, ut dictum eſt, & iſtam gratiam non accepit ad menſuram, ſicut apoſtoli,& cæteri ſancti,ſed ſine menſura redundat in animam Chriſti à verbo propter hipoſtaticam vnionẽ: ideo talis plenitudo gratiæ eſt fontaliter in Chriſto, à quo oẽs accepimus. Et ẽt à primò inſtãti cõceptionis, D data eſt ſibi ptãs iudicialis & regalis, ſed nõ oſtendit eã, nec voluit publicè uti niſi poſt aſcenſionẽ. ideo dicit Matt.27. Data eſt mihi ptãs in cęlo. Et iſta ſedes Chriſti, & iudiciaria ptãs tradita Chriſto ẽt, inquantũ hõ, eſt æterna à parte poſt: quia in æternũ Chris, ẽt inquantũ hõ,ſedebit ad dexterã patris. & iudiciũ ſuũ erit in ęternũ, quia in die iudicii impios ad pęnã ęternã deſtinabit, & bonos ad gloriã ſempiternã. Et ſic ſua ſedes & ſuũ ſceptrũ: & virga dr̃ æterna, & directa,& inflexibilis. Dicit ergo pater ad filium: O Chriſte Deus & hõ ſedes tua iudiciaria,quã dedi tibi in tua cõceptione,& aſcẽſione nõ eſt data tibi ad menſurã tpis,ſed in ſęculũ ſæculi; & virga regni tui.& ptãs nõ eſt iniuſta, nec flexibilis ad aliquã paſſionem pp odiũ, & amorem E ſicut tirannorũ. Sed eſt virga directionis,& rectitudinis tribuens unicuiq; ꝙ ſuũ eſt ẽm opera ſua, nõ declinans ad dexteram nec ad ſiniſtram. Et probatur per effectum ꝙ tuum ſceptrum ſit rectum & iuſtum. Nam ſemper

Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.

Dilexiſti iuſtitiã.i.homines iuſtos, & odiſti iniquitatem in hoibus prauis. Nam illos p̃miaſti,& hos puniſti. Et reddit cãm quare Xps dilexit iuſtitiã, & odiuit iniquitatẽ,& nõ potuit iudicare,nec poterit niſi rectè: quia ĩ eo nulla eſt paſſio, nec iniquitas: quia non traxit naturã corruptã, ſicut nos oẽs: quia nõ ex opere Adã natus eſt. Itẽ quia ab initio ſuę cõceptionis fuit vnctus oleo ſpũsſãcti oĩm donorũ nõ ad mẽſurã: qa quieuit ſup eũ ſpũs ſapię,& intellectus,& ſpũs cõſilii, & fortitu F dinis. Et fuit iuſtitia cingulũ renũ eius. Et ſic ſp iudicabit in vera iuſtitia: vt patet Eſa.11. Nã dona ſpũsſãcti erant quaſi principium formale operãdi in Chriſto,quo ad opera iuſtitię: ideo nõ potuit errare. Et ideo ait pr̃ ad filiũ. O Deus Chriſte ſecunda perſona in trinitate, propterea dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniquitatẽ: quia Deus tuus pr̃ vnxit te in tua cõceptione oleo lętitię prę cõſortibus,& participibus tuis regibus & ſacerdotibus: quia illos p̃cepit vngi oleo materiali & figurali: & te vnxit oleo ſpũali. Et dñr reges, & ſacerdotes conſortes Chriſti: inquantum ab eo hñt oẽm ptãtem, & inquantũ Chriſtum figurabãt. Itẽ licèt apoſtoli, & oẽs Chriſtiani conſortes, & participes Chriſti ſint vncti oleo ſpirituali

A ſpũali, & acceperint ſpm̃ſanctũ: tñ oẽs acce-
perũt ad mẽſurã deriuatiuè à Xp̃o. Sed Xp̃s
nõ accepit ad mẽſurã: ſed fontaliter habet in
ſe pp vnionem hypoſtaticã. Item Xp̃s nõ vn
ctus eſt ut mundaretᷣ à pc̃õ, & liberaretᷣ ſicut
cæteri oẽs: ſed ut ab eo oẽs acciperemus gra
tiã pro grã. Et ideo dĩ unctus præ conſortib.
ſuis.i.aliter & nobilius & perfectius. Ex p̃di-
ctis in textu inferunᷣ quatuor manifeſte cõ-
cluſiones cõtra Iudæos. Prima, ꝙ Meſſias in
lege promiſſus eſt Deus: probaᷣ. Nã ſecundũ
Ionatã Abenuziel, & oẽs antiquos & auten-
ticos Hebræos, iſte pſ. eſt factus de rege Meſ-
ſia. Et iſte ſpecioſus, & accinctus gladio, & ar
matus ſagittis, & vnctus oleo lætitiæ p̃ con-
ſortibus ſuis eſt rex Meſſias ſecũdum eos, &
iſtum uocat Deus pr̃ Deum in hoc pſ. 1. cũ
dicit: Sedes tua Deus, Secundò cum dicit: O
B Deus propterea unxit te Deus tuus. Tertiò
cum dicet infra: Qm̃ ipſe eſt dñs Deus tuus:
ergo ſequiᷣ ꝙ Meſſias eſt verus Deus. Secun-
da cõcluſio ꝙ in diuinis ſunt plures perſonæ
quã una: probaᷣ. Nã ibi eſt Deus vngens &
Deus unctus: ſed una & eadẽ perſona nõ põt
eſſe ungens & vncta: ergo ſunt duæ perſonæ
.ſ. pater vngẽs, & Deus vnctus, qui eſt filius.
Et licet perſona ſpũsſancti nõ nominaliter
explicetur: tñ ſatis explicatur, & intelligiᷣ
ſecundũ proprietatẽ per ly oleo lætitiæ, qui
eſt ſpũsſanctus aĩas ſanctificans & penetrãs
& ſanctos profetas faciens. Tertia cõcluſio, ꝙ
licet Chr̃s ſit Deus & hõ, tñ non fuit vnctus,
quò ad deitatẽ, ſed quò ad humanitatẽ: quia
primo mõ nõ indiguit unctione. Quarta cõ-
cluſio, ꝙ licet Chr̃s ſit hõ, & ex tp̃e acceperit
virgã, & ſedem iudiciariã à patre tñ iſta ſedes
C eſt æterna à parte poſt: quia inæternũ puniet
malos, & beatificabit, & glorificabit bonos.
De quo regno dr̃ Luc. 1. Regni eius non erit
finis. Sed hic oritur dubium p hoc quod ait:
Virga directionis: & dilexiſti iuſtitiam. Nam
vr̃ ꝙ Chriſtus dilexerit iniquitatem: quia di
lexit, Matthæum Teloncarium: Paulum
perſecutorem, & Magdalenã peccatricem, &
abſoluit adulteram, & dedit latroni paradi-
ſum: ergo ſceptrum eius non eſt rectum. Ad
hoc reſpondetur, ꝙ Deus non òdit naturam
hoĩs, quia de ſe bona eſt: ſed odit pc̃m̃ & in-
iuſtitiã in hoĩe. Ideo qñ homo abiicit pecca-
tum, & ſe iuſtificat per pñiam, iam Deus nõ
reperit cauſam in hoĩe, vt odiat eũ, imo eſſet
iniuſtus, ſi ipſum odiret ſecundum legem po
ſitiuã. Et ideo Chriſtus nõ dilexit Matthæũ,
nec Paulum peccatores, ſed iuſtificatos per D
pñiam. Et ſic odiebat in eis peccatum, quia in
eis peccatum deſtruxit, & ſic Chr̃s iuſtè egit
cum ueniã nõ negauit Magdalenę, nec latro
ni, nec cæteris pœnitentibus, & ſic ſedes, &
virga eccleſiaſtica Chriſti abſoluit pœniten-
tes, & excommunicat obſtinatos & rebelles,
& ſic ſemper remanet recta. Et ſic virga iudi
cialis Chriſti tàm in hac uita, quàm in fine
uitæ cuiuſlibet, quàm in generali & nouiſſi
mo iudicio ſemper erit iuſtiſſima.

Mirra & gutta & caſia à veſtimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.

Hic pater præbet filio, & ornat eum ueſti
mentis nuptialibus inquantum eſt ſponſus
eccleſiæ. Nã poſtquàm ſuperius tradidit ip-
ſi ſigna regalia & triunſalia & iudicialia, hic
tradidit inſignia, & ornamenta nuptialia cõ E
uenientia ad deſponſationem eccleſię ut dili
gatur à ſponſa. Vnde eſt notãdum, ꝙ tres nu
ptiæ leguntur in ſcriptura, quas pater fecit
filio ſuo. Primò fuerunt nuptiæ incarnatio-
nis in quibus verbum vniuit ſibi hominẽ in
unitatem ſuppoſiti. De quibus Io. 1. Verbũ
caro factum eſt, & Matt. 22. Simile eſt regnũ
cœlorum homini re i, qui fecit nuptias filio
ſuo &c. Secundæ fuerunt nuptiæ recõciliatio
nis, in quibus Chriſtus uniuit ſibi totam ec-
cleſiam in vnitate miſtica de quibus ait Am.
Hodie cœleſti ſponſo iuncta eſt eccleſia, vbi
Chr̃s in Iordane lauit noſtra crimina. Tertię
nuptiæ fuerunt glorificationis, quæ factæ
ſunt in die reſurrectionis, ubi Chriſtus recu
perauit corpus glorioſum. Quæ perficiẽtur
nobis in die iudicii, ubi nos reſurgemus indu F
ti ſtola gloriæ, de quibus Apoc. 2. Gaudete &
exultate, qm̃ uenerunt nuptiæ agni, & ſpon
ſa ornauit ſe. In primis nuptiis ſpõſus indu-
tus eſt carne & humanitate ſpecioſa & gratio
ſa tanq̃ rex. Et accinctus eſt gladio & ſagittis
tanquã pugil, ut dictum eſt. Et in tertiis nu-
ptiis.ſ. glorificationis accepit ſedẽ æternã, &
virgã directionis tanquã iudex: vt patet Mat.
vlt. Data eſt mihi omnis p̃tãs in cœlo & in
terra, vt dictũ. In ſecũdis nuptiis.ſ. recõcilia-
tionis quæ factæ ſunt in Iordane: qñ Chri-
ſtus baptizauit ſe in capite pro nobis mem-
bris, tunc accepit veſtimentum baptiſmale
in perſona omnium noſtrũ, quia omnes fui
mus in eo baptizati, ad Ro. 6. Et in cruce ap-
petit ueſtimenta flagellorũ & mortis & paſ-
ſionis & ſanguinis, quia totus fuit perfuſus
ſanguine

A ſanguine & ueſtitus. De quo ueſtiméto habetur Isa. 63. Quis eſt iſte qui uenit de Edom tinctis ueſtibus de Boſra? Quare rubrum eſt ueſtimentum tuū? Et finaliter de latere Chriſti exiuit ſanguis & aqua? unde omnia eccleſiaſtica ſacramenta ſumpſerunt uirtuté? Iō tota eccleſia dicitur ſpōſa Chriſti, inquantū ipſam ſibi copulauit. Et dicitur filia Chriſti inquātū ex eius latere exiuit: ſicut Eua ex Adā. Ex quibus patet ꝙ primę nuptię.ſ.incarnationis, fuerūt diſpoſitio ad ſecūdas nuptias .ſ.nrę recōciliatiōis, q̄a in illis aſſumpſit carné mortalé & paſſibilé, in qua fuit baptizatus & paſſus, poſtea in ſecūdis nuptiis accepit ueſtiméta baptiſmi, & paſſionis. Vnde has ſecūdas nuptias & hęc ueſtiméta memorat profeta in hac parte. Vnde eſt iterū aduertédū, ꝙ Chriſtus icepit ſecūdas nuptias à baptiſmo,
B & proceſſit per ſuā prędicationé uocādo ſpōſum ad fidé ſui, & pfecit eas in ſua paſſione. Iō triplex ueſtimentū accepit Chriſtus. Primò ſanctitatis & pœnitentiæ, ſecundò ueſtimētū doctrinæ, tertiò ueſtimentū paſſionis. Ideo iſta tria ueſtiméta memorat profeta & notificat hic per tres ſpecies aromaticas.ſ.per mirram, guttam & caſiam. Per miriam.n.intelligit paſſioné & morté. Per guttam intelligit pœnitentiā, & ſanctitaté uitę. Per caſiā, intelligit lenitatem & ſuauitatem doctrinæ. Fuit ergo Chriſtus in ſecūdis nuptiis, his tribus ueſtibus indutus & unctus.ſ.indumento ſanctitatis & pœnitétiæ in conuerſatione uitę, et ueſtiméto ſapiétię & doctrinę, & ueſtimento amaritudinis & paſſionis. A quibus tribus ueſtimentis ſpirāt, & effluunt tres ſalubres odores in totā eccleſiā, quibus mébra ſe
C quuntur ſponſum ſuum Chriſtum de quibus odoribus habetur canticorum primo. In odore m curremus unguentorum tuorum. Nam martires ſequuntur Chriſtum in odoré mirræ et paſſionis, & uirgines, & continentes, & eremitæ, & omnes pœnitentes in odoré guttæ, ſiue ſcandali ſanctitatis uitæ, doctores uerò ſecuti ſunt Chriſtum in odorem doctrinę. Et ſic omnes currimus in odorem expiranté & effluentem à veſtimentis Chriſti. Dicit ergo pater ad filium: O Chriſte ſpōſe eccleſiæ nō ſolū te cōſtitui regé ſpecioſum formapræ filiis hominum & gratioſum, & conſtitui te pugilem accinctum gladio & ſagittis contra diabolum, & conſtitui te iudicé, dans tibi ſedem æternam & uirgam, ſed etiam dedi tibi totam eccleſiam in ſpōſam. In quibus nuptiis indui te tribus ueſtimentis.ſ.ſanctitatis, doctrinæ, & paſſionis. A quibus ueſtimētis tuis nuptialibus expirant, & effluunt tria aromata.ſ.mirra paſſionis, & gutta ſiue ſandali ſanctitatis uitæ, & caſia ſuauis & lenis doctrinę. Iſta tria aromata ſiue odores expirant à ueſtimentis tuis tāquàm ſupple à domibus id eſt capſis, & pixidibus eburneis, in quibus reponuntur iſta tria aromata. Ex quibus odoribus te delectauerunt, & oblectauerunt, & lætificauerunt multę puellæ nobiles filiæ regū in honore tuo id eſt ad honorem tuum. Nam Catarina quæ fuit filia regis & Agata, & Agnes, & Cęcilia, & multæ aliæ uirgines quę fuerant de genere regum, ſecutę ſunt te, in odorem ueſtimentorum tuorum: imo obtulerūt tibi iſta tria aromata, & iſtos tres odores.ſ.mirram martirii, & guttam ſanctitatis, & caſiam bonæ doctrinę: in quibus odoribus E ualde delectaris, & tales odores habes gratos & acceptos. Iſta tria vnguenta abſtraxerunt virgines, & martires à domibus, & capſis, & corporibus ſuis eburneis.ſ. albis p puritaté, & fortibus per conſtantiam, & rubicundis p martirium. Eſt.n.ebur album, & ſolidum, & rubicundū, per quod denotatur puritas uirginis & conſtantia, & rubedo martirum, et ſanctorum fortitudo doctorū et firmitas doctrinę eorum. Hoc idem poteſt intelligi ad literam de Magdalena, et Maria Iacobi et Salome, quę fuerunt de genere regali, et de domo Dauid, quę his unguentis, et aromatibus unxerunt Chriſtum in honorem ſepulturæ. Sed ad maiorem euidentiam eſt ualde notandum, ꝙ uirtus paſſionis Chriſti dicitur metaforicé mirra, propter accommodatam ſimilitudinem. Nam mirra eſt quædam parua ar- F bor aromatica, quæ naſcitur in Arabia, cuius ſuccus dicitur etiam mirra: quę quidem arbor agitata à uentis contrariis.ſ. ab aquilone et auſtro, emittit ſudorem pretioſiſſimū ad modum gummi, quę dr̄ prima mirra. ſed q̄a nō pōt exire multū de ſucco primo mō. ideo agricolę vulnerant arborē faciédo paruā inciſioné in latere trunci, & ſic emanat copia ſucci & liquoris. Et ſic totus ille liquor q̄ egredit̄ ab illa arbore ī mēſe martii, tā p agitationé vētorū, q̄ p inciſionē factā ī latere dr̄ mirra prima & electa, virtuoſiſſima, & ptioſiſſima, pſeruās ab oī corruptione, & ſanās, et deſiccās oēm putredinē. Iſte aūt liquor q̄ emanat ī mēſib. ſequētibus, dr̄ mirra ſcđa, q̄ licet ſit bona, tñ nō eſt valoris et virtutis. Ad

huius

A Huius ergo arboris & liquoris ſimilitudinē tàm Chriſtus quā ſua paſſio dicitur prima mirra & electa. Nam in menſe Martii Chriſtus fuit agitatus & afflictus à duobus uentis cōtrariis.ſ. à Iudæis & Pilato cū ſuis miniſtris de populo gētili, qui primò in horto emiſit ſudorem ſanguinis, poſtea per flagella & clauos, & ultimò per uulnus lateris exiuit ſanguis & aqua in remiſſionē peccatorum, unde omnia ſacramenta receperunt uirtutem. Et ſic patet qualiter à ueſtimentis humanitatis Chriſti fluxit illa mirra paſſionis, cuius uirtus fuit recepta, & repoſita in domibus, & capſis eburneis eccleſiaſticorum ſacramētorū; à quibus capſis iugiter eccleſia educit unguētū ex mirra, & caſſia, & gutta paſſionis Chriſti confectum ad ſanandas omnes infirmitates,
B & uulnera peccatorum in quibus unguētis Chriſtus valde delectatur pp recōciliationē fideliū. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid cum ait. Mirra & gutta &c. Nota etiam ꝙ illud nomē mor in Hebræo, idem eſt quod muſcus, ſed in Arabico, ſignificat amaritudinem. Et ideo Hier. & 70. ubicunque in Hebræo. ſ. in pſal. & canticis canticorum inuenerunt mor, traduxerunt mirram, quę eſt amara, p quàm ſignificatur amaritudo paſſionis. Et ſic mirra ſiue mor eſt æquiuocum ad muſcum, & ad illam ſpeciem aromaticā amaram, quæ præſeruat à corruptione. Iō melius videtur dicere Hie & 70. nam iudęi moderni in magna parte perdiderunt veras ſignificationes vocabulorum Hebraicorum, propter lōgam deſſuetudinem. Ideo in ſignifica-
C tione vocabulorum Hebraicorum magis eſt credendum Arabibus, quā Iudæis modernis, eo ꝙ Arabes omnes uulgariter loquūtur lingua Arabica, quæ eſt ualde uicina linguę Hebraicę, magis quā Hiſpanica Italicæ. Nā Arabica, & Siriaca, & Hebraica immediate deſcendunt à Caldæa, ut dictum eſt in principio. ſ. in prologo, tractatu ſexto.

Aſtitit regina à dextris tuis: in veſtitu deaurato circundata varietate.

Quia ſuperius pater ornauit ſponſum ſupradictis tribus nuptialibus ueſtibus: iō hic in hac ſecunda parte principali intendit ornare ſponſam. ſ. eccleſiā, & copulare eam ſponſo ſuo, & canendo cōmendat eam in ornatu & apparatu nuptiali. Vnde dicit pater primò ad filium, ut accipiat ſponſam ſibi. & ait: O rex Chriſte fili accipe eccleſiā tibi ſpōſam, quia iam ipſa regina. ſ. eccleſia aſtitit tanquā regina à dextris. i. in potioribus bonis tuis, & D
non eſt nuda: imo ſedet in ueſtitu deaurato circundata uarietate, quia eiſdem ueſtimentis tuis eſt induta & induiſti eam. Nam iam ſe quitur te per fidem ſpem, & caritatem, quę effluunt, & ſpirant à ueſtimentis, & iam ſequitur te per ſanctitatē, & doctrinam, & martirium. Ergo iam ornata eſt ueſtibus nuptialibus & decentibus. Nam ipſa aſtat ibi in ueſtitu deaurato palledine, ſiue pallore caritatis, & circundata, & amicta uarietate ueſtimentorum, & colorum ſ. alba per fidem, & puritatem, & cerulea per ſpem: & rubicunda per martiriū, & pallida per pęnitētiā, & ſplendens ueritate doctrinę. Itē eſt circūdata & veſtita uarietate diuerſorum ſacramentorum ſcilicet baptiſmi, confirmationis, pænitentiæ E
eucariſtiæ, & extremę unctionis. Itē eſt circūdata diuerſitate, & uarietate ſtatuū. ſ. uirginū uiduarū cōtinētū, cōiugatorū, eremitarū, apoſtolorū, doctorū, euāgeliſtarū, pdicatorū & uarietate religionū, & uarietate linguarū: quia iā credūt Græci, Latini, Scitæ, Indi, Aetiopes & Caldæi. Itē uarietate morū & conſuetudinū i cultu, ſed omnibus eſt una fides, unū baptiſma. Iō unica eſt columba & ſponſa. Vnde eſt aduertendum quod tota iſta uarietas ueſtimētorum eccleſię fuit, & emanat à uarietate ueſtimentorū Chriſti, de quibus ſupradictū eſt in uerſu ſuperiori. Nam ſicut in mundi creatione unus & idē Deus ſecundū diuerſitatē idearū cauſando ſimilitudines illarum idearum produxit uarietatem, & diuerſitatem creaturarū & ſpecierum, ita Xps F
in noſtra regeneratione, & eccleſię deſponſatione, multiplicando ſimilitudines ueſtimētorū ſuorū cauſauit uarietatē & perfectionē in eccleſia ſpōſa ſua. Nam ſicut Deus lucet in oībus creaturis: & ſic dat eis eſſe naturale, ita Chrs, vt redemptor, & regenerator lucet in eccleſia, & mēbris ſuis, & ſic dat eis eſſe gratiæ. Itē ſicut mundus à ſole habet tria. ſ. lumē calorē, & influentiā, ita eccleſia habet a Chriſto lumen fidei, & calorem caritatis, & influētiam ſpei: propter quam operatur. Vnus ergo Chriſtus habens iſta tria aromata & ueſtimenta. ſ. paſſionis & ſanctitatis & doctrinæ, aſpirādo & lucēdo in eccleſia p paſſionē, cauſat varietatē ſeptē ſacramentorū ad ſanādas infirmitates. Secūdò ex gutta ſuę ſanctitatis cauſat in eccleſia diuerſitatem religionum, & ſtatuum ſanctorum. Sed ex veſtimēto doctrinæ influit ſeptem dona, & genera gratiarum, &

A rũ, & ſic alios fecit apoſtolos, alios euangeliſtas &c. Et hæc eccleſia ſedet à dextris Chriſti circũdata varietate, q̃ oĩa fluũt ab eodẽ Xpõ: nam per vnum & eundẽ ſpm̃ ſpirat & diſtribuit vnicuiq; dona gratiarũ, prout vult. Nã ſicut dictũ eſt in prologo Chriſtus eſt diſpẽſator bonorũ patris. Dicit aũt Hiero. ad Principiũ ꝙ huc vſq; loquiẽ ꝑfeta, & ea q̃ ſequũtur ſunt verba patris ad ſponſam, ſed magis conformis videtur ſupradicta ſententia.

Audi filia & vide & inclina aurẽ tuã, & obliuiſcere populũ tuũ & domum patris tui.

Poſtq̃ ſuperius pater dixit Chriſto vt acciperet eccl̃iam in ſpõſam, nũc dicit eccl̃iæ, vt accipiat Chrm̃ in ſpõſum, vt appareat cõſenſus vtriuſq;. Nã in ſpõſalib. in primo loco q̃riẽ cõſenſus ſpõſi, & in ſecũdo cõſenſus ſponſæ, & hũc ordinẽ ſeruat nũc eccleſia. Et ideo B poſt q̃ pr̃ habet cõſenſum ſponſi, tunc vocat & admonet ſpõſam, vt accipiat, & ſequatur, & veniat ad ſpõſum ſuũ Chrm̃: quia nemo venit ad filiũ, niſi pater traxerit eũ per grãm, nã quos pater ab æterno prædeſtinauit, hos Chriſtus vocauit, & iuſtificauit, & regenerauit: ad Ro. 8. Dicit ergo pater ad ſpõſam eccleſiã. Audi filia per creationẽ & regenerationẽ, Audi vocẽ euãgelicã filii mei & vide eius miracula, & eius ſanctitatem, & vide per fidẽ, & inclina aurẽ tuã volũtatis ꝓbendo aſſenſum. Et tu cętus gentiliũ conuerſorũ, obliuiſcere populũ tuũ idololatrum, & tu cœtus apoſtolorũ, & diſcipulorũ, & cõuerſorũ ex iudæis obliuiſcere domũ. i. ſynagogã patris tui Moyſi. i. ritũ cerimonialiũ, & nõ ſecteris literã, ſed ſpiritũ. Nota ꝙ iſta ſpõſa dum erat in C domo patris ſui Abrahę. & Moyſi, induebaẽ veſtibus vilibus & vetuſtis cerimoniarũ, & legaliũ. Et ideo præcipit Deus, vt relictis veſtibus cerimoniarũ ornetur veſtibus nouis euãgelicis ſacrorum & gratiarũ, vt à ſponſo concupiſcatur. Et ideo dicit, obliuiſcere domum patris tui. q. d. exue veterem hominẽ, & indue veſtes quas tibi dat nouus ſponſus.

Et concupiſcet rex decorẽ tuũ, quoniam ipſe eſt dominus Deus tuus, & adorabunt eum:

Et filiæ Tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Chrs rex ſpõſus cõcupiſcet decorẽ tuũ, & eris ipſi grata, aliter abiiciet te, quaſi abominabilẽ. Egredere ergo de domo natiuitatis & patris tui, & intra talamũ ſpõſi Chri qm̃ ipſe eſt dñs Deus, tuus, in lege promiſſus. Itẽ õ tu popule gentilis obliuiſcere populũ tuũ, & patres tuos, & domũ. i. delubra & ſuperſtitiones idolorũ, q̃ nõ ſunt veri dii, ſed dæmonia, D & cõuertere ad ſpõſum eccl̃iæ, qm̃ ipſe ẽ dñs Deus tuus, & nõ idola. Et ideo adorabũt eum iudæi ſupple, & adorabunt eũ filię Tyri. i. oẽs cõuerſi ex gentilibus in muneribus. i. ſibi munera offerentes. Nã magi venientes ab oriente obtulerunt in ſua natiuitate, aurũ, thus, & myrrã. Et Cõſtantinus, & cæteri imperatores, & reges, tẽpla, & eccleſias Chõ conſtruxerũt, & magna donaria, & ornamẽta obtulerunt. Vñ nota ꝙ verſus & ſnia incipit ibi. ſ. & adorabũt eũ filiæ Tyri ĩ muneribus. i. totus populus gẽtilis: & ſic exponit hãc particulã Aug de fide rerũ inuiſibiliũ. Et cõuerſus pr̃ ad filiũ dicit. O fili rex Meſſia, intm̃ proſperabiẽ regnũ tuũ ꝑ vniuerſum orbẽ, ꝙ nõ ſolũ reges ſed oẽs diuites plebis depcabunẽ vultũ tuũ. i. ante vultũ, & imaginẽ tuã orabunt E in tẽplo, & celebrabunt diuina officia, & deſiderabunt videre vultũ tuũ hic per grãm, & in futuro per gloriã. Ex ſupradictis apparent & inferuntur quatuor concluſiones. Prima quidẽ eſt. Chrs rex Meſſias in ſuo aduẽtu debebat repudiare & abdicare ſynagogã, & abolere legalia & dare nouã legẽ, & declarare leg. vet. per hoc quod ait. Audi filia & vide, & inclina aurẽ tuã & obliui. populũ tuũ, & do. pa. tui. q. d. Audi nouã doctrinã ſponſi, & crede ipſi, & uide eius miracula, & obediẽdo ſequere eũ dimittendo ſynagogã, & vetuſtatẽ legis, & mores antiquorũ. Secunda cõcluſio, ꝙ poſt publicationẽ euangelii legalia nõ ſunt Deo grata nec accepta, ſed ſola ſacra no. le. per hoc quod ſubdit. Et cõcupiſcet rex F decorẽ tuum. Tertia cõcluſio, ꝙ rex Meſſias eſt verus Deus, per hoc quod ſubdit. Quoniã ipſe eſt dominus Deus tuus & adorabunt. Quarta concluſio ꝙ principalis articulus, & fundamentum eccleſię per quod differt chriſtianus à non chriſtiano, eſt credere in Chriſtum verum Deum, & hominem, & Meſſiã in lege promiſſum, per hoc quod ait. Audi filia & vide quaſi dicat quòd ſolus ille eſt filius Dei adoptiuus, qui credit in Chriſtum, & abdicat omnes alios ritus, & cerimonias, & ſuperſtitiones, quia aliter non concupiſceretur à Chriſto ſponſo nec eſſet membrum eius, nec de gremio eccleſiæ.

Omnis gloria eius filiæ regis abintus in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus.

Hic dat cãm quare debebat Xps repudiare ſynagogã, & delubra gentilium, & ornatũ

A eorum, & concupiſcere, & eligere eccleſiam. Nam tota gloria ſynagogæ erat in apparatu exteriori, & in actibus materialibus: quia om nia intelligebant ad literam, & per ſola opera exteriora putabāt iuſtificari. Et ideo tota glo ria templi Salomonis erat in apparatu orna mento. & vaſorum aureorum: & ſic tota gloria iudęorum referebatur ad corpus, & ni hil ad animam, nec curabant de interiori iu ſtitia. Sed oppoſitum docet lex euāgelica. nā vera iuſtitia, & ornatus debet eſſe in nobilio ri parte, ſed anima eſt nobilior corpore: ergo verus ornatus debet eſſe in anima. Nā Deus ratiōe animæ diligit hoiem, ergo potius vult ſibi deſponſare aīam quām corpus: ergo totū ornatum, & apparatum magis deſiderat in anima quàm in corpore & ſic homo magis di citur iuſtificatus in anima quā in corpore, &

B per conſequens magis per actus interiores, q̄ exteriores, cum poſſint eſſe ficti & falſi, & ſic Deus magis acceptat & reſpicit affectū & in tentionē, quā effectum exteriorem, ut ait ſal uator. Matth. v. Et ideo dicit hic gloria huius ſponſæ non conſiſtit in apparatu exteriori ſi cut templū Salomonis, cuius tota gloria erat in pellibus & pānis & vaſis aureis & argēteis, & ſimiliter eſt dicendum de templis gentiliū: ſed tota gloria eius. i. iſtius ſponſæ filiæ regis .i. eccleſiæ eſt abintus in actibus, & in deuo tione interiori, & in ornatu ſpirituali ſacra mentorum eccleſiæ Et ſic etiam ornatus chri ſtianorum & iuſtitia, & perfectio non conſi ſtit in actibus exterioribus, ſed in ornatu ani mæ & deuotione & virtutibus & non in ap parentia & vana gloria exteriori, ſed bona intentione interiori, ne quod foris oſtendi-

C tur, intus à mercede euacuetur: quia Chriſtia nus non expectat p̄miari, nec fęlicitari in hoc mundo ſed in alio, & talē aīam concupiſcit Xp̄s & deſponſat ſibi. Ideo licèt eccleſia ſpōſa Chriſti ſit circumamicta varietatibus ſtatuū. ſ. cōiugatorum, viduarum, virginum, tn̄ abin tus omnibus eſt vna fides, vn̄a caritas, vnū ba ptiſma, & vnicam expectant gloriā & tota gloria eorū eſt in anima. Vn̄ tali veſtitu deau rato & tali amictu cōtexto varietatibus colo rū perfectionum & virtutum ornauit Deus pater ſponſam filii, & talē ſpōſam cōcupiuit Xp̄s repudiat ſynagoga & gentilitate, quę in ſolis ornamentis mundanis, & exterioribus delectabantur & putabant iuſtificari. Totum etiam hoc poteſt referri ad legem Moyſi, & ad totam ſcripturam vete. teſt. cuius veritas non conſiſtit in litera exteriori, ſed in ſenſu D ſpirituali interiori, quæ quidem lex vetus eſt quaſi tunica & veſtis, ſub qua larct euāgeliū ſiue veritas euangelica. Et ſic gloria vete. leg. eſt veritas euangelica latens abintus in fim briis aureis: & hanc veritatem & gloriam in teriorem legis deſiderarunt omnes patres ve te. teſt. & hāc concupiuit & acceptauit & prę dicauit Chriſtus, & ſic abiectis & repudiatis cerimoniis exterioribus concupiuit gloriam & veritatē interiorē. Et ſic lex vetus patēt ad extra in veſtitu byſſino & groſſa, ſed veritas euangelica latet intra in veſtitu deaurato cir cumamicta varietatibus ſenſuū. i. profetico, morali, & anagogico, & multiplici, qa pertri ſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Itē iſta gloria quę latet abintus, & emanat a bin tus, eſt gratia eccleſiaſticorum ſacramētorū, E quæ ſunt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Nam in quolibet ſacramento ſub viſibili ſot ma latet inuiſibilis gratia. vn̄ quodlibet ho rum ſacramentorum eſt circumamictum va rietate bonorum effectuum Nam baptiſmus purgat originale, & confert fidem, & caritatem & configurat, & incorporat nos Chriſto ſponſo, & confirmatio confert. vii. dona ſpiri tusſancti, & eucariſtia reficit.

Adducentur regi virgines poſt eam, proxi mæ eius afferentur tibi.

Afferentur in lætitia & exultatione: addu centur in templum regis.

Poſtquā ſuperius Deus pater cantauit, & commendauit ſponſum & ſponſam in ſuis ornamentis & apparatu, hic commendat eā de copia, & frequenti ſocietate puellarū ado leſcentularum, quæ maximè decorant ſpon F ſam, vt patet in canticis Salomonis. Poteſt ēt dici, q̄ nunc in hac tertia parte huius carmi nis nuptialis prædicit, & commēdat fęlicem prolē eorundem. Et ratio eſt, q̄ nā in ſuperiori verſu dixit, quòd omnis gloria huius ſponſę eſt abintus quaſi in vtero eius, & quòd eſt a micta, & circundata varietatibus ſtatuum & filiorum: ideo hic enumerat & memorat libe ros & filios eius, quorum ſtatus ſunt multi. ſ. virgines, viduę, coniugatæ, apoſtoli, & marty res, & doctores. Vnde nota quòd iſta proles fuit regenerata ex iudæis primò: ſecundò ex gētibus & ex vtriſque fuerūt virgines, & ui duæ, & de oī ſtatu, & illico incepit eccleſia Xp̄o dare prolē. Dicit ergo primò, virgines. ſ. virgo Maria, & Ioā. baptiſta, & ceteræ virgi. adducentur poſtea. i. ſequentur ipſam eccle ſiam.

A ſi.i.ipſa eccleſia primò adducet virgines ſpō ſo ſuo Chriſto, & proximæ eius.ſ. viduę & continentes, quæ tenent ſm locum poſt vir gines afferentur tibi, ò Chriſte in lętitia, & exultatione.i.ſpontè vouebunt, & ſeruabūt caſtitatem amore tui. Etiam per virgines pñt intelligi omnes animæ chriſtianorum quę habent fidem catolicam ſecundum Aug. & per proximas, pñt intelligi ſpecialiter conuerſi ex gentibus, ex quibus multę virgines fuerunt Deo conſecratæ, & ſeipſas pro Chriſto morti obtulerunt, & multę alię ſe mona ſteriis dedicauerunt. Et ideo ſequitur. Adducentur in templum regis, ſicut continuè ſanctimoniales Chriſto dedicātur. Et ēt per virgines, & proximas Chriſti pñt intelligi oēs aiæ chriſtianorū, qui in baptiſmo incōcuſsè fidem Chriſto promiſerunt, quę dicūtur vir B gines, ab itegritate fidei, ex quibus ſunt martyres, & virgines, viduę, & coniugati, qui oēs ſequuntur eccleſiam, et ſunt regenerati à Chriſto et eccleſia. Omnes enim chriſtiani adducuntur ad templum Chriſti, et adducit eos mater eccleſia, vt baptizentur, et recipiāt cętera ſacramenta. Et ſic omnes ſequuntur agnum quocunque ierit.

Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Hic ſpāliter memorat prolē apoſtolorū, eo ꝙ tenēt primum locū in eccleſia. Vñ poſſet dicere eccleſia, O Chriſte tu aſcēdis in cęlū, et dimittis me viduā et ſolā et pupillā ſine patre, quia ante habui patriarcas et ꝓfetas, qui fuerunt patres mei, nunc aūt repudiatā ſynagoga, in qua ſunt ſcribę, fariſei, et legis doctores, congregaſti me ex piſcatoribus, et C plebeis, et ſimplicibus idiotis. Ad hoc reſpōdet Deus, Ne timeas eccleſia ſponſa, quia ꝓ patribus.i. loco et vice patrum.ſ. patriarcarū et profetarum, nati ſunt tibi filii.ſ. apoſtoli, quia recepto ſpirituſancto, erunt maiores et ſapientiores q̄ patriarchę et profetę: Ideo hos conſtitues principes ſuper omnem terram. Hoc etiā dicit, quia ſicut Iacob genuit duodecim filios patriarcas à quibus deſcēderunt oēs filii Iſrael carnales: ita Chriſtus regenerauit duodecim apoſtolos, à quibus deſcenderunt oēs Chriſtiani per generationē baptiſmalē et ſpiritualem. Et ideo eccleſia dicitur verus Iſrael ſpiritualis, quorū patriarchę fuerunt duodecim apoſtoli, ut patebit pſ.67. Hoc idem dicit eccleſię congregatę ex gentibus: non timeas, nec dedigneris ò popu le gentilis, quia habuiſti ſummos philoſophos, qui in ſcientia humana floruerunt, et D reges et imperatores qui armis et legibus totum orbem ſubiecerunt. Nam pro illis patribus tuis.ſ. loco Platonis, et Socratis, et Ariſtotelis, et cęterorum philoſophorum, et loco Cyri, et Darii, et Alexandri, et Cęſaris, et Pompeii, et Octauiani, et cęterorum famoſiſſimorum regum, et imperatorum, et bellatorum, nati ſunt tibi.i. renati ex me filii, ſcilicet apoſtoli, et diſcipuli, et hos cōſtitues principes ſuper omnem terram, qui non inanis profeſiæ uerbis, neç uiribus humanis, ſed armis euangelicis, totum orbem tibi ſubiiciēt, et ſic erunt maiores quā Alexander et Cęſar, qui minorem partem mundi uix potuerunt obtinere. Item renati ſunt tibi filii ex me, ſcilicet martyres et doctores. Et ideo, O Chriſte domine mundi. E

Memores erunt nominis tui domine, in omni generatione & generationem.

Iſti apoſtoli et doctores erūt memores tui, in omni generatione et generationem, quia ſcribent, et pręedicabunt mirabilia quæ feciſti vſq; ad iudicium. Nam euangeliſtę ſcripſerunt euāgelia, in quibus memorantur omnia geſta Chriſti. Et Ia. et Ioan. et Pe. ſcripſerunt epiſtolas canonicas, et Lucas actus apoſtolorum. Et Paulus ſcripſit quatuordecim epiſtolas ad diuerſos populos et ſtatus, quę quotidie leguntur, et prędicantur in eccleſia, in quibus maxime memoratur nomen Chriſti. Et ſic apoſtoli non ſolum ipſum nomen Chriſti prędicarunt, ſed etiam in memoriam eius ſcripta reliquerunt.

Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, & in ſeculum ſeculi. F

Propterea et propter quę ſcripta ſunt omnes populi ad fidē cōuerſi cōfitebuntur tibi ò Chriſte, et colent te tanq̄ Meſſiā, et verum Deum in ſęculum ſæculi. Nota ꝙ ly domine non ponitur in Hebręo, et ſic nulla accidit difficultas, quin loquatur pater ad filium in hoc verſu. Ex toto ergo iſto pſal. poſſunt recolligi.14. concluſiones ſeu doctrinę. Prima concluſio, ꝙ pater ab æterno eructauit verbum bonum ex toto corde idest de tota ſubſtantia. Secunda cōcluſio: ꝙ ex tempore produxit ꝑ illud uerbum uelociter omnes creaturas ſicut uelox ſcriba producit literas. Tertia concluſio: quòd Chriſtus fuit ſpecioſus prę filiis hominum in puritate, et ſanctitate, et ſapientia, et gratia ſpirituſſancti. Quarta

A ta concluſio, ꝙ Chriſtus triplici gladio fuit accinctus. ſ. gladio humanitatis, & potentię, & doctrinę. Quinta concluſio, ꝙ quinque virtutes fuerunt, propter quas meruit regnare. ſ. ſanctitas, ſapientia, veritas, manſuetudo, & iuſtitia, quæ quidem quinque virtutes ſunt neceſſariæ cuilibet regi & principi. &c. Sexta concluſio, quòd tam apoſtoli quàm verba euangelica fuerunt ſagittę, quibus Chriſtus penetrauit corda hominum. Septima concluſio, quòd ſedes Chriſti iudiciaria erit æterna, & ſceptrum Chriſti erit iuſtum & directum. Octaua concluſio, quòd in diuinis eſt trinitas perſonarum: ſcilicet pater vngẽs, & filius vnctus: & ſpirituſſanctus, quo filius vngitur ſecundum humanitatem. Nona concluſio, quòd triplici veſtimento fuit Chriſtus veſti B tur. ſ. veſtimento mirrhæ paſſionis: & veſtimento pœnitentiæ, & doctrinæ. Decima concluſio, ꝙ veſtimẽta eccleſiæ Chriſti deaurata ſunt per veritatem, & circundata varietate virtutum & ſacramentorum, & diuerſorum ordinum, & graduum miniſtrorum & prelatorum eccleſiæ. Vndecima concluſio, quòd eccleſia ſponſa Chriſti, eſt congregata ex cõuerſis de populo gentili relinquentibus ritum patrum ſuorum, & ex conuerſis de iudaiſmo relinquentibus cerimonialia, & ritus legales patrum ſuorum. Duodecima concluſio, quòd filii gentilium debebant recipere Chriſtum: & adorare ipſum tanquam Deũ. Decimatertia concluſio, quòd gloria, eccleſiæ non conſiſtit in bonis exterioribus, & tẽ C poralibus, ſed interioribus. & ſpiritualibus: Decimaquarta concluſio, quòd loco. xii. patriarcarum conſtituti ſunt. xii. apoſtoli principes ſuper omnem terram, per quos regeneratus eſt totus populus fidelium.

PSALMVS XLV.

Deus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerũt nos nimis.

Huic pſalmo ꝓponitur talis titulus in Heb. ſ. Victori ſiue ad victoriam filiis Core, ſuper Alamot canticum Secundum vero. lxx. In finem filiis Core pro arcanis canticum. Secundum aũt Hier. Victori filiorum Core pro iuuentibus canticum. De auctore autem & materia huius pſalmi dicit Ra. Salo. & quidã alii Hebræorum, quòd filii Core fecerunt hũc pſalmum por gratiarũ actione, eo ꝙ fuit factum in eis illud grande miraculum, quia patre ſuo Core, & Datan, & Abiron, & cæteris complicibus illius coniurationis, pereũtibus ipſi fuerunt liberati: vt patet Nume. xxvi. & D xvi. Et hoc iuſtè & bene merito factum eſt: vt dicunt iſti. Nam eum Core pater eorum. & cæteri obſtinati vellent rebellare cõtra Moyſen & Aaron, tamen filii Core noluerũt eſſe complices, nec participes in illa cõiuratione: imo perſuadebãt patri, vt obediret moyſi iuxta voluntatem domini, ſed quia Core cũ cęteris voluerũt obſtinatè perſeuerare in ſuo malo propoſito: ideo aperta eſt terra, & deuorauit eo[illegible] liis Core ſaluis manentibus, ut patet ibidem. Et addunt iſti quòd filii Core manſerunt in aere: cum terra ſub pedibus eorũ fuiſſet aperta, ſed coniuratoribus abſorptis, & deuoratis, tunc terra fuit recluſa & reiuncta: & tunc filii Core manſerunt ſalui ſuper terrã. Et hoc fuit illud grande miraculũ quod ſcribitur. Numeri. xxvi. Et addunt iſti quòd tũc E Deus dedit filiis Chore ſpiritum profetię, in præmium tantæ obedientiæ: & ſic fecerũt omnes pſalmos qui intitulantur filiis Core, & inter cæteros fecerũt hunc pſalmum agẽdo gratias pro ſua liberatione, & tanto miraculo oſtenſo. Et hanc poſitionem ſequuntur quidam catholici gloſſantes hunc pſalmum pro illa liberatione, & miraculis factis in deſerto: & in tranſitu maris rubri, & in ingreſſu terræ promiſſionis. Quia tunc factus eſt impetus fluminis Iordanis quando conuerſus eſt retrorſum & trãſiuit populus, & altiſſimꝰ ſanctificauit ſuum tabernaculum, & arcam, quando repoſuit eam in Silo, & lætificauit illam ciuitatem, & populum dãdo poſſeſſionẽ illius terrę. Et ſic exponunt literaliter hunc F pſalmum de adeptione illius terræ cum auxilio Dei. Sed iſta poſitio licet aliquo modo, & in minori parte contineat aliqualem veritatem, tamen in maiori parte continet falſitatem. Nã primo continet falſum, inquantũ dicit ꝙ filii Core fecerũt hũc pſalmũ tp̃e Moyſi: ſicut fuit improbatum in titulo. pſal. xli. Secundo continet falſũm, inquantũ dicit ꝙ pſalmiſta pcisè in hoc pſalmo memorat miracula & prodigia facta in exitu Iſral de Aegypto, & in ingreſſu terræ promiſſionis. Sed põt cõtinere verum, inquantum Dauid contẽplãdo miracula, & prodigia, & myſteria facta & geſta in illo egreſſu, & ꝓgreſſu, & ingreſſu, pui dit in ſpiritu ortum, & progreſſum, & proſperitatem, & triũfum eccleſiæ Chriſti. Quæ quidẽ eccleſia Chriſti, & fuit figurata per filios Core. eo [illegible] fuit congregata ex cõuerſis de popul[illegible] daico & populo gentili, quorũ patres

A patres perierũt in ſua cæcitate & infidelitate vt probatum ſunt ibidem, ĩ pſ. 41. Et ideo eſt dicendum, ꝙ Dauid fecit iſtum pſalmum & intitulauit ipſum, In finem filiis Core ſuper Alamot, eo ꝙ dedit ipſum cantandum ipſi Hemam & toti Coro ſuo, eo ꝙ erant de filiis Core vt ibi fuit dictum. Sed tunc manet dubium de diuerſitate tranſlationum huius tituli. Nam lxx. tranſtulerunt In finem huius filiis Core pro arcanis. Et Hieronymus tranſtulit, filiis Core pro iuuentutib. Ad hoc reſpondetur ꝙ hoc nomen Alamot eſt plurale deriuatiuum de hoc noie Alma. Sed quia hoc nomen Alma eſt æquiuocum ad duo. Nam vno modo idem eſt quod adoleſcentula ſiue puella. Alio modo idem eſt quod ſecreta. Et ſic Alamot vno modo ſignificat iuuentutes. Alio modo ſignificat arcana ſiue
B ſecreta. Ideo ſeptuaginta tranſtulerunt, pro arcanis ſumendo vnam ſignificationem. Et Hieron. tranſtulit, pro iuuentutib. ſumendo aliã ſignificationem. ſed hoc ex diuina prouidentia factum eſt. Nam Dauid in pſal. iſto profeticè memorat & prædicit arcana & ſecreta myſteria & prodigia, & miracula, quæ geſta & facta ſunt in iuuentute & in ortu & progreſſu ipſius ciuitatis ſiue eccleſiæ Dei, vt magis patebit in fine expoſitionis huius pſalmi. Et ſic neceſſaria fuit vtraq; tranſlatio. quia vna ſignificat iuuentutem, & ortum Eccleſiæ. Et altera arcana & profunda myſteria & miracula quæ geſta ſunt in ortu & in iuuentute eccleſiæ. Et ideo datus eſt iſte pſ. filiis Core ad cantandum: eo ꝙ gerebant figuram eccleſiæ ſic cõgregatæ vt dictum eſt. Tria ergo facit Dauid in hoc pſ. Primò enim
C prædicit fortitudinem & conſtantiam: quam habuit eccleſia contra iudæos & tyrannos in ſua iuuentute & auxilio Dei in principio. Et hoc per figuram. & prout præuidit in exitu Iſrael de ęgypto, & per tranſitum maris rubri. Secundò explicat vnde iſta ciuitas Dei & eccleſia adepta eſt talem fortitudinem. Et in quo tempore habuit hãc gratiam. & hoc per figuram ingreſſus terræ promiſſionis per Iordanem. Tertiò explicat profeticè victoriam & triumfum quem habuit eccleſia de Iudęis & tyrannis perſecutorib. ſuis. Et hoc per figuram victoriæ, quã habuit Ioſue & Iſrael de regib. & pop. Cananeorum. Secunda: ibi fluminis impetus lætificat. Tertia ibi. Conturbatæ ſunt gentes &c. Quantum ad primum eſt notandum ſicut pluries dictũ eſt ꝙ principium & progreſſus eccleſiæ Chriſti manifeſte figuratus eſt per primum progreſſum **D**
pop. Iſrael. Nam ſicut Iacob ſiue Iſrael genuit xii. filios & reliquit eos in Aegypto inter inimicos: vbi grauiter fuerunt afflicti, ſed Moyſes eum ſignis & portentis eduxit eos ꝑ Mare rubrum & deſertum cum maximis laboribus & tribulationib. Ita Chriſtus regenerauit xii. Apoſ. & poſt eius mortẽ reliquit eos in Hieruſ. vbi fuerunt afflicti à iudæis, vt patet in actibus Apoſt. Sed Chriſtus miſit in eos flumen aquæ ſapientiæ Spi. ſan. & miſit eos per mundum vniuerſum & ſubiecerut Chriſto totum orbem, ſicut filii Iſrael transferentes impetum Iordanis obtinuerũt totam terram promiſſionis. In illa ergo figura, & myſterio præuidit Dauid totum principium & progreſſum eccleſiæ. Ideo introducit cœtum Apoſto. & fidelium primitiuæ **E**
eccleſiæ loquentem in hoc pſ. & explicantẽ fidem ſuã in illa perſecutione. Vnde dicit populus & ciuitas Chriſti. Chriſtus Deus & homo eſt noſter refugium & virtutus & adiutor in tribulationibus, quę inuenerunt & vexauerunt nos in primitiua eccleſia. Nam illico poſt mortem & reſurrectionem Chriſti inſurrexerunt principes & Fariſæi contra nos, & ducebant nos & cõſtituebant in conſpectu ſacerdotum, præcipientes ne prædicaremus nomen Chriſti: & perſequebantur nos per ſynagogas & ciuitates cõminabanẽ nobis flagella & tormenta. Vt patet in actib. apoſtolorum. Sed propterea quia Deus noſter eſt refugium & virtus nobis.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. **F**

Ideo non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris. Et ponitur futurũ indicatiui pro optatiuo, quia iudæi non habent optatiuum. Quaſi dicat q̃uis turbetur tota terra contra nos: & fiat tantus terræmotus vt transferantur, & cadant montes in cor maris & in medio maris ſicut ſolet quandoq; fieri in maximo terræmotu: tñ nos non timebimus perſecutores poſtquã Chriſtus & eius auxilium eſt nobiſcum. Vnde tota terra iudęæ primò mota eſt, contra Apoſtolos & diſcipulos, & exinde totus orbis & pop. gentilis contra Apoſtolos & martyres & omnes Chriſtianos: & tantæ cõmotio facta eſt contra eos, ꝙ montes. i. magni principes & reges trãſlati ſunt in cor maris. i. mouerunt fluctus amaros ſui furoris & per-

A ſecutionis contra totam eccleſiam & ciuita-
tem Dei. Ideo ſequitur.

*Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ eorũ: con-
turbati ſunt montes in fortitudine eius.*

Aquę eorum.ſ.perſecutiones & indigna-
tiones ſonuerunt & turbatæ ſunt cum ma-
gno ſonitu· ſicut fit in mari tempore tempe-
ſtatis. Ita moti ſcribæ, & fariſæi fecerunt præ
conium in tota Iudęa: ne quis auderet noia-
re Xp̃m. & ſic Paulus acceptis epiſtolis in Da
maſcũ, vt ſi quos inueniret huius vię viros,
vinctos perduceret in Hieruſ. Item Nero &
Domitianus, & vltimò Diocletianus fece-
runt edictum per totum orbẽ ne quis prædi
caret Xp̃m: aliter capitali ſententia puniret,
bonis fiſco dedicatis: & ſic in fortitudine hu
ius terręmotus & fluctuationis maris, cõtur-
bati ſunt montes.i. principes & reges terræ
B contra Chriſtianos. Sed in omnibus his flu-
ctuationibus non timebant Apoſt. imò ibant
gaudentes à conſpectu concilii, qm̃ digni ha
biti ſunt pro noĩe Ieſu contumeliam pati. Et
dicebant: obedire oportet magis Deo quàm
hominibus. Actu. v. Hoc idem dicebant Apo
ſtoli & marty. dum ſtarent ante reges & præ
ſides. vt patet de beato Laurẽtio & Vincẽtio
& Catarina & Lucia. Ideo oĩa iſta non time-
bant: quia Xp̃m in refugium habebant. Quaſi
dicant· ꝙ ſicut filii Iſrael fuerunt vexati in
Aegypto & anguſtiati in mari rubro, inter
mare & mõtes vidẽtes ęgyptios eos pſequẽ-
tes: ita fuimus afflicti per iudæos & tyrãnos
in primitiua eccleſia. Sed ſicut Deus fuit refu
gium & adiutor illorum, & liberauit eos tã
de Aegypto: q̃ de mari, cum ſignis & prodi-
C giis, ita Chriſtus liberauit eccle. de perſecu-
tione iudæorum: & tyrannorũ cum ſignis &
miraculis, & ſubiecit ſibi oẽs gentes & pop.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.

Deus in medio eius non commouebitur: adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Hic reddit cauſam vnde Apoſto. & ciues
Dei habuerunt: tantã virtutẽ, vt poſſent reſi
ſtere tot fluctib. & tormentis tyrannorũ ter-
renæ ciuitatis. Vnde iam dictum eſt pſalmo
quarto. ꝙ illico poſt Adam genus humanũ
fuit diuiſum in duas ciuitates, quarum vna
incipit ab Abel, q̃ dicta eſt ciuitas Dei, altera
à Cain, quę dicta eſt ciuitas Diab. quæ pro-
ceſſerunt vſq; ad Chriſtum, ſed cõtinuè fue
runt renouatæ & excitatæ. Nam ciuitas Dei
fuit renouata per Noe: & Abraham, & Iacob,
à quo dicti ſunt filii Iſrael vſq; ad Chriſtũ. D
cuius ciues fuerunt. ſemper afflicti à ciuibus
terrenæ ciuitatis. Hęc autem ciuitas Dei fuit
totaliter renouata & regenerata per Xp̃m &
congregata ex filiis ciuium vtriuſq; ciuita-
tis, patribus pereuntibus vt dictum eſt. Et ſic
ſicut maior pars ciuitatis terrenæ.ſ. populi
gentilis tranſiuit ad ciuitatẽ Chriſti: recipiẽ-
do Chriſtũ in quo fuerũt regenerati. ita ma-
ior pars filiorum Iſrael tranſierunt ad ciui-
tatem Diab. negando Xp̃m verum redemp-
torem & Meſſiam. Et ſic oẽs ſimul infideles
pertinentes ad ciuitatem Diabo. inceperunt
inſurgere & mouere fluctus iniquitatis con-
tra ciuitatem Chriſti. Quæ ciuitas paſſa eſt
diras perſecutiones. Primò à Iudæis. Poſtea a
tyrannis per x. imperatores vſq; ad magnũ
Conſtantinum. Quibus perſecutionib. erat
impoſſibile reſiſtere niſi ex auxilio ſuperno. E
Ideo Chriſtus miſit flumen aquarum dono-
rum & gratiarum Spi. ſan. in die penteco. in
omnes diſcipulos, & Apoſt. in quibus conſi-
ſtebat tota ciuitas Dei. quod flumen vallauit
& fortificauit & lætificauit taliter totam ciui
tatẽ Dei, q̃ eſt eccleſia, ꝙ amplius nõ timuit
impetus & fluctus aquarũ perſecutionũ ty-
rannorum & oĩum inimic. Nã illico incepe-
runt cũ fiducia prædicare verbum Dei, vt pa
tet per totum diſcurſum actuum Apoſto. Et
nõ ſolum impetus fluminis Spi. ſan. deſcẽdit
& fortificauit eccl. ſed ẽt protulit & proſtra-
uit fluctus & ciuitatem Diab. quia principẽ
huius mundi eiecit foras. Nam popu. gentilis
eiectis idolis cõuerſus eſt ad Chriſtum. etiã
fluuius baptiſmalis conceſſit virtutem Chri
ſtianis, vt non ſolum reſiſterent, ſed ẽt vince
rent & ſubiicerent ciuitatẽ Diab. & ſic aucta F
eſt ciuitas Dei à ſolis ortu vſq, ad occaſum:
in medio cuius, Deus habitat per fidẽ, vbi an
tea Diabo. princeps huius mundi habitabat.
Ex quibus patet ꝙ Xp̃s p flumen aquæ bap-
tiſmalis & donorum Spi. ſan. fortificauit ſuã
ciuitatem, & irrigat eam: & germinare eam
facit, & dilatata eſt, & ampliata per totum
orbem. Dicit ergo ciuitas Dei. Non mireris,
ſi non timuimus terræmotum & tempeſtatẽ
maris inimicorum: nam impetus fluminis
Spi. ſan. lætificat & irrigat & fortificat, & val
lat ciuitatem Dei.ſ. eccleſiã. nam altiſſimus
Deus ſanctificauit tabernaculum ſuum.ſ. ec
cleſiã in qua habitat per fidem. Et ideo quia
ipſe Chriſtus habitat in ea: nunq̃ commo-
uebitur à fide & caritate Xp̃i. Nam ipſe habi-

tando

A tando in ea influit virtutem & gratiā ſacramentorū,& dona Sp.ſan. q̄ ſunt arma Chriſtianorum:& ideo licèt cōtinuè agiteť fluctibus tyrannorum,& hæretic.tñ nunq̄ vſq; ad iudicium ſubmergeť nec expugnabiť nauicula Petri,imò ſemp Deus adiuuabit eam mane diluculo. Vñ nota ꝙ totū tps.leg.vet. dř nox,tps vero gratiæ dř dies,cuius aurora & mane ſiue diluculum fuit reſurrectio & aſcenſio Xpi.Sed quia illicò decimo die poſt aſcenſ.mitit Xps flumen donorum Sp.ſan.in diſcipulos,quo flumine lætificauit & addiuuit hanc ciuitatē: ideo dicit. Adiuuabit eam mane diluculo.i.principio legis gratię.Quaſi dicat, ꝙ ſicut impetus fluminis Iordanis lætificat & irrigat totam terrā promiſ. & aquæ circuncidant eam vndiq. Nam ex parte orientali clauditur aquis Iordanis,& ab aquilone

B aquis deſcendentib.cum impetu de Libano, & ab occaſu claditur Mari Mediterraneo, & à meridie torrente turbido Egypti. Ita pariter ciuitas & eccleſia Dei irrigatur & lætificatur & vallatur impetu fluminis baptiſmalis & aliorum ſacramētorum;& ſic defenditur vndiq; ab incurſibus dœmonum & infidelium. Et ideo iſta ciuitas ſic lætificata & adiuta impetu fluminis Spi.ſan.dedit vocem ſuam euang.per vniuerſum orbem, & mota eſt tota terra: & conturbatæ ſunt gentes,& inclinata ſunt omnia regna mundi,& ſubiecta iugo Chriſti, ad prædicationem Apoſtol. & martyrum & doctorum.Et ſic reges terræ qui propter idola perſequebantur Chriſtianos antea,poſt,ſuſcepto baptiſmo deleuerūt idola propter Chriſtum. Vnde ſicut fluminis impetus validus trahit ſecum oēs arbo-

C res ripę:ita impetus fluminis Xpi omnes gētes trahit ad eccleſiam. Sed in qua virtute hoc fecimus? reſpondet, quia Chriſtus Dñs virtutum ſemper fuit nobiſcum,& Deus Iacob fuit ſemp ſuſceptor,& defenſor,& adiutor in omnibus tribulationibus ſupradictis: ideo non ſolum fuimus protecti: ſed etiam victores, ſicut dixit nobis in ſua aſcenſione, Ego autem uobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſæculi.Vel poteſt incipi conſtructio ibi.ſ.Dñs virtutum, qui erat nobiſcum, dedit vocem ſuam euangelicam per Apoſtolos,& mota eſt vniuerſa terra: intantùm ꝙ conturbatæ ſunt gentes ad prædicatiouē Apoſtolorū, & inclinata ſunt omnia regna mundi ad ſuſcipiendam fidem Chriſti.

Conturbata ſunt gentes: & inclinata ſunt regna dedit vocem ſuam mota eſt terra. D

In hac tertia parte explicat proſperitatem huius ciuitatis, & victoriā & triunfum quē habuit de oībus ſuis perſecutoribus, & quo ſubiecit totum orbē iugo Xpi in virtute impetus fluminis gratiarū,& donorum Spi.ſan. ad prædicat. Apoſt. Vnde dicit ꝙ iſta ciuitas Dei ſic lætificata, & adiuta mane diluculo, impetu fluminis Spi.ſan. dedit vocem ſuam euāg.in prædicatione Apoſt.& tunc cōmota eſt tota terra à ſolis ortu vſque ad occaſum, & conturbatæ ſunt oēs gentes viſis ſignis,& prodigiis,& miraculis Apoſt.Et ſic inclinata ſunt oia regna mundi ad credendum euang. & ſubiecta ſunt iugo Chriſti. Et tunc reges terræ,qui pp idola ante perſequebātur chriſtianos, poſtea deleuerunt omnia idola pp Xpm, vt inquit Aug.Vnde ſicut impetus fluminis validus tpe pluuiarum trahit ſecum B omnes arbores, & diruit domos & ciuitates ſitas in ripa:ita pariter impetus fluminis prędicationis euāg.fidei,& miraculorū,proſtrauit oīa idola:& reges, & populos gentilium traxit ad fidem Xpi.Q.d. ꝙ ſicut impetus fluminis Iordanis lætificat,& irrigat totam terram promiſſionis,ita fluuius baptiſmalis irrigauit,& lætificauit totam eccleſiam Xpi,& ſicut ille trāſitus fluminis Iordanis lætificauit filios Iſrael,qñ conuerſus eſt retrorſum, pbuit eis audaciā viſo miraculo,& ſic trāſierūt cōtra Cananęos,& vicerunt eos,ita pariter impetus baptiſmalis fluminis,& impetus fluminis donorū, quæ receperunt Apoſt. in die Pente.lætificauit eos,& totam ciuitatem & cū magna fiducia, & fortitudine ingreſſi ſunt cōtra reges & principes mundi.Et ſicut tunc ad ſonitū tubarū,& buccinarū, et vocē F ſacerdotū, et tubarū ceciderūt muri Ierico, et capta eſt ciuitas,et oēs fuerūt occiſi, et poſtea exinde procedendo regna Cananæorū fuerunt capta, ita pariter ad vocem et ſonitum tubæ prædicationis Apoſtolorum ceciderunt omnia idola, et inclinata ſunt omnia regna populi gentilis, et occiſa fuit in eis ſuperſtitio,et infidelitas,et ſuſcitata fides vt inquit Augu. Sed quia diceret aliquis in qua virtute feciſtis omnia iſta: O Apoſtoli et chriſtiani: Ideo ſubdit,

Dominus virtutum nobiſcum ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Quaſi dicat, ꝙ Ieſus Xps Dñs virtutum, et dator gratiarum fuit nobiſcum in oibus ſu prædictis preſſuris,et triunfis adiutor et protector,

A tector, & ipſe Chriſtus Dñs Iacob, quia ipſi Iacob fuit promiſſus, erit ſuſceptor & liberator noſter: in quo noſtram ſpem, & fiduciam conſtituemus, Deinde cum dicit,

Venite & videte opera Domini: quæ poſuit prodigia ſuper terram: auferens bella vſque ad finem terræ.

Arcum conteret & confringet arma: & ſcuta comburet igni.

Inuitat & conuocat oẽs gentes & pop. vt veniant ad prædicat. Apoſt. & ad videndum ſigna, & prodigia & miracula eorum: quibus viſis conuertantur ad Chriſtum. Ideo ait. O vos oẽs gentes venite & videte opera Dñi noſtri, & prodigia, & miracula quę poſuit ſup terram. Et videte primò opera noſtræ redẽptionis, & miracula quę per ipſum fecit, mortuos ſuſcitando: & infirmos ſanando, & ſup B aquas ſiccis pedibus ambulando · & poſtea videte opera & miracula quæ fecit per Apoſtolos & mart. ſuper terram, & quõ fuit auferens bella vſq; ad finem terræ: quia oĩa regna fuerunt ſibi ſubiecta. Nam cõteret arcũ & poteſtatem tyrannorum: & confringet arma Diab. in quibus confidebat. ſ. oĩa genera peccatorum, & ſcuta. ſ. filoſofiam naturalem qua gentiles ſe defendebant, & contra nos arguebãt, & ritum & ſuperſtitionem pluriũ Deorum comburet igni veritatis ſacræ ſcripturæ. Nam Paulus cum autoritatibus ſacræ ſcripturæ vicit filoſofos, vt patet Actu. 28. Et Petrus vicit oẽs ſcribas & fariſæos. Actuum. 3. Item Chriſtus contriuit arcum. i. ſacerdotium, & arma. i. regnum Iudæorum per Romanos, & ſcuta. i. muros Hieruſalem combuſſit igni. Deinde cum dicit,

C *Vacate & videte quoniã ego ſum Deus exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.*

Introducit Xpm cõminantem tam iudęis quam tyrannis dicens. O vos iudæi, & vos gentiles vacate, & ceſſate, & deſiſtite perſeq eccleſiam meã, & videte, & conſiderate bene ſcripturas. nam licèt videatis me in forma humana, & mortali, tñ ego ſum verus Deus & homo ſicut canunt ſcripturæ, & ideo exaltabor in gentibus ſubiiciendo omnes gentiles per fidem, & exaltabor in terra, omnes terrenos & infideles puniendo. & ideo conuertimi ne in æternum puniamini. Sed ad hoc reſpondet populus fidelium dicens,

Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Ieſus Chriſtus Dñs virtutum erit nobiſcũ in adiutorium, & ipſe Deus Iacob erit ſuſceptor, & fautor, & redẽptor noſter & ideo te in Meſſiam, & redemptorem, & caput noſtrum recipiemus. Ex quibus patet, ꝙ licèt totus ille pſ. conueniat toti eccleſiæ, tñ maximè conuenit martyribus, qui licet multis tribulationibus & tormentis ſunt lacerati, tñ finaliter de perſecutionibus triunfarunt. Et ideo legitur iſte pſ. in feſtiuitatibus ſanctorum martyrum, & etiam virginum. Et ſic tota litera poterit applicari ad eos. Ex toto iſto pſ. poſſunt recolligi quatuor concluſiones. Prima concluſio, ꝙ in hoc pſ. memorant̃ profeticè magna & profunda & ſecreta myſteria de ciuitate Dei & eccleſia, & de eius iuuentute. Secunda concluſio ꝙ eccleſia fuit lætificata, & adiuta, & ſanctificata mane diluculo in primo ſuo principio, in qua Deus habitauit præſentialiter tanq̃ in proprio tabernaculo. Tertia concluſio, ꝙ Apoſt. & tota iſta ciuitas vicit ciuitatem Diab. & triunfauit de Diab. & membris in virtute ſanctificationis, & gratiæ Spir. ſan. Quarta concluſio, ꝙ Chriſtus fuit ſemper adiutor & fautor huius ciuitatis quam ipſe fabricauit. Sed hic aliquis poſſet dubitare pp duas concluſiones primas. Nam primò dictum eſt quod in hoc pſ. Dauid vult profeticè explicare aliquod magnum & profundum ſecretum de iuuentute eccleſiæ, propter id quod dr̃ in titulo. ſ. In finem pro arcanis ſiue iuuentutibus: & tamẽ iſtud magnum & profundum myſterium, non videtur explicatum in ſupradicta expoſitione, nec fuit explicatum nec declaratum quod eſt illud mane & diluculum in quo ciuitas Dei ſiue eccl. fuit ſanctificata & adiuta. Item tota Eccl. cõiter cantat de V. Maria illos duos verſicu. ſ. Sanctificauit tabernaculũ ſuum altiſſimus, & Adiuuabit eam Deus mane diluculo, & tamen in ſupradi. expoſitione non fuerunt expoſiti niſi pro tota vniuerſali eccleſia Chriſti, & ſic videtur expoſitio inſufficiens & non ad propoſitum. Ad totum hoc ſimul reſpondetur. Ad cuius intelligentiam eſt primò notandum, quod ex diuina prouidentia & ſub grandi myſterio profeta prepoſuit illud vocabulum in titulo ſ. Super Alamot. Nã dictum eſt quod Alamot eſt plurale huius noĩs Alma. quod eſt æquiuocum ad duo. Nam vno modo idẽ eſt quod iuuencula ſiue puella & adoleſcentula, & alio modo idem eſt quod ſecreta. quod totum ſimul ſoli V. Mariæ cõuenit, eo ꝙ ſola

D E F

ipſa

A ipſa fuit virgo ſecreta. Nã apud vulgus non
putabaẽ virgo eo ꝙ peperit filiũ, & tñ ſimul
cũ fecunditate manſit virgo:& ſic erat virgo:
in ſecreto & veritate mẽte & corpore. Et iõ
ex diuina prouidentia & ſub tali myſte. Eſa.
dixit. Ecce alma concipiet & pariet filium.
Quod quidẽ vocabulum alma ſcribiẽ cum
Men clauſo in ſolo iſto loco cõtra naturam
ſui:ad denotandum ꝙ iſta domicella ſecreta
tum virg.ſeruata Xp̃m erat cõceptura & pa
ritura. Et ẽt ſub eodem ſpũ B.Hiero.& ẽt 70.
trãſtulerunt.Ecce virgo concipiet. Nam Al
ma idem eſt quod domicella ſiue iuuencula
ſecreta.i.virgo in ſecreto. Et ita pariter Salo.
præuidens in ſpũ myſterium incarn. Chriſti
ex virgine Maria, & non valens cõprehen-
dere, dixit prou.30. Tria ſunt mihi difficilia,
et quartum penitus ignoro. Viam aquilæ in
B cœlo, viã colubri ſup petram, viam nauis in
mari, et viam viri in Alma.i.iuuencula ſiue
adoleſcẽtula. Vnde licet in aliquibus bibliis
reperiaẽ ſcriptum, viã viri in adoleſcentia,
tñ hoc eſt corrupte ſcriptum ex vitio et igno
rantia ſcriptorum, qui ponunt adoleſcẽtiã
pro adoleſcentula: quia ita tranſtulit beatus
Hieron.nõ vt ſcriptores corrumpunt. Vnde
Salomon per viã Aquilæ in cœlo, intelligit
deſcenſum verbi Dei de cœlo: et ꝑ viã colu-
bri ſup petram, intelligit exitum Xp̃i de ſe-
pulcro clauſo in ſua reſurrectione: et per viã
nauis in mari intelligit cõuerſationẽ et vitã
Xp̃i in hoc mundo: et ꝑ viã viri in adoleſcen
tula intelligit myſterium incarnat. ex V.Ma
ria, quæ cõcepit et peperit ſine corruptione;
Chriſtus enim ingreſſus eſt in conceptione,
et egreſſus eſt in Natiu. per portam clauſam
vteri virginalis. Et hoc eſt quod dicit Salo. ſe
C penitus ignorare. Et ſic patet ꝙ Alma ſignifi-
cat virginem ſecretam; et ſic cõiter in multis
locis ſacræ ſcripturæ ponitur pro V. Maria.
Et ita ponitur in titulo huius pſ. cum dr̃ Fi-
liis Core ſuper Alamot.i. ſuper virgines ſe-
cretas: et ita pronunciant Hebræi.ſ.filiis Co
re pro domicellis. Et ponitur plurale, quod
idem eſt quod pro virgine ſecreta.ſ. pro V.
Maria matre Chriſti. Et ideo ex diuina pro-
uidentia factum eſt ꝙ 70. tranſtulerunt pro
arcanis, et Hiero. pro iuuẽtutib. Et ſic ambo
explicãt vtrãq; ſignific.huius noĩs Alma q̃ ſi
gnificat vir. ſecretam. Quaſi dicat, ꝙ iſte pſ.
datus eſt filiis Core ad cantandum: in quo
continentur multa arcana, et profunda ſe-
creta de illa virgine ſecreta.ſ. de V. Maria.

Siue in hoc pſal. continentur arcana geſta in D
iuuentutib. eccleſiæ, quæ quidẽ arcana ſunt
geſta in myſterio incarnat. et in V. Maria qui
quidẽ pſ. dirigit nos in finẽ.i. in Xp̃m Vnde
dicit Camhi, ꝙ qñ in titulis ꝑponiẽ in finem,
ſignũ eſt ꝙ in illo pſ. ꝑdicitur aliquod profun
dum ſecretum de ſeculo Meſſię, quale poniẽ
et memoratur in hoc pſ. Et hoc magnũ my-
ſterium implicaẽ in illis duob. verſic.ſ. Flu-
minis impetus. Ad cuius intelligentiam eſt
ſcdo aduertendum, ꝙ tota Eccl. cantat et at-
tribuit iſtos duos verſ. V. Mariæ ꝑ quatuor
myſteria ibi notata et memorata, quæ pro-
priẽ ſoli V. Mariæ cõueniunt. Primum eſt ꝙ
dicit profeta Fluminis impetus lætificat ci-
uitatem Dei. Secundum ꝙ ſanctificauit Ta-
bernac. ſuum altiſſimus. Tertium ꝙ Deus in
medio eius nõ cõmouebiẽ. Quartum ꝙ adiu
uabit eam Deus mane diluculo. Quæ q̃dẽ E
quatuor myſteria licet dicantur de tota ec-
cleſia, tñ primò et principaliter et propriè ve
rificantur rõne V. Mariæ, quæ fuit prima ci-
uis huius ciuitatis, et primũ mẽbrum Eccle.
ſm Augu. in primo ſermone de Nati. V. Ma-
riæ. Sicut illud canticorum.3. Tota pulcra es
amica mea, et macula non eſt in te: dr̃ de to-
ta eccleſia ſponſa Chriſti ratione V. Mariæ:
quia de ſola ipſa verificatur, quia ſola fuit
ſine macula. Ita pariter iſta quatuor verifi-
cantur de tota eccleſia ratione V. Mariæ q̃
fuit aurora, et primum memb. Eccl. Ex q̃bus
duob. verſic. verificantur quatuor conclu-
ſiones de V. Maria. Prima concluſio, ꝙ Deus
altiſſimus lætificauit et irrigauit et ornauit
animam V. Mariæ flumine copioſiſſimo et
abundantiſſimo gratiarum et donorum Spi.
ritusſancti per hoc ꝙ ait Fluminis impetus F
lætificat ciuitatem Dei, probatur: nam ſm
Aug. primo ſermone de Nati. virginis ipſa V.
Maria fuit prima et principalis ciuis ciuitatis
Dei, et primum membrum eccleſiæ, in qua
ciuitate Deus per amplius et perfectius ha-
bitauit, primò mente, et ſecundò carne.i. ſe-
cundum carnem. Et ideo dicit, ꝙ feſtum Na
tiuitatis Vir. iam pertinet ad iſtam eccleſiã,
cum ipſa ſit principium eccleſiæ, imò dicit ꝙ
illud feſtum eſt exordium omnium feſtiui-
tatum noui teſt. Ex quo patet ꝙ fluminis im
petus lætificat ciuitatem Dei, prius et per ſe
verificatur de V. Maria, quæ eſt prima ciuis
huius ciuitatis. Secunda concluſio, ꝙ altiſſi-
mus filius Dei non ſolum lætificauit et irri-
gauit animam Virginis copioſiſſimo flumine

gratiarum

A gratiarum,vt in ea habitaret per gratiã, ſed
etiam ſanctificauit totum eius corpus & ani
mam,vt inhabitaret per carnem & ex ea car
nem aſſumeret , ꝙ patet per hoc quod ſub-
dit, Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſ-
ſimus. Vnde eſt notandum ſicut dictum eſt
in prologo tractatu. 4 ꝙ tabernaculum Dei
eſt quadruplex.ſ. tabernaculum perſonale,
& materiale,& myſticale,& materiale. Ta-
bernaculum perſonale eſt ipſa humanitas
Chriſti,in qua verbumDei habitat perſona-
liter in vnitate ſuppoſiti, & hoc tabernacu-
lum ſanctificauit altiſſimus in ipſo inſtanti
incarnat.quia impleuit ipſum Spiritu ſapiẽ-
tiæ , & intellectus &c. Secundũ Tabernac.ſ.
materiale fuit ipſa V. Maria de qua carnem
Xp̃s aſſumpſit , & in qua per 9. menſes ſ̃m
carnem habitauit, in cuius aïa iam primo
B inſtanti creationis habitauetat per gratiam.
Tertium tabernaculum.ſ. miſticale eſt tota
eccleſia & religio chriſtiana , in qua Deus
habitat per fidem:quam Deus Chriſtus per
baptiſmum ſanctificauit in ſeipſo,vt ipſe ait
Ioan. 17. Ego ſanctificabo meipſum in eis.
Quartum tabernaculum eſt templum ma-
teriale & quælibet eccleſia ad cultum Dei,
& miniſterium eccleſiaſticorum ſacramen-
torum dedicata. Iſte enim eccleſiæ ſanctifi-
cantur,& conſecrantur per epiſcopos. Et ſic
eſt dicẽdum, ꝙ tabernaculum & ciuitas Dei
prius dr̃ de humanitate Chriſti.Secundò de
V.Maria.Tertiò de tota eccleſia fidelium.Vl
timò de qualibet eccleſia materiali. Vnde re
ctè per tabernaculum altiſſimi intelligitur
V. Maria quantùm ad corpus , & animam .
Nam ſicut illa arca teſtamenti in qua erant
C tabulæ legis , & Virga Aaron,& vrna man-
næ figurabat humanitatẽ Chriſti , vt inquir
Apoſtolus ad Hebræ.9. quia humanitas Xp̃i
eſt arca diuinitatis : ita pariter tabernaculũ
Moyſi figurabat V.Mariam. Nam ſicut arca
teſtamenti fuit repoſita in tabernaculo illo,
vt patet Exod.vltimo, ita pariter totus Chri
ſtus fuit repoſitus, & requieuit in vtero vir-
ginali tanquàm in tabernaculo materiali.
Hoc ergo tabernaculum dicit Dauid ꝙ al-
tiſſimus ſanctificauit. Et hanc ciuitatem co-
pioſiſſimo flumine gratiarum Spiritusſancti
lætificauit,& irrigauit , & vallauit, & muni-
uit , & ſuis manibus ſanctificando fabrica-
uit,vt ex ea carnem aſſumeret:vt inquit Au
guſt.contra quinque hæreſes. Tertia conclu
ſio : ꝙ q̃n altiſſimus ſuam matrem ſanctifi-
uit in eodem inſtãti in ea habitauit per gra- D
tiam,& in eadem gratia cõfirmauit propter
id quod ait Dauid, ꝙ Deus in medio eius nõ
cõmouebitur. Nam poſtq̃ Deus inhabitauit
in medio illius tabernaculi ſanctificati, nun
quàm vlterius fuit motus nec receſſit ab eo
per gratiam:nec ipſa V.Maria receſſit à Deo,
imò ſemper fuit in gratia confirmata . Nec
V. Maria fuit mota à ſua virginitate mentis
& corporis.Nam ille conceptus & partus ita
tribuit prolis fœcunditatem, ꝙ non abſtulit
virginitatem,vt inquit Auguſ.Ita etiam iſta
ſanctiſſima ciuitas nunq̃ fuit commota,nec
potuit commoueri,nec vinci, nec expugnari
à Diab.per aliquam viam, ideo facta eſt no-
ſtrum refugium & virtus , ad quam ſemper
confugimus.Quarta cõcluſio: ꝙ Deus altiſ-
ſimus ſanctificauit,& lætificauit , & flumine
gratiarum ornauit virginem matrem ſuam
in primo inſtanti ſui eſſe , & animæ creatio- E
nis, & in fuſionis, & per conſequens illa ſan
ctiſſima anima ſimul fuit creata, & ſanctifi-
cata,& in illo ſanctiſſimo corpore infuſa,&
corpus ſimul cum anima ſanctificatum. Et
hoc probatur per hoc quod ſubdit Dauid.
Adiuuabit eam mane diluculo. i. in ortu ma
tutino, vt habet litera Hie.Quaſi dicat, ꝙ il-
la ſanctificatio fuit facta in ortu matutino ,
& in aurora ipſius virginis, & per conſequẽs
in primo inſtanti ſui eſſe , & ſuæ creationis :
eo ꝙ ipſa V.Maria fuit diluculum, & aurora
totius eccleſiæ:ideo de ipſa primo & propriè
verificantur omnia dicta, & iſta quatuor my
ſteria ſupradicta in his duobus verſiculis.
Ad cuius intelligentiam eſt aduertẽdum , ꝙ
tota eccleſia habet noctem, & diem, & dilu-
culum, ſiue auroram, & mane. Nox eccleſiæ
fuit ab Adam vſque ad Chriſtum.Dies autẽ F
à primo aduẽtu Chriſti vſque ad iudicium.
Ideo dicit Apoſt.ad Ro.19. Nox præceſſit ,
dies autem appropinquauit. Mane autẽ hu-
ius diei fuit inſtans incarnat.Xp̃i, quia ſol iu
ſtitiæ luxit in mundo. Sed aurora huius ma
ne fuit ipſa V.Maria, vt dictũ eſt pſ.18. Nã
ſicut ſol anteq̃ oriatur ſuper orientẽ, eſt clau
ſus in aurora,& incipit dilucſcere infra au-
roram:ita Chr̃s anteq̃ naſceretur, iam inci-
piebat dilucеſcere intra vterum virgineum,
quia exiſtens in vtero materno ſanctifica-
uit Ioannem Baptiſtam. Et non ſolum Chri
ſtus fuit in Virgine in ſua incarnatione, ſed
ante iam erat in anima Virginis per gratiã
ante ſuam incarnationem , vt patebit per
Aug.

A Aug. Ex quo patet, ꝙ V. Maria verè fuit diluculum, & aurora totius eccleſiæ, in qua Chriſtus ante natiuita; latuit per carnem, & ante incarnationẽ latuit per gratiam. Ex quo ſequitur: ꝙ qñ de tota eccleſia dr̃, ꝙ altiſſimus ſanctificauit, & adiuuit eam mane, diluculo, & in ortu matutino: totum hoc verificatur pro V. Maria, quæ fuit aurora totius eccleſiæ. q. d. Dauid, ꝙ Deus eam ſanctificauit in V. Maria ante diem, & ante ortum, & conceptum Chriſti. Sed eſt iterum aduertendũ, ꝙ ſicut in tota ciuitate, & tabernaculo myſtico Dei, quæ eſt eccleſia, fuit aſſignare noctem, & diem, & mane, & auroram: vt dictũ eſt: ita pariter in tabernaculo, & ciuitate Dei maternali, eſt aſſignare noctem, & diem & auroram, & mane. Et ſic nox virginis fuit to-

B tum tempus ab eius cõceptione carnis: vſq; ad animationem. Aurora autem eius ſiue diluculum fuit primũ inſtans ſui eſſe, & creationis, in quo anima eius fuit creata, & corpori infuſa. Mane autem eius fuit ſua Natiuitas. Dies vero fuit totus diſcurſus ſuę vitę. Ergo ſi virgo Maria fuit ſanctificata mane diluculo in ortu matutino: vt aſſerit profeta: ergo fuit facta illa ſanctificatio in primo inſtanti ſui eſſe, & creationis animæ in quo incepit viuere in hoc mundo, & per conſequẽs illa anima ſimul fuit creata, & ſanctificata, & gratificata, & econuerſo: quæ quidẽ ſanctificatio redundauit in carnem: ex qua debebat Chriſtus carnem aſſumere. Et ſic in eodem inſtanti habitauit immobiliter in ea Deus per gratiam: quia ſimul fuit creata & facta tabernaculum Dei. Ex ſupradictis conclusionibus multi doctores catholici inferunt vnum corollarium. ſ. quod V. Maria

C nunquam in perſona fuit obnoxia nec obligata culpæ originali: nec alicui pctõ. Quod probatur nam ſi illa anima fuit ſimul ſanctificata, & in gratia creata, & corpori infuſa & in ea Deus immobiliter habitauit per gratiam confirmatam & ſimul corpus cum anima ſanctificauit: ergo nullo pacto potuit à corpore coinquinari, nec pctm̃ originale cõtrahere nec Diabol. potuit ſuam imaginem imprimere, quia iam erat facta immobiliter tabernaculum Dei, & in ea impreſſa imago gratifica ipſius Dei. Tenet ſequela, quia cauſa quare anima contrahit perſonaliter culpã originalem à carne eſt, quia ipſa creata in puris naturalibus ſine gratia infunditur in corpus, & carnem libidinoſam, & coinquinatam, & habentem veſtigium ipſius Adæ: D ſed anima virginis fuit in gratia, & ſimul cũ corpore in primo inſtãti ſui eſſe ſanctificata, vt dictum eſt: ergo nullo modo potuit alicui culpæ ſubeſſe, nec coinquinari. Et ſic aſſerunt iſti: quod V. Maria nunquam habuit originale pctm̃. Sed contra prædictam poſitionem arguunt multi non ſolùm magni ſed etiam ſancti viri: qui bene concedunt V. Mariam fuiſſe in vtero matris ſanctificatã, ſed dicunt talem ſanctificationem fuiſſe factam per morulam tẽporis mediã poſt animationẽ. Et ſic concedunt per totam illam paruam tp̃is morulam originali pctõ fuiſſe obnoxiam. Ad quod probandum licèt non poſſunt adducere rationes neceſſarias, tamẽ adducunt cõplures autoritates ſacræ ſcripturæ, & ſacrorum doctorum, quæ exuperant oẽm ſenſum & humanam rationem. Et primò arguunt autoritate ipſius Dauid. pſ. 13. E Omnes filii hominum, ſiue filii Adam corrupti & abominabiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum. nõ eſt vſq; ad vnum. ſ. præter Chriſtum vt cõmuniter gloſſatur. Item ad Roma. 3. Omnes in Adam peccauerunt, & egẽt gratia Dei. ſ. Chriſti. Itẽ primo ad Cor. 15. Sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Chriſto oẽs viuificabuntur. &c. Ex quib. autoritatibus cõcludit Aug. 2. de baptiſmo paruulorum, & libro de natura, & gratia, neminem fuiſſe liberum à pctõ præter Chriſtum. Itẽ lib. de fide ad Petrũ format illã vulgatã regulã dicens. Firmiſſimè tene & nullatenus dubites oẽm hominem, qui per concubitũ viri & mulieris concipitur, in originali pctõ naſci, impietati ſubditum mortiq; ſubiectũ, & ob hoc naturaliter naſci iræ filiũ de qua dicit Apoſt. Eramus aliquando natura filii F iræ ſicut & ceteri. de qua nullus liberat niſi per gram̃ & fidem Dei, & hoĩs Ieſu Xp̃i. Ex oibus his autoritatib. cõcludunt V. Mariam fuiſſe aliqñ originali culpæ obnoxiam. ꝙ magis videtur exprimere Au. 2. de baptiſmo paruulorũ, cum ait. Solus ergo ille hõ factus manẽs Deus nullũ pctm̃ vnquã habuit, nec ſumpſit carnẽ pcti quãuis de materna carne pcti. Itẽ 10. ſuper Gen. c. 24. dicit ꝙ caro Xp̃i etiam ſi propagine pcti venit, non tamẽ de peccati propagine concepta eſt. Item arguunt ratione ſic: Virgo Maria habuit carentiam originalis iuſtitiæ, quia non habuit illam originalem iuſtitiam quam perdidit Adã, ergo habuit peccatum originale: tenet conſequentia

A conſequẽtia qa pctm̃ oirginale nil aliud eſt
niſi carẽtia orginalis iuſt. Item V. Maria fuit
mortua pp pctm̃ vt dicit Aug. ſup pſ. 34. er-
go habuit pctm̃ origi. qa mors &c. ſunt pœ-
nalitates illius pcti. Item ſi V. Maria non ha-
buiſſe pctm̃ origi. ſequeretur quod non in-
diguiſſet redemptione poſtq̃ fuiſſet libera à
pctó: ex quo ſequeret̃ quod Xp̃s non fuiſſet
vniuerſalis redẽptor. hoc aũt eſt falſum ẽm
Leonem papã dicentem in ſermone de Nat.
Dñi: quod redemptor noſter Xp̃s ſicut nemi-
nem à reatu liberum inuenit: ita pro liberan-
dis oĩbus venit. In oppoſitum eſt autem Da-
uid profeta in hoc pſ. dicens quod mane di-
luculo ſanctificauit tabernac. ſuũ altiſſimus
impetu fluminis gratiarũ Sp. ſa. à quo nunq̃
cõmouebitur: prout declaratum eſt, & ma-
gis declarabitur. Reſpondet̃ ꝙ multi concor-
dantes cum iſta ſecunda opinione aſſerunt
B V. Mariam nunq̃ originali culpæ fuiſſe ob-
noxiam: & hoc per gratiam pręſeruantem &
ſanctificantem, ſed differunt in modo. Nam
q̃dam dicunt ꝙ caro Virg. ſanctifi. ante ani-
mationem, & quidã dicunt ꝙ tota pſona fuit
ſanctificata in primo inſtanti animationis, &
ſic nullo modo pctm̃ orgi. potuit tranſire in
aĩam nec perſonam V. Mariæ. Et ideo pro hu-
ius poſitionis, & etiam ſupradictarum auto-
ritatum declaratione, Primò, p̃mittentur &
ſunt notandæ q̃dam doctrinæ. Secundò con-
firmabitur iſta ſecunda poſitio. Tertiò reſpõ-
debitur ad rõnes & autoritates, quæ in prin
cipio in contrarium ſunt inductæ. Quantum
ergo ad primum eſt primò notandum ẽm
Ariſtot. 5. ethic. & prout dictum eſt pſ. 11. &
14. quod iuſtitia dr̃ à iuxta. Et ideo ille actus
dr̃ iuſtus in particulari iuſtitia morali, qui fit
C iuxta medium ẽm proportionem arithme-
ticam aut geometricam, & ille actus dr̃ iu-
ſtus ẽm legalem iuſtitiam qui fit iuxta legẽ
latam ſeu voluntatem legiſlatoris. Ita pari-
ter in iuſtitia theologica, ille actus eſt iuſtus
& meritorius præmij ęterni, qui fit iuxta le-
gem diuinam ſiue iuxta voluntatem Dei q̃
manifeſtat̃ in diuina lege. Et ſic patet quod
iuſtitia fidelium iuſtorum nil aliud eſt niſi
adæquatio & conformitas hominis ad vo-
luntatem & legem Dei. Ex quo etiam patet
quod iuſtitia ipſius Adam non conſiſtebat
niſi in quadam conformitate voluntatis ip-
ſius ad Deum & præceptum ſibi datum. Et
ſic primi parentes intantum fuerunt iuſti in
principio inquantum fuerunt conformes di-
uinæ voluntati, ſeruando eius præceptum. D
Sed quia nemo poteſt meritorie iuſtificari,
niſi per caritatem, & gratiam: ideo ſicut ca-
ritas vel eſt gratia, vel radicatur in ipſa gra-
tia: ita pariter illa iuſtitia & conformitas,
vel erat ipſa caritas ordinata vel radicaba-
tur in caritate, & per conſequens in ipſa
gratia gratifica. Ex quo patet quòd illa iuſti
tia includebat in ſe caritatem & gratiã gra-
tum facientem per quam merebatur in ſua
operatione, quæ quidem iuſtitia dicebatur
originalis, eo quod Adam traxit eam in ſua
origine, quia fuit creatus cum ea. Et ſic Adã
per talem originalem iuſtitiam conforma-
batur diuinæ voluntati, & ordinatè dilige-
bat Deum in ſe, & propter ſe, & proximum
propter Deum, & per gratiam merebatur
ſeptem præmia infraſcripta. Nam primò pp
obſeruantiam diuini præcepti poſſidebant E
primi parentes ad ſui facultatem & vſum il-
lam fęlicem terreſtrem paradiſum, in qua fę-
licitabantur de præſenti. Secundò promit-
tebatur eis futura & ęterna fœlicitas in cœlo
per fruitionem diuinæ eſſentiæ. quia abſque
morte fuiſſent in illã vitã meliorem tranſlati
vt inquit Aug. Tertiò habebant habitualem
ſcientiã ſpeculatiuã oĩum rerum naturaliũ,
& etiã multarum ſupernaturaliũ per fami-
liare colloquium angelorũ, vt inquit Greg.
Quartò aĩa habebat liberam facultatẽ & im-
perium ſupra totum corpus, & voluntas ſu-
pra appetitum ſenſitiuum. Nã ſicut voluntas
ipſius Adã erat cõformis & obediens diuinæ
voluntati: ita ſenſualitas erat conformis, &
obediẽs rationi. Quintò nullum habebat im-
pugnatorẽ aut infeſtatorẽ intrinſecũ. Sextò
erat liber à morte & oĩ miſeria, qa poterat F
non mori edẽdo de ligno vitæ, & poterat nul-
lã miſeriã pati ratione fauoris loci. Septimò
habebat liberum imperiũ ſup oĩa mineralia
& plantas, & aĩalia. Oĩa quippe ſuprad. ſeptẽ
præmia merebant̃ primi parẽtes pp iuſtitiã,
& obſeruantiam diuini p̃cepti. Et ſic patet, ꝙ
iſta ſeptẽ nõ erant formaliter originalis illa
iuſtitia: ſed præmia illius iuſtitiæ. Secundò
eſt notãdum quòd ſi tota iuſtitia primordi
parentum conſiſtebat in illa cõformitate vo-
luntatis ad Deũ: ergo ſequit̃ ꝙ qñ Adã ſedu-
ctus ab Eua: & Eua ſeducta à ſerpẽte come-
derũt fructũ: tunc deuiarunt à diuina volũt.
& nõ fuerunt ſibi cõformes, & p conſequens
illico amiſerunt illam iuſtitiam qua erant
conformes diuinę voluntati, & gratiam qua
erant

A erãt ſimiles diuinæ bonitati. Et ſic fuerũt priuati illa iuſtitia & gratia, & per cõſequẽs facti sũt iniuſti & odioſi Deo. Et per cõſequẽs fuerũt priuati oibus ſupradictis pmiis conſequẽtib. illã originalẽ iuſtitiã & gratiam, imo incurrerunt sñtiam mortis eis cõminatã, & incurrerunt ſeptẽ mala ſupradictis ſeptẽ pręmiis oppoſita & contraria. Nã primò incurrerunt exiliũ ab illa terrena, & fęlici paradiſo, vbi habebãt oẽm libertatẽ, ex quo exilio incurrerũt neceſſitatẽ moriẽdi, & oẽs miſerias corporales & actuales patiendi, & illicò fuit inflictus morbus fomitis, & libidinis, & concupiſcentię in carne, & illicò caro inſurrexit aduerſus ſpiritũ, & aïa perdidit liberum imperiũ ſupra corpus, & illicò fuit victa & ſuperata à carne & ſenſualitate & tali cõcupiB ſcentia. Et ſuper oĩa ſupradicta incurrerunt odiũ & irã Dei, & facti ſunt debitores diuinæ ſñiæ, & per cõſequẽs perdiderũt futurã fęlicitatẽ promiſſã, & condẽnati ſunt ad pęnã tpalem continuã, in corpore patiendo ſupradictas miſerias, & ad pęnã æternã animæ in futuro. Ex ſupradictis patet primò ꝙ mors & miſeriæ corporales, & cætera mala q̃ incurrerunt primi parentes ex pctõ, non poſſunt dici mala naturalia ſicut dicebant Pelagiani, quia non fuerũt concreata cum Adam, imo per gratiam fuit creatus cum libertate omniũ illorum, & cum præmiis oppoſitis, vt dictum eſt; ſed iſta mala fuerunt eis inflicta in pęnã illius pctĩ; ergo iam nõ debẽt dici mala naturalia, ſed pęnalitates illius pctĩ & effectus eius. Secundò ſequitur, ꝙ Adã cum Eua triplici debito fuit obligatus. Primò ad recu C perandũ illã originalẽ iuſtitiã cum ſuis præmiis, quã gratis accepit à Deo pro ſe, & ſuis poſteris. Secundò mãſit debitor & obligatus ad perferendã diuinã ſñiam ſibi cõminatã, & ad patiẽdũ ſeptẽ dãna ſupradicta. Tertiò fuit obligatus ad pęnã ſenſus æternã in futuro, eo ꝙ illud peccatũ nõ fuit ſibi originale ſed perſonale: nã iuſtitia bene fuit ſibi originalis, quia ab origine fuit ſibi largita, ſed peccatũ fuit per ipſum perſonaliter cõmiſſum, & uoluntarie perpetratũ. Et ideo vltra pœnã dãni merebatur ſenſus pœnã ętemã. Et ſic patet ꝙ poſtquàm Adã cum Eua manſit debitor ſupradicto triplici debito, & Deus manſit creditor, ideo ſemper potuit de iure exigere ſupradictum triplex debitum à primis parẽtibus, ſ. ut redderent ſibi originalem iuſtitiã cũ ſuis præmiis amiſſam. Secundò vt paterentur oĩa illa dãna in præſenti. Tertiò vt paterent D pęnam ſanſus æternam in inferno poſt mortẽ. Et ſicut manſerunt iniuſti, & odioſi, & obiecti, & ſubiecti iræ, & ſententiæ Dei. Et ſic dicit Aug. contra Iulianum, ꝙ in tali debito mãſerũt obligati ad eis impoſſibile ſub tali ſtatu, quia manſerunt obligati ad ſeruandum iuſtitiam, & obſeruãdũ diuina præcepta tàm affirmatiua quàm negatiua, ſed hoc non poterãt facere ex propriis viribus poſt lapſum, ꝑpter amiſſam libertatem, & propter corruptionẽ naturæ, niſi p gratiã iuuarentur: ergo obligabantur ad ſibi impoſſibila, & Deꝰ de iure poterat exigere ab eis quod eis propter culpam ſui erat impoſſibile, vt latius videbitur pſalmo. cxviii. Tertiò eſt notandum ſecundum Anſelmnm, & etiã Auguſtinum, quòd Adã accepit illã iuſtitiam cum omnibus præmiis E ſuis pro ſe, & pro omnibus poſteris ſuis: & ſic obligauit ſe, & omes poſteros ſuos ad ſeruandum iuſtitiam ſibi traditam: & ſic omnes poſteri fuerunt in eo obligati. Et ideo cũ perdidit Adam illam iuſtitiam, nõ ſolum perdidit pro ſe: ſed etiam pro omnibus poſteris & hæredibus ſuis, quia non potuit illam cum ſuis præmiis transferre ad poſteros ſuos, poſt quam perdidit eam. Ex quo ſequitur, ꝙ oẽs perdidimus illã iuſtitiam & gratiã cum omnibus ſuis præmiis in Adã, & per conſequẽs omnes fuimus obligati ad omnia damna conſequẽtia priuationem illius iuſtitię perditæ in Adã. Et iſto modo dicit apoſtolus ad Ro. iii. ꝙ omnes in Adam peccauerunt, quia omnes in eo perdiderũt iuſtitiã cũ ſuis pmiis & oẽs fuerunt in eo obligati ad pęnã dãni, & ad pœnam debiti, ſicut omnes filii, & poſteri Catilinæ nobilis Romani fuerunt cum eo dã F nati ad pœnam perpetui exilii, & ad priuationem beneficiorũ, & præmiorum ciuium Romanorum. Et ſic ſicut peccatũ Catilinæ tranſiuit in omnes ſuos poſteros quò ad damnũ, ita peccatum primorum parẽtum, quò ad damnum obligauit omnes poſteros futuros. Et ſic nondum eramus, & iam fuimus omnes venundati, & obligati ad pœnam peccati ipſius Adam. Et ſic peccatum perſonale ipſorũ primorum parentũ tranſiuit à perſona in naturã ſuam cum omnibus ſuis damnis & pœnis. Ideo illud peccatum in nobis dicitur peccatum naturæ ſecundũ apoſtolũ ad Ro. per totũ, & ſecundũ Auguſt. contra Iulianũ, & oẽs pelagianos, eo ꝙ tranſiuit à perſona primorũ parentum in naturam, & à natura in pſonas

noſtras

A noſtras. Et ideo dr̄ in nobis originale, & non pſonale, eo ꝙ nō eſt à pſona perpetratū, ſed à natura, & origine noſtra cōtractū. Sed tunc arguebat Iulianus cōtra Aug. nā ſi tale pcm̄ ineſſet nobis à natura, tunc ſequeret̄ ꝙ eſſet creatum cū natura, & natura eſſet creata à Deo mala, quod eſt falſum: quia cuncta q̄ fecit Deus erant valde bona. Gen. 1. Ad hoc reſpondet Aug. ꝙ Iulianus æquiuocat de natura humana, nā vno modo ſumitur pro natura ſpecifica & eſſentiali alio mō ſumitur pro tota generatione, & deſcēdentia ipſius Adā, ſicut dr̄ natura Scipionū à primo Scipione, & natura & gn̄atio Fabiorū à primo Fabio; & natura Catilinæ ab ipſo Catilina, à quo tota ſua natura & deſcēdentia traxit pœnam exilii, & incurrit pœnam multiplicis dāni. Primò igitur modo natura ſpecifica huma-
B na fuit à Deo creata valde bona perfecta in ſui natura. Sed ſecundo modo tota natura, & generatio, & deſcendentia ipſius Adā per naturalem generationē in eo fuit corrupta, & ad pœnam ſui peccati obligata, & ſic dicit apoſtolus, ꝙ oēs in Adam peccauerunt &c. Sed hic eſt videndū primò quō tranſiuit illud peccatum per naturā ad nos, & quid trāſiuit de illo peccato: ex quibus videbit̄ quid eſt propriè originale peccatū in nobis. Quantum ad primū eſt dicendū ſm̄ Aug. in prima parte de fide ad Petrum & ad Valeriū, & contra Iulianū, & ſm̄ Ambroſiū de verbis apoſtoli, quos ſequitur magiſter. 2. ſent. ꝙ vltra carentiam gratiæ, & illius originalis iuſtitiæ, & vltra damnum & priuationem bonorum eius, fuit inflicta quędam corruptio & fomes inordinatæ concupiſcentiæ, & fœditatis libi-
C dinis in membris primorum parentum, ſine qua libidine nullus poteſt exercere actū generationis, & ſic generatio hominis quæ ante fuerat homini collata cum benedictione ante peccatum, poſtea non potuit exerceri abſq; fœditate libidinis. Et ſic dicit Aug. ꝙ nō facit hoies in peccato naſci ſola generatio, ſed fœditas libidinis, per quam generationē libidinoſam inficitur materia vtriuſq; .ſ. viri & fęminæ, quia non ſolum inficit̄ menſtruum mulieris ex quo fętus formatur, ſed ēt ſpiritus prolifici & generatiui qui formāt fœtum in matrice. Et ſic tota illa caro & fœtus manet corruptus, & morbidus illo fomite, ex Adam ſucceſſiue in carnem omnium immiſſo & tranſlato, in qua quidem carne & fomite dicitur eſſe peccatum primorum parentum ſeminaliter & virtualiter, ſicut D
mors in arſenico, & ignis in ſilice, ſed per cōſortium peccatum ipſius Adam contrahitur à carne formaliter in anima, vt dictum eſt, & ſic tranſlatum fuit peccatum illud à perſona ipſorū primorum parentū in naturā & carnē per libidinoſam generationem ſeminaliter, ſed poſt & transfertur formaliter in perſonā, & animam uniuſcuiuſq; per conſortium & animationem, vt ait Amb. Et ſic dicitur trāſferri à natura in perſonam. Sed eſt nunc videndum quid tranſlatum eſt de illo peccato ad oēs poſteros. Ad hoc dicunt ſancti ꝙ culpa particularis exiſtens in aīa ipſius Adā nō tranſiuit ad nos: quia iam fuit in eo deleta, & extincta per pñiam & fidem Chriſti futuri, ſed tranſiuit ad nos carentia illius iuſtitię pditæ cum ſuis dānis, & priuatione oīm præ- E
miorum, & cum debito recuperandi, & rehabendi illā, & operandi per illam, & implendi diuina præcepta, & cum debito ſubiectionis ad perferendam diuinam ſniam, & ad incurrendum odium, & irā diuinæ uindictæ, quia oīa iſta immutant̄ ad damnū de iure ſucceſſiuo oibus deſcendentibus ab illo præuaricatore. Sed nō incurrimus pęnā ſenſus æternā ſicut Adā, eo ꝙ hoc peccatū in poſteris non eſt à nobis perſonaliter perpetratum, ſed ab origine & natura contractū, ſed bene eſt inflicta illa corruptio, & cōcupiſcentia in carne, q̄ ſicut per conſortiū, & ſolā unionem cauſat culpā originalem in aīa per quā homo obligatur ad pœnam damni, ita illa corruptio in adultis cauſat per conſenſum peccatum actuale in uoluntate, quod dicitur perſonale, per quod meretur pęnam ſenſus, & mortis F
ęternam. Ex quibus omnibus patet ꝙ peccatum originale in homine, nihil aliud eſt, niſi carentia illius originalis iuſtitiæ amiſſæ, & perditæ in Adā, cum omnibus præmiis ſuis, & debitæ toti generationi ſuæ ſiue naturæ, per quam carentiam obligatur homo ad dānum illius peccati, & ad recuperandum illam iuſtitiam, & operandum ſecundum ipſam: quam iuſtitiam cum ſuis præmiis Deus exigit in carente. quæ quidem carentia conſtituit hominem in odio & ira Dei. Et ſic patet ꝙ peccatum formaliter nl̄ aliud eſt niſi illa obligatio, & debitū habendi illā iuſtitiā, & operandi per eā: quod ineſt hoī ex carentia illius iuſtitiæ, quā acceperat Adam pro ſe & oībus ſuis, in cuius amiſſione oēs manſerunt poſteri obligati, & in odio, & ira Dei conſtituti

ſtituti

A ſtituti debitores, & rei pœnæ: ſicut dicit Virg.
in 2. æneid. de Troianis, & Iunone, ꝙ in Iuno
ne manet alta mente repoſtũ iudicium Pari-
dis ſpretæq; iniuria formæ: Et genus inuisũ
& rapti Ganimedis honores &c. Et ſic patet,
quod iſta culpa originalis non propriè de ſe
eſt pctm̃, niſi inquãtum eſt debitum, & obli-
gatio ad pœnas damni ipſius primi peccati,
& transgreſſionis actualis prmotum patẽtũ.
Sed nos communiter appellamus peccatum
illam carẽtiam iuſtitiæ, & gratiæ, & illam di
formitatem, & debitum relictum in anima
ex actu peccandi, quo debito Deus imputat
ad pœnam peccatũ quondam factum. Et ſic
originali culpa cum ſuis damnis non eſt pœ-
na noſtri peccati: ſed alterius. ſ. ipſius Adam.
Quartò eſt notandum ſecundum Aug 11. de
B trinitate, quòd licet Deus ex potentia potuiſ
ſet ſuperare diabolum & remittere, & libera
re hominẽ à peccato: tñ hoc voluit facere p
iuſtitiam. ſ. ꝙ aliquis ſatisfaceret pro illo pec
cato, & omnibus aliis quæ ex illo ppetrãtur:
ſed quia nullus filius naturalis ipſius Adam
hoc potuit facere, cũ oẽs eſſent obligati ſecũ
dum naturam in illo ad pœnas ipſius pecca-
ti, & tota natura, & gñatio eſſet in ira Dei pro
pter illud pctm̃: oportebat ergo vt talis ſatiſ-
factio fieret per aliquem hominem de ſpecie
humana liberum non ſolum in perſona ſed
etiam in natura non obligatum illi peccato.
Et ideo voluit Deus mittere verbũ ſuum: vt
ſummeret carnẽ ex Adã: nõ p generationem
naturalẽ: ſed ope ſpiritusſancti, ne obligare-
tur illi peccato i pſona nec in natura in qua
C poſſet p omnibus peccatoribus pati, & ſatis
facere, & offerre Deo gratum, & validum ſa-
crificiũ pro omnibns, ut Deus acciperet mor
tẽ corporalem illius pro omni morte corpo-
rali, et ſpirituali, et æterna omniũ hoim, ne il
lud pctm̃ cũ omnib⁹ ſequẽtibus maneret im
punitũ. Et ſic Deus ſtatuit à principio non re
mittere illud pctm̃ et debitũ, niſi per vnũ ſo-
lum Chriſtũ mediatorẽ: hoc eſt per prætiũ,
et merita paſſionis illius. Et ſic nullus potu-
it ab illo, et cæteris peccatis liberari. niſi cui
Chriſtus voluit gratiam, et merita ſuæ paſſio
nis cõmunicare, et ſuæ paſſionis participẽ fa
cere, p quã gratiã, et merita voluit Chriſtus
ſuos fideles iuſtificare, et in gratiam patris re
ſtituere, et ſic loco illius orignalis iuſtitiæ
et gratiæ perditæ in Adam, data eſt fidelibus
gratia, et iuſtitia fidei Chriſti ad iuſtificãdũ
et gratificãdũ eos. Et ſic ſicut Adã cõmunicã

do ſuum pctm̃ oẽs poſteros infecit, et adeo ſe D
parauit, et maledicio etiã iræ Dei ſubiecit: i-
ta per opoſitũ Chriſtus cõmũicando ſuã gra
tiã omnes fideles ſanctificauit, et Deo patri
recõciliauit. Itẽ ſicut Adã tranſtulit ſuũ pec-
catum in carnẽ ſeminaliter: ſic ex carne tras
fertur illud peccatum formaliter in animam
ſicut dictum eſt: ita pariter Chriſtus qui eſt
ſecundus Adam influit virtutem, et merita
ſuæ paſſionis, quaſi ſeminaliter et virtualiter
in ſacramenta eccleſiaſtica. Et ex ſacramen-
tis ſiue per ſacramẽta virtus et merita paſſio
nis Chriſti trãſfuerunt formaliter in animã,
vnde accedens verbum ad elementũ fit ſacra
mentũ, cõtinens quaſi ſeminaliter et virtua
liter gratiam, et merita paſſionis Chriſti: ſed
tangens baptiſmus carnem abluit mẽtem, et
remittit debitum et peccatum, non quòd illa E
aqua conferat gratiam, ſed quia cum aqua tã
git corpus, illico Deus creat, et infundit gra-
tiam ſanctificantem, et gratificãtem animã,
et purgantem eam à peccato ſi inſit, et ſic re
conciliat hominem Deo. Et ſic patet quòd ſi
cut Adam tranſtulit peccatum ſuum per ge-
nerationem naturalẽ, et libidonoſam in om-
nes poſteros, ita Chriſtus transfert ſuam gra
tiam, & iuſtitiã in omnes ſuos fideles per re-
generationem ſpiritualem, et eccleſiaſtica ſa
cramẽta, licèt ſit aliqualis differẽtia, inquãtũ
hic creatꝰ noua gr̃a à Deo immediatè, put ali
bi declaratꝰ. Eſt tñ aduertẽdũ, ꝙ Chriſtus nõ
arctatur, nec alligatur ad cõferẽdã gratiã ſuę
paſſiones p ſola eccleſiaſtica ſacr̃a: nã multos
gratificat, & ſanctificat p latẽtẽ infuſionẽ gra
tiæ, et internã, et inuiſibilẽ illuſtrationem vt F
patet de inſpirato veniẽte ad baptiſmũ, q
moritur i via: q a talis ex ſolo deſiderio baptiſ
mi ſanctificatur, et gratificatur per baptiſmũ
flãminis et latentem ſanctificationem. Et ita
ſanctificauit et iuſtificauit Abraam per fidem
Chriſti futuri ante circuncisionem. Item nec
Chriſtus arctatur ad ſacrificandos homines
in determinato tẽpore, et ætate, ſicut ſancti
ficauit Ioannem baptiſtam antequam naſce-
retur. Item nec Chriſtus arctatur ad ſancti-
ficandum hominem in ſtatu determinato:
quia non ſolum poteſt ſanctificare hominem
poſt creationem et animationem, ſed ſimul
poteſt ipſum creare, et ſanctificare per gra-
tiam: ſicut animam ipſius Adam creauit ſi-
mul cum gratia. Et ſic poteſt ſanctificare
quem voluerit in principio ſui eſſe, et ſimul
animam creare, et in creando ſanctificare

& in

A & in carnē infundere, & hoc abſq; omni cōn tradictione, vt patebit. Sed eſt videndū quem effectum facit talis ſantificatio, ſiue ſit baptiſmalis, ſiue inuiſibilis abſq; ſacramento. Ad ꝙ dicendum, quod principalis intētio ſacramēti eſt ſanctificare, & gratiā conferre & gratificare apud Deum, & ſi ibi eſt culpa, aut debitum, ab ipſo abſoluere. Vel poſſumus dicere quod principalis intentio ſacramēti eſt à peccato & debito per gratiā Chriſti liberare, & Deo recōciliare. Et ideo in baptiſmo per illā ſanctificationē gratię remittitur debitū habēdi, & recupādi originalē iuſtitiā, & gratificat baptizatus & fit dignus & meritorius vitæ æternæ, & pcōſequēs abſoluitur ab ira, & odio Dei. Nam ſicut ante erat odioſus, & inuiſus Deo; poſtea per ſantificationem gratificatur, & fit Deo gratus & acceptus, ſed non abſolui
B tur à pœnalitatibus, & damnis nec à fomite, & cōcupiſcentia & vitio carnis, nec à neceſſitate moriendi, & patiēdi: quia omnia iſta manent poſt baptiſmū. Et ideo dicit Aug. quòd iſta concupiſcentia cum cæteris pœnalitatibus non aufertur per baptiſmum: vt non inſit in carne: ſed vt non imputetur ad pctm nec ad pœnam æternam talis inexiſtentia & permanentia pœnalitatum. Item per baptiſmum non aufertur obligatio ad obſeruandā legem iuſtitiæ, & ad obſeruanda diuina præcepta: quāuis ſit homini impoſibile ſine gratia, & manente tali concupiſcentia, & fomite & corruptione in carne, & manente libero arbitrio claudicato & vulnerato: prout patebit pſal. 118 Ex quo patet quod per baptiſmum gratiæ, & per ſanctificationem ſanctificatus tantum abſoluitur à debito habendi, & recu
C perandi illam originalem iuſtitiam cum ſuis præmiis, & abſoluitur à pœna damni ęterna, & ab ira, & odio Dei, & gratificatur ad vitā ęternam cōſequendam. Eſt verum quod pre ter gratificationem ad vitam æternam, ꝙ abſolutionem à debito naturę, quibuſdam communicauit Chriſtus aliqua præmia perdita in Adam. Nam apoſtolis communicauit ſeptem dona gratiarum, & martyribus donum fortitudinis, & apoſtolo Paulo conceſſit gratiam ad reſiſtēdū ſtimulo carnis. Et præ cęteris in virgine totaliter extinxit fomitem libidinis & cōcupiſcētiæ omnis inordinati apetitus: intantū ꝙ non potuit peccare mortaliter nec venialiter, quia nulla fuit pugna interior: licèt in ea manerent quædam pęnalitates ad merēdū & exercitiū virtutū ſicut dolor cō paſſionis, & famis & mors &c. quæ omnia ita D
fuerunt in ea inſtrumēta merēdi: ꝙ non fuerunt incitamenta peccandi. Et ſic patet qualiter Chriſtus multis modis pōt ſuā gratia mēbris ſuis cōicare tanquā caput & redemptor. Et ſic patet qualiter licèt ſanctificatio facta i baptiſmo, vel quouis alio mō abſoluat à debito habendi illā originalē iuſtitiā cū ſuis præmiis: tñ nō recuperat omnia illa præmia pdita in Adam: vt patet intuenti. Verumtamen licet baptiſmus vel ſanctificatio nō abſoluat, nec tollat pręfatas pęnalitates, nec recuperet illa præmia de præſenti in actu: tamen facit hominē dignū, & meritoriū in habitu: vt abſoluatur in nouiſſimo die ab omni miſeria, & pœnalitate corporali, p futurā glorioſā reſurrectionem. Cauſas aūt quare voluit Chriſtus vt iſtæ pœnalitates in nobis poſt baptiſmum manerent, aſſignat. Aug. 13. de ciuita. ca. 4. di E
cens quod hoc factū eſt propter maius bonū noſtrū. Primò: quia ſi per baptiſmū fuiſſēt nobis ablatæ iſtę pęnalitates, nulla eſſet pugna nec inſtrumenta merendi, & ſic nulla fuiſſet corona martyrum, nec cōfeſſorū, nec virginū nec iuſtorum. Secunda cauſa fuit, ꝙ ſi per baptiſmū, homines efficerentur immortales, & impaſſibiles, tunc omnes currerent ad baptiſmū, nō propter futurā fęlicitatē, ſed propter pręſentē vtilitatē, & ſic tolleret meriti fidei & ſpei, & caritatis. Tertia cauſa eſt: vt ſic nulla poſſet fieri reparatio angelicæ ruinę, quæ non poteſt reparari, niſi per magnam violentiam, & merita excedentia humanam facultatem: ſcilicet per martyrium & heroicos labores: ut homines fiant pares, & æquales angelis qui ceciderunt, & mereantur poſſidere māſiones illorum quas illi per ſuperbiam & F
inobedientiam perdiderunt. Et ſic patet quid aufertur in baptiſmo, & quare relictę ſunt nobis tales paſſiones & pœnalitates, quia propter cauſas prædictas. His habitis ponitur prima concluſio ſcilicet quod abſque omni contradictione Chriſtus potuit virginem matrē ſuam non ſolum à peccato actuali, ſed etiam ab originali perſonaliter præſeruare. Iſta cōclūſio probatur primò inquantum Deus eſt creditor. nam omnis creditor poteſt dimittere debitum debitori ad libitum quādocunq; & cuicunq; voluerit, ſed Deus eſt creditor reſpectu totius humanæ naturæ: quia Adam cum tota natura ſua remāſit debitor poſt peccatum: ergo Deus poteſt abſoluere à iugo ſeruitutis, & obligationis, & libertati donare

quamlibet

A quamlibet perſonã iſtius humanę naturę, &
debitum ſeruitutis, & reatus ſibi remittere,
& hoc in quolibet ſtatu & ętate, & tpe illius
perſonæ. Et ſic non ſolum poteſt remittere
tale debitum naturæ poſt natiuitatem ſicut
dimiſit nobis per baptiſmum, & ante natiui
tatẽ, ſicut remiſit culpã Hieremiæ, & Ioanni
Baptiſtæ in vtero matris: ſed ẽt potuit Deus
aliquem abſoluere à tali debito humanæ na
turę, & liberare in ſua cõceptione, & anima-
tione, & ſic potuit abſoluere matrẽ ſuam in
primo inſtãti ſuæ creationis, & animationis:
& per cõſequens in tali caſu debitum natu-
ræ humanæ & iugum ſeruitutis peccati ip-
ſius Adam non tranſiuit in perſonam virgi-
nis, & ſic Deus potuit inquantum creditor
præſeruare V. Mariam ab originali pctõ na-
B turæ. Et hoc potuit Deus facere abſq; cõtra-
dictione, & præiudicio, & derogatione iuris
ſeruitutis, & obligationis: quod habet ſuper
totã humanam naturã propter pctm̃ Adæ.
Nam hoc poteſt facere quilibet Dñs tpalis
habẽs ius ſeruitutis ſuper naturam alicuius
delinquẽtis, vel quem acquiſiuit iure belli:
quia retinendo ſibi ius ſuper totam genera-
tionẽ & naturã illius poteſt liberare aliquã
perſonã in principio ſui eſſe, & abſoluere à
iugo ſeruitutis naturæ, & poteſt facere vt iu
gum ſeruitutis naturæ nõ tranſeat in perſo-
nam, ſic libertati donat eum in ſua cõceptio
ne, & ante conceptionem. Vnde ſi Aſſuerus
dediſſet libertati ipſam Heſter quæ erat de
filiab, captiuitatis in ſua cõceptione, ſicut li-
berauit eam in 15. anno, tunc iugum ſeruitu
tis naturæ iudæorum nõ tranſiſſet in pſonã
C Heſter: & ſic præſeruaſſet eam in pſona à iu-
go captiuitatis: ergo à fortiori Deus inquãtũ
creditor totius humanę naturę potuit V. Ma
riam in pſona pſeruare à debito pcti & one-
re naturæ ipſius Adæ, ne tranſiret in pſonã.
Item ad hoc etiam poteſt induci vnũ ſingu-
lare, & accõmodatum exẽplum. Nam dictũ
eſt pſa. 13. & in pleriſque locis: ꝙ ſicut tota
humana generatio peccauit, i. fuit obligata
in Adam ad ſententiam, & pœnam illius pec
cati: Ita pariter tota natura ſiue generatio:
iudæorum modernorũ peccauit & fuit ob-
ligata non ſolum ad ſeruitutem Spiritualẽ
peccati: ſed ad perpetuam ſeruitutem tem-
poralẽ in crucifixoribus Chriſti: quando di-
xerunt, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios
noſtros. Et ſic vbicunq; habitãt hodie, ſunt
ſerui dominorum & regum, & principum
mundi naturaliter: vt patet in tota Hiſpa- D
nia, & Germania, & Italia, & multo magis
inter Sarracenos. Sed eſt talis lex inter Chri-
ſtianos, ꝙ quandocunque aliquis Iudæus
baptizatur, nõ ſolum abſoluitur à ſeruitute
peccati ſpirituali per baptiſmum, ſed etiam
à ſeruitute Dñi temporalis, cui erat obliga-
tus ſm̃ naturam. Vnde ſicut vtraque ſerui-
tus tranſiuit à natura in perſonam illius Iu-
dæi per carnalem generationem: ita fuit ab
vtraq; ſeruitute liberatus per ſpiritualem re
generationem Chriſti. Item ſi ille puer Iu-
dæus fuiſſet baptizatus in vtero matris ante
Natiuitatem, pariter fuiſſet liberatus ab vtra
que ſeruitute. Item vlterius, ſi ille puer po-
tuiſſet bapsizari in primo inſtanti ſuæ crea-
tionis & animationis, tunc manifeſtum eſt,
ꝙ ille talis per talem baptiſmum pſeruetur E
non ſolum, ne ſeruitus naturalis & tpalis
tranſiret in eius pſonam: ſed ẽt ne ſeruitus
pcti, et ſic per gratiam pſeruantem liberaret
ab vtraque futura ſeruitute, cui erat obliga-
tus ſm̃ naturam in Adam, et crucifixoribus
Chriſti. Et ſic eſt dicendum ꝙ nec ſeruitus
naturæ iudaicæ cauſata in crucifixorib. nec
ſeruitus peccati humanæ naturæ cauſata in
Adam tranſiret nec eſſet tranſlata in pſonã
illius iudæi. Cum ergo ſanctificatio Sp. ſan.
ſit poſſibilis fieri in vtero matris, vt patet de
Hieremia, et Ioanne Baptiſta, per quam ſan
ctificationẽ fuerunt liberati à ſeruitute pcti,
et à debito naturæ ipſius Adam: ergo per ta-
lem latẽtem ſanctificationem Sp. ſan. potuit
ſanctificare V. Mariam in primo inſtanti ſui
eſſe: et per conſequens Deus potuit ſimul
animam creare, et ſanctificare. Et ſic debitũ,
et pctm̃, et ſeruitus naturæ, nunq̃ potuit trã F
ſire in perſonam V. Mariæ, et per conſequẽs
licèt fuerit obligata in natura: tamen nunq̃
in perſona, quia omnes peccaſſe in Adã, nil
aliud eſt: niſi nos oẽs in eo fuiſſe obligatos, et
venundatos in eo: vt inquit Aug. in lib. hy-
ponoſticon, et 2. de baptiſmo paruulorum.
Secundò hoc potuit facere Chrs inquantũ
Deus: nam abſq; omni contradictione iuris
obligationis, quod habet ſup humanã natu
rã, potuit gratiam ſuã cõmunicare matri ſuę
per præuiã ſanctificationẽ in primo inſtanti
ſui eſſe. nam ſicut iuſtificauit Ioa. Bapti. poſt
animationem, potuit ſanctificare matrẽ ſuã
in animatione ſimul creando animã, et ſan-
ctificando, et infundendo, et ſic peccatum, et
debitum, et obligatio naturæ nõ tranſiuit in

A perſonam & ſic potuit à pctō originali præ-
ſeruari. Item non ſolum animam in ſua crea
tione, ſed & potuit ſanctificare carnem virgi
nis ante animationem, & ab oi ſomite purga
re, & ſic illa caro non potuit aiam interfice-
re: vt dictum eſt. Et ſic dr̄, ꝙ illa caro nō erat
capax gratię: ergo nō potuit ſanctificari ante
animationem: ad hoc reſpōdetur ꝙ illa ſanc
tificatio carnis non oportuit ꝙ fieret per gra
tiam gratificam: ſed per virtutem Spir. ſan.
purgantem, & purificantem illam carnem
extinguentem ſomitem in ea: ſicut per vir-
tutem Spir. ſan. exorcizatur oleum, & cōſe-
cratur in chriſma, & ſicut cōſecrantur alta-
ria, & reconciliantur eccleſiæ polutæ, & cæ-
tera inanimata. Ita Xp̄s voluit purificare illā
B carnem, vt abſque omni ſorde in ea aia crea
retur, & ne à carne fœdaretur. Sed vltra hoc
oportuit illam aiam in creando ſanctificari
per gratiā gratum faciētem: vt eſſet Deo gra
ta & accepta, & ſic ſicut ſanctificatio carnis
nō fuit grę infuſiua: ſed à fomite purgatiua:
ita ſanctificatio aię nō fuit peccati purgatiua
quia nullum erat: ſed fuit gratiæ infuſiua, &
gratificatiua, & ab omni pctō pręſeruatiua:
quia illa aia ſimul fuit ſanctificata, & crea-
ta, & in gr̄a confirmata: q̄ quidē gratia præ-
ſeruauit ab oi malo, & cōfirmauit i oi bono.

Secunda cōcluſio, ꝙ decēs fuit vt Chriſtus
matrem ſuam non ſolū ab actuali & venia-
li, ſed & ab originali præſeruaret, & hoc in-
quantum ipſa erat futura mater Dei, & ta-
bernaculum, & templum Dei. Hanc conclu
ſionem probat Anſ. lib. de cōceptu virgina-
C li dicens, ꝙ decebat vt illa virgo tali puri-
tate niteret, qua ſub cœlo maior nequit in-
telligi: per conſequens ſi hanc puritatem nō
habuiſſet, maior puritas poſſet intelligi.

Tertia cōcluſio, ꝙ Xp̄s debuit & tenebat̄
V. Mariam ab originali pręſeruare inquantū
filius: probat̄. Nam oīs filius debet & tenetur
honorare matrem quantum poteſt & decēs
eſt: ſed Xp̄s hoc potuit facere inquātū Deus
& inquantum creditor, vt probatum eſt per
primā cōcluſionē, & hoc fuit decens inquā-
tum ipſa erat mater Dei futura, vt patet per
ſecundā cōcluſionē, & debet & tenet̄ facere
inquantū filius: ergo ſequit̄ ꝙ ipſam ab origi
nali p̄ſeruauit. Item Xp̄s hoc tenebat̄ facere
inquantum legiſlator: nam legiſlator prius
debet facere q̄ docere, vt exēplo ſui cęteri ſer
uēt leges ab eo latas: ſed Chriſtus legiſlator
vtriuſq. legis dedit pręceptum de veneratio-
ne parentum: ergo ſeruauit illud. quia non D
venit legem ſoluere ſed adimplere. Matth. 5.
Et ideo hanc legem de facto ſeruauit: quia
erat ſubditus illis. Luc. 2. Item Xp̄s in oībus
cœpit facere & docere: vt patet Act. 1. Ergo
inter cætera hoc p̄ceptum adimpleuit pręſer
uando matrem ſuam ab oī pctō non ſolum
actuali, ſed etiam veniali & originali. Item
omnes illæ rationes quas adducit Aug. in li-
bello de aſſumptione virginis, probando cor
pus virginis non fuiſſe incineratum in ſepul
cro: ſed ad gloriā in breui ſurrexiſſe: quæ p̄
maiori parte procedunt de honore parentū,
magis probat hoc propoſitum q̄ illud. Ex ſu
pradictis infertur corrollaria concluſio pro
confirmatione ſupradictæ poſitionis: ꝙ Xp̄s
de facto præſeruauit matrem ſuam ab ori-
ginali, poſtquàm hoc potuit & fuit decens &
debuit facere vt probatum eſt. Sed poſſet ali E
quis inſtare: quia multa poteſt Deus quæ
eſſet decens facere ad oſtendendam ſuam po
tentiam & bonitatem: quę tamen non facit:
ſicut creare plures mundos & omnes homi-
nes prædeſtinaſſe ad gloriam, quod tamē nō
fecit. Ad hoc reſpōdetur, ꝙ licèt ſupradicta
Deus potuiſſet facere, tamen nō tenebatur,
nec obligatur, nec obligabatur facere; ideo
non fecit. Sed ſemper eſt aſſerendū ꝙ Chri-
ſtus fecit & compleuit omnia quæ potuit
decuit & debuit & tenebatur facere. Nam ſi
quis non facit quod poteſt & decet & tenet̄
facere: puta ſi diues non dat eleemoſinam,
& filius non veneratur parentes &c. hoc nō
accidit niſi ex aliqua paſſione impediente:
putà ex auaritia &c. ſed nulla fuit paſſio:
nec aliquid hmōi impediens ad bonum in
Chriſto: ergo fecit omnia quæ debuit & te-
nebatur facere: ergo matrē abſque præiudi- F
cio ſuæ legationis p̄ſeruauit & honorauit.

Quarta concluſio, quòd V. Mariam fuiſſe
præſeruatam per gratiam ab omni pctō non
ſolum actuali & veniali, ſed etiā originali,
fuit de mente B Augu. Pro cuius probatione
eſt aduertendum, ꝙ cum Pelagiani negarēt
peccatū Adæ cū ſuis damnis & onere fuiſ-
ſe in omnes poſteros ſuos tranſlatum, & ne-
garēt nos oēs traxiſſe originale pctm̄ ex car
ne & natura corrupta ipſius Adam, & aſſe-
rerent quemlibet hoiem ex viribus propriæ
naturæ p̄ ſolum liberum arbitriū abſq; ſpe-
ciali gratia poſſe omne pctm̄ vitare & diui-
na præcepta adimplere tunc B. Auguſtinus
zelo catolicæ fidei compulſus, inter cæteros
tractatus

A tractatus fecit libros de baptiſmo paruulorũ contra Pelagianos, in quibus probat neminẽ eſſe liberum ab oi pctõ.ſ. actuali aut veniali, aut originali, præter vnum ſolum Chriſtũ mediatorem: eo ꝙ ſolus inter mortuos liber, nõ ex opere Adam cõceptus nec natus. Sed cum poſtea Pelagius arguiſſet contra Aug. adducens & memorans complures in vet.teſt. & nouo quos ſacra ſcriptura iuſtos appellat, ſicut fuit Abel, Enoch, Noe, Melchiſedech, Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſes, Iob, Ioſue: ad hoc reſpõdet Auguſ. in lib. de natura & gra: ꝙ licet oẽs illos appellet iuſtos ſacra ſcriptura ob ingentes virtutes, tñ aliquãdo fuerunt ſub aliquo pctõ actuali, aut veniali aut originali, & ſi quando vitarunt peccata actualia hoc non fuit ex propriis viribus: ſed ex ſpeciali gratia præueniente &
B præſeruante. Sed cum rurſus Pelagius memorat Zacariam & Simeonem, & Annam profetiſſam, & Ioſeſ ſponſum virg. & Ioan. Baptiſtam in vtero ſanctificatum, quos oẽs euangelica iuſtos commendat autoritas & ſine pctõ, & innocentes, de quibus dr̃ in Apocal. ꝙ hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, & ſine macula ſunt ante tronũ Dei &c. ad hoc reſpõdet Augu. ꝙ omnes illi licet per gratiam fuerint præſeruati à pctõ actuali: tamen nõ fuerunt abſque omni peccato ſaltem originali. Sed cum tãdem Pelagius memoraret V. Mariam matrẽ Xpi, cui dictum eſt per Angelum gratia plena. &c. ad hoc reſpõdet Aug. in eodem libro de natura & gra: ꝙ hac virgine excepta: ſi oẽs ſupradicti & oẽs ſãcti & ſanctę cõgregati poſſent, & quæreret ab eis an pctm̃ haberent: quid poſſent reſpõdere niſi quod Ioan ait: ſi
C dixerimus ꝙ pctm̃ nõ habemus noſipſos ſeducimus & veritas in nobis nõ eſt. Ex quib. patet, ꝙ Aug. aſſerit V. Mariam non ſolum ab actuali; ſed ab originali fuiſſe immunem: nam ipſe comparat ipſam Ioã. Baptiſtæ qui nunquam peccauit actualiter & innocentibus qui nõ ſolum nõ peccauerunt actualiter: ſed nec venialiter. Comparat etiam eam omnibus ſanctis: quorum quidam fuerunt ſimiles innocentibus & non habentibus niſi tantùm originale, & dicit nullum illorum fuiſſe ſine pctõ præter V. Mariam ergo aſſerit ipſam immunem ab originali. Sed modũ per quem Maria fuit præſeruata: exprimit Aug. cum ſubdit. Propter honorem Domini cum de peccatis agitur de V. Maria nullam

prorſus intendo mẽtio em agere. Scimus.n. D
tantum gratiæ ad vincẽdum ex omni parte pctm̃ illi fuiſſe collatum: ꝙ illum meruit parere quem cõſtat nullum habuiſſe pctm̃. Ex quib. verbis aſſerit Aug. & Chrs volens honorare matrem voluit ipſi conferre gratiam præſeruantem ad vincendum ex omni parte pctm̃. ſ. tàm à parte ante originale q̃ à parte poſt actuale, & à dextris & ſiniſtris veniale, & per cõſequens fuit præſeruata nõ per naturam ſed per gratiam ab omni pctõ: quia omne pctm̃ vicit. Sed hoc magis confirmat Aug. & exprimit in 2. ſermone de Nati. eiuſdem Virginis: vbi allegando illud verbum angeli: gratia plena &c. dicit. Quid iuſtitiæ quid ſanctitatis hæc virgo indigere potuit quæ efficacis ad omnia gratię plenitudinem accepit? aut quis vnquam in eius aĩa vel corpore locus potuit inueniri pcti: quæ ad inſtar cœli cõtinẽtis oĩa, templum Dñi eſt effecta? Hæc eſt domus de qua ꝑ Salom. dr̃, ſapientia ædificauit ſibi domum: hãc profectò domũ diuina ſapiẽtia ędificauit de qua carnẽ aſſumeret: cui nullus patriarcarum, nullus ꝓfetarũ eſt cõferẽdus. Nec mirũ ſi hæc Virgo puritate, cunctorum celſitudinẽ trãſcendit mortaliũ: cum partu oĩm merita excedat Angel. Itẽ magis exprimit hoc B. Hierony. per illud pſ. 77. Deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis: vbi dicit Hieron. ꝙ ꝑ illam nubem poſſumus intelligere ſanc Mariam. Illa enim nullo humano pondere prægrauata ſemper fuit in die & nunq̃ in nocte, & ſemper in luce & nunq̃ in tenebris. Ex quo patet, ꝙ tàm de mẽte Hier. q̃ Auguſtini fuit, ꝙ V. Maria non ſolum ab actuali & veniali: ſed etiam ab originali pctõ fuit per gratiam præſeruata: nam Aug. dicit, ꝙ nullus præter ipſam potuit dicere ſe nullum habuiſſe peccatum & ꝙ vicerit ex omni parte peccatum, & ꝙ nunquam in eius corpore vel anima locus potuit inueniri peccati. Beatus vero Hierony. dicit: ꝙ ipſa nunquã fuit in nocte peccati: ſed ſemper in die gratiæ, & nunquam in tenebris ſed in luce: ergo ab omni pctõ fuit præſeruata. Sed ſi arguatur contra ꝙ Aug. probauit in 2. de baptiſ. paruulorum neminẽ eſſe liberum à pctõ præter Xpm &c. Ad hoc reſpõdet ꝙ differentia eſt inter liberum & liberatũ. Nam liber reſpicit perſonam & naturam ſimul, & ſic ſolus Xps eſt inter mortuos liber, q̃a nec fuit obligatus in perſona nec in natura in Adã:

A et hoc probat ibi Aug. ſed quia V.Maria fuit obligata in natura: ſed fuit liberata ꝑ gratiã ꝑuenientem in pſona: ideo nõ poteſt dici libera ſed liberata, & hoc ꝓbat iſta poſitio ſm mentẽ Aug. & Hieron. in locis ꝑallegatis, & hæc de iſta poſitione. Sed nunc reſtat reſpõdere ad autoritates & rationes in principio adductas. Ad primam ergo qñ dr̃ ꝙ oẽs filii Adam corrupti ſunt. Reſpõdet̃ ꝙ Dauid ibi non intendit dicere niſi, ꝙ Adam peccante tota natura humana.i.ſua generatio fuit in eo corrupta: quam corruptionem tranſmiſit Adã in ſuos poſteros ꝑ libidinoſam generationẽ: q̃ quidem caro libidinoſa ꝑ ſui cõtactum cauſat culpã originalem in anima, & ꝑ conſenſum cauſat oĩa ſcelera in voluntate: quæ in illo pſ. nominantur: quã quidem corruptionem & ſñiam Adam non potuit tranſ
B ferre in Xp̃m: eo ꝙ nõ ex opere Adam natus eſt. Et ſic ſolus Chriſtus fuit liber ab illa ſententia, & ideo ſolus Chriſtus poteſt alios liberare ab illa ſñia: vt concluditur in illo pſ. .ſ. Quis dabit ex ſiõ ſalutare &c. Et ideo multos liberauit Chriſtus per gratiam ꝑuenientem ab effectu illius ſñiæ. Nam Ioa. Baptiſta, & euangeliſta, & V. Maria, & multi viri ſancti nunq̃ commiſerunt illa ſcelera quæ memorantur in illo pſ. eo ꝙ fuernt liberati per gratiam præuenientem ne inciderent in illa ſcelera per conſenſum voluntatis. Ita ergo pariter V. Maria fuit liberata per gratiam præuenientem, & ſanctificantem, & gratificãtem animam ne contaminaretur à carne, & per virtutem Spi. ſan. ſanctificantem carnẽ ante animationem ne inficeret aĩam ꝑ conſortium: prout dictum eſt. Et ſic patet, ꝙ illa
C autoritas non intendit dicere niſi ꝙ natura humana taliter fuit corrupta in Adam ꝙ niſi liberarent̃ per gratiam oẽs perpetrarent illa ſcelera in illo pſa. memorata. Ad autoritates Apoſt. dicendum, ꝙ quia conuerſi ex iudaiſmo gloriabãtur de ſua natura: eo ꝙ erant ex natura Abrahæ & Iacob ſm carnẽ per quã naturã putabant ſaluari contẽnentes gratiã Xp̃i: Ideo Apoſt. per totam epiſtolam ad Ro. & ad Gala. dicit ꝙ nemo glorief̃ nec cõfidat de natura ſua carnali: quia tota natura carnalis fuit corrupta in Adam: quia omnes in in eo peccauerunt.i. omnes fuerunt obligati ſententiæ vtriuſq; mortis datæ in Adã: quia Adam quando peccauit omnes obligauit ad ſententiã ſui peccati, & ſic antequam naſcãtur & concipiantur oẽs filii naturales ipſius Adam iam ſunt obligati illi ſententiæ ſm D
naturam: à qua ſñia nemo poteſt liberari in perſona niſi ꝑ gratiam Chriſti aut præuenientem, aut ſubſequẽtem, de qua ſententia fuit liberata V.Maria in pſona per gratiam præuenientem & ꝑſeruantẽ ab effectu illius ſententiæ prout dictũ eſt. Et ideo non valet iſta cõſequentia. V.Maria cum cæteris peccauit in Adam: ergo habuit pct̃m originale in aĩa: quia arguitur à natura ad pſonam. Nam antecedens non aſſerit niſi ꝙ V.Maria fuit obligata in natura & ſm naturam in Adam. ſed cum poſtea infertur: ergo habuit pct̃m originale: negatur conſequentia: quia variatur ſuppoſitio de natura ad pſonam: quia antecedẽte exiſtẽte vero conſequens eſt falſum: eo ꝙ pct̃m naturæ non tranſiuit ad pſonam ꝑꝑ gratiam præuenientem & ſanctificantẽ.
Ad aliam cum dr̃ ꝙ ſicut in Adam oẽs moriuntur &c. Reſpondet̃ ꝙ iſta autoritas declarat oẽs alias iuxta intẽtũ huius propoſiti: nam manifeſtũ eſt ꝙ paſſio & gratia Xp̃i ſufficiens eſt de ſe ad ſaluandũ & viuificandũ oẽs à pctõ: ſed talis grã nõ tranſiuit in multos: nõ ex defectu gratiæ ſed ex impedimẽto obiicis malitiæ multorũ Iudæorũ, & aliorũ infidelium. Ita ergo pariter pct̃m ipſius Adę ſufficiens fuit ad corrumpendũ & inficiendũ & obligandũ oẽs de ſe: ſed ſñia ſeu effectus illius ſñiæ non potuit tranſire perſonaliter ad quoſdam ꝑꝑ impedimentum gratiæ pręuenientis & pręſeruantis. Et ideo ſicut gratia Xp̃i præſeruauit Ioannem Baptiſtam & multos alios perſonaliter ab omni pctõ actuali: ita pręſeruauit V.Mariam: non ſolum ab actuali & veniali: ſed ẽt ab originali prout dic- F
tum eſt. Ad primam autoritatem Aug. dicẽdum ꝙ Aug. in libris de baptiſmo paruulorũ & de perfectione iuſtitiæ hominis & de natura & gratia & contra Iulianum, & in omnibus libris contra Pelagianos, nil aliud intẽdit probare niſi ꝙ à pctõ & ſententia ipſius Adam nemo fuit liber ſm naturam niſi ſolus Xp̃s: qui non ex opere Adam conceptus eſt, ſed oẽs alii fuerunt obligati in eo ſecundum naturam: de qua obligatione nemo poteſt perſonaliter liberari, niſi per gratiam Chr̃i præuenientẽ aut ſubuenientem: ſicut aſſerit in libro de natura & gratia, ꝙ licèt V.Maria eſſet obligata in natura, tñ fuit præuenta & liberata per gratiã præueniẽtem ad vincendum ex omni parte pct̃m. Et ſic pct̃m naturæ nõ tranſiuit in perſonam. Eodẽ mo-

do

A do reſpōdetur ad aliam regulam vulgatam. ſ.
Firmiſſimè tene: nam illa regula nil aliud
probat niſi ꝙ omnes filii Adam per generatio
nem naturalem concepti naſcuntur in pec-
cato ſecundum naturam, niſi per gratiā Chri
ſti liberentur, & ſic illa regula ſecum impor-
tat reſponſionem pro iſto propoſito. Item ad
aliam cum dicit ꝙ Chriſtus aſſumpſit ſecum
carnem ex illa peccati carne & propagine: re
ſpondetur ꝙ Auguſtinus appellat carnem &
propaginem peccati totā generationē & pro
paginem naturalem ipſius Adam, habentē ſe
cū illā corruptionē: quę per conſortiū cauſat
originale in anima & per conſenſum cauſat
actuale i voluntate: de qua ꝓpagine cōcepta
fuit caro virginis: ſed pc̄tm̄ originale nō trāſi
uit in animā pp præuiā ſanctificationē. Et ſic
B patet quō oēs illæ autoritates ſecum portant
ſuas declarationes & rñſiones, & quō iſta poſi
tio nullo modo derogat ſupradictis autorita
tibus: imo confirmat eas. Ad rationes autem:
ad primam quando dicitur ꝙ virgo Maria ha
buit carentiam originalis iuſtitię, negatur: nā
carentia dicitur indigentia alicuius neceſſa-
rii. ſed virgo Maria nunquam indiguit illa
originali iuſtitia. nec habuit debitum eius:
quia à primo inſtanti ſui eſſe, habuit gratiā &
iuſtitiam fidei Chriſti habitualiter: per quā
fuit iuſtificata & Deo gratiſſima & accepta: ſi
cut nos poſt baptiſmum iuſtificati iam nō in
digemus illa originali iuſtitia ꝑdita in Adā,
quia iam ſumus abſoluti à debito eius. Ad a-
liam dicitur ꝙ idem Aug. declarat ibidē pſal
mo 34. qualiter mors & cæterę pœnalitates
C non ſunt formaliter peccatū: ſed ſimilitudo
& veſtigiū peccati ipſius Adam: quarū quaſ-
dam voluit ſponte Chriſtus aſſumere ꝓpter
delenda peccata. Et ſic dicit ꝙ Maria nō mor
tua eſt propter peccatum proprium: ſed pro-
pter pc̄tm̄ ipſius Adā, & ſic virgo Maria tra-
xit etiā quaſdam alias pœnalitates ad inſtru
mentum meritorium: ſed concupiſcētia fuit
in ea in principio totaliter extincta ne eſſet
occaſio peccati actualis nec venialis, vt com-
muniter tenetur. Ad aliam cum dicitur ꝙ ſe
queretur ꝙ virgo Maria non indiguiſſet redē
ptione nec eſſet redempta, negatur cōſequen
tia: nam inquantū erat obligata in natura, ne
ceſſe erat vt liberaretur in perſona per gratiā
Chriſti. Et ſic fuit liberata per gratiā præue-
nientem, ne peccatum naturæ tranſiret ad ꝑ
ſonam, & per eandem gratiam fuit redempta
& participauit paſſionē Chriſti: eo ꝙ illa gra
tia fuit ipſi data per merita paſſionis Chriſti D
quæ quidem merita cōmunicabat & diſpen-
ſabat Xps ante ſuam paſſionem: quia iam mi
ſerat Apoſtolos ad baptizandum per merita
ſuæ paſſionis antequam pateretur, & ante in
carnationem ſuā diſpenſabat merita ſuę paſ-
ſionis, vt inquit Aug. & Hierony. quia Chri
ſtꝰ heri hodie & cras & in ſecula ad Hebr. vl
timò. Etiā ſi arguitur ꝙ ea quæ ſunt de iure
naturę humanę de neceſſitate tranſeunt in ꝑ
ſonā & omnia indiuidua: ergo ſi talis corru-
ptio & pc̄tm̄ eſt de debito & iure humanę na
turæ, ergo trāſiuit in perſonā virginis. &c. Re
ſpondetur ꝙ ea q̄ ſunt de eſſentia naturę ſpe
cificæ neceſſario trāſeunt in perſonā: ſed talis
corruptio & obligatio nō eſt eſſentia naturæ
ſpecificæ: ſed de iure & debito generationis
naturalis ipſius Adā, quæ æquiuoce dicit̄ na- E
tura, prout ait Aug. cōtra Iulianū, & ſic tale
debitū ſicut eſt inflictū toti generationi natu
rali humanæ per culpā ipſius Adā: ita pōt im
pediri ne trāſeat in aliquā perſonā per gratiā
Chriſti præuenientē: ſicut dictū eſt de ſeruo
naturali qui poteſt liberari à domino non ſo
lum in ſua conceptione: ſed etiam ante, & ſic
nunquam ius ſeruitutis naturæ tranſiret in
eius perſonam. Veruntamen omnia iſta relin
quantur determinationi eccleſiæ catolicæ.

PSALMVS XLVI.

OMnes gentes plaudite manibus: iubilate Deo in voce exultationis.

Titulus, Ad victoriam ſiue. In finem filiis
Core pſal. Ex titu. & litera huius pſal. appa-
ret ꝙ Dauid præuidit in ſpiritu proſperitatē
& ampliationē regni Chriſti, & vniuerſalem
poteſtatem eius in cælo & in terra & in toto F
populo gentili: idō fecit hūc pſalmū. Vn̄ eſt ad
uertendū ꝙ Dauid cōſiderando miſterium in
greſſus terræ ꝓmiſſionis præuidit proſperita
tē regni Chriſti. Nā poſtq̄ Ioſue ingreſſus eſt
terrā ꝓmiſſionis, electis. 12. principib. ex. 12.
tribubꝰ repoſuit arcā in Galgalis, ſed ſupera
tis omnibus regib. & ſubiecta quaſi tota terra
Canaan ſiluit terra à pręliis. Tunc cōgregatis
12. principibus cum omnibus tribubus du-
cta eſt arca domini de Galgalis cum iubilo
& tympanis & collocata in Silo in monte Ef
fraim, ut patet Ioſue. 18. Vbi Deus dicebat ſe
dere ſ̄ propitiatorio & ſede ſācta ſua In quo
myſterio Dauid tanquā in ſpeculo pręui-
dit in ſpiritu totam proſperitatem eccleſiæ
& conuerſionem populi gentilis ad Chri-
ſtum, & uictoriā apoſtolorum qui dicti ſunt

A principes eccleſiæ ſuper omnem terrã. Hoc
eſt quomodo verus Ioſue Chriſtus Ieſus cõ
gregatis 12. apoſtolis debebat introducere to
tum populum in eccleſiã per flumen baptiſ-
mi. quæ quidẽ eccleſia fundata eſt ſuper 12.
articulos fidei abſtractos à flumine ſacræ ſcri
pturæ, & quomodo illi duodecim apoſtoli
ſuperato populo gentili & ciuitatibus eorũ
in medio populi gentilis debebant collocare
tabernacula Dei: & multitudinem eccleſia-
rum ædificare. In quibus eccleſiis Chriſtus
realiter ſedet in ſacramento eucariſtiæ, & re
ponitur in tabernaculo & ſacrario cuiuſli-
bet eccleſiæ, vt patet manifeſte, & in die cor-
poris Chriſti portatur corpus Chriſti hono-
rificè cum ſonitu inſtrumentorum muſico-
rum & cantu exultationis per ciuitates & re-
ponitur in ſacrario. Item præuidit qualiter
B Chriſtus erat aſcenſurus in cœlum & accipe
re debebat regnum patris & ſedere à dextris
patris: & in fine mundi qualiter erat ventu-
rus cum illis 12. apoſtolis ad iudicandũ 12.
tribus Iſrael. Hoc ergo præuidens Dauid fe-
cit hunc pſalmum in quo introducit cœtum
apoſtolorum & chriſtianorum agentem gra
tias de huiuſmodi victoria. Dicit ergo cętus
apoſtolorum. O vos omnes gentes Chriſto
iam ſubiectæ, per noſtram prædicationem
plaudite & lætamini manibus eleuatis in cę
lum gratias agendo, & iubilate & canite lau
des Deo in voce exultationis.

Quoniam dominus excelſus: terribilis: rex magnus ſuper omnem terram.

Subiecit populos nobis: & gentes ſub pedibus noſtris.

Dominus Ieſus Chriſtus excelſus in digni
C tate & terribilis in iudicio; iã ſubiecit nobis
oẽs populos & oẽs gẽtes ſub pedibus & pote
ſtate noſtra: ergo ſibi debetur honor laus &
gloria: quia ſibi eſt tradita omnis poteſtas à
patre. Item maximè nos chriſtiani conuerſi
ex gentibus debemus plaudere manibus &
iubilare in voce exultationis. Quoniam

Elegit nobis hæreditatem ſuam: ſpeciem Iacob quem dilexit.

Elegit nobis & dedit nobis hæreditatẽ ſuã
hic per gratiã, & in futuro per gloriã: hæredi
tatem dico. ſ. ſpeciẽ & pulcritudinem Iacob:
quẽ dilexit: quaſi dicant cõuerſi ex gẽtibus.
Sicut Iacob ſupplãtauit Eſau: ita nos ſupplã
tauimus Sinagogam & vicimus eam, & ſicut
Eſau vendidit primogenituram & hæredita
tem ipſi Iacob pro lenticulis, & Iacob ſurri-
puit hæreditatem: ita Sinagoga vendidit no D
bis primogenituram & hæreditatem pro re
bus temporalibus. Et nos facti ſumus filii re
gni Chriſti ipſis reprobatis. Et ſicut Deus Ia
cob dilexit, & Eſau odio habuit: ita Chri-
ſtus nos diligit & populum iudaicum odio
habet. Et ſic ſumus veri Iſrael & verè bene-
dicti à domino & directi quia videmus Deũ
facie ad faciem per fidem, & ſic poſſidemus
hæreditatem, & ſpeciem, & pulcritudinem
Iacob quem Deus dilexit.

Aſcendit Deus in iubilo: dñs in voce tubæ.

Pſallite Deo noſtro pſallite: pſallite regi noſtro pſallite.

Qm̃ *rex oĩs terræ Deus: pſallite ſapienter.*

Poſtq̃ in prima parte deſcripſit regnum
Chriſti vſe in hac eccleſia, nunc in hac ſecũ-
da parte oſtendit q̃ Chriſtus nõ ſolum acce
E pit vſe regnum in terra: ſed ẽt aſcendit in cę
lum, & receptus eſt cum ingenti honore, &
accepit regnum in cœlo. Et ideo dicit, iubila
te vos in terra: qm̃ Chriſtus Deus tanq̃ rex
vſis aſcendit in cęlum cum iubilatione ange
lorum, & tanq̃ verus dñs aſcẽdit in voce tu
bæ cœleſtis in die aſcenſionis: ergo ſi angeli
receperunt eum in cęlo cum tanto honore:
à fortiori debetis vos gentiles pſallere & iu-
bilare qui tanta beneficia recepiſtis, cũ vos
in hæreditatem & regnũ ſuum elegit, & Si-
nagogam reprobauit: ergo maiorem cauſam
habetis, vt gratias agatis cum iubilo. Pſallite
ergo vos gentiles cõuerſi Deo noſtro, & cã-
tate & pſallite regi noſtro Chriſto. Sed pſal-
lite ſapienter cum vero cultu diuino ſicut re-
gi Chriſto debetur, qui eſt Deus & homo: er
F go ſibi debetur latria. Nõ ergo pſallates ſibi
imprudenter, & fatuo modo: ſicut ante pſal-
lebatis & ſacrificia fęda, & abominabilia Diis
falſis offerebatis: motus incompoſitos, & fal-
ſa & inhoneſta carmina cantabatis; & maxi
mè laudes falſas & carmina poetarum; Chri
ſtus autem rex noſter vult ſpiritum cõtribu
latum, & cor cõtritum & humiliatum, & ſa
crificiũ laudis, & orationes, & pſalmos, & car
mina ſacrę ſcripturę, & hoc eſt pſallere ſapiẽ
ter: quia diabolus princeps mũdi huius iam
non regnat ſuper gentes. Sed Chriſtus

Regnabit Deus ſuper gentes: Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam:

Regnat ſuper gentes, & ſedet ſuper ſedem
ſanctam ſuã in hac eccleſia per eccleſiaſtica
ſacramenta, & in cęleſti per gloriam. Etiam
principes populorum, ſcilicet apoſtoli con-
gregati

A gregati ſunt in cęlo cum Chriſto Deo Abraham. Dicitur autem Chriſtus Deus Abraham: eo quòd ſibi fuit promiſſus.

Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham: quoniam Dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt.

Iſti principes eleuati & honorati ſunt ſicut Dii terræ & coniudices Chriſti ſedentes ſuper duodecim ſedes iudicātes duodecim tribus Iſrael. Nota etiā, ꝙ hæc eleuatio poteſt referri ad adeptionē ſpūſſancti factā in apoſtolis: nam forſan apoſtoli in die Pentec. fuerūt eleuati uehementer vſq; ad tertium cœlum ſicut Paulus. vbi viderunt arcana Dei: q̄ non licet homini loqui: prout declarabitur pſal. 67. Sed ad maiorē euidentiam eſt valde aduertendum, ꝙ licet gentiles adorarent multitudinem deorum: tamen vnum adorabāt &
B venerabantur tanq̄ principem & patrē oīm Deorum .ſ. Iouem. Iupiter enim idem eſt ꝙ iuuās pater, vt ait Cicero lib. de natura deorum. Cęteros autem .ſ. Fœbum, & Mercuriū, & Martem adorabant tanquam Deos acceſſorios, habētes tñ dominium in quibuſdam partibus mūdi, vt Neptunus præſidebat mari, & Iuno terræ, & Aeolus ventis. Item iſti erāt principes ſpeciales, regnorum, vt Mars erat princeps Romanorū, Pallas Troianorū, & Fœbus Delius græcorum, & Oſiris ſiue Serapis Aegiptiorū, & Belus Deus Caldęorum & Babiloniorum. Et iſtis tanquam principibus offerebāt ſacrificia ſordida & ſcenica, vt patet de baccanalibus Bacchi, & venereis nefandis ritibus. Sed omnes iſti tam Iupiter q̄ cæteri non erant Dii: ſed falſa demonia. Nos autem adoramus verum Iouem & patrē iu-
C uantem & redemptorem, qui eſt Chriſtus, & nō adoramus, ſed veneramur apſos & ſanctos martires & cōfeſſores propter Chriſtū, & hos cōſtituit Chriſtus principes ſuper populos & regna. Nam principes Romanorum ſunt Petrus & Paulus, & Hiſpania venerat̄ ſanctum Iacobum tanquā principem Hiſpaniarum, & Aethiopia B. Matthæum qui eos conuertit, & India Bartholomæum & Thomam, & Græcia B. Andream, & Aſia Ioannem. Dicit ergo profeta. O vos gētiles conuerſi iubilate ChriſtoDeo noſtro in voce exultationis: qm̄ ipſe eſt excelſus & iudex terribilis & rex magnus ſuper omnem terram. Probatur: nā ipſe ſubiecit nobis omnes populos & gentes ſub poteſtate & pedibus noſtris. Item ipſe aſcendit in iubilo tanquam Deus in cœlum. Ergo non pſallatis nec adoretis inſipientes Iouem & Saturnum: nec alios tanquam principes populorū: quia illi erāt demonia nefanda. Sed adorate ſapienter Chriſtum verum Deum & hominem, & pſallite & afferte honorē latriæ ipſi vero regi noſtro Chriſto: qm̄ iam non regnat diabolus: ſed ipſe Chriſtus Deus noſter regnabit ſuper gentes, & iā ſedet in cęlo ſuper ſedē ſanctā ſuā per gloriam, & in hac eccleſia per gratiā ſacrorum. Et veri principes populorum qui ſunt apoſtoli & cæteri ſancti iā ſunt cōgregati in eccleſia & ī cęlo cū Chriſto, qui eſt Deus Abraham. Et iam ſunt eleuati & exaltati & venerati tanquam Dii fortes terræ: qui non ſunt Dii per eſſentiā: ſed per participationem. Et ideo non adorantur, ſed venerantur propter Chriſtū; quia fuerunt fortes in martirio & audacter loquētes ante reges & præſides: cū qua fortitudine totum orbē ſubiecerunt iugo Chriſti. Ideo Roma veneratur Petrum & Paulum tanq̄ principes: & Hiſpania Iacobū. Florentia B. Ioannē, & Venetiæ & Aegiptus Marcū, & Catarinam, & Frācia Dionyſium, & ſic quęlibet prouincia venerat̄ ſuum principē. Quaſi dicat: iā amplius nō adoretis Deos falſos: ſed colite Chrm̄ vt verū Deū: & accipiatis apoſtolos & ſanctos Chriſti in principes & deuotos veſtros: quia iſti regnāt in cęlo cūChriſto, qui eſt Deus Abrahā: qui propter ſanctitatē & virtutē ſunt vt Dii eleuati & exaltati cum Chriſto in cęlo. Et nota ꝙ per iſtos principes populorū qui cōgregati ſunt cum Deo Abraham, non ſolum intelliguntur apoſtoli: ſed etiam reges & principes conuerſi ad fidē de populo gētili: quia Abrahæ in figura Chriſti facta eſt promiſſio ꝙ ex eo exiret reges & 12. duces. Gen. 17. Item ꝙ in ſemine ſuo .ſ. Chriſto, multiplicarentur & benedicerentur & cōuerterentur oēs gētes: & ad ipſum congregarentur. Gen. 22. Ideo ait: pſallite ſapienter regi noſtro: quia reges & principes populorum gentilium iam congregati & confœderati ſunt cū Chriſto Deo, Abrahæ promiſſo: & iam fortes terræ vt Dii eleuati & multiplicati ſunt vt arena maris, & ſtellæ cœli: ſicut Deus pmiſit Abrahę. Ex quibus patet ꝙ Dauid nō ſolùm ex adeptione terrę, pmiſſionis: ſed magis ex promiſſionibus factis ipſi Abrahæ præuidit regnum Chriſti multiplicandum ex regibus & populis gentilium: ideo fecit hunc pſalmum uocando gentes vt congregarentur ad Chriſtū

A & pſallant ei & adorent vt Deum. Ex iſto et go pſalmo colligitur iſta concluſio.ſ.ꝙ Meſſias in lege promiſſus per duodecim principes debebat ſubiicere omnes reges & populos gentiles in hæreditatem ſuam: ꝙ totus populus gẽtilis cum principibus ſuis erat in eccleſia congregandus cum Deo Abraam: & per conſequens debebat colere Deum Abraham & Iſaac & Iacob. Hoc idem oſtenſum eſt pſalmo 2. vbi dicitur, Dabo tibi gentes hereditatem tuam. Item pſal. 44. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Item pſal. 81. Tu hæreditabis in omnibus gentibus: & hoc idẽ patet per omnes pſalmos. Itẽ hoc idem patet Eſa. 2. Veniẽt ad eum omnes gentes & dicẽt. venite aſcendamus ad montem domini. Idẽ

B cap. 49. Dedi te in lucem gẽtium vt ſis ſalus mihi vſque ad extremum terræ. Reges videbunt & conſurgent principes & adorabunt dominum Deum tuum & ſanctũ Iſrael qui elegit te. Item cap. 66. Mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad oẽs gentes, & annunciabunt gentibus gloriam meam &c. Item Hiere. 16. Ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent verè mendacium poſſederunt patres noſtri vanitatem, quæ eis non profuit. Hoc idẽ patet Zacar. 8. Venient populi & gẽtes robuſti ad quærendum dominum exercituum in Ieruſalem & deprecadam faciem domini. Hæc dicit dominus exercituũ: in diebus illis in quibus apprehendent decem homines ex oĩbus linguis gentium & apprehendẽt fimbriam viri Iudęi dicentes. Ibimus uobiſcum:

C audiuimus enim qm̃ Deus vobiſcum eſt. Ex oĩbus ſupradictis patet, qualiter Meſſias in lege promiſſus per ſuos diſcipulos debebat ſibi ſubiicere totũ populum gentilẽ. Et qũo totus populus gentilis uoluntariè erat uẽturus ad fidẽ euangelicã cõuerſus per uiros iudæos, & debebat adorare dominũ exercituũ & Deum Abraam & Iſrael: vt patet per Dauid, & Eſaiam, & Zacariam, & per oẽs profetas. Ex omnibus his formatur una inconuincibilis ratio ad probandum Ieſum Chriſtum fuiſſe verum Meſſiã in lege promiſſum. Vñ arguitur ſic. Ille eſt verus Meſſias in lege promiſſus qui per viros iudæos ſubiecit totũ populũ gentilem: per cuius fidẽ totus populus gentilis venit ad colendũ & adorandũ dñm Deum Abraam & Iſrael. Sed Ieſus Chriſtus eſt huiuſmodi: ergo ipſe eſt verus Meſſias. Maior patet per ea q̃ dicta ſunt & per vaticinia oium profetarum: & per cõem opinionẽ hebræorum. Minor aũt patet manifeſtè. Nã Chriſtus poſt reſurrectionẽ ſuã miſit duodecim apoſtolos & 72. diſcipulos ꝑ vniuerſum mundum ad prædicandum euangelium oĩ creaturæ: qui per ſe & ſucceſſores ſuos totũ populum gentilem iugo fidei ſubiecerunt, imõ ꝙ non ſolum decem hoĩes, ſed centum & mille hoĩes gentiles apprehendebãt fimbriam Pauli qui erat iudæus, vt ſequerentur eum ad fidẽ Chriſti: ſicut dicit Zacarias, & ſic eſt dicendum de ceteris apoſtolis & diſcipulis qui omnes erãt Iudæi: per quos primò lex euãgelica prædicata eſt. Et ſic populus gẽtilis, qui ante contẽnebat & deteſtabat Deũ Abraã & Iſrael, nunc colit & adorat eũ. ſicut patet manifeſtè de nobis qui deſcẽdimus ex illo populo gentili. Vñ patres noſtri gẽtiles **E** colebant idola & execrabantur legem Moyſi & Deum Iſrael: nos aũt execramur & abominabamur & idola & ſuperſtitiones gentilium, & defendimus legem Moyſi & profetarum, & adoramus Deum Iſrael iuxta vaticinium Hieremiæ & Zacariæ in locis prællegatis. Et eſt iſta vna ratio incõuincibilis, quã Iudæi negare nõ poſſunt: eo ꝙ patet per experientiam & procedit ex conceſſis ab eis.

PSALMVS XLVII.

M*Agnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius.*

Titulus ſm 70. Pſalmus cantici filiis Core ſecunda ſabbati. Ex tit. apparet ꝙ Dauid fecit hũc pſalmum & dedit ipſum cantandũ Core cum inſtrumẽto muſico & voce humana, per quos filios Core intelligitur eccleſia **F** Chriſti cõgregata ex gentibus ad fidẽ Chriſti: quæ quidem eccleſia dicitur Ieruſalem: eò quod incepit in Ieruſalem per Chriſtũ & apoſtolos ſuos. Vnde eſt notandum ꝙ cauſa quare in ſacra ſcriptura memoratur & laudatur & beatificatur illa ciuitas Ieruſalem terrena, non eſt, nec fuit, nec intelligitur ꝓp bonitatem ſui nec bonorum ciuiũ: quia ſemper pro maiori parte fuerũt mali & peruerſi. Sed profetæ, & antiqui laudabant eam in figura prout figurabat veram Ieruſalem ſpiritualẽ, ſcilicet eccleſiam militantem & triunfantẽ: in qua eſt vera viſio pacis. & etiã laudabant illam ciuitatem propter promiſſa patriarcarum & profetarum: quæ in ea debebant impleri per Meſſiã futurum: & propter ea quæ in ea facta ſunt in figura Chriſti futuri. Et tales laudes ſemper referebantur ad Chriſtũ:

quia

A quia & nomen & ſitus ciuitatis,& ea quæ ꝑ maiori parte de ea ſcripta & geſta in ea ſunt, figurabant Chriſtũ & eccleſiã ſuã. Vnde primò in ea, vt dr̃, fuit primus homo formatus. Secundò ibidem fuit redẽptus per Chriſtũ. Tertiò in ea eſt totum genus humanum iudicandum per Chr̃m: quia in valle Ioſafat q̃ eſt iux ta muros Ieruſalẽ inter eam & montem Oliueti, vt vbi Xp̃s dedit legẽ, ibidẽ iudicet pũaricatores legis. Ideo hęc ciuitas pluribus nominibus nũcupatur. Vnde dr̃ ꝙ Sem filius Noe eam ædificauit. quem hebræi dicunt fuiſſe Melchiſedech: qui eam Salẽ nuncupauit in qua primò obtulit Deo panẽ, & vinum in figuram Chriſti: eo ꝙ erat Rex & ſacerdos Dei altiſſimi Ge. 14. Et dicit Ioſefus ꝙ iſte fuit primus ſacerdos qui obtulit poſt diluuiũ. Sed Ieſus fil. Canaã eandem ciuitatem poſtea ampliauit & incoluit & Iebuſalẽ
B nominauit. Poſtea Dauid eam nobilitauit: & in ea trãſtulit arcum Domini & collocauit: & Ieruſalem eam nominauit. Salomon rurſus in ea templum Domini conſtruxit & triplici muro cinxit & ipſam Ieroſolimã nuncupauit: & à quibuſdam dicta eſt Betel.i. Domus Dei: eo ꝙ in eodẽ loco, Iacob vidit ſcalã in ſomniis vt dicũt. Gen. 18. vt affirmãt Iudæi. Dicunt ẽt ꝙ in illo eodem loco Abrahã voluit ſacrificare Dño Iſaac filium ſuum. Et ideo ille mons dictus eſt, Dñs videt. Gen. 23. In hebręo aũt habetur, in monte Adonai hieree.i. in monte Dñs videbitur. Quaſi dicat: in hoc monte Dñs Chriſtus Deus & homo videbitur immolari in cruce pro toto genere humano: ſicut iſte aries immolatus eſt pro Iſaac. Et ideo dicunt quidam hebræorũ ꝙ duo ſancti viri.ſ. Abraham & Melchiſe-
C dech impoſuerunt nomen illi ciuitati ſm nomina illorum duorum montium. Nam Abraham vocauit vnum illorum duorum hieree: & Melchiſedech appellauit alterum Salem. Et ideo Dauid appellauit totam illã ciuitatem Ieruſalem: eo ꝙ fuit ædificata & ampliata ſupra illos duos montes. Nã mons Sion dictus eſt Salẽ ꝑ Melchiſedech: & mõs Moria dictus eſt Hieree per Abrahã, ex quibus componitur hoc nomen Hieruſa. quod interpretatur viſio pacis. Dicitur etiam filia Sion: eo ꝙ primo fuit ſita in monte Sion: Ac etiam dr̃ ciuitas magni regis inquantum Dauid & Salomon eam ampliarunt. Dicitur ciuitas Sion ad latera Aquilonis inquantum eſt ſita in mõte Moria in latere Aquilonari.

Dicitur etiam ciuitas ſancta, inquantum in D
ea erat templum Dñi ſiue ſanctuarium, & in ea erat ſtudium legis. Poſtea vero dicta eſt Aelia. eo ꝙ Aelius Adrianus reædificauit eam poſt deſtructionem factam per Roma. poſt Chriſtum, Vnde verſus. Solima, Luza, Betel, Ieroſolima, Iebus, Aelia: Vrbs ſacra Hieruſalem dicitur ipſa Salem. Secundò eſt valde notandum ꝙ omnia nomina & myſteria ſupradicta ſunt facta in figura Chriſti & eccleſiæ. Nam per hoc ꝙ Melchiſedech rex & ſacerdos, cuius genealogia tacetur, obtulit panem & vinum in ea, ſignificabatur & figurabatur ꝙ in eodem loco Chriſtus rex & ſacerdos in terris ſine patre & naturali generatione debebat condere ſacram. Euchariſtię ex pane, & vino: quod ita factum eſt. Nam Chr̃s in cœnaculo montis Sion fecit cœnam Apoſt. in die Iouis ſancta. vbi dedit corpus E
& ſanguinem ſuum diſcipulis ſub forma panis & vini. Et per hoc ꝙ dicta eſt Salem.i. pacifica, figurabatur quòd in ea erat futura vniuerſalis pax & reconciliatio generis humani per mortem & paſſionem Chriſti. Itẽ per hoc ꝙ poſtea Iebus filius Canaam, qui interpretatur calcatus, ampliauit eã: & dicta eſt Iebuſalem, figurabatur ꝙ poſt paſſionem Chriſti illa ciuitas debebat eſſe calcata & deſtructa per Romanos propter peccatum homicidii & obſtinationis. Item eſt vlterius aduertendum ꝙ quando Dauid cępit Hieruſalem erat oppidum valdè paruum & ipſe fecit caſtellum in monte Sion & fortificauit eam Et ideo dicta eſt ciuitas Dauid in mõte Sion ſita in tribu & ſorte Iuda in fine totius termini Iuda. Et ibidem tetendit tabernaculum & collocauit arcam Domini. vt patet 2. F
Reg. 6. Et voluit reædificare templum: ſed prohibitus eſt ex præcepto Dñi. Sed poſtea cum ingruiſſet grauis peſtilentia ꝑ numerationem populi, apparuit Angelus Domini in area Areuna Iebuſæi propè ciuitatem ad partẽ Aquilonarẽ. quæ quidem area erat in quodam monticulo dicto Moria: & erat in ſorte & tribu Beniamin. vbi ſacrificauit Dño & deduxit arcam Domini de domo ſua: & repoſuit ipſam in tabernaculo quod fixit & tetendit in prædicta area in monte Moria: & ibi Dauid ampliauit diuinum cultũ, & diuiſit ſacerdotes per vices ſuas: & præcepit Salomoni filio ſuo, vt in eodem loco ędificaret templum Dño iuxta exemplar & deſcriptionẽ ſibi à Domino traditam. Et præparauit

Dauid

A Dauid lapides & ligna,& auri copiã & argen
ti,& omnis generis metallorum ꝓ téplo ędi-
ficando. Et cõgregauit omnes proſelitos Iſra
el,qui venerant ex gentilitate ad circunciſio
nem,vt cederét ligna,& lapides de monte Li
bano,vt patet primi Paralypomẽon 22.vſq;
ad finem libri. Item poſt mortem Dauid ipſe
Salomon filius eius volens implere præceptũ
patris cõgregauit 153.millia virorum & ſex
centa ex proſelitis Iſrael:& miſit eos ad Hy-
ran regem Tyri:octoginta millia qui lapides
cederent & ligna & 70 qui onera portarent,
vt patet ſecundi Paralypo 2. Et Salomon fe-
cit templum ædificari in monte Moria,vt pa
tet infra cap.3. In quod introducit arcam do
mini ſedentem ſuper Cherubin. Poſtea Salo-
mon ampliata ciuitate incluſit templum in-
tra ciuitatem & municipium nouum:& circa
B templum conſtruxit domos ſacerdotũ & no
bilium:& cinxit ciuitaté triplici muro:& no-
bilior pars erat iuxta templũ. Et ſic una pars
ciuitatis erat ſita in ſorte Iuda.ſ.pars antiqua
in qua erat domus & caſtellum Dauid:&alia
pars in ſorte Beniamin:ubi templum erat. Iõ
Hieruſalem quandoque numeratur in tribu
Iuda ratione partis antiquæ: quandoque in
ſorte Beniamin ratione ampliationis & tem-
pli.vt patet Ioſue 18. & Iudicum primo. Ex
quibus omnibus patet,quòd templum domi
ni fuit ædificatũ in poſſeſſione & prædio ho-
minis gentilis & non Iudęi, Nam Areuna Ie
buſæus, erat gentilis. Secundò ꝙ illi 153 mil
lia & ſexcenta virorum non erant de genere
iudæorum,ſed gentilium,qui facti erant pro
ſeliti noui ex gẽtilitate. Item lapides & ligna
ex quibus templum fuit conſtructum:& ciui
C tas ampliata:nõ erant de terra iudæorum ex
ciſi:ſed de terra gentilium: ſcilicet de monte
Libano qui eſt in Fœnicia: & erat ſub domi-
nio Hyran regis Tyri. Et ſic gentiles miniſtra
runt lapides & ligna & ędificarunt templum
domini:& ampliarunt ciuitatem: & ſolum-
modo illa tria millia qui pręerant operi, erant
Iudæi. Ad quæ omnia miſteria eſt valde ad-
uertendum, Nam omnia iſta geſta ſunt ex di
uina prouidentia in figura Chriſti & eccleſię.
Nã per hoc ꝙ illud templum ędificatum eſt
nõ in ſorte Iuda:ſed ampliata eſt ciuitas vſq;
ad tribum Beniamin:& adducta eſt arca do-
mini & ibidé collocata & ciuitas ampliata,
figurabatur ꝙ eccleſia domini non ſolum e-
rat ædificanda in Iudæa:ſed inde debebat de
riuari & ampliari extra Iudęam & Hieruſa-
lem per vniuerſum orbem:& tota eccleſia & D
ciuitas Dei debebat appellari Hieruſalem. Et
per hoc quòd illud templum fuit ędificatum
in territorio hominis gentilis: figuratum eſt
quòd eccleſia Dei erat ædificanda in populo
gentili,& deriuanda à Hieruſalem per totum
populum gentilem, Et per hoc quòd ædifica
tum eſt illud templum ex lapidibus & lignis
exciſis de monte & territorio gentilium: figu
rabatur quòd eccleſia domini erat ædificãda
& cõgreganda ex lapidibus viuis de populo
gentili: & per hoc quòd fuit illud templum
& ciuitas ædificata per proſelitos de populo
gentili. figurabatur quòd ædificatores & am
pliatores & doctores eccleſię erant futuri ex
conuerſis ad fidem de populo gentili. Et per
hoc quòd illa tria millia qui præerant operi,
erant ex Iudæis: figurabatur quòd principes E
primitiuæ eccleſię, ſcilicet apoſtoli & diſcipu
li erant futuri ex Iudæis genere. Per hoc au-
tem quòd Dauid non ædificauit téplum: ſed
præcepit filio vt ędificaret:& reliquit ipſi la-
pides & ligna: & præparauit argentum & om
nia neceſſaria: & tradidit ipſi deſcriptionem
& exemplar: ad cuius ſimilitudinem Salomõ
ædificauit templum: figurabatur quòd Chri
ſtus non erat per ſe eccleſiam & ciuitatem gẽ
tilium ædificaturus: ſed per apoſtolos filios
ſuos: quos per uniuerſum mundum ad prędi
candum miſit: & eis lapides & lignã articulo
rum fidei & eccleſiaſticorum ſacramentorũ
præparauit & tradidit: ex quibus & in qui-
bus ædificarunt apoſtoli eccleſiam gẽtilium
à ſolis ortu vſque ad occaſum. Et illa ciuitas
in figura dicta eſt Hieruſalẽ: quę interpreta
tur Viſio pacis: quia in ea debebat Chriſtus F
venire in carne: & noſtra pax & reconcilia-
tio fieri, & ad illud templum Chriſtus erat
venturus:& in eo Simeoni præſentandus, &
in ea prędicaturus: et in ea miracula operatu
rus: et in fine paſſurus: et reſurrecturus. Et
ideo in figura dicta eſt ciuitas ſancta: quia ab
ea et in ea omnis ſanctitas per Chriſtum erat
incoanda. Ited dicta eſt Betel: ideſt domus
Dei: quia in eodem loco vbi Iacob vidit ſca-
lam: et Abraam uoluit immolare filium ſuũ:
et immolatus eſt aries: ibidem Chriſtus cru-
cifixus eſt. Dicitur etiam ciuitas in latere A-
quilonis: quia eccleſia ędificata eſt in frigi-
ditate gentiliũ. et ſic tota eccleſia dicitur Hie
ruſalem: quia ab iſta ciuitate incepit & am-
pliata eſt per totum orbem: ſicut multotiens
flumina retinent nomen ſicut locus à quo de
riuantur:

A riuantur: ſicut Araxes dicitur quia deriuatur et naſcitur in Armenia, et Iberus ab Ibero oppido. Dicitur etiam tota eccleſia Hieruſalem: quia in ſola ipſa uidetur Deus hic per fidem: et in cœlo clara uiſione. Triplici ergo ratione tota eccleſia Chriſti appellatur Hieruſalem in ſacra ſcriptura. Primò, quia per illam Hieruſalem materialem fuit quaſi per omnia figurata vt dictum eſt. Secundò, quia iſta eccleſia in illa Hieruſalem materiali fuit per Chriſtum et apoſtolos incoata: & exinde per totum orbem deriuata et diffuſa et ampliata. Tertiò: quia ſoli eccleſiæ Chriſti competit huius nominis interpretatio: quia ſola ipſa eſt vera viſio pacis in qua Deus videtur per fidem: et in qua iugiter fit noſtra reconciliatio cum Deo per ſacrificium eucariſtiæ: & eccleſiaſtica ſacramenta: et per cõfeſſionem veræ fidei et pœnitentiæ. B Sed per amplius et perfectius dicitur Hieruſalem ciuitas ſuperna et cœleſtis in qua eſt pax æterna: et Deus uidetur eſſentialiter per gloriam. Ex omnibus ſupradictis patet quòd triplex eſt Hieruſalem. vna materialis et terrena: in qua Chriſtus paſſus eſt, et incoauit eccleſiam. Et altera vniuerſalis et ſpritualis ex illa incoata, ab illa deriuata, et per totum orbem diffuſa. quæ dicitur eccleſia militans. Et tertia Hieruſalem cœleſtis, quæ dicitur triũfans. Quæ quidem tres Hieruſalem ita ſe habent quòd una deriuatur ab altera. Nam ſecunda deriuata fuit et incoata à prima: et tertia deriuatur à ſecunda. Nam iſta eccleſia militans iugiter regenerat et nutrit filios et ciues pro illa ciuitate cœleſti: quia hinc profecti, ibi in æternum requieſcunt. C Et ideo dicit Auguſtinus 17. de ciuitate. capitulo 3. quòd omnis profetia eſt tripertita. Nam primò poteſt intelligi de illa materiali et terrena Hieruſalem. Secundò tota eccleſia militanti toto orbe diffuſa. Tertiò de illa cœleſti in qua beati ſempiterno æuo fruuntur. Ita ergo pariter omnia quæ memorantur profeticè in hoc pſalmo, primò fuerunt impleta in illa prima Hieruſalem materiali. Secundò in eccleſia militanti. Tertiò in illa cæleſti. Et ſic eſt exponendus totus iſte pſal. ad iſtum triplicem intellectum pro iſta triplici ciuitate. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu per omnia ſupradicta fecit hũc pſalmum, in quo tria facit. Nam primò prædicit fundationem huius Hieruſalem militantis prout fuit figurata per ædificationem illius Hieruſalem materialis. Secundò prædicit gloriam et proſperitatem et magnificentiam huius ciuitatis. D Tertiò exhoratur omnes ciues huius ciuitatis ad lætitiam et agendum gratias et exhibendum honorem, et latriam Chriſto fundatori et fautori et rectori huius ciuitatis. Secendum ibi. Deus in domibus eius cognoſcetur. Tertium ibi Lætetur mons Sion. Quantum igitur ad primum profeta Dauid præuidẽs magnificam fundationem eccleſiæ per fundationem illius materialis Hieruſalem, dicit. Magnus dominus erit Chriſtus Deus et homo et nimis laudabilis, primò in Hieruſalem materiali. Nã ibi in templo præſentabitur, et laudabitur per Simeonem et Zacariam, et Annã profetiſſam, et ibi paruulus diſputabit in medio doctorum: de cuius ſapientia et prudentia omnes mirabuntur. item ibi prædicabit & miracula faciet mortuos ſuſcitando. E Item ibi in monte Sion ſancto eius inſtituet ſacramentum eucariſtiæ. In eodem monte Sion mittet ſpiritumſanctum ſuper diſcipulos qui fuerunt primi ciues veræ et ſpiritualis et magnæ Hieruſalem. Ex quo ſequitur, ꝙ in illa magna Hieruſalẽ materiali fuit fundata magna Hieruſalem ſpiritualis. ſ. eccleſia Chriſti in illis capitibus 20. ſuper quos deſcendit ſpiritusſanctus. Et exinde illa ciuitas ſanctorum deriuata & diffuſa eſt per vniuerſam terram. Et ideo ſubdit profeta: ꝙ iſta vera Hieruſalem

Fundatur exultatione vniuerſæ terræ: mõs Sion latera aquilonis ciuitas regis magni.

Fundatur in exultatione vniuerſæ terræ: quia per totum orbem cum exultatione illa ciuitas regis magni Chrĩ fuit diffuſa, & ampliata cũ exultatione. F In cuius fundatione & ampliatione duplex fuit exultatio. Primò ex parte apoſtolorum & diſcipulorum. Nam licèt paſſi ſint dira tormenta, & perſecutiones in eius fundatione: tamen ibant gaudentes à conſpectu concilii iudæorum & tirãnorum: quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. vt patet Actuum v. quia finaliter triunfauerũt de populo iudaico, & gentili: et deſtruxerunt omnia nomina idolorum. Secundò fundata eſt ciuitas regis magni in exultatione uniuerſæ terræ ex parte populi conuerſi ad fidem. Nã licèt reges terræ & populi gentiles primò perſecuti fuerint apoſtolos & martires huius ciuitatis fundatores: tamen lætati ſunt & exultauerunt poſt cõuerſionem, cum cognita ueritate de captiuitate & morte æterna ſe nouerunt liberatos.

A Et ideo ipſemet Conſtantinus & cæteri reges deleuerunt idola, & ędificauerunt eccleſias, & ideo iſta eſt vocata mons Sion & latera Aquilonis & ciuitas regis magni. Ad cuius intelligentiam eſt notandum ꝙ illa materialis Hieruſalem fuit ędificata primo in monte Sion, vbi Dauid fabricauit domum & atrium ſuum. Sed poſtea fuit ampliata verſus partem aquilonarem in monte Moria per Salomoné: vbi ædificauit templum & domos nobiliũ & ſacerdotum, & ſic fuit magnificata & ampliata ad latera Aquilonis: id eſt ad latera Aquilonaria montis Sion: per quod figurabatur ꝙ ex illa Sion materiali debebat incipere eccleſia ciuitas regis magni Chriſti & magnificari & ampliari & dilatari per totum orbem. Et ſicut illa ciuitas materialis continuè patiebatur ventis aquilonaribus: eo ꝙ erat ſita ad la-
B tera Aquilonis: ita eccleſia Chriſti dicitur ſita ad latera Aquilonis: eo ꝙ maltipliciter fuit afflicta & flagellata diuerſis perſecutionibus & tormentis Iudæorum & tirannorum. Dicit ergo profeta de iſta ciuitate Chriſti regis magni. Primo quòd Deus debebat eſſe magnus & nimis laudabilis: id eſt magnificatus & laudatus ſuper omnes Deos. Secundò, ꝙ erat fundata in exultatione vniuerſæ terrę. Tertiò, ꝙ erat appellanda mons Sion. Quartò, quòd erat fundanda ad latera Aquilonis. Quintò, ꝙ erat dicenda ciuitas regis magni. Quę omnia dicta ſunt ad explicandam excellentiam huius ciuitatis ſpiritualis ſupra illã Hieruſalem materialem, de qua orta & deriuata fuit iſta, & omnia illa ſupradicta impleta ſunt in hac ciuitate. Nam primò Deus verus in hac ciuitate magnificatur & valdè lau-
C datur magis quàm in illa, & latius & nobiliori modo: quia ibi tantùm per cultum figuratiuum cerimonialium & ſacrificiorum, & hic ꝑ cultum verum. Secũdò, quòd illa fuit fundata cum exultatione ſolius populi iudaici in illo loco arcto Paleſtinæ: iſta autem in exultatione vniuerſę terrę: id eſt omnium regum & populorum. Tertiò quia illa fuit fundata in illo paruo monte: iſta ſuper monté altiſſimum & diuinũ qui eſt Chriſtus ſanctus ſanctorum. Nam ille mons nõ dicebatur ſãctus: niſi in quantum Chriſtus ſanctus ſanctorum debebat ipſum ſanctificere per opera noſtræ redemptionis. Quartò eccleſia Chriſti dicitur fundata ad latera Aquilonis ratione nominis interpretationis. Nam Aquilo interpretatur parturitio ſiue dolor parturientis propter impetum ventorum qui veniũt ab aquilone ferẽtium fulmina & tempeſtates. Vnde D
ſicut ciuitates ſitæ ad Aquilonem quatiuntur ventis & fulminibus: ita iſta perſecutionibus tirannorum & hæreticorum. Quintò dicta eſt ciuitas regis magni: quia magnificata & ampliata vſque ad fines terræ: quod non poteſt conuenire illi Hieruſalem materiali.

Deus in domibus eius cognoſcetur: cum ſuſcipiet eam.

In hac ſecunda parte profeta explicat proſperitatem & magnificentiam huius ciuitatis explicando omnia quinque ſupradicta. Nam primò explicat eius dignitatem & ſanctitaté, & quomodo Deus eſt magnificatus & laudatus in ea: eo ꝙ ſicut Deus primò fuit in illa ciuitate materiali cognitus in figura, & poſtea viſus in carne: vbi ædificauit iſtam eccleſiam & ciuitatem: ita poſtea cognitus eſt per fidẽ in domibus omnibus huius magnæ ciuitatis. E
Et ideo illa Hieruſalem materialis bene computatur cum iſta magna ciuitate: inquãtum fuit eius principium & origo & incoatio: ſed non aliter, & ideo profetia prius verificatur de illa ciuitate materiali in qua Chriſtus viſus eſt in carne & cognitus ab apoſtolis: ſed non à ſcribis nec fariſæis: ſed poſtea fuit verè cognitus verus Deus per fidem per totam ciuitatem Hieruſalem. Et ideo magis verificatur profetia de Hieruſalem ſpirituali quàm materiali. Ex quo patet, ꝙ magis meretur dici Hieruſalem tota eccleſia & etiã mons Siõ, quàm illa Hieruſalem & mons Sion materialis. Nam magis videtur & cognoſcitur, & ſpeculatur Deus in iſta quàm in illa: imo poſt reſurrectioné Chriſti, & poſt receſſum apoſtolorum falſo dicta eſt Hieruſalem & Sion: imo F
debuit dici ceca: quia in ea non cognitus nec viſus, nec ſpeculatus eſt Deus: imo fuit negatus. Ideo de iſta noſtra Hieruſalem & Sion dicit profeta: probo ꝙ Deus ſit magnus & laudabilis in iſta ciuitate. Nã Deus in domibus eius cognoſcetur per veram fidem et cultum cum ſuſcipiet eam in verã ſponſam repudiata ſinagoga, et populo iudaico reprobato; quaſi dicat: quòd populus chriſtianus cognoſcet et contemplabitur et laudabit Deum et vero cultu latriæ honorabit et adorabit eum Secundò cum dicit,

Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt: conuenerunt in vnum.

Ipſi videntes ſic admirati ſunt: conturbati ſunt: commoti ſunt: tremor apprehendit eos.

Commen-

A Cõmendat hanc ciuitatem de victoria &
triunfo. vnde dr ꝙ omnes reges terræ conue
nerunt in vnum contra eccleſiam: eo ꝙ mi-
rati ſunt viſis miraculis, & conturbati ſunt
& tremor apprehendit eos: cum videbant
idola cadere & cõminui & muteſcere ad pœ
nitentiam Bartholomęi & aliorum apoſt. &
marty. ex quo tremore & admiratione qui-
dam conuertebantur, & quidam conturbati
prouocabantur ad torquendum & perſequẽ
dum apoſtolos & martyres. Et ideo ſubdit.

*Ibi dolores vt parturientis, in ſpiritu vehe
menti conteres naues Tharſis.*

Quòd ibi fuerunt dolores vt parturientis,
quia fortiores fuerunt dolores tormentorũ
Apoſt. & mar. ꝑ defenſionem & confeſſio-
nem nõis Chriſti, q̃ dolores cuiuſcunq; par
B turientis. Et ideo eccleſia dr̃ ædificata ad la-
tera aquilonis quod interpretatur partu-
riens. Eſt tamen aduertendum ꝙ ly dolores
parturientis poteſt referri tam ad tyrannos
& reges terræ, q̃ ad Apoſt. & martyres, nam
vtrique patiebant̃. Nam licèt Apoſt. & mar
tyres paterentur dolores tormentorum, tñ
maiores dolores patiebantur reges & tyran-
ni cum videbant non poſſe vincere, imò vi-
debant ſe victos per Apoſt. & mar. vt inquit
Auguſt. in ſermone de innocentibus, vt pa-
tet in geſtis beati Laurentii, & Vincentii.
Idec ſubdit profeta. In ſpiritu vehementi cõ
teres naues Tharſis. Ad cuius intelligentiam
eſt notandum ꝙ Tharſis eſt magnum empo
rium in littore Indico vltra Gangem: quo
Salomon mittebat naues ad vehẽdum aurũ
& argentum: vt patet 3. Reg. 10. Quæ regio
C dr̃ aurea Cherſoneſus ſecundum Ptolemęũ.
vel eſt in ipſa magna inſula Taprobana vbi
eſt copia auri & argenti, propè quam inſu-
lam eſt magna vorago in medio pelagi, quæ
quidem vorago ſecundum Filoſofos cauſat̃
eo ꝙ ſubmergitur magna quantitas aquarũ,
& ſic cauſantur & fiunt vertigines et reuo-
lutiones aquarum, intantum ꝙ quando flat
ventus aquilonaris impellit naues verſus
meridiem, & deuenientes ad illam voraginẽ
omnes confringuntur & conteruntur & ſub-
merguntur. Item dicũt etiam Filoſofi ꝙ iſta
contritio nauium cauſatur ibi ex conflictu
ventorum. Nam ventus aquilonaris pellit
naues vſque ad illam voraginem, quæ eſt in
æquinoctiali. Sed venit ventus auſtralis ab
Antarctico & repellit naues verſus aquilonẽ
& arcticum: & ſic naues cõfringuntur et cõ-
teruntur ibi apud Tharſis. Ita ergo pariter D
factum eſt in perſecutione Apoſtolorum &
martirum. Nam reges terræ et tiranni tanq̃
venti aquilonares voluerunt cõcutere et tor
quere et proſternere eccleſiam. Sed venerũt
venti auſtrales miraculorũ: et prædicationis
Apoſtol et martirum miſſi ab auſtro qui eſt
Chis Deus noſter, et confregerunt et contri
uerunt reges et tirannos, ſicut ille uentus a-
quilonaris ſeu auſtralis conterit naues Thar
ſis. Quos tirannos diuerſis modis contriuit.
Nam quoſdam contriuit quãtum ad corpus
et aĩam: ſicut Neronem, et Domitianum, et
Diocletianum, et ſcribas et fariſęos. Et quoſ-
dam contriuit quantum ad infidelitatem,
occidendo in eis errorem, et ſuſcitando fidẽ,
ſicut contriuit Conſtantinum et cæteros re
ges et populos qui comminutis et contritis
idolis uenerunt ad fidem per uentos auſtra- E
les prædicationis Apoſtolorum conuicti. Et
ſic ciuitas Dei regis magni Chriſti triũſauit
de ciuitate diaboli, et contriuit eam tanquã
naues Tharſis: et hoc eſt quod dicit profeta,
quòd licèt omnes reges terræ et tiranni fue-
rint contra eccleſiam conturbati et commo-
ti, et ibi fuerint dolores et magna tormenta
et perſecutiones ſicut dolores parturiẽtis: ta
men tu domine Ieſu Chriſte conteres et cõ
fringes eos ſpiritu uehementi tuæ uirtutis et
prędicationis, ſicut venti aquilonares et au-
ſtrales conterunt naues Tharſis in illa uora-
gine propè emporium Tharſis in littore Indi
co. De iſta Tharſis dicit Hiero. ꝙ eſt regio ſi-
ue ciuitas Indorum, ſed Auguſtinus ſecun-
dum opinionem aliorum dicit, ꝙ Tharſis eſt
Carrago in littore africo, vbi ſunt ſyrtes, qua F
rum meminit Virgilius in primo æneidos,
vbi fuit diſiecta claſſis Aeneæ. ſed prima poſi
tio eſt verior. Per hoc ergo vult innuere pro
feta ꝙ licèt iſta ciuitas Dei ſit ſita ad latera
aquilonis, ideſt expoſita perſecutionibus cre
bris et tormentis tirannorum et hæretico-
rum, tamen finaliter eius perſecutores con-
terentur ſicut naues Tharſis. Et nauicula Pe
tri ſemper natabit ſuper hoc mare tempeſta
tum, et uictrix et cum triunfo perueniet ad
portum ſalutis in die iudicii.

*Sicut audiuimus ſic vidimus in ciuitate do
mini virtutum, in ciuitate Dei noſtri, Deus
fundauit eam in æternum.*

Hic commendat eccleſiam et ciuitatem
iſtam de veritate et fructu. Nam omnia quæ
fuerant in lege et profetis promiſſa et ſcripta
& figu-

A & figurata & reuelata: in hac ciuitate fuerũt
verificata & cõpleta & viſa. Vnde ait. Benè
eſt iſta ciuitas vera Hieruſ. nobis in profetis
ꝓmiſſa: & bene debemus agere gratias Deo:
quia fecit nos ciues huius ciuitatis. Nam ſi-
cut audiuimus à patriarchis & profetis: ita vi
dimus impletum per Chr̃m in hac ciuitate
Domini virtutum: quia quæ ſcripta ſunt in
lege & profetis ſunt in hac ciuitate viſa & ve
rificata. Nam ſicut audiuimus per Eſa. 7. Ec-
ce virgo concipiet & pariet filium: Ita vidi-
mus impletum in hac ciuitate: quia V. Ma-
ria concepit ſaluatorem virgo manens poſt
conceptionem & partum. Luc. 1. Item ſicut
audiuimus per Eſa. 9 Paruulus natus eſt no
bis, & filius datus eſt nobis: & uocabit̃ Deus
fortis &c. Ita vidimus impletum: quia anno
42. imperii Octauiani natus eſt Xp̃s ſalua-
B tor: cuius ortum annunciauerunt Angeli pa
ſtorib. Luc. 2. Item ſicut audiuimus per Ag-
gæum: 2. Veniet deſideratus cunctis gentib.
& maior erit gloria huius domus ſecundæ
quam primæ. Et ſicut audiuimus per Mala-
chiam 3. Statim veniet ad templum ſanctum
ſuum dominator quẽ vos quæritis: Ita vidi-
mus in hac ciuitate & tẽplo: & quia ibi fuit
Chriſtus 40. die præſentatus: & Simeon iu-
ſtus agens gratias prorupit in cantum dicẽs.
Nunc dimittis. Item in hac ciuitate vidimus
Chriſtum prædicantẽ & miracula facientẽ:
ſicut audiuimus Eſa. 25. Tunc ſaliet ſicut cer
uus claudus: & aperietur lingua mutorum.
Item in hac ciuitate vidimus mortem & paſ
ſionẽ Xp̃i ſicut prius profetatum audiuimus
Eſa. 53. Attritus eſt ꝑꝑ ſcelera noſtra. Item
ſicut audiuimus in figura de fundatione hu
C ius magnæ ciuitatis per fundationem ipſius
Hieruſalem & templi materialis. ita pariter
uidimus impletũ in hac magna ciuitate. Nã
ſicut illud templũ fuit fundatum in area Ie-
buzei hominis gentilis ita iſta magna ciui-
tas fuit fundata in popu. gentili: & ſicut oẽs
operarii & fabri iſtius ciuitatis fuerunt pro-
ſeliti de pop. gentili. ita omnes ampliatores,
& fabri huius ciuitatis fuerunt de pop. genti
li ad fidem Xp̃i conuerti; ſicut mart. qui plan
tarunt eccleſiam ſanguine ſuo & doctores
ſtudio & ſapientia ſua. Et ſicut principes qui
præerant illi operi erant Iudæi. Ita principes
& fundatores huius ciuitatis fuerunt Apoſt.
de populo iudaico. Et ſic eſt dicendum di-
ſcurrendo per ſingula: quia omnia, quæ fue-
runt ſcripta & audita figuratiuè & profetice
in lege veteri illa fuerunt verificata & viſa D
realiter in hac ciuitate & quantum ad fun-
dationem & ampliationem. Ideo dicit. Sicut
audiuimus ſic vidimus in ciuit. Dñi virtutũ,
& ſubdit. Deus fundauit eam in æternum. Et
nota quod iſta ciuitas dr̃ fundata in æternũ
ratione eius finis. Nam ciues huius ciuitatis
licèt temporaliter peregrinentur in hac ci-
uitate militante: tamen terminus eorum eſt
ciuitas cœleſtis & æterna. vt oſtendit Augu-
ſtinus per totum diſcurſum 19. & 22. de ciui
tate Dei. Ex hoc patet quomodo omnia, q̃
fuerunt figurata & promiſſa, & profetata in
lege & profetis fuerunt poſtea, verificata &
completa in illa Hieruſalem materiali per
Chriſtum quantùm ad præſentationẽ Chri-
ſti in templo: & quantùm ad miracula, &
prædicationem, & mortem, & paſſionem, &
reſurrectionem. Et ſic iſta noſtra ciuitas ibi
inchoata fuit exinde deriuata & ampliata E
vſque ad finem terræ, in qua completa ſunt
& cõplentur quotidie oĩa, quæ ſcripta ſunt
in lege & profetis: quia iugiter cõmemora-
tur myſterium agni paſchalis per ſacramen-
tum Eucariſtiæ. Et per conſequens comme-
moratur myſterium paſſionis & reſurrecti.
Chriſti: & ideo omnia quæ fuerunt impleta
de Chriſto in illa Hieruſalem materiali, cõ-
plentur quotidie in eccleſia catolica. Ideo
illa Hieruſalem materialis iam pertinet ad
iſtam magnam ciuitatem vt ſic. Cinquantùm
fuit principium & origo huius. Et ſic omnia
dicta in lege & profetis verificantur de iſta:
quia aliter non diceretur ꝙ Deus fundauit
eam in æternum: quia illa materialis non
eſt fundata in æternum. Sed iſta noſtra ciui-
tas quæ in illa incepit, eſt fundata in æternũ.
Et ideo ſubdit. F

Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.

Nam primò ſuſcepimus miſericordiam
in medio illius templi, qñ Xp̃s fuit præſen-
tatus in templo ipſi Simeoni. Et exinde qñ
ibi prędicauit & miracula fecit. ſed præcipuè
quando ibi in illa Hieruſalem fuit paſſus &
reſurrexit & ſacramenta eccleſiaſtica inſti-
tuit: & Apo. per vniuerſum mundum ad prę
dicandum & baptizãdum miſit: & tunc tota
eccleſia toto orbe diffuſa facta eſt ciuitas &
tẽplum Dei: in qua et in medio cuius ſuſce-
pimus miam ꝑ eccleſiaſtica ſacram. quia oẽs
fuimus participes facti illius paſſionis: & fa-
cti ciues huius magnę ciuitatis. Et iõ ſubdit.

Secundũ m

A *Secundum nomen tuum Deus ſic & laus tua in fines terræ: iuſtitia plena eſt dextera tua.*

Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ nomen regis huius ciuitatis eſt Ieſus: quod eſt nomen Dei Tetragramaton.ſ.quatuor litterarũ.ſ.Iot.he.vau.he. quæ denotant & explicant quatuor principales perfectiones, & effectus Dei.ſ.oipotentiam, & ſapientiam, & miam, & iuſtitiam, vt dictum eſt pſal. 8. Et ideo quia oia iſta quatuor ſunt infinita in Deo; quæ quidem quatuor Chriſtus manifeſtauit per mundum. Ideo fuerunt ampliata per totum mũdũ. Vnde ſicut iſta quatuor ſunt infinita: ita hoc nomẽ Ieſus cõtinens & explicans iſta quatuor eſt infinitum. Et quia infinitum: ideo per totum orbem fuit diffuſum. Et ideo dicit profeta. O Deus Chriſte, rex huius ciuitatis: ſicut nomen tuum, quod
B eſt Ieſus infinitum in virtute, ſ.omnipotentia & ſapientia & iuſtitia & miſericordia: ita & laus tua eſt infinita. Et ſicut nomen tuum eſt diffuſum per totã terram: quia oipotẽtia tua, et ſapiẽtia tua, et miſericordia, et iuſtitia tua eſt diffuſa ꝑ totam terram: quia ad oẽs partes mundi ſe extendit tua virtus & miſericordia & redemptio: ita & laus ſe extendit ad oẽs fines terræ, quia toto orbe celebratis. Et ita tua dextera ſiue poteſtas eſt plena iuſtitia ad iuſtificãdũ & iudicãdum quoſdã ꝑ miſericordiã & gratiã ſacramentorum, & quoſdã per pœnã puniẽdo. Ex quo patet ꝙ iſta tua ciuitas eſt magna totoq; orbe diffuſa.

Lætetur mons Sion & exultent filiæ iudæ propter iudicia tua Domine.

Hic agit gratias de augumento & ampliatione vniuerſalis eccleſię in pop. gentili toto
C orbæ diffuſę: & dicit, lætetur ergo Sion: non ſolum illa mons Sion vbi ſita eſt ciuitas materialis Hieruſa. vbi Chriſtus inſtituit eucariſtiam: & vbi Apoſt. receperunt Spir. ſanct. Sed mons Sion per totum orbem dilatatus, in quo vniuerſalis eccleſia fundat, vbi quotidie euchariſtia celebratur, & infinita multitudo quotidie per baptiſmum regeneratur & dona Spi. ſan. per confirmationem & cætera ſacramenta, recipiuntur: & ex altitudine huius montis Sion Deum per fidem ſpeculantur & per conſequens lætetur vera Hieruſalem.ſ.eccleſia ſuper hũc montẽ vſq; ad finem terræ ædificata: qm̃ ipſa eſt vera viſio pacis, in qua verè Deus videtur per fidem in qua completa ſunt & complentur iugiter omnia ſupradicta myſteria; & in ipſa Deus ꝑ gratiã & potẽtiã inhabitat: & in ipſa quo- D
tidie per baptiſmum & pniam mortuos ſuſcitat: & à lepra pcti & à cæteris languoribus per eccleſiaſtica ſacramenta mundat & ſanat. & in ipſa Deus in ſacro altaris ſacramẽtaliter videt et verus Agnus immolat. Item exultent oẽs filiæ Iudæ.i.oẽs aiæ quæ Xpm confitentur. Nam vbicunq; Deus confitet & colitur, eſt vera iudæa. Sed in ſola eccleſia Deus videtur et confitetur et colit: extra q̃ non eſt viſio, ſed cecitas: nec ſalus ſed mors, nec confeſſio ſed blaſfemia. ergo ſola eccleſia Xpi toto orbe diffuſa eſt vera Sion et Hieruſalem et iudæa vera ciuitas regis magni Chriſti Meſſiæ in lege promiſſi: et in ea ſũt iudicia Dñi iuſtificata in ſemetipſa: quę ſunt iudicia euangelica, quæ dant præmium ęternum, Chriſtum confitentibus: ergo ꝑꝑ talia iudicia lætentur filiæ Iudæ.i.omnes animę E
fideles et iuſtę. O Domine ꝑꝑ iudicia tua iuſta ergo, O vos Apoſtoli et diſcipuli circundate et luſtrate Sion. Quaſi dicat: exite ab illa Sion materiali vbi recepiſtis Spiritum ſanctum in die pentecoſtes. Et

Circundate Sion & complectemini eam: narrate in turribus eius.

Circundate et luſtrate Sion nouã.ſ.eccleſiã toto orbe diffuſam erędificate et ampliate et cõplectimini et cingite eam muro euãgelico. Et prędicate euãg. et narrate oia opa et geſta mirabilia Chriſti in turribus et templis huius magnæ ciuitatis. Nota ꝙ profeta loquitur ad modũ arabum, et omnium ꝑñe talium qui in altis turribus ciuitatis edita et plebiſcita et leges præconizant, ut ab omnibus poſſint audiri, quẽ morem ſeruant hodie Sarraceni, qui ex turribus altis acclamãt F
ſuũ falſum profetã et perfidũ Macometum. Dicit ergo, narrate et prædicate vos Apoſt. et Chriſtiani opera Chriſti: et legem euangelicam publicè in turrib. eius.i. huius nouæ ciuitatis Sion, et ponite corda veſtra in virtute eius. Litera Hiero. habet, in ante murali eius quod idem eſt. Nam fides formata caritate eſt murus huius ciuitatis, et ſpes eis eſt antemurale eius. Et ſic iſte murus et antemurale eſt virtus et fortitudo huius ciuitatis, in quã chriſtiani ponunt corda & fiduciã ſuã & refugiũ; quo muro ſepta eſt eccleſia, extra quem nuq̃ nõ eſt ſalus. Cõtra quam virtutem & murũ & ciuitatem nunq̃ portæ inferi præualebunt, Fundata eſt.n. ſupra firmã petrã. Ponite ergo corda veſtra in virtute eius.

Magna

A Magna eſt.n. virtus huius ciuitatis & forti-
tudo in qua reponuntur oẽs teſauri merito-
rum paſſionis Chriſti & omnium ſanctorũ
quibus redimuntur omnia peccata quantũ-
cunq; grauia: etiam quia Chriſtus emit re-
gnum cœlorũ pro oibus ipſum cõfitentibus.

***Ponite corda veſtra in virtute eius, & di-
ſtribui te Domos eius vt enarratis in progenie
altera.***

Ponite ergo corda veſtra in virtute eius:
& diſtribuite domos eius.i.diſtributim ædifi
cate hinc & inde per totum orbem eccleſias
eius. Litera Hieron. habet ampliate palatia
eius.q.d.O vos Apoſto. implete mandatum
magiſtri veſtri Chriſti qui dicit Marci vlti.
Ite per vniuerſum mundũ & ædificare mihi
Sion & nouam Hieruſ. poſtq̃ vetus eſt mihi
rebellis:& prædicate euange.oĩ creaturæ: &
B circundate iſtam Sion:& cõplectimini & cin
gite eam muro& antemurali inexpugnabili
fidei ſpei & caritatis & narrate & prædicate
euang.in turribus & templis eius.Et ponite
corda veſtra in virtute & fortitudine huius
ciuitatis: & diſtribuẽdo ædificate domos &
eccleſias nouas eius:&ampliate palatia eius.
Nam eccleſiæ ſunt palatia Chriſti in quibus
habitat per ſacramenta: quia eccleſiæ ſunt
dedicatæ ad miniſterium Xp̃i:& hoc facite:
vt enarretis in progenie altera.i.in gẽt. pop.
Litera Hieronymi habet.in generatione no
uiſſima: quod idem eſt. Nam Apoſtoli tàm
in pop. gentili quam in nouiſſima & futura
generatione narrauerunt & prædicauerunt
euangelium:in quo affirmatur.

Qm̃ hic eſt Deus Deus *noſter in æternum &
in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula.*

C Hic Chriſtus Deus eſt Deus noſter in ęter
num & ipſe reget nos & regnabit in ſæcula
ſæculorum,hic per gratiã & in cęlo per glo-
riam.Et nota ꝙ licèt ſint in cęlo:tamẽ adhuc
narrãt & prædicant geſta & opera Chriſti in
hac generatione nouiſſima. Nam quotidie
leguntur & prædicantur in eccleſia euãgelia
& hiſtoriæ quas ipſi ſcripſerunt & prædica-
runt, in quibus memorãtur geſta Chriſti: &
etiã illa verba.ſ. narrate in turribus eius: &
ponite corda veſtra in virtute eius:&amplia
te palatia eius: nõ ſolum diriguntur Apoſt.
& diſcipulis:ſed etiam omnibus martyribus
& doctoribus: & prædicatorib. & Chriſtia-
nis qui poſt illos fuerunt & ſunt & erũt.ideo
dicit vt enarretis in progeniæ altera: qm̃ hic
eſt Deus Chriſtus Deus noſter: & regnabit
in ſęcula in cœlo & in terra.Q.d.ꝙ licèt Xp̃s D
apparuerit mundo & in illa Hieruſ.materia-
li in carne humana natus ex tp̃e ſ̃m huma-
nitatem: tamen ipſe eſt Deus in æternum &
verbum patris: quia in principio erat verbũ:
ideo etiam inquantum homo à parte poſt
regnabit in ſęcula:& hoc prędicate.Ex qui-
bus patet ꝙ Dauid in hoc pſ. non cõmendat
ſolum illum montem Sion.nec illam mate-
rialem Hieruſalem quæ deſtructa & incen-
ſa fuit per Romanos propter peccata ſua,ar-
ctata in Palæſtina & tribu Iuda: ſed etiam
principaliter intendit commendare vniuer-
ſalem eccleſiam toto orbe diffuſam per Apo
ſtolos conſtructam & ampliatam, per mar-
tyres,& doctores, & Chriſti fideles robora-
tam, quæ ſucceſſit 2. templo in cuius figura
geſta ſunt omnia facta in primo & ſecundo E
templo & ciuitate.de qua locuti ſunt omnes
profetæ: cui propriè conueniunt omnia di-
cta in pſal.iſto.Nam in hac regnat Chriſtus
Deus magnus:& eſt laudabilis valde:quia in
illa non ab omnibus laudatur: imò hodie p
Iudæos & Sarracenos Deus blasfematur.Itẽ
iſta fundata eſt in exultatione vniuerſæ ter-
ræ, illa autem non niſi in exultatione illius
parui populi & in illo arcto loco. Item iſta
eſt fundata ad latera Aquilonis circa circu-
lum ęquinoctialem per totam terram:quod
dicitur latus aquilonare totius mũdi. Aliud
autem latus vltra æquinoctialem dicitur la-
tus auſtrale ſiue antarcticum. Q.d.ꝙ iſta ci-
uitas Chriſti regis magni occupat omnia la-
tera Chriſti ſiue totum latus aquilonare,
vbi aſſignatur tota terra habitabilis: & in to
ta hac terra & monte ſancto Sion fundatur F
ciuitas regis magni: quod minimè conuenit
illi ciuitati Hieruſalem materiali deſtru-
ctæ. Tota ergo eccleſia toto orbe diffuſa eſt
mons Sion & Hieruſalem & vera iudæa: q̃a
retinet nomen à locis vnde orta eſt: & verè
& melius retinet nominis interpretationem
& ſignificationem vt ſępe dictum eſt:in qui-
bus domibus Deus videtur & cognoſcitur
& confitetur: & ad eam oẽs reges terræ con-
gregati ſunt & turbati ſunt contra eam:& in
ea tremor apprehendit eos videntes mirabi-
lia & iudicia Chriſti: quia Chriſtus cõtriuit
eos in Sp̃ũ vehementi ſuæ poteſtatis: ſicut
aquilo cõterit & diſſipat naues Tarſis.ſ.illius
regionis & emporii Indorum: vbi accidunt
magna naufragia in hyeme.Ita contigit ma
gnum naufragium in populo gentili in vl-

A tionem martyrũ, vt legit̃ in eccleſiaſtica hiſtoria. Nã primò Ieruſalem eſt incenſa & ſacerdotium & regnum ablatum. & iudęi in captiuitatem diſperſi: & Nero, & Domitianus ſeipſos peremerũt, & Diocletianus mala morte & miſerabili exitu periit. Et etiam omnia idola ſunt comminuta & cõtrita ſicut naues Tarſis & populus gẽtilis ad fidem cum ſuis principatibus conuerſus & in magnã ciuitatẽ magni regis Xp̃i cõgregatus: in qua ciuitate omnia q̃ audiuimus à patriarchis, & ꝓfetis & legimus in teſt. vet. videmus eſſe impleta i hac ciuitate dñi vrtutũ, & in medio huius tẽpli ſuſcepimus miſericordiã eius & redẽptionẽ & baptiſ. cũ cæteris ſacramẽtis: & in hac lętãtur oẽs filiæ Iudæ Chriſtũ cõfitẽtes. Et iſta eſt illa ciuitas ampliata, & dilatata ꝑ totum orbẽ vſq; ad finẽ terræ circundata & ſepta il-
B lo inexpugnabili muro fidei, & caritatis: in quibus turribus Chriſtus, & euãgelium ſuũ prædicatur, vbi Chriſtus in æternũ regnat in præſenti per fidem, & in futuro per gloriam. Ex toto iſto pſal. poſsũt recolligi 13. cõcluſi.

Prima concluſio eſt, quod eccleſia eſt vera ciuitas Dei probatur. Nam ciuitas non ſunt muri materiales: ſed cõcors hominũ multitudo ſiue cõgregatio, vnius iuris ſiue legis cõſẽſu ſociata. Sed hoc conuenit eccleſiæ Chriſti toto orbe diffuſæ, quod viuit ſub vna diuina lege: igitur eſt vera ciuitas.

Secũda cõcluſio, quod eccleſia Chriſti eſt vera Ieruſalem. Probatur primò. Nã illa congregatio fidelium icepit à Ieruſalẽ in monte Siõ, vbi erãt 120. cõgregati Actuũ primò ſuꝑ quos miſſus eſt ſpiritusſanctus. vnde receperũt omnia dona gratiarũ & intelligẽtiã ſcrip-
C turarũ. Et ex inde dilatata eſt illa eccleſia, & cõgregatio per vniuerſũ orbẽ. Et ſic tota eccleſia denominatur Ieruſalẽ rõne principii à quo ẽ deriuata: ſicut flumina retinẽt vbiq; nomẽ ſui fontis. Scd̃ò hoc idẽ ꝓbatur rõne interpretationis nominis. Nã Ieruſalẽ interpretatur viſio pacis: ſed in ſola eccleſia eſt viſio pacis & ſalutis, & caritatis.

Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus fundauit iſtã Ieruſalẽ. probatur. Nam ſub hoc nomine pacis fundauit illã ſanctã cõgregationẽ apoſtolorum & diſcipulorũ. Nã nunq̃ venit ad eos quin diceret pax vobis & ſic in pace factus eſt locus eius. Per eaſdẽ rationes eccleſia propriè dicitur Sion: quia ex ea Deum ſpeculamur. Ex quibus patet, quòd eccleſia Chriſti toto orbe diffuſa nihil aliud eſt niſi Ieruſalem dilatata, & orta ex illa Ieruſalem Iudæę. D

Quarta cõcl. ꝙ in ſola iſta Ieruſalẽ ſuſcepimus miam Dei & in ſola ipſa uidetur Deus.

Quinta cõcl. ꝙ fundator & rex hui⁹ ciuitatis ẽ Deus Ex quo patꝫ. ꝙ Xp̃s ẽ uerus Deus.

Sexta concluſio, quod iſta ciuitas Dei nõ ſolum fundata eſt in Iudæa: ſed per uniuerſũ orbem vſq; ad fines terræ.

Septima concluſio, quòd eſt fundata in latere aquilonis, ideſt quia ſemper quatitur, & uexatur à uentis perſecutionum:

Octaua concluſio, quod licet contra eam ſint congregati omnes reges terræ tamẽ finaliter fuerunt victi & contriti & ſibi ſubiecti.

Nona concluſio, quod in iſta Ieruſalẽ ſunt uiſa & completa omnia myſteria patriarcarum & dicta profetarum.

Decima cõcl. quod Ieruſalẽ Iudæę nunq̃ fuit uera Ieruſalẽ uſq; ad aduẽtũ Xp̃i, qa tũc B fuit uera uiſio pacis. Nã tunc Xp̃s expectatus eſt uiſus in ea, & tunc in ea facta eſt pax inter Deũ, & hominẽ ꝑ mortẽ mediatoris & tũc in ea fuerunt impleta oĩa miſteria & dicta ꝓfetatũ. Itẽ ſequit̃ ꝙ ſicut ſacrificia vet. l. nõ fuerunt vera vſq; ad Chriſtũ in quo impleta ſũt & perquẽ facta eſt gratia & ueritas: ita iſta ciuitas nũquã fuit uera Ieruſalẽ vſq; quo chriſtus in ea impleuit omnẽ ueritatẽ, & quę de ea erant figurata aut dicta ꝑ aduẽtũ Chriſti.

Vndecima concluſio, quod poſtquam illa ciuitas non recepit Meſſiam Chriſtũ non iam plius dicitur Ieruſalem: quia non aceptauit quæ erant figurata per patriarcas & dicta per profetas & ſic perdidit nomẽn.

Duodecima concluſio quę ſequitur, quod recedẽte Chriſto & apoſt. ab illa ciuitate nõ amplius fuit viſio pacis quia tunc receſſit ab E ea oĩs pax, & ciues uerę pacis. Et ſic eſt dicendũ de Siõ & Iudæa, & Iſrael, & Iacob: qa tũc perdiderunt prędicta nomina, & manſerũt in eccleſia Chriſti propter eaſdem rationes.

Dec. tertia cõcl. ꝙ ſola eccl. toto orbe diffuſa ẽ uera ciuitas Dei: quia in ea habitãt ciues Dei & ſola ipſa eſt Ieruſ. quia in ſola ipſa cognoſcitur & videtur Deus, & ſola ipſa ẽ mõs Siõ: qa in ſola ipſa cõtẽplatur & adoratur, & laudatur De⁹: ſola iſta ẽ fundata in exultatione vniuerſæ terræ: quia in ſola iſta fuerũt viſa et cõpleta oĩa q̃ fuerũt ſcripta & dicta & ꝓmiſſa patriarchis, & profetis in lege ueteri.

PSALMUS XLVIII.

AVdite hæc omnes gentes auribus percipite qui habitatis orbem.

A *Quique terrigenæ, & filij hominum ſimul in unum diues, & pauper.*

Titul⁹ Ad victoriã ſiue in finẽ filiis Core. Per ea q̃ dicta ſunt patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſa & dedit ipsũ cantandũ filiis Core: eo ꝙ dirigit nos in finẽ vtriuſq; legis.ſ.in diẽ iudicii vt patebit. Nã fecit hũc pſ.cõtra amatores huius mundi: exhortans eos ne decipiat eos iſte mũdus: ſed ꝓuideãt ĩ hac vita. & timeãt mortẽ & finale iudiciũ in quo ſunt redditurí rõnem de his q̃ in hac vita geſſerũt. In quo duo facit. Nã primò ponit proœmiũ in quo cõuocat oẽs ſtatus & cõditiones hoium ad audiẽdã doctrinã ſuã. Scđò exequit̃ de tractatu. ibi Cur timebo. Quãtũ ergo ad primũ vt reddat auditores beniuolos & attentos dicit. O oẽs gẽtes, & quiq; terrigenæ & filii Adã ex terra geniti, audite ſimul in vnũ diues & pauper, & oẽs qui habitatis orbẽ nemine excluſo: audi

B te & ꝑcipite aurib. cordis, q̃a terribilia & magna intendo dicere & omnibus vtilia & neceſſaria: ideo omnibus generationibus & nationibus & cõditionibus & ſtatibus hominũ dirigo ſermonẽ meum. Audite ergo quia os meum loquetur ſapientiam.i. de rebus diuinis & altiſſimis. & meditatio cordis mei loquetur prudẽtiã.i. docebit uos de agibilib. & prouidẽtiã quã debetis hr̃e in hoc mundo in agibilib. vt prouideatis pro futura vita. vñ inter ſapiẽtiã & prudẽtiã hoc intereſt Nã ſapiẽtia eſt notitia & cõtẽplatio diuinarũ & primarũ & altiſſimarum cauſarũ. vt patet. 1. Meta. & 6. Eti. Prudentia ãt eſt recta rõ rerũ agibiliũ: cuius pars eſt prouidẽtia de futuris: de quibus in pſ. iſto maximẽ agitur. Sapiẽs ergo eſt ille qui cõtẽplatur & affectat cęleſtia: & prudẽs eſt, qui ita prouidet & diſponit & dirigit

C vitã & operationes ſuas vt adipiſcatur cęleſtia quę contemplatur & affectat. Ideo ait.

Os meum loquetur ſapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.

Os meũ loquetur ſapientiam i. vos exhortabitur vt ſapiatis & affectetis cęleſtia. Et meditatio cordis mei loquetur prudentiã.i. docebit uos prudentiã ſm quã dirigatis vitã veſtrã ad conſequendũ cœleſtia. Nã prudentis eſt meditari & inquirere mediũ perueniendi in finem. Vnde tria præmittit profeta in hoc prologo. Nã primò conuocat omnes cõditiones & ſtatus hominum ad audiendã doctrinã ſuã. Secundò breuiter præmittit de quib. intẽdit eos iuſtruere, quia in ſapientia & prudẽtia. Tertiò præmittit modũ tradẽdi & cãtandi: quia parabolicẽ. ſiue prouerbialiter: & etiã D argumentatiuẽ, & metricẽ. Ideo ſequitur.

Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Ego in hac materia inclinabo aurẽ meã in parabolã, & prouerbia antiquorũ & maiorũ ſcripta in ſacra ſcrip. nõ in ſiloſofis mũdi nec poetis: & hoc ptinet ad ſapiẽtiã: quia ſola ſacra ſcri. eſt uera ſapiẽtia: quia de reb. diuinis & altiſſimis: nõ unde intẽdo ſumere parabolã ſiue exẽplũ & doctrinã. q.d. parabolicẽ & exẽpla riter uolo procedere in hoc pſ. Scđò aperiã & manifeſtabo propoſitionẽ meã. i. procedã ẽt argumẽtatiuẽ à ꝓpoſitiõib. ad cõcluſionẽ, ꝓponẽdo q̃ones q̃ ſũt ꝓpoſitiones dubitabiles: & ex cõſequẽti cõcludã intẽtũ, ꝓcedẽdo à ꝓpoſitionib. ad cõcluſionẽ. Tertius modus cãtãdi & ſcribẽdi eſt metricus: quia metricẽ procedã & cãtabo hoc carmen cũ pſalterio ſiue cũ citara & iſtã propoſitionẽ meã, E quã intẽdo aperire & declarare. Iſte aũt uerſus ſatis eſt explicatus in ꝓlogo. Litera Hieronymi hẽt Aperiã in citara ænigmata mea .i. ꝓpoſitiones obſcuras, & difficiles, & oĩbus mũdanis occultas et ignoratas: qđ idem eſt.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me.

Premiſſo proœmio hic exequitur de tractatu. Ad cuius intelligẽtiã eſt primò aduertẽdũ, ꝙ notãter Dauid cõuocauit in ꝓœmio diuites et paupes ſpãliter ad hãc doctrinã audiẽdã. Nã ipſe intẽdit in hoc pſ. inducere terrorẽ diuitib. huius mundi, qui opprimunt et affligũt paupes: comminãdo eis pœnas futuri iudicii: et cõſolari paupes et afflictos. Sed cã quare diuites mũdani abſq; mia opprimunt pauperes, eſt quia uel putãt nullas eſſe penas peccatoribus poſt hanc uitã, et ſic nõ timẽt F iudiciũ, uel quia cõfidunt in diuitiis ſuis. putãtes ꝑ diuitias ſuas ab oi malo liberari. vel quia putãt nunq̃ ſe morituros. Tria ergo facit Dauid in hoc pſ. Nã primò remouet predictos tres errores, in quibus diuites cõfidũt. Secundò cõminat̃ eis pœnã æternã poſt hãc uitã, & finale iudiciũ. Et pauperibus promittit gloriã. Tertiò cõſolatur pauperes exhortãs eos ad patientiã. Secundum ibi. Hæc uia ſcandalũ ipſis. Tertiũ ibi. Ne timueris cũ diues factus fuerit. Quantum ad primũ eſt aduertendum ſicut dictum eſt in prologo tractatu primo: vbi præmiſſum eſt tema ex hoc pſal. pro toto iſto opere ſcilicet Aperiam in pſalterio propoſitionem meam, ꝙ tota ſacra

ſcriptura

A ſcriptura vet. teſt. nil aliud eſt niſi quædam prouerbia & parabolæ & ꝓpoſitiones ex quibus inferuntur cõcluſiones euãgelicæ, profeticæ, & morales, & anagogicæ. A quibus exẽplis & parabolis & ꝓpoſitionibus fit diſcurſus ſiue argumẽtatio exẽplaris & inductiua & entymematica, & ẽt ſillogiſtica, ad cõcluſiones euangelicas anagogicas ſiue morales. Dauid ergo in hoc pſ. ad cõfutandos ſupradictos errores volẽs oſtẽdere ꝙ nullũ malũ impunitũ: nec bonũ irremuneratũ: & ſic eſt timẽdũ diuinũ iudiciũ: & nullus põt euadere mortẽ, nec cõfidere in multitudine diuitiarũ, nec ptãte & gloria mũdana: q̃ nõ pñt hominẽ liberare cõtra diuinum iudiciũ: ſumit exemplum & parabolã ex pctõ & punitione Adæ primi parẽtis & Euæ uxoris ſuæ. Qui cũ eſſet creatus ĩ tãta gloria immortali: qa poterat nõ mori: & in tãta dignitate & dñio: quia
B dñabaẽ oibus piſcib. maris, & volatilibus & beſtiis terræ: et in tãta copia diuitiarum: quia oẽs fructus terræ et oĩa mineralia erãt in ſua ptãte, tñ peccãdo cõtra Deũ, nõ obediendo eius p̃cepto, illicò fuit à Deo punitus & eiectus ab illa gloria & dignitate: & ad utranq; mortẽ deſtinatus: nec potuit ſecũ attrahere illas diuitias à padiſo terreſtri, nec dignitas, nec diuitiæ potuerunt eũ liberare, quin ſñia mortis corporis & aiæ puniref: & ad alias humanas miſerias deſtinaref, & mulctaref ad pœnas corporales, vt patet Geñ. 3. Et ſic quia ille hõ poſitus in tãto honore nõ intellexit et cognouit ſeipſum: imo rebellauit contra Deũ, nõ parẽdo p̃cepto: Iõ cõparatus eſt iumentis & beſtiis inſipientib. qa punitus eſt
C ad mortẽ et ad alias pœnas carnales: et factus eſt mortalis ſiĩs beſtiis. Arguaẽ ergo ſic. Si ille hõ poſitus in tãta dignitate & honore ꝑꝑ ingratitudinẽ & inobedientiã et pcm̃ punitꝰ eſt ad mortem et pœnas corporales et ſpũales et ad pœnã inferni: et eiectus ab illa glĩa & paradiſo, et nõ potuerunt eũ liberare diuitię et glĩa ſua: nec potuit diuitias ſuas ſecũ portare: ita pariter imo à fortiori diuites huius mũdi, q nõ paruerũt diuinis p̃ceptis, imo oppſſerũt et afflixerunt pauperes, nõ poterunt euadere diuinũ iudiciũ: ne puniaẽ pro peccatis ſuis: quia nullũ malũ impunitũ: nec poterũt euadere mortem corporalem: qa tũc fuit data ſñia mortis oibus filiis Adã: nec multitudo diuitiarũ potent diuites liberare à morte corporali, nec à diuino iudicio: quia illa punitio Adę fuit exemplũ et parabola oibus ꝑuaricatoribus diuinæ legis. Hæc eſt ergo pa- D
rabola ad quã Dauid inclinauit aurem & intelligentiã ſuã. Et hęc eſt propoſitio, quã aperuit ad inferendã cõcluſionem diuini iudicii per Chrm in nouiſſimo die faciendi: & ad incutiendũ terrorem oibus diuitibus & ingratis et peccatoribus obſtinatis. Et ẽt arguit vlterius implicitè: ꝙ ſicut Adã faciendo et agẽdo pñiam in hac uita de pcõ ſuo meruit ueniã, et liberatus eſt ab inferno in primo aduẽtu Chrĩ, cũ cæteris ſanctis patribus, De cuius pñia hẽ Sap. 1. Hæc illũ, qui primo creatus eſt hõ, liberauit à peccato ſuo: Ita pariter quicunq; egerit pñiam in hac uita ante mortem, et timuerit diuinum iudicium, non cõfidens in multitudine diuitiarũ ſuarũ: ſed ponit ſpem ſuã in paſſione Chrĩ: & agit pñiam: oĩs talis liberabiẽ à peccato per illam pñiam B
et recipieẽ à Chrõ poſt mortem ſuã et in die iudicii cum uenerit. Et ideo Dauid uolendo hoc cõcludere, proponit tres qõnes ſiue dubitabiles propoſitiones: q̃ nõ ſunt in ueritate dubitabiles ſapientibus, ſed inſipientibus. In quibus ſoluunẽ ſupradicti tres errores: quarũ prima eſt iſta. Dicit. n. Dauid. Cur timebo in die mala? i. q̃ eſt cã quare ego, et quilibet fidelis debeo timere diem iudicii: ſiue diuinũ iudiciũ, qđ fit in morte vniuſcuiuſq;, et gñale iudiciũ, qđ fiet in fine mundi? Rñdet ipſemet et dicit. Quia iniquitas calcanei mei circundabit me. Ad cuius intelligentiã eſt notãdũ, ꝙ hic alludit ad ſñiam datã à Deo mulieri in principio in perſona totius gñris humanis et poſteritatis ſuę: qñ dixit ſerpenti: ipſe obſeruabit calcaneũ tuũ. Vñ ſicut ſe hẽt E
pes et calcaneus ad caput et totũ corpus qa eſt pars ĩfima in qua fundaẽ corpus, et portaẽ totũ corpus: tñ corpus regitur à capite et oculis, qa oculi et caput dirigũt pedes et corpus, ita mulier eſt pars ĩferior & vir ſupior. Et mulier dẽt regi à viro et non ecõuerſo: vt ait Aug. ſup Io. Ita pars ſẽſitiua ſiue ſenſualitas et caro dẽt regi à rõne, et nõ ecõuerſo: et ꝑꝑ hoc ſenſualitas et caro dr̃ pes, ſiue calcaneus in ſacra ſcriptura reſpectu rõnis. Vnde ſaluator ait Io. 13. Qui mundus eſt nõ indiget niſi ut pedes lauet. Q. d. ꝙ licèt quis ſit mundus in conſcientia per pœnitentiam: tñ adhuc manet concupiſcentia et uitium naturæ in carne, quam nullus poteſt lauare niſi ſolus Deus per gratiã. Ex quo patet, ꝙ Chriſtus ibi per pedes intelligit carnem uitiatam per concupiſcentiã: ratio aũt dr̃ caput. Sed

A quia Adã voluit regi à muliere contra ꝓcep-
tũ dñi, ideo bñ merito fuit percuſſus in ſen-
ſualitate & ſenſualitas fuit facta debiliſſima
& fragilis & infirma. Ideo diabolus qñ vult
hoĩem tẽtare: incipit à parte debiliori, ſ. à ſen
ſualitate q̃ dr̃ non ſolum pes, ſed calcaneus ĩ
hoĩe: eò ꝙ eſt pars magis propè terrã, & infi-
ma & poſterior. ideo dixit Deus mulieri: ſer-
pẽs obſeruabit calcaneũ tuũ .i. ſenſualitatem
debilem primo tẽtabit & mordebit. Deinde
dicit viro. Quia obediſti voci mulieris, iõ ma
ledicta terra in opere tuo. Spinas & tribulos
&c. Quaſi dicat: quia mulier obediuit diabo
lo, & tu obediſti mulieri, iõ ſenſualitas & ca
ro tua erit ſp̃ uexata à diabolo, obediẽs ei fre
quenter: & ſpiritus & caro tua obedient ſen-
ſualitati & conſcĩa vexabitur ab ea. Et ſicut
diabolus inſurgit aduerſus carnẽ: ita caro ad
B uerſus ſpm̃ & rationem, & illaqueat & deci
pit aĩam. Nam diabolus in carne & ſenſua-
litate nr̃a tendit rete & laqueum ſuum, qui
dr̃ fomes & cõcupiſcentia: in quo laqueo ſi-
ue retiaculo capit aĩam & rõnem per conſen
ſum. Nã quãdocunq; rõ ſiue voluntas paret
ſenſualitati & carni, tunc dr̃ illaqueari & ca
pi ab eo. de quo retiaculo & laqueo dr̃ pſal.
14. Cadent in retiaculo eius peccatores. Ex
quibus patet, ꝙ peccare nihil aliud eſt niſi a-
nimã à laqueo ſenſualitatis & cõcupiſcentię
& fomitis carnis capi & illaqueari. Quẽ qui-
dem laqueum nemo põt euadere nec uitare,
niſi gratia Chriſti, vt ait apoſtolus ad Ro. 7.
Et ꝑꝑ hunc laqueum oẽs debemus timere fu
turum iudicium, & ſp̃ debemus orare ne in-
tremus in tentationem & ne aĩa noſtrã illa-
queatur à laqueo ſenſualitatis & carnis, ſicut
C captus eſt Adã per mulierem, & ne tali iudi
cio puniamur, & à facie Dei in iudicio eiicia
mur, ſicut eiectus eſt Adam per mulierem à
facie dñi. Et ſi forſitan peccauerimus, & aliqñ
capti fuerimus ĩ laqueo diaboli, ꝙ faciamus
pñiam & retrahamus calcaneum & pedẽ à
laqueo venantium per pñiam anteq̃ venia-
mus ante iudicem in die mortis noſtræ & in
generali iudicio, vt inueniamur expediti à la
queo peccati: & ſic ſemper in vita noſtra de-
bemus timere futurum iudicium, & agere
pñiam. Et ideo duo ſunt gña hoĩum vel tria,
qui non timent futurum iudicium, nec curãt
agere pñiam, Primò hypocritæ qui cõfidunt
in virtute & viribus ſuis. Et ſic nullum putãt
ſe hr̃e peccatum. Sicut fariſæus qui dicebat:
nõ ſum ſicut cæteri hominum. Luc. 8. Et di-
uites huius mundi qui non ſperant aliã vitã, D
& ſtulti & inſipientes qui nunq̃ putãt ſe mo
rituros. Et ſic oẽs iſti nec curãt petere grãm,
& orare ne intrent in tentationẽ, & ne illa-
queent peccato: nec curant agere pñiam. Et
hos errores extirpat profeta ĩ hac parte. Vñ
q̃rit dicens. Cur timebo in die mala? id eſt in
die iudicii tã particulari q̃ vl̃i: & rñdet. Scis
quare timeo futurum iudicium? ideo timeo,
quia iniquitas calcanei mei circũdabit me. i.
quia fui illaqueatus iniquitate & laqueo cal
canei & carnis & ſenſualitatis meæ. Et ſcio ꝙ
ſi ſic illaqueatus peccato apparuero ante iu
dicem in die mala. i. in die mortis meæ, & in
die gñalis iudicii: tunc Deus eiiciet me à fa-
cie ſua dicens. Ite maledicti in ignem æter-
num: ſicut eiecit Adam de paradiſo terreſtri,
ne comederet de ligno vitæ, et ne uiueret in
æternum. Et ideo uolo agere pñiam, & exire E
à laqueo peccati, & iuſtificari per pñiam, &
grãm Chr̃i dum viuo, poſtq̃ habeo facultatẽ
in hac uita, vt Deus dicat mihi ĩ iudicio, ve
nite benedicti &c. Iniquitas ergo calcanei
nil aliud eſt niſi uitium ſenſualitatis et car-
nis, vel peccatum cõmiſſum ex uitio ſenſua
litatis: et hoc pct̃m circũdat, & ligat, & illa-
queat, et accuſat peccatorẽ ante Deũ in mor
te uel in iudicio niſi egerit pñiam. Quaſi di-
cat, ideo ego & quilibet homo debeo timere
diuinũ iudiciũ: qñ ſum peccator & ſum vul
neratus in carne. Nã iniquitas calcanei mei
.i. vitiũ & laqueus ſenſualitatis et carnis cir-
cundabit et accuſabit me in die iudicii niſi
egero pñiam. quia ſequendo ſenſualitatem
& conſentiendo carni, cõmiſi multa peccata.
Nã ſicut rete ſiue laqueus circũdat & impe F
dit auẽ, vel ferã, Ita concupiſcentia capit &
circundat & ligat hoĩem in peccato, vt patet
Ia. primo. quia vnuſquiſq; tentat à ſua cõcu
piſcẽtia illectus et abſtractus. oẽs ergo opor
tet ſp̃ orare. Et ſic ſoluitur prima qõ, quare
eſt timendum diuinum iudicium, quia nul-
lum malũ impunitũ. & quia oẽs ſumus proni
ad malum, & fragiles ad bonum agendum.

5 *Qui confidunt in virtute ſua, & in multi-
tudine diuitiarum ſuarum gloriantur.*

Hic ſoluit ſecundus error & ſecunda qõ
ex ſolutione primæ. Nã multi ſunt. ſ. diuites
huius mundi, qui tm̃ cõfidunt in diuitiis ſuis
& dominio mundano, ꝙ non credunt aliam
vitã nec pęnã peccatorũ poſt mortem. Et ſic
putant per diuitias ſuas omnia mala euade-
re. Sed cõtra hos inuehitur profeta dicens, ꝙ
in

A in die iudicii nemo poterit redimere ſeipſum quibuſcunque diuitiis. Nam

Frater non redimit:redimet homo? non dabit Deo placationem ſuam.

Et pretiū redēptionis animæ ſuæ:& laborabit in æternum:& viuet adhuc in finem?

Non videbit interitū?cum viderit ſapientes morientes:ſimul inſipiens & ſtultus peribunt.

Si frater iuſtus & ſctūs nō poterit redimere in illa die iudicii aliū fratrē ſuū dānatum:ergo quō poterit diues dānatus redimere ſeipſum illa die? cū ipſe ſit reus & dimittat oēs diuitias in hoc mūdo: nullū ptiū poterit dare pro ſe. Legit̄ ergo iſte verſus interrogatiuè. Vnde dicit profeta. Qui ſunt illi fatui & temerarii hypocritæ q. confidunt in virtute ſua & viribus ſuis putantes ſe eſſe iuſtos ſine pctō,& nō indigere grā Xpi?cum ſupradictū B eſt,ꝙ iniquitas calcanei:& cōcupiſcentia circundat vnumquemq;& trahit ſua quemq; voluptas:& ꝙ qui mūdus eſt in cōſcientia, etiā indiget vt pedes lauet p gratiam pueniētem & oret ne cadat. Et qui ſunt ēt illi ſtulti qui cōfidūt in multitudine diuitiarum ſuarum: putātes & diuitiæ ſuæ liberabunt ipſos ab oī malo? ſi nullum bonū irremuneratū & nullum malum impunitum: ergo in die iudicii vnuſquiſq; debet iudicari ſcdm ꝙ hic geſſit bonū aut malū: & ſcdm ſtatū in quo ibi reperit̄ iuſtificatus aut pctōr:qa ibi nō erit locus veniæ:ſed ſnīæ.Et ideo frater iuſtus non poterit redimere fratrē pctōrem nec patrē. Nam ſancti mart. cōuerſi ex pop.gētili non poterūt redimere fratres ſuos & patres mortuos in infidelitate.Imò cū mali,petent à iu-C ſtis dicentes: date nobis de oleo veſtro quia lāpades noſtrę extingunt̄:Rn̄debunt, & dicent iuſti pctōrib.Ite potius ad vendentes & emitte vobis.Et ſic claudet̄ ianua pctōribus. in illa die. Dicit ergo profeta: ſi frater non poterit redimere nec redimet fratrem ſuum nec patrem in illa die: redimet homo ſeipſum ſupple?q.d.nō poterit ſe homo redimere cum diuitiis huius mundi in illa die.q.d. nullo modo: imò dico tibi ꝙ in illa die homo pctōr non dabit placationem ſuam, nec pretium redemptionis animæ ſuæ.i.nec poterit Deum precib.aut aliquo ſacrificio:nec munerib. placare, nec dabit aliquod ptium pro redēptione animę ſuæ: quia nec tūc habebit diuitias & dignitates quas in hoc mūdo habebat: nec aliquæ mundanæ diuitiæ valebunt ad redēptionē & pretiū pro anima ſua:cū pctm̄ eius ſit infinitū:quia eſt pctm̄ in ſpm̄ ſctm̄.ſ.finalis impœnitētiæ,& ad mortē: D pro quo nō oportet orare: & ſic iſte talis diues eiicitur à facie dn̄i ſicut eiectus fuit Adā à paradiſo,& iſte laborabit & cruciabit in æternū in inferno igne ſempiterno: ſicut Adā laborauit in hac uita in ſudore uultus ſui inter ſpinas & uepres & tribulos omnib. diebus uitæ ſuæ in hoc mundo: ita laborabit & cruciabitur in inferno iſte impęnitēs. Et uiuet adhuc in finē. Hic ſoluitur tertius error illorū qui nō timēt diuinū iudiciū:eo ꝙ nūq̄ putant ſe morituros. Iſta particula eſt uerſiculus diſtinctus à ſuperiori in numero & in ſnīa. Nā iſti ſunt uerſus lyrici & parui, iō in uno uerſu magno ſunt duo uel tres parui,in hebræo et in latino:& qn̄q; plures, ut dictū fuit in principio: & hic incipit alia ſnīa,& ſic E ſoluitur tertius error:& debet legi interrogatiuè. Vnde dicit profeta. & iſte diues ſtultus & īſipiēs uiuet adhuc in finē.i. nūquid viuet in æternum.ſicut ipſe putat?Quaſi dicat,nō: q.a ſtultum eſt talia credere,& putare ſe nunq̄ moriturum:cū uideat Adā, Noe, Abrahā, & Iſaac,& Iacob,& Danielē,& apoſtolos,& martyres & oēs alios ſanctos & ſapiētes morientes.Ergo ſtultus & inſipiens eſt ille talis diues qui putat ſe nunq̄ moriturū: cū uideat & ſciat oēs ſupradictos ſapiētes & ſctōs fuiſſe mortuos:ergo ita morietur ipſe. Verumtn̄ eſt maxima differētia inter ipſum & illos ſapiētes & ſctōs. Nā ſapiētes & ſcti uiri & iuſti mortui ſūt tm̄ quò ad corpus & non quò ad aiam:quia aīa eorū uiuit in gloria,& iō in finali iudicio reſurgent in corpore glorioſo,& F ſic uiuēt & regnabunt in æternum cū Xpo in gloria. Sed ſtultus & inſipiēs ſimul peribunt quò ad corpus & aiam. Nā nō ſolum morietur corpus cum ab hac uita diſceſſerit: ſed ēt morietur aīa morte culpæ: & cruciabitur in inferno: q̄ dr̄ ſecunda mors: & ſimul in corpore & anima & toti morientur. Nā ſicut ſapiens eſt ille qui cōtemplatur & affectat cęleſtia, & prudens qui taliter diſponit uitam ut cōſequatur cęleſtia:Ita per oppoſitum inſipiens eſt ille q. nō cōtemplatur nec affectat cęleſtia:ſed terrena,& ſtultus qui nō dirigit uitā ſuā ut adipiſcat̄ cœleſtia.Et ideo oēs iſti licèt in iudicio reſurgāt in carne:ſed non oēs immutabunt̄ in corpus glorioſum ſicut iuſti: imo reſurgent in corpore paſſibili: licèt nunq̄ poſſint mori nec deficere,ſed in corpore & anima ſimul in æternum cruciabuntur:

A & ſic peribunt ſimul, & ſemper erũt mortui
carentes vita ſpirituali. Et iſti tales dicuntur
inſipientes: quia nunquàm cõtemplati ſunt
nec deſiderarunt cęleſtia ſed terrena. Et di-
cuntur ſtulti & non prudentes: quia dũ viue
rent non diſpoſuerunt bona ſua mundana,
dãdo eleemoſynas pauperibus: vt reciperẽt
eos poſt mortem in æterna tabernacula. Et
ideo tanq̃ inſipientes & ſtulti ſimul peribũt.

*Et relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepul
cra eorum domus illorum in æternum.*

Nõ portabunt ſecum diuitias ſuas cũ qui
bus potuiſſent redimere peccata ſua, eleemo
ſynas largiendo: & potuiſſent emere regnũ
cęlorum: ſed relinquent alienis diuitias ſuas
nec poterunt ſecũ portare. Sed forſan dices
ꝙ quando diues relinquit diuitias ſuas filiis
vel conſanguineis, non relinquit alienis, ſed
B ſuis. Reſpondetur, ꝙ filii damnatorum ſatis
ſunt alieni & extranei, poſtq̃ nõ poſſunt eos
liberare ab inferno. Nec etiam volũt pro eis
eleemoſynas facere. Ex quo patet, ꝙ alienis
relinquunt poſſeſſiones & omnia bona ſua,
ſibi non relinquentes niſi vnum arctum ſe-
pulcrum: & breue in quo iacent eorum pu-
trida cadauera. Ideo ſubdit.

*Tabernacula eorum in progenie & proge-
nie, vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.*

Illa ſepulcra eorũ erunt domus eorũ in-
æternũ, quia nunq̃ recuperabũt amplius ma
gnas domos & poſſeſſiones eorũ, ſicut Alexã
der, & Xerſes, & Cãbiſes, & Attila. & cæteri
ambitioſi, quos totus mundus non poterat
capere: nec tp̃s oẽ ad viuendũ ſufficere. Nũc
vero iacent in arcto & breui ſarcofago: & il-
la eſt domus eorũ inęternũ. Eſt verum quod
C tu potes dicere ꝙ licet iſti ſint mortui corpo
re & aĩa: tñ adhuc viuunt fama. Nã Home-
rus ſcripſit Iliada in qua effert Achillem in
cœlũ Et Virgilius cõmendat Aeneam: & Lu
canus Cęſarẽ, & Põpeium: & Herodotus, Cy
rum, Dariũ, Cambiſem, & Xerſem: & Quin-
tus Curtius, Alexandrũ: & ſic de ſingulis in
ſuis libris. Et ſic fama iſtorũ nunquã peribit:
& nõ ſolũ ipſi qui in his libris cõmendantur
viuunt per famã: ſed ẽt Homerus, & Virgi-
lius, & Ouidius, qui libros ſcripſerũt. Vnde
Ouidius in fine libri Metamorfoſeos dicit
nunq̃ ſe moriturũ ſed ſp̃ victurũ per famã.
vñ ait. Iamq́; opus exegi quod nec Iouis ira,
nec ignis, Nec poterit ferrũ, nec edax abole-
re vetuſta: Quaq́; patet domitis Romana po
tentia terris: Ore legar populi, perq́; oĩa ſæ-
cula fama, Si quid hñt veri vatũ præſagia, vi D
uã. Ex quibus patet, ꝙ non ſolũ reges & prin
cipes: ſed ẽt philoſophi & poetę & ſcriptores
per famã putabant nunquàm mori. Et ideo
ad perpetuam memoriã eorum faciebãt ſibi
alta ſepulcra parari & conſtrui: in quibus de
ſcribẽbãtur eis epitafia, in quibus memora-
bãtur immortalia geſta eorum. Et ſic legitur
in epitafio Virgilii. Mãtua me genuit &c. Et
in epitafio Terentii. Natus in excelſis tectis
Cartaginis altæ &c. Et ideo dum Alexander
tranſiret Helleſpõtum, & peruenit ad ſepul
crum Achillis apud Iliũ: & legeret eius epi-
gramma, dixit. Fęlix tu Achilles quẽ talis ce
cinit tuba & ſic ſimul dixit beatum & fęlicẽ
Achillem qui memoranda geſſerat bella: &
Homerum qui altiſſima tuba, & immortali
facundia ipſum in ſuis libris commendaue-
rat: & ſic putabãt etiam cæteri diuites & filo E
ſofi huius mundi per famã vitam in æternũ
ducere, & famam extendere factis. Hunc au
tem errorem cõfutat hic profeta dicẽs. Licet
tabernacula & ſepulcra iſtorum maneant à
progenie in progeniem, & oſtendantur eorũ
magna ſepulcra, & pendeant magna vexilla
in templis ſupra ſepulcra eorum, & erigan-
tur ſtatuæ in foris in eorum memoriam, & li
cet iſti vocauerunt & affamarũt nomina ſua
in terris ſuis memorando ea in epigramma-
tibus & epitafiis, & vocauerint & dilataue-
rint noĩa ſua in terris ſuis geſtis bellorũ, aut
ſcriptis poetarũ & filoſoforum, & hiſtorio-
graforum: tamen nõ potuerunt ſua noĩa vo
care nec dilatare in cęlo, nec valet eis, iſta fa
ma, cum aĩæ eorum cruciẽtur inæternum in
inferno. Sed ſapientes. ſ. Abraam, Iſaac, Ia- F
cob, & apoſtoli & martyres & doctores ſan-
cti ſunt verè fęlices & beati, qui licèt in hac
vita fuerint afflicti tp̃aliter: tñ noĩa eorũ ſcri
pta ſunt in cęlis & viuũt ęternaliter. Et ideo
iſti fuerunt ſapientes & prudentes: qui dum
viuerent in hac vita, relictis diuitiis & cæte-
ris mũdanis vanitatibus per eleemoſynas &
bona opera adepti ſunt regnum cœlorum.
Per oppoſitũ aũt iſti fuerunt ſtulti & inſipiẽ
tes, qui cõtemptis bonis ſpiritualibus ſecuti
ſunt mundanas vanitates, & dũ eſſent in hac
vita: vbi potuiſſent Deo ſeruire, & cum elee
moſynis ex diuitiis peccata redimere & pę-
nitentiã agere, potius voluerũt ſeruire crea-
turæ q̃ creatori: & propriis uoluptatibus, q̃
Deo parere, & diuinæ legi obedire: & ideo
accidit eis ſicut & primo homini. Nam

Homo

A *Homo cum in honore eſſet non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus: & ſimilis factus eſt illis.*

I Ille hō cū eſſet i honore in illa terreſtri paradiſo Dñs oim creaturarū à Deo cōſtitutus: elatus in ſuperbiā nō intellexit nec cōſideravit beneficia ſibi collata, & voluit parere & cōplacere potius uxori & diabolo q̃ Deo, à quo tm̃ honorē & bñficia receperat: iō eiect⁹ ē à paradiſo & à facie dñi, & reliquit ibi oīa q̃ poſſidebat & pcipuè arborē vitæ, ne comederet & n̄e uiueret inæternū. Et factus ē mortalis & miſer, & cōparatus eſt iumētis & beſtiis inſipiētibus: q a viuit ī hac parte iuter beſtias, & factus eſt illis ſilis: q a ſecutus eſt uoluptatē & ſenſualitatē ſicut beſtia: & iō fuit cōdēnatus ad mortē corporis & aiæ ſicut beſtia. Nā licèt aia peccatoris nunq̃ deficiat, tñ

B dr̄ mortua q a caret vita ſpūali & æterna. Ita pariter accidit amatoribus huius mundi. Nā ideo Deus dedit eis diuitias vt eis bene vterētur & pauperibus ſubuenirēt & eleemoſynis peccata redimerēt & alia bona operarentur. Et in hac uita dedit eis ſtatū merendi & pniam agendi, & ſeruādo legē diuinā regnū cęlorū adipiſcēdi. Sed cū iſti eſſent in tali honore & opportunitate fuerūt Deo ingrati, & beneficia ſibi collata & tps merēdi nō intellexerunt nec cōſiderauerunt, & pniam agere noluerūt, imo cōtēpſerūt: ideo tanq̃ igrati et beſtiæ proiicienť à facie dñi ī die mortis ſuę, et mittenť in tenebras exteriores. Et in gnali iudicio dicet eis Chrs. Ite maledicti in ignem æternum. Et ſic erunt in inferno ſubiecti ſub ptāte diaboli, facti ſiles beſtiis, quę ſemper laborāt ſub ptāte hoīm cum flagellis et verbe

C ribus. Ex qbus patet, q ſtultus et inſipiēs eſt ille qui nō timet futurū iudicium, cōfidens in virtute propria, et multitudine diuitiarū ſuarū, & putat ſe nō moriturū: et ideo nō agit bonum nec declinat à malo, nec agit pniam in hac uita dum pōt, et non corrigit uitā ſuā per exempla aliorum et per doctrinā ſacræ ſcripturæ, et maximè exēplo ipſius Adā. Et hæc eſt parabola in quā inclinauit aurē ſuā: et propoſitio, quā nobis in hoc pſ. aperit Dauid profeta. Licèt autem B. Aug. et Hier. aliter exponunt iſtam literam, tñ ego nō intendo contraire autoritati eorum, quibus vt patribus et magiſtris et præceptoribus pareo.

Hæc via illorum ſcandalum ipſis: & poſtea in ore ſuo complacebunt.

Hæc eſt ſcda pars, in qua poſtq̃ cōfutauit errorē inſipiētiū hic explicat eorū pęnā ęter D nā, poſt hāc uitā, q̃ erit duplex. vna erit pęna ignis in inferno, et altera erit pęna uermis & doloris cordis, cū in iudicio videāt pauperes et humiles, quos ipſi oppreſſerunt, regnare cū Chro et poſſidere regnū qđ ipſi poterāt poſſidere. Dicit ergo, hęc fuit via et modus uiuēdi illorū inſipientiū in hac vita. ſ. pſumere de ,ppria iuſtitia et cōfidere et gloriari in multitudine diuitiarū et putare nunq̃ mori. Ideo hæc uia et error fuit ſcandalū ipſis quo ceciderūt in tā magnū errorē et ſtultitiā. Itē hæc via. i. iſte triplex error fuit ſcandalū et cā ipſis diuitibus inſipiētibus, vt nō timerēt nec crederēt ēt futurū iudiciū, nec pęnas futuras ,p peccatis ſuis. Et ſic contēpſerūt Deū et legē ſuā, et cōmiſerunt oīa ſcelera, et nō quæſierunt niſi gloriā in hoc mundo, nec cōplacebant niſi ſibi in ore ſuo, nec loquebātur niſi E de rebus terrenis et mundanis: nec uolebant aliquid audire niſi uanitates, et adulationes, et non correctiones ſapientū et ſacræ ſcripturæ: ideo in ore ſuo complacebant ſibiipſis.

Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos.

Et dñabuntur eorū iuſti in matutino: et auxiliū eorū veteraſcet in inferno à gloria eorū.

Licet in ore ſuo ſic complacerent in hoc mundo, tñ poſtea ſicut oues in inferno poſiti ſunt. Nā ſicut oues qui prius paſcebanť in pratis poſtea recludūtur in ouili, et mors depaſcit eas, quia occidunť in macello ad cibū et paſtū hoim, ita pariter accidit iſtis. Nam qui ante comedebāt et deuorabāt pauperes et bona eorū diripiebant in hoc mūdo, poſt mortē poſiti ſunt in ouili inferni et mors ,ppetua iferni depaſcet et comedet eos, et erūt F cib. diaoli et eſca draconū, et populis nigris æthiopū inferni. Et iſta ē prima pęna eorū inquantū ſunt eſca ignis et diaboli. Secūda eſt pęna uermis et doloris cordis: qui vermis nūquā morietur, et ēt quia iuſti et ſancti quos ipſi oppreſſerūt et deuorarūt in hac vita dñabunt et iudicabunt eos cū Chro in matutino iudicio, qđ fiet poſt noctē huius vitæ. Vñ dies iudicii dr̄ dies mala et amara valdè pcō ribus dānatis. Sed dicitur matutinū, et dies clara et mane in qua reſurgent oēs iuſti, et claritatē gloriæ poſt tenebras, et perſecutiones huius uitæ recipient. Dicitur ēt matutinum, quia oīa, quæ in hac tenebroſa nocte fuerunt occulta, tūc erunt oībus manifeſta. Pariter lex euangelica dr̄ matutinum reſpe-

A ctu le. ve. quia omnia ſacra q̃ ibi fuerunt occulta, fuerunt per Chrm̃ patefacta. Et ſic reſurrectio Chri fuit matutinũ, & aurora huius diei gratiæ. Secundũ uero matutinũ erit in die iudicii, & tunc auxiliũ & multitudo diuitiarũ eorũ in q̃bus cõfidebãt ueteraſcet, et euaneſcet à gloria eorũ, et fruſtrabitur: ſicut qñ pãnus veteraſcit nõ põt reſiſtere frigori: nec eſt alicuius pcii. q. d. φ diuitiæ ſuæ non poterũt ſibi auxiliũ pſtare, nec liberare quia deficiet gloria eius, & dũ fuerint in inferno fruſtra expectabunt auxiliũ, quia ibi nulla eſt redemptio. Et notanter dicitur, iuſti dominabunt eorũ in matutino quia iuſti erunt in matutino gloriæ: ſed damnati in tenebris, & die malo pœnarum. Et tũc iuſti exiſtẽtes in matutino glorię ſtabunt in magna cõſtantia aduerſus eos qui ſe. ſ. ipſos anguſtiauerũt, &

B oppreſſerũt in hac vita accuſantes eos añ iudicẽ Chrm̃. Et tunc illi diuites impii qui abſtulerũt labores et bona illorũ uidentes iuſtos in tanto honore cum Chriſto turbabuntur timore horribili pniam infructuoſam agẽtes et dicẽtes intra ſe. Hi ſunt quos aliqñ habuimus in deriſum. Ecce quõ computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Quã hæreditatẽ nos poteramus obtinere. Sap. 5. Et iſte vermis pęnitudinis & doloris cõſcientiæ & inuidiæ depaſcet eos, et ſic mors depaſcet eos ſcilicet ignis et uermis.

Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi: cum acceperit me.

Hic explicat præmium bonorũ, & iuſtorum, φ nil aliud erit niſi aſſumi in ſocietatẽ Chriſti et regnare cum eo. Ideo ait cętus iuſtorum. Verũtamẽ dum illi iniuſti reponent et mittent in infernũ ſicut oues, & auxilium

C eorum ueteraſcet, et fruſtrabit et patientur pęnã ignis et uermis, tũc dñs Ieſus Chrs pro cuius amore ego paſſus cũ patientia ſuſtinui opprobria et damna in mũdo redimet aiam meã, et liberauit de manu et ptãte inferi cũ acceperit me q. d. poſtquã nec multitudo diuitiarum, et ppriæ uires nec frater poterit redimere hoiem in hora mortis aut in die iudicii: ideo ego expecto per fidem φ dominus Chriſtus redimet aiam meam per paſſionẽ ſuam et ſacrm̃ pnię, et aſſumet me ad ſuum regnũ dicẽs. Venite benedicti patris mei percipite regnũ, cuius regni tanta erit gloria, φ nec auris audiuit nec oculus vidit nec in cor hominis aſcẽdit. q. d. nil aliud poteſt redimere hominem in hac uita niſi pnia. Nam homo peccator nõ ſe põt redimere in morte p vires ſuas, nec per multitudinẽ diuitiarũ niſi per ſolam pniam. Vnde notanter dicit, Redimet aiam: eo φ ſupra dixit, ſtultus et inſipiẽs ſimul peribunt. i. in corpore et anima. Ideo iſte fidelis ait. Verumtamen ego non curo φ corpus moriat, ſed expecto φ Deus redimet animam meam de manu inferi per pniam & ſic non confido in multitudine diuitiarum, ſed in ſolo Deo et ſacramento pęnitentiæ, & ſic ſecurus ibo ad mortem et iudicium. D

Ne timueris cũ diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

Hic cõſolat & exhortat iuſtos ad patiẽtiã dicẽs. O vir iuſte ſi tãta pęna erit malorum: & tanta gloria dabitur iuſtis in iudicio poſt hãc vitam: ergo ne timueris cum diues factus fuerit homo, & ne deſperes licẽt opprimat te in hac uita, et ne diffidas cum multiplicata fuerit gloria domus eius in copia diuitiarum et prolis et dignitatum, et diripiat bona tua. Nam parum durabit gloria ſua. E

Quoniam cum interierit non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius.

Quia anima eius in uita ipſius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Cum interierit non ſumet ſecum nec portabit omnia bona, nec gloria domus eius deſcẽdet cũ eo ad infernũ. quia oĩa relinquet in hoc mũdo. Et iõ nõ deſideres gloriã eius, q̃ tm̃ durabit in hac vita et gloria eius et fama, & tãtũ in ſua vita benedicetur et laudabitur ab adulatorib. & intãtũ te diliget & cõfitebit tibi et laudabit, quãtũ ſibi bñfeceris, et adulatus fueris, & munera porrexeris. Et dũ feceris ei munera tũc tibi eſſe amicũ confitebitur & te laudabit, et fauorẽ promittet et tm̃ durabit amicitia, quantũ eũ laudabis et munera porriges. Et propter hoc quia iſte talis fuit mundanus et filius prauorum, et ſecutus eſt prauitatem fratrum ſuorum dum uiueret, ideo ſequetur eos poſt mortem. Et ſic F

Introibit vſq; in progenies patrum ſuorum, & vſq; in æternum non videbit lumen.

Introibit ĩ progenies patrũ ſuorũ, quorũ ſcelera imitatus fuit in hac vita, & ideo cũ eis ſit cruciabit in inferno, et nõ uidebit lumen gloriæ in æternũ, imo tenebras exteriores.

Hõ cũ ĩ honore eẽt nõ intellexit: cõparatus ẽ iumẽtis inſipiẽtibus & ſimilis factus eſt illis.

Cõcludit iterũ ad maiorẽ expreſſionẽ, φ ſicut primus hõ cũ eſſet in honore nõ intellexit: ita quilibet mũdanus hõ cũ eſſet in hoc

A honore & opportunitate faciẽdi bonũ nõ in-
tellexit nec cõſiderauit bñficia ſibi collata:
nec ꝓuidit ꝓ vita futura dũ poterat & erat
in tpe merẽdi & pniam agendi:& nõ fecit.iõ
cõparatus ẽ iumẽtis ſicut dictũ eſt ſupra: Ex
qbus patet, ꝙ tota intẽtio Dauid in hoc pſ. ẽ
exhortari & inducere oẽs ad declinãdũ à ma
lo & agendũ bonũ,& ad agendã pniam i hac
vita:& ne differant pniam vſq; ad mortẽ in-
cluſiuè,& ne decedãt cũ pcõ:quia poſt mor-
tẽ nõ eſt tp̃s nec locus pniæ:ſed iudicii:quia
nullũ malũ impunitũ nec bonũ irremunera
tũ.Ad qđ ꝓbandũ ſumit parabolã & ꝓpoſi
tionẽ ex pctõ & punitione ipſius Adã primi
hoĩs:qui cũ eſſet in paradiſo cum honore nõ
intellexit,et cõparatus eſt iumentis. Et ideo
vt magis imprimat & incutiat terrorẽ in cor
dib. noſtris intereat illud dictũ & punitionẽ
Adę: ſicut fit in p̃conizationibus cõminato-
B riis:vbi dr̃ geminãdo in principio & fine qñ
portatᷓ reus ad patibulũ:q ſic faciet,ſic punie
tur.Et ſic Xp̃s cõminãs futurũ iudiciũ dicit.
Vigilate,iterũ dico vigilate.Ex iſto pſ.& eius
expoſitione recolliguntur 13. concluſiones.

Prima concluſio,ꝙ Dauid conuocat om-
nes cõditiones & ſtatus hominum præcipuè
diuites & potentes ad audiẽdam doctrinam
huius pſalmi.

Secunda concl.ꝙ in hoc pſ.intẽdit proce-
dere parabolicè arguẽdo,& cõfutãdo errores
hoim potentum & diuitum:qui non timent
futurũ iudiciũ,putãtes ſe nunq̃ morituros.

Tertia cõcl.ꝙ unuſquiſq; debet timere fu
turũ iudiciũ quantũcunq; ſit iuſtus, & hoc
pp laqueum cõcupiſcentię latentẽ in carne:
quę quidem concupiſcentia incitat ad omne
peccatum niſi iuuetur homo gratia Chriſti.

C Quarta cõcl.ꝙ nullus diues debet nec põt
cõfidere in multitudine diuitiarũ ſuarũ: qa
non poterunt ipſum redimere in die iudicii:
quia ibi nullum precium poterit redimere
hoĩem:quia non erit tp̃s pniæ,ſed ſentẽtiæ.

Quinta concl. ꝙ in die iudicii hoĩes iuſti
& ſancti non poterunt redimere fratres nec
patres mortuos ſine pęnitentia aut ſine fide.

Sexta cõcl.ꝙ nulla potẽtia aut virtus pote
rit hoĩes liberare à morte corporali: quia nõ
ſolum inſipientes, ſed ẽt ſapientes morientᷓ.

Septima concl.ꝙ hæc eſt dr̃ia inter ſapien
tes & inſipientes. Nam ſapientes moriuntur
ſolum quò ad corpus, ſed nõ quò ad animã:
quia viuunt in cœlo per gloriã, & reſurgent
in corpore glorioſo in iudicio; ſed inſipiẽtes
ſcilicet impęnitẽtes & infideles ſil̃ moriẽtur D
quò ad corpus & aĩam:quia nõ reſurgent in
reſurrectionẽ vitæ æternæ,ſed in reſurrectio
nem iudicii ad patiendum pœnas æternas.

Octaua concl. ꝙ diuites & potentes & ẽt
filoſofi & hiſtoriografi, licèt vocauerint no-
mina ſua in hoc mundo per famã, tñ fama ſi-
mul cũ eis peribit:imo cadauera eorum iace
bunt in paruo ſarcofago in æternum.

Nona cõcl. ꝙ diuitię & ptãtes & dignita-
tes & facundia potius fuerunt hoibus malis
ad ſcandalum in hoc mundo, quàm ad vtili-
tatem & bonum cõſequendum, quia ex ma
lo vſu earum conſecuti ſunt perpetuam dã-
nationem: quia ſicut oues in inferno poſiti
ſunt & mors depaſcet eos.

Decima concluſio, ꝙ ſicut diuites & po-
tẽtes comederunt bona pauperum, ita mors
æterna depaſcet eos. E

Vndecima concl. ꝙ pauperes non debent
indignari cum uideant malos proſperari &
fieri diuites in hac vita, quia breui morien-
tur & relinquent alienis diuitias ſuas & in
æternum cruciabuntur in tenebris inferni.

Duodecima concl.ꝙ pauperes accuſabũt
diuites & potentes apud Deũ in die iudicii.

Decimatertia cõcl. ꝙ ſicut Adã cum eſſet
poſitus in tanto honore & dignitate in para-
diſo, & non intellexit nec ſciuit conſeruare
& cuſtodire ſtatum ſuum contẽnendo diui-
num p̃ceptum:ideo fuit eiectus à fęlici loco
& ſtatu in quo erat, et expoliatus omnibus
bonis fuit poſitus in hac ualle lacrimarũ &
miſerię, cõparatus iumentis inſipientibus q a
factus mortalis & ignorans ſicut beſtia: ita
quilibet homo potens et diues, qui neſcit cu
ſtodire gratiã et innocentiam quã recepit in F
baptiſmo, aut non agit pœnitentiã de pecca
tis dum habet tempus, aut non prouidet pro
futura vita adipiſcenda per eleemoſynas et
opera meritoria, eiicietur ab hoc mundo, nil
de bonis temporalibus ſecum portando, et
in die iudicii eiicietur à facie domini in ignẽ
æternum. Et ſic morietur quò ad corpus et
animam ſicut iumentum & beſtia. Et hoc
quò ad mortem ſpiritualem.

PSALMVS XLIX.

*DEus deorum dominus locutus eſt: & voca
uit terram.*

Titulus. Pſalmus Aſaf. Licet quidã hebręi
et catolici dicãt, quòd Aſaf fecit hunc pſal-
mum & cæteros ſibi intitulatos: tamen iam
in principio dictum eſt quòd nulla ratione

mouentur

A mouentur nec hĩ aliquã autoritatẽ pro ſe. Nã Aſaf, & Eman, & Iditum nõ dicuntur ꝓfetæ nec profetãtes, eo ꝙ pſalmos conficerẽt, ſed quia profetabant, i. pſalmos cantabant in organis iuxta regem. vt patet primi paralyp. 25. Profetare idem eſt quod profetias canere & interpretari. vt ait apoſtolus 1. ad Cor. 11. Et ideo eſt dicendum ſecundum Aug. ꝙ Dauid ſecit hunc ſpal. & omnes alios, ſed diſtribuit eos cantandos & interpretandos ipſis Aſaf, & Etan, & Eman qui fuit de filiis Core, & ipſi Iditũ, vt patet primi paralypo. 23. vbi dicitur ꝙ pſaltes canebãt in organis quę fecerat Dauid ad canẽdum. Item. 2. paralyp. 7. dicitur. In dedicatione domus domini ſacerdotes & leuitæ ſtabant: in officiis ſuis & cãtabant in organis carmina, quę fecerat Dauid ad laudandũ dominũ: quoniam in ſæcu-
B lũ miſericordia eius. Ex quibus patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. & dedit ipſum cantãdum filiis Aſaf: eò quòd dirigitur toti eccleſiæ ſiue congregationi hominum. Aſaf enim interpretatur congregatio ſiue collectio. Vnde ſicut per filios Core intelligitur myſticè eccleſia congregata ex gentilibus & fili is malorũ parentum: ita per Aſaf intelligitur tota eccleſia ſimpliciter ſecundum nominis interpretationem. Dauid ergo fecit hunc pſalm. & intitulatur ipſi Aſaf: eo quòd loquitur de vniuerſali iudicio ad quod congregabuntur omnes gentes & nationes in valle Ioſafat à ſolis ortu & occaſu, vt manifeſtè patet in litera. Ideo dimiſſis diuerſis modis dicendi, eſt dicendum, ꝙ poſtquàm Dauid in pſal. præcedenti probauit de neceſſitate futurum iudicium: Ideo in hoc pſa. deſcribit executionem
C eius futuram per exemplum. Et ſic pſalmus iſte diuiditur principaliter in duas partes. Nam in prima deſcribitur iudicii præparatio. In ſecunda iudicii executio. ibi Audi populus meus. Quantum ad primum eſt notandum, ꝙ iudicium eſt actus iudicis. Et ſic poteſt eſſe duplex actus ipſius iudicis: quia aut iudicat legem, aut præuaricatores & obſeruatores legis. Primum dicitur iudiciũ diſcretionis, inquantum iudex interpretatur & declarat difficultates & ænigmata legis, & diſcernit inter ea: quia eiuſdẽ eſt condere legẽ, & interpretari & diſcernere & iudicare ſecũdum legem. Secundum dicitur iudicium examinationis: inquantum iudex examinat obſeruatores & præuaricatores legis & punit ſecundum merita & demerita. Et ſic tribuit vnicui
que quod ſuum eſt. Et iſta tria pertinent ad D
eundem primò & principaliter: ſcilicet ponere ſiue condere legem & interpretari & examinare. Sic ergo cum Chriſtus fuerit primus cõditor & lator legis Moyſi, inquantũ Deus dedit illã Moyſi, & ſoli populo Iſrael per angelos; vt patet ad Hebr. 1. iõ venit in carnẽ in primo aduẽtu ad iudicandã & interpretandã & diſcernẽdã legẽ datã Moyſi. Et ſic dedit nobis legem Moyſi interpretatam & diſcretam. diſcreuit. n. & ſeparauit paleas à grano & figuram à figurato, & vmbram à veritate & lumine & econuerſo: quia lex euangelica nil aliud eſt niſi lex Moyſi interpretata per Chriſtum & diſcreta: quia non venit ſoluere legẽ, ſed adimplere, quia vnum iota non pręteribit à lege quin interpretatum & impletũ ſit in Chriſto. Et ideo ait Aug. lib. de catechizã- E
dis rudibus, ꝙ teſtamẽtum vetus nil aliud eſt niſi occultatio noui: & euangelium nil aliud eſt niſi manifeſtatio ve. teſt. Ideo oportuit vt Chriſtus qui occultauerat illã legem in illo paruo populo, veniret manifeſte in carnem, & interpretaretur & diſcerneret eam, & ferret ipſam & promulgaret declaratã toti mundo, poſtquàm erat rex & iudex vniuerſalis. Et ſic fecit, quia venit in Iudæam & Ieruſalẽ & declarauit & impleuit eam in ſe docendo & faciendo, & implendo & faciendo omnia quæ de eo ſcripta erant: & in monte Sion miſit ſpiritum in apoſtolos, vbi receperunt ſeptem dona ſpiritusſancti ad legem intelligẽdam: & poſtea miſit eos ad prædicandum per vniuerſum mundum euangelium omni creaturę, promittẽtes pręmium obſeruatoribus: & pœnam præuaricatoribus, dicens. Qui cre- F
diderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Et aſcẽdens in cœlum ex monte Oliueti promiſit ſe venturum ad iudicandum præuaricatores & obſeruatores, dicens per angelos ſuos, Viri Galilæi quid admiramini aſpicientes? quia hic Ieſus ſic. ſ. in gloria & poteſtate magna & maieſtate veniet ad iudicandum totum orbem quemadmodum vidiſtis eum euntẽ in cœlum. Et ideo dicunt ſancti doctores, quòd ſicut Chriſtus promulgauit legem euangelicam primò in Ieruſalem, & in monte Sion, & exinde per totũ orbem ad omnes conditiones & nationes & linguas & ſtatus: Ita pariter in ſecundo aduentu veniet in Sion & Ieruſalem. Et ad eundem locum congregabit omnes gentes & nationes & ſtatus hominũ:

& ibidem

A & ibidem iudicabit præuaricatores legis tribuens vnicuiq; ſecundum ea quę taxata ſunt in lege. Sed dicit Aug. ꝙ diuerſimode ueniet Chriſtus in ſecundo aduentu, & in primo. Nam licet in primo venerit ad iudicandam & dandam legem: tamen venit occultus.i. mortalis & paſſibilis, ut iudicaretur à Pilato & hominibus pro nobis. Sed in ſecundo aduētu ueniet manifeſtus & cum poteſtate magna & maieſtate vt iudicet omnes homines in valle Ioſafat, quæ eſt inter montem Sion & montem Oliueti, vbi fuit captus & ligatus. de qua dicitur Ioelis.3. Congregabo oēs gētes in valle Ioſafat & diſceptabo cum eis: quaſi in eodem loco vbi dedit legem. Vnde hoc vniuerſale iudicium prædicit Dauid in hoc pſa. Deſcribit ergo Dauid in hac prima parte & pręuiam diſpoſitionem & præparationem ad iudicium dicens. Deus deorum.i. iudex iudi-
B cum, qui eſt Chriſtus, locutus, eſt. primò angelis ſuis: & præcepit vt ſonitu tubæ à quatuor ventis terræ conuocarent omnes mortuos ad iudicium: ad cuius ſonitum diuina virtute omnes mortui ſurrexerunt.

A ſolis ortu vſq; ad occaſum: ex Sion ſpecies decoris eius.

Chriſtus vocauit terrā à ſolis ortu vſque ad occaſum.i. oēs qui erāt ſepulti in terra & mortui: & ponitur præteritum pro futuro ꝓ certitudinem profetiæ: ſicut frequenter fit in pſalmis & cæteris profetiis. vt ait Camhi in hoc loco. Vnde nota ꝙ Chriſtus dicit Deus deorū. Primò quia eſt Deus per eſſentiā. Secundò, quia eſt primus & verus iudex. Secundò apoſtoli, & reges, & omnes iudices dicuntur dii in ſacra ſcriptura. Primò per partici-
C pationem. Secundò quia gerunt vices Dei in iudicando: quia omnis poteſtas à Deo eſt. Et ſic omnes iudices dicuntur dii in ſacra ſcriptura, vt patet Exod.22. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos.i. iudices & iurabit. Item in eodem, ad Deos vtriuſq; cauſa perueniet. Item in eodem, Diis nō detrahes: principes populi tui non maledices. Etiā Xp̄s dicitur Deus deorū, id eſt angelorū & ſanctorum: & iudex iudicum: id eſt apoſtolorum qui cū eo iudicabūt duodecim tribus Iſrael. Chriſtus ergo Deus deorum locutus eſt & vocauit terram vniuerſam à ſolis ortu vſq; ad occaſum, vt veniant ad iudicium, ſicut in primo aduentu venit ad dandam legem oī creaturę. Sed erit differentia. Nam in primo aduentu venit occultus vt iudicaretur ab hominibus: & tacuit ante Pilatum. Sed in ſecundo aduentu. D

De⁹ manifeſtè veniet: Deus noſter et nō ſilebit.

Deus noſter Xp̄s tanq̄ Deus manifeſte veniet ad eundē locū.ſ. ad montē Sion vbi primò dedit legem: & non apparebit ibi mortalis & cōtemptus & fragilis, cæſus, & ictus, & crucifixus, nō habens āſpectum neq; decorē ſicut in primo aduentu: imo ſpecis decoris & pulcritudinis eius erit ex Sion: quia ibi apparebit in gloria & pulcritudine cum poteſtate magna & maieſtate in nubibus cœli ſupra montem Sion & Ieruſalem: & non tacebit ſicut tacuit ante principes ſacerdotum, cū palmis cæderetur & alapa: & ante Pilatū cum iudicaretur: imo loquetur & examinabit opera hominum & præuaricatores legis. Et non ſilebit ſcelera hominum: imo manifeſtabit & fulminabit ſententiam contra malos. Ideo. E

Ignis in conſpectu eius exardeſcet: & in circuitu eius tempeſtas valida.

In conſpectu eius erit ignis, & exardeſcet in terrorem malorum, & comburet omnia elementa: & erit tempeſtas valida, & omnia ſigna quæ prædixit Chriſtus. Matt.25. & Lucæ.21. Et

Aduocabit cœlum deſurſum: & terram diſcernere populum ſuum.

Aduocabit cęlum.i. omnes angelos & ſāctos qui ſunt in cœlo vt ſedeant ſecum ad approbandum ſententiam. Et uocabit etiā terram, & omnes terrenos & totum populum ſuum diſcernere: id eſt ad diſcernendum bonos à malis & oues ab hœdis: & ad iudicandum eos, & examinandum, & hos congregabit in voce Arcangeli à ſummis cęlorum vſque ad terminos eorum: quę ſunt elementa F ad quæ terminantur influentiæ cœlorum & aſtrorum.

Congregate illi ſanctos eius: qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.

Iſta ſunt verba profetæ. Vnde nota, ꝙ Xp̄s tribus modis locutus eſt mundo. Primò locutus eſt per patriarcas & profetas, prædicēdo aduentum ſuum in carnem, & omnia myſteria euangelica. Secūdò locutus eſt per os ſuū & per ſeipſum in carne, verificando legem & profetas per legem euangelicam. Tertiò locutus eſt per apoſtolos & doctores: qui prædicarunt euangelium toti mundo. vnde ſicut per patriarcas & profetas ordinauit teſta. vetus. Ita' per apoſtolos, & doctores ordinauit. teſtament. no. Ideo in iudicio patriar-

chæ

A chæ & profetæ ve. teſta. quibus data fuit lex & per quos Chriſtus locutus eſt in vet. teſta. & omnes apoſtoli qui prædicarunt legem euãgelicam in no. teſt. appellabũtur & congregabuntur cũ Chriſto: vt ſint teſtes vtriuſque teſtaméti, & coiudices cum Chriſto, & ideo dicit congregare &c. Quaſi dicat. O vos angeli congregate illi. ſ. Chriſto oẽs ſanctos eius. ſcilicet Moyſen & Aarõ & Dauid & cęteros qui ordinaru nt teſtamentum eius vetus: & apoſtolos & doctores qui ordinarũt & interpretati ſunt & declarauerunt teſtamẽtum nouum ſuper ſacrificia & eccleſiaſtica ſacramenta: vt aſſiſtant Chriſto iudici & ſint teſtes & approbent eius ſententiam. Litera vero Hier. habet, congregate mihi ſanctos meos qui diſpoſuerũt pactum meũ ſuper ſacrificia, quod B in eandem incidit ſententiam. Nam Chriſtus præcipiet & iubebit cõgregari omnes patriarcas & profetas vete. teſta. qui vixerunt in le. ve. & ſaluati ſunt ſub fide & ſpe Chriſti futuri: & omnes apoſtolos & ſanctos no. te. qui viderunt & receperunt Chriſtũ & pędicarunt legem eius. & iſti omnes erunt teſtes & iudices iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Et annunciabunt cœli iuſtitiam eius: quoniam Deus iudex eſt.

Tunc cęli materiales & ſol & luna & ſtellæ annunciabunt per ſignã quomodo Chriſtus eſt Deus dominus eorũ: & iuſtus iudex omniũ: quoniã ipſi cęli & elementa parebũt manifeſte: & annunciabũt ipſum eſſe Deum: & non ſolum cęli materiales: ſed etiam cœli ſpirituales. ſ. angeli, & apoſtoli, & oẽs sãcti an C nunciabũt in illa die, quoniã Xp̃s eſt Deus & iuſtus iudex, quia tã patres ve. te. q̃ noui prębebunt teſtimoniũ de Chriſto in lege & profetis & euangelio, & approbabunt ſentẽtiam iudicis. Nam Moyſes adducet & oſtendet ibi legem quã in monte Sinai accepit & illi populo dedit. Et Dauid oſtẽdet ibi oẽs pſalmos quos de Chriſto ſcripſit, & profetę oẽs porfetias, & apoſtoli & euangeliſtæ omnia euangelia, & Paulus oẽs epiſtolas, & Aug. & Hieron. & cæteri doctores omnia opera, quæ de Chriſto & eius eccleſia ſcripſerunt, & annũciabũt & affirmabunt, quoniã Chriſtus eſt Deus & iudex omnium, habẽs poteſtatem vniuerſalẽ in cælo & in terra. Et ſic iudicabunt & cõdẽnabunt filios Iſrael carnales qui Chriſtũ non receperunt, & approbabunt xii. tribus & filios Iſrael ſpirituales qui per xii. apoſtolos à Chriſto ſunt regenerati, quæ eſt tota eccleſia.

Audi populus meus & loquar Iſrael: & teſtificabor tibi: Deus Deus tuus ego ſum. D

Hæc eſt ſecũda pars principalis in qua præmiſſa diſpoſitione & præparatione iudicii deſcribit ordinẽ diſcuſſionis & executionis eiuſdẽ. Ad cui' intelligẽtiã eſt aduertẽdũ, ꝙ ſicut in primo iudicio primi aduentus Chriſti fuit examinata & diſcreta & interpræta ta lex, ita in vltimo aduentu Chriſtus examinabit præuaricatores & obſeruatores legis, vt vnicuiq; tribuatur ſecũdum opera ſua & merita vel demerita, & pręmia vel pœnas in lege taxatas. Sed quia in tota lege nil aliud iubetur niſi charitas ſiue dilectio Dei & proximi: quia in his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & profetæ, vt patet Matthæi. xxii. ideo tota lex eſt de cultu diuinõ quæ pertinet ad dilectionem Dei, vel de præceptis moralibus quę pertinẽt ad dilectionem proximi. Et ideo circa diuinũ cultum aut conuerſationem proximi contingit obſeruantia aut præuaricatio. Sed quia dilectio Dei ſiue cultus diuinus p̃cedit dilectionem & conuerſationem proximi, ideo Chriſtus ĩ iudicio prius examinabit de diuino cultu, q̃ de conuerſatione proximi. Duo ergo facit in hac ſecũda parte. Nam primò deſcribit examinationẽ iudicis circa diuinũ cultũ. Secundò de præceptis quæ pertinẽt ad dilectionem proximi, ibi. Peccatori aũt dicit Deus. Quantùm ad primum eſt aduertẽdum quòd profeta introducit dominũ loquentẽ in hoc pſalmo, & loquitur in le. ve. auiſando populũ Iſrael, & ex conſequenti omnes homines mũdi quomodo ipſe eſt venturus ad iudicium in humanitate iam induta, præſupponendo primum aduentum in carnẽ. Et prædicit & auiſat de quibus debet quærere & examinare in iudicio generali. Et dicit ꝙ de duobus. ſ. de dilectione Dei & proximi, id eſt quõ ſe habuerunt homines in cultu diuino erga Deum, & quõ erga proximũ. Et hũc ordinẽ tenuit Xp̃s: Matt. xxv. quia auiſat apoſtolos de quibus eſt interrogaturus iu iudicio cum venerit in nouiſſimo die. & dicit Chriſtus, ꝙ primo examinabit & interrogabit de his quæ pertinent ad Deum, & quomodo ſe habuerũt homines erga Deum: & ponit parabolam de quinque talẽtis, & de decem virginibus & lampadibus. Secundò dicit, quòd interrogabit quomodo ſe habuerunt erga proximum. Et petit de operibus miſericordiæ vt patet in eodem ca. Idẽ ergo ordo ſeruatur in hoc pſalmo. Dicit ergo Deus. O popule meus attende & ſis tantus

quia

A quia ego veniã ad iudicium in forma huma-
na. Ex quo patet ꝙ ego ero ille qui iam in pri
mo aduentu veni in carnem tanq̃ Meſſias &
in lege promiſſus. Quaſi dicat, ꝙ ante iudiciũ
iã præcedet aduentus primus in carne. Et ibi
in iudicio loquar tibi i forma humana i pri
mo aduentu iam aſſumpta, & teſtificabor ti-
bi per patriarcas & profetas & apl'os & mar-
tyres, quos ibi cõgregabo, qualiter ego Deus
ſum Deus tuus, i. per illos aſſiſtentes probã-
do qualiter ego ſum Deus tuus. quem tu in
primo aduentu negaſti, eò ꝙ veneram in car
ne mortali, q.d. ꝙ tunc cognoſces & non po
teris negare ꝙ ego ſum Meſſias Deus & ho-
mo. quia licét in primo aduentu ex inuidia
& malitia me negaſti, tamen in ſecundo ad-
uentu non poteris me negare. Nam angeli &
cœli & elementa & patriarchæ & profetæ &
B apoſtoli & omnes ſancti hoc teſtificabũtur.
& hoc etiam apparebit in mea maieſtate.

Non in ſacrificijs tuis arguã te: holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.

Hic prædicit Deus & auiſat Iſrael de qui
bus eſt q̃ſiturus in iudicio. Et oſtendit ꝙ non
examinabit nec quæret rationem de ſacrifi-
ciis & holocauſtis ve.le. qm̃ iam erunt oblita
& reuocata & prohibita in primo aduentu.
Ideo ait. Audi Iſrael quia in illo iudicio non
arguam te in ſacrificiis tuis ve.le. Nec quærã
à te rationem de eis, quia iam erunt prohibi-
ta in primo aduẽtu: & holocauſta tua nõ sũt
ſemper: nec erunt accepta ſemper in conſpe
ctu meo: nec erunt mihi ſemper grata. Ideo
prohibentur iam in primo aduentu. Et nota
ꝙ iſta ſecunda clauſula huius verſus: ſcilicet
holocauſta, etiã ſubordinatur ſub illa nega-
C tione non: q.d. non arguam te in tuis ſacrifi-
ciis, nec tua holocauſta erũt nec ſunt ſemper
accepta in conſpectu meo. Ideo ſequitur.

Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos.

Nõ accipiam amplius poſt primum aduẽ
tum vitulos de domo tua, ſcilicet ſynagoga
in ſacrificium: quia iam erit reprobata ſyna-
goga & mortua: neq; de gregibus tuis acci-
piam hircos le.ve. qm̃ omnia ſacrificia illa &
cerimonialia ceſſabunt & morientur in pri-
mo aduentu: quoniam figuræ eorum imple-
bũtur in Chriſto: & ibi finient curſum ſuum
omnia legalia in primo aduentu.

Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum: iumenta in montibus & boues.

Hic reddit rationẽ quare ſacrificia legalia
erãt abolenda, & non erant perpetua. Ad eu D
ius intelligentiam eſt notandum ꝙ ſacrificia
legalia vltra hoc ꝙ erant data in figurã Chri
ſti & per cõſequens debuerunt ceſſare poſt-
quàm in eo impleuerũt officium & curſum
ſuum, tamen adhuc duabus rationibus erãt
abolenda per aduentum Meſſiæ, in quo lex
& oia debebant ſumere virtutẽ & perfectio-
nem. Primò quia illa ſacrificia aĩalium bru-
torũ erant de ſe imperfecta, & non bona niſi
ex bonitate & deuotione offerẽtis. Et ſic erãt
inſufficientia ad reconciliandum homines
cũ Deo: nec de ſe erant Deo accepta niſi ex
fide offerentis, credentis in Chr̃m futurũ. Et
ſic de ſe erant parui valoris & immunda. Se-
cundò quia erãt aliena ſiue extranea. Nã bo
na temporalia non ſunt noſtra nec in noſtra
ptãte, cum faciliter pñt nobis auferri. & non
pñt nos iuſtificare, nec apud Deum ſunt ac- E
cipienda in magno precio & valore: cum nõ
ſint noſtra, ſed potius iã ſunt ſua. Et ideo erat
quærendum tale ſacrificiũ ad perfectionẽ le
gis in aduẽtu Meſſiæ, quod de ſe erat magni
precii, & ꝑ ſe bonũ, & gratũ et acceptũ Deo
melius quocunque offerente: vt ſuis meritis
nos Deó poſſet reconciliare. & hoc eſt ſacra-
mentũ eucariſtiæ in quo offertur Chr̃s me-
diator Dei & hoim̃. Secundò erat quærendũ
ſacrificium qđ non eſſet extraneum ſed pro
prium noſtrum & in noſtra ptãte, quod nos
poſſet iuſtificare. Et hæc eſt noſtra uoluntas
fide & caritate habituata, & ſpiritus cõtribu
latus & cor contritum & humiliatum: hoc
ſolum eſt proprium nobis, quia nihil magis
in noſtra ptãte q̃ voluntas, vt ait Aug. Oĩa
aũt alia ſunt nobis aliena quia faciliter pñt
auferri. Sed bonã uoluntatẽ & bonũ affectũ F
nunq̃ imperatores & tyranni, nec perſecutio
nes, & dira tormenta potuerunt auferre ſan-
ctis apl'is, nec B. Laurentio, nec Vicentio, nec
Agneti, nec Cæcilię, nec cęteris martyribus.
Ex quibus patet ꝙ ſola voluntas cum uirtu
tibus teologicis & moralibus ſunt nr̃a bona
propria Ideo dicit Aug. in ſerm. de martyri-
bus. ꝙ de hoc cellario bonæ voluntatis ꝑci-
pimur eleemoſynas & ſacrificia facere, eò ꝙ
ſunt in nr̃a ptãte. Nã licèt quis dicat nõ poſ-
ſum ieiunare, nec ex pauꝑtate diuitias pau-
peribus erogare, tñ nõ põt dicere nõ poſſum
Deũ & proximũ amare, eo ꝙ voluntas eſt ſo
la in nr̃a ptãte. Hæc eſt ergo cã quare ſacrifi
cia legalia erant abolenda, quia erãt aliena,
& alia propria ſubſtituenda. Dicit ergo Xp̃s.

non

A non accipiā poſt aduentū de domo tua & ſynagoga tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos in ſacrificium: qm̄ talia aīalia nō ſunt veſtra, ſed mea: nec ſunt in veſtra ptāte ſed in mea: & ēt in ptāte aliorum: quia pñt à vobis auferri: qm̄ oēs feræ ſyluarum ſunt meæ & non veſtræ: & boues & iumēta, quæ paſcunt in montibus, quæ ſacrificabatis & immolabatis in lege veteri, mea ſunt & non veſtra.

Cognoui omnia volatilia cæli: & pulcritudo agri mecum eſt.

Ego noui oia volatilia cęli eſſe mea & nō vr̄a: & oēs fruges & fructus terræ & tota pulcritudo agri mecū eſt: & mea ſunt oia iſta & nō veſtra, & nō ſunt in magno ꝓcio accepta da in veſtris ſacrificiis & oblationib. Itē iſta nō offerunt nec offerebant ad cibū nec vtili
B tatē mei, ſed veſtri: quia poſt oblationē voſmet comedebatis ſupradicta ſacrificia & oblationes: quia ego non comedo tales cibos.

Si eſuriero non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius.

Si ego eſuriero.i.eſurirem tales cibos corporales, non dicerem tibi ꝙ dares mihi: quia egomet acciperem: quia meus eſt totus orbis terræ & plenitudo eius, & omnia quæ in eo continentur.ſ. plantæ & animalia & omnia ex quibus ſacrificatis & offertis. Alius eſt ergo cibus, quem ego eſurio, & aliud ſacrificium quod ego peto & quæro.

Nunquid manducabo carnes taurorum: aut ſanguinem hircorum potabo?

Nunquid manducabo.i.conſueui manducare carnes taurorum, quas offertis: aut ſan-
C guinem hircorum quem libatis, potabo? q.d. non. Nam alius eſt meus cibus & alius meus potus, & aliud eſt ſacrificium quod quæro, & aliæ oblationes: quia non quæro ſacrificiū niſi laudis.ſ. ſacrificium eucariſtiæ & cor cōtritum & humiliatum.

Immola Deo ſacrificium laudis: & redde altiſſimo vota tua.

Hic explicat quod eſt ſacrificium quod Deus petit & inſtituit in lege noua, & quas oblationes quærit. Vnde quia dictum eſt ſupra ꝙ Chriſtus qui venerat ad interpretandam legem & declarandā & perficiendā & patefaciendā veritatem & grām in lege promiſſam, debebat inſtituere verum ſacrificiū per illa legalia figuratū: quod de ſe eſſet bonum & perfectum, & tantis meritis plenum vt per ſe eſſet Deo gratum & acceptum: & ꝑ conſequens ſufficiens ad recōciliandum nos cum Deo: Sequit̄ ꝙ tale ſacrificium nō pōt D
eſſe niſi hō Ieſus Chr̄s: qui ſm̄ humanitatē tenet mediū inter hoiem & Deum: quia minor patre & melior oibus hoibus. Et ideo hoc ſacrificium oblatum eſt primò in cruce, vt ait ap̄ls ad Heb.5.& 9.& ad Ro.3. in redēptionem oium præteritorum & futurorum, et ille ſanguis oblatus eſt in precium oium noſtrum, quo ſanguine non ſolū ſumus nos ab oi debito redempti, ſed etiā eſt cęlum nobis emptū: & hic eſt cibus & ſanguis in quo Deus pater delectatur. Et hoc eſt ſacrificiū per agnum veſpertinum & matutinum in lege figuratum, et per oia alia aīalia quę ibi offerebantur. Et hoc eſt ſacrificium a Chr̄o in eucariſtia inſtitutum, quod Deus hic ſibi petit immolari. Dr̄ enim ſacrificium laudis, nō ſolum, ꝙ cum laudibus offeratur, ſed quia E
de ſe eſt bonum & laudabile & gratum Deo & acceptabile. Ideo ait: Immola Deo ſacrificium laudis, i. ſacrificium eucariſtię Deo gratum & de ſe acceptabile & laudabile & bonum de opere operato. Sed quia offerendo hoc ſacrificium non offerimus aliquid de noſtro niſi inquantum Chriſtus eſt caput noſtrum, ideo oportet vt aliquid de noſtro ſit cū hoc ſacrificio offeramus: ſed nihil eſt noſtrum niſi bona uoluntas, & ſpūs cōtribulatus & cor cōtritum & humiliatū, vt dictum eſt, ideo oportet ꝙ hoc ſacrificiū laudis offerāt cum corde puro & humiliato, & contrito per priam, cū fide informata caritate de corde bono & cōſcia pura. Et ideo ſubdit. Et redde altiſſimo vota tua, i. fidem de corde bono & cōſcia pura, quā Deo in baptiſmo promi- F
ſiſti, & vouiſti, & obſeruantiā legis quā ſeruare promiſiſti cum obedientia. Nam in baptiſmo tu promiſiſti renunciare diabolo & pompis eius, & ſeruare legem euangelicam ſiue legem Dei cum fide, ſpe, & caritate. Hęc ergo ſunt vota quæ Deo promiſiſti & quæ Deo reddere teneris. Et hoc eſt ſacrificium quod offerre teneris, quia eſt in tua poteſtate. Litera Hieronymi ſecundum hebraicum habet. Sacrifica Deo confeſſionem: & redde altiſſimo vota tua: ꝙ idem eſt, & magis explicat myſterium. Nam triplex eſt confeſſio vt ſæpe dictum eſt: ſcilicet confeſſio fidei, cōfeſſio laudis, ſiue beneficiorum, & confeſſio peccatorum. Prima cōfeſſio, ſcilicet fidei, cōtinet in ſe totam legem Dei, & obſeruantiā legis: & per conſequens ſacramentum eucariſtię, & oblationem eius. Et confeſſio laudis

præ-

A præſupponit confeſſionem fidei:quia intantùm laudamus Deum memorando eius beneficia inquantùm ipſum credimus eſſe omnipotentem & creatorem & redemptorem & glorificatorem, ſicut in lege memoratur. Item confeſſio peccatorum præſupponit etiã confeſſionem fidei. Nam intantum corde cõtrito & humillato cõfitemur peccata noſtra, inquantum per merita paſſionis Chriſti, & virtute ſacramenti pœnitẽtię veniã credimus cõſequi ex Dei mĩa,ſicut in lege promittitur nobis. Vnde nota ꝙ iſta triplex cõfeſſio perficit totũ hominẽ: nam cõfeſſio fidei iuſtificat & confeſſio laudis.ſ. gratiarum actio ſatisfacit pro beneficiis receptis, quantùm in nobis eſt. Confeſſio autem pœnitentialis peccatorum purificat hominem. Ex quo patet ꝙ iſta triplex confeſſio iuſtificat totũ hominem. et ideo hanc quærit Deus ab homine. Et ſic con

B feſſio comprehendit in ſe totã legẽ et oĩa ſacramenta. Hoc eſt ergo ſacrificiũ laudis et cõfeſſionis,et vota Deo reddenda. Et eſt etiã aduertendum ꝙ per ſacrificium & hoſtiã laudis intelligitur quodlibet opus uirtuoſum et meritorum in lege noua. Et quælibet oratio, vt ait apoſtolus ad Hebr. xiii. Per ipſum Chriſtum offeramus ergo hoſtiam laudis ſemper Deo.i. fructum labiorum confitẽtiũ nomini eius:beneficentię aũt &communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Et hoc eſt ſacrificiũ qđ inclinat deum ad miſericordiam,et ad largiẽdũ veniã pc̃ tõribus,et ad iuſtificãdum hoĩem:in quo ſacrificio Deus magis honoratur et delectatur. Iõ ſequitur. Inuoca me in die tribulationis.i.ſi tu obtuleris mihi tale ſacrificiũ eucariſtiæ et fidẽ et confeſſionẽ de corde bono et cõſciẽtia

C pura tunc inclinabis mẽ ad miſericordiam.

Et inuoca me in die tribulationis : eruam te & honorificabis me.

Inuoca me in die tribulationis et eruam te in virtute talis ſacrificii, et honorificabis me.i.ad maiorem honorem reputabo, et cũ maiori honore accipiã hoc ſacrificiũ, et magis inclinabor ad miſericordiam, quàm ꝑ ſacrificia ve,le.ꝑꝑ rationes iam dictas. Ex omnibus his patet, ꝙ profeta intendit hic demõſtrare, ꝙ Deus in iudicio vniuerſali nõ petet rationẽ de ſacrificiis vet.le. ſed de alio nouo ſacrificio laudis. Ex quo patet, ꝙ iam tũc per magnum tempus retro erunt abdicata et prohibita ſacrificia ve.le.&aliud ſacrificium ſubſtitutum nobilius et perfectius. Et ſic patet ꝙ lex Moyſi et ſacrificium ve.le.non erãt ſẽ

D per duratura: ſed debebant durare aliquando cum de ſe eſſent imperfecta. Cauſa quare ſacrificium Chriſti in cruce fuit tantũ acceptum Deo iam eſt aſſignata pſalmo.xxxviii. quia propter puritatem et humilitatem et obedientiam.hic autem, et in pſalmo ſequẽti aſſignat cauſam quare hoc idẽ ſacrificium quotidie placet patri oblatum in altari. verũ tamen eadem cauſa et ratione qua fuit tunc in cruce acceptum, eſt etiã nunc patri acceptũ in altari.quia propter obedientiã et puritatem et caritatem et prætiũ.quia deus et hõ.

Peccatori aũt dixit Deus:quare tu enarras iuſtitias meas,et aſſumis teſtm̃ meũ per os tuum?

Poſtquã ſuperius deſcripſit examinationẽ iudicis circa cultũ diuinũ:in hac ſecũda parte deſcribit examinationem faciendam circa conuerſationem et dilecti onem proximi:

E in qua exprobrat præuaricatores legis et arguit eos de tranſgreſſione diuinorum precęptorum. Vnde duo facit. Nam primò conuincit eos de crimine. Secundò denunciat eis ſẽtentiam et punitionẽ. ibi. Exiſtimaſti ꝙ ero. Quantum ad primum, quia ſuperius dicit ꝙ Deus non quærit ſacrificia materialia et exteriora : nec reſpicit ad dicta ſed ad facta, et nõ quærit niſi ſacrificiũ laudis uel cõfeſſionis de corde bono et cõſcientia pura, ꝙ cõſiſtit in obſeruãtia diuinæ legis. Et q̃a multi ſunt q acceperũt et profeſſi ſunt diuinã legẽ ore:ſed nõ corde, nec factis, nec obedierũt diuinis prȩceptis, hos ergo arguet Deus.ſ.Xp̃s in iudicio. Vnde dicit profeta. Peccatori autem dixit Deus.i. dicet Chriſtus : quare tu iudæe uel Chriſtiane enarras, ideſt enarraſti, et prædicaſti iuſtitias et præcepta mea, et aſſumpſiſti

F teſt.i.legem meam per os tuum? quia profeſſus fuiſti eam, ore et prędicaſti : et profeſſus fuiſti ore te eſſe Chrianũ et ſeruare legẽ Dei.

Tu uero odiſti diſciplinam: & proieciſti ſermones meos retrorſum .

Totum oppoſitũ feciſti. Nam odiſti diſciplinam nolendo ſeruare præcepta, nec corrigi de vitiis, nec deſiſtere a peccatis. imo noluiſti audire nec intelligere monitiones vt bene ageres, et proieciſti ſermones meos retrorsũ contemnendo:nõ ſequendo eos: quia ſermones mei ſemper exhortantur ad pęnitentiã, et declinare à malo, et facere bonũ. Et probo: quia proieciſti ſermones meos retrorsũ. Nã

Si videbas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Si

A Si videbas furem currebas cum eo àd furã
dum tanquàm particeps eius. Ecce auaritia
contra illud præceptum. Non furtum facies.
per quod prohibetur omnis rapina & vſura
& ſimonia. Et cum adulteris portionem tuã
ponebas, id eſt cum adulteris participabas,
contra illud præceptum. Non adulterabis.
ecce luxuria quę non eſt ſine gula.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Os tuũ abũdauit malitia. ecce, ira & odiũ
contra illud præceptum. Diliges proximum
tuũ ſicut teipſum. Item lingua tua concinna
bat. i. machinabatᷓ & cõponebat & palliabat
& colorabat dolos & fraudes ſub zelo boni.

Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuę ponebas ſcandalum, hęc feciſti & tacui.

B Sedẽs in domo vel in porta vel in foro aut
teatro loquebaris aduerſus fratrem tuum ex
inuidia & ſuperbia & malitia, & aduerſus fi-
lium matris tuę, ſcilicet aduerſum quẽlibet
Chriſtianum qui eſt filius eccleſię matris tuę
ponebas ſcãdalum, actiuum vel paſſiuum vt
rueret in damnum aliquod. Vnde tripliciter
cõtingit vel poteſt vnus alterum ſcandaliza
re. Primò decipiẽdo eum vt incidat in aliqđ
damnum vel errorem. Secundò affligendo
ipſum vt faciat blasſemare contra Deum. Ter
tiò quando quilibet malè viuendo præbet al
teri exemplum malæ vitæ: aut facit perdere
bonam opinionem de ipſo, quam prius habe
bat. & ſic quilibet talis ponit ſcandalum ad-
uerſus fratrem ſuum & proximum. Hæc feci
ſti. Hic iudex denunciat & fulminat ſentẽtiã
dicens. Tu peccator feciſti hæc omnia ſupra-
C dicta Et tacui per magna tempora expectãdo
& inuitando te ad pœnitentiam, & tu diſtuli
ſti & contempſiſti pœnitentiam theſaurizan
do iram iudicis vſque ad diem mortis & vin
dictæ. Et ſic mortuus es ſine pœnitentia.

Exiſtimaſti iniquè quod ero tui ſimilis, arguam te & ſtatuam contra faciem tuam.

Exiſtimaſti quòd ero tui ſimilis tacẽdo, &
tuis criminibus conſentiendo, eo ꝙ illico nõ
te puniui, & exiſtimaſti & putaſti ꝙero tuì
ſimilis iniuſtus non te puniendo, quia ita eſt
iniuſtus iudex ſi non punit ſicut reus qui cri
men commiſit. Et iõ iudex negligẽs punire
reos fit iniuſtus ſimilis illis. Iõ dico tibi ꝙ nũc
non tacebo nec diſſimulabo punitionẽ. imo
ſtatuã & fulminabo ſñiam mortis æternę cõ
tra faciẽ & preſonã vel añ faciẽ tuã, quia in ꝑ
ſentia omniũ te ad ignẽ æternũ deſtinabo, di D
cens Ite maledicti in ignem æternum.

Intelligite hæc qui obliuiſcimini Deum, ne quando rapiat & non ſit qui eripiat.

Hic Deus ſiue profeta exhortatur omnes
ad declinandum à malo, & agendum bonum
& agendum pęnitentiam exemplo ſupradi-
ctę ſententiæ vt incutiat terrorem peccatori
bus, & agant pœnitentiam ante mortẽ ne ful
minetur eis in iudicio ſupradicta ſententia.
Vnde dicit O vos omnes peccatores qui obli
uiſcimini Deum tranſgrediendo eius pręce-
pta, & obliuiſcimini agere pœnitentiam, &
non vultis deſiſtere à malo, intelligite & attẽ
dite & conſiderate ſententiam quæ dabitur
obſtinatis in die iudicii. Ideo agite pęniten-
tiam dum tempus eſt, ne qñ. i. aliquando dia-
bolus rapiat vos in peccato, & non ſit qui eri E
piat vos de manu ſua: quia in inferno nulla
eſt redemptio. Item intelligite et vigilate ne
diabolus rapiat vos per ſubitaneam mortem
abſq; pęnitentia, et non ſit qui amplius eri-
piat: quia poſt mortẽ non eſt locus nec tem-
pus pęnitentiæ nec veniæ ſed iudicii. Offera-
tis ergo mihi ſacrificium laudis et confeſſio-
nis, quod liberat à peccato et morte.

Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei.

Hic concludit totum intentum huius pſal
mi. Nam in toto hoc pſalmo intendit Dauid
oſtendere, quòd Deus in iudicio non quęret
rationem de ſacrificiis ve le. quæ ſolum iuſti
ficabant exterius, ſed quæret rationem de di
lectione Dei et proximi, et de ſacrificio lau-
dis et cõfeſſionis, quia iuſtificat animã à pctõ
et facit eã meritoriã vitæ æternę, quod quidẽ F
ſacrificium conſiſtit in obſeruantia diuinę le
gis de corde bono et conſcientia pura, & in-
cludit in ſe ſacramentũ pęnitentię et eucari-
ſtiæ et cętera ſacramẽta. Iõ ait. Intelligite qui
obliuiſcimini Deum et facite pœnitẽtiam et
offerte in vita ſupradictũ ſacrificium ne dia
bolus rapiat vos, per ſubitaneam mortem.
Quia hoc ſupradictum ſacrificium laudis ho
norificabit me, id eſt cum magno honore eſt
mihi acceptum. Vnde hoc ſacrificium euca-
riſtię eſt iter et via, quo, et per quod oſtẽdam
ſalutare Dei illi, ſcilicet recipienti & offerẽti.
Q d. ꝙ hoc ſacrificiũ dicitur viaticũ, quia tñ
in hac uia recipitur, qđ ſacramẽtũ ducit i pa
triã & eſt ſalubre, quia ſanat lãguores animę,
et reficit, et dat ſalutẽ et vitam æternã, et illic
iter. i. in eo ẽ iter et via. i. in eo ẽ Xp̃s realiter,

qui

A qui eſt via veritas & vita. Nam Chriſtus dr̃ via & ducens nos in patriam per legem euãgelicam & ſacramenti. Dr̃ veritas ve. te. quia in Chriſto & eucariſtia eſt veritas ve. te. agni paſcalis. Dr̃ ſalutare & vita, quia confert vitã æternam. quæ oĩa continentur in ſacro eucariſtiæ. Quaſi dicat: ꝙ in ſacrificiis aĩalium ve. le. non erat iter ad ſalutem, niſi ſola figura: nec in eis oſtendebatur ſalutare, nec in eis continebatur realiter Chriſtus, ſed ſolum in figura. Sed in eucariſtia eſt verum iter ad gloriã. Et in eo oſtendit ſalutare Dei. quia Chriſtus in eo realiter continetur. Et in eo hoc ſolum. ſ. ſacrificium honorificat Deum patrẽ. Litera Hier. habet ſic. qui immolat confeſſionem glorificat me: & qui ordinatè ambulat oſtendam ei ſalutare Dei. Et ſic magis explicat intẽtum: Q. d. ille glorificat me qui offert
B ſacrificium confeſſionis, per quod intelligitur eucariſtia, & pnĩa, & obſeruãtia legis, & deuotio, & fides de corde bono & cõſcientia pura. Ideo ſequitur. Ego oſtendam ſalutare Dei. ſ. gratiam in pñti, & gloriam in futuro ei qui ambulat ordinatè ſine peccato ĩ hac via, & in lege dñi. ſ. qui ordinat ſeipſum, nõ declinando ad malum, ſed ſeruando legem diuinam: quia præmium diuinæ legis eſt vita æterna. Hoc eſt ergo ſacrificium laudis. ſ. eucariſtiæ ꝙ præcepit Chriſtus offerri in no. te. non ſecundum ordinem Aaron: ſed ſecundũ ordinem Melchiſedech, vt inquit Aug. contra aduerſarium legis & profetarum. Ex ſupradictis in hoc pſalmo, ſequuntur 12. concluſiones. Prima concluſio, ꝙ ſicut Chriſtus in pri. aduen. vocauit per apoſtolos ſuos oẽs gẽtes ad fidem à ſolis ortu vſq; ad occaſum,
C & congregauit in vna eccleſia: ita in ſecũdo aduentu per angelos congregabit omnes ad iudicium. Secunda concluſio: ꝙ ſicut Chrs dedit legem in monte Sion, ita in eodem loco iudicabit præuaricatores legis. Tertia concluſio ꝙ duplex erit dña inter primũ & ſm aduentum. Nã in primo aduẽtu venit Chriſtus occultus non oſtendens maieſtatem ſuã vt iudicaretur à Pilato pro nobis. In ſecundo ueniet manifeſtus in maieſtate vt iudicet hómines. Item in primo aduentu uiſus eſt mortalis & deſpectus, non hñs decorem: flagellis cæſus. In ſecũdo videbitur decorus in gloria. Quarta concluſio ꝙ ſicut in primo aduẽtu cœlum & aſtra & elementa dederunt ſignum ſuæ natiuitatis, & uenti & mare obedierunt ei. Ita in ſecundo, quia ignis exardeſcet & tempeſtas valida erit in circuitu eius D
& vocabit cœlum deſurſum. Quinta concluſio, ꝙ ſicut in primo congregauit ſibi apoſtolos vt eſſent teſtes ſuorum miraculorum, & prædicationis & reſurrectionis & aſcẽſionis: Ita in ſecũdò eoſdem habebit iudices ad exprobrandum 12. tribus Iſrael carnales, qui credere noluerunt. Sexta cõcluſio, ꝙ in ſecũdo aduentu oſtendet contra iudæos carnales quõ iã in primo abdicauerat ſacrificia ve. le. & dabit ibi rationem. Primò quia nõ erãt perfecta nec de ſe bona de opere operato, ſed tm̃ de opere operante, & de bonitate offerentis, nec erant de proprio ſed de alieno, & quia non iuſtificabant. Septima cõcluſio, ꝙ in iudicio oſtendet ꝙ iam in primò aduentu abdicatis legalibus inſtituerat nouum & perfectũ ſacrificium laudis. ſ. eucariſtiã, & noua vota & oblationes, q̃ eſt bona voluntas, & cõfeſ- E
ſio de corde bono & conſcia pura. Octaua concluſio, ꝙ Chriſtus in iudicio non arguet hoĩes ſi non obtulerunt ſacrificia legalia & materiales oblationes, quia tunc iã per magna tp̃a retro erunt abolita: ſed exprobrabit eos qui nõ obtulerunt ſacrificium & vota rectæ & bonæ voluntatis no. te. quæ vere iuſtificant hoĩem totum: quia triplex eſt confeſſio. ſ. fidei & laudis, & confeſſio peccatorum quæ dr̃ pnĩalis. Nona concluſio ꝙ Chriſtus in iudicio manifeſtè exprobabit præuaricatores diuinorum præceptorum, & contra eos fulminabit ſñiam. Decima concluſio ꝙ omnes debent eſſe attenti & debent uigilare, vt agant pnĩam in hac uita, ne teſaurizent ſibi ipſis peccata vſq; ad mortem, ne diabolus rapiat eos morte ſubitanea, & non ſit poſtea q̃ eos eripiat. Vndecima concluſio, ꝙ nullum F
aliud ſacrificium ducit ad vitam æternã niſi ſacrificium laudis & confeſſionis legis euangelicæ, quia in hoc honorificatur Deus pater & placatur ad miſericordiam. Et illic. i. in illo ſacrificio eſt iter & via in qua oſtenditur ſalutare Dei, ſ. gratia in præſenti, & gloria in futuro, & placatio & venia peccatorum & miſericordia in præſenti. Ex omnibus ſupradictis elicitur duodecima concluſio. ſ. ꝙ iudæi moderni ſunt decepti, qui putant circunciſionem & cætera legalia eſſe perpetua & legem Moyſi nunquàm ceſſare, quia putant in lege Moyſi iuſtificari & ſaluari, cum manifeſtè dicat hic Deus per profetam, ꝙ in iudicio iam iſta erunt abdicata, & Deus non quæret rationem de eis ſed de nouo ſacrificio. Vn-

A de eſt notãdum ꝙ Chriſto moriente mortua eſt lex vetus ſimul cum eo: ꝙ erat finis legis. Sed quia Chrs ſolũ eſt mortuus quo ad corpus tm̃, & non quò ad aĩam, ideo lex vetus mortua eſt tm̃ quò ad corpus.i. quò ad literã & cerimonialia, ſed non quò ad aĩam .i. quò ad veritatem & ſpiritum literæ. Et ideo mortua lege ſurrexit cum Chriſto veritas legis, quæ dr veritas euangelica, vt patet Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, veritas aũt legis ꝑ Chrm̃ facta eſt. Nã lex euangelica nil aliud eſt niſi veritas & ſpũs & aĩa & vita legis Moyſi: & iſta veritas ſurrexit cum Chrõ, & ĩ hac veritate conſiſtit vita noſtra ſpũalis. Et ideo quia litera mortua eſt, ideo occidit iudęos & obſeruatores. Sed ſpũs eius & aĩa. ſ. lex euangelica viuificat aĩas noſtras. Sed oĩa iſta magis declarabũntur in qõne finali contra Iudæos. Vnde nota ꝙ Aug. adducit literam hu
B ius pſ. contra aduerſarium legis & profetarum: oſtendens ſacrificia legalia ceſſaſſe in aduentu Chri, eò ꝙ non erant nec offerebãtur gratia ſui, ſed inquantũ figurabãt Chrm̃ immolãdum in verum & mundĩ ſacrificiũ.

PSALMVS L.

MIſerere mei Deus: ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Huic pſa. præponitur talis titulus Victori ſiue in finem pſalmus Dauid: cum venit ad eum Natam quando intrauit ad Berſabee. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum petens remiſſionem pro peccato adulterii commiſſi in Berſabee. Ad cuius intelligentiã eſt aduertendum, vt legit. 2. Reg. 11. ꝙ cum Dauid iã eſſet in magna quiete & proſperitate, dum miſiſſet Ioab cũ exercitu ſuo contra filios Amon, ipſe manſit in Hieruſa
C lem. Et cum quadam die deambulãs in ſolario ſuo videret Berſabee vxorem Vriæ lauantem ſe ex oppoſito domus ſuæ, cõcupiuit eã, & fecit ipſam ad ſe adduci & dormiuit cũ ea. Quæ cum eſſet reducta in domum ſuam renunciauit ipſi Dauid qualiter ex eo cõcepiſſet. Tunc volens Dauid celare adulterium miſit ad Ioab vt remitteret ſibi Vriã vt dormiret cum vxore recenter grauida, ut ſibi cõceptꝰ fętus poſſet aſcribi. Qui cum reuerſus ad regem renuiſſet deſcendere in domũ ſuam & dormire cũ vxore, ſed illico ſtatuiſſet ad exercitum reuerti: tũc rex Dauid machinatus eſt in mortem eius: & miſit ad Ioab vt poneret eum inter primos in prelio, qui ibidem cum multis aliis mortuus eſt. Tunc Dauid intro-

duxit Berſabee pręgnantem in domum ſuã, D
quę ibi peperit ſibi filiũ. Quod factum diſplicuit coram domino: qui miſit Natã profetã ad Dauid: qui manifeſtauit ſibi ſcelus commiſſum ꝑ parabolam de diuite habente plurimas oues & boues, & rapuerat vnicam ouem pauperis. Tunc Dauid qui quaſi per annum celauerat & tacuerat crimen, confeſſus eſt peccatum ſuum coram. Natan dicẽs. Peccaui domino. Cui reſpondit Natan. Dominus tranſtulit peccatum tuum, ſcilicet à culpa & pœna æterna in pœnam temporalem. Hic dicunt aliqui ꝙ poſtquàm Natan denũciauit ipſi Dauid, ꝙ non recederet gladius de domo ſua in æternũ: & Dauid cognoſcẽs peccatum, & audiens ſententiam domini dixit, Peccaui domino: Natan receſſit à Dauid. Sed Dauid putãs ꝙ totaliter volebat Deus ipſum delere cum tota domo ſua: & reuocare regnũ ad domũ Saul, & uidẽs ꝙ totus populus blaſ E
ſemaſſet cõtra eũ, & murmuraret, dicẽs. Qui rapuit ouẽ & occidit paſtorẽ, qũo põt ipſum Deus in regno ſuſtinere? tunc Dauid, timens ſentẽtiam Dei, & tumultum populi, intrauit ſecretum domus ſuæ, & proſtratus in terra orauit ad dominum vt remitteret ſibi hoc peccatum, & fecit hunc pſal. Cuius humilitatẽ & pœnitentiam acceptans Deus miſit ei Natan dicentem. Dominus tranſtulit peccatum tuum, non morieris. q. d. dominus tranſtulit ſententia mortis non ſolum ęternæ, ſed etia temporalis in perſecutionem. Sed licet tu nõ moriatis nec priueris regno, tamen morietur infans tibi natus: & poſt aliquod tempus filius tuus Abſalon inſurget contra te. &c. Et tunc dicunt quidam ꝙ Dauid fecit pſ. 31. ſcilicet. Beati quorum remiſſæ ſunt ini-
quitates, agens gratias Deo poſtquàm per F
Nathan didicit ſibi culpam eſſe remiſſam, ut uidetur ſonare pſalmus ille. Ex quo patet, quòd licèt iſte pſalmus ſit poſterior collocatus in ordine huius libri, tamen ipſe fuit prior factus in tempore. Ex ſupradictis patet titulus, & actor, & materia huius pſalmus, ſcilicet quòd Dauid fecit hunc pſalmum quando Nathan uenit ad eum: & nunciauit ſibi mortem, & ſententiam & plagam domus ſuæ, eo quòd fecit interfici Vriam, & rapuit ſibi Berſabee in vxorem. Sed per hoc quod additur in finem, ſiue ad uictoriam, eſt ſignum quòd ultra literam de pctõ Dauid, iſte pſalmus nos dirigit in finem & in aduentũ Chriſti, & eſt intelligẽdus

A de tota eccleſia Chriſti. Vnde eſt iterũ valde aduertendũ, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. ad triplicẽ reſpectũ vt patet in litera. Primò literaliter pro ſeipſo petẽs ſpũalem remiſſ., put peccauit in Berſabee cõtra Deũ & Vriã: vt patet in tit. pſ. Scđò miſticè pro toto genere humano ſiue hoie miſtico prout peccauit in Adã cõtra Deũ, & petit redimi ꝑ Xpm & oia ſcſa, ꝑ hoc quod ait in fine: Benignè fac Dñe, in bona volũ. tua ſion. Tertiò pro quolibet pctõre pœnitẽte, q peccauit in ſe cõtra Deũ & proximũ, ꝑ hoc ꝙ ait. Docebo iniquos vias tuas. Ideo eſt neceſſe ad euacuãdã & hauriẽdã totam intentionẽ ꝓfetæ & intelligẽtiam huius pſ. ꝙ exponaẽ nõ de ſolo Dauid: ſed ẽt de tota eccl. ab Adã vſq. ad iudicium. & de quolibet pctõe pniam agẽte. Nam ad ſm ſenſum legit ipſum eccl. publicè in officio canonico.

B Sed ad tertiũ ſenſum imponiẽ in pniam particularib. pœnitentib. & confeſſis. Et ſic legũt ipſum particulariter laici & etiã eccleſiaſtici vltra horas canonicas. Et hęc eſt cauſa quare Aug. & Caſſiodorus & magiſter in glo. ordinaria exponunt iſtum pſ. mixto modo ſimul ad ꝑdictum triplicẽ ſenſum. Sed qa ſic confundiẽ intellectus & mens legentis & audiẽtis: ideo videẽ mihi conuenientius vt iſte pſ. diſtinctè & ſeparatim exponaẽ per ſe, & ſiãt tres expoſitiones ſeparatæ: vt vnuſquiſq; eccleſiaſticus & laicus & capiat & diſtinguat vnũ ſenſum ab altero, & capiat expoſitionẽ & ſenſum quẽ malueriẽ, & ratio eſt. Nã iſte eſt vnus & magis principalis inter ſeptẽ pſ. pœnitentiales & q magis videẽ frequentari in eccl. & in tota Chriſtiana religione ꝑ oẽs

C conditiones & ætates & ſtatus hominũ. Primò ergo exponemus ipſum literaliter de ipſo Dauid. Scđò miſticè pro toto corpore miſtico prout peccauit in Adã. Tertiò moraliter pro quolibet pœnitente. Quantũ ad primam expoſitionem eſt prius notandum ꝙ Dauid ꝑꝑ ſuprad. pctm tria maxima dãna incurrit. Primò, quia incidit in iram & ſniam culpæ & mortis & priuationẽ regni cũ totã domo ſua. Secundò, quia tꝑe pcti non ſolum ꝑdiderat gratiam gratificã: ſed etiam gratis datam. ſ. donum profetiæ: quia per totum illũ annum receſſit ab eo ſpũs profetiæ & non fecit pſ. Tertiò perdebat totam promiſſionẽ ſibi factam. 2. Re. 7. non ſolum de ſucceſſione regni temporalis & ædificatione tẽpli & ampliatione ciuitatis; ſed etiam de perpetuitate regni Chriſti in ſua generatione. Tria ergo facit Dauid in hoc pſ. Nã primò agens pniam petit culpam & pœnam ſibi remitti. D Secundò gratiam amiſſam ſibi reſtitui. Tertiò de perpetuitate & ędificatione regni Xpi promiſſionem ſibi factam adimpleri ſm ibi. Cor mundum crea: tertium ibi. Benigne fac. Quò ad primum duo facit. Nã primò petit culpam & pęnam ſibi remitti. Sed qa ſciebat hoc nõ poſſe fieri niſi in fide & virtute paſſ. & ſanguinis Xpi futuri. Ideo ſcđò petit aſpgi & mundari ꝑ fidem Xpi futuri, ibi. Aſperges me. Quantum ad primum duo ẽt facit. Nam primò facit quod dictum eſt. Scđò hoc perſuadet triplici rõne, reſpõdendo obiectæ rõni, ibi: vt iuſtificeris. &c. Quantum ad primũ notandũ, ꝙ triplex pctm cõmiſit Da. Primò adulterium inquãtum torum & vxorẽ alienã vſurpauerat. Scđò voluntariũ furtũ inquantum vt filius ex adult. genitus aſcriberet Vriæ, & ſuccederet eius hereditati conat⁹ eſt, Tertio homicid. inquãtum Vriã interfici callidè machinatus eſt. B Quæ quidẽ pctã ꝑ ordinem & ſucceſſiuè fuerunt grauiora. Nã licẽt adult. ſit ſimpliciter grauius furto: tñ in illo loco furtũ grauius adult. dupliciter. Primò, qa addebat pctm pctõ. Scđò, qa cum maiori malitia & iniqtate cõmittebaẽ. Homicidium verò iam fuit grauius q̃ adult. & furtum ꝑꝑ eaſdẽ cãs, & ꝑ cõſequens ſimplic. Ideo Da. in hoc loco bis noiat iniquitatẽ, ꝑ q̃ intelligit homic. & furtum, & ſemel noiat pctm ꝑ quod intelligit adulter. Vñ oĩa iſta tria pctã ſimul cũ pena petit ſibi remitti cũ dicit. Miſerere mei Deus ſm mag. miam tuã: q. d. qa magnum eſt pctm meũ ideo magna indiget miã. i. iõ releua & remitte mihi miſeriã & culpam q̃ incurri, & relaxa mihi pęnas quas ꝑ ea merui & mihi ꝑ Natam comminatus es. F

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum: dele iniquitatem meam.

Dele iniquitatẽ meã. i. pctm & culpã homicidii cum grandi iniquitate perpetrati: & hoc fac ſm multitud. miſerat. tuarum: vnde ꝑ miam intelligit habitum miæ: qui eſſentialiter eſt ipſe Deus. ꝑ miſerationes intelligit actum & conſuetudinem miſerendi. q. d. ſm ꝙ miſertus es Noe in diluuio, & Abrahã in Caldæa, & Iſrael in ęgypto & in terra ꝓmiſſionis multotiens de miſeria releuaſti, & eorũ iniquitates ꝑ pniam deleſti: ita ſm multitudinẽ illarum miſerat. miſerere mei, & de iſtã iniquitatẽ meã. Alii dicunt ꝙ per miam magnã intelligit miſericord. qua remittitur

A culpa: q̃ eſt maior q̃ mīa qua remittitur ſola tēporalis pœna. Alii intelligūt magnā miam q̃ fit in virtute paſſionis Xpi: q̃ nō ſolū delet culpā, ſed ēt omnem pœnam. Ideo ſequitur.

Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.

Amplius .i. iterū & multū laua me p virtutē ſāguinis xpi ab iniquitate furti, quod cōmittere conatus ſum, & mūda me à pctō adulterii p iſtā pœnitentiā. Vnde adulteriū dictum eſt pctm̄ inquantum fuit cōtra legem Dei perpetratū: ſed furtū & homicidiū dictę ſunt iniqtates, inquātum cū grādi iniquitate & malitia, & cōtra omnem iuſtitiam fuerunt perpetrata: ſed qa pęnitentia nō eſt valida nec remittitur culpa ſine contritione cordis: iō ſubdit.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper.

B Iniquitatē meā ego cognoſco, & reputo me reum in corde meo, & pctm̄ meū & culpa cōtra me eſt ſemper: quia ſemper accuſat & corrodit & cudit & cōterit & mordet conſciētiā meam. Sed quia contritio non valet abſque oris confeſſione ſi adſit facultas: ideo ſubdit.

Tibi ſoli peccaui, et malū corā te feci: ut iuſtificeris in ſermonib. tuis: & vincas cū iudicaris.

Tibi ſoli peccaui & malū corā te feci: qa corā Natā cōfeſſus ſum dicēs. Peccaui dn̄o. Vnde nota ꝙ tripliciter p̄t qs alteri peccare. Primò perſonā offendēdo, & ſic Da. nō ſolū peccauit cōtra Deū, ſed ēt cōtra Vriā eius torū vſurpādo, & furtū & homicidiū in eū perpetrādo. Scd̄ò cōtra alterius præcepta & voluntatem operādo, & ſic perſona priuata nō ſolū peccat cōtra Deum ſed ēt cōtra regem & principem ei⁹ legē violādo: & ſic Da. ſoli Deo peccauit:

C qa nullū aliū ſuperiorē habebat, nec aliā legem habebat ſupra ſe niſi diuinam, & à nullo alio poterat puniri: cū eſſet rex, & ſic in puniendo ſoli Deo peccauit. Tertiò quando qs peccat alteri culpā & pęnā æternā incurrendo, à qua nō pōt abſolui niſi ab illo, & ſic nō ſolū Da. q erat rex: ſed vnuſqſq; nr̄m peccat ſoli Deo: qa à ſolo Deo poſſumus à pęna & culpa ſpūali abſoli, & hoc dicit Da. ſic cum dicit. Tibi ſoli peccaui culpā & pęnam ſic incurrendo. Et ſicut tibi ſoli peccaui, ita tibi ſoli .i. à te ſolo poſſū abſolui. Vt iuſtificeris. Hic Dauid perſuadet rōne ꝙ Deus debet ſibi miſereri & parcere, & ſimul reſpōdet & ſatisfacit rōni obiectę: rō eſt iſta, Nā De⁹ ꝓmiſerat ipſi Dauid ſucceſſionē ſui regni p Salomonē, q erat tēplum ędificaturus & ciuitatē ampliaturus, & ꝓmiſerat ēt perpetuitatem regni per Xpm Meſſiā futurū de ſua domo & ꝓgenie: vt patet. 2. Reg. 7. Sed tota iſta ꝓmiſſio fuiſſet caſſata & fruſtrata ſi Deus proſecutus eſſet ſniam datā ab eo per Natā. ſ. ꝙ Dauid fuiſſet mortuus & domus eius deſtructa, & regnū redactū ad domū Saulis & inimicorū, & ſic promiſſio primò facta nō habuiſſet effectū: uno oēs reuelationes & ꝓfetię de Chriſto futuro factæ ipſi Dauid, fuiſſent vanæ, & ſic Deus māſiſſet mēdax & iniuſtus. Ergo ad hoc ꝙ Deus iuſtificaret in ſuis ſermonibus & promiſſis, oportebat vt reuocaret ſniam datā per Natam, & miſereretur & parceret ipſi Dauid. Et ideo ait Dauid. Miſerere mei Deus vt iuſtificeris in ſermonibus & promiſſionibus tuis. Satisfactio aūt ad obiectionem eſt iſta. Nā pctm̄ ipſius Dauid fuit ita horribile

E oī populo; ꝙ publicè blaſfemabāt æmuli ſui, & inſurrexit hoc prouerbiū in populo. ſ. quō Deus poterit ſuſtinere & proſperare regē iniquū, & lupū, qui rapuit ouē & interfecit paſtorē? Et ſic æmuli Dauid arguebant ꝙ Deus de iuſtitia nō poterat nec debebat parcere ipſi Dauid: nec ſuſtinere ipſum in regno: nec permittere viuere ſuper terrā. Et ſic blaſfemabāt cōtra Deum volēdo ipſum arguere & iudicare. Poſſet igit̄ Deus dicere ipſi Dauid: quō parcam tibi & potero miſereri & reuocare ſniam? quia totus populus iudicat & arguit me & petit iuſtitiam de te ꝑꝑ nefandū ſcelus perpetratum. Huic obiectioni ſatisfacit Dauid dicens. Domine licèt tu arguaris & iudiceris temere ab æmulis meis: tamē tu poteris eos uincere, & orà eorum obtundere, allegando meam fragilitatem.

F *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis concepit me mater mea.*

Et ſic à parētibus meis traxi naturā corruptā & fragilem & pronā ad cadendū & peccandum. Vn̄ inuenio legem in mēbris meis repugnantē legi mētis meę: & tūc quod nolo qn̄q; ago, & qđ volo nō facio, & hoc facit pcm̄ naturę: qđ habitat in me: à quo nō poſſum liberari, nec poſſū vitare niſi gr̄a Xpi: ergo venia eſt dāda, & parcēdū & miſerēdū eſt tātę fragilitati. Allegādo ergo meā fragilitatē poteris eos vincere & cōfundere: quia maior eſt tua mīa, q̃ mea fragilitas & pctm̄ meū, & ēt q̃ malitia & inuidia eorū: ergo miſerere mei ut uincas eos cum iudicaris & argueris ab illis, & hoc eſt qđ vult dicere hic Dauid: dicit eīn, miſerere mei ſupple vt iuſtificeris

A tis in ſermonib. tuis:& miſerere mei vt vincas cũ iudicaris,& quõ vt vincas cum indicaris?quia ecce.i.reſpice,quia in iniquitatib.cõceptus ſum,vñ traxi fragilitatẽ & ſomitem, & cõcupiſcẽtiã & corruptionẽ & pronitatẽ ad peccandũ, ergo nõ reſpicias meã fragilitatẽ,ſed tuã magnã miſericordiã,quæ maior eſt omni pc̃õ & malitia. Nã ſicut ego naturaliter ſum fragilis & pronus ad cadendum in pc̃m & miſeriã : ita tu naturaliter es potens & pronus ad parcendũ & releuandũ à miſeria,qa naturaliter eſt tibi propriũ miſereri ſemp & parcere, ſicut eſt proprium homini peccare pro ſtatu iſto: ergo ſic parcendo vinces emulos meos cũ iudicaris.Sed quõ miſerebor tibi vt iuſtificer i ſermonib. meis.

Ecce enim veritatem dilexiſti,incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

B Ecce enim.i.reſpice & recordare qa veritatẽ dilexiſti & nõ mẽdaciũ,& ſic nullũ debes decipere,vt iuſtificeris in ſermonibus. & promiſſionib.& reuelationib. tuis:qa tu manifeſtaſti, & reuelaſti mihi multa incerta.i. abſcõdita & occulta hoĩb.ſ.myſteriũ incarnat.& aduentus Meſſię de carne mea, & ſucceſſionẽ & ppetuitatẽ regni,vt patet 2.Reg. 7.c.Ergo imple promiſſionẽ tuam vt iuſtificeris in ſermonib.tuis,& non iniuſtus & mẽdax arguaris,delẽdo me de terra& de regno. Miſerere ergo mei vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,quia ecce veritatẽ dilexiſti, & incerta,& occulta manifeſtaſti mihi:ergo miſerere mei vt vincas cũ iudicaris: qa ecce in iniquitatib. cõceptus ſum.&c.Et hoc modo eſt ordinãda iſta litera.Litera Hier. iuxta hebr. hẽt Propterea iuſtificabis verbũ tuũ, & mun-
C daberis cũ iudicaberis, q̃ forſan magis clara eſt. q. d. miſerere mei propterea quia ſi hoc feceris iuſtificabis & adimplebis verbũ tuũ ꝓmiſſum,& mũdaberis.i.mũdus & iuſtus & excuſabilis eris repertus,cum iudicaberis ab æmulis meis.Nam in parcẽdo magis oſtẽdis oĩpotentiã & bonitatẽ, et per cõſequens iuſtitiam,nõ reſpiciẽdo pc̃m ſed miãm tuam. Nã nõ eſt iuſtũ , vt cõtra fragilitatẽ & foliũ quod vẽto rapiť,oſtẽdas potentiã in puniendo,imò miam tuã in parcẽdo,et in hoc magis iuſtificaberis et vinces æmulos meos et blaſfemos. Nota ꝙ rectè allegat Dauid fragilitatẽ et corruptionem naturæ, quã traxit à parentib.Nã illa corruptio carnis eſt cauſa oĩs pc̃i.Nam per ſolum contactũ et conſortium anima trahit pc̃m originale, ſed per cõſenſum concupiſcentię contrahit actuale D

Aſperges me Domine hyſſopo & mundabor, lauabis me & ſuper niuem dealbabor.

Hic Dauid ſciens per pteritas reuelationes pc̃ã nõ poſſe remitti alicui niſi virtute paſſionis,et ſanguinis Xp̃i futuri, inuocat Xp̃m futurũ, vel interponit merita ſanguinis Xp̃i vt facilius impetret miſericordiã et veniã et remiſſionẽ culpę,et pęnæ æternæ. Ad cuius intelligẽtiã eſt notãdum vt legiť Exo. 12.ꝙ Deus pcepit Moyſi in nocte qua egreſſus eſt Iſrael de Aegypto, vt vnuſquiſq; imolaret agnũ ſine macula,in cuius ſanguine intingeteť faſciculus hyſſopi,et ſic vnuſquiſq.aſpgeret liminare domus ſuæ:et ſic Ange.pcuſſit illa nocte oĩa primogenita ęgypti ab hoĩe vſq.ad pecus in oĩbus domib. ægyptiorũ,ſed domos Iſrael et eorũ primogenita nõ pcuſſit Angelus,in quibus inuenit limina aſperſa B
ſanguine.et ſic p ſignũ sãguinis agni liberati ſũt à morte oẽs primogeniti hebræorũ.Hoc fuit figura ꝙ in ſanguine Xp̃i aſperſo p baptiſmũ in frõtibus Chriſtiano. debebant oẽs à morte ęterna liberari.Itẽ Exo.24.ex pcepto Dei Moyſes aſperſit ſanguinẽ ſup pop. dicẽs.Hic eſt ſanguis fęderis quod pepigit Dñs vobiſcũ.in figura quod teſtm̃ Dei p Xp̃i ſanguinẽ erat firmãdũ,et p aſperſionẽ ſanguinis Xp̃i futuri oẽs erãt liberãdi.Itẽ Leui. 14.pcepit Deus vt leproſus aſpgeret hyſſopo intincto ſanguine paſſeris : in figura quod lepra pc̃i non poterat mundari niſi ſanguine Xp̃i. Sed cauſa quare Deus præcepit vt ille ſanguis aſpergeretur hyſſopo fuit in figura : qa ſicut hyſſopus eſt herba humilis et purgatiua,ita humanitas et corpus Chriſti debebat humiliter intingi ſanguine paſſionis et pur- F
gare oĩa pc̃ã,et conferre ſacramentis eccleſiaſticis vim purgatiuã.Per ſupradictas figuras et myſteria nouit et præuidit Dauid in ſpiritu ꝙ nõ poterat genus humanũ à morte æterna nec à culpa liberari niſi p ſanguinem Chriſti futuri. Hoc ergo credens et ſciens Da.p fidẽ dicit ad patrẽ ſiue ad filiũ.O Dñe aſperges.i.aſperge me hyſſopo ſanguinis tuę futuræ paſſionis,et mundabor à culpa, et lauabis me ſacro pœnitentię habente virtutẽ à paſſione tua futura,et ſic dealbabor ſuper niuem,vel mundabor per aſperſionem hyſſopi ſanguinis à culpa,et lauabis me p infuſionem gratię , et dealbabor ſuper niuem.i. ero magis albus albedine gratię,quã nix:qa pęnitentia mundat per aſperſionẽ, et virtu-

A tem ſanguinis Xp̄i, ſed gr̄a dealbat & facit aīam ſplendere. Et nota ꝙ hic ponitur futurum iudicatiui pro optatiuo vel imperatiuo: eo ꝙ hebræi nō habent optatiuum ſicut frequenter dictum eſt. i. aſperge ſiue aſpergas me hyſſopo, idelt aſperge me hyſſopo &c. laua me &c. Et ſic ſequitur etiā imperatiuè.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exultabunt oſſa humiliata.

Auditui meo dabis gaudium. i. da gaudium auditui meo annunciādo mihi remiſſionē. i. dic aīæ meæ, ſalus tua ego ſum; vel remittuntur tibi pc̄tā tua. & ſic dabis gaudiū auditui meo ſi hoc audio à te: & ſic oſſa mea cōtrita & humiliata per pniam exultabunt & quieſcēt à labore. Auerte ergo faciē tuam à pc̄tis meis & oēs iniquitates meas dele, p aſperſionem ſanguinis tuæ futuræ paſſ. Nota ſcđm B Auguſt. ꝙ Deum auertere faciem à pc̄tis, nil aliud eſt, q̄ p ſuā mīam pc̄tā nō reſpicere. et Deum iniquitates delere. nil aliud eſt niſi pc̄tā præterita iam amplius ad culpam non imputare per pœnitētiam. Ideo ait Dauid.

Auerte faciem tuam a peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

O Dn̄e auerte faciem tuā à pc̄tis meis. i. nō reſpicias nec exiſtimes pc̄tā mea. ſed reſpice miam tuam, q̄ maior eſt oī pc̄tō, & oēs iniquitates meas dele. i. per aſperſionem tui ſangu. amplius ad culpam non imputes nec ēt ad pęnam. Sed hic dubitat & videt ꝙ non erat neceſſarium ipſum Dauid aſperſionem ſanguinis Xp̄i futuri inuocare ad remiſſionē ſuæ culpæ: cum iam tūc de pręſenti haberet aſperſionem ſang. vitulæ ruſæ ad purgationem pc̄tōrum vt patet nu. 19. Et per conſe-C quēs per ly aſperges me nō intelligit niſi aſp ſionem ſanguinis vitulæ, vel aſperſi. ſangui. paſſeris, quæ fiebat leproſis. Le. 14. Ad hoc breuiter reſpōdet ſicut dictum eſt in pro. tra. 3. & ad He. 11. ꝙ vnum de principiis pſuppoſitis in teologia ad intelligendam ſacram ſcript. eſt, ꝙ eadem eſt fides vtriuſq; teſt. Nā eadem fides Xp̄i, quæ ſaluat nos: ſaluabat patres vet. teſt. Nā ſicut idem eſt Xp̄s creditus nobis & illis ita eadē fuit fides, ſed eſt differētia: nam myſter. incarnat. & redempt. ꝙ nos credimus iam impletum in Xp̄o, ipſi credebant futurum. & ſic ſicut nos credimus neminem poſſe liberari à pc̄tō niſi per ſangui. & paſſionem Xp̄i, ita ipſi credebant: & ſic dicit Apo. ad Ro. & ad Gal. & He. ꝙ ſola fides Xp̄i futuri ſaluabat illos, & nō lex nec ſacrificia niſi inquantū erant figura & ſigna paſſ. D Xp̄i: & inquantum dabant in ſignum fœderis: & futuri p̄tii per Xp̄m ſoluendi vt dictū eſt & dicet. Et iō hæc differentia inter no. le. & ve. ſacrificia & ſacrā. Nā licèt vtraq. eſſent ſacræ rei ſigna: tn̄ iſta de ſe efficiunt ꝙ ſignificant: illa autē nō. & rō eſt. Nam in ſacro eucariſtiæ cōtinet realiter Xp̄s. Et iō ſacramen. hoc vt ſacramen. realiter & de pſenti cōfert grām q̄ ſignificat. Sed in illo ſang. vitulæ q aſpergebat in lege nō cōtinebat realiter Xp̄s. & ideo de ſe non poterat grām cōferre. Et ſic eſt dicēdū de ſangu. aſperſo ſupra leproſum. & c. Et iō talia ſacrificia agni matuti. & veſp. non conferebant de ſe grām nec purgabant pc̄tm̄: ſed illi liberabant à culpa per ſangui. Xp̄i futuri figurati per illum ſangui. ſicut illi offerentes & aſperſi credebant. Ex quo patet E ꝙ ſola ſpes & fides Xp̄i futuri liberabat illos à pc̄tō: & hunc articulum ſciebant oēs principales de illo popu. & omnes patriarchæ & prof. in hoc ſaluati ſunt: inter quos principaliter fuit Dauid profe. ergo ſi Dauid ſciebat oīa ſuprad. myſteria fieri i figura Xp̄i futuri, & neminem poſſe ſaluari niſi in virtute paſſ. Chr̄i, ergo hic in quolibet pſ. in quo petit remiſſi. & grām in perſona ſui, vel in perſona totius generis humani: hoc petit in virtute paſſ. & ſangu. Chr̄i, non ſolum implicitè. ſed explicitè, q a ita petebat ſicut credebat. Nam fides p̄cedit oēm orationem & petitionem. Et quibus pa tet ꝙ Dauid hic non petebat aſpgi hyſſopo intincto ſanguine vitulę ruſæ. & c. ſed hyſſopo carnis & humanitatis Chr̄i intincto ſangui. paſſ. & c. In cuius fide & ſpe fuit ſibi culpa remiſſa. Nam licèt verbum nō F dum eſſet incarnatū, tn̄ pc̄m̄ Dauid iā fuit remiſſum in virtute paſſ. Chr̄i futuri, quam paſſionem Dauid iam de futuro inuocabat. Ideo Ieſus filius Sirach eccl. 47. dicit de ipſo Dauid, ꝙ Chr̄s purgauit pc̄tā ipſius, & exaltauit in ęternum cornu eius: & dedit illi teſt. regni & ſedem gloriæ in Iſrael. Ex quib. patet, ꝙ paſſio Chr̄i iam operabatur in fidelib. membris Chr̄i ante incarnat. Notādum eſt, ꝙ quadruplex eſt differentia inter ſacra le. vet. et nouæ. Prima dr̄ia: quia hæc cōtinent realiter Chr̄m, aut virtutē ſuæ paſſionis eo ꝙ deriuatur immediate à paſſione Chr̄i, illa autem non continebant Chr̄m realiter nec ſuā virtutem, ſed tm̄ ſignificabant hmōi virtutem inquātum ordinabanē ad Chr̄m tanq̄ in finē. Scđa differentia ſequit̄ ex pria, ꝙ iſta efficiunt

A efficiunt real͛r virtutem, & gratiã quã ſignificãt: illa aũt nõ. Tertia dña: ꝙ iſta agũt & efficiunt in virtute propria quã cõtinẽt: eò quia ſunt bona de opere operato: illa aũt nõ auferebant peccatũ in uirtute in ſe cõtenta. ſed ĩ fide offerentis & operãtis. Quarta dña: ꝙ iſta realiter dantur in precium & pñtem ſolutionẽ pro pc̃õ: illa aũt tm̃ dabantur in ſignum fœderis et pacti et fideiuſsionis cũ proteſtatione, inquantùm illã circunciſionẽ acceptabat Deus, non in precium reale: ſed in ſignum futurę ſolutionis et futuri precii per Chriſtũ offerendi: et ſic eſt dicẽdum de cæteris ſacramentis et ſacrificiis. Quia ergo Da. ſciebat ꝙ illa ſacra ve. le. nõ continebant precium nec offerebantur in reale precium: ſed in ſignum futuri precii ſanguinis Chriſti, ſicut dictũ eſt pſ. 39 ideo ꝓteſtãdo ĩuocat Chr̃m futurũ vt
B aſpergat ipſũ ſãguine ſuo & ſoluat pro eo, & ſic iam Dauid offerebat ſanguinem Chriſti pro peccato ſuo. Ideo ait: Aſperges me: &c.

Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Poſtq̃ in prima parte petiit remiſſionẽ culpæ & reuocationẽ ſuæ: hic petit reſtitutionẽ gratiæ amiſſæ, & duo facit. Nã primò petit ſibi gr̃am reſtitui. Scd̃ò hoc ſuadet multiplici rõne, ibi. Docebo iniquos. Quantum ad primum eſt aduertendum ꝙ duplicẽ gratiã perdidit Dauid pp illud peccatũ. Primò gratiã gratificã, qua erat Deo carus & acceptus et rectus et iuſt⁹ ĩ ſua uita. Scd̃ò gr̃am & ſpm̃ profetiæ. Tria ergo facit. Nã primò petit gratiã gratificã ſibi reſtitui. Scd̃ò gr̃am & ſpm̃ profetiæ. Tertiò petit in vtraq; gr̃a cõfirmari: ſ'm ibi: ne proiicias: tertium ibi: redde mi-
C hi. Quantũ ad primũ eſt notandũ, ꝙ licèt ex parte Dei idem ſit remiſſio culpæ & infuſio gr̃æ: quia per infuſionẽ gr̃ę remittit culpam: tñ ex parte ſubiecti prioritate originis remiſſio culpæ eſt prior infuſione gr̃ę: ſicut corruptio formæ p̃teritæ eſt prior, q̃ introductio formæ gñati: licèt ſit t̃pe gñatio vnius ſit corruptio alterius & ecõuerſo. Et ideo Dauid prius petit ſibi culpã remitti & deleri, & ex conſequenti in hac parte petit ſibi gr̃am reſtitui & infundi. Sed quia talis gr̃a nõ educit̃ de potẽtia paſſiua ipſius aiæ per aliquod agens creatũ: niſi à ſoloDeo per ſolã creationẽ: Ideo ait. O Deus crea in me cor mundum, & innoua ſpm̃ rectũ. i. gr̃am rectificãtem in viſceribus aiæ meæ. i. in intimo cõſciẽ. Vnde per ſpm̃ rectũ non intelligit ſubſtãtiam ſpũſſanctũ ſicut forſan intelligit magiſter ſniarum in primo. di. 12. ſed intelligit̃ gr̃am infuſam per ſpm̃ſanctũ, et ſic ponit cã ꝓ effectu. Nã ſpũſſctũs eſt illę p quẽ pr̃ & filius infundunt gr̃am in aĩam. Et dr̃ ſpũs rectus inquantùm rectificat & ordinat noſtrã uoluntatẽ vt ſit conformis diuinæ uoluntati: et pareat p̃ceptis et diuinæ legi. Itẽ dicit innoua, & petit p̃teritã gratiã renouari, ad denotandum ꝙ perdiderat eã & erat inueteratus p pc̃m̃ p totũ illũ annũ, anteqũ ageret pñiam. q. d. O Deus renoua gr̃am rectificantẽ & ordinantẽ me vt ſim cõformis diuinæ uoluntati, quã gratiam per peccatũ amiſi: in quo pc̃õ diu fui inueteratus. Nam qm̃ tacui illud peccatum ſine pnĩa, ideo inueterata ſunt oĩa oſſa & uiſcera conſcientiæ meæ: vt dictum eſt pſ. 31. q. d. reſtitue mihi illam gratiam rectificantem, & renouabit & mundabit cor meum & conſcientiam. B

Ne proiicias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Quia ſicut in toto illo anno fuit priuatus gr̃a gratifica ita fuit priuatus gr̃a profetiæ: & ſic fuit ꝓiectus à facie & gr̃a Dei quia longe à peccatoribus ſalus: Iõ petit reduci in gr̃am Dei, et ſpm̃ ꝓfetiæ ſibi reſtitui dicẽs. O dñe ne proiicias. i. ne procul iacias me à facie et gratia tua: et ne auferas à me ſpm̃ſanctum tuum. i. ſpm̃ profetię quem perdidi pp pc̃m: ſed reduc me in gr̃am tuam, et reſtitue mihi ſpm̃ profetiæ amiſſum: vt cõſiderẽ mirabilia abſconſa in lege tua: q̃ ſine illo ſpiritu intelligi et interpretari non pñt: et nõ auferas à me inſpirationes et reuelationes conſuetas.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

Hic petit cõfirmari in utraq; gratia. Vñ eſt aduertendũ ꝙ Dauid ante pc̃m per illam duplicẽ gr̃am erat in duplici gaudio. Nam ſicut lõgẽ à pc̃õribus ſalus, ita ſalus ẽ ꝓpe iuſtos. Et ſic, ſicut pc̃õr ſp eſt incõtinua triſtitia: q͛a timet pęnã ęternã: ita iuſtus in quo ẽ gr̃a gaudet et ẽ in cõtinua lętitia: quia de propinquo ſperat ſalutẽ et gl̃iam: & ſic Dauid añ pc̃m per gr̃am erat in illa lætitia ſalutis: q͛a p gr̃am ſciebat ſe cõſequi ſalutẽ et eſſe Deo gra. ũ et acceptũ. Itẽ per gr̃am et ſpm̃ ꝓfetiæ habebat aliã lætitiã: q͛a cõtinuẽ contẽplabat̃ miſteriũ incarnationis et noſtrę redẽptionis et vl̃is ſalutis, prout ſibi reuelabatur: et ſic cõtinuè lætabatur in tali contemplatione. Sed quia uidebat ſe illud gaudium et lætitiã perdidiſſe per peccatũ, ideo petit illud gaudiũ,

A et duplicé gratiá reſtitui, et quia timebát ne iterũ recuperatá ꝑderet ió petit ĩ illa duplici gr̃a & gaudio cõfirmari. Ió ait, O Dñe redde mihi lętitiá ſalutaris tui.i.illá duplicé gr̃am: vt gaudeá & lęter in ſpe & cõtéplatione vniuerſalis redépt. & ſalutis Xp̄i futuri: vt fruar illo gaudio & cõtéplatione, & rogo ne amplius auferas à me hãc gr̃am & lætitiá ſalutaris tui, poſtq̃ ſemel reſtitueris & reddideris mihi: ſed cõfirma me in ea. Ió ſubdit, & ſpũ principali.i.gr̃a principali cõfirma me: qa ſi cõfirmaueris me in gr̃a nunq̃ amplius peccabo, & ꝑ cõſequés ero in cõtinuo gaudio & lætitia ſalutaris Xp̃i. Et vocat gr̃am cõfirmatá ſpm̃ principalé: ná li. ẽt eadé ſ t gr̃a gratificata & cõfirmata, tñ quò ad modũ exiſtendi gr̃a cõſirmata dr̃ nobilior & principalior: eò
B ꝙ nõ põt auferri: ſicut fuit ſemꝑ in V. Maria & in Apoſt. poſt receptioné Sp. ſan. in die pẽteco. Vnde ſicut finalis pnĩa & obſtinatio dr̃ peſſimum pc̃tm̃ in Spi. ſan. ita gratia confirmata dr̃ Spiritus principalis & nobilior. q.d. Dauid in tota iſta parte. O Deus crea in me cor mundum à pc̃tõ, & renoua in me gr̃am rectá q̃ ꝑdidi: & ne proiicias me à facie tua, ne auferas à me ſpm̃ profetiæ, quem prius habebam: per qué multa myſteria ſacrę ſcripturæ de Chriſto futuro intelligebam & prę uidebam tãquam in ſpeculo, & multa mihi nouiter reuelabas. Sed redde mihi lætitiam & gaudium ſalutaris tui: quá de gratia præſenti & de Chriſto ſalutari tuo prius habebam: quæ gratia lætificabat animam meam & confirma me in tali duplici gratia.

Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te
C *conuertentur.*

Hic Dauid vt Deũ inclinet ad ſuas ꝓces & impetret remiſſi. culpæ & ſnĩæ, & recuperationé gr̃æ amiſſæ, perſuadet quadruplici rõne adducendo in mediũ quatuor vtilitates quæ perderentur niſi talis remiſſio fieret. Vnde nota ꝙ quatuor vtilitates ſecutæ ſunt toti generi humano ex remiſſione pc̃tĩ ipſius Dauid, & reuocatione ſnĩæ Dei. Ná primò multi videntes pnĩam eſſe tantę perfectionis & virtutis, ꝙꝑ ipſam Deus remiſit ipſi Dauid tria tá nefanda ſcelera. ſ. adulteriũ & furtum & homicidiũ: ideo exéplo ipſius Dauid cũ fiducia currunt ad pñtiam & cõuertunť à ſua via mala. Et iõ ſubdit Dauid. O Dñe ſit tu remiſeris culpá & reſtitueris mihi gr̃a m ꝑ hãc pniam: tunc ego docebo iniquos & pc̃tóres vias tuas.i. publicè ĩ ꝓ̃ſenti ꝓ̃dicabo eis multitudiné miſericordię tuę qũo es pius & miſericors, & miſertus es mei: & ſic multi impii & pc̃tóres cõuertenť ad te: & nõ ſolũ docebo pc̃tóres in pñti, ſed ẽt in futurũ dupliciter. D
Primò, qa hãc remiſſioné ego ſcribá in hoc pſ. Scđò qa Nathá & Gad & cęteri ſcribẽt eá in li. 2. Reg. & ſic erit memoria ꝑpetua in futurũ. Vñ oés pc̃tóres legétes & audiétes cõuertenť ad pniam, agétes cum fiducia veniæ exemplo mei. Secunda vtilitas fuit, qa poſtq̃ ſnĩa Dei fuit reuocata & Dauid nõ eſt mortuus & recuperauit ſpm̃ profetiæ, nõ ſolum ſemper egit Deo gratias: ſed ẽt cõdidit plures pſa. ad laudem Dei in quibus cõtinentur myſteria profundiſſima de Chriſto & Eccleſia: quos hodie cantat & frequentat Eccleſia in diuinis officiis ad laudem Dei magis quá ſcripta aliorum profetarum, quæ omnia deficerent in eccleſia. Ideo ſubdit. E

Libera me de sãguinib. Deus Deus ſalutis meæ & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam.

O Deus meus libera me de his tribus ſanguinib.i. tribus pc̃tis pro quib. mereor morté. ſ. á culpa adulterii: furti: & homicidii. pro quibus peccatis effudi ſanguinem Vriæ, & ſi hoc feceris lingua mea exaltabit & magnificabit & laudabit iuſtitiá tuam. Nota ꝙ omne pc̃tm̃ dr̃ ſanguines in plurali. Primò quia procedit ex cõcupiſcentia carnis & ſanguinis: quia ex concupiſcẽtia omnia mala oriũtur. Secundò quia omne pc̃tm̃ meretur duplicem mortem. ſ. corporalé & æterná. Tertiò maximè odium & homicidiũ dicuntur ſanguines. Ná ira eſt accéſus.i. ebullitio ſanguinis circa cor, & in homicidio effunditur ſanguis: & ſic maliuoli dicuntur viri ſanguinis & doloſi: & ſic ẽt adulteriũ dr̃ pc̃tm̃ ſanguinis, eò ꝙ procedit ex cõcupiſcentia carnis & ſanguinis. Vnde Dauid à culpa horum triũ pc̃tórum petit liberari. Ité per iuſtitiá intelligit diuiná miſericordiá: nam miſericordia Dei nihil aliud eſt niſi iuſtitia ꝑ pietatem & bonitaté téperata. Ité cũ Deus parcit peccatori: iuſtè agit: quia iuſtificať in ſermonib. et promiſſionib. ſuis: eò ꝙ ꝓmiſit veniá pęnitétib. & ẽt vincit cũ iudicať. Et ſic oís remiſſio culpæ per pnĩam dr̃ myſtica: vt magis patebit in ſecunda expoſitione huius pſal. Et nota ꝙ hæc litera in pleriſque locis eſt corrupta vitio ſcriptorum: quia nõ debet ſcribi nec dici exultabit ſed exaltabit.i. magnificabit lingua mea iuſtitiá tuá: tùm qa eſſet falſa grãmatica: tũ qa hebræus & litera Hierony- F

mi

A mi habet: laudabit lingua mea iuſtitiā tuam. ſed qa Dauid nō ſolum intēdebat ſi viueret laudare & magnificare Deū pp remiſſionē pc̄ti: ſed ēt ſi recuperaret ſpm̄ profetiæ: intendebat plures pſal. in æternam memoriā ad laudem Dei & prenunciandum futura & profunda myſteria conficere, Ideo ſubdit.

Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.

Domine labia mea aperies.i. ſi reſtitueris mihi ſpm̄ profetiæ, & apueris labia intelligētiæ meæ: quæ p pc̄tm̄ erant clauſa, tunc os meū annunciabit laudē tuā, & p̄nūciabo futura myſteria faciēdo pſ. in quib. reſerabo & memorabo oīa mirabilia q̄ feciſti à creatione mūdi, & q̄ facturus es in futurū vſq. ad finē. Nota ꝙ hic explicat̄ totū myſteriū trinitatis. Nam primò geminat̄ hoc nomē Deus dū
B dr̄: Deus Deus ſalutis meæ: quia pſonaliter intelligit̄. Nā p primum intelligit pſona patris cum dr̄. Libera me Deus: p ſcm̄ intelligitur pſona filii cum dr̄: Deus ſalutis meæ. Nam ſicut pater dr̄ Deus potētiæ ſiue Deus ſimpliciter ita filius vt redemptor dr̄, Deus & actor noſtrę ſalutis. Et ſic memorat̄ pſona patris & filii: ſed rurſus memoratur perſona Sp. ſan. cum dr̄: Dn̄e labia mea aperies: quia ad Sp. ſan. pertinet appropriatè aperire labia ignorantium & infundere dona gratiarum. Veruntn̄ licèt iſta opera attribuant̄ diſtinctè iſtis pſonis appropriatè: tn̄ realiter ſunt indiuiſa ad extra. Nam ſicut pater & filius & Sp. ſan. ſunt vnus Deus eſſentialiter & vnus Dominus: ita iſtæ operationes eſſentiales ſunt indiuiſæ ad extra. ſed explicat̄ hic pluralitas & diſtinctio diuinarū pſonarū in vna ſubſtātia & eſſe. Tertia vtilitas quæ ſecuta fuit ex
C remiſſione illius pc̄ti fuit acceptatio ſacrificiorū & bonarum operationū & orationum & laudū. Nā certū eſt ꝙ Deus non acceptat ſacrificium nec laudē pc̄tōris: qa laus nō eſt ſpecioſa in ore pc̄tōris. Tunc manifeſtū eſt ꝙ Deus p totum illū annū nō acceptauit ſacrificium nec oblationē ipſius Dauid, eò ꝙ erat in pc̄tō. Vnde aduertendū: ꝙ hæc eſt differētia inter ſacrificia vet. & no. legis ſicut dictū eſt pſ. p̄cedenti. Nā illa de ſe non erant bona nec acceptabilia nec recōciliatiua: qa erant parui pretii ex animalibus brutis. Et ideo nō erāt bona niſi ex deuotione & puritate & bonitate offerentis. Et ſic Deus primò acceptabat deuotionē & puritatē offerētis, & exinde illa ſacrificia. Sed ſi offerentes erant in pc̄tō,

nec acceptabat Deus offerētes nec ſacrificia. D
Nā per prius reſpexit Deus ad Abel deinde ad munera eius, rōe puritatis eius. Ad Cain aūt non reſpexit pp immunditiam & prauā intentionem: nec per cōſequens ad munera eius: quia tota bonitas ſacrificii erat ab offerente. Per oppoſitū eſt & fit in lege gratię, inquantum nō offert̄ niſi unum ſacrificium. ſ. Chriſtus in eucariſtia: & illud eſt de ſe bonū de opere operato & acceptabile apud patrē. Et ideo per prius & ſemper acceptatur apud patrē: ex cōſequenti acceptat̄ offerens ipſum & pro quo offertur ſi eſt in gratia. Et iō duo ſacrificia offeruntur in no. teſt. ſ. ſacrificium operis bonū de opere operato. ſ. Chriſtus in eucariſtia: & hoc dicitur de ſe iuſtum & acceptum ſemper. Aliud eſt ſacrificiū cordis. ſ. bonitatis & puritatis. Primum de ſe ſemper eſt acceptum apud Deum: ſed non eſt ſemper acceptum pro offerente: niſi offerens offerat ſimul puritatem & bonitatem cordis. E
Ex quo patet ꝙ oportet, ꝙ illud ſacrificium offeratur cum puritate offerentis ad hoc ꝙ ſibi proſit. Sed illud ſacrificium ſemper acceptatur pro omnibus uiuis & defunctis exiſtētibus in gratia: & ſic nunquam eſt vacuum nec fruſtra. Sed ſacrificia vet. le. nullo modo de ſe niſi ratione offerentis erant accepta & placabilia. Ideo ſubdit Dauid.

Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem: vtique holocauſtis non delectaberis.

Sacrificiū Deo ſpiritus contribulatus: cor cōtritum & humiliatum Deus non deſpicies.

O dn̄e ſi tu uoluiſſes. i. acceptaſſes: ego ſacrificiū dediſſem & obtuliſſem tibi: ſed non feci: qm̄ utiq;. i. certè ſcio qm̄ tu nō delectaberis, nec delectaris in holocauſtis ve. le. rōne eorum, niſi ex bonitate offerētis. Dū ergo F
fui in pc̄tō nō tibi obtuli ſacrificium acceptabile. qm̄ ſcio ſupple ꝙ ſacrificiū acceptabile tibi Deo eſt ſpūs cōtribulatus per pniam. Et ſcio ꝙ tu Deus non deſpicies cor contritum & humiliatum per pniam: aliter nunq̄ acceptabis ipſum nec reſpicies. imo deſpicies ipſum. Et hæc fuit cā quare in toto tpe peccati nō obtuli nec dedi tibi ſacrificiū: quia ſcio ꝙ nō uoluiſſes nec acceptaſſes illud. q. d. tertiū bonū qd̄ ſequit̄ ſi tu remiſeris mihi culpā & reſtitueris grām, erit quia offerā tibi cor contritum & humiliatū & ſpū cōtribulatū: qd̄ eſt ſacrificiū tibi placitum & acceptabile, & ſic nō deſpicies imo acceptabis ipſum. Litera Hieronymi habet. Qm̄ nō vult ſacrificiū

Deus

A Deus nec holocauſtũ tibi placet. Sacrificium Dei ſpũs cõfractus cor cõtractũ & cõtiritum Deꝰ nõ deſpicies: & tũc litera eſt magis clará

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion: vt ædificentur muri Ieruſalem.

Quarta vtilitas ẽt põt eſſe vltima pars principalis huius pſal. Nã Dauid ꝑ pctm̃ ꝑdidit gratiã & incidit in culpã & mortẽ temporalẽ & æternã, & ſic impediebatur tota promiſſio de tẽplo ædificãdo ꝑ ſucceſſorẽ filiũ, & ſic ẽt impediebatur ęternitas regni Xpi in eo. ſed ſi Deus reuocaret ſententiã & remitteret culpã & reduceret ipsũ in priſtinũ ſtatum & gratiã tunc ſequeretur hoc quartũ bonũ & vtilitas: ꝙ ipſe dimiſit & præparauit oĩa neceſſaria ꝓ tẽplo ædificãdo & ciuitate amplianda & cultu diuino magnificãdo: quod totũ fuit impletũ per Salomonẽ, & ſic per cõſequens fuit im-
B pletũ qđ figurabat̃ de Chriſto & eccleſia. iõ ait, O dñe fac quod peto nõ ꝓpter me ſolũ, ſed ꝓpter Siõ & totũ populũ Iſrael. Vnde fac benigne in voluntate tua Sion. i. ſit benigna tua uoluntas toti Siõ vt muri Ieruſalẽ et tẽplũ poſsint ędificari: ſicut ꝓpoſui & ꝓmiſiſti.

Tũc acceptabis ſacrificiũ iuſtitiæ oblationes et holocauſta: tũc ĩponẽt ſup altare tuũ vitulos.

Tũc in illo tẽplo magnifico acceptabis ab oĩb. ſacrificiũ iuſtitiæ. i. corde cõtrito, & humiliato. Et tũc ſacerdotes ĩponẽt uitulos, & tauros, et alia holocauſta, et ſacrificia ſuꝑ altare tuũ. Et nõ ſolũ intẽdo ꝙ facias benignè huic Siõ materiali: ſed toti Sion ſpũali. ſ. Eccleſiæ ꝑ iſtã Siõ figuratę, vt muri nouæ, et ſpiritualis Hieruſ. edificent̃ per Xpm et Apoſt. et impleat̃ tua ꝓmiſſio, et tunc in Eccle. Xpi ſacerdotes imponẽt et offerẽt, et ſacrificabũt
C veros vitulos. ſ. martyres, et Apoſt. per vitulos ve. le. figuratos ſuper altare tuũ, et tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ ſ. ſacrificium euchariſtiæ, quod de ſe eſt bonũ et acceptabile, vt patebit magis in ſecũda expoſitione.

Sequitur Secunda Expoſitio.

SEd, qa vt in principio dictũ eſt, Dauid nõ ſolũ fecit hunc pſ. in pſona ſui, ſed ẽt ꝑfectè in pſona totius corporis ſiue hoĩs miſtici, prout peccauit in Adã, et habet fidem Xpi: qui hõ peregrinatus eſt vſq; ad Xpm et exinde peregrinat̃ vſq; ad iudiciũ: qui alio modo dr̃ ciuitas Dei: aut popul. ſiue Eccleſia Dei; ad quẽ ſenſum legit̃ in officiis ferialib. ad oẽs horas: iõ ad hũc ſenſum eſt ſcđò mõ exponẽdus iſte pſ. Ad cuius intelligentiã eſt aduertẽdũ ſicut dictũ eſt frequẽter, ꝙ Dauid D in multis eſt figura Xpi: maximè quò ad primã perſecutionẽ: qa innocẽter paſſus eſt: ſed poſt pſecutionẽ ſuã exaltatus in regnũ ſuũ ſicut Xps. Sed in multis fuit figura ipſius Adã . ſ. inquãtùm pctõr & ingratus poſt exaltationẽ maximè in adulterio & raptu Berſabee. Vnde pctm̃ ipſius Dauid in multis fuit ſimile pctõ primi parẽtis & ecõuerſo. Nã ſicut pctm̃ Dauid fuit ſuperbia & furtũ & luxuria, ita & pctm̃ ipſius Adã. Fuit enim primò ſuꝑbia: qa nõ paruit diuino p̃cepto. Scđò fuit furtũ: quia rapuit fructũ vetitũ. Tertiò fuit luxuria quia voluit magis cõplacere vxori q̃ Deo ꝓpter delicias ſuas ne deſtitueretur ſolatio cõſortis: vt ait Aug. Itẽ nõ ſolũ pctm̃ ipſius Dauid fuit ſimile pctõ Adæ: ſed ẽt punitio & ſententia. Nã ſicut ꝑ ꝑ pctm̃ Adę fuit corrupta tota ſua generatio & natura humana: q̃ trahit E cõcupiſcentiã in carne ab Adã: quã inclinat̃ generaliter ad illa tria pctã. ſ. ad ſuꝑbiã, auaritiã, & luxuriã, q̃ dicũtur pctã hęreditaria, qa ex morbo naturę cõtracto ab Adã: ita pariter fuit corrupta tota domꝰ Dauid ex ſñia dñi propter pctm̃ eius: cũ dixit dñs ꝑ Natã: nõ recedet gladius de domo tua: &c. Et ſic taliter fuit corrupta tota domꝰ Dauid: ꝙ pctm̃ eius relictũ eſt hęreditariũ filius. Primò fuit relictũ pctm̃ luxuriæ: qa Amõ corrupit & rapuit Tamar ſororẽ ſuã, & Abſalon ingreſſus eſt ad vxores patris ſui. Itẽ gladius homicidii nõ receſſit de domo Dauid: nã Abſalon interfecit Amõ fratrẽ ſuum: ſicut Caim interfecit Abel. Itẽ relictũ eſt pctm̃ ſuperbiæ: quia Abſalon rebellauit cõtra patrẽ &c. Itẽ ſicut totũ genus humanum fuit cõdemnatum ad mor- F tẽ ꝓpter pctm̃ Adę: ita filius genitus ex adulterio Berſabee fuit percuſſus morte propter pctm̃ Dauid vt patet. 2. Re. 12. Ex qbus patet ꝙ nõ ſolũ pctm̃, ſed ẽt ſentẽtia & punitio domus Dauid fuit ſimilis punitiõi filiorũ Adã, nam totum genus humanum fuit punitũ in Adam, & laborat in illo triplici peccato. ſ. ſuperbia, luxuria, & auaritia: tanquã morbo hęreditario relicto ex pctõ primi parentis. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpũ: nõ ſolum in perſona ſui ſicut dictum eſt, ſed ẽt in preſona hominis miſtici percuſſi & vulnerati in Adã fecit hunc pſalmũ: in quo introducit ipſum loquentẽ. Vnde iſte hõ miſticus qui loquit̃ in hoc pſal. habet duplicẽ reſpectũ. Vno modo reſpicit primũ Adã in quo peccauit, & a quo traxit naturã corruptã tanq̃ morbũ hæreditarium.

A tarium.Scđò reſpicit ſm Adã.i. Xp̃m p quē
expectat liberari à morbo & inia data in A-
dam. Et ſic dr̃ hō myſticus rōne Xp̃i capitis
ſui qui q̃dē hō peregrinatus eſt ab Adã vſqꝫ
ad Abrahã in quo recepit Circun̄ſi.& exin
de peregrinatus eſt vſqꝫ ad Moyſen: in quo
accepit legem, & exinde vſqꝫ ad Xp̃m à quo
accepit perfectionem & grãm & veritatem
legis, & exinde nunc peregrinaẗ vſqꝫ ad ſm
aduentũ Xp̃i:vbi accipiet vltimã perfectionē
.ſ.immortalitatem & vitam ſempiternam in
patria:vbi ceſſabit tota ſua peregrinatio: qui
q̃dem hō, que eſt eccleſia, ſemper peregrinã-
do cantauit iſtum pſ.vſq.ad primũ aduentũ:
petendo redemptionem : ſed nunc cantat &
cantabit vſque ad iudicium petendo ſanari à
p̃dicto morbo per eccleſiaſtica ſacramenta.
Secundò eſt notandũ : ꝙ ſicut Dauid pp pec
B catum incurrit tria damna.ſ.quia incidit in
culpam & perdidit grãm & perdidit promiſ
ſionem ſibi factam:ita pariter Adam & totũ
genus humanum primò incurrit culpã. Se-
cundò perdidit gratiam & originalem iuſti-
tiam. Tertiò perdidit promiſſionē ſibi factã
de æterna fœlicitate. Tria ergo facit iſte hō
miſticus ſiue tota Eccl.in hoc pſ. Nam priō
petit liberari & ſanari à culpa horum trium
p̃cõrum. Scđò petit ſibi grãm amiſſam reſti
tui.Tertiò petit promiſſionem ſibi factam de
cęleſti fœlicitate adimpleri. Scđm ibi. Cor
mundum crea &c. tertium ibi. Benignè fac.
Quantum ergo ad primum iſte hō miſticus
ſauciatus in Adam gemens dicit.O Deus mi
ſerere mei.i. releua me ab hac miſeria.ſcđm
magnam miam tuam, & non reſpicias p̃cm̃
patris mei Adæ.q.d. mitte filium tuũ & oſtē
de miam tuã: vt liberet me de hac miſeria:
C q̃ traxi ab Adam.Et primò ſcđm multitudi-
nem miſerationum tuarum dele iniquitatē
meam.ſ.primum p̃cm̃, quod eſt ſuperbia, &
amplius.i.vlterius laua me ab alia iniquitate
mea.ſ.ab auaritia. Tertiò munda me à p̃cõ
meo.ſ luxuriæ:q̃a iſta tria p̃cã traxi ab Adã
quaſi morbo hæreditario, & in his continuè
laboro: vnde proueniunt mihi alia vitia &
p̃cã.ſ.inuidia,gula,ira,&c.Et ideo confiteor
peccata mea: q̃m ego cognoſco iniquitatem
meam, & ſic confiteor me reum:quia p̃cm̃
meũ ſemp eſt contra me.ſ.accuſando, conte
rendo, & mordendo cõſcientiam meã, & ēt
q̃a cõcupiſcentia & caro ſemp inſurgit& im
pugnat aduerſus ſp̃m & rõnem,& ſic confi-
teor ꝙ tibi ſoli peccaui, & te ſolũ oſtendi in
Adã:nã ſicut ego fui tibi rebellis:ita i me eſt D
rebellis ſenſualitas & caro:& hoc accidit: q̃a
tibi ſoli peccaui:& nō tibi obediui:ſed p̃ceptũ
tuum ſum tranſgreſſus, & malũ corã te feci:
obediendo pſuaſioni Diab. & nō voci tuæ:&
ſic illa pęna et morbus manet in carne mea
in punitionē et pęnam p̃cti:q̃a q̃d nolo hoc
facio,et ſic ſum in cõtinua pugna incidendo
de p̃cõ in p̃cm̃.Iō veni in carne ad ſanandũ
et redimendũ me, et ve ni p grãm ad remit-
tendum p̃cã, quæ cõmitto quotidie et veni
per gloriam ad liberandum me ab omni mi-
ſeria et pœnalitate corporali et ſpirituali.
Vt iuſtificeris. Hic hō pſuadet Deo dup-
lici rõne ꝙ debet ſibi culpam remittere, et ſ
p̃dictis p̃ctis liberare. Primò allegando Dei
promiſſionem. Scđò allegando hoīs fragili-
tatem et naturæ corruptionem. Ad cuius in-
telligentiam eſt aduertendum ꝙ Diab. poſ- E
ſet conqueri de Deo, dicens. Quare tu feciſti
p̃cm̃ hoīs remiſſibile, et meum irremiſſibi-
le? q̃a tu vis ipſum redimere et non me: q̃a
ita creaſti me ſicut hoiem.et nobiliori natu-
ra creaſti me q̃ ipſum:ideo habeo ius quere-
læ contra te,et poſſum te arguere de iniuſti-
tia. Huic obiectioni r̃ndet prof.in pſona to-
tius hoīs miſtici dicens. Dñe tu debes me re
dimere et non Diab. Primò, vt iuſtificeris in
ſermonib.et p̃miſſis tuis:pa primò ipſi Adã
promiſiſti in paradiſo ꝙ mittes filium in car
nem ad liberãdum ipſum cum tota poſteri-
tate: hoc idem p̃miſiſti oibus patriarchis et
p̃fectis:ideo miſerere mei vt iuſtificeris in ſer
monib.tuis.Et q̃ño vt iuſtificeris in ſermoni-
bus tuis? q̃a ecce.i.reſpice.i. manifeſtum eſt
q̃a veritatem Dilexiſti et non mendacium.
Ideo debes adimplere quod p̃miſiſti.Sed tu F
manifeſtaſti multa incerta et obſcura et oc-
culta myſteria de aduentu Chri in carnē, et
de vniuerſali redemptione, et hoc manife-
ſtaſti et promiſiſti mihi per patriarcas et p̃-
fetas:ergo imple promiſſum, vt iuſtificeris ĩ
ſermonib. tuis.Sed rurſus poſſet dicere Deus.
Q̃ño faciã hoc? q̃a arguor et indicor à Diab.
et murmurat contra me dicens, quare nō re
dimo ipſum : ſicut redimo hoiem, et quare
non remitto ſibi culpam. Huic r̃ndet hō mi
ſticus dicens, Dñe tu potes hoc facere abſqꝫ
iniuria:imò vinces Diab.dum iudicaris et ar
gueris ab illo.Ecce.n.certè pro quia,ego cõ-
ceptus ſum in iniquitatibus, mater mea con-
cepit me in peccatis et in libidine : vnde tra-
xi naturam corruptam et fragilem et pronã
ad

A auertes faciem tuã à peccatis meis. Secundò creabis cor mundum in me, & renouabis ſpiritum rectum me iuſtificando, & in gratiam reducendo & in ea confirmando: & ideo ne proiicias me à facie tua, gratiam negãdo, ſed reduc me ad faciem & amorem tuum ſpiritum gratiæ cõferendo, per tuam paſſionem, & eccleſiaſtica ſacramenta: in quibus continetur precium & merita tuæ paſſionis: & ſic ero in te iuſtificatus. Et nota ꝙ iſte homo miſticus & uniuerſalis petit ut Deus creet in eo cor mundum per legem euangelicam: eò ꝙ lex uetus nõ expreſsè prohibebat animum: ſed manum tm̃: vt non occides, ſed lex euangelica prohibet vtrunq; vt. Quicunq; dixerit fratri ſuo fatue: aut iraſcitur: reus erit gehennæ. Matth. 5. Et quicunq; uiderit mulierem ad concupiſcendum eam: iam mœcatus B eſt in corde ſuo. Ex quo patet, ꝙ lex euangelica eſt perfecta: quia nõ ſolum iuſtificat manum ſed animum: & hanc perfectionem & grãm legis euangelicæ petebat homo miſticus ante aduentum Chriſti: cum dicebat: cor mundum crea in me Deus. Item petebat intelligentiam ſacræ ſcripturæ, legis & profetarum, & dona gratiarum, quę nõ habuerunt antiqui in tanto gradu ſicut apoſtoli. Ideo ſubdit: Spiritumſanctum tuum ne auferas à me. Item petit in utraq; gratia confirmari: quam confirmationem non habuerunt patres ve. te. in tanto gradu ſicut habuit virgo Maria & Io. Baptiſta & apoſtoli, quæ omnia iſta fuerunt collata per Chriſtum in no. te. Ideo ſubdit. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Hæc aũt data ſunt per aſperſionẽ ſanguinis Chriſti. Docebo iniquos. Hic autem profeta Da C uid prædicit utilitates, quæ ſecutæ ſunt toti eccleſiæ per aſperſionem ſanguinis Chriſti & eccleſiaſtica ſacra: maxime per uirtutem ſacramenti pœnitentiæ. Vnde dicit iſte homo miſticus. O dñe Ieſu Chriſte ſi tu aſperſeris me hyſſopo ſpiritusſancti per gratiarũ infuſionem: ſequentur iſta quatuor bona: nã primò docebo iniquos & pctóres vias tuas: & uiam pœnitentiæ & uirtutem ſacramentorum .ſ. baptiſmi & pœnitentiæ & confirmationis &c. & tunc impii ad te conuertentur. Itẽ libera me de ſanguinibus .i. de omnibus peccatis mortalibus. nam omnia peccata uoluntariè & cum deliberatione commiſſa dicuntur mortalia, vel dicuntur ſanguines, eò ꝙ merentur mortẽ & ſanguinẽ. nam omnis peccator reus ẽ mortis, & ſanguinis per trãſ- D greſſionem legis & offenſionem factam Deo & proximo: & ideo in toto tpe & ſtatu peccati laudes ſuæ non ſunt ſpecioſæ apud Deũ: ſed poſt actam pniam laus eſt ſpecioſa apud Deum: ſed hoc magis declarabitur in ſequẽti expoſitione. In hac autem ſecunda expoſitione non declaratur niſi quomodo per aduentum Chriſti omnia ſacramenta habuerut perfectionem: & ſcriptura recepit ſuam veritatem: quia ipſe Chriſtus aperuit ſẽſum ſcripturarum: quia lex per Moyſen data. ſed gratia & veritas per Chriſtum pãtefacta eſt. Ioan. 1. Et ideo poſtquã veritas fuit reperta per dona gratiarum ſpiritusſancti: tũc aperta ſunt labia apoſtolorum & doctorũ, & anũciauerunt laudes Deo & condiderunt officia canonica: q̃ per feſtiuitates cãtantur ad laudem Dei. In quibus memorãtur omnia miſteria incarnationis, natiuitatis, paſſiõis, reſurrectionis, & aſcenſionis Chriſti. Ideo dicit libera me de ſanguinibus .i. poſtquam liberaueris me de omnibus peccatis per paſſionem & eccleſiaſtica ſacramenta: tunc lingua mea exaltabit & magnificabit iuſtitiam & miſericordiam tuam. Et cum tu domine aperies labia mea per infuſionẽ gratiarũ ſpũſſancti, tunc os meũ annũciabit laudem tuã .i. prędicabit omnia beneficia noſtrę redẽptionis facta per Xpm: quę erãt clauſa ĩ ve. le. & sũt aperta & reſerata per Chriſtũ & ſuggeſta per ſpm̃ſãctum. Vnde dicit iſte hõ miſticus: nõ ſolũ annunciabo laudẽ ꝑ vniuerſum orbẽ prædicãdo: ſed ẽt in diuinis officiis nocturnis pariter ꝗue diurnis cantando & memorando. Vnde nota ꝙ tunc aperuit Chriſtus labia ſacrę ſcripturæ, qñ apoſtolis aperuit ſenſum & ſcripturas, & interpretabatur eis quæcunq; ſcripta erãt in lege & profetis & pſalmis de eo: vt habetur Luc. 24. Sed tunc aperuit labia apoſtolorum et totius eccleſiæ: quãdo miſit ſpm̃ ſãctum in diſcipulos, qui repleti ſunt ſpiritu ſãcto et cœperunt loqui, qui ante erant muti.

Quoniã ſi voluiſſes. Hic profeta predicit tertiam vtilitatem & effectũ legis euãgelicę, et paſſionis Chriſti et eccleſiaſticorum ſacramẽtorum: quia nõ ſolum mũdaut exteriu s: ſed etiam iuſtificant interius animã: vt dictum eſt in pſalmo prǫcedenti, & etiã in iſto, ꝙ ſacrificia vet. le. non erant de ſe bona nec acceptabilia apud Deum: nec alicuius precii: eò ꝙ Chrs non continebatur realiter: ſed in ſigno tantũ: ideo ſi cor offerentis non erat mũ

dum:

A dum. Deus nō acceptabat offerentem nec ſa
crificium:quia ſola bonitate offerentis acce-
ptabat ſacrificium. Et ſic non delectabāt nec
placebant Deo ſacrificia:nec Deus delectaba
tur in eis:ſed in ſola deuotione offerentium:
ſed illi erant pauci: quia lex non prohibebat
explicitè animū:ſed manū, ideo pauca ſacri
ficia erant Deo accepta in le.ve. niſi ſancto-
rum principalium qui offerebant ſub prote-
ſtatione & fide Chriſti futuri. Sed lex euāge-
lica expreſsè præcipit non ſolum manū ſed
principaliter animum iuſtificari. Et docet of-
ferri Deo fidem formatam de corde bono &
conſcientia pura & purificata per penitentiā.
Et ſic verum ſacrificiū ex parte noſtri, & pri-
ma oblatio eſt ſpiritus contribulatus & cor
contritum & humiliatum per pęnitentiam.
B Et hoc deſiderabat & petebāt iſte homo mi-
ſticus per paſſionem Chriſti & legem euan-
gelicam. Ideo ait. O domine quoniam ſi tu
acceptaſſes & voluiſſes acceptare ſacrificiū
veteris legis, ego bene dediſſem & obtuliſſem
tibi in magno numero. Sed quia vtiq; ſcio
ꝙ tu non delectaberis in holocauſtis:quia de
ſe non ſunt acceptabilia:ideo ſupple non of-
feram tibi talia ſacrificia bruta poſt paſſio-
nem tuam. Sed ſcio ꝙ ſacrificium tibi accepta
bile in quo delectaris ex parte noſtri, eſt ſpiri
tus contribulatus & cor contritum & humi-
liatum:quod non deſpicies: imo ſemper aſpi
cies & acceptabis. Ideo hoc ſacrificium offe-
ram tibi in lege euangelica:quod pauci in lē
ge veteri offerebant.

Benignè fac domine. Hic ꝓpheta Dauid prę
C dicit ædificationem nouæ Ieruſalē & dilatā
tionem. ſ. eccleſiæ toto orbe diffuſæ & prędi-
cit inſtitutionem ſacrificij per ſe acceptabilis
qđ in tota eccleſia offertur: qđ eſt eucariſtia.

Ad cuius intelligentiam eſt primò notan-
dum: ꝙ quando Dauid fecit hūc pſalmum iā
ipſe ædificauerat arcem & fortalitium in mō
te Sion, & ſepiuerat muro ciuitate Ieruſalē:
& ſic iā muri Ieruſalem erant ædificati. Sed
in exemplari & deſcriptione quam acceperat
à ſpirituſancto de ciuitate amplianda, &
templo ædificando: quam deſcriptionem tra
didit Salomoni vt ędificaret templum in mō
te Moria ſiue area Iebuzei & per cōſequens
ampliaret ciuitatem nouo muro, vt templū
eſſet intra ciuitatem, quod totum impleuit
Salomon: in illa inquam ædificatione ſiue
exemplari & deſcriptione prȩuidit Dauid in
ſpiritu ædificationem & ampliationem nouę
Ieruſalem à ſolis ortu vſque ad occaſum. Vn D
de ipſemet Dauid dicit primò paralypome-
non. 23. quòd illud exemplar fuit à Deo ſoli
traditū: & intellexit ea quæ erant in illo exē
plari & deſcriptione:nam primò intellexit &
præuidit, quòd ſicut illud templum ædifica-
batͬ extra illam ciuitatem veterem:ita eccle-
ſia Chriſti futura erat ędificanda per Chriſtū
extra illam Ieruſalem terrenam. Item prȩui
dit quòd ſicut illa ciuitas ampliabatur per a-
lios muros, ita ciuitas Dei & eccleſia debebat
incipere à Ieruſalem & dilatari per alios mu
ros ſpirituales vſque ad fines terræ. Item prę
uidit quòd ſicut illud templum ædificabatur
in prædio & area Iebuzei hominis gentilis:
& per proſelitos conuerſos de populo genti-
li:ita eccleſia Chriſti erat ædificanda in toto
populo gentili & amplianda per conuerſos E
ad fidem de populo gentili: vt dictum eſt pſal
mo. 28 Item præuidit quòd ſicut Dauid præ
parauit lapides & ligna & aurum & argen-
tum & cætera neceſſaria, & iſta exierūt de ci
uitate antiqua parua & prima quę dicebatur
ciuitas Dauid in monte Sion, & ex iſtis a pa-
tre relictis & præparatis Salomon ædificauit
templum & ampliauit ciuitatem in prædio
hominis gentilis: ita Chriſtus in illa ciuitate
Ieruſalem præparaturus erat omnia neceſſa-
ria ſpiritualia:ex quibus apoſtoli filii Chriſti
ædificarūt eccleſiam per totum orbem. Nam
ibi Chriſtus prędicauit:ibi paſſus eſt & reſur
rexit. Ibi in mōte Sion inſtituit verū ſacrifi-
ciū eucariſtiæ, & dedit legē euangelicā in die
Penteco. & exinde exierunt diſcipuli ꝑ totū
orbem, & ex illis lapidibus & lignis euange- F
licis cōſtruxerūt eccleſiā vniuerſalem in po-
pulo gētili. Ex quibus patet ꝙ eccleſia Chri
ſti incepit in monte Sion in illis. 120. con-
gregatis:ſuper quos venit ſpūſſanctus in die
Pentec. & ibidem incepit ſacrificiū eucariſtię
& ex illa Siō & Ieruſalem exiuit illa eccleſia
ſiue congregatio & ſacrificium, & dilatata eſt
per totum orbem. Iō ait: Eſa, 2. De Siō exiuit
lex &c. Ex quibus patet ꝙ eccleſia Chriſti ve
rè dr̄ Sion & Ieruſalē:quia inde orta eſt & in
cepit: vnde eccleſia Xp̄i nil aliud eſt niſi Sion
aut Ieruſalem inde orta, & toto orbe diffuſa:
& ſic retinet nomen vnde orta eſt ſicut flumi
na ſemper retinēt nomē fontis à quo oriunͭ,
ſicut Araxes ab Armenia, & Iberus ab ibero,
ortogorra ab opido ortogorea ſito in monte
Caucaſo. Item dr̄ eccleſia Ieruſalem:quia in
ipſa eſt viſio pacis ſecundū interpretationē,
Vnde

A Vnde ēt eſt notandum ꝙ Hieruſalem primò
fuit in monte Sion, vbi Dauid ædificauit do-
mum ſuam & arcem. Ideo dicebatur Hieru-
ſalem ciuitas Dauid: quæ parua erat in ambi
tu: ſed poſtea Salomon: ex præcepto Dauid
ædificauit templũ extra illã veterẽ ciuitatẽ:
& vt poneret tẽplum intra ciuitatẽ fecit mu
rum & ampliauit ciuitatem in triplũ, vt ap-
parẽt hodie veſtigia. & ſic ſub uno muro no
uo incluſit duas ciuitates. ſ. antiquã & nouã,
quam pro maiori parte populauit ex proſe-
lytis qui tẽplum ædificauerant: & ideo in he
bræo dicitur Hieruſalem in plurali declina
tum: ſicut dicũtur Athenę, Venetiæ, & Senę,
& Piſæ: quia ex multis ciuitatibus facta eſt
vna ſub vno muro. ideo dicuntur Hieroſoli-
mæ in plurali, ut facta ſunt encęnia Hieroſo
limis Io. x. eò ꝙ erãt duæ ciuitates vnico mu
ro ſeptæ. Vltimo per hoc ꝓuidit Dauid qua
B liter Chriſtus ex duobus populis. ſ. iudaico
& gentili ſub vno muro euangelico, vel ſub
triplici muro. ſ. fidei, ſpei, & caritatis erat vnã
eccleſiam conditurus & clauſurus. Item ci-
uitas Dauid antiqua erat ſita in tribu Iuda:
ſed templum & ciuitas noua fuit condita in
termino Tribus & ſortis Beniamin: per quod
figurabatur ꝙ eccleſia Chriſti nõ in uno ſolo
populo & natione erat ædificanda nouiter.
Hoc ergo petit iſte homo miſticus cũ dicit.
Benigne fac in bona uoluntate tua Sion. i. ò
dñe oſtẽde tuam bonam uoluntatem & pro-
poſitum ipſi Sion ſiue eccleſiæ tuę, ſicut pro-
miſiſti, & veni in carnem, vt muri Hieruſalẽ
ſpiritualis & nouæ ædificentur per te, & per
apoſtolos. qui quidẽ muri ſunt fides, & ſpes,
& caritas. Ergo ædifica & circunda tuam ciui
tatem Hieruſalem triplici muro: aduerſus
C quos muros portæ inferi non præualebunt:
quos venti aquilonares aut perſecutiones &
tormenta tirannorum nõ mouebunt &c. Et
tunc in iſta Hieruſalem noua acceptabis ſa-
crificium iuſtitię, ſ. eucariſtiæ: quod per ſe eſt
acceptabile. Vnde eſt iterum aduertendum,
ſicut dictum eſt, ꝙ eſt differentia inter ſacrifi
cia & ſacr̃a ve. & no. le. nam in illis non erat
Chriſtus realiter, ſed in ſigno tantum & figu
ra. Ideo de ſe non poterant iuſtificare nec
gratiã conferre. ſed in eucariſtia eſt realiter
Chriſtus Deus & homo: qui per ſe eſt bonus
& iuſtus patri dilectiſſimus & obediens: ideo
exiſtens in illo ſacro poteſt nos de ſe recon-
ciliari patri, & nos iuſtificare: & gratiam con
ferre. Sed forſan diceres: ꝙ in illis ſacrificiis
aĩalium ēt erat Deus, quia vbiq; realiter eſt D
per ſubſtantiam & uirtutem & operationẽ.
Ad hoc reſpõdetur. ꝙ Deus erat in illis aĩa-
libus realiter in lapide & vbiq; per ſubſtan-
tiam &c. ſed non eſt in illis vt illa iuſtificet,
& gratificet: nec vt exinde gratiam influat:
ſed vt illa conſeruet in eſſe & operari: & illis
naturalẽ uirtutẽ influat. Sed in eucariſtia eſt
Deus cũ humanitate, & per illã humanitatẽ
Deo patri nos recõciliet, & oĩbus ſuis mem-
bris exinde grãm & merita influat: & ſic illa
humanitas & ſacrificium eſt per ſe bonũ de
opere operato: & iuſtum iuſtificãs, & per ſe
Deo acceptum: ideo dr̃ ſacrificium iuſtitiæ:
quia de ſe eſt iuſtum ſp̃ & acceptum apud
Deum, & ſp̃ facit effectum recõciliationis &
gratiæ. vñ licèt qñq; non proſit offerenti ꝑ
pctm̃ eius & malitiã: tñ ſp̃ prodeſt oĩbus vi-
uis exiſtentibus in caritate ad augmentũ glo
riæ & gratiæ, & exiſtẽtibus in purgatorio ad E
remiſſionẽ pœnæ, & prodeſt ēt peccatorib.
vt conuertantur & ueniant ad pniam. Et ſic
ſp̃ illud ſacrificium eſt acceptũ apud patrẽ,
& confert grãm. Ideo dr̃ eucariſtia græcè, qḋ
latinè interpretatur bona gratia. & ſicut hoc
ſacrificium per ſe acceptabile, & iuſtũ, i quo
Chr̃s realiter continetur, nunq̃ fuit niſi in le.
no. ita pariter uirtus paſſionis Chr̃i eſt reali-
ter in ſacr̃is, & attingit eccleſiaſtica ſacr̃a, ſi-
cut faber attingit inſtr̃m, cum quo attingit
materiam, & præbet figuram, & formã. Ideo
baptiſmus, & pnĩa præbẽt realiter grãm gra
tificam, meritoriam vitę æternæ, vltra hoc ꝙ
purgant à peccato: & ideo vltra hoc quod ſi
gnificant quod non faciebant ſacr̃a ve. le. cũ
ibi nec Chriſtus nec ſua uirtus contineretur,
niſi in figura. Et ideo in ſola fide offerentis de
Chriſto futuro iuſtificabant à peccato. ſed ſi F
vltra hoc ꝙ iuſtificabãt à peccato darent gra
tiã gratificã meritoriam vitæ æternę, alibi vi-
debitur. nam cõiter dr̃ ꝙ illa ſacr̃a non proce
debant realiter à paſſione Chriſti, ſed tende
bant, & diregebantur ad paſſionem Chriſti:
& ideo non habebant tantã uirtutẽ ſicut ſa-
cramenta no. le. q̃ realiter, & actualiter ema
nant à paſſione Chriſti: ſicut aquæ quæ ten-
dunt ad mare non habent tantam uirtutem,
& perfectionẽ, & ſanitatem ſicut quæ fluunt
à mari. Vnde hanc concluſionem intendit
probare, aut vr̃ probare apoſtolus per totam
epiſtolam ad Ro. & Ga. & He. ſ. ꝙ lex de ſe
non poterat iuſtificare niſi ſola lex euangeli-
ca, & eius ſacr̃a, Ideo ait profeta. Tunc acce-

A ptabis in hac eccleſia ſacrificium iuſtitiæ & alias oblationes & ſacramenta. Et ſequitur Tunc imponent ſuper altare tuum vitulos. Vnde eſt aduertendum ꝙ omnia animalia q̃ immolabantur in le.ve.erant figura huius ſacrificii.ſ.agnus matutinus & ueſpertinus, ut num.28. & Exo. 29.ſignificabat illum agnũ immaculatum. Et illi vituli, qui immolabantur,qui erant ſine iugo,ſignificabant Chriſtũ immolandum in cruce ſine peccato,& quotidie offerendũ in altari huius eccleſiæ. Et etiam illi vituli figurabant martires qui ſeipſos pro fide Chriſti in altari eccleſię erant oblaturi ad mortem & martirium. Ideo ait: quando iſta noua Hieruſalem erit ædificata, tunc in ea acceptabis ſacrificium iuſtitiæ eucariſtiæ,quod fuit in le.ve.per agnum figuratum, & acceptabis alias oblationes eccleſiæ,

B & tunc etiam apoſtoli & martires imponent vitulos ſup altare tuum,in lege figuratos,cũ ſeipſos pro fide Chriſti ſua ſponte offerẽt ad mortem. Et ſic Laurentius & Vincentius & Lucia & Catarina ſe morte conſecrabunt,& tales uitulos,& tauros & agnos imponent ſuper altare tuum.Vnde nota, quòd nos etiam quotidie imponimus uitulos ſuper altare domini noſtri, nõ ſolum cum eucariſtiam offerimus,ſed etiam cum feſtiuitates martirum celebramus,& eorum triunfos & paſſiones cantamus,& in tabulis ſuper altaria depingimus in memoriam,ad excitãdãq; deuotionem populorum,& ad gloriam & honorem ipſorum ſanctorum.Ex quibus patet,quòd Dauid nõ petit ut ædificarẽtur muri Hieruſalem materialis:quia iam erant ędificati:nec petit ꝙ acceptentur & offerantur ibi uota & ſacrificia

C animalium brutorũ,quia quotidie offerebãtur ibi:ſed quia præuidit in ſpiritu quòd illa Hieruſalem materialis debebat cum Chriſto mori & crucifigi ſimul cum ſacerdotio & omnibus legalibus,ideo petit ędificari nouã Hieruſalem per Chriſtum toto orbe diffuſam,& petit offerri ſacrificium no, le.in ea acceptabile apud patrem, & petit transferri ſacerdotium & legem in euangelium,& eccleſiam Chriſti. Ex dictis in hoc pſalmo eliciuntur. 11.concluſiones correlariæ.

Prima concluſio, ꝙ Adam pre generationẽ reliquit nobis ſeminaliter ſuum peccatum: probatur:nam p generationem libidinoſam impreſſit in carnem filiorum vitium cõcupiſcentiæ ſiue fomitem,ex cuius contactu anima maculatur peccato originali:quod peccatum Adæ imputatur nobis ad pœnam damni,& eiuſdem conſenſu uoluntas trahit peccatũ actuale quod imputat̃ ad pœnã ſẽſus. D

Secunda concluſio ꝙ licèt illa concupiſcẽtia aut fomes ſit ſemen omnis peccati,tamen principaliter incitat uoluntatem ad tria generalia peccata.ſ.ad ſuperbiam, auaritiã,& luxuriam: quia quicquid eſt in mundo aut eſt concupiſcentia oculorum,aut concupiſcẽtia carnis,aut ſuperbia uitæ.pri.Ioann.2.Ex his tribus oriuntur omnia alia uitia:nam ex ſuperbia oritur ira & inuidia:& ex carne oritur gula acidia & luxuria & econnerſo: ſed omnia uitia ex concupiſcentia oriuntur: ſuperbia enim nil aliud eſt niſi concupiſcentia honoris & cętera.

Tertia concluſio, ꝙ ſupradicta peccata nõ poterãt remitti niſi ex Dei miſericordia per B aſperſionem ſanguinis Chriſti & eccleſiaſtica ſacramenta.

Quarta concluſio, ꝙ paſſio Chriſti & eccleſiaſtica ſacramenta non ſolum nobis remiſit culpam,ſed etiam reſtituit gratiam perditam in Adam:hoc eſt quia in ſupplementum iuſtitiæ originalis reſtituit nobis iuſtitiam fidei,& loco gratiæ dedit nobis dona ſpũs ſcĩ.

Quinta concluſio ꝙ ſacramenta & ſacrificia ue.le. de ſe non poterant iuſtificare hominem,quia de ſe nõ erant bona, niſi ex ſola fide & bonitate offerentis.Vñ ſola fides Chriſti futuri iuſtificabat antiquos à peccato.

Sexta concluſio, quod ſacrificium noſtrũ proprium Deo acceptum in utrãque lẽge eſt ſpiritus contribulatus & cor contritum & humiliatum.

Septima concluſio, ꝙ ſacrificium ſemper E de ſe bonum & acceptum eſt eucariſta, in qua realiter eſt Chriſtus iuſtificans & reconcilians omnes.

Octaua concluſio, ꝙ uera Hieruſalem & vera Sion eſt eccleſia Chriſti toto orbe diffuſa,exorta ex Hieruſalem iudęæ,inchoata ibidem per Chriſtum,& per apoſtolos ſuos,poſtea per totum mundum dilatata,in qua ſola offertur uerum ſacrificium iuſtitiæ.

Nona concluſio, ꝙ Hieruſalem iudęæ nũquàm fuit uera Hieruſalem vſque quò venit Chriſtus in eam,& compleuit omnia miſteria noſtrę redemptionis in ea.probatur. quia tunc fuit uere viſio pacis & viſio omniũ quæ fuerant figurata per patriarcas & dicta per ꝓfetas de ipſo & Meſſia futuro,ex quo patet ꝙ ante non fuit Hieruſalem in re, ſed in figura, ſicut

A ſicut extera legalia. Decima cõcluſio, ꝙ rece dente Chřo & Apl'is à Ieruſálem iudeæ nõ amplius fuit Ieruſalem: probat: quia nõ máſit viſio & ciuitas pacis, ſed diſcordiæ & cõfuſionis: quia repulit oẽm pacẽ & viſionẽ fidei & veritatis: & ſic dicta eſt Babilonia. Vndecima cõcluſio, ꝙ cũ Chřo fuit mortua tota lex Moyſi, & per conſequens oĩa legalia perdiderunt virtutẽ, & ſic ceſſauit tota lex vetus & ſucceſſit euãgelica, & ꝑ cõſequẽs mortua fuit Ieruſalẽ materialis cũ ſuo ſacerdotio & ſucceſſit vera Ieruſalem ſpũalis, quę eſt eccleſia Chriſti toto orbe diffuſa. quod patet per hoc ꝙ dicit: Vt ædificentur muri Ieruſalem: quia illa Ieruſalem materialis iam erat ædificata: ſed deſiderabat ædificari per Chriſtum aliã Ieruſalem ſpiritualem toto orbe diffuſam.

B *Tertia Expoſitio.*

Miſerere mei Deus. Dictũ eſt ſuperius ꝙ Dauid ad triplicẽ ſenſum fecit hunc pſ. Primò literaliter in perſona ſui prout cõmiſit adulterium cum Berſabee, & homicidiũ contra Vriam. Secundò profeticẽ in perſona totius hominis & corporis miſtici prout peccauit in Adam. Tertiò in perſona cuiuſlibet pœnitentis prout peccauit in ſe contra Deũ & proximum. Et ideo fuit primo literaliter expoſitus de ipſo Dauid. Secundò miſticẽ & profeticẽ de toto corpore miſtico ſiue eccleſiaſtico: quę dicta eſt miſtica & profetica expoſitio: Oportet ergo in tertio loco vt exponatur ſpiritualiter & moraliter pro quolibet peccatore pœnitente: nam ideo iſte pſalmus collatus eſt quinquageſimus in ordine,
C vt ait Caſſiodorus, eò ꝙ ſignificat iubileũ: nã ſicut in iubileo 50. annorũ omnia debita remittebant & vnuſquiſq; à labore quieſcebat & liberabatur à quocunq; debito: ita pœnitens eũ deuotione & feruore & affectu & cõtritione dicens hunc pſ. nõ ſolũ liberat à culpa, ſed ẽt à debita pęna quacunq;. Ad cuius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ pčõr in peccando tria dãna incurrit: nã primò perdit grãm gratificã, quam receperat in baptiſmo. Scđò incidit in culpã per quã eſt in ira Dei & debitor pęnæ æternæ. Tertiò quia cũ nõ ſit in gratia Dei nulla bona, q̃ agit dũ eſt in pčtõ ſunt Deo grata nec accepta ad vitã ęternã. Tria ergo facit Dauid in hoc pſalmo in perſona cuiuſlibet pęnitentis: nã primò petit ſibi culpã remitti: ſecundò grãm perditam reſtitui: tertio bona q̃ facturus eſt à Deo acceptari. 2. D ibi. Cor mundũ 3. ibi. Docebo iniquos. Poſſumus ẽt dicere ꝙ Dauid in hoc pſ. ſeruat totũ ordinẽ pniæ & explicat oẽs eius partes: nam cum tres ſint partes perfectæ pniæ .ſ. cordis cõtritio, & oris cõfeſſio, & operis ſatisfactio: ideo primò petit ſibi culpam remitti & gratiã reſtitui per cordis contritionẽ & oris cõfeſſionẽ. Scđò promittit pro reatu ſatiſfacere, cũ dicit. Docebo iniquos &c. Iterum eſt ẽt aduertendum ꝙ Dauid non ſolũ ſeruat ordinem pniæ in hoc pſalmo: ſed ẽt ſeruat ordinẽ & modũ boni oratoris & rhetoris in pſuadendo: nam in oĩ bona oĩone pmittitur exordiũ, in quo captatur beniuolentia auditoris, exinde ſit petitio & narratio rei intentæ: in qua narratione diſputatur cã & poſſibilitas eius & fiunt obiectiones & cõfutationes & tã dẽ datur cõcluſio. Ideo Dauid in hac prima E parte duo facit: nã primò pmittit exordiũ & petitionẽ cũ cordis cõtritione & oris cõfeſſione: ſcđò probat poſſibilitatẽ petitionis cõfutãdo obiectiones, ibi. Vt iuſtificeris. Quantũ ad primum cõmendãdo Deũ de mia vt reddat ipſum ſibi beniuolũ, dicit. O Deus miſerere mei nõ ſm ſolam iuſtitiam, ſed ſm miam tuam, i. ſm bonitatem & pietatem releua me à miſeria peccati in qua poſitus ſum, & non ſolum ſm miam tuam habitualem, ſed ſm multitudinem miſerationum tuarum actualium: quia ſp ſolitus es & conſueuiſti peccatoribus & afflictis miſereri, & liberaſti eos à miſeria: nã tu ſm multitudinem miſerationum tuarũ liberaſti Noe de diluuio & Abraham de hur Caldæorum, & Iacob de manu Eſau, & Iſrael de afflictione & captiuitate F egypti. Et poſt incarnationẽ Magdalenę multa pčtã remiſiſti, et Cananeæ filiã ſanaſti, et à dęmoniis liberaſti: et latroni in cruce veniã et remiſſionem plenariã tribuiſti: et finaliter omnes ſanctos patres de limbo liberaſti: ergo ſm multitudinem iſtarum miſerationũ tuarum dele iniquitatem meam. Sed quæritur quare Dauid non dicit miſerere mei ſecundũ omnipotentiã tuam, aut ſapiam? Ad hoc reſpondetur ſm Ariſtotelem. 4. ethicorũ, ꝙ princeps magnificus aut magnanimus magis inclinatur ad petitionẽ cum narrãtur et memorant ſibi beneficia q̃ fecit, & magis ẽt delectatur vt cõmendetur eius largitas et magnificentia q̃ eius potẽtia. Cũ ergo Dauid intendat hic inclinare Deũ ad petitionẽ ſuã: ideo potius memorat miam et clementiã quæ per

A tinet ad largitatē & magnanimitatē q̄ eius
potentiā narrādo & cōmemorādo p̄terita be
neficia. Itē magis explicat̄ bonitas & ēt potē
tia diuina in mīa q̄ in potentia & ſapīa. nam
ſm Aug.Plus eſt ex impio facere piū q̄ crea
re cęlū & terrā: vt infra probabit̄ vn̄ cātat ec
cleſia.Deus qui oipotentiā maximè parcen-
do & miſerendo manifeſtas &c. Et ſic magis
Deus delectatur & citius inclinatur ad im-
plēdā petitionem, cū inuocatur per miam q̄
per potentiam: ideo ait Dauid miſerere mei
Deus ſecundū magnā mīam tuā. Item notā
ter dicit magnā: qa licèt vna & eadē ſit mīa
Dei ex parte ſui; tñ reſpectu noſtri mīa qua
Deus liberat & releuat pc̄tōrem à miſeria &
pęna æterna,eſt magna & maxima & maior
q̄ mia qua releuat à pęna tpali.Q.d.O Deus
miſerere mei nō ſolū ſm miam qua liberas
B hoīes à periculis tpalibus:quia vt ſic ēt mul
tos malos liberas&das eis bona tpalia,& ſup
plcs eorum petitiones in hac vita: ſed miſe-
rere mei ſm magnam & maximam miam
tuam:q̄ ex peccatoribus iuſtos facis:ſicut mi
ſertus es Magdalenæ & latroni & Matth. &
Aug.ideo ſm multitudinem tuarum taliū
miarum dele iniquitatem & culpam meā,
ne amplius imputēs ad pęnam æternam. Et
ſequit̄. Amplius laua me ab iniquitate mea:
per hāc cōtritionē & lacrimas quas effundo,
& per eas munda me à pc̄tō meo. Sed hic du
bitat̄ quare hic ponit tria verba.ſ.dele, laua,
munda:q̄ idem vnr̄ importare: cū dicit dele
iniquatem,& laua me ab iniquitate,& mun
da me à peccato,quod idem eſt quod iniqui
C tas,& per cōſequens ter noīat pc̄tm̄. Ad hoc
rn̄det̄, ꝙ nil ponitur ſuperfluum: pp qđ eſt
notādū: ꝙ ſicut pc̄tm̄ Da. fuit triplex.ſ.adul
teriū,furtum,& homicidium,vt dictum eſt:
ita omne pc̄tm̄ noſtrū eſt triplex ſimile illi.
Nā nūquā peccamus quin cōmittamus adul
terium,furtū, & homicidiū:nā primo anima
noſtra fuit deſpōſata Xp̄o in baptiſmo & re-
nunciauit diabolo & mundo & pōpis eius &
ꝓmiſit Xp̄o fidem, ſpē, & caritatē,& in omni
bus ſequi ipſum:ergo quantumcunq; peccat
adulteratur, qa auertit̄ à bono incommuta
bili & cōuertit̄ ad bonum cōmutabile,& cō-
temnit Xp̄m ſponſum & ſequitur ſuggeſtio
nem diaboli:qa nemo pōt duobus dn̄is ſerui
re:neceſſe eſt enim vt vnum cōtemnat & al
terum diligat: vt ait Saluator Math.7.Et ſic
fornicatur pc̄tōr cum diabolo.apo.18.Secun
dò cōmittit ſemper furtum:qa rapit prohibi-
tum.Nam pc̄tm̄ ſecundum Auguſtinum nil D
aliud eſt niſi omne cōcupitum vel factum cō
tra illud quod lex prohibet. Tertiò cōmittit
homicidium, quia occidit & odit animā ſuā
in mortem ęternā qui diligit iniquitatē. Itē
in omni peccato fit triplex offenſio. Primò
cōtra Deū:cuius pręceptum violatur:& hoc
dicitur adulterium & iniquitas.Secundò pec
cator offendit proximum iniuria vel damno.
Hoc etiam dicitur iniquitas & furtum. Ter-
tiò homo offendit ſeipſum & hoc dicit̄ homi
cidium:cum ſe in mortem ęternā pręcipitet:
& hoc dicitur peccatum inquātum deuiat &
errat à via veritatis.Item cōiter omne pecca-
tū habet tres gradus.ſ.corde,ore,&opere ſiue
proſecutione:& ſic Dauid omnia ſupradicta
tria peccata cū ſuis gradibus petit ſibi in hac
parte remitti.Item omnia peccata reducun-
tur ad tria, vt dictum eſt in ſuperiori expoſi-
tione.nam quicquid eſt in mundo, vt ait Io. E
in canonica,aut eſt concupia carnis,aut con
cupiſcētia oculorū, aut ſuperbia vitæ:per cō
cupiſcētiā carnis intelligit gulā & luxuriā &
accidiā q̄ ſe habēt cauſaliter & correlatiue:p
ſuperbiā intelligit elationem & iram & inui
diā.qa ſuperbus nō patitur parē nec ęqualē:
per cōcupiſcentiā oculorum intelligit auari-
tiam & furtum & rapinā &c.Ex quo patet,ꝙ
ad iſta tria pc̄tā reducūtur omnia alia. Vnde
ſuperbia & auaritia dicuntur iniquitates,qa
non committuntur ſine iniquitate & malitia
& iniuria. luxuria autē & omnis carnalitas
dr̄ hic tātùm pc̄tm̄, eò ꝙ cōiter committitur
ex fragilitate. Ab his ergo tribus cōmiſſis pe-
tit pœnitens hic liberari per miam Dei. Sed
rurſus reſtat videndum quid intelligit per il-
la tria verba.ſ.delere, lauare, & mundare. Ad F
cuius intelligentiā eſt notandum, ꝙ iſta tria
verba ad diuerſa referūtur: nam pc̄tm̄ tria fa
cit:nam primò infligit culpam in anima:qua
pc̄tōr dr̄ eſſe in ira Dei & debitor pęnæ æter
nę inquātū Deus imputat ipſi illud pc̄tm̄ ad
pœnā æternā. Scdò deturpat aīam: nā q̄ ante
p grām erat Deo ſimilis, poſt pc̄tm̄ eſt diffor
mis: & ſic illa difformitas dr̄ quædam macu-
la. Tertiò ī perſpectu diuino manet quidā re
ſpectus mouens Deū ad vindictam peccati:
& forſan eſt idem cum culpa ſiue fundantur
in ipſa culpa ſubiectiuè,ſed obiectiuè ī Deo:
vnde Deus ex ſola mia & bonitate reſpiciēs
in paſſionem & ſanguinem Xp̄i delet iſtū re
ſpectum à perſpectu memoriæ ſuæ ſiue iræ:
hoc eſt non amplius imputat peccatum ad

pœnam

A pęnam æternam: quia ſoli Deo facta eſt iniuria ex præuaricatione legis. iō ſolus Deus pōt tale debitū remittere Eſa. 34. Solus ego deleo iniquitates & pctā populi. Ex quo patet ꝙ ly delere refert ad diuinā memoriā ſiue ꝓſpectū. Vñ dicit Aug. ꝙ Deū pctā delere nil aliud eſt niſi pctōrū recordari i. ñ ad pęnā iputare. Petit ergo pęnitēs vt De⁹ deleat pctm̄ & iniquitatē de memoria ſua, ne amplius imputet ad pęnā ęternā. Scdō petit lauari p fontem lacrimarū à culpa q̄ cōmiſit. Sed qa fuit deturpatus et maculatus et difformis factus p abſentiā gratiæ, iō petit mūdari per ſanguinē Xpi, qui datur virtute ſacrī pniæ, vt mūdet illā maculā. Ex quo patet ꝙ tria facit pnia: nā primò delet pctm̄ ſiue iniquitatē à pſectu diuino, ne amplius recordetur, nec imputet ad pęnā ęternā: nā ſicut pęnitēs dolēs ꝓponit amplius nō pecca-

B re: ita Deus ꝓponit ampli⁹ nō recordari, nec ad pęnam imputare. Vñ ſicut pęnitēs delet pctm̄ à propoſito, ita Deus delet ipſū à memoria & ſnia ſua, & ira &c. Et hoc fit per cōtritionē. Nā cōtritio eſt pctā pterita plangere, et plāgēda iterū nō cōmittere. Scdō lauat p cōfeſsionē & lacrimas ſuas in cōfeſſione. Tertio mūdār p virtutē paſſionis Xpi, ſiue p ſatisfactionē vt magis patebit. Pęnitentia ergo delet & lauat et mūdat. Vel poſſum⁹ ēt dicere ꝙ pęnitētia delet ſuperbiā, lauat luxuriā, mūdat ab auaritia. Itē pęnitētia delet iniquitatē à Dei memoria, & lauat ſēſualitē à turpitudine cōcupiſcētiæ & naturalis habitus, & mundat cor & conſcientiā à macula. Itē delet à ꝓpoſito, lauat à locutione, & mūdat ab opere. Qm̄ iniquitatē meā. Hic

C explicat primā partem pniæ, quæ eſt cordis cōtritio, inquantū pctōr cognoſcit in ſe peccatū ſuū & reatū, dolet & cōteritur, per quā contritionem meretur vt Deus deleat peccatū ſuū, ne amplius imputet ad pęnam ęternā Iō dicit pęnitēs miſerere mei & dele iniq̄tatē &c. qm̄ ego cognnſco iniq̄tatē & culpā meā. i. cognoſco me eē reū & peccatorē, & pctm̄ meū cōmiſſum eſt ſp cōtra me cōterendo & accuſando, et mordendo cōſcientiā meam. vñ infligit ſemp mihi dolorem & cōtritionem & propoſitū nunq̄ amplius cōmittendi, in quibus cōſiſtit vera contritio. Ergo poſtq̄ me tibi oſtendo verū cōtritū, dele iniquitatem meam. Tibi ſoli peccaui &c. Hic explicat ſecundam partem pniæ, quæ eſt cōfeſſio oris, q. d. amplius laua me à macula peccati & carne, & à ſorde cordis & animæ D

munda me, quia tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Quaſi dicat: ꝙ ſicut per virtutem contritionis deles iniquitatem meam à memoria tua, ita per virtutem confeſſionis laua me & munda me: nam confiteor tibi & tuos ſacerdoti cōfiteri ꝓmitto qualiter tibi ſoli peccaui & malum actum vel propoſitū coram te feci: & ſic cōfiteor tibi & ſacerdoti peccatū meum, coram quo feci illud quantuncunq; fecerim occultè. Sed hic dubitāt, quia homicidia & latro & adulter & inuidus non ſolum vī peccare Deo, ſed etiam proximo, cui fit dānū & iniuria: ergo nō ſoli Deo peccat peccator. Ad hoc rñdetur, ꝙ peccare vno modo idem eſt, quod offendere vel lædere, & ſic peccator non ſolum peccat contra Deum ſed etiam contra proximum quē lædit, et cui infert damnū vel iniuriā. Alio E

mō peccare idem eſt quod ab aliqua lege deuiare, ex qua meretur puniri. & ſic perſona priuata non ſolum peccat contra Deum ſed etiam contra regem & principem aut magiſtratū cuius legē violat. & ſic meretur mortem corporalem iuxta merita delicti Et iſto modo rex vel princeps ſoli Deo peccat, quia non habet ſupra ſe aliū principem qui poſſit corrigere ipſum niſi Deum, cuius ſolā legē tranſgredit, ſicut dictum eſt de Dauid in prima expoſitione. Tertiò modo peccare idē eſt qđ illā legē violare, quę nō ſolū obligat hominē ad mortem temporalē corporis, ſed ēt ad mortem ęternā aīę: & p cōſequens offendere illū qui pōt occidere corpus & aīam, et pōt culpā & pęnā ęternam ēt dimittere. de quò dicit ſaluator. Nolite timere eos q occi F

dūt corpus: aīam aūt nō pñt occidere, ſed illum potius timete, qui cum occiderit poteſt mittere in gehenā. Et iſto mō ſoli Deo peccamus qñcunq; peccamus ſiue in publico ſiue in occulto, nam illius legem violamus, cuius trangreſſio infligit culpam in aīa, & obligat ad mortem æternam, et ſicut pōt punire ita pōt miſereri & retinere. iō dicit pœnitens in confeſſione. Tibi ſoli &c. Vt iuſtificeris. Nota ꝙ hic incipit verſiculus & ſnīa. Nā dictū eſt in principio, ꝙ in vno verſu magno cōtinentur duo vel tres verſiculi parui lirici & pindarici cuiuſmodi fuerint facti verſiculi pſalmorum p Dauid. Hic ēt incipit ſecunda particula huius primæ partis principalis, in qua pœnitens probat poſſibilitatem ſuæ remiſſionis & petitionis: & cōſutat obiectio-

A nes contrariorũ,& impugnantium remiſſio-
nem pctõrum. Ad cuius intelligentiã eſt di-
ligenter notandũ, ꝙ tria genera obtrectatorũ
ſiue ęmulatorum conſueuerunt impugnare
pniam ſiue remiſſioné:& arguere& iudicare
Deum& murmurare cõtra eũ in remiſſione
pctõrum. In primis murmurat Diab. contra
Deum & iudicat,& arguit ipſum. quare nõ
remittit ſibi culpam ſicut remittit homini:
cum ipſe ſit nobilior quocunque homine:
& iſte mouetur ex inuidia, quia videt homi-
nem per gratiam & pniam cõſequi fęlicita-
tem, quam ipſe perdidit per ſuperbiã. Scdõ
árguunt & murmurant contra Deum illi
qui fuerunt læſi & paſſi ſunt iniuriam, cum
vident viuere, & etiam proſperari illos qui
eis iniurias & damna intulerunt: imò blasfe
mant contra Deum dicentes Deum eſſe iniu
B ſtum, & acceptorem perſonarum: & quõ
poteſt eos ſuſtinere in mundo,& parcere eis
per pniam? rogantes Deum vt nunquã eis
donet locũ pœnitentiæ: ſed moriantur mor-
te ſubitanea &c. & ipſi non conſiderant ꝙ
iſti magis offenderunt Deum: & ꝙ ſic Deus
deberet eos punire ſcd̃m merita eorum vt
illos. Tertiò volunt Deũ arguere, & temerè
iudicare, & iugiter murmurat generatio peſ
ſima hypocritarum: qui reputantes ſe iuſtos
aut volentes iuſti apparere iugiter mordent
& rodunt publicè pctõres & blasfemant, &
murmurant contra Deum: dicentes quare
Deus permittit eos, & talia ſcelera ſuſtinet
ſuper terram? imò diſplicet eis qñ pctõres ve
niunt ad pniam, licèt quandoque fingant ſe
pro eis orare. Sed iſta tria genera obtrecta-
torum, & murmuratorũ mouentur diuerſis
finibus. nam Diab. mouetur ex inuidia. nam
C quia ipſe eſt cõdemnatus ad pœnam æternã
pp obſtinationem vellet ſemper ſocios ha-
bere pœnarũ, & ne homo poſſideret locum
quem ipſe perdidit per ſuperbiã & obſtina-
tionem, ideo ſibi diſplicet pnia pctõris. Sed
iſte non habet ius querelæ contra Deum ſi
miſeretur pctõrib. & nõ ſibi. Primò quia ipſe
non peccauit ex fragilitate ſicut peccát mo-
do pctõres pro ſtatu iſto pp naturam cor-
ruptam in Adam. Secundò, quia Deus pro-
mittit veniam pœnitẽtib. ergo ſi homo agit
pniam,& nõ Diab. non eſt culpa Dei, quare
non remittit culpam Diab. ſicut homini pœ
nitenti. Sed homo læſus, & paſſus iniuriam
contra Deum murmurat ex ira. nam ira eſt
appetitus vindictæ ex aſcenſione ſanguinis,
circa cor pp vilipenſionem aut iniuriam il D
latam: & ideo tales appetentes vindictam de
ſuis læſoribus, murmurant contra Deum.
Contra quos inuehitur Chr̃s Matth. 25. ad-
ducens parabolã de illo, cui Dñs remiſerat
debitum. X. mille talentorũ: & ipſe ſuffoca-
bat cõſeruũ & ꝓximum q debebat ſibi tñ.
100. denarios, & ideo tales nõ habẽt ius q-
relæ cõtra Deũ: nam ſi volũt vt dimittat eis
pctã, q̃ cõtra Deũ cõmiſerunt: à fortiori de-
bent ipſi remittere iniuriã ꝓximo pœnitẽti:
nec debẽt mirari quare Deus pmittit eos in
pctõ viuere, & proſperari: quia expectat eos
ad pniam. Hypocritæ aũt ex peiore intẽtio-
ne,& malitia mouent̃, quã Diab.& homo læ
ſus. Ad cuius intelligentiã eſt aduertendum,
ꝙ duo ſunt genera hypocritarũ: nam quidã
ſciunt ſe eſſe malos, ſed fingunt virtutem vt
ápparеant boni, & decipiant populum& ex- E
torqueant bona tpalia, & honorent̃ ab om-
nibus: de quib. ſaluator Mat. 5. Cum ieiuna-
tis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes; exter-
minant. n. facies ſuas, vt appareant hoĩbus
ieiunantes. Itẽ Veniunt in veſtimentis ouiũ:
intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces: & hoc fa-
ciunt duob reſpectib. Primò vt comedãt do
mos viduarũ &c. & hoc pp auaritiã. Secũdò
pp ſuperbiam: volunt primos accubitus in
menſa: & ſic volunt ab oibus vocari Rabi. Et
ſic iſti vt videantur boni ſemper de virtute
locuti volunt alios publicè increpare: & li-
cèt in occulto non murmurent contra Deũ:
eo ꝙ agnoſcunt ſeipſos prauos, & occultos
pctõres, tñ in cõſpectu populi fingunt admi
rari, & dicunt quomodo poteſt Deus ſuſti-
nere pctõres, & tanta ſcelera ſuper terram?
& ſic publicè arguunt & iudicant temerè di F
uinã miſericordiã. Scd̃m genus hypocrita-
rũ eſt peius priori qui putãt ſe eſſe bonos, &
iuſtos: & potius abſtinẽt à pctõ ex ſuperbia:
vt poſſint alios arguere, & mordere: & quam
ex deuotione, & iſti non ceſſant inueſtigare
in publico, occulto& vitas, & facta aliorum,
vt oẽs poſſint carpere, & mordere vt iuſtifi-
cent ſeipſos: dè quorum grege erat ille Phari
ſæus qui arguebat publicanum dicens. Grãs
ago tibi Dñe qa non ſum ſicut cæteri homi
nes &c. Lu. 18. Itẽ eiuſdẽ generis erat Simõ
Phariſæus qui arguebat Chriſtũ Luc. 7. qa
pmittebat ſe tãgi à muliere peccatrice. Et iſti
ſunt ita ſuperbi ꝙ putant ſolis ſibi deberi ho
noré, & intantũ ſunt obcęcati, ꝙ non cogno
ſcunt peccata grauiora, in quibus laborant.

Nam

A Nã primò sũt ſuſurrones, voraces, ambitioſi, diffamatores, & blaſfemi nã dicunt ꝙ Deus non eſt Deus niſi illico puniat pčtõres, & ſic inuident miæ Dei, quæ expectat pčtõres ad pniam. Item inuidi: qa in nullo alio patiunť honorem nec volũt conſortem in honorib. & inuident diuinæ miæ. Item ſunt hæretici, & Pelagiani: qa putant ſe ex propriis virib. & non ex Dei gřa abſtinere à pčtõ aliquo cũ ſint maiorib. & grauioribus ſcelerib. ſauciati: contra quos inuehitur Chřs Mat. 6. hipocrita vides feſtucam in oculo fratris tui: trabem autem in occulo tuo non conſideras. De his dicit Aug. ꝙ eſt impoſſibile ꝙ agant pniam & ratio eſt. Nam non putant ſe pčtõres ſed iuſtos. & ſic contemnunt pniam in ſeipſis, & odiunt pniam in proximo. Ex quib. patet ꝙ tria genera arguunt & iudicant Chřm &

B murmurant iugiter contra eius miam, eo ꝙ eſt ita pronus ad miſerendum pœnitentib. Nam arguunt contra Deum afflicti & læſi hipocritæ ſimul. & q̃dam curioſi dicentes: ꝙ ſi Deus eſt ſumma iuſtitia & tribuit vnicuiq. quod ſuum eſt, & nemini facit iniuriam, quõ ergo parcit pčtõribus qui ex inopia non potuerunt reſtituere ea, quę pauperib. abſtulerunt, aut ex impotentia & importunitate nõ potuerunt ſatisfacere iniuriam patientibus? Videtur ergo illis iniuriam facere, & cũ iniuria illorum, parcere pęnitentibus. Item arguunt rurſus curioſi, ſi Deus eſt ſummè miſericors, ergo quõ eſt ſummè iuſtus? Nam ſi vtitur ſumma mia, non põt vti ſumma iuſtitia, nec econuerſo. quia non videnť poſſe eſſe in eodẽ: & per conſequens ſi Deus vult vti ſumma mĩa manet iniuſtus &c. Et ſic Deus

C continuè iudicať iniuſtus ab his tribus generibus. Vlterius eſt aduertendũ ꝙ ſicut Deus tripliciter arguitur & iudicať iniuſtus à ſupradictis tribus generationib. ita tripliciter iuſtificatur & conuincit eos. Primò humanæ fragilitati compatiendo. Scđò promiſſionem qua veniam promiſit pęnitentib. adimplendo. Tertiò ſanguinem filii ſui in recompẽſationem & p̃cium pro oĩbus iniuriis tàm ſibi q̃ hoĩbus factis acceptando. Vnde eſt primò aduertendum, ꝙ cauſa quare Deus eſt pronus ad parcendum hoĩbus pœnitentib. eſt, quia compatitur eorum fragilitati. Nam oẽs hoĩes habent naturam fragilẽ & corruptam in Adam & pronam ad cadendum. & ſic habeut tres incitatores. ſ. carnem mũdum & Diab. intrinſecus & extrinſecus. Diab. autem nullum alium habet incitatorem niſi ſemetipſum & malitiam ſuam. & ſic pčtm̃ hominis eſt magis remiſſibile q̃ pčtm̃ Diab. Et ſic D
Deus iuſte ait parcendo peccatoribus & non Diabo. & per conſequens Diabo. non habet ius quærelæ cõtra Deum. Et ſic Deus poteſt ſe iuſtificare contra Diab. & quemlibet aliũ allegando humanam fragilitatem qñ arguitur & iudicatur de remiſſione & venia data pœnitẽtibus. & ſic vincit Diab. & cæteros cũ iudicatur ab eis. Hoc eſt ergo quod dicit Hic Dauid reſpondẽdo huic obiectioni. Nã Deus poſſet dicere ipſi Dauid & cuilibet peccatori. Quomodo poſſum ego de iuſtitia parcere tibi, & delere iniquitatem tuam, quia non ſolum mihi peccaſti, imò contra proximum ipſum opprimendo & diffamando &c. Ideo tàm Diab. q̃ proximus tuus quẽ lęſiſti, & oẽs hipocritæ clamant cõtra me vt puniã te in æternum, & ſic iudicor continuè & arguor ab eis: ideo oportet meipſum iuſtificare & iuſtitiam ſeruare. Huic obiectioni ſatiſfacit dicens: Dñe miſerere mei, & laua me, & dele iniquitatem meam vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas eos cum iudicaris ab ab eis. q. d. per rationes potes iuſtificari & vincere eos. Primò compatiendo fragilitati meæ q̃ traxi à parentib. meis in conceptione & Nati. Ecce. n. in iniquitatib. cõceptus ſum. Reſpice ergo compatiendo fragilitati meæ, quia i iniquitatibus cõceptus ſum & in pčtis concepit me mater mea. Et exindè traxi fomitem & concupiſcentiam & infirmitatẽ in carne, & pronitatẽ ad peccandum, & ſic inuenio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Vnde quod nollem hoc facio qñq;, & quod vellẽ non facio, & ſic non ſolum habeo excitatorẽ extrinſecũ, ſed continuũ impugnatorẽ intrinſecum quẽ Diab. non habet: & ideo ipſe nullã poteſt habere excuſationẽ: & ſic poteris iuſtificari in ſermonib tuis contra Diab. & vincere eũ cum iudicaris & argueris ab eo. Per eandẽ rõnem potes iuſtificari & vincere proximũ quẽ lęſi cum clamat contra me, & potes vincere eũ cum ab eo iudicaris. Nã poſtq̃ ego peccaui p fragilitatem, & humilio me per pniam & pœnitet me proximos læſiſſe, & cupio ſatisfacere eis ad poſſibile. ideo debent contentari poſtq̃ iſti ſunt in eadem fragilitate & condẽnatione & deſiderant, vt tu pariter remittas eis pčtã ſua. Parce ergo mihi cõpatiẽdo fragilitati meæ, vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, &

A uincas accuſatores meos, tã diabolũ q̃ proximũ q̃ hipocritas, dũ iudicaris ab eis allegãdo meã fragilitatẽ. Scd̃ò iuſtificaẽ Deus in ſermonibus ſuis & vincit cũ iudicatur adimplẽdo.q̃d ꝓmiſit pœnitẽtibus. Nã nullus iuſtificaẽ, in ſermonibus & ꝓmiſſis ſuis vſquequo implet quod promiſit: ſed Deus promiſit per Ezec. 18. & oẽs alios profetas, ꝙ qñcũq; pcõr ingemuerit, & conuerteret à via ſua mala, & ageret pniam, tũc Deus nõ amplius recordaret iniquitatũ pœnitẽtiũ. Dicit ergo Dauid in perſona cuiuſlibet pœnitẽtis. Dñe miſerere mei, & dele iniquitatẽ meã, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & promiſſis. Nã tu promiſiſti remiſſionẽ & veniã pœnitentibus: & dixiſti per Ezec. ſi cõuerſus fuerit pcõr, oĩm iniquitatũ quas fecerit nõ recordabor: ergo nõ recorderis pcã mea, ſed dele pcã mea ad pœnã ęternã amplius nõ imputãdo, & ſic iuſtificaberis in ſermonibus, & promiſſionib. tuis

B alr maneres mẽdax & iniuſtus. Ecce.n. veritatẽ dilexiſti.i. reſpice, q̃a veritatẽ dilexiſti & nõ mẽdaciũ: ergo fac ꝙ promiſiſti & iuſtificaberis in ſermonibus tuis. Quod tu promiſiſti veniã pcõribus pœnitentibus, probo. Nã incerta & occulta manifeſtaſti mihi. hoc eſt q̃a tu reuelaſti mihi multa ĩcertã.i. abſcõdita, & occulta hoĩbus de tua profunda ſapientia.i. q̃ ſunt clauſa in tua ſapĩa, de incarnatione, & nr̃a redẽptione, & pcõrum remiſſione. Vñ eſt aduertendũ, ꝙ quilibet peccator & pœnitens põt dicere: Incerta & occulta ſapiẽ tuæ manifeſtaſti mihi. Nam quotidie Deus p experientiam manifeſtat nobis occultã ſapiam & miam ſuã in remiſſionẽ pcõrum. Nã nos videmus, ꝙ ſp latro egit malũ in uita ſua, &

C tñ in ultimo ſuæ vitæ Deus remiſit ſibi pctã, & fuit illo die ſecũ in gloria paradiſi. Itẽ uidimus Paulũ maximum eccleſiæ perſecutorẽ, & poſtea poſt pniam factus eſt eccleſiæ defenſor & ædificator. Et ſic eſt dicendum de Matthæo publicano, & Aug. &c. Ex quo patet, ꝙ Deus maximè oſtendit & manifeſtat nobis incerta, & occultã ſapiẽ ſuæ, cũ quotidie iuſtificat per pniam maximos, & ſcelera tos peccatores de quibus nulla ſpes habebaẽ in opinione hoim, & in hoc maximè Deus iuſtificat ſeipſum in ſermonibus, & promiſſionibus ſuis, & maximè manifeſtat teſauros occultos ſapiæ ſuæ, & miæ: cum ex magnis peccatoribus faciat iuſtos per pniam, & ſic ẽt Deus uincit diabolum cum iudicatur ab eo. Nam poteſt dicere Deus diabolo. tu arguis & iudicas me de miſericordia, quia remitto D peccatum hominis, & nõ tibi, fac tu pniam ſicut ipſe, & parcã tibi ſicut ipſi, ſed tu manes ſp obſtinatus in tuo peccato i ideo nõ eſt iuſtum ꝙ remittam tibi: ſed eſt iuſtum ꝙ remittam ipſi ut iuſtificer in ſermonibus, & promiſſionibus meis: quia promiſi veniã pœnitẽtibus. Et ſic Deus non ſolum ut ſic iuſtificaẽ in ſermonibus ſuis, ſed ẽt uincit diabolũ, & hypocritas cũ iudicatur, & arguitur, & blaſfemaẽ ab eis. Ex quibus patet, ꝙ dupliciter iuſtificaẽ Deus in ſermonibus ſuis, & uincit cũ iudicaẽ. Primò cõpatiendo humanæ infirmitati, & humanæ fragilitati. Secundò dãdo veniã, quam promiſit pœnitentibus. Litera Hieronymi habet. Tibi ſoli peccaui &c. propterea iuſtificabis uerbum tuum, & mundaberis dum iudicaberis. quaſi dicat: ſi tu deleueris iniquitatem meam, mihi culpam & pœnam remittendo poſtquàm ago pœnitentiã, E & confiteor peccata mea, propterea hoc faciẽdo iuſtificabis verbũ tuũ in quo promiſiſti veniam pœnitentibus, & cum iudicaberis ab æmulis meis, tunc mundaberis.i. mundus, & excuſatus eris repertus. Itẽm ſequitur ſecundum literam Hieron. Ecce ueritatem uoluiſti in præcordiis, & in occultum ſapientiam fac notam mihi; quaſi dicat. tu nõ ſolum diligis & vis ueritatem in te, ſed etiam in præcordiis, & in cõſcientia hominũ vis ueram cõfeſſionẽ pcõrum.i. ꝙ unuſquiſq; uere, & cum cõtritione cordis cõfiteaẽ pctã ſua, & agat pœnitẽtiã. Cum ergo cõfeſſus ſim pcã mea quia dixi, Tibi ſoli peccaui & malum corã te feci, ergo remitte mihi culpã, & dele iniquitatẽ meã, & ſic iuſtificaberis i ſermonibus tuis, & uinces cum iudicaris. & fac mihi notã occultam ſapientiã tuã, quę maximè manifeſtatur F in remiſſione. pcõrum ut dictũ eſt, ut ſciam me eſſe abſolutum. Aſperges me. Quia ſuperius pœnitens perſuaſit quomodo Deus duobus modis iuſtificatur, & uincit cum iudicatur.ſ. implendo promiſſum & cõpatiendo humanæ infirmitati: hic perſuadet quomõ tertio mõ põt iuſtificari & vincere obtrectatores, & curioſos prædictos: hoc eſt acceptãdo aſperſionem ſanguinis Chriſti in pretium, & recõpenſationẽ delicti, & iniuriæ, & ſic petit aſpergi per ſanguinem Chriſti vt mundetur pcõr, & Deus pater iuſtificetur & uincat cũ iudicatur. Ad cuius intelligentiã eſt notãdũ. Primò, ꝙ licet pcõr lędat proximum, tñ i primis offendit Deũ, q̃a eius legẽ traſgredit, & prę̃ua-

A p̄uaricat̃, & violat, & eius p̄cepta cõtẽnit: ex
cõſequenti lædit ꝓximum inferendo ipſi dã
nũ in fama, vel in bonis, vel in perſona, & hoc
corde vel ore, vel opere. & ſic omne pctm̃ eſt
infinitũ in debito. q̃a eſt cõtra Deũ infinitũ.
Et ſic licet pro dãno, & iniuria proximi poſſit
ſatisfieri aliquo finito p̄cio, tñ iniuriæ factæ
Deo nullũ p̄ciũ finitũ põt ſatisfacere. Nã in-
iuria facta ꝓximo comparata iniuriæ factæ
Deo eſt ſicut cõparatio centũ denariorũ ad X.
mil. talẽ torũ auri, ut ait ſaluator Mat. 18 Et
iõ oẽ peccatũ ẽ irremiſſibile quò ad nos. quia
nullus de ſe põt ſatisfacere nec inuenire ali-
qđ p̄ciũ, quo ſatisfaciat iiuriæ factæ Deo, &
debito decẽ milliũ talentorũ, ut patet in eadẽ
parabola. Et iõ dicit Aug. lib. Cur Deus ho-
mo: ꝙ oportuit reperiri aliquod precium in-
finitum per quod ſatisfaceremus debito in-
finito, ſcilicet pro oi peccato, & iniuria Deo
B facta. & iſta eſt paſſio, & aſperſio ſanguinis
Chriſti. Nam merita illius paſſionis ſunt pre
cii infiniti, eò ꝙ proceſſit ex obedientia, & hu
militate, & caritate infinita. Nam licèt vo-
luntas Chriſti humana fuerit finita in ſub-
ſtantia, tamen fuit infinita in affectu, quia in
immenſum uoluit humiliari vſq; ad mortẽ
crucis. Itẽ quia tota perſona Chriſti erat infi
nita, ideo ẽt illa paſſio dr̃ eſſe precii, & meriti
infiniti, eò ꝙ Chriſtus erat Deus, & homo, &
filius unicus, & dilectus, & purus, & innoces.
Ideo illa paſsio fuit patri cara, & accepta in
precium infinitum. Ideo ſatisfecit pro omni
bus peccatis præteritis, & futuris. Et ſic Chri
ſtus in cruce obtulit ſeipſum, & paſsionem
ſuam patri non ſolum pro peccato primorũ
parentum, ſed ẽt, vt ſatisfaceret patri pro pec
C cato omnium noſtrum: quia tũc ille ſanguis
præbuit uirtutem omnibus ſacramentis. ſ. ba
ptiſmo ad tollendum originale: & pœniten-
tiæ ad ſatisfaciendum pro actuali. Ex quo pa
tet, ꝙ paſsio, et ſanguis Chriſti nil aliud eſt
niſi quoddam precium infinitum quo ſoluit
omne debitum. Vnde dicit Aug. ſuper pſ. 21.
ſermone 2. Ecce Chriſtus paſſus eſt: ecce mer
cator oſtendit merces ſuas, ecce preciũ quod
dedit, ecce ſanguis eius fuſus eſt: in ſacco ſui
corporis ferebat precium, percuſſus eſt lan-
cea, ſciſſus eſt ſaccus, & manauit precium or
bis terrarum: apertus eſt infernus, & emptũ
eſt cœlũ. Ex his patet, ꝙ ſanguis Chriſti fuit
precium totius orbis terrarum, quo precio
Chriſtus non ſolum ſoluit oẽ debitum pec-
cati: ſed etiam pro nobis emit cœlum. Ideo
diſinitur paſsio Chriſti per omnes ſuos effe- D
ctus ſic. Paſsio Chriſti eſt quoddam pelagus
infinitum meritorum, et numiſma immenſi
precii, quo cœlum eſt emptum, et genus hu-
manum redemptum: quo iniuſta in conſpe-
ctu Dei fiunt iuſta, & diuina iuſtitia eius ad-
æquatur miæ, mitigans diuinam iram: ſatis-
faciens diuinæ uindictæ, precium maius oĩ
debito. Ad cuius diffinitionis intelligentiam
eſt ſecundò notãdum ſm Ariſt. 5. Eth. ꝙ in-
iuſtitia cõmutatiua. ſ. in cõmutationibus, &
uenditionibus eſt quærendum medium rei.
& ideo ante inuentionem nummi uix pote-
rat fieri iuſta cõmutatio, & reperiri medium.
Nam cum non eſſet nummus, oportebat cõ-
mutare aſinum pro boue, aut frumẽtum pro
calceis &c. Et ſic non poterat fieri iuſta adæ-
quatio ſiue commutatio: quia ſemper quid
præualebat, ſed poſtea humanã induſtria re-
pertus eſt nummus, qui eſt metrum & men- E
ſura adæquans omnes commutationes, & vẽ
ditiones. &c. Et hoc numiſma ſiue nũmus nõ
ſolũ eſt metrum, & menſura pręſentium cõ
mutationũ, ſed etiã eſt fideiuſſor pro neceſſi-
tatibus, & mercibus futuris: quia reſeruatur
in Gazofilacio: & ꝑ ipſum homo in futurum
reperit frumẽtum. & pannum, & oĩa neceſſa-
ria. Ita pariter factum eſt de paſſione Chriſti.
Nã cũ nullum preciũ ęquiualẽs nec adęqua
tũ poſſet reperiri ad ſatisfaciẽdum ꝓ debito
peccati, & iniuria facta Deo. & proximo: tunc
venit Xp̄s, & effudit, & obtulit Deo patri ſan
guinẽ ſuũ in p̄ciũ ſufficiens pro omni debito:
ſatisfaciẽs pro iniuria facta Deo, et proximo:
Et ſic Xp̄i ſanguis factus eſt numiſma, et me
trũ et meſura adæquãs oĩa, et ſatisfaciẽs pro
omni debito. Et non ſolum ille ſanguis tunc
adæquauit, et ſatisfecit pro peccatis p̄teritis, F
ſed etiã factus eſt fideiuſſor pro debitis futu-
ris. Nã repoſitus eſt i Gazofilacio eccleſiaſti
corum ſacramentorũ ad ſatisfaciendum pro
debitis futuris. Nã eccleſia in baptiſmo nil a-
liud facit niſi ꝙ abſtrahit numiſma Chriſti
de Gazofilacio Xp̄i, et eccleſiæ, et ſatisfacit
offerendo Deo patri pro peccato originali il
lius parui baptizati. Et in pęnitẽtia nil aliud
fit niſi ꝙ ſacerdos apponit numiſma sãguinis
xp̄i, et adhibet pnię illiꝰ penitẽtis, et ſic ſatis-
facit ꝓ eo Hoc idẽ pęnitẽs ſi nõ hẽt copiã ſa
cerdotis. Vnde tota pęnitẽtia hominis quan
tumcũq; vehemens nõ eſſet ſufficiens de ſe ſa
tisfacere: niſi ſibi admiſceatur, et adhibeatur
paſſio, et ſanguis Chriſti. Et ponitur exẽplũ

A de uno annulo aureo vnius marchę qui de ſe non valet niſi 48. ducatos: tñ ſi in illo annulo inceletur, & inſeratur magnus carbũculus tũc ꝑ eo poſſet emi vna magna ciuitas & redimi vnus princeps à captiuitate: nõ in valore auri: ſed valore carbũculi, ſiue adamãtis in auro celati, & inſerti Ita pariter pnia peccatoris de ſe non eſſet ſufficiens ad ſatisfaciendũ ꝑ paruo pc̄tõ: ſed ratione paſſionis & ſanguinis Chriſti iu ipſa pnia celati & inſerti ſatisfacit ꝑ omni pc̄tõ, & ꝑ omni debito Dei, & ꝑximi ex diuina acceptatione. vt dictũ eſt. Ex q̄bus patet ꝙ paſſio & ſanguis Xp̄i eſt metrũ, & mẽſura & numiſma adęquatum ad ſatisfaciendum ꝑ oĩ debito· qui q̄dem ſanguis Xp̄i eſt celatus & inſertus in ſacramẽto pnię: & ſic pęnitens pc̄tõr per virtutem pniæ ſatiſfacit ꝑ oĩ pc̄tõ quãtuncunq; graui. Tertiò eſt

B aduertendum ex ſupradictis ꝙ pœnitẽtia nõ ſolum põt ſatisfacere ratione ſanguinis Chriſti ꝑ debito, & iniuria facta Deo. ſed à fortiori ꝑ iniuria facta proximo paſſo iniuriam. Probatur primò, quia dñs directus põt remittere iniuriam ſerui ẽt inuiti. Nã iniuria facta ſeruo potius eſt iniuria dñi, quia ſeruus non habet ius iniuriæ: quia dño eſt potius facienda ſatisfactio. Itẽ, iniuria facta proximo in eodẽ pc̄tõ cõparata ad iniuriã Dei eſt ſicut cõparatio centũ denariorũ ad decẽ millia talentorũ, vt dictũ eſt: ſed pęnitẽtia ſatisfacit pro debito Dei: cuius eſt totũ intereſſe: ergo ſatisfacit pro iniuria ꝑximi. Sc̄dõ arguitur ex parte Xp̄i ꝓut eſt caput eccleſiæ. Nã caput põt ſatisfacere pro quocũq; mẽbro. nã à capite deriuatur omnis ſenſus, & motus ad membra Si

C ergo Xp̄s in pęnitentia nõ ſolũ offert ſuũ ſanguinẽ ꝑ liberãdo pœnitente: ſed etiã pro iniuria facta alteri mẽbro: quia ipſe recepit in ſe illã iniuriã: quia licèt facta ſit membro tñ recepta fuit in capite. Iõ Xp̄s caput põt remittere iniuriã factã cuiq; mẽbro, q̄a primò fuit Xp̄s Ieſus. Quartò nota ſm Aug. de verbis apoſtoli, ꝙ Xp̄s non fuit crucifixus nec paſſus tanq̄ perſona priuata: quia nunquã peccauerat, ſed tanq̄ perſona cõis, & caput eccleſię ꝑ omnibus ſuis mẽbris. Iõ ſicut omnes fuimus baptizati in Chriſto, ita omnia nr̄a pc̄tã præterita, & futura affixit cruci: & ꝑ cõſequens fuerũt punita in Xp̄o. Nã iõ paſſus eſt tale genus paſſionis: vt omnia pc̄tã poſſet delere, & pro omnibus pati. Nã primò paſſus eſt contumeliã à cordibus Iudęorũ. Secũdò opprobria & iniurias in verbis. Tertiò ictus in perſona: quia alapis cęsus & flagellatus: & tãdem clauatus, & lãcea perforatus, & mortuus, & hoc D voluit Xp̄s, vt pro omni genere iniuriæ ſatisfaceret, & omnia noſtra pc̄tã in eo punirentur: & illud genus mortis pro omnibus pęnitentibus patri poſſet offerre, & pro omnibus mẽbris ſuis. ſed vnuſquiſq; fit membrũ Xp̄i ꝑ baptiſmũ, & pœnitentiã, & alia ſacramẽta. ergo quandocunq; quis baptizatur aut agit pęnitẽtiã illico in eodẽ inſtãti participat paſſionẽ Chriſti, & per cõſequens pc̄tã ſua ſunt in Xp̄o, & in eius paſſione punita. Vnde ſi odiuit fratrẽ ſuum aut dedit ſibi alapã: ibi in paſſione Chriſti eſt punitus per contumelias, & alapam Chriſti: & ſi cõmiſerit homicidium, illico ibi in Xp̄o eſt punitum per homicidiũ Chriſti. Et ſic omne genus iniuriæ punitur in Xp̄o per baptiſmum, & pęnitentiã. Et per E conſequẽs oẽs baptizati, & pœnitẽtes iuſtificãtur in Chriſto, & eius paſſione: q̄a per baptiſmũ, & pęnitentiã efficiuntur mẽbra Xp̄i: & fiunt vnũ cum Chriſto: & participant paſſionem eius, & iuſtificãtur in eo: quia tã in baptiſmo, q̃ in pœnitentia eſt realiter tota virtus ſanguinis Xp̄i Ex quibus patet, & primò ſequitur, ꝙ baptizari aut agere pniam nihil aliud eſt niſi effici mẽbrũ Chriſti, & eius ſanguine aſpergi, & eius paſſionẽ participare. Secũdò ſequitur ꝙ qñ pęnitẽs inuocat diuinam miam, & dicit miſerere mei Deus, nil aliud dicit nec petit: niſi ꝙ pr̄ recipiat, & acceptet paſſionẽ, & ſanguinẽ Xp̄i filũ ſui in recõpenſationẽ, & ſatifactionẽ pro peccatis ſuis. Itẽ quando pœnitẽs dicit. Chriſte fili Dei viui miſerere mei: & ꝓpitius eſto mihi pc̄tõri. nil aliud dicit: niſi ꝙ Xp̄s offerat patri paſſionẽ, & ſan- F guinẽ ſuũ ꝑ pc̄tis ei⁹: & ita orat eccleſia quotidie. Ideo in fine cuiuſlibet orõnis dicimus. Per dñm nr̄m Ieſum Xp̄m &c. Tertiò ſequit, ꝙ qñ Deus pr̄ remittit nobis pc̄ã, nil aliud facit: niſi ꝙ acceptat paſsionẽ Chriſti in ſatiſfactionẽ ꝑ peccatis noſtris. Quartò ſequitur, ꝙ qñ pœnitens dicit iniuriam paſſo: parce mihi, et da veniã amore paſsionis Xp̄i, nil aliud dicit: niſi accipe paſsionẽ Chr̄i ꝑ iniuria quã tibi feci in ſatisfactionẽ, quia aľr nõ poſſum tibi ſatisfacere. Quintò ſequit̃, ꝙ qui paſſus ẽ iniuriã nõ vult dare ueniã nec parcere pęnitẽti, et peccãti amore paſsionis Xp̄i: pro tũc exiſtimat maioris p̄cii iniuriã ſibi factã q̃ totã paſsionẽ Chriſti: et per cõſequens talis obſtinatus arguit, & iudicat Deũ iniuſtũ, q̄a dat veniã pęnitenti acceptando paſsionẽ filii in

tali

A tali remiſſione:& ſic eſt blaſfemus, & hereticus. Hoc idem eſt dicendũ de quocũq; hypocrita Deũ arguere,& iudicare volente de nimia miſericordia. Et ſic nullus iſtorum meretur veniã pro peccatis ſuis: nec ꝙ eis ſuffragetur paſſio Chriſti poſtq̃ eã contemnũt, vt patet in parabola de x.mil. talẽtorum. Ergo ſequitur: ꝙ niſi fuiſſet paſſio Chriſti, impoſſibilis eſſet remiſſio pctõrũ:& per conſequẽs nec pęnitentia eſſet valida, maximè in his q̃ ſemper mala egerũt,& nõ pęnitent niſi in ultimo vitę ſuę:& nil habent vnde reſtituãt: nec habent facultatem vnde ſatisfaciãt. Iõ tales niſi recurrerent ad paſſionem Chriſti per pniam pctã eorũ eſſent irremiſſibilia, ſed ꝑ pęnitentiã participãt paſſionẽ Xpi: & ſic pctã eorum ĩ Xpo puniũtur, vt dictũ eſt:& ſic iuſtificãtur in eo,& pctã eorũ remittũtur. Septimò ſequi

B tur ꝙ ſola paſſio Xpi adæquat, & ſociat miſericordiã cũ iuſtitia Dei. Probatur. Nã ſi nõ eſſet paſſio Xpi: tunc poſita ſumma iuſtitia Dei de neceſſitate tolleretur miſericordia, & ecõ verſo. nã ſumma iuſtitia Dei vult ꝙ nullũ malũ abeat nec euadat impunitũ: nec bonũ irremuneratũ: quia tribuit vnicuiq; ſibi debitũ: ſed nullus põt ſatisfacere ꝑ quouis pctõ maximè pęnitẽs in vltimo vitæ. ergo talis debet puniri in infinitũ ſecundũ verã iuſtitiã, & ſic tollitur mĩa. Sed ſi Deus vult vti mĩa cũ pœnitente in extremis: tunc iuſtitia eſſet lęſa: qa illud maneret impunitũ de quo ille non põt ſatisfacere: & ſic venit ſiue interuenit paſſio Xpi q̃ in pnĩa cõtinetur:& adæquat, & ſociat miam cũ iuſtitia. Nã ille pęnitens participat paſſionem Xpi in qua ſua pctã puniũtur: et illud pctm̃ non remanet impunitũ: quia tunc

C Chriſtus de nouo offert ſuã paſſionẽ, et ſanguinẽ patri pro illo pœnitente: et ſic iuſtitia manet integra et inuiolata ſimul cũ mĩa. qa illa cõtritio, et dolor pęnitentis, et confeſſio cum propoſito ſatisfaciendi ſi adeſſet facultas, ſimul cũ Xpi paſſione æquiualet cuilibet iniuriæ &c. Ergo ſequitˀ, ꝙ Deus pater de neceſſitate hẽt acceptare pęnitentem nõ ſolum ad veniã, & remiſſionem tribuendã: ſed etiã ad fęlicitatẽ ęternã ſibi largiendã. Probatˀ. Nã pœnitẽs eſt aſperſus ſanguine Chriſti, vt dictũ eſt, ſed pater teneˀ acceptare ſanguinẽ nõ ſolũ ad remiſſionẽ pctõrum, ſed ad vitã ęternã largiendã in quocũq; et pro quocũq; fuerit ſibi oblatus: quia propter hoc fuit effuſus .ſ. ad redimendam culpam ſiue ad redimẽda peccata, & ad emendũ cęlũ. vt patet ad Heb.

8.& 10. ergo Deus in pœnitente nõ habet reſpicere pctã quæ quondã fecit, ſed ſanguinẽ filii quo pęnitẽs aſperſus eſt, & ſic nõ recordatˀ pcã pterita. Decimò ſequiˀ ꝙ per pniam nõ ſolũ iuſtificantˀ pctõres, ſed ẽt Deus priu iſtificatur tripliciter. Nã primò iuſtificatur in ſermonibus,& promiſſis, quia promiſit veniã pęnitentibus. Secundò iuſtificatur quia compatiˀ infirmitati & humanæ fragilitati. Tertiò, quia per pniam impletoĩm iuſtitiã ſiˀcũ mĩa. Nã pctã puniuntur tã in Chriſto qui in pęnitente, et ſic pctm̃ non manet impunitũ: & mĩa ſeruatˀ cũ pęnitẽte ſicut ꝓmiſſum eſt. Nã pęna æterna ſibi remittiˀ pro illo paruo dolore, et pnĩa. Et ſic Deus non ſolũ iuſtificatur: ſed ẽt vincit, & cõfundit diabolũ,& paſſos iniuriã petentes uindictam, & oẽs hypocritas cũ arguitur,& iudicatur ab eis. Et hoc

E eſt quod dicit hic Dauid in perſona cuiuslibet pęnitẽtis. O dñe ut iuſtificeris in ſermonibus, & uincas cum iudicaris: non ſolum cõpatiaris infirmitati,& fragilitati meæ, quia in iniquitatibus cõceptus ſum &c. & veniã mihi promiſiſti: ſed ẽt ad verã iuſtitiam ſeruandam aſperges me hyſſopo pniæ immerſo in ſanguine paſſionis filii tui:& recipe illũ ſanguinem in ſatisfactionem pro oĩbus peccatis meis, & per talẽ aſperſionem pniæ, & ſanguinis Chriſti mundabor ab oĩ iniquitate & inquinamento, & ſorde peccati: & lauabis me in lacrimis meæ contritionis,& confeſſionis per gratiã tuæ paſſionis: & tunc dealbabor, et ſplendidus ero ſuper niuem. i. magis q̃ nix per gratiã. Item per talem aſperſionẽ mũdabor à ſupbia,& lauabis me à ſorde luxurię, & etiam mundabor à delicto, & lauabis me à ſorde,& macula peccati. Item mundabor à

F peccato cogitationis: & lauabis me à ſorde malæ locutionis. Et cũ mundaueris,& laueris me,& audiuerim ꝙ remiſeris mihi culpã, tunc dabis gaudium auditui meo: & omnia oſſa mea humiliata: & contrita per pœnitentiam exultabunt, i. conſcia mea per pniam confracta tunc ſecura quieſcet. Auerte ergo faciem tuã à peccatis meis. i. cum me videris ſanguine paſſionis per pnĩam aſperſum, & lotum iam nõ amplius reſpicias peccata mea: ſed aſpice ad ſanguinem filii tui, & ſuſcipe in ſatisfactionem, et omnes iniquitates meas dele de perſpectu, et libro tuo, et ne amplius recorderis, nec ad pęnam uelis imputare. Et hoc faciẽdo iuſtificaberis in ſermonibus tuis, quia manebis verax, & non mendax dando

veniam

A veniam promiſſam pęnitẽtib. & manebis ẽt
iuſtus, quia adæquabis miam cum iuſtitia:
manens ipſa iuſtitia illæſa, vt dictum eſt, &
vinces Diab. & vindicatiuos, & hypocritas
cum iudicaris ab illis. Cor mundũ crea. Hęc
eſt ſcđa pars principalis: in qua poſtq̃ pœni-
tens petiuit ſibi culpã remitti, & pęnam per
aſperſionem ſangu. Xp̃i, & pnię virtutem: hic
petit ſibi grãm p pctm̃ amiſſam reſtitui. Ad
cuius intelligentiã eſt notãdum, ꝙ in baptiſ-
mo per aſperſionẽ ſangu. Xp̃i: non ſolum re-
mittit culpa originalis, & ẽt actualis in adul
tis: ſed ẽt cõfert fides, ſpes, & caritas in hitu,
et grã in actu. Sed per pctm̃ licet nõ perdat
habitus fidei, & ſpei: tñ remittitur caritas, &
grã in actu. q̃ quidem grã, & caritas non poſ
ſunt recuperari niſi p pniam. Nec eſt hic diſ-
B putãdum an caritas diſtinguat à gratia: ſed
ſufficit ꝙ caritas vel eſt cũ ipſa grã: vel nũq̃
ſine grã. Sed iſta grã eſt triplex ſm Aug. ſ. in-
cipiens, proficiens, & perficiens. Prima recti-
ficat voluntatem, & dirigit vt velimus bo-
na. Scđa cooperat vt proficiamus, & exequa
mur. Tertia confirmat, & perficit voluntatẽ
in ſua opatione. Itẽ prima rectificat hoiem:
ſcđa ſanctificat: tertia p̃miat ad gaudiũ, & fę
licitatem. Et hanc triplicem grãm ſiue ſpm̃
grę petit hic Dauid in perſona huius pęni-
tentis. Primò petit grãm p̃uenientẽ & mun-
dantem à malo, & rectificantẽ ad bonum, &
dirigentem, cum ait. Cor mundũ crea in me
Deus, & innoua ſpm̃ rectum in viſceribus. &
cõſcientia mea. i. da mihi grãm p̃uenientem
per Spi. ſan. quæ mundet cor meum à pctõ,
C & faciat me deteſtari pctm̃ & abhorrere: & re
ctificet, & dirigat voluntatem ad bonũ agen
dum. ſ. vt declinet à malo, & faciat bonũ. Et
dicit cor mũdum crea: q2 gratia nõ educitur
de potentia materiæ ſiue animæ per agens na
turale: ſed à ſolo Deo per nouam creationẽ,
& dicit ſpm̃ rectum innoua: eò ꝙ fuerat per-
ditus per peccatum. Scđò petit grãm profi-
cientẽ & cooperantẽ, & ſanctificantem: cum
ſubdit. Ne proiicias me à facie tua. Nã cum
Deꝰ aufert gratiã proiicit hoiem à facie ſua,
quia longè a pctõribus ſalus. Et ſic ille non
põt operari nec proficere ſine gratia: nec eſt
gratus nec acceptus ipſe, nec opera ſua apud
Deum: eò ꝙ gratia, eſt illa quę ſanctificat, &
gratificat, & viuificat ad operandũ. Iõ ſubdit.
Spm̃ ſanctum tuum ne auferas à me: quia ſi
auferes à me ſpm̃ ſanctum, & gratiã q̃ ſancti-
ficat. tunc proiectus ero à facie tua, & ſalu-
te. Tertiò petit grãm perficiẽtem, & cõfirmã D
tem vt perficere poſsit curſum, & opus ince-
ptũ: vt inde accipiat p̃mium, & lætitiã ſalutis
ęternę: cũ ſubdit. Redde mihi lætitiã ſaluta-
ris. Et eſt tranſpoſitio ſniæ. i. cõfirma me ſpũ,
& gratia principali: quæ eſt finalis gratia, &
perfecta, et tũc reddes mihi lætitiã ſalutaris
tui. i. optatum, & lætum finem ſalutis tuæ: q̃
eſt fęlicitas, & uita æterna per gloriã in cęlo
poſſeſſa, & hoc per finalem pniam: & gratiã
cõfirmantem cõparata. Vñ nota ꝙ ſicut fina
lis impnia; et obſtinatio dr̃ peccatum in ſpm̃
ſanctum, & culpa principalis, & irremiſsibi
lis: ita finalis pnia, & gratia confirmata dr̃
ſpũs & grã principalis, & maxima. Probatur:
quia ſicut per illã acquirit pœna ęterna: ita
per iſtam cõparatur, & acquiritur fructus ſa
lutis, & vitæ, & fęlicitatis æternæ. ideo dicit. E
Redde mihi lętitiã ſalutaris tui. i. nõ ſolũ des
mihi grãm p̃uenientẽ, & proficientẽ: ſed etiã
cõfirma, & cõſerua me in ea vſq; ad finẽ vitę
incluſiuè: vt reddas mihi fructũ, & lętitiã ſa
lutis, et fęlicitatis æternę tuæ. Vñ nõ ſolum
peto ꝙ reddas mihi lætitiã ſalutaris tui in ui
ta æterna: ſed ẽt ut per talem gratiã confir-
matam reddas mihi lætitiam ſalutaris tui, i.
ut poſsim exercere, et perficere quatuor fru
ctus ſalubres infraſcriptos, qui dñr fructus
pniæ, dignos uita æterna. Per hoc. n. petit: vt
faciat fructus pnię dignos: quę eſt tertia pars
pnię. ſ. ſatisfactio. Docebo iniquos. Hic, i hac
tertia parte pęnitens promittit facere ſatisfa
ctionem, & fructus pnię dignos. Et explicat
quatuor fructus, & utilitates quę ſequuntur
ex pœnitentia, & gratia confirmata, et perſe F
uerante. Ad cuius intelligentiam eſt notan-
dum, ꝙ ſicut quatuor mala facit pctm̃ in pec
catore. ſ. primò quia docet alios peccare. Se
cundò quia laus, et doctrina eius eſt Deo, &
hominibus contemptibilis. Tertiò quia eius
ſacrificia nõ ſunt Deo accepta. Quartò, quia
aia peccatoris facta eſt habitatio peccati. Ita
per oppoſitum, quatuor fructus ſequuntur
ex pnia. Primò, quia pęnitens eſt cauſa ut cę
teri conuertantur. Secundò, quia eius laus &
correctio eſt grata Deo, et hominibus. Ter-
tiò, quia eius ſacrificium eſt Deo acceptum.
Quartò, quia eius anima facta eſt habitacu-
lum Dei, & viſio pacis, & templũ ſpũs ſancti.
Ergo iſtę quatuor vtilitates, & fructus ſequũ
tur digni ex pnia. Nam primò dico, ꝙ ſicut
peccator ante exemplo ſui, & verbis docebat
alios peccare, ita poſt pęnitentiam exemplo

ſui,

A fui,& prędicatioue docet alios p pniam conuerti; nam tunc audacter pdicat cõtra vitia: q.a eſt irreprehenſibilis, & multi videntes eũ conuerſum; & bene operantẽ non ſolũ eius prædicat.& verbo, ſed exemplo, ad pniam cõuertunt: ideo ait. Si tu Dñe per iſtã pniam remiſeris mihi culpam, & reſtitueris gr̃am, & me in ipſa cõfirmaueris & cõſeruaueris: tũc docebo iniquos & pc̃tores vias tuas, & pdicabo eis quãta eſt mia tua & virtus ſang. Xpi, & pnię: & tunc nõ ſolũ ex verbis meis, ſed ẽt exemplo conuertent ad te impii & pc̃tores. Libera me de ſanguinibus. Hic explicat ſm̃ fructũ pnię qui eſt iſte. Nam ſicut ante laus, & oro, q̃ pc̃tor faciebat, nõ erat ſpecioſa nec acceptabilis apud Deũ ad vitam æternã: ita poſt pniam oĩs laus, & oro eſt ſpecioſa, & grata, & accepta Deo ad pmiũ ęternũ. Iõ ſub-
B dit. O Deus Deus meus libera me de ſanguinib. i. de pc̃tis mortalib. q.a ſi hoc feceris: tũc poſtq̃ liberatus fuero per pniam: lingua mea q̃ ante blaſfemabat, & erat ſordidata, & deturpata vanis, & imundis, & libidinoſis, & illicitis locutionib. q.a non loquebat niſi de ſuperbia, & de honorib. & de auaritia, & de rapinis, & de luxuria, & de impudicitia, & de comeſſationib. & de ebrietatib. tunc poſt pœnitentiã exaltabit, & magnificabit iuſtitiam tuam adæquatam cum mia vt dictum eſt. Et notanter dicit exaltabit iuſtitiam: q.a Deus per pniam iuſtificat pc̃torem, & Deus iuſtificat in ſermonib. ſuis vt dictum eſt. Et ẽt per ſupradictam pniam, & gr̃am poſtulatam, & redditam aperies labia quæ ante erãt muta, & clauſa ad loquẽdum de virtutib. & de neceſſariis ad vitam æternam. Erant.n. clauſa,
C & muta ad bonum ex malo habitu, & cõſuetudine loquendi malum: & tunc os meũ pſu ſum p gr̃am annunciabit cũ ſapore, & ſuauitate laudẽ tuã in orando, & pdicando, & cãtando ad laudẽ nois tui, & conſolationẽ audientiũ: q.a vidẽdo mea opera bona, & lumẽ doctrinę: glorificabunt te qui es in cœlis. Et notanter dicit, Libera me de ſanguinib. q.a pc̃ti actualia dñr dupliciter ſanguines. Primò quia procedunt à fomite, & concupiſcentia, q̃ eſt in carne, & ſanguine. Secundò quia merent ſanguinẽ. i. mortem æternã. Iõ dñr pc̃tã mortalia. Vñ ſanguis frequẽter p morte in ſcriptura noiatur. Vñ qñ quis eſt dign⁹ morte dicimus ꝙ dignus eſt ſanguine ſiue reus ſanguinis; & debitor. Qm̃ ſi voluiſſes. Tertius fructus dignus pniæ eſt acceptatio

ſacrificiorum, & oĩum aliorum bonorũ apud D
Deum: nam dum homo erat in pc̃to: ſua ſacrificia, & alia bona quæ faciebat non erant accepta Deo ad vitam ęternam: & ratio eſt. Nam pc̃tor erat in odio Dei, & aĩa ſua non erat Deo accepta: ergo minus acceptabantur ea quæ offerebat. Nam Deus prius acceptat aiam, & voluntatem bonam, q̃ ſacrificium, & oblationem: quia iſta non fiunt de ſe acceptabilia niſi bonitate offerentis. Vñ Deus per prius reſpexit ad Abel deinde ad munera eius, vt dictum eſt pſ. præcedenti. Et ratio quare Deus magis, & prius acceptat ſacrificium voluntatis, q̃ quodlibet aliud ſacrificiũ aut oblationem, eſt iſta ſm̃ Aug. Nam illud ſacrificium eſt maioris pretii, & magis Deo acceptabile: quod fit de proprio: magis q̃ illud quod fit de alieno: ſed oĩa alia ſunt nobis aliena præter voluntatem: quia nil eſt E
magis in poteſtate noſtra, q̃ voluntas, quæ à nobis non poteſt auferri, cum cætera alia nobis inuitis poſſint auferri, & ſola voluntas manet libera: quia nunq̃ libero imperabis: aliꝰ vt patet de martyribus; quibus tirãni, & principes nunq̃ potuerunt imperare, nec auferre propoſitum: & tamen non ſolum abſtulerunt bona temporalia, ſed ẽt vitã corporalem. De tali ergo cellario Deus vult ſacrificium, & oblationem, & eleemoſynam: & inde non ſemper exigit effectum, ſed quærit ſemper affectum & votum. & bonum propoſitum de corde bono. & cõſcientia pura. Et in hoc ſacrificio magis delectatur, & hoc ſacrificium Deus magis per ſe acceptat, q̃ ſacrificia quæ immolabant antiqui de animalib. brutis: & ẽt oblationes quas offerunt pc̃tores de bonis tpalib. Vnde pc̃tor qñ offert magna bona temporalia, puta qñ ex pecuniis F
ſuis conſtruit magnam eccleſiam, aut facit calices aureos & argenteos, aut ſumptuoſa veſtimenta in eccleſia, nil offert de proprio poſtq̃ non offert primo Deo propriam & bonam volunt. & puram cõſcientiam: ideo ſuũ ſacrificiũ non eſt Deo acceptũ, nec delectabile pro illo ſtatu. Sed ſi egerit pniam, tunc offert Deo ſpm̃ cõtribulatũ & cor contritũ & humiliatũ: & tũc Deus non deſpicit illud tale ſacrificium: imò acceptat, & exinde oĩa ſacrificia exteriora. Et hic eſt tertius fructus & vtilitas pniæ. Ideo ait Dauid in pſona cuiuſlibet penitentis. O Dñe. Qm̃ ſi voluiſſes. i. ſi acceptaſſes: ego dediſſem tibi ſacrificium de bonis exterioribus: ſed vtiq; ſcio ſupple, quod

A ꝙ tu nõ delectaberis in holocauſtis & ſacrificiis exterioribus. Litera Hie. hẽt. Qm̃ non vis ſacrificiũ. nec holocauſta tibi placent. Et tunc litera & ſnia eſt magis plana. i. non dedi tibi ſacrificium dum erã peccator: qm̃ ſcio ꝙ nõ vis nec acceptas per ſe ſacrificiũ: nec placent tibi per ſe holocauſta: niſi offerantur de corde bono & cõſcia pura: quia prius reſpicis ad cor: quia ſpũs cõtribulatus & cõfractus per pniam eſt tibi Deo ſacrificium gratũ ſupple & de ſe acceptũ, & nunq̃ deſpicies, imo ſp acceptabis cor contritũ & humiliatũ per pniam: q. d. in ſumma. Si tu dñe remiſeris mihi culpã & reſtitueris gratiã per pniam, ſicut ſupra poſtulaui: tunc ſequet̃ iſte tertius fructus pniæ: quia offerã tibi ſpm̃ cõtribulatũ tibi gratũ & cor contritum & humiliatũ: qđ nunq̃ deſpicies, & exinde offerã tibi alias oblationes: q oĩa ante pniam nõ erant tibi accepta nec delectabilia.
B Vñ Apl's ad Heb. 13. Per ipſum ergo offeramus hoſtiã laudis ſp Deo. i. fructũ labiorũ cõfitentium noĩ eius. Talibus. n. hoſtiis promeret̃. i. delectat̃ Deus. Benignè fac. Quartus fructus dignus pniæ eſt: quia aĩa fit uera Hieruſalẽ & habitaculũ & templũ Dei, & uerũ altare in quo oĩa q̃ offeruntur ſunt Deo accepta. Ad cuius euidentiã eſt ualdè aduertendũ ſm doctrinã ſaluatoris, Matt. 12. & Luc. 11. ꝙ aĩa per pctm̃ efficit̃ atrium & habitaculum diaboli. Nã ſicut vnus princeps armat' & fortis cuſtodit atriũ et caſtrum ſuũ: ita diabolus dũ eſt in aĩa peccatoris armatus oĩ gñe vitiorum, defendit ne intret aliqua uirtus in illã aĩam, & ſic tenet hoĩem ligatum ne faciat bonũ: nec põt diabolus inde eiici niſi à ſolo Deo q eſt fortior;
C vt patet ibidẽ. Sed ſi forſan ille diabolus fuerit inde per pniam eiectus, et exierit ab illo hoĩe, tunc ambulat per loca inaquoſa &c. Et tunc aſſumit alios ſeptẽ ſpũs nequiores ſe. ſ. ſeptem genera vitiorum, & ingreſſi habitant ibi &c. Ex quibus ſequitur ꝙ aĩa per peccatũ eſt facta habitaculũ, & templum diaboli, & habitatio demoniorũ. in quo tẽplo peccator quot mala opera facit, tot ſacrificia offert diabolo. Per oppoſitum dicit Aug. ꝙ aĩa exiſtẽs in gratia poſt pniam: facta eſt habitaculum Dei, & templũ ſpiritusſancti: vt inquit apl's primæ ad Corintios 6. An neſcitis ꝙ mẽbra veſtra templum ſunt ſpiritusſancti? Item ad Ephe. 2. In quo vos coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritusſancto. Item primæ ad Cor. 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis & ſpiritus Dei habitat in vobis &c. Vnde vř dicere ibi Apoſtolus ſm Aug. ꝙ aĩa noſtra fuit facta in baptiſmo ciuitas, & templum Dei: cuius fundamentum eſt Chriſtus, & muri ſunt fides, ſpes, & caritas. Et ideo uideat ne quis velit ipſam facere templum diaboli rũpendo eius muros, & ſuper ædificare ligna & paleas peccatorum. Et ſic dicit Auguſtinus ꝙ ſicut aĩa quæ ante per baptiſmum erat facta templũ Dei, murata fide, ſpe, & caritate, poſtea per peccatũ ruptis muris fit Babylon, & templum diaboli, & habitatio demoniorum & domus confuſionis: ita poſtea per pœnitentiam eiecto diabolo fit Hieruſalem, & uiſio pacis, & templum Dei, & habitatio uirtutũ, & reædificantur eius muri et reſtaurantur: cum in ea recuperatur eius caritas & gratia quibus ſepitur et defenditur, & ſic fit templũ Dei: in quo oĩa q̃ offeruntur ſunt Deo grata, E
et accepta. Et iſte eſt quartus fructus pniæ. Et hoc eſt quod dicit Dauid. O dñe fac quod peto, et benignè fac in bona uoluntate tua Sion. i. fac in benigna uoluntate tua, vt aĩa mea fit uera Sion, & in ea contemplet̃ Deus, et fiat templum Dei per gratiam et pniam: q̃ ante erat templum et altare diaboli per peccatum, & fac ẽt cum bona uoluntate tua, ut muri Ieruſalem ædificentur. i. fac ꝙ aĩa mea: quæ ante erat Babylonia et ciuitas diaboli et habitatio demoniorum per peccatum: fiat Ieruſalem, & uiſio pacis, et caritatis, et reædificentur eius muri. ſ. fidei, et ſpei, et caritatis: qui quidem muri ante fuerant diruti et diſsipati per peccatum. Vñ ſicut tota eccleſia miſticè dr̃ Sion. i. ſpecula et templum Dei: quia in ea Deus contemplatur, et ſpeculatur et F
dr̃ ẽt Ieruſalem. i. viſio pacis vt ſupra dictum eſt: ita aĩa iuſti et pœnitentis moraliter et ſpiritualiter primò dr̃ Siõ: quod idem eſt quod ſpeculatio et contemplatio ſiue templum, quia in ea Deus ſpeculatur et cõtemplatur, et in ea oblationes ſpirituales offeruntur. Dr̃ ẽt Ieruſalem. i. viſio pacis ſiue pacifica: quia in ea Deus vř et habitat per gratiam: quia ſedes Dei aĩa iuſti eſt, et eſt ciuitas et habitatio uirtutum ſepta, et circundata, et tuta muro euãgelico fidei, ſpei, et caritatis: aduerſus quã ciuitatem ſic ſeptam portæ inferi nõ praeualebunt. Dr̃ etiam pacifica inquantum eſt Deo unita, et in caritate Dei, et proximi. Et poſt pniam maximè dr̃ Ieruſalem, et pacifica: quia pacificatur et unitur Deo per caritatem quæ ante erat inimica per peccatum.

Ideo

A Ideo pęnitẽs magnopere petit, & affectat ut
dñs cum benigna & bona uoluntate & mia
facit aĩam ſuam ex templo diaboli uerām
Sion & templum Dei: & ex Babilonia faciat
eam ueram Hieruſalem: & reædificentur &
reſtaurentur eius muri. Nota ẽt ꝙ ly Sion po
teſt eſſe datiui caſus: vt ſit ſenſus. O dñe fac
benigne & miſericorditer ipſi Sion. i. animæ
meæ: vt in bona uolũtate tua ędificentur in
ea muri Hieruſalem. ſ. uiſionis, & pacis diui-
næ per gratiam, & pñiam. Et ſubdit cãm qua
re hoc deſiderat. Tunc acceptabis. i. quia tūc
in ea acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. Ad cu-
ius euidentiam eſt notandum, ſicut ſupradi-
ctum eſt, ꝙ anima per pñiam non ſolum ſit
Hieruſalem. ſed etiam Sion. ſ. templũ in quo
Deus contemplatur. Et non ſolum ſit tem-
plum: ſed ẽt altare Dei: in quo, & ſuper qđ
B ſaçrificia & oblationes offeruntur. Nam alta
re dr̃ quaſi altum & eleuatum à terra; & ideo
cum aia per pñiam & gratiam fiat alta & ele
uata à terrenis ad cęleſtia: ideo fit altare ſup
quod ſpũalia ſacrificia debitè offerunt Deo
grata & accepta. Et ideo dicit, tunc poſtquã
aĩa mea facta fuerit uera Sion & templũ Dei
acceptabis in ea ſacrificiũ & oblationes ſpũa
les: & tunc etiam uota mea imponent uitu-
los ſuper eam factam altare tuum. Ad cuius
maiorem euidẽtiam eſt notandum, vt ſupra-
dictum eſt, ꝙ agni & arietes & uituli, & cæte
ra animalia quæ in le. ue. immolabantur: nõ
poterant de ſe iuſtificare: cum de ſe nõ eſſent
iuſta: quia nihil dr̃ iuſtum niſi utens rõne: &
ideo non offerebantur pp ſe: niſi inquantum
figurabant ea, quæ offerenda erant in eccle-
ſia per aduentum Meſſiæ, ut ait Aug. contra
C aduerſarium legis & profetarum. Vñ agnus,
qui ſacrificabatur mane & ueſpere, ſignifica
bat Chriſtum tanquam agnum ſine macula
offerendum in cruce ſm miſticã ſignificatio
nem, ut dictũ eſt ſcd'a expoſitione huius pſal
mi. Sed moraliter & ſpũaliter ſignificabat hu
militatem & mãſuetudinẽ quam offert qui-
libet iuſtus in templo & altari aĩæ ſuæ. Et ſic
ille imolat agnũ Deo: qui occidit in ſe ſuper-
biam per pñiam: & offert humilitatẽ, & man
ſuetudinẽ in altari aĩę ſuæ: & ille offert Turtu
rẽ: qui occidit luxuriam in ſe: & offert caſti-
tatẽ, & munditiã. Et ille imolat arietes & bo-
ues & hircos: qui occidit in ſe auaritiam & of
fert Deo paupertatẽ & largitatẽ. Et ille imo-
lat Deo tauros & uitulos: qui occidit in ſe, &
mortificat petulantiam iræ, & odii, & offert
Deo pacem & concordiã. Et iſta ſunt anima-
lia quæ offeruntur quotidie Chriſto in altari
animæ cuiuſlibet pœnitentis & iuſti. Vñ pę-
nitens quilibet dr̃ occidere & mortificare ſe-
ipſum & ſuſcitatum ſe Deo offerre. Nam ſu-
perbus p pñiam ſeipſum dr̃ occidere & mor
tificare & abnegare, ut ait Greg. Et ſic luxu
rioſus agẽs ueram pñiam mortificat carnem
ſuam & ſeipſum, & ſic ex luxurioſo efficitur
caſtus: & offert Deo caſtitatẽ, qui ante dia-
bolo quotidie offerebat opera luxuriæ. Ex
quo patet, ꝙ qui offert Deo humilitatem &
manſuetudinem: offert iuuencum ſiue taurũ
occiſum. Et iſta ſunt ſacrificia iuſtitiæ & ho-
locauſta tota cremata caritatis: & uituli qui
offeruntur in altari aĩæ cuiuſlibet iuſti. Vn-
de tũc occidimus hircos, & tauros & arietes
cum extinguimus concupiſcentiam & deſi-
deria carnalia & motus & uoluptates beſtia-
les in carne noſtra per pñiam & uirtutes. Et B
tunc offerimus cor mundum per uitulos &
agnos intellectum. Duplex ergo ſacrificium
iuſtitiæ offertur quotidie in le. no. Vnum eſt
ſacrificium, quod eſt tm̃ vnum de ſe bonũ de
opere operato & iuſtum & iuſtificans: & hoc
eſt ſolum ſacrum Euchariſtiæ. Scd'm eſt ſacri
ficiũ iuſtum iuſtificatum: & hoc eſt ſpũs con
tribulatus ſiue cor contritum, & humiliatũ
& mortificatum p pñiam. Primũ offertur ſe-
mel in eccleſia quotidie: ſm cõtinuè offertur
in aia iuſti: & ſic cor mortificatum p humili
tatem, & manſuetudinem dr̃ uitulus imola-
tus: & cor mortificatum p caſtitatem dr̃ tur-
tur oblata. Et cor mortificatum p paupertatẽ
dr̃ ouis imolata. Et cor mortificatum p carita
tem dr̃ taurus imolatus, & occiſus, & Deo ob
latus. Item deuotæ orões, & obſecrationes F
intelligũtur, & figurantur qñque in le. uete-
rĩ p uitulos & oues. Vnde Oſea 14. Oẽm au
fer iniquitatem, et accipe bonũ, & reddemus
uitulos labiorũ nr̃orum. &c. Ex quo ſeqtur,
ꝙ p uitulos intelligit orões labiorũ, & cor-
dis, quæ ſunt quædã ſacrificia ut dictum eſt
pſalmo 49. Sacrificium laudis honorificabit
me. &c. Et ſic ẽt Dauid ĩ hoc ultimo uerſu p
uitulos intelligit orões quas tanq̃ ſacrificia
vnuſquiſq; fidelis offert in altari aĩę ſuæ. Vñ
ad Heb. 13. Per ipſum offeramus hoſtiã lau-
dis ſemper Deo. i. fructum labiorũ confiten-
tium noĩ eius: beneficentiæ aũt et cõionis no
lite obliuiſci: talibus. n. hoſtiis promeretur.
Deus. Iſta ergo ſunt ſacrificia iuſtitię et holo
cauſta, et uituli qui ponunt, et offerũtur ſup
altare

A altare pœnitentis ſiue animę iuſti. Hoc eſt er
go quod hic ait Dauid in perſona cuius libet
pęnitentis. Dicit.n. O dñe ſi tu remiſeris mi-
hi culpam & reſtitueris gratiã p pœnitentiã:
tũc reſtaurabũtur & ædificabuntur muri Hie
ruſalem. quę eſt anima mea pacifica Deo per
caritatẽ: cuius muri ſunt pax & caritas: quia
poſuit Deus fines & ſeras & portas pacẽ & ca
ritatẽ: & ſic efficietur anima mea verum tem
plũ tuũ & altare: & tũc in eo acceptabis ſacrifi
ciũ iuſtitiæ. ſ. ſacramentũ Eucariſtiæ: & acce-
ptabis in eo oblationes & holocauſta. ſ. cor
contritũ, & humiliatũ, & mortificatũ per hu-
militatẽ & caſtitatẽ: vel acceptabis in eo hu-
militatẽ & caſtitatẽ & cæteras virtutes p ob-
lationes, & holocauſta ve. le. figuratas. Item
tũc etiã imponent ſuper altare tuũ vitulos. i.
pacẽ, & caritatẽ, & manſuetudinẽ per vitulos
B ve. le. figuratas. Et ſic religioſi vouentes & p
fitentes tria vota: ſ. obedientiam paupertatẽ,
& caſtitatem: p obedientiam offerunt agnos
& p paupertatẽ offerũt oues & boues, & arie
tes. &c. ex quibus congregantur diuitiæ: & p
caſtitatẽ offerunt turtures & columbos. & u-
nuſquiſque pœnitens imponit & offert uitu-
los ſuper hoc altare animę ſuæ deuotas ora-
tiones offerendo. Tota ergo ſententia & reſo
lutio huius pſalmi conſiſtit in hoc, quia iſte
pctõr agens pœnitentiã recurrit ad Deum di
cens. O Deus miſere mei nõ ſm merita mea,
ſed ſm magnam miam tuam, non ſm paruã
miam qua liberaſti patres noſtros tempora-
liter, quæ parua eſt in reſpectu: ſed ſm ma-
gnam miam tuam qua liberaſti totum huma
num genus per mortẽ. & paſſionẽ. Et ſic non
peto ſolũ liberari à periculis tẽporalibus: ſed
C à peccatis meis æternaliter. Ideo dele iniqui-
tatẽ meã ne amplius imputes ad pęnam ęter
nã. &c. qm̃ ego intendo agere veram pęniten
tiã, & primò per cõtritionem. Qm̃ iniquita-
tẽ meã ego cognoſco, & pctm̃ meũ cõtra me
eſt ſemper: animã meam conterendo & mor
dẽdo cum magno dolore & propoſito nun-
quã amplius cõmittendi. Secundò ago pęni-
tentiã per oris confeſſionẽ: qm̃ confiteor, ꝙ ti
bi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Et ut
iuſtificeris in ſermonibus tuis & vincas diabo
lũ & meos æmulos, & hypocritas cum iudi-
caris ab eis: non reſpicias peccata mea: ſed cõ
patere & miſerere fragilitati, & infirmitati
meę, quã traxi i carne à parẽtibus meis. Qm̃
ecce in iniquitatibus cõceptus ſum. &c. Et ẽt
vt iuſtificeris in ſermonibus tuis: da mihi ve
niã, quã pęnitentibus promiſiſti: qm̃ veritatẽ D
dilexiſti, &c. Et vt magis iuſtificeris & uincas
cũ iudicaris, aſperge me hyſſopo pœnitentię
immerſo ſanguine tuę paſſionis, & munda-
bor &c. Et cũ fuero mundatus & mihi culpa
fuerit remiſſa. cor mũdum crea in me Deus:
ideſt reſtitue mihi omnem gratiã quã amiſi,
& cõfirma me in ea. Et cũ totum hoc egeris. ſ.
ꝙ reſtitueris gratiã, & remiſeris, & deleueris
culpã: tunc ſatisfaciã pro peccatis & agã fru-
ctus pœnitentiæ dignos acceptari apud Deũ.
Nã docebo iniquos vias tuas: & impii ad te
cõuertentur. Secundò exaltabo iuſtitiã & mi
ſericordiã tuam: & os meum annunciabit lau
dem tuã. Tertiò offeram tibi cor contritũ, &
humiliatũ. Quartò cũ aĩa mea fuerit renoua
ta per pœnitentiã & facta vera Hieruſalem,
& pacifica, & uera Sion & templum & altare
tuũ: tũc in ea acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. E
&c. Et vota mea ponẽt vitulos p obediẽtiã, &
humilitatẽ, & manſuetudinẽ mortificatos: &
orationes q̃ ſunt ſacrificia, & vituli laudis &c.

Ex quibus omnibus dictis in hoc pſalmo &
expoſitione eius morali, & ſpirituali poſſunt
recolligi 13. concluſiones ad utilitatem om-
nium pęnitentium, ut ſequuntur.

Prima concluſio, ꝙ omnis peccator debet
recurrere ad Deum, qui ſolus poteſt dare ve
niam, dicens. Miſerere mei Deus &c.

Secũda cõcluſio, ꝙ miſericordia, qua Deus
releuat peccatores à peccato, eſt magna, &
maior cæteris in miſericordiis, & miſeratio-
nibus temporalibus, & corporalibus:

Tertia cõcluſio, ꝙ omnis peccator cõmit-
tit adulterium, & furtum, & homicidium ſi-
cut Dauid. nã cũ diabolo fornicatur relicto F
ſuo ſpõſo Xp̃o: & rapit qđ eſt in lege prohi-
bitũ: & occidit animã ſuã morte æterna, quę
peccata per ſolam pęnitentiam remittuntur.

Quarta cõcluſio, quòd tunc Deus delet ini
quitates noſtras: qñ per pœnitentiã amplius
non imputat ad pęnam æternam. & tunc la-
uat, qñ ab aĩa maculam, & peccati ſordes ab
ſtergit virtute paſſionis Chriſti: & tunc mun
dat, quando per eandem pœnitentiam malũ
habitum peccandi extinguit.

Quinta cõcluſio, ꝙ ad veram pęnitentiam
primo eſt neceſſaria vera cordis cõtritio per
peccatorũ cognitionẽ & deteſtationẽ: p hoc
qđ ait. Qm̃ iniquitatẽ meam ego cognoſco.
&c. Scdò eſt neceſſaria uera oris cõfeſſio: per
hoc quod ſubdit. Tibi ſoli peccaui, &c.

Sexta concluſio, quòd peccator dupliciter
dicitur

A dicitur ſoli Deo peccare. Primò inquantum per ſolam tranſgreſsionem diuinæ legis infligitur ſibi culpa, per quam obligatur ad pœnam æternam. Secundò: quia ſolus Deus poteſt culpas, & iniquitates delere, & amplius ad pœnam non imputare.

Septima cõcluſio, ꝙ tria ſunt gña obtrectatorũ qui ſẽp Deũ arguũt, & iudicant.ſ. diabolus, & obſtinati in odio, & hypocritæ: à qbus Deus cõtinuè arguit̃ de nimia mia.

Octaua cõcluſio, ꝙ tripliciter iuſtificatur Deus in ſermonibus ſuis, & vincit diabolũ, & vindicatiuos, & hypocritas cũ iudicat̃, & arguitur ab eis de mia. Primò non reſpiciendo peccata pœnitentium: ſed compatiendo fragilitati & infirmitati eorũ. Secundò implendo qđ ꝓmiſit ſ. dare veniã ſemper pęni-

B tẽtibus. Tertiò acceptando ſemper paſsionẽ, & ſanguinẽ Chriſti in pretiũ, & ſatisfactionẽ cuiuslibet peccati. qui quidẽ ſanguis Xp̃i continuè aſpergitur in eccleſia per hyſſopũ baptiſmi, & pęnitentiæ, & cõfirmationis, & extremæ vnctionis, & cęterorũ ſacramentorũ, quia in quolibet ſacramento aſpergitur ſanguis Chriſti, & datur in pretium pro peccatis. vtputa in baptiſmo pro originali: & in pœnitentia pro actualibus mortalibus.

Non concluſio, ꝙ omnis obſtinatus in odio vindictæ nolens dimittere iniuriam pœnitenti: & omnis hypocrita eſt ſocius diaboli & ſchiſmatichus, & quaſi hæretichus: eò ꝙ inuidet fraternæ caritati: & temere iudicat: & arguit Deũ de nimia mia: qa expectat peccatorẽ ad pniam: quia putat maiora eſſe pec-

C cata illius ꝙ miam Dei. Et ſic magis, & grauius peccant iſti ꝙ vnquam peccauerit ille.

Decima cõcluſio, ꝙ paſſus iniuriã nolẽs remittere peccãti amore Chriſti: magis exiſtimat ſuam iniuriã, & pluris pretii, ꝙ ſit paſsio Chriſti. Et ſic nunꝙ merebitur veniã de peccatis ſuis dum manſerit in tali obſtinatione: qa nõ eſt ratio, vt paſsio Chriſti valeat ſibi, & nõ alteri ſecũdum exiſtimationem ſuam.

Vndecima concluſio, ꝙ pœnitentia per virtutem paſsionis Chriſti mundat, & lauat animam à ſorde peccati: & delet iniquitates de libro, & perſpectu Dei.

Duodecima concluſio, ꝙ pęnitentia non ſolum remittit pœnam & culpam: ſed etiam renouat, & reſtituit nouam gratiam, & fructum ſalutis.

Decimatertia cõcluſio, ꝙ pęnitentia parit octo fructus dignos merito, & pmio. Primò, quia pctór poſt pęnitentiam audacter arguit D peccata. Secũdò ei⁹ doctrina, & exemplo alii peccatores cõuertuntur. Tertiò, qa pœnitens liberatus de ſanguinibus peccatorũ ſicut arguit, & deteſtatur pctã: ita exaltat, & magnificat iuſtitiam, & miam Dei: qua iuſtificat pctóres: & ſic ducit eos ad pniam. Quartò, quia pnia aperit labia pœnitentis, quæ erant laxa ad malum, & clauſa ad bonũ, nunc aperta per pniam annunciant laudẽ Dei: & prædicant mirabilia eius: & orationes, & laudes eius ſunt prioſæ, & ſpecioſæ in ore eius. & acceptæ apud Deũ. Quintò, qa pœnitẽs poſt pęnitentiã offert Deo cor cõtritum, & humiliatũ, qđ eſt ſacrificiũ, propriũ, & Deo acceptũ & nõ deſpectũ. Sextò, qa aia pęnitẽtis ꝙ ante erat Babilonia .i. habitatio dæmoniorũ, poſt pniam facta eſt Hieruſalẽ .i. habitatio Dei, & E olim virtutũ. Septimò eadẽ aia, & cõſcientia facta eſt Siõ .i. verũ tẽplũ Dei, in quo Deus cõtẽplatur: & altare Dei, in quo offerĩ ſacrificiũ iuſtitiæ. nã ſicut ſacerdos offert eucariſtiã in altari eccleſiæ realiter: ita iuſtus offert in uoto idẽ ſacrificiũ in altari aiæ ſuæ. ergo ſuper tale altare aia pœnitens offert holocauſta virtutũ: & imponit vitulos obediẽtiæ, & caritatis &c.: cũ ſe mortificat aiã à ſuperbia, & luxuria, & auaritia, & ira, et inuidia, et gula et accidia offert Deo, vt dictũ eſt. Et hoc eſt ſacrificiũ iuſtitię. et holocauſta, et oblationes quas Deus acceptat: & uituli qui in altari aia pœnitẽtis ponuntur, & offerũtur: cũ nos offerimus Deo mortificatos q đẽ carne, viuificatos aũt ſpũ. Item iſta ſacrificia offerimus ſimul cum eucariſtia ſiue per Chriſtum. Sed quia dictũ eſt, ꝙ F Deus nõ acceptat ſacrificia peccatoris, ſed ſolum cor cõtritũ, & humiliatum &c. ideo quęritur vtrũ bona facta in peccato poſſint ualere ad uitã æternam poſt arctam pęnitentiã: hoc eſt ſi iuſtificatus per pęnitentiã poſſit aliquo modo mereri aliquẽ gradũ glorię ꝓpter bona ꝙ fecit, dum erat in peccato. Et arguũt quidã ꝙ non. Nam talia opera fuerunt nata mortua, non procedentia ab aliquo viuo principio ex defectu caritatis, per quam viuit iuſtus, & opera eius. ergo ſequitur ꝙ talia opera nullo modo poſſunt reuiuiſcere per pęnitentiã: quia ſola reuiuiſcunt quæ nata viua fuerũt ante pctm̃. Hæc ratio confirmatur ꝑ apoſtolũ, primę ad Cor. 13. dicentem. Si diſtribuero oẽs facultates meas in cibos pauperũ: & tradidero corpus meũ, ita vt ardeã: caritatẽ autem non habeam: nil mihi prodeſt.

Sed

A Sed in oppoſitū arguunt quidā alii tenentes oppoſitum, propter id quod ait Aug. libro de pœnitētia: & habetur de pęni. diſt. 3. Pium eſt credere. & noſtra fides hoc expoſtulat: vt cū Deus deſtruxerit mala priora etiam remuneret bona, quæ in peccante plantauit. Reſpondeo, ꝙ multi doctores cōcordant cum iſta. 2. opinione: licèt diſtincto modo procedāt. Nā quidam dicunt ꝙ talia bona facta in pctō ſimul reſurgunt cum pęnitente, nō quo ad eſſentiam ſed quo ad remunerationē: qa Deus remunerat talia bona pęnitenti. Alii autem dicunt, ꝙ iuſtificatus ꝑ pęnitentiam pōt mereri ꝓpter illa bona, & hoc per nouā cōplacētiā. Alii dicūt ꝙ pōt mereri per nouā oblationem talium bonorum. Et iō ꝓ declaratione omniū iſtorū primò ſunt notādæ quædā doctrinæ. Scdò cōfirmabitur iſta 2. oppoſitio.

B Tertiò reſpōdebitur ad rōnes in contrariū inductas. Quātū ergo ad primum eſt primò notandum, ꝙ hic nō quęritur an iuſtificatus ꝑ pęnitentiā mereatur vitā æternā propter bona quæ fecit in pctō: qa ꝑ ſolā præſentē caritatē meretur vitā ęternā. Sed quęritur an per talia opera poſſit aliquo mō mereri augmentum alicuius gradus glorię in vita ęterna: qa opera noſtra nō ſunt cōdigna niſi propter caritatem &c. Secundò eſt notādum ſecundum philoſophū 2. Ethic. ꝙ quatuor ſunt genera humanarū operationū: nā quædā ſunt mere naturales, & ſm iſtas nec laudamur nec vituperamur: & quędā ſunt quę procedunt ab habitu virtutis. ſicut opera tēperantis & fortis, & tales operationes dicuntur virtuoſę, & ſunt per ſe laudabiles & pręmiādę: qa sūt totaliter bonæ: quædā aūt operationes ſunt totaliter cōtrariæ virtuti, ſicut furta & homici-

C dia & adulteria & ebrietas &c. quę ſunt ſemper mala & vituperāda: quędā vero ſunt operationes quę nō procedūt ab habitu virtutis, nec ſunt aliquo modo cōtra virtutē: ſed tendunt ad virtutē & fiunt ꝓpter virtutē: ſicut ſunt illi actus & operationes ex qbus frequētatis generatur habitus virtutis: quę quidem operationes licèt nō ſint totaliter bonæ nec dicātur virtuoſæ: tñ nullo modo ſunt dicēdę malæ: imo ſunt bonæ & laudabiles rōne finis ad quē tendunt, & rōne habitus virtutis quē generāt: eò ꝙ exercitatio taliū operationū generat habitū virtutis. Iō licèt tales operationes nō pręmiētur in ſe, tamen præmiātur in habitu virtutis quē generāt, & in operationibus ſequētibus virtutē. Ita ergo pariter in vita chriſtiana sūt cōſiderāda quatuor genera

D operationum. Nā qdam procedūt ab ipſa caritate & fide formata: vt ea quæ fiunt ab aliquo viro iuſto ſm legem & pręcepta diuina, & talia opera dicuntur totaliter bona & meritoria vitæ æternæ. Quędā aūt alia fiunt cōtra diuinā legē & caritatem ab aliquo pctōre ſicut furta, & homicidia, & adulteria, & falſa teſtimonia: quę totaliter ſunt mala: quia procedunt à malo principio & mala volūtate, & iſta dicuntur ſimpliciter mortua: quia merentur mortē æternā. Quędā autem opera fiunt ab aliquo, quę nec fiūt ex caritate, nec cōtra caritatē, nec ꝓpter Deū, nec cōtra diuinā legē: ſed naturaliter, ꝑ ꝑ aliqd naturale intereſſe: vt defendere cognatū & cōſanguineū: q quidē opera nō ſunt meritoria ſed ut Greg. in homilia. Quia aliud eſt diligere proximū ꝓpter Deū, & aliud ꝓpter propinquitatē ſan-

E guinis & cognationis. Quædā āt ſunt, q licèt nō procedāt à caritate, tamen nō fiunt cōtra caritatē, nec cōtra legē Dei: imo fiunt ſm legem diuinā, & pręcepta, & ꝓpter Deū, & ordinātur in caritatem: ſicut fiūt eleemoſinę & orationes & alia opera miſericordiæ q fiunt ab aliquo pctōre nō proponēte manere in illo pctō: ſed deſiderāte agere pęnitentiā: ꝓut accidit in multis: q quidē opera licèt nō dicātur ſimpliciter bona: tñ de ſe nullo mō dicūtur mala poſtq̄ nō fiunt cōtra caritatē nec diuina pręcepta. Tertiò eſt notādū ſm Aug. cōtra Iulianū & alios Pelagianos, ꝙ talia opera mię facta ab aliquo pctōre ſub tali cōditione, licèt nō procedāt à caritate formaliter: tamen nō fiūt ſine aliqua gratia. Sed qa gratia gratum faciēs nō pōt eſſe in aliquo pctōre ſimul cū pctō; iō fuit Aug. coactꝰ diſtinguere

F de gratia: quia pręter gratiā gratum facientē, eſt dare gratiā præuenientē diſponētem hominem ad benè agendum & malem vitandū: ſine qua nullus pōt vitare aliquod pctm̄, nec diuina præcepta implere propter naturā corruptā & liberum arbitriū vulneratū & claudicāſ: vt patet in lib. de pfectione iuſtitię hominis: ſine qua gratia diſponēte & impellente ad bonū, exiſtēs in vno pctō, nec poſſet aliud vitare nec aliquod bonum agere: q quidē gratia licèt nō ſit gratia gratifica nec caritas. tamen diſponit ad caritatem & gratiā gratificā: ſicut frequētati actus diſponunt hominem ad habitum virtutis. Vnde dicit Aug. ſuper Ioā. homil. 3. ꝙ deſiderare gratiam & prauā vitā commutare, incoatio gratiæ eſt. Et ſic

patet

A patet ꝙ talis grã diſponẽs & ꝑueniens & retrahens hõiem ab aliquo pctõ & impellẽs ipſũ ad opa mi⁊ faciẽda, licet nõ ſit caritas. tñ incoatio & diſpoſitio caritatis eſt. de qua qui dẽ gratia præueniente dicit Aug. lib. de libero arbitrio: ꝙ Deus operatur vt velimus incipiẽs, qđ uolẽtibus cooperat̃ perficiẽs. Itẽ lib. de duabus aiabus ait. ꝙ hæc volũtas vt non admittat malũ: ſed adipiſcat̃ bonũ, pręparat̃ Dei gratia. Itẽ in Enchiridio. Hæc gratia nolente quippe pue nit vt velit: volente ſubſequitur ne fruſtra velit. Hãc aũt grãm confirẽtur Aug. ſe habuiſſe per totũ illud tps in quo ſecũ conſultãdo differebat baptiſmũ. vt patet in lib. de beata vita: in quo ſpe non ceſſabat orare, nec alia bona opa agere vſquequo firmiter ꝓpoſuit baptizari. His habitis ponitur prima cõcluſio, ꝙ bona opa facta per peccatorẽ p talẽ grãm ante pniam & ſub conditio

B nib. ſupradictis, nõ ſunt ſimpliciter mortua. Probatur. Nã licet talia non viuant vita gratifica pp defectum caritatis: tñ viuunt gratia præueniẽte & diſponẽte: ex qua proceſſerũt formaliter & fuerunt facta, q̃a non proceſſerunt formaliter ex aliquo vitio & principio mortuo: q̃a ille pctõr nõ dicebatur mortuus pp illam gratiam præuenientem, ſed pp peccatum: ſicut domificator non dr̃ albus pp artem domificandi ſed pp albedinem. Item talia opera licet nõ procedãt à caritate formaliter: tñ non fiunt cõtra caritatẽ nec cõtra diuina præcepta: imo ẜm diuina pcepta & pp Deũ, & ordinãtur in caritatẽ & Deum, ſicut operationes q̃ ſunt ad habitũ virtutis generãdũ. Et ſic patet ꝙ talia opera mi⁊ nullo modo ſunt mala de ſe nec mortua: imo ſunt bona & viua, rõne principii à quo procedunt. ſ.

C à grã pręueniẽte, & rõne finis & termini. ſ. rõne caritatis in quã tendunt: & rõne diuinę legis ẜm quã fiunt. Secunda concluſio, ꝙ iuſtificatus per pniam põt mereri augumentũ gloriæ per bona mi⁊ quæ fecit dũ erat in pctõ: & hoc p nouam approbationem & complacentiã. Hanc cõcluſionem probant q̃dam p id qđ ait apoſtolus ad Ro. 8. Scimus ꝙ diligẽtibus Deum oĩa cooperãtur in bonum &c. Vnde dicunt, ꝙ quatuor modis contingit diligentibus Deum oĩa cooperari in bonum vitæ eternę. Primo modo operando per ſe talia bona. Secundo modo cooperando & impellendo alios ad operandum talia bona opera mi⁊. Tertio modo approbãdo bona facta ab altero quocunq;, licet ille ſit pctõr: & cõplacendo & cõgaudendo in bonis operib. factis

D ab illo. Alio modo in deteſtãdo pctm̃ in quocunq; reperiatur & deſiderando pniam peccatoris cõplacendo in eius conuerſione. Tũc arguitur ſic. ſi iuſtus nõ ſolum meretur bonũ gloriæ propter bona q̃ ipſe facit & cooperatur cũ altero: ſed ẽt approbãdo bona q̃ vnus alius peccator facit, cõplacendo & congaudẽdo in talibus bonis, ergo à fortiori merebitur iuſtificatus per pniam approbando & cõplacendo in bonis q̃ ipſe fecit dum erat in pctõ, agendo gratis Deo qui dedit ſibi illã gratiã diſponẽtem & impellentẽ ad illa opera mi⁊ agẽda, & multa mala uitãda, quæ feciſſet niſi per talẽ gratiã reſtitiſſet. Item ſi deteſtãdo peccatum in quo prius erat, meret̃ poſt actã pniam: ergo a fortiori merebitur cõplacendo in bonis quæ fecerat in illo ſtatu: & hoc ratione nouæ cõplacentiæ. Tertia concluſio,

B ꝙ iuſtificatus per pniam poteſt mereri augumentum gloriæ per bona opera quę fecit dũ erat in pctõ, & hoc per nouã oblationẽ in virtute nouę gratię. Probatur: nã quicquid boni offert iuſt', acceptat̃ & eſt acceptũ apud Deũ ad merendũ vitã æternã: eõ ꝙ pſona iuſti eſt Deo grata & accepta. ergo munera ſua ſunt Deo grata & accepta. Sed iuſtificatus per pęniẽtiam eſt Deo gratus & acceptus propter gratiam præſentem: ergo acceptantur illa bona quæ pfert poſtq̃uam de ſe fuerunt bona, & non contra caritatẽ facta, imo in caritatẽ fuerunt ordinata. Vnde rõ quare tunc non fuerunt accepta, non fuit niſi defectus caritatis: ſed poſt actã pniam iam adeſt pręſens caritas p quam offeruntur Deo, & ſic ratione nouæ oblationis & caritatis reputantur noui-

F ter facta apud Deũ: quia apud proximum iã tunc illa opera fecerunt effectum ſuum: & ĩõ illa bona ſemper manſerunt in perſpectu diuino. Vnde ſi bene aduertitur, non meretur per illum actum quem fecit dandõ eleemoſynam in peccato: ſed per nouum actum offerẽdi illam eleemoſynam: rogando Deũ ut uelit illã acceptare; & ſic reputatur nouiter facta apud Deum. Itẽ ſicut operationes ex quibus generatur habitus uirtutis præmiantur, poſtea ſimul cum uirtute & operationibus ſequentibus virtutem: ita illa opera poſſunt remunerari per nouam gratiã & operationes, & per illã oblationẽ procedẽtem à noua grã, poſtq̃ illæ opera ordinabantur ad illã caritatem: ſicut gratia diſponens ex qua illa bona procedunt ordinabatur & diſponebat illã ad

 nouam

A nouam caritatem. Itē quicquid petit iuſtus ad gloriā concedit ſibi à Deo ſm Aug. ſup Io. pp illud. quicquid petieritis patrē in nomine meo fiet vobis. Vñ petere in noīe Ieſu eſt petere ſalutē per grām in pñti & gloriā in futuro ſm Aug. ſed iſte talis nō petit bona tpalia, ſed ſpiritualia pp illa bona opera. ergo ſibi Deus nō negabit. Itē hæc concluſio probat̃ per exēplū. Nā qñq; accidit ꝙ exul à terra & grā alicuius principis in terra aliena nō ceſſat defendere nomē regis ſiue principis, nec ceſſat facere ſeruitia ſeruitorib. illius principis. ſi ergo princeps reconciliat illum exulem in ſui grām, manifeſtū eſt ꝙ nō ſolum acceptat perſonā illius exulis, ſed ēt ſeruitia q̃ fecit in illo exilio, & remunerat ſibi illa ſeruitia, & hoc reputat̃ ad clementiā & virtutē ipſi principi prout frequenter accidit. ergo à fortiori talis clemētia & perfectio
B nō eſt neganda in Deo reſpectu iuſtificati p pniām, qui ante pniam nunq̃ ceſſabat orare & alia bona opera exercere. Sed iſta poſitio magis confirmat̃ ex cōſilio ſaluatoris per parabolā de villico. Luc. 16. dicentis: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. hoc idem cōfirmat B. Hieron. & hr̃ de pnia diſt. iii. Si qñ videris inter multa opera pctōrum facere quemq̃ quæ iuſta ſunt non eſt tā iniuſtus Deus, vt pp multa mala obliuiſcatur paucorum bonorū. Itē Aug. ibidē. Pium eſt credere. ſupradictis patet reſponſio ad rōnes in contrariū. Ad primā ergo negat̃ ꝙ talia bona facta à pctōre ſint mortua: imò ſunt viua & à principio viuo: quia à grā preueniente & impellente ad bene agendū ſunt
C facta. Et arguitur contra. quia talia bona facta ſunt ab hoīe mortuo in pctō. ergo ſunt mortua &c. negat̃ conſequentia: ſicut non valet, domus facta eſt ab hoīe albo. ergo eſt alba: eò ꝙ accidit domificatori ꝙ ſit albꝰ: ita accidit hoī ꝙ ſit pctōr inquantum agit talia bona: ſed non accidit ſibi, imò eſt neceſſe ꝙ operetur per grām, ſaltem præuenientem & diſponentem ſicut dictum eſt. Et ſic peccat illud argumentū per fallaciā accidentis. Itē licèt talis homo non dicat̃ viuere vita gratifica: tñ viuit per talem grām diſponentem quantū ad illa bona opera agenda. Ad autoritatem Apoſtoli rñdetur, ꝙ Apoſt. non intēdit dicere niſi ꝙ dum eſt extra caritatem ſua opera non ſunt Deo accepta, nec valent. nec proſunt ad vitam æternam pro illo ſtatu; imò ſi in tali ſtatu moreret̃: non euaderet pe- D nā inferni ęternā, ſed bene valeret ſibi martyrium ad remiſſiorē & tolerabiliorem pœnā inferni: vt inquit Aug. & hr̃ de pœni. diſt. 3. Si quis non habens caritatem: ſed non negat Apoſt. ꝙ talia bona valeant iuſtificato p pniam poſt conuerſionem: eo modo quo dictū eſt, in virtute nouæ caritatis. Ex quibus patet, ꝙ exiſtens in aliquo pctō non debet ceſſare orare: nec bona opera agere cum pposito & conatu agendi pœnitentiam.

PSALMVS LI.

Q*Vid glorîaris in malitia: qui potens es in iniquitate?*

Titulus Victori ſiue in finem pſa. Dauid: qñ venit Doech Idumæus & nūciauit Sauli, & dixit ei: uenit Dauid in domū Achimelech. Ad cuius intelligētiam eſt notandū, vt legit̃ primi Reg. 22. ꝙ cū Dauid fugeret va- E gus à facie Saul, diuertit ad ciuitatem Nobe vbi Achimelech recepit eum benignè, & tradidit panes propoſitionis & gladium Goliat &c. Quod videns Doech armiger & conſiliarius Saul: nunciauit ei, accuſando Achimelech ſacerdotem de bono opere pietatis. vñ Saul motus inuidia & iniquitate fecit interfici Achimelech cum oībus ſacerdotib. & habitatorib. ciuitatis paruis & magnis, & totam ciuitatē cōbuſſit igni. Sed poſtea Doech huius facinoris ſimul cum Saul ſoluit pœnas, in montibus Gelboe: vbi ambo fuerunt interfecti cū filiis eorū. Et ſic fuerunt eradicati de terra. Vñ de hac materia fecit Dauid pſal. iſtum, vt videtur titulus ſonare &c. Sed iſta non eſt cauſa præciſa nec materia principalis huius pſa. quia tunc Dauid non proprie eſſet profeta, nec hic pſal. pertineret ad F ſacram ſcripturā, niſi contineret aliquod ſacramentum de Chriſto aut Eccleſia. Et ideo Cambi Barchinonenſis magis modernus inter expoſitores hebræorū in fine expoſitionis huius pſa. & in principio ſequentis dicit, ꝙ Dauid per ſuas perſecutiones præuidit in ſpū oēs perſecutiones Meſſiæ regis futuri: quia multæ gentes debebant inſurgere ad interficiēdū ipſum: ſed finaliter ipſe liberabit ab eis, & dñabitur oībus: & poſt multas pſecutiones exaltabitur regnū Meſſiæ ſicut fuit exaltatum regnū Dauid. Et dicit ꝙ Dauid de hoc fecit multos pſ. de quorum numero eſt iſte, et 53. Ideo ponit̃ 52. intermedius eo ꝙ eſt ſimilis materia. Ex qbus patet, ꝙ iſte cecus obſtinatus ipſa veritate coactus, ēt in

parte

A parte dicit verũ: quia Dauid per ſuas perſecu
tiones p̃uidit in ſpũ perſecutiones regis Meſ-
ſiæ, qui eſt Xp̃s: & præuidit exaltationẽ regni
eius. de quibus fecit pro maiori parte oẽs pſ.
Sed mentiť inquantũ expectat aliũ Meſſiã fu
turũ: q̃a oĩa illa impleta fuerũt in Chriſto ve
ro Meſſia. Et iõ quia veritas à quocunq; dica
tur ſemper eſt à ſpũſancto, vt ait Amb. & er-
ror & mendaciũ à diabolo qui eſt pr̃ menda-
cii ideo veritas eſt ſemper amplectẽda & mẽ
dacium exterminandũ cum ſuo autore. Qua
propter eſt dicendũ ꝙ Dauid in illa accuſatio
ne facta per Doech contra Dauid ante Saul
præuidit accuſationẽ futurã, ſiue q̃ facta fuit
poſtea per ſynagogã ante Pilatũ cõtra Chri-
ſtũ & apoſtolos ſuos: & præuidit accuſationẽ
factã cõtra eccleſiã ante reges & p̃ſides & ty-
rãnos: & prẹuidit finalẽ deſtructionẽ ſynago
B gæ, & ẽt gentilitatis. Vnde Doech interpreta
tur motus ſiue mortuus aut ſolicitus. p̱ quẽ
intelligiť ſynagoga, q̃ fuit iniuſtè mota cõtra
Chriſtũ, & ſollicita in accuſando ipſum. Saul
aũt interpretatur abutens: per quẽ intelligiť
Pilatus qui abuſus eſt iudiciaria poteſtate iu
dicãdo Chriſtũ ad mortem præ timore Cæ-
ſaris cũ in Chriſto nullam cauſam reperiret.
Et iõ tàm ſynagoga accuſatrix, q̃ Pilatus iu-
dex iniuſtus perierũt & eradicati ſunt de ter
ra, ſicut Doech & Saul. Eſt ergo ſenſus huius
tituli, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. contemplans
accuſationem quam cõtra eum fecit Doech
Idumęus ante Saul cum dixit. venit Dauid
in domum Achimelech. In quo myſterio prę
uidit in ſpiritu qualiter ſynagoga iniquè e-
rat Chriſtum accuſatura corã Pilato &c. Da
uid ergo introducit eccleſiam loquentem in
C hoc pſal. vel ipſe loquitur in perſonã totius
eccleſiæ. In quo tria facit. Nã primò expro-
brat malitiam ſynagogę accuſantis Chriſtũ.
Secundò prædicit eius abdicationem & de-
ſtructionem. Tertiò eccleſiæ electionẽ & ſub
ſtitutionem. Secundum ibi. Propterea Deus
deſtruet te. Tertium ibi. Ego autem ſicut oli-
ua. Quantum ad primum dicit. O ſynagoga
quid gloriaris in malitia ſicut fecit Doech? &
tu cœtus ſacerdotum qui potẽs es in iniqui-
tate & aſtutia, quid gloriaris in malitia: eo ꝙ
accuſaſti & occidiſti Chriſtum? quaſi dicat:
in vanum gloriaris: quia reſurget & manebis
in confuſione tua.

Tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua: ſicut nouacula acuta feciſti dolum.

Tota die lingua tua cogitauit. i. locuta eſt
malitiam contra Chriſtum accuſando & ſu- D.
ſurrãdo: & ſicut nouacula radit & ſcindit pi-
los: ita lingua tua ſcindebat uitã Chriſti cu-
piens ipſum radere & delere de terra. Et feci-
ſti dolum imponendo Chriſto falſum teſti-
monium: & parando ſcandala vt dolo tene-
res & occideres eum. Et ſic.

Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem: iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.

Dilexiſti malitiã ſup̱ benignitatẽ eius: q̃a
fuiſti ipſi ingratus reddẽs malũ pro bono: nã
ipſe Chriſtus fuit tibi benignus ſanando fi-
lios tuos infirmos & ſuſcitando mortuos: &
quærẽs tuã ſalutẽ, dando tibi bonã doctrinã,
tu aũt fuiſti ipſi malignus & crudelis procu-
rando ei mortẽ. Et ſic voluiſti & dilexiſti ma
gis loqui iniquitatẽ cõtra cõſcientiã, q̃ ęqui-
tatẽ & iuſtitiam. debebas. n. ipſum laudare &
narrare opera eius bona, & agere gr̃as pro be E
neficiis receptis, & reddere bonum teſtimo-
nium, & procurare ipſi honorem & vitam.

Dilexiſti omnia verba præcipitationis: lingua doloſa.

Tu dilexiſti magis loqui verba præcipita-
tionis & mortis contra eum lingua doloſa,
& fraudolenta & iniqua: dicendo ipſum vora
cẽ, blaſfemũ, inimicũ Cæſaris & reũ mortis.

Propter ea Deus deſtruet te infinem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viuentium.

Hic prædicit abdicationẽ & reprobationẽ
& deſtructionẽ ſinagogæ dicẽs. Propterea q̃a
Chriſto regi Meſſiæ tuo fuiſti ingrata, & ipsũ
nõ recipiſti: ſed iniquo modo ipsũ accuſaſti,
& ad mortẽ deſtinaſti: ideo iſta eſt iuſta puni
tio tua. nã Deus deſtruet te cũ filiis tuis obſti
natis: quia tẽplum & ciuitatẽ comburet igni: F
& euellet, & eradicabit te de terra promiſſio
nis in diſperſionẽ per mundũ: & amplius nõ
fiet in tẽplo hoſtia nec ſacrificium, & ſic auſe
ret tibi regnum & ſacerdotiũ, & emigrabit te
de tabernaculo tuo, i. ſacerdotiũ trãsferet de
ſinagoga in eccleſiam. Et ſic deficiet in te ho-
ſtia & ſacrificium: & orationes tuę erũt abo
minabiles apud deum. Et per cõſequẽs deus
euellet radicem & poſteritatẽ tuã de terra vi
uẽtium & regno cęlorũ. Et ſic euulſi ſunt de
terra promiſſionis: quia nõ potuerunt ingre
di in requiem domini: quia extra eccleſiam
non eſt ſalus: & iſta eſt punitio ſpiritualis.

Videbunt iuſti, & timebunt: & ſuper eum ridebunt & dicent: ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum.

A Hic prędicitur torũ irriſio & reprobatio p
totũ mundũ: nã iuſti chriſtiani videbũt iſtos
Iudæos captiuos & diſperſos p totũ mundũ
odioſos oĩbus gñationib. in pęnã peccati: &
dicet vnus alteri. Ecce hõ. i. iſte eſt ille male-
dictus populus q nõ poſuit nec recepit Chri
ſtum Deum, Chriſtum Meſſiam tanq̃ adiu-
torem ſuum: nec recepit ipſum: imo negauit
ipſum coram Pilato dicens. Non habemus re
gẽ niſi Cæſarẽ. Et dũ eſſet in cruce dixere: Si
filius Dei eſt deſcẽdat nũc de cruce & credi-
mus ei. Qui q̃dẽ populus iõ noluit Xp̃m reci
pere in adiutorẽ & Meſſiã ſuũ: eo ꝙ docebat
contemnere terrena & appetere cœleſtia.

Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſua rum: & præualuit in vanitate ſua.

Iſte contẽnens cœleſtia ſperauit potius in
multitudine diuitiarũ ſuarũ terrenarũ .ſ. de-
B cimarum & primitiarum & oblationũ: imo
in templo parabat mẽſas nummulariorum;
& uendebat oues & boues ex auaritia, & ſic
prędualuit & permanſit in uanitate ſua & ob-
ſtinatione, & motus eſt ad occidendũ Chrm:
eo ꝙ ipſum reprehẽdebat: propter quod pec
catum iſte populus reprobatus vagat̃ diſper
ſus per mundum. Hoc ergo dicent iuſti timẽ
tes diuinum & iuſtum iudicium: & ſic irride
bunt Iudæos per mundum diſperſos.

Ego aũt ſicut oliua fructifera in domo Dei: ſpe rauí in mĩa Dei in æternũ & in ſeculũ ſeculi.

Hic p̃dicit electionẽ & ſubſtĩonem eccle-
ſiæ loco ſynagogæ. Ad cuius intelligentiã eſt
notandum ſm doctrinam apl̃i ad Ro. 11. ꝙ
licet oleaſter ſit arbor infructuoſa, tñ ſi in ip
ſam inſerat̃ bona oliua ſiue bonus ramus oli
uæ, tũc oleaſter fit oliua fructifera. Ita pari-
C ter factũ eſt de ſynagoga in gẽtilitate: nã po-
pulus gentilis erat ſicut oleaſter infructuo-
ſus, & de quo non expectabatur fructus: ſed
ſynagoga ſiue lex Moyſi erat ſicut oliua de
qua expectabatur fructus .ſ. Meſſiæ. de qua
vinea expectabat Deus vt faceret vuas fidei
recipiẽdo Meſſiã, ſed ipa fecit labruſcas accer
bas, quia Chrm crucifixit. Eſa. 5. & ſic illa oli
ua non fecit oleas fidei in aduentu Chriſti,
ſed baccas amaras. Ideo Chriſtus in aduentu
ſuo, quia non reperit in ea fructum debitum
poſuit ſecurim ad arborem legis: & ſuccidit
bonos ramos ab ea & inſeruit eos oleaſtro po
puli gentilis: & ſic ſynagoga manſit truncus
ſine ramis: quia licet retineat nomen iudæo-
rum tamen nõ ſunt nec tenent hoſtiam nec
ſacrificium nec legem .i. intelligentiã & fru-
ctum legis. Sed ramus tranſlatus eſt ad popu D
lum gentilẽ per inſertionem; & ſic populus
gẽtilis manet uera oliua fructifera faciẽs ue-
ros fructus & oleas fidei, & ſpei, & caritatis,
manente ſynagoga clauda & truncata & re-
probata & ſicca ſine fructu legis. Hoc ergo
hic improperat eccleſia ſynagogæ dicẽs: quia
dñs deſtruxit te & euulſit te & radicẽ tuã, &
emigrauit & trãſtulit tabernaculũ & ſacerdo
tiũ tuum & legẽ in me, quia tranſlato ſacer-
dotio neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat: quia
rami tui inſerti ſunt in me. Ideo ego qui ante
erã oleaſter: nunc p receptionem Chri & cõ
uerſionẽ fructificaui ſicut uera oliua in olea
ſtro inſerta. Et rõ eſt, dicit populus gẽtilis: nã
ego ſum oliua inſerta & plantata in domo
Dei mei. ſ. in eccleſia: nã ego qui erã in mon
tibus oleaſter trãſplãtatus ſum in domo Dei E
mei. ſ. in eccleſia, eò ꝙ ſperaui in mĩa Dei &
non in multitudine diuitiarum terrenarũ ſi-
cut populus iudaicus, & ſic non ſperaui tpa-
liter ſed in ſeculũ ſeculi: ideo amplexus ſum
miam, q̃ eſt fructus oliuæ legis diuinæ quam
populus iudaicus cõtempſit & repulit: & ſic
fructificaui ut uera oliua, & ſic colligam fru
ctum miſericordiæ Chriſti in ſæculum ſæcu
li, & non terrenum ſed cœleſtem. Et ideo

Confitebor tibi in ſæculum quia feciſti: & expectabo nomen tuum quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

O Chre, quia tu mihi hãc grãm feciſti in
ſerendo in me ramũ veræ oliuę & eligẽdo &
ſubſtituendo me in locũ ſynagogæ: vngendo
oleo mię & ſacro criſmate: ideo confitebor ti
bi in confeſſione laudis & fidei: quia profite
bor & prædicabo te verum Meſſiam Dei & F
hoĩem & redẽptorẽ. & expectabo nomẽ tuũ,
quod eſt Ieſus .i. ſaluator, ſine quo nullus po
teſt ſaluus fieri: quia non eſt ſub cœlo aliud
nomẽ in quo nos oporteat ſaluos fieri niſi no
men Ieſu. Ideo licet hoc nomen non ſit bo-
nũ in conſpectu iudæorũ: tñ eſt bonum & ſa
lutiferum in cõſpectu ſanctorum tuorum fi
delium. Iſta ẽt p̃nt eſſe uerba Dauid prævidẽ
tis reprobationẽ ſynagogę. & ideo dicit Dñe
ego nolo eſſe de illorum concilio qui Chrm
crucifigent, nec de ſynagoga reprobata, ſed
ſicut eccleſia & oliua fructifera &c. ſed idem
eſt: quia Dauid profeta loquit̃ in perſona ec-
cleſiæ ꝓ ſynagoga ſubſtitutæ. Eſt aũt aduer-
tẽdum, ꝙ cõmoda eſt ſimilitudo quã Dauid
hic implicitè facit & apoſt. ad Ro. 11. de oli-
ua & oleaſtro: nã oleaſter & oliua eiuſdẽ na-
turæ

A tur ſunt:niſi ꝙ oleaſter naſcit in montibus inter rupes et vepres.ideo induratus et incultus non facit fructum. Sed oliua plantata in agro domeſtico bene culta facit fructum ſiue expectat fructũ:ſed ſi ramus oliuæ bonæ inſerat in oleaſtro et exinde colat & mũdet, ſemper faciet bonũ fructum.Ita pariter tam pop gent.q̃ iſraeliticus ex una natura et radice prodeunt:quia oẽs ex Adam.Sed Caim factus eſt oleaſter recedẽs ab agro Dei:et manens venator in montib. ſine lege Dei cum toto pop.gentili. Abel aũt,Seth,Noe,Abraã, Moyſes, et totus popul.Dei per ſucceſſionẽ et obſeruationẽ legis diuinæ factus eſt oliua de qua expectabat fructus Meſſię.Sed qñ venit Chrs in ſynagoga non reddidit fructum expectatum fidei. ideo facta eſt peior q̃ oleaſter. Immo truncatus et ſciſſus eſt ab ea ramus legis et fructus, et inſertus in oleaſtro B populi gentilis qui factus eſt vera oliua fructifera.Et hoc eſt quod hic ait Dauid.

PSALMVS LII.

Dixit inſipiens in corde ſuo:nõ eſt Deus. Titulus Ad victoriam ſiue in finem ſuper Malahat eruditio ſiue intellectus Dauid.Ex titulo apparet ꝙ Dauid fuit eruditus à Sp.ſan.de aliquo myſterio Chri,et eccleſię q̃ eſt finis legis.Per ly Malahat aliqui Hebr. intelligunt inſtrm̃ muſicum cum quo cantabatur iſte pſ.ad victoriam vocum.Aliqui intelligunt chorum leuitarum à quo cãtabat. Et ſic Hieron.tranſtulit Victori per chorum eruditio Dauid Sed.quomodocũque ſit,ſiue iſte pſ. cantaretur per chorum leuitarum cũ toto conatu vocum ad victoriam. Siue cum C illo inſtrumento muſico rotundo, quod dr̃ chorus, ſemper ſignificabat myſterium futurũ de Chriſto, qui eſt finis legis vt ſæpius dictum eſt, Sed eſt aduertendum quantum ad materiam huius pſalmi, ꝙ iſte pſ.eſt valde conformis,immo idem cum pſ.13.in verbis et in ſnia:niſi ꝙ iſte eſt ſincopatus ab illo inquantũ auferuntur tres verſus de medio, vt patet intuenti: et etiam mutantur pauca verba ab illo verſu.Quoniam Dominus diſſipauit oſſa eorum,qui hominib.placent.Et ideo dicit rabi Salomon ꝙ ſicut Dauid fecit pſ.13. contra populum Babylonicum: qui cum teneret populum iudaicum in captiuitate dixit in corde ſuo,Deus Iſrael non eſt Deus: ita fecit hunc pſal.52. contra Titũ:qui cum deſtruxit Hieruſ. et Templũ, D pariter negauit Deum Iſrael. Vnde tradunt Hebræi ꝙ cũ Titus introiuit Tẽplum amouit velum à ſanctoſanctorũ dicens:vbi eſt Deus Iſrael veniat ad liberandũ Hieruſ. de manu mea.quaſi diceret nullus eſt Deus Iſrael. Et ſic Rabi Salom.exponit hunc pſ.contra Titũ qui deſtruxit Templum.Aliqui aũt catolici exponunt eum contra Antiocũ: qui pariter negauit Deum Iſrael et poſuit abominationem in Tẽplo:ſed pariter fuit cõfuſus et mala morte finiuit.Sed prima expoſitio Rabi Salomon eſt falſa manifeſtè.Secunda eſt deficiẽs,quia tacet et tollit ſacrm̃ explicatum in titulo et pſ.Nam ſecundum oẽs ſacros Doctores vbicunqne in titulo ponitur. In finem ſiue ad victoriam,eſt ſignum ꝙ ille pſa.dirigit nos in Chriſtũ et Eccleſiam. qui eſt finis legis.Et vbicunq; ponitur. Eruditio ſiue intellectus,eſt ſignum ꝙ Dauid fuit eruditus à E Sp.ſan. de myſterio aliquo de Chriſto et Eccleſia.Et ſic Sp.ſan. nos erudit per os Dauid. Hoc idem dicit Camhi, ꝙ vbicunque in titulo pſalmorum ponitur eruditio, ibi in illo pſal.continetur aliquod profundum myſterium et ſecretũ de rege Meſſia futuro.immo dicit ꝙ iſte pſalmus eſt de rege Meſſia: et ideo ponitur inter duos pſalmos, q̃ ſunt de rege Meſſia: eo ꝙ Dauid per ſuas perſecutiones præuidit perſecutiones quas paſſurus erat rex Meſſias pro Iſrael:ſed in fine erat victurus et dominaturus omnib. gentibus vt dictum eſt. Sed quod magis eſt aduertendũ eſt, ꝙ totum vetus teſta. intantum dr̃ ſacrã ſcriptura inquantum continet ſacramẽtum de Chriſto et eccleſia,vt ait Aug.Et ſic eccleſia non cantat iſtum pſa contra Antiochum F tantùm: ſed contra oẽs iudæos perſecutores Chriſti in capite. et eccleſiæ in membris: et de hoc fuit eruditus Dauid et nos erudit in hoc pſa.ſecundum titulum et literam huius pſa.Et ſic iam fuit expoſitus in pſ.13. de corruptione totius humanæ naturæ.Secũdò de ſpirituali corruptione iudęorum qui Chrm̃ negarũt.Sed vlterius ad maiorem euidentiã eſt notandum pp aliqua verba,quæ hic mutantur et pp titulum.ꝙ quatuor generationes hoim negarunt Chrm eſſe Deũ.Primo Iudæi pp auaritiam et inuidiã timentes perdere locum et ſacerdotiũ et oblationes etc. Secundò Imperatores et tyrãni gentiles pp zelum idolorũ:et nolentes dimittere carnales voluptates contra quas Apoſ.p̃dicabant

A Tertiò Adriani, & quidam alii hæretici negarunt Chriſtum eſſe Deum, & cõſubſtantialem patri, & hoc pp ambitionem honorum, vt viderentur ſingulares in eccleſia, & eorũ doctrina videretur facilior ad credendum, quia facilius credebatur apud reges, & Imp. ꝙ Chriſtus eſſet perfectiſſima creatura, q̃ ꝙ eſſet Deus patri conſubſtantialis: quia tollebatur difficultas Trinitatis quod eſt maius myſterium, & difficilius inter oẽs articulos fidei. Et ſic facilius traxerunt ad ſe Conſtan. Imperat. & oẽs Gotos, & Vandalos qui tot perſecutionib. vexarunt eccleſiam. Quartò negabit Antichriſtus Chriſtum eſſe Deum ex nequitia ſua, & auiditate propriæ excellentiæ, & honoris, & dominii vniuerſalis, q ſimiliter peribit miſerabiliter ſicut cæteri inimici Chriſti, & finaliter ſemper Chriſtus li-

B berabit eccleſiam poſt multas perſecutiones de manibus eius, ſicut liberauit de aliis. Hoc ergo præuidens Dauid in Spũ fecit hunc pſ. in quo tria facit. Nam primò prædicit corruptionem q̃ iſte quatuor generationes incurrerunt in vita & moribus: eò ꝙ Chriſtũ negarunt. Secundò cõminatur punitionem eorum. Tertiò prædicit liberationem finalẽ eccleſię prædicit. Secundũ ibi. Nonne ſcient. Tertium ibi. Quis dabit. Quantũ ad primũ eſt aduertendum ſicut dictũ eſt pſ. 13. & patet primo poſteriorũ, ꝙ quælibet ſcientia habet ſua propria principia, in quib. continetur virtualiter tota ſcientia: quibus principiis ignoratis aut negatis negatur, & corrumpitur tota illa ſcientia illo negante, & quibus notis, & conceſſis de facili acquiritur, & formatur ſcientia in illo. Cum ergo hoc ſit primũ prin-

C cipium totius ſacræ ſcripturæ, non ſolum no. ſed etiã vet. teſ. ꝙ Chrs in lege promiſſus erat futurus Deus, & homo & finis totius legis, in cuius lumine euangelico omnes debebamus videre lumen le. vet. in cuius lumine omnes reges, & gentes debebant ambulare: in quo omnes erant ſaluandi, quãdo ergo Iudæi negarunt Chriſtum eſſe Deum in aduentu ſuo, & negarunt ipſum eſſe verũ Meſſiam in lege promiſſum: tunc negarunt primum principium totius ſacræ ſcripturæ. Et ſic fuerunt corrupti in anima, & corpore. Primò in anima quia corrupta eſt in eis ſciẽtia, & intelligentia totius ſacræ ſcripturæ, quia negarunt illam lucem quæ eos habebat docere, & illuminare. Et ſic non ſolum manent ceci ſed etiam corrupti in mente cũ

D contraria diſpoſitione, quia totaliter conantur fugere lucem, & ſenſum ſpiritualem, & verum. Secundò manent corrupti in morib. & vita, quia poſtq̃ ipſum negarunt, pariter negarunt eius doctrinã nolentes eam ſequi ex malitia. Nam quia Chriſtus prædicauit humanitatem ipſi ne videantur eius diſcipuli ex malitia ſequuntur ſuperbiam: & q2 prædicauit paupertatem ipſi ſequuntur auaritiam, & ſic ſequuntur luxuriam odium, & gulam contra doctrinam Chriſti, & ex certa ſcientia, & malitia. Et ſic non ſolum ſunt corrupti in ſcientia legis, ſed etiam in moribus, & vita, & in omni genere vitiorum maximè in mendacio & ratio eſt. Nam poſtq̃ negarunt primam veritatem, ex pœna pcti natura eorum manet corrupta contra omnẽ veritatem, & prona ad omne mendacium:

E imò cum maxima difficultate poſſunt proferre aliquam veritatem etiam in rebus moralibus. Ad idem tyranni gentiles negantes Chriſtum eſſe Deum fuerunt corrupti omni genere vitiorum. Similiter et Arriani negantes Chriſtum eſſe Deum, de neceſſitate negarunt articulũ trinitatis. Et ſic tota ſcientia veritatis teologicæ fuit in eis corrupta. Et ſic hodie Sarraceni negantes Chrm eſſe Deum negant articulum trinitatis, & ſacramenti altaris, & ſic ſunt corrupti in anima, & ſciẽtia, & moribus. Hanc eandem corruptionem habebit Antichriſtus. Et ſic Dauid in hoc pſ. inuehitur contra Iudæos qui primò Chriſtum negarunt: & ſic conſequenter contra alios. Dicit ergo Dauid, Inſipiens populus Iudæorum dixit, & affirmauit, ꝙ Chriſtus

F non eſt Deus: imò negauit Chriſtum eſſe Deum, & Meſſiam in lege promiſſum. Et ſic noluit recipere legem nec doctrinam eius. Ideo hoc malum hæreditarium ſequitur eũ in pœnam peccati pro ſe, & ſuis.

1 *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt iniquitatibus: non eſt qui faciat bonum.*

Oẽs Iudæi facti ſũt corrupti, & abominabiles in vita, & morib. & iniq̃tatib. & ſcelerib. intm̃, ꝙ non eſt inter eos qui faciat bonum.

Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominũ: vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deũ.

Dñs Ieſus reſpexit poſt myſteriũ redemptionis ſuper hominum. ſ. ſuper carnales qui Chriſtum negarunt, & ſequi noluerunt, q2 Chriſtiani iam nõ dicuntur filii hominũ. ſed filii Dei adoptiui in Chriſto regenerati: quia Chriſtus dedit eis poteſtatem filios Dei fieri

qui

A qui nõ ex voluntate viri, nec ex volũtate carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Iõ iam nõ amplius ſunt filii carnis ſed filii ſpũs. ceteri aũt qui nõ ſunt regenerati: dñr filii hoĩum. Sup oẽs ergo filios hoĩum obſtinatos proſpexit Dñs de cœlo: vt videat, & videret ſi eſt aliquis inter eos intelligens Deũ per veram intelligentiã ſacræ ſcripturę. aut requirens Deum vt verũ finem per mores bonos & vitam. Sed nullus eorum inuentus eſt verax in doctrina. Nam

Oẽs declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonũ: non eſt vſq; ad vnum.

Oẽs declinauerunt a vera intelligentia ſacræ ſcript. & inutiles facti ſunt in ea: quia nõ hñt ſenſum verum ſpũalem, & proficuũ ſed tm̃ literalẽ, & inutilem, & infructuoſum: q̃a non capiunt nec intelligũt fructum in litera latentẽ; & ſic nullã vtilitatẽ trahũt ex ſacra ſcript. nam vtilitas & fructus expectatus ſacræ ſcript. fuit Xp̃s, & eccleſiaſtica ſacra. Sed
B hoc accidit, quia excecauit eos malitia eorũ, ne intelligerent ſacramenta Dei latentia in ſcriptura ve. teſt. Et non ſolum ſunt corrupti in mente. ſed ẽt in morib. & vita: quia non eſt qui faciat bonum opus Deo acceptũ. Et ſic facti ſunt inutiles in ſcientia & morib. Et ẽt eodem modo ſunt corrupti in mente, & morib. tyranni gentiles, & hæretici, & Antichriſtus cum ſuis. nam negato iſto principio ꝙ Xp̃s eſt Deus, de neceſſitate, & ex conſequenti hñt negare eius oĩpotentiam, & eius legem eſſe verã, & ẽt negant totã le. vet. eſſe veram: quia nil aliud clamat niſi Chr̃m Meſſiam eſſe Deum. declinando ergo ab hac veritate declinant à tota veritate legis. vnde infra pſ 6. Errauerunt ab vtero. ſ. legis negãdo Meſſiam. & ideo locuti ſunt falſa: q̃a ex-
C inde negant oẽm veritatem quæ ſequitur ex illa prima veritate. Ita per oppoſitũ conceſſo ꝙ Chr̃s eſt Deus, de neceſſitate habent concedere ꝙ eſt oĩpotens, & per conſequens ꝙ poteſt tranſubſtantiare panem in carne Xp̃i &c. Item de neceſſitate habent concedere ꝙ non poteſt mentiri, & quòd omnia, quæ dixit ſunt vera, & ſic habent concedere totam legem euangelicam eſſe veram.

Nonne ſcient oẽs qui operantur iniquitatẽ: qui deuorant plebem meam vt cibum panis.

Hic Chriſtus cõminatur punitionem, & vltionem his qui negarunt eum, & corrupti facti ſunt. Vnde eſt aduertendum ꝙ cauſã quare Iudæi negarunt Chriſtũ fuit duplex. Primò quia Chr̃s prædicabat contrã eorum auaritiã, & ſuperbiã. Scd̃ò quia timebant ne D perderent locum, & ſacerdotiũ: vt patet Ioã. 11. qui timor erat inanis: quia ille qui veniebat ad dandum regna cęleſtia nõ auferebat tpalia. Sed tantũ cõceperunt odium contra Chr̃m ꝙ perſecuti ſunt Eccle. quæ erat Hieroſolymis poſt mortem Stefani, vt patet per totum diſcurſum actuum Apoſt. & occiderunt Iacobũ & incarcerauerunt Petrũ &c. propter eas cauſas Antichriſtus perſequetur eccleſiam: & perſequuntur hodie Sarraceni corrupti voluntatibus: & moribus quibus omnibus cõminatur Chriſtus dicens. Nõne oẽs Iudæi corrupti qui operantur iniquitatẽ volentes ſequi doctrinam euang. & qui deuorant plebem meam Chriſtianã & perſequunt Apoſt. & deuorant bona Chriſtianorum, ſicut quis deuorat eſcam & cibũ panis: & ſic tam Iudęi q̃ tyrãni gẽtiles, & Antichr̃s cum ſuis ſequacib. deuorarunt plebẽ meam. E

Deum non inuocauerunt: illic trepidauerũt timore vbi non fuit timor.

Omnes iſti Deum non inuocarunt, quia Chr̃m Meſſiam non receperunt & cauſa ſuę correptionis: & quare nõ receperunt Chr̃m fuit: quia illic trepidarunt timore vbi nõ fuit timor. Nã iudæi timuerũt ſi reciperẽt Chriſtũ ne venirent Rom. & tollerent locum, & gentem & ne perderẽt decimas, & primitias & oblationes, & ſacerdotiũ Tyranni ne perderent voluptates, & regna. Antichriſtus verò pp ambitionem honoris, & potentiæ. Sed timor iſtorum fuit vanus. nam Iudæi poterant recipere Chriſtum abſque hoc, ꝙ perderent locum: quia Chriſtus non quærebat regnum temporale, ſed dare eis regnum cœlorum. ideo trepidauerunt timore vbi non erat locus nec cauſa timoris: omnes ergo iſti F corrupti nonne ſcient, & cognoſcent.

Quoniã Deus diſſipabit oſſa eorũ qui hoĩbus placent: confuſi ſunt, quoniã Deus ſpreuit eos.

Dñs noſter Ieſus Xp̃s diſſipabit oſſa eorũ qui hoibus placẽt. nã multi principes cognouerunt Chr̃m: ſed pp fariſæos non auſi ſunt ipſum confiteri ne eiicerentur de ſynagoga. Et magis dilexerunt gloriam hominum, q̃ gloriã Dei. Ioã. 11. Et magis voluerunt placere hoibus q̃ Deo: & voluntatem principũ ſacerdotum, & fariſæorũ maluerunt ſequi q̃ voluntatem Dei: & ſic eſt dicendum de ſequacibus Antichriſti. Nonne ergo ſcient oẽs & cognoſcent: quoniam Deus diſſipauit oſſa eorũ. i. virtutẽ robur, & ſacerdotiũ, & dñium

A tpale in quibus ſuſtentabantur & confide-
bant? Iſta dñr oſſa: quia ſicut oſſa ſuſtentant
corpus: ita iſta bona ſuſtentant hoiem in ſu-
perbia: & ideo quia magis placuerunt homi
nibus quã Deo: perditis iſtis cõfuſi ſunt: quia
quod timebant euenit eis. Nam ſicut ſpreue
runt Deum: ita Deus ſpreuit eos tpaliter: &
æternaliter puniuit, & eos p mũdũ diſperſit.

*Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum
conuerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ:
exultabit Iacob & letabitur Iſrael.*

Hic pdicit liberationẽ eccleſiæ p Chriſtũ
ab oĩbus preſſuris. Nam primò liberauit to-
tum genus humanũ à morte æterna per mor
tẽ & paſſionẽ. Scdò liberauit ecclãm de pſe
cutione Iudæorum eos puniendo. Tertiò li-
berauit eã de perſecutione tirannorũ per cõ-
uerſionem Cõſtãtini puniendo Domitianũ,
B Diocletianũ, & cæteros perſecutores. Quar-
tò liberauit eam de perfidia hæreticorum p
ſacros doctores. In fine aũt mundi liberabit
eã de manu Antichriſti & puniet infideles, &
impœnitentes per vlẽ iudicium: & dabit ſalu
tem & gloriã fidelibus. Dicit ergo profeta. o
Iudæi, & cæteri infideles: quare negaſtis Ie-
ſum Chrm eſſe Deũ, & Meſſiã: nã quis alius
dabit ex Sion ſalutare ipſi Iſrael. ſ. quis pote
rit ſaluare Iſrael in Siõ patiẽdo, & dãdo legẽ
niſi ſolus Ieſus Chrs? q. d. nullus alius: niſi ip
ſe ſolus. quia de eo locuti ſunt oẽs profetę ſi
benè vultis inſpicere. Et ideo cũ dñs Ieſus a-
uerterit captiuitatẽ Iacob, & liberauerit filios
Iacob, ſpũales de captiuitate: ſpĩali tũc exul
tabit Iac. i. populus Chriſtianus qui dr verus
Iacob inquantùm ſupplantauit ſynagogam
C & ſurtipuit primogenituram relinquendo tẽ
poralia pro ſpiritualibus: & intercepit bene-
dictionem pro cibis carnalibus: & lætabitur
Iſrael. i. populus chriſtianus, qui dr verus Iſ-
rael: quia vidit Deum per fidem: & benedi-
ctũs & directus à Deo: ſynagoga manente cę
ca & ſine hæreditate, & cõfuſa: & ſic ipſa pdi
dit rem & nomẽ Iacob, & Iſrael. Et ſic nomẽ
& ſacerdotium, & lex tranſlata eſt ad popu-
lum chriſtianum ſiue ad eccleſiam Chriſti.

PSALMVS LIII.

*DEus in nomine tuo ſaluum me fac: & in
virtute tua iudica me.*

Titulus. Victori ſiue in finem eruditio ſi-
ue intellectus Dauid, quando uenerunt Zi-
ſei & dixerunt Sauli. Nõne Dauid abſcondi
tus eſt apud nos? Ex titulo apparet actor, &
materia & modus cantãdi & finis huius pſal
mi. Nam primò vr qualiter Dauid fecit hũc D
pſal. tanq̃ actor inſtrũalis & minus principali-
ter. Scdò patet, q Spiritusſanctus fuit actor
principalis, qui erudiuit Dauid in hoc pſ. Ma
teria aũt huius pſ. hr 1 Reg. 23. q Dauid fu
giens à facie Saul latebat in mõte opaco pro
pè ciuitatem Ziſi in ſorte Iuda, putãs ibi in-
ter ſuos ſaluari. Sed Ziſei uolentes captare
beniuolentiam regis uenerunt in Gabaa ad
Saul & dixerunt. Nonne Dauid latitat apud
nos in locis tutiſsimis ſiluæ in collæ achilæ,
quæ eſt ad dexteram deſerti? Tunc Saul para
uit ire cum ſuo exercitu. Sed cum hoc eſſet
nuntiatũ ipſi Dauid, receſsit inde & aſcendit
in petram, & per loca petroſa errabat per de-
ſertum Maon. Cum autẽ Saul obſediſſet &
circuiſſet ipſum in monte ad modum coro-
næ, nũciatũ eſt ipſi Sauli, q Filiſtæi ſe effudiſ
ſent ſuper terrã, & tunc Saul ex neceſsitate E
dimiſsit Dauid, & occurrit Filiſtæis & ſic eua
ſit Dauid. De qua liberatione fecit hunc pſal
mum eruditus à ſpiritu ſancto. Et hoc vr ti-
tulus literaliter ſonare. Sed ſi bene ſpeculari
uoluerimus uidebimus q iſta non eſt mate-
ria præciſa, & principalis huius pſãl. Nam dr
in titulo q iſte pſa. eſt eruditio facta ipſi Da-
uid à ſpiritusſancto: & ſic dicitur etiam intel-
lectus Dauid ſecundum 70. interpretes. Ex
quo patet, q in hoc pſ. continetur ſecretum
& aliquod myſterium de rege Meſsia, vt ſu-
pradictum eſt. Item Dauid non fuit erudi-
tus à ſpiritu ſancto ſolũ de euaſione ſua quã
ipſe fuerat expertus: & iam habebat in me-
moria: ergo fuit eruditus de rebus futuris,
inquantùm per iſtam perſecutionem, et li-
berationem præuidit in ſpiritu perſecutionẽ F
Chriſti & eccleſiæ, & eius liberationem. Nã
ſpiritualis eruditio ſpiritusſancti non eſt niſi
de rebus magnis. Modum iſtius eruditionis
tradunt hebræi Talmudiſtæ, dicunt enim,
quòd poſtquam Dauid quieuit à bellis, & eſ-
ſet quieſcens in domo ſua in monte Sion, &
daret operam ad ampliandum cultum diui-
nũm, tunc dum eſſet in lecto ex parte no-
ctis frequenter ueniebant ſibi in mentẽ om-
nes perſecutiones quas paſſus fuerat: & quo
modò Deus mirabiliter eum ſemper à peri-
culis magnis liberaſſet: & in tali meditatio-
ne oppreſſus ſomno dormiebat: & habebat
ſemper pſalterium & citaram ſuſpenſam pro
pe ſpondam lecti. Sed ante diluculum ex
parte aquilonari intrabat uentus per fene-
ſtrã & mouebat cordas pſalterii & citaræ: &
ad

A ad ſonũ cordarũ Dauid excitabat à ſomno in
diluculo.& ſic ſpũs ſctũs cũ, tali ſono imple-
bat mentẽ eius. Et ſic plenus ſpũſancto aſpi
ratus & eruditus intelligebat ea, q̃ meditatus
fuerat ex parte noctis:& prȩuidebat in ſpiri-
tu futuras perſecutiones,& pſperitates regis
Meſſiæ futuri occaſione ſuarũ perſecutionũ:
& hoc vr̃ ſentire Cãhi. Ex quo patet, ꝙ in hoc
pſ.& quatuor ſequentib. nõ memorãtur per
ſecutiones & liberationes Dauid tanq̃ mate
ria præciſa & principalis: ſed tanq̃ materia oc
caſionalis, & exemplaris, & parabolica ſiue
ꝓpoſitionalis: ex qua infert & prȩuidit Da-
uid futuras perſecutiones, & proſperitates
Chriſti & eccleſiæ. vnde ſicut Dauid non eſt
actor principalis huius pſa. ſed ſpũſſanctus:
ita iſta perſecutio nõ eſt materia principalis:
ſed eſt materia ex qua, & exẽplaris, ex qua &
B in qua præuidit qualiter ſicut Ziſci qui erãt
fratres Dauid de ſua tribu accuſarunt & uo-
lebãt prodere eum & tradere in manus Saul:
ita Iudæi traderent Chriſtum in manus Pi-
lati ad crucifigendum, & accuſarent eũ falſo
in multis. Sed finaliter Chriſtus erat à patre
liberandus per reſurrectionem &c. Et ita pa
riter præuidit non ſolum perſecutionem & li
berationem Chriſti in capite, ſed etiam in
mẽbris eccleſiæ ſuæ, & ideo præponit in titu
lo, In finem. ad denotandum ꝙ Dauid erudi
tus à ſpiritu ſancto in hoc pſalmo erudit nos
& dirigit nos in Chriſtum & eccleſiam, & de
his quȩ Chriſtus erat paſſurus & eccleſia. Et
ſic eſt dicendum de quatuor pſalmis ſequẽti
bus. In quo pſal. duo facit: nam primò petit li
berari Chriſtus. primò in capite, deinde in
membris. Secũdò promittit vota gratiarum
C actione ibi. Voluntarie ſa. Chriſtus ergo pe-
tens liberari in capite à iudæis, & in mẽbris à
iudæis & tyrannis et cæteris perſecutoribus
de quibus dictũ eſt pſal. præcedenti dicit ad
patrem. O Deus ſaluum me fac in noĩe tuo
quod eſt Ieſus et nomen ſalutis: et in uir-
tute tua, ſcilicet huius nominis Ieſus libera
me de Iudæis per reſurrectionem, et libera
me ẽt. i. eccleſiã a perſecutoribus &c. Sed hic
dubitatur ꝙ hoc nomen Ieſus non videt̃ eſſe
nomen patris ſed Chriſti filii eius. ergo quo
modo filius dicit ad patrem. Deus in nomine
tuo ſaluum me fac? videtur ergo ꝙ debeat di
cere in nomine meo. Ad hoc reſpõdet̃ ꝙ no-
men Ieſus principaliter eſt nomen patris col
latum ipſi Chriſto à patre et cõicatum. nam
qcquid habet Xps hẽt à patre. vñ hoc nomẽ
Ieſus eſt nomen Adonai quatuor literarũ Te D
tragrammaton, vt dictum eſt in prologo, et
pſal. 7. quod idem eſt quod omnipotens, et ſa
lus, et eſſe perfectum, & per ſe, quod ſoli Deo
conuenit. hoc nomen communicatum eſt et
dedit pater filio. vt ait apoſt. ad Fil. 2. Dedit
illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut ĩ
nomine Ieſu omne genu flectatur &c. Ideo
non ſolum nos petimus à patre per iſtud no
men Ieſu in omnib. orationibus: ſed ẽt Chri
ſtus vt homo petit in uirtute huius nominis
ſibi à patre collati: eò ꝙ hoc nomen cõtinet
in ſe oẽm uirtutẽ et oĩpotentiam et infinitũ
pelagus meritorum. Dicit ergo Chriſtus ad
patrem. O Deus pater ſaluum me fac in no
mine tuo Ieſu, quod nomen per te eſt mihi
collatum et communicatum: et libera me et
membra meã in virtute et omnipotẽtia tua, E
quæ continetur ſub hoc nomine Ieſu: quia
non eſt aliud nome in quo oportet mundũ
ſaluari niſi in hoc nomine. Et nota, ꝙ hic et
vbiq; nunq̃ loquitur Chriſtus cũ orat patrẽ
in perſona priuata, ſed in perſona cõi et my-
ſtica: ſicut non paſſus eſt pro ſeipſo: ſed in ſe
ipſo paſſus eſt pro mẽbris: quia oẽs ſuimus ĩ
Xp̃o crucifixi quotquot regnatiſumus in eo.
Ideo in ſe pro tota eccleſia orat, vt liberet̃ in
uirtute huius noĩs Ieſu à pſecutorib. quod
impletum eſt et erit, vt dictum eſt in pſa. prȩ
cedenti: quia ſemp Chriſtus fuit exauditus
pro ſua reuerentia. ad Hebr. 5. Ideo ſequitur.

*Deus exaudi orationem meam: auribus per-
cipe verba oris mei.*

*Quoniã alieni inſurrexerunt aduerſum me:
& fortes quæſierunt animam meam: & non
propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.*

Deus exaudi orationem meã: auribus mi F
ſericordiæ percipe verba oris mei: quoniã iu
dȩi alieni, i. facti alieni inſurrexerunt aduer
ſum me, et tyranni et reges gentiliũ quȩſie-
runt animã et vitã meã ut perderent eam, et
non propoſuerunt Deum ante conſpectum
ſuum: quia ſine cauſa perſecuti ſunt me con
tra omnem æquitatẽ et iuſtitiã, et contra oẽs
ſcripturas ve. teſt. Et ideo Iudȩi non propo-
ſuerunt Deum et ſcripturas ante conſpectũ
ſuum: ſed paſſionem et inuidiam et malitiã.
Nam ſi cum caritate perſcrutati fuiſſent ſcri
pturas, cognouiſſent Chriſtum eſſe uerum
Meſſiam in lege promiſſum, et ſic principes
regem glorię nõ crucifixiſſent, Actuum. 4.
Et etiam tyranni non propoſuerũt Deum &
iuſtitiam cum martyres occidebant & etiam
perſeque-

A perſequebantur: ſed paſſionem & malitiam.

Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus eſt ſuſceptor animæ meæ.

Hic ponitur adimpletio & effectus petitionis & punitio perſecutorū. Dicit ergo Chrs: ſicut oraui patrem ita adimpleuit. ecce enim pro quia: quia Dñs pr̄ adiuuat me ſicut petebā: & Dñs eſt ſuſceptor aïæ & vitæ meæ & liberator & defenſor in capite & in mēbris. Ergo ſicut liberaſti me: ita punias eos.

Auerte mala inimicis meis: & in veritate tua diſperde illos.

Auerte mala à me: & da inimicis meis. i. oïa mala q̄ mihi fecerūt & facere intēdebāt: auerte à me ſup eos, & in veritate tua diſperde illos. Quod totum impletū eſt primo in Iudæis. Nam per Romanos fuerunt partim B trucidati, & partim diſperditi, & partim diſperſi. Et hoc ēt fuit impletum in perſecutoribus eccleſiæ. ſ. Nerone, Domitiano, & Diocletiano &c. Et dicit in veritate tua. q. d. tu q̄ ſcis veritatem ꝙ iniuſtè perſecuti ſunt me. Ideo ſecundū veritatē tuam diſperde illos.

Voluntariè ſacrificabo tibi: & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt.

Hic prædicit ſiue promittit ſe acturū gr̄as pro liberatione & victoria ſua. Vnde nota ꝙ feſtiuitates, quas hodie celebrat Eccl. & officiā canonica quę cantat, nil aliud ſunt niſi gratiarum actiones in memoriā paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſ. Ieſu Chri, & paſſionum oïum martyrū. Et ſic ēt offert quotidie Eucariſtiā in memoriā paſſio. Chri. Dicit ergo Chrs. O Pater poſtq̄ tu feceris quod peto. & poſtq̄ liberatus fuero & inimici fuerint C puniti, ego in eccleſia mea voluntariè & cū maxima deuotione & ſolennitate ſacrificabo tibi: offerendo quotidie in Eccl. ſacrificiū Euchariſtiæ: & alias oblationes: & cōfitebor noi tuo quod eſt Ieſus, ipſum prędicando & magnificando in medio eccleſię & in cōſpectu totius populi: qm̄ nomē tuum bonum, & vtile, & ſalubre eſt, & fuit toti generi humano. Ideo confitebor oïa beneficia quæ recepit eccleſia per hoc nomen Ieſus: quia per ipſum liberati ſumus à peccato & vicimus Diab. & adepti ſumus cœlum: & ex omni tribulatione erepti ſumus. Ideo ſequitur.

Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me: & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

Ex oī tribulatione eripuiſti me: & dediſti mihi victoriā cōtra perſecutores: & mihi eos ſubieciſti. Ideo oculus meus deſpexit ſuper inimicos meos. Vnde ſicut ſuſcipere eſt in altum aſpicere, Ita per oppoſitū deſpicere eſt D deorſum aſpicere, & ideo ſuſpicimus maiores, & victores qui ſunt ſupra nos: ſed deſpicimus. i. cōtemnimus, & deorſum, & ſubiectos, & victos aſpicimus eos, q̄ ſunt ſubiecti, & victi, & ſuperati à nobis. Et ideo ait. ſup inimicos meos deſpexit oculus meus, tanq̄ victos, & ſuperatos. Quod totū fuit impletū primò poſt deſtructionam Hieruſ. q̄a vidimus Iudæos nobis ſubiectos, & deſpectos p oēs nationes. Scdò fuit impletū poſt cōuerſionē magni Conſtan. quia oīs poteſtas gentilium fuit ſubiecta iugo Chri. Et ſic in noïe Ieſu oē genuflectit̄ cęleſtiū terreſtriū & infernorū. Sed eſt aduertendum, ꝙ ſicut Chrs orauit in hoc pſal. pro ſe et membris ſuis: ita tota Eccl. quotidie orat ad eundem patrem B in hora prima dicens. O Deus pr̄ ſaluū me fac in noïe tuo. ſ. per filium tuū Ieſum: & in virtute tua contenta in hoc noïe Ieſu libera me ab oïbus infidelib. et inimicis eccleſiæ viſibilib. & inuiſibilib. &c. Et ēt Eccleſia dirigit hanc orationem ad Xp̄m. O Ieſu Xp̄e Deus ſaluum me fac in noïe tuo, i. per virtutē nois tui, etc. Sed in veritate ipſa Eccleſia cōiter dirigit orationes ad patrē, vt exaudiat et ſaluet nos per virtutem noīs filii ſui: et per merita paſſionis eius ēt inquantum homo. Et ideo ſemper in fine orōnis cōcludit. Per Dñm noſtrum Ieſum Xp̄m filiū tuum &c. Et iſte eſt debitus ordo orandi: eō ꝙ Chriſtus vt homo per merita paſſionis ſuæ et obedientiæ eſt mediator Dei et hoīum: homo Chriſtus Ieſus. Sed multotiens dirigimus ēt orationes, F et petitiones ad Xp̄m vt miſereat̄ noſtri patrem, et offerat paſſionem, et merita ſua pro nobis, et non ſolum inquantum homo ſed etiam inquantum Deus et homo ſimpliciter dirigimus orationes ad Chr̄m: eō ꝙ cum patre viuit, et regnat in vnitate Spiritusſancti, per omnia ſæcula ſæculorum.

PSALMVS LIIII.

EXaudi Deus orationem meam: & ne deſpexeris deprecationem meam: intende mihi & exaudi me.

Titulus Victor ſiue in finē in organis eruditio ſiue intellectus Dauid. Ex titulo patet, ꝙ Dauid eruditus à Sp ſan. fecit hunc pſ. et voluit ꝙ cantaretur in templo cum organis ſiue carminibus. cuius materia eſt referenda in finem legis, qui eſt Chriſtus, et Eccleſia, vt frequenter dictum eſt. Et ideo cātabatur

A ad victoriã .i. cũ toto conatu vſq; ad ultimũ punctum. Dictum eſt ſuperius, ꝙ Dauid per ſuas perſecutiones præuidit in ſpũ perſecutiones Meſſiæ futuri: & ideo materia occaſionalis potuit eſſe qñ Dauid euaſit & fugit de Ceila cum ciues uellẽt ipſum tradere in manibus Saul, & ſic cum ducentis uiris uagabat̃ incertus per ſolitudinem: vt patet 1. Reg. 23. per hoc quod dr̃ in litera, Elongaui fugiens & manſi in ſolitudine: fuit eruditus Dauid à ſpũ ſancto: ꝙ ſicut viri Ceilæ fuerunt ingrati Dauid nolendo ipſum tradere in manibus Saul: cum Dauid liberaſſet eos de obſidione Filiſtinorum: & ẽt ipſe Saul ingratus uoluit circundare ciuitatẽ Ceilæ, vt caperet Dauid in ea: ſed Dauid fugit in deſertũ ab ingratis: Ita Iudæi debebant eſſe ingrati ipſi Chriſto, qui cum filios eorũ à diuerſis infirmitatibus liberaſſet, & ẽt ad ſaluandum eos à morte B perpetua uteniſſet: tñ ipſi ingrati circundederunt eum in tẽplo, & uoluerunt ipſum lapidare, & ẽt apprehendere. Sed Ieſus exiuit de manibus eorũ: et abiit iterũ in deſertũ locũ, trãs iordanẽ vbi primũ erat Ioãnes baptizãs: et manſit illic, ut patet Io. x. Propter quã ingratitudinẽ poſt aſcenſionẽ Chriſti fuit destructa ciuitas ſacrilega & ingrata. Et hæc eſt materia huius pſ. principalis, in quo Chriſtus introducit̃ ad loquendũ. Sed eſt aduertendũ ꝙ licet Chrs ſemel paſſus ſit in capite per Iudæos, et ẽt gentiles qui ipſum crucifixerunt: et fuit totaliter per reſurrectionẽ liberatus: tñ ſp poſtea paſſus eſt in membris, et in eccleſia ſua per iudæos, et gẽtiles, et patietur vſq, ad iudicium. vt impleantur paſſiones q̃ deſunt Chñ. .i. totius corporis myſtici, vt ait apſ̃s ad Col. i. Vñ Chriſtus iam paſſus fuerat in C capite, et reſurrexerat, tñ adhuc poſt reſurrectionem, et aſcenſionem dicebat, Saule Saule quid me perſequeris? Et ſic continuè patitur perſecutiones in membris ſuis. Et iõ Chrs nõ ſolum loquitur in hoc pſ. in perſona priuata, vt ſupradictum eſt: ſed in perſona cõi pp perſecutiones quas paſſus eſt, primo in ſe poſtea in membris ſuis. Et ſic ſil̃ memorat perſecutiones ſuas, et eccleſiæ, quas dicit eſſe ſuas pp unitatẽ corporis myſtici, ut ſæpius dictum eſt. Tria ergo facit Chrs in hoc pſ. Nã primò exponit querelam ſuã apud patrem explicando pericula et perſecutionem ſuã. Secundo petit vltionem de perſecutoribus. Tertio agit gr̃as quia fuit exauditus. Secũdũ ibi. Præcipita domine. Tertium ibi. Ego ad dñm clamaui. Quantum ergo ad primũ dicit Chriſtus O Deus pater exaudi orationẽ meam, & D petitionem: & ne deſpexeris deprecationem meam. Vñ ꝑ orationẽ peto mihi dari reſurrectionẽ, & dotes gloriæ: ꝑ deprecationẽ verò peto ab afflictionib⁹ liberari. & ideo intẽde mihi vt filio proprio, & exaudi me, vt ea q̃ peto ſine dubio, & firmo propoſito impleãtur. Hoc dicit quia Chriſtus ſẽper fuit exauditus ſine repulſa: & ideo petitio Chriſti eſt firma profetia de futuris agendis & implendis. et ideo propter certitudinem replicat. Et ideo in iſta oratione nõ ſolũ petit, et prędicit ſuam liberationẽ et gloriã: ſed etiam petit, et prædicit vltionẽ de perſecutionibus vt patebit. Sed ne uideatur iniuſtè petere uindictam enarrat et explicat primò ſuas afflictioens, et perſecutiones dicens. Iuſtè peto exaudiri: q̃a.

Cõtriſtatus ſũ ĩ exercitatione mea: et cõturbatus ſũ à voce inimici et à tribulatione pctõris. E

.i. Contriſtatus ſum in exercitationẽ .ſ. in opprobriis et flagellis et tormentis et alapis, et in clauationibus, et dinumeratione oſſiũ, et in cęteris afflictionibus, in quibus fui exercitatus, et ego fui contriſtatus: et dolui à uoce inimici populi Iudæorũ, et à tribulatiõe peccatoris mihi inflicta. Nota ꝙ Chriſtus nõ dicitur hic cõtriſtatus prout triſtitia dicit paſſionẽ nõ correctã cõtra uirtutẽ: quia uirtuoſus in ſua operatione non contriſtatur, imo lętatur in animo: ſed dicit̃ cõtriſtatus quaſi dolorẽ paſſus Nam primò Chriſtus patiebat̃ dolorẽ corporalẽ in illa exercitione, et tormentis ꝑ totã illam noctẽ tanquã uerus homo habẽs humanas infirmitates ſine culpa: et etiã dolebat, et triſtabatur de perditione F illius populi: et flebat peccata noſtra ĩ horto et in cruce. Et ideo cõtriſtatus eſt, et doluit à uoce inimici imponẽtis falſum teſtimoniũ: et clamantis crucifige crucifige: quia præuidebat illũ populum dãnandũ propter homicidium iniuſtũ Contriſtat⁹ eſt ergo Chriſtus. i. uexatus, et afflictus, et dolens in tali exercitatione magis propter cecitatem, et dãnationem perſecutorũ, et aſſignat cauſam dicẽs.

Quoniam declinauerunt in me iniquitates: & in ira moleſti erant mihi.

Declinauerunt in me iniquitates falſa crimina imponẽdo. Et ſic q̃a in ira, et iniquitate moleſti erãt mihi abſq; rõn. q̃a ex odio, et iuidia moleſtabãt me: et ſic pp dãnationẽ eorũ.

Cor meum conturbatum eſt in me: & formido mortis cecidit ſuper me.

Timor,

A *Timor, & tremor venerunt ſuper me: & contexerunt me tenebræ.*

Cor meum cõturbatum eſt in me: nõ per turbationem contra ratioñe, ſed per turbatione ratione paſſionis & doloris. Et ẽt cor meum .i. caro conturbata eſt timore mortis: quia timor mortis, & tremor corporis venerunt ſup me, & ſic contexeruut & circundederunt me tenebrę mortis. quia cępit tædere, & pauere, & męſtus eſſe, vt dictũ eſt pſal. 21. Et nota ꝙ Xp̃s magis memorat, & deflet ſniam mortis, & miſeriæ pœnalitatũ datam in Adã toti generi humano pro quo patiebat̃: q̃ defleat ſuam mortẽ propriã: & ſic dolebat, & flebat in horto tanq̃ caput pro afflictione membrorum: quia hic potius loquit̃ vt perſona communis, vt dictum eſt.

Et dixi: quis dabit mihi pennas ſicut co-
B *lumbæ? & volabo, & requieſcam.*

Cum me vidi in tanta exercitatione, & afflictione & perſecutione multotiens dixi, qs dabit mihi pennas vt columbę. & volabo, & requieſcam .i. volaui ſicut columba habens alas: cum me vellent lapidare, & apprehendere exiui ab eis, & abii trans Iordanem, & elongaui fugiẽs & mãſi in ſolitudine, vt patet Ioa. x. Sed melius eſt hoc referat̃ ad reſurrectionem. vnde dicit Xp̃s intantum timor mortis, & tremor venerunt ſup me ꝙ oraui, & petii reſurrectionem, & liberationem ab afflictionib. & morte tàm terribili: & dixi, qs dabit mihi pennas ſicut columbæ, i. dotes reſurrectionis, & gloriæ, quæ ſunt agilitas claritas, & impaſſibilitas, quę ſunt alæ corporis glorioſi. & volabo in cœlum, & requieſcam à laboribus, & tribulationibus paſſionis.

C *Ecce elongaui fugiens: & mãſi in ſolitudine.*

Expectabam eum qui ſaluum me fecit: à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate.

Exauditus a patre ſui, & reſurrexi, & elongaui me fugiens in cœlũ: & manſi in ſolitudine cęleſti. vbi nõ eſt ſocietas cũ malis: ſed eſt illa patria q̃dã ſolitudo libera ab oib. malis, & oi miſeria. Et ſubdit Chr̃s: iſtã petitionem feci: qm̃ expectabam eũ. ſ. patrẽ meũ, q ſaluum me fecit à puſillanimitate, & vexatione, & tribulatione ſpũs, & tẽpeſtate cruci fixorũ. Nã licèt caro in principio fuerit infirma, & timuit mori: tñ ſpũs ſemp fuit promptus obedire patri, & non puſillanimus: imò fuit ſemper liber ab oi puſillanimitate, & quolibet alio vitio. Ex hoc patet, ꝙ in his tribus verſiculis Xp̃s petit liberari per reſurrectionem glorioſam, & Aſcenſi. in qua oĩone D fuit exauditus pro ſua reuerentiã. Vnde pennæ, quas pr̃ dedit filio Chr̃o, ſunt oĩa genera gratiarum, & donorum. ſ. ſapientię, & intellectus, cõſilii & fortitudinis &c. Iſtis pennis, & aliis volauit Chr̃s, & fuit liber ſemp ab inſtanti conceptionis ab oi puſillanimitate ſpũs, ſed voluntariè aſſumpſit humanas infirmitates ad inſtrm̃ patiendi. Sed eſt aduertendum ꝙ Xp̃s hic nõ ſolum loquitur in pſona priuata: ſed in pſona cõi prout eſt caput eccl. petit liberari à pſecutionib. quas eccleſia paſſa eſt. Primò a Iudæis tp̃e Apoſt. ſcdò à tyrannis tp̃e martyrũ. Ideo ait in pſona Eccleſiæ. O Deus pr̃ exaudi oĩonem &c. quia cõtriſtatus ſum, & vexatus à principio illico poſt aſcenſionẽ in perſecutione facta Apoſ. & lapidatione Stefani. Et quia Pau. perſequebat̃ Eccleſ. et accuſabat Chriſtianos per oẽs E ſynagogas, vt patet Act. 7. & ſic ẽt contriſtatus ſum à voce inimici populi Iudæorum qui fecerunt edictum contra Chriſtianos vt oẽs ducerent̃ vincti in Hieruſ. Et ẽt Impera. Rom. fecerunt edictum vt ſi quis coleret nomen Xp̃i capitali ſnia puniretur: & bona ſua fiſco addicerent̃, vt patet in eccleſiaſtica hiſ. Ab iſta voce ego fui contriſtatus, qm̃ declinauerunt in me iniquitates, & impoſuerunt falſa crimina: & in tali ira, & odio erãt mihi moleſti. Vñ tot millia marty. interfecti ſunt. Vnde tantus timor & tremor inuaſit me, ꝙ deſideraui habere pennas, & alas ad fugiendas tot diras perſecutiones. Vnde Papa Marcellinus factus puſillanimus adoleuit incenſum idolis ex timore, & tremore, licèt non corde, & ideo elongaui fugiens à populis, & F manſi in ſolitudine, & deſerto. Nam chriani fugientes perſecutiones Imperat. tyrannorũ latebant in cryptis, et ſpeluncis, et vagabant̃ per deſertũ. Nam Vrbanus Papa latebat in ſepulcris mortuorum, vt patet in hiſtoria S. Cęciliæ. Et Syluester q̃ſitus eſt in mõte Serafino vocatus a Conſtantino in montib. vbi latebat cũ aliis Chriſtianis rogando vt Deus liberaret eccle. ſuam: & ſaluaret eam à puſillanitate ſpũs et tẽpeſtate perſecutionis, et daret Chriſtianis fortitudinem in tormentis, et perſecutionib. Sed iſte perſecutiones, et tempeſtates ceſſarũt per conuerſionẽ magni Cõſtãtini. Itẽ ly Quis dabit mihi pẽnas etc. põt referri ad reprobationẽ iudæorum, et conuerſionem popu. gent. Nam poſtq̃ Apoſtoli viderunt obſtinationẽ et duritiã, et iniq̃tatẽ

iudæorum,

A iudæorum, dixit Paulus. Vobis oportebat prædicari uerbum Dei, ſed quia indignos vos feciſtis, ideo conuertimur ad gentes. Actuum. xiii. Dicit ergo eccleſia ſiue Chriſtus in perſona eccleſiæ. poſtquàm Iudæi perſequuntur me, & ſe indignos fecerũt guſtatione verbi Dei, Quis dabit mihi pẽnas ſicut columbæ, & volabo ab illo populo reprobato, & quieſcam in populo gentili, q.d. eccleſia, nõ niſi ſolus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Vnde pennæ columbæ deargentatæ, quę eſt eccleſia, ſunt fides, ſpes, & caritas, & omnia dona gratiarum quæ apoſtoli receperunt in die Pentecoſtes, quibus alis apoſtoli uolauerunt per mundum uniuerſum prædicantes euangelium omni creaturæ & populo gentili. Et ſic reprobata ſynagoga Chriſtus volauit & receſſit ab ea, & requieuit in ſolitudi-

B nem populi gentilis conuerſi ad fidem Chriſti, qui quidem populus ante erat deſertus à Deo, quia nunquàm habuerat legẽ nec profetas. Et ſic in deſerto vbi ante habitabant ſerpẽtes, & dracones, ortus eſt viror iunci fidei, & caritatis. Eſa. xxxv. & ibi habitauit Chriſtus. Et ſic dicit eccleſia. Ego expectabã Deũ qui ſaluum me fecit per conuerſionem magni Conſtantini à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate: quia tunc fuit liberata ab omni timore & tremore perſecutionis.

Præcipita dñe diuide linguas eorum, quoniã vidi iniquitatẽ & contradictionẽ in ciuitate.

Hic petit Chriſtus vltiones de perſecutoribus. Ad cuius intellectum eſt notandum ſicut dictum eſt pſ. 47. & 50. ꝙ ciuitas Hieruſalem intantùm dicta eſt Hieroſalem inquantùm in ea expectabatur Chriſtus qui nos cũ

C patre per ſanguinem ſuum pacificauit, & inquantùm in ea fuit Chrs & collegium apoſtolorum: quia ſocietas illa erat vera Hieruſalem, & pacifica, & viſio pacis. Sed poſtq̃ illa ciuitas perdidit fidem Chriſti per obſtinationem, & illa ſocietas fidelium receſſit ab ea, tunc illa iam amplius non fuit Hieruſalem, ſed Babylonia, & multitudo cõfuſionis & diuiſionis. Et ideo dicit Chrs per os Dauid, ꝙ poſtquàm aſſumpſit pennas ſicut columbæ & uolauit, & elongauit ſe fugiens & recedẽs ab ea: & manſit in ſolitudine & requieuit in populo gentili, ibi fuit vera Hieruſalem, ſ. in tota eccleſia fidelium à ſolis ortu vſq; ad occaſum, & illa terrena quæ ante dicebatur Ieruſalem, per receſſum Chriſti & fidei facta eſt Babylonia confuſa. Ideo ait Chriſtus.

D O domine pater poſtquàm ego elongaui fugiens ab illa ciuitate, præcipita eã, & deſtrue per Titum & Romanos & diuide linguas eorum per contrarias opiniones: quoniã vidi contradictionem in ciuitate. Nam quidã dicebant, quoniam in Beelzebub eiicit dęmonia, & quidam, quoniam vorax eſt, & quidã quoniam bonus eſt, & quidam, non, ſed ſeducit turbas. Et ſic ſchiſma erat inter eos. Ioan. vii. Et etiam vidi aliam contradictionem, & diuiſionem in illa ciuitate. Nam per totos illos xl. annos à morte Chriſti vſq; ad excidiũ ciuitatis ſemper vidi contradictionem inter ciues & iniquitatẽ, q̃a nulla erat iuſtitia: ſed iniuſtitia, et cędes, et furta & latrocinia, & homicidia & ſeditiones ciuium adinuicem ſ. vt ait Ioſefus de bello iudaico. Vnde ſurrexit quædam ſocietas latronum qui dicebantur ſicarii, qui cum paruis gladiis interficiebant homines, intantùm quòd pauci audebãt exi- E re domos ſuas non ſolum in nocte, ſed etiam in die. Et ſic primò fuit bellum inteſtinum, & ſeditio inter eos. Deinde bellum externũ per Romanos. Ideo ſubdit,

Die ac nocte circũdabit eã ſuper muros eius iniquitas: & labor in medio eius & iniuſtitia.

Et nõ defecit de plateis eius vſura et dolus.

Dei ac nocte iniquitas, & labor circundabit eam ſuper muros eius intus & extra: & in medio eius erit iniuſtitia quia per totos illos. xl. annos nulla fuit iuſtitia, ſed ſeditio, & tyrãnides: nec defecit vſura & dolus i plateis eius publica. Et vſura, & dolus, & fraus manet in illo populo diſperſo, tanquàm morbus hæreditarius. Item vbicunque eſt ille populus diſperſus dicitur Babylonia & confuſio propter diuiſionem linguarum & opinionum. Nam poſtquàm cum veritate non poſſunt defendere perfidiam ſuam, oportet vt F ſint inter eos diuerſæ falſæ opiniones, & ſic vnuſquiſq; ſuo modo gloſſat ſacram ſcripturam, vt attrahat eã ad ſuam perfidiã & auertat à veritate. Et ſic confingunt Talmudiſtæ diuerſas hæreſes manifeſtas contra ſacrã ſcripturam, putà quòd animæ Eſaiæ & aliorum profetarum fuerunt in monte Sinai, & ibi acceperunt ſuas profetias. Et quòd animę ipſorum Talmudiſtarũ fuerunt in eodẽ mõte Sinai, & ſicut Deus dedit legẽ Moyſi, ita dedit eis uerum intellectum legis Et ſic dicunt ꝙ magis eſt credendum eis quàm literæ legis. Et dicunt multa alia enormia & varia & contraria inter ſe. Et ſic duplex bellum eſt inter

A Iudæos, ſcilicet inteſtinum & externum. Qũo aũt iſtæ maledictiones tranſierunt in poſteros videbitur pſ. 68. & 108. & 81.

Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi: ſuſtinuiſſem vtique.

Et ſi is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet: abſcondiſſem me forſitan ab eo.

Hic probat ꝙ iuſto Dei iudicio iudæi paſſi ſunt bellum inteſtinum & diuiſionem, & cõfuſionẽ, & inter eos nulla eſt fides, nec vnus confidit de altero, & ratio eſt. Nã iſte eſt morbus hæreditarius eis: eò quoniam tradiderũt Chriſtum Meſſiam, & regem ſuum, & familiarem, & fratrẽ de ſua tribu. Dicit ergo Chriſtus. Iuſtum eſt ꝙ patiantur talem peſtẽ inteſtinam: quia ſic cum dolo prodiderunt me Pilato. qm̃ ſi aliquis inimicus, & extraneus gentilis maledixiſſet mihi imponendo crimina, & inferendo opprobria, vtiq; ego ſuſti-
B nuiſſem, i. eſſet magis tolerabile: eò ꝙ gentiles non habebant legem nec profetas: & habebant odio Iſraelitas, & Iudęos: & ideo ſi is gentilis vel alius qui oderat me fuiſſet locutus magna crimina, & falſa teſtimonia ſuper me, abſcondiſſem me forſitan ab eo. i. habuiſſem cãm fugiendi ab eo & cuſtodiendi me.

Tu verò hõ vnanimis: dux meus et notus meus.

Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum conſenſu.

Verò pro ſed: ſed tu homo iudæus vnanimis. i. eiuſdẽ legis & naturæ, & tribus. notus meus: quia quotidie eram in templo docẽs: & cognoſcebas matrem meã de tribu Iuda: & multotiẽs fuiſti dux meus quantùm ad ſacerdotiũ: quia fungebaris ſacerdotio in quo cõſiſtit ducatus populi: quia ſacerdotes ſunt duces, & ſic eras dux meus per opera quę fe-
C ci tibi: qui mecum ſimul capiebas cibos, i. eras mihi familiaris, & commenſalis: quia multotiẽs inuitatus in domo tua, puta in domo Simonis leproſi &c. & ambo ſimul ambulauimus in cõſenſu, & ſocietate in tẽplo &c. & ego cum conſenſu & familiaritate & colloquio erã tecum. maximè cum eram inuitatus tecum ad cęnam, aut prãdium. Q. d. ſicut familiariter & proditorie & ſub zelo amicitiæ prodidiſti me & tradidiſti: ita familiari, & inteſtino & externo bello intus & extra peribis. Hoc dicit. Nam dum Titus & Romani tenebant ciuitatem Hieruſalem obſeſſam cõtinuè erãt ſeditiones & latrocinia publica in ciuitate. Et nota, ꝙ etiam iſti quatuor verſus ab illo loco: Quoniam ſi inimicus meus, &c. poſſunt referri ad Iudam proditorem, qui D
erat diſcipulus, & familiaris, & commenſalis Chriſti, & tradidit eum. Ideo Iudæi moderni non dicuntur Iudæi à Iuda filio Iacob patriarca, ſed dicuntur Iudæi à Iuda proditore, cuius ſunt imitatores, & ſucceſſores in maledictione, & moribus. Et ideo ſubdit.

Veniat mors ſuper illos: & deſcendant in infernum viuentes.

Poſtq̃ iſte populus eſt imitator Iudæ, ideo veniat mors ſuper illos, nõ ſolum corporalis ſed ẽt ſpũalis aiæ. Et ſic deſcendãt viuentes in infernum: ſicut Iudas qui mortuus eſt in corpore, & aĩa: q̃ a laqueo ſe ſuſpẽdit tanq̃ cecus & obſtinat⁹: & ipſemet ſe ad mortẽ iudicauit & abſtulit ſibi locum pniæ. Et qm̃ ẽt ſunt ſucceſſores in moribus & nequitia, ideo ſequit.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum: in medio eorum.

Nequitiæ erunt ſemper in habitaculis eorũ in medio eorũ .i. non ſolum erunt doloſi contra extraneos, ſed ẽt inter eos. Vñ eſt notandum ꝙ iſte populus maledictus in oĩbus eſt imitator, & ſucceſſor & hæres Iudæ proditoris. Primò quia inquantùm poſſunt conanẽ ſemper maledicere Chriſto: & prodere Chriſtianos, & decipere cũ dolo & fraude, & ẽt inter eos. Secũdò quia quotidie ſeipſos condemnant ad mortem corporis, & animę. Probatur. Nam in hoc pſal. 54. & 108. & in multis aliis manifeſtè legitur ſñia dãnationis oĩm Iudæorum crucifixorum Chriſti, & oĩm ſucceſſorum, & hoc per modum orationis, vt patet hic cum dicit. Veniat mors ſuper illos &c. Ex quo patet, ꝙ quotidiè orant pro damnatione eorũdem, & dãnant ſeipſos dũ viuunt, ſicut Iudas qui viuus ſeipſum condẽnauit ad mortem. Et ideo dicit. Deſcendãt F
in infernum viuentes, quia viuentes condẽnant ſeipſos ad infernum. Et ẽt quia licèt corpus moriatur in eis & putrefiat i terra, tñ aĩa viuens, & immortalis deſcendit in infernũ, vbi erit fletus & ſtridor dẽtium. Et deſiderat mortẽ, & non veniet ei. Et nota ꝙ totum hoc quod dictum eſt de populo iudæorum perſequente Chriſtum in capite, intelligendũ eſt ẽt de populo gentili & cętu tyrannorũ perſequente ipſum in membris, & maxime de cœtu hæreticorũ qui dicuntur noti, & familiares Chriſto, inquantùm dicebantur Chriſtiani: & ideo conſimili pœna ſunt puniti.

Ego autem ad Deum clamaui: & dominus ſaluauit me.

In

A In hac tertia parte agit gratias de beneficio reſurrectionis recepto, & de vltione facta de perſecutoribus ſuis ſimul iterãdo eorum punitionem & malitiã. Ideo ait, ipſi ſunt puniti vel puniẽtur ſicut ſupra dictum eſt, ſed ego quia ad dñm clamaui & dominus ſaluauit me, ideo agendo gratias de reſurrectione, & liberatione mea & punitione eorum,

Veſpere, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

Veſpere, & mane, & ſp annũciabo mĩam, & iuſtitiam ſuam, & ipſe exandiet vocem meam. Vel poteſt eſſe iſta particula conſecutiua cum ſuperiori, quia vr̃ ſemper petere iuſtitiam, & vltionem de perſecutotibus: vt dicat. Ego ad dñm clamaui & ſaluauit me, & veſpere, & mane narrabo, & annunciabo iniurias mihi illatas: & dñs exaudiet me.

Redimet in pace aĩam meã ab his qui appropinquant mihi. qm̃ inter multos erant mecum.

B Redimet in pace.i. in gloria, & liberabit aĩam meã per reſurrectionẽ ab his Iudæis q mihi appropinquant ficta amicitia & ſanguine, quia oẽs eramus de tribu Iuda, qm̃ inter multos.i.multi erãt mecum, i.ſe amicos mihi fingebant, & ſic ſub zelo amicitiæ, prodiderunt me, ſicut fecit Iudas, & multi Fariſęi qui inuitabant me ad prandium, & obſeruabant & caperent me in ſermone, & poſtea conſpirauerunt in mortem meam. Sed

Exaudiet Deus, & humiliabit illos: qui eſt ante ſecula.

Non n.eſt illis commutatio: & nõ timuerũt Deum, extendit manum ſuam in retribuendo.

Deus qui eſt ante ſęcula exaudiet me orãtem, & clamantem, & humiliabit & deiiciet C illos auferendo ſacerdotium, & ciuitatem, & bona tpalia, & iugo perpetuæ captiuitatis ſubiiciẽdo, & aĩas in perpetuum ignẽ condẽnando, & corda eorum obdurando, & occæcando ne cognoſcant ſacra Dei, nec peccata ſua, intantum ꝙ non eſt nec erit eis cõmutatio, & redemptio nec conuerſio de peccato ad gratiam quia nunq̃ agẽt pniam, ſed ceci, & obſtinati in ſua perfidia permanebũt, qua re? quia non timuerunt Deum condemnantdo ſanguinem iuſti. Ideo Deus extendit manum ſuam contra eos, in retribuendo uindictã pro homicidio, eò ꝙ contaminauerunt teſtm̃ Dei, perpetrando homicidium, & occidendo innocentem contra legem Dei.

Cõtaminauerunt teſtm̃ eius: diuiſi ſunt ab ira vultus eius, et appropinquauit cor illius.

D Contaminauerunt etiã teſtamentum Dei non recipiendo Chriſtum, de quo loquũtur oẽs ſcripturę teſtamenti Dei. Ideo negando Chriſtum negatur teſtm̃ Dei Et ſic fecerunt Deum mendacem, & ſic manẽt ſacrilegi, & blasſemi, & hæretici, quia tota ſcriptura clamat Xp̃m eſſe Deum, & Meſſiam &c. Et ſic vt defendant perfidiã ſuam ex certa ſcia faciunt Deum mendacem falſo interpretando legẽ, & profetas. Et ſic contaminauerunt & dilacerauerunt teſtm̃ Dei. Vnde iſti reddiderunt Chriſto malum ꝓ bono, quia Chriſtus ſemper fuit eis benignus, & ipſi fuerunt Chriſto crudeles quod probatur. Nam vultus eius, ſ. Chriſti fuerunt diuiſi, & ſeparati ab ira, quia ſemper eis locutus, eſt ſine ira: imo cum maxima benignitate, & ſemper cor eius appropinquauit illis, id eſt: bona uoluntas Chriſti ſemper, fuit eis propitia: quia cum magna benignitate corrigebat, & docebat cum caritate: & filios eorum ſanabat. E

Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.

Multa beneficia cõferebat in quibus poterant agnoſcere Chriſti caritatem, et benignitatem, & ſermones eius, ſ. Chriſti fuerunt molliti, et ſuaues, et blãdi erga eos, ſup oleũ .i. magis q̃ oleum: ſed ipſi.i. Iudęi fuerunt iacula et lãceę cõtra Xp̃m: quia acuerũt ut gladiũ linguas ſuas: dicẽtes crucifige crucifige. Litera Hier. habet Nitidius butyro os eius et pugnat cor eius: molles ſermones eius ſuper oleũ, et ipſi ſunt lãceę. Vnde iſta particula eſt valdè intricata, et iõ ſunt diuerſimodi dicendi inter doctores, ſed iſte videtur mihi magis conformis literę Hieronymi, quia nil aliud ſonat niſi ꝙ Chriſtus fuit Iudęis benignus & F blandus in ſermonibus et factis, et ipſi Iudęi fuerunt ipſi lanceæ et iaculã. Poteſt etiam dici ꝙ ſermones Chriſti licẽt eſſent molles ſicut oleum, tamen fuerunt iacula, ẽt et ſagittę penetrantes corda fidelium et conuerſorum ad fidem, et fuerunt iacula ad confundendum, et conuincendum Iudęos et tirannos et hęreticos, quia ſermo Dei eſt gladius anceps, et gladius ignitus.

Iacta ſup dñm curã tuã & ipſe te enutriet: & nõ dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Hic profeta in perſona Chriſti exhortatur iuſtos et fideles ad patientiam in aduerſis, ut cõmittant ſe diuinæ mię et prouidentię in omnibus perſecutionibus, et periculis, et inopia: quia Deus nunq̃ deficiet eis. Dicit ergo.

O fide-

V O fidelis iuſtè iacta in Dño curam tuam.i.
cómitte ei curam, & habeas bonam ſpem,
quia ipſe te enutriet in bonis tp̄alibus:& ſpi
ritualib.& ſis humilis in aduerſis:quia Deus
nunquàm dabit in æternum fluctuationem
iuſto.i. nunquàm permittet eum perire in
fluctuatione et perſecutione, et ſemper da-
bit finem afflictionibus eius. imò tandem et
in breui liberabit eum: licèt ad tempus per-
mittat affligi.Et conuerſus ad Deum dicit.

23 *Tu vero Deus deduces eos in puteũ interitus.*
Viri ſanguinum,& doloſi non dimidiabũt
dies ſuos:ego autem ſperabo in te Domine.

Deduces eos.ſ. Iudæos et tyrannos et oẽs
alios perſecutores Chriſti,et Ecclesiæ in pu
teum interitus et mortis inferni, quia viri
ſanguinum et doloſi,ſ. homicidæ et perſecu
tores iuſtorum, et doloſi et fraudulenti et
B iniqui non dimidiabunt dies ſuos:quia intẽ
24 peſtiua morte morientur ante dimidiũ die-
rum ſuorum.ego autem cum patiẽtia et hu-
militate ſperabo in te Dñe, et non erit fru-
ſtra ſpes mea,qm̃ ſcio ꝙ liberabis me.Sed cõ
tra:quia videmus malos quandoq;vltra di-
midium dierum;i.vltra.xl.annos viuere: et
ſic dimidiant dies ſuos.Reſpõdetur,ꝙ nunq̃
pctõr et prauus mũdanus dimidiat dies ſuos
quia nunq̃ credit nec putat ſe moriturũ. Et
ſic parum videtur ſibi viuere .lxx. annos:
imò vĩ ſibi non dimidiare dies ſuos,et cauſa
eſt,quia non putat nec credit aliam vitam;
imò dolet recedere ab hoc ſæculo.Et ſic ſm̃
opinionem ſuam nunq̃ dimidiat dies ſuos,
quia nunq̃ tm̃ viuit,quin plus putet et expe
ctet viuere. Sed iuſtus cupit diſſolui et eſſe
cum Chriſto,ideo vita huius mundi ſemper
C vĩ ſibi longa et odioſa, et hoc accidit quia
ſperat et cupit aliam vitam in Dño.Ex qui-
bus patet,ꝙ iſte pſ.non conuenienter expo-
nitur cõtra ciues,et habitatores Ceilæ: quia
maledictiones, quæ hic prognoſticabantur
non poſſunt propriè applicari illi ciuitati.
Secũdò quia iſte pſ.eſt eruditio Sp.ſan.facta
ipſi Dauid, ergo eſt ſacramentum profundũ
de rebus magnis et profundis Chriſti,et ec-
cleſiæ. Item nec iſte pſ. poteſt nec debet ex-
poni moraliter pro aliquo afflicto. Nam
oĩs afflictus debet et tenetur orare pro perſe
quentibus, et iactare in Dño ſpem et curam
ſuã & non petere vindictàm, cuius oppoſitũ
fit in hoc pſ. Et ideo eſt dicendum ꝙ iſte pſ.
eſt profetia in qua per modum orationis prę
dicitur punitio crucifixorum Chriſti,et per-
ſecutorũ eccleſiæ, vt moris eſt in pſa.Dauid. D
Nam Deus quia præuidit Iudæos ab æterno
obdurandos, et etiam quoſdam tyrannos et
hæreticos ſimul cũ Antichriſto, ideo in hoc
pſ. pronunciat eos reprobatos. Et hoc dicit
Chriſtus per modum orationis et petitionis
per os Dauid.vt patet pſ.34.et in hoc pſ.68.
et 108.Veruntamen vnus homo particula-
ris non debet dicere aliquem iſtorum pſ.con
tra perſecutores ſuos, quia ageret contra cõ
ſilium euangelicum et contra caritatem. Et
ideo eccleſia orat vt Deus conterat perfidiã,
et potentiam infidelium,et hæreticorum,et
conuertat eos ad viam veritatis et ſalutis. et
ſic iſte pſa. non poteſt moraliter exponi pro
aliquo afflicto,ſed eſt profetia in qua Chri-
ſtus prædicit per modum orationis obſtina-
tionem et finalem damnationem crucifixo-
rum,et iudæorum, et tyrannorum,et hære-
ticorum,et ipſius Antichriſti cum ſequacib. E
ſuis.Et ideo ſicut iſte pſ.eſt expoſitus de ſuia
et punitione Iudęorum perſecutorum Chri
ſti, ita ex conſequenti poteſt exponi de ty-
rannis, et hæreticis,et Antichriſto et ſequa-
cibus ſuis perſecutorib.eccleſiæ. Vnde nota,
ꝙ quatuor conditiones hominum conſpira-
runt in mortem Chriſti.ſ. primò ſynagoga
ſacerdotum. Secundò hypocritæ qui erant
Fariſæi. Tertiò hæretici qui erant Saducei.
Quartò tyranni & gentiles,ſ.Pilatus cũ ſuis.
Sed quicquid Chriſtus paſſus eſt in capite,
paſſus eſt poſtea in membris & eccleſia, vt
inquit Aug.ideo ab eiſdem paſſa eſt eccleſia
ſucceſſiuè. Nam primò paſſa eſt perſecutio-
nem Iudęorum in principio,qñ lapidatus eſt
Stefanus,& occiſus Iacobus. Secundò tyran
norum vſque ad Conſtantinum Tertiò,hæ
reticorum vſq; ad Iuſtinianum qui extermi F
nauit Vandalos Arrianos de Africa per Beli-
ſarium,de quib.dicit hic ſm̃ Augu.Tu vero
notus, & familiaris meus &c. Vltimò patiẽ
ab hypocritis tp̄e Antichriſti, qui ſimul erit
circunciſus & tyrãnus, & hęreticus, & fictus
hypocrita, quorum oĩum finalem punitio-
nem, & dãnationem & reprobationem p̄di-
cit, & prænunciat ẽt Chriſtus in hoc pſ. ſicut
ab æterno præſciuit.Et ſic prudens lector po
terit literam huius pſ. ſingulis applicare.

PSALMVS LV.

M*Iſerere mei, Deus, quoniã cõculcauit me*
homo:tota die ĩpugnãs tribulauit me.

Titulus

A Titulus in hebræo. Ad victoriã ſiue victori
ſuper columbã mutã elõgationũ Dauid: qñ
tenuerunt eum Filiſtæi in Geth. ſm Hiero-
nymum vero. Victori ſiue Vincẽti pro colũ-
ba muta: eò ꝙ procul abierit Dauid humilis,
& ſimplex qñ tenuerunt eũ Allofili in Geth.
Ad cuius intelligentiam eſt notandum vt le
giť 1. Reg. 22. ꝙ Dauid fugiẽs à facie Saul:
eò ꝙ occiderat Abimelech & oẽs ſacerdotes
Nobæ, noluit reſiſtere ipſi Saul, ſed tanq̃ co-
lumba muta, & tacens elongauit ſe à terris
Saul, & fugit ad reges Geth: q quidem Geth
erat vna de ciuitatibus Filiſtinorum. Sed cũ
Filiſtæi cognouiſſent eũ, ꝙ interfeciſſet Go-
liad, & triumphaſſet de Filiſtæis: ideo perſua
debant regi vt occideret ipſum Dauid: quod
p̃ſentiens Dauid finxit ſe inſanum, & ſtultũ.
Et ſic rex Achis proiecit eum à facie ſua. Et
ſic Dauid euaſit periculum mortis: De qua
B fuga: & elõgatione, & periculo fecit hũc pſ.
& 33. Et ideo dr̃ in titulo, ſuper columbam
mutã elõgationum, vel pro columba muta,
eò ꝙ procul abierit Dauid qñ Filiſtæi tenue
runt eum in Geth .ſ. in p̃tãte ſua. Ideo dicũt
Hebræi, ꝙ Dauid ſe vocat columbam mutã.
Nã ſicut columba ſimplex non reſiſtit: nec
rñdet uolentibus eam occidere, ſed fugit ad
domos extraneas: ſiue ad montes: ita Dauid
humilis, & ſimplex ſicut colũba noluit reſi-
ſtere Sauli, ſed elõgauit ſe à gentibus ſui po-
puli, & tribus, & fugit ad alienos idololatras.
Et ſic p̃cisè literaliter exponũt hunc pſ. Sed
in veritate talis expoſitio non eſſet ſufficiẽs,
& catolica, ſed hebræa, q̃ ſola litera conten-
tať: nec iſta materia literalis eſt p̃cisè, & prin
cipaliter intenta in hoc pſ. ſed eſt materia ex
qua, & exemplaris, & figuratiua, continens
C vel prædicẽs aliquod miſterium in eccleſia.
Materia aũt in hoc pſ. principaliter intenta,
eſt illud miſterium quod per fugã Dauid in
Geth figurabatur. Ad cuius intellectum eſt
notandum, ꝙ columba eſt aĩal, & auis ſim-
pliciſſima, & pacifica ſine amaritudine, & ꝓ
maiori parte domeſtica, & hẽt hanc naturã,
ꝙ ſi malè tractatur neſcit reſiſtere, ſed fugit
ad aliam domum. Et ideo Chr̃s totam ſuam
ſocietatẽ & eccleſiam aſſimilauit columbæ
dicẽs. Eſto te prudentes ſicut ſerpẽtes, & ſim
plices ſicut columbæ. In quamcunq; domũ
intraueritis primum dicite. Pax vobis &c. Et
ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate fugite
in aliam. Mat. x. & Luc. x. Ex quibus patet, ꝙ
Chr̃s conſtituit eccleſiam ſuam in ſimplici-
tate columbina, & pacifica. Et p̃cepit ap̃lis, D
vt prædicarent in Iudæa & populo Iſrael: vt
patet in eodem cap. Sed ſi non reciperentur
fugerent ad ciuitates gentilium: & ita dixe-
runt apoſtoli iudæis. vobis oportebat primò
prædicari uerbũ Dei, ſed quia indignos vos
feciſtis, ideo cõuertimur ad gentes. Sed neq;
in populo gẽtili defuit perſecutio ipſi eccle
ſiæ, & ſic prædixit Chr̃s ap̃lis dicens. Ante
reges, & p̃ſides ducemini. &c. Ex quo patet,
ꝙ eccleſia benè aſſimilatur, & dicta eſt colũ-
ba, quia fugit pacificè à domo in qua malè
tractatur ad aliã domum. Ita eccleſia uexata
populo iudæorum in principio fugit ad gen
tes. Et ideo dictum eſt pſ. p̃cedente in perſo-
na eccleſiæ. Quis dabit mihi pennas. ſicut co
lumbæ, & volabo, & requieſcam ? elongaui
fugiens à populo Iudaico, & manſi in ſolitu
dine populi gentilis. Sed quia ẽt in populo
gentili nõ defuit iſti colũbæ perſecutio vſq;
ad magnũ Conſtantinũ, ideo ſubdit. Expe-
ctabam eum qui ſaluum me fecit à puſilla-
nimitate ſpiritus, & tempeſtate. quę quidem
tempeſtas tirannorum ceſſauit tp̃e Conſtan
tini. Quæ quidem eccleſia etiam in canticis.
dicitur. columba. Et infra. pſ. 67. dicitur co-
lumbæ pennæ deargentatæ. &c. Ex quibus
patet, ꝙ per fugã Dauid ad regem Geth be-
ne figuratur miſterium eccleſiæ Chriſti. Nã
ſicut Dauid malè tractatus in ſuo populo fu
git ad regem Geth, & elongauit ſe ſicut colũ
ba muta, & pacifica nõ reddens malum pro
malo, ita ẽt congregatio diſcipulorum malè
vexata à populo iudæorum, cui primò iuſſa
erat p̃dicare fugit, & diuertit ad populũ gẽti
lẽ, reprobata ſynagoga. Et ſicut ipſi Dauid fu
gienti, & elongato nõ defuit perſecutio in- E
ter Filiſtęos ciuitatis Geth, quia quærebant
ipſum occidere niſi fugiſſet in alium locum:
Ita pariter eccleſiæ non defuit perſecutio in
populo gentili: imo fugiebãt apoſtoli de vna
ciuitate in aliã, ſicut Dauid fugiebat à facie
Saul de uno deſerto in aliud, vt patet primi
Reg. 22. & 23. Hoc ergo præuidẽs Dauid in
ſpiritu fecit hunc pſ. quod pręuidit per ſuã
fugam. In Geth. Ideo Eſdras qui prępoſuit
hos titulos, dicit ꝙ Dauid fecit hũc pſalmũ
pro columba muta .i. pro eccleſia Chr̃i ſim-
plici, & pacifica, eò ꝙ procul abierit à populo
Iudaico in populum gentilem ſupple, ſicut
Dauid qñ tenuerunt eũ Filiſtęi in Geth. 70.
autem dicunt, pro populo: quia ſanctis lon-
gè factus eſt, id eſt Dauid fecit hunc pſalmũ

A contra populum iudaicum, qui longe fa-
ctus eſt à ſanctis apoſtolis, & diſcipulis.i.qui
longè à fide manſit obſtinatus in ſua perfi-
dia:& etiam contra gentiles obſtinatos à qui
bus fugiebant apoſtoli: ſicut columba fugit
perſecutores de domo in domum. Quod aũt
additur in tituli deſcriptione:non puto ꝙ ſit
de eſſentia tituli, ſed additum eſt à 70.q.d.in
deſcriptione tituli huius pſ.præponitur talis
titulus.ſ.in finem, pro populo quia ſanctis lõ
gè factus eſt, ipſi Dauid cum tenuerunt ip-
ſum Allofili.i.alienigenæ in Geth.Totus er-
go iſte pſal.eſt vox eccleſiæ in quo quaſi colũ
ba ſimplex, & humilis, & pacifica tria facit.
Nã primò explicando ſuas perſecutiones, &
afflictiones petit liberari. Scđò prędicit puni
tionẽ perſecutorum.Tertiò agit gratias iã li-
berata.Secundum ibi.Sicut ſuſtinuerunt.Ter
B tium ibi.In quacunque die.Quantum ad pri
mum eſt aduertẽdũ, ꝙ iſta columba ſimplex
& humilis primò vexata à populo Iudaico
elõgauit ſe, & fugit ad populum gentilem,
vbi fuit ualdè tribulata per tirannos. Sed cũ
ceſſauit tribulatio tirannorum, incepit hære
tica prauitas vexare columbam,tunc tribula
ta ab hæreticis elongauit ſe,& fugit ad fide-
les.Sed poſt hæreticos incidit inter hypocri-
tas, & ſimulatos præcurſores Antichriſti. Et
ſic tribulabitur vſque in finẽ mundi.Et ſic ꝑ
totam diem, quę computaſ à reſurrectione
Chriſti vſque ad cõſummationẽ ſæculi, fuit
tribulata iſta columba.Cõuerſa,ergo ad ſuũ
ſpõſum Chriſtũ dicit. O Deus miſerere mei
& releua me à multitudine miſeriarum:quo
niam homo i.oĩs homo terrenus ſiue diabo-
lus cũ ſuis mẽbris.ſ.iudæis, tirannis, & hære-
ticis,& Antichriſto terrenis, & prauis cõcul
C cauit me: qa iſte inimicus hõ tribulauit me
tota die.i.per totam diem à reſurrectione tua
vſq; ad iudiciũ ſeminãdo zizaniã, primò in
Iudæis, ſcđò in tirannis, tertiò in hęreticis,
quartò in Antichriſto contra me. Et ſic per
omnes iſtos tribulauit me. Vnde ſubditur.

Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduerſum me.

Inimici mei.i.iſta quatuor genera inimico
rũ cõculcauerunt me, & uexarunt me tota
die. Et multi fuerũt bellantes aduerſum me.
Nã in primitiua eccleſia Iudæi bellarunt ad
uerſũ me:qñ lapidauerũt Stephanũ,& occide
rũt Iacobũ &c.In ſecũda parte huius diei bel
larunt contra me tiranni:qui occiderunt infi
nita millia martirum.In tertia parte bellarũt
hęretici aduerſum me, quorũ perſecutio nõ D
ſæuiit minus in catolicos in Alexãdria,& A-
frica per Vãdalos,quã perſecutio tirannorũ.
In quarta parte diei incepit bellare ſecta Sar
racenorum, quæ continuè tribulat me:& po
ſtea bellabit contra me Antichriſtus, cuius
perſecutio erit ſæuior cunctis aliis.Et ſic.

Ab altitudine diei timebo, ego uero ĩ te ſperabo.

Ab altitudine.i a principio huius diei vſ-
que ad ueſperã timebo fugiẽdo ab una perſẽ
cutione.& incidẽdo in aliã. Nota ꝙ totus ſta
tus,& vita huius eccleſię dr̃ una dies alta.i.lõ
ga nõ ſolũ lõgitudine durationis, ſed lõgitu-
dine laborũ & tribulationũ: ſicut dies artifi-
cialis videtur longiſſima laborantibus,& fe-
bricitãtibus:per ſimile dicit iſta colũba, abal
titudine.i.longitudine huius diei ego ſemper
timebo.i.viuo cum timore,& anguſtia: quia
nunquã defecerũt mihi tribulationes nouæ. E
Et ſic ſemper uado uolãdo de una perſecutio
ne,& tribulatione in aliã:qa finis unius ma-
li gradus eſt alterius. Ego uero in te ſpera-
bo. Hic incipit uerſiculus, & ſentẽtia.vnde di
cit columba.Si ita eſt, ꝙ per totam diem uolã
do de uno malo, & de vna perſecutione in a-
liã nunquã potui requiem inuenire, ſed ſem
per fui cum timore ab altitudine diei:ego ue
rò.i.certè in te ſolo ſperabo, & ponam ſpem
meam,& nunquã perdam fidem,licet multa
millia martirum moriantur.

In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſpe rani non timebo quid faciat mihi caro.

In Deo laudabo ſermones, & dirigã oratio
nes meas,& ipſũ inuocabo,& in eo ſperabo,
& nõ timebo qđ facit mihi iſtæ prauus hõ.ſ.
diabolus cũ mẽbris ſuis.i.ex aliquo timore
nõ ceſſabo laudare,& prædicare legem euan F
gelicam, & non timebo qđ facit mihi caro
.i.hõ carnalis & malus:nec deſiſtam prædica
re euãgelium omni creaturę,& cõfiteri Chri
ſtum,& prędicare contra uitia eorum,& de-
teſtari peccata eorum, & ſcelera.

Tota die uerba mea execrabantur aduerſum me: omnes cogitationes eorum in malum.

Inhabitabunt, & abſcondent: ipſi calcaneũ meum obſeruabunt.

Iõ quia uerba mea execrabãtur, & deteſta
banſ cogitationes eorũ,& pctã ĩ malũ.i.qa di
cebã eorũ uitã tendere in malum finem,& ꝑ
conſequens eſſe malã,& deteſtabilẽ, inde eſt
ꝙ inhabitabunt ſemper,& perſiſtẽt in ſua ob
ſtinatione, & malitia contra me, abſcondẽt
mihi laqueũ, & inſidias, & obſeruabunt cal

cancum

A caneũ meũ ponendo falſa crimina, ut incidã in laqueum, & captionem eorum, vt poſſint me tribulare. Et ſic interfecerunt apoſtolos, & martires, & perſecuti ſunt Atanaſium, & Ambroſium, & Hilarium &c.

Sicut ſuſtinuerunt animam meam pro nihilo ſaluos facies illos, in ira populos cõfringes.

Hic petit ultionẽ de perſecutoribus dicẽs. Sicut iſti inimici, & perſecutores ſuſtinuerũt. i. expectarũt animã meã ꝑdere ſupple, ita ꝓ nihilo. i. nunq̃ ſaluabis, illos imo in ira, & indignatione cõfringes populos eorũ. Litera Hebraica, & Hieronymi eſt aliquantulũ diſcors à noſtra. Nam ibi dicitur. Ipſi calcanea mea cuſtodiẽt: ſicut q expectãt animã meã, perdere, ſupple, & tũc illa particula, Sicut ſuſtinuerũt aĩam meã: continuatur cũ verſu ſu-
B periori, & incipit alius uerſus. De prauitate eripiẽs eos in furore populos deponere Deus. Et cã huius diuerſitatis eſt. Nã dictio poſita in Hebræo eſt æquiuoca ad prauitatẽ, & uacuitatẽ, & nihilũ. Et iõ vbi 70. poſuerũt ꝓ nihilo ſaluabis eos. Hie. trãſtulit de prauitate eripies eos. Et tunc põt legi interrogatiuè ſic. Pro nihilo. i. pro nullo bono merito, imo pro prauitate, & iniuſtis perſecutionibus mihi factis ſaluabis eos? q. d. minimè, imo i ira & punitione populorũ eos cõfringes, & deſtrues, quòd implerunt fuit in excidio Hieruſalem facto per Romanos, & in ſtrage populorũ gẽtiliũ tempore Diocletiani, ẽt in deſtructione Vandalorum per Beliſarium, & implebitur in miſerabili interitu, & exitu Antichriſti.

C *Deus uitam meam annunciauit tibi: poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo.*

Sicut, & in promiſſione tua: nunc conuertentur inimici mei retrorſum.

In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui quoniam Deus meus es.

O Deus ego annunciaui, & manifeſtaui tibi uitam, & perſecutiones meas, ut me liberares, ſed tu poſuiſti lacrimas meas in conſpectu tuo me exaudiendo, & tunc. i. finaliter cõuertentur retrorſum. i. contererentur inimici mei, ſicut in promiſſione tua fuiſti pollicitus quando dixiſti ciuitati Hieruſalem: Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, & relinquetur domus ueſtra deſerta Mat. 22. Et ſic cognoui, ꝙ tu Deus meus es mihi propitius in quacunque die inuocaui te.

In Deo laudabo uerbum, in domino laudabo ſermonem, in Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo,

Hic agit grãs de beneficiis receptis, & de vltione perſecutorũ dicens. In Deo laudabo verbũ tuum. i. promiſſionẽ quã impleuiſti, D
& i Deo laudabo ſermonẽ. i. ad laudẽ ſui ꝓdicabo eius mirabilia, & nõ timebo q̃d faciat mihi homo, eò quia in Deo ſperaui. Et ideo

In me ſunt Deus vota tua: quæ reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuiſti animam meam de morte, & pedes meos de lapſu, vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

Deus in me ſunt, & erũt vota, & gratiarũ actiones, quæ vota reddã tibi tanquã laudationes, gratias agendo de beneficiis receptis: quia eripuiſti aĩam meam de morte, & totali interitu: quia nec tiranni, nec hæretici totaliter potuerunt extinguere eccleſiã: & eripuiſti pedes meos à lapſu, ne laberent in aliquã E
hæreſim: quia nunquã perdidi fidẽ inter tot ꝑſecutiones, & labores: nec portæ inferi potuerũt me aduerſum me præualere. Et dediſti mihi grãm, non ſolum reſiſtendi perſecutionibus, & tẽtationibus, ſed ẽt in bonis operibus vt placeã coram Deo in lumine, & gloria viuentium beatorum: quia poſt tot perſecutiones, & labores, velut columba humilis, & ſimplex, & pacifica volaui in cęlũ, & fui elongata à miſeria multiplici huius mundi.

PSALMVS LVI.

MIſerere mei Deus miſerere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Titulus, Pro victoria ſiue in finem, ne diſperdas Dauid ſimplicem, & humilem quando fugit à facie Saul in ſpeluncam. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum: vt legitur F
primi Regum 24. ꝙ poſtquã Dauid euaſerat vnum periculum, ſcilicet cum Saul, & ſui, & tenerent eum obſeſſum, & circundatum in modum coronæ: tunc Dauid fugit inde, et latuit in locis tutiſsimis Engaddi, in præruptis montibus, & rupibus: quod cum nunciatum eſſet ipſi Saul uenit iterum cum tribus millibus hominum ad quærendum eũ. Dauid aũt cum ſuis ingreſſus eſt in ſpeluncã magnam rupe cauatam, & ibi latebat neſciẽte Saul. Accidit aũt ꝙ Saul intraret eandem ſpeluncã ad purgandum uentrem, quem uidentes ſocii Dauid dixerunt ei. Ecce dies in qua tradidit dñs inimicũ tuum in manu tua. Tunc Dauid acceſsit clam ad Saul, & abſcidit oram clamidis, & noluit ipſum occidere cũ poſſet: & cũ Saul exiſſet à ſpelunca ſurrexit Dauid poſt eũ oſtẽdens particulã clami-

A dis abſciſſam in ſignũ, ꝙ poterat ipſum occi
dere ſi voluiſſet, & clamabat dicẽs. Quare au
dis verba hominum loquentium &c. Ecce vi
derũt oculi tui, ꝙ tradidit te dominus in ma
nu mea in ſpelunca, & pepercit tibi oculus
meus &c. Et tũc Saul egit ſibi gratias promit
tens nõ amplius ipſum perſequi. Sed cum ſo
cii Dauid increpaſſent eum quare nõ occidiſ
ſet eum in tanta opportunitate: reſpõdit eis
Dauid: quia niſi dominus ꝑcuſſerit eum: aut
deſcendens in prælium perierit, propitius ſit
mihi dominus, ꝙ nõ mittam manum meã in
Chriſtum dominũ: quod impletũ fuit in mõ
tibus Gelboe: vbi periit Saul cum cõplicibus
ſuis. Et de hoc fecit Dauid hunc pſalmum, &
ſic Hebræi exponunt ipſum literaliter dicen
tes, ꝙ Dauid exiſtens in ſpelunca petebat li-
berari dicens. O dñe ne diſperdas Dauid ſim
B plicẽ, & humilẽ: ſed miſerere mei &c. Sed ta
lis expoſitio non eſſet catolica, nec ſacramen
talis, nec digna ſacra ſcriptura. Et ideo eſt di-
cendum, ꝙ licèt illud miſterium in ſpelunca
ſit materia occaſionalis, & figuratiua, quare
Dauid fuit motus ad faciẽdum hũc pſalmũ,
tamen non eſt materia principalis, de qua eſt
iſte pſal. Nam Dauid iam euaſerat illud peri
culum qñ fecit hunc pſalmum: ergo iam nõ
erat orandum, vt euaderet Et ſic etiam non
erat neceſſaria ſpiritualis illuſtratio ſpiritus
ſancti ad narrandum pericula præterita & ta
men dicunt Hebręi in hoc pſal. ꝙ Dauid ha-
buit ſpecialem ſpiritum prophetiæ ad cõden
dum pſal. prę cæteris: vt patebit infra. Et ideo
ad intelligendum hoc ſacramẽtum eſt notã
dum. ꝙ per hoc miſterium ſpeluncę Dauid ꝑ
C uidit in ſpiritu totum miſterium reſurrectio
nis, & aſcenſionis Chriſti, & totum excidiũ,
& deſtructionem populi iudaici. Nam pręui
dit, quòd ſicut ipſe latuit in ſpelunca, & dein
de ſurrexit illæſus: imo abſtulit particulam
clamidis Saulis, & noluit ipſum occidere:
ſed expectauit correctionem eius, vſquequò
interiit obſtinatus: ita Chriſtus poſt longas
perſecutiones, & mortem, & paſſionem erat
in ſpelunca ſepulcri ſepeliendus, & qualiter
inde debebat reſurgere in corpus glorioſum,
& qualiter ſua reſurrectio erat futura cauſa
noſtræ reſurrectionis, & quomodo Chriſtus
illico poterat deſtruere illum populum: ſed
debebat abſcindere particulam veſtis. i. con-
uertere ad ſe vnam partem paruam illius po
puli: quia in die Pentec. cõuerſi ſunt tria mi
lia ad prædicationem Petri, & aliorũ; & quo
modo Chriſtus debebat expectare reſiduum D
illius populi per 40. annos ad pœnitentiam:
ſed in fine erant perituri in ſua obſtinatione
ſicut Saul. Hoc præuidens Dauid in ſpiritu fe
cit hunc pſalmum, & dedit ipſum cantoribus
cantandum cum pſalterio, & citara ad victo
riam cum toto conatu vocum: ad denotãdũ,
ꝙ Dauid cum tota eccleſia ſecũdum ſtatum
illum cum pſalterio, & citara, & clamore uo
cum vocabat Chriſtum, vt reſurgeret à mor
tuis de ſpelunca ſepulcri: vt eſſet cauſa reſur
rectionis nrę: ſicut Orpheus reuocauit Eury
dicem ſuam ab inferis trenaram & citarã pul
ſitando. q. d. Dauid in titulo huius pſalmi cũ
clamore. O Chriſte ne diſperdas. i. ne diſper-
di permittas Dauid ſimplicem, & humilẽ. i.
totum hominem miſticum, qui expectat ad-
uentum tuum, & reſurrectionem. ſed ſurge à
mortuis: vt reſuſcites nos, & ſic miſerere mei E
&c. quia omnes ſumus ſepulti in ſpelũca pec
cati, & miſeriæ: ergo exurge tu à ſpelunca ſe-
pulcri: vt reſuſcites nos à ſpelunca miſerię. Et
hęc eſt intentio, & materia principalis huius
pſal. & ad hunc intellectum cantat ipſum ec
cleſia. In quo pſal. Dauid tria facit. Nam pri-
mò in perſona eccleſiæ, & totius corporis mi
ſtici petit liberari per Chriſtũ. Secundò enar
rat beneficia quę recepit per paſſionem Chri
ſti. Tertio agit gratias vocando Chriſtum vt
reſurgat. Vel poſſumus dicere quòd primò
Dauid petit liberari in perſona totius corpo
ris miſtici per aduentũ Chriſti. Secundò gau
det ſe exanditum, narrando beneficia quę re
cepit per paſſionem Chriſti. Tertiò excitat
Chriſtum vt reſurgat à mortuis, promittẽs ſe
gratias acturum. Secundum ibi. Clamabo ad
Deũ. Tertium ibi. Paratũ cor. Quantũ ad pri- F
mũ dicit. O Chriſte Deꝰ miſerere mei inquã
tũ Deus, cui ꝓpriũ eſt miſereri ſemper, & par
cere, & culpã remittere. Et iterũ miſerere mei
inquãtum homo, cui ſoli propriũ eſt pro no
bis pati, & nos patri per tuã paſſionẽ, & reſur
rectionem recõciliare, & nos ab oĩ miſeria li
berare. Qm̃ in te confidit anima mea cũ non
ſit alius ſufficiens mediator, qui poſſit hãc re
conciliationem facere niſi tu Chriſte: tũ quia
iuſtus, & innocens, & obediens patri: tũ quia
filius, & hæres: tum quia Deus, & homo.

Et in vmbra alarum tuarum ſperabo: donec tranſeat iniquitas.

Per talem ſufficiẽtiam ex parte tui, & fidẽ,
& ſpem ex parte mei ſperabo ſemper protegi
in vmbra, & virtute alarum tuarũ. Vnde alæ

A tuæ ſub quibus expecto protegi, ſunt paſſio, & reſurrectio, & iudiciaria poteſtas, quam accipies in Aſcenſionem: & ſic per paſſionẽ me liberabis à peccato: & per reſurrectionẽ ab omni corporali miſeria, & pœnalitatẽ, & per iudiciariam poteſtatem à perſecutione tirannorum, & inimicorum. Et ſic in vmbra iſtarum alarum tuarum ſperabo, donec trãſeat iniquitas, & deſtruatur omne peccatũ, & miſeria in me.

Clamabo ad Deum altiſſimum: Deum qui benefecit mihi.

Miſit de cœlo, & liberabit me: dedit in opprobrium conculcantes me.

Hic corpus myſticum gaudet ſe eſſe liberatum per paſſionem, & aduentum, & enumerat pericula de quibus fuit liberatum in capite, & membris. Dicit ergo iſte homo myſticus.
B Ego clamabo, laudes fundendo, ad Deum patrem altiſſimũ: ad Deum dico qui benefecit mihi, eò ꝙ miſit auxilium .ſ. filium ſuum, de cœlo, & liberauit me à peccato. & dedit conculcantes me .ſ. Iudęos, & gentiles, & Diab. in opprobrium. Et explicat modum ſuæ liberationis dicens,

Miſit Deus miſericordiam ſuam: & veritatem ſuam: & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus

Deus pater miſit ſuam miſericordiam, & veritatem ſuam, & liberauit me. Iam dictũ eſt quòd Chriſtus dr̃ miſericordia patris, in quãtũ per ipſum releuauit miſerias noſtras. Et dr̃ veritas inquantum per ipſum locutus eſt in nobis, & notificauit voluntatem ſuam, & impleuit omnes ſcripturas, & per ipſum veritas vet. legis patefacta eſt. Et ideo libera-
C uit animam meam de medio catulorũ leonum .ſ. de medio dæmonum, qui rugientes me deuorare volebant. Et ẽt temporaliter me liberauit de medio iudæorum, & gentilium, qui ad modum catulorum Leonũ me deuorare cupiebant: vnde per magna tempora dormiui conturbatus vexatus.

Filii hominum dentes eorum arma & ſagittæ: & lingua eorum gladius acutus.

Exaltare ſuper cœlos Deus: & in omnem terram gloria tua.

Filii hoium .ſ. carnales & peccatores vexabant me ſupple per multas perſecutiones: vt patet in primitiua eccleſia, & dentes eorũ .i. ira, & indignatio, & poteſtas erat ſicut gladius acutus contra me. Exaltare ergo ò Xp̃e Deus ſuper cęlos ad dexteram patris, & glo-ria tua, & fama, & poteſtas, & lex euangelica effundetur ſupple in oẽm terram. Nota ꝙ de triplici ſpelunca, & fouea liberauit nos Chriſtus. Primò nos liberauit, & ſuſcitauit de ſpelunca, & fouea peccati, in qua eramus ſepulti, & hoc per ſuam paſſionem. Secundò nos ſuſcitauit de mortalitate, & ſpelunca miſeriæ, & pœnalitate, & hoc per ſuam reſurrectionẽ. Tertiò nos ſuſcitauit de ſpelũca, & fouea perſecutionum infidelium, & hoc per ſuam aſcẽſionem, & vniuerſalẽ iuriſdictionem. De primò dicit. Miſit Dñs miſericordiã ſuã, et veritatem ſuam, & eripuit aiam meã de medio catulorum leonum .ſ. de medio dęmonum, quib. datus eram in eſcam. De ſecundò dicit. Fili hominum dentes eorũ &c. De tertiò dicit. Laqueum parauerunt pedib.
meis. Iſta eſt vox ipſius Adæ in perſona totius generis humani: cui Diabo. parauit laqueum, & retiaculum in arbore ſcientię boni, & mali: cui dixit Diabolus. Nequaquam moriemini: ſed qua hora comederitis, eritis ſicut dii ſcientes bonum, & malum. Iſte fuit laqueus in quo incidit Adam. Nam illico poſtꝗ comedit, pedes eius fuerunt illaqueati .i. caro, & ſenſualitas fuit circundata retiaculo cõcupiſcentiæ, & ſauciata, & corrupta fœditate libidinis, & vulneratæ ſunt omnes eius potentiæ, & ſiẽ incuruata fuit aĩa eius, & debilitata, & prona ad omne vitium, & peccatum. Et ideo dicit homo myſticus. E

Laqueum parauerunt pedibus meis: & incuruauerunt animam meam.

Laqueum parauerunt dæmones pedibus meis, .ſ. carni, & ſenſualitati, quæ ſunt pedes animæ quibus graditur: vt dictũ eſt pſal. 48.
& ſic incuruauerunt, & declinauerunt, & debilitauerunt animam meam pronam ad peccandum. Et ſequitur. F

Foderunt ante faciem meam foueam: & inciderunt in eam.

Foderunt Diab. foueam ante faciẽ meã, vt caderem: ſed ipſi inciderũt in eam foueã inferni: & ego fui liberatus per Xp̃m. Et non ſolum Diabo. parauerunt laqueum pedibus meis, & foderunt foueam ante faciem meã: ſed etiam iudæi, & gentiles parauerũt mihi laqueum inſidiarum. Sed ego fui liberatus per Chriſtũ: & ipſi inciderunt in laqueum, & foueam mortis. Eſt aut aduertendum ꝙ tota iſta litera ab illo loco. Miſit Deus miſericordiam ſuam, poteſt eſſe vox Chriſti qui audet ſe eſſe liberatum in capite, et mẽbris,

A ab inimicis. unde dicit Chriſtus Deus pater miſit ſuã miſericordiam. i. auxiliũ de cœlo: & eripuit animam, & vitam meam, & mẽbrorum meorum de medio catulorum leonum.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meũ: cantabo & pſalmum dicam.

Hic propheta uocat Chriſtũ de ſpelũca ſepulcri, & excitat ipſum ab inferis: ut extrahat animas ſanctorum patrũ de limbo, & reſurgat in gloriã ſuã: ut ſit cauſa noſtrę reſurrectionis, & primitiæ dormiẽtium. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ Chriſtus dicitur gloria noſtra: inquantum ipſe mortuus eſt propter iuſtificationẽ noſtrã nos à peccate liberando per paſſionem ſuam, & reſurrexit ꝓ gloriã noſtrã. i. vt nos glorificaret, & reſuſcitaret ad gloriã vt ait apoſtolus. Et iõ ſua reſurrectio fuit conſummatio, & ꝑfectio B totius redemptionis noſtræ, nam per paſſionem fuimus liberati quò ad animã à peccato & per reſurectionem fuimus liberati à miſeria corporis, & à mortalitate, & recuperauimus perfectam immortalitatem, & gloriam corporis, & animæ. Et ſic in die reſurrectionis quieuit Chriſtus ab omni opere noſtræ redemptionis quod patrarat. Et iõ nos celebramus diem dominicam ceſſando ab omni opere ſeruili, & uacamus Dei laudibus, agẽdo gratias Deo de beneficio noſtræ redẽptionis, & glorificationis, & conſummationis. Secundò eſt notandũ, ꝙ tota lex euangelica dicit̃ pſalteriũ decẽ cordarũ, cũ quo pſalterio cantat continuè eccleſia laudes Deo Prima corda huius pſalterii eſt miſterium trinitatis. Secunda eſt miſterium incarnationis C Chri. Tertia eſt eius natiuitas Quarta eſt eius bẽptiſmus, et vita. Quinta eſt eius doctrina. Sexta eius paſſio. Septima eius reſurrectio, & limbi expoliatio. Octaua eius aſcẽſio. Nona eius ſpiritus ſanti miſſio, in qua totam eccleſiã perfecit, & ornauit, Decima corda eſt vniuerſalis ſibi tradita iuriſdictio, per quam nunc iudicat in occulto, & in nouiſſimo die iudicabit omnia in manifeſto. Iſtæ ſunt decem cordæ huius pſalterii euãngelici, quod continuè pulſatur per totum circulum anni. Hoc pſalterium erat ſepultum in ſpelunca, & monumento legis ueteris: ut ait Origenes ſuper Mathæum, & erat occultum ſub litera ueteris legis. Hoc pſalterium reſurrexit ſimul cum Chriſto: nam tunc velum templi ſacræ ſcripturæ quod velabat miſteria ſciſſum eſt, & monumẽta ſcripturæ ve. leg. aperta ſunt, & apparuerũt, & ſurrexerunt omnia miſteria euangelica, quæ erant ſepulta, & occulta. Et tũc hoc pſalterium incepit ſonarę per apoſtolorum prædicationẽ à ſolis ortu vſque ad occaſum, & inceperunt omnes decem cordæ pulſari. Nota etiam, ꝙ tota lex euangelica dicitur citara ratione formæ; nam citara eſt inſtrumentum muſicum triangulare: cuius quidem linea tangit aliam. Ita pariter lex euãgelica eſt triangularis: quia nil aliud præcipit niſi quid credendum, quid ſperandum, quid amandum, & agendum. Vnde non amamus niſi quod credimus: non ſperamus, niſi quod credimus, & amamus, & ſic iſtę tres uirtutes teologicæ ſunt inter ſe connexę, ſicut lineæ in citara. Iſta autem citara pariter erat etiam ſepulta in monumento ueteris legis, & etiam ſurrexit ſimul cum Chriſto, quia poſt reſur- E rectionem Chriſti apparuerunt, & manifeſtata fuerunt omnia quæ patres credebãt, et ſperabant futura de Chriſto, & eccleſia qui eſt finis legis, quę nos iam credimus eſſe conſũmata per Chriſtum. Vnde ipſi non ſine nobis acceperunt repromiſſiones, & beneficiũ redemptionis, & reſurrectionis, ut ait apoſtolus ad Hebræ. 11. Ex quibus patet, quòd tria ſurrexerunt ſimul, ſcilicet Chriſtus qui eſt gloria noſtra, & pſalterium euangelicũ, & citara euangelica: unde nullus poterat cantare canticum nouum, niſi iſta tria ſurrexiſſent: nam cum iſto pſalterio euangelico, & citara, erat Deus verè laudandus, & glorificandus. Ideo ait Dauid propheta in ꝑſona totius hominis miſtici deſiderantis Deum laudare, & gratias agere. Paratum eſt cor meum. O F Deus paratum eſt cor meum: cantabo.

Exurge gloria mea: exurge pſalterium et citara exurgam diluculo.

Hic incipit conſtructio. O Chriſte gloria mea exurge à mortis ſepulcro, & expolia limbũ. Et ò tu pſalteriũ decẽ cordarũ, & ò tu citara euãgelica fidei, ſpei: & caritatis ſurge, & appareãt, & manifeſtẽtur oĩa quæ erãt ſepulta, & occulta in monumẽto vet. leg. & tũc ego exurgam diluculo, & de mane: nã ego non poſſum reſurgere à peccato, nec ad gloriã, niſi tu prius reſurgas qui es cauſa meę reſurrectionis, & primitię dormientiũ. Et tũc poſtquã habuero pſalterium, & citaram cãtabo, & pſalmum dicam euangelicum. Nam cor meum paratum eſt in mẽte, & in uolũtate ad cantandũ: quia cor meum, & caro mea

exulta-

A exultabunt: ſed non poſſum cantare, niſi tu prius reſurgas: quia non haberem pſalteriũ & citarã ad cantandum niſi tu ſurgas, & pſalterium, & citara tecum. Et tunc poſtquam tu ſurrexeris cum pſalterio, & citara euangelica, ego ſurgam diluculo: & tunc.

Confitebor tibi in populis domine, & pſalmum dicam tibi in gentibus.

Confitebor tibi in populis iudæorum, & pſalmum euangelicum dicam, & prædicabo in gẽtibus: quia tunc prędicabo ſupradictas decem cordas miſteriorum Chriſti in populo gentili.

Quoniã magnificata eſt vſque ad cælos miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua.

Prædicabo etiam quoniam, & quomodo
B magnificata eſt miſericordia, & veritas tua vſque ad nubes. Et ideo.

Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnẽ terram gloria tua.

O tu Chriſte Deus exaltare in die aſcẽſionis, & ſede ad dexterã patris, & aſſume vniuerſalẽ poteſtatem, & iuriſdictionem, & erit ſuper terrã gloria tua: quia oẽs apoſtoli, & fideles prædicabunt legem euangelicã per totum orbẽ terrarũ, & ſic erit manifeſta oĩbus gloria, & poteſtas tua ſignis cõfirmãtibus ſimul cum doctrina. Hic dicunt Hebræi ꝙ Dauid continuè de nocte tenebat pſalteriũ & citarã ſuſpenſam iuxta puluinar, ſiue caput lecti, & de mane ante diluculũ intrabat vẽtus ex parte aquilonis, & mouebat cordas pſalterii, & citarę, & ſic excitabatur Dauid à ſomno ad ſonum pſalterii. Et ſic plenus ſpiritu ſancto prophetabat, & condebat pſal. Vnde dicunt quòd in hoc pręeminebat Dauid
C cæteris ꝓphetis. Nã alios prophetas excitabat dies vel horologium. Sed ipſum Dauid excitabat ſpiritus ſanctus ad prophetandũ. Et ſic dicunt quòd Dauid ex parte noctis antequam ſomno opprimeretur ſemper dicebat iſtam particulam pſalmi, ſcilicet. Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & citara, exurgam diluculo: quaſi alloquens ſpiritum ſanctum, & pſalterium ſuum, & citaram, vt ipſum excitarent ad prophetandum, & laudandum Deum. Sed licèt hoc ſit poſſibile quòd Dauid oraret de ſero, vt ſpiritus ſanctus impleret mentem eius, & excitaret eum diluculo ad prophetãdũ: tamẽ adhuc in iſta parte pſal. apoſtrofat ad Chriſtum, & vocat, & excitat ipſum ab inferis, & ſepulcro vt exurgat, & perficiat noſtram redemptionem,

& reſuſcitet nos à peccato per paſſionem, & D
glorificet nos per ſuã reſurrectionem, & ſuſcitet pſalterium, & citaram euangelicam de monumento vet. leg. & patefaciat veritatem eius. Et ideo dicit eccleſia. Exurge gloria mea &c. Et poſtquã ſurrexeris, & legem nobis pateſeceris: tunc cõfitebor tibi in primis confeſſione fidei, & dicam tibi pſalmum in gentibus. i. totũ pſalterium, & pſalmum decẽ cordarũ: ſcilicet miſterium trinitatis, & incarnationis, & baptiſmi: & tuam doctrinam, & miracula, & paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem prędicabo in gentibus. i. in populo gentili, & prædicabo qm̃ magna eſt miſericordia tua ſuper cœlos: nam per paſſionem, & reſurrectionem captiuam duxiſti captiuitatem in cœlum, & veritas tua aſcendit
vſq; ad nubes in die aſcẽſionis. Nã in nubi- E
bus duo Angeli prædixerunt coram Angelis, & hominibus aduentũ tuum ad iudicium in poteſtate magna, & maieſtate, quando dixerunt. Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis ſic veniet in maieſtate & gloria, quemadmodũ vidiſtis eũ euntẽ in cœlũ. Et iõ ſequitur. Exaltare ſuper cœlos Deus &c. & erit gloria tua ſuper omnẽ terram: q̃a nomen tuum erit celebre ſuper omnem terram: nam euangeliũ tuũ prædicabitur per totum mundum, & eccleſia celebrabit feſtũ incarnationis, & natiuitatis, & reſurrectionis, & aſcenſionis &c. Nota etiã ꝙ ipſemet Chriſtus põt dici pſalterium x. cordarum ſubiectiuè: quia in eo ſunt impleta omnia decẽ miſteria ſupradicta. Et ſic etiam dicitur citara: quia omnia miſteria fidei, ſpei, & caritatis ſunt impleta in eo:
& quotidie cantat ipſe nobis per ſuum euan- F
gelium omnia illa decem miſteria. Item etiam ipſa lex dicitur pſalterium x. cordarum ratione x. pręceptorũ &c. Ergo Dauid: quia ſciebat ꝙ Chriſtus erat finis legis: & ꝙ patres ve. teſt. nõ poterant accipere promiſſiones nec reſurgere niſi nobiſcum in Chriſto, ad Hebr. 11. ideo ait. Exurge tu Chriſte, qui es gloria mea, & pſalterium, & citara mea, quam ego continuè pulſo vt venias: & tunc ego exurgam diluculo tecum in die reſurrectionis tuę. Et ſic dicunt multi, ꝙ Dauid reſurrexit ſimul cum Chriſto, & fuit de numero illorum, de quibus dicitur in euanlio, ꝙ multa corpora ſanctorum ſurrexerunt cum eo: & apparuerunt multis. Nota etiam ꝙ per hoc quod dicit: Quoniam magnificata

A eſt ſuper cœlos mĩa tua.: ꝙ mĩa Dei cõiter
ſumitur pro redẽptione facta per Xp̃m, veri-
tas aũt pro euang.prædicat. Vult ergo dicere
Dauid, ꝙ ſicut iuſtitia nõ ſolum magnificaẽ
in terra: ſed etiã in inferno: ita miſericordia
Dei nõ ſolum magnificaẽ, & relucet in ter-
ra: ſed ẽt in cœlo, & ſuper omnes cœlos. Nã
24. ſeniores dicunt. Dignus es Dñe Ieſu, &
agnus qui occiſus es accipere librum, & ſol-
uere ſeptẽ ſignacula eius: qm̃ redemiſti nos
Deus in ſanguine tuo. Apoc. 5. Ita pariter ve
ritas tua euang. non ſolum magnificata, &
prædicata eſt ſuper terram, & in terra: ſed ẽt
vſque ad nubes. Nam primò in nubibus ap-
paruit ſtella, quæ oſtendit Natiuitatem tuã,
& duxit magos ad locum tue natiuitatis. Se-
cundò nubibus facta eſt multitudo cœleſtis
B exercitus laudantium, & dicentium, Gloria
in excelſis Deo. &c. Luc. 2. Item in nubibus,
dixerunt Angeli. Viri Galilei &c. Item in nu
bibus cœli veniet Chriſtus in die iudicii cũ
poteſtate, & maieſtate. Ex quibus patet ꝙ ve
ritas euang. non ſolum eſt prædicata in ter-
ra, ſed ẽt in nubibus: ideo ſequitur. Exaltare
ſuper cœlos Deus, & ſuper oẽm terrã gloria
tua. q.d. aſcende à terra, & ſume vniuerſalẽ
poteſtatem, & ſic gloria tua nõ ſolum eſt in
terra: ſed etiam ſuper omnem terram: quia
in cœlo quod eſt ſuperius ad terram.

PSALMVS LVII.

SI *vere vtique iuſtitiam loquimini, rectè iu-
dicate filii hominum.*

Titulus ad victoriam, ſiue in finem ne diſ
perdas Dauid humilem, & ſimplicẽ. Ex titu-
lo apparet ꝙ Dauid humilis, & ſimplex poſi
C tus in aliqua aduerſitate fecit hunc pſ. orans
Deum, ne diſperdat, nec permittat diſperdi:
ſed diſperdat perſecutores ſuos, vt patet in
litera huius pſ. Et ita dicunt Hebræi, ꝙ Da-
uid in hoc pſ. orat vt Deus deſtruat Abner,
et Doech, et cæteros conſiliarios Saulis, qui
continuè accuſabant Dauid ante Saul, et iu-
dicabãt eum eſſe reum mortis, & reum leſę
maieſtatis, contra quos dicit Dauid. Si verè
vtique iuſtitiã loquimini: ò filii hominum.
Abner, et Doech, iudicate rectè, et non ini-
què etc. Et ſic literaliter exponunt iſtum pſ.
ſed talis expoſitio eſt inutilis ſine aliquo ſa-
cramẽto. Itẽ eſt contra caritatem, et conſue
tudinem ipſius Dauid, qui ſemper orauit pro
inimicis ſuis, nec voluit ipſis nocere cũ poſ-
ſet, vt patet per totum diſcurſum primi, et
ſecundi Reg. Sed poſſumus dicere, ꝙ Dauid
per Abner, et Doech, et cæteros delatores D
ſuos, præuidit in Spiritu quomodo cõcilium
ſacerdotum, et phariſęorum iniquè debebat
ad mortem Chriſtũ iudicare. Et ideo Dauid
inuehitur contra eos in hoc pſ. in quo tria fa
cit. Primò explicat iniquum conſilium, et iu
dicium illorum contra Chr̃m. Secundò præ-
dicit punitionem eorum. Tertiò lætitiam iu-
ſtorum de vindicta malorum. Secunda ibi
Deus conteret dentes eorum. Tertia ibi. Le-
tabiẽ iuſtus. Quantum ad primum apoſtro-
fæ Dauid ad crucifixores Chriſti, et dicit. O
fili hominum, et non Dei ſcribę, et phariſæi,
ſi uerè loquimini iuſtitiam. i. ſi vultis exami
nare merita iuſtitiæ erga Chr̃m: iudicate re
ctè et non iniquè. Item ſi pro quia vel poſtq̃
vos loquimini iuſtitiã iudicare recte q.d. vos
qui agitis cauſas iudiciorum legis, et poſiti
eſtis ad iudicandum in catedra Moyſi, iudi- E
cate rectè ſm̃ legem, et non inique, et cõtra
legem: nam lex non condẽnat iuſtum, et in-
nocentem, et abſoluit reum, et latronẽ ſicut
vos feciſtis, qui Chriſtum crucifixiſtis, et
Barrabam abſoluiſtis. Ex quo patet, ꝙ ſicut
eſtis iniqui, ita iniquè iudicatis: ideo ſubdit.

*Etenim in corde iniquitates operamini in
terra iniuſtitias manus veſtræ concinant.*

Etenim. i. certè, aut quia ſicut iniquitates
operamini in corde, ita manus veſtræ con-
cinnant, et colorant, et palliant iniuſtitias in
terra. q.d. ſicut eſtis iniqui in corde, ita cum
quodã colore, et palliatione, et verbis orna-
tis, et ſimulatis, et obliquaſtis, et peruertiſtis,
legẽ Dei ſm̃ veſtram prauam intentionem,
applicando horas leges ad falſas cauſas: di-
cendo ꝙ Chr̃s erat blaſphemus, eo ꝙ ſe filiũ
Dei faciebat, ergo ſm̃ legẽ Dei debebat mo- F
ri: et ſic fingentes, et palliantes zelum Dei
peruertiſtis legem, et iudicaſtis iuſtum et ve
racem ad mortem: nam ſi depoſuiſſetis ini-
quitatem, et malitiam de corde veſtro, et in-
ueſtigaſſetis ſcripturas legis, et prophetarũ:
reperiſſetis veritatẽ. ſ. qualiter Meſſias i lege
ꝓmiſſus debebat eſſe Deus. nã Moyſes et ꝓ-
phetæ de Xp̃o ſcripſerunt. Sed malitia obcę-
cauit vos, ne ĩtellegeretis ſacramẽta Dei. ſic
inuidia peruertit iudiciũ veſtrũ: ideo ſubdit.

*Alienatores ſunt peccatores à vulua, erra-
uerunt ab vtero, locuti ſunt falſa.*

Ad cuius intelligentiam eſt aduertẽdum,
ꝙ tota lex vetus ſicut dicta eſt ſepulchrum
in quo erat ſepultum euangelium: vt dictũ
eſt pſalmo pręcedenti: Ita pariter dicitur vẽ-
ter, et

A ter, & vterus in quo Chrs latebat tanq̃ in p̃gnante. Nám ſicut vterus pregnantis in tẽpe perfecto parit, & reddit fętum, & arbor fructum maturum: ita pariter lex veras quę Chriſto fuerat grauida à principio, peperit, & edidit Chriſtum. Quia vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, & factũ ſub lege &c. Ad Gal. 4. Vnde ſicut mulier expectat partum ex vtero ſuo: Ita patriarchę, & prophetę, & expectabãt Xp̃m ex vtero legis naſciturum. Ergo Scribę Phariſęi q nõ receperũt: ſed repudiarũt Xp̃m ĩ ſuo aduẽtu, alienati ſunt à vulua legis, & errauerunt ab vtero legis, nõ cognoſcentes, vt credentes Chriſtum eſſe natum ſm legem, & prophetas, & ſic locuti ſunt falſa negantes eſſe Deum, & aſſerentes eſſe blaſphemũ &c. Dupliciter ergo iudęi aliena

B ti ſunt à vulua, & errauerunt ab vtero legis. Primò, quia non crediderunt Chriſtum eſſe Meſſiam, & filium legis nec Deum, cum lex & prophetę nihil aliud clament niſi Meſſiã in lege promiſſum futurum Deum. Itẽ hoc pótuerunt cognoſcere ex doctrina, & operibus, & miraculis eius quę fecit, ſecundum quòd in lege de eo ſcriptum erat: ergo errauerunt ab vtero legis. Secundò ipſi fuerunt alienati: nam ipſi dicebantur filii legis, & filii Iſrael, & Abrahę, & diſcipuli Moyſi, & ſequaces prophetarum, ſed qñ noluerunt recipere, ſed reprobauerunt Chriſtum, tũc alienati ſunt à vulua legis, & errauerũt, & deuiarunt ab vtero, & ueritate, et doctrina regis datę Moyſi. Et ſic non amplius ſunt filii

C Abrahę, nec filii Iſrael, nec diſcipuli Moyſis, nec ſequaces prophetarũ, nec p̃ cõſequẽs veri filii Dei: ſed abortiui, et mortui à lege: quia nolerunt recipere benedictionẽ, et repromiſſionem promiſſam Abrahę, et Iſaac, & Iacob, nec lumen, & veritatem legis, et ꝓphetarum p̃ Chriſtum patefactã. Et ſic ſunt cæci ſine lumine errantes ab illa veritate, & locuti ſunt, & loquuntur hodie multa falſa, & mendacia non ſolum de Chriſto: ſed etiã de lege, quia faciunt Deum, & legem mẽdacem, & prophetas falſò gloſſando, et exponẽdo. Et quod deterius eſt, non ſolum negant Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam, & filiũ, & fructũ legis, ſed adhuc expectat ꝙ lex pariat Meſſiam. Et ſic expectant ꝙ mulier mortua pariat, et arbor ſica, & ſciſſa, & combuſta ꝓferat fructum, quod eſt impoſſibile, cũ iam propheriſſa ad quã acceſſit Eſaias, peperit maſculum, & redemptorem noſtrum. Eſa. 7. D

Furor illis ſecundum ſimilitudinẽ ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas.

Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis ſapienter.

Quia ſuperius dixit, ꝙ Iudæi alienati ſunt à vulua legis & hoc tanq̃ cęci & ſurdi, iõ in hoc loco comparat eos duobus aĩalibus venenoſis. ſ. Viperæ in cęcitate, & iniquitate, et aſpidi ſurdæ in ſurditate voluntaria. Quantum ergo ad primum eſt notandum ſecũdũ Conſtantinum de naturis animalium, ꝙ Vipera habet ſeptem deteſtabiles proprietates eſt enim venenoſa, & matricida, & fratricida, ei abortiua, & mendax in natura, & cęca, & doloſa cupida cedis. Primò enim ex naturaliter venenoſa, quia venenum trahit à progenitoribus. Secundò eſt matricida. nam cũ

eſt in vẽtre matris cum multis aliis catulis, B adueniẽte tempore pariendi, primogenitus incipit exire per vuluam matris: cęteri autẽ fratres moti ex inuidia mordent illum, et occidũt eũ in exitu vuluæ, et ſic manet mortuus claudens vuluam parturientis Tunc cęteri catuli uidẽtes vuluam clauſam rodendo perforant, & rumpunt latera ventris matris, et ſic occidunt matrem, & tunc omnes volunt exire per ruptionem ventris matris mortuę, ſed primus qui exit mordetur ab illis, & ſic moritur in naſcendo, & ſic per ordinem omnes moriuntur pręter ultimum. Ex quo patet quòd illa vipera quę ultimo naſcitur uiua eſt matricida, & fratricida: quia matrem, & omnes fratres interfecit: & eſt abortiua: quia ex matre mortua naſcitur, & eſt mẽ E dax in natura, quia non per uuluam & locũ naturalẽ nata eſt. Sexto ex ſuperabundantia ueneni, et malitiæ efficitur ceca. Septimò eſt iniqua et doloſa: quia ſemper cupit figere venenum. Ideo ponens aurem in terra ſenties ſtrepitum ueniẽtium accedit ad itinera ſtãs retro aliquem lapidem, aut plantam, & quã cito ſentit hominẽ propè ſaltat, et mordet, & occidit eũ, quia uenenum eius eſt inſana bile. Ita ergo pariter iudęi ad modum huius ſerpentis, quæ dicitur uipera fuerunt, et ſũt ueuenoſi, et matricidæ, & fratricidæ, & abortiui, mẽdaces, & cęci, & doloſi, nã cũ Xp̃s factus ſub lege eſſet in uẽtre legis ſimul cũ õmnibus fratribus ſuis Iſraelitis, & iudæis uoluit exire de uentre legis per baptiſmũ qđ diciẽ uulua legis, eo ꝙ erat dedicatus, et ordinatus à Deo, ut per ipſum omnes exirẽt à

iugo

A iugo legis, in legē libertatis & grę Zach. 13.
In illa die erit patens ſons, baptiſmi ſupple,
ĩ ablutionē pctõris, & menſtuatæ &c. Cũ er
go Xp̃s exiret à lege p baptiſmũ, & locũ de-
bitum: tunc Iudęi fratres ſui occiderũt ipsũ
in vulua matris Et tunc cæteri Iudęi ruperũt
viſcera, & ventrẽ matris falſo gloſando le-
gẽ, & prophetas. Et ſic facti. ſunt matricidę
occidẽdo matrem ſuã Sinagogã, & legẽ: &
facti ſunt fratricidæ occidendo Chriſtum, &
apoſtolos, qui nati erant ex vulua legis p ba
ptiſmũ ſequendo Xp̃m. Et ẽt oẽs ſe adinui-
cem occidũt cũ vnus alteri falſam doctrinã
inſerit: et ſic oẽs sũt abortiui, quia naſcũtur
ex matre mortua, & nõ p locũ debitũ. Et ſic
dicit Dauid: ꝙ errauerunt ab vtero legis, &
alienati ſũt a vulua, & locuti sũt falſa, & fu
ror eorum factus eſt venenoſus ſecũdũ ſimi-
litudinem ſerpentis ſ. viperæ: quia ociderũt
B Xp̃m fratrem ſuũ, & Sinagogam, et legem
matrem ſuam, & eius latera ruperunt: quã-
do ipſam male, & falſo modo gloſando lace
rauere, & Chriſtũ negando legẽ, & prophe-
tas, & Deum qui locutus eſt in eis, mẽdaces
fecerũt. Et ſic facti ſunt cęci ſicut vipera: qa
malitia eorũ obcęcauit eos ne intelligerent
ſacramẽta Dei i lege figurata, & à prophetis
vaticinata. Et ſicut in mẽdatio nati ſunt: ita
ſunt i omnibus frauduleti, & doloſi. Ex quo
patet, ꝙ furor, & iniquitas eorũ fuit, & ẽ ſe-
cũdm ſimilitudinẽ ſerpentis quæ dr̃ vipera.
Ideo Ioãnes Baptiſta vocabat eos genimina.
viperarũ. Mat. 3 & Luc. 3. quia per oia ſunt
deteſtabiles, & iniqui, & homicidę, & fratrici
C dæ, ſecũdum ſimilitudinẽ ſerpentis viperi-
ni. Deinde cum dicit. Et ſicut aſpidis ſurdę
obturãtis &c. Comparat eos aſpidi ſurdæ in
ſurditate. Vnde eſt aduertendũ, ꝙ aſpis ſur-
da eſt ſerpens venenoſus, & aſtutus, & mali
tioſus, cuius carnes remoto veneno sũt aptę
ad medicinam: quæ quidẽ aſpis maxime vi
uit in Arabia, & Aethiopia in locis calidis.
Et ideo venfici volentes capere Aſpidẽ ſur-
dam, dicit quædam carmina cantando, quæ
ſi audit Aſpis, illicò redditur immobilis, &
ſic venit ſapiens, & prudẽs veneficus, & occi
dit Aſpidem, & remouet venenũ, & ex car-
nibus conficit medelam, & miſcet cum the-
riaca ſua, & illa theriacha ſit valdè ſalubris.
Sed quãdoque aſpis eſt ita aſtuta, & malitio
ſa, ꝙ cum eſt in cauerna figit vnam aurẽ in
terra, & ponit caudã intra aliã aurem, & ſic
habet ambas aures clauſas, ne audiat vocem

incãtãtis. Et ſic manet in ſuo veneno, & eua D
dit incantantem. Ita pariter iudæi ſunt ſimi
les ſerpẽti, & aſpidi ſurdæ: nam venit Chri-
ſtus ſapiẽs medicus de cœlo: vt auferet vẽe-
num peccati à toto genere humano, & ince-
pit cantare carmina legis euangelicæ. Et ſic
multos de populo Iudaico, ſcilicet apoſtolos
& cæteros incantauit, & cepit & abſtulit ab
eis venenũ peccati, & mortificauit illos pec-
cato: ſed viuificauit eos ad gratiam, & ſicani
mæ eorum, quę ante erant venenoſæ factæ
ſunt ſalubres, & medicinales: nã poſtea con-
uerterunt totũ mundum ſua prædicatione.
Item gentiles, quia ante erant aſpides inficiẽ
tes hoies ſuperſtitione venenoſa, poſtea ab
lato veneno, & mortificati peccato p baptiſ
mum Chriſti, facti ſuut ſalubres: nã ſicut an
te emittebant venenũ ex ore mortiferũ: ita
poſt conuerſionẽ emittebãt doctrinã ſalu-
brẽ: vt patet de Aug. & Euſebio, & cętaris do E
ctoribus, & viris qui fuerãt gentiles. Sed Iu
dęi obſtinati, Scribæ & Phariſæi fecerũt ſicut
Aſpis ſurda, & malitioſa: nã ne audirent do-
ctrinam Chriſti incantãtis eos, & venenum
peccati auferre cupientis, fixerunt vnã au-
rem ad terram. i. auaritiam, & bona tẽpora-
lia contra quæ Chriſtus prædicabat, & cum
cauda ſuperbiæ, & inuidiæ, & ſenſualitatis
cooperuerunt, & clauſerunt aliã aurẽ: nam
ſicut ratio dicitur caput hominis, & auris: ita
ſenſualitas dicit̃ cauda. Et ſic ſcribæ, & phari
ſæi cooperuerũt rationem cauda ſenſualita
tis, ne audirent vocem euangelicam Chriſti
incãtãtis. Et ſic noluerunt inteligere vt be-
ne agerent. Ex quo patet, ꝙ ipſi fuerũt cau- F
ſa ſuæ cęcitatis, & obſtinationis, & peruerſio
nis: & hoc eſt qđ dicit hic propheta. Primò
fuit iſtis Iudæis, & ſcribis furor, et inuidia ſe
cundum ſimilitudinẽ ſerpentis, qui tentauit
Euã per inuidiam, et etiam ad ſimilitudinẽ
cuiuslibet ſerpẽtis, qui latet in terra inſidiã-
do: ſed cum furore aggreditur hominem, et
eorum malitia, et ſurditas ſui perpetrata ſe
cundum ſimilitudinem aſpidis ſurdæ obtu-
rantis aures ſuas, et claudẽtis: quæ figit ſup-
ple vnam aurem ad terram, et alteram obtu
rat, et claudit cũ cauda. Et ſic nõ audiet vo-
cem incantantiũ, nec vocem venefici ſapien
ter incãtãtis. Ita propriè fecerunt Scribæ,
et Phariſæi quãdo Chriſtus prędicabat eis:
nam poſuerũt ante aures cordis ſui ſenſuali
tatem, et nõ rationem, et auaritiã, et ſuper-
biam, et odium, et non caritatẽ, nec reſpexe

runt

A runt veritatē legis, & prophetarū: ſed bona tēporalia. Et ſic manēt in ſuo veneno pctōrū, & in ſua cęcitate, & ignorantia craſſa, & perpetrata, & affectata, & alienati à vulua legis, & priuati hæreditate, & promiſſionibus factis Abrahæ, & Iacob. Et ſic quotidiè erant ab vtero legis, & loquunt̄ falſa iure, & morbo hæreditario: quia dixerūt: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, & non habemus regē niſi Cæſarē. Et ſic tanquā alieni à filiis regni manent filii captiuitatis, & diſperſi. Et nota, ꝙ iſte maledictus populus ſemper vt in pluribus errauit ab vtero, & locutus eſt falſa. ſ. ante aduentum Chriſti, & poſt. nā ante aduentum Chriſti quando obligabantur ad ſeruandā legē, & cerimonialia, non obſeruabant: quia ſæpe, & frequenter apoſtatabāt B ad idola vt patet tempore Iudicū, & Regū, & Maccabæorū: nunc aūt quādo iam ſunt abſoluti per Chriſtum à iugo legis, & nō obligātur: imo prohibentur ad obſeruandū legalia: cum nō ſolum ſunt mortua: ſed etiā mortifera: volūt ea obſeruare. Et ſic volunt redire in ventrem matris mortuæ, & non exinde exire ad lucem, & veritatē: ſed etiā in tenebris falſitatis permanere, & parentibus eorum ſimiles eſſe. Et hoc exprobrauit eis ſaluator. Mat. 3. & beatus Stephanus Actuum. 7. & hoc idem Dauid in hoc pſalmo.

Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum: molas leonum confringet dominus.

Hic prædicit punitionem Scribarū, & Phariſæorum, & falſorum iudicum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, quòd ſicut leo ha-C bet dentes, quibus ſcindit, et molares quibus conterit cibum raptū: ita Scribæ, & Phariſæi habebant dentes, & molas. Nam poteſtas ſacerdotalis erant dentes quibus rapiebant decimas, & primitias, & oblationes: ſed poteſtas iuriſdictionis ciuilis erant molares, quibus conterebant, & opprimebant pauperes. Et talibus dentibus, & molaribus oppreſſerunt, et iudicarūt Chriſtum ad mortem. Sed Deus iuſto iudicio contriuit dentes, et cōfregit molas eorum: quando per Romanos abſtulit eis ſacerdotium & poteſtatem iudicandi ciuilia, et deſtruxit ciuitatem eorū, & regnum. Ideo ait Dauid, Deus conteret dentes eorum, idest ſacerdocium, & oblationes, & decimas eorū, quibus ſcindebant, et mordebāt, & dominus confringet molas eorum leonum. ſ. poteſtatem iudicandi. quia Xp̄m ad mortem deſtinarunt. Et hoc fecit per Titum, & Romanos.

Ad nihilum deuenient tanquā aqua decurrens: intendit arcum ſuum donec infirmentur. D

Sicut cera quæ fluit auferentur: ſupercecidit ignis & non viderunt ſolem.

Deuenient ad nihilum tanquam aqua decurrens. Nā ſicut torrēs qn̄ pluit ducit aquā quę rapuit omnia, quæ ſunt in ripa cū ſuo impetu violento: ſed quādo ceſſat pluuia, ceſſat etiam aqua in torrente, & ſi quis poteſt calcare torrentem, & tranſire pede ſicco & ſic ſicut pluuia deficit: ita paulatī illa acqua quę erat in torrente paulatim incipit minui, & deficere vſquequò defluit, & deuenit in nihilum, & manet torrēs ſiccus: Ita pariter fecit Hieruſalem, & populus Iudæorum. Nā ante paſſionē Chriſti florebat in eo ſacerdotium, & regnū, & bona temporalia, eò ꝙ Deus influebat virtē, & fauorem in ſacerdotium. Sed poſt paſſionem mortua ſunt ſimul cum Chriſto omnia E ſacramenta vet. leg. & incepit deficere virtus, & fauor Dei in illa ciuitate, & ſacerdotio. Et ſic propter peccatum deficiente in eis fauore diuino: incepit deficere in eis poteſtas temporalis paulatim, & quotidiè minui per illos. 40. annos in quibus expectauit eos ad pœnitentiā. Et intantum procedebant in diminutione, & cōtinuè erant nouæ ſeditiones, & cędes, & publica latrocinia ī ciuitate vſquequò venit Titus cum exercitu Romano, & totaliter deſtruxit ciuitatem, & templum, & ſic defecit hoſtia, & ſacerdotium ſimul cum fauore, & poteſtate temporali, & fuit redacta ad nihilum ſicut aqua torrentis deficiente pluuia. Et hoc eſt quod dicit hic Dauid. Ad nihilum deuenient iſti iudęi, & crucifixores Chriſti, ſicut aqua decurrens in torrente, quæ paulatim deficit vſq; ad nihilum. F Et ſubdit: Deus ſupple intendit. i. intendet arcum ſuæ iræ, & ſententiæ, mittēdo iacula, & ſagittas tribulationū, & ſeditionū, & plagarū donec infirmentur, & deficiant, & adnihilentur: quod impletum eſt per Romanos, & etiam auferantur de terra, & deficiant paulatim, ſicut cæra liquefit, & deficiet à facie ignis, & paulatim deficit in cæreo ardente. Cecidit ignis: idest cadat ignis in eos, & comburantur ne videant ſolē: idest moriantur, & non uideant lumen, & ſit alia maledictio in filiis eorum ne veniant ad dies patrum eorum, & deficiat in eis omnis poteſtas. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd Rhamnus eſt lignum ſiue virgultum aſperrimū, & ſpinoſum, & ſentoſum, & dicitur rhamnus à rapiēdo: quia rapit

A pit carnē:& veſtes.Sed qñ eſt viride non poteſt nec valet rapere pp debilitatem, & teneritatem.Et ſic illud virgultum non dř ꝓpriè ramus vſquequò ſit iam adultum,& tūc valet rapere ſicut rubus vel cardo &c. Si qs agricola in viriditate aufert de agro cardones,aut rubos cōburit in margine: tunc illæ ſpinæ nō perueniunt nec creſcunt in ramū, & ſic non poſſunt rapere nec lædere. Ita pariter factū eſt de filiis Iudęorum,qui dicunt ſpinę relictæ,& quaſi virgulta relicta ex illis iudæis, qui Chrm crucifixerunt, qui erant rami rapientes decimas, & primitias,& oblationes,& rapiētes bona pauperū:quorū ſpinæ erant poteſtates ſacerdotales:& ciuiles: quia ēt poteſtates ſacerdotales, & ciuilia licèt nō criminalia.Sed iſtæ ſpinæ fuerunt cōbuſtæ p Rom.& deinceps nunquā venerūt,
B nec creuerunt in ramum, quia in teneritate ſunt combuſtæ.Et ideo ait Dauid:

Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ ramum ſicut viuentes ſic in ira abſorbet eos.

Priuſquā ſpinæ veſtræ.i.filii veſtri intelligerent.i. creſcerent in ramum ſic abſorbet eos Deus,& diſſipabit viuentes ſicut in ira.i. tanquā iratus. vel ſicut ignis in ira,& furore abſorbet,et deuorat rubos,et ſpinas:ita Deꝰ abſorbet, & deuorabit eos per Rom. ſicut in ira.i.tanq̄ iratus. Litera Hieron.habet iuxta Hebræum ſic ab illo loco ad nihilum deueniēt etc.Deliquentur ſicut aquę quę defluūt intendēdo ſagittas ſuas:ſic marceſcant ſicut limax:ſicut abortiuū mulieris quod non videt ſolem:priuſquam creſcāt ſpinę veſtræ in ramum,ſicut videntes ſic in ira cōpeſcet eos. Quæ quidē litera in aliquib.eſt magis clara.
C Ex quib.patet, ꝙ excidium iudęorū cōparat ſex,ſiue dat eis ſex maledictiones. Primò, ꝙ conteratur eorum poteſtas ſicut cōteruntur dentes,et molares leonum: vt amplius non poſſint ſcindere nec conterere alios.Scđò vt adnihiletur eorum ſtatus, ſicut adnihilatur aqua torrentis deficiēte pluuia.Tertiò vt intantum vulnerentur arcu, et ſagittis diuinæ vindictæ,vſquequò totaliter infirmentur,et deficiant:vel intantum intendatur,et incuruetur potētia eorum:vſquequò infirmetur, et frangantur ſicut arcus:qui qñ nimis incuruatur intenditur,frangitur.Quartò, ꝙ auferantur,et conſumant, et deficiant ſicut cæra cōſumitur in cereo ardēte.Quintò,ꝙ cadat in eos ignis, et cōburat eos ne videant amplius ſolem nec lumen:ſiue ꝙ cadant in ignē infernalem: qui licèt ſit calidus, et vrens tñ
D eſt tenebroſus. Et ideo qui eſt in eo non videt lumē nec ſolem. Item ſm Hieron. fiant ſicut abortiuum antequā videant Solem, et vitam.i.ꝙ moriantur antequam naſcantur. Et hoc reſpondet illi quod dictum eſt.Alienati ſunt pctōres à vulua:errauerunt ab vtero:quia ſicut nō credunt Chriſtū eſſe Meſſiā natum ex vulua, et vtero legis: ita ipſi ſunt abortiui, et non nati ex lege, et ſunt monſtruoſi in lege: quia errauerunt ab vtero legis: ſicut erat abortiuum in natura. Et ideo ſicut abortiuum in natura nō cōſequitur finem vitę naturalis,qui ex eo expectabatur: ita iudæi nō conſecuti ſunt lumen nec vitā gratiæ,quæ ex lege expectabatur per Chriſtum. Et ſic nunquam videbunt hic lumen gratiæ,et veritatis, nec in futuro lumen glo
E riæ.Sextò maledictio eſt ne ſpinæ,et filii eorum,nec ēt poteſtas creſcat in ramū:ſed cōteratur, et infirmetur, nec poſſit rapere nec lædere.Vnde iudęi moderni ſemper mordēt lingua,et corde:quia deſiderant deſtructionem chriſtianorū,et fidei Chři, et ꝙ Meſſias eorum vēturus eſt, q debet chriſtianos cōculcare. Sed tales ſpinæ, et talia deſideria nunq̄ creſcent in ramum:quia nunq̄ implebūtur:quia eorum ſacerdotium, & regnū in æternū eſt ablatū, & ſpinæ eorū ſunt cōbuſtæ ab ira, & ſnia Dei. Et notanter dř: ſicut viuentes ſic in ira abſorbet eos:qa licèt iudęi viuant temporaliter: tamen ſpinæ eorum.i. poteſtates,& vires ſunt debilitatæ, & ipſi iā ſunt abſorpti, & deuorati morte peccati.

Lætabitur iuſtus cum viderit vindictā manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.

F Ex iſta litera inferunt hypocritæ, & qdā hæretici, ꝙ homo iuſtus debet deſiderare deſtructionē, & vindictā hominū pctōrum & malorū, & cum Deus punit eos debet lætari,& gaudere de eorum aduerſitate,& punitione, tàm tpali q̄ ſpirituali. Imò dicūt ēt ꝙ iuſtus ſi poſſibile eſt debet intingere,& lauare manus ſuas in ſanguine illius peccatoris puniti.Sed talis opinio eſt falſa, & peruerſa contra doctrinam, & præceptum ſaluatoris: qui non vult mortem peccatoris: ſed vt conuertatur, & viuat, & præcipit dicens. Orate pro perſequentibus, & benefacite his qui oderunt vos. Matth.5. & ita orauit ipſe in cruce,& doluit de damnatione Iudæ. Vñ dicit Aug. quòd ſemper debemus orare vſque ad vltimum vitæ pro peccatore: quia

hodie

A hodie pctõr,& cras iuſtus,hodie hęretic⁹,& cras fidelis.Ex quo patet, ꝙ ſenſus huius literæ nõ eſt niſi, ꝙ qñ Deus punit vnũ peccatorẽ pro aliquo magno delicto, tunc iuſtus tria debet facere.Primò laudare diuinam iuſtitiam. Secundò timere iuſtum Dei iudiciũ. Tertiò lętari,& laudare Deum,quia non permiſit eum cadere in ſimile peccatum ſed ipſum præſeruauit.Quartò lauare manus ſuas in ſanguine illius peccatoris: id eſt corrigere ſeipſum,& præſeruare ne cadat in tale peccatum:ne puniatur ſicut ille.Nam lauare manus in ſcriptura nil aliud eſt,niſi ſe innocentem reddere,& nõ cum pctõribus participare ſed à peccato præſeruare,& corrigere, & ita fecerũt Apoſtoli,& omnes conuerſi de iudaiſmo cum viderunt diuinam vindictam,& ſententiam ſuper Hieruſalem, tunc licet doluiſ

B ſent de perditione eorum ſpirituali tamen ipſi lætati ſunt, quia non manſerant in eadem obſtinatione,& damnatione: ſed venerãt ad viam veritatis.Et ſic lauerunt manus ſuas in ſanguine,& punitione illorum inquantũ cõſilio eorum non conſenſerunt,& cum eis nõ participarunt.Et ſic putauit ſe facere Pilatus cum lauit manus ſuas dicẽs.Innocens ego ſũ à ſanguine iuſti huius .i.non conſentio neci eius ſpontè.Sed fuit inutilis talis purgatio,& excuſatio,quia oppoſitum fecit in executione. Sed Ioſef ab Arimathia,&Gamaliel directè,lauerunt manus ſuas,qui nõ conſenſerũt mẽte nec opere.Et hoc eſt quod dicit hic Dauid.Iuſtus.ſ.cętus Apoſtolorum,& fidelium lætabitur cum viderit vindictam diuinam factam in excidio Hieruſalem,& omnium Iudęorum.Lętabitur dicendo,ꝙ non manſit in

C illorũ obſtinatione: ſed ſecutus eſt Chriſtũ, &manus ſuas lauit in ſanguine peccatoris populi iudaici puniri.i.quia non cum operibus eorum participauit,ſed ex gratia Deo fuit pręſeruatus ,et illuminatus per Chriſtum. Vnde communiter in ſcriptura per manus opera intelliguntur. Et ideo ſequitur.

Et dicet homo:ſi vtique eſt fructus iuſto:vtique eſt Deus iudicans eos in terra.

Tunc dicet,et cognoſcet homo iuſtus in ſe, et in publico vtique.i.certè ſi eſt aliquis fructus iuſto ex bonis operib⁹, ita certè eſt deus iudicans,et puniens eos malos in terra:quaſi dicat:ſicut nullum bonum irremuneratũ:ita nullum malum euadet impunitum.nã ſicut Deus dat fructum,& præmium iuſto ex bonis operibus, & meritis; ita punit iniuſtos, & malos ex ſuis demeritis & ita punit iudęos D non ſolum in inferno, ſed etiam in terra, & præmiauit apoſtolos & fideles,hic per gratiã & in cœlo per gloriam.Ex ſupradictis patet, ꝙ totus iſte pſal.principaliter loquitur propheticè,& literaliter de iniquo iudicio fcõ cõtra Chriſtum , & de Iudæorum punitione. Sed ex ultimo verſu patet quòd etiam poteſt applicari contra omnes falſos iudices, & oppreſſores pauperum.

PSALMVS LVIII.

ERipe me de inimicis meis Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.

Titulus in Hebræo ſecundum Ra.Sal. Ad victoriam ne diſpdas Dauid cã ticũ decens, qñ miſit Saul.& cuſtodierunt domum ad cuſtodiendũ eum.Hie.Victori ne diſperdas Dauid humilẽ,& ſimplicem ,qñ miſit Saul. &c. Secũdũ uero.7o.In finẽ ne diſperdas vel cor E rũpas Dauid in tituli deſcriptione &c. Ex tituli huius deſcriptione apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſal.Cuius materia ex qua,&figuratiua patet primi Reg. 19.Nã poſtquàm Saul concepit odium ex inuidia contra Dauid:eò ꝙ mulieres tribuerunt maiorem gloriam ipſi Dauid quàm ſibi:quia canentes in choro dixerunt:Saul occidit mille,& Dauid X.milia Ideo tunc Saul decreuit interficere Dauid. Et ſic dum pſalleret ante eum traiecit lanceã contra eum.Sed Dauid declinauit,& euaſit, & fugit in domum ſuam. Sed Saul miſit ſatellites ſuos,qui per totam noctem domum Dauid circuirent,et obſiderent ne euaderet, ſed ipſum interficerent.Sed Michol ipſum p feneſtram dimiſit, et loco eius ſtatuã coopertam pellibus in lecto ſtrauit. Dauid autem quaſi inuiſibilis factus illæſus euaſit cuſtodibus illuſis manentibus, et quaſi cęcis. Et de F hac materia literaliter Hebræi moderni exponunt hunc pſalmum,ſicut uidetur eis titulus ſonare. Sed talis expoſitio non eſt utilis nec fructuoſa,imo tollit dignitatẽ propheticam , et ſacramentalem huius pſalmi. Ideo eſt dicendum, quòd iſta non eſt materia de qua, ei principalis , ſed eſt materia ex qua, et figuratiua,inquantùm Dauid in illa obſidione ſatellitum ipſius Saul præuidit in ſpiritu figuratiuè qualiter Chriſtus poſt mortẽ debebat poni in ſepulcro:&qualiter iudęi debebant apponere cuſtodes ne Chriſtus reſurgeret:aut diſcipuli venirent de nocte ad furãdum corpus eius , et dicerent plebi à mortuis ſurrexiſſe.Et quomodo Chriſt⁹ debebat

A reſurgere ad gloriam cuſtodibus remanenti
bus illuſis, & iudæis confuſis, & cęcis. Et quo
modo iudæi debebant corrumpere cuſtodes
pecunia: ut dicerēt, ꝙ diſcipuli Chriſti cum
furtiuè ſuſtuliſſent. In qua obſtinatiōe & mē
dacio. Iudæi erant manſuri vſq; ad conſum-
mationem ſæculi. Et q̄uo tanquàm canes fa-
melici bonis ſpiritualibus deberent circuire
ciuitatem Dei, & nō intrare vſque ad ueſpe
ram, id eſt finem mundi quando omnes de-
bent cōuerti, & lumen veritatis cognoſcere.
Quòd præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc
pſalmum. Et hæc eſt materia principalis, de
qua eſt iſte pſalmus. Vnde ex titulo non ha-
betur de neceſſitate, ꝙ illa obſidio domus Da
uid ſit materia principalis huius pſalmi. Sed
quòd illa fuit materia ex qua, & figuratiua:
Vnde Dauid ſumpſit occaſionem faciendi
hunc pſalmum: eò ꝙ ibi præuidit in ſpiritu
B miſterium cuſtodiæ ſepulcri Chriſti, de quo
loquitur in hoc pſalmo. Et hęc eſt propoſitio
quàm aperit Dauid in hoc pſalmo. Sed dicūt
Iudæi, quòd de una materia non debet eſſe
niſi vnus pſalmus. Sed nos expoſuimus pſal
mum 15. & 56. de reſurrectione Chriſti: er-
go iſte non debet eſſe de iſta eadem materia.
Ad quod eſt dicendum: quòd Iudæi loquū-
tur tanquam cęci, & obſtinati: nam dictum
eſt, quòd Chriſtus eſt finis legis, & ſe habet
ad totam legem veterem ſicut terminus ad
viam, & ſicut pūctus ad circunferentiam cir
culi: ergo ſicut multæ uiæ circunquaque ue
niunt ad unam, & eandem ciuitatem, & ter-
minum, & multæ lineæ dicuntur à circunfe
rentia circuli ad eundem punctum medium
ita multifariè multiſque modis olim locuti
ſunt prophetæ de uno, & eodē Chriſto, & de
C miſteriis eius. Et ideo dicit Augu. contra ad-
uerſarium legis, & prophetarū, ꝙ ſicut una,
& eadem ſcientia, & ſnīa eſt ſcripta per mul
tas, & diuerſas linguas, & diuerſa idiomata,
& unus, & idem magiſter explicat unam, &
eandem ſnīam per multa, & diuerſa exem-
pla: ut diſcipulus valeat capere, & intellige-
re: Ita unum ſolum ſacrificium altaris fuit fi-
guratum multis, & diuerſis ſacrificiis in uet.
lege: & multi prophetę prænunciarunt vnū,
& eundem Chriſtum, & vnus, & idē prophe
ta per multas reuelationes prenūciauit unū,
& idem miniſterium de Chriſto, & eccleſia,
ꝑ altitudinem tantorum miſteriorum. Itē
Chriſtus eſt unicum pſalterium x. cordarū:
ut dictū eſt: ergo de ipſo Chriſto, & de una
quaq; corda ſiue miſterio potuit Dauid cane D
re diuerſas cantilenas, & pſal. de reſurrectio-
ne, & aſcenſione, & paſſione & cætera, ſecun
dùm ꝙ unumquodque miſterium præuide-
bat per diuerſas uias, & miſteria. Ita etiam fa
cit muſicus tēporalis, & carnalis q̄ cum uni-
co inſtrumento cātat infinitas cantilenas de
eadē perſona dilecta, Introducit ergo Chri-
ſtus ad loquēdum in hoc pſalmo, in quo tria
facit. Primò petit liberari, & reſurgere à mor
tuis. Secundò prædicit punitionem tempora
lem, & ſpūalem Iudæorum. Tertiò agit gra-
tias de ſua reſurrectione. Scd̄m ibi. Intende
ad uiſitandas. Tertiū ibi. Ego aūt canta. Quan
tùm ergo ad primū, Chriſtus petit liberari ꝑ
reſurrectione à ſepulcro cuſtodibus obſeſſo,
& circundato, dicēs. O dn̄e pater eripe me de
inimicis meis Iudæis, & de cuſtodibus ſepul
crum cuſtodiētibus, & eripe, & libera me ab E
inſurgentibus Iudæis in me: qui putāt me nū
quā amplius viuere nec reſurgere, & ſubdit.

Eripe me de operantibus iniquitatem. & de viris ſanguinum ſalua me.

Eripe me uniuerſaliter de oībus operanti
bus iniquitatem contra me, tam Iudæis quā
gentilibus, & ſalua me de uiris ſanguinum
homicidis, & pctōribus quia in meam necem
conſpirarunt. Et notanter dicit eripe me: qa
eripere idē eſt q̄d extra uel ab alio rapere: &
ſic Chriſtus fuit raptus, & ereptus de ſepul-
cro per reſurrectionem non uidentibus nec
ſentientibus cuſtodibus propter terræ motū
magnum qui factus eſt hora reſurrectionis.
Et reddit rationem ſuæ petitionis dicens.

Quia ecce ceperunt animam meam: irruerūt in me fortes.

Quia ecce .i. publicè ceperunt aīam meam F
.i. vitā meā: quia uitā mihi abſtulerunt, & po
ſuerūt me ī ſepulcro, & irruerūt ī me fortes .i.
milites fortes cū magno ipetu irruerūt in me
ad cuſtodiēdū ſepulcrū armati, & ſic ī uita,
& ī morte irruerūt ī me abſq; demeritis meis.

Neque iniquitas mea neque peccatum meū domine. ſine iniquitate cucurri, & direxi.

Nec iniquitas fuit aliqua mea, neque ali-
quod peccatum meum: nam ſine iniquitate,
& peccato cucurri viam huius mundi, & fe-
ci curſum meum, & conuerſatus ſum inter
eos, & direxi, & inſtruxi, & docui eos uiam
domini, & facere uoluntatem patris mei. Et
Ex ſic neque iniquitas mea: neque peccatum
talem meruit mortem.

Exurge in occurſum meum, & vide, & tu

domine

A *domine Deus virtutum Deus Iſrael:*

Exurge ergo ô pater in occurſum meũ, & auxilium.i.ſuſcita me à mortuis:q̃a tu exurgẽdo in occurſum dãdo virtutẽ, ego ſurgo in quantũ hõ:quia humanitas recepit uirtutẽ à diuinitate:& ideo tu dñe Deus virtutũ à quo eſt oĩs virtus, & tu qui es Deus angelicarum virtutum.& Deus Iſrael uide, & iudica inter me,& pſecutores meos.& da mihi beneficiũ reſurrectionis poſtquã humiliaui meipſum vſq; ad mortẽ crucis. Et tu dñe Deus uirtutũ Deus Iſrael. Hic icipit uerſus,& ſnia ſequẽs, in qua Chriſtus petit vltionẽ de Iudęis, &petit conuerſionẽ gentilium. Nã cęcitas Iudæorum in parte fuit cã conuerſionis gentilium: nã poſtq̃ apoſtoli viderũt Iudæos obſtinatos cõuerſi ſunt ad uiſitandas,& cõuertendas gẽtes. Dicit ergo. O dñe uirtutum Deus Iſrael.

B *Intende ad uiſitandas omnes gentes: nõ miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.*

Intẽde ad uiſitãdas oẽs gentes ꝑ prædicationẽ Apoſtolorum, & nõ miſerearis Iudæis operãtibus iniquitatẽ: poſtquã ſe indignos fecerũt redemptione,& uerbo Dei: & iõ poſtquã auerſi ſunt à ueritate, & lumine euãgelico conuertenť ad ueſperã,& tenebras, & cęcitatem,& patientur famem uerbi Dei,& intelligentiæ:ut canes, & circuibunt ſic ciuitatem eccleſiæ,& per totum mundum. Nota ꝙ ly conuertentur põt dupliciter intelligi. Vno modo literaliter: quia Iudæi per. 40. annos manſerunt in ſua prima obſtinatione poſt reſurrectionem Chriſti. Sed poſt tot ſtrages,& cædes bene nouerunt conuerſi in ſe, ꝙ hoc eueniebat eis in pęnam propter mortẽ Chri-
C ſti:ſed non egerunt pęnitentiam,imo manſerunt in ſua cęcitate:unde dicit Ioſefus, ꝙ bene cognouerunt, quòd illa punitio fuit: aut propter mortem Ioannis Baptiſtæ, aut propter mortemChriſti:aut propter mortem Iacobi iuſti.Sufficit,quòd propter mortem alicuius iuſti, & innocentis, & maximè Ieſu Chriſti Nazareni. Et ideo dicit,

Conuertentur ad ueſperam & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.

Conuertãtur ad ſeipſos ad veſperã.i.ſerò, & tardè poſt multas cædes, & iacturas, & cognoſcant delictum ſuum, & patientur famẽ in illa obſidione,intantum, ꝙ quædam mulier nobilis comedit filium ſuum: vt ait Ioſefus,& ut canes famelici circuibũt ciuitatem. quia de die, & nocte circuibant muros ciuitatis Hieruſalem cum continuo timore vigilantes, ne ciuitas caperet ab inimicis Romanis. D Et hoc factum eſt Dei iudicio: nam ſicut Chriſtus iacuit in ſepulcro per. 40 horas, & per illas. 40. horas cuſtodierunt,& circuierũt in ſepulcrum Chri: ita in pœnã peccati per. 40 annos paſſi ſunt ſeditiones & iacturas, & miſerias inter ſe uſq; ad ultimam obſidionẽ Romanorum. Et ſic circuierũt ciuitatem,& muros eius ſicut canes famelici per. 40. annos,& datus eſt eis annus pro hora. Secundò ly ad ueſperã: põt intelligi pro cęcitate mentis.ut dictum eſt. Cõuertentur ad ueſperam, & cęcitatem, & tenebras ignorãtiæ poſtquã noluerunt uidere ueritatem & lumen euangelicum. Et patientur famem ſpũalem bonorum ſpũalium. ſ. intelligentiæ ſcripturæ, & refectionis ſacramentorum: quia extra eccleſiam non eſt ſalus, neq; ſpũalis refectio,& ſicut canes circuibunt ciuitatem eccleſiæ uſq; E
ad iudicium, & nunquã intrabunt in eã: q̃a non reperiẽt portã eius, quæ eſt baptiſmus. Et circuibunt ẽt ſacrã ſcripturam: ſed nunq̃ intrabunt ad intelligentiã, & ueritatẽ eius: q̃a erunt cęci in nocte ambulãtes, & ſic non reperient portã fidei,per quã intrañ ad intelligentiã ueracẽ ſacræ ſcripturæ. Tertiò ꝑ ly veſperã: põt intelligi finis mundi,q.d.non cõuertenť uſq; ad finem mundi.i.ad ueſperam mundi viſa deceptione,& interitu miſerabilĩ ipſius Antichriſti, quia tunc quaſi confuſi uidebunt ueritatẽ, & tunc reliquiæ Iſrael ſaluæ fient. Sed interim famen uerbi Dei, & eccleſiaſticorũ ſacrorum patientur vt canes,& circuibunt ciuitatẽ eccleſiæ, & ſacræ ſcripturę. Sed per totũ iſtud tẽpus nunquã intrabũt: q̃a ut cęci nõ reperierunt portã baptiſmi, ꝑ F
quam intratur ad eccleſiam: nec portã fidei, per quã patet introitus ad intelligentiã ſacræ ſcripturę. Et hãc pęnã,&punitionem patienť iuſto Dei iudicio. Nam ſicut nõ crediderunt Xp̃m reſurrexiſſe: ſed per apoſtolos corpus eius furtim eſſe ablatũ:& ſic poſuerũt cuſtodes, qui obſiderent,& circuirent ſepulcrũ, & corruperunt eos pecunia, ut dicerent, ꝙ diſcipuli corpus Xp̃i abſtuliſſent. ita ipſi tanquã cęci,& famelici circuierũt ciuitatẽ eccl'ię, & ſacrę ſcripturæ nõ ualentes intrare, nec portam reperientes. Et uagãtur diſperſi, & captiui per mundum, vſquequò credant Xp̃m reſurrexiſſe:qđ implebitur ad ueſperam huius mundi. Vnde dñt aliqui fideles, ꝙ ſicut Deus dedit quondam filiis Iſrael annum pro die: vt vagarentur, & circuirent deſertum ꝑpter

peccatum

A peccatum incredulitatis: & ſic vagati ſunt ꝑ 40. annos, circumeũdo per deſertum, nec aliquis eorum ingreſſus eſt terram promiſſam: niſi Calef, & Ioſue, ſed in fine 40. annorũ ingreſſi ſunt filii eorum: vt patet Num. 12. Ita pariter Deus dedit Iudæis poſt reſurrectionẽ Chriſti 40. annos, ſ. annum pro hora. Nam ſicut Chriſtus fuit obſeſſus in ſepulcro per 40. horas: ita Iudæi circuibunt mundum famelici per 40. quadragenas annorũ: vſq; ad Antichriſtum: qui ſunt mille, & ſex centum anni. Alii dicunt ꝙ dedit eis Iubileũ 50. annorum pro hora: & ſic eſſent 40. Iubilei qui ſunt anni duo millia, & ſic dicunt iſti, ꝙ per ſpatium 2. millium annorum debent Iudæi circuire mundum vagãtes cęci, vſque ad Antichriſtum. Sed hoc dimittatur diuinę voluntati. Sufficit ꝙ Iudæi cęci, & famelici vſq; ad
B veſperam mundi circuibunt ciuitatem eccleſiæ ſacræ ſcripturæ vſquequo credant reſurrectionem Chriſti. Sed interim dum circumeunt ciuitatem diſperſi, & malitia occęcati maledicunt Chriſtum, & Chriſtianos in ſecreto. Ideo ſequitur.

Ecce loquentur in ore ſuo: & gladius in labijs eorum: quoniam quis audiuit?

Et tu domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

Loquentur in ore ſuo, & gladius maledictionis in labiis eorũ erit ſemper cõtra Chriſtianos. Qm̃ quis audiuit? Et dñt poſtea: quis nos audiuit? q. d. null' audiuit nos dicere malũ· quia negant coram gẽtibus ſe maledicere: licèt maledicant in ſecreto In Hebræo, & litera Hieronymi habetur. Ecce redundant in ore ſuo gladii in labiis eorum, quaſi nemo audiat. Et tunc litera eſt clara: quia maledicũt
C in ſecreto, & non in publico: quaſi nemo audiat prę timore Chriſtianorum, ſub quorum dominio degunt. Sed tu dñe deridebis eos: & ad nihilũ deduces oẽs gentes Iudæorũ, q talia dicũt, & maledicunt: quia nõ audies maledictiones eorũ: imo cõuertes maledictiones ſuper capita eorum. Et ſic ad nihilum deduces eos. Sed ego populus Chriſtianus.

Fortitudinẽ meã ad te cuſtodiã, quia De' ſuſceptor meus Deus meus: mĩa eius præueniet me.

Fortitudinem meam ad te cuſtodiã, quia in te pono ſpẽ meã nõ timendo maledictiones eorũ: quia dũ ipſi Iudæi, & infideles circũeunt ciuitatẽ cęci, & famelici ego ſum tutus intra muros ciuitatis eccleſiæ bene ſeptus fide, ſpe, & caritate, qui ſunt muri, & fortitudo huius ciuitatis. Ideo hanc fortitudinẽ meam D
ad te cuſtodiam. q. d. ſub hac fide, & ſub his muris uolo cuſtodiri & tutari, & etiam hos muros, & hanc fortitudinem uolo cuſtodire, & ſeruare, & pro hac mori ſicut in baptiſmo promiſi: quia tu es ſuſceptor meus, & me ſuſcepiſti in hac ciuitate per baptiſmum, & ſicut, miſericordia tua pręuenit me in baptiſmo: quia nõ meis meritis ſaluaſti me, ſed meritis tuę paſſionis: ita deinceps miſericordia tua, & gratia præueniens præuenient me, ne perdã fidẽ, & ne cadã in peccatũ, ſine qua miſericordia, & gratia nemo põt ſtare ne cadat: & ſi hõ ceciderit ſine eadẽ mĩa, & gratia pręueniente uoluntate nemo põt ſurgere. q. d. ꝓuenias me per mĩam, ne perdã fortitudinem, & gratiam, & fidem, quã ex tua mĩa ſuſcepi. Ex his oſtẽdit propheta, ꝙ nõ ex propriis me E
ritis ſaluamur, nec uenimus ad fidem, ſed ex ſola Dei mĩa præueniente, & ſubſequente, & perficiente, quã iudæi, nõ poſſunt habere. Agamus ergo gratias, & dicam'. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quã incõprehenſibilia ſunt opera, & iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Ex hac autoritatę probat Aug. cõtra Pelagianos in libro de ꝑfectione iuſtitiæ hominis, & in cæteris, ꝙ nemo poteſt vitare peccatum. nec ſurgere à peccato, niſi pręueniatur ꝑ gratiã & miam Dei, qua uoluntas eius adiuuetur ad reſiſtendum & ad ſurgendũ, quę dicitur gratia pręueniẽs. Iſta eadẽ eſſe poſſunt verba Xpi in capite, & dicat. Licèt Iudęi maledicãt, & negẽt me reſurrexiſſe, tñ ego cuſtodiã ad te fortitudinem meã .i. in te ponã totã ſpem meam, & ſpero O pater quia tu ſuſcitabis me, quia tu es Deus meus. Et miſericordia eius. ſ. partis pręueniet me reſuſcitando, & ſic iſta poſſunt dici in per F
ſona capitis, & membrorum.

Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos. ne occidas eos: nequando obliuiſcãtur populi mei.

Quia ſuperius dixit, ꝙ Iudæi tanquam canes circuibunt ciuitatem vſque ad Antichriſtum: hic reddit cauſam, & dicit, quòd ideo Deus permittit eos uiuere, & non vult totaliter eos deſtruere, primò quia in fine filii eorum conuertentur: ſecundò, vt ſint in ſignum & oſtenſionem, & memoriam paſſionis Chriſti: vt oſtendamus ad digitum ſucceſſores crucifixorum Chriſti in memoriã. Dicit ergo Chriſtus: Deus pater oſtendit mihi punitionem ſuper inimicos meos Iudæos: ſed rogo pater ne totaliter occidas,

& deleas

A Et deleas eos de terra: nequando, id eſt aliquã do populi Chriſtianorum obliuiſcantur paſſionem meam: ſed quotidie videant, & oſtendere poſſint ſucceſſores crucifixorum meorum in eorum damnationem & confuſionẽ, & in confirmationem populi mei: ergo non occidas eos. Nota ſecundum Aug. ꝙ duplici ex cã permittit Deus Iudæos viuere. Primò in memoriam ſuæ paſſionis: prout hic tangitur in textu. Secundò vt baiulent nobis codices v.e. lc. & ſeruent eos nobis ad confuſionẽ ipſorum; quia ſuiſmet libris cõuincimus eos. Et hanc tangit Aug. in ſermone de Epiphania, Nam Iudæi moderni ſunt imitatores illorum, qui informarunt Herodem, & Magos per ſcripturas vbi Chriſtus naſceretur, & remiſerunt eos in Betleem ad Chriſtum adorã dum. Sed ipſi non iuerunt ad Chriſtum. Di-
B cit ergo, ne occidas eos: ſed

Diſperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus domine.

Delictum oris eorum ſermonem labiorum ipſorum & comprehendantur in ſuperbia ſua.

Diſperge illos ꝑ mundũ in tua virtute, & vagentur, & circundant ꝑ mundũ vagi, & depone eos de regno, & ſacerdotio, O Deus ꝑtector meus. Et ſic priuati regno & ſacerdotio vadant diſperſi ꝑ mundũ: vt Chriſtiani videntes eos recordent meæ paſſionis. Et depone etiã, & cõfunde, & annihila delictum oris eorum. i. ſermonem falſum labiorum ipſorum, qui dicunt me non reſurrexiſſe: & comprehendantur, & conuincantur in ſuperbia ſua tanquàm mendaces, & confuſi, cum videant fidem gentilium de mea reſurrectione: & videant miracula manifeſta in die Pentecoſtes
C quæ confirmabunt meam reſurrectionem.

Et de execratione, & mẽdatio annũciabũtur ĩ cõſummatione ĩ ira cõſummationis: et nõ erũt.

Sic annunciabunt. i. arguent, & conuincentur de mendacio, & blaſphemia in conſummatione. i. finaliter conuincent, & cõuincentur in ira conſummationis. i. vſq; ad conſummationẽ, & deſolationẽ, & non erũt amplius in regno, nec ſacerdotio, nec in grã: ſed in captiuitate, vel etiam perſeuerabũt vſq; ad irã conſummationis. i. vſque ad diem iudicii qui dã eorũ: & non erunt amplius in hoc mũdo.

Et ſcient quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ.

Tunc cum viderint Chriſtum venientẽ ad iudicium cũ poteſtate magna, & maieſtate: ſcient & cognoſcent, quia Deus & dominus Ieſus Xp̃s dñabitur Iacob, & finiũ terrę: q̃a D
cognoſcent in eo vniuerſalẽ ptãtem, & tunc

Conuertentur ad veſperam: & famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem.

Cõuertentur, & deſtruentur ad veſperam, & tenebras inferni, & ibi patientur famẽ gloriç in æternum, & circuibunt ciuitatem inferni pęnas patiendo.

Ipſi diſpergentur ad manducandum: ſi vero non fuerint ſaturati, & murmurabunt.

Ibi diſpergentur ad manducãdum: ſed q̃a nunquàm erunt ſaturati, nec guſtabũt bona ſpiritualia gloriæ, ideo murmurabunt cõtra Ieſũ, & blaſphemabũt. Sed forſan melius eſt vt ly ſcient referatur ad tempus Antichriſti ante iudicium. Nam cũ viderint manifeſtam deceptionẽ, & interitũ miſerabilem Antichriſti tũc ſcient, & cognoſcent, ꝙ Xp̃s fuit verus
Meſſias, & dñabit Iacob, & finium terrę: & E
tunc iudæi illuſtrati veritate fidei conuertẽtur ad veſperã, & finem mũdi. i. in fine mũdi. Sed interim vſq; ad illud tempus patient famẽ bonorũ ſpũaliũ, ſicut canes patiunt famẽ corporalẽ, & ſic circuibũt ciuitatẽ eccleſię, & ſacræ ſcripturæ, & nõ poterunt intrare vſq; ad illud tempus, vt dictũ eſt, ſed diſpergẽtur ꝑ mũdum ad manducandũ bona ſpiritualia in lege promiſſa. Sed quia nũquam attingẽt pro illo ſtatu, quia non fuerint ſaturati, ideo murmurabunt ſemper, & blaſphemabũt. Itẽ diſpergentur. i. ſecundũ literã Hier. vagabuntur ipſi Iudæi hodie per mundum ad mãducandum cibos legales, qui quidem cibi legales nõ poſſunt ſaturare animam: ideo Iudęi, quia ſe vidẽt nõ ſaturatos talibus cibis, quia non habent talem virtutem ſicut ſacramenta no. leg. ideo cõtinuè murmurant expectã- F
do falſum meſſiã: qui liberet eos, & ſatiet bonis in lege promiſſionis. Et ſic circũeunt ciuitatem dei, & nũquam intrant, nec attingunt finẽ promiſſum. Nota ꝙ propter tria murmurãt Iudæi moderni. Primò quia circumeunt mundum diſperſi, & nõ intrant ciuitatẽ terrenam Hieruſalem ad manducandum cibos legales materiales, ſi cætera ſacrificia. Secundo quia non poſſunt intrare verum ſenſum ſpiritualem literę legis: quia totum oppoſitum vident eorum, quę ipſi expectant, & intelligunt in litera. Et ſic diſcurrunt decepti. Nam deus promiſit oẽs congregãri in Hieruſalem ſpiritualem his per gratiam, & in futuro per gloriã: in qua manducantur cibi ſpirituales gratię & gloriæ: & ipſi quærunt illam

A Hieruſalē terrenā: vt mãducēt cibos carnales. Et ſic ſemp̃ fruſtabunt̃ i deſiderio ſuo. Tertiò ēt murmurãt Iudæi cõtra Deũ q̃rẽtes pp̃ qđ pc̃tm̃ detinent̃ in hac tã lõga captiuitate. Nã p̃res eorũ peccarunt p̃ idololatriã: qđ eſt maximũ pc̃tõrũ: & tñ nõ fuerũt puniti, niſi p̃ 70. annos i captiuitate Babilonis. ipſi ãt q̃ cuſtodiũt legẽ ad vnguẽ iã pſeuerauerũt in hac captiuitate Romana vltra 1400. annos. Sed cum dicitur eis ꝙ hoc euenit eis pp̃ necem Xp̃i: licèt negẽt ore tñ bene norunt hoc eſſe verum in cõſciẽtia. Et ideo tunc licet deberẽt cõuerti, & agere pñiam, tamen in ſua malitia occęcati maledicunt, & blaſſemant Chriſtum. Sed hoc magis patebit pſal. 106. in fine.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exaltabo mane miſericordiam tuam.

B *Quia factus es ſuſceptor meus: & refugiũ meum in die tribulationis meæ.*

Hic ēt agit gr̃as, & dicit. Iudæi cõuerſi ſunt ad veſperam, & noctem ignorãtiæ, & tenebrarum nolentes recipe lumem Meſſiæ, & ſic vadunt in nocte errãdo circum eundo ciuitatẽ ſacræ ſcrip. non valentes introire ad verum ſenſum, & ſacra occulta. Et ſic errant murmurãdo, & blaſphemãdo. Ego autẽ p̃ oppm̃ agendo gr̃as, & nõ murmurando cãtabo fortitudinẽ, & magnificẽtiã, & miam, & triumphum tuũ, & exaltabo miam tuã mane. i. in die, & lumine gr̃æ: eò ꝙ tu es fact⁹ ſuſceptor &c. Itẽ ipſi cũuerſi sũt ad veſperã i. i fine mũdi cõuertent̃, & tũc in ſero incipiẽt cãtare, & cõfiteri: ſed ego in mane. i. in principio legis gr̃æ, q̃ incepit illicò poſt reſurrectionẽ, incepi, & cãtabo fortitudinẽ tuã &c. Et exaltabo mane. i. in principio legis gr̃ę, q̃ incepit à re-

C ſurrectione Xp̃i, exaltabo miam tuã, & prędicabo beneficia collata generi humano, quia tu es factum ſuſceptor meus, & refugium in die tribulationis, & perſecutionis. & ideo. O

Adiutor meus tibi pſallam: quia Deus ſuſceptor meus es: Deus meus miſericordia mea.

Quia poſt tot perſecutiones me ſuſcitaſti in capite, & in mẽbris, & ad gloriam ſuſcepiſti. Ex quib. patet ꝙ litera huius pſ. non poteſt applicari cõmodè, & ſimpliciter ad Saulem: nec ad ſatellites ſuos: ſi ſpeculari velimus: nec præcisè ad ipſum Dauid, niſi in ſola figura: inquantùm fuit figura Chriſti.

PSALMVS LIX.

DEus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos, iratus es & miſertus es nobis.

Titulus. Ad victoriã ſiue in finẽ ſuper roſę

D teſtimoniũ ſuaue cãticum Dauid ad docẽdũ humilis, & ſimplicis Dauid: qñ pugnauit cõtra Arã fluuiorum, & Syriã Sobba, & reuerſus eſt Ioab, & percuſſit Edon in valle Salinarum. 12. millia. Secundum uero. 70. in finẽ p̃ his qui cõmutabuntur in tituli deſcriptione ipſi Dauid in doctrina: cũ ſuccendit Meſopotamiam Syrię, & Sobba, & cõuertit Ioab, & p̃cuſſit Edon i valle Salinarũ. 12. Secũdi Reg. 10. & 1. Paral. 18. legitur, ꝙ mortuo Naas rege Amõ miſit Dauid nuncios ad Annõ filiũ eius: vt conſolaretur ſuper obitu patris. Sed milites Annõ putãtes, ꝙ Dauid miſiſſet nuncios ad explorãdum terrã, ſemiraſerunt barbas, & veſtes eorũ p̃ſciderunt vſq; ad nates, & ſic cum opp̃brio remiſerũt eos ad Dauid. Videns aũt Annon malè egiſſe, & timens ne Dauid vellet iniuriam vindicare cõuocauit

E quoſdã reges Syriæ in auxiliũ, inter quos ſunt Sobba, & Roob, & Tibot, & Macha, cũ innumera multitudine peditum, & eq̃tum. Cõtra quos miſit Dauid Ioab principẽ militiæ, & Abiſai fratrẽ eius, q̃ vicerunt oẽs illos reges Syriæ. Tunc Annon rex Moab videns victos oẽs reges Siriæ: miſit trans flumen Eufratẽ, & cõuocauit moltos reges Meſopotamiæ in auxiliũ: inter quos cũ magno exercitu Adadezer miſit Sobach principẽ militiæ ſuæ Quẽ Ioab vicit, & occidit, & cępit quingẽtos currus, et interfecit 40. milia equitũ, et p̃cuſſit regẽ Damaſci ferentẽ Auxilium ipſi Adadezer. Et poſtea cum toto exercitu Iſrael p̃ceſſit cõtra Moab, et vaſtauit eum ſit cum tota Idumæa. Et ſic facta eſt Idumæa tributaria Dauid cũ Moab, et Damaſco, et magna par-

F te Syriæ, et ẽt Adadezer trãs flumen, et Arã, q̃ eſt inter Euphratẽ, et Tygrim. ideo dr̃ ciuitas fluuiorum. Oẽs iſtæ ciuitates, et prouinciæ factæ ſunt tributariæ, aut amicæ ipſi Dauid. Et ſic populus Iſrael, q̃ totiens fuerat cõculcatus, et ſubiectus, et uexatus pp̃ peccata ſua à ſupradictis ciuitatibus, et regnis finitimis, poſtea factus eſt quaſi dñs eorum, pp̃ ſtrenuitatem Dauid regis Iſrael. Videns ergo Dauid, ꝙ non ſolum triumphaſſet de regno Saulis q̃ a oẽs tribus ſibi ſubiecerat, ſed etiam triumphaſſet de alienigenis: ideo agens gr̃as de tot triumphis, et victoriis fecit iſtum pſ. Et ſic Hebræi exponunt ipſum literaliter ſecundum ꝙ vr̃ ſonare titulus pſ. Nã in titulo ponit̃ ſuper roſæ teſtimonium, vel pro roſis ſiue pro liliis, per quas roſas intelligit̃ plebs Iſraelitica ſemper; vt dicunt, quæ gloriatur

A in hoc pſal. ut dicunt. Veruntamen ſi ſic præ
ciſè iſtę pſ. literaliter exponaẽ: tũc nõ ptine-
ret ad ſacrã ſcrip. niſi cõtineret aliqđ ſactum
de Chriſto aut eccleſia. & ſic non cãtaret ip-
ſum eccleſia. Itẽ ſequeref, ꝙ David nõ fuiſ-
ſet ꝓpheta ĩ hoc pſ. ſcd hiſtoriographus, nec
habuiſſet ſpeciale gratiã ſpũs ſancti, cuius op
poſitũ explicaẽ in titulo, cũ dr̃ ad docẽdũ: ubi
demõſtrat, ꝙ David fuit doctus à ſpũſancto,
& docet nos, & erudit nos de aliquo futuro
facto. Vñ dictum eſt, ꝙ ſemp per roſas intel
ligiẽ eccleſia Chriſti, q̃ ſicut roſa inter ſpinas
eſt orta ex ſpinis Iudæorũ, & gẽtiliũ. Et ideo
70. trãſtulerunt pro his, qui cõmutabuntur,
ſ. populus chriſtianus, qui eſt cõmutatus, &
conuerſus ex Iudęis & gẽtilibus. Eſt ergo di-
cendũ, ꝙ David ꝑ ſupradictos triumphos, &
uictorias præuidit in ſpiritu proſperitatem re
gni Chriſti, & eccleſiæ futurã. Nam primò ꝑ
B aduerſitates, & vexationes quas paſſus eſt po
pulus ille tpe Iudicũ vſq; ad Saulẽ, & ipſum
David, præuidit perſecutiones eccleſiæ vſq;
ad Cõſtãtinum, & per perſecutiones ſuas ꝓui
dit pſecutiones Xp̃i, & per hoc ꝙ ipſe David
primò factus eſt princeps paucorum, dũ fuge
ret à facie Saul, & poſtea primò factus eſt rex
ſuꝑ tribũ Iuda. poſtea paulatim adeptus eſt
tribũ Effraim, & Manaſſes, & vniuerſaliter to
tũ regnũ Iſrael: ꝑ hoc ꝓuidit in ſpũ, qualiter
Xp̃s prius debebat facere paucos diſcipulos
de ſua parẽtela, & cõſanguinitate, & ſic creſce
re de aliis tribubus. Nã de oibus tribubus fe-
cit ſibi diſcipulos. Nã Petrus, & Andreas erãt
de tribu Zabulon de Betſaida &c. Et illicò
in die Pent. fuerunt baptizati quatuor millia
ĩ Ieruſalẽ. Et ſic Philippus multos baptizauit
C in Samaria, quæ recepit verbum Dei. Et ſic ꝑ
omnes tribus multi venerunt ad iugum fi-
dei. Item per hoc, ꝙ David miſit nuncios ad
Annon regem Moab, & ipſe uituperauit eos,
& opprobrio affecit, præuidit David in ſpi-
ritu: qualiter Chriſtus poſt conuerſionẽ pau
corum Iudæorum debebat mittere diſcipu-
los ſuos per uniuerſum mundum ad ſalutẽ,
& cõſolationẽ gentilium. Sed gentiles debe-
bãt apoſtolos, & diſcipulos, & xp̃ianos mul-
tis opprobriis, & uituperiis afficere, & diuer
ſis tormẽtis torquere. Itẽ per hoc ꝙ David fi
naliter triumphauit de oibus regnis, & ciui
tatibus finitimis: ꝓuidit in ſpiritu qualiter
Chriſtus, & eccleſia debebat poſt multas per
ſecutiones totum orbem, & populum genti-
lem iugo fidei ſubiicere per conuerſionẽ ma
gni Conſtantini. Et de oibus his fuit doctus D
David à ſpirituſctõ. Et iõ fecit hunc ſpal. ſu-
ꝑ roſæ teſtimonium. i. in figura eccleſię, ſiue
pro his populis qui cõmutabuntur, & cõuer
tentur ad fidẽ Chriſti, ſicut oẽs illi populi q̃
memorantur in titulo, & in hoc pſ. cõmutati
ſunt ad iugum, & obediẽtiã, & tributum ipſi
David. Et ad iſtum intellectũ, & ſenſum cã-
tat eccleſia hunc pſa Duo ergo facit. Nã pri-
mò ꝓdicit pſecutiones primitiuæ eccleſię, ꝑ
figurã pſecutionum populi Iſrael. Scđò petit
liberari. ibi. Vt liberenẽ dilecti tui. Quantum
ad primum eſt aduertẽdum, ꝙ David nõ ſo-
lum ꝑ perſecutiones ſuas, ſed per perſecutio
nes populi Iſrael factas uſq; ad ſuum tp̃s ꝓui
dit in ſpũ perſecutiones primitiuæ eccleſiæ.
Nam ſicut ille populus illicò poſt exitum de
Egypto. & ĩgreſſum terræ ꝓmiſſæ ibi habuit
10. uel 12. magnas pſecutiones, ut patet ꝑ to E
tum diſcurſum libri Iudicum, & primi Reg.
uſq; ad Saul, & David: ita primitiua eccleſia
à reſurrectione, vſq; ad magnum Cõſtãtinũ
paſſa eſt 10. uel 12. magnas perſecutiones. ſ.
ſub Iudeis, & x. Imperatoribus. Sed fuit diffe
rentia. Nã populus ille paſſus eſt ꝑꝑ peccata,
& ſcelera ſua. Primitiua autem eccleſia paſſa
eſt ꝑꝑ ueritatem, & iuſtitiam fidei Chriſti.
Sed ſicut ille populus liberatus eſt ab omni-
bus perſecutionibus, & iugo ſeruitutis, & tri-
buti per David: imo ipſe David ſubiecit ſibi
Filiſtæos, & Idumæos, & Moabitas, & Dama
ſcenos, & Syros vſq; ad Euphratẽ, & fecit eos
tributarios, ut patet. 2. Reg. 7. ita pariter ec-
cleſia Chriſti quæ ante per 300. annos fue-
rat ſubiugata, & uexata, & expoliata à tyran
nis, & populo gentili: poſtea poſt conuerſio-
nẽ Conſtantini ſubiugauit oẽs tyrannos, &
populum gentilem iugo Chriſti. Hoc pręui- F
dens David in ſpiritu dicit in perſona eccle-
ſiæ. O Deus tu multotiẽs repuliſti nos in pri
ma ętate, & ſecunda. ſ. à diluuio uſq; ad A-
braam, & Moyſen, qa fuimus captiui in Egy
pto, & poſtea repuliſti nos à te, & dimiſiſti
nos decies ſub ſeruitute, & tributo tempore
Iudicum: uſquequo capta eſt Arca à Phili-
ſtęis, ut patet. 1. Reg. 4. Et poſtea facti ſumus
tributarii Philiſtęis, & Idumęis, & tñ licèt ali
qñdo ſic repuleris nos, & fueris iratus: ta-
men tandem ſemper miſertus es nobis: quia
ſemper miſiſti nobis aliquẽ ſaluatorẽ. Nã à
captiuitate Egipti nos liberaſti ꝑ Moyſen, &
à uexationibus Moabitarũ, & Amonitarũ, &
Idumęorum nos liberaſti per Iudices, & tan

A dem ab omnibus nos liberaſti per Dauid. Et ſic ſemp̃ poſt irã, & repulſionẽ miſertus es nobis. Nunc ergo poſt reſurrectionem.

Commouiſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones eius quia commota eſt.

Commouiſti totam terrã eccleſię, & cõtribulaſti eã diris perſecutionibus tirannorum propter iuſtitiam fidei Chriſti. ergo ſana cõtritiones, et tribulationes eius: quoniam cõmota et vexata, et tribulata eſt per crebras, et diuerſas perſecutiones imperatorum, et tirannorum. quod probo. Nam.

Oſtendiſti populo tuo durà: potaſti nos vino compunctionis.

Oſtendiſti populo tuo chriſtiano dura tormenta: quia tot milia martyrum occiſa ſunt, et potaſti uos vino compunctionis, et amaritudinis, & męroris: q̃a cibus et potus noſter B ſunt lacrymę, et fletus, et gemitus.

Dediſti metuentibus te ſignificationem: vt fugiant à facie arcus.

Vt liberentur dilecti tui ſaluum fac dextera tua: & exaudi me.

Dediſti Chriſtianis metuentibus te ſignificationẽ vt fugiant à facie arcus tirannorum. Nam ſicut aues audientes ſonitus arcus aut balliſtę: ſi videant alias aues cadentes vulneratas, tũc fugiunt à facie arc⁹ venatoris: (Nã ille ſonit⁹ arcus eſt eis ſignum vt fugiãt) ita pariter chriſtiani vidẽtes ſęuas perſecutiones tirannorum, et tot milia martirum occiſa: fugebant per montes et latebras. Vñ papa Sylueſter latebat in monte Serapino quando vocatus eſt à Conſtantino. Et ideo dicit. Dediſti eis ſignum. vt fugiant à facie arcus .ſ. à furia, et cõmotione tirannorum. Ergo ſaluum fac C populum tuum chriſtianum: ut dextera, & ptãte tua, et uirtute liberentur dilecti tui chriſtiani de tot, et tantis, et tàm diris perſecutionibus, et tormentis: et impone eis finẽ.

Deus locutus ẽ ĩ ſctõ ſuo: lætabor, & partibor Sicchimã: et conuallẽ tabernaculorũ metibor.

Quia ſuperius Dauid in perſona eccleſię petiit liberari à perſecutionibus tirãnorum: hic nõ ſolum petit liberari: ſed ẽt pſperari & ſubiicere oẽs tirãnos et oẽs populos Iudęorum et gẽtilium. Et pſuadet ꝙ Deus hoc debet facere ex pmiſſione quõdã facta uni ſancto, uel pluribus, et ẽt ſibi. Dicit ergo Dauid in pſona eccleſię. O Domine ſaluum fac populum tuum chriſtianum, et exaudi me: q̃a ſicut Deus locutus eſt, et promiſit in ſancto ſuo. i. in ſanctuario ſuo: q̃a de ſanctuario habui reſponſum, et reuelationem. ſ. ꝙ ego lętabor. i. cum lętitia triumphabo de multis populis. Nã primò partibor Sicchimã. i. bello acquiram ciuitatẽ Sichẽ, quę eſt in Samaria, et partibor, et diſtribuam poſſeſſiones eius ſeruitoribus meis, et bellatoribus. Et conuallẽ tabernaculorum metibor. i. terram Sochot, q̃ eſt ultra Iordanem vbi Iacob fixit tẽtoria reuerſus de Meſopotamia: quę quidẽ Sochot fuerat à gentilibus occupata: et tamẽ Dauid cepit eã, et impoſuit ſibi leges, et tributum. Vnde metiri, nil aliud eſt, niſi ſub legibus, et limitibus arctare. Item.

Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſe: & Effraim fortitudo capitis mei.

Meus eſt iam Galaad quę eſt ultra terrã Baſan, et Seon, et etiam meus eſt Manaſſes. ſ. dimidia tribus, quę eſt vltra Iordanem, et tota terra tribus, et terra Effraim facta eſt E ſuſceptio capitis mei, in quo caput meum quieſcit: eo ꝙ eſt tribus maior, et magis populoſa inter omnes. Item.

Iuda rex meus: Moab olla ſpei meæ.

Iuda factus eſt rex meus. i. caput regni mei, et terra Moab facta eſt olla. i. refectio ſpei meę: eò ꝙ de terra Moab ueniebãt oia uictualia in Hieraſalem: cum terra Moab ſit ualde fertilis, et Hieruſalem ſterilis. Item non ſolum ſubieci mihi omnes populos ſupradictos: ſed etiam.

In Idumeã extendam calciamentum meũ: mihi alienigenæ ſubditi ſunt.

Extendã calciamẽtum meum in Idumęã: id eſt calcabo Idumęam ſub dominio meo: et ampliabo regnum meum vſq; ad eam: et alienigenę. ſ. Philiſtęi, ut hẽt litera Hierony F mi, mihi ſubditi ſunt ſub tributo: cum populus Iſrael ante eſſet eis ſub tributo. Et ſic oẽs ſupradictos populos mihi ſubiugaui ſicut De⁹ locutus eſt ſancto ſuo. Sed hic ſunt duo dubia neceſſaria. Primum q̃a eſt iſte ſanctus, cui Deus locutus eſt de ſupradicta pſperitate, & ampliatione regni Dauid. Secundũ quõ hoc facit ad propoſitum de liberatione eccleſię Chriſti à perſecutionibus tirannorũ, et de pſperitate, et dilatione regni Xp̃i, quã peuit Dauid in hoc pſ. Ad primũ eſt dicẽdum, ꝙ regnum materiale Dauid, et dilatatio eius nõ ſolum p unum: ſed etiam per plures ſanctos fuit à Deo promiſſa. Nam primò fuit promiſſa per ipſum Iacob. Geñ. 40. ubi dicit. Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuę in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii

patris

A patris tui. Iſta autem particula partim fuit impleta temporaliter. in ipſo Dauid de tribu Iuda; cui omnes. 12. tribus fuerunt finaliter ſubiectæ: & exinde poſuit manus ſuas ſuper ceruicem inimicorum, ſcilicet Moabitarum, Amonitarũ Philiſtinorũ. Idumæorum &c. Secundo iſta magnitudo regni, & dilatatio fuit promiſſa ipſi Moyſi. Deuter. 1. & 11. quando dixit dominus. Omnis locus quem calcauerit pes veſter erit. à deſerto, & Libano. & flumine magno Eufrate, vſque ad mare occidentale erunt termini veſtri. Manifeſtum eſt autem ꝙ filii Iſrael ante tẽpora Dauid nunquã poſſederunt totã iſtã terram: imo illico poſt mortem Ioſue perdiderunt totam terram vltra Iordanem: imo omnes qui erant citra, & vltra Iordanem venerunt in ſeruitutem regis Meſopotamiæ: vt patet Iudicum. 3. Et ſic ſemper fuerunt quaſi in B ſeruitute interpelatim vſque ad regnũ Dauid: vt patet per totum diſcurſum libri iudicum, & .1. Reg. Sed Dauid de ſtercore paupertatis à Deo eleuatus, primò clam fuit per Samuelem vnctus in regem: ſecundo factus eſt princeps ſuper cõſanguineos ſuos in ſpelunca Odola quaſi. 400. Reg. 22. Poſtea mortuo Saul factus eſt rex ſuper tribum Iuda tñ. 2. Re. 2. & per ſeptem annos pugnauit contra domum Saul. Et finaliter factus eſt rex ſuper oẽs. 12. tribus Iſrael. 2. Reg. 5. Poſtea Dauid percuſſit Philiſteos, & humiliauit eos, & tulit frenum tributi de manu eorum. Nã ſicut añ Irael erat Philiſtæis tributarius: poſtea Dauid fecit eos ſibi ſubiectos, & tributarios, vt patet 2. Reg. 8. Poſt ea percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo C coæquans terre. i. ſub limitibus, & legibus, ſuis arctauit, & ſubiecit, & factus eſt Moab ſub tributo. Poſtea percuſſit Adadezer filiũ Roob regem Soba. Et ſic profectus eſt Dauid: vt donaretur ſuper flumen Eufratem. Et ſic Dauid dilatauit regnum ſuum vſque ad Eufratem ſubiiciendo ſibi Damaſcum, & partem Syriæ: et totam Idumæam, et etiam vltra Eufratem Aram fluuiorum ſub tributo: vt patet in eodem cap. 7. Ex quo patet ꝙ promiſſio facta Moyſi de dilatatione regni Iſrael à libano vſque ad deſertum Aegypti: et ab Eufrate vſque ad mare noſtrum occidentale, nunquã fuit completa vſq; ad Dauid. et hoc explicatur in titulo huius pſal. & partim, in litera: & hoc eſt qđ dicit Dauid. Ego lætabor, & triumphabo de omnibus iſtis populis: & dilatabo regnũ meum: ſicut Deus D locutus eſt in ſancto ſuo Iacob. Gen. 49. quã do dicit Iuda te laudabunt fratres tui &c. Et etiam ſicut locutus eſt in ſancto ſuo Moyſe. Deut. 11. quando dicit. A deſerto, & libano, & flumine magno Eufrate vſque ad mare occidentale. erunt termini veſtri. Itẽ etiã ſicut locutus eſt in ſancto ſuo Samuele per matrem ſuã Annam in cantico. 1. Reg. 2. & etiam. 13. cap. quando dicit. Quæſiuit dominus virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei vt eſſet dux ſuper populũ ſuum &c. Et etiã ſicut locutus eſt in ſancto ſuo Nathan. 2. Reg. 7. Etenim de hoc, facta fuit aliqua ſpecialis reuelatio, & promiſſio ipſi Nathã, & etiã ipſi Dauid: licet nõ explicetur in libris Reg. ſicut patebit pſalmo. 88. Vnde litera Hieronym. hic habet. Deus locutus eſt in ſanctuario ſuo. Ex quo patet, ꝙ hæc reuelatio facta eſt ipſi Dauid in tabernaculo. Et ſic patet reſponſio ad primum dubiũ. Ad ſecundũ du- E biũ eſt dicendum, & aduertendũ, ꝙ quãdo Dauid fecit hunc pſalmum iã fuerat vnctus rex ſuper vniuerſas tribus Iſrel: & iam ſubiecerat Philiſtæos, & Moabitas, & Amonitás, & Idumæos, Aram fluuiorum, & Syriã &c. vt patet in titulo. Sed nos videmus ꝙ in iſto pſal. adhuc petit liberari à tribulationibus, & vino mœroris, & a facie arcus, allegans factam promiſſionẽ ſicut locutus fuerat Deus in ſancto ſuo, & etiam vlterius petit deduci à Deo in ciuitates munitas vſque in Idumæam &c. Ex hoc patet ꝙ petit eccleſiam Chriſti futuram liberari à perſecutionibus, & regnum Chriſti dilatari ſicut prænouerat figuram per proſperitatem, & dilationem ſupradictam regni ſui, & ſicut nouerat prout Deus locutus eſt in illo ſancto F ſuo Iacob, aut Moyſe. aut Semuel, aut Nathan, aut ſibi ipſi in ſacramento Dei. Et ideo ſubdit in vltima parte huius pſal. cum dicit.

Quis deducet me in ciuitatem munitã? quis deducet me vſque in Idumæam?

Quaſi dicat. Ego iam triũphaui de omnibus tribubus, & regnis mihi promiſſis: ſicut Deus locutus eſt in ſancto ſuo. Nã ego regno ſuper Sicchimã ſiue ſichem, & iam metiar, & menſurabo legibus meis vallem tabernaculorum, & iam meus eſt Galaad, & Manaſſes, & Effraim, & iam ſum principalis rex in Iuda; & iã Moab eſt olla mearum refectionũ, & victualium, & iã extendi calciamentum meum in Idumæam: quia mihi eſt

A ſubiecta ſub pedib⁹, & alienigenę.i.Philiſtei, & nationes vſq; ad Damaſcũ, & ciuitaté ſunt mihi ſubditę, & tributarię. Sed oẽs iſtę nationes, & terrę sũt figurę illarũ terrarũ, & regnorũ, q̃ ſubiiciẽdę sũt regno Xp̃i. Ergo q̃s deducet me in ciuitaté munitá.i.tot ciuitates munitas, & fortiſſimas, & regna uaſtiſſima populi gẽtilis, & q̃s deducet me vſq; in Idumęá.i. ad dñandũ toti populo gẽtili, q̃ per Idumæá figurat̃: eò ꝙ Idumęa interpretat̃ terrena, & ſanguinea, & rubea. & iõ totus populus gẽtilis dr̃ Idumęa, q̃a totus terrenus, & rebus terrenis, & nõ cęleſtib. deditus, ſicut Eſau: et q̃a rubeus, & ſanguineus nõ ſolũ ex bellis crebris inter ſe, ſed q̃a rubeus, & ſanguinolẽtus erat ſanguine martyrũ, quos interfecerat ante conuerſioné magni Cõſtantini. Et ſubdit.

Non ne tu Deus qui repuliſti nos? & non B *egredieris Deus in virtutibus noſtris?*

Nõ ne tu Deus q̃ repuliſti nos i manus perſecutorũ, liberabis nos ab illis, & deduces nos in ciuitates, & regna gẽtiliũ munitiſſima, & fortiſſima, & per totá Idumęá.i.populũ gentilẽ terrenũ, & ſanguinolẽtũ, & ſubiiciemus eũ iugo Chriſti à ſolis ortu vſq; ad occaſum, & ab aquilone vſq; ad Auſtrũ, ſicut impletũ fuit poſt magnũ Cõſtãtinũ. Et ſubdit Dauid in perſona eccleſiæ. Et tu Deus non egredieris in virtutibus noſtris. i. ad pugnandũ pro nobis, & dando nobis virtutem contra infideles? q.d. imo facies. Ideo ſubdit.

Da nobis auxiliũ de tribulatiõe quia uana ſal⁹ (hoĩs.

Da nobis tu Ieſu Xp̃e auxiliũ de iſta pſecutione, & tribulatione, in qua ſtamus, q̃a non q̃rimus auxiliũ ab hoĩe: nec per arma tp̃alia, q̃a vana eſt ſalus, & auxiliũ hoĩs. q.d. nõ q̃ri- C mus liberari in uirtutib. humanis, nec humanę ſapiẽtię pſuaſibilib. verbis, nec in currib. nec in equis: ſed q̃rimus auxiliũ Dei. Et ſic.

In Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

In Deo faciemus virtutẽ, & victoriá, & ipſe ad nihilũ deducet inimicos, & perſecutores noſtros iudęos, & gẽtiles, & hæreticos, qđ partim fuit impletũ i excidio Hieruſalẽ, & in deſtructione idolorũ per cõuerſionem Conſtantini, & totaliter implebit̃ per interitum miſerabilẽ ipſius Antichriſti. Totus ẽt iſte pſál. poteſt myſticè exponi. in quo Dauid in perſona totius corporis myſtici petit liberari per paſſioné Chriſti à captiuitate, & afflictione pc̃ti. q.d. O Deus tu repuliſti nos à terreſti paradiſo pp pc̃tũ Adæ, & deſtruxiſti nos: noſtrá naturá corrũpẽdo: & ſenſua- D lítaté vulnerãdo fomite cõcupiſcẽtiæ, ſed miſertus es nobis per paſſioné &c. Sed poſtquá eccleſia eſt liberata p Xp̃i paſſioné a pc̃tó: petit iterũ liberari de pſecutione inimicorũ, vt dictũ eſt ſic ẽt pſ. iſte põt moraliter exponi de quocunque populo, & ciuitate afflicta ab inimicis tẽporalibus maximè infidelibus, vt Deus det virtutẽ vt liberet̃, & vincat, & ſubiciat infideles. Quarto ẽt põt exponi moraliter de quolibet pc̃tóre pc̃tis afflicto, vt Deus det ſibi virtutẽ. vt poſſit pc̃tá a ſe repellere, & diabolũ fugare, & regnũ aĩæ ſuæ rationi ſubiicere, & Deo, & diuinæ volũtati cõformare. Et ita oĩa illa noĩa regnorũ infidelium, q̃ Dauid ſibi ſubiecit, & domuit, & ſuppeditauit, pñt applicari diuerſis vitiis, q̃ fideles conculcãt, & domãt p Dei gratiá ſibi collatá, & virtuté pniẽ: & ſic prudẽs lector põt ſingula ſingulis applicare ſecundum, & iuxta inter- E pretationem illorum nominum.

PSALMVS. LX.

E*Xaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.*

Ad victoriá ſiue in finẽ ſup organũ, ſiue in hymnis ipſi Dauid. Ex titulo patet ꝙ Dauid fecit hunc pſál. & dedit ipſum cantãdum in organis ſimul cum voce humana toto conatu vocum: eò ꝙ dirigit nos in Chriſtum, & eccleſiam quæ eſt finis legis. Vnde aũt determinatè ſumpſit occaſionem Dauid ad faciendum hunc pſál. incertum eſt, ſed creditur cõiter, ꝙ qñ Dauid euaſit à manibus qui tenebat ipſum obſeſſum in monte deſerti Maon, & cinctum admodum coronæ, & fugit inde, & latuit in locis tutiſſimis Engaddi, qui quidem montes ſunt in finibus Iudeæ, iuxta ma- F re ſalſum, vt patet. 1. Reg. 24. Et ſic Hebræi moderni exponunt iſtum pſál. quomodo Dauid agit gratias quia euaſit illud periculũ, et anxietatem, et poſtea acquiſiuit regnum. Sic licèt ſit verum quòd Dauid ſumpſit occaſionem faciendi hunc pſál. ex euaſione illius periculi, inquantum ibi præuidit in ſpiritu perſecutioné, et anxietatem eccleſię Chriſti futurá, et æternitaté regis eius Chriſti: tñ non eſt ſiſtendum in litera, vt ſæpè dictum eſt: imo ſi quis velit totam literá huius pſál. applicare ipſi Dauid regi Iſrael, comperiet manifeſte falſum. Nam Dauid nũquàm fuit in æternum in conſpectu Dei in illo regno temporali, vt dicitur in litera, ergo patet quòd hic loquitur de regno Chriſti æterno.

Tria

A Tria ergo facit Dauid. Nam primò petit orationem, & deprecationem ſuam exaudiri in perſona eccleſiæ. Secundò gaudet ſe exauditum. Tertiò promittit vota ꝑ gratiarũ actione. Secundum ibi, A finibus terræ. Tertiũ ibi. Sic pſalmũ dicã. Quãtum ad primũ eſt aduertẽdum, ꝙ inter orationẽ, & deprecationẽ hoc intereſt. Nam deprecatio petit ab aliquo malo liberari: ſed oratio petit aliquã gratiã ſibi dari. Et eccleſia Chriſti primitiua ſemper vſque ad Cõſtantinũ petebat liberari à perſecutoribus Iudæis, & tirannis, & dilatari hęreditatem ſuã, & cultũ Chriſti vſq; ad fines terræ: quod impletũ fuit poſt cõuerſionẽ magni Conſtantini. Sed quia poſtea fuit infeſta ab hæreticis, & infeſtabitur vſq; ad Antichriſtũ, & tũc totaliter liberabitur ab oibus tribulationibus, & cõſequetur hęreditatem æternã in cœlo, & regnabit cũ Xpo rege ſuo B æterno: ideo Dauid hoc prȩuidẽs in ſpũ in ꝑſona totius corporis miſtici, cuius ipſe eſt de principalibus mẽbris, dicit. O Deus exaudi deprecationem meam me à præſentibus perſecutionibus, & malis liberando. Et intende, & annue orationi meæ mihi poſt longas tribulationes optatam hæreditatem largiendo.

A finibus terræ ad te clamaui. dum anxiaretur cor meum in petra exaltaſti me.

Hic gaudet ſe exauditũ in ſua deprecatione, & oratione, explicãdo mala, de quibus eſt liberatus, & hæreditatẽ quam eſt cõſecutus, & dicit. O Deus per oẽs partes fui afflicta, & infeſtata perſecutione tirãnorũ. ſ. ab India in Hiſpaniam, & à Syria in Aethiopiã fuit perſecutio martirum, & omniũ Chriſtianorũ. Et ſic vndiq; à finibus terrę ad te clamaui vt me C liberares: quia vbiq; fiebat oratio ab eccleſia ſine intermiſſione, ne deleretur eccleſia: & iõ dicit. A finibus terræ ad te clamaui dũ anxiaretur. i. dum martires qui ſunt cor meũ, & viſcera mea anxiarentur, et retorquerẽtur. Sed tu dñe exaltaſti, & fundaſti me in petra fidei qui eſt Chriſtus: ſuper quẽ fundata eſt eccleſia. Vnde maximè eccleſia fuit exaltata quãdo Conſtantinus eam multipliciter honorauit, & ditauit, & iugo fidei obediuit.

Deduxiſti me quia factus es ſpes mea: turris fortitudinis à facie inimici.

Tu domine deduxiſti, & liberaſti me de tot perſecutionibus: quia factus es ſpes mea, & factus eſt turris fortitudinis: in quo, & per quẽ fui tutatus à facie, & incurſu inimici populi gentilis me perſequentis.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula: protegar in velamento alarum tuarum. D

Quoniã tu Deus meus exaudiſti orõnem meã, dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Habitabo in tabernaculo tuo, & in hac turri fortitudinis fundata ſupra firmam petrã, & protegar in velamento, & protectione alarum tuarum in ſæcula: hic per fidem, & gratiam, & in futuro per gloriam: quoniã tu domine exaudiſti orationẽ meam: ideo dediſti hȩreditatẽ fidelibus timentibus, & colẽtibus nomen tuũ quod eſt Ieſus. Hȩreditatẽ dico. i. ampliationẽ eccleſiæ, & regni tui vſq; ad fines terræ. Nã per magnũ Cõſtantinũ dediſti dñium, & ditionẽ eccleſiæ in tota Italia i magnũ patrimoniũ: & dediſti ſibi obedientiã omniũ regũ, & principũ: vſq; ad fines terræ. Vnde nõ ſolũ dediſti hȩreditatẽ timẽtibus nomẽ tuum in terra: ſed etiã in cœlo: quæ quidem hæreditas eſt æterna. Nam rex eius Chriſtus eſt æternus, cui tradita eſt omnis poteſtas à patre in cælo, & in terra, & in omnibus abiſſis: etiam inquãtũm eſt homo, & traditum eſt vniuerſale regnum æternum. Nam tu pater. B

Dies ſuper dies regis adijcies: annos eius vſq; in diem generationis & generationis.

Adijcies dies infinitos ſuꝑ dies regis eius. i. iſtius regni, & æternæ hȩreditatis, & adijcies annos iſtius regis vſq; in diem generationis, & generationis, quæ eſt æternitas. Nã ſicut hæc temporalis vita dicitur generatio, & generatio propter ſucceſſionẽ: ita illa gloria, & æternitas dr̃ dies, & finis huius generationis, & generationis, cuius diei non eſt finis.

Permanet in æternum in conſpectu Dei: miſericordiam & veritatem eius quis requiret?

Iſte rex Chriſtus permanet in æternũ in cõſpectu patris ſedens ad dexterã eius inquãtũ ad ȩqualitatẽ, & inquãtum homo in potioribus bonis: quia poteſtas eius, poteſtas æterna, & regnũ eius æternũ: quod nõ auferetur. Dan. 7. Et ideo quis requiret, & inueſtigare poterit miſericordiã, & veritatem eius? Et ponitur hic veritas pro iuſtitia, & æquitate. q. d. Nullus poterit inueſtigare profunditatẽ, & altitudinem, & latitudinem miſericordiæ, & iuſtitiæ huius regis Chriſti ſedentis ad dexteram patris, cui tradita eſt omnis iudiciaria poteſtas, &c. Nam omni pęnitenti dat veniã per miſericordiam, & ſuperbis, & impœnitentibus pœnam per iuſtitiam.

Sic pſalmum dicam nomini tuo in ſæculum ſæculi: vt reddam vota mea de die in diem.

A Hic ꝓmittit vota pro gratiarũ actione de tãtis beneficiis receptis, quia non ſolũ fuit de ꝑſecutionibus liberata: ſed etiã cõſecuta eſt hæreditatem æternã in terra per gratiã, & in cœlo per gloriã. Ideo ait: Sic. i. ꝓp hoc dicã pſal. & pſalmodias cantabo noĩ tuo, qui eſt Chriſtus, in ſæculũ ſæculi celebrãdo anniuerſaria & quotidiana officia, & feſtiuitates in hac eccleſia, & reddã vota mea in ſęculũ ſæculi: hic per gratiam, & in futuro per gloriam, hic à generatione in generationem, & ibi in ſæcula ſæculorũ laudabo te cũ ſanctis angelis. Ex his patet, ꝙ ipſe pſ. non põt præciſe intelligi de Dauid literaliter. Vnde eſt aduertendũ, ꝙ ſicut pluries dictum eſt, per nomen dñi ſemper propheta intelligit Chriſtũ filiũ Dei, & ideo dicit propheta in perſona totius corporis myſtici. O pater poſt tot beneficia recepta e-
B go dicam pſalmum nomini tuo. i. laudabo te in Ieſu Chriſto filio tuo, quia pater laudatur, & adoratur, & veneratur in Chriſto filio ſuo, & econuerſo: à quo honore non excluditur ſpiritus ſanctus, quia tribus perſonis honor vnus debetur.

PSALMVS LXI.

Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum.

Nam & ipſe Deus meus et ſalutaris meus: ſuſceptor meus: non mouebor amplius.

Quouſq; irruitis ĩ hoĩem ĩterficitis vniuerſi vos tãquã parieti ĩclinato et maceriæ depulſæ.

Titulus. Ad victoriã ſiue in finẽ ſuper Iditũ pſal. Dauid. Ex titulo patet ꝙ Dauid fecit hunc pſal. & dedit ipſum cantãdum in coro Iditũ cũ toto conatu ad victoriã vocum. Sed ad intelligendã materiam primò figuratiuã; Secundò principalem, & figuratã huius pſal.
C eſt notandũ: ꝙ Deus iuſtus iudex, & miſericors, propter ſuperbiã, & inobedientiam reprobauit Saulẽ & priuauit regno. Et propter humilitatem, & patientiam, & obedientiam quæſiuit, & elegit Dauid, & dedit ſibi regnũ Iſrael in pretiũ, & præmium humilitatis, & obedientiæ: licet gratia Dei primò fuerit electus præcedente, vt patet. 1. Reg. 13. cũ dicitur Quæſiuit dñs ſibi virum iuxta cor ſuum. Et præcepit eis dñs: vt eſſet dux ſuper populum ſuum. Et ſic poſtea ex præcepto dñi Samuel vinxit ipſum Dauid in regem, vt patet infra ca. 17. Ex quo patet quòd regnũ Iſrael datum eſt à Deo ipſi Dauid in pretium. Primò propter eius humilitatem, & obedientiã erga Deum. Secundo eò quòd interfecit Goliat, & abſtulit opꝓbriũ Iſrael. & ſic datũ D
eſt duplex ꝓtiũ ipſi Dauid. Primò filia Saul in vxorẽ. Secũdò datus eſt ipſi maior honor, ꝙ regni, cũ mulieres cãtarũt i choro dicẽtes. Saul occidit mille, & Dauid decẽ millia. Vñ ex iſta inuidia, & zelo conatus fuit Saul non ſolũ auferre prætiũ regni à Deo ꝓmiſſum ipſi Dauid, ſed etiã vxorẽ filiã promiſſam pro victoria habita de Goliat. Nã primò abſtulit ſibi Merob, quã ſibi promiſerat: & tradidit ipſam Edriel Malachite in vxorem, & Micol tradidit ſibi in ſcãdalum. vt occideret à Philiſtæis, vt patet 1. Reg. 18. Vnde tali inuidia nõ ſolum fuit ſauciatus Saul, ſed multo magis Doech, & Abner, & multi alii, qui ſemper incitabant Saulẽ ad irã vt interficeret Dauid, & auferret ſibi pretiũ regni à Deo promiſſũ, & honorem, & filiã regis. Vnde ex hac cauſa ipſe Saul expoſuit ipſum Dauid multis periculis. à quibus omnibus euaſit ex gratia Dei E
propter ſuam humilitatem, & patientiam Et finaliter obtinuit regnum, & prętiũ promiſſum. Nam primò euaſit quando Saul traiecit ſibi lãceam: vt transfigeret ipſum in pariete. Secundò quando miſit eum, vt auferret centum præputia Philiſtinorum, ipſe interfecit. 200. Philiſtæos. Tertiò, qñ iterũ miſus eſt Saul cum lancea configere ipſum in pariete dum pſalleret, vt patet c. 19. Quartò quando Saul miſit ſatellites, vt circuirent domum, & occiderent eum, ſed Michol demiſit eum per feneſtram c. eodem. Quintò qñ iuit ad occidẽdum eum, & inuenit prophetantẽ cum Samuele, in Ramata, & ipſe expoliatus ſimul prophetauit cũ eis. Vnde exiuit prouerbium. Num Saul inter prophetas? c. eodẽ. Sextò qñ Saul expectabat Dauid, vt veniret pacificus ad Calendas, vt in prandio ipſum occideret. F
Sed admonitus à Ionata per tractum ſagittarum euaſit, & abiit in Nobe. c. 20. Item. 7. qñ ſe finxit inſanũ, & euaſit de manibus Achis regis Geth. Octauò quãdo euaſit de ciuibus Ceilæ, qui volebant ipſum tradere in manibus Saul. ca. 28. Item nonò quando euaſit de Ziſeis. Decimò quando euaſit de ſpelunca in locis tutiſſimis Engaddi, & præſcidit orã veſtimenti Saul, & etiam quando abſtulit haſtã & ſcyfum ſibi dormiẽti. Ex oibus prædictis 10. periculis euaſit Dauid propter humilitatem, & patientiam, & firmam ſpem, quam in Deo poſuit, & obedientiã quam Deo ſemper geſſit. In quibus omnibus miſticè præuidit Dauid in ſpiritu totum diſcurſum eccleſię, & proſperi-

A proſperitates, & perſecutiones eius ab Abel iuſto vſque ad iudicium. Et maximè præuidit. 10. perſecutiones cões eccleſię Chriſti. ſ. in ſtatu gratię & legis euangelicę. Ad cuius intelligentiam eſt iterum notandum ſicut dictum eſt in pſalmo. 5. ꝙ ilico in principio diuiſum fuit totum genus humanũ in duas ciuitates ſiue ſocietates. unam Dei, & alterã diaboli. Has duas ciuitates diuiſerunt duo amores: vt inquit Aug. Nã amor mundi, & bonorum temporalium conſtituit ciuitatẽ terrenã, & diaboli. Nã illa incepit ab amore ſui vſque ad contemptum Dei: cuius primus ciuis fuit Caim. Amor aũt Dei incipiens ab amore Dei vſque ad contemptum ſui conſtituit ciuitatẽ Dei, cuius primus ciuis fuit Adã, & Abel. Ideo iſti dicti ſunt filii Dei. Illi vero filii hominum. eò ꝙ in hoc mundo, B & carne conſtituerunt ſpem ſuam, & felicitatem Iſti vero in ſolo Deo. Et ideo filii hominum illius ciuitatis ſemper perſecuti ſũt filios Dei, & huius ciuitatis propter bona temporalia. Et ſic primò Caim perſecutus eſt Abel, & Caldæi Abraam, & Imael Iſaac, & Eſau Iacob, & Saul, & Doech ipſum Dauid. Et ſic populus Iudæorum, & gentiles ꝑſecuti ſunt Chriſtũ, & eccleſiam ſuam quæ ꝓprie dicitur ciuitas Dei vſque ad Antichriſtum. Et hoc præuidẽs Dauid in ſpiritu fecit hunc pſal. A quibus perſecutionibus ſemper fuit liberata eccleſia propter humilitatem, & patientiam. Et liberabitur totaliter poſt interitum Antichriſti. Et hæc eſt principalis materia huius pſalmi, quã Dauid præuidit in ſpiritu per ſuas perſecutiones. In quo pſalmo tria facit Dauid. Nã primò in perſo- C na totius eccleſiæ ſiue hoĩs myſtici inuehitur contra ciues terrenę ciuitatis conantes eccleſiam ſiue ciuitatem Dei peruertere, & auferre pretiũ æternum. Secundò exhortatur ciues ciuitatis Dei ad perferendas perſecutiones per firmã fidem, et ad contemnẽdas diuitias, & bona temporalia per firmam ſpẽ bonorum cæleſtium. Tertio hoc concludit propoſitum ex diuina iuſtitia, & miſericordia. Scd'm ibi. Sperate in eo oĩs congregatio: Tertium ibi. Semel locutus eſt Deus. Quãtum ad primũ eſt aduertendũ ſicut dictum eſt ſecundum Aug. ꝙ duo amores diſtingunt, & diuerſificant iſtas duas ciuitates. ſ. amor Dei, & amor mundi. Amor Dei cõſiſtit in fide, & ſpe, & caritate, & humilitate, & patientia, & obedientia, & per conſequens in deſiderio cęleſtis patriæ, qui D eſt finis, & præmiũ vltimatũ huius ciuitatis. Amor vero mũdi conſiſtit in cõcupiſcẽtia, & ambitione honorũ, & dñii, & in auaritia bonorũ tẽporaliũ, & in cõcupiſcẽtia carnis, &c. Et iſta ſunt arma, quibus ciuitas terrena ſiue diaboli ſẽper infeſtauit ciuitatẽ Dei, & eccleſiã a principio vſq; ad iudiciũ vniuerſale. Sed fides, ſpes, & caritas, & humilitas, &c. ſunt arma qbus ciuitas Dei ſe ſẽper defendit in hac peregrinatione à ciuitate diaboli, & maximè in ſtatu euãgelico. Ergo iſta ciuitas Dei ſiue iſte hõ miſticus totiẽs vexatus, et infeſtatus a filiis terrenę ciuitatis, & infidelib. inuehit cõtra eos, & incipit ſnĩa in. 3. verſu dicẽs. Quoſq; ò filii hoĩum ſupple. i. q̃ diu durabit malitia veſtra cõtra me? Et quare irruitis in hoĩem myſticũ fidelẽ tanq̃ canes rabidi ipſum mordẽdo, & infeſtãdo a b Abel vſq; ad E Chriſtum? Et vniuerſi vos interficitis ipſum maximè tẽpore legis euangelicæ: quia primò interfeciſtis caput. ſ. Chriſtũ, poſtea interfeciſtis membra. ſ. apoſtolos, & tot millia martyrũ. Quæ quidẽ perſecutiones, & cedes durabunt vſq; ad Antichriſtũ. Itẽ quoſq; ẽt inſidiamini, & inſultatis, & incumbitis ſupple iſti parieti inclinato, & maceriæ depulſæ, & agitatę, & infeſtatę? Vnde iſte homo myſticus vocat ſe parietẽ inclinatum. i. hominem humilem, & pauperem, & debilem, & vocat ſe maceriam repulſam. Nam ſicut inimici obſeſſores ciuitatis uolunt diruere muros, & parietes, & maceriam ciuitatis cum machinis, & tormentis impellere hinc & inde, huc & illuc vſquequò ille murus, & maceria diu. repulſus minatur ruinam: Ita tyranni, & F infideles diuerſis minis, & tormentis agitabant, & infeſtabant, & repellebant muros, ideſt mentes fidelium, & etiam fidem eorũ tentabant ſi poſſent eos à propoſito bono, & fide Chriſti diuellere, & proſternere, & ad eorum perfidiam detrahere, Et ideo dicit. Quouſque irruitis in hominem iſtum fidelem, & myſticum, & vniuerſi vos interficitis eum, & inſultatis, & incubitis ei tanquã parieti iam inclinato et victo, & materię ſiue muro depulſo? Vnde maceria eſt murus terrenus, & fragilis. Et ſic tyranni putabãt per tormenta mentes martyrum, & fideliũ, tanquam maceriam terrenam, & fragilẽ diuellere, & faciliter repellere. Sed contra hoc inuehitur homo myſticus dicens. In vanum laboratis: quia nunquam me poteritis à fir-

mo

A mo propoſito diuellere: cum ſim munitus, & armatus armis irrefragabilibus. ſ. fidei, ſpei, caritatis Chriſti, & humilitatis, & patiētiæ, quibus repellam ictus, & incurſus, & inſultus veſtros ſupple. Ideo ait. Nonne aīa mea erit ſemper Deo ſubiecta per humilitatem, & patiētiā, & fidē, & ab ipſo erit ſalutare meū, & auxilium? Nam ipſe Chriſtus eſt Deus meus, & ſalutaris meus: qa ideo dicitur Ieſus.i. ſaluator, & eſt ſuſceptor, & defenſor meus in omnibus tribulationibus, & ideo non mouebor amplius: ideſt nunq̄ cadā nec deficiam à propoſito veræ fidei: licet oēs fluctus, & minę tyrannorū, & oīa genera tormētorū veniant ſuper me: poſtq̄ aīa eſt talibus armis munita. Si ita eſt ergo, ꝙ Ieſus Chriſtus eſt defenſor, & ſuſceptor, & ſalutaris meus, quouſq; irruitis in iſtū hoīem, & interficitis eū, & incūbitis tāq̄ parieti inclinato, &
B maceriæ repulſæ.i.putatis, ꝙ ſit paries iclinatus, & maceria repulſa? q.d. decipimini, & fruſtra agitis, & laboratis: imo cognoſcetis, ꝙ ē murus inexpugnabilis, & colūna immobilis.

Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere: cucurri in ſiti. ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.

Hic explicat cauſam quare tyranni, & infideles, & praui conantur peruertere mētes fideliū, & iuſtorū à bono propoſito fidei, & iuſtitiæ: & dicit, ꝙ hoc faciebant, & faciunt mali, vt iuſti perdāt præmium, & preciū eis promiſſum. Ad cuius euidentiā eſt notandū ꝙ præmiū, & precium iuſtorū pro laboribus ſuis eſt regnum cœlorum, & vera beatitudo.
C Et hoc explicauit Chriſtus Matth. 5. dicens. Beati pauperes ſpiritu: qm̄ ipſorum eſt regnum cœlorum. Et beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiā, quoniā ipſorum eſt regnum cœlorum. Et ſic cōcludit Chriſtus. Merces veſtra copioſa eſt in cœlis &c. Vnde propter hoc pretium, & præmium laborauerunt, & paſſi ſunt Abel, & Noe, & Abraam, & Iſac, & Iacob, & oēs antiqui patres: vt ait Apoſtolus ad Hebræos, 11. Sed qa ſciebant in ſpiritu, ꝙ hanc promiſſionem, & preciū non poterant conſequi niſi per Chriſtum venturum. ideo primò, & immediatè expectabant Chriſtum venturum, qui erat finis illius legis: & ſic mortui ſunt oēs, & nō acceperunt repromiſſiones, & precium ſuorum laborum vſque ad Chriſtū: vt non ſine nobis conſumarentur: vt inquit Apoſtolus: ibidē. Hoc idē ait ſaluator Mat. 20. in parabola de vinea: quia à prima hora vſq; ad vndecimā, & ad ſero oēs laborauerūt in vinea: D
tn̄ nunq̄ acceperunt mercedē & precium illius denarii promiſſi, niſi nobiſcū in ſero. Et ſic fuerunt facti nouiſſimi primi. Nam latro prius accepit denariū q̄ Abraā, q adhuc erat in limbo: qa eodē die paſſionis fuit cū Chriſto in paradiſo. Nam vbi eſt Chriſtus ibi eſt paradiſus. Ex quibus patet, ꝙ merces. & præmiū: pro quo adipiſcēdo iuſti laborauerunt, & paſſi ſunt: eſt regnum cœlorum, & beatitudo: qđ nunq̄ potuit, nec pōt quis adipiſci, niſi per fidē, & ſpem Chriſti, & caritatē &c. Et ideo diabulus, & membra eius ſemper laborauerunt, & conantur repellere, & auertere iſtud precium, & premiū à fidelibus, & iuſtis. Et quia aliter iſtud precium, & præmiū nō pōt perdi nec amitti, niſi per amiſſionem fidei, & caritatis Chriſti: ideo diabulus, & mēbra eius ſemper conati ſunt à principio, E
& conantur, vt iuſti, & fideles, & ciues Dei perderent fidem Chriſti, & per conſequens precium, & præmium eius. Et hoc faciebant primò pet promiſſiones bonorum temporalium, & carnalium voluptatum, & in fine adhibebant dura, & intolerabilia tormenta: vt patet in paſſionibus martyrum. Et hoc idem faciet Antichriſtus. Hoc eſt ergo quòd dicit iſte homo myſticus. Veruntamen.i. certè: ideo iſti tyranni, & diabolus, & membra eius irreuerunt in me: & interfecerunt &c. quia cogitauerunt repellere, & annihilare precium meum, & mercedem, & præmium regni cœlorum, mihi propter fidem, & caritatem promiſſum. Quòd quidem regnum cœlorum dicitur precium fidei, & caritatis in ſiti, & deſiderio, cuius precii, & pręmii cā ego cucurri, & peregrinatus ſū in hac vita. nā i ſiti, & deſiderio huius ꝑtii, & ꝑmii, F
& mercedis ꝑegrinati ſūt antiq ab Adā vſq; ad Xp̄m: & eodē deſiderio non peregrinamur vſq; ad iudiciū: qa vnuſquiq; currit i ſtadio: vt accipiat hoc brauiū: & vnuſquiſq; laborat in vinea, & portat pōdus diei, & æſtus, & patiē ſitim: vt accipiat hūc denariū, & ꝑciū. Et ideo dicit propter ſitim, & deſiderium huius ꝑtii ego cucurri, & peregrinatus ſum, & laborau in vinea ꝑ fidē &c. Ipſi cogitauerūt repellere, & auferre à me precium meum, & mercedem per ſuas promiſſiones tēporales. Et ſic cū promiſſionibus, & blādis verbis me volebant decipere. Ideo ſequitur. Ore ſuo benedicebant, ideſt, bona verba, & per ſuaſibilia,

A ſibilla,& blãdã, & adulatoria dicebant promittendo diuitias,& honores,& dignitates ſi dimitterem fidem Chriſti:vt patet in hiſtoria beati Stephani,&aliorũ martyrũ &c.Sed cor de ſuo maledicebãt.i. ad malũ finem, & peruerſam intentionẽ hoc dicebãt: quia vt peruerterent mentẽ meã,& me à fide,& caritate Xpi ſepararẽt:hoc dicebant, ſicut dicebat Datianus beato Vincentio. hoc ipſi bonis verbis primò faciebant: veruntamẽ in vanum laborabãt.quia mens mea imota manſit:& verba, & promiſſiones eorum vertebantur inanes. Ideo conuerſus iſte homo ad animam ſuam, ſubdit.

Veruntamen Deo ſubiecta eſto anima mea quoniam ab ipſo patientia mea.

O anima mea eſto,& ſis ſemper Deo ſubie-
B cta per fidem, ſpem,& caritatẽ, & ne timeas tormenta eorum, nec acceptes falſas promiſſiones: quoniã Deus nunquàm tibi deficiet, nec deſeret te. Et nota ꝙ ly eſto. poteſt eſſe terriæ perſonæ imperatiui modi, & ſic ly anima: erit tertię perſonæ: quoniam ab ipſo eſt patientia, virtus, & fortitudo mea.

Quia ipſe Deus meus, & ſaluator meus: adiutor meus non emigrabo.

Ipſe Ieſus Chriſtus eſt ſaluator, & ſuſceptor, & Deus meus, ideo nũquàm emigrabo, nec recedam à firmo propoſito fidei.

In Deo ſalutare meum & gloria mea: Deus auxilij mei & ſpes mea in Deo eſt.

In Deo eſt ſalutare,& ſaluatio mea,& gloria mea, & ipſe eſt Deus meus auxilii mei, & tota ſpes mea in Deo eſt. Et iſta ſunt arma.ſ. fides, ſpes, et caritas Chriſti, et patiē-
C tia, quibus me defendam contra incurſus, et ictus, et tormenta diaboli, et membrorum eius. Et non ſolum me defendam: ſed etiam vincam, et triumphabo de eis.

Sperate ĩ eo oẽs cõgregatio populi: effundite corã illo corda veſtra: Deus adiutor nr̃ ĩ æternũ

Hæc eſt ſecũda pars principalis, in qua exhortatur fideles ad fidem, & ſpem cõtra inimicos ciuitatis Dei. Dicit ergo. O vos cõgregatio, et eccleſia populi, et ciuitatis Dei: ſumite iſta arma ſupradicta, et ſperate in eo. Sed quia iſta arma non dantur nobis ex meritis noſtris, niſi ex ſola dei gratia, et miſericordia. Ideo fundite corda veſtra, et orate ſemper coram illo: vt largiatur vobis ſupradicta cõtra diabolũ, et membra eius, et Deus det vobis gratiã præuenientem, et cooperantẽ, et perficientem: quia ipſe eſt adiutor noſter in æternum, & non eſt alius, qui pugnet pro nobis D
&c.Et iſta ſunt arma Iuſtorum.

Verũtamẽ vani filij hoĩm: mẽdaces filij hominũ ĩ ſtateris: ut decipiãt ipſi d vanitate ĩ idipſũ.

Poſtꝗ ſuperius ꝓpheta i perſona corporis myſtici memorauit arma ciuium ciuitatis Dei,& inexpugnabiles,& inſuperabiles vires eorum, hic memorat arma diaboli, & mẽbrorum eius quibus pugnat contra ciuitatẽ Dei: & quomodo de ꝑ ſe ſunt vana, & friuola ſi arma Chriſti obiiciantur. Vnde eſt aduertendum ꝙ arma, quæ diabolus,& membra eius obiiciebãt martyribus, ſunt ſuperbia,& inanis gloria, & auaritia, & voluptates, vt dictũ eſt quia promittendo honores,& dignitates, & diuitias, & voluptates quæ ſunt præcium armatorum huius mundi: cum his putabant repellere prætium fidei à martyribus, & cum E
per iſta non potuerunt eos peruertere, tũc adhibuerunt ſuperbiam,& iram,& tormenta. Sed etiam cum his minus potuerunt eos auertere nec deiicere à firmiſſio propoſito,& ſtatu fidei. Ex quibus patet & omnia iſta arma diaboli, & filiorum hominum ſunt vana, & friuola, & miſera. Ideo dicit ꝓpheta. Veruntamen vani filii hominum confidentes in talibus armis, & ponentes ſpem ſuam in bonis temporalibus, & mendaces filii hominum, ideſt ciues terrenæ ciuitatis in ſtateris,& põderibus, & mercibus ſuis: quia diuitiæ non poſſunt accumulari in magna quantitate niſi cum mendacio,& fraude,& rapina,& violentia: quia omnis pecunioſus violẽtus, ideſt raptor aut fraudulentus in verbis, & ponderibus,& menſuris,& ſtateris, intãtùm vt ipſi decipiant alios in idipſum, ideſt ſimul.& pa- F
riter in vanitate, & mendacio. Et ideò filii hominum volentes magnas pecunias congregare, ſunt pariter vani, & mendaces vt decipiant in ſtateris,& ponderibus: ſunt enim mẽdaces inquantùm decipiunt ementes, & ſunt vani inquantùm propter temporalia corruptibilia, & tranſitoria volunt perdere animam,& fęlicitatẽ æternã. Et ſic propter precium temporale perdunt æternum, & cœleſte. Et ideo martyres fuerunt ſapientes, & nõ vani, qui propter tẽporale noluerunt perdere precium æternum: imo propter illud paſſi ſunt, &c. Et ideo propheta exhortatur omnes vt fugiant,& contemnat iſta friuola, & vana temporalia, quæ non poſſunt beatos facere ſuos poſſeſſores, & dicit.

Nolite ſpare ĩ iniquitate: et rapinas nolite cõcupiſcere.

A *piſcere: diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere.*

Nolite ſperare in iniquitate: ideſt nolite amare iniuſtitiã, & mendacium: nec propter diuitias congregandas decipere proximũ in mẽſuris, & ponderibus, & ſtateris, nec loqui iniquitatem. Et nolite concupiſcere rapinas, nec vſuras, nec aliqd huiuſmodi. Et ſi fortè diuitiæ veſtræ affluant, & abundẽt, licèt bene acquiſitæ: tamen nolite cor, & ſpẽ veſtrã apponere in eis: quia ad vſum dantur, & nõ ad fruitionem: vnde non prohibetur earum vſus nec poſſeſſio. ſed abuſus & nimia affectio cũ cõtemptu rerum ſpiritualiũ. Quaſi dicat. Primùm quærite precium & præmium cęleſte: deinde vtimini cum diſcretione iſtis rebus terrenis, & de neceſſitate, & ne propter eas congregandas proximus lædatur.

Semel locutus eſt Deus: duo hæc audiui: quia B *poteſtas Dei eſt, & tibi domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.*

Explicat pretium, & præmiũ vtriuſq; ciuitatis, quod dabitur per Deũ iudicẽ vtriuſque ſecũdũ merita. Vnde ait propheta. Nolite ſupple rapinas concupiſcere cum damno proximi: nec iuſtos, & innocẽtes perſequi. nã Deus iuſtus ſemel. i. immobiliter locutus eſt, & ſtatuit irreuocabiliter, & duo hæc audiui. Primò quia poteſtas Dei eſt: ideſt ꝙ Deus eſt omnipotentes, & iuſtus, & ſic tribuet vnicuique iuxta opa ſua, ſcilicet bonis præmiũ ęternum, & preciũ pro laboribus in cælo: & malis precium pœnæ in inferno. Secũdũ qđ audiui eſt, ꝙ tibi domine eſt miſericordia ſecũdũ, quã tribuis pœnitentibus veniam per temporalem pœnitentiã. Et ſic nullũ bonũ manet irremuneratũ nec malũ impunitum. Li- C tera Hie. habet: Vnũ locut⁹ eſt Deus; & duo hęc audiui. quaſi dicat: ꝙ vnam locutionem fecit aut locutus eſt Deus. Sed in illa vna locutione ego duo intellexi: ſcilicet ꝙ tibi erãt duæ perfectiones, ſcilicet potentia ſiue iuſtitia, & miſericordia. Sed tunc eſt quærendũ, quæ eſt illa locutio Dei in qua Dauid intellexit eſſe in Deo iuſtiam, & miſericordiã. Ad hoc dicũt aliqui ꝙ iſta vna locutio poteſt eſſe illud, quod dicit dominus ipſi Dauid. 2. Regum. 7. de ſuo populo. ſcilicit ꝙ ſi inique aliquid egiſſet arguam eum in virga virorũ & in plagis filiorum hominum: miſericordiã autem meam non auferam nec diſpergã ab eo. Ecce quomodo Dauid per vnam locutionẽ intellexit duas perfectiones maximas in Deo ſimul. ſcilicet iuſtitiã, & miſericordiam.

Aliqui dicunt, ꝙ Deus ſemel locutus eſt ab D æterno: & ſic produxit vnum verbum aut filiũ tãtum. poſtea ſemel locutus eſt ex tempore dicẽdo creaturas, & ſic produxit vnũ mundũ tñ in ſpeciebus &c. Poſtea locutus eſt dicendo, & dando legem. in qua ſunt duo tantũ. ſcilicet dilectio Dei, & proximi: aut iuſtitia, & miſericordia: quia: ſicut omnia contenta in lege reducuntur ad dilectionem Dei, et proximi. ita pręmium obſeruatorũ legis eſt iuſtitia, quæ dat bonis bona, & malis mala: et miſericordia dat veniam pœnitentibus: & ſic temperat iuſtitiam. Et ſic Deus locutus eſt ſemel dando vnicam legem. Sed in tota lege duo intelligunt, ſcilicet dilectio Dei, & proximi: quia tota lex reducitur ad dilectionem Dei, et proximi ſiue ad iuſtitiam, et miſericordiam. Ex his enim duobus tota lex pendet, et ꝓphetę, quaſi dicat iſte homo, ꝙ ex tota lege E Dei non intelligit niſi duo. ſcilicet iuſtitiam, & miſericordiam, ſiue dilectionem Dei, & proximi.

PSALMVS LXII.

D*Eus Deus meus: ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea.*

In terra deſerta ĩuia, & inaquoſa. ſic ĩ ſctõ apparui tibi: vt viderẽ virtutẽ tuã, et gloriã tuã

Titulus. Pſalmus Dauid cum eſſet in deſerto Iudęę. Legitur primi Reg. xxii. ꝙ Dauid fugiens à facie Saul diuertit in terram Moab & commiſit regi Moab omnes parentes, & cõſanguineos, & ſequaces ſuos maximè mulieres, & pueros, intantum. ꝙ. CCCC. viri congregati ſunt ad eum, & factus eſt princeps eorum. Et ſic Dauid cum illis erat in præſidio regis Moab, ſed Gad ꝓpheta dixit ipſi Da- F uid noli manere in præſidio; ſed reuertere in terram Iuda: & ſic ex conſilio Gad reuerſus eſt in Iuda; & manſit in deſerto aput ſaltum arietis cũ maxima afflictione, et inopia, et pęnuria victualium; ſed ibi fuit multipliciter cõſolatus ex reuelatione ſpiritus ſancti vt haberet patientiam: quia poſt illas perſecutiones debebat regnare in maxima proſperitate, & abundantia diuitiarum; & copia victualiũ. & quomodo Saul cum ſuis qui eum perſequebantur erant perituri in montibus Gelboe, et partim debebant latere per ſpelũcas in interioribus terræ: & partim mori in ore gladii, et partim duci captiui in prædam vulpium, ſcilicet Philiſtinorũ. Et ſic dicunt Hebræi ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum dum eſſet in deſer-

A to Iudeę in tali penuria. In quo pſ. primò explicat deſideriũ ſuũ veniẽdi in proſperitatẽ regni, & copiã bonorum temporalium ſibi promiſſam. Et in ſecunda parte pſalmi. ſ. Ipſi vero in vanum quæſierunt &c. prædicit miſerabilem exitum ipſius Saul, & ſuorum in montibus Gelboe, prout ſibi fuerat reuelatũ. Et ſic literaliter exponunt Hebręi moderni iſtũ pſal. Sed licèt iſta fuerit materia occaſionalis, & figuratiua, vnde motus eſt Dauid ad faciendum iſtum pſa. tamen nõ eſt iſta materia pręciſa nec eſt ſiſtendum in ea: quia aliter non pertineret ad ſacram ſcript. nec iſte pſalmus cantaretur in eccleſia in laudibus omnium diuinorum officiorum poſt matutinas quotidie: niſi contineret aliquod ſacramentũ de Chriſto, & eccleſia vt ſuperius dictum eſt. Et ideo eſt dicendum, ꝙ verum eſt, ꝙ Dauid
B paſſus eſt illam inopiam & penuriã in deſerto Iudeę, & facta fuit ſibi illa ſupradicta reuelatio de proſperitate, & abũdantia ſui regni, & de miſerabili exitu ipſius Saul, & ſuorum. Sed pro tunc non fecit pſal. iſtum, ſed poſtea dum fuit in proſperitate, & quiete in domo ſua & regno, & propoſuit ampliare diuinum cultũ: tunc. n. frequẽter memorabat, & in mẽte voluebat perſecutiones quas paſſus fuerat & etiam aliquas reuelationes quas non totaliter intellexerat, & tunc in illa quiete, & meditatione illuminabatur, & erudiebat à ſpirituſancto de futuris ſacramentis Xpi, & eccleſię, & ſic cõdebat pſalmos prout in illis geſtis pręteritis. ſ. aduerſitatibus, & proſperitatibus pręuidebat in ſpiritu perſecutiones Xpi futuras, & eccleſię: & exaltationem regni eius ſdẽ: & ſic cõdebat pſalmos de Xpo, & eccle
C ſia. Et ſic ergo eſt dicendũ ꝙ Dauid dum eſſet iã in ſua quiete, & contemplatione meditando illã penuriã quã paſſus fuerat in deſerto Iudeę, & meditando reuelationẽ ſibi factam de regno ſuo, & proſperitate futura, & de miſerabili exitu Saul, & ſuorũ: & cũ vidiſſet totum illud iam fuiſſe impletum in eo, tunc in tali meditatione fuit multipliciter illuminatus, & eruditus à ſpirituſancto, qualiter totum genus humanũ erit in maxima penuria bonorũ ſpiritualiũ poſtq̃ fuerat eiectum ab illa abũdãtia, & fęlicitate paradiſi terreſtris: & quõ per Chriſtum debebamus recuperare maiorẽ abũdantiã bonorũ ſpiritualiũ in hac eccleſia per gratiam ſacramentorum, & donorũ: & in alia per gloriam, & preuidit etiã perſecutiones eccleſię in capite, & membris

& miſerabilẽ exitũ Iudęorũ Chriſti perſecu D torũ, & ẽt tyrannorũ, & aliorũ eccleſię perſecutorũ. Et de his fecit hunc pſal. in quo tria facit. Nam primò explicat deſiderium eccleſię bonorum ſpiritualiũ, & gratię ante Chriſti aduentũ. Secundò explicat reuelationẽ, & promiſſionẽ ſibi factam de copia, & refectione bonorum ſpiritualiũ per aduentum Chriſti. Tertiò pṛdicit miſerabilem exitũ, & interitum perſecutorũ Chriſti, & eccleſię. Secũdum ibi. Sic in ſancto apparui tibi. Tertiũ ibi. Ipſi uero in uanum. Quãtum ad primũ dicit Rabi Hacados, & multi hebręorum, ꝙ uentus aquilonaris intrabat per feneſtrã, et mouebat cordas pſalterii, & ad ſonum cordarũ excitabatur Dauid ante auroram: & tunc ſpirituſſanctus replebat mentẽ eius, & erudiebat ipſum de his quę contemplatus, & meditatus fuerat in lecto, & ſtrato ſuo ex parte no E ctis. Et ſic condebat pſalmos de futuris myſteriis profundiſſimis. Et ſic ante lucem diei ſurgebat ad cõficiendos pſalmos ad laudem Dei. Dicit ergo Dauid in perſona totius eccleſiæ. O Deus omnium per creationem, & Deus meus per ſpiritualem cultum, ego excitatus à ſpirituſancto vigilo de luce, id eſt, de diluculo, & aurora ad laudandum te. Et cauſa, & ratio quare ego de mane ſurgo, & vigilo ad laudandum te, eſt: quia anima mea & caro mea exiſtens ſupple in hac terra deſerta, & inuia, & inaquoſa, & ſterili omniũ bonorũ ſpiritualiũ, ſitiuit in te q̃ multipliciter. i. valde, & multipliciter deſiderauit puenire ad te Xpe. In quo expectat multipliciter refici, & recõciliari, & reſtaurari per paſſionẽ, & reſurrectionẽ tuã, & multiplica eccleſiaſtica ſacra. Vñ notãter dr̃ in terra, deſerta F & inuia, & inaquoſa. Nã iſta vallis lacrimarũ, in qua fuimus exules, & relegati à facie domini erat primò deſerta conſortio angelorũ, & erat inuia ante Chriſti aduentũ, qa lex Moyſi nõ deducebat ad perfectum de ſe, nec poterat nos in gloriam introducere, & erat inaquoſa, quia erat ſterilis ex inopia gratię ſacramentorũ, quia de ſe non poterat iuſtificare, ut patet per totum diſcurſum epiſtolę ad Romanos, et Galatas, et Hebręos. Et ſic aĩa exiſtẽs in hac terra deſerta, et inuia, inaquoſa, et ſterili bonorũ ſpiritualiũ ſitiebat, et deſiderabat peruenire ad Chriſtũ, vt in eo reficeretur. Secũdò notãter dr̃, ſitiuit quàm multipliciter aĩa, & caro mea, quia genus humanũ non ſolũ expectabat refici per Chriſtum

quantum

A quantum ad aĩam, ſed ẽt quãtum ad corpus. Nam quãtum ad mĩam primò expectabat re fici multiplicibus bonis ſpiritualibus, & liberari à multiplicibus miſeriis. Nam per baptiſmum expectabat liberari ab originali, et refici gratia, et fide, et ſpe, et caritate. Et per cõfirmationem ſeptem donis ſpiritusſãcti repleri. Et per pœnitentiam à mortali liberari, et in gratiam reduci, et per eucariſtiam multipliciter refocillari, et Deo vniri, et viuere &c. Quantum vèro ad corpus expectabat per reſurrectionem Chriſti ab omnibus miſeriis et pœnalitatibus corporalibus liberari, et immortale, et glorioſum corpus recuperare, et ſic anima, et caro noſtra ſitiebat multipliciter venire ad Chriſtum: quia oibus iſtis bonis carebat exiſtens in illo ſtatu, et in illa terra deſerta, et inuia, et inaquoſa. Vnde illi in il-
B lo ſtatu omnia iſta deſiderabant quantum ad gratiam per aduentum Chriſti, et etiam quã tum ad gloriam. Et ſic omnia iſta adepti ſunt ſãcti patres ꝑ aduentum Chriſti. Nam forſan Dauid, et multi ſanctorum patrũ ſimul ſurrexerunt cum Chriſto, ut dictum eſt pſalmo. lvi. Nos autem quia iam recepimus iſta bona ſpiritualia quantum ad animã, quò ad gratiã, tamen adhuc ſitimus, et deſideramus omnia iſta quo ad corpus, et animam per gloriam futuram, qui bona gratiæ huius ſtatus ſignificant, et pariunt bona gloriæ in futuro: et ſicut bona temporalia legis veteris ſignificabant bona gratię huius ſtatus, ita bona gratiæ huius ſtatus ſignificant bona gloriæ in patria ſuperna, nobis per iſta bona gratiæ promiſſa, vt dictum eſt pſal. xxii. Sic in ſancto ap-
C parui tibi. Hic incipit verſus, et ſententia in Hebræo, et tranſlatione Hieronymi, et eſt ſecundo pars in qua explicat promiſſionem, et reuelationẽ ſibi factã de copia bonorum ſpiritualium in hac eccleſia per gratiã, et ſuperna per gloriã. Vnde nota, ꝙ Dauid excitatus à ſpiritu ſancto frequenter ſurgebat à lecto, et intrabat tabernaculum Dei, qđ tetẽderat iuxta domum ſuã, et ibi ĩ illo ſãctuario orabat, et cõtẽplabať diuina myſteria, et beneficia ſibi collata, et ibi apparebat ſibi ſpũſſanctus, et videbat Deum in ſpũ, et ſic erudiebatur de futuris myſteriis, et ſic condebat pſalmos. Et ideo dicit Dauid. O domine ſic, et taliter apparui tibi in ſancto. i. in ſanctuario, et ſancto tabernaculo vt viderem gloriam tuã. Litera Hier. eſt magis clara, quæ dicit ſic. In ſanctuario vidi te, vt viderem virtutem tuã, et gloriam tuam. Ex quo patet, quòd Dauid D vidit Deum in ſpiritu, et per reuelationem factam in tabernaculo, et ſanctuario Dei, intantum vt per illam viſionem, et reuelationem Dauid videret in ſpiritu virtutem Chriſti futuram, et gloriam, et copiam bonorum, quam Chriſtus nobis erat daturus.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas: labia mea laudabunt te.

Dicit Dauid, ego vidi in illa viſione, quoniam miſericordia tua. ò Chriſte, eſt melior ſuper omnes vitas huius mundi, id eſt quàm vita vegetatiua, et ſenſitiua. Sed hic ponitur vitas in plurali: quia per vitas intelligit omnes cibos, et potus, et refectiones corporales, quæ faciunt ad vitam corporalem corporis. q. d. ego noui in ſpiritu, ꝙ meliores ſunt cibi et potus ſpirituales quos nobis debes dare ꝑ miſericordiam: et paſſionem, et reſurrectionem tuã, quàm omnes cibi, et potus, et refectiones corporales huius mundi: quia illi E ſunt cibi gratiæ, et gloriæ: quibus totus hõ quò ad corpus et aĩam viuet in æternum, ſicut dixit Chriſtus Samaritãæ. Qui bibet hãc aquam non ſitiet in æternum. Ioanni. iiii. Itẽ Ioannis. vi. Qui manducat hunc panẽ viuet in æternum. Ideo ſequitur Quia tu dabis mihi iſtos cibos ſpirituales meliores ſuper omnes vitas, et cibos corporales: ideo labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Semper benedicam te in hac vita mea agẽdo gratias, et leuabo manus meas in nomine tuo, id eſt inuocabo nomen tuum quod eſt Ieſus, in quo expecto ſaluari, et cõſequi omnia bona ſpiritualia ſupradicta. F

Sicut adipe, & pinguedine repleatur aĩa mea, & labiis exultationis laudabit os meum.

Anima mea replebitur omnibus iſtis bonis ſpiritualibus, ſicut corpus repletur adipe, et pinguedine corporali et cibis pinguibus corporalibus. Nam iſta bona ſpiritualia pinguẽ faciunt animam, & corpus pinguedine gratiæ et gloriæ. Et ſic os meum tunc laudabit te labiis, et cantibus exultationis, et gratiarum actionis hic per gratiam, et in futuro in æternum per cantum gloriæ.

Sic memor fui tui ſuper ſtratũ meũ: in matutinis meditabor in te: quia fuiſti adiutor meus.

Sic etiam memor fui tui, ideſt memor ero tui ò Deus ĩ hac eccleſia militante, et memoriam agã ſuper ſtratum, id eſt lectum meum

meditando

A meditando, et contemplando beneficia recepta, et etiam in ſtratu genibus flexis orando Etiam meditabor in te in matutinis: quia ſurgam ante lucem ad cõfitendum nomini tuo et laudes tuas decantandum, agendo gratias quia in omnibus fuiſti adiutor meus: q̃a non ſolum me à peccato redemiſti: et à fame, et miſeria liberaſti: ſed etiam ſupradictos cibos gratiæ, et gloriæ tribuiſti. Et ſic

Et in velamento alarum tuarum exultabo: adhæſit anima mea poſt te: me ſuſcepit dextera tua.

Ego exultabo me eſſe protectum in velamẽto alarum tuarum, et ſub protectione miſericordiæ tuæ: et exultabo, quia anima mea relictis cerimoniis legalibus, et relictis idolis adhæſit, et ambulauit poſt te: et tuæ legi, et præceptis ſe ſubiecit: et quia dextera tua, et

B miſericordia me ſuſcepit, & vocauit ad fidẽ, et eccleſiam, et ad veniam, et etiam ad gloriam in futuro.

Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladii: partes vulpium erunt.

Hic prædicit miſerabilem exitum perſecutorum Chriſti, et eccleſiæ. Nam primò de Iudæis qui occiderunt Chriſtum fuerunt factæ tres partes: nam quidam abſcondebãt per ſpeluncas: vt ait Ioſefus: de quorum numero fuit ipſe vnus cũ. CCCC. ſecunda pars fuerunt mortui. alia pars fuit ducta, et diſperſa in captiuitatem per mundum. Ideo ait Dauid in perſona Chriſti, et eccleſiæ. Ego ago gratias, quia me ſuſcepit dextera tua, me in capite à mortuis ſuſcitando, et in membris à perſecutoribus liberando, Vero pro ſed ipſi, ſ. Iudæi Chriſti crucifixores in vanũ quæ

C ſierunt animam, et vitam meã delere, et annihilare: quia reſurrexi in capite, et liberatus ſum in membris: et ſic ipſi manſerunt confuſi. Sed punitio eorum erit tripartita nam quidam eorum introibunt in inferiora terræ ꝑ ſpeluncas ſubterraneas latendo, et fugiendo diuinam vindictam factam per Romanos, et quidam erunt in manu, et poteſtate gladii: quia decies centena milia mortui ſunt, vt ait Ioſefus, in illa ſtrage, et obſidione Hieruſalem, et Galilææ, et Iudææ et quidam erunt partes, et ſortes, et punitiones in prædam vulpium, id eſt, Romanorum, gentes enim armorum dicuntur vulpes: quia omnia deuorant. Eadem perſecutio fuit facta de tyrannis gentilib. vt legitur in eccleſiaſtica hiſto-

ria. quia miſerabiliter moriebantur: et ſic introierunt in inferiora terræ id eſt, ad infernum quo ad animam, et ceciderunt in manu gladii per bella inteſtina: et ſic cadauera eorum fuerunt partes et cibi vulpium, et luporum, et canum, et aliarum ferarum. Etiam iſta pars Iudæorum dicuntur vulpes: quia fallaces ex vſura rapinaque viuentes et doloſi Iſti ergo perſecutore Chriſti ſic punietur, vt dictum eſt. D

Rex vero letabitur in Deo: laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obſtructum eſt os loquentium iniqua.

Vero pro ſed, Rex Chriſtus lætabitur in Deo patre ſedendo a dextris eius in gloria: et omnes chriſtiani fideles, qui iurant in eo: id eſt qui promiſerunt in baptiſmo fidem, ſpem, et caritatem ipſi Chriſto, et profitentur legem euangelicam, et Chriſtum eſſe verum Deum, et Meſſiam, laudabuntur, et à E
Deo acceptabuntur hic per gratiam, et in futuro per gloriam: et non ſolum laudabuntur à Deo, ſed etiam ab hominibus. Iudæi vero per oppoſitum, et cæteri infideles vituperabuntur, et confundentur cum viderint Chriſtum reſurrexiſſe, et vniuerſaliter regnare, et fideles laudabuntur, et gloriabuntur: quia os gentilium, et Iudæorum loquentium iniqua contra Chriſtum, et eccleſiam eſt obſtructum, et obtuſum præ confuſione cum viderint proſperitatem Chriſti, et eccleſiæ. Vnde nota ꝙ non dicit, omnes qui iurant per eum: quia vt ſic non ſemper eſt laudabilẽ, ſed dicit omnes qui iurant in eo: quia in baptiſmo. et profeſſione fidei Chriſti non iuramus per eum, ſed in eo: quia in eo ponimus ſpem noſtram, et fidem renunciamus F
mundo, et diabolo. Et nota, ꝙ iſte pſalmus ſemper cantatur in laudibus matutinis: eò ꝙ Dauid prophetice promittit ĩ hoc pſalmo in perſona eccleſiæ ſurgere ante lucem, et in matutinis laudare Deum pro gratiarũ actione de beneficiis gratiæ, et gloriæ per Chriſtum nobis collatis.

PSALMVS LXIII.

Exaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

Titulus, In finem pſalmus Dauid. Ex titulo apparet, quòd Dauid fecit hunc Pſalmum dirigens nos in Chriſtum, qui eſt finis

A finis legis. Sed de materia huius pſalmi dicit Rabi Salomon, quòd Dauid ꝓuidens in ſpiritu preſſuram Danielis quando poſitus eſt in lacu leonum fecit hunc pſalmum in perſona Danielis deprecantis Deum vt ipſum liberaret de lacu leonum. Et ſic non ſolum Rabi Salo. ſed etiam quidam catolici ſequentes eũ exponunt hunc pſalmum ad literã de illa liberatione Danielis de lacu leonum. Sed qui bene vult contemplari diſcurſum huius pſalmi poterit videre qualiter talis literalis expoſitio eſt inepta, & extorta, & valdè diſſona literę huius pſalmi. Item talis expoſitio facit iniuriã prophetæ Dauid, abſcondendo, & cõtemnendo theſaurum abſconditum: imo explicatũ in hoc pſalmo, in quo ꝓphetice prædicitur confuſio & cęcitas populi Iudaici in coniuratione facta contra necem Chriſti, ꝓ B dicitur etiam ſublimitas ſcientię apoſtolorũ. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum, ꝙ Dauid contemplando coniurationem quam fecit Saul cum Abner, & Doech, & cæteris ęmulis contra Dauid præuidit in ſpiritu qualiter conſiliũ ſacerdotum, & ſcribarum, & phariſęorum debebat conſpirare contra Chriſtum, ut ipſum morti traderet putantes totaliter ipſum delere de terra, ne perderent regnum, & ſacerdotium. Sed cõtrarium eis euenit, nã Chriſtus reſurrexit, & regnauit generaliter per vniuerſum orbem, & ipſi perdiderunt ſceptrum, & ſacerdotium, & ciuitatẽ, & fuerunt diſſipati, & diſperſi. Et manſerũt cõfuſi, & cæci in intelligentia ſacræ ſcripturę, vt dictum eſt pſalmo. ii. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpiritu facit hũc pſalmum. In quo duo C principaliter fecit. Nã primò prædicit in perſona Chriſti per modum orationis confuſionem, & cęcitatem Iudæorum, quę accidit eis in coniuratione facta contra Chriſtum ex malitia, & ſuperbia. Secundò prædicit, & explicat altitudinem ſcientiæ apoſtolorum in ſacris ſcripturis intelligendis, quam adepti ſunt ex humilitate, & obedientia. ibi Sagittę paruulorum. Quantũm ad primũ quia Chriſtus introducitur ad loquẽdum, tria facit. Primò petit liberari ab iniquo conſilio, & malipolio Iudæorum facto contra Chriſtũ. Secũdò explicat iniquum conſilium, & cõiurationem factã contra ipſum. Tertiò prædicit cõfuſionem, & cęcitatem Iudæorum ex eorum malitia perpetratam. ii. ibi Quia exacuerunt iii. ibi Scrutati ſunt iniquitates. Quantum ad primum dicit Chriſtus ad patrem. O pater Deus Exaudi orationem meam cùm depre- D cor in horto, & i cruce. Et primò rogo vt paſſio mea ſortiatur effectum ſuum, ſcilicet vt recipias eam in precium pro toto genere humano redimendo à perpetua captiuitate, & morte. Et eripe animam meam, id eſt vitam meam à timore inimici populi iudęorũ, me reſuſcitando de morte ad vitam, & etiam eripe animam meam, id eſt eccleſiam. Primò à timore inimici diaboli. Secundò à timore inimici cœtus Iudęorum, & tyrannorum.

Protexiſti me à conuentu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

Protexiſti. i. protege me à cõuentu Iudęorum malignantium, id eſt, à coniuratione, & malipolio eorum, & à multitudine Iudęorũ & tyrannorum operantium, id eſt machinantium iniquitatem contra me. & ponitur preteritum pro futuro ſiue imperatiuo vt frequẽ E ter fit in hoc lib. Deinde cum dicit,

Quia exacuerunt vt gladium linguas ſuas: intenderunt arcum rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum.

Subitò ſagittabunt eum, & non timebunt. firmauerunt ſibi ſermonem nequam.

Explicat iniquum conſilium, & cõiurationem factam contra eum dicens. Domine ꝓtege me à conſilio Iudęorum malignãtium, qui omnes fuerunt congregati contra me, & exacuerunt vt gladium linguas ſuas contra me, & intenderunt arcum rem amarã, id eſt mortem, & falſum teſtimonium cogitarunt. quaſi dicat: quòd ſicut ſagitarius intendit arcum, & mittit ſagittam contra inimicum aut cõtra feram: ita Iudęi intenderunt arcum iniquitatis, & malitiæ contra me, rem amaram falſum teſtimonium, vt ſagittent, id eſt vt ſa- F gittarent me immaculatum, & purum, & innocẽtem. has ſagittas falſi teſtimonii, & mortis miſerunt contra me in occultis, & in abſcondito: quia me abſente tractabant meam mortem. Et ſicut mors huius iuſti fuit perpetrata in occultis: ita etiã in breui tempore: quia in die mercurii fuerant congregati in occulto & ſecreto ante diem paſchę ne ſortè tumultus fieret in populo, ſed in die iouis fuit captus, & in die veneris crucifixus. Ex quo patet, quòd ſubitò & repente ſagittabãt illum immaculatum & iuſtum, & non timebant deum nec mundum in tàm ſcelerata & iniqua ſententia data cõtra hominem iuſtũ ſine peccato. & ſic abſque Dei timore illi iniqui firmarunt ſibi adinuicem ſermonẽ & cõ

ſilium

 D

A ſilium, & ſententiam nequam, & iniquam. Et iſti iniqui.

Narrauerunt. vt abſconderent laqueos: dixerunt quis videbit eos?

Narrauerunt .i. cogitauerunt, vt abſconderent, & pararēt laqueos contra Chriſtum, vt caperent ipſum, & dixerunt inter ſe, quis uidebit eos? quaſi dicant, nullus poterit ſcire nec videre laqueos, quos paramus cōtra iſtū hominem. Et ſic inopinatè capiemus eum, nec poterit euadere manus noſtras, nec etiā aliquis poterit videre intentionem noſtram: quia putabit populus, ꝙ ex zelo legis occidimus iſtum hominem qui agit contra legem. Tunc ergo Iudæi acuerunt, vt gladium linguas ſuas contra Ieſum, quando congregati ſunt in conſilio, & dixerunt: hic homo multa ſigna facit; ſi dimittimus eū, uenient Romani, & tollent locum noſtrum, & gentem, melius eſt, vt vnus homo moriatur pro populo.
B Item tunc etiam acuerunt linguas contra Ieſum, quando dixerunt ipſum eſſe voracē, & potatorem. Et quando dixerunt Pilato crucifige crucifige eum dicentes eum inimicum Cæſaris ſeditioſum, & legis violatorem. Item tunc intenderunt arcum in rem amarā, quando coniurauerunt in necem eius, & tūc in occultis ſagitarunt eum, quando congregati ſunt, in atrio principis ſacerdotum, vbi vocarunt eum blaſphemū, & alapis ceciderunt, & opprobris affecerunt, & irriſerunt. Sed tunc in occulto, & ſecreto fatigarunt eū, quando in die mercurii de eius nece tractarūt, & Iudæ pecunias ſe daturos promiſerūt: & tunc firmarunt ſibi ſermonē nequā quando falſa teſtimonia confinxerunt, & corā Pilato dignum morte accuſarunt, & tunc narra
C uerunt, vt abſconderet laqueos quando occaſiones mortis Chriſto parauerunt, & ipſum capere in ſermone cogitauerunt dicentes. Silicèt dari cenſum cæſari an nō, Mat. 22. Deinde cum dicit.

Scrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

Prædicit cōfuſionem, & cęcitatem Iudęorum, quā ex malitia, & ſuperbia ſibiipſis perpetrarunt. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ iudæi ſicut ex triplici iniquitate conſpirauerunt in necem Chriſti, ſcilicet ex inuidia & odio, & prǽſumptione. Ita pariter incurrerunt triplicem pœnam. ſ. confuſionem, & captiuitatem, & cęcitatem mētis. Vnde iudæi ſi depoſuiſſent inuidiam, & odium, ante oculos bene potuiſſent cognoſcere per bona opera; & miracula Chriſtū eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Item hoc idē potuiſſent cognoſcere ſi cum caritate, & humilitate inſpexiſſent ſcripturas, ſed malitia occęcati non ꝑſcrutati ſunt ſcripturas niſi eas quę pro eis faciebāt, falſo interpretando, & tradēdo eas ad ſuum malū propoſitum. ſ. quod violator ſabbati debet morte puniri, ſed noluerūt intelligere, quomodo ſanare infirmos non eſt violare, imo ſanctificare ſabbatum, cū ſit opus miſericordię. Et ſic iudæi in ſcriptura non ſcrutabantur iuſtitiam, & veritatem, ſed iniquitatem, & ideo ſcrutantes cum tali iniquitate defecerūt in ſcrutinio. Item ſi inueſtigaſſent & ſcrutati fuiſſent ſcripturas cū caritate, & humilitate, reperiſſent qualiter Chriſtus erat ille propheta, quem Deus promiſerat Moyſi E
Deut. 18. Prophetam ſuſcitabo de medio fratrum tuorum, ponā verba in ore eius, loqueturq; ad eos quęcunq; dixero ei. Et ſic poterant cognoſcere, ꝙ ex parte Dei loquebatur, & ꝙ Moyſes de Chriſto locutus fuerat. Itē ſi cum humilitate ſcrutati fuiſſent ſcripturas, reperiſſent qualiter Chriſtus non ſolum debebat eſſe filius Dei, ſed ꝙ ipſe eſt Deus, vt patet per omnes prophetas, & per miracula quibus poterant cognoſcere Chriſtum eſſe Meſſiā in lege promiſſum. Ideo dixit eis Xp̄s Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas quia illæ teſtimonium perhibent de me, & Moyſes de me locutus eſt. Et ideo quia Iudęi noluerūt accedere ad ſcripturas cū caritate, & humilitate, ſed cum malitia, & præſumptione, & noluerunt ſcrutari veritatem, ſed iniquitatem F
contra Chriſtū: ideo defecerūt in ſcrutinio ſcripturarum facti cęci. Item quia acceſſerūt ad cor altū, & ſuperbum cum ad ſcripturas ſine humilitate, & caritate acceſſerūt, imo cū præſumptione eas perſcrutari voluerūt: ideo Deus fuit ab eis exaltatus, & abſcōſus tollendo, & offuſcando eis veritatē, & veram intelligentiam ſacrarum, ſcripturarum, ſic manſerunt cęci vſque in finem mundi. Et ideo dicit propheta in hoc loco, quòd qa Iudæi in ſcriptura ſcrutati ſunt iniquitates cōtra Chriſtum, & non veritatem, ideo defecerunt in ſcrutinio, quia nunquā amplius videbunt veritatem, ſed in ſua cęcitate permanebunt nō intelligentes ſacra Dei, quæ latent ſub velamine literę. Et dat eis rationem, quare ineſt eis iſta cęcitas, dicens, quod quia homo ſupple præſumptoſus accedet ad cor altum .i. cū

A corde alto, & ſuperbo, & præſumptuoſo nõ cauſa vidẽdi veritatẽ, ſed cauſa pp veniendi & excuſandi ſuã malitiã, tunc Deus exaltabitur ne ab eis, attingatur: i. abſcondet veritatẽ ab eis, ne intelligant ſcripturam. Vnde eſt iterum aduertendũ, ꝙ multipliciter Iudæi ſcrutati ſũt iniqtates, & multipliciter defecerũt in ſcrutinio, & mãſerũt cõfuſi. Primò ſcrutati ſunt iniquitates qñ quæſierũt falſa teſtimonia cõtra Chriſtũ, ſed defecerũt ſcrutinio cũ illa teſtimonia nõ fuerint cõuenientia cõtra eũ, vt ait euãgeliſta. Itẽ ſcrutati ſunt iniquitates cum tradiderũt ipſum morti, & crucifixerunt eũ, & cuſtodes ſepulcro appoſuerũt, ſed defecerũt ſcrutinio cum Chriſtus reſurrexit, & ſic manſerũt cõfuſi, & fruſtrati in cõſilio, & deſiderio ſuo: imo oppoſitũ euenit: qa putantes Chriſtum delere, ipſi fuerunt deleti, & diſſipati, captiui, & diſperſi. Itẽ defece-
B rũt in ſcrutinio ſcripturarũ qñ in die pẽt. Petrus & cæteri apoſtoli homines ſimplices, & plebei cunuicerunt principes ſacerdotũ, Scribas, & Phariſæos, ꝓbantes p ſcripturas Chriſtũ fuiſſe verum Meſſiã, & ſaluatorẽ in lege promiſſum, vbi fuerunt conuerſi, & baptizati de populo numero tria millia, vt patet Actuum. 2. & ſic Iudæi manſerunt confuſi.

Accedet hõ ad cor altũ: & exaltabitur Deus Iudæi tunc acceſſerunt ad cor altum quãdo ex malitia, & ꝓpria præſumptione, & nõ cum humilitate, & caritate conati ſunt ſcrutari intelligentiã legis: ſed tũc Deus fuit exaltatus quando eis abſcondit veritatem ſcripturæ, & occæcauit eos, ne intelligant ſacramenta Dei in ſcriptura latentia. Itẽ tũc accedit hõ ad cor altũ, quãdo nõ ſpiritualiter, ſed carnaliter, & tanq̃ hõ carnalis vult ſapere in
C ſcriptura, & nõ quærit quę ſpũalia ſunt, ſed carnalia: ſicut faciũt Iudæi qui omnia ſacrificia, & cęteras cerimonias legis carnaliter, & literaliter conãtur ſapere, & iõ Deus exaltabitur ab eis, ne poſſint veritatẽ euangelicã quæ in illis legalibus latet intelligere. vnde in eadẽ ſcriptura litera occidit eos: ſed ſpũs ſanctus viuificat nos. 2. ad Corint. 3. Vnde in eadem ſcriptura nos ſumus boni, & Iudæi mali, vt inqt Aug. & Deus occęcauit mentes eorum, ne luceat in eis euangelium, poſtquàm malitia occęcauit eos. Ex quibus patet, ꝙ ex illo iniquo conſilio, & coniuratione facta cõtra Chriſtum Iudæi incurrunt cõfuſionem, captiuitatem, & cęcitatem.

Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorũ & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. D

Quia ſupius dixit, ꝙ Scribæ, & phariſæi defecerunt in ſcrutinio ſcripturarum, eo ꝙ tanquàm homines, & ſuperbè, & carnaliter ſapientes voluerunt accedere ad cor altum, & ꝓfunda miſteria ſacræ ſcripturæ, ideo Deus fuit exaltatus, & elongatus ab eis, ne poſſent attingere ꝓfundã intelligẽtiã veritatis ſacræ ſcripturæ nec ſacramenta Meſſiæ. Ideo hic oſtendit p oppoſitum, ꝙ apoſtoli & fideles, qa non tãquam hoies, & carnales voluerunt ſuperbè ſapere, ſed tanquã ſpirituales, & humiles voluerũt effici paruuli, & Xpm ſequi: ideo eis datum eſt noſſe miſterium regni Dei, & ſecreta ſacramẽta, & hi viderunt tumidẽ, & inflatã ſcientiã Scribarum, & phariſæorũ, maximè Petrus in die pent. conuicit, & confudit eos, & probauit p ſacras ſcripturas qualiter Chriſtus erat verus Meſſias in lege pro- E
miſſus, & quomodo oportebat Chriſtum pati, & à mortuis reſurgere ꝓ ſalute humani generis: & ſic illa die conuertit quatuor millia hominum, & abierunt ſcribæ, & principes cõfuſi ſunt. Etiam apoſtoli, & diſcipuli poſtq̃ receperunt ſpũm ſanctum in die pent. profecti ſunt p vniuerſum mundum prædicantes euãgelium, & cum ſagittis euãgelicis penetrarunt corda magnorum philoſophorum, & principum, & eos iugo fidei ſubiecerunt. Dicit ergo ꝓpheta, & ſagittæ. i. pdicationes paruulorum. i. apoſtolorum humiliũ, & ſpiritualium factæ ſunt plagæ & vulnera eorum. ſ. Scribarum, & phariſæorum ſcrutãtium iniquitates, & volantium cum ſupbia, & carnaliter, vt hoies accedere ad cor altum & ꝓfundum ſacræ ſcripturæ, & linguæ eorũ. ſ. Scribarũ. & phariſęorum infirmatę, & debilitatę ſunt cõ-
tra eos. i. cõtra apoſtolus, qa non uoluerunt F
eis reſpondere in die pente. imo Petrus, & cęteri cõfuderunt, & cõuicerunt eos p autoritates ſacræ ſcripturæ, vt patet Act. 2. & 3. & p totum diſcurſum illius libri. Nã maxima cõfuſio, & plaga fuit Scribis, & phariſæis doctis in lege, & ipſi non intellexerunt ſcripturas de Chriſto loquentes, & ꝙ apoſtoli qui fuerunt ſimplices, & idiotæ per eaſdem ſcripturas pbarent Chriſtum eſſe meſſiam, & reſurrexiſſe: vnde linguę eorum infirmatæ ſunt contra apoſtolos prædicantes, & ſacram ſcripturam exponentes.

Conturbati ſunt oẽs qui uidebant eos: & timuit omnis homo. (xerunt.

Et annũciauerũt opa Dei: et facta eiꝰ intelle

Contur-

A Conturbati ſunt, & admirati vnde ineſſet eis tanta ſapientia, & omnis hō timuit Chriſtum: cum manifeſtè cognouerūt ipſum eſſe Deum, & Meſſiam, Ideo dixerūt omnes, qui aderant ipſi Petro quid faciēmus? Et Petrus, & apoſtoli reſponderunt, vt agatis pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu. Act. 3. et ſic apoſtoli idiotæ, & ſimplices, quia humiliati ſunt, & ſecuti ſunt Xp̄m volentes non carnaliter, ſed ſpiritualiter ſapere: ideo annunciauerūt opera Dei, & mirabilia Chriſti in euangelio contenta, & in veteri teſtamento latētia, & facta: & veritatem eius intellexerunt, quam veritatem, & ſacramēta Scribę, & Phariſæi intelligere non valuerunt propter eorum, & ſuperbiam, & malitiā, & malas, & carnales cupiditates. Ex quibus patet: ꝙ q̄a Scribę, & Phariſæi accede
B re voluerunt ad cor altum: ideo Deus occęcauit mentes eorum ne intelligant euangeliū, ne fulgeat eis illuminatio euāgelii. 2. Ad Corinth. 3. Apoſtoli vero, & Chriſtiani quia acceſſerunt ad cor humile, ideo annunciauerūt opera Dei, & facta eius intellexerūt, & ſagittis euangelicis alios conuincerunt. Et ideo dicit Aug. libro de vnico baptiſmo, ꝙ in eadem lege, & ſcriptura Iudæi, & infideles efficiuntur mali carnaliter, & peruerſè intelligendo: Chriſtiani autem efficiuntur boni ſpiritualiter, & catolicè ſapientes.

Lætabitur iuſtus in domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

Hic concludit præmiū iuſtorū fidelium, & ſimpliciū dicēs, ꝙ oīs iuſtus, & fidelis, & humilis lætabit̄ in dño. cum viderit ſe illuminatum, & Iudæos occecatos. Et ſic ſperabit, &
C ponet ſpē, & fiduciā in eo. Et oēs recti corde laudabunt̄ ab oībus nationibus & maximè à Deo: q̄a ille probatus eſt, quem Deus commendat: & ſic lætabit̄ hic iuſtus per gratiam, & in futuro per gloriam, Ex ſupradictis patet ꝙ iſte pſalmus ineptè, & impropriè poteſt applicari perſecutioni Danielis, cum in eo manifeſtè prænuncietur iniqua coniuratio Iudæorum contra Chriſtum, & conſilio, & occęcatio eorum & etiam mirabilis prædicatio apoſtolorum: & ideo iſte pſalmus cantatur in feſtiuitatibus apoſtolorum, ꝙ eis cōueniat. Totus etiam iſte pſalmus poteſt exponi de pſecutione, & vltima victoria eccleſiæ contra tirannos Sepe enim dictum eſt, ꝙ quicquid paſſus eſt Chriſtus in capite, paſſus eſt poſtea in membris, & eccleſia ſua. Vnde ſicut Sribæ, & Phariſæi machinati ſunt falſa crimina con D
tra Ieſum: ita pariter principes, & tiranni populi gentilis congregati ſunt contra eccleſiā imponendo nefanda crimina Chriſtianis. De quo fecit Iuſtinus martir apologiam in defenſionē Chriſtianorū, vt ait Euſebius ī eccleſiaſtica hiſtoria. Sed poſt longā perſecutionem eccleſia triumphauit de tirānis, & toto populo gentili, quia omnis poteſtas ſubiugata eſt iugo Chriſti. Et ſic ſagittæ, & prædicationes paruulorum, martirum, & omnium Chriſtanorum factę ſunt plagæ regum, & tirannorum, intantūm ꝙ ſtupebāt, oēs qui videbāt eos, & timuit omnis homo cū videret conſtātiā martirū, & inſuperabilē ſcientiā, & prædicationē eorū: quia annunciauerunt opera Dei, & facta eius mirabilia intellexerūt, & alios docuerunt, & cōuincerunt. Et ideo poſt cōuerſionē Conſtantini, & totius populi gētilis reddita E
pace, & proſperitate ipſi eccleſiæ lætatus fuit iuſtus populus Criſtianus in dño, & poſuit ſpem ſuam in eo, & laudati, & honorati ſunt oēs recti corde, qui pro Xp̄o paſſi ſunt, & qui recto corde in Chriſtum crediderunt.

PSALMVS. LXIIII.

TE *decet himnus Deus in Sion & tibi reddetur votum in Hieruſalem.*

Titulus in Hebræo. Victori canticū Dauid. In multis bibliis noſtris repetitur titulus In finem pſal. Dauid canticum Aggæi, & Zacariæ, & Ieremię, & Ezechielis de uerbo peregrinationis, & de populo traſmigrationis, cum inciperent proficiſci: ſed hoc non reperitur in Hebręo nec in tranſlatione Hieronymi. Ideo credit̄ in eſſe additū ab aliquo expoſitore. eò ꝙ videbatur ſibi ꝙ iſte pſalmus F
ſit factus in perſona Aggæi, & Zacarię. in quod explicarunt deſiderium redeūdi in Hieruſalem ad liberè offerendum ſacrificia, & cātandum pſalmos, quando fuit eis data licentia per Cyrum. Et ad hunc ſenſum exponunt omnes Hebræi moderni hunc pſalmum literaliter de copia, ꝙ abundantia bonorum temporalium quam habuerunt, Iudæi in Hieruſalem poſt reditum de captiuitate Babilonica. Et ſic redeuntes de captiuitate qua ſi abhorrentes ſterilitatem Babiloniæ, & deſiderantes ubertatem Hieruſalem, & terræ promiſſionis dicebant. O Deus hymnus, & oratio decet, & delectat te in Sion, & ſi reduxeris nos, tunc reddetur tibi votum in Hieruſalem: quòd promiſimus. Nam beatus

A erit qui habitabit in atriis templi ſecundi qđ ſumus ædificaturi. Et ibi nos ſacerdotes reple bimur in bonis.ſ.oblationibus,& decimis do mus, & templi tui: quia ſanctum eſt templũ tuum,& mirabile in æquitate: quia in eo erit ſedes iudicii vbi iudicabunt ſacerdotes. Viſitaſti. i. viſitabis terram promiſſionis fauore fertilitatis, & inebriabis imbribus, & aquis, & ſic multiplicabis locupletare,& ditare cã. Et ſic dicunt hebrei, ꝙ Dauid præuidens in ſpiritu futuram abundantiam in Hieruſalẽ, & tota terra promiſſionis poſt reditum de captiuitate Babylonica,fecit hunc pſalmum. Et literaliter præcisè exponunt ipſum. Sed talis expoſitio videtur inſufficiens: quia non explicat ſacramentum latens in hoc pſalmo, nec eſt conſona veritati. Nam poſt reditum de Babylonia nunquam fuit tanta vbertas
B fructuũ in Hieruſalem quanta hic memoratur: maximè quia montana Iudææ, in quibus eſt ſita Hieruſalem, eſt terra lapidoſa, & ſterilis, & miſerrima reſpectu Babyloniæ, quæ eſt terra fœcundiſſima. Secundò quia tunc ipſe pſal. non pertineret ad ſacram ad ſcripturam niſi contineret aliquod ſacramentum de Chriſto Meſſia: nam ſicut dicit Rabi Salo. Zaca. omnes prophetę locuti ſunt ad tempus Meſſię. Et ideo eſt dicendum, ꝙ Dauid pręuidit in ſpiritu per reditum illius captiuitatis Babilonicæ aduentum Meſſię ad templum ſecundum, & ſic non eſt ſiſtendum in litera: ſed ſemper tendendum ad tempus Meſſiæ iuxta intentionem prophetæ, vt ſæpius dictum eſt. Ideo eſt aduertendum ſicut dictum eſt: ꝙ ſicut lex ve. fuit figura,& imago eccleſiæ, & nouæ Hieruſalem. Nam
C ſicut Deus elegit ſibi illud templum,& ciuitatem vbi ſolum erat licitum immolari, & offerri ſacrificia legalia,& vbi ſolum erat arca teſta. & cantabantur hymni, & pſalmi cũ illis muſicis inſtrumentis,& vbi ſolum exaudiebantur orationes, & deprecationes, vt patet. 3. Reg. 8. &. 2. Paralypomenon. 6. Ita poſt paſſionem elegit ſibi eccleſiam a ſolis ortu vſque ad occaſum: in qua offertur verum ſacrificium acceptabile, & hymni, & orationes, vt patet Malachiæ primò. Item ſicut lex Moyſi intantum fuit bona, & obſeruanda inquantum Chriſtus fuit finis eius, & completa in eo: ita illa Hieruſalem materialis intantum fuit à prophetis commẽdata, inquantum lex, & ſacrificia, & omnia legalia in illa debeant finire curſum ſuum per

aduentum Chriſti, quia in illa ciuitate,& nõ alia Chriſtus erat immolandus, & ſacrificandus, & crucifigendus, qui fuerat per illa ſacrificia vete. le. figuratus. Et ideo ante non erat alibi licitum ſacrificia immolari nec offerri, niſi in Hiruſalem, in qua Chriſtus erat pro nobis immolandus: & ſic oblato Chriſto, & immolato omnia alia ſacrificia ceſſarunt Itẽ ſicut mortuo Chriſto tota lex Moyſi materialis fuit mortua ſimul cum Chriſto: ita, & templum, & Hieruſalem materialis fuit mortua cum Chriſto: quia nunqũ amplius in ea fuerũt accepta ſacrificia ve. le. qa iam impleuerant curſum ſuum in Chriſto, & mortua fuerant. Et ſic dicit Augu. ꝙ cum honore mater noſtra lex,& ſynagoga ſepulta fuit cum Chriſto. Item ſicut Chriſtus ſurrexit in nouitate ſpiritus,& immortalitatis,
ita pariter cum Chriſto ſurrexit lex in nouitate ſenſus,& ſpiritus, & iſta eſt lex euangelica: & ſic etiam ſimul cum Chriſto ſurrexit noua Hieruſalem, quæ eſt eccleſia Item ſicut cum Chriſto non ſurrexerunt niſi ea, quę erant de veritate humanitatis cum verbo: quia non ſurrexerunt: cum co pœnalitates, nec infirmitates, nec defectus, quos ſpontè aſſumpſerat ad inſtrumentũ patiẽdi: quia omnia illa fuerunt ſimpliciter mortua in cruce, nec illa erant nec ſunt de veritate humanæ naturæ, ſed ſunt pœnalitates peccato primi parẽtis inflictæ vt demõſtrat Aug. contra Pelagianos: Ita pariter de lege Moyſi non ſurexit niſi illud quod erat de veritate eius.ſ. veritas euangelica, quæ in lege ſepulta latebat, ſed nõ ſurrexerũt cerimonialia, nec criminalia, nec onerà legis ĩportabilia, nec pę nalitates legis, quia omnia ſimpliciter fuerũt mortua cum pęnalitatibus, & defectibus, & infirmitatibus corporis Chriſti, & omnia fuerunt in cruce cõfixa cũ noſtro chirographo quod diabolus contra nos habebat. ad Coloſ ſenſes. 2. Ita pariter cũ illa noua Hieruſalẽ, quæ ſurrexit cum Chriſto nõ ſurrexerũt defectus, nec iniquitas, nec homicidiũ, nec cecitas illius Hieruſalem materialis: ſed ſurexit illud, quod eſt de veritate Hiruſalem. Nam Hieruſalẽ interpretatur pacifica,& viſio pacis: quę p fidẽ mãſit in illa ſancta ſocietate apoſtolorum ſimul cum virgine Maria: & aliorum. 120. q manſerant in illo cœnaculo, in quibus ſolis erat tota eccleſia Chriſti, & ideo ſolum ſuper eos venit ſpiritus ſanctus congregatos in pace, & caritate in monte

A Sion. Et ſic mortua, & reprobata Hieruſalem materiali: ſurrexit alia Hieruſalē, & alia Siō vera, & ſpūalis, & noua. Ex qbus ſequitur, ꝙ illa materialis iā ampl⁹ poſt Xp̄m nō debuit dici Hieruſalē: q̄a ablatū eſt ſibi ſacrificiū, et hiſtoria, et ipſa nō amplius dicitur pacifica, ſed diſcors, et cōfuſa: nec dicit̄ viſio pacis, ſed cęca: Sed eccleſia Xp̄i quę inde orta eſt, et ſuſcitata, et toto orbe diffuſa eſt vera Siō: quia in ea verus Deus cōtēplatur, et ſpeculatur, et eſt vera Hieruſalē: quia in ea perſeuerat vna fides, vnū baptiſma, vna pax, et caritas, et vna viſio pacis, et ī ea offert̄ vnū ſacrificiū qd̄ in lege fuerat figuratū, et in ea cātatur verus himnus, et laudes Deo acceptæ, et orōnes exaudiūtur, et ſic eſt verū tēplū Dei, in quo Deus realiter habitat in ſacramento eucariſtiæ, et in filiis eccleſiæ habitat per gratiarū. Synago-
B ga vero amplius nō eſt domus orationis, ſed blaſphemiæ: quia Iudæi in ea negāt legem, et prophetas, et faciunt Deum mēdacē. Imo ꝙ peius eſt ipſi rogāt cōtra ſeipſos. Nam quando legunt pſal. 108. et omnes pſal. in quibus continentur, et prædicuntur punitiones crucifixorum Chriſti, tunc contra ſe ipſos orant, et ſententiam damnationis eorum legunt. Et ſic oratio eorum vertitur in peccatum, et cō demnationem ſibi ipſis. Ex quo patet, ꝙ ſola eccleſia toto orbe diffuſa eſt vera Hieruſalem. Item patet ꝙ Daniel, et Aggæus Zacar. et Malachi. nō commendat Hieruſalem, et ſecundum templum per eos ædificādum ratione ſui niſi inquantūm Chriſtus erat in illud ſ. illud templū venturus, et eo erat præſentādus Simeoni, et ibi erat mira facturus, et noſtram redeptionē operaturus, et ideo dicitur
C Aggæi. 2. ꝙ maior erit gloria huius ſecundæ domus, q̄ primæ. et Malachię. 3. dr̄. Statim veniet ad templum ſanctum ſuū dominator. Et ſic Eſaias, et Hieremias, et Ezechiel, et omnes ꝓphetę non commendant Hieruſalē materialem, nec templum, ſed eccleſiam, quæ inde erat oritura, et naſcitura: et ideo additur in huius titulo. Pſal. cantici Aggæi, et Zacariæ: ideſt Dauid fecit hūc pſal. in perſona Aggæi, et Zacarię, et Hieremię, et Ezechielis: eō ꝙ præuiderunt in ſpiritu Chriſtum venturū in ſecūdum templum, et in eodem pręſentādum, et in illa ſecunda Hieruſalem immolādum, et inde nouam Hieruſalem. ſ. eccleſiam oriturā, et naſcituram, in qua omnia bona ſpiritualia in hoc pſal. memorata erāt futura. Tria ergo facit Dauid in hoc pſal. ſecundū,

D quòd in tribus commendat eccleſiam Dei, et nouam Hieruſalē, in quibus præeminet Hieruſalem veteri. Primò in ſanctitate loci quò ad diuinum cultum. Secundò in magnitudine ambitus, et poteſtate. Tertiò in abundātia ciborum, et refectionis ſpiritualis: quę ſunt eccleſiaſtica ſacramenta, et dona gratiarūm. Secundū ibi. Exaudi nos Deus ſalutaris. Tertium ibi. Viſitaſti terram. Quantum ad primum eſt aduertendum, ꝙ cultus diuinus in tribus conſiſtit. Primò in himnis, et pſalmis et canticis in quibus Deus laudatur, et magnificat̄ in mirabilibus, et beneficiis ſuis cum gratiarum actionibus. Secundo in ſacrificiis et oblationibus. Tertiò in orationibus in quibus petuntur beneficia, et in deprecationibus in quibus petuntur remiſſiones peccatorum, et pœnarum. In his ergo Dauid commendat eccleſiam Chriſti. Primò quia in ea B laudes diuinæ, et himni, et pſalmi ſunt Deo grati, et acepti: cum dicit. O Deus omnis himnus, et laus decet, et delectat te in Sion noua, ſcilicet in eccleſia. Nam ſi in ea noſtra carmina, et laudes delectāt, et decent, et decorāt te: ſignum eſt, ꝙ ſunt tibi grata, et accepta. Item ſecundò dicit, ꝙ ſacrificium, et oblationes ſunt etiam gratæ, et acceptę, cum ſubdit. Et tibi redditur votum gratum ſupplè in Hieruſalē. Vnde per votum intelligit ſacrificium eucariſtiæ inquantum fuit in lege votum, et promiſſum, ex expectatū. Dicitur etiam votum, quia cum voto, et caritate de corde bono fide non ficta offertur. Tertiò dicit orationes, et petitiones in hac eccleſia eſſe Deo gratas, et acceptas, et exaudibiles, cum ſubdit.

Exaudi orationē meā: ad te oīs caro veniet. F

Exaudi. i. tanta eſt ſanctitas huius nouæ Hieruſalem, ꝙ non ſolum in ea laudes erunt tibi gratę, et ſacrificium acceptum, ſed etiam orōnes erunt tibi acceptæ, et in ea exaudies orōnē meā, et oīs caro veniet ad te ad adorādum, et orādum, et laudādum, et ſacrificandum in hac noua Hieruſalem. Iō beatus erit oīs ille, quē elegiſti, et aſſumpſiſti per gratiā ad iſtā, et in iſta Hieruſalē, et habitabit in atriis tuis, et palaciis huius Hieruſalē per gratiā: qm̄ poſtea habitabit in ſuperna per gloriā. Nota ꝙ ly beatus quē elegiſti, primo intelligitur, et verificatur de Chr̄o capite: poſtea de quolibet membro. Nam verbum prius elegit, et aſſumpſit illum hominē in humanitatē, et i natiuitate ſuppoſiti. Secūdò totus Xps

A elegit, & aſſumpſit eccleſiam in vnitate corporis miſtici & ſic iſte homo miſticus habitat in atriis huius Hieruſalem per gratiam, & in ſuperna Hieruſalem per gloriam. Sed quòd tu exaudias orationem meam in hac eccleſia, probo. Nam.

Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos: & impietatibus noſtris tu propitiaberis.

Verba iniquorum, i. tentationes demoniorum ab Adā hucuſq; præualuerunt ſup nos: ſed tu propitiaberis peccatis noſtris in virtute ſacrificij, quod in eccleſia offerť, & orationum quæ in ea funduntur. Et ſic ergo.

Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti habitabit in atrijs tuis.

Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templum tuum mirabile in æquitate.

Beatus quē elegiſti, & aſſumpſiſti ad hanc B eccleſiam: & omnis qui habitat in atriis tuis eiuſdem. Nam omnes habitantes in ea replebuntur bonis ſpiritualibus domus tuæ: eò ꝙ templum huius nouę Hieruſalē eſt ſāctum, & ſāguine tuo cōſecratum, & ſanctificatum: & eſt mirabile in æquitate iuſtitiæ. Nā ſicut eccleſia eſt ſāncta per ſacramēta: ita eſt mirabilis per doctrinam legis euāgelicæ, quę pręcipit omnem ęquitatem; & iuſtitiā: & iubet omnem virtutem, & prohibet omne vitium Et nota ꝙ totum hoc ſupradictum primò fuit impletum in illa Hieruſalem, & tēplo ſecundò materiali. Nam ibi fuit Chriſtus Simeoni præſentatus, & per Simeonem decēs himnus cantatus, cum dixit in perſona omnium patriarcarum, & prophetarum gratias agendo. Nunc dimittis ſeruum tuum domine: ſecundum verbum tuum in pace. Item ibi fuit him- C nus decens cantatus, quando pueri Hebręorum colligentes ramos oliuarum & ſternentes in via, cantabant & clamabāt ſimul cum apoſtolis, & cæteris qui præibant, & ſequebantur, dicentes. Benedictus qui uenit in nomine domini oſanna filio Dauid. Qui quidem himnus valde decuit, & delectauit non ſolum filium, ſed etiam patrē in cuius nomine filius veniebat. Item votum patribus promiſſum fuit redditum, & oblatū in Hieruſalem: quando Chriſtus primò fuit Simeoni præſentatus in tēplo, & quando Chriſtus ingreſſus eſt cum tanto honore in die palmarū. Et vltimo quando oblatus eſt patri in cruce. Item tunc exaudita fuit orō noſtra, & totius corporis miſtici, quando Chriſtus orauit vt caput noſtrum pro nobis in horto, & in cruce: & tūc fuit exauditus pro ſua reuerentia: D quia pater propitiatus eſt peccatis noſtris et debito ipſius Adam, & ibi in cruce Chriſtus ſanctificauit, & iuſtificauit tēplum ſuum, ſcilicet eccleſiā ſanguine ſuo, & reddcuit ipſam ſine macula, & ruga. Ex conſequenti autem nunc in noua Hieruſalem inde exorta, & ſanctificata quotidie cantatur himnus decēs in matutinis. Benedictus dominus Deus Iſrael: & himnus virginis Mariæ Magnificat anima mea dominum: & himnus Simeonis Nunc dimittis: & omnes himni Dauid, et aliorum prophetarum, & ſanctorū noui teſtamēti: qui valde decent, et decorant Deum, et redditur, et offertur ſacrificium eucariſtię Deo gratum, & per ſe acceptum, & offeruntur vota, & orationes, quibus Deus propitiatur peccatis noſtris. Quę omnia ſupradicta, ſcilicet himni, & ſacrificium, & orōnes ſunt accepta in hac eccleſia, & grata Deo Omnia E autem quæ fiunt in Synagoga ſunt offerentibus mortifera, & Deo abominabilia. Et nota, ꝙ notanter dicitur. Reddetur votum in Hieruſalem: quia quādo aliquod promiſſum datur, reddi dicitur. Sed quia Chriſtus promiſſus eſt dari in Hieruſalē per Aggæum, & Zacariam, & Malachiā: ideo quando venit, redditus eſt. Itē non ſolum illud uotum, & promiſſum redditum eſt nobis, ſed etiam deo patri, Nam ſicut Adam furto, & cōtra uolontatem Dei abſtulit fructum prohibitum, & rapuit de ligno: ita Chriſtus qui fuit fructus prouemens ab Adā ſecundum carnem, licèt nō per propagationem, redditus eſt in ligno crucis patri à quo fuit ablatus.

Exaudi nos Deus ſalutaris noſter: ſpes omnium finium terræ, & in mari longè.

Præparans montes in virtute tua accinctus F *potentia: qui conturbas profundum maris ſonum fluctuum eius.*

Hic commendat eccleſiam, & Hieruſalē nouam quantū ad magnitudinem ambitus, & poteſtatē a ſolis ortu vſq; ad occaſum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ ciuitas non eſt congeries lapidum materialium. ſed ciuium multitudo unius iuris conſenſu, & legis ſociata: vt inquit Plato, & Cicero: & ſic eccleſia toto orbe diffuſa maximè, & ꝓpriè meretur dici ciuitas: eò ꝙ eſt cōgregatio omniū fidelium ſub vna fide, & caritate, & lege euāgelica ſociata, & in una petra; qui eſt Chriſtus fundata, & radicata, et vno muro fidei ſepta, & ſic nō dicitur ciuitas materialis ſed ſpiritualis.

A ritualis. Sed Dauid per iſta materialia ducit
nos ad cognitioné ſperitualium : & ſic ponit
quatuor nomina partium terrę, ꝑ quæ intel-
ligit quatuor cōditiones ciuium, et fidelium
eccleſiæ.ſ.montes,colles valles campi. Vnde
ſicut ipſa ciuitas ē ſpiritualis , ita partes eius
ſunt ſpirituales . Vnde per montes intelligit
apoſtolos, & martires, q tenent altioré gra-
dum in eccleſia:& per colles intelligit docto
res,et prædicatores,et ꝑ valles intelligit ere-
mitas ſimplices , & cōtinentes,& per campos
intelligit communé, & planum ſtatum con-
iugatorum communem , et planam vitam a-
gentium. Quæ quidē quatuor conditiones ,
& ſtatus fideliū repleuerunt , et conſtituerūt
eccleſiā, & ampliarunt à Iudæa, & Hieruſa-
lem Paleſtinæ vſque ad fines terræ,vndique.
Hos ergo montes ſcilicet apoſtolos primò
B Chriſtus præparauit in Hieruſalem quando
eis miſit ſpiritum ſanctum, & armauit, & in-
duit eos virtute ex alto.ſ.ſeptem donis ſpiri-
tus ſancti, & miſit eos ad prædicandum per
vniuerſum mundū, & ſic armati, & ſublima
ti égreſſi ſunt è Hieruſalem terrena, & pera-
grarunt mundū.,& ſignis , & miraculis con-
turbauerunt ꝓfundum maris huius mundi :
cum omnes reges, & principes, & omnia re-
gna mundi ſubiecerūt iugo Chriſti. Ideo ait
Dauid. O Chriſte Deus, & ſalutaris noſter.i.
Ieſus ſaluator exauidi nos, & veni in carné:
quia tu es ſpes, non ſolum Iudæorum,& il-
lius Hieruſalem terrenæ, ſed oium finium
terræ , & longè in mari , & in inſulis longin-
quis,& ex inde ipſius maris,quia non ſolum
ſaluabis aliquos de Iudæis : ſed etiam ſalua-
bis omnes gentiles habitantes vſque ad fines
C terræ, & lōginquas inſulas maris , & ſic tu es
ſpes omnium finium terræ, & in mari longè
ſicut dicit patriarca Iacob, Ipſe erit expecta-
tio gentium. Gen. 48. Nā tu Chriſte eris prę
parans, & præparabis, & diſpones montes.i.
apoſtolos in fortitudine tua in die pent. & ar
mabis eos ſeptem donis ſpiritus ſancti, & ſic
accinctus potentia, & tali virtute mittes eos
in mundum vniuerſum ad prædicandum e-
uangelium omni creaturæ , & accinctus tali
potentia, & virtute conturbas.i. conturbabis
profundum, & altitudinem, & ſuperbiā ma-
ris huius mundi, ſcilicet principium, et regū,
et cōturbabis, & ſuperabis, & ſilere facies ſo-
nū, & minas fluctuum, & perſecutionū eius:
quia poſt minas tormenta, & perſecutionem
tirannorum vinces eos, & ſubiicies iugo
fidei. Et tunc. D

*Turbabuntur gentes , & timebunt qui ha-
bitant terminos a ſignis tuis: exitus matutini ,
& veſpere delectabis .*

Omnes gentes, & oēs q habitāt terminos
mundi.ſ. Indi ab oriéte, & ætiopes ab auſtro ,
& Scitę ab aqlone, & hiſpani, & Mauritani ab
occaſu turbabunt , & timebūt à ſignis tuis :
et miraculis, quæ facient apoſtoli, et diſcipu-
li in nomine tuo. Nam in nomine tuo demo-
nia eiiciēt: linguis loquétur nouis: ſerpentes
tollēt: vnde ſic turbati, et admirati oēs cōuer
tent ad fidē, et ſic exitus matutini, et veſperę
delectabis. Vn̄ eſt aduertēdū, ꝙ hoc pt̄ dupli
citer intelligi.ſ. tēporaliter, et localiter. Nā e-
xitus matutini tēporalis eſt progreſſus diei
ab aurora vſque ad veſperā, et exitus veſperę
eſt progreſſus noctis à veſpera vſque ad auro
rā, et ſic cōprehēdit totū diē naturalem. 24. E
horarum quia im toto iſto ſpatio ſemꝑ lau-
datur Deus per vniuerſum orbem. Nā in die
ab aurora vſque ad ſero dicuntur horę cano-
nicę.ſ. Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperę,
et Completoriū. Et poſtea in nocte celebran
tur horę nocturnæ vſque ad laudes, intantū
ꝙ non eſt aliquod momentū tēporis quin
in eo dicantur himni, et laudes Deo, & red-
dantur vota in hac noua Sion, et Hieruſalē.
Nā quādo in noſtro hemiſphærio eſt nox in
alio eſt dies , et conuerſo , et ſic qn̄ hic cele-
brant horæ diurnę, in alio celebrant noctur
nę, et qn̄ in hoc celebrātur nocturnæ, in alio
celebrantur diurnę, et econuerſo: ſic in hac
Hieruſalē nunquàm vacatur à diuinis laudi
bus, in qbus valdè delectatur Deus. Iō dicit
Exitus matutini, et veſpæ delectabis.i. dele- F
ctabiles tibi facies acceptādo i hac Hieruſalē
laudes, et himnos , et vota tibi reddita. Litera
Hieronymi dicit exitus matutinos, et veſper
tinos laudantes facies , et tunc litera eſt ma-
gis clara . Aliter poteſt hoc intelligi locali-
ter. Nam per exitum matutinum poteſt intel
ligi tota terra ſita ab ortu ſolis , et per veſper
tinum tota terra occidua. quaſi dicat: omnes
terras ab exitu , et ortu ſolis vſq; ad ocaſum
et heſperiā tibi delectabiles, et laudantes fa-
cies , et ſic in omnibus terris mundi, vt in om
nibus horis temporis iugiter cantabuntur ti
bi himni, et laudes in eccleſia , et Hieruſalē
noua toto orbe diffuſa . Ex quibus patet, ꝙ
iſta Sion, et Hieruſalem noua erit longè ,
et ſine proportione nobilior , et maior , et
perfectior, quàm illa , terrena, et materialis

A quæ eſt ſita in Palæſtina. Nã illa eſt arctata, & ſita in illo paruo ſpatio iuxta montẽ Oliueti, in qua nõ cantabantur hymni, & pſal. nec offerebãtur ſacrificia niſi in aliquibus horis, & certis diebus: nec exaudiebant omnes niſi pro præmio tẽporali. Sed hæc Hieruſalẽ noua eſt toto orbe diffuſa à ſolis ortu vſq; ad occaſum, & ab aquilone ad auſtrum, & in ea vbique, & omni tẽpore, & momento diei, & noctis cãtantur laudes, & hymni, & offertur. verum votum, & ſacrificium eucariſtiæ, quæ ſunt Deo grata, & accepta & delectabilia. Hęc ergo Sion, de qua dixit in principio pſalmi. Te decet hymnus Deus in Sion. Et ſic etiam patet, ꝙ ea quæ dicuntur non poſſunt conuenire illi Hieruſalem materiali.

Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam.

B Hic commendat nouam Hieruſalẽ in abũdantia reſurrectionis, & ciborum ſpiritualiũ, & bonorum gratiæ, quibus Chriſtus ditauit eam ad noſtrã ſalutem. Vnde dicit: Tu Chriſte non ſolum ampliaſti iſtam Hieruſalẽ vſque ad terminos terrę, & in ea voluiſti in omni loco, & in omni hora, & tẽpore hymnos, & laudes cãtari, & ſacrificium offerri ad tuã delectationem, & honorem: ſed etiam viſitaſti iſtam terram in tuo aduentu, & inebriaſti, & rigaſti eam ſapientia, & doctrina euangelica, & multiplicaſti locupletare, & ditare eam diuitiis, & fructibus ſpiritualibus, quæ ſunt eccleſiaſtica ſacramẽta. Nam ſicut ſapiẽtia, & doctrina euangelica datur in potum: ita euangelica ſacramẽta dantur in cibum, & medicinam, & refectionem ſpiritualem. Et dat modum quomodo iſtud flumẽ ſapientiæ
C venit ad rigandam eccleſiam: dicens. Nam primò iſtud flumen Dei Spiritus Sancti defluxit in riuos. i. in apoſtolos. Exinde per apoſtolos deſtillauit in colles ſcilicet in doctores, puta in Aug. & Hieronimum. &c. Et exinde in valles. ſ. in ſimplices heremitas: puta in Antoniũ & Hilarionem, & exinde in campos. ſ. populares fideles, & coniugatos. Et ſic repleta eſt eccleſia ſcientia domini à ſolis ortu vſque ad occaſum. Dicit ergo Dauid.

Flumen Dei repletum eſt aquis: paraſti cibũ illorum, quoniam ita eſt præparatio eius.

Riuos eius inebrians multiplica genimina eius: in ſtillicidijs eius lætabitur germinans.

Flumẽ Dei. ſ. Spiritus Sancti repletum, & plenum eſt aquis ſapientię, & gratiæ ſine menſura: ex qbus aquis tu Chriſte paraſti cibum, & potum illorum apoſtolorum, & fidelium. D
i. inſtituiſti ſacra eccleſiaſtica ad cibum illorum, & omnium fidelium: qm̃ ita. & talis eſt præparatio eius, & diſpoſitio. i. iſto modo defluxit flumen ſapiẽtię Spũs Sancti in fideles. Nam primò impleſti riuos i. apoſtolos: & ſic inebrians iſtos riuos, & replens in die pente. Et exinde multiplica. i. multiplicaſti genimina eius. i. oẽs fideles, & filios eccleſiæ per baptiſmum regeneratos. Et eccleſia geminans filios ſuos ex fonte baptiſmi lætabitur in ſtillicidiis eius, & pluuiis deſtillantibus ex iſto flumine manante ex latere Chriſti: à quo trahunt virtutem eccleſiaſtica ſacramenta, et ẽt ex flumine gratiæ Spiritus Sancti, et ſic eccleſia lætabitur in frequentia, et multitudine filiorum regeneratorum.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. E

Tunc etiam ex iſto flumine benedices. i. bñdictionem abundantiæ, et fertilitatis gratiæ largieris coronæ. i. circulo, et reuolutioni et progreſſui anni benignitatis tuæ, et miſericordię qui eſt ſtatus, et tẽpus legis gratię. Vnde nota, ꝙ ſicut tẽpus legis veteris dicebatur annus, et dies ſterilitatis, quia nõ germinabat fructus gratiæ, et iuſtitiæ: ita per oppoſitũ tẽpus, et ſtatus legis euãgelicæ dr̃ annus benignitatis, et miæ, et gratiæ. q̃a germinat, fructificat, et iuſtificat non ſolum à peccato. ſed dat fructus meritorios vitæ æternæ: intãtum ꝙ campi tui repleti ſunt vbertate ſacramentorum, et bonorum ſpiritualium.

Pingueſcent ſpecioſa deſerti: & exultatione colles accingentur.

Induti ſunt arietes ouium & valles abũdabunt frumẽto: clamabũt etenim hymnũ dicent. F

Arua deſerti populi gẽtilis, facta ſpecioſa ꝑ baptiſmum, pingueſcẽt pinguedine ſacrorum, et gratiarũ: et colles. ſ. doctores accingẽtur, et armabuntur, et induentur exultatione ſapientiæ, et doctrinæ euangelicæ. Nã maior pars doctorum eccleſiæ fuerunt orti ex populo gentili: vt puta Origenes, Euſebius, Ciprianus, Aug. Ambro. Hiero. &c. Et etiam arietes ouium qui fuerũt prælati, et paſtores eccleſiæ induti ſunt vellere copioſo multiplicis lanę: ex qua contexti ſunt multi libri exponentes, et declarantes ſacram ſcripturam vtriuſque teſtamenti. quibus pannis nos defendimus à frigoribus, et ventis hęreticorum et infidelium: vt patet de Auguſt. qui ſcripſit contra omnes ſerenos, et defendit eccleſiã, et

cooperuit

A cooperuit ab incurſibus Arrianorum, et ma
nichæorũ :& Pelagianorum, et Hæreticorũ.
Quæ quidem abundantia, et vbertas tota ꝑ
uenit ex illo flumine ſpiritus ſancti deſſluxo
in riuos apoſtolorum , et exinde doctores.
Item vellus,quo induti ſunt arietes.ſ.prælati
eccleſię,qbus ẽ cura de ouibus,eſt eccleſiaſti
ca poteſtas prouenıens ex illo flumine. Et ex
hiſdem riuis valles ideſt , fideles infirmi ſim
plices irrigati abũdabunt frumento , et omni
cibo ſpirituali nutrientur. Et ſic clamabunt,
et dicent hymnũ laudis,et lętitię agẽdo gra-
tias Deo patri et dño noſtro Ieſu Xpo pro tã
tis bñficiis receptis in hac noua Hierusalẽ ꝑ
aduentũ dñi nři Ieſu Xpi.Et talis hymnus de
cebit et delectabit Deũ in hac noua Sion. Et
tale votũ, et ſacrificiũ eucariſtiæ reddet̃ Deo
in hac noua Hieruſalẽ, ꝙ erit Deo gratum ,
et acceptabile,et delectabile ſicut dictũ eſt in
B principio pſal. Ex ſupradictis patet, ꝙ iſte
pſal.impropriè põt exponi de abundãtia Hie
ruſalẽ terrenę,et materialis. Nã nũꝗ ibi poſt
reditum de Babylonica captiuitate fuit tãta
abũdãtia quãta hic memorat̃, cũ de ſe ſit ter
ra ſterilis, et ſicca. imo fuit tanta penuria tp̃e
Neemiæ dũ tẽplũ,et ciuitas reædificabat̃, ꝙ
patres cogebãtur vendere,et locare filios pro
cibis. Et iõ beatus Hieronymus ĩ epiſtola ad
Dardanũ inueitur contra iudęos, et dicit, ꝙ
iſta Sion, et Hiruſalem, et terra in hoc pſal.
memorata eſt eccleſia ,et cultores eius ſunt
apoſtoli. Et demõſtrat, ꝙ ea quæ sũt dicta hic
et alibi de terra promiſſionis,nõ pñt cõueni
re Paleſtinę tũm ꝑp ſterilitatẽ terrę, tũm ꝑp
arctũ ſpatiũ loci,q̃a à Dan vſq; Berſabee vix
ſunt. 70. miliaria in longitudine. Et à mari
magno vſque ad Iordanẽ, quæ eſt eius lati-
C tudo : et etiã vſque ad mõtẽ Galaad,vix sũt
70.miliara. Et ideo dicit, ꝙ pudet eũ menſu
rare lõgitudinẽ, et latitudinẽ illius terræ ꝑ
pter etnicos.i.gentiles,et paganos, q̃a vr̃ mi-
nimum ſpatium reſpectu tantorũ rumorum.
Ex quibus patet, ꝙ propheta in hoc pſal.cõ-
mendat hanc nouã Hieruſalem quæ ex illa
veteri fuit exorta . Primò q̃a in hac cantant̃
hymni Deo delectabiles, et acccepti.Secũdò
q̃a in hac offertur veſtrum,et acceptum ſacri
ficium,et votum eucariſtię, qđ in illa mini-
mè offerebatur. Tertiò q̃a in hac exaudiun-
tur orationes , et in illa nõ , cum ſit totaliter
mortua, et reprobata. Quartò q̃a iſta eſt am-
pliata , et diffuſa toto orbe terrarum vſq; ad
fines terræ. Et illa eſt arctata, et ſita ĩ illo par
uo, et arcto loco , et mõte lapidoſo. Quintò D
q̃a in hoc loco, et parte illius nouæ Hieru-
ſalẽ offertur ſacrificium eucariſtiæ , ſed ſa-
crificia veteris legis non offerebantur niſi in
illa parua ciuitate, et templo. Sextò quia in
hac offertur iugiter ſacrificium in omni ho-
ra, et tempore et cantãtur himni, et laudes.
in illa autem ciuitate non niſi in certis horis
diei. Septimò quia iſta abundat vbertate infi
nita bonorum, et refectionis ſpiritualis. Et il
la tantùm paucorum tẽporalium, et corpo-
ralium. Et iſta abundat frequẽtia ciuim illa
caret. Vltimò eſt aduertẽdum, ꝙ ſicut lex ve
tus erat imago legis euãgelicæ,et illa Hieru
ſalẽ materialis erat imago eccliſiæ Chriſti :
ita iſta eccleſia,et Hieruſalem noua eſt ima-
go illius Hieruſalem cęleſtis. Nam omnes ci
ues qui in hac viuunt per gratiã,et perfruun
tur his bonis ſpiritualibus gratię ,expectant
viuere in illa,et pfrui bonis gloriæ. Nã ſicut E
per bona temporalia le.ve. intelligunt bona
gratiæ futura in lege noua ,ita per bona gra-
tiæ intelliguntur bona gloriæ, quia iſta ſunt
cauſa illorum vt dictum eſt pſal. 22. et pſal.
62. Et ideo totus iſte pſal. ſicut expoſitus eſt
de abundantia bonorum gratiæ huius Hieru
ſalem , ita poteſt exponi de vbertate bono-
rum gloriæ illius cæleſtis. Imo Deus magis
delectatur in himnis, et laudibus qui cantã
tur in illa Sion, et Hieruſalẽ cæleſti, et ma-
gis ſunt beati ,qui habitant in illa domo cęlę
ſti,q̃a in ſecula ſæculorum laudabunt Deũ,
et fruentur bonis gloriæ. Etiam iſte pſa.can-
tatur in laudibus officii defunctorum: inquã
tũm fideles qui ſunt in purgatorio detenti ,
qui iam fuerunt refecti in hac Hieruſalem
bonis gratiæ, deſiderant liberari: vt perfruã
tur bonis gloriæ in cæleſti Hieruſalem,et ita F
nos agẽdo gratias de bonis ſpiritualibus gra-
tiæ quibus reficimur in hac Hieruſalem, can
tamus hunc pſalmum deſiderantes perfrui
bonis gloriæ in illa cęleſti , & himnos gloriæ
cum beatis cantare .

PSALMVS. LXV.

I *Vbilate Deo omnis terra: pſalmum dicite no mini eius: date gloriam laudi eius.*

Titulus ſm Hieronymum, Victori canti-
cum pſal. In bibliis noſtris reperitur. In finẽ
cãticum reſurrectionis, ſed hoc forſan addi-
tum eſt ab aliquo autore putante hunc pſal.
fuiſſe factum pro gratiarum actione de be-
neficio reſurrectionis . Sed in titulo ſecundũ
hebræum nec apparet materia , nec autor
huius

huius pſalmi, ſed dicit Rabi Salomon, ꝙ iſtæ pſal. factus eſt pro grãrum actiones quã aget populus iudæorum in aduentu ſui Meſſię: q dẽt eos liberare de captiuitate in qua nunc ſunt ſub diuerſis regibus, & principibus Chriſtianorum, & Sarracenorum: & ſic exponit hunc pſal. Sed iſtæ cæcus, & perfidus verum dicit ꝙ in hoc pſal. memorat iubilatio quam populus Dei erat acturus poſt liberationẽ factã per Meſſiã, ſed pertinaciter proteruit, & delirat inquãtum illud qđ eſt iã pteritũ expectat futurum per falſum Meſſiam, quem adhuc fruſtra expectant. Et iõ eſt dicẽdum, ꝙ Dauid præuidẽs in ſpiritu liberationẽ totius gñis humani de captiuitate peccati, quę facta eſt per Xp̃m, condidit hunc pſal. in perſona Xp̃i, & eccleſiæ: in quo inuitat populũ gentilẽ, ad iubilandum Deo pro grãrum a-

B ctione: eõ ꝙ reprobatis, & occęcatis iudæis venit ad agnitionẽ fidei, & veritatis. Vnde primò facit quod dictum eſt Secundò ꝓmittit vota, ibi. Introibo in domum &c.

Quantũ ergo ad primũ dicit propheta. O vos gentiles, & oĩs terra populi gentiliũ, qui ſecuti eſtis Xp̃m, iubilate, & cum iubilo, & lætitia agite grãs dño noſtro Ieſu Xp̃o. & dicite pſalmum lætitiæ nomini eius, per quẽ ſaluati, & liberati eſtis. & date gloriã laudi eius, q (reprobatis iudæis) vos ad ſuã fidem elegit.

Dicite Deo quàm terribilia ſunt opera tua domine: in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Dicite ſic Deo, O dñe Ieſu q̃ terribilia ſunt opera tua quæ feciſti in noſtra redemptione, quia ſol eclypſatus eſt in plenilunio cõtra naturam, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuer-

C ſam terrã à ſexta vſq; ad nonam in tua paſſione. Et introiſti infernũ, & portas æreas, & vectes ferreos confregiſti: & inde fideles vet. te. eduxiſti: & de ſepulcro reſurrexiſti: in qua reſurrectione terræ motus factus eſt magnus & exterriti ſunt cuſtodes &c. Et totum hoc factum eſt in multitudine virtutis tuæ, qui es dñs cæli, & terræ, & inferni. Et ideo non ſolum terram, & infernum, ſed etiã cœlum mouiſti, quia angelus dñi deſcendit de cœlo, & reuoluit magnum lapidem &c. Sed inimici tui iudęi ſemper mentiẽtur contra te, qui pecunia corruperunt cuſtodes: vt dicerẽt te nõ ſurrexiſſe: ſed corpus ab apoſtolis ablatũ fuiſſe. Et etiam mentientur tibi iudæi non accipiẽtes te. cum ſis verus Meſſias in lege patribus, & ꝓphetis promiſſus. Et ideo nõ ſolum mentiuntur tibi, ſed etiã toti ſacræ ſcripturæ.

Omnis terra adoret te Deus: & pſallat tibi: pſalmum dicat nomini tuo.

Poſtquàm Iudæi inimici tui mentiuntur tibi, te non recipientes, ideo reprobatis illis oĩs terra gentium adoret te tanquàm Deũ, & hominẽ, & pſallat tibi laudes decãtando, & pſalmum dicat nomini tuo quod eſt Ieſus profitendo verum redemptorem, & Meſſiã. Deinde propheta conuerſus non ſolummodo ad populum gentilem, ſed ad omnes fideles de limbo liberatos, dicit.

Venite, & videte opera Dei: terribilis in conſilijs ſuper filios hominum.

Qui conuertit mare in aridam: in flumine pertranſibunt pede: ibi lætabimur in ipſo.

Qui dominatur in virtute ſua in æternum: oculi eius ſuper gentes reſpiciunt: qui exaſperant non exaltentur in ſemetipſis. E

O vos fideles redempti, & liberati, venite, & videte opera redemptionis dñi noſtri Ieſu Chriſti, qm̃ terribilis eſt in conſilijs, & ſapientia, & doctrina ſuper oẽs filios hominum. Nã ſicut Moyſes eduxit populũ Iſrael de Aegypto in ſignis terribilibus, & portẽtis: & ſiccauit mare rubrum, & diuiſit in diuiſiones & conuertit mare in aridã terrã. i. oſtẽdit terrã aridam per diuiſionem, per quã Iſrael tranſiuit, & liberatus eſt de manu Aegyptiorũ: & poſtea conuertit retrorſum flumen Iordanis, & Iſrael trãſiuit, & introiuit ſicco pede in terrã promiſſam: Ita pariter, & amplius Xp̃s cũ maioribus ſignis, & tumultu celi, & maris, & terræ, & inferni, eduxit ſanctos patres de tenebris inferni, & totum genus humanũ de tenebris peccatorũ, & mare, & fluctus inferni F conuertit in aridam terram: & diuiſit, & fugauit demones, & liberauit ſanctos patres, & poſtea per aquas, et in flumine baptiſmali remiſit aquas pctõrum, et ſic trãſiuimus pede ſicco, et abluti à ſorde peccati, et intrauimus eccleſiam in qua lętabimur in ipſo Xp̃o hic per gratiã, et patria per gloriam. Itaq; ſicut ſancti patres fuerũt liberati de tenebris inferni ita populus gentilis de tenebris idolorum, et tranſlati ad fidem, et eccleſiã per flumen baptiſmale. Ex quibus patet, ꝙ Xp̃s eſt Deus qui dominatur in æternum in virtute ſua in cœlo, et in terra, et ĩ inferno, et in mari, et oculi eius reſpiciunt ſuper gentes, et eis ꝑmittit hæreditatẽ gratiæ, et gloriæ. Iõ iudæi qui negant, et exaſperant Chriſtũ non exaltẽtur in ſemetipſis, imo deficiantur, et ſubiiciantur

A tur in captiuitatem temporalem ſub principi bus huius mundi, & æternã ſub diabolo poſt quàm noluerunt liberari per Chriſtũ. Et nõ etiam exaſperent nec murmurent: quia ipſi ſe fecerunt diuinæ gratiæ.

Benedicite gentes deum noſtrum: & auditam facite vocem laudis eius.

Qui poſuit animam meam ad vitam: & nõ dedit in commotionem pedes meos.

Hic incipit ſecunda pars. Ergo vos gentes benedicite Deũ noſtrũ dominũ Ieſum Xp̃m, & auditã facite vocẽ laudis eius: & prædicate eum, & gratias agite ipſi Chriſto qui poſuit, & eduxit animã meam ad vitam gratię & gloriæ per fidem, & nõ dedit pedes meos in commotionem, nec permiſit pedes meos à fide cõmoueri, ſicut iudæi moti ſunt à fide & veritate. Vnde per pedes intelligit hic fundamentum fidei, qua in hoc mundo peregri
B namur, & ad patriam tendimus. Nã ſicut p pedes materiales gradimur per iſtam terrã: ita ſpecialiter per fidem tanquàm per pedes ambulãtes in eccleſia, quia ipſa eſt pes, fundamentum omnium aliarum virtutum.

Quoniam probaſti nos Deus igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.

Induxiſti nos in laqueum: poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.

Tranſiuimus per ignem, & aquam: & eduxiſti nos in refrigerium.

Probo ꝙ non promiſit commoueri pedes meos fidei, imo firmauit, qm̃ tu Deus nos ꝓbaſti, & nos examinaſti igne, & ira, & crude-
C litate tyrannorum per diuerſa tormenta, ſicut argentum examinatur multo igne, & fuſione, & induxiſti, idest induci permiſiſti in laqueum tentationis, & poſuiſti tribulationes tormentorum in dorſo noſtro per multa tempora, quia à reſurrectione Chriſti vſque ad Conſtantinũ durauit perſecutio tyrannorum, & impoſuiſti homines ſuper capita nr̃a q̃a Maximianus, & Diocletianus promulgarunt edictũ, vt ſi quis Xp̃m profiteret, bonis fiſco deſtinatis capitali ſñia puniretur. In tm̃ ergo fuimus afflicti, ꝙ per totũ iſtud tp̃s trãſiuimus per ignẽ, & aquã tormẽtorũ, & perſecutionũ. Sed tandẽ deduxiſti nos in refrigeriũ, & quietẽ per conuerſionẽ Conſtãtini, in quo quieuit eccleſia, & ẽt nos deduxiſti martires in refrigeriũ, & fruitionẽ glorię poſt tormenta, quaſi vellet concludere. Ergo bñdicite gentes Chriſtum de tot bñficiis receptis. Primò quia fuiſtis liberati ab idololatria. Se- D
cundò quia plures martires fuerunt de populo gentili. Tertiò quia tota eccleſia manſit in populo gentili Iudæis reprobatis.

Introibo in domũ tuã in holocauſtis: reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea.

Hic ꝓmitit reddere vota poſt gratiarum actiones. Vnde dicit hõ miſticus. Poſtquàm fuero liberatus de perſecutione tirannorum: & Conſtantinus reddiderit pacem eccleſiæ, ego tunc libere potero exercere diuinum cultum, et introibo domum tuã, ſ. eccleſiã in holocauſtis, & ſacrificiis, quod erit cor contritũ, & humiliatum Nã holocauſtum in le. vete. erat ſacrificium quod totò igni conſumebatur ante altare. Ita pariter in lege noua cor contritum, & humiliatum dr̃ holocauſtum totum igne caritatis crematum nil retinẽs de peccato, ſed totũ in Deũ conuerſũ, & hoc eſt verum holocauſtum Chriſtianorũ. Et ideo ſe- E
quitur Reddã tibi Deus vota mea. ſ. promiſſa voluntaria, quæ labia mea diſtinxerunt, & expreſſerũt. Vnde vota quæ vouimus, & deo promiſimus, & profeſſi fuimus in baptiſmo, fuerunt fides, ſpes, & caritas de corde bono, & conſcientia pura, & obſeruantia legis euangelicæ. Iſta ergo ſunt vota, quæ diſtinxerunt, & expreſſerunt, & promiſerunt labia noſtra in baptiſmo: & hæc tenemur reddere ſemper ſponſo noſtro Chriſto tanquàm debitum.

Et locutum eſt os meum: in tribulatione mea.

Dicit eccleſia etiam, reddam tibi illa vota, & promiſſa, quæ locutum eſt os meum in tribulatione mea. Nam quando eram in illa dira perſecutione tirãnorum fugiendo per mõtes; & ſpeluncas, & non poteram libere Deo F
ſacrificare, tunc promiſi per os meum Deo multa vota, ſi liberaret me de illa perſecutione. Poſtquàm ergo fuero ego, & ſum liberatus, volo reddere nõ ſolum vota mea quæ diſtinxerunt labia mea in baptiſmo, ſed etiam illa vota quæ locutũ eſt, & promiſit os meũ in illa tribulatione, & perſecutione.

Holocauſta medullata offerã tibi cum incenſo arietum: offeram tibi boues cum hircis:

Et offeram tibi holocauſta medullata. Vnde nota, quod in lege veteri offerebantur arietes pingues, & boues, & hirci: & toti cremabantur in holocauſtum, & ille fumus pinguedinis aſcendebat in cælum, &c. Sed iam dictum eſt pſalmo. 48. quòd talia ſacrificia iam non ſunt accepta in lege noua, & quòd de ſe non erant bona nec munda

nec

A nec propria ſed aliena. Sed in lege noua offeruntur illa ſacrificia, quæ per illa figurabantur. Nã ꝑ agnum matutinum, & veſpertinũ, ꝗ totus in holocauſtum cremabatᷓ, intelligitur Chriſtus qui totus in cruce igne caritatis crematus eſt, & totum ſe Deo patri pro toto mundo obtulit, et illud holocauſtũ quotidiè in eccleſia offertur in memoriã illius paſſionis, et recõciliationis populi cum Deo patre. Et per arietes intelliguntur ſacerdotes ꝗ ſupradictũ holocauſtum offerunt cũ incẽſo, & deuotione, qui ſimul offerunt ſeipſos. Et per boues, & hircos oblatos intelliguntur pœnitẽtes, quia ſuperbia, & petulantia bouina, & fœditate hircina mortificatos ſeipſos ſanctos & immaculatos offerũt Deo. Dicit ergo: ego
B tune offerã tibi holocauſta medulata, & pinguia pinguedine, & abundãtia gratię, quod eſt ſacramentum eucariſtię, & hoc holocauſtum offeram tibi cum incenſo, & deuotione arietum. ſ. ſacerdotum qui ſunt ductores ouium: & offeram tibi boues. i. pœnitentes à ſuperbia mortificatos cum hircis. i. pœnitentibus ab hircina fœditate, & luxuria mortificatis, & mundatis ſicut dictum eſt pſ. 50. in tertia expoſitione. Et etiam per iſta tria animalia occiſa intelliguntur martires, & confeſſores, & virgines, vt dictum eſt ibidem, quæ quidem holocauſta iugiter offeruntur in eccleſia. Et omnia iſta obtulit Chriſtus in cruce. Nam primò ipſe fuit aries, & ductor populi & gregis Chriſtiani, & fuit vitulus ſine iugo peccati, & fuit hircus nõ de ſe, ſed quia peccata omnium membrorum ſecum crucifixit.

Venite audite, & narrabo omnes qui timetis Deum quanta fecit animæ meæ.

Eccleſia prorumpẽs in gauidium cõuocato
C omnes ad cõgaudẽdum ſecum dicẽs. Venite omnes fideles, & videte quãta beneficia ſuperius expoſita dominus fecit animę meæ.

Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea

Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo: non exaudiet dominus.

Propterea exaudiuit dominus: & attendit voci deprecationis meæ.

Et ideo ore meo clamaui et clamabo ad ipſum ſepties in die gratias agendo in diuinis officiis, & exaltabo ſub lingua meã. Nã ſi ꝑ quia, et non quia non aſpexi iniquitatem in corde meo: ideo exaudiuit me dominus; qa ſi aſpexiſſem iniquitatem non exaudiſſet me dominus, quia peccatores Deus non exaudit ſed iuſtos. ſed quia ego mortificatus à peccato obtuli cor contritum, & humiliatum, propterea exaudiuit Deus, & intendit, & ſatiſfecit voci deprecationis meæ, adimplendo quod petebam.

Benedictus Deus qui non amouit orationẽ meã, & miſericordiam à me.

Benedictus ſit ergo Deus, & gratias ago ipſi, qui non amouit. i. nõ tenuit nec repulit orationem. i. petitionem orationis meæ: nec miſericordiã tuã remouit à me. Nã per ſuam miam me audiuit, & cõpleuit petitionẽ orationis meę. Nã primo per nũam ſuã venit in carnẽ, & liberauit me à pc̃tis, & ꝑ eccleſiaſtica ſacramenta, et poſtea liberauit me à perſecutione tirannorum, & ſic expecto liberari de carcere corporis huius, & eſſe cum Chriſto Amen. E

PSALMVS. LXVI.

DEus miſereatᷓ noſtri, et benedicat nobis illuminet vultum ſuum ſuper nos, et miſereatur noſtri.

Vt cognoſcamus in terra uiam tuam: in omnibus gentibus ſalutare tuum.

Titulus. Ad victoriã ſiue in finem pſa. cantici. Ex titulo appparet, ꝙ Dauid fecit hũc pſ. dirigens in Chriſtum, & eccleſiam: quia eſt finis omni credenti ad iuſtitiam ad Roma. 10 Et exprimitur modus quo cãtabatur in templo ex præcepto, Dauid; quia in organis muſicis cum cantico, & voce humana. Nam ita Terentius in titulis comœdiarum exprimit organa, vt muſica iſtrumenta, quibus comœdiæ cantabantur, cum dicit. Acta ludis megalenſibus tibiis duabus &c. Ita Dauid velut verus, & ſpiritualis poeta, & egregius pſaltes Iſrael in titulis ſuorum pſalmorum, exprimit genera muſicorũ, & modum F
cantandi. Nam ſecundùm ſacramẽta in pſalmis contenta dabat modum cantandi, vt cantans correſponderet ſacramento. Sed quia iſte pſalmus continet altiſſima ſcilicet miſterium aduentus Chriſti, & miſterium trinitatis, ideo voluit vt cantetur cum organo, & cantu ſiue uoce humana iuncta cum organo, & ſic ſimul notiſicabitur vnitas verbi cum carne, & lætitia aduentus Chriſti, & cantabatur cum toto conatu vocum vſque ad finem, ad denotandum altiſſimum miſterium trinitatis, in quo factus fuit. Iſte pſalmus partus in verbis, & maximus in ſententia diuiditur in duas partes. Nam in prima homo miſticus ſiue

eccleſia

A eccleſia petit ſaluatorē.vt veniat in carnē vt ſaluet mūdū per miām,& paſſionē. Scdō qa licet iſta incarnatio termineť ad filiū tñ effi- ciēter fit à tota trinitate. Ideo in vltimo ver- ſiculo inuocat,& exprimit oēs tres pſonas p miſteriū trinitatis, ibi. Benedicat nos Deus. Quātū ad primū eſt notandū, ꝙ actus miē & noſtræ redēptionis. primò & principaliter at tribuitur patri, & toti trinitati efficiēter, ſed inſtrumentaliter,& meritoriē attribuitur hu manitati Chriſti, eo ꝙ illa facta eſt noſtra iu ſtificatio, & punitio noſtri ſceleris:& ſic tot' Xps dr̃ redēptor,& ſaluator, ſed quia in illa humanitate Deus pr̃ fuit nobis notificat' in quātū Chriſtus per humanitatē nobis loque bať,& pdicabat,& reuelauit diuinitatē,& no tificauit voluntatē pr̃is in lege euangelica.iō
B Xps dr̃ vultus, & facies pr̃is in ſcriptura: qa per vultū,& faciem notitia deſignatur. vt ait Greg.ſuper Ezec. Nā vnaquæq; res per faciē, & vultū cognoſcit. Iō ait Dauid in principio huius pſ. Deus pater ſupple miſereatur nr̃i. quia per magna tpa ab Adam hucuſq; fui- mus in miſeria,& captiuitate peccati Et bn̄di cat nobis abſoluēdo nos à maledictione ſniæ datę in Adam, & à maledicta lege. Sed quia talis miſericordia, & benedictio non poterat nobis dari niſi per incarnationem filii Dei, qui eſt verbum,& vultus patris, per quē pr̄, & ſua voluntas nobis debebat notificari:ideo ſequitur.Illuminet vultum ſuum ſuper nos. i.oſtendat nobis filium ſuum in humanitate, qui eſt lux vera illuminans oēm hominē ve nientē in hunc mundum q.d.per vultū ſuū. ſ.filium ſuum incarnatū illuminet nos dan-
C do legem euangelicā,& ſic miſereatur noſtri non ſolum per doctrinā, ſed etiā per mortē, & paſſionem à miſeria, & maledictione rele uando, vt per ipſum filiū tuū cognoſcamus in terra viā tuam.ſ.legem euangelicam,quę eſt via peruenientium ad te,& ipſemet filius tuus eſt via veritas,& vita, & ſic cognoſcen- do ipſum, cognoſcemus viam tuam,quia ne mo poteſt venire ad patrē niſi per filium, & etiā vt cognoſcamus Chriſtū ſalutare tuū,& medicū ſalutis non ſolum in Iudęa ſed in oi- bus gentibus, vt ſit vniuerſalis redēptor. Nā per ipſum filium tuum tanquàm per faciem & vultum te omnes cognoſcemus: ergo mit te eum,vt te omnes cognoſcamus.

Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.

O Deus,vt oēs populi cōfiteantur tibi con feſſione fidei,& oēs populi confiteantur tibi D in confeſſione laudis. q. d. taliter cognoſca- mus ſalutare tuum in oibus gentibus, vt oēs populi gentiles qui hucuſq; fuerūt falſę ſu- perſtitioni idolorum dediti, deinde te verum Deum trinum & vnum & incaruatum con- fiteantur, & adorent & laudent.

Lætentur & exultent gentes: quoniam iudi cas populos ī æquitate: et gētes in terra dirigis.

Getes ſic cōuerſę lętentur, & exultēt, qm̄ tu iudicas populos in æquitate per legē euā- gelicā, quia nō pręcipit niſi oēm virtutem, & æquitatē, & iuſtitiā,& nō es acceptator pſo- narū:qa ita ęque ſaluas gētiles ſicut iudæos: & dirigis gentes in terra per legem euange- licā ſicut direxiſti iudæos. Nā licet prædica- ueris iudæis, & dixeris eos, tñ poſtea miſiſti apoſtolos ad prædicandum & dirigendum gentiles in via Dei: & ſic patet, ꝙ iudicas in E ęquitate.q. d. ꝙ ita lętabuntur gentiles ſicut iudæi in tuo aduentu, quia ęquē omnibus dabis legem & omnes redimes.

Confiteantur tibi populi Deus: confiteātur tibi populi omnes: terra dedit fructum ſuum.

Quaſi dicat.Nō ſolū cōfitētur tibi populi: qa tu es Deus, & Meſſias, & ſaluator, & iu- dex æquus, & legiſer:ſed ēt qa es verus tutor & gubernator, & dator bonorum tpalium. Nā per te terra dedit fructū ſuū ad humanā ſuſtentationē,& ad vitā alimentū,quia oia a te expectātur des fructū in tpe &c. Sed iſta expoſitio licēt contineat veritatē, inquātum omnia iſta tpalia danturà Deo,tñ nō credo, ꝙ iſta ſit intētio pphetæ in hoc loco, imo hic exprimit myſteriū incarnationis, & natiuita tis Chriſti de Virgine Maria ſine viro ſed ſo- F lo opere ſpiritus ſancti.q.d.Confiteantur tibi oēs populi, & firmiter credant ꝙ terra.i.vir- go Maria,quę reſpectu Dei dr̃ terra,dedit fru ctū ſuum.i.peperit Chriſtum patriarchis, & pphetis diu promiſſum,et expectatū:de quo fructu ait Eſa. 53. Et erit ſicut virgultum co- rā eo,et ſicut radix de terra ſitienti. Idem ca. 45. Rorate cœli deſuper:et nubes pluant iu- ſtum,aperiatur terra,et germinet ſaluatorē: q.d.ꝙ ſicut terra ex ſola influentia cœli ger- minat virgultum, et fructū, ita virgo Maria ſine coitu viri, ſed ex ſolo opere ſpiritus ſan- cti, et influentia ſuperna germinauit Chri- ſtum ſaluatorem, et fructum benedictum, cum cęteri fructus fuerint in Adam maledi- cti deſcendentes per generationem. Ideo ſo- lus iſte fructus nos poterat benedicere.

Benedicat

A *Benedicat nos Deus Deus noſter: benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.*

In hac ſecunda parte explicat miſterium trium perſonarum in vna eſſentia diuina, & ſubſtãtia. Nã quia ſuperius memorauit duas perſonas diuinas, ſ. patrem à quo petiit miſericordiam, & benedictionem, & perſonã filii intellectã per vultum, per quem facta eſt nobis miſericordia, et data benedictio, & ſalus, & lex. ne putaremus eſſe tantùm duas pſonas in diuinis: ideo explicat omnes tres: vt ſimul comprehendat perſonã ſpũs ſancti triplicando hoc nomen Deus, licèt implicitè facta ſit memoria de ſpiritu ſancto, cum dixit. Terra dedit fructum ſuũ, quaſi opere ſpiritus ſancti ſupple Iõ hic intendit dicere, ꝙ licèt miſereri, & benedicere pertineat ad patrẽ ꝑ filiũ, qui eſt vultus eius: tñ nõ excludit ſpũs
B ſanctus, q diſponit corda noſtra ad miam, & gratiã recipiẽdã. Dicit ergo. Bñdicat nos Deꝰ pater, & Deus noſter. ſ. filius, & bñdicat nos Deus. ſ. ſpũs ſanctus, aiam noſtrã diſponẽdo. Sed ne quis putaret, ꝙ iſtę tres perſonæ ſint. diſtinctæ in eſſentia, & ſubſtãtia, iõ ſequitur. Et metuant eum. i. ipſum vnũ ſolũ Deũ; omnes fines terræ: quaſi dicat: licèt iſtæ ſint tres perſonæ perſonaliter, & relatiuè diſtinctę: tamẽ ſunt vna tm̃ eſſentia, & ſubſtãtia, & vnus ſolus Deus trinus in pſonis, & vnus, in eſſentia. Vnde per ly Deus, Deus, Deus, nõ notificatur, ꝙ ſint tres Dii, ſed, tres perſonæ: quarũ quælibet eſt æquè, & perfectè Deus: qa eadẽ deitate qua pater eſt Deus: eodẽ numero filius, & ſpũs ſãctus eſt Deus, & ſic nõ eſt niſi vnus Deus. Iñ eadẽ entitate, & eſſentia qua pater eſt ens eadẽ pater, & filius, & ſpũs ſan-
C ctus eſt ens: & ſic nõ eſt niſi vnũ ens abſolutè. vt Aug. cõtra Maximianũ, licèt ſint tria ſuppoſita relatiua. Nam pater nõ eſt Deus paternitate ſed deitate, & eſſentia, & ſubſtantia dicit̃ ens, & Deus, & hãc eadẽ cõicat filio, & ambo eandẽ cõicant ſpiritui ſancto, & ſic oẽs tres perſonæ ſunt vnus Deus, & vnum ens, & vnum aliquid: quia relatiua nõ ſunt aliquid ẜm Ariſt. & Aug. ſed ad aliquid: & ideo licèt ſint tria ad aliquid, ſiue tria relatiua, tñ non ſunt niſi vnum ens, & vnum aliquid, & vnus Deus, ſumẽdo ens, & aliquid nõaliter. Sed ꝑ priũ nomẽ Dei eſt ens ſiue eſſentia ſiue eſſẽtiæ, ꝙ idem dicunt in Deo: & iõ opera eſſentialia ad extra ſunt indiuiſa in diuinis. Nam tota trinitas dicit̃ creatrix: licèt quandoque ſcriptura diſtinguat modũ in perſonis. Nã pa-
ter creauit mundũ per verbũ in ſpũ ſancto, & D
hic patri attribuitur autoritas miæ, & filio diſpenſatio eiuſdẽ, quia per filium miſertus eſt nobis: & ſpiritui ſãcto attribuit̃ ſanctificatio: quia ſicut pater, & filius ſpirãt ſpm̃ ſctm̃, ita per ipſum inſpirãt in nobis ſanctificationem, & gratiã. Et iõ in orationibus petimus patrẽ ꝑ filiũ in vnitate ſpũs ſancti, qa ſic requirit, & explicatur ordo emanationũ diuinarũ perſonarũ. Et nos nõ timemꝰ nec metuimus nec adoramus tres Deos: ſed vnũ Deũ colimus in eſſentia, & ſubſtãtia, & trinũ in pſonis: cuius opa miæ, & ſalutis circa nos facta ſatis explicãtur in hoc paruo pſal. Et nota, ꝙ Dauid nõ ſolũ notificat nobis unitatẽ diuinæ ſubſtãtiæ cũ trinitate perſonarum ꝑ hoc pronomẽ ſingulare, eũ. qñ dicit metuãt eũ &c. ſed etiã ꝑ hoc verbũ ſingulare, benedicat: cũ dicit Benedicat nos Deus Deus noſter &c. ad denotãdũ, E
ꝙ licet tres perſonæ realiter diſtinctæ cõcurrãt ad benedicẽdũ nos: tñ vnicus eſt actus earũ ad extra, tanquã ab vno principio ſubſtantiali, in quo ſunt vnũ: qa opa trinitatis ſunt ĩdiuiſa ad extra: iõ tales actus eſſentiales communiter proferuntur in ſcriptura per verba ſingularis numeri: vt Gen. 1. In principio creauit Deus cœlũ, & terram: ſed quandoque proferuntur per verbum plurale. vt ibidẽ. Faciamus hominẽ ad imaginem &c. per quod denotatur pluralitas pſõnarum cũ vnitate ſubſtantiæ. Secus autem eſt de ꝓductione ſpũs ſãcti: qui licèt ſpiretur à patre, & filio tanq̃ ab vno principio, prout determinatũ eſt i cõcilio Lugdunẽſi: tñ doctores catolici ſemꝑ cõſueuerunt dicere cũ verbo plurali, ꝙ pr, & filius producũt aut ſpirãt ſpm̃ ſanctũ. Et hoc F
fit quadruplici rõne. vt põt colligi ex dictis Aug. Primò quia talis actus non eſt eſſentialis ſed perſonalis & nominalis. Secundò quia licèt pater, & filius ſpirent ſpm̃ ſanctum tanquam vnum principium propter vnicã virtutẽ ſpiratiuã, in qua nõ opponuntur ſed vniũtur: tamẽ ſpũs ſanctus procedit ab eis tanq̃ a duabus perſonis ſe mutuò diligentibus: quia ſpũs ſanctus nõ eſt patris ſoliꝰ nec filii ſolius ſed amborũ: Et iõ quandã, qua ſe pater, & filius diligunt, inſinuat nobis caritatem. vt inquit Aug. Et ſic ſimul denotat i eis pluralitatem, & vnitatẽ: inquantum eſt nexus amborũ. Tertio hoc fit ad notificandã trinitatẽ perſonarũ cũ vnitate ſubſtãtiæ. Quartò vt videamur cõformari ſaluatori noſtro, qui dixit Pater, & ego vnũ ſumus: cum verbo plurali. Et

ideo

A ideo de hac ineffabili trinitate cum grandi timore, & tremore loquendum nobis eſt ſemper verba noſtra catolicæ fidei ſubiiciendo.

PSALMVS: LXVII.

EXurgat Deus, & diſsipētur inimici ei⁹, et fugiant qui oderunt eum à facie eius.

Huic pſ præponiť talis titulus.ſ. In finē ſiue ad victoriā Dauid pſ. cantici: per qđ patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. dirigēs in Xp̄m & eccleſiā, q eſt finis legis, & p̄cepit ipſum cātari in tēplo cum inſtro muſico cum toto conatu vocum, eo ꝙ ille populus cū magno clamore, & deſiderio vocabat Xp̄m vt veniret ad eccleſiā ſuā: et patebit. Vnde eſt aduertēdū, ꝙ iſte pſal. eſt difficilior inter oēs ad intelligendū, et exponendū. Primò pp ſcabroſitatem, et diuerſitatē trāslationē. Secūdò qa vtitur cōiter vocabulis metaphoricis. Tertiò
B qa vtiť multis figuris grāmaticalibus. Iō eſt difficilis ad cōſtruendā, et ordinandā literā. Et eſt magna diuerſitas non ſolū inter catolicos. ſed ēt inter Hebræos in exponēdo, et ordinādo particulas huius pſ. licet oēs Hebręi cōueniāt pro maiori parte in expoſitione eius quantū ad materiā. Dicūt.n. ꝙ Dauid in hoc pſ. agit gr̄as Deo pro bn̄ficiis, quæ recepit ille populus in exitu Aegypti et in tota illa pegrinatione p deſertū vſq; ad ingreſſum terræ ꝓmiſſæ incluſiuè. Et ſic exponūt hunc pſal. literaliter abſq; aliquo ſacrō. Sed in tali expoſitione pręcisè literali iudæi cæci, et obſtinati multipliciter errāt. Primò qa minuūt dignitatē ꝓphetæ. Nā ſequereť, ꝙ Dauid nō eſſet propheta in hoc pſal. nec indiguiſſet lumine ſpūs ſc̄ti, quia vnuſquiſq; ex ꝓprio lumine pōt narrare hiſtoriā p̄teritorū geſtorū:
C ꝙ eſt cōtra ſacrum tituli huius pſ. Nā dicit Rabi Camhi, ꝙ vbicunq; in pſ. poniť titulus in finē: ibi poniť, et clauditur aliquod magnū miſterium de futuro rege Meſſia. Itē ſecūdò: quia multa inſeruntur in hoc pſal. quę ſunt præter illam hiſtoriā. Itē tertiò qa loquitur multotiēs p verba de futuro vt patebit; ergo aliquid aliud intēdit dicere Dauid præter hiſtoriā in hoc pſal Et iō eſt magis credendum apoſtolo Paulo, qui ad Eſe. 4. Exponit ſcripturā huius pſal. de donis gratiarū, quæ acceperunt apoſtoli in miſſione ſpūs ſc̄ti in die pent. allegando illud. Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatē, accepiſti dona in hoibus. Et ideo eſt dicēdum, ꝙ propheta Dauid cōſiderādo, et cōtemplando totum diſcurſum filiorum Iſrael ab exitu Aegipti vſque ad ingreſſum terrę promiſſæ pręuidit in ſpiritu totum diſcurſum eccleſiæ à reſurrectione Chriſti vſq; D
ad eius proſperitatem tpe Conſtantini, et etiam vſq; ad iudicium. Vnde per hoc, ꝙ Moyſes eduxit illum populū de Aegypto in manu forti, et brachio excelſo tranſuexit eum per mare rubrum ſubmerſo Pharaone cum exercitu ſuo: de qua victoria ille populus cātauit illud canticum triumphale. ſ. Cātemus dn̄o glorioſè: qđ pręuidit Dauid in ſpiritu qualiter Chriſtus in ſua reſurrectione confractis portis inferni debebat educere vinctos, ei captiuos patres, et fideles ve. te. et introducere eos in cœlum: de quo triumpho angeli debebant cantare cāticum triūphale. Item per hoc, ꝙ Deus pluit manna in deſerto ad refectionem illius populi, et dedit legē Moyſi in monte Sinai cum igne, et tonitruis: pręuidit Dauid qualiter Xp̄s debebat dare E
eccleſię ſuę ſacram eucariſtiæ ad refectionē ſpiritualē, et in die pente. debebat pluere ſup apoſtolos pluuiā donorū, et gratiarū ſp̄ualiū. Itē tertiò, p hoc ꝙ Moyſes ex p̄cepto Dei fabricauit tabernaculum, et arcā, et diuiſit leuitis oīa officia, et ſpolia tabernaculi, vt patet Nu. 4. pręuidit qualiter Xp̄s debebat ſp̄ualiter fabricare eccleſiā ſpōſam ſuā, et ornare, et dotare eā ornamētis diuerſarū virtutum, et officiorum, et ſacrōrum. Itē quartò, p hoc ꝙ ille populus ex præcepto Dei interfecit regē Baſan, et oēs reges Canaan cum oibus habitatoribus pp ſcelera eorum præuidit Dauid qualiter ex præcepto Dei Titus cū exercitu Romanorum debebat intrare p Baſan in terrā ꝓmiſſionis, et deſtruere Hieruſalē, et oēs habitatores eius, in vindictā mortis Chriſti. Itē quintò p hoc ꝙ ille populus introiuit p F
Iordanē cum duodecim ducibus, et cum arca dn̄i, ad cuius præſentiā, et voces ſacerdotum, et leuitarū corruerunt muri Hierico, et exinde in virtute dn̄i exiſtentis in arca capta fuit tota terra, et ſubiecta diuino cultu præuidit Dauit in ſpū qualiter reprobatis, et deſtructis iudęis apoſtoli debebāt ingredi ad populum gentilē, et ad p̄dicationē, et in virtute nōis Ieſu, qđ in ore ferebāt cū magnis ſignis, et miraculis debebāt ſubiicere totum populū gētilē iugo, et fidei Xp̄i à ſolis ortu vſq; ad oecaſum. Oīa ergo ſupradicta pręuidēs Dauid in ſpū fecit hūc pſ. in quo octo facit. Nā primò excitat Xp̄m, vt reſurgat à mortuis, et omnes fideles, vt celebrent cum lætitia Chriſti reſurrectionē. Secundò inuitat, et excitat

omnes

A omnes angelos & oẽs fideles redẽptos ad cantandũ cãticum triũphale, ꝑ victoria q̃ Chriſtus habuit de diabolo, & de morte per ſuam reſurrectionẽ, & aſcenſionẽ. Tertio explicat dona gratiarum, & ornamenta, quibus Chriſtus dotauit, & ornauit eccleſiã ſponſam ſuã. Quartò explicat qualiter omnia illa dona Chriſtus accepit à patrę in ſua aſcenſione. Quinto explicat quõ Xps meruit accipere il la dona per mortem ſuam, & paſſionẽ. Sextò explicat, & prædicit punitionẽ Iudęorũ factã in vindictã mortis Chriſti. Septimò explicat, & prædicit qualiter reprobatis, & deſtructis iudæis, apoſtoli ingreſſi sũt ad populum gentilem: ex cuius conuerſione eccleſia fuit ampliata per totum orbem. Octauò agit gratias, & excitat totã eccleſiã ad agendũ gratias pro oĩbus beneficiis ſupradictis acceptis: ſecũ dum ibi. Cãtate Deo. tertiũ ibi. Deus cũ egre

B dieris: quartũ ibi. Currus Dei. quintũ ibi. Benedictus Deus: ſextũ ibi. Veruntamen cõfringet. Septimũ ibi. Viderũt ingreſſus tuos: octauum ibi. Regna terræ cãtate. Quãtũ ad primũ eſt aduertendũ prout legitur Numeri. 10. ꝙ poſtquã Moyſes receperat legẽ, & fabricauerat tabernaculũ cũ arce, & erexerat ipſum, & columna nubis ſimul cũ tabernaculo incepit moueri, tũc Moyſes cum Leuitis cãtarunt primũ verſum huius pſalmi. ¶ Exurgat Deus, & diſſipẽtur inimici eius, & fugiãt qui oderunt eũ à facie eius. Et ſic quandocunq; arca dñi mouebatur de aliquo loco, & mãſione, ſẽper repetebãt hunc verſum, & oẽs inimici fugiebãt a facie eorum: intãtũ ꝙ irruit timor ſuper oẽs habitatores illius terræ circũſtãtis, vt oẽs fugerent à facie tabernaculi vſquequò ar

C ca introducta fuit in terrã promiſſam, & collocata in Silo, vt patet per totũ diſcurſum libri numerorũ, & Ioſue. In quo facta sũt multa mirabilia. Nã à facie tabernaculi victus, & fugatus fuit Amalech, & Moab, & Baſan, & Iordanis coucrſus retrorſum, & oĩa regna Canaã ſubiecta: ꝑ qđ ꝓuidit Dauid qualiter Xpo reſurgente infernus erat expoliãdus, & diabolus à facie Xpi fugãdus, & etiã qualiter à fac e nominis Ieſu: quod apoſtoli portabãt in ore, & arca euangelica, tota terra debebat tremere & omnia idola eiãt proſternenda, & omnia regna terrę Chriſto ſubiiciẽda. Hoc ergo prævidens Dauid in ſpũ incipit hunc pſalmũ cũ verbis moyſi, & excitat Chriſtũ, vt reſurgat à mortuis de ſepulcro, et expoliet infernũ, dic. Exurgat Chriſtus Deus, & homo de ſepulcro, ſicut ſurrexit qñ liberauit Iſrael D de Aegypto, & intret infernum, & fugiãt diaboli inimici eius, & ducat exinde fideles vet. te. Et nõ ſolum fugiãt diaboli à facie eius: ſed etiã Iudęi inimici eius, qui oderũt, & crucifixerunt eũ, fugiant vidẽtes eum reſurrexiſſe.

Sicut deficit fumus, deficiãt: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Sicut fumus deficit & cera fluit à facie ignis, ita tã iudæi quã diabolus pereãt, & fugentur à facie Chriſti Dei, & hominis poſt ſuam reſurrectionẽ. Et omnes fideles ve. te. liberati de inferno per reſurrectionem.

Et iuſti epulentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.

Oẽs iuſti fideles uo. te. liberati à pctõ. & iugo le. ue. exultẽt in cõſpectu Dei ſe fuiſſe liberatos, & delectentur lætitia in lege euangelica, per quã intelligũtur miſteria ve. le. & E ꝓphetarum. Vnde Chriſtiani, qui Chriſtum receperũt epulentur in eſu ſacramentorũ, & ciborũ ſpiritualium euangelicæ doctrinæ. Et delectentur in lętitia in eius intelligentia ſicut filii. Iſrael epulati ſunt in azimis, & agno paſcali in exitu Aegypti. Deinde cum dicit.

Cantate Deo & pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei quoniam aſcendit ſuper occaſum: dominus nomen illi.

Inuitat, & excitat Dauid angelos, & oẽs fideles, redemptos, & liberatos de captiuitate diaboli ad cantandũ Xpo canticũ triũphale pro victoria quam habuit de diabolo per expoliationem inferni, & morte per reſurrectionem: prout præuidit per liberationẽ filiorum Iſrael de Aegypto. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, & quinque fecit Moy- F ſes in ſignra Chriſti in illo exitu Aegypti. Primò fecit multa ſigna in virtute nominis Dei tetragrãmatõ. Secũdò interfecit oĩa primogenita Aegypti. Tertio liberauit omnes filios Iſrael de illa morte per ſãguinẽ agni. Quartò eduxit tres cõditiones hoĩm de illa captiuitate. Quintò cõgregauit totum illum populũ ſub vna lege, & ſocietate in terra ꝓmiſſionis: q̃ a ante erat diſpſus ꝑ Aegyptũ. Et iõ poſtq̃ fuit liberatus de Aegypto, & de periculo maris rubri: cãtauit illud triũphale, Cãtem' dño glorioſe, ꝑ grãtiarũ actione. Sed q̃a omnia illa fecit Moyſes i figura Xpi: ideo Xps cui eſt nomẽ dñi tetragrãmaton. ¶ Ieſus, alia quinq; fecit in expoliatione inferni, & ſua reſurrectione quæ fuerũt multo maiora. Primo in ſua paſſione quãdo deſcẽdit ad iferos factus eſt

A eſt terræmotus per vniuerſam terram, & ſol
obſcuratus eſt. Secũdò cõfregit infernũ, &
triũphauit de diabolo. Tertiò expoliauit īfer
num, & liberauit ſctõs patres. Quartò trium-
phauit de morte. q̃a per reſurrectionẽ mortẽ
vicit, & ſuperauit. Quintò cũ magno triũpho
ſanctos patres in cœlum introduxit: & in do
mo vnius glorię cõgregauit. de quo triũpho
angeli cáticum triũphale cantarũt dicentes.
quis eſt iſte, qui venit de edon. Eſa. 63. Hæc
ergo p̃uidens Dauid in ſpũ excitat angelos,
& fideles redemptos ad cãtãdum triũphum
Chriſto in ſua aſcenſione dicens. O vos pr̃es
ve. te. ab inferno liberati: & vos fideles no. te.
de tenebris redempti: qui per aquas baptiſ-
males mare rubrum tranſiſtis, & ad littus ſa-
lutis per Chriſtum perueniſtis: cantate Deo,
& pſalmum dicite nomini eius quod eſt Ie-
ſus ſignificatum per nomen quatuor litera-
B rum: quia melius poteſtis vos cantare in iſta
redemptione, q̃ filii Iſrael poſt tranſitum ma
ris rubri: quia de maiori captiuitate, & morte
eſtis liberati per Chriſtum. nã illi fuerunt li-
berati de captiuitate, & morte tpali: vos aũt
de morte æterna. Et vos angeli non prohibea
tis ingreſſum eius in cęlum imo facite ei iter,
& date locum, q̃a licet Deus relegauerit ho-
minem à paradiſo, & priuauerit ipſum cœle-
ſtibus manſionibus p̃p p̄ctm̃, tamẽ Chriſtus
multis rationibus meretur intrare cœlum
cum ſuis fidelibus liberatis, & redemptis. Pri
mò, quia dominus eſt illi nomen. i. quia Ieſus
eſt nomen eius ſignificatum per nomen dñi
tetragramaton, qđ eſt nomen ſummę poten
tię, & ſapientię, & mĩę, & iuſtitię: vt dictum
C eſt pſal. 8. Ergo ipſi debetur cœlum in hære-
ditatem. Secundò, quia ipſe aſcendit ſuper oc
caſum. i. ſuperauit, & vicit mortem per reſur
rectionẽ. Tertiò debeť triũphus, q̃a ipſe triũ-
phauit de diabolo, & turbauit, & eum, & libe
rauit ſuos fideles, eò q̃ eſt pater orphanorũ,
& iudex viduarum. Ideo exultate in conſpe
ctu eius in iſto triũpho, quia principes infer-
ni turbabuntur à facie eius. ſ. Chriſti patris
orphanorum, & iudicis viduarum. Nam ad
eum pertinet defendere fideles ſuos orpha-
nos, & eiectos, & aĩas viduas à Deo per pec-
catum deſertas. Itẽ quartò debeť ipſi trium
phus, & debetis exultare, eò q̃ eduxit victos
in fortitudine de inferno, & etiã eo q̃ exaſpe
rant. latronẽ, & Paulum, & multos alios: qui
añ exaſperabant contra eum, liberauit, &
eduxit de morte perpetua. et eduxit multos
qui habitabãt ĩ ſepulchris, q̃a multi ſurrexe D
runt cum Chr̃o de ſepulcris, & venerunt
in ſctãm ciuitatẽ: apparuerunt multis. Matt.
27. Itẽ quintò debetur Chriſto triũphus, eò
q̃ oẽs quos de inferno, & de pctõ liberauit
fecit habitare in loco ſctõ, ſcilicet in loco, &
in domo vnius moris, & vnius glorię, & cari-
tatis. Et figura quæ dr̃ hyſterõ p̃terõ. i. tran-
ſpoſitio ſnię. Nã prius Chriſtus eduxit vin-
ctos de inferno, & de pctõ. & poſtea fecit eos
habitare in loco ſctõ ſuo. Ex quinq; ergo rõ-
nibus ſupradictis probat propheta, q̃ Chr̃o
debetur triũphus, & hæreditas in cœlo. Pri-
mò quia nomen eius eſt nomen domini q̃d
eſt Ieſus. Secundò quia triũphauit de mor-
te. Tertiò: q̃a turbauit, & fugauit diabolum,
& triũphauit de eo. Quartò quia eduxit vin
ctos de inferno. Quintò quia cõgregauit loco
ſctõ ſuo, et in domo vnius moris. Ad quorum
intelligentiam eſt primò notandum, q̃ oẽs E
patriarchæ, & prophetæ ideo deſiderabant
Chriſtum videre quia ſciebant in ſpiritu q̃ ſo
lus Chriſtus debebat reuelare nomen dñi te-
tragramaton, q̃ nulli patrum antiquorum
fuerat reuelatum. Et ideò dicunt iudæi mo-
derni, q̃ meſſias, quem falſò expectant, debe
bat habere ſecum illud nomen, & ſcire pro-
prietates eius, in cuius virtute debebat face-
re multa miracula, & ſubiicere totũ mundũ.
Cum ergo ſecundum veritatem Chriſtus ſal
uator noſter non ſolum habuit illud nomen,
imo ipſe erat nomen domini quod eſt Ieſus
vt probatum eſt pſal. 8. Ideo habet poteſtatẽ
in cœlo, & in terra, & in inferno: & per conſe
quens debetur ſibi triumphus. Ideo dicit Da
uid. Cantate ei, & pſallite illi, quia dominus
nomen illi. Secundò eſt notãdum ſecundum
apoſtolum. primæ ad Corinth. 16. q̃ mors an F
te reſurrectionem Chriſti dicebatur victrix
oĩm. & ideo dicebatur occaſus vitę. Nã ſicut
mundus perdit lucem per occaſum ſolis: ita
homo perdit vitam p̃ mortẽ. Et ideo dicebať
finis oium terribilium. vt patet primo & hic:
quia de oĩbus magnis, et p̃ vis triũphabat: q̃a
vltra mortẽ non erat aditus neq; tranſitus li
cet Chriſtus repperit aliam vitam poſt mor-
tem, quando reſurrexit ad vitam glorioſam.
Et ſic triũphauit de morte: q̃a deuicta mor-
te reſerauit nobis aditum ad aliam vitam per
ipſam mortẽ. Et ſic mors, quæ erat finis oĩm
terribilium facta eſt nobis preuia ad aliá vi-
tam. Et ideo dicit Dauid, q̃ Chriſto debetur
triũphus in cœlo, eò quòd aſcẽdit ſuper oc

A caſum.i.ſuper mortẽ quãdo reſurrexit.Vnde ſicut Chr̃s aſcẽdit ſup occaſum mortis:ita meruit aſcẽdere ſup occaſum cæli.i. ſup primum mobile, qđ dicitur cœlum occaſus eò ꝙ motu ꝓprio mouetur ad occaſum:cũ cæteri cœli moueãt motu obliquo, & quaſi cõtrario ſup polos zodiaci.Vnde eſt aduertẽdum, ꝙ hic latet maximum ſacramẽtũ.nã ſicut ſol per raptum primi mobilis tẽdit ad occaſum pręter motum ꝓpriũ,& quaſi cõtra naturã ſui:& poſt occaſum cauſat noctẽ ꝑ abſẽtiã ſuã in nr̃o hęmiſphęrio: & tñ dũ ferť ꝑ aliud hemiſpherium inferius ſẽp lucet, & cauſat diẽ i.alio hemiſpherio inferiori: q̃a nunq̃ in ſe perdit lucem ſed peragrato alio hemiſphęrio apparet ſupra noſtrum hemiſphęrium,& horizõtem:& ſic cauſat nobis diẽ clarum,& lętũ,q̃a nõ manet in illo occaſu:imo tranſcẽ
B dit occaſum,& trãſit ad auroram, & diẽ:Ita Chr̃s cõtra iuſtitiã,& ꝑter merita ſua raptus, & ductus eſt ad occaſum mortis ꝑ iudæos: & corpus eius fuit clauſum, & ſigillatum in ſepulcro, q̃a putabãt iudæi Chr̃m totaliter occidiſſe victum morte corporali,& nunq̃ reuerſurum, nec reditu rũ. Sed licet Chr̃s vere fuerit mortuus: tñ eius aĩa verbo ꝑſonaliter vnita deſcendit ad aliud hemiſphęrium.ſ.ad infernum, nunq̃ amittẽs, nec perdens ſuum lumẽ cauſãs lucẽ,& diẽ ſc̃tis patribus in libro vbi Chr̃s tãq̃ pr̃ orphanorũ, & iudex viduarũ aĩarum ſedit per.40.horas, & condẽnauit diabolum tãq̃ tyrannum: à cuius facie fugerũt oẽs demones,& ipſe eduxit prędã antiq̃, & vinctos patres de limbo inferni. Et ſic aĩa Chr̃i cũ tali triumpho reuerſa eſt ad corpus: reſurrexit Chr̃s ad diẽ, & vitã glorioſam. &
C ſic incepit dies gratiæ in eccleſia. Ex quo patet, ꝙ Chr̃s aſcendit ſuper occaſum cœli primi mobilis vſq; ad cœlum empireum & iõ dicit Dauid, ꝙ Chriſto debetur triũphus, eò ꝙ aſcendit nõ ſolum ſuper occaſum mortis, ſed ẽt ſuper occaſum cœli.Iterum eſt notandum, ꝙ Chriſtus tres cõditiones hominũ eduxit de inferno.ſ.victos patres, & oẽs fideles ve. te. qui ibi vincti tenebantur ꝑꝑ pc̃m̃ primi hoĩs.Secundò eos qui exaſperant,ſicut fuit latro,qui ante improperando exaſperabat Chriſtũ in cruce,ſed quia correctus & illuminatus dixit:memento mei dñe dũ veneris in regnũ tuum: iõ Chriſtus liberauit eũ dicens:hodie mecum eris in paradiſo. Tertiò quoſdã non ſolũ liberauit de inferno, ſed ẽt ſuſcitauit de ſepulcro, & ſurrexerunt cũ eo vt dictũ eſt.& iõ dicit Dauid. D

Exultate ĩ cõſpectu eius: turbabũtur à facie eius patris orphanorum, & iudicis viduarum. Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui habitare facit vnius moris in domo.

Exultate in cõſpectu eius q̃ ducit victos ĩ fortitudine.ſimiliter eos q̃ exaſperãt.ſ.latronẽ, & oẽs qui habitabãt in ſepulcris. Hoc ẽt põt intelligi de liberatione à pc̃õ, nam Chr̃s quoſdã liberauit.ſ. apoſtolos,& cæteros cõuerſos de iudaiſmo,q̃ erãt ligati,& vincti iugo,& vinculo legis.& ſic Chr̃s eos liberauit, & abſoluit à iugo legis. Scdõ liberauit quoſdã exaſperãtes cõtra Chr̃m.ſicut fuit Paulus & reges qui perſequebãtur eccleſiã. Tertiò liberauit quoſdã de ſepulcris pc̃õrũ ſicut Magdalenam,& Matthæũ,& oẽs pc̃õres.Et ſic de oibus põt intelligi ille verſiculus. Nã prius tres cõditiões hoim eduxit Chr̃s de inferno, E & fecit eos habitare in domo vnius gloriæ:& aliàs tres eduxit de vinculo pc̃õrũ,& infidelitatis: & fecit eos habitare in domo vnius moris, & fidei. Primò oẽs qui ſunt vnius fidei facit habitare in hac eccleſia. Secundò facit eos habitare per vnã gloriam in cœlo.

Qui eduxit vinctos in fortitudine:ſimiliter eos qui exaſperant:qui habitant ſepulcris.

Notãdũ, ꝙ Moyſes tres cõditiones hoim eduxit de Aegypto. Nã primò eduxit quoſdã vinctos de captiuitate. Scdõ quoſdã exaſperãtes qui nolebãt exire. Tertiò eduxit quoſdã de ſepulcris.ſ.oſſa Ioſeph, & patriarcarũ. oẽs iſtos,q̃ erant diſperſi per Aegyptũ eduxit, & congregauit in domo vnius moris dãdo eis vnã legẽ, & ritũ colendi Deũ. Ita pariter Chr̃s tres cõditiones hoim liberauit, & F cõgregauit in eccleſia. Nam primò abſoluit vinctos iudæos à vinculo, & iugo legis. Scdò eduxit ab idololatria gẽtiles exaſperãtes, & perſequentes eccleſiã. Tertiò traxit multos de ſepulcris pc̃õrũ ſicut Magdalenã,& Matthæũ.Et oẽs iſtos cõgregauit in domo vnius moris, & legis euãgelicæ. Congregauit ergo Chriſtus eccleſiam ſuam ex iudæis vinctis, & gentilibus,& peccatoribus ſub vnam legem. deinde cum dicit.

Deus cum egredieris in conſpectu populi tui: cum pertranſieris in deſerto.

Terra mota eſt, etenim cæli diſtillauerunt à facie Dei Sinai, *à facie* Dei *Iſrael.*

Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata eſt: tu vero perfeciſti eam.

A *Animalia tua habitabunt in ea: paraſti in dulcedine tua pauperi Deus.*

In hac tertia parte prędicit, & explicat bo
na ſpũalia, quæ cõtulit Xp̃s eccleſiæ ſpõſæ, &
ornamẽta, quibus eã dotauit, & ornauit figu
rata p bona q̃ ille populus recepit à Deo in
deſerto, & illo itinere. Ad cuius ĩtelligẽtiã eſt
notandũ, ꝙ quinq; bona inter cætera cõtulit
Deus illi populo ĩ deſerto. Nã priò Deꝰ pluit
eis manna de cœlo cum iã deficerent fame.
Scd̃ò dedit eis legẽ ĩ mõte Sinai: p quã dedit
eis cognitionẽ Dei. Tertiò præcepit fieri ta-
bernaculũ, & ornauit ipſum, & diuiſit ſpolia
eius filiis. Leui. ſ. Caatitis, & Gerſonitis, &
Meraritis: vt patet Nũeri. 4. Quartò diuiſit,
& diſtribuit gradus ſacerdotũ, & miniſtro-
rum Quintò introduxit illum populũ, & ta-
bernaculum, & collocauit ipſum in mõtibus
B pinguibus terræ pmiſſionis. Sed qa oĩa illa
facta sũt in figura Xp̃i, & eccleſiæ ſpõſæ ſuæ:
ideo Xp̃s volẽs implere ſcripturas alia quin
que vel ſex dedit eccleſiæ ſpõſæ ſuæ poſt re-
ſurrectionẽ, & poſtquã liberauerat eã de ca-
ptiuitate peccati, & congregauerat eam ex iu
dæis, & gentilibus, & peccatoribus. Primò de
dit ipſi ſacrm̃ eucariſtię ad refectionẽ ſpũalẽ.
Secundò dedit apoſtolis ſpm̃ ſanctum, per
quem receperunt dona gratiarum ad intelli-
gendas ſcripturas: & hoc in die pentec. Ter-
tiò dedit eis dona virtutum moraliũ, & theo
logalium ad ornatum. Quartò diuiſit gradus
ſanctitatis in eccleſia ſecundũ diuerſitatẽ vir
tutũ: Quintò diſtribuit eccleſiæ gradus ordi-
nũ, et miniſtrorum, & officiorum. Sextò cõſti
tuit, & fundauit eccleſiã in monte pingui ſa-
cramentorũ ad nutritionẽ ſpũalem. In quo
C monte paſcuntur oues Chriſti pinguedinę ec
cleſiaſticorũ ſacramentorũ. Hoc ergo præui-
dẽs Dauid ĩ ſpũ apoſtrophãdo dicit ad Xp̃m.
O Chr̃e Deus, & homo ſicut cum trãſires in
deſerto cœli diſtillarunt mãna, & terra mota
eſt à facie Dei iſrael, & Dei Sinai, quando de-
diſti legẽ Moyſi: ita pariter cũ tu egredieris,
& exibis incarnatus in conſpectu populi tui
Chriſtani ſegregabis. i. ſegregati ſparges, &
diffundes pluuiã bonorũ ſpũalium volunta-
riã. i. toti populo optatã, & deſideratã, & gra
tiã ipſi hæreditati tuæ. ſ. populo Chriſtiano,
quæ licèt ante eſſet ĩfirmata, & fragilis, & de
bilitata per pc̃tm̃, & ex defectu gratiæ: tamen
tu perfeciſti, & confortaſti, & fortificaſti eam
p eſum ſacramenti eucariſtię, & aliorũ bono-
rum ſpiritualium. Et iõ omnia animalia tua,
ſcilicet oẽs fideles qui ſunt oues paſcuæ tuæ D
habitabunt ſimul in tua hæreditate, & eccle
ſia tua ſub vna fide, & caritate, eò quòd tu
Deus paraſti pauperi populo tuo iſtũ cibum
ſacramentalem cum magno ſapore, & dulce
dine ſpũali: qa refecit, & lętificat mentẽ, &
cor oĩs pp ineffabilem dulcedinem ſuam. Ex
hac litera patet, ꝙ Dauid nõ ſolum loquitur
hic pręcisè hiſtorialiter de illa pluuia mãnæ
facta in deſerto. nec de pluuia ignis, & nubis
facta in monte Sinai in datione legis: quia il
la miſteria iã erant facta tempore Dauid per
CCCC. anos ante. Hic ãt loquitur de futuro
dicens: cum egredieris. i. cum exibis ſegrega-
bis pluuiam hęreditati tuę. ſ. in die Iouis ſan
cta, qñ inſtitues ſacramentum eucariſtię di-
ſtribuendo apoſtolis, & oĩbus fidelibus, & in
die pente. qñ ſparges pluuiam donorum gra
tiarũ in linguis igneis. Ex quo patet, ꝙ cum B
dr̃ terra mota eſt à facie Dei iſrel, non dr̃ ad
hiſtoriã principaliter, ſed ad figurã: quaſi di-
cat, ꝙ ſicut tunc terra mota eſt à facie Dei Si
nai in datione legis, qñ pluit, & cæli deſtilla-
uerũt mãna in deſerto à facie Dei iſrael: Ita
cœli deſtillauerũt dona gratiarũ in mõte Siõ
qñ ſegregauit pluuiã ſpũlem ſup apoſtolos:
& hęc eſt vera intelligẽtia huius patris q̃ cę-
ci, & obſtinati iudæi capere nõ poſsũt neſciẽ
tes diſtinguere inter figurã, et figuratum, nec
applicare figuram figurato. Deinde cũ dicit,

Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

Rex virtutum dilecti dilecti: & ſpeciei domus diuidere ſpolia.

Explicat magis ꝙ dictum eſt, & oſtendit
qualiter ex ſupradicta pluuia ſpirituali diffu
ſa ſuper apoſtolos dedit eccleſię dona ſapien F
tię, & doctrinę, & dona omnium virtutũ, &
aliarum gratiarum. Ad cuius intelligentiam
eſt notãdum ſicut dictum eſt in ꝓlogo tract.
3. in ſexto principio, ꝙ debet pręſupponi ad
intelligendũ ſacram ſcripturam, ꝙ Chriſtus
nõ ſolum eſt meditator Dei, & hominum in
reconciliãdo, & intercedendo: ſed ẽt eſt me-
dius interpres inter nos, & patrẽ, qa declara
uit nobis volũtatẽ pr̃is, & interpretatus eſt no
bis legem veterem eius verũ intellectũ ape-
riendo. Et ẽt Xp̃s vt ibi dictum eſt, verus, &
proprius procurator rector, & diſpenſator
oĩum virtutũ, & donorũ, & bonorũ ſpũalium
Dei patris dilecti ſui, qa ad ſolum ipsũ perti
net diſpẽſare, & diſtribuere oĩa bona gratiæ,
& gloriæ patris dilecti ſui. Nam primò de-

A dit bona gratiæ, quãdo dixit: Accipite ſpiri-
tũ ſanctũ. Itẽ hoc demonſtratur in parabola
talentorũ Matthæi. 25. Quia vni dedit quin
que talenta, per quę denotantur dona gra-
tiæ: & alteri dedit duo, per quę denotantur
bona naturæ: & alteri dedit vnum per ꝙ intel
liguntur bona tẽpalia. Et tñ ipſemet Chriſtus
dat, & dabit bona gloriæ qñ dicit Euge ſer-
ue &c. Itẽ Lucę. 21. dicit. Vado vobis parare
locũ, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meã
in regno patris mei. Ex quo patet, ꝙ ſicut
Chriſtus eſt diſpenſator bonorũ gratiæ: ita
eſt diſpenſator bonorũ gloriæ patris dilecti
ſui. Eſt ergo aduertẽdũ, ꝙ Chriſtus, q eſt do-
minus rector, & diſpẽſator virtutum, & bo-
norũ patris, ſeptẽ bona diſpenſauit, & diſtri-
buit eccleſiæ ſponſę ſuæ. Primò ſacrum eu-
chariſtiæ: ꝙ eſt bonorum oim bonum. de quo
B dictũ eſt, ꝙ in eo cõtinetur realiter Chriſtus
Deus, & hõ, & pconſequens tota trinitas. ſ.
pater, & ſpiritus ſctũs p cõſubſtãtialitatẽ ad
verbũ. Secundo diſtribuit bona ſapientæ, &
doctrinæ. Tertiò bona virtutum, & oim gra-
tiarũ. Quartò bona graduũ ſanctitatis Quin
tò bona graduũ prælationũ, & ordinum. Se-
xtò bona pinguedinis grãæ ſacramentorũ. Se-
ptimò bona pinguendinis glorię. Dicit ergo
propheta in his duobus verſiculis ſub una co
pulatiua cõſtruſtione ꝙ dominus Ieſus Xp̃s
rex virtutũ dilecti. i. rector, & diſpenſator vir
tutũ, & gratiarũ, & bonorũ dilecti patris da-
bit verbũ apoſtolis euãgelizãtibus virtute. i.
cũ virtute multa ad prædicãdũ, & intelligẽ
dum ſacras ſcripturas. & intelligit p verbum
oĩa dona ſpũs ſcti, quę Xp̃s dedit apoſtolis in
die pẽtec. ſ. donũ ſapientiæ, & intellectus ad
intelligẽdas ſcripturas: & donũ cõſilii, & for
C titudinis ad tolerandas perſecutiones: & ge-
nera linguarum, ad prædicãdum euangeliũ
omni creaturæ: & dedit eis virtutẽ ad ſanan
dos infirmos, vt patet Matthæi. 10. & Lucæ.
10. & Marci vltimo, & iõ dicit, ꝙ dabit ver-
bum euangelizantibus apoſtolis, & marty-
ribus cũ multa virtute miraculorũ, & ſingo-
rũ. Itẽ iſte Chriſtus rector, & diſpenſator vir
tutum dilecti partis ſui, nõ ſolũ dabit verbũ
euangelizantibus, ſed etiam dabit diuidere
ſpolia ſpeciei domus dilecti patris. i. dabit
apoſtolis, & prelatis poteſtatem diuidere. i.
videndi ſpolia, & ornamenta ſpeciei. i. pul-
critudinis domus dilecti patris ſupple: quæ ẽ
eccleſia de qua dicit Chriſtus. Domus pa-
tris mei domus orationis eſt. & intelligit Da
uid per ſpolia ſpeciei domus omnia dona vir D
tutum, & gratiarũ q̃ ſunt ornamenta, & pul
critudo domus Dei patris, q̃ eſt eccleſia. de
quibus ornamentis dixit ſuperius pſal. 54.
Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaura
to circundata &c. Item ois gloria filiæ regis
abintus in fimbriis aureis circũamicta varie-
tatibus. de quibus ẽt ornamentis, & ſpoliis
habetur in lib. Cãticorum p totũ. Hæc ergo
ſunt ſpolia, & ornamenta ſpeciei, & pulcri-
tudinis domus dilecti pris Chriſti. Et iõ eſt
aduertendum in conſtructione, & ordinatio
ne literæ horum duorum verſiculorum: qa
ex duobus verſibus fit una copulatiua con-
ſtructio. quia ly dominus primi verſus ordi-
natur cum ly rex virtutum ſecundi verſus,
iſto mõ. ſ. dominus Ieſus Chriſtus rex. i. re-
ctor virtutum dilecti patris ſui ſupple, dabit
verbum euangelizantibus virtute multa, &
dabit diuidere ſpolia ſpeciei domus dilecti. E
Ita quòd primus gtũs. ſ. dilecti ordinat cum
ly ſpẽi domus. i. domus dilecti patris Xp̃i. Et
ẽt cauſat amphibologica cõſtructio i ly ſpe-
ciei domus: vt ſi dicatur: diuidet ſpolia ſpẽi
domus: vel ſpolia domus ſpẽi. i. domus pul-
critudinis. ſed in hoc nulla eſt vis nec imp-
prietas. Põt ẽt cauſari figura quæ dicitur en-
diadis inter illa duo ſubſtãtiua. ſ. domus ſpẽi
. i. ſpolia domus ſpecioſæ. Et ſic totũ põt ſal-
uari quocũq; mõ ordinetur litera ſcdm mo-
dos ſupradictos. Litera autẽ Hierony. habet
iuxta punctionẽ hebraicã ſic. Reges virtutũ
fœderabunt fœderabuntur ſiue mouebun-
tur mouebuntur: & ſpẽs domus diuidet ſpo-
lia. & tunc eſt ſenſus ſcdm aliquos. ſ. ꝙ reges
terræ cõgregabũtur ſub vna fide in vna eccle
ſia, & diuidẽt ſpolia. i. dona, & ornamenta
dabunt eccleſię ſicut factũ eſt per cõuerſionẽ F
Conſtantini Imperatoris &c. Sed licet hoc
fuerit verũ, tñ hoc nõ ſonat iſta litera nec p-
cedens nec ſubſequens. Ideo eſt magis tenẽ-
da ſupradicta ſententia, quia eſt magis con
ſona, & maiora continens ſacramenta. Dein
de cum dicit,

*Si dormiatis inter medios cleros pennæ co-
lumbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius
in pallore auri.*

Prædicit & explicat diuerſitatẽ graduũ ec
cleſię quantum ad ſantitatem, quos gradus
Chriſtus diſtribuit ad ornatum, & decorem
eccleſiæ ſpõſę ſuæ. Ad cuius intelligentiã eſt
notandũ, ꝙ Dauid appellat eccleſiã Chriſti
quinq; noĩbus. Nã primò appellat eã popu-
lum

A lũ Dei inquãtum eſt cõgregatio fideliũ. Scđò appellauit eã hrđitatẽ Xp̃i inquãtum ad eius ciues pertinet iſta hrđitas per gratiã, & alia p gloriã. Tertiò appellauit eã domũ ſpeciei, & pulchritudinis pp iã dicta ſuperius. Quartò appellat eã montẽ Dei pinguẽ, & coagulatum. vt patebit infra. Quintò aũt appellat eam in hoc verſu Columbã pennæ deargentatæ: ſiue columbã deargentatã variis coloribus coloratã, & hoc pp varietatem graduum ſctõrum, & ſtatuum perfectorum virorum qui quieſcunt, & ſunt, & fuerunt. Nã ſicut columba cõſtat ex pennis, & plumis diuerſorum colorum, quibus pennis columba volat ex vno termino ad aliũ: ita pariter eccleſia conſtat ex diuerſitate graduum ſctõrum, & perfectorum virorum quos Xp̃s conſtituit in eccleſia ſecundum diuerſos gradus virtutũ:

B nam ſecundum apoſtolũ. 1. ad Cor. 12. alios fecit apoſtolos: alios euangeliſtas: alios prophetas: alios doctores: alios martires: alios confeſſores, & alios continentes &c. Et hoc diſtribuit vnus, & idẽ ſpũs put voluit. Nã per virtutẽ fortitudinis fecit apoſtolos, & martires, & per virtutẽ caſtitatis fecit virgines, & cõtinẽtes, & per virtutẽ ſapientię, & intellectus fecit doctores, & ſic de ſingulis: & ſic eccleſia facta eſt quaſi vna colũba ornatu virtutum, & gratiarũ varietate: cuius duæ alę ſunt fideles caritate formata, & ſpes bonorũ cœleſtium: qbus alis ipſa volat inter duos terminos. ſ. ã terra in cœlum. Pennę autẽ virides eius ſunt cõfeſſores, & doctores q volãt in cœlum p cõtemplationẽ, & pœnitentiã. Pennæ vero albæ ſunt virgines, & cõtinentes: q volant per caſtitatẽ, & puritatẽ. Pennæ aũt ru-

C beæ in pallore auri ſunt apoſtoli, & martires, qui ardore caritatis per martirium in cœlum euollarunt: vnde pẽnæ rubeę ſiue auratæ dicunt̃ eſſe in dorſo huius columbę, eò ꝙ martires ſupra dorſum martirium, & perſecutiones pp Xp̃m tolerarunt ex caritate, & dono fortitudinis, & aliarũ virtutum. Hæc eſt ergo cauſa quare Dauid eccleſiã Xp̃i appellat columbã, & in toto iſto verſu vtitur vocabulis metaphoricis pp ſimilitudinẽ. Vñ sũt valdè notãda vocabula hic poſita. nã per columbã intelligit eccleſiam pp rõnes iã dictas, & per cleros intelligit terminos inter quos volat iſta colũba ſiue hæreditates. Nã cleros græcè idem eſt qđ ſors latinè. Sed qa termini hæreditatum, ſiue ipſę hereditates diuidebãtur per ſortes, vt patet in libro Ioſue: iõ in ſcriptu-

ra termini, & ipſę hæreditas dicunt̃ ſortes fre- D
quẽter. Et iõ Dauid in hoc loco p cleros intelligit terminos ſiue hriditates. Sed tunc eſt videdum, ꝙ hrđitates ſiue termini, inter quos volat iſta columba. Ad qđ eſt dicendum vno mõ, ꝙ termini inter, quos volat iſta columba, ſunt duo teſtamenta. ſ. vetus, & nouum: quorum medium fuit Xp̃s, q fuit finis illius, & principium huius: qa ad ipſum tẽdebãt, & volabãt pr̃es, & oẽs fideles vet. te. & p ipſum trãſierunt ad vitã. Et ſic iter, & ſpatium medium inter te. ve. & no. fuit Chr̃s, & veritas euãgelica, quę i Chr̃o fuit cõpleta. Et fideles nõ poſſunt venire: nec poterunt peruenire de lege ad gratiã, niſi volãdo, & tranſeundo per Chr̃m: nec nos poſſumus peruenire ad cognitionẽ veritatis le. ve. niſi volemus ad euãgelium trãſeundo per Chr̃m, in quo oĩa fuerũt E
cõpleta. Iõ qui vult videre veritatẽ nõ ſiſtat nec maneat in illo termino: ſicut faciunt iudæi: ſed oportet, ꝙ trãſeat, & volet ad alium terminum p mediũ q eſt Chr̃s, & veritas euãgelica. Et ſic Aug. & Hieronimus, & oẽs ſacri doctores ab vno teſtõ in aliud volebãt trãſeundo p Chr̃m, & veritatẽ euãgelicã. Iõ ait Chr̃s Mat. 13. ꝙ oĩs ſcriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt patrifamilias q pfert de teſauro ſuo noua, & vetera. Et ſic patet vno mõ, q d eſt volare inter terminos huius columbæ, & q d eſt dormire per cõtemplationẽ. Alio mõ termini, inter quos volat iſta columba ſunt duæ eccleſiæ. ſ. iſta inferior p gratiã, & ſuperior p gloriã. Nã iſta columba ſemper volat ferẽdo, & vehẽdo fideles ab iſta eccleſia, & hrđitate ad illã ſuperiorẽ. E tiã per iſtos duos terminos intelligit̃ cœlum, et terra, inter quos quieſcit eccleſia Chr̃i. Nã eccle- F
ſia eſt ſuper terrã: qa oĩa terrena cõtemnit; et tranſcendit ponens ſuã ſpem in bonis cœleſtibus, et dormit, et quieſcit per cõtemplationẽ inter cœlum, et terram: qa eſt ſupra terrã, et infra cœlum: qa nõdum peruenit ad ſtatum glorię, et iõ eius ciues dicuntur viatores ad illã patriam, iam eleuati à terrenis. Et ſic patet, ꝙ oẽs fideles et iuſti huius eccleſiæ dicuntur dormire inter duos terminos huius columbæ, et dicuntur pẽnæ eiuſdem. Dormire ergo inter medios cleros huius columbę nil aliud eſt niſi inter duo teſtamenta contemplari, et ab vno ad aliud per contemplationem diſcurrere, et vnum cum alio concordare: aut contemptis rebus terrenis in ſola contemplatione diuinæ legis, et in

A ſpe diuinorum conquieſcere, & ſm legem euangelicam viuere, & miſteria no. te. p figuras, & prophetas, & autoritates ve. teſt. approbare. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid in iſto verſiculo. Põt etiam deſcribi iſta colũba magis diſtincte ſecũdum omnes ſuas partes. Nam eccleſia dicitur columba metaforicè ꝓpter eius mãſuetudinem, & mũditiã. Caput huius columbæ eſt Chriſtus: a quo deſcẽdit omnis ſenſus ſpiritalis, & motus ad ſua membra. vt frequenter dictum eſt. Columba eius eſt virgo Maria: per quam deſcendũt ad nos omnes gratiæ per eius intercellionem. Nã ſicut Chrs eſt mediator inter hoies, & Deum, ita virgo Maria eſt mediatrix inter nos, & Xpm. Iſta colũba habet alas, & dorsũ, & partes interiores. Pennæ alarum ſunt deargentatæ & albæ: pẽnæ dorſi ſunt rubeæ, & pallidę

B quaſi deauratæ: pẽnæ vero interiores ſunt quedam virides, & quędam medio colore, & quaſi diuerſis coloribus coloratæ. Et ideo pennæ rubeę, & pallidę ſiue deauratę dorſi huius columbę ſunt apoſtoli, & martires ardore caritatis fulgentes, qui primum, & altiorem locũ tenent in eccleſia ſicut aurum inter metalla: & ideo ponuntur in dorſo eccleſiæ. Pennę autem deargentatæ, & albæ alarum ſunt uiri sãcti, & mulieres virgines, & cõtemplatiui qui totaliter iſta terrena cõtempſerunt propter cœleſtia, & iõ ponuntur in alis colũbæ: quia per puritatẽ volãt ad cœlum, & ſic tenẽt ſecundum locũ in eccleſia. Pennæ vero virides ſunt ſancti Dei cõfeſſores: qui licèt nõ peruenerunt ad rubedinem, & pallẽdinẽ martirii: tamẽ in uiriditate fidei, & ſpei radicati fecerũt ſemper fructus bonorũ operum: & iõ col

C locãtur iſtæ pennæ virides quãdoq; in cauda quãdoq; propè alas colũbę. Cæterę aũt plumę, quæ ponũtur ſub alis, & in partibus inferioribus huius colũbæ mediis, & diuerſis coloribus coloratæ ſunt oẽs Xpi fideles tã cõiugati q̃ ſimplices, & diuerſorũ ſtatuũ, & cõditionum Chriſtiani uiuentes ſub lege euãgelica: qui licet frequenter cadãt per pctũ: tamẽ ſemel in anno uel finaliter ſurgunt per penitentiã. Oẽs ergo ſupradicti ſtatus fideliũ dicũtur dormire & quieſcere in hac colũba. Iſta aũt colũba habet cleros. i. terminos intrinſecos, & extrinſecos. Termini ĩtrinſeci sũt alę, & eius partes extremę; ſed termini extrinſeci ſunt cęlũ, & terra, & ipſa colũba tenet mediũ inter cęlũ, & terrã: nã licèt nõdum attingat nec poſſideat cælum in re: tamen iã tenet in ſpe, & licèt ſit in terra: tamen non uiuit ſm

D terrã: imo eſt eleuata à ſollicitudine terrenorũ, & in ſpe futurorũ uiuit ſecũdum Deũ. Et iõ tenet mediũ inter cęlum, & terrã. Et iõ fideles dicũtur dormire inter medios cleros. i. inter medios terminos huius colũbæ inter cęlum, & terrã. i. Vnde uita chriſtiani dr̃ dormitio reſpectu uitę hoim mundanorũ. Nã dum mũdani fluctuãt, & laborãt ſolliciti circa honores, & diuitias acquirẽdas, & cętera tẽporalia exercenda: Chriſtiani dormiunt, & quieſcunt in cõtemplatione, & ſpe bonorũ cœleſtium. Et iõ pſal. 4. dixit uir iuſtus, q mũdani à fructu frumenti uini, & olei multiplicati ſunt. Ego aũt in pace in idipſum dormiã, & requieſcã, quõ tu dñe ſingulariter in ſpe conſtituiſti me: prout ibi fuit declaratũ. Dormire ergo inter medios cleros, ſiue terminos huius

E columbæ nihil aliud eſt niſi cõtemptis rebus terrenis uiuere in eccleſia, & requieſcere per contẽplationem bonorum cęleſtium. His habitis eſt deueniendũ ad conſtructionẽ literæ huius uerſus, quæ difficilis eſt non ſolum ꝓpter uocabula metaphorica: ſed ẽt ꝓpter iſtã dictionem ſi: quę pręponitur in oratione. Nã iſta dictio, ſi, uno modo põt eſſe cõiũctio cauſalis: alio modo aduerbiũ optatiui. Si aũt eſt cõiũctio cauſalis: hoc põt eſſe dupliciter. Nã aut connotat cauſam efficientẽ aut finalẽ. Nõ primò: quia dormire inter medios terminos huius colũbæ non eſt cauſa efficiens eius qđ præcedit, nec ſubſequitur in litera: notat ergo cauſã finalẽ, & tunc ponitur ꝓ ut. ut ſit sẽſus. Dñs dabit uerbum euãgelizantibus uirtute: dabit diuidere ſpolia ſpeciei domus dilecti: ſi dormiatis. i. ut uos fideles dormiatis, &

F quieſcatis inter medios cleros huius colũbæ &c. Termini extrinſeci huius colũbæ sũt duo teſtamenta uel fides, ſpes, & caritas: quæ sũt parietes eccleſiæ. Et tunc eſt ſenſus: vtinã dormiatis, & quieſcatis inter duo teſtamẽta per cõtemplationem, & ſtudiũ, & meditationẽ: aut inter fidẽ, & ſpẽ, & caritatẽ per operationẽ, & cõtemplationẽ: eò ꝙ eccleſia eſt media inter duo teſtamẽta, & inter has uirtutes ſepitur et clauditur. pñter ly pẽnæ deargentatæ eſſe gẽti ſiue nti caſus, & tunc eſt sẽſus: dominus rex uirtutum diuiſit ſpolia eccleſiæ, & uos pẽnæ deargẽtatę. i. fideles cõtẽplatiui puri, & mũdi, et leues ab onere terreno dormiatis, & qeſcatis inter medios terminos huius colũbæ, & inter poſteriora dorſi eius fulgẽtis in pallore auri: & ſic ſn̄ redditur ſnĩa intelligibilis.

A gibilis. Litera autem hebraica ſm punctuationẽ Talmudiſtarũ habet ſic. Si iacueritis inter ſterquilinũ alæ colũbæ coopertę argẽto, & pẽnæ eius in viridi pretioſo. Sed iã dictum eſt: ꝙ tali interpretationi non eſt fides adhibenda: quia quandoque tollit ſacramentũ, & verum intellectũ ſcripturæ, & prophetię.

Dũ diſcernit cæleſtis reges ſuper eã niue dealbabuntur in Selmon: mons dei mons pinguis.

Mons coagulatus mons pinguis: vt quid ſuſpicamini montes coagulatos?

Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo: & enim dominus habitabit in finem?

Quia ſuperius Dauid oſtẽdit qualiter Xps ornauit eccleſiam ſuã multiplici, & vario ornamento virtutum, & graduum ſctõrum: hic oſtendit qualiter diſtribuit in ea diuerſitatẽ B graduum ordinum, & officiorum prælatorũ ad miniſtrãdum eccleſiaſtica ſacra; & ad exercendã poteſtatẽ iuriſdictionis, & oſtendit etiã quẽ effectum, & fructũ efficiunt eccleſiaſtica ſacra: vnde dicit, ꝙ propter hoc Xps rex cęleſtis cõtulit eccleſiæ ſacramẽta, & ordinauit in ea miniſtros, & ſacerdotes dans eis poteſtatẽ ordinis, & cõſtituit in ea prælatos: conferens poteſtatẽ iuriſdictionis: ut per ſacramẽta mũdarent homines à pctõ, & purificarent eos, & per poteſtatem iuriſdictionis abſoluerẽt eos à quocunq; vinculo excõicationis. Dicit ergo Dauid, ꝙ ideo Chriſtus ornauit eccleſiã columbam ornamento vario virtutum, & officiorum, quia dum Chriſtus rex cęleſtis diſcernit, & diſtribuit reges. i. rectores, & ſacerdotes, & prælatos ad regendum ſuper eã: tũc homines recipientes ſacramenta mundabuntur, & dealbabuntur niue, & puritate gratiæ C ab omni nigredine peccatorum in Selmõ. Ad cuius intellectum eſt aduertendũ: ꝙ in terra promiſſionis eſt quidam mõs appellatus Selmon: qui interpretatur vmbroſus: eo ꝙ ſemper apparet vmbroſus, & niget ad differentiã Libani: qui ſemper apparet albus propter frequentiã niuium: ſed cum aliquãdo ningit ſuper montem Selmon: tunc apparet albus: ſicut libanus: per quod figurabatur gentilitas: q̃ ante erat nigra, & vmbroſa tenebris pctõrum ſicut Selmon: ſed poſtea fuit dealbata niue gratiæ baptiſmalis, & aliorũ ſacramentorũ, & ſic facta eſt alba ſicut libanus. Et hoc eſt quod intẽdit dicere Dauid: vnde ait, ꝙ dum Chriſtus rex celeſtis diſcernit, & diſtinctè diſtribuit reges. i. rectores, & ſacerdotes, & prçlatos ſup iſtã columbã. i. eccleſiã, tunc gentiles, & omnes pctõres habitantes in Selmon: i. D in vmbra pctõrum dealbabuntur niue gratię baptiſmalis, & aliorum ſacramentorũ, & mũdabunt ab omni macula, & vinculo peccati. Vnde ſicut gentilitas ante erat vmbroſa, & ſterilis ſicut Selmon: poſtea per apoſtolos facta eſt fertilis, & pinguis ad paſcua, ſicut Libanus, poſtquam niues baptiſmales, & aliorum ſacramentorum ceciderunt ſuper eã. Et ideo ſubdit, ꝙ mons Dei, qui eſt eccleſia, non eſt mons ſterilis ſicut Selmon, imo eſt mons pinguis pinguedine multorum ſacramentorum ad paſcendas oues Chriſti ad refectionẽ ſpiritualem. Et ſubdit, ꝙ eccleſia nõ ſolũ eſt mõs pinguis: ſed etiam mons pinguis, & coagulatus. Ad cuius euidentiam eſt valdè aduertendum ſecũdum Ariſt. 3. Meteo. quòd coagulatio cauſatur ex nimia pinguedine, & viſcoſitate, E & ideo omnia pinguia, & viſcoſa facilius ſunt coagulabilia ſicut oleum, & lac, & mel: eò quòd partes facilius cohærent, & connectuntur. Et ideo eccleſia per ſimilitudinem dicitur mons pinguis, & coagulatus pinguedine ſacramentorum, & coagulo fidei, & caritatis, quia gratia, & caritate fideles ſimul cohęrent, & paſcuntur in vna eccleſia pinguedine ſacramentorum, & euangelicę doctrinę. Litera Hieronimi habet: Mons excelſus mons pinguis: quod idem eſt. Nam non ſolum eccleſia eſt mons pinguis pinguedine ſacramentorum, & doctrinę, ſed etiam eſt mons excelſus altitudine, & celſitudine dignitatis, & contemplationis: de quo monte dicitur Eſa. 2. Erit præparatus mons domini eleuatus ſuper omnes colles &c. De quo etiam monte pingui, & coagulato, & excelſo dicitur Ezechielis. 34. In paſcuis vberrimis paſcam oues F meas, & in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua eorum &c. Deinde cum dicit. Vt quid ſuſpicamini: increpat Iudæos modernos cęcos, & obſtinatos. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd Iudæi ſicut ſunt carnales, & mundani: ita nõ percipiunt ſpiritualia ſed ſola temporalia, & corporalia. Et ſic non intelligũt ſacram ſcripturam niſi ad ſenſum literalem. Et ſic putant, quòd illa terra quã Deus promiſit cultoribus ſuis fluẽtem lacte, & melle, & oleo, & vino, non eſt alia terra niſi terra Canaan, & Palæſtinæ ubi per magna tempora patres ſui habitarunt, & ideo ad ſolam illam deſiderant reuerti, & non propter aliud deſiderant falſum meſſiam niſi ut reducat eos in illam terram vbi eſt Hieruſalẽ ter-

A rean. vt in tẽplo poſſint offerre oblationes, & ſacrificia aialiũ brutorum: & ſic putant, & ſuſpicantur in illa terra eſſe mõtes pingues, de quibus Deus locutus eſt patriarchis, & ꝓphetis: & i ſolis illis ponũt ſpẽ ſuã. Dauid ergo ꝓuidẽs i ſpũ cæcitatẽ iſtorũ, increpat eos. di. O Iudæi cæci, & obſtinati ut q.d.i. quare ſuſpicamini: & exiſtimatis mõtes terræ Canaã, & Palæſtinæ ſ. montẽ Olineti, & Carmeli, & Hermõ, & alios montes illius terrę eſſe montes coagulatos, & pingues: de quibus locuti ſunt ꝓphetæ: & i quibus Deus habitat ſ quaſi di. vana, & falſa eſt ſuſpicatio veſtra, & exiſtimatio: quia mõtes pingues, & coagulati, quos Deus fidelibus ſuis ꝓmiſit, non ſunt corporales, nec tẽporales, ſed ſpũales, & ęterni: & iõ veri montes, & pingues ſunt iſta eccleſia, in qua Deus habitat per gratiã: & B ſupna, in qua Deus inęternũ habitat per gloriã. Nã iſta eccleſia toto orbe diffuſa eſt ille mõs in quo Deo eſt beneplacitũ habitare in eõ ꝑ gratiã. & enĩ.i. certẽ Deus habitabit in eo in finẽ.i. vſq; ad finẽ mundi habitabit in iſto ꝑ gratiã, & in illo ſuperno habitabit in finẽ: i. in æternum per gloriam. q. d. ꝙ Deus habitauit in illa Hieruſalẽ, & tẽplo, & arca ꝑ aliquõd tps in figura añ incarnationẽ: ſed poſt mortẽ, & paſſionẽ & reſurrectionẽ iã ampliꝰ non habitat in illo mõte terreno, ſed in ſola eccleſia toto orbe diffuſa habitat per gratiã, & in cœlo per gloriã. ergo iſte mõs pinguius eccleſię eſt deſiderãdus: vt in eo paſcamur eccleſiaſticis ſacramẽtis per gratiã: & ſupernus mõs eſt appetendus: vt illis paſcuis vberrimis fruamur per gloriam. Ex ſupradictis patet C quibus bonis ſpũalibus ornauit Xp̃s eccleſiã ſuã: & quõ pp diuerſitatẽ bonorũ ſpũalium quibus eſt referta, & ditata ſortitur diuerſa noia, quia dicitur, & appellatur hæreditas Xp̃i, & ſpõſa, & domus ſpecioſa, & colũba, & mõs pinguis, & coagulatus, & excelſus. Patet ẽt quõ, nec mõtes Canaã, nec mõtes terreni, nec ſynagoga, nec delubra, & tẽpla gentiliũ vllo mõ pñt dici mõtes pingues, & coagulati: ꝙ paſcua eorum ſunt corruptilia, & trãſitoria: & Deus non habitat in eis per gratiã, nec per gloriam: & per conſequens in eis nullus põt Deo frui: niſi in ſola eccleſia iſta per gratiã: & in ſuperna per gloriã: ergo iſti ſunt mõtes in ſcriptura ꝓmiſſi. Itẽ mõs pinguis verus coagulatus, & excelſus, in quo Deus habitabit in ęternũ in vnitate perſonæ eſt humanitas Chriſti. & ideo tota paſcua, & fruitio beatorum conſiſtit in viſione perſonæ D Chriſti, qui eſt verbum patris. in quo eſt tota trinitas eſſentialiter, & ſubſtantialiter, & inſeparabiliter. Et ſic nemo poteſt videre & frui filio: quin videat, & fruatur patre, & ſpiritu ſancto: vt ait Chriſtus. Io. 14. Qui uidet me uidet, & patrem meum. Item 17. Hæc eſt vita ęterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ideo iſte eſt verus mons pinguis paſcualis, & fruibilis: de quo vltimatẽ loquitur ſcriptura: quia iſte fecit eccleſiam pinguem, & coagulatam.

Currus Dei decem milibus multiplex: milia lętantium: dominus in eis in Sinai in ſancto.

Aſcendiſti in altum: cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus.

Hęc eſt quarta pars principalis: in qua oſtẽdit Dauid qualiter Chr̃s accepit à patre oia E bona ſpiritualia ſupradicta: vt diſtribueret ea eccleſiæ ſpõſæ ſuæ. & hoc accepit in die aſcẽſionis. Vñ licẽt hoc habuerit Chr̃s à primõ iſtãti ſuę cõceptionis ẽt inquantũ hõ ratione vnionis: tñ hoc apparuit manifeſtẽ in die aſcẽſionis: quia tunc accepit poſſeſſionem regni celeſtis inquantum hõ pro ſe, & membris. Et ideo dixit in aſcenſu ſuo. Data eſt mihi ptãs in cęlo, & in terra. Mat. vlt. Et ideo deſcribit hic modum aſcenſionis Chriſti cũ triũpho. Ad cuius intellectũ eſt notandũ, ꝙ angeli in ſacra ſcriptura frequenter nominant currus Dei: in quibus Deus ſedere dr̃. vñ.i. Paralyp. 27. Deus pcepit Salomoni: vt faceret Cherubin ad modum quadrigæ, ſuper q̃ Cherubin Deus ſederet. Item pſ. 17. dictũ eſt. Qui ſedes ſuper Cherubin moueatur terra. Et ſic ẽt dr̃ Deuter. 33. Quia Dñs de Sinai venit, & F cum eo ſanctorum milia.i. cum multis milibus angelorum: vt gloſſant Hebræi. & ſic patet, ꝙ in ſcriptura angeli freqũter dicuntur currus Dei. Et intendit dicere Dauid in hoc paſſu: & ſicut Deus deſcendit, & fuit in monte Sinai ſuper milia angelorum: ita Chriſtus Deus incarnatus aſcendit in cęlum ſedẽs ſuper multa milia angelorum tanquam ſuper multa milia curruum. Nã ſicut Romani duces habita victoria de aliqua prouincia intrabant Romam cum triumphali curru, & ante & retro currum præcedebat, & ſubſequebat caterua captiuorum: & præda recuperata, vt patet de Camillo, qui retulit Romã vexilla recuperata, quondã ablata. Ita pariter Chr̃s deuicto diabolo, & expoliato inferno, & recuperata præda captiuorum quondam ablata:

A ta: & tyrannicè in limbo diu detenta, ſuper currum triumphalem multorum milium angelorum intrauit cęlum ſecum ferens recuperatam captiuitatem ſanctorum patrum. Et ſic accepit ſedem in cęlo pro ſe, & ſuis: quia ſedit à dextris patris. Marci vlt. A quo patre accepit omnem pťatem: & factus eſt vn̄s diſtributor bonorum, & omnium virtutum dilecti patris ſui. Et iſta dona accepta à patre dedit, & diſtribuit hominibus. Primò apoſtolis in die Pentec. & poſtea omnibus martiribus, & doctoribus, & fidelibus diſtribuit per ſucceſſionem tpis. Hoc eſt ergo quod intendit dicere Dauid in hoc paſſu: licet verbis duris, & intricatis. Vnde ait: ꝙ ſicut currus Dei fuit multiplex 10 milibus in Sinai in ſancto, ideſt in monte ſancto Sinai: vbi fuerunt multa milia angelorum ſupple lętantium cum

B Deus dedit legem in monte Sinai: vt dictum eſt Deuter. 34. Ita tu pariter Chriſte Deus, & homo aſcēdiſti in altum cœlum cum multis milibus curruum angelorum lętantium cum magno triumpho: & cępiſti, & tuliſti tecum captiuam captiuitatem ſanctorum patrum ab inferno abſtractam, & recuperatā: propter quam victoriam meruiſti talē triumphum: & ſediſti à dextris patris: à quo accepiſti vniuerſalem poteſtatem: & accepiſti dona hominibus tuis fidelibus diſtribuenda, & diſpenſanda in die Pentec. & in omni tpe futuro: quia diſtribuiſti dona gratię fidelibus tuis in hac eccleſia: & dona glorię in cœleſti. Et non ſolum accepiſti illa dona pro patribus, & fidelibus ve. te. quos de limbo liberaſti: nec ſolum pro apoſtolis, & cęteris qui te in principio receperunt: ſed etiam accepi-

C ſti pťatem, & dona: vt gentiles non credentes (quia nunquam habuerant legem) hęreditarent dn̄m Deum conuerſi ad fidem. vnde Saluator ait Io. 17. Pater non pro his rogo tantum, ſed pro oībus, qui credituri ſunt. Litera Hieronymi habet ſic. Currus Dei innumerabilia milia milium lętantium dominus in Sinai in ſancto. Et tunc litera eſt magis plana. quaſi dicat. ꝙ currus Dei ita eſt innumerabilis, ꝙ ſunt milia milium angelorum lętantium: quia dominus fuit in eis tanquam in curribus in monte ſctō Sinai. Monſtra autem litera debet ſic conſtrui. ſ. ꝙ currus Dei fuit, & eſt multiplex. x. milibus. i. plus decem milibus: quia multa milia angelorum lętantium fuerunt: & dominus fuit in eis curribus angelorum in ſctō mōte Sinai, quādo dedit legem Moyſi Et conuerſus ad Chriſtum di- D
cit, O Chriſte Deus, ſicut quādo data eſt lex in monte Sinai currus Dei fuit multiplex, & innumerabilis. ſ. milia milium angelorū lętātiū: & dominus fuit in eis curribus in ſancto monte Sinai: quia fuit plus decem milibus. i. plus q̄. 10. mil. Ita tu cum innumerabilibus curribus angelorum aſcendiſti in altum cęlum: & cepiſti, & tecum tuliſti captiuitatē. i. prædam captiuam, quam de limbo liberaſti: & ideo in præmium tantæ victoriæ accepiſti à patrem dona hominibus diſtribuenda.

Etenim non credentes inhabitare: dn̄m in Deū.

Etenī. i. inſuper tu accepiſti poteſtatem nō credentes. ſ. gentiles, & alios infideles habitare. i. frequenter habere dn̄m in Deum. ſ. vt eſſes eis i Deum: & ipſi tibi in populum: quia dediſti eis poteſtatem filios Dei fieri per re- E
generationem baptiſmalem.

Benedictus dominus die quotidie: proſperum iter faciet nobis Deus ſalutarium noſtrarum.

Poſtq̄ ſuperius explicauit qualiter Chriſtus accepit à patre oīa bona ſpūalia hoībus diſtribuenda: ideo in hac quinta parte oſtendit, quibus meritis Chriſtus meruit illa dona accipere pro ſuis diſtribuenda: & dicit, ꝙ hoc meruit Chriſtus per ſuā mortē, & paſſionē, per quam nos redemit: & iō meruit dici ſaluator oim dicit ergo. Benedictus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus die quotidie. i. per ſingulos dies: ut habet litera Hieronymi. Nam ipſe faciet proſperum iter, & viā ſalutarium noſtrarum. i. noſtrarum ſaluationum.

Deus noſter Deus ſaluos faciendi: & domini exitus mortis.

Chriſtus Deus noſter eſt deus faciēdi ſaluos homines: quia eſt ſaluator hoīm iuxta F
proprietatem ſui nominis, quod eſt Ieſus. i. ſaluator Et ſubdit cauſam quare dicitur Saluator hoīm: & quomodò ſaluauit homines di. ꝙ cā quare ſaluauit, & pretium noſtrę redemptionis, & ſalutis fuit: fuit, quia dn̄i Dei exitus mortis. i. quia exitus domini Dei Ieſu Chriſti fuit exitus mortis: quia per mortem exiuit ab hoc mundo, vt nos à morte ꝑpetua liberaret, & ſaluaret: quia mortem noſtram moriendo primò deſtruxit per exitū mortis: ſed poſt tres dies vitā noſtram reſurgendo reparauit, Et ideo dicitur Deus ſaluos faciendi, & ſaluator hoīm, & Deus ſalutarium noſtrorum. Et fecit iter proſperum in hac via per gratiam ſacramentorum quæ fluxerunt à paſſione ſua: & in cęlum per glo

riam

A riam, quā meruit hominibus diſtribuere per merita ſuæ paſſionis. Litera Hieronymi habet, Domini Dei mortis egreſſus. & tunc eſt litera magis plana. Eſt ergo ſenſus huius partis: ꝙ quia exitus domini noſtri Ieſu Xpi fuit exitus mortis. i. quia ſe humiliauit vſq; ad mortē: & voluit recipere in ſe mortem cū non obligaretur: ideo deſtruxit nr̄am mortē: & cū mors eſſet finis oīum: & eſſet nobis iter flebile ad infernum: ipſe Chriſtus recipiendo mortem fecit nobis iter ꝓſperū per ipſam ad vitā æternā: q a ipſa quæ ante erat iter ad aliā mortem æternā ꝓpter pc̄m: facta eſt iter proſperū ad uitā æternā per mortē Chriſti. Itē cū cœlū nobis eſſet clauſum, Chriſtus fecit ipſum nobis puiū in ſua aſcēſione: & via cœleſtis, quę nullius fuerat temerata ueſtigio facta eſt nobis nota, & Chri-
B ſtus fecit nobis iter proſperum per cœlū ad vitā æternā: & totū hoc meruit propter ſuā mortē & paſſionem. Et ſic meruit dici Deus ſaluos faciendi: & Deus ſalutariū noſtrorū.

Veruntamen Deus cōfringet capita inimicorum ſuorum: verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.

Poſtq̄ ſuperius Dauid oſtendit qualiter paſſio Chriſti fuit cauſa noſtræ ſalutis: & fecit nobis iter proſperū ad vitā æternā: ideo in hac ſexta parte oſtendit qualiter illa eadē paſſio Chriſti fuit ſcādalū, & cauſa dānationis corporis, & aiæ, & cauſa captiuitatis & deſtructionis Iudæis cæcis, & obſtinatis. Nā Iudæi in occidendo Chriſtū incurrerūt irā, & indignationē Dei: & ſentētiā vtriuſq; mortis propter mortē iuſti: ſed adhuc Chriſtus expectauit eos ad pœnitētiā per xl. an-
C nos: ne ſua paſſio eſſet eis inutilis. Sed quia noluerunt cognoſcere reatū ſuū. nec conuerti ad Chriſtū: imo voluerunt in ſua perfidia, & obſtinatione permanere perſequendo apoſtolos, & eccleſiā. Ideo Chriſtus miſit Titum contra eos cum exercitu Romanorum: qui cępit, & deſtruxit omnes ciuitates Galileæ, & Palæſtinæ: & finaliter obſedit Hieruſalem verticē, & caput totius regni: & poſt longa obſidionem, & ſtragē, & mediā cępit, et combuſſit templum, et arcē et præſidium. et totam ciuitatem, & muros à fundamentis euertit. In qua obſidione mortua ſunt fame, et gladio decies centena milia: ut inquit Ioſephus libro de bello Iudaico. q̄ quidē ſtrages facta eſt, ut ipſe inquit, in uindictā mortis Ieſu Nazareni. aut Ioannis Baptiſtæ: aut Iacobi iuſti. Sed rabi Samuel manifeſtè pro- D
bat, ꝙ illa ſtrages potius facta eſt in vindictā mortis Chriſti: qui fuit magis iuſtus, et dignus: propter ſanctitatē vitæ, et magnitudinem miraculorum. Et hoc prædicit Dauid: vnde ait, ꝙ licè exitus, et egreſſus Domini noſtri Ieſu Chriſti fuit exitus mortis, per quā nos ſaluauit, et de morte perpetua, & captiuitate liberauit: ueruntamen Chriſtus in vindictam mortis ſuæ confringet capita Iudæorum inimicorū, et crucifixorū ſuorū: ſcilicet Scribarū, et phariſæorum, et ſacerdotum, qui fuerunt capita in cōſilio, et coniuratione cōtra ipſum: et confringet verticem capilli ſucceſſorum illorum perambulātiū, et perſeuerantium in delictis ſuis: et in obſtinatione, et malitia ſua. Vnde eſt aduertendum: ꝙ ſicut principes ſacerdotum, et Scri-
E bæ, et phariſæi erant capita ciuitatis Ieruſalem, ita Hieruſalem erat caput, et capillus totius regni: et templum, et fortalitium, et præſidium erat vertex ciuitatis: et omnia iſta fuerunt pœnitus combuſta, et deſtructa, et cæt. Et ideo per verticem capilli intelligit templum, et præſidium, et turres altiores ciuitatis. Nam ſicut Hieruſalem erat capillus, et caput aliarum ciuitatum, et oppidorum regni: ita templum, et præſidium, et turres erant vertex, et etiā capilli ciuitatis: quæ oia fuerunt deſtructa. Item etiā per verticem capilli pōt intelligi ſuperbia, et regnum, et ſacerdotium Iudæorum, quæ omnia fuerunt contrafacta. Item notanter dicit. Et uerticem capilli perambulantium in delictis ſuis: per quos intelligit ſucceſſores crucifixorum Chriſti permanentes, et perambulantes, et
F perſeuerantes in eadem malitia, et obſtinatione. quia non ſolum Chriſtus confregit capita crucifixorum ſuorum: quia Pilatus, et Herodes mortui ſunt in exilio in Gallia: et Anna, et Caiphas mortui ſunt in multis miſeriis, et ſeditionibus, quę factæ ſunt in Hieruſalē in illis quadraginta annis: ut ait Ioſephus: Sed etiam Chriſtus cōfregit ſucceſſores illorum, et filios, qui uoluerunt in eadem obſtinatione, et malitia perambulare, et permanere. Et ſic Chriſtus quotidie confringit uerticem, et malitiam modernorum Iudæorum in eadem obſtinatione perambulantium, et perſeuerantium: quia continue expoliantur, et uerberantur, et interficiuntur, et ſunt in perpetua ſeruitute. Deinde cum dicit.

Dixit

A *Dixit dominus ex Baſan conuertam, conuertam in profundum maris.*

Vt intingatur pes tuus in ſanguine: lingua canum tuorum, ex inimicis ab ipſo.

Explicat modũ ſupradictæ ſtragis, & excidii ciuitatis, & totius regni. Ad cuius intelligentiam eſt notandum ſecundum Ioſephũ, ꝙ ſicut filii Iſrael venientes in terram Canaan non intrarunt per Palæſtinam, quæ eſt continua cum Egypto, ſed circundederunt per deſertum, & montem Seir: & Moab, & deſtructa terra Baſan intrauerũt per Iordanem ab Oriẽte: & ſic deſtruxerunt Hiericò, & omnes ciuitates, & obtinuerunt totam terram à Iordane, & Baſan vſq; ad profundũ maris mediterranei occidentalis, vt patet per totũ diſcurſum libri Ioſue. Ita pariter dicit Ioſephus, ꝙ poſtq̃ Titus cũ exercitu ſuo venit
B in Syriam in Egyptum, vbi erat quædam legio militum Romanorum .ſ. ſex millia, & 566. equitum. quæ quidem legio eodem itinere circuit totam Palæſtinam, & Iudæã, & mare mortuum, & per terram Baſan intrauerunt Iordanem, & inceperunt vaſtare, & deſtruere oẽs ciuitates, & oppida Iudæorum. Et ſic vaſtando venerunt à Baſan vſque ad Ioppen, & Cæſareã, & Gazam, quæ erant ciuitates ſitæ in littore maris occidentalis. & ſic deſtruxerunt, & cęperunt primò totã Galilæã, et Iudæã, vltimò aũt obſederũt Hieruſalẽ. Et tãdem poſt longam obſidionem, & famẽ ceperunt eam vi armorum, et trucidarunt oẽs principes ſacerdotum, et Scribas, et Phariſæos, et principes populi, et omnes ciues, et populares, et plebeios: intantùm ꝙ oẽs pla-
C teæ, et vici, et domus Hieruſalẽ fluebãt cruore, et ſanguine occiſorũ. Et hoc eſt, quod intendit dicere hic Dauid prout vidit in ſpiritu. Vñ ait. O dñe Ieſu Chriſte dominus pater tuus dixit, et propoſuit, et percipiẽdo dixit. Ego conuertam, et deducam legionẽ militum Romanorum ex Egypto per deſertum vſq; ad Baſan: quæ eſt à parte orientis, et ex Baſan conuertam exercitum; et legionem Romanorum verſus occaſum, deſtruẽdo, et vaſtando ciuitates Iudæorum vſq; in profundum maris. i. vſque ad Ioppen, et Gazam, et cęteras ciuitates ſitas in littore maris mediterranei: et captus omnibus ciuitatibus tandem obſidebitur, et capietur, et deſtruetur Hieruſalem, in qua effundetur tantus ſanguis occiſorum, ꝙ Romani non calcabunt niſi ſanguinem Iudæorum: intantùm vt pes tuus intingatur in ſanguine. Et etiam lin- D
gua canum tuorum militum intingatur, et ſatietur ab ipſo ſanguine effuſo ex Iudæis inimicis tuis. Et hoc iuſto Dei iudicio factum eſt, vt ſicut Iudęi intinxerunt pedes Chriſti ſanguine ipſum crucifigendo, et conclauãdo: ita Chriſtus intinget pedes ſuorũ militũ in ſanguine Iudæorum. Et etiam quia Iudæi tãto deſiderio ſitiuerunt ſanguinem Chriſti, ideo canes linxerunt, & ſatiati ſunt ſanguine eorum. O ergo altitudo diuitiarum ſapiẽtię, & ſcientiæ Dei, q̃ incomprehẽſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uię eius. Ad maiorem autem euidentiam eorum, quæ dicũtur in hac particula, eſt aduertẽdum, ꝙ ſicut Iudęi multipliciter perambulant, et perſeuerant in delictis, & ſceleribus ſuis contra Chriſtũ, ita multipliciter, & iugiter Chriſtus confre- E
git, & confringit continue capita Iudęorum inimicorum ſuorum. Nã ſicut ſemper perſeuerant in ſua iniquitate, & malitia: ita Chriſtus ſemꝑ pſeuerat in puniẽdo eos. Vnde licèt multa peccata fuerint annexa peccato Iudæorum, tñ fuerunt duo principalia. ſ. ſacrilegium, & blaſphemia, quia fecerant Deũ mẽdacem, & legem, & prophetas, & homicidiũ iniuſtum, quia Chriſtum iuſtiſſimum occiderunt, ſicut patebit pſalm. 81. Sed grauiora facta ſunt iſta duo peccata per obſtinationẽ & perſeuerantiam: q̃ per primam commiſſionem, & perpetrationem. Vnde non ſuffecit Scribis, et Phariſæis, ꝙ Deũ negauerunt, & legem, & prophetas, negando Chriſtũ, & ipſum occiderũt, ſed quod grauius et deterius eſt, in eadẽ infidelitate permãſerũt, & ꝑmulta alia mẽdacia ſuæ falſæ doctrinę addierũt: quibus tenebris pererãbulant, et perſeuerãt F
obſtinati, vt patebit pſal. ſequenti, et pſalm. 81. Et non ſolum perambulant, et perſeuerant in eadem cęcitate, et infidelitate, ſed in eodem homicidio contra Chriſtum, et ſuos fideles, quia non ſufficit eis, quòd patres eorum occiderunt Chriſtum, ſed etiam ipſi deſiderãt ipſum occidere in membris ſuis: imo quolibet anno crucifigunt aliquem chriſtianum, et ſi non poſſunt habere hominem crucifigunt aliquod aliud anima ex deſiderio crucifigendi Chriſtum; prout pluries compertum eſt ex eorum confeſſione in diuerſis partibus mundi. Vnde anno. 718. congregati Iudęi in ciuitate Beryti, in una domo ceperunt imaginem ligneam crucifixi, et primò flagellauerunt eam, et iterum cum omnibus

A bus opprobriis, & iniuriis crucifixerũt eum, & lancea latus trãsfixerunt: à quo miraculo sè exiuit magna copia ſanguinis, intantum ꝙ exiuit per rimulas portarũ in uia publica. Quo miraculo viſo omnes Iudæi ſponte uenerunt ad baptiſmum miraculum pdicantes. de quo myſterio celebratur feſtum paſſionis imaginis in quibuſdã eccleſiis. Itẽ anno dñi Milesimo. 174. congregati Iudęi in die paſchæ in ſinagoga cęperunt quẽdam iuuenem vocatum Ricardum in ciuitate Pariſien. quẽ cum omnibus opprobriis quondam Chriſto factis crucifixerunt. quo ſcelere comperto Rex Franciç omnes Iudęos ex ſuo regno pcepit relegari. de quo exilio obtinuerunt Iudęi indulgentiam: & fuerunt ab exilio precibus reuocati. Sed iterum poſt aliquot an-
B nos in eadem ciuitate quidam Iudęus emit pecuniis, à quadam paupercula muliere hoſtiam conſecratam, quam in communione latenter abſconderat. Hanc hoſtiam cępit ille Iudeus, et in cacabo diu decoxit, et exinde abſtractã ſupra icudẽ malleo, et gladio multipliciter percuſſit, ex cuius vulnere copia ſãguinis exiuit, et quaſi totam domum vſq; ad fores impleuit. quo ſcelere comperto, et per ciuitatem, & regnum diuulgato per oẽs partes Franciç Iudęi fuerũt expoliati et partim trucidati, et cõbuſti, et cęteri irreuocabiliter toto regno expulſi vſq; in hodiernũ diẽ. Quç quidem hoſtia oſtenditur hodie in teſtimoniũ in eccl'ia ſancti Ioannis de Grauia. Item per idẽ tps apud Cęſaream Auguſtam ciuitatẽ Hiſpaniarũ cõgregati Iudęi in die paſchç quendã puerum vocatũ Dñicum cum oĩbus
C opprobriis Chriſti crucifixerũt: cuius ſepulcrũ in eadẽ ciuitate vſq; in hodiernũ diem oſtenditur. Item anno domini. 1379. Iudęi in Alemania oẽs aquas potabiles veneno mortifero infecerunt: propter quod magna pars eorum fuit combuſta, et trucidata. Item anno dñi. 1468. in noſtris temporibus congregati Iudęi in ciuitate Tridenti quendã puerum Simonem vocatum cum oĩbus opprobriis crucifixerunt. quç res fuit nota per tctã Italiam, et Germaniam, & Galliam. qui quidẽ ſanctus ſignis, et miraculis claret. Per idẽ tempus tempore pontificatus domini Sixti ſimile ſcelus commiſerunt Iudęi in ciuitate Dertona crucifigẽdo quendam puerum vocatum Ioanninum, quo ſcelere, comperto multi Iudęi fuerunt interfecti, et domus eorũ diſſipatæ. Item hoc eodem tempore apud

Sepuluedam oppidum Hiſpaniç, Iudęi cõgregati in die paſchç crebris flagellis, et ictibus occiderunt quendam puerum chriſtianũ cum oĩbus opprobriis Chriſti. cuius ſceleris notitia venit ad dñm Ioannem Aries epiſcopum Secobienſem, qui facto proceſſu omnes illos Iudęos tradidit curiç ſęculari: contra quos inſurrexerunt omnes ruſtici, et mulieres, et multos eorum ſuſpenderũt, et alios variis tormentis afflixerunt: quç res nota fuit noſtris diebus per totã Hiſpaniam. Et quibus patet, ꝙ talia ſcelera non poſſunt eis proueni re: niſi ex illo grandi peccato parentum quorum ſunt iugiter imitatores. quia talia facta non ſunt humana, ſed beſtialia, et beluarum ſimilia. propter quç iugiter affliguntur, et trucidantur, et expoliantur, et nunquam ex talibus ſceleribus valent corrigi, ſed ſemper in eadem cęcitate, et obſtinatione ambulant E et perſeuerant, nec ceſſant ambulare in delictis ſuis. Ideo Chriſtus iugiter, et ſucceſſiuè concutit, et conterit capita eorum verticem capilli, et ſuperbię et odii, et malitię, et iniquitates eorũ, & cõuertit malitiã eorum in pfundum maris, et pſecutionis, et in trucidationibus, et cedibus eorũ cães lingũt ſanguinẽ eorum in vindictã Chri, quem ſemper putant, et deſiderant perſequi. Sed clarius dicet hoc Dauid pſalm. ſequenti, & magis declarabitur pſal. 81. Et nota ꝙ multi sãcti doctores antiqui exponũt prędictos duos uerſus quaſi per oppoſitum. quaſi dicat Deus. Ego conuertam fideles meos ex Baſan. i. ex infidelitate, et cõfuſione peccatorum. Et dicat corpus myſticum: Vt pes tuus ò Deus ideſt martyres tui intingantur in ſanguine propter te, et lingua canum tuorum ideſt prędicatorũ, F doctorum ſit à te ipſo directa. &c. quç quidẽ expoſitio licèt poſſit habere bonum ſenſum, tñ multũ uidetur mihi extorta, et extranea ab ipſa litera. Et ideo uidetur mihi magis cõformis literç expoſitio ſupradicta, exponendo eam de punitione crucifixorum Chriſti. Nam in verſu pręcedenti dicitur Dñi domini exitus mortis: per quod denotatur paſſio Chiſti. Et ideo ſubdit. Veruntamẽ Deus confringet capita inimicorũ ſuorũ, et uerticem capilli perambulantium in delictis ſuis. per quod explicatur punitio crucifixorum Chriſti, et ſuorum ſucceſſorum ut dictum eſt,

Viderunt ingreſſus tuos Deus: ingreſſus Dei mei regis mei qui eſt in ſancto.

Preuenerũt principes cõiũcti pſallẽtibus ĩ medio

A *dio iuuencularum tympaniſtriarum.*
Ad cuius intellectu eſt aduertendũ, vt pa
tet Actuum 13. ꝙ obſtinatio populi Iudaici
fuit cã cõuerſionis populi gẽtilis. Nã vidẽtes
apoſtoli cęcitatẽ, et obſtinationem Iudæorũ
dixerũt. Vobis oportebat prædicari verbum
Dei, ſed quia indignos vos feciſtis: iõ conuer
timur ad gẽtes. Hoc ergo præuidẽs Dauid in
ſpiritu, poſtq̃ ſuperius meminit reprobatio-
nẽ, & deſtructionẽ Iudæorũ factã ĩ vindictã
mortis Chr̃i: ideo in hac 7. parte prædicit cõ
uerſionem gẽtiliũ, & dilatationẽ, & amplia-
tionem eccleſiæ factã in populo gentili per
totum orbem. Nã reprobatis Iudæis, tũc apo
ſtoli ingreſſi ſunt ad populũ gẽtilẽ, quẽ totũ
ſubiecerunt iugo Chr̃i, ſicut Ioſue cum filiis
Iſrael ingreſſi ſunt terram promiſſam, & ſu-
biecerunt eã cultui diuino. Nam ille ingreſ-
ſus fuit figura huius. Vnde legitur Ioſue 4. ꝙ
B Ioſue ex pręcepto Dei elegit 12. principes ſu
per 12. tribus qui præcederent arcã domini:
Ad cuius præſentiam aquæ Iordanis conuer
ſæ ſunt retrorſum. Vnde illi 12. principes ab
ſtraxerunt 12. lapides, et poſuerunt in caſtris
in memoriã illius miraculi. Et tulerunt alios
12. lapides de terra, quos poſuerũt in medio
fluminis, ſupra quos tranſierunt filii Iſrael ꝑ
medium fluminis pede ſicco, et ſic ingreſſi
ſunt terram promiſſionis iſto ordine. Nam
primò p̄cedebant illi 12. principes. Secundò
Leuitæ pſallentes in tubis, & organis, & cæte
ris muſicis inſtrumentis. Tertiò ſacerdotes
portantes arcam dñi. Vltimò ſequebantur ar
cã puellę cũ tympanis tympanizãtes, & can
tantes laudes dñi, & victorias, & triũphos, &
miracula, & ſigna, quæ Deus fecerat pro eis.
Et poſtea ſequebatur totũ reſiduum populi.
C Arca aũt portabatᷣ in medio Leuitarum ꝑ ſa
cerdotes. Et ſic Leuitis clangentibus tubis, &
populis vociferantibus luſtrarunt ſeptẽ die-
bus ciuitatem Hierico, intantũ, ꝙ finaliter ce
ciderunt muri, et capta fuit ciuitas, et diſſipa
ta. Et ſic iſto ordine poſtea illi 12. principes
cũ arca proceſſerunt ꝑ totam terrã, & ſubie-
cerũt ſibi eam, q̃a nullus potuit reſiſtere: imo
oẽs reges, & populi Cananeorũ fuerunt ui-
cti, et p̄ſtrati à facie dñi exiſtentis in arca. Et
ſic Ioſue cum illis. 12. principibus oẽs illos
populos deleuit: aut tributarios fecit, & oĩa
idola eorum confregit, et arcam ibi colloca-
uit. Conſiderans ergo Dauid, et contemplan
do omnia iſta ſupradicta myſteria præuidit
in ſpiritu ꝑ reuelationem qualiter Chriſtus
debebat eligere. 12. apoſtolos, quos cõſtituit D
principes ſuper oẽm terram. Et qualiter re ꝓ
batis Iudæis, iſti 12. principes debebãt ingre
di ad populũ gentilem portantes hoc nomen
Ieſu in arca euangelica per aquas baptiſma-
les ſuꝑ 12. lapides articulorũ fidei. Et quali-
ter oẽs reges, & principes terrę, et populi gen
tilium debebant cadere à facie hui⁹ nõis. Ie-
ſu. Et clangentibus, et uociferantibus apoſto
lis tubis, et p̄dicationibus euangelicis debe-
bant rumpi, et frangi, et ruere oĩa Idola, et tẽ
pla gẽtiliũ, et ſic tota Egyptus, et Ethiopia et
oĩa regna mũdi debebant ſubiici iugo Chr̃i.
Itẽ ꝑ hoc, ꝙ puellæ cãtantes cũ tympanis p̄-
cedebant arcã cum Leuitis, et aliis de popu-
lo Iſrael, p̄uidit Dauid in ſpiritu qualiter nõ
ſolũ illi 12. apoſtoli debebant p̄dicare, ſed ẽt
multi martyres, et puellæ, & virgines, debe-
bant p̄dicare euangelium, et mori pro con-
feſſione nõis Ieſu, et conuertere alias gẽtes. E
Vñ etiã patet ꝙ 12. apl̃i nõ ſolum fuerunt
figurati per illos 12 principes quos elegit Io
ſue, vt præcederent arcam, et exercitum dñi
ad ſubiiciendos populos: ſed etiã fuerunt fi-
gurati per 12. patriarcas filios Iacob. Nam ſi
cut Iacob genuit carnaliter 12. filios, qui po
ſtea carnaliter generarunt vnuſquiſq; mul-
tos filios, ex quibus fuit multiplicatus totus
ille numeroſus populus per 12. tribus diſtin
ctus, qui poſſedit totam illam terram. Ita pa
riter Chr̃s regenerauit 12. filios ſpũales per
regenerationem baptiſmalem, qui poſtea di
uiſi per 12. partes mundi regenerarunt totũ
populum Chriſtianum per baptiſmum. ex
quibus 12. deſcendit tota eccleſia fidelium.
qui quidem 12. apoſtoli introduxerunt po-
pulum gentilem in eccleſiam per flumen ba
ptiſmi ſupra 12. articulos fidei ſicut Ioſue, F
et illi 12. principes p̄cedentes introduxerũt
oẽs filios Iſrael per aquam Iordanis ſupra il
los 12. lapides in terrã promiſſionis. Hoc eſt
ergo, quod intendit dicere Dauid in hac par
te. vñ ait Dauid. O Chriſte Deus, ſicut popu
li Cananeorum tũc viderunt ingreſſus tuos
in terrã Canaam, ita pariter totus populus
gentilis viderunt ingreſſus Ieſu Chriſti Dei
mei, et regis mei qui eſt in ſancto. i. qui habi
tat in tẽplo humanitatis per vnitatem perſo
nalẽ, q. d. ꝙ ſicut Cananei viderunt ingreſſus
Dei exiſtentis in arca: à cuius facie oẽs cecide
runt: ita pariter omnes populi gentilium vi
derunt ingreſſus Dei mei Ieſu Chriſti, qui
eſt, et habitat in ſanctuario humanitatis, et
in

A in ſanctuario legis euangelicæ,& in ſanctua-
rio ſacrum. Nam in eucariſtia Chriſtus habi
tat realiter,& perſonaliter,& in omnibus ſa-
crĩs ſacraliter. Nam cętera ſacra realiter con
tinent virtutem paſſionis Chriſti,vt dictum
eſt. Et notãter dicunt ingreſſus in plurali.Nã
ſicut illi 12.principes cum ſuis tribubus in-
trarunt per 12.alueos Iordanis: ita pariter
12.apoſtoli intrarunt totum orbem per 12.
partes.Nam vnuſquiſque accepit ſuam pro-
uinciam in ſortem. Et ſicut illi 12.principes
tribuum præcedebant cum leuitis canenti-
bus:& cum puellis tympanizantibus ante ar
cam:ita pariter 13.apoſtoli principes exerci-
tus dñi Ieſu Chriſti regis noſtri præceſſerunt
coniuncti martyribus,& doctoribus pſallen-
tibus, & prędicantibus nomen Chriſti, & e-
uangelium in medio iuuencularum tympa-
B niſtriarum. ſ.in medio virginum publicè con
fitentium Chrm̃.Nã ſicut apoſtoli dicuntur
tibicines ſeu tubicines canẽtes ante arcã Chri
in iſto ingreſſu: eò ꝙ prædicabant, & pręco-
nizabant euangelium,ita martyres dicuntur
pſallentes:quia ad ſonum,& prædicationem
apoſtolorum ipſi confitentes pſallebãt Chri
ſtum,Et ita ẽt virgines dicunt tympaniſtriæ,
eò ꝙ cũ audacia, & fiducia cõfitebantur pu-
blicè fidem Chriſti ante reges & præſides ad
quarum confeſſionem multi populi conuer-
tebantur,quia ipſæ etiã prædicabant euange
liũ. Nã beata Magdalena prædicauit in Mar-
ſilia,& conuertit regem, & reginam cum to-
to populo. Item beata Lucia conuertit ma-
trem ſuam,& fuit cauſa,vt conuerteretur to-
ta inſula Siciliæ poſt mortem ſuam. Nam an
te diſputauerat fidem Chriſti coram Paſca-
C ſio. Item beata Cæcilia cantantibus organis
in die ſuarum nuptiarum ipſa dño decanta-
bat dicẽs.Fiat dñe cor meum, & corpus meũ
immaculatum, vt nõ confundar. Et ita pari-
ter beata Catarina diſputauit de fide Chriſti
coram Maxentio cum doctoribus,& vicit,&
confudit omnes.Et iõ oẽs virgines fideles di-
cuntur tympaniſtrię Chriſti, ſed inter om-
nes virgo Maria per excellentiam fuit tym-
paniſtria Chriſti,quæ cãtauit illud canticum
nouum ſuper omnia cãtica. ſ.Magnificat aĩa
mea dñm &c.Et ſic patet,quòd tres conditio
nes fidelium ſubiecerunt mundũ iugo Chri
ſti. ſ. apoſtoli tubicinantes euangelium, &
martyres, & doctores pſallentes, & publicè
confitentes Chriſtum, & virgines tympani-
zantes. quia apoſtoli, & martyres, & virgi-
nes non intrarunt nec introduxerunt alios D
in eccleſiam, niſi per aquas baptiſmales, &
per confeſſionem 12.articulorum fidei,ideo
Dauid inuitat omnes chriſtianos ad baptiſ-
mum, & confeſſionem. Vnde ait.

In eccleſijs benedicite Deo domino de fonti bus Iſrael.

O vos Chriſtiani regenerati de fontibus
baptiſmalibus Iſrael. ſ. eccleſię, benedicite
dño Deo,& homini Ieſu Chriſto in eccleſiis,
& cõgregationibus fidelium. q.d.Vos genti-
les in illo ingreſſu apoſtolorum regenerati
de fontibus baptiſmi confitemini fidem ar-
ticulorum domino Deo noſtro Ieſu Chriſto
relictis idolis. Et ſic eritis effecti filii Iſrael
ſecundum ſpiritum per apoſtolos regenera-
ti,qui erant filii Iſrael non ſolum ſecundum
ſpiritum,ſed etiam ſecundum carnem. Dein
de cum dicit. E

Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.

Explicat qui fuerunt illi principes, & du-
ces,qui ingreſſi ſunt ad ſubiiciendum popu-
lum gentilem,& dicit quòd omnes illi apoſto
li, & doctores, licèt potuerint eſſe ex oĩbus
12.tribubus ſecundum carnem,tñ principa-
liter fuerunt de quatuor tribubus. ſ. de tribu
Beniamin,& Iuda,& Zabulon,& Neptalim.
Et hoc dicit Dauid prout præuidit in ſpiritu
prophetico per ea verba, quæ dicit Iacob.
Gen. 48. Vnde qñ Iacob venit ad Beniamin
dixit ſuper eũ. Beniamin lupus rapax mane
comedet aut rapiet prędam, & veſpere diui-
det ſpolia. Hoc quippe fuit impletum in bea
to Paulo, qui fuit de tribu Beniamin ad Fil.
3.Ipſe enim primò fuit lupus rapax qñ per-
ſequebatur eccleſiam Dei, primę ad Corint. F
15. Sed poſtea raptus vſque ad tertium cœ-
lum vidit arcana Dei, quæ non licet homi-
ni loqui 2.ad Corin.13.& Act.9.Vnde in il-
lo raptu vidit diuinam eſſentiam. vnde ra-
puit, & comedit prædam ſpiritualium myſte
riorum in illo mane, & luce ſuæ conuerſio-
nis.ibi enim comedit, & cibatus fuit illo pa-
ne vitæ,& doctrinę,& intellectus,& aqua ſa
pientię fuit portatus,vt cęteris poſſet diuide-
re ſpolia ſapientiæ. Nam in diuina eſſentia
quaſi viſione matutina vidit illa arcana,quæ
nõ licèt homini loqui,ſed veſpere diuiſit ſpo
lia myſteriorum quę ibi viderat. Nã doctri-
na Pauli,quàm toti mundo diuiſit,fuit quaſi
cognitio veſpertina reſpectu viſionis, quam
habuit de diuina eſſentia eorum, quę fue-
runt

A runt ſibi oſtenſa in ea. Et ideo dicit, ꝙ mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia. i. viſione matutinā videbit diuina myſteria in diuina eſſentia, ſed doctrina veſpertina diuidet, & annunciabit mundo diuina arcana, quæ fuerant ſibi reuelata in illo raptu per viſionem matutinam. Item beatus Paulus in veſpere. i. vſque ad finem mundi diuidet ſpolia diuinorum arcanorum, quæ rapuit, & vidit in diuina eſſentia. quia continuè leguntur epiſtolæ eius in omnibus eccleſiis mundi: quam doctrinam habuit Paulus in illo raptu, & mentis exceſſu. Nam cognitio rerum in Deo, dicitꝰ matutina: ſed cognitio rerum in ſeipſis dicitur veſpertina: vt ait Augu. 11. de Ciuitate. & 12. ſuper Gene. Hoc eſt ergo, quod intendit dicere Dauid in hac parte. Vnde dicit, ꝙ ibi in illo ingreſſu ad prædican-
B dum, & conuertendū, & ſubiiciēdum, populum gentilem erit dux, & princeps Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. i. ibi erit Paulus de tribu Beniamin in mentis exceſſu. i. ille quia raptus fuit vſq; ad tertiū cęlum: qui vidit arcana Dei, quæ quidem arcana de Chriſto, & eccleſia prædicabit in populo gentili principaliter.

Principes Iuda duces eorum: principes Zabulon: principes Neptalim.

Item ibi erunt principes, Iuda ſcilicet Ioānnes, & Iacobus, & Simō, & Thadæus, & Iacobus de tribu Iuda erunt duces eorū. ſ. populi gentilis. Item ibi erunt duces eorum principes Zabulon: ſcilicet Petrus, & Andreas, & Philippus, qui fuerunt de tribu Zabulō habitantes in Berſaida. Itē ibi erūt duces in illa expeditione, & ſacro exercitu principes Ne-
C ptalim ſcilicit Matthæus, & Bartholomæus, & Tomas, q fuerunt de tribu Neptalim ſecūdum quoſdam. Quidam etiam dicunt, quòd Matthias, & Lucas fuerunt de iſta tribu. Et ſic etiam eſt dicendum, quòd de omnibus decem tribubus fuerunt apoſtoli, & diſcipuli, ſed principaliter ex ſupradictis quatuor tribubus fuerunt quaſi omnes apoſtoli, qui totum orbem peragrarūt ad prædicandnm euangelium Chriſti, ideo hos principaliter nominat hic Dauid. Sed hic dubitatur: puta quare propheta Dauid in hac parte præferat ipſum Paulū cæteris apoſtolis, & principibus eccleſiæ. Primò, quia explicat mentis exceſſum, quem habuit Paulus in illo raptu, & nō explicat mentis exceſſum quem habuerunt cæteri apoſtoli in die Pentecoſt. quam rece-
perunt ſpiritum ſanctum. Item ſecūdò, quia D
prius memorat Paulum ſub nomine Beniamin quàm cæteros apoſtolos: & ſic videtur, quòd præferat eum cæteris in dignitate, cum fuerit poſterior tempore cæteris in apoſtolatu. maximè quia idem Dauid dixit de apoſtolis. pſal. 46. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, quoniam dii fortes terræ vehementes eleuati ſunt. Ex quo paret, quòd non minus eleuati ſunt vſque ad tertium cęlum, quàm Paulus. Ad hoc reſpondetur, quòd cauſa quare Dauid facit ſpecialē mētionē de raptu Pauli in hoc loco, eſt, vt oſtendat ꝙ Paulus non fuit expres à receptione ſpiritus ſancti. Nā ſicut apoſtoli receperūt ſpiritum ſctm̄ in die Pent. ita pariter Paulus recepit ipſū in illo raptu, & mētis exceſſu. vt poſſet eſſe doctor gentium &c. Nec
eſt negandum tamen beatum Ioannem atti- E
giſſe hunc tertium gradum raptus, quando ſuprà pectus domini in cœna recubuit, vbi potauit fluenta illius fontis profundiſſimi, quia aliter non ita altius intonuiſſet, cum dixit. In principio erat verbum &c. Item nec eſt negandum omnes alios apoſtolos ſimul cum Virgine Maria conſecutos fuiſſe, & aſcendiſſe vſque ad illud tertium cœlum in die Pentecoſtes per raptum ſpiritus ſancti, & per eleuationem intellectus ad ſuperna. In quo raptu, & uiſione fuit impreſſa in mentibus apoſtolorum tota ſacra ſcriptura cum eius uora intelligentia. Vnde Petrus illicò poſt receptionem ſpiritus ſancti, & poſt illum raptum incepit diſputare cum Scribis, pharisæis, & principibus ſacerdotū allegādo
ſcripturas, quas nunquàm nouerat: dando ve- F
rā intelligētiā. unde abierunt conuicti, & cōfuſi Phariſęi: & cōuerſa sūt tria millia in illa die. vt patet Act. 3. & per totum diſcurſum actuū apoſtolorū, & p hiſtorias eorū. Vnde nuſqnàm legitur, ꝙ apoſtoli legerēt in libris, quia quod ſemel legerunt in illo ſacro libro ſpiritus ſancti in illo raptu; nunqàm poſtea ſunt obliti. Quę quidē viſio fuit multo altior & perfectior, q̄ illa quā habuit Moyſes. Qđ aūt talis uiſio altiſſima fuerit neceſſaria omnibus apoſtolis ſecundū exigentiā ſuæ legationis, probatur. Nā ſi fuit neceſſariū Moyſi habere talē uiſionē diuinæ eſſentiæ ſaltem in quantùm Deus eſt vnus, & principiū omniū creaturarū: eò ꝙ Deus mittebat ipſum ad prędicādum unū ſolum Deū creatorē, & gubernatorem oīum, prout dictum eſt in prologo,

ergo

A ergo à fortiori erat neceſſaria omnibus apoſtolis talis viſio: eò quòd debebant prædicare & explicare toti populo gẽtili, & toto mũdo articulum trinitatis, & incarnationis, & noſtrę redemptionis, & glorificationis &c. Nam Auguſt. nõ propter aliud probat Moyſen, & Paulum vidiſſe diuinam eſſentiam niſi, quia ille fuit primus doctor Iudęorum: & Paulus primus doctor gentium. Sed manifeſtum eſt, quòd omnes apoſtoli fuerunt primi doctores gentiũ, & totius mundi. Nam Bartolomęus & Tomas pdicarunt apud Indos: & Mattęus in Aethiopia, & Andreas in Siria, quò nunquã profectus eſt beatus Paulus. Sed cauſa quare Dauid pręponit Paulum cæteris apoſtolis in hac parte, & explicat eius raptũ, & non aliorum: eſt iſta. Nam iam ſuperius aſſeruit apoſtolos omnes conſecutos fuiſſe ſimilem viſionem, cum dixit. Aſcendit in altum, & de-
B dit dona hominibus, & quãdo dixit. Pluuiã voluntariã ſegregabis hæreditati tuæ. &c. vt dictum eſt. Sed quia dubitaret aliquis an Paulus receperit ſpiritum ſanctũ: ideo explicat raptum ſuum: vt oſtẽdat eum recepiſſe ſpiritum ſanctum cum donis ſuis in illo raptu ſicut cæteri apoſtoli receperant in die pentecoſtes Ideo dicit Ibi Beniamin adoleſcentulus in montis exceſſu, ideſt, in illo raptu qui factus fuit cum mentis exceſſu, & quadã extaſi, & eleuatione vſque ad diuinam eſſentiam per modum tranſeuntis. Illud ergo idem, & eadẽ arcana, quæ vidit Paulus in illo raptu: potuerunt videre omnes apoſtoli, quando factus eſt de cælo ſonus tanquàm aduenientis ſpũs vehemẽtis: quia tunc tanq̃ dii fortes terræ vehementer ſupra humanam facultatem
C eleuati ſunt vſq; ad tertium cęlũ multò magis q̃ Moyſes: vbi Chriſtus non tanquàm ſeruis ſed tãquàm amicis nota fecit eis quæcũq; audiuit à patre: prout promiſerat eis. Ioann. 15. Et ſic patet qualiter oẽs apoſtoli mane comederunt prędem, ſicut Paulus. Nam quaſi quadam viſione matutina fuerunt cibati pane vitæ, & intellectus in illa receptione ſpiritus ſancti. ſed poſteà veſpere diuiſerunt ſpolia toti mundo. Nam cognitio, quam tota eccleſia habuit de rebus diuinis ab apoſtolis, fuit quaſi veſpertina reſpectu notitiæ, quam ipſi habuerũt à Chriſto per ſpiritum ſanctũ in illa die. Et ideo Dauid vt oſtenderet, quòd non ſolum apoſtoli receperunt ſpiritum ſanctum cum donis ſuis quando Chriſtus aſcendit in altum: & dedit dona hominibus in die pentecoſtes, ſed ꝙ etiam apoſtolus Paulus recepit eadem dona in illo raptu: ait, ꝙ ibi fuit aggregatus in illa ſocietate Paulus in mentis exceſſu ad prædicandum populo gentili cum cęteris &c. Itẽ vt Dauid oſtenderet, ꝙ illud idem quod operatus eſt Chriſtus ipſi Paulo in illo raptu, operatus eſt, & cęteris apoſtolis in die petecoſtes ideo ſubdit. Manda Deus virtuti tuę: confirma Deus hoc, quod operatus es in nobis &c. Ideo ait Paulus. Qui operatus eſt Petro in apoſtolatũ: operatus eſt, & mihi. ad Gala. 2. Et ſic patet, ꝙ id quod operatus eſt Chrs apoſtolis in die pẽteco. operatus eſt ẽt Paulo in illo raptu, & conuerſo. Si aũt oẽs apoſtoli receperint dona ſpiritus sãcti ſecundũ magis aut minus. hoc non eſt diſputãdũ, ſed relinquendũ determinationi ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ. Nam ego non reperio aliquã rationẽ nec ſcripturã contradicentem ſupradictæ poſitioni: dignitas enim apoſtolica eſt tàm grandis, & ſuprema in eccleſia, ꝙ poſt dignitatem virginis Mariæ nulla eſt ſibi cõferenda. Et ideo dicti ſunt principes, & duces eccleſię & triũphatores de Diabolo, & toto mundo. Sed cauſa quare Dauid in hoc loco præponit Paulum ante alios apoſtolos, eſt non ratione dignitatis, ſed quia primus cum Barnaba fuit miſſus ad prædicandum populo gẽtili, vt patet Act. 13. Sed cauſa quare Paulus magis fuit miſſus ad gẽtiles quàm ad Iudæus, fuit ne diceretur, ꝙ Paulus cõuiciſſet Iudæos propter peritiam quam habebat de lege, & ꝓphetis. Sed Petrus qui nunquàm nouerat literas miſſus eſt ad Iudæos, qui eos cõuicit per ſcripturam legis, & prophetarum in die pentecoſtes: per quod viſum eſt, quòd illa ſcientia non erat humanitus acquiſita. Deinde cum dicit.

Manda Deus virtuti tuæ: confirma Deus hoc, quod operatus es in nobis.

A templo tuo in Hieruſalem: tibi offerent reges munera.

Eſt aduertendum, quòd qa Dauid præuidit in ſpiritu qualiter primò Iudęi, deinde reges, & imperatores, & principes populi gẽtilis, & etiam tyranni, & hęretici debebant multipliciter impedire iſtam expeditionem, & prædicationi apoſtolorum reſiſtere, & eccleſiam perſequi: & multos martirio coronare: quales fuerunt Nero, & Domitianus, & Gallenus, & Decius, & Diocletianus, & cæteri tyrnni: qa pręuidit ẽtiã in ſpiritu qualiter finaliter eccleſia debebat primò de populo Iu-

A lo Iudæorum, deinde de toto populo Gentili triumphare, Et ipſū iugo Chri ſubijcere p cõuerſionem magni Cõſtantini:& hoc in virtute nominis Chriſti Ieſu, & virtute ſpiritus ſancti quem apoſtoli receperunt in Hieruſalem in die pentec.quem etiam receperunt poſtea inuiſibiliter martires,& doctores: Hoc ergo preuidens Dauid in ſpiritu apoſtrofat ad Chriſtum dicens. O Chriſte Deus manda,& præcipe virtuti tuæ.i.excita virtutem nominis tui Ieſu: quod nomen Apoſtoli,& fideles portabunt in candelabro euangelico ante reges,& præſidas:& perfice, & cõfirma hoc qđ operatus es in nobis à templo tuo in Hieruſalem. Nam ibi creaſti tẽplum, & eccleſiam in monte Sion in illa ſancta ſocietate vbi erãt 12. Apoſtoli cum Maria matre tua:& turba virorum,& mulierum 120.congregati: ſuper quos miſiſti ſpiritum ſanctum:& B diſtribuiſti eis dona gratiarum ad prędicandū euãgelium, intelligendas ſcripturas, & ad reſiſtendum tirannis, & hæreticis:& ad perferendas perſecutiones,& tormenta: ergo cõfirma iſta dona,& opera in apoſtolis,& martiribus, & doctoribus: vt vincant, & couertant tirannos:& imperatores,& reges terræ: qui ante perſequebantur nomen tuū, & eccleſiã tuã: poſtea conuerſi offerant tibi munera in eccleſia tua. Poſt conuerſionem autem magni Conſtantini, omnia iſta fuerunt cõpleta. Nã Conſtantinus conuerſus, & baptizatus per Silueſtrum publicauit edictū per totum imperium, vt omnes Chriſtiani liberè poſſent ædificare eccleſias. & primò dedicauit eccleſiã Saluatoris in palatio ſuo in Laterano.quã multis donis,& muneribus dotauit, imo Ro- C mam cum tota Italia põtifici Romano, & eccleſiæ Chriſti donauit. Et ipſe ſedẽ ſuam imperialem in Gręcia apud Bizantium dedicauit.vbi eccleſiam, & templum miro artificio ædificauit: quã ſanctam Sophiã.i.ſapientiam in honorẽ Chriſti appellauit. Et exinde omnes reges terræ ad exemplū imperatoris baptizati confractis idolis omnia templa in eccleſijs fecerunt conſecrari; in quibus magna munera cõtinuè offerebant. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu dicit. tibi offerrent reges munera, quaſi dicat. O Chriſte confirma eccleſiam quã operatus es, & ædificaſti in nobis à templo tuo in Hieruſalem.ſ.ab illa congregatione ibi congregata: à quo templo, &. congregatione eccleſia fuit diffuſa per totum orbem. Ideo eccleſia dicta eſt Hieruſalẽ: quia inde fuit orta. Confirma ergo eam:& in ea offerent reges munera tanquã ſubiecti, & deuoti. Et vt hoc poſſit fieri,& in effectū deduci. D

Increpa feras arundinis: congregatio taurorum in vaccis populorum; vt excludãt eos qui probati ſunt argento.

Increpa, inquit, feras arundinis, & ſiluarum, qui ſunt imperatores, & tirãni dicti feræ,& leones ſiluarum à ferocitate, & crudelitate qui volunt nomen tuum extinguere: & tuã eccleſiam extirpare. ſicut fuit Nero Diocletianus &c. Iſti dicti ſunt feræ arundinis. quia licèt eſſent feroces, vt leones, & Vrſi: tamen eorum poteſtas erat arundinea,& vana: quia tantùm ſupra corpus. animã autem nõ poterant occidere:& tandẽ malè finierunt vitã eorū: & eorū poteſtas euanuit tanquã arūdo vento agitata, vt patet de Nerone,& Domitiano Seuero,& Diocletiano in eccleſiaſtica hiſtoria. Et ſubdit. Congregatio taurorum. E i. increpa iſtas feras: quia facta eſt congregatio taurorum.i.imperatorum,& tirannorum in vaccis populorum.i.minoribus de populo. Nam populares ſequebãtur imperatores, & reges,& tirannos ad perſequendum eccleſiã, ſicut vaccæ ſequuntur tauros,& oues, ſequūtur arietes. Ita ergo iſti tiranni feroces ſicut leones, & tauri ſimul cum popularibus perſequebantur Chriſtianos, qui probati ſunt argento fidei.i.purificati in fide ſicut argentum in igne. Et hoc faciebãt tiranni vt excluderẽt eos à fide Chriſti. Et ideo dicit propheta.

Diſſipa gẽtes, quæ bella nolūt: uenient legati ex Aegypto Aethiopia præueniet manus eius Deo.

O Chriſte increpa iſtas feroces beſtias, & tauros, et comprime ferocitatem, et infidelitatem eorum, et diſſipa gentes, quę bella uolūt cõmittere cõtra eccleſiam, et deſtruere eam: F quibus diſſipatis, et infidelitate eorū deſtructa, et fide in eis cõſtructa, et inſerta, tunc venient legati ex Aegypto ad eccleſiam, vt recipiant fidem, et faciant ſibi obedientiam. Et tota Aethiopia, quæ eſt maxima regio inter Tropicos præueniet, et præmittet manus eius.i.eleuabit manus eius Deo ad obediendū Chro, et recipiēdū fidẽ ei⁹. Vñ p Aethiopiã, et Aegyptū ſubintelligit, et cõprehendit totū populum gentilem, et omnia regna mundi p noniam regulam de ſpecie, et genere poſitam i prologo, ſed ſpecialiter meminorat Aegyptū et Aethiopiam, eò q eccleſia prius floruit in Aegypto per Marcum, vbi maxima multitudo Chriſtianorum incepit viuere ſecundum

A euangelium in fide Chriſti, in cōtinuo ſtudio ſacrarum ſcripturarum in himnis, et orationibus, in qua eccleſia Alexādrina multi poſteà floruerūt doctores ſucceſſores Marci in tantū ꝙ illa eccleſia mittebat epiſcopos per partes mūdi ad inſtruēdos fideles, vt ait Euſebius in eccleſiaſtica hiſtoria. Et ideo dicit ꝓpheta, ꝙ ex Aegypto venient legati, & doctores per omnes partes mūdi ad cōuertēdos, & inſtruēdos populos ad fidē. Itē dicit, ꝙ Aethiopia ꝓueniet manus Deo: q̄a citius conuerſa eſt ꝑ Matthęum. Et quia cōtinuè ex Aethiopia veniunt multæ manus, & ſocietates ad viſitādū ſepulcrum Chriſti in Hieruſalem, per quas duas prouincias ſubintelligit omnia regna mundi ideo ſubdit agendo gratias.

Regna terræ cātate Deo pſallite dño. Pſallite Deo qui aſcēdit ſuper celū celi ad orientem.

B O cætera omnia regna terræ cātate Deo, et pſallite dño Ieſu Chriſto, q̄a relicta ſpurcitia, & ſuperſtitione idolorum perueniſtis ad agnitionē veritatis, & recepiſtis fidē Chriſti. Iō pſallite Chriſto Deo, & homini, q̄ tanquā victor, & triūphator aſcēdit ſup cęlum cæli. i. ſup cęlum empyreū, ꝙ hī cęlū cæli, ad orientem. i. reuerſus eſt ad patrē unde ortus eſt, & exiuit, & uenit in mundū q̄n incarnatus eſt, prout ipſe dixit Ioā. 15. Exiui à patre, & ueni in mundū. Et iterū relinquo mundū, & vado ad patrē vnde exiui. Iō litera Hieronymi habet. Qui aſcēdit ad principiū, eò ꝙ pater eſt principiū nō de principio: & eſt principiū productiuū filii. Iō ait Dauid. O uos fideles in Chriſto regenerati pſallite Chrō, q̄ habita victoria de mundo, & diabolo aſcendit ſuper omnes cœlos: imo ſuper cœlum empyreum vſque ad patrē, & ſedet à dextris eius à

C quo accepit omnem poteſtatē in cœlo, & in terra, & in inferno. Et ideo ſubdit.

Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis: date gloriam Deo ſuper Iſrael: magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.

Mittē ſpiritū ſanctū in apoſtolis, & dabit voci ſuæ uocē virtutis. i. dabit virtutē, & dona gratiarū, et genera linguarū apoſtolis, vt ꝓdicēt voce euāgeliū omni creaturæ. Et Dauid cōuerſus ad apoſtolos, & oēs fideles dicit. O apoſtoli date gloriā Deo ſuper Iſrael. i. prædicate euangeliū, & omnia mirabilia opera Chriſti ſuper totā eccleſiā, & magnificētia eius, & virtus eius ſit in nubibus. i. vſque ad nubes, vel in nubibus. i. in apoſtolis, qui dicūtur nubes. Eſai. 60. Qui ſunt hi qui vt nubes volant &c. Item hoc poteſt referri ad angelos q̄ D receperunt Chriſtum in nube in die aſcenſionis, & annunciantes vniuerſalem poteſtatem Chriſti dixerunt. Viri Galilæi quid admiramini aſpicientes in cęlum? quia hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis ſic veniet in poteſtate magna ad iudicandum mundū: quemadmodum vidiſtis eum euntem &c. Et iō cōcludit.

Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: Deus Iſrael ipſe dabit virtutem, et fortitudinem plebi ſuæ: benedictus Deus.

Mirabilis erit Chriſtus. Deus in ſc̄tis ſuis apoſtolis, & martiribus, & doctoribus, quia ad prædicationē eorū dabit fortitudinē fidei, & virtutē ſpei, & caritatis, & aliarū gratiarū plebi ſuæ fideli: q̄a oēs gentiles cōuertentur ad fidē, & eccleſia Chriſti dilatabitur per oēs partes mūdi vſque ad terminos terræ: q̄d non fiet fortitudine armorum nec viribus humanis, nec per principes, & imperatores: ſed per E hoīes ſimplices, & plebeos, & piſcatores vincet Chrs reges, & philoſophos, & impatores in ſola virtute nominis Ieſu, quā receperunt cū ſpiritu ſancto: ergo benedictus Deus qui per tales ſimplices voluit ſuam omnipotētiā demonſtrare, & eccleſiā magnificare. Ex toto iſto pſal. recolliguntur. 24. propheticæ cōcluſiones. Prima concluſio, ꝙ reſurgente domino, & deſcendente ad inferos infernus fugit turbatus à facie eius: eò ꝙ expoliauit eū, & iudicauit diabolum ad pœnam eternam. Secunda cōcluſio, ꝙ Chriſtus aſcendit ſuper occaſum mortis: q̄a triumphauit de morte in ſua reſurrectione: ita meruit aſcēdere ſuper occaſum cœli. i. ſuper cœlum aqueum, quod eſt primum mobile ab oriente ad occaſum. Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus tres conditiones hominum eduxit ab inferno. ſ. vinctos, F & latronem exaſperantem, & quoſdam de ſepulcro, qui cū eo ſurrexerūt: ita pariter tres conditiones eduxit de tenebris peccatorum. Nam Iudæos abſoluit à vinculis legis, & gentiles exaſperantes duxit ad fidem, & omnes eduxit de ſepulcris peccatorum. Quarta concluſio, ꝙ eccleſia Chriſti dicitur domus vnius moris; eò ꝙ omnes fideles viuunt in ea vnanimiter ſub vna fide, & vna lege euangelica ſociati. Quinta concluſio, ꝙ ſola eccleſia dicitur verè populus Dei. eò ꝙ eſt concors multitudo hominum vna lege ſociatā. Sexta concluſio, quòd ſola eccleſia Chriſti dicitur hæreditas Dei: eo quòd eius ciues pertinent ad cœleſtem hæreditatem, & à Deo poſſidentur

per

A per gratiam. Septima concluſio, ꝙ ſola eccleſia dicitur ouile Chriſti: eò ꝙ in ea habitant animalia, & oues Chriſti paſcentes paſcua eccleſiaſticorum ſacramentorum. Octaua concluſio, ꝙ Chriſtus rector, & diſpēſator virtutum, & donorum dilecti patris ſui dedit verbum apoſtolis euangelizantibus cum multa virtute miraculorũ. Nona concluſio, ꝙ Chriſtus diſpenſator bonorum dilecti patris ſui diuiſit ſpolia virtutum, & gratiarũ domui ſpecioſę patris ſui. i. eccleſię ſponſæ ſuę. Decima concluſio, ꝙ eccleſia eſt columba habens pēnas deargentatas, & dorſum in pallore auri ꝑ diuerſos gradus virtutum, & ſanctitatis ſecũdum diuerſos gradus ſanctorum, qui figurantur per diuerſitatem pēnarum colũbæ. Vndecima concluſio, ꝙ Chriſtus ornauit eccleſiam ſponſam ſuam diuerſis gradibus ordinũ & prælatorum & rectorum, & officiorum ad
B purgãdos, & dealbandos peccatores. Duodecima concluſio, ꝙ ſola eccleſia eſt mons pinguis pinguedine ſacramentorum, in qua paſcuntur oues Chriſti in paſcuis vberrimis ſacrãmētorum. Decimatertia cõcluſio, ꝙ Deus in ſola iſta eccleſia habitat per gratiam, & in ſuperna per gloriam. Quartadecima concluſio, ꝙ Chriſtus in ſua aſcenſione accepit omnia donaà patre omnibus diſtribuēda. Quintadecima cõcluſio, ꝙ Chrs moriendo deſtruxit mortem, & reſurgendo fecit eam nobis per uiam, vt eſſet nobis per eam iter ad vitã, & aſcendendo fecit nobis iter proſperum per cœlum ad gloriam. Sextadecima concluſio, ꝙ exitus Chriſti ab hac vita fuit per mortē. Ideo meruit omnia ſupradicta dona à patre recipere, & totum genus humanum liberare, & ſaluare.
C Decimaſeptima concluſio, ꝙ deſtructio, & punitio Iudæorum facta eſt in vindictam mortis Chriſti, vnde perdiderunt regnum, & ſacerdotium. Decimaoctaua cõcluſio, ꝙ ſicut exercitus filiorum Iſrael circuiuit terram promiſſionis per deſertum, & montem Seir, & intrauit per Baſan, & Iordanem, & vaſtauit omnes ciuitates Canaan cũ regibus, & habitatoribus ſuis: ita pariter per eandem partem introierunt copiæ Ramanorũ, & deſtruxerũt omnes ciuitates: à Baſan vſque ad mare occidētale, & vltimo cõbuſſerũt & euerterũt Hieruſalē, & trucidauerunt vnã partē habitatorũ, & alterã captiuauerũt, & linxerũt pedes ſuos ſanguine occiſorũ, & carnes linxerũt, & ſatiati ſunt ſanguine Iudęorũ qđ totũ factũ eſt in vindictã mortis Chriſti. Ex quo patet, ꝙ vaſtatio Cananæorũ fuit
D figura vaſtationis Iudæorũ. Decimanona cõcluſio, ꝙ ingreſſus filiorum Iſrael fuit figura ingreſſus apoſtolorũ ad populũ gentilē. Nã ſicut i illo ingreſſu Ioſue elegit. 12. principes. ſ. vnum de qualibet tribu qui præcederunt. arcã cum leuitis tubicinãtibus, & pſallētibus & puellis timpanizãtibus, & ſic trãſierũt Iordanē cum Arca, & ſubiecerunt totã terrã cũ regibus ſuis: ita pariter Xp̄s elegit. 12. apoſtolos ex eiſdē. 12. tribubus. q portãtes: hoc nomē Ieſus in Arca euãgelica intrauerunt per populum gentilem, & ſubiecerũt oĩa regna mũdi iugo Chrı̃. Vigeſima concluſio, ꝙ ſicut ex illis. 12. patriarchis filiis Iacob multiplicatus fuit totus populus Iſrael per generationē carnalem: ita ex. 12. apoſtolis regeneratis à Chr̃o multiplicatus eſt totus populus Chriſtianus per regenerationem ſpiritualē, & baptiſmalem. Vigeſimaprima concluſio, ꝙ omnes Chriſtiani ſunt ſemen Abrahæ, & filii Iſrael ſecundum promiſſionem, & ſpiritum:
E & ſic tota eccleſia Chriſti eſt verus Iſrael Iudæis reprobatis. Vigeſimaſecunda concluſio eſt, ꝙ virtus huius nominis Ieſu, & virtus ſpiritus ſancti, quã diſcipuli receperunt in monte Sion in Hieruſalem in die pent. confregit & repreſſit ferocitatem, & crudelitatē imperatorum & tirãnorum eccleſiam perſequentium, intantùm, ꝙ apoſtoli, & martires, & doctores triumphauerũt de eis, & de toto populo gentili, & ſubiecerũt oĩa regna terrę iugo Chrı̃, & ęgyptos, & æthiopia, & totus populus gentilis receperunt fidē Chrı̃ per cõuerſionem Conſtantini: intantùm, ꝙ reges terræ qui antè perſequebantur eccleſiã, poſtea obtulerunt munera Chriſto in eccleſiis, quas conſtruxerunt. Vigeſimatertia concluſio, ꝙ Chriſtus fuit mirabilis in ſanctis ſuis apoſtolis.
F Nam per homines ſimplices, & piſcatores vicit, & lucrat⁹ eſt philoſofos, & impatores. Vnde maioris virtutis fuit fides, & gratia apoſtolorũ: ꝙ̃ ſcientia philoſophorum, & fortitudo, & potentia regum, & imperatorum. Vigeſimaquarta concluſio eſt, ꝙ iſte pſal. nõ poteſt præciſè intelligi de illo egreſſu Iſrael de ægypto, & peregrinatione per deſertum, ſicut cęci Iudæi exponunt. Nam ſi Dauid nõ loqueret̃ propheticè in hoc pſal. tunc non eſſet propheta, ſed hiſtoriographus narrans ſolam hiſtoriam. Item multa intereeſſerunt in hoc pſalmo, quę nullo modo cõueniunt illi hiſtoriæ. Nam hic propheta loquitur

A quitur de futuro dicens. Pluuiam voluntariã
ſegregabis Deus hæreditati tuæ, ergo non lo
quitur de pluuia mannæ facta in deſerto. Itẽ
Deus non dedit illi populo verbum euange
lizãtibus virtute multa: ſicut hic dicitur: nec
Deus accepit ab alio dona in monte Sinai ho
minibus diſtribuẽdo: nec exitus mortis, ſicut
hic dicitur: nec ęgyptus miſit legatos ad illũ
populũ, nec æthiopia præuenit tunc manus
Deo; nec regna terræ cantatur Deo Iſrael
laudes nec crediderunt Deo, nec fuerunt ſu-
biecta illi populo; ſicut in hoc pſal. memo-
ratur: ergo ſequitur ꝙ Dauid ad literam lo-
quitur de Chriſto, & eccleſia ſponſa, prout ex
poſitũ eſt. Sed quia Dauid in hoc pſal. & cę-
teris aliquando vtitur figura pro figurato in
vocabulis, ideo decipiuntur miſeri, & cęci Iu
dæi, non percipientes ſacramentum dei quo-
B modo omnia illa miſteria facta ſunt in figura
Chriſti, & eccleſiæ. Et quomodo illa domus
ſpecioſa, & columba deargẽtata, & mons pin
guis eſt eccleſia ſponſa Chriſti, & quomodo
Dauid præuidens in ſpiritu omnia miſteria
euangelica per illa miſteria veteris legis fe-
cit hunc pſalmũ, & alios prophetice de Chri
ſto, & eccleſia. Ex toto diſcurſu huius pſalmi
patet, ꝙ Salomon ex hoc pſalmo &. 44. ſum
pſit materiam ad condendum librum canti-
corum. Eadẽ eſt enim materia in magna par-
te, niſi ꝙ mutauit ſtilum. Nam illo libello
nil aliud facit, niſi ꝙ ſub metaphora ſpõſi, &
ſponſæ deſcribit totum diſcurſum eccleſiæ ab
incarnatione vſque ad eius proſperitatẽ poſt
conuerſionem Conſtantini. In hoc autẽ Da-
uid idem facit: niſi ꝙ incipit à reſurrectione
Chriſti: quando lex euangelica incepit pro-
C mulgari, & quando eccleſia fuit per Chriſtũ
dotata: Et ideo Salomon quandoque vtitur
eiſdẽ vocabulis: quia eccleſiam appellat co-
lumbam, & ſpecioſam, & ornatã diuerſis or-
namentis, & quandoque ponit vocabola il-
lis correſpondẽtia. Nam hortus irriguus idẽ
eſt quod mons pinguis &c. Ideo nemo mira
tur ſi tantùm volui immorari in expoſitione
huius pſalmi, eò quòd eſt durus, & ſcabroſus
ꝓpter vocabula metaphorica, & figuras grã
maticales. Et ideo potius volui ſatisfacere
ſimplicibus ſacerdotibus, & fidelibus ſingula
pluries iterando quàm cum peritis profunda
diſputando.

PSALMVS. LXVIII.

SAluum me fac Deus. quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Infixus ſũ in limo ꝓfundi: & nõ eſt ſubſtãtia.
D *Veni ĩ altitudinẽ maris, et tẽpeſtas demerſit me.*

Titulus ſecũdum Hiero. Victori ſuper ro
ſis ſiue liliis Dauid. Dicit Camhi, ꝙ Dauid fe
cit hunc pſalmum in perſona totius populi
exiſtentis in hac captiuitate, eò ꝙ habitauit
inter infideles ſicut roſa inter ſpinas, & alle-
gat illud canticorum. Sicut roſa inter ſpinas
ſic amica mea inter filias: & dicit, ꝙ loquitur
totus populus iudaicus tanquàm vna perſo-
na. Sed iſte cęcus manifeſte mentitur, quia ea,
quæ dicuntur in hoc pſal. non poſſunt con-
uenire illi populo obſtinato propter iam ſu-
pradicta, maximè quia nullibi paſſio Chri-
ſti eſt magis manifeſta, quàm ĩ hoc pſalmo.
& ratio eſt quia hic propheta magis videtur
euangeliſta quàm ꝓpheta, & magis videt te-
xere hiſtoriã paſſionis Chriſti, quàm ꝓphe-
tiam. Item magis eſt credendum beato Pe- E
tro qui Actuum primo allegat ſcripturã hu-
ius pſal. cõtra crucifixores Chri dicens. Fiat
habitatio eorum deſerta, & in tabernacula eo
rũ non ſit qui inhabitet. Item magis eſt cre-
dendum beato Ioanni euangeliſtæ qui aſſe-
rit hũc pſalmũ eſſe factum in perſona Chri
ſti, allegando illũ verſum. Zelus domus tuæ
comedit me. Ioan. 2. Ideo eſt dicendũ, quòd
vbicunque ponitur roſa ſiue lilium in ſcri-
ptura ſemper primò intelligitur Chriſtus
qui fuit ſpecioſus ſine labe peccati inter fi-
lios hominum, vt dictum eſt pſalmo. 45. &
fuit pulcher inter peccatores, ſicut roſa inter
ſpinas, quia ſolum ipſe ſecundum naturam
non fuit punctus ſpinis peccatorum Adæ, &
aliorum hominum. Et ideo ſicut roſa, qui eſt
pulcherrimus florum, naſcitur inter ſpinas in
ſe non habens ſpinas, ſed pulcrum odorem, F
& colorem: ita Chriſtus inter ſpinas peccato
rum hominum, &c. Ex conſequẽti intelligi
tur eccleſia. Nam quod Chrs habet per na-
turam, eccleſia habet per gratiam deriuatam
a capite ſuo Chriſto. Nam cum ipſa eſſet ſpi-
noſa in filiis, tamen Chriſtus per paſſionem
ſuam, & ſacramẽta amouit ſpinas peccatorũ,
& reddidit ipſã pulcrã ſine macula, & ruga,
& fecit ipſam roſam: quæ quidẽ eccleſia ho-
die eſt inter cœteros populos infideles ſicut
roſa inter ſpinas, vt patet canticorũ. 2. Secun
dum vero. 70. titulus huius pſalm eſt iſte. In
finem pro his qui commutabuntur ipſi Da-
uid. Ad cuius intellectum eſt aduertendum.
ꝙ commutatio idem eſt quod cambium ſiue
venditio, & emptio: vt puta quando vna res

A ex una qualitate ſiue cõditione mutatur in
aliam,ſiue qñ pro una cõmutatur, & datur
alia.Et ſic dicimus,omnes Chriſtiani, & fide
les ſunt comnutati.Nam primò erant pecca-
tores, & in poteſtate diaboli:ſed per paſſionẽ
Chriſti ſunt comutati de peccato ad gratiã
& de captiuitate in libertatẽ.Item ſunt com-
mutati pro paſſionẽ.Nam Chriſtus dedit vi-
tam ſuam in cruce pro eis:& ſic per paſſionẽ
ſuam redemit omnes nos.Et ſic dicit Aug. ꝙ
in baptiſmo nil aliud facit eccleſia niſi ꝙ emit
illum paruulum baptizatum pretio paſſionis
Chriſti & liberat ipſum à captiuitate. Et ſic
paſſio Chriſti, fuit quędam commutatio, &
ſic oẽs redempti ſunt cõmutati pro paſſione
Chriſti,q a Chriſtus dedit paſſionẽ ſuã patri,
vt nos à captiuitate redimeert. Et iõ quia Da
uid deſcribit totam paſſionẽ Chriſti in hoc
pſal.quam paſſionẽ Chriſtus dedit patri pro
B nobis in cruce: ideo Eſdras præpoſuit ĩ titulo
ꝓ roſis ſiue ꝓ his Chrĩanis q cõmutabunẽ.
i. Dauid fecit hũc pſ. in pſona Chr̃i, & diri-
git ipſum in Chr̃m q eſt finis legis:qui dedit
& obtulit paſſionem ſuã in hoc pſal. memo
ratam pro his fidelibus qui redimentur: qui
dicuntur roſę,& lilia inter ſpinas infidelium.
Vnde eſt etiam aduertendum, ſicut ſæpius di
ctum eſt,ꝙ quicquid paſſus eſt Chriſtus in
capite, paſſus eſt poſtea in mẽbris, & iõ iſte
pſal. i.competit Chriſto, & ex conſequenti
toti eccleſiæ. Sed quia tàm in Chriſto quàm
in eccleſia iſta quatuor fuerunt per ordinem
primò proſecutio,& paſſio: ſecũdò liberatio,
tertio punitio perſecutorum,quartò proſpe-
ritatis Chriſti,& regni, & eccleſiæ,vbi diui-
nus cultus fuit ampliatus:Ideo quatuor facit
C Chriſtus in hoc pſal.per ordinem. Nam pri-
mò exponit querelam ſuam narrando totã
ſuam perſecutionem,& paſſionem.Secundò
petit liberari. Tertiò petit vltionem de perſe
cutoribus. Quartò promittit gratiarum a-
ctiones per diuinum cultum. 2. ibi Ego verò
orationem. 3. ibi. Fiat menſa eorum. 4. ibi.
Laudabo nomẽ Dei. Quãtum ad primũ duo
fecit Chriſtus. Nã primò exponit querelã ſi-
ue querimoniã ante patrẽ:Secundò petit fru
ctum ſiue noſtrã redemptionem pro meritis
ſuæ paſſionis:Quãtum ad primum eſt aduer
tẽdum, ꝙ vehemens perſecutio cõparâtur pe
riculo aquarum cõmuniter in ſacra ſcriptu-
ra.Nã ſicut excedẽs aqua ſubmergit hominẽ
ſine defenſione:ita, & vehemens perſecutio.
Sed triplex eſt periculum aquarũ: vnum in
torrente ſiue flumine tẽpore magnarum plu D
uiarum, Secundò poteſt quis periclitari in a-
liquo lacu profundo, & limoſo ſiue cœnoſo.
Tertiò ĩ tẽpeſtate maris.Ita reperitur triplex
perſecutio.ſ.populi, & hipocritarũ,et regum.
Nam perſecutio,& furia populi cõparatur fu
riæ torrentis:nã ſicut torrẽs tempore pluuia-
rum trahit arbores, & omnia,quæ ſunt in ri-
pa,& exit extra alueũ,ſed in breui ceſſat eius
furia,ita furia populi cõtra aliquẽ inuehit vſ
que ad mortẽ,ſed cõpleta furia pœnitet eũ fe
ciſſe: vnde incipiẽte uno in populo oẽs ſequũ
tur. Itẽ perſecutio hipocritarũ cõparatur la
cui profundo, & limoſo: q licèt non mittat
fluctus manifeſtos, tñ ſi abſorbet hominem
mõ põt ĩde exire. Perſecutio ãt regis cõparaẽ
fluctibus maris:q a rex, & princeps manife-
ſtè perſequitur,& cũ magno impetu.Omnia
ergo iſta tria genera perſecutionũ paſſus eſt
Chr̃s. Nã primò paſſus eſt pſecutionẽ hipo- E
critarũ.ſ.Scribarum, & Phariſæorum:quorũ
malitia fuit profunda,& limoſa: quia ſub ze
lo eius proceſſerunt cõtra iuſtum occultè,ne
fortè tumultus fierent in populo. Secũdò paſ
ſus eſt à populo. Nã populus vidẽs intentio-
nẽ Scribarũ, & Phariſæorũ, furioſè, & abſq;
deliberatione moti ſunt contra Chr̃m: dicẽ-
tes:Crucifige crucifige eũ,ſed in breui pœni
tuit eos, poſtquàm fui crucifixus. Nã vidẽtes
ſigna facta.ſ. tenebras ſuper terrã &c. reuerſi
ſunt in ciuitatẽ percutiẽtes pectora ſua.Luc.
23.Tertiò Chriſtus paſſus eſt à Pilato.q ma-
nifeſtè ipſum flagellauit,& ſententiam mor-
tis executioni mãdauit. Sic ergo Dauid iſtas
tres pſecutiones cõparat tribus periculis a-
quarũ.Dicit ergo Chriſtus per os Dauid. O
pater ſaluum me fac in hac paſſione:quoniã
aquæ perſecutionũ intrauerunt vſque ad a-
nimam meam. Nam quædam perſecutiones F
non attingunt niſi vſque ad bona tempora-
lia,quædã vero vſque ad corpus, vt cum q s
patitur infirmitates,& dolores: ſed iſtæ meæ
perſecutiones intrauerunt vſque ad animam
meam,quia realiter mortuus ſum,& ſeparata
eſt anima à corpore in cruce.Intrauerunt er-
go aquæ vſque ad animam meam.i. vſque ad
ſeparationem animæ à corpore:q a paſſus ſũ
tres terribiles perſecutiones. Nam primò in-
trauerunt aquæ torrẽtis furioſi vſque ad a-
nimam meam,quando totus populus fuit cõ
motus dicens,crucifige &c.ſed ſecunda perſe
cutio ſiue periculum fuit peius.Nam infixus
ſum in limbo profundi Scribarũ, & Phariſæo

A rum, & ſacerdotum qa in malitia inueterata eorum infixus eſt pes meus: & exinde nõ potui exire ſine morte vſquequo in me nõ fuit ſubſtantia.i.vita qa: nunquam ceſſauit eorũ lunoſa, & occulta malitia vſque ad mortem mei. Dicunt.n. hipocritę, & Scribæ, & Phariſæi, lacus limoſus, & profundus propter pfundã iniquitatem, & malitiam, & auaritiã. Itẽ nõ ſolum infixus in limo profundi Phariſæorum, & Scribarum, ſed etiã tempeſtas maris furię, & poteſtatis ipſius Pilati procuratoris imperatoris demerſit me ad mortem crucis iudicando, & deſtinando. Et ſic incidi triplex periculum aquarum perſecutionũ. ſ. furioſi torrentis, populi clamantis crucifige, limoſi profundi lacus ſacerdotum & Scribarum, & Phariſæorum machinãtium in mortẽ meã et conſpirando, improperando mihi peccata

B legis, & incidi etiam in tempeſtatẽ maris furioſi Pilati ferrentis, & promulgantis in me ſententiam mortis, & iſte demerſit me in ſepulcro, & morte.

Laboraui clamans: raucæ factæ ſunt fauces meæ, defecerũt oculi mei, dum ſpero in Deũ meũ.

Nota ꝙ ſupradicta pericula fuerũt ita magna ꝙ Chriſtus nullum habuit adiutorẽ niſi Deum patrem. Ideo ad ipſum clamauit vt eum liberaret. Sed quomodo fuit exauditus ſemper pro ſua reuerentia, & quomodo illa verba orationis ſunt intelligenda ad ſenſum in quo fiunt, & nõ ad ſenſum quẽ faciunt: dictum eſt pſ.2. & 21. ideo dicit Chriſtus. Laboraui in templo, & per ſynagogas vocãdo eos ad fidem. Secũdò in captione qñ dixi tãquã ad latronem &c. Tertiò in horto quãdo ter orauí, Quartò in cruce quãdo pro perſecutori

C bus exoraui, & clamans ſic præ nimio labore fauces meæ raucę factę sũt.i. omnia membra mea debilitata ſunt, et viribus euacuata vſq; ad mortem, et oculi mei defecerunt.i. laſſati ſunt, et clauſi per mortem: dũ ſpero, et ſperabam in Deũ meum patrẽ: ſpero dico, vt mea membra liberaret, et calix meus ad eos trãſiret eodẽ modo quo dictum eſt pſal. 21. et ſperabam etiam quòd Iudęi conuincerentur, & cognoſcerent veritatem.

Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei: qui oderunt me gratis.

Confortati ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſtè: quæ non rapui tunc exoluebam.

Ipſi iudæi qui oderunt me gratis ſine demeritis meis multiplicati ſunt contra me ſuper capillos capitis mei: quia plures fuerunt perſecutores quã capilli capitis mei: et iſti fuerunt populares decepti à ſacerdotibus, et omnes iſti: tã phariſæi q̃ populares q. perſecuti ſunt me iniuſtè ſine cã, et demeritis meis, cõfortati, et multiplicati, et fortificati ſunt contra me falſa crimina imponẽdo. Quæ non rapui. Hic probat qđ iuſte paſſus eſt: Nã nullus punitur iuſte niſi ex propriis demeritis, ſed Chriſtus nunq̃ demerui nec peccauit, ſed paſſus eſt pro pctõ prim parẽtis, et pro peccatis noſtris præteritis, et futuris. Nã Adã rapuit fructũ à ligno vetito: ſed Chriſtus paſſus eſt, vt nos liberaret. et iõ ait. Quod nõ rapui: tunc. ſ. in cruce exoluebã ꝓ omnibus ſupplẽ. Sed eſt aduertendũ, ꝙ duplicẽ rapinã cõmiſit Adã. Nã primò rapuit fructũ ꝓhibitũ. Scđò voluit rapere diuinitatẽ volendo ſe eſſe ſimilẽ Deo: et iõ perdidit felicitatẽ, vt inquit Au. et iõ Deus factus eſt hõ vt hominẽ redimeret

Sed eſt aduertẽdũ qđ paſſio Chriſti vno mõ põt dici iuſta, alio modo iniuſta dicitur. n. iniuſta rõne actorum quia mala voluntate Iudęorũ ꝑpetrata fuit ſine cã, et demerito Chri. Iõ dicit, qui oderunt me gratis, et iniuſtè. Secundò dicitur iniuſta rõne perſonę Chriſti: quia talem mortem nõ merebatur, cũ eſſet iuſtus: iõ ait: quod nõ rapui tunc exoluebã patiendo pęnam latronis cum non eſſem latro. Sed illa paſſio fuit iuſtiſſima ratione delicti primi parẽtis, quòd talem punitionem merebatur. Sed quia Chriſtus voluit effici caput fideliũ, & pati pro mẽbris, vt nos omnes liberaret: tunc rõne noſtri illa paſſio fuit iuſtiſſima et modus redimẽdi debitus, et congruus vt inquit Aug. 11. de tri. ca. 13. Et ideo in illa paſſione, noſtra iuſtitia facta eſt: et nos ibi fuimus iuſtificati, et noſtrum debitum perſolutum. quia pœnas quas nos pendere, et perſoluerę tenebamur de iure, perſoluit Chriſtus pro nobis, licet hoc fuerit factum mala voluntate Iudæorum. Ideo ſubdit Chriſtus.

Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

In trãſlatione Hieronymi dicit. Tu ſcis ſtultitiam meam, et peccata mea à te nõ ſunt abſcondita. Quæ quidẽ litera dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ironicè per antifraſim, vt filius dicat. O pater tu ſcis inſipientiã meam, qa nulla eſt, et delicta mea quæ nunquã feci. quaſi dicat: tu ſcis quod nunquàm peccaui. Alio modo hoc poteſt intelligi affectiuè retorquendo ſtultitiam, et peccatum in Adam, qui putauit rapere diuinitatem ei per didit

A didit felicitatem, vt inquit Aug. Sed hoc poteſt adhuc dupliciter intelligi. Vno modo prout Chriſtus peccata ipſius Adam, & noſtra dicit eſſe ſua, nõ quò ad culpam, ſed quò ad pœnam, & hoc tanquã aduocatus, & pro curator, & fideiuſſor, & paſtor, & dominus, vt ſponſus, & caput, ſicut dictum eſt pſal. 17. & 21. Alio modo iſta locutio poteſt intelligi per metonymiã, inquantùm effectus nominatur nomine cauſæ: ſicut dicitur primo de anima, quòd ira eſt accenſus ſanguinis circa cor, & in ſecundo euiſdem quòd guſtus eſt quidam tactus i. fit ex quodã tactu &c. quæ quidem locutiones, & prædicationes dicuntur cauſales: quę frequẽter fiunt in ſacra ſcriptura. Ita ergo Chriſtus omnes pœnalitates quas pro nobis aſſumpſit, & pœnas quas pro peccatis noſtris pertulit, appellat peccata in-
B quantùm fuerunt cauſata in eo ex peccatis noſtris. Et ſic famem, & ſitim, & flagella, & crucem, & mortem ſuam: quam pro ſtultitia, & peccato Adæ, & omnium noſtrum ſuſtinuit, dicit peccata ſua nomine cauſæ. Ita etiam per oppoſitum cauſa nominatur nomine effectus in ſcriptura: & ſic Paulus concupiſcentiam appellat peccatum ad Ro. 7. cum dicit. Non operor ego: ſed quod habitat in me peccatum: eò quòd illa concupiſcentia, & lex membrorum efficit peccatum per conſenſum: quia ipſa non eſt peccatum formaliter, ſed efficienter inquantùm efficit peccatũ in anima, vt ait beatus Iacobus cap. primo quòd vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Concupiſcentia autem cum conceperit parit peccatum: peccatum autem cum conſummatum fuerit gene
C rat mortem. Et ſic peccatum etiam dicitur mors inquantùm efficit mortem. Ita etiam ſacra ſcriptura per eãdem rationem, & modũ non ſolum pœnalitates, & pœnas Chriſti appellat peccata, ſed etiam ipſum Chriſtum dicit factum peccatum. 2. ad Cor. 5. Vnde ait apoſtulus, quòd Deus pater eũ ſcilicet Chriſtũ qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quod quando ſuſpenditur latro aut punitur aliquis reus non intendit lex naturam hominis delere, ſed furtum aut quodlibet crimen in eo, & ideo furtum aut crimen eſt illud quòd ſuſpenditur in illo, & ſic illa punitio, & ſuſpenſio dicitur peccatum inquãtùm eſt effectus, peccati, & criminis cõmiſſi. Cum ergo Chriſtus fuit crucifixus, & pu-

D nitus pro peccatis noſtris, ideo ſcelera, & peccata noſtra fuerunt in illo crucifixa, & punita: ſic vt ait apoſtolus ad Roman. 6. quod in Chriſto verus homo crucifixus eſt, & omnes fuimus crucifixi, & conſepulti in eo: & ad Coloſſe. 2. dicit quod chirografum, quod contra nos erat, fuit affixum cruci cum eo. Itẽ Eſai. 53. dicitur quòd Deus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrùm, & languores noſtros ipſe tulit &c. quaſi dicat, quòd in eo crucifixit iniquitates, & peccata: & per conſequens illa crucifixio effectiuè poteſt dici peccatum noſtrum, idest ſacrificiũ pro peccato noſtro, & hoc per figuram quę dicitur metonymia. Ita ergo eſt intelligendum quã do apoſtolus dicit, ꝙ pater fecit Chriſtum filium ſuum peccatum. i. crucifixum, & punitum, & paſſum pro peccato, inquantùm in eo crucifixit, & puniuit peccatum noſtrum. E
Item fecit ipſum peccatum. i. mortalem, & paſſibilem pro peccato inquantùm mors, & paſſio, & pœna eius fuit effectus noſtri peccati. Item Deus pater fecit Chrm̃ pro nobis pc̃m̃. i. ſacrificiũ ꝓ nr̃o pc̃õ inqantũ fuit factus ſacrificium, & oblatio pro nr̃o peccato ſicut dictum eſt pſal. 39. Et ſic etiam dicitur Oſee. 4. ꝙ ſacerdotes comedebãt peccata populi. i. ſacrificia, & oblationes, & quæ fiebãt pro peccatis populi. Et ſic Chriſtus in hoc loco, & pſalmo peccata noſtra dicit ſua, non quò ad culpam, ſed quò ad pœnam, inquãtùm ſua mors, & paſſio fuit effectus cauſatus ex peccatis noſtris in ipſo. Et ideo ait. O pater tu ſcis inſipientiam meam. i. pœnam quam patior propter inſipientiam ipſorum primorum parentum. Et peccata mea. i. pœnalitates quas aſſumpſi, & pœnę quas patior, à te non ſunt abſconditę: quia non patior pro me, ſed pro peccatis filiorum Adã, F
qui rapuit fructum prohibitum. Et ideo qđ non rapui in Adam, tunc exoluebam in cruce, quia obtuli me in ſacrificium pro peccato ipſius Adã & omnium filiorum ſuorum.

Non erubeſcant in me qui expectant te domine: domine virtutum.

Non confundantur ſuper me qui quærunt te Deus Iſrael.

In hac ſecũda parte petit Chrs fructũ ſuę paſſionis ſcilicet ꝓ ſuã paſionẽ mẽbra ſua liberari Nã ſicut ꝓ ſuã reſurrẽtionẽ nos glorificauit, ita per paſſionem nos à morte perpetua, & captiuitate liberauit. Ideo prius petit captiuos redimi, ſed per paſſionẽ dicens,

A O pater Deus Iſrael poſtquàm tu ſcis,& à te non eſt abſconditum, ꝙ ego patior pro inſipientia, & delictis membrorũ meorum.ergo fac,vt illi ſancti patres qui expectāt te in limbo non erubeſcant nec fruſtrentur deſiderio ſuo· ſed da mihi facultatem,vt idem poſſim eos liberare: quia per magna tempora expectauerũt Meſſiam in lege promiſſum,& meā mortem , & paſſionem per quam expectant liberari.Item fac etiam, vt prophetę non erubeſcant: nec mendaces inueniantur:qui per meam paſſionem genus humanum redimendum prædixerunt, ergo imple quod per eos promiſiſti.Aliter erubeſcent,& confundãtur. Item omnes viui qui quærunt te:& deſiderāt peruenire ad te per me: & volunt ſalui fieri, non confundatur in me: Nam ego promiſi
B omnibus credentibus vitam æternam: & per meā paſſionē liberari : ergo fac vt mea paſſio ſit eis fructuoſa,ne confundãtur aut decipiantur, & defraudentur in fide ſua: poſtquàm ego feci debitũ meum, & fui tibi obediens vſque ad mortem crucis: & impleui omnia dicta prophetarum, ergo iuſtè debeo prædā recuperare poſtquàm in me eos iuſtificaui, & pro eis ſolui: & punitio in me facta. eſt. Et hoc probo.

Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium operuit confuſio faciem meam.

Propter te, ideſt vt tibi ſatisfacerem pro eis, & vt tibi obedirem, & nomen tuum, & veritatem defenderem: ſuſtinui opprobriũ. Nam Iudæi vocabant me voracem, & dęmoniacum,& ſamaritanum.Ideo confuſio operuit faciem meam:cum miniſtri Pilati velarunt faciem meam, & credentes caput meũ dicebant. Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt
C qui te percuſſit &c.

Extraneus factus ſum fratribus meis: & peregrinus filiis matris meæ.

Quoniā Zelus domus tuæ comedit me: & opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt ſuper me.

Extraneus factus,& reputatus ſum fratribus meis Iudęis de tribu Iuda:& peregrinus filiis ſynagogæ matris meę. ſcilicet ſacerdotibus,&ſcribis,& phariſęis: qa non tãquàm Meſſiam me receperunt: ſed tanquàm peregrinum,& extraneum,& malefactorem flagellarunt, & crucifixerunt. Et hoc fecerunt quoniam zelus domus tuæ comedit me.Nā quia eieceram ementes,& vendentes de templo zelans honorem domus Dei,& qa prædicabam contra eorum auaritiam : Ideo opprobria iudęorum exprobrantiũ,& blaſphemantium tibi ceciderunt ſuper me . Nam D
quia eos repræhendebam de opprobrio Dei, & blaſphemia, ideo eorũ ira cecidit,& redũdauit ſuper me.Et ſic opprobria tibi facta ceciderunt,& redundauerunt ſuper me,& reſilierunt quò ad pœnam : quia hæc fuit cauſa quare occiderunt me. Alio modo poteſt exponi quò ad æſtimationem iniuriæ, vt ſit ſenſus. Quare ſum factus odioſus , & extraneus Iudicis? Reſpõdet:quoniā Zelus domus tuæ comedit, & penetrauit me: & exponit qũo : quia opprobria iudæorum exprobrantium tibi ceciderunt,& reſilierunt etiam ſuper me quia irreuerenter tractabant,& profanabant templum Dei, hoc cecidit mihi in iniuriam: quia iniuriam factam tēplo Dei magis q̃ mihi ad iniuriam reputaui:quia meas iniurias, & opprobria mihi facta patienter tolerabã : E
ſed opprobria facta Deo, quæ offendebant diuinitatem, tolerare nõ volui, quod patet, qa ementes, & vendentes de templo eieci, & inde moti ſunt Iudęi,& ſcribę,& phariſęi cõtra me. Ex quibus patet, quòd dupliciter opprobria facta Deo patri ceciderunt ſuper Chriſtum Primò inquantùm ea noluit tacere nec tolerare, ſed magis quàm propria reputare. Secundò quia propter hoc ipſum occiderunt Vnde omnes apoſtoli poſt receptionem ſpiritus ſancti per hunc verſum cognouerunt totum hunc pſalmum eſſe factum literaliter de Chriſto , vt patet Ioan. 2.

Et operui in ieiunio animam meam: & factum eſt in opprobrium mihi.

Nota quòd paſſio Chriſti multipliciter,& ꝓ multis peccatis noſtris ſatisfecit. Ideo fuit neceſſe vt multiplicem pœnitentiam in ſe cõtineret. Primò aſperitatem vitę quo ad ieiunium,& carnis macerationem per cilicium. Secundò labores itinerũ.Tertiò conuitia, & F
opprobria in verbis.Quartò irriſionē. Quintò verba. Sextò vulnera. Septimò mortem in cruce. Ideo Chriſtus poſtquàm oſtēdit ſuperius patri qualiter ſatisfecit pro nobis tolerādo opprobria , nũc in his duobus verſiculis oſtendit qualiter ſatisfecit,& paſſus eſt macerationem carnis per ieiunium,& cilicium,dicens. Et operui in ieiunio animam, & vitam meam,quia ieiunaui.xl.diebus. & xl. noctibus vt ſatisfacerem pro peccato gulæ ipſius Ad ã,& omnium aliorum,& tamen hoc factum eſt opprobrium mihi. quoniam Iudæi me voracem, & vini potatorem volebant .

A *Et poſui veſtimentum meum cilicium, & factus ſum illis in parabolam.*

Poſui veſtimentum meum cilicium, quia indutus eram cilicio aſpero, macerando carnem meam pro peccato carnis eorũ, & tamen non fuit acceptum apud eos, imo factus ſum illis in parabolam, & prouerbium.

Aduerſum me loquebantur qui ſedebant in porta: & in me pſallebant qui bibebant vinum.

Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in portis. Nam per aliqua tempora durauit ꝙ gentes, & vicini ſedentes in portis ſuis variè loquebantur de paſſione mea. Nam quidam dicebant, quòd ex meis demeritis fueram flagellatus, & crucifixus vocando me ſeditioſũ & blaſphemũ, & violatorem ſabbati &c. Et ꝗ bibebat vinum in tabernis pſallebāt in me. ideſt cantilenas cantabāt contra me, hoc for
B ſan dicit, quia illi miniſtri pontificum, qui communiter erāt, & ſunt hiſtriones, & homines prophani, & diſcurrebāt per tabernas, cōpoſuerunt aliquas cantilenas contra Chriſtũ: vt cōplacerēt ſcribis, & phariſęis, & pōtificibus, & cantabāt per tabernas, & plateas vt oſtenderent populo, ꝙ bene merito Chriſtum crucifixerunt, imo ſurrexit prouerbiũ vulgare inter eos. Nā dicebat vnus alteri, caue ne eueniat tibi ſicut Ieſu Nazareno, ꝗ ſe Deum faciebat, ſed Deus nec ipſe ſe potuit de cruce liberare, & ſic Chriſtus agitabatur in opprobriis, & parabolis per portas, & tabernas, & plateas. Et ideo ait aduerſũ me loquebantur. &c.

Ego vero orationem meam ad te domine: tempus beneplaciti Deus.

Hęc eſt ſecunda pars principalis: in qua Chriſtus petit liberari per reſurrectionem,
C & duo facit. Nam primò petit liberari. Secundò adducit rationes & perſuaſiones. ibi. Exaudi me dñe. Quantùm ad primũ eſt notãdum, ꝙ tēpus paſſionis, & totũ tēpus grãæ dr̃ tēpus beneplaciti, & acceptũ Deo ad exaudiendũ. Nam primò pater exaudiuit Chriſtũ pro nobis propter merita paſſionis. Secundò ex conſequenti exaudiuit nos. Eſaię. 54. Tempore accepto exaudiui te, & in tempore ſalutis auxiliatus ſum tibi. Item. 2. ad Corinth. 6. Ecce nunc tempus acceptabile &c. Dicit ergo Chriſtus, ego verò ò domine pater ad te dirigò ſupple orationem meam in hoc tēpore paſſionis, et gratię: quia eſt tempus beneplaciti, & acceptabile tibi ſup. & tempus ſalutis.

In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me: in veritate ſalutis tuæ. D

Quaſi dicat, quòd tempus paſſionis, ꝙ gratiæ dicitur tempus miſericordiæ ex parte patris, & tempus veritatis ſalutis noſtrę ex parte filii. Nam quæcunque Deus pater miſericors promiſit ad ſalutem noſtram, fuerunt impleta per Chriſtum in paſſione: quia tunc fuerunt verificata diuina miſteria patriarcarum, & dicta prophetarum de ſalute, & de redemptione noſtra.

Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab his qui oderunt me: & de profundis aquarum.

Quoniam ſuperius cōqueſtus eſt ſe infixũ in limo pfoſundi malitiæ Iudæorũ, & demerſum in ſepulcro, & inferno, & per mortē: iō petit liberari per reſurrectionē. Dicit ergo. O pater eripe me de luto poteſtatis Iudęorũ, & de luto inferni, vt nō infigar. i. nō diu pmaneã in inferno; nec in ſepulcro: ſed tertia die B
reſurgam, & libera me ab his Iudæis, qui oderunt me. Nam poſtquam reſurrexero immortalis nō amplius habebunt in me poteſtatē: imo erunt ſubiecti ſub pedibus meis: &c. Et libera me etiam de profundis aquarum. i. quarumlibet perſecutionũ, & periculorum tàm inferni, quàm Iudæorum, & gentiliũ: & tàm in membris, quàm in capite.

Non me demergat tempeſtas aquæ: neque abſorbeat me profundum: neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.

Nō me demergat, & totaliter extinguat tēpeſtas aquę, & furiæ tirannorum. Vnde nota, ꝙ quoſdā demerſit tempeſtas aquæ, ꝗ mortui ſunt morte corporali, & quoſdam abſorbuit profundum inferni. ſ. purgatoriũ, & limbus: ſed inde ſunt per Chriſtũ liberati, & ſuper quoſdā puteos inferni clauſit, & vrſit os
ſuum: quia nunꝗ inde, exierunt ſicut Iudas, & cæteri dãnati. De oĩbus ergo his petit Xp̃s liberari: vnde dicit: nō me demergat totaliter tēpeſtas aquę in mortē: ſed in breue reſurgã: nec pfundũ purgatorii: aut iferni abſorbeat me: quia non deſcendo in infernũ, vt ibi purger, & diu maneam: ſed vt, & ipſum expoliē, & liberem captiuitatem ſanctorum patrum. Ex hoc patet, ꝙ Chriſtus non propriè fuit ſubmerſus nec abſorptus, nec clauſus in inferno: quia tanquã iudex, & triumphator, & liberator intrauit, & ideo in breui cũ triumpho, & pda exiuit, & ſic infernus nō potuit ipſum abſorbere nec claudere os ſuper eum: imo compulſus eſt infernus reddere prædam tyrannicè diù detentam. Hoc idem poteſt

A moraliter intelligi. Nam tempeſtas aquæ tē-
tationis primò demergit peccatorem per
propoſitum cum proponit peccare. Secundò
abſorbet ipſum in profundo: quando actuali
ter committit, & diù in peccato perdurat: ſed
ſuper illum infernus claudit os ſuum qui in
peccato ſine pœnitentia moritur, & ſic Chri
ſtus ab omnibus his tribus gradibus peccati pe
tit liberari in ſuis membris. quia ipſe in capi-
te ſecundum naturam fuit immunis.

*Exaudi me domine, quoniam benigna eſt mi-
ſericordia tua: ſecundum multitudinem miſera
tionum tuarum reſpice in me.*

*Et ne auertas faciem tuam à puero tuo: quo
niam tribulor: velociter exaudi me.*

*Intende animæ meæ, & libera eam: propter
inimicos meos eripe me.*

*Tu ſcis improperium meum, & confuſionē
B meam & reuerentiam meam.*

*In conſpectum tuo ſunt oēs qui tribulant me:
improperium expectauit cor meū, & miſeriā.*

Hic adducit quatuor rationes perſuaſiuas
ad inclinandū. Deū patrem ad miſericordiā,
vt liberet eum. Prima ratio ſumitur ex parte
miſericordię Dei. Secunda ex parte puritatis
& innocentiæ Chriſti. Tertia: qa nō eſt alius
qui poſſit eum liberare. Quare propter ſuffi-
cientem ſatisfactionem factā. Dicit ergo pri-
mò. Exaudi me dominę, quoniam benigna
eſt miſericordia tua, quæ neſcit deficere affli
ctis: & reſpice in me ſecundum multitudinē
miſerationum tuarum: quia iam conſueuiſti
miſerere afflictis, vt patet per totum diſcur-
ſum ſacrę ſcripturę. Item moueat miſericor
diā tuā puritas & innocētia mea, & ne auer-
tas faciem à puero tuo ſine peccato. & ideo e
xaudi me velociter: quoniam tribulor à Iu-
dæis: & intende animæ, & vitæ meæ, & libera
eā propter inimicos meos. i. ab inimicis meis
eripe me: quia tu ſcis improperium meum
mihi factum, & confuſionē meā, & reuerētiā
ideſt, dignitatem, & puritatē meā: & per con
ſequens qa iniuſtè paſſus sū: & ſic me debes
citius liberare. Litera Hie. hēt ignorātiā meā.
quod idem eſt: & hoc tu non potes ignorare:
quia in conſpectu tuo, & congitione ſunt oēs
qui tribulant me tàm manifeſtè q̄ occultè, &
ſcis qualiter cor meū expectauit, & ſuſtinuit
opprobriū, & miſeriam: quia non ſolum me
afflixerūt in verbis inferendo opprobria: ſed
verberibus flagellando: ergo miſerere.

*Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non
fuit: & qui conſolaretur, & non inueni.*

Et dederunt in eſcam meā fel: & in ſiti mea D
potauerunt me aceto.

Tertio ratio ſumitur: quia non habeo aliū
adiutorem niſi te. Nam ego ſuſtinui. i. expe-
ctaui aliquem qui ſimul cōtriſtaretur mecū,
& compateretur mihi, & condoleret meæ mi
ſeriæ: & nō fuit aliquis. & expectaui etiā qui
me conſolaretur, ſed nō inueni aliquē conſo
lantē: ſed bene inueni affligentes. Nā dū petii
potum in cruce ex nimia ſiti: tūc dederūt mi
hi fel in eſcam meam, ideſt in cibū: & potaue
runt me aceto in ſiti mea, vt patet Mat. xxvii.
quia acetū felle mixtū dederūt mihi bibere.
Et ſic patet, ꝙ ſufficienter ſatisfeci pro pctō
primi parentis. Nam quia ille guſtauit dulce
dinē cibi prohibiti in paradiſo vltra volunta-
tem Dei: propter quod totū genus humanū
erat ad mortē cōdemnatū: ideo in ſatisfactio
nē illius furti, & inobedientię ego ſponte gu
ſtaui amaritudinē in cruce. Ex qbus patet, ꝙ E
ſufficienter eſt facta ſatisfactio pro pctō ip-
ſius Adā. Nā quia ille fuit rebellis, & inobe-
diēs Deo, & ſuperbus, ego factus sū humilis,
& obediens patri vſq; ad mortē. Et quia ille
fuit blaſphemus, ego iam ſuſtinui opprobria; &
qa ille voluit rapere diuinitatē, ego iā fui ſpi
nis coronatus, & quia ille fuit latro rapiendo
fructum ex ligno, ego iam fui flagelatus. &
reddidi fructum ex ligno crucis cum fui cru
cifixus. Et ſic quod nō rapui tunc exſoluebā
& quia ille fuit homicida, quia ſe, & totū ge-
nus humanum in mortem pręcipitauit, ideo
ego innocens volui pro toto genere humano
mortem aſſumere, & ſatisfacere, quaſi dicat:
in tota iſta prima, & ſecunda partibus. libera
me poſtquàm ego ſufficienter ſatisfeci: & re-
ſuſcita me.

Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum: F
& in retributiones, & in ſcandalum.

In hac tertia parte Chrs petit vltionē de
crucifixoribus. Ad cuius intellectum eſt notā
dum, ꝙ ſicut Iudæi multipliciter afflixerunt
Chriſtum, ita multiplici pœna puniuit eos,
& ſicut Iudęi addiderunt Chro dolorē ſuper
dolorē, & oppoſuerūt iniquitatem ſuper ini-
quitatem cōtra eum, ita Deus addidit Iudęis
pœnas ſuper pœnas correſpondētes pctīs, &
ſceleribus eorū. Nā primò ſicut Iudæi rebel-
larunt contra Chrm regē, & Meſſiā in lege ſi-
bi promiſſum, quādo dixerunt: nō habemus
regē niſi Cęſarē: ita pariter Deus permiſit vt
milites Romanorū qui erant cum præſidibus
qui fuerunt in Hieruſalē per. 40. annos poſt
paſſionem

A paſſionem Chr̃i, inferentes tot opprobria, &
vituperia, & afflictiones, intm̃, ꝙ fuerunt cõ-
pulſi rebellare contra Ceſarẽ, & Romanos: q̃
fuit cã deſtructionis eorũ. Itẽ ſecundò ſicut
tempore paſchæ prendiderunt Chriſtum: ita
tempore paſchæ qñ de oĩbus partib. erant in
Hieruſalem congregati fuerunt obſeſſi per
Titum, & Veſpaſianum. Item tertiò ſicut in
die paſchę crucifixerunt Chriſtum, & dede-
runt ſibi ſel in eſcam, & acetum in potũ. Ita
cum dolore, & amaritudine obſeſſi comede-
runt paſca in illa obſidione. Itẽ quartò ſicut
poſuerunt velum Chriſto ante faciẽ dicẽdo,
prophetiza nobis Chr̃e, qs eſt qui te percuſ-
ſit: ita fuerunt velati ignorãtia, & cęcitate mẽ
ris, nę intelligerẽt ſacramenta, & ſecreta ſcri
pturarum. Item quintò ſicut impoſuerunt
crucem ſuper humeros Chr̃i, vt portaret eã
B vſq; ad Caluariæ locum. Ita Deus poſuit ſu-
per eos iugum ſeruitutis, & captiuitatis, vt
vbiq; ſint ſubiecti dñis mundi. Itẽ ſextò ſicut
ipſi effuderũt furorẽ ſuæ ſuper Chr̃m dicen-
tes, crucifige, crucifige: ita Chr̃s effudit ſuper
eos irã indignationis ſuæ in corpore, & aĩa,
inferẽdo eis multiplicem miſeriã: quia quaſi
quolibet anno mouẽtur populi contra eos, &
expoliant, & trucidant eos. Itẽ ſeptimò ſicut
eiecerunt Chr̃m extra ciuitatẽ ad crucifigen
dum: ita fuerunt eiecti à ſua ciuitate, & re-
gno, & diſperſi per totũ mundum, ciuitate, &
tẽplo deſtructo. Itẽ octauò ſicut voluerunt
Chr̃m delere de mundo ipſum occidẽdo: ita
fuerunt deleti de libro viuentiũ, & iuſtorũ,
& ſcripti in libro mortis æternæ manẽtes in
ſua obſtinatione, & damnatione. Itẽ nono ſi-
C cut addiderunt dolorẽ Chr̃o, ita Deus addi-
dit afflictionẽ ſuper afflictionem in illis. xl.
annis, & ſemp. Itẽ ſicut impoſuerunt iniquita
tẽ ſup iniquitatẽ cõtra Chr̃m, quia ſuper op-
probria, & inuidiã addiderũt falſos teſtes con
tra Chr̃m: ita Deus appoſuit eis iniquitatẽ ſu
per iniquitatẽ permittendo vt ſup pc̃tm̃ ne-
cis Chriſti adderent obſtinationẽ, vt in cor-
pore, & anima iugiter puniãtur. Et hoc eſt qđ
intendit dicere Chr̃s per os Dauid in hac ter
tia parte huius pſal. petens vltionẽ de Iudæis
crucifixoribus ſuis, & ſucceſſorib. eorum. Vn
de ait, O pater quia Iudæi dederunt mihi ſel
in eſcã meã, & in ſiti mea potauerunt me ace
to in cruce in die paſchæ, ergo fac vt in vltio
nem tanti ſceleris fiat menſa eorum, & con-
uiuium agni paſcalis in laqueum, & ſcanda-
lum corã ipſis in eodẽ die paſchę. Hæc autẽ
petitio fuit impleta. nã cũ Iudæi ex oĩbus par D
tibus mũdi eſſent congregati in Hieruſalẽ in
die paſchæ, intrauerũt copię Romanorũ ex
parte oriẽtali per Iordanẽ, & ſubito obſede-
runt Hieruſalẽ vt dictũ eſt pſal. præcedenti.
quę q̃dem obſidio durauit vſq; ad menſem.
Aug. vt ĩquit Ioſephus. Et ſic ſunt capti tanq̃
in laqueo & reti. Ex quo patet, ꝙ menſa agni
paſcalis fuit conuerſa eis in laqueũ, & ſcãda-
lum in retributionẽ & vltionẽ mortis Chr̃i,
quẽ in die paſchæ crucifixerunt: & illi ſel in
eſcã præbuerunt, & ipſum aceto potauerũt.

*Obſcurẽtur oculi eorum ne videant, & dor
ſum eorum ſemper incurua.*

*Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ
tuæ comprehendat eos.*

Itẽ quia in tali die velauerũt faciẽ Chr̃i di
cẽtes, ꝓphetiza nobis Chr̃e qs eſt iſte qui te
percuſſit &c. iõ obſcurẽtur oculi mẽtis eorũ, E
ne videãt ſacr̃a Dei in lege, & pphetis, ſed
velũ ignorãtiæ, & cęcitatis ſit ſemper ante o-
culos eorũ ne intelligãt veritatẽ ſcripturarũ,
& ſic nõ ſolum puniantẽ in corpore, ſed mul-
to magis in mẽte. Itẽ ſicut impoſuerunt cru-
cẽ ſuper me, ita tu pater incurua & ſubiice
ſuper dorſum eorũ iugo ſeruitutis nõ ſolum
ſpũalis, ſed ẽt temporalis, vt vbiq; ſint ſubie-
cti, & captiui, diſperſi per omnes nationes.

*Fiat habitatio eorum deſerta: & in taberna
culis eorum non ſit qui inhabitet.*

Sicut eiecerũt me extra ciuitatẽ ad crucifi
gendũ: ita fiat habitatio eorũ deſerta, & de-
ſtructa, & eiiciãtur de habitationib. ſuis par-
tim diſperſi, & captiui per mundũ, & in taber
naculis ſuis ipſius Hieruſalẽ nõ ſit aliquis eo
rũ qui amplius inhabitet, ſed ſint exules in F
æternum. Et hoc fiat iuſto Dei iudicio.

*Quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt:
& ſuper dolorem vulnerũ meorũ addiderunt.*

Me quẽ tu percuſſiſti, & pro mundo percu
ti ex mĩa permiſiſti, ipſi mala, & iniqua vo-
luntate, & inuidia, & odio perſecuti ſunt vſq;
ad mortẽ ſemper addendo mala malis, q̃a ſu
p op̃pbria addiderũt falſa teſtimonia, & po-
ſtea addiderũt alapas, & poſtea flagella, & po
ſtea mortẽ. Et ſic addiderũt dolorẽ ſup dolorẽ
vulnerũ meorũ. Nã ſicut addebãt mihi dolo
rem ſuper dolorẽ corporalẽ, & vulnus ſuper
vulnus: ita addebãt ſibi ipſis dolorem ſuper
dolorem ſpiritualẽ, & vulnus ſuper vulnus
peccati. Et ſic addiderunt peccata peccatis.

*Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eo-
rum: & non intrent in iuſtitiam tuam.*

Ou

A O tu pater appone iniquitatẽ ſup iniquitatẽ eorũ nõ effectiuè,ſed ꝑmiſſiuè. i.nõ des eis gratiã, vt cognoſcãt pc̃m ſuum, ſed maneãt ſemꝑ in eadẽ obſtinatione, & cæcitate, & ſic apponẽt obſtinationẽ,& cęcitatẽ ſupra primũ pc̃m, vt nunquã intrẽt in iuſtitiã tuã. i.ꝙ nunq̃ ꝑ pniam iuſtificẽtur, ſine qua pnia pctõr nõ põt iuſtificari nec in iuſtitiã reduci Et notã,ꝙ ſicut iudæi addiderũt dolorẽ corporalẽ ſupra dolorẽ ipſi Chriſto, & vulnus ſupra vulnus,ita pariter Xp̃s nõ ſolũ addidit eis dolorem,& vulnus ſpũale pc̃i ſupra vulnus,& dolorẽ,& culpã ſupra culpã·ſed ẽt addidit dolorẽ, & pœnã corporalẽ ſup pœnã: nã ſupra obſidionẽ addidit famẽ,& mediam: deĩde deſtructionẽ ciuitatis,& tẽpli,& trucidationẽ maioris partis, & captiuitatẽ,& diſperſionem aliorum.Itẽ ſicut ipſi addiderunt pc̃m, & iniquitatẽ cõtra Chr̃m quò ad culpã, ita Chr̃s addidit eis, & appoſuit iniq̃tatẽ ſup iniq̃tatẽ, quo ad pęnã tẽporalẽ & æternã.Nã duplici pęna puniunt̃.ſ.pęna ſeruitutis,& captiuitatis tẽporalis,& pęna culpæ,& obſtinationis,& cæcitatis ſpũalis.Et ideo dicit appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum.i.pœnam duplicem pro iniquitatibus eorum. Et ideo ſubdit, & non intrent in iuſtitiam tuam ſupple per pœnitentiam, ſed ſemper maneant obſtinati.Ideo ſubdit.

B (margin)

Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.

Ad cuius intellectum eſt notandum,ꝙ liber vitæ ſiue viuentiũ dupliciter ſumitur in ſacra ſcriptura.Nã vnus dicitur liber diuinæ prędeſtinationis ſecundũ æternum ꝓpoſitũ, & tunc nihil aliud eſt niſi diuina volũtas beneplaciti, quæ ab æterno ꝓpoſuit gratiã iuſtis pparare,& eos elegit,& in ſuo libro aſcribendos,& iuſtificandos propoſuit:in quo libro ab ęterno primò fuit ſcriptus Chr̃s hõ,& virgo Maria, & oẽs apoſtoli,& iuſti. Secũdus liber dicitur liber vitæ ſecundum præſentem diſpoſitionem, & iſte eſt cõſciẽtia cuiuslibet iuſti diſpoſita per gratiam: & iſte liber nõ eſt in Deo niſi obiectiuè,inquantum Deus perſpicit in aĩa iuſti ſimilitudinẽ ſuæ bonitatis per quam iuſtus eſt Deo gratus, & acceptus, ẜm præſentem diſpoſitionem & de iſto libro multi nouiter delentur per peccatum, & in eo nouiter ſcribuntur ꝑ nouã gratia. Ita pariter eſt duplex liber mortis: vnus dicitur ſecundum ꝓpoſitum, in quo Deus ab ęterno nouit reprobãdos, & obſtinãdos,et æternaliter puniẽdos & alter dicitur liber mortis ſecundum præſentẽ diſpoſitionẽ, in quo ſunt ſcripti peccatores temporaliter ſecundum,ꝙ ſunt extra gratiã in pc̃õ.Et iſti duo libri mortis nullo mõ ſunt in Deo niſi obiectiuè ẜm, ꝙ in eis nouit Deus culpã & difformitatẽ ſecundum præſentẽ diſpoſitionẽ. Differt ergo liber vitæ ẜm ęternum propoſitum à libro vitæ ẜm præſentẽ diſpoſitionẽ: nã ille eſt ſolũ in Deo: iſte ante in cõſciẽtia hoĩs. Itẽ ab illo ſemel ab æterno ſcripto nullus deletur. ab iſto multi delẽtur per pc̃m, ſicut in eo multi nouiter ſcribuntur per gratiã. Itẽ liber vitę ẜm propoſitum æternum differt ab vtroq; libro mortis: nã ille liber eſt ſolum in Deo cũ ſit diuina voluntas,quæ eſt ſola cã oĩm pdeſtinatorum:ſed liber mortis tã primus, q̃ ſecundus nullo mõ eſt in Deo niſi obiectiuè ſecundum pſentiã: eò ꝙ Deus non eſt cauſa obſtinationis nec pc̃i alicuius,per qd̃ ſcribit̃ in libro mortis,& reprobationis:& iõ talis liber mortis nihil aliud eſt niſi cõſciẽtia hoĩs ſubiecta peccato à Deo difformi. Vnde de his duobus libris.ſ.mortis, & vitæ dicitur Apoc. 20. ꝙ in die iudicii mare, & infernus dedit mortuos ſuos,& aperti ſunt libri ante iudicẽ, & apertus eſt alius liber q̃ eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ẜm ea quæ erãt ſcripta in libris, & qui nõ eſt ſcriptus in libro vitę miſſus eſt in ſtagnum ignis Ex ſupradictis patet, ꝙ liber vitæ prædeſtinatorum eſt tantùm vnus, in quo ſunt ſcripti ab ęterno ſoli electi, & iuſti,eò ꝙ eſt ipſa æterna voluntas,ſed alii libri tã mortis q̃ vitæ ſecundum præſentem diſpoſitionem ſunt multi,quia vnaquæq; cõſcientia,et aĩa hoĩs eſt liber ſuorum operum, ſecundùm quæ opera ſaluãtur vel dãnantur: de quo libro quis põt deleri per pc̃m aut in eo ſcribi per gratiã. Et de iſto ſcd̃õ libro viuentium ſecundùm pręſentem diſpoſitionem petit Chriſtus per prophetam ꝙ deleantur Iudæi propter peccatum necis Chriſti,& ꝙ nunquã reſcribantur in eo per pœnitentiam, ſed ſemper maneant obſtinati. Sed eſt aduertendum, ꝙ iſtã locutio licèt procedat per mòdum petitionis, tamen non eſt locutio nec petitio affectiua, ſed prophetica, & prænunciatiua:quia Chriſtus ſicut nõ venit damnare, ſed vocare peccatores ad pœnitentiam:ita nunquàm petit à patre damnationem, ſed ſalutem. Ideo in hac parte: quia ab æterno præuidit Iudeos obſtinandos inquantùm Deus: ideo prædicit eorum futurã damnationem.

A damnationẽ in corpore, & anima: Q̃o autẽ
peccatum Iudæorum eſt grauiſſimum oium
peccatorum, & per omnia ſimile peccato dia
boli, patebit pſal. 81. & pſal. 108.

Ego sũ paup et dolẽs ſal⁹ tua Deus ſuſcepit me.

In hac quarta parte Chriſtus agit gratias
patri ſuo de liberatione ſua ꝑ reſurrectionẽ
explicando fructũ ſuæ paſſionis. Dicit ergo:
Ego ſum, & fui pauper in tota hac peregrina
tione: q̃a in aliena caſula, & præſepio natus,
& in alienis ædibus receptus, & hoſpitatus, &
paſtus, & in alieno ſepulcro ſepultus, & fui
ẽt dolẽs q̃a multiplicibus doloribus, & flagel
lis affectus, & tamẽ ſalus tua ſuſcepit me de
ſepulcro, me ad vitam glorioſam ſuſcitando.
Ideo agendo gratias pro tanto beneficio.

*Laudabo nomen Dei cum cantico, & magni
ficabo eum in laude.*

B Feſtiuitates annales, & diuina officia cele
brando, & ſepties in die horas canonicas reci
tando. Deinde eum ſubdit.

*Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum: cor
nua producentem, & vngulas.*

Dicit. nõ ſolum dicã tibi laudes ſepties in
die, quod pertinet ad primã partẽ, ſed ẽt offe
rã tibi ſacrificiũ per ſe ſufficiens, & acceptabi
le. ſ. ſacramentũ eucariſtiæ in quo offertur a-
gnus immaculatus, q̃d pertinet ad ſecundã
partẽ latriæ. Ideo ait: tunc placebit Deo ſup
vitulũ nouellũ. i. ſacrificiũ eucariſtiæ, q̃d offe
rã in lege gratiæ, placebit Deo ſup vitulum
nouellũ. i. multo magis placebit Deo ſacrifi-
ciũ eucariſtię quàm vitulus nouellus cornua
producẽs, & vngulas, qui offerebatur in vet.
teſt. Nam ille tantùm offerebatur in figura,
ſed iſte qui eſt mediator Dei, & hominũ of-
C fertur in re, & veritate. Nam ille vitulus non
continebat realiter Chriſtum, ſicut continet
hoc ſacrificiũ: ideo illud non iuſtificabat nec
erat Deo per ſe acceptabile, ſicut iſtud quod
de ſe iuſtũ, & validum de opere operato. Et
iõ hoc ſacrificiũ eſt in quo pater ſibi compla
cet, & recipit ipſum in pretium pro peccatis
noſtris &c. Iſte verſiculus poteſt etiam intelli
gi aliter, intelligendo per vitulum nouellum
ipſum Chr̃m tunc in cruce, & quotidie in al-
tari oblatum: vt ſit ſenſus. Et tunc tẽpore gr̃ę
placebit Deo. i. erit Deo placitũ ſuper Chr̃m
vitulũ nouellũ figuratũ ꝑ vitulũ antiquũ ve.
le. vitulũ nouellũ dico cornua producentẽ,
& vngulas. cornua dico. i. victoriã, & domi-
niũ, & vniuerſalem poteſtatẽ habentem in
cœlo, & in terra, & in omnibus abyſſis ad
ſaluandos, & ſublimãdos fideles. Et producẽ D
tem vngulas dico, ad aperiendum infernum,
& confringendos vectes ferreos, & portas æ-
reas, & educẽdos ſanctos patres de limbo, &
ad carpendũ, & cõterendũ diabolum, & mẽ
bra eius. Hæc cornua, & vngulas produxit
Chriſtus in cruce: quibus aperuit infernum,
& penetrauit cœlum, & deiecit diabolum fo
ras, & aperuit nobis ſcripturas.

*Videant pauperes, et lætentur, quærite Deũ,
& viuet anima veſtra.*

Hic ꝓpheta exhortatur populũ fidelium,
& vniuerſalem eccleſiã ad recipiendũ Chri-
ſtũ, & vt cũ deuotione recipiãt ſupradictũ ſa
crificiũ: vñ ait. Videãt pauperes Chriſti imi-
tatores, & mũdi contemptores Chriſtum in
ſuo aduentu, & videant hoc ſacrificium iugi
ter in eccleſia celebrari, & lætenĩ ſe eſſe redẽ
E ptos per Chriſtum in ara crucis immolatũ, &
cõuerſus ꝓpheta ad fideles eccleſiæ apoſtro
fat dicens. O fideles quærite Deum Chr̃m in
ſuo aduentu in hoc ſacrificio, & viuet anima
veſtra vita gratiæ, ſi deuotè, & ſpiritualiter
ſumpſeritis ipſum, q̃a ipſe dicit Ioan. 6. Si-
cut miſit me viuens pater, & ego viuo pro-
pter patrem, & qui manducat me ipſe viuet
propter me, & qui manducat hunc panem
viuet in ęternum: quia hic eſt panis qui de
cęlo deſcendit à patriarchis, & prophetis diu
deſideratus. Et ratio eſt, ꝙ lætentur omnes
pauperes & fideles in Chriſto.

*Et quoniam exaudiuit pauperes dominus:
& vinctos ſuos non deſpexit.*

Exaudiuit dñs pauperes Xp̃m expectãtes,
& nõ deſpexit vinctos ſuos: qui erant in lim
bo inferni detẽti; quos Chriſtus liberauit. Nã
F eũ cornibus crucis diabolũ vicit, et deiecit, et
eũ vngulis ſuę potẽtiæ infernum aperuit, et
cõfregit, et vinctos patres inde deduxit. Ergo.

*Laudent illum cœli, & terra mare, & om-
nia reptilia in eis.*

Laudent illum cœli. i. angeli: q̃a Xp̃s eorũ
ruinã reparauit, et laudet eũ terra. i. hoies re-
dẽpti, et laudet ipſum mare. i. oẽs inſulæ, et
oĩa reptilia. i. oẽs habitãtes, et gradientes in
eis ſ. in mari, et terra: q̃a generaliter oẽs ſunt
redẽpti, quia vſq; ad oẽs inſulas maris ꝑue-
nit euangelica prædicatio. Et ſic omnes crea
turæ intellectuales laudant Deum, et agunt
Chriſto gratias pro beneficio redemptionis.
Apoc. 5. Nã omnes angeli ſtabant in circui-
tu troni dicentes: dignus eſt agnus qui occi-
ſus eſt accipere gloriam, et honorem &c. et

turba

A turba magna quam dinumerare nemo poterat clamabant, benedictio, & claritas. &c. Deinde cum dicit.

Quoniam Deus ſaluam faciet Sion: & edificabuntur ciuitates Iudę.

Dat cām quare Xp̄s eſt laudādus & adorādus: & dicit. Iō laudet eū cęli, & terra: qm̄ ipſe ſaluā faciet Sion. i. eccleſiā toto orbe diffuſam: in qua Deus ſpeculatur, & contēplatur, & per ipſum Chriſtum ædificabuntur ciuitates Iudæ. i. eccleſia quæ vere dr̄ Iuda, eò ꝙ ſola ipſū Deū confitet vt frequēter dictū eſt.

Et in habitabūt ibi: & hęditate acquirēt eā.

Fideles Chriſtum confitentes habitabunt ibi in hac Iudæa, & ciuitatibus eius, & hęreditate acquirent eam. Nā Iudæis ſcd̄m carnē eiectis ſoli Iudæi ſecūdum ſpiritū, & promiſſionem habitanc in eccleſia iſta per grām, & acquirēt ſupernā in æternā hęreditatē, & iſti B fuerunt apoſtoli, & diſcipuli qui Chriſtū cōfeſſi ſunt: & ædificauerunt eccleſiā ſanguine ſuo, & miraculis, & doctrinis, & exemplis, & has ciuitates, & eccleſias reliquerunt nobis in hæreditatem. Et ideo ſequitur.

Et ſemen ſeruorum eius poſſidebit eam: & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

Semen ſeruorum eius. i. populus Chriſtianus qui eſt ſemen apoſtolorū ſeruorū Chri habitabunt in ea. Nam populus Chriſtianus eſt ſemē apoſtolorum per baptiſmū in Chro regeneratū, & oēs fideles qui diligunt nomē Dei quod eſt Ieſus habitabūt in hac eccleſia per grām, & in ſuperna per gloriā. Et nota, ꝙ ly ſemen ſeruorū eius, nō ſolū pōt referri ad apoſtolos: ſed etiā ad patriarcas. ſ. Abraham, Iſaac, & Iacob, & Dauid. Nam totus populus Chriſtianus eſt ſemē Abrahę, & Iſrael ſcd̄m ſpiritū, & ꝓmiſſionē, vt patet ad Ro. 9. & 11. vt ſupradictū eſt in prologo tractatu. 4. Nā ſicut Iacob genuit. 12. patriarcas, per quos carnaliter generauit, & multiplicauit totū illū populū: ita Chriſtus q. eſt verus Iacob regenerauit ſpiritualiter. 12. apoſtolos qui fuerūt. 12. patriarchæ, per quos Xp̄s regenerauit & multiplicauit per baptiſmū totū populum Chriſtianū. Et ideo populus Chriſtianus dicit ſemē Abrahę, Iſaac, & Iacob ſcd̄m promiſſionē, & ſpiritū, & dr̄ ſemē apoſtolorū per regenerationē baptiſmalem, & ideo quādocunq; in ſacra ſcriptura memorātur. 12. tribus dn̄i ſiue Iſrael ſemper intelligitur populus Chriſtianus per illos 12. apoſtolos, & ſpirituales patriarcas regeneratus, & principatus, & multiplicatus, vt dictum eſt pſal. pręcedenti Et iō iſti 12. patriarchæ ſpirituales iudicabunt. 12. tribus Iſrael carnales in die iudicii ſimul cū Chriſto aſſiſtentes, vt ait ſaluator Mat. 19. Ex ſupradictis patet, quòd Dauid in hoc pſ. magis videtur euangeliſta quàm propheta, quia magis videtur hiſtoriam paſſionis Chriſti contexere, quàm prophetiam prenunciare. Et toto iſto pſalmo poſſunt recolligi. 16. concluſiones.

D

Prima concluſio, ꝙ triplici perſecutione Chrs fuit afflictus in ſua paſſione. ſ. ſcribarū, & phariſęorum, & populi gentilis, & Pilati.

Secūda cōcluſio, ꝙ aquæ pſecutionū Xp̄i intrarūt vſq; ad ſeparationem aiæ à corpore.

Tertia cōcluſio, ꝙ Xp̄s in ſua paſſione nullū habuit publicum adiutorē de ſuo populo.

Quarta concluſio, ꝙ Chriſtus in ſua paſſione exſoluit quod nunquàm rapuit: quia pro duobus furtis ipſius Adam perſoluit preciū in cruce. Primò quia Adam rapuit fructum prohibitum de ligno ſcientiæ boni, & mali. Secundò quia voluit rapere diuinitatem. E

Quinta cōcluſio, ꝙ qnque in ſcriptura pœnalitates, & pœnæ Chriſti appellantur peccata, non formaliter ſed cauſaliter per metonimiam, inquantum fuerunt effectus noſtrorū peccatorum, vel dicuntur peccata nō quo ad culpam: ſed quo ad pœnā, inquantū Chriſtus paſſus eſt pro peccatis noſtris.

Sexta cōcluſio, ꝙ Xp̄s ſuſtinuit opprobriū, & paſſionē, primò vt obediret patri: ſecundò vt nos à morte liberaret, & ſic propter nos factus eſt extraneus fratribus ſuis Iudæis.

Septima concluſio, quòd Chriſtus propter zelum domus Dei viſus eſt extraneus, & odioſus ſcribis, & phariſęis.

Octaua concluſio, quòd totum tempus ab aduentu Chriſti vſque ad iudicium eſt tempus acceptabile, & dies ſalutis. F

Nona concluſio, ꝙ Chriſtus ſufficienter ſatis fecit patri pro nobis per ieiunium, & labores, & mortem, & paſſionem.

Decima cōcluſio, ꝙ ſicut Iudęi multipliciter afflixerunt Chrm̄: ita multiplici pęna ſūt puniti correſpondente ſceleribus eorum.

Vndecima concluſio, ꝙ ſicut Iudæi addiderunt Chriſto dolorem ſuper dolorem, & vulnus ſupra vulnus: ita eis Deus addidit pęnam temporalem ſupra pœnam.

Duodecima concluſio, quòd ſicut Iudæi appoſuerunt iniquitatem ſuper iniquitatem cōtra Chriſtum quò ad culpam: ita Chriſtus

appoſuit

A appoſuit eis iniquitatem obſtinationis ſupra iniquitatem peccati. Decimatertia cõcluſio, ꝙ ſacrificiũ eucariſtiæ, in quo offertur Chrs eſt Deo magis placitũ quã vitulus nouellus, & quælibet ſacrificia ve. le. & etiam Deus pater magis acceptat vitulum nouellum no. te. qui eſt Chriſtus oblatus in altari, quã vitulũ antiquũ qui offerebatur i lege: eò ꝙ Chriſtus vitulus nouellus figurabatur per illum vitulum antiquum qui in figura huius offerebatur in lege. Decimaquarta concluſio, ꝙ non erant Chriſtũ recepturi niſi ſoli pauperes. i. iſta terrena cõtẽnentes, qui eſt populus Chriſtianus. Decimaquinta concluſio, ꝙ Iudęa, & Sion, & Hieruſalem, quam Meſſias erat ſalnatur⁹. & ædificaturus, eſt eccleſia toto orbe diffuſa, quę Chriſtum confitetur eſſe Deum, & contemplatur, & videt per fidem. Decima
B ſexta concluſio, ꝙ ſemen Chriſti, & apoſtolorum ſeruorum eius, qui eſt populus Chriſtianus in Chriſto per baptiſmum regeneratus, erat poſſeſſurus iſtam Iudæam, & Sion toto orbe diffuſam: & in ea debebat habitare hic per gratiam, & in futuro per gloriam.

PSALMVS. LXIX.

D*Eus in adiutorium meum intende domine ad adiuuandum me feſtina.*

Titulus. Victori ſiue in finẽ pſ. Dauid ad recordandum. Ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. dirigens nos in Chriſtum & eccleſiã qui eſt finis legis, ſed additur ad recordandũ, inquantum recordantur, & memorantur afflictiones, & paſſiones Chriſti, & eccleſiæ. vel forſitan quia iſte pſ. frequenter recitabatur in templo: maximè propter primum verſum qui feſtinanter petit auxilium à Deo, quo cõ
C tinuè indigemus. Itẽ hoc etiã additũ eſt: quia Dauid prævidit in ſpũ, ꝙ iſte primus verſus erat cantandus quotidiè in eccleſia in principio oĩum horarũ. In quo pſ. introducit Chrs & et eccleſia petẽs feſtinãter liberari ab afflictionibus, & perſecutionibus. vnde tria facit. Nã primò petit liberari. Secũdò petit punitiõnẽ perſecutorũ. Tertiò præmiũ fideliũ. Secundũ ibi. Confundantur. Tertium ibi, Exultent & lætentur. Dicit ergo Chrs. O Deus pr intẽde in adiutoriũ, ~ auxiliũ meũ, & ò dñe feſtina, & accelera ad adiuuãdũ me, vt ſit breuis mea reſurrectio in tertia die.

Confundãtur & reuereantur qui quærunt animam meam.

Nota quòd totum reſiduum huius pſ. eſt diapſalma, pars vltima pſal. 39. vbi ſufficienter literaliter de Chriſto quò ad humanita- D
tem expoſitũ eſt. Ideo breuiter eſt tranſeundum. Dicit enim Chriſtus. O pater feſtina ad adiuuandũ, & reſuſcitãdum me, vt confundantur, & reuereantur. i. verecundenẽ Iudęi qui quærunt mihi mala, ſiue q quærunt animam meam, & vitam: q a per mortem putãt me nunq̃ reſurgere: ſed totaliter extingui, & deleri. Et ſic vidẽtes me reſurgere & regnare.

Auertantur retrorſum, & erubeſcant qui volunt mihi mala.

Auertantur retroſum. i. cadant à dignitate, & ſacerdotio, & erubeſcant diſperſi p mũdum, & ſubiecti oẽs prędicti Iudæi, qui ſemper mihi volunt, & deſiderant mala. &

Auertantur ſtatim erubeſcentes qui dicunt mihi euge euge.

Ideſt qui lętabunt in morte mea, & putabãt ſe irã Dei euaſiſſe, erubeſcentes de reſurrectione, & exaltatione mea auertãtur, & ca- B
dãt à dño ſtatim: & ſint captiui, & ſubiecti oĩbus nationibus, maximè erubeſcant illi qui dicebant ſi filius Dei &c. Sed per oppoſitum.

Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicãt ſemper magnificetur dominus qui diligunt ſalutare tuum.

Fideles qui quærũt te per fidem exultẽt, & lætentur hic per gratiam, & in futuro per gloriam: & omnes qui diligunt ſalutare tuũ. i. qui receperunt Meſſiam Ieſum filium tuũ gratias agentes de beneficio redemptionis dicant ſemper manificetur dominus qui redemit nos. Et ſic magnificabunt Deum in beneficiis ſuis in omnibus horis, & officiis canonicis nocturnis pariterque diurnis. Et concludit finem cum principio pſal. eum ſubdit.

Ego verò egenus et paup ſũ Deus adiuua me. F

Adiutor meus & liberator meus es tu: domine ne moreris.

Pauper ſum deſtitutus parentibus, & amicis, & bonis temporalibus: quia in alieno ſepulcro ſepultus ſũ: ideo Deus adiuua me, & ne moreris: nec tardes me reſuſcitare: quia tu ſolus es adiutor, & liberator meus. Eſt tñ aduertendum, ꝙ totum hoc quod dicit Chriſtus i hoc pſal. in pſona capitis inquantũ hõ dicit in perſona totius eccleſiæ. quicquid enim paſſus eſt primò in capite: poſtea paſſus eſt in membris. & ſicut ipſe liberatus eſt per reſurrectionem: ita eccleſia ſurregit à perſecutione, & liberata eſt per conuerſionem Conſtantini, vt ſæpius dictum eſt. Ideo totus pſal. dictus poteſt exponi de tota eccleſia.

Pſalmus

A **PSALMVS. LXX.**

IN te domine ſperaui: non confundar in aeternum: in iuſtitia tua libera me, & eripe me.

Iſte pſal. apud Hebræos eſt omnino ſine titulo. Ideo dicunt quidam eorum, ꝙ iſte pſal. eſt idē cū præcedēti. Sed oppoſitū tenet annotatio pſ. ſecundū eos antiqua, in qua pſal. ꝓcedēs annotatur. 69. & iſte annotat. 70. Sed quia in quibuſdā bibliis latinis reperitur iſte pſal. pro filiis Ionadab: ideo creditur hoc eſſe additum ab aliquo expoſitore, eò ꝙ iſte pſal. loquitur de peregrinatione eccleſiæ ab Adā, vſque ad Antichriſtum, quæ figurabatur per filios Ionadab qui ſemper peregrinabātur vt patet. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ totus diſcurſus eccleſiæ ab Adam vſque ad Antichriſtū cōſideratur, & menſuratur per 7. ætates, quarum tres diſcurrerunt ab Adā vſque ad Chriſtum, & exinde. 4. vſque ad fi-
B nem mundi. Nā Adam myſticus peregrinatus eſt à iuo legis per totam infantiam, & peccati, & iugo legis per totam infantiam, & pueritiam, & adoleſcentiam vſque ad Chriſtum, in quo fuit ſaluatus, redemptus à ſeruitute peccati, & abſolutus à iugo legis. Sed poſt aſcēſionem Chriſti in ſua iuuentute, poſtquàm, à Chriſto fuit redemptus, & regeneratus, confeſtim incidit in perſecutionem tirannorum, & paganorum, de qua fuit liberatus per conuerſionem magni Conſtantini. Sed illico in ſua virilitate, incidit in perſecutionem hæreticorum maximè Arrianorum: de qua fuit liberatus per Auguſtinū, & cęteros doctores vſque ad tēpora Iuſtiniani. Sed in ſenectute incipit in perſecutionē Maometi, in qua modo eſt, de qua expectat liberari. Sed in ſenio
C cū tremore expectat perſecutionē Antichriſti, de qua ſperat liberari p Chrm, Omnia ergo iſta conſiderans, & prçuidēs Dauid in ſpū fecit hunc pſ. in pſona eccleſiæ, in quo quinque facit. Nā primo cū firma ſpe petit liberari, & ſaluari, & redimi p Chrm de ſeruitute, & captiuitate pcti in ſuo primo aduētu. Scdō petit liberari in ſua iuuentute de pſecutione paganorū, & in ſua virilitate de perſecutione hæreticorū. Tertiò petit liberari in ſua ſenectute pſecutione ſaracenorū, & oīm maometanorū. Quartò petit liberari in ſenio de perſecutione Antichriſti. Quintò promittit agere grãs in finē. Scdm ibi. Deus eripe me de manu pctōris. Tertiū ibi. Ne proiicias me in tempore ſenectutis. Quartū ibi. Qm non cognoui litaturā. ſiue ibi. Et vſque in ſenectā & ſenium. Quintū ibi. Deus quis ſimilis tibi. D
Quantum ad primum eſt aduertendū, quòd ſicut fides eſt quædam virtus teologica, & habitus infuſus eleuans intellectum ad firmiter credendum articulis reuelatis: & caritas eſt alia virtus teologica, & habitus infuſus eleuans, & roborans voluntatem ad amandū Deum creditum propter ſe, & proximū propter Deum: ita pariter ſpes eſt quædā virtus teologica, & habitus infuſus eleuans volūtatem ad firmiter ſperandum bona ſpiritualia futura credita, & amata promiſſa ad cōtemnendum omnia terrena. Ex quo patet, quòd ſpes præſupponit fidem, & caritatem, & pro miſſionē in hac vita: quia non ſperamus, niſi bona ſpiritualia credita, & amata, & i futurum promiſſa, propter quę contēnimus omnia bona terrena, & patimur, & aggredimur mala terribilia, puta omnē perſecutionem, & mortem in virtute huius ſpei, & patienter E
omnia toleramus. Sed quia qñ Adam fuit expulſus à terreſtri paradiſo in hanc peregrinationem, fuit ſibi ꝓmiſſus Chriſtus ex ſua progenie, q debebat ipsū redimere, & ſaluare & liberare à ſeruitute peccati, & ſanare, & ſubleuare ab omni miſeria, quæ quidem promiſſio fuit confirmata in Abraham, & Iſaac, & Iacob, & Moyſe, & ſpecialiter ipſi Dauid: ideo cū ſpe i pſona totius corporis myſtici in prima parte huius pſalmis petit Chriſtum, vt veniat in carnem ad ſaluandū, & redimēdum, & liberandum ipſum à ſeruitute peccati, & à iugo legis, & ab omni miſeria: ſicut omnibus patriarchis, & ꝓphetis fuit promiſſus. Ideo dicit. O domine Ieſu Chriſte in te ſperaui, poſtquàm mihi fuiſti promiſſus. iō fac: vt non confundar in æternum, & ne ſim fruſtratus in mea ſpe, & in tuis promiſſis, ideo F
veni in carnem, & libera me ab omni miſeria, & eripe me de hac captiuitate, & ſeruitute peccati, in quam incidi per inobedientiam, & eſum cibi prohibiti.

Inclina ad me aurem tuam. & ſalua me.

Inclina autem tuam orationibus, & preci bus meis, & ſalua me ab omni peccato pſonaliter cōmiſſo. Et etiā inclina aurē, i. humanitatē, & carnē tuā & ſalua me tolerādo mortē, & paſſionē i ipſa tua humanitate, & carne, quidē humanitas tua aſſumpta dr auris tua; cum qua ſiue per quam nos audiſti, & dr oculus tuus, cum quo, & per quē nos vidiſti, & lingua tua per quam nobis es familiariter locutus. Et dicitur inſtrumentum per qd nos ſaluaſti;

A ſaluaſti, & redemiſti mortem patiendo.

Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum: vt ſaluum me facias.

Veni ergo Chriſte in carnem: & eſto mihi non ſolum in Deum redemptorem, ſed in Deum protectorem: vt ſaluum me facias: quia non ſufficit, ꝙ ſis homo ad patiendum: ſed ꝙ etiam ſis Deus ad ſaluandum: quia ſoli Deo competit ſaluare, & vitam ſine defectu conferre: vt dictum eſt pſal. 8. ergo oportet, ꝙ ſis Deus: vt i diuinitate ſit poteſtas, & autoritas ſaluandi, & remittendi peccata: & ꝙ ſis homo: vt in humanitate ſit habilitas patiendi, & pretium, & meritum redimendi ratione vnionis. Et ſic cum tali perſonali vnione eris ſaluator, & redemptor: et ideo diceris Ieſus Chriſtus Deus homo ſaluator. Veni ergo Chriſte in carnem, & libera me de ſeruitute
B peccati, et iugo legis per mortem, et paſſionē: et poſtea eſto mihi in Deum protectorē, & in locum, & caſtrum, et oppidum bene munitum primo vallo articulorum fidei, & muratum muro ſpei, & caritatis, & obſeruātia præceptorum: et opulentum gratia, et copia eccleſiaſticorū ſacramentorū vt ſic in illo oppido bene munito ſaluū me facias ab omnibus inimicis infeſtantibus.

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

Nam tu es illa petra firma ſupra quā fundata eſt tota eccleſia, quam vallaſti vallo articulorum, & muraſti muro præceptorum, & repleſti copia ſacramentorum: & ideo portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.
C Matt. 16. Nec flumina tentationū, nec venti perſecutionum poterunt ipſam diruere: fundata enim erat ſupra petrā. Mat. 7. Et ſic erit in domum refugii, & in locū munitū omnibus fidelibus habitantibus in ea: tū rōne fundamenti, quia flumina tentationum, & hæreſum non poterunt ipſam euellere, nec eradicare: tū ratione munitionis: quia nulli venti perſecutionum poterunt ipſam expugnare. Deinde cum dicit.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui.

Petit liberari a perſecutione paganorum, & hæreticorum. Ad cuius intellectū eſt notandum, ꝙ eccleſia Chriſti in ſua iuuentute primò fuit illico afflicta poſt aſcenſionem, à Iudæis ſcientibus legem. Secūdò fuit infeſtata à paganis gentilibus neſcientibus legem. Tertiò in ſua vtilitate fuit vexata ab hæreticis ſcientibus vtrūq; teſtamentū. Et iō iſte D
homo myſticus ab his tribus perſecutoribus petit liberari in hac ſcdā parte. vnde ꝑ agentē cōtra legē intelligit populū iudaicū legē veterē ſcientē, & per peccatorē intelligit populū gentilē: & per iniquū intelligit cœtum, & conuenticulū hæreticorum. Dicit ergo. O Chriſte Deus libera me de manu, & poteſtate peccatoris populi gētilis, & tyrannorū: & eripe me ēt de manu populi Iudæorū agētis ſcienter, & manifeſtè contra legem Dei: & ſic peccat ex malitia: & eripe me etiā de manu cœtus iniqui hæreticorū, q ex iniquitate, & ꝑfidia ꝑſequūt catolicos cōtra oēm caritatē, ſicut fuerūt Arriani, quorū ꝑſecutio ſuperauit oēs perſecutiones tyrranorū: vt ait Rufinus, & Caſſiodorus. Dicit ergo eccleſia O Chriſte eripe me de his tribus perſecutoribus.

Quoniam tu es patientia mea domine: domine E
ſpes mea à iuuentute mea.

Patientia mea. i. exēplū patientiæ: qm̄ tu ꝑdicando, & ꝓ nobis innocens patiēdo dediſti nobis exēplū patiētiæ: & tu es ſpes mea à iuuētute mea: qa eccleſia incepit à Chriſto, & ab eo didicit exēplū patiētiæ in aduerſis, & cepit ſpē ex Xp̄i reſurrectiōe: qa ſicut Xp̄s reſurrexit: ita ſperamus reſurgere. Ideo ſub tali ſpe martyres ſpōte tolerabant mortem, & perſecutiones. Et ideo ſubdit.

In te confirmatus ſum ex vtero: de ventre matris meæ tu es protector meus.

Nota, ꝙ triplex eſt vterus eccleſiæ. Primus dr̄ latus Chriſti: vn̄ orta eſt eccleſia, & virtus ſacramētorū. Scd's dicitur flumē ſpūs ſcti, vn̄ fluxerūt dona grãtū in Die Pentec. vbi fuerunt apoſtoli, & tota eccleſia armata, & con- F
firmata, & vn̄ habuit originē in ſciētia. Tertius vterus eſt fons ſacri baptiſmatis: vn̄ particulariter regeneramur. ſed tā baptiſmus q̄ miſſio ſpūs ſcti procedit à Chriſto: et ſic primus vterus eſt Chris. Primò à ſuo ore exiuit fons euangelicæ ſapientiæ: quæ poſtea per dona ſpūs ſcti fuit apoſtolis, & toti eccleſiæ ſuggeſta, & diſtributa, & à ſuo latere exiuit ſāguis, & aqua: vnde habuit virtutē baptiſmus, & oīa ſacramēta, & iō dicit iſte hō myſticus. O Chriſte ſpōſe, tu es patiētia, & ſpes mea: qa in te cōfirmatus ſum, primò ex vtero tui lateris, à quo exiuit ſanguis, & aqua. ſcdō ex vtero ſpūs ſcti, quē miſiſti in apoſtolos, & totā eccleſiā ad ſuggerendā ſacrā ſcripturam. Tertiò tu es protector meus de ventre eccleſiæ matris meæ, ex qua in baptiſmo fui regeneratus.

A nieratus.nã ibi recepi particulariter fidẽ,ſpẽ, caritatẽ,& gratiã. Poſtea particulariter fui in eccleſia ab ipſo cõfirmatus vbi recepi ſeptẽ dona ſpũs ſcti ad debellandũ inimicũ. & ſic ex baptiſmo, & confirmatione tu es protector meus: quia ibi dediſti iſta arma ad protegendum me: & inde prouenit mihi ſalus,& protectio.

In te cantatio mea ſemper: tanquam prodigium factus ſum multis: & tu adiutor fortis.

O domine licet ego ſum factus prodigiũ multis: quia per fidẽ quã in vtero matris eccleſiæ recepi cõfiteor te meũ ſpõſum, & caput,& dñm & quia veneror, & adoro crucẽ: in qua paſſus es:iõ Iudæi, & pagani ſcandalizantur, & reputant me quoddã prodigiũ, & monſtruoſum,& fatuũ: irridentes me qa adoro hoiem crucifixũ, & deiectum.ſed iſta crux,quę eſt ſcãdalũ Iudæis,& prodigiũ gẽtilibus eſt mihi ad gloriam,& ſalutẽ:& iõ in B te Chriſte eſt ſemper cantatio mea in hymnis,& canticis:quia de tua incarnatione, & morte,& paſſione, & reſurrectione, & cruce celebrabo feſtiuitates, & cantabo hymnos: & etiam inter tormenta eſt in te cantatio, & confeſſio meę fidei:qa tu eris ſemp adiutor fortis in omnibus tribulationibus. ergo

Repleatur os meum laude: vt cantẽ gloriam tuam tota die magnitudinem tuam.

Imo ex tua gratia replebitur os meũ laude:vt tota die vſq; ad iudicium cantem in eccleſia, & prædicẽ in publico gloriã tuã, quã accepiſti in tua reſurrectione: & magnitudinem, & vniuerſalẽ ptãtẽ quã accepiſti in tua aſcenſione:& etiam cantabo,& prædicabo gloriam tuę deitatis: & magnitudinem C tuorum miraculorum,& tuæ poteſtatis,quę in euangelio memorantur.

Ne proiicias me in tempore ſenectutis: cum defecerit virtus mea ne derelinquas me.

Quia ſuperius eccleſia fuit liberata à iuuentute de manu pctõris, & contra legẽ agẽtis,& iniqui.ſ. perſecutione Iudæorũ, & tyrannorum per Conſtantinũ.: de perſecutione hæreticorũ iniquorum per Iuſtinianũ & Beliſarium, qui totaliter deleuit vandalos Arrianos in Aphrica:hic petit liberari de pſecutione Sarracenorũ, quæ incepit in ſenectute eccleſiæ.ſ.tpe Heraclii. Vnde eſt aduertendũ: ꝙ ſicut in ſenſibus incipit deficere calor naturalis:& abundat frigiditas: & debilitantur mẽbra: & ſi oia q̃ comedunt cõuertũtur in malos,& indigeſtos humores: quos per os,& nares,& oculos emittũt ſenes:& ſic D ſpernuntur, & vilipẽdũtur, & habẽtur odio, & faſtidio: Ita pariter dicit Xp̃s, ꝙ erit in nouiſſimis diebus, & circa tpa Antichriſti:ꝙ erunt hoies amantes ſeipſos:& frigeſcet ois caritas, & abundabit iniquitas:vnde ſequẽtur rapinæ, & adulteria, & odia, & bella, & iurgia, & ſimonia,& ſupbia,& vanitas,& profanatio in eccleſia, & nouę ſectę propter ambitionẽ, & dedignationes, & inuidias: & propter peccata chriſtianorũ, & diuiſiones præualebũt infideles,et cõculcabũt eccleſiã. Hoc autẽ incepit à principio ſenectutis eccleſiæ. tpe Heraclii. Nã tũc ſurrexit pſeudo propheta Mahometus in Arabia: cuius ſecta occupauit totã Syriã, & Meſopotamiã, & Africã, & Aegyptum: vt dicetur pſal. 73. cuius ſectæ adhæſerũt turcis, anno dñi. M. xl. qui occupauerunt totã Perſiã,& Mediam,& oẽs Armenias, & totã Aſiã minorẽ, qui modo dicitur Anatholia: & noſtris tẽporibus occupauerunt E totã Græciã, & Meſiã, & ritui mahometico ſubiecerunt. Poſtea anno domini. M.222. ſurrexerũt Tartari idololatræ à partibus Aquilonaribus vltra montẽ Imanum,& conſtituerunt ſibi Giſchã, in regẽ, quia expulſo Ioanne pſbytero oẽs tres Indias obtinuerunt: q; qdẽ Giſcha miſit duos filios cũ infinita multitudine Tartarorũ, quorum vnus occupauit totã Syriã citra Imauũ, vſq; ad Meotidẽ paludẽ, & fines Rutenorũ Hungariæ. Et alter occupauit totã Aſiã,& Parthiã,& Mediã,& Perſiã, q oẽs viuũt ſub maledicta ſecta Mahometica. De quorũ origine tã ſarracenorũ, q̃ turcarũ, q̃ tartarorũ dicitur inferius pſal. 82. Ex qbus patet, ꝙ ſarraceni q hodie poſſi F dẽt totũ reſiduũ mundi cũ tartaris idololatris, & cæteris mahometanis nõ obtinuerunt in viribus ſuis: ſed ex defectu fidei, & caritatis chriſtianorũ propter diuiſiones, & diſcordias, & ſectas eorũ. Nã Iacobitæ,& Neſtoritæ maluerũt eſſe ſub ſarracenis, q̃ ſub Imperatore, & Pontifice Romano. Et ipſimet ſpõte ſe infidelibus ſubiecerũt: & contra catolicos eos vocauerunt in auxiliũ. Et ſic viuunt hodie ſub ditione eorũ. Ex qbus patet, ꝙ ab Heraclio Imperatore vſq; ad tpa noſtra incepit eccleſia ſeneſcere, & in ea virtus cõtinuẽ perſeuerauit deficere, & fides, & caritas decreſcere,& minui, & frigeſcere:& ſicut fides, et caritas decreuit: ita decreuit, & perſeuerauit minui Imperiũ, & dominium vſque quo tota eccleſia pro maiori parte fuit ſub infidelibus

A delib⁹ cõculcata, q̃a nõ remanet niſi iſta par ua particula in hoc angulo mũdi: in qua etiã ſunt cõtinuæ diſcordię, & bella, & ſeditiões, vt patet Hoc ergo previdens Dauid in ſpiritu dicit in perſona eccleſię. O Chriſte qui ex vtero lateris tui, & ex vtero baptiſmali regenerasti me ab infantia, & me liberaſti in iuuẽtute mea de rabie Iudæorũ, & tyrannorum: rogo ne proiicias me in tpe ſenectutis, cũ defecerit virtus, f. cũ frigeſcet omnis caritas, & abũdabit iniquitas. Nã ſicut humor radicalis cũ naturali calore eſt illa virtus q̃ conſeruat vitã in corpore, & auget cor pus, ita fides formata caritate cõſeruauit, & augmẽtauit eccleſiã. f. fides apoſtolorũ, & martyrũ, & doctorũ, & cęterorũ fideliũ, & conſeruauit eã in eſſe, ſed cũ incepit deficere virtus fidei, tũc incepit deficere, & ſeneſcere eccleſia. Dicit ergo: Ne

B piicias me totaliter, nec ſubiicias ſub iugo infideliũ, & ſarracenorũ in tempore meæ ſenectutis: deũ defecerit virtus, & fortitudo, & caritas mea. i. inter meos filios chriſtianos & ne derelinquas me. i. ne ſubtrahas totaliter auxiliũ tuũ, & gratiã à me, vt poſſim tolerare, & repellere impetum inimicorum, & infidelium ne totaliter deleatur eccleſia.

Quia dixerũt inimici mei mihi: et qui cuſtodiebant aĩam meam conſilium fecerant in vnum.

Dicentes Deus dereliquit eum: proſequimini & comprehendite eum quia non eſt qui eripiat.

Inimici mei ſarraceni, & infideles vidẽtes victoriã quã quotidie habẽt cõtra me, putãt ꝙ totaliter me dereliquiſti. Et ſic putãt ꝙ ſecta eorũ eſt melior, & verior, q̃ fides mea. Et iõ dixerũt inimici mei mihi: & qui cuſtodie-

C bãt. i. inſidiãtes, qui obſeruabãt perdere animã, & vitã meã fecerũt cõſiliũ in vnũ, & cõgregati ſũt cõtra me dicẽtes. Deus iã dereliq̃t iſtũ populũ xpianũ, iõ pſequimini eũ poſtq̃ Deus re pbauit, & comprehẽdite, & ſubiicite eũ, q̃a non eſt qui eripiat eũ de manu noſtra. Sed licet ſarraceni, & infideles temere dicãt.

Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum reſpice.

Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confuſione & pudore qui quærunt mala mihi.

Tu Deus & ſpõſe Chriſte rogo ne elõgeris à me, nec ſubtrahas grãm, ſed reſpice & intẽde in auxiliũ meũ: imo cõfundantur ſarraceni, & infideles detrahẽtes, & exprobrãtes aĩæ & vitæ meę, & fruſtrati deſiderio ſuo, & intentione operiantur cõfuſione ſua, & pudore: qui quęrunt animã meã, & totã eccleſiã penitus delere, nec qd deſiderãt impleãt.

D *Ego autem ſemper ſperabo: & adiiciam ſuper omnem laudem tuam.*

Si quod oro facis ſemper in te ſperabo nõ perdendo fidem nec ſpem, & adiiciam ſuper omnem laudem tuam, noua carmina, & noua officia cantando, & componendo in laudem tui pro gratiarum actione. & ſic.

Os meum annunciabit iuſtitiam tuam: tota die ſalutare tuum.

Id eſt Ieſum tuũ. pdicabo. n. ſalutẽ quã mihi feciſti: q̃a de infidelibus me liberaſti. Litera Hiero. hẽt Tota die Ieſum tuũ. & tunc eſt magis clarũ. Ex his verſib. ſupradictis putatur, ꝙ eccleſia nõ dẽt totaliter deficere in hac ſenectute i qua eſt, q̃a nec ſarraceni totaliter cõculcabũt, nec ſubiiciẽt eã: imo iſta ſecta ſarracenorũ prius dẽt gladio perire, & cõfundi, & aliqua pars eccleſiæ dẽt manere in liberta te, & pſeruari, & vſq; ad ſeniũ puenire. ſ. vſq; ad tempora Antichriſti, vbi erit maior copia martyrũ: & maior pſecutio, & ſæuior, vt patebit. Et dicũt etiã aliqui, ꝙ eccleſia ante tpa Antichriſti, & ante ſeniũ ſuũ debet canonizare omnes patres vet. teſt. ſ. Adã, Noe, Abraham, Iſaac, & Iacob, &c, & cantare de eis noua officia & hymnos. Ex quibus patet, quòd vſq; ad tempora Antichriſti in aliqua parte mundi debet eccleſia in ſua libertate permanere, extincta ſecta ſarracenorum.

E

Quoniam non cognoui literaturam: introibo in potentias domini: domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.

Poſtq̃ ſuperius iſte homo myſticus ſiue eccleſia petiit liberari à perſecutione ſarracenorũ facta in ſenectute: hic petit liberari à perſecutione Antichriſti futura in ſenio, & decrepitu mundi, & eccleſiæ. ſ. in nouiſſimis diebus. Ad cuius intelligentiam, eſt aduertendũ, ꝙ ſecta ſaracenica quę infeſtauit eccleſiã in ſenectute: cũ de ſe ſit falſa, & irrationabilis, & beſtialis, & voluptuoſa, iõ tres gnationes mũdi beſtiales adhæſerunt ipſi ſine difficultate. ſ. Arabes, & Tartari, & Turcę, qui omnes erant beſtiales ſine ſcientia, & ratione paſtores ſequentes armenta bouum, & pecorũ, & camelorum, & greges ouium; & hircorũ: ideo non potuerunt ſubiicere chriſtianitatẽ cum ſcientia nec ratione, cum nulla ſit in illa falſa ſecta, ſed infeſtarunt eccleſiam cum armis. Sed Antichriſtus: eò quòd habet attrahere ad ſe de omnibus nationibus.

F

A ſ.Iudęis, & ſaracenis, & chriſtianis, quę q.dē nationes iam ſunt magis callidæ, & aſturę, iō Antichriſtus multipliciter attrahet eos .ſ. cū ſcientia, & largitate pecuniarum, & donorū, eò ꝙ oēs homines cuiuſcūq; conditionis ſunt ſunt dediti auaritiæ. Et ideo cū ſcientia literali iudaica attrahet Iudæos, & cū ſcientia negotiandi .ſ. cum iure ciuili, & cum arte necromantiæ ad inueniendos teſauros, & cum arte fabrili ad fodienda metalla attrahet auaros chriſtianos, & ſarracenos &c. Et ideo magis vtetur ſcientiis humanis ſupradictis ad attrahendum chriſtianos auaros, & Sarracenos. Sed ad confundendū chriſtianos eccleſiaſticos vtetur ſcientia naturali, & metaphiſica, & ſcientiis matematicis, & maximè literatura, & gloſis iudaicis, & litera vete. teſt. & ſic faciliter vincet, & decipiet chriſtianos. Et hoc accidet, quia circa tēpora Antichriſti erit mul-

B tum debilitatum ſtudium teologiæ. Nam cū omnes ſtudeant auaritię: ideo erit maxima copia iuriſperitorū, & notariorū, & cæterarū ſcientiarum, & artiū de pane quærendo, quæ omnes dicuntur ſcientiæ literatoriæ, & negotiationis. Itē quia in eccleſia nō dabūtur nec cōferentur beneficia niſi magnatibus, & litigioſis, & ex fauore regum, & magnorū prælatorū, ideo contemnetur telogia, & omnes eccleſiaſtici dabunt operam iuri canonico, & ciuili, & ſic teologia contemnetur. Vnde nota, ꝙ omnis ſcientia vel eſt literalis vel ſpiritualis. Scientia literalis eſt illa, quæ eſt ſolū gratia ſui, ideſt ad ſolum ſenſum literalem, & prout per terminos importatur intelligenda. Scientia vero ſpiritualis eſt iſta, quę nō eſt principaliter gratia ſui, ideſt ſecundū ſenſum

C literalē ſolūm intelligenda, ſed in qua vltra ſenſum literalē, alius ſenſus ſpūalis ibi clauſus eſt, quærēdus, & intelligendus. Primo modo ſunt oēs ſcientię ſęculares, & humanę .ſ. humanitùs adinuentę, quæ ſunt in triplici genere. Nā quædā ſunt rationales ſicut grāmatica, logica, retorica, poetica, oratoria; & quædā ſunt reales, & ſpeculatiuę: ſicut matematicæ, & phiſicæ, & metaphiſicę: & q̄dā ſunt practicæ, ſicut ſunt morales, & factiuæ artes. Omnes ergo iſtæ ſcientiæ ſupradictæ dicuntur literales: eò ꝙ conſiderant ſolā literaturā .i. ſenſum literalē, & nil aliud vltra conſiderāt. Sed ſola ſcientia ſiue lex diuina vete. teſt. dicitur ſcientia ſpiritualis, eò ꝙ non eſt gratia ſui ſed alterius: ideo ad alterum ſenſum intelligenda .ſ. ad ſpiritualem: qui quidē ſenſus ſpi-

D ritualis eſt triplex .ſ. allegoricus, moralis, & anagogicus, vt dictū eſt in prologo. Et iō vet. teſt. non propriè dr̃ ſcientia, ſed propoſitio ſiue parabola, ſed lex euangelica non dr̃ ſcientia, i, concluſio ſcientifica: ſed etiam propriè dicitur ipſa veritas. Ex hoc ergo patet cæcitas Iudæorum, qui vetus teſt. putant ſcientiā literalem, nolentes intelligere in eo niſi ſolam literaturam, & gratia ſui, cum nō ſit ſciētia literalis, ſed parabola, &c. Sed magis eſt vituperanda peruerſitas eccleſiaſticorū quorundam, qui contemnentes diuinam ſcientiā vtriuſq; teſt. conuertuntur ad fabulas, & ſciētiam oratoriam, & mundanas negotiationes. Vtranq; ergo peruerſitatem, ſcilicet tàm quorundam prælatorū eccleſiæ, quàm Iudæorū execratur, & exhorret Dauid cum dicit. Quoniam non cognoui literaturam &c. propter

E cauſas, & litigia beneficiorum. Item quia ex abundantia bonorum temporalium erunt in otio, & faſtu altiori conſtituti, abhorrentes, & contēnētes ſcientiam teologiæ, eò ꝙ prohibet omne vitium & præcipit omnem virtutem, & perſuadet cōtemnere terrena, & amare cœleſtia: Ideo dabunt operam literis humanis, & delectabilibus, et vrbanis .ſ. operibus Ciceronis, & Quītiliani, et Virgilii, &c. Et ſic deficiet ſcientia ſacræ ſcripturæ, quam iam videmus defeciſſe; non ſolum in ſęcularibus, ſed etiam in religioſis, quia non curant, niſi audire aliquas quæſtiones, et curioſitates, vt ad tempus appareant, & efficiant magiſtri in teologia. Sed in ſacra ſciptura vbi eſt veritas ſacræ ſcripturæ noui et veteris teſtamenti, pauci ſciunt, nec adhibent ſtudiū. Iō veniet Antichriſtus homo callidus, et ſciens propoſitiones, vt patet Danielis octauo, et

F vndecimo capitulo; et ſic ſupabit ſimplices, et ignaros chriſtianos, et attrahet libenter Iudæos cum ſolo ſenſu literali ſcripturæ veteris teſtamenti: et hoc fiet iuſto Dei iudicio; quia poſtquàm veram ſcientiam repulimus, et cōuerſi ſumus ad fabulas, ideo Deus repulit iam nos, vt infideles, et beſtiales præualeant, et dominentur toti orbi. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu ait in perſona paucorūm in quibus manebit fides tempore Antichriſti. O domine Ieſu quaniam ego non cōgnoui literaturam ſiue negotiationem, vt habet alia litera, i. ſcientias humanas, quæ tantum literaliter ſapiunt ad lucrum, & faſtū honoris, et ad lucrum bonorū temporalium imo tales ſcientias, negotiatiuas contempſi

(In

A (In Hebræo habetur nõ cognoui numerũ: ſed iſta interpretatio nõ eſt nobis ſeruanda: ſed melius dicitur ſecundũ.70. non cognoui literaturã) nec cognoui tantum literaturã ſcripturæ vet.te. quia nolui in litera tantùm ſiſtere: nec in ea ſpem, & finem conſtituere: ſed ad ſenſum ſpiritualem vltra trãſire: Ideo & imo per ſenſum ſpiritualem intrabo potẽtias, & ſecreta myſteria dñi, ibi in literatura clauſa, & figurata: quia vetus teſtamentũ nil aliud eſt, niſi occultatio noui, & ſic ibi ſub illa literatura memorabor ſolius iuſtitiæ tuæ: & ſic nõ curabo de literatura: ſed de potentia tua, & iuſtitia ſolum ibi clauſa. Vnde euangelium ſiue veritatem euangelicam clauſam in literatura vet.te. vocat potentias dñi, & iuſtitiã, eò ꝙ ibi cõtinentur miracula, & mirabilia opera, quæ Chriſtus fecit in ſua prędicatione, & noſtra redẽptione, per quam ſu-

B mus iuſtificati: & cõtinetur victoria reſurrectionis, & triũphus aſcenſionis: & iſtas potentias, & iuſtitiã ſolum cõſiderat principaliter eccleſia in literatura ve.te. & hoc ꝑdicat, & cõfitetur ĩ nouo quia iſta docuit Xp̃s apoſtolos ſuos, qñ aperuit eis ſenſum, & ſcripturas ve.te. vt patet Lucæ.24. & hoc idem ſuggeſſit eis ſpũs ſanctus in die Pente. Ideo illicò diſputarunt cum Scribis, & Phariſæis, & conuicerũt eos: vt patet Actu.2.&c. Et ideo ſubdit.

Deus docuiſti me à iuuentute mea: & vſq; nunc pronunciabo mirabilia tua.

Tu Deus hæc docuiſti me à iuuẽtute, & infantia, & pueritia mea: qñ aperuiſti mihi ſenſum, & ſcripturas illicò poſt reſurrectionem, & in die Pent. & per tres annos primò prædicando, & ideo ſemper prædicabo, & pronuntiabo vſque nunc mirabilia opera tua.

C *Et vſque in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me.*

Rogo ne derelinquas me vſq; in ſenectã, & ſenium. ſ. vſq; ad tẽpora Antichriſti: nec ꝑ totam perſecutionem Antichriſti, quę fiet in meo ſenio, & ſenecta: quia tunc magis indigebo tuo auxilio, & gratia, & lumine: tũ propter calliditatem, & malitiã, & ſcientias humanas illius filii perditionis: tũ ꝓpter crudelitatẽ: quia illa perſecutio ſuperabit oẽs alias præteritas: vt ait Aug. Eſt ãt aduertẽdum, ꝙ inter ſenectutem, ſiue ſenectã, & ſeniũ hoc intereſt. Nã ſenectus ſiue ſenecta dicit ætatẽ ſexagenariã, in qua ſenſus hominis, & virtus corporalis incipit deficere: ſed ſenium dicit ętatem octogenariam: vbi, pro maiori parte

iam deficit virtus, & emergunt omnes infirmitates, & dolores: vt patet pſ.88. Ideo in eccleſia no.te. aſſignantur tres ſtatus vniuerſales. ſ. iuuentus vſq; ad Iuſtinianũ, in qua regnauit, & floruit fides, & caritas, & ſciẽtia, ſiue ſapientia in eccleſia, & ſic fuit multitudo martirum, & ſacrorum doctorum, & ſanctorum confeſſorum. Secundò incepit ſenectus in qua defecit caritas: ſed viguit, et floruit ſciẽtia: maximè in Francia, et Anglia, et Alemania, et etiã in Italia. Nã ab anno domini. M. vſq; ad trecenteſimum fuit Hugo de ſancto Victore, et magiſter Sententiarum, et beatus Tomas de Aquino, qui ſcolaſtico, et diſputatiuo ſtilo ſcripſerunt. Nunc ante anno.1484. eccleſia eſt in ſenio: vbi non ſolum defecit, et friguit fides, et caritas: ſed ſacra ſcientia defecit, et contemnitur, et põpa, et vanitas creſcit, et auaritia in eccleſiaſticis, et diſcordia, et iniquitas abundat in laicis, et per ſingulos dies perdimus, et decreſcimus, et infideles proſperantur. Sed quia in paucis manebit fides, et caritas, et ſpes, et aliqua ſcientia, et vera intelligẽtia ſpũalis ſacrę ſcripturę in hoc ſenio, ideo ait ꝓpheta in perſona eccleſiæ, vſque in ſenectam, et ſenium Deus ne derelinquas me. i. ne totaliter deſiſtas dare mihi fidẽ formatã, et intelligẽtiã ſacræ ſcripturæ verã.

Donec annunciem brachium tuum: generationi omni, quæ ventura eſt.

Potẽtiã tuã et iuſtitiã tuã De⁹ vſq; in altiſſima quæ feciſti magnalia: deus quis ſimilis tibi?

Ne inquam derelinquas me: vt poſſim inſtruere ſimplices fideles, et reſiſtere ſequacibus Antichriſti, et exponit ſeipſum dicens: donec annũciem brachium tuum. ſ. potentiã tuã, et iuſtitiã tuã. ſ. legem euangelicã poſſim audacter prædicare, et confiteri, in qua manifeſtatur tua potentia, et iuſtitia vſq; ad altiſſima magnalia, quę tu Chriſte feciſti in miraculorum operatione in noſtra redemptione, et patrum à limbo liberatione, et in tua aſcenſione, et ſpiritus ſancti miſſione: qa omnia iſta publicè prędicabo contra Antichriſtum, et ſuos. Et etiam totum hoc poteſt referri ad miſerabilem exitum Antichriſti. Nã poſtquam Antichriſtus fuerit mirabiliter cõram omnibus ſuis ſequacibus materialiter per angelũ deiectus, et interfectus: vt ait Apoſtolus ſecundæ ad The.2. tunc omnes Iudæi, et cæteri ſequaces Antichriſti viſa eorum deceptione, et cognita veritate, oẽs ad Chriſtũ conuertentur, et ſic tunc omnis Iſrael ſaluus

 fiet.

A fiet. Ad Ro. 11. q̄a tūc auferetur velamē ab eo. 2. ad Cor. 3. Tunc etiā complebitur illud Oſeę. 3. poſt hęc reuertent filii Iſrael, & quę rent dn̄m Deū ſuū, & Dauid regē ſuū, & pauebūt ad dn̄m, & ad bonū eius in nouiſſimo dierum. Et tunc oēs Iudæi conuerſi quærent Chriſtianos per montes, & latibula abſconſos, vt baptizēt, & inſtruant eos in fide euangelica, & ſic fiet vnum ouile, & vnus paſtor: & Chriſtiani publicè, & liberè prædicabunt non ſolū legem euangelicam, ſed magnalia, quę fecerit Deus contra filios perditionis, & q̄uo eccleſia erit mirabiliter liberata, & iterū de abyſſis terræ, & perſecutionū liberata, & reſuſcitata. Ideo ſubdit. O Deus quis ſimilis tibi in tot, & tantis magnalibus q. d. nullus.

Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas, & malas: & conuerſus viuificaſti me: & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me:

B *Multiplicaſti magnificentiam tuam, & conuerſus conſolatus es me.*

Nā et ego cōfitebor tibi ī uaſis pſalmi ueritatē tuā Deus: pſallam tibi in citera ſanctus Iſrael.

Quantas tribulationes quondā oſtendiſti mihi multas, & malas in perſecutione tyrannorum, & hæreticorū in mea iuuentute, & ſaracenorū, & Tartarorū, & Turcarum in mea ſenectute: & Antichriſti nunc in meo ſeculo. Sed tandē nunc cōuerſus ad pietatē, & miam viuificaſti me per interitū Antichriſti, & iterum reduxiſti me de abyſſis terrę. Sicut ergo multiplicaſti magnificētiā tuam, & cōuerſus cōſolatus es me poſt tot tribulationes, ita cōfitebor tibi veritatem tuam. ſ. legem euangelicam, & oīa mirabilia, quæ feciſti in hac vltima cōuerſione fideliū, & pſāllā in pſalmis, &

C inſtrumentis muſicis. ſ. in pſalterio decē cordarū, & cæteris muſicis inſtrumentis, prout ſignificāt omnia myſteria Chriſti. Et ſpecialiter pſallam in citara. i. cum fide, ſpe, & caritate tibi qui es ſanctus Iſrael, quia tunc omnes nationes erunt verus Iſrael ſecundùm ſpiritum & promiſſionem. Et ſic.

Exultabunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea quam redemiſti.

Exultabunt labia mea & aīa mea: quia ſimul in corpore & anima exultabo cum cantauero tibi, & prædicabo mirabilia tua.

Sed & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuā: cū confuſi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

Lingua mea tota die meditabitur. i. meditando cantabit iuſtitiā tuā, cū Antichriſtus, & omnes ſui ſequaces qui quærunt mala mi D hi, fuerint confuſi, & conuicti, & reueriti. i. cū maxima verecundia, & timore ſuperati, quæ lætitia, & prædicatio, & celebratio officiorū durabit vſq; ad iudiciū per aliquod tempus, quod nobis incertum eſt. Nota ꝙ ſecundum eos, qui dicūt ꝙ illicò poſt interitū Antichriſti poſt paucos dies incipient ſigna horribilia præcedentia iudicium vniuerſale, tunc ab illo loco. Conuerſus viuificaſti me: vſque ad finem pſalmi eſt intelligēdum de lætitia beatorum, quæ fiet in patria poſt iudicium. vt ſit ſenſus iſte, ego eram reſolutus, & incineratus, & putrefactus, ſed iterum reduxiſti me de abyſſis terræ in qua eram ſepultus, & ſuſcitaſti me in corpus glorioſum, & ad tuum regnum duxiſti, ideo ibi confitebor tibi in vaſis pſal. glorię. &c. & cū cātauero tibi canticū gloriæ labia mea corporis glorificati, & ani- E ma mea quam redemiſti ab omni miſeria exultabunt in beatitudine, & felicitate perfecta, & cum omnes perſecutores qui quærebant mala mihi fuerunt confuſi, & reueriti in inferno poſtquàm dixeris eis. Ite maledicti in ignem æternum &c. tunc lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam in illa cęleſti gloria &c. Totus etiam iſte pſal. pōt mora liter exponi pro quolibet iuſto, & viatore, q̄ petit liberari de laſciuia, & omnibus vitiis iuuentutis, & ab auaritia ſenectutis, & vt non derelinquatur à diuino auxilio in ſenio inter multitudinem dolorum, & infirmitatum, ſed Deus det nobis virtutem, & patientiam ad tolerandum patienter.

PSALMVS. LXXI.

Deus iudicium tuum regi da: & iuſtitiam tuam filio regis. F

Huic pſal. præponitur talis titulus in hebræo In Salomone. Propter hūc titulū dicit Hieron. in prologo ſecundū opionem magiſtri ſui Barrabam, ꝙ Salomon fecit hunc pſalmum, ſed oppoſitum probatur. Nam in fine huius pſalmi, eò quòd fuit vltimus quem fecit Dauid & vltimus collocatus in pſalterio antiquo, vt patebit: ſupponitur talis deſcriptio. Deficiunt orationes Dauid filii Eſai. Ex quo patet, quòd Dauid fecit hunc pſalmum, & alios. Item ipſemet mutauit opinionem. Vnde in ſermone de aſſumptione Virginis dicit. Hoc quippe eſt, quòd canit Dauid. Deſcendet ſicut pluuia in vellus &c. Ex quo patet quòd Hieronymus ſe correxit, & cognouit, quòd Dauid fecit hunc pſalmum.

Multi

A Multi etiam alii Hebræorum modernorum dicunt, quòd Dauid fecit hunc pſalmum rogando, & petendo proſperitatem regni Salomonis filii ſui: vt ſibi fuerat promiſſum. 2. Re. 7. & ideo proponitur titulus Pro Salomone, ſed hoc eſt manifeſtè falſum. Nã ea quæ memorãtur in hoc pſalmo nullo modo poſſunt conuenire Salomoni: nec in eo fuerunt completa: nec alicui homini puto poſſunt conuenire. Puta, deſcendet ſicut pluuia in vellus, & dñabitur à mari vſq; ad terminos orbis terrarum, & ante ſolem nomen eius: & adorabũt eum omnes reges &c. Et ideo eſt magis credẽdum Auguſtino, qui dicit, quòd Dauid fecit hunc pſal. de Chriſto, & eius regno futuro figurato per Salomonem. Ad cuius intellectũ eſt primò notandum, ꝙ totus iſte pſal. fundatur ſuper promiſſione facta ipſi Dauid de filio ſuo, & eius regno æterno: 2. Reg. 7. quam
B promiſſionem non intellexit Dauid de Salomone, & eius regno tpali, ſed de Chriſto Meſſia in lege promiſſo, & eius regno perpetuo, prout ipſi clarè poſtea fuit reuelatum: vt ipſemet teſtatur. 2. Reg. 23. cum dicitur. Hęc sũt verba nouiſſima, q dixit Dauid fili⁹ Eſai. cui cõſtitutum, & reuelatũ eſt de Chriſto Dei Iacob egregius pſaltes Iſrael &c. Spiritus domini per me locutus eſt, & ſermo eius per linguam meam &c. Hoc idem patet pſal. 88. Ex quibus patet, quòd Dauid non credidit, nec expectauit illam prophetiã impleri in Salomone carnali, nec in regno eius temporali, ſed in ſolo Chriſto & regno eius æterno, & vniuerſali. Sed bene hoc præuidit Dauid in figura per Salomonem, & regnum eius. Nam ſicut ſcriptura vet. teſt. non eſt gratia ſui, ſed
C via in Chriſtum, qui eſt finis legis, & omnia geſta in leg. vet. ſunt quædam literaturæ, & ſigna, & parabolę, & ꝓpoſitiones, ex quibus eliciuntur myſteria Chriſti, & eccleſiæ, & totius no. teſ. vt dictum eſt, ideo ſicut templum Salomonis fuit figura corporis Chriſti, & totius eccleſiæ: ita regnum Salomonis fuit quædam figura, & literatura, & exemplar, in quo Dauid præuidit totam proſperitatem regni Chriſti futuri, prout fuerat ſibi reuelatum. Vnde legitur. 3. Reg. 1. & 2. c. ꝙ Dauid ad interceſſionem Berſabeæ matris Salomonis, & etiam cõmento ipſius Natã ꝓphetæ intronizauit Salomonem in ſolio regio, & conſtituit ipſum ſucceſſorem ſuum in regno, & fecit ipſum equitare ſuper mulam ſuam per ciuitatem, & præcepit ipſum vngi in Gion, & in buccina intonuit & totus populus clamauit D
viuat rex Salomon. In hoc ergo miſterio regni Salomonis ꝑuidit Dauid in ſpiritu: ſicut et iã ſibi multoties fuerat reuelatũ, qualiter de carne ſua per lineã Salomonis erat Chriſtus naſciturus, quem Deus pater debebat à dextris ſuis intronizare in regem vniuerſalẽ totius mundi, cuius erat egreſſus ante ſolem, & ab æterno ſm diuinitatem: qui erat operaturus noſtrã redemptionem, & operaturus oĩa quæ cõtinentur in hoc pſ. Et iõ Camhi, tanq̃ ab ipſa veritate coactus vidẽs ꝙ ea, quę in hoc pſal. memorantur non fuerunt impleta in Salomone, dicit, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum in ſuo ſenio, & decrepitu, dum iaceret in lecto, & ꝙ fuit vltimus pſalmus quem fecit, & cum hoc pſalmo ſigillauit, & compleuit librum pſalmorum, & quòd non loquitur in hoc pſalm. de Salomone filio ſuo, qui E
poſt ipſum regnauit, & ſucceſſit, ſed loquitur de illo Salomone qui in canticis memoratur, de quo dicitur. Mille tui pacifici &c. ſ. de Meſſia in lege promiſſo. Sed decipitur iſte miſer obſtinatus, quia dicit ꝙ omnia iſta habent impleri in Meſſia futuro. Eſt ergo intelligentia huius tituli, quòd Dauid fecit hunc pſalm. in Salomone. i. poſtquam vidit filium ſuum Salomonem intronizatũ, & regnantẽ tpaliter, per quod præuidit regnũ Chriſti futuri: qui eſt verus Salomon, & pacificus, & pacificans in ſanguine ſuo, figuratus per primũ Salomonem terrenum. de quo vero Salomone, & eius regno facta fuerat promiſſio. 2. Regum 7. in qua promiſſione octo fuerunt promiſſa ipſi Dauid, quæ omnia ſimul nec etiam particulariter poſſunt conuenire, nec fuerũt impleta in Salomone terreno: ſed in Chriſto F
vero Salomone. Primò quòd ille rex erat naſciturus poſt mortem, & ſepulturam ipſius Dauid. Secundò de carne ſua. Tertiò, ꝙ erat futurus rex. Quartò eius regnum ęternum. Quintò ædificaturus vniuerſalem eccleſiam. Sextò filius Dei. Septimò iudex vniuerſalis. Octauò miſericors quia omnia impleta ſunt in Chriſto, vt memoratur in hoc pſalmo. Et ideo Dauid ſex principaliter facit in hoc pſalmo. Nam primò agit de vniuerſali iudiciaria poteſtate huius magni regis Chriſti. Secundò de eius perpetua duratione, & æternitate. Tertiò de eius mirabili incarnatione, & natiuitate. Quartò de perpetua pace, & iuſtitia. Quintò de eius regni magnitudine. Sextò, de eius cultu

A & latria.Secundum ibi.Et permanebit cũ ſo-
le.Tertium ibi.Deſcẽdet ſicut pluuia.Quar-
tũ ibi.Orietur in diebus.Quintum ibi. Et do-
minabitur. Sextum ibi. Et adorabunt eum.
Quantum ergo ad primum videns Dauid fi-
lium ſuum Salomonẽ intronizatũ,& regnan
tẽ,quæ erat figura regni Chriſti:deſiderãs ac
celerari figuratum dicit ad Deum patrem.O
Deus da tu iudicium tuum, & vniuerſalẽ po
teſtatem iudicandi regi Chriſto, & da iuſti-
tiã tuam. i. ſapientiam, & ſucceſſionẽ Chri-
ſto filio regis æterni ſm diuinitatem: & filio
meo ſecundùm carnem.i.intronizza eũ:& tra
de ei vniuerſalem poteſtatem in cœlo, & in
terra,& in omnibus abyſſis: ſicut ego intro-
nizaui filium meum Salomonẽ,& tradidi ip
ſi iudicium,& inſtitiam,& vniuerſalẽ poteſta
tem,& conſtitui ipſum regẽ,& ſucceſſorẽ in
B regno meo. q. d. Poſtq̃ impleta eſt figura in
filio meo Salomone,fac vt impleatur figura-
tũ in filio tuo & meo Chriſto, ſicut mihi fa-
cta eſt promiſſio:& da iudicium,& iuſtitiam
regi Chriſto filio regis æterni & meo.

Iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.

Intelligit per iuſtitiã ipſam regiã poteſta-
tem,ſiue ipſam legẽ euangelicã, & per iudi-
ciũ intelligit ipſam executionẽ, quam Chri-
ſtus inquantũ homo accepit à patre:quia po
teſtatem dedit filio iudiciũ facere:quia filius
hoĩs eſt.Io.5.Item dicit Da iudicium regi fi-
lio regis iudicare.i.ad iudicandũ. q.ꝛ nec He-
bræus,nec Græcus habet gerundia: imo po-
nit infinitiuum pro gerundio. Item dicit iu-
dicare populum tuum in iuſtitia.i. per legẽ
C euangelicam populum tuũ iuſtificare,& pau
peres tuos in iudicio.i.in iudicio cos præmia-
re.Item nota, ꝙ per pauperes intelligit om-
nes.Chriſtianos,quia contemnunt iſta terre-
na propter cœleſtia. Et maximè intelligit a-
poſtolos, qui relictis oĩbus ſecuti ſunt Chri-
ſtũ.Et ſic ẽt ly iudicare poteſt conſtrui à par-
te poſt de ly apoſtolos,vt ſit ſenſus.Da & cõ
cede pauperes apoſtolos iudicare: & ſint iu-
dices in iudicio iudicantes cæteros in hoc
mundo,& in iudicio iudicantes duodecim
tribus Iſrael. Nam apoſtoli fuerunt in hoc
mundo iudices, & principes conſtituti ſuper
omnem terram: quam poteſtatem Chriſtus
eis tradidit,cum dixit. Ite in mundum vni-
uerſum,& prædicate euangelium &c. Marc.
vlt.Item cum dixit Accipite ſpiritum ſan-
ctum,& quorum remiſeritis peccata remit-
tentur eis Ioan. 20. Item cum dixit. Quæcũ- D
que ligaueritis ſuper terram.Matth.17.Item
quãdo dedit eis poteſtatẽ calcãdi ſuper ſcor-
piones,&c.Mat. 10. & Lucæ.10.Ex quo pa-
tet,quòd Dauid nõ ſolum petit: vt Deus tra-
dat poteſtatem Chriſto, ſed etiam vt Chri-
ſtus communicet ipſam poteſtatem apoſto-
lis ad iudicandum in iudicio pœnitentiali,
& non ſolum in iudicio diſcretionis, ſed e-
tiam in iudicio examinationis,& præmiatio
nis,& punitionis.Ideo ſequitur.

Suſcipiãt mõtes pacẽ populo,et colles iuſtitiã.

Per montes intelligit apoſtolos.Nam apo
ſtoli dicunt pauperes, inquantùm contem-
ptis his terrenis ſecuti ſunt Chriſtum,ſed di
cuntur montes propter altitudinem,& emi-
nentiam ſapientiæ, & ſcientiæ, & poteſtatis
eccleſiaſticæ quàm à Chriſto acceperunt.
Vnde eſt aduertendum ſecundùm Gregoriũ E
in ſermone de apoſtolis,quòd apoſtoli dicũ-
tur montes in ſcriptura ſecundùm quandam
ſimilitudinem, eò quòd tenent medium in-
ter nos,& Chriſtum,qui eſt ſol iuſtitiæ. Nã
ſicut montes de mane primò illuminantur à
ſole,& ex montibus reuerberatur,& reflecti-
tur lumen ad valles inferiores. ita pariter a-
poſtoli in mane, & in principio eccleſiæ pri-
mo ſuſceperunt lumen à Chriſto, qui eſt ſol
iuſtitiæ,& ſic per quandam reflexionem, &
reuerberationem lumen euangelicum per-
uenit ab apoſtolis ad nos.Item dicit Gregor.
quòd ſicut oculus noſter carnalis non poteſt
aſpicere lumen in ſole propter ſui excellen-
tiam: ſed aſpicit ipſum lumen ſolis in mon-
tibus illuminatis à ſole, ita nos non poſſu-
mus aſpicere oculo mentis lumen euangeli- F
cum in Chriſto propter ſui excellentiam, &
noſtram infirmitatem,ſed totus populus gẽ-
tilis vidit lumen euangelicum in apoſtolis
prædicantibus, & nos iugiter videmus idem
lumen in ſcriptura apoſtolorum,& euange-
liſtarum, prout ipſi ſuſceperunt à Chriſto.
Et ſic eſt dicendum,quòd viſio quam habue
runt apoſtoli de lumine euangelico in illo
raptu in die Pent.fuit quaſi matutina reſpe
ctu viſionis quam nos habemus nunc de eo
dem lumine per fidem,et ſcripturam:ſicut dĩ
ctum eſt pſa.67.Et ſic patet quare apoſtoli di
cuntur montes in ſcriptura:eò ꝙ ſuſceperũt
lumen ſapientiæ à Chriſto,quaſi viſione ma
tutina ſicut montes illuminati à ſole,& nos
ſuſcepimus ab eis, quaſi viſione veſpertina.
Et hoc eſt quod petit Dauid in hac parte. ¶
quòd

A quòd apoſtoli ſuſcipiāt lumen à Chriſto in ſuo aduētu,& cōmunicent vniuerſo.iō dicit, O pater veniat Meſſias filius tuus,& da ei iudicium , & iuſtitiam ad iudicandū populum &c.vt mōtes.i.apoſtoli accipiāt ob eo pacem. i.legem euangelicā, quę pacificat, & reconciliat hoīes,& populū cū Deo,& colles.i.doctores accipiant iuſtitiam.i.legē illuminantē, & iuſtificantē ab apoſtolis. Nā apoſtoli acceperunt primò legem, & poteſtatem,& lumen à Chriſto. Et diſcipuli , & doctores acceperūt ab apoſtolis.Nam apoſtoli maiores impoſuerunt manus ſuper Barnabam,& Marcum,& miſerunt eos ad prædicandum,vt patet Act. 13.& ſic Paulus conſtituit Timoteum,& Titum epiſcopos &c.Dicit ergo.Accipiant mōtes.i.apoſtoli pacem populo,i.legem euangelicam pro populo, & annuncient populo, & colles.ſ.cæteri diſcipuli , & doctores accipiāt
B iuſtitiam ab apoſtolis i. eandem legem iuſtificantem, vt declarent cęteris:ſicut fecit Auguſtinus , & Hieronymus &c.

Iudicabit pauperes populi: & ſaluos faciet filios pauperū, & humiliabit calumniatorem.

Nota ꝙ duplex eſt iudiciū Chriſti.Vnum dicitur iudiciū diſcretionis,& alterū examinationis In primò aduētu Xp̄s iudicauit iudicio diſcretionis, inquātū diſcreuit granū à paleis de lege veteri, & collegit granū ſacramentorū,& verā intelligentiā,& repudiauit cerimonias,& poſuit terminum in figuris,& patefecit veritatem, & elegit, & ſeparauit & diſcreuit apoſtolus , & cæteros fideles ab infidelibus,& promiſit præmium obſeruatoribus,&pęnā trāſgreſſoribus.Et ſic iudiciū diſcretionis fuit quedā electio, & diſcretio ve-
C ritatis à figura , & bonorum à malis. Sed iudicium examinationis fiet in ſecundo aduentu.vbi examinabuntur facta hoīum,& vnuſquiſq; recipiet prout geſſit. Et de vtroq; iudicio intelligit Dauid. Vnde qñ iſte rex Meſſias veniet in primo aduentu iudicabit.i. eliget pauperes populi.i. apoſtolos,qui fuerunt de pauperibus, & infimis populi Iudæorum, & ſaluos faciet filios pauperū.i. filios regeneratos,& ſequaces iſtorū apoſtolorū pauperū: quia non ſaluabit ſuperbos , nec diuites huius mundi, ſed ſolum pauperes ſpiritu.i.mūdi contemptores, ponentes ſpem ſuam in cœleſtibus, & humiles remittētes proprias iniurias,& patienter tolerantes,& ſimplices,& mites.Sed per oppoſitum humiliabit,& deiiciet , & proſternet omnem calumniatorem .

Vnde per calumniatorē intelligit primò diabolū,qui eſt pater,& caput omnis fraudis,& D calumniæ,& mendacii,& ſuperbiæ,& omnis peccati , & exinde intelligit oīa mēbra ſua.ſ. oēs mēdaces calūniatores,mendaces, ſuperbos,auaros,fornicatores,oſores &c. Vnde ſicut in primo aduētu elegit ad ſe pauperes,& humiles,& iuſtos, & his ꝓmiſit beatitudinē regni cęleſtis : cū dicit Mat.5.Beati pauperes ſpiritu.&c.Beati mites &c. Ita ſupbis,& auaris cōminatus eſt pęnā: cū dicit. Diſcedite à me oēs qui operamini iniquitatem.pſal.6.& ſic poſt vltimū iudicium ibunt hi in ignem, & illi boni in vitā æternam. Matt.25. Vnde per calumniatorem intelligit omnem hominem mundanū,& peccatorem. Nam qui viuit ſecundum mundum non viuit,niſi in calūnia & fraude. Vnde omnis ſuperbus conatur cū calumnia oēs alios deprimere, & ſubiicere, & auarus cum calumnia alios defraudare, E & luxurioſus cū calumnia omnes mulieres decipere &c.Et per pauperes ſpiritu intelligit omnes iuſtos . Nam ſi quis eſt pauper ſpiritu , eſt contemptor huius mundi : aliter non eſt verus Chriſtianus : & ideo vbicunq; in ſacta ſcriptura nominantur pauperes intelligūtur chriſtiani, & populus chriſtianus: qa ſolus populus Xp̄ianus verè contēnit felicitatē mundanā, & tpalem,eò ꝙ expectat felicitatē ęternā in cęlo, quā non pōt cōſequi, niſi contemnat terrenā. Vnde ſolus Chriſtus fuit primus,qui fecit hoc iudiciū,& hanc diſcretionem , qui vitam pauperum elegit , & docuit , & futuram felicitatem promiſit, cū in lege veteri bona mundana promitterentur. Vnde nunquàm diuitiæ fuerunt in lege F veteri prohibitæ , nec regnum cœlorum fuit eis explicitè promiſſum , ſe bona tēporalia in figuram bonorum ſpiritualium. Ideo immediatè deſiderabatur Chriſtus Meſſias in lege promiſſus , quia omnia iſta habebat diſcernere, & veritatem legis docere , & viā in cœlum demonſtrare,& ſic Chriſtus dicebatur finis illius legis, in quē omnia dirigebantur,& gratia cuius gerebantur,& in quē omnia tendebant tanquàm in finem, in quē terminarentur , & in eo curſum finirent, & ab eo perfectionem acciperent. Et hoc petit & deſiderat Dauid cum cæteris patriarchis, & ꝓphetis in hoc pſalmo.Tria ergo prædicit Dauid in hoc verſu.Primò,quòd Meſſias debebat eligere pauperes in apoſtolatum. Secūdò ſaluare filios pauperum, ideſt per apoſtolos

A los omnes regenerationes beatificare, & à peccato liberare per baptiſmũ. Tertiò humiliare, & deiicere diabolum calumniatorem: qui totum mũdum decipiebat per idololatriam. Et ſic debeba t idololatriam de mundo delere. Et etiam debebat deiicere omnem calumniatorem.

Et permanebit cum ſole & ante lunam: in generatione & generationem.

Hic deſcribit huius magni regis æternitatẽ. Nã diceret aliquis. Tu Dauid dicis, ꝙ iſte rex erit filius tuus, & naſcetur poſt te: cũ dormieris cum patribus tuis. ergo erit finitus, & tẽporalis, & per cõſequens paruæ potentiæ. Ad hoc reſpõdet Dauid dicens, ꝙ non. Nam Chriſtus erit æternus, & coæternus patri, & ideo permanebit cũ ſole æternaliter à parte poſt: nõ ſolum ſecundũ diuinitatẽ: ſed etiã ſe

B cundum humanitatem. Nã licèt ſecundũ humanitatem habuit principium: tamẽ ad huc erit æternus, & manebit, & durabit æternaliter cũ ſole à parte poſt: ſed iſte Xp̃s ẽt eſt æternus à parte ante ſecũdum diuinitatẽ. Probatur. Nã fuit ante lunã, & per cõſequens ante ſolẽ, & oẽs ſtellas, & ante cælũ, & terrã. Hoc probatur. Nã ipſe Chriſtus eſt illud verbum, per quod facta ſunt omnia iſta. Nam pater ꝑ hoc verbũ qđ dixit, fiat lux, & fiat firmamentum, & fiant duo luminaria. Nam ſi Deus pater non habuiſſet iſtud verbum non potuiſſet loqui nec dicere omnia illa creata ad extra: ergo iſtud verbũ per quod facta ſunt omnia, ſcilicet cœlum, & luna, & ſol præcedit cœlum, & ſolem, & lunam: ſed nihil præcedit cœlum, et tẽpus, niſi ſolus Deus, et ſua æternitas. ergo Chriſtus eſt Deus, & æternus, &

C ſic ergo permanebit æternaliter cum ſole, & fuit æternaliter ante lunam, & erit ſemper in generatione, & generationem: & ſic eſt poſſibile, ꝙ ſit natus æternaliter à patre ſecundũ diuinitatem, & naſcatur temporaliter ex matre ſecundum carnem. Et nota, ꝙ cõparat humanitatem Chriſti ipſi ſoli, eò ꝙ caro Chriſti poſt reſurrectionẽ facta eſt incorrupta, & clara ſicut ſol: iõ permanebit cũ ſole, ideſt æternaliter, & clare ſicut ſol. Item cũ ſubdit, & ante lunã: ly ante poteſt teneri comparatiuè dicendo exceſſum: quaſi dicat, ꝙ Chriſtus ſemper erit lucidus ſicut ſol in ſe habens fontem lucis: vt ſic. & ante lunam, ideſt nobilior, q̃ luna, quæ non habet lumen à ſe, ſed à ſole: & ſic in illa cœleſti gloria Chriſtus ſe habet vt ſol: cæteri autem beati ſe habent vt luna: q a

receperunt lumen gloriæ à Chriſto: qui lucet omnibus. vt patet Apo. 22. Et ſic Chriſtus manebit lucidus cũ ſole, & ante, ideſt ſupra lunam. Et non ſolum hoc verificatur de illa eccleſia triumphãti, ſed etiam in iſta militanti: in qua Chriſtus eſt ſol iuſtitiæ. de cuius plenitudine tota eccleſia, quæ dicitur luna, & omnes nos luminis, & gratiæ ſufficientiam accepimus, & in eius lumine ambulamus: & ſic Chriſtus ſemper eſt ſol ante. i. ſupra lunam. D

Deſcendet ſicut pluuia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſtilantia ſuper terram.

Quia dictum eſt, ꝙ Chriſtus eſt æternus ſecundũ deitatẽ, & tẽporalis, inquantũ habuit principiũ ſecũdum humanitatẽ: iõ hic explicat mirabilem modum ſuæ incarnationis, & oſtendit, ꝙ in Chriſto non ſolum erat humanitas, & caro quam accepit ex virgine: ſed ẽt erat in eo diuinitas, quam ab æterno habet à patre, & in qua deſcendit de cœlo in vterum virginalem. Et alludit ad miſterium pluuiæ Gedeonis. Vnde legitur Iudicium. 6 capitulo: quòd cum Hedeon vellet ire cõtra Madianitas: vt liberaret populum Iſrael a tributo, & captiuitate, & ſeruitute: Deus dedit ipſi hoc ſignum. Nã poſuit vnum vellus arietis ſi ue ouis in area, & de mane reperit ipſum cõpletum rore cœli: deſcenderat enim ros de cœlo ſuper vellus, & nihil roris cecidit ſuper terrã: imo reperit totã areã ſiccam, & tunc cepit vellus, & expreſſit ipſum, & impleuit pel uim aqua ex vellere preſſo. Et iterũ dedit ei Deus aliud ſignum victoriæ ſuæ futuræ. Nã alio mane reperit totam aream complutã, & vellus ſiccum in medio areæ. Per primum ſignum fuit figuratum, ꝙ ſicut ille ros deſcẽdit de cœlo de mane ſine ſtrepitu, & læſione velleris: ita filius Dei erat deſcenſurus in vterum virginis Mariæ abſque læſione virginitatis mirante natura: quod miſterium incarnationis eſt nobis incomprehenſibile, & inſenſibile, & ineffabile. Et poſtea ſicut illa aqua exiuit viſibilis ab illo vellere, & apparuit viſibilis ĩ pelui, abſq; læſione, & corruptione velleris: ita Chriſtus exiuit de vtero virginali, abſque læſione virginitatis Mariæ, & apparuit viſibilis in mundo cum hominibus conuerſatus, et expreſſit nobis rorem ſuæ doctrinæ, & gratiæ. Et etiam de illo vellere ſuæ humanitatis expreſſit in cruce totũ ſuũ ſanguinem in redemptione pro nobis: & hoc apparuit in ſecundo ſigno. Nam ſicut tota E F

area

A area in ſequēti mane apparuit cōpluta velle-
re manente ſicco: ita manēte vellere.i.corpo-
re Chriſti ſicco, & exāgui, & exauſto ſangui-
ne ſuo, tota area eccleſiæ, quæ ante fuerat ſic
ca, tunc fuit compluta, & purpurata: de quo
ſanguine omnia ſacramenta traxerunt virtu
tem. Et ſicut per primum vellus intelligitur
humanitas Chriſti, in quam verbum deſcen
dit: ita per ſecundum vellus intelligitur to-
tus populus Iudæorū, de quo carnem Chri-
ſtus aſſumpſit, & ad quē principaliter venit,
& cui principaliter prædicauit, & ſuper quē
rorem ſuæ prædicationis effudit. Sed quia il-
le populus indignum ſe fecit, & rorem predi
cationis euangelicæ abiecit, & contempſit:
ideo manſit ſiccus, & vacuus aqua gratiæ, &
rore euangelico: & apoſtoli effuderunt, &
B pluerunt rorem, & pluuiam euangelicā per
totam aream populi gentilis per totum or-
bē: & ſic illa area fuit compluta, vellere ſyna
gogæ manente ſicco. Et hoc intendit dicere
Dauid in hoc verſu: Vnde dicit non miretur
aliquis: nec dubitet quō iſte rex ſit æternus,
& naſcatur temporaliter in terris. Nam licèt
ab æterno ſit Deus procedens à patre, tamen
ex tempore deſcendit in vterum virginis, &
vnitus eſt humanitati, & natus eſt ex matre,
ſicut pluuia deſcendit in vellus Gedeonis, &
fuit inde aqua expreſſa abſque læſione vel-
leris, vt dictum eſt, & deſcendit etiā verbum
Dei rorans ſapientiam euangelicam & gra-
tiarum dona ſuper terram: ſicut ſtilicidia, &
guttæ pluuiales cadunt, & deſcendunt ſuper
terram: ita pluuia euāgelica cecidit ſuper a-
poſtolos, & totam eccleſiam. Ex quo patet
miſterium incarnationis, & miſterium ſapiē
C tiæ, & gratiæ infuſionis eſſe mirabile & in-
comprehenſibile: patet etiam, ꝙ Chriſtus nō
eſt hō tantùm, & rex terrenus: ſed Deus, &
cæleſtis quia deſcendit de cælo ſicut pluuia
in vellus, & patet etiā, ꝙ doctrina euangelica
non eſt humana, ſed diuina, & cœleſtis, quia
deſcendit à Deo in apoſtolos ſicut ſtilicidia
ſtilantia ſuper terram.

Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.

Quia dixit, quòd Chriſtus, ideſt verbum
deſcendit in vterum virginis, & in carnem ſi-
bi vnitam, ſicut pluuia deſcendit in vellus, &
diuina ſapientia deſcēdit ſicut ſtillicidia &c.
Quæreret aliquis quem fructum fecit illa
pluuia ſiue illud ſemen verbi in vtero virgi-
nali. Reſpondet Dauid, & dicit quòd ex illo
deſcenſu verbi diuini in carnem, ſiue in vte- D
rum virginis: orietur in diebus eius, ſcilicet
Chriſti iuſtitia, & abundātia pacis: quia ex
illa benedicta pluuia incarnationis orta eſt
iuſtitia.i. Chriſtus ſol iuſtitiæ, & abundantia
pacis. Ideo angeli cantarunt Gloria in excel
ſis &c. Et durabit iſta pax, & abundantia pa-
cis, & iuſtitiæ legis euangelicæ, & gratię, &
iuſtitiæ, donec auferatur luna: ideſt in æter-
num, quia luna nunquàm auferetur, nec cor
rumpetur. Et ſic ly donec tenetur indeter-
minatè. Item ex illa pluuia gratiæ, & legis e-
uangelicæ, quam Chriſtus pluit, & deſtilla-
uit ſuper apoſtolos, & eccleſiam ſuam, orię-
tur iuſtitia, quia pacificauit, & reconſiliauit
nos cū Deo, & iuſtificauit nos à pctō. Itē illa
pluuia, & ſtillicidia, quę emanauit ex latere
Chriſti induxit in nobis iuſtitiam, & abundā E
tiā pacis, conferendo virtutē ſacramentis ad
iuſtificandum peccatores, & hoc durabit do-
nec auferatur luna, ideſt vſq; ad diē iudicii
durabit lex euangelica: & executio ſacramē-
torū, qñ ſol, & luna, & omnes cœli quiſcent
à motu ſuo. Vnde luna nō auferet ſecundū
ſubſtantiā, ſed auferetur, & ceſſabit eius mo-
tus, & curſus cæterorum aſtrorū: & iō lex e-
uangelica dicitur teſt. æternum: quia non ex
pectatur alia lex poſt eam. Et ſic ſimul ceſſā-
bit exercitium legis euangelicæ cum motu
cœlorum, & aſtrorum, ſed effectus legis euā-
gelicę, & fructus eius erit ęternus, ſcilicet cœ
leſtis fruitio, & beatitudo. Et ideo dicit Caſ-
ſiodorus, quòd eccleſia comparatur lunæ, eò
quòd creſcit, & decreſcit ſecundum aſpectū
& fauorem ſolis iuſtitiæ, qui eſt Chriſtus
illuminans eccleſiam per gratiam, & fauorē.
Dupliciter ergo Chriſtus expreſſit ſuum vel F
lus. Primò vellus humanitatis in torculari
crucis, à quo exiuit ſanguis, & aqua, & im-
pleuit peluim eccleſiæ, & ſacramentorum.
Secundò expreſſit vellus diuinitatis: & e-
xiuit doctrina euangelica, & ſeptem dona
ſpiritus ſancti: & compleuit, & rorauit totam
aream eccleſię à ſolis ortu vſque ad occaſum.
Ex qua pluuia, & imbre orta eſt iuſtitia,
& abundantia pacis. Et nota, quòd Gedeon
non in multitudine hominum nec vi armo-
rum: ſed in virtute Dei in ſono tubarum vi-
cit Madianitas, & Amalechitas, & omnes o-
rientales nationes: quibus ſuperatis fuit
abundantia pacis in Iſrael. Ita Chriſtus
non virtute humana, ſed diuina ſuperauit
diabolum, & apoſtoli in ſono buccinæ, &

tubæ

A tubę euangelicę ſubiecerunt Xpo totū orbē, & ſic fuit abundantia pacis in tota eccleſia.

Dominabitur à mari vſque ad mare: & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum.

In hac parte prædicit vniuerſale imperiū & dominum huius magni regis Chriſti. Vñ eſt notandum, ꝙ Megaſtenes, & Strabo, & Plinius, & q̃dā alij coſmographi dupliciter deſcribunt. & diuidunt totā noſtrā terrā habitabilem. Vno modo accidentaliter per vnū mare mediterraneum, & duo flumina. Nam cū tota noſtra Quarta habitabilis ſit vndiq; circundata mari oceano ſecundùm eos, tamē per fretum Gaditanum ab occidente intrat mare mediterraneū: procedens verſus ortū vſq; in Syriam relinquēs Africam ad dexteram, & Europam ad ſiniſtram: quod quidē mare finitur, & terminatur in famoſiſſimā, B antiquam ciuitatem Tyri: quondam emporium famoſiſſimū in Syria: ideo dicitur mare Tyrenū ſeparans Europam ab Africa, & recipiens Nilum fluuium venientem à mōtibus Aethiopiæ, & ęquinoctiali: qui quidē Nilus diuidit Africam ab Aſia. Rurſus illud mare Tyrenum intrat verſus aquilonem per Helleſpontū, & Propontidem inter Græciā, & Frigiam: & poſt Conſtantinopolim aperitur in vaſtum, & magnum ſinum: ꝙ dicitur mare Ponticum ſiue Euxinum: quod recipit magnum fluuium Tanaim venientē à montibus Ryfeis, & Mæotim paludem ē parte aquilonari: & ſic Tanais cū Ponto, & Helleſponto diuidunt Europam ab Aſia. Ex quo patet, ꝙ q̄cq̄d eſt in mari Tyreno verſus partem aquilonarem pertinet ad Europam: & quicquid eſt ab eodem mari Tyreno verſus C Auſtrum pertinet ad Africā: & rurſum q̄cquid eſt vltra Nilum, & mare Tyrenum, & Pontum, & Tanaim verſus ortum, vſque ad terminos terrę, pertinet ad Aſiam: & ſic Aſia manet multò maior, & longior, & amplior q̃ Europa ſimul cum Africa. Iſta autem deſcriptio terræ noſtræ habitabilis clarius patebit pſalmo. 103. ſcd̄m veram deſcritionē Ptolemæi. Sed q̄a oēs illæ tres partes principales mundi. ſ. Aſia, Africa, & Europa receperūt iugum, & fidē Chriſti: iō dicit Dauid, ꝙ iſte Chriſtus rex Meſſias dominabitur toti orbi à mari mediterraneo vſque ad vtrūque mare oceanū. ſ. vſque ad Auſtrale: & ſic cōprehendit totam Africā: & vſque ad mare aquilonare: & ſic comprehendit totā Europā: & etiam dominabitur ab vtroque flumine. ſ. Nilo, & Tanai vſque ad terminos orbis D terrarum verſus ortum ſupple: & ſic comprehendit totam Aſiā. Et ſic patet ſcd̄m iſtā diuiſionē, & deſcriptionē terræ: ꝙ Chr̄s toti orbi erat dominaturus. Scd̄o mō Plinius, & cæteri coſmographi diuidunt, & deſcribūt orbē naturaliter ſcd̄m aſpectum cœli. & ſic diuidunt ipſam terrā habitabilē in tres ptes Vñ totam terram q̃ inter tropicos vſq; ad tertium clima excluſiue appellant æthiopiā: eò, ꝙ eſt calida & gignit hoīes nigros. & iſta eſt maior pars terrę habitabilis rōne latitudinis, & longitudinis vt poteſt patere intuenti. Aliā extremitatem terræ poſt ſextum clima ad aquilonem appellant Scyphiā. & totam terram contentam in quatuor climatibus intermediis vocant Tyrenā ſiue elyſiam. eò, ꝙ eſt fauorabilior, & conuenientior vitæ, & habitationi hominum. & in hac media pte mūdi viget ſapientia, & ſciētia, & artes, & leges, & optimi, & hūani mores hoim. cæteri oēs tā Scythę q̃ E Aethiopes reputantur barbari, & nomades, & paſtores ſemper errantes, & uagantes, & mutantes loca, Aethiopes pp ardorē, & eſtū ſolis: & ſcythæ pp glaciem, & frigus: ſed oēs iſtæ tres ptes, & generationes mūdi venerūt ad iugū, & fidē Chr̄i, vt patebit. Iō ſubdit Dauid, & probat per ſingula dicens.

Coram illo procident Aethiopes: & inimici eius terram lingent.

Coram illo. ſ. Chriſto procident adorando ipſi Aethiopes: & inimici eius. ſ. Scithæ terrā. i. veſtigia Chriſti lingent, & adorabūt, & oſculabuntur. vnde notanter dicitur Coram illo procident Aethiopes, quia procidentes in terram adorant ſemper: & adorant F Chriſtum cum maiori deuotione, & proſtratione, quàm latini. Item ſcythas dicit inimicos, eo, ꝙ erant beſtiales, & feroces, inhumani, & inimici nōis Chriſti, ſicut fuerunt Gothi, & Hūni, & vandali, Alani: ſed poſtea fuerunt boni Chriſtiani, qui dicuntur terram lingere: quia veſtigia ſacerdotum, & ſanctorum, & limina eccleſiarum oſculantur, ſicut faciunt Vngari qui veniunt de ſtirpe hūnorum, & Scytharum. Etiam per ly inimici poſſunt intelligi omnes reges, & tyranni gentilium, qui poſt cōuerſionem lingebant, & oſculabātur limina eccleſię. Vnde primò nominat Athiopes, eo quod primò venerunt ad fidem, prædicatione beati Matthæi, de quibus ſupra dictum eſt pſalmo. lxvii. Aethiopia præueniet manus eius Deo.

Reges

A Reges Tarſis & inſulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent.

Hic pdicit, q nō ſolū Æthiopes, & Scythæ erāt ventur ad fidem Chriſti, ſed & gentes mediæ, ſ. Indi, Arabes, & cæteri habitantes inter eos, & ſeptimū clima, quia ſapientiores & nobiliores ingenio, & moribus. Vñ notandū eſt q tota regio q eſt inter Gangē, & magnū fluuiū Senū qđ hodie dr regnū Mautin. appellat in ſcriptura vet. te. Tarſis, q eſt regio Indorū ditiſſima auro, et argento, & aromatibus, & ante oſtia Gangis reſpondet in mari Indico magna inſula Tabrobana pariter argento, & auro abūdatiſſima. hanc appellat ſcriptura Offir. Vnde ad hanc Tarſis, q offirmittebat Salomon naues per triennium ad portandum aurum, & argentum in Iudęam, vt patet. 3. Reg. Deinde poſt Tabrobonam in eodem mari Indico ſunt. 1800. inſulæ. quas

B Ptolomæus Coortes appellat. Et ſic Dauid dicit. Reges Tarſis, & iſtæ inſulæ omnes offerent munera iſti regi Chriſto. Vnde per reges Tarſis intelligit omnes reges Indorum qui regnant in regione Sinarum, & Carai, & Mancich, & cæterorum regnorum triplicis Indiæ. Item per ly inſulæ non ſolum intelligit. 1800. Coortes ſitas in mari indico, ſed etiam inſulas Cyclades, & cæteras ſitas in Mediterraneo, & etiam. 30. Fortunatas in Oceano Athlantico, &. 20. Orcadas in Oceano Britannico, quas Ptolomæus appellat Albiones, quia omnes iſtæ venerunt ad fidem Chriſti, vt probabitur. Item ſequitur Reges Arabum. Arabia eſt, quicquid eſt inter ſinū Perſicum, & Hallanicum ſiue Arabicū et eſt penè inſula circundata mari rubro, in cuius

C littore verſus Auſtrum eſt magna regio dicta Saba, & tota iſta Arabia dicitur felix à felicitate auri, & aromatum, & dicitur Arabia interior, in qua regnabant ſeptuaginta reges, & etiam iſta Arabia extenditur verſus Aquilonem vſque Damaſcū, quæ etiā eſt duplex ſcilicet Arabia petrea, & deſerta. in hac etiam regnabant multi reges qui omnes venerunt ad fidem Chriſti. Ideo dicit reges Arabum, & reges Saba adducent dona ipſi Chriſto, Itē vt comprehendat omnes nationes, & conditiones, & dignitates hominum qui venerunt ad fidem Chriſti, ſubdit.

Et adorabunt eū omnes reges terræ; omnes gentes ſeruient ei.

Hic prædicit latriam dandam, & debitam ipſi Chriſto Meſſiæ. Ad cuius intellectum eſt notandum, quòd latria eſt cultus ſoli Deo

D debitus ratione ſummi dominii, & bonitatis, & poteſtatis, & ſic ſoli Deo debetur: quia eſt ſummè potens, & creator, & recreator, & ideo triplici honore eſt colendus. Primò adoratione cum procidentia, & hoc ratione omnipotentiæ. Secundò oblatione, & ſacrificio, & hoc ratione gubernationis. Tertiò himnis, & orationibus, & hoc pro beneficiorum largitione. Et ſic verè Chriſto competit latria, quia creator, & vniuerſalis dominus & iudex, & redemptor, & verus Deus. Vnde ſicut illa humanitas fuit inſtrumentum in noſtra redemptione, ita ſimul adoratur cū verbo cum quo perſonaliter vnita eſt. Vnde in hoc decipitur Camhi in hoc paſſu dicens, q nos poninius quaternitatē in Deo ſ. patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, & humanitatem Chriſti, quem filiū Dei regis vocamus.

Vnde iſte cęcus putat, quòd humanitas Chriſti faciat numerum cum verbo diuino: & hoc accidit, quia non percipit vnitatem perſonalem humanitatis cum verbo, & ſic per ſe non adoratur humanitas, ſed perſona, quia non adoratur humanitas, ſed verbum humanatum & incarnatum, vt ait Hiero. in ſermo. de aſſumptione Virginis Mariæ. Ex hoc patet, quòd toti Chriſto per ſe debetur latria. Tria ergo facit Dauid in hac vltima parte. Nam primò prædicit adorationem ab omnibus nationibus Chriſto exhibendam. Secundò eius oblationem. Tertiò qualiter erat hymnis, & laudibus colendus. ſecundum ibi. Et viuet, & dabitur ei. tertiū ibi. Sit nomen eius benedictum. Dicit ergo ad primum, eò quòd ſupra dixit eius vniuerſale dominium à mari vſq; ad mare &c. Ideo ratione ſummi, & vniuerſalis dominii debetur ſibi adoratio: ideo dicit. Adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes ſeruiēt ei. Tota iſta ꝓphetia ſucceſſiue impleta eſt in Chriſto, vt dictum eſt. Nā reges gentilium, qui ante perſequebantur Chriſtianos, poſtea conuerſi ad fidem tempore Cōſtantini adorarunt eum tanquàm Deum, & dominum, & prociderunt coram eo, & veſtigia eius linxerunt, & ſunt oſculati. & ſeruiūt ei cultu latriæ ratione ſummi dominii, & maieſtatis, & bonitatis, & poteſtatis. Et ideo reddit cauſam quare adorabunt eum omnes reges. & dicit.

Quoniam liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor.

Ideſt totū genus humanū à diabolo potente,

A te, nō ꝙ diabolus habeat de ſe tantā potētiā, niſi inquantum à Deo ſibi erat permiſſa vſq; ad aduentū Chriſti, ꝑp peccatū primorū parentū. Vnde tanta eſt potentia diaboli contra hoiem quantus locus ſibi à nobis daſ, nō ſeruando Dei præcepta, & recedendo à Deo. Nā qui elōgatur à Deo adhęret, & ſubiicit ſe diabolo, & tunc diabolus dr̄ potens poteſtate quā ſibi dāt pctōres, & quā Deus ſibi permittit, & ſic fuit totū genus humanū in ptāte diaboli vſq; ad aduentū Chriſti, à qua ptāte nemo poterat hoiem liberare niſi ſolus Chris Ideo dicit quia liberabit populū pauperem à potente.ſ.diabolo: pauperem dico, cui non erat adiutor niſi ſolus Chriſtus ad hoc deputatus, & in lege promiſſus. Vnde nota, quòd diabolus multipliciter affligebat genus humanum ante Chriſti aduentum, quia non ſolum vexabat per peccatum idololatriæ, & vi

B tiorum in anima, ſed etiam vexabat in corpore. Nam cogebat cultores ſuos ad nefanda, & enormia ſcelera, & flagitia, cogebat.n. patres immolare filios, & filias, vt pſal. 105. dicetur, & etiam patres comedere filios, & econuerſo, vt fiebat apud Scytas, & alias barbaras nationes, & ſic Buſiris Egyptius comedebat hoſpites ſuos. & etiam cogebat matres proſtituere filias lupanaribus, & turpi, & nefandæ luxuriæ, & conſecrare eas Veneri ad turpitudinem, & cogebat cultores ad ludos ſcenicos, & ad alios nefandos ritus: vt dictum eſt pſalm. 11. A quibus miſeriis ſolus Chriſtus liberauit genus humanum, vt demonſtrat Euſebius. 6. de præparatione euangelica. Ex quo patet, quòd Chriſtus non ſolum liberauit hominē quò ad animam à

C diaboli poteſtate, ſed etiam quò ad corpus tales ritus nefandos auferendo. Et per hoc patet huius magni regis Chriſti omnipotentia, propter quā ſibi debetur adoratio latria, vnde nō ſolum Chriſtus liberauit genus humanum ab idololatria, & prædictis nefandis ritibus, ſed etiā à culpa, & peccatis commiſſis, Vnde dicit;

Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum ſaluas faciet.

Ex. uſuris & iniquitatē redimet animas eorum: & honorabile nomen coram illo.

Parcet pauperi & inopi.i.peccatori ope deſtituto, & animas pauperum ſaluas faciet, à culpa, & pœna æterna ſupple. Vnde nota, ꝙ omnis peccator dicitur pauper inquantum caret bonis, & diuitiis gratię, & dicitur inops inquantum nec à ſe nec ab alio poteſt liberari, niſi à ſolo Chriſto, quia nullus alius poterat ſibi opem ferre, quā opem tulit Chriſtus nobis per paſſionē, & ſacramenta. Item dicit ēt, Parcet pauperi, quia Chriſtus non parcit ſuperbis, ſed humilibus, & pauperibus ſpiritu, & hos ſaluauit, & ſaluat. Et nō ſolū Chriſtus ſaluauit genus humanū à pcīs ptēritis, & culpis cōmiſſis, ſed ēt à futuris inquātum dedit legē euangelicā prohibentē oēm vſurā & iniquā paſſionē, & operationē. Iō ſequiſ. Ex vſuris, & iniquitate redimet aīas eorum. Et quia ſeruās legē euangelicā prohibentem oēm vſurā et illicitā operationē, & docentē & pręcipiētē oēm virtutē, & dilectionē Dei, & proximi in ea iuſtificatur, iō obſeruator legis euangelicæ dicitur iuſtus, & virtuoſus, iō ſibi debetur honor, & præmiū corā Deo. Iō

E ſequitur, & nomē eorum.i.colenuū euangeliū erit honorabile, & acceptabile coram illo.ſ.Chriſto, quia tales honorificabit pater Chriſti in cœlo. Ioan. 12. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus &c. Ex quibus patet, ꝙ Chriſtus eſt Deus, quia ſolus Deus delet peccata populi. Eſa. 34. Ergo ipſi debetur adoratio Latria. Item nomē Chriſtianorum eſt honorabile coram Deo, quia Chriſtianus dicitur à Chriſto, & dicitur unctus, & genus regale, & honorabile, & nomen dignitatis, & Deo acceptabile.

Et viuet & dabitur ei de Auro Arabiæ: & adorabunt de ipſo ſemper tota die benedicēt ei.

Quia dictum eſt ſuperius, quòd Chriſto debetur adoratio latria ratione ſummæ omnipotentiæ, hic dicit quòd etiam dabitur ipſi oblatio ratione ſummæ maieſtatis, & domi-

F nii. Etiam quia ſupra dixit, quòd Chriſtus per ſuam paſſionem liberabit, & ſaluabit animas pauperum &c. Ideo ne quis putaret, quòd iſte Rex totaliter per mortem deleretur, & conſummeretur: dicit Et iſte rex Chriſtus poſt mortem viuet in æternum, quia reſurget à mortuis, & poſt mortem, & reſurrectionem regnabit in æternum, & dabitur ſibi cultus Latriæ, & dabitur ſibi oblatio, quia dabitur ſibi de auro Arabię in oblatione, & oēs gentes adorabunt de ipſo.i.pro beneficiis ſuis, & tota die ideſt per totū tempus gratiæ benedicent ei agendo gratias. Et nota, quòd in hoc verſu tanguntur omnes partes Latriæ. Primo tangitur oblatio, cum dicitur. Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ in oblationem: quia in Arabia naſcitur

A copia auri, et maximè Chřs in Arabia fuit pri
mitùs adoratus. Secundò tangitur adoratio:
cum dicitur. Et adorabunt de ipſo ſemp. Ter
tiò tangitur hymnus, & oratio quæ ſoli Deo
debetur per Latriam, cum dicitur. Tota die
benedicent ei. Hæc autem prophetia fuit im-
pleta: primò quando reges, & magi obtulerũt
Chriſto aurũ, thus, & mirrham. Secũdò quã-
do Conſtantinus, & cæteri reges obtulerunt
magnos teſauros in fabricas, & ornameta ec-
cleſiarum. Hic arguit Camhi contra chriſtia
nos dicens, quòd Meſſias in lege promiſſus
debet viuere in æternum, & non mori: ſed Ie
ſus Nazarenus mortus fuit, ergo non eſt Me-
ſſias: cum hic dicatur Viuet, & dabitur ei &c.
Sed manifeſtè patet cæcitas huius obſtinati.
Nam Chriſtus reſurrexit à mortuis ad vitam
glorioſam, & immortalem, & poſt reſurre-
ctionem regnauit in æternum.

B *Erit firmamentum in terra in ſummis mon-
tium: ſuperextolletur ſuper libanũ fructus eius:
& florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ.*

Quia ſupra dixit, ꝙ Chriſto erat dãda ado
ratio, & oblatio tanquã vero Deo: hic dicit, ꝙ
non ſolùm ſibi dabitur oblatio, ſed et ipſemet
erat offerendus in oblationem quotidiè ſub
forma panis per ſacerdotes in ſacramento eu
cariſtiæ. Et ſic prædicit ſacrificiũ eucariſtiæ,
quod iugiter in eccleſia offertur in memoriã
paſſionis Chriſti. Vnde eſt aduertendum, ꝙ
vbi tranſlatio noſtra habet, Erit firmamentũ
in terra in ſummis montium, tranſlatio Cal-
daica habet. Erit panis ſuper mõtes. tranſla-
tio autem Hieronimi habet. Erit memorabi-
le triticum: in hebræo habetur. Erit placẽtu-
la panis. Ideo putant aliqui hoc vocabulum
C firmamentũ eſſe corruptum, quia debuit di-
cere, Erit frumentum. i. triticum. Et hóc fortè
accidit vitio ſcriptoris propter vicinitatem
ſoni inter frumentum, & firmamentum. Sed
forſan iſta noſtra tranſlatio poteſt ſuſtentari.
Nam quia frumentum, & panis eſt firmamẽ-
tum, & ſuſtentamentum vitæ hominis: ideo
aliquando in ſcriptura pro frumento ſiue pa
ne ponitur firmamentũ. Vnde pſalmo. 103.
dicitur. Panis cor hominis confirmet. Item
pſal. 104. habetur. Vocauit famen ſuper ter
ram, & omne firmamentum panis contriuit.
Quomodo ergo cunque ponatur hic memo-
ratur, & prædicitur ſacrificium eucariſtiæ; in
quo Chriſtus offertur in forma panis quoti-
diè. Nã Chriſtus eleuatur ſuper capita ſacer
dotum quotidiè, ſicut figuratum. eſt Exodi.
29. vbi Deus præcepit cruſtulam panis eleua D
ri ſupra capita ſacerdotũ coram populo. Ea-
dem figura præceſſit de panibus ꝓpoſitionis.
Exod. 25. & Leuiti. 24. Et ideo in alia tranſ-
latione habetur, quæ dicitur Targum. Erit
placentula tritici ſuper capita ſacerdotum
&c. Dicit ergo Dauid ſic. Iſte rex Meſſias erit
firmamentum, ſiue frumentũ, ſiue memora-
bile triticum in terra, in ſummis montium. i.
ſuper capita ſacerdotum eleuabitur in for-
ma panis. Nam ſæpe in ſcriptura per montes
intelliguntur ſacerdotes propter eminen-
tiam dignitatis ſicut dictum eſt ſupra. Ideo
ſequitur: Et extolletur ſuper libanũ fructus
eius: fructus enim huius ſacramẽti ſunt col-
latio, & reſtauratio gratiæ deperditæ, recon-
ciliatio membrorum ad caput, multiplicatio
fidelium, augmentum virtutum, vita æterna
&c. qui fructus ſunt vberiores, & altiores, & E
pretioſiores, quàm ſit Libanus; & fructus eius:
qui quidem Libanus eſt fertilior cæteris mõ
tibus. Et ideo ſequitur: fructus huius ſacra-
menti, quæ eſt multitudo fidelium florebũt,
& multiplicabuntur per mundum ſicut fœ-
num terræ: ex quibus omnibus fidelibus con
ficitur vnum corpus eccleſiaſticum, ſicut ex
multis granis vnus panis cõficitur. Et etiam
iſti fideles qui nutriuntur ex iſto pane flore-
bunt vigore gratiæ, & multiplicabunt ſicut
multiplicatur, & viret fœnũ in terra. Hoc er-
go eſt ſacrificium, quod Dauid prædicit in ec
cleſia futurum, cui etiã debetur latria inquã-
tum Deus. Et nota etiã omnes terminos po-
ſitos in hoc verſiculo. Nam primò dicit. Erit
memorabile triticum ſiue frumentũ ſiue pla
centula panis in terrã: ad denotandum, quòd
hoc ſacramentum ſiue ſacrificium tantũ eſt F
celebrandum, & memorandum in terra. Nã
in cœlò non erit neſſecarium celebrari: quia
iã beati vident Xp̃m facialiter, & eius pñtia
clara viſione fruũtur, & reficiuntur: ſed tñ
eſt neceſſariũ ſacramẽtaliter celebrari in hac
via: iõ dicitur cibus viaticus ſub tali ſpecie
panis. Scđò dicitur. Extolletur ſuper libanũ
fructus eius. Nã ſicut in mõtibus Syriæ ſolus
Libanus eſt magis fructuoſus, & magis emi-
nẽs, & altior: à quo fluit Iordanis fluuius: ita
ſola eccleſia ĩ hoc ſæculo eſt fructuoſa germi-
nans, & regenerans fideles, & fructus dignos
vitæ æternæ: à qua eccleſia emanat fluuius, &
fons baptiſmalis: vnde regenerantur filii re-
gni. Item denotat etiam: ꝙ fructus huius ſa-
cramẽti ſuperextollũtur ſuper oĩa alia ſacra

menta

A menta eccleſię in dignitate. Tertiò additur.
Florebunt de ciuitate ſicut fœnum terrę. Nã
eccleſia Chriſti non ſolũ dicitur Libanus ꝓ-
pter eminentiam, & fertilitatẽ, & albedinẽ,
& vehementem abundantiam arborũ, & hęr
barum, & aquarum: ſed etiam dicitur ciuitas
propter frequentiam ciuium, & concordem
multitudinem ſub vna fide, & caritate ſocia-
tã. Ideo ſola eccleſia meretur dici ciuitas, q̃a
ſub vera lege euangelica regitur, & viuit. Iõ
quotquot ſunt extra eccleſiam dicuntur Pa
gani: quia ſola iſta floret abũdantia, & diuer-
ſitate conditionum, & ſtatutum. ſ. apoſtolorũ
martirum, doctorum, cõfeſſorum, religioſo-
rum, monacorum. ſanctimonialiũ, virginũ,
viduarum coniugatorum &c. Item ſicut fœ-
num abũdat in Libano, & creſcit, & viret ex
abundantia pluuię cœleſtis: ita fideles multi
B plicantur in eccleſia ex pluuia baptiſmali, &
abundantia donorum, & gratiarum ſpiritus
ſancti. Itẽ per hoc quod additur in ſummis
montium: denotatur quòd iſta abundantia
non eſt intelligenda de tritico ſiue frumẽto
materiali: ſicut cęci iudęi dicunt, quòd in ad
uentu Meſſiæ erit magna abundantia frumẽ
ti, & vini. & olei. nam abundantia taliũ fru-
ctum materialiũ potius ſolet fieri in planis,
& vallibus, & locis cultis, quàm in ſummita
tibus montium. Ideo per ſummitates mon-
tium intelliguntur capita ſacerdotum, qui
eleuant corpus Chriſti ſub ſpecie panis ſu-
per capita ſua in ſacramento eucariſtię, & o-
ſtendunt populo. Et ſic patet manifeſtè ꝙ
hic loquitur de ſacramento altaris in quo
Chriſtus offertur, & adoratur: & ideo tranſla
tio Caldaica dicit, ꝙ Meſſias erit placentula
panis ſuper capita ſacerdotum &c. vt figura-
tur Exod. 25.

C *Sit nomen eius benedictum in ſæcula: ante ſolem permanet nomen eius.*

Hic deſcribitur tertia pars Latriæ Chr̃o
debitæ. ſ. himnus laus, & oratio. Vnde notan
dum, ꝙ iſta. 5. ſe habent per ordinem. ſ. reue-
reri, honorare, laudare, glorificare, ſiue ma-
gnificare, & adorare. Nam revereri eſt quan
do quis maiora bona exiſtimat in alio quàm
in ſeipſo. Honorare eſt reuerẽtiam quã quis
in animo gerit erga alium, exterius oſtendé-
re. Ideo dicitur honor & exhibitio reuerentię
in teſtimonium virtutis ſecundum Tullium.
Laudare eſt ipſum honoratum aliis commẽ
dare. Glorificare ſiue magnificare eſt laudes
honorati large lateq; pręconizare. Adorare
autem eſt reuerendum honoratum laudatũ
glorificandum ſiue magnificandum propter
eminentiam ſanctitatis, & maieſtatis, & boni
tatis colere, & omnia alia ſpe poſtpoſita ſe to
tum illi committere, & ſubiicere. Et talis cul
tus dicitur Latria, quæ ſoli Deo conuenit: di
citur etiam Euſebia in græco. i. optimus cul-
tus, quę nõ fit ſine oblatione, & adoratione,
& himnis, & oratione vt dictum eſt. Ideo Pi-
tagoras triplici honore dicebat Deum colen
dum: vt patet primò cœli. ſ. monere, & ꝓſtra
tione, & himno ſiue carmine. Hanc ergo ter
tiam partem Latriæ Chriſto debitã, & exhi-
bendam quę eſt magnificatio, & glorificatio
cum himnis, & laudibus, & benedictionibus,
& orationibus, tangit, & prędicit Dauid in
hac vltima parte cum dicit, Sit nomen eius
benedictum. ſ. glorificatũ, & magnificatum
non ſolum temporaliter, ſed etiam in ſęcula:
quoniam Chriſtus non incepit temporaliter E
præcisè ſicut dicũt cęci iudęi. ſed ante ſolem,
& per conſequens æternaliter manet nomẽ
eius quód eſt Ieſus, & ſaluator. Nam ſaluare
idem eſt, quod dare eſſe perfectum, & in tali
eſſe conſeruare, vt dictum eſt. Et ſic ſoli Deo
conuenit, qui dedit nobis eſſe per creationẽ,
& perfectum eſſe per recreationẽ, & perfectiſ
ſimum, & optimũ eſſe per glorificationẽ. Et
ideo Chriſtus rectè vocatur Ieſus à quo habe-
mus omne eſſe: nam dictum eſt frequẽter, ꝙ
iſta ſe habẽt per ordinem. ſ. eſſe, viuere, & ſal
uere. Nam eſſe conuenit omnibus tàm inani
matis, quàm animatis: ſed viuere ſolis anima
tis. ſed ſaluere quod dicitur habere vitam ſi-
ne defectu, ſoli Deo per ſe cõpetit: ſed parti-
cipatiuè cõmunicatur ſolis angelis, & homi-
nibus beatis. Ideo per ſe ſoli Deo dicitur. Sit
ſalus illi. i. vita ſine defectu. Et ſic ſolus Deus
eſt Ieſus. i. ſalus, & ſaluator. Et hoc eſt nomẽ F
eius Adonai: vt dictũ eſt in prologo, & pſal-
mo. 8. Et ſic Chriſto Ieſu debetur Latria, &
benedictio. Ideo quia hoc nomen non ſolũ
de ſe eſt benedictum ab angelis, & homini-
bus inquantùm eſt eſſentialiter ſalus, & bñdi
ctio: ſed quia iſtam ſalutem cõmunicauit ho
minibus per regenerationem, quia in ipſo ſu
mus regenerati, & benedicti, & liberati, & ſo
luti à maledicto: ideo ſequitur.

Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabant eum.

Benedicentur in ipſo omnes tribus terræ.
ſ. per mortem, & paſſionem, & regeneratio-
nem baptiſmalem: quaſi dicat in ipſo Chr̃o

A Ieſu complebitur promiſſio facta ipſi Abrahæ Gen. 15.&.22. In ſermone tuo benedicentur omnes gentes. Et quia propter tale beneficium debetur ſibi tertia pars Latriæ, quę dicitur magnificentia: ideo ſequitur. Et oẽs gẽtes magnificabunt eum. i. magnificum, & glorioſum longè lateq́; pręconizabunt agendo gratias de beneficiis creationis, & recreationis, & redemptionis, in hymnis, & canticis, & prædicationibus.

Benedictus dominus Deus Iſrael: qui facit mirabilia ſolus.

Nota, ꝙ quatuor cauſas aſſignat Dauid in his quatuor vltimis verſibus, quare Chriſto debetur Latria, & magnificentia. Primò ratione æternitatis, quia ante ſolem manet nomen eius. Secundò ratione ſummę bonitatis, & miæ: quia in ipſo erant benedicendæ oẽs B gentes, & redimendæ vt dictum eſt. Tertiò ratione omnipotentiæ, quia ipſe ſolus operatus eſt mirabilia. Primò quia mirabiliter mũdum ex nihilo creauit. Secundò quia in ſuo aduẽtu primò fecit mirabilia ſolus infirmos ſanando, mortuos ſuſcitando, ſupra aquas ſiccis pedibus ambulando, & limbum inferni expoliando: quæ omnia iſta mirabilia ſolus potuit facere: ideo pertinent ad eius omnipotentiam. Et ſic debetur ſibi latria benedictio. ideo dicitur. Benedictus Chriſtus dominus Deus Iſrael, ideſt Iſraeli promiſſus, & expectatus: quia ipſe ſolus facit mirabilia ſupradicta: ideo detur ſibi, & dabitur benedictio, & honor et magnificentia cum Latria. Quartò debetur ſibi Latria benedictio rõne ſummæ maieſtatis. Nota, ꝙ Chriſtus licèt in ſe habuerit maieſtatem: tamen non eam omnibus oſtendit in primo aduentu, eò ꝙ venit ad patiendũ pro nobis, & ad dandum exem- C plum vitæ, & doctrinæ. Iõ venit cum humilitate, & paupertate, & ideo potius oſtendit in firmitatẽ quã pro nobis aſſumpſerat, q̃ maieſtatẽ quã ab æterno habuerat: vt ipſe ait Io. 12.& 17. Clarifica me pater ea claritate quã ab ęterno habui &c. Sed in ſua aſcẽſione oſtẽdit ſuam maieſtatem ſolis diſcipulis, quã maieſtatem prædicauerunt apoſtoli per vniuerſam terram. Et ſic maieſtas Chriſti licèt fuerit viſa ipſis apoſtolis, tamen non eſt viſa per vniuerſam terram: ſed nomen maieſtatis Xp̄i fuit auditũ, & pręedicatũ, & cognitũ in vniuerſa terra. Sed in ſecundo aduentu qñ Xp̄s veniet in poteſtate, & maieſtate magna tũc tota terra erit repleta maieſtate eius, quia tũc omnes ipſum videbunt in ſua maieſtate, & co D gnoſcent ipſum eſſe Deum, & dominũ, & verũ Meſſiã in lege promiſſum, & cognoſcẽt, quòd ipſi debetur adoratio Latria. Et ſic maeubunt confuſi Iudæi, & infideles qui ipſum non receperunt. Et hoc eſt quod dicit hic Dauid cum ait.

Et benedictũ nomẽ maieſtatis eius in æternũ: & replebitur maieſtate eius oĩs terra. fiat fiat.

Quia pro nunc ſolum habemus nomẽ maieſtatis eius per auditũ, & fidẽ. Et ſic ipſum benedicimus, & adoramus &c. Sed in ſcd̃o aduentu tota terra replebitur maieſtate eius: quia oẽs ipſum videbunt in ſua maieſtate. Ex quo patet, ꝙ ſemper debetur ipſi cultus latrię Etiam poſſumus dicere, & in primo aduentu tota terra fuit repleta maieſtate Chriſti effectiuè per opera, & miracula facta per ipsũ, & apoſtolos. Et fuit repleta terra benefi E ciis, & donis, & gratiis eius. Quare ſit nomẽ eius benedictũ, & cõcludit fiat fiat. i. fiat hoc in cœlo, & in terra, et fiat hoc corde, et opere, & cũ affectu, & effectu &c. Et ſupponitur in hebręo talis ſuperſcriptio in fine huius pſalmi. ſ. Completę ſunt ſiue expliciunt orationes Dauid filii Eſai. Per hoc concordant omnes doctores tàm hebræi q̃ catolici chriſtiani, ꝙ iſte pſalmus eſt vltimus quem Dauid fecit in ſua ſenectute, & ꝙ iſte pſalmus collocabatur vltimus in ordine in libro pſalmorum antiquo ante Babilonicam captiuitatẽ. Sed quia Eſdras poſt incenſam legem recollegit hinc, & inde pſalmos diſperſos ꝑ domos Leuitarum, ideo ſicut reperiebat, ita collocauit in hoc libro. Et ſic nõ ſunt pſalmi collocati ſecundum ordinem temporis ſicut ſucceſſiuè ſunt facti: ſed eo ordine quo fuerunt recuperati, & reperti. Et ſic quia iſte pſal. fuit reper- F tus. 71. in loco. 71. fuit collocatus in hoc libro: ſed in libro antiquo erat in vltimo loco collocatus, qa erat. 150. Ideo in fine huius pſalmi appoſitus fuit talis titulus, ſiue deſcriptio. Expliciunt orationes Dauid. Ex quo patet, ꝙ Dauid fecit iſtum pſalmum licèt intituletur in Salomone, & oẽs alios qui intitulantur ipſi Aſaph, & filiis Core: & per conſequens fecit oẽs pſalmos ſicut dictũ eſt in principio ſecundum opinionẽ beati Auguſtini. Ex quibus ẽt patet, ꝙ iſte nõ põt exponi de Salomone nec de regno eius nec de aliquo puro homine: ſed de ſolo Chriſto: cui conueniunt oẽs cõditiones in hoc pſalmo memoratæ: per quas poſſumus probare firmiter con-

A tra Iudęos Christū fuiſſe, & eſſe verū Meſſiā in lege promiſſum, & non aliū expectādū. Prima conditio quam hic aſſignat Dauid, eſt ꝙ Deus pater erat daturus vniuerſalē poteſtatem iudiciariam Christo Meſſiæ filio ſuo. Hoc fuit impletū in Chriſto. Primò quia Xp̄s eſt filius Dei quò ad diuinitatē ab ęterno, & quo ad humanitatē ex tempore: & non ſunt duo: ſed vnicus filius vt dictum eſt. Itē ſcđo pater dedit filio ſuo regi Meſſiæ ptātem iudicandi duplici iudicio. ſ. iudicio diſcretionis, iudicio examinationis, vt dictum eſt ſæpius Tertiò dicit, ꝙ Chriſtus erat iudicaturus, & lecturus pauperes, & iudicaturus iudicio diſcretionis: qđ impletū eſt Matthæi. 5. & 10. Quartò, ꝙ mōtes. i. apoſtoli, & colles. i. doctores erāt accepturi à Chriſto legē pacis, & iuſtitię ad prædicandū populo. Quin-B to, ꝙ Chriſtus erat ſaluaturus pauperes, & filios pauperū, qđ impletū fuit per ſuā mortem, & paſſionem, & per eccleſiaſtica ſacramenta. Sextò, ꝙ Chriſtus erat humiliaturus, & debellaturus, & deiecturus, & expulſurus diabolū calumniatorem de mundo, in quo ꝑ idololatriam regnabat. Septimò, ꝙ Chriſtus fuit ab æterno añ lunam, & æternaliter permanebit incorruptibilis ſicut ſol. Octauò, ꝙ Chriſtus erat deſcenſurus in vterum virginis ſicut pluuia in vellus &c. & hoc quo ad incarnationem. Nonò, ꝙ in diebus eius erat oritura iuſtitia, & abundantia pacis. Decimò, ꝙ Chriſtus debebat dominari à mari vſq; ad mare. Vndecimò, ꝙ Aethiopes, & oēs tyranni erant Chriſto ſubiiciendi: & reges C Tarſis, & oēs inſulæ debebant ſibi munera offerre. Duodecimò, ꝙ Chriſtus erat liberaturus pauperem. ſ. genus humanum à potente diabolo de multiplici miſeria. Tertiodecimò, ꝙ dēbat eiicere oēm vſurā, & iniquum, & illicitū contractum de mūdo. Quintodecimò, ꝙ nomen Chriſtianū debebat eſſe honorabile, & acceptum, & dignum añ Deum. Sextodecimò, ꝙ poſt reſurrectionem ſemper viuet, & regnabit, & adorabitur, quaſi dicat, ꝙ regnum Chriſti poſt reſurrectionē debebat oſtendi. 17. ꝙ Chriſtus erat offerendus in eccleſia ſub forma panis in ſacramento eucariſtiæ: & adorandus ſuper capita ſacerdotum. 18. ꝙ fideles erant multiplicandi in ciuitate eccleſię ſicut fenū terræ. 19. ꝙ Chriſtus ſiue nomen Chriſti erat benedicendū, & adorandum ratione æternitatis: quia ante ſolem manet nomen eius. 20. ꝙ Chriſtus erat adorandus ratione omnipotentiæ: quia erat ma- D gna facturus. 21. ꝙ Chriſtus erat adorandus ratione ſummæ bonitatis, eò ꝙ nos redemit: quia in ipſo erant benedicendæ oēs gentes. 22. ꝙ Chriſtus erat adorandus ratione ſummę maieſtatis, & gloriæ quā maximè oſtendet omnibus in ſecundò aduentu. Ex his. 22 conditionibus, & proprietatibus aſſignatis, & memoratis, quæ fuerunt in ſolo Chriſto patet ipſum fuiſſe verum Meſſiam in lege promiſſum. Sed contra totā expoſitionem huius pſalmi: & maximè contra concluſionē primò intentā in qua concluditur, ꝙ iſtē magnus rex de quo Dauid loquitur in hoc pſalmo, fuit, & eſt Ieſus Chriſtus Nazarenus, quē nos in verum Meſſiam recepimus eò ꝙ oīa dicta in hoc pſalmo, fuerunt in eo verificata: arguunt Iudæi moderni: & maximè Rabi Camhi Barchinonenſis in gloſſa huius E pſalmi, & 109. Vnde dicit, quòd Ieſus Nazarenus fuit homo pauper, & deiectus, & finaliter afflictus, & crucifixus: nec unquam fuit dominus vnius paruę uillæ, ergo non potuit eſſe iſte rex de quo loquitur Dauid in hoc pſal. Qui dominabitur à mari vſq; ad mare: quem adorabunt oēs reges: & oēs gentes ſeruient ei &c. quia in maiori parte mundi regnāt infideles: & maximè Mahometani. Nā apud Indos regnat manus Cam Tartarus, & idololatria. In Aſia vero, & Parthia, & Media, & Meſopotamia, & Armenia regnāt Tartari Zagathęi ſub perfidia Mahometi. Et per totam oram Aquilonarem mari Caſpii regnant Tartari Gazarei ſub eadem ſecta Sarracenica. Et in tota Aſia minori, & Græcia vſq; ad Meotim regnat magnus Turcus ſub F eadem ſecta. Et in tota Aegypto, & Arabia, & Syria regnat magnus Soldanus Aegypti ſub eadem ſecta. Item in tota ora Aphricæ regnat rex Tunicii ſub eadem ſecta Sarracenica, & Mahometana. Et ſic parua pars mundi reſtat, in qua regnāt Chriſtiani. Et ſic patet, quòd Ieſus Nazarenus non eſt iſte magnus rex de quo loquitur Dauid in hoc pſal. quia non oēs reges terrę obediunt ei, nec ſeruiūt &c. Item arguunt quidam Aſtrologi, & curioſi ſic. Nam licet Chriſtus dominetur ſpiritualiter in aliquibus partibus huius noſtræ regionis habitabilis citra Tropicos ſolis: tamen imperium ſuū non potuit, nec pōt tranſire ad partem Auſtralem ultra Tropicos, eò quòd apoſtoli ac ali qui alii nunq̄ potuerunt tranſire montes inacceſſibiles Aethiopiæ

A thiopiæ in quorũ radicibus generaẽ ignis, & in lateribus, & iugis eorũ sũt ꝑpetue niues, & minus poterũt trãſire vltra Tropicũ capri corni: eò ꝙ illa terra eſt ſuppoſita oppoſito augis ſolis, vbi generaẽ cõtinuus ignis ex reflexione radiorũ ſolis: maximè dũ ſol eſt in ſignis Auſtralibus. Et ſic nullus pôt accedere viuus ad illas partes, vt dicũt oẽs philoſophi, & aſtrologi. Tũc ergo arguiẽ ſic: nã in tota illa parte Auſtrali vltra Tropicos vel habitãt, & viuũt hoies aut nõ. Nõ eſt dicendũ, ꝙ non: q a tũc Deus fruſtra creaſſet illã medietatem mũdi: hoc aũt eſt falsũ, q a Deus, & natura nihil faciũt fruſtra: ergo ſequitur, ꝙ in illa parte Auſtrali habitãt hoies ſicut in iſta noſtra Aquilonari. Et ꝑ cõſequẽs ſequitur, ꝙ ad illos hoies nõ potuit ꝑuenire notitia de Xp̃o, nec ꝑdicatio euãgelica ꝑ apoſtolos. nec alios B Chriſtianos, & ꝑ cõſequẽs in illa media parte mũdi nec Xp̃s dñatur nec adoratur nec colit, & per cõſequẽs nõ eſt redẽptor vniuerſalis, nec dñs, de quo dr̃ in hoc pſ. ꝙ dominabitur à mari vſq; ad mare, & ad terminos orbis terrarũ, & animas pauperũ ſaluas faciet &c. In oppm̃ eſt ipſa veritas euangelica Matthæi vltimò dicẽs. Data eſt mihi pt̃as i cœlo, & in terra. Itẽ ad Filippẽ. 2. In noie Ieſu oẽ genuflectatur, cœleſtiũ terreſtriũ, & infernorũ &c. Reſpõdeo ꝓ hmõi difficultate. In hac quæſtione duo ſunt vidẽda. Primò qũo oĩa dicta in hoc pſalmo fuerunt verificata, & continuè verificãtur de Chriſto in hac tota parte mundi Aquilonari. Secundò videbitur qũo fuerũt omnia verificata in parte mundi Auſtrali: in qua nunc Chriſtus adoratur, & colitur. Ex qbus patebit, ꝙ per oẽs partes mũdi fuit C verificata, & verificaẽ de Xp̃o ꝓphetia huius pſalmi. Quãtum ad primum eſt aduertendũ, ꝙ quadrupliciter errãt, & decipiunẽ iudęi circa Meſſiam, & vniuerſale regnũ eius. Primò quia nec faciunt differentiã inter primum, & ſecundum aduentum. nec inter dñium ſiue regnũ tpale, & ſpũale: nec inter regnũ occultum, & manifeſtũ: nec inter regnũ ſucceſſiuũ per loca, & tẽpora, & regnum totum ſimul: vnde Chriſtus non erat regnaturus tpaliter nec manifeſtè nec familiariter in primo aduẽtu: ſed ſpũaliter in abſentia poſt reſurrectionẽ: nec debebat regnare ſubitò per totũ orbẽ ſed ſucceſſiuè ꝑ loca, & tpa, incipiẽs ab Hieruſalẽ, & Samaria, & Galilæa ſucceſſiuè vſq; ad vltimũ terræ, vſq; ad ſecundũ aduentũ in quo reſtituet totum regnum mundi Deo pr̃i

D vt ipſe dixit apoſtolus Actu. 1. quãdo aſcẽdit in cœlũ: & vt ait apoſtolus: primę ad Cor. 15. His habitis ponitur prima cõcluſio. ſ. ꝙ Ieſus Xp̃s dominatus eſt ſpũaliter à mari Galileæ vbi cœpit prędicare vſq; ad mare Oceanũ, & à flumine Iordanis vbi fuit baptizatus, & incepit baptizare vſq; ad terminos orbis terrarũ. Et hoc ſucceſſiuè per loca, & tpa à primo aduẽtu vſq; ad ſecundũ: ſicut dicit propheta, & intendit. Iſta cõcluſio probatur per ſingula: nã primò Chriſtus fuit natus in Betleem iuxta vaticiniũ prophetæ Micheæ. 5. vbi illicò fuit adoratus à paſtoribus: & eodẽ die ſtella apparuit in oriente, cuius ducatu Magi venerunt adorare eũ. Itẽ eodẽ die omnia idola iuxta mare Caſpiũ, & Mœotides paludes, & per oĩa regna Aquilonaria inceperunt clamare regem pacis totius mundi eſſe natum, E & flumen Nili exiuit per ſeptem dietas extra alueum ſuum abſq; læſione, & exinde intrat mare noſtrũ per ſeptẽ oſtia, vt ait Strabo, & Virgilius in ſextò: vnde ait. Huius in aduẽtu iã nũc, & Caſpia regna. Reſpõſis horrent diuum, & Mœotica tellus. Et ſeptẽ gemini turbant trepida oſtia Nili. Ex qbus patet, ꝙ regnũ Chriſti iã icepit per multa ſigna manifeſtari per oẽs partes mundi: ſed regnũ Xp̃i quò ad effectum incepit in Iordane qñ fuit baptizatus, & baptizauit Ioannem baptiſtã, & apoſtolos, & prædicauit iuxta mare Galileæ, & miſit apoſtolos ad prædicãdum per totã terrã promiſſionis, quia tunc incepit manifeſtè facere, & augere populum per regenerationẽ baptiſmalẽ. Et poſtea cõpleuit myſteriũ noſtræ redemptionis in Hieruſalẽ, & poſt reſurrectionem, & aſcenſionẽ miſit oẽs apoſtolos, F & diſcipulos ad prædicandum euangeliũ omni creaturæ per vniuerſum mundũ. Et ſic patet qualiter regnum Chriſti incepit à mari Galilæę, & flumine Iordanis, & ſic fuit dilatatũ vſq; ad mare Oceanũ accidentale, & vſq; ad mare Indicũ, & ad oẽs terminos orbis terrarũ ſucceſſiuè per loca, & tpa per apoſtolos. Nam primò Petrus cõuertit tria. M. & exinde ꝑdicauit per totã Iudæã, & Philippus in Samaria, & Galilæa, & Bartholomæus, & Thomas profecti ſunt in Indiã, & Matthæus in Aethiopiam, & Simon, & Iudas per totam Aegyptum, & Caldæam, & Perſiam, & Iacobus in Hiſpaniam, & Paulus per Græciã, & Italiã, & Galliam. Et ſic paulatim incepit dilatari regnum Chriſti per apoſtolos Sed iã magis fuit dilatatũ, & cõfirmatũ ꝑ martires,

A & vltimò per doctores tẽpore Cõſtantini: ꝑ
cuius conuerſionẽ omnes reges venerunt ad
fidem Chriſti. Vnde Atanaſius miſit Eſiciũ,
& Frumentum ad Indos: qui cõfirmauerunt
oẽs orientales, & inſtruxerunt plenius in fi-
de Chriſti, & ſic Chriſtus in tribus Indiis re-
gnauit per fidẽ. Item tota regio Iberorum, &
Albanorum iuxta mare Caſpiũ venit ad fidẽ
per vnam puellam, vt narrat Euſebius Item
tempore Auguſtini tota Africa erat ſub fide
Chriſti, & tota Hiſpania antequã caperetur
à Sarracenis prodimento comitis. Iuſiani, &
tota Gallia venit ad fidem per Remigium tẽ
pore Clodouei regis Franciæ. Item vltimo
Noruegia in partibus Aquilonaribus cepit fi
dem Chriſti anno domini M. CC. Itẽ tempo
re Heraclii tota Arabia, & Aegiptus & Cal-
dæa, & Perſia, & Media, & Parthia erat ſub fi
de Chriſti. Sed noſtris peccatis, & demeritis
exigentibus ſurrexit deteſtabilis ſecta, & hæ
B reſis Mahometi: quæ maiorem partem mun-
di occupauit. Sed hoc non derogat veritati
ꝓphetiæ: quia ſucceſſiuè fuit impleta ꝑ Chri
ſtum, & continuè impletur. Nam in Aethio-
pia regnant multi reges Chriſtianorum, cum
ſuo patriarca ſecundum ritũ Iacobitarũ, &
in India Sinarum regnat magnus presbiter
Ioãnes temporaliter, & ſpũaliter ſecundum
ritum Neſtoritarum. Et inter Sarracenos vi-
uit infinita multitudo Chriſtianorũ ſecun-
dum ritũ Neſtoritarũ, & Iacobitarũ, & aliarũ
ſectarum: qui omnes colunt, & adorãt Xp̃m
licèt indebitè. Item licèt Sarraceni non ado-
rent Chriſtum adoratione nec cultu Latriæ:
tñ colunt, & venerantur ipſum cultu duliæ,
& hyperduliȩ, quia licèt non confiteãtur ip
C ſum Deum tamen confitentur ipſum eſſe fi-
lium Dei ex ſpiritu generatum ex Maria vir
gine. Imo ſi aliquis diceret oppoſitum aut
blaſphemaret Chriſtũ aut matrem eius inter
eos, grauiſſima pœna puniretur: imo Sarra-
ceni habent odio Iudȩos, & affligunt, & vitu
perant eos propter Chriſtum, eò ꝙ perſecuti
ſunt eum: licèt non credant eius mortem, &
paſſionem. ſed dicunt, ꝙ quãdo Iudæi volue
rũt Chriſtum occidere, angeli rapuerunt eũ
de medio eorum: qui venturus eſt in mundũ
in fine mundi ad occidendum Antichriſtũ:
vt dicitur in Alcorano eorum. Ex quibus pa-
tet, ꝙ per omnes partes mundi Chriſtus ſuc
ceſſiuè regnauit, & regnat hodie tẽporaliter
aut ſpũaliter. Sed hoc magis complebitur in
fine mundi poſt interitũ Antichriſti. quando
Iudæi, & cæteri ſequaces Antichriſti vide- D
bunt ſe deluſos, quia tunc quærent Xp̃ianos
per montes, & ſpeluncas qui baptizent eos,
& inſtruant in fide Chriſti Et ſic reuertentur
ad dominum Deũ ſuũ, & ad Dauid. ſ. Chri-
ſtum regẽ, & Meſſiã ſuũ vt patet Oſeæ. 3. Et
ſic ex omnibus nationibus mundi fiet vnum
ouile, & vnus paſtor ſub vno capite, & rege
Xp̃o prout dictum eſt pſalmo. 70. Et ſic tunc
totaliter erit impleta tota iſta ꝓphetia: quia
nõ ſolum regnauit ſpiritualiter ſed etiã tem
poraliter à mari vſque ad mare, & vſque ad
omnes terminos orbis terrarum. Et per hoc
patet reſpõſio ad miſeros Iudæos. & hoc quò
ad primum articulum. Quantum ad ſecun-
dum eſt primò notandum ſecundum Ariſto
telem primo cœli, & mũdi: & ſecundũ Ptole
meũ, & oẽs Philoſophos, & aſtrologos: ꝙ to-
tus orbis ſimul cũ terra diuiditur in duas par
tes æquales, & principales: ſm ꝙ linea ȩqui- E
noctialis diuidit ipſum in duo hemiſphæria.
ſ. in hemiſphæriũ Auſtrale, & Aquilonare:
& dicũt, ꝙ auſtrale eſt vertex, & caput mũdi,
& Aquilonare eſt. inferior, & quaſi pes, &
ſentina mundi. Dextrum aũt mundi eſt pars
orientalis: vnde principiũ motus primi mobi
lis. Et ſiniſtrum mundi eſt pars occidentalis,
ad q̃ eſt motus. Et dicũt vlterius oẽs philoſo
phi Aethiopes Bragmãi, & Gymnoſofiſtæ, q
ſpeculant̃ illã partẽ Auſtralẽ, & maxime Pto
lemȩus: ꝙ ſtellæ illius partis ſunt maiores, &
lucidiores, & nobiliores, & pfectiores, & per
cõſequens multo maioris virtutis quã aſtra,
& ſtellæ Aquilonares. Et dicunt, ꝙ ille polus
Auſtralis eſt multo maior, & lucidior quàm
iſte noſter arcticus. Et rõ eſt: nã tota illa pars
eſt caput mũdi, & per cõſequens influentiæ
ſunt nobiliores, & per cõſequens maioris vir F
tutis. Itẽ alii philoſphi, & aſtrologi, & ẽt poe
tæ nõ derogãtes ſupradictȩ diuiſioni diuidũt
totã terrã in tres partes. i. in partẽ Auſtralẽ
Aquilonarem, & Menſam ſolis mediam: vñ
partem Auſtralem appellãt quicquid eſt vl-
tra Tropicum Capricorni hyemalẽ, & partẽ
Aquilonarẽ appellãt quicquid eſt citra Tro-
picum Cancri æſtiualẽ. Menſã vero ſolis ap-
pellãt totã terrã quæ clauditur inter tropi-
cos, eò ꝙ ſol paſcitur, & videtur paſci per to
tã illã menſã incluſiuè: puta quotidiè in. 24.
horis paſcendo ab oriente in occidentem ad
motũ primi mobilis: ſed a motu ꝓprio in. 6.
mẽſibus à Tropico hyemali vſq; ad ȩſtiualẽ,
& ecõuerſo per alios ſex mẽſes. Et ſic ꝑ quã-

A dã metaphorã tota illa pars dr̃ menſa ſolis, q̃
Virgi. appellat Zonã torridã, primò Georgi.
quam quidem mẽſam ſolis meminit beatus
Hieron. in epiſtola ad Paulinum: in qua eſt
magna ciuitas philoſophorũ quæ dicit̃ Arin,
& quædã aliæ, quorum ciues, & habitatores
vt plurimũ dãt operã ſciæ aſtrorum, & rerũ
naturaliũ. Iõ illi dicũtur refici, & paſci pabu
lo, & cibo ſapiẽtię. ad quos philoſophos audiẽ
dos venit Apollonius, vt inquit Filoſtratus.
Qũocunq; philoſophi diuidãt terrã, & totũ
cœlum, tamen oẽs in hoc cõueniunt, ꝙ pars
auſtralis vltra Tropicũ hyemalẽ eſt nobilior:
& fauorabilior, & fertilior, & felicior, eò ꝙ
eſt ſub notabilioribus aſtris, & per cõſequẽs
recipit nobiliores influẽtias, & maiores virtu
tes: q̃ iſta pars nr̃a Aquilonaris, & quàm tota
mẽſa ſolis. Et ſic fructus, & oĩa naſcẽtia quæ
B ibi germinatur ſunt perfectiora, & maioris
virtutis. His habitis ponitur prima cõcluſio:
ꝙ paradiſus delitiarũ vnde Adã fuit expulſus
eſt aſſignãda in illa parte Auſtrali vltra men
ſam ſolis, & ambos tropicos. Iſta cõcluſio po-
teſt ſic deduci: nam nobiliſſima pars terræ
debet collocari ſub nobiliori parte cœli: ſed
illa paradiſus delitiarũ eſt, hmõi: ergo. Maior
eſt nota: quia bonitas, & fertilitas terræ ineſt
ſibi ex nobili influentia aſtrorum, & aſpe-
ctus cœli: ſed iã dictũ eſt ex mẽte Ariſtote-
lis, & oim philoſophorum, ꝙ illa eſt nobilior
pars cœli. Minor autem probatur, ex dictis ſa
crę ſcripturę, & ſacrorum doctorum: nam il-
la terra ſpontè abſq; oĩ labore humano ꝓfert
fructus ſuauiſſimos ꝓ vita humana conſer-
uanda, & inter cętera profert lignũ vitæ, cu-
ius fructus põt vitã hoim in æternum perpe
C tuare vt patet Gen. 2. & 3. prout hodie nutrit
Heliã, & Enoch; ergo ſequitur, ꝙ illa terra
eſt cæteris nobilior, & fœcundior, & magis
virtuoſa, & amœna, & delectabilis in oĩ gene
re delitiarum: q̃a iõ dicitur paradiſus delitia
rum. Item in illa terra hoĩes nõ ſeneſcũt nec
infirmantur nec miſerias patiũtur: ſed hoc
nõ eſt niſi ex fauore optimæ influẽtiæ cœli,
& aſtrorum: ergo illa paradiſus eſt in illo he-
miſphærio Auſtrali q̃ eſt optima, & nobilior
pars totius terræ, & in nobiliori aſpectu cœ-
li: eò ꝙ eſt vertex, & caput mundi. Itẽ hoc
põt ꝓbari à ſufficiẽti diuiſione. Nã illa para-
diſus vel eſt in hemiſphærio Aquilonari, aut
Auſtrali, aut in mẽſa ſolis inter tropicos. Nõ
primũ vt patet per oĩa climata in q̃bus nos
degimus, & exulamus inter beſtias, & tribu
los, & ſpinas ſubiecti tot miſeriis, & malis: vbi D
nulla põt eſſe felicitas: ſed miſeria, & labor,
& dolor &c. Nec talis paradiſus p̃t eſſe ĩ mẽ-
ſa ſolis inter tropicos. Primò q̃a tota illa ter-
ra eſt ſabuloſa, & arida, & inaquoſa, & ſteri-
lis, & infœcũda, & deſerta, quia quãdoque
per 70. dietas nõ reperitur populus aliquis
inter Garamãtes, & Agisbã, & inter Nubiã,
& Meroẽ per 30. dietas peregrinãtur Aethio
pes: vbi plurimi moriũtur fame ꝑ itinera. Et
quãdoque vẽtus Aquilonaris eleuat ſabulũ
ad modũ nebulæ. Et ſic ſuffocat hoĩes, & co-
quit inter arenas, ex quorũ carnibus fit Mo-
mia. Ex quibus patet, ꝙ illa terra nõ põt eſſe
fœcũda qualis eſt paradiſus terreſtris. Itẽ illa
terra ſẽper eſt ſubiecta intẽſis, & intolerabili
bus ardoribus, & æſtui ſolis: vnde qñ ſol eſt
in ſignis auſtralibus oportet, vt hoĩes fugiãt
ad Tropicum æſtiualem, & econuerſo: intan E
tùm, ꝙ cõtinuè hoĩes vagantur, & peregrinã
tur fugiendo ardorem, & æſtum ſolis. Ex qui
bus patet, ꝙ illa terra nullo modo p̃t eſſe de-
lectabilis nec amœna ad habitandũ: nec ho-
mines in ea viuẽtes poſſiũt eſſe felices: ꝓut
narrãt illi Aethiopes, qui veniunt ad noſtras
partes, & prout per experientiã nouerũt phi
loſophi nr̃i, quorũ notitia peruenit vſq; ad
mõtẽ lunæ, per 15. gradus vltra æquinoctia-
lẽ, vnde decurrunt fontes. Nili. Ex q̃bus om
nibus relinquitur, & cõcluditur, ꝙ paradiſus
delitiarum ſituatur vltra Tropicũ hyemalẽ
in hemiſpherio Auſtrali. Vñ forſan ad hunc
ſenſum ſunt intelligenda illa verba. Gen. 3. c.
cum Adam audiſſet vocem dñi deambulãtis
ad aurã poſt meridiẽ abſcõdit ſe &c. Nã aer
illius loci dicitur aura rõne bonitatis, & lucis
ſuauiſſimæ, & tẽperatæ, & delectabilis. Et dr̃ F
eſſe poſt meridiẽ rõne loci: eo ꝙ illa regio eſt
ſituata vltra meridiem. i. poſt menſam ſolis
quæ dicitur meridies. Vnde hæc eſt differen-
tia inter meridiem, & auram. Nam meridies
idem eſt quod lumen intenſiſſimum cũ calo
re exceſſiuo, quale eſt inter Tropicos: & iõ
tota illa pars terræ dicitur meridianum ſiue
meridies, ſed aura idem eſt quod aer ſuauiſſi
mus, & vitalis, & temperatè lucidus, & cali-
dus: quale eſt in illo hemiſphærio ꝓꝑ fauorẽ
ſtellarũ. Et ſic patet, ꝙ per aurã poſt meridiẽ
intelligitur illa pars auſtralis, quę ſituat̃ poſt
meridiem. i. poſt, & vltra menſam ſolis. quæ
quidem. pars dicitur paradiſus delitiarũ: quę
fuit data primis parentibus in hæreditatem, à
qua fuerunt expulſi ꝓpter pctm̃ in hãc vallẽ

A lacrimarũ, & miſeriæ citra Tropicum capricorni: quo quidẽ Tropico illa paradiſus eſt ſepta, & vallata. ne quis poſſit accedere: in quo quidẽ Tropico generatur ignis maximẽ dum ſol eſt in ſignis Auſtralibus, qñ ſol appropinquat ad oppm̃ augis. Vñ ille Tropicus igneus eſt ille gladius verſatilis, & rhomfea flãmea, quã poſuit Deus inter paradiſum, & nos: ne primi parentes aut filii eorum poſſent illuc accedere ad comedendum de ligno vitæ: ne fortè viuerent in æternum. Gen. 3. Secunda concluſio: ꝙ nõ ſolum paradiſus deliciarum eſt in illa parte Auſtrali: ſed etiam totum illud hemiſphærium fuit datũ in paradiſũ primis parentibus ad habitandum cum omnibus ſuis poſteris tanquã regnũ hæreditariũ: probatur. Nã ſi Adã non peccaſſet. nunquã fuiſſet mortuus: nec aliquis de poſteris ſuis:
B ſed edẽdo de ligno vitæ duxiſſent vitã felicẽ in lõgiſſimum tempus ſucceſſiuè, & ſic multiplicata fuiſſet eorum generatio in immenſum; poſtquam ibi nulla futura erat peſtilentia nec infirmitas nec inter eos aliquis ſterilis. Et per conſequens illa generatio occupaſſet totum illud hemiſphærium: quia paruus, & arctus locus non potuiſſet capere tàm copioſam generationem. Et ſic nulla pars illius hemiſpherii fuiſſet fruſtra nec vacua: ſed tota populata illa felici generatione: nec eſt dicendũ, ꝙ illa felici regione ſint prærupta montium nec præcipitia nec Maria nec paludes. niſi inquãtũ illa quatuor flumina lentiſſimo, & ſuauiſſimo curſu, & meatu irrigant totam
C illam regionem, & hortũ deliciarũ, & in fine hemiſpherii iuxta Tropicũ ſubmerguntur, & per meatus ſubterraneos ebulliunt, & emanant per quoddã æquilibrium in hac noſtra parte Aquilonari. Nã tigris, & eufrates oriuntur ex mõtibus Armeniæ, & Fiſon qui dicitur Gãges ex mõtibus Indorũ, & Geõ qui dicitur Nilus ex montibus Aethiopię. Inde rigãt terrã noſtrã cũ magno impetu, & fragore. Ex ſupradictis patet, ꝙ Deus non creauit fruſtra illã partẽ Auſtralẽ, & felicẽ paradiſũ: quia eã creauit ad felicem habitationem pro Adã, & poſteris ſuis: quam perdidit propter pctm̃. Tertia concluſio: ꝙ in illa parte Auſtrali dominatur Chriſtus, & colitur & adorat̃: probatur. Nã ibi viuũt Helias, & Enoch pro trahendo vitã felicẽ per eſum ligni vitæ, qđ perdidit Adã, & ibi ſunt in ſumma, & continua cõtemplatione Dei: expectãtes ſecundũ aduentum Chriſti, imo expectant vt præueniãt aduentũ Chriſti pro ſcribendo teſtimo- D
niũ de Chriſto cõtra Antichriſtũ: quia prædicabunt legem euangeli cam contra eum, & ſuos ſequaces: propter quã fidẽ ſunt martirio coronãdi. vt patet Apoc. 11. Ergo ſequitur, ꝙ Helias, & Enoch ibi adorant, & colũt Chriſtum tanquã dominum, & redemptorem, & verum Meſſiam, & per conſequens ibi adoratur, & colitur Chriſtus. Item Chriſtus poſt reſurrectionem intrauit paradiſum deliciarũ cum tota turba ſanctorũ patrũ, & fideliũ vet. te. quos de limbo, & purgatorio inferni liberauerat, & habitauit cũ illis in illa felici paradiſo vſq; ad diẽ aſcenſionis. Et per totos illos quadraginta dies tanquã dñs illius hæreditatis ſedit ibi: vbi tota illa ſocietas adorabat, & colebat ipſum tanquã Deum, & dñm: vbi nõ defuerunt agmina angelorũ cantantium eius triumphũ, & laudantium eum. Et
poſt. 40. dies à reſurrectione aſcendit in cœlum cum tota illa ſancta ſocietate, & cœpit in poſſeſſionem, & hæreditatẽ illud cœleſte regnũ à patre pro ſe, & ſuis, & ſedit à dextris patris tanquam vniuerſalis iudex, & dñs: qui tenens catedram in cœlis iugiter iudicat in terris occulto iudicio vſquequò veniat ad iudicium vniuerſale cum poteſtate magna, & maieſtate: vt dictum eſt pſal. 8. Ex quibus omnibus concluditur concluſio principaliter intẽta. ſ. ꝙ Chriſtus dominatus eſt nõ ſolũ in hoc noſtro hemiſpherio à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum: ſed & dominatus eſt in inferno: quia limbum, & purgatorium expoliauit, & dominatus eſt, & dominat̃ in toto hemiſphærio auſtrali in F
illa felici paradiſo: quia ibi ſedit cũ tota illa felici præda tanquã dñs à reſurrectione vſq; aſcenſionem, & ibi ẽt adoratur, & colitur ab Enoch, & Helia, & dominatur, & dominabitur, & regnabit in cœlo per ſæcula ſæculorũ, Et per hoc patet reſpõſio ad rõnes curioſorũ, & aſtrologorũ. Et ſic quæritur qũo potuit inde exire Adã cũ vxore ſua qñ fuit expulſus, & qũo potuerunt intrare Helias, & Enoch quando fuerunt rapti in illã paradiſum, cum tota ſit circundata gladio verſatili, & rhõfæa ignea illius tropici capricorni &c. Ad hoc reſpõdetur, ꝙ Adam cum Eua miniſterio angelorum fuerunt ſuper flammas illius Tropici eleuati, & ad partes noſtras tranſlati. Et eodẽ modo fuit introductus Enoch quando fuit raptus in paradiſum: vt patet Gen. 5. & Eccleſiaſtici. 44. Et eodem mõ fuit introductus in illam

A illã paradiſum Helias qñ fuit raptus in curru igneo: vt patet. 4 Reg. 2. Sed ex dicta poſitione inſurgit grandis dubitatio. Nam manifeſtum, eſt quòd ſol motu proprio mouetur in circulo obliquo à Tropico ad tropicum, ergo ſicut per acceſſum ad nos cauſat intenſam æſtatem, & calorem, & per receſſũ intenſàm hiemem in partibus Aquilonarib. ita pariter per oppoſitũ, per acceſſum ad aliũ Tropicũ cauſabit inteſum æſtũ, & ꝑ receſſum inteſam hiemẽ i hemiſphærio Auſtrali, imo maiorẽ, & intenſiorẽ calorem cauſabit ſol per acceſſum ad illam partem, ꝙ ad iſtam. Et ita eſt dicendũ de coniunctionibus planetarũ inter ſe, & cũ aliis aſtris, & ſignis: quia eoſdẽ effectus cauſabũt, & eaſdẽ peſtilentias & ſterilitates in parte Auſtrali: ſicut in Aquilonari: poſtquàm æquè mouentur planetæ inter hæc duo hemiſphæria. Itẽ ſicut tota terra, quæ eſt ſub polo arctico non habet niſi

B vnam noctẽ, & vnum diem in toto anno, quia per ſex mẽſes, dum ſol eſt in ſignis Auſtralibus, ſemper eſt nox ſub hoc noſtro polo, & ꝑ conſequens ſemper eſt dies in alio, & ſic econuerſo ꝑ alios ſex menſes: cũ eſt dies in noſtro ſemꝑ eſt nox in altero, & per cõſequens nulla pôt eſſe amœnitas nec delectatio habitãtibus non ſolum circa illum polum, ſed nec ẽt habitantibus in cæteris climatibus à polo vſque ad Tropicum Capricorni: poſtquàm accidunt eadem fortunia & varietates in toto illo hemiſphærio, ſicut in noſtro. Et per cõſequens non pôt eſſe tanta felicitas ibi ſicut cõuenit, & narratur de paradiſo delitiarum in ſcriptura. Ad hoc reſpõdetur ſm Auicennã:

C ꝙ oĩa aſtra celi, tàm illa ꝙ ſunt in Zodiaco, ꝙ illa quæ ſunt extra, habent ſuas proprietates & qualitates, quædam bonas, & quædã malas, ſicut habẽt, & planetæ. Et ideo qñ planeta mittit radios ſuos ad aſtra noſtra quæ sũt extra Zodiacum: cauſat effectus diuerſos apud nos ſecundùm diuerſitatẽ qualitatũ aſtrorum, & ſic planeta maltioſus ex mixtione ſuæ influentiæ cũ influẽtia aſtri malitioſi cauſat peſtilentias aut ſterilitates aut bella & diſcordias aut tempeſtates, & cætera infortunia apud nos ſecundùm diſpoſitionem aſpectus, hoc idem facit ſol ſecundũ mixtionẽ radiorũ cũ aliis aſtris quò ad calorẽ et alias influentias: Et ſic patet, ꝙ nõ ſolum acceſſus & receſſus planetarũ ad nos: aut coniunctio eorum inter ſe eſt præciſa cauſa variorũ effectuũ, ſed mixtio influentiarum eorũ cũ no-

ſtris aſtris quæ ſunt ſupra nos. Sed quia oĩa il- D
la aſtra quæ ſunt in hemiſphærio Auſtrali ſunt bona, & fauorabiliora, & magnæ virtutie, prout dictum eſt: ideo nullã poſſunt recipere malam influentiam à planetis: imo reſiſtunt malitiæ eorum intantùm, ꝙ nullũ poſſunt facere nocumentũ in toto hemiſphærio vltra capricornum propter virtutes illarum ſtellarum prohibentiũ malitiã planetarũ. Et ita eſt dicendũ de radiis ſolaribus, ꝗa nõ poſſunt cauſare intenſum, & inordinatũ calorẽ, & æſtũ cũ illis aſtris ſicut cũ noſtris, per eandẽ rõnem ꝑꝑ nobilitatẽ, & temperantiã illorũ. Et ſic planetæ nullũ poſſunt cauſare nocumentũ nec diſproportionẽ in illis partibus ꝑꝑ benignitatẽ, & fauorẽ, & virtutẽ illorum aſtrorũ reſiſtentiũ malitię planetarũ. Ad ſecũ-
dum argumẽtũ reſpõdetur: ꝙ tota illa pars E
iõ dicitur Auſtralis, ꝗa ſemper lucida, & illuminata lumine ſuauiſſimo, & tẽperatiſſimo illorum aſtrorũ, & maximè lumine temperatiſſimo, & ſufficientiſſimo ad illuminandum totum illud hemiſphæriũ cum cæteris aſtris illius partis: & iõ totus aer illius regionis dicitur aura rõne illius bonitatis, & lucis temperatæ: eò ꝙ ille aer eſt totus tẽperatiſſimus lumine ſuauiſſimo illuſtratus, & ſaluberrimis influentiis fauoratus ad delectationẽ viuentiũ, & ad fœcunditatẽ terrę. Iõ dicitur paradiſus delitiarũ, & pars mũdi Auſtralis, & ſtella illius poli dicitur Auſter græcè ſiue Canopus: quod latinè interpretatur lucidũ, et ſuauiſſimum & vberrimũ, & vitale: à quo Auſtro tota illa pars dicitur auſtralis. i. amœna, & lucida, & ſaluberrima, & vberrima, & delectabilis, & amœna: & ideo dicitur aura
poſt meridiẽ ſicut dictum eſt. Ex quibus pa- F
tet: ꝙ ſicut per præſentiam ſolis non perturbatur aura in ſuo lumine, & calore i tota parte Auſtrali. ita per abſentiam ſolis non deficit lumen conueniens ad vitam felicem, & delitias hominum circa polum Auſtralẽ. Et ſic patet, ꝙ nullũ inconueniens ſequitur ex iſta poſitione: ſed multa, & plura incõuenientia ſequerentur, ſi paradiſus delitiarum collocaret ſub linea ęquinoctiali inter Tropicos prout quidã dicunt, aut circa Tropicos in parte oriẽtali, ſicut alii autumãt: ꝗa vtraq; iſtarũ partiũ eſt ſubiecta multis miſeriis: vt patet.

PSALMVS. LXXII.

QVam bonus Iſrael Deus: his qui recto ſunt corde.

A Titulus Pſalmus Aſaph. Ex hoc Ra. Sa. & multi hebræi moderni dicunt, ꝙ Aſaph fecit hunc pſal. & decē ſequentes ipſi Aſaph intitulatos: ſed dictū eſt in principio, ꝙ iſti nulla ratione, nec autoritate hoc probant. imo probatur oppoſitū. ſ. ꝙ Dauid fecit oēs pſal. vt dictū eſt in principio lib. & in fine pſal. p̄cedentis. Sed iſte pſal. attribuitur ipſi Aſaph tanquàm cantori, vt inquit Augu. Ad cuius intellectum eſt notandū, vt legitur primi paralypomenon. 15. et 16. ꝙ Dauid quatuor elegit cantores ad cantandos pſal. in domo domini. In primo ordine elegit Aſaph q̄ erat de filiis Gerſon. in ſcđo Emā de filiis Core, & Zahat. in tertio Ethan de filiis Merari. in quarto Idithū de filiis Merāti. Sed ī veritate Ethā idē eſt qd Idithū: qui fuit binominus, & ſic non fuerunt niſi tres cātores tm̄. Et hoc

B elegit ex magno myſterio, inquātū per ipſos quatuor figurabatur eccleſia. Nā inquantū eccleſia Chriſti eſt congregata ex omnibus fidelibus, figuratur per Aſaph. qui interpretatur electio ſeu congregatio. Inquantū verò eccleſia eſt congregata ex fidelibus electis ex ſynagoga reprobata, & populo gentili. quorū patres fuerunt reprobati: figurata eſt per filios Core ꝓuenientes ex patre reprobato. Inquantū verò eccleſia Chriſti aſcēdit ad culmen gratię, & gloriæ, & fuit fortis, & robuſta contra infideles, & tyrannos, & hæreticos: figuratur per Ethā, qui interpretatur aſcendens, & fortis, & robuſtus. Inquantū vero eccleſia Chriſti tanſiliuit ſynagogā: & adepta eſt brauiū legis gratiæ, figuratur per Idithū qui interpretatur tranſiliēs eos. Sic ergo Dauid commiſit, & deputauit pſalmos

C iſtis quatuor cantoribus cātandos vnicuiq; iuxta interpretationē ſuam, & proprietatēs prout materia pſal. ſpūaliter, & myſtice exigebat. Et iō quia materia huius pſal. et decē ſequentiū dirigitur toti eccleſiæ ſimpliciter: & toti congregationi fideliū. iō intitulantur ipſi Aſaph: cui fuerunt aſſignati tanq̄ cauſatori. Vñ nō ſolū iſti undecim pſalmi aſſignati ſunt ipſi Aſaph: ſed ēt alleluiatici: vt patet primi paralypomenō. 16. vbi dicitur, ꝙ in illo die fecit Dauid Principē ad confitendum domino Aſaph, & frates eius &c. Et cantate domino oīs terra &c. Et confitemini domino q̄m bonus eſt &c. Per hunc ergo titulum nihil aliud habetur, niſi, ꝙ Dauid fecit hunc pſa. & aſſignauit ipſum cantandum ipſi Aſaph, & fratribus eius, eò quòd in hoc pſalmo agitatur quædam difficilis quæſtio D directè expoſita toti eccleſię. Vnde quæſtio eſt iſta. ſ. quare Deus in hoc mundo permittit malos, & iniquos proſperari: & bonos, & iuſtos multipliciter flagellari: & à malis, & iniquis conculcari, & vexari. Nam ex hoc ſequitur, quòd aut Deus eſt iniuſtus talia ſuſtinendo: aut, quòd non curat, nec habet ꝓuidentiam de his inferioribus, & actibus hoīm. Et hanc quæſtionem introducit, & mouet Dauid in perſona corporis myſtici ſiue hoīs myſtici, in quo ſunt diuerſa membra, quorum quędam ſunt ſana, & firma, & quędam infirma. Et iō in perſona iſtius hoīs myſtici ratione membrorum infirmorū introducit hanc quęſtionem. Et duo facit. Nā primò in perſona membrorum ſanorum dicit. O quàm bonus eſt Deus Iſrael his qui recto ſunt corde. quaſi dicat, ꝙ q̄cquid Deus agit vel permittit ſemper cedit in vtilitatē, E & meritum, & gloriam eorum qui recto ſūt corde: iō Deus ſemper eſt eis bonus, & miſericors. Sed in perſona, & oratione membrorum infirmorum conqueritur, & admiratur, & hæſitat de hac quæſtione: vnde tria facit. Nam primò facit qđ dictum eſt. Scđò negat ſequelā: imo probat reuocando falſam opinionem: ꝙ licèt Deus iſta ad tp̄s permittat: tamen ipſe ſemper manet iuſtus: & habet curam, & prouidentiam de actibus humanis. Tetiò dando ſalubre conſilium, & doctrinam dicit hanc quæſtionem eſſe inſolubilem in hac via. ſ. quare Deus iſta permittit, imo dicit ſe neſcire ſoluere hanc quęſtionē. ſcđm ibi. Si dicebam narrabo ſic &c. tertiū ibi. Quia inflammatum eſt cor meum. Iſte ergo hō infirmus incipit dubitare de diuina prouidentia, dicens. F

Mei autem penè moti ſunt pedes: penè effuſi ſunt greſſus mei.

Pedes mei. i. affectus, & cōcupiſcētia mea moti ſunt penè. i. fere, & quaſi: & greſſus. i. cogitatio, & intentio fuerunt moti à rectitudine effuſi huc, & illuc dubitando, & titubando de diuina prouidentia. Iō ſunt moti, & effuſi ſūt ad ſequendū malos, & peruerſos. Nota. ꝙ pedes animæ dicuntur cogitationes quibus anima diſcurrit, & graditur huc, & illuc. & hoc pertinet ad cogitatiuam potentiam: quę negotiatur circa particularia, tam ſenſata quàm non ſenſata. & quia dū in dubio eſt animus huc, & illuc impellitur: ideo quandoque deuiat, & mouetur à ratione, &

ſequitur

A ſequitur ſenſualitatem eligendo partem peiorem. & hoc eſt quod dicit. mei autem penè moti ſunt pedes &c. Et hoc accidit.

Quia zelaui ſuper iniquos: pacem peccatorum videns.

Ideſt cum indignatione, & inuidia emulatus ſum ſuper iniquos volendo eos ſequi, videns pacem, & quietem, & felicitatem peccatorum. quaſi dicat: tentatus fui ſequi peccatores, & iniquos videns pacem, & quietem, & proſperitatem eorum.

Quia non eſt reſpectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.

Ideſt quia diu viuunt: & ſi aliquando habent aliquam aduerſitatem aut plagam, tamen non eſt firmamentum, nec duratio in plagam eorum. quia cito liberantur à quacunque aduerſitate. B Vnde ratio quare diuites diu viuunt, eſt quia non ſe exponunt tot periculis ſicut pauperes propter neceſſitatē ad quęrendum victum, & veſtitum: & habēt modum cuſtodiendi ſe à periculis, & ſeruandi, & præſeruandi. Et cauſā, quare non eſt firmamentum, & duratio in plaga, & infirmitate ſeu aduerſitate eorum, eſt: quia habēt diuitias, & bona temporalia, cum quibus pñt remedium adhibere, & liberari qđ minimè obtinēt pauperes. Et ſic ex neceſſitate ſe exponunt multis periculis. Vnde multipliciter mors paperum properat, & acceleratur: & cum difficultate, & rarò à plaga, & infirmitate liberatur. Et ſic eſt firmamentum, & duratio in plaga pauperum. Per oppoſitum autē diuites mali.

In labore hominum non ſunt: & cum hominibus non flagellabuntur.

C Quia non ſunt communi labore hominū. Et ideo non flagellabuntur ita frequenter cū hominibus: imo videtur excepti, & exempti à communi vita, & labore, & miſeria, & aduerſitate hominum.

Ideo tenuit eos ſuperbia: operti ſunt iniquitate. & impietate ſua.

Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum: trāſierunt in affectum cordis.

Hęc eſt cā quare tenuit eos ſuperbia, quia putant non habere Deum ſupra ſe. & ſic ex tali ſuperbia operati, & repleti, & vallati ſūt iniquitate, & iniuſtitia, & impietate contra pauperes, & iuſtos eos vexando, & affligendo, & expoliando. quæ quidem ſuperbia, & iniquitas produt, & emanauit ex diuitiis, & proſperitate longa. quaſi dicat ex adipe, & pinguedine. D Nam ſicut magna pinguendo, & qēs, & otiū prouocat equū ad ſuperbiam, & petulantiā, & laſciuiā: ita diuitię, & lōga ꝓſperitas prouocant hoīem ad ſuperbiā, & cō temptum Dei, & aliorum. Et ſic ſuperbia, & iniquitas iſtorum diuitum malorum prodiit in eis ex longa proſperitate, & abundantia. Et iō tranſierūt, & proceſſerunt in affectum cordis, quia qđcquid deſiderarūt, obtinuerunt: & quicquid voluerunt facere fecerunt, & ad effectum deduxerunt contra pauperes, & iuſtos, & ſimplices. Et cōpleuerunt, & expleuerunt deſideria ſua in vuoluptatibus, & flagitiis, & ſceleribus &c. Et ſic etiam ex continuo otio.

Cogitauerunt, & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt.

Poſuerunt in cœlum os ſuum: & lingua eorum tranſiuit in terra. E

Cogitauerunt, & locuti ſunt oēm nequitiam contra Deū, & proximū. Et locuti ſunt iniquitatē in Deo excelſo: dicentes, ꝙ Deus non eſt, aut ſi eſt, nō curat iſta inferiora, nec pōt eis reſiſtere, nec liberare iuſtos, & pauperes de manibus eorū. ſicut dicebat Farao: & Sennacherib: & Nabucdonoſor: & Iulianus apoſtata, & Diocletianus, Et iſti blaſphemi poſuerunt os ſuū in cœlū contra Deū. Et lingua eorū tranſiuit, & durauit in hac terra ꝑ aliquod tēpus ſinē punitione. Nota, ꝙ multipliciter tyranni loquuntur in cœlū: & linguā eorū tranſit in terrā Primò qa penetrāt cœlū blaſphemādo ſicut Sennacherib: qui dicebat Deum Iſrael non poſſe liberare Ezechiā de manu ſua. quarti Re. 18. Et Iulianus apoſtata, qui vocabat Ieſum irridendo Galileum. F Scđo quando lingua eorū tranſit metas rationis. Tertiò quando tranſit per longā tempora ſine punitione. Quartò tranſit lingua eorum in terra: quando omnia mala quæ præcipiunt adimplentur per ſatellites eorum. Tunc hæc eſt cauſa quare pauperes, & ſimplices videntes iſtos iniquos tot ſceleribus impunè tranſire: titubant, & titubarūt de diuina prouidentia, & iuſtitia. Et ſic ſequitur.

Ideo conuertetur populus meus hic: & dies pleni inuenientur in eis.

Ideo. i. propter iſta ſupradicta populus meus, i. gentes ſimplices, & populares populi mei, ſiue populares mei; & pauperes conuertentur. i. iniſto paſſu cogitando ſupradicta: & dies pleni. i. dies multi inuenientur in

eis

A eis in tali cogitatione. Quaſi dicat. per dies plenos, & multos, & per totam diem cogitabunt inquirendo huiuſmodi myſterium, & quęrendo de hoc dubio Vnde quando quis videt talia ſcelera impunita dicitur conuerti in ſe, & non vltra ire, ſed ſcandalizari, & ibi cogitationem figere per totam diem, Ideo ſequitur.

Et dixerunt: quomodo ſcit Deus: & ſi eſt ſcientia in excelſo?

In tali cogitatione dixerunt iſti ſimplices populares.i.dubitauerunt inter ſe: ſi ſcit, & curat iſta: & ſi.i.vtrũ ſit ſciẽtia, & prouidẽtia in Deo excelſo de iſtis inferioribus, & de actibus humanis. Vnde dubitando dixerunt: quõo ſcit Deus iſta: cum ita tranſeant impunita? quaſi dicant. dubium eſt an ſciat Deus: & an ſit ſcientia iſtorũ in Deo excelſo. Nã ſi ſciret non permitteret. Et ſic quaſi deſperati
B dubitarunt an iſta fierent à caſu, & fortuna. & hoc probant ſimul de proſperitate malorum, & aduerſitate bonorum. Et ideo dicebant iſti ſimplices iuſti dubitantes, Non eſt mirum ſi dubitamus an Deus ſciat, & curet iſta: & an ſit ſcientia, & prouidentia de iſtis in excelſo.

Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſaeculo: obtinuerunt diuitias.

Quia ecce ipſi peccatores, & ſcelerati abũdantes in hoc ſaeculo obtinuerunt diuitias, & bona temporalia: & dignitates &c. Et nos per oppoſitum continuè ſumus in afflictione, & paupertate, & aduerſitate, & pſecutiõe.

Et dixi: ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ: & laui inter innocentes manus meas.

Dixit vnuſquiſq; iuſtus. ergo ſine cauſa,
C & fruſtra, & ſine praemio iuſtificaui cor meũ, diuina praecepta ſeruando, & opera miſericordiae adimplendo: & laui manus meas inter innocentes: ab omni rapina, & mala operatione eas prohibendo. Nam ille iuſtificatur qui non proponit malum agere. Et ille lauat manus inter innocentes qui prohibet eas à mala operatione: & licèt aliquãdo proponat: tamen non progreditur in effectum: & ſic ſe ſeruat innocentem in opere.

Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.

Fruſtra etiã, & ſine cã fui flagellatus tota die.i.toto tempore vitae meae flagella, & aduerſitates patienter ſuſtuli. & caſtigatio, & flagellatio mea fuit in matutinis añ aurorã ſurgendo ad orationem, & poenitentiam &c.

Quaſi dicat. Si omnia iſta fruſtra feci, & ſine praemio: ergo melius fuiſſet mihi cõmittere oĩa ſcelera, & vitã duxiſſe in flagitiis, & voluptatibus: & euenisſent mihi oĩa proſpera ſicut ipſis ſceleratis. Et nota, ꝙ caſtigatio iuſtorũ dicitur matutina.i. velox. Nam quãdo iuſti delinquunt in aliquo, cito, & velociter caſtigat eos Deus. Per oppoſitum caſtigatio ſceleratorũ eſt cõmuniter veſpertina, & ſera, & tarda: quia Deus non caſtigat eos vſque ad mortẽ: q̃a moriuntur quõ ad corpus, & aiam ad poenã aeternã. Vnde tales mala capiũt in interitu: vt patebit pſal. 139. Vnde dicit Ambro. ꝙ illico ſi quis poſt pc̃m flagellatur: hoc cedit ipſi in bonũ. Nam ſignũ eſt, ꝙ Deus non ſeruat ipſi punitionem poſt mortem. Per oppoſitum malũ ſignũ eſt quãdo ſcelerati non flagellãtur in hac vita; quia ſignum eſt, ꝙ Deus ſeruat poenã in alia. Ideo D
ait Aug. Hic vre domine: hic ſeca vt in aeternum parcas. Et nota, ꝙ totus iſte diſcurſus haeſitationis de diuina prouidentia maximè fuit in primitiua eccleſia. Nã multi ſimplices Chriſtiani videntes diram, & atrocem perſecutionẽ tẽpore Decii, & Diocletiani inceperunt dubitare de fide catolicã: & ore negabant Chriſtum, licèt non corde: intantũ, ꝙ Marcellinus Papa adoleuit idolis incenſum: licèt poſtea fuerit correctus, & recõciliatus, & ſic multi fugiebant per montes, & ſpeluncas: vt ſępe dictum eſt. Et ideo eccleſia in perſona infirmorũ dicit iſta verba. Mei pene moti ſunt pedes mei.i.fides mea quae eſt fundamentum, & pes quo gradior in hac vita &c. Vnde ſicut cogitatio, & affectio quae sũt pedes aiae dicuntur moueri à medio virtutis E
moralis: cũ effundũtur, & egrediuntur extra metas rationis: & ita dicitur vitioſus homo: ita pariter cum quis egreditur ad credendũ, & eligendum, & ſequendũ ea, quę ſunt extra limites fidei, & contra fidem ex timore aut ſpontè: tunc dicitur infidelis ſiue haereticus. Ideo iſte homo, & Chriſtianus infirmus deceptus ex ſupradictis dicit. Mei pedes penè moti ſunt. & greſſus mei penè effuſi, & egreſſi ſunt extra limites fidei ſupple: dubitando an Deus curaret actus humanos: & an eſſet iuſtus talia tolerando. Ex quo patet, ꝙ dubitare, & titubare eſt quaſi a fide, & eius limitibus moueri, & effundi.

Si dicebam narrabo ſic: ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

In hac ſecunda parte reuocat falſam opinionem

A nionem ſeu dubitationem, quã habuit dubitãdo de diuinã prouidentia: & iuſtitia. Vnde nota ꝙ ſupradicta ſimul fuit quæſtio & dubitatio. Nam quæſtio fuit quare Deus permittit prauos proſperari, & iuſtos flagellari, & à malis conculcari. Sed ex hac quæſtione ſiue ignorantia huius quæſtionis ſequitur dubitatio: an De⁹ curet, & regat actus humanos: nam ſi regit eos, videtur iniuſtus talia tolerando: quia ſi eſt iuſtus nullum bonum debet relinquere irremuneratum, & nullum malũ impunitum. Ideo in hac ſecunda parte ſoluit dubitationem: oſtendendo Deum curare, & regere actus humanos, & licèt tolleret iſta ad tempus, tñ finaliter relinquit nullum malum impunitum, nec bonum irremuneratum. Ex quo patet, ꝙ eſt iuſtus iudex. & ſic reuocat falſam opinionem: quam ignorando, & etiam cum zelo & ira tenuit dicendo ſu-

B pradicta. Vnde licèt non affirmatiue tenuit iſtam falſam opinionem, tamen dubitauit, & penè adhæſit illi, motus à limitibus fidei. ideo dicit quaſi correctus. Si dicebam narrabo ſic: ecce nationem &c. Litera Hieronymi habet: Si narrauero ſi ecce nationem filiorum tuorum reliqui. & ſic litera eſt plana. Dicit ergo tranſlatio noſtra, ſi dicebam. i. ſi ſic dicendo narrauero ſeriose, & affirmauero i. ſi ſic affirmarem vt dictũ ſupra eſt, approbando, & laudando vitam, & proſperitatem malorum ſicut ſupra dixi ex paſſione, & infirmitate deceptus: ecce. i. manifeſte patet, ꝙ reprobaui, & reprobarẽ nationẽ filiorũ tuorũ. ſ. Abel, & Noe, & Abraã, Iſaac, & Iacob, & Iob: & oĩum apoſtolorũ, & martirũ, & iuſtorũ noui teſtamenti, qui ſemper fuerũt flagel

C lati, & vexati à malis tyrannis. Nam Deus quos amat corrigit, & flagellat. Prouerb. 25. Et patet per totum diſcurſum ſacræ ſcripturæ. Quaſi dicat. ſi eſſet vera iſta opinio: omnes viri iuſti vet. & noui teſtamenti eſſent reprobati, et decepti, qui ſemper paſſi ſunt patienter flagella, et pſecutiones propter Deũ ſed hoc nemo poteſt ſcire ex humana inueſtigatione, niſi reuoluat, et perſcrutetur ſacram ſcripturam, et ibi videbit ſolutionem huius quæſtionis. ſ. qualiter Deus, eſt iuſtus index: et nullũ malum relinquit impuuitũ. Ideo ſequitur, et ſubdit.

Exiſtimabã vt cognoſcerẽ: hoc labor eſt ãte me.

Exiſtimabã vt cognoſcerẽ iſta per humanam inueſtigationem, ſed hoc labor eſt ante me. i. valde laborioſum, quia nunquàm potui videre veritatem, donec adhibui ſtudiũ D ſacræ ſcripturæ. Ideo dicit

Donec intrem in ſanctuarium Dei: & intelligam in nouiſſimis eorum.

Sanctuariũ Dei ideſt ſacram ſcripturam: quæ dicitur ſacratium: & ſanctuariũ Dei: in quo recõduntur oĩa ſacra geſta ſanctorũ patrũ in quibus latent ſacramẽta Chriſti, & eccleſiæ. Et ideo ſacra ſcript. dicitur ſanctuariũ Dei, quia ibi literaliter ſcribũtur geſta, & dicta ſanctorum patriarcarum, & prophetarũ, & virorum iuſtorum, ſed myſticè figurãtur omnia myſteria Chriſti, & eccleſiæ. Et intelligam in nouiſſimis eorũ. Vnde nota, quòd Dauid huc iſte homo infirmus antequam videret, & contemplaretur ſcripturam, ex ignorantia dubitauit, & zelauit zelo iræ, & inuidiæ ſuper iniquos, ſed poſtqàm ingreſſus eſt E ſanctuarium ſcripturæ, ibi intellexit in nouiſſimis illorum malorum. Nam ibi vidit, & legit qualiter omnes tyranni, & iniqui licèt ad tempus fuerunt proſperati, tamen miſerabiliter dies finierunt & vitam. Tunc cognouit nullum impium impunitum abire, & ſic cognouit Deum mundum regere ex ſapienti prouidentia, & iuſtitia: & ideo dicit. non intellexi donec introiui in ſanctuarium Dei: ideſt ſecretum ſacræ ſcripturæ: & intellexi iſtam materiam in nouiſſimis, & in finibus eorũ prauorũ. q. d. quia ibi vidit malũ finem & exitum malorũ. i. qualiter malè finierunt oẽs perſecutores iuſtorum: puta Cain, Farao, Zeb, Zebeæ, Salmana, Nero Domitianus, & cæteri. q. d. poſtquàm inueſtigatione humana iſta non potui reperire, conuerti me ad ſtudium ſacræ ſcripturæ, & reperi veritatem huiuſmodi quæſtionis per punitiones malorum, & præmia iſtorum. Ideo ſequitur. F

Veruntamen propter dolos poſuiſti eis. deieciſti eos dum alleuarentur.

Ideſt ego noui in ſanctuario ſacræ ſcripturæ quõ propter dolos & iniquitates iſtorum prauorũ poſuiſti eis finem felicitatis ſuæ, & proſperitatis: delendo eos à facie terræ: quia non permiſiſti eos in perpetuum proſperari: imo deieciſti eos à proſperitate, dum alleuarentur, & exaltarentur, & etiam permiſiſti eos proſperari propter dolos, vt deciperentur in proſperitate, quia dum fuerunt in culmine proſperitatis, tunc deieciſti eos ad terram: & ſic proſperitas eorum fuit eis ſcãdalũ, & ſcãdalũ, & perniciẽ, & in cauſam interitus

& damna-

A & damnationis. Nam vt ait Plato, & Auguſtinus, Diuitiæ mundanæ, & dignitates ſunt bonis bonæ, & ſalubres, & malis malæ, & perniciosæ. Nam boni benè vtendo adipiſcũtur gloriam, & felicitatem per eas, & mali malè vtendo propter eas pereunt hic & in futuro, vt ait Iuuenalis. Ideo ſequitur.

Quomodo facti ſunt in deſolationem: ſubitò defecerunt: perierũt propter iniquitatẽ ſuam.

Sicut Aman, & Seianus & Nero quia ſubitò defecerunt, & ceciderunt à dignitate & diuitiis, & perierunt corporaliter, & æternaliter propter iniquitatẽ ſuam. defecerunt dico ſicut ſomnium. Nam vita & proſperitas mũdi eſt ſicut ſomniũ citò euaneſcẽs, & annihilabile. Nam ſicut quis ſomniat, quòd eſt rex & diues, ſed quando excitatur à ſomno nihil reperit, & viſa eſt ei illa felicitas, & lætitia

B breuis, & deceptoria, ita homo licèt per longam uitam vixerit in proſperitate: tamen in morte videtur ſibi ſuam uitam, & proſperitatem fuiſſe breuiſſimam, & quaſi ſomnium, & vmbram, & non veram felicitatem, ſed quaſi imaginem felicitatis. Ideo ait.

Velut ſomnium ſurgentium: domine in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilũ rediges.

O tu dñe rediges imaginẽ eorũ. i. proſperitatem eorum, quæ fuit quaſi quædã imago proſperitatis, rediges ad nihilum à ciuitate, & regno tuo: quia nunquàm intrabunt in ciuitatem cœleſtem. rediges dico ſicut ſomniũ ſurgentium. i. eorum qui ſurgunt a ſomno. Vel poteſt ſic ordinari. Iſti praui ſubitò defecerunt, & perierunt à ciuitate tua: ſicut ſomnium ſurgẽtium deficit, & annihilatur. & ſic imaginem eorum ad nihilum rediges. i. proſperitatem fallacem. & etiam poteſt hoc literaliter referri ad plures, qui in hac vita fue

C runt in tanta dignitate, quia imagines eorũ erigebantur in plateis & in foro. Sed fuerunt turpiter eiecti à dignitatibus & interfecti. Ideo poſtea imagines eorum fuerunt cõminutæ: & ad nihilum redactæ, vt dicit Iuuenalis de Seiano, & etiam de Nerone, & domitiano. Nam imago Seiani trahebatur per ciuitatem, vſquequò fuit lacerata. Nam iſta erat conſuetudo tyrannorum, qui dum erant in proſperitate faciebant fieri ſibi imagines ex ære & metallo, & poni in foro, & locis publicis ad perpetuã memoriã eorum, vt ita venerarentur in abſentia ſicut in præſentia, Sed quando deiiciebantur à ſtatu, & dignitate: aut interficiebantur, tunc etiã imagines eorum conterebantur: ſicut factum eſt de Seiano qui erat Neroni dilectus, intantum ꝙ erat ſecundus poſt eum, ſed tandem venit in iram Neronis: qui fecit ipſum interfici: & ad ripã tiberis iactari: vbi inimici eum calcabãt dicentes. Calcemus Cæſaris hoſtẽ. & trahebant imaginẽ eius per terrã & cõminuerunt eam. Vnde ad hunc intellectũ forſan dicit. Et imaginem eorum ad nihilum rediges &c.

D

Quia inflãmatũ eſt cor meũ: et renes mei cõmutati sũt: et ego ad nihilũ redactus sũ et neſciui.

Hic Dauid in perſona cuiuſlibet iuſti cõfitetur errorẽ ſuũ, & ignorantiã, & impoſſibilitatẽ ad ſoluendã iſtã qõnem. In qua tria facit. Nam primò facit quod dictum eſt. Secundò agit gratias, quia non manſit in illo errore. Tertiò dat ſalubre conſilium, & doctrinã, ſecundum ibi. Et ego ſemper tecum. tertium ibi. Quid enim mihi eſt. Quantùm autem ad

E primum iam dictum eſt, quòd duo ſunt cõſideranda in prædicta quæſtione. Primò ipſa quæſtio ſiue dubium in ſe. ſ. quare Deus permittit malos proſperari, & iuſtos deprimi, & affligi. Secundò conſiderandus eſt error, quẽ ignorantes, & fragiles inferebant ex ſupradicto dubio. ſ. ꝙ vel Deus non curabat nec gubernabat actus humanos, vel ipſe erat iniuſtus talia tolerando. Sed iã hunc errorẽ remouit Dauid in particula præcedenti: oſtendendo, quòd Deus gubernat actus humanos, & ſemper in ſupradictis manet iuſtus iudex: quia licèt permittat malos ad tempus proſperari, tñ finaliter punit eos, & annihilat eorum proſperitatem, & deiicit eos dum eleuãtur, & exaltantur &c. Et ſic peccatum eorum non abiit impunitum. Sed quid dicẽdum de quæſtione in ſe. ſ. quare Deus iſta permittit ad tempus fieri: quia interim patitur iuſtus?

F Ad hoc dicit Dauid: quòd licèt ipſe inflammatus deſiderio ſciendi: vel zelo, & inuidia proſperitatis malorum, per longa tẽpora inueſtigauerit ſolutionẽ huius quæſtionis: intantùm, ꝙ cogitationes eius fuerũt cõmutatæ ad ſupra dictum errorem hæſitando, & dubitando de diuina prouidentia, & iuſtitia: tamen finaliter nunquàm potuit peruenire ad eius ſolutionem: imo tanquàm iumentum factus eſt ignorans, & quaſi ad nihilum redacta eſt ſcientia ſua in hac perſcrutatione: eò quod iſta quæſtio eſt inſolubilis, & inueſtigabilis per ſcientiam humanam. Vnde intantùm factus fuit ignorans, & quaſi iumentum, & beſtia in hac inueſtigatione: ꝙ incidit

A incidit eo errorē,& dubiū de diuina iuſtitia, & prouidentia. Ideo dicit Aug. ꝙ qui quærit ſolutionem huius quæſtionis,& cauſam, videtur quærere cauſā diuinæ volūtatis: cuius nulla eſt cauſa, cū ipſa voluntas diuina ſit cā omniū. Ideo ait ꝙ de huiuſmodi arcanis diuinis melior eſt fidelis ignorantia: quàm temeraria ſcientia. Nā multi volētes inquirere de hoc profundo: verſi ſunt in profundum multorū errorū, ſicut fecerat iſte afflictus fragilis. Et hoc qđ intendit dicere Dauid dicens. Ecce cor meum inflammatum eſt inueſtigando hanc quæſtionem,& etiam cor meum.i.affectus,& ſenſualitas inflammata eſt ardeſcēs zelo iræ,& inuidiæ, videndo proſperitatem malorum,& renes mei.i. cogitationes meę interiores commutatæ ſunt ad incidendum in ſupradictū errorē dubitando de diuina pro-
B uidentia,& iuſtitia:iō ad nihilū redactus ſum & neſciui.i.tota ſcientia mea, & labor ſtudii mei ad nihilū redactus eſt,& neſciui ſoluere ſupradictā qōnem:imo vt iumentū eſt beſtia ignorans ſtatus ſui apud te, volendo quærere cauſam tuæ volūtatis. Vnde nota, ꝙ renes quandoq; ſumuntur pro interiori cogitatione in ſcriptura, vt ibi Scrutans corda,& renes Deus. Vnde litera Hieron. habet. Quia cōtractum eſt cor meum, & lumbi mei velut ignis fumigans,& ego inſipiens & neſciens.

Vt iumentum factus ſum apud te: & ego ſemper tecum.

Tenuiſti manū dexterā meā: & in volūtate tua deduxiſti me: & cum gloria ſuſcepiſti me.

Quaſi dicat. Nā iſta proueniūt ex profunditate,& altitudine diuitiarū ſapiētię, & ſciētię tuę: cuius iudicia,& uiæ ſunt inueſtigabi-
C les. iō quilibet intellectus humanus volens iſta inueſtigare. eſt quaſi iumētū, & beſtia apud te non valēs iſta inueſtigare: imo incidet in diuerſos,& nefandos errores. Ex quib. patet, ꝙ melius eſt talia fideliter ignorare,& altitudini diuinæ ſapientiæ dimittere, & relinquere,& cum timore,& tremore Deū magnificare, q̄ temerè velle iueſtigare. & hæc videtur intētio ipſius Dauid: licèt aliter alii exponant hūc paſſum. Et ego ſemper tecū. Hic incipit verſiculus,& ſnīa in hebræo & translatione Hieronymi: vbi Dauid in perſona iuſti agit gratias, ꝙ licèt aliquando ex dolore, & afflictione hæſitauerit: quia ita impedit animū ne poſſit cernere verū: tñ Deus non permiſit ipſum permanere in illo errore, imo cognouit ignorētiā ſuā,& talia prouenire ex illis occultiſſimis, & arcanis iudiciis ſapientiæ diuinæ. Nā Deus ſemper tenuit manū dexterā eius. Ad cuius intellectū eſt notādū, ꝙ D
ſicut ſenſualitas,& caro dicitur ſiniſtra hois: eò ꝙ sēper impellit hoīem ad partē deteriorē: ita rō dicitur dextera, eò ꝙ impellit hominē ad partē meliorē, & iuſtā, & ad obediendū Deo, & pceptis eius. Iō licēt Dauid,& aliquis iuſtus aliqñ fuerit impulſus à ſiniſtra.i. à ſenſualitate ad dubitandū de diuina iuſtitia: tñ Deus ſemper tenuit manū dexteram.i. partē rōnalem ipſius. ne maneret in tali errore, imo ſm voluntatē deliberatiuā & fidelem intelligentiā conformatus fuit diuinæ volūtati, tribuendo talia occultiſſimo, & iuſtiſſimo Dei iudicio. Ex quo patet ꝙ in tali titubatione Deus nunquā dimiſit illū: imo ſemper fuit ſecū: quò ad partē rōnalem. Ideo dicit. gratias tibi ago ſupple, quia ego ſemper E
fui tecū,& nō fui ſeparatus à te per fidē in tali meditatione; imo ſemper tenuiſti dexterā manum meam.i. partem rationalē,& voluntatē deliberatiuā, in qua parte rationali conſiſtit vera fides,& ſpes,& caritas, & ſic tenuiſti dexteram meam per fidem in præſenti, cū qua fide,& ſpe toleraui patienter perſecutiones,& afflictiones temporales: ideo cum gloria ſuſcepiſti me poſt hanc vitam in præmiū laborum,& perſecutionum. Vnde dextera in ſcriptura non ſolum ponitur pro parte rationali, ſed ēt pro recta voluntate, & operatione,& iō dicit. Tenuiſti manum dexterā meā .i. rectam,& piam intelligētiam,& fidelē ad credendū,& rectam voluntatē ad bona operandū ne caderē in hæreſes: & blaſphemias. & deduxiſti me in tua voluntate.i. per regulā mandatorū,& ſic cū gloria,& victoria ſu- F
ſcepiſti me. q. d. Tu tenuiſti intelligentiam meam, ne caderem in errores contra fidem, & tenuiſti voluntatem meam ne committerem opera illicita,& nefanda contra tua pręcepta. Et ſic ſemper fui tecum, te tenente dexteram meam &c.

Quid enim mihi eſt in cælo: & à te quid volui ſuper terram?

Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei & pars mea Deus in æternum.

Hic dat ſalubrē doctrinā,& conſiliū oibus fidelibus ſuper hac quæſtione. Vnde dicit, ꝙ ſi nos videmus, quòd Deus ſemper punit malos,& agentes contra legem diuinam: & dat præmium bonis,& iuſtis, ergo vanum, & inane eſt terere tempus inueſtigando de ſupradicta

A ſupradicta quæſtione, niſi declinare à malo, & facere bonum. & iſta eſt ſalubris doctrina & conſilium bonum. Dicit ergo. Quid eſt mihi in cœlo amplius quærendum, niſi gloriã quam das iuſtis? Et quid amplius volui à te ſuper terram, niſi gratiam ſupple ad bene operandum, quam das adhærentibus tibi & inuocantibus te? ergo vanum eſt aliud quærere, & tempus in curioſitatibus terere: quia in talibus curioſitatibus defecit cor meum, & caro mea.i.ſenſualitas mea inquirendo, & inueſtigãdo. iõ dimiſſis illis tu es Deus cordis & deſiderii mei, & tu Deus es pars hæreditaria.i.hæreditas mea in æternum: & ideo aliud nolo quærere nec inueſtigare. Et in hoc præmio etiam defecit.i. terminauit deſiderium cor meum, & caro mea: ideo nihil aliud volo, Et declarat ſeipſum, dicens.

B *Quia ecce qui elongant ſe à te peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te:*

· *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: ponere in domino Deo ſpem meam.*

Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Quia ecce.i.manifeſtè videtur, quòd omnes, qui elongant ſe à te tranſgrediendo præcepta: peribunt in inferno, & tu perdidiſti in dãnationem perpetuã oẽs qui fornicãtur abs te.i. qui à te recedẽdo fornicãtur cũ diabolo eius ſuggeſtiões ſequẽdo, & operãdo. Ex quo patet, ꝙ bonum, & melius eſt mihi adhærere Deo, & ponere ſpem meã in eo, q̃ ſequi diabolum, & elongari à Deo, vt poſſim annunciare oẽs laudationes, & opera tua in portis eccleſiæ: quæ dicitur filia Sion: vt frequenter dictum eſt. Et etiam aures fidelium dicun-

C tur portæ quibus audiuntur laudes Dei, &c. Ex his patet, quòd Dauid in hoc pſal. coniũgit finem cum principio. Nã ibi dixit. Quàm bonus Iſrael Deus his, qui recto ſunt corde in fine vero concludit. Mihi adhærere Deo bonũ eſt. Nã quidã fragiles: putabãt, ꝙ Deus erat melior, & magis fauorabilis prauis, & tyrannis, & etiam infidelibus: quàm iuſtis, & fidelibus: eò quòd illos permittit proſperari, hos autem affligi. Ad hoc reſpõdet Dauid in pſal. dicens. quod hoc eſt falſum: imo per oppoſitum Deus eſt bonus: imo melior, & fauorabilior iuſtis, & rectis corde, quàm prauis, & tyrannis. quod probatur. Nam licet ad tẽpus Deus permittat proſperari malos: tamen hoc cedit eis in malum. & in ſcandalũ & in pernicię: quia infeliciori, & altiori proſperitate deiicit eos à proſperitate mũdana & D gloria cæleſti, & deſtinat eos ad pęnã ęternã. Per oppoſitum autem licet permittat iuſtos aliquã flagellari, tñ totaliter nõ relinquit eos: imo tenet manũ eorũ dexteram, conferendo gratiã: vt patienter tolerẽt flagella, & aduerſitates, & etiam cedit eis in augumentũ meritorum, & finaliter conſequutur gloriam, & vitã æternã. Ex quo patet ꝙ Deus Iſrael melior, & magis fauorabilis eſt iuſtis, & rectis corde: quàm prauis, & tyrannis. Nam proſperitas illorum cedit eis in damnationem perpetuam, & aduerſitas iſtorum cedit iſtis ad felicitatem, & gloriã ęternã: maximè quia non deſerit eos per gratiam in tali aduerſitate. & concludit, ꝙ melius eſt adhærere Deo per fidem, & caritatem, & ſpem quàm elõgari ab eo, cũ tales pereant finaliter. Et hæc eſt tota intentio huius pſal. & ſalubris doctrina, quã dat nobis propheta, licet principalis qõ mane- E at inſoluta vt dictum eſt. Sed Augu. videtur ſoluere iſtã quæſtionem ſuper pſã.54 dicens ꝙ Deus permittit proſperari, & regnare malos, vt bonos exerceant. Item in ſermone de innocentibus, dicit ꝙ non eſſet meritũ nec corona martyrum, niſi fuiſſet iniquitas tyrannorum &c. Item de iuſtis dicit Auguſ. quòd ideo flagellantur in hoc mundo, ne patiantur in alio. Item apoſtolus ad Corint. dicit: quòd ne magnitudo reuelationum extolleret eum datus eſt ſibi ſtimulus &c. Ex quo patet, quòd flagella permittuntur iuſtis ad cuſtodiam virtutum, & etiam ad augumentum meritorum: vt ibidem dicitur, quia virtus in infirmitate perficitur: & ſic fuit flagellatus Iob, & Tobias. Sed in veritate Auguſtinus, & Paulus propter hoc non ſoluunt to- F taliter quæſtionem, quia nihil aliud probãt, niſi quòd talia flagella cedunt iuſtis ad meritum, & gloriam, Sed nos videmus, ꝙ quidã iuſti flagellantur: & quidam non: ideo ſemper manet quæſtio inſoluta.ſ. quare magis Deus permittit flagellari vnum iſtum quàm alium. Ideo Boetius.5. de conſolatione. proſa vltima, putat hoc ſoluere dicens: ꝙ ideo Deus magis permittit flagellari vnũ quàm alium: quia ſcit, quòd iſte patienter tolerabit, & iſte forſan deficeret. Sed parcat mihi reuerentia tanti viri, qa adhuc manet quęſtio inſoluta. Nam iſte iuſtus non poſſet talia flagella patienter tolerare, niſi Deus teneret manum eius dexteram per gratiam, vt dictum eſt in hoc pſ. ergo adhuc reſtat ſcire

quare

A quare Deus dat iſti talem gratiā & non illi.
Et ideo dicit Auguſtin.lib. ſuper Malachiā;
quòd iſta quæſtio eſt inſolubilis, & inſcruta
bilis nobis: imo de tali quæſtione melior eſt
fidelis ignorantia, quàm temeraria ſcientia.
Et hoc idē dicit hic Dauid: Ad nihilum reda
ctus ſum, & neſciui: vt iumentum factus ſum
apud te, ad ſoluendum ſupple iſtam quæſtio
nem. Sed agit gratias quia Deus ſemper te-
nuit manum eius per gratiam in perſecutio-
nibus. Ideo dat ſalubrem doctrinam, vt Deo
hæreamus &c. Hoc idem videtur ſentire & re
ferre Macrobius in Saturnalibus dicens. De
Epicteto philoſopho nobili; q̄a is quoq; ſer-
uus fuit, recentior eſt memoria, q̄ vt poſſit
inter oblita neſciri, cuius etiam de ſe ſcripti
duo verſus referuntur: ex quibus illud laten
ter intelligas, non omni modo diis exoſos
B eſſe qui in hac vita cum ærumnarum varie-
tate luctātur, ſed eſſe arcanas cauſas: ad quas
paucorum potuit curioſitas peruenire. Pri-
ma ergo concluſio ſiue doctrina huius pſal-
mi eſt, quod Deus licet permittat iuſtos ad
tempus flagellari, tamen bonus, & fauorabi-
lis eſt eis finaliter. Secunda, quòd licet Deus
permittat malos ad tempus proſperari, ta-
men finaliter punit eos, & proſperitas cedit
in damnum. Ex quo patet quòd Deus eſt iu-
ſtus iudex. Tertia, ꝙ omnis homo eſt igno-
rans vt iumentum ad inueſtigandam, & ſol-
uendam ſupradictā quæſtionē .ſ. quare Deus
permittit bonos affligi à malis. Quarta, ꝙ
Deus nunquàm deſerit iuſtum in perſecutio
nibus per gratiam, ſed ſemper tenet manum
eius dexteram &c. Quinta, quòd homo iu-
ſtus non debet amplius quærere de iſta quæ
ſtione, poſtquàm Deus dat ſibi gratiā in præ-
C ſenti ad toleranda flagella, & dat gloriam in
futuro. vnde dictum eſt Paulo. Sufficit tibi
gratia mea. Sexta, ꝙ poſtquàm omnes qui e-
longant ſe à Deo pereunt & perduntur æter
naliter, ergo melius eſt adhærere Deo per fi-
dem, & caritatem, & ponere ſpem in eo. Et in
hac vltima concluſione conſiſtit tota ſenten-
tia huius pſal. & tota intelligentia eius, & fi-
nalis intentio prophetæ.

PSALMVS. LXXIII.

VT quid Deus repuliſti in finem: iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ?

Huic pſal. præponitur titulus Eruditio ſi-
ue intellectus ipſi Aſaph. Vnde licèt q̄dā di-
cant, quòd Aſaph fecit hunc pſalmum. tamē
beatus Hieronimus in epiſtola ad Fabiolam
de manſionibus aſſerit Dauid feciſſe ipſum: D
cū allegando uerſiculum huius pſalmi ait:
Et Dauid canit. Tu ſiccaſti fluuios Etan. &
ideo eſt dicendum, quòd Dauid fecit hunc
pſal. & dedit ipſum cantandum choro ipſius
Aſaph, inquantum dirigitur vel loquitur de
tota eccleſia. Qui quidem pſal. licèt videatur
facilis, eò quòd eſt totus hiſtoricus: tamen
ipſe eſt bene difficilis quantum ad determi-
natā materiā aſſignandam: & ideo eſt maxi-
mū ſchiſma inter Hebræos de materia huius
pſ. Nā quidam exponunt ipſum de vaſtatio-
ne Hieruſalem facta per Caldæos: quam pex
uidit ꝓpheta in ſpiritu, & quidam de uaſta-
tione facta tempore Maccabæorum, quidam
autem de vaſtatione facta per Romanos, &
da captiuitate in qua modo ſunt: de qua pe-
tunt liberari per Meſſiam, quem falſo expe-
ctant. & ſic non ſolum vnus contradicit alte E
ri: ſed ēt vnuſquiq; cōtradicit ſibiipſi in pro-
ceſſu expoſitionis huius pſal. Et ideo ſpretis
ineptiis eorum præſupponendo quintam re-
gulam de ſpiritu, & litera, & duplici ſpiritu
ꝓphetarum: prout fuit aſſignata in prolo-
go: eſt dicendum, ꝙ Dauid qui fuit principiū
& ampliator illius regni, & cultus diuini, &
templi deſiderans ſcire diſcurſum, & duratio
nem illius regni, & ciuitatis, & templi præui
dit in ſpiritu per reuelationem qualiter pro-
pter peccata illius populi ciuitas illa cum tē
plo primo erat deſtruēda per Caldæos, & po
ſtea reędificanda cū ſecundo tēplo. Sed iterū
ciuitas erat vaſtanda, & affligenda cum toto
regno, & tēplum ꝓphanandum per Antio-
cū de genere Græcorum tēpore Maccabæo-
rū. Sed quia præuidit in ſpiritu, ꝙ Chriſtus
in ſuo aduētu nō ſolū erat liberaturus illum F
populum, & totum mundum à miſerabili ſer
uitute peccati: ſed ēt de perſecutione populi
gentili: inquantum iugo ſuo debebat ſubiu-
gare totum populum gentilem: qui ſicut an
te perſequēbatur nomē Dei Abraam, Iſaac,
& Iacob, & legē Moyſi, poſtea ille populus
debebat ſubiici Deo Abraam, & Iſrael, & de
fendere nomen Dei Iacob: Ideo Dauid petit
in hoc pſalmo liberari de populo gentili per
aduentum Chriſti. Sed poſtea quia præui-
dit qualiter illa perſecutio facta tēpore Mac
cabæorum erat figura futuræ perſecutionis
eccleſiæ faciendæ per Mahometum, & An-
tichriſtū: ideo pariter petit liberationē eccle-
ſiæ Chriſti: & ſic iſte pſal. currit & procedit
in duplici ſpū ſm quòd Dauid in perſona ec

A ecleſiæ petit liberari de duplici perſecutione
eccleſiæ quã puidit in duplici ſpũ. Nam ipſe
petit eccleſiã liberari ſecundum ſtatum vete-
ris teſta. ab vtraq; afflictiõe tã ſpũali q̃ tpali
p primũ aduẽtũ Chriſti: & etiã petit liberari
ſecundũ ſtatũ noui teſt. de perſecutione Ma-
hometi, & Antichriſti. Et ideo ne confundã-
tur intellectus ſimpliciũ lectorũ, fiet duplex,
& diſtincta expoſitio huius pſal. ſ. vna de va-
ſtatione illius ciuitatis, & tẽpli facta per An-
tiochiũ: & altera de vaſtatione eccleſiæ noui
teſt. facta per Mahometũ & faciẽda per Anti
chriſtũ: prout fuit figurata per primã. Quãtũ
ergo ad primã expoſitionẽ duo facit. Nã pri-
mò exponit ſuã vaſtationẽ, & afflictionẽ. ſe-
cundò petit liberari per Chriſtũ: ibi. Vſque-
quo domine. Conqueritur ergo Dauid, & di
cit in perſona illius populi fidelis afflicti tẽ-
pore Maccabęorũ. O Deus vt quid repuliſti,
B & oblitus es nos in finem. i. totaliter: & iratus
eſt furor tuus ſuper nos: qui ſumus oues pa-
ſcuę tuæ? Ex hoc patet, ꝙ iſta nõ eſt vox po-
puli exiſtentis in captiuitate Babylonica ſi-
cut Iudæorũ quidam dicunt: quia Dauid iã
pręuidit, ꝙ propter ſcelera ſua, & peccatorũ
idololatriæ ille pupulus erat ceptiuandus &
ſic non ignorabat cauſam illius captiuitatis.
ſed loquitur in perſona Maccabæorũ, & alio-
rum fidelium, qui affligebantur. Et etiam hic
propheta non quærit cauſam quare Deus p-
mittebat affligi: quia nunquam defuerunt eis
peccata, propter quæ merebantur affligi. Sed
conqueritur quare tanto tẽpore durabat illa
afflictio: & quare Meſſias tantum differebat
aduentum ſuũ ad liberandũ eos: quia vide-
batur eos finaliter, & totalirer repuliſſe: &
C obliuioni tradidiſſe: & oues ſuas refelliſſe: &
abdicaſſe. Ideo Dauid vt moueat Deũ ad mi
ſericordiã: & vt mittat Meſſiam ad liberan-
dũ eos: cõmemorat beneficia pręteria. Nam
delectatur magnanimus in audiendo benefi-
cia quę fecit: & magis mouetur ad maiora.
vt patet 4. Aetichorum. Et ideo momoran-
tur maiora beneficia: & illa quę erant figu-
ra futuræ redemptionis. Ideo dicit.

*Memor eſto congregationis tuæ: quam poſ-
ſediſti ab initio*

*Redemiſti virgam hereditatis tuæ: mons
Sion in quo habitaſti in eo.*

O domine memento cõgregationis tuæ. ſ.
filiorum Iſrael. quã congregaſti, & poſſedi-
ſti ab initio ſ. ab Abraam quem eduxiſti de
Hur Caldeorũ: & poſtea de Meſopotamia: &
eduxiſti in terram Canaam: à quo iſta con- D
gregatio habet originẽ. Et poſtea congregaſti
iſtum populum ex Aegypto in Ramaſſe: &
ſic duxiſti ipſum p deſertum: & multotiens
redemiſti virgam hęreditatis tuæ. ſ. ſceptrum,
& regnum Iſrael. Nam primò redemiſti ip-
ſum de Aegyptiaca captiuitate. Secundò in
mari rubro. Tertiò introduxiſti ipſum in ter
ram promiſſionis: & ibi redemiſti, & liberaſti
ipſum per multos iudices: & finaliter tẽpore
Samuelis dediſti ipſi virgam: & ſceptrum re-
gale. Quæ virga, & regnum multotiens fuit
infeſtatum à regibus Aſſyriorum, & Babylo-
niorũ, & ægyptiorũ: ſed finaliter ſemper rede-
miſti, & liberaſti iſtam virgam, & regnũ hæ-
reditatis tuę, quæ eſt mõs Sion ſ. Hieruſalem
caput, & ſceptrũ regni, in quo habitaſti per
ſpecialẽ cultũ. Et nota, ꝙ dicitur in quo, & in
eo: quia ad diuerſa referuntur. quaſi dicat: in quo
monte, & ciuitate habitaſti, & habuiſti ſce- E
ptrũ tanq̃ in capite regni: & habitaſti in eo. i.
ĩ tẽplo p ſpecialẽ cultũ. Nã ciuitas erat ſedes
ſacerdotalis: in quo tẽplo erat arca dñi ſedẽ-
tis ſuper cherubin. quaſi dicat. Tu donaſti li-
berã hęreditatẽ iſti populo. ſ. terrã ꝓmiſſio-
nis: & tẽplũ, & regnũ, & oẽs dignitates ſuper
cæteras nationes. Et notãter ſcd̃m Auguſti-
nũ, populum Iſrael vocat virgam hęreditatis
Dei: eò ꝙ fuit figuratus per illã virgam qua
Moyſes fecit oĩa miracula, & prodigia in Ae-
gypto: & in mari rubro: & per totum de-
ſertum. Translatio Hieronymi habet. Re-
demiſti ſceptrum hæreditais tuæ: montem
Sion, in quo habitaſti, & ſic eſt litera plana.

*Leua manus tuas in ſuperbias eorum in fi-
nem: quãta malignatus eſt inimicus in ſancto.*

*Et gloriati ſunt qui oderunt te: in medio ſo- F
lemnitatis tuæ.*

Hic petit liberari memorans inſtantes
afflictiones, & dicens. Leua manus tuas. i.
potentiam tuam in finem. i. finaliter: in. i.
contra ſuperbias eorum inimicorum infide-
lium. Et vide ſupple quanta malignatus eſt
iſte Antiochus inimicus in ſancto. ſ. templo,
& populo tuo, & ſanctuario, vaſtando, cæ-
dendo, polluendo &c. Et quomodo illi infi-
deles qui oderunt te, gloriati ſunt ſe ha-
buiſſe victoriam in medio ſolemnitatis. i. in
medio templi, & ciuitatis vbi celebrabantur
tuæ ſolemnes feſtiuitates. quaſi dicat. in
odium tui, & vituperium, & contemptum
iſta quæ ſequuntur, fecerunt. Nam pri-
mò.

Poſuerũ

A *Poſuerunt ſigna ſua ſigna & non cognoue-
runt ſicut in exitu ſuper ſummum.*
Poſuerũt ſigna ſua · quia Antiocus poſuit.
imaginem ſuam: & idolum Iouis olympii in
medio tẽpli vbi celebrabantur ſolemnitates:
& offerrebantur Deo ſacrificia: & etiam in ſi-
gnum captionis. Et interponitur non cogno-
uerunt. i. gentiles in omnibus his Deum non
cognouerunt: nec timuerũt, nec cognouerũt
ꝙ Deus permittebat iſta ex peccatis Iudęo-
rum: imo imputabant, & attribuebant victo-
riæ ſuæ, & debet ſic ordinari litera. Poſuerũt
ſigna ſua in medio templo ſolẽnitatis tuæ. ſi-
gna dico poſuerunt ſuper ſummũ, & turrim:
& arcem. & templũ: ſicut in exitu: q̃a bonus
exitus belli dicitur victoria: et econuerſo. i. ſi-
cut ſolet fieri in victoria: ſicut in exitu. i. tan-
quã in victoriam: ſiue ad ſignum: & in ſignũ
B victoriæ, & in hoc non cognouerunt iſta pro
pter peccata populi permitti: imo propriæ vi
ctoriæ, & viribus attribuerunt.

*Quaſi ĩ ſilua lignorũ ſecuribus exciderũt ia
nuas eius ĩ idipſũ: ĩ ſecuri et aſcia deiecerũt eã.*

*Incenderunt igni ſanctuarium tuum in ter-
ra: polluerunt tabernaculum nominis tui.*

Non ſolum poſuerũt ſigna ſua in templo
& præſidio ciuitatis: ſed etiã exciderunt ia-
nuas eius. ſ. templi, & ciuitatis in ſecuribus: ſi
cut ſolẽt excidi arbores in ſilua lignorum, &
arborum: & in idipſum. i. ſimiliter deiecerũt
eã. ſ. ciuitatem in ſecuri & aſcia. Vnde ſicut ſe
curis dicitur à ſecando: ita aſcia dicit quaſi a-
cuta, & bene ſcindens ab acuendo. Et eſt in-
ſtrumẽtũ quo dolãt fabri lignarii. Et etiam
incenderunt ſanctuarium tuũ, & templum:
& polluerunt in terra tabernaculum nomi-
C nis tui. ideſt vbi nomen tuum venerabatur,
& colebatur polluerunt: quia ibi poſuerunt
idolum Iouis olympii: & ibidem ſacrifica-
runt Diis ſuis.

*Dixerunt in corde ſuo cognatio eorũ ſimul:
quieſcere faciamus oẽs dies feſtos Dei a terra.*

*Singa noſtra non vidimus: iam non eſt pro-
pheta: & nos non cognoſcet amplius.*

Tota illa cognatio. i. generatio, & concio
infidelium dixerunt, & ſimul in conſilio ſta-
tuerũt: faciamus quieſcere, & ceſſare à terra.
i. de tota terra dies feſtos. i. ſolẽnitates, & fe-
ſtiuitates, quas Deus in lege pręcepit. quaſi di
cant. Prohibeamus ne Iudæi ſeruent feſtiuita
tes, & cætera legalia, & præcepta: ſed ſeruent
ritus gentilium. ſicut patet primo Maccabæo
rum per totum, & etiam 2. Maccabæorum 7.

Sed iſta etiam verba ſunt verba illorum Iu- D
dæorum qui apoſtatarunt tẽpore Maccabæo
rum: qui dicebant: ꝙ poſtqua dimiſerãt lega-
lia, & ſeruabant ritus gentium: euenerat eis
proſperitas. Ideo ſequitur: ſigna noſtra anti-
qua non vidimus: & iam non eſt propheta in
Iſrael: nec Deus cognſocet nos amplius. qua-
ſi dicant. Iam Deus dimiſit illum populum,
& legem: præbet fauorem gentilibus. Ideo
melius eſt eis adhærere.

*Vſquequo Deus improperabit inimicus: irri
tat aduerſarius nomen tuum in finem?*

*Vt quid auertis manum tuã, & dexteram
tuam de medio ſinu tuo in finem?*

*Deus autem rex noſter ante ſæcula operatus
eſt ſalutem in medio terræ.*

Hic petit non ſolum reſtaurationem ciui-
tatis: & templi prophanati, & polluit p̃ Antio
cum: ſed etiam principaliter petit reſtaura- E
tionem: & liberationẽ totius generis huma-
ni vexati per diabolum: & per idololatriam.
& ideo ſemper currit duplex intelligentia in
hac ſecũda parte. Dicit ergo. O Deus vſque-
quo inimicus diabolus, & populos gẽtilis im
properabit nobis contemnẽdo legem tuam:
& aduerſarius. i. populus gentilis irritabit no
men tuum dicendo: ꝙ Deus Iſrael non eſt po
tens ad liberandum nos de manibus eorũ:
& præferendo tibi Deos ſuos? vt quid auertis
manum tuam. i. potentiam tuam ab eis? qua-
ſi dicat. cur ceſſas eos punire, & adhibere ma-
num, & potẽtiam tuam ſuper eos: & auertis.
i. non mitis dexteram tuam, et potentiam de
ſinu tuo in finem. i. finaliter, et totaliter con-
tra eos, vt punias totaliter eos? Et eſt modus
locutionis contra deſides, et ignauos, et ſe F
cordes, et inertes: qui nõ curant vindicare in-
iurias: qui dicũtur habere manus in ſinu: nõ
mittẽtes eas cõtra hoſtes. q. d. Quare non tra
his manum de ſinu tuo: vt mittas in hoſtes q̃
irritant nomen tuum? Sed ego credo, ꝙ hic la
teat maius ſacramentum. Ad cuius inelligen
tiam eſt aduertendum: ꝙ Chriſtus dicit̃ ma-
nus dextera ipſius patris: vt dictum eſt in pro
logo, qua pater exercet ſuam virtutẽ, & qua
creauit mundum. et recreauit humanum ge-
nus, et vicit diabolum: qui quidem filius eſt
Deus ante ſęcula, et verbum in ſinu patris.
Quare pater dicitur miſiſſe manum ſuam de
ſinu ſuo: quando miſit verbum in carnẽ: per
quod liberauit genus humanum, et vicit dia
bolum, et ſubiecit populum gentilem iugo
fidei. Dicit ergo Dauid in perſona totius cor-

A poris miſtici pro illo ſtatu. O Deus pater q.d idest quare auertis à nobis manum tuam, nõ mitendo filium ſ & quare auertis dexteram tuam de ſinu tuo, idest quare non mittis filium tuum de ſinu tuo, vt ſumat carnem, & liberet nos ſ qa ipſe eſt Chrs rex noſter qui eſt ante ſęcula quia antequam mundus fieret ipſe erat verbum in principio, et verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: per quem ex tempore mundus, & omnia facta ſunt. Itē inquantùm rex noſter operatus eſt ſalutē in medio terrę: Et ponitur præteritum pro futuro: p p certitudinem prophetiæ, & propter reuelationem iam ipſi factam. Quaſi dicat. tu mihi reuelaſti in ſpū, & per figuras ſcripturarū in ſpiritu præuidi qualiter iſte rex noſter Chriſtus: qui dicitur tua manus dextera, eſt operaturus ſalutem generis humani in Hieruſalem: quę eſt in medio terræ habitabilis. In
B medio dico ſecundùm latitudinem, quia eſt ſita quaſi in fine ſiue ī medio quarti climatis: et ſic dicitur eſſe in medio mundi: dico ſecūdùm latitudinem, quia diſtat ab æquinoctiali quaſi triginta duobus gradibus, vbi Chriſtus crucifixus eſt. quaſi dicat: poſtquàm hoc mihi reuelaſti fac, vt impleatur.

Tu confirmaſti in virtute tua mare: contribulaſti capita draconum in aquis.

Tu confregiſti capita draconis: dediſti eum eſcam populis Aethiopum.

Hic explicat miſteria in quibus figuraliter Dauid prȩuidit redemptionē, & liberationē noſtrā, et excidium diaboli: ex quibus aſſumit parabolā, et propoſitionē noſtrā, & excidium diaboli. Ad cuius intellectum eſt notādum, ꝙ illa virga cum qua Moyſes fecit mira
C cula in Aegypto, et diuiſit mare rubrum, de qua ſupra dictū eſt, fuit figura ipſius Xpi, & Xps fuit figuratus per eā. Vnde ſicut illa virga fuit inſtrumētū p qđ Moyſes fecit illa miracula in terris, vt ait Leo papa. Vnde quaſi per omnia illa virga fuit figura Chriſti in cūctis miſteriis, vnde per hāc Moyſes percuſſit aquas maris rubri, et aquæ fuerunt diuiſæ ad modum muri firmi, ex vtraque parte præbētes viam ſecuram filiis Iſrael, vnde euaſerūt et liberati ſunt de Aegyptiis, quæ quidē virtus non erat in virga principaliter, ſed in virtute diuina, exiſtente in angelo, qui erat incluſus in nube. Ita pariter Chriſtus per cōtactū carnis prębuit virtutem regeneratiuam aquis ad baptiſmum noſtrū, per quam aquā baptiſmalem liberamur de captiuitate dia-

boli, et tranſimus per vndas huius mundi, & tendimus in terram viuentium nobis promiſ- D
ſam. Et ſic Chriſtus nos ducit in patriam per aquas baptiſmales. Et ſic ſicut illę met aq̄ venerunt ſuper Pharaonē et Aegyptios, et ſuffocarunt eos, ita aquæ peccatorum huius mūdi ſuffocant homines in peccato originali, & actuali, niſi ſint ſanatę, et fugatę per virgam et poteſtatem Chriſti. Vnde nota, ꝙ rex Aegypti, et omnes Aegyptii dicuntur dracones eō ꝙ habitant inter aquas, et perfuſiones aquarū ipſius Nili: et ſic Eze. 29. appellat Draconē regem Aegypti, dicens, Draco magne qui excubabas in medio fluminum. Et etiam tota Aegyptus dicit̄ draco. Et magnates Aegypti dicuntur capita draconis. Et ideo quando Deus ſubmerſit Pharaonē, & exercitum eius in mari rubro, dicitur confregiſſe capita draconis in aquis, quod fuit figura, ꝙ eo- E
dē modo Chriſtus debebat confringere, & ſubmergere diabolum qui dicitur draco, & etiā ſubmergere capita draconis, q̄ ſunt duo vitia capitalia, in aquis baptiſmalibus. Et ſic Deus dedit Pharaonem, & Aegyptios coruis nigri comedendos: qui corui dicuntur populus, & multitudo Aethiopum, idest nigrorū. Illud fuit figura, ꝙ poſtq̄ Chriſtus liberaſſet fideles per aquas baptiſmales, & confregiſſet diabolum, & ſeptem vitia capitalia, tunc debebat cōgregare fideles in eccleſiam ſuam, & relinquere infideles diabolis comedendos. Et hoc eſt qđ dicit hic propheta, adducens illud miſterium in figura. Vnde ait. O Deus tu confirmaſtį in virtute tua mare. i. ad modum parietis firmum ſtare feciſti, quādo Moyſes percuſſit aquas cū virga. Et poſt- F
quàm populus tuus illæſus tranſiuit: tunc cū tribulaſti, & contriuiſti capita draconum: idest Aegyptiorum in aquis. Et tu confregiſti capita draconis, idest magnates Pharaonis, & dediſti ipſum draconē. ſ. regem Aegypti cū magnatibus ſuis, in eſcā populis Aethiopū. i. coruorum nigrorum. Sed quia hoc fuit figura tui aduentus: ergo veni in carnē. & percute mare baptiſmale virga tuæ humanitatis, & libera nos, & cōtribula, & confringe capita. i. vii. capitalia draconis. i. diaboli. quaſi dicat. Sicut tu contriuiſti, & confregiſti capita Aegyptiorum in mari rubro: ita confringe diabolum, & capita eius in baptiſmo per contactum tuæ carnis in Iordane, & in tota eccleſia. Vnde nota quòd peccatum originale dicitur caput draconis. i. diaboli: quo primo

A mò mordet in noſtra libidinoſa generatione Septem autem vitia capitalia ſunt capita in cauda draconis: quibus mordet hominē per proceſſum temporis: et in adulta ætate. Et ſic baptiſmus nō ſolum extinguit peccatum originale quod dicitur caput: ſed etiam actualia peccata quę ſunt ſeptem capita in cauda draconis, et hoc eſt quod ꝓphetice dicit Dauid de Chriſto per figuram interitus Pharaonis, et ſuorū in mari &c. vnde iſte draco magnus diabolus habet primò tria capita, ideſt tria genera peccatorum. ſ. originale, actuale, et veniale, quibus mordet genus humanum. Sed actuale diuiditur in ſeptem vitia capitalia: ſiue ſeptem ſpiritus nequiores ſe: qui præ ſunt tanquàm principes ſeptem vitiis capitalibus, et omnes cōfregit Chriſtus. Primò per virgam baptiſmi: Secundò per virgam pœnitentiæ. Ideo dicit. Tu confregiſti &c. & ſic po
B nitur figura pro figurato in hac litera & præteritū pro futuro: ſicut eſt mos Dauid in hoc pſalmo, & cæteris. Item ſequitur.

Tu dirupiſti fontes, & torrentes: tu ſiccaſti fluuios Ethan.

Quaſi dicat tu Deus per Moyſen percutiētem rupem Oreb cum eadem virga dirupiſti & aperuiſti fontes, & torrentes emanātes de petra, primo in Oreb. Exod. 16. & ſecūdo ad aquas contradictionis. Numeri 20. Per quod figuratum fuit ꝙ latus Chriſti debebat percuti: & lancea aperiri: & ſanguis, & aqua ex eo emanare in remiſſionem peccatorum, & virtutem ſacramentorū eccleſiæ. quaſi dicat. Sicut tu dirupiſti rupem in fontes, & torrentes aquarum ad potandos, & refrigerandos populos pereuntes: ita aperiatur latus tuum lā
C cea: vt inde emanet pretium, & refrigerium noſtrum & cætera. Tu ſiccaſti fluuios Ethan. Ad cuius intellectum eſt aduertendum: ꝙ populus Iſrael erat in Ethan quando Pharao perſequebatur eum: & per littus Ethan intrauit Iſrael per ſiccum ad aliam partem deſerti ipſius Ethan. vt patet in Exodo. Et ſic Dauid hic intelligit per fluuios Ethan vndas, & fluctus marinos ipſius Ethan: quos ſiccauit Moyſes quando percuſſit mare: & apparuit via, & terra ſicca in medio maris. Et ideo dicit: ſiccaſti fluuios, ideſt fluctus, & vndas fluentes maris, & littoris Ethan. Quod ad oſtendendum duo contraria fecit Deus cum eadem virga. Nam percutiendo rupem eduxit aquam de ſicco: & percutiendo mare ſiccauit ipſum. faciendo viam ſiccam in medio eius.

per quod oſtendit quòd Chriſtus per eādem virtutem, potentiam præbet gratiam: & de- D
ſtruit peccatum: & refrigerat fideles: & conterit diabolum, & obſtinatos, & ideo vult dicere hic Dauid. Sicut tu dirupiſti fontes, & torrentes de petra per eandem virgam percutiendo: & ſiccaſti mare, & fluctus Ethan: ita pariter cum veneris in carnem: per eandem virtutem paſſionis ſaluabis fideles: & domabis diabolum & infideles: & prębebis gratiam: & deſtrues peccatum. Ethan etiam poteſt eſſe nomen appellatiuum: & interpretatur fortitudo. ideo litera Hieronymi habet. Tu ſiccaſti flumina fortia, ſcilicet in Aegypto & etiam flumen Iordanis: quando introiuit Iſrael terram paſſionis. Ioſue 3. Et tunc eſt eadem ſententia miſtica, & prophetica. quaſi dicat. Tu Chriſte qui feciſti illa miſteria mi
rabilia figuraliter in teſtamento veteri, veni E
in carnem, & fac ea, quæ per illa figurabantur ad noſtram redemptionem &c.

Tuus eſt dies: tua eſt nox: tu fabricatus es auroram & ſolem.

Tu feciſti omnes terminos terræ: æſtatem et ver tu plaſmaſti ea.

Quaſi dicat. tu feciſti diem, & noctem: & fabricatus es auroram, & ſolem. Et tu feciſti terminos terræ. Nam terram littoribus maris terminaſti: imo mare littoribus terræ terminaſti: & tu plaſmaſti æſtatem & ver. Et ſic patet quòd tu feciſti cœlum quantum ad ambitum, & aſtra, & ſolem &c. Et tu feciſti, & diſpoſuiſti terram diuidendo aquam ab aquis. Et apparuit arida ad habitationē hominum terminata littoribus maris. Et etiā creaſti tempus: & dimiſiſti ipſum per æſtatem, & ver, & hyemē, & autumnū, vt ſuccederēt, &
durarent generationes, & corruptiones, & F
tolleretur faſtidium hominum: ne ſemper eſſent in æſtate aut hyeme. Ideo plaſmaſti ver ad temperandum hyemem: vt hærbas, & fructus germinaret terra. Et formaſti æſtatem vt in ea omnes fructus maturarentur. Nō autem nominat autumnum nec hyemem: quia potius faciunt ad corruptionem. Sed tota illa creatio, & diſpoſitio vniuerſi, quæ facta, & creata fuit in principio per verbum: erat figura noſtræ regenerationis, & recreationis: vt patebit pſalmo centeſimotertio. Iō hæc adducit Dauid in figura. Quaſi dicat: ſicut tu creaſti totum vniuerſum in principio, & diſtinxiſti, & diſpoſuiſti. per partes, & per ſpecies, & loca, & tempora ſignificando

A noſtram regenerationem: ita veni, & imple opus noſtræ regenerationis, & noſtræ redemptionis: prout ibi figuratur. Vnde ſicut in toto vniuerſo ſignantur tres partes, ſ. cœlum, & elemēta, & elementata: ita pariter in eccleſia aſſignantur tres partes. ſ. ſancti viri qui ſunt cælum: & ſapiētes, & doctores q̃ ſunt elemēta, & oēs ſimplices fideles qui ſunt elementata. Et ſicut in mundo aſſignantur quatuor tēpora: ita pariter in eccleſia. Nā primū tēpus fuit hyems poſt peccatum Adę. Secūdū fuit ver in lege Moyſi: in quo tanquàm in arbore inceperūt miſteria generari. Sed tēpus gratiæ in aduentu Chriſti fuit ęſtas, in qua fructus legis fuerūt maturi ad colligendū, ſed tēpus Antichriſti erit autumnus, in quo folia eccleſiæ cadent &c. Et iō propheta hic tacet hyemē, & autumnū, q̃a per hyemē interpręt atur
B peccatum Adæ, & per autumnum tēpus filii perditionis. Sed nominat ver quod interpretatur tēpus vet. te. Et ęſtatē, per quā ſignificatur tēpus gratię. q.d. Tu Deus pſalmaſti, & creaſti legē veterē, & nouā, & ipſius legis, & tempus gratiæ. Et ſic etiā creaſti diem, & noctem. i. legem veterem, & nouam. Ideo ſicut tuus eſt dies. i. lex euāgelica, & tēpus gratiæ: ita tua eſt nox. i. lex vetus, & tēpus eius. Et hoc dicit cōtra Manichæos qui dicūt legē veterem non eſſe datam à bono Deo. Et etiā dicunt, ꝙ Deus ſolum creauit creaturas incorporeas, & inuiſibiles. Et etiam per aurorā intelligit tempus legis propinquū Chriſto, quādo ſol mittebat ſuos radios inter vmbras noctis per Ioannem Baptiſtam. Et per ſolem intelligit humanitatem Chriſti qui eſt ſol iuſtitiæ, per cuius præſentiā factus eſt dies gra-
C tiæ. Ex ſupradictis patet, ꝙ Dauid omnia ſupradicta adducit in figuram aduentus Chriſti, & noſtrę redemptionis, & ſic ponit figuram pro figurato. Nam omnia illa erant in Chriſto implenda, & fuerunt de facto in eo impleta, & hoc petit Dauid in hoc pſalmo. Et ideo ſubdit.

Memor eſto huius inimicus improperauit dn̄o & populus inſipiens incitauit nomē tuū?

Ne tradas beſtijs aīas confitentes tibi et animas pauperū tuorum ne obliuiſcaris in finem.

Reſpice in teſtamentū tuū: quia repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ domibus iniquitatum.

Ne auertatur humilis factus confuſus: pauper, & inops laudabunt nomen tuum.

O Domine Ieſu memor eſto huius figurę, & miſterii ſupradicti, & memor eſto huius populi tui ad cōplendas figuras memoratas, D & libera nos de manu, & improperiis infidelium. Erit ne verum aut ſuſtinebis, ꝙ inimicus populus infidelis improperabit, & impreperia dicet domino, & populus infideliū inſipiēs incitabit ad contumeliā, & vituperabit nomē tuū? hoc dicit ꝓpheta cū indignatione. Et rogo ne tradas. i. ne tradi permittas beſtiis. i. diabolo, & mēbris eius beſtialiter viuētibus aīas confitentiū tibi. Et appellat beſtias Antiocū, & Nicanorem, & ſequaces eorū: q̃a vaſtarunt, & deuorarunt illam ciuitatem, & populū tāquàm beſtiæ. Sed q̃a Deus hoc permittebat: iō ſubdit. Et ne in finem nec totaliter obliuiſcaris aīas pauperū fideliū tuorū q̃a infideles expoliauerūt eos, & ne contemnas ſed reſpice in teſt. tuum præbendo fauorē legi tuæ, & fidelibus tuis expoliatis: qm̄ inimici tui q̃ obſtinati, & denigrati, & occęcati ſūt per auaritiam, & infidelitatem: & cætera pec E cata, repleti ſunt domibus, & cæteris tēporalibus bonis iniquitatum terræ. i. bonis terrenis per iniquitatem, & rapinā, & violentiam acquiſitis. Litera Hieronymi habet. Reſpice ad pactū: quia repleti ſunt tenebris terræ habitationes iniquæ: & tūc litera eſt plana. Rogo ergo ne fidelis populus tuus humilis auertatur, & pellatur à te factus cōfuſus, & inadiutus, & deſolatus. Nam diuites huius mundi non laudabunt te, ſed iſte populus fidelis pauper, & inops laudabunt nomen tuum, & colent te ſeruando legem tuam.

Exurge Deus: iudica cauſam tuam: memor eſto improperiorum tuorum: eorum quæ ab inſipiente ſunt tota die.

Ne obliuiſcaris voces inimicorū tuorū, ſuperbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper. F

Ergo Chriſte exurge, & veni in carnem, & iudica cauſam tuam in nobis, et defende eā cōtra inimicos, et eſto memor improperiorū tuorū, quę ab illo populo inſipiente ſunt, et dicuntur, et ſunt tota die contra te. Et ne obliuiſcaris punire voces, et blaſphemias inimicorū tuorum, qm̄ ſuperbia eorum infidelium qui te oderunt aſcendit, et creſcit ſemper. Nam quia differs aduentum tuū, et punitionem ipſorum: ideo blaſphemāt dicētes Deum Iſrael eſſe impotentem, et dicūt legē tuam eſſe vanā: in qua promittitur Meſſias redemptor, et liberator. Et etiam ſuperbia, et blaſphemia eorum aſcendit ſemper in cœlū contra te, et creſcit in eis. Hæc autem expoſitio ſupradicta licèt ſit catolica, et vera: inquantùm

A quantùm Dauid inuocat Chriſtum ex parte eccleſiæ pro ſtatu vc. teſt. vt veniat in carnẽ ad liberandum eos ſpiritualiter, & temporaliter, tamẽ allegat figuram pro figurato: quia idem Ieſus qui liberauit genus humanũ de poteſtate diaboli per mortem, & paſſionẽ, & aquas baptiſmi poſt incarnationem: idem et Ieſus eduxit populum de Aegypto: & tradu xit per mare rubrum in figura noſtræ redemptionis, & regenerationis, vt ait beatus Iudas in ſua canonica: & ſic bene merito Dauid allegat figuram pro figurato. Sed quia Dauid habuit multiplicẽ ſpiritũ propheticæ, & plura ſimul videbat in ſpiritu de Chriſto, & eccleſia: quia prophanatio, & vaſtatio tẽpli, & ciuitatis facta per Antiocum tempore Maccabæorum fuit figura ꝓphanationis, & vaſtationis eccleſię, quæ facta eſt per ſectã Mahometicam, & fiet per Antichriſtũ: Ideo Dauid
B in ſpiritu prophetico præuidit oẽs perſecutiones eccleſiæ vſq; ad Antichriſtum in figura per captiuitatem Babyloniæ, & perſecutionẽ Maccabæorum, ſicut etiam præuidit Daniel. Et ideo eſt dicẽdum, ꝙ Dauid in hoc pſal. nõ ſolum inuocat Chriſtum, vt veniat in carnẽ ad liberandum illum populum de perſecutione infidelium, & totum genus humanum de poteſtate diaboli, ſicut Iſrael de Aegypto: vt dictum eſt in ſupradicta expoſitione: ſed etiam inuocat Chriſtum, vt veniat in ſecundo aduentu ad liberandum eccleſiã ſuã iam proſtratam de poteſtate Mahometi, & Antichriſti. Nam ipſi Dauid fuit reuelatus totus diſcurſus eccleſiæ vſq; ad diem iudicii, vt frequenter dictum eſt: & ideo exponendus eſt iterum ſpecialiter iſte pſal. de perſecutione
C Mahometi, & Antichriſti: vt diſtinctius intelligatur. Duo ergo facit. Nam primò exponendo quærelam, prædicit ſtragem quam facturus eſt Antichriſtus in eccleſia, & eius pręcurſores de ſecta ſarracenica. Secundò inuocat Chriſtum, vt veniat ad liberãdam eccleſiam de poteſtate Mahometi, & Antichriſti, allegando Chriſti omnipotẽtiam ibi. Vſquequò Deus improperabit inimicos. Quantum ad primum, eſt primò notandum, ꝙ ſicut eccleſia Chriſti habuit quatuor conditiones ſanctorum ad conſtruendũ: Ita habuit, & habet quatuor conditiones inimicorum ad deſtruẽdum. Nã primò congregarũt eã populi per ſuã prędicationẽ, & miracula. Scdò martires rigrarũt eã ſanguine ſuo. Tertiò doctores roborarunt eam declarando ſacras ſcripturas.

Quartò roborarunt eam ſancti viri confeſſores, & religioſi per totã Aegyptum, & Syriã, & Armeniam, & Meſopotamiã, & Perſiam, & Indiã, ex quorũ exẽplo, & ſanctitate multi conuerſi ſunt ad fidem, intantũ, ꝙ ab aſcenſione Chriſti vſq; ad annũ quaſi ſeptingenteſimũ oẽs nationes mũdi ab India vſq; Hiſpaniã, & ab Aethiopia vſq; in Scitiã venerunt ad fidẽ Xp̃i, & cõgregatæ ſunt in eccleſia ſub iugo fidei pro maiori parte. Ita pari mõ ſurrexerunt quatuor conditiones inimicorũ quos præuidit Dan. 7. ca. per figuram quatuor beſtiarum in mari magno contra eccleſiã Chriſti ad deſtruẽdam eam. Prima aũt beſtia fuit quaſi leęna. Secunda quaſi vrſus. Tertia quaſi pardus. Quarta terribilis ſine nomine, quæ oẽs alias deuorauit. Per leænã intelligit perſecutio tirãnorũ. Et per vrſum perſecutio hæreticorum: per pardum autẽ perſecutio Sarracenorũ, quæ incepit poſt Heraclium imperatorẽ circa annos domini 700. quæ ſecta iõ dicitur quaſi pardus, propter varietatem nationum beſtialium, quæ eam receperunt. Nã tres nationes magis viles, & beſtiales, quæ erant in mundo receperũt ſectam Mahometicam. ſ. Arabes Turci, & Tartari, & vna pars Aethiopum. Secundò dicitur ſimilis pardo ꝑp diuerſitatem hæreſum, quas continet in ſe illa ſecta, quia fuit cõficta ex multis, & diuerſis hæreſibus, quæ tunc laborabãt in Arabia: puta ex hęreſi virili, quæ dicebat Chr̃m eſſe purum hominem, ſed in eo habitare diuinitatem patris, & concedebat ipſum eſſe genitum ex Spiritu Sancto ipſius patris. Et etiã hæreſi Iacobitarum, qui ſeruãt circũciſionẽ. Et ex hæreſi Manichæorũ, qui dicebãt Xp̃m non verè mortuum, & paſſum realiter: ſed in apparentia. Et ex hæreſi Montanorũ qui dicebãt Xp̃m poſt Antichriſtũ, & reſurrectionẽ generalẽ regnaturũ mille annis ĩ libertate, & felicitate carnali cum ſuis. Vnde dicũt Sarraceni, ꝙ deus ad hoc creauit & genuit Chr̃m ex ſpiritu ſuo, vt debellet, & interficiat Antichriſtum in fine dierũ, & iudicet mundũ, & regnet in hoc mũdo per mille annos poſtea cum ſuis &c. Vnde ex his quatuor falſis aſſertionibus, et hæreſibus eſt conficta lex Mahometica, vt patet in ſuo Alcorano. Et ideo deſignatur per tertiam beſtiam, quæ dicitur pardus propter diuerſitatem colorũ. Iſta tertia beſtia conata eſt deſtituere totam eccleſiam, intantùm quòd ſub ſuo dominio ſubiungauit totam Scythiam, et maiorem partem Iu-

A dorū,& totā Parthiā, & Aſiā,& Perſiā,& Syriā,& Caldæā,& Mediam, & omnes Armenias,& minorem Aſiam,& Græciā, & Syriā & Arabiam,& Aegyptum, & quaſi totā Aetiopiam, & Africā. Et reduxit eccleſiā Chri ad vnum angulum mundi in parte ipſius Europæ. Quarta beſtia terribilis expectatur, per quā deſignatur Antichriſtus. Iſta quarta beſtia dicitur cęteras tres deuoraſſe: eò ꝙ oēs alias debet trahere ad ſe,& ſequētur eā. Nā ipſe Antichriſtus erit circunciſus, vt trahat ad ſe Iudæos, & Sarracenos, & finget ſe ſeruare vet. teſt.& etiam legem Mahometicā in parte, niſi ꝙ totaliter negabit Chriſtum: eò ꝙ dicet ſe eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Et erit hipocrita, & hæreticus. Et cū armis oium' ſu pradictarū beſtiarum impugnabit eccleſiā. Vnde quicquid ab aliis relictū eſt, iſte vaſtabit. Et ſic dicūt cōiter doctores: ꝙ oēs tres be-
B ſtiæ priores. ſ. tiranni,& hæretici,& ſarraceni ſunt,& fuerūt præcurſores Antichriſti. Et ſic perſecutio illorū aſcribitur Antichriſto in ſacra ſcriptura. Sed ipſe conſumabit vaſtationē & perſecutionē eccleſię. Et hāc perſecutionē. ſ. Antichriſti,& ſuorū præcurſorum, qui ſunt ſarraceni, prædicit, & deflet ꝓpheta Dauid i hoc pſ. prout præuidit in ſpū & fuit eruditus à ſpū ſctō, & ſic pro maiori parte prædicitur perſecutio Mahometi præcurſoris Antichriſti in hoc pſal. Dicit ergo Dauid in pſona eccleſię Xpi. O Deus, & hō Chriſte, vt quid. i. quare repuliſti eccleſiā tuā in finē. i. totaliter ſiue à principio vſq; in finē permiſiſti eccleſiā vexari p has quatuor beſtias,& ſucceſſiuè,& iratus eſt furor tuus ſuper nos, q ſumus oues paſcuæ tuæ, quos in populū,& proprias oues elegiſti, & qbus in ſācta eccleſia legē euāge-
C licā,& eccleſiaſtica ſacramēta in paſcuā,& paſtū præparaſti: Iō ne derelinquas eas, ſed memor eſto cōgregationis. i. eccleſiæ tuæ: quā cōgregaſti ab initio tui aduētus, priò ex duodecim apoſtolis, & ſeptuaginta duobus diſcipulis,& ſic paulatim eā ex Iudęis,& gētilib. adunaſti,& poſſediſti,& magnā feciſti. Et redemiſti virgā. i. ſceptrū hęreditatis tuæ. i. totā eccleſiā ex fidelibus congregatā, quæ dicit̄ ſceptrū & regnū hæreditatis tuæ, & dr̄ mons Siō per diuinā cōtēplationē, in quo mōte & hęreditate tua habitaſti ab initio tui aduentus. Leua ergo manus, & potentiā tuā in ſuperbias eorū inimicorū īfideliū, iudęorū,& tirānorū, & hęreticorū,& Sarracenorū, & ſequaciū Antichriſti qui eā perſequūtur. Nā quanta mali-

D guatus eſt. i. quātā mala fecit,& cōmiſit cum malitia populus infideliū inimicus in ſctō. i. in ſanctuario & eccleſia tua, quia infideles tiranni, & Sarraceni, qui te oderūt, & gloriati ſunt in medio ſolemnitatis tuæ. i. in medio eccleſiarū, vbi celebrātur ſolēnitates,& feſtiuitates tuæ, quia eas ꝓphanarunt comittendo turpitudines,& abominationes in eccleſiis & faciendo eas Meſquitas vbi laudatur ſacrilegus,& immundus Mahometus. Et poſuerūt ſigna. i. vexilla ſuper ſummū, & ſummitates eccleſiarum in exitus. ſ. ſignū victoriæ,& proſperitatis. Signa dico poſuerūt,& nō cognouerūt Deū, & dn̄m ſed inuocabāt nomē ſacrilegi Mahometi in ſignum victoriæ. Hoc prędicit ꝓpheta. Nā qn̄ Sarraceni capiebāt ciuitates Chriſtianorum probant vexilla eorū ſuper turres, & campanilia eccleſiarum in ſignum victorię, & inuocabant magnis voci-
E bus pſeudo ꝓphetā Mahometū. Et ſic fecerunt per totam Aegyptum, & Africam,& etiam hoc fecit Turcus in Conſtantinopoli in templo ſanctæ Sophiæ. Et qn̄que ex eccleſiis noſtris, & vt plerumque faciebant Meſquitas ad adorandum ſecundum nefandum ritum eorum. Et qn̄que eccleſias incendebant igni, & cum ſecuribus frangebant ianuas earum. Et ideo ſubdit. Quaſi in ſylua. i. ſicut ſolet fieri in ſylua qn̄ fabri, & carpentarii deiiciunt,& ſcindunt arbores cum ſecuribus, ita in idipſum. i. ſimiliter exciderūt iſti ſacrilegi Sarraceni,& Turci ianuas eius. ſ. eccleſiæ ſecuribus,& ſimiliter deiecerūt eā. ſ. eccleſiā in ſecuri,& aſcia, quod eſt inſtrumentū ad ſcindendū,& dolandū ligna. Et nō ſolū non ſuffiiebat eis deiicere,& diruere eccleſias, ſed et incēderūt igni ſanctuariū tuū, & polluerunt F
tabernaculum nominis tui in terra. Hoc dicit quia quaſdā eccleſias proſternebant, ſed quaſdam incendebant igni, & quaſdam prophanabant committendo in eis turpitudines aut polluebant faciendo ex eis Meſquitas eorum ad adorandum. Et notanter dicitur in terra, quia tabernaculū Dei quod eſt in cęlo nemo pōt polluere. Itē tabernaculū nominis Dei propriè eſt humanitas Xpi, qui ſedet à dextris Dei, quod tabernaculum nemo pōt polluere. Et ideo licèt infideles prophanent, & polluant eccleſias materiales in terra, tn̄ in hoc non læditur Chriſtus in cœlo. Vnde quia Sarraceni, & Turci ſatagunt, & conantur totaliter auferre verum cultum Dei à terra, cū ꝓhibēt ſonare: imo totaliter auferūt &

ex

A ex eis faciũt machinas,et torméta quas vulga
riter bombardas vocant,ad muros ciuitatum
diruendos, & non permittunt feſtiuitates
Chriſti publicè celebrari. Et hoc crudelius.
& vehementius faciet Antichriſtus.Ideo ſub
dit propheta: cognatio eorũ.ſ. Antichriſtus,
& Sarraceni, & Turci præcurſores eius dixe-
runt,& decreuerunt ſimul in corde ſuo:facia
mus quiſcere à terra dies feſtos Dei: ne am-
plius celebrentur in honorẽ Chriſti.ſ. diem
natiuitatis,& feſtum reſurrectionis,& aſcen-
ſionis &c. imo cogunt Chriſtianos laborare
in die dominico &c.ſicut manifeſtè videmus
facere iſtum Turcum in ciuitatibus,quas ce
pit à Chriſtianis. Signa noſtra. Ad cuius in-
tellectum eſt notandum ꝙ multi mali Chri-
ſtiani: & ſimplices videntes proſperitatẽ Sar-
racenorum,& victorias eorũ,& videntes per
B oppoſitum deiectionẽ Chriſtianorum,nõ cõ
ſiderantes ꝙ iſta eueniunt ex noſtris demeri
tis, & peccatis, quia Deus punit Chriſtianos
malos tẽporaliter cũ inimicis infidelibus: pu
tant ꝙ Deus totaliter dimiſit eccleſiam,& po
pulum Chriſtianorum,tanquã reprobatũ,&
diligit infideles, & ita multi facti ſunt Sarra-
ceni negãtes nomẽ Chriſti,& ita tempore An
tichriſti pro maiori parte oẽs auari, & volu-
ptuoſi ſequentur eum.Hoc præuidẽs Dauid
dicit in perſona illorum apoſtatarum: Iã nõ
vidimus ſigna noſtra.i. miracula quæ Deus
ſiue Chriſtus ſolebat facere in fauorẽ fideliũ
in primitiua eccleſia. Et iã non eſt in mundo
aliquis propheta, & ſanctus hõ miſſus à Deo
ſicut ſolebat fieri,qui prædicet nobis:imo oẽs
eccleſiaſtici ſunt dediti ſuperbię, & ambitio-
ni,& auaritiæ,& voluptatibus. Et ſic non eſt
C qui nos reprehendat.Hoc ergo eſt ſignum,ꝙ
Deus iam non cognoſcet amplius, nec curat
de ſua eccleſia, ſequamur ergo ſectam Sarra
cenicam aut Antichriſtum. & hoc videmus
manifeſtè.Nã maior pars exercitus ipſius tur
ci,vel ſunt Chriſtiani,vel apoſtatæ ex Chri-
ſtianis facti Mahometani propter fauorem.
Vſquequo Deus. In hac ſecunda parte cõ
queritur cœtus fidelium remanẽtium apud
Chriſtum allegãdo eius oĩpotẽtiã dicens.O
Chriſte Deus vſq; quo iſte inimicus.ſ.Maho
metus, & Antichriſtus improperabit tibi, &
eccleſiæ tuæ,& iſte aduerſarius Antichriſtus
irritat,& contemnit nomẽ tuum quod totali
ter conatꝰ de terra delere? vt quid.i.quare O
Chriſte auertis manum tuam, quin punias
eum,& auertis dexteram tuã in finem.i.tota
liter de medio ſinu tuo.i.quare non abſtrahis D
manum tuam de ſinu tuo,& excitas potentiã
tuam cõtra eum?quare permittis regnare tã
tum iſtum ſacrilegium Mahometũ & iſtum
Antichriſtum filium perditionis,& quare nõ
punis eos, & das finẽ pſecutionibus eccleſiæ
tuę?Et ad hoc allegat oĩpotẽtiã Xpi dicẽs.Tu
hoc potes facere ſupple ſicut feciſti maiora
quõdã.Nã tu rex noſter q es Deus ante ſęcu
la, operatus es ſalutẽ noſtræ redẽptionis in
medio terræ.ſ.Hieruſalẽ, q̃ eſt ſita in medio
terræ habitabilis noſtræ, vt dictũ eſt. Nã ibi
fuiſti crucifixus,& ſepultꝰ, & reſurrexiſti &
omnia ſacramẽta eccleſiaſtica inſtituiſti, &
ſpm̃ ſctm̃ in apoſtolos miſiſti.Itẽ tu confirma
ſti mare aquarũ baptiſmaliũ in virtute tua,
Primò p cõtactũ tui corporis dãdo aquis vir
tutẽ regeneratiuã.Secundò dando virtutẽ eis
per exitũ ſanguinis,& aquæ de latere tuo.Et
ſic cõtribulaſti in aquis baptiſmalibus,& pœ E
nitẽtialibus capita draconũ.i.omnia ſeptẽ vi-
tia capitalia.Nã oẽ pctm̃ delet baptiſmus, &
pœnitẽtia.Itẽ tu confirmaſti ẽt mare Galileę
in virtute tua, quando ſiccis pedibus ſuper
aquas ambulaſti,& Petrũ ſup aquas ad te ve
nire iuſſiſti,& quãdo mare,& vẽti obediuę-
rũt tibi.Itẽ tu confregiſti capita draconis. i.
diaboli per legẽ euãgelicã, & eccleſiaſtica ſa
cramẽta, & dediſti ipſum draconẽ.i.diabolũ
in eſcã populis Aetiopum.i.pctõribus.Ad cu
ius intelligentiam eſt notandum,ꝙ reges, &
principes gentium,& tiranni perſecutores ec
cleſiæ dicebantur capita draconis. i. diaboli
in q̃bus diabolus dñabatur toti mundo per
idololatriã,& per quos diabolus perſequeba F
tur,et cruciabat martires:ſed iſta capita cõfre
git Chrs ĩ aquis baptiſmalibus tẽpore magni
Cõſtãtini, & eiectis idolis oẽs reges ſubiecit
iugo fidei,& dedit ipſum diabolũ comedẽdũ
populis Aetiopũ.i.iudæis,& cæteris infideli-
bus per infidelitatẽ,& pctã denigratis,Vnde
pctã,& diabolus sũt eſcæ ipſis infidelibus, &
peccatoribus.Nã honores,& dignitates ſunt
eſca ſuperborum,& pecuniæ, & diuitiæ ſunt
cibus,& eſca auarorum,& voluptates eſca lu
xurioſorum: et ſic de ſingulis: oĩa iſta con-
tempſerunt Chriſtiani,quando abrenuncia-
uerunt diabolo, & pompis eius, & reliquę-
runt ea populis Iudęorum, qui propter iſta
mundana noluerunt Chriſtũ recipere, & iõ
iſta ſunt in eſcam Iudæis,& Sarracenis,& cę
teris infidelibus,& ingratis per peccatum:no
bis autem reliquit in eſcã eccleſiaſtica ſacra

A menta: quia ſumus oues paſcuæ eius. Et nota ꝙ ſicut diabolus cum ſuis ſeptem vitiis eſt eſca hominum terrenornm: ita pariter homines terreni ſunt eſca diaboli. Vnde ſicut ſup bi comedũt honores, & auari bona tpalia, & pecunias malè acquiſitas & luxurioſi comedunt voluptates carnales: quas diabolus eis perſuadet: ita poſt mortẽ diaboli comedunt terrenos, & auaros, & luxurioſos in inferno: quia oẽs iſti ſicut oues in inferno poſiti ſunt, & mors depaſcet eos. pſal. 48. Et ideo dixit Deus ſerpenti antiquo. Gen. 3. Terram comedes omnibus diebus vitę tuę. i. homines terrenos, & peccatores. q. d. ſicut hoies terreni comedẽt te in hac vita, ita tu comedes eos poſt mortem in inferno. Et ſic patet qualiter diabolus eſt eſca hominũ terrenorũ, & econ uersò. Itẽ Iob. 40. Ecce Behemoth quẽ feci ſę nũ quaſi bos comedet &c. Et hoc eſt quod ait

B hic ꝓpheta dicẽs. Tu cõfregiſti capita draconũ: & dediſti eũ eſcã populis Aethiopũ, &c. Et ſequitur. Tu dirupiſti fontes, & torrẽtes. q. d. ſicut quõdã dirupiſti, & abſtraxiſti fontes, & torrẽtes aquarũ qñ percuſſiſti petrã Oreb &c. ita tu percuſſiſti corpus, & latus tuum in paſſione: vñ fluxerũt aquæ, & fontes, & torrentes eccleſiaſticorum ſacramentorũ ad noſtrã redẽptionẽ, & ſalutẽ. Et ſicut ſiccaſti flumina ĩ Aegypto: ita ſiccaſti fluuios Ethã. i. fluuios fortes aquarũ. i. pſecutionũ tirãnorũ, & ĩperatorũ: qñ eorũ potẽtiã exſiccaſti, & extinxiſti. Et ſiccaſti etiam oĩa flumina cerimonialia legis veteris, & totũ pſalmũ populi iudaici: qñ eius hoſtiã, & ſacrificium, & regnũ, & ſacerdotiũ abſtuliſti. Item tu Chriſte licèt appareas nunc in humanitate: tñ tu idem es il-

C le, qui tũc feciſti in figura omnia illa ſigna, & prodigia, quæ fecit Moyſes in Aegypto, & in mari rubro, & in deſerto, Sed poſtea poſt incarnationẽ impleuiſti omnia ſupradicta, quæ tunc fuerunt figura: quia licèt ſis rex noſter apparens in humanitate: tñ tu es Deus ante ſęcula: quia in principio erat verbũ, & Deus erat verbũ &c. & oĩa per te facta ſunt tanquã per verbũ. Ideo tuus eſt dies: et tua eſt nox: et tu Chriſte fabricatus es aurorã, & ſolẽ: & tu feciſti terminos terrę &c. Et nota ꝙ hoc verbũ fabrico cũ ſimilibus põt eſſe cõe in ſecundis, & tertiis perſonis: prout patet hic, quãdo dicit. Tu fabricatus es aurorã &c. Si ergo tu Chriſte es ita omnipotẽs, quia oĩa per te creata ſunt, & feciſti omnia illa ſigna, & prodigia in veteri teſta. & poſtea in no. teſta. feciſti ma

D iora. ſ. omnia miſteria noſtrę redẽptionis &c. ergo memor eſto huꝰ gregis, & eccleſiæ tuę, & nõ ꝑmittas eã perire: qa inimicus tuus Mahometus improperauit. i. improperia multa fecit dño, & populus inſipiẽs ipſius Antichriſti incitauit nomen tuũ: qa totaliter conatus eſt delere nomẽ tuũ de terra, & blaſphemare ipſum: incitauit etiam totum mundum contra nomen tuũ & fideles tuos diuerſis tormentis afflixit. Rogo ergo ne tradas animas pauperum chriſtianorũ confitentes tibi iſtis beſtiis. ſ. Mahometo, & Turco, & Tartaro, & Antichriſto deuorandas, & ne obluſcaris finaliter, & totaliter animas pauperum tuorũ, quia ſatis permiſiſti eos affligi. Et dicuntur beſtiæ Mahometus cum ſuis, & Antichriſtus, primò propter vitam beſtialem, & voluptuoſam. Secundò propter immanitatẽ, & crudelitatẽ quã exercent, & exercebunt in Chriſtianos, & maximè Antichriſtus, qui ſimul erit tirannus, & hypocrita, & hæreticus, & ſic

E habebit oẽs proprietates aliarum beſtiarum eccleſiam perſequẽtium. Et ideo dicitur ſimilis Pardo. i. Mahometo, & habere pedes Vrſi, & ſic erit hypocrita, & Draco. Et dicit habere os Leonis: & ſic erit tiranus. Et etiam per iſtã beſtiam poteſt intelligi ſpecialiter iſte Mahometus præcurſor Antichriſti. Chriſtiani vero dicuntur pauperes, eò quòd propter bona ſpiritualia, temporalia reliquerunt. Et dicuntur etiam pauperes, quia Antichriſtus, & Mahometus Chriſtianos bonis temporalibus expoliabunt, & ſuos ditabunt, & ideo ſubdit. O Chriſte reſpice in teſtamentũ tuũ: & legẽ tuã euangelicã: qm̃ Sarraceni, & ſequaces Antichriſti qui obſcurati ſunt, & denigrati ſunt in ſecta Mahometica, & Antichriſti: repleti

F ſũt, & ditati domibus iniquitatum terrę. i. domibus, & bonis temporalibus ſeu diuitiis terrenis, quas cũ iniquitate, & rapina acquiſierunt, & nobis abſtulerunt iniuſtè, & iniquè. Bona temporalia, & per rapinã ablata dicuntur domus, & bona iniquitatũ. i. per iniquitatem, & iniuſtitiã ablata. Bona etiã temporalia dicuntur domus, & vaſa iniqnitatũ, quia in eis includitur oĩs iniquitas. ſ. iniuſtitia, & rapina, & fraus, & dolus, ideo dicunt Mãmona iniquitatũ. Subdit ergo. O Xpe rogo ne populus Chriſtianus factus confuſus auertatur & deiiciatur, & cõtemnatur factus confuſus. Et non permittas ipſum confundi, ſed libera eum de orbe beſtiarum ſupradictarum, vt honoret te. Nã ſupradicti diuites, & raptores nõ laudabunt

A laudabũt te:imo blaſphemabũt,ſed ſolus populus Chriſtianus pauper ſine bonis temporalibus,& inops ſine humano auxilio laudabunt nomen tuũ:& cõfitebuntur fidem catolicam.Sed hoc non poterunt facere,niſi adiuueris eos.Ergo exurgat, & veni ne videaris dormire,& iudica cauſam tuam,& iniuriam contra te factam.Et eſto memor improperiorum tuorũ,quæ facta ſunt tota die,& per totum tempus perſecutionis ab inſipiente Antichriſto,& interfice ipſum ſpiritu oris tui ꝑut dicit Apoſtolus 2. ad Teſſa. 2. Et moriatur iſta beſtia, & ne obliuiſcaris voces blaſphemiæ inimicorum tuorũ: tã Mahometi q̃ Antichriſti:qm̃ ſuperbia eorũ qui te oderunt,& blaſphemarunt ſemp. aſcẽdit in cœlũ ad aures Dei patris, etiam ſemper aſcendit.i. creſcit.q.d.veni,& deſtrue. Primò ſectã Mahometicã.Deinde ſectã Antichriſti cũ ſuo autoB re,qui eccleſiam tuã afflixerunt,& nomẽ tuũ blaſphemarũt.Et etiam tota iſta vltima particula poteſt referri ad vltimũ iudicium,ad qđ Chriſtus veniet cum poteſtate magna,& maieſtate,& iudicabit ſupradictas beſtias.ſ.Mahometũ,& Antichriſtũ,cum omnibus ſequacibus ſuis,& cũ oĩbus ĩfidelibus, & inpœnitẽtibus.Et mittet eos in ſtagnum ignis inferni: vt patet Apocal. 19. Pauperes autẽ Chriſtianos,qui perſecutionem paſſi ſunt propter iuſtitiam fidei,ducet Chriſtus in regnũ patris: vt patet Apoc.20.& Mat. 25.Et ideo dicit Dauid:Exurge Deus,& iudica cauſam tuã. &c. Tota ergo ſententia huius pſal.ſecundum ſecundã expoſitionem eſt ꝙ Dauid præuidit in ſpũ immanẽ perſecutionẽ eccleſię Chriſti ꝑ Mahometũ,et Antichriſtũ finaliter faciendã.
C Et ideo inuocat Chriſtũ, vt veniat ad liberãdum oues ſuas de ore iſtarũ beſtiarũ duarũ. Vñ in pſona eccleſię dicit. O dñe Ieſu Chr̃e poſtq̃ tu creaſti iſtas oues, & ab initio tui aduentus iſtũ gregẽ cõgregaſti,& multipliciter redemiſti,& de ore Draconis ꝑ baptiſmũ liberaſti,libera ergo ipſum populum finaliter de manu iſtarum duarum beſtiarum. ſ. Mahometi,& Antichriſti, & in finali iudicio puni perſecutores eccleſiæ in cruciatũ æternum: & glorifica pauperes tuos in vitam æternam: quæ quidem petitio implebitur per interitũ ipſius Antichriſti.

PSALMVS. LXXIIII.

Confitebimur tibi Deus, cõfitebimur et inuocabimus nomen tuum.

Titulus,Victori ſiue ad victoriam, ſiue in finem ne diſperdas,pſal.ipſi Aſaph.Ex titulo patet ꝙ Dauid fecit hunc pſal. dirigens nos in Chr̃m qui eſt finis legis. Et cantabatur cũ omni conatu per chorũ ipſius Aſaph, eò ꝙ dirigitur toti eccleſię:vt frequenter eſt declaratum.Et additur ne diſperdas:eò ꝙ ꝓpheta in perſona totius eccleſiæ rogat Deũ: ne permittat eccleſiam diſperdi per infideles. Iſte pſal.ab aliquibus Hebręis,& etiã catolicis exponitur de populo Iſrael redeũte de captiuitate Babilonica, & dicente. Confitebimur tibi Deus confitebimur:quando egreſſi fuerimus ab hac captiuitate.Et narrabimus mirabilia tua:eò quòd facies iudicium,& punitionem,& vltionem de inimicis noſtris,vt patet ꝑ totum diſcurſum pſal.inquantũ Deus promittit facere vindictã &c.Sed Rabi Camhi dicit:ꝙ iſte pſ.factus eſt ĩ pſona populi iudeorũ exiſtẽtis in hac captiuitate expectãtis liberari per Meſſiam:quẽ falſo,& fruſtra expectãt: E qui eſt facturus vltionẽ de Chriſtianis, & cæteris gentibus,qui affligunt eos in hac captiuitate.Ideo dicit iſte populus,O Deus quando tu miſeris Meſſiã, & liberauit nos de hac captiuitate: tunc confitebimur tibi &c. Sed quia ſecunda expoſitio eſt erronea,inquantũ tollit tempus aduentus Meſſię, & prima eſt inutilis,inquantũm illud quod eſt ſpirituale expectat temporale.Iõ eſt dicẽdum ſecundũ catolicã,et verã intelligẽtiã ꝓphetæ, et eccleſiæ,ꝙ Dauid ꝓuidens in ſpũ gaudiũ fideliũ de aduentu Meſſiæ, & beneficio noſtrę redemptionis,& præuidens futurum iudiciũ,& punitionẽ faciendã ꝑ Chr̃m de perſecutoribus eccleſiæ,& de trãſgreſſoribus legis euãgelicę fecit hunc pſal.orãs ne Deus ꝑmittat diſperdi populũ ſuũ, ſed faciat vltionẽ de perſecutoribus eius, in qua oratione forſan habuit F certitudinẽ de aduẽtu Meſſiæ, & punitione faciẽdã de iniquis.Iõ Introducit populũ fideliũ dicens.O Chriſte Deus nos cõfitebimur tibi.i.laudes dabimus tibi.Primò propter beneficium incarnationis,& noſtræ redemptionis,quia nos à peccato,et perpetua captiuitate liberabis. Secundò confitebimur tibi quia de diabolo,& de inimicis eccleſiæ facies vindictam,& vltionem, & inuocabimus nomen tuum,quod eſt Ieſus.

Narrabimus mirabilia tua:cũ accepero tempus ego iuſtitias iudicabo.

Et tunc etiam confitendo narrabimus mirabilia tua, & prædicabimus miſterium incarnationis, & natiuitatis, & prędicationis, & miracu-

A & miraculorum operationis, & mortis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis &c.q.d.tũc agemus grãs, & celebrabimus feſtiuitates in memoriã horũ beneficiorũ &c. Cũ accepero tẽpus. Hæc eſt ſecunda pars huius pſ. in qua loquitur Chrs in lege ꝓmiſſus, q̃ locutio põt continuari cũ ſupradictis verbis. Primò ꝙ Dauid dicat. O Chriſte Deus non cõfitebimur tibi &c. eò per reuelationẽ dixiſti mihi oĩa verba ſequẽtia. ſ. cum accepero tp̃s ego iuſtitias iudicabo &c. Vel põt dici ꝙ iſte pſ. eſt quidã dialogus, ĩ quo Dauid dicit in pſõna, totius eccleſiæ, cõfitebimur tibi deus &c. Sed poſtea Chrs rñdens dicit verba ſequẽtia. ſ. cũ accepero &c. qñocunq; intelligatur: Xp̃s eſt ille, qui loquitur in hac ſecũda parte, vbi Chrs tria facit. Nã primo promittit venire in carnẽ ad iudiciũ diſcretionis. Secũdò promit-

B tit dare legẽ iuſtificantẽ, prohibentem omnem violentiam & iuſtitiã. Tertiò promittit facere vltionẽ de ſuperbis, & trãſgreſſorib. & perſecutorib. legis euãgelicæ. Scd'm ibi. Dixi iniquis. Tertiũ ibi. Quia neq; ab oriẽte. Quantũ ad primũ eſt aduertendũ ꝙ Chrs q eſt verbũ p̃ris, & Deus ab æterno cõſubſtantialis patri, cũ ſit æternus, & ſupra oẽ tp̃s factus eſt tẽporalis, & mortalis formã ſerui accipiens. Et ſic accipiendo carnẽ accepit mortalitatem, & accepit tp̃s: q a factus eſt hõ tẽporalis & mortalis, ĩ qua forma dedit nobis legẽ euãgelicã. Et in eadẽ forma debet mũdũ iudicare, ĩ qua iudicatus eſt à Pilato. Et hoc eſt qđ dicit hic Chrs rñdẽdo voto eccleſiæ dicens. Tu Dauid & vos fideles dicitis, ꝙ non permittã eccleſiã diſperdi, & ꝙ confitebimini mihi &c. Et ego dico vobis, & promitto, ꝙ cũ accepero tẽpus.

C i. cũ aſſumpſero carnem humanã, & effectus fuero temporalis, & carnalis, & mortalis, & venero in carne, ego tunc iuſtitias quas petitis, iudicabo. Primò per iudicium diſcretionis. Secundò per iudicium examinationis, & retributionis, & punitionis, quia puniam veſtros perſecutores: & liberabo, & reſtaurabo eccleſiam meam, & fideles meos.

Liquefacta eſt terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmaui columnas eius.

Hic explicat modum huius reſtaurationis. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ corda hominum ante Chriſti aduentum maximè corda gentiliũ erant dura, & lapidea per ſupbiam, ſed Chriſtus fecit ea carnea, & liquefacit ea per humilitatem, & doctrinam euangelicam, & fidem, & caritatem. Item ex alia parte caro hominũ erat liquefacta, & fragilis, & prona ad cadẽdũ, & peccãdũ: ſed Chrs D firmauit colũnas eius. i. fortificauit vires animæ per fidẽ, & caritatẽ, & gratiã, & eccleſiaſtica ſacramẽta, & per doctrinã legis euangelicę. Itẽ tota eccleſia fuit in principio ẽt fragilis. Nã in paſſione relicto Chriſto oẽs fugerũt, & Petrus ad vocẽ vnius ancillæ ter negauit Chrm, & in illis diebus oẽs apoſtoli, & diſcipuli erãt in cœnaculo abſconſi, & cõgregati ꝑp metũ Iudæorũ. Sed Chriſtus miſit ſpiritũ ſanctũ in eos, qui erant columnæ eccleſiæ fragiles, & ſic Chriſtus cõfirmauit, & fortificauit columnas eccleſiæ: & ſic Chriſtus in aduentu liquefacit, & mollificauit dura: & confirmauit, & fortificauit fragilia per fidem & eccleſiaſtica ſacramenta. Dicit ergo Chriſtus, quando ego veni in carnem tota terra. i. oẽs qui habitant in ea, erat liquefacta, & E fragilis, & omnia corda hominum erant diſſoluta, & corrupta in moribus, & hoc non ſolum in populo gentili, ſed etiam iudaico, ſed ego confirmaui columnas eius, & ne totaliter caderent in ruinam. Nam conſtitui. 12. apoſtolos, & ſeptuaginta diſcipulos, & eos in fide ſolidaui, & hos feci columnas: ſuper quos ſuſtentatur eccleſia; Et iſti prædicarunt legem euangelicam: & conuerterunt omnes gentes ad fidem, & liberarunt genus humanum de magna ruina, & texerunt omnes fideles vno tecto eccleſiæ. Et ſic nunquàm iſta eccleſia ruet, nec totaliter cadet, quia ego cõfirmaui columnas eius per duodecim apoſtolos, & per duodecim articulos fidei, & per ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, & per legem, & præcepta euangelica.

Dixi iniquis nolite iniquè agere, & delinquentibus nolite exaltare cornu. F

Nolite extollere in altum cornu veſtrũm: nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem.

Hic Chriſtus ſpecialiter promittit dare legem euangelicam per quam firmatur eccleſia & diſcernitur populus fidelis ab infideli. Et põnit præteritum pro futuro propter certitudinem propheticę ſecundũ morem ſuum. Vnde dicit. Ego confirmaui columnas eccleſiæ, non ſolũ per apoſtolos, & diſcipulos, ſed etiam per legem euangelicam. Nam ego in lege euangelica dixi, & præcepi iniquis, & uiolentis, & iniuſtis, ne perſequantur iuſtos, & pauperes, & ſimplices: imo dixi: Nolite iniquè agere contra Deum, & proximum, & etiam dixi delinquentibus, & trãſgreſſoribus

&

A & ſuperbis,nolite exaltare cornu, & faſtigiũ ſuperbiæ:quia dedi præceptum de iuſtitia,& homilitate:vt patet Matt.5.& 7.& 8.& per totum diſcurſum euãgelicum:quia nil aliud præcipitur,niſi caritas Dei,& proximi,& hu militas:quia qui ſe humiliat exaltabitur,& q ſe exaltat humiliabitur.Ideo dixi.Nolite extollere cornu,ideſt ſtatum,& dominium veſtrum in altũ in dictis aut factis, & nolite loqui iniqtatẽ.i.blaſphemiã,aut dolũ,aut mẽdacium aduerſus Deum. Nam qui loquitur mendacium contra proximum,etiam oſtendit Deum, & ſic prohibetur omne dictũ aut factũ contra Deum,& proximũ,et in hoc cõſiſtit tota lex euangelica,& etiã lex,& ꝓphetę.Sed hoc magis explicatur in lege euangelica Matth.5.& 6. &c. Et iſta lex euangelica non ſolum obligat Iudęos,ſed omnes nationes, & conditiones hominum, & omnes regiones,& terminos terræ: ideo ſubdit cõminando punitionem tranſgreſſoribus hic tem
B poraliter, & in futurum æternaliter, dicens.

Quia neque ab oriente neque ab occidente neque a deſertu montibus:quoniã Deus iudex eſt.

Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia calix in manu domini vini meri plenus eſt mixto.

Et inclinauit ex hoc in hoc:verumtamẽ fæx eius nõ eſt exinanita:bibẽt oẽs peccatores terræ.

Nemo putet ſe excuſari ab hac lege, nec putet fugere punitionem, ſiue faciat ſecretè, ſiue palam,quia Deus nec deficit ab oriente, neque ab occidente,neq; à montib. Scytię,& Aetiopiæ, quoniam Deus iuſtus iudex vbiq; eſt præſens,& nullo loco deeſt.Et notãter nominat orientẽ,& occidẽtem,& non aquilonẽ nec auſtrum,quia per deſertos montes intelli
C git aquilonẽ,& auſtrũ.Et ratio eſt,nã in parte aquilonari ſunt montes Sarmatici vltra ſeptimum clima,qui quidem montes ſunt deſerti propter frigus,& perpetuũ gelu. Et qa vltra ſexaginta quinq; gradus ab ęquinoctiali, dũ ſol eſt in ſcorpione, & in capricorno ſemper eſt nox ſine luce: eò ꝙ per illos duos menſes ſol eſt ſub horizõte eorum,per oppoſitum in Aetiopiæ montibus eſt ſemper ęſtus,& terra redditur inhabitabilis. Sed ſi aliqui habitant tam in montibus deſertis Aetiopiæ, quàm in montibus Sarmaticis: adhuc illi ſunt ſub dei iudicio: & omnes illos, & iſtos qui habitant in media terra temperata, ſcilicet inter ſecundum, & ſeptimum clima Deus iudicat ſecundum ſua demerita, hic temporaliter,& in futuro æternaliter. Ideo ſubdit. Hunc humiliat,ſcilicet ſuperbum,& hunc,ſcilicet humilẽ exaltat,ſicut humiliauit Pharaonẽ, & Nabucodonoſor.Et exaltauit Darium,& Cyrũ, & Dauid &c. Et vnde proueniat hoc ,ſubdit cauſam potentiæ Dei dicens: quia calix in manu domini &c. Ad cuius intellectum eſt notandũ, quòd triplex calix legitur in ſacra ſcriptura.Primus calix paſſionis.Matth.26. Tranſeat à me calix iſte. Et poteſtis bibere calicem &c. Secundus eſt calix punitionis. pſal.10. Ignis ſulfur ſpiritus procellarũ pars calicis eorum. Item Apo.14. Hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum eſt mero in calice iræ ipſius. Item Apo. 17.Date illi calicem vini indignationis irę Dei. Tertius calix eſt fruitionis, & gloriæ.pſal. 15. Dominus pars hæreditatis meæ,& calicis mei.Item pſal.22.Calix meus inebrians.Item Eſa.57. dicit de calice punitionis. Conſurge Hieruſalem, quæ bibiſti de manu domini calicẽ iræ eius. Et ſic tot modis dicitur vinum.ſ.paſſionis,& punitionis, & fruitionis.Et ſic ſecundo modo ſumitur hic calix,& vinum.ſ.irę & punitionis, cum dicitur calix in manu dñi vini meri plenus eſt mixto. Vñ calix iſte quo Deus potat peccatores eſt plenus mixto. i.quadã mixtura.Nam habet in ſummo vinum proſperitatis,& in fundo fęces aduerſitatis,& damnationis,et pœnæ ęternæ,ideo peccatores,et ſuper bi bibunt in hac vita vinum proſperitatis de hoc calice: ſed in fundo reperiunt fæcem: et vinum damnationis ęternæ. Per oppoſitum iuſti:quia bibunt in hac vita calicẽ paſſionis. et perſecutionis, ideo in fundo reperiunt vinum fruitionis,et gloriæ,ideo dixit Xp̃s Mat. 20.Poteſtis bibere calicem quẽ ego bibiturus ſum,vt ſedeatis ad dextrã in regno meo. Et iõ. ait Lucæ. 22. Vado vobis parare regnũ, vt edatis,et bibatis ſuper mẽſam &c. De vtro que ergo calice põt intelligi iſte verſus. Primo de calice paſſionis,qui habet vinũ aduerſitatis,et amaritudinis in ſummo, et vinũ gloriæ in fundo, vt ſit ſenſus: qa calix paſſionis eſt in manu domini. ſ.calix vini meri plenus mixto i.mixtura paſſionis cum gloria fruitionis.Vel poteſt intelligi,et manifeſtus calix retributionis, vt ſit ſenſus,in manu domini eſt calix retributionis,plenus meri vini,et mixto,cũ quo Deus retribuit bonis,& malis. Nã merũ purũ eſt,pro bonis, ſed mixtura,q̃ eſt in fundo eſt pro reprobis. Et ſic põt eſſe ille calix rõne dãtis,et iudicis.Et iſtũ calicẽ irę & retributiõis Deus inclinauit ex hoc ĩ illud.i.

ex hoc

A ex hoc peccatore in illum: quia omnibus peccatoribus dat potum de iſto calice punitiōis. Veruntñ fęx eius. ſ. fæx punitionis nondũ eſt exinanita, & vacuata: imo ex ipſa bibent oēs peccatores terræ. Nā ſicut gloria Dei nunq̃ euacuabitur pro iuſtis, ita ira Dei nunq̃ euacuabitur pro damnatis: quia ſemper calix irę Dei hēt aliquid fæcis ad puniendos iniuſtos.

Ego autem annunciabo in ſeculum. cantabo Deo Iacob.

Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iuſti.

Iſta poſſunt eſſe verba Chriſti in perſona corporis myſtici, vel ſunt verba ipſius eccleſię dicentis: oēs pctõres terræ bibent de iſto calice punitionis, & irę Dei. autem pro ſed, ego annunciabo, & prædicabo iuſtitiã, & iudiciũ Dei in ſæculum: & cantabo Deo Iacob, agendo grās de punitione facta de pſecutoribus: cantabo dico, hoc eſt per membra, & fideles
B meos. Et confringã omnia cornua, & ſupbias pctõrum: eis dominiũ, & regna, & vita auferẽdo, & à dignitatibus eiiciẽdo, & in infernum detrudendo: & cornua, & honores iuſti populi Chriſtiani exaltabunt̃ hic per grãm, & in futuro per gloriam. Hoc fuit impletũ. Nam poſt deiectionem Diocletiani, & Maxentii, & aliorum tirannorum, eccleſia fuit exaltata ẽt tẽporaliter: vt patet in eccleſiaſtica hiſtoria Et Dauid coniungit finẽ cum principio: quia ibi dixit Confitebimur tibi deus cõfitebimur & hic dicit. Ego aũt in ſæculum cantabo &c. Et dat rationem quare: quia omnia cornua pctõrum confringebãt eos deiiciendo, & puniendo: eò ꝙ perſecuti ſunt eccleſiam. Et cornua populi iuſti exaltabũtur: eò ꝙ patienter
C perſecutiones propter fidem, & iuſtitiam tolerarunt, & ſic ſuperbi humiliati ſunt, & humiles exaltati per Chriſtum: eò quòd iſti ſeruarunt legem Chriſti, & illi non. Vnde nota ꝙ licet iſta confractio, & depreſſio peccatorum & exaltatio iuſtorum fiat continuè in hoc mundo occulto Dei iudicio: tamen in nouiſſimo die fiet publicè, & in manifeſto, & ſic de vtroque iudicio poteſt intelligi iſte pſalmus ſicut dictum eſt pſalmo nono.

PSALMVS. LXXV.

Notus in Iudæa Deus: in Iſrael magnum nomen eius.

Titulus, Victori ſiue in finem in organis pſal. Aſaf cantici. Dicitur pſal. cantici in organis: quia ſimul cantabatur cum organo muſico, & voce homana: dicitur ipſi Aſaf: qui datus eſt ad cantandum ipſi Aſaf: eò quòd dirigitur toti eccleſiæ quæ fuit finis legis. De materia huius pſal. dicit Rabi Salomon, & multi hæbræorum, & catolicorum, qui ipſũ ſequũtur, ꝙ iſte pſal. eſt factus de ſtrage Sennacherib, qui obſederat Hieruſalem, ſed venit angelus domini, & in vna nocte interfecit centum octogintaquinq; millia, & ſic miſerabiliter fugit Sennacherib. Vnde tunc Deus fuit notus. i. ſuã omnipotentiã oñdit, & notificauit in Iudæa, & Hieruſalẽ contra inimicos populi ſui, & ſic exponunt hunc pſalmũ. Sed de illo cęco obſtinato Ra. Salo. non miror: quia quantũ potuit conatus eſt occultare veritatẽ ſacræ ſcripturę: ſed miror de catolicis qui ipſum ſequunt̃: cũ per fidẽ videāt ibi latere maxima ſacramenta de Chriſto, & eccleſia, & velint ea tacere. Iō Camhi Barchinonẽſis dicit ꝙ iſte pſalmus loquitur de magno prælio qđ factum ſunt Gog, & Magog in Hieruſalẽ contra Meſſiam, quẽ fruſtra, & falsõ expectãt Iudęi. Et quomodo Meſſias debet vincere Gog & Magog in Hieruſalẽ, & de hoc gloſſat ipſum pſalmũ dicens. Tunc Deus erit notus in Iudæa. i. notificabit potẽtiam ſuam, & fauorem Meſſię, & populi Iudaici, quãdo Meſſias vincet God & Magog in Hieruſalem, de quo prælio, & victoria loquitur Ezechiel. 38. & 39. ca. Vnde licẽt alius obſtinatus dicat mẽdacium, inquantùm gloſſat iſtum pſalmum de prælio Meſſiæ, quem falsò expectant: tamen dicit veritatem inquantum dicit, quòd Dauid fecit hunc pſalmum de victoria regis Meſſiæ in lege promiſſi. Ideo eſt dicendũ ſecundum intentionem ſacrorum doctorũ & ſecundũ veritatẽ, ꝙ Dauid in hoc pſal. prędicit victoriam quam Chriſtus Meſſias in lege ꝓmiſſus habuit in Hieruſalẽ cõtra diabolũ ꝑ mortem, & paſſionem, & reſurrectionẽ ſuã, & prædicit omnia myſteria noſtræ redẽptionis, quę completa ſunt in Hieruſalem, & Iudæa, & tota terra promiſſionis: vbi Chriſtus fuit notus, & fuit conuerſatus. Per Iudæam, & Hieruſalem intelligitur etiã tota eccleſia à ſolis ortu vſque ad occaſum: eò quòd ab illa terrena Hieruſalem orta eſt: vbi & in qua ſola Deus eſt notus per fidem, & opera mirabilia, quæ facta ſunt, & fiũt quotidie ꝑ Chriſtum, & de hac eſt iſte pſalmus. Ad cuius intellectũ eſt notandũ, ꝙ ſicut nos veneramur cum magna deuotione ciuitatẽ Hieruſalem: eò ꝙ ibi Chriſtus prędicauit, & miracula fecit, & fuit paſſus, & ſepultus, & reſurrexit, & aſcen-

(Marginal letters D, E, F stand beside the right column at the lines beginning "tus eſt ad cantandum", "ſactum ſunt Gog", and "cundum intentionem" respectively.)

A & aſcēdit in cælum &c. & veneramur Betleē
quia ibi natus eſt, & cætera loca vbi fecit mi-
racula, & dicimus illam terrā ſanctam, & bea
tam, in qua Chriſtus fecit omnia illa myſte-
ria: per eādem rationē, & cauſam omnes pa-
triarchæ, & prophetæ beatificarūt illā ciuita-
tem, & terrā: eò ꝙ præuiderūt in ſpiritu, & re
uelatione, ꝙ ibi myſteria ſupradicta erant im
plenda per Chriſtum Meſſiam in lege pro-
miſſum. Et ideo hoc prȩuidens Dauid, beati-
ficauit illam ciuitatē, & totā terram Iudæ, &
Iſrael, eò ꝙ Chriſtus erat ibi naſciturꝰ, & om
nia ſupradicta operatus. Iō dicit Notus in Iu
dæa Deus &c. Duo ergo facit in hoc pſal. Nā
primò deſcribit, & prȩdicit multiplicem no-
titiā, qua Deus in carne erat cognoſcēdus in
Iudæa, & Hieruſalē ad noſtrā ſalutē. Secun-
dò prȩdicit diuinū cultū Chro conferēdū ex
B gratiarum actione pro huiuſmodi beneficiis.
ibi. Qm̄ cogitatio hominis. Quātū ad primū
eſt notandum, ꝙ hic memorātur quatuor lo
ca, quȩ ſeſe hn̄t ſecūdū continēs, & contētū,
ſcilicet Iſrael, & Iudȩa, & Sion, & Hieruſalē.
Nam Sion continetur in ciuitate Hieruſalē,
cum ſit altior, & fortior pars eius, & Hieruſa
lem cōtinetur in Iudȩa pro maiori parte. Sed
Iudæa continetur in Iſrael. Nam terra Iſrael
dicitur tota terra ꝓmiſſionis diuiſa p. 12 tri
bus. Per totam autem iſtam terrā Iſrael fuit
Chrs notus: quia ibi prædicāuit, & miracula
fecit, maxime in Galilea, ſcilicet i tribu Zabu
lon, & Neptalim &c. Secūdò fuit notus in Iu
dȩa: qa ibi natus eſt. ſ. in Betleem, & in Iudȩa
fuit baptizatus. ſ. in illa parte Iordanis, q̄ irri
gat Iudæam, & in Iudæa ieiunauit. 40. diebus
&c. qa ibi iuxta Hiericó q̄ eſt in Iudȩa. Et hoc
C eſt quod intendit dicere Dauid cum dicit.
Notus in Iudȩa Deus. i. Chriſtus Deus & ho
mo erit notus, & manifeſtus in Iudȩa: quia
primò naſcetur in Betleem Iudæ. Et ibi can-
tabunt angeli. Gloria in excelſis Deo. Et ado
rabitur à paſtoribus, & à magis. Et ſic ibi pri-
mò cognoſcetur. Item ibidem præſentabitur
in templo in Hieruſalem, & cognoſcetur per
Simeonem, & Annam propheuſſam, & ibi-
dem cognoſcetur diſputans in medio docto-
rum. Item in eadem Iudæa cognoſcetur in
baptiſmo à Ioanne Baptiſta, quando audie-
tur paterna vox dicens. Hic eſt filius meus di
lectus. Item in eadem Iudæa cognoſcetur per
ieiunium, quando tenebitur à diabolo, & co
noſcetur vt victor, & ſic in Iſrael, & Iudæa
maximè erit notus.

Et factus eſt in pace locus eius: & habitatio D
eius in Sion.

Locus eius. In Hebræo habetur: Factus eſt
in ſalem, ideſt Hieruſalem tabernaculū eius.
Ex quo patet, ꝙ hic oſtendit quomodo ſpecia
liter Chriſtus erat noſcendus in Hieruſalem.
Ad cuius intelligentiam eſt notādum, ꝙ Hie
ruſalem interpretatur viſio pacis. eò ꝙ cōpo-
nitur ex duobus, ſcilicet ex hoc nomine ſalē
quod interpretatur pax, & hiere, quod inter
pretatur videre ſiue videbitur. Vnde dicunt
Hebræi, ꝙ hoc nomen fuit compoſitum per
duos ſanctos viros. Nā primo Melchiſedech
quem dicunt eſſe Sem filium Noe vocauit ip
ſam Salem, eò ꝙ fuit in ea rex, & ſacerdos, &
ſeruabat in ea iuſtitiam, ex qua ſequitur pax.
Et ideo vocauit eā ſalem. i. pacificam, in qua
obtulit panem, & vinū pro Abraham, vt pa-
tet Geñ. 14. Secundam vero partem huius E
nominis impoſuit ipſe Abraham, dicūt enim
& eſt veriſimile, ꝙ in eodē monte vbi nūc eſt
Hieruſalem voluit Abraham ſacrificare filiū
ſuum Iſaac, ſed quia fuit prohibitus ab ange
lo, & apparuit ibi aries hærens vepribus, &
ſacrificauit, & immolauit ipſum, loco ipſius
Iſaac: ideo vocauit nomen loci illius adonai
hiere. i. dn̄s videt, & ſic vſque in hodiernum
diem dr̄ in monte dn̄s videbit, vt patet Geñ.
22. In Hebræo vero habetur, dominus de-
monſtrabitur ſiue videbitur, & ſic ex hoc no-
mine hieru, & hoc nomine ſalē cōponit̄ Hie
ruſalē, quod idem eſt quod viſio pacis, ſiue in
qua dn̄s pacificus monſtrabitur, vel videbit̄.
Quod quidē myſterium vere completū fuit
in Hieruſalem. Nā ibi dominus fuit viſus, &
moſtratus in carne, & fuit in templo præſē-
tatus, & ibi prædicauit, & miracula fecit, &
ibi fuit ſepultus, & miſit ſpiritum ſanctū in F
diſcipulos, & aſcendit in cœlum. Et eſt credē
dum, ꝙ in eodem loco crucifixus eſt, & viſus
eſt in cruce, vbi Abraham immolauit arietē
loco ipſius Iſaac. Et ideo rectè dr̄ locus, dn̄s
videbitur ſiue demōſtrabitur. Vn̄ multa erat
facturus Meſſias in Hieruſalē inter cȩtera, ꝓ
pter quæ oēs patriarchæ, & ꝓphetæ ita ſȩpe
celebrarunt, & memorarunt illam ciuitatem
Hieruſalem. Nam primò fuit eius locus: quia
ibi prædicauit, & miracula fecit, vel quia ibi
fuit ſepulcrum eius quod dicitur locus, & ta
bernaculum eius. Ideo vbi Hie. poſuit Factus
eſt in ſalem locus eius. Septuaginta poſuerūt
factus eſt in pace locus. i. ſepulcrum eius, qa
in illo loco, & ſepulcro dormiuit Chriſtus

A in pace, & cum ſpe reſurrectionis, vt patet
pſalmo. 15. Secundò in Sion quæ eſt altior
pars Hieruſalē hoſpitabatē Chrs, & ibi come
dit paſca cum diſcipulis. Et ibidē inſtituit ſa-
cramentum altaris. Et ideo ſequitur, Et facta
eſt habitatio eius in Sion, & ibi fuerunt diſci
puli congregati propter metum Iudæorum
per aliquot dies.

*Ibi confregit potentia: arcum ſcutum, & gla
diũ & bellum.*

Secundò ibi eadem Hieruſalē Chrs debel
lauit diabolũ in cruce, & cõfregit arma eius,
& potentias, & vires. Nam confregit arma. ſ.
arcũ tentationum, cum quo mittebat ſagittas
ſuas. Itē confregit ſcutũ chirographi vēditio-
nis humanæ, quo omnes fuimus venundati
peccato ad Ro. 10. quod chirographũ affixit
cruci. ad Col. 2. Secundò ibi confregit gladiũ
peccati originalis, quo omnes vulnerauerat.
B Et confregit arma 7. vitiorum capitalium,
quibus omnes inficiebat, & ſic confregit bel-
lum, quod nobis diabolus faciebat. Et ſupera
uit ipſum per mortem, & paſſionem. Hanc vi
ctoriam perfecit in cruce. Ex quo patet, ꝙ re
cte vocata eſt Hieruſalem: quia in ea multi-
pliciter viſus eſt Xps deus, & hõ i carne, & in
ea pacificauit nos Deo patri p ſanguinē ſuũ.

*Illuminans tu mirabiliter à montibus æter
nis turbati ſunt omnes inſipientes corde.*

*Dormierunt ſomnum ſuum: & nihil inuene
rũt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.*

Tertiò Chriſtus notus eſt in Hieruſalē, &
in Sion: quia in ea miſit ſpiritum ſanctum in
apoſtolos, & illuminauit eos: vnde intellexe
runt legem euãgelicam, & ſcripturas: & in il
la die dedit eis legem quò ad intelligentiam:
C & ſic ex paruis, & infimis fecit eos mõtes ma
gnos: per quos poſtea illuminauit totũ mun
dum. Et ideo ſubdit Dauid. Benedico, ꝙ no-
tus eſt Deus in Hieruſalem, & in Sion: quo-
niam tu eris ſiue fuiſti ibidē illuminans mũ-
dum à montibus æternis. i. ex apoſtolis, quos
primo ibi illuminaſti: poſtea ab eis, & per eos
illuminaſti totum orbem: quando in eos ſpi
ritũ ſanctũ miſiſti terribiliter in die Pent. qñ
factus eſt de cęlo ſonus. Vnde omnes Iudæi
inſipiētes corde, & ſcribæ, & phariſæi turbati
ſunt, & admirati audientes ſonum, & vidētes
linguas igneas ſupra mõte Sion, & apoſtolos
& audientes eos loquentes omnibus linguis,
& allegãtes, & exponentes omnes ſcripturas
& conuincentes eos. Vnde conuerſi ſunt in il
la die de popularib[9] quaſi quatuor millia: vt
patet. Act. 2. & 3. ſed Scribæ, & phariſæi mãſe D
runt obſtinati in ſua malitia ſequentes auari
tiam, & diuitias ſuas. Ideo ſubdit, quòd iſti in
ſipientes corde dormierũt ſomnum ſuum in
peccato mortificati per auaritiam, nolentes
ſequi Chriſtum, qui prædicauerat pauperta-
tem. Et ideo omnes iſti viri nihil diuitiarum
inuenerunt poſt mortem in manibus. Et di-
cit. Dormierunt ſomnum ſuum: quia vita ho
minum mundanorum, & auarorũ, & ſuper-
borum non eſt niſi quoddam ſomnium. Nã
ſicut ſomniator cum excitatur à ſomno: licèt
ſomniet ſe eſſe diuitem, & regem: tamen nil
repetit in manibus poſt ſomnum: ita homo
auarus, & mũdanus licèt multa poſſideat: ta-
men cum moritur tota vita ſua viſa eſt ipſi
breuis quaſi ſomnium: & nihil poteſt ſecum
portare prout dictũ eſt pſal. 38. &. 48. Et iõ
dixit quidã philoſophus. Votis decipimur,
& tempore fallimur oẽs, Mors ridet curas, E
anxia vita nihil. q.d. ꝙ breue tempus inopi-
nata mors decipiunt, & fallunt deſideria, &
curas hominum, & annihilant, & fruſtrant
omnia bona temporalia multo labore com-
parata: eò quòd aufertur nobis tēpus, & ſpa-
tium vitæ per mortem: & ſic manemus delu
ſi, & decepti in noſtris votis, & curis, & ſic to
ta anxia vita, & laborioſa hominum diuitũ,
& mundanorum vertitur in nihil, & ſic fue-
runt decepti Iudæi, qui vt nõ perderēt diui-
tias: noluerunt ſequi Chriſtũ. Et ſic eſt dicen
dum de cæteris mundanis. Ideo ſubdit.

*Ab increpatione tua Deus Iacob dormitaue
runt qui aſcenderunt equos.*

O Deus dormitauerunt. i. mortui ſunt in
ſua obſtinatione omnes milites, & reges, &
principes, qui aſcenderũt equos, ideſt oẽs vi- F
ri bellicoſi, & magnates: quia iſti tales conſue
uerunt aſcendere equos & equeſtres incede-
re. Vnde iſti tales mundani noluerunt recipe
re lumen euangelicum a montibus æternis,
ideſt ab apoſtolis, & doctoribus in pom-
pa mundana, ideo orbati omnibus bonis
temporalibus ſepulti ſunt in inferno. Sed eſt
aduertendũ, quòd vbi noſtra translatio ha-
bet à montibus æternis. litera Hebræa habet
à mõtibus rapinæ, & litera Hieronymi à mõ
tibus captiuitatis. Et tunc tota iſta ſententia
quatuor verſuũ poteſt referri ad deſcenſum
Chriſti ad infernum, & expoliationem lim-
bi: vt ſic ſenſus: Bene tu Chriſte fuiſti notus
in Hieruſalē. Nã dũ corpus tuũ erat conditũ
in pace, & ſepulcro: tu deſcendiſti in inferos,

& ad

A & ad montes rapinæ, & captiuitatis: vbi diabolus tenebat genus humanum captiuum. Vnde videntes lumen tuũ omnes dęmones, & damnati inſipientes corde turbati ſunt, & fugati à montibus rapinæ, & captiuitatis. i. à limbo inferni: qui dicuntur montes rapinę, & captiuitatis. Intrans ergo infernũ ſiue limbum, & illuminans tartareum limbũ, & mõtes rapinę: tunc omnes inſipientes corde ſcilicet demones, & dãnati turbati, & fugati ſunt ab illis montibus captiuitatis, & ſic Chriſtus confregit vectes ferreos &c. & dedit in inferno per quadraginta horas tanquam iudex, & condemnauit diabolum, & cunctos obſtinatos, & damnatos ad pœnam ęternam. Et abſtraxit ſecum omnes ſanctos patres, & eós ſolum qui ab hac vita diſceſſerũt in fide, & ſpe Chriſti futuri: cæteros autem ad carcerẽ perpetuũ cum diabolo diſtinauit. Et ideo ſequi-

B tur, Turbati ſunt omnes inſipientes corde: eò ꝙ relinquẽtes veram fidem, & ſapientiã ſecuti ſunt mundanas diuitias. Et ideo omnes iſti viri diuitiarum nihil vtilitatis inuenerunt in manibus ſuis: quia nullũ opus bonũ fecerũt dum viuerent. Et ſic O Deus Iacob oẽs qui aſcenderunt equos. ſ. reges, & principes, & milites, & diuites huius mundi dormitauerũt, & morte puniti ſunt ab increpatione, & ſententia tua. Et non ſolum dormitauerũt morte corporali: ſed etiam æterna, & ſpirituali. Iſti etiam duo verſus poſſunt referri ad milites cuſtodes ſepulcri Chriſti. Nam dum milites armati cuſtodierunt ſepulcrum reſurrexit Chriſtus, & ſic nihil inuenerunt in manibus ſuis: quia ab increpatione, & voluntate Chriſti dormierunt, nec potuerunt Chri-

C ſtum in ſepulcro detinere cum reſurgeret, Ideo ſequitur.

Tu terribilis es: et qs reſiſtet tibi? ex tũc ira tua.

De cœlo auditum feciſti iudicium. terra tremuit & quieuit.

Cum exurget in iudicium Deus: vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ.

Tu Chriſte terribilis es, & quis reſiſtet tibi? q. d. nullus poſſet tibi reſiſtere. Nã tunc ex ira tua auditum feciſti iudiciũ de cœlo, & terra tremuit, & quieuit quãdo Chriſtus Deus, & homo reſurgeret in iudicio: vt ſaluos faceret omnes mãſuetos terræ. Nã ecce terræ motus factus eſt magnus quãdo ſurrexit, & ſurrexit ad iudiciũ dãnatorum, & ſuperborum, & mundatorum, & ad ſalutem mãſuetorum. Et ideo dicit vt ſaluos faceret omnes manſue-

D tos terræ &c. quia reſurrectio Chriſti fuit ſalus, & reſurrectio manſuetorum. Sed eſt aduertendum, quòd hic nõ ſolum loquitur de reſurrectione Chriſti tunc facta: ſed etiam de reſurrectione vniuerſali futura, & de vltimo iudicio. Nam non ſolum mors, & reſurrectio Chriſti facta in Hieruſalem, ſed etiã vltimũ iudiciũ, & vniuerſale fiet in valle Ioſaphat. Nam Chriſtus veniet cum poteſtate magna, & maieſtate, & erit in aere ſupra montẽ Oliueti, vbi erat quando aſcendit in cęlũ, & omnes apoſtoli qui dicuntur montes æterni, erunt ſedentes ſuper ſedes duodecim circumquaque: & omnes ſancti erũt in aere cum eo ſupra montem Olìueti: & oẽs iudicandi erũt in terra in valle Ioſaphat, q̃ eſt inter ciuitatẽ Hieruſalẽ, & montẽ Oliueti. Nam Chrs mittet primò angelos ſuos cum ſonitu tubæ, & vocabunt oẽs mortuos ad iudiciũ. Et ſic cum

E magno terrę motu infernus, & mare, & terra dabunt mortuos ſuos. Et ſic recuperatis corporibus oẽs erunt ante tribunal iudicis. Et iõ dicit propheta. O Chre tu terribilis, & potẽs es: nam quis reſiſtet tibi? q. d. nullus. Nam tũc in nouiſſimo diè ex ira tua concitata contra malos auditum feciſti, ideſt facies iudicium, & tota terra tremuit: primò præcedẽtibus illis quindecim ſignis terribilibus ante aduentum Chriſti ad iudicium: quia erunt ſigna in ſole, & luna, & in mari, & ĩ terra &c. Luc. 21. Sed poſtea terra quieſcet cum exurget Deus in iudicium vt ſaluet omnes manſuetos terræ, & dãnet ſuperbos, & obſtinatos, & adhoc idem poſſunt referri omnia quæ pręcedũt. ſ. illuminans tu mirabiliter à mõtibus ęternis turbati ſunt oẽs inſipientes corde: quia tunc oẽs viri diuitiarum nihil inuenient in mani-

F bus ſuis &c. Bene ergo illa ciuitas vocata eſt Hieruſalẽ. i. viſio pacis, quia ibi Xps deus ĩ carne viſus, & notus, et monſtratus eſt. Primò p pdicationẽ, & miracula. Scdò ibi viſus eſt pati, & mori, & ſic ibi pacificauit nos cũ patre ĩ ſanguine ſuo. Tertiò: qa ibi reſurrexit, & aſcẽdit in cęlum, & miſit ſpiritũ ſctm̃ in diſcipulos. Quartò, & vltimò: quia ibi fiet vniuerſale iudiciũ, & videbitur in poteſtate magna, & maieſtate, & ſic notus eſt in Iudæa, et terra Hieruſalem, et in monte Sion realiter &c.

Quoniã cogitatio hominis confitebitur tibi: et reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.

In hac ſecunda parte prædicit diuinũ cultum latriæ debitum Chriſto à fidelibus, pro beneficio redemptionis, & omnium ſupradictorum,

A pradictorum. quæ ſoli Deo conueniunt. Ad
cuius intellectum eſt primò aduertendũ : ꝙ
cogitatio hominis, et interna conſcientia , &
deuotio contemplando miracula, et miſteria
quæ fecit Chriſtus, credit ipſum eſſe Deum,
et hominem mediatorem, et Meſſiam in lege
promiſſum. Et ſic confitetur Chriſtus dando
cultum latriæ. Et ex tali fide ipſa eccesia mo
ta eſt ad ordinandas feſtiuitates de miſterio
incarnationis, et natiuitatis, et paſſionis, et re
ſurrectionis, et aſcenſionis, &c. in quibus feſti
uitatibus damus latriam Chro. ſ. himnos ſi-
ue carmina, et offerimus munera, Tertiò ado
ramus ipſum adoratione latriæ : et ſic coli-
mus Chriſtum triplici honore. Etiam ordina
uit eccleſia feſtiuitates per ſucceſſionem tem
poris. Ex quo patet, ꝙ prima cogitatio homi-
nis dicitur fides interna , quæ pręcedit omnẽ
bonam operationem : et per quàm mouerũt
B ad colendum Chriſtum. ſed reliquię cogita
tionis ſunt effectus fidei. ſ. cultus diuinus. Et
hoc eſt quod dicit ꝓpheta. Vñ ait. qm̃. i. pro-
pter cauſas ſupradictas , & beneficia, quæ tu
Chriſte operatus es in Iudæa , & Hieruſalẽ,
quæ miſteria nullus poteſt operari niſi Deꝰ:
ideo propter hanc cauſam cogitatio hominis
fidelis. i. fides interna confitebitur tibi dando
diuinos honores : & confitebitur te eſſe Deũ
dignũ cultu latriæ. Et reliquiæ cogitationis.
ſ. effectus fidei: & oẽs fideles ſequẽtes fidẽ, &
doctores eccleſiæ: q̃ ſunt reliquię cogitatio-
nis internæ fidei: agẽt tibi, & ordinabũt dies
feſtos ad cultum diuinum dedicatos. ſ. feſtũ
incarnationis, & natiuitatis, & infantię, & re
ſurrectionis &c. in quibus feſtiuitatibus exer
C cebit eccleſia diuinum cultum in memoriam
ſupradictorum miſteriorum , & beneficiorũ.
Litera aũt Hieronymi habet. Mœror hoĩs cõ
fitebitur tibi: & tunc idem eſt quod contritio
hominis confitebitur peccata &c. Sed quia
confeſſio eſt triplex. ſ. peccatorum, & fidei, &
laudis: ideo poteſt intelligi de qualibet con-
feſſione. Nam interna cogitatio, & fides con-
fitetur Chriſto: primò per fidem, quæ prece-
dit omnem actum virtutis. Secundò confite-
tur dando laudes , & gratias agendo. Tertiò
cõfitetur peccata commiſſa. Et ſic omnes iſtæ
tres confeſſiones debentur Chriſto. Et ideo
pro confeſſione fidei , & laudis pro benefi-
ciis , ſequitur.

*Vouete & reddite domino Deo veſtro om-
nes qui in circuitu eius offertis munera.*

Vnde ꝓpheta excitat omnes fideles ad ce
lebrandas feſtiuitates , & offerenda munera D
Chriſto: & exhibendam latriam, dicens. O fi
deles uouere domino Ieſu Chriſto in baptiſ-
mo fidei &c. & reddite ipſi latriam ſibi debi-
tam. ſ. confeſſionẽ laudis , & offerte munera.
Et uos fideles oẽs, qui offertis munera Chri-
ſto, & tenemini munera offerre , uouete , &
reddite. i. reddite quæ in baptiſmo vouiſtis, &
reddite ipſi latriam , & honores diuinos ſibi
debitos tanquàm vero Deo, & tanquàm re-
demptori pro gratiarum actione pro benefi-
ciis receptis. Reddite Deo veſtro dico.

*Terribili , & ei qui aufert ſpiritum princi-
pum, terribili apud reges terræ.*

Quaſi dicat, reddite ei vota promiſſa: quia
eſt Deus omnipotens, & terribilis: quia intã-
tùm eſt terribilis, ꝙ aufert ſpiritum, & animã
principum. i. quia interfecit principes, & ma
gos: ideo eſt terribilis apud omnes reges ter-
rę. Ex his patet, ꝙ rationabilior eſt translatio E
ipſorũ ſeptuaginta, quàm Hieronymi : quia
hic loquitur de confeſſione fidei, & laudis: ꝑ
id quod ſequitur: vouete, & reddite. Nam e-
xhortatur fideles ad cultum latriæ, quæ cõſi-
ſtit in tribus. ſ. adoratione, munere, & laude ;
vt dictum eſt pſa. 61. Ex iſta vltima parte hu
ius pſalmi patet, & ꝓpheta Dauid ĩ hoc pſal
mo non ſolum intendit commẽdare Iudæã ,
& Hieruſalem materialem , quæ continetur
in arcto loco Palæſtinæ, in qua Chriſtus fuit
notus pręſentialiter per natiuitatem, & paſ-
ſionem, & mortem, & reſurrectionem, & aſcẽ
ſionem: nec per Iſrael ſolum intelligit illam
terram duodecim tribuum, in qua Chriſtus
fuit notus per prædicationem, & miraculorũ
operationem: ſed eccleſiam in qua eſt notus F
per fidem, & cultum latriæ. vnde quia Dauid
præuidit in ſpiritu Chriſtum fore cognoſcen
dum per fidem, & adorandum, & colendũ in
populo gentili ad fidem conuerſo, & præui-
dit, ꝙ populus gentilis erat futurus vera Hie
ruſalem, & Iſrael, Deum per fidem videndo,
& vera Iudæa Chriſtum cognoſcendo, & cõ
fitendo: ideo fecit hunc pſalmum, in quo nõ
ſolum commendat, & beatificat illam mate-
rialem Hieruſalem, & Iudæam, quæ Chriſtũ
uidit , & nouit , & audiuit præſentialiter in
carnem: ſed etiam magis commẽdat eccleſiã
toto orbe diffuſam , quæ Chriſtum per fidẽ
ſpiritualiter cognoſcit, & colit, & veneratur,
& cõfitetur. Ex ſupradictis in iſto pſalmo poſ
ſunt recolligi quinque concluſionis. Quarũ
prima eſt iſta. Prima concluſio, ꝙ Chriſtus in

lege

A lege promiſſus Deus, & homo erat cognoſcendus, & manifeſtandus in Iudæa, & Hieruſalem, & per totum Iſrael. prebatur. Nam ibi fuit natus, & adoratus, & prædcauit, & miracula fecit, & fuit paſſus, & ſepultus, & reſurrexit: & ibi confregit gladium, & ſcutũ, & arcum diaboli: quando per paſſionem, & reſurrectionẽ de ipſo triunphauit, & diſcipulos illuminauit. Scđa concluſio. ꝙ Chriſtus relinquens corpus in ſepulcro deſcendit ad inferos, & oẽs demones conturbauit, & infernum expoliauit. Tertia concluſio. ꝙ quãdo Chriſtus reſurrexit, & terra tremuit, tunc oẽs milites qui aſcenderunt equos dormitauerunt. Et ideo turbati ſunt Iudæi, & confuſi, videntes Chriſtum reſurrexiſſe. Et nihil inuenerunt in manibus ſuis de his quæ cogitabant contra Chriſtum. Quarta concluſio. ꝙ in finali iudicio oẽs diuites, & principes reputabũtſe deluſos, & deceptos: & quaſi ſomniaſſe: cum videbunt diuitias nihil prodeſſe ad liberandũ eos. Quinta concluſio. ꝙ ſoli Chriſto terribili, & omnipotenti debetur oblatio: & latria, & confeſſio fidei, & laudis, & confeſſio peccatorum: eò, ꝙ eſt iuſtus, & terribilis iudex: & omnipotens, qui poteſt occidere, & viuificare.

B

PSALMVS. L X X V I.

V*Oce mea ad dominum clamaui: voce mea ad Deum & intendit mihi.*

Titulus, Victori ſiue in finem ſuper Idithum ipſi Aſaph pſalmus. Pretermiſſa oĩ deliratione Iudæorũ: & etiam friuola, & deuia expoſitione quorundam catolicorũ qui magis videntur in hoc pſalmo iudaizare: eſt dicendum, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum: in

C quo deſcribit deſiderium patrum antiquorũ de aduentu Chriſti. & dedit ipſum cantandum ipſi Aſaph, & repreſentabat, & figurabat totam eccleſiã. Sed quia maximè tale deſiderium conueniebat viris contemplatiuis ecclſiæ pro illo ſtatu: voluit, ꝙ chorus Idithum reſponderet. Idithum enim interpretatur tranſiliẽs, & tranſcendens iſta mundana, & contemplans cœleſtia, & altiſſima ſupra humanam facultem: cuiuſmodi memorantur in hoc pſal. Et ideo voluit Dauid, ꝙ cãtaretur cum toto conatu vocum ad victoriam: ad denotandum, ꝙ iſte pſa. vocat delõgè cum magno deſiderio Meſſiam qui eſt finis legis. Et ideo in titulo ponitur ad victoriam ſiue in finem: eò ꝙ nos dirigit in Chriſtum qui eſt finis legis. & hoc denotat titulus. ſ. ꝙ iſte pſal. nos dirigit in finem datus ad cantandum ipſi Aſaph ad victoriam ſuper chorum Idithum. Sed de materia huius pſal. eſt notandũ, ꝙ cum Dauid contemplaretur aduentum Meſſiæ: deuenit ad cõſiderandum longum deſiderium ipſius Adam, & omniũ aliorum patriarcarum, & prophetarum de aduentu Chriſti, & mora, & longa dilatione eiuſdem, In qua contemplatione fuit ipſi reuelatum: ꝙ debeant tranſire dies multi: ſed finaliter erat Chriſtus venturus abſque omni defectu. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpũ, maximè per ſcripturas præteritorum, & reuelationẽ conſolatus: fecit hũc pſalmũ: in quo introducit Adam loquentem cum tota poſteritate fidelium. Nã vt ſic dicitur Adã myſticus ſiue corpus myſticum. In quo pſal. duo facit. Nam primò ponit quandam exclamationem propter dilationem adnentus Chriſti. Secundò explicat cauſam ſuę conſolationis, ibi. Et dixi tunc. Quantùm ad primum eſt aduertendum, quòd promiſſio aduentus Chriſti in carnem ad liberandum genus humanum: fuit cauſa fidei, & caritatis, & ſpei omnibus patriarchis, & prophetis ver. teſt. quæ quidem promiſſio primò facta fuit ipſi Adæ, ſcđm, ꝙ ait Aug. lib. Cur Deus homo. Vnde dicit, quòd primo hoĩ promiſſus eſt aduentus domini ex virgine: vt ſi de inſtanti miſeria doleret: tamen de ſuo ſuęq; poſteritatis remedio iã de longinquo gauderet. Vnde Adam licèt eſſet expulſus ab illa felicitate, tamen ex promiſſione ſibi facta de Chriſto redemptore futuro incepit habere fidem. Et ex fide motus eſt ad caritatẽ Chriſti. Et ex tali firma fide reſultauit in eo firma ſpes aduentus Chriſti. & hanc fidem, & ſpem ſecutus eſt Abel, & Seth, & Enos, & Enoch, & Noe, & Abraam &c. Et ſic eſt dicẽdum, ꝙ fides, & ſpes incepit ab Adã ex promiſſione ipſi facta. Et ſic deſcendit in totam: eius poſteritatem fideliũ. Sed creuit in vnoquoq; ipſorum patriarcarũ, & prophetarũ, ſcđm, ꝙ vnuſquiſq; habuit ſpecialẽ reuelationem de Chriſti aduentu. Nam ſpecialem reuelationem habuit Abel, & Enos incepit inuocare nomẽ domini: & Noe, & Abraam cui facta eſt ſpecialis promiſſio. Et ſic eſt dicendum de Iſaac, & Iacob, & cæteris patriarchis, & prophetis, in quibus ſemper creuit fides, & ſpes, propter nouas reuelationes, & promiſſiones. Et ſic oẽs iſti ſunt corpus myſticum Chriſti: eò ꝙ vixerunt in ſpe, & fide

D

E

F

A Chriſti futuri. Et iõ diffinitur corpus myſti-
cum eccleſiaſticum: ꝙ eſt multitudo fideliũ
Chriſtum expectantium: ſiue in fide, & ſpe
Chriſti viuentium: incipiens ab Adã, vſque
ad vltimum electum. Et eadem eſt diffinitio
ipſius eccleſiæ. Nã corpus myſticum, & ec-
cleſia conuertuntur: ſicut dictũ eſt in prolo-
go. & ſic Adam cum tota poſteritate ſua fi-
delium dicitur corpus myſticum ſiue Adam
myſticus, ſiue homo myſticus, ſiue eccleſia:
ſiue ciuitas Dei, ſiue populus Dei ſcd̃m Aug.
15. de ciui. Et iõ in hoc pſal. & in multis alijs
introducitur iſte Adam myſticus ad loquen-
dum, inquantũ defleſſet caſum ſuum, & miſe-
riam. Et petit accelerari aduentum Chriſti
& conqueritur de longa mora, & dilatione;
B Nã in ſpe oĩa iſta includuntur. Primò inclu-
ditur, & ſupponitur promiſſio alicuius bo-
ni: ex qua inſurgit ſpes, & fides. Secundò in-
cluditur afflictio propter longam moram, &
dilationem: vt ait Seneca in Thyeſte. Odit
verus, & non patitur moras. Tertiò patientia
in aduerſis: nam cũ patientia tolerantur ad-
uerſa. poſtq̃ quis expectat liberari ab aduer-
ſis: & expectat bonum finem. Ideo ait Apo-
ſtolus ad Ro. 5. ꝙ ſpes patientiam operatur.
Et ideo diffinitur ſpes: ꝙ eſt quædam virtus
theologica: qua æterna, & ſpũalia promiſſa
firma fide, & caritate expectantur: & aduerſa
cum patientia tolerantur: contemnens terre
na bona, & conſtituens finem in cœleſtibus.
ex quibus patet, quòd ſpes ſimul includit
afflictionem, & gaudium. Includit enim du-
plicem afflictionem. vnam de malis quæ pa-
titur. & aliam de longa mora, & dilatione fi-
nis promiſſi. Et in hac ſcd̃a afflictione labo-
C rauit cetus fidelium ab Adã vſq; ad aduen-
tum Chriſti. Nã primò ſe videbat exulem
ab illa felicitate terreſtris paradiſi: & priua-
tum illa futura beatitudine cœleſti. Scd̃ò ſe
videbat in captiuitate diaboli. Tertiò ab ipſa
carne, & mundo, & diabolo multipliciter af-
flictum, & vexatum. Quartò: quia videbat
aduentum Chriſti nimium morari: q̃a par-
ua mora videtur afflictis longa: ideo erat cõ-
fractus ex longa ſpe, & dilatione finis. Ex
qua longa mora multi non poterant habe-
re perfectam patientiam. Et ſic affligebatur
totũ corpus myſticum ex longa mora: licèt
firmiter crederet aduentum Chriſti futurũ.
in qua fide aliqualiter conſolabatur. & de
hac afflictione loquitur prima pars huius
pſal. in qua Adã myſticus ꝑ ipſum Aſaph, &
Idithũ magnis vocibus vocat Chriſtum, vt D
veniat, & acceleret aduentũ ſuum: & tollat
cauſam ſuæ afflictionis per crucẽ, & paſſio-
nẽ, & reſurrectionem: vt patebit in litera: in
quo explicantur cauſæ afflictionis, & lęti-
tię, & conſolationis. Et ſic attribuitur ipſi
Aſaph, & Iditũ. Vñ cantat Aſaph, & eleuat
vocem ſuper Idithũ in perſona totius eccle-
ſię tã actiuorũ, q̃ contẽplatiuorũ. Vnde dicit
Adã myſticus. Voce mea ad dñm clamaui ab
Adã vſq; ad Dauid: & voce mea clamaui à
Dauid vſq; ad Chriſtũ: & tunc intendit mi-
hi complendo deſiderium meum per aduen
tum ſuum. Item.

*In die tribulatiõis meæ Deũ exquiſiui mani-
bus meis nocte cõtra eum: & nõ ſum deceptus:*

Deũ exquiſiui manibus meis, eas eleuãdo E
cõtra eũ. i. verſus Deũ manus eleuãdo in cœ-
lũ in die tribulationis meæ: qui dies tribula-
tionis durauit ab Adã, vſq; ad Chrm̃. Et etiã
exquiſiui eũ nocte i. ꝑ totã noctẽ legis cõtra
eũ. i. manus eleuãdo verſus eũ: petendo eius
aduentũ, tñ nõ ſum deceptus: q̃a venit ſicut
ipſe promiſit. Oẽs ſupradictæ locutiones sũt
de pręterito pro futuro ꝑꝑ certitudinẽ pro-
phetiæ, & firmitatẽ fidei, & ſpei i toto die tri
bulationis, & nocte: q̃a totũ genus humanũ
erat in tribulatione, & captiuitate diaboli,
& nocte tenebrarũ peccati, & ignorantiæ. Et
ſic clamabat manibus verſus Deum. Sed iſte
Adã myſticus nõ fuit deceptus, nec fuit fru-
ſtratus in ſua fide, & ſpe: q̃a tempore ſtatuto
venit Chriſtus. Vnde prima locutio. ſ. Voce
mea ad dñm clamaui: vox eſt totius cœtus
patriarcarũ, & ꝓphetarum ab Adã vſq; ad
Zacariã, & Ioannẽ baptiſtã, ſed ly, & inten-
dit mihi, eſt uox iſtius hoĩs pro tẽpore Za- F
cariæ, & Simeonis, & Ioſeph q̃a potuit dice
re iſte homo, & intendit mihi: & nõ ſum de-
ceptus: quia vidit ipſum oculis propriis per
Zacariam, & Simeonẽ. Ideo dixit Zacarias.
Benedictus dominus Deus Iſrael: quia viſi-
tauit, & fecit redẽptionẽ plebis ſuæ. Et Eli-
ſabeth dixit virgini Marię: Benedicta tu in
mulieribus: & benedictus fructus vẽtris tui.
Et virgo Maria dixit. Suſcepit Iſrael puerum
ſuũ: recordatus miſericordiæ ſuæ. Et Simeon
dixit: Nũc dimittis ſeruum tuũ domine ſcd̃m
verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi
mei ſalutare tuum. Et ſic in perſona iſtorum
dicit ꝓpheta. non ſum deceptus, & intendit
mihi &c. Totã etiam iſtam locutionem po-
teſt facere nunc eccleſia pro ſtatu iſto gra-

A tias agendo. Nam in toto vet. teſt. per patriarcas, & prophetas clamauit magna voce Chriſtum inuocando vt veniret: ſed tandem intēdit mihi Chriſtus in no. teſ. quia patres vet. teſta. non receperunt promiſſionem ſine nobis. ad Hebræos. 11.

Renuit conſolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum: & defecit ſpiritus meus.

Anticipauerunt vigilias oculi mei: turbatus ſum, & non ſum locutus.

Cogitaui dies antiquos: & annos æternos in mente habui.

Et meditatus ſum nocte cum corde meo. & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.

Hic explicat cauſam ſuę afflictionis, & anxietatis: quæ fuit longa mora, & dilatio aduentus Chriſti. Vnde dicit. Anima mea B renuit conſolari in toto illo tēpore ab Adam vſq; ad Chriſtum, imo abſtinebā à carnalibus delectationibus, & ieiuniis, & orationibus Meſſiam expectando, & eram ſemper in contemplatione, & meditatione. Et ſic memor fui Dei, & delectatus ſum. q. d. non habebam aliam conſolationem, niſi contemplari ſanctam ſcripturam, & diuina myſteria in ea ſcripta, & promiſſiones mihi factas de Meſſia. Et ſic exercitatus, & occupatus ſum in tali ſtudio, & labore, & contemplatione. Et defecit, & feſſus eſt ſpiritus meus, & contabuit, & ſtupuit non valens attingere hoc ſecretum præ nimio labore, & infirmitate mentis, & corporis. Sed quia non ſufficiebat mihi iſta in die meditari: ſed etiā de nocte non poteram dormire: ideo oculi mei anticipauerunt vigilias ſurgendo ante C auroram, & lucem, & tempus quando ſolēt alii dormire, ad conſiderandum ſtatum, & peccata humani generis, & miſerias: & ad contemplandum iudicia Dei rectiſſima. Et ſic cognoſcens culpam primi parentis, & iniquitates noſtras, & ingratitudines contra Deum commiſſas cognoui nos iuſto Dei iudicio meritò fuiſſe punitos: & ſic non ſum locutus: imo tacui præ confuſione culpam in meipſum retorquendo, & ſic non locutus ſum, nec aliquid dixi: ſed cogitaui dies antiquos: reuoluendo, & perlegendo hiſtorias, & annales antiquorum patrum quærendo vnde hoc malum proueniebat generi humano: quia ſic fuerat vulneratum in carne per concupiſcentiam & infirmitatem, & in anima per peccatum. Et habui annos æternos in mente: conſideraui omnia tempora incipiēdo à mundi D creatione, & ab inobedientia primorum parentum, & ſententia merito inflicta. Nam conſideraui quomodo Deus creauerat hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Et quomodo conſtituit ipſum dominum ſuper totam terram, & ſuper omnia animalia tam volatilia, quàm piſces, & reptilia, & quadrupedia &c. Et conſideraui felicitatem ipſi promiſſam: ſi ſtetiſſet in diuino præcepto, & volontate: quia poſt longam vitam translatus eſſet in vitam meliorem in cœlum: ſed propter inobedientiam pulſus fuit ab iſta terrena paradiſo, & priuatus fuit illa futura, & ſuperiori beatitudine, & factus exul in hac lacrimarum valle, & percuſſus in corpore, & anima, & ſubiectus tot miſeriis intrinſecis, & extrinſecis, ſcilicet bellis, & ſeruituti &c. Et cognoui omnia iſta mala prouenire homini ex illius primi iuſtiſſima condemnatione peccati. E Et ſic etiam in tota illa nocte vet. teſt. meditatus ſum in corde meo, conſiderādo quomodo Chriſtus erat nobis in lege per multos, imo per omnes ꝓphetas, & patriarcas ad liberandum genus humanum de ſupradictis miſeriis promiſſus. Et in tali meditatione exercitabar mirādo cum anxietate quare tantum tardabat noſtra redemptio, & differebatur Chriſti aduentus. Et ſic ſcopebam ſpiritum meum, ideſt ſcrutabar, & inueſtigabam, & diſcutiebam, & examinabam, & purgabam per pœnitentiam quæ in eo erat. Et erumpebam in talem clamorem, quaſi anxius de longa mora, & dilatione, dicens. F

Nunquid in æternum proiiciet Deus: aut nō apponet vt complacitior ſit adhuc?

Aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet à generatione in generationem?

Aut obliuiſcetur miſereri Deus: et continebit in ira ſua miſericordias ſuas?

Nunquid Deus proiiciet humanū genus à ſe in ęternum: quòd non recipiat ipſum ad veniam, & miſericordiam? aut Deus non apponet, & non proponet adhuc. i. deinde vt ſit nobis complacitior. i. magis placabilis quàm fuit hucuſque? Quaſi dicat: ſemper erit nobis iratus, & non benignus, nec placabilis? Aut abſcindet. i. auferet in finem. i. totaliter, & finaliter miſericordiam ſuā à generatione in generationē. i. ꝑ oēs generationes

A durabit ira eius,& non erit miſericordia: aut obliuiſcetur Deus miſereri nobis, & nunquã recordabitur noſtri, aut continebit miſericordias ſuas in ira ſua? Quaſi dicat: erit ne tã tę crudelitatis,& efficacix ira Dei: quòd contineat,& claudat,& liget miſericordias ſuas, & alliget Deum ne faciat miſericordiã? q.d. non eſt credibile: nec eſt tollenda Deo tanta perfectio: imo hoc eſt nefas de Deo credere, cuius miſericordię non eſt finis nec numerus. Vnde nota, quòd dicit Dauid: ſcopebam ſpiritum meum, ideſt mundanas,& falſas cogitationes à ſpiritu meo pellebam. Nam ſpiritus longa anxietate,& cogitatione tribulatus,& obnubilatus non poteſt cernere verũ: quia nubibus atris condita nullum fundere poſſunt ſidera lumen &c. vt ait Boetius. Sed ſi quis ſcopit ſpiritum,& ſe purgat, & mundat pellendo mundanas cogitationes,& nu-
B bes ignorantiæ per ſtudium ſapientiæ: tunc cernit,& cognoſcit veritatem, & ita fecit iſte homo miſticus. Nam perſcrutãdo ſacras ſcripturas pepulit nubes ignorantiæ, & anxias cogitationes. Et cognouit, ꝙ Deus nunquam oblitus eſt facere miſericordiam: ſicut didicit per geſta antiquorum. Ideo dixit: Nũquid in æternum proiiciet Deus &c. quia ſcõpere idem eſt quod ſcopa domum vertere, & mundare. Et ſicut domus materialis ſcopitur, & mundatur ſcopa materiali: ita domus ſpiritus, & mentis interior ſcopitur, & verritur ſtudio ſapientiæ ab omni ignorantia, & malis cogitationibus, & anxietatibus: quia intelligentia ſacrę ſcripturæ fugat omnes anxietates, & ſcopit ſpiritum, & mentem, & facit eam cernere verum: vt pa-
C tet hic de Dauid.

Et dixi nũc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelſi.

In ſecunda parte explicat ſuam conſolationem poſt ſuperiorem anguſtiam. Ad cuius intellectum eſt ſciendum, ꝙ poſtquã iſte homo anxius de longa miſeria,& mora aduentus Chriſti diſcurrit per omnes ſcripturas,& omnia geſta patrum antiquorum,& vidit, ꝙ Deus multipliciter liberauerat patres antiquos temporaliter: puta Noe de diluuio, & Abraam de Hur Caldæorum, & Iſaac de ſacrificio, & Iacob de manu Eſau, & totum Iſrael de ægipto &c. tunc in ſe dixit ſupradicta verba. ſ. nunquid in æternum proiiciet Deus &c. Quaſi dicat: ſemper conſueuit miſereri patribus antiquis, & liberauit eos de periculis temporalibus. ergo poterit eſſe, quòd non liberet nos de hac longa captiuitate peccati: & de poteſtate diaboli, & miſeria nobis illata ex ſententia data primis parentibus? Quaſi dicat: incredibile eſt, ꝙ non faciat. Sed quia dum iſta cum quadam pia indignatione diceret: quaſi illuminatus incepit reſipiſcere: & cognoſcere in ſuũ: ꝙ omnes illę liberationes tẽporales patrũ antiquorum ſignificabant futuram, & generalem redemptionẽ: & ꝙ tota ira Dei erat mutanda in miſericordiam per aduentũ Chriſti, Ideo ſubdit. Et dixi omnia ſupradicta ſupple. Et tunc cœpi reſipiſcere, & cognoſcere ſupple veritatẽ, & ſecretũ ſcripturarum, & ſupradictorum myſteriorum. quoniam erãt figura de noſtra redemptione. Et omnia erãt implenda in Chriſto &c. In hebræo autẽ habetur. Et dixi imbecicillitas mea. & tunc eſt ſenſus. Et dixi in meipſo, ꝙ ex imbecillitate, E
& fragilitate, & ignorantia dixeram omnia ſupradicta. ſ. nunquid in æternum proiiciet Deus &c. Sed magis rationabilis videtur noſtra translatio quę dicit. Et dixi nunc cœpi, intelligere ſupple, ꝙ hęc eſt mutatio dexteræ excelſi. Ad cuius intellectũ eſt valdè aduertẽdum, ꝙ eccleſia Dei habet tres ſtatus. ſ. duos in præſenti: & vnum in futuro qui dicitur ſtatus gloriæ. Primus ſtatus dicitur ſtatus legis,& vmbrę,& figuræ,& captiuitatis, & irę,& iuſtitię,& ignorantiæ,& noctis. Secundus ſtatus dicitur ſtatus veritatis,& luminis euangelici,& libertatis, & gratiæ,& materię,& ſapientię,& diei. Tertius autẽ dicitur ſtatus gloriæ, & pręmii. In primo ſtatu oẽs patres antiqui deſiderabant ſtatum ſecundũ. Et nos qui iam ſumus in ſtatu ſcdo, deſide- F
ramus tertium. ſ. diſſolui, & eſſe cum Chriſto in gloria. Et ideo ſicut per primum aduẽtum Chriſti primus ſtatus mutatus eſt in ſcdm: ita per ſcdm aduentum Chriſti ſecundus ſtatus eccleſiæ mutabitur in tertium. Nã per primum aduentũ Chriſti, ſcilicet in carnem tota lex vetus mutata eſt in veritatem euangelicam. & vmbra, & nox mutata eſt in diem,& lucem. & figura in veritatẽ, & ſententia,& iuſtitia,& ira Dei in miam. & culpa ſiue peccatum in gratiam. & captiuitas in libertatem: & ignorantia in ſapientiam; quia repleta eſt terra ſapientia domini. Eſa. 11. Ita pariter totus iſte ſtatus mutabitur in tertium. Nam gratia conuertetur in gloriã: & fides in viſionem: & ſpes in poſſeſſionem. & caritas in fruitionem &c. Secundò eſt no-

tandum

A tandum, ꝙ Chriſtus dicitur dextera Dei excelſi in tota ſcriptura: eò ꝙ pater per ipſum operatur. Sed dextera dicitur per relationem ad ſiniſtram: & ſic punitio, & ira Dei dicitur ſiniſtra. materia autem dicitur dextera Dei. Cū ergo tota lex vetus erat ſub punitione, & ſententia: & quaſi ira Dei, & iuſtitia, & exilio: ideo poteſt dici ſiniſtra Dei: qa Deus habebat ſuam ſiniſtrā ſupra genus humanum ante aduentū Chriſti. Sed nūc habet dexterā ſuam. i. miſericordiā ſuā ſuper nos. Ex quo poteſt dici, ꝙ per Chriſtum facta eſt mutatio à ſiniſtra in dexteram. Et ſic eſt dicendum, ꝙ Chriſtus, qui eſt dextera Dei patris excelſi, mutauit ſiniſtram Dei in dexteram. i. iram, & iuſtitiam in materiam: & captiuitatem in
B libertatem: & culpam in gratiam, & noctem in diem, & umbram in veritatem, & lucem: & vniuerſaliter totam legē veterem in euangelium: vt circuncicionem in baptiſmum: & eſum agni paſcalis in eucariſtiam, & ſic de ſingulis ſacramentis. Et talis mutatio fuit mutatio dexterę excelſi: quam prçuidit Dauid in figura per geſta, & myſteria vetera: vt patebit per ſingula. Ideo dicit. Et dixi nūc cępi cognoſcere ſup. ꝙ hæc erat mutatio dexterę excelſi. i. per Chr̄m futura qui eſt dextera Dei excelſi qui omnia debet mutare: quia talis mutatio à nullo poteſt fieri niſi à Chriſto, qui eſt dextera excelſi. Nam ſicut Deus per ſiniſtrā miſit iram, & ſententiam in totum genus humanum in vet. te. ita in nouo teſt. mittet miſericordiam, & veniam, & gratiā per Chriſtū qui eſt eius dextera. Et ideo quia Dauid præuidit in ſpiritu contemplando myſteria ſa-
C cræ ſpituræ: ꝙ per ſolum Chriſtum erant omnia illa myſteria, vel in ſolo ipſo implenda: Ideo dicit hæc mutatio dexterę excelſi.

Memor fui operum domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinuentionibus tuis exercerbor.

Deus ī ſācto via tua: quis Deus magnus ſicut Deus nr̄. tu es Deus qui facis mirabilia.

Notam feciſti in populis virtutem tuam: redemiſti in brachio tuo populum tuum filios Iacob, & Ioſeph.

Hic explicat myſteria ſacræ ſcripturę vete. vbi Dauid ſiue homo myſticus præuidit iſtam mutationem dexteræ excelſi, & noſtrā redemptionem figuraliter. A quibus myſteriis ſumit parabolam, & propoſitionem ad perendū intentum. Vnde tria myſteria principaliter adducit in quibus præuidit in figu- D
ra noſtrā redemptionem. Nā primò adducit liberationem filiorū Iſrael de ęgypto. Nam per hoc, ꝙ Moyſes fuit à Deo miſſus in ægyptum: & cum ſignis, & portentis liberauit, & eduxit totum illum populū de ægypto, & poteſtate Pharaonis, prçuidit, ꝙ Chriſtus filius, & dextera Dei patris à patre miſſus debebat liberare totum genus humanum de tenebris peccatorum, & poteſtate diaboli. & ideo dicit. Ideo cœpi cognoſcere: quia hæc erat mutatio dexterę excelſi. i. per Chr̄m faciēda: qm̄ memor fuit operū dn̄i. i. miſericordiarum, quas fecit Deus patribus antiquis. Et memor ero mirabiliū tuorū quæ feciſti ab initio: incipiendo à Noe, quē liberaſti de diluuio. Et ſic diſcurrendo per Abraam, quē liberaſti multipliciter, & per Iſaac quē liberaſti de gladio ſacrificii, & Iacob, quē liberaſti de E
Eſau. Et meditabor in omnibus operib. tuis quæ feciſti patrib. noſtris, & exercebor in adinuentionibus tuis. i. in ſecretis myſteriis clauſis in illis operibus puta qumodo appāruiſti Moyſi in rubo ardēti, & quomodo vocaſti eum, & præcepiſti vt remoueret calciamenta. Et quomodo conuerſa eſt virga in colubrum, & econuerſo, & quomodo traxit manum leproſam de ſinu. Et conſideraui, ꝙ omnia iſta ſignificabant miſſionē Chriſti in mūdum &c. Itē conſideraui duritiā Pharaonis, & plagas Aegyptiis illatas, in quibus plagis, & portentis præuidi totum myſterium noſtræ redemptionis. Et quomodo via tua erat in ſancto. Quaſi dcat: ſicut ille ſanctus angelus erat ductor illius populi, & fecit illa ſigna terribilia, ita Chriſtus debebat eſſe ductor totius generis humani, & debebat ipſum F
liberare de poteſtate diaboli. Nam quis magnus ſicut Deus noſter? Et conuerſus apoſtrophat ad Chr̄m futurū dicens. Tu es Deus qui facis mirabilia maiora, quàm facta ſint tūc per Moyſen. Nā ſicut tunc notā feciſti virtutem tuā populis Aegyptiorū, & aliorū in mari rubro: ita notā facies virtutem tuam in humanitate per totum orbem. Et ſicut tunc redemiſti in brachio, & potentia tua populū tuum. ſ. Iacob, & Ioſeph: ita redimes totum genus, & totam eccleſiam intellectam per Iacob, & Ioſeph. Et notāter dicit filios Iacob & Ioſeph. Nam licèt inter filios Iacob intelligantur, & comprehendantur filii Ioſeph: tamen quia filii Ioſeph omnes ſunt nati in Aegypto, & reputabantur nobiliores apud Ae-

A gyptios eò, ꝙ deſcēdebant ab Ioſeph q fue-
rat pincipes, & rector, & prefectus totius ęgy
pti: ideo ſpecialiter nominat eos: & quia ec-
cleſia maximè figuratur per Ioſeph: quia per
fratres ſuos venditus: & poſt afflictioné exal-
tatus &c. ſicut dictum eſt pſal. 2. Iterum eſt
aduertēdum, ꝙ in illis operibus mirabilibus
duæ ſubſtantiæ ſunt conſiderandæ. Primò an
gelus domini inuiſibilis, qui faciebat illa mi-
racula. Secundò Moyſes viſibilis, qui percu-
tiebat aquas cum virga. & ſic fiebant illa ope
ra mirabilia. per hoc præuidit Moyſes, & Da
uid, ꝙ in Chriſto redemptore debebant eſſe
duæ naturæ: vna diuina inuiſibilis quæ prin-
cipaliter, & latenter operatur: & altera huma
na, & viſibilis quæ inſtrumentaliter, & viſi-
biliter videbatur operari. Et ideo dicit. Deus
in ſancto via tua. ideſt ſicut via tua, & vir-
tus, & ducatus erat in ſancto angelo inuiſi-
B bili, & in ſancto Moyſe viſibili: ita pariter via
noſtræ redemptionis fuit in Chriſto ſancto
tuo, qui eſt ſanctus ſanctorum: in quo eſt du
plex natura, ſcilicet diuina, & humana. Per
hæc ergo myſteria præuidit Dauid totum
myſterium incarnationis, noſtræ redemptio
nis factæ per mortem, & paſſionem Chriſti
in ſignis &c.

Viderunt te aquæ Deus: viderunt te aquæ, & timuerunt: & turbatæ ſunt abyſsi.

Multitudo ſonitus aquarum: vocem dede runt nubes.

Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt: vox tonitrui tui in rota.

Alluxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ: commota eſt, & contremuit terra.

In ſecundo loco adducit miraculū, & my
C ſterium factum in tranſitu maris rubri. vnde
ſicut totus populus erat in periculo ne cape
retur, & trucidaretur per Pharaoné, & ægy-
ptios: niſi quia Moyſes cum virga percuſit
aquas: & diuiſæ ſunt aquæ: & tranſiuit popu-
lus ad aliam partem littoris: & ſic per tran-
ſitum aquarum ſaluatus, liberatus eſt popu-
lus: ita pariter Chriſtus per contactum ſui
corporis præbuit virtutem regeneratiuam
aquis baptiſmalibus, & per aquas baptiſma-
les liberauit fideles de poteſtate diaboli ꝓut
fuit ibi figuratum. Hoc ergo præuidens. Da-
uid in figura dicit. O Deus Chriſte ſicut tūc
viderunt te aquæ maris rubri, & viderunt te
aquæ Iordanis: & timuerunt, ideſt quaſi ti-
mentes ſunt diuiſæ, & conuerſæ ſunt retror-
ſum: & liberati ſūt filii Iſrael: & abyſſi aqua-
rum turbatæ ſunt: ita pariter quando aquæ D
baptiſmales viderunt te: timuerunt diaboli,
& abyſſi infernales turbatæ ſunt: quia per
baptiſimum deleſti peccatum: & fugaſti dia-
bolicam poteſtatem. Item aquę maris Gali-
leæ timuerunt te quando ſiccis pedibus ſu-
per eas ambulaſti: & mari, & fluctibus, &
ventis imperaſti: & Petrum de profundo pe-
lagi liberaſti. Item ſicut poſt tranſitum Iſrael
fuit multitudo ſonitus aquarū: & nubes de-
derunt voces, & tonitrua: & ſagittæ tuę tran-
ſierunt, ideſt multa fulmina fuerunt de nu-
bibus immiſſa: & vox tonitrui tui fuit quaſi
tonitruus qui fit in rota, & curru: & mouerūt
aquas: & reduxeruut eas ſuper Aegyptios, &
ſubmerſerunt eos: & ſicut ibi coruſcationes
tuæ alluxerūt: & igneos radios dederūt orbi
terræ, & tota terra tunc commota eſt: ita pa-
riter O Chriſte multitudo ſonitus aquarum
tuæ ſapientię, & nubes, ſcilicet apoſtoli tui
dederunt vocem euangelicam: & ſagittę tuę B
euangelicæ tranſierūt per totum mundum:
& vox tonitrui tui. ſ. tuę prædicationis iuit
per totum mundum in rota euangelica, &
curru euangelico: quem quatuor euangeli-
ſtæ ducunt, & duxerunt per totum orbem.
Et ſic coruſcationes euangelicæ alluxerunt
ex monte Sion in die penteco. toti orbi ter-
ræ: quia ibi apoſtoli receperunt coruſcatio-
nes, & ſplendorem ſapientiæ: & donorum, &
gratiarum. & ſic prędicauerūt toti orbi ter-
ræ. Et ſic commota eſt, & contremuit tota
terra ad prædicationem apoſtolorum: & om-
nia idola corruerunt ſicut corruerunt ægy-
ptii in mari rubro.

In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis mul tis: & veſtigia tua non cognoſcentur. F

Sicut ibi fuerunt viæ tuæ in mari rubro,
& ſemitæ tuæ in aquis multis, vt populus
tranſiret, & veſtigia tua non fuerunt nota:
ita quando venies tu Chriſte in mundum:
via tua erit in mari: quia ſiccis pedibus per
mare Galileę ambulabis, & etiam per mare
huius mundi: & ſemitæ tuę erunt in aquis,
& perſecutionibus multis: quia apoſtoli tui
nauigabunt in hoc mari perſecutionum: ſed
veſtigia tua non cognoſcentur in mari Gali-
leæ: quia ſuper aquas ambulabis: & etiam,
nec veſtigia peccati cognoſcentur in te, ſi-
cut in nobis: quia eris inter oēs mortuos li-
ber. Veſtiga tua non congnoſcentur quando
intrabis mare huius mundi: quia myſterium
incarnationis erit ineffabile, & inueſtigabi-
le.

A le. Vñ dicit Salomõ ꝓuerbiorũ. 30. Tria ſunt mihi difficilia: & quartũ penitꝰ ignoro. ſ. viã aquilæ i cœlo, viã colubri ſup petrã, viã nauis i medio mari: & viã viri in adoleſcẽtia. i. viã filii Dei, qñ deſcẽdit de cœlo in carnẽ: & viã Chri quãdo exiuit de ſepulcro: & viã cõuerſationis Chri i mari huius mũdi: & viam Chri quãdo exiuit de clauſtro vteri virginalis: q a nullũ veſtigiũ aut violẽtiã reliqt Chrs i his quatuor viis: qa abſq; violẽtia fecit Xps iſta quatuor occulta, & ineffabilia myſteria. ſ. myſteriũ incarnationis, & natiuitatis, & reſurrectionis, & aſcẽſionis, & cõuerſatiõis huius vitæ: & veſtigia eius fuerũt mũdo ignota in iſto quadruplici itinere. Et ſic eſt dicẽdum de cæteris myſteriis Chriſti, & miraculis, quæ latentur diuinitas operabatur.

Deduxiſti ſicut oues populum tuum in manu B *Moyſi, & Aaron.*

Vltimò adducit ducatũ p deſertũ, & itroitũ terræ ꝓmiſſionis. Vnde dicit. ſicut deduxiſti populũ tuũ ſicut oues in manu Moyſi, & Aaron ex Aegypto p totũ deſertũ. ita deduces populũ fidelẽ de tenebris peccatorum, & poteſtate diaboli. Et deduces ipſũ per deſertũ huius mũdi: & introduces in hãc eccleſiã per gratiã, & in futurã per gloriã. Et dicit in manu Moyſi, & Aarõ: qa p hos fuit Chrs figuratus: qa dux, & ſacerdos: quia inquãtum dux ſiue rex dedit legẽ euãgelicã: & inquãtũ ſacerdos cõtulit ſacra. Ex qbus patet, ꝙ Dauid non allegat ſupradicta myſteria gratia ſui: ſed aſſumit ea i parabolã, & ꝓpoſitionẽ: inquãtũ erãt figura noſtræ redẽptionis futuræ p Xpm. & ſic allegat figurã ꝓ figurato: qa ſicut oia illa nõ erãt gratia ſui: ſed gra Xpi fu C turi, ita allegat ipſa, gra & rõne figurati: quia aliter Dauid nõ fuiſſet ꝓpheta. Vñ dupliciter eſt nobis Xps in lege ꝓmiſſus. vno mõ per myſteriũ, & figurã, alio mõ per expreſſã promiſſionẽ. & iõ nõ eſt minus certa veritas myſterii, & figuræ, quã veritas expreſſæ ꝓmiſſionis, iõ ꝓpheta audacter allegat figurã tanquã veram & certam ꝓmiſſionẽ. in quibus figuris nouit mutationẽ dexteræ excelſi. Et ſic Dauid in pſona totius eccleſiæ fuit cõſolatus in ſua anguſtia. Iõ nihil aliud eſt dicere, tu deduxiſti ſicut oues populũ tuũ &c. niſi dicere: tu Deus nobis redẽptionem per illã figurã promiſiſti. ideo fac quod tu promiſiſti in figura. ſiue facias in veritate quod in figura ſignificaſti. Ex toto iſto pſal. poſſunt recolligi tres concluſiones principales.

Prima concluſio, quòd Dauid cõtẽplãdo D omnes ꝓmiſſiones factas patribus antiquis: & liberationes filiorum Iſrael de ægypto prævidit totum miſterium noſtræ redẽptionis.

Secunda concluſio, ꝙ totum miſteriũ noſtræ redemptionis fuit mutatio dexteræ excelſi. ſ. à iuſtitia in miſericordiam, & ab ira in benignitatem. &c.

Tertia concluſio, ꝙ diuinitas verbi ita latẽter operabatur in illa humanitate, quòd veſtigia incarnationis, & natiuitatis, & conuerſationis, & miraculorum operationis, & reſurrectionis, & aſcenſionis fuerunt mundo ineffabilia, & ignota vſque ad miſſionẽ ſpiritus ſancti, quæ quidẽ miſteria licẽt ſint nobis nota per fidem quo ad effectũ: tñ nobis ſunt incomprehẽſibilia quo ad cauſam, & modum.

PSALMVS. LXXVII.

Attendite populi meus legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. E

Titulus. Eruditio ſiue intellectus ipſi Aſaph. In græco autem ly intellectus ſiue eruditio eſt genitiui caſus: vt ſit ſenſus, ꝙ iſte eſt pſal. intelligentiæ ſiue eruditionis ipſi Aſaph. Et titulo apparet quòd Dauid fecit hunc pſalmũ ſecundùm, quod fuit eruditus à ſpiritu ſancto, & vt erudiret nos in hoc pſalmo de his, quæ ipſe fuit eruditus. Et dedit ipſum cantandum, & recẽſendũ ipſi Aſaph, & choro eius. Vnde ſicut Terẽtius licẽt faciebat comœdias, tñ dabat eas recenſendas ipſi Colliopio: vnde ipſe dicit in fine cuiuslibet comœdiæ. Valete & plaudite Calliopius recẽſui: Ita pariter Dauid habebat tres cantores quos conſtituit ad cantandum, & recenſendum pſal. vt patet primo paralypo. Et ſic Aſaph, & Etã, & filii Core, & cæteri non ponuntur in titulo pſalmo- F rum tanquàm actores pſalmorum, ſed tanq̃ recenſores, & cantores, & etiam interpretes ꝓ populo. Ex quo patet, quòd Dauid eſt actor huius pſalmi, & Aſaph eſt cantor ſiue recenſor. ſed perſona introducta ad loquendum in hoc pſalmo, in cuius perſona factus eſt pſal. eſt ipſe Chriſtus, vt patet Math. xi. 16. vbi dicitur, ꝙ cum locutus fuiſſet Ieſus in parabolis &c. poſtea dicit. Hæc omnia locutus fuit Ieſus in parabolis, vt impleretur quod dictum erat p ꝓphetam. Aperiam in parabolis os meum, & eructabo abſcondita à cõſtitutione mũdi. Ex quo patet, quòd Chrs loquitur in hoc pſalmo. Ad cuius intellectum omnibus fabulationibus Iudæorum dimiſſis eſt aduertendum ſecundum Auguſtinũ. 15.

A de captiuitate capitulo quarto & 5. ꝙ Dauid contemplando ſacram ſcripturã, & maximè vt legitur primi Reg. 4. qualiter filii Effraim, & totus populus Iſrael fuit victus in prælio à Philiſtæis: qui occiſis ſacerdotibus filiis Heli detulerũt ſecũ arcam domini, & tenuerunt eã in Acaron, & Azoto. Et tũc ſacerdotiũ fuit translatũ à filiis Heli in Samuelẽ. Et arca dñi poſtea fuit translata per Dauid in Hieruſalẽ. Et ſic tribus Effraim ſimul perdidit arcam, & regnum ſiue iudiciũ: quæ quidem punitio venit tribui Effraim, & toti Iſrael pp pctm̃ ingratitudinis, & rebellionis, & infidelitatis. Nã cum tot beneficia à Deo recepiſſent: tamen fuerunt Deo ingrati, & rebelles: quia omnes mõtes Effraim erant pleni idolis Baalim: quę quidem idola proſtrauit poſtea Samuel dũ factus fuit iudex, & ſacerdos. Itẽ cõſiderabat
B poſtea Dauid qualiter ꝓpter ingratitudinem, & inobedientiam translatum fuerat regnum à Saule ad ipſum &c. Per hãc ergo triplicem trãslationẽ. ſ. tabernaculi, & regni, & ſacerdotii: quæ facta eſt pp peccatum ingratitudinis, & rebellionis, & infidelitatis, præuidit Dauid in ſpiritu qualiter populus iudaicus debebat eſſe ingratus, & rebellis, & incredulus Chriſto Meſſiæ in aduentu ſuo: propter quod peccatum debebat perdere locum, ſcilicet templũ, & ſacerdotiũ, & regnũ, & erat trãsferendum ad eccleſiã ex gentibus congregandã. Et hęc eſt ſententia Auguſtini. 17. de ciuitate capitulo. 4. & 5. Hoc ergo præuidẽs Dauid in ſpũ fecit hunc pſalmũ in quo introducit Chriſtum loquentẽ exhortantẽ, & vocantem illum populum ad legẽ euangelicam, ſub cõminatione perdendi tẽplũ, &
C ſacerdotiũ, & regnũ. Duo ergo in hoc pſalmo propheta principaliter facit. Nam primo præmittit prœmiũ ſiue prę̃fationẽ. Scdõ exequitur de narratione. ibi. Filii Effraim. Quantũ ad primũ quia procemium eſt breuiloquium quorundã dicendorum, ideo in prologo ſiue prooemio iſto aſſignat quatuor cauſas huius pſalmi. Nam cauſa efficiens eſt Chriſtus loquens: in cuius perſona factus eſt pſal. Cauſa materialis ſunt oĩa miſteria vet. teſt. quæ hic adducunẽ. Cauſa formalis eſt modus ꝓcedendi: quia omnia ea miſteria, & geſta vet. te. quæ memorantur in hoc pſal. adducit per modũ parabolæ, & propoſitionis ad inferendũ aliquã magnã cõcluſionem in nouo teſt. Cauſa aũt finalis eſt vtilitas, quæ ſequitur. ſ. vt efficiat auditores bonos, & Deo obedientes, & credentes. Quatuor ergo facit in hoc D
prooemio. Nã primò aſſignat causã efficientẽ. Secundò cãm formalẽ. Tertiò cauſam materialẽ. Quartò cãm finalẽ: ſecundũ ibi. Aperiã in parabolis. tertiũ ibi. Quãta audiuimus: quartum ibi. Vt cognoſcat generatio altera. Quãtum ad primũ propheta introducit Chriſtum Meſſiã in lege promiſſum verũ Deum, & hominẽ loquentẽ ad populũ Iudæorũ in aduẽtu ſuo, & dicentẽ. O popule attendite. i. attentè, & attẽdendo audite, & intelligite, & ſuſcipite legẽ meã: quã vobis fero. Et ẽt attẽdite legẽ meã veterem, & percipite eã auribus mentis, & cordis. quia in ea reperietis totã legẽ euãgelicã. Ex his patet, ꝙ iſte qui hic loquitur: eſt ipſe Deus: quia dicit attẽdite popule meus legem meã: quia lex diuina eſt ſolius ipſius Dei, & ille populus dicitur populus Dei. Itẽ eſt aduertendũ vt ſepius dictum E
eſt, ꝙ lex euangelica quam Xp̃s tulit non eſt alia ſecundum eſſentiã à lege veteri: ſed eſt ſpiritus, & veritas illius. Ioan. primo. Lex per Moyſen data eſt: gratia autem, & veritas per Chriſtum facta eſt. Vnde vetus teſtamentũ nihil aliud eſt niſi occultatio noui: et nouum teſtamentũ nil aliud eſt niſi manifeſtatio veteris: vt inquit Aug. Ideo qui vult bene attẽdere ad legem veterẽ, & auribus eã percipere: ibi reperiet veritatem euangelicam totam figuratam. Et iõ dicit attendite popule meus legem meã &c. Et dicit auribus percipite verba oris mei: ad differentiã legis euangelicæ ad veterem. Nã illa data eſt ſcripta in tabulis lapideis, & in carta mortua. Et iſta in cordibus hominum per proprium auditum. Ideo dicit auribus percipite &c. Item illa data eſt per os Moyſi: iſta vero ꝑ os ipſius Dei. ſ. Chriſti. Iõ dicit. Verba oris mei. Ad denotandũ, F
ꝙ Deus incarnatus per os ſuum erat laturus legẽ impreſſam in cordibus hominum. Dicit ergo Chrs in aduentu ſuo. O popule meus Iſrael attendite ad legem meã, & intelligite eã: quia hęc lex quã vobis prædico lex Dei eſt: quia Moyſes de me ſcripſit. Totũ hoc dixit Xp̃s Matthæi. 5. qñ aſcendit in montem, & declarauit legẽ diuinã dicens: nõ veni ſoluere legẽ: ſed adimplere. Et hoc idẽ patet per totũ diſcurſum euangeliorum: in quo Deus nil aliud facit niſi vocare populum ad legem intelligendã, & ſuſcipiendã veritatem legis.

Aperiam in parabolis os meum: loquar propoſitiones ab initio.

Hic præmittit modũ procedẽdi ĩ hoc pſalmo,

A mō, quē vult tenere; ſ. adducere miſteria vete
ris teſt. per modū parabolarum, & propoſitio
nū. Quaſi dicat: ꝙ ea quæ intendit adducere:
nō adducit præciſe gratia ſui: ſed per modū
parabolarū, & propoſitionū gratia alterius
cōcluſionis inferrendę de veritatibus noui te.
Ad cuius intellectū eſt notandū ſicut dictum
eſt in prologo huius libri: ꝙ prouerbiū ſiue
parabola nō ponitur gratia ſui, ſed alterius.
Nā prouerbiū dr̄ quaſi pro alio verbū, & pa-
rabola dicitur à para quod eſt iuxta, & bole
ſententia: quaſi iuxta ſententiā alterius. Itē
parabola nil aliud eſt niſi propoſitio alicuius
rei geſtæ: vel tanquā geſtæ pro aliqua verita
te ſimilitudinarie, & exēplariter inſerēda. Et
ſic ſemper ponitur pro alio. Itē propoſitio ſe-
cundū Ariſtotelem primò poſteriorum, & in
prioribus eſt enūciatio affirmatiua aut nega-
tiua ad inferendā concluſionem intenta. Et
ideo propoſitio nō proponitur gratia ſui; ſed
B gratia cōcluſionis inferendę. Et ideò quia to-
ta ſacra ſcriptura veteris te. nō poſita eſt gra-
tia ſui, ſed inquantū figurabat miſteria noui
teſt. ideo dicūtur parabolæ, & propoſitiones
quę præmiſſę ſunt in ve. teſt. ad inferendū mi
ſticè, & ꝓphetice cōcluſiōes, & veritates euā
gelicas. Et iō ſicut totū vetus teſtamentū nil
aliud eſt niſi quędā parabolæ, & ꝓpoſitiones
præmiſſæ ad inferendū, & figurandum legem
euangelicā: ita tota lex euangelica nil aliud
eſt niſi quædā veritas, & concluſiones illatæ
ex miſteriis, & ſcripturis legis veteris. Nā ſi-
cut veritas concluſionis continetur virtuali-
ter, & cōfusè in propoſitionibus præmiſſis:
ſed poſt illationem patet veritas diſtinctè in
concluſione: vt patet primo poſteriorū; Ita ve
C ritas euāgelica continebatur virtualiter, & in
cōfuſo in lege veteri: ſed poſt aduētū Chri-
ſti patuit illa veritas diſtinctè ꝑ Chrm̄ in e-
uāgelico. Et ſic tota lex vetus nil aliud eſt niſi
parabolæ, & propoſitiones reſpectu euange-
lii. Et ſic eccleſia catolica, & quilibet fidelis:
quando legit ſcripturā ve. te. non legit gratia
ſui: ſed ad miſterium, & ꝓphetiā: prout figu
rat veritates legis euāgelicæ. Aliter intelligē
tia veteris legis nō eſt vera nec catolica: qa
veritas eius eſt euangeliū. Et ideo dicit Hie-
ronimus in epiſtola de manſionibus, ꝙ om-
nia dicta in hoc pſal. ponuntur tanquā pro-
poſitiones, & parabolæ inquantum figura-
bant miſteria no. te. & ſic non proponuntur
gratia ſui: ſed ad ſenſum ſpiritualē. Et hoc
eſt quod promittit ꝓpheta in perſona Chri-
ſti, ꝙ quicquid dicetur in hoc pſal. de te. vet. D
nō intēdit adducere gratia ſui. ſed prout sūt
quædam parabolæ, & propoſitiones. Vnde
ait. Aperiam in parabolis os meū, & loquar
propoſitiones ab initio. i. adducā omnia mi-
ſteria ſacrę ſcripturæ incipiēdo ab initio exi
tus Iſrael de Aegipto: quia tunc incepit iſte
populos, & etiam à promiſſionibus factis ab
initio ipſi Abraam Iſaac, & Iacob. Et ea quæ
acciderunt toti populo Iſrael ſucceſiuè vſq;
ad Dauid. Et omnia iſta adducā tanquam pa
rabolas, & propoſitiones: ex quibus inferam
intentum meum. Nam omnia illa non ſunt
gratia ſui: ſed parabolæ, & propoſitiones re-
ſpectu legis euāgelicæ: & hęc erit cauſa for-
malis, & modus procedendi in hoc pſalmo.

*Quanta audiuimus & cognouimus ea: &
patres noſtri narrauerunt nobis.*

*Non ſunt occultata à filijs eorum in genera- E
tione altera;*

*Narrantes laudes domini & virtutes eius;
& mirabilia eius quæ fecit.*

*Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob: & le-
gem poſuit in Iſrael.*

Hic explicat cauſam materialē huius pſa.
ideſt materiam quā intendit adducere, & lo-
qui: quæ quidē materia dicitur materia ante
cedens. Et dicit, ꝙ intendit adducere in hoc
pſal. omnia iſta geſta quāta audiuimus ſcri-
pta in Geneſi, & Exodo, & quinq; libris le-
gis, & Ioſue, & libro Iudicū, & in libris Re
gū. i. tāta loquar quātà audiuimus &c. quæ
quidē geſta antiquorū patres noſtri annun-
ciauerunt nobis voce, & ſcripto: quæ quidem
geſta nō ſunt occultata, nec tacita à filiis eo- F
rū in generatione altera, imo ipſi narrauerūt
filiis ſuis narrātes laudes domini, & beneficia
& virtutes eius, & mirabilia quæ fecit: quæ
ꝓ magna parte explicabūtur in hoc pſ. Om-
nes ergo iſtas propoſitiones loquar, & addu-
cā, & loquar etiā quō Deus ſuſcitauit, & noui-
ter dedit illam legem in teſtimonium. In Ia
cob, & legē poſuit, & ordinauit, & cōſtituit ī
Iſrael: quaſi dicat: ꝙ illā legē quā dedit popu
lo Iſrael in mōte Sinai dedit in teſtimoniū.
Et nota, ꝙ lex vetus dr̄ teſtimonium. Primò
quia fuit per angelos teſtificata. Scdò qa re-
poſita eſt in arca in teſtimoniū cōtra ꝑuarica
tores. Deutero. 31. Tertiò qa tota lex vetus fa
cit teſtimoniū de Chro futuro. Iō ait ſaluator
Ioā. 5. Scrutamini ſcripturas, qa ipſę, teſtimo
niū perhibēt de me. Nam moyſes de me ſcri
pſit &c. Et teſtimoniū ſuſcitauit. Ad denotan
dum,

A dũ, ꝙ lex ꝑceptorũ anteq̃ eſſet lata, & ſuſcita
ta iã erat ſepulta, & inſerta naturaliter in no
bis: ad Romanos. 2. q̃a oĩa præcepta cõtinen
tur in illa naturali lege. ſ. qđ tibi nõ vis, alte-
ri ne facias. &c. Dicitur autem lex quia lata,
& poſita ſiue poſita. Ideo dicit: Legem poſuit
in Iſrael. Eccleſia Dei dicitur Iacob inquan-
tũm ſurripuit primogeniturã, & benedictio-
nem. Et dicitur Iſrael inquãtũm videt Deum
& eſt directa à Deo, & fortis cum Deo.

Quanta mandauit patribus noſtris nota fa-
cere eã filijs ſuis: vt cognoſcat generatio altera.
Filij q̃ naſcẽtur et exurgẽt et narrabũt filijs ſuis.
Vt ponant in Deo ſpem ſuã & nõ obliuiſcã-
tur operum Dei: & mandata eius exquirant.
Ne fiant ſicut patres eorum: generatio praua:
& exaſperans.
Generatio quæ non direxit cor ſuum: et non
eſt creditus cum Deo ſpiritus eius.

B Hic ꝓpheta in perſona Chr̃i explicat cãm
finalẽ huius pſal. Nã quia iſte pſal. dirigitur
Iudæis, qui erant tp̃e aduentus Chr̃i, vt reci-
perent Chr̃m & legẽ euangelicã, & eã ſerua
rent, ne fierent, rebelles & infideles, ſicut pa
tres eorũ. Et ne priuarentur ſanctuario & re-
gno, & ſacerdotio, ſicut fuerunt priuati filii
Effraim, & cæteri filii Iſrael tẽpore Heli pro-
pter rebellionẽ, & infidelitatẽ. Iõ ꝓpheta iã
exhortatur eos in pſona Chr̃i, ſiue Chr̃s jam
exhortabat̃ eos tũc p ꝓphetã in hoc pſal. cũ
cõminatione ablationis sãctuarii, & tẽpli, &
regni, & ſacerdotii. Quaſi dicat: ſi vos Iudæi
nõ audieritis, & receperitis Chr̃m, & legẽ e-
ius, & obſeruaueritis eã ĩ aduẽtu ſuo: aufere-
tur à vobis sãctuariũ, & regnũ, & ſacerdotiũ.
Sicut fuit ablata arca à filiis Effraim de Silo,
& ſacerdotiũ fuit translatũ à filiis Heli ad Sa
C muelẽ, & regnũ à Saul ad ipsũ Dauid: ita pa
riter auferetur à vobis sãctuariũ, & regnũ, &
ſacerdotiũ: & dabit̃ populo gẽtili facięti fru-
ctũ. Matth. 22. Et hęc eſt cauſa finalis huius
pſal. ſ. inducere Iudæos ad recipiendũ Chr̃m
in aduẽtu ſuo, & legem eius, & hoc ſub com
minatione. &c. Et in hoc cõſiſtit totũ argumẽ
tũ huius pſ. Dicit ergo: loquar in hoc pſal. &
adducã ĩ parabolas, & ꝓpoſitiones tot geſta,
& miſteria, & tãta quãta mãdauit Deus pa-
tribus nr̃is ea nota facere filiis ſuis: vt cogno-
ſcat gñatio altera: hoc dicit. Nã Deus mãda-
uit filiis Iſrael: qñ egreſſi ſunt de Aegipto: vt
quotienſcunq; comederẽt agnũ paſcalẽ: nar-
rarẽt filiis ſuis qualiter comedebãt illũ agnũ
in memoriã liberationis de Aegipto: vt patet
Exo. 13. dicẽs Narrabiſq; filio tuo in die illo D
dicẽs: hoc eſt quod fecit mihi dñs qñ egreſſus
ſũ de Aegipto &c. Itẽ mandauit patribus vt
memorarent filiis ſuis legem, & cerimonias:
quas à Deo acceperãt. Deuter. 6. & 3. dicens.
Erũtq; verba hęc q̃ ego præcipio tibi hodie
in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis &c. Iõ
ſubdit ꝓpheta. Et filii tui q̃ naſcẽtur. ſ. qui re
periẽtur tp̃e aduẽtus Xp̃i, & exurgẽt, & con-
uertẽtur: ſicut fuerũt Zacarias, & Simeon, &
apoſtoli, narrabũt oĩa ſupradicta filiis ſuis, &
demõſtrabũt oĩa figurata, & geſta ĩ lege vete
ri eſſe geſta, & dicta, & figurata ꝓ Xp̃o: vt illi
ponãt in Deo, & nõ in mũdo, nec in cerimo-
niis legalibus ſpẽ ſuã: ſed recipiãt Xp̃m in ve-
rũ Meſſiã, & nõ obliuiſcãtur operũ Dei: quę
Xp̃s faciet. quæ opera nullus poterit facere ni
ſi ſit Deus. Nã per opera poterũt cognoſcere
ipsũ eſſe Deũ: & iõ recipiãt eũ, & exquirãt, &
obſeruẽt mandata eius, q̃ mãdabit in lege euã E
gelica: ne fiant rebelles, & increduli ſicut pa
tres eorũ: quæ fuit generatio praua, & exaſpe
rãs, ideſt prouocãs Deũ ad irã: quæ quidẽ ge
neratio nõ dixerit cor ſuũ ad credendũ Deo,
nec ad obſeruãdã legẽ eius, nec fuit creditus
nec vnitus cũ Deo ſpũs illius generationis:
imo fuerũt ſemp rebelles, & increduli, & in-
grati, vt patebit. Ex ſupradictis patet, ꝙ iſte q̃
loquit̃ in hoc pſ. eſt Deus p hoc ꝙ ait. Attẽdi
te popule meus legẽ meã &c. Scdò patet, ꝙ
ſit hõ: per hoc ꝙ ſubdit: Quanta audiuimus,
& cognouimus. & quãta mãdauit pr̃ibus no-
ſtris. Et ſic iſte qui loquitur in hoc pſal. eſt
Chriſtus Deus, & homo: qui tanquã Deus di
cit: attendite popule meus legem meã: & tan
quã homo de ſemine Abrahæ, & Iacob dicit:
quãta mãdauit patribus noſtris &c. Et ſic Xp̃s F
eſt cauſa efficiens, qui loquitur ad populũ iu
daicum in aduentu ſuo, & exhortatur: vt au
diat, & recipiat legẽ euãgelicã: quę nõ eſt alia
ſecundũ eſſentiã: ſicut dictũ eſt. Materia ante
huius pſal. eſt totus diſcurſus ab exitu Iſrael
de ægipto vſq; ad tẽpora Dauid, & regnum
eius, & vſq; ad tẽplum, & sãctuarium. Forma
ante eſt: quia oĩa quæ hic narrãtur, adducũ-
tur tanquã figuræ, & parabolę, & ꝓpoſitiões
ad inferẽdã, & ꝑdicendã trãslationẽ ſanctua
rii, & regni, & ſacerdotii a Sinagoga in eccle-
ſiã. Cauſa finalis eſt vt populus Iudęorũ reci
piat Chriſtũ, & legẽ eius: ne fiãt increduli, &
rebelles, & ĩgrati ſicut patres eorũ, & hoc ſub
cõminatione ſupradicta. Et ex hoc apparet
vera prophetia huius pſal. quæ executio hu-

tius

A ius cõminationis fuit verè ĩpleta in illo populo pp obſtinationẽ eorũ poſt aduentum Xp̃i.

Filij Effrem intendentes, & mittentes arcũ conuerſi ſunt in die belli.

Non cuſtodierunt teſtamentum Dei: & in lege eius noluerunt ambulare.

Et obliti ſunt benefactorum eius & mirabilium eius quæ oſtendit eis.

Hic incipit narrationẽ dicẽdorũ ſicut propoſuit in prooemio. Et duo facit. Nam primò memorat, & narrat incredulitatẽ, & rebellionẽ, & ingratitudinẽ illius populi. Scd̃ò punitionẽ eorũ. ibi. Audiuit Deus, & ſpreuit. Vel poſſumus dicere, ꝙ hic oñdere intendit cãm: quare filii Effraim fuerũt priuati sãctuario, & arca dñi, & filii Heli ſacerdotio, & Saul regno. Iõ prius aſſignat demerita, & cãm: q̃ eſt icredulitas, & igratitudo, & rebellio. Scd̃o deſcribit hmõi priuationẽ. ibi. Audiuit deus & ſpre
B uit. Quantũ ergo ad primũ dimiſſis diuerſis modis dicẽdi tã hebręorũ, quã catolicorũ in hoc loco; eſt notãdũ vt legit̃ 1. Re. 4. capitulo, ꝙ cũ Heli eſſet iudex, & ſacerdos in Iſrael de gñe Aarõ, & multotiẽs eſſet monitus vt filios corrigeret, eò ꝙ tyrãnizabãt: & multa enormia ppetrabãt, & tñ hoc fecit negligenter Heli ideo pp hoc pc̃tm̃, & propter peccatum idololatriæ, quia per totum montem Effraim celebrabant̃ Baalim, & Aſtarotis, ideo Deus permiſit, ꝙ venerunt Philiſtęi, & congreſſi ſunt cum filiis Iſrael, quorũ maxima pars erant de Effraim. & victi ſunt filii Effraim illa die, & reuerſi sũt fugẽtes ad loca ſua cæſis ex eis quatuor milib. q̃ punitio facta eſt pp peccatũ ingratitudinis, & tyrãnidis, & idololatrię. tũc filii Effraim aduocarũt cũ eis multos
C ex aliis tribub. & abſtraxerũt arcã dñi de Silo, & exierũt oẽs cãpũ cũ arca bñ cõtra Philiſtęos. Sed iterum Philiſtęi cõgreſſi cõtra eos vicerũt eos. Et abſtulerũt eis arcã, & iterfecerũt ſacerdotes. ſ. Ofni, & Finees filios Heli. & ceciderũt illa die 30000. ex Iſrael. cæteri ãt retro terga vertentes cõuerſi ſunt ĩ fugã ad loca eorũ. Et hoc eſt qđ intẽdit hic dicere ꝓpheta, Nã quia ſupius dicit. ne fiant igrati ſicut p̃res eorũ gñatio praua &c. ſ. generatio q̃ nõ direxit cor ſuũ ad ſeruãdã legẽ, nec eſt creditus cũ Deo ſpũs eorũ: & iõ fuerũt puniti ſupple, iõ explicat hic q fuerũt illi puniti pp incredulitatẽ & idololatriã, & dicit, ꝙ fuerunt filii Effraim victi ĩ bello Philiſtinorũ. de quo legit̃ 1. Reg. 4. Vnde dicit. Filii Effrem. i. filii Effraim, cũ exiuẽt in pliũ cõtra Philiſtiim intendentes arcum, & mittentes ſagittas con- D
tra Philiſtęos victi ſunt ab eis & cõuerſi ſunt fugientes ad domos ſuas in die belli. Nam in primò bello cęſa ſunt quatuor millia, & in ſecũdo bello cęſa sũt 30000. Et cęſi ſunt ſacerdotes, & capta fuit arca. Et ſic fugiẽtes cõuerſi ſunt ad loca ſua. Quę q̃dẽ punitio nõ accidit eis niſi ex pc̃tõ idololatrię & ingratitudinis, & infidelitat[illegible] ꝓ nõ cuſtodierũt teſtamentũ Dei, & in lege eius noluerũt ambulare, & in hoc fuerũt infideles, q͂a adorabãt idola. &c. Et nõ ſolũ fuerũt puniti pp infidelitatẽ; ſed ẽt pp ingratitudinẽ, quia obliti ſunt benefactorũ. i. beneficiorũ eius, & mirabiliũ operũ quę oſtendit eis in Aegypto, & in deſerto, & ĩ ingreſſu terrę ꝓmiſſionis, vt patet.

Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti: in campo Taneos.

Hic explicat bñficia q̃ oſtẽderat Deus pa- E
tribus eorũ. Vnde quatuor facit. Nã primò dicit in genere beneficia, & mirabilia quæ fecit in Aegypto. Scd̃o ea q̃ ſpecialiter fecit in toto deſerto. Tertiò reuertit̃ ſpecialiter ad narrãdũ mirabilia quę fecit in Aegypto. Quartò narrat ea bñficia q̃ fecit in terra ꝓmiſſionis. Scd̃m ibi. Quotiẽs exacerbauerũt eũ in deſerto. Tertiũ ibi. Non ſunt recordati manus eius. Quartũ ibi. Et induxit eos in montem ſanctificationis. Vnde in quolibet illorũ ſimul narrat beneficia Dei, & eorũ ingratitudinẽ. Quantũ ad primũ, quia dixit ſupra obliti ſunt benefactorũ. &c. ideo ſubdit quæ ſunt illa beneficia, dicẽs. quia corã patrib. eorum antiquis fecit mirabilia. ſ. illa decem ſigna, & prodigia in terra Aegypti coram Pharaone. & explicat partem Aegypti in qua facta sũt illa miracula, quia in campo Taneos. Vnde F
eſt aduertendum, quòd ciuitas dicta Tanis erat regio Pharaonis ſita in ripa orientali ipſius Nili in pago ſiue campo Taneos. Taneos enim eſt genitiuus græcus huius nominis Tanis Declinatur enim hæc Tanis. genitiuo Taneos. Et ideo dicit, ꝙ in campo Taneos Deus fecit illa mirabilia ſigna decem plagarum coram patribus eorũ, in fauorẽ hebræorũ. Quæ fuerit illa mirabilia poſtea dicet per ſingula.

Interrupit mare et perduxit eos: et ſtatuit aquas quaſi in vtre.

Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

Hic incipit explicare miracula, & beneficia, quæ fecit Deus, in itinere omiſſis miraculis, quæ fecit in Aegypto, ſed poſtea di-

cet,

A cet, & explicabit per ſingula. Vñ ponit quinque beneficia facta in itinere. quorũ eſt primũ de trãſitu maris rubri. Vñ dicit, ꝙ poſtq̃ eduxit eos de Aegypto, interrupit. i. diuiſit mare rubrũ ſupple, & ſtatuit aquas. i. firmauit eas ad vtranq; partẽ quaſi ſtarent in vtre contra naturã. Nam aqua cum ſit effuſibilis nõ põt per ſe exiſtere niſi in aliquo vaſe duro, vt patet primò meteorarũ: ſed ibi per ſe ſtabat ad modũ parietis cõtra eius naturã. Secũdũ miraculũ eſt, ꝙ eduxit eos in nube diei .i. in die per colũnam nubis. & per totã noctẽ in illuminatione ignis. Nã ille angelus, q erat dux illius populi per diẽ ibat intra nubẽ & mouebat illã nubẽ quã ſequebat̃ ille populus. Et per totã noctẽ ibat intra flãmã ignis, inquãtũ illa nubes ardebat de nocte ſicut flãma ignis: & ſic ducebat̃ illũ populũ per totũ

B deſertũ. vt patet Exo. 13. Sed quia oĩa illa cõtingebant illis in figura, vt ait apoſto. primæ ad Cor. 40. & ideo ꝓpheta dicit hic, ꝙ omnia iſta intendit adducere tanquàm parabolas; & propoſitiones, ad myſticas cõcluſiones, & euãgelicas veritates inferẽdas, vt dictum eſt: Ideo eſt dicendũ, ꝙ concluſio, & veritas huius figuræ eſt iſta. Nã ille angelus, qui ibat intra nubẽ ſignificabat Chriſtum verbũ incarnatũ, & nube carnis indutum, qui omnes fideles de tenebris peccatorũ eduxit, & de poteſtate diaboli cum ſignis, & portentis, & per aquas baptiſmales traduxit & liberauit: & ſic manifeſtè figuratur myſteriũ incarnationis, & noſtræ redẽptionis. Nã ſicut ille angelus latens in nube præſtabat viã illi populo: ita verbũ latens in carne præſtitit nobis ducatũ per legẽ euangelicam. Beatus vero Hierony-

C mus dicit in expoſitione huius pſã. ꝙ per hãc nubem poſſumus intelligere beatam Mariã virginem: in qua Chriſtus per nouem mẽſes latuit carnaliter. Et ſubdit. Et pulcrè dicitur in nube diei. Nã illa virgo Maria nunquàm in tenebris fuit, ſed ſemp in luce, & nũquàm in nocte ſed ſemper in die. Et hæc ſunt ad literam verba Hieron. Ex quibus patet per ſẽtentiam Hiero. ꝙ virgo Maria nunquàm fuit in originali peccato: ſed ſemper in gratia. Et ſic oportet, ꝙ dicatur quòd anima virginis ſimul fuit creata, & ſanctificata, & corpori infuſa, & per conſequens corpus ſimul cum anima ſanctificatum, & ſic pro nullo tempore poteſt dici ipſum obnoxiam fuiſſe peccato.

Interrupit petram in eremo: & adaquauit eos velut in abyſſo multa.

D *Et eduxit aquam de petra: & deduxit tanquam flumina aquas.*

Hic memorat tertiũ miraculum, & beneficiũ. Vnde legitur Exod. 17. ꝙ quando defecerũt aquę in Oreb: clamauit populus ad Moyſen petẽs aquas, qui percuſſit petrã Oreb, & fluxerũt aquæ de petra, & bibit oĩs populus. Ideo ait hic. dirupit Deus per Moyſen petrã in eremo Oreb, & adaquauit ſiue potauit eos velut in multa abiſſo, & magno lacu. Sed quia ſimile miraculũ fecit Deus in monte Farã: vt patet nume. 20. quando Moyſes percuſſit bis ſilicẽ, & fluxerũt aquæ largiſſimæ, quæ dictæ ſunt aquæ contradictionis: ideo ſubdit. Et eduxit aquã de petra in monte Farã ad aquas contradictionis ſupple; & eduxit aquas tanquam flumina. i. in magnã abũdantiã. Sed quia iſta myſteria fuerũt figuræ; & adducũtur hic tanq̃ parabolæ, & propoſitiones, ideo ex pri-

E ma percuſſione petræ elicit̃ cõcluſio euãgelicã: qualiter Chrs qui verè dr̃ petra, erat in latere percutiendus de cuius corpore debebat exire ſanguis, & aqua in remiſſionẽ peccatorũ: & ad conferendã virtutẽ eccleſiaſticorũ ſacramẽtorũ vt ait Apoſt. primæ ad Cor. 10. Bibebant aũt de ſpũali cõſequente eos petra, petra aũt erat Chriſtus. Per ſecundã percuſſionẽ petræ figurabat̃ qualiter Chriſtus erat percuſſurus ſacrã ſcript. vete. teſt. virga oris ſui. ſ. ſpiritu ſancto, qui ab eo procedit. de qua ſcriptura debebat educere aquã ſapiẽtiæ, & veritates euangelicas, vt potaret omnes fideles. Vnde Ioann. 4. dicit Samaritanę, Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei: non ſitiet in æternum &c.

Et appoſuerunt adhuc peccare ei: in iram excitauerunt excelſum in inaquoſo.

F *Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis: vt peterent eſcas animabus ſuis.*

Et male locuti ſunt de Deo: dixerunt nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto?

Quoniam percuſsit petram & fluxerunt aquæ: & torrentes inundauerunt.

Nunquid & panem poterit dare: aut parare menſam populo ſuo?

Hic memorat eorũ ingratitudinẽ, & rebellionẽ, & murmurationẽ, quia multotiens murmurarũt cõtra Deũ: obliti beneficia, q̃ fecerat eis. Nam primò murmurarũt in mari rubro: qñ dixerunt. Melius erat ſeruire Aegiptiis, q̃ mori in ſolitudine. Exod. 14. Scdõ murmurarunt in Marath. Ideo dicit, quòd non ſuffecit prima murmuratio, ſed adhuc appoſuerunt.

A runt.i. addiderunt peccarę ei murmurando
in marath. Et in ira excitauerũt Deũ excel-
ſum in inaquoſo loco.ſ. in deſerto, vbi non
erat aquã. uno tẽtauerũt in concordibus vt
peterent eſcas animabus ſuis qñ tẽtauerunt
Deũ in deſerto Sin: qñ dixerũt: Vtinam mor
tui eſſemus in Egypto, quãdo ſedebamus ſu-
per ollas carnium &c. Exod. 16. Item tenta-
uerunt Deum, quando petierunt ab eo car-
nes Nume. 11. quia tunc malè locuti ſunt de
Deo dicentes. Ille qui dedit nobis aquam de
petra, nunquid poterit parare menſam in de
ſerto, & dare nobis carnes?

Iſrael audiuit dominus, & diſtulit: & ignis
accenſus eſt in Iacob: & ira aſcendit in Iſrael.

Quia non crediderunt in Deo: nec ſperaue-
runt in ſalutari eius.

Audiuit dñs ingratitudines, & murmura
tiones eorũ, & diſtulit, & tolerauit ad tp̃s ex
pectãdo correptionẽ. Sed quia vidit obſtina-
B tionẽ, & perſeuerantiã in malo, ideo ignis ac-
cenſus eſt in Iacob, & Dei aſcendit in Iſrael,
eò & nõ crediderunt in Deo, nec ſperauerũt
in ſalutari eius, quaſi dolentes pro labore, &
deſperãtes de diuino auxilio. vt patet nu. 11.

Et mandauit nubibus deſuper: & ianuas
cœli aperuit.

Et pluit illis manna ad manducandum: &
panem cœli dedit eis.

Panem angelorum manducauit homo: ciba-
ria miſit eis in abundantia.

Hic memorat quartũ beneficiũ, qđ fuit qñ
pluit manna ſuper eos. vt patet Exo. 16. Vn-
de ait. Et mandauit dñs nubibus deſuper, &
aperuit ianuas cœli, & pluit illis manna ad
manducandũ. Et dedit eis panẽ cœli de cœlo
miſſum. Vnde homo manducauit panẽ ange
C lorũ. Et ſic talia cibaria angelica miſit eis in
abundantia, qđ fuit mirabile beneficiũ de ſe,
inquantũ ſatiauit eos, & mirabilitèr ſine la-
bore. Sed adhuc fuit maius pro eo qđ figura-
bat. ſ. eucariſtiã, & ſacramẽtũ altaris. Et ideo
dicit panem angelorum manducauit homo.
Manifeſtũ eſt. n. ꝙ angeli nunquàm mandu-
cauerunt de illo manna materiali: ſed man-
ducant hodie angeli in illa ſuperna fruitio-
ne de illo pane quem ſignificabat, & figura-
bat illud manna, quem nos manducamus ſa
cramentaliter in hac eccleſia: ſed angeli, &
beati fruuntur eo in patria cœleſti. Et hæc
eſt concluſio, & veritas euangelica ex illa pa
rabola, & propoſitione ſiue figura illata. Iu-
dæi autem gloſant ly panem angelorum id-
eſt manibus angelorum formatum. D

Tranſtulit auſtrum de cœlo: & induxit in
virtute ſua Africum.

Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes: &
ſicut arenam maris volatilia pennata.

Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum circa
tabernacula eorum.

Et mãducauerũt et ſaturati ſũt nimis: et deſide
riũ eorũ attulit eis ñ ſũt fraudati a dſiderio ſuo

Hic memorat quintũ miraculũ, & benefi-
ciũ. ſ. quãdo pluit eis coturnices in cibum. vt
habetur nu. 11. Ad cuius intellectum eſt ad-
uertendum, quòd in Africa eſt copia illarum
auiũ. ſ. cõturnicũ, quas cõmuniter ventus au
ſtralis pellit verſus Aquilonẽ. Et hoc expli-
cat hic cũ dicit, ꝙ Deus tranſtulit auſtrũ. i. vẽ
tum auſtralem de cęlo, & induxit Africũ qui
tenet medium inter auſtralem, & occidenta-
lem. Et hoc fecit Deus miraculosè in virtute
ſua, & pluit ſuper eos carnes illarũ auiũ ſpiſ- E
ſas, ſicut puluerẽ, & pluit ſuper eos volatilia
pennata ſicut arenã maris in magna multitu
dine. Et ceciderunt in medio caſtrorũ eorũ,
& iuxta tabernacula eorum ita, quòd abſq;
labore vnuſquiſque ad libitum capiebat. Et
ſic manducauerunt &c. Litera eſt plana.

Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum: &
ira Dei aſcendit ſuper eos.

Et occidit pĩgues eorũ et electos Iſrael ĩpediuit.

Hic explicat punitionẽ eorũ ꝑꝑ ingratitu
dinẽ. vnde dicit, ꝙ adhuc eſcæ erant in ore ip
ſorũ: & ira Dei deſcẽdit ſuper eos. Et occidit
pingues. i. maiores & ditiores eorum, & incur
uauit electos, & maiores Iſrael. Vnde voca-
tus eſt locus ille ſepulcra concupiſcentiæ. ibi
. n. ſepelierũt populũ qui deſiderauerat car-
nes. vt patet num. 11. Vnde ꝑ illud myſteriũ
fuit figuratus præſens ſtatus modernorũ Iu- F
dæorũ poſt aduentũ Chriſti, qui ꝑꝑ ceremo-
nias, & cibos corporales contẽpſerunt Chr̃m
& eccleſiaſtica ſacramẽta, & eſcas ſpũales. Iõ
ira Dei deſcẽdit ſuper eos, quia deſtructa eſt
eorũ ciuitas, & regnũ, & vagantur diſperſi ꝑ
mundum. Vnde ſi volumus contemplari to-
tum hoc myſterium fuit impletum in eis per
Chriſtũ. Nam Chriſtus veniens in carnẽ prę
dicauit aquã ſapientæ, & cibum ſpiritualem
legis euãgelicę. & ſaturauit in deſerto primò
quatuor millia ex ſeptem panibus, & paucis
piſcibus. Secundò ſatiauit quinq; millia ho-
minũ præter pueros, & mulieres ex quinque
panibus & duob. piſcib. Io. 6. & ipſi incredu-
li ſemper voluerunt eum tentare Et ideo di-

A xit eis: operamini cibum qui nō perit: exhortādo eos ad panē ſpūalē eucariſtię, ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. vt patet Io. 6. ſed ipſi tanquàm carnales contemnentes hunc panem dixerunt. Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandū? Vnde Chriſtus pronoſticauit eis futurā irā, & punitionem: allegando hanc figurā de patribus eorum mortuis in deſerto &c. vt patet per totam illam diſputationem factam contra Iudæos Io. 6. quia ita propriè accidit Iudæis incredulis. Nam poſt quadraginta annos poſt paſſionem Chriſti cum eſſent in magnis conuiuiis, & concupiſcentiis epularum in die paſchæ fuerunt obſeſſi per Titum, & exercitum Romanorum. Et ſic ciuitas fuit diruta, & templū incenſum, & magna pars eorum fuerunt trucidati, & cæteri captiui. Vnde Hieruſalem potuit dici ſepulcrum concu B piſcentiæ. Quæ punitio accidit Iudæis ex ingratitudine, & infidelitate, ſicut accidit patribus eorum in deſerto:

In omnibus his peccauerunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus eius.

Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione.

Hic aſſignat cauſā huius punitionis. ſ. quia ira Dei occidit pingues eorū. cuius cauſa fuit ingratitudo, & infidelitas. Ideo dicit: ꝙ filii Iſrael in omnibus his beneficiis receptis peccauerunt. Nam licèt debebant magis moueri ad credendum propter ſupradicta miracula, & beneficia, tamen ipſi magis fuerunt ingrati & increduli. Nā in omnibus his miraculis adhuc peccauerunt, & nō crediderunt in mirabilibus eius. Vnde nota, ꝙ legitur Nu. 13. ꝙ poſtquàm populus receſſit à ſepulcris con- C cupiſcentiæ: venit in Aſſion Gaber, quæ eſt in deſerto Farā. Et exinde miſit Moyſes. 12. exploratores, vt conſiderent totam terram promiſſam. quibus abeūtibus populus venit in Cades: & dū eſſet populus ibi, reuerſi ſunt exploratores qui retulerunt populo ea quæ viderant. ſ. qualiter illa terra erat amœna & fertilis, ſed difficilis ad aquirendum pp ferocitatē, & potentiā habitatorum, & fortitudinē ciuitatū, & oppidorū, & quō gigantes habitabant illā terram deuorantē incolas ſuos. Tūc populus fuit intātùm perterritus, quòd coniuratione facta tentarunt conſtituere ducem qui reduceret eos in Egyptū, niſi præter Caleſ, & Ioſue, qui ſe interpoſuerunt ſuadentes eis contrarium. imo animarunt eos ad aggrediendum inceptum. Vnde tunc Deus voluit totaliter eos delere, niſi ꝙ Moyſes orauit pro eis. ſed Deus prolungauit eis talem ſententiam cum triplici punitione. Primò, ꝙ nullus eorū qui egreſſi fuerant de Egypto à viginti annis vltra intrarent terram promiſſam, poſtq̄ ſe indignos fecerant volentes retrocedere. Scdō, ꝙ oēs ibi rebelles morerētur in deſerto, & cadauera eorū ibi ſepelirentur ſine honore. Tertiò, ꝙ ſicut exploratores tardarūt quadraginta dies in cōſiderando terrā promiſſionis, ita ipſi vagarētur quadraginta annis per deſertū. & ſic dedit eis annum pro die. vt patet nu. 14. Et ſic fuit ira Dei mitigata. Iō dicit. In omnibus his beneficiis adhuc peccauerunt iterum in Cades. Et non crediderunt in mirabilibus eius, contēnentes terrā promiſſionis, & volentes reuerti in ægyptū: & ſic defecerunt, & finierunt dies ſuos in vanitate. i. in vanū vagātes & errantes per deſertum. 38. annis & vltra. Et anni eorum, & vita fuit cum feſtinatiōne, quia multi eorum mortui ſunt ante tempus cum Datan, & Abiron. Numeri. 16. & per ſerpentes ignitos. Nume. 21. & in peccato Belſegor: vbi occiſi ſunt 23. millia. Numer. 25. Nota quòd cauſa quare fuit antiquis patribus tanta cupiditas ſepeliendi in terra promiſſionis, fuit hæc: quia reuelatum fuit Abrahæ Iſaac, & Iacob qualiter Chirſtus ibidem erat moriturus & ſepeliendus, & reſurrecturus. Ideo deſiderantes cū eo reſurgere, voluerunt cū vxorib. & filiis ibidē ſepeliri. Iō Ioſeph impoſuit filiis Iſrael, vt ſecū deferrent oſſa ſua in receſſu ſuo de ægypto: & ſepelirent eum patribus ſuis in terra promiſſa. vt patet Gen. vltimo. Ex his patet, ꝙ magna punitio fuit rebellib. illius populi, qn̄ Deus priuauit eos ſepultura terræ promiſſionis. Nam per hoc denotabatur, ꝙ priuabat eos glorioſa cū Chriſto reſurrectione: & nō ſolū eos, ſed ſequaces eorū, quia cōtempſerunt verum ducē Chriſtū & verā terram viuentiū, quā Chriſtus promiſit. Et voluerūt retrouerti in Egyptū ad tenebras peccati, & vmbrā ceremoniarū legaliū, & ad captiuitatē Pharaonis, de qua Chriſtus nos liberauit. iō nunq̄ intrabunt in terrā viuentiū nec requiē dn̄i: nec reſurgent cū Chriſto, nec in iudicio in concilio iuſtorum: imo cadauera eorū, i. aīæ cum corpore paſſibili ſepelientur in deſerto inferni: & hæc eſt concluſio, & veritas euangelica ſupradictæ figuræ.

Cū occiderent eos quærebant: eū & reuertebantur

A *bantur & diluculo veniebant ad eum.*

Et rememorati ſunt quia Deus adiutor eſt eorum: & Deus excelſus redemptor eorum eſt.

Hic ponit falſam pniam eorum. Nam cum viderent iram domini in punitione Datan, & Abiron, & in ſerpentibus ignitis: cum occiderent eos ſerpentes vel inimici, tunc pœnitentiam fingentes reuertebantur ad eum non virtutis amore, ſed formidine pęne. & ſic quærebant eum. Et quare? quia recordabantur qualiter Deus adiutor eorum fuit cōtra Amalech: & redemptor eorum, quando in manu potentiæ dixerat eos de poteſtate Pharaonis. Et ſic promiſerunt Moyſi, ꝙ amplius non eſſent rebelles: imo rogarunt vt oraret pro eis: ne occideret eos.

Et dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei:

Cor autem eorum non erat rectum cum eo:
B *nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius.*

Ipſe autem eſt miſericors: & propitius fiet peccatis eorum. & non diſperdet eos.

Et abundauit, vt auerteret iram ſuam: & non accendit omnem iram ſuam.

Et recordatus eſt quia caro ſunt: ſpiritus vadens & non rediens.

Dilexerunt Deum in ore ſuo, ſed non in corde. Et ideo lingua ſua mentiti ſunt ei: confitentes ipſum redēptorem, & promittētes ipſi corrigi, ſed cor eorum non erat rectum cū eo. i. erga eū, imo duplū & obliquū, & obſtinatū deſiderantes reuerti in Egyptū. Et ideo nō fideles habiti ſunt in teſtamento eius, qa non impleuerunt quod promiſerunt ſub multis maledictionibus. Deutero. per totum nec ea
C quæ promiſerunt Numer. 14. quia plures rebelliones, & peccata commiſerunt: puta coniurationem Datan, & Abiron, & iurgium ad aquas cōtradictionis: & quando imitati ſunt Beelfegor. &c. Ipſe autē dominus noluit eos punire ſecundum eorum demerita totaliter delendo, imo cum miſericordia, quia non ſolum diſperdidit eos totaliter niſi ſolū principales. Ideo fuit propitius peccatis eorum, quia nō totaliter diſperdidit eos, imo abundauit miſericordia eius, vt auerteret irā ſuā, quia non accendit omnem irā ſuā cōtra eos prout merebantur. Et hoc fecit Deus: quia recordatus eſt quia caro. i. carnales, & fragiles ſunt. Et ſpūs hoīs eſt vadens, & nō rediens. i. per ſe cadens. tamē non per ſe ſurgens, quia homo citò cadit in peccatum propter concupiſcentiam inflictam, tamen per ſe non poteſt ſurgere ſine gratia. Et ideo Deus noluit eos D
totaliter delere expectans eorum pœnitentiam & correctionem.

Quotiens exacerbauerunt eum in deſerto: in iram concitauerunt eum in inaquoſo.

Et conuerſi ſunt & tentauerunt Deum: & ſanctum Iſrael exacerbauerunt.

Nota, ꝙ per illos. 38. annos: quibus filii Iſrael errauerunt per deſertum: poſtq̄ receſſerunt de Cades, per ſententiam domini: vſq; quò reuerſi ſunt in Cades anno. 40. vt patet Numer. 20. multas rebelliones, & peccata cōmiſerunt, quæ non ſunt ſcripta per Moyſen. quæ quidem peccata implicitè memorat hic propheta dicēs. Ah quotiens exacerbauerunt & amaricauerunt Deum ad iram prouocantes in illo deſerto, & quotiens concitauerūt ipſum ad iram in illo deſerto in aquoſo. i. ſicco ſine aqua; & quotiens conuerſi ſunt pro- B
mittentes falſam pœnitentiam, & quotiens tentauerunt Deum, & exacerbauerunt ſanctum Iſrael per illos. 38. annos. quaſi dicat, multotiens. imo totiens, quòd longum eſſet enarrare. Ideo Moyſes nil vel parum ſcripſit de geſtis in deſerto poſt illos. 30. annos: quibus errauerunt per deſertum: poſtquàm receſſerunt de Cades vſquequò reuerſi ſunt in idem deſertum anno quadrageſimo. de qua reuerſione habetur Num. 26.

Non ſunt recordati manus eius: die qua redemit eos de manu tribulantis.

Sicut poſuit in ægypto ſigna ſua, & prodigia ſua in campo Taneos.

Hic propheta reuertitur ad narrandū beneficia, & mirabilia quę facta ſunt in Aegy- F
pto, & iō vtitur modo poetico. Nam per quādam anticipationem prius narrauit ea, quę facta ſunt in itinere poſt exitum de Aegipto quē modū multotiens tenēt poetæ. Ita. n. facit Virgilius. Nam in primò æneidos narrat naufragium Aeneę. quod factum fuit poſt receſſum de Sicilia, & poſt mortem Anchiſæ, ſed in ſecundò occaſionaliter narrat excidiū Troiæ, quod ante factum fuerat. Ita pariter hic ꝓpheta capta occaſione de ingratitudine filiorum Iſrael in illo deſerto, dicit, quòd maximè fuerunt ingrati Deo, tot rebelliones, & ſcelera cōmittendo: quia non fuerunt recordati manus, & potētię Dei in die qua redemit eos de manu Pharaonis eos tribulātis in Aegipto: qui eos cogebat ad onera portanda, & lateres faciēdos &c. Et nō ſunt recordati ſicut. i. quomodo Deus poſuit ſigna ſua

in

A in Aegypto, & prodigia ſua in cãpo Taneos, ſicut ſupradictum eſt i. in pago, & territorio Taneos, & in terra Geſſem, vbi habitabant filii Iſrael. Et dicuntur ſigna inquantum aliquid ſignificabant. Et prodigia inquantum aliquid portendebant, & prodebant: quia per illa ſigna, & decem plagas poterant ægiptii cognoſcere Dei omnipotentiam.

Et conuertit in ſanguinem flumina eorum: & imbres eorum ne biberent.

Miſit in eos cinomiam & comedit eos: ranam & diſperdit eos.

Et dedit erugini fructus eorum, & labores eorum locuſtæ.

Et occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum: & poſſeſsionem eorum igni.

Miſit in eos iram indignationis ſuæ: indi-
B *gnationem & iram & tribulationem: immiſsiones per angelos malos.*

Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ: non pepercit à morte animarum eorum: & iumenta eorum in morte concluſit.

Et percuſsit omne primogenitum in terra ægipti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cam.

Hic incipit enumerare illa ſigna licèt non eodẽ ordine quo facta fuerunt: vt patet Exo. ca. 7. vſque ad duodecimum. Quorum ſignorum primum ponit quando conuertit in ſanguinem flumina eorum. ſ. ægiptiorum. Et cõuertit etiam omnes imbres, & pluuias eorum in ſanguinẽ: ne biberent. i. ne bibere poſſent. Secundum ſignum quando miſit cynomiã. i. muſcam caninã, & comedit eos. Tertiò miſit
C etiam ranam. i. copiam ranarũ quæ diſperdidit eos. Quartò dedit fructus eorum ærugini comedendos, & occidit, & deſtruxit vineas eorũ in grandine. Sexto deſtruxit moros eorum in pruina, & frigore. Septimò tradidit iumenta eorum grandini. i. lapidi groſſo ex aqua coagulato, & tradidit omnẽ poſſeſſionẽ igni: ſicut quandoque ſolet ventus occidentalis callidiſſimus vrere arbores, & vineas. Octauò miſit in eos iram indignationis ſuæ, ſcilicet indignationem, & iram, & tribulationem, quæ ſunt immiſſiones factæ per angelos malos, ſcilicet demones, ex diuino nutu aut permiſſione in punitionem rebellium, & prauorum. Item dominus fecit viam iræ ſuæ. i. non continuit iram ſuam: imo dedit viam, vt exerceretur contra ægiptios, & non pepercit nec ceſſauit à morte animarũ ſiue anima- D lium eorum. ſ. bouum, & ouium &c. imo concluſit iumentã eorum in morte: quia miſit in ea peſtilentiam, & morbum mortiferũ. Decimò percuſſit omne primogenitum in terra ægipti ab homine vſque ad pecus, & omnes primitias laboris eorum. i. gregum, & armentorum in tabernaculis Cam, ideſt ægiptiorum filiorum Meſraim filii Cam. Sed omnia iſta decem ſigna, important in ſe maxima miſteria, de quibus forſan alibi dicetur: quia hic breuiter adducuntur ad oſtendẽdã ingratitudinem illius populi, pro quo Deus tot, & tanta fecerat: cũ ipſe ſemper fuerit ingratus, & rebellis non recordatus tot beneficiorum ſibi à Deo exhibitorũ. Ideo ſequitur.

Et abſtulit ſicut oues populum ſuum: & perduxit eos tanquam gregem in deſerto.

Et duxit eos in ſpe & non timuerunt: & E
inimicos eorum operuit mare.

Non Deus ſolũ fecit illa ſigna cõtra Aegiptios pro eis: ſed etiam abſtulit populũ ſuum ab Aegipto, ſicut oues aufert paſtor à lupo. Et perduxit eos Deus tanquã gregẽ in deſerto. i. ſicut paſtor ducit gregem præbendo paſtum, & deduxit eos in ſpe terræ promiſſionis poſſidendæ, & non timuerunt Aegiptios inimicos. imo eos operuit mare rubrum cum curribus, & equitibus: nec timuerunt Amalechitas, & cæteros inimicos: quia Deus sẽper liberauit eos ab eis vſque ad introitum terræ pmiſſæ. Ex hac figura, & parabola, & propoſitione elicitur, qualiter Chriſtus debebat liberare totum genus humanum de poteſtate diaboli cum ſignis, & prodigiis: ſicut petiuit in ſua paſſione, & reſurrectione: quia terræmotus factus eſt magnus tàm in paſſione F quàm in reſurrectione: cum educeret patres de limbo inferni, & confregit portas æreas, & vectes ferreos &c.

Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ: montem quem acquiſiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes: & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſrael.

Hic narrat beneficia, quę fecit eis Deus in terra promiſſionis. Vnde dicit: & induxit eos in mõtem ſanctificationis. i. in terrã promiſſã quæ tota eſt montuoſa: quæ dicta eſt mõs sãctificationis: eò quod fuit ad cultum diuinum, & ad ſanctificandum Deo dedicata, & per Chriſti præſentiam, & paſſionem, & reſurrectio-

nem

A né erat conſecranda, & magnis miraculis fuit illa terra acquiſita, vt patet per totum diſcurſum libri Ioſue. Vnde per hoc ſignificabatur qualiter Chriſtus debebat nos introducere in hanc eccleſiam per gratiam, & in ſupernã per gloriam: quæ quidem eccleſia à ſolis ortu vſque ad occaſum virtute nominis Ieſu in ſanguine martirum acquiſita eſt. Item ſequitur. Et eiecit gentes a facie eorum: quia primò eiecit Amorreos, & etiam habitatores Baſan ultra Iordanem. Secundò citra Iordanem deleuit Hierico, & poſtea omnes habitatores Canaan cum regibus ſuis. Et diuiſit terram ſorte, & funiculo diſtributionis omnibus undecim tribubus. Et fecit habitare tribus Iſrael in tabernaculis eorum. ſ. Cananeorum, vt patet per totum diſcurſum Ioſue. Et per hoc fuit figuratum qualiter totus mundus erat vẽturus ad fidẽ Chri, & erat diſtribuẽdus.
B 12 apoſtolis. Nam ſicut illi. 12. patriarchæ multiplicarunt illum populum per generationem carnalem, ita. 12 apoſtoli Chri multiplicarunt populum gentilem per regenerationem baptiſmalem per totum orbem.

Et *tentauerunt, et exacerbauerunt* Deum *excelſum, & teſtimonia eius non cuſtodierunt.*

Et auerterunt ſe. & nõ ſeruauerunt pactũ, quemadmodum patres eorum conuerſi ſunt in arcum prauum.

In iram concitauerunt eum in collibus ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Hic memorat ingratitudines, & ſacrilegia quæ commiſſerunt in terram promiſſionis. Nam vt legitur Iudicũ primo. & 2. & 3. poſt
C mortem Ioſue filii Iſrael non deleuerunt totaliter Cananeos, nec eras idolorum, ſicut dominus præceperat, ſed cupiditate lucri eos tributarios fecerunt, & inter ſe habitare permiſerunt, & ſic obliti beneficiorum Dei, opera eorum didicerunt, & Baalim, & Aſtaroth adorauerũt in collibus, & montibus ſuis, & ſic iratus dominus contra eos in manus inimicorum multotiens, & in ſeruitutẽ tradidit eos. Et per. 13. iudices liberauit. Sed quia ſæpius recidiuabant, & puniebantur: ideo quaſi ad nihilum redacti ſunt vſquequo perdiderunt arcam. Et hoc eſt quod dicit hic ꝓpheta, ꝙ iſti ingrati poſt tot beneficia recepta tẽtauerunt Deum, & exacerbauerũt eum quærentes auxilium à diis alienis. Et ſic teſtimonia eius. i. teſtamentum datum, & poſitum in teſtimonium contra præuaricatores in arca domini
D non cuſtodierunt: quod teſtamentum promiſerunt ſeruare ſub multiplici maledictione: vt patet Deut. 28. imo auerterunt ſe à via recta, & à promiſſo, & non ſeruauerunt pactũ, ſed conuerſi ſunt in arcum prauum, quemadmodum patres eorum. Nam ſicut arcus iam induratus non poteſt flecti ad aliam partem, & ſi violenter flectatur ad tempus, ſi dimittatur in ſe illico reuertitur ad ſuam naturam: Ita illi praui, & filii prauorum: licèt quandoque reuerterentur ad Deum, quando flagellabantur, tamen illico cum dimittebat eos flagellum, & reuertebantur ad idololatriam, & alia enormia, & conſueta ſcelera ſicut patres eorũ, ſic cõcitauerunt multotiẽs Deum in irã immolando idolis in collibus, & montibus ſuis. Et ꝓuocarũt Deũ ad æmulationẽ, & punitionẽ, & zelum vindictæ in ſculptilibus, & idolis ſuis propter ingratitudinem, & ſacrile-
E gia ſua. quia per omnes montes, & colles Effraim habebant idola &c. quæ poſtea deleuit Samuel, vt patet primi regum ſeptimo.

Audiuit Deus, & ſpreuit, & ad nihilum redegit valde Iſrael.

Hæc eſt ſcda pars principalis, ĩ qua memorat punitionẽ illius populi in hoc pſal. figuratiuẽ principaliter intẽtã: quã punitionẽ inceperat narrare ſuperius in illo verſu. ſ. Filii Effrẽ intẽdẽtes, & mittẽtes arcũ ſuũ &c. Sed qa interpoſuit magnã digreſſionẽ de beneficiis collatis, illi populo, & multiplici ingratitudine cõmiſſa: iõ hic reuertit̃ ad punitionẽ principaliter in figura intẽta: ꝗ fuit traslatio arcæ ab Effraim in Hieruſalẽ, & trãslatio ſacerdotii à filiis in Heli ĩ Samuelẽ, & trãslatio regni
F à Saule in Dauid. Dicit ergo audiuit. i. nouit dñs ſupradicta ſacrilegia & ingratitudines, & ſic ſpreuit eos abdicãdo à ſua tutela, & auxilio, & quaſi valde ad nihilum redegit populũ Iſrael, qa. 13. vicibus fuerãt dati in ſeruitutẽ, & iterum liberati ſed finaliter fuerũt redacti quaſi ĩ nihilum: cũ ꝑdiderũt primò quatuor millia hominũ. Scdõ cęſa sũt. 30. milia. & cęſi sũt ſacerdotes & arca fuit ablata. Iõ ſequitur.

Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum vbi habitauit in hominibus.

Nã à tẽpore Ioſue vſq; ad illud tẽpus arca dñi fuerat repoſita in Silo: ꝗ eſt ciuitas ſita in mõte, et ſorte Effraim. Iõ tribus Effraim ſe nobiliorẽ putabat nõ ſolũ qa erat copioſior ĩter cęteras: ſed qa poſſidebat arcã dñi: quo oẽs filii Iſrael cõueniebãt ad adorãdũ & ſacrificãdũ &c. ſed dñs iratus repulit, et repudiauit, &

A amouit tabernaculũ ipſius Silo quia noluit vt in illo tabernaculo arca remaneret pp indignitatem incolarum, & habitatorum: quia non erant digni, vt arca domini inter eos maneret: tabernaculũ dico, vbi dominus exiſtens in arca habitauit in hominibus, & filiis Effraim à tempore Ioſue vſque ad illud tẽpus quo fuit eis ablata arca. Et dicebatur dominus habitare ibi. qa ex arca illa dabat dominus reſpõſa, & qa in illa arca erãt tabulæ mãdatorũ, & virga Aaron, & vrna mannæ, & liber Deut. in teſtimoniũ contra præuaricatores legis, & dicebatur arca fœderis: quo ſe obligauerat ille populus. Repulit ergo dominus tabernaculum Silo: quia inde traxit arcam, & tradidit eam in manus infidelium.

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorũ, & pulcritudinem eorum in manus inimici.

B *Et concluſit in gladio populum ſuum, & hereditatem ſuam ſpreuit.*

Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non ſunt lamentatæ.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.

Et tradidit ẽt pulcritudinẽ, & nobilitatem eorũ. ſ. Effraim, & Iſrael in captiuitatem, & in man⁹ inimici. ſ. populi Philiſtinorũ tradidit. n. virtutẽ eorũ. i. totã potẽtiã, & pulcritudinẽ, i. diuitias, & mulieres. Et cõcluſit. i. totaliter perdidit populũ ſuũ in gladio, & totã hereditatẽ ſuã ſpreuit. i. deſtruit. Nã poſtquàm occiſa ſunt in bello, triginta. M. intrarũt per ciuitates, & incẽderũt eas igni. Iõ ſequitur. Iuuenes eorũ comedit ignis cũ tota ſubſtãtia, & virgines eorũ nõ ſunt lamẽtatę. i. non fuit factus pro eis fletus cõſuetus, & lamẽtatio, quæ

C ſolebat fieri pro virginibus. Nã qñ aliqua virgo moriebatur ſine prole, tũc parẽtes eius, & cõſanguineę deflebãt eius virginitatẽ. 40. diebus: ſed in illo miſerabili excidio nõ potuit talis lamẽtatio fieri: nec obſeruari: qa oẽs perierũt nec remãſerũt aliæ virgines, & amicę, q̃ cæteras virgines mortuas deflerẽt. Itẽ ſacerdotes eorũ. ſ. Ofni, & Finees, & cæteri portantes arcã, in gladio ceciderũt. Et viduæ eorũ non plorabantur. i. nõ plorauerũt: vt habet litera Hieronymi. Nam hoc verbũ poteſt eſſe deponens: vel ponitur etiam paſſiuè. Nam non ſolum mortui fuerunt viri in prælio, ſed etiam viduæ, & vxores aliquorũ fuerunt incenſæ cum ciuitatibus, licẽt vxor vnius iſtorum ſacerdotum. ſ. Finees ipſi ſuperfuit, & periit poſt mortem viri vt patet primi Reg. 3.

Et excitatus eſt tanquàm dormiẽs dominus D *tãquam potens crapulatus à vino.*

Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrũ ſempiternum dedit illis.

Hic deſcribit punitionẽ infideliũ arcã deferentiũ. Nã licẽt Deus permittat quãdoque tẽpla ſua per īfideles prophanari ꝓpter pctã populi, tamẽ finaliter non impune euadũt infideles tales ꝓphanationes, & ſacrilegia perpetrantes. Vnde legitur primi Reg. 5. ꝙ poſtquàm Philiſtæi poſuerunt arcam dñi in templo Dagõ p tres vices inuenerunt idolum Dagõ proſtratum ante arcam domini, & finaliter cõminutũ, & Deus pcuſſit oẽs Philiſtęos turpi infirmitate in poſteriora: & habito cõſilio reddiderunt, & remiſerunt arcã cũ donis & muneribus, vt patet ibidem. Et iõ dicit, ꝙ dominus Deus, q ſupradicta permiſerat, tñ finaliter excitatus eſt velut dormiẽs: & tanq̃ crapulatus: qa videbaẽ dormire ſicut hõ crapulatus à vino: ſic De⁹ erat quaſi dormiẽs cõtẽnẽs eos, & quaſi crapulatus ex ira propter ſcelera populi ſui, ſed finaliter excitatus percuſſit inimicos ſuos Philiſtæos in poſteriora; & opprobriũ ſempiternũ dedit eis qa emittebant fluxum ſanguinis per poſteriora ad modũm menſtrui mulierum, quæ dicit hæmorroica ægritudo. Et ſic fuerunt coacti remittere arcam domini ad filios Iſrael. E

Et repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Effrem non elegit.

Sed elegit tribũ Iuda, montẽ Sio quẽ dilexit.

Et ædificauit ſicut unicornis ſanctificiũ ſuũ, in terra, quam fundauit in ſæcula.

Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eũ de gregibus ouium, de poſt fætãtes accepit eum.

Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hereditatem ſuam. F

Et pauit eos in innocentia cordis ſui, & in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos.

Facta punitione hic deſcribit trãslationẽ ſanctuarii, & regni ab Effraim in tribu Iudã. Nam reprobato Effraim qui non fuit dignus regno nec ſanctuario, Deus elegit tribum Iuda ad ſanctuarium, & regnũ. Nã elegit Hieruſalẽ, q̃ eſt in ſorte Iuda, in qua cõſtrueretur tabernaculũ, & tẽplum, in quo reponeretur arca, & fierẽt ſacrificia &c. Et finaliter reprobato Saule elegit Dauid in regem. Et ſic facta eſt trãslatio ſãctuarii, & regni ad tribum Iuda. Vnde licẽt hic nõ explicet trãslationẽ ſacerdotii reſpectu termini ad quem, tamẽ memorat ipſam quò ad terminum à quo. Nã dicit, ꝙ ſa-

A cit, ꝙ ſacerdotes eorum.ſ.Ofni,& Finees filii
Heli in gladio perierũt, & ceciderunt. Et ſic
trāslatũ eſt ſacerdotiũ ad Samuelem vt patet
primi Re.6.Et ſic memorat̃ hic triplex trāsla
tio.ſ.sāctuarii,& regni,& ſacerdotii quā tri-
plicē trāslationē principaliter ī hoc pſ.ꝓphe
ta intendit.Dicit ergo.Et dn̄s repulit, & re-
ꝓbauit tabernaculũ Ioſeph.i.à trbu Effraim
filii Ioſeph,q̃a inde trāslata,& ablata eſt arca
dn̄i,& ducta in Azotũ, & ab Azoto remiſſa
in Betſames,& à Betſame in Gabaa.Et ſic vr̃,
ꝙ dn̄s nō elegit tribũ Effraim, nec pro sāctua
rio, nec pro regno licèt illa tribus ſemper ane
laret ad regnũ,q̃a ſe reputabat nobiliorē pro
pter Ioſeph patrē ſuā,q̃ rexerat totā ægyptũ.
& rōne cuiꝰ patet,& oēs fratres fuerāt hono
rati apud Pharaonē. Iō ſemp aſpirabāt ad re
gnũ & etiā ꝑꝑ Ioſue qui fuerat de illa tribu.
Et tn̄ propter ſuperbiā,& ingratitudinem,&
B idololatriā Deus repulit tribum Effraim quò
ad sāctuariũ,& regnũ, ſed elegit tribũ Iuda.
ſ.montē Siō qui eſt Hieruſalē,in quo voluit
ſibi tabernaculũ fieri.Nā primò Dauid dedu
xit arcā de Gabaa de domo Aminadab.i Hie-
ruſalē,& poſuit eā in tabernaculo quod tetē
derat iuxta domũ ſuā:vt patet.2.Reg.6.Et
poſtea ædificauit sāctificiũ.i.ſctm̄ ædificium
ſuum.i.tēplũ per Salomonē ubi ſancta fiebāt
& celebrabātur,& elegit hoc tēplũ in sāctifi-
cium ſicut vnicornis. Nā ſicut vnicornis eli-
git ſibi vnicum antrum, & nō permittit nec
patitur habitare ſecum aliud animal in illo
antro:ita Deus elegit Hieruſalē,& illud tem
plũ, in quo ſemper habitat Deus in arca ſe-
dēs ſuper duo cherubin,& nunquam permi-
ſit aliū Deũ habitare ibidē ſecũ,& ſic ædifica
uit illud templum pro ſe in terra Hieruſa-
C lem,& Iuda, quam fundauit in ſæcula pro ſe.
Et ſic patet,q̃o elegit Tribum Iuda pro ſuo
ſanctuario, in quo diſpoſuit cultum diuinũ,
quod nullibi erat licitum fieri niſi in Hieru-
ſalē,& in illo tēplo. Et ēt ex illa tribu elegit
Dauid ſeruum ſuum in regem reprobato Sau
le de tribu Beniamin, Et ſic non ſolum fuit
repulſa tribus Effraim à regno,ſed etiam Be-
niamin propter ſuperbiam, & inobedientiā,
vt patet primi Reg.16.Et fuit electus Dauid
de tribu Iuda, quem ſuſtulit Deus de gregi-
bus ouium.Et accepit eum de poſt oues fœ-
tantes,& vnxit eum per Samuelem: vt ibidē
patet. Accepit eum dico ſcilicet paſcere, i-
deſt ad paſcendum,& gubernandum ſeruum
ſuum Iacob,& Iſrael hæreditatem ſuā, Et ſic

tanq̃ electus à Deo pauit eos ī innocētia cor- D
dis. & deduxit eos in intellectibus manuum
ſuarũ. Litera Hieronymi habet. Et pauit eos
in ſimplicitate cordis ſui:& in prudentia plā-
tarum ſuarum deduxit eos. Et tunc eſt eadē
ſententia.Nam non gubernauit populum cũ
tirānide ſed cum humilitate, & ſimplicitate,
& maxima prudentia quò ad agibilia. Nā cũ
quis regit populũ prudēter: dicimus ꝙ proce
dit pede fixo,& manu limitata.Vnde per ma
nus, & pedes intelligunt̃ opera facta cũ pru-
dentia:& recta deliberationie.Ex omnibus er
go ſupradictis parabolis, & propoſitionibus
propoſitis intendit Dauid ꝓpheticè probare:
& concludere futuram tranſlationem regni,
& ſacerdotii, & veri cultus diuini à Sinago-
ga,& populo Iudaico in populũ gentilē pro-
pter illorum infidelitatem, & ingratitudinē;
& propter iſtorũ fidem, & humilitatem.Vn-
de Dauid in perſona Chriſti in carnem veniē E
tis exhortatur populũ Iudaicũ ad ſuſcipien-
dum ſe,& legem ſuā euangelicā:ſub cōmina
tionē priuationis ſanctuarii,& regni,& ſacer
dotii dicens. O popule meus attēdite primo
legē meā antiquā,in qua figuratur,& ꝓphe-
ticè prænunciatur aduentus meus in carnē;
& totũ miſteriũ humanæ redemptionis.Et in
clinate aurem veſtrā in verba euāgelica oris
mei, qñ loquar vobis in carne:q̃a verba mea
nō ſunt niſi veritates legis,& prophetarũ. Et
ideo quando veniā in carnem aperiam in pa-
rabolis os meum: & loquar propoſitiones ab
initio.i. declarabo ea miſteria euāgelica quæ
latebant figuraliter in parabolis, & propoſi-
tionibus, & geſtis ab initio in ve.te. quia lex
euangelica,& teſtamentum nouum nil aliud
eſt niſi maniſeſtatio, & declaratio veteris. Et F
iō attendite: ne ſitis ingrati mihi ſicut patres
veſtri.Et cauete ne accidat vobis:ſicut eis. Nā
ſicut priuaui eos ſanctuario, & regno, & ſa-
cerdotio: ita priuabo vos propter ingratitu-
dinem. Nā ſicut ꝑꝑ pc̄tm̄ idololatrię: & ꝑꝑ
inſolentiā filiorũ Heli tranſtuli ſacerdotium
ab eis in Samuelem: & trāſtuli ab eis taberna
culũ in Hieruſalem:& propter inobedientiā.
& malitiam Saulis trāſtuli regnũ in Dauid:
Ita pariter trāsferā à vobis ſanctuariũ, & re-
gnũ, & ſacerdotiũ in populũ gentilē ꝑꝑ infi
delitatem,& ingratitudinem veſtrā:niſi au-
dieritis me, & receperitis legem meā, & do-
ctrinam euangelicam: quę nil aliud eſt niſi
veritas legis,& prophetarũ.Et in hoc pſ.conſi
ſtit totũ argumentũ, & ſententia huius pſal.

A Sed cõtra cõcluſioné, & principalẽ intẽtũ ſu
pradictæ expoſitionis arguũt Iudei. Nã Da-
uid in hoc pſal. nõ vr̃ cõcludere niſi qualiter
tribus Effraim perdidit ſanctuariũ ꝓp ingra-
titudinẽ, & pctã ſua, & filii Heli perdiderunt
ſacerdotiũ & Saul perdidit regnũ propter in
obedientiã, & qũo ſanctuariũ tranſlatũ eſt in
Hieruſalẽ & regnũ i Dauid: ſed nõ ex hoc cõ
cludit expreſſe trãſlationẽ regni & ſacerdotii
à ſynagoga in populũ gẽtilẽ: ꝓut cõcludit ſu
pradicta expoſitio. Ex quo patet ſupradictã
expoſitionẽ eſſe præter intẽtũ ꝓphetę, & eſſe
extraneã. Ad quod reſpõdetur, ꝙ licèt in lite
ra nõ exprimatur, tamẽ ex quibuſdã cõceſſis
in hoc pſal. & præpoſitis principiis teologiæ
in prologo, de neceſſitate infertur iſta trãſla
tio sãctuarii, & regni, & ſacerdotii à ſynago-
ga in populũ gẽtilẽ. Vnde dictũ eſt i prologo
tract. 1. & 3. ꝙ omnia geſta, & ſcripta ve. teſt.
B fuerũt quædã parabolę, & ꝓpoſitiones, & fi-
guræ, & ſigna reſpectu miſteriorũ no. te. quia
omnia cõtingebãt illis in figura, & per conſe
quens nõ erant gratia ſui, ſed gratia veritatis
no. te. quæ omnia erãt verificãda in no. te. Itẽ
dictũ eſt tract. 3. & regula. 10. proceſſus, & di
ſcurſus à figura ad figuratũ, & à parabola ad
ſuã veritatẽ correſpõdentẽ reducit ad quar-
tã ſpeciẽ argumentationis qua maximè vſus
eſt Dauid. Itẽ dictũ eſt in primò tractatu ex
intẽtione Ariſt. primò poſteriorũ, ꝙ in quacũ
que ſpecie argumẽtationis propoſitis pręmiſ
ſis de neceſſitate infertur concluſio explicitè
vel implicitè, quia argumẽtator ſimul indu-
cẽs cognoſcit concluſionẽ in præmiſſis pro-
poſitis, eò ꝙ cõcluſio cõtinetur virtualiter in
præmiſſis. Cũ ergo Dauid dicit in hoc pſal.
C ꝙ oia geſta, & miſteria, quæ narrantur in hoc
pſ. intẽdit adducere tanq̃ parabolas, & ꝓpo-
ſitiones, & exẽplaria, cõminãdo ſimilẽ ſentẽ
tiã in generatione altera futura, ergo per trãſ
lationẽ regni, & sãctuarii & ſacerdotii quam
adducit, & proponit tanq̃ parabolã, & pro-
poſitionẽ, intẽdit inferre: & cõcludere aliã fu
turã trãſlationẽ sãctuarii, & regni, & ſacerdo
tii ab illo populo Iſraelitico i alterũ, ſed tũc
nõ erat alius populus niſi gẽtilis: ergo p illã
trãſlationẽ cõminabatur iſtum, quę figuraba
tur per illã tenet cõſequẽtia, q̃a illa trãſlatio
sãctuarii in Hieruſalẽ, & ſacerdotii in Samue
lẽ, & regni à domo Saul in Dauid, iã erat fa-
cta, quãdo Dauid fecit hũc pſal. ſed ipſe Da
uid cõminatur aliã trãſlationẽ futurã in ge-
neratione futura ab illo populo in alterũ pro
D pter ingratitudinẽ, & infidelitatẽ cõmittẽdã
cõtra Deũ, quã erãt cõmiſſuri ſicut patres co
rũ, quod ſic facto fuit impletum, qñ negarũt
Chrm. Iõ bene meritò ſunt a Deo priuati re
gno, et ſanctuario, & ſacerdotio, quorũ trãſla
tiò facta fuit i populũ gẽtilẽ cõuerſum ad fi-
dẽ Xp̃i, prout manifeſte videm⁹ eſſe cõpletũ.
Et ſic patet qualiter cõſideratis omnibus quę
dicta ſunt in prologo, & quę Dauid præſup-
ponit in hoc pſal. ꝙ ꝓpheticè intẽdebat infer
re, & cõcludere explicitè vel implicitè trãſla
tionẽ regni, & ſanctuarii, & ſacerdoti ab illo
populo in populum gẽtilem prout dictũ eſt
in ſupradicta expoſitione. quod maximè con
firmatur: cũ manifeſte videamus hoc eſſe cõ
pletum. Et per hoc patet cęcitas Iudęorum.

PSALMVS. LXXVIII.

*DEus venerũt gentes in hereditatem tuã:
polluerunt templum ſanctum tuum. poſue
E runt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam.*

*Poſuerũt morticinia ſeruorũ tuorũ eſcas vola
tilibus cœli. carnes sãctorũ tuorũ beſtiis terræ.*

*Effuderũt ſanguinem eorũ tanquam aquam
in circuitu Hieruſalem, et nõ erat qui ſepeliret.*

*Facti ſumus opprobriũ vicinis noſtris, ſubsã
natio, & illuſio his qui in circuitu noſtro sũt.*

Titulus, Cãticũ Aſaph. Ex titulo patet, ꝙ
pſ. iſte factus eſt à Dauid, & datus ipſi Aſaph
ad cãtãdũ, & dirigiẽ toti eccleſiæ, eò ꝙ Aſaph
interpretaẽ cõgregatio, inquantum ex litera
patet, ꝙ loquitur de perſecutione eccleſiæ.
Sed eſt dubiũ pro quo ſtatu eccleſiæ loquatur
an pro ſtatu ue. te. an no. Vnde multi Iudęo
rum dicunt, ꝙ loquitur de deſtructione Hie
ruſalẽ facta per Nabucodonoſor, & Caldęos.
Sed alii arguunt cõtra dicẽtes, ꝙ hoc nõ põt
ſtare, eò ꝙ in illa ſtrage nõ fuerũt ſancti illi,
F q̃ fuerunt trucidati, ſed ſcelerati, & idolola-
træ, vt patet. 4. Reg. viii. Hic dicitur poſue-
rũt carnes ſctõrum tuorũ beſtiis terræ. Ideo
dicunt alii, ꝙ totus iſte pſal. loquitur de ſtra
ge, & vaſtatione facta per Antiocum tẽpore
Maccabæorum, in qua multi ſancti trucidati,
& martirizati ſunt pro lege Dei, vt patet per
totum diſcurſum primi, & ſecũdi Maccabæo
rum. Sed cõtra hoc arguunt alii dicẽtes hoc
nõ poſſe ſtare per hoc quod dicitur in hoc pſ.
Poſuerunt Hieruſalẽ in pomorum cuſtodiã:
manifeſtũ eſt, ꝙ tũc Hieruſalẽ nõ fuit tota-
liter deſtructa, ſicut hic videtur dicere, & iõ
dicunt quidã Hebræi moderni, & hic loqui-
tur de deſtructione facta per Titũ, & Roma-
nos: quã deſtructionẽ ſperãt reparari p Meſ-
ſiam

A ſiam quę expectãt:vt hic videntur orare. Sed iſta intelligentia eſt falſa, & erronea: Primò qa Meſſias erat venturus in ſecundũ templũ: prout dixerũt Aggæus,& Zacarias,& Malachias.Ex quo patet ꝙ anteq̃ Titus,& Romani deſtruxiſſent templũ ſecundũ, iã venerat Meſſias.ſicut in veritate impletũ eſt. Ex quo patet ꝙ oẽs Iudæi qui fuerunt trucidati,& captiuitati in illo excidio:fuerũt ſcelerati,& dãnati,& reprobati.& nõ ſãcti,& iuſti:ſicut hic dicitur.Itẽ qa illa ruina,& deſtructio nõ debet amplius reparari, nec ipſi Iudæi liberari, prout dictũ eſt ſupra pſal.27.vbi dicitur, deſtrues illos: & non reędificabis eos. Et quidã catolici dicũt, quòd iſte pſalmus loquitur de Hieruſalem ſpirituali.ſ.de tota eccleſia Chriſti toto orbe diffuſa. ſ. pro iſto ſtatu à paſſione Chriſti vſque ad Conſtantinũ,in quo tempore multa millia martirum pro fide Chriſti
B occiſa ſunt. Sed huic cõtrariari videtur illud quod ſequitur in pſal. ſ.ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum &c.quia in illis perſecutionibus martires nõ mortui ſunt pro peccatis eorum: ſed pro fide Chriſti defendenda, & confeſſione fidei. Et ideo videt mihi dicendum quòd Dauid cui reuelatus eſt totus diſcurſus eccleſiæ vſque ad vltimũ iudicium in ſpiritu præuidit futuram deſtructionem Hieruſalem faciẽdam per Caldęos: & eius reſurrectionem faciendam per Maccabęos: per quas vaſtationes, & deſtructiones pręuidit in ſpiritu futuras perſecutiones eccleſiæ Chriſti faciendas per ſectã Mahometicam & per Antichriſtum.de quibus vaſtationibus, & perſecutionibus fecit plures pſalm. ſ.pſalmum 43. & 73. & hunc 78.& ſequentem.in quibus pſal. quædam verificantur de
C deſtructione Hieruſalem facta per Caldæos: & quędã de vaſtatione facta per Antiocum: prout ſunt figurę perſecutionum eccleſiæ Chriſti. Et quædam verificantur literaliter de perſecutionibus eccleſię:puta de perſecutione tirannorum: & quędam de perſecutione Mahometica in qua nunc ſumus: & quædam de perſecutione Antichriſti quę futura expectatur:de qbus eccleſia expectat liberari, prout videbitur. Nam ſecundum Augu. libro de cathechizãdis rudibus, per deſtructionem Hieruſalem, & captiuitatem Babiloniæ ſignificabatur, & figurabatur perſecutio, & ſtrages eccleſię Chriſti facienda per tirannos & hæreticos. Et per reperationem illius Hieruſalẽ, & templi materialis, præuidit Dauid renouationem, & reparationem eccleſiæ faciendam per Chriſtum. Et ſic intelligẽtia huius pſalmi,& ꝓphetiæ eſt bipartita, & etiã tripartita: ſicut intelligẽtia aliorum prophetarum.vt inquit Aug. 17.de ciui. ca.3. Et ideo ſecundùm hunc intellectum exponetur iſte pſalmus,& ſequens. Dauid ergo præuidit in ſpiritu non ſolummodo tunc futuram deſtructionẽ Hieruſalem per Caldæos:& vaſtationem futuram per Antiocum:ſed etiam in illis pręuidit perſecutionẽ Mahometicam, & Antichriſti cõtra eccleſiam. Et ſic inter cæteros fecit hunc pſalmũ. in quo pſalmo tria facit. Nã primò exponit ſuam declamationem, & querelam. Secundò petit liberationẽ. Tertiò ſubdit gratiarum actiones. Secundum ibi. Vſquequo dñe. Tertiũ ibi. Nos autẽ populus. Quantũ ad primũ eſt primò notandũ, ꝙ gentes licet communiter ſumantur pro populo gentili idolis quondam dedito:tñ propriè gẽ E
tes dicuntur oẽs qui viuunt ſecundũ carnem, ponentes ſpem ſuam in rebus tẽporalibus,& carnalibus, non viuentes ſecundũ ſpiritũ. Et ſic omnes generationes, & cõditiones hominũ tã Iudęi q̃ Sarraceni,& infideles dicuntur gentes quia viuunt ſecundum generationem carnalẽ. Chriſtiani aũt, quia præter generationem carnalẽ ſunt regenerati:ideo nõ propriè dicuntur gẽtes:ſed populus Dei in Xp̃o regeneratus. Et ſic in iſto pſal. & ẽt in cæteris qñ dicitur, Deus venerũt gentes, non ſolummodo intelligũtur idololatriæ:ſed Sarraceni, & ſequaces Antichriſti. Secundò eſt notandũ quòd Dauid per deſtructionẽ Babilonicã, & vaſtationẽ Hieruſalem futurã per Antiocũ ꝓuidit in ſpũ qualiter gens Mahometana debebat ſurgere ex parte Arabiæ cõtra eccleſiã Chriſti qui dicitur verè Hieruſalem,& vaſtare eam per plures partes mundi: & euertere F
eccleſias,& ſãctuaria:&,ꝓphanare res ſacras, ſicut videmus fuiſſe factum per totam Africam,& Aegyptum,& magnã partem Aethiopię,& per totam Syriam, & Meſopotamiam. & Caldęam,& Perſiam,& Parthiã,& Indiã, & Scythiam,& Armeniam,& Aſiam,& Græciam:quia deduxerunt eccleſias Chriſti quaſi ad tuguria, & tabernacula armentorum tẽpora huius Turci. Et hoc eſt quod intẽdit hic Dauid in hoc pſal. Vnde dicit conquerendo & exclamando. O Deus ſicut gentes Caldęorum, & Græcorum venerunt quondã in hæreditatem tuam.ſ. Hieruſalem, & polluerunt templum ſanctum tuũ, & prophanarunt, &

A poſuerũt.i.reddiderunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. i. ſicut tugurium hortorum, & etiã ſicut gentes Antiochi poſuerunt morticinia ſeruorũ tuorum. i. cadauera ſanctorũ volatilibus cœli. & dederunt carnes ſanctorũ tuorum comedendas beſtiis terræ. Et effuderunt ſanguinem ipſorum tanquàm aquam in circuitu Hieruſalem: quia intantùm iacebant cadauera, ꝙ non erat qui ſepeliret tp̃e Maccabęorùm. Ita pariter gẽs Sarracenorum inſurrexerunt tempore Chriſtianorum: & venerũt contra hæreditatem: quæ eſt eccleſia toto orbe diffuſa, & polluerunt, & prophanarunt tẽplum ſanctũ tuũ. i. omnes ſacras eccleſias, & poſuerunt Hieruſalem. ſ. ſpiritualem in pomorum cuſtodiam: quia incenderunt oẽs eccleſias, & deſtruxerũt: & reduxerũt eas quaſi tuguria, quæ ponuntur ad cuſtodiendas vineas & hortos, & pomeria. Nã magnas ciuitates re- B duxerũt ad paruas villas, & magnas eccleſias & tẽpla, aut fecerunt meſquitas Sarracenorũ, aut caulas ouiũ, & armentorũ: quæ hodie sũt coopertæ ramis, & paleis ad modũ tuguriorũ vbi ſpeculatores ſolent cuſtodire pomeria, & hortos, & vineas, & fructus. Et etiam ſupradicti Maometani tot mil. martyrum, & monacorum ſeruorum tuorum occiderunt in ęgypto & in cæteris partibus mundi quę morticinia, ideſt cadauera ſeruorum poſuerunt, & tradiderunt volatilibus cœli. Et carnes ſanctorum tuorum tradiderunt comedendas beſtiis terrę. Et effuderunt ſanguinem ipſorum ſanctorum tuorum in magnam abundantiam tanq̃ aquam in circuitu Hieruſalem. i. eccleſiæ toto orbe diffuſæ, intantum ꝙ non erat qui ſepeliret. Et ſic facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, & ſubſannatio, ideſt irriſio his qui in C circuitu noſtro ſunt. i. omnibus infidelibus q circumquaque nos præmunt. Oẽs iſtæ prællu ræ fuerunt in eccleſia completæ. Primò tempore tirannorum: vbi mortua ſunt infinita milia martyrum, quę perſecutio habuit finem tempore magni Conſtantini: ſed poſtea fuit etiam impleta in perſecutione Arrianorũ maximè in Africa tempore Vandalorum. fuitẽt impleta in perſecutione Maometica per omnes partes mundi vſque in hodiernũ diẽ. Nã gentes ſarracenorũ interſecerunt in Aegypto infinitã multitudinẽ ſanctorum patrũ monacorũ, & eorũ eccleſias deſtruxerunt. Hoc idẽ fecerunt in Syria, Meſopotamia, & Armenia, & per omnes partes mundi. quas ſuæ ditioni ſubiecerunt. Ex his patet, ꝙ propheta in hoc D loco intelligit per gentes omnes ſarracenos, & ſequaces Antichriſti, qui peiora facient in ſuo tẽpore, vt inquit Auguſtinus. Et per Hieruſalem intelligit vniuerſalem eccleſiam toto orbe diffuſam, quæ vere dicitur hæreditas Dei, vt ſæpe dictum eſt. Quæ quidẽ perſecutio, & ſtrages figurata fuit per ſtragem factam per Nabucodonoſor in Hieruſalem.

Vſquequo domine iraſceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

Effunde irã tuã in gẽtes quæ te nõ nouerũt, & in regna quæ nomẽ tuũ non inuocauerunt.

Quia comederũt Iacob: et locũ eiꝰ deſolauerũt.

Hæc eſt ſecũda pars, in qua ꝓpheta ponit ſuam deprecationẽ. Nã primò petit vltionem de ſupradictis perſecutoribus. Secundò petit liberari. ibi. Ne memineris. Dicit ergo, vſque quò dñe obliuiſceris nos in finẽ. i. totaliter, & vſquequò accendetur zelus tuus. i. ira tua velut ignis? quaſi dicat, tempus eſt vt ceſſet ira E tua à nobis, ſed effunde iram tuam, & indignationem ſuper gentes, ſcilicet Sarracenorũ, & aliorum infidelium, & hæreticorũ, quæ te nõ nouerunt per fidem, nec caritatem, & in cętera regna infidelium, quæ nomẽ tuũ non inuocauerunt, ſed inuocant Maometũ, & deos alienos, quia comederunt Iacob. i. deuorauerunt totum populum Chriſtianũ, & locum eius. i. eccleſias, & ciuitates deſolauerunt &c.

Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum: cito anticipent nos miſericordiæ tuæ: quia pauperes facti ſumus nimis.

Adiuua nos Deus ſalutaris nr̃: & propter gloriã nominis tui dñe libera nos. et propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum.

Ne forte dicãt in gentibus, vbi eſt Deus eorũ: & innoteſcat in nationibus corã oculis nr̃is.

F *Vltio ſanguinis ſeruorũ tuorũ qui effuſus eſt: introeat in cõſpectu tuo gemitus cõpeditorum.*

Secundum magnitudinem brachij tui poſſide filios mortificatorum.

Et redde vicinis nr̃is ſeptuplũ in ſinu eorũ: improperiũ ipſorũ quod exprobrauerunt tibi dñe.

Sed quia iſta pſecutio Sarracenorũ, & Turcorũ prouenit ex demeritis, & peccatis Chriſtianorũ, ideo petit liberari à ſupradictis preſſuris, inuocando diuinam miſericordiã, dicẽs. O Dñe rogo, ne memineris iniquitatũ noſtrarũ antiquarum. i. non punias nos ſcd̃m demerita, & pc̃ã noſtra, ſed cito anticipent nos miſericordiæ tuæ, à ſupradictis malis liberando: quia pauperes, & deiecti facti ſumus nimis. Et ideo adiuua nos Deus ſalutaris nr̃.

Et libe-

A Et libera nos propter gloriam nominis tui: & propitius eſto peccatis noſtris pp nomen tuũ: qđ eſt Ieſus: qđ quidẽ nomẽ importat ſalutẽ, & miam in ſe: quod nos colimus, & in quo ſperamus liberari. Et hoc fac: ne gentes Sarracenorum, & Antichriſti, & aliorum infidelium forte deridentes dicant: vbi eſt Deus eorum. i. Ieſus Deus Chriſtianorũ? quaſi dicant: veniat ad liberandum Chriſtianos de manibus noſtris. Et innoteſcat vltio ſanguinis ſeruorũ in nationibus corã oculis noſtris. i. fiat manifeſta vindicta ſanguinis ſeruorum tuorum qui fuſus eſt. Et gemitus compeditorum. i. Chriſtianorũ captiuorũ introeat in cõſpectu tuo: vt facias vindictam de perſecutoribus noſtris. Et ſecundũ magnitudinẽ brachii. i. poteſtatis tuæ, poſſide filios mortificatorũ. i. libera filios eorum qui mortui ſunt pro te, B poſtquàm permiſiſti patres martirio coronari, vt filii remanentes pacificè fuerunt tibi in regione Chriſtiana. Et redde vicinis perſecutoribus noſtris ſeptuplũ. i. punias eos ſeptupliciter: vel redde vicinis noſtris improperiũ ipſorum ſeptuplũ in ſinu eorum, & in facie: ꝙ improperium exprobrauerunt tibi: in tẽplũ tuum. q. d. multa improperia intulerũt nobis in contemptu tui. Iõ redde eis punitionẽ in ſeptuplum pro retributione. Ex ſupradictis patet, ꝙ eccleſia Chriſti debet liberari à perſecutione Mahometica, in qua mõ eſt: quia tota illa gẽs, & ſecta debet grauiter puniri, & multipliciter perire ante aduentum Xp̃i, vt multi autumãt. Nos aũt erimus victores. Iterum patet, ꝙ finaliter eccleſia eſt liberanda de perſecutione Antichriſti, & ipſe cum ſuis miſerabiliter periturus: vt probatur multipliciter per C ſcripturas. Et per aliquod tempus eccleſia debet manere in ſua libertate Deo ſeruitura. Et ideo ſequitur ultima pars, in qua dicit.

Nos autẽ populus tuus, et oues paſcuæ tuæ cõfitebimur tibi in ſeculum. In gñratione et gñrationẽ annũciabimus laudẽ (tuam.

Nos populus tuus, & oues paſcuæ tuæ. i. q ſacramentis tuis reficimur à ſupradictis perſecutionibus liberati gratias agendo confitebimur tibi in ſeculum, & annũciabimus laudẽ tuam in generatione, & generationem. i. dum durabit generatio humana vſq; ad iudiciũ.

P S A L M V S. L X X I X.

Qui regis Iſrael intẽde qui deducis velut ouem Ioſeph.

Titulus, Ad victoriã, ſiue, In finẽ ſup roſas aut liliat teſtimoniũ Aſaph. Tria ponunt in hoc titulo, per quæ denotatur, ꝙ pſal. iſte loquitur de Chriſto, & eccleſia. D Nam primò ponitur, In finem ſiue ad victoriã: per quod denotat, ꝙ loquitur de Chriſto qui eſt finis legis, & victor cõtra diabolum & perſecutores eccleſiæ. Secundò additur ſuper roſas ſiue ſuper lilia: p quod denotatur, ꝙ eccleſia loquitur ad Chriſtum. Nam vbiq; in ſacra ſcriptura per roſas ſiue per lilia intelligitur eccleſia Chriſti, quæ eſt inter cęteras nationes ſicut roſa inter ſpinas. Canticorum primo. Tertiò additur: canticum Aſaph: quod iterpretatur congregatio. Et ſic repreſentat totã eccleſiã. Et ſic patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſãl. dirigens nos in Chriſtum: loquens in perſona eccleſiæ. dedit ipſum cantãdum ipſi Aſaph: eò qđ repreſentat totam eccleſiam ſecundũ ſui nominis interpretationem. In quo pſal. Dauid explicat tres pſſuras eccleſiæ, quas præuidit in ſpiritu. Prima fuit ante aduentum Chriſti, E in qua erat totum genus humanum in tenebris peccatorum, & captiuitate diaboli: à qua captiuitate liberata eſt eccleſia per incarnationem, & paſſionem Chriſti. Secunda fuit in perſecutione tirannorum, & hæreticorum & ſarracenorum, de qua expectat liberari uirtutẽ Chriſti, cuius modus ignoratur. Tertia preſſura erit tempore Antichriſti, de qua liberabitur per ipſum Chriſtum finaliter per aduentum ſuum ad iudicium, & has tres liberationes exprimit hic ꝓpheta: quia ter dicit: Oſtẽde faciem tuam, & ſalui erimus. Tria ergo fecit in hoc pſal. Nam primò petit liberari ab vniuerſali pc̃tõ per primũ aduentum, & paſſionẽ Chriſti. Secũdò petit liberari à pſſuris, & perſecutionibus inimicorum. Tertiò petit liberari ſpecialiter de perſecutione An- F tichriſti, & omni miſeria humana per ſecũdũ aduentũ Chriſti. Secundũ ibi, Vineã de ægypto. Tertiũ ibi. Fiat manus tua. Quantum ad primũ eſt notãdũ, ꝙ genus humanũ in duplici miſeria erat poſitũ ante aduentum Chriſti. Primò quò ad animam, quia erat in captiuitate diaboli, & ſeparatũ à Deo Secundò quò ad corpus: quia multiplici miſeriæ corporali ſubiectũ. Et ideo Chriſtus ab hac multiplici miſeria nos liberauit. Nam primò per ſuã mortem, & paſſionem nos à peccato liberauit, & ſaluauit, & Deo patri nos vniuit, per ſuam autem reſurrectionẽ nos ab oĩ corporali miſeria liberauit, & nobis immortalitatẽ recuperauit licèt nõdũ poſſideam⁹, tñ eã ipſe lucrat⁹ eſt nobis ꝓ nouiſſimo die, & ſic ꝓmiſit nos ĩ gloriã

A reſurrectionis. Et ideo primò hic eccleſia petit liberari à peccato quò ad animam. Secūdò a corporali miſeria quò ad corpus: ibi, Domine Deus. Quantum ad primum eſt notandum, ꝙ totum miſterium tabernaculi ſiue arcę fœderis ve. teſt. ſignificabat miſterium incarnationis ipſius Chriſti, ſicut ſeptius dictū, eſt. Nam humanitas Chriſti eſt verum tabernaculum verbi Dei, in quo latebat verbum ſiue diuinitas. Nam ſicut in arca fœderis tria erant incluſa. ſ. tabulæ legis, & virga Aarō, & vrna mānæ, ita in illa humanitate tria erāt incluſa. ſ. verbum, & anima Chriſti, & caro. Et ſic Chriſtus erat Deus &, rex & ſacerdos, & hō. Et ſicut illa arca ſiue tabernaculo Deus incluſus dabat reſponſa ſacerdotibus, & ſanctis viris, vt frequenter legitur per totum diſcurſum libri Numerorum, & Ioſue, & Iudicum: q̄a dabat Deus reſponſā de tabernaculo,
B ita ſignificabat, ꝙ Deus erat includendus in illa humanitate Chriſti, & exinde vel in illa debebat dare vera reſponſa, & legem euangelicam ſuis apoſtolis, & toti populo Chriſtiano. & ſicut Deus quondam deduxit illū populum Iſrael de ægypto, & fecit ſibi ipſum populum peculiarem, & exinde duxit ipſum per deſertum, & introduxit ipſum in terram, promiſſionis, ita ſignificabat, ꝙ Chriſtus dux noſter nos debebat deducere de tenebris peccatorum, & congregare eccleſiam ſuam ex Iudæis, & gentilibus, & facere eam ſibi populū peculiarem, & dirigere eam per legem euāgelicam, & introducere in patriā cœleſtem, vel in iſtā eccleſiā per gratiā, & in aliā ꝑ gloriā. Hoc prævidens Dauid in ſpū, dicit in perſona totius eccleſię pro illo ſtatu, O cariſſime Meſ-
C ſia venture, qui ab initio legis regis populū Iſrael, & educis Ioſeph. i. totū illum populū velut paſtor ducit ouem. Vnde nota, ꝙ licèt totus ille populus denominatur Iſrael à patre Iacob à quo deſcēdebat, tñ in ægypto totus ille populus dicabatur Ioſeph propter dignitatem ipſius Ioſeph: q̄a fuerat præfectus in ægypto ꝑ Pharaonē. Ideo propheta dicit: qui educis Ioſeph. i. populū ductum à Ioſeph in ægyptum, & ibi receptum, & fauoratum. Sed tu feciſti poſtea tibi populū peculiarem, & oues paſcuæ tuæ, & voluiſti eſſe paſtor eius. Ideo tu tanquàm paſtor deducis illū velut ouem per deſertum: & introduxiſti in terram promiſſionis. Ergo tu Chriſte qui tunc illud feciſti in figura, intende in nos, & fac modo in re. i. ſis paſtor, & tanquàm verus paſtor & verus Ioſeph deduc genus humanum de
D poteſtate diaboli, & tenebris peccatorum. Et congrega eccleſiam tuam, & populum tibi peculiarem, & introduc eum in terram viuētium ſicut oues paſcuæ tuæ.

Qui ſedes ſuper cherubin manifeſta te corā Effraim Beniamin, & Manaſſe. Excita potētiā tuā. et veni, vt ſaluos facias nos.

Deus conuerte nos, & oſtende faciem tuā, & ſalui erimus.

Nota, ꝙ Deus fecit fieri cherubin in arca, ſuper q̄ cherubin Deus dicebatur ſedere. Et ita Dauid præcepit Salamoni, vt faceret duo cherubin ſuper q̄ ſedebat arca domini, ſicut Deus dicitur ſedere in cœlo ſuper cherubin. Per quod denotabatur, ꝙ verbū debebat includi in arca humanitatis, & ibi ſedere ſuper duo cherubin. i. ſuper animam, & carnem, & exinde dare reſpōſā & doctrinam euāgelicā. Secundò eſt notandum, ꝙ talia reſponſa maximè dedit Deus in Silo: quę erat in terra Effraim iuxta medium tribum Manaſſe: quia illæ duæ tribus reputabantur quaſi vna, eò ꝙ erant fratres: Sed quia poſtea arca fuit mutata de Effraim in Azotum, & exinde reducta in Gabaa, quæ eſt in tribu Effraim: ideo ibi ꝑ multa tempora Deus dedit reſponſa ex arca: per quod denotatur, ꝙ Deus incarnatus daturus erat reſponſa populo Chriſtiano ſignificato per iſtos tres hic nominatos. Nā Effraim interpretatur augmentum, ad denotandū, ꝙ populus Chriſtianus, cui danda erat lex euangelica, erat augendus per totum mundū. Et per Beniamin, qui dicitur filius dexteræ, ſignificabatur etiam populus Chriſtianus, qui per Chriſtū, qui dicitur dextera Dei patris, eſt regeneratus. Et per Manaſſem intelligitur populus gentilis, qui erat oblitus quondam à Deo ſed poſtea vocatus per apoſtolos recepit reſponſa euangelica. Et ideo iſtæ tres tribus collocabantur in parte occidentali ipſius tabernaculi, verſus quas Deus dabat reſpōſā. Et ſimiliter ſunt colloeatæ in ordine in terra promiſſionis ad partem occidentalem, quod totum factū fuerat in figura: prout ſignificabant populum Chriſtianum, qui recepturus erat reſponſa legis euangelicæ. Hoc ergo prę uidens Dauid in ſpiritu dicit. O Chriſte qui ſedes ſuper duo cherubin in cęlo, & etiam in arca, quod ſignificabat miſterium incarnationis, ita veni in carnē, vt ſedeas ſuper duo cherubin. ſ. animæ, & corporis in eadem humanitate: aut ſuper duo teſt. ſ. nouum, & vetus, &

ſedeas

A ſedeas ẽt ſup duos populos ad fidẽ conuerſos.
ſ.ex Iudæis, & gẽtilibus. Veni ergo,& mani-
feſta te.i.ſis manifeſtus coram Effraim, Benia
min,& Manaſſe.i.veni ad populũ Chriſtianũ
per totũ orbẽ augumentatũ,& filiũ dexterę.i.
per Chrm regeneratum.& domũ patris ſui.i.
gentilitatis,& idololatriæ oblitum. Manifeſta
ergo te illi populo Chriſtiano,& da ipſi reſpõ
ſa euangelica: ſicut tunc dabas in deſerto, &
in terra promiſſionis reſponſa corã Effraim,
Beniamin, & Manaſſe. Et nota ẽt, vt legitur
Gen.48. ꝙ Ioſeph obtulit duos filios.ſ. Effra-
im,& Manaſſem patri ſuo Iacob, vt benedice
ret eos,& poſuit Manaſſen ad dexterã, vt im
poneret ipſi manũ dexterã ſup caput ad bñ-
dicendum. Et poſuit Effraim ad ſiniſtram, vt
imponeret ei ſiniſtram manum ſuper caput:
eò ꝙ erat iunior. Sed Iacob inſpiratus ſpiritu
B ſancto cancellaris manibus poſuit dexterã ſu
per Effraim, qui erat ad ſiniſtrã & poſuit ſini-
ſtrã ſuper caput Manaſſæ, q erat ad dexterã.
Et ideo tribus Effraim multiplicata fuit, &
augmentata in magnum numerum ſuper om
nes alias tribus. Et ſic Manaſſes dicitur quaſi
oblitus à patre,& poſtpoſitus: & ideo illa tri-
bus fuit diuiſa. Nam media pars cepit ſortem
vltra Iordanem in parte oriẽtali, & alia pars
citra Iordanem in parte occidentali. Illud mi
ſterium figurauit, ꝙ Deus pater debebat po-
nere dexteram ſuam.i.filium ſuũ Chriſtum
ſuper populum Chriſtianum qui erat iunior:
& illum multiplicare in magnum numerum
ex populo gentili, qui ſemper fuerat ad ſini-
ſtram.& in minori dignitate, & ſic dedit ipſi
benedictonem ſpiritualem, & poſuit ſiniſtrã
ſuam ſuper populum Iudæorũ,& oblitus eſt
C eum, & non dedit ipſi benedictionẽ ſpiritua-
lem. Per hoc autem, ꝙ tribus Manaſſæ fuit di
uiſa in duas partes, quarum vna manet vltra
Iordanem inter idololatras, & altera citra
Iordanem iuncta cum populo Effraim, ſigni-
ficatum fuit, ꝙ populus Iudęorũ erat in duas
partes diuidendus, quarum vna erat ventura
ad fidem Chriſti, vt ſub eius dextera protege
retur: & debebat trãſire Iordanem per aquas
baptiſmales. Sed altera erat in ſorde peccati
et perfidia mãſura,& illa dicitur proprie pars
oblita. Et de hac particula dicitur per ꝓphe-
tam: manifeſta te corã Effraim, Beniamin, &
Manaſſe. Vel poſſumus dicere, ꝙ oibus iſtis tri
bubus.ſ. gentibus intellectis per Manaſſen,
lex euangelica fuit manifeſtata. Sed ſoli gen
tiles, & apoſtoli cũ quibuſdam bonis Iudęis
receperunt legem euangelicam. Cæteri autẽ D
mali Iudæi obliti, & contemnentes oracula
ꝓphetarum,& miſteria ſacræ ſcripturæ, legẽ
euangelicã recipere noluerunt. Propheta er-
go Chriſtum inuocat, vt veniat ad manifeſtã
dum ſe omnibus tàm bonis, quàm malis,&
vt ponat dexteram ſuàm.i. benedictionẽ ſpi-
ritualem, ſuper bonos.ſ. Iudæos, & apoſtolos
& diſcipulos, & ſiniſtram.ſ. maledictionẽ ſu-
per malos. Et hoc eſt quod dicit: manifeſta te
coram Effraim &c. Sed quia talis manifeſta-
tio,& ſaluatio, & redẽptio habebat fieri per
incarnationem,& paſſionem ueniẽdo in hũc
mundum, ideo ſubdit ꝓpheta dicens. O Chri
ſte excita potentiam tuam,& deſcende de cę
lo,& veni in carnem, vt ſaluos facias non per
mortem,& paſſionem. Sed quia non ſufficit,
ꝙ tu venias in carnem, & predices legẽ euã-
gelicam, niſi diſponas nos ad eam recipien-
dam: ideo tu domine Deus virtutum conuer E
tè nos, gratiam ſpiritus ſancti largiendo, vt
fidem recipiamus,& oſtende faciem.i. huma-
nitatem tuam, per quam tua diuinitas notifi
cetur,& tua voluntas,& ſic ſalui erimus.

Domine Deus virtutum, quouſque: iraſceris ſuper orationem ſerui tui?

Cibabis nos pane lacrimarum & potum dabis nobis in lacrimis in menſura?

Poſuiſti nos, contradictionem uicinis noſtris, & inimici noſtri ſubſannauerunt nos.

Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.

Hic ſecundũ petit liberari ab omni miſe-
ria corporali, ſicut liberatus fuit populus de
Babylonia per Ieſum ſacerdotẽ Zorobabel.
Vnde ait. O domine Chriſte Deus virtutũ,&
angelorum quouſq; iraſceris ſuper orationẽ F
ſerui tui, eam non audiendo, & cibabis nos i
hoc mundo pane lacrimarum,& potum da-
bis non in menſura.i. ad magnam quantitatẽ,
Quaſi dicat non comedimus nec bibimus ni
ſi cum lacrimis prę multitudine afflictionũ
quia poſuiſti nos in contradictionem uicinis
noſtris, quia circumquaque nos affligunt, &
inimici noſtri ſubſannauerunt nos, & deriſe-
runt nos. Totum hoc fuit impletum ad lite-
ram in captiuitate Babylonica, à qua fuerũt
liberati per Ieſum ſacerdotem ſiue per Cyrũ.
Quæ quidem captiuitas ſignificabat captiui
tatem ſanctorum patrum exiſtentium in lim
bo inferni faciem Chriſti expectantium. Et
ideo ſequitur in perſona eorũ. Domine Deus
virtutum conuertè nos, oſtende faciem tuam
& ſalui

A & ſalui erimus. Vnde ſicut Chriſtus oſtendit
faciem ſuam in terris per incarnationem, &
prædicationem, & mortem, & paſſionē & li-
berauit omnes à peccato: ita in inferno oſten
dit faciem ſuæ omnipotentiæ, cū anima eius
verbo vnita deſcendit ad inferos, & confregit
portas, ęreas, & vectes ferreos, & īde traxit sā
ctos patres. Et de hac oſtenſione faciei dicit
hic propheta. Domine Deus virtutū cōuerte
nos ad te, & oſtende faciem tuam in inferno;
& ſalui, & liberati erimus. Et etiam hoc idem
pōt intelligi de oſtenſione faciei Chriſti poſt
reſurrectionem, in qua ſe oſtendit diſcipulis
in facie immortali, & impaſſibili. Vnde ſicut
ante reſurrectionem ſe oſtenderat mundo in
carne, & facie paſſibili, & mortali, per quam
nos liberauit à peccato, & morte ſpirituali: i
ita poſt reſurrectionē ſe oſtēdit in facie, & car
ne impaſſibili, & immortali, per quā nos libe
B rauit ab oī miſeria, & morte corporali: quam
immortalitatē poſſidebimus ī nouiſſimo die,
& ſic erimus liberati à lacrimis, & ab oī miſe
ria. Et ſic patet, ꝙ iſta oſtenſio faciei Chriſti,
quā petit propheta in ſecūdo loco in hoc ver
ſiculo, pōt intelligi de oſtenſione faciei Chri
ſti in inferno, & de oſtenſione faciei poſt re-
ſurrectionem in carne impaſſibili, & immor-
tali, quæ quidē oſtenſio fuit nobis neceſſaria.

*Vineam de ægypto tranſtuliſti, eieciſti gen-
tes, & plantaſti eam.*

*Dux itineris fuiſti in conſpectu eius, & plan
taſti radices eius, & impleuit terram.*

*Operuit montes vmbra eius, & arbuſta
eius cedros Dei.*

*Extendit palmites ſuos vſque ad mare, &
vſque ad flumen propagines eius.*

C Hic petit liberari ab eccleſiā oībus perſe-
cutionibus inimicorū. Vnde nota, ꝙ eccleſia
illico poſt aſcēſionē Chriſti incepit affligi, &
pati perſecutiones Primò à Iudæis. Secundò
à tirannis. Tertiò ab hęreticis: & Sarracenis.
Quartò patietur ab Antichriſto, à quibus per
ſecutionibus liberabitur eccleſia totaliter in
ſecundò aduentu Chriſti ad iudiciū. Et hāc
liberationem petit in hac vltima parte. Quę
quidē perſecutiones fuerūt figuratæ per An-
tiocum tempore Maccabæorum. Vnde dicit
hic. O domine Ieſu Chriſte tu tranſtuliſti
quondam vineam. i. illum populū Iſrael de
ægypto, & eieciſti gentes de terra promiſſio-
nis, & plantaſti eam. ſ. vineam tuam, & ibidē
collocaſti. Ita pariter tu tranſtuliſti, & traxi-
ſti vineam tuam. i. religionem Chriſtianā de
tenebris peccatorum, & eieciſti idololatriā, D
& plantaſti in populo gentili doctrinam euā
gelicam. Et fuiſti dux itineris in conſpectu il
lius populi per lumen legis euāgelicæ. Et plā
taſti radices huius vineæ qui ſunt articuli fi-
dei per totum mundū, & ſic iſta vinea Chri-
ſtianæ religionis impleuit totam terrā à ſolis
ortu vſq; ad occaſum. Et vmbra eius operuit
omnes mentes, & arbuſta eius cooperuerunt
omnes cedros Dei. i. oēs reges, & principes, &
philoſophos iugo fidei ſubiecit. Et iō iſta reli
gio Chriſtiana extendit palmites ſuos. i. apo
ſtolos, & martires ſuos vſque ad mare ocea
num tam orientale, quàm occidentale. Et ex
tendit propagines ſuas vſque ad flumina. i.
vſque ad fontem Nili, & Tanais Gangis &c.

*Vt quid deſtruxiſti maceriam eius, & vinde
miant eam omnes que prætergrediuntur viam?*

Exterminauit eam aper de ſylua, & ſingu- E
laris ferus depaſtus eſt eam.

Quid. i. quare deſtruxiſti maceriam eius. i.
muros, & fortitudinē eius & omnes qui præ
tergrediūtur viam. ſ. extranei, & infideles vin
demiant eam. i. deuorant, & deprædant ꝯ Nā
aper de ſylua. ſ. Maometus cum ſua ſecta ex
terminauit eā, & ſingularis ferus. ſ. Antichri-
ſtus depaſtus eſt ea. Vndę nota, ꝙ tota ſecta
Mahometica ſiue Mahometus cum ſequaci-
bus ſuis, dicitur aper de ſylua ideò ꝙ Arabes,
& Tartari, & Turci: qui ceperūt, & ſequuntur
illam ſectam: omnes erant paſtores armen-
torum: & homines ſylueſtres per ſyllas va-
gantes. Et iſti exterminauerunt vineam Chri
ſti propter peccata noſtra: vt dictum eſt pſal.
63. & 82. Antichriſtus autem dicitur ſingu-
laris ferus: quia præ cæteris omnibus erit ſæ-
uior, & crudelior. Et ideo propheta in perſo-
na totius eccleſiæ inuocat Chriſtum, vt ve- F
niat ad liberandū nos de ſupradictis beſtiis:
quæ totam eccleſiam debēt deuorare. Et ideo
dicit Chriſtum inuocando.

*Deus virtutum conuertere, reſpice de cœlo,
& vide, & viſita vineam iſtam.*

*Et perfice eam quam plantauit dextera tua,
& ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi.*

*Incenſa igni, & ſuffoſſa, ab increpatione
vultus tui peribunt.*

*Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ,
& ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.*

O Deus virtutum, & triūphorū cōuertere
ad nos: quia quod patimur peccata noſtra me
ruerunt. Et ne deſeras nos, ſed reſpice de cœ
lo oculo miſericordiæ, & vide afflictionē no
ſtram.

A ſtram. Et viſita iſtam vineam tuam. Et perfice eam: quia in magnam partem apoſtatauit de cepta per Sarracenos, & Antichriſtũ. Quam vineam plantauit filius tuus, qui eſt dextera tua. Et ideo O Deus: pater reſpice Ieſũ Chriſtum filium hominis. i. filium virginis Mariæ vel filium Adam ſecundum carnem, & deſcendentiam matris: quem tibi confirmaſti. i. verbo tuo vniſti, & aſſumpſiſti. Nam tota iſta vinea eſt ſuffoſſa, & deſtructa igni, & afflictione iſtarũ beſtiarum. Ideo ab increpatione vultus tui peribunt. i. fac vt iſtę beſtię pereant ab increpatione, & indignatione iræ tuæ. Et fiat manus tua, & omnipotentia ſuper Chriſtum virũ dexteræ. i. potentiæ tuæ, & pro ca. ſuper filium hominis. i. filium virginis, quẽ tibi cõfirmaſti, & elegiſti. vt ipſe Chriſtus veniat ad liberandum nos de ſupradictis beſtiis, & perſecutionibus in ſecundo aduentu ſuo.

B *Et non diſcedimus à te, viuificabis nos: & nomen tuum inuocabimus.*

Domine Deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.

Licèt multi decepti deceſſerint à te, & ſecuti fuerint Mahometum, & Antichriſtũ pro pter bona temporalia, tñ nos infirma fide perſiſtentes non diſcedimus nec diſcedere intẽdimus à te. Et ideo tu viuificabis nos dãdo fortitudinem ad reſiſtẽdum. Et ſic inuocabimus nomen tuum, & etiam viuificabis. i. reſuſcitabis nos præbendo corpora glorioſa in præmiũ. Et ideo Chriſte domine Deus virtutũ, cõuerte nos ad te ſemper, & in nouiſſimo die & oſtende faciem tuam glorioſam. i. veni ad iudicandum viuos, & mortuos in poteſtate magna, & maieſtate & retribue nobis pręmiũ æternum in cœlo, & perſecutoribus noſtris

C pœnam æternã. Ex ſupradictis patet, ꝙ licèt iſte pſalmus poſſit exponi literaliter de liberatione populi Iudaici à tribus pręſſuris, ſcilicet à captiuitate ęgyptica, & à captiuitate Babylonica, & ab afflictione Antiochica tempore Maccabæorum: tamen quia illę tres liberationes ſignificabant alias tres liberationes futuras per Chriſtum in eccleſia: ſcilicet liberationem à peccato per mortem, & paſſionem: & liberationem patrum à limbo per deſcenſum ad inferos: & ab omnibus perſecutionibus infidelium ipſius eccleſiæ: ideo melius eſt, ꝙ iſte pſalmus exponatur vltra ſenſum literaliter ſicut expoſitus eſt. Vnde tota eccleſia ter petit faciem Chriſti, & pręſentiã vt veniat ad liberandum, & ſaluandum eam: ſicut ter dicitur Domine Deus virtutum. Vnde primò petit, ꝙ oſtendat faciem in carne D mortali, & paſſibili in hoc mundo ad ſaluandum à peccato. Secundò petit vt oſtenderet faciem ſuam in inferno ad extrahendos ſanctos patres: & etiam oſtendat faciẽ ſuam impaſſibilem, & immortalẽ poſt reſurrectionẽ ad ſaluandum ab omni corporali miſeria. Tertiò petit, vt Chriſtus oſtendat faciem ſuã glorioſam cum poteſtate magna, & maieſtate in finali iudicio, vt perficiat ſuam vineam & imponat laborum finem, & perſecutionũ in ea, & tribuat bonis gloriam, & malis pœnam æternam. Et ſic prudens lector poterit ſupradicto modo exponere præſentem pſalmum pro eccleſia poſita in quacunque afflictione: & etiã quilibet fidelis poſitus in præſſura, poteſt cum pręſenti pſalmo orare, vt Deus liberet eum. Et ſic etiam eccleſia dicit nunc hũc pſalmum, vt liberet eam de manu trium beſtiarum, ſcilicet Sarracenorum, Tartarorum, & Turcorum, & oſtendat Chriſtus E faciem, & potentiam ſuam contra eos. Vel poteſt dici, ꝙ ſicut ille popul⁹ paſſus eſt quatuor perſecutiones in teſtamento veteri, ſcilicet perſecutionem ęgyptiacam: & finitimorũ tempore Iudicum, & Babylonicam: & Antiochicam tempore Maccabeorum: ita eccleſia poſt aſcenſionẽ Chriſti paſſa eſt quatuor perſecutiones. Prima fuit tirannorum, Secunda hæreticorũ. Tertia Sarracenorũ. Quarta Antichriſti. De prima fuit liberata p martires tẽpore Conſtantini: de ſecunda per doctores tempore Auguſtini. de tertia expectat liberari, et de quarta. De oibus ergo his quatuor perſecutionibus petit eccleſia liberari in hoc pſalmo, petendo vt Deus oſtendat ſibi faciẽ miſericordię, & fauoris: ſecundum quòd quater dicit: Oſtende faciem tuam &c. Et ſic pru F dens lector poterit adaptare hunc pſalmum ſupradictis quatuor perſecutionibus temporalibus: quia in duplici ſpiritu loquitur Dauid in hoc pſalmo: eò ꝙ habuit duplicem ſpiritum prophetiæ in eo.

PSALMVS. LXXX.

Exultate Deo adiutori noſtro iubilate deo Iacob.

Sumite pſalmum, & date timpanum pſalterium iucundum cum citara.

Buccinate in neomenia tuba, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ.

Huic pſalmo, præponiť titulus, victori ſiue, In finẽ ĩ torcularib⁹ Aſaph. Ex quo titulo

apparet

A apparet quòd Dauid fecit hunc pſalmum:&
dedit ipſum cantandũ ipſi Aſaph, ad victoriã
vocum tempore torcularium. Et ſic in hoc ti
tulo patet cantor ſiue modus cantandi:& tẽ
pus in quo cantabatur pſalmus. Sed licèt titu
lus non exprimat muſicalia inſtrumenta cũ
quibus cantabatur: tamen in pſamo exprimi
tur qualiter cantabatur cũ quinque muſicis
inſtrumentis, ſcilicet cum cornu, & tuba, &
tympano, & pſalterio, & citara. Prima ergo
particula huius tituli iam eſt nobis nota per
ea quę dicta ſunt in cęteris pſalmis. Nã per
hoc quòd iſte pſalmus cantabatur in finẽ cũ
omni conatu vocum vſque ad vltimum pun
ctum: denotatur, quòd iſte pſalmus dirigitur
in Chriſtum qui eſt finis legis: & vocabat eũ
cum maximo conatu: vt veniret in carnem.
Sed pro declaratione totius tituli, & pſalmi:
reſtant tria videnda: vt capiamus intelligen-
B tiam pſalmi. Primò eſt videndũ quod eſt hoc
tempus torcularium: & in quibus feſtiuitati-
bus præcepit Dauid cantari hunc pſalmũ. Se-
cundò quare, & ad quem finẽ pręcepit ipſum
cãtari tali tempore. Tertiò quare pręcepit ip
ſum cantari cum talibus inſtrumẽtis muſicis.
Quantùm ad primũ eſt dicendũ, ꝙ tp̃s torcu
larium eſt mẽſis ſeptembris: qui dr̃ ſeptimus
menſis anni incipiendo à Martio qui eſt pri-
mus menſis anni qui quidẽ menſis ſeptimus
dr̃ tempus torculariũ: eò ꝙ in tali menſe vin
demiæ iam maturæ colligebãtur: & in torcu
laribus ex eis vinum extorquebatur: & in cel
lariis reponebatur. In quo mẽſe ſeptimo deus
præcepit tria feſta ſolẽnia celebrari, vt patet
Leuit. 23. & Numeri. 29. ſcilicet feſtum tuba
rum in prima die menſis in memoriam libe-
C rationis Iſaac de ſacrificio pro quo aries fuit
immolatus. Geñ. 22. Secundò præcepit deus
celebrari feſtum propitiationis decimo die
eiuſdem menſis in memoriam propitiationis
filiorum Iſrael: quando Deus propitiatus eſt
eis pro peccato vituli conflatilis. Exodi. 32.
Tertiò pręcepit Deus celebrari feſtum taber
naculorum decimaquinta eiuſdem menſis in
memoriam peregrinationis deſerti: in qua
habitabant in tabernaculis: vel potius in me
moriam quietis, & poſſeſſionis terræ promiſ
ſionis, in qua quieuerũt à peregrinatione &
habitatione tabernaculorum mobiliũ. Hoc
feſtum celebrabatur per octo dies: & octauus
erat ſolemnis. qui dicebatur feſtũ cœtus ſiue
collectæ. Et ſic totus ille menſis ſeptimus erat
illi populo feſtiuus. Dicebatur ergo ille men

ſis ſeptimus menſis, ſiue tempus vindemia- D
rum, & collectarũ, & torcularium: liberatio
nis, & propitiationis, & tabernaculorum ſiue
quietis ratione illarum feſtiuitatũ. Et in hoc
menſe toto feſtiuo Dauid præcepit cantari
iſtum pſalmum. Sed reſtat ſecundum ſciendũ
quare, & ad quem finem præcepit Deus iſta
feſta celebrari: & Dauid ipſum pſalmum can
tari in tali tempore torculariũ, & in talibus
feſtiuitatibus. Ad hoc reſpondent Iudæi dicẽ
tes: ꝙ cauſa quare Deus præcepit iſta feſta
celebrari in ſeptimo menſe, fuit: quia in tali
tempore, & menſe Deus creauit mundum. Et
ideo voluit, ꝙ totus ille menſis eſſet feſtiuus.
Et hoc probatur ſic. Nam Deus omnia crea-
uit in ſua perfectione: quia perfecta ſunt Dei
opera. Deuter. 32. Igitur in illo menſe crea-
uit Deus mundum. Quod confirmatur. Nã
illico poſt creationẽ Adam comedit de fru-
ctibus paradiſi. Sed oppoſitum dicitur Exod. E
12. de Martio: Menſis iſte primus erit vobis
in menſibus anni. Vnde tota eccleſia tenet, ꝙ
mũdus fuit creatus in æquinoctio vernali: &
per conſequens in menſe Martii: & ſic fuit il
le primus menſis anni: & per conſequens Se-
ptembris fuit ſeptimus: & ſic ſacra ſcriptura
ſemper ſeptembrem appellat ſeptimũ menſẽ
vt patet Leuit. 23. Nec valet confirmatio, &
ratio eorum, imo minor eſt falſa: quia in mẽ
ſe ſeptimo arbores nõ ſunt omnes i ſua per-
fectione. imo in ſua deiectione: quia pro ma-
iori parte omnes fructus ſunt collecti: & folia
cadunt ab arboribus propter autumnum imi
nentem. Et quia oẽs fructus erant collecti,
Deus pręcipiebat tunc feſta celebrari. Quan
do vero dicunt, quòd omnes arbores fuerũt
creatæ cum ſuis fructibus, maxime quia Adã
illico comedit. Reſpondetur, quòd verũ eſt F
maximè i illo hemiſpherio auſtrali: vbi Adã
fuit poſitus: vbi nunquàm deficiunt fructus:
nec cadunt folia propter fauorem cęli, & a-
ſtrorum in illa paradiſo: ſed in iſta noſtra
parte aquilonari defecit poſtea propter pec-
catum illa fœcunditas prout dictum eſt pſal
mo. 71. Et ideo catolice reſpondendo ad
quæſitum, eſt dicendum ſecundum regulas,
& principia propoſita in prologo, quòd cum
Chriſtus fuit finis totius legis veteris. & to-
ta lex tendebat ad Crhiſtũ, tanquàm via in
proprium terminum, & finem, ideo ſicut om
nia contingebant illis in figuram: ita omnia
pręcepta legis data ſunt illis in ſignum, & fi-
guram futurorum miſterium Chriſti, &

ecceſiæ

A eccleſiæ ſuæ. Et ſic ſicut illud tabernaculum, & templum, & illa ciuitas Hieruſalē fuit dedicata, & conſecrata ad cultum diuinū in figuram totius eccleſię Chriſti toto orbe diffuſæ: Ita pariter omnia illa feſta tēporalia, quæ celebrabantur in ſeptimo menſe cum cęteris fuerunt à Deo dedicata, & præcepta in ſignū, & figuram totius temporis Chriſti Meſſiæ. Nam ſicut Chriſtus fuit finis totius legis: ita totum tempus gratiæ fuit finis totius temporis legis, & omnium feſtiuitatum eis. Et ideo omnia illa figurabant tempus Chriſti Meſſię cuius erant figuræ. Ad cuius maiorem declarationē eſt iterum aduertendum: ꝙ omnia feſta veteris legis fuerunt pręcepta celebrari in fine alicuius ſeptenarii. Nam ſabbatum vſualε fuit præceptum celebrari in quolibet ſeptimo die hebdomadæ. Et feſtum pentecoſtes in

B ſeptima ſeptimana poſt paſca in memoriam dationis legis. & feſtum tubarum expiationis, & tabernaculorum, & collectarum in ſeptimo menſe. Et ſabbatum terræ in ſeptimo anno, vt omnia iſta patent Leuit. 23. & Numeri 29. Ideo ſicut omnia alia erant figuratiua, & ſignificatiua: ita iſte numerus ſeptenarius erat figuratiuus totius temporis eccleſię. Nam ſicut vna eſt eccleſia ab Adam vſque ad iudicium, habens diſtincta membra ſucceſſiuè, ita fuit vnum tempus habens diſtinctas ætates, & dies, & menſes, & annos. Et ſic ſicut ſunt, & computantur ſeptem ætates mundi: computantur ſeptem dies, ſiue menſes, ſiue anni mundi, non ſolum ſecundum nos: ſed etiam ſecundū Hebręos. Et ſic prima dies mundi fuit ab Adam vſque ad Noe. Et ſecunda dies ſiue menſis aut annus mundi fuit à

C Noe vſque ad Abrahā. Tertia vero ab Abraham vſque ad Moyſen. Exinde quarta vſque ad Dauid. Exinde quinta vſque ad captiuitatem Babilonis. Et exinde ſexta vſq; ad Chriſtum. Et exinde ſeptima vſque ad iudicium. Et ideo Hebræi totum tempus ab Adā vſque diluuium appellant tēpus, & diem primi mūdi: & à diluuio vſq; ad Abraham appellāt tēpus, & diem ſecundi mundi. Et ab Abraham vſque ad Moyſen appellant tempus, & diem circūciſionis: eò ꝙ ſola circūciſio currebat in populo Dei. A Moyſe autem vſque ad Dauid appellant tempus, & diem tabernaculi: eò ꝙ in ſolo tabernaculo fiebant legalia. A Dauid autem vſque ad captiuitatem appellant tempus, & diem primi templi. A reditu captiuitatis Babilonicæ vſque ad Veſpaſianū, appellant tempus, & diem ſecundi templi. Totum

D verò reſiduum poſt deſtructionem ſecundi templi appellant tempus regis Meſſiæ: eò ꝙ ſecundū oēs propheta rex Meſſias erat venturus in fine ſecundi templi: & ſic oēs Rabini Iudæorum totā iſtā ſeptimā ętatem poſt ſecūdum templum aſſerunt eſſe tempus, & diem regis Męſſiæ, & ſic continuè expectant eū fruſtra, vt patebit in fine huius libri. Ex omnibus ſupradictis patet ꝙ iſta tota vltima ætas poſt aduētum Chriſti eſt ſeptimus dies, & ſeptimus menſis, & annus mūdi, & vniuerſalis eccleſiæ figuratus, & ſignificatus per illū diē ſeptimum, & mēſem, & annum, quem Deus pręcepit celebrari in lege. Et per conſequens totum iſtud tempus gratiæ, & tempus euangelicum, in quo ſumus, eſt illud ſabbatum in lege figuratū, & qđ Deus in figura præcepit celebrari in fine cuiuſlibet ſeptimanæ: & eſt ille ſeptimus mēſis, in quo præcepit illa qua-

E tuor feſta in figura celebrari: & eſt ille ſeptimus annus figuratus per ſabbatum terræ. Et per conſequens totum iſtud tempus dicitur verum ſabbatum, in quo præcipimur ceſſare ab operibus legis Moyſaicæ, & ab omni opere ſeruilis peccati. Et totum hoc tempus eſt ſeptimus menſis, in quo præcipimur celebrare omnia illa quatuor feſta in re, & veritate quę illi celebrabant, & obſeruabant in figura. Nā totum hoc tempus eſt dies liberationis, & expiationis, & ſalutis, & humanæ redemptionis, de quo dicitur Eſaiæ 48. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Item eſt annus placabilis, & dies męlæ, & indulgētiæ, & redemptionis Eſa. 61. Spiritus domini ſuper me: eò ꝙ vnxit me: ad annunciandum manſuetis miſit me: vt me-

F derer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem, & prædicarem annum placabilem domino &c. Cū ergo quęritur quare Deus præcepit celebrari illa quatuor feſta in ſeptimo menſe, & tempore vindemiarum, & torcularium: Reſpondetur, quòd illud præcepit in figura, eò quòd ille ſeptimus menſis figurabat iſtum ſeptimum menſem gratiæ, & euangelicum, in quo ſumus, in quo illa miſteria illarum quatuor feſtiuitatum erant implenda ſcilicet miſterium ſacrificii Abrahæ, & miſterium propiciationis vniuerſalis, & miſterium tabernaculorum, & torcularium. Nam ſacrificium Abrahæ fuit impletum per Chriſtum in cruce, & miſteriū propitiationis, & expiationis

noſtrum

A noſtrorum omnium peccatorum, & miſteriũ tabernaculorũ in quibus habitamus ꝑ gratiã in hac militãti eccleſia, & cõpletũ eſt miſteriũ torcularium, & collectæ aliorum fructuũ. Nã Xp̃s expreſſit vinũ euangelicum, & eccleſiaſticorum ſacrorum ex vindemia leg. vet. & ſeparauit vinum à vinaceo, & oleũ ab amurca, & granum euãgelicum ex paleis cerimonialium legis. Oleum autem, & vinũ euangelicum repoſuit in cellario, & granum in horreo eccleſiæ, qbus nos fruimur in hac eccleſia per gratiam. Et ſic illa feſta, quæ illi ſemel in ſeptimana, & ſemel in anno celebrabant in figura, nos ſemper, & iugiter, & continuè obſeruamus, & celebramus in veritate, prout latius videbitur in qſtione finali Deo concedente. Et ideo Dauid præcepit cantari iſtum pſal. in ſeptimo menſe tempore torcularium, quod primò quærebatur. Sed nũc reſtat videndũ quare præcepit ipſum cãtari cũ

B timpano, & pſalterio, & citara &c. Ad quod reſpondetur ſicut dictũ eſt in prologo tractatu quinto, & latius dicetur pſal. vltimo, ꝙ omnia illa inſtrumenta muſicalia, cum quibus Dauid præcepit cantari pſalmos, figurabant futura miſteria Chriſti, & eccleſię. Nam timpanum ſignificabat paſſionẽ Chriſti, qui erat percutiẽdus, & flagellandus &c. & cornu figurabat imperium, & crucem Chriſti, cum qua debebat diabolũ debellare, & pſalteriũ figurabat decem articulos fidei euãgelicę, & decem præcepta. Citara autẽ triangularis figurabat fidem articulorum, & obſeruãtiam præceptorum, & gratiam ſacramentorũ: in quibus tota conſiſtit Chriſtiana religio. Tuba vero figurabat euangelicã prædicationẽ,

C & vocationem fidelium ad fidem Chriſti, & ad recipiendam ſalutem, quæ omnia figurabantur in lege, & prænunciant ꝓpheticè in hoc pſalmo. Quæ omnia præuidẽs Dauid in ſpiritu fecit hunc pſalmũ, & dedit ipſum cãtandũ choro ipſius Aſaph: eò quòd dirigitur toti eccleſiæ, & præcepit ipſum cantari ad victoriam vocum cum toto conatu, & cum ſupradictis inſtrumentis: eò ꝙ lex vocabat Chriſtũ vt veniret ad liberãdum, & redimẽdum genus humanum, prout per omnia illa feſta legis figurabatur. In quo quidẽ pſalmo. Dauid excitat omnes fideles veteris teſta. & illius ſtatus, vt celebrẽt illa feſta ĩ figura ſub fide Chriſti futuri, vocãdo ipſum vt veniat ĩ carnem ad complendum omnia illa miſteria per illum menſem ſeptimũ, & illa feſta figurata, & vt recipiant Chriſtum in ſuo aduẽtu D

cum ſumma exultatione. Et ex conſequenti apoſtrophat ad fideles no. teſt. exhortãdo, vt cum receperint Chriſtum celebrẽt illum ſeptimũ mẽſem, & illa ſabbata, & feſta in re, & veritate in hoc menſe, & ſabbato gratiæ ꝑ illa ſabbata vete. leg. figurato, & celebrent iſta feſta cum timpano, & pſalterio, & citara euãgelica. Et ſic ſemper iſte pſalmus eſt legẽdus. & cantãdus fidelibus cum duplici ſpiritu. In quo quidem pſalmo duo facit Dauid. Nã primò excitat ſinagogam pro illo ſtatu ad celebrãdum ſigulariter illa quatuor feſta cũ illis muſicis inſtrumẽtis, vocãdo Xp̃m ĩ carnẽ, vt veniat ad implendũ oĩa illa miſteria in veritate. Secundò introducit Chriſtum venientem in carnem vocãtem populum Iudæorum, vt audiat eius legem euangelicam, & recipiat ipſum: ibi. In tribulatione inuocaſti me.

Quãtùm ergo ad primũ dicit propheta. O ſinagoga ò popule Iſrael exultate ĩ his feſtiuitatibus Deo noſtro: & iubilate nõ dijs gentium, ſed Deo Iacob, qui eſt verus Deus. Et in hac celebratione, & cantu ſumite pſalmũ. i. cantate hunc pſalmum, & date. i. percutite timpanum in ſignum paſſionis Chriſti futuri, & pulſate pſalterium iucundum. i. libẽter adimplete decem præcepta cum citara. i. cũ hymnis, & laudibus. Buccinate cũ buccina, & cornu in memoriam ſacrificii Abrahæ, & cum tuba neomenia pro gratiarum actione de collectione nouarum frugum, & vindemiarum in hoc feſto neomenię, & inſigni die ſolemnitatis veſtræ: ſcilicet in feſto ſolemni ſcœnofegię in memoriam fixionis tabernaculi, quaſi dicat: celebrate cum exultatione omnes has quatuor feſtiuitates cum his quinq; inſtrumentis &c. Et reddit cauſam quare, dicens.

Quia ꝑceptũ in Iſrael eſt: et iudiciũ Deo Iacob.

Præceptum eſt in Iſrael à domino. Leui. 23. & Numeri. 28. qui pręcipit huiuſmodi quatuor feſta cum ſacrificio celebrari, & iudicium eſt Deo Iacob. Nam ſub iudicio, & comminatione maledictionis, & punitionis, hoc pręcepit Deus ipſi Iacob. i. populo Iſrael filio Iacob. Et reddit cauſam quare Deus inſtituit iſta feſta, dicens.

Teſtimoniũ ĩ Ioſeph poſuit illud cũ exiret de terra Aegypti: linguã quã nõ nouerat audiuit: Diuertit ab oneribus dorſum eius: manus eius in cofino ſeruierunt.

Deus poſuit, & iſtituit illud ꝑceptũ, & legẽ

in

A in teſtimonium, & fœdus, & memoriam ipſi Ioſeph, populo Iſrael, q. in Aegypto Ioſeph ab Aegyptiis nominabatur: quaſi a nobiliori: vt dictum eſt, ideo dicit ꝙ toti Iſrael poſuit hanc legem de feſtis celebrandis in teſtimonium, & memoriam: cum exiret de terra Aegypti. quia tunc audiuit ille populus linguã quam nunquàm nouerat. Nam neſciebat loqui niſi Aegyptiacè, in qua lingua nutriti fuerant in Aegypto. Sed cum fuerunt in deſerto, & in terra promiſſionis, communicando cum cæteris gentibus, didicerunt idiomata & linguas ignotas. Et etiã dicit ꝙ Moyſes cogebat eos loqui lingua Hebraica, quæ fuerat ab eis obliuioni tradita. Et etiam ille populus audiuit linguam ignotam, cum legem per os Moyſi à Deo datam accepit: in qua ſunt, & erant cerimoniæ, & præcepta, & miſteria eis
B ignota, q. d. ꝙ Deus inſtituit hoc præceptum, q̃ eduxit Iſrael de Aegypto, & docuit nouã legem. Et etiam quia de Aegypto liberatus ille populus diuertit, & remouit dorſum ſuum ab oneribus: quia ibi ſeruiebat, & opera vilia exercebat portando onera ſupra dorſum ſuũ: quia oẽs erant portitores onerum per domos pro vili prætio. Et iõ ſequitur: Et manus eius in cofino ſeruierunt, quia in cofinis & ſportis portabant terram ad faciendos lateres, vt patet Exod. 2. ſed ab omnibus his fuerunt diuerſi, & ſubtracti, & liberati tunc. Cum ergo eſſent in monte Sinai Deus præcepit huiuſmodi feſta inter cætera præcepta cerimonialia, in memoriam & pro gratiarũ actione tantorum beneficiorum receptorum, & in figurã futurorum, vt dictum eſt. Ergo benemeritò debent filii Iſrael tales feſtiuitates celebrare
C cum omnibus cerimoniis ſupradictis. q. d. O filii Iſrael celebrate huiuſmodi feſtiuitates non ſolũ literaliter cum cerimoniis, ſed cum intelligentia allegorica & ſpirituali. i. deſiderate & petite accelerari aduẽtum Meſſiæ per hmõi miſteria figuratum. Et cum venerit recipite eũ, qui nos debet à iugo legis & à peccato liberare: & ſeruate eius legem, & præcepta, quia iſta lex verè ibi eſt finienda, quia ibi eſt finis & perfectio & veritas. Eſt tamen aduertendum, ꝙ Dauid non ſolum excitauit ſinagogam ad celebrandum illa quatuor feſta in figura, & miſterio & pphetia, ſed etiã excitat populum Chriſtianum ad celebrãdũ prædicta feſta iam per gratiam. Nam ſicut exhortatur ſinagogam ad celebrandum iſta feſta in figura: ita pariter exhortatur fideles noui teſtamenti ad celebrandum eã in re & veritatę.
D Vnde dicit nobis. O eccleſia & popule chriſtiane poſtquam iam Chriſtus venit, & omnia prædicta miſteria in ſe impleuit, & nos à iugo legis, & peccato, per paſſionem, & reſurrectione liberauit, exultate ipſi Chriſto vero Deo adiutori noſtro: quia ab omnibus his liberauit nos, & pro gratiarũ actione iubilate ipſi, qui eſt verus Deus Iacob, qui tranſplantauit ſinagogam in eccleſiam & legem in libertatẽ, & nos à peccato in gratiã, & ſumite pſalũ, ſcilicet laudem euangelicã, & date tympanũ contemplando paſſionẽ Chriſti, & macerãdo veſtrã carnem per pœnitentiã. Et pulſate pſalterium, iucundum, implendo ſpontè diuina pręcepta cum citara. i. cũ himnis, & laudibus, ſepties in die, & frequenter Deũ laudando, &
E orando. Et buccinate, ideſt victoriã, & triumphũ Chriſti annunciate in neomenia tuba. i. in noua, & publica euangelii prędicatione: & hoc facietis in inſigni die ſolemnitatis veſtrę, quod eſt totum tempus gratiæ. Et bucinnate. i. Vocate omnes gentes, & populos ad fidem Xpi. Et iſto modo verè, & ſpiritualiter, & perfectè celebrabitis feſta prædicta recipiendo Meſſiã, & ſeruando eius legẽ euangelicã. quia hoc eſt præceptũ, quòd poſuit, & impoſuit in Iſrael. i. quod tota illa lex ſignificabat. Nã ſicut Moyſes ęduxit populũ de captiuitate, & ſeruitute Aegypti, ita nos Chriſtus eduxit, & liberauit de captiuitate, & ſeruitute diaboli, & de tenebris ad lucem, & gratiam. Et ſicut illi ſeruiebant in cofino, & cæteris, ita nos ſeruiebamus ſub iugo legis onere cerimoniarũ, & onere peccatorum &c. Et ſicut illi liberati à ſeruitute audierunt nouam linguã, & legẽ ita nos liberati à iugo legis audiuimus nouã legem euangelicam liberam, & noua & ſalu
F bria ſacramenta. Et ergo per amplius, & perfectius, et verius debem⁹ exultare Deo adiutori noſtro Chriſto, & iubilate Deo Iacob.

Eſt autem aduertẽdum, ꝙ i toto libro pſalmorum qñcunq; ponitur Iſrael ſepius additur Iacob, vt hic. quia præceptum i Iſrael eſt & iudicium Deo Iacob. Nam hoc notãter dr̃ ad magnum miſterium pro populo Chriſtiano, & eccleſia. Nam primo Iacob, qui erat minor, & vltimus i natiuitate fuit electus, & prepoſitus Eſau maiori reprobato. Per hoc ſignificatũ fuit ꝙ populus Chriſtianus vltimus in tpe, & minor erat prępõned⁹ populo Iudęorũ, & eligẽdus illo repbato, hoc eſt ꝙ reprobata ſinagoga erat à Chriſto eccleſia eligẽda, & tranſplan-

A tranſplantanda. Item ſicut Eſau vendidit primogenituram ipſi Iacob: ita Iudæi contēnentes Chriſtum propter temporalia dimiſerūt eccleſiæ primogeniturā: & nos ſubripuimus eis benedictionem &c. Item ſicut Iacob poſtquàm luctatus eſt cum angelo, & vidit Deū dictus eſt Iſrael, idest videns Deum: ita poſtq̄ Chriſtus luctatus eſt in paſſione cum diabolo: & nos iſta per fidē nouimus: tota eccleſia Chriſti dicitur Iſrael, idest videns Deū: quia ſola eccleſia videt myſteria veteris legis, ſinagoga manente cęca, & maledicta, & priuata primogenitura. Et eccleſia tranſplantata ſucceſſit in hæreditate, & nomine. Ideo verè dicitur Iacob inquātùm trāſplantata, & electa, & præpoſita, & ſuccedēs in hæreditate, & primogenitura, & benedictione. & dicitur Iſrael B inquantùm videt Deum. Ex ſupradictis patet ꝙ illa quatuor feſta veteris legis iam non debent literaliter pro iſto tempore celebrari: eò quòd fuerunt præcepta in figura. Et iam fuerunt mortua, & impleuerunt officium, & curſum ſuum in Chriſto: vt dictum eſt pſal. 38. Ideo iam colimus, & celebramus ſpiritualiter in nouo teſtamento alia feſta per illa ſupradicta figurata. Sed iſta latius patebunt in fine totius libri.

In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te: exaudiui te in abſcondito tempeſtatis: probaui te apud aquam contradictionis.

Audi populus meus & conteſtabor te. Iſrael ſi audieris me, non erit in te Deus recens neque adorabis Deum alienum.

Ego enim ſum dn̄s Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: dilata os tuū, et implebo illud.

Hęc eſt ſecūda pars principalis: in qua ponitur vocatio Iudęorum per Chriſtum incar C natum, in qua duo facit. Nam primò ponitur vocatio. Secundò ponitur eorum obſtinatio, & reprobatio: ibi. Et non audiuit. Quantùm ad primū tria ſigna dat Chriſtus Iudæis, quare debent ipſum recipere. Primò, quia liberauit eos de captiuitate, & tribulatione Aegypti. Secundò, quia liberauit eos de abſcōdito, & ſubmerſione tempeſtatis in mari rubro. Tertiò, quia ſuccurrit eis de potu apud aquā contradictionis, vt patet Numeri. 20. Sed quia vt dictum eſt pſalmo. 77. ꝙ quicquid adducit ꝓpheta de veteri teſtamēto proponit tanquam propoſitiones vt inferat, & eliciat concluſiones, & veritates no. teſta. Ideo ex his figuris, & miſteriis propoſitis intelliguntur, & inferuntur tria mirabilia facta per Chriſtum in no. teſt. Primò, quia eduxit nos per paſſio- D nem ſuam de tenebris peccatorum, quæ intelliguntur per Pharaonē, & Aegyptum. Itē ſecundò, quia liberauit ſanctos patres de abſcōdito tempeſtatis inferni. Tertiò, quia probauit nos omnes, & potauit apud aquam, & per aquam baptiſmi, quæ exiuit de latere Chriſti percuſſo, quę dicitur aquę contradictionis, quibus contradicūt Iudæi, & Sarraceni, & cęteri infideles. Et per illas aquas ſumus probati & ſeparati ab infidelibus: & refecti, & regenerati. Dicit ergo Ieſus veniens in carnē. Audi popule meus Iudæorum. Nam quondam inuocaſti me cum eſſes in terra Aegypti in tribulatione, & liberaui te de ſeruitute ægyptiaca: & exaudiui te in abſcondito tempeſtatis in mari rubro: quādo ſubmerſi Pharaonē E cum exercitu ſuo: & te illęſum tranſportaui: Et etiam probaui te apud aquam cōtradictionis, dando tibi aquam de ſilice: Ita nunc pari modo venio in carnem, vt liberem te de captiuitate diaboli: & exaudiam te liberando in abſcondito tempeſtatis inferni: & liberem ſanctos patres qui ibi abſconditi tenentur. Et probem te etiā apud aquas baptiſmales. quibus infideles contradicunt: vt probem fidem veſtram, & ſeparem vos ab infidelibus. Nam oportet, quòd iſta tria mirabilia compleātur in me: prout in lege veteri fuerunt figurata. Audi ergò populus meus Iſrael: quia per iſta tria teſtimonia adducta conteſtabor te, idest teſtem te faciam: quando me in verum Meſſiam debes recipere. Vndè dico tibi, quòd ſi audieris me, & legem euangelicam receperis non erit in te aliquis Deus recens: nec adorabis aliquem Deum alienum: ſed me tantum qui ſum Deus tuus ꝓpitius. Et nota ꝙ iſta litera ad duplicem intellectū poteſt trahi, vno F modo ſicut dictum eſt. Alio modo ſic. nam dicit Chriſtus apparens in forma hominis. O popule meus Iudæorum ſi audieris me, & receperis tanquàm Meſſiam, & adoraueris me, non erit in te Deus recens, nec Deus alienus: eò quòd vides me in forma hominis: imo dico tibi, ꝙ ſum Deus æternus, & Deus tuus & non alius: ſed Deus, & homo: de quo locuti ſunt prophetę quaſi dicat adorando me, nō adorabis Deum alienum nec hominē purū, ſicut putant infideles: imo adorabis verum Deum in humanitate. Nam ego ſum illemet Deus perſonaliter, & non alius qui eduxi te de terra Aegypti: licet tunc non eſſem incarnatus. Nam ſicut tunc loquebar in angelo, & in

A in Moyſe,& in prophetis:ita nunc loquor in carne perſonaliter aſſumpta, & ſic non ſum alius Deus. Ideo ſequitur. Ego ſum dominus Deus tuus qui ęduxi te de terra Aegipti qui modò venio in carnem: vt educam te de captiuitate peccati,& declarem tibi legē: prout tibi Deus promiſit. Deut. 18. cum dixit. Prophetā ſuſcitabo de medio fratrum tuorū ſimilem tui,& ponā verba mea in ore eius. loqueturq́ue ad eos quæcunque dixero tibi. Ergo popule meꝰ audi me: q̃a ego ſum Deus tuus, & ille ꝓpheta ſimilis tui. i. homo, & Deus. Ergo dilata os tuum, & adimplebo illum dando tibi legem euangelicam, & gratiam, & ſapientiam. Hoc autem completum fuit in his, qui Chriſtum audierunt. ſ. in apoſtolis, & toto populo chriſtiano, quibus Chriſtus reuelauit euangelium, & dedit dona ſpiritus ſancti. Iudæis autem minimè: quibus apoſtolis
B dixit. Dum ſteteritis ante reges, & præſides nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, non enim vos eſtis qui loquimini: ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis &c. Ex prædictis patet, ꝙ idem Deus locutus eſt in vtroq; teſtamento, & fecit miracula: Ideo dicit Iudas in canonica ſua, quòd Ieſus eduxit populum de Aegipto.

Et non audiuit populus meus vocem meam: & Iſrael non intendit mihi.

Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis.

Hic ponitur Iudæorum obſtinatio, & ingratitudo, & reprobatio. Vnde dicit Chriſtus. Ego clamaui, & vocaui Iudæos. Primò in perſona per tres annos cum dimidio in Iudæa, & Galilæa, allegādo ſupradicta teſtimo
C nia de me in lege ſcripta: quādo dixit: Scrutamini ſcripturas: quoniam ille teſtimonium perhibent de me. ſi Moyſi crederetis: crederetis forſitan, & mihi: quoniam ille de me ſcripſit. Io. 5. Et multa dixi eis: ſed populus meus non audiuit me, nec vocem nec prædicationem meam: imo occiderunt me. Item ſecundo vocaui eos per apoſtolos meos, & Iſrael non intendit, nec obediuit mihi. Et ideo dimiſi eos reprobatos, & obſtinatos ſecundum deſideria cordis eorum: ſubtrahendo eis gratiā, & ſic ruerūt in omnia mala. Nā ſi gratia Dei deſtituerit hominē, tunc appetitus ſauciatus inclinatus, & pronus ad malū ruit ad oia ſcelera. In tranſlatione Hieronimi habetur: Dimiſi eos in prauitate cordis ſui, & ambulabunt in cōſiliis ſuis. Et tunc eſt litera plana.

Nā ſi quis cōſiliis propriis ducitur ſine gratia: non pōt niſi de pc̄tō in peccatum cadere: nec pōt eſſe peior maledictio. Et in hac maledictione ſunt poſiti Iudęi: q̃a à Deo derelicti. D

Si populus meus audiſſet me: Iſrael ſi in vijs meis ambulaſſet.

Pro nihilo forſitā inimicos eorū humiliaſſē: & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meā.

Ponit punitionē temporalem: nam quia contempſerunt Chriſtum meſſiam, & occiderunt: iō deſtructa eſt ciuitas, & tēplum eorū; & ipſi occiſi, & captiui per Romanos, & victi: oppoſitū tamen fuit de chriſtianis, quia ſubiecerunt, & humiliauerūt ſibi inimicos, & totū Romanū imperiū: iō dicit Chriſtus: Si populus meus Iudęorū audiſſet me cū prædicaui eis per me, & per apoſtolos meos quadraginta annis, & ſi Iſrael in viis meis, & præceptis ambulaſſet, ſumēdo legē euangelicā, pro ni- E
hilo. i. ad nihilū forſitā inimicos eorū humiliaſſem. Et ſuper Romanos tribulātes eos miſiſſem manū, & poteſtatē meā eos puniendo: ſicut puniui eos ꝓpter perſecutionē chriſtianorū. Et ſubieci eos, & totū imperiū eccleſiæ. Et oēs reges terræ humiliaui ſub vmbra eccleſiæ. oppoſitum autē feci de Iudæis: imo dedi fauorem Romanis, qui occiderunt, & captiuauerunt, & ciuitatem Hieruſalem, & templum deſtruxerunt. & ideo ſequitur.

Inimici vero mentiti ſunt ei: & erit tempus eorum in ſecula.

Vero pro ſed: ſed inimici domini. ſ. Iudæi mētiti ſunt ei negando ipſum: iō tempus pœnarum, & dānationis eorū erit in ſęcula, & in æternū. Vnde nota, ꝙ iudęi dicūtur Xp̄o mētiti, eò ꝙ Moyſi, & Ioſue promiſerunt ſub iureiurādo, & maledictione ſeruare legē, & re- F
cipere meſſiā ꝓmiſſum in lege Deut. 18. Prophetā ſuſcitabo &c. & ſic dicunt mentiti non recipiendo eū. Item dicuntur mendaces: q̃a dicuntur, & volunt vocari filii Abrahæ, & nō ſunt: cum non recipiant Xp̄m ſibi promiſſum in Iſaac. Item dicuntur mentiti cū dicunt ſe ſeruare legē, & nō ſeruāt cū nō recipiāt Xp̄m, qui venit legē adimplere. Item dicuntur Deo mentiti cum falsò intelligunt, & gloſant ſcripturas ſacras peruertendo ſenſum earum.

Et cibauit illos ex adipe frumenti: & de petra melle ſaturauit eos.

Nota, ꝙ ſentētia huius verſiculi præcedit ſuperiorē. Nā dicit hic ꝓpheta: ſicut dn̄s cibauit illos. ſ. populū Iſrael ex adipe, & pinguedine, & abundātia frumenti in terra promiſſio

A nis,& melle de petra ſaturauit eos:q a in terra promiſſionis apes mellificant in cauernis, & foraminibus rupium,& petrarũ:ideo dicitur terra manans melle,& lacte:ſic ergo dicit ꝑpheta:nũc Xp̃s i aduẽtu ſuo ſatiauit eos ex adipe frumẽti.i.ſacramẽtũ eucariſtię ad cibũ ſpũalem eis pręparauit,& melle de petra ſaturauit eos. i. cætera eccleſiaſtica ſacramẽta eis cõſtituit dulciſſima, de petra lateris Xp̃i ẽmanãtia ad ſatietatẽ ſpiritualẽ. Et eis dedit etiã mel ſapiẽtiæ,& doctrinæ,& dona gratiarũ ipſe,q dicitur petra eis miſit.Et tunc ordinatur ſic litera.Xp̃s cibauit eos ex adipe frumenti,& de petra melle ſaturauit eos:& inimici Dei mẽtiti ſunt ei tanquã ingrati ipſum non recipiendo,& ideo erit tẽpus dãnationis eorũ in ſęcula &c. Itẽ nota,ꝙ lex vetus dicitur frumẽtũ,& lex euangelica dicitur adeps & pinguedo illius frumẽti,ſiue legis veteris,

B qua pinguedine,& adipe ſatiauit nos dñs.Ex quibus ſequitur,ꝙ iſte pſal.loquitur de vocatione Iudęorũ facta per Chriſtum i carne: & de publicatione euãgelii,per hoc ꝙ dicit.Dilata os tuũ,& adimplebo illud.Secũdò ſequitur,ꝙ loquitur de vltima reprobatione,& dãnatione Iudæorũ, quę facta eſt per aduentũ Chriſti: per hoc,ꝙ dicit Inimici verò domini mentiti ſunt ei:& ẽrit tẽpus eorũ in ſæcula:nã dat eis ſententiã ſine miſericordia. Nã in pſalmis in quibus explicantur punitiões factæ ante aduentũ Chriſti,vtputa captiuitas Babyloniæ,aut vaſtatio Antiochi, ſemper ꝓpheta orat pro illa liberatione illius populi: vt patet pſalmo.43 & 74.& 78.ſed in hoc pſ. non orat pro eis:imo prænunciat finalem punitionem:ſine liberatione dicens. Dimiſi eos

C ſecũdum deſideria cordis eorum. Et erit tempus eorum in ſæcula. In quibus demonſtrat eorum ꝑpetuam damnationem, & ſententiã perpetuã,quæ nõ data eſt eis,niſi poſt aduẽtũ Chriſti.Ergo totus iſte pſal. eſt exponendus de aduẽtu Chriſti, & publicatione euãgelii, & reprobatione Iudęorum:ſed adducit propheta miſteria ve.teſt.vt figuraliter inferat miſteria noui teſt.vt dictũ eſt. Ex quibus patet manifeſta obſtinatio,& cęcitas Iudæorum in hoc pſalmo.Ideo dicit Auguſtinus libro de vnico baptiſmo, ꝙ Iudæi ſunt mali in bona lege carnaliter intelligentes. Sed Chriſtiani ſunt boni in eadem lege ſpiritualiter ſapientes. Nam ex eadem lege Iudæi colligunt cibos carnales,& mortiferos: Chriſtiani vero fructus ſpirituales,& ſalutiferos: & ideo lex vetus ſemper manet bona:ſi rectè, & ſpiritualiter intelligatur: nec per Iudæorum falſam intelligentiam lex diuina in aliquo deprauatur.Nam veritas legis non ſumitur ab intellectu intelligentis: ſed à Chriſto qui eam in ſe verificauit,& impleuit,vt ſæpius dictũ eſt. Ex toto titulo, & expoſitione huius pſalmi poſſunt recolligi ſeptem concluſiones. D

Prima concluſio,ꝙ totum tẽpus gratiæ ab aduẽtu Chriſti, vſque ad iudiciũ eſt verũ ſabbatũ, per ſabbata legis figuratum,& verus ſeptimus mẽſis:& tẽpus collectæ, & vindemiarũ ſpiritualiũ,probatur. Nam in hoc tẽpore cõpleta ſunt omnia miſteria, quæ per illa ſabbata, & feſta figurabantur. Nã primò in hoc tempore nos ceſſamus,& pręcipimur ceſſare ab operibus legis Moyſaicæ, & ab omni opere ſeruili peccati:& in hoc tẽpore fuimus per ſacrificiũ Xp̃i liberati, & expiati, & confecuti ſumus propitiationem, & indulgentiam. E Et in hoc tempore Chriſtus extorſit nobis vinũ euangelicũ à vinaceo legali: & oleũ ab amurca in torculari euangelico: & ſeparauit granũ à paleis. Et in hoc tempore continuè colligimus fructus euangelicos, & fruimur gratia ſacramentorum.Et in hoc tẽpore continuè celebramus veraciter, & realiter feſta illa, quę illi ſemel in anno, & ſeptimana celebrabant in figura.

Secunda cõcluſio ꝙ poſt aduentũ Chriſti omnia illa feſta ceſſarunt legaliter,& figuraliter celebrari.probatur.Nam ſicut aduenien te iſto tẽpore ceſſauit illud:ita adueniente veritate,quę cõpleta fuit,& completur cõtinuè in hoc tẽpore:debent ceſſare ea quę fiebãt figuraliter in illo tẽpore: quia veniente lumine ceſſat vmbra:& veniẽte veritate ceſſat figura.Ex quibus ſequitur,ꝙ falſo modo Iudæi,& in uanum celebrant, & obſeruant in hoc tempore illa feſta. F

Tertia cõcluſio ꝙ iſte pſal,debet cantari,et illa feſta celebrari cũ pſalterio euãgelico, & citara:hoc eſt cum obſeruantia pręceptorũ, & fide articulorũ.& gratia ſacramẽtorum, & cũ tuba confeſſionis,& prędicationis euãgelicę:& cum timpano memoriæ paſſionis. Ex quibus patet ꝙ Iudæi moderni non verè cantant iſtum pſalmum,nec celebrant iſta feſta.

Quarta cõcluſio, ꝙ religio Chriſtiana verè cantat iſtum pſalmũ,& celebrat illa feſta. probatur: quia ſeruat omnes illas conditiones,& veram intelligentiã illorũ miſteriorũ.

Quinta cõcluſio, ꝙ magis obligãtur Chriſtiani

A ſtiani ad ſeruandũ illa feſta in veritate, & ſpi
ritualiter: quã illi obligabantur tunc in figu
ra. probatur: quia maiora beneficia recepi-
mus, quia illi fuerũt liberati à ſeruitute cor-
porali, & tẽpali: nos autẽ ab æterna, & ſpũali.
Sexta cõcluſio, ꝙ populus iudaicus non ſo
lum fuit ingratus Deo in non recipiẽdo Chri
ſtum: ſed etiam mendax: quia fecit menda-
cem Deum, & legem, & prophetas, per quos
Chriſtus fuit promiſſus.
Septima cõcluſio, ꝙ propter hoc peccatum
Iudęi fuerũt dimiſſi, & derelicti in adinuen-
tionibus ſuis per ſubſtractionem gratiæ: &
iõ manent obſtinati vſque ad finem mundi.

PSALMVS. LXXXI.

DEus ſtetit in ſinagoga Deorum: in medio autem Deos dijudicat.

Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?

B *Iudicate egeno, & pupillo: humilem & pauperem iuſtificate.*

Eripite pauperem: & egenum de manu peccatorum liberate.

Huic pſal. præponitur talis titulus, i. Pſal.
ipſi Aſaph, ad denotandũ, ꝙ Dauid fecit hũc
pſalmum, & dedit ipſum cantandum ipſi A-
ſaph: eò ꝙ dirigiẽ toti eccleſiæ ꝑ Aſaph figu-
ratæ. Qui quidem pſalmus licèt ſit paruus, &
breuis in verbis: tñ eſt longus in ſententia, &
intelligentia: eò quòd præſupponit multa, &
magna ad ſuam intelligentiam in vtroq; te-
ſtamento: ideo non tædeat lectorẽ totã expo
ſitionem inſpicere. Ad cuius intellectum eſt
primò notandũ ſecundum Ioſephũ 18. Anti
quitatũ, & 2. de bello Iudaico: quòd per 40.
annos ante natiuitatem Chriſti reſurrexerũt
C quatuor ſectę in Hieruſalẽ: inter quas ſurre-
xerunt duę principales. Quatuor prima fuit
ſecta Saducęorũ: qui nõ recipiebãt, niſi quin
que libros Moyſi: & ſic ſpernebant libros ꝓ-
phetarũ, & nuptias, & negabant Angelos eſ-
ſe. Cõtra quos ſurrexit ſecta Phariſęorum de
tribu Simeon qui recipiebant legẽ, & prophe
tas: & colebant nuptias, & aſſerebant Ange-
los eſſe, & expectabant Meſſiam futurum ꝑ
prophetas prænunciatum, venturũ ad liberã
dum eos temporaliter de iugo Romanorum
&c. Iſti autem fingentes arctam religionem,
& obſeruantiam legis erant diuiſi à cęteris
popularibus, & habitu, & moribus, & modo
viuendi: & ideo dicti ſunt Phariſęi. i. diuiſi.
Et qa præ cæteris dabãt operam ſtudio legis
& prophetarũ: ideo aſſumpti ſunt ad dignita
tem iudicialem, accipientes à principibus ſa D
cerdotum poteſtatem gloſandi, & legendi, &
iudicandi iudicia ſuper catedrã Moyſi loco il
lorum. 70. quos Moyſes ſtatuit ad cauſas au-
diendas, & diſcutiendas: & litigia ſedãda, &
dirimenda in populo. Et ſic inceperunt ordi
nare alienas traditiones nouas ad regendum
populũ ſemper ad propriũ lucrũ, & regẽdas
diuitias, & impinguandas domos ſuas. eò ꝙ
fuerunt aſſumpti, & recepti ad portionẽ de-
cimarũ, & oblationũ ſimul cũ ſacerdotibus.
Cęteri autem iuris, & legis periti de tribu Si
meon ſimul cũ Pharſæis iudicantes, & ſedẽ-
tes in catedra Moyſi, q nõ ſeruabãt illã reli-
gionem dicebãtur Scribę: eò ꝙ ſimul gloſſa-
bant legẽ, & ſcribebãt traditiones, & decide-
bant cauſas, & litigia. Oẽs ergo iſti tã Scribæ
q̃ Phariſæi intãtũ ſunt abuſi ſua poteſtate ꝓ
pter ꝓpriũ lucrũ ꝙ deſtruebãt populares di
latãdo litigia, & comedebãt domos viduarũ E
& pupillorũ, & opprimebãt pauperes, & faue
bãt diuitibus facti acceptatores perſonarum.
Sed quia in hoc tẽpe venit Chriſtus, ad quem
pertinebat declarare legẽ, & ꝓphetas, & ma-
nifeſtare voluntatẽ patris, recipiens templũ,
& legẽ prophanatã ꝑ eos: ideo incepit prædi-
care cõtra eorũ auaritiã, & tirannidẽ, & diiu-
dicare in tẽplo, & ſinagogis cõtra Scribas, &
Phariſæos: qa oĩa iudicia ꝑuerterãt, & bonos
mores, & templũ ꝓphanauerant. Et hæc fuit
cauſa, quare moti ſunt cõtra eum, & conſpi
rauerunt in necem eius: vt dictum fuit pſal.
2. Hoc pręuidens Dauid in ſpiritu fecit hũc
pſalmum: in quo tria principaliter facit intro
ducendo Chriſtũ loquentẽ. Nã primò expro
brat, & reprehẽdit prauũ, & ꝑuerſum iudiciũ
Iudæorũ, ſ. Scribarũ, & Phariſæorũ: qđ fece- F
runt cõtra Chr̃m, & cæteros pauperes. Secũ-
dò prædicit eorũ cęcitatẽ, & obſtinationem.
Tertiò eorũ punitionẽ. Secũdũ ibi. Neſcierũt
neque intellexerũt. Tertium ibi. Ego dixi dĩi
eſtis. Quantùm ad primum eſt notandũ ſi-
cut dictum fuit, pſalmo 49. ꝙ ſacra ſcriptura
multotiẽs iudices appellat Deos ſecundùm
officium per quandã participationẽ inquan
tũ Deus cõmunicat eis officiũ regendi in ter
ris: qa oĩs poteſtas à Deo eſt, vt infra patebit.
Et ſic dixit dominus ad Moyſen. Exod. 22. Si
latet fur: dñs domus applicabitur ad Deos.
Itẽ in eodẽ Ad Deos. i. ad iudices vtriuſq; cã
perueniet. Itẽ in eodẽ. Diis. i. iudicibus non
detrahes, & principi populi tui non maledi-
ces. Et ſic Deus vocat eós Deos: inquantùm

A gerũt, & exercent officiũ ex parte Dei in ter-
ris. Et ita pariter Dauid in hoc pſ. Scribas, &
Phariſęos, & principes ſacerdotũ vocat Deos,
eò ꝙ ſedebant in catedra Moyſi iudicantes iu
dicia tanquàm ſucceſſores illorum. 70. quos
Moyſes conſtituit ad iudicandum ex cõſilio
Ietro, & pręcepto Dei: quorum falſa, & per-
uerſa iudicia Chriſtus reprehendit, & diiudi
cat in hoc pſal. ꝓphetice: prout poſtea diiudi
cauit principaliter in carne. Dicit ergo Da-
uit, ꝙ Chriſtus Deus, & verus iudex venit in
carnem, & ſtetit in ſynagoga, & congregatio
ne Deorum. ſ. iudicum Scribarũ, & Phariſęo
rum, & ſacerdotum qui iudicabant iudicia in
ſynagogis ſedẽtes ſuper catedram Moyſi. ſed
Chriſtus tanquàm iudex principalis, & verus
diiudicat inter Deos. ſ. inter Scribas, & Phari
ſæos, qui alios iniuſtè, & falsò iudicabant: qui
B diiudicando eos, eorũ praua iudicia reprehen
debat, dicens. O Scribæ, & Phariſæi q ſedetis
in catedra Moyſi: vſquequo iudicatis iniquè
& iniqua iudicia, & facies peccatorum ſumi-
tis. i. perſonas peccatorum acceptatis contra
iuſtos, & pauperes? q a hucuſq; multos inno-
centes condemnaſtis, & nocentes, & iniuſtos
abſoluiſtis. Iudicate ergo pupillo, & egeno ip
ſi iuſtitiam miniſtrando, & iniuriam nõ infe
rendo, ſed in ſua iuſtitia fauendo, & humilẽ,
& pauperem iuſtificate. i. in iudicio iuſtũ oſtẽ
dite: quia qui condemnat innocentem, & iu-
ſtum iniuſtum ipſum apud populum oſten-
dit. Et eripite pauperem, & egenum, & libera
te eum de manu peccatoris opprimentis eum
iniuſtè. Sed inter cęteros nolite me ex inui-
dia iniuſtè ad mortem iudicare, & eripite me
pauperem, & egenum, & liberate me de ma-
C nu Pilati: cui me crucifigendum tradidiſtis.
Sed ad maiorem intellectum eſt notandum,
ꝙ Chriſtus in quadruplici ſynagoga dicitur
diiudicare, & hoc quadruplici iudicio. Nã pri
mò diiudicauit in ſynagoga. i. cõgregatione
apoſtolorũ, & hoc iudicio diſcretionis diſcer-
nẽdo veritatẽ, & intelligẽtiam legis: vt patet
Mat. 5. & 6. & per totũ diſcurſum euangelicũ.
Scđò diiudicauit ĩ ſynagoga Scribarũ, & Pha
riſæorũ, & ſacerdotũ & hoc iudicio exprobra
tionis, & reprehenſionis, vt patet ẽt per totũ
diſcurſum euãgelicũ, & maximè Matt. 12. qñ
Phariſæi dixerũt: ꝙ in Beelzebub eiiciebat de
monia, vbi per multas rõnes exprobrauit eo
rum malitiam, & cęcitatem, & futurã dãna-
tionẽ. Itẽ apud Capharnaũ. Io. 6. vbi diſcepta
uit cum eis de pane & vino. Itẽ in Hieruſalẽ
qñ dixit: Quis ex vobis arguet me de pecca- D
to. Item Mat. 21. & 22 & 23. qñ dixit eis: Vę
vobis Scribæ, & Phariſęi. Et quãdo dixit. Su-
per catedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Pha
riſæi &c. Et ſic patet qualiter Chriſtus multo
tiens, & ſæpe ſtetit in ſynagoga Scribarum, &
Phariſęorum, & diiudicauit inter eos, eorum
prauos mores, & falſam doctrinã reprehẽden
do, & iniqua iudicia, quę faciebant cõtra pau
peres, & contra ipſum improperando, & eorũ
damnationem, & obſtinationem prædicendo
& improperando. Tertiò diiudicauit, & diiu-
dicat Chriſtus in ſynagoga beatorum in cœ-
lo, & occulto iudicio obſtinatos Iudęos ad
perpetuam captiuitatem, & ſeruitutem tẽpo-
ralem, in qua ſunt hodie, & etiam ad ſpiritua
lem condemnando. Quartò iudicabit in finẽ
mundi in medio 12. apoſtolorum, quãdo ve
niet in poteſtate magna & maieſtate tũc diiu
dicabit iudicio vniuerſali, & manifeſtè inter E
reges, & ſuos populos, & inter prælatos, &
ſuas oues, & ſic tribuet vnicuique ſecundum
opera ſua. Et ſic iſta prima pars principaliter
intelligitur de iudicio quo Chriſtus diiudi-
cauit inter Scribas, & Phariſæos eorum ini-
qua iudicia deteſtando, & maximè iniquum
iudicium quod fecerunt contra eũ, vnde ait
Dauid, ꝙ Xp̃s Deus ſtetit in ſynagoga Deorũ.
ſ. iudicũ Scribarum dicens; Vſquequo iudi-
catis iniquitatem, & facies peccatorum ſumi
tis, innocentes condemnando & prauos abſol
uendo? iudicate pupillo, & egeno. humilẽ, &
pauperem ipſum iuſtificate. i. iuſtũ cognoſci-
te, & eripite me egenum, & pauperem, & ino
pem, & liberate me de manu Pilati peccato
ris, & hominis idololatræ, & gentilis, cui me
crucifigendum tradidiſtis. q. d. ſicut liberaſtis F
Barrabam ſeditioſum, & latronem, & homi-
cidam de manu Pilati volentis ipſum ſuſpen
dere, ita liberate me egenum, & pauperem,
& innocentem, quia nullus veſtrum eſt qui
poſſit arguere me de peccato. Sed vultis me
interficere, quia veritatem locutus ſum vo-
bis. Io. 7. & 8. & 10. Omnia ergo ſupradicta
poſſunt eſſe verba prophetę incipiendo con-
ſtructionem à ſecundò verſu, vt ꝙ dicat Da-
uid apoſtrophãdo. O Scribæ, & Phariſæi vſ-
quo iudicatis iniquitatem, & facies peccato-
rum ſumitis contra Chriſtum, & pauperes
iudicate Chriſto, & vnicuique pupillo, & e-
genum, & pauperem, & innocentem iuſtifica
te, iuſtũ oſtendendo. Eripite Chriſtum pau-
perem, & innocentem, & de manu Pilati pec
catoris

A catoris libertate: quoniam Chriſtus Deus ſtetit.i.ſtabit in iudicio finali in ſynagoga.12.apoſtolorum iudicando.12.tribus Iſrael, & ſic ipſe qui iudicatus fuit à vobis iniquè, iudicabit vos iuſtè ad mortem, & pœnam æternam &c. Vtroque ergo modo poteſt intelligi, & exponi iſta prima pars huius pſal. ſed prima expoſitio continet plura ſacramenta eò: ꝙ continet, & implicat totum diſcurſum euangelicum: & eſt magis conformis literæ, & ſententiæ ſub ſequenti. Deinde cum ſubdit,

Neſcierunt neque intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebũtur omnia fundamẽta terræ.

Prędicit ꝓpheta cęcitatẽ, & obſtinationẽ Iudæorũ cõceptã cõtra Xp̃m. Ad cuius intellectũ eſt primò notãdũ ſicut eſt prędictis põt B haberi, ꝙ tres cõditiones Iudęorũ concurrerunt in principio ad coniurandũ, & cõſpirãdum in mortem Chriſti. Primò Saducęi ex ignorantia legis, & ꝓphetarũ: eò ꝙ Chriſtus prædicabat reſurrectionẽ, & vitã futurã beatorũ, & honeſtatẽ, & ſtabilitatẽ matrimonii, quæ oĩa ipſi ignorabãt ex ignorãtia legis, & ꝓphetarũ, ꝓut Xp̃s oſtẽdit eis Mat.22. Secũdò cõuenerũt principes ſacerdotũ, eò ꝙ prędicabat cõtra eorũ auaritiã. Tertiò cõuenerunt Scribæ, & Phariſæi ex odio cõcepto, & inuidia, qa omnes flagellauerat & eiecerat de tẽplo, & exprobrauerat eorum vitam ſimulatã & ſuperbiam Mat.23. Item ſecundò eſt notãdũ, ꝙ ſicut illę tres conditiones.ſ. Saducęi, & Scribę, & Phariſæi, & ſacerdotes conuenerũt & cõſpirauerũt ad tractandũ necẽ Chriſti: ita tres conditiones hominum conuenerunt ad executionem mortis Chriſti. Primò oẽs ſupradictæ tres cõditiones.ſ. Saducęi, Scribæ, & Phariſæi, & ſacerdotes q tanquàm reũ tradi- C derũt eũ Pilato ad crucifigendũ. Secũdò totus populus ab eis ſeductus, q ſimul cũ eis inſtabat, & clamabat crucifigẽ. Tertiò Pilatus cũ ſuis miniſtris, qui Chriſtũ flagellauit & crucifixit. Et oẽs iſti tàm primi quàm ſecundi cõuenerunt, & proceſſerunt in mortem Chri ex quadã ignorantia: ſed diuerſimodè ꝓut videbitur. Nam quidã proceſſerunt ex ignorantia negationis, quidã ex ignorantia ſeductionis, & quidam ex ignorantia affectata, & perpetrata: & de omnibus his poteſt intelligi, imo intelligiſ iſte verſus. Vnde dicit ꝓpheta, ꝙ Chriſtus Deus venit in carnem, & ſtetit in ſynagoga Scribarum, & Phariſæorum declarãdo legẽ, & prophetas & reprehendẽdo eorũ peccata. Sed tres conditiones hominũ

Iudęorum contempſerunt eum in principio A ex quadam ignorantia, & ſic conſpirarunt in necem eius. Nam primò Saducæi neſcierunt ex ignorantia negationis, eò ꝙ nõ recipiebãt ꝓphetas niſi ſolos quinq; libros Moyſi ad literam ſine aliqua intelligentia. Secundò non intellexerũt eum ſacerdotes, & Leuitæ: eò ꝙ nõ dabant operam ſtudio legis, & ꝓphetarũ, niſi ad recipiendas decimas, & oblationes, cætera autem committebant Scribis, & Phariſæis. Sed tertiò Scribę, & Phariſæi ambulauerunt in tenebris ex ignorantia affectata, & craſſa, & ſpontè, & ex induſtria, & inuidia, & malitia perpetrata, quæ occęcauit eos, ne itelligerent ſacramenta Dei in ſcripturis, nec doctrinam quam Chriſtus eis prædicauit. Et ſic omnes iſtę tres conditiones Iudæorum conſpirauerũt in necem Chriſti, primi neſciẽdo ſacerdotes non intelligendo: Scribæ, & Phariſæi in tenebris, & malitia, & odio, & inuidia B occęcati ambulando. Item iſte verſus, & intelligentia eius non ſolum refertur ad cõſpirationẽ, ſed etiam ad executionẽ necis Chri. Nam primò Pilatus, & miniſtri neſcierunt ex ignorantia negationis: quia nunquàm viderunt legem, & ꝓphetas, nec tenebantur videre, quia erant gentiles. Secundò populares Iudæorum non intellexerunt legem quã intelligere tenebantur, & etiam non intellexerunt doctrinam Chriſti, eò ꝙ erant occupati circa negocia temporalia. Sed tertiò Saducæi, Scribæ, & Phariſæi in tenebris ambulauerũt ex auaritia, & inuidia, & odio, & malitia quæ occęcauit eos, ne intelligerent doctrinam Chriſti, nec legis, nec prophetarum, quibus dixit Chriſtus: Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniũ ꝑhibẽt de me, & ſi crederetis Moy F ſi crederetis forſitãn & mihi: qa ille de me ſcripſit Io.5. Item Io.12. dixit Chriſtus eis: Ambulate dum lucem habetis, ne tenebrę vos comprehendant, & dum lucem habetis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis. Sed ſubdit euangelica, ꝙ cum tanta ſigna feciſſet coram eis, non crediderũt, vt ſermo Eſa. impleretur. Excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, nec intelligãt corde &c. Eſai.6. Et ſic patet qualiter omnes iſti conuenerunt in mortem Chriſti.ſ. Pilatus cũ ſuis neſciẽdo, & populus Iudæorum ſiue turba non intelligendo, & Saducæi, & Scribæ, & Phariſęi, & ſacerdotes in tenebris odii, & inuidiæ occęcati ambulando. Item tertiò iſte verſus põt intelligi, & exponi referẽdo ad tripli-

A cem ſtatum Scribarum, & Phariſæorum. Nã primò ante aduentum Chriſti neſcierunt intelligentiam legis,& prophetarũ, eò ꝙ ſolus Chriſtus erat legẽ, & prophetas declaraturus vt patet Deu.28.Sed ſecundò quando venit Chriſtus declarans legẽ,& prophetas non intellexerunt,nec voluerunt intelligere,prout dictum eſt.Sed poſtquã non crediderunt poſt paſſionem,& reſurrectionẽ,ſed in eadem cęcitate,& malitia, & obſtinatione permanere decreuerunt, & in eadem hodie perſeuerant: ideo dicit ꝓpheta,ꝙ in tenebris ambulãt.Nã primò ambularunt in tenebris obſtinationis à reſurrectione Chriſti vſque ad deſtructionẽ ciuitatis Hieruſalem, & vaſtationem eorum, per quadraginta annos: ſed modo ambulant in tenebris vſque ad finem mundi in eadem
B obſtinatione ſemper perſeuerãdo, & falſam, & deteſtabilẽ doctrinã ſemper addẽdo, & augẽdo.Et ſubdit:Mouebunt fundaméta terræ: q.d.ꝙ iſta cęcitas,& obſtinatio durabit,& perſeuerabit, vſquequò mouebũtur fundaméta terræ.i.per 40.annos poſt reſurrectionẽ Chriſti, vſque ad deſtructionẽ Hieruſalẽ,& totius terrę promiſſionis factã per Titũ,& Romanos,in qua deſtructione tota ciuitas fuit euulſa,& euerſa à fundamentis. Et nõ ſolum fuit euerſa Hieruſalẽ à fundamẽtis: ſed ẽt multæ aliæ ciuitates Iudeæ,& Galileæ,& totius terræ ꝓmiſſionis,vt ait Ioſephus in libro de bello Iudaico. Item non ſolum ambularunt in tenebris cęcitatis,& obſtinationis, vſque ad deſtructionem Hieruſalem à fundamẽtis,ſed ẽt ambulant in tenebris perſeuerando in ſua
C malitia addẽdo dolorẽ ſuper dolorẽ, & apponẽdo iniquitatẽ ſuper iniquitatẽ, & mala malis vſque ad finẽ ſæculi:qꝛ mouebuntur fundamenta totius terræ.Nã poſt paſſionẽ Chriſti diabolus egreſſus a populo gentili aſſumpſit ſeptem ſpiritus, & hereſes nequiores ſe, & ingreſſi habitarunt in populo Iudaico. Et ſic facta ſunt nouiſſima illius peiora prioribus:ſemper addendo mala malis.Ad cuius intelligentiam eſt vlterius notandum,ꝙ illa ſupradicta doctrina deteſtabilis Scribarum, & Phariſæorum perſeuerat hodie inter Iudeos modernos, tanquã morbus hereditarius cũ augumento Talmudicæ prauitatis.Vnde Phariſęi ante aduentum Chriſti ſolum deprauauerat ſcripturas quod ad præcepta pertinentia ad iudicia, & oblationes inquantũm adtrahebant,& gloſſabant ad lucrum ſuum fingendo religionem,vt patet Mat. 23.ſed poſt reſurrectionem Chriſti videntes Scribæ, & D
Phariſæi manifeſtatã reſurrectionem per miracula apoſtolorum,& quõ multa millia hominũ cõuertebantur ad Chriſtũ, confitentia ipſum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, tunc confuſi, & malitia occęcati, excogitauerunt immittere deterius venenũ & fermẽtum ad corrumpendum ſacram ſcripturã ve.teſt.peruertendo legẽ, & prophetas à vero ſenſu,volẽdo probare,quòd Chriſtus in lege promiſſus non debebat eſſe Deus, ſed purus homo & quòd tantum erat venturus ad liberandũ illum populum de captiuitate temporali Romanorum,& ad conferendum eis bona temporalia. Sed vt ſuam perfidiã fortius poſſent aſtruere aſciuerunt in ſocietatẽ ſuã quendã Necromanticum nomine Mair genere Idu- E
meum, & fecerunt ipſum proſelitum præcibus,& muneribus:inſtruendo ipſum il lege, & prophetis cum falſa intelligentia, & deteſtabili fermẽto eorum. Sed cũ iſte Mair eſſet iã verſutus,& aſtut⁹, vt cõplaceret Phariſęis excogitauit iniquum modum ad confirmandam, & augendam malitiam eorũ. Et dixit qualiter Deus dedit duplicem legem Moyſi in monte Sinai. Primò vnã ſcriptã in tabulis & in cartis,& aliã oretenùs, & ſecretã. Vnde Moyſes nõ ſolũ manifeſtauit legem ſcriptam populo, quæ continetur in illis quinq; libris qui habentur apud omnes, ſed nõ manifeſtauit legem ſecretam oretenùs datam, ſed illam tantùm manifeſtauit Ioſue cum pacto, vt ille tantùm manifeſtaret ſuo ſucceſſori. Et ſic dicebat iſte ſacrilegus Mair: quòd illa lex per ſucceſſores venerat vſque ad ipſum, F
cui præcepit Deus manifeſtare eam omni populo Hebræorum propter inſtantem neceſſitatem: quia multi Iudæorum conuertebantur ad Chriſtum: ne Iudaiſmus deſtrueretur, quam legem appellauit Miſna, ideſt ſecundam legem. In qua quidem lege continentur multa erronea, & contraria veritati, ſed inter cætera continetur, quòd prima lex non fuit data, niſi ad quandam inſtructionem temporalem,ſed iſta ſecunda eſt de vltima intentione Dei, tanquàm declaratio primæ: & quòd iſta ſecunda debet corrigere primam, cum ſit maioris autoritatis, & de vltima intentione Dei. Et ſic continet multa contra veritatem literæ peruertendo verum ſenſum primę legis,quam habemus, ad falſum propoſitum eorum.Et continet etiam omnes traditiones Phariſæorum, vt oſtenderet

A ſtenderet eas à Deo ordinatas. Omnes autem iſtas traditiones contentas in iſto Miſna ſiue ſecunda lege: poſtea redegit inſcripta quidam appellatus Rabi Indanaſi: qui ſecundùm alios vocatur Rabi Monoa, in quodam volumine multis libris diuiſo: quod Iudæi appellãt Miſna, ideſt ſecundum legem. Sed tempore magni Conſtantini videntes Rabini Hebræorum totum populum gentilẽ conuerti ad Chriſtum, & deſtrui idola, & omnia templa idolorum conſecrari in eccleſias Chriſti: ex cuius occaſione maxima multitudo Iudæorum conuertebatur ad Chriſtum: eò quòd patebat manifeſtè Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam: poſtquàm in nomine ſuo omnia idola delebantur ſecundum oracula omnium ꝓphetarum. Hoc ergo videntes Rabini Iudæorum congregati ſunt in Babylonia Aegypti in magna multitudine: qui ſupra-
B dictum Miſna prolixius, & copioſius: expoſuerunt, & in plures libros diuiſerunt; quam ſcripturam Talmud appellauerunt. In quo quidem Talmud multa falſa, & contra rationem, & naturam, & bonos mores confinxerunt: inter cętera enim dicunt, quòd quando Moyſes accepit ſupradictam duplicem legem in monte Sinai, pariter fuerunt cum Moyſe animæ omnium ꝓphetarum ſcilicet Eſaię, & Hierem. & aliorum: qui ſinguli ſuas ſingulas acceperũt prophetias: quæ quidem animæ ꝓphetarum poſtea temporibus ſuis venerunt ad corpora ſua, & ſic ſuis temporibus manifeſtarunt in Iſrael ſuas ꝓphetias. Item tertiò dicunt, quòd ibidem fuerunt a-
C nimæ omnium Rabinorum, qui compoſuerunt Talmud, & ibi in monte Sinai acceperunt intelligentiam legis, & prophetarum, & totam doctrinam traditam in ipſo Talmud: quę quidem animę venerunt ad ſua corpora tempore magni Conſtantini, qui tradiderunt Talmudicam doctrinam in libris Talmud. Et ideo dicunt, quòd illa doctrina non poteſt mentiri, poſtquàm fuit tradita à Deo ſimul cum lege, & prophetis. Quam quidem doctrinam Talmudicam legunt, & obſeruant omnes Rabini Iudæorum, & cum ea regunt iudaiſmum, & Iudæos ſimplices, & in tali deceptione, & cęcitate perſeuerant. Ex quibus omnibus ſequitur. Primò, quòd doctrina Talmudica habuit ortum à ſecta Phariſæorum, ſed poſt proceſſit, & creuit addendo deteriora mendacia, & figmenta, & deteſtabilius fermentum: cor-
rumpendo veram intelligentiam legis, & D
prophetarum, & peruertendo ſacram ſcripturam à vero ſenſu: negando Chriſtum eſſe Meſſiam promittendo alium Meſſiam temporalem. Secundò ſequitur, quod doctrina Talmudica eſt doctrina phariſaica. Nã vt dicunt, doctrina Talmud nil aliud, eſt niſi explicatio ipſius Miſna ſiue legis oretenùs datæ. Et Miſna nil aliud eſt niſi prima lex expoſita ſecũdum traditiones Phariſęorum. Ex qbus patet, quòd doctrina phariſaica, adhuc perſeuerat hodie inter Iudæos modernos, quam doctrinam Chriſtus appellat fermentum Phariſæorũ. Matth. 16. & Lucæ. 11. eò quod corrumpit ueram intelligentiam legis, & ꝓphetarum. Hæc eſt ergo illa tenebroſa doctrina, quam præcepit vitare Chriſtus Iudæis, quando dixit: Ambulate in lucẽ, ne tenebræ vos comprehendant. Et in his tene-
bris ambulãt Iudæi: poſtquàm negarũt Chri- E
ſtum, vſque ad præſentem diem, & ambulabunt, vſque in finem mundi. Ex ſupradictis patet, ꝙ Iudæi moderni iam non ambulant in lege Dei, ſed in tenebris phariſaicis, & Talmudicis, & tenebroſo fermento illius ſacrilegi Mair Idumæi. Et ideo iam non ſunt populus Dei, nec Iudæi, nec Iſraelitę: ſed Idumæi ab illo Mair, cuius doctrinam ſequuntur: qui cum ſeptẽ diabolis Talmudiſtis ingreſſus eſt in ſynagogam, & facta ſunt nouiſſima illius peiora prioribus. Quod præuidens Dauid in ſpiritu dicit, ꝙ Scribæ, & Phariſæi neſcierunt legem Dei, & ꝓphetas ante aduentum Chriſti, nec intellexerunt quando Chriſtus eã declarauit: quia non intelligendo Chriſtum nõ
intellexerũt legem nec ꝓphetas: quia nolue- F
runt ipſum intelligere inuidia, & malitia, & auaritia occęcati, & ſic crucifixerunt eum. Sed taliter fuerunt obdurati, & occęcati poſt reſurrectionem, ꝙ in eadem malitia, & obſtinatione ambularũt, vſquequò fuerunt euerſa, & mota fundamenta terræ: & ciuitates eorum deſtructæ per Titum, & Romanos. Sed adhuc magis tenebroſi, & deprauati ꝑ falſam doctrinam Talmud et Mair in tenebris ambulant, vſquequò mouebuntur fundamẽta terrę. i. totius orbis tempore iudicii, quãdo erit vniuerſalis terræ motus in mundo: quando non ſolum fundamenta terrę, ſed etiam virtutes cœlorum mouebuntur. Matthæi. 24. quaſi dicat Dauid, quòd vſque ad finem mũdi perſeuerabit iſta cęcitas, & obſtinatio, & Iudæi ambulabunt in tenebris huius

A deteſtabilis doctrinæ Mair, & Talmudiſtarũ.
Sed eſt aduertendum, ꝙ licèt iſta cęcitas, &
obſtinatio Iudęorũ ſit irremiſſibilis reſpectu
totius ſynagogæ, vſque ad iudicium: tamen
particulariter eſt remiſſibilis reſpectu aliquo
rum. Ad cuius intellectum eſt notandum: ꝙ
voluntas hominis tenet medium inter volũ-
tatem Dei, & diaboli ratione conſultationis
& electionis. Nam voluntas Dei eſt omnino
immutabilis in ſua electione, cum non indi-
geat cõſultatione: eò ꝙ ſua duratio ſit inter-
minabilis, & tota ſimul. Et ſic omnia videt, &
præuidet ſimul, & ſic peccare non poteſt. Sed
quia voluntas diaboli non elegit ſine prçuia
conſultatione: ideo per totã morã conſulta-
tionis potuit errare ſua electione dum fuit
viator ſecundum ꝙ fuit mutabilis ad vtrum-
libet. Sed poſtquã ſemel elegit, manſit immu
tabilis in ſua electione. Et ideo boni Angeli
B fuerunt confirmati in gratia poſt electionẽ:
& mali manſerunt obdurati, & irreuocabili-
ter obſtinatũ in peccato ſuo. Et illud peccatũ
eſt eis irremiſſimibilè. ſicut eſt in eis irreuoca
bile: eò ꝙ peccauerũt in termino ſuę vię. Sed
quia voluntas hominis tenet mediũ inter vo
luntatẽ Dei, & Angeli. iõ ita eſt mobilis poſt
electionẽ, ſicut ante ad retractãdũ qđ elegit.
& eligendũ opppoſitum bonum vel malũ: q͂a
tota vita hoĩs eſt via, vſque ad terminũ mor-
tis: vt poſtea dicetur: & ſic nunquã peccat in
termino vſq; ad mortẽ incluſiuè: & ſemp e-
ius pctm̃ perpetratũ in vita eſt remiſſibile:
Et ideo pctm̃ primorũ parentum fuit remiſſi
bile: quia peccauerunt in via. Et ſic pctm̃ cu-
iuſlibet Chr̃ani eſt remiſſibile vſq; ad mor
tẽ excluſiuè: eò ꝙ vſq; ad illũ terminũ comi
C tatur ipſum gratia Chriſti in virtutẽ: rõne ca
racteris, quẽ accepit in baptiſmo. Secus autẽ
eſt de Iudęis q totaliter reſiſtũt gratię Chri,
qui noluerũt recipere caracterẽ Chriſti: qui
frequẽtiſſimẽ in Chriſtianis eſt cauſa recupe
randæ gratiæ, & caritatis per peccatum actua
le perditæ, & amiſſæ. Imo vltra pœnã igno-
rantiæ inflictæ in Adã perpetrarũt ſibi cęcita
tem & obſtinationẽ propter mortẽ Chriſti,
& legis euangelicæ, & doctrinę eius: imo etiã
procurarũt ſibi falsã doctrinã Phariſſaicã, &
Talmudicam, quæ magis reddit eos hebetes,
& ineptos, & indiſpoſitos ad lumen veritatis
capeſſendum propter contrariam indiſpoſi-
tionẽ inflictã, & affectatam, & perpetratam.
Et ſic manet pctm̃ eorum de ſe irremiſſibile,
eò ꝙ cęcitas eorũ eſt indelebilis: nec habẽt in

D ſe aliquã diſpoſitionẽ, nec aptitudinẽ ad gra-
tiam recipiendã, ſicut habẽt Chriſtiani poſt
pctm̃ cõmiſſum: quia reſtat Chriſtiano pec-
catori caracter Chriſti, & fides informis: per
quã eſt captus ad recipiendam gratiã, & cari
tatẽ, & ad faciendã pœnitentiam. Et ſic pecca
tũ ſinagogæ, & cęcitas manet indelebilis, &
obſtinata, vſque ad Antichriſtum: ſed ex hoc
non tollitur quin Deus quadam gratia ſpe-
ciali poſſit aliquos Iudæos particulariter il-
luminare, ſimul remouendo velamen cęcita
tis, & diſponendo, & gratiam conferendo, ſi-
cut frequenter fieri videmus: ſed tota ſinago-
ga ſimul in tenebris ambulat vſque ad Anti-
chriſtum: ſicut dictum eſt.

Ego dixi dij eſtis: & filij excelſi omnes.
*Vos autem ſicut homines moriemini: & ſi-
cut vnus de principibus cadetis.*

Hæc eſt tertia pars, ĩ qua prędicit punitio
nẽ Iudæorum, propter eorũ ingratitudinem:
quia Chriſtus venit de cœlo & factus eſt ho- E
mo: vt eos ex hominibus Deos faceret, & fi-
lios Dei: ſed ipſi noluerunt Chriſtũ audire:
imo voluerũt tanquã hoĩes manere. & quod
deterius eſt, effecti ſunt filii diaboli Chriſtũ
occidẽdo. Ad cuius intellectũ eſt primò no-
tãdum, ꝙ licèt ſola trinitas perſonarũ ſit u-
nus Deꝰ per naturã: tamẽ quadrupliciter ali-
qua creatura põt fieri, & dici Deꝰ. Primo mo
do p perſonalẽ vnionem: & ſic ſolus hõ Chrs
dicitur Deus, & factus Deus: quia fuit aſſum
ptus à verbo in vnitatem perſonæ. Secundo
modo põt aliquis fieri, & dici Deus: per mi-
ſticã incorporationẽ ad Chriſtũ, & per vnio-
nem gratiæ fidei, & caritatis. Et ſic omnes fi-
deles tanquã membra Chriſti qui eſt Deus:
dicũtur dii, & facti dii per vnionẽ miſticã ad
Chriſtũ Deum & hominẽ. Tertio modo quis F
poteſt fieri, & dici Deus per participationem
gloriæ: inquantùm Deus eſt, & erit omnia in
omnibus in illa cæleſti gloria. primæ ad Co-
rint. 15. Et ſic ſoli beati comprehenſores ſunt
dii tã homines quã Angeli. Quartò aliquis
poteſt dici Deus per participationẽ, & officiũ
inquantũ Deus cõmunicat alicui poteſtatẽ
regendi, & gubernandi, & iudicandi in terra:
& ſic omnes reges, & principes, & prælati di-
cuntur dii in ſcriptura, & omnes iudices: vt
dictũ eſt: quia omnis poteſtas à domino Deo
eſt. Ideo dicit Chriſtus Pilato: Non haberes
poteſtatem aduerſum me vllam niſi tibi da-
tum eſſet de ſuper. Ioan. 19. Et non ſolũ iudi-
ces, & rectores dicuntur dii in terra: ſed etiã
Michael

Michael dicitur quis vt Deus cœlo ſecun-
dum officium regendi, & gubernandi ex par
te Dei. Ex ſupradictis patet, ꝙ nulla creatura
poteſt eſſe Deus, niſi per quandam participa
tionem alicuius diuinę perfectionis: in quan
tùm Deus communicat alicui creaturæ ali-
quam perfectionem ſibi propriam per eſſen
tiam. Et ſic inquantũ communicat ſuam iu-
diciariam poteſtatem regibus, & principibus
in terra: & prælatis eccleſiaſticam poteſtatẽ,
& claues diſcernendi, & ligandi, atq; ſoluen
di, & ſacerdotibus miniſtrandi ſacramẽta, fa
cit eos Deos ſecundum officium. Et ſic etiam
homines facit Deos communicando ſuam ſa
pientiam, Et ſic Apoſtoli dicuntur Dii, qui-
bus Chriſtus communicauit, & nota fecit eis
quæcunque audiuit à patre. Ioãnis decimo-
quinto. & ideo dicit Ariſtoteles. 10 Ethico-
B rũ, ꝙ inquantùm poſſumus, debemus conari
attingere cognitionẽ ſubſtantiarum ſeparata
rum, & imitari Deũ, vt poſſumus per ſapiẽ-
tiam: q̃a vt ſic efficimur quaſi Dii. Itẽ Chri-
ſtus cõmunicando nobis ſuam gratiã, & me
rita ſuæ paſſionis nos fecit Deos per miſticã
vnionem, & cõmunicando ſuam gloriam, &
beatitudinem nos fecit Deos per æternã frui
tionẽ. Et ſic patet quòd licèt ſolus Deus tri-
nus & vnus ſit Deus per naturam: tamen ho
mines poteſt facere Deos per participationẽ
gratię, & glorię. & ſic dicit Boetius tertio de
conſolatione proſa. 8. Nam quoniã beatitudi
nis adeptione fiunt homines beati: beatitudo
vero eſt ipſa diuinitas: diuinitatis adeptione
beatos fieri manifeſtũ eſt: ſed vti adeptione
iuſtitię iuſti, & adeptione ſapiẽtiæ ſapientes
fiunt, ita diuinitatem adeptos Deos ſimili ra
C tione fieri neceſſe eſt. oĩs igitur beatus Deus
eſt. ſed natura quidem vnus: participatione
vero nihil prohibet eſſe plurimos. Secũdò eſt
notandum, ꝙ ſicut Deus fecit tripliciter ho-
mines Deos. ſ. per perſonalem vnionẽ, & mi-
ſticam incorporationem, & per participatio
nem ſiue communicationem gratię, & glorię
&c. Ita pariter fecit homines filios Dei tripli
citer. Nã primò Deus fecit Chriſtũ hominẽ
filium Dei naturalem per perſonalem vnio
nem ad verbum: quia tota illa perſona dici-
tur vnus filius Dei naturalis. Secundò fecit
omnes fideles filios Dei adoptiuos per ado-
ptionem: inquantũ ſunt Chriſto incorporati
per miſticam vnionem, & fidem, & gratiam.
Nam ſicut vnus eſt filius Deus naturalis: ita
Chriſtus verus Deus, & homo eſt vnus Chri
ſtus miſticus cum omnibus membris fideli- D
bus ſuis ut pluries dictum eſt. Ergo ſequitur,
ꝙ ſicut omnes fideles per talem miſticã vnio
nem ad Chriſtum dicuntur dii. non naturali
ter nec perſonaliter: ſed per participationem
gratiæ, & talis vnionis: ita pariter dicuntur,
& efficiuntur filii Dei non naturales: ſed ado
ptiui, & per adoptionem. Tertiò ex conſe-
quenti nos fecit filios Dei per ſuæ gloriæ par
ticipationem, & communicationem: Ex qui
bus patet, quòd ſolus Deus fecit Chriſtum
hominem Deum, & filium Dei naturalẽ per
perſonalem vnionem: ſed Chriſtus Deus, &
homo caput eccleſiæ fecit oẽs fideles Deos,
& filios Dei per regenerationem baptiſma-
lem, & miſticam vnionem, & glorificationẽ:
quia dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Ioã
nis primo. Quòd autem per talem regenera-
tionem, & incorporationem omnes fideles E
ſint facti Dii, & filii Dei, & vnus Chriſtus cũ
capite ſuo Chriſto vero, & vnum cum Deo:
oſtendit ſaluator Ioannis. 17. in oratione ad
patrem: cum dixit. O pater ego pro eis ſancti
fico meipſum: vt ſint, & ipſi ſanctificati in ve
ritate: non pro his autem rogo tantũ, ſed pro
eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in
me, vt omnes vnũ ſint: ſicut tu pater in me:
& ego in te: vt & ipſi nobiſcum vnum ſint, Et
ego claritatem, quã dediſti mihi, dedi eis: vt
ſint vnũ: ſicut & nos vnum ſumus, & ego in
eis: & tu in me: vt ſint conſummati in vnum
&c. Ex quibus verbis dicit Auguſtinus: quòd
non ſolum nos facti ſumus ipſe Chriſtus, ꝙ
ipſe Deus ſed ipſe Chriſtus, & ipſe Deus fa-
ctus eſt nos: & ſic ſumus facti Dii, & filii Dei
per talẽ vnionẽ ad Chriſtum: & ſic cum ipſo
ſumus, & concrucifixi, & conſepulti, & con-
glorificati, & in eo baptizati, & cum eo con- F
ſurreximus: vt ait Apoſtolus ad Roma. 6. Ex
omibus ſupradictis patet: ꝙ tota cauſa Chri
ſtum veniendi in mundum fuit, vt homines
ex hominibus Deus faceret: vt inquit Augu
ſtinus ſuper Ioãnem. Et quia omnes homi-
nes portabant imaginem ipſius Adam terre-
ni: ideo venit ſecundus Adam de cœlo cæle-
ſtis ad auferendam imaginem ab hominibus
Adam terreni, vt portarent imaginem cæle-
ſtem, vt ex hominibus Deos faceret: ſuã ima
ginem imprimendo: primæ ad Corinthios
decimoquinto. Item Chriſtus lux venit in
mundum: vt ab hominibus Iudæis tenebras
auferret, ſed ipſi tanquàm homines terreni,
& carnales dixerunt magis tenebras pec-

catorum

A catorum, in quibus ambalabant q̃ lumen ve
ritatis: qđ prædicabat, & docebat: quia erãt
eorũ mala opera. Ioannis tertio. Et ſic magis
voluerunt manere hoĩes quàm fieri dii. Item
dixit eis. Ioannis duodecimo. Ego ſum lux
mundi: ambulate in lucem: vt filii lucis ſitis.
Sed ipſi maluerũt eſſe, & manere in tenebris
& filii tenebrarũ, & filii diaboli, quam filii lu
cis, & filii Dei: qa cum tanta ſigna feciſſet in
eis, & coram eis non crediderunt. Ita cum
multi de popularibus crederẽt, & baptizarẽ-
tur propter doctrinã, & miracula Chriſti: ta
men Scribæ, & phariſæi conſiliũ Dei ſpreue-
runt non baptizati, vt dicitur Lucæ ſeptimo.
Et ſic patet qualiter Chriſtus voluit Iudæos
ex hoĩbus Deos, & immortales facere, & pec
catum ipſius Adam cum ſuis pœnis, & pęna
litatibus ab eis auferre: & imaginem gratiæ,
& gloriæ, & diuinitatis eis imprimere per ba
B ptiſmũ: & filios adoptiuos Dei facere. ſed ip
ſi voluerunt in ſuo peccato tanquã hoĩes, &
filii hominũ manere: ſupra quod peccatum
addiderũt homicidiũ Chriſti: & ſic facti ſunt
filii diaboli, eius deſideria adimplendo, vt pa
tet Ioãnis ſeptimo. Et ideo qa Scribæ, & pha
riſæi cum ſuis ſequacibus noluerunt à Chri-
ſto illuminari, nec à peccato liberari: ſed ſub
obligatione ipſius Adã manere mortales, &
per homicidium, & obſtinationẽ voluerũt
diaboli fieri: unde eſt, ꝙ Xp̃s puniuit eos pœna
ipſi Adam comminata, & inflicta: quia dupli
ci morte eos puniuit: ſcilicet tẽporali, & æ-
terna, & puniuit eos pœna diaboli. Nã ſicut
eiecit diabolum de cęlo, & ſubſtituit homi-
nes ſuceſſores hæreditatis cęleſtis: ita pariter
C eiecit Iudæos à ſedibus ſuis, & à regno, & ſa
cerdotio, & redegit eos in perpetuam ſeruitu
tem per mundũ diſperſos, & priuauit eos cę-
leſti hereditate: & tradidit eam populo gẽtili
ad fidem conuerſo. Et hoc eſt quod intendit
dicere Dauid in hac tertia parte in perſona
Xp̃i ſub paucis verbis. Vñ ait Chriſtus. O mi-
ſeri Iudęi ego dixi dii eſtis, & filii excelſi oẽs.
i. ego deliberaui de cælo in mũdũ venire, &
carnem aſſumere, & me hominem mortalẽ
fieri. vt vos omnes eſſetis, & efficeremini dii
& filii Dei excelſi, ideſt vt vos deos facerẽ per
participationem, & gratiam: & filios Dei per
adoptionẽ, & noluiſtis. Vnde ego veni lux in
mundũ, declarando legẽ, & ꝓphetas: ſed ne
ſciuiſtis nec intellexiſtis ex cęcitate affectata
& perpetrata ꝓpter veſtra mala opera. Et ſic
dilexiſtis magis tenebras quàm lucẽ, & decre
uiſtis tanquàm obſtinati in tenebris ambula- D
re. Itẽ ego volui vos liberare à ſeruitute pec-
cati, & diaboli, quando dixi: Si filius Dei vos
liberauerit, vere liberati eritis, ſed noluiſtis li
berari ab obligatione, & pœnis peccati ipſius
Adã, nec à ſeruitute diaboli, nec à iugo legis,
imo reſpondiſtis: Nos ſemẽ Abrahę, & libe-
ri ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquã Ioa.
8. & ſic noluiſtis eſſe vere liberi, nec fieri me-
cum filii Dei: ſed filii diaboli proponẽdo me
occidere, & fuiſtis facti filii diaboli deſideria
eis adimplendo. Nã ſicut ille fuit ab initio
homicida: ita voluiſtis me occidere, ne ſup
ipſũ regnarẽ proponendo, & etiã primos pa-
rentes in vtranq; mortẽ pręcipitãdo; ita vos
fuiſtis homicidę me interficiẽdo, & illũ imitã
do. Nã diabolus ab initio propoſuit, & deſide
rauit me occidere: ſed vos tanq̃ filii, & imita-
tores per effectũ, deſideriũ eius conſũmaſtis,
E & impleſtis. Et ideo pœnas vtriuſque. ſ. ipſius
Adã, & diaboli pendetis, & luetis, & patiemi
ni. Nam primò ſicut homines, & filii Adam
moriemini in corpore, & anima, poſtquàm
in eius peccato, & in obligatione permauere
vultis, & nõ liberari. Secũdò ſicut Lucifer v-
nus. i. primus de principibus paradiſi cadetis,
& non ſolũ à dignitate ſacerdotali, & veſtra
terrena ciuitate Hieruſalẽ, ſed etiã à cæleſti
hęreditate cadentes in ęternam pęnã inferni
deſtinabimini cum diabolo, cuius filii, & imi
tatores eſſe voluiſtis, & in cuius obſtinatione
permanſiſtis. Et nota quòd ſupradictus verſi
culus cum ſua intelligentia allegatur à ſalua
tore. Ioan. 10 cõtra Iudęos arguentes ipſum
de blaſphemia: qa ſeipſum filiũ Dei dicebat
vnde ait. Nõne ſcriptũ eſt in lege veſtra. Ego
dixi dii eſtis, & filii excelſi oẽs? Si illos dixit F
deos ad quos ſermo Dei factus eſt: & nõ põt
ſolui ſcriptura, quẽ pater ſãctificauit, & miſit
in mundũ, vos dicitis: quia blaſphemat: quia
dixi filius Dei ſum? Si nõ facio opera patris
mei nolite credere mihi. Si autẽ facio, & mi-
hi non vultis credere, operibus credite: vt co
gnoſcatis, & credatis, quia pater in me eſt, &
ego in patre. Ex his verbis videtur Chriſtus
cõfirmare nõ ſolum dictũ prophetę. ſed om
nia q̃ dicta ſunt in hac parte. ſ. quõ ipſe eſt
filius Dei naturalis miſſus in hunc mundũ,
vt nos deos faceret. Et quomodo oẽs illi ad
quos ſermo Dei per Chriſtum factus eſt, &
crediderunt in eũ, ſunt dii per myſticã vnio-
nem, & filii p adoptionẽ, & regenerationẽ.
Et quomodo illi, qui non crediderunt ma-
nent

A nent in obligatione, & mortalitate ipſius A-
dã tanquàm homines,& in ſeruitute,& tene
bris diaboli tanq̃ filii eius. Deinde cũ dicit.

*Surge Deus iudica terram: quoniam tu hære-
ditabis in omnibus gentibus.*

Dauid petit vltionem de Iudæis,& cõuer-
ſionem populi gẽtilis. Vnde oſtendit, ꝙ ſicut
pœna Iudęorum fuit ſimilis pœnæ hominis
& diaboli quantùm ad caſum: quia vterq; ce
cidit ab hæreditate: ita ſucceſſio hęreditatis,
& reparatio ruinæ Iudæorum fuit ſimilis re-
parationi. Nam ſicut Chriſtus reparauit rui-
nam diaboli per iuſtificatos de filiis Adam,
qui per gratiam: & fidem Chriſti, & humilita
tem ſucceſſerunt in hæreditatem cæleſtem
amiſſam,& perditam à diabolo per ſuperbiã
& rebellionem,& inuidiam: Ita pariter Chri
ſtus per conuerſos ad fidem dę populo genti-
B li præparauit ruinam ſinagogæ. Nam popu-
lus gentilis ad fidem conuerſus ſucceſſit, &
adeptus eſt hęreditatem cęleſtem, quã Iudæi
perdiderũt per inuidiam,& auaritiam, & ho
micidium perpetratum contra Chriſtum, &
per obſtinationem, in qua perſeuerant, ſicut
eis Chriſtus prędixit Matt. 8. Multi ab orien-
te,& occidente veniẽt; & recumbent cum A-
braham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorũ. Fi
lii autem regni deiicientur in tenebras exte-
riores. Item Matthæi. 21. Auferetur à vobis
regnum, & dabitur gẽti facienti fructus eius
&c. Hoc eſt ergo, quod intendit dicere Dauid
in hoc vltimo verſu. Vñ ait. O Chriſte Deus
& homo ſurge à mortuis, & iudica terram, i.
condemna homines Iudęos terrenos, qui cæ
leſtia contempſerunt,& terrena elegerunt, &
ſicut homines, carnales viuere,& manere vo
C luerunt,& ab obligatione Adam nõ liberari,
ſed in ea manere ſtatuerunt. Et ideo priua
eos non ſolum terrena: ſed etiam cœleſti hæ-
reditate, de qua cecidit diabolus, quoniam
tu hæreditabis in omnibus gentibus, ideſt
eliges populum gentilem ad tuam hæredita
tẽ, à qua eiecisti Iudæos propter ſuam iniqui
tatem,& rebellionem, & inobedientiã, & ho
micidium, & obſtinationẽ. Sententia etiã hu
ius vltimi verſus conuenit cum primo. Quaſi
dicat. Quia Scribæ, & Phariſæi iniuſte te ad
mortem condemnarunt, & fuerunt peruerſi
iudices, pupillos, et viduas, et pauperes, ege
nos expoliando, & perſonas diuitum acce-
ptando,& abſoluẽdo, & innocentes condem
nando, Ideo ſurge primò à mortuis,& iudica
eos ad æternam pœnam priuando eos tua hę

reditate, & conferendo eam omnibus te re- D
cipientibus.

Ex toto iſto pſalmo poſſunt recolligi quin
que concluſiones. Quarum

Prima eſt, ꝙ Chriſtus diiudicauit Scribas
& Phariſæos, corũ falſam doctrinam,& per-
uerſa iudicia exprobrãdo in primo aduẽtu.

Secũda concluſio. Quòd Iudęi ante aduẽ
tum Chriſti legem neſcierunt: & Chriſtum
legem declarantẽ intelligere noluerunt, &
poſt paſſionem Chriſti in ſua obſtinatione,
& tenebris vſq; ad deſtructionem Hieruſalẽ
ambulauerũt, & ambulãt vſq; ad finẽ mũdi.

Tertia concluſio. Quòd Chriſtus venit vt
Iudęos deos, & filios Dei faceret, ſed ipſi re-
cuſauerunt, & in ſuis peccatis, pœnis mane-
re maluerunt.

Quarta concluſio. Quòd Iudæi ſunt pu-
niti pœna diaboli, & ipſius Adam tanquàm E
imitatorẹs eorum.

Quinta concluſio. Quòd gentiles ad fidẽ
conuerſi repararunt ruinam Iudæorũ, & ſuc
ceſſerunt in hęreditatem eis. Quia propheta
Dauid in perſona Chriſti videtur comparare
peccatum crucifixorum Chriſti, & ipſius ſina
gogæ peccato diaboli, & ipſius Adã quantũ
ad pœnam, cum dicit: Vos autem ſicut Adã
moriemini, & ſicut vnus de principibus cade
tis: ideo videtur, quòd hoc peccatum fuerit ſi
mile illis etiã quantùm ad culpam, & reatũ:
quia pęna eſt effectus reatus: Et primò eſt vi
dendum quod, & quale fuit peccatum diabo
li, ex quo videtur quomodo peccatũ ſinago
gæ fuit ſimile illi quò ad culpam, & modum.
Secundò videbitur quod, & quale fuit primo
rum parentũ, & in quo differt à peccato dia-
boli: ex quo videbit quomodo, & in quo pec F
catum ſinagogæ fuit ſimile peccato ipſius A-
dam, & in quo differt ab eo. Tertiò videbitur
quõ pœna ſinagogæ eſt ſimilis pœnę diabo-
li, & ipſius Adã, & in quo differt ab vtraque.

Quantùm ad primum eſt notandũ, quòd
iſta quęſtio, & materia eſt valde difficilis, pri
mo: quia Moyſes non ſcripſit nec explicuit
peccatum, & caſum diaboli, eò quòd nõ per-
tinebat ad eum: eò quòd ſacra ſcriptura eſt
via in Chriſtum tanquàm redemptorem ho-
minis, & finem legis, & prophetarũ, ſed quia
ſolus homo erat redimendus per Chriſtũ, &
non diabolus: ideo ſolum deſcripſit peccatũ
& caſum hominis, & non diaboli Iõ in pau-
cis locis ſcripturæ ve. te. memorat pc̃tm̃ dia-
boli, & quaſi per accidẽs. ſ. Eſa. 14. in quantũ

A Eſaias aſſumit parabolam ex caſu luciferi cõ
tra regem Babilonis dicens: quõ cecidiſti Lu
cifer &c. Et Ezechiele. 28. contra regem Tiri.
di. Tu ſignaculum ſimilitudinis &c. vt pate-
bit, ſed in no. teſt. hoc magis, & clarius expli
cat ſaluator Ioan. 8. dicens de diabolo, quòd
ab initio homicida fuit & in ueritate non ſte
tit &c. Item Luc. 10. Videbam Satanam ſicut
fulgur de cœlo cadentem Item apoca 11. Fa
ctum eſt prælium magnnm in cœlo. Et ideo
beatus Auguſtinus per coniecturas altiſſimè
pertractat hanc materiã ſuper Gen. & li. 11.
& 22. de ciuitate. Et magiſter in ſecundo diſ.
7. Et ibi omnes ſcolaſtici doctores medio al-
tiſſimo, & ſubtiliſſimo cum verbis obſcuris,
& difficilibus in eũ modum quem ſimplices
capere non poſſunt. Sed quia expoſitio hu-
ius libri, & iſte labor nõ eſt ꝑ me aſſumptus
B pro peritis: ſed pro ſimplicibus, vt dictum eſt
in principio: ideo oportet me procedere per
terminos plenos, & ĩtelligibiles: vt ſimplices
ſacerdotes, & catolici capere valeant. Et ſem
per cum correctione, & ſub determinatione
ſanctę Romanæ eccleſię eſt dicendum, quòd
quaſi omnes doctores conueniunt in hoc, ꝙ
diabolus peccauit per ſuperbiam, quæ eſt ap
petitus proprię excellentię, & peruerſæ celſi
tudinis ſecundũ Auguſtinum. 11. de ciuita-
te Dei. Et omnes conueniunt in hoc, ꝙ appe-
tiuit ęqualitatem Dei, propter illud. Eſ. 14.
Statuã ſolium meũ ſuper aſtra cæli, & ero ſi-
milis altiſſimo. Itẽ ꝑꝑ illud Aug. ſuper pſal.
68. ꝙ Adam, & Eua vt diabolus volentes ra-
perẽ diuinitatem perdiderunt felicitatẽ. Itẽ
in quæſtionibus no. ac ve. teſt. ꝙ diabolus ela
tione inflatus voluit eſſe vt Deus &c. Item in
hoc conueniunt, quòd diabolus peccauit ex
C electione, & ꝑ conſequens creatus in tanta
perfectione non potuit eligere nec appetere
aliquid ſimpliciter impoſſibile. Et iõ eſt vidẽ
dũ, ſi aliqua æqualitas alicuius creaturę ad
Deũ ſit poſſibilis quã diabolus potuerit appe
tere. Ad hoc eſt dicendũ, ꝙ inter res duplex
poteſt æqualitas cõſiderari quantũ ad pręſẽs
ſpectat. Vna dr̃ æqualitas æquiparetiæ, & cõ
mẽſurationis. Et altera æqualitas cõicatiõis
alicuius proprietatis, & pfectionis. Prima æ-
qualitas nullo modo põt eſſe, nec cõſiderari:
nec itelligi inter aliquã creaturã, & Deũ, qa
talis ſolũ eſt inter diuinas perſonas: quia ę-
qualiter commenſurationes ſunt coæternæ,
& coomnipotẽtes &c. Et nũquàm talẽ æqua
litatẽ potuit Lucifer appetere nec etiã intel
ligere cũ ſit ſimpliciter impoſſibilis. Secunda D
aũt æqualitas eſt poſſibilis. Nã poſſibile fuit
vt verbum aſſumeret humanitatem Chriſtiĩ
vnitate perſonæ. Et per conſequens, ꝙ cõmu
nicaret ipſi ſuam proprietatẽ perſonalẽ, & ꝑ
conſequens eſſet filius Dei naturalis: & ꝑ cõ
ſequens, ꝙ cõicaret ipſi idiomata eorũ, q̃ ſunt
Dei. ſ. ꝙ ſimul cũ verbo illa humanitas adore
tur, & cõglorificetur, & colatur̃. & ꝙ dicatur
creator &c. Et ꝙ eſſet mediator inter Deũ, &
oẽs angelos, & homines, & ꝙ cõicaret ipſi nõ
ſolũ iudiciariã ptãtem ſuꝑ angelos, & hoĩes
ſed imperiũ ſuper oẽs creaturas, & ſuper totũ
vniuerſũ, ſicut videmus eſſe factũ, & cõpletũ
in Chriſto: vt patet per totũ diſcurſũ euange
licum. Vnde talis æqualitas nõ eſt ſimpliciter
impoſſibilis, qa ſemꝑ importat aliquam mi
norationem: qa Chr̃s ſemꝑ manet minor pa
tre, & minor tota trinitate ſcd̃m humanita-
tem aſſumptam, ſed ſemper dr̃ ſimilis Deo E
eo modo, quo dictum eſt: qa ſemꝑ illa huma
nitas cooperabat̃ cum verbo circa illa miracu
la faciẽda: vt ait Damaſcenus. Diabolus ergo
licèt ĩ principio nõ potuerit appetere primã
ęqualitatẽ ad Deũ: tñ potuit appetere ſecũdã
qa potuit appetere imperiũ vniuerſi, & totũ
illud, quod habuit Chr̃s ĩ ſua incarnatione,
& aſcenſione. ſ. accipere imperium vniuerſi,
& ſedere à dextris Dei, & ĩ potioribus bonis
gloriæ. Sed hoc diabolus non potuit appete
re niſi peruerſè, & contra voluntatẽ Dei: qui
ſolum Chriſtum ad hoc prædeſtinauerat ab
ęterno: vt non ſolũ per perſonalẽ vnionẽ, ſed
etiam per mortẽ, & paſſionẽ illã celſitudinẽ
mereret̃. ſ. imperiũ mundi: & vt eſſet triũpha
tor, & redẽptor, & glorificator gñis hũani.
Sed Lucifer appetiuit ſupradictã celſitudinẽ,
& imperium ꝓbat̃ ratione, & autoritate. Nã F
licèt Lucifer non fuerit præſcius ſui caſus an
te lapſum, nec etiam caſus hominis, tñ fuit p̄
ſcius miſterii incarnationis filii Dei, quia nõ
minus fuit releuatum ipſi q̃ hoĩ, qui ĩ illo ſo
pore pręnouit incarnationẽ, vt inquit Aug.
Et per conſequens Lucifer vidit ſolium, & ſe
dem præparatã ſupra totã naturã angelicam
pro Chriſto homine futuro, cui erat tradẽdũ
imperiũ ſuper totam naturam angelicam, &
ſuper oẽm creaturam, abſque hoc, ꝙ ſciuerit
miſterium paſſionis, & redemptionis huma-
næ: quia diabolus ignorando caſum hominis
ignorauit etiam miſterium paſſionis Chri-
ſti, & humanæ redemptionis: ſed non igno-
rant miſterium incarnationis, & exaltatio-
nis

A nis humanitatis Chriſti:& ſic habuit occaſio
nem peruerſè appetendi.Vnde in hoc conue
niunt oēs doctores, & Lucifer appetiit ſum-
mā celſitudinē,& æqualitatem quę ſub Deo
poteſt eſſe,& intelligi,ſed talis eſt celſitudo,
quā Chriſtus poſſidet in vnitate pſonæ ver-
bi, ſedens in potioribus bonis patris cum im
perio totius vniuerſi , ergo illam appetiuit
diabolus . ſed hanc non potuit appetere niſi
contra voluntatem Dei,& deuiando à diui-
na voluntate,quæ eſt lex æterna in cuius cō-
formitate conſiſtit oīs vera iuſtitia . ergo hoc
non potuit facere diabolus ſine peccato,imo
dicunt aliqui quòd omnibus angelis fuit po-
ſita lex qualiter Deus præparauerat illam ſe
dem pro Xpo hoīe à verbo perſonaliter aſſu-
mēdo : cui credendū erat imperiū vniuerſi ,
cui Deus decernebat,& volebat vt oēs ange-
li,& creaturæ obedirēt,& ſimul cū verbo eū
B addorarent ,&c.Cui legi Lucifer cū ſuis ſe-
quacibus noluit obedire,imo ſolium,& ſedē
Chriſti attētauit & præſumpſit occupare, &
vſurpare, ideo cecidit:angeli autem cæteri di
uinæ legi, & voluntati obedientes manſerūt
in gratia confirmati, & tunc ex viatoribus fa
cti ſunt,cōprehenſores,& beati videntes Deū
per gloriam . Sed quòd Lucifer attentauerit
vſurpare ſedem Chriſto præparatā ſupra to-
tam euangelicam naturā,probatur per illud
Eſa. 14.cū ait. Quō cecidiſti Lucifer qui ma-
ne oriebaris,qui dicebas in corde tuo. In cæ-
lo aſcēdam, ſupra aſtra cæli exaltabo ſolium
meū,& in monte teſtamenti in laterb9 aqui-
lonis Aſcendā ſuper altitudinē nubiū,& ſimi
lis ero altiſſimo &c.Ex quibus patet, ꝙ ſupra
ſedes omnium beatarū creaturarū ſtatuit cō
ſcendere vſque ad æqualitatē Dei, vbi nulla
C eſt niſi ſedes Chri , qua celſitudine ſub Deo
maior nequit intelligi rōne vnionis , ſuperq̄
ſedem, & celſitudinē ſedet virgo Maria rōne
maternitatis ſuper oīa alia aſtra cæli , & ſup
totā angelicā naturā.Hāc ergo celſitudinem
putauit diabolus occupare abſq; meritis ex
ſola nobilitate ꝓprię naturę qđ fuit oppoſi-
tū de Xpo homine q per humilitatē, & labo
rē paſſionis voluit illā ſedē adipiſci:qđ vult
explicare Paulus ad Philippenſes ſecūdò, cū
ait.Hoc.n.ſentite in vobis, quod & in Chri-
ſto Ieſu:q cū in forma Dei eſſet:nō rapinam
arbitratus eſt ſe eſſe æqualē Deo, ſed ſeipsū
exinaniuit formā ſerui accipiēs,& habitu in-
uentus vt hō.Quaſi dicat,ꝙ diabolus in prin-
cipio per rapinā ſupra ſuam naturam,& con
tra volūtatē Dei voluit abſq; meritis rapere D
æqualitatem Dei,& illam ſedē Chriſto præ-
parare.ſed oppoſitum fecit Chriſtus vt Deus
qui cū eſſet deus factus eſt homo,& ſic ſicut
diabolus voluit tenere exaltari: ita vt Deus
voluit humiliari, & fieri homo:& inquātum
humiliauit ſemetipſum obediens patri vſq;
ad mortem crucis,propter quod Deus pater
dedit illi nomen,quod eſt ſuper oē nomen.ſ.
Ieſus ſaluator:quod eſt nomen omnipotētię
& iuſtitiæ : & gloriæ &c. ſicut dictū eſt pſ.8.
vt in noīe Ieſu omne genu flectatur cæleſtiū
terreſtriū,& infernorū: qa tradidit ipſi impe
riū totius vniuerſi,quod diabolus abſq; meri
tis cōtra voluntatē Dei præſūpſerat cū rapi-
na occupare.ex ſupradictis patet, ꝙ diabolus
illud non fecit abſq; inuidia cōcepta contra
Xp̄m, poſtq̄ pręuiderat illam ſedē præparatā
pro hoc Chro homine futuro,ergo illico ap-
petiuit mortē, & annihilationē Chriſti:quia B
præuidit Chriſtum regnaturū, & inuidit, &
ſic concepit homicidiū, & appetiuit mortem
contra Chriſtum . Hoc voluit etiā explicare
ſaluator Io. 8.qn̄ dixit de diabolo, ꝙ ab ini-
tio ille homicida fuit , qn̄ in veritate nō ſte-
tit: qa non ſolum fuit homicida præcipitādo
Adam in mortem,ſed prius fuit homicida ap
petendo mortem,& annihilationem Chriſti
ne illā celſitudinē, quā ipſe deſiderabat con-
ſcēderet,& poſſideret. Et ideo Lucifer poſtq̄
fuit expulſus,& deiectus, illicò venit ad ten-
tādū,& decipiendū hoīem, putans impedire
miſteriū incarnationis: ne Chriſtus ſecundū
carnem ex Adā naſciturus illam celſitudinē
conſcenderet:& ne Adam cū ſuis poſteris ſe-
des,quas Lucifer cū ſuis perdiderat, poſſide-
ret. Et ſic patet, ꝙ diabolus præuidit Chrm F
regnaturū in cęlo &,inuidit ipſi.Tenuit ergo
diabolus Lucifer talem ordinem in ſuu pec-
cato. Nam primò ipſe conſiderauit nobilita-
tem ſuæ naturæ ſuper oēs alias creaturas. Et
ſic amauit ſeipſum cū ſua delectatione,& ſic
appetiuit imperiū vniuerſi. Exinde nouit ſe-
dem pręparatam pro Chriſto futuro dn̄o to
tius vniuerſi, & tunc peruerſo appetitu con
tra Dei voluntatē appetiuit illā ſedē,& celſi
tudinē Xp̄i.Et exinde ex tali ſuꝑbia cōcepit
odiū, & inuidiā cōtra Chriſtū. Vltimo vero
facta cōiuratione cū ſuis ſtatuit,& pręſūpſit
cōſcendere ſoliū Xp̄i in contēptū Dei.pręui-
dit ergo Chriſtū incarnandū,& regnaturum
& inuidit,& odiuit eū .Secundo decreuit ſe-
dem eius vſurpare cōtra volūtatem. Sed tūc

A Michael obediẽs Deo deiecit draconẽ de cæ
lo cum magna parte ſtellarũ, vt patet Apoc.
12. Et ſic patet, ꝙ pc̃m eius fuit cõſummatũ:
incipiendo ab amore ſui vſq; ad contẽptum
Dei. Michael aũt cũ cęteris icepe͂rũt ab amore
Dei vſq; ad contẽptũ ſui: vel à contẽptu ſui
vſq; ad amorẽ Dei: obedientes diuinæ volũ-
tati. Et ſic manſerũt in grã cõfirmati: & facti
ſunt beati per gloriã. Et ſic patet, ꝙ pc̃m dia
boli incepit à ſuperbia, quæ eſt initiũ oĩs pec-
cati: & finiuit in inuidiã, & odiũ, & etiã homi
cidiũ cõtra Chr̃m. Et ſic eſt dicendũ, ꝙ pc̃m
diaboli fuit inuidia cõcepta contra Chr̃m: ex
appetitu peruerſæ celſitudinis contra volun
tatẽ Dei. Ex quo pc̃ō manſerunt tria ſcelera
ꝑpetua in diabolo. Primò: qa manſit obſtina
tus nõ cognoſcẽs reatũ ſuũ nec culpã. Secũ
dò manſit in indelebili inuidia, & odio contra
Chr̃m: q reſidet in illa ſede, & celſitudine, &
B contra oẽs homines, qui ſucceſſiuè poſſident
ſedes per humilitatẽ, quas ipſi perdiderũt ꝑ
ſuperbiã, & ingratitudinẽ, & iõ illico deſcẽdit
ad tentãdũ hoiem in paradiſo: & aſſiduè ten
tat hoies, vt ſint Deo rebelles, & faciat eos ſi-
bi ſocios eſſe pœnarũ. Tertiò: qa diabolus ſẽ
per mãſit in illo appetitu dominãdi, & vt ado
retur ab hominibus ex inuidia Chr̃i. Et ſic ſẽ
per laborauit adorari. Et ſic ĩtroduxit idolo-
latriã: & deteſtabiles ritus, & ſuperſtitiones
in mundũ, & ſemper nititur hoies deducere
ad artes magicas, & ſortilegia, & ſacrilegia
nefanda. Et ſic diabolus quotidie, & iugiter
parit iniquitatẽ, quã in illo peccato concepit
contra Chriſtum, & hoc de peccato diaboli.
Quantum ergo ad ſecũdum. Aug. ſuper illud
pſalmi. 68. Quæ nõ rapui tunc exoluebã: vi-
C detur dicere ꝙ eodem peccato peccauit Adã,
& diabolus volendo rapere, & vſurpare diui
nitatem. Nam diabolus quia ante voluerat
rapere diuinitatem; qñ dixit: ſtatutam ſolũ
meũ, & aſcendam ſuper aſtra cæli, & ſimilis
ero altiſſimo &c. ille idem propinauit de cali
ce ſuperbiæ ſuæ primis parentibus quãdo di
xit: Qua hora comederitis, eritis ſicut dii &c.
Et ſic diabolus in foueam, & in idem genus
peccati procurauit præcipitare primos parẽ-
tes ſuadendo, vt præſumerent rapere diuinita
tem ſicut ipſe. Et ideo dicit Augu. quòd Adã
& Eua volentes rapere diuinitatẽ: amiſerunt
felicitatem &c. Sed iſta verba Auguſtini ſunt
ad bonũ ſenſum intelligenda: ſicut ipſe de-
clarat ſe ſuper Gen̄. Nam diabolus toto eſſe
conatus eſt deducere ipſos primos parẽtes in
peccatum ſuum, & in ſacrilegium, dicendo, D
quòd ſi comederent eſſent ſicut dii in ęquali
tate. Sed hoc forſan non credidit Adam: ſed
comedit, vt gereret morem vxori, & ne di-
ſplicerent ipſi, & ne deſtitueretur ſolatio. Et
ſic Adam non voluit directè rapere deitatem
ſed indirectè, inquantùm hoc ſequebatur ex
verbis diaboli, cuius votum ſecutus eſt Adã
comedendo cibum prohibitum, imo indire-
ctè fecit Deum mendacem, & inuidũ, vt di-
ctum eſt pſal. 13. Et ideo aliqualiter indire-
ctè peccatum hominis fuit ſimile pc̃ō diabo
li. Sed fuit magna diſſimilitudo, qa non cum
tàm iniquo propoſito à mala voluntate fuit
cõmiſſum, licèt fuit graue ꝓpter inobeniẽ-
tiã, & ingratitudinẽ, & propter effectũ: quia
omnes poſteros infecit &c. His habitis ponĩ
prima concluſio .ſ. ꝙ peccatum ſinagogę fuit
quaſi per omnia ſimile peccato diaboli: quò
ad obiectũ, & inuidiã, & alia annexa. ꝓbat̃. E
Nam peccatũ diaboli incepit à ſuperbia, &
pręſumptione proprię excellentię, & naturę
& prorupit in inuidiã conceptã cõtra Xpm,
& exinde ſeduxit oẽs alios ſequaces ad pro
poſitũ ſui cũ fraude, ſed in oĩbus his pecca-
uit ſinagoga ſcribarũ, & phariſęorũ, & ſacer
dotũ. igitur per omnia fuit ſimile. Maior fuit
ſuperius deducta, minor probatur. Nã quã-
do Chriſtus dixit Iudęis: Ioan. 8. Si filius
vos liberauit. verè liberi eritis &c. Reſponde
runt dicentes. nos ſemen Abrahę ſumus, &
nulli ſeruiuimus vnquàm. Ex quo patet, ꝙ
cõtẽpſerũt gratiã Dei: pręſumẽtes, & gloriã
tes de propria carnali natura, putantes meri
tis, & viribus proprię naturę poſſe liberari, &
ſaluari, & nulli peccato fuiſſe ſubiectos, & iõ
reſpondit Chriſtus dicens. Amen dico vobis,
qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. & ſic pa F
tet, ꝙ peccauerunt ex ſuperbia. Item. 2. pec-
catum Iudæorũ fuit ſimile peccato diaboli:
quò ad obiectũ, & inuidiã cõceptam contra
Xpm, ꝙ patet Ioan. 11. Nã qũ viderũt, ꝙ reſu
ſcitauerat Lazarum, dixerũt, nil facimus, ec-
ce totus mundus vadit poſt eum. Ideo expe
dit, vt vnus moriatur pro populo &c. Et ſic
Caiphas detexerit inuidiã, quã iam ante cõ-
ceperant contra Chriſtum, & conſpirarunt
omnes in necem Chriſti. Et hoc impropera-
uerat eis Chriſtus. Ioan. 8. dicens. Vos ex
patre diabolo eſtis, & deſideria eius vultis fa
cere, ille homicida fuit ab initio &c. quaſi di
ceret, ille ab initio deſiderauit me occidere
ne regnarem ſuper eum. Et ideo vos tãquã
membra

A membra, & filii diaboli vultis complere deſi-
derium eius: me occidendo. Et ſic patet qua-
liter peccatum iudæorum nõ ſolum fuit ſimi
le peccato diaboli: imo fuit idẽ peccatũ à dia-
bolo ab initio inceptum, & deſideratũ, & per
iudæos tanquàm per mẽbra, & filios eius con
ſummatũ: quia eundem Chriſtum Iudæi cru
cifixerunt, quem diabolus ab initio occidere
deſiderauit, ne ſuper ipſum regnaret: & cuius
ſedem aſcendere attentauit: vt dictum eſt. Itẽ
tertio peccatum Iudæorum fuit ſimile pctõ
diaboli quò ad mendaciũ, & ſacrilegium. Nã
ſicut diabolus in veritate non ſtetit: ſed cum
mendacio ſeduxit ſuos complices: & cũ men
dacio ſeduxit primos parentes faciendo Deũ
mendacem, & inuidum, verba eius falsò gloſ
ſando dicens, nequaquàm moriemini: ſcit e-
nim Deus, ꝙ qua hora comederitis, eritis ſi-
B cut dii, ſcientes bonum, & malum &c. Ita pa-
riter ergo Scribæ, & Phariſæi non ſteterunt in
veritate qñ non crediderunt Chriſto qui, eſt
prima veritas. Et fecerunt Deum mẽdacem,
& legem, & ꝓphetas quãdo negarũt Chrm:
quẽ Deus promiſit in lege, & ꝓphetis, & fue-
runt mẽdaces quando populũ ſimplicem de
ceperunt, & ad ſuã perfidiã deduxerũt. Et ſic
patet qualiter peccatũ Iudæorũ fuit quaſi ꝑ
omnia ſimile peccato diaboli, quò ad culpã,
& obiectum, & modũ. Et ideo dixit eis Chri-
ſtus. Vos ex patre diabolo eſtis, & cætera. Se-
cunda concluſio, ꝙ peccatum iudæorũ non ſo
lum eſt ſimile quò ad culpam, ſed etiam quò
ad obſtinationem, & malitiam inueterata, ꝓ
batur. Nam ſicut diabolus poſt peccatũ, & ca
ſum manſit obſtinatus in eadem inuidia, &
malitia contra Chriſtum, non cognoſcẽs rea
tũ ſuum, intãtum ꝙ ſemper deſiderat ipſũ oc
C cidere in ſe vel in ſuis fidelibus, & ſemper af
fectat diuinos honores, & adorari ab homini
bus, & ideo ſemper inducit homines ad infide
litatẽ, & artes magicas, & blaſphemias, & cæ-
tera ſcelera, vt Deũ offendãt, & ne poſſideãt
illud regnum cęlorum per gloriam, & humi
litatem, quod ipſe perdidit per ſuperbiã. Ita
pariter Iudęi ſemper manent in eodem odio
contra Chriſtũ, & fideles ſuos, intãtum quòd
Scribæ, & Phariſæi nũquàm voluerũt cogno
ſcere reatum ſuum, imo quanto magis diuul
gabat fama reſurrectionis Ieſu Chriſti, et ei⁹
diuinitatis, & maximè in die pẽ. per receptio
nem ſpiritus ſancti in apoſtolis, & per cętera
miracula: magis occęcabãtur in ſua perfidia
& obſtinabantur in iram, & in odium contra
Chriſtum, & apoſtolos. Ideò perſequebantur D
eos, vt patet per totum diſcurſum Act. apo-
ſtolorum. Vnde intantùm manent obſtinati
in odium, & iram, & inuidiã contra Chriſtũ,
ꝙ nõ ſolũ placet eis, ꝙ patres eorũ occiderunt
Chriſtum, ſed omnes iſti ſucceſſores deſide-
rãt ipſum occidere, Et quia ipſum nõ poſſũt
habere, ideo quaſi quolibet anno crucifigunt
aliquem Chriſtianum in memoriam eius, pu
tãtes occidere Chriſtum in illo Chriſtiano,
prout pluries compertum eſt in diuerſis par-
tibus mundi, ſicut dictum eſt pſalmo ſexage
ſimo ſeptimo. Ex quibus patet qualiter ma-
net eadem iniquitas, & odium cõtra Chriſtũ
tanquàm morbus hæreditarius in Iudæis mo
dernis ſucceſſoribus illorum. Ex quo manife
ſtè cõcluditur, ꝙ peccatũ Iudæorum eſt ſimi-
le peccato diaboli: quo ad obſtinationem, &
odium inueteratum cõtra Chriſtum, & ſuos
fideles. Tertia concluſio, quòd peccatum Iu- E
dæorum, eſt ſimile peccato diaboli quò ad
pœnam. Nam triplex eſt pœna, ſcilicet dam-
ni, & vermis, & ignis. Pœna dãni eius eſt quia
perdidit locum, & beatitudinem naturalem,
quam in illo ſtatu viæ poſſidebat, & beatitu
dinem glorię ſibi ſupernaturalem, quã fuiſſet
adeptus, ſi ſtetiſſet, et paruiſſet, quam beatitu
dinem poſſidẽt angeli boni. Pœna aũt vermis
eos magis affligens eſt, quando vidẽt hoĩes iu
ſtos inferiores in natura poſſidere per gratiã
& humilitatem, quod ipſi perdiderunt per ſu
perbiam. Pœna autem ignis eorum eſt, ille i-
gnis inferni: qui paratus eſt diabolo, & ange-
lis eius. Matth. 25. Talis ergo fuit, & eſt pœ-
na triplex Iudæorum ex illo peccato. Nam
primò perdiderunt ciuitatem locum, & ſa-
cerdotium, exules, & diſperſi, & captiui per
mundũ, & non ſolũ perdiderunt iſta bona tẽ F
poralia: ſed ẽt bona ſpiritualia, & cęleſtẽ bea
titudinẽ, quam fuiſſent conſecuti ſi Chriſto
paruiſſent, & crediſſent. Secũdò patiuntur
pęnam vermis quãdo vidẽt, ꝙ ipſius reproba
tis, & abdicatis populus gentilis ad Chrm cõ
uerſus poſſidet gratiã, & gloriã, quã ipſi per-
diderunt, & hoc eſt qđ magis eos affligit: q̃a
vident, ꝙ Chriſtiani conuerſi ex populo gen
tili adorãt, & colũt Deũ Abrahã, & Iſaac, &
Iacob, & nominanẽ noĩe Iſrael, & ſemẽ Abra
hæ, &c. Tertia eſt pęna ignis quã Iudæi patiũ
tur ſimul cum diabolo, & angelis eius, prout
dixit eis Chriſtus. Matth. 8. quòd multi ve-
nient ab oriente, & occidente, & recũbent cũ
Abraham Iſaac, & Iacob in regno cœlorum.

A Filii autem regni eiicientur foras, & mittentur in tenebras exteriores, & in caminũ ignis. In quibus verbis Chriſtus explicat triplicẽ pœnã illius populi, ſcilicet damni, & vermis & ignis. Ex quo patet, quòd peccatum Iudęorum eſt ſimile peccato diaboli, quo ad culpã & pœnam. Quarta cõcluſio. Quod peccatum Iudæorum fuit ſimile peccato Adæ quãtum ad tranſlationem in poſteros, & ſucceſſores, probatur. Nam ſicut Adam peccando obligauit ſe, & poſteros ſuos ad mortem corporis, & animæ, & perdidit originalem iuſtitiam cum ſuis promiſſis pro ſe, & ſuis, & per generationem carnalẽ tranſmiſit culpam in poſteros cum ſuo onere vt dictum eſt pſalmo. 13. & 45. Ita pariter Iudæi crucifigentes Chriſtum quando dixerunt, Sãguinis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, obligauerunt ſe, & omnes

B poſteros ſuos ad culpam, & pęnam illius peccati, quod manifeſtè videmus eſſe factum quo ad pęnas temporales, in quibus iugiter laborant, & affligunt prout dictum eſt, & etiã quo ad penas ſpirituales, quia in eadem obſtinatione, & cęcitate perſeuerant, & in eadẽ pęna damni, & vermis in præſenti, & ignis in futuro, niſi conuertantur. Ex quibus patet, ꝙ Iudæi moderni duplici peccato, & penæ, & ſeruituti ſunt ſubditi, & obnoxi. Primò peccato ipſius Adæ cum omnibus ſuis pęnis, & damnis, poſtquàm per Chriſtum nolunt liberari. Secundò ſubiiciuntur peccato ſuorum progenitorum, qui Chriſtum crucifixerunt, & hoc cũ omnibus maledictionibus ſcriptis pſal. 34. & 68. & 108. Et ſic peccatum Iudęorum includit peccatum diaboli, & peccatum ipſius Adã, ex quo noluerunt liberari, ſed addiderunt homicidium Chriſti ſuper illud &

C vltra hoc addunt obſtinationem & proteruitatem, & ſic eſt grauiſſimum. Quinta cõcluſio. Quod peccatum Iudæorum eſt diſſimile peccato diaboli quantum ad remiſſionẽ. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ diabolus fuit viator à primò inſtanti creationis vſque ad ſuam eiectionem, & caſum: & eiectio eius fuit terminus eius viæ, & ſic eſt dicendum, ꝙ peccauit in termino, & per conſequens ex inde poſt caſum peccatum eius manſit irremiſſibile carens loco, & ſpatio pœnitendi. Secus fuit de homine: quia ſemper fuit viator in illa paradiſo, & manſit viator poſt lapſum vſq; ad mortẽ, & ſic non peccauit in termino ſed in via, cuius ſpatium pęnitendi non terminatur niſi per mortem. Et ideo peccatum homi-

D nis fuit remiſſibile, & peccatum diaboli irremiſſibile. Ita pariter eſt dicendum de peccato Iudæorum. Nam licet tota ſinagoga in cõmuni nõ conuertatur vſque ad veſperã mundi prout dictum eſt: tamen quilibet Iudæus eſt viator vſque ad mortem ſuam, in quo ſpatio poteſt cõuerti, & baptizari, & effici membrum Chriſti. Vnde Actu. 2. dixit beatus Petrus Iudæis crucifixoribus. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum &c. Et baptizati ſunt illa die tria millia, & poſtea multo plures. Ex qbus patet quòd peccatum Iudęorum remiſſibile eſt particulariter vnicuique per baptiſmum, & pęnitantiam vſque ad mortem. Tota ergo ſententia huius pſalmi eſt, quod Chriſtus filius Dei cum ab æterno eſſet Deus venit in mundum, & factus eſt homo, vt ex hominib.

E deos faceret per gratiam, & participationem: & ex filiis Adam carnalibus, & peccatoribus & ſeruis faceret filios Dei adoptiuos, & libertinos, & immortales, & ſpirituales. Sed Iudæi noluerunt Chriſtum intelligere, nec lumen eius recipere, ſed in primo peccato ipſius Adam tanqnàm homines carnales manere. Et ſupra peccatum ipſius Adę addiderunt homicidium iniuſtum Chriſtum occidendo. Et ſic facti ſunt filii diaboli, & membra eius adimplẽdo deſiderium antiquum diaboli: quia homicidium Chriſti, quod ab initio diabolus deſiderauit, Iudæi de facto adimpleuerunt, & cõſummauerunt. Et puniti ſunt pęna hominis, & diaboli. Nam mortui ſunt duplici morte, ſcilicet corporis, & animæ ſecundum ſententiam datam in Adam. Et puniti ſunt pęna diaboli tanquàm filij, & membra eius, quia cęciderunt à bono temporali præſenti, & à cęleſti futuro ipſi promiſſo. Et populus gentilis

F ſucceſſit in eius hæreditatem per gratiam, & gloriam Chriſtum recipiẽdo. Vnde ſicut ſinagoga cęcidit ab omnibus ſupradictis bonis præſentibus, & futuris, & incidit in omnia mala cõtraria, item gentilitas per fidem ſurrexit ab omnibus malis, in quibus erat, & ſucceſſit in bonis, à quibus cęcidit diabolus, & ſinagoga, quia gentilitas facta eſt hæreditas Dei per fidem, & conſecuta eſt cæleſtem hæreditatem per gloriam. Et in hoc conſiſtit tota ſententia, & intelligentia huius pſalmi.

PSALMVS. LXXXII.

DEus quis ſimilis erit tibi? ne taceas, neque compeſcaris Deus.

A Titulus: Pſalmus cãtici ipſi Aſaph. ꝑ hoe,
ꝙ dicitur pſalmus cantici oſtenditur, ꝙ cantabatur voce humana ſimul cum inſtrumẽto
muſico. per hoc autẽ, ꝙ dicitur ipſi Aſaph
oſtenditur, ꝙ dirigitur toti eccleſię quæ petit
vltionem de perſecutoribus ſuis. Ad cuius
intellectũ eſt notandũ, ꝙ Dauid qui ſemper
optauit ſcire diſcurſum illius populi, &
templi qđ pręceperat ędificandum per Salomonem.
& totius regni, & ciuitatis Hieruſalem:
quam ipſe ampliauit: præuidit in ſpiritu
qualiter ille populus erat multipliciter affligẽdus
à Caldæis, & finitimis propter peccata
eius. Et maximè præuidit obſeſſionem, & vaſtamen
futurum. Primò per Salmanaſar &
Sennacherib. Et captiuitatem, & deſtructionem
per Nabucodonoſor. Et vaſtationem per
Antiocum. Et præuidit etiam eorum finales
B punitiones. In quibus vaſtationibus præuidit
in duplici ſpiritu perſecutionem, & vaſtationem
eccleſiæ faciendam per Mahometũ,
& Antichriſtum. Vnde præuidit in ſpiritu,
quòd ſicut iſtę nationes Arabum ſcilicet Agareni,
& Iſmaelitæ, & Amalechitæ, & Moabitæ,
& Amonitæ &c. ſemper infeſtarũt, & vexarunt
illam Hieruſalem, & terram Iſrael terrena.
ita poſtea recipientes ſectam Mahometicam
debebant infeſtare, & vexare, & vaſtare
Iſrael, & Hieruſalem ſpiritualem ſcilicet
eccleſiam Chriſti. Vnde ſicut eccleſia Chriſti
fuit incoata in illa Hieruſalem terrena, & exinde
deriuata, & diffuſa per totum orbem:
propter quod dicitur vera Hieruſalem & Iſrael:
ita pariter illa maledicta ſecta Mahometi
fuit incoata in Arabia, & exinde deriuata,
& diffuſa quaſi per totũ orbem ad affligendã
eccleſiam noſtris demeritis exigentibus quã
C ſectam receperunt omnes Turci, & magna
pars Tartarorum: qui ſimul cũ Arabibus modò
perſequuntur eccleſiam. Vnde illæ primę
perſecutiones fuerunt figurę huius perſecutionis
eccleſię: quæ modo fit per Sarracenos.
Et ſic etiam præuidit punitionem temporalem,
& æternam eorum. Et ideo Dauid propter
has perſecutiones eccleſiæ principaliter
fecit hunc pſalmum: in quo dum facit. Nam
primò per modum quærelæ explicat, & prædicit
deſtructionem eccleſiæ faciendam per
Mahometum, & ſuos. Secundò petit vltionẽ
in vindictam: ibi. Fac illis ſicut Madian. Quãtum
autem ad primum eſt notandum: quòd
anno domini ſexcenteſimo vigeſimo imperãte
Conſtantino filio Heraclij Ormiſda Rex
Perſarum filius Coſdroæ Chriſtianus rebellauit D
contra Conſtantinum prædictum, & cõtra
totum imperium Romanorum. Tunc imperator
Conſtantinus miſit capitaneos, & duces
ſuos, & copias contra regem Perſarum, &
poſuit cõductores in Damaſco, & Antiochia
cum copia pecuniarum; qui conducerẽt milites,
& armigeros contra Perſas. Tunc venerũnt
multę nationes ex Arabia, ſcilicet Idumæi,
& Sarraceni, & Iſmaelitę. Et multæ alię
nationes Arabum quę vagabantur per Arabiam,
& Sitiã, & Aegiptum, furto raptuq; viuentes.
Iſti autem venerunt Damaſcum vt
conducerentur, & ſtipendium Romanorum
acciperent: quibus conductores Romanorũ,
& Gręcorum reſponderunt: ꝙ aurum Romanorum
non erat dandum canibus, & ſeruis:
quales Arabes erant: ſed liberis, & nobilibus
græcorum, & latinorum: tunc Arabes indignati E
receſſerunt à Damaſco, & nunciauerunt
hoc verbum omnibus nationibus, & ſocietatibus
Arabum, qui omnes congregati in
finibus Syriæ, & iuxta Iordanem: inceperunt
rebellare contra Romanos, & fines Romanorum
vaſtare, & ſubiugare. Et vt hoc facilius
poſſent adimplere: elegerunt in principem
Mahometum virum callidum, & malitioſum,
& impurum. Et ſic ceperunt omnes terras
quas Romani in Arabia petrea poſſidebant.
Et intrarunt Syriam, & ceperũt Damaſcum
Metropolim omnium ciuitatum Syrię.
Et proceſſerunt per Syriam, & Aegiptum vaſtando,
& ſubiciendo ciuitates imperii Romanorum.
Accidit eodem tempore, ꝙ in Arabia,
& Syria, & Aegipto laborabant multæ
ſectæ Hereticorum: maximè ſecta Neſtoriis
qui ponit in Chriſto duas perſonas per ſe diuiſas:
dicit enim quòd Deus habitat in Chri- F
ſto non perſonaliter vnitus: ſed tanquam in
viro perfecto. Laborabat etiam ſecta Berilli
Boſtrancæ ciuitatis Arabię epiſcopi: qui dicebat
Chriſtum ex ſpiritu Dei eſſe genitum:
tamen totaliter incepiſſe à Maria matre eius,
& eſſe purum hominem: niſi inquantũ paterna
deitas habitabat in eo. Laborabat etiam
tunc temporis Iacobitarum ſecta: quia ponũt
vnam tantũ naturam in Chriſto: Et ſimul baptizantur,
& circunciduntur. Laborabat etiã
ibi tunc temporis ſecta Manichcorum, qui
dicunt Chriſtum mortuum non fuiſſe: niſi
ex quadam apparentia: Sed quia papa Romanus
ſimul cum patriarca Gregorio excommunicauerat
prædictas ſectas, & quia prædi-

A ęx ſectæ receſſerant à latinis, & græcis: ideo adhæſerunt libenter Arabibus, & Sarracenis, vt eos defenderent ab imperio, & papa Romano. Et ſic in breui Sarraceni occuparunt Hieruſalem, & totã Syriã, & oẽs tres Arabias, & Aegyptum inquantùm hæretici dabãt eis introitũ per omnes ciuitates cõtra catolicos. Et ſic factus eſt fortis exercitus Sarracenorũ. Tunc Mahometus excogitauit qualiter poſſet retrahere Arabes ſuos à ritu, & cultu Romano catolicorũ. Vnde excogitauit nouũ modũ colendi Deum. Et dixit ꝙ Deus reuelauerat ſibi modum quõ Deus debebat adorari, et coli. Et ædificauit templum in Damaſco qđ meſquitam vocant. Et ibi docuit omnes ſui exercitus adorare. Et pręcepit meſquitas ædificari per totã Arabiam, & remoueri cruces ab eccleſiis, & oratoria, & auferri calices, & B cætera vaſa argentea, & aurea, & cætera iocalia eccleſiarum, & exinde proceſſit cõtra Perſas. Et occupauit totum regnum Perſarum, & totã Meſopotamiam, & Caldæam. Mahometo aũt mortuo eius exercitus fuit diuiſus in tres partes. Nam Abdalla Motalif cum magno exeritu venit verſus occidentem, & occupauit totam Aphricã, & etiã Hiſpaniam, deſtruẽdo, & vaſtando omnes eccleſias. Et omnes ſubiectos cogebat ſeruare ſectam Mahometi. Quæ quidẽ ſecta fuit cõpoſita p Sergiũ, qui erat de ſecta Neſtorii, et per alios. 12. qui ex quatuor ſectis. ſ. ex ſecta Neſtorii, & Berilli, & Manichæi, & Iacobi Alcoranũ ſuũ cõpoſuerunt. Et ſic dicũt Chriſtũ eſſe filium Dei genitum ex ſpiritu Dei, hominem, & nõ Deũ. Et ꝙ in die paſſionis non fuit ipſe mortuus, ſed de medio iudæorum raptus eſt in cęlum. Et ꝙ alius ſimilis ipſi fuit captus per Iu- C dæos, & crucifixus. Et ſic ẽt vt placerent Iacobitis præceperunt Sarracenis circuncidi. Et hanc ſectam Sarraceni cogunt obſeruare omnes ſibi ſubiectos. Vnde ſicut multi ex quatuor ſupradictis ſectis adhæſerunt Mahometo: ita compoſitores Alcorani qui erãt de ſupradictis ſectis, vnuſquiſq; poſuit aliqd de ſua ſecta. Et apparuit illa beſtia multiformis & diuerſis & fœdis depicta coloribus, quã beſtiam Daniel pardũ appellat cap. 7. vt dictũ eſt pſal. 73. Sed quia Iacobitæ & Neſtoritæ liberè, & ſponte ſe Sarracenis ſubiecerunt, & eis introitum per ciuitates prębuerunt: ideo Sarraceni permiſerunt eos liberè viuere in ſuis ſectis, & libertatibus vſque ad præſentẽ diem p totam Agyptum, & Syriam, & Meſopotamiã, & Armeniam, & Perſiam, & Mediã D vbi reperiuntur in maximo numero tàm Neſtoritæ quàm Iacobitæ. Ex alia autem parte exercitus Sarracenorum conſtituit ducẽ Homar generum Mahometi qui cepit oẽs puincias orientales vſque ad Indum. Et ſic omnes ſubiectos coegit ſeruare ſectam Mahometi. Et deſtruxit omnes eccleſias catolicorũ, vel ex eis meſquitas fecit. Poſtea anno domini milleſimo. 63. venerũt Turci, & receperũt ſectam Mahometicã. Et ſic ſub illo nomine occuparunt omnes Armenias, & Aſiam minorem, & totam Græciam. Anno autem milleſimo ducenteſimo duodecimo ſurrexerũt Tartari, & ſubiecerunt ſibi omnes Indias, & totã Scythiam vſq; ad Tanaim, & Boryſthenem, & ad fines Ruteniæ: quorum Tartarorũ maior pars ſuſcepit ſectam Mahometicã. Ex quo patet, ꝙ iſta maledicta ſecta, quę incepit in E Arabia per Idumæos, & Iſmaelitas, & Agarenos, & Amonitas, & Amalechitas, & cæteros Arabes, deſtruxit, & vaſtauit quaſi totam religionem Chriſtianam, & eccleſiam catolicam vſquæ præſentem diem. Et hoc eſt qđ intendit dicere Dauid in hoc pſalmo. Vnde dicit. O Chriſte Deus, & homo ? quis ſimilis erit tibi in potentia, & virtute ? quia non ſolummodo eris homo. ſed etiam Deus, & cognoſcetur omnipotentia tua cum veneris ad puniendos inimicos tuos ſcilicet Mahometum, & Antichriſtum.

Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt: & qui oderunt te extulerunt caput.

Super populum tuum malignauerunt conſilium: & cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos.

Dixerunt venite & diſperdamus eos de gẽte, & non memoretur nomen Iſrael vltra. E

Quoniã cogitauerunt vnanimiter, ſimul aduerſum te teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumaeorum, & Iſmaelitæ.

Moab, & Agareni Gebal, & Amon, et Amalech alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

Et enim Aſſur venit cum illis, facti, ſunt in adiutorium filijs Loth.

Quoniam ecce inimici tui. ſ. Mahometus, & Antichriſtus extulerũt caput, & ſuperbiã, & proſperati ſunt & multiplicati. Et extulerunt regnum ſuum, & dominium ſuper totũ orbem, & malignauerunt. i. malignum conſilium fecerunt ſuper populum tuum Chriſtianum. Et cogitauerunt conſilium malum aduerſus ſanctos tuos Chriſtianos. Vnde iſti inimici tui deliberauerunt, & dixerunt: venite, &

A te,& diſperdamus eos.ſ. Chriſtianos de gente. Et nomen Iſrael.ſ.Chriſtianitatis,quę per Iſrael intelligitur:non memoretur vltra, ſed deſtruatur tota religio Chriſtiana. Vnde dicit, inimici tui extulerunt caput: quia Idumæi & Iſmaelitæ,& cæteri Arabes infra nominati extulerunt caput:quia Mahometum, &Turcum:& etiam Tartarum, & Antichriſtum in principem,& prælatum exaltauerūt, & conſtituerunt.Et ſic ſuper populum Chriſtianorū malignauerunt,vt ex diuerſis ſectis, & hæreſibus ſectam Mahometicam conficerent.Et hoc eſt conſilium malum, & falſum quod aduerſus ſanctos tuos cogitauerunt, immania tormenta eis inferendo, & diuerſis pœnis eos afficiendo. Hoc dicit.quia Sarraceni multa millia ſanctorum monacorum,& eremitarum, & ſacerdotum in Aegypto, & Meſopotamia,& Siria martirio coronauerūt.
B Vnde dixit Antichriſtus,& Mahometus:venite diſperdamus fideles de gente, ideſt de mundo.Et Iſrael ſcilicet eccleſia catolica vltra non nominetur:ſed totaliter extinguatur, & eradicetur. Quoniam omnes iſti infraſcripti:ſcilicet tabernacula Idumæorū, & Iſmaelitæ, & Moabitæ, & Amonitæ diſpoſuerunt, & moti ſunt ad vaſtandum teſtamētum Dei, & totam eccleſiam.Vnde eſt notandū, quòd omnes iſtæ nationes hic nominatæ habitabant in Arabia,& congregatæ ſunt cum Mahometo ad vaſtandum eccleſiam in principio illius ſectæ. Et ſic ſubiecerunt maiorem partem mundi: quibus adhæſerunt Tartari, & Turci. Vnde nota, quòd Idumæi habitant vltra Iordanem in principio Arabiæ petreæ, & iuſti communiter habitant in taber-
C naculis, & tentoriis: quoniam deſcendunt ab Edon fratre Iacob:qui vagabatur cum tentoriis cum ſuis gregibus, & armentis: Iſmaelitæ ſunt filii Iſmaelis filii Abraham de ancilla:Amon, & Moab ſunt filii Loth nepotis Abrahæ,à quibus denominantur Moabitæ, & Amonitę: omnes iſti habitabant in Arabia petra: Agareni ſunt etiam filii ipſius Agar: & omnes iſti tàm Iſmaelitæ quàm Agareni habitabant in Arabia:qui poſtea nominati ſunt Sarraceni occupantes ſibi nomen ipſius Sarræ,cum ſint filii Agar ancillę.Gebal,& Amalech pariter habitabant in Arabia propè terram promiſſionis.Item Alienigenæ ſunt Philiſtæi,qui erant intra terram promiſſionis.Et habitantes Tyrum pariter ſunt congregati cum Mahometo. Item Syrii ſiue Aſſyrii adhæſerunt Mahometo: ideo ponuntur hic D principales. Et ideo dicitur, quòd venerunt in adiutorium filiis Loth, ideſt Amonitis, & Moabitis. Vnde licèt omnes iſti nominati denominentur à nominibus primorum,qui inhabitarunt Arabiam ſcilicet Iſmael Edon, & Moab & cætera. tamen tempore Mahometi omnes erant Chriſtiani licèt laborarent in diuerſis hęreſibus, & ſectis: ſed indignati propter ſupradictam contumeliam eis dictam: quia vocati ſunt canes à conductoribus Græcorum, & Latinorum: ideo rebellauerunt: & Mahometo, & eius ſectę adhæſerunt. Et ideo ponuntur primi perſecutores eccleſiæ in hoc pſalmo, vnde habuit ortum illa ſecta, & à quibus eſt propagata per totum orbem.

Fac illis ſicut Madian,& Siſaræ:ſicut Iabin in torrente Cyſon.

Diſperierunt in Endor:facti ſunt,vt ſtercus terræ. E

Pone principes eorum ſicut Oreb,& Zeb,& Zebee,& Salmana.

In hac ſecūda parte propheta implorat diuinam vindictam petens vltionem de ſupradictis perſecutoribus eccleſiæ dicens. O domine Ieſu fac illis, ideſt omnibus Mahometanis,qui vaſtauerunt eccleſiam tuam, ſicut feciſti Madian, & Siſare in torrente Cyſon. Quaſi dicat. Fac vt populus Chriſtianus ſuperet eos ſicut Barath debellauit Siſaram ducem Iabin prope torrentem Cyſon, quem Siſaram Iabel interfecit in tentorio, vt patet Iudicum. 3. Qui quidem inimici diſperierunt in Endor, ideſt in illo loco prope Ciſon. Et facti ſunt,vt ſtercus terræ, quia cadauera eorum putrida traxit torrentes Cyſon,& manſerunt in ſepulta putrida, vt ſtercus terræ.Iu- F dicum. 5. Et fac etiam,vt populus Chriſtianus ſuperet eos ſicut Gedeon vicit Madianitas,quorum principes fuerunt Oreb, & Zeb & Zebee, & Salmana, qui fuerunt capti, & eorum capita ſciſſa, & Gedeoni oblata, vt patet Iudicum ſeptimo.

Omnes principes eorum qui dixerunt: hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei.

Deus meus pone illos vt rotam: & ſicut ſtipulam ante faciem venti.

Sicut ignis qui comburit ſiluam:et ſicut flamma comburens montes.

Ita perſequeris illos in tempeſtate tua:& in ira tua turbabis eos.

Imple facies eorum ignominia:& quærent nomen

A *men tuum domine.*

Erubeſcãt & conturbentur in ſæculum ſæculi: & confundantur & pereant.

Et cognoſcant quia nomen tibi dominus: tu ſolus altiſſimus in omni terra.

O Chriſte Deus pone oẽs principes. eorũ: ſ.Mahometanorom.ſ.Arabes, & Turcos, & Tartaros: qui ſunt principales nationes in illa ſecta: qui dixerũt poſſideamus ſanctuariũ. i.totam eccleſiã Dei hæreditate.i.qui ſtatuerunt ſubiicere ſibi totam Chriſtianã religionẽ: pone ergo eos vt rotam: quæ quidem rota non eſt ſtabilis: ſed pars ſumma cadit, & ſit infirma rotando: ita iſti ruant à poteſtate, & dominio. Et pone eos ſicut ſtipulam ante faciem venti, i. quòd ventus, & ſententia furoris tui propellat eos, & remoueat à dominio. Et ſicut ignis cõburens ſiluas, & ſicut flamma cõburens montes: ita tu perſequeris illos in tẽ-
B peſtate ſententię tuæ: & conturbabis eos in ira tua. Vnde nota, ꝙ propter iſta ſupradicta dicũt multi, ꝙ ſecta Mahometica debet perire ante aduentum Antichriſti, & diuidi in tres partes. Quarũ duæ debẽt ſe mutuo gladio interimere, & delere. Tertia ãt videns cõfuſionem eorum, & cognoſcens veritatem ſe debet Chriſtianæ fidei ſubiicere. Et iõ ſequitur: imple facies eorum ignominia. Et ſic confuſi quærent nomen tuum. i. fidem tuã recipient. Sed aliæ duæ partes erubeſcant, & conturbentur in ſęculũ ſęculi inter ſe. Et cõfundantur, & pereant ſe adinuicem occidendo, vt cognoſcant tunc quia dominus eſt tibi nomẽ: item qa tu es Deus omnipotens, & quia tu es Deꝰ altiſſimus ſuper omnem terram. Totum etiã hoc ſupradictum, & præfata ſententia poteſt intelligi de ipſo Antichriſto, & eius ſequaci-
C bus: quẽ dominus interficiet ſpiritu oris ſui. 2. ad Teſſalonicenſes. 2. quem videntes ſequaces eius manebant cõfuſi, & erubeſcent, & cõfundentur prę nimia confuſione. quorum aliqua pars quæret nomen domini, maximè Iudæi. Et ſic conuertentur ad dominum in fine ſęculi: quia cognoſcent, quòd Ieſus Chriſtus eſt verus Meſſias, et verus Deus, et dominus, & altiſſimus ſuper omnes creaturas. Cæteri aũt obſtinati peribunt in flamma ignis, & ꝑ cæteras quindecim tribulationes memoratas ꝑ doctores in fine ſęculi. Sed maximè Iudęi, & cæteri infideles erubeſcent, & conturbabũtur, & cõfundentur cum videbunt Ieſũ Chriſtum venientem ad iudicium cum poteſtate magna, & maieſtate: quia tunc cognoſcet ipſum eſſe verũ Deum, & dñm, & Meſſiã in lege promiſſum, & habentẽ omnẽ poteſtatẽ in cœlo, & in terra, & in inferno. Et ſic peribũt qñ dicet eis. Ite maledicti in ignẽ æternũ. Ex quibus patet: ꝙ iſte pſalmus põt ꝓphetice, & literaliter exponi de perſecutionibus populi iudaici ante aduentum Chriſti: ſed melius, & magis propriè de vaſtatione eccleſiæ facta ꝑ Mahometum, & ſequaces eius, & ẽt per Antichriſtũ. Sed ẽt põt mortaliter exponi de quacunq; ꝑſecutione eccleſiæ, & cuiuslibet viri iuſti facta per diabolũ, & eius mẽbra quæ intelliguntur per illa nomina, & nationes ſupra memoratas. Nã Idumęa interpretatur ſãguinea. Et Iſmael obediens mundo. Moab ſine lege. Agareni aduenæ. Gebal vallis uana. Amõ populus turbidus Amalech auarus. Alienigenæ cõtra legem Chriſti. Tyri anguſtiantes, ſiue tribulantes. Aſſur deprimens, & delatus. E
Loth declinans, & apoſtata. Per omnes iſtos intelligũtur perſecutores iuſtorum, & fautores. Antichriſti. Nam Antichriſto adhærebũt ſanguinarii, & homicidæ, & obedientes mundo, & peccato, & homines ſine lege, & Aduenæ: ſcilicet Gog, & Magog, & cupidi, & vani, & hipocritę, & ſimulati, & raptores inimici legis Chri, & crudeles, & ſuperbi, & elati, & apoſtatæ à fide Chriſti, propter lucrum, & voluptates, & omnes iſti ſemꝑ fuerunt perſecutores iuſtorũ, & omnes tales adhęſerunt Mahometo, & obſeruant eius ſectam, & adhęrebunt Antichriſto. Et de omnibus his conditionibus hominum conqueriť eccleſia: eò ꝙ ab eis continuè affligitur, & eſt affligenda vſque ad Antichriſtum.

PSALMVS. LXXXIII. F

Qvàm dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiſcit & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum, & caro mea exultauerũt in Deũ viuum.

Titulus. Ad victoriã ſiue ĩ finẽ pro torcularibus filiis Core pſal. per hoc, ꝙ dicitur ad victoriam ſiue in finem oſtenditur, ꝙ iſte pſ. cantabatur cum toto conatu à filiis Core in tempore torcularium. ſ. menſe ſeptembri. Ad cuius intelligentiam eſt prænotandum: vt ſupra dictum eſt pſalm. 80. quòd quatuor feſta præcepit Deus celebrari in menſe ſeptembri, ſcilicet feſtum neomeniæ: quod licèt in principio cuiuslibet menſis celebraretur pro diuina gubernatione: tamen in illo menſe maximè

A mè celebrabatur per collectionẽ vindemiarũ
& omnium fructuũ. Secundum feſtũ erat fe-
ſtum tubarũ pro ſacrificio ipſius Iſaac. Ter-
tium feſtum propitiationis: eò ꝙ Deus propi
tiatus fuerat eis poſt cõflationẽ vituli. Quar-
tũ feſtum fuit tabernaculorũ in memoriam
illorum. 40. annorũ quibus habitabant in ta-
bernaculis per deſertum. ſed hoc feſtum non
celebrarunt niſi poſtq̃ iã quieuerunt in domi
bus ſuis in terra promiſſionis & fixerũt taber
naculũ in Silo. & ideo tale feſtũ dicebat̃ feſtũ
quietis inquãtùm finierant ſuã peregrinatio-
nem. Sed licèt iſta quatuor feſta Deus præce-
perit in memoriam illorũ myſteriorũ, tamen
quia illa myſteria non erãt gratia ſui ſed gra
tia màgnorũ myſteriorũ in nouo teſta. quod
quidem no. teſta. eſt finis totius legis veteris,
ideo quęrenda ſunt myſteria figurata per ſu
pradictas figuras. Ad cuius intelligẽtiam eſt
B notandùm ſecundum Aug de catechizandis
rudibus, ꝙ lex vet. ſiue teſt. vetus nihil aliud
eſt niſi occultatio no. teſta. & nouum teſtam.
nil eſt niſi manifeſtatio veteris. Et ſic totum
teſta. ve. ſe habebat vt ager frugũ, aut vinea:
aut peregrinatio. Lex autem euãgelica ſe ha-
bet vt area in qua teruntur fruges & colligi-
tur granum in horreum & ſeparatur à paleis
ceremoniarum, vt dicebat Ioannes baptiſta
de Chriſto, cuius ventilabrum in manu eius,
& purgabit aream ſuam & congregabit gra-
num in horreum ſuum, paleas aũt comburet
igni inextinguibili. Matt 3. & Lucæ. 3. Ex qui
bus patet, ꝙ Chriſtus, & apoſtoli fuerunt tri
turatores huius areæ, & dimiſerunt nobis fru
ctum ſacramentorum combuſtis, & annihila
tis paleis, & ceremoniis legis. Ideo dicit Chri
C ſtus ipſis apoſtolis. Ioan. 4. Alius eſt qui ſemi
nat & alius qui metit. Nam alii ſeminaueunt
& vos in meſſes eorum introiſtis. Hoc autem
dicebat, nã patriarchæ, & prophetæ laboraue
runt in figuris, & ſcripſerunt teſta. vetus, ſed
Chriſtus, & apoſtoli meſſuerunt granum &
fructum in illis figuratum, & prophetarũ, &
declarauerũt, & propinauerũt nobis: & ideo
dicuntur meſſoros, & excuſſores, & triturato
res. Ita etiam lex euangelica dicitur non ſo-
lum area reſpectu frugum legis veteris, ſed
etiã dicitur torcular reſpectu vineæ, in quo
expreſſum eſt vinum vineæ legis veteris. Nã
primò Chriſtus expreſſit vinum ex ſacra ſcri
ptura. Secũdò expreſſit in cruce tanquam in
torculari ex ſeipſo precium noſtræ redẽptio-
nis: vnde manauit nobis virtus ſacramento-
rum, & etiam poſtea hoc idem vinum ſacra- D
mentorum ipſi apoſtoli ex ſcriptura veteris
teſt. nobis clarius expreſſerunt. Item lex euã
gelica ſiue aduentus Chriſti dictus eſt termi
nus peregrinationis leg. vet. Nam lex ordina
batur ad Chriſtum tanquàm ad perfectum,
& ad terminum immediatum, vt ait apoſto-
lus ad Ro. 10. Quia Chriſtus eſt finis legis. Et
ideo Deus præcepit celebrari iſta feſta in mẽ
ſe ſeptembri. ſ. feſtum vindemiarum & torcu
larium, & feſtum tubarum, & feſtum propi-
tiationis, & feſtum tabernaculorum in me-
moriam peregrinationis filiorum Iſrael, in-
quantùm quieuerunt ab illa peregrinatione
in terra promiſſionis adepta, & fixerunt ta-
bernaculum fœderis in Silo. Adueniente er-
go Chriſto ceſſarunt omnes quatuor iſtæ fe-
ſtiuitates quantum ad figuram: eò ꝙ veritas
earum venerat. vnde dictum eſt pſ. 49. ꝙ tota E
ſinagoga ſimul cum omnibus cerimonialib.
mortua, & ſepulta fuit cũ Chriſto, & nõ ſur-
rexit cum Chriſto niſi ſola veritas euangeli-
ca figurata per illa cerimonialia inquantùm
omnia fuerunt impleta in Chriſto. Nam per
Chriſtum facta eſt vniuerſalis propitiatio, &
factum eſt verum ſacrificium figuratum per
Iſaac, & expreſſum eſt verũ vinum ſacramen
torum, & verum granum frumẽti eucariſtię,
& impleta eſt peregrinatio legis, & taberna-
culorum: quia iam eſt eccleſia per Chriſtum
& apoſtolos ædificata, & eorum ſanguine fir
mata, in qua iam quieſcimus per gratiã. ideo
ſicut tunc celebrabamus iſtas feſtiuitates in
figura: ita nunc celebramus in veritate, q a iã
fructum, & gratiam colligimus. ideo dr̃ Io. 1.
Lex per Moyſen data eſt: gratia aũt, & veri-
tas per Chriſtum facta eſt. Item celebramus F
feſtum torcularis, quia continue extorque-
mus veritates euangelicas ex ſacra ſcriptura
vet. teſt. Item vlterius eſt notandum, ꝙ ſicut
lex ve. fuit ager frugum ſiue vinea ſiue pere-
grinatio reſpectu nouæ legis, & lex euangeli
ca eſt area, & torcular, & terminus quietis il
lius: ita pari modo lex euangelica eſt ager &
arbor, & vinea, & peregrinatio reſpectu ſupe
rioris patriæ. Nã ex hac vinea continuę col-
liguntur, & extorquentur fructus meritorũ,
& in die iudicii triturabitur meſſis, & ſepara-
bitur granum à paleis, & frumentum à ziza
nia, & vniuerſaliter mali de medio iuſtorũ:
& ſic patria cœleſtiis erit finis euangelicæ pe
regrinationis, & laboris. Nam ſicut hic colli-
gimus fructus gratię, ita ibi colligemus fru-

A ctus gloriæ, & ſicut hic celebramus ſupradicta feſta per gratiam: ita ibi celebrabimus feſta per gloriam. Vnde ſicut nullus Iudæorũ potuit peruenire ad Chriſtum niſi per legem veterem: ita nullus poteſt peruenire ad patriam niſi per legem euangelicam. Et nullus poterit celebrare prædictas feſtiuitates in cœlo per gloriam, quin celebrauerit ipſas in hac eccleſia per gratiam. Prçuidens ergo Dauid in ſpiritu totũ hunc diſcurſum. ſ. qualiter lex vetus ducebat ad Chriſtum: & Chriſtus, & lex euangelica nos debebat perducere ad patriam, vbi verè & æternaliter celebrat̃ feſtũ tabernaculorum, & felicium & beatarũ manſionũ: & torcular vltimatæ noſtræ fruitionis, quæ quidem felicia tabernacula figurabant̃ per illa materialia tabernacula, quæ faciebãt in terra promiſſionis in feſto tabernaculorũ

B iam in quiete poſiti, ideo fecit hunc pſalmũ, & dedit ipſum cantandum filiis Core, qui dicũtur filii crucis: vt cantaretur in feſto tabernaculorum, & etiam per totum menſem vindemiarum In quo pſalmo duo facit. Nam primò exprimit deſiderium ſuũ & totius eccleſiæ petendo quietem & mãſionem, & fruitionem in cœleſtibus tabernaculis. Sed quia ad illa cœleſtia tabernacula nemo põt puenire niſi per Chr̃m, & legem euangelicam, & niſi celebret ſupradicta feſta in lege euangelica per gratiam, idem in ſecunda parte petit accelerari aduentum Chriſti, & legis euãngelicæ: ibi. Beatus vir cuius eſt auxilium. Quãtum ergo ad primum contemplãs, & conſiderans Dauid, ꝙ illud feſtum tabernaculorũ quod tunc celebrabant in lege veteri, ſignificabat feſtum tabernaculorum quod beati celebrant in cœlo: vbi beati in felicibus taber-

C naculis abſoluti ab hac peregrinatione iam ſempiterno æuo fruuntur: deſiderans ergo ſummo affectu cum illis in ſocietate commorari, & à iugo legis, & ab huius mundi torcularibus tribulationum, & mundanis miſeriis liberari dicit. O quàm dilecta, & appetenda ſunt tabernacula tua, & ſummoperè deſideranda ò domine virtutum, & principes exercitus angelorum. intantũ de ſe enim ſunt deſideranda, ꝙ cõtemptis omnibus tabernaculis & bonis terrenis iam anima mea concupiſcit ire in atria domini, & deficit in conſideratione tantæ felicitatis, nec valet attingere profunditatem tanti myſterii illarum feliciũ mãſionum, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparaſti Deus diligentibus te. Dupliciter enim D deficit anima mea. Primò quò ad intellectũ: quia non poteſt altitudinem tanti myſterii cõprehendere nec attingere. Secundò deficit quò ad voluntatem: quia anima mea liquefacta eſt & in extaſim venit præ amore, & dulcedine, & deſiderio tantæ felicitatis: nam nõ ſolum cor meum. i. anima mea: ſed etiam caro mea per quandam redundantiam exultauerũt in Deum viuum quia anima magis eſt vbi amat, quã vbi informat. Et ſic trahit carnem à mundanis totam ſecum, & quaſi conuertit eam ad ſe. Et ſic totus homo in carne, & corpore transformatur in Deum amatum, & illam felicitatem deſiderata, vnde totus homo in anima, & corpore non ſolum obliuiſcitur alia, ſed etiam ſeipſum, & ſic euolat in contemplationem Dei, & deſideriũ illius æternæ felicitatis, quaſi dicat ergo Dauid in his duobus verſibus. O domine poſtquã celebraui iſta tabernacula materialia in E terris: fac me clebrare feſtum tabernaculorũ in cœlis: quia anima mea iam cupit exire ab his tabernaculis mundanis, & habitare tecũ in cæleſtibus. Nota etiam, ꝙ iſta corpore corruptibilia, in quibus nunc habitamus dicuntur tabernacula animarum noſtrorũ, in quibus tabernaculis animæ noſtræ affliguntur propter corruptionem, & concupiſcentiam, & pænalitatem. ex quo tabernaculo Paulus apoſtolus cupiebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, de quo etiã tabernaculo dicebat Petrus in 2. epiſtola cap. 1. Quàmdiu ſum in hoc tabernaculo ſuſcitare vos in communicatione certus, quòd velox eſt depoſitio tabernaculi mei. Sed in finali reſurrectione iſta tabernacula corruptibilia mutabuntur in glorioſa, & incorruptibilia, quia oportet hoc corruptibile induere incorruptelam. Et tunc in cælo F iſta noſtra erunt glorioſa, & ſic erunt animabus noſtris ad gloriam, quæ ante fuerant ad ſarcinam: vt inquit Aug. 12. ſuper Gen. ad literam. De iſtis etiam tabernaculis. ſ. corporibus glorioſis, in quibus habitabimus in patria, dicit propheta: Quam dilecta tabernacula tua domine &c.

Etenim paſſer inuenit ſibi domum: & turtur nidum vbi reponat pullos ſuos.

Altaria tua domine virtutum: rex meus & deus meus.

Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.

Hic contemplat̃ propheta quanta eſt, & ſuis

A fuit diligentia, et ſollicitudo diuinæ miſericordiæ, et benignitatis erga nos. Nam ſicut paſſer fabricauit ſibi domum, et locum in foraminibus parietum, et etiam turtur fabricauit nidum in arboribus, et parietibus vbi tutè, et ſecurè reponat pullos ſuos, et cum tanta ſollicitudine alit, et nutrit, et eis victum quærit: Ita Deus ab æterno nos prædeſtinauit, et ex tempore ab origine mundi cœlum empyreum ad noſtram manſionem præparauit, et creauit. Sed quia Adam propter ſuam ingratitudinem, et inobedientiam ſupradictum locum pro ſe, et ꝓ nobis perdidit, ideo Deus cum venit plenitudo tēporis miſit filium ſuum volando de cœlo ad terram in ſimilitudinem carnis peccati, ſed inter omnes homines ſolus ꝑ hunc mundum ſine peccato volauit, & poſt mortem, & paſſionem à

B mortuis reſurgens velociter in cœlum volauit, & ibi nobis nidos, & manſiones, & tabernacula felicia præparauit, & filios ſuos quos ex baptiſmo regenerauit, ibidem repoſuit, & collocauit. Dicitur ergo Chriſtus paſſer in quantùm ſine pondere peccati poſt reſurrectionem à terra vſq; in cœlum velociter volauit. dicitur vero turtur à ſimplicitate, & puritate. Eccleſia etiam paſſer dicitur inquantùm per fidem, & caritatem volat in cœlum. dicitur etiam turtur inquãtùm ſeruat veram caſtitatem, & fidem ſuo ſponſo Chriſto, & ideo meretur inuenire domum in cœlo, & nidum. i. manſiones vbi reponat pullos ſuos. i. filios, quos ex baptiſmo generauit. Dicit ergo ꝓpheta. O rex meus per gubernationem, & conſeruationem, & Deus meus per creationem. & O domine virtutum, & angelorum:

C Chriſtus filius tuus ſicut paſſer velociter volauit in cœlum, & inuenit ſibi domum, & ſicut turtur inuenit nidum in cœlo. i. illa tabernacula, & felices manſiones in cœlo fabricauit, & præparauit, & per merita ſuæ paſſionis acquiſiuit vbi reponat pullos ſuos. ſ. filios, quos per mortem redemit, & per baptiſmum regenerauit. Et nota, ꝙ ꝓpheta in hoc loco æterna tabernacula, & manſione beatorum vocat altaria, ad denotandam excellentiam vitæ beatorum. Nam cum in hoc ſæculo vita noſtra ſit mixta ex actiua, & contemplatiua propter miſerias huius mundi: ideo eſt neceſſe vt exerceamus opera actiuè & releuemus proximũ à miſeria. Ibi autem quia nulla erit miſeria: ſed perpetuum gaudium, & libertas: ideo non ſunt neceſſaria opera miſericordię, nec vita actiua, & ſic ibi eſt ſola vita contemplatiua. Ideo in hac habemus duplicem domum. ſ. domos familiares ad vitam actiuam, & eccleſias, & altaria ad contemplandũ. Sed quia in cœlo ſola vita cōtēplatiua exercet̄: ideo illa tabernacula, in quibus manent beati, altaria nuncupantur. dr̄ enim altare quaſi alta ara. dicuntur ergo altaria illa tabernacula: quia alta, & à mundanis eleuata, & libera ta, & ad ſolam contemplationem, & laudem Dei deputata. & ideo cum dixit, ꝙ Chriſtus præparauit nobis altaria: illicò ſequitur, & ſubdit. Beati, qui habitant in domo tua domine in ſęcula ſæculorum laudabunt te. Illę ergo manſiones ſunt beatis tabernacula, in quibus habitant, & ſunt altaria in quibus æternaliter Deum laudant, & ſunt menſę quibus æternaliter fruuntur. de quibus Chriſtus dixit: Vado vobis parare locum, & ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum vt edatis: & bibatis ſuper mēſam meā in regno meo, & ſedeatis ſuper tronos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Lucæ. 22.

D

E

Beatus vir cuius eſt auxilium abs te: aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrimarum: in loco quem poſuit.

Etenim benedictionem dabit legiſlator: ibunt de virtute in virtutem. videbitur Deus Deorum in Sion.

Sed quia, vt dictũ eſt, nemo poteſt celebrare prędictas feſtiuitates in patria per gloriam niſi prius celebrauerit in via per gratiam, & legem euangelicam, quæ non poterat haberi niſi per Chriſtum mediatorem Dei, & hominum: ideo in hac ſecunda parte Dauid deſiderans petit aduentum Chriſti, & legem euangelicam: per quam ad illam patriam intendit, & credit peruenire. Vnde notandum, quòd Chriſtus legis dator duo dedit nobis quibus poſſumus ad illā patriā peruenire. ſ. gratiā, & veritatē. Gratia eſt virtus ſacrorum qua purgamur à pc̄is & adiuuamur, & preſeruamus, & pn̄iam agimus. Veritas aũt eſt fides articulorũ, & intelligentia legis diuinæ. Sed iſta gratia cōtinet i ſe quoſdā gradus virtutũ ꝑ quos fideles aſcendunt in ſtatũ perfectionis in hac vita vſq; in cœlum. Nam primò in baptiſmo recepimus fidem per quā inhæremus firmiter articulis fidei. i. credimus Deum trinum, & vnum, & filium incarnatũ. Et iſte eſt primus gradus. Secundò quia cognoſcimus per fidem Deum eſſe ſummum bonũ, & creatorem, & redemptorē, & noſtrũ

F

A glorificatorem . ideo ſuper omnia diligimus ipſum:& iſte eſt ſecūdus gradus virtutis. Tertius quia vidimus, ꝙ nobis promiſit gloriā in futuro &c.iō contemptis omnibus rebus mūdanis ita totam ſpem noſtram,& deſiderium ponimus in ipſo: & iſte eſt tertius gradus virtutū. Ex his ſequitur quartus,ſ.operatio bona. Nam tunc conamur operari nō niſi propter cœleſtia nobis promiſſa,& propter Deū creditū,amatū,& deſideratū.Ex quo patet,ꝙ caritas dupliciter pōt cōſiderari. Vno modō in affectu,& ſic præcedit ſpem:q̄a illico amamus creditū Deū,& promiſſa nobis bona, & ex cōſequenti ponimus noſtrā ſpē in Deo.Et tunc ſequitur caritas in effectu quæ conſiſtit in operando:nam operatur per ſpem,& caritatē effectiuā,& fidem : q̄a vna pręſupponit aliā, & ita caritas effectiua ſiue operatiua dicitur innocentia inquantum neminem lædit
B nec nocet:ſed cuilibet prodeſt,& facit quod ſibi vellet fieri cuilibet proximo,& tunc chriſtianus dicitur verè iuſtus,& operatur ſecundum iuſtitiā fidei formatæ ſpe,& caritate:& iſte dicitur aſcenſus de virtute in virtutē adeptus in baptiſmo. Secundus aſcenſus eſt per dona ſpūs ſancti.Primò enim in cōfirmatione recipimus donū ſapientiæ:per quod adhibemus ſtudiū ad ſcientiā diuinorum,& ſacræ ſcripturę Secundò donum intellectus:p q̄d aperitur nobis intelligentia eorum quæ legimus in ſacra ſcriptura. Tertiò donum conſilii:per quod rectè eligimus viuere,& attingere regnū nobis promiſſum per Xp̄m legiferū noſtrum. Quartò datur donum fortitudinis;
C per quod roboramur ad patiendū,& tolerandū aduerſa ꝑpter Chriſtū , & iuſtitiā:vt patet in martiribus. Quintò datur donū ſcientiæ,per quā diſcernimus noſtra bona opera, & viuimus ſecundū præcepta.Sextò daē donū pietatis p quod cultū verū , & latria Deo tribuimus,& in rebus dubiis ſaniorē partem eligimus,& ei inhæremus.Septimò datur donū timoris, per quod amore quodam filiali diuina mādata ſeruamus atque præcepta, & Deū exacerbare,& ipſi diſplicere oī conatu, & affectu cauemus,& ſic aſcendēdo de virtute in virtutē gradualiter efficimur iuſti. Tertius dicitur aſcēſus per gradus gratiarū.Primò datur nobis à Deo gratia pręueniēs,vt bonū velimus,& ſic incipimus bonū agere. Secundò datur gratia cooperās,& ſic ꝑficimus in operādo bonū. Tertiò datur gratia perfectè perſeuerās in nobis,& ſic perficimus operationē quā incępimus. Primus gradus dr̄ in- D
cipientiū.Secundus ꝑficientium.Tertius perficientiū,et ſic eſt aſcēſus ad patriā, et ad ſtatum perfectū p gradus gratiæ. Quartus aſcēſus eſt ſecūdum gradus ſtatuū eccleſię, et fidelium ſiue profeſſionum.Nā prima profeſſio noſtra cōis eſt ꝓfeſſio fidei formatę p baptiſmū,et iſte ſtatus cōuenit oibus Chriſtianis. Secūdus gradus in eccleſia eſt religionis in quo profitentur religioſi obedientiā paupertatem,et caſtitatem. Tertius eſt ſacerdotum:vnde aſſumunt poteſtatem miniſtrandi ſacramenta,et promittunt horas ſeptē canonicas,et ſepties in die,per totam vitā orare. Quartus gradus eſt epiſcoporum:qui omnes alios præſupponit , et in ſummo conſtituitur cum cæteros habeat regerē,et paſcere exemplo,et doctrina:et non ſolū bona ſpūalia, ſed ēt temporalia ſecundum facultatē diſtribuere: vt patet per totam epiſtolā ad Ti- E
tū. Et ſic per omnia iſta quatuor genera graduum ſunt aſcenſiones in cordibus Chriſtianorum in hac vita, et ambulamus de virtute in virtutē,et de gradu in gradū,et ſic aſcēdimus in Siō ſuperiorē : vbi videbimus, et vidēt beati Deū Deorū:et iſte aſceſus fit in hac lacrimarū valle: incipiendo primò à pœnitētia per gratiā præuenientem,et proficiēdo p opera pietatis,et miæ,et perficiendo per cultum,et latriā vſq; in finem.Dicit ergo Dauid propheta in perſona totius eccleſiæ.O Deus beatus eſt ille vir cuius auxiliū eſt abs te.i. à te.i.cui tu das gratiā auxiliantē:ſine qua nemo pōt aliquid boni agere:p quā ipſi à te collatā poſuit,et ordinauit aſcenſiones per gradus virtutum prædictarū in corde,et anima ſua. et hoc in iſta valle lacrymarū,et in hoc F
mūdo,et in hoc loco quē dn̄s poſuit,et cōſtituit ad pœnitentiā agendā, et ad bona opera exercenda: nā ſpatiū acquirendi vitā æternā in hac vita tm̄ Deus hominibus dedit:vbi voluit pœnitentiā eſſe fructuoſam:eò ꝙ hō pōt hic mutata volūtate ſimul operaq; mutare : vt ait Aug. in Enchiridio. Vult ergo hic innuere ꝓpheta, ꝙ beatus eſt ille homo qui p auxilium Dei,et gratiā ſibi collatā agit pœnitentiam in hac valle lacrymarum, et pęnitentiæ;quem locum Deus conſtituit ad pęnitentiam et bona opera exercenda et dū egerit pœnitentiam ponit in corde ſuo aſcēſiones.i.aſcendit de virtute in virtutem vſq; ad ſtatum perfectum vſquequo perueniat ad patriā. Sed q̄a nemo pōt habere iſtā gratiā nec

A peruenire ad patrem: niſi per Chrm q eſt via veritas, & vita: iõ ſequitur. Etenim pro quia vel certè Chris legis lator ſiue lator legis euã gelicæ: dabit hominibus benedictionē, & gratiam ſacramentorum per ſuam mortē, & paſſionem, & ſic homines ibunt de virtute in virtutem: vt dictum eſt: vſquequo per bona opera aſcendant in cœlum, & tunc videb.tur ab eis Deus Deorum in Sion ſuperiori. Nã ibi omnes beati Deum ſpeculantur. Hoc etiam poteſt referri ad Sion inferiorem. vbi Chriſtus viſus eſt, & prædicauit, & ſpiritum ſanctũ apoſtolis dedit vbi adepti ſunt dona gratiarum, & gradus virtutum. Quaſi dicat: ꝙ propterea Chriſtus legislator, & Deus Deorum, ſ. Deus apoſtolorum, & ſanctorũ: de quibus dictum eſt in pſalmo ſuperiori: videbitur
B in Sion in carne prædicando, & miracula faciendo. Et ibidem dabit ſpiritum ſanctũ apoſtolis, & omnia dona gratiarum, & omnē benedictionem. Et apoſtoli ibunt de virtute in virtutem, et ſic conuertentur totus mundus, et ſic peruenietur ad Chrm: hic p gratiã, & ad cœlum per gloriam. Et inde fideles aſſumēt gratiam vt faciant aſcenſiones per gradus virtutum, & cum lacrymis faciant pœnitentiã per contritionem, & confeſſionem, & ſatisfactionem in hac valle lacrymarum, & in hoc loco quem dominus poſuit, & conſtituit ad pœnitentiam, & bona opera facienda: quaſi dicat, ꝙ iuſti de vitute in virtutem, & per gradus virtutũ aſcendunt ab hac Sion inferiori in Sion ſuperiorem: in qua vident Deum Deorũ per gloriam. Item aſcendunt ad vidēdum Deum
C in Sion: quia aliter nemo poteſt aſcendere ad videndum Deum.

Domine Deus virtutum exaudi orationem meã: auribus percipe Deus Iacob.

Protector noſter aſpice Deus: & reſpice in faciem Chriſti tui.

Hic aſſignat medium per quod hmõi gratia eſt nobis acquirenda: quia non niſi per Chrm mediatorē Dei, & hominum: vt dictũ eſt: Iõ petit accelerari aduentum Chriſti, & myſterium incarnationis, & paſſionis orando ad patrem vt mittat filium ſuum dicēs. O domine pater Deus virtutum, & ò Deus Iacob cui facta eſt repromiſſio de meſſia venturo: exaudi orationem meã, & omniũ patriarcarũ, & pphetarũ, & totius eccleſię, & aurib' percipe eã: ideſt inclina aures tuæ miſericordię in me, & ſuſcipe deprecationē noſtrã. Et tu Deus protector noſter qui ſemper liberaſti patres noſtros à periculis, & pſecutionibus tpalibus: aſpice hãc noſtrã miſeriã, & captiuitatē, & mortē ſpũalem, in qua ſumus in ptãte diaboli à qua nõ poſſumus liberari niſi per Ieſum Chrm filium tuũ: ergo reſpice in faciē. i. humanitatem Chriſti filii tui, & mitte eũ in carnem, et reſpice in faciē eius. i. acce- D
pta mortem, et paſſionem pro nobis, et libera nos per illã. Hanc eandem orationē facit hodie eccleſia pro ſtatu iſto vt reſpiciat in faciē Chriſti mediatoris: vt acceptet paſſionē eius in recompenſationem, et ſat ſtactionē p peccatis noſtris poſtquã merita noſtra non ſuffi ciunt. Vnde nota, ꝙ facies Chriſti dicitur humanitas: in qua ab hominibus videbatur: in qua Chrs paſſus eſt, et meruit p nobis in qua quidem humanitate latebat diuinitas: quæ quidem humanitas erat inſtrumentum diuinitatis, et notificabat eam. Dicit ergo pphe-
ta: ò Deus pater poſtquam nos nõ ſufficimus ad ſatisfaciendum p pctõ: nec aliquis patriarcarum aut pphetarũ nec aliqua creatura. reſpice ergo in faciem, et humanitatem Chriſti filii tui, et humanitatem quę pro nobis paſſa eſt, et percuſſa, et flagellata, et crucifixa: et accepta paſſionem eius: quia ipſe eſt Chriſtus tuus, et à te nobis miſſus Deus, et homo, rex, et ſacerdos: hoſtia, et victima. E

Quia melior ē dies una ī atrijs tuis ſup millia.

Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Hic aſſignat ppheta mediũ ex parte noſtri: per quod habemus venire in ſupradicta deſiderata tabernacula: quæ quidem media ſunt miſericordia, et humilitas, et veritas, et iuſtitia: ſine quibus ad illa æterna tabernacula nemo poteſt peruenire. in quibus tabernaculis eſt una perpetua dies ſine tenebris, et ſine nocte. Ad cuius intellectũ eſt notãdum, ꝙ cauſa quare in hoc mundo inferiori numerãtur dies, et noctes: eſt latio, et aſcenſio ſolis ſuper terrã. Nã ſol p ſuã lationē, et præſentiam ſuper noſtrũ hemiſphæriũ cauſat nobis diē, et p ſuam abſentiam dum fert̄ ſup aliud hemiſpherium cauſatur nobis nox, et ſic aduentus eiuſdem ſolis ab oriente cauſat nobis aliam diē, et ſic numerantur dies, et noctes, et ſic patet, ꝙ iſte dies numeratur p ſucceſſionem noctis: ſed quia in inferno nuſquam apparet ſol: ideo ſemper eſt nox ibi, et per conſequens eſt una nox cui nunquam ſuccedit dies, et ſic eſt nox æterna: vt ait Virgilius. Sed quia in gloria paradiſi Chriſtus, qui eſt ſol iuſtitiæ, ſem- F

per

A per eſt præſens, et nunquã abſens: iō ibi eſt dies, cui nunquã ſuccedit dies Ergo ſemper eſt vna dies, et æterna: vt patet Apoc. vlt. Beati ergo videntes diuinã eſſentiã, et Deum incarnatum, nã ſemper vident verum, et æternum ſolē, & per cōſequēs ſemper eis eſt dies una exiſtentibus in tabernaculis, & manſionibus cœleſtibus. Et nō ſolum vident lucem illã ſpūalem, & inacceſſibilem ſed ēt corporalem ipſius cœli empyrei: in quo habitant: qa lucidum eſt ſine calore, & ſic ſemꝑ ibi eſt vna dies ſine nocte, & ſine tenebris. Sed quia iſtã diem acquiſiuit nobis Chriſtus per humilitatē, & mortē, & paſſionē ſuam, & vt patet ad Philip. 2. ſeipſū exinaniuit obediens vſq; ad mortē &c. Iō nō vult, ꝙ poſſideāt iſta tabernacula, & diē ęternum niſi humiles, & abiecti, & pœnitentes: qui in mundo ambulauerunt per viã humilitatis, & pœnitentiæ. Et qa
B cōtemnentes mundana potius voluerunt eſſe abiecti, & parati mori propter Chriſtū: iō dicit ꝓpheta in perſona cuiuslibet iuſti, & totius eecleſiæ. Quia ego vidi, ꝙ melior eſt vna dies quæ eſt in atriis tuis, & tabernaculis, & mãſionibus cœleſtibus ſuper. M. i. quam. M. millium huius mundi: ideo magis elegi eſſe humilis, & abiectus, & pauper, & afflictus per ſecutionibus in domo Dei mei. ſ. in hac eccleſia militãti: quàm habitare in tabernaculis, & magnis platiis hoīm pctōrum, & ſuperborum, & mundanorum. Vnde tabernacula in quibus pctōres habitāt ſunt ſuperbia, auaritia, impietas, luxuria, in quibus ſunt inuoluti in hac vita. Item in tabernaculis peccatorū. i. regum, et tyrãnorum nō habitāt nec proſperantur niſi adulatores, & mendaces, & doloſi, & maligni, & lenones, & ſuſurrones:
C hos ãt fugit qlibet iuſtus: iō illi tales poſt hãc vitam, & mundanam felicitatem expectant habitare in inferno in æternum: vbi erit perpetua nox ſine luce, & ſine die. Ego ãt habitabo in cœleſti patria: vbi eſt vna dies æterna ſine nocte. Et ſubdit cauſam quare elegit in hoc mundo humilitatem, & dicit.

Quia miſericordiã & veritatē diligit Deus: gratiam & gloriam dabit dominus.

Nō priuabit bonis eos qui ambulāt ī īnocentia: domine virtutū beatus homo qui ſperat ī te.

Quia miſericordiã, & veritatem ſimul cū humilitate diligit Deus. Et rō eſt: quia ipſe fuit miſericors, & verus, & iuſtus: ideo diligit miſericordiam, & veritatem. Et intelligit ꝑ ueritatē omnem iuſtitiã. Ex quo patet, ꝙ tres virtutes ſunt, quibus acquiritur principaliter regnum cœleſte, & cōſequimur æterna tabernacula. D Primò humilitas: quia omnis qui ſe humiliat exaltabitur: Secūdò veritas: nam ex veritate naſcitur omnis virtus: nam ſi eſt verus, de neceſſitate erit iuſtus, & per conſequens nemini vult nocere: nec fraudem inferre: ſed cuilibet proximo prodeſſe: quare ex veritate naſcitur iuſtitia, & ex iuſtitia innocentia, & ex innocentia miſericordia, & per cōſequens humilitas: ſine quibus nemo pōt conſcendere in ſuperna tabernacula: vt dictū eſt pſal. 14. vbi dicitur. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requieſcet ī monte ſancto tuo? Reſpondet. Qui ingreditur ſine mãcula, & operatur iuſtitiã &c. Item pſal. 22. Quis aſcendet in montem domini: aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Reſpōdet ꝓpheta. Innocens manibus, & mundo corde E &c. Tertia virtus eſt miſericordia. nã per opera miſericordiæ recipimur in æterna tabernacula: vt ait ſaluator Luc. 16 Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis: vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernaucla. Ex ſupradictis patet, ꝙ iſtę tres virtutes ſunt media, quibus conſequimur æterna tabernacula: quas quidem virtutes Deus diligit, & habentibus has virtutes Deus dat gratiã in ꝑſenti & gloriã in futuro. Iō dicit ꝓpheta. Iō elegi eſſe abiectus. i. humilis in domo Dei mei, & innocens in hoc mundo: qa miſericordiã, & veritatem diligit Deus, & iō ſolis iſtis humilibus, & miſericordibus dominus dabit gratiã in præſenti, & gloriã in futuro, & exinde ſcio, ꝙ Deus nō priuabit bonis cœleſtibus humiles, & veros, & miſericordes, & iuſtos q ambulant in innocentia: imo conferet eis ſupradicta tabernacula. F Quare dico, ꝙ beatus eſt hō, qui contemnit iſta mundana, & ſperat in te dn̄e: qa talis licèt videatur abiectus in hoc mundo: tamen in futuro habitabit in æternis: tabernaculis in illa luce ſine nocte. Ex qbus patet, ꝙ ꝓpheta Dauid, & populus Dei ante incarnationē ſimul petebat in hoc pſalmo aduentū Chri, & futuram gloriã: nos aūt iã nō expectamus niſi liberari à peccatis per pœnitentiã, & bene operari per gratiã, & diſſolui ab hoc mortali corpore, & habitare in cœleſtibus tabernaculis. Ex ſupradictis in hoc pſalmo poſſunt recolligi octo concluſiones. Prima concluſio: ꝙ quilibet iuſtus, & verus Chriſtianus licèt habitet in hoc corpore mortali: tamen cōtemptis rebus mundanis

toto

A toto mentis affectu deſiderat habitare in illis cœleſtibus tabernaculis. Secunda concluſio, ꝙ ſicut paſſer, & turtur faciunt nidum ad te ponendum pullos ſuos: ita Chriſtus fabricauit altaria, & manſiones in cœlo. vbi fideles ſui quieſcant, & laudent Deum in æternum. Tertia concluſio, ꝙ nemo poteſt aſcendere in illa tabernacula: niſi aſcenderit per gradus virtutum, dum viuit in hoc mundo. Quarta concluſio, ꝙ nemo poteſt videre Deũ Deorũ in Sion ſuperiori, niſi per exercitium virtutũ acquirat merita in hac vita, & in hoc loco lacrimarũ, vbi Deus voluit opera eſſe meritoria. & pœnitentiam fructuoſam. Quinta concluſio, ꝙ nemo poteſt ambulare de virtute in virtutem nec agere pœnitentiam, nec opera meritoria, niſi per gratiam, & merita Chriſti. Sexta concluſio, quòd melior eſt illa dies

B æterna ſine nocte: quàm multa. M. huius vitæ. Septima concluſio, ꝙ melius eſt eſſe abiectum, & viuere cum humilitate, & paupertate in hac vita: quàm cum ſuperbia, & copia bonorum temporalium, & fauore in domibus regum. Nam Deus non dat cœleſtia tabernacula niſi humilibus, & iuſtis, & miſericordibus. Octaua concluſio, quòd Deus non priuabit bonis cœleſtibus innocentes ſimplices, & contemptores huius mundi ſperantes in ſe: imo ditabit bonis fruibilibus, & æternis.

PSALMVS. LXXXIIII.

***B**enedixiſti domine terram tuam: auertiſti captiuitatem Iacob.*

Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ operuiſti omnia peccata eorum.

Mitigaſti omnem iram tuam: auertiſti ab ira

C *indignationis tuæ.*

Conuerte nos Deus ſaluatoris noſter: & auerte iram tuam à nobis.

Huic pſ. præponitur talis titulus. ſ. In finẽ filiis Core canticum pſal. Ex titulo apparet, quòd Dauid fecit hunc pſ. & dedit ipſum cãtãdum choro ipſius Heman, qui erat de filiis Core, vt cantaret ipſum cum toto conatu vocum: eò ꝙ vocabant Chriſtum in iſto pſalmo vt veniret in carnem ad ſaluãdum genus humanum. Ad cuius intellectum eſt notandũ, ſicut dictũ eſt in prologo tractatu tertio: & regula. 10. & pſalmo. 77. quod Dauid in pſalmis, vt plurimum procedit à figura ad figuratum, & à parabola ad veritatem ipſi correſpondentem in nouo teſtamento. Duo ergo facit Dauid principaliter in hoc pſal. Nam primò proponit parabolas & figuras in quibus præuidit miſterium incarnationis, & noſtræ redemptionis. Secundo petit Chriſtum, vt veniat in carnem ad ſaluandũ & liberandũ genus humanũ: ibi: Conuerte nos Deus. D

Quãtũ ad primũ eſt notandũ, ꝙ Chriſtus cõiter in ſacra ſcriptura dr̃ fructus: vt patet pſ. 126. Filii merces fructus vẽtris. Item pſ. 131. De fructu ventris tui ponã ſuper ſedẽ tuam. Vnde Chriſtus dupliciter dicit̃ fructus. Vno modo inquantùm fuit nobis datus ſiue erat dandus in ſupplementum fructus ligni vitæ paradiſi, quem perdidit Adam, prout dictum eſt pſ. 1. Alio modo inquantùm erat dandus in antidotum, & medelam cõtra morbum, & venenum fructus prohibiti quem comedit Adam cuius veneno totum genus humanum fuit infectum, & vulneratum, & ſauciatũ, & ſic Xp̃s fuit figuratus per fructũ ligni vitæ qđ fuit plantatum à principio in paradiſo quod E germinauit illa benedicta terra paradiſi: ſicut dictum fuit pſ. 1. Itẽ ſicut Chriſtus fuit figuratus per lignũ fructiferũ vitæ, ita pariter virgo Maria fuit figurata per illã terrã, & hortum delitiarum paradiſi quę germinauit illud lignũ, & fructũ vitæ. Nam ſicut illud lignum fuit germinatum, & ortum ex illa terra benedicta, quam nullum aratrũ aut raſtrũ violauerat: ita Chriſtus fuit germinatus ſecũdũ carnẽ ex illo vtero virginali, & intemerato nullo maritali aut virili amplexu violato nec temerato. Itẽ ſicut Adam primus homo fuit formatus manu Dei ex illa terra benedicta, & inuiolata nullo raſtro aut aratro rupta vel temerata: ita Xp̃s fuit formatus ſolo opere ſp̃us ſancti in illo vtero intemerato, & inuiolato ex puris ſanguinibus virginis matris. Et ſic virgo Maria iam fuit figuraliter benedicta in illa terra, quę in principio ꝓduxit lignũ vitæ, & ex qua formatus eſt Adam primus hõ. Itẽ miſterium incarnationis Xp̃i non ſolum fuit figuratum per productionẽ ligni vitæ, & per formationẽ corporis ipſius Adam ex terra virgine, & inuiolata ſicut dictum eſt, ſed etiam fuit figuratum in benedictione ipſius Iacob. Gen. 27. quando benedixit eum Iſaac pater eius. Vñ ſicut Rebecca induit Iacob veſtimentis ipſius Eſau, & cooperuit manus eius pellibus hœdi ad ſimilitudinẽ Eſau: Ita pariter virgo Maria induit verbum ęternum veſtibus, & pelle humanitatis, & carnis mortalis, quando Chriſtus ſeipſum exinaniuit formã ſerui accipiẽs in ſimilitudinẽ hoĩm F

factus, &

A factus, & habitu inuentus vt homo, & ſic virgo Maria iā fuit figurata per Rebeccā, & benedicta in Iacob, in cuius renibus virtualiter erat et ſeminaliter. Itē Iſaac iā tūc p̄uidit et ſenſit in ſpiritu odorē virtutū, et gratiarū et veſtimētorū humanitatis Chriſti, et Virginis Mariæ qn̄ dixit. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni quem benedixit dn̄s &c. Ex quibus patet, ꝙ virgo Maria iam tunc fuit figurata & figuraliter benedicta per illū agrū odoriferū, & floridū, quē benedixit Iſaac &c. Ex quibus oībus patet, ꝙ virgo Maria quæ Chriſtū germinauit, multipliciter fuit in veteri teſtamento figuraliter benedicta.ſ. in illa terra, & paradiſo deliciarū, quę germinauit lignum vitæ, & inuiolata, ex qua fuit formatus Adā, & in illo agro odorifero quē benexit Iſaac. Secundò eſt notandum, ꝙ ſicut virgo

B Maria fuit multipliciter benedicta figuraliter per illam terram quę produxit lignum vitæ, & ex qua formatus fuit Adam, & per agrum odoriferū quem benedixit Iſaac prout dictum eſt, ita per oppoſitū tota noſtra terra. i. generatio, ex qua ſumus generati carnaliter fuit maledicta realiter in Eua; & figuraliter in maledictione terræ pp pc̄m primorū parentum, qn̄ dixit ipſi Adā, Maledicta terra in opere tuo: tribulos & ſpinas germinabit tibi. i. maledicta erit ſenſualitas, & caro tua, & vitio concupiſcentiæ corrupta, quia germinabit tibi tribulos, & ſpinas peccatorū, & vitiorum, & tentationū iugiter animā pungentiū, & vulnerantiū, quia iugiter & aſſidue caro luctabitur aduerſus ſpiritum &c. Mulieri aūt dixit. Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos in dolore paries &c. Et ſic patet,

C qualiter ille cibus prohibitus infecit, & corrupit terrā noſtrā ex qua carnaliter omnes ſumus germinati, & irritauit, & concitauit irā & indignationem Dei contra nos, & induxit omnes infirmitates corporales, & ſpirituales, & finaliter mortem corporis & animæ. Et taliter infecit, & corrupit, & maledixit terrā noſtrā, ꝙ nō germinat in nobis niſi ſpinas & tribulos peccatorū. Sed dn̄s omnipotens benedixit terrā ſuā.ſ. virginem Mariā, quæ germinauit illū benedictū fructum ſalubrē & antidotarium qui abſtulit à nobis oēm maledictionē: & dedit benedictionē, & ſanauit noſtros languores, & infirmitates, & mitigauit iram Dei, & auertit à nobis eius indignationē: vt patebit. Tertio, eſt notandū ꝙ ſicut maledictio noſtra fuit data in primis parentibus: &

D figurata in maledictione terrę eorū, & benedictio virginis Mariæ fuit multipliciter figurata, prout dictū eſt in prima doctrina: Ita pariter noſtra redēptio, & liberatio fuit multipliciter figurata, & maximè in liberatione captiuitatis filiorū Iſrael de Aegypto, & in multiplici liberatione facta tpe Iudicū Et ita pariter mitigatio iræ, & indignationis Dei erga genus humanū fuit figurata multipliciter in vet. teſt. putà qn̄ Deus remiſit iniquitatē plebi ſuæ ad preces Moyſi qn̄ fecerunt vitulum in Oreb Exo. 33 Item quando Moyſes mitigauit irā Dei qn Deus volebat totaliter illum populū delere pp ingratitudinē, quia voluerunt ſibi cōſtituere aliū ducē, & reuerti in Aegyptum. Numeri. 14. Item Moyſes mitigauit iram Dei, quando populus fornicatus eſt

E cum Madianitis, & adorauit Beelfegor. Nume. 25. quæ oīa iſta figurabāt qualiter Chriſtus fructus terrę virginalis debebat irā, & indignatione Dei placare, & recōciliare genus humanū cū Deo patre. Omnia ergo iſta myſteria incarnationis, & noſtrę redēptionis, & recōciliationis p̄uidens Dauid in ſpiritu: proponit, & adducit geſta vet. teſt. in quibus prophetico ſpiritu p̄uidit iſta myſteria. Et procedit allegoricè à figura ad figuratum petendo noſtrā redemptionem. Vnde dicit ad patrem O dn̄e tu quondā figuraliter benedixiſti terram tuam.ſ. Virginē Mariā in qua debes verbū tuū ſeminare, & ex quā ille benedictus fructus: q oē maledictū debet auferre, & in quo oēs gentes ſunt benedicendæ, eſt germinādus & naſciturus. Nam primò benedixiſti illam terrā figuraliter benedicendo illam terrā pa-

F radiſi, quæ germinauit lignū vitæ, & illā terrā virgineam, & incorruptam, ex qua formatus fuit primus homo: & benedixiſti ēt iſtā terrā: qn̄ Iſaac benedixit Iacob & illum agrum odoriferū: vnde Iacob attulit cibum. Ge. 27. Item non ſolum benedixiſti terram. i. virginē Mariam per ſupradictas benedictiones: ſed etiam redemiſti multipliciter, & figuraliter genus humanum, & mitigaſti iram tuam. Nam primò figuraſti myſteriū noſtræ redemptionis, qn̄ auertiſti captiuitatem Iacob, & filiorum Iſrael ab Aegypto Itē figuraliter remiſiſti iniquitatem noſtram: quando remiſiſti iniquitatē plebis tuæ, quando fecerunt vitulū conflatilem in Oreb. Exo. 33. Item multotiens operuiſti peccata eorum non ad pœnā imputando, quando multotiens murmurabant contra Moyſen: imo dediſti eis manna

de

A de cœlo, & carnes in abundantia. Exo. 16. Itẽ
mitigaſti, & auertiſti eos ab ira indignatio-
nis tuæ ad preces Moyſi: quando voluerũt re
uerti in Aegyptum. Et qñ immiſiſti ſerpentes
ignitos, & quando fornicati ſunt cum Beelſe
gor, & quando per diuerſos iudices liberaſti
eos de captiuitate, & perſecutione finitimo-
rũ. Sed omnia illa miſteria figurabãt miſteriũ
incarnationis, & noſtrę redẽptionis, & recõci
liationis. Ergo ò Deus ſalutaris noſter cõuer-
te nos ad te, & auerte irã tuam à nobis: ſicut
per illa ſupradicta miſteria figuraſti, & promi
ſiſti: quia iam eſt hora, quòd mitiges irã tuã,
& conuertas nos ad te: quia diù, & per ma-
gna tempora fuimus exules, & ſeparati à te.

*Nunquid in æternũ iraſceris nobis: aut extẽ
des iram tuam à generatione in generationem.*

Quaſi dicat: nõ eſt credendum. Primò pp
B tuã bonitatẽ, & miſericordiã. Secũdo propter
multiplices ꝓmiſſiones ſupradictas patribus
figuraliter factas: quaſi dicat: iã tempus eſt: vt
impleas promiſſiones tuas: vt iuſtificeris in
ſermonibus tuis, & ſpes noſtra nõ ſit fruſtra,
& vana: imo credo, ꝙ tu venies, & verificabis
omnes promiſſiones tuas. Deinde cum dicit.

*Deus tu conuerſus viuificabis nos: & plebs
tua lætabitur in te.*

*Oſtende nobis domine miſericordiam tuam:
& ſalutare tuum da nobis.*

Explicat totum miſterium noſtræ redem-
ptionis, & oẽs fructus, & effectus, & vtilitates
eius. Ad cuius intellectum eſt notãdum, qd il
le fructus prohibitus, quem comedit Adã, at
tulit mundo ſeptẽ maledictiones, & damna.
Primò enim attulit mortem corporalem. Se-
cundò labores, & miſerias, & infirmitates cor
C porales. Tertiò mortem animę, & pctm̃. Quar
tò iram, & indignationẽ Dei. Quintò exiliũ,
& ſeparationem à Deo. Sextò ignorantiã. Se-
ptimò pœnã æternã. Sed quia ille benedictus
fructus vteri virginalis datus eſt nobis in me
delam, & antidotum cõtrã venenum illius ci
bi prohibiti, ideo totam maledictionem Euæ
in benedictionem mutauit Mariæ: vt inquit
Auguſtinus. Ideo ſicut ille cibus lethifer nos
infecit: ita per oppoſitũ iſte benedictus, & ſalu
taris fructus nos refecit, & ſicut ille nos inter
fecit, et mortificauit: ita iſte nos viuificauit. Et
ſicut ille in oẽs miſerias, & infirmitates nos de
iecit: ita iſte ab omni miſeria releuauit, & ſa-
nauit. Et ſicut ille iram Dei, & indignationẽ
contra nos concitauit: ita iſte iram Dei erga
nos mitigauit. Item ſicut ille nos à Deo ſepa-
rauit: ita iſte nos Deo pacificauit, & reconci- D
liauit. Item ſicut ille in totum genus huma-
num tenebras ignorãtiæ induxit: ita iſte lu-
men veritatis adduxit. Itẽ ſicut ille nos ſcele
re infecit, & à via deuiauit: ita iſte nos per le-
gẽ euãgelicã iuſtificauit. Itẽ ſicut ille nos in
perpetuã pœnã, & in infernũ deſtinauerat, &
dãnauerat: ita iſte in æternũ nos in cœleſti pa
tria, & gloria beatificauit. Oĩa ergo iſta prę-
uidẽs Dauid in ſpũ: iõ nominat, & appellat,
& petit iſtum benedictum fructum ſub ſeptẽ
nominibus. Vnde appellat ipſum fructũ ſalu
tarẽ inquãtũ nos ſanauit, & viuificauit à mor
te: & appellat ipſum miſericordiã, inquãtùm
nos ab omni miſeria releuauit: & appellat ip
ſum iuſtitiã inquantũ nos ab omni pctõ iuſti
ficauit. Et appellat ipſum veritatẽ inquantũ
nos ab omni ignorantia illuminauit, & om- E
nia, q̃ erãt ſcripta in lege, & ꝓphetis verifica-
uit. Et appellat ipsũ benignitatẽ inquantùm
irã, & indignationẽ Dei erga nos mitigauit,
& appellat ipsũ pacẽ inquantũ nos patri recõ
ciliauit, & nos adinuicẽ ſub vna fide, & carita
te in vna eccleſia cõgregauit, & ligauit: & ap
pellat ipſum gloriã noſtrã inquantũ nos in
cœleſti gloria beatificauit. Et hoc eſt quod in
tẽdit dicere, & petere Dauid in toto reſiduo
huius pſal. Vnde ait. O dñe Deus pater oſten
de nobis mĩam tuã filiũ tuũ mittẽdo. per quẽ
oſtendes mĩam tuã in mũdo, & ſalutare .i. fru
ctũ ſalutis da nobis ad ſananda vulnera pctõ
rum cõtra venenum cibi prohibiti, quẽ come
dit Adã. Et tunc tu Deus conuerſus ab ira in
mĩam viuificabis nos per iſtum fructum ſalu
tiferum à morte peccati, & à morte corpora-
li, & tunc plebs tua à morte pctĩ viuificata, &
ab omni miſeria releuata lętabitur in te in F
aduẽtu filii tui in carnẽ. Et ideo vt omnia iſta
fiant: oſtende nobis mĩam &c. Et tunc.

*Audiam quid loquatur in me dominus Deus
quoniam loquetur pacem in plebem ſuam.*

*Et ſuper ſanctos ſuos: & in eos qui conuer-
tuntur ad cor.*

*Veruntamen propè timentes eum ſaluatare
ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra.*

Audiam quid loquatur dominus meus Ie
ſus Chriſtus Deus incarnatus, quando aſcen
det in mõtem, & aperiet os ſuũ, & declarabit
mihi legem, & ꝓphetas: vt patet Mat. 5. Vnde
ante non potuit audire vocem domini per ſe:
ſed ꝑ angelos, & Moyſen, & ꝓphetas: ſed tũc
qñ Chriſtus venerit in carnẽ: audiã quid lo-
quatur in me dñe Deus per os ſuum: qm̃ ipſe
perſonaliter

A prſonaliter loquetur pacẽ, & redẽptionẽ in plebẽ ſuã p legẽ euãgelicã iuſtificãtẽ, & Deo fideles recõciliantem. Veruntamẽ ſalutare ipſius. ſ. ſalus, & redemptio ipſius Chriſti non erit prope ſcribas, & phariſęos, & Iudæos cęcos & obſtinatos ipſũ negãtes: ſed erit propè apoſtolos, & diſcipulos timentes, & ſequẽtes eũ, & ſuper oẽs ſanctos ſuos martires, & confeſſores, & ſuper omnes per baptiſmum ſanctificatos, & in eo omnes tàm gentiles quàm Iudæos qui conuertentur ad cor. i. qui corde, & ore Chriſtum confitebuntur Deum, & hominem vt verum redemptorem. quia corde creditur ad iuſtitiã: ore ãt cõfeſſio fit ad ſalutem. Iõ omnis qui inuocauerit nomen domini: ſaluus erit: ad Rom. 10. Ideo ſolis iſtis erit
B fructuoſa Chriſti redemptio. Et iõ vt Chriſtus qui eſt gloria noſtra, inhabitaret in terra. i. humanitate noſtra. i. vt ſumendo carnem nos poſſet redimere, et glorificare, et vt verus & perfectus redemptor habitaret in nobis, & humanitate noſtra ad redimẽdum, & glorificandum, omnes virtutes, & perfectiones fuerunt in eo congregatæ. Nam.

Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Veritas de terra orta eſt: & iuſtitia de cælo proſpexit.

Huiuſmodi virtutes in Chriſto obuiauerunt ſibi, & pariter oſculatæ ſunt, & in eo iunctæ: putà miſercoridia ad remittẽdũ nobis omnia pctã, et releuãdum nos ab oĩ miſeria corporis, et animæ, et veritas ad tollẽdã, et fugandã noſtrã ignorantiã, & ad verificãdas oẽs ſcripturas, & ad docendã legem euangelicã.
C Et fuit in eo iuſtitia ad iuſtificandum nos ab omni peccato per legem euangelicam, & gratiã ſacramentorũ, & fuit in eo pax, & caritas ad recõciliandum cum Deo patre. Vnde nota, ꝙ iſta 7. nomina dicunt idẽ eſſentialiter, & ſubſtantialiter in Deo: quia Deus eſſentialiter eſt quicquid habet, & ſic Deus eſt ſubſtantialiter ſua ſalus, & ſua benignitas, & ſua miſericordia, & iuſtitia &c. Sed differunt iſta nomina penes modos ſignificãdi, & cõnotandi, inquantũ cõnotant diſtincta, & ſignificant diuerſos effectus in nobis. Vnde ipſa diuina eſſẽtia dicitur iuſtitia: inquantũ tribuit vnicuiq; quod ſuum eſt, & dicitur mia: inquantũ releuat nos ab omni miſeria, & remittit nobis debitum: & ſic de ſingulis. Sed iſtę eædem perfectiones ſunt cõicatæ animæ Chriſti per quãdã eminentiã, & excellentiã ſuper oẽs creaturas: vt oia ille poſſit diſpẽſare mẽbris ſuis per gratiã vnionis tanquã caput eccleſiæ: vt dictũ eſt. Iõ i ſcriptura quandoq; vnũ ſumitur pro alio: nã veritas ſumitur pro iuſtitia: vt pſ. 118. Omnia mãdata tua veritas. i. iuſtitia, & principiũ verborũ tuorum veritas. Item Eſa. 59. Sicut ergo pater fili⁹ notã faciet veritatẽ. i. iuſtitiã. Item per veritatem quãdoq; intelligitur mia: vt in eodem capitulo. Neq; mors laudabit te: neq; qui deſcendũt in lacum expectabũt veritatẽ: i. iuſtitiã tuam. Et ſic ergo idẽ Xps inquantũ Deus eſt eſſentialiter mia, & iuſtitia, & veritas, & inquantùm hõ habet oia iſta eminẽter primò habitualiter in anima, ſecũdo per gratiã tanquã caput, & hoc dicit Dauid cum ſubdit. Veritas de terra orta eſt. i. filius Dei qui eſt verbũ æternũ, & ſapiẽtia, & veritas patris ab æterno genita quę ex ore altiſſimi prodiit. Iſta inquã veritas licèt ab æterno, & ante luciferũ ſit genita, & orta ex ore altiſſimi: tñ ex tpe orta eſt ſm carnẽ de terra noſtra: ſ. de vẽtre intemerato virginis Mariæ: quæ eſt terra noſtra: q2 de noſtra humanitate. Nã ſicut iſta veritas eſt genita ante luciferũ ex vtero, & memoria fœcunda patris ſecundũ diuinitatẽ: ita poſt luciferũ ex tẽpore orta eſt, & genita iſta veritas ex vtero fœcundo matris ſecundũ humanitatẽ, & iſto modo veritas de terra orta eſt. Sed primo, &
E ante iuſtitia, quę eſt idẽ Dei filius, de cœlo in terram proſpexit. Et ideo motus miſericordia venit in carnem: vt audiret gemitus cõpeditorum, & ſolueret filios interemptorum: vt patebit pſal. 101. Et ideo ſubdit.

Etenim dominus dabit benignitatem: et terra noſtra dabit fructum ſuum. F

Iuſtitia ante eum ambulabit: & ponet in via greſſus ſuos.

Etenim. i. certè per iſtum Ieſum Chriſtum dominus dabit benignitatẽ in terra ad mitigandã irã, & indignationem patris, & ad reddendum ipſum benignum erga genus humanum. Et terra noſtra. i. virgo Maria, de qua dictum eſt Eſa. 11. Egredietur virga de radice ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. & ca. 45. Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt iuſtum aperiatur terra, & germinet ſaluatorẽ &c. Iſta inquã terra noſtra dabit fructum ſuum: quãdo concipiet, & pariet illum benedictum fructum: in quo benedicentur omnes gentes. Et tunc iuſtitia ante eum ambulabit ſcilicet lex euangelica hominem perfectè iuſtificans; & hominem iuſtificando ambulabit ante eum:

quia

A quia primò ipſe legem euangelicam feret,
& ex conſequenti apoſtoli per vniuerſum
mundum ipſam prædicabũt, & ſic ipſe Chri
ſtus qui eſt iuſtitia vera, ponet greſſus ſuos
in via: quia carnem ſumendo fiet viator in ſi
militudinem hominum factus, & habitu in-
uentus vt homo. Et etiam ipſa lex euangeli-
ca, in qua conſiſtit tota noſtra iuſtitia ponet
greſſus in via, quando per vniuerſum mun-
dum prædicabitur. Ex quibus omnibus patet
qualiter iſte benedictus fructus vteri virgi-
nalis, in quo congregatę fuerunt ſeptem ſu-
pradictę perfectiones. ſ. ſalus, & miſericor-
dia, & veritas, & pax, & benignitas, & iuſti-
tia, & gloria, totam maledictioné Euæ in be-
nedictioné mutauit Marię matris ſuæ. Et ſic
fuit nobis datus in medelã, & antidotũ, & re-
mediũ cõtra venenũ cibi prohibiti, quẽ Adã
comedit. Sed ad maiorem declarationem eo-
B rum q̃ dicta ſunt, eſt notandũ, ꝙ licèt Chri-
ſtus eſſet verus Deus, tñ erat ſimul verus, &
integer homo. Et iõ ſeptẽ genera perfectionũ
erant conſideranda in illa humanitate aſſum
pta ſiue in Chriſto inquantùm homo ſic aſ-
ſumptus. Nã primò erat in eo conſideranda
perfectio eſſentialis per quam reponebatur
in ſpecie humana, quæ quidem perfectio di-
citur præcedere formam. Secundò conſidera
bantur in eo perfectiones naturales conſe-
quentes formam. ſ. potentiæ intellectiuæ, &
ſenſitiuæ, & motiuæ, & cætera q̃ erant in eo
principia operandi. Tertiò erant conſideran-
dæ perfectiones, & bona gratuita perſonalia,
ſicut erant habitus infuſi, & dona ſpiritus sã
cti. Quartò dona gratifica. ſ. gratia & caritas,
& omnia merita. Quintò erant conſideran-
C da bona deifica: quæ habebat per gratiã vnio
nis, per quam ipſi cõicabantur idiomata eorũ
q̃ ſunt Dei: quia dicebatur Deus, & creator,
&c. Sextò cõſiderabatur in eo gratia capitis,
quę dicuntur dona & munifica, per quã gra
tiam capitis merebatur pro oibus ſuis mem-
bris, & poterat eis cõicare bona ſibi à patre
tradita, eò ꝙ vt ſic erat diſpẽſator bonorũ pa
tris, & mediator Dei, & hominũ. Septimò e-
rant conſideranda bona glorię, quia ſimul e-
rat cõprehenſor, & viator. Oĩa ergo iſta ſe-
ptem bona erant conſideranda in illa ſacra-
tiſſima anima Chriſti à principio ſuę crea-
tionis. Quantum ergo ad perfectionem eſſen
tialem non excedebat animas aliorum ho-
minum, vt communiter tenent doctores, eò
ꝙ talis perfectio eſt vnica conſiſtens in quo-
dam indiuiſibili. Vnde ſi aliqua perfectio eſ- D
ſentialis adderetur alicui formæ, faceret eam
variare ſpeciem: quia ſpecies ſunt ſicut nume-
ri, octauo Metaphiſicæ. Sed quò ad ꝑfectio-
nes naturales cõſequentes formã, aĩa Chriſti
erat nobilior, & perfectior omni alia anima
in ſpecie humana, & etiam quò ad nobilita-
tem corporis, eò ꝙ habuit corpus eucraton
temperatiſſimum, & nobiliſſimæ complexio
nis ſecundum oẽs doctores. & ſic operatio-
nes eius naturales, & animales erant in ſum
mo grado perfectionis. Et ſecundùm has na-
turales perfectiones conſequentes formam:
licèt eſſet nobilior omni alia anima; tamen
non erat incõueniẽs, ꝙ eſſet inferior angelis.
Sed in bonis gratuitis, & gratificis, & in gra-
tia vnionis, & capitis, & in bonis gloriæ Chri
ſtus erat nobilior, & perfectior omnib. an-
gelis, & omni creatura: quia nulla creatu- E
ra vt ſic ſibi valuit comparari, maximè in bo-
nis, quę proueniunt ipſi ex gratia vnionis ꝑ
quam dicitur Deus, & filius naturalis Dei
patris, & hęres patris, & inſtrumentum deita
tis in miraculis faciẽdis, & mediator Dei, &
hoĩum, & caput eccleſię: & ſic potuit mereri
ꝓ oibus ſuis mẽbris, & cõicare eis bona ſua.
Et vt ſic fuit neceſſe, vt in eo congregarentur
omnia ſeptem bona in hoc pſal. memorata. ſ.
ſalus, vt omnes poſſet ſaluare & à morte vi-
uificare: & miſericordia, vt oẽs poſſet ab om-
ni miſericordia reuelare: & iuſtitia, vt poſſet
iuſtificare: & pax vt nos Deo recõciliaret: &
benignitas, vt iram, & indignationem Dei
mitigaret, & à nobis auerteret: & veritas, vt
noſtras tenebras ignorantiæ fugaret, & om-
nia ſcripta in lege, & prophetis uerificaret, &
adimpleret, & eſſet in eo gloria, ut nos glori F
ficaret. Et iõ quia Chriſtus nõ ſolũ adeptus
eſt omnia iſta ꝑ ſe: ſed etiã ut poſſet nobis ea
cõicare, iõ in hoc pſal. dicitur Salus noſtra, &
iuſtitia, & pax, & gloria noſtra &c. Et per eã-
dem rõnem uirgo Maria, quę hunc ſacratiſſi
mum, & benedictũ fructum germinauit dici
tur terra noſtra in hoc pſal. qui quidem fru-
ctus in ſe continet ſeptẽ ſupradicta ſalubria
bona contra uenenũ cibi prohibiti ipſius A-
dam. & hæc eſt cauſa quare Chriſtus reliq̃t
nobis ſeipſum ſub forma panis in cibum ad
reſtauranda bona quę perdidimus in Adã, &
in ſupplementũ ligni uitæ terreſtris paradiſi
prout patebit pſ. 110. Sed ex ſupradictis poſ-
ſet inſurgere quoddam dubium. Nam licèt
quinque ſupradictarũ perfectionũ ſcilicet

ſalus,

A ſalus, benignitas, pax, veritas, & gloria ſint eſſentialiter in Deo: & ſe compatiant adinuicem in ipſo, cum ſint idem quod diuina eſſentia, & iſta eadem quinq; ſint in Chriſto homine formaliter, & per ſingularē eminētiam: & excellantiam, & munificentiam: vt dictū eſt, tamen iſta duo reliqua. ſ. iuſtitia, & miſericordia nullo modo ſe inuicem valent cōpati eſſentialiter in Deo, nec eminenter, & munificè in Chriſto homine, cum ſint adinuicē contraria. qđ probatur. Nā iuſtitia dicit, nullum malum inpunitum. ſed miſericordia remittit oē debitum, & reuelat ab oī miſeria. ergo non pñt in eodē ſimul ſtare. Nā ſi Deus remitteret oē debitū per miam: ergo nullum malū puniret per iuſtitiā; & ſic iuſtitia maneret læſa in Deo. Et ſi Deus puniret oē malū par iuſtitiā tunc nullū debitū remitteret: & ſic nulla eſſet in eo mia. & ſic eſt dicēdum de

B Chriſto hoīe. ergo ſequitur, ꝙ iſta duo nō ſe cōpatiuntur ſimul in Deo. nec in Chriſto homine ſimul cū aliis quinq; perfectionibus, & bonis ſupradictis. In oppoſitum autem eſt veritas ꝓphetica huius pſal. q̄ exuperat omnē ſenſum, & curioſitatem humanā. Ad hoc cōiter rñdetur, ꝙ iſta duo ꝑ quandam remiſſionē, & temperantiā ſunt ſimul in Deo, inquantùm Deus punit citra condignū, & præmiat vltra. Et ſic mia tēperat iuſtitiā, &c. Sed licèt hoc poſſit piè ſuſtineri: tamen non ſatisfacit totaliter nec attingit myſterium diuinę miſericordiæ, & iuſtitiæ in paſſione Chri oſtēſum, & operatum, vbi nulla pars iuſtitię læditur: nec pars miſericordię minuitur, ſed vtraque manet integra & illæſā. Vnde eſt aduertendum, ꝙ reſpectu noſtri nunq̄ iuſtitia Dei

C poſſet ſimul eſſe integra cū mia, nec econuerſo: Nā nullus poſſet ſatisfacere nec reddere debitum pro vno peccato in quacunque pęna, cū peccauerit cōtra Deū infinitū, vt patet Mat. 18. de illo, qui debebat decem millia talentorū: ergo cū i tali nō poſſet fieri mia abſque læſione iuſtitiæ, oportuit, vt Chriſtus incarnaretur, & pateretur, & puniret pro illo: vt redderet, & ſolueret preciū infinitū ꝓ illo debito infinito, vt iuſtitia maneret illæſa, & integra, & mia haberet locum ſuum. Cuius paſſionis precium, & meritum fuit infinitum ratione grę vnionis, & Chriſti innocētiæ, & puritatis, vt dictum eſt pſ. 17. Et iō potuit infinitū ſatisfacere pro peccatis oium noſtrū: ēt ſi Deus crearet mille mundos, quia dñs poſuit in Chriſto pctā, & iniqtates oium noſtrū

D quò ad pęnā, & punitionē, & ꝑ ſcelus totius populi percuſſit eū Eſa. 53. Ideo peccata oim noſtrū fuerunt in eo punita: cuius liuore ſanati ſumus. Et ſic Xp̄s, eò ꝙ Deus & homo, & nunq̄ nouit pctm̄, factus eſt cōgruū ſacrificiū, & ſufficiens preciū pro omni peccato, & ad ſoluēdū pro oī debito. Itaq; ſicut eſt caput, & metrū, & menſura, & fons oium gratiarum, & pelagus oium meritorū. Ita eſt ſubiectū iuſtitiæ, & punitionis oium pctōrum, inquantū oīa noſtra pctā fuerunt in eo punita, & nos per ipſum, & in ipſo ſoluimus omnia noſtra debita, & ſic oēs ſumus in eo iuſtificati. Itaq; qcunq; aliquis efficitur particeps paſſionis Chriſti per baptiſmū aut pænitentiam, tunc peccata eius ſunt perfectè, & integrè punita in Chriſto: quia vt ſic Chriſtus cōicat peccatori baptizato, & pænitenti merita ſuæ paſſionis, imo Chriſtus offert patri ſuam paſſionem in precium, & vindictā

E peccati, & debiti cuiuſcunq; peccatoris. & ſic mia habet locū ſuū iuſtitia manente illæſa. Fit. n. mia cū peccatore inquātùm ipſi remittitur pęna, & debitum infinitū, & ſit iuſtitia inquantùm peccatum illius nō manet impunitū, cū punitur in Chriſto, cuius paſſionē & merita participat peccato, per baptiſmum aut pniam: ſine cuius paſſionis virtute nulla pnia nec ſacramētū eſſet validū nec ſufficiēs ad delendū peccata, nec ad ſatisfaciendū pro debito, & ponit exēplū de anulo aureo. Nam anulus aureus vnius vnicę non eſt ſufficiens preciū ad redimendū vnū captiuū, ſed ſi incæleſ ipſi lapis prætioſus. ſ. carbunculus &c. nō ſolū eſt ſufficiens ad redimendū vnū hominē, ſed etiā decem, imo eſt ſufficiens ad emendā vnam ciuitatem: nō ratione auri: ſed

F rōne lapidis prætioſi in eo cælati. Ita ergo pariter licet magna pæna alicuius non ſit ſufficiens ad ſoluendum nec ſatisfaciendum pro peccato, & debito illius: tñ ſi addatur paſſio Chriſti per ſacramentū pænitentiæ, non ſolū eſt ſufficiens illa pænitentia ad ſoluendū pro vno peccato, ſed pro infinitis rōne infiniti prætii paſſionis Chriſti: quā participat pænitentia ſacralis in effectu vel in voto. Et hęc eſt cā quare dicit Aug. ſuper Ioannē, ꝙ plus eſt facere de impio piū: q̄ creare cęlū, & terrā: quod nō ſolū eſt intelligendū, quia reperitur obiex ad grām in peccatore, vt cōiter dr̄, ſed quia Deus in creando celū & terrā nil poſuit de ſuo, niſi ſolā ſimilitudinē, quia ſolo verbo dixit, & facta ſunt omnia, ſed Deus nō iuſti-

A ficat peccatorem quin ponat aliquid de ſuo. ſ. ſanguinem, & paſſionem quã filius offert patri pro illo peccatore iuſtificato:quam pater acceptat in precium pro debito illius: & ſic patet ꝙ maioris precii eſt iuſtificatio impii:quàm creatio cœli,& terræ: licet ſit æqualis potentiæ,vt inquit Aug.& Ambroſius.Ex quibus omnibus patet qualiter propter paſſionẽ Chriſti ſumma miſericordia habet locum in Deo cum ſumma iuſtitia: & econuerſo:quia licèt remitatur pœnitenti omne debitum:tamen peccatum eius non manet impunitum:nec debitum ſatiſfactum in eo:vel in Chriſto: prout magis declarabit pſ. 102.

PSALMVS. LXXXV.

Inclina domine aurem tuam. & exaudi me: quoniam inops & pauper ſum ego.

Cuſtodi animam meã quoniam ſanctus ſum: ſaluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperan-
B *tem in te.*

Miſerere mei domine quoniam ad te clamaui tota die:Lætifica animam ſerui tui,quoniam ad te domine animam meam leuaui.

Quoniã tu domine ſuauis,& mitis. & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te.

Auribus percipe orationem meam: et intende voci deprecationis meæ.

In die tribulationis meæ clamaui ad te: quia exaudiſti me.

Titulus. Oratio Dauid. Ex titulo apparet ꝙ Dauid fecit hunc pſal. in quo aliquid petit. Vnde dicunt Hebræi ꝙ Dauid fecit hunc pſalmũ dum eſſet in perſecutione Saulis : in quo petit liberari ab eo: & ſic exponunt literaliter hunc pſalmum:& quidam catolici ſequũtur eos. ſed talis expoſitio eſt inutilis & inanis: & faciens iniuriam ipſi prophetæ: cũ
C non ſit minus ꝓpheta in hoc pſal.quã in cæteris. Et ideo eſt dicendum ꝙ licet forſan illa perſecuti fuerit cauſa occaſionalis quare Dauid fecit hunc pſalm. & multos alios.inquantũ ibi Dauid præuidit in ſpiritu miſterium paſſionis Chriſti, & reſurrectionis, & exaltationis regni eius : tamen principalis intentio ꝓphetæ eſt prædicere in hac oratione totum miſterium,& diſcurſum cuiuſdã orationis:quam Chriſtus fecit in nocte ſuæ paſſionis antequã caperetur : quã recita Ioannes euang. c. 17. vbi orat primò pro ſua reſurrectione.Secundo pro apoſtolis, & diſcipulis . Tertiò pro populo gentili qui erat ad fidem cõuertendus.Vnde ſi quis pie,& cato lice velit contemplari totum illud capitulũ & pſalmum iſtum:videbit totam illam orationẽ Chriſti eſſe depictam in iſto pſalmo,& D econuerſo . Nam illud idem verbum Dei filius qui per os Dauid protulit iſtum pſal.ipſe idem Chriſtus incarnatus per os propriũ orauit ad patrem eandem orationem referẽdo ante paſſionem cum dixit . Clarifica me pater. vt patet in capitulo 10. præallegato . Nam ibi ſicut Chriſtus primò petit clarificari per reſurrectionem cum dicit.Clarifica filium tuum.Secundò orat pro apoſtolis,& diſcipulis:quãdo dicit. Ego pro illis rogo quos dediſti mihi . Tertiò orat pro populo gentili qui erat ad fidem venturus. cum dicit. Non pro eis rogo tantùm:ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me &c.Quartò reprobat incredulos cum dicit . Mundus te non cognouit.Ita pariter ergo eundem modum tenet Dauid in hac oratione cum nil aliud ſit ille pſal.ad literam:niſi ꝓpheta illius B orationis.Quinque ergo facit Chriſtus introductus ad loquendum in hoc pſal.Nam primò petit à patre reſurrectionẽ pro ſe,& pro ſuis: orando primò pro apoſtolis,& diſcipulis.ſecundò pro populo gẽtili.tertiò promitit gratias agere in pſona totius populi Chriſtiani ex Iudæis, & gentibus cõgregati. quartò reprobat populum incredulum Iudeorũ . quintò petit imperium,& iudiciariam poteſtatem ad retribuendum vnicuique ſecundũ opera ſua Secundũ ibi. Non eſt ſimilis tui in Diis domine. Tertium ibi . Confitebor tibi . Quartũ ibi.Deus iniqui inſurrexerũt. Quintum ibi. Reſpice in me. Quantùm ad primũ dicit Aug.ꝙ in hoc pſal.loquitur totus Chriſtus Deus,& homo.Nam vt ait.Nõ ibi caro ſola erat,ſed caro, & anima,& verbum:& to E tum hoc vnus filius.Dei:vnus Chriſtus:vnus ſaluator, in forma Dei æqualis patri,in forma ſerui caput eccleſiæ.& ſic patet ꝙ in hoc pſ.loquit̃ in forma ſerui:& inquantũ homo & caput eccleſiæ : & non inquantùm perſona priuata tantùm : ſed inquantùm perſona communis.Et loquitur orans pro mẽbris ſuis in ſe miſticè vnitis: & ſic licet videatur orare pro ſe:tamen pro ſuis membris orat:eò quòd communicantur idiomata vt ſã pe dictũ eſt. Et hoc maximè manifeſtat Chriſtus in oratione præallegata quàm fecit Ioan. 17. cap. vbi ſe ſanctificat in mẽbris,& membra in ſe. vt patet contemplanti, & intuenti totum illud capitulum:quod quidem capitulum nil aliud eſt niſi declaratio huius pſa. ad literã.

A Et iſte pſa. nil aliud eſt niſi ꝓphetia illius ca-
pituli vt dictum eſt. Dicit ergo Chriſtus ca-
put, & mēbra: ſiue in pſona mēbrorū caput:
caput dico, & ſacerdos: & orat ad patrem di-
cens. O domine inclina aurem tuam acceptā
do paſſionem meam: & exaudi me pro mem-
bris meis: quoniam ego ſimul cum eis inops
ſine auxilio, & paup ſum. Et cuſtodi animā
meam. i. apoſtolos, & diſcipulos meos: quos
ex Iudæis elegi: quoniā ſanctus ſum. i. eos in
me ſanctificaui: & me in eis. Itē ſum ſanctus
cum eis: quia innocens, & non reus mortis. &
ideo ſaluum fac ſeruum tuum ſperantem in
te: ſed ſeruū dico nō caput ſolū. ſed caput, &
mēbra: vt ſalues me per reſurrectionem: vt
ſim primitię reſurrectionis: & poſſim meis re
ſurrectionem cōmunicare. q. d. Clarifica me
pater vt filius tuus clarificet te, & ſerua eos
B quos dediſti mihi: & ſanctifica eos i veritate:
quia pro eis ſanctifico meipſum: vt & ipſi ſint
ſanctificati in veritate: ergo miſerrere mei do
mine quoniam ad te clamaui tota die, & læti
fica animam ſerui tui. i. Clarifica filium tuū
per reſurrectionem: quia ad te animam meā
leuaui. i. quia ſemper in te ſperaui: & expecta
ui à te clerificari per reſurrectionem: quoniā
tu domine ſuauis. i. benignus, & mitis. i. man
ſuetus, & multæ miſericordiæ omnibus inuo
cantibus te. Ergo domine percipe orationē
meā auribus benignis: & intēde cū effectu vo
ci deprecationis meæ: qm̄ in die tribulationis
i. paſſionis, & perſecutionis meæ clamaui ad
te, dū oraui in mēſa pro diſcipulis, & fideli-
bus meis, & in horto, & in cruce. & ideo ex-
audiſti me. Et nota quòd ly quia præponitur
toti orationi: vt ſit ſenſus: quia in die tribu-
lationis clamaui ad te. ideo ſupple tu exau-
C diſti me. & hoc dicit: quia ſemper Chriſtus
fuit exauditus pro ſua reuerentia: vt ſæpius
dictum eſt pſal. 20. & 21.

Non eſt ſimilis tui in diis domine: & non eſt ſecundum opera tua.

Omnes gētes quaſcūq; feciſti veniēt et adorabūt corā te domine: et glorificabūt nomen tuū.

Hic orat pro populo gētili qui erat ad fidē
venturus. dicens. O pater quia in Diis gentiū
non eſt aliquis ſimilis tibi, nec aliquis eorum
ſic potens ſecundùm opera tua: ideo oēs gen
tes quaſcunque feciſti relictis idolis ſuis ve-
nient ad eccleſiam tuam: & adorabunt corā
te. i. tibi afferent ſacrificia: & adorabunt te a-
doratione latriæ: & glorificabunt nomē tuū.
i. confitebuntur te eſſe vnum Deum omniū
creatorem: & filium tuum Ieſum Chriſtum D
eſſe verum Meſſiā, quando videbunt eū ſup
naturā opera mirabilia, & miracula facientē:
& ſic vidētes non eſſe ſimilē tui in Diis ſuis:
nec eſſe aliquē potentē ſecundū opera tua:
quæ facit filius tuus: & fient in nomine Ieſu
per apoſtolos, & diſcipulos meos: tūc oēs gen
tes quaſcunque feciſti veniēt, & adorabūt co
rā te &c. Vnde nota, ꝙ licèt hic iſta locutio
ſcilicet, gentes venient: ponatur in futuro in
dicatiui: tamē ponitur pro optatiuo: eò ꝙ Iu
dęi non habent optatiuum: ſed ponunt futu-
rū indicatiui pro optatiuo. & ideo litera Hie
ronymi habet. Omnes gentes quaſcunque fe
ciſti veniant, & adorent coram te. Ex quo pa
tet, ꝙ hic Chriſtus orat pro populo gētili: ſi
cut orauit Ioan. 18. cum dixit: Non pro eis. i.
non pro apoſtolis rogo tantum: ſed & pro eis
qui credituri ſunt per verbum eorū in me: vt E
omnes vnum ſint: ſicut tu pater in me: & ego
in te: vt & ipſi in nobis vnum ſint. Ex quo pa
tet: ꝙ tā hic, quā ibi Chriſtus rogat pro po-
pulo gentili vt veniat ad fidē: vt ſimul ex a-
poſtolis, & Iudæis, & conuerſis ex populo gē
tili fiat vnum corpus cum capite Chriſto: &
ſic fiant vnum cum patre, & ſpiritu ſancto: vt
dictum eſt ſupra pſalmo octogeſimo primo:
Deinde cum dicit.

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus ſolus.

Deduc me dn̄e in via tua, & ingrediar ī veritate tua: lætetur cor meū vt timeat nomē tuū.

Orat patrem vt conſeruet, & dirigat in le-
ge euangelica hunc populum Chriſtianum
ex Iudæis, & gentilibus congregatum. Ideo
dicit. O pater quoniam magnus es tu in po-
tentia, & faciens mirabilia, & miracula: & tu
es Deus ſolus in eſſe, & ſubſtantia: quoniam F
Dii gentium ſunt falſi: ideo deduc me in via
tua. i. in lege euāgelica: quę eſt via in patriā,
& ego ingregrdiar ducatu tuo i veritate tua:
quia lex euangelica dicitur veritas reſpectu
legis veteris, quæ fuit imago, & figura noui
teſt. quaſi dicat. da mihi pro eis legem euan-
gelicam: & videbo veritatem ſacramentorū:
quæ in lege Moyſi fuerunt in figura: vt lęte-
tur cor meum accipiendo fructus ſacramen-
torum: quibus expecto iuſtificari in mēbris
meis vt timeat cor meum. i. corpus meum ec
cleſiaſticum nomen tuum: nō timore ſeruili
ſicut in lege Moyſi: ſed timore filiali: quia il
la lex timebat te formidine pœnę: iſta vero
timet Deum virtutis amore. ideo iuſtificat,
& lætificat

A & lętificat cor. & hoc eſt quod petit in perſona totius eccleſiæ.

Confitebor tibi domine Deus meus i toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternū. Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

Hic promittit ſe acturum gratias pro beneficio reſurrectionis: primò in pſona ſui, & ex conſequēti in perſona totius corporis myſtici. Vnde dicit. Ergo confitebor tibi in toto corde meo: non in ſacrificiis, & holocauſtis animalium brutorum: ſed in ſpiritu humilia to, & animo contrito coltu veræ latriæ glorificabo nomen tuum in ęternū ſepties in die. Et hoc gratias agendo pro beneficio redemptionis: quia magna eſt miſericordia tua ſuper me. i. ex magna tua miſericordia eruiſti animam meam ab inferno inferiori me reſuſcitando: primò in capite: ſecundò in mēbris:
B quia ſanctos patres etiam liberaſti de inferno inferiori quos mecū contraxi de limbo: & in cęlo collocaui. & non ſolum illos: ſed etiam totum genus humanū liberaſti ex inferno inferiori per meam mortem, & paſſionem, & eccleſiaſtica ſacramenta.

Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me. & ſinagoga potentium quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo. Et tu domine Deus miſerator, et miſericors: patiens, & multæ miſericordiæ, & verax.

Iterum confitebor tibi ò Deus: quoniam iniqui Iudęi inſurrexerunt ſuper me: & quęſierunt animam meam in ſinagoga. i. in congregatione potentium. ſ. principum ſacerdotum, ſcribarum, & phariſæorū. Et non propoſuerunt te in conſpectu ſuo. i. non habuerunt Deū præ oculis: imo inuidia & malitia occę-
C cati ſine cauſa me ad mortem condemnauerūt. Sed tu dn̄e Deus miſerator, & miſericors & patiens, & Deus multæ miſericordiæ fuiſti verax in promiſſis tuis: qa me ab inferis reſuſcitaſti: & ſic ſemper cōfitebor tibi &c. q. d. gratias tibi ago: qm̄ Iudæi iniqui inſurrexerunt cōtra me: & tota ſinagoga ſacerdotū: eò ꝙ quæſierūt animā meā per mortē, & paſſionē: tn̄ tu miſericors & verax me reſuſcitaſti. Nota ꝙ filius appellat patrē veracem: eò ꝙ impleuit ꝑmiſſa, & vaticinia ꝓphetarū ꝑ aduētū, & paſſionē, & reſurrectionē Chriſti.

Reſpice in me, et miſerere mei: da imperiū tuū puero tuo: & ſaluum fac filium ancillæ tuæ. Fac mecum ſignum in bonum: vt videant qui oderunt me. & confundantur: quoniam tu domine adiuuiſti me & conſolatus es me. D

Poſtquā egit gratias de beneficio reſurrectionis: hic petit à patre imperiū, & iudiciariā poteſtatē ſibi debitā, & promiſſam: & dicit. Poſtquā tu es miſericors, & verax reſpice i me, & miſerere mei cōferēdo imperiū, & regnū vniuerſale puero tuo, & filio Chriſto: ſicut promiſiſti 2. Reg. 7. vñ dixiſti. Stabiliā regnū eius in ſempiternū. Et ſaluū fac me filiū ancillę tuæ Mariæ: & ſaluū fac populū Chriſtianū filiū eccleſiæ ancillæ tuę fonte baptiſmatis regeneratū: & ſalua ipſum ꝑ meā paſſionē, & reſurrectionē: & ſacramētorū ſuſceptionem, & fac mecū ſignū in bonum. i. fac vt impleatur in me ſignū Ionæ ꝓphetæ. Nā ſicut Ionas ꝓpheta poſt triduū exiuit illæſus de vētre ceti: ita ego reſurgā tertia die à mortuis de ſepulcro, & corde terræ: vt Iudęi, qui oderunt me videant me reſurrexiſſe, & confundantur videntes ſe illuſos, & fruſtratos à deſiderio ſuo, & cognoſcāt: qm̄ tu dn̄e adiuuiſti me: & conſolatus es me ꝑ glorioſam reſurrectionē, & aſcenſionē. Et nota ꝙ multipliciter Chr̄s petit ſignū: ſicut fuit impletum in ſua paſſione: qa obſcuratus fuit ſol, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſalem terrā &c. E
In ſua reſurrectione factum eſt ſignū bonū. Nam terręmotus factus eſt magnus: & Angelus domini deſcendit de cœlo, & reuoluit lapidem, & nūciauit reſurrectionē mulieribus. Et ipſemet Chriſtus toties apparuit apoſtolis: & oſtendit eis cicatrices, & coram eis aſcēdit in cœlū: & miſit ſpiritū ſanctū viſibiliter in eos in die pentec. Iudęis audientibus tonitrua, & fulgura: & videntibus linguas igneas Et etiā apoſtoli fecerunt multa ſigna, & miracula in illa die in virtute nominis Chriſti corā eis: & ſic manſerunt cōfuſi. & ſic apoſtoli profecti ſunt prædicando fidem Chriſti vbiq; Chr̄o cooperāte, & ſermonē cōfirmāte ſequētibus ſignis. Etiā iſte verſus pōt referri ad diē iudicii qn̄ veniet Chr̄s in poteſtate magna, & maieſtate: & apparebit ſignū filii hominis in cęlo. ſ. crux vbi fuerat crucifixus: qđ ſignū erit in bonū, & in gloriam fidelium, & terrorē malorū: qa videbunt in quē confixerunt. Et ſic confundentur Iudæi: & cognoſcent Chriſtū fuiſſe verum Meſſiā: & à mortuis reſurrexiſſe: & cognoſcēt ipſum eſſe iudicem bonorum, & malorum. Hoc idem poteſt dicere vnuſquiſq; fidelis in perſona ſui: & petere à Deo ſignū ſalutis cōtra inimicos viſibiles, & inuiſibiles. vñ dicit. O pater ſaluū F

A fac filium ancillę tuæ.ſ.eccleſiæ: & fac ſignū mecum ſalutaris crucis in fonte baptiſmi, in quo debeo ſaluari: vt diaboli qui oderūt me: & ceteri inimici videant tale ſignum in me: & confundantur. & fugiant, & non noceant mihi: & cognoſcant quoniam tu domine adiuuiſti me ab eis liberando: & conſolatus es me gratiam conferendo. Ex ſupradictis patet qualiter eſt valde attendendum in iſto pſal. quando Chriſtus orat pro ſuis. & ideo attendat lector quomodo communicantur idiomata ratione vnitatis capitis ad mēbra: & econuerſo. Et quomodo iſte pſa. eſt literaliter prophetia illius orationis, quam Chriſt⁹ fecit ꝓ ſuis fidelibus, & membris. Ioan. 17. Ex toto
B iſto pſal. concluditur ꝙ ſinagoga reprobata populus gentilis debebat colere, & adorare nomen domini Dei Iſrael.

PSALMVS LXXXVI.

F*Vndamenta eius in montibus ſanctis: diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob.*

Titulus. Filiis Core pſal. cantici. Ex titulo apparet ꝙ iſta pſal. cantabatur voce humana ſolùm cum inſtrumēto muſico: & hoc ꝓpter miſterium in eo contentum. & ideo datus eſt filiis Core ad cantandum: p quos figurabatur eccleſia ex gentibus congregata: vt pluries dictum eſt. Sed licèt autor huius pſal. non explicetur in hoc titulo: tamen Hieronymus in epiſtola ad Dardanum videtur affirmare Dauid feciſſe iſtum pſal. vbi dicit. Dauid in alio pſal. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. & iterum. Diligit dominus portas Sion &c. Item in ſermone de aſſumptio-
C ne ait. Vnde, & Dauid: Et homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus. Ex quo patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum: & dedit ipſum cantandum filiis Core: eò ꝙ cæteris erant intelligētia ſublimiores non ſolummodo ad cantandum: ſed etiam ad interpretandum populo, & explicandū mentem ꝓphetæ de miſteriis futuris contentis in hoc pſal. & in cęteris: prout eis erat poſſibile pro illo ſtatu. Et hæc eſt cauſa quare pſal. intitulati filiis Coræ ſunt altioris, & profundioris intelligentiæ quàm cæteri: vt inquit Hieronymus: quia quaſi omnes loquuntur de dignitate, & felicitate eccleſiæ pro maiori parte ex gentibus congregatę. Ad cuius intellectum: relictis figmentis, & fatuitatibus Iudæorum, eſt primò notandum: ꝙ Dauid multipliciter pręuidit in ſpiritu felicitatem, & proſperitatem eccleſiæ Chriſti. Nā vt legitur. 2. Regū ca. vltimo. poſtquā dominus miſerat peſtilentiam à Dan vſque Berſabee: Angelus domini apparuit ipſi Dauid ſuper aream Iebuſæi: quæ erat ſupra quedam monticulum qui dicebatur Moria: qui pręcepit Dauid: vt ibi cōſtrueret domino altare, & ſic ceſſauit plaga. In quo loco præcepit Dauid Salomoni ædificare templū domino ſecundùm exemplar & deſcriptionem ſibi traditam à ſpiritu ſancto: in quo exemplari cognouit Dauid multa miſteria de futuris. In quo ædificio, & exemplari ſeptem miſteria, & dignitates præuidit Dauid in ſpiritu de eccleſia, & ciuitate Dei per Chriſtum ædificanda. Nam primò præuidit ꝙ eccleſia Xp̄i erat ędificāda in populo gētili: eò ꝙ templū Salomonis ꝑ quod figurabatur eccleſia Chriſti fuit ædificatum in prędio
E ſiue poſſeſſione illius hominis gentilis. Secūdò ꝙ eccleſia Chriſti ex parua erat in magnā amplianda: eò ꝙ Salomon vt arbiter templū intra ciuitatem habuit eam dilatare, & ampliare muro maiori. Tertiò præuidit, ꝙ nullus poterat ſaluari à morte peccati niſi ꝑ eccleſiā Dei, & eius ſacramēta: eò ꝙ ilico poſt conſtructionem altaris in illa area, ceſſauit peſtilentia. Quartò præuidit, ꝙ miſterium incarnationis erat operandum in illa eccleſia Chriſti. Quintò præuidit, ꝙ illa eccleſia erat ædificanda per conuerſos de populo gentili. Sextò præuidit magnam proſperitatem, & lętitiam illius eccleſiæ. Hoc idem præuidit, & intellexit in exemplari, & deſcriptione templi ſibi tradita à ſpiritu ſancto. vt patet primi Paralypo. 28. Secundò eſt notandum ꝙ omnes iſtæ reuelationes factæ ſunt ipſi Da-
F uid in modo ſua quam conſtruxerat in monte Sion. in qua domo faciebat pſal. dum erat in quiete, & contemplatione. maximè poſtquàm quieuit à bellis, & negotiis. quia tunc dedit operam ad ampliandum cultum diuinum: & ad condendos pſal. Vnde dicunt: ꝙ Dauid ex parte noctis erat in contemplatione miſteriorum Dei, & ſic in tali contemplatione opprimebatur ſomno: & ventus intrabat à parte aquilonari per feneſtram: & mouebat cordas citaræ, & pſalterii pendētis ad caput lecti ſui: & ſic excitabatur à ſomno: & tunc ſpiritus ſanctus intrabat, & ſuggerebat ipſi Dauid quæcunque ex parte noctis contemplatus fuerat. & ſic de talibus reuelationibus & miſteriis cōdebat pſalmus. Quæ quidē opinio nō totaliter eſt abiiciēda. Nā quādoque

A doque reprobi viri ipſa veritate coacti dicũt
aliqñ verum. Nam dicũt eſt in principio: qũo
ſpiritus ſanctus multis modis tangebat mentẽ ipſius ꝓphetæ Dauid: & maximè per interiorẽ inſpirationẽ. Nã per miſteria pręſentia
reuelabantur, & repreſentabãtur ipſi miſteria futura de Chriſto, & eccleſia, dũ erat in
illa contemplatione in ſuo ſtratu, vt ipſe frequenter refert. Vnde dum eſſet in contemplatione in domo ſua in monte Sion fuit ipſi reuelatum à ſpiritu ſancto. qualiter in eodẽ loco vbi erat ipſe: debebat Chriſtus condere ſacramẽtum eucariſtię: & dare finem legi vet.
& incipere nouam. Et in eodem loco debebat
ædificare eccleſiam ex lapidibus viuis ſupra
12. montes. ſ. ſupra 12. apoſtolos, mittẽdo eis
ſpiritum ſanctum qui debebat eis inſpirare
intelligentiam ſacrarum ſcripturarũ, & infundere ſeptem genera donorũ, & gratiarũ:
B cum quibus debebat ædificare, & cõgregare
eccleſiã: & exinde exire per totum orbẽ terrarum, & prædicare euangelium ꝑ totũ populum gentilẽ: & introducere ipſum in eccleſiã. Vñ manifeſtũ eſt ꝙ in eodem loco vbi Dauid fecit pſal. recepit ſupradictas reuelationes. ſ. in motem Sion, & ibidem Chriſtus fecit cœnã. & apoſtoli receperunt ſpiritum ſanctũ: Vt oſtenditĩ hodie in moneſterio fratrũ
minorũ, & eccleſia quę ſita eſt in mõte Sion.
Hoc ergo pręuidẽs Dauid in ſpũ fecit iſtũ pſ.
in quo prædicit ſeptẽ reuelationes ſibi reuelatas de iſta ſanctiſſima eccleſia, & glorioſa
ciuitate Dei. Et ſic iſte pſal. habet ſeptẽ partes. Nã in prima parte oſtẽdit, ꝙ iſta ciuitas
Dei erat fundata in mõtibus. i. viris ſanctis.
Secundò ꝙ Deus debebat diligere, & deſponſare ſibi iſtam ciuitatẽ, & magis diligere quã
C ſinagogam. In tertia ꝙ iſta ciuitas erat per totum orbem amplianda, & ex populo gentili
congreganda. Quartò ꝙ in ea erat inplendũ
mirabile miſterium incarnationis. Quintò, &
ex cõſequenti ꝙ iſta eccleſia debebat eſſe mr̃
Dei, & a Deo fundari. Sextò ꝙ in ea erat promulganda, & manifeſtãda lex, & veritas euãgelica. In ſeptima ꝙ finis huius ciuitatis eſt
ſumma felicitas, & perfecta beatitudo. Tertia
ibi. Memor ero Raab, & Babilonis. Quarta,
& quinta ibi. Nũquid ſion dicet homo. Sexta
ibi. Dñs narrabit. Septima ibi. Sicut lætantiũ.
Quantũ ad primum dupliciter poſſumus ꝓcedere in hoc pſal. ſecundũ ꝙ põt fundari in
duabus particulis. Primò ꝙ dicat Dauid apoſtrophando ad ciuitatẽ Dei, & eccleſię, dicendo. O ciuitas Dei glorioſa ſunt mihi dicta, D
& reuelata de te. Nã primò ꝙ es fundata in
montibus ſanctis. Secundò dilecta. Tertiò cõgregata per totũ orbem ex populo gentili.
Quartò, quòd eccleſia debet eſſe mater Dei.
Quintò, ꝙ Chrs q. fundauit eam, debet ex ea
naſci. Sextò, ꝙ in ea prędicatur euangelium.
Septimò, ꝙ finis huius ciuitatis eſt ſumma felicitas. Secundò poteſt fundari iſte pſa. ſupra
illam particulam. ſ. diligit dñs portas Sion
ſuper oia tabernacula Iacob. q. d. propheta,
ꝙ Deus deſponſauit ſibi eccleſiam propter ſeptem dignitates. Primò, quia eſt fundata ſupra ſanctos viros. Secundò, quia glorioſa, &
mirabilia dicta ſunt de ea in vtroq; teſt. Tertiò propter eius proſperitatem, & latitudinẽ
quæ eſt toto orbe diffuſa, & ex gentibus congregata. Quartò, quia per altiſſimũ fundata.
Quintò, quia miſterium incarnationis in ea
factum. Sextò, quia lex euangelica in ea eſt E
manifeſtata. Septimò, quia finis eius eſt beatitudo, & felicitas. Quomodocunque ergo ſit,
ſeptem dignitates eccleſiæ Chriſti memorantur in hoc pſal. prout dictũ eſt. Quantum ad
primũ ergo propheta cõmendando eccleſiã
dicit. Nõ eſt mirũ ſi Chriſtus deſponſauit ſibi
eccleſiam. Nã inter cæteras dignitates habet
iſtã, ꝙ eſt fundata in mõtibus ſanctis, i. ſuper
12. lapides altiſſimos, qui ſunt duodecim articuli fidei: quæ ſunt fundamenta totius eccleſiæ: quæ fundamenta ſunt, & fundãtur in
mõtibus ſanctis. i. ſuper. 12. viros ſanctos, q.
ſunt duodecim apoſtoli: qui dicũtur montes
ſancti eminentia ſanctitatis, & altitudine gratię, et ſcientię: ſupra quos eſt fundata iſta ſanctiſſima ciuitas, quæ habet quatuor principales portas. ſ. baptiſmum ad intrandum, et pœnitentiam ad redeundũ: et ordinẽ ad aſcẽden- F
dum: et extremã vnctionẽ ad exeundum. Et
etiã 12. articuli fidei non ſolũ dicuntur fundamẽta huius ciuitatis: ſed etiã portæ: inquãtùm per eas intramus in eccleſiam. et ſunt ordinatę iſtę 12. portę inter ſe, et vna eſt infra
aliam, et ideo nemo poteſt peruenire ad infimam, et interiorem turrim huius ciuitatis: niſi ordinatim trãſierit per iſtas duodecim portas. Prima porta eſt credere in vnum Deum
trinum, et vnum creatorem cœli, et terræ. Secunda. articulus incarnationis. Tertia articulus paſſionis. Quarta, deſcenſus ad inferos.
Quinta articulus reſurrectionis et ſic vſque
ad vltimum Et ideo nemo poteſt tranſire ꝑ
ſecundam portem: niſi penetrauerit primã:

A quia ſecundus articulus præſupponit primum:& tertius ſecundùm: & ſic per ordinē &c. Clauis autem harum portarum eſt fides per quā aperiuntur iſtæ portæ. Et ſic duodecim articuli non ſolummodo ſunt portæ huius ciuitatis, ſed etiam fundamenta. & 12. apoſtoli ſunt montes in quibus fundatur tota ciuitas quam diſpoſitionem ciuitatis non ſolūmodo prævidit Dauid in ſpiritu in hoc pſal. ſed etiam Ioan. Apoca. 21. vbi dicit. Et muri ciuitatis habent fundamenta 12. & in ipſis 12. nomina 12. apoſtolorū, & agni. Iſta ergo ciuitas eſt fortiſſimè fundata, & clauſa, & murata, quòd portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, vt ait ſaluator Mat. 17. Portę enim inferi ſunt ſeptem vitia capitalia quibus, & p quę eſt ingreſſus ad infernū. Nam ſicut per 12. articulos fidei, & eccleſiaſtica ſacramenta eſt ingreſſus ad hanc ciuita-

B tem: ita per ſeptem vitia capitalia eſt aditus ad gehennam. Dominus ergo diligit hanc ciuitatem, intantùm quòd deſponſauit eam ſibi hic per gratiam, & in futuro per gloriam: vt patet Apoc. 21. Hanc produxit ex latere ſuo: hanc fundauit ſanguine ſuo: vt patet Io. 20. quando ex latere eius exiuit ſanguis, & aqua. Hanc fundauit ſupra 12. apoſtolos, qñ dixit. Quęcunque ſolueritis ſupra terram, erunt ſoluta & in cœlis. Matth. 17. & Ioã. 20 Licèt vniuerſalem iuriſdictionem commiſit ſoli Petro Matt. 26. Tibi dabo claues regni cœlorum, & Ioan. 21. quando dixit. Paſce oues meas. Ex quo patet ꝙ duæ dignitates memorantur in hoc verſiculo, ſ. fundatio, & deſponſatio eccleſiæ. Dicit ergo ꝓpheta. Dominus Ieſus Chriſtus Meſſias in lege promiſſus diligit portas Sion. i. ciuitatis Dei, quę eſt

C eccleſia: vbi & vnde Deus ſpeculaſ, & cernitur. Quaſi dicat. Diligit iſtam ciuitatem. Primò propter portas eius, quæ ſunt eccleſiaſtica ſacramenta, & virtutes teologicę, quibus eſt aditus ad eam. Secundò diligit eam: eò ꝙ fundamenta eius. ſ. articuli fidei ſunt, & fundātur in montibus ſanctis: quia fundati ſunt ſupra fundamenta apoſtolorum, & ꝓphetarum: & diligit iſtas portas, & iſta fundamenta, & ciuitatem ſuper omnia tabernacula Iacob. Ad cuius intellectum eſt notandum ꝙ Dauid propheta in hoc loco alludit ad miſterium ipſius Balaan quando benedixit tabernacula Iacob: vt habetur Numeri 24. qui cum ſuaſu ipſius Balach aſcendiſſet ad maledicendum populo Iſrael: & eleuans oculos vidiſſet Iſrael in tentoriis commorantem per tribus ſuas: irruente in ſe ſpiritu Dei, & cogente eum dixit. Quàm pulcra tabernacula D
tua Iacob, & tentoria tua Iſrael, ut valles nemoroſę: vt horti iuxta fluuios irrigui: vt tabernacula q̃ fixit dominus quaſi cedri propè aquas. fluet aqua de ſitula eius: & ſemen illius erit in aquas multas. & infra. Qui benedixerit tibi erit ipſe benedictus: qui maledixerit tibi in maledictione reputabitur. & infra. Orietur ſtella ex Iacob &c. Quæ quidē benedictio (ſi quis diligēter velit intueri) nō poteſt conuenire niſi Chriſto, & eccleſiæ ſuę. In qua benedictione prædixit Ballan totum principium eccleſiæ: quādo ex modica debebat creſcere in magnam: & ſic illa tabernacula Iacob fuerunt figura ipſius eccleſiæ Chriſti. Et ideo quando dixit, Quàm pulcra tabernacula tuā Iacob: & tentoria Iſrael, non benedixit illa tabernacula propter ſe: ſed inquā E
tùm figurabāt eccleſiam Chriſti. Et ideo Balaan ex præcepto domini in illa benedictione prædixit totū miſteriū, & proſperitatē, & illationē, & victoriā, & gloriam futurā eccleſiæ Chriſti. Vnde Dauid contemplans totam illā benedictionē, & miſteriū prænouit in ſpū totū fundamentū, & progreſſum, & finem eccleſiæ Chriſti figuratæ ꝑ illa tabernacula. Et iō dicit hic. Diligit dñs portas Sion ſuper oia tabernacula Iacob. q. d. ꝙ Chriſtus rex Meſſias diliget ſuam eccleſiā, & ciuitatē Dei quā ipſe debet fundare, & in ſponſam aſſumere ſuper omnia tabernacula Iacob. i. magis quā illa tabernacula materialia quæ vidit Balaam: quia illa erant figurā huius. Et ex conſequēti diligit magis eccleſiā quā ſinagogam, & figuratū quā figuram. Ex ſupradictis verbis patet, ꝙ ſinagoga per illa tabernacula materia- F
lia intellecta à Chriſto erat repudianda in aduentu ſuo: & eccleſia erat diligenda, & deſpōſanda quia Chriſtus nō poterat habere duas ſponſas. Et ſic patet differentia, & dignitas eccleſiæ Chriſti ſupra ſinagogā, & tabernacula materialia. Nam iſta eccleſia fundatur ſupra ſanctos montes, & lapides viuos qui ſunt apoſtoli, & ꝓphetę, & doctores: & maximè fundatur ſupra maximā petrā qui eſt Chriſtus, ſinagoga autem ſiue tēplum Salomonis fundabatur ſupra lapides mortuos, & paruum monticulum. Hoc idem eſt dicendū de Hieruſalem terrena materiali. & hoc eſt dictum quò ad primam, & ſecundam dignitatem ipſius eccleſiæ Chriſti. Eſt etiam ſciendum ꝙ

fundamenta

A fundamenta eccleſiæ, quæ ſunt articuli fidei & eccleſiaſtica ſacramenta fuerunt iacta, & incoata in mõtibus ſanctis materialibus. Nã in monte Caluariæ vbi Abraam immolauit arietem pro Iſaac: vbi facta fuit ipſi de Chriſto repromiſſio: ibidem fuit Chriſtus crucifixus. Ex cuius latere orta eſt eccleſia, & oĩa ſacramenta. Et in monte Sion Xp̃s inſtituit ſacramentũ eucariſtiæ. vbi Melchiſedech obtulit panem, & vinum, & ibidem apoſtoli receperunt ſpiritũ euangelicum: vbi Dauid reciperat ſpiritum propheticũ, & condiderat pſ. Item tertiò Chriſtus prædicauit, & docuit in templo ſito in monte Moria. vbi apparuit angelus percutiens in area orna Iebuzei. Et patet qualiter eccleſia fuit fundata, & incoata in his duobus vel tribus montibus ſanctis: & exinde deriuata fuit, & toto orbe diffuſa. Iõ dicta eſt Hieruſalẽ, vt dictum eſt pſal. 47.

B *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei.*

Hic ponitur tertia dignitas ipſius eccleſię, & 2. ratio quare Deus tantũ diligit eam. quę dignitas, & ratio eſt, quia glorioſa dicta ſunt de ea in veteri teſtamento, & in nouo. Nam omnia quæ geſta ſunt in vet. & nouo cõtingebant in illis in figura. Vnde demonſtrat apoſtolus p totã epiſtolã ad hebræos, ꝙ totus diſcurſus de creatione mundi ſignificat fundationem eccleſiæ ſecundũ oẽs partes eius. Similiter eccleſia figuratur per fabricationem arcæ Noe. Item eccleſia figuratur per egreſſum Abrahæ de terra ſua in terrã Canaã per ſacrificium Iſaac. Et per Iacob, quando vidit ſcalam: & per fabricationem tabernaculi Moiſi: & per exemplar, & deſcriptionem eiuſdẽ. qđ oſtendit apoſtolus ab Hebr. 9. & per egreſſũ C Iſrael in terrã promiſſionis, & per exemplar, & deſcriptionem, quã accepit Dauid à ſpiritu ſancto pro tẽplo ædificando. Et ſic de omnibus miſteriis eccleſiam figurantibus: in quibus Dauid præuidit in ſpiritu fundationẽ eccleſię per Chriſtũ, & apoſtolos: & progreſsũ, & proſperitatẽ ipſius. Et iõ dicit hic. O ciuitas Dei glorioſa, & magnifica dicta ſunt mihi de te, & reuelata: prout intellexi, & pũidi in ſupradictis miſteriis de te ſcriptis: qa pręuidi in ſpũ qualiter fundamenta tua erunt in montibus. i. in viris ſanctis, puta in apoſtolis & ꝓphetis. Vnde nota ꝙ eccleſia Chriſti fundatur in Chriſto per gratiã: ſed in ꝓphetis, & apoſtolis fundatur per doctrinã: vt ait apoſtolus ad Ephe. 2. Sed in apoſtolis fundat per doctrinã veritatis, & in prophetis per doctrinam figuratiuam, & iſta eſt vera eccleſia quæ D incepit ab Adã, & proceſſit vſq; ad Chriſtum in patriarchis, & prophetis figuratiuẽ, & prophetice. ſed à Chriſto fundata eſt realiter per ſe & per apoſtolos ſuos: vt dictum eſt,

Memor ero Raab & Babilonis ſcientiũ me. Ecce alienigenæ, & Tirus, et populus Aethiopum hi fuerunt illic.

Hic ponit quartam dignitatem ipſius eccleſię, quę fuit dicta ipſi Dauid in ſpiritu: quę eſt copia, & multiplicatio ciuium: & latitudo ſpatii: & diffuſio per totum orbem terrarum. Nã illa terra promiſſionis nõ continebat niſi filios Iſrael ſm̃ carnẽ. Et illa Hieruſalẽ terrena non capiebat niſi Iudæos de tribu Iuda. Et illa lex non obligabat niſi filios Iſrael ſecundùm carnem: ſed iſta ciuitas Dei fuit toto orbe diffuſa: & lex euangelica fuit omnibus nationibus mundi promulgata. Et ſic ciuitas Dei, & eccleſia Chriſti fuit congregata B ex omnibus populis, & nationibus: & ex iudæis, & gentilibus: nec eſt exceptus gentilis, nec Iudæus, nec Græcus, nec Aethiops, nec Scita: quia omnes vocati ſunt ad eccleſiam. Nam omnes fideles cuiuſcunque nationis, & conditionis ſint: Chriſtum & legẽ euangelicam recipientes pertinent ad eccleſiam, & ciuitatem Dei. Ideo per iſtas quatuor nationes hic nominatas. ſ. per Raab, & Babilonem, & alienigenas, & Tirum, & populum Aethiopum intelligit totum populũ gentilem; qui ad hanc ciuitatẽ Dei erat venturus per fidem Chriſti. Ad cuius intelligentiam eſt notandum: vt legitur Ioſue 2. ꝙ Raab meretrix recepit exploratores quos miſerat Ioſue in domo ſua: & abſcondit eos: & rogauit eos: vt, quando ciuitas caperetur. ipſa ſaluaretur cũ B domo ſua, qđ ita factũ eſt. nã poſuit coccinũ in feneſtra in ſignũ. Et quando ciuitas eſt capta: & euerſa, ſola Raab ſaluata eſt: & fuit recepta in populo Iſrael, & Salmõ duxit ipſam in vxorem: ex qua genuit Booz. per quod miſterium fuit figuratus, & ſignificatus populus gentilis: qui relicta idololatria, & recepturus fidem Chriſti, erat connumerandus, & recipiendus in eccleſia. Et debebat ponere coccinum in ſignum in feneſtra. i. debebat ponere crucem ſanguinis Chriſti per baptiſmum in fronte ſua. Et ſic ille populus per ſignum crucis, & baptiſmum de vaſtatione diaboli liberatus: Chriſto per fidem erat deſponſandus. Et ſic fuit figura ipſa Raab de quocunque conuerſo ad fidem relicta infidelitate.

A litate. Et hoc eſt quod dicit hic ꝓpheta in perſona Chriſti. Vnde ait: in aduentu meo ſuppleero memor ipſius Raab. i. illius miſterii ſignificati per Raab. Nã ſicut populus Iſrael recepit ipſam Raab ad fidem, & cultũ vnius Dei propter actum quẽ fecit: ita ego recipiã populum gentilem idololatriam relinquentem, & ſumentem ſignũ coccineum. i. crucẽ ſanguinis mei in fronte. Et ego deſponſabo ipſum populum per fidem, & erit annumeratus in eccleſia mea. Vnde Raab interpretatur ſuperbia ſiue impetus: & Salmon interpretatur pacificus. Vnde ibi fuit ſignificatum, ꝙ populus gentilis, qui erat ſuperbus debebat humiliari, & ſubiici paci, & virtutibus eccleſiæ. Et ſic per Raab intelligitur quicunque infidelis factus humilis fidei Chriſtianæ ſubiectus. Et per Babilonem intelligitur populus confuſus, & per conſequens populus gentilis, qui
B erat in confuſione ſine lege: ſed principaliter populus Babylonis qui ſemper fuerat inimicus populo Dei, venit ad fidem per prædicationem apoſtolorũ Simonis, & Iudæ. Et ideo dicit hic Memor ero Raab, & Babylonis: quia eos recipiam ad fidem, qui magis videbantur inimici populi Dei. Et non ſolũmodo Raab, & Babylonis ero memor. ſed omnium gentilium ſcientium. i. cognoſcẽtium me per fidem, & confitentium me Meſſiam, & ſaluatórem. Nota, ꝙ in hæbreo dicitur Memor ero Raab, quod interpretatur Aegyptus & ſic per Raab intelligitur Aegyptus, & ideo nominatur hic Babylon, & Aegyptus: quia ſemper fuerunt contra populum Dei. Sed in aduentu de primis venerunt ſimul cũ Aetiopis vt ſupra patuit pſal. 67. Veniẽt legati ex Ae-
C gypto: Aethiopia prȩueniet manus eius Deo: & ideo litera Hieronymi habet. Ego recordabor ſuperbię. i. Aegypti magnæ, & ſuperbiæ: Et ideo ſequitur, non ſolummodo recipiam ſupradictos ad fidem in hac mea ciuitate, ſed etiam omnes hi. ſ. alienigenę qui non ſunt de Iſrael, ſecundum carnem ſicut eſt Tyrus, quæ eſt in prouincia Fœniciæ, & populus Aethiopum habitans inter Tropicos ſolis ad meridiem, quem beatus Mattheus conuertit, omnes inquam iſti fuerunt illic. i. erunt in hac ciuitate Sion. Nominantur ergo hic quatuor vel quinque populi, per quos intelligitur tota gentilitas, quæ erat ventura ad hanc ciuitatem per fidẽ quã Chriſtus debebat ſibi deſponſare. Et per hoc patet quarta dignitas huius magnæ ciuitatis, quę eſt magnitudo ambitus, & copia ciuium. Alia au- D
tem litera habet Memorabor Raab, & Babylonis ſcientibus me, tunc debet ſic exponi. Ego memorabor, ideſt committam, Raab, & Babylonis apoſtolis ſcientibus me, vt vocent eos ad fidem poſt reſurrectionem meã, ſicut dicimus quandoque memoror tibi factum meum, ideſt committo tibi factum meum.

Nunquid Sion dicet homo: & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus.

Hic ponitur. 5. dignitas eccleſiæ, quod eſt miſterium incarnationis factum in hac ciuitate Dei, quod eſt incomprehenſibile, & mirabile dictu in ſe, & ratione circunſtantiarũ: nam in ea quatuor mirabilia narrantur. Primum eſt, ꝙ Deus ſit factus homo. Secundum ꝙ Deus factus homo ſit natus in hac ciuitate Sion. Tertium, ꝙ ipſe Deus altiſſimus factus homo fundauerat ipſam ciuitatem in qua natus eſt. Nam iſta videntur contradicere. ſ. ꝙ iſte fundauerit iſtam ciuitatem, & ſit natus in ea Quartum mirabile eſt, ꝙ aliquis homo poſſet perſuadere alteri homini, vt crederet iſta tria mirabilia ſupradicta. Et hęc quatuor mirabilia facta in ciuitate ꝓponit hic propheta ſub interrogatione admiratiua, dicens. Nunquid Sion dicet homo. i. aliquis homo dicet, & perſuadebit ipſi Sion, & ipſi Hieruſalem. ſ. toti eccleſiæ, & ciuitati Dei toto orbe diffuſæ, ꝙ credat, ꝙ Deus factus eſt homo, & ꝙ ipſe factus homo ſit natus in ea, & ꝙ ipſemet altiſſimus natus fundauit eam? q. d. hoc eſt mirabile dictu, & difficile ad credendum: quia videtur impoſſibile. Vnde nota, ꝙ quaſi hoc idem adducit Aug. 22. de ci. c. 4. ad ꝓbã- E
dum miſterium incarnationis contra paganos. vnde dicit ꝙ ante aduẽtum Chriſti tria videbantur impoſſibilia apud Ari. & omnes philoſophos. Primum impoſſibile erat apud eos, ꝙ Deus poſſet fieri hõ. Secũdũ, ꝙ mũdus, maximè philoſophi, & ſapiẽtes hoc crederẽt. ſ. Deum poſſe fieri hoiem. Tertium videbatur eis magis impoſſibile. ſ. ꝙ hoies ſimplices, & plebei poſſent pſuadere philoſophos, & cęteris, vt hoc miſteriũ incarnationis crederent. Tunc arguit Aug. Iſta tria videbãtur philoſophis impoſſibilia, ſed duo vltima sũt facta poſſibilia, & iã in eſſe. ſ. quia iam totus mundus hoc credit pro maiori parte: quia iã credit Deum factum eſſe hominem, & etiam tertiũ factum eſt poſſibile: quia. 12. apoſtoli & cæteri diſcipuli, qui erant ſimplices, & plebei F

A bei hoc pſuaſerūt philoſophis,& totus mundus hoc credidit p eos:ergo ſequit᷑, ꝙ primū eſt poſſibile.ſ.ꝙ Deus ſit factus homo, & incarnatus:nā philoſophi,ita imo magis reputabāt impoſſibile ſcd̄m, & tertium q̄ primum. Vnde eſt aduertendum,ꝙ licet iſta videbantur difficilia ad credendum,tamē habito miſterio,& modo incarnationis efficiūtur credibilia. Nam verbum diuinum virtute ſpiritus ſancti formauit illum hominem ex puris ſanguinibus virginis, & formando animauit,& animando aſſumpſit illam humanitatem in vnitate perſonæ. Et ſic aſſumpſit eſſentiam,& humanitatem non aſſumēdo eſſe perſonale, imo ſuppoſitauit illum hominem aſſumptū per ſuam propriam perſonalitatem,& ſic fuerūt duæ naturæ in vna perſona. Et ſic ille homo Deus natus eſt temporaliter ex virgine

B ex opere ſpiritus ſancti,qui formauit ex ſanguinibus puris virginis illud corpus. Et tota trinitas creauit animā in eodem inſtanti:& ſic verus Deus,& hō perfectus eſt quò ad naturā:& natus eſt in eccleſia,quia in eodē inſtanti quo fuit cōceptus, & incarnatus fuit caput eccleſiæ,& Maria verum membrum eccleſię,ergo tunc iā fundauit eccleſiā,& antequàm naſceretur iam fecerat Ioannem baptiſtam membrum eccleſiæ,& Zacariam, & Heliſabet: ergo iam natus eſt in eccleſia,quā ipſemet fundauit in ſua incarnatione,& conceptione,& poſtea i ea prædicauit,& paſſus eſt, & mortuus,& reſurrexit:ergo iſta ſtāt ſimul. ſ.ꝙ Deus ſit factus homo, & ſimul fundauit eccleſiam, & poſtea ſit natus in ea. Nā ſua cōceptio, & incarnatio fuit fundatio eccleſiæ &c. Et fuit poſtea poſſibile,ꝙ homines ruſtici, & ſimplices hoc miſterium philoſophis,

C & mundo prædicarent,& eos conuerterent, quia non in virtute propria,nec in ſapientia humana hoc fecerunt nec potuiſſent facere, ſed hoc fecerunt in virtute ſpiritus ſācti, qui in die pentecoſtes receperūt,qui loquebatur in eis,cuius virtus exuperat omnem ſenſum, & captiuat omnem intellectum,& ſic totum redditur poſſibile.Et ideo ſequitur.

Dominus narrabit in ſcripturis populorū, & principum horum qui fuerunt in ea.

Non mireris,quod hoc ſit poſſibile.ſ.ꝙ aliquis homo hoc potuerit perſuadere mundo. ſcilicet quòd Deus ſit factus homo, & quod ſit natus in ea eccleſia quam ipſe fundauit: nam non erāt ipſi apoſtoli, qui loquebantur: nam dominus narrauit in ſcripturis, & euangeliis,& epiſtolis populorum ſcilicet apoſtolorum,qui erant populares,& ſimplices, & imperiti,& principum horum qui fuerunt in ea, idest in ſcripturis principum horum qui fuerunt in ea. Nam apoſtoli qui antè fuerunt populares, & ruſtici poſtea fuerūt principes in eccleſia. Et iſti ſcripſerunt euangelia,& epiſtolas canonicas, & actus apoſtolorum, & apocalypſim: in quibus narrauerunt totum miſterium incarnationis,& paſſionis, & conuerſationis, & prædicationis, & miraculorum, & mortis, & reſurrectionis,& aſcenſionis Chriſti. Et prædicarunt toti mundo,& conuerterunt infideles ad eccleſiam. Et ſic multiplicata, & dilatata eſt magna ciuitas Sion. Etiam poteſt legi aliter licèt ſub eadem ſententia ſic, nunquid altiſſimus factus homo dicet, ideſt loquetur & prædicabit ipſi Sion ſcilicet eccleſiæ: &

E ipſe homo natus eſt in ea, & ipſe altiſſimus fundauit eam: quaſi dicat hoc eſt difficile credere.Et ideo ſubdit ad ſoluendam admirationem,quòd dominus hoc narrauit in ſcripturis populorum, ideſt quòd euangeliſtæ, & apoſtoli inſpirati iſta miſteria narrauerunt in ſcripturis euangelicorum, & epiſtolarum. Nam illa euangelia ſunt ſcripturæ populorum inquantùm populi euāgelio crediderunt: & ſunt ſcripturæ principum, & horum populorum qui ſunt apoſtoli, inquantùm euangelica ſcripſerunt, & prædicauerunt. Nam ibi traditur miſterium incarnationis ſcilicet quomodo miſſus angelus Gabriel à Deo ad virginem Mariam &c. Et traditur ibi modus natiuitatis, & ad orationis,& conuerſationis vitæ, & mortis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis, F

et ſpiritus ſancti miſſionis,& progreſſus eccleſiæ in actibus apoſtolorum. Eſt etiam aduertendum, quòd per ly populorum poſſumus intelligere doctores eccleſię, qui poſt apoſtolos ſcripſerunt quaſi dicat, quod licet hoc miſterium incarnationis ſit difficilè ad docendum, & perſuadendum, tamen ipſum ſine dubio eſt verum. Nam dominus Deus narrauit hoc miſterium incarnationis, primò prophecitè in ſcripturis populorū ſcilicet ꝓphetarum, & patriarcarum: ſecundò in ſcripturis principum horum populorum ſcilicet apoſtolorum qui fuerūt principes terræ, & etiam dominus narrauit hoc miſterium in ſcripturis populorum, ideſt doctorum, & in ſcripturis principum horum ſcilicet apoſtolorum

A lorum qui fuerunt principes horum doctorũ qui omnes tàm populi, quàm principes eorũ fuerunt ciues in hac ciuitate, licet apoſtoli fuerint principaliores. Item etiam per ly apoſtolorum intelliguntur omnes ſimplices fideles vtriuſq; te. & per principes horum populorum intelliguntur omnes patriarchæ, & ꝓphetæ, & apoſtoli, & euangeliſtæ, & doctores no. te. Nã una & eadẽ eſt ſcriptura populorũ fidelium, & principum eorũ. ſed iſta ſcriptura dicitur populorum inquantùm eſt eis ꝑdicata, ſed dicitur principum inquantùm ab eis eſt populo ſcripta, & prædicata, & declarata. Et per ly principum horũ: poſſunt intelligi apoſtoli, & euangeliſtæ qui fuerunt principes doctorum totius eccleſiæ. Nam doctores populares ſunt reſpectu apoſtolorum, & euangeliſtarum: nam illi conati ſunt intelligere, et gloſſare, et declarare dicta apoſtolorũ B et euangeliſtarum, & declarare miſterium incarnationis, & paſſionis &c. Ideo dicit ꝓpheta: Dominus narrabit hæc miſteria ſupradicta in ſcripturis populorum. i. doctorum eccleſiæ. ſ. Auguſtini: Hieronimi. Ambroſii. & Gregorii. Et in ſcripturis principum horum qui fuerunt apoſtoli, & euãgeliſtæ, quorum ſcripturis eſt credendum. Ideo qui iſta non intelligit miſteria recurrat ad ſcripturas, & in eis inuenies veritatem, & ſic ſoluetur omne dubium, & omnis contradictio. Ex his patet; ꝙ dignitas eccleſię non ſolum apparet ex mirabili miſterio incarnationis, & paſſionis, & reſurrectionis, ſed etiam ex mirabili confirmatione, & ſcriptura, & prædicatione apoſtolorum, & euangelii promulgatione, & ſacrorũ doctorũ ſcripta, & declaratione. Et iõ eccleſia eſt tanto affectu Chriſto dilecta. Et C ſic patet ſexta dignitas huius magnæ ciuitatis Sion, quia in ea erat promulganda lex euãgelica, quæ eſt manifeſtatio omnium miſteriorum, quæ erant clauſa, & obumbrata in lege veteri. Et hoc erat manifeſtandũ p Chr̃m & apoſtolos, & euangeliſtas qui fuerunt principes eccleſiæ, in quo euangelio continentur miſteria incarnationis, & paſſionis Chriſti: quæ quidem miſteria poſtea fuerunt magis dilucidata per doctores in gloſſis ſuis. Et ſic quod fuit per patriarcas ſignificatum, & per prophetas obſcurè ꝓphetizatum, fuit poſtea per Chriſtum, & etiam per apoſtolos in hac ciuitate manifeſtè narratum, & annunciatũ, & per doctores declaratum.

Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te.

D Hic ponit ſeptimã dignitatẽ eccleſię rõne finis: quæ eſt ſumma lætitia, & felicitas in patria. Ad cuius euidentiam eſt aduertendum ſicut dictum eſt in principio, quod eccleſia militans, & ſuperna triũphans eſt vna, ſed ſe habent ſicut via, & terminus ſiue patria: ſicut mare, & portus: ſicut finis, & ea quæ ſunt ad finem. Nam ſicut triũphus nõ poteſt adipiſci, niſi præceſſerit pugna, & victoria, & portus niſi præceſſerit nauigatio: nec terminus niſi decurſa fuerit via: Ita patria paradiſi nec illa triũphans eccleſia poteſt attingi niſi quis peregrinatus fuerit per iſtam, cum iſta ſit finis itineris huius, & per conſequens continuatur tanquàm finis. Et ſic dicitur illa eccleſia finis pugnæ, & militiæ, & nauigationis, & laboris & triſtitiæ. Et ideo adepto fine omnia iſta ceſſant, & manet quies, & gaudiũ, & lætitia. Et ſic eſt perpetua felicitas in ea abſq; altera admixtione. Et hoc propter tria. E Primo ratione ſubiecti ſiue potentiæ. Secundò ratione obiecti. Tertiò ratione vnionis potentiæ ad obiectum. primò ratione ſubiecti ſiue potentiæ, nam ratio, quare hic nõ poteſt eſſe vera felicitas, nec perpetua lætitia, eſt ratione corporis ſubditi miſerę, infirmitati, corruptioni, & paſſionibus. ſ. timori, auaritię triſtitię, zelo, inuidię, indignationi; ſpei, deſperationi; iræ, & de cæteris naturalibus, paſſionibus: quæ non ſinunt, hominem eſſe fęlicem. Sed per mortem anima expoliatur ab omnibus his paſſionibus, & per reſurrectionem recuperauit corpus incorruptibile, & glorioſũ cũ omnibus dotibus gloriæ &c. Igitur non poterit eſſe infelix ratione corporis, & potentiæ ſiue ſubiecti, ſed felix. Secundò inerit felicitas ratione obiecti, qa ibi nulla erit miſeria proximorũ, nec ſenſus aut potentię noſtrę poterunt percipere aliquam miF ſeriam cum nulla ſit in aliis: quia hic licèt qs nõ habeat miſeriam, tamen triſtatur dum videt eam in proximo, ſed ibi nulla erit miſeria nec in ſe nec in proximo: ergo non poterit eſſe triſtitia: ſed quia vnuſquiſq; beatus videbit, & poſſidebit Deum in quo ſunt omnia bona, & nullum malum, & in eo fructur: ergo in ipſo felicitabitur. Sed quia Deus in tantùm vnietur, & vnitur vnicuique beato vnione inſeparabili, ꝙ quaſi immutabitur in Deum: ideo magis erit in Deo vnuſquiſque beatus: quàm in ſeipſo, quia amor tranſmutat amantem in amatum. & anima magis eſt vbi amat quàm vbi informat. & ſic eius felicitas

A tas erit copioſa, & ſecura; & ſufficiens ſatians appetitum, & perpetua. Et totum hoc, & omnes has tres rationes tangit apoſtolus primę ad Cor. 15. cum dicit, ꝙ corpus hoc induet incorruptionē, & mortale hoc induet immortalitatē. Tunc Deus erit omnia in omnibus. Super quod dicit Aug. in de ſpiritu & aīa c. 8. Cum corporale hoc induet incorporalitatē, & mortale hoc induet immortalitatem, tunc mente, & corpore ſpirituales effecti ſecundū modulum noſtrum per mentis illuminationem omnia ſciemus; & corporis incorruptibilis leuitate vbique eſſe poterimus, volabimus mente per cōtemplationem, volabimus corpore per incorporabilitatem, diſcernemus mente, diſcernemus corpore, cū ſenſus noſtri vertentur in rationem, & ratio in intellectum, & intellectus in intelligentiam, &

B intelligentia mutabiť in Deum. Ex quo patet, quod ibi non poterit eſſe niſi perpetua felicitas. vnde. 22. de ci. Dei. cap. vltimo dicit. Quanta erit felicitas illius æternæ ciuitatis, vbi nullum malum nullum latebit bonum, vocabitur Dei filius in ſæcula ſęculorū. Sed quia felicitas nil aliud eſt niſi perpetua lætitia. Felix. n. dicitur quaſi ferens lætitiam. Idō Dauid hoc præuidēs in ſpiritu dicit, Sicut lętantiū oīum habitatio eſt in te. i. glorioſa dicta ciuitas de te bene multa glorioſa dicta ſunt, & benemerito ciues tui ſunt felices: nā habitatio tua eſt ſicut habitatio, & ſocietas, & cōgregatio oīm lætātiū. Et dicit ſicut oīm: nā licet hic ſit quandoque aliqua lætitia in aliqua ciuitate, tamen nō omnes lætātur, q2 aliquis corū patitur triſtitiā: vnde raro eſt in hoc mūdo, ꝙ aliquis celebret nuptias quin al

C ter celebret funeralia. Et nō ſolūmodo accidit in eadem ciuitate, ſed etiam in eadem domo: nam ſi aliquis lętatur, alter triſtatur. Sed quia in illa glorioſa ciuitate nullum poteſt eſſe malum, & nullum latet bonū, ergo nullus poteſt triſtari: ergo eſt habitatio omniū lætantiū, & non quorundam tantum, ſed omnium. Et in hoc differt illa lætitia ab iſta: quia eſt omnium, & ſemper, & perfecta, & ſufficiēs lætitia, cū ſit ſtatus oīm bonorū aggregatione perfectus. Ex ſupradictis patet. 6. dignitates, & perfectiones huius ciuitatis, & eccleſię Chriſti. Quarum prima eſt, ꝙ nō eſt fundata ſuper lapides mortuos, ſed ſuper mōtes, & viros viuos, & ſanctos. Secunda, ꝙ Meſſias diligit iſtā ciuitatem magis quàm veterē ſynagogam. Et hanc ſibi deſponſauit. Tertia

ꝙ omnes patriarchæ, & ꝓphetę dixerūt multa glorioſa de iſta ciuitate. Quarta, ꝙ hæc ciuitas recepit in ſe omnes nationes mundi. Quinta, ꝙ fundator huius ciuitatis qui eſt Deus altiſſimus, natus eſt in ea, & per conſequēs eſt filius eius. Sexta, ꝙ in hac ciuitate ꝓnūciatū eſt euāgeliū per homines ſimplices, per quos totus mūdus credidit. Septima: ꝙ finis huius ciuitatis eſt ſumma felicitas, & habitatio oīm lætantium ſine triſtitia in gloria cœleſti, & per cōſequēs iſta ciuitas eſt via, & ordinatur ad illā. Ex omnibus illis ſequitur, quòd hæc glorioſa ciuitas de qua loquiť hic ꝓpheta Dauid: eſt tota eccleſia *Dei* toto orbe diffuſa: quā Chriſtus edificauit, & fundauit in aduentu ſuo ſuper. 12. fundamenta articulorum fidei, & ſuper. 12 mōtes ſanctos. ſ. apoſtolos, cui ciuitati conueniunt omnes dignitates, & cōditiones ſupradictæ: quę oēs in ea fuerunt complete. Sc̄do ſequitur eſſe vanā, & fictam ſpem Iudęorum modernorum, qui expectant ꝓphetiā huius pſ. implendā p futurū Meſſiā, quē falſo expectāt, quę ſpes, & perſuaſio multipliciter eſt falſa. Primò quia Meſſias cōditor huius ciuitatis erat venturus ad ſecūdū tēplū, vt patet per Aggęū, & Malachiā, & Zachariā: quibus Deus ꝓmiſit mittēre Meſſiā in illud templū; ſed illud tēplū fuit deſtructū p Titū, & Veſpaſianum. 42. anno poſt aſcenſionem Chriſti: ergo ſequitur, ꝙ iā venerat Meſſias, vt latius alibi declaratur. Secundò eſt falſa talis ſpes: nā poſt deſtructionem ſecūdi illius templi nō expectatur aliud templū reædificari; vt patet Dan. 9. cap. vbi dicit, quòd poſt hebdomadas. 62. ab ædificatione ſecundi templi occidetur Chriſtus, & nō erit eius populus, qui eum negaturus eſt & ciuitatē & ſāctuariū diſſipabit populus cū duce venturo, & finis eius vaſtitas, & vſq; ad cōſummationē, & finē pſeuerabit ſtatuta deſolatio &c. Itē p Aggęū dr̄ in. 2. c. Maior gloria erit huic domini nouiſſimæ, q̄ primæ. & p cōſequēs ſi illa domus fuit nouiſſima nō expectať alia in Hieruſalē. Ex ſupradictis patet quòd poſt illam deſtructionem, quæ facta eſt per Romanos poſt illas ſexaginta duas hebdomadas, & poſt mortem Chriſti non debet amplius aliud templum in eodem loco ædificari, nec etiam alia ciuitas eiuſdem cultus, imo debet perſeuerare ſtatuta deſolatio vſque ad conſummationem, & finem mundi. Hoc idem patet per Hieremiam in ſeptimo capitulo, vbi Deus vo- D E F

A cat mẽdaces, & deceptores iudæos modernos qui expectãt tertium templũ ædificari poſt illud ſecundum deſtructum: & pſuadent ſimplicibus Iudæis tertium templum expectandum, & ædificandum. Vnde dicit Deus pos Hieremiæ. Nolite confidere in verbis mendacii dicentes templum domini, templum domini, templum domini eſt, hoc innuit Deus, ꝙ bene fuit templũ domini primum ædificatum per Salomonẽ, & templum domini ſecũdum reædificatum per Zorobabel, & Aggęũ & Zacariam, & Malachriam, ſed nunq̄ erit tẽplum domini tertium quale ipſi expectant: quia nunquàm tertiò reędificabitur. Hoc idẽ patet ſuperius pſalmo. 27. vbi dicitur. Deſtrues illos, & non reædificabis eos. Ex ſupradictis, & multis aliis patet ſpem, & perſuaſionem eorum eſſe falſam. Tertiò patet falſitas eorum. nam ciuitas terrena quam expectant B per falſum Meſſiam in monte Sion eſſe conſtruendam nõ poſſet eſſe talis nec habere has ſeptem conditiones quas ꝓpheta Dauid hic deſcribit vt patet per ſingula. nam cum talis ciuitas ſit in arcto loco ſita, non poſſet capere omnes populos Aetiopum, & Scytarum, & Babylonorum, & omnium nationum, & linguarum. nec poteſt eſſe habitatio oĩm lætantiũ &c. Sed hęc quęſtio alibi determinabitur.

PSALMVS. LXXXVII.

DOomine Deus ſalutis meæ: in die clamaui, & nocte coram te.

Intret in conſpectu tuo oratio mea inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta eſt malis anima mea: & vita mea inferno appropinquauit.

C Titulus, Canticum pſalmi filiis Core ad victoriam: ſiue. In finẽ ſuper Malaach ad reſpõdẽdum eruditio ſiue intellectus Heman Hezeraitę. Ex hoc titulo habetur quòd iſte pſalmus continet maximum miſterium, eò quod cum magna ſolemnitate, & cerimonia cantabatur. Vnde Dauid rex, & ꝓpheta qui fecit hunc pſalmum iuxta reuelationem ſibi factã dedit ipſum cantandum choro filiorum Core. vnde Heman qui erat contor, & princeps illius chori incipiebat verſum, & totus chorus filiorum Core reſpondebat, & repetebat verſum ſicut mos eſt in eccleſia quando dicũtur letaniæ ſanctorum. Et iſte pſalmus ſimul cantabatur cum inſtrumento muſico, quod dicebatur Malaach: & cantabatur cum toto conatu vocem vſque in finem, & vltimum D punctum. Vnde hic clare oſtenditur, quòd filii Core erant cantores. Ex quibus verbis patet contradictio eorum, qui negabant filios Core fuiſſe cantores. Nam manifeſtum eſt, quòd Heman princeps vnius chori cum toto choro ſuo erat de filiis Core, vt patet primi paralipo. 6. cap. vbi Eſdras deſcribendo diſpoſitionem cantorum, dicit quòd Dauid cõſtituit tres principales cãtores, ſcilicet Heman, Aſaph & Etã. Et demonſtrat ibi, ꝙ Heman, deſcendit de Zacar per Core, & Aſaph per Gerſon deſcendit de Leui: & Ethan per Merari, Et ſic, Heman erat Zahaita, & Aſaph Gerſonita, & Etam Meranita. Sed vt eſſet diſtinctio inter ſacerdotes, & chorum Heman, omnes de chroro Heman dicti ſunt filii Core: ſiue Choritæ. Sacerdotes autem dicti ſunt Aaronitæ: eò quòd inter Aaron, & Core erat E altercatio de ſacerdotio, & ſic quando in titulis nominatur filii Core intelligitur Heman cum fratribus ſuis cantoribus. Sed quia de filiis Core non ſolum fuerunt cantores, ſed etiam ianitores, vt patet primi Paralipomenon. 25. ideo communiter quando memoratur filii Coræ in titulis intelliguntur cantores, & quando nominatur choreitæ intelliguntur ianitores, & in hoc decipiuntur illi qui dicebant. quòd filii core non erant cantores ſed ianitores. nam manifeſtè patet in ſupra allegato textu, quòd quidam ex eis fuerunt cantores, & quidam ianitores. Sed eſt aduertendum, quòd inter cæteros cantores Heman, & Etan fuerunt prudentiores in ſtudio & intelligentia ſacræ ſcripturæ, & ideo in cõmendationem eorum dicitur. 3. Re. 4. cap. quòd Salomon fuit ſapientior Etan, & Heman. Et hoc dicitur: quia iſti fuerunt magi- F ſtri Salomonis: qui declarabant ipſi Salomoni intelligentiam pſalmorum ipſius Dauid, totius ſacrę ſcripturę. Sed poſtea Salomon ſuperauit oẽs in ſcientia, & ſapietia. Et ideo legitur primi paraly. 25. quòd iſti cãtores, & maxime filii Heman erãt videntes. i. ꝓphetę regis: eò ꝙ declarabant Regi Salomoni ſacrã ſcripturam: & maximè intelligentiam pſalmorum, & non ſolummodo Salomoni: ſed etiam toti populo interpretabantur, & declarebant intelligẽtiam pſalmorum prout in illo ſtatu poterant attingere. Et ideo dicebantur prophetæ, nõ quòd ipſi cõdidiſſent pſalmos; ſed quia declarabant populo: ſicut modo faciunt noſtri prædicatores. Et ſic

in illo

A in illo tempore tàm cantores quàm prædica
tores, & recitatores, ꝓphetiarum dicebantur
ꝓphetæ, & ꝓphetare, & ita dicitur in præalle
gato capi. quòd Aſaph, & Heman, & Idithũ
ꝓphetabant in citaris, pſalteriis: & etiam de
Saule dicit, quòd ꝓphetabat inter ꝓphetas.
& etiam cantores vocat ꝓphetas apoſtolus.
primæ ad Corinth. 14. capit. Ex ſupradictis
patet, quòd filii Chore in titulis pſalmorum
non memorantur vt conditores pſalmorum:
ſed vt cantores vt dictum eſt pſalmo. 41. talis
enim ſpiritus ꝓphetię ſoli Dauid datus eſt,
vt ibi dictum eſt. Ex quo patet, quòd Dauid
fecit iſtum pſalmum, & dedit ipſum cantan-
dum filiis Core, in quo Heman princeps inci
piebat verſum, & cæteri filiorum Core reſpō
debant, & cantabant ipſum cum inſtrumento
muſico dicto Malaach: quod ſignificat infir-
mitates ſiue chorum. Et ideo quia loquitur
B hic de afflictione, & infirmitate Chriſti præc
pit Dauid vt cantaretur cum tali inſtrumen
to. Sed de materia huius pſalmi eſt altercatio
apud Iudæos modernos. nam quidam dicũt:
quod ꝓpheta loquitur hic de afflictionibus.
& paſſionibus, quas paſſus, & paſſurus erat il
le populus vſque ad captiuitatem Babiloni-
cam. Alii autem dicunt, ꝙ loquitur de affli-
ctionibus quas Iudæi patiuntur in captiuita-
te in qua modo ſunt de qua expectant libera
ri per falſum Meſſiam futurum. Sed hoc eſt
manifeſtè falſum. Nam litera huius pſalmi
non poteſt competere illi populo, maximè il
lud quo ſcribitur. Factus ſum ſicut homo ſi-
ne adiutorio inter mortuos liber. Nam iſte
populus nō ſolummodo fuit non liber à pec
C cato, imo peior omnibus infidelibus: quia ſē
per regnauit in eo idololatria, & nunc in eo
regnat omne mendacium fraus, dolus, vſura,
& rapina, & omnia genera vitiorum. Et ſic in
expoſitione huius pſalmi non ſolūmodo cō
tradicunt literæ, ſed etiam de verbo in verbũ
contradicunt ſibi ipſis. Et ideo eſt dicendum,
quòd Dauid in perſecutionibus ſuis præui-
dens miſterium paſſionis Chriſti, & mortem
& ſepulturam, & reſurrectionem, & maximè
quomodo erat affligendus à ſuis, fecit plures
pſalmos: inter quos præcipuè fecit iſtum. in
quo Chriſtus in quātũ homo, & in forma ſer
ui conqueritur apud patrem de infirmitati-
bus quas paſſus eſt. Et ideo cantabatur cum
illo inſtrumento dicto Malaach, quod ſigni-
ficabat infirmitates, & dolores, & paſſiones,
quas deflet ꝓpheta in perſona Chriſti in hoc
pſalmo. in quo duo facit. Nam primo Chri- D
ſtus deflet apud patrem infirmitates, & paſſio
nes ſuas, & perſecutiones. Secundò petit libe
rari per reſurrectionem, ibi. Clamaui. Quan-
tùm ad primum dicit Chriſtus. O domine pa
ter qui es Deus per eſſentiam, & Deus ſalutis
meæ: quia quicquid habeo in forma Dei
habeo à te per æternā generationem, & quic
quid habeo in forma ſerui à te habeo per ſpi
ritualem vnionem, & gratiam, ego clamaui
in die, id eſt per totum tempus meæ prędica-
tionis vocādo populum ad fidē, & clamaui in
nocte. ſ. tempore paſſionis, et perſecutionis. ſ.
in horto, quando te oraui, puta pro membris
meis, & pro mea reſurrectione, & clamaui in
cruce petens redemptionē eorum, intret er-
go oratio mea in conſpectu tuo, id eſt accipe
mortem meam, & paſſionem in preciũ pro re
demptione membrorũ meorum, inclina aurē E
tuam ad præcem meam acceptando eā ſimul
cum paſſione, & exponit quod offert pro nr̄a
redemptione dicens: quia repleta eſt anima
mea malis. ſ. laboribus, & opprobriis, & cōui
tiis, & perſecutionibus, & flagellis, & dolori
bus eſt repleta vſque ad mortem icluſiuè: in
tàntùm, ꝙ anima appropinquauit vſque ad in
fernum: & dicit appropinquauit: quia ibi nō
manſit nec iuit tanquàm reus & punitus: ſed
tāquàm victor, & iudex, & triũphator ad re
petendam prædam. Et nō ſolũ paſſus ſum do
lores, flagella, & opprobia &c. ſed quo ad æſti
mationem hominum qui putabāt me ex ne-
ceſſitate mortuum ex peccato, & impotētia,
& putabant, ꝙ ſicut cæteri tanquàm condem
natus, & ſubiectus, & obnoxius pc̄tō primi
parentis deſcendi in infernum, cum ego ſo- F
lus ſim liber inter omnes mortuos, & pecca
tores. Dicit ergo.

Aeſtimatus ſũ cũ deſcēdētibus ĩ lacũ: factus ſuũ ſicut hō ſine adiutorio ĩter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in ſepulcris quorum non es memor amplius: et ipſi de manu tua repulſi ſunt.

Poſuerunt me in lacu inferiori: in tenebroſis, & in vmbra mortis.

Aeſtimatus ſum a Iudæis cũ omnibus ho
minibus deſcendentibus in lacum inferni, &
ꝙ eſſem peccator, & in numero aliorũ hoīm,
Et ego qui ſum liber à peccato inter omnes
mortuos, ac ſi eſſem peccator factus ſim deie
ctus in triduo ſine adiutorio in poteſtate Iu
dæorum. Fuit profectò Chriſtus ex debito,
& ex natura ſolus liber à peccato, quia non

A ex opere Adã nec per naturalẽ generationẽ natus eſt nec conceptus. Et ideo ſi virgo Maria fuit libera ab omni peccato, hoc non fuit de debito, ſed ex gratia, qua fuit præuenta in ſui creatione anima eius &c. quia ſimul fuit creata, & ſanctificata in corpore, & anima. Et ẽt fuit exiſtimatus à Iudæis ſicut exiſtimant, & cenſentur hoĩes vulnerati vulnere corporali, & ſpũali dormientes, & mortui iacentes in ſepulcris, quorum tu non es memor amplius vt eos ſuſcites: ita putabant, quòd tu oblitus eras mei, & nunquam me ſuſcitares ad vitam glorioſam, & putabant, quòd etam ſicut ipſi peccatores q̃ de manu tua, & auxilio repulſi ſunt. Ita ergo putabant Iudæi, quòd tu repuliſſes me ab auxilio, & amore, & gratia, & quòd totaliter oblitus eſſes mei. Et ſic poſuerunt me in lacu inferiori, idest in ſepulcro, B quod erat exciſum ex petra ſubtus terram, et in locis tenebroſis, & vmbra mortis, nam ſepulcra ſunt obſcura ſubtus terram, & important horrorem, & quãdam vmbram, & feritatem mortis, quia pauci intrare audent ad ſepulcra propter horrorem, & terrorem mortis quaſi dicat. Mors, & ſepultura non datur homini niſi in pęna peccati ipſius Adæ: ſed ego ſecundum naturam eram liber, immunis ab oĩ morte, & peccato ſolus inter omnes peccatores: quia nõ obligatus eram peccato Adę: nec poteram peccare, quia nõ traxi fomitem in carne: nec poteram deuiare à regula veritatis nec deſtitui à gratia in qua eram cõfirmatus, etiam inquantum homo, nec poteram deuiare à veritate verbi cui perſonaliter eram vnitus. Et tamen punitus ſum pęna peccatoris quæ eſt mors, & ſepultura ſecundum ſententiam datam in Adam, & ſcilicet morte moC rieris &c. quaſi dicat non obligabat ad mortem punitus ſum pœna mortis.

Super me confirmatus eſt furor tuus: & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me.

Longe feciſti notus meos à me: poſuerunt me abominationem ſibi.

Traditus, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.

Notandũ, q̃ ſicut pluries dictum eſt pſal. 84. ex tranſgreſſione præcepti Adam in currit indignationem, & iram Dei, & maledictionem, & ſententiam mortis vtriuſque: ſed quia ipſe nõ potuit ſatisfacere pro ſe, & ſuis: ideo Chriſtus factus eſt caput noſtrum, & voluit portare pœnam omnium noſtrum: vt liberaret nos à maledectione, & ſñia mortis D æternæ, et recuperaret nobis vitam. Noluit ergo trahere peccatum, ſed veſtigium, & pęnã peccati: vt dictum eſt pſalmo. 34. quæ quidẽ pęna peccati dicitur furor Dei, & fluctus ſententiæ Dei: quæ fuit paſſio Chriſti, & flagella, et pſecutio, & dolores, et op̃pbria, et mors. Ita ergo iſta quæ Adã, & ſua poſteritas ex ira Dei, & ſentẽtia debebat portare in pœnã peccati, hæc eadẽ voluit Chrs ꝑ nobis perferre. Dicit ergo Chriſtus. O pater, furor tuus .ſ. ſẽtentiæ tuæ datæ in Adã cõfirmatus eſt ſup me. i. inductus eſt ſup me, & oẽs fluctus. i. pſecutiones tuas induxiſti ſup me. i. oẽs afflictiones, & perſecutiones, & dolores quos Adã, & genus hũanũ debuit pati ex furore, & ſñia tua: tu permiſiſti induci, & euenire ſuper me. Vnde non ſolum paſſus ſum dolores, & flagella, & perſecutiones: ſed etiã ſum deſtitutus, & derelictus à meis inimicis, & diſcipulis, quia relicto me omnes fugerunt in captione mea, & populus Iudæorum qui erant noti mei, & contribules: quibus tot beneficia contuleram; qui me defender e debebant: ipſi me poſuerunt abominationem ſibi: loquẽdo de me per ciuitatem, & vicos, & plateas, & tabernas, vocando incantatorem, & maleficũ &c. Traditus ſum à Iuda traditore in manus Iudæorũ & ligatus, & percuſſus, & ante Annã & Caipham opprobriis, & conuitiis affectus, illuſus, & in maxilla percuſſus, & poſtea ante Pilatum examinatus, & flagellatus, & tamen in omnibus his non egrediebar vltra limites rationis: ſed cum patientia in omnib. reſpõdi: & abſque propulſatione iniuriæ patienter tuli in corde meo, & carne intantùm, q̃ oculi mei languerunt flendo præ inopia & defectu auxilij. Nam abſque miſericordia tractatus fui ab eis, & abſque pietate. F

Clamaui ad te domine: tota die expandi ad te manus meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia? aut medici ſuſcitabunt. & confitebuntur tibi?

Nũquid narrabit aliquis ĩ ſepulcro miſericordiam tuam: & veritatem tuam in perditionẽ?

Nunquid cognoſcẽtur in tenebris mirabilia tua: & iuſtitia tua in terra obliuionis?

Narrata ſua afflictione, hic ponit petitionem ſuam, quam fecit patri in cruce, & in ſepulcro petens reſurrectionem ſuã à mortuis, & potius petens redemptionẽ, & reſurrectionem ſuam à morte perpetua, & à peccato. Dicit ergo. Oculi mei languerunt præ inopia, quia clamaui ad te dñe i horto deprecãdo ꝑ mem-

A membris.Et tota die expandi manus meas in
cruce,brachiis apertis,& eleuatis manibus in
cruce rogando pro redẽptione,gñis humani,
petendo reſurrectioné nõ ſolũ pro me de qua
iam eram certus:ſed pro reſurrectione gene-
ris humani à morte perpetua. Et dicebã tibi
nũquid mortuis facies mirabilia? Vnde eſt ad
uertendum ſicut dictũ eſt pſal.74. ꝙ maius
miraculũ fuit,& eſt ſuſcitare,& iuſtificare im
pium à morte peccati quàm creare cęlum,&
terrã,propter rationes ibi aſſignatas:quia o-
portet,ꝙ ibi primò deſtruatur peccatũ,& re-
moueatur obex,& muteť voluntas,& quòd
Deus.ponat de ſuo.ſ.ſanguiné &c.& creet ét
gr̃am nouã.& hoc eſt maximũ miraculũ.Nã
Paulus qui erat inimicus Chriſti , ſuſcitatus
eſt ab illa iniquitate,& mutatus eſt in virum
alterũ,& factus eſt defenſor fidei,& ꝑ Chr̃o
paſſus eſt famé,& carceres:& ꝑſecutiones: &
B labores,& mortem,& reges gentium,qui ꝑ
idola perſequebãtur Chriſtianos ſuſcitati ad
fidem propter Chriſtum deleuerunt idola,&
omnes martires fuerunt de populo gentili,&
doctores eccleſiæ. Dicit ergo Chriſtus patri
in ſua deprecatione.O pater nũquid mortuis
facies mirabilia? quaſi dicat ꝙ maiora mira-
cula facies in conuerſis ad fidem , & per eos
conuertendo alios, quàm creare cœlum,&
terram. quaſi dicat non relinquas eos mor-
tuos:quia ſi manerent in ſuo peccato,& mor
te nullum horum miraculorum ſequeretur.
Rogo te ergo per hanc paſſionem quam paſ
ſus ſum manibus expanſis in cruce, & ꝑ mor
tem,& ſepulturam meam , vt tu remittas eis
peccata,& ſuſcites eos à morte peccati,& per
reſurrectionem ipſi reſurgant in iudicio , i-
deſt vt reſurrectio mea ſit cauſa reſurrectio-
C nis omniũ vt appareant mirabilia,& potentia
tua,cum ipſi qui erant perſecutores fidei ſunt
poſtea defenſores:& ipſi qui perſequebantur
Chriſtum in membris.poſtea moriantur pro
Chriſto.& ipſi qui erant ſub poteſtate dia-
boli poſſint in poteſtate mea fugare diabolũ
à corporibus obſeſſis,& ab animabus peccato
rũ per eccleſiaſtica ſacramenta. Vnde nota,ꝙ
hic Chriſtus demõſtrat,ꝙ ſua mors eſſet ina
nis,& vacua niſi ſequereť reſurrectio, quæ q
dem Criſti reſurrectio debebat eſſe cauſa re-
ſurrectionis omniũ:quia nullus alius potuiſ
ſet nos reſuſcitare à morte animæ:& etiam à
corruptibilitate corporis: cũ ipſe ſolus ſit pri
mitiæ omnium reſurgentium , & ideo ſub-
dit.

Nunquid medici ſuſcitabunt, ideſt pote- D
runt mortuos à peccato aut morte corporali
ſuſcitare,vt poſteà mortui confiteantur tibi?
quaſi dicat non:quia non habẽt talẽ poteſta-
tem:quia ſolus ego poſſum ſuſcitare hoíes à
peccato:& per reſurrectionem meã potero ſu
ſcitare mortuos in corpus,& vitã glorioſam.
q.d.totum genus humanum eſt mortuũ pec-
cato,& ęgritudine ſpirituali,& ĩcurrit mortẽ
corporale:à qua nullus medicus põt eos ſuſci
tare niſi per morté,& paſſionem meam, & re
ſurrectionem meam.Itẽ nunquid medici cor
porales,& humani ſuſcitabunt mortuos ſiip
ple,& ipſi mortui ſuſcitati confitebuntur ti
bi? quaſi dicat non,quia illi non habent pote
ſtatem nec artem niſi ad ſanandas ægritudi-
nes quandoque corporales . ergo oportet vt
tu ſuſcites me vt per reſurrectionem meam
poſſim eos ſuſcitare.Et ſic confitebuntur tibi
& confitebuntur me eſſe verum Meſſiã in le E
ge promiſſum:et recipient legẽ euangelicã ,
et ſic ſalui fient,et ſuſcitabũt mõ à pc̃tõ, et in
die iudicii ad vitam glorioſam. Nota ꝙ litera
Hieronymi habet.Nunquid gigantes ſurgẽt
et confitebuntur te? et tunc eſſet ſenſus nun
quid hoíes terreni ſurgent &c. Sed maius ſa-
cramentum videtur continere translatio no
ſtra,demonſtrat enim , ꝙ neceſſe eſt Chriſtũ
reſurgere vt ſuſcitet omnes alios:& ſua reſur
rectio prędicetur per totum orbem vt omnes
crederent per illum,quia ſi nõ reſurrexiſſet:
nulla fides fuit ſibi data , & ſic reſurrectio
ſua non ſolummodo eſt cauſa reſurrectionis
corporis noſtri.ſed ſpirituales à morte pecca
ti, quia per fidem reſurrectionis ſuæ credidi
mus prędicationi apoſtolorũ:& recipimus le
gẽ euãgelicam per quã ſalui facti ſumus & à
pc̃tõ ſuſcitati.Dicit ergo Chriſtus,ſuſcita me F
vt poſſim enarrare per apoſtolos meos miſe-
ricordiam,& omnipotentiã tuam Nunquid
aliquis exiſtẽs in ſepulcro narrabit miſericor
diam,& omnipotentiã tuam:aut exiſtẽs in ꝑ
ditione.i.in morte narrabit veritatem,& legẽ
tuam? quaſi dicat non:imo oportet,ꝙ ſuſcite
tur à mortuis. Et ſic oportet ꝙ tu ſuſcites me
à morte corporali.vt ego ſuſcitem eos à mor
te ſpirituali:vt ſuſcitati poſſint te laudare, nã
peccatores , & infideles non laudant Deum
ſed blaſphemãt.Et ideo ſubdit.nunquid co-
gnoſcentur mirabilia tua in tenebris mortis:
aut iuſtitia tua cognoſcetur in terra obliuio
nis.i.in inferno vbi omnes peccatores ſunt ex
tra memoriã, & gratiã, & acceptionem tuã ?
quaſi

A quaſi dicat.non:imo oportet ꝙ ego reſurgã à morte corporali,& ſuſcitem eos a morte ſpirituali.Et ſic patet, ꝙ omnes iſti quatuor verſus principaliter referuntur ad reſurrectionẽ Chriſti; & ex conſequenti ad reſurrectionẽ noſtram. Vnde dicit.O pater reſuſcita me.nã aliter non cognoſcentur mirabilia nec erit valida paſſio mea:nec aliquis aliorum poterit reſurgere à peccato: cum mea reſurrectio ſit cauſa reſurrectionis omnium tàm corporalis quàm ſpiritualis.ſ.animæ, & corporis. Nã ſi ego non reſurrexero, & incineratum fuerit corpus meum in ſepulcro, & anima permanſerit in inferno : non cognoſcentur mirabilia tua prædicta. Et ideo licet vtraque expoſitio ſit neceſſaria, quia vna dependet ex alia, tamen Chriſtus iam certus de ſua : principaliter petit noſtram reſurrectionem corporis, & animæ ſcilicet vt per ſuam reſurrectionem

B nos reſurgamus.

Et ego ad te domine clamaui: & mane oratio mea preueniet.

Vt quid domine repellis orationem meam auertis faciem tuam à me?

Pauper ſum ego. & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autem humiliatus ſum, et conturbatus.

In me tranſierunt iræ tuæ : & terrores tui conturbauerunt me.

Circundederunt me ſicut aqua tota die: circundederunt me ſimul.

Elongaſti a me amicum, & proximum: & notos meos à miſeria.

Iſta eſt ſecunda pars:in qua vt oſtendat ꝙ magis rogat pro nobis,quàm pro reſurrectione ſua,de qua erat certus, vult oſtẽdere quòd

C pro nobis paſſus eſt: vt ſanaret infirmitates noſtras,& peccata:& non pro ſe:cum ſit inter mortuos liber. Ideo dicit Chriſtus in perſona membrorum,& corporis miſtici:& ego ad te domine ſemper à principio clamaui poſtquàm Adam peccauit: te reſurgens de mane antequã aliquod opus facerem,& faciam:oratio mea præuenit te rogando vt venias ad liberandum me ab huiuſmodi miſeriis. ſ. peccato, & pœnis eius temporalibus, & æternis. Vt quid ergo domine, & quare repellis orationem meam:& auertis faciem tuam à me? quia noluiſti me audire per tot ſpatia, & ætates temporis nec per patriarcas nec reges nec prophetas.veni ergo,& adiuua me quia pauper ſum ego, & ſemper in laboribus, & afflictionibus a iuuentute mea. Nã eccleſia ſemper paſſa eſt perſecutiones per omnes ætates. D

Primò paſſa eſt in Abel per Caim. Secundò in diluuio.Tertiò in Abraam,Iſaac,Iacob:& in captiuitate Aegyptiaca:& in prophetis:& multotiens fuit exaltatus populus in ſuperbia,& rebellione, & idolatriæ & multotiens humiliatus per captiuitatem decem tribuũ: & per captiuitatem Babilonis : & vaſtationẽ Antiochi.& fuit cõturbatus & afflictus.& iræ tuæ.i.ſententia punitionis, & terrores tui trãſierunt ſuper me, & conturbauerunt me propter peccata mea in punitionem:& iſtẽ perſecutiones,& afflictiones tota die.i. per omnes ætates circundederũt me ſimul ſicut aqua. i. ſicut fluctus maris circũdant, & torquent, & concutient nauem in pelago:ita perſecutiones, & aduerſitates infidelium circũdederũt, & afflixerũt me.& in omnibus his aduerſitatibus elongaſti à me omnem amicum : quia oẽs populi circũdantes, & oẽs proximi mei ſ. B

Idumei qui erãt fratres mei:& filii Edon ſiue Eſau fratris Iacob: omnes iſti fuerunt à me elongati : & etiam elongaſti oẽs notos meos & amicos à miſeria,& tribulatione mea derelinquendo me ſine auxilio. Dicit ergo populus,& corpus miſticum pro illo ſtatu: veni tu Chriſte,& Meſſia:& libera me à peccatis propter quæ hæc mala mihi euenerunt: & ſalua me.& iſte eſt vnus ſenſus. Sed etiam eſt alius ſenſus in quo loquitur Chriſtus narrãdo perſecutiones quas patitur propter peccata noſtra: & vt ſanaret infirmitates noſtras voluit ad ſe transferre pœnas peccati noſtri. Et ideo dicit Chriſtus in perſona membrorum infirmorum. Ego ſum factus pauper, & expoliatus ab omnibus bonis gratuitis ratione membrorum ſiue in membris meis. Et ſemper fui in laboribus vulneratus ſomite,& lege mẽbrorum,& concupiſcentia à iuuentute mea: E

quia iam naſcimus filii iræ, & vindictæ. Et ſic quandoque ſum exaltatus, & rebellis in ſuperbiam per peccatum,inquantùm caro ſurgit aduerſus ſpiritum: & quãdoque humiliatus per pœnitentiam, & punitus temporaliter per aduerſitates: & ſic maneo conturbatus. In me tranſierunt iræ tuæ, hic loquitur caput in forma ſerui, dicens.O pater iræ tuę. i.punitiones, & pœnę ſententiæ tuæ eis debitæ tranſierunt ſuper me: quia voluiſti vt paterer pro eis:& ideo conturbauerunt me non conturbatione mentis:ſed doloris carnis. Et iſtæ afflictiones circundederunt me ſimul tota die, & tẽpore paſſionis meæ ſicut aqua & fluctus

A & fluctus maris circundãt,& quatiunt,& agitant nauem tempore tempeſtatis,& pro maiori afflictione elongaſti.i. elongari permiſiſti omnem amicum,& proximum,& omnes apoſtolos,& notos meos à miſeria mea:quia in captione mea omnes fugerunt. Et nota, quòd omnes fluctus iræ,& ſententiæ Dei tranſierunt ſuper totum corpus myſticum quantum ad culpam, & pœnam propter peccatũ Adæ: ſed illi fluctus tranſierunt ſuper Chriſtum caput huius corporis quò ad pœnam tantum: quia pro omnibus paſſus eſt vt frequenter dictum eſt. Et cum tali intelligentia loquitur Chriſtus in hoc pſal. Tota etiã iſta vltima pars poteſt referri ad liberationẽ eccleſiæ de perſecutionibus tyrannorum,& cæterorum infidelium, quas patitur vſque ad iudicium.

B *PSALMVS. LXXXVIII.*

Miſericordias domini: in æternum cantabo.

In generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Titulus:eruditio Etan Ezaraitæ. Iſte Etam fuit vnus de principibus cantorum quos conſtituit Dauid ad cantandum vt patet primi paralypomenon.6.cap. Vnde ibidem dicitur, quòd Heman canebat chorum ſuum ad dexteram,& Etan ad ſiniſtram. Vnde in pſalmo præcedenti dicitur,ꝙ Heman erat Ezraita ſicut iſte: eò ꝙ erant oriundi de quodam vico dicto Ezra. Et ſic ambo erant Ezraitæ. Per hoc patet mendacium Iudæorum,qui dicũt, quòd iſti duo aſcendebant de Iuda per Zaran. Nam in ſupradicto capi. vbi deſcribitur genealogia iſtorum, demonſtratur qualiter omnes tres cantores erant leuitæ. Nam Heman deſcẽdebat de Leui per Zahat,& Aſaph
C per Gerſon, & Etan per Merari. Et ſic patet, ꝙ Etan erat Merarita, & creditur,ꝙ iſte Etan eſt ille Idithum, qui memoratus eſt in ſupra dictis titulis. Nam eundem illum quẽ Eſdras vocat Etan in memorato.6.capite:eundẽ vocat Idithun in.25.cap. Et ſic apparet, quòd Etan erat binomius: vnde ponitur in hoc titulo, Eruditio Etan: inquantùm fuit ipſi datus ipſe pſalmus ad cantandum, & etiã interpretandum populo: quia Etan erat prudentior,& eruditior ſimul cum Heman,vt dictũ eſt pſalmo præcedenti. Eſt ergo ſenſus huius tituli: quòd Dauid fecit iſtum pſal. in quo fuit eruditus à ſpiritu ſancto, & dedit ipſum cãtandum ipſi Etan,& vt interpretaretur ipſum,& erudiret populum. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ totus iſte pſal. fundatur ſuper promiſſionem factam ipſi Dauid D
de perpetuitate, & æternitate regni ſui per Chriſtum futura. Vnde tria fuerunt promiſſa ipſi Dauid. Primò, quòd Chriſtus Meſſias in lege promiſſus debebat eſſe de ſua generatione ſecundùm carnem,& ꝙ nunquam deficeret ſemen ſuum vſque ad Chriſtum. Secundò,quòd regnum ſuum debebat eſſe æternũ, & firmũ. De qua promiſſione habetur.2.Re.7.ca. Item.4.quòd Chriſtus filius ſuus debebat ædificare domum domino. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu non ſolummodo per reuelationem Natan: ſed per propriam ſpiritus ſancti inſpirationẽ, ꝙ tale pactum Deus feciſſet cum domo ſua: fecit hunc pſalmum: in quo duo facit. Nam primò agit gratias de ſupradicta promiſſione. Secundò petit æter- E
nam ſucceſſionem ſui regni, explicando particulariter promiſſionem ibi, Tunc locutus es in ſanctis tuis. Quantum ad primum duo facit. Primò prorumpit in laudes pro ſupradicta promiſſione. Secundò admiratur mirabile myſterium incarnationis in ſua generatione promiſſum. Ibi. Confitebuntur cœli. Quantùm ad primum eſt aduertendum, ꝙ cauſa quare Deus promiſit omnibus ſanctis patribus mittere filium ſuum in carnem, fuit miſericordia eius vt liberaret genus humanum à miſeria,& captiuitate peccati. Et ſic ꝑ promiſſionem oſtendit maximam miſericordiam ſuam, & ſic promiſſio dicitur miſericordia: ſed impletio illius promiſſionis quę fuit facta in no. teſt. dicitur veritas: & ideo dicit Dauid in principio huius pſal. quòd duo intendit cantare.ſ.miſericordiam Dei, & veritatẽ.i.promiſſum myſterii incarnationis, & F
veritatem.i.impletionẽ eius. Vnde dicit Auguſtinus, ꝙ mirabilis eſt prophetiæ promiſſio,in qua oſtenditur miſericordia: ſed mirabilior eſt prophetię adimpletio,in qua oſtẽditur veritas:nam inutilis eſſet prophetię promiſſo niſi ſequeretur eius adimpletio. Nã per promiſſionem Deus dicitur miſericors: ſed per impletionem dicitur verus,& iuſtus. Dauid ergo eruditus de promiſſione incarnationis eius, & certus de impletione eiuſdem in ſuo ſemine prorumpit in laudes, & cantũ dicens. Miſericordias domini in æternum cãtabo: & loquitur propheta in perſona totius eccleſiæ. Et dicit miſericordias in plurali, ꝗa plures promiſſiones de Chriſto pluribus factæ

A ctę ſunt Primò promiſſus eſt Abrahæ Gen. 22.Cui dictũ fuit.In ſemine tuo benedicẽtur oẽs gentes. Secũdò fuit promiſſus ipſi Iacob in myſterio ſcalæ.Gen.28.Et eidẽ in luctatione angeli.Gen.32.Itẽ eidem cum dixit.Non auferetur ſceptrum de Iuda &c. Item Chriſtus fuit promiſſus Moyſi.Exod.33.cum dixit,Poſteriora mea videbis. Itẽ Deuterono.18.cum dixit: ꝓphetam ſuſcitabo &c. Item ipſi Dauid.2.Regum.7.de quo ſupradictum eſt.Et ideo dicit.In ęternum cantabo:quia vidit Dauid in ſpiritu, quòd iſte pſalmus erat cantandus in eccleſia vſque ad finem mundi. Sed quia præuidit,& fuit certus, quòd Deus debebat implere quod promiſerat: iõ ſequitur:à generatione vſque in generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.Vnde ſupra dixit. Miſericordias cantabo: hic autem dicit. Annunciabo veritatem tuam, i-
B deſt doctrinam euãgelicam.Nam euangeliũ eſt annunciatio eorum quæ fuerunt promiſſa in lege, vt ait Euſebius. Ideo ad teſtamentum vetus pertinet cantare ꝓphetiám, & ad nouum pertinet annunciare veritatem ꝓphetiæ,quæ eſt veritas euangelica.Et ſic eccleſia pro illo ſtatu cãtabat miſericordias domini, nunc autem annunciat veritatem à generatione in generationem vſque ad diem iudicii.Nam incarnatio,& paſſio Chriſti,& reſurrectio inquantùm promiſſæ, dicuntur miſericordiæ, ſed inquantùm impletæ in Chriſto dicuntur veritas.

Quoniã dixiſti in æternũ miſericordia ædificabitur ĩ cælis præparabitur veritas tua in eis.

Diſpoſui teſtamentum electis meis:iuraui Da*uid ſeruo meo: vſque in æternum præparabo ſe-*
C *men tuum.*

Et ædificabo in generatione & generationem ſedem tuam.

Hic reddit cauſas quare intendit cantare miſericordias domini,& annunciare veritatem.Cuius cauſæ ſunt duæ.Prima cauſa eſt,à Deo multiplex facta promiſſio.Secunda promiſſorum adimpletio.Ideo dicit:ideo ſupple cantabo quoniam dixiſti, ideſt promittendo dixiſti,& dicendo promiſiſti,quoniam miſericordia ædificabitur in cœlis in æternum, & pręparabitur veritas tua in eis: quaſi dicat non erit irritum quod promiſiſti,& dixiſti: imo miſericordia tua,& promiſſio erit firma in cœlis,& veritas tua, ideſt adimpletio promiſſionis præparabitur in eiſdẽ cœlis.Sed nota,ꝙ maius ſacramentum latet hic.Vnde nota, quòd hoc multipliciter poteſt intelligi. D
Nam hoc forſan dicit alludendo promiſſioni factæ Abrahæ,Gen. decimoquinto capit. quando Deus traxit ipſum foras,& dixit.Reſpice cœlum:enumera ſtellas ſi potes:ſic erit ſemen tuum &c. Vnde tenet omnes doctores, quòd promiſſio facta Abrahæ non fuit uera in terra nec in bonis terrenis:ſed in cœlo,& in bonis cœleſtibus.Et ſic præmiũ promiſſionis,& miſericordia,quę per Chriſtum expectabatur, non erat in terris: ſed in cœlis,& veritas illius promiſſionis in cœlis erat adimplenda per Chriſtum.Et ideo dicit. Tu Deus dixiſti Abrahæ,& omnibus patribus: miſericordia, ideſt præmium,& effectus miſericordię Chriſti promiſſi ędificabitur, ideſt firmabitur in æternum in cœlis,ideſt in bonis cęleſtibus, & non terrenis, & veritas tua, ideſt impletio promiſſionis: & finis quæ eſt vera fruitio,& quies æterna, præparabitur à Chriſto in eiſdem cęlis: hoc dicit. E
Nam ſicut Deus promiſit nobis pręmium in cęlo. ita veritas illius præmii præparata eſt nobis à Chriſto in eiſdem cęlis per ſuã paſſionem,& reſurrectionẽ: ſicut ſupra dictum eſt pſalmo octogeſimo tertio,& quarto. Item per illos cęlos intelliguntur etiam apoſtoli: in quibus Chriſtus ædificauit miſericordiam,ideſt dedit legem euangelicam,vt cęteris miſericordiam Dei prædicarent,& ædificauit in eis etiam primò miſericordiã, quia primò eos miſericorditer elegit, & iuſtificauit, & poſtea in eis veritatem euangelicam præparauit:vt cæteris prædicarent,& ideo dicit ꝓpheta. O Deus ego cantabo miſericordias &c.Quoniam dixiſti mihi per reuelationem ſupple miſericordia, & iuſtificatio ædificabitur primò in cœlis.i.in apoſtolis eos uocando, F
& iuſtificando,& poſtea præparabitur veritas tua euangelica in eis eos inſtruendo, & illuminãdo.Quomodocunq; ergo ſit: ſemper Deus promiſit miſericordiam in veteri teſtamẽto,& præparauit veritatem in nouo. Item dicit:Diſpoſui teſtamentum meum electis meis:in qua locutione,& clauſula ꝓpheta implicat omnes promiſſiones factas in veteri teſtamento:quia vetus teſtamentum nihil aliud eſt niſi diſpoſitio, & præparatio ad nouum,& ideo dicit: tu Deus etiam dixiſti: Diſpoſui teſtamentum meum electis meis. Nam promiſſiones factę Abrahæ, Iſaac,& Iacob,& Moyſi fuerunt quædam diſpoſitiones: vt illi ponerent ſpem ſuam in Chriſto futuro.

A ro. Vnde per illas promiſſiones diſponebantur ad fidem: in qua fide iuſtificabâtur, & ſaluabantur: vt ait apoſtolos ad Romanos. 4. & patet de Abraã: quia credidit Deo de promiſſione ſibi facta de Chriſto futuro: ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam, ideſt iuſtificatus eſt. Gen. 15. Item tota fabricatio tabernaculi, & deſcriptio, & omnia myſteria, & præcepta cerimoniarũ, & ſacramenta veteris legis, & ædificatio templi Salomonis &c. non fuerunt facta gratia ſui: niſi inquantũ erant diſpoſitiones, & figuræ ad Chriſtum, & legem euangelicam: & ideo dicit. Tu domine dixiſti mihi per reuelationem: ego diſpoſui teſtamentum electis meis: ideſt patribus veteris teſtamenti diſpoſui per figuras omnia myſteria incarnationis, & paſſionis, & reſurrectionis, & eadẽ præparaui in veritate, & compleui fidelibus meis in nouo teſtamento. Sed tu Deus
B ſpecialiter promiſiſti mihi dicendo: ego iuraui Dauid ſeruo meo: ideſt cum firmo pacto immobiliter promiſi. 2. Regum. 7. capite. quòd vſque in æternũ præparabo ſemẽ tuũ, & ædificabo ſedem tuam. ſcilicet tui regni in generatione, & generationẽ, & ſic non ſolum modo promiſiſti mihi ſucceſſionẽ in generationem, ſed etiam æternitatẽ regni per Chriſtum. Ex quo patet, ꝙ pp talem promiſſionẽ ſpecialiter mihi factam de æterna ſucceſſione generationis, & regni mei teneor in æternũ cantare, & cantabo miſericordias tuas, & annunciabo veritatem tuam in generatione, & generationem.

Confitebuntur cœli mirabilia tua domine: etenim veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.

Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? ſimilis erit* Deo *in filiis Dei?

C ***Deus qui glorificatur in concilio ſanctorũ. magnus & terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.***

Quia ſuperius facta fuit promiſſio de myſterio incarnationis, & de ſucceſſione regni æterni: hic admiratur de ineffabilitate huius myſterii. Nam admirabile eſt, quòd aliquis homo mortalis poſſit eſſe æternus, & durare in æternum, & quòd aliquod regnum poſſit eſſe æternum in hoc mundo, & ꝙ aliquis homo poſſit habere ſedem æternam, & regalem in cœlo: & ideo dicit, ꝙ hoc myſteriũ ita ineffabile, & incomprehenſibile apud homines confitebuntur cœli: quia homines non poſſunt hoc confiteri niſi cœleſtes efficiantur: quia aliter homines non poſſunt credere myſterium incarnationis: niſi per ſigna cœleſtia, D & homines cœleſtes. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu dicit. O domine, & cœli confitebuntur mirabilia tua: ſcilicet mirabile myſterium incarnanationis, & natiuitatis, & mortis, & paſſionis, & reſurrectionis. Primò quia in tua natiuitate apparebit noua ſtella in cœlo denuncians natiuitatem temporalem regis æterni, & ducet magos vſque ad cunas infantis: ad adorandum Regem natum. Item annunciabunt, & confitebuntur cœli mirabilia tua: quando angeli cantabunt Gloria in excelſis Deo. Item cœli confitebuntur mirabilia tua in tuo baptiſmo: quando operiẽtur, & vox paterna audietur dicens. Hic eſt filius meus dilectus, & cætera. Hoc idẽ confitebuntur cœli in tua tranſfiguratione. Item confitebuntur cœli mirabilia tua in paſſionẽ: quando ſol obſcurabitur, E & fient tenebræ ſuper vniuerſam terrã. Item in tua reſurrectione quando cum magno terræmotu deſcendet angelus de cœlo, & reuoluet lapidem ab oſtio monumenti. Item confitebuntur cœli mirabilia tua in tua aſcenſione, quando angeli dicent. Viri Galilei quid admiramini, & cætera. Item confitebũtur cœli: ideſt homines cœleſtes: ſcilicet apoſtoli: qui dicti ſunt cœli in ſacra ſcriptura: quando per totum orbem tuam incarnationem, & natiuitatem, & paſſionem, & totam legem euangelicã prædicabũt: & ſic cõfitebuntur veritatem. ideſt legem euangelicam in eccleſia ſanctorum: ideſt omnium fidelium. Confitebuntur enim veritatem tuæ diuinitatis, & omnia miracula tua facta ſupra naturam: quod quidem myſterium incarnationis, & cætera mirabilia miracula non poterant fieri per humanam facultatem: nec aliquis poteſt aſcendere F in cœlũ: nec facere talia mirabilia. niſi Deus aut æquales Deo: & ideo ſequitur Quoniam quis in nubibus æquabitur Deo? Vnde ꝓpheta præuidens Chriſtum ſic eleuari in cœlum in nubibus, & ſedere ad dexterã patris, & facere alia mirabilia, prorumpit in admirationem, & dicit. Cœli confitebuntur mirabilia tua: quæ ſunt ſupra hominem, & potius diuina. Nam quis æquabitur, & erit æqualis Deo in nubibus cœli: aut quis erit ſimilis domino in filiis Dei: ideſt inter angelos, & homines: quòd poſſit aſcendere in cœlum propria virtute, & ſedere ad dexteram: ideſt æqualitatẽ patris? quaſi dicat: nullus angelus nec homo purus niſi ſit Deus. Et ideo ſequitur: Deus

A eſt ille homo Chriſtus Ieſus: qui glorificatur in concilio, & ſocietate ſanctorum, & ſedet ad dexteram patris. Et ideo non eſt angelus nec purus homo: ſed Deus, & homo magnus in potentia: terribilis in poteſtate iudiciaria ſuper oẽs homines qui in circuitu eius ſunt. Quaſi dicat: ꝙ iſte Chriſtus qui fecit iſta mirabilia in terris, & aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram: ideſt ad æqualitatem patris ſecundùm diuinitatem, & ſimul adorant, & glorificatur cum patre in concilio ſanctorũ: non ſolummodo eſt homo: ſed Deus, & magnus dominus in virtute, & terribilis in potẽtia, & iudicio: quia expoliauit infernum, & ſuperauit mortem. Et iudex, & dominus ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt. Et iſta mirabilia confitebuntur cœli: ideſt apoſtoli, & omnes prædicatores in eccleſia ſanctorũ in

B hac eccleſia per gratiam, & ſuperna per gloriam. Et deinde conuerſus ꝓpheta ad Chriſtum dicit in perſona totius eccleſiæ.

Domine Deus virtutum quis ſimilis tibi? potens et domine: & veritas tua in circuitu tuo.

O Chriſte domine Deus virtutum: quis ergo erit ſimilis tibi? quia veritas tua erit ſẽper in circuitu tuo. Omnia præmiſſa in te cõplebuntur. Nam tu es potens in miraculis faciendis, & ad vincendum diabolum, & expoliandum infernum, & ad delendam idololatriam, & ad eiiciendum foras principem huiꝰ mundi diabolum: qui per tot tempore regnauit, & ad liberandum hominem à peccato per mortem, & paſſionem &c. Et narrat per ſingula.

Tu dominaris poteſtati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas.

Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum: ĩ brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. C

Tu dominaris poteſtati maris: quia ambulaſti ſuper aquas ſiccis pedibus, & præcepiſti fluctibus maris ſtare, & motum eorum mitigaſti, & Petrum cum cæteris de ꝓfundo pelagi liberaſti, & cætera. Item ſicut quondam in mari rubro humiliaſti Pharaonẽ ſuperbũ, & diſperſiſti, & ſubmerſiſti omnes ſeruos eius: ita per paſſionẽ, & reſurrectionẽ tuã humiliaſti diabolũ ſuperbum ſicut vulneratũ, & victũ à te, & in brachio, & in potentia virtutis tuæ diſperſiſti primò diabolos, & fugati inimicos tuos per infernum: quando attraxiſti prædam ſanctorum patrum. Secundò diſperſiſti eos à mundo, & fugaſti quãdo diſſipaſti idololatriam. Tertiò diſperſiſti per mundum Iudæos obſtinatos qui te crucifixerunt. Neque mirum ſi talem habes poteſtatem, nam. D

Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti: Aquilonem & mare tu creaſti.

Quaſi dicat. Sicut in toto vniuerſo creaſti cœlum & terram, ita in eccleſia creaſti celos. ſ. apoſtolos, & terram qui ſunt populi, & totam plenitudinem eccleſiæ creaſti: in qua inuenitur oriens. ſ. tempus apoſtolorum, & occidens. ideſt tẽpus Antichriſti, & Aquilo qui ſunt hæretici, & falſi chriſtiani, & frigidi, & inuenitur mare. i. perſecutiones. In hebræo habetur: Aquilonem & dextrum tu creaſti, quia in eccleſia inuenitur dextrum, & ſiniſtrum. dextrum ſiue meridionale ſunt catolici ſiue boni chriſtiani ſiniſtrum eccleſię ſunt hæretici, & mali chriſtiani, illos enim permittit Deus in eccleſia: iſtos autem creat per gratiam. E

Tabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: tuum brachium cum potentia.

Tabor eſt mons in terra promiſſionis: vbi Barat vicit exercitũ Siſaræ. Iudicũ. 2. Hermon autem mons paruus eſt propè Iordanẽ iuxta quem tranſierunt filii Iſrael in terram promiſſionis. Sed poſtea in mõte Tabor Chriſtus fuit transfiguratus vbi apoſtolis oſtendit gloriam ſuam, & iuxta Hermon in Iordane fuit baptizatus. ideo dicit ꝓpheta. O Chriſte mons Tabor, & Hermon exultabunt quãdo in vtroque audietur vox paterna dicens. Hic eſt filius meus dilectus. Nam in vno oſtẽdetur tua gloria, & in altero tua potentia. Nam aqua Iordanis recipiet virtutem regeneratiuam ex tactu tuo & virtute ſpiritus ſãcti deſcendente ſuper aquas, & ibi dabit virtus, & potentia ipſi baptiſmo ad delenda peccata, & ad eiiciendum diabolũ foras. Ex quibus patet, ꝙ Tabor, & Hermon exultabũt in illis diebus: cum viderunt brachium tuum. i. humanitatem meam: quæ dicitur brachium & inſtrumentum diuinitatis ad exercendum miracula. ſed omnia iſta facies cum potentia diuinitatis. F

Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua: iuſtitia et iudicium præparatio ſedis tuæ.

Miſericordia & veritas præcedent faciem tuã; beatus populus qui ſit iubilationem.

Domine in lumine vultus tui ambulabunt: et in nomine tuo exultabunt tota die: et iuſtitia tua exaltabuntur.

Quoniam

A *Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.*

Hic propheta petit accelerari aduẽtũ Chriſti: vt expediat redemptionem noſtram per prędicationem,& paſſionem, & reſurrectionem,& aſcenſionem. Dicit ergo. O Chriſte: firmetur manus tua contra inimicos tuos diabolos. eos debellando,& fugando,& peccata noſtra delendo per paſſionem. Et exaltetur dextera tua, & potẽtia tua per reſurrectionẽ: & iuſtitia tua, & iudicium erit præparatio ſedis tuę per aſcenſionem: quia tunc tradetur tibi iudiciaria poteſtas vniuerſalis in cœlo, & in terra, & ſedebis ad dexteram patris: ſed in omnibus miſericordia,& veritas præcedẽt faciem tuam. Vnde eſt notãdum ſicut ſuperius dictum eſt, ꝙ ante aduentum Chriſti prima erat promiſſio,& punitio: ideo oẽs expectabãt miſericordiam, & veritatem, & iuſti-
B tiã: per miſericordiã temperandã. Sed poſt aduentum Chriſti miſericordia, & veritas paſſionis præcedunt iuſtitiam, & ſic iuſtitia iam eſt temperata cum miſericordia, & ideo hæc eſt differentia inter nos, & illos: & ideo prænuncians dignitatem, & gratiam noui teſtamenti, dicit, Miſericordia, & veritas iuſtitiæ præcedent faciem tuam. O Chriſte, & ô popule chriſtiane: ideo addit. Beatus populus chriſtianus, qui ſcit iubilationem præ gaudio pro gratiarum actione, & pro beneficio redẽptionis. Item multas alias cauſas iubilandi habebit populus chriſtianus. Nam in lumine vultus tui. ſ. in lumine legis euangelicæ ambulabunt, quę oſtendet eis claram viã ad patriam, & in nomine tuo exultabunt, quia in nomine Ieſu demonia eiicient: linguis loquẽ-
C tur nouis: ſerpentes tollent &c. Et in iuſtitia tua: ſcilicet in paſſione tua: per quam fiet iuſtitia peccati, & in lege tua exaltabũtur, ideſt iuſtificabuntur à peccato, & exaltabuntur in dignitate nominis chriſtiani: vincent diabolum, & peccatũ virtute baptiſmi, & ſacramentorum, & hoc fiet quia gloria virtutis eorum tu es, & non alius. Et ſic in beneplacito tuo, & gratia, q̃ ꝓuenit ex beneplacito tuo, & liberalitate, & miſericordia, exaltabit cornu noſtrum, & honor: quia triũphabimus de diabolo. Et vnde euenient nobis iſta. ſ. dignitas, & honor, & exaltatio? Reſpõdet, ꝙ per incarnationẽ Chriſti: qui voluit aſſumere carnem noſtram, & humanitatem. Ideo ſubdit.

Quia domini eſt aſſumptio noſtra: & ſancti Iſrael regis noſtri.

Ideſt quia aſſumptio noſtræ humanitatis D eſt facta à domino filio Dei, qui eſt ſanctus Iſrael, & rex noſter. Nã aſſumendo carnem noſtram factus eſt caput eccleſiæ, & rex, & dux noſter, & ſanctificator nr̃, & ſic nos exaltauit, & honorificauit, & dignificauit. Ex quo patet, ꝙ à principio huius pſalmi vſq; ad præſentẽ verſum: depẽdet, & continuat tota vna eſſentia. Nã dicit ꝓpheta. Miſericordias domini in æternũ cãtabo &c. Et hoc quia dixiſti, & promiſiſti: ideo miſericordia in æternũ ædificabitur in cęlis. Nã tu promiſiſti, ꝙ filius meus Chriſtus ædificaret domum tibi in ęternum. ſ. eccleſiam catolicam in terris: ex qua replebitur eccleſia cœleſtis: ideo ita fiet. Nam ipſe ædificabit miſericordiam in æternum in cœlis, & præparabit veritatem tuã in æternũ. Item tu dixiſti. Diſpoſui teſtamentũ electis meis: quod figurabat totum myſteriũ incar- E nationis. Nam totum teſtamentũ vetus erat diſpoſitio, & preparatio ad euangelium, & eccleſiam, & ſimiliter dixiſti: Ego iuraui Dauid ſeruo meo: vſq; in æternum præparabo ſemẽ tuum: ideſt ſeruabo generationes ex ſemine Dauid, & continuabo vſq; ad Chriſtũ. Et deinde præparabo ſemen regeneratum in Chriſto vſq, in ſempiternũ, & ædificabo in generatione, & generationem ſedem, & regnũ tuũ. Et iſta oĩa fuerint impleta in Chriſto: tunc confitebuntur cœli mirabilia tua in eccleſia fidelium: ſed hoc erit mirabile. Nam quis in nubibus æquabitur domino &c. Tunc reſpondet, ꝙ Chriſtus Deus qui glorificabitur in cõſilio ſctõrum ęquabitur dño in ęternitate, & erit ſimilis eſt in ſubſtãtia ſecundũ diuinitatẽ. Et tũc Dauid apoſtrophat ad Xp̃m prorũpẽs in cõfeſſionẽ laudis dicẽs. Dñe Deus vir- F tutum &c. prenuncians virtutes Chriſti, & triũphũ, & potentiã &c. vt dictum eſt vſque ad humanam exaltationem.

Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis: & dixiſti poſui adiutorium in potente: & exaltaui electum de plebe mea.

Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum.

Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confirmabit eum.

Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

Et concidam à facie ipſius inimicos eius: & odientes eum in fugam conuertam.

Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo: & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

A *Et ponam in mari manum eius: & in fluminibus dexteram eius.*

Poſtq̃ ſuperius cecidit,& admiratus eſt miſteriũ incarnationis ſibi promiſſum , nũc in hac ſecunda parte principali petit ſucceſſionẽ æternã ſui regni, explicãdo particulariter totã promiſſionẽ ſibi factã: in qua duo facit. Nã primò facit qđ dictũ eſt. Secũdò adducit quoddã impedimẽtũ qđ vr̃ impedire totũ effectũ promiſſionis:ibi.Tu vero repuliſti.Quã tũ ad primũ eſt aduertẽdũ ſicut ſupra dictũ eſt, ꝙ totus iſte pſ.fundatͣ ſupra illã ꝓmiſſionẽ factã ipſi Dauid reuelatã ipſi Natã de ſucceſſione regni ſcriptã. 2.Reg.7.c.Quæ quidẽ promiſſio eſt neceſſe,vt ad literã hic ſcribatͣ, quæ quidẽ promiſſio talis eſt. Nã cũ Dauid proponeret in corde ſuo ædificare tẽplũ fixũ domino,locutus eſt dominus ad Natã dicẽs. Hæc dices ſeruo meo Dauid. Hæc dixit dñs

B exercituũ.Ego tuli te de paſcuis ſequẽtẽ greges,vt eſſes dux ſup populũ meũ Iſrael;& infra.Cũq; cõpleti fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuũ poſt te,qđ egredietur de vtero tuo,& firmabo regnũ eius, ipſe ædificabit mihi domũ nomini meo,ſtabiliã tronũ regni eius vſq; in ſempiternũ,ego ero ei in patrẽ, & ipſe erit mihi in filiũ, qui ſi iniquè aliquid geſſerit arguã eũ in virga virorũ, & in plagis filiorũ hominũ, mĩam aũt meã nõ auferã ab eo, & fidelis erit domus tua, & regnũ tuũ vſq; in æternũ ante faciẽ meã, & tronus tuus erit iugiter firmus. Hęc ſunt verba ad literã totius ꝓphetię, quã ꝓphetiã intelligunt Iudæi ad literã de Salomone,& regno eius pręcisè, ſed hoc eſt manifeſtè falſum. Nã aliqua ſunt, & dicuntur in

C hac ꝓphetia quę nullo mõ poſſunt pertinere regno Salomonis. Nã regnũ Solomonis tẽporale nõ fuit æternũ,nec firmũ:imo defecit in captiuitate Babylonis,nec ipſe fuit ſemp fidelis:nec domus ſua, imo ipſe fuit idololatra, & oẽs ſucceſſores eius pręter Ezechiã,& Ioſiã. Et regnũ eius illico poſt ipſum fuit diuiſum.Et iõ eſt valde aduertẽdũ, ꝙ ſicut agens artificiale ſemp in actione ſua recipit duo, vnũ principaliter,& ꝑ ſe, & aliud tanq̃ viã, ſicut domificator:primò principaliter, & per ſe reſpicit finẽ tanq̃ terminũ principaliter intẽtũ.ſ.quietẽ,& ſecuritatẽ ab imbrib', & caumatibus,ſcđò aũt, & minus principaliter reſpicit ea quæ ſunt ad finẽ. Similiter medicus primò,& principaliter tanq̃ terminũ vltimatũ intẽdit ſanitatẽ, ſed tãquã viã ad finẽ intẽ-

D dit medicinã, & potionẽ. q̃ quidẽ potio non eſt gratia ſui,ſed gratia finis:ita pariter Deus omnipotẽs in tota ſcriptura ſacra ve.te.& oĩbus promiſſionibus ſuis,primò, & principaliter intẽdebat Xp̃m in lege promiſſum,& regnũ eius tãquã finẽ vltimatũ principaliter intẽtũ,ſed ex cõſequẽti intẽdebat ea, q̃ figurabãt ipſum Chr̃m, & regnũ eius. Et iſta talia intendebat tanq̃ viã in finẽ.Nã figura reſpectu figurati eſt ſicut via ad finẽ,& terminum. Et ſic Salomõ fuit figura Chr̃i inquantũ ædificauit illud tẽplũ, & regnauit in pace in regno ſuo,ſed quia figura nõ põt eſſe ita perfecta ſicut figuratũ nec via ſicut terminus: iõ, Salomon non potuit ædificare tẽplũ æternũ, nec firmare ſuum regnũ æternum, ſed ſolus Chriſtus figuratus per Salomonem ædificauit,& firmauit templum,& regnum ęternũ, & iõ ſupradicta ꝓphetia in parte verificatur

E de Salomone,& verificata fuit tãq̃ de figura, & de via,ſed verificata,& ipleta fuit de Chriſto tanquàm de termino vltimato, & principaliter intẽtõ.Et iõ Salomõ non in omnibus fuit figura Chriſti, ſed in his,quæ bene fecit iuxta præceptum patris,& in hoc decipiũtur Iudæi, quia viderũt aliqua eſſe literaliter impleta in Salomone temporaliter, & iõ putarunt,ꝙ tota ꝓphetia primò, & principaliter & pręcisè fuiſſet dicta de Salomone. Sed propheta Dauid cui facta fuit talis promiſſio, multùm inſudauit,& laborauit, poſtquã fuit in quiete, vt poſſet ſcire intelligentiam huius promiſſionis, & iõ fuit ipſi reuelata tota veritas huius ꝓphetiæ.ſ. quomodo erat intelligẽda de Chriſto Deo, & homine Meſſia in lege promiſſo, de ſua generatione,& poſteritate naſcituro, ſicut ipſe dicit.2.Reg.23.c. F

vbi dicitur. Hæc ſunt verba nouiſſima quę dixit Dauid filius Iſai. Dixit vir cui conſtitutũ eſt de Chr̃o Dei Iacob egregius pſaltes Iſrael.Spiritus domini locutus eſt per me,& ſermo eius per linguã meam,Deus Iſrael mihi locutus eſt fortis Iſrael ſicut aurora oriẽte ſole mane abſque nubibus rutilat &c. nec tanta eſt domus mea apud Deum, vt pactũ æternum iniret mecum firmũ in omnibus atque munitum. Ex ſupradictis verbis patet,ꝙ præter reuelationẽ factã ipſi Natã, facta eſt alia reuelatio immediata à ſpiritu ſancto ipſi Dauid magis clara, & explicita, per quam magis intellexit veritatẽ ſupradictæ promiſſionis de ęterna ſucceſſione ſui regni implẽda in Chriſto.Et ſic eſt dicendũ, ꝙ melius,& clarius

A clarius intellexit ſupradictã ꝓmiſſionẽ Da-
uid, quã Natã, & iõ Dauid iã illuſtratus ſpũ
ſancto declarat illã ꝓmiſſionẽ fuiſſe dictã de
Xp̃o in lege promiſſo. Et iõ in hac 2. parte pſ.
dicit. O domine Deus pater tũc locutus es in
viſione ſanctis tuis. ſ. Samuel qñ præcepiſti
vngi Dauid in regem. 1. Re. 17. quia fuit figu
ra Chriſti futuri regis, & ẽt locutus es in vi-
ſione ipſi Natã, de ſucceſſione, & perpetuita
te regni Chriſti, & vltimo mihi ſupradictam
promiſſionem declaraſti. Vnde dixiſti cũ ꝓ-
miſſione: poſui adiutorium in potente. i. dedi
omnipotentiã ipſi filio meo Chriſto, & exal-
taui ipſum de plebe. Nã ſicut exaltauit Da-
uid de gẽte paupere, ita fecit Deus naſci Chri
ſtũ ex matre paupere. Nã oĩa iſta, quæ verifi
cãtur hic de Dauid ad literã, verificantur de
Chriſto in figura, vt patet intuenti, iõ nõ eſt
neceſſe explanari literã cũ de ſe ſit plana, ſed
B figurã detegi. Nã ſicut Dauid fuit exaltatus
de humili ſtatu: ita, & Chr̃s: licet deſcendat
à Dauid: & ſeq tur. Inueni Dauid ſeruũ meũ
oleo ſancto meo vnxi eum per Samuelẽ, vt
patet primi Re. 16. Hoc fuit etiam impletum
in Chriſto quia electus eſt obediẽs patri, &
vnctus oleo lætitiæ, & baptizatus p Ioannẽ
baptiſtã in Iordane in perſona totius corpo-
ris miſtici. Chriſtus aũt Dauid ẽt dicitur, qa
manu fortis. Manus aũt mea. i. poteſtas auxi-
liabitur ei, & brachium meum cõfortabit eũ.
Chriſtus. n. dicitur manus Dei patris, & bra-
chiũ inquantũ naturaliter procedit à patre,
ſicut manus, & brachiũ à corpore: quia quic-
quid habet filius inquantũ Deus habet à pa-
tre, & inquantũ hõ à verbo, & à tota trinita-
te. Nihil proficiet &c. hoc dicit: qa diabolus
C nil potuit contra Chriſtum. Primò: quia fuit
liber ab omni peccato. Secundò quia libera-
uit genus humanũ à diabolo filio iniquita-
tis. Et cõcidã. i. dirumpam, & diſſipabo, & fu-
gabo à facie eius inimicos. ſ. demones, & odiẽ
tes eũ in fugã conuertã. Hoc. n. multipliciter
impletum eſt in Xp̃o. Primò quando fugauit
demones à corporibus obſeſſis. Secũdò quan
do abſtraxit ſanctos patres de inferno. Tertiò
quando deleuit peccata per ſacramẽta: Quar
tò quando deleuit idololatriam de mundo.
Quintò ẽt quando fugati, & diſperſi ſunt ini
mici eius Iudæi per mundum, & pulſi à Hie-
ruſalẽ. Et veritas mea, & mĩa mea cum ipſo:
hoc dicit, quia per paſſionẽ Xp̃i facta eſt no-
bis mĩa: quia ſubleuati ſumus à miſeria, quæ
mĩa ẽt dicta eſt veritas, inquantũ fuit adim-
pletio promiſſorũ in Chr̃o, vt ſæpius dictum D
eſt. Sed quia ex humilitate paſſionis adeptus
eſt Chr̃s nomẽ quod eſt ſuper oẽ nomẽ, &
exaltatus eſt &c. iõ ſequit̃. Et in nomine meo
exaltabitur cornu eius. i. poteſtas & imperiũ
eius. Et ponã in mari manũ. i. potẽtiã eius, &
in fluminibus dexteram. i. ſceptrum eius. Hoc
dicit. Nam apoſtoli nõ ſolũ prædicarunt euã
geliũ in Iudæa, & Samaria ſed in inſulis ma-
ris, & vſque ad flumina Indorum, & Aethio-
pum. ſ. vſque ad fontem Nili, & etiam ad fon
tem Gãgis apud Indos, & ad fontem Tanais
apud Scitas, & breuiter à mari vſq; ad mare,
& vſque ad fines terræ, & dilatatum eſt re-
gnum Chriſti ſicut dictum eſt pſalmo. 71.

*Ipſe inuocabit me pater meus tu Deus meus
ſuſceptor ſalutis meæ.*

*Et ego primogenitum ponam illum excelſum
præ regibus terræ.*

Poſtquàm deſcripſit promiſſionẽ magni- E
tudinis imperii, ẽt hic deſcribit dignitatẽ hu
ius regis quo ad ſubſtãtiã, quia filius natura
lis ipſius Dei patris, & cõſubſtãtialis: iõ dicit.
Ipſe Ieſus Xp̃s inuocabit me: dicẽs pr̃ meus es
tu naturalis. Nã Chriſtus nõ ſolũ inquantũ
Deus eſt filius naturalis Dei patris, ſed etiam
inquantùm hõ, quia nullũ aliũ patrẽ habet
in terris. Nã opere ipſius ſpũs ſancti in vtero
virgineo formatus eſt ex puris ſanguinibus:
q quidẽ ſpiritus ſanctus eſt virtus Dei patris
& iõ etiam inquantum hõ dicitur naturalis
Dei filius maximè quia vnitus eſt perſonali
ter verbo: & iõ in omnibus verè inuocauit pa
trẽ, qui fuit Deus eius per creationem aĩæ, &
fuit ſuſceptor ſalutis eius, nõ ſolũ quo ad mẽ
bra, ſed ẽt quo ad ipſum, inquãtũ eũ pater ad
gloriã ſuſcitauit. Et ego primogenitũ ponã il F
lũ: eſt. n. Chriſtus primogenitus, & vnigeni-
tus nõ ſolũ quo ad diuinitatẽ, ſed ẽt quò ad
humanitatẽ. Itẽ eſt primogenitus quò ad hæ
reditatẽ, quã adeptus eſt vſq; ad terminos ter
ræ, & in cœlo, & in terra. Tertiò dicitur pri-
mogenitus, quia excelſus poſitus eſt præ om
nibus regibus terræ ſedẽs ad dexterã patris in
excelſis, cui data eſt vniuerſalis ptãs. Nã terre
nis regibus dat ptãtem in vno regno, & pro-
uincia, ſed Xp̃o data eſt in cœlo, & in terra,
& ſuper oẽs gẽtes tãquã primo genito Dei pa
tris: & iõ dicit. Excelſum præ regibus terræ.

*In æternum ſeruabo illi miſericordiam meã,
& teſtamentum meum fidele ipſi.*

*Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, &
tronum eius ſicut dies cœli.*

A Poſtquàm ſuperius p̃dixit,& deſcripſit dignitates, quas Xp̃s accepit à patre pro ſe:nũc enumerat ea q̃ accepit patre ,p mẽbris ſuis: & pro toto corpore myſtico. Quæ generaliter fuerũt quatuor. Primò.n.accepit vniuerſalẽ miſericordiã & remiſſionẽ per mortẽ,& paſſionem. Secundò legem euangelicã quam dedit per prędicationẽ. Tertiò æternũ ſemen per ſacra & regñationem. Quartò poteſtatẽ ordinis,& iuriſdictionis. Iõ ait: In æternũ ſeruabo illi mĩam meã pro mẽbris, quia per paſſionẽ ſuã relaxauit totũ genus humanum à captiuitate diaboli: & teſtamentũ.i.lex euangelica ſemper erit fidelis ipſi,quia omnes iuſtificat & neminẽ decipit.ſicut ſuperſtitiones gentiliũ & aliorũ hæreticorũ. Et ẽt dicit teſtamentũ meũ fidele ipſi: q̃a oĩa ſunt impleta ĩ Xp̃o, quę ſcripta ſunt in veter.teſt.pro eccleſia eius,& vtilitate eccleſiæ, & mẽbrorũ &c.

B Et ideo ſequitur. Et ponã in ſęculũ ſęculi ſemen eius. ſ. populum chriſtianũ q̃ d̃r ſemen Chriſti:eò ꝙ fonte baptiſmi ſit regeneratus: cui datur vita ſempiterna in ſęculũ ſęculi. Et tronus Chriſti in eccleſia erit æternus ratione finis. Nã finis eius eſt regnare in cęlo. de quo trono dixit angelus ad Mariã Luc.1. Dabit ei dñs ſedem Dauid patris eius,& regnabit in domo Iacob in ęternũ: & regni eius nõ erit finis. Ad cuius intellectũ eſt notãdũ,ꝙ ſemẽ Abrahæ & Iſrael & Dauid hẽt duplicẽ reſpectũ. Vno modo ad gñationẽ & ſucceſſionẽ carnalẽ:alio modo ad Chriſtũ promiſſum in illa generatione carnali. Et ideo fuit continuata generatio carnalis ab iſtis vſq; ad Chriſtum. & ſic Chriſtus in lege promiſſus natus eſt ex iſtis ſecundum carnẽ & ẽm promiſſionem. Sed quia non parus eſt per generationẽ
C carnalem:ideo in Chriſto finiuit,& terminata eſt generatio carnalis:& manſit ſola generatio ſecundũ promiſſionẽ. Et quia Chriſtus non amplius genuit filios carnales,ſede regenerauit filios ſpũales: iõ totus populos Chriſtianus per Xp̃m regeneratus dicitur ſemen Abrahæ,& Iſrael,& Dauid,& ſecundũ promiſſionem & nõ ſecundũ carnem, q̃a deſcendunt à Chriſto,quo deſcendit ab illis ſecũdũ carnem,& ſecundũ promiſſionem. Vnde ſicut Iacob genuit carnaliter duodecim filios, & patriarcas, à quibus multiplicatus eſt totus ille populus Iſrael ſecundum carnem.ita Chriſtus primò ſpiritualiter regenerauit per aquam baptiſmalem duodecim apoſtolis: à quibus regeneratus eſt, & multiplicatus totus populus Chriſtianus.& ideo dicunt duo- D
decim patriarchæ,& duodecim principes eccleſiæ: quos Chriſtus regenerauit loco duodecim patriarcarum filiorum Iacob de quibus ſupradictum eſt pſ.44. Pro patribus nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Ex quibus patet, ꝙ populus Chriſtianus continuatur de ſemine ipſius Abrahę,& Iacob, & ſic tota eccleſia dicitur ſemen illorum ſecundũ promiſſionẽ,& ſpiritũ. & hoc eſt illud ſemen de quo dictũ eſt ipſi Abrahæ. Ge.15. Suſpice cęlum,& numera ſtellas ſi potes:ſic erit ſemẽ tuũ,& in ſemine tuo benedicent oẽs gentes. Ex quo patet, ꝙ huic ſemini ſecundũ promiſſionẽ promiſit Deus hæreditatem in cælis. Et hoc ſemen promiſit Deus ipſi Iacob: quando vidit ſcalam à terra vſq; in cœlum,& quando luctatus eſt cũ angelo, & quando benedixit filio ſuo Iuda. Et hoc eſt ſemen æternum quod promiſit Deus E
ipſi Dauid in ſupradicta ,pmiſſione,& in hoc pſal.& in hoc ſemine ,pmiſit ipſi æternã ſucceſſionem in regno: & ſic eccleſia dicitur domus Dauid,& regnum Dauid, & ſedes Dauid. Quæ quidem eccleſia dicitur æterna ratione finis inquantùm continuatur cum ſuperna: ſicut dictum eſt pſal.86. Nã ciues huius ciuitatis iam ſunt ciues ſanctorum & domeſtici Dei: ad Ephe.2. Quiá iã pertinet ad illam ciuitatem, quia conuerſatio noſtra in cœlis eſt. De hoc ergo ſemine dictũ eſt,& ,pmiſſum ipſi Dauid: Ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius. Et de hoc regno dictum eſt: Tronus eius ſicut Dies cœli, & ſic patet veritas huius promiſſionis.

Si autem dereliquerint filij eius legẽ meã: & in iudicijs meis non ambulauerint.

Si iuſtitias meas prophanauerint: & mandata mea non cuſtodierint. F

Viſitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo: neque nocebo in veritate mea.

Neq; prophanabo teſtamẽtum meũ: & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita.

Semel iuraui in ſancto meo: ſi Dauid mentiar: & ſemen eius in æternum manebit.

Et tronus eius ſicut ſol ĩ cõſpectu meo & ſicut luna pfecta ĩ æternũ: et teſtis ĩ cælo fidelis.

Hic remouet quoddam dubium. Nam ſupra dixit: Seruabo illi miſericordiam meam in æternum: & tronus eius ſicut Dies cœli. Ideo dubitaret aliquis ſi propter peccata populi

A puli & regnũ impediret ſupradicta promiſſio de Chriſto promiſſo:& de eius regno ęterno. Ad hoc reſpondet Deus dicens.ꝙ ſi filij Dauid ſ.Salomon,& cæteri ſucceſſores deliquerint in lege per idololatriã vel quodcunque aliud peccatum:ꝑ hoc non impediretꝰ, nec ceſſaret ſupradicta promiſſio,quin Chriſtus veniret in carnem.ſed bene tales reges,& populi tranſgreſſores punirentur tẽporaliter:& verberarẽtur per bella,& captiuitates:tñ propter talia peccata Deus non ceſſaret, nec annullaret myſterium incarnationis per tot miſteria,& figúras in teſtamento vete. patribus promiſſum.Dicit ergo Deus:aũt pro ſed ſi filii eius.ſ.reges.& ſucceſſores ipſius Dauid,& Salomonis dereliquerint,& præuaricati fuerint legem meã,& non ambulauerint in iudiciis,& pceptis meis ,& ſi ꝓphanauerint iuſtitias meas per idololatriã, & non cuſtodierint mandata mea:tunc viſitabo iniquitates eorũ in virga punitionis:& pniã peccata eorũ in verberibus tpalibus.aũt pro ſed : non auferã miam meã ab eo.ſ.ab ipſo Dauid,quã promiſi oibus patribus : eò ꝙ talis mia redẽptionis ſe extẽdit ad totũ genus humanũ: neq; nocebo ei in veritate,& promiſſione mea:neq; ꝓphanabo.i.nõ falſificabo teſtamentũ meũ, & pactũ factũ cũ oibus patribus,& nõ faciã irrita,& caſſa,& uana ꝓmiſſa q̃ procedunt de labiis meis,quia ſemel iuraui in ſãcto meo.i.q ſanctitatem meam firmiter promiſi ipſi Dauid ſancto meo:ꝙ ſemen eius in æternũ manebit per Chriſtum.ſi pro non:& non mẽtiar imo firmiter adimplebo quod promiſi.Itẽ ſeruabo qđ promiſi de æternitate regni.ſ.ꝙ tronus eius erit æternus, & incorruptibilis ſicut ſol,& ſicut luna perfecta in æternũ.i. ꝙ ſicut

B

C ſol, & luna durabũt in ęternũ:ita regnũ Chriſti erit ęternũ, & ipſe Xp̃s erit mihi teſtis fidelis in die iudicii qñ veniet ad iudicãdũ,& apparebit in cęlo cũ ptãte magna,& maieſtate: & tronus eius erit mihi teſtis fidelis in cœlo in die iudicii.Et ly teſtis põt referri ad ly ſol & luna.q.d.ſol,& luna erũt mihi teſtes in cęlo.Nã ſicut ſol,& luna nõ deficiẽt in æternũ. & eſt ſimile illi,qđ dr̃ Hiere.33. Si irritũ poteſt fieri pactũ meũ cũ die,& cũ nocte:vt non ſit dies, & nox in tpe ſuo,& pactũ meũ irritũ eſſe poterit cũ Dauid ſeruo meo:vt non ſit ex eo filius qui regnet in trono eius.Tota ẽt iſta particula poteſt exponi moraliter de quibuſcunque peccatoribus filiis ecceleſię pœnitentibus, quibus Deus promittit ueniã qñcunq; egerint pęnitentiam.Vnde dicit,ꝙ ſi aũt filii eius.ſ.Chriſtiani deliquerint in aliqno peccato,iã non erit eis propter hoc irremiſſibile: ſi egerint pœnitentiam ſed puniam temporaliter.Nam primò viſitabo in virga comminationis peccata eorum leniter puniendo. Et ſi procedant in peccatis, viſitabo in verberibus & plagis peccata eorum per bella,& captiuitates,& peſtilentiam,& famem eos affligendo: ſed ſi egerint pœnitentiam:miſericordiã meã non diſpergam ab eo.ſ.ab illo populo:neque nocebo ei in veritate, & ꝓmiſſione mea:imo faciam quod promiſi:quia nunquàm negabo ipſi miſericordiam, & veniam:neq; puniam æternaliter,ſed temporaliter tantùm. D

Tu vero repuliſti,et deſpexiſti:diſtuliſti Chriſtum tuum.

Auertiſti teſtamentum ſerui tui,prophanaſti in terra ſanctuarium eius. E

Deſtruxiſti omnes ſepes eius,poſuiſti firmamentum eius formidinem.

Diripuerunt eum omnes tranſeũtes uiam: factus opprobrium vicinis ſuis.

Exaltaſti dexteram deprimentium eum læti ficaſti omnes inimicos eius.

Auertiſti adiutorium gladij eius:& non es auxiliatus ei in bello.

Deſtruxiſti eum ab emundatione: & ſedem eius in terra colliſiſti.

Minoraſti Dies tpis eius:pfudiſti eũ cõfuſione.

Hæc eſt tertia pars:in qua propheta cõqueritur de apparẽti impedimẽto prædictarũ ꝓmiſſionum.Nã tria principaliter fuerunt promiſſa ipſi Dauid.Primò rex ęternus de ſemine ſuo.Secundò perpetuitas regni.Tertiò oipotentia regis. Sed per tria q̃ poſtea ipſi Dauid fuerunt reuelata:viſa fuerunt ipſi impedienda prædicta tria promiſſa. Nam fuit ipſi reuelata deſtructio ciuitatis,& templi & totius regni Iudeę. & captiuitas facta per Caldæos. Secundò ablatio ſceptri regalis de ſuo ſemine:quod fuit impletum in Sedechia &c. Tertiò,ꝙ iſte rex ipſi promiſſus erat affligendus,& occidendus quæ omnia videbantur eſſe contraria promiſſis.Nam ſi ciuitas erat deſtruenda, & templum à fundamẽtis,& totus populus capiendus:ergo regnũ non erat perpetuum nec æternum. Et ſi reges erãt auferẽdi de ſemine ſuo:ergo non poterat perueniire regnũ vſq; ad filiũ promiſſum:nec talis filius erat naſciturus.ſi oẽs reges erant auferẽdi. Itẽ ſi ille filius erat naſciturus,& erat taliter affligẽdus,& ignominioſè tractandus,& F

finaliter

A finaliter occidens,ergo non erat potẽs nec ſu
turus rex:nec regnũ reſtituturus: nec recupa
turus:nec reſtauraturus:cũ p mortẽ eſſet im
pediendus. Iſta ergo tria videbantur promiſ-
ſa impedire.verũtamen licèt iſta tria darent
ipſi Dauid cauſam quærelæ:tñ poſtea fuit ip-
ſi reuelatus modus regni Chriſti ſpũalis per
reſurrectionem,& aſcenſionem.Nã regnum
Dauid fuit figura regni Chriſti : & Salomon
inquantùm filius & hęres Dauid fuit figura
Chriſti:quia vt ſic habuit regnum pacificum
poſt multos labores pr̃is. Et ex p̃cepto patris
ædificauit templũ mirabile.& murauit ciuita
tẽ triplici muro.& vt ſic fuit figura Chriſti.
Sed inquãtùm fuit peccato,& deprauatus a-
more mulierũ,& idololatrię:vt ſic nõ fuit fi-
gura Chriſti,& ſic ſucceſſores eius,& imita-
tores idololatriæ fuerunt expulſi,& priuati
regno terreno:& regnũ terrenũ eorũ fuit de
B ſtructum,& ciuitas,& tẽplũ pp peccata.Quę
qdẽ deſtructio tpalis fuit figura mortis Chri
ſti.Nã ſicut ciuitas fuit verſa,& diruta,& per
cuſſa,& poſtea per Ieſum ſacerdotem magnũ
reædificata,per hoc figurabant ꝙ tẽplũ Chri
ſti terrenũ,& mortale,quod erat corpus eius
humanum:erat primò multipliciter affligen
dũ flagellis,& opprobriis,& totaliter p mor-
tem diſſoluendum,ſed poſt triduum totaliter
reſtaurandum.ideo dicit Chr̃s. Soluite tẽplũ
hoc,& in triduo reædificabo illud quaſi dice
ret:vos ſoluitis, & deſtruitis templum hoc.ſ.
corpus meum per mortem:ſicut Caldæi de-
ſtruxerunt templum Salomonis,ſed Ieſus ſa
cerdos reædificauit illud:ita ego reædificabo
corpus meum per reſurrectionem:& ſuſcita-
bo illud.Ideo ſubdit euangeliſta.hoc aũt di-
C cebat de tẽplo corporis ſui.& ſic templũ Chri
ſti.ſ.quod Chriſtus per ſuã reſurrectionẽ reę
dificauit:factũ eſt æternum,& ſic cõpleta eſt
promiſſio facta ipſi Dauid.ſ.ꝙ Chriſtus filius
ſuus,de ſemine ſuo naſciturus,ædificaret tẽ-
plum,& regnum æternum.Nã templum ſiue
regnum Chriſti non eſt de lapidibus mate-
rialibus,& inanimatis, ſed ex lapidibus viuis
qui ſunt fideles,quorũ ipſe eſt caput,& funda
mentũ:ergo in die reſurrectionis fundauit tẽ
plum æternũ,& eccleſiã, & ſic promiſſio fuit
verificata in Chr̃o tam de rege q̃ de regno ę-
terno,& de oipotentia eius.Nam tunc fuit ip
ſi data poteſtas in cœlo,& in terra. Matt.vlt.
Duo ergo facit ꝓpheta.Nam primò exponit
querelam ſuam de impedimento promiſſio-
nis.Secundò orat pro veritate ſpirituali pro
miſſi.ibi.Vſquequò dñe auertis. Et nota, ꝙ D
iſta prima pars eſt dupliciter exponenda. Pri
mò pro deſtructione regni,& templi terreni
Iudæorum per Caldęos. Secundò exponitur
de perſecutione,& morte,& paſſione Chriſti
factam per Iudęos,Nã dictum eſt,ꝙ ciuitas,
& templũ primò ſignificant pſonã Chriſti,&
ex conſequenti eccleſiã,& ſic deſtructio ciui-
tatis,& tẽpli fuit figura diſſolutionis,& mor-
tis Chriſti,& ſic iſta litera prius fuit verifica-
ta de figura:poſtea de figurato.& ſic in dupli
ci ſpiritu ꝓphetico eſt exponẽda.Quantùm
ergo ad primum dicit ꝓpheta. O dñe Deus
pater:tu dixiſti ſpperius in promiſſione per
ſanctos tuos Natan,& Samuelem: Non pro-
phanabo teſtamẽtum meũ: & quæ procedũt
de labiis meis non faciam irrita. Et dixiſti.
Semel iuraui in ſancto meo: ſi Dauid men-
tiar,ſemen eius in æternum manebit,Et tro- E
nus eius ſicut ſol in cõſpectu meo:& ſicut lu-
na perfecta in æternũ,& teſtis in cęlo fidelis.
per quã promiſſionẽ putaui regnũ meũ æter
nũ.Nunc vero video oppoſitũ,quia tu repuli
ſti Chriſtum tuũ.ſ.regem unctum ex regno:
quia in Sedechia defecerũt reges.& ponit ibi
ly Chriſtũ indefinitè pro oibus regibus:ſicut
dr̃:propter iniquitatẽ corripuiſti hoiem.i.o-
mnẽ hoiem.& intelligit̃ hic regnum ſimul cũ
regibus.Ideo ſequitur,& deſpexiſti, quia nõ
ſolũ Sedechias fuit deſpectus,& illuſus, ſed
ẽt totum regnũ & natio Iudęorũ ab omnibus
gentibus.& diſtuliſti Chriſtum tuum. i. diu
durare feciſti tribulationẽ, & afflictionem e-
ius.Itẽ: auertiſti teſtamentũ ſerui tui Dauid.
i.promiſſum mutaſti,& retardaſti, vel à pro
ſperitate in aduerſitatẽ mutaſti:& ꝓphanaſti F
in terra ſanctuarium eius:quia Caldæi tẽplũ
ꝓphonarunt ſacrificantes in eo Diis ſuis pro
victoria habita,& in fine ipſum incenderunt.
Deſtruxiſti oẽs ſepes,& muros eius: poſuiſti
firmamentũ eius formidinẽ.quia ipſa ciuitas:
quæ ante erat firmũ præſidiũ,poſtea ſine mu
ris facta eſt in formidinẽ maximã quãdo reæ
dificabat̃,quia cũ vna manu ædificabant, &
in alia habebant gladium propter formidinẽ
finitimorũ.ideo ſequitur.Diripuerũt eum. ſ.
regẽ & ciuitatẽ oẽs tranſeuntes viam,& ſic fa
ctus eſt in opprobrium vicinis. Exaltaſti dex
terã.i.potentiã deprimentiũ eũ: dando eis vi
ctoriam &c.Deſtruxiſti eũ ab emundatione,
quia tunc ceſſarunt omnia ſacrificia purgati
ua quæ fiebant in templo,& aſperſio ſangui
nis,& aquę cum hyſſopo,quæ fiebat ad mun
dandum:

A dandum morticinum. Et cerimoniç, & emun
dationes ceſſarunt: & ſedem regni eius in ter
ra. ſ. ſceptrum regale, & dominiũ terrenũ col
liſiſti, & deſtruxiſti. Tota iſta litera eſt ſatis
plana intelligẽdo hiſtorialiter. Secũdo ãt eſt
neceſſe, ꝙ hæc litera exponatur ſpũaliter de
diſſolutione corporis Chriſti, & morte, & paſ
ſione eius: cuius figura fuit deſtructio regni
Iudæorum facta per Caldæos: vt dictum eſt.
Dicit ergo Dauid exponendo querelã ſuã de
apparenti violatione promiſſionis ſibi factę.
O dñe Deus pater tu ſuperius promiſiſti per
petuitatẽ regni, & ſceptri in meſſia filio meo
&c. tu vero ſecundũ reuelationẽ mihi factã re
puliſti Chr̃m tuũ. ſ. meſſiã. i. repelli, & nega-
ri à Iudęis permiſiſti, & detuliſti, & durare
ipſum feciſti in afflictione, & perſecutione ꝑ
triduum, & auertiſti teſta. eius: vt à Iudęis nõ
B recipiatur in verũ regẽ, & meſſiã: de quo totũ
teſtamentum vetus eſt ſcriptum. Nã Iudęi to
tum teſtamentum vetus auertunt, & peruer-
tunt ad malũ ſenſum: dũ ipſum non intelli-
gunt ſpũaliter de Chriſto: ſed ſolum intelli-
gunt literaliter cerimonias. Et ſic ꝓphanant
totã ſacram ſcripturam in terra. i. terrenali-
ter loquendo, & intelligẽdo: quæ quidẽ ſcri
ptura eſt ſanctuarium Chr̃i in qua figuratur.
Nã ſicut Deus dicebatur eſſe in ſanctis ſancto
rũ clauſus, & in arca teſtamẽti in qua erãt ta
bulæ, & virga Aaron &c. ita Xp̃s erat clauſus.
& velatus in lege veteri tanquã in sãctuario.
Iõ Iudæi dicũ tur ꝓphanare ſanctuariũ Dei
quia ꝓphano, & terreno modo intelligũt. Itẽ
ꝓphanarunt ſanctuarium Chriſti cum carne
eius percuſſerunt palmis. & pugnis, & flagel-
lis. Nam caro Chriſti ſanctuarium, & templũ
diuinitatis eſt. Deſtruxiſti omnes ſepes eius:
C cum abſtuliſti à Chriſto omne auxilium hu-
manũ, & dereliquiſti eũ ĩ manibus Iudęorũ.
Et ipſe q̃ eſt firmamentũ oĩum: tũc formida-
uit mortẽ, & oẽs diſcipuli eius, qui erãt ſepes
eius ex formidine fugerũt: q̃ ante erãt defen
ſores eius: imo Petrus negauit. Diripuerũt eũ
oẽs tranſeuntes viã: q̃ñ rapuerunt, & ligaue-
runt eũ in horto miniſtri põtificum, & ꝑ ter
rã traxerũt, & corã põtifice percuſſerũt, & ei
opprobria, & conuitia intulerunt. Exaltaſti
dexteram deprimentium eum: quia in illo
triduo data eſt poteſtas Iudæis, & terrena
victoria contra Chriſtum. Ideo dixit eis.
Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarũ:
ideo lætati ſunt: cum viderunt ipſum liga-
tum in poteſtate ſua. Auertiſti adiutoriũ &c.

quia in illo triduo totaliter fuit dereli ctus, & D
ſubtractũ adiutoriũ humanũ in illo t̃pe paſ-
ſionis. Deſtruxiſti eũ ab emũdatione quò ad
opinionẽ Iudæorũ. Nã Iudæi reputarũt Xp̃m
immundum, & contra legem agentem, & ma
ledictum: poſtquam fuit in cruce ſuſpenſus.
Et ſic putarunt alienum ab emundatione le-
gis: imo putarunt ipſum eſſe immundũ: ſicut
cætera morticina: nec audebant tangere eum
ne immundi putarentur, & ne contaminaren
tur: ſed manducarent paſca. Et ſedem eius in
terra colliſiſti: quò ad opinionem Iudæorũ.
Nã poſtquã Iudæi viderunt ipſum mortuũ
putarunt ipſum nunquam amplius regnatu-
rum: nec ſedem regalem, & pontificalẽ in ter
ra habiturum. Minoraſti dies temporis eius:
quia in magna iuuẽtute ipſum occidi permi-
ſiſti. Et minoraſti dies temporis eius: quia nõ
ad ſceptrum, & regnum peruenire permiſiſti
ſecundũ opinionẽ Iudæorum, & ſic perfudi- E
ſti ipſum confuſione in opinione Iudæorum
qui diffamabant ipſum eſſe confuſum, poſt-
quam non erat adeptus regnum, quod prædi
cauerat pro ſe, & ſuis, & ſic irridebãt eũ, & ꝑ
cutiebant arundine, & illudebant in cruce.

Vſquequo domine auertis in finem: exardeſces ſicut ignis in ira tua?

Memorare quæ mea ſubſtantia: nũquid enim uane conſtituiſti omnes filios hominum?

Quis eſt homo qui viuet: & nõ videbit mortem: eruet animam ſuam de manu inferi?

Hic petit remoueri ſupradictum impedi-
mentum ꝑ reſurrectionem Chr̃i, vt implean-
tur promiſſa. Nã ſi Chr̃s nõ reſurrexiſſet: nõ
ſolummodo promiſſio facta ipſi Dauid, & pa
tribus fuiſſet impedita: ſed finis humanus eſ-
ſet caſſus, & vanus. Nã Deꝰ creauit hoĩem, vt
Deum cognoſceret, & cognoſcẽdo amaret, & F
diligeret: diligẽdo frueretur, & ſic fruẽdo in
ſuperna patria beatificaretur, & glorificaretꝰ:
ſed talis finis, & beatitudo fuerat nobis impe
dita ꝑ pc̃tm̃: quod pc̃tm̃ Chriſtus abſtulit ꝑ
ſuã mortẽ, & paſſionẽ: ſed ſi nõ reſurrexiſſet
à tali morte: nõ adeptus nobis eſſet glorifica
tionẽ: per cõſequens, nec aſcendiſſet in cœlũ
ad parandã beatã manſionẽ. Et ſic de primò
ad vltimum, ſi nõ ſurrexiſſet finis noſter eſſet
caſſus, & vanus, & hoc eſt quod quærit ꝓphe
ta in hac parte: vnde dicit. O dñe vſq; quo a-
uertis miſericordiam tuam à nobis in finẽ. i.
totaliter, & finaliter exardeſcet ſicut ignis
ira tua? quaſi dicat ira tua nunquam ceſſabit
contra genus humanum? erit ne ſicut ignis

exarde-

A exardeſcẽs: qui ſemper ardet dũ ipſi apponũt cõbuſtibiles? q. d. nõ: quia eſſet cõtra promiſſum vbi dixiſti: Si derelinquerint filii eius legẽ meã &c. miam meã nõ diſpergã ab eo. Poſtquàm ergo nos tpaliter verberaſti, & flagellaſti: nõ auferas in finem miſericordiam redẽptionis promiſſam, & poſtq̃ pro nobis flagellatus, & verberatus eſt filius tuus, & corporaliter mortuus, nõ auferas à nobis miam reſurrectionis eius: per quam noſtra mors eſt deſtruenda, & vita reparãda. Reſuſcita ergo nobis ipſum ad vitam glorioſam: & memorare quæ & qualis eſt mea ſubſtãtia. ſ. humana natura, quia fragilis, & corrupta, & vulnerata, & ad peccandum prona, quæ niſi per eius reſurrectionem nõ põt ſanari: nec reparari: nec ſuum vltimũ finem acquirere, quia aliter in vanum eſſet creata, & conſtituta. Ideo ſequit:

B Nunquid. n. vanè conſtituiſti ſiue creaſti oẽs filios hominum? q d. non: quia eos creaſti vt tecum beatificares in cœlo. & tuam gloriam participarent. Sed ſi tu non reſuſcitas filium tuũ: oẽs corruent, & manebunt in inferno in æternum pp peccata cõmiſſa: cũ oẽs ſint peccatores, & mortui & ad infernũ deſtinati. Iõ ſequitur. Quis eſt homo, qui viuet in hac vita: & nõ videbit mortem corporalẽ ſupple? & quis eſt homo qui eruet. i. eruere poſſet animam ſuam de manu, & poteſtate inferi? q. d. nullus: quia nullus poteſt euadere mortẽ corporalem propter illam ſententiam datam in Adam. ſ. Puluis es & in puluerem reuerteris. nec potes euadere mortẽ ſpiritualem animæ de manu inferi: propter illam ſententiã. Qua hora comederis morte morieris. ſ. in corpore & anima, & nullus poterit liberari à morte

C corporali, & ſpirituali nec reſuſcitari niſi per reſurrectionem Chriſti, & ſic oportet, ꝙ reſurgat. Aliter tu Deus pater vanè conſtituiſſes omnes filios hominum, quia non conſequerẽtur finem ſuum vltimatum per mortẽ & peccatum impeditum, quia cęteri non reſurgẽrent niſi ipſe reſurgat.

Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine: ſicut iuraſti Dauid in veritate tua?

Memor eſto dñe opprobrij ſeruorũ tuorum: quod continui in ſinu meo multarum gentium.

Quòd exprobrauerũt inimici tui dñe: quòd exprobrauerũt in commutationem Chriſti tui.

Hic exclamat ad patrẽ allegãdo pmiſſum: vt excitet ipſum ad reſuſcitãdũ Chriſtũ, vnde dicit. O pater dñe: vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquę. quas patribus antiquis ab antiquo promiſiſti, & quas antiquis patribus in

D figura reſurrectionis Chriſti, & totius populi antiquitus feciſti? Et vbi ſunt miſericordiæ tuę antiquæ promiſſæ de meſſia futuro, & de eius regno ęterno: ſicut iuraſti ipſi Dauid in veritate tua: quæ mentiri non põt ergo memor eſto. Vnde nota, ꝙ ſi Chriſtus nõ reſurrexiſſet: tàm Iudęi quàm gẽtiles irriſiſſet apoſtolos, qui expectabant reſurrectionẽ Chri: improperaſſent enim ad mendaciũ promiſſionem Xpi de reſurrectione, de qua dixit: poſt tres dies reſurgã. Item oẽs gentiles improperaſſent patriarchis, & pphetis q expectabãt, & prædixerunt Chriſtum à mortuis reſurrecturum. Et ideo dicit ppheta. O tu pater memor eſto opprobrij ſeruorũ tuorum patriarcarum, & prophetarum, & apoſtolorũ, & omnium Chriſtianorum: quod opprobriũ multarum gentium, à multis gentibus continui, & ſuſtinui in ſinu meo. i. in facie mea, & in tota eccleſia: quod opprobrium exprobrauerunt. i. exprobrando dixerunt oẽs inimici tui infideles, ꝙ pro quia: exprobrauerunt. i. irriſerũt cõmutationem Xpi tui. i. mortẽ, & paſſionẽ, quia mors, & paſſio fuit preciũ, & cõmutatio: q a Xps cõmutauit, et redemit nos. Vnde hanc cõmutationẽ exprobraſſent, et irriſiſſent infideles: niſi Xps reſurrexiſſet, et ideo manſerunt ipſi cõfuſi poſt reſurrectionẽ: Omnia iſta verba etiam poſſunt eſſe ipſius Chriſti petentis reſurrectionem à patre qui continuit in ſinu ſuo. i. in membris, et eccleſia opprobrium multarum gentium. Nota, ꝙ mors Chriſti dupliciter dicta eſt cõmutatio. Primò: quia fuit cõmutatio, et cambium de vita mortali ad immortalẽ. Secũdò. quia fuit precium noſtræ redemptionis: ſed Iudęi ignorãtes hanc commutationem, et reſurrectionem Chriſti: improperabant ipſi mortem.

Benedictus dominus in æternum: fiat fiat.

Hic propheta concludit certitudinem ſuę pphetię, et veritatẽ totius promiſſionis. Vnde dicit: Benedictus ſit dominus Deus Iſrael: fiat fiat: quia certiſſimè fient omnia quæ ſupra promiſſa ſunt. ſ. incarnatio Xpi, et à mortuis reſurrectio, et noſtra redemptio, et glorificatio, et beatitudo: et ſic videt ppheta agere gratias tãquam certus pro omnibus ſupra dictis: quaſi dicat: fiat fiat: et impleatur promiſſio nobis facta de oĩbus ſupradictis, et tũc benedicemus Deum pro talibus beneficiis receptis. ſ. de Chriſti incarnatione, et morte, et reſurrectione, et de noſtra redemptione.

PSAL-

A *PSALMVS. LXXXIX.*

Domine refugium factus es nobis: à generatione in generationem.

Priuſquàm mõtes fierẽt aut formaretur terra et orbis: à ſaeculo et vſq; in ſaeculũ tu es deus.

Ne auertas hominem in humilitatem: & dixiſti conuertimini filij hominum.

Titulus: Oratio Moyſi viri Dei. quidã ma-
giſtri Hebræorum dicunt, ꝙ Moyſes perſona
liter fecit hunc pſal. & oẽs ſequentes vſq; ad
pſal. centeſimum excluſiuè. ſed hoc eſt mani-
feſtè falſum maximè de pſal. 94. qui incipit.
Venite exultemus. Nam apoſtolus ad Hebr.
4. aſſerit Dauid feciſſe hũc pſal. allegans illũ
verſum, & omnes ſequentes. ſ. Hodie ſi vocẽ
eius audieritis. Et ſic ſicut mentiuntur de il-
lo. ita mentiuntur de cæteris. Hoc idem dicit
beatus Hieronymus in expoſitione tituli hu
B ius pſalmi. ſed hoc non dixit aſſertiuè: niſi ſe
cundum opinionem magiſtri ſui Barrabam,
& cæterorum rabinorum ſui tpis quibus nul
la fides eſt adhibẽda: ſicut ſæpius dictum eſt.
Et beatus Hieronym. poſteà ſecundum cõem
opinionẽ eccleſiæ attribuit iſtum pſa. ipſi Da
uid tanq̃ actori. Vnde in epiſt. ad Iulianũ q̃
eſt cẽteſimaſeptima dicit. Audi & Dauid. Dies
vitæ noſtræ ſeptuaginta anni: ſi aũt amplius,
octaginta, & quicquid ſupereſt: labor, & do-
lor. Sed nunc reſtat ſcire, quarè in titulo dici
tur Oratio Moyſi viri Dei. Ad hoc dicũt qui
dam Hebræi, ꝙ Dauid inuenit iſtã orationẽ
factam ab ipſo Moyſe, & ſcriptã, & ideo inter
poſuit inter ſuos pſalmos. hoc eſt manifeſtè
falſum. Nã ſi Moyſes feciſſet iſtam orationẽ
ſicut iacet: non omiſiſſet ipſam ſcribere & in-
ſerere in lib. legis ſicut ſcripſit canticũ illud. ſ.
Cantemus dño glorioſè. Exo. 15. Et illud a-
liud. Audite cœli quæ loquor. Deut. 32. Et iõ
C dicit beatus Hieron. ꝙ quia Moyſes ſcripſit à
principio gñis humani hiſtoriã: & qño homo
factus ſit, & peccauit: & qũo punitus eſt: ideo
attribuit ipſi iſte pſalmus: in quo memorat
miſeria generis humani: & ponitur in eius ti-
tulo. Oratio Moyſi viri Dei. Sed licèt hoc ſit
bene dictum tñ ſaluo meliori iudicio aliter
videtur mihi dicendum. Ad cuius intellectũ
eſt notandũ, ꝙ poſtquàm Moyſes impetraue
rat gratiam propitiationis à dño pro illo po-
pulo qui peccauerat in adoratione vituli: tũc
fecit mirabilem orationem, & profundiſſimã
apud dominum. Quæ quidem oratio eſt refer
ta maximis, & profundis myſteriis, & ſacra-
mẽtis: licèt Iudæi ſua cæcitate perculſi, & ma
litia obſtinati eam percipere non valeant. D
Quæ quidem oratio talis eſt. Exod. 33. Dixit
autẽ Moyſes ad dñm. Præcipis vt educam po
pulum iſtum. & non indicas mihi quem miſ
ſurus ſis mecum: præſertim cum dixeris: noui
te ex nomine, & inueniſti gratiã coram me.
ſi ergo inueni gratiam in conſpectu tuo. oſtẽ
de mihi faciem tuam: vt ſciam te: & inueniã
gratiam ante oculos tuos. Reſpice populum
tuum gentẽ hanc. Dixitq; dñs: facies mea præ
cedet te, & requiem dabo tibi. Et ait Moyſes.
Si nõ tu ipſe præcedas: ne educas nos de loco
iſto. In quo ſcire poterimus ego, & populus
tuus inueniſſe nos grãm in conſpectu tuo: ni
ſi ambulaueris nobiſcũ: vt glorificemur ab oĩ
bus populis qui habitant ſuper terrã? Dixit
aũt dñs ad Moyſen. & verbũ illud qđ locutꝰ
es faciã. Inueniſti. n. gratiã corã me: & teipſũ
noui ex nomine. Qui ait, Oſtende mihi glo-
riam tuã. Rñdit. Ego oſtendam oẽ bonum ti- E
bi: & vocabor in nomine dñi corã te. & miſe-
rebor cui voluero: & clemens ero in quẽ mi
hi placuerit. Rurſumq; ait. Non poteris vide
re faciẽ meã: nõ. n. videbit me homo, & viuet.
& iterũ. Ecce (inquit) eſt locus apud me & ſta
bis ſupra petrã. Cũq; tranſibit gloria mea po
nã te in foramine petræ, & protegã dextera
mea donec tranſeã. Tollãq; manũ meã: & vi
debis poſteriora mea: faciẽ aũt meam videre
non poteris. Hæc aũt eſt oratio Moyſi, quã fe
cit in paruo tabernaculo. in qua oratione pe
tit Moyſes tres petitiones: quarũ prima eſt, ꝙ
Deus veniat in perſona ad deducendũ, & diri
gendum totũ illum populũ in terrã promiſ-
ſionis. Secundò petit vt oſtendat Deus ſibi fa
ciem, & diuinitatem clara viſione. Ad hoc re
ſpondet Deus, ꝙ facies ſua præcedet eum, & F
ꝙ facit quod petit. ſ. quia in perſona ambula
bit cum eis: & ꝙ inueniet gratiam coram eõ.
Tertiò petit Moyſes vt oſtendat ſibi gloriam
ſuam ad quod promiſit Deus, quòd dabit ipſi
omne bonum. Hucuſq; Deus promittit ipſi
duo includentia maxima myſteria conueniẽ
tia toti generi humano. Nam promittit ꝙ ve
niet in perſona ad deducẽdum, & dirigendũ
totũ genus humanũ. Nam ſicut ille angelus
præcedebat caſtra in die in colũna nubis, &
in nocte in flamma ignis: vt viderent & diri-
gerentur in ſuo itinere vſq; ad terrã promiſ-
ſionis: ita Deus promittebat venire perſona-
liter in carnem: & ambulare ſimul cum gene
re humano factus homo. & ꝙ facies humani
tatis Chriſti præcederet totum populũ tanq̃

dux

A dux & caput:& lumina legis euangelicæ dirigeret oēs in hac via vſquequò introduceret oēs electos ſuos in cęleſtē patriā. Et hoc myſterium incarnationis,& dationis legis euangelicæ præuidit Dauid in ſpiritu,contemplādo hmōi orationem, & petitionem Moyſi:& promiſſionem Dei. Præuidit etiam Dauid qualiter Chriſtus in ſuo aduentu debebat oſtendere nobis omnę bonum gratiæ, & omnia bona ſacramentorum in hac eccleſia per gratiam,& in ſuperna per gloriā. Et quo modo talia bona, & talis gratia nō erant nobis danda ex meritis noſtris præcedentibus: ſed Dei miſericordia, p hoc ꝙ ait. miſerebor cui voluero. Item per hoc quod ſubdit. Non poteris videre faciem meam. præuidit Dauid in ſpiritu qualiter nemo poteſt Deum videre per eſſentiam manens in hac carne mortali vſquequò induerit immortalitatem. Itē per B hoc quod ſequitur,& ſubdit Deus. Ecce (inquit) locutus eſt apud me. præuidit Dauid in ſpiritu qualiter humanitas Chriſti debebat eſſe locus, & tabernaculum,& turris,& caſtrum diuinitates:ſupra quam turrim, & caſtrum oēs debebamus ſaluari,& tueri, & fundari. ad quam petram omnes debebamus hr̄e refugium. Et ideo p hoc ſubdit. Stabis ſupra petram. q. d. Firmaberis ſupra petrā, quę eſt Chriſtus. Item per hoc quod ſubdit. Ponā te in foramine petrę:& protegam dextera mea. præuidit qualiter Chriſtus omnes nos debebat reponere ſimul cum tota eccleſia in foramine huius petrę. ſ. in vulnere lateris ſui: & ibi nos debebat protegere dextera ſua: ſicut columbæ proteguntur in foraminibus petrę: & in cauerna macerię. Oſtende mihi faciem C tuā. Vnde quaſi per hunc modū exponit beatus Aug. hanc orationē. 2. de trini. c. 17. Omnia ergo myſteria ſupradicta ipſi Moyſi promiſſa præuidens Dauid in ſpiritu, & contemplando hanc orationē fecit hunc pſal. & intitulauit ipſam orationē Moyſi. q. d. ꝙ in hoc pſal. explicatur tota illa oratio Moyſi, q̄ ſcribitur. Exo. 33. Nam Dauid petit in hoc pſal. omnia illa, quę Deus ꝓmiſerat ſub magnis ſacramentis ipſi Moyſi p ordinem. Primò, ꝙ ipſe veniret perſonaliter in carnem: & facie ſua ꝑcederet eos & dirigeret. Secūdò, ꝙ oſtēderet oibus ſuis fidelibus omne bonū. ſ. gratiæ, & gloriæ. Tertiò, ꝙ oſtenderet nobis ſuā miam. Quartò, ꝙ ipſe fieret nobis petra refugii:& poneret nos in foramine ſui lateris, & protegeret nos dextera ſua. Quintò, quòd licèt in hac vita nullus poſſit videre Deū per D faciem diuinæ eſſentiæ: tñ fideles viderent eum per faciē poſteriorē. i. per faciē humanitatis: quia ita Moyſes vidit ipſum in monte Tabor: qñ vidit faciē eius reſplendentē ſicut ſol. Et ſic exponit iſtum pſ. Aug. 2. de trin. ca. 17. Quinq; ergo facit Dauid in hoc pſal. qui intitulatur oratio Moyſi, petit. n illa. 5. licet non eodem ordine quo in illa oratione ſcribūtur. nam primò petit, vt Deus recipiat ſub ſuum refugium hominem in multiplicē miſeriam deiectum: vt liberet ipſum ab illa miſeria. Secundò petit, vt notificetur dextera Dei in humanitate qua nos debet protegere. Tertiò petit vt repleat nos miſericordia ſua. Quartò petit vt det nobis gloriā promiſſam. Quintò petit totam eccleſiā fidelium dirigi in hac vita per lumen gratiæ & euangelicæ doctrinę. ſecundū ibi. Dexteram tuam. Tertium ibi. Conuertere dñe. Quartum ibi. Læta E ti ſumus. Quintum ibi. Reſpice dñe. Quantum ergo ad primum eſt notandum, ꝙ Chriſtus in ſacra ſcriptura ſæpe dicitur petra refugii. Nam cōiter caſtra fortia fundantur ſupra altas,& fortiſſimas petras ſiue rupes.& ſic cōiter per petrā, & rupem intelligit oppidū ſiue caſtrū ſiue locus munitus: qui quidem locus dicitur petra refugii. Et ſic illud oppidum ſiue præſidiū quod eſt ſitū in terra Moab vulgariter dicebatur petra refugii vel petra deſerti: eò ꝙ omnes vici, & villæ circūquaque habebant refugiū ad illam petram tpe tribulationum,& latronum,& ibi ſaluabantur & tuebantur. Ita pariter Chriſtus in tota ſacra ſcrip. & in pſal. dr̄ locus munitus ſiue petra refugii: eò ꝙ totum genus humanum exiſtēs in captiuitate diaboli:& in profunditate mul F tiplicis miſeriæ non potuit habere aliud refugium niſi ad ſolum Chriſtum: quia aſcendit in altiſſimū refugium crucis, & ibi factus pe rra noſtra aperuit foramina. ſ. lateris: & manuum,& pedū, & in foraminibus illius petræ poſuit,& abſcondit nos: & ſic fuimus liberati a captiuitate diaboli, & miſeria huius mūdi. Et hæc eſt illa petra refugii: & ille locus quem promiſit Deus Moyſi in pſona totius generis humani cū dixit. Eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram:& ponam te in foramine petræ. Vñ humanitaē Chriſti vocat locū Dei, & tabernaculum verbi ſicut pluries dictum eſt: in qua petra factum eſt foramen lateris Chriſti, vnde exiuit ſanguis, & aqua in remiſſionem pctōrum, in quo quidē latere, & fo-

A & foramine oēs fuimus regeneratis, & recluſi. Hoc ergo refugiū, ſiue in hoc foramine petrę petit Dauid vt recipiant oēs fideles: cū dicit in hac prima parte. Domine refugium factus es nobis. q. d. Tu dñe Ieſu Chriſte es factus refugiū ſiue petra refugii, & præſidii à generatione in generationem. Sed eſt aduertendum, ꝙ iſti verſus ſunt tranſpoſiti quantū ad ſententiā. Nā ſecūdus verſus debet eſſe prior in ſententia, & conſtructione: vnde ſic debet ordinari tota ſententia iſtorum trium verſuū: vnde ſic incipit. O domine Ieſu Chriſte, tu qui es Deus à ſæculo, & vſque in ſæculū ſæculi. i. ab æterno ſine principio, & ſine priuſquàm montes fierent aut formaretur terra. i. antequàm mūdus crearetur, nec eſſet aliqua creatura, tu tñ ex tēpore ſanctus es nobis refugiū, & præſidiū à generatione in generatiō

B nē per carnis aſſumptionem. Et dixiſti. O filii hominū, & oēs filii Adā conuertimini. i. reuertimini ad me, vos qui receſſiſtis & expulſi fuiſtis à paradiſo terreſtri pp peccatū patris veſtri Adā, reuertimini ad me qñ venero in carnem: quia ego recipiam vos ſub meum refugium, & præſidiū. Ergo domine ſi tu factus es refugium nobis, & dixiſti omnibus filiis Adam vt conuerterentur ad te, ergo nō auertas. i. nō repletus nec reiicias hominē. i. totū genus humanū in humilitatē. i. deiectionē, & multiplicē miſeriā ſubmerſum. Et ſupradicta ordinatione literæ patet fuiſſe falſam intelligentiam Origeniſtarum, qui vt firmarēt ſuū errorem ſumpſerunt occaſionē ex iſto loco ad dicēdum, ꝙ omnes animæ hominum iam erant ante mundi creationem, per hoc quod dicit. Domine refugiū factus es nobis, & ſequ-

C tur. Priuſquàm mōtes fierēt &c. Ordinabant. n. falſo modo literam. Nam prius debet legi ſecundus verſus ſicut dictum eſt cum diſtinctione, & puncto: Nam Deus fuit à ſęculo, & ab ęterno prius quàm montes fierent, & formaretur terra, ſed poſtea ex tempore factus eſt nobis refugium per carnis aſſumptionē: & ꝙ ita intelligatur iam explicatur in litera cū dicitur: factus es nobis refugiū nō ab ęterno, ſed à generatione in generationē. Nā generationes nō fuerūt ante mūdū creatū, ſed poſt: vt patet. Gen. 4. Nā p prius fuit creatus hō: poſtea generauit, vt ibidē patet: ergo generationes fuere ex tpe, & nō antequā mundus fieret. Sed adhuc reſtat dubium ſi Chriſtus factus eſt refugiū nobis à generatione in generatiōnē: ſequitur, ꝙ à prima generatione cepit carnē humanā, qđ eſt falſum. Nam

verbū poſt. 62. generationes ab Adā cepit carne, tūc factus eſt refugium nobis, ergo non à generatione in generationē. Ad hoc reſpōdetur, ꝙ Xpm eſſe factū refugiū oībus filiis Adā ſtat dupliciter. ſ. in ſpe, vel in re: in ſpe, & fide iā factus eſt refugiū ipſi Adā, & filiis ſuis à quibus facta eſt promiſſio de Chriſto, vt ait Au. lib. Cur Deus hō. Et ſic eſt dicendū de oībus patriarchis, & ,pphetis, & fidelibus vſq; ad aduentū Chri, qui omnes fuerc mēbra Chriſti, in quorum tempore licèt Chriſtus nondū eſſet incarnatus, trñ iā erat eis creditus. Et ſic iā erat refugiū eis expectatū: In cuius fide, & ſpe, & refugio credito iā ſaluabātur, ad Heb. 11. Ex quo patet, ꝙ Xp̄s factus eſt refugium omnibus fidelibus filiis Adam à generatione in generationem vſque ad iudicium. Nā omnes fideles ve. te. recepit realiter in foraminē E petræ lateris ſui in die paſſionis, & abſtraxit eos à limbo inferni in die reſurrectionis. Et ſic non fruſtra petit Dauid recipi ſub hoc refugium, & præſidium in perſona omnium tā veteris quàm noui te. cū dicit. Ne auertas hominem in humilitatē, ſed reſpice ipſum. Vnde eſt aduertendum, ꝙ Chriſtus nō ſolū fuit refugium ſpirituale omnibus patribus veter. teſtamenti. ſed etiam temporale. Nam primò liberauit Noe cum ſuis de aquis diluuii. Secundò Abraham de Hur caldæorum, & de rege Gerans, & Aegypti, & liberauit Iacob de ira, & odio Eſau, & omnes filios Iſrael de ſeruitute ægyptiaca, & de mari rubro, & de multis periculis deſerti, & liberauit eos multipliciter tempore Iudicum, & Regum. Nā illemet Ieſus qui abſtraxit illos de terra Aegypti, liberauit genus humanum de poteſta F te diaboli, vt ait apoſtolus Iudas in canonica ſua, quia Ieſus Chriſtus heri, & hodie in ſæculum, & in ſæcula. ad Hebræ. 13. Et ſic factus eſt refugium nobis tàm tēporale quàm ſpirituale. à generatione in generationem. Sed adhuc reſtat dubium vbi Deus dixit: cōuertimini filii hominum &c. Nā poſt ipſum Dauid bene reperitur, quòd Deus dixerit per Eſaiam. Derelinquat impius viam ſuam & reuertatur ad dominum &c. Et per Hieremiam. Reuertere virgo filia Iuda, & per Ezechielem. Si impius egerit pœnitentiam &c. Sed dubitatur in quo loco ſacrę ſcripturę ante tēpora ipſius Dauid dominus fuerit locutus de cōuerſione hoīum. Ad hoc rñdetur, ꝙ litera Hieronym, loquitur de futuro in hoc

A loco: vnde ait. Et dices reuertimini filii Adã: & tunc nullum eſt dubiũ quaſi dicat: Tu domine dices per Eſa. Hiere. & Ezechie. & cęteros prophetas Reuertimini filii hominũ: vnde licet hoc ſit verum: tamẽ Deus adhuc p ſcripturas, quę pceſſerunt ipſum Dauid: multipliciter vocauit fideles ad fidẽ, & pœnitentiam, & promiſit veniam pænitentibus, & regnũ reuertentibus, & inuocantibus eum: vt patet per totum Leuiticum: vbi ordinauit oblationes, & ſacrificia pro pœnitentibus. Item dicit Deuteronom. cap. 4. Nouiſſimo autem tempore reuerteris ad dominum Deũ tuum, & audies vocem eius: qa Deus miſericors dominus Deus tuus non dimittet nec omnio delebit: hoc idem dicit in primò ca. & 30. per totum. Dicit ergo Dauid. Tu domine dixiſti in locis prællegatis: conuertimini ſiue reuertimini filii hominum: ergo non B auertas hominem. i. genus humanum nec deiicias in humilitatem. i. deiectionem, & multiplicem miſeriam poſitum, & afflictum: ſed reſpice ipſum ſub tuum refugium, quando veneris in carnem: idest accelera venire.

Quoniam mille anni ante oculos tuos: tanquam dies heſterna quæ præteriit.

Et cuſtodia in nocte: quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt.

Quia ſupra dixit, ne auertas hominem in humilitatẽ, & miſeriã: hic explicat multiplicem miſeriam, in quam homo fuit deiectus quando fuit expulſus à paradiſo propter peccatũ: vnde duo facit Primò enumerat huiuſmodi miſerias. Secundò demonſtrat, ꝙ propter peccatum ſumus in eas deiecti: ibi. Quia defecimus. Quantum ad primum eſt aduertẽdum, ꝙ in duobus cõſiſtit noſtra miſeria. Pri C mò: quia fuit nobis abbreuiata vita. Secũdò: quia illa breuis vita eſt variata per multas ętates, & infirmitates, & defectus. Nam incipimus ab infantia, & mutamur in pueritiam, & exinde in iuuentutem, & exinde in ſenectutem, & exinde in decrepitam: in quibus ætatibus ſunt multi. & varii defectus, & infirmitates, & miſeriæ: imo quantò magis creſcunt dies, magis creſcunt miſerię. Et ſic homo nunquam in eodem ſtatu permanet. Dicit ergo ꝓphera: Ne auertas hominẽ. i. ne deiicias in tantam deiectionem: quoniã breuis, & miſera eſt vita eius: nam licet viueret mille annis: tamen eius vita breuiſſima eſt. Nam mille anni añ oculos tuos. i. reſpectu æternitatis tuę, & comparati ad tuam durationem ſunt tanquam dies heſterna quæ præteriit, & tanquã D vna vigilia noctis, quæ ſunt tres horæ: cuius tempus videtur quaſi nil maximè dormientibus. Sed quæritur quare magis dixit, ſicut dies heſterna, quã ſicut dies craſtina. Reſpõdetur, ꝙ ſemper tempus futurum videtur nobis magis longum, & tempus præteritum videtur breuiſſimum: vt patet: nam gloſis longius videtur tempus trium dierum à die Iouis ſancta vſq; ad paſca, quàm totũ reſiduũ quadrageſimę præteritum. Et ſequitur: quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt: quę litera ſic eſt conſtituenda. Anni temporales erunt ſiue ſunt earũ rerum, quę pro nihilo habenẽ in reſpectu æternitates. i. oẽs anni temporales. i. totum tempus cõparatum ad ęternitatem eſt de numero eorum, quæ pro nihilo habenẽ. i. omnes anni ſunt quaſi nihil, cõparati ad æternitatem Dei: ergo tota vita ho E minis quantumcunq; ſit longa ſicut vita Matuſalem eſt quaſi nihil reſpectu Dei. Et etiã in aliquibus eſt ita breuis, ꝙ mane tranſeat. i. in infantia, & pueritia moriuntur, & in aliquibus ſicut hęrba, quæ mane floret: ſed veſpere decidit, & indurat, & areſcit: quia in ſenectute cum multitudine infirmitatum macilenti moriuntur.

Mane ſicut herba tranſeat mane floreat et tranſeat: veſpere dedicat induret & areſcat.

Poſtquã probauit, ꝙ vita hois eſt breuiſſima, & quaſi nihil cõparata ad Deũ: hic ꝓbat, ꝙ eſt variabilis per multas miſerias, & defectus, & infirmitates. Nã ſi homo manere ſemper in eodem ſtatu: vita breuis adhuc diceretur bona: ſed nũquã manet in eodẽ ſtatu. qa variatur p ætates, in quibus ſẽper eſt aliqua imperfectio, & miſeria. Nã homo in infantia eſt ſine ſenſu pfecto, & in multa miſeria, & indigeſtione: quandoq; propter multas infir F mitates quæ accidunt infantibus, & ſic nunquã peruenit ad florẽ iuuentutis, & in mane. i. in infantia vſq; ad veſperã. i. vſq; ad ſenectutẽ, in qua ſunt infinitę ægritudines ibi induret, & areſcit, & finaliter decidit, & morit vt patet p Ariſtotelẽ in lib. de iuuentute, & ſenectute, & de morte, & vita. Ordinetur ergo ſic litera: oẽs anni hominis ſunt de numero eorum quæ pro nihilo. i. quaſi nihil habẽtur: intantũ vt ipſe homo mane ſicut hęrba tranſeat: mane floreat, & trãſeat: veſpere. i. in ſenectute induret. i. rigeat i cadauer, & areſcat in cinere, & totaliter putreſiat, & corrũpatur. ſic etiã homo tranſit de ætate in ętatem,

A tem:& de qualitate in qualitatem: & de infirmitate in infirmitatem vſque ad mortem. hoc idem habetur Iob.13.c. Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miſeriis:qui quaſi flos egreditur, & conteritur: & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.

Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo turbati ſumus.

Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo: ſæculum noſtrum in illuminatione vultus tui.

Quoniam omnes dies noſtri defecerunt: & in ira tua defecimus.

Hic reddit cauſam vnde euenit nobis hoc malum, ſcilicet vt nobis ſit vita non ſolũ breuiata:ſed etiam multiplici miſeria afflicta,& variata:quia in adoloſcentia vireſcimus.& in iuuẽtute floremus:& in ſenectute decidimus
B & idureſcimus,& areſcimus. Et ſic deficimus ab omni perfectione. Et dicit,quòd hoc euenit nobis ex ira diuinæ ſententiæ datæ in Adam quãdo dixit. Maledicta terra in opere tuo:& in ſudore vultus tui veſceris pane tuo: quia de terra aſſumptus es, & in terram ibis &c. Ideo ait: quia defecimus in ira tua, idest in ſententia iræ tuæ:& in furore tuo conturbati ſumus: quando eieciſti Adam de paradiſo:quia tunc perdidimus immortalitatem:& defecit vita noſtra, & cõtracta eſt ad durationem temporalem:ita quòd Adam vixit vſq; ad noningẽtos.30.annos: & Matuſalẽ noningẽtos. 70. annos. & poſt diluuiũ defecit ẽt magis vita noſtra, quia reducta, & contracta eſt vſque ad quadringentos annos, & poſtea vſque ad.c.40.annos. Et hoc factum eſt in furore tuo propter peccata hominum ſucceſſiuè perpetrata. Et ſic poſuiſti iniquitates no-
C ſtras in conſpectu tuo, ideſt reſpexiſti in furore iniquitates noſtras oculo punitionis: & ſæculum noſtrum, ideſt totum tempus vitæ noſtræ, & omnia peccata quę fecimus in vita noſtra poſuiſti in illuminatione vultus tui, ideſt in lumine, & viſione vultus tui, quia non oblitus es:imo ea puniuiſti. Vnde Iob.13. Contra folium quod vento rapitur oſtendis potẽtiam tuam,& ſtipulam ſiccam perſequeris:& ita dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium. Quoniam propter peccatum primi parentis condemnati omnes ſumus, & facti ſumus filii iræ,& vindictæ, quia in peccatis naſcimur: & in iniquitatibus concepit nos mater noſtra. Nota ſecundum Auguſtinũ, quòd tunc Deus peccata noſtra obliuiſcitur, & auertit faciem ſuam à peccatis noſtris: quãdo D
peccata noſtra non imputat ad pœnam, ſed tunc dicitur peccata noſtra reſpicere, & ante oculos habere quando ſumus in ira ſua,& ad pœnam intendit imputare, & ſic eramus omnes filii irę. Et ſequitur. Quoniam dies noſtri defecerunt, ideſt ſpatium vitæ noſtræ quod ante erat perpetuum ante caſum primi hominis, poſtea fuit reductum ad.97.annos,& ſemper fuit diminutum. Et ſic in ira tua.i.ſecundum ſententiam iræ tuæ defecimus: non ſolum in breuitate vitæ: ſed in multitudine miſeriarum, & infirmitatum, & ideo vt additur, araneæ homo comparatur.

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni.

Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. B

Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur.

Vnde nota.ꝙ aranea laborat per magnum tempus ad faciendum telam: ſed tela eius eſt ita debilis, ꝙ in momento deſtruitur, & frangitur, ita homo laborat per totam vitã vt acquirat bona temporalia vel aliquam dignitatem, & in vno momento omnia perdit: aut ꝑ aliquem caſum, aut per mortem, & ideo dicit Anni noſtri ſicut aranea, ideſt ſicut tela araneæ meditabuntur, ideſt putabuntur, & æſtimabuntur, & non ſolum meditabuntur friuoli in varietate fortunæ, ſed etiam in breuitate vitæ. Nam ſicut aranea viuit breui tempore: ita non diu viuit homo. Nam dies annorum noſtrorum conſiſtunt in ipſis.70.annis, & ſi quis eorum vſque ad octogeſimum annũ, & F
amplius viuat vltra: tunc nihil aliud eſt eorũ vita niſi labor, & dolor, & quare? quoniã veniet manſuetudo, & corripiemur, ideſt veniũt tunc infirmitates, & dolores, quæ corripiũt, & proſternunt, & deiiciunt hominem. Exclamat propheta admirans ſententiam dicens.

Quis nouit poteſtatem iræ tuæ? & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

O domine quis nouit, ideſt quis poteſt noſcere poteſtatem iræ tuæ, & poteſt ſuſtinere eam? aut quis nouit, & potuit dinumerare irã tuam, & cogitare iudicia tua, ſcilicet quare feciſti hominem peccabilem, & poſt peccatum quare voluiſti cum tali punitione plectere, & quare voluiſti talem ſententiam in poſteros transferre, quaſi dicat O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei quàm incompre-

A prehenſibilia ſunt iudicia eius &c. Item quis poterit noſcere punitiones, & ſecreta iudicia tua in quibus videris explicare iram tuã? Et nota, quòd vbi nos habemus, veniet manſuetudo, & corripiemus: in Hebræo, & in litera Hieronymi habetur. Quoniã tranſibimus cito, & euolabimus. Et oſtendit breuitatem vitæ humanæ, & ideo ſequitur. Quis nouit poteſtatem iræ tuæ &c.

Dexteram tuam ſic notam fac: & eruditos corde ſapientia.

Hæc eſt ſecunda pars principalis: in qua ponit ſecundam petitionem. ſ. vt Xps in lege promiſſus manifeſtet, & veniat in carnẽ prout Deus promiſit ipſi Moyſi in oratione: qñ dixit, ꝓtegã te dextera mea. vñ dicit Dauid. O dñe Deus pater tu permiſiſti Moyſi homini Dei ſeruo tuo. Exo. 33. cũ petiuit, dñe mitte quẽ miſſurus es: tunc dixiſti: Protegam te
B dextera mea, & poſteriora mea videbis, idest mittam tibi filium meum Chriſtum in lege promiſſum, qui dextera mea dicitur: eò ꝙ in eo oſtendã potentiã meã contra mũdum, & diabolum, & per ipſum faciã opera miraculorum Iſtum ergo filiũ meũ videbis incarnatũ. Vnde faciẽ meã. ſ. eſſentiã diuinitatis non poteris videre viuens in hac vita: quia illã diuinitas latebit in carne: ſed videbis poſteriora mea. i. humanitatẽ verbo coniunctã &c. Fac ergo dñe notã nobis dexterã tuam. i. filiũ tuũ & veniat in carnem, & noſcamus eum p fidem. Et notanter dicit ſic notã fac, qa humanitatem videbimus clarè: ſed non diuinitatẽ: quia ſolũ per effectus, & miracula nouimus Chriſtum eſſe Deum. Et ſic nõ nouimus ſimpliciter, ſed quaſi nouimus: quia per fidẽ. nã Petrus, & Tomas videbant humanitatẽ: ſed
C crediderunt, & confeſſi ſunt diuinitatẽ in ipſa carne latentem: vtputa cum dixit Petrus. Ego dico tibi, ꝙ tu es Chriſtus filius dei viui. Et cũ dixit Tomas: Dñs meus, & Deus meus. Hanc ergo dexteram, & hæc poſteriora petebat ꝓpheta nobis quaſi notã fieri p incarnationẽ, & prędicationẽ, & ideo ſequit: Et eruditos corde in ſapiẽtia. i. fac nos eruditos corde in ſapientia, dando nobis legẽ euangelicã: quæ non ſolũmodo erudit intellectũ ſed etiã iuſtificat cor. q. d. propheta: fac nobis notũ filium tuũ qui erudiat nos ſua euangelica ſapiẽtia: & loquatur nobis ad aures, & declaret verba tua, & totam legẽ ve. ad aures noſtras ſicut permiſiſti Moyſi Deut. 18. cum dixiſti, prophetã ſuſcitabo de medio fratrũ tuorũ ſimilẽ tibi. ſ. in natura humanitatis: ſed digniorem, & ſublimiorem in maieſtate deitatis, &
D ponã verba mea in ore eius: loqueturque ad eos quęcũque dixero ipſi &c. mitte ergo iſtũ prophetã filiũ tuũ, vt nos erudiat in vera ſapientia, & non amplius per figuras nec cerimonias legis, hęc etiam dicit: quia Deus promiſit Moyſi: ꝙ præcederet, & dirigeret eum.

Conuertere domine vſquequo: & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos.

Repleti ſumus mane mĩa tua: & exultauimus, et delectati ſumus in omnibus dieb noſtis.

Hic ponitur tertia petitio, vbi petit miam, promiſſam ipſi Moyſi pro toto genere humano in ſupradicta oratione, quãdo dixit miſerebor cui voluero, & ideo petit Dauid vt deus conuertat ad nos per miſericordiã, & paſſionem ſuã, & faciat nos filios miſericordię
E & gratiæ, vt ipſe q ante erat nobis inexorabilis p irã, fiat nobis depcabilis per miam, nos exaudiendo, & gratos faciendo. & vtitur verbis Moyſi in ſupradicta oratione Exo. 32. quãdo dixit domino. O domine quiſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitiã populi tui, ideo ait Dauid in hoc loco. O domine Ieſu Chriſte conuertere aliquantulũ: prout habet alia litera, & non amplius te auertas à nobis, nec repellas nos à te, ſicut feciſti vſque modo propter peccatum primorum parentũ, & noſtra propria, & conuerte nos ad te ſicut quõdam dixiſti. Conuertimini filii hominũ, & reuertimini ad me, & ego ſaluabo cõtritiones veſtras. Conuertere ergo, & cõuertemur, & eſto depcabilis, & exorabilis, & placabilis ſuper nos ſeruos tuos, vt noſtrę orationes tibi ſint exaudabiles, & acceptabiles, quę conuerſio, & reconciliatio nõ poteſt fieri niſi per mortem, & paſſionem tuã, ergo expedias mi-
F ſteriũ tuæ paſſionis, vt ſequatur effectus noſtræ redemptionis, & reſurge à mortuis vt repleamur mane miſericordia tua Vnde nota, ꝙ vbi nos habemus. Repleti ſumus mane miſericordia tua, exultauimus, & delectati ſumus oĩbus diebus noſtris, & lætati ſumus ꝓ diebus &c. in Hebræo. & in litera Hieronym. habetur. Satia nos mane miſericordia tua, & cãtabimus, & lætabimur omnibus diebus noſtris, & lætifica nos &c. Vnde dicit Hieronymus, ꝙ in hac parte. 70. interpretes frequenter poſuerunt præteritũ pro futuro, & hoc propter firmitatem ꝓphetę: quia iſti pſalmi erant cantandi in eccleſia poſt aduentũ Chriſti, poſt impletas ꝓphetias. Alia autem litera habet

A habet. Replebimus miſericordia matutina, & exultabimus, & delectabimus &c. Dicit ergo ꝓpheta. O domine Ieſu Chriſte conuertere aliquantulum, & eſto deprecabilis: ſup ſeruos tuos, & ſatia, & reple nos miſericordia tua mane, ideſt in die reſurrectionis quãdo reſurges in claritate, & gloria tua: q quidem dies reſurrectionis dicitur mane in ſacra ſcriptura, & ideo dicitur illa miſericordia matutina: quia ſimul cũ Chriſto ſurrexit miſericordia, poſtquàm ira, & ſetentia regnaue rat in nocte legis veteris. Et ideo ſequit. Exultabimus, & delectabimur omnibus diebus noſtris, & eſt in toto tempore gratiæ.

Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti annis quibus vidimus mala.

Hic ponit quartam petitionem in qua de tit gloriam quã Deus promiſit Moyſi in perſona noſtri cum dixit. Oſtendam tibi omne B bonum. vnde ſimiliter hic ponitur præteritũ pro futuro. ideo dicit Dauid. O domine da nobis gloriam quam promiſiſti Moyſi. Exod. 33. quando dixit. Domine oſtende mihi gloriam tuam: cui reſpõdiſti. Ego oſtendam tibi omne bonũ. Ergo lætefica nos gloria tua poſt tuam aſcenſionem poſtquàm fuerimus iam renouati à vetuſtate peccati: quia iam nox peccati, & tenebrarum mutata eſt in diẽ lucis: & malum in bonum: & humilitas ſiue deiectio in exaltationem: deo lætemur in illa gloria pro diebus quibus nos humiliaſti, & deiectiſti, & lætemur pro annis quibus vidimus mala, ideſt loco, & recompenſatione triſtitiæ, & malorum præteritorũ da nobis gloriam, & lætitiam, & felicitatem, & veritas triC ſtitiam in gaudium, & in mœrorem & lætitiam; & dolorem in refrigerium. Et nota, ꝙ hic nõ ſolum petit gloriam animæ: ſed etiam gloriã corporis, & ideo dicit: repleamus mane: ſiue ſatia nos miſericordia matutina. qua ſi dicat: per tuam reſurrectionem conſequamur, & noſtram, ideſt reſurge, & reſuſcitare tu: vt ſuſcites nos: & aſcende in cælum, vt aſcendamus tecum: & felicitemur in illa beatitudine, & fruitione. Et hæc eſt intentio prophetæ. 70. autem tranſtulerunt pręteritũ pro futuro propter rationem iam dictam ſicut frequenter fecerunt in aliis pſalmis.

Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.

Et ſit ſplendor domini Dei noſtri ſuper nos, & opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos: & opus manuum noſtrarum dirige.

D Hic ponit quintam petitionẽ: qua petit dirigi per ſplendorem gratię, & doctrinæ euangelicæ, ſicut petiit Moyſes cum dixit, ſi non tu ipſe pręcedas: ne educas nos de loco iſto: in quo ſcire poterimus nos inueniſſe gratiam in conſpectu tuo: niſi ambulaueris nobiſcum quaſi dicat, niſi tu perſonaliter venias in carnem, & gratia tua dixeris nos, & omnia ope ra noſtra, nunquàm perueniens ad terminũ optatum. Nam non ſufficit nos eſſe redẽptos & renouatos per paſſionẽ, & reſurrectionẽ, & regeneratos per baptiſmum ratione cuius participamus paſſionem Chri: ſed ẽt oportet vt habeamus grãm pręuenientem, vt veli mus bonũ, & cooperantẽ, & dirigentẽ vt operemur: & dirigamur in operando, & perficiẽtẽ, vt incepta, & directa opera perficiamus: ſine qua diuina præcepta implere, nec opera meritoria facere poſſumus: quòd eſt contra E Pelagianos q dicebant hominem ex naturali, & libero arbitrio poſſe bene operari: & malum vitare, & ex ꝓpriis viribus ſaluari. Hãc ergo falſam opinionem cõdemnans ꝓpheta petit hanc gratiam in hoc loco, & ratio eſt. Nam ſuperius oſtẽdit naturam humanam eſſe ſauciatam, & correptam propter peccatũ & pronam ad malum, & debilem ad bonum propter fomitem, & concupiſcentiam, & pęnalitates inflictas: & ſic liberum noſtrum arbitrium eſſe valde claudicatũ, & ex vna parte inualidum, & victum. Oportet ergo vt ꝑ gratiam eleuetur, & adiuuetur: non ſolum vt vitet malum: ſed etiã vt velit, & faciat bonum, & dirigatur in actione ſua, & perficiat vſque ad terminum incluſiuè. Hanc ergo gratiam petit ꝓpheta dicens. O dñe Ieſu Chriſte reſpice primò in ſeruos tuos, ſcilicet in F apoſtolos, & diſcipulos, conferendo eis gratiã & omnia ſeptem dona gratiarũ vt poſſint prędicare euangelium omni creaturæ, & reſpice in opera tua. i. in miracula per eos facienda: & in cęteras virtutes: vt poſſint fideles in eccleſiã congregare, & tibi filios regenerare. Et ſic dirige filios eorũ: quos tibi in euangelio, & baptiſmo regenerarunt. Item reſpice ſeruos tuos apoſtolos: qui ſunt opera tua: quia tu vocaſti, & regeneraſti eos, & ex conſequenti dirigere filios eorum &c. Et ſic patet, quòd in hoc verſiculo petit primò gratiã pro apoſtolis, & ex conſequenti pro populo regenerato, & redempto, & vtitur verbis Moyſi qui dixit in ſupradicta oratione. Reſpice populum tuum gentem hanc. Et ſic petit ꝓpheta

A gratiam in generali. Poſtea ſequitur in ſpecia
li: cum ſubdit. Et ſit ſplendor domini. Ad cu
ius intelligentiam eſt aduertendũ, quòd du-
plex eſt gratia. Quædã dicitur gratuita: quæ
dam gratificans. Prima datur toti eccleſię, ſci
licet ad vtilitatẽ totius eccleſiæ, ſicut eſt gra-
tia ſermonum, & linguarum interpretatio-
nis, & gratia ordinis, & iuriſdictionis. Ita ge-
nera gratiarum dantur ad vtilitatem totius
eccleſię: ſed gratia gratum faciens datur ad
gratificandum habẽtem. Prima data fuit apo
ſtolis, & datur prælatis eccleſiæ, ſecũda datur
ſolis ſanctis, & iuſtis. Ideo poſtquàm ꝓpheta
in ſuperiori verſu petit gratiam gratuitã ad
vtilitatem totius eccleſię, quâm maximè apo
ſtoli habuerunt: nunc in hoc verſu petit gra-
tiam gratificantem, & dirigentem hominem
ad bonum agendum, & implendũ præcepta
B & onera caritatis. Sed quia opera noſtra ſunt
in duplici genere. Nam quædam pertinẽt, &
diriguntur ad proximum, & pertinent ad ca-
ritatem proximi. Et quędã diriguntur in ſo-
lum Deum, & iſta pertinent ad cultum diui-
num & latriam, ſicut oratio oblatio, & ado-
ratio &c. Dicuntur ergo iſta opera Dei, &
proximi ratione obiecti. Et ideo opera cari-
tatis proximi dicuntur opera manuũ noſtra
rum in plurali: eò ꝙ non ordinantur nec ob-
ligant ad vnum tantùm ſed ad omnes: quia
omnes obligamur diligere in affectu, & om-
nibus ſubuenire ĩ effectu: ſi ad ſit facultas. Et
etiam quia diuerſa ſunt opera miſericordię:
eò ꝙ diuerſa ſunt genera miſeriarum. Sed o-
pus caritatis circa Deum eſt tantum vnum,
quia eſt vnus ſolus Deus: & ideo vnus ſolus
cultus, & adoratio ipſi debetur. Vnde ſalua-
C tor Lucæ. 7. ait. Marta Marta ſollicita es, &
turbaris erga plurima. Quia vita actiua eſt er
ga proximos: ideo eius ſunt multa opera, ſed
contemplatiua eſt circa ſolum Deum: & cul
tum eius: ideo ſubdit: porrò vnum eſt neceſſà
rium, ideſt primum, & principale, ſcilicet cul
tus diuinus, ideo illa dicuntur opera plurima
iſtud vero vnũ opus ſicut vnꝰ ſolus eſt deus.
Sed quia tam opera caritatis circa proximũ,
quàm opus latriæ circa Deum non põt exer
ceri nec incipi: nec cõtinuari: nec perfici à no
bis niſi ſit ſplendor gratiæ Dei ſuper nos: qui
dirigat opus manuum noſtrarum circa pro-
ximos, & dirigat etiam opus manuũ noſtra-
rum erga Deum colendum &c. Ideo ꝓpheta
ſigillatim implorat, & petit hanc gratiam di-
cens. Et ſit ſplendor domini Dei noſtri ſuper
nos ad voluendum bonum, & incipiendum, D
& tu Deus dirige opera manuum noſtrarũ
ſuper nos, ideſt ſuper proximos noſtros: quę
ſunt opera miſericordię, & caritatis erga pro
ximos, & dirige etiam opus manuum noſtra
rum circa cultum diuinũ: quia ſine tua gra-
tia neutrum opus exercere poſſumus. Et no-
tanter dicit Dirige opera manuum noſtra-
rum ſuper nos: & in ſecundo dicit Dirige
opus manuum: & non addit ſuper nos: ad
denotandum, quòd ly opera refertur ad ꝓ-
ximos: ſed ly opus refertur ad Deum, & cul
tum diuinum: ideo non dicit ſuper nos: qa
tale non ſit ſuper nos: ſed ad Deum dirigi-
mus ipſum. Quidam autem referunt ly o-
pera ad opera miſericordę corporalia, & ly
opus ad ſpiritualia: ſed prima expoſitio ma
gis videtur ſatisfacere litera, & rationi: qa
opus erga Deum vnum tantum eſt, ſcilicet
cultus diuinus. Lucæ. 7. Porro vnũ eſt neceſ- E
ſarium. Miſeri vero, & cęci Iudæi non valen-
tes introire in ſanctuarium Dei: manentes
in ſola literatura, exponunt hos duos verſus
de fabricatione tabernaculi: dicentes, quòd
Moyſes petit vt Deus dirigat fabricatores: &
manus ad conſtruendum tabernaculum. Sed
non mirum: quia non merentur videre teſau
rum inæſtimabilem clauſum in hoc pſalmo.
Tu autem Chriſtiani quęre gratiam, & pulſa
& aperietur tibi: & age gratiam.

PSALMVS. LXXXX.

*Qui habitat in adiutorio altiſsimi in pro-
tectione Dei cæli commorabitur.*

*Dicet domino ſuſceptor meus es tu: & refu-
gium meum Deus meus ſperabo in eum.*

*Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venan- F
tium: & à verbo aſpero.*

Iſte pſalmus apud Hebręos eſt omnino ſi-
ne titulo ſed dicũt Hebręi moderni, ꝙ Moy
ſes fecit hunc pſalmum commendando diui
num refugium: oſtendẽs quomodo ille q ſe
committit diuino adiutorio non poteſt tem-
poraliter perire. quod probat exemplo filio-
rum Iſrael: qui ſe commiſerunt diuino adiu-
torio: ideo fuerunt liberati à captiuitate: & ꝑ
totum deſertũ fuerunt protecti ſub illa nu-
be: & tuti fuerunt ab inſidiis inimicorũ diur-
nis pariterq; nocturnis: & præbuit eis Deus
cuſtodiam angelorum ad defendũ non ſolũ
ab incurſibus hominũ: ſed etiã a veneno be-
ſtiarũ, & ſic ſecuri ambularunt inter leones,
& dracones: & obumbrauit eos ſcapulis ſuis

A coluña nubis. Et ſic literaliter exponunt pſalmum iuſtum de protectione, quã habuerunt in itinere. Sed licet iſte pſalmus ſic literaliter poſſit applicari ſupradictæ hiſtoriæ: & etiam poſſit exponi moraliter de quocunque iuſto ſe diuino adiutorio committenti: tamen principalis intentio prophetę nõ fuit iſta. iõ continet maiora myſteria· vt patebit: maximè ꝑ ea quę dixit in fine huius pſalmi: quia Dauid nõ fuit minus propheta in hoc pſalmo quàm in cęteris. Et ideo eſt dicendum, ꝙ iſte pſalmus vel eſt idem numero cum pſalmo ſuperiori, & pars eius diuiſa per dia pſalma: vel eſt conſecutiuus ad ſuperiorem in materia: & iõ dicunt Iudæi moderni, ꝙ quando dicunt hunc pſalmum incipiunt ipſum à verſu vltimo pſalmi præcedentis, ſcilicet. Sit ſplendor domini ſuper nos, & opera manuum noſtrarum dirige &c. Et ſic continuant iſtũ pſalmũ
B cũ vltimo verſu pſalmi præcedẽtis. Vñ poſtq̃ Dauid in ſuperiori pſal. inuocauit Xp̃m vt veniẽs in carnẽ fieret noſtrũ refugiũ, & notificaret dexterã ſuã per incarnationẽ, & prædicationẽ, & repleret nos mĩa ſua per paſſionẽ, & reſurrectionẽ, & lętificaret nos gloria ſua, & dirigeret nos & opera noſtra per ſplendorem gratiæ, & euãgelicę doctrinę ſuæ ſicut promiſerat ipſi Moyſi in eius oratione. Exo. 33. Nunc in hoc pſalmo vel diapſalmate cõſecutiuè inuitat, & exhortatᷣ totũ genus humanũ ad iſtam petram, & domum refugii, qui eſt Chriſtus: ſub cuius tutela, & refugio totum genus humanum, ſiue omnes ad eum confugientes erant liberandi à captiuitate diaboli: & ab omni humana miſeria tàm corporali q̃ ſpirituali in ſuperiori pſa. memorata: in quã
C inciderant ex ſententia data in Adam. In quo pſalmo duo facit. Primò agit quod dictũ eſt. Secundò introducit Deum confirmantem ſententiam, & promiſſionẽ ꝓphetæ. Et breuiter promittit complere totã promiſſionẽ factam ipſi Moyſi. Exo. 33. & complère petitionem factã in ſuperiori pſal. Erit ſecũda pars ibi. Quoniam in me ſperauit liberabo eum. Vnde eſt intentio, & concluſio huius prophetiæ in hoc pſal. ꝙ veniãt omnes, & confugiãt ad Chriſtum, & committant ſe eius adiutorio, & refugio: & ſine dubio liberabuntur ab omni miſeria: imo cognoſcent ſe eſſe liberatos: & enumerat omnes miſerias à quibus, & quomodo liberabuntur per Xp̃m. Vnde dicit ꝙ omnis ille qui habitat in adiutorio. i. q habitat in petra refugii, & in lapide adiutorii p

ſius Dei altiſſimi, qui eſt Chriſtus, & commorabitur in protectione Dei cęli: talis dicet ſe eſſe liberatũ. Vnde eſt aduertẽdũ: ꝙ vbi nos D
habemus. Qui habitat in adiutorio altiſſimi in protectione Dei cęli commorabitur: Hebręus, & litera Hierony. habet ſic: Habitat in occulto altiſſimus in vmbraculo omnipotẽs permanet. Et ſic iſta litera videtur magis explicare ſacramentum incarnationis Chriſti. Vnde dicit, quòd Deus altiſſimus habitat in occulto humanitatis, & verbum Dei omnipotens permanet in vmbraculo carnis perſonaliter vnitum per incarnationẽ. Nã illa humanitas vt ſępius dictum eſt: eſt tabernaculũ, & habitaculum diuini verbi, in quo filius Dei permanet in ęternũ: quia quod ſemel aſſum ꝑſit nunquàm dimiſit. Vnde iſta humanitas ſicut dicitur templum Dei per perſonalem vnionem: ita dicitur habitaculum omnium fideliũ per miſticã incorporationẽ, & regenerationẽ. nã Xp̃s inquãtũ hõ eſt caput ecclesię. E
Et ſic illa humanitas eſt lapis adiutorii, & petra noſtri refugii, & habitaculum miſerorũ: in foramine cuius petræ Xp̃s poſuit oẽs fideles, & protexit dextera ſua. Huic ergo refugio dicit propheta, vt nos cõmittamus, & ad hoc præſidiũ vt omnes nos miſeri cõfugiamus. de quo etiã dicit Boetius. 3. de cõſolatione. carmine. 11. Huc oẽs pariter venite capti Quos fallax ligat improbis catenis. Terrenas habitans libido mẽtes. Hic erit vber requies laborum. Hic portus placida manẽs quiete: Hoc patens vnũ miſeris aſylũ. Item iſte Xp̃s in humanitate eſt ille locus, & petra refugii, quam ꝓmiſit Deus per Moyſen in ſua oratione, & eſt illud refugiũ: de quo habitũ eſt in ipſa ꝓcedenti. Ad quod refugiũ exhortatᷣ Dauid oẽs F
confugere in principio huius pſal. cum dicit ſcd̃m noſtrã tranſlationem. Qui habitat in adiutorio Chriſti altiſſimi poterit dicere, quòd in protectione, & tutela Dei cæli cõmorabitᷣ. Nã eſt protectio, & dextera qua Deus pater nos promiſit protegere. Vnde eſt aduertendum, quòd fideles ponũt ſpẽ ſuã in Chriſto. Primò in preſenti ponendo ſpem, & fiduciã ſuam in paſſione Chriſti, & ſacramẽtis eccleſię: per quæ credunt liberari ab omni pc̃tõ. Secundò ponendo totã ſpem in cęleſtibus ꝓmiis contemnendo terrena, & hoc eſt ſe cõmittere diuino adiutorio, & talem impoſſibile eſt perire: nec à diabolo ſuperari, & hãc cõcluſionem proponit propheta dicens. Oĩs ille qui habitat in adiutorio Chriſti filii Dei altiſſimi

A ideſt, illius adiutorio, & auxilio ſe totaliter
committit omni alia mundana fiducia, & ſpe
relicta: ille commorabitur in protectione dei
cœli, ideſt cœleſti protectione defendetur, &
protegetur: & per cõſequens nunquàm peri
bit nec ſuperabitur à diabolo nec ab homi-
ne: nec aliqua tentatione vincetur. Et proſe-
quitur quõo ponit aliquis ſuã habitationẽ in
adiutorio altiſſimi: dicens: quia ille qui vult
ſe diuino adiutorio cõmittere: dicet dño no-
ſtro Ieſu Chriſto ſic. Tu es ſuſceptor me⁹: q a
liberaſti me per paſſionẽ: tu es refugiũ meũ:
quia ad te confugio, vt ſanes per ſacramẽtorũ
medicationẽ: & tu es Deus meus per ſpecialẽ
cultũ, & adorationẽ. q. d. ꝙ confiteatur Chri
ſtum verum eſſe Meſſiã, & verũ redemptorẽ.
Et ſic dicet, & proponet in corde ſuo: ſperabo
ideſt totam ſpem, & fiduciam meam ponam
B in eo operando, & dirigendo mea opera in
eum. q. d. ꝙ ille verè ſe committit adiutorio
Chriſti, qui ſuſcipit ipsũ i redẽptorẽ, et ſalua-
torẽ: & credit ipsũ eſſe verũ Deũ, & operatũ
ſecundum legẽ euangelicã pp præmiũ vitæ
æternæ, & per conſequens credit ipſum eſſe
verũ Meſſiã, & etiã credit, et prędicat firma
fide, ꝙ ipſe Chrs liberauit me de laqueo ve-
nantium, et à verbo aſpero: Ad cuius intelle-
ctum eſt notandum, quòd laqueus venãtiũ
dicitur peccatum primi parentis. Nam diabo
lus cum dixit primis parẽtibus, nequaquàm
moriemini: ſed eritis ſicut dii ſcientes bonũ,
et malũ, tunc parauit eis laqueum, et quãdo
ipſi comederunt fructum, tunc inciderunt in
ipſum, et fuerunt expoliati bonis gratuitis, et
ligati peccato, et facti captiui, et ſerui diaboli.
qui quidem laqueus obligauit omnes poſte-
ros ad culpam propter tranſgreſſionem pri-
C morum parentum. Egreſſum eſt verbum a-
ſperum a Deo cum data eſt ſententia eis, vt
eiicerentur, et felicitate in præſenti, et in futu
ro priuarentur, et ad culpam, et reatum ęter
num, et mortem æternam, et tpalẽ obligaren
tur, et pœnalitatibus tẽporalibus ſubderẽt, Il
la ergo ſententia, et maledictio à Deo homi
ni ꝓmulgata fuit verbũ aſperũ, et durum, et
crudele toti generi humano: à quo laqueo, et
verbo aſpero, et ſententia dura ſolus Xp̃s nos
liberauit. Dicas ergo omnis fidelis ipſi Chri-
ſto. Ego fiducialiter ſperabo in eum, ſcilicet
Chriſtum Meſſiam, ſaluatorem in lege pro
miſſum, quoniã per mortẽ, & paſſionem ſuã
liberauit me de laqueo peccati, & culpæ ipſo
rum dęmoniorũ venantiũ, & per ſuam reſur
rectionem liberauit me à verbo aſpero, ideſt D
ſententia mortis ęternæ, & miſerabili ſeruitu
te diaboli, & miſeria pœnalitatũ, & dura ma
ledictione. Quaſi dicat ꝓpheta: quòd iſta de-
bet eſſe firmiſſima fides, & fiducia cuiuſcun-
que fidelis, & hoc eſt ſe committere diuino
adiutorio. quaſi dicat. ſi commiſeris te diui-
no adiutorio: & confugeris ad refugiũ Chri-
ſti: & nõ eris decept⁹, imo liberatus: & dices,
ideſt, poteris dicere domino agendo gratias:
nunc cognoſco, quia tu es ſuſceptor meus,
& verum refugium meum, & dies: verè
Chriſtus fuit refugium meum: quoniam ipſe
liberauit me de laqueo venantium, & à ver-
bo aſpero eo modo quo dictum eſt. Et nota
ꝙ ꝓpheta in hoc pſal. procedit cum difficul-
tate: quia multotiens mutat perſonã, & mo-
dum loquendi per ſineptesim: ſicut multoties
accidit non ſolum in poetis. ſed etiã in pro-
phetis, in quibus ſpiritus ſanctus loquebaẽ. B
Ideo aduertat lector. Et ideo eſt aduertendũ
quòd ſecundus verſus poteſt ordinari cum
primo: eo modo quo dictum eſt. Vel poteſt
ordinari cum ſequentibus: vt ſenſus: ꝙ ille
qui habitat in adiutorio Chriſti: & cõmorabi
tur in protectione eius: ille talis conſequetur
octo ſequentes vtilitates: & liberabitur de ſe-
ptem periculis ſequentibus per ordinem. Nã
primò dicet, & poterit dicere domino: ſuſce-
ptor meus tu &c. Et liberabitur de laqueo ve
nantium, & à verbo aſpero. Secundò obum-
brabitur ſcapulis Chriſti: & ſub pennis eius
ſperabit. Tertiò circundabitur ſcuto Chriſti:
& ſic nihil timebit. Quarto à dextris, & ſini-
ſtris cadent Iudæi, & cæteri infideles: tamen
ipſe liberabitur à peccato. Quintò infideles
flagellabũtur multis plagis: tamen flagellum
non appropinquabit tabernaculo ſuo. Sextò. F
quia angeli eum cuſtodiẽt ab omni periculo.
Septimò: quia conculcabit aſpidem, & Baſili
ſcum, & Leonem, & Draconẽ. Octauò; quia
glorificabitur in æternitate. Et totum hoc
patebit ſequendo literam. Dicit ergo ſecun-
dam vtilitatem.

*Scapulis ſuis obumbrabit tibi: & ſub pen-
nis eius ſperabis.*

*Scuto circundabit te veritas eius: non timeb
bis à timore nocturno.*

*A ſagitta volãte in die: à negotio perãbulã
te ĩ tenebris: ab ĩcurſu, et demonio meridiano.*

Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ
tripliciter poteſt aliquis alium protegere. Pri
mò inter ipſum, & inimicum ſe obiiciendo,

&

A & interponẽdo, ſicut facit vacca, & bos quando videt lupos veniẽtes ad ſe. tũc. ſ. bos remittit filios à tergo ſiue ad ſcapulas, & obiicit ſe lupo, & morſibus eius, & defendit filios cum cornu, & ſic ſub vmbra ſcapularũ bonis defenditur, & proteguntur filii, & cũ cornu bouis vulneratur lupus & fugit. Scdò pôt quis aliũ protegere ſub alis recipiẽdo, & cooperiendo ſicut gallina cõgregat pullos ſuos ſub alis, & liberat eos à miluo, & fouet, & nutrit eos ſub proprio calore. Tertiò ſicut qñ quis cooperit amicum ſuum ſcuto, & obiicit ſcutum contra inimicum. Iſtis ergo tribus modis liberauit, & protexit nos Chriſtus de poteſtate diaboli, & à morte perpetua. Primò nos liberauit ſicut bos liberat filios ſuos. Nam ipſe poſuit ſcapulas ſuas in cruce, & poſuit nos à tergo ſuo, & obiecit ſe morti, & paſſioni contra B diabolum, & recepit in ſe ictus, & verbera, & vulnera inimici, vt noſtra vulnera ſanaret, & cum cornibus crucis percuſſit inimicum diabolum, & fugauit eum, & cõfregit portas inferni, & liberauit ſanctos patres, & attraxit prædam. Itaque ſcapulis ſuis protexit futuros, & cornibus liberauit præteritos. Secundò liberauit nos ſub alis, & pennis ſuis ſicut gallina protegit pullos ſuos. Nam quatuor facit gallina. Primò recipit oua aliarum gallinarum ſiue oua aliena ſub alis, & pennis ſuis. Secundò proprio calore fouet, & excitat & viuificat fœtũ ex ouo, & ita viuificat multos pullos, & ex alienis facit proprios, ꝗ tantum diligit eos, quòd tota liqueſit in ſudorem ad fouendum pullos ſuos, & ſic conſumit proprium ſanguinem, & ſubſtantiam, in tantum quod mutat vocem, & perdit plumas & efficitur pallida conſumpto, & exauſto ſan- C guine, & ſubſtantia, & ſic fouet filios. Tertiò protegit eos à miluis, & cæteris animalibus, & nocumentis. Quartò paſcit eos, & dirigit in paſtum. Ita ſimili modo Chriſtus cum nos eſſemus oua aliena, quia carnales ipſius Adę & mortificati per culpam, ipſe Chriſtus congregauit nos ſub pennis, & alis ſuis in eccleſia, & viuificauit nos per ſacramenta ſua, quæ habent virtutem, & calorem ex paſſione, & ſanguine ſuo. Nam primò liberauit nos per paſſionem, & effudit totum ſanguinem ſuum pro nobis, vt daret virtutem ſacramentis ad ſananda vulnera noſtra, & ſic manſit pallidus in cruce nudus, vbi tantam dilectionem oſtendit erga nos, quòd totum ſe in nobis transformauit noſtros defectus, & pœnalitates ſuſtinendo, quos defectus, & pœnalitates in cruce ſecum affixit, vt ait apoſtolus. Et ſic nos viuificauit, & pauit. D Tertiò nos protexit cooperiendo ſcuto gratiæ, & doctrinæ, & legis euangelicæ, & contra diabolum ipſum ſcutum obiecit ad repellendum eius incurſus & ictus. Nam ſicut ſcutum materiale ſimul repellit omnes ictus inimici, & protegit pugillem, ita lex euãgelica, quæ præcepit omnem iuſtitiam, & prohibet omne vitium ſimul cum gratia. 7. donorum ſpiritus ſancti protegit nos, & repellit omnem tentationem inimici. Et ſic tàm lex euangelica quàm gratia. 7. donorum dicitur ſcutũ p Chr̃m nobis cõceſſum. Triplicibus ergo armis protexit Chr̃s filios, & fideles ſuos. Primò paſſionis, & vt ab vniuerſali ſeruitute liberaremur. Scdò armis, & medela ſacramẽtorũ, vt à vulneribus pctõrũ ſanaremur. Ter- E tiò armis, & ſcuto legis euangelicæ, & virtutũ vt futura pctã caueamus, & tentationibus diaboli reſiſtamus & repellamus: & ſic Chriſtus nos liberauit, ſanauit, & protexit. Qui ergo habitat in adiutorio altiſſimi. i. Chr̃i adiutorio ſe committit, & his tribus armis ſe munit & armat: erit ſemper in protectione Dei cęli, & commorabitur: quia protectione Dei vallatus nõ pôt ſuperari. Et hoc eſt quod dicit. Qm̃ ipſe liberauit me de laqueo venantium &c. Ideo ꝓpheta apoſtrophat ad populũ fidelẽ dicens: Ipſe Chr̃s ad cuius refugium confugiſti, & cuius armis te muniſti, obumbrabit tibi ſcapulis ſuis. i. vmbraculum ſalutare, & tutatiuum præſtabit tibi ſcapulis ſuis, ſi ad eius paſſionem recurreris qui in cruce pro te ſcapulas poſuit. Et ſub pennis. i. ſub a- F lis eius ſperabis ſi ſub ſacramentis eccleſiaſticis te conſtitueris, & ex eiſdem medicinam ſumpſeris, quæ fouent virtutes, & ſanant vulnera. Scuto circundabit te veritas eius. i. lex eius euangelica circundabit te, & proteget ſcuto ſacramentorum, & articulorum, & præceptorum, & conſiliorum ad repellendas tentationes, & inſidias diaboli, & cauenda peccata quaſi dicat: ergo propheta ſi tu homo confugeris ad refugium Chriſti, & volueris in eo ponere habitaculum tuum: tũc ipſe ſcapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis, & ſcuto circundabit te veritas eius, prout dictum eſt, ſicut promiſit Moyſi: quando dixit. Ponam te in fo. & cætera, Exod. 33. Non timebis. Hic enumerat omnia pericula, & omnes miſerias de

A quibus Chriſtus liberauit omnes confugientes ſub vmbra ſcapularum, & alarum ſuarũ quos protexit ſcuto ſuæ veritatis, & gratiæ. Ad cuius euidentiam eſt notandum, ꝙ tentatio ſiue peccatum conſiſtit in quatuor gradibus. Nam primò præcedit cogitatio. Secundò ſequitur propoſitum. Tertiò actus peccandi. Quartò perſecutio. Cogitatio comparatur nocti: eò quod ſicut in nocte homo frequenter cadit: ita ex frequenti cogitatione, & delectatione homo frequenter cadit in propoſitum peccandi. Propoſitum verò comparatur crepuſculo, & tenebris: nam ſicut crepuſculum exit ex nocte, & eſt propè diẽ: ita propoſitum exit ex cogitatione, & eſt propè actum, & effectum: & iam imputatur ad peccatum. Operatio autem in hac parte comparatur diei: eò quòd iam peccatũ exiuit in clarum, & manifeſtum. Proſecutio autem, &
B duratio peccati iam comparatur meridiei: quia iam peccator non timet ſuam famã. Diabolus ergo primò inducit hominem in cogitatione peccati: & exinde detinet eum in con ſuetudine. Et hæc ſunt quatuor arma diaboli quibus hominem inuadit. Sed Chriſtus dedit nobis arma, et ſcutum legis euangelicæ cõtinentis omnes virtutes: quo reſiſtimus, & repellimus tentationes, & arma diaboli. Nam in lege euangelica reperies quomodo nõ debes cogitare de mundo: imo oportet ſemper orare: & quomodo nõ debes peccare, & ſi peccaſti debes ad pœnitentiam recurrere &c. Et ſi legem euangelicam ſectatus fueris: de facili diabolũ vinces, & à te repelles. Et ideo dicit ꝓpheta: Scuto circundabit te veritas eius. i. lex eius, & non timebis à timore nocturno.
C ſ. cogitationibus malis: nec à ſagitta volante in die, ſcilicet à peccato in actu. Nam ſicut arcus pellit ſagittam: ita propoſitum producit actũ peccãdi in clarum, & manifeſtũ. Nec timebis à negotio perambulãte in tenebris. Nam peccatum antequàm producatur in clarum, negotiatur: & agitatur in tenebris propoſiti, nec timebis ab incurſu meridiano. i. à peccato malæ conſuetudinis: quod iam non timet: nec veretur. infamiã: quaſi dicat. ſi munitus, & armatus, & circundatus fueris ſcuto legis euangelicæ: non timebis iſtos quatuor incurſus diaboli: & quatuor gradus peccatorum. Per iſtos etiam quatuor terminos intelliguntur quatuor genera peccatorum. Nam per timorem nocturnum intelligitur peccatum ignorantiæ neglectæ: & per negotium tenebroſum, peccatum auaritiæ, per ſagittam volantem in die, intelligitur peccatum luxuriæ. Per demonium meridianum intelligitur peccatum ſuperbiæ. Nam ſuperbus ab omnibus vult videri. Sed omnibus his peccatis, & armis diaboli reſiſtit lex euangelica: & eorum repellit incurſus, & ictus. vt patet per ſingula. Per laqueum autem venãtiũ poſſunt etiam intelligi omnia genera peccatorum, & tentationum, & per verbum aſperum omnia genera perſecutionum, & ſic martires in primitiua eccleſia, & omnes viri iuſti fuerunt liberati de laqueo diaboli, & de perſecutionibus, & minis tirannorum per Chriſtum.

Cadent à latere tuo mille: & decem milia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit.

Totum hoc legitur conſequutiuẽ: vbi mõſtrat, quòd abſque paſſione Chriſti, & lege euangelica nullus poterit ſaluari. Ideo dicit ꝓpheta ad virum iuſtum: quòd tanta eſt virtus paſſionis Chriſti, & ſacramentorum eccleſiaſticorum: & legis euangelicæ, & donorum ſpiritus ſancti: quòd ſicut per ipſam omnes ſaluãtur, & proteguntur: ita ſine ipſa nemo poteſt ſaluari, nec protegi. Nam in pugna huius mundi cadent mille à latere iuſti, & decem millia à dextris eius: ſed ad iuſtum talia mala non poſſunt appropinquare: eò ꝙ munitus eſt, & protectus ſub ſcapulis & alis, & ſcuto Chriſti. ideo dicit ꝓpheta. O Chriſtiane, & vir iuſte qui adiutorio Dei te commiſiſti: & armaſti armis Chriſti, & ſcuto eius te protexiſti in pugna huius mundi. cadent à latere tuo mille de infidelibus, & peccatoribus, & decem millia à dextris tuis, i. deſt omnes Iudęi, & pagani circumquaq; cadent victi à dextris, & ſiniſtris à diabolo, & carne, & mundo ſuperati. Et ſic omnes infideles peribunt: ad te autem talis plaga damnationis non appropinquabit, eò ꝙ diuino adiutorio te commiſiſti: & eius armis te muniuiſti, & ideo manebis, & euades liber, & victor. Item tu cum iſtis armis Chriſti munitus pugnabis contra diabolum, & membra eius, & infideles: & vinces eos, intantũ ꝙ cadẽt victi mille à latere tuo ſiniſtro: & decem millia à dexteris tuis, quaſi dicat. circunquaque omnes infideles cadent: ad te autem nullum malũ appropinquabit: ſed illæſus, & triũphator exibis. Et nota ꝙ apoſtoli, & martires quoſdam vincebant conuertendo eos ad fidem: ſicut fuerunt gentiles: & illi cadebant à dextris.

A à dexteris ipſorum. Et alios vicerunt temporaliter, & ſpiritualiter. ſi Iudæos qui manſerunt in ſua obſtinatione, & cęcitate: & iſti ceciderunt à ſiniſtris ſpiritualiter victi, & condemnatio ad pœnam perpetuã. Et ceciderunt etiã victi temporaliter: qa à propriis ſedibus expulſi ſunt: & ciuitas eorũ incenſa, & regnũ & ſacerdotum ablatũ: & vna pars eorũ trucidata, & alia captiuata, & diſperſa. Et iſti ponuntur ſub numero millenario, eò ꝙ fuerũt pauciores q̃ gentiles. Gentiles aũt cõuerſi ceciderunt ab idololatria ad latus dexterum. ſ. ad baptiſmũ per regenerationem. qui quidẽ baptiſmus procedit ex latere dextero Chriſti. iõ dicitur dextera pars eccleſiæ, & ad hãc partẽ ceciderunt gẽtiles qui dicuntur decem millia: eò ꝙ in decuplo fuerunt in maiori numero quã Iudæi. Eccleſia ergo oẽs ſibi ſubie
B cit. ſ. Iudæos ad ſiniſtrã, quos in captiuitate poſſidet tẽporaliter. Et gentiles ad dexterã: quos in ſalubri libertate, & obedientia regeneratos gubernat. Et iõ ſequir̃ quĩta vtilitas.

Veruntamen oculis tuis conſiderabis: & retributionem peccatorum videbis.

O vir iuſte, & retributionem peccatorum Iudæorum, & infidelium videbis: maximè in die iudicii: vbi peccatores, & obſtinati exiſtẽtes à ſiniſtris Chriſti: mittentur in ignem æternum. Fideles autem exiſtentes à dextris Chriſtus ſecum in vitam ęternam deducet. Et ſic iuſtus ibi videbit retributionem peccatorum. Hoc idem manifeſtè videmus oculis noſtris tàm ſpiritualibus, quã corporalibus. Nam oculis corporalibus videmus Iudæos per mundum diſperſos, & captiuos ſine regno, & ſacerdotio: & oculis mentis videmus eos cæcos: & maledictos: & intelligentia ſa-
C cræ ſcripturæ priuatos, & à bonis cæleſtibus alienos: & ad mortem perpetuam deſtinatos: & hoc in retributionẽ mortis, & paſſionis Chriſti. à qua ſententia videmus fideles immunes, & liberos. Et ideo ſequitur.

Quoniam tu es domine ſpes mea: altiſſimum poſuiſti refugium tuum.

Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quoniam tu es domine ſpes mea. quaſi dicat. iuſtus. O domine Ieſu Chriſte ego ſum liber à tali ſententia: & vici oẽs tentationes & peccata, & deieci malos à dextris, & ſiniſtris quoniam tu es ſpes mea, & refugium meũ: & ꝓtectus ſum, & munitus armis tuis. Et quia altiſſimum poſuiſti refugium, & fortalitium tuum. quaſi à mundanis eleuatum, D
& armis tuæ potentiæ munitum: ideo fui in eo ſaluatus, & liberatus quoniam nullũ malum culpę, nec flagellũ pœnę appropinquabit ad te: & ſic omnes iuſti qui habitant tecum in tabernaculo tuo ſaluabuntur, & liberabuntur ab omni malo culpę, & etiam flagello pœnæ. Et nota etiam quòd iſta particula poteſt dirigi ad quecunque virum iuſtum, & fidelem. Vnde dicit propheta. O vir iuſte, & fidelis: quia tu poſuiſti altiſſimum refugium tuum, ideſt quia non poſuiſti ſpẽ tuã in rebus terrenis, & infimis, & corruptibilibus: ſed in rebus altiſſimis, & cęleſtibus: & poſuiſti Chriſtum adiutorem tuum, & ad eius refugium confugiſti: ideo non accedet ad te malum culpę, & flagellum perſecutionis non appropinquabit tabernaculo tuo: ideſt eccleſię: i qua tabernaculũ elegiſti: quæ quidem eccleſia eſt tabernaculum fidelium. E
Vnde eſt notandum ſicut ait Saluator Matthæi 7. quòd eccleſia Dei eſt fundata ſupra firmam petram, qui eſt Chriſtus: in altiſſimis montibus: quia tota ſpes eius, & fiducia eſt in cęleſtibus: vbi expectat prẽmium. Ideo nec ventus nec flumina poſſunt eam proſternere: & perſecutiones temporales tirannorũ non valuerunt contra eam. Et licèt ad tempus fuerit afflicta: tamen finaliter permanſit victrix tempore Conſtantini: & hoc quia altiſſimum poſuit refugium ſuum. Ideo licèt flagella appropinquauerint ad corpora: & carnes martirum: quia eos corporaliter occiderunt: tamen non acceſſerunt vſque ad tabernacula: ideſt vſque ad animas, & conſcientias eorum in quibus Chriſtus reſidebat: quia firmi, & ſtabiles permanſerunt F
in fide. & ſic victores, & triamphatores extiterunt: & ſic vincebãt, & ſubiecerunt reges, & principes ipſi eccleſiæ. Et ideo licèt corpora morerentur, & trucidarentur: tamen tabernaculum eccleſię nunquàm fuit proſtratum in perſecutionibus tirannorum, & imperatorum: imo in fine ipſi tirranni, & imperatores fuerunt victi, & ſubiecti eccleſiæ. & ſic flagellum temporale nunquã appropinquabit tabernaculo domini quę eſt eccleſia, nõ ex lapidibus materialibus: ſed viuis, & ſpiritualibus conſtructa. Nec tale flagellum potuit ad animas martirum appropinquare: quæ quidem animę ſunt tabernaculum ſpiritus ſancti. Et ſic patet, ꝙ mille, & decem millia infidelium, & paganorum ceciderunt

victi

A victi à latere eccleſiæ: ſcilicet à dextris, & à ſiniſtris: & tamen ad eam non potuerunt appropinquare vt poſſent eam delere. Et ita finaliter quilibet vir iuſtus armis Chriſti munitus deiecit à dextris, & ſiniſtris mille, & decem millia tentationum:& ſic ad eum nõ potuerunt appropinquare, eò ꝙ altiſſimum poſuit refugium ſuum.

Quoniam angelis ſuis mandauit de te: vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.

In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Quia promiſſum eſt auxilium temporale omnibus fidelibus confidentibus in Chriſto, qui ſe diuino adiutorio committunt, vt dictum eſt ſuperius. quòd arma contra diabolum ſunt paſſio Chriſti: & eccleſiaſtica ſacramenta, & lex euangelica: quibus prouidit Chriſtus ſuis fidelibus: & eos armauit con-

B tra inſidias, & tentationes diaboli. Hic autem ponit quartum auxilium quę eſt cuſtodia angelorum, quos Deus tribuit fidelibus ad cuſtodiam hominum contra pericula temporalia,& etiam ſpiritualia. Vnde ſecundum Hieronymum ſuper Matth. 16. & ſecundum Auguſt. libro ſoliloquiorum, vnaquæque anima habet. Angelum à principio ſuæ creationis, & natiuitatis ad ſui cuſtodiam deputatum ratione animę, & ratione corporis. Et ratio eſt. Nam eiuſdem eſt facere, & conſeruare. Cum ergo Deus permiſerit diabolum homini inimicum à principio, & exordio mundi: eò quòd habet poſſidere locum quem ille per caſum perdidit: etiã ſemper diabolus conatur hominem deſtruere, non ſolum in anima ſed etiam in corpore: vellet enim ipſum interimere quando eſt in

C peiori ſtatu culpę, vt auferret ipſi locum pœnitentię: & ſic poſſet ipſum præcipitare vel aliud damnum ipſi inferre per ignem aut aquam: & quouis alio modo: poſtquàm habet poteſtatem ſuper elementa: cum ſit vnũ corpus. Item poſſet hominem multipliciter affligere vt deduceret ipſum ad blaſphemiã vel deſperationem: & maximè: quia homo eſt ſubiectus multis miſerijs, & infirmitatibus: & habet liberum arbitrium claudicatum: vt ait Auguſt. ideo eſt ipſi neceſſaria cuſtodia Angelorum, vt liberet ipſum ab huiuſmodi periculis corporalibus: & etiam à tentationibus occultis, & ſpiritualibus, & ne cadat in diuerſa genera vitiorum. Ideo dicit hic: continuando literam cum ſuperiori verſu.

D Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quare, & quo adiutorio ſ' reſpondet quoniam angelis ſuis Deus mandauit, i. mandatũ dedit eis de te: vt cuſtodiãt te in omnibus vijs tuis in hoc mũdo, & via: quia in patria non erit neceſſaria cuſtodia vbi nullũ erit periculũ, ſed erũt angeli ad ſocietatem felicitatis. Et deſcribit quinq; pericula, quibus liberant angeli homines. Nã primò liberant hominem ne forte offendat pedẽ ſuum ad lapidẽ. Per pedem intelligitur pars corporea. Nam anima dicitur caput hominis, quia regit corpus: ſed corpus dicitur pes animæ: quia cum corpore anima mouetur, & operatur, & exercet omnia opera, & tangit terrena: ideo Deus dedit angelũ homini: vt ipſum cuſtodiat quò ad corpus ne lædatur, & offendat pedẽ ſuum ſ. corpus ad lapidem ſiue aliquã corporalem lęſionem, & damnum: & caueat omnia genera periculorum, & damnorum corporaliũ: quæ p lapidem intelliguntur. Nã ſi non prohiberet angelus cuſtos, diabolus poſſet hominem lædere: aut in aquis ſuffocando: aut igni comburendo. aut præcipitãdo. Vnde angelus nõ ſolum prohibet diabolum, & cohibet eius poteſtatem contra hominem: ſed multiplici via hominem inſtruit: & cautum reddit ne in huiuſmodi pericula incidat: vt multiplici colligimus exemplo: Ideo ſubdit. In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Vnde nota etiam ꝙ ſenſualitas, quæ dicitur pes animę primò læditur, & vincitur à lapide tentationis. Exinde voluntas rationalis conſentiendo ſenſualitati læditur, & vulneratur à culpa: à qua læſione præſeruatur ex cuſtodia angelorum. Item per lapidem poteſt intelligi Chriſtus, quem offendimus quotieſcunque peccamus. E

Super Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis: & conculcabis Leonem, & Draconem. F

Sed quia cuſtodia angelorum non ſolum liberat à periculis carnalibus: ſed etiam à periculis culpæ ſpiritualis animæ: ideo deſcribit hic quatuor pericula ſiue mala à quibus anima læditur: quę deſignatur per quatuor animalia in hoc verſiculo memorata: quæ ſunt Aſpis: Baſiliſcus: Leo: & Draco. quorum nomina gerit diabolus. Nam ipſe dicitur Aſpis: inquantum reddit hominem ſurdum, & cęcum per peccatum. Nam ponit caudã vitiorum in auribus hominis: ne audiat voces incantantis ſapienter, ideſt ne audiat exhorta-

A exhortationes, & doctrinam euangelicam.
Et ſuper oculos ne videat, & ne conuertatur.
Dicitur etiam Baſiliſcus inquantùm ſuo veneno inficit hominem in peccato. Dicitur
autem Leo inquantùm iraſcitur. Dicitur
Draco inquantùm occultè inſidiatur. Item
dicitur Aſpis inquantùm inducit ignorantiam craſſam: & perpetratam. Dicitur Baſiliſcus inquantùm inducit luxuriam: & inficit concupiſcentiam hominis, & incitat ad
luxuriã. Dicitur Leo inquantùm incitat ad
irã, & ſuperbiã. Dicitur Draco inquantũ incitat ad auaritiã, & ambitionem: quæ omnia
deuorant hominem. Per oppoſitũ autem angelus cuſtos occulte perſuadet, & conſulit
homini: vt caueat huiuſmodi peccata, & reſiſtat tentationibus diaboli. Ideo dicitur in
litera nõ ſolum non offendas ad lapidem pedem tuum: cum auxilio: & cuſtodia angelo-
B rum: ſed etiam ſuper Aſpidem, & Baſiliſcum
ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem: ideſt omnia iſta genera peccatorum:
& tentationum vinces, & ſuperabis cum præſidio, & cuſtodia Angelorum. Notandum eſt
quòd iſtum ordinem tenuit diabolus quando voluit ipſum Chriſtum tentare. Nam ipſe fuit Baſiliſcus inquantùm ipſum voluit inficere peccato gulæ: quia non auſus eſt ipſum tentare de luxuria: quia ſciebat ipſum
non eſſe conceptum in originali peccato: vnde ineſt nobis fœditas libidinis, & concupiſcentia carnis: ideo voluit ipſum tentare de
gula ſicut tentauit Adam. vt exinde poſſet
inducere ad alia peccata carnis. Secundò fuit
Leo inquantùm tentauit ipſum de vana gloria, & ſuperbia: quando dixit. Mitte te de-
C orſum, & non ſolum ibi fuit Leo: ſed etiam
Baſiliſcus, & Aſpis. quia voluit ipſum inficere ignorantia diſpoſitionis hæreticę prauitatis: quando allegauit ipſi ſuperiorem
verſum: ſcilicet Angelis ſuis Deus mendauit de te &c. Nam ſicut induxit ignorantiã,
& hęreſim in primis parentibus falsò interpretando verba Dei qui dixerat: Qua hora
comederitis morte moriemini: & diabolus
falſò interpretatus eſt, dicens. Nequaquàm
moriemini: ſed eritis ſicut Dii: ſcientes bonum, & malum: ita pariter ipſe diabolus
conatus eſt peruertere: & falſò interpretari
dictum, & ſcrpturam ſpiritus ſancti: cum allegauit Chriſto iſtum verſum: ſcilicet Angelis ſuis &c. & hoc multipliciter. Nam hoc
non erat dictum de capite Chriſto; cum

non indigeret cuſtodia Angelorum, quia D
erat cuſtos eorum, & dominus ſecundum
communem opinionem. ſed hoc dictum
erat de homine viatore &c. Imo inducebat maiorem hæreſim, & cęcitatem ignorantiæ, & venenum. Nam cuſtodia Angelorum
data eſt homini ad cauendum ea, quæ non
ſunt in poteſtate hominis: & maximè a nocumentis diaboli tàm corporalibus, quàm
ſpiritualibus: ſed non ad cauendum ea, quæ
ſunt in poteſtate, & libero arbitrio hominis.
ſed ſeipſum occidere eſt in poteſtate hominis: & in ſuo libero arbitrio: ideo tunc Angelus non liberat hominem à tali periculo
corporali: poſtquã homo poſſit cauere: quia
Angelus ſolum datus eſt ad prohibendum
extranea pericula non propria: quia iam liberũ arbitrium, & naturalem appetitum eſſendi, & permanendi habet vnuſquiſque ex E
natura. Et diabolus ergo volebat decipere
Chriſtum: allegando illam ſcripturam, & falſo modo interpretando: quia Deus mandauit Angelis: vt cuſtodiant hominem in omnibus viis ſuis à periculis extraneis corporalibus: & non à propriis periculis: quia iam habet liberum arbitrium, & naturalem appetitum ſe cuſtodiendi à propriis periculis, &
iſto modo diabolus decepit Heroem monacum Aegiptium: qui ſeipſum in puteum pręcipitauit: vt narrat Caſſianus in collationibus patrũ. Secundò eſt notandũ, quòd Deus
non ſolum deputauit Angelos ad cuſtodiam
particularium hominum: ſed etiam Ciuitatum, & Regnorum, & communitatum, &
totius eccleſiæ, & ſic non ſolum dedit eccleſiæ merita paſſionis Chriſti. & ſacramẽta, &
legem euangelicam in dotem, vt ſe defendat
à diabolo: ſed etiam dedit ipſi cuſtodiam Angelorum: vt eam defendãt, & liberent à ti- F
rannis, & inimicis, & infidelibus, & hęreticis
qui ſunt membra diaboli. Vnde quatuor
genera inimicorum infeſtarunt: & infeſtant
eccleſiam: quæ intelliguntur per illa quatuor animalia prędicta. Nam prima perſecutio fuit ſinagogæ. quæ intelligitur per aſpidem: conati enim ſunt Iudæi percutere eccleſiam cęcitate, & ignorantia in principio:
& ſic perſecuti ſunt Apoſtolos: ſed Petrus per
Angelum liberatus eſt de carteribus, & ſic
Angeli liberarunt Apoſtolos de manibus Iudæorum in prima perſecutione. Secundò
infeſtauit eccleſiam Leo ſcilicet impetus
tirannorum; ſed in fine liberata eſt tempo-

A re Conſtantini opere angelorum. Tertiò inſeſtauit eccleſiam Baſiliſcus, ſcilicet prauitas hęreticorum: quæ ſuo veneno multos infecit & ſauciauit: ſed multipliciter fuit liberata ꝑ doctores. Quartò infeſtabit eam draco Antichriſtus, & cœtus hypocritarum. Erit enim Antichriſtus ſimul aſpis, & Baſiliſcus, leo & draco. f. Iudęus, & Hæreticus, & tirãnus & hypocrita, & ſic vaſtabit eccleſiam: ſed non totaliter delebit: imo miniſterio angelorum in fine comminuetur, & interficictur, & eccleſia præualebit, & triũphabit. Et ideo ad hunc intellectum applicatur tota litera prædicta. Vnde propheta apoſtrophat ad eccleſiã Chriſti, dicens. O eccleſia quia altiſſimum poſuiſti refugium tuum, & ſpem tuam in Chriſtum: ideo non accedet ad te malum, & flagellum perſecutionis nõ appropinquabit tabernaculo tuo: quoniam angelis ſuis Deus mandauit
B de te &c. Et ſic ſuper Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis &c. ideſt, cum auxilio angelorum tu vinces, & ſuperabis malitiam Iudæorum, & venenum hæreticorum, & conculcabis ſuperbiam tyrannorum, & tuæ ditioni ſubiicies & cõculcabis iniquitatem Antichriſti, & eius ſequaciũ, & fautorum: quia finaliter omnes vinces, non ſolum ſpiritualiter: ſed etiam tẽporaliter. Nam portæ inferi non præualebunt aduerſus eccleſiam, quæ licèt fluctuabit: tamen nunquàm ſubmergetur nauicula Petri. Nam ſemper cuſtodia, & miniſterio angelorum liberabitur.

Quoniam in me ſperauit liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipſo ſum in tribulatione: eripiam eum & glorificabo eum.

C *Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.*

Hic propheta ex parte, & in pſona Chriſti promittit adimplere omnia ſupradicta in pſ. præcedente, & in iſto. Ad cuius euidentiam eſt aduertendum, ꝙ propheta Dauid contẽplando orõnem Moyſi, & promiſſionẽ à Deo ipſi factam: præuidit totum miſteriũ incarnationis, & noſtræ redemptionis, ideo fecit pſa. præcedentem, in quo fecit illas quinque petitiones: puta vt Chriſtus acceleraret aduẽtum ſuum, vt fieret noſtrum refugium. Et ne repelleret nos à ſuo refugio: ſed liberaret nos ab omni miſeria. Et in prima parte huius pſalmi inuitauit totum genus humanum, & omnes, vt confugerent ad hoc refugium in quo omnes debebant ſaluari: & ab omni miſeria D liberari: vt ſupra oſtenſum eſt, ſed quia in tali oratione, & contemplatione fuit ipſi reuelatum, & iterum cum certitudine fuerunt reuelata ipſi omnia promiſſa, quæ petierat in pſ. præcedenti, & quę dixerat in prima parte huius: ideo in hac vltima parte introducit Chriſtum loquentem, & cum affirmatiue promittẽtem adimplere omnia, quæ promiſit Moyſi in illa oratione. Exo. 33. & etiam omnia quæ petit Dauid in pſal. præcedẽti. & omnia illa quæ promiſit Dauid in hoc pſalmo cuiqꝫ diuino adiutorio ſe committenti. Vnde dixit Chriſtus: Quoniã ſperauit. Quaſi dicat, ego promiſi Moyſi, ꝙ ego venirem in carnem ad liberandum genus humanũ, & promiſi oſtendere ipſi gloriam meam, & promiſi miſereri venientibus ad me, & eos reponere in forami E ne petræ. Et promiſi eis oſtendere humanitatem meam. Et omnia iſta tu Dauid petiſti in perſona totius corporis miſtici in pſal. præcedenti, & omnia iſta tu promiſiſti veniẽtibus ad me, & committentibus ſe adiutorio meo. Nam promiſiſti eis, quòd ego obumbrarem eis ſub ſcapulis meis, & protegerem eos ſcuto, & ſub pennis meis, & liberarem à timore nocturno & à ſagitta volante in die, & à dæmonio meridiano: &c. Et ideo dico tibi, & promitto, ꝙ quicunque poſuerit ſpem ſuam in me, & fecerit quod tu conſuluiſti in hoc pſalmo: dico tibi quòd talis vir iuſtus nõ erit deceptus: imo liberabo eum ab omni miſeria, quoniam in me ſperauit, ideſt: quia ſe cõmiſit meo adiutorio, & refugio per ſpem firmam: & protegam eũ ſub ſcapulis, & alis. & ſcuto meo: & hoc quia cognouit nomen meum per fidem, quod eſt Ieſus, ideſt ſaluator: F ideſt quia cognouit, & confeſſus eſt me eſſe verum Deum, & hominem, & ſaluatorẽ, & Meſſiam in lege promiſſum. Inſuper exaudiam eum in omni petitione, eò quòd clamauit ad me cum deuotione, & caritate, & ideo ero cum ipſo in tribulatione, quia veniam in carnem ſicut promiſi, & eripiam eum de captiuitate diaboli, & ab omnibus miſeriis ſupradictis tàm corporalibus quàm ſpiritualibus: & etiam glorificabo eum in die iudicii reſuſcitando in corpus glorioſum, & ſic erit liberatus ab omni miſeria corporali, ſcilicet ab omnibus infirmitatibus, & mortalitate te, & paſſibilitate: quia corpus glorioſum, eſt liberum ab omnibus ſupradictis, & ſic longitudine dierum, replebo eum: quia viuet

A uet in æternum in patria cęleſti:eò ꝙ erit im mortalis,& impaſſibilis,& oſtendam illi ſalu tare meum.Nam per oculos corporeos v ide bit humanitatē meam:& oculis mentis vide bit facialiter diuinitatem: & ſic erit perfectè beatus:& ſic non erit fruſtratus deſiderio ſuo. Nam ſicut in vita ſua credidit, & ſperauit in me:& habuit fidem,ſpem,& caritatem:ita in patria habebit claram viſionem,& protectio nem:& fruitionem de me:in quibus conſiſtit vera felicitas. Ex ſupradictis poteſt patere cuicunq; diligenter conſideranti,& ſpecu lan ti:ꝙ Dauid fecit pſalmū præcedentem:& iſtū ſequentem contemplando orationem Moy-ſis & promiſſionem ipſi à Deo factam.Exod. 33.Nam in pſalmo præcedenti Dauid petiit ea quæ fuerunt promiſſa in illa oratione: & in vltima parte huius pſalmi introducit Chri ſtum omnia ſupradicta confirmantem,& ad

B implere promittentem:ſicut in veritate Chri ſtus adimpleuit in ſuo aduentu per ſuam prę dicationem,& paſſionem,& reſurrectionem, & aſcenſionem.Et ideo nos in hac eccleſia vl tra ſenſum propheticum cantamus illū pſal mum quotidie moraliter in completorio: quia continuè nos committimus adiutorio Chriſti: vt poſtquam nos redemit velit nos liberare a tentationibus inimici: & totaliter in ſua gloria collocare:& etiam in die iudicii cum ſuis ſanctis in cœlo glorificare. Ex hoc pſalmo colliguntur nouem concluſiones. Prima concluſio: ꝙ quicunque habitat, & commoratur in hac eccleſia militanti per gratiam ſub protectione Chriſti, liberabitur à laqueo peccati,& à ſententia aſpera data in Adam:& à verbo,& ſententia aſpera quæ da

C bitur damnatis in iudicio: cum dicetur. Ite maledicti &c.Secunda concluſio:quòd qui-cunque habitat in hàc eccleſia ſub protectio ne Chriſti:erit obumbratus,& ſeptus ſcapu-lis,& ſub alis Chriſti. Nam Chriſtus in die paſſionis poſuit ſcapulas in cruce: obrum-brans,& protegens fideles: obiiciens corpus contra diabolum: ſicut vacca protegit fi-lium à tergo obiiciens ſe contra lupum.Ter-tia concluſio:quòd Chriſtus protexit, & li-berauit fideles ſuos in cruce:ſicut gallina li-berat,& protegit pullos ſuos ſub alis. Nam ſicut gallina primò recipit oua aliena:ſecun-dò viuificat pullos proprio ſudore,& ſangui ne:tertiò liberat de vnguibus milui: quartò paſcit eos,dirigit in paſtu: ita pariter Chri-ſtus primò recepit filios quos Adam carna-liter genuit mortuos in peccato. Secundò D eos proprio ſanguine viuificauit, & fouit. Tertiò eos de raptu diaboli liberauit.Quartò eos continuè pabulo eccleſiaſticorum ſacra-mentorum,& cibo ſpirituali ſacræ ſcripturæ paſcit, & nutrit. Quarta concluſio: quòd qui habitat in hoc diuino refugio,& taberna culo eccleſiæ,non timebit à timore noctur-no:id eſt à peccato cogitationis: nec à nego-tio tenebroſo: id eſt à peccato propoſito, & deliberato:nec à ſagitta volante in die: id eſt à peccato in actu commiſſo:nec ab incurſu, & dæmonio meridiano:id eſt à peccato malæ conſuetudinis. Item non timebit à peccato negligentiæ:nec auaritiæ: nec luxuriæ: nec ſuperbię:quæ ſunt arma qbus diabolus ſau-ciat hominem.Et ratio eſt.Nam eccleſia ha-bet arma contraria:quæ ſunt eccleſiaſtica ſa-craměta:ad deſtruenda,& delenda omnia ſu pradicta peccata. Quinta concluſio, quòd E omnes Iudæi, & infideles cadent vulnerati, & ſauciati veneno peccati à dextris, & ſini-ſtris ipſius iuſti fidelis:tamen non appropin quabit iuſto talis peſtis.Sexta cōcluſio:quòd quia refugium eccleſiæ eſt fundatum ſupec altam petram qui eſt Chriſtus: ideo malum culpę,et pęnæ æternæ nunquàm accedet ad virum iuſtum in illo refugio,et tabernaculo habitantem.Septima concluſio: ꝙ vir iuſtus habitans in tabernaculo eccleſiæ, nō ſolum liberat à peccato, et pœna æterna p eccleſia-ſtica ſacramenta;ſed ēt liberatur à periculis corporalibus,et dirigitur in hac vita per cu-ſtodiā Angelorum.Octaua concluſio: quòd vir iuſtus habitans in hoc refugio Dei cōn-culcabit aſpidē:et baſiliſcum:et leonē:et dra F conem: id eſt vincet,et ſuperabit cecitatem, venenum luxuriæ:et iram,et auaritiam dia-boli:quia nec iſta vitia, nec diabolus poterūt iuſto per illa vitia nocere. Nona concluſio: quòd quilibet vir iuſtus qui inuocauerit no men domini Ieſu,et confeſſus fuerit Chriſtū eſſe ſaluatorem,et ſeruauerit legem eius,libe rabitur ab omni malo: et Chriſtus proteget eum ſub alis,et ſcapulis ſuis, et exaudiet eū in omni tribulatione,et petitione:et glorifi-cabit eum Chriſtus poſt hanc vitam:et tan-dem dabit ei vitam æternam. Ex ſupradictis patet ꝙ Dauid in hoc pſalmo nil aliud vult innuere:niſi oſtendere quomodo ille qui ha bitat in adiutorio, et ſub gratia Chriſti, et commoratur ſub protectione eius et totaliter ponit ſpem ſuam in eo:ille talis conſequetur

ſeptem

A ſeptem bona vel octo: & liberabitur de ſeptē periculis. Nam primò liberabitur de laqueo venantium dæmoniorum: & à verbo, & ſententia aſpera in Adam: & à verbo aſpero qđ dicetur damnatis in die iudicii. Secūdò Chriſtus obumbrabit ipſum ſcapulis ſuis in cruce: & cooperiet ſub pennis, & alis ſuis: & viuificabit, & fouebit, & nutriet, & cuſtodiet eū: ſicut gallina pullos ſuos. Tertiò circundabit, & proteget eum ſcuto legis euangelicæ, & eccleſiaſticorum ſacramentorū, & ſic nō timebit à timore nocturno peccatorum, & tentationum. Quartò quia mille ex Iudęis, & decem millia ex gentilibus, & ſarracenis cadent à latere eius vulnerati peccato originali, & actuali: tamen ad eum non appropinquabit illa peſtis. Quintò infideles multis flagellis corporalibus, & ſpiritualibus flagellabuntur: quæ flagella non appropinquabūt
B ad tabernaculum, & altiſſimum refugium fidelium. Sextò, quòd Deus dabit angelos, & ſpiritualem cuſtodiam fideli: vt cuſtodiāt eum in omnibus viis eius. Septimò, quòd omnis fidelis ambulabit ſuper Aſpidē & Baſiliſcum, & conculcabit Leonem & Draconem. Octauò, quòd finaliter poſt hanc vitam Chriſtus glorificabit omnes iuſtos in longitudine dierum, & vitam æternam. Et in his ſupradictis conſiſtit tota ſententia, & intelligētia huius pſalmi, prout expoſitus eſt,

PSALMVS. XCI.

***B**onum eſt confiteri domino: & pſallere nomini tuo altiſſime.*

Ad annunciandum mane miſericordiam tuam: & veritatem tuam per noctem.

C *In decacordo pſalterio: cum cātico in citara.*

Titulus. Canticū pſalmus in die ſabbati. Dicitur autem, Canticum pſalmus: quia ſimul cantabatur voce humana, & inſtrumentis muſicis. ſ. pſalterio, & citara. Additur aūt, In die ſabbati: quia tali die cantabatur. Sed hic non exprimitur eius autor, nec materia: ſed communiter dicunt Hebræi moderni, ꝙ Moyſes fecit hunc pſalmū pro beneficio creationis: & ideo cantabatur in die ſabbati eò ꝙ tali die quieuit Deus ab omni opere quod patrarat. de quibus operibus fit memoria in hoc pſal. Rabi Camhi vero dicit, quod Adam hariſon fecit hunc pſalmum: non ꝙ ipſe fecit, ſed ꝙ Dauid fecit ipſum in perſona ipſius Adam, & ſic Adam loquitur in iſto pſalmo in perſona totius poſteritatis. cuius cauſam D
aſſignat. Dicit enim ꝙ Adam fuit creatus in die veneris, quaſi hora tertia: & peccauit hora vndecima. Et hora 12. fuit expulſus, & ad mortē condemnatus: & ſic manſit in fletu, & planctu per totā illam diē, & noctē vſque ad diē ſabbati de mane: i qua fuit ipſi remiſſa culpa: & ad pœnitentiā receptus, & tunc incepit conſiderare opera domini ſ. vniuerſitatē creaturarū: & ſic factus lætus in die ſabbati: incepit canere, & pſallere, dicens. Bonum eſt confiteri dño: & pſallere nomini tuo altiſſime. vt dicit vltra ꝙ Adā præuidit in ſpiritu totū diſcurſum filiorū ſuorum vſque ad Meſſiam. cuius regnū debebat exaltari ſicut vnicornis: & maxime proſperari in multitudine filiorū. Et ſic gloſat illum pſalmum de tēpore Meſſię, & proſperitate eius. Cuius poſitio licet ſit aliqualiter vera inquantùm dicit ꝙ iſte pſalmus, & omnes ſequentes vſque ad C. loquū- E
tur de tempore Meſſiæ: tamen dicit falſum, & erroneum inquantùm, quod eſt iam præteritum expectat futurum, & hoc accidit: quia non eſt plantatus in domo domini per baptiſmum, & ſic non poteſt florere in vera intelligentia ſacræ ſcripturæ. vt patebit infra. Et ideo eſt dicendum ꝙ Dauid fecit hūc pſalmum ſicut omnes alios: in quo introducit ad loquēdum ipſum Adam miſticum Ad cuius euidentiam eſt primò notandum, & aduertendum: quòd iſte homo miſticus incipiens à primo homine prout habebat fidem Chriſti: habuit ſuas ætates ſicut dictum eſt in prologo, & ita ſimiliter ipſa lex diuina prout incepit ab Adam vſq; ad iudicium habuit ſua ſęcula, & ſuos dies. Et ideo tota vltima ætas, ſ. temporis gratiæ, in quo venit Chriſtus, dicitur ætas vltima ipſius hominis vel ipſius eccleſiæ in hac vita. Et dicitur ſenectus eius. ſ. F
illius hominis miſtici: in qua ſenectute iſte homo fuit proſperatus, & exaltatus per gratiā Chři. Et dicit properatus in ſua ſenectute: cū in tota ſua iuuētute ab expulſione paradiſi vſq; ad aduētum Chriſti ſemper fuit à diabolo multipliciter afflictus. Item iſta vltima ætas dicitur etiā ſabbatum ipſius legis. in quo ſabbato quieuit iſte homo miſticus per gratiā: & fuit exaltatus, & redemptus p miſericordiā, & de captiuitate ductus. Per oppoſitum diabolus cū ſuis mēbris, & toto cætu infidelium, quæ dicitur ciuitas diaboli, fuit deiectus, & proſtratus per iuſtitiā. Vñ Chriſtus ad hoc venit cū humilitate: vt deiiceret & de-

A poneret ſuperbus per iuſtitiam,& exaltaret, & vocaret humiles per pœnitentiam,& hoc eſt vnum de maioribus operibus, quæ fecit Deus.Et ſic noſtra redemptio fuit exaltatio humilium,& depreſſio ſuperborũ : & de hoc miſterio virgo Maria fecit illud canticum: quod incipit . Magnificat anima mea dominum.quod quidem canticum memoratur in hoc pſalm. imo de illo cantico factus eſt iſte pſ.vt patebit. Nam præuidẽs Dauid in ſpiritu qualiter in ſuo aduentu hoc eſt vltima ętate,quæ dicitur ſabbatum mundi, & ſenecta hominis miſtici,redemptor noſter Chriſtus debebat deiicere,& proſternere diabolum cũ tota eius ciuitate,& membris per iuſtitiam , & debebat exaltare humiles,& facere eos mẽbra ſua per miſericordiam.Cantat ergo Dauid in hoc pſalmo miſericordiam qua Chriſtus exaltauit eccleſiã,et humiles fideles ſuos

B poſt multas, & magnas perſecutiones:& maximè decantat proſperitatem eccleſiæ,& iuſtitiam, & punitionem qua puniuit,& depreſſit ſuperbos Iudæos,& tirannos perſecutores eccleſiæ.Hanc ergo iuſtitiam,& hanc miſericordiam decantat Dauid in hoc pſal.in quo duo facit.Nam primò promittit hanc miſericordiam,& iuſtitiam cantare in aduẽtu Chriſti in perſona ipſius hominis.Secundò reddit cauſam.ibi.Quoniam delectaſti me domine. Quantum ad primum,dicit.Bonum eſt confiteri domino.i.iuſtum , & dignum, & debitũ erit confiteri,& laudes exhibere tibi domine Ieſu Chriſte,& pſallere. i. cum inſtrumentis muſicis cantare nomini tuo Ieſu ò altiſſime. Ad cuius intellectum eſt notandum , ꝙ totũ tempus gratiæ dicitur mane reſpectu leg.ve. quæ dicebatur nox:in qua iſte homo miſticus non poterat cantare canticum lætitiæ,eò

C ꝙ erat in afflictione peccati , & per iuſtitiam condemnatus,ſed in tempore gratiæ,quia iã eſt dies,iam cantat canticum lætitiæ, liberatus per gratiam, & miſericordiam Chriſti.Et ideo ſubdit ꝓpheta.Ad annunciandum mane miſericordiam tuam.Quaſi dicat:ꝙ bonũ eſt canere,& pſallere,& annũciare in mane . i.in die gratiæ annunciare miſericordiam Chriſti,qua liberauit nos de poteſtate diaboli,& exaltauit nos per gratiã.Et ſequitur : Et veritatem tuam per noctem.Vnde nota,ꝙ veritas hic ſumitur pro iuſtitia.Nam ſicut verum ſiue veritas dicitur adæquatio rei ad intellectum,& econtra,inquantùm intellectus non deuiat à re : ita iuſtitia dicitur inquantũ non deuiat a rectitudine,& illa iuſtiſſima re D gula:Nullum bonum irremuneratũ, & nullum malũ impunitum.Et quod tibi vis,alteri fac,& quod tibi non vis, alteri non facies. quod eſt vnũ principiũ naturale, & morale , & ideo tunc iudicium dicitur verum, quãdo eſt iuſtum , non deuians ab illa regula.Et ſic caritas dicit iuſtitia.Et iõ dicit:hic:ad annũciandũ veritatẽ. ſ. iuſtitiã per noctẽ.i.tẽpore legis. Sed melius eſt, ꝙ per noctem intelligatur dies iudicij in quo iudicabuntur ſuperbi,& infideles ad damnationem perpetuam & noctem inferni.Et ẽt per iſtam noctem intelligitur totum tempus ab aduentu Chriſti vſq; ad iudiciũ:quod quidẽ tẽpus ſicut dicitur dies reſpectu fidelium,eò ꝙ receperunt lumẽ,& ambulant in die , ita idẽ tẽpus dicitur nox reſpectu Iudæorum modernorũ,qui nõ recipiendo Chriſtum perdiderunt lumen fi- E dei quod ante habebant,& ceciderũt in cęcitatem,& ignorantiam,& ſic ambulant in nocte.Et ſic ſicut nos per miſericordiã fuimus illuminati,ita illi per iuſtitiam fuerunt occęcati,& obtenebrati propter ſuam ſuperbiam,et malitiam, & inuidiam,quia occęcauit eos malitia eorum,ne intelligerent ſacramẽta Dei , quia noluerunt eſſe humiles,ſed ſuperbi.Dicit ergo Dauid in perſona totius eccleſiæ ſiue corporis miſtici.Bonum eſt cõfiteri domino &c.i.iuſtum erit annunciare miſericordiam tuam in mane.i.tempore gratiæ,in quo illuminaſti,& exaltaſti humiles p miſericordiã. Et bonum erit etiam cantare,& annunciare veritatem. i. iuſtitiam tuam per noctem Iudæorum,in qua occæcaſti eos,& deieciſti per iuſtitiam . Etiam eſt notandum , ꝙ ſicut per mane intelligitur totũ tẽpus gratiæ , ita per noctẽ pñt intelligi totũ tẽpus le.vet.Nã ſicut F nos cantamus miſericordiam Dei quá recipimus : ita illi cantabant veritatem quam prophetiæ prænũciabat.Itẽ ẽt per ly mane põt intelligi tempus proſperitatis,& per noctem tempus aduerſitatis. Quaſi dicat,ꝙ bonũ eſt cõfiteri domine ad annunciandũ miſericordiã tuã in tẽpore proſperitatis,& veritatem ſiue iuſtitiam in tẽpore aduerſitatis. Deinde cũ ſubdit,In pſalterio:oſtendit quõ iſte cantus,& annunciatio cantabitur , & fiet cum duobus inſtrumentis muſicis. ſ. in pſalterio decacordo.i.in pſalterio, 10.cordarum,& citara ſimul cum cantico humano.Ad cuius intellectum eſt notandum,ſicut dictum fuit in principio, quòd pſalterium eſt inſtrumentũ muſicum

A muſicum quadratum habens. 10. cordas: & citara eſt inſtrumentũ triangulare habens quatuor cordas principales. Eſt autem verum ꝙ in hoc verſu. Hæbrei faciunt differentiam inter pſalterium, & decacordum. Nam dicũt ꝙ decacordum eſt inſtrumentum 10. cordarũ: & pſalterium eſt multarum cordarum. Citara autem eſt aliud inſtrumentum triangulare, & ideo in hębreo ponitur dictio cõiunctiua inter decacordum, & pſalterium. Dicitur enim: In decacordo, & pſalterio, & ſic aſſignãtur tria inſtrumenta. ſ. decacordum, & citara, & pſalterium. Sed in hoc non eſt vis: ſed magis eſt inſudandum circa miſterium: quod figurabant iſta inſtrumenta. Nam inſtrumentum decacordum ſignificabat totum euangelium: in quo cõtinentur 10. miſteria Chriſti. ſ. incarnatio: natiuitas: baptiſmus: prædicatio: miraculorum operatio: mors ſiuę paſſio: re-
B ſurrectio: aſcenſio: ſpiritus ſancti miſſio: & euangelii per totũ orbem promulgatio. Iſtæ ſunt decem cordę inſtrumenti ſiue pſalterii euangelici. Et hoc inſtrumentũ ſiue pſalteriũ cantat, & perſonat quotidie eccleſia per totũ orbem terrarum. Similiter per pſalterium 10. cordarum intelligitur canticum quod cantauit timpaniſtria noſtra virgo Maria in domo Eliſabeth: quando dixit. Magnificat anima mea dominum. illud enim canticum dicitur pſalterium decem cordarum: eò ꝙ continet 10. verſus: quod quidẽ pſalterium, & canticũ fabricauit virgo Maria: & primò cantauit, & exinde quotidie cantat eccleſia in veſperis. Quod præuidens Dauid in ſpiritu: dicit in iſta parte. Bonũ eſt confiteri domino: & pſallere miſericordiam in pſalterio decem cordarum: & hoc in mane. i. in die gratiæ. quaſi di-
C cat: ꝙ magna lætitia erit in mundo tempore gratię. Nã cum virgo Maria timpaniſtria noſtra: & primum membrum eccleſiæ incipiet cantare pſalterium 10. cordarũ: ſiue incipiet annunciare miſericordiam tuam in pſalterio 10. cordarum. quando dicet. Magnificat anima mea dominum: tunc tota eccleſia perſonabit illud pſalterium: & cantabit illud canticum per totum mane. i. per totum diem gratiæ. Et etiam cantabit eccleſia totum pſalterium euangelicum 10. cordarum. i. continẽs decem ſupradicta miſteria. Et cantabit etiam cum citara: quod eſt triangulare inſtrumentum: per quod intelligitur trinitas perſonarum in diuinis: vel intelligitur trinitas virtutum teologalium. ſ. fides, ſpes, & caritas. Nam
D iſtę tres virtutes includunt totam legem euãgelicam. Nam omnia quæ cõtinentur in lege euãgelica: aut pertinẽt ad fidẽ: aut ſpẽ: aut ad caritatem: quia nihil docetur in euãgelio: niſi quod credẽdũ: aut diligẽdũ: aut ſperandũ: vt ait Augu. in enchiridio: & ſic eccleſia cantat hodie euangelium cum pſalterio 10 cordarum: & cum citara: vt dictum eſt. Et cantat etiam pſalterium 10. cordarũ ipſius virginis Mariæ quotidie in veſperis: & cantat etiam citaram Simeonis. ſ. Nunc dimittis ſeruum tuum domine: quod eſt canticum continens quatuor cordas. ſ. quatuor verſus. & hoc cantat in completorio. Et hoc eſt ergo pſalteriũ virgineum, & euangelicum: & hæc eſt citara euangelica: de qua dicit Dauid in hoc pſalmo. In pſalterio Decacordo &c. Vnde debet ſic ordinari litera. Bonum eſt confiteri domino: & pſallere nomini tuo altiſſime. ſ. in Decacordo pſalterio cum cantico, & citara. Et
E ſubdit illud quod intendit cantare: quia intendit cantare miſericordiam, per quã Chriſtus exaltauit humiles: & veritatem ſiue iuſtitiam: per quam deiecit, & puniuit ſuperbos. Et ideo ſi benè volumus conſiderare: videbimus ꝙ iſte pſalmus eſt figura illius cantici: quod virgo Maria cantauit: quia eandem materiam continet: quia ſimiliter illud canticũ non memorat niſi miſericordiam qua Chriſtus exaltauit humiles: & iuſtitiam qua deiecit ſuperbos: vt magis patebit in fine huius pſalmi. Vel poteſt dici breuius: ſicut dictum eſt in prologo: & per pſalterium decacordum intelligit Dauid decem miſteria eccleſiaſtica. ſ. miſterium incarnationis, & prædicationis, & miraculorum operationis, & paſſionis, &
F noſtræ liberationis per deſcenſum ad inferos & eccleſiaſtica ſacramenta, & miſterium reſurrectionis, & aſcenſionis, & ſpiritus ſancti miſſionis, & eccleſiæ congregationis, & vltimi iudicii, & glorificationis. Hoc eſt pſalterium quod continuè cantat, & confitetur eccleſia, ſed non cantat id ſine citara: per quam intelligitur miſterium trinitatis: eò ꝙ ſupradicta 10. miſteria Chriſti præſupponũt miſterium trinitatis: eò ꝙ Chriſtus eſt ſecunda perſona in trinitate: qui quidem Chriſtus refertur ad patrem, & ſpiritum ſanctum: ſine quibus non poteſt eſſe. Et ideo nemo poteſt cantare nec confiteri pſalterium Chriſti ſine citara trinitatis. Et hæc eſt cauſa quare Dauid in pſalmis nunquàm memorat nec nominat pſalteriũ, quin nominet citarã. Per cãticum

autem

A antê intelligit forſan Dauid canticũ virginis Mariæ. Et ſic eccleſia cõtinuè cãtat, & confitetur pſalteriũ, 10. cordarum, & myſteriorum Xp̄i cum citara trinitatis, & cum cantico virginis Mariæ. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid. Bonum eſt confiteri domino in Decacordo pſalterio, & cantico, & citara.

Quia delectaſti me domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.

In hac ſecũda parte reddit cauſã quare mouetur ad pſallendũ, & cõfitendum Deo, & dicit, ꝙ cõſideratione, & cõtemplatione diuinorum operum. Nã cum in hac vita nemo poſſit videre Deum per eſſentiam ſuã: tamẽ quia effectus, & opera diuina oſtendunt omnipotẽtiam, & ſummã bonitatem, & ſapientiã Dei: ideo conſideratio, & contemplatio mirabiliũ operum Dei mouent hominem ſapientẽ de neceſſitate ad laudandum Deum, & cõfiten-
B dũ ipſum eſſe magnificũ, & omnipotẽtẽ, & ſapientiſſimum, & tremendũ. Dicit ergo Dauid in perſona totius eccleſię. Bonum. i. debitum, & iuſtum eſt mihi confiteri domino &c. quia tu delectaſti me, i. lætificaſti me in factura tuã, & in operibus manuum tuarũ; & non ſolum me delectaſti in operibus creationis: ſed etiam redemptionis generis humani.

Quàm magnificata ſunt opera tua domine: nimis profundæ ſunt cogitationes tuæ.

Vir inſipiens non cognoſcet: & ſtultus non intelliget hæc.

Cum exorti fuerint peccatores ſicut fænum: & apparuerint omnes qui operãtur iniquitatẽ.

Vt intereant in ſæculum ſæculi: tu autem altiſſimus in æternum domine.

Hic explicat quæ ſunt iſta diuina opera: propter quæ mouetur ad cãtandum, & pſallendũ, & cõfitendum Deo. Ad cuius intellectum
C eſt notãdũ, ꝙ opera diuina ſunt in triplici genere: quędã dicuntur opera creationis, & quędã opera permiſſionis, & quædã opera redẽptionis, & quędã opera iuſtificationis, & punitionis. Prima opera. ſ. creationis: puta cœlũ, & elementa, & omnis ornatus eorũ dicũtur opera magnifica: quia demõſtrãt Dei omnipotẽtiã. Opera vero permiſſionis. ſ. quare Deus ꝑmittit proſperari malos, & affligi bonos in hac vita: pertinẽt ad profundiſſimã, & abyſſalẽ ſcientiã Dei. Opera vero punitionis malorũ pertinẽt ad Dei iuſtitiã, & demõſtrãt Deum eſſe iuſtiſſimum. Sed iuſtificationes bonorum pertinent ad Dei miſericordiã: quia ſicut punit malos per iuſtitiã: ita iuſtificat, &
vocat, & exaltat bonos nõ ex meritis: ſed per D
ſolã miam, & talia opera ẽt pertinẽt ad altitudinẽ ſapientię, & ſcientiæ Dei: iõ dicũtur inſcrutabilia, & inueſtigabilia: eo ꝙ nullus põt reddere cauſã: cum ſint ex voluntate Dei, & occultiſſimis iudiciis eius: & talia opera dicũtur profundiſſimæ cogitationes Dei. Duo ergo facit hic. Nã primò oſtẽdit, ꝙ Deus eſt laudãdus, & tremendus propter ſuã inueſtigabilem ſcientiã, qua permittit ad tempus malos proſperari, & propter ſuam iuſtitiam, qua punit eos in hoc ſæculo vel in alio. Secũdò oſtẽdit, ꝙ eſt laudandus: eò ꝙ exaltat humiles, & iuſtificat per pœnitentiam: ibi. Et exaltabitur ſicut vnicornis. Quantum ad primum ergo dicit Dauid admirando: quàm. i. quantũ ſunt magnificata tua opera creationis. ſ. cœlum, & terra, & omnis ornatus eorum: ſed nimis. i. multo magis ſunt profundæ cogitatio- E
nes tuæ. i. promiſſiones, quibus permittis proſperari malos in hac vita, & bonos deprimi, & etiam quare, & quomodo punis malos, & exaltas bonos. Vnde intantùm ſunt profundæ iſtę cogitationes tuæ: ꝙ inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc myſteria, & ſecreta tua. ſ. cur, & quomodo exorti. i. multiplicati, & proſperati fuerint pctõres in hac vita: ſicut fœnum quod citò creſcit, & in breui ſiccatur. Et ſimiliter quomodo omnes, qui operantur iniquitatem. i. iniqui, & praui apparuerint in diuitiis, & dignitatibus cõſtituti in hac vita, & tamẽ in breui poſtea intereant, & pereant, & damnentur in infernũ. Quaſi dicat, ꝙ inſipiens, & ſtultus non poterunt peruenire ad cognitionem huius ſecreti. ſ. quare Deus permittit malos tantum proſperari vt poſtea pereant in æternũ: quia hoc prouenit ex illis profundiſſimis, & occultiſſi-
mis iudiciis, & ſecretis Dei. Põt etiã hoc idẽ F
moraliter intelligi: quia ſtultus eſt ille, qui totaliter conuertitur ad iſta terrena, & inſipiẽs & imprudens eſt ille: qui non conſiderat cœleſtia: nec prouidet de futuris bonis cœleſtibus, & ideo talis inſipiens, & ſtultus non intelligit nec vult conſiderare vitam, & caſum malorum hominum. Nã videamus quotidiè ꝙ licèt praui, & iniqui ad tempus proſperentur: tamen videmus eos manifeſtè à dignitatibus, & diuitiis deiici, & proſterni, & mala morte puniri, & ſine pœnitentia ab hac vita diſcedere. Si ergo ſtultus vel inſipiens vellet iſta iudicia Dei attendere: non poneret ſpem ſuam in terrenis rebus, & diuitiis: ſed prouideret

A decet pro vita futura: & iō ꝓpheta dicit. Stultus, & inſipiens nō intelliget hęc. Et nota, ꝙ dicit hic Ra. Cháhí, ꝙ Moyſes tria petiuit à Deo in illa oratione. Exod. 33. inter quæ fuit vnũ. ſ. vt Deus oſtēderet ipſi faciē ſuā. i. cauſas quare Deus permittit malos proſperari, & bonos deprimi. Sed iſtā noluit ipſi detegere: q̃a hoc ſolũ vult in ſua ſecreta ſcientia continere, & iō ſequit̃. Tu ante altiſſimus in æternum domine. i. tu es altiſſimus, & non vis iſta ſecreta inferioribus manifeſtare. Et declarat propheta omnia ſupradicta cum ſubdit.

Quoniam ecce inimici tui domine: quoniam ecce inimici tui peribunt: & diſpergentur omnes qui operantur iniquitatem.

Quaſi dicat. O domine, nimis ſunt profundę cogitationes tuæ. Et ſtultus non intelliget hęc: quoniam ecce inimici tui peribũt, & oēs qui operātur iniquitatē diſpergētur. Sed me- B lius eſt, ꝙ hoc referamus ad diuinā iuſtitiam. Nā dictum eſt ſupra, ꝙ hic intendit laudare Deũ nō ſolummodo propter opera magnifica, quę ſunt cœlum, & terra, & omnis ornatus eorum: ſed ēt propter profundas cogitationes. i. ſciētiā ſuā, qua permittit malos proſperari. Hic autē admiratur iuſtitiā Dei per quam vult malos puniri. Iō dicit: Profundæ ſunt cogitationes tuæ. i. iudicia tua. Nā ecce omnes inimici tui domine peribunt, & duplicat ly inimici: eò ꝙ dupliciter peribunt inimici Dei. ſ. tēporoliter, & in futuro æternaliter per pœnā. Et ideo ſubdit: Et diſpergentur oēs, qui operātur iniquitatem. i. Iudæi q̃ operati ſunt iniquitatē occidendo Xp̃m. nō ſolũ ęternaliter, & in anima, ſed etiā in corpore tēporaliter punientur: quia captiui ducētur, & per totum mundũ diſpergentur. Ex ſupradi- C ctis patet quomodo tenemur cōfiteri, & pſallere nomini domini altiſſimi. Primò propter opera magnifica creationis. Secundò: quia profundæ ſunt cogitationes, & iudicia eius altiſſima: quia licèt ad tempus permittat malos proſperari: tamen finaliter eos punit per iuſtitiam: & deponit potentes, & diſpergit ſuperbos mente cordis ſui.

Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meũ: & ſenectus mea in miſericordia vberi.

Hic oſtendit qualiter tota eccleſia tenetur cōfiteri dño: eò ꝙ ſicut deiecit inimicos ſuos per iuſtitiā: ita exaltauit eā, & iuſtificauit fideles per miam. Vel poſſumus dicere, ꝙ ſicut ſuperius corpus myſticũ cōfeſſum eſt, & cecinit iuſtitiam Dei, qua puniuit ſuperbos, & D malos, & iniquos: ita in hac parte cātat, & annunciat miam Dei: quia iuſtificauit, & exaltauit fideles iuſtos, & humiles. Dicit ergo corpus myſticũ. O dñe, inimici tui peribũt, & ſuperbos deiicies per iuſtitiā ſed me exaltabis per miam. Nā cornu meum. ſ. Chriſtus, q̃ eſt rex, & honor meus, ſicut vnicornis exaltabitur. Nā ſicut vnicornis nō habet niſi vnũ cornu: nec patitur ſecum ſocium in latibulo: ita tota eccleſia nō habet niſi vnũ caput, & vnũ regem: qui eſt Chriſtus: qui eſt eleuatus, & exaltatus non ſolum modo ſuper oēs hoies: ſed ēt ſuper oēs angelos ſedēs à dextris Dei. Et nō ſolummodo Xp̃s eſt exaltatus: ſed etiā cornu, ideſt imperium, & honor, & poteſtas ſacerdotalis eccleſiæ eſt exaltata ſicut vnicornis. Nā ſicut tota eccleſia toto orbe diffuſa eſt vna, ita habet vnũ caput, et vnũ ſummũ ſacerdotem: qui intātùm eſt eleuatus, & exal- E tatus: quòd omnes Chriſtiani, & oēs reges, & principes terrę ipſi colla ſubiiciunt: & non ſolummodo ſummo pontifici, ſed etiā toti eccleſiæ deferunt honorem, & obedientiā. Et ēt iſtud corpus myſticum non ſolũ eſt exaltatũ in honore mundanorum ſpirituali: ſed etiam in gratia, & meritis per miſericordiam copioſam, & abundantem: qua omnes fideles per ſolam Dei miſericordiam ſunt à peccato iuſtificati, & ad gratiam vocati, & ſic per miſericordiam ſunt exaltati. Et ideo dicit iſte homo myſticus. Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum, & ſenectus mea erit exaltata in miſericordia vberi, & abũdāti. Et dicit ſenectus mea, quia iſte homo myſticus, qui per totam iuuentutem à principio fuit a diabolo, & mēbris eius multipliciter afflictus: tamen in ſenectute: ideſt in vltima ætate fuit per Chri- F ſtum in vberi, & abundāti miſericordia exaltatus, & copioſè redemptus. Et etiam iſta eccleſia dicitur exaltata in miſericordia vberi propter vbertatem, & affluentiam medicamentorum, & eccleſiaſticorum, & ſacramentorum ad ſananda vulnera noſtra, & propter vbertatem bonorum ſpiritualium: ſcilicet donorum, & gratiarum.

Et deſpexit ocul' meus inimicos meos: et ĩ ſurgentibus ĩ me et malignātib' audiet auris mea.

Iuſtus vt palma florebit: ſicut cedrus libanĩ multiplicabitur.

Plantati in domo domini: in atrijs domus Dei noſtri florebunt.

Eccleſia in hac parte oſtēdit, ꝙ nō ſolum fuit exaltata per vniuerſalē miam Xp̃i in ſua

redem-

A redemptione: ſed et fuit exaltata ꝑ benignũ fauorẽ Chriſti inter oẽs ſuas perſecutiones. Nã licèt Deus permiſerit eã multipliciter affligi in pſecutorib. tyrãnorũ: tñ poſtea exaltauit eã tpe magni Cõſtantini. vnde dicit: Et oculus meus deſpexit inimicos meos: tã Iudęos q̃ tyrãnos, & malignãtib. inſurgentibus in me audiet auris mea. Et nota, ꝙ ly malignantibus inſurgentibus eſt ablatiuus abſolutus. & debet ſic ordinari iſta litera. Auris mea audiet quãdo malignãtes ſiue dũ malignantes ſurgent in me. contra me: & tamen oculus meus deſpexit i. deſpiciet inimicos meos. i. ego deſpiciã oẽs tyrannos, & Iudęos, licèt inſurgant cõtra me. imo deſpiciã, & deiciã, & ſubiiciã eos mihi. nam gentiles ſubieci ad fidẽ conuertendo, & Iudęos in captiuitate poſſidẽdo. Sed iuſtus. i. populus chriſtianorũ iuſtorũ florebit vt palma: & multiplicabitur

B vt cedrus. Et nota, ꝙ ſuperius cõparauit proſperitatẽ mundanã malorũ hominum fœno ſiue herbæ, & cõparat hic exaltationẽ iuſtorum palmæ & cedro. nã ſicut herba, & fœnũ breuiter creſcit, & floret, ſed citò decidit, & ſiccatur: ita mali & iniqui in hoc mundo: licèt ad tps proſperẽtur: tamẽ proſperitas eorũ eſt breuis, q̃a citò decidit: aut ꝑ aduerſitatẽ, aut per mortẽ corporalẽ, & ſic miſerabiliter finiunt vitã ſuã breuiter, & poſt mortem patiuntur pœnã ęternã. Sed exaltatio iuſtorũ, eò ꝙ nõ eſt tẽporalis ſed ſpiritualis, cõparatur cedro, & palmę. Nã inter cæteras arbores & plãtas cedrus, & palma ſunt altiores, & lõgiores vitæ & durationis. Nã dicũt Sarraceni & Arabes: ꝙ aliquę palmæ ſunt in Cades, & in Arabia, quæ ſunt ortæ, & plantatæ ꝑ quin

C gentos annos ante tempora Mahometi, quæ quidẽ palmę hodie adhuc ſtant & fructificãt. Et ſic patet, ꝙ durant, & viuunt vltra. M. annos. Et ideo ꝓpheta comparat proſperitatem iuſtorum ipſi palmæ propter æternitatem vitæ. Vnde non ſolũmodo cõparat propter durationem vitæ: ſed etiã propter altitudinẽ eius præmii. Nam ſicut palma habet radicẽ in terris, & habet ſummitatem eleuatã à terris quaſi in cœlo, ita pariter iuſti plantantur in terra, & laborant, ſed mens eorum eſt eleuata in cęlis, & ſic florent, & fructificant in cęlo, q̃a ibi dat eis præmiũ. Dicit ergo Dauid, ꝙ iuſtus non florebit ſicut herba, & fœnum, q̃a citò decidit, & areſcit: quẽadmodũ florẽt iniqui, & mali. Sed florebit ois iuſtus ſicut palma altiſſima, & cedrus Libani, quę quidẽ palmæ, & cedri viuunt, & durãt per magna tempora. Et etiam iuſti ſunt ſicut palmæ, & cedri

D Nam ſunt plantati in domo dñi. i. in iſta eccleſia generati & conuerſati: ſed in atriis domus Dei noſtri florebunt in cœlo, & habebũt fructũ & pręmiũ. Et nõ ſolũmodo iſta proſperitas eccleſiæ, & altitudo eſt in cœlo, ſed etiã in terra: nam licèt eccleſia fuerit afflicta à paſſione Chriſti vſq; ad Conſtantinum per Iudæos, & tyrannos, tñ poſt conuerſionem Conſtantini fuit exaltata, & proſperata ſuper gentiles, & Iudęos ſicut palma, & cedrus ſuper omnes alias plãtas, quia ſubiecit gentiles per fidem: & Iudæos poſſedit in captiuitate. & ſic oẽs gentiles, & cæteri, qui venerunt ad fidem fuerunt plantati in domo domini. ſ. in hac eccleſia per baptiſmum, & ideo floruerũt in atriis domus Dei noſtri. ſ. in hac eccleſia floruerunt per gratiam, & intelligentiam ſacrarum

E ſcripturarum, & in cœlo per gloriam.

Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi: & bene patientes erunt, vt annuncient. Quoniam rectus dominus Deus noſter: & non eſt iniquitas in eo.

Ad cuius intelligẽtiã eſt notandũ, ꝙ eccleſia multũ fuit exaltata, & multiplicata, & floruit per totũ orbẽ terrarum poſt conuerſionẽ Conſtantini. Nã ſicut dictũ eſt ſupra, oẽs nationes. ſ. Aethiopes, & Caldæi, & Scytæ, & Gręci, & Latini, venerũt ad fidẽ Chriſti. Sed poſtea ſurrexit iſta maledicta ſecta Mahometica, & occupauit maiorem patrem mundi: & veniet poſtea Antichriſtus, qui magis etiã diripiet eccleſiã. Sed poſt miſerabilem exitum Antichriſti omnes nationes mundi, & omnes Iudæi, & cæteri ſequaces Antichriſti vidẽtes ſe eſſe manifeſtè deceptos, & cognoſcentes ve

F ritatem euãgelicam omnes maximo affectu venient ad fidẽ Chriſti, & regenerabũtur per baptiſmũ. Et ſic fiet vnũ ouile, & vnus paſtor: & ſic tunc erit eccleſia in maxima copia, & vbertate filiorũ, & prolis, & hoc eſt quod dicit hic ꝓpheta. vnde ait. Nõ deſperẽt chriſtiani, nec lætentur infideles cũ viderint eccleſiã afflictam, & minoratã tpe Mahometi, & Antichriſti. Nã filii eccleſiæ adhuc multiplicabuntur in ſenecta uberi. i. i fine vltimę ętatis poſt interitum Antichriſti: q̃n eccleſia erit in ſenecta, quia tũc oẽs nationes veniẽt ad fidẽ, & ſic erit in ſenecta vberi, & abundanti, & copioſa in prole filiorum: & illi filii eccleſiæ tunc erunt bene patientes. i. bonum præmium recipiẽtes. Vnde nota, quòd ſicut liberalis, & ille

XX 2 qui

A qui dat dicitur beneficus.i.benefaciēs: ita recipiens donū vel munus bene patiēs vel bene paſſus: vt patet.4.& 5.Ethic.& ſimiliter dicit ꝓpheta ꝙ oēs fideles in die iudicii erunt bene patiētes.i.bonū præmiū recipiētes, vt annuncient.i.annunciare poſſint in iudicio: qm̄ dn̄s Deus noſter eſt rectus,& iuſtus iudex; & nō eſt iniquitas in eo: imo ſumma iuſtitia. q.d.ꝙ tunc oēs iuſti recipient præmiū laborum ſuorū, & laudabunt Chriſtū de ſumma iuſtitia: quia permiſerit malos ad tps exaltari: & bonos per malos deprimi.tn̄ nō eſt iniuſtus, quia in fine oſtendet ſuā iuſtitiā: quia malos puniet,& bonos exaltabit.ergo bonū & iuſtū eſt confiteri dn̄o,& pſallere nomini tuo altiſſime,& bonū eſt annunciare mane miam tuā, & veritatem.i.iuſtitiā & ſapientiā tuā per noctē.i.tpe aduerſitatis,& proſperitatis,& in die
B legis,& in nocte ignorātiæ Iudæorū.q.d.ſemper debemus Deū laudare: eò ꝙ deiecit et depreſſit Iudæos,& oēs infideles per iuſtitiam, & exaltauit iuſtos; & humiles per miam in primo aduentu à captiuitate peccati per ſuā paſſionē educendo. Et in ſecundo aduentu puniet infideles per iuſtitiā ad pœnam æternam deſtinando,& exaltabit humiles per miam, gloriam largiendo. Ex ſupradictis patet, ꝙ intentio ꝓphetæ in hoc pſal. eſt cantare,& pſallere diuinam miſericordiam, qua Chriſtus exaltabat ſiue debebat exaltare in ſuo aduentu humiles,& iuſtitiam qua debebat deiicere ſuperbos,& malos, & iniquos, & infideles, &c. Ex ſupradictis etiam eſt manifeſtū, ꝙ iſte pſa. eſt prophetia cantici virginis Mariæ. Nā pariter virgo Maria nil aliud facit, niſi ꝙ magnificat,& cōmēdat Deum de magna miſericordia qua exaltauit humiles; & de iuſti-
C tia qua diſperſit ſuperbos mente cordis ſui, & depoſuit potentes de ſede. Vnde Dauid ꝓuidens, ꝙ virgo Maria faceret illud canticum continens.10.verſus, quod quidem cāticum debebat cantari quotidie in eccleſia: in quo cantico virgo Maria magnificat Deum de iuſtitia & miſericordia: ideo ꝓpheta Dauid in hoc pſa. prophetizando de illo cātico dicit in hoc pſal. Bonum eſt confiteri dn̄o in pſalterio decacordo cum cantico. Etiam Dauid magnificat Deum in hoc pſal. dicens, Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum, q.d. honor, et regnum mihi promiſſum exaltabitur in Chriſto & Maria virgine, qui erunt,& naſcētur de carne mea,& ſenectus mea.i.filii ſenectutis meæ exaltabūtur in miſericordia vberi: & ego ero redemptus cū eis,& ero honora- D
tus in Chriſto, & virgine Maria matre eius. Nā vterq; vocabitur filius Dauid.& ſic honorabor in filiis. ergo bonum,& licitum eſt mihi confiteri dn̄o præ cæteris, quia maiorē honorem recipiam. Et ſic patet, ꝙ in hoc pſalm. nō ſolum loquitur Adam primus homo, ſed etiam Dauid autor huius pſalm. quia vterq; dicitur pater Chriſti, & virginis Mariæ. Ex hoc pſalmo poſſunt recolligi.6.cōcluſiones. Prima concluſio: ꝙ Adam ſiue Dauid intendit cantare in hoc pſalmo Dei miſericordiā, & iuſtitiam.ſ.miſericordiam qua redemit,& exaltauit humiles,& iuſtitiam qua damnauit,& diſperſit ſuperbos,& infideles. Secūda concl. ꝙ hunc pſal. intendit cantare cum decacordo pſalterio,& citara,& cantico.i.cum pſalterio euangelico decem cordarum,& decem myſteriorū de Chriſto,& eccleſia,& cū citara trinitatis diuinarum perſonarū, & cū E
cantico virginis, quia hic cantat myſterium regni,& ſacerdotii Chriſti, quæ eſt quinta,& ſexta corda: & cantat proſperitatem eccleſiæ & vbertatē, quę eſt nona corda.& cantat vltimū iudiciū & præmiū iuſtorū,& punitionē malorū, quæ eſt decima pſalterii euangelici: & cantat iſtum pſ. cum citara trinitatis: quia opera creationis,& noſtræ redemptionis prę ſupponunt myſterium trinitatis. Ideo nemo poteſt cantare nec confiteri pſalterium euangelicum decem cordarum,& articulorū humanitatis Chriſti, quin cantet,& confiteatur myſterium trinitatis, vt dictum eſt in prologo. Tertia concluſio: ꝙ licèt opera creationis rerum ſint magnifica: tn̄ iudicia Dei ſunt ma- F
gis profunda,& inſcrutabilia.ſ. quare permittat ad tempus malos proſperari,& bonos deprimi & conculcari. Quarta concluſio: ꝙ licèt Deus permittat ad tempus malos proſperari,& bonos affligi: tn̄ finaliter mali non ſolum poſt hanc vitam æternaliter, ſed etiā in hac vita tpaliter puniūtur & cadunt. Quinta conclu. ꝙ tàm Iudæi q̄ tyranni perſecutores eccleſiæ finaliter fuerunt puniti,& diſperſi, & ſubiecti iugo Chriſtianorū: ſed tota eccleſia,& fideles iuſti finaliter ſunt exaltati ſicut cedrus,& palma: quia in hac vita,& eccleſia ſunt plantati per gratiam,& in cœlo florent per gloriam. Sexta concluſio: quòd ſenectus & finis eccleſiæ, quod eſt totum tempus gratiæ, eſt in miſericordia vberi propter abūdātiam eccleſiaſticorum ſacramentorum,& bonorum gratię. Sed in ſenectute huius ætatis

poſt

A poſt interitum Antichriſti multiplicabitur in ſenecta vberi, quia omnes Iudæi, & infideles ad Chriſtum conuertentur: ſed poſt iudiciũ erit in ampliori vbertate in bonis gloriæ.

PSLAMVS. XCII.

Dominus regnauit decorem indutus eſt: indutus eſt dominus fortitudinem, et præcinxit ſe.

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Parata ſedes tua Deus ex tunc: à ſæculo tu es.

Iſte pſ. in hebræo eſt omnino ſine titulo, licèt in aliquibus byblijs ſit talis titulus. ſ. Laus cãtici Dauid in die ſabbati, quãdo fundata eſt terra, eo ꝙ aliqui Iudæi applicãt hũc pſal. & exponunt de creatione mũdi. Sed Rabi Canhi dicit, ꝙ iſte pſ. factus eſt de tempo-
B re regis Meſſiæ, quo debet pugnare contra Gog, & Magog, & finaliter debet eos vincere. & mouetur per hoc quod dicitur in pſ. Eleuauerunt flumina domine, eleuauerũt flumina vocem &c. Sed iſte obſtinatus fundatur ſupra erroneum fundamentum: quia quod eſt iam præteritum expectat futurum. Et ideo eſt dicendum, ꝙ Dauid præuidens proſperitatẽ, & exaltationem Chriſti, & regni eius poſt reſurrectionem, fecit hũc pſ. in quo duo facit, Primò deſcribit maieſtatem Chriſti, & poteſtatem. Secũdò proſperitatem, & decorem tegni eius, quæ eſt eccleſia. Vel poſſumus dicere, & Dauid primò cantat pulcritudinem, & decorem, quem Chriſtus inquantum homo adeptus eſt in ſua reſurrectione. Secundò cãtat pulcritudinem, & decorẽ eccleſiæ collatũ per Chriſtũ in die aſcẽſionis, & pent. ibi. Ele-
C uauerunt flumina. Quantum ad primũ eſt aduertendum, ꝙ Chriſtus quatuor adeptus eſt in ſua reſurrectione, quæ omnia decorãt ſuã maieſtatẽ, Nã primò induit immortalitatẽ, & incorruptibilitatem, & impaſſibilitatẽ, & oẽs perfectiones corporis glorioſi. Scdõ adeptus eſt fortitudinẽ, & potentiã cõtra diabolũ ad expoliandũ infernũ. Tertiò fundauit totã eccleſiã ſupra firmã petrã. Quartò adeptus eſt ſedẽ in cœlo, & iudiciariã poteſtatẽ ſuper oẽs homines, & angelos, & demones. Et hæc quatuor, quæ Chriſtus habuit in ſua reſurrectione, memorat ꝓpheta in primis tribus verſiculis. Vñ dicit: Dominus noſter Ieſus Chriſtus regnauit, & regnũm obtinuit vniuerſale ſuper omnem creaturam in cœlo, & in terra & in inferno per ſuam reſurrectionem. Nam primò fuit indutus decorẽ, & pulcritudinẽ
D gloriæ. ſ. immortalitatẽ, & claritatẽ, & agilitatẽ, & ſubtilitatẽ ſui corporis. Scdõ indutus eſt fortitudinẽ, & præcinxit ſe virtute, & armis cõtra diabolum: quibus eiecit ipſum foras, & expoliauit infernum. Tertiò fundauit orbem terræ. i. eccleſiam ſuam diffuſam per totum orbem terrarum, & hoc ſupra petram & ſupra fundamentum apoſtolorũ, & ꝓphetarum, & idõ nunquã cõmouebitur, nec portæ inferi præualebũt aduerſus eã. Quartò conuerſus ꝓpheta ad Xp̃m ponit quartã dignitatẽ eius dicẽs. O Chriſte, ex tunc. i. poſt reſurrectionem parata eſt ſedes tua in cœlo: quia ſedisti ad dexteram patris, & accepiſti iudiciariam poteſtatem vniuerſaliter in cœlo, & in terra. Veruntamen licèt ex tempore quantũ ad humanitatem acceperis talem ſedẽ, & iudiciariã poteſtatẽ: tamẽ à ſæculo. i. ab æterno
E tu es ſecundũ diuinitatem. q. d. licèt tu ſis iudex temporalis ſecundum humanitatem, tamen tu es æternus ſecundum diuinitatem.

Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam.

Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, à vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.

Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis: domum tuam decet ſanctitudo domine in longitudine dierum.

Hic cãtat decorẽ, & dotes eccleſiæ, vbi cõmemorat quatuor dotes, quibus Chriſtus decorauit eccleſiã quã fundauit in ſua reſurrectione. Primò flumina gratiarum, quæ ſunt ſeptẽ dona ſp̃us ſancti, eleuauerunt vocẽ ſuã
F quãdo apoſtoli poſt miſſionẽ ſp̃us ſancti profecti ſunt per vniuerſum mundũ, & prædicauerũt euangeliũ omni creaturæ, & hæc fuit prima dos eccleſiæ. Secundò eleuauerunt flumina ſacramentorũ fluctus ſuos, quãdo adminiſtrauerũt fidelibus. 7. eccleſiaſtica ſacramẽta abluentes eos à peccatorum ſordibus virtute fluctuum ſacramentorum, & hæc fuit. 2. dos. Tertia dos eccleſiæ fuit magnitudo miraculorũ coram perſecutoribus eccleſię: nam licet mirabiles fuerint crudeles elationes maris. i. perſecutiones tirannorũ, & infideliũ, tamen magis fuit mirabilis dominus oſtẽdẽdo & faciendo miracula p ſanctos ſuos: vnde victi ſunt pagani, & tirani, ſicut patet in eccleſiaſticis hiſtoriis. Quarta eſt veritas teſtimoniorum doctrinæ, & legis euãgelicæ, præbens

A verum , & credibile teſtimoniū de Chriſto ,
& eccleſia : iō ait . Teſtimonia tua credibilia
facta ſunt nimis. Nō ſolū ipſa lex eſt vera, &
credibilis, ſed ēt apoſtoli, & euāgeliſtæ qui eā
ſcripſerūt. Vnde nota, ꝙ Chriſtus multiplici
teſtimonio fuit approbatus, & teſtificatus: q-
bus de neceſſitate creditur Deus, & homo, &
Meſſias in lege promiſſus. Primò teſtimonio
patriarcarū per multa miſteria premōſtrata,
ipſi Adam, Noe, & Abrahā, Iſaac, & Iacob. Se
cundò vaticino ꝓphetarū, & hoc ante ſuum
aduentū. In ſuo aduētu fuit teſtificatus, & ap
probatus per oēs creaturas. Primò per ange-
los, qui in eius natiuitate cātarunt: Gloria in
excelſis Deo &c. Scđò per nouā ſtellā. Tertiò,
quia oīa idola aquilonis clamauerūt regē pa
cis eſſe natū, vt ait Virg. in. 6. Quintò, per vo-
cē patris in baptiſmo. qui dixit: Hic eſt filius
meus. Sextò: teſte. Io. Ba. q. dixit: Ecce agnus
B Dei. Septimò, opere infinitorū miraculorū,
quæ nullus potuit facere niſi ſolus Deus, pu
ta ſuſcitare mortuos &c. Octauò, fuit cogni-
tus in ſua morte, & paſſione, & reſurrectio-
ne, & aſcenſione, & ſpūs ſancti miſſione. No-
nò, quia viri ſancti ſcripſerūt, & prædicarūt
eius veram doctrinam. Vltimò, per mira-
cula quæ fecerūt in nomine Ieſu, & ſic totū
orbē iugo Chriſti ſubiecerūt. Ex quo patet,
ꝙ teſtimonia Xp̄i fuerunt nimis, & valde cre
dibilia. Hoc ergo præuidēs Dauid in ſpū di-
cit. O Chriſte, teſtimonia tua credibilia facta
ſunt nimis, quia multa in numero, & ſupra
oēm facultatē creaturæ in potētia, & virtu-
te. Itē nota, ꝙ ſanctitudo quę decorat domū
Dei. ſ. eccleſiā, cōſiſtit in quinq; dotibus: qua
rū prima eſt dona gratiarū. Secūda virtus ſa
C cramentorū. Tertia magnitudo miraculorū.
Quarta eſt veritas legis euangelicæ. Quinta
eſt puritas ſanctitatis eccleſiæ, iō ſubdit. Do-
mū tuā decet ſanctitudo in lōgitudine dierū.
Nā Chriſtus reddidit ipſam ſine ruga, & ma
cula, de qua dicitur in cāticis. Tota pulcra es
amica mea, & macula nō eſt i te. Iſta ergo do
cēt domū ſiue eccleſiā Dei in lōgitudinē die
rū. ſ. vſq; ad cōſummationē ſęculi: quæ quidē
ſunt dona gratiarū, virtus ſacramētorū. ma-
gnitudo miraculorū, veritas legis, & doctri-
næ, & puritas sāctitatis: hæc quinq; decēt do
mū Dei, de qua plurima dicta ſunt in cæte-
ris pſ. Iō iſte pſ. primus cātatur inter cęteros
diuinæ laudis in diebus feſtiuis, quia memo-
rat decorē Xp̄i, & pulcritudinem. Ex ſupradi
ctis manifeſtè patet, ꝙ Dauid in hoc pſ. cātat
pulcritudinē, & decorē Chriſti, & eccleſiæ D
poſt reſurrectionē, & aſcēſionē. Ex quo pſal.
poſſunt recolligi tres cōcluſiones. Prima con
cluſio, ꝙ Chriſtus in ſua reſurrectione ade-
ptus eſt & indutus pulcritudinem, & decorē
ſui corporis glorioſi. ſ. immortalitatē, impaſ-
ſibilitatem, claritatem, agilitatem, & ſubtili-
tatem eo modo quo dictum eſt pſal. 15. Secū
da cōcluſio, ꝙ Chriſtus firmauit, & regenera
uit, & decorauit eccleſiā bonis ſpiritualibus
gratiarum, & donorum, & ſacramentorum.
Tertia concluſio. ꝙ. 5. ſunt dotes quas eccle-
ſia recepit à Chriſto ſponſo ſuo. Prima eſt: do
na gratiarum. ſecūda, virtus ſacramentorū.
tertia magnitudo miraculorum. quarta veri-
tas legis euangelicæ. quinta puritas, & ſancti
tudo, quibus eccleſia ſubiecit ſibi totum or-
bem, & nutrit filios ſuos, de quibus dictum
eſt pſal. 67.

PSALMVS. XCIII. E

Deus vltionum dominus: Deus vltionum libere egit.

Exaltare qui indicas terram, redde retributionem ſuperbis.

Licet iſte pſ. apud Hebræos modernos ſit
ſine titulo tñ apud antiquos preponitur talis,
ſ. Pſ. Dauid. 4. ſabbati, & ita exponit. Hie. in
ſuo commento. De materia autem eius dicūt
aliqui, ꝙ Dauid fecit hunc pſ. petendo vltio
nem de ſuis perſecutoribus, qui omnino ne-
gant diuinam prouidentiam ſe extendere ad
actus humanos. Sed Rabi Cambi dicit, ꝙ iſte
pſ. factus eſt in perſona populi Iudæorū, qui
petit Meſſiam, vt veniat ad vindicandum eos
de Chriſtianis, & cæteris qui opprimunt eos
in hac captiuitate. Sed quia petitio, & deſide-
rium huius eſt vanum, & inane, ſicut ſæpius F
dictum eſt: eſt ergo dicēdum, ꝙ Dauid prę-
uidens in ſpiritu perſecutionē Chriſti, & oim
iuſtorum faciendā per homines incredulos,
iniquos negātes diuinā prouidētiā fecit hūc
pſ. Ex quo patet, ꝙ iſte pſa. eſt vnus illorum,
quos fecit Dauid contra negantes diuinam
prouidentiam: in quo Dauid prædicit, & can
tat vltionem quam Chriſtus erat facturus de
perſecutoribus eccleſię, et omnium iuſtorū.
In quo quatuor facit. Nam primò concitat
Chriſtum, vt veniat ad iudicium ad vindicā-
dam eccleſiā, & oēs iuſtos de perſecutoribus
ſuis. Scđò ponit falſam opinionem malorū
de diuina prouidentia, vnde mouētur ad op-
primendū, & perſequēdū bonos, & pauperes
& improbāt eam, Tertiò cōſolatur iuſtos, &
oppreſ-

A oppreſſos exhortãdo eos ad patiẽtiã. Quartò ꝓdicit dãnationẽ malorũ, & ꝑſecutorũ. Secũdũ ibi. Et dixerũt. Tertiũ ibi. Beatus hõ. Quartũ ibi. Nunqd adhęret tibi. Quantũ ad primũ Dauid cõcitat diuinã vindictã cõtra ꝑſecutores iuſtorũ di. Ne deſperẽt iuſti, & afflicti ſupple. qm̃ dñs eſt Deus vltionũ, & vindictarũ, eò ꝙ eſt iudex iuſtus. & ſicut eſt Deꝰ vltionũ: ita ſemꝑ libere, & abũdanter egit iuſtitiã, & vindictã de perſecutoribus, & oppreſſorib. iuſtorũ, vt patet de Caim, quẽ Deus puniuit ad exiliũ perpetuũ: eò ꝙ occidit Abel. hoc idẽ patet de Pharaone, & exercitu eiꝰ: quẽ ſubmerſit ĩ mari rubro ĩ vindictã filiorum Iſrael &c. Ex quo patet, ꝙ Deus eſt vltor afflictorũ. Et cõuerſus ꝓpheta ad Chrm̃, cui collata eſt poteſtas iudicãdi à patre dicit. O Chre qui iudicas terram. i. cui data eſt poteſtas iudicandi in B terra. & homines terrenos, exaltare ideſt, aſcende in cęlum poſt reſurrectionem, & poſtquam acceperis iudiciariam poteſtatem retributionem ſuperbis perſecutoribus, & eccleſię & omnium iuſtorum, & pauperum.

Vſquequo peccatores domine: vſquequo peccatores gloriabuntur?

Effabuntur et loquẽtur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniuſtitiam?

Populum tuum domine humiliauerunt: et hæreditatem tuam vexauerunt.

Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.

Nã ò dñe. vſquequò pctõres gloriabunt̃ ſe opprimere bonos? & oẽs, qui operãtur iniquitatẽ effabuntur, & loquẽtur blaſphemias cõtra te, & iniurias cõtra pauperes? quia nõ ſufficit eis, ꝙ perſequãtur paupes, ſed ẽt glorian C tur in delictis ſuis. nã populũ tuũ humiliauerũt: & hr̃ditatẽ tuã. ſ. eccleſiã Iudæi, & tyrãni vexarũt: & in ea viduã, & aduenã iterfecerũt & pupillos, & orphanos vexarũt, & hoc falsè iudicãdo: vel publicè tyrãnicè oprimendo.

Et dixerunt non videbit dominus. nec intelliget Deus Iacob.

Hic ponit falſam credulitatẽ ſupradictorũ perſecutorũ de diuina prouidẽtia, quia tales putãtes, ꝙ Deus nõ curet de iſtis inferiorib. nec ſit iudex in actibus humanis: nec putantes habere punitionem de ſceleribus ſuis: ſumunt audaciam ad perpetrandum omne malum, ideo ait ꝓpheta. Iſti tales perſecutores Chriſti, & eccleſiæ, & omniũ iuſtorum: ideo moti ſunt et auſi committere omne malum, quia temerè dixerunt in corde ſuo. Dominus D nõ videbit iſta ſcelera quę facimus, nec Deus Iacob intelliget, quia non curat iſta inferiora: nec habet prouidentiam de eis, ideo poſſumus facere quicquid libet.

Intelligite inſipientes in populo: & ſtulti aliquando ſapite.

Qui plantauit aurem non audiet? aut qui finxit occulum non conſiderat?

Qui corripit gentes non arguet? qui docet hominem ſcientiam?

Dominus ſcit cogitationes hominum: quoniam vanæ ſunt.

Hic ꝓpheta inuehitur contra iſtos prauos reprehẽdẽdo falsã credulitatẽ, & opinionem eorũ, & dicit. O inſipiẽtes in populo deponite ſtultã opinionẽ, & ò ſtulti ſapite aliqñ & cõſiderate, & cognoſcite veritatem. Deus qui plantauit aurẽ in hoĩe non audiet? & qui finxit, & formauit oculũ in hoĩe nõ conſiderat? E q. d. Si ipſe Deus dedit homini auditum & viſum ergo à fortiori ipſe videt, & audit. Item ille Deus qui corripit gentes. i. corripuit tempore Pharaonis, & tp̃e Iudicũ corripuit ceteros in vet. teſt. non arguet Iudæos, qui Chriſtum crucifixerunt, & perſecuti ſunt apoſtolos, & oppreſſerunt viduas, & pupillos falsè iudicando? Item ille Deus qui docet hoĩem ſcientiam, & dedit legem, & præcepta, non intelliget ſcelera veſtra, & nõ corriget iniquitates veſtras? q. d. imo fortiori puniet. Et nota, ꝙ non dicit, ꝙ Deus qui plantauit aurem in homine habeat carnales, & qui finxit oculum habeat oculos carnales. quia Deus cum non ſit corpus nõ habet huiuſmodi membra corporalia, ſed habet officia, & operationes iſtorum membrorum, & ideo dicit, ꝙ Deus F videt, & audit non per organa corporalia: ſed per ſuam eſſentiam. Et ſic ꝓpheta quaſi demonſtratiuè arguit. Nam bene valet: ſi Deus confert viſum, & auditum iſtis inferioribus, ergo ipſe audit, & videt: quia nemo dat qđ non habet. Item ſi homo videt, & audit per participationem, ergo Deus audit, & intelligit per eſſentiam, imo ſuum eſſe eſt intelligere, videre, & audire. Item arguit per regulam poſteriorum ſcilicet Propter vnũ quodque tale, & illud magis. Nam ſi homo, & quodcunque tale animal videt, & audit, & homo, & angelus intelligit propter Deũ. i. in virtute Dei, qui confert eis virtutẽ, & potentiã audiendi, & intelligendi, ergo a fortiori Deus audit, & intelligit, & gubernat: non ſolũ ſuperiora ſed et inferiora, quia illa regula

A verificatur in cauſis afficiẽtibus, & finalibus, vt patet primò poſteriorũ. Ex quo patet, ꝙ fatui ſunt illi, qui putãt Deũ nõ hr̃e curam de iſtis inferioribus, nec hr̃e ſcientiã de eis. Ideo ſequitur. Dñs ſcit cogitationes hominũ qm̃ vanæ ſunt. i. ſcit ꝙ tales opiniones ſunt falſæ, & vanæ. ſ. ꝙ homo putet, ꝙ Deus non conſideret nec puniat ſcelera. Ad cuius intellectum eſt notandũ ſecundum Caſſianũ collatione prima, ꝙ triplex eſt vel põt eſſe cogitatio hominis. Vna eſt à Deo illapſa, & iſta ſemper eſt ſãcta. Alia eſt à diabolo ſuggeſta, & iſta ſemꝑ eſt praua, & deceptoria. Alia eſt ab ipſomet homine commenta, & otia: & iſta eſt vana & inanis: quia ſemper homo cogitat de mundanis: puta de diuitiis congregandis, & honoribus adipiſcendis, & in talibus cogitationibus & laboribus terunt homines ſpatiũ vitæ ſuæ. Et tales cogitationes mundanæ ſunt friuolæ
B & tranſitoriæ: de quibus dicit Perſius. O curas hominũm: ò quantùm eſt in rebus inane. De omnibus ergo his curis, & cogitationibus humanis, & à diabolo ſuggeſtis, quia diabolus ſemper ſuggerit cogitationes hæreticas, prauas, & falſas, dicit propheta in hoc loco, Deus qui docet hominem ſcientiam ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt.

Beatus homo quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum.

Vt mitiges ei a diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea.

Quia non repellet dominus plebem ſuam: & hereditatem ſuam non derelinquet.

Quoad vſq; iuſtitia conuertatur in iudiciũ: & qui iuxta illam omnes qui recto ſunt corde.

Hic propheta cõſolatur afflictos cõfirmando eos in vera credulitate de diuina prouidẽ
C tia, exhortando eos ad patientiam, & gratiã auxiliatiuam petendam. Vnde dicit, ꝙ Deus qui docet hominem ſcientiam, ſcit cogitationes prauorum hominum, qm̃ malæ ſunt. hic conuerſus ad Deum dicit. O domine beatus eſt ille homo, quem tu erudieris, & de lege tua docueris eum. q.d. quòd ſicut eſt maledictus homo qui ſequitur vanas cogitationes ſuas, & ſequitur ſuggeſtiones diaboli: ita per contrarium eſt benedictus qui ſequitur diuinas inſpirationes, & doctrinam ſacræ ſcripturæ, & legis euangelicæ. quæ quidẽ ſacra ſcriptu. docet qualiter Deus creauit cœlũ, & terram. & omnia diſpoſuit ſm̃ ſapiẽtiam ſuã, & creauit hominem vt Deum cognoſceret, & cognoſcendo amaret, & amãdo frueretur. & ſic dedit ei legem, & præcepta, quæ prohibet D
omne vitium, & exhortatur ad omnem virtutem, & comminatur pœnam æternam tranſgredientibus, & promittit vitam æternã obſeruantibus, & donat conſilia quò facilius homo poſſit acquirere merita in hac vita, vt valeat poſſidere præmium in alia. & demõſtrat eadem lex euangelica qualiter Chriſtus eſt Deus, & homo, & legifer noſter, & glorificator. Ex quibus patet, ꝙ Deus ſpecialem curam habet de hominibus, & de ſalute, & felicitate eorum. Sed quia omnia iſta docet lex diuina, ergo beatus eſt homo, qui eſt doctus à Deo i lege diuina: Ideo dicit ꝓpheta. O dñe beatus homo fidelis quẽ tu erudieris. i. à quo ruditatem talium falſarum cogitationum expulſeris, & docueris veritatẽ de lege tua. Sed quia homo fidelis non ſolummodo habet talem veram ſcientiam de diuina prouidentia in lege diuina: ſed habet conſolationẽ, & mi- E
tigationem in ſuis afflictionibus, & perſecutionibus, quia lex diuina promittit afflictis præmium, & perſecutoribus comminatur pœnam, & docet qualiter oẽs perſecutores eccleſiæ & populi Dei ſemper male finierunt: vt patet in vete. teſta. & nouo: ideo ſubdit: Vt mitiges ei dolorem à diebus malis. q.d. Beatus homo quem docueris de lege tua quomodo mali, & perſecutores patientur pœnã æternam, & fideles afflicti habebunt præmium æternum: vt mitiges ei dolorem à diebus malis. q.d. ꝙ quilibet fidelis legendo legem tuam, & doctrinam euangelicam mitigabit dolorem ſuum, & patienter tolerabit perſecutiones ſuas: cum inde expectet præmium æternum. Et hoc tolerabit donec fodiatur peccatori fouea: ideſt, videat malum finem, & punitionẽ ſuis perſecutoribus. Et ponitur ly donec pro F
vſquequò. q.d. ꝓpheta. Beatus homo quẽ tu docueris de lege tua: vt exemplo aliorum mitiges ei afflictionem à diebus malis, & durante tp̃e perſecutionis: vt habeat patientiam in aduerſis: donec fodiatur peccatori fouea. i. vſquequò peccator, & perſecutor moriatur, & ſepeliatur in fouea: nõ ſolum in fouea terræ, ſed etiam in fouea inferni, & vſquequò fiat punitio particularis à Deo: & etiam punitio generalis in iudicio: qm̃ non repellet dñs plebẽ ſuã, & eccleſiã, quin puniat perſecutores eius: & hæreditatẽ ſuã nõ derelinquet finaliter in manibus inimicorũ: imo liberabit eã, & puniet eos: quia nullum malũ impunitũ, nec bonũ irremuneratũ, ſed ſemper ſuſtinebit eã

vſquequò

A vſquequò iuſtitia vertatur in iudiciū, i. vſq; ad diem iudicii. Vnde nota, ꝙ iuſtitia dicit habitū ſiue actū primum, ſed iudiciū dicit actū ſecūdū. & ſic Deus ſemper eſt & habet iuſtitiā: imo eſt ipſa iuſtitia per eſſentiā. ſed non ſemper facit iuſtitiā reſpectu noſtri: imo expectat peccatores ad pœnitētiā, & ſic differt facere iudicium vſquequò conuertatur. ſed ſi non agit pniam: tunc conuertit Deus iuſtitiā in iudicium: & condemnat eū in actu. ideo dicitur, ꝙ in nouiſſimo die iuſtitia Dei conuertetur in iudicium, quia non amplius erit locus, nec tēpus pœnitentiæ: & ſicut Deus expectat vnūquemq; peccatorē ne cōuertat iuſtitiā in iudiciū vſq; ad mortem: ita expectat totum mundum vſq; ad iudicium. Et ſic vult Deus, ꝙ ſicut ipſe expectat, et tolerat peccatorē vſq; ad mortē: & vſquequò agat pœnitē-
B tiam: ita & nos debemus expectare, & patienter tolerare perſecutores noſtros poſtꝗ Deus tolerat eos. Dicit ergo propheta, ꝙ Deus per doctrinā legis mitigat afflictionē homini iuſto, docens ipſum hre patientiam in aduerſis: donec fodiatur peccatori fouea, & donec iuſtitia conuertatur in iudicium. i. donec moriatur peccator, & iudicetur, & iuſtitia Dei ponatur in executione: niſi egerit pœnitentiā. Et ſequitur. Et qui iuxta illam &c. Ad cuius intellectum eſt aduertendū, ꝙ in hebreo nō reperitur iſtud relatiuū qui. ſed litera Hiero. ſic habet. Nō derelinquet dñs plebē ſuā, & hęreditatem ſuā nō deſeret: qm̄ ad iuſtitiā reuertetur in iudiciū, & oēs ſancti, & iuſti recti ſequenē illud iudiciū. i. ibi erunt cū Chriſto oēs ſancti iudicantes, & aſſiſtētes iuxta Chriſtū, & ſniam approbantes: vt patet Matt. 19.
C Sedebitis ſupra. 12. ſedes &c. Item Prouerb. vlt. Dominus ad iudiciū veniet cū ſenatoribus terræ. Sed quia translatio noſtra habet illud relatiuum qui: ideo debet ſic conſtrui. Et qui iuxta illā. i. qui erunt aſſiſtētes iuxta illā iuſtitiam, quę conuertetur in iudicium in nouiſſimo die? & reſpondet: oēs recti corde. ſ. ſedebunt iuxta Chriſtum approbantes eius ſententiam in die iudicii. Et tunc introducitur Chriſtus ad loquendum, dicens.

Quis cōſurget mihi aduerſus malignātes: aut quis ſtabit mecū aduerſus operātes iniquitatē.

Quaſi dicat Chriſtus. Qñ ego iudicabo in die iudicii: & inſurgam contra dānatos inferendo ſniam pœnæ æternę: quis conſurget aſſiſtens mihi aduerſus malignantes: aut ſtabit mecū ſedendo ſuper. 12. ſedes aduerſus operā-

D tes iniquitatem? & quis ſtabit iuxta eā ſententiā, quā ego fulminabo cōtra impios? Rñdet ꝓpheta: oēs recti corde. Ex quo patet, ꝙ tota iſta ſnia cōtinuaē ſimul: & eſt ſic ordināda litera. ſ. in perſonā Chriſti. Quis cōſurget mihi aduerſus malignātes: aut quis ſtabit mecū aduerſus operātes iniquitatē, & qui ſtabūt iuxta illam ſniam? Reſpōdetur, ꝙ omnes, qui recto ſunt corde. i. oēs iuſti, & ſancti erunt aſſiſtentes in iudicio approbātes ſniam Chriſti, iudicātes. 12. tribus Iſrael. i. incredulos, & obſtinatos Iudęos, & cęteros infideles & peccatores, qui non ſolūmodo approbabunt ſententiam, ſed etiam accuſabunt ſuos perſecutores, & oppreſſores. Nam tunc ſtabūt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt: vt patet Sap. 5. Tota etiam ſupradicta locutio poteſt eſſe vox eccleſiæ. vt dicat
E eccleſia. Quis conſurget mihi in auxiliū in die iudicii aduerſus malignantes, & perſecutores meos? aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatem, quando ego in die iudicii accuſabo eos? & qui erunt iuxta illā iudicialem ſentētiam, quam Chriſtus fulminabit contra impios &c. Reſpondetur, ꝙ omnes qui recto ſunt corde. Aliter videtur Beatus Hierony. exponere iſtam particulam, ſed magis videē mihi cōueniens præſens expoſitio.

Niſi quia dominus adiuuit me: paulominus habitaſſet in inferno anima mea.

Si dicebam motus eſt pes meus: miſericordia tua domine adiuuabat me.

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Hic ꝓpheta demonſtrat quō eſt neceſſaria
F gratia Chriſti ſpecialis ad tolerandas perſecutiones cū patiētia, vnde dicit. Niſi quia dñs adiuuit me tenēdo manū meā, & dādo mihi gratiā, & patientiā in tolerandis perſecutionibus: paulominus habitaſſet in inferno aīa mea. q. d. Si Deus nō dediſſet mihi gratiā, & fidem, incidiſſem in deſperationem, & errorē & aliquē caſum cōmiſiſſem: & ſic anima mea fuiſſet in inferno. Nā ſi dicebā: motus eſt pes meus. i. qñ ſenſualitas mea fatigata, & afflicta quaſi dubitabat, & titubabat de tua diuina prouidentia, & perdebam aliqualiter patientiā: tunc mia tua releuabat me à tali meditatione, & gratia tua tunc adiuuabat me illuminando, & reducendo ad patientiā, & refrenabā irā meam, & cum patientia tolerabā ꝑſecutiones meas: & ſic conſolationes tuæ, &

bonæ

A bonæ inſpirationes lętificauerũt animã meã ſecundum multitudinem dolorum meorũ, qui erãt in corde meo. Nã quandoq; me inſpirabas per internas inſpirationes, & quãdo que per euangelicas exhortationes. Et ſic deſiſtebam in ira, & vindicta, & mitigabam dolorem meum, & tolerabam perſecutiones, & aduerſitates cũ patiẽtia: quia cognoſcebam te eſſe iuſtum iudicem, & patientem expectãdo peccatores ad pœnitentiam.

Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?

Captabunt in animam iuſti: & ſanguinem innocentem condemnabunt.

Et factus eſt mihi dominus in refugium: & Deus meus in adiutorium ſpei meæ.

Et reddet illis iniquitatem ipſorum: et in malitia eorum diſperdet eos: diſperdet illos dominus Deus noſter.

B Hic prædicit punitionem, & damnationẽ impiorum, & perſecutorum Chriſti, & eccleſiæ, & omnium iuſtorum. Vnde ꝓpheta conuerſus ad Chriſtũ dicit. O Chriſte iudex nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto. i. tu qui dediſti pręcepta, & ſtatuiſti, & fixiſti laborẽ, & comminationem peccatorum in præcepto, & in lege tua ipſis trãſgredientibus, & ꝓmiſiſti prę mium obſeruãtibus, eris iudex iniquus. i. nũquid ſedes in ſede iniquitatis, & iniuſtitię? & eris ita iniquus, ꝙ non punias iniquos, & perſecutores meos? quaſi dicat: non: cum ſis iuſtus per eſſentiam: imo facies iudiciũ tribuẽs vnicuique iuxta opera ſua. Nam ideo dediſti præcepta cum labore. i. ſub cõminatione pœnarum tranſgreſſoribus, & etiam promiſiſti

C præmium pro labore obſeruãtibus. Vnde nota, ꝙ præmium eſt precium meritũ pro labore, & ideo ponitur hic labor pro præmio laboris cum dicit: Qui fingis laborem in præcepto: quaſi dicat: tu q promiſiſti præmiũ laborantibus in lege, & præceptis, non iudicabis inique: imo punies malos, & præmiabis bonos: Et ideo ſubdit: Iudæi iniqui captabunt occaſionem, & perpetrabunt mortem in animam Chriſti iuſti, & condemnabunt ſanguinem innocentem abſque cauſa: ſed dominus pater factus eſt mihi refugium, & in adiutorium ſpei meæ à mortuis me ſuſcitando, & reddet illis Iudæis crucifixoribus meis iniqtatem ipſorum. i. reddet eis pœnam ſecundũ iniquitatem ipſorum, & diſperdet illos dominus Deus noſter in malitia ſua. i. ſecũdũ malitiam ſuam æternaliter puniendo. Totũ hoc D etiam poteſt dici in perſona eccleſiæ totius, & cuiuslibet iuſti: vnde dicit eccleſia, & quilibet iuſtus. O Chriſte tu es verè iudex iuſtus, & non ſedes in ſede iniquitatis: imo tribuis vnicuique iuxta opera ſua. Nam tyranni, & iniqui captabunt contra animam iuſti, & condemnabunt ſanguinem innocentẽ, martyres occidendo, & bona pauperum auferendo, & iuſtos opprimendo, & viduas, & pupillos vexando. Tamen dominus factus eſt mihi in refugium, et in adiutoriũ ſpei meę: qa ab eis me liberauit, & præmium æternum mihi cõtulit pro laboribus, & perſecutionibus; & tamen illis reddet iniquitatem ipſorũ, & in malitia eorum diſperdet eos ad pęnam æternam deſtinando. Ex quibus patet, ꝙ Deus eſt iudex iuſtus, Deus vltionum, & per conſequens non contemnit: imo habet ſpecialem curam, & prouidentiam circa actus E humanos: & ſic patet, quòd iſte pſal. eſt vnus de illis, quos fecit Dauid contra negantes diuinam prouidentiam. Ex hoc pſal. poſſunt recolligi quatuor concluſiones.

Prima concluſio, quòd Chriſtus eſt Deus vltionum, & vindictarum: eò quòd eſt ſibi tradita poteſta iudicandi ab ipſo patre.

Secunda concluſio, quòd poteſtas iudiciaria Chriſti maximè apparebit in iudicio finali, vbi retribuet vnicuique præmium ſecundum opera ſua.

Tertia concluſio, ꝙ licet infideles, & tyrãni contemnant diuinam prouidentiã in hac vita quia putant, quòd Deus non videat ſua mala opera: tamen in die iudiciũ iuſtitia, & miſericordia Dei, qua expectat pecccatores ad pænitentiam, conuertentur in iudicium contra malos, & tyrannos. F

Quarta concluſio, ꝙ beatus eſt homo, qui eſt eruditus in lege domini: quoniam contẽplando geſta ſanctorum: quomodo antiqui, & ſancti fuerunt liberati de multis perſecutionibus, & perſecutores eorum fuerunt finaliter puniti: tunc iuſtus talia conſiderans patienter tolerabit aduerſa.

PSALMVS. XCIIII.

VEnite exultemus domino: iubilemus Deo ſalutari noſtro.

Præocupemus faciem eius in confeſſione: & in pſalmis iubilemus ei.

Titulus, Laus cantici ipſi Dauid. Iſte pſalmus apud Hebreos eſt omnino ſine titulo, & dicũt quidam eorum, ꝙ Moyſes fecit ipſum, ſed

A ſed quia apoſtolus Paulus ad Hebræ. 3. & 4. allegat magnam partē huius pſalmi ſub nomine ipſius Dauid : iō eſt magis credendum ipſi, q̃ perfidis Iudæis modernis, qui conatur peruertere ſenſum ſacræ ſcripturæ, & auferre ab ipſo Dauid propheticā dignitatem de Chro: & ideo nec hic, nec alibi eſt illis fides adhibenda. Ideo eſt dicendū, ꝙ ꝓpheta Dauid præuidens in ſpiritu Chriſtum futurum verum Deum, & hominem, & ſaluatorem à gentilibus recipiendum, & pro maiori parte à Iudęis repudiandum: ideo fecit hunc pſalmum, in quo omnes nationes inuitat ad recipiendum Chriſtum, & exibendum ipſi honores diuinos, & cultum latriæ tanquā Deo vero, & redemptori, & meſſiæ in lege promiſſo. In quo duo facit. Nam primò facit quod dictū eſt. Secundò ſpecialiter vocat, & inuitat Iudęos ad Chriſtum audiendum, & legē euā
B gelicam recipiendam: ibi. Hodie ſi vocē eius audieritis. Quātū ad primum duo facit. Primò inuitat omnes nationes ad recipiendum Chriſtū cum exultatione, & confeſſione fidei tanquam Deum. Secundò inuitat eos ad cultum latrię aſſignando rationem. ibi. Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus ſuper &c. Quantùm ad primum eſt aduertēdum, ꝙ quia Chriſtus venit in mundum verus Deus, & homo: ideo debet ipſi latria: ſed quia venit ad liberandum nos à peccato, & captiuitate : ideo talis latria ratione beneficiorum debet eſſe cum exultatione, & gratiarum actione: & quia non ſolum corpora, ſed etiam animas liberauit : ideo talis exultatio debet eſſe cum confeſſione laudis, & etiā in pſalmis cum inſtrumentis muſicis, & totum
C hoc propter beneficium redemptionis. Dicit ergo Dauid. O vos omnes gentiles relinquite idola, & deceptorias, & execrabiles ſuperſtitiones: & vos Iudæi relinquite ſacrificia, & cerimonias legales, & oēs ſimul venite exultemus domino Ieſu Chriſto in aduētu ſuo, & iubilemus ipſi domino ſalutari noſtro. ſ. Ieſu, qui eſt ſaluator noſter, & quia ideo dicitur Ieſus: quia venit ad ſaluandū nos. Vnde litera Hieronimi habet. Venite laudemus domiuum iubilemus petrę Ieſu noſtro : nā pro maiori parte vbicunque in ſcriptura reperitur ſalutare ipſe tranſtulit Ieſus ad denotandum in hoc loco, ꝙ cauſa noſtræ ſalutis venit in hunc mundū: vt ſaluator, & defenſor: in quo tāquam immobili, & infrangibili petra ſumus immobiliter fundati, & ideo ſequitur. Præoccupemus, ideſt antecedamus faciē D ideſt aduentum eius in confeſſione laudis, confitendo ipſum eſſe verum Deum: licet veniat in forma ſerui, & ſic in pſalmis, & canticis, & muſicis inſtrumentis iubilemus ei pro gratiarum actione.

Quoniam Deus magnus dominus: & rex magnus ſuper omnes Deos.

Quia in manu eius ſunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipſius ſunt.

Quoniam ipſius eſt mare: & ipſe fecit illud: & ſiccam manus eius formauerunt.

Venite adoremus & procidamus, & ploremus ante dominum qui fecit nos : quia ipſe eſt dominus Deus noſter.

Et nos populus paſcuæ eius: et oues manus ei⁹.

Hodie ſi vocem eius audieritis: nolite obdurare corda veſtra.

Sicut irritatione: ſecundum diem tentationis in deſerto. E

Vbi tentauerunt me patres veſtri: probauerunt & viderunt opera mea.

Hic reddit cauſā quare debentur ſibi tales honores, & quare debetur ſibi cultus latriæ. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ latria eſt quædam ſeruitus ſiue cultus ratione ſummi dominii, & ſummæ poteſtatis, & bonitatis. Sed quia Chriſtus ab ęterno, inquantùm Deus eſt ſummus, & vniuerſalis dominus, & ab ęterno habet ſummam potentiā, quæ maximè fuit oſtenſa in creatione: & ſummā bonitatem, quæ maximè oſtenſa fuit in noſtra redemptione: & etiā Chriſtus inquantùm homo accepit à patre vniuerſale dominium, & iudiciariam poteſtatē in cœlo, & in terra : & inquantùm Deus, & homo operatus eſt myſterium noſtrę redēptionis: iō perſonæ Chriſti rectè, & debitè exhibetur cultus latriæ, & F vera adoratio, & hoc eſt quod dicit Dauid in hac parte: vnde ait. Venite exultemus &c. O vos gentiles qui hucuſque adoraſtis Deos ligneos, & aureos, & argēteos, & hoīes mortales: puta Saturnū, Iouem, & Phœbū: Venite adoremus dominum Ieſum Chriſtū: quoniam ipſe eſt rex magnus, & Deus magnus ſuper omnes angelos, & ſu poēs Deos quos coluiſtis: quia nō repellet plebem ſuā: quaſi dicat: nō repellet vos à plebe ſua: quia nō ſolū eſt dn̄s Iudæorum, ſed ēt gentilium: quia in manu & poteſtate eius ſunt omnes fines, & termini terræ, à ſolis ortu vſque ad occaſum, & Aquilone vſque ad meridiem, & omnes altitudines montium ipſius ſunt ſub eius poteſtate,

A poteſtate, & dominio, & ipſe cõſpicit altiſſi-
mos montes: puta Caucaſum, & Taurum, &
Emanũ, & montes Rhyfeos Scythiæ, & At-
lantẽ Aphricę, & montẽ Lucæ Aethiopiæ. q.
d. licèt iſti montẽs ſint altiſſimi: tamẽ altior
eſt dominus, & ipſis dominabitur. Ex quo pa
tet, ꝙ dominium Chriſti eſt vniuerſaliſſimũ:
quia fuit extẽſum per omnes habitatores ſu-
pradictorum montium, & terminorũ terræ,
qui fuerũt ſubiecti dominio Chriſti, & rõne
ſummi dominii debentur Xp̃o diuini hono-
res, & cultus latriæ. Sed quia nõ ſolũ ratione
creationis, & beneficii redẽptionis debetur ſi
bi latria: iõ ſequitur. Quoniã ipſius eſt mare,
& ipſe fecit, & creauit illud, & aridã ſiue ſiccã
terram fundauerunt manus eius, & ponitur
ibi proprietas pro ſubſtantia: eò ꝙ terra eſt
naturaliter ſicca: ſicut aqua frigida, & aer hu-
midus, & ignis calidus: ergo propter ſupradi
B ctas rationes: quia Chr̃s eſt vniuerſalis domi
nus terræ, & maris: ergo venite adoremus, &
procidamus ante Deum. Et ſimiliter, quia ip
ſe eſt dominus Deus noſter, & nos ſumus po
pulus eius, & oues paſcuæ eius, & per conſe-
quens ipſe eſt paſtor noſter, qui paſcit nos in
paſcua ſacramentorum eccleſiaſticorũ, quę
traxerunt virtutẽ ex morte, & paſſione eius,
& ſanguine ex latere effuſo, & per cõſequens
ipſe eſt ſaluator, & redẽptor noſter. Et ſic ip-
ſe eſt Deus, & vniuerſalis dominus, & crea-
tor omniũ, & redẽptor, & ſaluator, & paſtor
noſter. Ideo propter omnia iſta venite omnes
nationes, & cõdictiones: hominum, & adore
mus ipſum Ieſum Chriſtum, & procidamus
ante eum: quia talis adoratio cum prouiden
tia debetur ei propter rõnes ſupradictas. q. d.
non dubitetis adorare iſtum Chriſtum. Nam
C licet apparet ĩ carne humana: tamen ipſe eſt
verus Deus, & dominus omnium: q creauit
omnia &c. Hodie ſi vocem &c. Hęc eſt ſecun
da pars: in qua ſpecialiter inuitat Iudæos ad
recipiendum meſſiã Xp̃m eis promiſſum. Vn
de eſt aduertendũ ſicut legitur Deutero. 28.
ꝙ Iudæi deſiderabant intelligere legem, & ce
rimonias, quas Deus pręcipiebat in lege: q̃a
per Moyſen hoc non potuerunt intelligere,
& deſiderabant videre Deum facialiter: vt pa
tet Exo. 33. ſed Deus promiſit Moyſi dicens.
Poſteriora mea videbis &c. & caput. 13. dixit.
Prophetã ſuſcitabo de medio fratrum tuorũ
ſimilem tibi, & ponã verba mea in ore eius:
loqueturq́; ad eos quæcunque dixero tibi,
& qui eum non audiet vltor exiſtam. In qui
bus verbis quatuor promiſit Deus: primò, ꝙ D
iſte ꝓpheta à Deo mittendus erat futurus ve
rus homo de populo Iſrael. ſ. de Iuda. Secun
dò, ꝙ Deus pater poneret verba ſua in ore e-
ius: in quo demõſtrat̃ naturalis, & cõſubſtan
tialis proceſſiò filii à patre, & ſic iſte ꝓpheta
non ſolum erat homo: ſed etiam Deus. Ter-
tiò, ꝙ erat declaraturus legẽ, & cerimonias,
& locuturus populo ex parte Dei patris ſecũ
dum voluntatẽ eius. Quartò; ꝙ Iudæi rebel-
les, & nõ audiẽtes Chr̃m iſtũ ꝓphetã erãt pu
niendi terribili vltione, & vindicta. Dauid
ergo introducit hic Deũ patrem ad Iudæos
loquentem, & dicentem. O Iudęi, qui hucuſ
que fuiſtis in nocte ignorantiæ ſub lege, & ce
rimoniis, & in tenebris pc̃torum: ſi pro quan
do hodie. ſ. tẽpore gratię: quia iã nox pręceſ
ſit, & dies appropinquauit, audieritis vocẽ, &
prædicationẽ eius. ſ. ipſius ꝓphetę Chriſti in
lege promiſſi, in cuius ore pater poſuit verba E
ſua: nolite obdurare corda veſtra, ſicut obdu
raſtis corda veſtra in exacerbatione, quando
exacerbaſtis, & irritaſtis me ad irã in deſerto
ſecundũ diẽ tẽtationis, quando miſit Moyſes
exploratores ad terram promiſſionis & vos
pariter voluiſtis reuerti in Aegyptum, nõ cõ
fidentes de meis promiſſis, & dubitantes de
mea potentia, quòd non poſſem idololatras
delere, & vos introducere immunes: In quo
loco tentauerunt me patres veſtri: vbi, & ad
aquas contradictionis probauerunt, et vide-
runt opera mea. puta miracula quę ibi fecit,
et punitiones: vt patet. Numer. 14.

Quadraginta annis offenſus fui generationi illi: & dixi ſemper hi errant corde.

Et iſti non cognouerunt vias meas: vt iuraui in ira mea: ſi introibunt in requiem meam.

Quadraginta annis proximus, et propitius F
fui generationis illi, et ſemper fui offenſus ab
eis, et diſplicuit mihi generatio illa, et rebel-
lis fuit, et incredula, et tũc vidẽs obſtinatio-
nem illorum dixi, et ſtatui, et decreui. quia
iſti filii Iſrael nõ cognouerũt vias meas, nec
crediderunt: ideo iuraui in ira mea, ꝙ non in
troibunt in requiem meam. q. d. ſicut illi prò
pter duritiam, et incredulitatem eorũ, nõ in
troierunt in teram promiſſionis: ſed vagãtes
per deſertũ mortui ſũt, et eorũ cadauera ibi
ſepulta: ita pariter Iudæi increduli, qui Meſ
ſiã non ſunt recepturi, nec voluerunt audire
vocẽ euangelicã, nunquã intrabũt in requiẽ
meã cœleſtem: ſed diſperſi per mundũ vaga-
buntur, et eorũ animæ in inferno ſepeliẽtur.

A Ex quo patet ſecundũ Apoſtolũ ad Heb. 4.
ꝙ Dauid fecit hunc pſal. inuitans ad recipien
dum Chriſtum, & audiendum eius vocẽ euã
gelicam, vt ingrediamur in requiem dñi. ſ. in
hanc eccleſiã per gratiã, & baptiſmum, & cę-
tera ſacra: & in aliã eccleſiã per gloriã. Quia
nõ eſt dicendũ, ꝙ Dauid exhortetur Iudæos
ad audiendã legẽ Moyſi, quã iã p. 40. annos
ante audierant: nec inuitat eos ad ingredien-
dũ terram promiſſionis, in qua per tocidẽ an
nos habitabãt ante illũ diem, ſed vocat oẽs,
& inuitat ad adorandũ, & recipiendũ Chrm
in hoc die gratiæ, & ad ingrediendũ eccleſiã,
& verã requiẽ hic per gratiã, & in futuro p
gloriã. Probat autem Dauid ꝙ Chriſto debe
tur latria primò quia Deus & dñs vniuerſa-
lis. ſcđò quia creator. & tertiò quia ſaluator
& redẽptor. Et iõ in prima parte vocat oẽs ad
latriam Xpi. In ſcđa vero parte vocat; & inui
B tat oẽs ad audiendã, & recipiendã legẽ euan
gelicã, & vt ingrediãtur eccleſiã Chriſti, & re
quiẽ eius, & hoc ſub cõminatione priuatio-
nis hæreditatis æternæ. Ad maiorẽ aũt intel-
ligentiã huius pſ. eſt aduertendũ, ꝙ Dauid in
hoc pſ. aperit nobis vnã propoſitionẽ de vet.
te. & infert vnã concluſionẽ, & cãtat vnã cor-
dã pe pſalterio euangelico. Propoſitio aũt eſt
iſta. nã legitur Num. 29. & 14. ꝙ Moyſes ex
pręcepto Dei. miſit. 12 exploratores, qui cõ
ſiderauerunt totã terrã, in qua viderunt ciui
tates fortiſſimas, & homines ferociſſimos. ſed
erat intantũm fertilis, quòd inde aſportaue-
runt magnũ botrum cũ palmite auulſum de
vite: qui quidem exploratores reuerſi narra-
runt populo ea, quę viderant dicentes. Terra
C fertilis eſt fluens lacte, & melle, & copia fru-
ctuum: ſicut ex his fructibus cognoſci poteſt
ſed habet ciuitates grandes; atq; muratas. Vn
de Caleph. & Ioſue vixerunt. Aſcendamus,
& poſſideamus terrã, qm̃ poterimus obtine-
re eã. oẽs autem alii exploratores dixerunt:
nequaquàm ad hunc populũ valemus aſcen
dere, quia fortior nobis eſt: quia terra deuo-
rat habitatores ſuos, quia vidimus gigantes
in ea &c. quibus auditis populus voluit lapi-
dare Moyſen, & conſtituere aliũ ducẽ, & re-
uerti in Aegyptũ, niſi præter Caleph, & Io-
ſue, qui obſtiterunt eis. vnde tunc Deus vo-
luit totaliter delere illum populum, niſi prò-
pter preces Moyſi, & tunc Deus puniuit eos,
inuiſibiliter, ꝙ nullus illius populi ingreſſus eſt
terram promiſſam: ſed. 40. annis vagati ſunt
per deſertũ, & oẽs mortui ibi, & cadauera eo-

rũ ibi ſepulta, præter Caleph, & Ioſue, q fue D
rant Deo obedientes. iõ ipſi ſoli cũ filiis illo-
rum rebelliũ ingreſſi ſunt terrã promiſſio-
nis. In quo myſterio ꝑuidit Dauid in ſpũ ele
ctionem gentiliũ, & reprobatiõnẽ Iudæorũ
ꝑp rebellionem factã cõtra Chriſtum. Nã li
cèt oẽs illi. 12. electi ex omnibus tribubus cõ
ſiderarũt terrã promiſſam: tñ ſolus Caleph,
& Ioſue laudauerunt, & voluerũt aſcendere
in eã. Per qđ figurabat, ꝙ oẽs tribus Iſrael au
dierunt Chrm̃ predicantẽ ſuã legem euãge-
licam; quia in Hiruſalem, & Galilęa habita-
bant de oibus tribubus, ſed maiori parti eo-
rũ viſa eſt lex euangelica difficilis, eò ꝙ pro-
hibet oẽm auaritiã, & ſuperbiã, & omnia vi-
tia, & præcipit oẽm virtutem. & iõ noluerũt
obedire Chriſto, quia erat contrarius operi- E
bus eorũ: imo crucifixerunt, & perſecuti ſunt
eũ, ſed ſoli apoſtoli, & diſcipuli, & quidã de
phariſæis, & nobilibus, & popularib⁹ obedie
runt Chriſto, & euangelio, & ideo Chriſtus
expulit oẽs rebelles Iudæos, & priuauit eos
terra viuentium in lege promiſſa: ad quã ſoli
apoſtoli, & diſcipuli cum cæteris ad fidem
Chriſti conuerſi ſunt ingreſſi. Vnde Chri-
ſtus expectauit Iudæos. 40. annis, ſed qa mã
ſerunt obdurati, & obſtinati in ſua nequitia
& cęcitate, ideo miſit Deus Titum cum exer
citu Romanorum, qui ciuitatẽ, & populũ cõ
buſſit, & euertit, & eos trucidauit, & captiua
uit, & diſperſit. & ſic duplici morte puniuit
eos. ſ. corporali, & æterna, & duplici exilio. ſ.
ab illa terra mundana, & à terra viuentium
quia nunq̃ intrabunt in illã requiẽ dñi. Hãc F
propoſitionem aperit nobis Dauid, & hanc
concluſionẽ, & cordam euangelicã cantat in
hoc pſal. Dicit ergo Deus per os Dauid com
minando Iudæis rebellibus Chriſto. O ſi &
quando audientis vocem Dei incarnati. ſ. vo
cem euangelicam: nolite obdurare corda ve
ſtra: ſicut obdurauerunt patres veſtri corda
ſua, quando tentauerunt me in deſerto volẽ
tes retrocedere in Aegyptum &c. quos expe
ctaui quadraginta annis, ſed quia manſerunt
in ſua malitia, & obduratione; ideo iuraui in
ira mea, quòd ſicut ipſi non intrauerunt ter-
ram promiſſam, ita vos nunquàm intrabitis
in requiem meã; niſi obedieritis voci euãge-
licæ. Quaſi dicat: ſicut expectaui pres veſtros.
40. annis in deſerto, vt cõuerterẽtur à ſua du
ritia, ita expectabo vos. 40. annis poſt paſſio-
nẽ meã, ſed qa manebitis in veſtra duritia &
obſtinatione ſicut patres veſtri; ideo ſicut il-

A li fuerunt omnes proſtrati in deſerto, & nū
quā intrarūt terrā promiſſam, ita, & vos cū
ciuitate veſtra eritis proſtrati, & diſſipati, &
nunquā intrabitis in requiē meā cœleſtē, ſed
peribitis in corpore, & aīa. Sed cōtra intētū
noſtræ expoſitionis in hoc pſ. arguunt quidā
moderni Iudæi dicētes, ꝙ non veniunt cōtra
intentū ꝓphetæ in hoc pſ. nam Deus commi
natur in hoc pſ. illis qui non ſequuntur, nec
audient vocem regis Meſſię in ſuo aduentu,
quos non introducet in terram promiſſio-
nis, quā poſſederunt antiqui patres, ſed ſolū
rex Meſſias introducet eos qui obedient, ſed
quia Chriſtus non fuit verus Meſſias: iō non
audierunt eum, ſed ſunt parati audire Meſ-
ſiā, quē expectāt, qui eſt ædificaturus nouam
Hieruſalē & cōgregaturus oēs filios Iſrael ex
omnibus partibus mūdi. Quòd autem Ieſus
B Chriſtus non fuit verus Meſſias, probatur:
quia nō vocauit eós ad illam terram: nec re
tinuit eā pro ſe, nec pro ſuis: cum fuerit in ea
crucifixus: iō nō potuit illā terram dare filiis
Iſrael, ſicut dicūt oēs ꝓphetæ. In hac ergo cę
citate perſeuerāt hodie moderni, ſed quantū
decipiat eos iſta vana cupiditas rerum tempo
raliū, dictū eſt in præcedentibus. Sed ad dete
gendā eorū falſam intelligentiā, & vanā ſpē
ponitur pro cōcluſione, ꝙ illa terra Canaā,
in qua eſt ſita Hieruſalem terrena, non fuit
ſanctis patribus à Deo promiſſa in præciſum
præmium pro lege ſeruanda, nec expectabāt
eā patriarchæ, & ꝓphetæ tanquàm requiem,
& terminum vltimatū. Hæc cōcluſio multi
pliciter probatur. Primò ſic: nam ſi Deus pro
miſiſſet, & dediſſet illā terrā Iudæis in pręci
ſum præmium pro lege obſeruanda, ſequere
tur, ꝙ Deus eſſet iniuſtus: aut ſuperſtitio, &
C cultus idolorū fuiſſet nobilior quā lex diui-
na. Nā terra quā poſſidebāt gētiles, ſ. Dama-
ſcus, & Babylonia, & Aegyptus, & opima re-
gio Indorum abſque proportione fuerūt ſem
per fertiliores, & ditiores, quā terra Canaā,
quæ eſt ſterilis, & inaquoſa, & miſera, frequē
ter patiens famem, & inediam: vt patet per
totum diſcurſum patriarcarū in libro Gene-
ſis. Nā propter famē, & inediā compulſi ſunt
fugere Abraham, Iſaac, & Iacob cum ſuis fi-
liis ab illa terra in Aegyptum. Ex quo patet,
ꝙ meliorem terram poſſederunt ſemper gen
tiles, & idololatræ: & per cōſequens Deus nō
promiſit illam terram in præmium obſeruan
tiæ legis: quia nobiliori legi nobilius debet
præmium. Item hoc idem patet autoritate,
nam ſi illam terram promiſiſſet Deus in præ D
ciſum præmium ſuis cultoribus: non priuaſ-
ſet Moyſen famulum ſuū ingreſſu illius ter-
ræ: nam multi ſcelerati ingreſſi ſunt cum Io-
ſue in illam terram, & tamen Moyſes nō per
miſſus fuit introire, qui magis ſeruauit præce
pta Dei, quàm aliquis aliorum. Item Dauid
tanquàm rex, & dominus poſſidebat illā ter-
ram, ſed tamen contemnēs illam aliam deſi
derabat cum dicebat: Satiabor cum apparue
rit gloria tua: pſ. 16. Item pſal. 93. Elegi abie
ctus eſſe in domo Dei magis, quam habitare
in tabernaculis peccatorum. Item pſal. 119.
Heu mihi quia incolatus meus prolongatus
eſt &c. Item pſal. 141. Portio mea in terra vi-
uentium. Item Salomon rex erat in Hieruſa
lem potentiſſimus, &c. & tamen dicit, ꝙ Hie
ruſalem illa terrena cum omnibus regnis mū
di ſunt quædam vanitas, vt patet Eccl. i. cap. E
& per totum: imo concludit in fine illius li-
belli, ꝙ omnia iſta ſunt vana, nec eſt alia bea
titudo in hoc mundo, niſi ſeruare mandata,
eò ꝙ debemus apparere in fine vitæ ante Deū
iudicem, & præmiatorem &c. ergo ſancti pa-
tres non expectabant Meſſiam propter poſ-
ſeſſionem illius terræ miſeræ. Hoc idem affir
mat Rabi Moyſes Abenmaimon in libro Iu
dicum in ſententiis Regum vbi ait, ꝙ nō de
ſiderarunt ꝓphetæ, & ſapientes tempus Meſ
ſiæ, vt cominarentur ſuper orbem, nec vt ha
berent poteſtatem in gentibus, nec ad come-
dendum, & bibendum, nec ad delitias, & vo-
luptates, ſed vt vacarent in lege, & ſapientia:
vt eſſet eis fas habere vitam ſęculi futuri, ſi-
cut declarauimus in ſententiis de pœnitētia:
vnde in illo tempore omnes diuitiæ reputa-
buntur tanquàm terra, & non erit occupatio F
in Iſrael, niſi ad ſciendum dominum: iō erūt
ſapientes magni, & ſcient verba clauſa, & ob
ſcura, & attingent ſcientiam ſui creatoris, vt
dicitur Eſa. 11. quia tunc erit terra plena ſciē
tia domini &c. Ex dictis ergo huius magni
magiſtri reputati apud Iudæos, patet quali-
ter rex Meſſias non eſt daturus Iudęis in ſuo
aduentu illam terram Hieruſalem nec alia
mundana, ſed ſcientiam veram, & intelligen
tiam legis, vt per illam conſequerentur vitā
venturi ſęculi, quod totū fuit impletum per
Chriſtū in apoſtolis, & doctoribus, & oībus
fidelibus ſuis. Propter hāc ergo requiē æter-
nā in cœlo conſequendā exhortatur Dauid
in hoc pſ. oēs gentiles, & Iudæos, vt recipiāt
Chriſtum in ſuo aduentu, & audiāt vocem

eius

A eius euangelicã, & priuationẽ huius requiei & beatitudinis cõminatur Iudęis rebellibus & contemnentibus vocẽ Chri.cũ dicit. Hodie ſi vocem eius audieritis &c.Et per hoc patet reſponſio ad vanum argumentum Iudæorum & ad vanam ſpem, & intelligentiam eorum. Sed hoc latius patebit in tractatu finali contra Iudæos. Ex quibus patet, quòd Dauid in hoc pſalmo. prædicit electionem gentilium, qui ad Chriſtum colendum, & adorandum venerunt, & vocem euangelicam audierunt, & prædicit reprobationem Iudæorum qui Chriſtum negauerunt.

PSALMVS. XCV.

Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra.

Cantate domino, & benedicite nomini eius annunciate de die in diem ſalutare eius.

B *Annunciate inter gentes gloriam eius,in omnibus populis mirabilia eius.*

Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis, terribilis eſt ſuper omnes Deos.

Quoniam omnes dij gentium demonia: dominus autem cælos fecit.

Titulus. Pſal. Dauid qñ domus ædificabatur poſt captiuitatẽ. Iſte pſal.apud Hebræos eſt omnino ſine titulo: ſed dicũt Hebræi moderni, ꝙ Moyſes fecit iſtum pſal.pro gratiarũ actiõe de reædificatione tẽpli reędificati poſt captiuitatem Babyloniæ, quã præuidit Moyſes in ſpiritu. Sed iſti manifeſtè mentiuntur. Nam legitur ſecundi Paralypomenon ſeptimo capitulo, quòd in dedicatione templi ſacerdotes ſtabant in officiis ſuis, & leuitæ in organis carminum, quę fecit Dauid rex ad laudandum dominum quoniam bonus, quo-

C niã in ęternũ miſericordia eius, himnos Dauid canentes per manus ſuas. Ex quo patet, quod Dauid fecit omnes pſalmos qui incipiunt Confitemini, vel Cantate, vel Laudate &c.Item manifeſtè patet, ꝙ iſte pſalmus totus cantatus eſt cum pſalmo centeſimoquarto, & centeſimoquinto quando Dauid introduxit arcam in Hieruſalem, vt patet primi Paralypomenon decimoſexto. Ex quo patet, quod iſte pſalmus ſpecialiter factus eſt ad laudandum Deum in templo ab ipſo Dauid. Sed ad maiorem euidentiam huius pſalmi, & omnium ſubſequentium, & etiam precedentium eſt aduertendum iterum, quod ſicut tota lex euangelica dicitur pſalterium decem cordarum, eo quòd continet decem miſteria de Chriſto, & eccleſia quæ ſunt decem articuli humanitatis Chriſti, prout D ſæpe dictum eſt: ita pariter lex euangelica dicitur canticum nouum in toto iſto libro pſalmorũ eò, quod lex euangelica continet & cantat noua miſteria de Chriſto, & tota eccleſia: qui ſunt omnes articuli fidei, & omnia geſta Chriſti, & omnia conſilia, & pręcepta. Vnde ſicut tota lex Moyſi dicitur continens ſexcenta.13. præcepta veteris legis inter moralia, & iudicialia, & cerimonialia, ita lex euangelica dicitur canticum nouum, eò quòd relicta vetuſtate literę, cantat noua miſteria de Chriſto, & eccleſia figurata per illa antiqua miſteria veteris legis. Vnde relicta vetuſtate, & renouati per Chriſtum, & ambulãtes in nouitate ſpiritus iam cantamus in eccleſia, & lege euãgelica miſterium trinitatis diuinarum perſonarum, & miſterium incarnationis, & prædicantionis Chriſti, & operationis miraculorum eius, & miſterium mortis, & paſſionis, & liberationem fidelium veteris teſtamenti per deſcenſum Chriſti ad in- E feros: & cantamus, & celebramus iugiter eccleſiaſtica ſeptem ſacramenta, in quibus continentur virtus ipſius paſſionis Chriſti & preciũ eius. Item cantamus Chriſti reſurrectionem, & aſcenſionem, & ſpiritus ſancti miſſionem, & gentilium in vnam eccleſiam vocationem, & Iudęorum reprobationem, & vltimi iudicii examinationem, & bonorum, & malorum retributionem. Hoc eſt ergo cãticum nouum euangelicum, quod modo iugiter cantat realiter eccleſia: quod Dauid frequenter propheticè cõmemorat in pſalmis. Nam ſicut Dauid per citaram intelligit miſteriũ trinitatis, & per pſalterium decem cordarum intelligit decem articulos humanitatis Chriſti: ita per canticum nouum intelli- F git oĩa pacta, & conſilia, & geſta, & miracula euangelica, & omnia ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, & omnes articulos fidei, tàm diuinitatis, quàm humanitatis. Vnde ſicut nos cantamus hoc canticũ realiter, & euãgelicè: ita Dauid cantat ipſum in toto libro pſalmorũ figuraliter, & propheticè. Ideo in hoc pſalmo apoſtrophando inuitat omnes gentes, & nationes mundi: vt veniat ad cantandum hoc canticum nouum euangelicum Chriſto in aduentu ſuo. Tria ergo principaliter facit Dauid in hoc pſalmo: nam primò inuitat omnes gentes, & nationes ad cantandum omnipotentiam, & excellentiam, & mirabilia opera, quæ fecit Chriſtus in ſuo aduentu.

A aduentu:Secundò inuitat omnes ad cantandum,& exhibendum Chriſto cultum verę latriæ ſecundum morem euangelicum.Tertiò inuitat omnes ad cantandum,& prædicandū́q; regiam, & iudiciariam poteſtatem Chriſti, quam accepit in ſua reſurrectione, & aſcēſione ex merito ſuæ paſſionis, & per cōſequens inuitat omnes, vt recipiāt Chriſtum tanquā meſſiam,& ſaluatorem, & legiſlatorem. Secundum ibi.Confeſſio,& pulchritudo.Tertiū ibi.Commoueatur à facie eius.Quantùm ergo ad primum dicit.O vos Iudæi quibus primò facta eſt promiſſio de Chriſto cantare ipſi domino Ieſu Chriſto canticum nouum, & nolite iam cantare canticum antiquum ipſius Moyſi:quia iam perfecit curſum,& officium ſuum in aduentu Chriſti: ergo cantate Chriſto canticum nouum, & euangelicum, B profitendo,& obſeruando omnia quæ in lege euangelica continentur. Quæ ſunt obſeruantia præceptorum,& conſiliorum,& fides articulorum, & gratia, & ſanctificatio ſacramentorum,& firma ſpes futurorum bonorū: Et vos omnis terra. i. omnes habitatores terrę.ſ.Grçci, & Latini, & omnes Barbaræ nationes.ſ.Indi, & Scythæ,& Aetiopes, cātate hoc ſupradictum canticum euangelicum cum omnibus partibus,& conditionibus, & omnes ſimul cantate domino Chriſto, & benedicite nomini eius,quod eſt Ieſus.quia nō eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluos fieri,& quia nomen domini eſt Ieſus.i.ſaluator, in quo totus mundus debet ſaluari:ideo annunciate de die in diem.i.continuè,& aſſiduè, & omni tēpore ſalutare eius, & prædicate hoc nomen Ieſu vbiq;, & ſemper.ſ.annunciando eius redemptionem, & ſaluationem: C quam Ieſus Chriſtus operatus eſt in mundo per mortem,& paſſionem,& vos apoſtoli,& diſcipuli annunciate inter gentes.i.inter gentiles gloriam eius: i. gloriam quam acquiſiuit,& oſtendit in ſua reſurrectione, & aſcenſione,& annunciate omnibus populis mirabilia eius:quæ operatus eſt infirmos ſanando, & mortuos ſuſcitando, & prædicate euangeliū omni creaturę: ſicut præcepit vobis Marci vltimo, & oſtendite poteſtatem in miraculis faciendis: quam Chriſtus vobis cōtulit in ſua aſcenſione: vt patet ibidem. Quaſi dicat. Non ſolum annunciate,& prædicate miracula, quæ fecit Chriſtus ante ſuam paſſionem, & aſcenſionem: ſed etiam vos facite ſigna, & miracula in nomine eius in populo gentili, & iudaico: ſicut patet per totum diſcurſum D actuum apoſtolorum,& per hiſtorias eorum, & aliorum ſanctorum. Et ſic non ſolū dictis, & prædicationibus:ſed etiam ſignis, & miraculis oſtendite, quoniā, quomodo dominus noſter Ieſus Chriſtus eſt Deus, & magnus dn̄s, & rex magnus,& nimis,& valdè laudabilis, & terribilis ſuper oēs Deos gentium,& quomodo ſoli Chriſto debetur laus, & honor,& cultus latriæ tanquam vero Deo:nam ipſe eſt terribilis ſuper omnes Deos gentium. quod probatur. Nam ipſe eiecit eos de corporibus obſeſſis. Item Chriſtus eſt terribilis ſuper omnes Deos gentium:nam oēs Dii gentium ſunt demonia immunda. Dominus aūt Ieſus Chriſtus eſt dominus magnus: qđ probatur.nam ipſe fecit cœlos, & omnia in eis, et ſub eis contenta, et ideo Ieſus Chriſtus tantùm eſt magnus, et terribilis ſuper omnes demones, ꝙ primò eiecit eos de cœlo. Secundò E eiecit eos de corporibus obſeſſis. Tertiò eiecit eos foras de mundo, et populo gentili, et alligauit eos in inferno, et quotidie eiicit eos de animabus hominum per eccleſiaſtica ſacramenta. Ex quo patet, ꝙ ſolus Chriſtus eſt laudabilis, et ſibi debetur honor latriæ, et non demonibus: cum ſit creator, et redemptor mundi, et triumphator contrà diabolum, et omnes demones.

Cōfeſſio et pulchritudo in cōſpectu eius: ſanctimonia, et magnificentia in ſanctificatione eius.

Afferte domino patria gentium afferte domino gloriam & honorem: afferte domino gloriam nomini eius.

Tollite hoſtias & introite in atria eius: adorate dominum in atrio ſancto eius.

Hæc eſt ſecunda pars, in qua Dauid inuitat omnes ad exhibendum latriam ipſi Chriſto in ſuo aduentu. Quæ quidem latria conſiſtit in tribus.ſ.in cōfeſſione fidei, et laudis, cū mundicia cordis, et in oblatione, et adoratione: vt pluries dictum eſt. Dicit ergo Dauid; F poſtquam ita eſt, ꝙ Chriſtus eſt magnus dominus, et Deus qui fecit cœlos, et eſt terribilis ſuper omnes Deos gentium, qui non ſunt Dii niſi demonia, quos Chriſtus eiecit de cœlo, et de corporibus obſeſſis, et de animabus, et idolis gentium: ergo ſoli Chriſto debetur latria, et non idolis gentium: in quibus habitāt demones. Exhibeatur ergo Chriſto prima pars latriæ, quæ dicitur confeſſio, et pulcritudo, et ſanctimonia et magnificētia. Vnde triplex eſt confeſſio.ſ.confeſſio pctōrum, & fidei,

A & fidei, & laudis, vna preſupponit aliam: nã confeſſio laudis non eſt acceptabilis in conſpectu Dei ſine confeſſione veræ fidei omniũ articulorum, nec cõfeſſio fidei ſine confeſſione peccatorum, & mundicia cordis, vt talis ſit in caritate: quia non eſt ſpecioſa, & acceptabilis laus in ore peccatoris. Et ideo oportet, quod ſit confeſſio in ore, & pulcritudo, & mundicia in corde ipſius cultoris Dei in conſpectu Chriſti. Item oportet, quòd ſit ibi ſanctimonia. i. quòd tales laudes, & honores ſint res ſacræ, & ad diuina applicatæ, & non ſint obſcœnæ ſicut laudes turpes, quas gẽtiles exhibebãt Deæ Veſtæ, & Bacco, & Priapo &c. Item oportet, quod ſit magnificentia. ſ. ꝙ narrentur, & prędicentur opera magnifica in tali latria, & in tali ſanctificatione, & cultu Chriſti. q. d. ꝙ talis cultus fiat cum confeſſione peccatorum, & fidei, & laudis, & cum pul-
B critudine, & mundicia cordis, & ꝙ narrentur opera, quæ pertinẽt ad diuinitatem, & ſanctimoniam, & magnificentiam, & omnipotentiam Chriſti, & talis cultus eſt exhibẽdus in conſpectu eius, quæ eſt prima pars latriæ in conſpectu Chriſti exhibendę. Poſſunt etiam iſte quatuor conditiones memorari ad differentiam latriæ veteris teſtamenti. Nam illa latria non fiebat cum tali confeſſione interiori, & exteriori: nec cum tanta mũditia ex parte offerentis, & oblati: quia ibi offerebantur animalia bruta, hic autem offertur ſacrificiũ purum, & mundum, de ſe bonum, & acceptabile. Et ſic latria noſtra fit cum maiori ſanctimonia, & magnificentia: quia offertur Chriſtus Deus, & homo agnus ſine macula, & immortalis. Et ideo ſubdit, Afferte domino Ieſu Chriſto gloriam, & honorem. O vos om-
C nes patriæ, & regna gentium cantate iã eius gloriam, & reſurrectionem, & aſcenſionem, & afferte gloriã, & claritatem nomini eius, quod eſt Ieſus. i. prædicate hoc nomen Ieſus, & virtutum eius per omnia regna mundi: quia hæc eſt prima pars latriæ Chriſti, deinde tollite hoſtias, & introite in atria eius. i. introite in templa, & eccleſias eius, & ibi tollite, & offerte hoſtias. ſ. ſacrificium eucariſtiæ quod ponit̃ in plurali: eò quod offertur corpus de per ſe, & ſanguis de per ſe ad explicationem paſſionis Chriſti, in qua ſanguis fuit effuſus a corpore. Nam in hoſtia eſt corpus ex vi conſecrationis, & ſanguis per concomitantiam, & in calice econuerſo, ſed hoc fit ad explicandum paſſionem Chriſti. Item ponitur ly hoſtias in plurali ad denotandũ, quòd D
licet ſit vnum ſolum ſacrificium, tamen offertur in diuerſis, & multis eccleſiis diffuſis per totum orbem. Sed quia in omnibus eccleſiis & altaribus non offertur niſi vnum, & idem Chriſtus Deus, & homo: ideo ſubdit. Adorate dominum in atrio ſancto eius, & ſic memorat omnes partes latrię. ſ. confeſſionẽ, & oblationem, & adorationem. Deinde cum dicit,

Commoueatur à facie eius vniuerſa terra: dicite in gentibus quia dominus regnauit.

Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur: iudicabit populus in æquitate.

Inuitat omnes ad cantandum Chriſti regiam dignitatem, & iudiciariam poteſtatem: ſed quia regiam dignitatem, & vniuerſalẽ dominium, & iudiciariam poteſtatem adeptus eſt per meritũ ſuæ paſſionis ad Phili. 2. quia humiliauit ſemetipſum factus obediens pa- E
tri vſque ad mortem crucis, ideo dicit Dauid. Commoueatur vniuerſa terra à facie eius: quia vniuerſa terra tremuit, & fuit commota in Chriſti paſſione, & velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſque deorſum, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & factę ſunt tenebræ per vniuerſam terram &c. Vnde dixit Dionyſius Areopagita, Aut Deus naturæ patitur, aut tota machina mundi deſtruetur. Ex quo patet, ꝙ Chriſtus tunc ſe oſtẽdit vniuerſalem Deum, & dominum mundi in cruce. Ideo ſubdit. Dicite in gentibus. i. prędicate, & annunciate inter gentes: quia dominus Ieſus Chriſtus regnauit, & adeptus eſt regnũ ſuper vniuerſas creaturas. Litera autem Origenis, & Hilarii, & Ambroſii, & Auguſtini, & Caſſidori habet. Dicite in gentibus quia do-
minus regnauit à ligno. i. à cruce. Et iõ Am- F
broſius ſecutus literã Origenis dicit in himno paſſionis. Impleta ſunt, quæ concinit Dauid fidelis carmine, Dicens in nationibus, Regnauit à ligno Deus. Vbi aſſerit Dauid feciſſe hunc pſalmum, & protuliſſe hanc particulam, ſcilicet à ligno. Sed beatus Hier. ſic non tranſtulit: eò quòd in litera Hebraicã punctuata non reperitur, vel quia ex defectu ſcriptoris non repperit̃ in exemplar græco ipſorum. 70. Et ideo translatio ad exemplar Origenis, & aliorum eſt magis conformis fidei noſtrę. Eſt ergo ſententia iſta vniuerſa terra commoueatur à facie eius, non ſolum in natiuitate, & miraculorum operatione, ſed in ſua paſſione, & in deſcenſu ad inferos, & in reſurrectione: quia terrę motus factus eſt ma-

A gnus: & angelus deſcendit de cœlo,& reuoluit lapidem &c. Et ideo vos apoſtoli,& omnes fideles dicite, & prędicate in gentibus: quia domminus regnauit à ligno crucis: qa ibi confregit gladiū,& ſcutum,& arcum diaboli:& meruit liberare genus humanum: & obtinere regnū ſuper omnes creaturas. Mat, vltimo. & Marci vltimo. Item ibidem accepit vniuerſalem poteſtatem iudiciariam.Etenim, ideſt ideo correxit totum orbem terrę: idola conterendo, & legem euangelicam ferendo, & ſic corriget populum gentilem, & mundabit ipſum ab idololatria: qui quidem orbis non commouebitur à fide catolica vſque ad iudicium durata.

Lætentur cœli, & exultet terra:commoueatur mare, & plenitudo eius:gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt.

B *Tunc exultabunt omnia ligna ſiluarum à facie domini quia venit: quoniam venit iudicare terram.*

Iudicabit orbem terræ in æquitate: & populos in veritate ſua:

Hic inuitat cęlum,& terrā,& omnia quę in eis contenta ſunt:vt lętentur in Aduentu Chriſti:ſicut fuit impletum in eius natiuitate:quia noua ſtella apparuit in cœlo,quæ duxit Magos ad Chriſtum adorandum,& angeli cantarunt, Gloria in excelſis Deo &c.Idē terra fuit lætata:quia per omnes patres mundi data ſunt ſigna regis pacis nati, & mare cū plenitudine ſua fuit motum: qa in omnibus inſulis maris data,& facta ſūt ſigna,vt ſæpius dictum eſt.Dicit ergo Dauid. Lætentur cæli, ideſt omnes angeli cœleſtes,& exultet terra, ideſt omnes habitatores terræ: & moueatur C mare, ideſt omnes inſulæ marinę, & plenitudo eius, ideſt omnes habitatores eius,& gaudebunt campi, ideſt paſtores in campis, & ſiluis greges paſcentes: quia paſtores venerunt ad Chriſtum adorandum.Tunc, ideſt in aduentu eius,quādo ingredietur in Hieruſalem in die Ramis palmarum, exultabunt omnia ligna ſiluarum a facie domini:quia veniet ad patiendum, & liberandum genus humanū: quia tunc pueri cœdent ramos oliuarum, & palmarū de arboribus, & ſternet in via ante pedes Chriſti. & exultabunt etiam quando veniet iudicare terram,ideſt ad iudicandum mundum iudicio diſcretionis, ſeparando fideles ab infidelibus per obſeruantiā legis euangelicæ,& hoc erit in primò aduētu,& iudicabit orbem terrę in æquitate, & populos in veritate ſua in ſecundò aduentu:quia non D erit acceptator perſonarū: qa ſicut in primò aduentu dedit legem euangelicam æquam, & rectam: ita in ſecundo aduentu iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua, ideſt ſecundum æquitatem,& veritatem euangelicam: quia bonis dabit præmium, & vitam æternam: & malis pœnam æternam.Ex ſupradictis patet, quòd Dauid in hoc pſalmo canit canticum nouum euangelicū prophetice:quod nos canimus,& profitemur euangelicæ: & principaliter canit futuram Chriſti omnipotentiam, & veram latriam ſibi debitam, & eius regiam dignitatem, & vniuerſalem iuriſdictionem, quam acquiſiuit in ſua reſurrectione,& aſcenſione per merita ſuæ paſſionis in ligno crucis.

PSALMVS. XCVI.

Dominus regnauit exultet terra:lætentur inſulæ multæ. E

Nubes, & caligo in circuitu eius: iuſtitia, & iudicium correctio ſedis eius.

Ignis ante ipſum præcedet: & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota eſt terra.

Montes ſicut terra fluxerunt à facie domini: à facie domini omnis terra.

Annunciauerunt cæli iuſtitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius.

Huic pſalmo præponitur talis titulus.Pſalmus Dauid quando terra reſtituta eſt ei.licet apud Hebræos iſte pſalmus ſit ſine titulo,tamen prefatus titulus non eſt ſine miſterio. Nā Dauid poſtquam tota terra reſtituta eſt ei poſt mortem Abſalon præuidit qualiter Chriſtus poſt perſecutionem, & morte erat F regnaturus,& quomodo hæreditas ſua,ſcilicet immortalitas erat ſibi reſtituenda per reſurrectionem,& etiam quomodo hæreditas patris,ſcilicet genus humanum,qđ diabolus detinebat captiuū,erat ſibi reſtituēdū, & etiā quomodo poſſeſſio cæli erat ſibi reſtituenda pro ſe, & pro ſuis.Hoc ergo præuidens Dauid fecit hunc pſalmum in quo deſcribit regnum Chriſti poſt reſurrectionem: & quomodo in ſua aſcenſione accepit vniuerſale imperium,& iudiciariam poteſtatem. & deſcribit etiam vtrunque iudicium,ſcilicet diſcretionis, & examinationis. Vnde eſt aduertēdū ꝙ iudicium Chriſti incepit à primo aduētu, in quo dedit legem euangelicam promittens obſeruantibus regnum cælorū, & tranſgreſſo-

A greſſoribus pœnam æternam, & pœnitentibus veniam, & illud dicitur iudicium diſcretionis, & durat vſque ad ſecundũ aduentũ, in quo examinabuntur omnes qui receperunt legem euangelicam, & tunc recipiet vnuſquiſque præmium prout geſſit in hac vita, & ideo ea ſigna quæ fient corporaliter, & viſibiliter in ſecundo aduentu facta ſunt ſpiritualiter in primo aduentu. Nam ſicut in ſecundo aduentu erunt ſigna in cęlo, & in ſole: & luna, & in mari, & in terra: vt refert Hieronymus: quia tota terra cremabitur, & montes ęquabuntur, & poſtea omnes reſurgent à mortuis, & veniẽt ad iudicium: ita omnia iſta fuerunt ſpiritualiter in primo aduentu. Nam ita totus mundus qui erat in peccato, & vetuſtate culpę fuit crematus, & renouatus igne
B ſpiritus ſancti, & commota eſt tota terra, & inſulæ maris ad prædicationem apoſtolorũ, & etiam Chriſtus venit tanquam iudex, & legiſlator, & expoliauit infernũ, & aperuit cælum, & introduxit ſanctos patres, & oẽs gentes à peccato ſurrexerũt. Ex quo patet quòd iſte pſalmus de vtroque iudicio, & aduẽtu poteſt exponi. Nam regnũ Chriſti incepit poſt reſurrectionẽ. Duo ergo facit Dauid in hoc pſalmo: nam primò deſcribit regnum Chriſti. Secundò exhortatur oẽs ad obſeruantiã legis euangelicę. ibi. Qui diligitis dñm. Quãtùm ergo ad primum dicit Dauid, Dñs Ieſus Chriſtus Deus, & homo regnauit in forma humana glorioſa poſt reſurrectionẽ ſuã, & accepit vniuerſalẽ poteſtatẽ in cœlo, & in terra: iõ exultet tota terra habitabilis, & lætenẽ inſulæ multæ recipientes legẽ euangelicam
C eius: ꝑ quã debent iuſtificari à pctõ, & adipiſci regnũ cęleſte: quod pro nobis Chrs adeptus eſt in ſua paſſione, & reſurrectione. Vnde ꝙ ſit ipſe caput eccleſię, & regnet vniuerſaliter in cœlo, & in terra, probatur. Nã quãdo aſcendit in cœlmu, nubes, & caligo, ideſt ſplẽdor apparuit in circuitu eius, ꝑ qđ denotatur eius dominium in cœlo, & in angelis: & ibi apparuit qualiter iuſtitia, & iudiciũ erat correctio ſedis, & ſceptri iudicialis eius, qñ angeli in veſtibus albis dixerunt. Sic veniet ad iudicandũ quemadmodũ vidiſtis eũ euntẽ i cælũ. qa ſedes iudiciaria, & lex Chriſti nihil aliud eſt, niſi iuſtitia, & iudicium, & correctio. ſed hoc maximè verificabitur, & apparebit in. 2. aduentu. Vnde in iſto primo aduentu ignis caritatis, & donorum ſpiritus ſancti ante ipſum pręcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Hoc impletũ fuit quã D
do apoſtoli perlucrarunt vniuerſum mũdũ, & prædicauerũt euangeliũ quod eſt ignis cõburens: & inflamãs corda hominũ: Vnde ille ignis inflãmauit in circuitu per totũ mundũ omnes gentiles quia antea erat inimici, & cremauit in eis vetuſtatem infidelitatis, & deſtruxit in eis peccatũ, & fecit eos amicos, & ſubditos Xpi per baptiſmũ, & pænitentiam, & cætera ſacramenta. Et tunc fulgura Chri. ſ. miracula, & verba euangelica alluxerũt, & illuminationem dederunt toti orbi terræ, qa ex miraculis crediderunt. Et tunc vidit miracula, & commota eſt tota terra, & conuerſa ab infidelitate, & idololatria, & nefanda ſupſtitione ad veram fidem, & cultũ latrię Chriſti. Et tunc magni montes, ſcilicet imperatores, & reges, & principes, & philoſophi gẽtiũ hoc videntes. ſ. illa miracula, fluxerũt, & liq- E
facti sũt à duritia ſua, & mollificati, ſicut cæra fluit, & molificatur calore ignis: ita omnes iſti, & omnis terra, ideſt populares fuerunt mollificati à facie caloris gratię ſpiritus ſãcti & prædicationis apoſtolorũ. Et iõ ſequitur. Annunciauerunt cęli. i. apoſtoli iuſtitiã, & legem euangelicam. Et ſic oẽs populi viderũt gloriam eius. Primò per miracula: poſtea per fidem, & ſic omnes ſunt ad fidem conuerſi.

Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur ſimulacris ſuis.

Tunc confuſi ſunt omnes qui adorant ſculptilia, & idola &c. quia tunc cognouerũt errorem ſuum, & ideo deleuerunt idola, & conſecrarunt templa idolorum in Baſilicas, & eccleſias Chriſti, & coluerunt Chriſtum verũ Deum. Tota etiam litera prædicta poteſt exponi de futuro iudicio, qñ apparebit dñs in F
nube cum ptãte magna, & maieſtate, ideo nubes, & caligo erit in circuitu eius, & ignis ante ipſum pręcedet, & realiter inflammabit omnes inimicos eius, qui ſecuti ſunt Antichriſtum, & allucebunt fulgura orbi terræ: quia erunt ſigna in ſole, & luna &c. & ſic mõtes ſicut cera liquefient, & cremabuntur, & æquabuntur campis planis, et cęli annunciabunt iuſtitiam Chriſti, quando dabunt ſigna aduentus eius, quæ ſigna videbunt omnes populi, et poſtea videbunt gloriam eius, quando apparebit in nube et cetera. Et tunc omnes gentiles quia adorant ſculptilia, et noluerunt conuerti: ſed perſecuti ſunt ſanctos martires, confundentur videntes Chriſtum regem iudicem, et ſanctos martyres, et apo-

A ſtolos ſimul cum Chriſto iudicantes, & ipſos condemnantes. Mat. 19. & Sapientiæ. 5. Quia ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt &c.

Adorate eum omnes angeli eius: audiuit, & læta eſt Sion.

Et exultauerunt filiæ Iudæ: propter iudicia tua domine.

Quoniam tu dominus altiſsimus ſuper omnẽ terram: nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.

Hic demonſtrat quomodo poteſtas Chriſti non ſolum eſt ſuper omnes homines: ſed etiã ſuper omnes angelos, & ſic eſt vniuerſalis in cęlo, & in terra. quòd fuit viſum in ſua reſurrectione: quando angelus annunciauit eius reſurrectionem mulieribus, & aſcẽſionẽ, quia non ſolũ nubes in obſequium ſuſcepit illum: ſed etiam angeli eius aſtiterunt iuxta illum in miniſteriũ, & adorauerunt ipſum tan B quàm dñm, & Deum & annunciauerunt ſecundũ aduentum, dicentes. Viri Galilei &c. dicit ergo. Adorate eum. ſ. Chrm ò omnes angeli eius. q. d. quòd Apoſtoli audierunt qualiter omnes angeli adorauerunt Chrm in ſua aſcenſione, & ſociauerunt ipſum in cęlũ exhibentes ei diuinum cultum, & honorem, & adorationem latriæ. & ſic audiuit Sion. i. tota eccleſia, quæ erat ibi in virgine Maria, & apoſtolis, & diſcipulis, & iõ læta eſt tota eccleſia in aſcenſione Chriſti, cũ viderunt angelos prębere latriam Chriſto, & ideo inter ſeptem gaudia virginis Mariæ numeratur aſcenſio glorioſa Chriſti. Et ideo ſequitur, quòd exultauerunt filiæ Iudæ. ſ. virgo Maria, & ſorores eius, & Magdalena, & Marta, quę erant de tribu Iudæ omnes iſtæ exaltauerunt pro-C pter iudicia tua O domine, & etiam omnes animæ confitentes Chriſtum dicuntur filiæ Iudę: quia ibi cognouerunt, & viderunt te accepiſſe iudiciariam poteſtatem in cœlo, & in terra, & probatur: quoniam viderunt quo modo tu es dominus vniuerſalis, & altiſſimus & iudex ſuper omnem terram: & quomodo nimis exaltatus es ſuper omnes Deos. ſ. ſuper omnes angelos. nam ibi fuit manifeſtata tua vniuerſalis poteſtas ſup omnes homines, & angelos Et ideo læta eſt Sion, ſcilicet totus cœtus apoſtolorum, & filiæ Iudę, ideſt Maria cum toto cœtu mulierum fidelium, in quo erat tota eccleſia. Tota litera præ dicta poteſt etiam referri ad ſecundum aduentum Chriſti: vt patet intuenti, & applicare volenti per ſingula. Item omnes animæ fidelium Iudæ, ideſt filię verę confeſſionis, eò D quòd confitentur verum Deum incarnatũ: ideo omnes iſtæ filiæ Iudæ lætatæ ſunt in aduentu Chri ipſum recipiendo & confitendo.

Qui diligitis dominum odite malum: cuſtodit dominus animas ſanctorum ſuorum: de manu peccatoris liberaui eos.

Lux orata eſt iuſto: & rectis corde lætitia.

Lætamini iuſti in domino: & confitemini memoriæ ſanctificationis eius.

In hac ſecunda parte principaliter ꝓpheta exhortatur omnes fideles ad recipiendam legem Chriſti euangelicam, & eam obſeruandam, quę conſiſtit in fugiendo malum, & ſequendo, & diligendo bonum. ideo ait. O vos omnes qui diligitis dominum recipiendo legem Chriſti, odite malum, & declinate ab oĩ malo: & peccato agendo pœnitentiam. Pœnitentia autem conſiſtit in deteſtando peccatũ, E & conuertendo ad dominum. nam per pœnitentiam cuſtodit dominus animas ſanctorũ ſuorũ, & de manu peccatoris diaboli liberabit eos. Et etiam in primo aduentu ſuo, per mortem, & paſſionem cuſtodiuit animas ſanctorum ſuorum, qui fuerunt ad ipſum cõuerſi, & de manu diaboli liberauit eos. Et etiam cuſtodiuit ſãctos ſuos, & liberauit eos de manu tyrannorum in perſecutione eccleſiæ, & ſequitur: Lux legis euangelicæ, & ſacramentorum, orta eſt populo Chriſtiano iuſto, & orta eſt lætitia rectis corde in primo aduentu per legem euangelicam, & paſſionẽ Chriſti, & ſacramenta. Et omnes iuſti qui redempti, & regenerati, & renouati eſtis in Chriſto, lætamini in domino, & confitemini memoriæ ſanctificationis eius: & ſitis memores quo modo eſtis ſanctificati in eius paſſione, & re- F ſurrectione, & regenerati in baptiſmo ideo confitemini, & prædicate palam, & agite gratias & laudes &c.

PSALMVS. XCVI.

Cantate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit.

Saluauit ſibi dextera eius: & brachium ſanctum eius.

Notum fecit dominus ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.

Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ et veritatis ſuæ domui Iſrael.

Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri.

Huic pſalmo præponit titulus: Pſalmus, abſolutè abſq; alia dictione, & eſt vnꝰ de illis quos

A quos fecit Dauid ad confitendum nomini do
mini, & ad laudãdum Deum in tabernaculo
templi, vt dictum eſt pſ.95. Vnde Dauid præ
uidens Chriſtũ in ſuo aduentu renouaturũ
mundũ, & daturũ legem euangelicam, & fa-
cturũ multa miracula, & mirabilia fecit hũc
pſ. vt cantaretur in templo cum inſtrumentis
muſicis infra nominatis. In quo duo facit: nã
primò inuitat, & excitat omnes nationes ad
recipiendum Chriſtum in ſuo aduẽtu, & pro
fitendum nouam legem euangelicam. Secun
dò explicat modum recipiendi Chriſtũ. ibi.
Iubilate domino. Quantum ergo ad primum
eſt aduertendum, ꝙ hic ponuntur quinq; no
mina idem ſignificantia realiter, ſed differunt
ſecundùm modos ſignificandi. ſ. dextera Dei,
& brachiũ, ſalutare, iuſtitia, veritas: quę om-
nia ſignificant vnum, & eũdem Chriſtum di
uerſis reſpectibus cõſideratum. Nã Chriſtus
B dicitur dextera Dei patris rõne mirabilium
operum quæ fecit: dicitur brachiũ rõne victo
riæ cõtra diabolum: dicitur ſalutare rõne no
ſtræ medicationis: Dicitur iuſtitia rõne no-
ſtræ iuſtificationis: Dicitur veritas rõne euan
gelicę prædicationis, & ſcripturæ adimpletio
nis, quæ omnia fuerũt facta & impleta in eius
aduentu. Dicit ergo ꝓpheta ad omnes gẽtes,
& nationes. Cantate domino Ieſu Chriſto cã
ticum nouum. O vos Iudęi relinquentes le-
galia antiqua profitemini legem nouam euã
gelicam, & recipite eam. Et vos gentiles reli-
ctis idolis veſtris, & antiquis ſuperſtitionibus
renouamini, & recipite nouam legem, & can
tate cãticum nouum. nouam legẽ profitẽdo:
quoniã mirabilia, & noua opera fecit, & ope-
ratus eſt in ſuo aduentu: & enumerat mira-
C bilia, dicens. Quia ſaluauit nos ſibi cum dex-
tera eius. ſ. cum filio ſuo Ieſu Chriſto. Et di-
cit modum. Nam notũ fecit dominus Deus
pater brachiũ ſanctũ ſuũ, cũ miſit Chriſtũ fi-
lium ſuum. qui ab eo procedit tãquã brachiũ
à corpore: iõ eſt patri conſubſtãtialis, in quo
denotatur vniuerſalis potentia, quia pater
tradidit filio poteſtatẽ in cęlo, & in terra &c.
Et non ſolum pater fecit nobis notũ brachiũ
ſuum, & omnipotentiam in filio: ſed ẽt notũ
fecit nobis ſalutare ſuũ, & virtutẽ noſtræ ſa-
lutis per mortẽ, & paſſionẽ. Et in cõſpectu gẽ
tiũ reuelauit iuſtitiã ſuam in filio ſuo, in quo
nos iuſtificauit pro nobis ſatisfaciẽdo. Et hoc
fecit, quia dominus recordatus eſt miſericor-
diæ ſuæ, quã promiſit nõ ſolum Abrahæ, &
Iſaac de ſaluatore ſuo, ſed toti domui Iſrael,
in qua tota eccleſia figurabatur. Et etiam re- D
cordatus eſt veritatis ſuæ, quia mentiri non
põt in promiſſis ſuis, & figuris. Nã ſicut totũ
miſteriũ Chriſti fuerat figuratũ in lege, & ta
bernaculo, ita oportebat, vt in euãgelio veri-
ficaretur, & ſic euangeliũ dicitur veritas om
niũ figurarũ, & ideo viderunt omnes termini
terræ tàm Iudæi quàm gentiles ſalutare Dei
noſtri per euangelium, & per effectum, & per
eccleſiaſtica ſacramenta, qui ſunt effectus paſ
ſionis Chriſti, in quibus noſtra ſalus effecti-
uè continetur, quia in nobis ſalutem efficiũt
virtute paſſionis Chriſti, inquantùm virtutẽ
& precium ſalutare paſſionis Chriſti in nos
transferunt, & nos participes efficiunt.

*Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exul-
tate, & pſallite.*

*Pſallite dño in citara: in citara, et voce pſal
mi in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.*

In hac ſecunda parte inuitat nos ad modũ E
recipiendi Chriſtum. Et quõ debemus canta
re, & laudes, & beneficia eius propalare, quia
cum iubilo, & exultatione, cum ſimus à mor
te perpetua, & captiuitate, & miſeria liberati,
& vetuſtate renouari, iõ ait. Iubilate Deo
non ſolum populus Iudaicus, ſed omnis ter-
ra: quia redẽptio vniuerſalis eſt, & omnes re-
ceperunt beneficium iſtud. Iubilate ergo gau
dio intrinſeco, & cantate cũ expreſſione vo-
cis eius beneficia profitendo. Et exultate oſtẽ
ſione corporali, & pſallite muſicis inſtrumẽ-
tis: & exprimit quatuor inſtrumenta, dicens.
Pſallite domino noſtro in citara. ſ. fide ſanctę
trinitatis formata ſpe, & caritate: & in voce
pſalmi. ſ. obſeruantia. 10. articulorũ: in tubis
ductilibus. i. cum euangelii prædicatione: &
voce tubę corneæ. i. cum paſtorali ſollicitudi
ne. Vnde eſt aduertendum, ꝙ iſtis ſex modis F
Chriſtum colimus in eccleſia. ſ. iubilo inte-
rioris gaudii pro noſtra liberatione: & vocis
expreſſione confitendo beneficia: & cum cita
ra fidei trinitatis, ſpei, & caritatis, ſine quibus
mereri non poſſumus: & cũ pſalterio. 10. præ
ceptorũ, & cordarum. 10. articulorum, quia
ex fide, & caritate formata operamur, & præ-
cepta implemus: quæ oĩa quatuor ſunt omni
bus Chriſtianis neceſſaria. Quintò colimus
Chriſtum cum tubis ductilibus prędicatio-
nis, quòd prædicatoribus, & doctoribus con-
uenit. Nam ſicut tuba ęrea martello percuſſa
extenditur, & ducitur virtute, & mollificatio
ne ignis, & poſtea oẽs ad bellũ excitat: ita lex
euãgelica eſt igne purgata cerimoniis legis,

A & martello paſſionis Chriſti, & martirum ex
tenſa; quæ oẽs gentes ad bellũ cõtra diabolũ,
& mundũ cõcitauit, & ad eccleſię campũ cõ
gregauit. Sextò dicit, ꝙ pſallamus in voce tu
bæ corneæ, quòd paſtoribus, & prælatis eccle
ſiæ conuenit, qui in buccina paſtorali oues
ſuas vocant, & lupos arcent, & fugant à gre-
ge fidelium, & tanquàm ſpeculatores & cuſto
des vigilant, & oues cuſtodiunt, vt patet Eze.
33. Speculatorem poſui te filii hominis &c.
Et ideo ſequitur.

Iubilate in conſpectu regis domini: moueatur mare, & plenitudo eius orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Flumina plaudẽt manu: ſimul mõtes exultabũt à cõſpectu dñi, quoniã venit iudicare terrã

Vos apoſtoli, & prædicatores, & prælati
pſallite, & iubilate in tubis ductilibus, & vo
B ce tubæ corneæ prędicationis, &c. Iubilate &
plangite, & buccinate in cõſpectu regis Chri
ſti domini qui venit ad inuadendum diabolũ
armatum, & moueatur mare huius mũdi, &
plenitudo eius. ſ. omnes inſulæ. Et moueatur
totus orbis terrarum, & omnes qui habitant
in eo. Quod totum impletum eſt in prædica
tione apoſtolorum. Nam tuba Pauli, & cæte
rorum apoſtolorum totum orbem cõcitauit.
Vnde non ſolum inſulæ maris, & populi ter
ræ, ſed ẽt flumina. i. habitantes in ripis flumi
num. ſ. Nili, & Eufratis, & Gangis, & Tanais
plauſerunt manu, & ingẽti ſocietate, & ſimul
montes. i. habitantes in montibus Aetiopiæ,
& Atlantis, & Caucaſi, & Veſeui &c. exulta
uerunt à conſpectu domini quando venit ad
iudicandum terram iudicio diſcretionis, &
vocationis, & electionis ad fidem, & non ſolũ
hoc impletum fuit literaliter, ſed etiam ſpiri
C tualiter: nam flumina fontis baptiſmi plauſe-
runt cũ in Iordane carnẽ Chriſti tetigerũt, in
cuius contactu omnes aquæ virtutẽ regenera
tiua receperunt, & montes. i. apoſtoli, & do-
ctores exultauerũt, cũ altitudinẽ, & ꝓfundi
tatẽ intelligentiæ diuinorũ miſteriorũ acce-
perunt, & ad culmẽ diuinorũ ſecretorum cõ
ſcenderunt. Sed quia non ſolũ Chriſtus fuit
conſtitutus iudex diſcretionis in primo ad-
uentu, ſed etiam expectatur iudex vniuerſa-
lis in ſecundo aduentu, ideo ſequitur.

Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia, et populus in æquitate.

Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia. i. ſe-
cundum legem euangelicam, quã mundo tra
didit, quæ præcipit omnem iuſtitiam, & po-
pulos in æquitate, tribuendo vnicuique ſecũ D
dum opera ſua. Nam ſicut in primo aduentu
venit iudicare terram in miſericordia, in qua
nulla erit iuſtitia, nec ęquitas ex parte noſtri:
quia non ex operibus quæ fecimus nos, ſed
ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fe
cit: ſic in die iudicii iudicabit populos in æ-
quitate in nobis reperta: quia tunc vnuſquiſ
que iudicabitur ſecundum merita propria.
Et nota, ꝙ iſte pſ. cum duobus pręcedentibus
recitantur in officio beatæ virginis Mariæ, &
bene merito. Nam ipſa fuit prima, quæ canta
uit canticum nouum, & profeſſa eſt Chriſtũ,
& legem euangelicam, & annunciauit Chri-
ſtum in carne, cum cecinit illud canticũ: Ma
gnificat, anima mea dominum, vt patet ibi-
dem. Et etiam quia iſte rex, & dominus qui
venit in mundum in forma humana, ex ipſa
virgine carnem aſſumpſit. E

PSALMVS. XCVIII.

Dominus regnauit: iraſcantur populi, qui ſedes ſuper Cherubin moueatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelſus ſuper omnes populos.

Licet nullus titulus præponatur huic pſ.
tamen credendum eſt, ꝙ iſte pſal. eſt de illis
quos fecit Dauid ad confitendum, & laudan
dum dominum in templo, & tabernaculo, ſi-
cut dictũ eſt pſ. nonageſimo quinto. In quo
Dauid duo facit. Nam primò inuitat princi-
paliter Iudæos ad cultum, & obedientiam re
gis Chri in ſuo aduẽtu. Secundò adducit exẽ
plũ antiquorũ patrũ, vt Iudęos magis confir
met ĩ fide. Dicit ergo ad primũ. Dominus re
gnauit iraſcãtur populi. i. quãdo dominus Ie
ſus Xps poſt reſurrectionem ſuam incepit re
gnare in cœlo, & in terra, tunc omnes popu-
li non ſolũmodo gentiles, ſed Iudæorum ira- F
ſcentur, & mouebuntur, maximè Iudęi qui
eum crucifixerunt, qui putabant eum peni-
tùs extinctum, & deletum timebũt, & tremẽt
& terrificabuntur. Et conuerſus ꝓpheta ad
Chrm dicit. O Chriſte, qui ſedes ſuper cheru
bin ad dexteram patris, & adeptus es domi-
niũ ſuper omnes poteſtates angelicas: fac vt
ad prędicationem apoſtolorum moueatur to
ta terra, & totus populus gentilis. Vnde nota
ꝙ arca domini ſedebat ſuper duo cherubin:
ad denotandum, ꝙ filius Dei debebat ſedere
in humanitate. ſ. ſuper animam, & corpus: &
debbebat ſedere ſuper duo teſtamẽta ſcilicet
vetus, & nouum, & ſuper duos populos ſcili
cet gentilem, & iudaicum, & ſuper duas intel

lectuales

A lectuales naturas in cęlo.ſ.humanã, et angelicã. Et ſub tali figura, Deus pręcepit Moyſi, vt poneret arcã ſuper duo cherubin, quòd propriè ſignificabat miſteriũ incarnationis et dominium, et regnum Chriſti. Vnde Dauid iã inuocat Chriſtum ſedentem ſuper duo cherubin. Quaſi dicat, O Chriſte ſicut quando arca domini ſedentis ſuper duo cherubin ducebatur per deſertum, et intrauit totam terram promiſſionis, totã terra mota eſt à facie domini: ita in aduentu tuo moueatur à facie tua, qm̃ tu es dñs magnus in Siõ, et excelſus ſuper oẽs pupulos. Iſta ꝓphetia fuit cõpleta nõ ſolummodo in prædicatione Chriſti, qñ tota Iudæa, et terra promiſſionis fuit mota ad prędicationem Chriſti, et eius miracula, vt patet per totũ diſcurſum euangelicũ, ſed etiam fuit mota tota terra in eius reſurrectio

B ne: quia terræmotus factus eſt maguns quãdo Chriſtus reſurrexit. Et ẽt fuit mota tota Hieruſalem in die pentecoſtes: quia prædicatione Petri, et aliorum apoſtolorũ conuerſi ſunt in illa die quaſi quatuor millia, vt patet Act. 2. Et exinde proceſſerunt apoſtoli ꝑ vniuerſum mundum, et commouerunt totam terram, et totum populum gentilem domino cooperante, et ſermonem confirmante ſe quentibus ſignis. Et ideo ſequitur.

Confiteãtur nomini tuo magno quoniã terribile, et ſanctũ eſt: et honor regis iudiciũ diligit.

Tu paraſti directiones: iudicium, & iuſtitiã in Iacob tu feciſti.

O Chriſte, cõfiteantũr omnes gentiles nomini tuo magno, quod eſt Ieſus. Qm̃ ſanctũ eſt: i quo diabolus victus eſt, & princeps huius mundi eiectus eſt foras. cui colla ſubiecerunt oẽs reges terræ: in quo tot mirabilia, &

C prodigia facta ſunt. Et ideo terribile eſt contra diabolum, & oẽs inimicos, et ſanctũ eſt apud fideles. Et ideo quia nomen tuum ſanctum eſt debetur ipſi honor, et latria: et quia terribile eſt, eſt timendum, et tremendum: quia tradita eſt tibi poteſtas in cælo, et in terra: et iõ honor talis regis diligit, et requirit iudiciũ, et meretur habere iudiciariã poteſtatẽ: quia tu Chriſte, paraſti directiones. i. vias humanas direxiſti dando regulas, et leges, et præcepta, et conſilia humanæ vitæ directiua in lege euãgelica. Et tu feciſti iudiciũ, et iuſtitiam in Iacob. i. in tota Chriſtiana religione, quæ regnũ Iacob dicitur. Nã in lege euãgelica pręcipitur omnis iuſtitia, et oẽ iudiciuni. Iuſtitia. n. dicit habitũ, et iudiciũ dicit actũ, & effectũ iuſtitiæ. Iuſtitiam. n. feciſti. cum dixiſti in lege euangelica. Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos &c. Iu D dicium aũt feciſti, cum dixiſti adulteræ: nec ego te condemnabo, amplius iam noli peccare. Et dixiſti Phariſęis: qui ſine peccato eſt veſtrum, in eam primnm mittat lapidem. Et ſic de multis alijs iudicijs quæ feciſti in lege euangelica ad noſtram doctrinam.

Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius: quoniam ſanctũ eſt.

Poſtquàm ſuperius inuitat omnes ad obedientiam, & recipiendã legẽ magni regis Xp̃i nunc in hac ſecunda parte inuitat omnes nationes, principaliter autem Iudæos ad cultũ, & latriam. Vnde dicit. O vos Iudæi, quibus Deus dedit legem veterem, et per tot tempora adoraſtis Deum ſedentem ſuper cherubin in tabernaculo, & templo, in quo figuraliter ſedebant, exaltate Chriſtũ dominũ Deũ noſtrum, & adorate ſcabellum pedũ eius. i. eius E humanitatem: quoniam ſanctũ eſt. Nã ſicut ante ſedebat in illa arca ſuper cherubin, nũc ſedet filius Dei in illa humanitate quam aſſumpſit in vnitate ſuppoſiti. Et iam ſedet ad dexteram patris, et adeptus eſt regnũ vniuerſale. Et ſic nõ ſolũ adoretis eius diuinitatem ſeorſum, ſed ẽt ipſius humanitatem, quæ eſt verbo perſonaliter coniuncta, quę dicitur ſcabellum pedum eius. q. d. Adorat eum ſimul cum humanitate, in qua ſedet tanquàm rex in ſolio vel in ſcabello: quia talis humanitas eſt ſancta: quia verbo perſonaliter coniuncto. Nam Chriſtus inquantũ homo eſt caput eccleſiæ, & principium, & fons omnium donorum, & gratiarum, à quo deriuãtur in omnia membra ſua. et ideo quia talis humanitas F fuit inſtrumentum paſſionis, per quam Chriſtus meruit pro omnibus, ideo ſimul cũ Dei vnitate debetur ipſi vna adoratio, & vna latria rõne verbi vniti. Et ideo licet videatis ipſum hominẽ, non dubitetis ipſum adorare, & exaltare quoniam verus Deus eſt, & eſt ille idem Deus qui eduxit Iſrael de ęgypto, & traduxit ipſum ꝑ mare rubrum &c. Itẽ adorate crucem, quę eſt ſcabellũ pedum eius, in qua ſedit claui affixus, & triũphauit de diabolo. q. d. ſicut adoratis ipſum incarnatum, ita adorate eum crucifixum.

Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.

Inuocabant dominum, & ipſe exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

A *Cuſtodiebant teſtimonia eius: & præceptum quod dedit illis.*

Domine Deus noſter tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuiſti: & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.

Dauid ꝓpheta in hoc loco vult remouere dubiũ à Iudæis: & cõfirmare eos in fide: vt recipiant Chriſtum in aduentu ſuo: & tribuãt ipſi latriã, & honores diuinos. Nam poſſent dicere Iudęi: Deus præcepit nobis in lege Deutoro. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: quomodo ergo tu Dauid dicis, ꝙ adoremus, & exaltemus Chriſtũ in ſuo aduentu? Ad hoc reſpondet, ꝙ non dubitent. Nã licèt ſit homo: tñ ipſe eſt etiam verus Deus incarnatus, & humanatus. Et eſt illemet Deus, qui locutus eſt Moiſi in mari rubro: & eduxit Iſrael de Aegipto: quẽ Moiſes, & Aaron adorauerunt. Et cui Moiſes, & Aaron, & Samuel ſacrificia obtulerũt, & q. dedit legem Moiſi in monte Sinai: & qui loquebatur Moiſi, & Aarõ de tabernaculo. Et ideo illemet Ieſus q. venit in carnẽ; & dedit legẽ euangelicã: eſt illemet Deus, qui dedit legẽ Moiſi: & creauit mundũ: quia Ieſus Chriſtus heri, & hodie, & ipſe eſt in ſæcula. Et ſic eſt verè adorandus: & timendus. & hoc eſt qđ dicit hic Dauid. vnde ait. O Iudei non dubitetis, nec timeatis adorare Chriſtum cum venerit in carnẽ. quia licèt videatis ipſum hominẽ: tñ ipſe eſt verus Deus quem adorauerunt patres veſtri in ve. teſt. Nam Moiſes, & Aaron in ſacerdotibus eius: & Samuel inter eos, qui inuocant, & inuocabant nomen eius. q. d. ꝙ Chriſtus & ille Deus quem Moiſes, & Aaron, & Samuel inuocauerunt in veteri teſtamento: & adorauerunt. Nã iſti tres cum omnibus aliis ſacerdotibus iam inuocabant Chriſtum dominum in tabernaculo: & ipſe Chriſtus iam exaudiebat eos de tabernaculo: & iam loquebatur ad Moiſen, & Aarõ in colũna nubis. Ad cuius maiorem intelligentiam eſt aduertendũ ſicut dictum eſt in plo. go, & pſal. 8. & 102. & 117. ꝙ Ieſus Chrs eſt nomẽ Dei non ſolum ſono literarum. ſed etiã realiter. Nam primò in hebræo ſcribitur eiſdem quatuor literis. ſ. ioth. he. vau. he. quę reddunt hoc nomen iohet ſua in hebræo. qđ eſt Ieſus, & ſaluator latinè. Et ſic hoc nomen Ieſus eſt nomẽ Dei Adonai: quod oẽs patriarchæ, & prophetę inuocabãt in veteri teſtamẽto, & expectabãt ad ſaluandum, vt patet per totum diſcurſum legis, & prophetarũ. Item ibi probatum eſt qualiter verbum incarnatum eſt realiter nomen Dei notificans mundo quatuor perfectiones Dei. ſ. omnipotentiam: & ſapientiã, & miſericordiã, & iuſtitiã. Et per conſequens Ieſus ſaluator noſter eſt illud nomen Dei quod quatuor literis ſcribebatur in lege: quod oẽs expectabant vt ſaluaret eos. Et Moyſes, & Aaron, & Samuel offerebant ſua ſacrificia in ſignũ fœderis: & ſub proteſtatione Chriſti futuri inuocãdo ipſum tanquã nomen dñi. Ergo iam inuocabant Ieſum Chriſtum, qui eſt nomen dñi: vt veniret ad ſaluandum eos: & ad inuocationẽ huius nominis Moiſes fecit oĩa miracula. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu, dicit: Moiſes, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocabant nomen eius, qđ eſt Ieſus, & qui loquebatur ad eos per deſertũ. Nã ille Deus, qui ibat per illam columnã nubis, poſtea fuit incarnatus in columna humanitatis, Et ſicut ducebat illum populum per deſertum dirigendo in terram promiſſionis latens in illa nube, ita poſtea latens in humanitate direxit populũ Chriſtianum per legẽ euangelicam in patriã cœleſtem. Et ideo ſequitur, ꝙ illi tres cuſtodiebant teſtimonia eius, & præceptũ qđ dedit illis. Ad cuius euidentiã eſt notandũ, ꝙ ꝓpheta cõuenienter adducit hos tres ſacerdotes, & duces principales ve. teſt. in teſtimoniũ, & confirmationẽ latriæ Chri qa maximè fuerunt figura eius. vnde legitur in Exodo, & Leuitico. ꝙ Deus pręcepit Moiſi vt fabricaret arcam, & tabernaculum ſecũdũ exemplar ſibi datũ, & dedit ipſi legem ſacrificiorũ, & holocauſtorũ, & oblationum: in quibus figurabatur paſſio Chriſti, & eius latria. Et ſic Moiſes fecit tabernaculũ, & arcã, & promulgauit legẽ tanquã legiſlator. Sed Aaron tanquã ſacerdos obtulit oblationes, & holocauſta, & ſacrificia. Ideo Chriſtus fuit figuratus in Moiſe inquantùm fabricauit tabernaculũ. ſ. eccleſiã, & promulgauit legem: & fuit figuratus in Aarõ inquãtùm ſeipſum obtulit, vt verum ſacrificium in ara crucis: quia ipſe fuit ibi ſacerdos, & hoſtia, & ſacrificiũ. Itẽ fuit figuratus in Samuele, inquantũ repudiata ſinagoga tranſtulit ſacerdotiũ in eccleſiam, & etiã repudiatis omnibus cerimoniis, et ſacrificiis legalibus tranſtulit veritatẽ illorũ in ſeipſum: quia omnia, quæ in illis figurabãtur, in Chriſto ſunt cõpleta. Ideo adueniẽte veritate omnia illa ceſſarunt. Et non ſolum ſacerdotium tranſlatũ

A eſt: ſed etiã tota lex vetus in euangelicã: quia
translato ſacerdotio neceſſe fuit vt legis trãſ
latio fieret. vt dictum eſt pſal. 77. Ideo ꝓphe
ta Dauid hos tres maximè adduxit in teſti-
monium regni, & ſacerdotii, & legis Chriſti
eò ꝙ in ſpiritu prænouerũt Chriſtum futu-
rum: & iam ipſi ſacrificia in figura obtule-
runt: tanquã vero Deo, & redemptori, & ſub
tali fide Chriſti futuri ſaluati ſunt, vt fuit de
monſtratum in prologo. Ideo dicit ꝓpheta.
O vos Iudæi licèt videatis Chriſtum verum
hominẽ nõ dubitetis adorare eum: quoniam
Deus, & homo eſt. Ideo adorate ſcabellũ pe-
dũ eius. i. humanitatẽ ſimul cũ verbo: eo mo-
do quo dictũ eſt. Nã Moiſes, & Aaron in ſa-
cerdotibus eius: Samuel inter eos fuerunt
teſtes eius: quia inuocabant nomen eius om-
nes tres Chriſtum figurãtes. q. d. ꝙ iam tunc
B inuocabant nomen eius: quia omnia ſacrifi
cia, & oblationes offerebant in nomen eius:
& illũ deſiderabant vt ſaluatorem, & redem-
ptorem, venturum ad liberãdũ genus huma
num. Et ipſe iam tunc exaudiebat eos quan-
do in columna nubis loquebatur ad eos.
Nam ſicut ille Angelus latens in nube du-
cebat eos, ꝙ defendebat à periculis, & dirige
bat eos per viam; & finaliter introduxit eos
in terrã promiſſionis. ita per hoc præuiderũt
in ſpiritu, qualiter Chriſtus incarnatus debe
bat dirigere genus humanũ per legẽ euange
licam, & introducere in regnũ cęlorum. ergo
iam tunc exaudiebat eos in figura, & illi iam
cuſtodiebant teſtimonia eius in figura: & prę
ceptũ quod dedit illis. Nam licèt corporali-
ter offerrẽt illa ſacrificia: & literaliter obſer-
uarent cerimonias le. ve. tñ mentaliter crede
C bant miſtęriũ incarnationis, & aduẽtus Chri
ſti. & ideo ꝓpheta conuertitur ad Chriſtũ a-
poſtrophando, dicens. O Chr̃e dñe Deus no
ſter, tu iam tunc exaudiebas eos. ſ. totũ popu
lũ in afflictione clamantẽ: qñ de captiuitate
eduxiſti, & propitius fuiſti eis in multis peri-
culis liberãdo, & etiã fuiſti vlciſcens, & vindi
cator in oẽs. i. contra oẽs inuentiones, & pc̃tã
eorũ eos puniendo, quãdo fuerũt rebelles, &
voluerũt retrocedere in Aegiptũ: quia nul-
lus eorum intrauit terram promiſſionis: niſi
Caleph, & Ioſue. & ſic de cęteris punitionib.

*Exaltate dominũ Deũ noſtrũ et adorate ĩ mõ-
te ſancto eius, quoniã ſanctus dñs Deus noſter.*

Concludit ergo ꝓpheta, & exortatur, & i
uitat omnes ad recipiendum Chriſtum, & le
gẽ, & cultum eius, dicens. Exaltate, & magni
D ficate Chriſtum dominũ Deũ noſtrum in cõ-
feſſione laudis: & vt perfectus ſit cultus, & la
tria adorate eũ in monte ſancto eius. i. in hu
manitate aſſumpta, quæ dr̃ mõs Dei mõs pin
guis: & mõs, in quo verbũ Dei habitat per v-
nionẽ perſonalẽ: in quo mõte tota ſuperædi
ficatur eccleſia: qui eſt lapis abſciſcus à mõte
ſine manibus. Et etiã adorate eum in monte
ſancto eius. i. in eccleſia, quæ dicitur mõs ſan
ctus, & mons pinguis, & mons coagulatus: in
qua Chriſtus habitat per gratiam in vnitate
miſtica tanquã caput. vt dictũ eſt pſal. 67. Et
adorate eũ in monte ſancto eius. i. in ſacra-
mẽto altaris. Altare aũt mons dicitur: eò ꝙ
altè eſt eleuatũ, & in eccleſia adoratur. ergo
primò Deus ſiue Chriſtus adoratur in mõte
ſancto eius. ſ. in cœlo ſimul cũ patre, & ſpiri-
tu ſancto, in vna ſubſtantia, & eſſentia. Se-
cundò in humanitate per vnitatem ſuppoſi- E
ti. Tertiò in ſacramẽto eucariſtiæ per vnitatẽ
ſacramenti. Quartò in tota eccleſia tanquàm
rex in atrio, & caput in corpore, & in anima
vniuſcuiuſq; tanquã tabernaculo per gra-
tiã. Et adorate eum in monte ſc̃tõ crucis: ad
quẽ aſcendit ad redimendũ nos. Vnũquodq;
ergo iſtorũ dicitur mõs, in quo Chr̃s inhabi
tet. Qm̃ in vnoquoq; iſtorũ eſt Chriſtus ſan
ctus dñs Deus noſter. ideo debetur ipſi latria.

PSALMVS. XCIX.

I*Vbilate Deo omnis terra: ſeruite domino in
lætitia.*

Introite in conſpectu eius in exultatione.

Titulus, pſal. Dauid ad confitendũ ſiue ad
laudandũ dñm. Ex iſto titulo apparet, ꝙ iſte
pſal. eſt de illis quos fecit Dauid appropria-
tos ad laudãdum, & confitẽdum. vt paret 1.
Paraly. 7. ca. in quo pſalmo inuitabat Dauid F
illũ ſtatum eccleſię ad ſacrificia figuralia, &
hoſtias, & ablationes. vnde tunc cantabatur
pſal. iſte in oblatione hoſtiæ pacificæ in figu
ra Chriſti futuri. quia i ara crucis ſemel erat
offerendus: & per ſanguinẽ ſuũ nos erat Deo
patri pacificaturus, & recõciliaturus. ad Co-
lo. 1. De cuius hoſtię pacificæ oblatione ha-
betur Leui. 7. Vnde quia Chriſtus ſemel ſe
obtulit Deo patri tanquàm hoſtiæ pacificã:
iõ ex eius præcepto in memoriam illius nos
quotidie eandẽ hoſtiã in eccleſia ſacramenta
liter, & realiter offerimus cum eucariſtiã ce-
lebramus. Hoc ergo prępuidens in ſpũ dicit in
hoc pſal. Iubilate Deo omnis terra. i. tota ec
cleſia ex Iudæis, & gentilibus nõ ſolũ in Hie
ruſalẽm: ſed in omnibus terris. per totũ orbẽ
congregata.

A congregata . Et ſeruite domino Ieſu Chriſto in lætitia.i.cultum latriæ ei cũ iubilo laudis & lętitia cordis, & deuotione exhibete,& prębete:quia latria eſt quędã ſeruitus cũ iubilo & deuotione cordis:quę ſoli Deo debetur . Sed q̃a talis latria ſiue ſacrificiũ nõ debet fieri,niſi in eccleſia Deo deputata:iõ ait.Introite in conſpectu eius in exultatione.i.introite in eccleſiã:vbi eſt,& cõtemplatur Deus:& habitat tanq̃ in ꝓprio tabernaculo ſibi ad ſacrificiũ deputato:& hoc facere in exultatione,& animi deuotione.Sed q̃a tale ſacrificiũ non ſolũ fit in tẽplo materiali.ſed ẽt in tẽplo Dei ſpirituali ,quæ eſt cõſcientia nr̃a:in qua offerimus ſacrificium laudis,& vota noſtra.ſ. ſpiritũ contribulatũ,& cor cõtritũ,& humiliatum.Iõ non ſolũ præcepit nos introire in tẽplũ materiale:ſed etiã in ſp̃uale.ſ.vt recolligamus nos in cõſcientia noſtra. & ibi offera-
B mus orones,& noſtra vota: vt patet Matt. 6. Tu aũt cũ oraueris intra in cubiculum tuũ.

Scitote quoniam dominus ipſe eſt Deus: ipſe fecit nos ,& non ipſi nos .

Populus eius , & oues paſcuæ eius: introite portas eius in cõfeſſione:atria eius in hymnis: confitemini illi.

In hac ſecunda parte reddit cauſam quare debemus latriam Chriſto exhibere. Vnde eſt aduertendũ,ꝙ latria eſt ſeruitus,& cultus ſoli Deo debitus ratione ſummi dñi,& bonitatis,& poteſtatis.Et ideo fit triplici honore. ſ.oblatione,rõne ſummi dñi,& ꝓſtratione, rõne ſummæ poteſtatis : quia ex nihilo nos creauit,& confeſſione laudis,ratione ſummę bonitatis, & propter beneficia recepta.Et iõ omnia iſta tria ex parte Chriſti explicat hic.
C q̃a eſt Deus creator,& dñs,& benefactor:q̃a redẽptor:ideo tria debemus ipſi exhibere in vera latria.ſ.adorationẽ, laudẽ,& oblationẽ. Dicit ergo . Bene debetis ſeruire Chriſto in lætitiã latria ſeruitute . Qm̃ ſcitote qm̃ ipſe eſt verus Deus : licẽt appareat in humanitate:adeo habet vniuerſale dñium,& ipſe fecit, & creauit nos.Et nos ipſi non creauimus,nec fecimus nos ipſos . Ex quo patet ꝙ in Chriſto eſt ſumma poteſtas,ideo debetur ei adoratio.Ideo ſubdit.O vos fideles qui eſtis populus eius per redemptionem, & ſpiritualẽ electionem:& cepiſtis characterem baptiſmi, & configurationis eius:& qui eſtis oues paſcuæ eius per paſcua eccleſiaſticorum ſacramentorum.Ex quo apparet beneficia vobis exhibita:ideo tenemini ipſi exhibere laudes,& oblationes cũ ad oratione vt ſit perfecta latria. D
Introite ergo portas eius exteriores:ſed vſq; in atria eius.ſ. vſque ad penetralia conſcientiæ veſtræ. Nã qui offert Deo apparenter ſine deuotione,& ad portas manet. Sed qui offert cum ſumma deuotione,& cõtritione,& mũditia:ille talis intrat in atria,quia offert ſacrificium in ſpiritu humiliato, & in animo contrito.Ideo ſequitur:in hymnis,& cãticis laudis confitemini illi confitendo beneficia vobis exhibita.ſ. incarnationis paſſionis, & reſurrectionis &c.Ideo ſequitur .

Laudate nomen eius quoniam ſuauis eſt dominus .in æternũ miſericordia eius : & vſque in generatione,& generationem veritas eius .

Laudate nomen eius , quod eſt ſaluator.i. narrate omnia beneficia noſtræ redemptionis,& ſalutis:& gratias agite ꝓ beneficiis receptis.Qm̃ dñs Ieſus ſuauis eſt. Nã ſicut fuit benignus ad patiẽdum pro vobis: ita eſt mi- E
ſericors ad parcendũ peccatoribus. Ideo ſequitur. Qm̃ in æternũ miſericordia eius : & nunq̃ deficiet, nec obliuiſcetur miſereri ſemper, & parcere.& vſq; in generatione, & generatione erit veritas eius . Nã ille,qui dixit Petro:non dico tibi vt dimittas peccatori ſepties,ſed ſeptuageſies ſepties : & ille qui dicit. Venite ad me oẽs qui laboratis,& onerati eſtis, & ego reficiã vos:nunq̃ mẽtietur:ſed ſemper promiſſa ſua ſeruabit:& nunquã deficiet à promiſſo:Ideo vſq; in generatione , & generationem erit veritas eius:& lex eius euangelica,quæ eſt veritas eius,nunquã mentietur:ſed ſemper erit vera:& ſacramẽta eius eccleſiaſtica nunq̃ pdẽt virtutẽ,dũ i hoc mũdo erũt gñratione.ergo in æternũ erit mĩa eius .

PSALMVS. C. F

MIſericordiam, & iudicium cantabo tibi domine .

Pſallam, & intelligentiam in via immaculata:quando venies ad me .

Titulus, Pſalmus Dauid Ex titulo apparet , ꝙ Dauid fecit iſtũ pſalmũ . De materia autẽ huius pſalmi dicũt cõiter hebræi, ꝙ poſtquã Dauid fuit vnctus in regẽ ſuper totum Iſrael voluit ordinare domũ ſuã & regnũ, & diſpoſuit eã quadruplici ordine . Primò ordinauit ea quæ pertinẽt ad cultũ diuinum. Et ſic tendit tabernaculũ iuxta domũ ſuam:& ampliauit cultũ diuinum & ordinauit centũ cantores, & ſacerdotes.vt patet 1 Regũ.7. Secundò ordinauit domũ ſuam quò ad perſonam propriã,q̃a ſe cuſtodiuit à vitiis inquãtũ potuit

A tuit. Tertiò ordinauit miniſtros ſuos: & ſic exterminauit, & eliminauit omnes vitioſos, & prauos de domo, & ſocietate ſua Bonos vero, & virtuoſos adunauit, & complexus eſt ſecum, & prępoſuit in miniſterio domus ſuæ. Quartò autem quantum ad criminoſos omnes interfecit, & puniuit, licèt aliquos permiſerit viuere ne moueret ſeditionem, ſicut patet de Ioab. Sed in fine vitæ ſuę cum vidit iã regnum ſuum firmum, & ſtabilitum: pręcepit Salomoni, vt Ioab interficeret: & cęteros criminoſos. Et ſic communiter hebręi exponunt literaliter iſtum pſalmũ de quadrupliciordinatione, & diſpoſitione domus Dauid. Vnde de ordinatione eorum quæ pertinent ad cultum diuinum dicitur. Miſericordiam & iudiciũ cantabo tibi dñe &c. De diſpoſitione autem perſonæ ipſius Dauid dr̃. Perambulabam in innocẽtia cordis mei &c. De expulſione prauorum dicitur. Non proponebã ante oculos meos rem iniuſtam. Et hoc per quatuor verſus Et de acceptione bonorum miniſtrorum dicitur: Oculi mei ad fideles terræ &c. De punitione vero criminoſorũ dicitur. In matutino &c. Sed licèt iſta expoſitio literalis aliqualiter videatur conueniens, literæ & apparenter poſſit applicari: tamen nõ fuit iſta prima intentio, & finalis ipſius ꝓphetæ. Primò quia ſi ſic præciſè iſte pſalmus exponatur, & intelligatur, non videt̃ pertinere ad ſacrã ſcripturã: nec includeret aliquod ſacramentum de Chriſto & eccleſia, Secũdò, ꝙ ea quę dicunt̃ in principio, & in fine huius pſal. non vident̃ pertinere ad ipsũ Dauid: nec ad diſpoſitionem materialem, & temporalẽ domus ſuæ. Nam primò dicit: miam, & iudiciũ cantabo. modo clarum eſt, ꝙ ipſe nullã miſe

C ricordiam ſuam cantat hic: nec miſericordia Dauid nec alicuius alterius ſancti meret̃ cantari in ſacra ſcriptura nec in tẽplo, ſed ſolius Dei cui ſoli conuenit miſereri ſemp, & parcere, Secundò ꝑ hoc quod dicitur in fine. in matutino interficiebã omnes peccatores terræ: quia pertinet ad diem iudicii: vt patebit. Quia Dauid nunq̃ interfecit omnes peccatores terrę. Et ideo dicendum, quòd Dauid nõ ſolum fabricauit tabernaculũ, & diſpoſuit in eo cultum diuinum: & ſimiliter ſtatuit ędificare templum ſecundum exempla ſibi traditum: & diſpoſuit ordinem cantorum, & ſacerdotum, & fecit pſalmos appropriatos ad laudem Dei in quibus prædicabantur omnia myſteria Chriſti, & eccleſię, ſed etiam ordinauit in eo ſanctas ordinationes, prout ſignificabant eccleſiam Chriſti. In qua etiam D præuidit diſpoſitionem totius legis euangelicę. Et ideo in hoc pſalmo cantat diſpoſitionem legis euangelicæ: quæ per Chriſtum erat danda. Quę quidem lex euangelica ordinat totam domum. i eccleſiã Chriſti: & dirigit eam in ſuum finẽ vltimatũ. Ad cuius euidentiam eſt notatdũ, ꝙ totus diſcurſus legis Chriſti conſiſtit in duobus, ſcilicet in miſericordia, & iudicio. Nã miſericordia regnat ab aſcenſione Chriſti vſque ad finem mũdi; quia Chriſtus iudicat per mĩam oẽs pænitẽtes. Sed in fine iudicabit ſecundum iuſtitiam noſtram. & ideo tunc iam non erit tẽpus miſericordiæ, ſed iudicii. Et ſic ſe habet ĩ diſcurſu vitæ cuiuslibet. Nã tota vita hominis dicitur tẽpus miſericordiæ. eò ꝙ habet locũ pęnitẽtię: Ideo iudicatur per miſericordiam: ſed

B in morte. i. poſt mortem iam nõ eſt locus miſericordiæ: ſed iudicii: ideo iudicatur vnuſquiſq; ſecundum iuſtitiam ſuam. Sed quia in prauis non inuenietur iuſtitia: ſed iniuſtitiã, quia ſine pœnitentia mortui ſunt: ideo ſecundum illam iudicabuntur. Ideo dicit ꝓpheta pſal. 142. Exaudi me ĩ tua iuſtitia: nõ in mea quia nulla eſt. Ideo ſequitur. Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo &c. Vnde in hoc ſæculo Deus iudicat nos ſecundum iuſtitiam ſuam, quæ idem eſt quod miſericordia: ſed poſt mortem, & in iudicio iudicabit ſecundũ iuſtitiam vniuſcuiuſque: ſed nullus habet iuſtitiam de ſe niſi per miſericordiam adeptus fuerit eã, & ex gratia: Ideo praui condemnabuntur, ſcilicet impœnitentes. Et ideo diſtinguitur duplex iudicium. ſ. iudiciũ diſcretionis: in quo Deus. ſ. Chriſtus diſcernit bonos

F à malis per gratiam, & merita, & hoc iudicat per miam. Nã pœnitentibus continuè indulget, & peccatores expectat ad pœnitentiam. Secundum eſt iudiciũ examinationis: in quo Deus ſegregat bonos à malis per pœnam, & premium: in quo iudicat Chr̃s ſecundũ iuſtitiam inuentam in homine. Primũ iudiciũ durabit vſque ad finem mundi in eccleſia, & durat in vnoquoq; per totum tempus vitę ſuæ. Secundum iudicium erit poſt finem mũdi in nouiſſimo die generale oibus. Et eſt vnicuiq; in fine huius vitæ. Ad primum iudicium veniet Chriſtus in primo aduentu. Ad ſecundũ iudiciũ veniet in ſecundo cum poteſtate magna, & maieſtate. & qa de iſto duplici aduẽtu fit mẽtio in ſacra ſcriptura. iõ eſt valde aduertendum

A tendum, de quo iſtorum duorũ loquitur ſcri
ptura. Cum ergo lex euangelica ſit regula, &
diſpoſitio totius vitæ noſtræ, vt nos bonos ef-
ficiat, & Deo caros, & acceptos ad vitam æ-
ternam: in quatuot ergo conſiſtit. Primò præ
cipit diuinum cultum. cum dicit. Diliges do-
minum Deum tuum ex toto corde tuo &c.
& præcipit oẽs articulos fidei, cũ dicit. Si cre-
ditis in Deum: in me credite. Et ſic præcipit
ſpem, fidẽ, & caritatẽ, & latriã, & hoc quò ad
Deum. Secundò præcipit oẽm innocentiam,
& iuſtitiã, & puritatẽ. cum dicit. Beati mũdo
corde. Tertiò prohibet omne vitiũ: & ſepa-
rat prauos à iuſtis in meritis: cũ dicit. Diſce-
dite à me omnes, qui operamini iniquitatem.
Matth. 7. Quartò minatur perpetuam pœ-
nam obſtinatis in iudicio: cum dicit. Ite male
dicti in ignem æternũ. Et iſta quatuor conti-
B net lex euangelica: quæ docet quid agẽdum:
quid credendũ. quid petendũ: & quid fugien
dum. Dauid ergo in perſona Chriſti prædicit
in hoc pſalmò totã diſpoſitionẽ legis, & do-
mus eccleſię. Vndè quatuor facit. Primò di-
cit ea, quæ pertinent ad cultũ diuinũ. Secũdò
ea, quæ pertinent ad perfectionẽ hominis in
ſe. Tertiò ea quę pertinent ad alterũ in conui
uendo. Quartò cõminatur finale iudiciũ ad
pœnã pręuaricatorum legis. 2. ibi. Perambu-
labã. 3. ibi Non proponebã. 4. ibi. In matuti-
no inter. Sed quia tota lex conſiſtit in obſer-
uantia, & præmio eius: ideo reducitur ad mi-
ſericordiam in hac vita, & ad iudicium in a-
lia. ideo principaliter intẽdit hoc cantare, &
narrare hic ꝓpheta. & non ſolum in perſona
ſui incpit narrare: ſed etiam in perſona Chri
ſti. Quantùm ergo ad primum dicit Dauid
C in pſona ſui tanquàm ꝓpheta, & in perſona
Chriſti tanquàm legislator. miſericordiã, &
iudicium cantabo tibi domine. i. in hoc pſal-
mo cantabo totum tẽpus miſericordiæ à præ
dicatione Chriſti vſque in finem mundi: in
quo miſericordia eſt, & locus pœnitentiæ, &
miſericordię: in quo lex euangelica diſpoſuit
hominem ad gratiam, & meritum per bona
opera. Primò erga Deũ per diuinum cultũ.
Secundò erga hominem ſeipſum in puritate,
& innocentia conſeruando. Tertiò erga pro-
ximum iuſtè cum eo conuiuendo: quia hoc
eſt viuere ſecundum miam Dei: & in tali vita
mia Dei habet locũ. Et ẽt cantabo iudiciũ ti-
bi dñe. i. finale iudicium non ſolũ totius mũ-
di, ſed etiam vniuſcuiuſque hominis in fine
vitæ ſuæ. & dicit propheta: quam quidẽ miſe
ricordiam, & iudicium pſallam operando, & D
prædicando, & intelligam diſcernendo quan
do venies ad me: primo in carnem. ſecũdò ad
iudicium. Nam in primo aduentu quando ve
nies ad iudiciũ miſericordiæ diſcretionis da-
bis nobis intelligentiam legis: vt ſecundùm
legem euangelicam operemur. Nam pſallere
eſt. 10. ꝑcepta obſeruare: & operari ſecũdùm
ea. Et non ſolùm intelligam in primo aduẽtu
legem ad operandum: ſed in ſecundo aduen
tu intelligam præmiũ, & iudicium vnicuiq;,
iuxta merita, tributum. Nam in primo aduẽ
tu venit ad dandum miſericordiam, & legẽ,
& regimen vitæ. In ſecundo vero veniet ad
tribuendũ præmiũ ſecundũ merita vnicuiq;:
& in his tribus, ſcilicet cantare pſallere, & in-
telligere, poteſt intelligi totus cultus diuinus
Deo debitus, qui conſiſtit in confeſſione lau-
dis, & deuotione, & ſacrificio, & oblatione ſpi B
rituali: ex ſpiritu contribulato: & corde cõtri
to, & humiliato. Et ideo dicit In via immacu
lata. q. d. Ego cantabo miſericordiam: quãdo
tu Chriſte venies ad me in primo aduentu
in via immaculata, & in lege euangelica. Et
cantabo iudicium in ſecundo aduentu.

Perambulabam in innocentia cordis mei: in medio domus meæ.

Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam: facientes præuaricationes odiui.

Hic narrat ea, quæ ꝑcipit lex homini: quò
ad ſeipſum: Et loquitur hic Dauid in pſona
Chriſti qui cœpit facere, & docere: cuius vita
fuit nobis lex, & doctrina. Et dicit. Perãbula
bam in innocentia cordis mei: in medio do-
mus meæ. ideo ſicut ego duxi totam vitam
meam cum innocentia, & puritate nõ ſolùm
operis: ſed etiam cordis, & ſeruaui me ab om F
ni peccato, & iniuſtitia in medio domus meę,
quæ eſt eccleſia, et in medio diſcipulorũ meo
rum: ita præcipio in lege euãgelica omnibus
fidelibus Chriſtianis: vt perambulent in ec-
cleſia, et vita huius mũdi in puritate, innocẽ
tia, iuſtitia, et munditia: non ſolũ operis: ſed
etiã cordis: quia lex euangelica nõ ſolùm iu-
ſtificat opera, ſed corda, et affectum. vt patet
Mat. 5. Nam tota iuſtificatio hominis ſtat in
innocentia cordis, et affectu caritatis princi-
paliter: et ex conſequenti in affectu. Vnde ſe
quitur. Non proponebã ante oculos meos rẽ
iniuſtam. i. nũquàm rem iniuſtam agere pro-
poſui: nec ex conſequenti egi. imo facientes
ꝑuaricationes. i. opera prauorũ odiui: homi-
nes autem præuaricãtes perfecto odio: quia
corum

A eorum conuerſionem extincto in eis peccato
deſideraui. Et ſic non adhęſit mihi cor pra-
uum: ſed innocens, & rectum.

*Non adhæſit mihi cor prauum: declinatum à
me malignum non cognoſcebam.*

*Detrahentem ſecreto proximo ſuo hunc per-
ſequebar.*

*Superbo oculo & inſatiabili corde: cum hoc
non edebam.*

Ponitur tertia pars legis euãgelicæ, quę p
tinet a cõuerſationem proximi. Vnde eſt ad
uertẽdum ſecundum Ariſtotelem. 5. Æthico
rum, ꝙ hęc differẽtia eſt inter iuſtitiã, & alias
particulares virtutes Nã oẽs aliæ virtutes fa
ciunt hominem perfectũ, & bonũ virũ; eò ꝙ
ſunt hominis ad ſeipſum. Sed iuſtitia eſt ad al
terum, vt in diſtributionibus, & commutatio
nibus, & conuiuitur cum aliis, & ſic pręcipit
omnem actum iuſtitiæ erga proximum, &
B prohibet omnem iniuſtitiam, & iniuriã pro-
ximi, & hoc præcepit lex euangelica. Et quia
primò incepit Ieſus facere, & docere: iõ ait.
Non adhæſit mihi cor prauum: ideſt nolui in
ſocietate mea hominem habentem cor pra-
uum, & iniuſtum. Sad contra: quia Chrs ha-
buit Iudam hominem prauum in ſocietate
ſua. Ad hoc reſpondetur, ꝙ licet fuerit Iudas
in ſocietate corporali Chri: tamen nõ in ſpi-
rituali: quia licet corporaliter eſſet propè ta-
men non ſpiritualiter: imo erat longe: quia
nõ erat Chro carus et acceptus licet permit
teret eum in ſocietate manere, vt myſteriũ
paſſionis impleretur. Iõ ſequitur. Declinan-
tem a me. i. hominem malignum declinan-
tem à voluntate mea, & lege, & doctria hũc
nõ cogneſcebã cognitione approbationis: cũ
tales habeã reprobatos Quia maledicti, qui
C declinant à mandatis tuis. Item ego perſeque
bar detrahentem proximo ſuo in ſecreto, &
abſentia: nec ego debebam cum oculo ſuper-
bo, & inſatiabili, cũ homine ſuperbo, & aua-
ro. Octo ergo conditiones excludit Chriſtus
à ſocietate ſua. i. ab hæreditate, & gratia, &
merito, & gloria. ſ. iniuſtos, præuaricatores le
gis, prauos corde. ſ. malitioſos, vel hypocri-
tas. & rebelles à voluntate Chriſti, & detra-
ctores proximorum, & ſuperbos, & auaros,

*Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant me-
cum: ambulans in via maculata hic mihi mini
ſtrabat.*

*Non habitabit in medio domus meæ qui fa-
cit ſuperbiam: qui loquitur iniqua non direxit
in conſpectu oculorum meorum.*

Ex oppoſito diligit fideles, & immaculatos D
& mundos, & puros: quia omne ſimile diligit
ſimile: quia pares cum paribus facillime con
iunguntur. Cum ergo Chriſtus ſit iuſtus, &
innocens, & purus, vt dictum eſt: ergo diligit
iuſtos, & puros, & hanc puritatẽ, & caritatẽ,
& fidelitatem docet in lege euangelica exem
plo, & doctrina. Ideo dicit: oculi mei, ſcilicet
oculi caritatis, & acceptionis ſemper ſunt
propinqui ad fideles terrę, vt tales redeãt me
cum in regno, & menſa mea: & ambulans in
via immaculata, hic mihi miniſtrabat quaſi
dicat, ille eſt verè miniſter, & diſcipulus, &
ſeruus meus, q ambulati via immaculata, &
pura: quia ſuperbus, & qui facit ſuperbiã non
habitabit in medio domus meæ, ſcilicet hu-
jus, eccleſiæ per gratiam, nec alterius per glo
riam. Hoc idem habetur pſalmo. 14. per to-
tum, ſcilicet Domine quis habitabit in taber
naculo &c. Qui ingredit̃ ſine macula, & ope E
ratur iuſtitiam &c. per totum: quia ille pſal-
mus eſt ſimilis iſti. hoc idem patet per totum
diſcurſum euangelicum. Ideo dicit Chriſtus.
Ioan. 12. Qui mihi miniſtrat me ſequatur.

*In matutino interficiebam omnes peccatores
terræ: vt diſperderem de ciuitate domini omnes
operantes iniquitatem.*

Poſtquam, deſcripſit diſpoſitionem legis
euangelicæ per totum diſcurſum huius vitæ,
quæ iudicat per miſericordiam: hic deſcribit
ſtatum finis ipſius legis, quæ iudicat per iuſti
tiam, ideo dicitur ſtatus iudicii, ſicut primus
ſtatus dicitur ſtatus mię. Sicut prius promiſit
cantare miſericordiam, & iudiciũ, poſtquàm
cantauit miſericordiam, nunc cantat & præ-
dicit iudicium, & dicit in matutino, ideſt in
die indicii qui dicitur matutinum, eò ꝙ oĩa
erunt maniſeſta, quæ hic fuerunt occulta. Et F
iõ quo ad hoc totus diſcurſus huius vitæ dici
tur nox; eò ꝙ corda hominum ſũt occulta, &
hypocritæ, & hæretici ignoti habitant inter
fideles. & iuſtos, & non cognoſcũtur. Sed il-
la die omnia ſcelera eorum erunt maniſeſta
in lumine claritatis Chriſti, ideo dicit In ma
tutino interficiebam. i. interficiã oẽs peccato
res terrę. i. terrenos, & obſtinatos. Interficiã
dico morte perpetua, & ſpirituali, realiter vt
diſperderem, & diſperdam omnes operantes
iniquitatem de ciuitate Dei cęleſti: cum di-
cam. Diſcedite à me, & ite maledicti in ignẽ
æternum &c. Totus ergo iſte pſalmus poteſt
exponi de Dauid literaliter, qualiter diſpo-
ſuit domum ſuam, ꝙ regnum poſtquàm fuit
genera

A generaliter vnctus in regē.Moraliter etiā, &
doctrinaliter pōt exponi:& docet qualiter q.
libet rex debet diſponere domū ſuā,& regnū:
& quomodo ſe debet habere erga Deum in
religione : & quomodo octo genera homi-
num ſupradicta debet à ſe,& à domo ſua, &
ſocietate ſecludere:& quos debet amplecti :
& quomodo reos,& criminoſos debet puni-
re,& priuare. Allegoricè autem exponitur
de Chriſto:imo vt verius dicam literaliter:&
de eius lege,& regno vt dictum eſt. Ex toto
iſto pſalmo poſſunt recolligi quatuor cōclu-
ſiones ſiue doctrinæ.

Prima concluſio, ꝙ Dauid in hoc pſalmo
cantat miſericordiam,quā Chriſtus fecit ge
neri humano in primò aduentu, & iudicium
quod faciet in ſecundo. Vel poteſt dici ꝙ can
tat miſericordiam,quam lex euangelica pro
mittit bonis:& iudiciū qđ cōminatur prauis.

B Secūda cōcluſio.& doctrina, ꝙ octo gene
ra prauorū excluſit, & docet Chriſtus exclu
dere à ſocietate noſtra.ſ.iniuſtos,& præuari-
catores legis:& prauos corde,& hipocritas,
& rebelles contra Deum:& detractores, ſu-
perbos,& auaros.

Tertia cōcluſio, ꝙ Chriſtus dilexit iuſtos,
& mundos corde,& innocentes,& fideles: &
hos præcepit diligi in lege euangelica.

Quarta cōcluſio, ꝙ Chriſtus interficiet om
nes peccatores impœnitentes,in mortem, &
pœnā perpetuā deſtinando,& cæleſti hæredi
tate priuando. Vnde moraliter docet Dauid
iſta quatuor eſſe ſeruanda in domo cuius li-
bet regis,& principis.Quia primò debet ſer-
uare miſericordiā bonis,& corrigibilibus, &
iudicium incorrigibilibus. Et debet ſeruare
C iuſtitiam cum miſericordia. Secundò debet
abiicere de domo ſua ſupradicta octo genera
prauorum.Tertiò debet amplecti, & eligere
iuſtos,& mundos ad regimen regni. Quartò
debet interficere obſtinatos : incorrigibiles;
homicidas,& latrones.

PSALMVS. CI.

*DOmine exaudi orationem meam: et cla-
mor meus ad te veniat.*

*Non auertas faciem tuam à me in quacun-
que die tribulor inclina ad me aurem tuam.
In quacūq; die inuocauero te: velociter exaudi
me.*

Titulus,Oratio pauperis cū anxiaretur,&
corā dño effudit eloquium vel precem ſuā.
Ad cuius intelligentiā eſt notandū ſecundū
apoſtolū primæ ad Corinth.15. ꝙ duplex eſt
Adam.ſ.primus,& ſecundus. Primus Adam D
factus eſt in animā viuentē.Nouiſſimus Adā
in ſpiritū viuificantē.primus hō de terra ter-
renus.ſecundus de cœlo cœleſtis:Qualis ter-
renus:tales & terreni.Qualis cęleſtis: tales,&
cœleſtes.ergo ſicut portauimus imaginē ter-
reni:portemus & imaginem cœleſtis. Ex his
habet apoſtolus, ꝙ iſti duo Adam ſunt prin-
cipia omnium hominū. Nam primus eſt prin
cipium,& caput omniū hominū inquantùm
ſunt terreni,& peccatores,& portant imagi-
nem,& veſtigium peccati,& pœnā eius.Secū
dus Adam.ſ. Chriſtus eſt principium omniū
hominū ſpiritualiū,& cœleſtium, inquantū
portant imaginē Chriſti.ſ.vt ſunt regenera-
ti per baptiſmū:& portant caracterem Chri
ſti:& ſunt effecti participes paſſionis eius, &
reſurrectionis.Ex quo patet ꝙ ante aduentū
Chriſti: & anteq̄ reciperemus baptiſmū oēs
portauimus imaginem, & caracterem primi E
Adam.ſ.culpam originalem in anima, & fo-
mitem,& pœnalitates in carne. Sed poſt ba-
ptiſmum portamus imaginem,& caracterem
Chriſti in anima:remoto,& expulſo peccato:
licèt maneat veſtigium in carne ad exercitiū
& ſignum. Ergo quicquid terrenum manet
in nobis habemus ab Adam:& quicquid cæ-
leſte habemus à Chriſto. Sed vnde traxerit
Adam talem imaginem,& miſeriam animæ,
ꝙ corporis,narrat Chriſtus Lucæ.10.in para
bola illius qui voluit deſcendere ab Hieruſa
lem in Hierico,& incidit in latrones: qui ex-
poliauerunt eum,& percuſſerunt,& plagis af
fectum reliquerunt &c. Ex quo patet ꝙ iſte
primus Adam diues,& felix creatus eſt,& do
minus omnium inferiorum. vt patet Geneſis
primo & ſecundo. Sed voluit deſcendere ab F
Hieruſalem in Hierico, ideſt declinare à di-
uino præcepto, & ſequi conſiliū ſerpentis.
ideo incidit in latrones,& in poteſtatem dia-
boli : qui ipſum expoliauit omnibus gratui-
tis,& iuſtitia:& eiectus eſt à paradiſo, & per-
didit omnia bona corporis,& animæ: & bo-
na exteriora,ſ. dominum,& domicilium il-
lius felicis ciuitatis. Et vltra hoc fuit percuſ-
ſus,& plagatus in anima originali culpa, &
actuali: fuit plagatus in carne morbo ſomi-
tis,& feminis peccati,& omnium pœnalitatū
Et iſta imago, & plaga fuit impreſſa in anima
& corpore ipſius Adā.Quā imaginē tranſtu-
lit ad oēs poſteros per generationem libidi-
noſam.Et ſic oēs portauimus eius imaginem
in anima ante baptiſmū: & portamus nūc ve

ſtigium

A ſtigiũ in carne. Sed poſt baptiſmũ portamus imaginẽ Chriſti in anima, licèt maneat veſtigium primi Adã in carne. Adam ergo qui ante lapſum erat felix, & diues in paradiſo voluptatis, factus eſt infelix, & pauper ꝑ exiliũ: & expoliatus diuitiis ante collatis: & factus eſt anxius, & tribulatus ex plagis ſibi impoſitis: Et ſic manſit pauper, & anxiatus. Sed quia qñ eiectus eſt à paradiſo fuit ſibi promiſſum, ꝙ de ſua poſteritate naſceretur vnus alius ſecundus Adã cęleſtis: qui reuelaret, & liberaret ipſum, & totã ſuã poſteritatẽ à miſeria ipſi ex peccato inflicta: & renouaret ipſam, & impingeret aliã imaginem fœlicitatis per quam efficeretur cœleſtis: Hinc eſt ꝙ primus Adã pauper, & anxius ſemper cũ ſua tota poſteritate expectauit, & deſiderauit iſtum ſecundũ Adã cęleſtem, vt ipſum redimeret, B & liberaret. vt ait Auguſtinus in libro. Cur Deus homo, & de hoc eſt totus iſte pſalmus. & multi alii. Nã conſiderans Dauid totũ ſtatũ primi Adam, & omniũ portãtiũ eius imaginẽ, quod erat totũ genus humanũ (Nã ſicut Chriſtus eſt vnum corpus cũ omnibus Chriſtianis portantibus imaginẽ: & dicitur vnum corpus miſticum, & vnus Chriſtus miſticus cuius Ieſus eſt caput: ita totum genus humanum inquantũ portat imaginẽ primi Adam dicebatur vnus Adam plagatus, cuius caput eſt Adam: in quo omnes peccauerunt) Ideo in ſcriptura loquitur in perſona omnium mẽbrorum, & filiorum ſuorum ab eo per libidinoſam generationem deſcendentiũ, & cõqueritur, & petit veniam, & inuocat Chriſtum. Et ideo eſt aduertẽdum in pſalmis huiuſmodi myſterium. Nam ſicut Chriſtus multotiẽs C loquitur in perſona ſuorũ membrorũ: ita Adã loquitur in perſona ſui, & omniũ filiorum ſuorũ, & ſic eſt intelligendus pſal. 37. & iſte pſal. præſens. Nã Dauid introducit Adam loquentẽ, & conquerentẽ de infortunio, & infelicitate, petentem veniam, quærentẽ reſtitui. Ideo dicitur in hoc titulo. Oratio pauperis Adam ſupple, cum anxiaretur ante aduẽtum Chriſti exiſtens in miſeria. Qui cupiens redimi per Chriſtũ, & liberari à ſua paupertate, & anxietate effudit precẽ ſuam ad Chriſtũ dicens. Domine exaudi &c. Tria ergo facit iſte pauper in hoc pſal. Primò præmittit ſuã orationem, & deprecationẽ. Secundò exponit, & deflet ſuũ infortuniũ, & miſeriã quã conſecutus eſt. Tertiò prædicit ſuã ſecurã liberationẽ ꝑ Chrm: & petit futurã redẽptionẽ. Secũdum ibi. Quia defecerunt. Tertium ibi. Tu autem D domine in. Quantùm ergo ad primum dicit iſte pauper anxiatus, & tot miſeriis ſeptus. O domine Ieſu Chriſte venture: exaudi orationem meam, quã ſemper effudi cum omnibus filiis meis poſtquã fui expoliatus, & eiectus de paradiſo. Et clamor meus: & omnium filiorum meorum patriarcarum, & ꝓphetarum clamantium in hoc limbo, & expectantium aduentum tuum. vt liberes nos: iſte inquam clamor veniat ad te: & ad aures miſericordiæ tuæ: & veni ad liberãndum nos de iſto lacu. Nam hucuſque omnes clamarunt ad te. Nam Abraam deſiderauit videre diem tuum, & Iſaac, & Iacob cum dicit. Non auferetur &c. & Anna, & Samuel, & Daniel, & Dauid, & Eſaias cum dicit, Vtinam dirumperes cœlos, & deſcẽderes & c Iſte ergo clamor omnium noſtrum, qui eſt clamor meus: quia propter peccatum meum, veniat ad te. Et ro E go ne auertas faciem tuam à me differendo aduentum tuum: quia in quacunque die tribulor: & per totum tempus ſum in continua tribulatione, & pœna, & miſeria in corpore, & anima, & vbique per totum orbem. Et ſicut in quacunque die, & continuè tribulor: ita continuè oro, & inuoco: ergo in quacunque die inuocauero inclina ad me aurem tuam, & velociter exaudi me: & veni in carnem ad liberandum me.

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei: et oſſa mea ſicut cremium aruerunt.

Hæc eſt ſecunda pars: in qua iſte pauper anxius expoliatus percuſſus: & plagatus à diabolo, vt moueat Chriſtum ſaluatorẽ ad veniendum, & properandum aduentum ſuũ, & liberãdum ipſum: detegit, & oſtendit ipſi, F & narrat totum infortunium ſuum, & miſerias ſuas omnes, quæ ſibi ex peccato ſunt inflictę intrinſecus, & extrinſecus, tàm corporales, quã ſpirituales. Vnde etiã dicitur pauper inquantũ fuit expoliatus omnibus bonis gratuitis: & dicitur anxius ratione pœnarum, & tribulationum quibus eſt afflictus. Deflet ergo Adam hic ſuam paupertatem, & anxietatem. Primò quia perdidit immortalitatem: & factus eſt de neceſſitate mortalis. Ideo dicit. Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. Secundò, quia deditus, & expoſitus eſt diuerſis infirmitatibus corporalibus. ideo ſubdit. Et oſſa mea ſicut cremium aruerũt. Tertiò, quia percuſſus eſt in appetitu: & fomite cõcupiſcẽtiæ. ideo dicit. Percuſſus ſum. Quartò debilitatus

A litatus eſt in omnibus potentiis animæ co-
gnitionis, & naturalibus. ideo ſubdit. Vt fœ-
num arui. Quintò ſubiectus eſt laboribus ad
acquirendum victum. ideo ſubdit. A voce ge
mitus. Sextò fuit expulſus à paradiſo, & rele
gatus, & exul in hac valle miſeriæ. ideo ſub-
dit. Similis factus ſum pellicano. Septimò fuit
traditus perſecutionibus diuerſorum homi-
num. ideo ſubdit. Tota die exprobrabant mi
hi &c. Octauò (quòd fuit infeliciſſimũ,) de
alta felicitate deiecit ipſum in infimam mi-
ſeriam. ideo ſubdit. Quia eleuans alliſiſti me.
Quia quantò altius eleuauerat Deus eum
per gratiam, tantò maiori lapſu alliſus deci-
dit. ideo ſubdit. ꝙ ſicut dies per præſentiam
ſolis erat clara, & per abſentiam vertitur in
vmbram: ita Adam fuit in gloria, & felicita-
te dum Deus fuit ipſi præſens, ſed pulſus à fa
cie Dei declinauit in vmbram miſeriȩ. Et ſi-
B cut fœnum viret, & creſcit in vere, & æſtate
in præſentia ſolis, ſed in autumno, & hyeme
aret, & deſiccatur per elongationem ſolis: ita
Adam aruit à viriditate proſperitatis, & feli-
citatis per abſentiam Dei. Sed oportet quòd
omnia iſta per ſingula declarentur. Primò er
go iſte hõ miſticus deflet immortalitatẽ quã
perdidit: & mortalitatẽ in quã incidit: dicẽs.
Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. Quaſi
dicat. O Chriſte veni, & libera me ab hac mor
talitate, & redde mihi immortalitatẽ, quàm
perdidi. Nã ego fui creatus immortalis: quia
poteram non mori. Sed ex peccato taliter fa-
ctus ſum mortalis, ꝙ habeo neceſſitatem mo
riendi. Et ſic dies mei ſicut fumus ſucceſſiuè
defecerunt. Nam ſicut fumus tantum durat,
quantùm durat lignum combuſtibile, ſed cõ
ſumpto ligno per ignẽ deficit fumus, & eua-
C neſcit: ita vita, & dies hominis deficiunt pau-
latim, conſumpto corpore per mortem, &
exauſto humido radicali. Et hæc eſt prima mi
ſeria, in quam incidi per peccatum. Secunda
miſeria in quam incidi fuit: quia ſubiectus
fui infinitis infirmitatibus, & ęgritudinibus:
quia omnia oſſa mea ſicut cremium aruerũt.
Nam ſicut cremium carnis dum frigitur in
patella vel aſſatur ad ignem continuè per-
dit humidum naturale, & ſic aret, ita homo
cõtinuè per calorẽ extraneum, & intraneum
præter naturã perdit humidum radicale, &
alterantur eius humores. Et ſic incidit in di-
uerſas infirmitates, & areſcit vſq; ad mortẽ.

*Percuſſus ſum vt fœnum & aruit cor meũ,
quia oblitus ſum comedere panem meum.*

A voce gemit⁹ mei: adhæſit os meũ carni meæ. D
Hic ponit tertium damnũ. Quia percuſſus
eſt in ſenſualitate veneno concupiſcentiæ: in
tantùm, ꝙ potentiæ fuerunt vulneratæ, & de
bilitatæ, & pronæ ad cadendum. non ſufficiẽ-
tes reſiſtere malo: nec agere bonũ. Et ſic clau
dicat liberum arbitrium. Sicut fœnum per-
cuſſum nimio ardore ſolis, & ſectum à radice
aret: ita homo eiectus à gratia, & perdita ori-
ginali iuſtitia aruit perdens vigorem gratiæ.
Ideo ait. Percuſſus ſum ex Dei ſententia: ſi-
cut percutitur fœnum quando falce ſecatur
à prato. ideo aruit cor meum. Et dat cauſam
quare, & vnde hoc dãnum, & dicit. Quia o-
blitus ſum comedere. q.d. Quia tranſgreſſus
ſum præceptũ dñi. Nam Deus aſſignauit om
nes arbores in panem, & cibum ad ſuſtentan
dum vitam: dicens. De omni ligno, quod eſt
in paradiſo, comedes præterquàm de arbore
ſcientiæ boni, & mali, quia qua hora comede E
ris &c. Sed ego contemniens præceptum dñi,
oblitus ſum comedere panem meum. i. cibũ
mihi licitum, & aſſignatum, & comedi illici-
tum, & vetitum. ideo ex ſententia domini ve
nerũt mihi omnia prædicta mala. Nam illi-
cò audiui vocem Dei dicentis. Adam vbi es?
& audiui ſententiam à Deo mihi datam dicẽ
te. Quia audiſti vocem vxoris tuę, ideo male
dicta terra in opere tuo, tribulos, & ſpinas
germinabit tibi: & in ſudore &c. Et iſta ſen-
tentia fuit vox gemitus, & fletus: & infortu-
nii, & pœnæ meæ. Et ſic illicò ex iſta voce ge
mitus mei, quæ fuit diuina ſententia, adhæſit
os meum carni meæ: ex infirmitatibus, & ad
uerſitatibus, &c.

*Similis factus ſum pelicano ſolitudinis: &
factus ſum ſicut nicticorax in domicilio.*

Quartum damnum fuit exilium ab illa pa F
radiſo deliciarum in hac valle lacrimarum.
Nam ego, qui ibi eram in ſocietate, & collo-
quio, & familiaritate angelorũ, expulſus ſũ
inter beſtias perdendo locum mihi debitum
ex gratia. Et ſic fui factus ſimilis pelicano ſo-
litudinis vagans per deſertum. Nam ſicut pe
licanus fugit ſocietates hominum: ita ego ſo
cietatem angelorum propter peccatũ meũ.
Et etiam factus ſum in hoc exilio, ſicut nicti-
corax in domicilio. Litera Hiero. habet: Fa-
ctus ſum quaſi bubo ſolitudinũ. Nicticorax
autem gręce interpretatur coruus nocturnus
ſiue noctua latinè. noctua. n. nõ valẽs ſuſtine
re lumẽ ſolis ſed abſconditur in foraminibus
murorũ in die, & quærit victum. Ita ego non
valens

A valens videre lumen veritatis fugio lumē ſo lis & oīs v tutis, & gradior in nocte, & in tenebris pctōrum: ſemper fugiēdo lumē, & eligendo ignorantiā, & oē malū, iudicando bonū malū, & malum bonū ex mala inclinatione, & ignorantia pp peccatum, quia non ſolū ſum percuſſus in potētiis cognitiuis, ſed ēt in appetitiuis. Itē ſi noctua exit à domicilio in die, tunc oēs paſſeres congregati conantur ipſi eruere oculos. Ita dum homo exit in lucem: vt aliquid boni agat, omnes diaboli cōgregantur ad tentandum eum: & auferendū ipſi lumen fidei, & caritatis: vt patet Mat. 12. quia tūc aſſumit ſeptē alios ſpiritus nequiores ſe &c. Et ideo ait hic ꝓpheta. Factus ſum ſicut nicticorax. contra quem omnes aues inſurgunt: ita contra me omnes tētationes diaboli &c. Pelicanus eſt auis in ſolitudine ægy

B pti latitans, quæ proprios filios interficit. Sed mœrore ducta, & mutata, proprio roſtro trahit ſanguinē à pectore, & latere ſuo, & effundit ſup filios. Et ſic reſuſcitat, & viuificat eos. Ita Adam propter peccatū interfecit omnes poſteros ſuos. Sed ſecundus Adam qui eſt Chriſtus, aſſumpta humanitate proprio ſanguine omnes viuificauit. Ideo Dauid in perſona ipſius primi Adam dicit. Similis factus ſum pelicano occidendo omnes filios meos, quia ſententia mortis per me tranſiuit in omnes. Et factus ſum ſicut nicticorax in domicilio: odiens, & fugiēs lucem, quem ſemper dæmones perſequuntur, & obſcurāt in tenebris peccatorum & ignorantiæ.

Vigilaui: & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

Hic ponit ſextū dānum, qui eſt continuus

C labor in ſudore vultus pp victum acquirendū, quia oportet vt homo ſit in continua vigilia, & motu ſicut paſſer ſolitarius qui habitat in tecto. i. in tegulis domorū, ſub quo conficit nidum, & ſemper quærit eſcam pro ſe, & pro filiis cum periculo. Ita ego ſemper vigilaui quærendo victum pro me, & filiis meis: cum potuiſſem eſſe immunis à ſolitudine tali: ſi non peccaſſem: quia terra liberè, & abſque labore ferebam mihi cibum, & victum. Nūc autem in ſudore veſcor pane.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant me, aduerſum me iurabant.

Quia cinerem tanquàm panem manducabā: & potum meum cum fletu miſcebam.

A facie iræ indignationis tuæ: quia eleuans alliſiſti me.

D Ponit ſeptimū dānum, quę eſt cōtinua perſecutio ab extraneis, & alienis hoibus & proximis. Nā ſemper homo patitur perſecutiones, & æmulationes, & inuidiā, & exprobrationes occultas, & manifeſtas ab amicis fictis Iō dicit de inimicis. Tota die. i. ſemper exprobrabant mihi inimici mei opprobria inferendo. Et amici mei ficti qui in pſentia laudabāt me poſtea ī abſentia aduerſum me iurabāt, i. cōiurabant falſa inponēdo, & dāna procurādo. Quia cinerē. Hic ponit octauum defectū: quia ſemper hō eſt in cōtinuo dolore: cui veniunt vndiq; aduerſitates aut infirmitates: in tantùm ꝙ continuus dolor nō finit eſſe felicem. Et ſic nec in vigilia: nec in prandio quis pōt eſſe ſine fletu & mœrore. iō ait: quia cinerem. i. amaritudinē tanq̄ panē manducabā, & potū &c. i. amaritudo erat mihi cibus, & fletus mihi potus à facie iræ tuæ. i. à facie puni-

E tionis q̄ eſt effectus iræ, & indignationis tuæ: dum conſidero irā tuā cōtra me, quia eleuās alliſiſti me: quia quantū me in dignitatē eleuaſti, & extuliſti in illa felicitate paradiſi: tm̄ poſtea me alliſiſti dum à paradiſo expuliſti, quia quantò fuit altior aſcenſus, tātò fuit grauior lapſus in miſeriā. Et eſt aduertendum, ꝙ iſti duo verſus poſſunt exponi de humana pœnitentia. vt ſit ſenſus. Ego patior hmōi defectus, & pęnā: vnde oportet me facere pœnitētiam pro pctō. Quia. i. quapropter cinerē tanquàm panē manducabā. i. amaritudinē, & cōtritionem in corde: & potū meum cum fletu miſcebā in ſatisfactionem pro reatu. Et hoc à facie iræ tuæ, quia eleuans &c. Vlterius eſt aduertendū, ꝙ oēs iſti quinq; verſus poſſunt referri perſonaliter ad ipſum Dauid vt dicat. ſi-

F milis factus ſum pelicano ſolitudinis, & ſicut nicticorax in domicilio fugiens à facie Abſalon filii mei, & vigilaui per montes ſicut paſſer: & inimici. ſ. Semei, & alii tota die exprobrabāt mihi dicēdo. Egredere vir ſanguinū. & Achitofel: & cæteri, qui ante laudabāt me in facie poſtea aduerſum me iurabant. & tunc oīa poſſunt figuraliter exponi de Chriſto cuius figurā gerebāt. Itē omnia prædicta verba poterat dicere populus Dei: exiſtens in perſecutione Antiochi, & captiuitate Babilonica. Et ideo quomodocunq; & pro quocunq; exponantur omnia prædicta vnuſquiſq; poteſt dicere verſum qui ſequitur.

Dies mei ſicut vmbra declinauerunt: & ego ſicut fœnum arui.

Nā ſicut præſente ſole oīa viuunt & aer dī

A viuere quia eſt illuminatus, & herbę aliquæ tm̃ viuunt quantùm ſol eſt præſens, & ſole abſente illico mortificantur, & inclinant, vt patet de flore cucurbitę, & de hærba ſolis: ita fit in vita humana: nam tantùm homo viuit qũantùm Deus vitam influit, & eſſe naturale. Et intantùm bene operatur inquantùm in fluit ipſi gratiã Deus, & intantũ proſperat in quãtũ ipſi fauet, ſed ſi Deus auertit ab eo oĩa bona deficiunt, & ſic deficit, & inclinatur ſicut vmbra. Et iõ ait ꝓpheta in perſona vniuſcuiuſque: q̃a eleuans alliſiſtit me à te abiiciẽdo, ideo dies mei non ſolum vitæ, ſed etiam proſperitatis, tanquã vmbra declinauerũt; & defecerunt deficiente ſole: & ego ſicut fœnũ arui, deficiente mihi humore gratiæ poſtquã ſui à te abiectus, & ſeparatus per peccatũ. Et B ſic poteſt exponi tota pars huius pſalmi ſupradicta de quolibet pœnitẽte, qui per peccatum incidit in omnes miſerias ſpirituales ſupradictas: ideo iſte pſ. ponitur. 5. inter ſeptẽ pſ. pœnitentiales: ſed in ueritate ſenſus propheticus eſt principaliter intentus à ꝓpheta.

Tu autem dñe in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione, & generationem.

Tu exurgens miſereberis Sion quia tempus miſerendi eius: quia venit tempus.

Poſtquàm ſuperius iſte pauper explicauit querelã, & miſerias ſuas, in hac tertia parte quęrit remediũ, & inuocat ſecundũ Adã cœleſtẽ. ſ. Xp̃m, qui eſt Deus, homo, & per cõſequens æternus ſecundũ diuinitatẽ, vt veniat ad liberandũ eũ ab omni miſeria, & reſtituat ipſi immortalitatẽ, & vitã ęternã: vnde duo facit: primò facit quod dictũ eſt. ſecũdò pro- C mittit gratias agere pro beneficiis receptis. ibi. Scribantur. Dicit ergo ad primum: licèt ego ſim effectus mortalis propter peccatũ: Tu aũt domine Ieſu Xp̃e in æternũ manes inquã tũ Deus, & memoriale tuum in generatione; & generationẽ: iõ potes me à morte, & à pœnis liberare. Et tu exurgẽs. i. veniẽs in carnẽ, & ẽt exurgẽs à mortuis poſt paſſionẽ miſereberis Siõ. i. toti eccleſię credentiũ eos à morte, & captiuitate liberãdo, q̃a iam venit tẽpus miſerendi eius. ſ. Siõ ſicut ab æterno ſtatuiſti.

Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur.

Et timebunt gentes nomen tuum domine: & omnes reges terræ gloriam tuam.

Quia ædificauit dominus Sion, & videbitur in gloria ſua.

Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum. D

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit dominum.

Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ iſta ciuitas Sion ſiue Hieruſalem, quam Chriſtus erat ędificaturus per totum orbem, non erat cõſtruenda ex lapidibus mortuis ſicut erat il la ciuitas terra Hieruſalem, ſed ex lapidibus viuis. ſ. ex fidelibus conuerſis pro maiori parte de populo gentili, quos lapides debebant apoſtoli eligere, & adaptare in ſua prædicatione, & ex talibus erat eccleſia cõſtruenda: qui quidẽ lapides fuerũt ædificati, & cõpaginati ſupra ſuadamentũ apoſtolorũ, & ꝓphetarũ. Vnde Zac. 9. Et ſaluabit eos dñs Deus eorũ in die illa, vt gregẽ populi ſui, quia lapides eleuabũtur ſuper terrã. Ex quibus patet, ꝙ tales lapides maximè erãt excidẽdi per apoſtolos de dopulo gentili, ex q̃bus debebat E ædificari iſta ciuitas Siõ toto orbe diffuſa: & hoc eſt qđ dicit. Quoniam lapides eius. i. lapides huius ciuitatis placuerũt ſeruis tuis apoſtolis ad ædificium eccleſiæ. Et ideo apoſtoli miſerebũtur terrę populi gẽtilis: & tũc gẽtes timebũt nomẽ tuũ domine, & oẽs reges terrę timebũt gloriã tuã, quia ex iſtis lapidibus dominus Ieſus Chriſtus ędificabit Sion. i. eccleſiã ſuã, & ſic videbitur in gloria: ſynagoga & Iudæis ſuperbis cęcis, & obſtinatis reprobatis: quia dominus Ieſus Chriſtus reſpexit in orationẽ humiliũ gentiliũ: quia per fidem fuerũt humiliati. Et Chriſtus nõ ſpreuit preces eorũ, imo admiſit eos ad fidẽ, & ꝑ baptiſmum regenerauit, & iudęos reprobauit: ideo hæc miſteria redemptionis ſcribentur, & memorabuntur in altera generatione. ſ. in reli- F gione Chriſtiana, & ideo ille populus Chriſtianus qui creabitur, & regenerabitur, laudabit dominũ in Chriſto redemptore ſuo, & aget gratias in teſt. no. pro beneficiis receptis in ſua redemptione, de quibus feſta celebrabit. Et hic patet, quòd Dauid non loquitur de ipſa Sion, & Hieruſalem materiali, quæ iã erat ædificata ex lapidib⁹ mortuis, ſed loquitur de Hieruſalem ſpirituali toto orbe diffuſa, quæ per Chriſtum erat ædificanda ex lapidibus viuis excifis ex vtroque populo.

Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, dominus de cælo in terram aſpexit.

Vt audieret gemitus compiditorum, vt ſolueret filios interfectorum.

Vt annuncient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hieruſalem.

In conuer-

A *In conueniendo populos in vnum, & reges vt ſeruiant domino.*

Hic enumerat beneficia pro quibus popu
lus Chriſtianus hodie laudat Chriſtum cũ
Deo patre. Primò quia cum eſſet Deus æter-
nus in ſinu patris, ꝓſpexit de cœlo excelſo,
& ſancto ſuo.i. de altitudine ſuæ maieſtatis
in terram, vt audiret gemitus compeditorũ
exiſtentium in carcere inferni.ſ. ſanctorũ pa
trum in limbo expectantiũ, & vt ſolueret fi-
lios interemptorum.i. patrũ damnatorũ: vt
tales gentiles ſoluti à peccato; & ad fidẽ con-
uerſi annuncient ſiue annunciarent laudẽ do
mini in Siõ, & Hieruſalẽ.i. vt annũciarent, &
profiterentur legem euangelicam in eccleſia
Chriſti toto orbe diffuſa. In cõueniendo po-
pulos in vnũ, & reges vt ſeruiãt domino.i. vt
conuenirent populi Iudæorum, & gentilium
& omnes reges terræ in vnum baptiſmum, &
B vnã fidẽ, & ſeruirẽt vni Deo in ſubſtantia, &
trino in perſonis, & adorarent vnum Chri-
ſtum Deum, & hominem adoratione latrię.

Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

Ne reuoces me in dimidio dierum meorum in generatione, & generationem anni tui.

Nota, ꝙ iſte paſſus eſt valde difficilis ſecũ
dũ translationẽ noſtrã ad ordinandũ, & con
cordãdũ cũ littera præcedẽti, & ſubſequenti,
& hoc accidit quia litera noſtra eſt differens
ab hebraica ꝓut nũc eſt pũctuata: nã illa lite
ra dicit. Cũ cõgregati fuerint populi ſimul,
& regna vt ſeruiãt dño: ſequit. Afflixit in via
fortitudinẽ meã, & abbreuiauit dies meos: di
cã Deo ne rapias me in dimidio dierũ: tũc li
C tera videtur magis plana: qa vr̃ eſſe vox hu-
ius pauperis cũ ſuperiori ſentẽtia repetẽdo
miſeriã ſuã. Afflixit dñs fortitudinẽ meam in
hac via, & abbreuiauit dies meos faciendo
me miſerũ, & mortalẽ. Sed ego dicã. O Deus
meus ne rapias me in dimidio dierũ meorũ,
ſed fac me videre Chriſtum antequàm mo-
riar. Et tunc iſta litera eſſet ſatis plana. Tran
ſlatio autem noſtra dicit. Reſpondit ei in via
virtutis ſuę, paucitatem dierum meorm nũ-
cia mihi, & ne reuoces me in dimidio dierũ
meorũ: quã literã bea. Aug. & Caſſidorus ſe-
quentes ipſam exponunt anagogicè pro deſi
derio vitę æternæ, vnde dicunt, ꝙ eccleſia ſi-
ue populus Chriſtianus reſpondit ei.ſ. Chri-
ſto in via virtutis ſuæ.i. obediuit, & imple-
uit eius volũtatẽ in via virtutis ſuæ.i. ambu-
lando in lege euangelica, quæ eſt via virtutis
Dei. Et ſic ſeruando legem euangelicam re- D
ſpondit Chriſto, & eius volunlati, ſicut ager
bonus, & vber reſpondet votis agricolæ cum
bene fructificar. Et quod ſequitur.ſ. paucita-
tẽ dierũ meorũ nuncia mihi: referunt ad deſi
derium vitæ æternæ, quia iuſtus cupit diſſol-
ui in breui, & eſſe cũ Chrõ. Ne reuoces me.i.
ne tardes me vocare ad te: quia iſta vita bre-
uis eſt reſpectu tuæ, quia anni tui ſunt æterni
in generatione, & generationẽ. Veruntamen
licet hęc ſententia, & intelligentia bea. Aug.
ſit vera, & ſubtiliſſima: tamen non eſt omittẽ
da expoſitio ꝓphetica. Ad cuius intelligẽtiã
eſt aduertendum, ꝙ omnes ſancti patres vet.
teſt.ſ. Abraham Iſaac, & Iacob, &c. confracti
longa miſeria, & captiuitate, cum grandi affe
ctu deſiderabant accelerari aduentum Chri-
ſti, vt eos liberaret, & viderent mirabilia ope
ra Chriſti: vnde dicit Chriſtus Mat. 11. & Lu.
7. Iõ multi reges, prophetæ voluerunt vide- E
re quę vos videtis, & non viderunt. Et ideo
Simeon, & Zacarias cum magno affectu deſi
derauerunt videre Chriſtum domini ante-
quàm morerentur. Et ſic accepit Simeon re-
ſponſum, non viſurum ſe mortem niſi prius
videret dominũ. Luc. 2. Ex quo patet, ꝙ vnuſ
quiſque ſanctorum patrum deſiderauit vide
re Chriſtum antequàm moreretur. His habi-
tis; ly reſpondit ei, dupliciter poteſt exponi.
Vno modo, ꝙ referatur ad Chriſtũ continua
tio cum litera ſuperiori vt ſit ſenſus: populus
qui creabitur laudabit dominum multiplici
ter. Primò quia dominus proſpexit de cœlo,
& audiuit gemitus compeditorũ. Scdõ quia
ſoluit filios interemptorũ. Tertiò quia iam re
ges, & populi cõuenerunt in vnũ, vt ſeruiant
domino. Quartò quia Xp̃s reſpondit ei.i. iſti
homini miſtico, iuxta votum, & deſiderium F
ſuum. Nam iſte hõ ſemper rogando dicebat.
O domine nuncia mihi paucitatem dierum
meorũ. q.d. abbreuia aduentũ tuũ, & veni ad
liberãdum me. Et ne reuoces me in dimidio
dierum meorum.i. non tollas me de hac vita
ſed videam aduentum tuum antequàm mo-
riar. Sed dominus reſpondit deſiderio ſuo qa
iam venit ſicut promiſit. Et ſic rñdit, & ſatiſ-
fecit ei in via virtutis ſuæ.i. in lege euangeli-
ca, & in tẽpore incarnationis quæ dicitur via
virtutis Chriſti. Põt ẽt iuxta eundẽ ſenſum
ſic ordinari litera.ſ. dñs rñdit ei.ſ. eccleſiæ, &
ſatisfecit ipſi iuxta votum, & deſideriũ ſuũ,
& hoc patet in conueniendo populos in vnũ.
i. qa oẽs populi, & reges gẽtiũ cõuenirẽt, & cõ

A grebabuntur in vnum, vt ſeruiãt domino nõ ſtro Ieſu Chriſto. Sed qa hoc præuiderat Dauid in ſpũ, conuerſus ad Chriſtum petit accelerari eius aduentũ: antequã moriatur. Iõ dicit, & ſubdit. O dñe Ieſu Chriſte ne reuoces me in dimidio dierũ meorũ.i. nõ moriar ego ante aduentũ tuũ ſed nuncia mihi paucitatẽ dierum meorum.i. abbreuia dies aduentus tui, & reuela mihi aduentũ tuum, & ne differas ipſum: quia dies mei ſunt pauci., & breues: ſed tu es æternus ſecundum diuinitatem quod patet. Nam tu in initio terrã fundaſti &c. Similiter cum eccleſia eſſet in magna anxietate p̃pe tyrãnorum, rogabat Xp̃m. ne annihilaret eã in dimidio dierum ſuorum: ſed permitteret eã creſcere vſquequo oẽs gẽtiles venirent ad fidẽ, & oẽs crederent euangelio.

B Sed Chriſtus reſpondit ei, & ſatisfecit iuxta petitionẽ ſuã. Nã tempore Conſtantini eccleſia fuit liberata à perſecutionibus, & oẽs venerũt ad fidẽ, & ſic populus qui fuit creatus, & regeneratus laudauit dominum. Nam reges, & populi conuenerunt in vnum ad ſeruiendum domino poſt Conſtantinum. Et ſic Xp̃s reſpõdit eccleſię iuxta petitionẽ, & votũ ſuum. Alio modo põt exponi iuxta eandem ſententiã referendo ly reſpondit ad ipſam eccleſiã: vt ſit ſenſus: iſte homo myſticus, & tota eccleſia ante aduentum Chriſti multotiẽs rogando, & clamando reſpondit, & dixit ipſi Chriſto. O Chriſte nuncia mihi paucitatem dierum meorum in afflictione poſitorũ, & ne reuoces me: ſed veni ad liberandum antequã moriar. Et hoc dixit Abraã quãdo deſiderauit videre diem domini. Et Moyſes quando dixit. Mitte quem miſſurus es. Exod. 3. hoc

C idem dixit Dauid quãdo dixit. Oſtende faciẽ tuam, & ſalui erimus. pſ. 79. & Eſa. cum dixit, Vtinã dirumperes cœlos, & deſcenderes. cap. 64. Ex quo patet, ꝙ omnibus iſtis reſpondit Xp̃s quando venit: quia audiuit voces eorũ, & ſimiliter per oppoſitum ipſi reſpondebant Chriſto, cum clamabãt, & inuocabant eum. Nã multotiens in ſacra ſcriptura ponitur reſpõdere pro rogare, vt patet Mat. 16. Reſpondens Petrus dixit ad Ieſum. Bonũ eſt nos hic eſſe. In generatione, & generationẽ. Hic probat ꝓpheta, ꝙ ſolus Xp̃s poterat redimere genus humanũ, & venire ad liberandũ ipſũ, & reſtituere ipſi immortalitatem, & dare ipſi vitam æternã, eò ꝙ Chriſtus eſt æternus, & ipſa vita per eſſentiam inquantùm Deus, & ꝑ conſequens præbere poteſt aliis vitam. Nam tempus procedit ab quo, & eſt effectus æternitatis, & æuum in quo ſunt ſancti in patria fluit ab æternitate.

D *Initio tu domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cœli.*

Ipſi peribunt tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent.

Et ſicut opertoriũ mutabis eos & mutabuntur: tu autẽ idem ipſe es: & anni tui nõ deficiẽt.

Filij ſeruorum tuorum habitabunt: & ſemen eorum in ſæculum dirigetur.

Dicit hic ꝓpheta in perſona hominis myſtici. O Chr̃e veni, & libera nos ab hac mortali miſeria: qa tu ſolus potes hoc facere, & recreare genus humanũ. q̃a tu creaſti cœlos, & es æternus. Nã in gñatione & gñationẽ ſunt anni tui. Nã initio tu dñe terrã fundaſti: quia omnia per verbũ facta ſunt, & opera manuũ tuarum ſunt cœli: ergo tu præceſſiſti cęlum, & ſuccedes. Nã ipſi peribunt: licèt nõ quò ad ſubſtantiã: ſed quò ad motũ, & operationẽ:

E quia ceſſabunt moueri, Et iõ dicentur corrũpi, & perire nõ ſimpliciter: ſed ſecundũ quid, quò ad operationem. Nã alteratio dicitur generatio, & corruptio ſecundum quid, vt patet primò de generatione. Tu autem Chriſte permanebis in corpore glorificato, & immortalis, & incorruptibilis, & inalterabilis. Et anni tui: i. duratiõ nõ deficiet, & ſicut tu manebis imortalis: ita, & mẽbra tua: q̃ participabũt gloriã capitis, & iõ non ſolũ ſerui tui apoſtoli: ſed etiã omnes filii ſeruorum tuorũ. ſ. oẽs fideles, quos apoſtoli in Xp̃o genuerũt per baptiſmum, habitabunt in iſta Siõ per gratiã, & in ſuperna per gloriã: & ſemen eorum. i. oẽs fideles ſequẽtes fidem illorum, dirigentur in

F ſeculum ad gloriã: quaſi dicat iſte pauper. O Chriſte licèt tu ſis homo de matre ex tempore renatus; tamẽ tu es Deus ab æterno ex patre generatus: quia in initio temporis mundum creaſti, & terrã fundaſti, & cœlos formaſti: iõ q̃a es hõ potes pro me pati, & miſerias meas ſubleuare, & q̃a es Deus potes mihi p̃ctã remittere, & ſicut creaſti me: potes me recreare, & regenerare. Et ſicut formaſti, & creaſti cœlos, & totum mundum ex nihilo: ita potes nouum mundũ. ſ. eccleſiã ſpiritualẽ ędificare ex lapidibus viuis, & homines renouare. Et quia es ęternus: quia in æternũ permanes, & anni tui erunt, & ſunt, & fuerunt in generatione, & generationẽ. i. ęternaliter. iõ potes mihi immortalitatẽ quã perdidi, retribuere, & vitã ęternam condonare. Hæc litterã huius

A pſalmi adducit apoſtolus ad Hebr. 1. ad probandũ, ꝙ Chriſtus, qui locutus eſt in no. teſt. eſt idem Deus, qui dedit legem Moyſi, & locutus eſt per ꝓphetas, & creauit omnia: Hęc eſt ergo ſententia ipſius ꝓphetę in hoc pſal. in quo introducit Adã deflentẽ caſum ſuũ, & redemptionem, & remiſſionem futurã per Chriſtum poſtulantẽ. Sed quia vnuſquiſque peccator pōt recuperare per pœnitentiã gratiam quã perdidit per culpã ad inſtar ipſius Adæ: quæ quidem pœnitentia habet virtutẽ ex paſſione Xpi: idõ eccleſia ordinauit iſtum pſal. in quinto loco inter ſeptem pſal. pœnitẽtiales, & nõ ſolum tota eccleſia: ſed vnuſquiſque pctõr debet dicere frequenter hunc pſalmum pro remiſſione peccatorum ſuorum.

PSALMVS. CII.

B *Benedic anima mea domino & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius.*

Benedic anima mea domino: & noli obliuiſci omnes retributiones eius.

Titulus, Ipſi Dauid: ſine additione. Ex quo patet, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. & eſt de illis quos fecit ad laudandum dominum: vt dictũ eſt pſal. 95 Ad cuius intelligentiam eſt notãdum, ꝙ poſtquam Adã myſticus defleuit caſum ſuum, & explicauit miſerias: à quibus liberatus eſt per Chriſtum: iam Dauid in hoc pſal. & in ſequentibus introducit eundẽ Adã benedicentem, & laudantem Deum, & agentem gratias pro beneficiis. Et hoc facit per. 7. pſal. ſequentes. Nam in iſto pſal. agit gratias pro beneficio redẽptionis, & remiſſionis peccati, & ſic laudat Deum de ſumma miſericordia: in quo duo facit. Nam primò excitat ſeipſum ad laudem Dei. Secundò inuitat naturã angelicam: ibi. Dominus in cœlo. Quantum
C ad primum eſt aduertendum, ꝙ tota iſta prima pars eſt quoddam ſoliloquium: in quo iſte homo myſticus introductus ad loquendum, alloquitur animam ſuam excitando eã ad laudãdum Deum de mĩa, & de beneficio redemptionis: agendo gratias, quia per ſuam paſſionem, & reſurrectionem liberauit eum de ſex pœnis perpetratis ex peccato primi parentis. ſ. à culpa: ab infirmitatibus: & periculo mortis futuræ, & à miſeria, & pęnuria, & morte, & corruptione. Iſta enim ſex damna incurrit Adam propter peccatum inobedientiæ: ſicut dictum eſt pſalmo præcedenti. à quibus liberati ſumus per Chriſtum. Dicit ergo excitãdo ſeipſum. & animã ſuã ad laudẽ Dei. Benedic anima mea domino, & oĩa. i. oẽs potentiæ interiores ſenſitiuę, & intellectiua benedicãt nomini ſãcto eius. Et nota, ꝙ duplex eſt benedictio. Vna eſt gratiæ collatio: i qua maior benedicit minorẽ cõferendo gratias: quæ cõuenit ſoli Deo, & ſacerdoti loco Dei. Scdã dr̃ bendictio laudis, & ſic minor benedicit maiorẽ, & iſto modo dicit hic ꝓpheta. Bñdic anima mea dño. i. lauda dñm, & dic, & narra oĩa bona, & beneficia quæ tibi fecit Et idõ ſequitur. Noli obliuiſci omnes retributiones eius. i. noli obliuiſci retribuere ipſi gratias pro beneficiis receptis in noſtra redẽptione. D

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui ſanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.

Qui replet in bonis deſiderium tuum: renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Enumerat ſex beneficia, quæ recepimus à E
Chriſto in redemptione. Primò, quia remiſit nobis culpam. ideo ait: Qui propitiatur oĩbus iniquitatibus tuis: ſatiſfaciẽdo per mortẽ. Secundò ſanauit lãguores noſtros mitigãdo cõcupiſcentiã nõ vt ſit: ſed vt nõ imputetur per baptiſmum. idõ ait: qui ſanat oẽs infirmitates tuas, & idõ recepit flagella. Tertiò præſeruauit nos à peccato per doctrinam legis euangelicę. Ideo ait. Qui redimit de interitu vitã tuã. Quartò dat nobis præmium, & meritũ ex obſeruantia legis. Ideo ſequitur: Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus: quas ipſe fecit tibi: pro qbus tu facis proximo. Quintò per ſanguinem ſuum emit nobis regnũ cœleſte, cũ eius felicitate. Ideo ſequitur. Qui replet in bonis deſiderium tuũ. Sextò adeptus eſt nobis immortalitatẽ corporis, & hoc per ſuam reſurrectionem. Ideo ſubdit: Renouabitur vt aquilę iuuentus tua: quando recuperabis corpus glorioſum in nouiſſimo die. Ergo F
propter prętata ſex beneficia ſpiritualia, & intrinſeca, anima mea debet laudare dominũ, & benedicere. Sed hoc etiã pōt mortaliter exponi. Vnde eſt aduertẽdũ, ꝙ peccatũ ſex mala affert homini. Primò elongat eum à Deo, Secundò ſauciat animam culpa. Tertiò captiuat in poteſtate diaboli. Quartò reddit hominem Deo odioſum. Quinto expoliat ipſum omnibus bonis: non ſolum gratificis: ſed etiã gratuitis. Sextò indurat ipſum ex conſuetudine in malo. Ita per oppoſitum medicina pęnitentiæ ſex operatur in pœnitente. Nam primò facit Deum propitium, vt tanquam medicus accedat ad peccatorem, & appropinquet.

A Secundò ſanat ipſum à morte vulnere pecca
ti. De primo dicit. Qui propitiatur oĩbus ini-
quitatibus tuis. De ſecundo dicit. Qui ſanat
oẽs infirmitates, tuas. Tertiò redimit à capti-
uitate diaboli, & liberat à morte perpetua, et
finali impœnitent ia. Iõ ſubdit. Qui redimit
de interitu vitã tuã. Quartò reddit Deũ beni
gnum reconciliando ipſi peccatorem. Iõ ſub-
dit: Qui coronat te in mĩa, et miſeriationib.
Quintò reddit bona, q̃ per pctm̃ fuerãt morti
ficata: cum ſubdit. Qui replet in bonis delide
rium tuum. Sextò renouat ipſum in nouã vi-
tam, fortificando omnes potentias, et excitan
do habitus virtutum teologalium, et dono-
rum ſpiritus ſancti: etiam operatur meritoriè
per gratiã ipſum renouãtẽ, et perficientẽ. Iõ
cõcludit. Renouabiẽ vt aquilæ iuuẽtus tua.

Faciens miſericordias dominus & iudiciũ: omnibus iniuriam patientibus.

B *Notus fecit vias ſuas Moyſi: filiis Iſrael voluntates ſuas.*

Sed quia eccleſia fideliũ non recipit à Deo
ſolũ beneficia ſpiritualia per redemptionẽ:
ſed etiam quondam recipit beneficia tempo
ralia faciens miſericordias populo ſuo, vin-
dicando de inimicis iniurias illatas fidelibus
vt patet de Pharaone, & Aegyptiis, & cęteris
perſecutoribus populi Dei: Ideo ſeptimò de-
bet anima noſtra benedicere domino: quia fe
cit miſericordias ſuas fidelibus iniuriam pa-
tientibus, cum vindicauit eos de inimicis eo
rum, & hoc in vtroque teſt. Nam non ſolum
in veteri teſta. Deus afflixit inimicos eccle-
ſię: ſed etiam in nouo. vt patet de Nerone, &
Domitiano, & Diocletiano. Octauò dẽt ani-
ma noſtra benedicere domino: quia quondã
C ipſe miſericors, & miſerator dominus fecit
notas vias ſuas Moyſi, & filiis Iſrael volunta-
tes ſuas: cum dedit eis legem, in qua ſunt prę
cepta, & mandata moralia, vt faceret eos bo-
nos, & cerimonialia, vt faceret eos fideles: q̃a
in cerimonialibus erãt figurata omnia myſte
ria Chriſti, & eccleſiæ, & viuebant in fide, &
ſpe Chriſti venturi, & ſaluabantur. Lex ergo
Dei dicitur viæ dñi inquantũ in ea continẽ
tur mãdata, & præcepta per q̃ tẽdimus, & q̃
vehunt nos ad Deum. Dicuntur etiam volũ
tates domini. Nã quia lex eſt conſtat, & per-
petua voluntas: ideo in lege exprimitur volũ
tas legiſlatoris: quę figurabatur in cerimo-
nialibus, vt dictũ eſt. Quaſi dicat: ſicut Deus
in primo teſta. fecit miſericordias, & iudiciũ
hebręis in Aegypto iniuriam patientibus;
eos liberando, & Aegptios flagellando: ita in D
nouo teſta. fecit miſericordiam chriſtianis, &
iudicium de inimicis tyrannis eccleſiam per
ſequentibus eos conterendo, & ſubiiciendo.
Item ſicut tũc fecit notas vias ſuas Moyſi in
monte Sinai, & filiis Iſrael volũtates ſuas dã
do legẽ veterem, & cerimonias: ita per Chri
ſtum fecit nobis notas vias ſuas, & volũtates
dando legem euangelicam: quæ exprimit, &
notificat voluntatem patris.

Miſerator & miſericors dominus: longanimis & multum miſericors.

Non in perpetuum iraſcetur: neque in æternum comminabitur.

Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis: neque ſecundũ iniquitates noſtras retribuit nobis.

Quia ſuperius enumerauit beneficia Dei:
nunc demonſtrat vnde emanauerunt iſta be
neficia collata generi humano, & dicit, ꝙ ex
ſola miſericordia: quia inquãtum miſerator E
& miſericors facit nobis illa beneficia. Et pri
mò narrat magnitudinem miſericordiæ Dei.
Secundò dicit modum in quo modo miſere-
tur. Dicit ergo, ꝙ nõ aliud mouet Deũ ad ſu
pradicta beneficia nobis exhibẽda, niſi ſola
miſericordia. Nam ipſe eſt miſericors habi-
tualiter, & eſſẽtialiter, & eſt miſerator actua
liter: quia iugiter facit nobis miſericordiam
ſuam, & intantùm eſt miſericors, quia eſt lõ
ganimis in punitione: quia per magna tem-
pora expectat, & ſuffert peccatorem, vt con-
uertatur, & viuat: quando probat quo, ad tẽ-
pus. Nam nõ in perpetuum iraſcetur: quia li
cèt quandoq; corripiat: tamen cito placatur.
Sed quia talis correptio non eſt niſi quędam
cõminatio: ne peccator æternaliter puniaẽ,
ſed corrigatur per pœnitentiam: ideo talis cõ
minatio non eſt æterna: ſed temporalis; ergo F
nõ in æternum comminabitur: quia cito deſi
ſtit à minis correptiuis. Et ideo quãdo tem-
poraliter corrigit: non in perpetuum dãnat:
ſed comminatur temporaliter: ex quo patet
magnitudo miſericordiæ ſuæ. Et quia non ſo
lum oſtẽdit magnitudinẽ miſericordiæ ſuæ:
quia nõ punit æternaliter: ſed etiam quò ad
quantitatem: quia non punit condignè ſecũ
dum grauitatẽ peccati: ſed citra condignũ:
ideo ſequitur. Non ſecundum peccata noſtra
fecit nobis, & puniuit nos pęna infinita: ſicut
peccauimus contra infinitum: neque ſecun-
dum iniquitates noſtras retribuit nobis: quia
non retribuit pœnam ſecundùm quantitatẽ
delecti; nec hic, nec in purgatorio.

Quoniam

A *Quoniam ſcd͂m altitudinē cœli à terra, cor roborauit miſericordiā ſuam ſuper timētes ſe.*

Probat quàm magna eſt miſericordia Dei ſuper nos. Et dicit, ꝙ quanta eſt lōgitudo cæli à terra. Nā ipſe deſcendit de cęlo in terram et aſſumpſit carnem: ergo miſericordia Dei attingit à cœlo vſque ad terrā: tantū corroborauit, & prolongauit mīam ſuā ſuper timentes. Itē nō ſolū diſtātia cœli à terra eſt lōga, ſed comparatio terrę ad cęlum eſt in infinitū diſtans. Nam terra eſt ad modum puncti reſpectu cęli, & eſt quaſi inſenſibilis. Sed Deus qui eſt maior toto cęlo ſine cōparatione aſſumpſit carnē, & corpus de terra, quæ eſt minor cęlo ſine comparatione: ergo corroborauit mīam ſuam ſuper nos ſecundùm altitudinem cęli à terra: ideo plus fecit ſine cōparatione quando verbum caro factum, eſt quia finiti ad infinitum nulla eſt proportio.

B *Quantum diſtat ortus ab occidente: longè fecit à nobis iniquitates noſtras.*

Nota, ꝙ altitudo cœli à terra diſtat ꝑ medium diametrum mundi à ſummitate cęli ſupra zenith capitis noſtri vſq; ad centrū. Sed diſtātia ab oriente in occidentem ducit totū diamentrum à polo ad polum ſecantem centrum mundi. Iō dicit duplicē proportionē, & in tali proportione ſe habet remiſſio peccati noſtri ad miſteriū incarnationis. Nā per incarnationē nobilitauit, & exaltauit naturam humanā in ſummā dignitatē. Sed per miſteriū paſſionis remiſit peccatum, & iuſtificauit genus humanū. Sed iuſtificatio impii eſt maximum inter opera Dei: ergo in duplum oſtēdit nobis miſericordiam ſuam liberādo nos à peccato per paſſionē, quā exaltando natu-

C rā per incarnationē. Sed quęritur quare eſt maius opus remiſſio peccati, quā incarnatio, & creatio: Reſpondetur, ꝙ ī opere creationis vel incarnationis Deus nil poſuit de ſuo, nec aliquis motus factus eſt in Deo, ſed remiſſione peccati dedit ſuum ſanguinem: quia non fit remiſſio peccati, quin exponatur de ſanguine Chriſti, quia ipſe ſoluit de proprio ꝓ peccato impii: etiam vltra reſiſtentiam quam recepit ſoluit aliquid de proprio. Et iō dicit ꝓpheta. Quantum diſtat ortus ab occidente lōge fecit à nobis iniquitates noſtras. q. d. ꝙ eſt dupla diſtantia in quantitate. Aliter exponūt alii. Nam Chriſtus duo nobis remiſit. ſ. culpam, & pœnam. Et per minorem diſtantiam intelligunt remiſſionem pœnæ, & per maiorem remiſſionem culpæ: eò ꝙ culpa eſt infinita quia cōtra obiectum infinitum. Sed D totum eſt bene dictum, quia vtrobiq; oſtēditur magnitudo miſericordiæ Dei.

Quomodo miſeretur pater filiorum: miſertus eſt dominus timentibus ſe: quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum.

Recordatus eſt quoniā puluis ſumus hō ſicut fænū: dies eius tāquàm flos agri ſic efflorebit:

Quoniā ſpiritus pertrāſibit in illo, et nō ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.

Quia ſuperius dixit miſericordiā Dei infinitā reſpectu temporis, & reſpectu quantitatis culpæ, hoc idem probat hic exēplo ſiue rōne. Primò quò ad quātitatē in ſe. Scdò quò ad longitudinem temporis. Primò ergo ponit qūo cognoſcitur miſericordiam Dei eſſe infinitam ratione modi redimendi dicens: Qūo miſeretur. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ aliter miſeretur extraneus homo, E aliter amicus, aliter cōſanguineus, aliter pater. Nam extraneus quādoque miſeretur ore dum quis eſt in miſeria: & quandoq; ore, & corde tanquā proximus. Sed amicus miſeretur non ſolum corde, & ore, ſed etiam auxilio bonorū temporaliū. Cōſanguineus iuuat quādoque cum perſona. Sed pater miſeretur corde, & ore, & opere, & aſſumit negociū filii vt propriū, & ſemper, & cū proprio ſanguine redimit filiū vt liberet à malo. Ita ergo Deus non ſolum corde, & opere, ſed in perſona aſſumpſit negocium noſtrum, vt propriū: & deſcendit de cœlo factus homo, in qua humanitate voluit pro nobis pati, & dare ſuum ſanguinem vt nos à morte perpetua liberaret. ergo miſertus eſt nobis nō ſicut amicus, & frater, ſed ſicut pater. Nā frater quādoq; deficit. Iō ait Dauid: qūo miſeretur pater filiorum, F ita miſertus eſt dominus timētibus fidelibus & per cōſequēs miſertus eſt nobis: quoniā ꝓ quia, aut pro vt, cognouit figmētum noſtrū per experintiā, i. voluit aſſumere carnem noſtrā, vt cognoſceret, & expireretur in ſe fragilitatē noſtrā, & pœnas noſtras. Vnde ly quoniā nō ſtat cauſaliter, ſed conſecutiuę, & pōt etiam ſtare cauſaliter pro quia. i. quia cognouit, & cognoſcere voluit, & experiri figmentum noſtrum, & fragilitatem noſtram per carnis aſſumptionem, ideo miſertus eſt nobis ſicut miſeretur pater filiorum. Et tunc cū fuit factus homo cognoſcens figmētum noſtrum per experientiam, recordatus eſt quoniā puluis ſumus, & fragiles, & cognouit, ꝙ hō ſic efflorebit, & florebit tanquàm flos agri, qui

A de mane proſperat: & in ſero marceſcit: ita vires hoīs conſiſtunt in quadā apparētia: cū ſit fragiliſſimus, & pronus ad peccandū, & ſit infirmus, & mortalis, & ſemper in continuo fluxu. quoniā ſpiritus vitalis, & naturalis, & animalis eius pertranſibit in illo, quia continuè generātur, & corrūpūtur, & fluunt huiuſmodi ſpiritus, & nunq̄ hęc natura ſubſiſtit cōtinuè in eiſdem, nec cognoſcet amplius locum ſuum eūdē. Et ēt poteſt exponi, & melius de ſpiritū rationali, quoniā aīa non ſemper ſubſiſtet in illo, ſed recedet per mortē, & ampli᷒ non cognoſcet locū ſuum. i. illud corpus mortale, & ſi recuperauit illud per reſurrectionē, hoc non fiet naturaliter, ſed virtute Dei in nouiſſimo die. Hæc eadem ſententia habetur pſal. 89. per totum de humana fragilitate, & fluxibilitate: & vitæ breuitate, & varietate, vt ibi largius dictum eſt.

B *Miſericordia autem domini ab æterno & vſque in æternum ſuper timentes eum.*

Et iuſtitia illius in filios filiorum: his qui ſeruant taſtamentum eius.

Et memores ſunt mandatorum ipſius: ad faciendum ea.

Non erit ſic de mīa Dei: ſicut de fragilitate hoīs. Nā licèt homo ſit fragilis, & mortalis, & variabilis, & tpalis: tñ miſericordia Dei eſt immortalis, & fortis, & firma. Nā quacunque hora ingemuerit pctōr, ſemper eſt Deus paratus parcere: & hoc non ſolum nunc: ſed ab initio. Ita ſtatuit, & oſtendit in patribus antiquis. Et erit iuſtitia illius. ſ. retributio præmii promiſſi, in filios filiorum. i. omnes ſucceſſores apoſtolorū: & imitatores. ſ. in his qui ſeruant taſtamentum eius, & ſunt memores mandatorū eius ad faciendū, & ad ſeruandū ea. Ex quo patet ꝙ miſericordia Dei non

C ſolum eſt infinita in virtute intenſiuè, & extenſiuè: ſed etiam eſt infinita in duratione, & ſucceſſione. Et benè dicit ad faciendum ea. Nam multi ſunt memores mādatorū Dei de lege Dei loquendo, & diſputando, & volunt ſcire legē Dei, & mandata: ſed non ad faciendum ea: ſed vt ſcire videantur. Ex quo patet, ꝙ miſericordia Dei, & retributio, & iuſtitia præmii promiſſi non erit niſi in his qui obſeruant mandata: & legem euāgelicam. Ad maiorem intelligentiam huius eſt notandū ſicut dictum eſt pſal. 34. ꝙ caro Chři quam infirmam pro nobis aſſumpſit, fuit ſibi tunquàm cilicium pœnitentiale. Nam quia ciliciū eſt contextum ex pilis, & ſetis animaliū, ideo eſt pungitiuum: & per cōſequens affligit carnē: D ex qua afflictione pœnitens recordatur ſuorum peccatorum. Et ſic continuè memor peccatorū pœnitet: & dolet peccata commiſiſſe: & ſic meretur veniam. Et rurſus ſic recordatus ſuorum peccatorum confundantur detrahere proximo. imo cognoſcit proximum peccare ex fragilitate, & ſic compatitur ipſi & miſeretur ei: & citius remittit ei iniuriam. Et ſic patet qualiter cilicium pungitiuum reducit in memoriam peccata præterita, & in dolorem, & pœnitentiam peccatorum, & ad cōpatiendū proximo, & miſerendū ei. Hæc fuit ergo cauſa quare filius Dei voluit inducere carnem noſtrā infirmā tanq̄ cilicium pœnitantiale: vt in ea ageret pro nobis pœnitentiā. Nam aſſumpſit illā carnē cū ſpinis pœnalitatū. ſ. cū fame, & ſiti, & dolore, & nuditate, & mortalitate &c. præter concupiſcentiā, & peccatū, vt E eſſent inſtrumēta ad merendum pro nobis & patiendū. quæ quidē pœnnalitates erant quędā ſpinę q̄ continuè pūgebant aīam Chriſti, memorando ipſi peccatū ipſius Adā, & oīum noſtrū: ex qua cōpunctione, & memoria continuè dolebat, & affligebat, & patiebatur, & per conſequens merebat. Et iō ab inſtanti incarnationis vſq; ad emiſſionē ſpiritus: & etiā vſq; ad reſurrectionē, fuit ſemper dictus vn᷒ actus continuus noſtræ redēptionis nō interpolatus. vt dictū eſt pſ. 29. Item rurſus iſta cōtinua cōpunctio, & afflictio inflicta Chriſto ab iſto cilicio carnis ſpinoſo, inducebat Chriſtum experimentaliter ad compatiendū noſtræ fragilitati, & per conſequens ad miſerendum nobis, & remittendū peccata noſtra. Et ſic patet, ꝙ quia experimētaliter cognouit figmentum, & fragilitatē noſtrā: ideo Chriſtus fuit motus ad mīam erga nos. Duplici ergo F ex cā Chriſtus miſertus eſt nobis: vno modo tanq̄ pater, quia creauerat nos. alio modo tā quàm frater: eò ꝙ cepit carnem noſtram, & expertus fragilitatē noſtram, & cognouit figmentum noſtrum. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid in hac parte cum ait. Quomodo miſeretur pater filiorum.

Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam: et regnū ipſius omnibus dominabitur.

Benedicite domino omnes angeli eius: potentes virtute: facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius.

In hac ſecūda parte damōſtrat ꝓpheta ꝙ nō ſolum homines obligātur ad benedicēdū Chriſtum propter beneficia recepta: ſed etiā angeli.

A angeli. Ideo inuitat naturā angelicā ad bene
dicendū:& laudandum Chriſtū. Et licèt non
exprimat niſi vnā cauſam. ſ. q̄a in cęlo para-
uit ſedē ſuā tanquam dn̄s: tn̄ ſub intelligun-
tur duæ cauſę pręcedentes. Ad cuius intelle
ctū eſt aduertendū, ꝙ quadruplici cauſa non
ſolum homines: ſed etiam angeli obligantur
Chriſtū laudare, & benedicere. Primò tanq̄
eorū redēptorem, quia eos redemit. Secundò
tanquā eorum caput: quia ſimul Chriſtus eſt
caput hominū, & angelorū. Tertiò tanquàm
reparatorē angelicæ ruinę, quia per homines
quos redemit, angelorū ruinā repleuit & re-
parauit. Quartò tāquàm dominū, & iudicem
hominū, & angelorū: quia dn̄s Chriſtus para
uit ſedem ſuā in cœlo. Qūo aūt Chriſtus ſit,
& eſt redemptor. & caput & reparator: & do-
minus angelorū: cui ſedes imperialis fuit ab
origine mundi pręparata: partim dictum eſt
B pſal. 8. ſed clarius dicetur in fine huius pſal.
Ex quibus patet, ꝙ licèt ſupradicta quadru-
plici cauſa, & ratione angeli obligentur be-
nedicere, & laudare Chriſtū et inquantū eſt
homo: tamen Dauid non tangit niſi quartā
cauſam in hoc pſa. ſ. inquantùm Chriſtus eſt
dominus, & parauit ſedē ſuā imperialē ſuper
omnes angelos. quæ quidem ſedes licèt fue-
rit pręparata pro Chriſto ab origine mundi,
vt videbitur: tamen nō poſſedit eam manife-
ſtè vſq; ad diem aſcenſionis. Ideo ait Dauid,
quia dominus in cęlo pręparauit ſedē ſuá, &
regnum ipſius omnibus angelis, & hoībus do
minabitur. ideo benedicite domino oēs ange
li eius potentes virtute. i. quia accipitis poten
tiam, & virtutem ab eo vt faciatis verbum e-
C ius, et ad faciendum verbū eius, et ad audien
dā vocem ſermonum eius. i. ad exequendum
eius imperium, et præceptū. Quaſi dicat: be-
nedicite Chriſto quia eſt dominus, et vos mi
niſtri eius, et executores voluntatis eius.

*Benedicite domino omnes virtutes eius: mi-
niſtri eius qui facitis voluntatem eius.*

Ad euidentiā huius verſus, et pręteriti eſt
notandū ſcḋm Ariſtotelem. 16. de anima lib.
quòd opus naturæ eſt opus intelligentiæ. vn
de videtur dicere Augu. ſuper Gen. ꝙ omnes
rōnes ſeminales quas actiuè impreſſit Deus
in angelis, et cęlis: impreſſit paſſiuè in elemē
tis: et eſt iſte ordo. Nam Deus primò ab æter
no habet in mente, et eſſentia ſua rationes, et
formas omnium rerum creatarum: quæ vo-
cantur rationes, et ſpecies ęternę. quas Plato
Ideas appellauit: vt ait Aug. libro octoginta-
trium. q. ad quarum ſimilitudinem ex tempo D
re creaturas produxit in ſpecies ſuas ſeruan-
do iſtum ordinem. Nam in mentibus angelo
rū qui ſunt nobiliores creaturæ, impreſſit ſi-
militudines oīum inferiorū. quas quidem do
ctores appellāt ſpecies cōcreatas, quę non ſo
lū faciunt ad cognoſcendū ſed etiam ad agen
dū, et ſunt quaſi artes in mētibus intelligen-
tiarū. et iſtę eædē poſſunt eſſe rationes ſemi-
nales, et potentię actiuæ ad operandū in hęc
inferiora, et ſic mouent cęlū pp Deū amatū
et deſideratum, ad generationem iſtorum in-
feriorum. Ex hoc innuit Aug. quòd oportet
poni in elementis, et elementatis quaſdam ra
tiones ſeminales paſſiuas correſpondentes ra
tionibus ſeminalibus actiuis impreſſis in an
gelis, et corporalibus cęleſtibus. quæ ſecundū
Ariſt. ſunt quædam potentiæ paſſiuæ in mate
ria: de quibus agentia naturalia virtutę in- E
telligentiarum educunt formas de potentia
in actum. Et dicit Aug. quòd iſtæ intelligen-
tiæ ſeparatæ. i. angeli, et demones habēt tàm
grande dominium ſuper elemēta propter ra
tiones ſeminales, ꝙ poſſunt operari abſq; agē
te particulari in elementa addendo, et appli
cando actiua paſſiuis. Ita, quòd quæ faciunt
longo tempore mediantibus agentibus parti
cularibus, faciant per ſe in breui. Et ita dicit,
quòd Magi Pharaonis virtute demonū fece-
runt ranas, et cætera tempore Moyſi. Et iſto
modo Deus fecit miracula, et facit ſibi tēpo-
re opportuno per angelos. Et iſto modo om-
nes angeli dicuntur virtutes Dei: quia in eis
Deus à principio impreſſit huiuſmodi virtu
tes: quæ vocantur quaſi naturales, et conti-
nuè Deus præcipit, et dat virtutem angelis F
ad faciendum miracula noua ſecundum ſuā
voluntatem. Sed inter angelos eſt quidā or-
do, qui ſpecialiter dicitur ordo virtutum: eò
quòd mouent cœlum, et elementa, et prohi-
bent demones ne lędant mundum ex poten-
tia naturali quam habent ſuper elementa ne
inducat tempeſtates &c. Sed generali nomi-
ne omnes poſſunt dici virtutes propter ratio
nes prædictas: quia Deus tradit poteſtatem,
et virtutē, quando vult vt faciāt miracula ſi-
cut ipſi placet, et ſic omnes ſunt executores
diuinæ voluntatis, et dicuntur potētes virtu
te, et facientes verbum eius, et parati ad au-
diendam vocem ſermonum eius obediēdo.
Sed quia iſtimet angeli, qui fuerunt potentes
virtute ad audiendā vocē Dei, et exequendū
præceptum in veteri teſtamēto, putà ad diui

A dendū mare rubrū, & inferēdas plagas ægyptiis: poſtea fuerūt Miniſtri Chri ad mitigandū vndas maris, & faciendū cætera miracula & ſunt quotidiè miniſtri Chri i miniſteriū miſſi, ex quo patet, ꝙ ſunt ſub ditione Chriſti. Ideo dicit Dauid: Benedicite domino omnes virtutes eius: quia eſtis miniſtri eius, & qui facitis voluntates eius implentes, & exequētes eius præcepta, & imperiū. Sed eſt alia potētia obediētialis i materia, quæ reſpicit ſolū Deū: de qua nō eſt ad præſens ſpeculatio.

Benedicite dño omnia opera eius: in omni loco dominationis eius benedic anima mea dño.

Quia in prima parte inuitauit ſeipſum in perſona totius generis humani ad laudandū Chriſtum propter beneficium redemptionis &c. & inuitauit in ſecunda parte angelos, eò ꝙ Chriſtus eſt adeptus dominium, & ſedem in cęlo, ex quo patet, ꝙ Chriſtus habet vni-
B uerſale dominiū in cœlo, & in terra: ſed omnia elementa, & elementata ſunt propter hominem, ergo ſequitur, ꝙ omnia opera creata ſunt Chriſto ſubiecta & obligata, & ſup omnia habet dominium: quia inquantùm Deus eſt in omnibus per ſubſtantiam, virtutem, & operationem, & inquantùm homo, oia ſunt ſubiecta ſub pedibus ſuis: ergo omnia obligātur laudare Chriſtum vbiq;. Concludit ergo. Benedicite domino omnia opera eius tā creata, quā recreata in omni loco dominationis eius: quia nullus locus excluditur à ſua ditione, & dominio. Et cōuerſus ad ſeipſum dicit, Benedic anima mea domino: quia non ſolum me redemit: ſed omnia creauit, & angelos redemit ante caſum, & hominem poſt caſum:
C eò modo quo dictum eſt. Nam omnia elemēta, & plantas, & mineralia creauit propter hominem, & etiam cœlos, & motus eorum propter nos diſpoſuit, ergo tenemur ſpecialiter Deū laudare &c. Ex toto iſto pſ. poſſumus recolligere quatuor cōcluſiones. Quarū prima eſt: ꝙ nos obligamur benedicere, & laudare Ieſum Chrm dominū noſtrū nō ſolū ore, ſed ēt corde, & opere .ſ. ex toto corde, & mēte, & aīa, & ex oībus viribus: propterea, ꝙ nō ſolū quo ad totā aīam ſed quò ad totum corpus nos redemit, & ſanauit. Nā primò ꝓpitiatus eſt iniquitatibus noſtris omnia pctā remittēdo. Scdo ſanauit oēs infirmitates noſtras nō ſolū ſpūales ſed ēt corporales. Tertiò qa redemit nos à morte corporali, & ſpūali. Quartò, qa reddidit nobis corpus glorioſum, & impaſſibile. Quintò: qa repleuit nos bonis cœleſtibus. Et ſic recuperabit nobis oīa que pdidimus i Adā. Scda cōcluſio, ꝙ Deus nō puniuit ſm iuſtitiā ſiue ꝑ iuſtitiā, ſed ſaluauit nos ꝑ miam: qa nō ſm pctā nra fecit nobis. Tertia concluſio, ꝙ Deus magis eſt pronus ad miam quā ad iuſtitiā erga nos: qa nō puniuit nos vt ſeruos rebelles, ſed miſertus eſt nobis tāquā filiis Quarta cōcluſio, ꝙ nō ſolū homines, ſed ēt angeli obligantur laudare, & benedicere Xpm tāquā dnm, & redēptorē, & caput, & reparatorē &c. Sed cōtra oia prædicta arguitur. Et priō arguūt Iudæi cōtra primā cōcluſionē dicētes ꝙ iſte, de quo loquitur iſte pſ. nō eſt Ieſus Chrs quē nos recepimus i Meſſiā, & redēptorē. Nā ipſe nō ſanauit oēs infirmitates nras per mortē, & reſurrectionē: quia adhuc manemus ſubiecti morti, & omnibus morbis, & laboribus, & infirmitatibus corporalibus: ergo nō perfectè nos redemit, nec abſtulit omnē lacrimā ab oculis noſtris, prout dr in Eſa. arguitur cōtra ſecundā concluſionē. E
Nā ſi Deus nō puniret nos ſecūdum pctā noſtra, ſequeretur, ꝙ non eſſet iuſtus iudex tribuēs vnicuiq; ſecundū opera ſua. Tertiò arguitur cōtra tertiā concluſionem. Nā ſi Deus eſſet magis pronus ad miſericordiā quā ad iuſtitiā, ſequeref, ꝙ in eo eſſet maior miſericordia quàm iuſtitia, quod videtur falſum: quia iſta duo ſunt vnum ſubſtātialiter, & eſſentialiter in Deo: ergo vna nō eſt maior altera. Quartò arguitur cōtra quartā concluſionē, & videtur, ꝙ Chriſtus nō ſit dominus angelorū, quia minor nō pōt eſſe dominus maioris: ſed Chriſtus eſt minor angelis, cū ſit hō: igitur. Itē nec Chriſtus pōt eſſe caput angelorū, quia corpus non pōt influere gratiam, & glo- F
riam rebus ſpiritualibus. Item Chriſtus non poteſt eſſe redēptor angelorum: quia angeli remanētes nunquàm peccauerunt, & per cōſequens non indiguerunt redemptore nec reparatore. In oppoſitum eſt ꝓpheta Dauid in hoc pſ. Reſpondeo. Hic ſunt quatuor videnda. Primò an Chriſtus dicatur perfectus redēptor, dato, ꝙ maneamus mortales, & paſſibiles. Secundò eſt videndum quare Deus eſt magis pronus ad miſerendum quàm ad puniendum. Tertiò eſt videndum an propter hoc Deus ſit minus iuſtus iudex, & lædat ſuā iuſtitiā, & ſit maior ſua mia, quā iuſtitia. Quartò videbitur quō Chrs eſt dñs, & redēptor, & caput, & reparator angelorū. Quantū ergo ad primū eſt dicendum ſecundum apoſtolū ad Ro. 6. ꝙ ꝑ baptiſmū oēs ſumus mor-

tui

A tui & cõſepulti cũ Xp̃o,& ſic oẽs conſurreximus cũ Xp̃o:poſtq̃ oẽs ſumus baptizati in eo. q̃a ſicut reſurrexit: ita oẽs reſurgemus. 1.ad Cor. 15.Ex q̃bus vult innuere apoſtolos, ꝙ Xp̃s in ſua reſurrectione accepit ptãtem reſuſcitandi oẽs ſuos fideles,& mẽbra ſua per baptiſmũ ſibi incorporata.Et per cõſequens intendit dicere,ꝙ oẽs baptizati,de præſenti liberanẽ à pc̃õ in aĩa: vt adipiſcuntur meritũ, & facultatẽ vt mereãtur reſurgere in corpus glorioſum in generali reſurrectione.Et ſic adipiſcuntur reſurrectionẽ glorioſam in habitu, licèt nõ in actu.Et hoc confirmat beatus Augu.in quodã ſermone de martyribus:q̃ ẽt attribuitur beato Amb.vbi dicit, ꝙ licèt oẽs martyres,& iuſti nondũ ſurrexerũt in actu: tñ iã ſurrexerunt in merito:quia iã ſunt certi de ſua reſurrectione:quia ſicut fuerũt ſocii paſſionis Xp̃i: ita erunt ſocii reſurrectionis.

B Ex quib. ſequitur ꝙ iã perfecte redimiṁ nos non ſolũ quò ad aĩam:ſed ẽt quò ad corpus, & oẽs infirmitates,& miſerias.Sed cãm quare Chriſtus noluit,vt illicò poſt baptiſmũ ſicut abſoluimur à pc̃õ abſoluamur à pœnis corporalibus:aſſignat Augu.lib.de baptiſmo paruulornm.& 12.de ciui Dei.c.4.vbi ait.ꝙ Xp̃s voluit vt ablato peccati nexu,mortis,& cæterarum infirmitatũ experimentũ nobis relinqueretur. Et hoc propter multiplex bonũ noſtrum.Primò, quia ſi tales corporeæ infirmitates nobis non fuiſſent relictę,tunc nulla poſſet eſſe pugna,& ſi nulla eſſet pugna.tũc nulla eſſet victoria martyrum, nec virginũ, nec continentiũ,nec iuſtorum,& per conſequens nulla eſſet eorũ corona.Item nulla eſſet ſpes reſurrectionis:& per conſequens nullum meritum.Item ſi illicò per baptiſmũ tol

C lerentur hmõi paſſiones: & conferretur immortalitas baptizatis: tunc multo plures recurrerẽt ad baptiſmum,vt abſoluerentur ab huiuſmodi paſſionibus:quàm vt conſequerẽtur futuram beatitudinem,& ſic nullum operarentur bonnm propter Deum. Et ideo iſtæ infirmitates,& paſſiones nobis rectę ſunt bonis bonæ ad meritum:& malis malæ ad ſupplicium.Item hoc factum eſt propter vniuerſale bonũ eccleſiæ triumphantis:& reparationis angelicæ ruinæ.Nam ſi talis pugna tolleretur in corpore noſtro per baptiſmum:tunc homines non poſſent coæquari angelis qui ruerunt,in meritis:nec per conſequens poſſent adipiſci per meritum & laborem ſedes quas illi amiſerunt per ſuperbiam. Et ſic angelica ruina manſiſſet irreparata. Quarto ergo operatur baptiſmus in nobis. Nam primò abluit animam à peccato. Secundò confert meritum vitæ ęternę de præſenti. Tertiò tollit debitum concupiſcentiæ. non vt non inſit: ſed vt non imputetur.Quartò confert aptitudinem, & meritum reſurgendi ad vitã glorioſam corporis in nouiſſimo die.Ex ſupradictis patet reſponſio ad miſeros, Iudæos, qui ſolũ carnaliter ſapiunt.Quantum ad ſecundum eſt dicendum,ꝙ manente iuſtitia æquali cum miſericordia, & abſque leſione iuſtitiæ Deus eſt magis pronus ad miſerẽdum pœnitentibus,quàm ad æternaliter puniendum. & hoc multiplici ratione. Et primò ratione animæ rationalis quam ad ſuam imaginem creauit. & ideo intantùm diligit hominem:quòd non permittit nec placet ſibi vt anima maneat peccato deturpata nec ſubiecta. Secũdò ratione abominationis peccati, quia Deus in tantùm odit, & abominatur peccatum, quòd ſemper eſt paratus deſtruere,& delere ipſum per gratiam,& pœnitentiam. Tertiò ratione humanæ fragilitatis cui ſemper Deus compatitur. Quartò ratione ſuæ magnanimitatis, quia magnanimus non exiſtimat,imo vilipendit iniuriam ſibi factam.Ideo citò ignoſcit cum videt humiliatem,& pœnitudinem in pœnitente: vt patet.4.Æthic.Quintò ratione ſummæ liberalitatis, quia liberalis,& magnificus ſemp eſt pronus ſoluere pro paupere indigenti. Et ſic Chriſtus ſemper eſt paratus pro nobis ſoluere debitum. Sextò ratione paternitatis inquãtùm Deus eſt pater noſter: ideo ſemper eſt pronus ad parcendum filiis ſuis.Septimò ratione fraternitatis quia filius Dei factus eſt frater noſter carnem aſſumendo. Octauò ratione experimentalis pietatis.Nam Deus voluit experiri fragilitatem noſtrę carnis, vt diſceret cæteris miſereri. ideo recordatus eſt quoniam puluis ſumus:quia cognouit figmẽtum, & fragilitatem noſtram per exeperientiam. Nonò Deus eſt magis pronus ad parcendum, quàm ad puniendum ratione promiſſionis, quia per totam legem,& prophetas Deus promiſit veniam, & remiſſionem penitentibus. Et ſic Deus in parcendo iuſtificat, & ratificat iuſtitiam. Item ſi Deus non parceret peccatori pænitenti,ſequereẽ ꝙ magis diligeret peccatũ quàm hominẽ:cũ delẽdo peccatũ poſſit hominem liberare.Ideo in hoc oſtendit Deus, ꝙ magis diligit hominẽ,

A quàm peccatum, quia vt hominē liberet ex-
tinguit, & deſtruit peccatum in eo: vt ſaluet
naturam: & hoc pertinet ad iuſtitiam, vt de-
ſtruat malum & ſaluet bonum. Et ideo poni-
tur pro cōcluſione, ꝙ Deus in parcēdo, & mi
ſerendo peccatoribus pœnitentibus exercet
opera omnium virtutū: & per conſequens o-
pera iuſtitię: cū iuſtitia ſit omnis virtus. 5. Æ-
thic. Quod per ſingula probatur. Nā primò
exercet opera boni viri. nā in parcēdo, & mi-
ſerendo diligit, & conſeruat bonū naturæ, &
odit, & deſtruit malū culpæ, & peccatū quod
corrūpebat naturā. Itē exercet opera magna-
nimi, non æſtimando iniuriam, & cōpatiēdo
humanę fragilitati. Item exercet opera libe-
ralis: quia de proprio ſanguine ſoluit pro de-
bito peccatoris. Item exercet opera boni pa-
tris, & paſtoris: quia non permittit filium nec
B ouem ſuam perire. Item exercet opera iuſti
viri: quia nō violat imo complet promiſſum
quod promiſit Ezec. 18. & per alios ꝓphetas.
ſ. Qua hora conuerſus fuerit peccator à via
ſua mala oīm iniq̃tatū quas fecerit nō recor-
dabor. Item exercet opera iuſti iudicis: quia
nec relinquit crimen nec malum impunitū.
Nam peccatum licèt inſufficienter puniatur
in peccatore: tamen ſufficienter punitur in
Chriſto: vt patebit in ſequenti articulo. Et ſic
patet reſponſio ad argumentum. Nam licet
Deus ſit magis pronus ad parcendū, & miſe-
rēdū pctōribus: tñ ſemper manet iuſtus, quia
quod nō punit in peccatore puniuit in Chri
ſto. vt infra patebit. Et ſic licèt miſericordia
videatur maior quàm iuſtitia effectiua reſpe
ctu noſtri, tñ eſſentialiter in Deo vna non eſt
maior altera: cum ſint idem. Quantùm ad ter
C tium eſt aduertendū ſicut dictum fuit pſal. 6.
ꝙ duplici iudicio poteſt Deus iudicare pecca
torem. Vno modo iudicio obſtinationis, & fi
nalis impœnitentiæ. Alio modo iudicio pœ-
nitentiali. Primo modo iudicat Deus peccato
rem iudicio iræ, & furoris ſecundum ſuam
obſtinationem deſtinando peccatorem ad pę
nam æternam. Secundo modo iudicat iudi-
cio miſericordiæ remittēdo culpā, & mutan-
do pęnam æternam in pęnā tēporalem. & in
hoc Deus oſtendit ſuā iuſtitiam, quia iudicat
ſecundū menſuram, & qualitatē peccati. Nam
quia obſtinatus peccat in termino: & per cōſe
quens æternaliter proponit peccare: ideo iu-
ſte iudicatur ad pœnam æternā ſuæ obſtina-
tioni correſpōdentē: & quia nō eſt ſibi remiſ-
ſa culpa in hoc ſeculo: iō nunq̃ remittiť nec
dimittiť ſibi pęna in alio. Sed q̃a pœnitēs per D
pniam pctm̄ dimiſit in via anteq̃ perueniret
ad terminum: quia reductus eſt à mala via in
viā ſalutis à qua receſſerat: ideo peccatū ſuū
factum eſt finitum, & temporale reſpectu ſui.
& ideo quia remittitur culpa in hoc ſeculo:
pariter remittitur pęna in alio. Et ſic patet
qualiter Deus tribuit vnicuiq; ſecundū ope-
ra ſua tanq̃ iuſtus iudex. Nam pęnitenti tri-
buit miſericorditer veniā ſecundū ſuam pę-
nitētiā in hac vita, & in hoc ſeculo, & per cō
ſequens remittit pęnam in alio, & obſtinato
tribuit pęnā ſecundū ſuā obſtinationem. Nā
ſicut peccator per contritionē, & pęnitentiā
dimiſit peccatum, & deleuit culpā in hac vi-
ta ante terminum mortis: ita Deus dimiſit ſi-
bi pęnam æternam. Et ſicut obſtinatus in via
noluit dimittere peccatū: ita Deus nunq̃ ſibi
dimittet pęnam in altero ſeculo. Nam ſicut E
ſola pęna temporalis correſpondet pęniten-
tiæ in hac vita, vel in purgatorio ſecundū iu-
dicium miſericordię: ita pęna æterna corre-
ſpondet obſtinationi, & impęnitentiæ in in-
ferno ſecundū iudicium iræ Dei. Et ſic Deus
ſemper manet iuſtus iudex. Sed adhuc manet
& reſtat dubium: quia omne peccatum eſt in
finitum ratione obiecti; inquantùm peccator
peccauit contra Deū infinitū. ergo cuiq; pec-
cato iuſta debetur pęna infinita, & per conſe
quēs nullo precio poteſt ſatisfieri offenſæ fa
ctæ contra Deū. nec iuſtè pōt peccatori pę-
na remitti: cum omnis pęnitentia, & omnia
bona opera peccatoris ſint finita. Ad hoc rñ-
detur ſicut dictum eſt pſal. 84. ꝙ quia nullū
precium finitū poteſt ſatisfacere pro peccato
cōmiſſo contra Deū: ideo fuit neceſſaria paſ- F
ſio Chriſti ad iuſte ſatisfaciendum pro omni
peccato. quæ quidem paſſio fuit precii infini
ti rōne puritatis, & innocētiæ Chriſti, & præ
cipuè ratione gratiæ vnionis. vt dictum fuit
pſ. 17. & 84 ideo Chriſtus potuit pro omni-
bus ſatisfacere: & in eo ſufficienter omnia
noſtra peccata fuerunt punita virtualiter, &
habitualiter, quia Deus pater poſuit in eo
iniquitates omniū noſtrū, & propter peccatū
populi ſui percuſſit eum: cuius liuore ſana-
ti ſumus. Eſaiæ. 53. Et Deus pater fecit ipſum
peccatū. i. ſacrificiū pro peccato. 2. ad Cor. 5.
Et ſic omnia peccata noſtra fuerunt virtua-
liter in Chriſto punita, & in eius paſſione:
quam paſſionē nos participamus per baptiſ-
mum, & pęnitentiam & cętera ſacramen-
ta. Et ideo nulla pęnitentia poſſet ſatisfa-

cere

A cere pro peccato alicuius niſi participaret paſſionem Chriſti: quia illa fuit pœnitentia generalis pro omnibus peccatoribus pœnitentibus,& baptizatis: à quã ſumunt virtutem omnia ſacramenta, quam quidem pœnitentiã participamus per eccleſiaſtica ſacramenta. Et iõ noſtra pęnitentia particularis non ſatisfacit in virtute propria: ſed in virtute paſſionis Chriſti qua participat: in quantùm filius offert patri ſuam paſſionem pro baptizato ſiue pœnitente. Et ſic eſt dicẽdum, ꝙ peccatũ peccatoris puniatur in peccatore per illã modicã contritionem,& pœnitentiam,& per pęnam temporalẽ in purgatorio: ſed plene punitur in Chriſto: cuius paſſionem pœnitens participãt per particularem pœnitentiã,& ſic particulari pœnitentia roborata, & adiuta virtute paſſionis Chriſti reddit ſufficiẽs ad ſoluendum,& ſatisfaciendum pro debito infini-
B to. Et ſic nullum peccatum manet impunitũ: nec debitum inſolutum. quia omne peccatũ partim punitur in peccatore, & plenè punitur in Chriſto: cuius paſſionem pater acceptat in precium ſufficiens pro debito peccatoris. Et ſic Deus ſemper manet iuſtus,& ſimul miſericors in ſuo iudicio: manente iuſtitia inuiolata,& integra ſimul cum miſericordia. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid cũ ait. Non ſecũdum peccata noſtra fecit nobis. neque ſecũdum iniquitates noſtras retribuit nobis &c. Sed vt oſtendat, ꝙ Deus tanquã pater,& frater expertus noſtram fragilem carnem eſt magis pronus ad parcendum quã m ad puniendum, ſubdit. Sicut miſeretur pater filiorũ: miſertus eſt Deus timentibus ſe: quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum &c.
C Et ſic patet reſponſio ad argumenta ſecundi, & tertii dubii: Quantùm autem ad quartum ſcilicet qualiter Chriſtus eſt dominus,& caput,& redemptor,& reparator angelorũ, eſt notandum ſicut dictum eſt pſalmo. 81. quòd omnes angeli ante lapſum dum fuerunt viatores præuiderunt myſterium futuræ Chriſti incarnationis. Et preuiderunt præparatã ſedem imperialem pro Chriſto futuro domino omnium hominum,& angelorum. quorũ angelorũ quidã, ſtatuerũt. ſ. Michael cũ ſuis, diuinæ voluntati obedire,& Chriſtum Deũ, & hominem futurum in dominum,& caput aſſumere,& ſic manſerunt in gratia confirmati,& ex viatoribus facti comprehenſores, & beati. Lucifer autem cum ſuis ſequacibus inobediens diuinæ voluntati, & Chriſto inuidens zelo inuidiæ cõmotus: quia hoc præui- D dit, illico inuidit,& ſedem Chriſti peruersè, & temere appetiuit,& ipſam conſcendere,& vſurpare præſumpſit. Et ideo illicò in illa malitia obſtinatus miſer eiectus è cęlo in perpetuam pęnam corruit,& cecidit in infernum.

His ergo habitis ponitur prima concluſio, ꝙ Chriſtus ante caſum luciferi fuit caput omnium bonorum angelorum: dum fuerũt viatores probatur. Nam pro tunc habuerũt veram fidem,& per conſequens ſpem de Chriſto futuro, à qua nõ deuiauerunt: imo ipſi adhęſerunt: quia diuinæ voluntati obedire ſtatuerũt: ergo ſequitur, ꝙ per talem fidẽ,& obedientiã Xpm in dominum,& caput aſſumpſerunt,& ſuſceperunt, & per cõſequens iã tũc facti ſunt membra Chri eis crediti,& iã tunc participarunt Chriſti gratiã, per quã ipſi adhæſerunt: in qua gratia per talẽ inhęſionẽ cõfirmati mãſerunt, & effecti ſunt cõprehenſo- B res,& beati. Ex quibus patet, ꝙ Chriſtus ante lapſum luciferi fuit dominus,& caput bonorum angelorum viatorum,& per cõſequẽs manſit dominus,& caput eorum, poſtquã facti ſunt comprehenſores,& beati: quod ꝓbatur. Nam manſerũt in eadem gratia Chriſti cõfirmati: de cuius myſterio incarnationis,& humanæ redẽptionis habuerũt clariorẽ notitiam poſt confirmationem. Secunda concluſio, ꝙ Chriſtus fuit verus redẽptor bonorũ angelorũ: probatur. Nam redimi à Chriſto nil aliud eſt niſi liberari ab æterna dãnatione ꝑ gratiã Xpi, ſed boni angeli fuerũt liberati, & præſeruati à caſu aliorum per gratiam & fidẽ Xpi futuri per quam gratiã acceperũt ipſum in caput,& dominum, vt dictũ eſt, igitur per Chrm verè fuerũt redempti. Nam mali qui E hanc fidem,& gratiam ſeruare noluerunt, iõ ceciderunt à cæteris diuiſi. Ex quo ſequitur, ꝙ gratia Chriſti ſeparauit bonos à malis. Et ſic illi peccauerunt in termino,& iſti adhæſerunt in via: prout dictum eſt pſalmo. 81. ergo Chriſtus eſt verus redemptor angelorũ.

Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus nõ ſolũ eſt caput, redemptor bonorum angelorum: ſed etiam reparator angelicæ ruinæ: probatur. Nã Chriſtus redemit homines,& ex eis quoſdam ſublimauit per gratiã ſupra humanã facultatem vt mererentur adæquari angelis, qui ceciderunt,& eorum manſiones,& ſedes beatas illi debitas poſſederunt,& numerum illorum compleuerunt: vt frequenter dictũ eſt: ergo Chriſtus fuit verus reparator,& re

A ſtaurator angelicæ ruinæ. Et ſic patet qualiter Chriſtus fuit verus dominus, & caput, & redēptor angelorū. Quarta cōcluſio, ꝙ Chriſtus ſimul eſt caput hominū, & angelorū, & vtriuſq; eccleſiæ. ſ. triuphantis, & militantis: probatur. Nā ſicut de ratione capitis materialis eſt influere ſenſum, & motū in omnia ſua membra: ita de ratione capitis ſpūalis eſt influere gratiā, & golriā. ſed Xp̄s influit in omnia mēbra huius eccleſiæ gratiam, & merita ſuæ paſſionis per inſpirationē, & eccleſiaſtica ſacramēta, & in patria influit gloriā ſuper omnes angelos, & oēs beatos ergo eſt verū caput viatorū, & omnium cōprehenſorū, & beatorū. Quòd autē Chriſtus ſit dominus, & caput, & beatificator ſimul hominum, & angelorum, patet ex multiplici autoritate. Vnde
B primò dicit apoſtolus, ꝙ Deus pater conſtituit eum caput omnium eccleſiarum ſup omnē poteſtatem, & principatū &c. ad Ephe. 1. Item ad Philip. ſecundò Deus exaltauit illū: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cęleſtium, terreſtriū, & infernorum &c. Itē Ioā. Apoc. 5. vidi millia millium angelorum ſimul cum ſenioribus dicentium. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiā, & fortitudinē, & honorem &c. Item infra c. 8. vidi turbā magnā quā nemo dinumerare poterat: ex omnibus gentibus, & tribubus, & linguis, & oēs angeli ſtabāt in circuitu troni, & adorauerūt Deū cadentes in facies ſuas dicētes: benedictio, & claritas &c. Item angelus dicit Ioanni: cōſeruus tuus ſum Ieſu Chriſti. Apoc. 19. Ex quibus patet, ꝙ Chriſtus ſimul eſt caput, & dominus hominum, & angelorum, & omniū creaturarum, & per cōſequens nō ſolū homines:
C ſed ēt omnes angeli obligātur laudare, & benedicere, ꝙ colere Chriſtum honore latrię tāquā Deum, & dominum. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid in hoc pſalmo: cū dicit: Dominus in cœlo parauit ſedē ſuā, & regnū ipſius oībus dominabitur: ideo benedicite dominum omnes angeli eius. Et tunc reſpōdetur ad rationes, & argumenta. Nā cum dicitur, ꝙ Chrs eſt minor angelis, q̄a homo: ergo nō pōt eſſe dominus angelorum nec caput, nec influere gratiā, & gloriā in eos. Ad hoc reſpōdetur ſicut dictū fuit pſal. 84. ꝙ licèt anima Chriſti ſit minor angelis: quò ad eſſentiā, & bona naturalia cōſequentia formā: tamen erat nobilior, & melior oībus āgelis, quò ad bona gratuita, & gratifica, & quò ad gratiam

vnionis, & ſic erat dn̄s angelorum. Item licèt D Xp̄s ex ſola humana natura nō influat gloriā in angelos: tamen rōne gratię vnionis, & capitis influxit gratiā in angelos: dū erāt viatores, & influit nunc gloriā, dum ſunt cōprehēſores: q̄a nō ſolùm eſt mediator Dei, & hominum: ſed ēt Dei, & angelorū propter rationes iā dictas. Et ſic patet qualiter Chriſtus redemit angelos: eos per gratiā a lapſu aliorū præſeruando, & qualiter factus eſt dominus, & caput non ſolùm hominum ſed etiam angelorum. Ex quibus patet, ꝙ nō ſolum ab hominibus: ſed etiam ab angelis Chriſto debeſ cultus verę latriæ: quod maximè intendit probare Dauid in hoc pſalmo.

PSALMVS. CIII.

Benedic anima mea domino: domine Deus meus magnificatus es vehementer. E
Confeſſionem & decorem induiſti: amictus lumine ſicut veſtimento.

Licèt huic pſalmo nullus titulus præponatur in hebręo, tamen beatus Hieronymus in epiſtola ad Euſtachium de virginitate ſeruāda. aſſerit ipſum eſſe factum ab ipſo Dauid: cum dicit. Poſuiſti, ait Dauid, tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt beſtię ſyluę &c. Hoc idem affirmat eccl'ſia cum cātat in benedictione criſmatis dicēs: Dauid ꝓphetico ſpiritu gratiæ ſacramenta prænoſcens vultus noſtros in oleo exhilarandos eſſe cātauit &c. Ex quo patet Dauid cōfeciſſe hunc pſal. & ex materia eius patet ipſum eſſe alleluaticum. ſ. ad laudādum Deum factum: quia manifeſtè laudatur Deus in hoc pſalmo de beneficio vniuerſalis creationis, & recreationis. Ad cuius intelligentiā eſt notandū, ꝙ quinq; fabricationes leguntur factæ in veteri teſta- F mento ex præcepto Dei: nā prima fuit fabrica totius mundi in exordio quam Deus fecit ex nihilo per ſeipſum ad ſolum præceptū ſine aliquo miniſtro: q̄a dixit, & facta ſunt omnia per verbum ſuum: nec eius aliquis cōſiliarius fuit. Secunda fuit arcę tempore diluuii: quā ipſi Noe præcepit fabricare. Tertia fuit fabricatio tabernaculi, & arcę fœderis: quam Deus moyſi præcepit fabricare. Quarta fuit fabricatio tēpli Salomonis: cuius deſcriptionem Deus tradidit ipſi Dauid primi Paralypome. 28. Quinta fuit reędificatio tēpli facta per Zorobabel, & Zacariā, & Aggęum, & Malachiā ex præcepto Dei: quę oēs quinq; fabricationes ſenſibiles ſignificabāt, & figurabant

A fabricationẽ eccleſię per Chrm faciendã ſecũ
dum Auguſtinũ libro de arca Noe, & con
tra aduerſariũ legis, & ꝓphetarum: nam oẽs
has fabricationes fecit Deus fieri in figurã ec
cleſię, ad quam tendebat lex vetus tanquam
ĩ finẽ: vnde dicit Auguſtinus cõtra Fauſtũ, ꝙ
ſicut faber argentarius ſiue domificator prius
depingit domum, & opus modo groſſo: vt ha
bitator prænoſcat domum fabricandam ad
ſenſum: ſed poſtea depingit vel fabricat do-
mum modo ſuatili, & perfecto ad finalem v-
ſum hominis: ita pariter Deus in veteri teſta
mento prius depinxit, & fabricauit totũ iſtũ
mundum ſenſibilem non ſolum ad vſum na
turalem hominem: ſed etiam vt eſſet figura
mundi ſpiritualis. ſ. eccleſiæ Chriſti vt per
iſta ſenſibilia veniret homo ad ſpiritualia.
Item eodem modo per diſcurſum temporis
B fecit arcam fabricari cum omnibus illis par-
tibus, & conditionibus: in qua ſaluatus eſt
Noe de aquis diluuii: quæ ſecundum omnes
ſuas partes figurabat eccleſiã Chriſti: in qua
erant ſaluandi fideles de diluuio peccatorũ.
Ita pariter eſt dicendum de arca, & taberna-
culo, & templo: nam per hoc quòd Deus fa-
bricari pręcepit arcam vt ipſe habitaret in
ea, & arca repoſita fuit in tabernaculo, & po
ſtea in templo; per hoc figurabatur, quòd ver
bum Dei debebat ſibi fabricare arcam huma
nitatis, in qua habitaret per vnionem perſo-
nalem: quæ quidem arca erat reponẽda in ta
bernaculo virginali, & in templo vniuerſalis
eccleſiæ: in qua habitat per fidem, & vnionẽ
myſticam. Ita pariter eſt dicẽdum de reædifi
catione templi, & ciuitatis Hieruſalem: nam
ſicut Deus præcepit reędificari illud templũ,
C & ciuitatem Hieruſalem, propter peccata re
gum, & populi per Caldæos deſtructam: ita
pariter Deus pater ꝑcepit Chriſto filio ſuo,
vt reędificaret tẽplum humanum, & Hieru-
ſalem ſpiritualem, quam diabolus deſtruxe-
rat propter peccatum Adæ; quando deſcen-
dit ab Hieruſalem in Hierico, & incidit in la
trones, qui ipſum expoliauerunt, & ſauciaue
runt, & totam humanam naturam corrupe-
runt. Hanc ergo ciuitatem dirutam, & tem-
plum diſſolutũ reſarciuit, & renouauit Chri
ſtus per ſuam incarnationem, & paſſionem
& reſurrectionem. Nam corpus quod fuerat
diſſolutum reædificauit per triduum: vt ipſe
ait Ioan. 2. Ex quibus patet, quòd fabricatio
mundi fuit figura fabricationis eccleſiæ, &
per conſequens Dauid non ſolum intendit
benedicere Deum, & cõmendare diuinã ſa- D
pientiam circa creationem mundi: ſed princi
paliter circa fabricationem, & creationem ec
cleſiæ Chriſti. Secundò eſt aduertendum, ꝙ
quadruplex mundus reperitur memoratus
in ſacra ſcriptura. Primus dicitur mũdus exẽ
plaris, & æternus, & increatus, & idealis, exi
ſtens ab æterno in mente, & verbo: diuino: ad
cuius exemplar Deus ex tempore produxit
hunc mũdum ſenſibilem, de quo mũdo idea
li meminit Plato in Timæo, & in libro Idea-
rum, & Boetius tertio de conſolatione, dicẽs.
Tu cuncta ſuperno Ducis ab exemplo. Mun
dum mẽte gerens pulcrum pulcherrimus ip
ſe &c. Item Ioan primo. In principio erat ver
bum: omnia per ipſum facta ſunt: quod factũ
eſt in ipſo vita erat. i. iſte totus mundus, qui
factus eſt ex tempore, erat vita ab æterno in
ipſo mundo ideali, & verbo æterno: vt expo- E
nit Augu. Secundus dicitur mundus ſenſibi-
lis, & materialis, & creatus factus ad exem-
plar primi: de cuius creatione, & diſpoſitione
agitur Gen. Primo. Tertiùs dicitur mundus
ſpiritualis, & recreatus figuratus per mundũ
materialem quæ eſt eccleſia Chriſti cuius ha
bitatores ſunt omnes Chriſti fideles in Chri
ſto regenerati. Vnde de mundo materiali di
cit Ioan. Mundus eum non cognouit. ſed de
mundo ſpirituali dicit. Quotquot autem re-
ceperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei
fieri, his qui non ex ſanguinibus ſed ex Deo
nati ſunt &c. de cuius mundi ſpiritualis re-
creatione dicit dominus Eſaiæ. 66. Ecce ego
creo cęlos nouos, & terrã nouã, & nõ erũt in
memoria priora &c. Quartus dr̃ mundus glo
riæ, & perpetuus. de quo pſalm. 83. Beati qui F
habitant in domo tua domine in ſecula ſecu
lorum laudabunt te. De cuius fabricatione,
& ædificio dicit Ioan. Apoca. 21. Vidi cęlum
nouum & terram nouam. primum enim cęlũ
& prima terra abiit: & mare iam non eſt. Et
vidi ciuitatem ſanctã Hieruſalẽ nouã deſcẽ-
dentẽ de cęlo &c. Cum ergo intentio ꝓphetę
ſit deducere nos ad cognitionẽ ſpiritualium
per ſenſibilia: ideo per diſpoſitionẽ huius mũ
di ſenſibilis, & creati ꝓpheticè nos manu du
cit in cognitionem diſpoſitionis mundi ſpiri
tualis per Chriſtum regenerati: quæ eſt ec-
cleſia: eò ꝙ contemplando diſpoſitionem hu
ius materialis mundi in principio creati prę
uidit in ſpiritu totam diſpoſitionem eccleſię
per Chriſtum regenerandæ, & reædifican-
dæ. De cuius diſpoſitione fecit hunc pſal-
mum.

A mum. Ideo prius exponetur de diſpoſitione huius mundi materialis. Scdò de diſpoſitione mūdi q̄ eſt eccleſia, vt facilius perueniamus ad cognitionem ſpiritualium per corporalia quæ facta ſunt. vt inquit apo. ad Ro. 1. In quo quidem pſ. duo principaliter agit Dauid. nā primò commendat diuinam potentiam, & ſapientiam, & bonitatem circa creationem mū di. Secundò agit gratias. ibi. Sit gloria domini. Quantùm ad primum eſt notādum, ꝙ iſte mundus ſenſibilis eſt productus à Deo ad inſtar illius mundi exemplaris, & æterni. ideo in ſe retinet quaſi per omnia veſtigium & ſimilitudinē illius: eò ꝙ modus productionis & emanationis creaturarum ſequitur modū productionis, & emanationis diuinarū perſonarū, nā ſicut ab æterno pater dicēdo ad intra pducit verbū, & ambo ſpirādo producūt ſpi-
B ritū ſctū per modū volūtatis, & libertatis: ita pariter pr̄ ex tpe dicendo ad extra per verbū ſuū produxit hūc mundū viſibilē: & pater & verbum ſpirando ſuper oīa creata per ſpiritū ſanctū produxerunt ea in eſſe eſſentiæ. Itaq; tota trinitas ſimul, & indiuiſibiliter concurrit ad productionem creaturarū licèt modis diſtinctis. & hoc patet Ge. 1. nam Deus pater dixit. Fiat lux &c. ergo per verbum ſuum dixit, & locutus eſt pater. Et pater, & verbū ſpirant per ſpiritum ſanctum eſſe, & vitam in rebus. ideo ſequitur. Spiritus dñi ferebatur ſuper aquas &c. Et ſic apparet, ꝙ tota trinitas ſimul & realiter, & indiuiſè concurrit ad creationem rerum licet modo diſtincto. qui mòdus explicatur pſ. 32. Verbo dñi cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Ex quo patet, ꝙ productio creaturarum præ
C ſupponit productionem, & modum productionis diuinarum perſonarum. vnde ſicut vna perſona emanat ab altera in diuinis, & tertia ab vtraq;, ita totus iſte mundus emanat à tota trinitate perſonarum. Sed eſt magna differentia, nam pater producendo filium communicat ipſi eandem ſubſtātiam, & eſſentiā, & ita ambo producēdo ſpiritum ſanctum, & ſic manet vnus ſolus Deus in ſubſtantia & eſſentia cum trinitate perſonarum. ſecus autē eſt in productione creaturarū. Nam trinitas ita communicat rebus ſimilitudinem ſuarum perfectionum, ꝙ nō communicat ſubſtantiā. Vnde ſicut ſol communicat diaphano ſuā ſimilitudinem non communicādo ſubſtantiā: ita pariter Deus in creatione communicat rebus ſimilitudinem idearum, & perfectionū non communicando ſubſtantiam: eò ꝙ crea- D turæ emanant à Deo per modum artis, & artificialiter. nam ſicut domificator fabricando domum ita communicat ipſi ſimilitudinem ſuæ artis, ꝙ non communicat ſuam ſubſtantiam: ita pariter Deus in creatione communicat rebus ſimilitudinem ſuarum perfectionū & idearum, non communicando aliud de diuina ſubſtātia. & ideo dicit Dionyſius: ꝙ creaturæ emanant à Deo ſicut radii, & lumē à ſole, & ideo hæc eſt cauſa quare in toto vniuerſo, & qualibet eius parte reperitur veſtigiū, & ſimilitudo trinitatis: omnia. n. facta ſunt ſub numero, pondere, & mēſura. Sap. 11. aut ſub ſpecie, modo, & ordine. Et ſic totus mundus conſiſtit in triplici natura: conſtat. n. ex natura euangelica, q̄ eſt incorporalis, & incorruptibilis: & ex natura cęleſti corporea & in corruptibili, & ex natura elementari, quæ eſt E corporea, & corruptibilis. Totum ergo vniuerſum creauit ad ſimilitudinem ſuam. nam ſicut in Deo eſt trinitas perſonarum ſub vna ſimpliciſſima ſubſtantia: ita in toto vniuerſo mundo eſt trinitas naturarū ſub vnitate mundiali. Et ſic etiam in qualibet natura ſeruatur quædam trinitas. nam in natura angelica reperitur trinitas hierarchiarum, & in qualibet hierarchia triplex ordo angelorū, & in quolibet angelo reperitur ſpecies modus, & ordo ſecundum Aug. aut ſubſtantia virtus, & operatio: quia nulla ſubſtantia præter primā eſt ſua operatio nec principium ſuæ operationis ſecundum commentatorem. Ita pariter in natura cœleſti reperitur trinitas cœlorum. ſ. cœlū empyreum immobile, & aqueū, quod eſt primum mobile ſuper polos mundi: & cœlum aſtrorum, & planetarum quod F mouetur ſuper polos Zodiaci. Et ita pariter in elementis reperitur trinitas. nam licèt ſint quatuor elementa diſtincta ſecundum formam, iuxta quatuor combinationes qualitatum primarum. 4. de cęlo, & 2. de generatione, & 4. Meteororum. tñ ſecundum materiā nō ſunt niſi tria elemēta. ſ. aer, terra, & aqua. nam ignis licèt formaliter diſtinguatur ab aliis elementis: tñ non localiter nec materialiter ſecundū quoſdam philoſophos. q̄a non facit ignis ſpherā per ſe, ſed eſt in cæteris elementis materialiter & virtualiter ſecundùm Tomam de Garbo, & pleroſq; alios philoſophos. Et ſic eſt dicēdū de quolibet corpore, & de qualibet creatura particulari. In qbus omnibus reperitur quędam trinitas ad ſimilitudinem

A dinem creatoris, & primæ cauſæ. Ideo Pitagorici celebrant Deum triplici honore, arguentes trinitatem in Deo ſumpta cauſa ex trinitate quam reperiebant in omnibus rebus creatis. vt ait Ariſt. primo cœli, & mundi. Hunc ergo ordinem tenuit primo Moyſes in deſcribendo creationem rerum. Gen. primo. Nam primò ponit qualiter creauit iſtam triplicem naturam .ſ. naturam angelicam, & cœleſtem, & elementarem in tribus primis diebus. ſecundò ponit ornatum eorum in tribus ſequentibus diebus, vt patet ibidem. Et hunc eundem ordinẽ tenet Dauid in hoc pſalmo, ſiue in hac prima parte pſalmi. nã volens deũ magnificare, & commendare de potentia, & ſapientia circa creationem totius vniuerſi, primò commendat omnipotẽtiam, & ſapientiam circa creationem, & diſpoſitionem angelicæ naturæ. Secundò circa diſpoſitionem
B cœlorum. Tertiò commendat Dei ſapientiã, & prouidentiam, & bonitatem circa diſpoſitionem elementorum. Secundum ibi. Extendens cœlũ ſicut pellem. Tertium ibi. Qui ponis nubem aſcenſum. Quantũ ad primum eſt aduertẽdũ ſecundũ Aug. ꝙ Moiſes vnico verbo notificauit creatorẽ totius naturæ angelicæ, cũ dixit Deus. Fiat lux, & facta eſt lux. Vnde per lucem intelligit totam angelicam naturã. Sed Dioniſius in tractatu de angelica hierarchia, diuidit totã angelicam naturã in tres hierarchias. Nã prima dr̃ ſupercœleſtis: in qua ſunt tres ordines: ſcilicet ſeraphin cherubin, & troni. Secunda hierarchia dicitur cœleſtis, in qua ſunt alii tres ordines .ſ. dominationes, & principatus, & poteſtates. Tertia dicitur ſubcœleſtis, in qua ſunt alii tres ordi-
C nes, ſcilicet virtutes, Arcangeli, & Angeli. vnde licet omnes iſtæ tres hierarchiæ inceſſabili voce laudent Deum dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus: tamen prima ſpecialiter eſt dedicata ad confeſſionem, & laudem Dei: ſecũda vero ad decorem, & regimen totius vniuerſi in generali. Tertia autem dedicata ad regimina particularia partium vniuerſi. Nam ordo virtutum eſt dedicatus ad mouendum cœlos, & elementa, & reſiſtendum aereis poteſtatibus ne lædant elementa. Arcangeli vero ſunt dedicati ad cuſtodiam regnorum, & ciuitatum. Angeli autem ad cuſtodiam vniuſcuiuſque hominis. Hanc ergo triplicem Hierarchiam intendit explicare Dauid in his primis tribus verſibus commendãs Deum de omnipotentia, & magnificentia circa crea-

tionem Angelorum, ſiue Angelicæ naturæ. D
Vnde excitat ſeipſum, ac animam ſuam ad huiuſmodi laudem dicens. O anima mea benedic domino, ideſt cauſam habes: vt benedicas domino. Et conuerſus ad Deum dicit: ò domine Deus magnificatus es vehementer per Angelicam naturam, & ideo bene debet te magnificare, & benedicere anima mea. Vnde probo, quòd tu ſis vehementer, & valdè ſemper magnificatus. Nam tu induiſti, & circundediſti tibi confeſſionem, & decorem, ideſt primam Hierarchiam creaſti, & dedicaſti ad confeſſionem, & laudem tui: & ſecundam ad decorem vniuerſi: quia ordines ſecundæ hierarchiæ aſſiſtunt tibi ad generale regimen vniuerſi quaſi conſultores, nõ quòd tu indigeas conſilio eorum: ſed hoc ordinaſti, & feciſti ad communicandam ſapientiam, E
& bonitatem tuam eis. Item tu fuiſti amictus, & circundatus lumine .i. luminoſis Angelis tertiæ hierarchię fuiſti amictus, & veſtitus: ſicut quis veſtitur indumento. Vnde per confeſſionem intelligit primam Hierarchiam dedicatam ad confeſſionem, & laudem, & per decorem intelligit ſecundam dedicatam ad decorem Dei, & vniuerſi. Et per lumen intelligit tertiam Hierarchiam dedicatam ad illuminandum mundum per lationem cœlorum, & aſtrorum, & ad illuminandos particulariter homines. Et Deus eſt inductus, & amictus his tribus hierarchiis angelorum: eò quòd ſemper ſibi aſſiſtunt. Et exinde vulgare ſumunt argumentum, & occaſionem ad depingendum Deum indutum & circundatũ cherubin, & ſeraphin, & cæteris ordinibus Angelorum: vt per viſibilia con- F
ſpiciamus intelligibilia. Deinde cum dicit.

Extendens cœlum ſicut pellem: qui tegis aquis ſuperiora eius.

Commendat Dei omnipotentiam, & ſapientiam circa creationem, & diſpoſitionem cœlorum: de qua dicit Moyſes quòd Deus fecit firmamentum, & diuiſit aquas quæ erãt ſub firmamento ab his, quæ erant ſupra firmamentum, & vocauit firmamentum cœlum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ in ſacra ſcriptura triplex cœlum reperitur, ſcilicet empyreum, quod eſt totum luminoſum ad gloriam ſanctorum. Secundum dicitur cœlum aqueum. Tertium dicitur firmamentum, quod eſt cęlum aſtrorum, & planetarum. Vnde primũ dicitur empyreum .i. luminoſum, in quo beati Deo fruuntur, & hoc

A eſt immobile. ſecundum dicitur aqueum nō à frigiditate, ſed à diaphaneitate, & velocitate. Vnde Maim in Caldæo quod aquæ dicūtur: latinè idem eſt quod fluxibilis, & mobilis. ſed quia omnia creata citra Deum ſunt mobilia, & fluxibilia: ideo dicitur Gen. 1. ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. i. ſuper omnia mobilia, & fluxibilia: quia ſpiritus domini rebus dat vitā, & motū, & eſſe, & operari: vt ſupradictum eſt. Sed quia ſecundū cœlum eſt primū mobile velocius omnibus aliis: quia in 24. horis facit circuitum, & gyrum ſuum, & trahit omnes cœlos inferiores ſuper polos mundi: & ſic in æquali tempore maiorem lineam deſcribit: ideo propter talem exceſſum velocitatis dicitur aqueum per antonomaſiam, ideſt velociſſimum. Sed quia ex duobus elementis viſibilibus, ſcilicet ex aere, & aqua videmus vnū ſemper mo-
B ueri, & alterum ſemper quieſcere: vnum vocamus vulgariter aquam propter mobilitatem, & alterum terram propter ſtabilitatem: ideo ne putaremus primum mobile eſſe eiuſdem naturæ cum elemento aquæ: dicit Moiſes, quòd Deus diuiſit aquas, quæ erant ſub firmamento ab his quæ erant ſupra firmamētum, ideſt diuiſim collocauit ſicut ſunt diuerſarum naturarum. nam illas cœleſtes, ſcilicet cœlū aqueum collocauit ſupra firmamentum, i. ſupra cœlū aſtrorū: & iſtas aquas elementares collocauit ſub firmamento, & ſic patet, quòd illico poſt primū mobile collocauit firmamentum. ideſt cœlū aſtrorum, & planetarum. Et ſic patet, quòd tres dicuntur generaliter cœli. ſ. cœlum empyreū, qđ eſt penitus immobile propter gloriam ſanctorum, quæ conſiſtit in quadam quiete. Se-
C cundum dicitur aqueū à mobilitate, & ſumma velocitate. eò ꝙ mouetur motu diurno ſuper polos mundi ab oriente in occidētem. Tertium dicitur firmamētum, eò ꝙ in eo firmantur aſtra, quæ motu proprio mouentur ſuper polos zodiaci circulo obliquo ſemicōtrario. Et ſic ſub firmamento comprehendit non ſolum cœlum aſtrorum: ſed etiam omnium planetarum. Vnde cum hac poſitione Moyſi cōcordat Dauid in hoc pſal. nam cum ſuperius dixit. Confeſſionem, & decorē induiſti amictus lumine, ſicut veſtimento: per quod lumē intelligit cœlum empyreum, & luminoſum cum triplici hierarchia Angelorum: in quo cœlo Deus habitat cum beatis per gloriam, poſtea ſubdit. Extendēs cœlum ſicut pellem. i. poſt cœlum empyreum tu fuiſti extendens cœlum aſtrorum, ſicut pellem ſup elementa: qui tegis ſuperiora huius cœli aquis cœleſtibus. i. cœlo aqueo, quod eſt primū mobile. Ex quo patet, ꝙ cœlū aqueū ſiue criſtallinū collocatur inter cœlū empireum, & firmamentum, quod dicitur cœlū ſtellarum, & planetarū, & ſic non memorātur niſi tres cœli. Ex iſto modo loquēdi ſumpſit occaſionem Rabi Eliezer, dicēs ꝙ Deus fecit cœlum ex vna parte veſtimenti ſui. Dicit enim, ꝙ Deus fecit elementa, ſed poſtea extendit partē veſtimenti ſui ſuper ea, & ſic factum eſt cœlum. Sed quantū ſit irridenda iſta poſitio de ſe patet intuētibus, quia non ſolū deludit à Chriſtianis, & ꝓphetis, ſed etiā à Rabi Moyſe de Aegypto, & diſcipulo ei⁹. D

Qui ponis nubem aſcenſum tuum: qui ambulas ſuper pennas ventorum.

Qui facis Angelos tuos ſpiritus: & miniſtros tuos ignem vrentem. E

In hac tertia parte commendat diuinam ſapientiam, & prouidentiam circa creationem, & diſpoſitionem elementorum, & mixtorum. in qua facit ſex. Nam primò commēdat diuinam ſapientiā, & prouidentiā circa creationem, & diſpoſitionem aeris. Secundò circa diſpoſitionem terræ, & aquarum. ſ. fluuiorum, & marium. Tertiò circa diſpoſitionē pluuiarum ad vtilitatem plantarum. Quartò circa diſpoſitionē tēporum, & diſtinctionem eorum. Quintò circa diſpoſitionē maris ad vtilitates piſcium, & cæterorū aquatiliū, & nauigantium. Sextò commendat diuinam prouidentiā, & largitatē circa collationē fructuū, & aliorum bonorū ad victū, & conſeruationē omnium animantium. Secundū ibi. Qui fundaſti terrā. Tertium ibi. Rigans mon- F
tes: Quartum ibi. Fecit lunam in tempore. Quintum ibi. Hoc mare magnum. Sextum ibi. Omnia à te expectant. Quantum ergo ad primum dicit. O domine Deus tu magnificatus es vehementer in diſpoſitione elementorum, qui in primis ponis nubem aſcenſum tuum, ideſt creaſti aerem nubiloſum ſupra terram, & aquam tanquam aſcenſum tuū, qui ambulas ſuper pennas ventorum, & loquitur modo poetico: quia putant vulgares, quòd Deus ambulet ſuper aerem, & ventos tempore tempeſtatis. Sed quia hoc non facit immediatè per ſe, ſed miniſterio Angelorū: ideo ſubdit. Qui facis Angelos tuos ſpiritus. Vnde nota ſecundum Auguſt. & Iſidorū

libro

A libro de ſummo bono, quòd ſpiritus ſiue intelligentia immaterialis eſt nomen naturæ: ſed Angelus eſt nomen officii, quia Angelus idē eſt quod nuncius, ſiue miniſter Dei. ſed quia ex 3. hierarchia illorum cœleſtium ſpirituum Deus conſtituit, & mittit frequenter nuncios, & miniſtros quoſdā ad regenda iſta elementa contra aereas poteſtates, & contra Angelos malos: ne concitent aerem, & aquam, inferendo tempeſtatem ad lædendum homines: ideo Angeli boni prohibent Angelos malos, ne nobis noceant: quia aliter inducerent tempeſtatem ſuper mare ad deſtruendas claſſes nauigantium, & inducerent fulmina, & grandines, & alias plagas ad deſtruēdas ciuitates: ſicut factum fuit in Aegipto, vt dictum eſt pſalmo 77. Et ideo Deus ſpiritus incorporeos facit Angelos, nuncios ſuos ad cuſtodiendos homines ab huiuſmodi pe-
B riculis, & ignem vrentem, ideſt illam naturam Angelicam igneam, & vrentem & caritate ardentem fecit miniſtros: vt miniſtrarent ſibi, & implerent eius voluntatem non ſolum in cœlo: ſed etiam in his inferioribus, quaſi dicat, quòd ex illa natura ſpirituali, & ardenti fecit nuncios, & miniſtros ad regendum aerem, & elementa, & ad cuſtodiendos homines, & omnia iſta inferiora. Deinde cum dicit.

Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatē ſuam: non inclinabitur in ſæculum ſæculi.

Abiſſus ſicut veſtimentum amictus eius: ſuper montes ſtabunt aquæ.

Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.

Commendat diuinam ſapientiam, & pro-
C uidentiam circa creationem, & diſpoſitionē terræ, & aquarum. Primò comparando terram, et aquam ad totum vniuerſum. Secūdò comparando partes terræ, & aquarum inter ſe. Ad cuius intellectum eſt notandum, quòd centrum mundi æqualiter diſtat à circumferentia totius vniuerſi, & ideo cum omnia grauia fugiant à circumferentia cœlorum propter diſconuenientiam qualitatum, tendunt ad centrum mundi, & ſic terra cum ſit grauior cæteris elementis collocatur in centro mundi, vt patet 4. cœli. Et ſic terra ſi moueretur à centro iam aſcenderet verſus cœlum quod eſſet contra naturam ſui, et totius vniuerſi. Sed quia aqua eſt minus grauis quàm terra, ſed grauior aere, ideo Deus collocauit eam ſuper faciē terræ, & infra aerē. & hoc eſt, quod dicit hic ꝓpheta. vnde ait. Qui fun- D
daſti terram ſuper ſtabilitatem tuam, ideſt ſuper centrum mundi quod eſt immobile, & ſtabile, in quo terra hēt ſtabilitatem ſuā propter ſuam naturā, & grauitatem, et ideo non inclinabitur in ſæculū ſæculi à ſuo centro, & ſtabili loco: quia ſi inde inclinabitur iā aſcenderent in cœlū: quod eſſet contra naturā ſui, & totius vniuerſi. Sed q̄a aqua eſt minus grauis q̄ terra: ideo abyſſus. i. oceanus, & quod libet mare collocatur ſuper terrā immediatè: ſicut veſtimentū amictus, tegminis eius. Nā ſicut veſtimentū tegit hoīem quò ad quaſdā partes ſuas: ita pariter aqua oceani, et aliorū mariū veſtit, & cooperit terram quò ad quaſdam partes. Deinde cum ſubdit. Super montes ſtabant aquæ &c. hoc poteſt tripliciter intelligi. Vno modo, ꝙ in oceano ſūt multi mōtes cooperti aquis. Alio modo poteſt legi interrogatiuè: vt ſit sēſus. O domine aquę ſta-
bunt ſuper mōtes licèt ſint leuiores? q. d. nō, B
quia oportet, vt montes, & aliquæ partes terræ maneant diſcoopertæ ad habitationē hominum. Et ideo licèt naturaliter tota aqua deberet circundare, & tegere totam terram: tamen tu diuiſiſti aquas ab aquis: & apparuit arida. Vnde ipſæ aquæ, quæ deberent cooperire montes fugient ab increpatione, & iuſſione tua, & formidabunt à voce tonitrui, ideſt poteſtatis tuæ: & ſic fugientes à montibus cōgregabuntur in mari, quod eſt, in inferioribus partibus terræ. Tertiò modo ly ſup montes ſtabunt aquæ: poteſt referri ad aquas pluuiales, & nubes aquoſas exeuntes, & incubantes ſuper montes, quæ mittunt pluuias cum tonitruis, & fulminibus ad increpationem, & terrorem hominum: vt ſit ſenſus. O
domine ex ordinatione tua aquæ, & nubes F
aquoſæ ſtabunt ſuper montes mittentes pluuias, & fulmina ſup terram, & ſuper mōtes: vbi, & ſuper quos frequenter caduno fulmina, quæ tu ordinaſti ad increpationem: & ab increpatione tua formidabunt, & timebunt à voce tonitrui tui. hoc autem dicit propheta: nam homines praui conſcii ſuorum ſcelerum communiter timent fulmina, & tempeſtates, ne comprehendantur in ſceleribus ſuis: vt ait Iuuenalis, Deinde cum dicit.

Aſcendunt montes, et deſcendunt campi: in locum, quem fundaſti eis.

Terminum poſuiſti quem non tranſgredientur neque conuertentur operire terram.

Explicat diſpoſitionē terrę, quò ad partes

A ſuas propter curſus,& loca aquarum: in qua diſpoſitione maximè manifeſtatur immenſa ſapientia,& prouidentia ſummi creatoris. de qua dicitur Gen. 1. quòd Deus præcepit tertia die: vt aquæ congregarentur in locum vnũ. Et ſic terra apparuit arida ĩter maria, & appellauit aridam terram,& congregationes aquarũ appellauit maria. De qua diſpoſitione terræ ſunt multi, & varii modi loquendi. Nã quidã præſupponunt, ꝙ omnia maria ſe contingunt, & ꝙ oceanus eſt multo maior tota terra,& circuit eam vndiq;, & terra eſt in aqua, ſicut pila leuis,ſiue ſicut vnum pomum in pelui plena aqua, cuius ſola ſummitas apparet ſuper aquam:& dicunt ꝙ hoc fecit Deus in principio. Nam cũ tota terra eſſet tecta aquis,Deus diuiſit partes aquarum,
B & manſit illa pars diſcoperta, & ſicca ad habitationẽ hominũ, ſed quia aquæ partes non poſſent in ſe contineri, quin fluerent ſuper faciẽ terræ, niſi terra eſſet eleuata, & inclinata à centro verſus vnam partẽ cœli: ideo dicunt iſti ꝙ centrũ terræ non eſt centrũ mundi: imo inclinatur à centro per attractionẽ quarũdã ſtellarum ad vnã partẽ mundi. Sed iſta poſitio eſt manifeſtè irrationabilis. Primò, quia eſſet cõtra totã philoſophiã: vt dictũ eſt,& cõtra ſacrã ſcripturã allegatam: quia Deus fundauit eã ſuper ſtabilitatẽ,& centrum mundi, à quo non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Secũdò eſt irrationabilis: nam ſi terra attraheretur à cẽtro per aliquã partẽ ſtellarum: tunc ſequeretur ꝙ terra continuè moueretur in gyrum ad motũ illarum ſtellarum attrahentiũ, quod eſt falſum. Et ideo dicũt quidã philoſophi, ꝙ cẽtrum terræ eſt cũ centro mundi: ſed Deus eleuauit, & tum fecit vnam partem eius in principio, & iſta pars, quæ apparet, arida eſt
C quidam gibbus eleuatur ſuper aquas ad noſtram liberationem diuidens partes aquarũ, & ſic ſaluant terram manere ſemper in centro mundi. Sed iſta poſitio eſt inſufficiens: nam ſemper præſupponit, ꝙ oceanus ſit multo maior tota terra: quod eſt falſum: vt patebit. Item ſequeretur ꝙ ille gibbus terræ eſſet maior pars terræ, & per conſequens terra nõ eſſet rotunda: ſed pyramidalis: vñ ſequerẽtur multa inconuenientia cõtra poſitionem omnium philoſophorũ, & aſtrologorũ. Et iõ eſt dicendũ ꝙ poſitio, & deſcriptio Ptolomæi de diſpoſitione terræ, et aquarum eſt magis rationabilis, & magis conformis ſacræ ſcripturæ, & verior: vt apparet ad ſenſum. & ꝑ experientiam multorum eſt probatum, qui per agrarunt,& nauigarunt diuerſas partes mundi. D Ad cuius euidentiam eſt aduertendum, ꝙ tota diſpoſitio terræ conſiſtit principaliter in montibus,& vallibus,& campis decliuibus. Nam de neceſſitate inter montes cauſantur valles,& ſi montes ſunt inter ſe valdè diſtãtes, tunc inter eos in talibus vallibus cauſantur campi plani: ſed nũquã poſſunt eſſe tam plani quin aliquantulum ſint decliues verſus medium illius vallis. Et hinc eſt quòd aquæ fontales emanantes ex lateribus, aut radicibus montium ſemper decurrunt per cãpos decliues, vſque ad mediũ,& partes depreſſiores, & inferiores illius vallis. Et ſic ex multis fontibus decurrentibus à montibus fluunt flumina in vallibus. Et quia omnes valles, vt plurimum ſunt decliues,& declinant vſque ad aliquam vallem infimam nõ E habentem exitum: ideo ſemper flumina decurrunt per valles,& campos decliues, vſq; ad infimam vallem, & ibi congregantur multa flumina: ex quorum congregatione cauſantur maria: vt manifeſtè patet in noſtro mari mediterraneo, & in mari Euxino, & in mari Caſpio. Nam noſtrum mare Tirrenũ, & mediterraneum, nihil aliud eſt niſi quædã vaſta vallis infima quæ cauſatur inter montem Atlantem ex parte Aphricæ,& montes Hiſpaniæ,& Galliæ, & Italiæ, et Græciæ ex parte Europæ, ad quam vallem decurrunt omnia flumina decurentia à latere Aquilonari montis Atlantis, et à latere meridionali montium Hiſpaniæ, et Galiæ, et Italiæ, et Græciæ, et Aſiæ minoris. Et ſic omnes congregationes aquarum iſtorum fluminũ efficiunt F mare Tirrenum in hac valle: quod quidem mare diuidit Europam ab Aphrica. Itẽ mare Ponticum ſiue Euxinum, nihil aliud eſt, niſi quædam vallis cauſata, et clauſa ab Aquilone per montem Riſeum, et partem Caucaſi: et ab oriente per montes Armeniæ, et à meridie per montes Galatiæ, et Cappadociæ: et ab occaſu per montes Daciæ: ad quam vallẽ decurrit Tanais cum pluribus aliis fluminibus ex parte Aquilonis, et Boriſtenes, et Hipanis, et Danubius, ex parte occidentis, et Faſis cum pluribus aliis ab Armenia, et multa alia flumina recipit ab Aſia minori. quæ aquæ ſimul congregatæ efficiũt mare Ponticum, quod per anguſtum fretum Propontidis, et Hellespõti continuatur cum noſtro mari Tirreno, et poſtea mare Tirrenum continua

tinua

A tinuatur, & coniungitur cum Oceano per anguſtum fretum Gaditanum. Sed ſi flumina congregantur in aliqua valle montibus vndique clauſa: tunc efficiunt mare ſeparatum per ſe ab Oceano, & cæteris maribus: & iſto modo efficitur mare Caſpium, ex congregatione multorum, & vaſtorum fluminum, ſcilicet Rha, & Geri, & Deuerix, & Oxi, & Cābiſis, & Ciri, & Araxis, qui decurrunt in illā vallem clauſam ab ortu montibus Imai, & ab Aquilone montibus Hiperboreis ex parte Caucaſi, & ab occaſu montibus Armeniæ, & à meridie montibus Tauri, & mōtibus Medorum, & ſic ex congregatione ſupradictorū, & multorum aliorum fluminum, & aquarū efficitur mare Caſpium in illa valle, in nulla ſui parte contingens Oceanum, nec aliud mare. & ſic eſt dicendum de mari Indico, vt patebit. Ex quibus patet quòd congregatio-
B nes aquarum ad flumina, & maria, cauſantur ex diſpoſitione terræ, quæ conſiſtit in mōtibus, & vallibus, & campis decliuibus. Nam montes, & campi efficiunt terram habitabilem, & congregationes fontium efficiunt flumina, & paludes, & congregationes fluminū in vallibus infimis efficiunt mare. Ad cuius maiorem euidentiam eſt iterum aduertendū quòd quinque ſunt famoſiſſimi montes qui efficiunt, & claudunt totam terram habitabilem nobis totam cum ſuis maribus: quorum duo claudunt eam ab Aquilone, & Meridie: & cæteri tres efficiunt terram Mediam habitabilem, & terminant, & claudunt maria inter eorum latera. Vnde vltra æquinoctialem per quindecim gradus reperitur quidam mōs qui iam longo tractu venit ab occidente terminās Oceanum, & Sinum Sperium: & exin-
C de procedit verſus ortum terminando totam Aphricam nobis notam à Meridie, & exinde procedit verſus Apreſo, vſque ad Catigaram regionem Sinarum, ſemper terminando mare Indicum à Meridie. Iſte mons à principio ſuæ notitiæ in littore Oceani occidentalis, & ſinus Sperii appellatur Speriuera ab ipſis græcis. Deinde magis procedens verſus ortū appellatur Ioan. Deinde nominatur Dauchis, deinde Xiſas, deinde Meſca, deinde Bardetus, deinde dicitur Agiſſimba, deinde protractus vſque ad ſexageſimum gradum longitudinis appellatur Luna. A cuius latere Aquilonari oriuntur fontes Nili decurrentes ad plana, vbi efficiunt duas vaſtiſſimas paludes, à quibus egreditur Nilus veniens verſus Aquilo-

nem per Aethiopiam, vſque in Aegiptum: in D
cuius littore abſorbetur à mari noſtro. Sed iſte mons Lunę protenditur vltra verſus ortum, vſque ad 180. gradus lōgitudinis, & tūc appellatur Praſſus, vbi attingit ad mare Indicum faciens in eo promontorium in principio maris Indici, & ſinu Barbarico, & tunc protenditur vltra verſus ortum per 110. gradus vſque ad Catigaram ſtationem Sinarū, terminando mare Indicum ab Auſtro, & procedit vltra per terrā ignotā, cuius finis ignoratur. & ſic iſte mons cingit, & terminat totā Aphricam, & Aſiam ab Auſtro: & ſic ignoratē eius principium, & finis: & eſt ita altiſſimus, ꝙ in radicibus eius generatur ignis ex refractione radiorum ſolarium maximè in noſtra hieme: quia tunc radii cadunt illuc perpendiculariter. ſed in medio montis ſunt perpetuæ niues: quę liquefactæ in æquinoctiis implent
paludes. Ex quarum aquarum abundantia E
inudat Nilus in æquinoctio. In ſummitate autem illius montis: nec ſunt pluuiæ, nec venti. Ideo putant aliqui ibi eſſe paradiſum deliciarum propter eius temperiem. Iſte mons Apreſo vſque ad Catigaram appellatur Peō ab ipſis Græcis, eò quòd in eius radicibus generatur ignis: & in medio ſemper apparent fulmina, & fulgura, & coruſcationes. Item ad Aquilonem in 30. gradu longitudinis, & 66. latitudinis incipit quoddam promontorium: quaſi ſupra Scotiam: quod Tile Ptolomæus, & omnes antiqui appellant, qd Ptolomæus putauit eſſe inſulam: ſed in veritate compertum eſt poſtea ex experientia illum montem protrahi verſus ortum, vſque ad montem Ripheum, quę prouincia hodie Noruegia appellatur. vltra quem montem verſus Aquilonē
adiacet magna regio quæ Suetia dicitur. Cu F
ius finis verſus polum ignoratur. quæ quidē regio dicta Noruegia iam eſt nota nauigantibus latinis: cuius magna pars eſt ſub dominio regis Daciæ. Inter quam, & Germaniam cauſatur ſinus Sarmaticus, qui per anguſtum fretum inter promontorium Cimbricum, & Noruegiam continuatur cum Oceano occidentali. Deinde iſti montes Noruegiæ protenduntur vſque ad montes Ripheos: vn oritur Tanais. Et exinde protenditur vſque ad montes Hiperboreos. Et exinde protenditur vſque ad Imaum tranſuerſalem. Et exinde cingit totam Scythiam Sericam ex parte Aquilonari: & ſic protenditur verſus ortū per terram ignotam, cuius finis ignoratur. Et

A ſic patet, ꝙ iſte mons cingit, & terminat to-
tam Europam, & Aſiã totã ab Aquilone. So-
la ergo illa terra eſt nota philoſophis, & geo
graphis, & græcis, & latinis, q̃ iacet inter illũ
montem, & montes Aetiopiæ, quæ menſura
tur vna quarta terræ habitabilis. Sed inter
iſtos duos montes longiſſimos reperiuntur
tres montes minores in longitudine, qui
efficiũt totam terram mediam diuiſam in
tres partes ſcilicet Aſiã, & Europã, & Aphri-
cam. Nam vnuſquiſque iſtorum trium mon
tium facit ſuam partem cum aliquo extremo
rum. Vnde primo ab occaſu in tertio gradu
lõgitudinis. & 43. altitudinis eleuatur quod
dam promoutorium in Hiſpania appellatum
Celticum in regione Galiciæ quod ab inco-
lis Finis terrę dicitur: propè quod ſita eſt ec-
cleſia ſancti Iacobi. Iſte autem mons pro-
tenditur verſus ortum, & terminat oceanũ
B ab Aquilone, vſque ad montes Pyreneos,
& exinde dictus Pyreneus ſeparans Hiſpa-
niam à Gallia protenditur obliquè verſus or
tum, qui quidem mons facit multos ramos
per Hiſpaniam, à quibus oriuntur plura flu-
mina. Item iſte Pyreneus protẽditur per Gal
liam Narbonenſem, vſque Lugdunum:
& exinde vſque ad montem Adulam, qui
tranſuerſaliter diuidit Gallias ab Italia. Iſte
autem mons Adulas facit tres ramos, qui cõ
muniter Alpes dicuntur. quorum primus di
ctus eſt Apœninus, qui protenditur ad or-
tum terminans mare Tyrrenum à meridie,
& ſinũ Hadriaticum ab Aquilone, & termi-
natur iſte mons apud Rhegium, & Farum
Siciliæ. Itaque ſolus iſte mons fecit totam
Italiam habens à latere meridionali littora
C Ianuæ, & Tuſciam, & Lauiniam, & Campa-
niã, & Lucaniã, & à latere Aquilonari habẽs
Lombardiam, & Flaminiã, ſiue Romandio-
lã, & Picenum, quæ Marchia dicitur, & Bru
tium, & Apuliam, & Calabriam, quæ quon-
dam magna Græcia vocabatur. Ex quo patet
quòd tota Italia nihil aliud eſt, niſi mõs Apę
ninus eleuatus inter mare Tyrrenum, & ſi-
num Hadriaticum. Poſtea iſte mons Adulas
mittit alium ramum verſus ortum qui dici-
tur Rethius relinquens à meridie Lombar-
diam, & Venetias, & Dalmatiam. Et ab Aqui
lone relinquens Retiam, & Vindelicam: &
Noticum, & Pannonias: & ſic protenſus vl-
tra fecit totam Græciam inter ſinum Hadria
ticum, & mare Aegæum. Rurſus iſte mons
Adulas facit alium ramum, qui dictus mons
Sarma protẽditur verſus Vulturnum: quaſi D
obliquè, vſquequo attingit montem Ry-
ſcum: cui adiacens tota regio dicitur Sarma-
tia Europæ. Rurſus iſte mons Adulas pro-
tenditur recto tramite, faciens quartum ver
ſus Aquilonem, vſque ad promontorium
Cimbricum. & ſic facit totam Germaniam.
Ex quibus ſequitur, quòd iſte mons Adulas
per quinque ramos facit totam Europam.
Nam per ramum quem miſit verſus occa-
ſum, facit Gallias, & Hiſpanias, & per alios
ſupradictos quatuor ramos fecit Italiam, &
Græciam, & Sarmatiam, & Germanias: in
quibus comprehenditur tota Europa cum
montibus Noruegiæ. Item in ſecundo gra-
du longitudinis & vigeſimoquinto quaſi la
titudinis incipit aliud promontorium ſuper
Oceanum, qui dicitur magnus Atlas, & iſte
mons protenditur verſus ortum, quaſi ſub E
Tropico Cancri, vſque ad mare rubrum, ſi-
ue ſinum Arabicum, relinquens à meridie
totam Aetiopiam, & Libiam, & ab Aquilone
Tingitaniam, & Cęſaream, & omnia littora
Aphricana. vſq; in Aegyptum. Iſte ergo
mons Atlas ſimul cum montibus Aetiopiæ
facit totam Aphricam. Nam quicquid eſt in-
ter hos montes pertinet ad Aetiopiam: ſed
omnia latera Aquilonaria huius Atlantis di
cuntur littora Aphricana.

Item vltra Heleſpontum ſiue à mari
Aegæo in 58. gradu longitudinis, & 37. la-
titudinis incipit alius mons in Icaria, qui
protenditur recto tramite verſus ortum per
totam Aſiam, vſque ad regionem Sinarũ vl-
timò nobis notam, qui eſt ita lõgus, quòd ſe
cundum diuerſas ſui partes ſortitur diuerſa F
nomina. Nam principio ſui apud Icariam
dicitur Fœnix. Poſtea dicitur Cadmus faciẽs
à meridie Lyciam, & Pamphiliã, & ab Aqui
lone Bityniam, & Cappadociam. Poſtea ma
gis eleuatus dicitur Taurus mittens Antitau
rum ad Vulturnum, & Armeniam. Poſtea
Taurus protenſus ad ortum, vſque ad Medos
dicitur Coronus ſiue Medus, faciens totam
regionem Medorum, in qua eſt maxima ci-
uitas Tauris, & Cordiam. Deinde proten-
ſus, & relinquens à Meridie Syriam, Meſo-
potantiam, & Perſiam, & Partiam, & Atiam:
& ab Aquilone Hyrcaniam, & Bactriam, &
regiones Sacarum, & Maſſagetas. Poſtea
protenſus vltra verſus ortum dicitur Imaus
longitudinalis, habens à meridie Indiam in
tra Gangem, & Aquilones Maſſagetas: mit-
tens

A tens verſus Aquilonem vnum ramum dictũ Imaum tranſuerſalem tendentem ad Aquilonem, finis cuius ignoratur. Sed iſte Imaus longitudinalis protenditur rurſus verſus ortum, & dicitur Serus. Poſtea dicitur Otochoras habens à meridie Indiam vltra Gangem, & regionem Sinarum vltimò nobis notam: ab Aquilone autem habens Scythiam vltra Imaum, & Sericam regionem: quæ quidem regio ſemper fuit græcis, & latinis ignota propter incolarum immanitatem: de quibus dicitur. Ignoti facie: ſed noti vellere Seres. Sed anno domini. Milleſimo ducenteſimo. egreſſi ſunt Tartari ab illa regione, qui vaſtarunt, & ſubiecerunt omnes Indias, & Parthiam, & Mediam, & Perſiam, & totam Scythiam citra Imaum, & Sarmatiam, & gentes illius regionis factæ ſunt no-
B bis notæ propter peccata noſtra.

Vnde quaſi tota iſta regio Serum dicitur hodie regnum Catai, cuius dominus & rex dicitur magnus Cham, qui etiam dominatur omnibus Indis, et Maſſagetis. Iſte autem mons Serus, et Otochoras tenditur ſemper verſum ortũ vltra per terram gnotam, cuius finis ignoratur. Ex quo patet, ꝙ iſte prædictus mons efficit totam Aſiam per duo latera, à cuius latere meridionali oriuntur innumera flumina, quæ decurrunt, et recipiuntur in mare Indicum. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd ſupradicti quinque montes principales, ſcilicet duo extremi, et tres intermedii efficiunt totam terram nobis notam habitabilem propter ſuam eminentiam, et elementationem ſuper valles.

Item ſequitur ſecundò, ꝙ maria nihil a-
C liud ſunt, niſi valles infimæ, inter altiſſimos montes, in quibus congregantur omnia flumina, et omnes aquæ à montibus per valles, et campos decliues deſcendentes, et decurrentes. Vnde mare noſtrum mediterraneum nihil aliud eſt, niſi quędã vallis infima, cauſata, & depreſſa inter montem Atlantem Aphricę, & montes Europæ. Quod quidẽ mare recipit omnia flumina ab vtriſque montibus decurrentia. Nam à montibus Hiſpaniæ recipit Tuderum, & Sucronem, & in littore noſtræ florentiſſimæ ciuitatis Valentiæ recipit hodie Turium, & iuxta Dertuſium recipit famoſiſſimum Iberum, & iuxta Barchinonam recipit Lubricatum, & multa alia flumina à Pyreneis montibus deſcendentia. & à montibus Galliæ recipit Rhodanum cum pleriſque aliis. & à montibus Italiæ recipit D
Arnum, & Tyberim, & Aranum, & Vulturnum, & multa alia, & in ſinu Hadriatico recipit Padum, haud procul ab verbe famoſiſſima Venetiarum, & ſic recipit multa flumina à montibus Macedoniæ in mari Aegęo, & à montibus Lyciæ, & Pãphylię, & Ciliciæ in mari Rhodienſi. à montibus autem Aethiopiæ, & Aphricę famoſiſſimum Nilũ, & Bagradam, & Mulacam. Sed quia hoc mare noſtrũ Mediterraneum continuatur cum mari Euxino per anguſtum Helleſpontum, & Boſforum Byzantinum: Ideo recipit in Ponto magnum Danubium, & Boryſthenam, & Tanaim, & Faſim cũ innumeris aliis fluminibus. Ex quorum congregatione efficitur illud mare. Item inter montes Armeniæ, & Caucaſum, & Coronum, & Oxum, cauſatur vna vallis infima non habens exitum: vbi congragantur innumera, & vaſtiſſima flumi- E
na, quę efficiunt mare Caſpium. Nam illud mare recipit magnum Araxem à montibus Armeniæ, & magnum Rha à montibus Hyperboreis, & Danxim, & Gerrum à montibus, & Iaxartem, & Oxum ab Imauo, & Cyrum, & Cambyſem à montibus Medorum cum innumeris aliis. Hoc autem mare eſt terminatum, & clauſum vndique montibus per nullam ſui partem attingens Oceanum, nec aliud mare.

Item inter montes Indorum, & montem Peonem meridianum, cauſatur alia vaſtiſſima vallis, in qua reperiuntur omnia flumina ab vtriſque montibus deſcendentia, ex qua congregatione efficitur mare Indicum, vndique montibus clauſum per nullam ſui partem attingens Oceanum, nec a- F
liud mare. Hoc mare recipit à montibus Aphricę multa flumina nobis ignota: ſed à mõtibus Aſiæ recipit Senum, & maximum Danam, & Gangem, & Indum cum infinitis aliis. A montibus autem Medorum recipit Arium, & in ſinu Perſico recipit Eufratem cum Tygri, & cęteris.

Ex quibus omnibus patet, quòd maria nihil aliud ſunt, niſi congregationes aquarum in vallibus infimis inter montes. Item ſequitur, quòd non omnia maria attingunt Oceanum nec continuantur cum eo. Item ſequitur, quòd Oceanus non circuit totam terram: vulgares putant: imo clauditur vndique montibus. Nam littora eius orientalia, & etiam meridionalia ſunt nobis

A nota: licèt occidentalia, & Aquilonaria ſint ignota. Sed multæ, & vaſtæ inſulæ repertæ ſunt à nautis verſus occaſum. Nam etiam multum diſtant littora occidentalia eius ſecundùm Ariſtotelem in fine ſecundi de cœlo. Ex ſupradictis etiam patet, quòd tria faciunt montes. Nam primò reddunt terram habitabilem. Secundò ab eis oriuntur aquæ propter eorum concauitatem, & ſpongioſitatem. quæ quidem aquæ decurrunt inter valles, & per montes decliues. Tertiò montes terminant maria ne egrediantur ad operiendã terram. In qua diſpoſitione terræ maximè demonſtratur Dei omnipotentia, & ſapientia, & prudentia, quia omnia iſta ſunt neceſſaria ad vitã hominum, & plantarũ, & ominũ animalium. Aliter enim non poſſent viuere. Ex ſupradictis patet, ꝙ non oportet ꝙ centrum terræ ponatur extra centrũ mundi, imo centrum eſt æqualiter diſtans ab orbibus, & terra ſecundum ſe tota manet rotunda, & quò ad omnes partes ſui habet montes eleuatos, qui terminant Oceanum, & etiã alia maria: quia montes continẽt Oceanum inter ſe, & alia maria tanquàm in vaſe: ſicut dictum eſt pſal. 32. Congregans ſicut in vtre aquas maris ponens in teſauris abiſſos. idest ponit maria, tanquam teſauros in arca, & vaſe. Hoc idem probatur Prouerbiorum octauo: vbi ait. ſapientia diuina. Quando pręparabat cœlos aderam. Quando certa lege, & gyro vallabat abiſſos. Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Sed contra ſupradicta occurrunt duo dubia. Dictum eſt enim primò, quòd flumina nihil ſunt niſi cõgregationes aquarum ex fontibus emanantibus ex radicibus, aut ex lateribus montium, & quandoque ex campis &c. Dictũ eſt etiam quòd iſta flumina decurrunt ad valles, & partes infimas terræ, ex quorum congregatione fiunt maria. Ideo propter primum dubitatur vnde poteſt oriri, aut generari tanta copia, & multitudo aquarum, quantã videmus in maximis fluminibus congregari. Propter ſecundum etiam dubitatur quare maria non augentur, & operiunt terram, & campos ꝓpinquos cum continuè recipiãt tãm magna flumina, & tantam copiam aquarum: quia omne quantum additum quanto, reddit ipſum maiùs. Hæc duo dubia putat ſoluere Ariſtoteles ſecundo Meteororum. Vnde dicit ad primum, quòd in concauitatibus terræ, & maximè ipſorum montium eleuantur vapores humidi, & conuertuntur ſiue congelãtur in aquam, & ſic emanant fontes ex lateribus, & verticibus montium, & etiam ex aere incluſo in cauernis, & viſceribus terræ continuè generantur aquæ, & ſic emanant fontes in radicibus mõtium propter eorum concauitatem, & in campis. Ex qua congregatione fiunt flumina in mare decurrentia. Ad ſecũdum dubium dicit, ꝙ propter calorem intenſum radiorum ſolarium continuè fiunt reſolutiones ĩ mari: ex quibus reſolutionibus aqua, vt plurimum conuertitur in aerem, & reſoluitur, & ſic mare nunq̃ augetur. Sed in veritate ſi plenius volumus conſiderare, licèt iſtæ rationes partim contineant aliqualẽ veritatem, tamen non ſufficiunt: nec euacuant ſupradicta dubia. nã manifeſtũ eſt, ꝙ ex decẽ pugillis aeris vix generatur vnus pugillus aquæ. Et ſic aer incluſus in terra vel vapores eleuati in cõcauitatibus montium bene ſuffi cerent, & ſufficiunt ad generandum aliquos fonticulos emanentes in verticibus montiũ. ſed nullo modo poſſent ſufficere ad generandum tantam copiam aquarum continuè, ſicut videmus ꝙ Araxes in principio iam emanat maximus, & copioſus exit a monte Armeniæ. & ſic oporteret, ꝙ in decuplo intraret copia aeris ad concauitatem illorum mõtium ad generandum tantam copiam aquarum, qđ eſt falſum, & inexpertũ, quia oporteret, ꝙ per aliud latus illius montis intraret decupla portio aeris cum maximo impetu: ex qua cõtinuè generaretur illa copia aquarum. Item ſecunda ſolutio eſt inſufficiens. Nam talis reſolutio aquæ maris per radios ſolares non fit continuè, niſi in die, & nõ omni tempore, ſed in æſtate, & in feruore diei, & non æqualiter in omni parte mundi, ſed iuxta Tropicos. Et ſic hieme, & in nocte, & in partibus Aquilonaribus paruæ fiunt reſolutiones propter elongationem, & debilitatem radiorum ſolarium. Sed continuè, & omni tempore intrant vaſtiſſima flumina, et innumera, maximè in mare Caſpium, quđ vix habet duo millia milliarũ in longitudine, & mille in latitudine. De quo dicunt philoſophi, quòd ſi per aliquam potentiam totaliter poſſet euacuari, repleretur in decem diebus. Quia duodecim vaſtiſſima flumina maiora Danubio intrant in ipſum cum 120. aliis. Et tamen iſtud mare nunquam augetur, ſicut nec cætera maria. Et ideo eſt dicendum conformando cum ſacra ſcri-

ptura,

A ptura: ꝙ ſicut ille ſapientiſſimus architectus omnipotens Deus in principio creationis diſpoſuit faciem terræ eleuando montes, & declinando campos, & deprimendo valles infimas, in quibus congregantur omnes aquæ a montibus per campos decurrentes, vt dictũ eſt: ita pariter taliter diſpoſuit interiores, & viſcerales partes terrę, quòd in ea fecit venas, & meatus ſubterraneos penetrantes totã terram, per quas venas continuè ſerpunt aquæ, vt manifeſtè videmus. Nam in profundo cuiuslibet maris fiunt multæ ſubmerſiones aquarum, & per venas ſupradictas ſerpunt penetrantes partes terræ, & dulcorantur ex frigiditate, & per ęquilibrium emergũt, & ebulliunt ex radicibus, & lateribus montium oppoſitorũ, & fiunt flumina fluentia, & decurrẽtia per faciem terræ vſque ad maria. Ex quibus ſequitur primò, ꝙ aqua quę decurrit ſu
B pra faciem terræ: primò ſerpit, & intercurrit per venas, & conductus, & meatus in viſceribus terræ: ſicut ſanguis continuè mouetur p venas animalis: quia homo dicitur microcoſmus, ideſt mundus paruus, factus ad inſtar mundi magni, & hoc videmus manifeſtè. Nã in quacunque parte fodimus terram, ſemper reperimus venas aquarum trãſeuntium per viſcera terræ, & non ſolum per viſcera terrę, ſed etiã per viſcera rupiũ reperiuntur aquæ tranſeuntes, & penetrantes rupes per venas. In quibus rupibus fiunt putei, vt ego oculis pluries vidi in diuerſis partibus: vnde ſicut in homine reperiuntur venæ magnæ, per quas diſcurrit copia ſanguinis, ꝙ reperiantur meſeraicę per quas diſcurrit modicus ſanguis: ita pariter in viſceribus terræ, & in hoc
C manifeſtatur ſumma ſapientia creatoris. Secundò ſequitur, quod aquæ continuè mouẽtur circulariter, quarum medius circulus fit ſuper faciem terræ, & alius medius inter viſcera terræ. Nam eadem aqua, quæ ſubmergitur in maris profunditate, & ſerpit per venas, & meatus viſcerales terræ, & emergit ex montibus, & campis, poſtea decurrit inter conualles, & per campos decliues vſque ad mare, & ſic ſemper aqua mouetur circulariter. Tertiò ſequitur, quod maria nunquàm augentur, nec decreſcunt quò ad partes formales. quia quaſi quanta aqua intrat per flumina decurrentia ſuper terram, tanta exit & ſubmergitur in profundo, & continuè ſerpit per venas viſcerales terræ, & emergit in fontes, & flumina ex montibus, & campis: & ſemper fit motus circularis. Et hoc dicit D
ſapiens Salomon. Eccleſiaſtes primo, quod omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, & ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Ex quibus patet manifeſta ſolutio ſupradictorum dubiorum. Eſt tamen aduertendum, quod propter hoc non tollitur quin ratio Ariſtotelis contineat aliqualem veritatem. Nam in concauitatibus montium bene eleuantur aliqui vapores in verticibus, & lateribus montium, qui reſoluuntur in fontes, ꝙ ideo tempore magnæ ſiccitatis ſiccantur illi fontes ex defectu talium vaporum. Et etiam ex aere incluſo in cauernis terræ generatur aqua parua, ex qua oriuntur aliqui parui fontes, ſed talis aqua generata ex vaporibus, & aere non ſufficeret ad tantam copiam, & continuum fluxum aquarum, vt ex eis tàm vaſta flumina E
congregarentur, & tot, & tam vaſta maria cõplerent, & efficerent. Item verum eſt, quod radii ſolares in feruore diei reſoluũt partem aquæ maris in aerem, ſed talis reſolutio eſt parua, & non continua reſpectu tantæ multitudinis, & copię aquarum, quæ continuè intrant maria. Nam licèt in mari Indico fiat magna reſolutio, eò quod eſt inter tropicos, tamen non in Caſpio, cum ſit ad aquilonem, nec etiam in mari pontico, & ſic ſemper maria augerentur, niſi magna copia exiret aliũde, vt dictum eſt. Et ideo magis eſt credendum Salomoni, qui eruditus à ſpiritu ſancto dicit Eccleſiaſtes primo, quòd omnia flumina intrant mare, & mare non redundat. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Et hoc idem intendebat dicere Dauid pſalm. 32. cum ait: Congregans F
ſicut in vtre aquas maris ponens in teſauris abyſſos. Nam abyſſi, & profunditates maris ſunt teſauri vnde exeunt aquę per venas terræ. Et ſic i diſpoſitione terræ, & maris, & fontium, & fluminum manifeſtatur ineffabilis omnipotentia, & ſapientia, & prouidentia creatoris, de qua ſapientia dicit Salomon Prouer. 7. Quando pręparabat cœlos aderã. Quando certa lege gyro vallabat abyſſos. Quando ætera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Quando circundabat mari terminum ſuum, & legẽ ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos &c. Ex quibus verbis Salomonis ſequuntur tres concluſiones.

Prima, ꝙ abyſſi, & materia ſunt vallata in gyrum per montes, & circundata littoribus.

Secunda,

A Secunda, quod fontes aquarum erumpũt, & emergunt in mõtibus per quoddam ęquilibrium prout dictum eſt, eò quod dicit: Librabat fontes aquarum. Et per conſequens aquæ non ſemper generantur ex aere nec ex vaporibus.

Tertia concluſio, quod omne mare habet terminum, & terminos intra quos includitur: per hoc quod ait: Quando circundabāt mari templum ſuum &c. Ex quibus patet, quod mare non continet terram: imo continetur inter mõtes, & littora terræ. Hoc eſt ergo quod intendit dicere Dauid in hac parte, cum ait. Aſcendunt montes, & deſcendunt cāpi. quaſi dicat: Tu Deus in principio taliter diſpoſuiſti terram propter neceſſitatē animalium, & plantarum, quod tota terra conſiſtit in montibus, & campis, & vallibus. Nam tu B eleuaſti montes in altum, & campos creaſti in quodam deſcenſu, & declinatione, & ſic ſē per campi, licèt videantur plani: tamen ſemper deſcendunt, & declinant in locum quem fundaſti eis, ideſt vſque ad valles quas fundaſti in infimo loco, vt eſſent loca aquarum: quia à montibus deſcendunt aquę per valles ac campos decliues, vſque ad valles infimas: ex quarum congregatione fiunt ibi maria, vt dictum eſt. Ex quo patet, quod ipſi montes terminant maria: ideo ſubdit, Terminum poſuiſti quē non tranſgredientur &c. Quaſi dicat, tu poſuiſti montes in terminum ipſis aquis, quem terminum nunquàm tranſgredientur neq; conuertentur operire terram: quia poſtquam deſcendunt aquæ ad loca infirma: non poſſunt aſcēdere, nec cõuerti, nec redire ſupra montes: quia tunc contra natu C ram aſcenderent: ideo quieſcunt in vallibus infimis.

Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montium pertranſibunt aquæ.

Potabunt omnes beſtiæ agri: expectabunt Onagri in ſiti ſua.

Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

Ex tali diſpoſitione, & ordine ſitus terræ ſequitur alia vtilitas, nam tu emittis fontes in conuallibus, ideſt per vales, & ſic inter medium montium pertranſibunt aquę. Nam aquæ primò deſcendunt à montibns: poſtea inter montes tranſeunt per conualles: quia ſemper inter montes ſunt cõualles, per quas tranſeunt aquę, & ſic deſcendunt ad cāpos, & exinde ad maria, eò quòd ſunt infima loca D terræ. Sed qa iſta nõ fecit Deus à caſu: imo ad vtilitatē animalium, quia tales fontes, & flumina ſeruiũt hominibus, ſed ad alia neceſſaria, ideo ſubdit. Potabunt omnes beſtię agri ex his aquis, & etiam Onagri. i. aſini ſylueſtres, & cęteræ beſtiæ expectabunt has aquas in ſiti ſua, ideſt quando ſitient venient ad iſtas aquas fontales, & fluuiales. Et volucres cœli habitabunt, ideſt volabunt ſuper ea ſcilicet flumina, vel habitabunt in ripis, & rupibus, quæ ſunt ſuper flumina. & dabant voces, de medio petrarum, quaſi dicat: quod cātabunt ſuper ripas flumina, ſicut frequenter videmus, quia canunt aues quando veniunt ad bibendum ad fontes vel ad flumina. Ex ſupradictis apparet profunditas ſapiētię, & prouidentiæ Dei. Nam ex tali diſpoſitione, in qua Deus creauit terram, ſaluatur, & ſoluitur omnis quæſtio quæ poſſet fieri. Nam ex E eo, quod mõtes ſunt alti, de neceſſitate aquę deſcendunt inter montes per valles, & exinde decurrunt per campos, qui de neceſſitate declinant ad infima loca terræ, quæ ſunt valles, vbi congregantur omnes aquæ, & ſic eſſiciũtur maria. Et ſic montes, & campi ſeruiũt hominibus ad habitationem, & fontes, & flumina ad potum animalium, & ad purgandas ſordes rerum, & ad rigandos campos: maria autem ſeruiunt hominibus ad nauigandũ, vt infra patebit. Ex quibus omnibus patet ſumma ſapientia, & prouidentia Dei. Deinde cum dicit,

Rigans montes de ſuperioribus ſuis: de fructu operum tuorum ſatiabitur terra.

Producens fœnum iumentis: & herbam ſeruituti hominum.

F *Vt educas panem de terra: & vinum lætificet cor hominis.*

Vt exilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

Commēdat diuinam prouidentiam, & ſapientiam circa diſpoſitionem pluuiarum. Nam licèt aquæ fluuiales, & fontales ſufficiant ad potum animalium, & rigandos aliquos campos: tamen non ſufficiunt ad rigandos montes: nec omnes partes terræ, eo quod non attingunt cacumina montium, nec terram per omnes partes: etiam non ſufficiunt ad nutritionem plantarum, & ſic ſunt neceſſaria flumina ad implendas ciſternas, & rigādos montes, & omnes partes terræ, ad quos fontes, & flumina attingere non poſſunt. Et ideo ſummus, & ſapiēs artifex Deus prouidit

de aquis

A de aquis pluuialibus. Nam taliter diſpoſuit machinam mundi, vt ſol virtutem, & calorem ſuorum radiorum attraheret vapores à terra humidos vſque ad medium interſtitium aeris: vbi per antipariſtaſim infrigidantur, & congelantur in nubes, quæ reſoluuntur in aquam. & ſic per ſui ponderoſitatẽ pluuia cadit ſuper montes, & totam terram ad nutritionem arborum. Et ſic germinãtur fructus terræ: & creſcunt plantę ad eſum hominum, & beſtiarum, & implentur ciſternę ad potum hominum. Et hoc intendit dicere Dauid in hoc paſſu. Vnde ait: O Deus tu es rigans montes de ſuperioribus ſuis, idest rigas ſuperiora, & ſummitates montium per aquas pluuiales ex nubibus deſcendentes. Et ſic ſatiabitur terra de fructu operum tuorum: quẽ terra complura producit. Nam ex tali pluuia
B produces in montibus fœnum iumentis, & beſtiis, & produces hærbam ſeruituti hominum, & eſt ſenſus: quòd tu produces fœnum, & hærbam iumẽtis ſeruiẽtibus, ideſt ad ſeruitutem hominum: quia iumenta nutrit Deus ad ſeruitutem hominum. Et mittis iſtã pluuiam: vt educas panem de terra, & vinũ, vt lætificet cor hominis: & rigas etiam terram per pluuiam: vt creſcant, & nutriantur olîueta: & producant oleum, vt homo exhilaret, & vngat, & lætificet faciem ſuam in oleo, vel lætetur in videndo abundantiam, & copiam olei, & ſic tanta copia panis, vt confirmet cor hominis, & fortificet, & per talem pluuiam ſaturabũtur, & nutrientur ligna, & arbores campi, & cedri Libani, quas ſolus Deus ipſe plantauit abſque manibus, & cura hominum. Eſt autem aduertendũ ꝙ prophe-
C ta notanter memorat tres fructus terræ ſpeciales quos nutrit pluuia cœleſtis ad conſeruandam vitam hominis, ſ panem, vinum, & oleum: eò ꝙ iſti tres fructus ſunt valdè neceſſarii ad communes vſus vitæ humanę propter tres effectus, quos efficiunt in homine: prout memorat propheta in hac parte. Nã panis confirmat cor hominis. i. fortificat, & ſuſtẽtat. Nam cibus panis poſt famem, & inediam reſtaurat deperditum, & viuificat cor hominis, & vires hominis, quæ ex inedia deficiebant. Item homo ex ſiti triſtatur, & deficit: ſed potus vini refocillat, & letificat cor hominis. Hoc etiam dicit: quia manifeſtè videmus, quòd ſi vinum datur ſincopizantibus, illico viuificantur, & recuperant ſenſum, & motum, & lætificantur. Ex quo patet, quòd vinum lætificat cor hominis. Itẽ D ſubdit: Vt exhilaret faciem in oleo. Ad cuius intellectum eſt notãdum: quòd exhilarare idem eſt quod ex lætitia os, & naſum, & omnes venas aperire: & ex tali intrinſeci lætitia anhelitum per niſum emittere: ſicut vidẽmus in ridentibus. nam ſicut ex triſtitia rugatur facies, & reſtringitur os, & naſus, & venæ, & retinetur anhelitus: ita per oppoſitum ex lętitia, & ſanitate, & bona diſpoſitio ne omnia ſupradicta aperiũtur, & homo exhalat anhelitum per os, & naſum, & ſic oſtẽdit lætitiam cordis in facie per riſum, & faciem lætam: & tunc dicitur exhilarare quaſi exhalare, & talis homo dicitur hilaris, & lætus. Sed quia hunc effectum facit in homine vſus olei: ideo dicit vt exhilaret faciẽ in oleo. nam quia oleum eſt valdè nutritiuum propter ſuam pinguedinem, & bonum humorem, & qualitatem, ideo cauſat bonã cõplexionẽ in homine. ideo eſt valdè vtile ad condimentum in omni cibo, & penetratiuũ in omni medela: & videmus etiam manifeſtè quòd homines vtentes oleo cõmuniter habent faciem plenam, & pinguem, & lucidã & bene coloratam, & facilem ad riſum, & lætitiam: ideo dicit ꝓpheta, vt exhilaret. i. lętificet faciem in oleo, ideſt in vſu, & eſu olei. Poteſt etiam dici quòd in partibus orientalibus, & Meridionalibus homines vngunt oleo facies ſuas, vt appareant lęti, et lucidi, vt patet in Daniele. Deus ergo per pluuiam educit panem de terra ad cibum et vinum ad potum, et oleum ad condimentum, et ſaporem cibi hominis. E

Saturabuntur ligna campi: & cedri Libani quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt. F

Herodii domus dux eſt eorum; montes excelſi ceruis: petra refugium erinaciis.

Aduertendum eſt ꝙ notanter dicit ꝓpheta Cedri Libani quas plantauit. nam ſecundum Virg. in Georgicis quędam ſunt partes terrę, quę ſponte de ſe proferunt quaſdã arbores, et plantas, et fructus, quos alię terrę non proferunt, ſicut Arabia profert cinamomum, et incenſum &c. quæ non profert Germania nec Scythia. Item quędam ſunt quę non naſcuntur niſi ſeminentur per artem, et curam hominum, ſicut frumentũ, et hordeũ &c. et quędam ſunt arbores, quæ in quibuſdã locis per ſe naſcũtur ex ſola Dei ꝓuidẽtia abſq; labore hoĩm, ſicut copia altiſſimarũ cedrorũ naſciẽ in mõte Libani. & has

virtutes

A Virtutes, & differentias Deus contulit terræ in primordio creationis: vt ait Auguſt. ſuper Geñ. quando dixit. Germinet terra hęrbam virentem &c. quia tunc indidit, & creauit rationes ſeminales in diuerſis partibus terræ: vt abſque labore hominum ex ſola influentia & virtute actiua cœli, & humore pluuiæ terra germinet, & producat ſponte tales plantas & arbores. Ideo dicit propheta, quòd ex illa pluuia ſaturabuntur Ligna campi, & cedri libani, quas ſolus Deus plantauit. Illic paſſeres nidificabunt. Hic commendat diuinam prouidentiam circa diſpoſitionem locorum animalium brutorum ad refugium: nã Deus creauit arbores altas ad habitationem auiũ: in quibus nidificant, & habitant ad tuendam vitam, & ad quas refugiunt, ne lędantur à venatoribus. & ſagittariis. Item creauit montes altos: vt eſſent refugium ceruis, & capreolis,
B & cęteris quadrupedibus. ad quos montes refugiunt propter venatores. Item creauit, & diſpoſuit cauernas in terris, & rupibus: vt eſſent refugium, & latibulum cirogrillis, & leporibus, & vulpibus, & cęteris animalibus piloſis. Ideo ait: quòd paſſeres, & omnes volucres nidificabũt, & facient nidos ſuos illic, ideſt in cedris, & cæteris arboribus ad quietẽ, & tuendam vitam pullorum. Et Herodii domus dux eſt eorum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum: quòd Herodius eſt auis pręda lis, & rapax, & nidificat, & habitat ĩ cedris, & altis ardoribus: & eſt talis naturę, ꝙ non quærit eſcam in locis vbi facit nidum: ſed à longe per decem milliaria à nido ſuo: & ſic non nocet auibus, quę nidificant, & habitant in arbo-
C ribus propinquis, & ideo omnes paſſeres, & aues libenter nidificant, & habitant prope nidos herodiorum propter ſecuritatem: quia Herodius non ſolum non nocet eis: ſed etiam tuetur, & defendit eas à cęteris auibus ex rapina viuentibus. qui quidem Herodius apud nos dicitur Griſaldus, & ideo cæteri paſſeres, & aues habent nidum, & latibulum Herodii tanquàm ducem, & refugium. Ideo dicit propheta, ꝙ domus, ideſt nidus, & latibulũ Herodii eſt dux, & refugium eorum, ſcilicet paſſerum, & montes excelſi ſunt refugium ceruis, & cęteris quadrupedibus. Et petra cauernoſa eſt refugium erinaciis, ſcilicet animalibus piloſis aptis ad venationem: ſicut ſunt cuniculi, & lepores: etiam ericius: quia omnia iſta eligunt latibula in cauernis terræ, & petrarum ad ſecuritatem.

Fecit lunã ĩ tẽpore: ſol cognouit occaſum ſuũ. D

Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluæ.

Catuli leonum rugientes, vt rapiant, et quærant à Deo eſcam ſibi.

Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur.

Exibit homo ad opus ſuum: & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.

Commendat hic diuinam prouidentiam & ſapientiã circa diſpoſitionẽ, & varietatẽ tẽporũ, quæ fit per variationẽ ſolis, & lunæ. nã ſol per lationẽ, & curſum ſuum ſupra noſtrũ hemiſpheriũ cauſat diẽ apud nos, & per eius abſentiam cauſat noctem, eò ꝙ fertur ſup aliud hemiſpheriũ, cauſat ibi diẽ, & apud nos cauſat noctem, & hoc fit per motum diurnũ ad raptum primi mobilis ſed per motum proprium in circulo obliquo cauſat in nobis quatuor tempora diuerſa in anno, ſcilicet ver, & E
æſtatem, & autumnum, & hyemen ſecũdùm acceſſum, & receſſum ad polos. Luna autẽ diuerſificat etiam tempora in quolibet menſe: ſecundùm, ꝙ diuerſimodè illuminatur à ſole quò ad partes ſuas. & quò ad noſtrũ aſpectũ. Nam in coniũctione illuminatur tota medietas ſuperior: & ſic lumen eius nullo mõ videtur à nobis. & ſic cauſat magnam alterationẽ in mari, & in terra, & ĩ arboribus, & animalibus pp humiditatem eius ſed ſicut incipit elõgari à ſole: ita incipit videri à nobis aliqua particula eius illuminatã, & ita creſcit vſque ad primã quadrã, & exinde vſque ad plenitudinem cũ eſt in oppoſitione, & exinde incipit accedere ad ſolem. & quãtùm accedit tm̃ decreſcit eius lumen, quò ad noſtrum aſpectũ: F
quia reſpectu ſui ſemper illuminatur medietas eius: & ſic luna per acceſſum, & receſſum ad ſolẽ cãt, & diuerſificat quatuor tpa in terra, & in mari ſecundũ quatuor quadras eius, & hoc eſt qđ dicit Dauid ĩ hac parte. vñ ait. Deus fecit lunã in tpe. i. diuerſitatem in tempore ſecundũ acceſſum, & receſſum ad ſolem ſupple, ſiue ad diuerſificãda tẽpora, & ſol cognouit occaſũ ſuũ. i. talẽ diſpoſuit motũ ſuũ: quia dum fertur ſuper terrã cauſat diẽ. ſed poſtea cognouit occaſũ ſuũ cadendo ſub noſtro orizonte, & ſic tu Deus poſuiſti tenebras per caſum ſolis, & abſentiam. & ſic facta eſt nox ſuper noſtrum hemiſpheriũ. Sed quia talem diſpoſitionem non fecit Deus in aſtris à caſu, & fortuna: ſed propter finem bonum ad vtilitatẽ, & vitã hominũ, & aliorũ aıalium:

ideo

A ideo ſubdit: Iō facta eſt nox: quia in ipſa nocte pertranſibūt oēs beſtiæ ſyluę, & diſcurrēt ad quærendū cibum. & catuli leonum diſcurrent de nocte: vt rapiant eſcam ſibi, & quærāt à Deo prouidente. nam pater cœleſtis paſcit omnia animalia: vt ait ſaluator Matt. 7. Sed poſtquàm ortus eſt ſol, & lucet dies tunc leones & cęterę beſtię rapaces cōgregati sūt fugiētes diē, & collocabuntur in cubiculis, & latibulis ſuis. ſed per oppoſitum homo tunc in die poſtquàm ortus eſt ſol: exhibit ad opus ſuum faciendum, & ad operationem ſuam exercendam: vſq; ad veſperam, & occaſum ſolis. Ex quibus patet, ꝙ non à caſu, nec inuanū diſpoſuit Deus tempora: ſed diſtinxit diem à nocte propter ſupradicta. Et diſtinxit annū ī quatuor tempora ſecundum acceſſum & receſſum ſolis ad polos, propter generationes, & corruptiones rerum. nam per acceſſum ſo-
B lis ad polū arcticū cauſantur generationes arborū, & plantarum, & ēt animaliū citra æquinoctialē: ſed ꝑ receſſum ſolis à nobis, & acceſſum ad aliū polum cauſātur corruptiones citra æquinoctialem, & generationes vltra æquinoctialem ſecundum Ariſto. 2. de generatione. Vnde, quia omnia iſta proueniunt ex ſumma ſapientia, & prouidentia illius ſummi artificis, & architecti: ideo admirando exclamat propheta dicens.

Quàm magnificata ſunt opera tua domine: omnia in ſapiētia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua.

O quàm magnificata sūt opera tuà dn̄e. i. quàm magnificatus es in operibus tuis: quia omnia opera tua feciſti in ſapientia magna, & prouidentia; quia omnia ſic ordinaſti pro-
C pter aliquem bonum finem: vt vnum quodq; produceret fructum ſuum in tempore ſuo ſibi determinato. & ſic impleta eſt terra poſſeſſione tua. i. donis, & beneficiis tuis, q̄ proueniūt ex tua mera largitate. Deinde cū dicit:

Hoc mare magnum & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus.

Animalia puſilla cum magnis: illic naues pertranſibunt.

Cōmendat diuinā ſapientiam circa diſpoſitionem maris, quòd ad eius magnitudinem, & extenſionem, & diuerſitatem ſpatiorum, & locorum, & habitationum ad vitam piſcium, & ad vtilitatem nauigantium. Ad cuius intelligentiā eſt notandū, ꝙ ſicut Deus diuerſificauit terrā per montes, & valles, & campos decliues ad habitationem hominū, et animalium reſpirantium, quæ viuūt in aere, D
vt dictū eſt: ita pariter diuerſificauit maria: & extendit per diuerſa loca ad vitā piſcium, & vtilitatem nauigantium: nā primo voluit: vt hoc mare eſſet magnum, & ſpatioſum propter duo. Primò: vt in eo procrearetur copia piſcium, & nauigantes poſſent attingere: loca remota. Item voluit, vt circa littus eſſet vadoſum propter piſces paruos, & circa mediū eſſet profundum propter piſces magnos, vt ibi ſaluentur, ne poſſint deuorare omnes piſces paruos natantes circa littora, & voluit diſponere receſſus, & ſinus, & portus in hoc mare: vt attingeret terrā per multas partes, & naues ſaluarentur refugientes ad portus tempore tempeſtatis. Vnde ait Dauid. O domine tu creaſti hoc mare magnum, & ſpatioſum, & latum manibus. i. locis, & receſſibus, & finibus & quia magnū, ideo illic procrean- E
tur reptilia, & natatilia, & piſces magni, & parui, quorum non eſt numerus. i. numerabiles piſces, & animalia natatilia in eo creaſti, & continuò procreantur, & ſic procreātur ibi animalia natatilia puſilla cum magnis. Et quia hoc mare creaſti ſpatioſum, & plenum magnis manibus, & ſpatiis: ideo illic naues pertranſibunt, & nauigabunt ab vno littore in aliud, & ab vna regione in aliam. Vnde nota, ꝙ hoc nomen manus eſt ęquiuocum ad tria: nam vno modo ſignificat membrum hominis: alio modo ſignificat fortitudinem, & turmam exercitus ſiue ſatellitum. Tertiò ſignificat extenſiones locorum, & brachia, & ſinus ſiue receſſus maris: nam ſicut homo extendit manus, & brachia ad attingendum aliquid extrinſecus: ita pariter oceanus, & quodlibet mare extendit manus, & brachia intra F
terram: qui dicuntur ſinus, & receſſus, & portus maris. Et iſto modo oceanus primò extēdit vnum brachium inter Noruegiā, & Germaniā, qui dicitur ſinus Codanus, ſiue Germanicus, ſiue Sarmaticus. Secundò vltra ęquinoctialē extēdit aliud brachiū, aut manū inter mōtes Aethiopiæ, & terrā Guineorū, qui dicitur ſinus Sperius, quē hodię nauigāt Portugalenſes ad fodiendū aurū ex minera. Tertiò mittit aliud brachiū per anguſtū fretum Gaditanū iter Aphricā, & Europā vſq; in Syriā: quod dicitur mare Tyrrhenū: ſ quo. i. mare Thirrenū mittit aliud brachium verſus aquilonē inter Phrygiā, & Thraciā per. anguſtum Helleſpontū, & Propōtidē, & ſic intrat mare Pōticū ſiue Euxinum, & exinde intrat

Mœoti-

Mœotidē paludē per anguſtō Boſforum inter Promontorium Caucaſi, & Tauricam Cherſonneſum, quæ dicitur Caffa. Ex quibus patet, ꝙ hoc mare magnū.ſ.oceanus dicitur ſpatioſum: & extēſum lōgis manibus, & brachiis, & finibus. Itē mare Indicum, quod clauditur inter mōtes Aſiæ, & mōtes Auſtrales, dicitur magnum, & ſpatioſum manibus: quia habet duos gradus in lōgitudine à Preſſo Aphricę vſq; Catigatā regionē Sinarū, & habet quinq; gradus in latitudine, & habet plures ſinus, ſicut eſt Arabicꝰ, & Perſicꝰ &c. Et ita eſt dicendum de mari Caſpio, qđ clauditur inter Caucaſum, & mōtes Medorū, & inter mōtes Armeniæ, & mōtes Sacarū ſiue Maſſagetarum. Et ita eſt dicendum de maribus nobis ignotis, nā de neceſſitate oportet quòd vltra montes Aetiopiæ ſint alia maria, quæ recipiant aquas decurrētes ab alio late-
B re illorum montium verſus Auſtrum. Et etiam vltra mōtes Sericos verſus Aquilonē eſt mare Sericum recipiens aquas decurrentes à latere Aquilonari illorum montium, quod quidem mare erat ignotum Gręcis, & Latinis tempore Ptolemæi. Sed poſtea Tartari ab illis regionib. egreſſi notificarunt Perſis & Medis & Latinis qualiter ibi vltra Imaū, eſt quoddā mare magnū, vbi cōgregātur oīa flumina à circunſtantibus montibus deſcendentia, & ſic eſt præſumendum, ꝙ vltra mōtes magnos Sinarum verſus ortum ſunt alia maria, in quibus cōgregatur oēs aquæ decurrētes à lateribus oriētalibus illorū montiū. Ex quibus patet, ꝙ mare nō eſt tm̄ vnū, nec cōtinet terrā, vt vulgares autumāt: imo ſunt multa maria inter montes cōtenta, &
C terminata: vt ait Ptolomæus, prout dictū eſt. Nec mare eſt maius terra: vt quidā putāt: imo terra eſt maior in ſpatio ſepties quā oīa maria, vt legitur. in. 4. li. Eſdrę ca. 6. vbi ſic dicitur. Et tertia die imperaſti aquis cōgregari in ſeptima parte terræ, ſex verò partes terræ ſiccaſti, & cōſeruaſti, vt ex his ſint coram te miniſtrantia ſeminata à Deo, & culta. Et in quinto die dixiſti ſeptimæ parti, vbi erat aqua congregata, vt procrearet animalia, & volatilia, & piſces, & ita fiebat. Ex ſupradictis patet, ꝙ terra eſt maior maioribus maribus ſeptupliciter, & tamē mare qui dicitur oceanus eſt magnum, & extenſum per multos ſinus, & brachia, & dictū eſt, & eodē modo mater Indicū, & mare Caſpium, & hoc ordinauit Deus non ſolum propter copiam
piſcium ad eſum hominum, ſed etiam pro- D
pter nauigationem, & vt victualia, quæ germinantur in vna parte terræ, & vehantur ad alias partes, & ſic omnia bona terræ communicentur omnibus. Deinde cum ſubdit.

Draco iſte quem formaſti ad illudendū ei: omnia à te expectant vt des illis eſcam in tēpore.

Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.

Oſtendit, ꝙ Deus nō ſolum fecit mare lōgum manibus, & brachiis, & ſinibus propter merces vehēdas, ſed etiam fecit ipſum mare profundū in medio, & vadoſum ad littora: vt balenæ, & piſces magni viuant in profundo, & parui ſaluentur iuxta littora vadoſa, ne piſces magni poſſent accedere ad littora ad deuorādum paruos. Vnde quandoque piſces magni deluduntur à paruis, nam dū Balena, vel quilibet alius magnus piſcis inſequi-
tur piſces paruos ad deuorandum, tunc piſci- E
culi fugiunt ad littora, ſed balenæ volentes piſces paruos ſequi per littora vadoſa cū magno impetu, reperiuntur in modica aqua nō valētes natare ſuper arenā, nec valētes retrocedere ad profundū, & ſic nautæ, & piſcatores īterficiūt balenas, & piſces magnos, & ſic piſces magni decipiūtur, & illudūtur à paruis. Dicit ergo Dauid: O dn̄e tu feciſti hoc mare magnū, & ſpatioſum manibus: quia illic ſunt reptilia puſilla cum magnis, & etiā quia illic naues pertranſibūt: ſed etiam feciſti iſtud profundū in medio, & vadoſum in littore, vt illic ſit etiam iſte draco, id eſt balena & quilibet alius magnus piſcis ad illudendum ei, vt ibi illudatur à paruis piſcibus per modum iam dictum. Vnde eſt aduertendū,
quòd per draconem intelligit balenam ſiue F
cetum. Vnde Geneſi. 1. vbi noſtra translatio dicit: Creauit Deus Cęte grandia alia tranſlatio dicit: Creauit Deus dracones magnos. Et in hoc loco dicit litera Hieron. Leuiatan iſte, quem formaſti. Et alia translatio habet Cætus iſte, per quem intelligitur quælibet belua marina. Ex quibus omnibus patet, quòd Deus omnia creauit apta ad debitum finem; & omnibus viuentibus prouidit de loco, & tempore, & victu neceſſario ad vitam tuendam, & conſeruandam. Omnia à te expectāt domine. Hic incipit verſus apud Hebræos, & etiam ſententia: nam poſtquam ſuperius oſtendit ꝓpheta, ꝙ Deus oīa creauit, & diſpoſuit propter debitū finē, & omnibus ꝓuidit de loco, & tēpore opportuno, & ci-

bo, &

A bo, & potu neceſſario ad vitam: ideo in hac
parte conuerſus ad dominum concludendo
dicit: ò domine omnia ánimalia expectant à
te vt des illis eſcam in tempore opportuno.
nam animalia bruta expectant vt in vere des
eis fœnum, & herbam ad cibũ. & homines ex
pectant tempus vernũ vt colligant quoſdam
fructus: & ęſtatem vt colligât frumcta, & cę
teras fruges, & ſegetes. Et expectât autũnum
vt colligant vindemia, & cęteros fructus tũc
maturos ſecundum naturas ſuas &c. Ideo te
illis dante copiam fructuum, & ciborum tunc
illi colligent fructus per te creatos, & augmẽ
tatos. Et te aperiente manum tuam, & teſau-
ros largitatis tuę: omnia implebuntut bonita
te, ideſt bonis terræ ex tua bonitate largitis.
Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ duplex
eſt appetitus in viuentibus. vnus naturalis, &
alius voluntarius. Appetitus voluntarius re-
B gitur per ſeipſum cum ſit primum principiũ
mouendi. Sed appetitus naturalis regitur ab
intelligentia ſuperiori mouente orbẽ. iõ non
ſolum animalia perfecta appetũt, & expectât
cibũ in tempore ad conſeruationẽ vitæ appe
titu voluntario, & naturali ſimul. ſed ẽt plan
tæ, & animalia imperfecta hoc idẽ expectât
quodam naturali appetitu ab intelligentia di
recto: quia opus naturæ eſt opus intelligẽtię.
Vnde dicit ꝓpheta, quòd omnia viuentia tã
plantæ, quàm animalia expectant à Deo: vt
det eis eſcam in tempore opportuno. Et ſic
formica ex diuina ordinatione à ſuperiori in
telligentia directa, & mota recolligit granũ
in ęſtate pro tempore futuro.

Auertente autem te faciem turbabuntur: au
C *feres ſpiritum eorum, & deficient: & in pulue*
rem ſuum reuertentur.

Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & re
nouabis faciem terræ.

Sit gloria domini in ſæculum: lætabitur do-
minus in operibus ſuis.

Qui reſpicit terram. et facit eam tremere: qui
tangit montes, & fumigant.

Cantabo domino in vita mea: pſallam Deo
meo quàmdiu ſum.

Iocundum ſit ei eloquium meum: ego vero de
lectabor in domino.

Deficiant peccatores à terra: & iniqui ita ut
non ſint. benedic anima mea domino.

Poſtq̃ ſuperius Dauid oſtendit Deum eſſe
prouiſorem, & datorem omnium bonorũ ad
conſeruationẽ vitę, & ipſius eſſe in omnibus
rebus, Ad cuius intellectũ eſt notandũ, ꝙ cũ
Deus ſit cauſa omniũ in triplici gñe cauſæ. ſ. D
efficientis, formalis, & finalis: ita creatura re-
cepit à Deo triplex eſſe. ſ. eſſe eſſentiale, & a-
ctuale, & operatiuũ. nam inquãtũ eſt facta ad
imaginẽ Dei aut ſimilitudinẽ, hẽt eſſe eſſen-
tiale, & ſpecificum, & formale, Sed quia nul
la creatura eſt per eſſentiam ſuã: ideo habet
à Deo eſſe exiſtentiæ influxum: per quod exi
ſtit in actu: & ſic exiſtit in eſſe perſonali, &
ſic creatura non ſolum dependet à Deo quo
ad eſſe eſſentiæ: ſed etiam quò ad eſſe exiſtẽ
tię: inquãtum Deus cõtinuè influit eſſe in eã
& conſeruat eam in eſſe. nam ſi per aliquod
inſtans Deus deſiſteret influere eſſe in eã, illi
co deficeret: ſicut noſtrũ hemiſpherium in tã
tùm eſt illuminatum, inquantùm ſol influit
lumen per ſuam præſentiam. ſed quando ſol
ſubtrahit ſuam præſentiam, illico deficit lu-
men, & efficitur nox apud nos. Ita pariter di
cit Dauid, quòd quando Deus influit vitam E
in creaturas. tunc creaturę viuunt, ꝙ operan
tur: ſed ſi Deus auertit ſuam præſentiam, &
influentiam, tunc creaturæ deficiunt. Et ita
pariter eſt dicendum de cibo corporali. nam
quando Deus influit virtutem ſuper terram
in vere, tunc terra germinat: ſed quãdo auer
tit ſuam virtutem tunc terra turbatur, & om
nia deficiunt: vt patet in autumno. ſed quan
do iterum in vere mittit ſuam virtutem, &
influentiam: tunc terra renouatur, & germi-
nat plãtat, & fructus, & hoc eſt, quod vult di
cere Dauid in hac parte: vnde ait: O domine
ſicut te aperiente omnia implentur bonita-
te: ita pariter te auertente faciem, & influ-
xum omnia turbabuntur. Ex tunc auferes
ſpiritum, ideſt eſſe actuale eorum, quòd ha- F
bent ex influxu tuo, & tunc totaliter deficiẽt
& morientur animalia, & plantæ, & ſic mor
tua reuertentur in puluerem ſuum: quia in-
cinerabũtur, & putefient cadauera animaliũ.
Et arbores reſoluentur in puluerem, poſt-
quàm deficit eis influxus. Sed quando tu e-
mittet ſpiritum, & influxum, tunc res creabũ
tur. Et ſic renouabis faciẽ terrę. nã ſicut quidã
moriuntur ꝓp defectũ huius influxus: ita alii
creantur per influxũ tuũ in eis: & ſic facies
terræ renouatur ꝑ homines nouiter creatos:
quia quotidie creas ſpũs, & animas in eis. Et
ſic licet vnus moriatur, tñ alter de nouo per
te creatur. & ſic renouatur ſemꝑ facies terræ
& mundus conſeruatur in eſſe. Hoc ẽt poteſt
referri ad cęleſtes influentias ſecundũ diuerſi
tatẽ tẽporũ; nã ĩ autũno Deus auertit faciẽ. i.
influen-

A influentiam à terra per receſſum ſolis, & tunc omnia folia arborum cadunt cum fructibus ſuis, & herbæ deficiunt. Sed poſtea in vere Deus emittit ſpiritum, & influentiam per acceſſum ſolis, & tunc herbę recreantur, & arbores frondeſcunt, & florent: & ſic renouatur facies terræ. Sed prima expoſitio eſt melior, & profundior, & magis conſona literæ. Ex ſu pradictis patet, quàm immenſa fuit omnipotentia Dei: & quam profunda, & inſcrutabilis ſapientia, & prouidentia Dei in creatione, & diſpoſitione mundi. Et quantum eſt immēſa bonitas Dei in mundi conſeruatione. de qua quidem omnipotentia, & ſapientia, & prouidentia, & bonitate commendauit Dauid Deum in hoc pſalmo. Et ideo concludens agit gratias dicens. Sit gloria domini in

B ſæculum ſæculi &c. Quomodo autem paradiſus deliciarum ſituetur in Hemiſpherio auſtrali, & de diſpoſitione eius, dictum eſt pſal. 71.

Secunda Expoſitio.

Benedic anima mea domino: domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Quia vt dictum eſt in principio expoſitionis huius pſalmi ſecūdum mentem Auguſt. contra aduerſarium legis, & prophetarum, ꝙ propheta Moyſes aut libri Geneſeos magis intendebat, vt eius narratio rerum factarum eſſet etiam figura futurarum, ideo à fortiori eſt credendum, & affirmādum, quòd Dauid qui non eſt minus ꝓpheta in hoc pſal. quam in cęteris non ſolum intendit commendare diuinam ſapientiam, & prouidentiam, & bonitatem circa creationem, & diſpoſitionem

C mūdi materialis quę produxit ad inſtar mūdi idealis, & æterni: Sed etiam à fortiori magis intendit commendare tandem diuinā ſapientiam, & prouidentiam, & bonitatem circa recreationem mundi ſpiritualis: quę eſt eccleſia: quā recreauit, & regenerauit, & diſpoſuit ad inſtar mundi idealis: & ad figuram huius mundi materialis. In cuius creatione contemplanda Dauid prędidit in ſpiritu totum miſterium regenerationis eccleſię: quæ dicitur mundus ſpiritualis. Ideo poſtquam expoſuimus iſtum pſalmum literaliter de mundo materiali: exponatur iterum conſequenter de mundo ſpirituali: & eius recreatione: de qua primò, & principaliter Dauid intēdebat Deum commendare in hoc pſalmo, ad quam intentionem principaliter legit, & cantat ipſum eccleſia. Nam licèt vtraque creatio ſit D eiuſdem potentiæ, & ſapientiæ: tamen creatio mundi ſpiritualis eſt maioris miſericordiæ, & bonitatis: quò ad nos: quia nihil nobis profuiſſet, quòd creaſſet niſi miris atque ineffabilibus modis recreaſſet: vt inquit Auguſt. Hoc idē innuit Gregorius in benedictione cerei paſcalis, & ideo eſt valde attendendus iſte pſal. vt inquit Aug. quia totus eſt refertus profundiſſimis miſteriis: ſacramentis. nam ꝓpheta Dauid per figuram creationis mundi intendit commendare, & nobis notificare prophetice diuinā ſapientiam, & bonitatem circa fundationem, & regenerationem eccleſię Chriſti. Ad cuius intelligentiam eſt primo notandum: ꝙ cum creatio mundi materialis fuit figura fundationis eccleſiæ eundem ordinem ſeruauit Deus in fabricatione E eccleſię: quem tenuit in creatione mundi. Nā ſicut tunc pater dicendo per verbum ſuū fiat lux: fecit lucem: & dicēdo fiat firmamētum: fecit firmamentum &c. & ſic per verbum factus fuit totus iſte mundus materialis: quia ipſe pater dixit, & facta ſunt omnia, & verbo domini cœli firmati ſunt: Ita pariter in fabricatione eccleſię idem Deus pater locutus eſt nobis per idem verbum incarnatum, & dixit nobis totum euangeliū: & ex latere ſuo produxit totam eccleſiam. Nam tota eccleſia cōſiſtit virtualiter in euangelio dicto per Chriſtum, qui eſt verbum patris. nam ſicut olim Deus pater loquebatur multifarie in ꝓphetis nouiſſimè locutus eſt nobis in filio vt ait Apoſtolus ad Hebr. 1. Ex quo patet, quòd ꝑ idem verbum per quod Deus creauit mūdū: fundauit eccleſiam. Hoc idem manifeſtauit Ioā. primo, qui dicit. Omnia per ipſum facta F ſunt. & infra. Verbum caro factum eſt: & dedit poteſtatem credentibus filios Dei fieri: qui non ex ſanguinibus: ſed ex Deo nati ſūt & cætera. Ex quo patet per idem verbū nos regenerauit, per qđ nos ante creauit, & per quod facta ſunt omnia. Item ſicut tūc per ſpiritum ſanctū omnia quæ creauit, viuificauit dando eis vitam, & motum: quia ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas dando vitam, & operationem rebus: ita pariter pater in nr̄a regeneratione poſtquam per filium ſuū verbum incarnatum fundauerat eccleſiam in apoſtolis & diſcipulis: in die pentecoſtes miſit ſpiritum ſanctum in eos, quos ad gratiam, & vitam ſpiritualē per ſeptē dona viuificauit: &

moiut

A mouit ad prædicandum euãgeliũ omni crea
turæ. Et ſic quia ſpũs domini ferebatur ſuper
eos: iõ tali ſpũ viuificari totum orbem ſubie
cerũt eccleſiæ, & iugo Chriſti. Ex quibus pa
tet, ꝙ ſicut tota trinitas indiuisè concurrit ad
creationem mundi: ita eodem modo ad fun-
dationem eccleſiæ. Item ſicut tũc creauit in
mundo triplicẽ naturam. ſ. angelicã propè ſe
qua dicitur indutus, & cœleſtẽ ad mittẽdas
influẽtias in hæc inferiora, & elementalẽ ad-
recipiẽdas cœleſtes influentias: ita pariter in
eccleſia recreauit, & diſpoſuit tres ſtatus. ſ.
ſtatũ apoſtolorum propè ſe, quibus primò re
uelauit myſteria euangelica. Secundò ſtatũ
doctorũ: qui moti ab apoſtolis, ſicut cœli mo
uẽtur ab angelis, declararunt ſacras ſcriptu-
ras hominibus ſimplicibus. Tertiò fundauit
ſtatum cõmunem coniugatorum, & ſimpli-
cium: qui receperunt ſacrã doctrinã à docto
B ribus: nã ſicut Deus influit in angelos, & an-
geli mouentes influũt in orbes cœlorum, &
cœli influunt in elementa: ita Chriſtus influ
xit primò in apoſtolos: apoſtoli in doctores,
& doctores in populũ, qui ſunt elementa ec
cleſiæ. Et hoc ergo prȩuidens Dauid in ſpiri
tu laudat diuinã prouidentiã, & bonitatẽ in
hoc pſal. dicens. O anima mea benedic dño,
& lauda eum de tãta ſapientia, & mia. Item
ſicut tũc primò creauit mundũ quò ad ſuas
tres partes principales: ſed poſtea ornauit eũ
in tribus diebus ſequẽtibus: ita pariter Chri
ſtus primò fundauit eccleſiã in apoſtolis. Et
poſtea ornauit eam donis gratiarum ſpiritus
ſancti in die pent. Hæc ergo omnia prȩuidẽs
Dauid in ſpiritu: fecit hũc pſalmum. in quo
commendat diuinam ſapientiam, & prouidẽ
tiam circa fundationem, & diſpoſitionem ec
cleſiæ. in quo quatuor facit. Nam primò com
mendat diuinam ſapientiam circa fundatio-
nem eccleſiæ quò ad partes ſuas. Secundò
quo ad eius ornatum. Tertiò quò ad diſpoſi-
tionem temporum. Quartò agit gratias ſe-
cundum ibi. Rigans montes. 3. ibi. Fecit lu-
nam. 4. ibi. Sit gloria domini. Quantùm ad
primum eſt aduertendum vt dictum fuit pſ.
18. quòd cum eccleſia ſit quidam mũdus ſpi
ritualis ſiue Microcoſmus, & homo myſti-
cus in ea conſideramus caput: qui eſt Chrs.
Et totum reſiduum dicitur corpus eius ſiue
membra, & ſic Chriſtus vno modo computa
tur cum eccleſia tanquam caput eius: ſicut
Deus, qui eſt prima cauſa totius vniuerſi: cõ
putatur vno modo cũ toto vniuerſo. vt patet
primo cȩli. Et ideo cũ Chriſtus ſit caput hu- D
ius mundi ſpiritualis. & hoc inquantùm ho
mo: ideo propheta incipit fundationem eccle
ſiæ ab incarnatione. nam ſicut dictum eſt in
alia expoſitione: vt Deus ĩ principio creatio
nis mũdi induit ſe decorem, & confeſſionẽ:
& fuit amictus lumine ſicut veſtimento cum
creauit naturam angelicam: ita pariter ver-
bum æternũ. ſ. filius Dei in principio funda-
tionis eccleſiæ circundatus, & indutus eſt hu
manitate, & carne in vtero virginali. Hoc er
go præuidens Dauid in ſpiritu excitans ani-
mam ſuam ad laudem, dicit. Benedic anima
mea dño. & conuerſus ad Chriſtum dicit. O
Chriſte dñe Deus meus tu in principio fun-
dationis eccleſiȩ magnificatus es vehemen-
ter. Nam tunc induiſti confeſſionem, & deco
rem humanitatis. i. mundam, & immaculatã
carnem de virgine aſſumpſiſti. Et ſic fuiſti fa-
ctus ſpecioſus forma præ filiis hoĩum. nam il E
lam humanitatẽ, & veſtem multipliciter or-
natam induiſti: quia ſuper te requieuit ſpũs
ſapientiæ & intellectus, ſpũs conſilii, & forti
tudinis &c. & talibus virtutibus, & donis fui
ſti amictus, & veſtitus ſicut veſtimento. vn-
de triplici ornamento fuiſti indutus in illa
incarnatione. ſ. cõfeſſione laudis propter ma
gnã miam, & humilitatẽ: quia cũ eſſes in for
ma Dei voluiſti induere formam ſerui. Secũ-
dò fuiſti indutus decore puritatis Tertiò lu-
mine omnium virtutum & donorũ: quæ oĩa
fuerũt in te tanquã in fonte: vt poſſes influe-
re in membra tua. Deinde cũ dicit. Extendẽs
cȩlũ &c. deſcribit fundationẽ eccleſiȩ Chriſti
quò ad ſuas partes. vnde dictũ eſt pſal. 18. ꝙ
ſicut iſte mundus ſenſibilis conſtat ex tribus F
partibus. ſ. ex cœlo, & elementis, & elementa
tis: ita pariter mundus ſpiritualis quæ eſt ec-
cleſia. Nam apoſtoli ſunt cȩli: & eccleſiæ do-
ctores, & martyres, & prælati, ſunt quaſi ele-
menta. & populi ſunt quaſi elementata. nam
Chriſtus tanquàm caput influxit doctrinam
euangelicam in apoſtolos tanquam in cȩ-
los, & apoſtoli in doctores, & martyres, &
prȩlatos: & prȩlati, & doctores in apoſtolos:
quia apoſtoli tanquã cȩli: enarrarũt gloriam
Dei incarnati. Itẽ iſti met apoſtoli dicũtur etiã
nubes inquantùm pluerunt imbrẽ euangeli
cũ per totum orbem. Itẽ dicuntur pennæ vẽ
torum. nã ſicut duodecim venti perflant om
nes partes terræ, & diſcurrunt per totũ orbẽ:
ita duodecim apoſtoli diſcurrerunt per om-
nes partes terræ ferẽtes nomẽ Ieſus: & nubẽ

A euangelica: & ſic mouerũt totũ orbẽ. Ita apoſtoli cõparati ad alias partes terrę dicuntur mõtes in ſacra ſcriptura: nã ſicut à mõtibus deſcendũt fontes, & flumina per cõuales ad campos: ita ab apoſtolis deſcẽderũt flumina euãgelica ad doctores, & prę latos, & exinde ad populos. Hæc ergo oĩa intendit explicare ꝓpheta in hac prima parte: vnde ait. O Chriſte tu es extẽdẽs cœlos. i. apoſtolos ſuper totã eccleſiam tegendo eã ſicut pellẽ. i. ad modum pellis, extẽdens eos ad tegẽdã, & defendẽdã eccleſiam, & vt influant influentiã euãgelicæ doctrinæ ſuper eam. Sed quia tota eccleſia fundatur, & tegitur aquis baptiſmalibus: quia ſacramentum baptiſmi cõtinet omnia eccleſiæ ſacramenta: quia tàm apoſtoli q̃ cæteri fuerũt de neceſſitate baptizati: iõ ſubdit. Qui tegis aquis baptiſmalibus ſuperiora

B eius. ſ. totius mundi: nam ſicut cœlũ aqueũ eſt primum mobile mouens omnes cœlos inferiores: ita baptiſmus eſt primum ſacramentum mouens omnia alia. Item quia apoſtoli tanquam nubes tulerunt nomen Chriſti, & tanquam vẽti per totum mundum: ideo ſubdit. Qui ponis nubem. ſ. cœtum apoſtolorum aſcenſum tuum: quia ſuper apoſtolos tãquã ſuper nubes aſcẽdiſti, & ſuper eos ambulaſti: tãquã ſuper pennas vẽtorum, quia in ore eorum volaſti per totum orbem velociter eum ſubiiciendo, quia tanquã nubes, & venti portãtes nomen Chriſti, & imbrẽ euangelicum volarunt per totũ orbẽ. Sed quia apoſtoli miniſterio, & ope angelorum ex nutu Dei faciebãt miracula: ideo ſubdit, Qui facies angelos tuos ſpũs, & miniſtros in miraculis faciẽdis.

C Item quia Xp̃s fundauit eccleſiã ſupra ſeipſũ qui eſt lapis, & petra fundamẽtalis, & ſupra. 12. articulos fidei: cuius fundamẽtum nõ poteſt deficere: ideõ ſubdit: Qui fundaſti terrã. i. eccleſiã militantem ſupra ſtabilitatem. i. ſupra petrã ſtabilẽ, & firmã, qui eſt Xp̃s: & ideo in ſęculum ſęculi non inclinabitur nec ruet: quia portæ inferi nõ præualebunt aduerſus eã: nam fluctuare põt, ſed nunquã mergi nauicula Petri. Sed quia iſta nauicula Petri eſt vndiq; circundata aquis perſecutionũ, & perſecutitur à tyrannis, & hęriticis ſicut littora ab oceano, Et iſtæ aquæ perſecutionum nõ ſolũ voluerunt percutere littora eccleſiæ: ſed etiã aſcendere ſuper montes. i. ſuper apoſtolos, & martyres ſicut nubes tẽpeſtuoſæ aſcendunt ſup mõtes: ſed ſicut fulgura, & tonitrua pellunt nubes tempeſtuoſas: ita apoſtoli mittentes fulmina, & tonitrua euangelicæ prædicationis increpantia pc̃ã, & infidelitatẽ paganorũ fugarunt tyrãnos, & ſuperſtitionẽ, & cultũ idolorũ: vnde, eccleſia amicta, & veſtita aquis baptiſmalibꝰ pepulit, & fugauit aquas perſecutionum tyrannorũ, & ideo ſubdit propheta. ꝙ abyſſus baptiſmalis eſt ſicut veſtimẽtũ amictus eius. ſ. eccleſiæ: ſicut Oceanus eſt amictus, & veſtimẽtũ terræ, & aquæ baptiſmales magis regent eccleſiã, q̃ Oceanus: qui nõ tegit montes. Sed aquę baptiſmales etiam ſtabũt ſuper montes. i. ſuper apoſtolos, & martyres, & prælatos. Iõ iſtæ aquę baptiſmi fugabũt aquas perſecutionum, & omnes tyranni, & infideles fugiẽt ab increpatione tua. i. à p̃dicatione legis euangelicę: quæ increpat, & prohibet omne vitium, & infidelitatem, & formidabunt omnes tyranni à vo E ce tonitrui euangelicæ prędicationis. Intantũm, ꝙ fugata ſuperſtitione idolorum: totus populus gentilis conuertetur ad fidem. Itẽ ne iſtę aquæ perſecutionum, & mare fluctuoſum ſubmergat terram: ideo aſcendunt montes. i. tu Chriſte eleuaſti apoſtolos altitudine donorum, & gratiarum, & cãpi i. populi fidelium deſcendunt, i. ſunt inferiores quàm mõtes, vt ab eis recipiant aquas euangelicas. Itẽ poſuiſti iſtos mõtes. ſ. apoſtolos, & martyres, & prælatos tanquam terminum maris huius mundi: quaſi dicat: ꝙ ſicut poſuiſti montes, qui terminarent maria, ne aquę excãt, & ſubmergant terram: ita pariter poſuiſti apoſtolos, & martyres, & doctores, ne aquę perſecutionum, & tentationum conuertantur retro ad operiendam, & ſubmergẽdam eccleſiam: ſed vt faciant obſtaculum, & reſiſtant tyran F nis, & demonibus ne ſubmergant eccleſiam, & nauiculam Chriſti. Item ſicut tu Chriſte in principio emiſiſti fontes in cõuallibꝰ emanantes ex montibus, & tranſeunt inter montes, & campos ad potum animalium: ita pariter in eccleſia emittes fontes ſacramentorũ, & doctrinę euangelicę in conuallibus doctorum, & pertranſibunt inter medium mõtiũ. ſ. apoſtolorum vſque ad campos populorum de quibus fontibus, & fluminibus aquæ euãgelicæ potabunt omnes beſtiæ agri. i. omnes de populo gentili: qui tanquam beſtiæ agri reputabantur: nõ habentes legem nec ꝓphetas. Et onagri. i. philoſophi, & principes expectabũt in ſiti ſua iſtam aquã euangelicã quã ſitiebant, & carebant ad ſalutem animæ. Et ſic ſatiabuntur in ſiti ſua. Et volucres. i. apo-

A ſtoli volantes per cœlum eccleſiæ habitabūt ſuper ea flumina, & dabūt voces euangelicę prædicationis de medio petrarum.i.12.articulorum fidei.Rigans montes de ſuperioribus. Hæc eſt ſecunda pars principalis: in qua cōmendat diuinam largitatem circa diſpoſitionem pluuiæ,& ornatus ſacramentorū eccleſiæ,& aliorum donorum:vnde ſicut quando Deus pluit ſuper montes attingit oēs partes terræ,& maximè ſummitates montiū: vnde germinãt herbæ, & fructificant arbores tàm ſilueſtres quàm domeſticæ,& vineæ,& fruges:ita pariter Chriſtus in die pent.pluit pluuias donorum, & gratiarū ſuper apoſtolos: quæ quidem dona fuerunt ornamenta eccleſiæ,& aqua ſapientiæ ſalutaris,quæ ab apoſtolis deſcendit ad valles.ſ.doctores, & exinde ad campos. i.populos fidelium,& ſic illa pluuia irrigauit totam eccleſiam, & omnes ſtatus, & fecit eā germinare.Ideo dicit Dauid: B O Chriſte tu eris rigans montes.i.apoſtolos: qui ſunt montes eccleſię.i. ſuper eos mittes pluuiam ſpiritus ſancti,& tunc tota terra ſatiabitur de fructu operum tuorum: quia de fructu illorum donorum,quæ receperūt apoſtoli,fuit tota eccleſia ſatiata ſecundum omnes ſtatus,& conditiones:vnde ex pluuia ꝓduces fœnum iuuentis.i.paſtum ſpiritualem ſacramentorum produces gentilibus:qui ante viuebant ſine lege tanquā iumēta,& produces herbam intelligentię ſacræ ſcripturę, & herbam virtutū moralium, & teologaliū ad ſeruitutem.i. neceſſitatem hominū fidelium.Et plues etiam ſuper eccleſiam. vt educas panem ſacramenti eucariſtiæ de terra, & vinum ſacramentale ſanguinis Chriſti lætificet cor hominis:quaſi dicat:ꝙ per iſtam plu C uiam eccleſiam irrigātem produxit ſacramētum eucariſtiæ in quo offertur corpus Chriſti ſub forma panis,& ſanguis eius ſub forma vini ad lętificādā animā hominis.Et ēt vt ex iſta pluuia homo exhilaret,& lætificet faciē in oleo ſacramentorū.q.d.hac pluuia irrigaſti eccleſiā,vt producat,& germinet quatuor ſacramēta:quæ per oleū conficiūtur:quę ſūt baptiſmus,& cōfirmatio,& extrema vnctio, & ordo: vt hō exhilaret,& lætificet faciē cō ſcientiæ ſuæ in oleo iſtorum quatuor ſacramentorum:vt ſicut panis ſacramentalis confirmat cor, & animam hominis in gratia: ita vnctio olei iſtorum ſacramentorum exhilaret,& lauet,& lætificet faciem animæ hominis. Ad cuius intellectū eſt notādum, ꝙ tres fructus memorat: quos produxit iſta pluuia D ſpūs ſancti.ſ.panē,& vinū, & oleū: per quos intelligit quinq; ſacra eccleſię: nā in pane, & vino cōficitur ſacramentū eucariſtię: ſed oleum conficitur, & conſecratur ad quatuor ſacramenta.ſ.ad baptiſmum,& confirmationem, & extremā vnctionē,& ordinem:nam oleo catecuminorum vnguntur baptizati,& presbyteri, & criſmate vnguntur cōfirmati, & oleo infirmorū vnguntur infirmi:ſed oleo miſericordiæ inuiſibili vnguntur pœnitētes: oleo autem vinculi caritatis vnguntur coniugati.Et ſic per panem, & vinum, & oleū intelliguntur omnia ſeptē eccleſię ſacramēta: quę germinata ſunt ī eccleſia ex pluuia ſpūs ſancti.Quæ quidem ſacramenta confirmant & lętificant, & exhilarant animā hominis ꝑ gratiam.Quinq; ergo ſunt fructus legis euāgelicę per pluuiam ſpūs ſancti germinati in E eccleſia.ſ.fœnum, herba, panis, vinum, oleū quibus paſcuntur fideles Chriſti.Itē ex pluuia ſupradicta ſatiirabuntur ligna ſiue arbores campi,& cedri Libani.ſ.magni, & par ui fideles:tàm principes, quàm populares. Et paſſēres.i.homines cōtemplatiui nidificabūt illic, ideſt in montibus eccleſię in vita ſolitaria habitabunt.Vnde tres ſunt gradus eccleſiæ fidelium.ſ.populares,& principes,& doctores contemplatiui. & ſic per arbores capi intelliguntur populares:& per cedros Libani intelligit principes, & reges & per paſſeres intelligit contemplatiuos, & doctores: & etiam eremitas ſolitariam vitam ducētes: qui omnes creuerunt ex hac pluuia ſpiritus ſancti.Deinde cū dicit: Herodii domus: explicat refugium ad quod refugiūt omnes iſti F ſtatus,vt ſaluentur,& liberentur ab omni periculo. Ad cuius intellectum eſt aduertendū ſicut dictum eſt in alia expoſitione: ꝙ Herodius ſiue Griphaldus cuſtodit oēs aues figentes nidū propè ſe,& omnes alias aues prędales fugat.Et ideo omnes aues ſimplices libēter fabricant nidum propè nidum,& latibulū Herodii:quē habent tanq̄ ducem,& tutorem,& refugiū. Per iſtū ergo Herodiū intelligitur Chriſtus: qui ſtatuit nidum ſuum in cruce:qui fugauit,& exterminauit oēs demones prædales, & raptores animarū.Et cuſtodit,& tuetur omnes fideles,qui ſtatuunt nidum ſuum iuxta crucem eius:& recipiūt ipſum in ſaluatorem.& ſic omnes fideles habēt Chriſtum crucifixum in ducem,& tutorem: & ponunt ſpē & nidū ſuū in cruce dñi noſtri

A Ieſu Chriſti, per quem ſaluati, & liberati ſumus. Et hoc intẽdit dicere Dauid vnde ait, ꝙ ſicut domus Herodii eſt dux, & refugiũ paſſerũ, vt ſaluentur ab auribus prædalibus, ita dominus. i. crux Chri eſt dux, & refugiũ omnium fideliũ: & ſicut montes excelſi ſunt refugiũ ceruis, & regibus ꝑ ceruos intellectis: prælatis, & regibus per ceruos intellectis: & ſicut petra cauernoſa eſt refugium erinaceis, & leporibus: ita petra articulorum fidei eſt refugium omnibus fidelibus ſimplicibus. Ex ſupradictis patet, ꝙ ſicut Chriſtus prouidit eccleſiæ ſuæ de pluuia ſpiritus ſancti ad refrigerium, ita prouidit de triplici refugio: in quo ſaluentur hoĩes. Tria ergo refugia fecit Chriſtus in eccleſia, ad quæ fugiamus tẽpore neceſſitatis. ſ. ad arborẽ crucis, & paſſionis, in qua Chriſtus poſuit niduin ſuum in paſſione. 2. ad montem orationis. 3. ad petrã

B articulorum fidei. Iſta ſunt vltima refugia noſtra: in quibus nos oportet ſaluari: nam fideles illico currũt ad crucem, & paſſionẽ per pęnitentiam, & alia ſacramenta: ſecundò ad fidem articulorum: tertiò ad orationem. Aliter nullus poteſt ſaluari. Fecit lunã ĩ tẽpore. Hic commendat prouidentiam Chriſti circa diſpoſitionem, & diſtinctionem temporũ eccleſiæ. Ad cuius intellectũ eſt notandũ, ꝙ ſicut luna per acceſſum, & receſſum ad ſolem cauſat, & diſtinguit quatuor tempora in vno menſe ſecundum quatuor quadras, per quas quatuor quadras fiunt multæ alterationes in elementis, & elementatis: ita pariter eccleſia figurata per lunam, quæ totum ſuũ lumẽ, & virtutem recipit à Chriſto, variauit quatuor tẽpora ſecundũ, ꝙ recipit ſu rorẽ à Chriſto.

C Nã prima quadra eccleſiæ fuit à Chriſto vſque ad magnũ Conſtantiuũ, in cuius tẽpore eccleſia fuit quaſi media in mũdo: qa medietas mũdi venit ad fidẽ. Scđa quadra eccleſię fuit tempore Iuſtiniani: quia tunc eccleſia fuit plena per totum orbem dilatata à ſolis ortu vſque ad occaſum. Sed tẽpore Heraclii iã eccleſia incepit decreſcere, & diminui propter ſectã Mahometi, & ſemꝑ proceſſit in diminuendo quaſi in 3. quadra: vſq; ad annũ. Mcc. quando ſurrexit dominũ tartarorũ, qui occuparunt omnes Indias, & totam Mediam, & Perſiam, & Meſopotamiã, & totã Scytiam, & Sarmatiam vſque ad fines Rutenorũ, & ſic manet eccleſia in ſola Europa & nõ in tota. Ex quo patet, ꝙ eccleſia eſt ĩ ultima quadra prope Antichriſtum, niſi Chriſtus ſol iuſtitiæ ad augeat lumen fauoris in ea. Iterũ eſt D notandum, ꝙ ſicut ſol per acceſſum, & receſſum ad polos cauſat, & variat quatuor tempora anni. ſ. ver, æſtatẽ, autumnũ, & hiemẽ, ſecundũ, qđ diſcurrit per quatuor quadras ſignorum, ita pariter Chriſtus ſol iuſtitiæ, q ꝑ ſuã præſentiã, & aduentũ cauſauit diẽ gratiæ in eccleſia, licèt ſemper reſpicit eã ꝑ gratiã, tamẽ ſecundũ, ꝙ accedit, & recedit ab ea per fauorẽ temporalem propter pctã noſtra, cauſauit, & variauit in ea quatuor tẽpora ſecundũ quatuor quadras eccleſiæ. Nã prima quadra eccleſię fuit vſque ad Conſtantinũ. Scđa fuit vſque ad Iuſtinianum, qñ eccleſia fuit in plenitudine ſua, & fauore extincta tota idololatria per totum mundum, & extincta hæreſi Arriana ĩ Aphrica, & Hiſpania, & extincta hæreſi Pelagianorũ, & Manichęorũ quaſi per totũ mundũ, & regnãte fide catolica. Sed poſtea incepit minui eccleſia per Sar- E racenos in tota Arabia, & Siria, & Agypto, & Aphrica. Sed poſtea per Turcos, & Tartaros, vt totaliter eſt reducta in vnã partẽ Europę & ſic patet, ꝙ eccleſia eſt in vltima quadra. Iterum eſt notandum, ꝙ ſicut ſol ꝑ ſuã præſentiã cauſat diẽ, & per ſuam abſentiam cauſat noctem in mundo materiali, ita pariter Chriſtus ſol iuſtitiæ, quando peccauit Adã per ſuam abſentiam cauſauit noctem in eccleſiam. Sed per ſuum aduentum, & natiuitatem cauſauit diem gratiæ in eccleſia. Et ſic totum tempus ab Adam vſque ad Chriſtũ dicitur dies gratiæ. De qua nocte, & die ait apoſtolus ad Ro. 13. Nox pręceſſit, dies autẽ appropinquauit &c. Vnde ſicut in nocte propter abſentiam lucis leones, & lupi, & omnes beſtiæ rapaces diſcurrunt per montes, & ſyl- F uas, rapientes parua animalia in eſcam ſibi. ita pariter diabolus exiuit per totam noctẽ ante aduentum Chriſti, & rapuit totum populum gentilem in eſcam ſibi: quia ab omnibus colebatur præterquàm à populo. Et etiã ille populus frequenter apoſtatauit ad idololatriam, & ſic diabolus regnabat in toto mũdo per omnia vitia, quia totus mundus erat in tenebris. Sed poſtquam ortus eſt Chriſtus ſol iuſtitiæ in mundum, omnes tenebrę noctis fugerunt, & diabolus incluſus eſt in inferno, ſicut leones includuntur, & fugiũt ad latibulum ſuum in die, & ſic factus eſt dies gratiæ in eccleſia. Et Chriſtus Deus, & homo exiuit de ventre virginali ad opus ſuum ſcilicet ad opus redemptionis vſque ad veſperã

A ſuæ mortis.Sed poſtea exiuit de ſepulcro per reſurrectionem.Et tūc homo miſticus, cuius Chriſtus eſt caput, exiuit ad operationē ſuā: quia ſemper viuit,& operatur ſecundum euā gelium,& fidem vſque ad veſperam mundi. Et ſic patet quō ab Adā vſq; ad Xp̄m ſemper fuit nox,& tenebra in eccleſia.Sed à Chriſto vſque ad iudicium eſt dies gratiæ. Et ſic patet quomodo variata ſunt quatuor. tempora in eccleſia per ſucceſſum temporis ſecundū acceſſum, & receſſum eccleſiæ ad Chriſtū. Nā quando acceſſimus ad Chriſtū per verā fidē & ſpem,& caritatē:Chriſtus ſemper augmentauit eccleſiam. Sed quando receſſimus per multitudinem peccatorū,tunc Xp̄s permiſit infideles regnare.Et hoc eſt, ꝙ intēdit dicere ꝓpheta in hac parte:vū ait, ꝙ Chriſtus Deus fecit lunam, i. eccleſiam in tempore. i.vt per

B tempora variaretur ſecūdum acceſſum, & receſſum ad Chriſtum. Et Chriſtus,ſol iuſtitiæ cognouit occaſum ſuum. i.receſſum, quando peccauit Adam: quia tunc tu Chriſte Deus poſuiſti tenebras, & facta eſt nox, quando ab homine propter pc̄m receſſiſti. Et in ipſa nocte pc̄i pertranſibūt oēs beſtiæ ſyluæ,& catuli leonū.i.oēs diaboli,vt rapiant hoīes à Deo: in eſcā ſibi. Nā Adā erat in gratia Dei in illa paradiſo.Sed quia voluit deſcendere in Hierico per inobedientiā, iō incidit in latrones, qui expoliauerūt,& rapuerunt ipſum in eſcā ſibi. Et ſic diabolus rapuit Adam à Deo in eſcam ſibi. Et ſic diabolus per totam illam noctem rapiebat homines,&populos gentiliū, & multoties rapuit populum Iſrael in eſcā ſibi,vt patet per totum diſcurſum lib. Iudicū & regum. Sed ortus eſt Chriſtus ſol iuſtitiæ

C per incarnationem,& reſurrectionē,& factus eſt dies gratiæ, & tunc diaboli cōgregati ſunt fugientes ſolem iuſtitiæ,& collocati,& abſcōſi ſunt in cubilibus,& antris inferni. Et tunc Chriſtus Deus,& homo exiuit in hunc mundum ad opus redemptionis vſque ad veſperā mortis,& paſſionis, & ſepulturę. Sed poſtea exiuit de ſepulcro per reſurrectionē & aſcendit in cœlum. Sed homo miſticus. ſ.eccleſia cui Chriſtus eſt caput:exiuit in hunc mundū ad operationem ſuam,& operatur in hac vinea à mane vſque ad veſperam, in qua recipiet mercedem & denarium promiſſum quādo veniat Chriſtus ad reddendum mercedē operariis,vt patet Mat.20. His ergo ſupradictis conſideratis admiratur propheta Chriſti ineffabilem ſapientiam, & miſericordiam & exclamans dicens.O Chriſte quàm magnificata ſunt opera tua erga noſtrā redemptionem, & ſalutē: quia omnia feciſti cū magna ſapientia:quia oībus prouidiſti & in nullo defeciſti de his,quæ pertinent ad noſtrā redemptionē, & ſalutem, & ad conſeruationem eccleſiæ,puta in copia donorū, & gratiarū,& ſacramētorū. Et impleta eſt terra,i.eccleſia militans poſſeſſione tua.i.copia bonorum.Deinde cum dicit, Hoc mare:poſtquam ſuperius comparuit eccleſiam ad lunam; hic cōparat ipſam ad nauem fluctuantem in mari huius mundi, & comparat diabolum ad draconem ſiue balenam, poſtquā comparauit ipſum ad leonem rapientem.Ad cuius intellectum eſt notandum,nam dictum eſt in alia expoſitione, ꝙ Deus taliter diſpoſuit mare, ꝙ fecit illud magnum,& ſpatioſum ad copiam piſciū, & vt naues poſſent attingere terras remotas, fecit ipſum profundum in medio, & vadoſū ad littora, vt balena, & magni piſces non poſſent accedere ad paruos piſces in littore natantes. Et quomodo balena deluditur ſi exit à profundo ad littora. Ita ergo pariter Chriſtus fabricauit eccleſiam ſuam leuem, & mūdam ab onere peccatorum contemnendo iſta mundana,vt onerata poſſet natare ſuper hoc mare vaſtum, & ponderoſum huius mundi, & vehere merces euangelicas per omnes partes orbis. Et conſtituit littora vadoſa,& portus in hoc mari,ad quę littora, & portus confugerent parui piſces. i. humiles fideles per humilitatem,& fidem:quādo magnus draco exiens à profundo ſuperbiæ, & aliorum vitiorum conatur eos perſequi, & deuorare. Sed ſicut parui piſces fugientes ad littora illudūt draconi, ita fideles fugientes diabolum à ſuperbia, & ceteris vitiis, & peccatis ad pœnitentiam,decipiūt Diabolum, & confundunt & interficiunt. Ideo ait propheta. O dn̄e Ieſu Chriſte bene omnia feciſti cum magna ſapientia, & prouidētia:nam tu feciſti hoc mare huius mundi magnum, & ſpatioſum manibus,ideſt magnis ſpatiis, & brachiis, & finibus, & portubus: quia illic ſunt reptilia, & animalia puſilla cum magnis, quorum non eſt numerus, ideſt ſunt infinita genera vitiorum,& peccatorum, & periculorum, & tyrānorum,& prauorū hominum. Sed naues eccleſiæ ab omni pondere peccatorum ſubleuatę illic ſupra hoc mare pertranſibunt,& nauigabūt cū ſecuritate, quia nauis eccleſię eſt armata multis, & diuerſis armis, & auxiliis ad

A nauigandum per hoc mare. Nã habet crucẽ
Chriſti pro arbore: & fidẽ pro anchora: & ſpẽ pro
temone: & caritatẽ pro vela: & eccleſiæ ſacra
menta pro ſcuto. Et ideo licèt fluctuet tñ nũ
quàm ſubmergetur nec expugnabitur iſta na
uicula Petri. Eſt ẽt illic in iſto mari huius mũ
di iſte magnus Draco diabolus quem forma
ſti in principio ad illudendum, i. vt illudatur
ei à paruis, & humilibus per pęnitentiã & a-
lia ſacramenta: ſicut illuditur draconi à piſci
bus paruis fugientibus ad littora vadoſa. Iſte
eſt ille magnus Behemot, & Leuiatam cuius
fortitudinem, & naturam, & mores, & pote-
ſtatem deſcribit Iob. 40. & 41. c. cui nulla po
teſtas creata valet cõparari. Sed Xp̃s illuſit ei
qñ venit ad tentandũ eũ in deſerto: à quo di
ſceſſit confuſus, & victus: vt patet Matt. 4. Itẽ
Chriſtus illuſit ei parando ipſi hamum. nam
eſt Leuiatam voluit mordere eſcam huma-
B nitatis Chriſti ſub qua latebat hamus diuini
tatis: & ſic Chriſtus cepit Leuiatã hamo ſuo:
& perforauit nares eius, & ligauit linguã e-
ius: vt patet Iob. 40 Et quotidie illudit Chri
ſtus ei per eccleſiæ ſacramenta nam licèt iſte
Draco poſſederit hominẽ per magna tempo
ra: tñ in vno momento perdit eum ſi homo
recurrit ad pęnitentiã: & ſic illuditur ei. Om
nia, à te expectant dñe. Hic commendat diui
nam prouidentiam, & omnipotentiam circa
conſeruationem vitæ ſpũalis in ipſis fidelib.
Ad cuius intellectum eſt notandum, q̃ ſicut
pater, & filius ſpirãt vitam corporalem in re
bus per ſpiritum ſanctũ, qui ferebatur ſuper
aquas vt dictum eſt: ita etiã ſpirant per eun-
dem ſpiritũ ſanctum vitã ſpiritualẽ & gratiã
in angelis, & hominibus. & ſic omnia viuen-
C tia, & oĩa entia intãtum viuunt, & habent vi-
tã, & eſſe: inquãtum Deus ſpirat vitam in eis.
& ſi Deus retraheret ſuum influxum, omnia
deficerent: Ita pariter omnes fideles, & iuſti
intantùm viuunt ſpiritualiter, inquantùm pa
ter, & filius inſpirant in eis gratiam per ſpiri
tũ ſanctum Et ſi Deus deſineret ſpirare gra-
tiam ſubtrahẽdo. tũc oẽs ruerent in peccatũ
& mortem. Et ideo ſicut omnia entia expe-
ctant à Deo vitam naturalem, & eſſe: ita om-
nes creaturę rõnales expectãt à Deo vitã ſpi
ritualem & gratiã. Ideo ꝓpheta cõuerſus ad
Chriſtũ dicit O Chriſte oĩa rationalia expe
ctant à te vt des eis eſcã ſpiritualem ſacramẽ
torum, & gratiarum in tp̃e opportuno. i. om
nes fideles ve. teſt. expectãt te: vt venias ĩ car
nem ad redimẽdum eos: & reduces eccleſiã

tuam: & des eis eſcam ſacramentorum ad re D
fectionem ſpiritualem, & vitã gratificã in tẽ
pore aduentus tui. Et omnes fideles noui te-
ſtamẽti expectant à te: vt cõtinue des eis ean
dem eſcam: & conſerues eos in ea: nam dãte,
& largiente te iſtam eſcam illis: tunc ipſi col
ligent dona gratiæ: & te aperiente manum
tuã omnia implebũtur bonitate. i. bonis ſpiri
tualibus. Sed per oppoſitum te auertente fa-
ciem tuæ largitatis, & retrahente manũ: tũc
omnes turbabuntur, & deficient à vita ſpiri-
tuali. & ſic morientur, & reuertẽtur in pulue
rem ſuũ. i. in peccatũ: & cõtẽptis rebus, & bo
nis ſpiritualibus reuertentur ad terrena quæ
occidunt animam. Et licèt tales homines ſint
mortui ex peccato: tñ ſi tu emittis ſpm̃ tuum,
& gratiam ſpiritus ſancti: tũc creabuntur no-
uiter per gratiam: & ſic renouabis faciem ter
rę. ſ. faciem animę. Hoc etiã dicit prophetice:
Nã Chriſtus in triduo ſubtraxit gratiã ab a- E
poſtolis. & ſic turbati omnes defecerũt & du
bitauerũt in fide: & relicto Chriſto oẽs fuge
runt. Et reuerſi ſunt in pulurẽ. i. ad opera ter
rena, quia pro maiori parte reuerſi ſunt ad ar
tem piſcatoriã; vt patet Io. 21. Sed in die pen
te. miſit eis ſpiritum ſanctũ, & recreati ſũt ad
gratiam, & ſic fuit renouata facies eccleſię: &
fortificata & confirmata. vnde Petrus qui de
ficiens in fide ad vocem vnius mulieris Chri
ſtum ante negauerat, poſt miſſionem huius
ſpiritus ĩ gratia renouatus & cõfortatus para
tus fuit mori pro Chriſto. Et ſic etiam Chri
ſtus quotidie emittit ſpm̃ gratię in pc̃tõres: &
recreat, & renouat eos ad vitã ſpiritualem. Sit
gloria domini in ſeculũ. Poſtquàm ſuperius
explicauit omnia beneficia quæ recepimus à
Deo in noſtra creatione, & eccleſiæ recreatio F
ne: nunc in hac vltima parte agit gratias pro
tantis beneficiis receptis. vnde ait: Sit gloria
domini in ſeculum ideſt in æternum: lætabi
tur. i. lætetur Deus in operibus ſuis quaſi di
cat, q̃ ſicut creauit, & recreauit nos: ita vos
ſeruiamus ipſi. Et tunc ipſe lætabitur in no-
bis: quia lætitia, & gaudium eſt Deo in iuſti
ficatione, & ſalute hominũ. qui quidẽ Chri-
ſtus reſpicit. i. reſpexit terram per miſericor-
diã: & fecit eam tremere in die pente. & teti
git montes. i. apoſtolos mittendo eis ſpiritũ
ſanctum in ſpiritu vehementi &c. Et tunc mõ
tes ſic illuminati fumigarunt legem euange-
licam prædicando per totum orbem. Nam te
tigit apoſtolos igne ſancti ſpiritus: & ipſi fu-
migarũt, & fulminarunt euangelium omni

creaturæ

A creaturæ. Et ideo ſubdit. Cãtabo domino Ieſu Chriſto in tota vita mea in hac eccleſia celebrando diuina officia, & feſtiuitates in memoriã natiuitatis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aliorum beneficiorum. Et ſic pſalmũ. i. pſalmos, & laudes dicã Deo quamdiũ ſum. i. quantùm vixero. Deficiant peccatores à terra. i. poſtquàm peccatores repudiãt gratiam, ſine qua anima non poteſt viuere: ideo deficiant à terra, & ab iſta eccleſia, ita vt nõ ſint: ſed moriantur in peccato ſuo. & non ſolũ peccatores, & infideles moriãtur, quò ad animã: ſed etiam quò ad corpus: & ſic deficiant à terra ſicut mortui fuerunt, & trucidati crucifixores Chriſti, & tyranni, & omnes perſecutores eccleſiæ. Et conuerſus ad ſe dicit. O anima mea licèt iſti peccatores, & infideles nolunt laudare dominum nec Chriſtum recipere: tamen tu benedic domino Deo noſtro: à quo

B tot & tanta beneficia recepiſti per creationẽ, & quia dedit tibi gratiam, vt peruenires ad cognitionem veræ fidei.

Ex iſto pſalmo poſſunt recolligi viginti concluſiones. Quarum.

Prima concl. eſt. ꝙ ſicut Moyſes in principio Ge. non intendit ſcribere creationẽ mundi ſolum literaliter, ſed etiam prout illa creatio fuit figura recreationis eccleſię: ita pariter Dauid in hoc pſalmo intendit commendare diuinam ſapientiam, & prouidentiam non ſolum circa mundi creationem, ſed etiã circa eccleſiæ recreationem.

Secunda concl. ꝙ ſicut iſte mũdus ſenſibilis eſt creatus à Deo trino, & vno ad exẽplar illius mũdi idealis: ita totus, & qlibet pars ſui retinet ſimilitudinem trinitatis: & ſic ſicut in

C diuinis eſt trinitas perſonarum: ita in mundo eſt trinitas naturarum: puta angelica natura: & cœleſtis: & elementaris &c.

Tertia concluſio. quòd ſicut Deus impreſſit in creaturis quandam ſimilitudinem trinitatis ſcilicet ſubſtantiam, virtutem, & operationem. Ita pariter Chriſtus in eccleſia ſua impreſſit triplicem characterem ad ſimilitudinem ſui ſcilicet caracterem baptiſmalem, & confirmationis, & ordinis: & ita in quolibet fideli impreſſit fidem, & ſpem, & caritatem, ſicut in Chriſto eſt diuinitas, & anima, & corpus, quo humanitate Chriſtus indutus eſt ſicut veſtimento.

Quarta concluſio. ꝙ ſicut Deus in principio fundauit terram ſupra centrum mundi ne poſſit inclinari: ita Chriſtus fundauit eccleſiam ſupra petram fidei, & ſupra ſeipſum D qui eſt centrum, & fundamentum apoſtolorum & prophetarum: & ideo nũquàm totaliter cadet vſque in finem.

Quinta concluſio. ꝙ ſicut Deus in creatione eleuauit montes ad terminandum fluctus maris ne aquæ exeant ad cooperiendum terram: ita Chriſtus ſublimauit apoſtolos, & martyres ad reſiſtendum tyrannis. Et poſuit fidem, ſpem, & caritatem tanquàm murum & montes ad reſiſtendum, & repellendos incurſus perſecutorum.

Sexta concluſio. quòd ſicut Deus in principio diſpoſuit montes, & valles, vt ex radicibus, & lateribus montium decurrerent aquę per conualles, & flumina per campos ad potum animalium: Ita pariter Chriſtus taliter ordinauit eccleſiam: vt ex fontibus Chriſti exirent aquæ ſapientiæ ſalutaris, & diſcurrerent inter valles apoſtolorum ad campos populorum: vt inde bibant fideles. E

Septima concluſio. quòd ſicut Deus ordinauit, & prouidit de pluuia iſti mundo ſenſibili: vt attingeret ſummitates montium, & terram per omnes partes ad germinandum arbores, & fœnum, & herbam ad vitam animalium: & panem, & vinum, & oleum, ad vitam corporalem hominum: ita pariter Chriſtus pluit ſuper eccleſiam pluuiam ſacramentorum ad vitam ſpiritualem omnium fidelium.

Octaua concluſio. ꝙ ſicut nidus Herodii eſt refugium ſecurum, & dux omnibus auibus facientibus nidum, & habitaculum propè Herodium: ita pariter arbor crucis, in qua Chriſtus poſuit nidum ſuum in paſſione, eſt dux, & refugium ſecurum omnibus fidelibus ponentibus ſpem ſuam in cruce, & paſſione Chriſti. Et ſicut montes excelſi ſunt refugiũ ceruis: & petræ cauernoſæ erinacijs, & cuniculis: ita Chriſtus, & eccleſia eſt refugium omnibus contemplatiuis. & vulnera Chriſti, quæ ſunt cauernæ terræ: qui eſt Chriſtus, & duodecim articuli, in quibus fundatur eccleſia ſunt refugium omnibus ſimplicibus fidelibus. Oẽs ergo fideles vt ſaluentur refugiunt ad arborem crucis: & ad montem euangelicum: & ad petram articulorum: quæ sũt tria refugia miſerorum. F

Nona concluſio. ꝙ ſicut luna per acceſſum & receſſum à ſole variatur in lumine, & variat quatuor tempora in quolibet menſe in his inferiorib. ita pariter eccleſia p. acceſſum &

A receſsũ ad Chriſtũ & receſſum variauit quatuor ſtatus. Hoc idem eſt dicendum de ſole ꝑ acceſſum, & receſſum ad polos: qui variat quatuor tempora in anno.

Decima concl. ꝙ ſicut ſol per ſuam præſentiam cauſat diẽ ſuper noſtrũ hemiſphæriũ: ita Chriſtus per ſuum aduentum, & ortũ cauſauit diẽ gratiæ in eccleſia vſq; ad finẽ mũdi.

Vndecima cõclu. ꝙ ſicut dies artificialis à mane vſq; ad veſperã datus eſt ad laborãdũ pro vita naturali: ita ab aduentu Chriſti vſq; ad finem mundi. i. ad iudiciũ eſt dies conſtitutus ad laborãdũ in hac eccleſia. & in hoc die laborat homo myſticus ab Adam, & aduentu Chriſti vſq; ad iudiciũ. quia vltra non erit tempus laboris ſed præmii. Item tota vita hominis eſt dies laborandi vſq; ad veſperam mortis: in quo die põt homo exercere
B opera meritoria: & agere pœnitentiam vſq; ad mortem. quia poſt mortem non erit tempus laboris, ſed mercedis: quia oportet operari dum dies eſt, quia veniet nox. i. finis vitę quando nemo poteſt operari.

Duodecima concl. ꝙ ſicut Deus in principio omnia creauit cũ magna ſapiẽtia & prouidentia: ita recreauit eccleſiam in tanta ſapientia, & prouidentia, ꝙ nihil defecit eccleſię de his, quæ pertinent ad noſtrã ſalutem. nã per eccleſiæ ſacramenta omnibus nociuis obuiauit; & contra omnem infirmitatem confecit medicinam, & ſubſidium.

Decimatertia conc. ꝙ ſicut ars repperit nauẽ ex ligno leui ad nauigandũ ſuper hoc mare magnũ, & ſpatioſum ad vehendas merces ad omnes partes mundi: ita Chriſtus conſtituit, & fabricauit eccleſiã non habentẽ macu
C lã neq; rugã terreno pondere alleuiatã, & liberam, vt poſſet nauigare ſuper mare ponderoſum, & fluctuoſum huius mũdi: & vehere merces & aromata euangelica per oẽs partes mundi ad vitam ſpiritualem fideliũ. & ſicut ars pręuidit de arbore & temone, & anchora & velo ad tutelã nauis ne pereat, & ſubmergatur: ita pariter Chriſtus in eccleſia nã poſuit in ea crucem pro arbore: & caritatem pro velo, & fidem pro anchora: ne euellatur: & ſpem pro temone ad dirigendam nauem eccleſiæ in Chriſtum & ſic licet aliquando fluctuet tamen nunquam ſubmergetur nauicula Petri.

Decimaquarta conclu. ꝙ ſicut piſces parui fugientes ad littera vadoſa ſaluantur, & decipiunt balenam & draconem marinum: ita pariter fideles ſimplices fugientes ad littora D
humilitatis, & pœnitentiæ, & aliorum ſacramentorum non ſolum ſaluantur: ſed etiam illudunt diabolo volenti eos deuorare: & decipiunt eum.

Decimaquinta concl. ꝙ ſicut pater & verbũ per ſpiritum ſanctum ſpirant vitam naturalem in omnibus rebus indiuiſibiliter: ita pariter pater & Chriſtus verbum incarnatũ per ſpiritum ſanctum ſpirant vitã ſpiritualem. ſ. gratiam in omnibus iuſtis & fidelibus. Ex quo patet, ꝙ ſicut opera trinitatis ſunt indiuiſa in mundi creatione, & conuerſatione: ita etiam in noſtra recreatione, & iuſtificatione.

Decimaſexta conc. ꝙ ſicut omnia animalia expectant eſcã à Deo, & vitã naturalẽ: ita oẽs creaturæ rationales expectant à Chriſto E
eſcã ſpiritualẽ gratiarum, & donorũ, & ſacramentorũ. Et ſicut Chriſto dante & aperiente manum oẽs colligunt, & viuũt per gratiam: ita Chriſto ſubtrahente manum & gratiam oẽs deficiunt a vita, & ruunt in pc̃m̃. nam ſicut pr̃ per verbũ creauit omnia: ita ꝑ ipſummet verbũ incarnatũ regenerauit eccleſiam: & ſicut ſine ipſo factũ eſt nihil: ita ſine ipſo recreatum, & redemptum eſt nihil. Et ſic ſine gratia ſpiritus ſancti donata à patre, & filio nihil viuit ſpiritualiter, & meritoriè.

Decimaſeptima concl. ꝙ ſicut in tp̃e veris quando Deus mittit influentiã & ventum occidentalẽ, germinat terra herbas, & flores, & renouatur facies terræ: ita pariter in die pent. Chriſtus miſit ſpiritum ſanctũ ſuper apoſtolos: qui germinauit in eis ſeptem dona gratiarum. & ſic renouata fuit facies eccleſiæ, & cor F
roborata: & eodem modo, quando Deus mittit ſpiritum gratię ſuper quemcunq; peccatorem, & recreat, & renouat ipſum. vt qui ꝑ autumnum, & hyemem peccati perdiderat folia, & fructus gratiæ: poſtea recuperata gratia germinet, & proferat fructus meritorios vitę ęternę. & ſic renouatur facies animę peccatorum per pœnitentiam.

Decimaoctaua concl. ꝙ Deus non ſolũ delectatur, & felicitatur in contemplatione ſui ipſius: ſed etiam in operibus ſuis. i. in creaturis: & non ſolum in creatione mundi: ſed multò magis in creatione eccleſiæ, & gratificatione, & iuſtificatione fidelium. & non ſolum in operibus creationis: ſed magis in operibus redemptionis, & recreationis.

Decimanona concl. ꝙ ſicut Deus reſpiciẽ

A doterram facit eam tremere: ita Chriſtus in
aduentu primo mouit totam terram ſpiritua
liter: & tegit montes apoſtolorum, & fumi-
garunt: & fulminarunt euangelium.
Vigeſima concl. ꝙ ſicut fideles viuẽtes ꝑ
gratiam laudant dominum agẽdo gratias ꝓ
beneficiis ſupradictis receptis: ita per oppoſi-
tũ infideles ex defectu gratiæ mortui in pec-
cato non poſſunt dominũ laudare. ergo ani-
ma noſtra, quę per gratiam ad hanc cognitio
nem, & vitam peruenit: maximè obligatur
Deũ laudare, & graitas agere & benedicere.

PSALMVS. CIIII.

*Confitemini domino: & inuocate nomen e-
ius annũciate inter gentes opera eius.*
*Cantatè ei & pſallite ei: narrate omnia mi
rabilia eius.*
B *Laudamini in nomine ſancto eius: lætetur
cor quærentium dominum.*
*Quærite dominum & confirmamini: quæri-
te faciem eius ſemper.*
Titulus, Alleluia. Iſte eſt primus pſal. alle-
luiaticus ſecundum Hiero. ſ. intitulatus cũ al
leluia. nã alleluia interpretatur laudate Deũ.
Ex quo ſequitur, ꝙ omnes pſa. in quo narrã-
tur laudes Dei poſſunt dici alleluiatici, licèt
non præponatur talis titulus niſi in viginti
pſ. tñ. Vnde eſt aduertendũ ſicut ſuperius fre
quenter eſt dictum: ꝙ Dauid in deſcriptione
templi ſibi tradita à ſpiritu ſancto intellexit
myſteria futura Chriſti, & eccleſię: vt ipſe di
cit. i. Paralyp. penul, & ſic fecit plures pſal. ad
laudandum Deum, appropiatos certis feſti-
uitatibus, & temporibus: vt patet 1. Paralyp.
vbi dicitur, ꝙ ſacerdotes ſtabant in officiis
ſuis, & leuitæ in organis carminum, quæ fe-
C cit Dauid ad laudandum Deum, quoniam
inæternum miſericordia eius &c. Inter quos
fecit iſtum pſal. & ſequentem. vt patet. 1. Pa-
ralyp. 16. Ex quo patet, ꝙ iſte pſal. principali
ter eſt factus ad laudandum Deum. ideo præ
ponitur titulus alleluia. & in duobus ſequen
tibus: in quibus narrantur laudes domini:
& mirabilia. Sed eſt differentia. Nã in iſto nar
rantur mirabilia Dei, referendo ad eius iu-
ſtitiam: & in tertio referendo ad eius prom-
ptam miſericordiã. Sed eſt aduertendũ, ꝙ li-
cet iſti tres pſ. videantur hiſtoriales: tamẽ nõ
ſunt intelligendi ad ſolam hiſtoriam. Nã Da
uid bene nouerant in ſpiritu, ꝙ mirabilia my
ſteria in his pſa. naturrata non erant facta gra
tia ſui: ſed prout figurabant mirabilia, quæ
Chriſtus erat facturus in noſtra redemptio-
ne. Et omnes patriarchæ, & ꝓphetæ nouerãt D
ex reuelatione, quòd non poterant liberari,
& ſaluari niſi per verbum, & Chriſtum incar
natum: in quo omnes receperunt repromiſ-
ſiones. ad Heb. 11. Hunc ergo Deum incarna
tum exhortabatur Dauid omnes ad confi-
tendum, & inuocandum in his tribus pſal. &
in cæteris. Principalis ergo intẽtio ipſius Da
uid in hoc pſal. fuit inducere omnes laudem
domini, propter nimiam bonitatem quã o-
ſtẽdit patribus propter fidẽ: vt ꝑ miniſtra &
fidem illorum induceret nos ad fidem Chri
ſti, & ad recipiendũ eum. Duo ergo facit. nã
primò inuitat oẽs ad laudẽ Dei. ſecundò ibi.
Mementote. dat cauſã, & aſſignat quare eſt
laudandus. Quantùm ergo ad primũ eſt ad-
uertendũ ſicut ſuperius dictum eſt, ꝙ hęc ſe
habẽt per hordinẽ. ſ. reuereri, honorare, lau-
dare, glorificare, cõfiteri, & adorare. Nã reue E
reri eſt aliquod maius bonũ in alio quàm in
ſe exiſtimare. Honorare autẽ eſt reuerentiam
exhibere propter illud bonũ. Laudare eſt ho
noratum commendare. Glorificare eſt lau-
des ipſius honorati largè lateque præconiza
re. Confiteri eſt Deũ, & dominũ vniuerſalẽ
affirmare corã hominibus. Adorare eſt reue-
rendum honorandum, & glorificandum pro
pter eminentiam omnipotentiæ, & ſanctita-
tis colere, & omnia alia ſpe poſtpoſitia ſe totũ
illi ſubiicere, & hoc ſoli Deo pertinet, & con
uenit. Ex quo patet, ꝙ adoratio continet in
ſe omnia alia. ſ. reuerentiam, honorem, & lau
dem, & gloriam ſiue glorificationem, & con
feſſionem. Et ideo cum intentio Dauid ſit in
ducere populum ad recipiẽdum Meſſiã Chri
ſtum: ideo exhortatur ipſum populũ ad lau-
dandum, & honorandum, & reuerendum, & F
glorificandum, & adorandum eum: cũ ſit do
minus Deus noſter, Deus, & homo: vt pate-
bit. Et hũc ordinẽ explicat in tota prima par
te. Dicit ergo. O popule Dei confitemini do
mino noſtro Ieſu Chriſto cõfeſſione laudis,
& fidei confitendo ipſum eſſe Deũ, licet appa
reat ĩ forma humana, & inuocate nomẽ eius
quod eſt Ieſus, & ſaluator: quia nõ eſt aliud
nomen ſub cœlo, in quo poſſumus ſaluari ni
ſi hoc nomen Ieſus. Et quia nõ ſolum veniet
ad ſaluandum iudæos: ſed ẽt gentiles: cũ ſit
redẽptor, & ſaluator vniuerſalis: iõ annũcia-
te inter gẽtes opera eius. cũ vos apoſtoli pera
grabitis vniuerſũ mundũ prędicãdo euange
liũ oĩ creaturę: & in noĩe eius eiicietis demo
nia &c. Et vos mẽbra Xp̃i, & tota eccleſia ex

iudæis

A Iudæis, & gentibus congregata cantate ei, &
pſallite ei laudes, & carmina, & officia cano
nica, & narrate oĩa mirabilia eius in choro,
& in pulpito: quia hoc eſt Deũ glorificare.
ſ.ipſum reuerendum, & honorandum com-
mendare, & laudes eius largè lateque præco-
nizare. Sed quia nõ ſufficit nos Deũ, & Chri
ſtum ore laudare, ſed in eò laudari: nam tũc
quis in Deo laudatur cũ benè viuẽdo ſecun
dũ legẽ Chriſti bonũ exẽplũ cæteris prębet:
vt vidẽdo bona opera eius glorificẽt patrem
qui in cęlis eſt: ideo ſubdit, laudamini. i. facia
tis bona opera, vt laudamini in nomine ſan-
cto eius, videndo opera veſtra bona, & exem
pla, & ſic lætetur cor fidelium quærentiũ do
minum, & videntium veſtra opera bona: qa
lętantur iuſti cum vident bona opera, & exẽ
B pla in proximo, per oppoſitum triſtantur pra
ui inuidentes fraternæ caritati. Sed quia non
ſufficit Deum ſiue Chriſtum laudare, & glo
rificare, ſed etiam debemus tanquã Deũ co-
lere, & inuocare, & oĩ alia ſpe poſtpoſita nos
tota intentione illi ſubiicere, quod pertinet
ad cultum latriæ, & adorationẽ: ideo ſubdit.
Quærite dominum Ieſum Chriſtum, & non
alium: & confirmamini in eo tota ſpe, & intẽ
tione, & deuotione, & confidẽtia abſque om-
ni hęſitatione, & dubio: qa ſolus ipſe poteſt
ſaluare, & qa oportet perſeuerare, & frequen
ter, & aſſidue pulſare ad oſtiũ: ideo quærite
faciem eius ſemper. ſ. maieſtatẽ, & miam: qa
multus eſt ad ignoſcendũ, & paratus ad par
cendum. Item hoc dicebatur Iudæis, & genti
bus ante aduentum Chriſti. ſ. quærite faciẽ
eius. i. præſentiã, vt veniat ad ſaluandum: no
bis autem nunc dicitur quęrite faciem eius
C ſemper hic per gratiã, & in futuro facialiter
per gloriã: vnde per faciem Dei in ſcriptura
ſemper intelligitur humanitas Chriſti, per
quam cognitio diuinitatis deſignatur.

*Mementote mirabilium eius, quæ fecit: pro-
digia eius, & iudicia oris eius.*

*Semen Abraham ſerui eius: filij Iacob electi
eius.*

*Ipſe dominus Deus noſter: in vniuerſa ter-
ra iudicia eius.*

*Memor fuit in ſeculũ teſtamenti ſui, verbi
quod mandauit in mille generationes.*

*Quod diſpoſuit ad Abraham & iuramenti
ſui ad Iſaac.*

*Et ſtatuit illud Iacob in præceptum: et Iſrael
in teſtamentum æternum.*

*Dicens tibi dabo terram Canaam: funicu-
lum hereditatis veſtræ.* D

Hęc eſt ſecunda pars principalis: in qua
reddit cauſam quare Deus eſt laudandus, &
glorificandus, & colendus: ſed quia cauſa ta-
lis eſt collatio beneficiorum facta antiquis pa
tribus, in qua Deus oſtendit ſuã omnipoten-
tiã, & bonitatẽ, & largitatẽ, ideo ſimul exor-
tatur nos ad confeſſionem beneficiorũ ſiue
gratiarum actionẽ: ideo iſta ſecunda pars di-
uiditur in tres partes ſiue particulas. Nam in
prima memorat beneficia, quæ Deus cõtulit
ipſi Abrahæ, & Iſaac, & Iacob pp iuſtitiam
fidei: ſcđò bñficia collata ipſi Ioſeph: tertiò
bñficia collata ipſi Moyſi, & toti populo I-
ſrael in exitu de Aegypto: eò ꝙ maximè illi
fuerũt figura Chri futuri: ſecũda ibi. Et voca
uit famẽ: tertia ibi. Et intrauit Iſrael in Aegy
ptum. Quantum ad primum eſt notandum, E
ꝙ beneficia collata partibus ſimul ſunt dicta
mirabilia, et prodigia, et iudicia. Dicebantur.
n. mirabilia inquantum fuerunt facta ſuper
naturam, ut puta transitus maris rubri &c.
Dicebantur ꝓdigia inquantùm aliquid prę
figurabant, & prodebant futurum in Chriſto
et in eccleſia. Dicebantur iudicia inquantùm
puniebant infideles, & malos, vt puta decem
plagæ, & flagella illius populi &c. & ideo iſte
pſal. & cæteri triplici reſpectu leguntur in ec
cleſia: primò in memoriam inquantũ memo
rantur beneficia, & illa mirabilia facta, & col
lata antiquis: ſecundò leguntur ad prophe-
tiam, inquantùm figurabant futura miſteria
in Chriſto, & eccleſia: tertiò leguntur ad do
ctrinam, & bonos mores, inquantùm nos in
ducunt ad finẽ ex imitatione ſanctorum pa-
trum, & ad timorem iudicii diuini ex puni- F
tione illorum malorum, & rebellium, & infi
delium. Ideo iſte pſal. & cæteri non ſolum eſt
exponendus literaliter, ſed principaliter eſt
exponẽdus allegorie, & ſpiritualiter de Chri
ſto, & eccleſia, & ex conſequenti moraliter:
ſed quia faciliter vnuſquiſque poteſt ſibi ſu-
mere doctrinam moralem per ea, quæ me-
morantur: ideo poſt ſenſum literalem princi
paliter eſt inſiſtendum in allegorico, & ſpiri-
tuali; Dicit ergo Dauid: Confitemini confeſ-
ſione fidei, & laudis propter beneficia rece-
pta: & memẽtote mirabilium, quæ fecit parti
bus antiquis inquantùm fuerunt facta ſuper
naturam: & memẽtote quæ prodigia fecit, in
quantùm figurabant Chriſtum, & eccleſiã,
& iudicia oris eius inquantùm malos puni-
uit ex præcepto ſuo. Et incipit conſtructio in

verſu ſe-

A verſu ſequenti quaſi dicat: O ſemen Abrahã
non ſolum ſecũdum carnem, ſed ſecundum
ſpiritum,& promiſſionẽ: & O filii Iacob ele-
cti eius.i.electi ipſius Dei, memẽtote mirabi
liũ eius,quæ fecit:& prodigia, & iudicia oris
eius. Nam ipſe Chriſtus dominus Deus ve-
ſter:licèt veniat ad vos in forma hominis,&
ſerui:& ideo iudicia eius,& lex euangelica eſ
ſent in vniuerſa terra manifeſta: nam ſicut
figulariter memor fuit teſtamenti,quod pro
miſit ad Abraham,& Iſaac,& Iacob, dando
ſucceſſoribus eorum terram Canaam:ita mẽ
mor fuit,quando venit in carnem in ſæculũ,
ideſt quando venit in carnem temporaliter
tunc memor fuit verbi in ſęculũ, ideſt quod
æternaliter propoſuit,& infallibiliter ſeruan
dum,ſcilicet teſtamẽti promiſſi, & verbi qđ
mandauit,& promiſit in mille generationes,
B ideſt à progenie in progenies: & ponitur nu
merus determinatus ꝓ indeterminato, ideſt
per multas generationes:quod quidem teſta
mentum Deus diſpoſuit ad Abraham cũ di-
xit:Egredere de terra &c.Gen.12. & cum di
xit. In ſemine tuo benedicentur omnes gen-
tes. Gen.22. Et memor fuit iuramenti,quod
diſpoſuit ad Iſaac:cum dixit. In Iſaac vocabi
tur tibi ſemen.Gen.21. Et quia cum iuramẽ
to promiſit Deus Chriſtum venturum figu-
ratum per ſacrificiũ ipſius Iſaac. Et ſtatuit,
& firmauit illud teſtamentum Deus ipſi Ia-
cob in præceptum cum apparuit ipſi in Be-
tel.Gen.28. Et poſtea toti Iſrael in teſtamẽ-
tum ęternum, vel ipſi ſoli Iacob, qui in ipſa
luctatione vocatus eſt Iſrael. Et quia vnicui
que iſtorum per ſe promiſit terram Canaam
ſcilicet Abrahę Gen.16.& Iſaac Gen.26.&
C Iacob.Gene.28.ideo ſubdit. Diſpoſuit teſta
mentum ſuum &c.dicens vnicuique iſtorũ.
Tibi dabo terram Canaam, ſcilicet funiculũ
& menſuram, & ſortem hæreditatis veſtræ
quaſi dicat:Confitemini, & inuocate nomen
Chriſti:& quærite faciem eius ſemper: quo-
niam ipſe eſt dominus Deus noſter &c.Quo
niam memor fuit teſtamenti,ideſt quia im-
pleuit quod promiſit ipſi Abrahæ dicens. In
ſemine tuo &c,cum per mortẽ, & paſſionẽ,
& reſurrectionem nos abſoluit à maledictio
ne Euæ, & per baptiſmum nos ſanctificauit
Et cum natus eſt ex virgine tunc impleuit
quod promiſerat: In Iſaac vocabitur tibi ſe-
men: nam virgo Maria deſcendit de Abrahã
per Iſaac. Et tunc dedit nobis terram Canaã
in poſſeſſionem æternam, cum in die aſcẽſio
nis penetrauit cœlos: & ſedit à dexteris pa- D
tris,& præparauit nobis ſedes æternas, quod
minime de terra materali Paleſtinæ verifica
ri poteſt: tunc enim præparauit vnicuique,
& ſedem, & manſionem ſecũdum menſurã,
& funiculum gratiarum,& meritorum:nam
vnuſquiſque iuxta mẽſuram meritorum, &
gratię poſſidet illam hæreditatẽ. Nota,quod
Canaam interpretatur negotiatio ſiue merca
tio: & ideo per terram Canaã interpretatur
regnum cœlorum:quod nõ poteſt acquiri ni
ſi per negotiationem, & mercationẽ operum
miſericordiæ, & laboris ſpiritualis. vnde ait
ſaluator Mat 11. Regnum cœlorum vim pa
titur:& violenti rapiunt illud: vnde dicit Eu
ſebius. Regnum cœlorũ paupertate, & fletu
& miſeria,& perſecutione emitur,& cum la
bore acquiritur: & cũ negotiatione quinq;,
& duorum talentorum adipiſcitur: & cũ vſu B
ra vnius talenti comparatur.Mat.25. Ex qui
bus patet,quòd terra Canaam patribus pro-
miſſa in poſſeſſionem æternam, eſt regnum
cœlorum.

*Cum eſſent numero breui: pauciſſimi & in-
colæ eius.*

*Et pertranſierunt de gente in gentem: & de
regno ad populum alterum.*

*Non reliquit hominem nocere eis: & corri-
puit pro eis reges.*

*Nolite tangere Chriſtõs meos: & in prophe-
tis meis nolite malignari.*

Hic oſtendit ſpecialia beneficia collata pri
mis patriarchis propter virtutẽ fidei: qa ſem
per Deus eos cuſtodiuit in peregrinationibus
ſuis inter gentes extraneas, & feroces.nec ꝑ
miſit eos lædi: imo flagellauit eos lædentes:
vnde dicit, ꝙ cum ſancti patres in principio. F
ſ.Abraam Iſaac, & Iacob, eſſent pauciſſimi
incolæ,& aduenæ, & peregrini ĩ numero bre
ui,pertranſierunt de gente in gentẽ, & de re
gno ad populum alterum abſque læſione.
Nam primò Abraam cum patre ſuo Tha-
re, & fratre ſuo Nachor venit de Caldæa in
Meſopotamiam:vt patet Gene.vndecimo.Et
poſtea de Meſopotamia in terram Canaam.
Gene. duodecimo. Et exinde propter fa-
mem, & inediam tranſiuit in Aegyptum: &
poſtea in Generis, & ſimiliter Iſaac: vt pa-
tet Geneſis. vigeſimoſexto. Et poſtea Ia-
cob profectus eſt de terra Canaam in Me-
ſopotamiam. Et exinde deſcendit in Ae-
gyptum cum filiis, & nepotibus, & tamen
in nullo iſtorum locorum reliquit nec per-

A miſit aliquem hominem nocere eis. Nam primò Abraam liberatus eſt de Hur Caldeorũ. Et Deus corripuit Caldæos, & flagellauit ꝓpter eum, & flagellauit Pharaonẽ regẽ Aegypti: eò quòd detinebat Sarram vxorem eius: & Elimelech regem Geraræ propter eãdem cauſam. Gen. 12. Et ita pariter non permiſit vt Labam noceret ipſi Iacob cum ſequeretur eum: nec etiam Eſau frater eius. Ita etiam Deus flagellauit, & corripuit regem Geraræ ꝓpter Iſaac Gen. 26. quaſi Deus diceret. Nolite tangere patriarcas, & ſanctos Chriſtos meos: & in prophetis meis ideſt in prophetas meos nolite malignari. Vnde nota, quòd licèt Abraam Iſaac, & Iacob non fuerint vncti oleo materiali ſicut ſacerdotes, & reges poſt Moyſen: tamen fuerunt vncti oleo ſpirituali ſpiritus ſancti, & ſic fuerũt veri prophe-

B tæ: qa multa miſteria Chriſti, & eccleſię prӕuiderunt in ſpiritu, & figura, & ideo vocat hic eos prophetas, & Chriſtos. Nam primò cum Abraam receſſit à Caldæa, & Aran ex pręcepto Dei, prӕuidit in ſpiritu, quòd omnes gentiles relicta idololatria erant venturi ad eccleſiam, & fidem Chriſti. Gen. 12. Itẽ per vaccam triennem, & capram trimam, & arietem trium annorum, & turturem, & columbã prӕuidit in ſpiritu totum diſcurſum poſteritatis ſuæ vſque ad Chriſtum: vt patet Gen. 15. Item quando voluit immolare filiũ ſuum Iſaac, prӕuidit totum myſterium paſſionis Chriſti, & facta fuit ſibi promiſſio in ſemine ſuo de Chriſto, & eccleſia. Gene. 22. Item quando Iacob vidit ſcalã, & fudit oleũ ſuper lapidem &c. Gene. 28. tunc in ſpiritu prӕuidit totum myſterium incarnationis, &

C paſſionis Chriſti, & futuram proſperitatem eccleſiæ, & ideo cum benedixit filiis ſuis: prӕdixit eis omnia: quæ ventura erant eis vſque ad Chriſtum, & cum benedixit filio ſuo Iudę manifeſte pręsaid regnum Chriſti, & eccleſię, & paſſionem, & reſurrectionẽ &c. Gene. 49. Ex quo patet, quòd omnes iſti patriarchæ fuerunt Chriſti: inquantùm fuerunt vncti oleo ſpiritus ſancti, & etiam Iacob fuit vnctus oleo materiali cum vnxit lapidem oleo, & erexit ipſum in titulo. Gen. 28. Item omnes iſti fuerunt prophetæ: quia ſpiritu ſancto illuſtrati & moti multa futura prædixerunt, & prӕuiderunt de Chriſto, & eccleſia: vt dictum eſt. Et ideo dicit Dauid in perſona Dei. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Ex quo patet, q

Dauid in hoc pſalmo nõ ſolum intendit narrare hiſtorias: ſed & intendit deducere nos ad fidem Chriſti, & cognitionem myſteriorũ, & beneficiorum futurorum per Chriſtum, quę in memoratis beneficiis figurabantur. Nam Dauid non ſolũ eſt hiſtoriographus: ſed propheta: vt dictũ eſt: quaſi dicat. Memẽtote mirabilium, quæ Chriſtus facturus eſt in ſua natiuitate, & ſua prædicatione, & paſſione: quę ſunt figurata per mirabilia, & beneficia collata prædictis ſanctis patriarchis, & ꝓphetis. Nam de ſemine iſtorum eſt Chriſtus naſciturus ſecundum carnem &c. de virgine Maria. Et ſicut paſſi ſunt perſecutiones: ita, & Chriſtus paſſurus eſt. Et ſicut iſti fuerunt liberati: ita, & Chriſtus eſt liberandus per reſurrectionem, & ſicut iſti peregrinati ſunt: ita, & eccleſia erit peregrina, & afflicta, & in fine liberata &c. Ergo ſicut illi patriarchæ laudauerunt, & confeſſi ſunt Deo confeſſione fidei, & laudis propter beneficia à Deo recepta: ita, & vos confitemini domino Ieſu Chriſto Deo, & homini propter beneficia in creationis, & redemptionis &c. Nam hoc eſt teſtamentũ quod Deus diſpoſuit ad Abraham, & iuramentum ad Iſaac. Et illa ſcilicet eccleſia militans, & triumphans eſt illa terra Canaam, quam Deus promiſit Abrahæ, & ſemini eius in ſeculum hæreditatis &c. Quia omnia illa: quæ ibi fuerunt impleta literaliter, & figuraliter in teſtimonium, & pactum, ſunt ſpiritualiter implenda per Xpm. Quia ille nos debet introducere in terram viuentium promiſſam: in qua fruemur bonis gratiæ in præſenti, & bonis gloriæ in futuro. D E

Et vocauit famem ſuper terram: & omne firmamentum panis contriuit. F

Miſit ante eos virum: in ſeruum venundatus eſt Ioſeph.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertranſijt animam eius: donec veniret verbum eius.

Eloquium dñi inflammauit eum: miſit rex et ſoluit eum: princeps populorum & dimiſit eum.

Conſtituit eum dominum domus ſuæ: et principem omnis poſſeſſionis ſuæ.

Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret.

Et intrauit Iſrael in Aegyptum: & Iacob accola fuit in terra Cam.

Et auxit populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.

Hic memorat beneficia mirabilia collata ipſi

A ipſi Ioſeph in figuram Chri. Dicit ergo ꝙ cã
quare Deꝰ exaltauit ipsũ Ioſeph fuit iſta. Nã
Deus vocauit, & procurauit famẽ ſuper ter
ram ſubtrahendo influẽtiam, & gratiam ſuã,
prohibendo cęlum, & elementa &c. Et ſic o-
mne firmamentum, & ſuſtentamẽtum panis
contriuit, & minorauit. Et tunc miſit virum
Ioſeph ante eos. ſ. Aegyptios vel ante fratres
ſuos, qui venundatus fuerat à fratribus ſuis
in ſeruum & captiuum Iſmaelitis, & poſtea
Aegyptii. ſ. Futiſar & ſerui eius humiliaue-
runt pedes ipſius Ioſeph in cõpedibus carce
ris, & ferrum catenarum, & compedum per
tranſiuit animam. i. vitam, & vires animæ e-
ius. & ſtetit in carceribus donec veniret ver
bũ eius. ſ. interpretatio ſomniorũ illorũ duo
rũ ſociorũ qui erant vincti cum eo. quia tũc
eloquiũ dñi. ſpiritus propheticæ inflamma-
B uit, & illuſtrauit ipſum Ioſeph, vt interpretã
do ſomnia pdiceret futura. Tunc Pharao rex
Aegypti miſit principes, & magnates populo
rum: & ſoluit eum à vinculis, & dimiſit eum
liberum. Et facta interpretatione de ſeptem
vaccis pinguibus, & macilẽtis, & cõſtituit eũ
dñm totius domus ſuę: & principem, & re-
ctorem poſſeſſionis ſuæ: vt erudiret omnes
principes Aegypti: & ſenes eius prudentiam
doceret in agibilibus. Et ſic prouidit de fru-
mento in ſeptem annis pinguibus pro ſequẽ
tib. ſterilibus: vt patet Ge. 41. & ſic fuit exal
tatus & veneratus tãquàm rex in Aegypto.
Sed quia per exaltationem Ioſeph poſt vẽdi
tionem, & incarcerationem præuidit Dauid
exaltationem Chriſti, & regni eius poſt ven
ditionem, & mortẽ, & paſſionem, & reſurre
ctionem: ideo per hoc nõ intendit deducere
C ad laudem, & confeſſionem fidei Chriſti pro
pter beneficia redẽptionis, &c. q. d. ergo Da-
uid. O fideles, qui eſtis ſemen Abrahę ſecun
dum ſpiritum: mementote &c. Quoniam ſi-
cut Ioſeph fuit vẽditus à fratribus viginti de
nariis: ita & Chriſtus eſt vendendus à Iuda
diſcipulo ſuo triginta argenteis. Et ſicut Io-
ſeph fuit poſitus in carceribus: ita Chriſtus
in ſepulcro, & ſicut Ioſeph abſtractus à car-
cere interpretatus eſt ſomniũ Pharaonis: ita
Chrs poſt reſurrectionẽ interpretatꝰ ex apo
ſtolis ſenſum ſcripturarum. vt patet Luc. vlt.
Et ſicut Ioſeph liberauit Aegyptum à fame
corporali ex ſua prudẽtia: ita Chriſtus libe-
rauit genus humanum à morte, & fame ſpi-
rituali per legem euangelicam & ſacramen-
ta eccleſiaſtica. Et ſicut rex Pharao exaltauit
Ioſeph poſt exitum carceris ſup totum Aegy- D
ptum, & oẽs principes, & magnates: ita Deꝰ
pater exaltauit filium ſuum poſt reſurrectio
nem & aſcenſionem ſuper angelos, & homi-
nes: & data eſt ei poteſtas in cęlo & in terra.
Et ſicut Ioſeph introduxit patrem ſuum Ia-
cob & fratres ſuos in Aegyptũ: vbi erat abũ-
dantia frumenti &c. ita Chriſtus introduxit
fratres ſuos apoſtolos in fertilitatem ſcriptu
rarum, & ſacramentorum eccleſiæ: in qua ſu
mus accolæ, & peregrini. Et ſicut Ioſeph ſi-
ue Deus auxit populum ſuum in Aegypto:
& firmauit eum ſuper inimicos eius Aegy-
ptios: ita Chriſtus auxit populum ſum chri
ſtianum, & fideles ſuos, & firmauit ſuper
inimicos eius Iudæos & cæteros infideles.
Omnia ergo ſupradicta myſteria de Chri-
ſto, & eccleſia præuidens Dauid in ſpiritu ad
ducit myſterium Ioſeph in figura.

Conuertit cor eorum vt odirent populum E
eius: & dolum facerent in ſeruos eius.

*Miſit Moyſem ſeruum ſuum: Aaron quem
elegit ipſum.*

*Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum et pro
digiorum in terra Cam:*

Hic memorat mirabilia beneficia collata
Moyſi & populo Iſrael pp fidẽ eorũ. & me-
morat punitionẽ, & afflictiones Pharaonis,
& Aegyptiorum ppter ĩfidelitatem, & duri
tiam eorum, & primo aſſingat cauſam. Nam
vt patet Exo. 1. videtes Aegyptii filios Iſrael
in tàm magnum numerum creuiſſe: & in bo
nis temporalibus abundaſſe: moti inuidia co
gitauerũt eos debilitate, & dura opera, & ve
ctigalia eis imponere. & pcepit rex obſtetri-
cibus vt maſculos ſtrãgularẽt &c. Et hęc eſt
cauſa quare filii Iſrael clamauerũt ad dñm.
Vnde dñs miſit Moyſem & Aaron ad liberã F
dum eos. Ideo ait Dauid. Dñs conuertit cor
eorum. ſ. Aegyptiorum: vt odirent populum
ſuum. ſ. Iſrael inuidẽtia fraternæ caritatis, &
proſperitatis, & dolum facerent in ſeruos e-
ius, dura onera, & labores in luto, & laterib.
imponendo: & dolum de pueris ſtrangulan
dis machinado. & dicit. Conuertit cor eorũ.
non ꝙ Deus impelleret eos ad malum agen
dum: cum non ſit autor malorum. ſed quia
permiſit cor eorum peruerti: vt odirent po-
pulum eius dimittendo eos in ſua malitia &
duritia: non largiendo gratiam propter pec
cata eorum pręcedẽtia: quia peccatum, quod
per pœnitẽtiam non deletur: mox per ſui põ
dus in aliud trahit. Et ſic filii Iſrael habue-
runt

A runt cauſam clamandi ad dñm. & tunc Deus cõpaſſus illi populo miſit Moyſen ſeruũ ſuũ apparens ei in rubo, & miſit cum eo ipſum Aaron, quem elegit in ſocium ad loquẽdum ante Pharaonem. vt patet Exod. 3. Et poſuit in eis dominus verba ſignorũ ſuorum eos in formando quomodo loquerentur ante Pharaonem. in quibus verbis, & virga erat virtus faciendi ſigna, & prodigia. Et dicuntur ſigna inquantùm ſignificabant virtutem, & potentiam Dei, & ideo dixerunt Magi Pharaoni: Digitus Dei eſt hic. Et dicuntur prodigia inquantùm aliud futurum protendebant, & portendebant. Nam illæ decem plagæ ſignificabant decem damna, quæ patitur hodie populus Iudaicus propter peccatum infidelitatis: vt ſupra dictum eſt pſ. 77. Et dicitur Aegyptus terra Cam: eò quòd Meſraim filius

B Cam populauit Aegyptum.

Miſit tenebras & obſcurauit: & non exacerbauit ſermones ſuos.

Conuertit aquas eorum in ſanguinem: & occidit piſces eorum.

Et dedit terra eorum ranas: in penetralibus regum ipſorum.

Dixit: & venit cynomya et cyniſes: in omnibus finibus eorum.

Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipſorum.

Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum.

Dixit & venit locuſta & brucus: cuius non erat numerus.

Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum.

Et percuſſit omne primogenitum in terra eo

C *rum: primitias omnis laboris eorum.*

Et eduxit eos cum argento et auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.

Letata eſt Aegyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Expandit nubem in protectionem eorum: et ignem, vt luceret eis per noctem.

Hic incipit enumerare ſigna, & prodigia, q̃ fecit dominus per Moyſem: ſed nõ eodem ordine, quo facta ſunt. Vnde primò ponit nonam plagam, quãdo miſit tenebras per totã Aegyptum Exod. 10. ideo ait. Miſit dominus per Moyſen in virtutem Dei tenebras & obſcurauit totam Aegyptum: & Deus vel Moyſes non exacerbauit ſermones ſuos. Nam ſemper cum benignitate exhortabatur, & loquebatur Pharaoni vt dimitteret populũ. Et cũ Pharao ceſſabat à malitia, & p̃nitebat: pariter ceſſabat plaga. Et ſic ſermones Moyſi cũ dulcedine procedebant. In ſecundo loco ponit primam plagam: cum dicit. Conuertit aquas eorum in ſanguinem, ne poſſent bibere de aqua Nili: & occidit piſces eorum. In tertio loco ponit plagam ſecundam: quando dedit ranas in terra eorum in tanta quantitate, quòd penetrabant totum regnum ipſorum exeuntes ab aquis. In quarto loco ponit quartam plagam, quæ fuit muſca canina. Nam dixit Moyſes in virtute Dei: vel Deus dixit. i. præcepit, & venit cynomya. Venit etiam cyniſes: quæ fuit tertia plaga in omnibus finibus eorum. Poſuit etiam pluuias eorum grã D dinem: quæ fuit ſeptima plaga, quando venit grãdo mixta cum igne. ſ. fulminibus, & coruſcationibus. Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas: & contriuit omne lignum, idest E omnes arbores finium eorum. Et dixit etiam & præcepit: & venit locuſta, & brucus, quæ fuit ſexta plaga, quæ quidem locuſta, & brucus corroſerunt quod remanſerat. Vltimo ponit decimam plagam: cum dicit. Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum. & primitias omnis laboris eorum tàm hominum, quàm beſtiarum, & pecudum. Et ſequitur. Et eduxit eos Moyſes cum argento, & auro q̃d mutuo acceperant à vicinis ex præcepto domini. Et non erat aliquis infirmus in tribubus eorum. Nam cũ angelus domini percuſſiſſet omnia primogenita Aegypti ab homine vſque ad pecus. ſoli filii Iſrael fuerunt immunes: eò quòd vnxerant limina & poſtes ſanguine agni: vt patet Exod. 12. Et ſic ſalui facti ſunt filii Iſrael ab illa plaga, & infirmi- F tate. & ſic lætata eſt Aegyptus, & totus populus in profectione, & receſſu eorum. ſ. filiorũ Iſrael: quia incubuerat timor ſuper Aegyptios ex morte primogenitorum. Et tunc Deus expandit nubem in protectionem eorum: & etiam expandit ignem, vt luceret eis per noctem. Nam nubes ducebat eos in die, & columna ignis per noctem. Exod. 13. Et hoc fuit primum & maximum beneficium poſt exitum de Aegypto quantum ad continuum ducatum. Sed hic quæritur vtrum filii Iſrael peccauerint, & commiſerint furtum, & mendacium aſportando ſecum vaſa argẽtea, & aurea, quæ mutuo acceperãt ab Aegyptiis: cum ſit contra illud præceptum. Non furtum facies. Ad hoc reſpondent communiter doctores, q̃ ille met Deus qui dixit: Nõ

furtum

A furtũ facies generaliter: ille idem dixit tunc
ſpecialiter, vt filii Iſrael acciperent mutuò
illa vaſa, & portarent ſecum. Ideo nõ egerũt
cõtra voluntatem Dei, imo impleuerũt Dei
voluntatem, qui eſt dominus auri, & argẽti
& omnium creaturarum. Ideo filii Iſrael nõ
fecerunt contra præceptum Dei, qui eſt con-
ditor legis: nec facta fuit iniuria Aegyptiis:
eò quod erãt debitores filiis Iſrael, quos per
longa tẽpora violenter oppreſſerant, & abſ-
que mercede ab eis ſeruitia acceperant: ideo
Deus voluit, vt in ſolutionem, & ſtipendiũ
ſuorũ laborum acciperent filii Iſrael illa va-
ſa argentea, &ru, ca. Sed addit Auguſt. quod
Deus nõ ſine cauſa illud præcepit. Nã quia
Aegyptii abutebantur auro, & argento fa-
ciendo ex eis Deos aureos, & argenteos, &
vaſa, & cętera vtenſilia ad vſum ſacrificiorũ
B falſorũ Deorum: ideo Deus voluit, vt aufer-
retur ab Aegyptiis aurum, & argentũ, vt fi-
lii Iſrael commutarent illa vaſa aurea in me
liorem vſum, ſcilicet ad ornatum tabernacu
li, & ad cultum veri Dei, quia ex illa copia
auri, & argenti obtulit vnuſquiſque pro va-
ſis, & vtenſilibus frabricandis ad cultum veri
Dei, vt patet Exo. 25. & 28. Item addit Augu
ſtinus, quod illud factum eſt in figura, & ad
doctrinam noſtrã. Nam abſque peccato nos
accepimus à philoſophis gentiũ ſcientias ma
tematicas, & naturalẽ, & moralem philoſo-
phiã, & complures morales doctrinas, appli
cãdo, & conuertendo eas in meliores vſus. ſ.
vt ancillent, & ſeruiant noſtræ ſacræ teolo-
giæ: de quibus ait Salomon Prouerb. 9. quod
ſapientia vocauit ancillas ſuas ad artem &c.

Petierunt & venit Coturnix: & pane cœli
C *ſaturauit eos.*

Dirupit petram & fluxerunt aqua: abierũt
in ſicco flumina.

Secundum beneficium fuit, quia petie-
runt carnes, & cibum, & venit coturnix,
& pane cœli ſaturauit eos ſcilicet manna de
cœlo miſſo, & durauit per quadraginta an-
nos vſque ad terram promiſſionis. Exod. 15.
& Numeri. 20. Tertium beneficium fuit: quã
do dirupuit petram, & fluxerunt aquæ, & in
ſicco abierunt, & emanarunt flumina: qua-
re Deus non defecit eis in ducatu, nec in ci-
bo nec in potu.

Quoniã memor fuit verbi ſancti ſui: quod
habuit ad Abraham puerum ſuum.

Et eduxit popolum ſuum in exultatione: &
electos ſuos in lætitia.

Et dedit illis regiones gentium: & labores D
populorum poſſederunt.

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem
eius requirant.

Et hæc omnia non fecit Deus in meritis
eorum, cum eſſent rebelles: ſed, vt impleret
quod promiſit ad Abraham puerum, & verũ
& fidelem famulum ſuum, cui promiſit illã
terrã ꝓ ſemine ſuo. Et ſic Moyſes ſiue Deus
per Moyſen eduxit populum ſuum, cũ exul-
tatione, & electos ſuos cũ lætitia, & victoria
contra Amalechitas, & Seon regem Amor-
reorũ, & Og regem Baſan, & per Ioſue de-
dit eis regiones gentium ſcilicet à Dan vſq;
Berſabee, & labores populorum gentiliũ poſ
ſederunt illis expulſis, & ſubiectis. Et cauſa
quare Deus eduxit eos de Aegypto, & de-
dit eis illã terrã: fuit, vt libere poſſent cuſto- E
dire legem Dei, & iuſtificationes in illa lege
contentas quò ad iudicialia, & cerimonialia,
& moralia, & legẽ eius exquirãt quò ad miſte
ria in lege cauſa, & cõtẽta de Meſſia futuro.

Seczinda expoſitio vltima partis pſalmi.

Sed quia Dauid fecit hunc pſal. non ſolũ
propter literã, ſed principaliter in ꝓphe
tia propter miſteria Chriſti, & eccleſiæ in prę
dicta litera clauſa, & ſignificata, vt in vlti-
mo verſiculo ait. Vt legem eius exquirant.
Tenebantur enim Iudæi exquirere in lege
miſteria Chriſti: in cuius fide ſaluabantur.
Ideo videndus eſt ſenſus ꝓpheticus: & alle-
goricus huius vltimæ partis. Vnde notandũ,
qđ per Moyſen ſignificatur regnũ Chriſti,
& per Aaron ſacerdotium. Per hoc ſignifica F
batur quod Chriſtus rex., & ſacerdos erat
mittendus ad liberandũ genus humanum,
& ſic cum totum genus humanum eſſet affli
ctum in ſeruitute peccati, & in poteſtate dia
boli: Chriſtus rex, & ſacerdos, & legifer ip-
ſum per mortem, & paſſionem, & reſurectio
nem à tenebris, & ſeruitute liberauit. Item
cum ſpecialiter populus Iſrael eſſet ſub iu-
go legis, & omnes patriarchæ, & prophetæ
clamaſſent ad dominum, vt patet per totum
diſcurſum veteris teſtamenti: tũc venit Chri
ſtus miſſus à patre, & prædicauit per totam
Iudæam, & Galilæam: exhortando populũ
vt exiret à iugo legis, & veniret ad eccleſiã
ad offerendum verum ſacrificium, & mo-
nuit principes ſacerdotum, & Phariſæos:
vt dimitterent populum exire à iugo le-
gis.

A gis. At illi prohibuerunt: nec voluerunt cre-
dere prædicationi, & miraculis Chriſti: ſed,
ipſum occiderunt, & crucifixerunt. Sed Chri
ſtus poſt reſurrectionem primò abſtraxit ſan
ctos patres de poteſtate diaboli, & à tenebris
inferni. Poſtea eduxit populum ſuum. ſ. apo-
ſtolos, & diſcipulos de populo Iudęorũ: qui
fuit primus populus Chriſti, & eccleſiæ per
Chriſtum abſtractus de tenebris ignorantię,
& peccatorum, & iugo legis. Etiam eſt aduer
tẽdum, quod ſicut Moyſes intulit decem plagas
Aegyptiis nolentibus dimittere populũ: Ita
Chriſtus intulit, & reliquit decẽ maledictio-
nes Scribis, & Phariſæis, & Iudæis, qui nolue
runt dimittere populum à iugo legis, & pec
cati: imo oppreſſerunt apoſtolos, & diſcipu-
los, & perſecuti ſunt Chriſtum, & primitiuã
eccleſiam. Quas quidem maledictiones enu-
B merat Chriſtus Mat. 23. cum dicit. Ve vobis
Scribæ, & Phariſæi hypocritę: qui clauditis
regnũ cœlorum ante homines: vos enim nõ
intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Nam
ſicut Pharao, & eius principes prohibuerãt fi
lios Iſrael, ne exirent de captiuitate, & intra-
rent in terrã promiſſionis: ita Scribę, & Pha-
riſæi prohibuerũt illum populum ne exiret
à iugo legis. Et etiam Rabini prohibent Iu-
dæos modernos ne exeant à tenebris, & iugo
legis, & peccati ne veniãt ad eccleſiam, & lu
men fidei: & ſic claudunt eis cœlũ, & nec ip-
ſi intrant, nec permittunt alios intrare: & ipſi
ductores cęcorum ſimul cum cęcis omnes in
foueam inferni cadunt. Et ideo Chriſtus dat
eis decẽ maledictiones: vnde octies dicit eis:
Væ vobis: quæ intelliguntur per octo male-
dictiones, & addit nonã: cũ dicit. Ecce relin-
quetur domus veſtra deſerta. Et ſubdit deci-
C mam: cum ait. Amen dico vobis: quia nõ me
videbitis donec dicatis. Benedictus, qui ve-
nit &c. Omnes iſtæ decẽ maledictiones illa-
tæ Iudæis fuerunt figuratę per decem plagas
illatas Aegyptiis. Nam illas, & eaſdem patiũ
tur hodie Iudæi non ſolum ſpiritualiter: ſed
etiam temporaliter. Nam ſicut Moyſes cõuer
tit aquas Aegyptiorũ in ſanguinem, ita Xp̃s
conuertit aquas, & ſacramẽta, & cerimonias
Iudæorum in ſanguinem. Nam ſacramenta
veteris legis. ſ. circuncilio &c. quæ ante erant
eis ſalubria: nunc ſunt eis mortifera, & noci-
ua, & bibunt ſanguinem; & peccatum. Item
miſit eis Chriſtus ranas. Nam ſicut ranæ in
aquis cœnoſis; & putidis cerimoniarũ inuo-
lutæ ſemper murmurant contra Chriſtum;
& cõquerũtur: quia eiecit eos à ſedibus ſuis. D
& expulſi extra aquas mundas veræ ſapien
tiæ: ſemper voluuntur in luto literæ ignoran
tes ſenſum ſpiritualem, & tali aqua cœnoſa
potãtur. Item etiam Chriſtus reliquit eis cy
nomiam, & cyniphes: quę eos ſpirituales pũ
gunt: vt patet pſal. 77. Item intulit eis locu-
ſtam, & brucum corrodentes arborẽ, & ficul
neam ſynagogæ quæ arida nullum facit fru
ctum vt patet Mat. 22. cum Chriſtus maledi
xit ficulneæ: quæ continuò aruit: per quam
ſignificata eſt ſynagoga. Item miſit eis ignẽ,
& grandinem quando venit Titus, & Roma
ni: & interfecerunt decies centena millia eo-
rum, & totidem captiuos duxerunt, & ciuita
tem, & regnum eorum totaliter deleuerunt.
Item interfecit primogenita eorum cum ani
mas eorum in mortem perpetuam deſtina-
uit: cum dixit. Amen dico vobis, quia nõ me
videbitis &c. vbi priuat eos diuina viſione. E
Ex quo patet quòd totidem plagas, & male
dictiones patiuntur hodie Iudæi: quot paſſi
ſunt Aegiptii. Ideo prudens lector aduer-
tat, & ſciat adaptare illas decem plagas illis
decem maledictionibus, quas Chriſtus intu-
lit Iudæis. Matt. 23. Quoniam illæ figuræ
fuerunt iſtarum, quas hodie Iudæi patiun-
tur. Item ſicut Deus tunc in exitu Aegypti
dedit populo ſuo tria adiumenta pro itine-
re: ita Chriſtus quando liberauit populum
ſuum chriſtianum a iugo legis, & peccati,
contulit tria adiumenta, & auxilia neceſſa
ria nobis in hac vita, & peregrinatione vſ-
quequò perueniamus ad terrã viuẽtium no-
bis promiſſam. Nam Deus præcepit filiis
Iſrael vt vniuſquiſque acciperet mutuo à vi
cinis ſuis aurum, & argentum, & ſupellecti-
lia, & ita ſpoliauerũt Aegyptios, & detule- F
runt ſecum omnia illa bona, Aegyptiis expo
liatis, & vacuis remanentibus. Ita pariter di
ſcipuli, & apoſtoli, & omnes fideles accepe-
runt à Iudæis aurum, & argentum mutuo. ſ.
legem euangelicam, & doctrinã apoſtolicã
quæ latebat in ſcriptura vet. teſt. Nam ſicut
teſaurus latet abſcõditus in agro: ita articuli
fidei, & tota lex euãgelica, & eccleſiaſtica ſa
cramenta latebant in veteri teſtamento, &
ſcriptura legis, & prophetarũ. Et nunc teſau
rum abſtraxerũt apoſtoli, & fideles à veteri
teſtamẽto, Iudæis expoliatis, & vacuis rema
nentibus cum ſola ſuperficie literæ: & paleis
cerimoniarum, & nos accepimus fructũ, &
granum, & verum teſaurum abſcõditum in
agro:

A agro: vt patet Mat. 13. Hūc profectò teſaurū non habuerūt apoſtoli ab Aethiopibus: nec Scythis: nec gentilibus: ſed à Iudæis vicinis eorū, & à lege eis per Moyſen promulgata: ideo nullam habent excuſationem. Deduxit ergo Christus populum ſuum christianū de iugo legis, & tenebris peccati, & ignorantiæ cum argento, & auro. ſ. cum lege euangelica, & doctrina apoſtolica a veteri teſtamento excerpta, & collecta: miātiūm, ꝙ in tribubus eorum, ſ. fidelium christianorum nullus fuit infirmus: quia medela ſacramentorum ſanati ſunt per Christum, Iudæis manentibus afflictis cū prædictis decem plagis, & maledictionibus. Secundum adiumentū, quod Deus cōtulit illi populo fuit: qñ expandit ſuper eos nubē: vt protegeret eos per diem, & columnā ignis, vt præcederet, & luceret eis per noctē.
B Ita pariter Xps reliquit populo ſuo Christiano columnā articulorum fidei: vt luceat nobis per noctem huius mundi: in cuius lumine ducimur in vitam ęternā, & expādit nobis nubem ſuæ caritatis per diem gratiæ in quo ſumus: vt nos protegat ab imbribus, & ardoribus tentationum. Vnde per noctem pōt intelligi ſcriptura veteris teſtamenti, in qua per lumē fidei videmus myſteria Christi, & eccleſiæ ibi clauſa, & ambulamus per ſcripturam vet. teſt. ducatu luminis fidei, & nō offendimus in lapidem ſcādali, & offenſionis. Per diem autem intelligitur ſtatus gratiæ: in quo indigemus protectione nubis deſuper extenſæ ad conuerſationem gratiæ, & defenſionē contra imbres peccatorum, & perſecutorum eccleſiæ. Hac nube fuerūt protecti martyres & armati, quando contemnentes minas prin-
C cipum nō timebant tormenta nec exitia nec carceres &c. Et ideo in hac peregrinatione ſē per præcedit, & ducit nos colūna luminis fidei, & protegit nos nubes caritatis Christi vſque ad portum ſalutis. Tertium adiumentū fuit: qñ Deus dedit illi populo carnes, & panem cœli. ſ. manna, quod durauit vſque ad introitum terræ promiſſionis in cibū, & percuſſit petram, & dedit eis aquam in potū. Ita pariter Christus dedit, & dimiſit populo ſuo christiano ſacramentū eucariſtiæ: in quo mā ducant fideles veram carnem Christi ſub forma panis: qui de cœlo deſcendit. Itaque dicitur vera caro, & verus panis non materialis ſicut ante erat ſub illis accidentibus: ſed verus panis angelorum: qui de cœlo deſcendit: cuius fruitione angeli, & oēs beati reficiuntur, & felicitantur. Et iſte cibus, & panis dici-
D tur viaticus: quia eſt neceſſarius in hac vita, & peregrinatione vſquequò perueniamus ad terram viuentium. Nam licet tunc comedamus eundem panem per fruitionem, & gloriam: tamen non eodem modo, ſicut nunc cōmedimus ſacramentaliter, & per gratiā, & iō prophetice, & figuraliter ait Dauid in hoc pſa. Petierunt, & venit coturnix figuratiua Xpi per carnem: & pane cœli ſaturauit eos. ſ. manna de cœlo miſſo figuratiuo ſacramenti eucariſtiæ ſub forma panis, & ſic Christus vero pane cœli ſaturauit eos. ſ. populum ſuum chriſtianum. Item ſicut Moyſes percuſſit petrā, & dirupit, & fluxerūt aquę, & bibit populus: ita Christus percuſſit petram ſui corporis, ſupra quā fundatur eccleſia, & exiuit ſanguis in precium noſtrum, & aqua in remiſſionem
E peccatorum, & refrigeriū, & potum ſpiritualem: vnde ſumpſerunt virtutem omnia ſacramenta ad medelā peccatorum, & refrigeriū noſtrum. Et ideo dicit Dirupit. ſ. petram ſui lateris, & pedum, & manuum, & flumina ſuę virtutis, & ſapientiæ abierunt in ſicco, idest per animas noſtras, quę ante erāt ſiccę, & aridę ſine humore fidei, & gratię. Quoniam memor fuit: quaſi dicat, ꝙ tunc impleta fuit promiſſio facta ipſi Abrahę. ſ. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Gen. 22. Et tibi dabo terram &c. Gen. 17. &c. Et Christus deduxit populum ſuum. ſ. patres de limbo inferni cum lætitia, & exultatione in cœlum, & etiam deduxit apoſtolos, & diſcipulos, & omnes fideles de iugo legis, & peccati: liberādo eos à captiuitate diaboli: cum exultatione, & victoria reſurrectionis. & electos ſuos. ſ. ſanctos patres de limbo cum lætitia in cœlo col-
F locando. Et dedit illis. ſ. apoſtolis, & christianis regiones gentium: quia omnia regna gentium ſubiecerunt iugo Christi, & labores eorum poſſederunt. Nam eccleſia non ſolū poſſidet ſpiritualiter omnia regna christianorū: ſed etiam temporaliter poſſidet multas ciuitates, & caſtra per donationem magni Conſtantini: qui eccleſiam dotauit de totā Italia &c. Et hoc dominium, & poſſeſſionem, & libertatem dedit Christus fidelibus ſuis: vt cuſtodiant iuſtificationes eius. i. legem iuſtificantem: quia ſola lex euangelica iuſtificat, & ſic operando in ea iuſtificantur. Et ſubdit. Et legem eius exquirant. idest in ea mediten tur, & contemplentur Deo ergo moret. ſ. vt contemplemur, & exquiramus in lege viam ſalu-

A aquam, & cibum: & tentauerunt dominum: dicentes. Si eſt Deus in nobis &c. Et tamen Deus dedit eis carnes in abundantia per mẽſem integrum: & mãna ad manducandum. ideo dicit. Citò fecerunt: ideſt in breui crediderunt quod dictum eſt: imo in breui obliti ſunt operum eius mirabilium: & non ſuſtinuerunt patienter conſilium, & promiſſum eius: ſed concupierunt indiſcrete concupiſcentiam in deſerto Raphadi petendo carnes, & tentauerunt Deum in loco inaquoſo ad petram Oreb, dicentes. Si eſt Deus in nobis &c. ideo dictæ ſunt aquæ tentationis, & tamen Deus dedit, & impleuit eis petitionẽ ipſorum: & miſit ſaturitatem in animas eorum ex abundantia carnium coturnicum: & aquæ de petra Oreb.

Et irritauerunt Moiſen in caſtris: Aaron B *ſanctum domini.*

Aperta eſt terra, & deglutiuit Datan: & operuit ſuper congregationem Abiron.

Et exarſit ignis in ſinagoga eorum: flamma combuſſit peccatores.

Hic confitetur, & memorat tertium peccatum, quod fuit ambitionis, & inuidiæ: quando Core, & Datan, & Abiron voluerunt ſibi vendicare ſummum ſacerdotium: & mouerũt ſeditionem contra Moyſen, & Aaron, vt patet Numeri 16. Vnde dicit. Et irritauerũt: ideſt contempſerunt: & ad iram prouocauerũt Moyſen in caſtris: & Aaron ſanctum domini: ideſt in ſacerdotem ordinatum, & ſanctificatum à Deo. Sed ex ſententia Dei aperta eſt terra, & deglutiuit Datan: & operuit, & fuit ſuper congregationem, & coniurationem, & conuenticulum Abiron: & ſic abſor- C buit eos. Et exarſit ignis in ſignagoga, & congregatione malipolij eorum. Et flãma occidit 250. viros peccatores præſumentes offerre incenſum cum turibulis, cum eſſent peccatores & indigni, & non à Deo electi. Et tamen Deus pepercit filijs Core, qui non conſenſerunt. vnde factum eſt grande miraculum: vt cum omnes eſſent in eodem loco: tamen iſti ſunt liberati, & manſerunt in facie terræ: quando aperta fuit terra: & tamen Core, & Datan, & Abiron cum ſequacibus fuerunt abſorpti. vt patet Numeri 16. &c.

Et fecerunt vitulum in Oreb: & adorauerunt ſculptile.

Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Obliti ſunt Deum qui ſaluauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto: mirabilia in terra Chã: D *terribilia in mari rubro.*

Et dixit vt diſperderet eos: ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in cõfractione in cõſpectu eius.

Vt auerteret iram eius ne diſperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem.

Non crediderunt verbo eius: & murmurauerunt in tabernaculis ſuis: non exaudierunt vocem domini.

Et eleuauit manum ſuam ſuper eos: vt proſterneret eos in deſerto.

Et vt deijceret ſemen eorum in nationibus, & diſpergeret eos in regionibus.

Hic confitetur, & memorat quartum peccatum, quod fuit idololatriæ, qñ adorarunt, & fecerunt vitulum conflatilem. Vnde dicit. Et fecerũt idolum, & vitulum in Oreb, ideſt propè monte Sinai: cuius pars dicitur Oreb: & adorauerunt ſculptile, ſcilicet vitulũ conflatilẽ: vt patet Exod 32. Et mutauerunt gloriam ſuam, ideſt gloriam, & latriã Deo debitam in ſimilitudinem, & imaginem vituli comedentis fœnum: attribuentes gloriã, & honorẽ vni beſtiæ mutę. Et ſic obliti ſunt Deũ qui ſaluauit eos ab Aegyptijs liberando. quã do fecit magna miracula in Aegypto, & mirabilia in terra Cã: & terribilia portẽta: & terribilem ſtragẽ Aegyptiorum in mari rubro, deducendo aquas maris ſuper eos. Et tũc filij Iſrael poſt tot miracula, & beneficia fuerunt ingrati, & infideles adorantes vitulũ. & ideo Deus dixit. i. decreuit, & cõminatus eſt vt diſperderet eos: cum dixit. Dimitte me vt iraſcatur furor meus ſuper eos &c. niſi Moyſes electus eius obſtitiſſet, & ſupplicaſet in confractione, & contritione cordis in conſpectu eius, vt auerteret iram ſuam: & Deus pepercit eis, occiſis 24. millibus. Et pro nihilo Hic incipit verſus in tranſlatione Hieronymi, & eſt quintũ peccatum quod fuit rebellionis, & diffidentiæ, quando voluerunt cõſtituere ſibi ducem, qui reduceret eos in Aegyptum: niſi Caleph, & Ioſue obſtitiſſent, vt patet Numeri 14. Vnde data eſt eis ſententia: vt nullus eorum qui egreſſi ſunt de Aegypto à 20. annis, & ſupra intrare terrã promiſſionis pręter Caleph, & Ioſue, ſed cadauera eorum iacerent in deſerto. Ideo ait. Quia ſupple contempſerunt, & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem promiſſam Abrahę, & Iſaac, & Iacob, & non crediderunt verbo eius: nec promiſſioni, & murmurauerunt in tabernaculis ſuis cum dixerunt. Vtinam pereamus,

&non

A & nõ inducat nos dominus in terram illam,
ne cadamus gladio, & vxores ac liberi noſtri
ducantur captiui, & non audierunt vocẽ do-
mini de promiſſione facta. Et ideo dominus
eleuauit manum, & ſententiã ſuã, vt proſter
neret eos in deſerto, & vt deiiceret ſemen eo-
rũ in nationibus, & diſpergeret eos in regio-
nibus diuerſarũ gentiũ: ſed adhuc præcibus
Moyſi fuit placatus, & noluit eos totaliter de-
lere: ſed prorogauit eos: vt vagarentur per
deſertum vſque ad quadrageſimum annum.

Et initiati ſunt Beelſegor: & comederunt ſacrificia mortuorum.

Et irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis: & multiplicata eſt in eis ruina.

Et ſtetit Finees et placuit: et ceſſauit quaſſatio.

Et reputatum eſt ei ad iuſtitiam: in generatione & generationem vſque in ſempiternum.

Hic confitetur, & memorat ſextum pecca-
B tum, quod fuit idololatriæ, & luxuriæ: cũ ad
conſilium Balaam ipſe Balach rex Moabita-
rum obtulit filiis Iſrael puellas pulcras; cum
quibus fornicati ſunt: quæ eos deduxerũt ad
adorandum Beelſegor: vnde ſecuta eſt in eis
plaga magna, vt patet Numeri. 25. vnde di-
cit. Et initiati ſunt, i. ſacrificauerunt, & colue-
runt Beelſegor i. idolum Beel: qui adorabã-
tur in monte Fegor tanquam Deus Moabi-
tarum: & comederunt ſacrificia animalium
mortuorum illi idolo immolatorum. Et ſic
irritauerunt ipſum Deum in adinuentioni-
bus. i. voluntariis ſceleribus ſuis, & ideo mul-
tiplicata eſt in eis ruina, & plaga magna: quo
niam occiſi ſunt. 24. millia. Et finees ſtetit. i.
ſceleri eorum reſtitit cum trãsfixit Zambri
coeuntem cum muliere Medianite. Et ideo
C reputatum eſt ei ad iuſtitiam in generatione,
& generationẽ vſq; in ſempiternum, ex quo
meruit ſucceſſionem ſacerdotii: qui quidem
actus memorabitur in æternum.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus eſt Moyſes propter eos: quia exacerbauerunt ſpiritum eius.

Et diſtinxit in labiis ſuis: non diſperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.

Et commixti ſunt inter gentes: & didicerunt opera eorum: & ſeruierunt ſculptilibus eorum: & factum eſt illis in ſcandalum.

Et ĩmolauerũt filios ſuos: et filias ſuas demoniis.

Et effuderunt ſanguinem innocentem: ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum: quas ſacrificauerunt ſculptilibus Canaan.

Et interfecta eſt terra in ſanguinibus: & contaminata eſt in operibus eorum: & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis. D

Et iratus eſt furore dominus in populum ſuum: & abominatus eſt hæreditatem ſuam.

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati ſunt eorum qui oderunt eos.

Hic confitetur, & memorat ſeptimum pec
catum quod fuit murmurationis, & infidelita-
tis, quãdo mouerunt ſeditiones contra Moy-
ſen in Cades propter defectũ aquæ. Vnde do
mino præcipiente Moyſes percuſſit petrã vir
ga, & dedit eis aquã, vt patet Numeri. 20. ideo
ait. Et irritauerunt eũ ad aquas contradictio-
nis in deſerto Cades, & vexatus eſt Moyſes
propter eos: quia exacerbauerunt, & amarica
uerunt ſpiritum eius in murmere ſuo. Et ideo
diſtinxit labiis ſuis: cum dixit. Nõ ex hac pe-
tra poterimus vobis aquam eliceres vnde ex
locutione potuerunt conicere, ꝙ hæſitabat. E
Et ideo ab ingreſſu terræ promiſſionis fuit ex
cluſus vterq;. ſ. Moyſes, & Aaron. Non diſper
diderunt. Hic incipit verſus in tranſlatione
Hieronymi: vbi confitetur, & memoratur de
cimum peccatum: quod fuit rebellionis ſiue
inobedientiæ: eò ꝙ non impleuerant præce-
ptum domini: qui mãdauerat eis, vt eiicerẽt,
& interficerent omnes Cananeos in terra pro
miſſionis: imo eos reliquerũt, & propter aua
ritiam tributarios fecerunt. Vnde euenerunt
eis omnia mala: quia didicerunt opera, & ſu-
perſtitiones eorum, & mores, & ſic idolola-
triam frequenter commiſerunt: vnde fuerũt
frequenter afflicti, & ſeruituti dediti: ideo
ait. Non diſperdiderunt gentes Cananeorum
quas præcepit eiiciendas dominus illis. Nu-
meri. 33. Ideo commixti ſunt inter eos, & di
dicerunt opera eorum, & mores, & ſeruierũt F
ſculptilibus, & idolis eorũ. ſ. Baalim, & Aſta-
rot, & factum eſt illis in ſcandalum. Nam cõ
mixtio eorum inter gentes fecit eos cadere
in idololatriam, & ſuperſtitiones eorum. Vn
de immolauerunt filios, & filias demoniis ad
modum Cananeorum, & ſic effuderunt ſan-
guinem innocentem filiorum, & filiarũ quas
ſacrificauerunt ſculptilibus, & idolis Canaã.
Et interfecta, & contaminata, & polluta eſt
terra in ſanguinibus humanis, & nefandis ſa-
crificiis, & contaminata in operibus eorum
Deo odibilibus, & hoc quia fornicati ſunt for
nicatione ſpirituali cum diis alienis, eis latriã
tribuendo in adinuentionibus ſuis. i. ſpontè.
Et ſic iratus eſt furore dominus in populum
ſuum, i. contra populum ſuum, & abomina-

A nauigandum per hoc mare. Nã habet crucẽ Chriſtũ pro arbore:& fidẽ ꝓ anchora: & ſpẽ ꝓ temone:& caritatẽ pro vela:& eccleſiæ ſacramenta pro ſcuto. Et ideo licèt fluctuet tñ nũquàm ſubmergetur nec expugnabitur iſta nauicula Petri. Eſt ẽt illic in iſto mari huius mũdi iſte magnus Draco diabolus quem formaſti in principio ad illudendum,.i.vt illudatur ei à paruis,& humilibus per pœnitentiã & alia ſacramenta: ſicut illuditur draconi à piſcibus paruis fugientibus ad littora vadoſa. Iſte eſt ille magnus Behemot,& Leuiatam cuius fortitudinem,& naturam,& mores, & poteſtatem deſcribit Iob.40.& 41.c.cui nulla poteſtas creata valet cõparari. Sed Xp̃s illuſit ei qñ venit ad tentandũ eũ in deſerto: à quo diſceſſit confuſus,& victus: vt patet Matt.4. Iẽ Chriſtus illuſit ei parando ipſi hamum. nam eſt Leuiatam voluit mordere eſcam huma-
B nitatis Chriſti ſub qua latebat hamus diuinitatis:& ſic Chriſtus cepit Leuiatã hamo ſuo: & perforauit nares eius,& ligauit linguã eius: vt patet Iob.40 Et quotidie illudit Chriſtus ei per eccleſiæ ſacramenta nam licèt iſte Draco poſſederit hominẽ per magna tempora: tñ in vno momento perdit eum ſi homo recurrit ad pœnitentiã:& ſic illuditur ei. Omnia à te expectant dñe. Hic commendat diuinam prouidentiam,& omnipotentiam circa conſeruationem vitæ ſpũalis in ipſis fidelib. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ ſicut pater,& filius ſpirãt vitam corporalem in rebus per ſpiritum ſanctũ, qui ferebatur ſuper aquas vt dictum eſt: ita etiã ſpirant per eundem ſpiritũ ſanctum vitã ſpirituale & gratiã in angelis,& hominibus. & ſic omnia viuen-
C tia,& oĩa entia intãtùm viuunt,& habent vitã,& eſſe: inquãtùm Deus ſpirat vitam in eis, & ſi Deus retraheret ſuum influxum, omnia deficerent: Ita pariter omnes fideles,& iuſti intantùm viuunt ſpiritualiter, inquantùm pater,& filius inſpirant in eis gratiam per ſpiritũ ſanctum Et ſi Deus deſineret ſpirare gratiam ſubtrahẽdo, tũc oẽs ruerent in peccatũ & mortem. Et ideo ſicut omnia entia expectant à Deo vitam naturalem,& eſſe, ita omnes creaturę rõnales expectãt à Deo vitã ſpiritualem & gratiã. Ideo ꝓpheta cõuerſus ad Chriſtũ dicit. O Chriſte oĩa rationali expectant à te vt des eis eſcã ſpiritualem ſacramẽtorum,& gratiarũ in tpe opportuno, i. omnes fideles ve. teſt. expectãt à te: vt venias i carnem ad redimẽdum eos; & ædifices eccleſiã

D tuam:& des eis eſcam ſacramentorum ad refectionem ſpiritualem,& vitã gratificã in tẽpore aduentus tui. Et omnes fideles noui teſtamẽti expectant à te: vt cõtinue des eis eandem eſcam:& conſerues eos in ea: nam dãte, & largiente te iſtam eſcam illis: tunc ipſi colligent dona gratiæ: & te aperiente manum tuã omnia implebũtur bonitate. i. bonis ſpiritualibus. Sed per oppoſitum te auertente faciem tuæ largitatis,& retrahente manũ: tũc omnes turbabuntur,& deficient à vita ſpirituali.& ſic morientur,& reuertẽtur in puluerem ſuũ. i. in peccatũ:& cõtẽptis rebus,& bonis ſpiritualibus reuertentur ad terrena quæ occidunt animam. Et licèt tales homines ſint mortui ex peccato: tñ ſi tu emittis ſpm̃ tuum, & gratiam ſpiritus ſancti: tũc creabuntur nouiter per gratiam: & ſic renouabis faciem terrę. ſ. faciem animę. Hoc etiã dicit propheticè:
E Nã Chriſtus in triduo ſubtraxit gratiã ab apoſtolis.& ſic turbati omnes defecerũt & dubitauerũt in fide:& relicto Chriſto oẽs fugerunt. Et reuerſi ſunt in pulurẽ. i. ad opera terrena, quia pro maiori parte reuerſi ſunt ad artem piſcatoriã; vt patet Io.21. Sed in die pente. miſit eis ſpiritum ſanctũ,& recreati ſũt ad gratiam,& ſic fuit renouata facies eccleſię:& fortificata & confirmata. vnde Petrus qui deficiens in fide ad vocem vnius mulieris Chriſtum ante negauerat, poſt miſſionem huius ſpiritus i gratia renouatus & cõfortatus paratus fuit mori pro Chriſto. Et ſic etiam Chriſtus quotidie emittit ſpm̃ gratię in pctõres:& recreat,& renouat eos ad vitã ſpiritualem. Sit gloria domini in ſeculũ. Poſtquàm ſuperius explicauit omnia beneficia quæ recepimus à Deo in noſtra creatione, & eccleſiæ recreatio-
F ne: nunc in hac vltima parte agit gratias pro tantis beneficiis receptis. vnde ait: Sit gloria domini in ſeculum ideſt in æternum: Lætabitur. i. lætetur Deus in operibus ſuis quaſi dicat, ꝙ ſicut creauit,& recreauit nos: ita vos ſeruamus ipſi. Et tunc ipſe lætabitur in nobis: quia lætitia,& gaudium eſt Deo in iuſtificatione,& ſalute hominũ. qui quidẽ Chriſtus reſpicit. i. reſpexit terram per miſericordiã:& fecit eam tremere in die pente. & tetigit montes. i. apoſtolos mittendo eis ſpiritũ ſanctum in ſpiritu vehementi &c. Et tunc mõtes ſic illuminati fumigarunt legem euangelicam prædicando per totum orbem. Nãm tetigit apoſtolos igne ſancti ſpiritus:& ipſi fumigarũt, & fulminarunt euangelium omni

creaturæ

A creaturæ. Et ideo ſubdit. Cãtabo domino Ieſu Chriſto in tota vita mea in hac eccleſia celebrando diuina officia, & feſtiuitates in memoriã natiuitatis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aliorum beneficiorum. Et ſic pſalmũ.i. pſalmos, & laudes dicã Deo quamdiu ſum.i. quantùm vixero. Deficiant peccatores à terra.i. poſtquàm peccatores repudiãt gratiam, ſine qua anima non poteſt viuere: ideo deficiant à terra, & ab iſta eccleſia, ita vt nõ ſint: ſed moriantur in peccato ſuo. & non ſolũ peccatores, & infideles moriãtur quò ad animã: ſed etiam quò ad corpus: & ſic deficiant à terra ſicut mortui fuerunt, & trucidati crucifixores Chriſti, & tyranni, & omnes perſecutores eccleſiæ. Et conuerſus ad ſe dicit. O anima mea licèt iſti peccatores, & infideles nolunt laudare dominum nec Chriſtum recipere: tamen tu benedic domino Deo noſtro: à quo

B tot & tanta beneficia recepiſti per creationẽ, & quia dedit tibi gratiam, vt peruenires ad cognitionem veræ fidei.

Ex iſto pſalmo poſſunt recolligi viginti concluſiones. Quarum.

Prima concl. eſt. ꝙ ſicut Moyſes in principio Ge. non intendit ſcribere creationẽ mundi ſolum literaliter, ſed etiam prout illa creatio fuit figura recreationis eccleſię: ita pariter Dauid in hoc pſalmo intendit commendare diuinam ſapientiam, & prouidentiam non ſolum circa mundi creationem, ſed etiã circa eccleſiæ recreationem.

Secunda concl. ꝙ ſicut iſte mũdus ſenſibilis eſt creatus à Deo trino, & vno ad exẽplar illius mũdi idealis: ita totus, & q̃libet pars ſui retinet ſimilitudinem trinitatis: & ſic ſicut in

C diuinis eſt trinitas perſonarum: ita in mundo eſt trinitas naturarum: puta angelica natura: & cœleſtis: & elementaris &c.

Tertia concluſio. quòd ſicut Deus impreſſit in creaturis quandam ſimilitudinem trinitatis ſcilicet ſubſtantiam, virtutem, & operationem. Ita pariter Chriſtus in eccleſia ſua impreſſit triplicem characterem ad ſimilitudinem ſui ſcilicet characterem baptiſmalem, & confirmationis, & ordinis: & ita in quolibet fideli impreſſit fidem, & ſpem, & caritatem, ſicut in Chriſto eſt diuinitas, & anima, & corpus, qui humanitate Chriſtus indutus eſt ſicut veſtimento.

Quarta concluſio. ꝙ ſicut Deus in principio fundauit terram ſupra centrum mundi ne poſſit inclinari: ita Chriſtus fundauit eccleſiam ſupra petram fidei, & ſupra ſeipſum D qui eſt centrum, & fundamentum apoſtolorum & prophetarum: & ideo nũquàm totaliter cadet vſque in finem.

Quinta concluſio. ꝙ ſicut Deus in creatione eleuauit montes ad terminandum fluctus maris ne aquæ exeant ad cooperiendum terram: ita Chriſtus ſublimauit apoſtolos, & martyres ad reſiſtendum tyrannis. Et poſuit fidem, ſpem, & caritatem tanquàm murum & montes ad reſiſtendum, & repellendos incurſus perſecutorum.

Sexta concluſio. quòd ſicut Deus in principio diſpoſuit montes, & valles, vt ex radicibus, & latcribus montium decurrerent aquę per conualles, & flumina per campos ad potum animalium: Ita pariter Chriſtus taliter ordinauit eccleſiam: vt ex fontibus Chriſti exirent aquæ ſapientiæ ſalutaris, & diſcurrerent inter valles apoſtolorum ad campos populorum: vt inde bibant fideles. E

Septima concluſio. quòd ſicut Deus ordinauit, & prouidit de pluuia iſti mundo ſenſibili: vt attingeret ſummitates montium, & terram per omnes partes ad germinandum arbores, & fœnum, & herbam ad vitam animalium: & panem, & vinum, & oleum, ad vitam corporalem hominum: ita pariter Chriſtus pluit ſuper eccleſiam pluuiam ſacramentorum ad vitam ſpiritualem omnium fidelium.

Octaua concluſio. ꝙ ſicut nidus Herodii eſt refugium ſecurum, & dux omnibus auibus facientibus nidum, & habitaculum propè Herodium: ita pariter arbor crucis, in qua Chriſtus poſuit nidum ſuum in paſſione, eſt dux, & refugium ſecurum omnibus fidelibus ponentibus ſpem ſuam in cruce, & paſſione Chriſti. Et ſicut montes excelſi ſunt refugiũ ceruis: & petræ cauernoſæ erinaciis, & cuniculis: ita Chriſtus, & eccleſia eſt refugium omnibus contemplatiuis. & vulnera Chriſti, quæ ſunt cauernæ terræ: qui eſt Chriſtus, & duodecim articuli, in quibus fundatur eccleſia ſunt refugium omnibus ſimplicibus fidelibus. Oẽs ergo fideles vt ſaluentur refugiunt ad arborem crucis: & ad montem euangelicum: & ad petram articulorum: quæ ſũt tria refugia miſerorum. F

Nona concluſio. ꝙ ſicut luna per acceſſum & receſſum à ſole variatur in lumine, & variat quatuor tempora in quolibet menſe in his inferiorib. ita pariter eccleſia p. acceſſum &

A receſsũ ad Chriſtũ & receſſum variauit quatuor ſtatus. Hoc idem eſt dicendum de ſole ꝑ acceſſum, & receſſum ad polos: qui variat quatuor tempora in anno.

Decima concl. ꝙ ſicut ſol per ſuam præſentiam cauſat diẽ ſuper noſtrũ hemiſphærũ: ita Chriſtus per ſuum aduentum, & ortũ cauſauit diẽ gratiæ in eccleſia vſq; ad finẽ mũdi.

Vndecima cõclu. ꝙ ſicut dies artificialis à mane vſq, ad veſperã datus eſt ad laborãdũ pro vita naturali: ita ab aduentu Chriſti vſq; ad finem mundi. i. ad iudiciũ eſt dies conſtitutus ad laborãdũ in hac eccleſia. & in hoc die laborat homo myſticus ab Adam, & aduentu Chriſti vſq; ad iudicium. quia vltra non erit tempus laboris ſed præmij. Item tota vita hominis eſt dies laborandi vſq, ad veſperam mortis: in quo die põt homo exercere

B opera meritoria: & agere pœnitentiam vſq; ad mortem. quia poſt mortem non erit tempus laboris, ſed mercedis: quia oportet operari dum dies eſt, quia veniet nox. i. finis vitę quando nemo poteſt operari.

Duodecima concl. ꝙ ſicut Deus in principio omnia creauit cũ magna ſapiẽtia & prouidentia: ita recreauit eccleſiam in tanta ſapientia, & prouidentia, ꝙ nihil defecit eccleſię de his, quæ pertinent ad noſtrã ſalutem. nã per eccleſiæ ſacramenta omnibus nociuis obuiauit: & contra omnem infirmitatem confecit medicinam & ſubſidium.

Decimatertia conc. ꝙ ſicut ars repperit nauẽ ex ligno leui ad nauigandũ ſuper hoc mare magnũ, & ſpatioſum ad vehendas merces ad omnes partes mundi: ita Chriſtus conſtituit, & fabricauit eccleſiã non habentẽ macu

C lã neq; rugã terreno pondere alleuiatã, & liberam, vt poſſet nauigare ſuper mare ponderoſum, & fluctuoſum huius mũdi: & vehere merces & aromata euangelica per oẽs partes mundi ad vitam ſpiritualem fideliũ. & ſicut ars prọuidit de arbore & temone, & anchora & velo ad tutelã nauis ne pereat, & ſubmergatur: ita pariter Chriſtus in eccleſia nã poſuit in ea crucem pro arbore: & caritatem pro velo, & fidem pro anchora: ne euellatur: & ſpem pro temone ad dirigendam nauem eccleſiæ in Chriſtum & ſic licet aliquando fluctuet tamen nunquam ſubmergetur nauicula Petri.

Decimaquarta conclu. ꝙ ſicut piſces parui fugientes ad littora vadoſa ſaluantur, & decipiunt balenam & draconem marinum: ita

D pariter fideles ſimplices fugientes ad littora humilitatis, & pœnitentiæ, & aliorum ſacramentorum non ſolum ſaluantur: ſed etiam illudunt diabolo volenti eos deuorare: & decipiunt eum.

Decimaquinta concl. ꝙ ſicut pater & verbũ per ſpiritum ſanctum ſpirant vitam naturalem in omnibus rebus indiuiſibiliter: ita pariter pater & Chriſtus verbum incarnatũ per ſpiritum ſanctum ſpirant vitã ſpiritualem. ſ. gratiam in omnibus iuſtis & fidelibus. Ex quo patet, ꝙ ſicut opera trinitatis ſunt indiuiſa in mundi creatione, & conuerſatione: ita etiam in noſtra recreatione, & iuſtificatione.

Decimaſexta conc. ꝙ ſicut omnia animalia expectant eſcã à Deo, & vitã naturalẽ: ita oẽs creaturæ rationales expectant à Chriſto eſcã ſpiritualẽ gratiarum, & donorũ, & ſacramentorũ. Et ſicut Chriſto dante & aperiente manum oẽs colligunt, & viuũt per gratiam: ita Chriſto ſubtrahente manum & gratiam oẽs deficiunt a vita, & ruunt in pctm̃. nam ſicut pr̃ per verbũ creauit omnia: ita ꝑ ipſum met verbũ incarnatũ regenerauit eccleſiam: & ſicut ſine ipſo factũ eſt nihil: ita ſine ipſo recreatum, & redemptum eſt nihil. Et ſic ſine gratia ſpiritus ſancti donata à patre, & filio nihil viuit ſpiritualiter, & meritoriẽ.

Decimaſeptima concl. ꝙ ſicut in tẽpe veris quando Deus mittit influentiã & ventum occidentalẽ, germinat terra herbas, & flores, & renouatur facies terræ: ita pariter in die pent. Chriſtus miſit ſpiritum ſanctũ ſuper apoſtolos: qui germinauit in eis ſeptem dona gratiarum, & ſic renouata fuit facies eccleſiæ, & cor

E roborata: & eodem modo, quando Deus mittit ſpiritum gratię ſuper quemcunq; peccatorem, & recreat, & renouat ipſum, vt qui ꝑ autumnum, & hyemem peccati perdiderat folia, & fructus gratiæ: poſtea recuperata gratia germinet, & proferat fructus meritorios vitę ęternę. & ſic renouatur facies animę peccatorum per pœnitentiam.

Decimaoctaua concl. ꝙ Deus non ſolũ delectatur, & felicitatur in contemplatione ſui ipſius: ſed etiam in operibus ſuis. i. in creaturis: & non ſolum in creatione mundi: ſed multò magis in creatione eccleſiæ, & gratificatione, & iuſtificatione fidelium. & non ſolum in operibus creationis: ſed magis in operibus redemptionis, & recreationis.

Decimanona concl. ꝙ ſicut Deus reſpiciẽ do

A do terram facit eam tremere: ita Chriſtus in aduentu primo mouit totam terram ſpiritualiter: & tegit montes apoſtolorum, & fumigarunt: & fulminarunt euangelium.

Vigeſima concl. ꝙ ſicut fideles viuētes ꝑ gratiam laudant dominum agēdo gratias ꝓ beneficiis ſupradictis receptis: ita per oppoſitū infideles ex defectu gratiæ mortui in peccato non poſſunt dominū laudare. ergo anima noſtra, quę per gratiam ad hanc cognitionem, & vitam peruenit: maximè obligatur Deū laudare, & gratias agere & benedicere.

PSALMVS. CIIII.

Confitemini domino: & inuocate nomen eius annūciate inter gentes opera eius.

Cantate ei & pſallite ei: narrate omnia mirabilia eius.

B *Laudamini in nomine ſancto eius: letetur cor quærentium dominum.*

Quærite dominum & confirmamini: quærite faciem eius ſemper.

Titulus, Alleluia. Iſte eſt primus pſal. alleluiaticus ſecundum Hiero. ſ. intitulatus cū alleluia. nā alleluia interpretatur laudate Deū. Ex quo ſequitur, ꝙ omnes pſa. in quo narrātur laudes Dei poſſunt dici alleluiatici, licèt non præponatur talis titulus niſi in viginti pſ. tm̄. Vnde eſt aduertendū ſicut ſuperius frequenter eſt dictum: ꝙ Dauid in deſcriptione templi ſibi tradita à ſpiritu ſancto intellexit myſteria futura Chriſti, & eccleſię: vt ipſe dicit. 1. Paralyp. penul. & ſic fecit plures pſal. ad laudandum Deum, appropriatos certis feſtiuitatibus, & temporibus: vt patet 1. Paralyp. vbi dicitur, ꝙ ſacerdotes ſtabant in officiis ſuis, & leuitæ in organis carminum, quæ fe-

C cit Dauid ad laudandum Deum, quoniam inæternum miſericordia eius &c. Inter quos fecit iſtum pſal. & ſequentem. vt patet. 1. Paralyp. 16. Ex quo patet, ꝙ iſte pſal. principaliter eſt factus ad laudandum Deum. ideo præponitur titulus alleluia. & in duobus ſequentibus: in quibus narrantur laudes domini: & mirabilia. Sed eſt differentia. Nā in iſto narrantur mirabilia Dei, referendo ad eius iuſtitiam: & in tertio referendo ad eius promptam miſericordiā. Sed eſt aduertendū, ꝙ licet iſti tres pſ. videantur hiſtoriales: tamē nō ſunt intelligendi ad ſolam hiſtoriam. Nā Dauid bene nouerant in ſpiritu, ꝙ mirabilia myſteria in his pſa. naturrata non erant facta gratia ſui: ſed prout figurabant mirabilia, quæ Chriſtus erat facturus in noſtra redemptione. Et omnes patriarchæ, & ꝓphetæ nouerāt ex reuelatione, quòd non poterant liberari, D & ſaluari niſi per verbum, & Chriſtum incarnatum: in quo omnes receperunt repromiſſiones. ad Heb. 11. Hunc ergo Deum incarnatum exhortabatur Dauid omnes ad confitendum, & inuocandum in his tribus pſal. & in cæteris. Principalis ergo intētio ipſius Dauid in hoc pſal. fuit induere omnes laudem domini, propter nimiam bonitatem quā oſtēdit patribus propter fidē: vt ꝑ miniſtra & fidem illorum induceret nos ad fidem Chriſti, & ad recipiendū eum. Duo ergo facit. nā primò inuitat oēs ad laudē Dei. ſecundò ibi. Mementote. dat cauſā, & aſſignat quare eſt laudandus. Quantùm ergo ad primū eſt aduertendū ſicut ſuperius dictum eſt, ꝙ hęc ſe habēt per hordinē. ſ. reuereri, honorare, laudare, glorificare, cōfiteri, & adorare. Nā reuereri eſt aliquod maius bonū in alio quàm in E ſe exiſtimare. Honorare autē eſt reuerentiam exhibere propter illud bonū. Laudare eſt honoratum commendare. Glorificare eſt laudes ipſius honorati largè lateque præconizare. Confiteri eſt Deū, & dominū vniuerſalē affirmare corā hominibus. Adorare eſt reuerendum honorandum, & glorificandum propter eminentiam omnipotentiæ, & ſanctitatis colere, & omnia alia ſpe poſtpoſitia ſe totū illi ſubiicere, & hoc ſoli Deo pertinet, & conuenit. Ex quo patet, ꝙ adoratio continet in ſe omnia alia. ſ. reuerentiam, honorem, & laudem, & gloriam ſiue glorificationem, & confeſſionem. Et ideo cum intentio Dauid ſit inducere populum ad recipiēdum Meſſiā Chriſtum: ideo exhortatur ipſum populū ad laudandum, & honorandum, & reuerendum, & F glorificandum, & adorandum eum: cū ſit dominus Deus noſter, Deus, & homo: vt patebit. Et hūc ordinē explicat in tota prima parte. Dicit ergo. O popule Dei confitemini domino noſtro Ieſu Chriſto cōfeſſione laudis, & fidei confitendo ipſum eſſe Deū, licèt appareat ī forma humana, & inuocate nomē eius quod eſt Ieſus, & ſaluator: quia nō eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo poſſumus ſaluari niſi hoc nomen Ieſus. Et quia nō ſolum veniet ad ſaluandum iudæos: ſed ēt gentiles: cū ſit redēptor, & ſaluator vniuerſalis: iō annūciate inter gētes opera eius. cū vos apoſtoli perabitis vniuerſū mundū prędicādo euangeliū oī creaturę: & in noīe eius eiicietis demonia &c. Et vos mēbra Xp̄i, & tota eccleſia ex

A Iudæis, & gentibus congregata cantate ei, & pſallite ei laudes, & carmina, & officia canonica, & narrate oĩa mirabilia eius in choro, & in pulpito: quia hoc eſt Deũ glorificare. .ſ. ipſum reuerendum, & honorandum commendare, & laudes eius largè lateque præconizare. Sed quia nõ ſufficit nos Deũ, & Chriſtum ore laudare, ſed in eò laudari: nam tũc quis in Deo laudatur cũ benè viuẽdo ſecundũ legẽ Chriſti bonũ exẽplũ cæteris prębet: vt vidẽdo bona opera eius glorificẽt patrem qui in cęlis eſt: ideo ſubdit, laudamini. i. faciatis bona opera, vt laudamini in nomine ſancto eius, videndo opera veſtra bona, & exempla, & ſic lætetur cor fidelium quærentiũ dominum, & videntium veſtra opera bona: qa lętantur iuſti cum vident bona opera, & exẽpla in proximo, per oppoſitum triſtantur prauí inuidentes fraternæ caritati. Sed quia non ſufficit Deum ſiue Chriſtum laudare, & glorificare, ſed etiam debemus tanquã Deũ colere, & inuocare, & oĩ alia ſpe poſtpoſita nos tota intentione illi ſubiicere, quod pertinet ad cultum latriæ, & adoratiõe: ideo ſubdit. Quærite dominum Ieſum Chriſtum, & non alium: & confirmamini in eo tota ſpe, & intẽtione, & deuotione, & confidẽtia abſque omni hęſitatione, & dubio: qa ſolus ipſe poteſt ſaluare, & qa oportet perſeuerare, & frequenter, & aſſidue pulſare ad oſtiũ: ideo quærite faciem eius ſemper. ſ. maieſtatẽ, & miam: qa multus eſt ad ignoſcendũ, & paratus ad parcendum. Item hoc dicebatur Iudæis, & gentibus ante aduentum Chriſti. ſ. quærite faciẽ eius. i. præſentiã, vt veniat ad ſaluandum: nobis autem nunc dicitur quęrite faciem eius C ſemper hic per gratiã, & in futuro facialiter per gloriã: vnde per faciem Dei in ſcriptura ſemper intelligitur humanitas Chriſti, per quam cognitio diuinitatis deſignatur.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit: prodigia eius, & iudicia oris eius.

Semen Abraham ſerui eius: filij Iacob electi eius.

Ipſe dominus Deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.

Memor fuit in ſæculũ teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes.

Quod diſpoſuit ad Abraham & iuramenti ſui ad Iſaac.

Et ſtatuit illud Iacob in præceptum: et Iſrael in teſtamentum æternum.

Dicens tibi dabo terram Canaan: funiculum hereditatis veſtræ.

D Hęc eſt ſecunda pars principalis: in qua reddit cauſam quare Deus eſt laudandus, & glorificandus, & colendus: ſed quia cauſa talis eſt collatio beneficiorum facta antiquis patribus, in qua Deus oſtendit ſuã omnipotentiã, & bonitatẽ, & largitatẽ, ideo ſimul exortatur nos ad confeſſionem beneficiorũ ſiue gratiarum actionẽ: ideo iſta ſecunda pars diuiditur in tres partes ſiue particulas. Nam in prima memorat beneficia, quæ Deus cõtulit ipſi Abrahæ, & Iſaac, & Iacob pp iuſtitiam fidei: ſcdõ bñficia collata ipſi Ioſeph: tertiò bñficia collata ipſi Moyſi, & toti populo Iſrael in exitu de Aegypto: eò ꝙ maxime illi fuerũt figura Chri futuri: ſecũda ibi. Et vocauit famẽ: tertia ibi. Et intrauit Iſrael in Aegyptum. Quantum ad primum eſt notandum, E ꝙ beneficia collata partibus ſimul ſunt dicta mirabilia, et prodigia, et iudicia. Dicebantur. n. mirabilia inquantum fuerunt facta ſuper naturam, ut puta. tranſitus maris rubri &c. Dicebantur ꝓdigia inquantùm aliquid pręfigurabant, & prodebant futurum in Chriſto et in eccleſia. Dicebantur iudicia inquantùm puniebant infideles, & malos, vt puta decem plagæ, & flagella illius populi &c. & ideo iſte pſal. & cæteri triplici reſpectu leguntur in eccleſia: primò in memoriam inquantũ memorantur beneficia, & illa mirabilia facta, & collata antiquis; ſecundò leguntur ad prophetiam, inquantùm figurabant futura miſteria in Chriſto, & eccleſia: tertiò leguntur ad doctrinam, & bonos mores, inquantùm nos inducunt ad finẽ ex imitatione ſanctorum patrum, & ad timorem iudicii diuini ex punitione illorum malorum, & rebellium, & infidelium. Ideo iſte pſal. & cæteri non ſolum eſt F exponendus literaliter, ſed principaliter eſt exponẽdus allegoricè, & ſpiritualiter de Chriſto, & eccleſia, & ex conſequenti moraliter: ſed quia faciliter vnuſquiſque poteſt ſibi ſumere doctrinam moralem per ea, quæ memorantur: ideo poſt ſenſum literalem principaliter eſt inſiſtendum in allegorico, & ſpirituali: Dicit ergo Dauid: Confitemini confeſſione fidei, & laudis propter beneficia recepta: & memẽtote mirabilium, quæ fecit partibus antiquis inquantùm fuerunt facta ſuper naturam: & memẽtote quæ prodigia fecit, inquantùm figurabant Chriſtum, & eccleſiã, & iudicia oris eius inquantùm malos puniuit ex præcepto ſuo. Et incipit conſtructio in

verſu ſe-

A verſu ſequenti quaſi dicat: O ſemen Abrahã
non ſolum ſecũdum carnem, ſed ſecundum
ſpiritum, & promiſſioné: & O filii Iacob ele-
cti eius. ſ. electi ipſius Dei, mementote mirabi
liũ eius, quæ fecit: & prodigia, & iudicia oris
eius. Nam ipſe Chriſtus dominus Deus ve-
ſter: licet veniat ad vos in forma hominis, &
ſerui: & ideo iudicia eius, & lex euangelica eſ
ſent in vniuerſa terra manifeſta: nam ſicut
figulariter memor fuit teſtamenti, quod pro
miſit ad Abraham, & Iſaac, & Iacob, dando
ſucceſſoribus eorum terram Canaam: ita me
mor fuit, quando venit in carnem in ſæculũ,
ideſt quando venit in carnem temporaliter
tunc memor fuit verbi in ſęculũ, ideſt quod
æternaliter propoſuit, & infallibiliter ſeruan
dum, ſcilicet teſtamẽti promiſſi, & verbi qđ
mandauit, & promiſit in mille generationes,
B ideſt à progenie in progenies: & ponitur nu
merus determinatus ꝑ indeterminato, ideſt
per multas generationes: quod quidem teſta
mentum Deus diſpoſuit ad Abraham cũ di-
xit: Egredere de terra &c. Gen. 12. & cum di
xit. In ſemine tuo benedicentur omnes gen-
tes. Gen. 22. Et memor fuit iuramenti, quod
diſpoſuit ad Iſaac: cum dixit. In Iſaac vocabi
tur tibi ſemen. Gen. 21. Et quia cum iuramẽ
to promiſit Deus Chriſtum venturum figu-
ratum per ſacrificiũ ipſius Iſaac. Et ſtatuit,
& firmauit illud teſtamentum Deus ipſi Ia-
cob in præceptum cum apparuit ipſi in Be-
tel. Gen. 28. Et poſtea toti Iſrael in teſtamẽ-
tum ęternum, vel ipſi ſoli Iacob, qui in ipſa
luctatione vocatus eſt Iſrael. Et quia vnicui
que iſtorum per ſe promiſit terram Canaam
ſcilicet Abrahę Gen. 16. & Iſaac Gen. 26. &
C Iacob. Gene. 28. ideo ſubdit. Diſpoſuit teſta
mentum ſuum &c. dicens vnicuique iſtorũ.
Tibi dabo terram Canaam, ſcilicet funiculũ
& menſuram, & ſortem hæreditatis veſtræ
quaſi dicat: Confitemini, & inuocate nomen
Chriſti: & quærite faciem eius ſemper: quo-
niam ipſe eſt dominus Deus noſter &c. Quo
niam memor fuit teſtamenti, ideſt quia im-
pleuit quod promiſit ipſi Abrahæ dicens. In
ſemine tuo &c. cum per mortẽ, & paſſioné,
& reſurrectionem nos abſoluit à maledictio
ne Euæ, & per baptiſmum nos ſanctificauit
Et cum natus eſt ex virgine tunc impleuit
quod promiſerat: In Iſaac vocabitur tibi ſe-
men: nam virgo Maria deſcendit de Abrahã
per Iſaac. Et tunc dedit nobis terram Canaã
in poſſeſſionem æternam, cum in die aſcẽſio
nis penetrauit cœlos: & ſedit à dexteris pa- D
tris, & præparauit nobis ſedes æternas, quod
minime de terra materiali Paleſtinæ verifica
ri poteſt: tunc enim præparauit vnicuique,
& ſedem, & manſionem ſecũdum menſurã,
& funiculum gratiarum, & meritorum: nam
vnuſquiſque iuxta mẽſuram meritorum, &
gratię poſſidet illam hæreditaté. Nota, quod
Canaam interpretatur negotiatio ſiue merca
tio: & ideo per terram Canaã interpretatur
regnum cœlorum: quod nõ poteſt acquiri ni
ſi per negotiationem, & mercationé operum
miſericordiæ, & laboris ſpiritualis. vnde ait
ſaluator Mat. 11. Regnum cœlorum vim pa
titur: & violenti rapiunt illud: vnde dicit Eu
ſebius. Regnum cœlorũ paupertate, & fletu
& miſeria, & perſecutione emitur, & cum la
bore acquiritur: & cũ negotiatione quinq;,
& duorum talentorum adipiſcitur: & cũ vſu B
ra vnius talenti comparatur. Mat. 25. Ex qui
bus patet, quòd terra Canaam patribus pro-
miſſa in poſſeſſionem æternam, eſt regnum
cœlorum.

*Cum eſſent numero breui: pauciſſimi & in-
colæ eius.*

*Et pertranſierunt de gente in gentem: & de
regno ad populum alterum.*

*Non reliquit hominem nocere eis: & corri-
puit pro eis reges.*

*Nolite tangere Chriſtos meos: & in prophe-
tis meis nolite malignari.*

Hic oſtendit ſpecialia beneficia collata pri
mis patriarchis propter virtuté fidei: quã ſem
per Deus eos cuſtodiuit in peregrinationibus
ſuis inter gentes extraneas, & feroces. nec ꝑ
miſit eos lædi: imo flagellauit eos lædentes:
vnde dicit, ꝙ cum ſancti patres in principio. F
ſ. Abraam Iſaac, & Iacob, eſſent pauciſſimi
incolæ, & aduenæ, & peregrini ĩ numero bre
ui, pertranſierunt de gente in genté, & de re
gno ad populum alterum abſque læſione.
Nam primò Abraam cum patre ſuo Tha-
re, & fratre ſuo Nachor venit de Caldæa in
Meſopotamiam: vt patet Gene. vndecimo. Et
poſtea de Meſopotamia in terram Canaam.
Gene. duodecimo. Et exinde propter fa-
mem, & inediam tranſiuit in Aegyptum: &
poſtea in Generis, & ſimiliter Iſaac: vt pa-
tet Geneſis. vigeſimoſexto. Et poſtea Ia-
cob profectus eſt de terra Canaam in Me-
ſopotamiam. Et exinde deſcendit in Ae-
gyptum cum filiis, & nepotibus, & tamen
in nullo iſtorum locorum reliquit nec per-
miſit

A miſit aliquem hominem nocere eis. Nam primò Abraam liberatus eſt de Hur Caldeorũ. Et Deus corripuit Caldæos, & flagellauit ꝑpter eum, & flagellauit Pharaonẽ regẽ Aegypti: eò quòd detinebat Sarram vxorem eius: & Elimelech regem Geraræ propter eãdem cauſam. Gen. 12. Et ita pariter non permiſit vt Labam noceret ipſi Iacob cum ſequeretur eum: nec etiam Eſau frater eius. Ita etiam Deus flagellauit, & corripuit regem Geraræ ꝑpter Iſaac Gen. 26. quaſi Deus diceret. Nolite tangere patriarcas, & ſanctos Chriſtos meos: & in propheris meis id eſt in prophetas meos nolite malignari. Vnde nota, quòd licèt Abraam Iſaac, & Iacob non fuerunt vncti oleo materiali ſicut ſacerdotes, & reges poſt Moyſen: tamen fuerunt vncti oleo ſpirituali ſpiritus ſancti, & ſic fuerũt veri prophe-
B tæ: q͂a multa miſteria Chriſti, & eccleſię pręuiderunt in ſpiritu, & figura, & ideo vocat hic eos prophetas, & Chriſtos. Nam primò cum Abraam receſſit à Caldæa, & Aran ex pręcepto Dei, præuidit in ſpiritu, quòd omnes gentiles relicta idololatria erant venturi ad eccleſiam, & fidem Chriſti. Gen. 12. Itẽ per vaccam triennem, & capram trimam, & arietem trium annorum, & turturem, & columbã præuidit in ſpiritu totum diſcurſum poſteritatis ſuæ vſque ad Chriſtum: vt patet Gen. 15. Item quando voluit immolare filiũ ſuum Iſaac, præuidit totum myſterium paſſionis Chriſti, & facta fuit ſibi promiſſio in ſemine ſuo de Chriſto, & eccleſia. Gene. 22. Item quando Iacob vidit ſcalã, & fudit oleũ ſuper lapidem &c. Gene. 28. tunc in ſpiritu præuidit totum myſterium incarnationis, &
C paſſionis Chriſti, & futuram proſperitatem eccleſiæ, & ideo cum benedixit filiis ſuis: prædixit eis omnia: quæ ventura erant eis vſque ad Chriſtum, & cum benedixit filio ſuo Iudę manifeſte prędixit regnum Chriſti, & eccleſię, & paſſionem, & reſurrectionẽ &c. Gene. 49. Ex quo patet, quòd omnes iſti patriarchæ fuerunt Chriſti: inquantùm fuerunt vncti oleo ſpiritus ſancti, & etiam Iacob fuit vnctus oleo materiali cum vnxit lapidem oleo, & erexit ipſum in titulo. Gen. 28. Item omnes iſti fuerunt prophetæ: quia ſpiritu ſancto illuſtrati & moti multa futura prædixerunt, & præuiderunt de Chriſto, & eccleſia: vt dictum eſt. Et ideo dicit Dauid in perſona Dei. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Ex quo patet, q
Dauid in hoc pſalmo nõ ſolum intendit nar- D
rare hiſtorias: ſed & intendit deducere nos ad fidem Chriſti, & cognitionem myſteriorũ, & beneficiorum futurorum per Chriſtum, quę in memoratis beneficiis figurabantur. Nam Dauid non ſolũ eſt hiſtoriographus: ſed propheta: vt dictũ eſt: quaſi dicat. Memẽto te mirabilium, quæ Chriſtus facturus eſt in ſua natiuitate, & ſua prædicatione, & paſſione: quę ſunt figurata per mirabilia, & beneficia collata prædictis ſanctis patriarchis, & ꝓphetis. Nam de ſemine iſtorum eſt Chriſtus naſciturus ſecundum carnem &c. de virgine Maria. Et ſicut paſſi ſunt perſecutiones: ita, & Chriſtus paſſurus eſt. Et ſicut iſti fuerunt liberati: ita, & Chriſtus eſt liberandus per reſurrectionem, & ſicut iſti peregrinati ſunt: ita, & eccleſia erit peregrina, & afflicta, & in
fine liberata &c. Ergo ſicut illi patriarchæ E
laudauerunt, & confeſſi ſunt Deo confeſſione fidei, & laudis propter beneficia à Deo recepta: ita, & vos confitemini domino Ieſu Chriſto Deo, & homini propter beneficia in creationis, & redemptionis &c. Nam hoc eſt teſtamentũ quod Deus diſpoſuit ad Abraham, & iuramentum ad Iſaac. Et illa ſcilicet eccleſia militans, & triumphans eſt illa terra Canaam, quam Deus promiſit Abrahæ, & ſemini eius in ſeculum hæreditatis &c. Quia omnia illa: quæ ibi fuerunt impleta literaliter, & figuraliter in teſtimonium, & pactum, ſunt ſpiritualiter implenda per Xpm. Quia ille nos debet introducere in terram viuentium promiſſam: in qua fruemur bonis gratiæ in præſenti, & bonis gloriæ in futuro.

Et vocauit famem ſuper terram: & omne fir- F
mamentum panis contriuit.

Miſit ante eos virum: in ſeruum venundatus eſt Ioſeph.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertranſijt animam eius: donec veniret verbum eius.

Eloquium dñi inflammauit eum: miſit rex et ſoluit eum: princeps populorum & dimiſit eum.

Conſtituit eum dominum domus ſuæ: et principem omnis poſſeſſionis ſuæ.

Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret.

Et intrauit Iſrael in Aegyptum: & Iacob accola fuit in terra Cam.

Et auxit populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.

Hic memorat beneficia mirabilia collata ipſi

A ipſi Ioſeph in figuram Chri. Dicit ergo ꝙ eã quare De⁹ exaltauit ipſũ Ioſeph fuit iſta. Nã Deus vocauit, & procurauit famẽ ſuper terram ſubtrahendo influẽtiam, & gratiam ſuã, prohibendo cęlum, & elementa &c. Et ſic omne firmamentum, & ſuſtentamẽtum panis contriuit, & minorauit. Et tunc miſit virum Ioſeph ante eos. ſ. Aegyptios vel ante fratres ſuos, qui venundatus fuerat à fratribus ſuis in ſeruum & captiuum Iſmaelitis, & poſtea Aegyptii. ſ. Futifar & ſerui eius humiliauerunt pedes ipſius Ioſeph in cõpedibus carceris, & ferrum catenarum, & compedum pertranſiuit animam. i. vitam, & vires animæ eius. & ſtetit in carceribus donec veniret verbũ eius. ſ. interpretatio ſomniorũ illorũ duorũ ſociorũ qui erant vincti cum eo. quia tũc eloquiũ dñi. ſpiritus propheticæ inſtammauit, & illuſtrauit ipſum Ioſeph, vt interpretã-
B do ſomnia pdiceret futura. Tunc Pharao rex Aegypti mi ſit principes, & magnates populorum: & ſoluit eum à vinculis, & dimiſit eum liberum. Et facta interpretatione de ſeptem vaccis pinguibus, & macilẽtis, & cõſtituit eũ dñm totius domus ſuę: & principem, & rectorem poſſeſſionis ſuæ: vt erudiret omnes principes Aegypti: & ſenes eius prudentiam doceret in agibilibus. Et ſic prouidit de frumento in ſeptem annis pinguibus pro ſequẽtib. ſterilibus: vt patet Ge. 41. & ſic fuit exaltatus & veneratus tãquàm rex in Aegypto. Sed quia per exaltationem Ioſeph poſt vẽditionem, & incarcerationem præuidit Dauid exaltationem Chriſti, & regni eius poſt venditionem, & mortẽ, & paſſionem, & reſurrectionem: ideo per hoc nõ intendit deducere
C ad laudem, & confeſſionem fidei Chriſti propter beneficia redẽptionis, &c. q. d. ergo Dauid. O fideles, qui eſtis ſemen Abrahę ſecundum ſpiritum: mementote &c. Quoniam ſicut Ioſeph fuit vẽditus à fratribus viginti denariis: ita & Chriſtus eſt vendendus à Iuda diſcipulo ſuo triginta argenteis. Et ſicut Ioſeph fuit poſitus in carceribus: ita Chriſtus in ſepulcro. & ſicut Ioſeph abſtractus à carcere interpretatus eſt ſomniũ Pharaonis: ita Chrs poſt reſurrectionẽ interpretat⁹ ex apoſtolis ſenſum ſcripturarum. vt patet Luc. vlt. Et ſicut Ioſeph liberauit Aegyptum à fame corporali ex ſua pudẽtia: ita Chriſtus liberauit genus humanum à morte, & fame ſpirituali per legem euangelicam & ſacramenta eccleſiaſtica. Et ſicut rex Pharao exaltauit

D Ioſeph poſt exitum carceris ſup totum Aegyptum, & oẽs principes, & magnates: ita De⁹ pater exaltauit filium ſuum poſt reſurrectionem & aſcenſionem ſuper angelos, & homines: & data eſt ei poteſtas in cęlo & in terra. Et ſicut Ioſeph introduxit patrem ſuum Iacob & fratres ſuos in Aegyptũ: vbi erat abũdantia frumenti &c. ita Chriſtus introduxit fratres ſuos apoſtolos in fertilitatem ſcripturarum, & ſacramentorum eccleſiæ: in qua ſumus accolæ, & peregrini. Et ſicut Ioſeph ſiue Deus auxit populum ſuum in Aegypto: & firmauit eum ſuper inimicos eius Aegyptios: ita Chriſtus auxit populum ſum chriſtianum, & fideles ſuos, & firmauit ſuper inimicos eius Iudæos & cæteros infideles. Omnia ergo ſupradicta myſteria de Chriſto, & eccleſia præuidens Dauid in ſpiritu adducit myſterium Ioſeph in figura.

Conuertit cor eorum vt odirent populum eius: & dolum facerent in ſeruos eius. B

Miſit Moyſem ſeruum ſuum: Aaron quem elegit ipſum.

Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum et prodigiorum in terra Cam:

Hic memorat mirabilia beneficia collata Moyſi & populo Iſrael pp fidẽ eorũ. & memorat punitionẽ, & afflictiones Pharaonis, & Aegyptiorum ,pter ĩfidelitatem, & duritiam eorum. & primo aſſingat cauſam. Nam vt patet Exo. 1. videtes Aegyptii filios Iſrael in tãm magnum numerum creuiſſe: & in bonis temporalibus abundaſſe: moti inuidia cogitauerũt eos debilitate, & dura opera, & vectigalia eis imponere. & pcepit rex obſtetricibus vt maſculos ſtrãgularẽt &c. Et hęc eſt cauſa quare filii Iſrael clamauerũt ad dñm. Vnde dñs miſit Moyſem & Aaron ad liberã- E
dum eos. Ideo ait Dauid. Dñs conuertit cor eorum. ſ. Aegyptiorum: vt odirent populum ſuum. ſ. Iſrael inuidẽtia fraternæ caritatis, & proſperitatis, & dolum facerent in ſeruos eius, dura onera, & labores in luto, & laterib. imponendo: & dolum de pueris ſtrangulandis machinado. & dicit. Conuertit cor eorũ. non ꝙ Deus impelleret eos ad malum agendum: cum non ſit autor malorum. ſed quia permiſit cor eorum peruerti: vt odirent populum eius dimittendo eos in ſua malitia & duritia: non largiendo gratiam propter peccata eorum pręcedẽtia: quia peccatum, quod per pœnitẽtiam non deletur: mox per ſui põdus in aliud trahit. Et ſic filii Iſrael habuerunt

A runt cauſam clamandi ad dñm.& tunc Deus
cõpaſſus illi populo miſit Moyſen ſeruũ ſuũ
apparens ei in rubo, & miſit eum eo ipſum
Aaron, quem elegit in ſocium ad loquẽdum
ante Pharaonem.vt patet Exod. 3. Et poſuit
in eis dominus verba ſignorũ ſuorum eos in
formando quomodo loquerentur ante Pha-
raonem.in quibus verbis, & virga erat virtus
faciendi ſigna, & prodigia. Et dicuntur ſigna
inquantùm ſignificabant virrutem, & poten
tiam Dei, & ideo dixerunt Magi Pharaoni:
Digitus Dei eſt hie.Et dicuntur prodigia in-
quantùm aliud ſuturum protendebant, &
portendebant. Nam illæ decem plagæ ſignifi
cabant decem damna, quæ patitur hodie po
pulus Iudaicus propter peccatum infidelita-
tis:vt ſupra dictum eſt pſ.77. Et dicitur Ae-
gyptus terra Cam: eò quòd Meſraim filius
B Cam populauit Aegyptum.

*Miſit tenebras & obſcurauit: & non exacer
bauit ſermones ſuos.*

*Conuertit aquas eorum in ſanguinem: & oc
cidit piſces eorum.*

*Et dedit terra eorum ranas: in penetralibus
regum ipſorum.*

*Dixit: & venit cynomya et cyniſes: in omni
bus finibus eorum.*

*Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem
comburentem in terra ipſorum.*

*Et percusſit vineas eorum & ficulneas eo-
rum: & contriuit lignum finium eorum.*

*Dixit & venit locuſta & brucus: cuius non
erat numerus.*

*Et comedit omne fœnum in terra eorum: &
comedit omnem fructum terræ eorum.*

*Et percusſit omne primogenitum in terra eo
C rum: primitias omnis laboris eorum.*

*Et eduxit eos cum argento et auro: & non
erat in tribubus eorum infirmus.*

*Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum:
quia incubuit timor eorum ſuper eos.*

*Expandit nubem in protectionem eorum: et
ignem, vt luceret eis per noctem.*

Hic incipit enumerare ſigna, & prodigia, q̃
fecit dominus per Moyſem: ſed nõ eodem or
dine, quo facta ſunt. Vnde primò ponit no-
nam plagam, quãdo miſit tenebras per totã
Aegyptum Exod. 10. ideo ait. Miſit dominus
per Moyſen in virtutem Dei tenebras & ob
ſcurauit totam Aegyptum: & Deus vel Moy
ſes non exacerbauit ſermones ſuos. Nam ſem
per cum benignitate exhortabatur, & loque
batur. Pharaoni. vt dimitteret populũ. Et cũ
Pharao ceſſabat à malitia, & ꝑmittebat: pari D
ter ceſſabat plaga. Et ſic ſermones Moyſi cũ
dulcedine procedebant. In ſecundo loco po-
nit primam plagam: cum dicit. Conuertit a-
quas eorum in ſanguinem, ne poſſent bibere
de aqua Nili: & occidit piſces eorum. In ter-
tio loco ponit plagam ſecundam: quando de
dit ranas in terra eorum in tanta quantitate,
quòd penetrabant totum regnum ipſorum
exeuntes ab aquis. In quarto loco ponit quar
tam plagam, quæ fuit muſca canina. Nam di
xit Moyſes in virtute Dei: vel Deus dixit. i.
præcepit, & venis cynomya. Venit etiam cy
niſes: quæ fuit tertia plaga in omnibus fini-
bus eorum. Poſuit etiam pluuias eorum grã
dinem: quæ fuit ſeptima plaga, quando venit
grãdo mixta cum igne. ſ. fulminibus, & coru
ſcationibus. Et percuſſit vineas eorum, & fi-
culneas: & contriuit omne lignum, ideſt E
omnes arbores finium eorum. Et dixit etiam
& præcepit: & venit locuſta, & brucus, quæ
fuit ſexta plaga. quæ quidem locuſta, & bru
cus corroſerunt quod remanſerat. Vltimo po
nit decimam plagam: cum dicit. Et percuſſit
omne primogenitum in terra eorum. & pri-
mitias omnis laboris eorum tàm hominum,
quàm beſtiarum, & pecudum. Et ſequitur. Et
eduxit eos Moyſes cum argento, & auro qđ
mutuo acceperant à vicinis ex præcepto do-
mini. Et non erat aliquis infirmus in tribu-
bus eorum. Nam cũ angelus domini percuſ-
ſiſſet omnia primogenita Aegypti ab homi-
ne vſque ad pecus. ſoli filii Iſrael fuerunt im
munes: eò quòd vnxerant limina & poſtes
ſanguine agni: vt patet Exod. 12. Et ſic ſalui
facti ſunt filii Iſrael ab illa plaga, & infirmi- F
tate. & ſic lætata eſt Aegyptus, & totus popu
lus in profectione, & receſſu eorum. ſ. filiorũ
Iſrael: quia incubuerat timor ſuper Aegy-
ptios ex morte primogenitorum. Et tunc
Deus expandit nubem in protectionem eo-
rum: & etiam expandit ignem, vt luceret eis
per noctem. Nam nubes ducebat eos in die,
& columna ignis per noctem. Exod. 13. Et
hoc fuit primum & maximum beneficium
poſt exitum de Aegypto quantum ad conti-
nuum ducatum. Sed hic quęritur vtrum filii
Iſrael peccauerint, & commiſerint furtum,
& mendacium aſportando ſecum vaſa argẽ
tea, & aurea, quæ mutuo acceperãt ab Aegy
ptiis: cum ſit contra illud præceptum. Non
furtum facies. Ad hoc reſpondent commu-
niter doctores, q̧ ille qui dixit Deus qui dixit: Nõ

furtum

A furtũ facies generaliter: ille idem dixit tunc ſpecialiter, vt filii Iſrael acciperent mutuo illa vaſa, & portarent ſecum. Ideo nõ egerũt cõtra voluntatem Dei, imo impleuerũt Dei voluntatem, qui eſt dominus auri, & argẽti & omnium creaturarum. Ideo filii Iſrael nõ fecerunt contra præceptum Dei, qui eſt conditor legis: nec facta fuit iniuria Aegyptiis: eò quod erãt debitores filiis Iſrael, quos per longa tẽpora violenter oppreſſerant, & abſque mercede ab eis ſeruitia acceperant: ideo Deus voluit, vt in ſolutionem, & ſtipendiũ ſuorũ laborum acciperent filii Iſrael illa vaſa argentea, & aurea. Sed addit Auguſt. quod Deus nõ ſine cauſa illud præcepit. Nã quia Aegyptii abutebantur auro, & argento faciendo ex eis Deos aureos, & argenteos. & vaſa, & cętera vtenſilia ad vſum ſacrificiorũ
B ſalſorũ Deorum: ideo Deus voluit, vt auferretur ab Aegyptiis aurum, & argentũ, vt filii Iſrael commutarent illa vaſa aurea in meliorem vſum, ſcilicet ad ornatum tabernaculi, & ad cultum veri Dei, quia ex illa copia auri, & argenti obtulit vnuſquiſque pro vaſis, & vtenſilibus fabricandis ad cultum veri Dei, vt patet Exo. 25. & 28. Item addit Auguſtinus, quod illud factum eſt in figura, & ad doctrinam noſtrã. Nam abſque peccato nos accepimus à philoſophis gentiũ ſcientias mathematicas, & naturalẽ, & moralem philoſophiã, & complures morales doctrinas, applicãdo, & conuertendo eas in meliores vſus. ſ. vt ancillent, & ſeruiant noſtræ ſacræ teologiæ: de quibus ait Salomon Prouerb. 9. quod ſapientia vocauit ancillas ſuas ad artem &c.

Petierunt & venit Coturnix: & pane cœli
C *ſaturauit eos.*

Dirupit petram & fluxerunt aqua: abierũt in ſicco flumina.

Secundum beneficium fuit, quia petierunt carnes, & cibum, & venit coturnix, & pane cœli ſaturauit eos ſcilicet manna de cœlo miſſo, & durauit per quadraginta annos vſque ad terram promiſſionis. Exod. 15. & Numeri. 20. Tertium beneficium fuit quã do dirupuit petram, & fluxerunt aquæ, & in ſicco abierunt, & emanarunt flumina: quare Deus non defecit eis in ducatu, nec in cibo nec in potu.

Quoniã memor fuit verbi ſancti ſui: quod habuit ad Abraham puerum ſuum.

Et eduxit populum ſuum in exultatione: & electos ſuos in lętitia.

Et dedit illis regiones gentium: & labores D
populorum poſſederunt.

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant.

Et hæc omnia non fecit Deus in meritis eorum, cum eſſent rebelles: ſed, vt impleret quod promiſit ad Abraham puerum, & verũ & fidelem famulum ſuum, cui promiſit illã terrã ꝓ ſemine ſuo. Et ſic Moyſes ſiue Deus per Moyſen eduxit populum ſuum, cũ exultatione, & electos ſuos cũ lętitia, & victoria contra Amalechitas, & Seon regem Amorreorũ, & Og regem Baſan, & per Ioſue dedit eis regiones gentium ſcilicet à Dan vſq; Berſabee, & labores populorum gentiliũ poſſederunt illis expulſis, & ſubiectis. Et cauſa quare Deus eduxit eos de Aegypto, & dedit eis illã terrã: fuit, vt libere poſſent cuſtodire legem Dei, & iuſtificationes in illa lege E contentas quò ad iudicialia, & cerimonialia, & moralia, & legẽ eius exquirãt quò ad miſteria in lege cauſa, & cõtẽta de Meſſia futuro.

Secunda expoſitio vltimæ partis pſalmi.

Sed quia Dauid fecit hunc pſal. non ſolũ propter literã, ſed principaliter in ꝓphetia propter miſteria Chriſti, & eccleſiæ in prędicta litera clauſa, & ſignificata, vt in vltimo verſiculo ait. Vt legem eius exquirant. Tenebantur enim Iudæi exquirere in lege miſteria Chriſti: in cuius fide ſaluabantur. Ideo videndus eſt ſenſus ꝓpheticus: & allegoricus huius vltimæ partis. Vnde notandũ, qđ per Moyſen ſignificatur regnũ Chriſti, & per Aaron ſacerdotium. Per hoc ſignifica- F batur quod Chriſtus rex, & ſacerdos erat mittendus ad liberandũ genus humanum, & ſic cum totum genus humanum eſſet afflictum in ſeruitute peccati, & in poteſtate diaboli: Chriſtus rex, & ſacerdos, & legiſer ipſum per mortem, & paſſionem, & reſurectionem à tenebris, & ſeruitute liberauit. Item cum ſpecialiter populus Iſrael eſſet ſub iugo legis, & omnes patriarchæ, & prophetæ clamaſſent ad dominum, vt patet per totum diſcurſum veteris teſtamenti: tũc venit Chriſtus miſſus à patre, & prædicauit per totam Iudæam, & Galilæam: exhortando populũ vt exiret à iugo legis, & veniret ad eccleſiã ad offerendum verum ſacrificium, & monuit principes ſacerdotum, & Phariſæos: vt dimitterent populum exire à iugo legis.

A gis. At illi prohibuerunt: nec voluerunt cre-
dere prædicationi, & miraculis Chriſti: ſed
ipſum occiderunt, & crucifixerunt. Sed Chri
ſtus poſt reſurrectionem primò abſtraxit ſan
ctos patres de poteſtate diaboli, & à tenebris
inferni. Poſtea eduxit populum ſuum. ſ. apo-
ſtolos, & diſcipulos de populo Iudęorũ: qui
fuit primus populus Chriſti, & eccleſiæ per
Chriſtum abſtractus de tenebris ignorantię,
& peccatorum, & iugo legis. Etiam eſt aduer
tẽdum, ꝙ ſicut Moyſes intulit decem plagas
Aegyptiis nolentibus dimittere populũ: Ita
Chriſtus intulit, & reliquit decẽ maledictio-
nes Scribis, & Phariſæis, & Iudæis, qui nolue
runt dimittere populum à iugo legis, & pec
cati: imo oppreſſerunt apoſtolos, & diſcipu-
los, & perſecuti ſunt Chriſtum, & primitiuã
eccleſiam. Quas quidem maledictiones enu-
B merat Chriſtus Mat. 23. cum dicit. Ve vobis
Scribæ, & Phariſæi hypocritę: qui clauditis
regnũ cœlorum ante homines: vos enim nõ
intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Nam
ſicut Pharao, & eius principes prohibuerãt fi
lios Iſrael, ne exirent de captiuitate, & intra-
rent in terrã promiſſionis: ita Scribę, & Pha-
riſæi prohibuerũt illum populum ne exiret
à iugo legis. Et etiam Rabini prohibent Iu-
dæos modernos ne exeant à tenebris, & iugo
legis, & peccati ne veniãt ad eccleſiam, & lu
men fidei: & ſic claudunt eis cœlũ, & nec ip-
ſi intrant, nec permittunt alios intrare: & ipſi
ductores cęcorum ſimul cum cęcis omnes in
foueam inferni cadunt. Et ideo Chriſtus dat
eis decẽ maledictiones: vnde octies dicit eis:
Væ vobis: quæ intelliguntur per octo male-
dictiones, & addit nonã: cũ dicit. Ecce relin-
quetur domus veſtra deſerta. Et ſubdit deci-
C mam: cum ait. Amen dico vobis: quia nõ me
videbitis donec dicatis. Benedictus, qui ve-
nit &c. Omnes iſtæ decẽ maledictiones illa-
tæ Iudæis fuerunt figuratę per decem plagas
illatas Aegyptiis. Nam illas, & eaſdem patiũ
tur hodie Iudæi non ſolum ſpiritualiter: ſed
etiam temporaliter. Nam ſicut Moyſes cõuer
tit aquas Aegyptiorũ in ſanguinem, ita Xp̃s
conuertit aquas, & ſacramẽta, & cerimonias
Iudæorum in ſanguinem. Nam ſacramenta
veteris legis. ſ. circuncißio &c. quæ ante erant
eis ſalubria: nunc ſunt eis mortifera, & noci-
ua, & bibunt ſanguinem, & peccatum. Item
miſit eis Chriſtus ranas. Nam ſicut ranæ in
aquis cœnoſis, & putidis cerimoniarũ inuo-
lutæ ſemper murmurant contra Chriſtum;
& cõquerũtur: quia eiecit eos à ſedibus ſuis. D
& expulſi extra aquas mundas veræ ſapien
tiæ: ſemper voluuntur in luto literæ ignoran
tes ſenſum ſpiritualem, & tali aqua cœnoſa
potãtur. Item etiam Chriſtus reliquit eis cy
nomiam, & cyniphes: quę eos ſpirituales pũ
gunt: vt patet pſal. 77. Item intulit eis locu-
ſtam, & brucum corrodentes arborẽ, & ficul
neam ſynagogæ quæ arida nullum facit fru
ctum vt patet Mat. 22. cum Chriſtus maledi
xit ficulneæ: quæ continuò aruit: per quam
ſignificata eſt ſynagoga. Item miſit eis ignẽ,
& grandinem quando venit Titus, & Roma
ni: & interfecerunt decies centena millia co-
rum, & totidem captiuos duxerunt, & ciuita
tem, & regnum eorum totaliter deleuerunt.
Item interfecit primogenita eorum cum ani
mas eorum in mortem perpetuam deſtina-
uit cum dixit. Amen dico vobis, quia nõ me
videbitis &c. vbi priuat eos diuina viſione. E
Ex quo patet quòd totidem plagas, & male
dictiones patiuntur hodie Iudæi: quot paſſi
ſunt Aegiptii. Ideo prudens lector aduer-
tat, & ſciat adaptare illas decem plagas illis
decem maledictionibus, quas Chriſtus intu-
lit Iudæis. Matt. 23. Quoniam illæ figuræ
fuerunt iſtarum, quas hodie Iudæi patiun-
tur. Item ſicut Deus tunc in exitu Aegypti
dedit populo ſuo tria adiumenta pro itine-
re: ita Chriſtus quando liberauit populum
ſuum chriſtianum à iugo legis, & peccati,
contulit tria adiumenta, & auxilia neceſſa
ria nobis in hac vita, & peregrinatione vſ-
quequò perueniamus ad terrã viuẽtium no-
bis promiſſam. Nam Deus præcepit filiis
Iſrael vt vniuſquiſque acciperet mutuo à vi
cinis ſuis aurum, & argentum, & ſupellecti-
lia, & ita ſpoliauerũt Aegyptios, & detule- F
runt ſecum omnia illa bona, Aegyptiis expo
liatis, & vacuis remanentibus. Ita pariter di
ſcipuli, & apoſtoli, & omnes fideles accepe-
runt à Iudæis aurum, & argentum mutuo. ſ.
legem euangelicam, & doctrinã apoſtolicã
quæ latebat in ſcriptura vet. teſt. Nam ſicut
teſaurus latet abſcõditus in agro: ita articuli
fidei, & tota lex euãgelica, & eccleſiaſtica ſa
cramenta latebant in veteri teſtamento, &
ſcriptura legis, & prophetarũ. Et hunc teſau
rum abſtraxerũt apoſtoli, & fideles à veteri
teſtamẽto, Iudæis expoliatis, & vacuis rema
nentibus cum ſola ſuperficie literæ: & paleis
cerimoniarum, & nos accepimus fructũ, &
granum, & verum teſaurum abſcõditum in
agro:

A agro: vt patet Mat. 13. Huc profecto teſaurū non habuerūt apoſtoli ab Aethiopibus: nec Scythis: nec gentilibus: ſed à Iudæis vicinis eorū, & à lege eis per Moyſen promulgata: ideo nullam habent excuſationem. Deduxit ergo Chriſtus populum ſuum chriſtianū de iugo legis, & tenebris peccati, & ignorantiæ cum argento, & auro. ſ. cum lege euangelica, & doctrina apoſtolica a veteri teſtamento ex cerpta, & collecta: mitūm, φ in tribubus eo rum. ſ. fidelium chriſtianorum nullus fuit in firmus: quia medela ſacramentorum ſanati ſunt per Chriſtum, Iudæis manentibus aſſli ctis cū prædictis decem plagis, & maledictio nibus. Secundum adiumentū, quod Deus cō tulit illi populo fuit: qñ expandit ſuper eos nubē: vt protegeret eos per diem, & colum-
B nā ignis, vt præcederet, & luceret eis per noctē. Ita pariter Xpſ reliquit populo ſuo Chriſtiano columnā articulorum fidei: vt luceat nobis per noctem huius mundi: in cuius lumine ducimur in vitam ęternā, & expādit nobis nubem ſuæ caritatis per diem gratiæ in quo ſumus: vt nos protegat ab imbribus, & ardoribus tentationum. Vnde per noctem pōt intelligi ſcriptura veteris teſtamenti, in qua per lumē fidei videmus myſteria Chriſti, & eccleſiæ ibi clauſa, & ambulamus per ſcripturam vet. teſt. ducatu luminis fidei, & nō offendimus in lapidem ſcādali, & offenſionis. Per diem autem intelligitur ſtatus gratiæ: in quo indigemus protectione nubis deſuper extenſæ ad conuerſationem gratiæ, & defenſionē contra imbres peccatorum, & perſecutorum eccleſiæ. Hac nube fuerūt protecti martyres & armati, quando contemnentes minas prin
C cipum nō timebant tormenta nec exitia nec carceres &c. Et ideo in hac peregrinatione ſē per præcedit, & ducit nos colūna luminis fidei, & protegit nos nubes caritatis Chriſti vſque ad portum ſalutis. Tertium adiumentū fuit: qñ Deus dedit illi populo carnes, & panem cœli. ſ. manna, quod durauit vſque ad introitum terræ promiſſionis in cibū, & percuſſit petram, & dedit eis aquam in potū: Ita pariter Chriſtus dedit, & dimiſit populo ſuo chriſtiano ſacramentū eucariſtiæ: in quo manducant fideles veram carnem Chriſti ſub forma panis: qui de cœlo deſcendit, Itaque dicitur vera caro, & verus panis non materialis ſicut ante erat ſub illis accidentibus: ſed verus panis angelorum: qui de cœlo deſcendit: cuius fruitione angeli, & oēs beati reficiuntur, & felicitantur. Et iſte cibus, & panis dicitur viaticus: quia eſt neceſſarius in hac vita, & peregrinatione vſquequò perueniamus ad terram viuentium. Nam licet tunc comedamus eundem panem per fruitionem, & gloriam: tamen non eodem modo ſicut nunc cō medimus ſacramentaliter, & per gratiā, & iō pphericè, & figuraliter ait Dauid in hoc pſā. Petierunt, & venit coturnix figuratiua Xpi per carnem: & pane cœli ſaturauit eos. ſ. manna de cœlo miſſo figuratiuo ſacramenti eucariſtiæ ſub forma panis, & ſic Chriſtus vero pane cœli ſaturauit eos. ſ. populum ſuum chriſtianum. Item ſicut Moyſes percuſſit petrā, & dirupit, & fluxerūt aquę, & bibit populus: ita Chriſtus percuſſit petram ſui corporis, ſupra quā fundatur eccleſia, & exiuit ſanguis in precium noſtrum, & aqua in remiſſionem peccatorum, & refrigeriū, & potum ſpiritualem. vnde ſumpſerunt virtutem omnia ſacramenta ad medelā peccatorum, & refrigeriū noſtrum. Et ideo dicit. Dirupit. ſ. petram ſui lateris, & pedum, & manuum, & flumina ſuę virtutis, & ſapientiæ abierunt in ſicco, ideſt per animas noſtras, quę ante erāt ſiccę, & aridę ſine humore fidei, & gratię. Quoniam memor fuit: quaſi dicat, φ tunc impleta fuit promiſſio facta ipſi Abrahę. ſ. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Gen. 22. Et tibi dabo terram &c. Gen. 17. &c. Et Chriſtus dedu x t populum ſuum. ſ. patres de limbo inferni cum lætitia, & exultatione in cœlum, & etiam deduxit apoſtolos, & diſcipulos, & omnes fideles de iugo legis, & peccati: liberādo eos à captiuitate diaboli: cum exultatione, & victoria reſurrectionis, & electos ſuos. ſ. ſanctos patres de limbo cum lætitia in cœlo collocando. Et dedit illis: ſ. apoſtolis, & chriſtianis regiones gentium: quia omnia regna gentium ſubiecerunt iugo Chriſti, & labores eorum poſſederunt. Nam eccleſia non ſolū poſſidet ſpiritualiter omnia regna chriſtianorū: ſed etiam temporaliter poſſidet multas ciuitates, & caſtra per donationem magni Conſtantini, qui eccleſiam dotauit de tota Italia &c. Et hoc dominium, & poſſeſſionem, & libertatem dedit Chriſtus fidelibus ſuis. vt cuſtodiant iuſtificationes eius. i. legem iuſtificantem: quia ſola lex euangelica iuſtificat, & ſic operando in ea iuſtificantur. Et ſubdit. Et legem eius exquirant. ideſt in ea meditentur, & contemplentur Deo ergo monet. ſ. vt contemplemur, & exquiramus in lege viam

A ſalutis. Secundò vt exquiramus iuſtificationes eius, ideſt opere compleamus.

PSALMVS. CV.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?

Titulus, Alleluia alleluia. Principalis intentio ipſius Dauid in hoc pſalmo eſt petere vniuerſalem redemptionem per aduentum Chriſti. Sed quia per Chriſtum fuerunt redempti duo populi. ſ. Iudæorum, & gentiliũ: ex quibus conſtat eccleſia fundata, & iuncta in lapide angulari, ideſt Chriſto Ieſu: ideo ponitur duplex Alleluia. Sed quia quaſi omnes pſalmi leguntur in eccleſia quadruplici reſpectu. ſ. ad laudem Dei: Secundò in memoriam antiquorum geſtorum: Tertiò ad ꝓ-
B phetiam: Quartò ad doctrinam, & exhortationem noſtram: ideo propheta vniuerſaliter omnia iſta ſeruat in quolibet pſalmo. Ideo Dauid duo paincipaliter facit in hoc pſalmo. Nam primò exhortatur nos ad laudem Dei, & obſeruationem legis diuinæ. Secundò petit vniuerſalem redemptionem: ibi. Memento noſtri domine. Quantum ad primum duo facit. Nam primò nos exhortatur ad laudandum Deum, ſecundo ad timendum eius iudicium, & ſeruandam iuſtitiam per obſeruationem legis: ibi. Beati qui cuſtodiunt. Dicit ergo. O vos populi tàm gentiliũ quàm Iſraelitarum: confitemini domino confeſſione laudis. i. laudate dominum, & petite miſericordiam, & vniuerſalem redemptio-
C nem per aduentum Chriſti: quoniam miſericordia eius ſemper fuit, & erit in æternum propitia petentibus, & pœnitentibus. Nam quis loquetur, & explicare poterit, & faciet auditas, & explicatas laudes eius: quæ ipſi debentur ex miſerationibus, & beneficijs factis, & collatis inuocãtibus eum? quaſi dicat: nullus hoc poterit explicare. Et hæc eſt cauſa quare in titulo ponitur bis Alleluia: q. d. Vos Iudæi laudate dominum, & petite redemptionem, & vos gentiles laudate &c.

Beati qui cuſtodiunt iudicium: & faciunt iuſtitiam in omni tempore.

Hic exhortatur omnes ad obſeruantiã legis. vt dignè valeant impetrare quod petũt. Sed quia duo ſunt in lege: ſcilicet præcepta quæ prohibent malum fieri ſua comminatione pœnæ: & mandata quæ exhortatur ad bene agendum cum promiſſione præmij: ideo D
in duobus conſiſtit obſeruantia legis, ſcilicet in non faciendo malum: cuſtodiendo, ideſt timendo iudicium Dei. Secundò in faciendo bonum, deſiderando præmium æternũ. Ideo ait Dauid, O vos omnes obſeruate legẽ Dei. Nam beati qui cuſtodiunt, ideſt timent iudicium Dei, & faciunt iuſtitiam, ideſt iuſtificãt ſemetipſos operando ſecundum legem. Hoc etiam poteſt referri ad iudices. quia beati iudices, qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore, ſecundum leges malos puniendo, & bonos præmiando, & innocentes abſoluendo.

Memento noſtri domine in beneplacito populi tui: viſita nos in ſalutari tuo.

Ad videndum in bonitate electorum tuorũ: ad lætandum in lætitia gentis tuæ: vt lauderis cum hereditate tua.

Hæc eſt ſecunda pars principales: in qua E
propheta petit vniuerſalem redemptionem, & miſericordiam per aduentum Chriſti. Sed quia magnanimus maxime inclinatur ad miſericordiam, cum reus cognoſcit, & cõfitetur peccata ſua: & etiam magnificus libenter audit beneficia, quæ quondam fecit, & magis inclinatur ad faciendum plura: vt patet. 4. Ethicorum: Ideo Dauid tria facit in reſiduo huius pſalmi. Nam primò in perſona totius corporis myſtici petit vniuerſalẽ redemptionem, & aduentum Chriſti accelerari. Secundò confitemur grauia peccata, quę ille populus commiſit contra Deum, & punitiones illorum peccatorum: à quibus per miſericordiam liberauit ſæpè illum populum dominus, & hoc vt magis inclinet Deum ad miſericordiam. Tertiò reſumit petitionem ſuam.
Secundum ibi. Peccauimus cum patribus no- F
ſtris. Tertium ibi. Saluos nos fac domine. Dicit ergo ad primum. O domine Deus pater, memento noſtri domine in beneplacito populi tui, ideſt vt placeas populo tuo eius petitioni annuẽdo, & propitiando: & viſita nos in Ieſu Chrõ ſalutari, & ſaluatore tuo: quẽ promiſiſti patribus noſtris: in quo benedicẽdæ ſunt omnes gentes, ideſt mitte eum ad videndũ in bonitate electorum tuorũ, ideſt vt ipſum videant electi tui in bonitate, & redemptione, & facientem bonitatem redemptiones, & ad lætandũ in lętitia gentis tuę. i. vt gentes tuę lętentur lætitia magna per ſuũ aduentum. Et nota, ꝙ hic duos populos commemorat, Primò apoſtolos, & diſcipulos cõ

A uerſos de Iudęis, qui ipſum in carne viderunt: cum dicit. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ſcilicet apoſtolorum, & diſcipulorum. Secundò conuerſos de populo gentili, qui cū lætitia ad fidem venerunt per prædicationem apoſtolorum, cum dicit: Ad lætandum in lętitia gentis tuæ. Sed quia ex his duobus populis facta eſt vna eccleſia quæ eſt hæreditas Chriſti: ideo ſequitur: Vt lauderis cum hæreditate tua in tempore gratiæ: ſicut nunc fit, & videmus manifeſte impletum.

Peccauimus cum patribus noſtris: iniuſte egimus: iniquitatem fecimus:

Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ.

Et irritauerunt aſcendentes in mare: mare rubrum:

B *Et ſaluauit eos propter nomen ſuum: vt notam faceret potentiam ſuam.*

Et increpuit mare rubrum & exiccatum eſt: deduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto.

Et ſaluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remanſit.

Et crediderunt verbis eius: & laudauerunt laudem eius.

Hic incipit confiteri, & memorare grauia peccata illius populi: & miſerationes factas patribus antiquis: vt inclinet Deū ad ſuā petitionem implendam. Vnde eſt aduertendū, quòd miſericordia Dei tantò maior demonſtratur: quantò maioribus peccatoribus, & rebellibus, & ingratis pręſtatur. Sed quia filij Iſrael decies, & vltra rebellauerunt, & pecca-
C uerunt contra Deum: ſed quotienſcunque reuerſi ſunt, & conuerſi ad pœnitentiam, ſemper Deus eis pepercit: ideo maxime Deus in hoc oſtendit multitudinem, & magnitudinē ſuę miſericordię. & ideo Dauid memorat octo peccata, & ingratitudines illius populi cōmiſſas contra dominum: & quomodo ſemper dominus miſertus eſt eis. Quorum primum fuit peccatum infidelitatis, & duritiæ. Nam cū fuiſſent caſtrametati in littore maris rubri, & vidiſſent exercitū Pharaonis venientē quaſi diffidendo dixerunt Moyſi. Forſitan non erant ſepulcra in Aegypto: ideo tuliſti nos, vt moriamur in ſolitudine. Vnde nō intellexerunt, nec conſiderarunt, quòd dominus potuiſſet eos liberare, ſicut fecerat mirabilia, & ſigna in Aegypto, & tamen dominus nō attendit ad infidelitatem, & murmurationē ipſorum: ſed præcepit Moyſi, vt percuteret aquas: & tranſiuit totus populus Iſrael illæſus, & Pharao cum ſuis ſubmerſus eſt: vt patet Exodi. 14. Hoc ergo peccatum, & hanc miſerationem domini confitetur Dauid in principio: cum dicit, Peccauimus cū patribus noſtris eos imitando: iniuſtè egimus contra proximum: iniquitatem fecimus contra Deum. Nam patres noſtri non intellexerunt, ideſt attentè, & fideliter conſiderauerunt mirabilia tua facta in Aegypto de decem plagis illatis Aegyptijs: nec fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ, quam oſtendiſti filijs Iſrael eos mirabiliter liberando: imo tanquam ingrati irritauerunt, ideſt contemnentes cum ad iram cōcitauerunt aſcendentes in mari rubro: & tamen ſaluauit eos propter nomen ſuum per Moyſen inuocatū. Et hoc fecit Deus, vt ipſi notam facerent, & prædicarent potentiam E
ſuam: quia increpuit mare: ideſt cum magno fragore, & fluctuatione diuiſum eſt in duodecim partes: intantùm, quòd exiccatum eſt, ideſt apparuerunt viæ ſiccæ in eos: & Moyſes deduxit eos in abyſſus, ideſt per profunditatem maris: ſicut in deſerto, ideſt ac ſi deduceret eos per deſertum, & terram aridam: & ſaluauit eos Deus de manu Aegyptiorū odientiū: & redimit eos de manu inimici Pharaonis. Et aqua maris operuit, & ſubmerſit Aegyptios: tribulantes eos: intantùm, quòd vnus ex eis non remanſit. Et tunc filij Iſrael, qui ante fuerant increduli: crediderunt verbis eius prolatis per eos Moyſi, & lauderunt, ideſt cecinerunt laudes eius: prædican- F
do eius omnipotentiam, & iuſtitiam dicendo. Cantemus domino: glorioſe & cætera. Nota, quòd iſta myſteria, & ingratitudines, ſiue peccata nō narrantur hic eo ordine quo facta fuerunt in Exodo, & libro. Numerorū: eò quòd pſalmi non ſunt facti nec leguntur ad hiſtoriam: ſed ad prophetiam.

Citò fecerunt: obliti ſunt operum eius: & non ſuſtinuerunt conſilium eius.

Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto: & tentauerunt Deum in inaquoſo.

Et dedit eis petitionem ipſorum: & miſit ſaturitatem in animas eorum.

Hic memorat ſecundum peccatum eorum cum murmurarunt contra dominū, & Moyſen. Exodi decimo ſeptimo. petentes

A aquam, & cibum: & tentauerunt dominum: dicentes. Si eſt Deus in nobis &c, Et tamen Deus dedit eis carnes in abundantia per mẽſem integrum: & mãna ad manducandum. ideo dicit. Citò fecerunt: ideſt in breui crediderunt quod dictum eſt: imo in breui obliti ſunt operum eius mirabilium: & non ſuſtinuerunt patienter conſilium, & promiſſum eius: ſed concupierunt indiſcrete concuſpiſcentiam in deſerto Raphadi petendo carnes, & tentauerunt Deum in loco inaquoſo ad petram Oreb, dicentes. Si eſt Deus in nobis &c. ideo dictæ ſunt aquæ tentationis, & tamen Deus dedit, & impleuit eis petitionẽ ipſorum: & miſit ſaturitatem in animas eorum ex abundantia carnium coturnicum: & aquæ de petra Oreb.

Et irritauerunt Moiſen in caſtris: Aaron
B *ſanctum domini.*

Aperta eſt terra, & deglutiuit Datan: & operuit ſuper congregationem Abiron.

Et exarſit ignis in ſinagoga eorum: flamma combuſſit peccatores.

Hic confitetur, & memorat tertium peccatum, quod fuit ambitionis, & inuidiæ: quando Core, & Datan, & Abiron voluerunt ſibi vendicare ſummum ſacerdotium: & mouerũt ſeditionem contra Moyſen, & Aaron, vt patet Numeri 16. Vnde dicit. Et irritauerũt: ideſt contempſerunt: & ad iram prouocauerũt Moyſen in caſtris: & Aaron ſanctum domini: ideſt in ſacerdotem ordinatum, & ſanctificatum à Deo. Sed ex ſententia Dei aperta eſt terra, & deglutiuit Datan: & operuit, & ruit ſuper congregationem, & coniurationem, & conuenticulum Abiron: & ſic abſor-
C buit eos. Et exarſit ignis in ſignagoga, & congregatione malipolij eorum. Et flãma occidit 250. viros peccatores præſumentes offerre incenſum cum turibulis, cum eſſent peccatores & indigni, & non à Deo electi. Et tamen Deus pepercit filijs Core, qui non conſenſerunt. vnde factum eſt grande miraculum: vt cum omnes eſſent in eodem loco: tamen iſti ſunt liberati, & manſerunt in facie terræ: quando aperta fuit terra: & tamen Core, & Datan, & Abiron cum ſequacibus fuerunt abſorpti. vt patet Numeri 16. &c.

Et fecerunt vitulum in Oreb: & adorauerunt ſculptile.

Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Obliti ſunt Deum qui ſaluauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto: mirabilia in terra Chã: D
terribilia in mari rubro.

Et dixit vt diſperderet eos: ſi non Moyſes electus ei⁹ ſtetiſſet in cõfractione in cũſpectu eius.

Vt auerteret iram eius ne diſperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem.

Non crediderunt verbo eius: & murmurauerunt in tabernaculis ſuis: non exaudierunt vocem domini.

Et eleuauit manum ſuam ſuper eos: vt proſterneret eos in deſerto.

Et vt deijceret ſemen eorum in nationibus, & diſpergeret eos in regionibus.

Hic confitetur, & memorat quartum peccatum, quod fuit idololatriæ, qñ adorarunt, & fecerunt vitulum conflatilem. Vnde dicit. Et fecerũt idolum, & vitulum in Oreb, ideſt propè monte Sinai. cuius pars dicitur Oreb:
& adorauerunt ſculptile, ſcilicet vitulũ conflatilẽ: vt patet Exod 32. Et mutauerunt gloriam ſuam, ideſt gloriam, & latriã Deo debitam in ſimilitudinem, & imaginem vituli comedentis fœnum: attribuentes gloriã, & honorẽ vni beſtiæ mutę. Et ſic obliti ſunt Deũ qui ſaluauit eos ab Aegyptijs liberando, quãdo fecit magna miracula in Aegypto, & mirabilia in terra Cã: & terribilia portẽta: & terribilem ſtragẽ Aegyptiorum in mari rubro, deducendo aquas maris ſuper eos. Et tũc filij Iſrael poſt tot miracula, & beneficia fuerunt ingrati, & infideles adorantes vitulũ. & ideo Deus dixit. i. decreuit, & cõminatus eſt vt, diſperderet eos: cum dixit. Dimitte me vt iraſcatur furor meus ſuper eos &c. niſi Moyſes electus eius obſtitiſſet, & ſupplicaſet in confractione, & contritione cordis in conſpectu eius, vt auerteret iram ſuam: & Deus peper- F
cit eis, occiſis 24. millibus. Et pro nihilo Hic incipit verſus in tranſlatione Hieronymi, & eſt quintũ peccatum quod fuit rebellionis, & diffidentiæ, quando voluerunt cõſtituere ſibi ducem, qui reduceret eos in Aegyptum: niſi Caleph, & Ioſue obſtitiſſent, vt patet Numeri 14. Vnde data eſt eis ſentẽtia: vt nullus eorum qui egreſſi ſunt de Aegypto à 20. annis, & ſupra intrare terrã promiſſionis pręter Caleph, & Ioſue, ſed cadauera eorum iacerent in deſerto. Ideo ait. Quia ſupple contempſerunt, & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem promiſſam Abrahę, & Iſaac, & Iacob, & non crediderunt verbo eius: nec promiſſioni, & murmurauerunt in tabernaculis ſuis cum dixerunt. Vtinam pereamus,

& non

A & nõ inducat nos dominus in terram illam, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi noſtri ducantur captiui, & non audierunt vocẽ domini de promiſſione facta. Et ideo dominus eleuauit manum, & ſententiã ſuã, vt proſterneret eos in deſerto, & vt deiiceret ſemen eorũ in nationibus, & diſpergeret eos in regionibus diuerſarũ gentiũ: ſed adhuc præcibus Moyſi fuit placatus, & noluit eos totaliter delere: ſed prorogauit eos; vt vagarentur per deſertum vſque ad quadrageſimum annum.

Et initiati ſunt Beelſegor: & comederunt ſacrificia mortuorum.

Et irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis: & multiplicata eſt in eis ruina.

Et ſtetit Finees et placuit: et ceſſauit quaſſatio.

Et reputatum eſt ei ad iuſtitiam: in generatione & generationem vſque in ſempiternum.

B Hic confitetur, & memorat ſextum peccatum, quod fuit idololatriæ, & luxuriæ: cũ ad conſilium Balaam ipſe Balach rex Moabitarum obtulit filiis Iſrael puellas pulcras; cum quibus fornicati ſunt: quæ eos deduxerũt ad adorandum Beelſegor: vnde ſecuta eſt in eis plaga magna, vt patet Numeri. 25. vnde dicit. Et initiati ſunt, i. ſacrificauerunt, & coluerunt Beelſegor, i. idolum Beel: qui adorabãtur in monte Fegor tanquam Deus Moabitarum: & comederunt ſacrificia animalium mortuorum illi idolo immolatorum. Et ſic irritauerunt ipſum Deum in adinuentionibus, i. voluntariis ſceleribus ſuis, & ideo multiplicata eſt in eis ruina, & plaga magna: quoniam occiſi ſunt. 24. millia. Et finees ſtetit, i. ſceleri eorum reſtitit cum trãsfixit Zambri coeuntem cum muliere Medianite. Et ideo

C reputatum eſt ei ad iuſtitiam in generatione, & generationẽ vſq; in ſempiternum: ex quo meruit ſucceſſionem ſacerdotii: qui quidem actus memorabitur in æternum.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus eſt Moyſes propter eos: quia exacerbauerunt ſpiritum eius.

Et diſtinxit in labijs ſuis: non diſperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.

Et commixti ſunt inter gentes: & didicerunt opera eorum: & ſeruierunt ſculptilibus eorum: & factum eſt illis in ſcandalum.

Et imolauerũt filios ſuos: et filias ſuas demonijs.

Et effuderunt ſanguinem innocentem: ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum: quas ſacrificauerunt ſculptilibus Canaan.

Et interfecta eſt terra in ſanguinibus: & *contaminata eſt in operibus eorum: & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.* D

Et iratus eſt furore dominus in populum ſuum: & abominatus eſt hæreditatem ſuam.

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati ſunt eorum qui oderunt eos.

Hic confitetur, & memorat ſeptimum peccatum quo fuit murmurationis, & infidelitatis, quãdo mouerunt ſeditiones contra Moyſen in Cades propter defectũ aquæ. Vnde domino præcipiente Moyſes percuſſit petrã virga, & dedit eis aquã, vt patet Numeri. 20. ideo ait. Et irritauerunt eũ ad aquas contradictionis in deſerto Cades, & vexatus eſt Moyſes propter eos: quia exacerbauerunt, & amaricauerunt ſpiritum eius in murmere ſuo. Et ideo diſtinxit labiis ſuis: cum dixit. Nõ ex hac petra poterimus vobis aquam elicere? vnde ex locutione potuerunt conücere, ꝙ hæſitabat. E Et ideo ab ingreſſu terræ promiſſionis fuit excluſus vterq; ſ. Moyſes, & Aaron. Non diſperdiderunt. Hic incipit verſus in tranſlatione Hieronymi: vbi confitetur, & memoratur decimum peccatum: quod fuit rebellionis ſiue inobedientiæ; eò ꝙ non impleuerant præceptum domini: qui mãdauerat eis, vt eiicerẽt, & interficerent omnes Cananeos in terra promiſſionis: imo eos reliquerũt, & propter auaritiam tributarios fecerunt. Vnde euenerunt eis omnia mala: quia didicerunt opera, & ſuperſtitiones eorum, & mores, & ſic idololatriam frequenter commiſerunt: vnde fuerũt frequenter afflicti, & ſeruituti dediti: ideo ait. Non diſperdiderunt gentes Cananeorum quas præcepit eiiciendas dominus illis. Numeri. 33. Ideo commixti ſunt inter eos, & didicerunt opera eorum, & mores, & ſeruierũt F ſculptilibus, & idolis eorũ. ſ. Baalim, & Altarot, & factum eſt illis in ſcandalum. Nam cõmixtio eorum inter gentes fecit eos cadere in idololatriam, & ſuperſtitiones eorum. Vnde immolauerunt filios, & filias demoniis ad modum Cananeorum, & ſic effuderunt ſanguinem innocentem filiorum, & filiarũ quas ſacrificauerunt ſculptilibus, & idolis Canaã. Et interfecta, & contaminata, & polluta eſt terra in ſanguinibus humanis, & nefandis ſacrificiis, & contaminata in operibus eorum Deo odibilibus, & hoc quia fornicati ſunt fornicatione ſpirituali cum diis alienis, eis latriã tribuendo in adinuentionibus ſuis. i. ſpontè. Et ſic iratus eſt furore dominus in populum ſuum, i. contra populum ſuum; & abomina-

tus eſt hereditatem ſuã, quam elegerat ſibi in populum peculiarem: & tradidit eos in manus gentium tanquam deiectos: & domi nati ſunt eorum, qui oderant eos: vt patet per totum diſcurſum libri Iudicum.

Et tribulauerunt eos inimici eorum: & humiliati ſub manibus eorũ: ſæpe liberauit eos.

Ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo: & humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.

Et vidit cum tribularentur, & audiuit orationem eorum.

Et memor fuit teſtamenti ſui: & pœnituit eũ ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Et dedit eos in miſericordias: in conſpectu omnium qui ceperant eos.

Et tribulauerunt eos inimici. ſ. Cananæi, & Moabitæ, & Amonitæ &c. humiliati sũt captiui ſub manibus, & poteſtate, & ditione
B eorum. Et tamẽ dominus ſæpe liberauit eos mittẽdo iudices, & ſaluatores, vt Aiot. Otoniel. Gedeõ. Iepte. & cæteros. ipſi vero tanquam obiurgati multotiens exacerbauerũt eũ ſpõte in conſilio, & arbitrio ſuo, & nõ coactè. Et ideo humiliati, & ſubiecti, & afflicti ſunt in iniquitatibus, & ſceleribus ſuis. Sed quia dũ erãt in captiuitatẽ, & tribulatione recurrebãt ad Deum: ideo vidit Deus oculo miſericordiæ cum tribularetur: & audiuit orationem, & clamorem eorũ: nõ in meritis eorũ: ſed quia memor fuit teſtamenti, & promiſſi ſui facti ad Abraã, Iſaac, & Iacob. & non reſpexit eorũ iniquitatẽ: ſed ſuã miſericordiã. & immobilitatẽ ſui teſtamẽti: quia de illa generatione promiſerat futurũ Meſſiã, & ſaluatorẽ, & ideo pœnituit eũ: non quod ad pœnã pateretur: ſed fecit ad modũ pœnitentis reuocantis irã, & vindictã, & parcẽdo eis ſecundum multi-
C tudinem miſericordiæ ſuæ. Et dedit eos in miſericordias om̃ gentiũ in conſpectu om̃iũ, q cepe rãt, & ſubiecerãt eos: quia non permiſit Deus vt inimici totaliter eos delerent: ſed recipiebant eos in deditionẽ, & ſeruitutẽ: & permittebãt eos viuere in ciuitatibus ſuis. Et per iudices ſuos ab inimicis liberabat ſæpius eos.

Saluos fac nos domine Deus noſter: & congrega nos de nationibus.

Vt confiteamur nomini ſancto tuo, et gloriemur in laude tua.

Benedictus dñs Deus Iſrael à ſæculo et vſque in ſæculũ. & dicet omnis populus fiat fiat.

Hic reſumit ſuam petitionẽ, & ponit concluſionem intentam in toto pſalmo. Vnde eſt aduertendum; quod per omnes ſupradictas tres liberationes fuit figurata vniuerſalis re- D
demptio futura per Chriſtũ. Nã ſicut Deus miſit Moyſen ad liberandũ, & extrahẽdũ populũ de Aegypto, & traducẽdum per mare rubrũ: ita figurabatur, quod Deus erat miſſurus filium ſuum Ieſum ad liberandũ totũ genus humanũ de poteſtate diaboli: & trãsferendũ ipſum per mare rubrũ ſui ſanguinis, & paſſionis. Et per hoc, quod percuſſit petrã Oreb, & dedit aquã: ſignificabat quod Chriſtus erat percutiendus in latere: vnde erat emanatura aqua ſapientiæ, & ſacramentorum in noſtrã ſalutem. & ſic de ſingulis ſicut ſuperius frequenter dictũ eſt. Et per vnumquenq; illorũ 13. iudicum, quos dominus miſit ad liberandũ filios Iſrael: vt patet in libro Iudicum. ſignificabatur Chriſtus venturus ad ſaluandum, & liberandum totum genus humanũ à ſeruitute diaboli. Videns ergo Dauid hoc in ſpiri- E
tu dicit, & clamat ad Deum dicens. O domine, nõ eſt tibi nouũ & inuſitatũ: imo ſemper conſueuiſti facere miſericordiam, & liberare populum tuum ab afflictione, & captiuitatibus temporalibus: in quibus figurabatur noſtra redẽptio per Chriſtũ. Ergo ſicut nouẽ vicibus liberaſti populũ tuũ in deſerto per Moyſen, & 13. vicibus liberaſti eos in terra promiſſionis per 13. iudices, qui dicti ſunt ſaluatores illius populi: mitte ergo ſaluatorem vniuerſalẽ Chriſtum per illos figuratũ, & ſaluos nos fac per eius mortem, & paſſionem. quaſi dicat. ſicut ſaluaſti illos ſalua nos modò per aduentũ tuum, & congrega nos. ſ. eccleſiam tuam: non ſolum de Iudæis: ſed etiã de omnibus nationibus ſicut promiſiſti: vt omnes confiteamur nomini ſancto tuo: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur &c. & glo- F
riemur in laude tua ſub vna lege euãgelica, & vna fide, & vno baptiſmo, & vno ſacrificio Et om̃is populus. ſ. tã gentilis: quàm Iudæus dicet. i. dicat Benedictus qui venit dñs Deus Iſrael. i. confiteatur Chriſtũ eſſe verũ Deũ, & hominem, & iam veniſſe in carne: & confiteamur vnũ Deũ, trinũ, & vnũ, & verbũ incarnatũ. vñ nota ſicut ſupradictũ eſt, quod Hebræi nõ habent imperatiuũ nec optatiuũ: ſed ponunt futurum indicatiui pro optatiuo: ideo ait & dicet omnis populi. i. dicat orando vterque populus: Benedictus dominus Deus Iſrael fiat fiat. i. amen amen, & ponitur bis fiat propter duos populos. ſ. Iudaicum, & gentilem: ex quibus vna eccleſia eſt in Chriſto cõgregata: ſicut in principio præponitur

duplex

A duplex alleluia ratione vtriuſque populi, & ideo concordat finis principio, Nam ſicut ibi dicitur. Alleluia, alleluia, ita in fine dicitur, fiat, fiat, ſiue amen, amen: q.d. vterq; populus laudet Deũ, & dicat. Benedictus Ieſus q venit amẽ amẽ. i. ad ſaluandũ vtrunq; populũ.

PSALMVS. CVI.

Confitemini domino quoniam bonus. quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicãt qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos.

A ſolis ortu, et occaſu, ab aquilone, & mari.

Titulus. Alleluia. Ex hoc titulo, & materia pſal. apparet, q iſte pſal. eſt de illis quos Dauid fecit ad laudandũ Deum in templo pro feſtiuitatibus: & dirigit ipſum ad vnum populum iam per Chriſtum redemptũ, Vnde quia in ſuperiori pſal, cum maximo affe-
B ctu, & deſiderio petiuit vniuerſalem redemptionem, & Chriſtum accelerare aduentum ſuum ad ſaluandum nos, & congregandum nos de nationibus. Vnde in principio dixit. Memento noſtri domine in beneplacito populi tui: viſita nos in ſalutari tuo: ad videndũ in bonitate electorũ tuorũ: ad lætandũ in lætitia gẽtis tuæ: vt lauderis cũ hæreditate tua. Item interpoſitis multis miſerationibus diuinis reſumpſit petitionẽ ſuam dicẽs. Saluos nos fac domine, & congrega nos de nationibus, & cõfiteamur nomini tuo: & glorienur in laude tua &c. Sed q a propheta in ſpiritu fuit certificatus hoc fore implendũ per Chriſtum, ideo ad populum iam redemptũ, & ſaluatũ per Chriſtũ, & congregatum de nationibus in vnã eccleſiã, & ciuitatẽ Dei dirigit hunc pſalmũ inuitãtem ipſum ad gratiarum actiones pro beneficio redemptionis. Vnde
C duo facit. Nã primò facit quod dictum eſt, & ſecundò enarrat beneficia, quæ recepimus p aduẽtũ Chriſti, & in quolibet nos admonet ad gratiarum actiones. 2. ibi. Errauerunt in ſolitudine. Dicit ergo Dauid incipiendo conſtructionem, & ſententiã in ſecundò verſu. Omnes qui redempti ſunt à domino noſtro Ieſu Chriſto per aduentum ſuum quos redemit de manu, & poteſtate diaboli inimici nr̃i & cõgregauit eos de nationibus in vnã eccleſiã, congregauit dico à ſolis ortu, & occaſu: & ab Aquilone, & mari, tã Oceano q̃ mediterraneo: oẽs iſti in Chriſto redempti, & cõgregati dicãt inter ſe, & exortentur ſeipſos dicendo: Cõfitemini dño Ieſu Chr̃o, q̃m bonus eſt: & in æternũ eſt, & erit miſericordia D
eius, quã nobis oſtendit in ſua redemptione. Ex his verbis patet, q non loquitur hic de temporali, & particulari, & corporali redemptione, vt Iudæi, & quidã cum eis delirãt, ſed loquitur de vniuerſali, & ſpirituali ſalute, & redemptione facta per Chriſtum: cũ dicit. A ſolis ortu &c. nec inuitat falſam Iudæam, & illũ populũ ad gratiarum actiones, & ad laudandũ Deum, ſed totam eccleſiã, & Chriſtianã religonẽ, à ſolis ortu vſq; ad occaſum diffuſam, & cõgregatã: quæ verè redempta eſt per Chriſtũ, vñ Dauid pphẽta bene ſciebat ex reuelatione, q genus humanum nõ poterat redimi nec ſaluari niſi per Chr̃m Deũ incarnatum: in cuius fide ſaluabãtur antiqui, hunc ergo inuocat in omnibus pſalmis.

Errauerunt in ſolitudine in inaquoſo: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.

Eſuriẽtes, et ſitiẽtes: aĩa eorũ ĩ ipſis defecit. E

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.

Et deduxit eos in viam rectam: vt irent in ciuitatem habitationis.

Confiteantur domino miſericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum.

Quia ſatiauit animam inanem, & animã eſurientem ſatiauit bonis.

In hac ſecunda parte enumerat beneficia per Chriſtum nobis illata in ſuo aduẽtu, pro quibus gratias tenemur referre. Et primò memorat tria beneficia, quæ totũ genus humanũ recepit per ſuam mortẽ, & reſurrectionẽ, & aſcenſionẽ: & alia tria quæ eccleſia recepit poſt ſuam aſcenſionem: ibi. Qui deſcendunt mare &c. Quantũ ad primum eſt notãdum: q totũ genus humanũ tria damna hereditaria incurrit ex pc̃tõ primorũ parentũ. Pri F
mò exilium ab vtraq; paradiſo, cum fuit homo expulſus in hanc vallẽ lacrimarũ inter beſtias, & vepres &c. cum dicit Deus. Ne forte mittat manũ ſuam, & ſumat de cibo, & viuat in æternũ. Vnde eſt hoc exilio incurrit famem, & ſitim errando per hanc vallem lacrimarum. Secundò incurrit infirmitatem, & ægritudinem tàm animę quàm corporis. Nã in anima perdidit iuſtitiam originalẽ, & fuit ſauciatus triplici culpa, & in corpore recepit omnes pœnalitates &c. Tertiò fuit condemnatum totum genus humanum ad captiuitatem, & carcerem perpetuum diaboli: hic per culpã, & in futuro per pœnã. & ſic homo fuit exul, & æger, & captiuus. Sed ab his tribus

A damnis nos Chriſtus liberauit in ſuo aduen-
tu. Primò ab exilio: cum nos in vnam eccle-
ſiam ex diuerſis locis: & nationibus cõgrega
uit, hic per gratiam, & in futuro per gloriã.
Secundò nos liberauit à captiuitate, cum per
ſuum ſanguinem nos redemit, & de inferno
abſtraxit. Tertiò nos liberauit ab ęgritudine
pctĩ, & fomite eius, cũ ex ſua paſſione virtu-
tem contulit ſacramentis ad ſanãdas noſtras
infirmitates. Vnde per ſuam paſſionẽ nos re
demit à captiuitate, & per reſurrectionem
nobis recuperauit immortalitatem, & per a-
ſcenſionem nos ab exilio reuocauit: & intro-
duxit in cœlum: Et ideo Dauid nos admonet
ad gratiarum actiones: Primò quia nos reuo
cauit ab exilio: & ſiti, & fame. Secundò quia
nos à captiuitate liberauit. Tertiò: quia ab ę-
gritudine corporis, & animæ ſanauit. ſecun-
dũ ibi, Sedentes in tenebris. tertium ibi: Su-
B ſcepit nos. Quantùm ergo ad primum dicit.
Omnes filii Adam errauerunt in ſolitudine
& inaquoſo ſolo huius mundi: & expulſi à
terreſtri paradiſo: in qua ſolitudine viam ci-
uitatis cœleſtis, & illius æterni habitaculi nõ
inuenerũt: imo viã perditionis. Et dicebatur
ſolitudo hic mundus. Nam in terreſti para-
diſo habebat Adam colloquium, & familiari
tatem, & ſocietatem Angelorum: ſed cũ fuit
expulſus: tũc ab huiuſmodi fuit priuatus. In
qua ſolitudine non ſolum non inuenit ciuita
tem nec habitaculum: ſed nec etiam viã ad
ciuitatem, & habitaculum Dei. & ideo erra-
bat totum genus humanũ, ſicut ouis quę pe-
riit: & omnes ibant ad baratrum inferni per-
dita via, quæ ad cœlum ducebat. Sed quia in
C tali exilio incurrerunt famem, & ſitim: non
ſolum corporalem, cum perdiderunt cibum
vitæ: ſed etiam ſpiritualem &c. ideo ſequitur.
Eſurientes &c. Et incipit hic conſtructio ſic
dicendo. Eſurientes, & ſitientes errauerũt in
ſolitudine: & viam ciuitatis, & habitaculi nõ
inuenerunt. ideo anima. i. vita eorum in ipſis
defecit cum perdiderunt oẽs lignũ vitæ. Ideo
tunc omnes filii Adam cum per quinq; mil-
lia annorum tribularentur, & vexarentur à
diabolo in lacrimarũ valle, & ſolitudine cla-
mauerunt ad dñm. ſ. patriarchæ, & ꝓphetæ
dicendo: vtinam dirũperes cœlos & deſcende
res &c. Et tunc Deus miſit filium ſuũ, & de
neceſſitatibus eorum eripuit eos, & per legẽ
euangelicam deduxit eos in viam rectam: vt
irent in ciuitatem habitationis cœleſtis, quã
perdiderant. Ergo oẽs, qui reuocati ſunt ab
huiuſmodi exilio cõfiteantur dño mirabilia D
miſericordiæ eius: & ẽt cõfiteantur nõ ſolum
domino, ſed etiã omnibus filiis hominũ: poſt
quã tam magnum beneficium receperũt: qa
dominus Chriſtus per ſua ſacramenta eccle-
ſiaſtica ſatiauit animam inanem, & vacuam
gratiæ: & animã eſurientem ſatiauit hic bo-
nis gratiæ, & in futuro bonis gloriæ: & maxi-
mè ſatiauit animas noſtras pane ſacramenta
li eucariſtię. Et ſic licèt tota iſta particula hu
ius literæ poſſent adaptari ad filios Iſrael, qui
errauerũt 40. annis ĩ ſolitudine deſerti: quos
Ioſue introduxit in vberẽ terrã ꝓmiſſionis,
tamen tunc illud adducerent in figurã: quia
iſte pſalmus, & cæteri non adducuntur: nec le
guntur in eccleſia ad hiſtoriam: ſed ad ꝓphe
tiã, & intentum quo principaliter facti ſunt:
vt frequenter dictum eſt: aliter potius eſſet:
iudaizare, q̃ ſacrã ſcripturã Chriſtianis expo
nere: quod ſummoperè cauendũ eſt: & eſſet E
occultare teſaurũ ſpiritus sãcti, qui hic latet.

*Sedentes in tenebris, & vmbra mortis: vin-
ctos in mendicitate, & ferro.*

*Quia exacerbauerunt eloquia Dei: & conſi
lium altiſſimi irritauerunt.*

*Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum, &
infirmati ſunt: nec fuit qui adiuuaret.*

*Et clamauerunt ad dominum cum tribula-
rentur: & de neceſſitatibus eorũ liberauit eos.*

*Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mor-
tis, & vincula eorum dirupit.*

*Confiteantur domino miſericordiæ eius: &
mirabilia eius filijs hominum.*

*Quia contriuit portas æreas: & vectes
ferreos confregit.*

Hic memorat ſecundum beneficiũ. ſ. quã F
liter Chriſtus nos liberauit à captiuitate, &
vinculis diaboli: & de carcere inferni. Et di-
cit: Chriſtus ſup. liberauit omnes filios Adã
ſedentes in tenebris peccatorũ hic ꝑ culpã,
& in inferno ſiue limbo per pœnã dãni, &
in purgatorio per pœnã ſenſus, & vinctos, &
ligatos in mẽdicitate, & ferro catenarum cul
pæ, & pœnæ. Vnde Chriſtus tria genera ho-
minũ liberauit. Primò ſanctos patres libera-
uit de limbo, qui erant cõdemnati ad pęnam
dãni. Secũdo expoliauit purgatoriũ, in quo
erant quidã de populo Dei condẽnati ad tẽ-
pus ad pęnam ſenſus. Tertiò liberauit viuos,
qui erãt in vinculis peccati. Ideo dicit Chri-
ſtus Io. 12. Princeps huius mũdi eiicietur fo
ras. ſic ergo liberauit ſedentes in tenebris, &
vmbra mortis. Nã tã infernus, quã quælibet

A culpa dicitur vmbra mortis & priuatio lumi-
nis gratiæ. & tales dicuntur vincti mendicita
te, & fame, & ferro duræ ſeruitutis. Et ſubdit
cauſam, quare erant in illa captiuitate, dicẽs.
Exacerbauerunt eloquia Dei. i. quia trãſgreſ
ſi ſunt præceptum Dei de cibo vetito in pa-
radiſo: & cõſilium Dei. i. legem datã Moyſi
irritauerunt, & contempſerunt, & vanã repu
tarunt: ideo humiliatũ, & deiectum eſt in la
boribus cor corũ ex ſententia dñi dicentis.
In ſudore vultus tui &c. Et infirmati, & per-
cuſſi sũt in anima culpa, & in corpore pęna
litatibus, & in ſenſualitate fomite concupi-
ſcentiæ: & nõ fuit, qui eos adiuuaret, nec libe
rare poſſet à pctõ, & pœnis eius. Et iõ cũ per
quinq; millia annorũ tribularentur in hmõi
captiuitate, clamauerunt ad dñm per patriar
B cas, & ,pphetas: & ſic Chriſtus venit in carnẽ,
& liberauit eos de neceſſitatibus, & vinculis
eorũ: & eduxit eos de tenebris, & vmbra mor
tis, tã inferni, quàm peccati; & vincula eorũ
dirupit, quãdo portas æreas inferni, & pecca
torum, & vectes ferreos confregit. Et iõ oẽs
qui liberati ſunt ab hmõi captiuitatẽ confi-
teantur dño, & filiis hominũ mirabilia opera
miſericordię eius, qui cõtriuit portas æreas,
& vectes ferreos confregit. Notandum, ꝙ oĩa
verba deponentia habent duplicẽ ſignifica-
tionẽ in tertiis perſonis. ſ. actiuam, & paſſiuã,
ſicut verba cõia: & ideo ly confiteantur for-
ſan tenetur in hoc loco paſſiuè. ſ. confiteãtur
dño miſericordiæ eius, idest cum confeſſio-
ne ipſi referantur, & memorẽtur ad eius lau
dẽ, & mirabilia eius confiteantur, & maniſe-
ſtẽtur filiis hominũ: vt cognoſcant, & laudẽt
eius omnipotentiã. Nam Deo debemus age-
C re gratias cõfitendo miſericordias eius, quas
nobis fecit: & debent cõfiteri, & maniſeſta-
ri, & prædicari hominibus mirabilia opera
eius miracula &c.

*Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: pro-
pter iniuſtitias enim humiliati ſunt.*

*Omnem eſcam abominata eſt anima eorum:
& appropinquauerunt vſq; ad portas mortis.*

*Et clamauerunt ad dominum cum tribula-
rẽtur, et de neceſſitatibus eorum liberauit eos.*

*Miſit verbum ſuũ et ſanauit eos: & eripuit
eos de interitionibus eorum.*

*Confiteantur domino miſericordiæ eius: &
mirabilia eius filiis hominum.*

*Et ſacrificent ſacrificium laudis: & annun
tient op..a eius in exultatione.*

Hic memorat tertium beneficium. ſ. quia

D Chriſtus non ſolũ reuocauit genus humanũ,
& filios Adã ab exilio, & captiuitate diabo-
li: ſed ẽt ſanauit eos ab infirmitate, nõ ſolum
culpæ: ſed ẽt pœnæ corporalis, & ſpiritualis:
& hoc per ſacramenta eccleſiaſtica; & ſuã re
ſurrectionẽ: vt dictum eſt. Ideo ait: Chriſtus
ſuſcepit eos de via, & culpa iniquitatis eorũ.
nam propter iniuſtitias, & præuaricationes,
& rebelliones ſuas humiliati, & condemnati,
& percuſſi ſunt diuerſis ægritudinibus corpo
ris, & animæ. Nam in anima fuerunt ſauciã-
ti peccato, & in corpore diuerſis infirmitati-
bus, & in appetitu fomite, & concupiſcentia
inordinata: Intãtum ꝙ omnẽ eſcam ſalubrẽ,
& bonam doctrinã abominata eſt anima eo-
rum: inclinantes ad malũ, abhorentes bonũ:
& ſic appropinquauerunt vſq: ad portas mor
E tis, debilitati in cõſuetudine peccati. ſed tũc
cum per tot tẽpora tribularentur, & vexaren
tur in morbo peccati clamauerunt ad domi-
nũ, & de neceſſitatibus eorũ liberauit eos iſto
modo, Nam miſit verbũ ſuum. ſ. Chriſtum, &
per mortem, & paſſionẽ, & eccleſiaſtica ſacra
menta ſanauit eos, & eripuit eos de interitio
nibus, & occiſionibus & interemptionibus
eorũ. vnde per mortẽ liberauit eos: ſed per ec
cleſiaſtica ſacramenta ſanauit eos à peccatis
cõmiſſis, & eripuit, & præſeruauit eos ab in-
teremptionibus, & peccatis futuris. Nam ſa-
cramenta non ſolum ſanant culpã: ſed ẽt prę
ſeruant à futuris mitigando fomitẽ. Oẽs er-
go ſanati ab hmõi morbis confiteantur dñõ,
& filiis hominũ mirabilia miæ eius: & oẽs ſa
crificent ſacrificiũ laudis, & offerant eucari-
ſtiæ ſacra: quod de ſe, & opere operato eſt bo
F num, & laudabile: & oẽs annũcient opera e-
ius. ſ. miſteriũ incarnationis, & redẽptionis,
& oĩa miracula & beneficia eius: & hoc in e-
xultatione cũ hymnis, & canticis. Et nota, ꝙ
ly confiteantur aliter põt conſtrui ſic: Miſe-
ricordiæ eius confiteantur domino, & mani
feſtent eum, & omnes ab huiſmodi liberati
confiteantur mirabilia eius filiis hominum.

*Qui deſcendunt mare in nauibus: facientes
operationem in aquis multis*

Ipſi viderũt opa dñi: et mirabilia eius ĩ pfundo.

*Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ: & exalta
ti ſunt fluctus eius.*

*Aſcendunt vſq; ad cælos: et deſcendũt vſq;
ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat.*

*Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius: &
omnis ſapientia eorum deuorata eſt.*

Et clamauerunt ad dñm cum tribularẽtur:

& do

A *& de neceſſitatibus eorum eduxit eos.*

Et ſtatuit procellam eius in auram: & ſiluerunt fluctus eius.

Et lætati ſunt quia ſiluerunt: et deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur domino miſericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum.

Et exaltent eum in eccleſia plebis: & in cathedra ſeniorum laudent eum.

Hic memorat alia tria beneficia, quę recepit eccleſia iam redempta, poſt aſcenſionẽ, quæ liberata eſt à tribus periculis, & perſecutionibus. Vna primo paſſa eſt perſecutionẽ tyrannorum. Secundo hæreticorũ, à quibus liberauit eã Xps. Tertiò, quia bonũ ſynagogæ tráſtulit in populũ gentilẽ: quia ſuccedit i hæreditatẽ ſinagoga reprobata, & peccatũ, & malum populi gentilis Chriſtus tranſtulit in ſinagogã. Ideo primò inuitat fideles, & eccleſiã: quia li-
B beraţa eſt à naufragio, & tempeſtate tirannorum imperatorũ. Secundò, quia populus gentilis ſucceſſit in fructũ, & hæreditatem ſinagogæ ipſa manente arida, & reprobata. tertiò, quia liberata eſt eccleſia à tribulatione, & cõtentione hæreticorum. Secundum ibi. Poſuit flumina. Tertium ibi. Et pauci facti ſunt. Quãtùm ad primum dicit. Fideles iam à domino redempti, qui deſcendunt mare huius mundi nauigantes in nauibus huius eccleſię facientes operationes ſuas, obſeruando legem euangelicam in aquis multis, ſcilicet inter perſecutiones infidelium: ipſi fideles, ſcilicet apoſtoli, & martires, cæteri Chriſtiani viderunt opera domini, & mirabilia, quæ fecit Chriſtus in profundo huius maris, & perſecutiõis fluctuantis. Nam Deus dixit, & pmiſit, & ſte-
C tit, & durauit ſpiritus procellę huius perſecutionis. CCC. annis; vſque ad Cõſtantinum, & per omnia illa tẽpora exaltati ſunt fluctus perſecutionum per decẽ imperatores inferẽtes. 10. pſecutiones eccleſiæ. Vñ ſicut naues agitatæ à fluctibus quandoq; videntur aſcendere vſq; ad cœlũ, & poſtea deſcendere vſq; ad abyſſos, & iterum aſcendere: intantùm, ꝙ nautæ turbantur, & perdunt arbitriũ, & ſciẽtiam nauigandi: ita pariter Nero, & Domitianus, & Decius, & Seuerus, & Diocletianus, & Maximianus, & cęteri tiranni conati sũt ſubmergere nauẽ eccleſię, vſque ad abiſſos: ſed Deus ſiue gubernator eius eleuauit eã vſq; ad cœlũ per potẽtiã, & fortitudinẽ, & in tãtũ conatus eſt Diocletianus ſubmergere ipſã, ꝙ multi nautæ, & fideles deficiebãt iã, & intãtũ turbata eſt eccleſia: ꝙ fideles non audebant D
publice ſe Chriſtianos nominare: imo fugiebãt per ſpeluncas, & antra, Intantũ, ꝙ Marcellin9 papa timore mortis perculſus idolis publice turificabat, & ſic ſapientia nautarũ eccleſiæ quaſi deuorata eſt. & iõ dicit. Aſcẽdit, i. aſcenderunt nautæ eccleſiæ, vſque ad cęlos per fortitudinẽ, & ſapientiã: quia quotidie p omnes partes martyrio coronabantur. vltra ç millia; & poſtea deſcenderunt vſq; ad abyſſos per mortẽ, qñ ad ſpelũcas fugerũt: & omnis ſapientia eorũ deuorata eſt cũ metu mortis; licet non corde idolis multi eorum turificabat, Sed tũc beatus Silueſter, & cæteri prælati eccleſiæ, & fideles, cũ taliter in hac tẽpeſtate, & naufragio tribularentur clamauerũt ad dñm, & de neceſſitatibus eorũ eduxit eos iſto mõ. Nam miſit beatũ Silueſtrũ, & ſanauit
Conſtantinũ imperatorẽ de lepra: qui poſtq̃ fuit baptizatus fecit ceſſare perſecutionẽ, & exaltauit, & ditauit eccleſiã, & ſic fideles læti ſunt: quia ſiluerunt perſecutiones eccleſiæ, & eduxit eos dñs in portũ, & quietẽ voluptatis eorũ. i. in ciuitate deſideratã. Ergo fideles eccleſiæ iã a perſecutionibus p Chriſtũ liberati confiteantur Chriſto, & filiis hominũ mirabilia miſericordię eius. Et q ante nõ audebant publice Xpm nominare, nec eccleſias erigere: iã ex pcepto imperatoris Cõſtãtini exaltent Chriſtũ in eccleſia plebis totius mundi, & ædificent publice eccleſias in honorẽ Chriſti, & virginis Mariæ: & exaltẽt eum, & papã vicarium eius, & epiſcopos, & archiepiſcopos in catedra ſeniorũ puta ſummorũ pontificũ, & ſacerdotũ, & in eadem catedra laudent Xpm. hoc dicit: quia Conſtãtinus exaltauit papam in ſede imperiali: & reli- F
cta, & conceſſa ſibi Roma cũ tota Italia ipſe ad Conſtantinopolim ſe tráſtulit. Nã Xps in ſuo vicario papa, & prælatis eccleſiæ veneratur, & ſic laudatur Chriſtus in prælatis eccleſiæ per honorem: ꝙ laudatur iugiter in eccleſia in officio canonico diuino pariterque nocturno poſt conuerſionem Conſtantini: cum ante nullus eũ publicè auderet nõiare. Ecce quõ liberauit Xps eccleſiã ſuã à naufragio, & fluctuatione tirãnorũ. Iõ cõfiteant dño &c.

Poſuit flumina in deſertum: et exitus aquarum in ſitim.

Terram fructiferam in ſalſuginem: à malitia inhabitantium in ea.

Poſuit deſertum in ſtagna aquarum: & terram ſine aqua in exitus aquarum.

Et

A *Et collocauit illic eſurientes: & conſtitu-runt ciuitatem habitationis.*

Et ſeminauerunt agros, et plantauerunt vi neas: & fecerunt fructum natiuitatis.

Et benedixit eis, et multiplicati ſunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.

Hic memorat ſecundum mirabile ſiue beneficium. vnde notandũ ſicut dictũ eſt ſuper pſ. primo, ꝙ lex vetus erat ſicut arbor, quę faciebat folia, quæ erant ſacramenta ve. le. ſ. circunciſio &c. quæ licet remouerent pctũ, tñ non aperiebãt cœlũ. iõ expectant verũ fructũ, & eccleſiaſtica ſacramẽta p aduẽtũ Xpi. Ex quo patet, ꝙ lex vetus erat fructifera in ſpe Xpi futuri: ſed adueniẽte Xpo, qui cõſecit eccleſiaſtica ſacramenta, quę non ſolũ ſanant, & iuſtificant a peccato. ſed & conferũt grãm aperientem cœlum in virtute paſſionis Chriſti, ſacramẽta vere. legis deinceps facta

B ſũt mortifera: quia iam arbor ſinagogę ſecuri præciſa eſt per Chriſtum, & ficulnea eius iã facta eſt arida per Chriſtum, & maledicta, & per cõſequens nõ amplius expectatur fructus ab ea, poſtquàm facta eſt trãslatio legis & ſacerdotii a ſinagoga in eccleſiã Chriſti. Cum ergo gentilis populus ſuſcepit legem Chriſti, & eius ſacramenta: ſequitur, quòd ſuſcepit fructum, & hereditatem ſinagogę. Ex quo patet, ꝙ ſinagoga, q̃ erat fructifera, & irrigua facta eſt ſterilis, & arida, & populus gẽtilis, qui erat ſterilis, & aridus ſine lege factus eſt irriguus, & fructifer, & fructus ſinagogæ tranſlatus eſt in populũ gẽtilẽ, & ſterilitas, & peccatum populi gentilis trãslatum eſt in ſinagogam. quod longe ante ꝓpheta Eſa. 35. prædixit: quia ſciſſæ ſunt in deſerto

C aquæ, & torrentes in ſolitudine, & quę erat arida in ſtagnum, & ſitiens in fontes aquarum: in cubilibus, in quibus dracones prius habitabant orietur viror calami: & iunci, & erit ibi ſemita, & via ſancta vocabitur. Hoc idem confirmat Chriſtus Matt. 12. Cum immundus ſpiritus exierit ab hoĩe, vadit per loca arida, & inaquoſa quærẽs requiẽ, & nõ inuenit & aſſumit ſeptẽ ſpũs nequiores ſe, & ingreſſi habitabãt ibi &c. & ſubdit. Fiunt nouiſſima hoĩs illius peiora prioribus &c. De hac trãslatione fructus, & hæreditatis, quę p aquas ſignificat, ait Dauid: ꝙ Xps in ſuo aduentu, & in conuerſione magni Conſtantini poſuit flumina. i. ſinagogã, quę erat aqua legis diuinæ in ſacramẽtis: quia tunc ſacramẽta ve. le. refrigerabant aĩam, & faciebãt eam fructificare: ſed adueniẽte lege eius euangelica, & ſacramentis eius per paſſionẽ Chriſti

D fuerũt ſiccata flumina gratia Dei, quibus illa ſinagoga irrigabatur, & expectabat fructum. Vnde Chriſtus poſuit, idest conuertit flumina ſinagogę in deſertum aridum, & infructuoſum, & conuertit exitum aquarum eius in ſitim, & conuertit terram fructiferam, ſcilicet ſinagogã, quę ante erat fructifera in ſalſuginem. i. in ſterilitatem, & amaritudinem, & hoc factũ eſt a malitia, & inuidia, & cæcitate Scribarũ, & ſacerdotũ, & phariſæorũ habitantium in ea: quia occęcauit eos malitia eorum, ne intelligerent ſacramenta Dei, & ne Xpm reciperẽt. ideo tranſlatum eſt ab eis regnum, & lex, & ſacerdotium ad gentiles qui Chriſtum receperunt. ideo ſubdit. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum. i. populum gentilem: qui ante erat deſertus, & aridus non habens legẽ, nec ꝓphetas: & terrã ſine aqua poſuit in fontes, & exitus aquarũ: quia de popu

E lo gentili conuerſi ſunt multi, qui poſtea fuerũt doctores. ſicut Amb. et Aug. & Euſebius, a quibus exierunt fontes aquarum diuinę ſapientiæ. Et in toto populo gentili ad Chriſtũ conuerſo exierunt fontes aquarum diuinorũ ſacramentorum. & illic. i. in illo deſerto facto irriguo collocauit Chriſtus gentiles eſurientes, qui erant ſine lege, & illi gentiles conſtituerunt ciuitatem habitationis: quia pro maiori parte eccleſia congregata eſt de gentilibus. & nõ ſolum illi ædificarunt eccleſiã ſpiritualem, ſed etiã multas eccleſias materiales ædificarunt per ciuitates, & oppida, & villas: & reges, & principes ſoluebant ſumptus: vt patet de Conſtantino. & ſeminauerũt agros fertiles in eccleſia, & plantauerũt vineas: qa

F Aug. & Euſebius, & cęteri doctores de illo populo cõuerſi, quot libros ediderunt ad elucidandã legẽ diuinam: tot agros, & vineas plantauerunt in eccleſia, & fecerunt fructũ natiuitatis, idest fructus naturales, & veros, & non fictos nec falſos: ſicut eſt doctrina Iudeorum, & hæreticorum, & ſic Deus benedixit eis, ſcilicet gentilibus ad fidem conuerſis, & multiplicati ſũt nimis: quia per omnes fines terræ diffuſa eſt fides Chriſti in gẽtibus. Et tamen iumenta eorum non minorauit. ſ. bona temporalia, quæ ſũt iumenta ad vitam hominis ſuſtendandam: imo mãſerant in dominio ſuo reges, & imperatores, & poſſederunt bona temporalia: p oppoſitum Iudei: imo perdiderũt regnũ, & ſacerdotiũ, & fuerũt

trucidati

A trucidati, & exules, & diſperſi, & captiui per Titum, & Romanos.

Et pauci facti ſunt: & vexati ſunt à tribulatione malorum & dolore.

Effuſa eſt contentio ſuper principes: & errare fecit eos in inuio & non in via.

Et adiuuit pauperem de inopia: & poſuit ſicut oues familias.

Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

Quis ſapiens, & cuſtodiet hæc: & intelliget miſericordias domini?

Hic ponit vltimum beneficium: & preſſuram à qua liberauit dominus eccleſiam poſt conuerſionẽ gentiliũ. ſ. à perſecutione, & tribulatione hæreticorũ. Vnde notandũ, ꝙ poſtquàm eccleſia iã fuit in quiete, & pace, & proſperitate, liberata à vexatione tyrannorũ diabolus machinatus eſt eam infeſtare alia via. ſ. B contentione hæreticorum. Vnde ſurrexerunt hæretici in eccleſia contendentes de lege Xpi inter ſe: non ex zelo legis: ſed ambitione honoris, & ſeminauerunt diuerſas hæreſes, & cõfinxerũt ſectas enormes, & execrabiles. Nam Sabellius dicebat, ꝙ pater, & filius, & ſpiritus ſanctus erant indifferenter nomina ſinonyma: quia idem erant pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: ſed ſecundũ diſtinctos reſpectus ſortiebantur diuerſa nõia, & ſic confundebat perſonas: imò dicebat, ꝙ Deus dictus eſt pater ante incarnationẽ: ſed per incarnationẽ idẽ Deus dictus eſt filius &c. Poſtea tpe Conſtãtini ſurrexit Arrius presbyter Alexandrinus vir callidus, & verſutus, & dixit, ꝙ ſicut in diuinis erant tres perſonæ: ita tres ſubſtantię. & ꝙ filius non erat Deus: ſed perfectiſſima crea C turarũ ab æterno à patre creata ſimilis patri in largitate gratię: ſed non æqualis in ſubſtantia. & ſic turbauit totam eccleſiã orientalẽ cũ ſua execrabili ſecta, quę maximos, & innumeros habuit fautores. Nam quidã diſcipulus ipſius Arrii ſub veſte uulpina decepit Conſtantiã filiã Conſtantini: & ſuo veneno ſauciauit: quæ etiam fratrem ſuum Conſtantinum imperatorẽ ad præfatam ſectam deduxit: & tũc Conſtantinus incepit catolicos perſequi per omnes partes mundi. Vnde Atanaſius epiſcopus Alexãdrinus compulſus eſt fugere ab eccleſia ſua vſque ad Gallias. Et iterum apud Ariminum contra catolicos concilio congregato Hilarius, & Martinus, & cæteri catolici in exilium relegantur: & ſic facies eccleſiæ incepit hæretica prauitate deturpari: intantum ꝙ Romæ Liberius: & Hieroſolymis Cyrillus, & Alexandrię Georgius raptim, & pcaciter eccleſias regebant oẽs hæretica fictione maculati. & intantum perſecuti ſunt catolicos: vt hæc perſecutio omnes præteritas perſecutiones tyrannorum ſuperare videretur, D & omnes fauores principum erant eodẽ veneno ſauciati. Nam reges Gotorũ, & Vãdalorum ceperunt illam ſectam, & ſic ſimul Teodoricus in Italia, & reges Gotorũ in Gallia, & Hiſpania, & Vandali in Aphrica oẽs perſequebãtur eccleſiã catolicam. Vnde in Aphrica plures effecti ſunt martyres, quàm tempore Diocletiani: intantùm, ꝙ catolici pauci in numero effecti ſunt, & vexati, & relegati per mundum. Vnde eccleſia paſſa eſt hanc perſecutionem vſq; ad tpa Mauritii imperatoris & Gregorii papæ. Nam Theodoricus in Italia extinctus eſt ſimul cum ſecta Arriana. & Beliſarius magiſter militię Iuſtiniani oẽs Vãdalos in Aphrica ſimul cũ ſua ſecta deleuit: & in Hiſpania ſuadentibus Iſidoro, & Leandro Ricardus rex Gotorum cum ſuis catolicus effectus eſt. Et ſic iniqua ſecta Arriana oppilauit os ſuum, & pręualuit fides catolica. Præuidens ergo propheta hanc perſecutionẽ, de qua eccleſia erat per Chriſtum liberanda dixit. Et catolici ſupple. qui intantùm fuerant proſperati, & multiplicati fauore magni Cõſtantini: poſtea ob perſecutionem Arrianæ prauitatis minorati, & pauci facti ſũt: q̃a fuerũt vexati, & afflicti tribulatione, & pſecutione & dolore. i. tormento malorũ hæreticorũ. ſ. Arrianorum, & Manichæorum, & Donatiſtarum, & Pelagianorum. Nam effuſa, & orta fuit contentio inter principes, & hæreſiarcas E eorum ſuſtentantes diuerſas, & contrarias opiniones: vt dictum eſt, & quia hoc non fecerunt ex zelo eccleſiæ: ſed ambitione honoris, & gloriæ; ideo Deus fecit, i. permiſit eos errare in inuio, & non in via: quia nõ proceſſerunt per viam veritatis, nec intellexerũt veritatem ſacræ ſcripturæ, imo errauerunt per inuium, & extra viam veritatis domino permittente. Nam Sabellius poſuit confuſionem in perſonis: & Arius diſtinxit ſubſtãtias: imo in eadem ſecta Arriana ſurrexit triplex opinio contraria inter ſectatores Arrii, & Macedonium, & Eunomium: & ſic omnes licet cõtrarii ambulabant per inuium. Item ſurrexit Pelagius, & dixit, quòd omnes poterant operari meritorie abſque gratia per ſolum liberũ arbitriũ. & poſtea Neſtori' poſuit duas

perſonas

A perſonas in Chriſto ſicut sūt duæ naturę, et econtra. Eutichius dixit in Chriſto eſſe tantum vnam naturam, ſicut erat vna perſona. Veruntamen contra hos ſuſcitauit Chriſtus complures doctores, qui defenderūt eccleſiā ſcripturis, & diſputationibus. Vnde Auguſtinus inter Manichæos 22. volumina ſcripſit, & contra Arrianos libros de Trinitate compoſuit, & contra Maximinum Epiſcopum luculentiſſimè eorum rationes refutauit. Demum contra oēs hæreſes ſcripſit, intantū quòd hæretica prauitas, & iniquitas vndiq; conuicta, & confuſa oppilauit os ſuum, & deleta eſt ab eccleſia. Et tunc catolici, & recti quieuerunt, & lętati ſunt, & factum eſt vnū ouile, & vnus paſtor in eccleſia, & omnes oues per hæreticos deceptæ reuerſæ ſunt ad ſuum ouile. Ideo ſubdit. Et adiuuit, ideſt releuauit pauperem eccleſiam de inopia, &
B perſecutione principū, & regū hæreticorū, & poſuit familias ſuas. i. catolicos obedientes ſicut oues in ouili eccleſiæ congregauit, & reconciliauit reges, & principes, qui ante erāt lupi, & perſecutores. Et ſubdit ꝓpheta. Tunc recti. i. catolici, qui per magna tempora recto fuerant vexati, tunc facta conuerſione, & reconciliatione lætabuntur reddentes gratias Deo, & omnis iniquitas, & hæretica prauitas cōfuſa, & conuicta per Auguſtinū, & cæteros doctores obmuteſcet & oppilabit: & obſtruet os ſuum, ne amplius loquatur. Et cōcludit ꝓpheta propter ea, quæ dicta ſunt, & dicit. Quis homo ſapiens cuſtodiet, & conſiderabit hæc, quæ dicta ſunt, & intelliget. i. intelligere, & comprehendere poterit miſericordias domini q.d. nullus poterit compre-
C hendere altitudinem, & profunditatem miſericordiæ Dei: cum eius miſerationes ſint ſuper omnia opera eius, nec valebit agere, aut referre gratias pro tantis, & tot beneficiis receptis. Vel forſan ſententia huius vltimi verſiculi poteſt referri ad profunditatem ꝓphetiæ, & intelligētię huius pſalmi. Nam Dauid memorauit in hoc pſalmo ſex preſſuras, à quibus multi ſunt liberati ex Dei miſericordia cum clamarent ad dominū. Vnde Iudæi per literam primam intelligūt qualiter Deus liberauit filios Iſrael per deſertū in quadraginta annis, & introducit eos in terram promiſſionis. Per ſecundam intelligunt qualiter Deus liberauit Ioſeph, & Manaſſem, & multos alios tpe Iudicum de carceribus. Per tertiam qualiter Deus ſanauit filios Iſrael morſos à ſerpentibus. Numeri, 21, per quartā qua
D liter Deus liberauit Ionam, & alios de naufragio. Per quintam qualiter Deus per Eliſeum fecit fructiferā terrā ſterilem ponendo ſal in aquis. Per ſextam qualiter Deus liberauit multas ciuitates à ſeditionibus ciuium, & perſecutionibus tyrannorum. Veruntamē licèt iſta fuerunt literaliter impleta, & facta, tñ quia Dauid iſtū pſalmum fecit in ꝓphetiam, & nō ad hiſtoriam, ideo nō eſt ſiſtendū in litera. Nam cum maiori extorſione deduci tur iſta litera ad illas hiſtorias, quā ad veram ꝓphetiā, vt patet manifeſtè. nā vltima particula vbi dicitur, Pauci facti, nō bene pōt applicari ad hiſtoriam, & ſeditionem antiquarum ciuitatū, cū manifeſtè loquatur de hæreticis cū dicit. Omnis iniquitas oppilabit os ſuum lætantibus catolicis, & rectis &c. Et iō cōtra Iudæos hūc pſalmū ad ſolā literā intelligentes ait ꝓpheta, quis ſapiens intelliget, & cu-
E ſtodiet hęc ſupradicta. i. conſiderabit, & ad tēpus eccleſiæ applicabit, & intelliget miſericordias dñi factas, & impletas per Xp̄m in eccleſia. i. omnia iſta referret ad aduentū Xp̄i, & intelliget eſſe dicta de Xp̄o q.d. nullus intelliget, niſi ſoli catolici, & fideles Chriſtiani. Nā tā Iudęi q̄ hæretici, & infideles errāt ī inuio, & nō in via. Ex ſupradictis patet, ꝙ vehementer peccant catolici, qui iudaizantes cum Iudęis nolūt intelligere ſupradictos tres pſalmos, niſi ad hiſtoriam, & literā vet. teſt. cū ſit probatū in prologo, & per oia ſupradicta ꝙ oia geſta vete. teſt. non erāt gra ſui, ſed figura Xp̄i futuri. Et dictū eſt qualiter oēs maiores ve. teſt. ad minus crediderunt tribus articulis de Chriſto futuro, crediderunt enim incarnā
F dum Chriſtū, & paſſurū, & reſurrecturū, in cuius fide ſaluabuntur, & ſciebant per nullū poſſe ſaluari, niſi per Chriſtū futurū. Ergo illum inuocabāt ad ſaluādū. Ex quibus patet, ꝙ omnia hæc prǽuidens Dauid oēs exorratur ad cōfitendū Xp̄m, & laudandū eū de mirabilibus quæ tūc facturus erat, & poſtea fecit in noſtra redēptione. Et ſic poſtq̄ nox preceſſit, & iam ambulamus in die, nō debemus quęrere vmbrā literæ, ſed veritatē latentem in literā, ad quam prophetice locutus eſt Dauid.

PSALMVS. CVII.

Paratū cor meum Deus paratum cor meū: cantabo & pſallam in gloria mea.

Exurge pſalteriū et citara: exurgā diluculo.

Titulus, Cāticū pſal. Dauid. q.d. q pſalmus iſte cantabatur voce, & iſtrumento, vt dicetur

A tur infra. Vnde eſt aduertẽdũ, ꝙ iſte pſalmus eſt compoſitus ex duobus. Nam quinque primi verſus ſunt excerpti à pſal. 56. & octo verſus vltimi ſunt excerpti à pſal. 59. ab illa particula: Vt liberentur dilecti &c. Et ſic ex 13. verſibus compoſitus eſt iſte pſalmus, & cauſa fuit. Nã Dauid fecit pſalmos de omnibus victorijs ſuis, & liberationibus à periculis, inquantũ in eis in ſpiritu præuidebat aliud myſterium futurũ de Xpo, & eccleſia, vt dictum eſt. ſed poſtea illos pſal. applicabat: vt cantarentur in aliquibus feſtiuitatibus ſm ꝓphetiã. & ſic in hoc loco de pſalmis iam factis accepit duas particulas, & confecit hunc pſal. appropriatũ ad cantandũ in tabernaculo, & tẽplo dñi: ſicut nos ex duobus facimus vnũ, & cãtamus in laudibus. puta Deus Deus meus & Deus miſereatur noſtri. Item ex tribus vnum: vt Laudate dominum de cœlis: & Cantate. & Laudate dominum in ſanctis eius. Iſte ergo pſal. ſicut componitur ex illis duobus: ita conuenit in ſententia cũ illis, ſed differt. Nam pſal. 56. incipit à perſecutione, & clamore, & finit in gratiarum actiones pro liberatione, & 59 incipit à perſecutione, & finit in victoriã, vt ibidem dictũ fuit. ſed iſte pſal. totus eſt lætus. Nã in prima parte continet gratiarũ actiones pſalmi 56. In ſecunda cõtinet victoriã pſal. 59. & ſic iſte pſalmum per particulas ibi eſt expoſitus, ſed ne videatur manere hic ſine forma expoſitionis: oportet ꝙ ſpecialiter, & breuiter hic exponatur. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, quia dicit Ra. Hacados, ꝙ hanc præeminentiã habet Dauid ſuper omnes ꝓphetas Nam cum cæteros prophetas excitaret à ſomno ipſa claritas diei: C tñ ipſe Dauid excitabat̃ ante aurorã, & diẽ, eò ꝙ ſpiritus ſanctus excitabat ipſum Dauid ante diluculum ꝓphetandum. Vnde dicit, ꝙ ventus Aquilonaris intrabat per feneſtrã cameræ Dauid, in qua dormiebat, & mouebat cordas citaræ, & pſalterij quod pendebat in capite lecti. & ſic Dauid excitatus incipiebat pulſare citaram, & tunc ſpiritus ſanctus implebat mentem Dauid. & ſic ꝓphetabat, & cõdebat pſalmos, & ſic ſpiritus ſanctus incipiebat in eo, & perficiebat ꝓphetiam Nam ita dulciter ſonabat, ꝙ Deus deſcẽdebat de cœlo ad audiendum eum: & ſic augebat in eo ꝓphetiam, & dabat ei ſpiritum ꝓpheticum. Et ideo Dauid cum contemplaretur aliquod myſterium, & aliquam partem ſcripturæ ſacræ ex parte noctis quam non intelligebat,

inuocabat ſpiritum ſanctum: vt excitaret eũ D ante aurorã, & illuminaret eũ: vt poſſet intelligere ſacram ſcripturam, & diuina myſteria in ea contenta: vt ex eis poſſet condere pſalmos. Et ideo ſemper quando ex parte noctis ſe reponebat in lecto, dicebat principiũ huius pſal. ¶Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ, & citara, & exurgam diluculo. q. d. Veni ſancte ſpiritus, & excita citaram, & pſalteriũ meum, & pulſa, & illumina mentẽ meã, & exurgam diluculo ad laudãdũ te, & ad ꝓphetandũ, & condendum pſalmos: quia cor meum paratum eſt ad cantandũ, & pſallendum ſi tu excitaueris me, & iſta eſt ſententia huius Rabi. quę licet ſit vera, & tribuat maximam dignitatem ꝓphetiæ ipſius Dauid præ cæteris ꝓphetis, tamen nõ aperit, neque explicat totum myſterium, & ſacramentum cõtentum in hoc pſal. Ad cuius maiorem intelligentiam eſt prænotandũ ſm apoſtolum ad Rom. 5. & 6. & ad Corinth. 15. ꝙ licet paſſio Chriſti fuerit cauſa noſtræ ſalutis, & redẽptionis: tamen eius reſurrectio fuit cauſa noſtrę victorię, & vitę, & noſtrę fidei firmitatis, quia ſi Chriſtus non reſurrexiſſet, inanis fuiſſet tota fides noſtra. Et ideo nunquã fuit firma noſtra redemptio, & perfectus noſter triũphus. vſquequo Chriſtus reſurrexit. Nã tunc firmauit omnia, quæ dixerat, & liberauit ſanctos patres de inferno, & ligauit diabolum, & adeptus eſt reſurrectionem pro nobis futuram, & ſecum ſuſcitauit legem euangelicã, quę erat in vet. teſt. ſepulta. etiã cum ſurrexit Chriſtus ſecum ſurrexit tota lex euangelica. Et per conſequens tunc ſurrexit, & fuit firma fides noſtra. Et hęc eſt vna cauſa quare ita frequenter ꝓphetæ deſiderabant Chriſti F reſurrectionem. Secundò eſt notandum ſecundum Hiero in epiſtola de manſionibus, ꝙ cauſa quare Abraam, Iſaac, & Iacob, & omnes patriarchę, & ꝓphetę vehemẽter deſiderarunt ſepeliri in terra promiſſionis fuit iſta: quia nouerũt in ſpiritu, ꝙ Chriſtus redemptor in lege promiſſus debebat in Hieruſalẽ ſepeliri, & exinde reſurgere, & omnes cũ eo reſuſcitare. Et hæc eſt ſecunda cauſa quare tantũ deſiderabãt Chriſti reſurrectionẽ. Tertiò eſt notãdũ ſicut dictum eſt ſuperius, ꝙ arma quibus apoſtoli ſubiecerunt totũ mundũ iugo Chri fuit lex euãgelica, quę quidẽ lex euangelica ſimul ſuſcitata eſt cum Chriſto: vt dictũ eſt. Et ideo hæc eſt tertia cauſa quare patriarchæ, & ꝓphetæ tãtùm deſiderabãt, & petebant

A & petebant Chriſti reſurrectionem. Hoc er-
go præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc pſ.
quem canticum pſ. intitulauit, eò ꝙ dedit ip
ſum cantoribus cantandum, vt cantaretur in
tabernaculo, & templo domini ſimul cum vo
ce humana, & inſtrumentis muſicis. ſ. cũ pſal
terio, & citara propter miſterium reſurrectio
nis in eo cõtentum. Nã ſicut fingũt poetæ, ꝙ
Orpheus dulciter pſonãdo citara reuocauit
Euridicẽ ſuã, & liberauit ab inferno: ita Da-
uid, & oẽs patriarchæ, & pphetæ, & ſacerdo
tes, & leuitæ ve. te. cantãdo iſtum pſ. cũ pſal
terio, & citara vocabãt Chriſtum; vt ſurge-
ret à mortuis, & liberaret totũ genus huma
nũ à morte peccati, & per citarã, & pſalteriũ
euangelicum ſuſcitaret populum gentilẽ de
tenebris ignorantiæ, & ſeruitute idolorum.
Duo ergo facit in hoc pſ. Nam primò exci-
B tat Chriſtum, vt ſurgat à mortuis, & ſuſcitet
omnes alios. Secundò petit victoriam cõtra
diabolum, & populum gentilem. ibi. Saluũ
fac dextera tua. Quantùm ad primum eſt ad
uertendum, ſicut dictum eſt, ꝙ illud pſalte-
rium materiale cum quo cantabat Dauid pſ.
vno modo ſignificabat, & figurabat ipsãmet
perſonam Chriſti, in qua fuerunt completa
illa decem miſteria. ſ. incarnatio, natiuitas,
baptiſmus, prędicatio, miraculorum opera-
tio mors, ſiue paſſio, reſurrectio, ſpiritus ſan
cti miſſio, in cœlos aſcenſio, & nominis Ieſu
per vniuerſum orbem manifeſtatio. Iſtę ſunt
decem cordę pſalterij perſonę Chriſti: quod
pſalterium, & quas cordas in ſemetipſo pul-
ſauit. Secundò modo illud pſalterium Dauid
ſignificabat legem euangelicam: quæ nihil
aliud cõtinet niſi iſtas. 10. cordas. Et hoc pſal
terium legis euangelicæ perſonarunt apoſto
li per vniuerſum orbem, & perſonando hoc
C pſalterium eiecerunt principem huius mun
di foras, & deleuerunt idololatriã de mũdo,
& ſubiecerunt omnes reges, & populos gen
tiũ iugo Chriſti. Quod quidẽ pſalteriũ ſimul
ſurrexit cũ Chriſto, vt dictũ eſt. De vtroque
ergo pſalterio. ſ. tã de perſona Chriſti quã de
lege euãgelica dicit ppheta Dauid in perſo
na totius corporis myſtici. Exurge pſalteriũ
& citara. Dauid ergo poſitus in contempla-
tione deſiderans Chriſti reſurrectionẽ cum
quo putat ipſe reſuſcitari ſimul cum alijs sã
ctis patribus, dicit. Paratum cor meum De⁹
paratum cor meũ. q. d. non ſolummodo volũ
tas intellectiua, & tota pars rõnalis; ſed ẽt ap
petitus ſenſitiuus cũ oĩbus ſenſibus, & tota
aĩa mea, & caro mea eſt præparata, & prõpta D
ad cãtandũ, & pſallendũ in gloria mea, qui
eſt Chriſtus. Sed quia nõ potero cãtare; niſi
tu prius Chriſte reſurgas id exurge tu Xp̃e,
qui es pſalteriũ meũ, & citara mea, & exur-
gã diluculo. i. ſummo mane in die reſurrectio
nis. Nã ſi tu nõ ſurrexeris, nemò poterit re-
ſurgere. q a tu es primitiæ dormiẽtiũ, & reſur
gentiũ. Ideo cum tu reſurrexeris ſummo di-
luculo, omnes reſurgemus tecum. Et nota ſe
cundũ cõem opinionẽ: ꝙ Dauid, & multi pa
triarchæ, & pphetæ reſurrexerũt cum Chri
ſto, de quibus ait Euangeliſta. Multa corpo-
ra ſanctorum ſurrexerunt cum eo &c. & nos
oẽs ſurreximus cũ eo, ſicut dicit Apoſt. quia
ꝓ nobis adeptus eſt reſurrectionẽ glorioſã,
quã poſſidebimus in nouiſſimo die. Et ideo
cũ fiducia ait Dauid in perſona oĩm noſtrũ.
Exurge pſalterium, & citara, & ego cũ toto E
cœtu fideliũ exurgã diluculo tecũ ſupple. Et
per citarã intelligit legẽ euangelicã, quæ ſur
rexit ſimul cũ Chriſto. Nã citara, eſt inſtru-
mentum triangulare. Ita pariter lex euãgeli
ca dicitur triãgularis, inquantũ clauditur fi-
de, ſpe, & caritate: vel inquantũ ſignificat tri
nitatẽ perſonarũ diuinarũ, vel inquantũ lex
euangelica ſignificata per citaram cõtinet ob
ſeruantiã 10. præceptorũ, & fidem articulo
rũ, & gratiã ſeptẽ ſacramentorũ. Itẽ citara ẽt
ſignificat ipſũ Chriſtum, in quo sũt tria. ſ. di
uinitas, & anima rationalis, & corpus. Et ſic
patet, ꝙ tã pſalterium quam citara ſignifica-
bãt tàm Chriſtum, quàm legem euangelicã.
& ſic Dauid in hoc pſ. cum pſalterio, & cita-
ra pſallendo excitat Chriſtum, vt reſurgat à
mortuis cum lege euangelica poſtquam lex
vetus fuit mortua, & ſepulta cum eo, vt fre- F
quenter dictum eſt. Ordinatus ergo ſic iſta li
tera. Exurge pſalterium. i. Chriſte qui es pſal
terium meum, & exurge tu citara ſcilicet lex
euangelica, & ego exurgam diluculo tecum:
quia cor meum ſimul cum carne mea eſt prę
paratum, & promptum ad laudandum, & cã
tandum, & pſallendum in gloria mea qui eſt
Chriſtus. Et nota, ꝙ cõmuniter doctores po
nunt differentiam inter cantare, & pſallere.
Nam cantare pertinet ad vitam contempla-
tiuam, & pſallere ad actiuam. q. d. non ſolum
modo cantabo, & prædicabo legem euangeli
cã, ſed ẽt pſallã. i. operabor ſcd̃m eã. Itẽ non
ſolum cantabo pſalterium. 10. articulorũ hu
manitatis Chriſti, ſed etiam pſalterium. 10.
pceptorũ. Itẽ pſallã citarã euãgelicã, quę cõ
tinet

A tinet myſterium trinitatis, ſiue fidem articulorum, & obſeruantiam præceptorum, & gratiam ſacramentorum.

Confitebor tibi in populis domine: & pſallam tibi in nationibus.

Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua.

Exaltare ſuper cœlos Deus: & ſuper omnẽ terram gloria tua: vt liberentur dilecti tui.

Hic promittit iſte homo myſticus agere gratias, & prædicare legem euangelicam poſt reſurrectionem Chriſti: ſicut fuit impletum in apoſtolis. Vnde dicit. O Chriſte poſtquàm tu reſurrexeris à mortuis, & ſuſcitaueris me à peccato, & à tenebris ignorantiæ, & ſuſcitaueris legem euangelicam: tunc ego cõfitebor tibi. primo in populis Iudæorum legem tuã prædicando ſecundo pſallam, & perſonabo,
B & promulgabo eandem legem tibi in nationibus, id eſt in populo gentili: & prædicabo qualiter miſericordia tua eſt magna ſuper cœlos, id eſt ſuper omnes angelos: quia etiam redemptio tua vſque ad cœlos ſe extendit: vt dictum eſt pſal 102. & veritas tua etiã eſt facta magna ſuper nubes, id eſt ſuper apoſtolos. Nam lex euãgelica, quę dicitur veritas tua, fuit facta magna ſuper apoſtolos: qui tãquam nubes pluerunt verba euangelica ſuper omnem terram. Et etiam veritas tua aſcendit vſque ad nubes: quia omnia dicta de te per patriarcas, & prophetas, ſcilicet de reſurrectione & aſcenſione fuerunt verificata, & manifeſtata, non ſolum in terra, ſed etiam in nubibus cœli, quando nubes ſuſcepit te ab oculis apoſtolorum in die aſcẽſionis: vt patet Actuũ. 1. & ideo ſubdit. O Chriſte Deus exaltare ſuper cœlos, id eſt aſcẽdere poſt reſurrectionẽ,
C & ſede ad dexterã patris, & exaltetur gloria tua ſuper omnem terram, id eſt manifeſtetur nomen tuum, & exaltetur ſuper omnes reges, & principes; & populos terrę, & manifeſtetur lex tua euãgelica: vt liberentur dilecti tui de populo gentili, quos ab ęterno dilexiſti, & prædeſtinaſti: nam aliter non poſſunt liberari, niſi tu reſurgas, & aſcendas in cœlũ, & lex tua prædicetur per totum orbem, & cõuertãtur ad fidem catolicam. Item ly exaltetur ſuper omnem terram gloria tua, poteſt referri ad exaltationem in cruce. Nam non fuiſſent liberati dilecti Chriſti, niſi ipſe prius fuiſſet exaltatus in cruce: ſicut ipſe ait Ioan. 3. Dum exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipſum &c. Quatuor ergo petit hic Dauid ad hoc, vt omnes liberarentur. Primò, vt D
Chriſtus exaltaretur in cruce. Secundò vt reſurgeret à mortuis. Tertiò vt aſcenderet in cœlum ad parandum nobis mãſiones. Quartò vt veritas ſua euãgelica ſupra omnem terram diffunderetur: vt omnes ad fidem conuerterentur quaſi dicat. O Chriſte exaltare in crucem pro nobis moriendo, & exurge à mortuis, & aſcende in cęlum: & mitte imbrẽ euangelicum per vniuerſum mundum: vt liberentur dilecti tui: quia aliter non poſſent liberari.

Saluũ fac dextera tua, & exaudi me: Deus locutus eſt in ſancto ſuo.

Exultabo & diuidam Siccimam: & conuallem tabernaculorum dimetiar.

Meus eſt Galaad & meus eſt Manaſſes: & Effraim ſuſceptio capitis mei.

Iuda rex meus: Moab lebes ſpei meæ:

In Idumæam extendam calciamentum meũ: E
mihi alienigenæ amici facti ſunt.

Poſtquam ſuperius petiit noſtram redemptionem, & liberationem per paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem Chriſti: hic petit ampliationem, & dilatationem eccleſię & victoriam contra diabolum, & infideles, a quibus paſſa eſt magnas perſecutiones poſt aſcenſionem Chriſti, vſque ad magnum Cõſtantinum, vbi duo facit. Nam primò adducit figuram, & viſionem. ſecundò petit victoriã ibi. Quis deducet me. Quantùm ad primum eſt aduertendum, quod non ſolummodo Abrahę, & Iacob, & Moyſi fuit reuelata, & promiſſa dilatatio, & multiplicatio eccleſiæ Chriſti per totum orbem: ſed etiam ipſi Dauid fuit reuelata ſpeciali reuelatione de tabernaculo: & eãdem dilatationẽ præuidit in ſpiritu per dilatationem ſui regni: Nam ſicut ipſe ſubiecit ſibi omnes 12. tribus Iſrael poſt mortem Saul, & poſtea fecit ſibi tributarios oẽs Idumæos, & Moabitas, & Amonitas, & Philiſteos, ita prænouit in ſpiritu, quod Chriſtus debebat producere, & dilatare regnum ſuum ſuper omnes reges terræ: & ſuper omnes populos gentilium vſque ad terminos mundi. Et ſic eccleſia debebat ſibi omnes infideles ſubiugare per conuerſionem magni Conſtantini, & à perſecutionibus tirannorum liberari. dicit ergo. O domine Ieſu Chriſte poſtquàm liberaſti me per mortem, paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem, ſalua me nũc dextera tuę potentię de perſecutionibus tyrannorum, & exaudi me ſicut Deus pater tuus locutus

A locutus eſt, & promiſit in ſancto ſuo Abraham, & Iacob, & Moyſi, & etiam locutus eſt mihi in ſancto ſuo.i. de ſanctuario, & de téplo ſancto ſuo mihi reuelauit, & promiſit ꝑ dilatationem regni mei. Nam ego iam exultabo, & diuidã Siccimam.i. ciuitatem Sichẽ cepi, & ſpolia diuiſi, & dimetiar conuallem tabernaculorum: quia diuiſi, & menſuraui poſſeſſiones eius meis armigeris, & iam eſt meus Galaad, & Manaſſes, qui eſt vltra Iordanem, & omnia infraſcripta quæſiui &c. ſicut expoſita ſunt Pſal. 59. q.d. Dauid, ſicut ego ſubieci oĩa iſta mihi, fac tu Chriſte ſubijcias eccleſiæ omnia regna terræ &c.

Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vſque in Idumeam?

Nonne tu Deus qui repuliſti nos? & non exibis Deus in virtutibus noſtris?

B *Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana ſalus hominis.*

In Deo faciemus virtutem: & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

Hic propheta in perſona totius eccleſiæ petit liberari a perſecutoribus tyrannorum, & dilatari, & ſubijci ſibi oĩa regna terræ in virtute nõis Chriſti, & prædicationis legis euangelicæ. Vnde dicit. Quis deducet me in ciuitatem munitam.i. ad ſubiugandum omnes ciuitates munitas mundi, & quis deducet me vſque in Idumæam.i. ad ſubiugandum omnia regna populi gentilis? q.d. nonne tu ſolus Deus? Patet expoſitio Pſal. 59.

PSALMVS CVIII.

Deus laudem meã ne tacueris: quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertũ eſt.

Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa: &
C *sermonibus odij circundederunt me.*

Pro eo vt me diligerent detrahebant mihi: ego autem orabam.

Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Titulus. Ad victoriam ſiue in finẽ Pſ. Dauid. Ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit iſtum Pſ. dirigens nos in Chriſtum, qui eſt finis legis. Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ cõiter Hebræi moderni exponunt iſtum Pſ. de deſtructione domus Saul ꝓ peccatum ingratitudinis commiſſum contra Dauid: quæ quidẽ expoſitio licet poſſit literaliter applicari ad illam hiſtoriam: tñ talis expoſitio eſſet inanis, & vacua inferens iniuriã ipſi prophetę Dauid, qui nõ minus fuit propheta in hoc Pſ. quàm in reliquis. Itẽ talis expoſitio põt eſſe falſa, quia Dauid nũquã maledixit Sauli, imò fleuit mortẽ eius. Et iõ magis eſt credendũ autoritati beati Petri, q allegat ſcripturã huius Pſ. Act. 1. eſſe dictã de præuaricatione apoſtolatus Iudæ, & per cõſequens de reprobatione ſynagogæ populi Iudæorũ, & ſubſtitutione Matthiæ apoſtoli, & electione populi gẽtilis. Ad cuius intelligentiã eſt notandũ, ꝙ Propheta ꝑ ingratitudinẽ, & malitiã ipſius Saulis, & eius ſequaciũ perpetratã contra ſe prænouit in ſpiritu ingratitudinẽ Iudæ proditoris, & populi Iudæorũ contra Chriſtũ. Nã ſicut multotiens dictũ eſt, ipſe Saul reddidit ipſi Dauid malũ pro bono. Nã ipſe Dauid liberauerat totũ Iſrael de manu Goliæ, & abſtulit opprobrium eius, vt patet 1. Reg. 16. Ipſe aũt Saul concepta iniquitate & inuidia perſecutus eſt Dauid per ſeptẽ annos, & ſemper machinatus eſt mortẽ eius,
E ex quo pctõ, & ingratitudine Deus permiſit ꝙ Saul, & Doech eius cõſiliarius petierũt in montibus Gelboe, & exinde perijt tota domus eius, & trãslatũ eſt regnũ ad Dauid propter humilitatẽ eius. In quo myſterio præuidit Dauid in ſpiritu qualiter Iudas, & totus populus Iudæorũ debebãt eſſe ingrati Chriſto, & machinari mortẽ eius, & qũo Iudas debebat tradere ipſum Iudæis, & Iudæi debebant tradere ipſum flagellandũ, & crucifigẽdum Pilato: præiudicet ẽt in ſpiritu qualiter Iudas proditor ſe debebat ſuſpẽdere poſt reſurrectionẽ Chriſti, & perdere apoſtolatũ, & alterũ.ſ. beatũ Matthiã eligi, & ſubſtitui loco eius: Per eandẽ rõnem prænouit in ſpiritu qualiter ſynagoga, & populus Iudæorũ erat reprobandus, & debebat perdere ſacrificiũ, & tẽplũ, & ſacerdotiũ, & qũo populus gẽtilis debebat ſuccedere, & ſubſtitui, & accipere ſacerdotiũ, & verã legẽ euãgelicã, ſynãgoga manẽte cęca, & reprobata, & qualiter ille populus Iudæorũ debebat manere in captiuitate perpetua, & incurrere 23. maledictiones in hoc Pſal. memoratas. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpiritu fecit hunc Pſal. in perſona Chriſti, in quo quatuor facit. Nã primò Chriſtus exponit querelã ſuam explicando ingratitudinem ipſius Iudæ proditoris, & toties populi Iudæorum: ſecundò petit vltionem de eis, prædicendo 24 maledictiones, quas ille populus hodie patitur: tertiò petit liberari a patre, quartò promittit ſe gratias acturum. Secundum ibi. Cõſtitue ſuper eum. Tertium. Et tu domine fac.

DDD Quar-

A Quartum. Confitebor domino. Quantũ ad
primum eſt aduertẽdũ, ꝙ ſicut Chriſtus eſt
caput, & principium oĩum Chriſtianorum,
& totius eccleſiæ inquantũ homo, a quo oẽs
noĩantur Chriſtiani: ita Iudas proditor eſt
caput, & principium oĩum Iudæorũ obſtina
torũ, qui fuerũt, & ſunt poſt paſſionẽ Chri-
ſti: & iõ Iudei moderni iam non dñr Iudei a
Iuda filio Iacob: ſed a Iuda proditore, cuius
obſtinationem, & veſtigia ſequuntur: vnde
ſicut oẽs perfectiones, & virtutes primò ſunt.
formaliter in Chriſto tanq̃ in capite, & exin
de deriuantur ad oĩa mẽbra eius: ita pariter
prodimentũ, & obſtinatio, & oẽs maledictio
nes primò fuerũt in Iuda, & exinde deriua-
tę ſunt in totam ſynagogam, & oẽs Iudæos.
Nã ipſe primò tradidit, & vendidit Chriſtũ
Iudæis, & Iudæi tradiderũt ipſum Chriſtũ
crucifigendũ Pilato: & iõ ſicut Iuda ſeipſum
B manens obſtinatus, & ſic abſtulit ſibi locum
pœnitentiæ, & intulit ſibi ſñiam dãnationis,
ita pariter Iudæi ſuſpenderunt ſeipſos, & in-
tulerunt ſibi ſñiam damnationis, & obſtina-
tionis, qñ dixerunt. Sanguis eius ſuper nos,
& ſuper filios noſtros, &c. & non habemus
regem niſi Cęſarem. Et ſic ergo Iudas facit
vnum corpus ſimul cum ſynagoga. Et ideo
Propheta in hoc Pſal. I. conqueritur de po-
pulo Iudæorum obſtinatorum ipſum Iudã
imitantiũ, & ſequentium: & ita eſt dicendũ
de maledictionibus: nã primò verificãtur de
ipſo Iuda proditore, & ex cõſequẽti de tota
ſynagoga, & populo Iudæorũ obſtinato, &
occęcato. Et iõ licet beatus Petrus allegaue-
rit ſcripturã huius Pſal. pro Iuda proditore
cũ dixit. Scriptũ eſt in libro Pſalmorum Fiat
cõmoratio eorũ deſerta: & epãium eius acci
C piat alter: tñ intelligendũ eſt ex conſequen-
ti de ſynagoga, a qua eſt translatum ſacerdo
tium in populum gentilẽ, ipſa manente cę-
ca, & obſtinata, & reprobata, & priuata ho-
ſtia, & ſacrificio. Et ẽt eſt aduertẽdum, quòd
quadrupliciter Deum laudamus. Primò nar
rando veritatẽ, cũ ipſe Deus ſit veritas. Secũ
dò memorando iudicia Dei. Tertiò narran-
do eius miſericordiam. Quartò agendo gra-
tias de beneficijs receptis. Sed quia iſta qua
tuor memorantur in hoc Pſal. nã primò nar
ratur veritas paſſionis Chriſti. Secundò ſñia
& iudiciũ datum cõtra Iudæos iniquos cru-
cifixores Chriſti. Tertiò abſolutio, & libera
tio iuſti, & innocentis a morte. Quartò pro-
mittuntur gratiarũ actiones, ergo rectè pro-
pheta hũc Pſ. uocat laudẽ. Dicit ergo Dauid D
in perſona Chriſti ad patrẽ: imo dicit Chri-
ſtus per os Dauid. O Deus pr̃ ne tacueris. i.
ne contemnas acceptare laudẽ, & petitionẽ
meam. i. ne deſiſtas fulminare ſñiam contra
Iudæos in hoc Pſal pręnunciatam, eo, ꝙ eſt
iuſta: quia os Iudæ peccatoris, & os populi
Iudæorũ doloſi ſuper me, & cõtra me aper-
tum eſt: quod probatur, nã tã Iudas, q̃ popu
lus Iudæorũ locuti ſunt aduerſũ me lingua
doloſa, & fraudulenta. Nã Iudas dixit. Nun
quid ego ſum dñe? & populus Iudæorũ di-
xit. Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam
Dei in veritate doces &c. & tñ oẽs iſti circũ-
dederũt me ſermonibus odij, & malitiæ. Nã
Iudas dixit. Quẽcunq; oſculatus fuero ipſe
eſt, tenete eũ, & ducite cautè. & Iudæi dixe-
runt. Qui ſe regẽ facit, cõtradicit Cæſari &c.
Et ẽt expugnauerunt me gratis. quia non cõ E
pulſi aliqua neceſſitate, ne cauſa præceden-
te, ſed ex pura inuidia me morti tradiderũt:
imò reddiderunt mihi malum pro bono. Nã
cum multa bona fecerim eis, pro quibus me
debebant diligere: ipſi tamẽ detrahebant mi
hi uocando me blaſphemum, & deſtructo-
rem templi, & legis. Ego autem orabam pro
eis, & ipſi poſuerunt aduerſum me mala pro
bonis, quia ego reſuſcitaui filios ipſorum, &
ſanaui infirmos eorum, & ipſi occiderunt
me, & ſic reddiderunt mihi odium pro dile-
ctione mea. Nam ego oſtendi eis ſigna dile-
ctionis, & ipſi rependerunt mihi ſigna, & ef-
fectum odij: quia loco dilectionis dixerunt.
Crucifige crucifige eum. Hoc idem fecit Iu
das proditor: nã ego remiſi ipſi pctã eius, &
acceptaui ipſum in apoſtolatum, & exaltaui
ipſum: ipſe autem in præmium tantorum be F
neficiorum, & tantæ dilectionis morti tradi
dit me, & vendidit me triginta argenteis. Ex
quibus patet nefanda, & deteſtabilis ingrati
tudo tam populi Iudęorum, quàm ipſius Iu
dæ proditoris. Hic in ſecũda parte Chriſtus
petit vltionem de ſuis perſecutoribus, imò
per modum petitionis eorum ſñiam, & con
demnationem, & punitionem firmiter præ-
nunciet prophetando. Vnde eſt aduerten-
dum, quod Deus dicit Moyſi Deut. 17. Pro-
phetam ſuſcitabo de medio fratrum tuorũ
ſimilẽ tibi, ponamq; verba mea in ore eius,
& annunciabit vobis quæcunq; dixero illi,
& qui verba, quæ dixerit non audierit, vltor
exiſtam. Vbi manifeſte comminatur Deus
vltionem Iudæis non recipientibus Meſsiã:

Sed

A Sed vlterius cap. 17. explicat ſnīam, & maledictiones venturas illi populo, qui Deum & Meſsiam erat negaturus: quæ quidem maledictiones reducūtur ad vigintiquatuor. In quo myſterio præuidit Dauid maledictiones, & punitiones populi Iudaici negaturi, & occiſuri Chriſtum Meſsiā, ſed magis explicitè hoc vidit in ſpiritu per reprobationē regni Saulis, & mortem eius & deſtructionē totius domus eius, & translationem regni eius: vnde motus fuit ad faciendū hunc Pſ. in perſona Chriſti. In quo poſtquam in prima parte explicauit querelam ſuā, & ingratitudinem illius populi, in hac ſecunda parte petit vltionem de illo populo, & ſub mō orationis p̄dicit vigintiquatuor maledictiones, quas incurrit ille populus, & patitur ad ad præſens in punitionem homicidij, & rebellionis, & ingratitudinis de tātis receptis B beneficijs ab ipſo Chriſto. Quæ quidē ſnīa, & maledictiones prius cōprehenderunt ipm̄ Iudam proditorē, & exinde totū populū Iudaicū, & fuerunt in eo impletæ qn̄ per Titū, & populū Romanorū totū tēplū, & ciuitas fuit incenſa, & ipſi trucidati, & captiui, & p totū orbē diſperſi: in quibus maledictionib. & ſnīa ſuccedūt oēs Iudæi, qui manēt in eadem obſtinatione. Ad cuius maiorē intellectū eſt aduertēdū, ſicut dictū eſt Pſal. 13. & 68. & 81. ꝙ duo peccata fuerunt gn̄alia, quæ interfecerūt totā naturā ſuorū autorū, & trāſierunt in oēs poſteros cū onere ſuo, & dāno tanquā morbus hæreditarius. Primū fuit peccatū inobedientiæ, & rebellionis ipſius. Adā. Secundū fuit peccatū crucifixorū Chriſti. Vnde ſicut Adā in peccando perdidit originalem iuſtitiā, & gratiā cum oibus præmijs C ſuis, & incidit in cōtrarias miſerias in pęnā peccati ſui. quia perdidit futurā felicitatem promiſſam in cęlo: & fuit exul, & eiectus ab illa terreſtri paradiſo in hanc vallē lachrymarum inter beſtias, & mundanas miſerias, & cōdemnatus in futuro ad pęnam æternā: ita pariter populus Iudaicus in crucifigēdo, & negādo Chriſtū perdiderunt beneficium redemptionis manentes in eodē pc̄tō & ſnīa data in Adam, & vltra hoc fuerūt exules, & eiecti a ſua ciuitate, & regno incurrentes vigintiquatuor maledictiones, quæ memorantur in hoc Pſ. & ſicut peccatū Adæ trāſiuit ī oēs poſteros cum onere ſuo: ita pariter pc̄tū crucifixorū Xpi trāſiuit in oēs poſteros cum onere ſuo. ſ. cū iſtis vigintiquatuor maledictionibus in hoc Pſ. memoratis. Et ſic populus Iudaicus manet obnoxius, & ſubiectus duplici peccato, & ſententiæ, & maledictioni, D

Conſtitue ſuper eum peccatorem: & diabolus ſtet a dextris eius.

Prima ergo maledictio ſnīæ eſt, ꝙ Iudæi ſemper ſunt ſubiecti hoibus peccatoribus, & rōeſt: nā poſtquā noluerūt eſſe ſubiecti Chrō ſancto, & iuſto Meſsiæ in lege p̄miſſo: imo dixerunt non habemus regē niſi Cæſarem: iō iuſtè ſunt cōdemnati ad perpetuā ſeruitutē corporis, & aiæ. Nam quò ad aiam ſubijciuntur diabolo, & quò ad corpus principib. peccatoribus, qui eos vituperabiliter tractant. Nam primò fuerunt ſubiecti gētilibus: nunc verò ſarracenis, & Chriſtianis, & ſubijciuntur ēt Rabinis ſuis, qui ſunt magis peccatores, & ficti. Et ſic dicas, ꝙ Chriſtiani principes, qui eos ſuſtinent in terris, nō ſunt peccatores. Ad hoc rn̄detur, imò ſunt magis peccatores quò ad hoc, quàm ſarraceni, & gētiles. Nā vt exigāt tributa quotidie, & munera a Iudæis defendūt eos, & permittūt in terris Chriſtianorū multa enormia fieri, quę ſine magno peccato, & ſcelere principū Chriſtianorū permitti non poſſunt: & ſic Iudæi ſemper habent pro maiori parte peccatorem cōſtitutū in dn̄m. Ita ēt in ſynagoga habēt peccatorem ſacerdotē, & prælatum. Nā oēs rabini ſunt deceptores, & mendaces: qui fouent, & ſuſtinent eos in perfidia, & cęcitate: & ideo dicit hic Chriſtus. O pater poſtquā iſte populus noluit me recipere in dn̄m per te miſſum: ideo conſtitue ſuper eum dn̄m peccatorem, & iſta eſt prima maledictio eorum. Secunda eſt, ꝙ diabolus eſt ſemper dux eorum in oibus actibus eorum: vnde noia ſecundū Ariſto. lib. de moribus aīalium, ꝙ in omni aīali eſt dare vnum principium, à quo incipit, & procedit motus principaliter, & oēs vires: & ſic datur pars dextera in quolibet aīali, in qua incidit motus, vt patet, iō dexterum cōiter ſumitur pro principio. Et iō figuratiuè dr̄ de viro iuſto, ꝙ hēt Chriſtū a dextris, qa ab eo incipiūt oēs actus, & operationes: iō ſunt bonæ, & meritorię, quia p̄cedunt a bono principio in bonum finem: quia iuſtus operatur ſm̄ fidem, & legem Chriſti. Per oppoſitum dr̄ de malo, & prauo, & infideli: quia hēt diabolum a dextris eius. Nam operatur ſm̄ vitiū, & infidelitatē & cęcitatem: iō non pōt niſi male operari, & ita Iudęi cū habeant diabolum ducē, iō non

E (margin, beside "tores. Ad hoc rn̄detur")

F (margin, beside "cundū Ariſto.")

operantur niſi ſecundum auaritiam, & odiũ, & infidelitatem, & ſic habent diabolum a dextris. Ideo ait Chriſtus. Et diabolus ſtet a dextris eius tanquam dux, cuius nutu incipiant ſuas operationes, quæ eſt ſecunda maledictio. Hoc idem verificatur, & dictũ eſt de Iuda proditore, quia ſemper diabolus fuit a dextris eius, quando ſatanas ingreſſus eſt in eum, & miſit in cor eius, vt traderet Chriſtum, & cum ſuſpendit ſeipſum.

Cum iudicatur exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Tertia eſt, ꝙ non ſolum condemnati ſunt a Chriſto ad ſeruitutem perpetuam, ſed etiã a ſeipſis: quam condemnationem ſemper incurrunt. Vnde Chriſtus cõdemnauit eos, cũ dixit, Fiunt nouiſsima hoĩs illius peiora prioribus. Item cũ dixit: Malos malè perdet &c. Item cum dixit. Relinquetur domus veſtra
B deſerta, & non relinquetur lapis ſuper lapidem Et cum dixit eis. Væ, octies Matth. 23. Sed ẽt ipſi ſe iudicarunt ad perpetuam ſeruitutem corporis, & aiæ, in qua ſunt hodie, cũ dixerunt. Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Iõ ſubditur. Cũ iudicatur exeat condemnatus. i. iudicium, & maledictio, & condemnatio, quam ipſe populus intulit ſibi, eueniat ſuper eum: quæ eſt tertia maledictio, cum dicit, Cum iudicatur. Quarta eſt, quia oratio eorum ſemper vertitur eis in peccatũ, & hoc duobus modis. Primò, quia ſemper petunt meſsiam venturũ: ſed hoc eſt peccatum petere cũ iam venerit. Item cum oĩa ſacramenta vet. le. & cerimoniæ ſint mortiferæ, vt dictum eſt: ergo ſemper vertitur eis in pc̃tm̃. Itẽ ſecũdò quod peius eſt: nam quãdo orant, & Pſal. recitant in feſtiuitatibus, & ſin
C gulis ferijs ſemper maledicunt ſeipſos: nam in Pſal. 21. & 24. & 68. & in hoc 108. continentur maledictiones prenunciatæ a Dauid contra crucifixores, & rebelles Chriſti: ſed ipſi Iudæi ſunt rebelles, & crucifixores: ergo oratio eorum vertitur eis in pc̃tm̃, & maledictionẽ: ipſi ergo iudicant, & cõdemnãt, & maledicũt ſeipſos, iõ ait. Cũ iudicatur exeat condemnatus a ſeipſo, & oratio eius fiat, & vertatur in peccatum contra ſeipſum: ideo ſubdit. Et oratio eius fiat in peccatum.

Fiant dies eius pauci: & epiſcopatum eius accipiat alter.

Quinta fuit, quia parum durauit dñium eorum, poſtquã occiderunt Chriſtum. Nam poſt 40. annos fuerunt deleti, & trucidati ꝑ Romanos, & ſic dies eorum fuerunt pauci: D
quæ fuit quinta maledictio: iõ ſubdit. Fiant dies eius pauci. Sexta fuit, quia trãslatũ eſt ſacerdotiũ ad Chriſtianos, & iõ ait. Epãtum eius accipiat alter. ſ. eccleſia Chriſti. Vnde notãdũ, ꝙ beatus Petrus Actuum primò adducit partem huius verſiculi pro ſuſpẽſione Iudæ, & ſubſtõne Mathiæ: vnde eſt aduertendũ, ꝙ ſicut Saul, & translatio regni eius fuit figura deſtructionis regni Iudæorũ, & translationis eius ad gentiles & chriſtianos: ita Iudas proditor quaſi per oĩa fuit typus, & figura deſtructionis, & reprobationis ſynagogæ, & translationis legis, & ſacerdotij ad eccleſiam Chriſti. Nam ſicut Iudas, qui tot bona receperat a Chriſto, tradidit eum, & vendidit eum ſub oſculo pacis: ita Iudæi tradiderunt ipſum Pilato ad crucifigendũ. Et ſicut Iudas ſe ſuſpendit cognita veritate, & E
abſtulit ſibi locũ pœnitentiæ: ita pariter Iudæi auferunt ſibi locum pœnitẽtiæ, & negãt cognitam veritatẽ, & cõdemnant ſeipſos. Et ſicut Iudas cõtempſit ſalutem, & elegit auaritiam, & homicidium, & latrociniũ: ita Iudæi cõtempſerunt Chriſtum, qui eſt vera ſalus, & regnum cęlorum, & elegerunt Barabbam latronem, & Cæſarem in dñm, & hoc propter auaritiam, & ambitionem, ne perderent ſacerdotium, & locum, & gẽtem. Et ſicut Iudas fuit ſuſpenſus, & perdidit apoſtolatũ, & ſubſtitutus eſt Matthias in locũ eius: ita ſynagoga fuit deſtructa, & amiſit ſacerdotium, & legẽ, & populus Chriſtianus ſucceſſit, & accepit epãtum, & ſacerdotiũ eius. Et ſic licet prædicti tres verſiculi verè poſſint exponi de Iuda proditore, & doloſo, qui oſculo tradidit Chriſtum, ſuper quem Deus conſtituit diabolum, F
qui eum ad ſuſpendium deduxit, qui ſeipſum condemnauit, & ſuſpendit, & oratio eius facta eſt in peccatum, cum dixit. Peccaui tradens ſanguinem iuſti, quia pœnitentia fuit infructuoſa, imò magis damnabilis, quia cognouit peccatum, & tamen non quæſiuit veniam a Chriſto, & apoſtolis, ſed abſtulit ſibi locũ veniæ, & dies eius fuerunt pauci, quia tertia die ſe ſuſpendit cũ audiuit Chriſtum reſurrexiſſe, & apoſtolatum eius accepit Matthias. Sed quia oĩa iſta adhuc gerebant typum, & figuram deſtructionis ſynagogæ, & ſucceſſionis eccleſiæ: ideo principaliter Pſal. iſte eſt exponẽdus de damnatione, & maledictione populi Iudaici, qa iam non dicuntur Iudæi a Iuda filio Iacob,

quod

A quod interpretatur confitens: ſed dicuntur Iudæi à Iuda proditore, quem per omnia ſequuntur.

Fiant filij eius orphani: & vxor eius vidua.

Septima maledictio eſt: ꝙ filij ſynagogæ ſunt orphani: qa nõ amplius habent Deum in patrem, cum ſint reprobati: imo non adorant Deum, quia ipſi negant Deum trinum, vnum, & incarnatũ: ſed nõ eſt alius Deus, niſi ille, q eſt incarnatus, & vnus, nec eſt alius Deus: niſi ille, qui eſt incarnatus. ſ. filius: nã licèt pater ſit alia perſona, tamẽ nõ eſt alius Deus; ergo nullum Deũ adorant. Et ſic ſunt orphani: q̃ eſt ſeptima maledictio: ideo ait. Fiãt filij ei⁹ orphani. Octaua maledictio eſt, ꝙ ille populus ſiue illud ſacerdotium nõ habent vxorem, nam vxor eius manet vidua. ſ. ſynagoga, quæ ante erat ſponſa Chriſti: vt patet in cãticis; ſed iam eſt repudiata à Chri-

B ſto, vt patet Eſa, 50. ideo manet vidua ſine viro, & ſponſo: quę eſt octaua maledictio, ideo ait. Fiãt filij eius orphani, & vxor ei⁹ vidua.

Nutantes transferãtur filij eius, & mendicent: & eijciantur de habitationibus ſuis.

Nona maledictio eſt, quia ſunt exules, & pulſi à ſedibus ſuis. Deciam maledictio: qa vadunt per mundum incerti: quia frequẽter pelluntur à ciuitatibus, & expoliantur bonis temporalibus, & occiduntur in ciuitatibus.

Vndecima maledictio quia vadunt mẽdici: quando ſunt expoliati. Sed iſtæ tres maledictiones melius intelliguntur ſpiritualiter: non ipſi eiecti ſunt à lege, & ſacerdotio, & priuati ſacrificio, & ſacramentis: & vadũt nutãtes, & incerti, & ambigui, & dubij in lege, & ſcriptura: quia vident ſe poſitos in hac ca-

C ptiuitate. ideo iam perdiderunt æſtimationẽ in ſacra ſcriptura, neſcientes defendere cęcitatem, & malitiam ſuam: ideo ait. Nutantes. i. dubii, & incerti transferantur filii eius, & mẽdicet verum ſenſum, & intelligẽtiam ſacræ ſcripturę: quę eſt alia maledictio.

Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius: & diripiant alieni labores eius.

Duodecima eſt: quia tota ſubſtãtia eorũ cõſumit in vſuris: ideo ait. Scruteẽ fęnerator in trãſlationẽ Hieronymi habetur exactor: & tũc litera eſt magis plana, & eſt ſenſus. Nã vbicunq; ſunt ſoluũt tributa, & magnos redditus principibus & dominis, & ſequitur.

Decimatertia maledictio, & diripiant alieni labores eius, quia per Titum, & Romanos fuerunt expoliati.

Non ſit illi adiutor: nec ſit qui miſeratur pupillis eius. D

Decimaquarta: quia ſine miſericordia fuerunt tractati ſicut ſine miſericordia Chriſtũ afflixerunt: ideo ſequitur. Non ſit illi adiutor: quia omnes aduerſantur illi generationi: tam ſarraceñi quã Chriſtiañi, & gẽtiles: nam ſine miſericordia trucidarunt patres, & filios vendiderunt, ideo ſequitur.

Decimaquinta: nec ſit qui miſereatur pupillis eius: vnde ẽt Iudæi qui nõ ſũt diſperſi vocantur, & dicuntur pupilli, qa nõ habent patrẽ, vt dictũ eſt: & habent matrem viduã. ſ. ſynagogam, & nullus miſeretur eis: imo ſunt in abominationẽ omnium, & deriſum.

Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius.

Decimaſexta ſequitur: quia in ſtrage regni Iudæorum non ſolum ſunt trucidati pa-

E tres, ſed etiam filij pro maiori parte, ideo ait. Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius; vnde nota, ꝙ licèt hoc realiter ſit impletum: quia generationes Iudæorum ſunt deletæ: nam nullus ſcis ex qua tribu deſcẽdat, & iam ſunt cõfuſæ generationes: verius tamen intelligitur hoc ſpiritualiter: nam incurrerunt interitũ mortis æternæ, & etiam ſunt deleti à ſacrificio, & ſacerdotio, & ſũt deleti de libro viuentium.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

Decimaſeptima, qa filij puniuntur, & vituperantur pro peccato patrum, & quotidie improperatur eis, & pariter cũ patribus vocantur crucifixores Chriſti, eo ꝙ eos imitan-

F tur: ideo ait: In memoriam redeat iniquitas patrum eorum, & peccatum matris eius. i. ſynagogæ non deleatur. Quæ eſt decimaoctaua maledictio: nam peccatũ ſynagogæ nõ ſolum eſt, qnia nõ recepit Chriſtum ſponſum ſibi promiſſum, & crucifixit eũ, ſed etiã ſemper peccat expectãdo aliũ, & facit mẽdaces omnes prophetas. Item nõ ſolũ occiſio Chriſti, ſed ẽt omnis ſanguis iuſtorũ, qui effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti &c. venit ſuper eos, & vertitur eis in peccatũ, & iniquitas patrũ eorũ redit in memoriã in conſpectu domini.

Fiant cõtra dominum ſemper: & diſpereat de terra memoria eorum pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam.

Et perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.

A Decimanona eſt, quia ſemper ſunt cõtra Deum inimici formati: quia cõtra Chriſtũ, qui eſt verus Deus, & homo: vnde ille populus, qui ſolus dicebatur populus Dei, & peculiaris: nunc eſt manifeſtus inimicus, & cõtrarius: vt dictum eſt: ideo ait. Fiant contra dñm ſemper. quia ſemper murmurãt cõtra Xpm, & maledicũt, & blaſphemãt ſynagogis ſuis & vitiant, & corrumpunt, & negãt ſacrã ſcripturã malè, & falsè gloſando. Et ſequitur. 20. diſpereat de terra memoria eorũ, quò ad dominium temporale, & etiam quò ad ſacerdotium, & hoſtiam, & ſacrificium, quia nullibi offerunt, & ratio eſt pro eò, ꝙ ille populus nõ eſt recordatus facere miam cũ Chriſto: imò iniuſtè, & crudeliter ipſum crucifixerunt: iõ ſicut ſine mia ipſum delere de terra cupierũt: ita ipſi, & memoria eorum de terra deleta eſt
B quò ad poteſtatem temporalẽ, & ſpiritualẽ, & declarans ſubdit cauſam dicens: & pro eo, quia perſecutus eſt Chrm hoĩem inopem, & ſine ope, & auxilio: quia in triduo fuit derelictus in poteſtate eorum: vt dictum eſt pſal. 21. & perſecutus eſt hoiem mendicum: quia cũ petijt potum dederunt ipſi in eſcam fel, & in ſiti ſua potauerũt eum aceto. Et perſecutus eſt Chrm hominem cõpunctum. i. afflictum corde: quia non ſolum fuit afflictus Chriſtus in carne: ſed etiam in corde videns dãnationem, & infidelilatem Iudæorum, & perſecutus eſt hominem conpunctum corde, & afflictum mortificare. i. ad mortificandum, ideſt perſecutus eſt vſque ad mortem crucis, & ponit infinitiuum pro gerundio: quia hebrei, & græci carent gerundijs, & ſupinis: ideo ponunt infinitiuum pro gerundio &c.

C *Et dilexit maledictionem & veniet ei: & noluit benedictionem & elongabitur ab eo.*

Vigeſimaprima maledictio huius populi eſt: quia dilexit, & elegit maledictionẽ, & renuit, & cõtempſit benedictionẽ: vnde Deut. 28. Deus cõminatus eſt maledictiones populo Iſrael Deum negaturo, & promiſit benedictiones. Sed illas maledictiones incurrit, & dilexit populus Iudaicus cùm Chriſtum negauit, & illas benedictiones cõtempſit, quando Chriſtum negauit. Itẽ Deus promiſit Abrahæ, ꝙ in ſemine ſuo: qui eſt Chriſtus benedicerentur oẽs gentes. Ergo quando negarunt Chriſtũ pariter negarunt, & noluerũt benedictionẽ promiſſam Abrahæ, & ſemini eius. Item Chriſtus dixit eis: Pœnitentiã agite, & appropinquabit in vos regnũ cœlorum: & dixit. Venite ad me & ego reficiã vos. D Item fecit cœnã magnam, & vocauit eos, & noluerunt venire: ergo noluerunt benedictionem, quam Chriſtus afferebat: imo magis dilexerunt maledictionem quam Chriſtus comminatus eſt: cum dixit, & fleuit ſuper ciuitatẽ Circundabunt te inimici &c. Item cum dixit: Hieruſalem Hieruſalẽ, quę occidis ꝓphetas, quotiens volui congregare filios tuos, & noluiſti &c. Iõ relinquetur domus veſtra deſerta &c. Item dixit eis octies. Væ vobis ſcribæ, & phariſęi in damnationẽ perpetuã: ergo dilexit ille populus maledictionẽ, & noluit benedictionem quam Chriſtus promittebat, & ideo ait. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: quod inpletum eſt, & impletur quotidiè, & noluit benedictionem Chriſti: ideo elongabitur ab eo illa Chriſti benedictio: quia nunquam intrabunt in requiem eius.

Et induit maledictionem ſicut veſtimentum & intrauit ſicut aqua in interiora eius: & ſicut oleum in oſſibus eius. E

Vigeſimaſecunda eſt: quia illa maleditio, & vexatio iudæorum non ſolum eſt ad extra corporaliter: ſed ẽt ab intra, & ſpũaliter. quia nõ ſolum patiuntur tormenta, & opprobria à chriſtianis, & ſarracenis: ſed ẽt patiuntur ab intra peſſimas, & enormes ęgritudines: nam quidam patiuntur menſtruum ſanguinis ſicut mulieres, & quidam non valent ſuſpicere cœlũ, & nec numerare ſtellas, nec ſupere in altũ: ſicut ſunt illi, qui ſpuerũt in faciẽ Chriſti, & qui improperauerunt ei in cruce, & iſti non ſolum contemnuntur à noſtris ſedem à cæteris Iudæis: vt cõpertum eſt à fide dignis. Item non ſolum patiuntur has vexationes: ſed etiam continuum remorſum cõſcientię: F quia cognoſcunt vera eſſe quæ dicuntur de Chriſto, & eſſe impletas ſcripturas, & tamen contra conſcientiam coguntur negare ex malitia, & ſic ſemper accuſat eos conſcientia, & corrodit vermiculus. Item ſemper ſunt in cõtinuò dolore, cum videant cæteros ſibi dominari, & ſe ſemper cæteris ſeruire, quæ poteſt eſſe. 23. maledictio, ideo ait. Et induit maledictionem ſicut veſtimentum: quia extrinſecus torquetur ab extraneis, & intrauit maledictio ſicut aqua ĩ interiora eius quò ad remorſum cõſcientiæ, & ſicut oleum in oſſibus eius quò ad ſecretas infirmitates, & dolores &c.

Fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur: & ſicut Zona qua ſemper præcingitur.

Hæc eſt, 24. maledictio: nã multi patiun-

tur

A tur aliquod malum ad tempus: ſed Iudæi pa tiuntur prædictas maledictiones iugiter, & ſemper; ſicut nõ poſſunt eſſe ſine cooperimẽto: ſunt ergo omnia prædicta damna eis ſem per in cooperimentum, & ſicut zona qua ſe per præcinguntur, & nõ ſolum corporaliter, ſed etiam ſpiritualiter, & intrinſecus, & extrinſecus & hic, & in futurum quia ſemper circundantur.

Hoc opus eorũ qui detrahũt mihi apud domi nũ: et q loquuntur mala aduerſus animã meã.

Hic concludit, q ex iuſto Dei iudicio hoc patiuntur Iudæi: & dicit. Hoc opus. i. hoc precium, & præmiũ, & punitio, & ſententia pro opera eorum Iudæorum, qui detrahunt mihi, quia multipliciter detraxerunt ei ante Pilatum, & in cruce, & locuti sũt mala, & falſa teſtimonia, & crimina imponendo cõtra ani

B mam, & vitam Chriſti, quia mortem ipſi procurarunt. q. d. q omnia prædicta, mala paſſi ſunt Iudæi in precium, & præmium pro criminibus, quę Chriſto impoſuerunt, & opprobrijs, quæ ipſi improperarunt, & pro morte, quam ipſi procurarũt. Itẽ hoc idẽ patiuntur Iudęi moderni, quia ſunt imitatores patrum ſuorum, quia aſſidue detrahunt Chriſto, & maledicunt in ſynagogis ſuis, & loquuntur contra ipſum, & contra membra eius, deſiderantes deſtructionem Chriſtianorum, ergo iuſte hanc pœnam patiuntur.

Et tu domine domine fac mecum propter nomen ſuum: quia ſuauis eſt miſericordia tua.

Libera me, quia egenus, et pauper ego ſum: & cor meum conturbatum eſt intra me.

Sicut membra cum declinat ablatus ſum: et

C *excuſſus ſum ſicut locuſta.*

Genua mea infirmata ſunt à ieiunio: & caro mea immutata eſt propter oleum.

Et ego factus ſum opprobrum illis: viderunt me & mouerunt capita ſua.

Hæc eſt tertia pars, in qua petit liberari p reſurrectionem. Sed eſt aduertendum, quòd quando Chriſtus petit liberari in omnibus pſ. per reſurrectionem. non ſolum rogat pro ſe, vt reſurgat à morte corporali, ſed etiã pro membris vt reſurgant ab vtraque morte, & ideo talis ſimul eſt petitio pro nobis, & ,pphecia pro ſe, nam per ſuam mortem corporalẽ vicit, & occidit noſtrã mortẽ ſpiritualem, & per ſuã reſurrectionẽ renouauit, & adeptus eſt nobis imortalitatẽ. Iõ in hac petitione al derat ſuã mortẽ, & paſſiones, & labores, quos p nobis ſuſtinuit a quibus nos liberauit, & hoc facit in oĩbus pſal. qui loquũtur de ſua paſſione. Dicit ergo Chriſtus. Et pro ideo, ſiue pro ſed. ſed tu domine pr fac mecũ miſericordiã tuã, i. reſuſcita me ,ppter miam tuam. vel fac mecũ miam tuam. i. tu es ego faciamus ſimul miam eccleſiæ, & mẽbris meis, qm ſuauis, & benigna & ſalubris eſt mia tua. libera me ſuſcitãdo à morte corporali, & membra mea ab vtraq; morte, iuſtificãdo à peccato, & glorificãdo, qui pauper. i. inops, & egenus ego ſũ derelictus ſine auxilio in toto triduo, & cor meum, ſ. caro mea conturbata, & afflicta, & infirma facta eſt, in me. ſ. vt patet pe omnes euangeliſtas, quando Chriſtus orauit, vt calix ab eo tranſiret. Et hoc principaliter intelligitur de mẽbris, & ſic totus Chriſtus loquitur pro membris dicens: Qm egenus & pauper, & expoliatus omnibus bonis gratuitis ſum in Adã. & cor meũ. i. tota pars ſenſitiua

fuit turbata, & percuſſa fomite concupiſcentię: & ſauciata, & infirmata vt ſemper repugnet legi mẽtis: qa intra me inuenio iſtã legẽ, & in mẽbris meis &c. Itaq; ſicut cũ declinat vmbra ſequitur nox, & auferẽ lux & dies: ita ego, & vita mea ablata eſt per mortẽ: quia realiter ſui mortuus, & tradidi ſpiritum in manus patris: & ſicut homines excutiunt, & pellunt locuſtã à termino, & finibus ſuis: ita ego excuſſus, & expulſus ſum à vita per Iudæos ſicut excutitur locuſta. Et ſicut quilibet homo per nimiam abſtinentiam debilitatur, & infirmatur: ita ego per nimium ieiunium non ſolum in illis quatuor diebus, & quinq; noctibus: ſed etiam per omnes tres annos cũ dimidio fuit in continua abſtinentia & laboribus, & itineribus propter ſalutem homi-

F num: & ſic genua mea infirmata ſunt à ieiunio ideſt propter ieiunium: & caro mea immutata eſt in maciem, & debilitatẽ propter oleum, & pinguedinẽ. i. propter defectũ pinguedinis, & ſubſtantię, & ſedi laſſus, & feſſus iuxta puteũ Sicar. vt patet Io. 4. quia defecit ĩ me oĩs pinguedo & fortitudo, & oẽs corporales vires non ſolũ propter labores: ſed etiã propter nimias afflictiones in toto triduo: & etiam ego factus ſum opprobrium multis gentibus. ſ. & Iudæis. vnde poſt quàm viderunt me in cruce, putantes me purũ hominẽ & totaliter derelictũ, indefenſum mouerũt capita ſua irridendo dicentes. Aue rex Iudęorum, & vah qui deſtruit templum Dei. &c. Item dixerunt. Si filius Dei eſt liberet eum. *Adiuua me domine Deus meus ſaluum me fac*

A *propter miſericordiam tuam.*

Et ſciant quia manus tua hec: & tu domine feciſti eam.

Maledicent illi & tu benedices: qui inſurgunt in me confundantur: ſeruus autem tuus lætabitur.

Induantur qui detrahunt mihi pudore: operiantur ſicut confuſione ſua.

Adiuua ergo me dñe Deus, & pater meus & ſaluũ me fac propter miſericordiam tuã, me à mortuis ſuſcitãdo; & ſciant. i. ſciẽt & cognoſcẽt: quia manus tua & poteſtas eſt hęc. i. poteſtate tua talis reſurrectio facta eſt. quia hoc ad ſolum Deũ pertinet. ſ. mortuos ſuſcitare. & idẽ ſequit: & ſciãt q̃a tu feciſti eã. ſ. talẽ ptãtem, & reſurrectionẽ. etiam dum illi, & licèt illi maledicãt improperando, & deridendo: tñ tu benedices me reſuſcitando: vt facta B reſurrectione Iudæi, & gentiles crucifixores, qui inſurgant & inſurrexerũt in me: & inſultarũt ad mortẽ condẽnando: confundãtur: nõ valendo aſſequi intentum ſuũ: ſeruus autem tuus Xp̃s & eccleſia lætabitur ex gloria reſurrectionis. & ſic Iudæi, qui detrahunt, & detraxerunt mihi, induantur. i. induentur pudore, & verecundia: & induentur cõfuſione ſua ſicut induuntur diploide. Vnde aduertendũ, & diplois grǽcè idem eſt, q̃d duplex palliũ, & veſtimentũ. & ita Iudæi duplici cõfuſione, & cõtritione pculſi, & induti ſunt. ſ. exterius pudore, & verecũdia cũ reliquantẽ mẽdaces, & videãt Chriſtũ coli tanq̃ Meſſiã per totũ orbem. ſecundò interius cũ videãt ſe afflictos & captiuos: & ſic duplici contritione ſunt contriti, & duplici cõfuſione cõfuſi. & idẽ vt euaderẽt hanc confuſionem poſt reſurrectio C nem corruperunt cuſtodes pecunia, vt dicerẽt: q̃ diſcipuli fuiſſent furati corpus Chriſti.

Confitebor domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

Qui aſtitit à dextris pauperis: vt ſaluam faceret à perſequentibus animam meam.

Hæc eſt quarta pars. in qua Chr̃s in pſona ſui & membrorũ promittit gratiarũ actiones ſe acturum patri pro beneficio reſurrectionis, & dicit. Ego poſtq̃ reſurrexero & aſſumptus fuero in cœlum ad dexteram patris confitebor domino Deo patri in orę meo, & in mẽbris meis. Nã diſcipuli mei ab ore meo habuerunt doctrinã euangelicã, quàm prędicarunt: & miſericordiam, & potentiam Dei annunciauerunt. Et ſequitur. In medio multorum. ſ. tàm gentilium quàm iudæorũ laudabo eum: & in medio eccleſiæ diuina officia D celebrando, & feſtiuitates: ſecundò benedicẽdo, & laudãdo. Et ſequitur. Ideo laudabõ eũ quia aſtitit à dextris pauperis, & indefenſi i. deſt in fauorem, & auxilium meum: vt ſaluã faceret animam & vitam meam à Iudæis me perſequentibus: & hoc me reſuſcitando, & membra mea iuſtificando, & eccleſiam à tyrannis liberãdo, & eam ampliando, & per totum orbem dilatando. Ex ſupradicta expoſitione patet error hebræorum modernorũ: qui dicunt quòd Dauid fecit hunc pſalmum petendo vindictam de Saul perſecutorę ſuo. quia manifeſtè dicũt falſum. nam Dauid nũquàm maledixit ipſi Saul, nec petijt vindictam de eo. imo ſemper rogauit pro eo in toto tempore ſuæ perſecutionis: nec voluit ipſum occidere. nec permiſit, quòd alius occideret eum: cum potuiſſet ipſum interficere in E ſpelunca, quando abſtulit ipſi particulam clamydis: & qñ dormienti abſtulit ſcyphum & haſtam. imo defleuit caſum, & interitum eius, & interfecit nuncium, qui nunciauit ſibi mortem Saulis: & compoſuit canticum lugubre de morte Saulis & Ionatæ. vt patet. 2. Regum primo capitulo. Ex quo patet, quòd Dauid non dirigit ſupradictas maledictiones ipſi Sauli: ſed populo Iudaico crucifixori Chriſti, & obſtinato ſicut ſupra oppoſitum eſt. Et patet manifeſtè impletum per experientiam.

Ex his etiam patet maior error, & deterior quorundam Chriſtianorum ignorantiũ tàm clericorum, quàm laicorum. qui dicunt hũc pſalmum contra perſecutores ſuos Chriſtianos, à quibus patiuntur aliquam iniuriam vel oppreſſionem, petendo à Deo vindictam F de eis: deſiderãdo ſupradictas maledictiones euenire eis. quod nõ ſolummodo eſt deteſtabile: ſed irriſorium. Nam primò eſt cõtra doctrinam euangelicam: qua dicitur Matth. 5. Orate pro eis, qui nos perſequuntur, & benefacite eis qui oderunt vos. Item ſi quis te percuſſerit in vnam maxillam præbe ei aliam. Item dimittite, & dimittetur vobis. Item hoc idem eſt contra conſuetudinem eccleſiæ. quę non ſolum rogat pro malis Chriſtianis: ſed etiam pro hæreticis, & ſciſmaticis: vt depoſita perfidia, & hęretica prauitate reſipiſcãt ad fidem catolicam. Item rogat pro perfidis Iudæis: vt Deus auferat velamẽ de cordibus eorum, & videant lumen veritatis, & cõuertantur ad vnũ verũ Deum Ieſum Chriſtum

A ſtum. Et ſic tenemur rogare pro omnibus ini
micis: vt depoſito odio diligant nos:& roga-
mus contra Paganos, non vt moriantur: ſed
vt potentia eorum côteratur: nec noceât no-
bis. Item hoc videtur irriſoriè dictum, nam
cauſa exauditionis apud Deum eſt puritas
mentis, & caritas: ſed qui petit talem vindi-
ctam, & infert tales maledictiones proximo,
non poteſt eſſe in caritate: ſed in execrabili,
& deteſtabili odio, ergo non poteſt exaudiri
apud Deum. Quia in hoc pſ. non ſolummodo
memorantur punitiones temporales, ſed etiā
ſpirituales, & æternæ: cū dicit. Diabolus ſtet
à dextris eius: & cum iudicatur exeat condē
natus: & oratio eius fiat in peccatum &c. Ex
quibus patet opinionē taliū eſſe deteſtabilē
& irriſoriam, & falſam. Nam Dauid non lo-
cutus eſt ad hanc intentionem, ſed prædicit,
B & vaticinatur punitionem crucifixorū Chri
ſti, vt dictum eſt. Sed côtra totam ſupradictā
expoſitionem arguunt: imo murmurant Iu-
dæi dicentes, ꝙ indebitè fit inflicta pœna ſu-
pradictarū maledictionum populo iudaico
ſiue ſynagogæ propter necem Chriſti. Quod
probant ſic: nam peccatū idololatriæ eſt ma-
ximum omnium peccatorum: & per conſe-
quens eſt maius quàm homicidium: nā illud
eſt contra primum præceptum, & immediatè
eſt crimen læſę diuinæ maieſtatis: & iſtud eſt
contra quintum præceptum, & contra proxi
mum: ſed propter peccatum idololatriæ ſolū
fuerunt Iudęi puniti ad captiuitatem ſeptua-
ginta annorum in Babylone: in iſta autē iam
perſeuerarūt per 1410. annos cum omnibus
ſupradictis maledictionibus: ergo indebitè pa
tiuntur maiorem pœnam pro minori pecca-
C to. In oppoſitū eſt ꝓpheta in hoc pſ. qui poſt-
quā prænunciauit omnes ſupradictas maledi
ctiones venturas illi populo propter mortē
Chriſti, concludit dicens. Hoc opus eorū, qui
detrahunt mihi. i. hæc eſt iuſti Dei ſententia,
& pœna omnibus his, qui detrahendo machi
nati ſunt in necem meam. Reſpondetur, ꝙ
pro ſolutione huius difficultatis primò eſt vi
dendum an peccatū idololatrię commiſſum
ab antiquis Iudæis ſit maius aut minus quā
peccatum mortis Chriſti. Et ex côſequenti fa
ciliter concludetur intentum ratione, & au-
ctoritatibus. Quantùm ad primum eſt aduer
tendum, ꝙ vnum peccatum eſſe maius altero
côtingit quadrupliciter: primò ratione inobe
dientiæ: ſecundò ratione voluntatis: tertiò ra
tione circunſtantiarum: quartò ratione obſti

nationis. Vnde propter omnia iſta quatuor D
ſimul maius fuit peccatū necis Chriſti, quā
peccatum idololatriæ. Quod primò, ratione
probatur obedientiæ: nam antiqui per idolo
latriam ſolum peccabant contra Deum rece
dendo ab eo & conuertendo ſe ad idola, ſed
crucifixores Chriſti non ſolum receſſerunt à
Deo voluntariè occidendo Xpm, ſed ēt occi-
derunt proximum innocentem, & ſic fecerūt
contra primum, & ſecundū pręceptum: quia
ſimul occiderunt Deum, & hominem, quod
non fecerunt idololatræ. Secundò hoc pecca
tum fuit maius illo rōne malæ volūtatis: nā
cum deteriori voluntate, & malitia, & odio
Iudęi crucifixerūt, & perſecuti ſunt Chriſtū
quā patres eorum commiſerunt idololatriā,
quia ex odio, & inuidia, & malitia, & ſine cau
ſa iniuſtè occiderunt innocentē, & cum ma-
iori, & clariori notitia. Tertiò hoc peccatum E
fuit grauius, & deterius illo ratione circun-
ſtantiarum: nam Iudæi in occidendo Chri-
ſtum non ſolum occiderunt Deū, & hominē
innocentē, & ſanctū. ſed ēt benefactorē, & re
demptorē, & ſic peccarunt per ſummam in-
gratitudinē. Item fecerunt Deū, & legem, &
ꝓphetas mendaces in negādo Xpm, & ſic cō
miſerunt ſacrilegium, & blaſphemiam. Item
obligauerunt, & filios ſuos, & omnes poſte-
ros illi peccato, & ſic multipliciter fuerūt ho
micidę. Et ſic per omnia fuit peius, & dete-
rius quā pctū Adæ, vt dictū eſt pſ. 13. & 81.
Quartò autem hoc peccatum fuit peius quā
idololatria antiquorum rōne obſtinationis,
in qua manſerunt, & manent ſucceſſores eo
rum: quia côtinuè occidunt Chriſtum, poſt-
quā placet eis, ꝙ patres eorum crucifixerunt
eum, & retinēt eandē malitiā, & odium con- F
tra Xpm, & non ſolum ſunt hęredes illius ho
micidij, ſed oīm aliorum circunſtātiarum: nā
pariter faciunt Deum mēdacē, & legē, & pro
phetas, & per hoc negāt Deū eſſe, peius quā
idololatrę, quia nullum Deum adorāt, quia
adorāt vnum Deū, qui nō eſt trinus, & vnus
nec incarnatus, ſed talis Deus nuſquam eſt:
ergo nullum Deum adorāt. Et ſic per omnia
peccatum necis Chriſti, in quo nunc manēt
Iudęi, eſt peius quā peccatum idololatriæ pa
trum eorum, quod multis autoritatibus pro
batur. Nam Hier. 16. introducit iſtum popu-
lum côquerentem de captiuitate in qua mo
do ſunt, & dicentem. Quare dominus locu-
tus eſt ſuper nos omne malum grāde iſtud?
Quæ noſtra iniquitas, aut quod peccatum no

ſtrum

A ſtrū qđ peccauimus dn̄o Deo noſtro? dices ad eos. Quia dereliquerunt me patres veſtri, ait dn̄s. Et abierūt poſt Deos alienos, & ſeruierūt eis: & adorauerūt eos, & dereliquerūt me: & legē meā non cuſtodierūt. Sed & vos peius operati eſtis q̄ patres veſtri. Ecce.n. ambulat vnuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui mali, vt me non audiat. & eijciam vos de terra hac &c. Ex ſupradictis patet, ꝙ peccatum poſteriorū iudæorum, qui noluerunt audire Deum incarnatū, & manent in prauitate, & obſtinatione cordis ſui, & in malitia, & odio inueterato, eſt & fuit peius q̄ peccatum idololatriæ patrū ſuorū: & per conſequēs aliud pctm̄ poteſt eſſe peius quàm idololatria: qđ nō potuit eſſe aliud, niſi coniuratio in mortē Chriſti, & odium, & obſtinatio in eū: vt magis patebit. Vnde in iſto eodem cap. ſequitur deſtructio; & diſſipatio illius populi, & reprobatio eiuſdē. & prędicitur mutatio legis, & feſtinitatū: & prædicitur cōuerſio populi gētilis. Sed ꝙ iſta pœna, & perpetua punitio ſit inflicta populo iudæorū propter mortē Chriſti, patet Eſa, 50. Vbi dicit dn̄s ad populū iudaicū conquerentē quare per tot tēpora permiſit eos in hac captiuitate, vnde ait. Quis eſt hic liber repudij matris veſtrę quo dimiſi eā? aut quis eſt creditor meus, cui vendidi vos? Ecce.n. iniquitatibus veſtris venditi eſtis: & in ſceleribus veſtris dimiſi matrē veſtrā: qui veni, & non erat vir. Vocaui, & non erat qui audiret. Et ita dn̄s aperuit mihi aurē. ego autem nō contradico, retrorſum non abij. Corpus meum dedi percutientibus, & genas vellentibus: faciem meā non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me domine Deus

C auxiliator meus, & ideo nō ſū confuſus &c. Ex dictis & cęteris quæ dicuntur in toto iſto ca. patet qualiter Deus, qui loquitur in hoc capitulo erat percutiendus, & pilandus, & paſſurus cū magna patientia, & obediētia, vt obediret Deo patri. Et qūo propter iniquitatem & peccata ſua debebat repudiare ſynagogā rebellem, & inobedientē: nec audire volentem ſponſum in ſuo aduentu. Et qūo reprobat populū Iudaicum, & reliquit ipſum dormientem in doloribus ſuis & maledictionibus ſuis. Et patet qualiter propter mortem Chriſti puniuntur hac pœna diuturna. Sed ꝙ hæc captiuitas, & punitio ſit vſq; in finē ſeculi duratura, patet pſal. 27. Deſtrues illos, & non rędificabis eos. Item pſal. 58. Conuertētur ad veſperam, & famem patientur vt canes circuibunt ciuitatem. Item Da. 9. Vſque D ad conſummationē, & finē perſeuerabit ſtatuta deſolatio. Ex ſupradictis patet reſponſio ad dubium, & admirationem Iudæorū: quia turbantur quare pro minori peccato infligitur eis maior pęna quàm patrib. ſuis idololatris. Ad quos reſpondeō, ꝙ peccatū cōmiſſum contra Chriſtū in quo nunc perſeuerant, eſt multo grauius quam idololatria patrum ſuorum. nam ipſi ſunt peiores, quàm idololatræ: quia nullū Deū adorāt niſi Deū fictitiū ſine verbo, & ſpiritu ſancto: qui nuſquàm eſt. Itē negando Chr̄m negant Deū, & faciunt ipſū mendacē, & legē, & prophetas: & ſic ſunt ſacrilegi, & blaſphemi q̄a blaſphemādo, & maledicēdo cōtinuè Chriſtū, blaſphemāt Deū, & legem, & prophetas, & ſunt homicidæ, & deicidæ, q̄a hominē Deū percuſſerunt, & flagellarunt, & occiderunt vt dictum eſt, & hoc gratis, & ſine cauſa. vt dr̄ in hoc pſal. q̄a E oſtenderunt odiū pro dilectione, & oderunt ipſum gratis. Vltimò peccant in obſtinatione: quod eſt grauiſſimū peccatorū, & contra ſpiritum ſanctū, quia manent obſtinati ſemper in odio inueterato contra Chr̄m. & membra eius. ideo ratio eſt, ꝙ poſtquam culpa eorum eſt perpetua: & pęna eorum ſit perpetua dū manent in eadē obſtinatione. Et ideo dicit ſaluator Mat. 12. ꝙ fiunt nouiſſima hōis illius peiora priorib. Et ideo Dauid in hoc pſ. prædixit cauſas, & qualitates peccati Iudæorum & maledictiones, & pœnas eorum perpetuas vſquequò in finem conuertantur.

PSALMVS. CIX.

Dixit dn̄s dn̄o meo: ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos: ſcabellū pedum tuorum. F

Huic pſal. pręponitur talis titulus. Ipſi Dauid pſa. Ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit iſtū pſal. Sed de materia huius pſa. & ēt de autore variæ ſunt poſitiones, & ſententiæ inter hebręos modernos volētes occultare veritatem aduentus Meſſiæ. Nā quidam dicunt, ꝙ Heliézer procurator ipſius Abrahę fecit hūc pſ. pro victoria Abrahę de quatuor regibus, qui exploliauerūt Sodomam. quaſi diceret. Dixit dominus Deus, qui eſt dominus omnium domino meo Abrahæ: ſede à dextris meis. i. eſto ſecurus: donec ponā inimicos tibi ſubiectos. Camhi vero, dicit, quòd cantores Dauid fecerunt iſtum pſalmum poſt mortem Saulis, poſtquàm Dauid fuit vnctus in regem ſuper totum Iſrael. quaſi dicat.

Dixit

A Dixit dominus domino meo David, poſtquã iam mortuus eſt Saul: tu ſede à dextris meis, idelt ſis rex ſuper totũ Iſrael, & ego ponam omnes inimicos tuos ſub pedibus, & poteſtate tua: quod impletum fuit. Nã obtinuit totũ regnum Iſrael, & etiã Moabitas, & Idumęos, & Philiſteos fecit ſibi tributarios. Sed tã prima q̃ ſecunda expoſitio eſt falſa. Nã ea quæ memorantur in hoc pſal. nec cõueniũt ipſi Abrahæ: nec ipſi David: quia nullus eorum fuit ſacerdos in ęternũ: nec genitus ante luciferum, vt patebit. Et ideo ora impudẽtum omnium iſtorum ſaluator noſter Ieſus Christus obturauit: cũ dixit Matt. 22. Quomodo ergo David vocat ipſum dominum dicẽs: Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis. Item Petrus Actuum. 2. quando dixit. Non enim David aſcendit in cœlos: dicit B autẽ ipſe. Dixit dominus domino meo: ſede à dextris meis. Itẽ Paulus ad hebræos. 1. Cui aliquãdo angelorũ dixit: ſede à dextris meis. Itẽ Paulus primæ ad Corinth. 15. Oportet autem illum regnare, donec ponã oẽs inimicos ſub pedibus eius. Cum quibus cõcordat Ionathan Abenhuziel vir magnæ autoritatis inter hebræos: cui nullus auſus eſt cõtradicere: qui in tranſlatione caldaica interpretatus eſt iſtum pſalmũ de Chriſto filio Dei Meſſia in lege promiſſo, dicens. Dixit dominus verbo ſuo. Item Rabi Baruchias adducit ſcripturam huius pſalmi, & gloſat ipſam de Chriſto Meſſia in lege promiſſo. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, q̃ poſtquam David in pſal. præcedenti memorauit, & pręnũciauit ſententiam, & damnationem, & maledictiones, quas incurrit populus iudaicus ꝓ C pter mortem Chriſti: in hoc pſal. prædicit, & prænũciat dignitates quas Chriſtus adeptus eſt in præmium, & ſtipendium ſuorum laborum, & ſuæ mortis, & paſſionis. Nam tres dignitates acquiſiuit, & adeptus eſt Chriſtus etiam inquantum homo: nõ ſolummodo ſuper omnes homines: ſed etiam ſuper oẽs creaturas tàm ſpirituales quàm corporales. Nam primò adeptus eſt dominium, & regnũ, & imperium vniuerſale ſuper omnes creaturas in cœlo, & ĩ terra, & in inferno: vt ipſe ait. Mat. vlt. Data eſt mihi poteſtas in cœlo, & in terra. Secundò adeptus eſt ſacerdotium æternũ ſeu ſacerdotalem poteſtatem conſtituendi ſacramenta, & conferendi eis virtutem: quę poteſtas nulli eſt data: niſi ſoli Chriſto tanquã ſummo ſacerdoti, & æterno. Tertiò adeptus eſt, & tradita eſt ipſi vniuerſalis iudicaria po- D teſtas, & diſcernendi, & iudicãdi, & tribuẽdi præmium ſecundum merita nõ ſolum hominibus: ſed etiam diabolo, & angelis eius. Principalis ergo concluſio in toto pſal. intẽta eſt q̃ Xp̃s ex merito ſuæ paſſionis meruit ſupradictas tres ſummas dignitates ſiue poteſtates. Quatuor ergo facit David in hoc pſal. Nam primò oſtẽdit qualiter Deus pater tradidit homini Chriſto filio ſuo vniuerſale regnum, & imperium, totius mundi. Secundò qualiter tradidit ſibi ſummã poteſtatẽ ſacerdotalem ſiue ſacerdotium æternum. Tertiò qualiter tradidit ſibi iudicariam poteſtatem vniuerſaliter ſuper omnem creaturam. Quartò oſtendit qualiter has tres prædictas dignitates meruit Chriſtus propter ſuã paſſionẽ, & mortem, & obedientiã. Secundum erit ibi. Iurauit dominus. Tertiũ ibi. Dominus à dex- B tris tuis. Quartum ibi. De torrente in via bibit. Quantum ergo ad primum dicit ꝓpheta David. Sicut ego præuidi in ſpiritu punitionem, & damnationem quam incurrit populus iudaicus propter mortẽ, & paſſionẽ Chriſti, & ingratitudinem, & inuidiã quã cõmiſerunt cõtra ipſum: ita pariter præuidit tres dignitates, & ſummas poteſtates, quas Xp̃s adeptus eſt à patre in pręmiũ, & ſtipendium ſuę mortis, & paſſionis, & humilitatis, & obediẽtiæ. Nam primò præuidi in ſp̃ũ qualiter dominus Deus pater omnipotens dixit domino meo Ieſu Chr̃o filio ſuo: ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, & ſubijciam tanquam ſcabellũ pedum tuorũ. In hac aũt prima particula ſunt tria videnda. Nam primò vidẽdum eſt quid eſt ſedere, ſiue quomodo ſedet filius ad dexteram patris, & quãdo F pater dixit hoc filio. Secundò q̃uo, & quando pater poſuit, & ſubiecit filio inimicos ſuos ſub pedibus eius. Tertiò eſt vidẽdum q̃uo ſumatur ly donec. Nã ſi Chriſtus ſedet ad dexteram patris donec ſubijciantur ſibi inimici ſui: videtur, q̃ poſt iudicium poſtquam ſubiecti fuerint oẽs inimici Chriſto, nõ amplius ſedebit filius ad dexteram patris: quod eſt erroneum. Ad primum eſt dicendum ſecundùm Aug. q̃ dicere Dei idẽ eſt quod facere, vel pręcipere. Nam Deus dicendo fecit omnia. Sed eſt aduertendũ, q̃ Deus pater dupliciter locutus eſt. Vno modo ab æterno, & ſic produxit filiũ ſuũ, & verbũ ſibi coæquale, & cõſubſtantiale. Et ſic patrẽ loqui ad filiũ nihil aliud eſt niſi producere verbum ſibi coæquale, & cõ

A municaret ſibi totam ſuam ſubſtantiam; & eſ
ſentiam, vt dictum eſt pſalmo. 2. Alio modo
Deus pater locutus eſt ex tempore: & ſic pro
duxit vniuerſitatem creaturæ: quando dixit
fiat lux, & facta eſt lux. Gen. 1. & Ioa. primo
Omnia per ipſum verbũ facta ſunt. Et iſtud
dicere eſt ad extra, & temporaliter. Tertiò
modo multipliciter locutus eſt ad filium. ſ.
quando vniuit ipſum perſonaliter verbo ſuo
in die incarnationis. Nam licèt talis vnio ter
minetur ad ſolam perſonam filij: tamen tota
trinitas operata eſt efficienter totũ illud my
ſteriũ incarnationis. Et ſic locutus eſt pater
filio in baptiſmo, & in transfiguratione, cum
dixit. Hic eſt filius meus dilectus, & ita locu-
tus eſt etiam in die aſcenſionis: quãdo aſſum
pſit eã, & fecit ipſum ſedere ad dexterã ſuã,
& tradidit ipſi regnum, & imperium ſuper
omnes creaturas, & ſic dicere Dei idem eſt
B quod facere. Secundò eſt notandũ, ꝙ ſedere
tripliciter ſumitũ in ſacra ſcriptura. primo mo
do dicit poſitionem ſiue ſitum in loco, & ſic
conuenit ſoli animali. Secundò modo idẽ eſt
quod à labore quieſcere. Tertiò modo idẽ eſt
ꝙ reſidere ſiue poſſidere: vt cum dicimus, ꝙ
rex reſidet ſiue ſedet in regno, ideſt poſſidet
ipſum, & potitur, & dominatur ei. Secundo
ergo, & tertio modo Chriſtus ſedit à dextris
patris in die aſcenſionis ſiue reſurrectionis:
ſcilicet quando quieuit ab omni labore paſ-
ſionis, & amplius non paſſus eſt, nec mor-
tuus, nec mors illi vltra dominabitur: ſecun-
dò quia reſidet, & potitur potioribus bonis
patris, & poſſidet illa potiora bona. Tertiò
eſt notandum, ꝙ dextrum quatuor modis
ſumitur in ſacra ſcriptura. Vno modo dicit
poſitionem in loco ſiue differentiam poſitio-
nis, cuius oppoſitum eſt ſiniſtrum, & ſic ſolis
C rebus corporeis conuenit. Secundò modo di
cit ęqualitatem in eſſentia, & potentia. Ter-
tiò dicit principium vnde motus: ſiue mediã
te quo quis immediatè operatur. Et ſic dicit
Ariſtoteles primo cœli, quòd oriens eſt dex-
trum mundi: eò quòd idẽ incipit omnis pri-
mus motus, & ſic dicit etiam in libro de mo-
tu animaliũ, ꝙ quodlibet animal habet dex-
terã vnde incipit operari, & cum qua imme-
diatè operatur. Quartò modo dicitur dextrũ
omnis proſperitas, & aduerſitas dicitur ſini-
ſtrum. Et ſic potiora bona dicuntur etiã dex-
tera patris. Primo modo filius non ſedet à
dextris patris: quia Deus pater cum ſit ſim-
pliciſſima ſubſtantia, & incorporea, nec ha-
bet dextrum nec ſiniſtrum. Secundò modo D
filius ſedet à dextris patris ſecundum deita-
tem: quia eſt ſibi coæqualis in eſſentia, & po
tentia, & ſic non conuenit humanitati. Ter-
tiò modo filius ſedet à dextris patris. primò
ſecundum deitatem: quia Chriſtus eſt verbũ
patris per quod fecit omnia: quia pater dixit
omnia verbo ſuo, & ſic omnia facta ſunt per
ipſum verbum: vt dictum eſt pſal. 32. Secun-
dò ſedet inquantùm homo. Nam ſicut per ip
ſum inquantùm Deus creauit, & regenera-
uit nos de gratiam. ad Corinth. pri. quia nul
la gratia poteſt homini conferri niſi per Xp̃m
mediatorem Dei, & hominum: in cuius fide,
& gratia ſaluati ſunt omnes fideles vtriuſq;
teſta. ideo ratione vtriuſq; naturæ Chriſtus
dicitur dextera Dei patris, & virtus. Sed in-
quãtùm homo dicitur mediator, & dextera
patris per quã pater operatur. Ex quo patet, E
ꝙ vt ſic non ſolum ſedet à dextris patris, ſed
etiam eſt dextera patris. Quartò modo Chri
ſtus ſedes à dextris patris inquantùm homo:
quia reſidet in potioribus bonis patris, & po
titur eis, & poſſidet ea in ſummo gradu poſt
patrẽ. Et notanter dicit, Sede à dextris meis,
& non ad dexteram meam: quia potiora bo-
na patris, in quibus reſidet filius: dicũtur mul
ta. ſ. ſummũ regnum, & imperium, ſiue ſum-
ma regia, & imperialis poteſtas ſuper omnes
creaturas. ſecundò ſummum, & æternum ſa
cerdotium: tertiò vniuerſalis iudiciaria po-
teſtas, & diſtributio præmiorum: quartò
eadem adoratio, & veneratio ſimul cum ver
bo. Hæc quatuor ſunt illa dextera, & proſpe
ra, & potentiora bona Dei patris: in quibus
ſedet, & reſidet filius etiam inquãtùm homo:
quæ quidem bona pater ſoli homini Chriſto
tradidit. Deridenda eſt ergo cauillatio Por- F
phirij: qui dicebat, quòd ſi filius ſedet à dex-
tris patris, ergo ſequitur, quòd pater ſedet
ad ſiniſtram. Ad quem reſpondetur: quòd
dextera patris, in qua ſedet Chriſtus non
dicit differentiam poſitionis in loco: ſed
dicit potiora bona: quæ pater poteſt commu
nicare creaturæ alicui. Per hoc etiam re-
ſpondetur ad Arrium: qui dicit, quòd ſi fi-
lius eſt ſubiectus patri per omnia: vt ait Apo
ſtolus: ergo quomodo ſedet à dextris eius?
Reſpondetur, quòd quilibet filius primo-
genitus ſiue vnigenitus patrisfamilias eſt ſu-
biectus patri: tamen cum hoc ſedet in potio
ribus bonis, & in ſumma poteſtate guber-
natiua, & honore poſt patrem reſpectu om-
nium

A nium famulorum,& ſeruorũ domus. Et iſto mõ primogenitus cuiuſcũq; regis ſedet a dextris patris in ipſo viuēte. Sic ergo Chriſtus licet inquantum homo ſit patri ſubiectus: tñ dr̃ ſedere a dextris reſpectu oĩum creaturarum in quatuor ſupradictis potioribus bonis. Sed propter hoc Chriſtus vt homo non dr̃ æqualis patri per oĩa, quia vt ſic non eſt ſibi tradita ptãs creatiua inquantum homo, qua ptãte Deus poteſt creare multos mundos: quia alia eſt ptãs creatiua, alia gubernatiua. Nam ptãs gubernatiua,& imperialis poteſt cõicari alicui creaturæ verbo vnitæ: ſed forſan hoc repugnat ptãti creatiuæ: ſed hoc relinquatur determinationi eccleſiæ. Sed hoc eſt certum, ꝙ Chriſtus inquantum homo habet ptãtem gubernatiuam, & regnum & imperium ſuper oẽs angelos, & hoĩes, & demones. Et per hoc dr̃ ſedere ad dextram B patris. Habet ẽt hoc humanitas Chriſti, quia ſimul adoratur, & veneratur cum verbo ab angelis,& beatis: cum quo verbo facit vnam perſonam, vt patet Apoc. 5. & 7. vbi Io. vidit 24. ſeniores, & turbam magnam, & oẽs angelos procidentes,& adorantes Chriſtum ad dextrã patris,& dicentes. Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt accipere virtutem, & diuinitatem,& honorem,& gloriam,& benedictionem,& oẽm creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari. Ex quibus patet, ꝙ humanitas Chriſti ſiue Chriſtus inquantum homo ſimul cum patre, & ſpiritu ſancto adoratur, & glorificatur, & regit, & gubernat oẽm creaturam: licet quantũ ad humanitatem ſemper ſit minor patre. Sed reſpectu oĩum aliarum creaturarum ſimul cũ patre,& ſpũ ſancto dr̃ rex & C dñs, & gubernator, & ſuper oẽs,& ab oĩbus hẽt gloriam, & honorem, & cultum, & latriam adorationem. Et hoc eſt ſedere ad dexterã patris. Sed ſi quæritur qñ homo Chriſtus hoc habuit a patre: Dicendum, quod habuit realiter in die incarnationis ex perſonali vnione. Nam ſemper ſedit in potioribus bonis gloriç, & fruitionis,& ſemper fuit adoratus ab angelis ſimul cum verbo, ſed effectiuè,& oſtenſiuè hoc adeptus eſt in die aſcenſionis. Et ideo cum aſcendit in cęlum, dixit diſcipulis ſuis. Data eſt mihi ptãs in cęlo, & in terra: ergo non ſolummodo de die aſcenſionis, ſed ẽt de die incarnationis poteſt intelligi de Chriſto hoĩe hoc, quod dicit Propheta Dauid. Dixit dñs domino meo, ſede a dextris meis. i. accipere ptãtem gubernatiuam, & regnum, & imperium ſuper omnes D creaturas,& gloriam, & honorem, & latriã, & ſummam fruitionem, & gloriam. Sed hoc non fuit manifeſtum, niſi poſt reſurrectionẽ in die aſcenſionis, vt magis patebit. Nam dupliciter debetur Chriſto homini talis ſeſſio. Vno modo inquantum filius naturalis rõne vnionis verbi. Alio modo ex merito ſuæ paſſionis. Primo modo accepit talem ptãtem,& incepit ſedere a dextris patris in die incarnationis. Secundo modo in die aſcenſionis, vt magis patebit. Ad ſecundum dicendum, ꝙ multipliciter pater poſuit, & ſubiecit inimicos Chriſti ſub pedibus eius.& hoc a principio ſuæ incarnationis, & natiuitatis. Nam illico in natiuitate ſua corruerunt multa idola in Aegypto, & vlularunt idola apud Getas, & Maſſagetas, & dederunt reſponſa dicentia vniuerſalem dñm, & regem eſſe natum: imò Nilus Aegypti diuiſus eſt per quatuordecim alueos, quorũ ſeptem diffuſi ſunt E per totam Aegyptum,& intrauerunt per ſeptem oſtia in mare mediterraneum, & alij ſeptem intrauerunt mare rubrum vſq; in hodiernum diem. Et hoc accidit tpe Octauiani, quando Chriſtus natus eſt, vt ait Strabo in libro de ſitu orbis. Hoc idem dicit Virgil. in 6. cum dicit. Huius in aduentu iam nũc, & Caſpia regna, Reſponſis horrent diuum, & meotica tellus. Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili. Hoc idem patet per totum diſcurſum euangelicum, vbi demonſtratur, ꝙ non ſolum venti, & mare obedierũt Chriſto, ſed etiã demones fuerunt ipſi ſubiecti, quos eiecit de corporibus obſeſſis, & multos eorũ miſit in porcos, qui ſe in mare præcipitauerunt. Similiter Chriſtus ſubiecit demones inimicos ſuos, quando deſcendit ad F inferos, & ibi ſedit tanquam iudex circiter xl. horas, & condemnauit, & ligauit diabolum vſque ad iudicium, & expolauit lymbum,& purgatorium, & inde traxit ſanctos patres,& omnes qui vixerant in fide Chriſti ſub vet. teſt. vſq; ad illam diem. Item poſtea ſubiecit inimicos ſuos demones, cum penitus eiecit eos ab idolis de mundo, & deſtruxit omnia nomina idolorum, nec nominantur vltra. Item ſubiecit ſub pedibus ſuis omnes inimicos ſuos Iudæos, quando abſtulit eis hoſtiam, & ſacrificium, & ſacerdotium, & eos per Titum, & Romanos deſtruxit, & captiuauit, & diſperſit, & in ſeruitutem ſub.

Chriſtianis

A Chriſtianis, & ſarracenis redegit, Itē ſubiecit ſibi oēs inimicos gētiles: quoſdam puniēdo, & quoſdā ad fidem ſuā conuertendo. Nam totus populus Chriſtianus ꝓ maiori parte, qui hodie eſt ſub iugo Chriſti: deſcendit de populo gētili: ſuper quē populū Chriſtus ſedet tanquā ſupra ſcabellū. cæteros aūt conculcat ſub pedibus ſuis, puniendo pęna tpali, & æterna. Sed hoc magis apparebit in die iudicij, qñ deſtinabit oēs dānatos cū diabolo & angelis eius ad pęnā æternam: iuſtos autē ſecū aſſumet ad felicitatem perpetuam. Tūc ergo perfectè erit completa iſta prophetia: ſ. Donec ponā inimicos tuos. vt ait Apoſto. 1. ad Cor. 15. Qui dicit. Deinde finis, cū tradiderit regnū Deo & patri cū euacuauerit oēm principatum, & ptātem, & virtutes: oportet aūt illum regnare, donec ponat oēs inimicos ſuos ſub pedibus eius. nouiſſimè aūt inimica B deſtruetur mors. Sed eſt aduertendum, ꝙ qñ dicimus, ꝙ Chriſtus inquātum homo ſedet a dextris patris in illis quatuor priorib. bonis: non eſt dicendū, ꝙ ly inquantum replicet rōnem formalem humanitatis: quia hoc non conuenit Chriſto ex principijs formalibus humanitatis: quia ſic cuilibet homini cōueniret. Sed ly inquantum replicat materialiter ipſam humanitatem Chriſti rōne vnionis verbi, & filiationis naturalis, quam accēpit in incarnatione. Et rōne paſſionis quàm ex obedientia patris accepit, & ex charitate ſuorum membrorum. Quaſi dicat, ꝙ Chriſtus ē ꝙ homo, qui eſt vnitus verbo, & filius naturalis Dei patris, ſedet a dextris eius. Ad tertium dr̄, ꝙ iſtud aduerbiū donec, & iſtud aduerbium vſque, tripliciter ſumuntur in D ſacra ſcriptura. Primo modo præciſiuè, & determinatiuè. Et ſic ſumitur Geneſ. 49. cū dr̄. Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt. Quaſi dicat, quòd poſt aduentum Chriſti non erit rex temporalis de tribu Iuda. Item eodem modo dicimus, ꝙ mulier eſt alligata coniugio, donec vir moriatur. & ſancti patres fuerunt in lymbo, donec Chriſtus venit. Et eodem modo ſumitur illud Apoſt. ad Gal. 4. Quanto tempore hæres paruulus eſt, ſub tutoribus, & actoribus eſt vſq; ad præfinitum tèmpus a patre i. donec emancipetur, & donec ſit finitum tempus, pr̄ ſubmiſit ipſum tutoribus: quaſi dicat, ꝙ poſt tale tempus ſtatutum nō amplius eſt ſub tutoribus. Secūdo modo ſumitur donec, & tenetur abſolutè, & indeterminatè. Et ſic ſumitur Pſal. 124. cum dicitur: D Oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri. quia non ſequitur, ꝙ poſtquam Deus miſertus fuerit noſtri nō amplius habeamus oculos ad Deum. Item eodem modo indeterminatè, & abſolutè ſumitur hoc aduerbium donec. Matth. 1. cum dicitur: Ioſeph non cognoſcebat virginem, donec peperit filium ſuum primogenitum. Et eodem modo ſumitur hic, donec in hoc pſalmo indeterminatè, & abſolute: quia non ſequitur, ꝙ poſtquam pater ſubiecerit filio omnes inimicos ſuos, quin filius ſedeat a dextris patris. Tertiò ſumitur, donec infinitè, & æternaliter. & ſic ſumitur Pſal. 71. cum dicitur. Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sed quia luna nunquam auferetur, nec annihilabitur: ideo pax Chriſti nunquam ceſſabit: ſed erit in æternum. Item eodem modo ſu- E mitur ly donec, Matt. 18. cum dicitur, ꝙ iratus dominus tradidit illum ſeruum nequam & ingratum tortoribus, donec *redderet debitum*. Sed quia nullus poteſt *reddere debitum* in inferno: ergo in æternum cruciabitur. Eodem ergo etiam modo poteſt ſumi hic ly donec. cum dicitur, Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis: Donec ponā inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Et ponitur pro quandiu. i. quandiu ponam inimicos tuos. q. d. ꝙ in æternum ſubijciam tibi inimicos tuos: quia in æternum erunt tibi ſubiecti in inferno damnati. ergo in æternū ſedebis a dextris meis. Et ſic patet veritas ſententiæ huius verſiculi.

Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Syon: dominare in medio inimicorum tuorum. F

Hic oſtendit propheta vbi, & qñ incepit manifeſtari executio, & ptās regni Chriſti. Et demonſtrat, ꝙ hæc ptās incepit in Hieruſalem in monte Sion: quando miſit ſpiritum ſanctum in diſcipulos. Nam tunc dedit eis ſeptem dona: puta donum ſapientiæ, & intellectus ad intelligendas ſcripturas: & ſpiritum conſilij, & fortitudinis ad perſecutiones tolerandas, & ſcientiæ, & pietatis, & aliarum gratiarum ad miracula facienda, & vices Chriſti exercendas. Item in die aſcenſionis dedit eis ptātem calcandi ſuper ſcorpiones: ſed in die pentecoſtes habuerunt executionem. Ideo dicit Dauid. Dominus pater mittet ſimul tecum virgam virtutis. i. poteſtatem, & dona gratiarum, qua Apoſtoli fe-

cerunt

A cerunt virtutes: & hoc mittet ex Syon in die pente. Et iō poſtquā habes ptātem, & cōmiſi ſti eā apoſtolis: dn̄are in medio inimicorum tuorū: & ſubiuga inimicos.i. ſubiugabis oēs inimicos, & eis dominaberis: quoſdā ad fidē conuertendo: & quoſdam.ſ. Iudæos principibus mundi tpaliter ſubiiciendo: & quoſdam.ſ.oēs infideles obſtinatos, ad æternam mortem cōdemnando. Vnde aduertendum, ꝙ notanter propheta ponit in hoc loco virgā pro ptāte. Vnde quadruplex memoratur poteſtas in ſacra ſcriptura.ſ. regia: & ſacerdotalis, & doctrinalis, & virtutis.ſ. miracula faciendi. Sed vnaquæq; iſtarum ptātum denotatur & figuratur per virgam. Nam de ptāte regia dicitur Geneſ. 44 Non auferetur ſceptrum ſine virga de Iuda. Ideo reges, & regij officiales ſemper portant virgam in manu. & ita pingūtur cum virga in ſignum do-

B minij, & regiminis. De virga aūt ſacerdotali habetur Nume. 17. quando data eſt virga ipſi Aaron. Et ideo Epiſcopus portat virgam paſtoralem in manu in ſignū regiminis ſpiritualis. Tertio modo magiſter ſcholarum, qui docēs, tenet virgam ſiue ferulam in manu in ſignum doctrinæ. De quarta autem virga virtutis habetur Exo. 2. quam Deus dedit Moyſi, cum qua fecit oīa miracula. vt patet per totum diſcurſum. Exod. Eſt ergo quadruplex virga poteſtatiua.ſ. regia, ſacerdalis, & doctrinæ, & virtutis faciendi miracula. Hanc ergo quadruplicem virgam tradidit Deus pater ipſi Chriſti filio ſuo inquā tum homo: & ipſe Chriſtus tradidit eam diſcipulis ſuis in die pentecoſtes. Et etiam in die aſcenſionis, quando miſit eos per totum

C orbem. cum qua virga apoſtoli ſubiecerunt Chriſto omnes inimicos ſuos. Nam ſicut virga Moyſi fuit dicta virga virtutis: eò ꝙ cum ea faciebat miracula ſecundum virtutem a domino illi virgæ collatam: ita etiam lex euangelica dicitur virga virtutis, continens illas quatuor poteſtates ſupradictas: cum qua apoſtoli miracula faciebant. Quā virgam emiſit dominus ex Sion. Nam quaſi illas quatuor poteſtates dedit Chriſtus apoſtolis ſuis in monte Sion. Nam in illa eadem domo, in qua Dauid fecit iſtum pſalmum, & omnes alios, quæ erat ſita in mōte Sion: fuit poſtea cœnaculū, in quo Chriſtus fecit cœnam cum diſcipulis ſuis in die iouis ſancta: & ibidem inſtituit ſacramentum altaris, & dedit poteſtatē apoſtolis conficiendi hoc ſacramentotum, cum dixit. Sumite & diuidite inter vos. hoc quotieſcunque feceritis &c. Item in eodem loco in die paſchæ in ſero ſtetit in medio apoſtolorum poſt reſurrectionē: & aperuit eis ſenſum, & ſcripturas, vt patet Lucæ vlt. Item in eodem loco in die octauo poſt paſca dedit poteſtatem apoſtolis remittendi, & retinendi peccata. vt patet Io. 20. quando inſufflauit in diſcipulos ſuos dicens. Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata: remittuntur eis. Item in eodem loco in die pentecoſtes miſit ſpiritum ſanctum in diſcipulos: vbi receperunt omnia dona gratiarum, & intelligentiā ſcripturarū & genera linguarū. vt patet Act. 1. Ideo illicò beatus Petrus cepit facere miracula ſimul cum cæteris apoſtolis: intantùm, ꝙ illa die conuerſa ſunt quatuor millia hominum.

& ſic apoſtoli diſperſi ſunt p vniuerſum mū- B dum: & conuerterunt totum populum gentilē. Ex quo patet, ꝙ virga virtutis Chriſti & poteſtas incipit & egreſſa eſt de Syon. Et ſic dilatata eſt per vniuerſum mundum ſicut dictum eſt pſal. 48. & 50. Quia de Syon exhibit lex, & verbum domini de Hieruſalem Eſa. 2. Ideo dicit hic propheta. O Chriſte dominus pater ſimul tecum emittet virgam virtutis, ſ. legis euangelicæ, ex Syon: dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

Sed ne quis putaret Chriſtū ex tēpore totaliter incepiſſe: & velut filium adoptiuum, & non naturalem regnum à patre accepiſſe: iō hoc remouet Dauid oſtēdens Chriſtū eſſe verū filiū Dei patris naturalē, & æternum, & F per conſequens iure hæreditario regnū æternū, & ſupradictā poteſtatē à patre accepiſſe. Nam licet ſit temporalis ſecundum humanitatē. tn̄ eſt æternus ſecundū diuinitatē. Et etiam licēt ſit verus homo ex matre ſecūdum carnē: tn̄ eſt. verus Deus ſecundū diuinitatē. Et quia verbum accepit illam humanitatem in vnitatem perſonæ: ideo Chriſtus Deus, & homo eſt vna perſona, & non plures, & ſic eſt vnus filius naturalis Dei patris. Nec etiam inquantùm homo habet alium patrē niſi Deū. Et ſic iure hæreditario debetur ipſi regnum mundi. Nam ſicut ſimul cum verbo adoratē & glorificatur: veneratur ita ſimul cum verbo omnia regit, & gubernat: eo modo quo ſupradictum eſt. Et hoc habuit humanitas

A Chriſti a pricipio ſuæ vnionis, vt dictũ fuit. Sed magis oſtenſum eſt, & demõſtratum, & manifeſtatum in die aſcenſionis, vt ſupra dictum fuit. Et hoc eſt, quod intẽdit dicere, cũ ait. Tecũ principiũ in die virtutis tuæ. Vnde per principiũ intelligit verbũ, quod eſt principium formale oĩum creaturarũ: ad cuius exemplar facta ſunt oĩa: & per quod verbũ Deus dixit oĩa creata ad extra. vt ait Auguſ. Hoc principium ſemper fuit vnitũ cũ humanitate Chriſti a primo inſtanti ſuæ incarnationis, a quo incepit dies virtutis: maximè tempus peregrinationis Chriſti in hac vita, dũ fuit viator, quaſi dies malitiæ, & certaminis, & triumphi, & laboris. Nam Chriſtus a primò inſtanti ſuæ incarnationis illicò incepit operari noſtrã redemptionem. Nã ſtatim

B mouit virginem Mariã matrem ſuam, vt iret ad viſitandum Heliſabeth: & ẽt ex vtero virgineo ſanctificauit Ioannem Baptiſtam, vt eſſet præcurſor. Et ẽt in die natiuitatis ſuæ operatus eſt ineffabiles virtutes: quia apparuit noua ſtella in oriente quæ duxit Magos ad præſepe: & multitudo cœleſtis exercitus cantauit: Gloria in excelſis Deo. Et illa die fuerunt facta miracula per diuerſas partes orbis terrarum: quia oẽs creaturæ dederunt ſignum eius natiuitatis. Et multas alias virtutes operatus eſt Chriſtus vſque ad xxx. annum, quas ſcriptura tacet. Sed omnes euangeliſtæ inceperunt narrare virtutes, & miracula Chriſti a ſuo baptiſmo. Et ſic in illis tribus annis operatus eſt tot virtutes, & miracula: quæ ſi omnia ſcriberentur mundus non poſſet capere, qui ſcribendi ſunt libros. vt patet

C Ioa. vlt. Sed maximè fuit dies virtutis Chriſti. dies paſſionis, & reſurrectiõis ſuę. qñ triũphauit de diabolo, & expoliauit infernum. Sed dies ſplendoris ſui, & ſanctorũ fuit totũ tempus poſt reſurrectionem. Dicit ergo pater ad filium: O Chriſte non ſine cauſa debetur tibi regnum mundi ẽt ſecundum humanitatem rõne vnionis perſonalis verbi. Nam principium exemplare oĩum creaturarum .ſ. verbum æternum, per quod facta ſunt oĩa, fuit ſemper tecũ perſonaliter vnitum in die: imò a die tuæ virtutis .i. tuæ incarnationis: & in toto die tui certaminis, & militię: & in die tui triumphi, in quo die operatus es virtutes & miracula, & viciſti diabolum, & abſtuliſti ipſi prædam. Et non ſolummõ fuit tecũ principium in die virtutis, & laboris mortalis vitæ: ſed ẽt fuit ſemper tecũ in ſplendoribus

D ſanctorum. i. in toto tpe poſt reſurrectionẽ, cum accepiſti gloriam, & ſplẽdorem pro te, & ſanctis tuis. Nam humanitas tua ſplendet in cęlo oĩbus ſanctis, & beatis pluſquam ſol. Cuius ſplendor nunquam cognoſcet occaſum Apocal. vlt. Ex quo patet, ꝙ verbum poſtquam ſemel aſſumpſit humanitatẽ nunquam dimiſit. Nam ſemper fuit vnitum in toto die virtutis ante reſurrectionem, licet anima fuerit ſeparata a corpore: & ſemper fuit unitum poſt reſurrectionem ſicut ante: & ſemper fuit vna perſona cũ verbo: & per conſequens filius Dei. Vtrum aũt Chriſtus in triduo fuerit homo vel non, alibi diſputabitur: quia non eſt præſentis ſpeculationis. Sufficit, ꝙ Chriſtus ſemper fuit filius naturalis Dei. Et ſic iure hæreditario meruit regnũ

E ſuper oẽs creaturas tãquam filius naturalis. Et ideo vt probaret hanc naturalitatem, ſubdit. Ante luciferum genui te. Quaſi dicat: O Chriſte licet ſis homo: tñ es Deus a principio tuæ incarnationis. Nam verbum ſemper fuit tecũ perſonaliter vnitum ante, & poſt reſurrectionem. Et ſic es filius meus naturalis, & æternus ratione verbi conſubſtantialis ſecundum diuinitatem: quia ex vtero. i. ex ſubſtantia mea genui te ante luciferum. i. ante omnem creaturam, & ante ſolem, & lunã, & ſtellas. Nam nihil præcedit luciferum .ſ. ſolem niſi ſola æternitas. Vnde eſt aduertendum, ꝙ ſecundum cõem opinionem doctorum, qui ponunt ſucceſſionem temporalem in diebus creationis non valeret iſta conſequentia, Chriſtus fuit genus ante luciferum ſiue ante ſolẽ. ergo Chriſtus eſt æternus, cõ

F ꝙ ſol fuit creatus in 4. die. Sed bene valet cõſequentia apud Aug. qui ponit oĩa eſſe ſimul creata, & diſtincta ſecundum ſuas ſpecies, & formas, referendo illos dies ad ſucceſſionem naturę, & cognitionem angelorũ. Et ſic ante luciferũ nihil fuit niſi æternitas. Etiã per ly ante luciferum poteſt intelligi natura angelica, quæ in prima die ponitur creata ſub nomine lucis. De qua dicit Deus. Fiat lux. & facta eſt lux. Et tunc bene valet conſequentia, quòd verbum æternum, ſiue filius Dei eſt genitus ante luciferum. i. ante naturam angelicam, quæ primò fuit creata, eſt æternus, & genitus de vtero. i. de tota ſubſtãtia patris, quia pater ſe totum dixit. i. de tota ſua ſubſtantia dixit verbum. Et ſic de tota ſubſtantia filium ſibi æqualem genuit, quia totã, & eandem eſſentiam cõmunicauit, vt ait Aug.

A 15. de trinitate. Et nota, ꝙ notanter ait, ꝓpheta. Ex vtero ante &c. Nam per vterum intelligit memoriam fœcundam patris, ex qua verbum generatur ſubſtantialiter: quæ quidem memoria paterna ſimilitudinarie: & metaphoricè dicit vterus ſiue matrix. Nã ſicut ex matrice fœcundã mulieris ſiue ex fœcunditate matricis generatur fœtus: ita per quandã ſimilitudinem ex memoria fecunda patris dicentis generatur verbum. Et ſic dicit Auguſtinus, ꝙ pater dicit verbum de tota ſua memoria fœcunda ſiue facunda. Hoc eſt ergo quod dicit hic: ex vtero. i. ex memoria fœcunda, & de tota ſubſtantia mea ante luciferum. i. ab æterno genui te. Et ideo vbi nos habemus, Ex vtero ante luciferum genui te: quædã litera hebraica habet. De matrice auroræ tibi ros natiuitatis tuæ. Quæ litera ad eandẽ ſententiam deducitur. Tota ergo ſententia ſiue

B coniunctio huius verſus ſtat in hoc: quia dicit pater ad filium. O Chriſte dominare in medio inimicorum tuorum: quia tibi debetur ſumma regia poteſtas iure hæreditario: eo ꝙ tu es filius meus naturalis non ſolum in quãtùm Deus, ſed etiam inquantùm homo. Nam inquantùm homo principium. i. verbũ eſt perſonaliter vnitum in die virtutis. i. peregrinationis, & laboris, & certaminis, & militiæ, & triũphi. ſ. à die incarnationis vſque ad diem paſſionis incluſiue. Et etiam tecum eſt principium in ſplendoribus ſanctorum. i. in die tuæ glorioſæ ſplendoris ſanctorum, qui incepit à tua reſurrectione, & durabit in ęternum. Et ſic etiam inquantũ homo tu es filius meus naturalis ratione verbi vniti. Secundò tu es filius meus naturalis inquantũ Deus: quia ex vtero. i. de tota memoria mea fœcunda, & ſubſtantia ante luciferum. i. ab æterno

C genui te. Ex quo patet, ꝙ iure hæreditario tibi debetur ſedere ad dexteram meam: & dominari in medio inimicorum tuorum, & poſſidere regnum, & imperiũ ſuper omnes creaturas: vt dictũ eſt. Quaſi dicat pater: O Chriſte ſede à dextris meis: & dominare in medio inimicorum tuorum: quia tu es filius meus naturalis. Nam inquantùm Deus ego te genui ante luciferum ex vtero. i. ex memoria mea fœcunda. i. de tota ſubſtantia mea. Sed inquantùm homo ego te genui poſt luciferum ex vtero virginali opere ſpiritus ſancti. Sed contra hoc arguitur, & videtur, ꝙ Chriſtus inquãtùm homo non ſit filius naturalis Dei patris. Nam dicit Galenus, ꝙ ſolus ille eſt pater naturalis, qui generat filium de ſubſtantia ſua, cuius ſemen concurrit etiam materialiter ad fœtum, ſed Deus pater non genuit Chriſtum ſecũdum, ꝙ homo de ſua ſubſtantia: ergo non eſt eius pater naturalis. Itẽ Auguſtinus dicit ſuper Ioannem, ꝙ duas legimus Chriſti natiuitates. Vnam in cœlo ſine matre, & aliam in terris ſine patre: ergo Chriſtus, vt homo nullũ habet patrem naturalẽ. Ad hoc reſpondetur, ꝙ ſi volumus ſequi viã Ariſt. 16. de animalibus, & aliorum philoſophorum, qui dicunt, ꝙ pater naturalis nõ cõcurrit niſi actiuè ad generationem fœtus inquantum ſpiritus prolificus ſiue virtus generatiua conſeruata in ſemine tantùm format fœtum in matrice mulieris ex menſtruo: Et ſic nullam ſubſtantiam communicat pater filio, niſi inquantũ ſe habet actiuè ad formationem fœtus mediante ſpiritu prolifico ſiue generatiuo: Tũc abſque pręiudicio fidei poſſemus dicere, quòd Deus eſt pater naturalis Chriſti, etiam quò ad humanitatem: quia ille eſt pater naturalis, cuius virtus format fœtum in matrice. Sed ſpiritus ſanctus, qui eſt virtus patris ex puris ſanguinibus formauit corpus Chriſti in vtero virginali: ergo Chriſtus eſt filius naturalis Dei patris. Maior etiã patet ex ſentẽtia philoſophi. Minor etiã patet ex articulo fidei. Et etiam patet Lucæ primo Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Sed quia ex hoc modo dicendi poſſent fieri complures cauillationes, quia per eandem rationem Chriſtus, vt homo poſſet dici filius verbi eo, quòd ſpiritus ſanctus, qui formauit corpus Chriſti in vtero virginis, procedit tàm à verbo quàm à patre, & eſt virtus vtriuſque. Item quia tota trinitas creauit animam Chriſti: ideo ſecundum creationem Chriſtus poſſet etiam dici filius trinitatis: ſicut Adam dicitur filius Dei. F Lucæ. 3. &c. Ideo ad remouendam omnẽ cauillationem arguendi: & ad vitandum omne ſcãdalũ: melius eſt, quod recurramus ad perſonam. Nam Chriſtus inquantùm homo nullam habet propriam perſonalitatem: niſi ſolam perſonalitatem verbi: in qua ſubſiſtit. Nam ſicut pater communicat verbo eſſentiã non communicando perſonam: ita per oppoſitum verbum communicat illi humanitati eandem perſonalitatem non cõmunicandò naturam: quia vtraque natura manet integra in ſua eſſentia ſub vna, & eadem perſonalitate, Et ſic manet vna ſola perſona, quæ dicitur

A tur Chriſtus habens duas naturas eſſentialiter diſtinctas. Et ſic verbum communicando humanitati perſonalitatem cõmunicat etiã filiationem. Et ſic Chriſtus homo dicitur filius naturalis Dei patris, quia in Chriſto ſicut nõ eſt niſi vna perſona, & vnum eſſe: ita nõ eſt niſi vna filiatio. Et ſic non eſt niſi vnus ſolus filius naturalis Deus homo, cui ꝓpter filiationem naturalem debetur regnũ mundi iure hæreditario. vt dictum eſt. Tunc ad argumentum Galeni negatur eius propoſitũ: quia nõ tenetur eius opinio apud philoſophos. Ad ſecundũ dicitur, ꝙ Augu. non negat ꝙ Chriſtus non habet patrem naturalem in cœlis: etiam quò ad ſecundam generationem. Sed dicit ꝙ non habet patrem carnalem in terris. Et ſic concludirur ſine hæſitatione cæteris dimiſſis, ꝙ homo Chriſtus eſt filius naturalis Dei patris genitus ante luciferum ſecundum
B diuinitatem, & genitus poſt luciferum ſecundum humanitatem. Et ly In die virtutis tuæ, refertur ad totum tempus peregrinationis Chriſti ab incarnatione vſq; ad paſſionem inclusiuè. & ly In ſplendoribus ſanctorum, refertur ad totam durationem poſt reſurrectionem Chriſti. Sed ly ante luciferum genui te. refertur ad æternitatem, in qua Chriſtus genitus eſt quò ad diuinitatem. Eſt ergo Chriſtus genitus ante luciferum ex vtero patris, & poſt luciferum ex vtero matris opere ſpiritus ſancti, qui eſt virtus altiſſimi. Et nota ꝙ iſtum ſupradictum verſum multi multipliciter exponunt. Nam quidam illud principiũ referũt ad patrem, vt dicat pater ad filiũ. Ego ſum tecum vnum, & idem principium producendi ſpiritum ſanctum in die virtutis tuę. i. in tota æternitate, cuius ſplendorẽ ſancti par
C ticipant. Et etiam ſum principium tecũ: quia produxi te. Et ſic ſum tecum ſicut principiũ dicẽs in verbo dicto, & producto. Et tu es mecum tanquã verbum in dicente: & hoc ab æterno: quia ante luciferum genui te. Item etiã alij dicunt. Ego pater ſum tecum ò fili ſimul cum ſpiritu ſancto vnum principium producendi creaturam in die virtutis tuæ, idest in die creationis, in quo virtute tua facta sũt omnia. Sed aliter terminatur, & cõtinuatur litera ſecundùm Caſſiodorum, qui cõtinuat vnam ſententiam ab illo loco: Virgã virtutis tuæ: vſque ly In ſplendoribus ſanctorum incluſiuè. Vnde dicit Dauid: O Chriſte ipſe dominus pater emittet virgam virtutis tuæ. ſ. legem, & poteſtatem euangelicam ex Sion. Et

D ideo dominare. Vnde ipſe pater eſt tecum vnum principium mittendi ſpiritum ſanctum in die virtutis tuæ. ſ. in die penteco. ſ. in ſplendoribus ſanctorũ qñ ſplendor igneus venit ſuper ſanctos apoſtolos. Nam illa dic ſimul cũ patre miſiſti virtutem ſuper eos. quæ dies dicitur ſplendor ſanctorũ: eò ꝙ fuerunt illuminati, & omnibus virtutibus, & donis refecti. Et ideo vt pater oſtendat filium eſſe æternũ ſecundùm diuinitatem ſubdit. Ex vtero ante luciferum genui te. Vnde eſt aduertendũ: ꝙ Hebræus, & translatio Hieronymi in aliter habẽt literã huius verſiculi. Nam vbi 70. habent. Tecum principium &c. Hebræi habent, Populi tui principes in die virtutis tuæ in decore ſancto de matrice auroræ tibi ros adoleſcentiæ tuæ. Et tunc ſm hãc literam mutatur ſentẽtia. Nam prima pars huius verſiculi videtur eſſe ſequela ad verſum, & ſententiã
E præcedentem. Nam dictum eſt ſupra. Virgã virtutis tuæ. i. poteſtatem emittet tibi dominus ex Sion. i. ſcriptum ſanctum in diſcipulos mittendo in die pentenco. Ideo dominare in medio &c. Et ſequitur ſecũdùm *hanc literã*, Populi tui principes, idest *apoſtoli facti ſunt* principes ſuper omnem terram, & hoc in die virtutis tuæ, ſ. in die penteco. quando miſiſti eis dona gratiarum, & virturũ in decore ſancto: quando omnes apoſtoli, & diſcipuli ſunt ſanctificati, & decorati, & ornati lumine ſpiritus ſancti, & oĩs generis gratiarum &c. Quod autem ſequitur, De matrice auroræ tibi ros adoleſcẽtiæ tuę: videtur pertinere ad generationem Chriſti temporalem de virgine Maria ſine patre ex ſolo opere ſpiritus ſancti. Quaſi dicat: O Chriſte generatio tua eſt mirabilis. Nã ros adoloſentiæ tuæ, & formatio
F tuę infantię. i. corporis tui & infantia fuit de matrice auroræ, ideſt virginis Mariæ ſine ſemine viri. Nã ſicut ros matutinus generatur ex aurora ſiue in aurora ex ſummo cœlo: ita tu proceſſiſti ex vtero virginis tanq̃ ſol ex aurora & tanq̃ ros in aurora ex ſolo cęlo, & per cõſequens es genitus de matre ſine patre carnali ſolo opere ſpiritus ſancti. Et huic ſententiæ concordat Rabi Barachias ſuper illud Tren. vltimo. Pupilli facti ſumus abſq; patre. Vnde dicit. Deus ſanctus, & benedictus ait. Vos dixiſtis pupilli facti ſumus abſq; patre. Et ego dico vobis: ꝙ redemptor, quem ego ſuſcitabo vobis, ſine patre erit ſicut ſcriptũ eſt pſal. 109. De matrice auroræ tibi ros adoleſcentiæ tuæ. Sed ſecundùm hanc literam, &

ſententiam

A ſententiam verſus iſte non videtur pertinere ad æternã generationem nec ad equalitatem patris ad filium, ſed ad generationem temporalem, & humanam Chriſti ex matre ſine patre. Eſt tamen verum, ꝙ vtrobiq; memorant miraculum in generatione Chriſti. Sed maiora ſacramenta videtur continere translatio noſtra, ideſt ipſorum ſeptuaginta: cui magis credendum eſt eò ꝙ eſt ſine ſuſpitione, ideo eccleſia non vult cantare translationem pſalterij quam Hieronymus tranſtulit immediatè ex Hebræo: eò ꝙ litera iam erat punctuata, & ad eorum intentum interpretata per appoſitionem punctorum: vt dictũ fuit in principio. Et ideo in talibus paſſibus eſt cauenda calumnia Hebræorũ, nec eſt eis danda fides vt dictum eſt. Et ideo ex ſupradictis duabus primis expoſitionibus poſſumus eligere quã
B voluerimus. Sed prima videtur mihi magis profunda, & conueniẽs: quia nihil aliud vult oſtendere propheta hoc verſiculo niſi ꝙ regnũ mundi debetur Chriſto iure hæreditario: eò ꝙ eſt filius naturalis Dei patris: qui ſecundùm diuinitatem eſt genitus ante luciferum: & ſecundum humanitatem eſt genitus poſt luciferum ex tempore.

Iurauit dñs, & non pœnitebit eũ: tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinem Melchiſedech.

Hęc eſt ſecũda pars principalis, in qua propheta prædicit Chriſtũ fore ſacerdotẽ ęternũ, quę eſt ſecunda dignitas quam Chriſtus acquiſiuit in præmium ſuæ paſſionis. Vnde eſt aduertendum: ꝙ ad hoc, ꝙ Chriſtus eſſet verus, & perfectus Meſſias in lege promiſſus, & oportebat, vt eſſet Deus, & hõ rex, & ſacerdos. Homo vt poſſet pro nobis pati ad iuſtitiam complendam. Deus vt præualeret ad
C uerſus diabolum, & preciũ eſſet validum, & infinitum. Rex vt haberet vniuerſale dominiũ. Et ſic oportuerit, vt eſſet filius Dei naturalis, & per conſequens Deus. Itẽ vt eſſet vniuerſalis iudex. Sacerdos, vt poſſet ſeipſum pro nobis in ara crucis offerre: & ſacerdotium nouum inſtituere, & cęteris poteſtatem conferre. Et ideo verè fuit Chriſtus figuratus per Melchiſedech. Nã ille fuit figura Chriſti tripliciter. Primò in perſona: quia ſine patre, & ſine matre, & genealogia: nec legit eius principium nec finis. Ita Chriſtus eſt ſine patre carnali in terris, & ſine matre in cœlis, ſicut dictũ eſt. Item ſine principio quò ad diuinitatem, & ſine fine quò ad humanitatem. Secundò fuit figura in officio, & dignitate. Nã fuit Melchiſedech rex, & ſacerdos: quia rex D
Salem, & ſacerdos Dei altiſſimi, vt patet Gene. 14. & ad Heb. 7. Ita Chriſtus rex, & ſacerdos. Item Melchiſedech interpretatur rex iuſtitiæ. Chriſtus aũt eſt verus rex iuſtitiæ. Primò: quia in ſe oẽs nos iuſtificauit per mortẽ, & paſſionẽ: & pro omnibus ſoluit precium. Secũdò: qa à patre accepit oẽm poteſtatẽ iudicandi: & ſic eſt verus rex iuſtitiæ. Item ſicut Melchiſedech fuit rex Salẽ: ita Chriſtus fuit verus rex pacis. qui in ſuo ſanguine omnia pacificauit, & nos patri reconciliauit. Tertiò fuit figura in actu, & oblatione ſiue in ordine oblationis: Nam ſicut ille obtulit panem, & vinũ pro Abraam Deo altiſſimo: ita Chriſtus inſtituit ſacrificium eucariſtiæ, in quo obtulit ſeipſum ſub forma panis, & vini in memoriam ſuæ paſſionis: in qua paſſione obtulit ſeipſum in forma & carne humana in cru E
ce. Inſtituit ergo hoc ſacrificium, & ſacramentum, vt offeramus ipſum ſub forma panis, & vini in memoriã ſuæ paſſionis: in qua obtulit ſeipſum in forma, & carne humana in cruce. Sacerdotium ergo Chriſti non eſt ſecundũ ordinẽ Aarõ. qui offerebat oues, & boues, & vitulos, & arietes, & hircos &c. Dicit ergo Dauid ad Chriſtum filium. Non ſolum eris rex, & Deus, & hõ: ſed etiam eris ſacerdos æternus, Nam ego vidi in ſpiritu qualiter dominus Deus pater iurauit, ideſt firmiter ſtatuit, & non pœnitebit eum. i nunquàm retractauit nec reuocabit promiſſum, & decretum ſuum. ſtatuit ergo ſine retractatione, & reuocatione dicens tibi; Tu Chriſte es ſacerdos in æternum non ſecũdùm ordinem Aaron, ſed ſecũdùm ordinem Melchiſedech offerẽs teipſum ſacrificium ſub forma panis, & vini.

In quibus verbis notantur quatuor con F
cluſiones.

Prima, ꝙ hęc promiſſio facta eſt cum iure iurando: per quod denotatur certitudo prophetiæ, & promiſſionis.

Secunda, ꝙ lex Moyſi, & ſacerdotium ipſius Aaron, & per conſequens ſacramenta, & ſacrificia veteris legis debebant ceſſare, & aliud ſacrificium, & ſacerdotium, & per conſequens alia lex debebat ſuccedere. Nam tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis translatio fiat, ad Heb. 7.

Tertia concluſio, & ſacrificium panis, & vini in lege noua erat offerendum pro hoc ꝙ ait. Secundum ordinem Melchiſedech.

Quarta concluſio, ꝙ lex, & ſacerdotium

A Chriſti eſt ęternum, ſ. quòd nulla alia lex, nec aliud ſacrificium ſubſequetur, per hoc, quòd dicit. Tu es ſacerdos in æternum.

Vnde notãdum, ꝙ æternum tripliciter ſumitur in ſcriptura. Primò inquantùm eſt ſine termino, & ſine fine, & ſucceſſione. quia eſt tota ſimul, & perfecta poſſeſſio vitæ interminabilis: & ſic ſoli Deo cõuenit: quia nihil eſt æternum niſi Deus. Secundò æternum idem eſt quod coęuum, dicens totam ætatem alicuius. Et ſic dicimus, ꝙ vir eſt æternus vxori: q̃a quandiu vixerit eſt alligatus vxori per totam ætatem, & vitam, & conuerſo. Et ſic circuncíſio fuit æterna legi, & pacto Abrahæ: quia quandiu durauit lex, & pactũ, & illa ætas, tãdiu perſeuerauit circũciſio. ſ. vſque ad Chriſtum, in quo terminauit illud pactum, & illa ętas. Tertiò modo dicitur æternũ, cui nullum aliud tale ſuccedit. Et iſto modo lex Moyſi:

B aut circunſio non fuit æterna, quia alia lex ſucceſſit, & aliud ſacramentum. Sed iſto modo lex euangelica, & ſacerdotium Chriſti eſt ęternum, quia nulla alia lex nec ſacrificium ſuccedit. Ideo ait Chriſtus Mat 26. Hic eſt calix ſanguinis mei noui, & æterni teſta. Si nouum, quomodo æternum dicitur? Nouum dicitur inquantùm ſucceſſit veteri. Dicitur autem ęternum inquantùm nullum aliud ſibi ſuccedet, ſed ſolum pręmiũ, & vera beatitudo, & ideo pater promittit filio ſuo Chriſto ſacerdotium æternum ſub iureiurando, & ſine reuocatione: quaſi promittens nullum aliud ſacerdotium ſucceſſurum. Ideo quando dedit ſacerdotium Moyſi ipſi Aaron. non dedit ſub iureiurando. Nam licet filii Iſrael iuraſſent ſeruare legem, vt patet Deut. 27. ta

C men Deus nõ iurauit eius ęternitatem legis, & ſacerdotij, ſicut hic promittit filio ſacerdotium ęternum, & legem ſub iureiurando. Et nota, ꝙ Origenes putauit hũc Melchiſedech fuiſſe angelum Dei, qui occurrit Abrahę. Sed Didymus, & Euſebius dicunt ipſum fuiſſe verum hominem Cananæum, & gentilium regẽ Salem qui obtulit panem, & vinũ pro Abraham & benedixit ei: quaſi benedixiſſet Chriſtum in lumbis Abrahę, licèt nõ deſcenderet ab eo per naturalem generationem immediatè. Et per hoc datur intelligi, quod ordo ſacerdotalis non incepit à Iudęis aut leuitis, ſed à gentibus. ſ. ad Abel, & Enoch, & Noe, & Melchiſedech, vt per hoc denotaretur, ꝙ omnes gentes erant venturę ad Chriſtũ. Hoc idem dicit Hieronymus in epiſtola ad Euagrium de Melchiſedech. Item templum Salo D monis ædificatũ eſt in area Ornæ Gebuzei, quam emit Dauid, vt patet ſecundi rẽgũ vltimo, & gentiles fuerunt latomi, & fabri, qui ædificauerunt templum: vt per hoc denotaretur, ꝙ eccleſia erat fundanda, & ampliãda in gentilibus, & per gentiles, qui erant poſſeſſuri terram viuentium. Item Iob fuit rex, & ſacerdos, quia quotidie ſacrificium offerebat pro filijs. Ex quo patet, quòd ſacerdotiũ non incepit ab Aaron, ſed ex gentibus. Et ita per gentiles ad fidem conuerſos erat exercendũ, & continuandum: vt patet manifeſtè in effectu. Nota, quòd ſacerdotium Chriſti dicitur æternum, & ſummum. Dicitur. n. æternũ propter cauſas iam dictas. Dicitur autem ſummum ꝓpter triplicem ſummã poteſtatem, quam Chriſtus accepit à patre in ſacerdotio. Nam primò habuit ſummã poteſtatẽ inſti- E tuendi ſacramenta nouę legis. Secundò habuit poteſtatem conferendi eis virtutem ex merito ſuæ paſſionis. Tertiò habuit poteſtatem committendi miniſterium, & exercitum ſacramentorum ſuis ſucceſſoribus. *Et ſic dicitur* ſummus ſacerdos: Vno modo, quia primus obtulit ſacrificium. Secundò, quia habuit triplicem ſupradictam poteſtatẽ, quam nullus habuit præter ipſum. Nam licèt papa & epiſcopus habeãt poteſtatẽ à Chriſto conferendi ordines, & cæteri ſacerdotes habeãt poteſtatem miniſtrandi ſacramenta, tamen nec papa nec tota eccleſia habent poteſtatem inſtituendi ſacramenta: nec conferendi eis gratiam, & virtutem niſi ſolus Chriſtus qui eſt caput eccleſiæ. Et ideo propriè dicitur ſummus ſacerdos, & æternus qui talem poteſtatem recipit à patre, vt dictum eſt. Tertiò F dicitur ſummus ſacerdos, quia ſolus ipſe eſt mediator Dei, & hominum. Sed contra prædicta arguitur, quia videtur, quòd nuſquam in tota ſacra ſcriptura vetuſt, recipitur, quòd Deus pater iurauerit, nec ſub iure iurando promiſerit Meſſiæ in lege promiſſo, quòd eſſet futurus ſacerdos ſecundũ ordinem Melchiſedech, prout ſupra expoſitũ eſt. Ad hoc reſpondetur, quod talis petitio eſt ſuperflua cum manifeſtè probatum fuerit in principio Dauid fuiſſe verum, & eximium ꝓphetarũ: cui Deus locutus eſt, & factæ fuerũt ipſi multę reuelationes de regno, & ſacerdotio Chriſti, vt ipſemet Dauid dicit ſecundi Reg vigeſimotertio: vbi dicit. Dixit vir cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob egregius pſaltes

A tes Iſrael. Spiritus domini locutus eſt ꝑ me:
& ſermo eius per linguã meã: Deus Iſrael mi
hi locutus eſt. ſicut lux auroræ oriente ſole
mane abſq; nubibus rutilat. Nec tanta eſt do
mus mea apud Deum, vt pactũ æternum ini
ret mecum firmum in omnibus atq; munitũ.
Ex tota iſta ſcriptura patet qualiter Deus cũ
pacto æterno locutus eſt clare, & manifeſtè
de Chrõ in lege promiſſo, & de regno eius, &
poteſtate ipſi Dauid. Et ſic nõ oportet, ꝙ quæ
ramus vbi reperiatur tale iuramẽtum: niſi di
camus, ꝙ Dauid hoc præuidit in ſpiritu per
ſpiritualem reuelationem. Sed licet hoc ſuffi
ciat ad reſpondendum cuiq; quærenti: tamẽ
adhuc poſſumus aſſignare locum in ſacra ſcri
ptura. vbi Deus fecit ſupradictũ iuſiurandũ
de æterno ſacerdotio Chriſti. Ad cuius intel-
ligentiam eſt notandum ꝙ iuſiurandum Dei
B in ſacra ſcriptura ſumitur pro immobilitate,
& certitudine propoſiti Dei. Sed quicquid
Deus propoſuit in veteri teſtamẽto ſub ali-
qua figura, propoſuit immobiliter, & irrefra-
gabiliter. Cum ergo Melchiſedech ſacerdos
Dei altiſſimi, & rex iuſtitiæ, & pacis ſine ge-
neratione, & principio offerens panẽ, & vi-
num fuerit figura ipſius Chriſti vt ſupradi-
ctum eſt: quia Deus acceptauit oblationẽ ip-
ſius Melchiſedech ſub tali figura ſacerdotij
æterni Chriſti. Et ſub tali figura voluit Deus,
ꝙ Melchiſedech benediceret Abraã, de quo
Chriſtus erat deſcenſurus ſecundùm carnẽ.
Ergo ſequitur, ꝙ tunc Deus immobiliter, &
irrefragabiliter, & firmiter ſtatuit Chriſtum
in lege promiſſum fore ſacerdotem ęternũ ſe
cundum ordinẽ Melchiſedech. Hoc ergo præ
uidens Dauid in ſpiritu contemplando illud
C myſterium dixit. Iurauit dominus, & non pę
nitebit eum: tu es ſacerdos in eternum ſecun
dum ordinem Melchiſedech. Hoc idẽ myſte
rium præuidit Dauid Exod. 29. vbi dominus
præcepit ſeruari panes propoſitionis ante al-
tare per totam ſeptimanam, & ꝙ ſacerdos ele
uaret cruſtulam panis ante totum populum
ſupra caput ſuum. vbi manifeſtè figurabatur
ſacrificium panis ſiue Eucariſtiæ. Sed ſupradi
ctum iuſiurãdum de æterno ſacerdotio Chri
ſti magis manifeſtè exprimitur Gen. 22. Vbi
legitur, ꝙ Abraã ex pręcepto Dei voluit ſacri
ficare filiũ ſuum Iſaac, cui Deus ſuo iure iu-
rando promiſit dicens: Per memetipſum iu-
raui: quia feciſti hanc rem, benedicam tibi, &
multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli:
& velut arenam, quę eſt in littore maris. Poſ-
ſidebit ſemen tuum portas inimicorũ ſuorũ. D
Et benedicentur in ſemine tuo omnes gen-
tes: quia obediſti voci meæ. Qui locus in quo
factum fuit hoc ſacrificium vocatus eſt domi
nus videbit: imo ſecundum Hebræos domi-
nus videbitur. In quo myſterio præuidit Da
uid in ſpiritu ꝓphetico qualiter Chriſtus fi-
lius Dei in eodem monte & loco debebat ſe
ſponte offerre Deo patri hoſtiam acceptabilẽ
in precium pro omnibus nobis: quia in eo-
dem loco fuit crucifixus. Et ideo vocatus eſt
ille locus dñs videbit: Quaſi dicat. in hoc lo-
co vbi factum eſt ſacrificium de Iſaac, in hoc
eodẽ loco videbitur Chriſtus offerri patri in
ſacrificium in cruce pro omni populo. Et ſic
ibi Chrs fuit verè ſacerdos, & vera hoſtia:
quia ipſe ſpontè ſe patri obtulit ſacrificium.
Ex quo patet, ꝙ tunc Deus pater iurauit ſub
iureiurando, & promiſit ſacerdotium æternũ E
ipſi Chriſto: quia ſub iureiurando promiſit,
ꝙ in eo benedicerentur omnes gẽtes. Sed nõ
aliter benedictæ ſunt omnes gentes in Chri-
ſto niſi per eius ſacerdotium. Primò inquan-
tùm ſeipſum obtulit pro nobis in cruce. Se-
cundò inquantũ per baptiſmum nos regene-
rauit, & à maledicto abſoluit, & liberauit. er
go ſequitur, ꝙ illa promiſſio facta ipſi Abraã
in ſemine ſuo, idest in Chriſto, fuit de æter-
no ſacerdotio, quia per ſolum ſacerdotium
Chriſti ſumus benedicti, & à maledicto libe
rati. Et per hoc patet reſponſio ad friuolum
argumentum modernorum hebræorum: per
quod putant peruertere literam huius ver-
ſus non eſſe dictã de ſacerdotio æterno Chri
ſti, vt magis patebit. Dicitur ergo Chriſtus
ſacerdos inquantum ſeipſum obtulit in ara
crucis, & ſacramenta inſtituit. Dicitur autẽ F
ſacerdos in ęternum dupliciter. Primo: quia
ipſe perſonaliter eſt æternus ante luciferum
genitus. Secundò, quia ſacerdotium eſt æter
num. Et hoc tripliciter. Primò, quia perpetua
tur in ſuis ſucceſſoribus. Secundò: quia nul-
lum aliud ſacerdotium huic ſuccedet. Ter-
tiò, quia effectus ſacerdotij Chriſti eſt æter-
nus. Nam ſanctificatio facta per ſacerdotium
Chriſti in æternum durabit. Quia iuſtificati
& regenerati per ſacramenta in ęternum e-
runt ſancti, & beati. Apoca. 5. Dicitur autem
Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinẽm Mel-
chiſedech: eò ꝙ per omnia fuit figuratus ꝑ ip
ſum Melchiſedech: & hoc quintupliciter: Pri
mò: quia Chriſtus fuit rex, & ſacerdos ſicut
Melchiſedech. Secundò, quia rex pacis, & iu

A ſtitiæ. Tertiò, quia ſine generatione. Quartò quia ſub formæ panis, & vini inſtituit ſacrificium noui teſtamenti. Quintò, quia in eadẽ ciuitate: & forſan in eodemmet loco inſtituit Eucariſtiam, vbi Melchiſedech obtulit panem, & vinum. Hoc ergo prçuidens Dauid in ſpiritu dicit: Iurauit dominus &c.

Dominus à dexteris tuis confregit in die iræ ſuæ reges.

Iudicabit in nationibus: implebit ruinas: cõquaſſabit capita in terra multorum.

Hic ponit tertiã dignitatem, quam Chriſtus adeptꝰ eſt merito ſuæ paſſionis: quç fuit iudiciaria poteſtas, vt ſit iudex viuorum, & mortuorum: tã in iudicio occulto, q̃ in iudicio manifeſto vniuerſali, quod fiet in nouiſſimo die: quam iudiciariam poteſtatem habet
B Chriſtus etiam inquantùm homo ex merito ſuæ paſſionis, vt ipſemet ſaluator ait Ioan. 5. Et poteſtatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis eſt. Vnde poſtquã ſuperius mõſtrauit propheta qualiter pater tradidit regnum & ſacerdotiũ Chriſto filio ſuo inquantũ hõ, demonſtrat qualiter ex conſequẽti tradidit ipſi iudiciariã poteſtatẽ: q a ad ſolũ regẽ & ſacerdotẽ pertinet iudicare. vnde eſt aduertendũ: ꝙ dupliciter iudicat Deus poſt aſcenſionẽ. Vno modo occulto iudicio. Nã exiſtẽs in cœlo ad dexterã patris iudicat in terris puniendo tirãnos, & perſecutores iuſtorũ tẽporaliter in hac vita: & poſt mortẽ deſtinat ad pœnã æternẽ ſi moriuntur ſine fide, & pœnitẽtia. Et iſto modo puniuit Neronẽ, & Domitianũ, & Diocletianũ, & Iulianum: & plures alios reges. Et de hoc primo iudicio dicit propheta in hoc verſiculo dirigendo verba ad pa
C trẽ: O pater, Deus meus Ieſus Chriſtus filius tuus, qui ſedet à dextris tuis confregit reges in die iræ, & ſententiæ, & correctionis ſuç. Nã puniuit, & proſtrauit Neronẽ, & Diocletianũ &c. Et etiã confregit multos reges eos corrigẽdo, & tẽporaliter puniendo: & à ſuperbia deijciendo: qui relicta idololatria ſe iugo fidei ſubiecerunt. Et ſic correxit magnũ Conſtantinũ ꝑ leprã: cauſa cuius venit ad baptiſmũ. exẽplo cuius oẽs alij reges terræ confracta eorũ ſuperbia venerũt ad baptiſmũ. Secũdò Xp̃s iudicabit iudicio manifeſto, & vniuerſali, & hoc in die iudicij. de quo ſubdit ꝓpheta, ꝙ tũc iudicabit in nationibus. i. iudicabit omnes nationes generaliter, & in manifeſtẽ, & tunc implebit ruinas. Ad cuius intellectũ eſt aduertendũ: ꝙ triplicẽ ruinam repa-

rabit, & reficiet, & reſtaurabit Xp̃s in die iudicij. Nã primò reparabit, & implebit ruinã corporũ, & cadauerũ mortuorũ, quia mittet angelos ſuos: & vocabit oẽs mortuos à quatuor ventis terræ. Et cõgregabit oẽs in vallẽ Ioſaphat. i. in locũ iudicij, & ſic erit impleta, & reparata ruina corporũ mortuorũ. Secũdò Chrs implebit, & reparabit, & rectificabit ruinam falſam iudiciorũ. Nã tria debet iudicare Chriſtus in iudicio. Primò nõ iudicata. ſ. facta principũ huius mũdi, quæ nõ fuerũt iudicata: eò ꝙ nullus potuit eos iudicare: nec facta eorum corrigire. Secundò: quia Chriſtus iudicabit malè iudicata: puta ea quæ iudices huius mũdi propter odium, vel metũ, vel lucrũ malè iudicarunt. Ideo omnia iſta talia Chriſtus rectificabit in iudicio generali. Tertiò iudicabit Chriſtꝰ facinora occulta: E
puta homicidia, & adulteria, & multa alia peccata, quæ in hoc mũdo nõ fuerũt manifeſta, nec ꝑ pœnitentiã deleta. Ideo talia manifeſtabuntur, & publicabũtur in iudicio. Iſta ergo tria ſupradicta, ſ. non iudicata, & malè iudicata, & occulta dicuntur ruinæ iudiciorum, & tales ruinas implebit, & reparabit Chriſtus in iudicio. Tertiò Chriſtus implebit, & reparabit ruinam angelorũ, quia tunc erit cõpletus numerus electorũ, & implebuntur ſedes vacuæ, de quibus Angeli mali ruerunt. Ex quibus patet, ꝙ triplicẽ ruinã reparabit Chriſtus in iudicio. ſ. ruinã mortuorũ, & ruinam iudiciorum, & ruinam Angelorũ. Et ideo de his tribus ruinis dicit ꝓpheta, ꝙ Chriſtus in nouiſſimo die iudicabit in nationibus & implebit ruinas, ſ. q a reſtaurabit & reparabit ruinam mortuorum, quia omnes reſurgent, & ruinam iudiciorum, & rui- F
nam Angelorum. Sed quia in ruina iudiciorum iudicabit reges, & principes, & prælatos huius mundi: qui non fuerunt iudicati & puniti, & rectificabit falſa iudicia eorũ, & manifeſtabit, & puniet occulta per pœnitentiam nõ deleta nec confeſſa: ideo oẽs tales tã reges, & principes, & prælatos, q̃ falſos iudices, & impœnitẽtes deſtinabit ad pœnã perpetuã in inferioribus terræ. Et ideo ſubdit ꝓpheta: quòd Chriſtus poſtquàm iudicauerit in nationibus diſcernendo geſta, & facta, & poſtq̃ impleuerit ſupradictas tres ruinas, tunc conquaſſabit, & cõfringet capita multorum. ſ. principum & regum, & aliorum damnatorum in terra. ſ. in inferno qui eſt in inferioribus terrç: quia tales non aſcendẽt in cælum

lum

A ſum: ſed capita eorum conquaſſabuntur in
terra, ideſt pœna capitali punientur. In he-
bræo. & translatione Hieronimi habetur,
Iudicabitur in gentibus plenitudo perſona-
rum: plagauit caput in terra multa. quod idẽ
ſonare videtur. Tunc ergo Chriſtus confre-
git reges in ira ſua: quando Neronem & Do
mitianum, & Diocletianum, & cæteros reges
& tirannos pœna temporali, & æterna puni
uit: & etiam quando Conſtantinum Impera
torem, & cęteros reges, & principes gentium
confracta ſuperbia iugo fidei ſubiecit. Item
tunc Chriſtus impleuit ruinas. Primò quan
do ruinã ipſius Adam per mortem, & paſſio
nẽ, & reſurrectionẽ reparauit. Secundò quã
do omnes mortuos in iudicio ſuſcitauit. Ter-
tiò quando omnia iudicia iniuſta facta per
falſos iudices in generali iudiciò rectificabit.
Quartò, quando ruinam angelorum repara-
B bit: cum dicet iuſtis. Venite benedicti patris
mei poſſidete regnum vobis paratum à con-
ſtitutione mundi. Item tunc conquaſſabit ca
pita multorum in terra, quãdo dicet damnã
tis. Ite maledicti in ignem æternum, qui pa-
ratus eſt diabolo, & angelis eius.

De torrente in via bibit ꝑpea exaltauit caput.

Poſtquam ſuperius ꝓpheta prædixit tres
dignitates, ſiue poteſtates, quas pater tradidit
Chriſto filio ſuo: etiã inquantũ homo. ſ. pote
ſtatem regiã, & ſacerdotalem, & iudiciariàm,
in hac tertia parte aſſignat cauſam vndè me
ruit Chriſtus adipiſci tales dignitates, & po-
teſtates. Et dicit ꝙ hoc meruit Chriſtus ex
laboribus, & tribulationibus, & morte, & paſ
ſione, quã ex obedientia, & compatientia, &
caritate pro nobis ſubſtinuit. Vnde eſt aduer
C tendum, ꝙ omnes labores, & itinera, & pere-
grinationem, fames, & ſitim, & iniurias, &
opprobria, & uerbera, quæ pro nobis Xp̃s ſu
ſtinuit, & cõputãtur in eius paſſione. q̃a tota
vita Xp̃i fuit cõtinuus labor, & q̃dam paſſio,
& vnus actus meritorius reſpectu Xp̃i. vt di-
ctũ eſt pſal. 29. Et ideo vita huius mũdi dicitẽ
quaſi torrẽs, & fluuius tribulationũ. Nã ſicut
torrens, in quo cõgregantur oẽs aquę pluuia
les. trahit ſecũ oẽs arbores, & oĩa q̃ ſunt in ri
pa: ita cõtra Xp̃m congregatæ ſunt oẽs aquæ
perſecutionũ, & laborũ. Et ſic vita Chr̃i fuit
q̃dã torrẽs plenus perſecutionũ, & laborũ, &
afflictionũ: ꝑ quẽ Xp̃s trãſiuit: & de quo bibit
in hac vita corporali: ꝑ quos labores meruit
exaltari, & obtinere regnũ, & ſacerdotiũ, &
iudicariã ptãtem. Et iõ ſi q̃s quęreret q̃bus
meritis, & quibus laboribus, & triũphis me- D
ruit Xp̃s obtinere regnũ ſuꝑ oẽm creaturã: &
æternũ ſacerdotiũ, & iudiciariã ptãtem ſuper
oẽs hoĩes, & angelos: cũ ipſe ſit hõ: Rñdet ꝓ
pheta Dauid dicẽs. De torrẽte in via bibit: ꝓ
pterea exaltauit caput. Quaſi dicat, ꝙ q̃a Xp̃s
bibit calicẽ paſſionis de torrẽte tantarũ ꝑſe-
cutionũ, & laborũ, & opprobriorũ, & mortis,
& crucis in via huius mũdi inquantũ fuit via
tor: iõ in præmiũ tantorũ laborũ, & tantę hu
militatis, & caritatis, quia humiliauit ſeme-
tipsũ vſq; ad mortẽ crucis: exaltauit caput,
& honorẽ, & regnũ ſuum, & ptãtem ſuꝑ oẽs
creaturas: vt dictũ eſt: & pr̃ dedit illi nomen,
ꝙ eſt ſuꝑ oẽ nomẽ. ſ. Ieſus, ꝙ interpretatẽ ſal
uator. Et ſic eſt Deus, & hõ: rex & ſacerdos.
Et iõ habet nomẽ ſuper oẽ nomẽ, & ſuꝑ oẽs
creaturas: vt in noĩe Ieſu oẽ genuflectat cęle
ſtiũ terreſtriũ, & infernorũ: intm̃, ꝙ in gloria E
eſt Dei patris, ſedẽs ad dexterã eius in potio
ribus bonis: eò modo quo dictũ eſt. Chriſtus
ergo ex merito ſui laboris, & paſſionis exalta
uit caput. i. ſublimatus fuit ad ſedendũ à dex
tris patris in quatuor vel quinq; potioribus
bonis: videlicet poſſidẽdo ſummã regiam, &
imperialẽ ptãtem, & ſummũ, & æternũ ſacer
dotiũ: & ſummã iudiciariã ptãtẽ: & ſommũ
honorẽ: & latriã ſimul cũ verbo: & quinto sũ
mã felicitatẽ, & beatitudinẽ. In quibus quin
que potiorib⁹ bonis ſedet Xp̃s à dextris pr̃is
ſuper oẽs creaturas. pront vidit beatus Ioan.
Apoc. 5. q̃n vidit agnũ ſedentẽ à dextris pr̃is
in trono. Et vidit 24. ſeniores, q̃ ceciderunt co
rã agno mittentes coronas ſuas: dicentes: Di
gnus es dñe accipere librũ: & aperire ſignacu
la eius: q̃m occiſus es, & redemiſti nos Deo ĩ
ſanguine tuo in omni tribu, & lingua, & po F
pulo, & natione: Et feciſti nos Deo noſtro re
gnũ, & ſacerdotes, & regnabimus ſuꝑ terrã.
Vltra hoc vidit beatus Ioan. & audiuit vocẽ
angelorũ multorum, & erat numerus eorũ
millia milliũ voce magna dicẽtium. Dignus
eſt agnus qui occiſus eſt accipere virtutem,
diuinitatem, & ſapientiam, & honorem, &
fortitudinem, & gloriam, & benedictionẽ, &
oẽm creaturã, quę in cœlo eſt, & ſuper terrã,
& ſub terrã, & in mari &c. Ex ſupradicta vi-
ſione deſignãtur oĩa hęc potiora bona q̃ poſ-
ſidet agnus qui eſt Xp̃s ſedẽs ad dexterã pa-
tris, ẽt inquãtũ hõ. Nã primo dicitur habere
regnũ, & imperium cum dicit, quòd dignus
eſt accipere omnẽ creaturã ſub ditione ſua,
quę eſt cęlo, & ſuper terrã: & ſub terra &c.

A Secundò deſignatur poſſidere ſummum ſacerdotium: cum dicitur. Feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes. Tertiò videtur, ꝙ Chriſtus poſſidet eandem latriã cum verbo: cum dicitur. Dignus eſt accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapiẽtiã, & fortitudinẽ, & honorem .i. latriã adorationem, & cultum. Quartò deſignatur Xp̃s habere ſummã felicitatem & beatitudinem: cũ ſubditur. Gloriã, & benedictionẽ. Item oſtẽditur habere iudiciariam ptãtẽ, cũ ſubdit. Vidi tronum magnũ, & ſedẽtem ſuper eum &c. vltimò deſignatur, quòd Xp̃s meruit ſedere in his quinque potioribus bonis ex merito ſuæ paſſionis per hoc, ꝙ dicit. Dignꝰ eſt agnus qui occiſus eſt. Et ex hoc ſequitur, ꝙ Chr̃s poſſidet hoc inquãtùm hõ: qm̃ inquantũ hõ occiſus eſt. Et inquantũ hõ
B exaltauit caput: & fuit ſublimatus ad ſedẽdũ à dextris Dei in ſupradictis quinque potioribus bonis. Primò quia eſt filius Dei naturalis vt ſupradictũ eſt. Secundò quia hoc adeptus eſt ex merito ſuæ paſſionis. Ex iſto ergo pſal. recolliguntur. 14. concluſiones. Quarũ prima eſt, ꝙ Xp̃s licèt inquãtùm hõ ſedet à dextris Dei patris .i. in potioribus bonis: quia poſſidet potiora bona poſt patrem. ſ. regnum, & imperiũ ſuper omnes creaturas. Et poſſidet altiorem gradum felicitatis, & fruitionis, & honoris poſt patrem, vt dictũ eſt. Secunda cõcluſio, ꝙ pater ſubiecit omnes inimicos Chriſto filio ſuo, non ſolummodo vſque ad diem iudicij: ſed etiã in ęternum. Tertia cõcluſio, ꝙ ſceptrum regni Chriſti realiter incepit ab incarnatione: ſed oſtẽſiuè incepit, & exiuit à Hieruſalem in die pentecoſtes. Quarta cõclu
C ſio, ꝙ verbum ęternum ſemper fuit vnitũ humanitati Chriſti non ſolummodo in die virtutis ab incarnatione vſque ad reſurrectionẽ: ſed etiam in ſplendoribus ſanctorum, ideſt in die gloriæ Chriſti poſt reſurrectionem. per hoc ꝙ ait. Tecum principium. Quinta cõcluſio, quòd licèt Chriſtus inquantùm hõ fuerit genitus poſt luciferum: tamẽ inquantũ Deus fuit genitus ante luciferum, ideſt in æternitate. Sexta concluſio, quòd Chriſtus fuit verè ſacerdos: quia ſeipſum obtulit in ſacrificium Deo patri ꝓ nobis in ara crucis. Septima cõcluſio, quòd ſacerdotium Chriſti eſt ęternũ: quia perpetuatur in ſuis filijs regeneratis: & poſt ipſum nullum aliud ſacerdotium ſuccedet. Octaua concluſio, quòd ſacerdotiũ Chriſti eſt ſecundum ordinem Melchiſedech: & nõ ſecundum ordinem Aaron. Ex quo patet quòd ſacerdotium Aaron debuit ceſſare. No
D na cõcluſio, ꝙ licèt lex Moyſi ceſſauerit quò ad cerimonialiá, & figuralia: tamen remanet quò ad veritatem figuratam. Decima concluſio, ꝙ Chriſto tradita eſt iudiciaria poteſtas: in qua cõfregit, & puniuit, & ſubiecit ſibi omnes reges terrę occulto iudicio. Vndecima concluſio, ꝙ per eãdem iudiciariam poteſtatem Chriſtus iudicabit generaliter, & manifeſtè omnes nationes in nouiſſimo die. Duodecima concluſio, ꝙ Chriſtus in nouiſſimo die impleuit, & reparabit tres ruinas. ſ. ruinã mortuorum, & iudiciorum, & angelorum. Decimatertia concluſio, ꝙ Chriſtus in iudicio conquaſſabit capita multorum, ideſt dęmonia, & hominum damnatorum in die iudicij, cum dicet. Ite maledicti in ignẽ ęternũ. Decimaquarta concluſio, quòd Chriſtus exaltauit caput .i. meruit ſublimari in ſummũ
E regem, & ſacerdotem ęternum, & iudicẽ vniuerſalem: eò ꝙ de torrente in via bibit calicẽ paſſionis in hac via: & in hoc mundo. Quaſi dicat, ꝙ ex merito paſſionis, & humilitatis, & obedientiæ meruit, & obtinuit omnia quę de ſe ſcripta ſunt in hoc pſalmo. Contra prædictam autem expoſitionem, & catolicam intelligentiam huius pſal. probando, ꝙ non poſſit exponi de Chriſto, arguit quidam hæbræus vocatus Cambi: & hoc multipliciter. Et primo cõtra expoſitionem duorum primorum verſuum, in quos nos dicimus, ꝙ ibi pater loquitur Chriſto filio ſuo Meſſiæ in lege promiſſo. Vnde dicit ſic. Per hunc verſum ꝓbãt Chriſtiani, & trinitas in diuinis. Nã ibi eſt pater, qui loquitur: & eſt filius cui loquitur,
F qui eſt Deus ſicut pater: & ſic cũ ſpiritu ſancto faciunt trinitatem in diuinis. Tunc arguitur ſic. ſi iſte filius, cui pr̃ loquitur, eſt deus vt Chriſtiani dicunt. tunc ſequitur, ꝙ vnus Deus eſt maior altero, & fortior, & alter debilior. Nam ſic pater habet ponere, & ſubijcere inimicos filio, ſequitur, ꝙ filius non eſt ſufficiens, nec fortis ad ſubijciendum ſibi inimicos cum indigeat auxilio alterius: quod eſt contra omnipotentiã Dei. Ex quo ſequitur, ꝙ iſte filius non eſt Deus. Secundò arguit cõtra hoc quod nos dicimus, ꝙ Chriſtus eſt genitus ante luciferũ à patre per hoc quod dicitur in litera. Tecũ principiũ &c. Vnde dicit, ꝙ noſtra tranſlatio eſt falſa: quia nõ ponitur ſic in habræo: imo dicitur ſic, ſcilicet. Populi tui voluntarij erunt in die virtutis tuę: in decore ſancto orietur tibi ros natiuitatis tuę. Tertiò

arguit

A arguit contra id quod dicimus, ꝙ Chriſtus eſt ſacerdos.ergo offert ſacrificium.ſed Deus non poteſt offerre ſacrificium: imo ipſi offertur ſacrificium.& ſic ſequeretur, ꝙ vnus deus offeret ſacrificium alteri Deo. Quartò arguit quòd Chriſtus non ſit ſacerdos ęternus. Nam Chriſto ſucceſſerunt quotidiè multi ſacerdotes, qui non ſunt de generatione eius. ergo ſacerdotium ſuum non fuit perpetuum in eo nec in ſuis ſucceſoribus de ſua generatione. Quintò arguit contra id quod dicimus, quòd Deus iurauit, ꝙ ſacerdotium Chriſti eſſet ſecundùm ordinem Melchiſedech, & non ſecũdùm ordinem Aaron. Tunc arguit ſic. Si deus mutauit ſacerdotium ipſius Aaron in ordinem Melchiſedech, ſequitur, ꝙ ceſſauit ſacerdotiũ Aaron: & per conſequens tota lex Moyſi. Sequitur ergo, ꝙ pœnituit Deum cõſtituiſſe ſacerdotium Aaron, & legem Moyſi. Nam

B qui deſtruit quod conſtituit, videtur pœnitere: ſed hoc eſt impoſſibile, ꝙ Deus pœniteat. imo dicitur in litera. Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. ergo ſequitur, ꝙ Deus nunq̃ mutauit nec mutabit ſacerdotium Aarõ nec legem Moyſi Hoc confirmatur. Nam Deus dicit per Malachiam prophetã: qui eſt filius omnium prophetarũ. Mementote legis Moyſi ſerui mei, quam mandauit ei in Oreb ad omnem Iſrael pręcepta, & iudicia. Ex quo ſequitur, ꝙ de intentione, & firmo propoſitio Dei eſt, ꝙ ſemper ſeruetur lex Moyſi, & nũquàm efficiat: eò ꝙ in fine omnium prophetarũ hoc confirmat. Item ſubdit propheta Malachias. Ecce ego mittam vobis Heliam prophetã antequàm veniat dies domini magnus, & terribilis. ergo ſequitur, ꝙ iſte Ieſus Nazarenus

C quẽ nos dicimus fuiſſe Meſſiam: nõ fuit Meſſias in lege promiſſus: quia antequàm Meſſias veniat: debet venire Helias propheta. Sextò arguitur contra id, quod nos dicimus, ꝙ Chriſtus cõfregit multos reges & plagauit, & ſubiecit in ſuo aduentu. Nam Chriſtus nulla bella nec prælia geſſit, nec aliquos reges vicit nec ſubiecit, nec aliquos populos obtinuit: imo fuit pauper, & egenus, & in fine crucifixus. Et ſic dicit iſte Rabi, ꝙ nos Chriſtiani falsò modo gloſſamus iſtum pſalmum de Chriſto. Sed exponẽdus eſt de ipſo Dauid, & eius regno, qui confregit, & plagauit multos reges gentilium, ſcilicet regem Moab, & Amon &c. vt habetur. 2. Regum. 6. cap.

Reſpõdere autem ad argumenta huius cęci, & obſtinati, & ignorantis facile eſt cuicunque credendi in ſacra ſcriptura mediocriter

D docto. nec enim eſt mirum, ꝙ iſte obſtinatus, & cęcus talia dicat: eò ꝙ ignorat myſterium incarnationis: & caret lumine fidei. Nec eſt mirũ: quia caput tàm impurum, & immundũ & maledictum non eſt dignũ, nec meretur attingere tàm grande, & ineffabile myſteriũ, & ſacramentum: eò ꝙ comprehenderunt iſtum obſtinatum omnes maledictiones. 24. quę me moratę ſunt in pſa. præcedenti contra omnes crucifixores Chriſti, & ſequaces eorum. de quibus prędixit etiam Dauid pſal. 78. Obſcurẽtur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurua. & Eſaię. 6. capit. Occeca cor populi & c. Item Sapien. 2. Occęcauit eos malitia eorum: ne intelligerent ſacramenta Dei. imo tota ſcriptura vete. reſt. legis, & prophetarum eſt plena de cęcitate iſtorum obſtinationem. Et ideo ſuperfluum eſt eis reſpondere cum non capiant nec intelligant.

E Sed ne argumẽta eorum maneant inſoluta reſpondebimus propter conſolationem ſimplicium Chriſtianorum. Ad cuius intelligentiã eſt notandum, ſicut prædictum eſt, ꝙ in Chriſto ſunt duę naturæ integrę, & perfectæ, diuina, ſcilicet & humana ſub vna perſonalitatę verbi. Nam verbum aſſumpſit naturam humanam ſine aliqua perſonalitate creata, imo perſonauit, & ſuppoſitauit illam per perſonalitatem ſuam: & ſic manet vnum ſolum ſuppoſitum, & vna perſona habens duas perfectas naturas. Et ratione iſtarum duarum communicãtur idiomata in Chriſto. Et ſic dicitur Chriſtus verus Deus, verus homo: & dicitur creator, & creatura, & mortuus, & paſſus ſecundũ diſtinctas naturas: vt dictum eſt ſupra. Item

F Chriſtus eſt cõſubſtantialis, & coæternus, & coæqualis patri ſecundùm diuinitatem. ſed eſt minor patre ſecundùm humanitatem. Et ſecundùm hanc humanitatem accepit regnũ mundi à patre ex tempore, & poteſtatem ſacerdotalem ſummam, & iudiciariam poteſtatem. Et ſic reſpectu huius humanitatis dicit pater filio. Sede à dexteris meis. donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, & ſub iureiurando dedit ipſi ſacerdotium ęternum, & iudiciariam poteſtatem. Ad primum ergo argumẽtum, quando dicit iſte cæcus, & obſtinatus, ꝙ ſequeretur, ꝙ pater eſſet maior filio: & per conſequens vnus Deus maior altero: Reſpondetur, ꝙ ex hoc non ſequitur, ꝙ vnus Deus ſit maior altero: quia filius non eſt alter Deus à patre inquãtùm Deus: ſed eſt

altera

A altera perſona diuina. nec filius eſt minor patre ſecundum diuinitatem: imo æqualis: ſed eſt minor patre ſecundùm humanitatem. Et ſecundùm hãc humanitatem qua eſt minor, accepit regnum à patre: & pater ſubiecit ipſi omnes inimicos ſuos. Et ſic non eſt inconueniens, quòd indiguerit fauore patris inquantum homo eſt. per hoc tamen nõ reſtat quin ſit Deus perfectus, & omnipotens æqualis patri ſecundum diuinitatem, idem ſubſtantialiter, & eſſentialiter, & diſtinctus perſonaliter. Ad ſecundum reſpondetur, quòd maior fides eſt adhibenda noſtræ translationi, quàm eius: eò quòd fuit facta per. 70. interpraetes per. cc. annos ante aduentum Chriſti, quãdo nulla erat ſuſpitio. vt ait Euſebius. 9. de præparatione euangelica. Nam literæ iudaicæ ſicut

B hodie iacet punctuata, nõ eſt adhibenda omnimoda fides ſicut dictũ eſt in principio, & prologo huius libri: eò ꝙ Talmudiſtæ punctuarunt ipſam ad ſuum libitum, & intentionem. Sed ſi remouerentur puncta poſſemus dare ei eundem intellectũ, & facere ſonare eadem verba: ſicut habemus in translatione noſtra. Sed adhuc ſicut iacet litera hebraica hodie punctuata ſonat idẽ ſacramentũ, & æternam generationem: cum dicitur, In decore sãcto orietur tibi ros natiuitatis tuæ. Oſtendit. n. natiuitatẽ Chriſti eſſe ex decore ſancto. i. ex ſubſtantia patris: & ideo non eſt curãdum de ſua perfidia. Ad tertium reſpondetur. Per iã dicta patet, ꝙ ſicut Chriſtus inquantũ hõ accepit regnum à patre ex tẽpore, ita inquantũ homo fuit verus ſacerdos, & obtulit ſeipſum Deo patri in ara crucis pro omnibus no-

C bis. Ad quartum eſt dicendum, ꝙ Chriſtus dicitur ſacerdos in æternum inquantùm ſuum ſacerdotium eſt ęternũ, cui nullum aliud ſacerdotium ſuccedet, vt dictum eſt ſupra, & inquantũ perpetuatur ſacerdotibus, & ſucceſſoribus ſuis: quia apoſtoli ab eo immediatè acceperunt ſacerdotalem poteſtatem in monte Syon, vt dictum eſt ſupra, & ab illis apoſtolis deriuatur in ſucceſſores. Sed cum poſtea arguit, ꝙ cum iſti ſacerdotes, qui ſunt hodie, nõ deſcendunt à Chriſto per carnalem generationem: ergo ſacerdotium Chriſti non perpetuatur in eis, ſicut fuit perpetuatũ in filijs Aaron: Ad hoc reſpondetur iſti cęco, ꝙ nos magis ſumus filij Chriſti per regenerationẽ ſpiritualem quàm ſucceſſores Aaron per generationem carnalem. Nã cùm ſacerdotiũ ſit res ſpiritualis, & magis reſpicit generationẽ ſpiritualem, quàm carnalem. Et ideo verè ſacer- D

dotium Chriſti fuit figuratum per ſacerdotiũ Melchiſedech, de quo nõ legitur in ſcriptura pater carnalis, nec mater, nec generatio: ad denotandũ, ꝙ ſacerdotes no. te. non debẽt habere reſpectum ad generationem carnalem, ſed ad ſpiritualẽ. Et ſic patet, ꝙ ſacerdotiũ Chriſti eſt æternũ perpetuatũ, & continuatum in filijs ſuis ſpiritalibus. Itẽ eſt æternũ inquantũ nullũ aliud ſuccedet. Ad quintũ reſpõdetur, ꝙ ex argumento eius põt argui contra ſeipſum. Nã manifeſtum eſt hodie, quòd poſt aduentum Chriſti, & poſt deſtructionẽ ſecundi tẽpli facta per Romanos ceſſauit hoſtia, & ſacrificiũ, & ſacerdotiũ Aarõ: quia nuſquã offerũtur talia ſacrificia, ſicut Deus præcepit offerri in Exodo & Leuitico. Itẽ quia nõ poſſũt aſſignare ipſi filios Aarõ inter eos, cũ generationes ſint deſtructæ, & perturbatæ, & obliuioni traditæ, licèt quidã eorũ falsò appellẽ- E

tur Cocn. i. ſacerdotes, & tàmen licèt ceſſauerit ſacerdotium Aaron, & per conſequens lex Moyſi quantum ad talia cerimonalia, tamen Deus non manet mendax: imo verax, qa ita prȩuidit per Danielem in ca 9. quod ceſſaret hoſtia & ſacrificiũ poſt aduentũ Chriſti. Et tamen non eſt dicẽdum, quod propter hoc pœnituit Deum inſtituiſſe legẽ Moyſi, quia ita inſtituit, vt omnia ille cerimonialia, & legalia erant figura ſacerdotij Chriſti: & ſacrificij no. te. Ideo debebant ceſſare in aduentu Chriſti: ſicut prædixit per oẽs ꝓphetas. Ad illud qđ dicit: quòd Deus ait per Malachiam: Mementote legis Moyſi &c. Ex quo arguit: quòd lex Moyſi, & ſacerdotiũ Aaron nunquã debebat ceſſare. Reſpondetur, ꝙ melius recordamur & meminimus nos legis Moyſi quàm ipſi cę-

F ci. quia melius intelligimus veritatem ipſius legis: imo dixit Chriſtus eis Io. 5. Scrutamini ſcripturas, in quibus vitam vos putatis habere: quia illæ teſtimonium perhibẽt de me: & ſi Moyſi crederetis: crederetis forſan, & mihi: quia Moyſes de me ſcripſit. Ex quo patet, ꝙ nos verè ſeruamus legem Moyſi: quia recepimus illũ, de quo Moyſes ſcripſit Deuter. 18. quãdo dixit Deus. Prophetã ſuſcitabo de medio fratrum tuorum ſimilem tui: & ponã verba mea in ore eius: loqueturq; ad eos quęcũque dixero ei. Et qui verba eius, quæ loquetur, audire noluerit, vltor exiſtã. Ex quo patet, quòd nos magis ſeruamus legem Moyſi. Nam venit iſte propheta Chriſtus, & declarauit nobis omnia, quæ locutus eſt Deus

Moyſi in

A Moyſi in lege: & credidimus ipſi, & recepimus eum. Iudęi autem cęci quia non receperunt nec audire voluerunt, ſequitur, ꝗ nō ſeruant legem Moyſi: nec recordatur eius legis. Et ideo Deus vlciſcens puniuit eos. 24. maledictionibus dictis in pſal. præterito. Vnde dictũ eſt pluries: quòd in lege Moyſi ſunt duo conſideranda, ſcilicet literalis figura: & veritas clauſa in illa figura. Quæ quidem veritas fuit impleta in Chriſto: quia vnum iota non præteribit à lege: quod in Chriſto non fuerit conpletum. Et ideo dicitur Ioan. primo, ꝗ lex per Moyſē datā eſt: gratia autē, & veritas per Chriſtum facta eſt. Ex quo patet, quòd tota lex euangelica nil aliud eſt, niſi veritas legis Moyſi in Chriſto. Nam ſicut dicit Ariſt. in prædicamentis, & 6. Meta. ꝗ ex eò, ꝗ res eſt vel non eſt oratio dicitur eſſe vera vel falſa. Et ideo tota lex Moyſi dicitur quędam oratio accipiens veritatem à Chriſto, &
B lege euangelica vbi fuit verificata, & hæc eſt cauſa quare lex Moyſi tradita eſt in ſcriptis. Sed lex euangelica tradita eſt per Chriſtum in ire, & ſcripta in ſolis cordibus hominum: vt prædixit Deus per Hiere. 31. cap. Ex quo patet ſicut pluries dictum eſt, ꝗ lex vetus nō eſt totaliter altera à lege euangelica: qa vna lex fuit, & erit ab Adam vſque ad iudicium eſſentialiter loquendo. quia vna fuit fides in eis, & in nobis: quia Chriſtum quem ipſi credebant futurum ſaluatorem: nos credimus iam veniſſe, & omnia quę erāt figurata in lege impleuiſſe. Lex ergo Moyſi eſt vna cum lege euangelica, & eſt altera. Eſt enim vna eſſentialiter: quia eadem eſt fides Chriſti in vtraque. Eſt autem altera accidentaliter ratione cerimonialium, quæ non ponebantur ad
C rem: ſed ad figurā Sed differt ſolummodo illa lex ab iſta ſicut figuratū, & figura quantū ad cerimonialia. Nam illi exercebant figuram: nos autem figuratum: & illi colligebant paleas, & folia, & nos colligimus grana. Et ideo dicit Gregorius, ꝗ vna fuit vinea ab Abel vſque ad vltimum iuſtum: ſed in Chriſto fuerunt vuæ maturę. Et ideo dicit Chriſtus Ioā. 4. quod vna fuit meſſis ab Adam vſque ad ipſum. Sed apoſtoli collegerunt grana. Nam illi antiqui patres ſeminauerunt, & apoſtoli meſſes eorum introierunt. ergo nos non facimus iniuriam legi Moyſi: imo recordamur ſi in tempore debito colligimus vuas, & grana & ſeruamus eius veritatem. Ex quo patet, ꝗ iſte obſtinatus neſcit quid dicat, nec poteſt capere hanc veritatē. imo videtur, ꝗ ipſe non D
recordatur legis Moyſi. Ad illud aūt quod dicit, ꝗ Helias erat věturus ante Chrm: Reſpūdetur, ꝗ iſte cęcus neſcit diſtinguere iter primū, & ſecundum aduenium Chriſti. Nā Helias nō fuit promiſſus in primo aduētu: ſed in ſecundo. Ideo dicitur: Mittā uobis Heliā prophetam, anteꝗ veniat dies domini magnus, & horribilis: qui erit dies vltimi iudij. Nā dies primi aduentus non fuit horribilis: imo lætus, & iucundus: quia angeli cantarunt, Gloria in excelſis Deo. Et noua ſtella apparuit in oriēte, & multa ſigna lętitię per totum mundū: vt dictū fuit ſupra. De quo primo aduentu dī Malachiæ. 3. Ecce ego mittam angelum meū. i. Ioannē Baptiſtā: & præparabit viā ante faciē meā & ſtatim veniet ad templū ſanctū ſuum dominator quē vos quęritis &c. De ſecundo aūt aduentu dicitur in eodem Mala. E
Ego mittam vobis Heliā prophetam. Ex quo patet, ꝗ ſicut Ioā. Bapt. fuit præcurſor Chriſti in primo aduentu. ita Helias erit præcurſor eiuſdem in ſecundo. Sed hoc nō capit iſte cęcus. quia Malachias per illa verba nos inducit ad fidem Chriſti dicens. Mementote legis Moyſi. q. d. quòd ille de Chriſto ſcripſit: & omnia ſcripſit in figura Chriſti. &c. q. d. recipite veritatem, & figuratum cū venerit. Ad: 6. iam reſponſum eſt iſti cęco in pſal. 71. vbi demonſtratum eſt, quòd Chriſtus nō geſſit bella corporalia: ſed ſpiritualia: quia miſit illos duodecim duces, & capitaneos quibus dixit Math. vlt. Ite per vniuerſum mundū, & prædicate euangelium. qui in nomine Ieſu demonia eiecerunt de mundo: & deſtruxerunt omnia idola: & ſignis, & miraculis obtinuerunt totum orbem, & ſubiecerunt omnes re F
ges, & populos terræ iugo Xp̄i: & miſit Chriſtus capitaneum ſuum cum exercitu Romanorum, & incēdit, & euertit à fundamētis totā ciuitatem Hieruſalem cum templo: & partem Iudæorū fame puniuit: & partē gladio trucidauit: & partem in captiuitatē redegit: & per totū mundum diſperſit in vindictā, & vltionem ſuæ mortis. Vnde oēs Iudæi in ſua pfidia obſtinati ſunt in captiuitate ſub Chriſto. Nam nō ſolūmodo apud chriſtianos: ſed ētapud ſarracenos affligūtur: & male tractātur propter Chriſtū. vt alibi dictū eſt. Et per hoc patet reſpōſio ad illū cęcum obſtinatum. Nā quia iſte cęcus habet velamen poſitū ante oculos, quādo legit Moyſen & prophetas: ideo non pōt videre veritatem: ſed deponat

velamen

A velamen per baptiſmum,& fidem,& illico vi
debit veritatem euangelicam clauſam in lite
ra ve.teſt. Nam vetus teſta. nil aliud eſt niſi
figura,& occultatio noui,& nouum teſta.nil
aliud eſt niſi veritas,& manifeſtatio veteris:
vt ait Aug.in lib.de catechizandis rudibus:
de quo iam dictũ eſt in prologo huius libri.

PSALMVS. CX.

Confitemini tibi domine in toto corde meo: in conſilio iuſtorum & congregatione.

Magna opera domini exquiſita in omnes uoluntates eius.

Confeſſio & magnificentia opus eius: & iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.

Titulus, Alleluia. Ex titulo apparet, ꝙ Da
uid fecit hunc pſal.ad laudandum Deum in
templo.Sed quia alleluia nõ præponitur ni-
ſi in pſal.in quibus narrãtur beneficia à Deo
B nobis collata:eò ꝙ alleluia dicit laudem cum
commemoratione beneficiorum receptorũ:
vt dictum eſt in ꝓlogo:ideo eſt videnda ma
teria huius pſal.ſ.de quibus beneficijs laudat
Deum ꝓpheta in hoc pſal.Ad quod dicũt he
bræi moderni,ꝙ ꝓpheta laudat Deũ, & agit
gratias pro beneficijs,quæ receperunt filij Iſ
rael in deſerto:maxime de manna quod de-
dit Deus patribus in deſerto. Et ſic literaliter
exponunt iſtum pſalmum.Sed talis expoſitio
eſt inutilis tollens dignitatem ꝓpheticam ip
ſi Dauid:quia abſque ſpiritu ꝓphetico pote
rat cõmemorare talia beneficia.Sed quia ipſe
non fuit minus ꝓpheta in hoc pſal.quã in cę
teris, ideo eſt in eo quærenda intelligentia
prophetica.Ad cuius euidentiam eſt aduer-
tendũ: quòd cùm tota ſollicitudo ipſius Da
C uid erat meditari in lege dñi die ac nocte, &
conſiderare mirabilia de lege eius,ꝙ perſcru
tari profunda myſteria ſacræ ſcripturæ: con
templãdo frequenter myſterium de agno pa
ſcali immolando,& comedendo:de quo præ
cepit Exod.12.raptus in extaſim præuidit in
ſpiritu ꝓphetico qualiter Chriſtus in lege
promiſſus pro nobis erat immolandus in ara
crucis,& per eius ſanguinem omnes fideles
de captiuitate diaboli redimendi,& de mor-
te perpetua liberandi. Et etiam ſic præuidit
totum myſterium futuræ redẽptionis. Et e-
tiam contemplando præceptum de pane azi
mo comedendo, præuidit in ſpiritu qualiter
Chriſtus debebat inſtituere ſacramentum Eu
cariſtiæ in memoriam ſuæ paſſionis: in quo
ſacramento paſſio Chriſti erat iugiter præ-
ſentanda.Et ſicut Deus præceperat agnum ſe
mel in principio immolari: & per omnes 7. D
dies ſequẽtes vſq; ad veſperam ſeptimi diei
abſque omni fermento panem azimum co-
medi,& reſeruari:ita præuidit ꝙ Chriſtus ſe
mel erat in cruce immolandus.Sed poſtea vſ
que in finem ſeptimæ ætatis debebat ſacra-
mentũ Eucariſtiæ in eccleſia perſeuerare.ſ.vſ
que in finẽ mundi. Item contẽplando myſte
rium de mãna dato patribus in deſerto Exo.
16. præuidit etiã totum myſterium ſacramẽ
ti Eucariſtiæ. Nam ſicut ille ros cœleſtis con
uertebatur in illũ panẽ: ita præuidit,ꝙ Deus
debebat fieri homo:nõ per conuerſionẽ: ſed
per aſſumptionẽ humanitatis in Deũ. Item
ſicut illud mãna fuit eis viaticũ vſq; ad ingreſ
ſum terræ promiſſionis, vt patet ibidẽ:ita pa
riter ꝓuidit qualiter hoc ſacramentũ debebat
nobis eſſe viaticũ,& durare in tota peregrina
tione huius eccleſię vſq; ad ingreſſum terræ E
viuentium poſt iudiciũ.Item per myſterium
reſeruationis panis propoſitionis, & ꝑ eleua
tionem panis ante dñm in cõſpectu populi:
de quo habetur Exod. 28. præuidit qualiter
corpus Chriſti in forma panis erat *eleuandũ*
ſuper capita ſacerdotum in cõſpectu populi
& offerendum ante Deũ,& reſeruãdum in ta
bernaculo altaris,ſicut fit in noſtris eccleſijs.
Hoc idem præuidit per oblationem panis,&
vini,quod obtulit Melchiſedech pro Abrã
& ſuis,Gen.14 Hoc ſacramentum præuidẽs
Dauid per ſupradicta myſteria fecit hũc pſa.
in quo tria facit.Nam primò excitat ſeipſum
ad laudẽ Dei.Secundò explicat hoc ſacramẽ
tum per ſupradicta myſteria in lege vet.figu
ratum:de quo principaliter intendit laudare
Deũ.Tertiò exortatur fideles, vt cum purita
te,& timore accedãt ad tm̃ ſacramentum.Se- E
cundùm ibi.Memoriã fecit.Tertium ibi.San
ctum,& terribile.Quantũ ad primum pręui
dẽs Dauid in ſpiritu per ſupradicta myſteria
tantùm ſacramentum,& tam magnum bene
ficium generi humano per Chriſtum cõferẽ
dum in ſuo aduentu,excitat ſe ad laudãdum
Deũ dicens,in perſona corporis myſtici.Ego
confeſſione fidei,& laudis confitebor tibi do
mine:non ſolũ lingua,& voce,ſed in toto cor
de,& affectũ, referendo gratiarũ actiones ꝓ
beneficijs.Et hoc faciam in conſilio,& cõgre
gatione iuſtorum.i.fidelium.quaſi dicat, licèt
confeſſio mea nõ ſit credenda,& acceptanda
in cõgregatione Iudæorum reproborũ, & ſar
racenorum,& hereticorum, tamẽ recipietur
apud fideles:qa hoc ſacramẽtorũ Eucariſtiæ

de

A de quo intendo prędicare, & cantare, recipietur in tota eccleſia fidelium, & celebrabitur. Et nota, ꝙ tota religio Chriſtiana dicitur congregatio iuſtorum inquantùm eſt adunatio omnium fidelium. Sed dicitur conſilium iuſtorum; inquantū omnes in ea congregati cōueniunt, & conſentiunt in vnā fidem, & vnū baptiſma: & omnes venerantur hoc ſacramētū, & cętera ſacramenta eccleſiaſtica: & credunt omnibus 12. articulis fidei. Ideo ait propheta Dauid in pſona totius corporis myſtici: ꝙ licèt non confiteatur hoc ſacramentum in ſynagoga iudęorum, nec in meſquita ſarracenorum, nec in conuenticulis hæreticorum & cæterorum infidelium, & paganorū: tamē hoc cōfitebimur in conſilio iuſtorum, & congregatione eorū: quia in ſola eccleſia laudatᷓ Deus, & acceptantur orationes, & laudes, & fit vera confeſſio fidei. Sed quia ſacramentū B Eucariſtiæ, & myſteriū noſtræ redemptionis de quibus intēdit cantare in hoc pſalmo ſūt magna, & exquiſita inter omnia opera, in quibus Deus nobis maximè oſtendit ſuam miſericordiam, & amorem: ideo ſubdit magna opera, ideſt ego confitebor tibi, & prædicabo, & prędicam in ſpiritu magna opera, quę faciet Deus, & magis exquiſita, & electa, & magis nobis vtilia inter omnes voluntates eius. Et ponitur hic cauſa ꝑ effectu. Nā effectus diuinę voluntatis eſt amor, & miſericordia, quā maximè oſtendit nobis in ſua paſſione, & in largitione huius ſacramenti relicti in memoriam ſuæ paſſionis. Et ſic iſta duo opera ſunt exquiſita inter omnia beneficia nobis collata, ſunt etiam præcipua: vt patebit. Et notanter dicit, exquiſita in omnes volūtates: quia non ſunt nobis collata ex debito: ſed ex C mera liberalitate, & bonitate diuinæ volūtatis talia beneficia. Sed quia pro tantis beneficijs collatis de iure, & iuſtitia debetur Deo laus, & magnificētia, quæ eſt pars latrię quę quidem latria eſt pars iuſtitiæ: ideo ſubdit. Non mireris ſupple, quòd ego cum tanto affectu prorumpā in confeſſionem laudis: quia hoc teneor facere de iure. Nam confeſſio, & magnificentia eſt opus, ideſt ius eius, ſcilicet Dei. Et ideo talis iuſtitia manet, & durabit in ſęculum ſæculi, ideſt in æternum. Nam hæc vna pars latrię, ſcilicet cōfeſſio laudis, & adoratio durabit, & manebit in ſæculum ſæculi, ideſt in hoc ſæculo, & in alio: vt patet Apocal. 7. quia non ſolum. 24. ſeniores ſed etiam 144. mill. & turba magna, quam dinumerare nemo poterat non ceſſabant clamare. Benedictio, & claritas, & gratiarum actio. Et ſic patet, quòd confeſſio, ideſt gratiarum actio, & magnificentia eſt opus, ideſt ius debitum D Deo: quia de iure tenemur Deum laudare, & magnificare, & gratias agere pro beneficijs receptis. Et hoc non ſolum aliquando: ſed etiam ſemper, & non ſolum in hoc ſæculo: ſed etiam in alio, & in ſęculum ſęculi. Aliter autem poteſt exponi iſte verſus, ſcilicet, ꝙ opus Dei, ideſt opera Dei ſunt confeſſio, & magnificentia, ideſt cogunt nos Deum laudare, & magnificare. quod idem eſt. Item opus eius eſt confitendum, & laudandum, & magnificandum. Sed prima expoſitio magis explicat veritatem: & intelligentiam literæ, & ſententiam in litera contentam.

Memoriā fecit mirabiliū ſuorum miſericors & miſereator dn̄s: eſcam dedit timentibus ſe.

Memor erit in ſæculum teſtamenti ſui: virtutem operum ſuorum annunciabit populo ſuo. E

Vt det illis hereditatem gentium: opera manuum eius veritas, & iudicium.

In hac ſecunda parte explicat q̄ ſunt iſta magna opera exquiſita inter opera diuinæ miſericordiæ, de quibus intendit in hoc pſal. Deū laudare: quæ fuerunt in veteri teſtamento figurata. Ad cuius intellectū eſt aduertendum, ꝙ creditur ab aliquibus, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. vt cantaretur in tēplo in die azimorum. in quo Deus fecit tria grandia opera miſericordiæ corporalia: quæ figurabāt duo maxima opera miſericordiæ ſpiritualia futura: quæ Xp̄s fecit in nouo teſt. Nam primò vt dictum eſt liberauit Deus illum populum per Moyſen de ægyptiaca captiuitate. Secūdò liberauit primogenita hebręorū à morte corporali per ſanguinem agni. Tertiò quia totus F ille populus fuit refectus pane azimo ꝑꝑ quę Deus fecit edictum, & præceptū de agno immolando, & de pane azimo ſeruādo, & veſcēdo per ſeptē dies poſt paſcha, & hoc fœdere ſempiterno in memoriam illius myſterii, vt patet Exo. 12. Per quæ tria myſteria fuerunt figurata tria alia maxima myſteria futura ꝑ Chriſtū. ſ. quia in tali die Chriſtus verus agnus erat in cruce immolandus, & per eius ſanguinem genus humanū erat à morte liberandum: & in tali die, & veſpere ſacramentū Eucariſtiæ per Chr̄m inſtituendū ſub forma panis, & vini, vt dictum eſt. Et hæc ſūt tria magna opera domini exquiſita inter omnes volūtates eius, ſcilicet myſterium paſſionis,

&no-

A & noſtræ redemptionis: & ſacramentum Eucariſtiæ, in quibus Deus maximè nobis oſtē dit ſuum amorem, & miſericordiam. Hoc ergo prǽuidēs ꝓpheta Dauid dicit bene teneor cōfiteri magna opera domini exquiſita: quoniā dominus Ieſus Chriſtus miſericors ſecū dum naturam, & miſerator ꝑ conſuetudinē & operationem, fecit memoriam ſuorū operū, qñ dedit ſeipſum in eſcā, & cibū apoſtolis timētibus ſe. i. qñ in die cęnæ. ſ. in nocte, & veſpere paſchę iſtituit ſacramētum Eucariſtię: & dedit ſeipſum apoſtolis ad veſcendū ſub forma panis, & vini. Quod myſteriū fecit in memoriam ſuorum operum mirabilium. Ad cuius intellectum eſt primò notandum, ꝙ in ſacramento Eucariſtię continentur, & reprę ſentantur, & memorantur quatuor principalia, & maxima opera diuinæ miſericordiæ, quæ Chriſtus operatus eſt in nobis ad noſtrā

B ſalutē. Nā primò in eo reprę ſentatur myſteriū incarnationis. Nam ſicut Deus factus eſt hō: ita ſubſtantia illius panis fit corpus Chriſti verū: licèt nō eodē modo. Nā ſubſtantia panis cōuertitur ſiue tranſubſtātiatur in verā carnē Xpi deſinente pane, & manātibus ſolis accidētibus ſine ſubiecto. Sed ī miniſterio incarnationis nulla fuit facta cōuerſio: Nam filius Dei manēs pfectus Deus factus eſt verus hō: nō ꝑ cōuerſionē, ſed per aſſumptionē humanitatis in Deū. Itē ēt in hoc ſacramento repræſentatur myſterium incarnationis: quia ſicut ibi facta fuit vnio perſonalis humanitatis ad verbū: ita in eſu huius ſacramēti fit vnio myſtica iter fideles, & Chriſtū: vt patet Ioan. vi. Quia qui manducat me, ipſe viuet propter me, & in me manet, & ego

C in eo. Secundo memoratur, & repræſentatē in eo myſteriū paſſionis, quia quod ſemel factū eſt anniuerſaria, & etiam quotidiana recordatione repræſentatur, vt inquit Aug. in ſententijs Proſperi. de conſe. diſt. 2. Semel Chriſte. Tertiò repræſentatur myſterium reſurrectionis. Quartò myſterium aſcenſionis: vt patet in canone miſſę: vbi dicitur. Beatæ paſſionis necnō ab inferis reſurrectionis, & in cœlos glorioſæ aſcenſionis memoriam offerimus hoſtiam puram. Ex quibus patet, quòd ꝓpheta memorando hoc ſacramentū Eucariſtię, intendit mamorare omnia ſupra dicta tria myſteria, quę in hoc ſacramento continentur, & in quorum memoriam celebratur, & fuit à Chriſto inſtitutum, vt ipſe ait Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationēm: hoc idē primę ad Cor. 11. ideo dicit: ꝓpheta. Memoriā fecit mirabiliū ſuorū. D
Sed quia Chriſtus in inſtitutione huius ſacramēti impleuit figuram vet. teſt. ſ. de agno immolato, & azimorum præcepto, & myſterio mannæ, & de pane propoſitionis eleuato coram domino: vt ſupra dictum eſt; Ideo ſub dit ꝓpheta, ꝙ Chriſtus quando inſtituet hoc ſacramentum, tunc memor erit in æternum teſtamēti ſui. ſ. præceptorum, & myſteriorū, quæ operatus eſt in teſt. ve. Nam illa quæ fecit, & præcepit in figura tunc: nunc adimplebit per hoc ſacramentum in re, & veritate. Quia lex per Moyſen data eſt, ſed gratia, & veritas per Chriſtum facta eſt Ioan. 1. Et iō dicit, quòd Chriſtus inſtituēdo hoc ſacramē tum erit memor teſtamenti ſui, ideſt eorum quæ fecit in te. vet. quia ipſa verificabit, & adimplebit. Item etiam memor teſtamenti ſui noui in æternum quia vſque ad finem E
ſœculi durabit, & perſeuerabit, & celebrabitur hoc ſacramentum in eccleſia. Et ideo ſequitur, quod Chiſtus faciet iſta, & dabit iſtā eſcam panis timētibus ſe: vt det illis hęreditatem gentium, i. gratiam, & gloriam gentibus promiſſam. Nam ſicut poſt exitum de ęgypto Deus dedit illi populo hęreditatē gentium. ſ. terrā Canaā, quia gētiles poſſidebāt, ita pariter Chriſtus poſt ſuā paſſionē, & aſſumptionē, & poſtquā liberauerat ſanctos patres de limbo, & captiuitate diaboli dedit populo ſuo. ſ. cœtui apoſtolorum, & eccleſię fidelium hæreditatem gētium. ſ. totum populum, & regna gentilium à ſolis ortu vſq; ad occaſum, quia totum mundum ſubiecerunt apoſtoli iugo Chriſti, in quo celebratur ſacramentū Eucariſtię, & colitur Chriſtus, & F
adoratur. Et ſic patet, quod Chriſtus in inſtitutione, & perſecutione huius ſacramenti fuit, & erit memor teſtamenti ſui in ęternū vſque ad conſummationē ſęculi, in quo ſacramento annūciauit virtutē operū ſuorum quę fecit figuraliter in te. ve. Et annunciauit & repreſentauit etiam virtutem operum, quę fecit in nouo teſt. ſ. myſterium incarnationis, & redēptionis, & paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis, quę in hoc ſacramto memorātur, & rep reſentātur, & in quorum memoriam hoc ſacramentum celebratur. Ex ſupradictis patet, ꝙ ſacramentum Eucariſtię eſt vnum de quatuor principalibus mirabilibus myſterijs, quę Deus operatus eſt in nobis ſuper omnem capacitatem naturę,

quorum

A quorum primum eſt creatio, ſecundum incarnatio: tertium noſtra redemptio. quartū Eucariſtiæ conſecratio. Opera manuum eius veritas & iudiciū. Dauid in hac particula laudat Deum de veritate, & iuſtitia. Ad cuius intellectum eſt notandum, vt frequenter dictū eſt: ꝙ omnia myſteria geſta in teſt. ve. nō erāt gratia ſui: niſi inquantū fuerunt verificata, & impleta in nouo te. quia oīa gerebātur, & pręcipiebantur in figura. Et ideo illa geſta, & pręcepta facta in lege nihil aliud erant quā quædā promiſſiones de Chriſto, & eccleſia. Et iō Deus intātùm dicitur verus, & illa præcepta & myſteria intantùm dicuntur vera, inquantùm fuerunt impleta, & verificata per Chriſtum in no. teſt. Et ſic Deus eſt laudandus, & magnificandus eo, ꝙ impleuit in no. teſta. ea

B quæ per figuras, & præcepta promiſit in vet. te. Et ideo propheta volens Deū laudare de veritate, quam impleuit in hoc ſacramento: quia ī eo verificauit myſteriū de agno paſcali: & de pane azimo, & de māna, & pane propoſitionis: dicit, ꝙ omnia opera manuū Dei, quæ fecit in ve. te. ſunt veritas, & iudiciū in nouo. Nā quicquid Deus fecit, iuſtè, & verè fecit. Vel ponitur hic iudicium pro ſecreto myſterio. Nā triplex eſt iudicium Dei. ſ. examinationis, & diſcretionis, & ſecretionis. i. myſteriorum ſecretorum. Ed ideo quādoq; per iudicia in ſacra ſcriptura intelliguntur ſecreta iudicia Dei: vt ad Ro. 10. O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quā incompreheñſibilia ſunt iudicia. i. ſecreta eius. Item pſ. 35. Iudicia Dei abyſſus multa. Vnde ad maiorem euidentiam eſt notandū, ꝙ ſacrificia, & ſacramenta, & præcepta, & manda

C ta cerimonialia ve. te. intantùm dicuntur iudicia inquantùm figurabāt aliquā iuſtitiam in nouo teſt. Vnde immolatio ſiue ſacrificiū agni paſcalis figurabat ſacrificiū Chriſti futurum in ara crucis: quod quidem ſacrificiū Chriſti dicitur vera iuſtitia, & verum iudiciū, per quod genus humanum fuit à peccato iuſtificatum. Nam Chriſtus fuit punitus pro noſtro peccato. Nam pœnam, & mortē, quam nos merebamur, Chriſtus voluit pro nobis pati, & ad ſe trāſferre, & ſic omnes ſuimus in eo crucifixi. & puniti: & per ſanguinē eius patri reconciliati, & pacificati. Et ſic eſt dicendum, ꝙ iñ ara crucis factū eſt iudiciū, & iuſtitia, & punitio non ſolum de peccato primorum parētum, ſed etiā de peccatis noſtris. Et ſic eſt dicendū de cęteris ſacrificijs, &

D præceptis cerimonialibus: quæ omnia dicuntur iuſtitiæ quædam, & iudicia, non à iuſtitia, quæ erat in ipſis, ſed à iuſtitia, quam figurabant implēdam in Chriſto. Nam ſicut oratio dicitur vera vel falſa non à veritate, quæ eſt in ipſa, ſed ex eo quod res eſt vel non eſt. 6. Meta. & in prædicamētis: ita tota lex Moyſi, & omnia illa ſacramenta, & mādata nō dicuntur vera à veritate, quæ erat in ipſis, ſed à veritate quā figurabant in Chriſto futuro, & ſic dicebantur vera in Chriſto, in quo fuerūt verificata, & impleta, & terminata, & in quo finierunt curſum, & terminū ſuum. Nā paſſio Chriſti, & ſacramentū Eucariſtiæ, & aſcēſio, & reſurrectio dederūt, & impoſuerūt terminum omnibus figuris, & mandatis legalibus, & cerimonialibus ve. te. Hoc ergo præuidēs Dauid in ſpiritu dicit, ꝙ bene laudādus, & magnificandus eſt Deus. Nam opera omnia manuum eius, quæ fecit Deus in figura in vete. teſtamento non ſunt niſi veritas, & iudicium: quia omnia fuerunt verificata in nouo teſtamento. E

Fidelia omnia mandata eius: confirmata in ſæculum ſæculi: facta in veritate, & æquitate.

Etiam omnia mandata legalia, quę dedit illi populo in figura, fuerūt fidelia, & nō deceptoria. Probatur: quia fuerunt confirmata in ſæculū ſæculi: & facta, & impleta in veritate, & ęquitate. Nam liberatio filiorū Iſrael de Ægypto, & mandatū de agno paſcali immolando, & de pane azimo veſcēdo, omnia iſta myſteria, & mandata fuerūt fidelia: quia per Chriſtū fuerunt facta in veritate, & ęquitate, quando pro nobis in ara crucis fuit immolatus, & nos de captiuitate diaboli, & de morte perpetua liberauit. Item illa mandata fuerunt cōfirmata in ſęculū ſęculi, quādo inſtituit Eucariſtiā, & dixit. Accipite. & comedite &c. Et hic eſt calix noui, & æterni teſta. &c. Et ſic patet, ꝙ myſteria, q̄ fecit Chriſtus, fuerunt verificatio, & confirmatio vet. teſta. F
Quia omnia illa legalia receperunt veritatē & terminum, & confirmationem in Chriſto: quia per mortem teſtatoris fuerunt cōfirmata quò ad eorum veritatem: quia lex euāgelica nil aliud eſt niſi veritas, & manifeſtatio legis ve. vt ait Auguſt. de c rechizandis rudibus. Item fuerunt facta in veritate. i. verificata per Chriſtum. Et fuerunt etiam facta in ęquitate, & iuſtitia: quia per paſſionem Chriſti figuratam per illa myſteria, & mādata cerimonialia, fuit facta iuſtitia, & punitio pro peccato

A peccato primorum parentum, & omnium aliorum, quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, & punitus.

Redemptionem miſit dominus populo ſuo: mandauit in æternum teſtamentum ſuum.

Quod omnia illa myſteria, & mãdata vet. teſta. fuerint fidelia. i. fideliter adimpleta, & confirmata, & facta in veritate, & æquitate, probatur. Nam qñ venit plenitudo temporis dominus Deus pater miſit redemptionẽ populo ſuo: quando miſit filium ſuum natũ ex muliere, & factũ ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. ad Gal. 4. Qui per ſuã mortem, & paſſionem, & reſurrectionẽ oẽs redemit. Et tunc mandauit in æternum teſtamentum ſuum, quãdo antequam pateretur inſtituit ſacramentum Euchariſtiæ figuratum per ſupradicta myſteria. Et ideo dixit, B Hic calix nouum, & æternum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Quod quidem teſtm̃ dr̃ nouum inquãtũ eſt declaratio veteris, & verificatio: quia in illo effundebatur ſanguis agnorum, & vitulorum, ſed in iſto effuſus eſt verus ſanguis Chriſti per ſupradicta figuratus. Sed dicitur teſtamentum æternum inquantum nullum aliud dẽt ſuccedere. Et dr̃ teſtamentum confirmatum: quia per mortẽ Chriſti legiſlatoris, & teſtatoris fuit cõfirmatum. Et iõ dr̃ vltima voluntas Dei, quæ amplius in hoc ſæculo mutari non põt: nec aliud teſtamentum ſuccedere. Et ideo Chriſtus qñ hoc teſtamentum, ſiue ſacrificiũ inſtituit, mandauit in æternum teſtamentum ſuum: quod per mortem, & paſsionẽ in æternum confirmauit. Vnde lex Moyſi ſiue teſtamentum vetus non fuit confirmatum in ſe, C & in figura: ſed fuit confirmatũ in figurato. & iſto modo ratione figurati põt dici confirmatum in æternum: & ad hunc intellectum circũciſio põt dici æterna, & occiſio agni paſchalis. Nam ſicut illa oĩa legalia non fuerũt verificata in ſe, ſed in Chriſto: ita oĩa dicuntur æterna non in ſe, ſed in Chriſto: in quo receperunt terminum, & veritatem, & iuſtitiam. Poteſt etiam tota illa particula referri ad ſola opera, & mãdata Chriſti facta in nouo teſtamento. ſ. ꝙ opera manuum Chriſti nil aliud fuerunt niſi veritas, & iudicium, eo ꝙ eius mandata fuerunt fidelia, & cõfirmata in ſæculum ſæculi: & facta in veritate, & æquitate, & iuſtitia oĩa, quæ præcepit in lege euangelica. Sed tunc intelligentia eſt quaſi eadem, quia lex euangelica dicitur veritas legis veteris inquantũ viuificauit omnia myſteria, & mandata legis veteris, & ea confirmauit, & iuſtificauit: quia in Chriſto facta eſt vera iuſtitia. Nam in lege veteri homines peccabant, & pro peccato eorum effundebatur ſanguis animalium brutorum. Et ideo ſanguis alienus non poterat iuſtificare peccata hominum. Sed in nouo teſtamento pro hominibus peccatoribus ſanguis humanus Xp̃i effuſus eſt. Ideo in Chriſto verè facta eſt iuſtitia, & illa mors benè, & iuſtè homines potuit iuſtificare: quod minimè potuit ſanguis aut mors hircorum aut vitulorum. Quia ille ſanguis non dabatur nec effundebatur in precium, ſed in ſignũ fœderis, & precij per Chriſtum in cruce ſoluẽdi, vt dictum eſt pſal. 49. D

Sanctum, & terribile nomen eius: initium ſapientiæ timor domini. E

In hac tertia parte exortatur: fideles, vt cũ puritate, & timore accedant ad hoc ſacramẽtum. Nam ſicut bonis, & iuſtis hoc ſacramentũ Euchariſtiæ eſt ſalutiferum, & vtile: ita indigne ſumentibus eſt nociuum. Nam qui indigne manducat, & bibit iudicium *ſibi manducat*, & bibit, non dijudicans corpus domini. Primę ad Corinth. 9. Vnde nomen Chriſti eſt ſanctum, & terribile. Nam inquantùm ſanctum ſanctificat, & ſaluat fideles, & dignè ſumentes hoc ſacramentum. Sed inquantùm terribile iudicat, & condemnat immundè, & indignè ſumentes. Vnde ſicut iuſtis prodeſt ad tutamẽtũ mentis & corporis, & ad medelã recipiendam: ita indignis, & immundis prouenit ad iudicium, & ad condemnationem. Ideo dicit propheta, ꝙ caueant, ſumentes Chriſtum conſecratum. Nam ſanctum eſt nomen eius, quia digne ſumentes ſanctificat, & ſaluat. Sed eſt terribile, & timendũ, quia indignos condẽnat: vñ ſi eſt terribile, ergo timendũ, & ſi timendũ, ergo cũ maximo timore & deuotione ad ipſum eſt accedẽdũ: quia initiũ ſapientię eſt timor domini. Nam omnia myſteria Dei ſunt tractanda cum ſapientia. Sed initium omnis ſapientiæ eſt timor domini. ergo cum magno timore hoc ſacramentum eſt ſumendum, & pertractãdum. Et ſic patet quomodo hoc nomẽ Ieſus eſt ſanctum: quia bonos ſanctificat, & malos condemnat. ideo eſt valdè timendum, & cum magno timore eius eccleſiaſtica ſacramenta ſunt tractanda, & miniſtranda. Quia initium omnis ſapientiæ, & omnis bonæ operationis eſt timor domini præcipuè filialis, vt latius videbitur F

A bitur in Pſalmo ſequenti.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.

Iſta vltima particula pōt habere triplicem intellectū. Vno mō, quòd cōtinuetur cum litera præcedenti, & ſic eſt probatio comparatiua illius particulæ, Sanctū, & terribile nomē eius, vt ſit ſenſus, ꝙ ſicut intelligētia ſiue intellectus ſacræ ſcripturæ, & diuini mandati eſt bonus oībus facientibus, & obſeruantibus eum, & inutilis, & nociuus trāſgreſſoribus, quia ſeruus ſciens volūtatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. Lucæ 12. ita pari rōne manducatio huius ſacri eſt eſt bona iuſtis, & puris, & dignis, & inutilis, imò nociua indignè ſumentibus, quia ſanctū & terribile eſt nomen eius: ideo timendum, quia initium ſapientiæ eſt timor dñi. Secundo modo pōt habere alium intellectum. Ad B cuius euidentiam eſt primò notādum, quòd dña eſt inter ſciētiam purè ſpeculatiuam, & ſcientiam moralem. Nam finis ſcientiæ ſpeculatiuæ eſt tm̄ ſcire. Sed finis practicæ, & moralis operatio. Iō ſcientia moralis eſt inutilis non operantibus ſecundum virtutem: quia non addiſcimus ſcientiam moralem, vt ſciamus tm̄: ſed vt boni efficiamur. Ideo ſciētia moralis eſt inutilis pueris incontinentibus. 1. Ethic. Ita pariter ſcientia, & notitia ſacræ ſcripturæ eſt non ſolum inutilis, imò nociua malis, & non obſeruantibus diuina mādata, quia non damus ſtudium, & operam ſacræ ſcripturæ, vt ſciamus tm̄: ſed vt ſecundū diuina mādata, & præcepta bene operemur, & ſic iuſti efficiamus, quia non iuſtificamur in ſciendo, ſed in operando ſecūdum legem diuinā, vt dictum eſt Pſal. primo. Et ſic ergo C intelligentia ſiue intellectus ſacræ ſcripturæ eſt bonus, & vtilis, & meritorius non omnibus indifferenter, ſed ſolū oībus facientibus, & implentibus, & ſeruantibus eum. ſ. diuinū mandatum. Secundò eſt notandum, ꝙ differentia eſt inter ſapere, & ſcire, & inter ſcientiam, & ſapiētiam. Nam ſcire idem eſt, quod diſcernere inter rem, & rem. Sapere autem idem eſt, quod rem ſcitam guſtare per experientiam, & ſic omne ſapere eſt aliquo modo ſcire, ſed non econuerſo. Nam ille, qui habet tantum notitiam de ſacra ſcriptura, & ſcit diſtinguere inter diuina mandata, & ſcit dare rationem de diuinis mandatis, & non operatur ſecundum legem, & diuina mandata, ille talis habet tm̄ ſcientiam, ſed non ſapientiam, quia nō guſtat, nec ſapit per operationem ea, de quibus dat rōnem: ſed ſicut ſi quis hēt odorem de pomo, & non ſaporem: quia non guſtat. Ideo ſolus ille dr̄ habere ſapientiam, qui intelligit ſacram ſcripturam, & operatur ſecundū ipſam. Et ſic ille talis dr̄ habere bonum, & perfectum intellectū de diuina lege, quia ſcit diuinam legem cum ſapientia, & operatione, & ſapore. Et ſic patet, quòd non pōt haberi bonus intellectus de diuina lege ſine ſapientia. Sed quia vera ſapiētia non pōt haberi ſine timore filiali domini: iō dicit Propheta, ꝙ intellectus diuini mandati eſt bonus oībus facientibus eum, & operantibus ſecundum eum, quia talis intellectus dr̄ ſapientia, quia talis bonus intellectus fit cū timore filiali. Quia initium omnis ſapiētiæ eſt timor domini. Nam oīs bona operatio incipit a timore domini filiali, quia aliter talis operatio non eſt meritoria. Vult ergo innuere Propheta, ꝙ ſicut ad ſtudium ſacræ ſcripturę non eſt accedendū ſine timore domini, vt ait Aug. in principio primi de trinitate: Ita ad hoc ſacrm̄ non eſt accedendum niſi cum deuotione, & timore. Quia initium ſapientiæ eſt timor dñi. Item tertiò iſte vltimus verſiculus pōt habere alium intellectū. Nam in principio huius Pſalmi dicit Propheta, quòd intendebat canere hunc Pſalmum, & confiteri hoc ſacrm̄ Euchariſtię non in cōuenticulis hæreticorum, nec in cęca ſynagoga Iudæorum: ſed in cōcilio, & congregatione, & eccleſia iuſtorū, & fidelium chriſtianorum. Tunc poſſet quis arguere cōtra, & dicere, ꝙ iſte Pſal. nō cantatur in eccleſia chriſtianorum, ſed ēt in ſynagoga modernorum Iudæorū, qui in ſuis feſtiuitatibus cantant hūc Pſalmum. Ad hoc rñdet Propheta in hoc vltimo verſiculo huius Pſal. dicens, ꝙ licet Iudæi cantent hunc Pſal. in ſynagoga, tñ inutiliter cantant, quia non habent bonum intellectum, nec intelligentiam veram de hoc Pſ. cum ſint cæci, quia non percipiunt ſacrm̄ euchariſtię, de quo Dauid prophetice loquitur in hoc Pſal. & ideo non intelligunt, nec cantant ipſum cum vera intelligentia. Quia verus, & bonus intellectus huius Pſal. & huius ſacramenti non datur niſi facientibus, & colentibus eum. ſ. venerantibus hoc ſacrm̄ euchariſtiæ. Et ideo quomodocunque intelligatur iſte verſiculus ſemper ſequitur, ꝙ laudatio eius manet in ſæculum ſæculi. Nam laudatio, & præmium dignè ſumentibus

D (right margin, top) E (right margin) F (right margin)

A tis hoc ſacramentum manet, & perſeuerabit in ſeculum ſeculi, & laudatio intelligentis ſacram ſcripturam cum timore, & ſapiētia, & laudatio huius ſacramenti, ſiue laudatio intelligentis propheticè hoc ſacrm euchariſtiæ eſſe prophetatū in hoc Pſal. ſemper manebit in æternum, & in ſeculum ſeculi. Vnde eſt iterum aduertendū, quòd hęc eſt dria inter ſciam, & ſapientiā legis. Nā ſcientia legis dicit ſolam cognitionē, & intelligentiā. ſed ſapiētia dicit intellectum cū operatione. Et iō cognitio, & intellectus legis ſine operatione, nec prodeſt, nec eſt vtilis ſciētibus. Sed intellectus legis cū operatione eſt bonus, & vtilis faciētibus, & operātibus eū, i. operantibus ſm intellectum legis. Et iō concludit, quòd laudatio eius, i. habentis intellectū cū

B timore Dei, & operatione manet in ſeculū ſeculi, quia ſciētes legē, & facientes ſemper laudabūtur a Deo & hoībus. Per oppoſitū autē ſciētes, ſiue intelligētes legē, & nō faciētes nec operātes ſemper vituperabūtur, & patiētur, & accuſabūtur. Nā ſeruus ſciēs volūtatē dñi ſui, & nō faciēs plagis vapulabit multis. Luc. 12. Ex quo ſequitur, quòd talis cognitio, & intellectus ſine operatione potius erit ipſi nociuus q̃ vtilis. Ex toto iſto Pſal. poſſunt recolligi decē cōcluſiones. Prima cōcl. quòd Dauid in hoc Pſ. intēdit cātare opera magis mirabilia, & electa, & exquiſita, q̃ fecit Deus erga genus humanū. Secūda cōcl. quòd quatuor ſunt mirabilia myſteria, quæ Deus operatus eſt erga nos. ſ. opus creationis, & incarnationis, & redēptionis, & euchariſtiæ cōſecrationis. Tertia cōcl. q Chriſtus inſtituit ſacrm euchariſtiæ ad refectionē, &

C eſcā ſpūalem, & ſacrificium quotidianum in memoriam ſuorum operum mirabilium, ſ. in memoriam paſsionis, & noſtræ redemptionis, & ēt incarnationis: quia in hoc ſacro repræſentatur incarnatio, & paſsio Chriſti, & noſtra redemptio, & fit noſtra reconciliatio, & ſpiritualis refectio, Et implentur, & memorantur ſacrificia vet. teſta. & refectio mānæ. Quarta concluſ. quòd in hoc ſacro complentur oīa ſacrificia figuratiua, & oblationes vet. teſta. Quinta cōcluſio, quòd per hoc ſacramentum datur reconciliatio, & redemptio, & ſanitas ſpiritualis deuotè, & ritè ſumentibus, timentibus Deum. Sexta concluſio, quòd hoc ſacrificium, & ſacrm durabit in æternum per totam iſtam ætatem, quia nullū aliud ſacrificium ipſi ſuccedet accepta-

bile apud Deum. Septima cōclu. quòd ſicut D hoc ſacramentum eſt ſalutiferum ritè, & deuotè ſumentibus: ita eſt nociuum indignè ſumentibus. Ideo cum magno timore, & puritate eſt ad ipſum accedendum, eò quod in ipſo Deus realiter continetur. Nam nomen Dei: qui eſt ipſe Chriſtus eſt ſanctū iuſtis, & terribile peccatoribus, & indignis. ideo ſanctificat iuſtè ſumentes, & terrificat, & damnat iniuſtè ſumentes. Octaua concluſ. quòd ſicut intellectus ſacræ ſcripturæ eſt bonus, & vtilis, & ſalubris oībus operantibus, & facientibus ſecūdū pręcepta legis: ita per oppoſitum intellectus, & intelligentia legis eſt nociua, & inutilis præuaricatoribus legis. Ex quo patet, quòd initium omnis ſapientię eſt timor domini. Nam ſcire ſine operatione, & timore non eſt ſapere. Nam ille ſapit, qui operatur ſecundum ſciētiam, & notitiam. Ideo E omnis ſapientia incipit a timore domini. Nona concluſio, quòd ſcientia cum operatione dr̃ iuſtitia, & vera ſapientia, quia homo iuſtificatur, qñ operatur ſecundum legem cognitam. & ideo eius iuſtitia manet in ſeculum ſeculi, quò ad præmium: quia præmium talis iuſtitiæ eſt æternum, quod nemo tollet a iuſto. Decima cōcl. quòd hoc ſacrm multipliciter dr̃ mirabile inter oīa opera Dei. Primò quia in eo implentur oīa mirabilia opera, & ſacrificia, & oblationes vet. teſt. Secundò dr̃ mirabile rōne tranſlationis, quia mirabiliter panis tranſſubſtantiatur in verū corpus Chriſti. Tertiò rōne repræſentationis: quia in eo repræſentatur paſsio Chriſti, & noſtra redemptio, & incarnatio. Quartò rōne mirabilis continentiæ, & inexiſtentiæ, & coexiſtentiæ, & concomitantiæ. Nam in eo F realiter cōtinetur corpus Chriſti ex vi cōſecrationis, & ex conſequenti ineſt aīa per eſſentialem vnionem, & verbū per perſonalē vnionē ad humanitatem. & ex cōſequēti inexiſtit pater, & ſpiritus ſanctus per cōſubſtātialem vnitatem ad verbū. & ſic per talē cōcomitātiam inexiſtit tota trinitas huic ſacro. Et ſic in hoc ſacro adoratur Deus in trinitate perfecta, quia filius nullibi adoratur ſine patre, & ſpiritu ſancto, quia fides catholica hæc eſt, vt vnum Deus in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur. Quintò dicitur hoc ſacramentum mirabile ratione modi exiſtendi: quia eſt in pluribus locis totus Chriſtus ex vi conſecrationis ſub parua quantitate, & in eo accidentia exiſtunt

A fine ſubiecto. Sextò dicitur mirabile ratione mirabiliū effectuum, quos efficit iſ ſis deuotè & dignè ſumentibus alibi latius explicatur. Sed ad pleniorem ſufficientiā, & clariorē intelligentiā eorum, quæ dicta ſunt, quinq; ſunt vidēda. Primò eſt videndū de poſſibilitate cōuerſionis huius ſacramenti. Scdō de eius exiſtētię veritate. Tertiò de eius officio, & vtilitate, Quartò de eius formę viſibilis congruitate. Quintò de recipientium munditia, & puritate. Quantū aūt ad primum eſt ſciendum, ꝙ tota poſſibilitas huius ſacramenti cōſiſtit in præſuponendo, ꝙ Criſtus inſtitutor huius ſacramēti ſit verus Deus: quia vt ſic clarum eſt, ꝙ ſicut à principio temporis ſolo verbo potuit ex nihilo cuncta creare: ita potuit in die cœnæ ſubſtantiam panis conuertere in corpus, quod ex Maria virgine perſonaliter ſibi vniuit. & ratio huius eſt: nā quia om-
B nis creatura dependet de ſolo verbo diuino quò ad totum ſuum eſſe in genere cauſæ efficiētis, & formalis, & finalis: ideo Chriſtus ſolo verbo abſq; motu, & tēpore, & labore poteſt res producere, quò ad totum ſuum eſſe. vnde cauſa quare domificator ſolo verbo, & præcepto abſq; labore, & tempore non facit domum accidit, quia licèt domus dependeat ab arte domificatoris quò ad ſolam formā artificialem: tamen non quò ad materiam, ſcilicet quò ad lapides, & ligna &c. Et ideo oportet, quòd prius incidat lapides de monte, & ligna de ſylua, & ducat ad locum, & præparet, & compaginet ſecundum ordinem artis: quæ omnia facere non poteſt ſine motu, & tēpore, & labore. Et ideo licèt domificator millies dicat fiat domus: nunquam fiet niſi apponat laborem, & conatum, & tempus. Sed quiá
C totum cœlum, & natura dependet à Deo: vt patet. 12. Metaphiſicæ, hinc ē, quòd De⁹ ſolo verbo potuit ex nihilo condere vniuerſum: quia dicendo fiat lux, facta eſt lux &c. vt patet Geniſis primo. A fortiori ergo idem Deus incarnatus dicendo: Hoc eſt corpus meum, potuit conducere ſubſtantiam panis in corpus ſuū. Et hoc nullus verus metaphſicus, & philoſoph⁹ bene diſpoſit⁹ poterit negare: prout latius patebit pſalmo. 148. & in tractatu finali. Et ſic patet poſſibilitas conuerſionis huius ſacramenti. Sed quia Iudæi, & ſarraceni negant Chriſtum eſſe Deum propter cœcitatem, & contrariam indiſpoſitionem: ideò non eſt cum eis diſputandum de hoc ſacramēto: niſi cum autoritatibus veteris teſtamen-

ti, vt patebit in tractatu finali. Sed dicet aliquis, quòd licet Chriſtus tanquam Deus po- D
tuerit tunc conuertere ſubſtantiam panis in corpus ſibi aſſumptum: tamen hoc non poterit facere ſacerdos cū ſit creatura. Ad hoc rēſpondetur, ꝙ ſacerdos non facit in proprio verbo, tanquàm actor principalis: ſed tanquā miniſter in verbo Chriſti, qui operatur in hoc ſacramēto ad prolationem verborum factam per ſacerdotem: ſicut Moyſes non faciebat miracula per illā virgā tanquam autor: ſed tanquam miniſter. nam dum Moyſes mouebat, & eleuabat virgam ex præcepto Dei: Deus tanquàm actor principalis operabatur miracula in Aegypto, & in toto deſerto. Ita pariter quando ſacerdos profert verba conſecrationis ex diuina inſtitutione, Chriſtus operatur in ſacramento conuertendo ſubſtantiam panis in corpus ſuum. Et hoc de primo.
Quantum autem ad ſecundum eſt dicendū. E
ꝙ tota veritas eſſentiæ huius ſacramenti conſiſtit in his. nam primò per ſola verba conſecrationis ſola ſubſtantia panis conuertitur in ſolum illud corpus Chriſti, quod ſpiritus ſanctus formauit ex puris ſanguinibus virginis: prout tale corpus habet eſſe ſubſtantiale ab anima. Et ideo iſta conuerſio propriè dicit tranſſubſtantiatio. Sed quia tale corpus Chriſti, in quod conuertitur ſubſtantia panis actuatur, & informatur ab anima Chriſti, ideo neceſſario eſt ibi anima Chriſti per quādam concomitātiam. ſecus autem fuiſſet, ſi aliquis apoſtolus conſecraſſet in triduo. de quo alibi diſputatur. Item illud corpus Chriſti in ſacramento nō eſt ſine ſangnine. Ideo eſt ibi ſanguis per quandam concomitantiam. Itē quia tota humanitas Chriſti perſonatur, &
ſuppoſitatur per verbum: ideo eſt ibi verbū F
per vnionem perſonalem. Item quia verbum eſt patri, & ſpiritui ſancto conſubſtantiale: ideo per vnitatem eſſentialem, & conſubſtantialem eſt ibi pater, & ſpūs ſanctus eo ꝙ filius procedit inſeparabiliter, & naturaliter à patre: & ſpiritus ſanctus per modū voluntatis, & libertatis ab vtroq;. Et ſic patet qualiter ſolū corpus Chriſti eſt in hoc ſacramento ex vi conſecrationis: ſed anima Chriſti, & tota trinitas eſt ibi per quandam concomitantiā ſecundum ordinem prædictum. Et ſic etiā ſanguis eſt per concomitantiam in corpore cōſecrato: & econuerſo. Ex quibus omnibus ſequitur, ꝙ oīa accidentia panis præteriti manent ſine ſubiecto in hoc ſacramento ſupra naturam.

A naturã. Itẽ ſequitur, quòd corpus, & ſanguis Chriſti non ſunt in hoc ſacro localiter, ſed realiter, & ſacrãliter, & per modũ ſubſtãtiæ. Item ſequitur, ꝙ poſtquam in hoc ſacro eſt verus Deus incarnatus, & per conſequens coexiſtit tota trinitas, ſequitur ꝙ verus Deus trinus, & vnus adoratur in hoc ſacro adoratione latria. Et ſic patet veritas eſſentiæ huius ſacri. Quãtum ad tertium eſt notandum, quòd triplex officium exercetur in hoc ſacro. Nam primò offertur in altari. ſecundò ſumitur, & recipitur a ſacerdote & fidelibus. tertiò reſeruatur in ſacrario. Primò aũt modo offertur in oblationem, & ſacrificium pro delictis, & peccatis populi. Secundò recipitur in ſacrm, inquantum ſignificat manducationem, & refectionem ſpiritualẽ animæ. Tertiò reſeruatur in monumentum, & memoriam ipſius Chriſti. Quò autem ad primũ

B fuit hoc ſacrm figuratum per panem, & vinum, ſiue per oblationem panis, & vini, quã obtulit Melchiſedech pro Abraam. Geneſ. 14. Item fuit figuratum per cruſtulam panis, quam Deus præcepit eleuari coram domino in tabernaculo. Exo. 29. Item per ſacrificium agni matutini, & veſpertini. ibidem. Item per ſacrificia oĩum aĩalium mundorũ, vt patet per totum Leuiticum. Quò ad ſecũdum fuit figuratum per manna: quod dñs Deus pluit de cœlo, quo ille populus fuit refectus in tota peregrinatione vſq; ad terram promiſſionis. Exo. 16. Et per panẽ ſubcinericium Heliæ, in cuius fortitudine ambulauit quadraginta diebus, & quadraginta noctib. vſq; ad montem Dei Oreb. 3. Reg. 19. Quò ad tertium fuit figuratũ per vrnã manna: q̃ Deus præcepit reſeruari in arca dñi: &

C per panes propoſitionis, qui reſeruabantur ante altare. Exo. 25. Iterum autem eſt aduertendum, ꝙ Chriſtus inſtituit hoc ſacrm ad ſupradicta officia propter multas vtilitates, quæ conſequuntur ex tribus officijs huius ſacramenti. Nam primò inquantum offertur in altari pro delictis populi cõſequimur remiſſionem peccatorum, & pœnarum eorum. Sed inquantum recipimus euchariſtiã ad ſacrm efficit in nobis inuiſibilem gratiam, quam ſignificat ſub illa viſibili manducatione. nam viuificat aiam noſtram præbẽdo ipſi vitam ſpiritualem, & reſtaurat bona deperdita, & transformat nos in Chriſtum, quem ſacramẽtaliter manducamus, & recõciliat nos Deo patri. Inquantum aũt reſeruatur in ſacrario, cõfert nobis duplicẽ vtilitatem. nam

D primò nos ibi adoramus Deũ, & dñm nrm, inquantũ ibi reſidet Chriſtus tanquã Deus, & dñs: & per cõſequens adoramus ipsũ verbum cũ patre & ſpũ ſancto, quibus eſt cõſubſtantialis filius: & ſic adoratur Deus, & hõ, adoratione latria. per quẽ cultũ cõtinuẽ merentur fideles adorãtes, & orãtes in eccleſia. Secũdò, quia ibi in ſacrario reſidet Xp̃s tanq̃ caput, & ſummus põtifex nr. iõ ſimul cũ nobiſcũ orat pro nobis, & interpellat apud patrem in toto officio canonico, & in oibus orationibus priuatis fideliũ. Et ſic quod noſtris meritis obtinere non poſſumus, adipiſcimur meritis, & interceſſione Chriſti capitis nri. Et hęc eſt cauſa quare reſeruamus Chrm in ſacrario eccleſiæ ſub forma huius ſacri. & patet quare Chriſtus reliquit nobis ſeipsũ ad ſupradictum triplex officium in hoc ſacro. Quantum ad quartum eſt aduertendũ ſicut

E ſæpius dictũ eſt, ꝙ cibus prohibitus, quẽ comedit Adã, multa damna attulit generi humano. nã primò propter ipſum perdidimus lignum vitæ paradiſi: per cuius eſum poteramus non mori: ſed poſt longam vitam fuiſſemus tranſlati in vitam meliorem cœleſtẽ: & ex cõſequenti incidimus in mortẽ corporis, & aiæ, & fuimus ſubiecti innumeris infirmitatibus, & miſerijs, & fuimus ſauciati morbo concupiſcentiæ: vnde proueniunt nobis oia mala, & ſumus proni ad oẽ nefas. Et iõ Xp̃s tanquam verus redemptor, & reſtaurator reliquit nobis ſeipſum in cibum in hoc ſacro. primò in ſupplementum ligni vitę perditi, vt per eſum huius ſacri viuamus ſpiritualiter. ſecundò in medelam, & antidotum contra venenum cibi prohibiti, & ad ſanandas noſtras infirmitates. Vnde ille cibus prohibitus

F nos mortificauit, ſed iſte nos viuificauit. Itẽ ille nos ſauciauit, & vulnerauit: ſed iſte nos ſanauit: item ille nos debilitauit, & interfecit: ſed iſte nos roborauit & refecit, item ille nos a Deo ſeparauit, ſed iſte reconciliauit. Et vt per eſum huius cibi recuperemus vitã, & bona quæ ibi perdidimus. Ideo non ſolum ſub forma cuiuslibet cibi: ſed ſpiritualiter ſub forma panis, & vini, ſeipſum ſumendũ nobis reliquit. Et iõ dixit Ieſus Phariſæis. Io. 6. Ego ſum panis viuus, qui de cęlo deſcẽdi, ſi quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. Vnde Deus tunc dixit primis parẽtibus de illo cibo vetito: Qua hora comederitis morte moriemini. Sed per oppoſitũ de

iſto

A illo ſacro pane dicit. Hic eſt panis de cœlo deſcendens: vt ſi quis ex ipſo manducauerit nō moriatur: ſed viuat in ęternū &c. Congruenter ergo Chriſtus reliquit nobis corpus ſuum ſumendum ſub forma panis: & ſanguinē ſuū bibendum ſub forma vini: vt ſicut per eſum & potum panis, & vini materialis continuamus vitam temporalem, & nutrimur corporaliter. ita ſub forma eiuſdem panis, & vini ſacramētaliter abſq; errore mãducemus corpus Chriſti, & bibamus eius ſanguinē ad refectionem ſpiritualem. Aug. autem ſuper Ioānem addit, ꝙ totum hoc factum eſt ad ſignificandam gratiam, & vnitatem corporis myſtici: quam conſequimur ex eſu huius ſacramēti: nam ſicut ex multis granis frumenti bene purgatis à paleis in area, & trituratis in mola, & mixtis cum aqua, & coactis in furno, vnus panis conficitur: qui manducatus in noB ſtram carnem conuertitur: & ſicut ex multis racemis, & granis vnum vinū conflatum pariter per eſum huius ſacramēti ex multis fidelibus vnum corpus myſticum cōficitur in eccleſia, & ſuo capiti Chriſto vnitur: & patri reconciliatur, & iungitur. Et ideo iſta manducatio facit effectum cōtrariū reſpectu corporalis comeſtionis, nam manducādo cibum materialem conuertimus ipſum in noſtram ſubſtantiam: ſed manducando hunc ſacrū cibum, & bibendo hunc ſacrum potū, nos trāſformamur, & mutuamur in ipſū. Et ſic patet congruentia formæ huius ſacramenti. Quantùm ad quintū aūt eſt dicendum, ꝙ ſi per receptionē, & eſum huius ſacramēti debemus in Chriſtum transformari & patri reconciliari: & viuere per gratiā, & ab omni morbo ſpiC rituali ſanari. oportet de neceſſitate vt mundi ad ipſum accedamus: vt hoc ſacramentū efficiat quod ſignificat: ꝙ aliter nullus bonus intentus ſequeretur effectus: eò ꝙ actus actiuorum ſunt in patiente diſpoſito. nam ſi per peccatum à Deo ſeparamur, ergo nullo mō cū peccato poſſumus Deo per gratia coniungi, niſi prius purgemur à peccato. Et ideo ſicut dignè accedens ad hoc ſacramentū conſequitur vitā ſpūalem, & æternam, & oēs ſupra dictos effectus: ita immundus, & indignus accedens, iudicium ſibi manducat & bibit. Et ideo Dauid vt oſtendat qūo cū timore eſt accedendum ad hoc ſacramentū, concludit in hoc pſal. dicens. Sanctum, & terribile eſt nomen eius: initium ſapiētiæ timor domini &c. Eſt aūt aduertendū, ꝙ omnia iſta ſupradicta ſubtilius & latius diſputantur per doctores D in 4. ſententia. Sed ſola iſta dicta ſufficiant ad inſtructionem, & conſolationem ſimpliciorum ſacerdotum, & chriſtianorum: quia iſta gloſa non patitur longam aut ſubtilem diſputationem: ſed ſolam ſanam pſalmorum literalem & propheticam declarationem.

PSALMVS. CXI.

B*Eatus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis.*

Titulus Alleluia. Ex titulo apparet, ꝙ Dauid fecit iſtum pſal. ad laudandum Deū, maximè in feſtiuitate Paſchæ. Nā ſicut fecit pſ. precedentem in quo commēdat ſummā Dei miſericordiam quam oſtendit in teſtamento vet. figuraliter liberando ſilios Iſrael de Aegypto, & realiter liberando genus humanum in teſtamento nouo de captiuitate, & morte æterna per ſuā mortē, & paſſionē, & eucariſtię inſtitutionē, & voluit, ꝙ ille pſal. cātaretur in die B paſchæ: Ita pariter fecit iſtum pſal. in quo cōmendat miam hominis erga proximū ſuum. Nam ſicut miſeratio Dei eſt maximum opus inter oīa opera Dei: ita opera miæ ſunt maiora inter omnia opera hominis, & maioris meriti: excepta latria, quæ debetur Deo. Et ideò voluit ꝙ iſte pſal. cantaretur in feſtiuitatibus paſchæ: vt moneret populū ad eleemoſynas faciendas. Et cātabatur cū alleluia: Ad denotandū, ꝙ maximè laudatur Deus in operibus miſericordiæ exercēdis: quia Deus magis laudatur opere quā ore. Et ideo duo facit in hoc pſal. Nam primò promittit præmium temporale facientibus miſericordiam & eleemoſynā ſecundò promittit præmiū eternum. ibi. Iocūdus homo Quantū ad primū eſt aduertendū, ꝙ timor domini filialis eſt principiū omniū F bonorū: ſicut dictum eſt pſ. 18. Nam ille qui timet Deū amore filiali cauet oē malum, & cauet tranſgredi præcepta, & timet offendere Deum ne diſpliceat ipſi: & ne perdat eum, & ſic conat ad poſſe adimplere mādata Dei: vt cōplaceat ipſi: & ſtudet inhęrere amori Dei propter ſe: vt poſſideat eum, & ſic toto conatu fertur in Deū. Et ideo timor filialis nihil aliud eſt quàm ſumma caritas. Et quia amās ſemper laborat, & conatur transformari in amatum: ideo omnis ille qui timet, & verè amat Deū, & Chriſtum filium eius, ſemper laborat toto conatu, & ſtudet imitari Chriſtū. Sed quia Deus in toto teſta. veteri: & in nouo ſemper operatus eſt miſericordiam nobiſcū: vt patuit in pſal. pręcedenti & ſemper præce-

A pit in vtroq; teſtaméto miſericordiam fieri: Ideo ille: qui verè timet dominum volēs imitari Chriſtum, & adimplere eius voluntatē, & mandata, ſemper erit miſericors proximo ſuo. Ex quo patet, ꝙ principium, & cauſa miſericordiæ in omnibus eſt timor domini. Et iō ꝓpheta Dauit volēs cōmendare m̄iam in hominibus: incipit à timore domini. vnde dicit, Beatus vir qui timet dn̄m timore filiali: quia talis de neceſſitate diligit dominum, & ſic timet, & diligit dominum. Tunc in mandatis eius cupit, & volet nimis ambulare. i. toto conatu, & ſtudio laborat adimplere mandata Dei. Vnde ly nimis non dicit exceſſum vituperabilē: ſed dicit totū conatū. q. d. ꝙ qui timet Deum timore filiali, ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus ſuis, ſtudet, & laborat, & conatur, & deſiderat adim-
B plere eius mādata. Sed quia inter omnia mādata Dei de caritate eius eſt maius mandatū vt patet Matthæi. 22. & per totum diſcurſum euangelicum, & quia maximè Chriſtus in iudicio exiget à nobis opera caritatis, & miſericordiæ: vt patet Matth. 25. Ideo omnis vir qui timet dn̄m maximè cupit adimplere opera, & mandata caritatis, & m̄iæ. Vnde licèt in hoc verſiculo nō explicetur miſericordia: ſed timor Dei, & obſeruantia mandatorū eius: tamen per ea quæ ſequuntur videtur manifeſte ꝙ propheta miſericordiam hominis intendit cōmendare, & miſericordes beatificare.

Potens in terra erit ſemen eius: generatio rectorum benedicetur.

Gloria & diuitiæ in domo eius: & iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis: miſe-
C *ricors & miſerator & iuſtus.*

Quia ſuperius dicit: ꝙ beatus eſt vir qui timet dn̄m, & facit miſericordiam cum proximo ſuo: hic explicat eius beatitudinem. Vnde eſt aduertēdum, ꝙ homines miſericordes, & eleemoſynarij non ſolum habent beatitudinem, & præmium æternū in cœlo: ſed etiā habent præmiū tēporale in hac vita pro maiori parte. Et ſic beatitudo hominis miſericordis nō ſolū eſt ęterna, ſed temporalis. Et etiā m̄ia non ſolummodo beatificat hominem ęternaliter in cœlo: ſed etiam temporaliter in hac vita. Tria ergo facit: nam primò explicat præmia temporalia quæ conſequuntur miſericordes in hac vita: ſecūdò explicat præmia ęterna, quę conſequuntur poſt hanc vitā: tertiò explicat damnationem ęternam quā patientur impij, & crudeles poſt hanc vitam. Se- D cundum ibi. Iucundus homo. Tertiū ibi. Peccator videbit. Quantùm ergo ad primum dicit ꝓpheta, ꝙ tria bona cōſequitur homo miſericors in hac vita. Primò pręmiatur in filiis: quia ſemen eius eſt potens, & abūdans, & copioſum. Quaſi dicat: ꝙ præmiatur in copia filiorū, & tales filij ſunt boni, & virtuoſi & pacifici: quia generatio rectorum benedicetur. i. filij hominum iuſtorū, & miſericordiū erūt boni, & virtuoſi, & ſic à Deo, & hominibus benedicentur. Nam ſicut iuſti abundant in benedictione filiorum: ita in benedictione virtutum. Vnde nota, ꝙ benedictio in ſcriptura frequenter ſumitur pro abundātia, & multiplicatione. Ideo cū dicitur hic: Generatio rectorum benedicetur: idem eſt dicere, quod generatio iuſtorum abundabit, & multiplicabitur. Secundò ſicut vir miſericors eſt largus E ad porrigendum, & erogādum eleemoſynas pauperibus; ita Deus augmentat bona eius temporalia, & honores: ideo ſubdit ꝓpheta: quòd gloria. i. honor, & diuitiæ temporales erunt ſemper in domo eius. Tertium præmium erit abſolutio à peccatis. Nam eleemoſyna extinguit peccatum, & iuſtificat hominem, & præſeruat ipſum à peccato. Et ſi eſt in peccato illuſtrat ipſum, & mouet ipſum ad pœnitentiam agendam. Et ideo ſubdit, ꝙ iuſtitia, & meritū hominis miſericordis, & eleemoſynarij manet in ſęculum ſęculi: inquantùm iuſtificat ipſum, & illuſtrat ipſum ne cadat in peccatū, & vt egrediatur etiam à peccato. Et ideo ſubdit, ꝙ lumen gratiæ exortū eſt in tenebris peccatorū ipſis rectis, & miſericordibus. Quod quidē lumen eſt ipſe Deus F miſericors, & miſerator, & iuſtus. q. d. ꝙ Chriſtus Deus, qui eſt miſericors, & miſerator, & iuſtus illuſtrat, & iuſtificat homines eleemoſynarios propter m̄iam, & caritatem. Sed eſt notādum, ꝙ totum hoc quod dictū eſt de pręmio tēporali pōt ēt intelligi de ſpūali, & ſic ſupradicta præmia poſſunt ſpūaliter intelligi. Nam multi ſunt, & fuerunt miſericordes, & eleemoſynarij in hac vita, qui non habuerunt ſupradicta bona temporalia quia nō habuerunt filios, nec diuitias, nec honores: imo poſtquā erogauerunt omnia bona ſua pauperibus, cōpulſi ſunt mendicare. Sed tales non caruerunt bonis ſpūalibus: nec ſunt alieni à ſupradictis benedictionibus intelligendo eas ſpiritualiter. Nam ſemina hominis eleemoſynarij ſunt eleemoſynæ, & opera m̄ię: q̄ dicuntur

A cantur ſemina in ſacra ſcrip. vt ait Apo. 2. ad Corin. 9. Qui parce ſeminat, parce & metet &c. De hoc ſemine eleemoſynarū dicit hic ꝓpheta, ꝙ ſemen viri eleemoſynarij potens in terra, quo ad potentiam meritorum, ꝙ generatio rectorum. i. bona opera benedicentur: & ꝙ gloria, & diuitiæ ſpirituales quę germinantur ex eleemoſynis, ſemper erūt in domo eius, & ideo iuſtitia eius. ſ. premiū, & fructus illorum operum manebit in ſęculum ſęculi. Et dominus Ieſus Chriſtus qui eſt miſericors, & miſerator, & iuſtus: eſt exortus; ſ. orietur in tenebris peccatorum ipſis rectis illuſtrando eos, & fugando tenebras eorum. Nam hoc eſt præmiū eorum qui faciunt eleemoſynam: quia illuſtrantur ne cadant in peccatum, & vt egrediantur à tenebris peccatorum. Vnde viro miſericordi, & eleemoſynario

B dicit Deus per Eſa. 58. c. Frange eſurienti panem tuū &c. & orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ſicut meridies. Ex quo patet, quòd eleemoſynæ maxime fugant tenebras peccatorū, & preſeruant hoīem à peccato. Et nota, ꝙ ly Exortum eſt in tenebris lumen rectis pōt intelligi & de aduentu Chriſti. Nam Chriſtus exortus eſt velut lumē omnibus rectis corde, & miſericordibus. Nam eius aduentus, & redemptio ſolis rectis, & miſericordibus eſt vtilis. Nam impij, & crudeles repellentur à facie Chriſti in ignem æternū in die iudicij. Et nota, quòd bene merito exortum eſt lumen gratiæ facientibus miſericordiam. Nam congruum eſt, vt qui agit miſericordiam: miſericordiam conſequatur, ſicut eſt congruum vt iudicium ſine miſe-

C ricordia fiat illi qui non facit miſericordiā. Iac. 2. Ex quo patet, quòd hoc præmium eſt computandum inter bona ſpiritualia.

Iucundus homo qui miſeretur et commodat diſponet ſermones ſuos in iudicio: quia in æternum non commouebitur.

Hæc eſt ſecūda pars: in qua narrat, & explicat præmia ſpiritualia, quæ cōſequentur viri miſericordes ex eleemoſynis elargitis, & operibus miſ. Quorū primū eſt iucunditas, & ſecuritas comparēdi ante Chriſtū in die iudicij; Nā viri miſericordes cū confidentia, & ſecuritate apparebunt corā Chriſto iudice in nouiſſimo die: quia cum ſecuritate poterūt reddere rōnem de talētis ſibi cōmiſſis: quia apparebunt ante iudicē afferentes oleū miſ. in lāpadibus ſuis: ideo non timebunt, ꝙ ſponſus dicat eis clauſis ianuis: Neſcio vos: imo recipiet eos, & intrabunt cum eo ad nuptias. D

Et ſimiliter ſecurè, & cum iucunditate accedent cū talētis duplicatis, & ideo dicet eis dominus. Euge ſerue bone, & fidelis: quia in pauca fuiſti fidelis &c. Per oppoſitū auari: & crudeles trepidabunt ire ante faciē iudicis: eò ꝙ non afferent oleū miſ, & eleemoſynæ in lāpadibus: ideo claudetur eis ianua regni cęlorum: & dicetur eis, Neſcio vos. Itē quia talis auarus, & crudelis abſcondit talentum in terra: ideo eiicietur in tenebras exteriores: vt patet Matt. 25. Et hoc eſt quod dicit hic Dauid, quòd homo miſericors, qui miſeretur proximo ſuo, & cōmodat dādo eleemoſynā, ille talis erit iucundus, & ſecurus: quia cum fiducia diſponet ſermones ſuos in iudicio: ideo reſpōdebit Chriſto interroganti de talentis commiſſis: quia poterit dicere. Domine quinq; talenta tradidiſti mihi: ecce alia quinq; ſuper-

E lucratus ſum. & dicet etiā Dñe vnū talentum bonorū tēporaliū tradidiſti mihi: ecce aliud ſuperlucratus ſum, quia illud diſtribui pauperibus. Et ideo ſubdit ꝓpheta: quòd iſte talis vir eleemoſynaris non cōmmouebitur in æternū: nec ſeparabitur à præmio æterno, & gloria cęleſti: quia gaudiū ſuum nemo tollet ab eo: & ideo memoria huius iuſti erit æterna: quia eleemoſynæ eius viuent in præmiū æternū: & eleemoſynas illius enarrabit omnis eccleſia ſanctorum. Ideo ſubdit.

In memoria æterna erit iuſtus: ab auditione mala non timebit.

Paratum cor eius ſperare in domino: confirmatum eſt cor eius: non commouebitur donec deſpiciat inimicos ſuos.

Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet ī ſæculū ſæculi: cornu eius exaltabitur ī gloria. F

Triplex ergo præmiū ſpūale narrat in his duobus verſib. Primū quia vir qui miſeretur & cōmodat iucundus, & ſecurus reddet rationē in nouiſſimo die de bonis tēporalibus ſibi traditis. Secundū, quòd premiū eius in æternum non tolletur ab eo. Tertium erit quòd iuſtus, & miſericors memorabitur, & viuet in æternum in hac eccleſia per gratiā & in ſuperna per gloriam. Quartū præmium ſubdit ꝓpheta, cum dicit. Ab auditione mala non timebit. Nam quando Chriſtus dicet virginibus fatuis. Neſcio vos: & quando dicet abſcondenti talentum in terra: ſerue male, & piger &c. & quando dicet omnibus crudelib. & auaris: Ite maledicti in ignē æternū. Tunc iſte vir miſericors non timebit

A à mali ſententia, & mala auditione: imo erit ſecurus de ſuo præmio. Ideo talis auditio la tæ ſententiæ erit mala ipſis auaris, & impijs, & crudelibus: quã ſententiam auditam nõ ti mebunt miſericordes. Et ideo ſequitur, ꝙ cor talis viri miſericordis erit paratum, & firmũ ſperare in domino, & confirmatum in bono, & non cõmouebitur à firmo propoſito, neq; à præmio ſibi promiſſo, & dato: & in hoc de ſpiciet inimicos ſuos. q.d. ꝙ intantùm erit fir mus in iudicio: ꝙ deſpiciet inimicos ſuos ac cuſando eos, & inſtando cõtra eos: ſicut legi tur Sapientiæ. 5. ꝙ tunc ſtabunt iuſti in ma gna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtia uerunt. Et etiam deſpiciet inimicos dæmones accuſatores ſuos. Et ſubdit vltima præmiũ, & ſummum, & optimum ipſius viri miſericor dis quod erit habere regnum, & ſummam fe

B licitatem, & gloriam in patria cœleſti. Vnde dicit, ꝙ ille miſericors: quia commodauit, & diſperſit bona ſua pauperibus: ideo iuſtitia, & præmium eius manebit in ſeculũ ſeculi: quia erit æternum: & cornu .i. honor eius, & felicitas exaltabitur in gloria cœleſti. Vndè notanter dictum eſt ſupra. Iucundus hõ qui miſeretur, & commodat. Nã dare eleemoſy nam nihil aliud eſt quã commodare, & mu tuo tradere, ſiue ſeminare. Nam cõmodat tẽ poralia, & recipit æterna, & ſeminat tẽpora lia, & colligit ſpũalia, & æterna. Vnde cõmo dare nil aliud eſt, niſi mutuo aliquid tradere. i. ſub ſpe recuperãdi, & retribuẽdi aliqd mu tuare. Et iõ largiẽs eleemoſynã dicitur cõmo dare, aut mutuare, dupliciter. Primò: quia à Deo præmium promiſſum miſericordibus ex pectat. Secundò, quia pauperẽ recipientẽ ad

C rogandũ pro eo obligat. Sed eſt aduertendũ, ꝙ ly Exortũ eſt in tenebris lumen rectis: põt referri ad bona ſpiritualia. Nam gratia quæ declinat hominem à malo, & facit bonũ, po teſt computari inter bona ſpiritualia, & ſic erit primus fructus ſpiritualis.

Peccator videbit, et iraſcetur: dentibus ſuis fremet, & tabeſcet: deſideriũ peccatorũ peribit.

In hac tertia parte memorat, & annũciat, & comminatur pœnam, & præmium ipſorũ virorum crudelium, & malorum. Quæ quidẽ pœna erit quadruplex. Primò quia cum pec cator ſuperbus, videbit ibi in iudicio miſeri cordes, & pauperes ad gloriã deſtinari: quos ipſe perſecutus eſt in hac vita, & cõtẽpſit: tũc iraſcetur præ inuidia, & oretur in corde. Secũ dò quia fremet ex pœnã ſenſus, ad quam de ſtinabuntur ex ſententia Chriſti. Tertiò tabe D ſcet, & putreſiet in anima ex pœna vermis cũ cognoſcet ſe talẽ felicitatẽ perdidiſſe ex ſua culpa. Quartò quia votũ, & deſiderium ſuũ erit fruſtratum, quia tunc perdet gloriã mũ di, in qua confidebat, & illecebras, & delecta tiones illius: & ſic torquebitur in animo. Patietur ergo pœnam inuidiæ, & fremitũ do loris ſenſus, & tabẽ vermis propter culpã, & amaritudinẽ, cum bonis mũdanis, & delecta tionibus priuatum ſe viderit. Quas pœnas de ſcribit ſapiens Sapientiæ. 5. dicens. Et qui ab ſtulerunt labores illorum, turbabuntur timo re horribili &c. per totum capitulum. Nota; ꝙ diuerſum eſt deſideriũ, & ſpes peccatorũ à deſiderio, & ſpe iuſtorũ. Nã pctõres ponũt ſpẽ & deſideriũ in delitijs, & diuitijs, & dño tẽporali huius mundi. Iuſti aũt oĩa iſta con temnũt, ponentes ſpẽ in vita futura æterna, & propter illã diſtribuũt diuitias in eleemo- E ſynas pauperibus. Et iõ deſideriũ, & ſpes iſto rũ nõ cõmouebit ab eis imo iuſtitia, & præ miũ eorũ manet in ſeculũ ſeculi, ſed deſide rium, & ſpes peccatorũ peribit ſimul cũ eis, quia nihil inuenient diuitiarũ ſuarum: quod maxime apparebit, & cognoſcet, in iudicio: & hoc cõcludit Dauid in hoc pſ. in quo enu merat fructus, & præmia iuſtorum, & miſeri cordiũ, & dãna, & pœnas peccatorũ, & crude liũ impiorum. Ex toto ergo iſto pſ. inferuntur tres concluſiones. Quarum prima eſt, ꝙ om nis timens Deum eſt miſericors. Quod proba tur quia omnis timens Deum toto conatu, & cupit, & laborat adimplere diuina mãda ta: ſed oẽ mandatũ eſt de caritate Dei, & pro ximi, & per cõſequens de mĩa erga proximũ, ergo omnis timens Deum eſt miſericors. Se cunda conclu. ꝙ omnis miſericors eſt beatus F tàm beatitudine tpali, quã æterna probatur. Nã ex miſericordia, & eius operib' colligit, & recipit. 10. præmia ſiue fructus, tres tẽpo rales, & ſeptem ſpirituales, qui quidem de cem fructus reddũt hominẽ beatũ in hac vi ta in ſpe, & in alia in re, igitur &c. Primus fru ctus temporalis eſt copia, & benedictio filio rum bonorum, per hoc, ꝙ ait. Potens in ter ra erit ſemen &c. Secundus fructus eſt copia bonorum temporaliũ, & honor in hac vita, per hoc, ꝙ ſubdit. Gloria, & diuitiæ in domo eius &c. Tertius eſt bona fama in hac vita, per hoc, ꝙ ſubdit. Et iuſtitia eius manet in ſe culum ſeculi. Primus fructus ſpiritualis eſt il luſtratio animæ, ut declinet à malo, & faciat bonum

A bonū: per hoc quòd ait. Exortum eſt &c. Se-
cundus fructus eſt iucunditas, & ſecuritas ad
reſpondendum in iudicio: per hoc, quòd ait.
Iucundus homo qui miſeretur. Tertius erit
memoria æterna, & præmium immobile: per
hoc, quòd ait. Quia in æternum non com-
mouebitur, & in memoria &c. Quartus erit:
quia nõ timebit ſententiã datã contra malos
in iudicio, per hoc, qđ ait. Ab auditione &c.
Quintus erit, qa gaudebit cum audiet Chri-
ſtum dicentem. Venite benedicti patris mei:
per hoc, ꝙ ait. Paratũ eſt cor eius &c. Sextus
erit: quia videbit vindictam de inimicis ſuis:
per hoc, ꝙ ait. Donec deſpiciat inimicos ſuos.
Septimus fructus erit: honor, & beatitudo
æterna, per hoc, ꝙ ait. Cornu eius exaltabitũ
in gloria. Tertia concluſio, ꝙ præmiũ auaro-
rum, & crudeliũ erit quadruplex pœna. Pri-
B mò ineffabilis inuidia ex proſperitate iuſto-
rum: ſecundò quia fremens pœna ſenſus: ter-
tiò quia tabeſcent pœna vermis: quartò quia
fruſtrabuntur in deſiderio ſuo huius mundi.
Sed contra prædicta arguunt auari dicentes,
ꝙ Christus iniuſtè condemnabit in iudicio
eos, qui non egerunt eleemoſynas: nã ſi quis
cuſtodiens bona ſua quæ iuſtè acquiſiuit ne-
gat eleemoſynã pauperi: nulli facit iniuriã;
nec furatur aliquid, nec agit contra aliquod
decem præceptorum: ergo non debet puniri.
In oppoſitũ eſt David in hoc pſ. & ſaluator
Matt. 25. qui dicet eis. Ite maledicti in ignẽ
æternũ &c. Reſpondetur, qđ ſubuenire mi-
ſeris, & pauperibus, & indigentibus in neceſ-
ſitate, non ſolum eſt de lege euangelica, ſed
de iure, & lege naturæ, & de lege Moyſi, &
doctrina ꝓphetica. Sed vltra hoc ponitur ꝓ
cõcluſione, ꝙ Chriſtianus negans eleemoſy-
C nã, & auxiliũ Chriſtiano indigenti cõmittit
furtum, & agit contra illud præceptum: non
furtum facies: Pro cuius probatione præſup-
ponuntur tres propoſitiones: Prima, quòd ne-
gans aut retinens debitum creditori, commit-
tit furtum. Iſta eſt clara in foro conſcientiæ.
Secunda, ꝙ Chriſtus veniẽs in carnẽ, & paſ-
ſus labores, & miſerias pro nobis conſtituit ſe
ipſum creditorem: & nos omnes ſibi debito-
res. Probatur: nam cum eſſet Dei filius in glo-
ria patris: ſeipſum exinaniuit formam ſerui
accipiens cum ſeptem miſeriis noſtris. ſ. cum
ſiti, & fame &c: vt iſtæ miſeriæ eſſent inſtru-
mentum ad patiendum, & merendũ pro no-
bis: quia voluit eſurire, & ſitire, & mendicari,
& infirmari, & peregrinari, & capi, & vendi,
& mori, & in alieno ſepulcro tanquam pau- D
per pro nobis ſepeliri: ergo vnuſquiſq; obli-
gatur Chriſto reddere vicem. ſ. ipſum cibare,
& potare, & veſtire, & hoſpitari, & redimere,
& ſepelire &c. Tertia propoſitio, ꝙ omnes pau-
peres Chriſtiani, & indigentes petentes amo-
re Chriſti ſunt hæredes, & ſucceſſores Chri-
ſti: probatur: quia hos reliquit Chriſtus ſuc-
ceſſores ad recipiendum pro ſe debitũ, & au-
xiliũ mi loco ſui, vt patet Mat. 25. Quod vni
ex his minimis feciſtis, mihi feciſtis &c. Item
ca. 26. Semper pauperes habetis vobiſcum,
quibus poteſtis benefacere: me autem nõ ſem-
per habebitis. q.d. dũ viuo tenemini mihi ſub-
venire: quia poſt mortem, & reſurrectionem
iam relinquo vobis pauperes, quibus poteri-
tis ſubuenire loco mei. His ergo habitis ar-
guitur ſic. Omnis negans auxilium, & miſeri-
cordiam Chriſto committit furtum. ſed ne- E
gans miſericordiam pauperibus indigẽtibus
negat auxilium Chriſto: cum omnes paupe-
res ſint Chriſti ſucceſſores, cui nos omnes ſu-
mus debitores: ergo omnis diues negans auxi-
lium, & miſericordiã pauperibus in neceſſi-
tate poſitis, committit furtum contra Chri-
ſtum, & per conſequens iuſtè poteſt ipſum
condemnare in iudicio dicens. Ite maledi-
cti in ignem æternum &c. Et per hoc patet re-
ſponſio ad argumentum auarorum. Quia ſub
pœna furti vnuſquiſque Chriſtianus de iure
obligatur ſubuenire pauperibus in effectu
vel in affectu: vt magis patebit pſal. 123.

PSALMVS CXII.

L*Audate pueri dominũ: laudate nomen dñi.*
Sit nomen domini benedictum: ex hoc
nunc, & vſque in ſeculum.

A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile no- F
men domini.

Excelſus ſuper omnes gentes dominus: & ſu-
per cœlos gloria eius.

Titulus: Alleluia. Ex titulo apparet, ꝙ iſte
eſt de illis pſal. quos Dauid fecit ad laudãdũ
nomen domini in templo; vt ſæpe dictũ eſt.
Vnde eſt notandum, quod Iudæi moderni in
tribus magnis feſtiuitatibus, & in omni Neo-
menia cantant iſtum pſalmum cum quinq;
ſequentibus: Et appellant ipſum alleluia ma-
gnum ſiue himnũ magnum: quia ex ſex pſ.
faciũt vnũ, & etiã in nocte paſchæ poſtquàm
comederunt panem azimum loco agni paſca-
lis, dicunt iſtum pſ. cum magna ſolẽnitate,
& dicunt, ꝙ ita faciebant primi patres in pri-
mo, & ſecũdo templo. Sed hoc iſti Iudæi mo-

A dem nulla autoritate, nec rōne poſſunt probare. imo hūc ritum, & multas alias cerimonias, quas hodie ſeruant, ordinarūt Talmudiſtæ in Babylonia Aegypti tēpore magni Cōſtātini: Nā a deſtructione ſecūdi tēpli vſque ad magnū Cōſtantinū, tanquàm beſtiæ viuebant Iudęi diſperſi, & captiui per mundū ſine aliquā cerimonia, & ritu. Sed videntes maiores eorum, ꝙ maior pars iudaiſmi cōuertebatur ad fidem Chriſti ſimul cum populo gentili, tunc congregati in Babylonia Aegypti pūctuarunt ſcripturam vet. teſta. quaſi ad ſuum intentum & ordinarunt quoſdam ritus, & cerimonias quas hodie ſeruant. Imo eſt dicendum, quod de titulis pſalmorum, & cerimonijs, & ritibus qui ſeruabantur in primò, & in ſecūdo templo, melius ſcimus nos dare rōnem quā ipſi, & hoc per Ioſephū, & Philonē,
B & alios antiquos, quos ipſi penitus ignorant, & ideo in ſimilibus nulla fides eſt eis adhibenda. Et ideo non eſt multum curandum de quibuſdam ad fidē nouiter conuerſis, qui volunt ſucceſſiue incipiendo ab Abel per tempora diſcurrendo hos ſex pſ. ſex ponere, cum manifeſtè iſte pſalmus primus loquať de cōuerſione populi gentilis facta poſt Chriſtū. Nā manifeſtè, ꝓpheta inuitat populum gentilem ad fidem conuerſum à ſolis ortu vſque ad occaſum, ad laudandum Deū, & agendū gratias: eò ꝙ ipſum de ſtercore idololatrię ſuſcitauit, & inter principes populi ſui collocauit: vt patebit. Ad cuius intellectum eſt notādum, quòd Dauid legens, & contemplās myſterium Annæ matris Samuelis, quæ ante erat ſterilis, & deiecta, & opprobijs afflicta, &
C contempta à Fenenna pellice ſua. Et quomodo propter humilitatem ſuam Deus aperuit vuluā eius, & peperit Samuelem, qui fuit ſanctus, & iudex in Iſrael. Et reprobatis, & interfectis filijs Heli tranſlatū eſt ſacerdotium ad Samuelem. Vnde Anna mater eius repleta ſpiritu ſancto cecinit illud canticū. Exultauit cor meum, vt patet primi Reg. 2. cap. In quo manifeſtè prædicit reprobationem, & abdicationem ſynagogæ, & electionem populi gentilis. Per quod myſterium, præuidit Dauid in ſpiritu, qualiter ſynagoga quæ ante erat fœcunda in copia filiorum: erat repudianda à viro ſuo Chriſto, quem per longa tempora expectauerat, propter ſuperbiā. Et præuidit qualiter gentilitas, quæ per magna tempora fuerat ſterilis: quia non generat filios ad cultum diuinum debebat effici fœcunda in aduentu

Chriſti, eo quòd ipſum in virū erat acceptura, & ex eo plurimos filios regeneratura. Itaque ipſa quæ ante erat abiecta in domo Dei, erat recipienda; & ex filijs ſuis erat eccleſia congreganda, & filij ſui qui ante erant pagani, debebant effici ciues, & habitare in ciuitate, & domo Dei, & ſic domus, quæ antè ſtringebatur intra fines Paleſtinæ erat dilatāda à ſolis ortu vſque ad occaſum, & Deus q ſolum in Iudæa erat notus: erat adorandus, & colendus à ſolis ortu vſq; ad occaſum per vniuerſum orbem à populo gentili ad Chriſtum conuerſo: & de hoc facit Dauid hunc pſalmum, in quo duo facit. Nam primò inuitat totum populum gentilem ad laudandū dominū venientē in carnē. Secūdò oſtēdit eius opulentiā, & largitatē, & beneficia quare eſt laudādus, ibi. Quis ſicut dñs. Quantum ergo ad primū, dicit Dauid. O pueri. i. gētiles ad Xpm nouiter conuerſi ſimplices, & teneri in fide: laudate dominū noſtrū Ieſum Chriſtum & laudate nomen dñi quod eſt ſaluator: quia ſaluauit vos, quia vere eſt Deus, vt homo, & nomen eius, quod eſt Ieſus, ſit benedictum à vobis, & inter vos confitentes ipſum verū Deum, & hominem redemptorem, & colite eum, & non ſolum colatis, & benedicatis ipſum ad tēpus: ſicut Iudæi, qui coluerūt Deū vſque ad aduentū Meſſiæ, & poſtea maledicunt eum, & negant eum in Chriſto, ſed colite eum, & ſit benedictū nomen eius à vobis, ex hoc nūc. i. ex hoc inſtanti, in quo cepiſtis fidem, vſque in ſæculum, & in æternum, & in omni tempore, & non ſolum in omni tempore, ſed in omni loco à ſolis ortu vſque ad occaſum. i. ab India vſq; in Hiſpaniā, & Mauritaniā, quæ ſunt ad occaſum, & ab Aethiopia in Scitiam ſit laudabile nomen dñi à vobis. F
Hæc aūt prophetia iā fuit impleta. Nā oēs ibi ceperūt fidē, vt oſtenſum eſt pſ. 71. Et reddit cauſam: Quia excelſus ſuper oēs gentes dñs. Nō ſicut in gloria eſt ſuper omnes cœlos, & ſuper omnes angelos: Ita ergo debet eſſe, & erit excelſus ſuper omnes gentes. Quaſi dicat, quòd ſicut omnes angeli obediunt, & laudant Deum, ita omnes gentes venient ad fidē, & laudabunt Deum à ſolis ortu &c.

Quis ſicut dominus Deus noſter qui ī altis habitat: & humilia reſpicit in cœlo, & in terra.

Suſcitans à terra inopem, et de ſtercore erigēs pauperem.

Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi ſui.

Hic

A Hic oſtendit Dei oīpotentiā quare eſt laudandus, & q̄ſo eſt excelſus ſuper cęlos, & ſuper oēs gentes. Vnde eſt notandū, & oīpotentia vnius regis maximè in hoc demōſtratur. ſ. ex magnis facere paruos, & ex paruis magnos: & deijcere ſuperbos, & exaltare humiles, & parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Et iō virgo Maria in cātico ſuo maximè ī hoc oſtendit Deū eſſe omnipotentem: quia Depoſuit potētes de ſede, & exaltauit humiles. Et diſpſit ſuperbos mēte cordis ſui. Dicit ergo Dauid. Qui oīpotēs ſupple ſicut eſt dn̄s Deus nr̄: qui in cœlis altis habitat. i. ſummitatē, & imperiū ſuper omnia tenet: & tamen humilia, & ſolos hoies reſpicit, & diligit, & fouet tam in cœlo q̄ in terra. Nā in principio deiecit luciferū cū ſequacibus ſuis ſuperbis de cœlo, & exaltauit Michaelem, & alios humiles, & fecit Michaelē principē militię cœleſtis: cū eſſet minor lucifero in natura. Et B oſtendit ēt Deus magis ſuā oipotentiā, cū ex hominibus, qui tenēt vltimū gradum in genere intellectiuorum, ſuſcitauit, & eleuauit quoſdam per gratiā in tā ſublimē gradū, vt poſſideant loca, & ſedes per humilitatem, quas illi angeli perdiderunt per ſuperbiā, & collocentur inter principes populi, & cœleſtis exercitus. Vnde Deus primò reſpexit humilia in cœlo, qn̄ angelos humiles, & obediētes elegit: & ſuperbos in infernū deiecit. Secūdò reſpexit humilia in terra. quando ſeipſum exinaniuit, formā ſerui accipiēs. Et tunc erexit de terra inopem, & pauperem, quādo hominem ſauciatū, & expoliatū redemit, & per gratiā elegit. Et tunc inter principes populi ſui collocauit, qn̄ inter hierarchias angelorū collocauit. Itē tūc ſuſcitauit Chriſtus à terra inopē, qn̄ hominē ſauciatū relictum in C terra iacentē ſupra humeros ſuos poſuit, & à morte peccati per mortē, & paſſionē ſuā redemit, & in cœlo inter angelos collocauit. Iō ſubdit Suſcitans à terra. i. de hominibus de terra formatis inopem. ſ. Adam, & Petrum, & Paulum, & latronē, & Magdalenā, & cæteros pœnitentes, & terrenos, & erigens pauperem de ſtercore terrenorū. Vocat hoiem pauperē: inquantum per peccatū fuit expoliatus bonis gratuitis, & originali iuſtitia, cū ſuo præmio fuit priuatus. Et vocat ipſum inopē, inquantùm fuit ſauciatus ī omnibus potentijs fomite concupiſcentię debilitatus. & ſic fuit ſine auxilio. & iſtum collocauit inter principes populi ſui. i. inter hierarchias angelorum: & inter principatus, & poteſtates, vnumquemq́; ſecundū menſurā gratiæ ſibi collatę, & ſecundū merita, & opera bona collocauit. Ita. n. exaltauit apoſtolos, & euangeliſtas, & martyres, & oēs pœnitentes, & fideles: hic per gratiā, & in cœlo per gloriam, & inter hierarchias quæ ſunt principatus cœleſtis collocauit. Itē exaltauit Petrū, & Ioannē, & Iacobū, & cæteros apoſtolos, & diſcipulos de ſtercore, & fimo artis piſcatorię, & ignorantia, & ſimplicitate, & per dona ſpūs ſancti eos ex piſcatoribus apoſtolos, & euāgeliſtas, & doctores fecit, & principes terrę cōſtituit. & ſic inter principes populi ſui. ſ. eccleſię ſuę collocauit. Nā principes eccleſię ſunt patriarchę, & ꝓphetę, & apoſtoli. Sed principaliores ſunt apoſtoli, qui nati ſūt eccleſię ꝓ patribus ſuis, & ſubſtituti. Nā eccleſia Xp̄i ex pauperibus, & ſimplicibus cōgregata eſt, & eleuata, & ſuſcitata, & in hoc magis oſtēſa eſt Xp̄i potētia. Itē ēt per inopē ſuſcitatū à terra intelligit populū gentilē liberatū à terrenis per fidē. Et per pauperē erectū de ſtercore intelligit quēlibet peccatorem à ſordibus peccatorum per pœnitentiā mundatum, & eleuatum. Nam ille erat mortuus in terra: & iſte iacebat inuolutus in ſtercore peccatorū. Tres ergo conditiones perſonarū Chriſtus eleuauit, & ſuſcitauit à terra. nam primò ſuſcitauit Adam, & totam ſuam poſteritatem fidelium, & collocauit inter hierarchias angelorū. Secundò ſuſcitauit apoſtolos, & cęteros diſcipulos à terrenis; & de ſtercore cerimonialium. & conſtituit eos principes eccleſię, & collocauit eos cū principibus cœleſtis exercitus. Tertiò ſuſcitauit, & erexit populum gentilem à terrenis voluptatibus: & de ſtercore, & ſpurcitia idolorū, & nefandorum rituum: & collocauit eos cū principibus populi ſui in cœlo per gloriam, & in hac eccleſia per gratiam, & honorem. Nam ſucceſſores apoſtolorum eos fecit: & ex eis epiſcopos, & ſacerdotes conſtituit: vt magis patebit in ſequenti verſu.

Qui habitare facit ſterilem in domo: matrem filiorum letantem.

Hic concludit principale intentum. Nam poſtquàm oſtēdit oppoſitionē Dei: eò, ꝙ de cœlo eiecit angelos ſuperbos, & rebelles in abyſſum inferni: & ſuſcitauit de terra hoiem pauperē, & inopē, & collocauit eum inter principatus angelorum: vt poſſideret loca, & ſedes, quas angeli ſuperbi perdiderant.

A Ita pari ratione Chriſtus venit in hunc mundum miſſus à patre tanquàm meſſias in lege promiſſus ad ſynagogã fœcundã copia filiorum, quã Deus ante per magna tempora deſponſauerat, & ſublimem gradum erexerat & in proprium populum, & hęreditatem elegerat, cui tot beneficia contulerat, & cui ducem, & ſaluatorem, & meſſiam promiſerat, qui eam de hoc mundo in cœlum transferet. Sed quia velut rebellis, & ingrata: non ſolum ipſum negauit, & repudiauit: ſed etiam crucifixit. Ideo Chriſtus poſt reſurrectionẽ, & aſcẽſionem ipſam repudiauit, & abdicauit, & reprobauit, & maledixit, & ſterilem reddidit. Quia ſanctuario, & lege priuauit, & regno, & ſacerdotio, & hoſtia, & ſacrificio. Et ſynagoga repudiata eccleſiam ex gentibus cõgregauit, & ſibi eam deſponſauit, & fœcundam reddidit cum ipſi legem euangelicam, & ſacra-

B menta donauit. Ex qua copiam filiorum per ſacramenta quotidiè regenerat. Itaque gentilitas, quę ante erat ſterilis, & pagana, & exul extra domum, & hæreditatẽ Dei: nunc facta eſt ſponſa Chriſti, & mater multorum filiorum, & fœcunda, & habita in hæreditate Dei, & domo quæ eſt eccleſia: hic per gratiam, & in futuro per gloriam. Ideo dicit Dauid. Bene Deus eſt omnipotens, & laudandus in cœlo, & in terra, & excelſus. Nam gentilitatem quondam ſterilem per conuerſionem ad fidẽ factam fœcundam matrem multorũ filiorũ facit habitare in domo ſua lætantem: quę eſt eccleſia: abdicando, & repudiando ſynagogã: quæ ante erat ſponſa, & fœcunda, & hoc factum eſt ex eius ſuperbia, & ingratitudine. Nota, quòd Dauid ex duobus concludit repudiationem ſynagogæ, & electionem eccle-

C ſiæ ex gentibus congregatæ. Primò exemplo eiectionis angeli ſuperbi, & ſublimatione hominis humilis ſuccedentis in dignitatem. Secundò per figuram Annę, quæ ante fuerat ſterilis, & poſtea facta eſt fœcũda: cuius proles, ſcilicet Samuel, ſucceſſit in ſacerdotiũ filijs Heli reprobatis. Et hęc adducit Dauit in ſimilitudine verborum: primum cum dicit. Suſcitans à terra inopem, & ſecundum cũ ſubdit. Qui habitare facit ſterilem in domo: de quo myſterio canticum cecinit Anna primi Regum. 2. Itẽ hoc idem vaticinatus eſt Eſa. 44. ca. dicens. Lauda ſterilis quæ non parturis &c. Quam propheriã adducit Apoſtolus ad Galatas. 4. ad probandum gentilitatem vẽturam ad gaudium, & laudem Dei. Et ideo

Dauid pręuidens hoc antequam Eſa. in hoc pſalmo excitat gentiles nouiter conuerſos ad laudẽ Dei, dicens. Laudate pueri dominum: pro gratiarũ actionibus. Ex ſupradictis in hoc pſal. poſſunt ex colligi ſex cõcluſiones. Prima concluſio: ꝙ nomen domini Ieſu fuit dilatatũ inter oẽs gentiles, & cultus Dei a ſolis ortu vſque ad occaſum Secunda concluſio: ꝙ cum Deus ſit excelſus: tamen ſuperbos deſpicit, & humiles reſpicit, & eligit. Tertia concluſio, ꝙ tunc Deus in cœlo reſpexit humilia: quando angelos ſuperbos de cœlo deiecit, & obedientes elegit, & in gratia cõfirmauit. Quarta concluſio: ꝙ tunc Deus in terra reſpexit, & inopẽ de terra ſuſcitauit, quando carnem ſuſcepit, & hominẽ de morte peccati liberauit. Quinta concluſio, quòd tunc pauperẽ de ſtercore erexit, & inter principes populi ſui collocauit: qñ reprobatis Iudęis gentiles de ſtercore, & ſpurcitia idolorũ traxit, & inter apoſtolos, & angelos in cœlo collocauit. Sexta cõcluſio, ꝙ Chriſtus tunc ſterilem in domo tanquã matrem filiorũ fecit habitare: qñ reprobata ſynagoga ex gentibus cõuerſis ſuã eccleſiã cõgregauit, & ſic gẽtilitas quæ ante ſterilis erat ſine fructu: facta eſt fœcunda, & mater multorũ filiorum per Xp̃m. Sed dubitaret forte aliquis quare Dauid dicit. Laudate pueri dominũ. Et poſtea ſubdit. Laudate nomen domini: quia videtur facere differentiam inter dominum, & nomẽ domini, & inter laudare dominum, & laudare nomen domini. Ad quod reſpondetur, ꝙ Dauid hoc non fecit abſq; grandi, & profund myſterio. Nam dictum eſt in prologo tract. 4. quòd in ſacra ſcriptura frequenter memoratur Deus ſiue dñs, & verbũ Dei: ſiue verbum domini, & nomen Dei ſiue nomen domini. Et dictũ eſt ibi qñ Deus, ſiue dominus quandoq; ſumitur eſſentialiter: quod idem eſt quod Deus trinus, & vnus vt ibi. In principio creauit Deus cœlum, & terram. Et quandoq; ſumitur perſonaliter pro perſona patris: vt ibi. Dñs dixit ad me: filius meus es tu. Et quandoq; ſumitur pro perſona filij: vt Eſa. 15. pater dicit ad alium. Tu es Deus abſcõditus. Sed verbum Dei, ſiue verbum domini ſẽper ſumitur pro perſona filij: quod quidem verbum pater ab ęterno dicendo produxit: per quod ex tempore facta ſunt omnia. Sed nomen domini idem eſt quod verbũ incarnatum, ſcilicet dñs noſter Ieſus Chriſtus Deus, & homo Meſſias in lege promiſſus. Nam inquantũ verbum ab æterno, explicat

D (margin, beside first line of right column)

E (margin, beside "qñ reprobatis Iudęis")

F (margin, beside "Dei: ſiue verbum domini")

totam

A totam eſſentiam patris, tanquã eius propria diffinitio, vt ibi dictũ eſt. Sed inquantum verbum carnatum dr̃ nomen Dei, eò ꝙ explicauit, & notificauit mũdo quatuor ineffabiles effectus Dei. ſ. omnipotẽtiam per miracula, & ſummam Dei ſapientiam per dationem legis, & in ſua prædicatione, & ſpiritus ſancti miſsione, & ſummam miſericordiam in peccatorum remiſsione, & notificauit ſummam iuſtitiam in Iudæorum, & tyrannorum punitione. Sed magis illam notificabit in gñali iudicio, vt frequenter dictũ eſt. Propter iſta ergo quatuor, quę Chriſtus mundo de patre notificauit, Ieſus Chriſtus dr̃ nomen dñi: & ideo dixit ante ſuam paſsionem. Io. 17. Pater manifeſtaui nomen tuum hoĩbus, vt oſtẽderet, ꝙ propter hoc venerat in mundum. Et hoc eſt nomen dñi tetragrammaton, quod in lege veteri quatuor literis ſcribebatur. ſ.
B Iot. he. vau. he. Quæ quidem quatuor literæ hoc nomen Ioheſua in Hebræo ſonant, & reddunt: quod latinè Ieſus declinatur. quod quod Hebrei præter naturam literarũ Adonai pronunciabant. Et hoc nomen Ieſus eſt illud nomen Dei, quod oẽs Patriarchæ, & Prophetæ, & fideles veteris teſtamenti ſcire deſiderabant, & hoc nomen Ieſus oẽs inuocabant, & in hoc oẽs ſaluari expectabant. Ex quibus patet, ꝙ dĩa eſt maxima inter iſtud nomen dñi, & noĩa rerum creatarum. Nam omnia noĩa rerum creatarum, vel ſunt mentalia, vel vocalia, vel ſcripta: & ſic oĩa ſunt accidentia tranſitoria: & ita ſunt ſigna rerũ, quæ non ſunt res, quas ſignificant, & notificant. Nam hoc nomen homo diſſylabum, non eſt homo, ſed ſignificat hoĩem. Sed ipſe
C dñs Ieſus Chriſtus eſt ſubſtantia, & res realis: & eſt ipſe Deus, quem in mũdo realiter per ſua opera, & effectus notificauit mundo. non ꝙ Chriſtus ſit pr̃: ſed eſt eadem ſubſtantia diuina cũ patre, & Deus ſicut pater, & vnus Deus cũ patre, & ſpiritu ſancto. Et ideo quando in ſacra ſcriptura memoratur nomen Dei, ſiue nomen domini, non intelligitur hoc nomẽ Deus habens duas ſyllabas breues: quia vt ſic non eſt Deus, ſed quoddã accidens: ſed intelligitur Ieſus Chriſtus ſaluator nr̃ Deus, & homo, qui notificauit mundo ſummam Dei omnipotentiam, & ſapientiam, & miſericordiam, & iuſtitiam, & volũtatem patris. Nam ſicut verbum materiale induit vocem, vel literam, vt notificet intentionem: Ita verbũ diuinum induit carnem,

D vt nobis notificaret diuina myſteria, vt inquit Aug. Et ſic patet, quòd oĩa creata notificantur per noĩa primæ intẽtionis, vel impoſitionis. Sed ſolus Deus notificatur per nomen reale, qui eſt Ieſus ſaluator nr̃ verbũ incarnatum, qui non conſtituitur ex lr̃is: ſed ex verbo, & humanitate. Vnde dictum eſt Pſal. 8. quòd verbũ incarnatum eſt nomen, quo Deus pr̃ noĩat ſe. Iſte ergo Ieſus ſaluator eſt iſtud nomen domini, quòd oẽs ſancti patres expectabant, & inuocabant in vete. teſta. in quo expectabant ſaluari. Vnde hoc eſt nomẽ domini quod incepit inuocare Enos Gen. 4. Item hoc eſt nomẽ domini, quod inuocauit Abraham, quãdo ædificauit altare domino. Gen. 12. & 13. Item hoc eſt nomen domini, quod inuocauit Iſaac in altari ædificato. Geneſ. 26. Item hoc nomen inuocauit Iacob ſuper lapidẽ, quem erexit in titulum. Gen. 28. E
Item hoc eſt nomen domini, quod Deus nõ reuelauit viſibiliter patribus vet. teſt. vſq; ad incarnationẽ. Itẽ hoc eſt nomen domini, qđ venit de longinquo. Eſa. 30. Item hoc eſt nomen dñi, de quo dr̃ Eſai. 12. Haurite aquas de fontibus ſaluatoris, & dicetis in illa die: Confitemini domino, & inuocate nomen eius. Itẽ hoc eſt nomẽ domini, & nomẽ Dei Iacob, quod Dauid in toto iſto libro Pſalmorum exhortatur inuocandum, & laudandũ ſæpe: de quo præcipuè dicit in hoc Pſ. Laudate pueri dominũ, laudate nomen domini. Vnde ly laudate dominum: dicit Deũ in trinitate. & ly nomen domini: dicit verbum incarnatum. i. Ieſum Chriſtum ſaluatorẽ. q. d. O gentiles conuerſi ad fidẽ, laudate dominũ Deũ in trinitate perfecta: & laudate nomen domini. ſ. Ieſum Chriſtum Deũ, & hominẽ F
verbum incarnatum. Sit etiam hoc nomẽ domini Ieſus laudabile per totum populũ gentilẽ, a ſolis ortu vſq; ad occaſum. poſtquam Iudæi non receperũt ipſm. Quaſi dicat, quòd non ſufficit ad veram, & perfectã latriam ſolum adorare Deum trinum, & vnum colere, & laudare: ſed oportet Ieſum Chriſtum verbũ incarnatũ ſaluatorẽ colere, & laudaree & cũ cæteris articulis ad humanitatem pertinentibus credere. Ex ſupradictis patet, quòd Iudæi nõ adorãt, nec laudãt, nec colũt Deum. Probatur. Nã non intendũt, imò deteſtantur adorare Deũ trinũ, & vnum. Sed ille, qui eſt verus Deus creator omniũ, eſt trinus, & vnus: & nullus alius eſt verus Deus, vt frequenter probatum eſt per ſcripturam,

ergo

A ergo nullum Deum adorant nec colunt. Itē
ſecundò ſequitur, ꝙ Iudæi non laudāt, imò
ſemper blaſphemant nomen dn̄i in ſcriptura
frequenter memoratum, probatur. Nā iugi-
ter blaſphemant Chriſtū, & nomen eius in
ſuis ſynagogis, & domibus, in publico, & in
ſecreto. Sed Ieſus Chriſtus eſt illud nomen
Dei in ſcriptura frequenter memoratū: ergo
cōtinuè blaſphemant Deū; & nomē eius. Iō
ſunt reprobati, & maledicti, de quibus dr̄
Eſa. 1. Blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, &
alienati ſunt retrorſum. Item blaſphemaue-
runt nomē meū quotidie. Et quia hoc nomē
dn̄i cōtempſerunt Iudæi: iō fuit dilatatum,
& veneratum per oēs gentes. a ſolis ortu vſ-
que ad occaſum. Iō dr̄ Malac. 1. A ſolis ortu
vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum
in gentibus. & in oī loco ſacrificatur, & offer
tur nomini meo oblatio munda: quia ma-
B gnum eſt nomen meum in gentibus, & vos
polluiſtis illud &c. Prœuidens ergo Dauid in
ſpiritu reprobationem Iudæorum, eò ꝙ con
tempſerunt hoc nomen domini, & blaſphe-
mant quotidie, & præuidens conuerſionem
populi gentilis, in quo debebat hoc nomen
Ieſus coli, & laudari, dicit: Laudate pueri do
minum, laudate nomē dn̄i &c. Quaſi dicat.
Poſtquam Iudæi reprobati contempſerunt
Deum trinum, & vnum, & Ieſum Chriſtū,
qui eſt nomen dn̄i: ergo vos gentiles tanquā
pueri nouitèr conuerſi laudate Deum in tri
nitate, & vnitate, & verbum incarnatum,
quod eſt nomen domini. ſ. Ieſum Chriſtum
filium Dei, Deum & hoīem. Ex quibus pa-
tet, ꝙ ſemper in ſacra ſcriptura per nomē do
mini intelligitur Ieſus Chriſtus dominus nr̄
C Deus, & homo meſſias in lege promiſſus.
Sed miſeri, & cæci Iudæi hoc myſterium, &
ſacramentū capere nō poſſunt ex maledictio
ne, & cæcitate eis inflicta, quia non ſunt di-
gni tanto beneficio nec lumine illuſtrari.

PSALMVS CXIII.

IN *exitu Iſrael de Aegypto: domus Iacob de
populo barbaro.*
*Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius: Iſrael
poteſtas eius.*
*Mare vidit & fugit: Iordanis conuerſus
eſt retrorſum*
*Montes exultauerunt vt arietes: & colles
ſicut agni ouium.*
Huic Pſalmo in Hebræo nullus titulus p̄-
ponitur. Propter quod Iudæi dicunt, ꝙ non
eſt pſalmus diſtinctus a præcedenti: ſed hoc D
videtur falſum. Primò quia videtur materia
ſpecialis, & diſtincta. Secundò, quia iſte com
putatur Pſal. 113. ſecūdum Hieronymū, &
omnes catholicos. Vnde licet non explice-
tur titulus: tamen manifeſtè videtur, ꝙ ſit al
leluaticus. & ꝙ Dauid fecit ipſum ad laudan
dum Deum, appropriatum in feſto Dedica-
tionis tabernaculi, & templi. In quo Dauid
intendit agere gratias, quia Deus memor fuit
noſtri, & benedixit nobis, & liberauit nos de
captiuitate diabolica, & de iugo idolorum,
& de perſecutione tyrannorum per Chriſtū
filium ſuum, ſicut quondam liberauit Iſrael
de Aegypto. Et ſic Propheta principaliter in
tendit agere gratias. quia Chriſtus redemit
nos, & elegit nos in populum ſuum, & hære
ditatem, & hoc probat per tria myſteria tan
quam per tres præpoſitiones. Quarum pri-
ma eſt, quòd ſolus populus Iſrael fuit ele- E
ctus ad laudandum Deum.
Secunda, quòd ſola Iudæa, & terra pro-
miſſionis fuit dedicata, & ſanctificata tan-
quam proprius locus, vbi Deus colitur.
Tertia, ꝙ ſolus Deus Iſrael, & nullus alius
eſt venerādus, & colēdus. Ideo Pſalmus iſte
diuiditur in tres partes. Nam in prima pro-
bat ſimul primas duas propoſitiones. In ſe-
cunda probat tertiam. ſ. quòd ſolus Deus Iſ-
rael eſt colendus. In tertia reſumit probatio-
nem ſecundæ propoſitionis, ſ. quòd a ſolis fi-
lijs Iſrael eſt Deus colendus. Secunda ibi ſ
Deus autem noſter in cœlo. Tertia ibi. Non
mortui laudabunt. Quantum ergo ad pri-
mum proponit primas duas propoſitiones. ſ.
quòd ſola terra Iudeæ, ſiue terra promiſſio-
nis eſt locus dedicatus ad cultum diuinum, F
& ſolus populus Iſrael eſt dedicatus ad co-
lendum Deum, & dicit, ꝙ in exitu Iſrael. i.
cum populus Iſrael exiret de Aegypto. ſ. de
illo populo barbaro, & extraneo, & rudi, &
inhumano: tunc facta eſt Iudæa ſanctifica-
tio eius. i. locus ſanctificatus, & dedicatus, &
deputatus ad Dei cultum, & ſanctificationē:
& hæc eſt prima propoſitio. Secunda verò, ꝙ
factus eſt Iſrael poteſtas, & poſſeſsio eius, &
populus electus ad colēdum Deum: & ideo
dicit Moyſes Pharaoni ex parte Dei. Dimit-
te populum meum, vt ſacrificet mihi &c.
Exo. 4. Item Pſal. 13. Dedit eis regiones gen
tium, vt cuſtodiant iuſtificationes eius &c.
Et has propoſitiones probat Dauid. ſ. quòd
Deus elegit hunc populum, quod apparet.
Nam

A Nam cum miraculis deduxit eum per deſer-
tum, & cũ miraculis introduxit eum in ter-
ram promiſsionis. Nam mare rubrum fugit
in tranſitu eorum, & diuiſum eſt in duas par
tes: ergo ſignum eſt, ꝙ Deus elegit illum po
pulum, & direxit ad cultum ſuum. Item Ior
danis conuerſus eſt retrorſum in introitu ter
ræ promiſsionis, & filij Iſrael tranſierunt pe
de ſicco. ergo ſignum eſt, ꝙ Deus elegit illã
terram, & locum ad cultum ſuum. Item quã
do ingreſſi ſunt, inuenerunt bona paſcua in
terra pingui, & fœcunda, & ſicut agni ouium
exultant ſequentes matres per loca, & mon-
tes pingues, & vberes: ita filij Iſrael exulta
uerunt per montes terrę promiſsionis, occu-
pantes montes pingues, & ciuitates, & oppi
da, & cãpos coagulatos, & vberes, & trucida
runt, & eiecerunt Cananeos a ſedibus ſuis.

B *Quid eſt tibi mare quòd fugiſti? & tu Ior-*
danis quia conuerſus es retrorſum?

Montes exultaſtis ſicut arietes: & colles
ſicut agni ouium?

A facie dñi mota eſt terra: a facie Dei Iacob.

Qui conuertit petram in ſtagna aquarum:
& rupem in fontes aquarum.

Hic probat, ꝙ hoc factũ eſt ex magno mi
raculo. Vnde quærit Dauid, vt probet propo
ſitiones, ò mare quid eſt tibi, ꝙ fugiſti. i. vn-
de euenit tibi, cũ ſis res inanimata, & ſine ſen
ſu, & cognitione, ꝙ ita fugiſti? & fuiſti diui-
ſum in duas diuiſiones, & partes, & dediſti
locũ, vt trãſiret ille populus, cũ hoc ſit con-
tra naturã tuã? Et ſimiliter, ò Iordanis quid
euenit tibi, ꝙ in trãſitu eorũ, & introitu con
uerſus es retrorſum, cõtra naturã tuã? Et ò
vos montes quare exultaſtis vt arietes? & ò
C vos colles quare exultaſtis, ſicut agni ouiũ?
recipientes illum populum, & abijciẽtes Ca
naneos, & Ferezeos &c. cũ in vobis eſſent ci-
uitates inexpugnabiles, & oppida? quaſi di-
cat. Quõ, & qua ptãte hoc potuit fieri? Re-
ſpondet, & ſoluit qõnem dicens. Quia ſup-
ple a facie dñi mota eſt terra. Non a facie
Deorum gentilium, ſed a facie Dei Iacob,
qui eſt verus Deus. Qui in nube præcedebat
illum, & in arca ſedebat ſuper cherubin. Et
ſic oĩa obediebant ei, & cedebant. Nam in
virtute Dei Moyſes percuſsit mare cum vir
ga, & aquæ diuiſerunt ſe obedientes, & pa-
rentes creatori ſuo. Et ſic factum eſt de con-
uerſione Iordanis retrorsũ, & de ruina mu-
rorum Hierico. & in victoria Ioſue contra
oẽs reges Canaam. Nam oĩa proſternebãn-
tur, & cedebant, & parebant præſentię, & po D
teſtati, & voci Dei exiſtentis in arca. Qui ẽt
conuertit petram Oreb in ſtagna aquarum,
Exo. 17. Et poſtea rupem, & ſilicem in fontes
aquarum. Num. 20. Ex quo patet, ꝙ oĩa iſta
non facta ſunt in ptãte hoĩum, ſed in ſola
Dei ptãte, qui elegerat illum populum, &
terram ad ſuum cultum, ſicut promiſerat ip
ſi Abraam, & Iſaac, & Iacob: nec fecit hoc
Deus propter merita illius populi, qui mul-
totiens Deum prouocauerat ad iram in de-
ſerto. Sed Deus hoc fecit. ſ. introduxit in ter-
ram promiſsionis cum tot ſignis, & miracu-
lis pp ſolam miſericordiã ſuam, & veritatẽ. ſ.
vt impleret promiſſum, quod pollicitus fue
rat ipſi Abraam, & Iſaac, & Iacob. ſ. ꝙ daret
illam terram filijs ſuis &c. Ideo ſequitur.

Non nobis domine non nobis: ſed nomini
tuo da gloriam. E

Super miſericordia tua & veritate tua: ne
quando dicant gentes vbi eſt Deus eorum.

Non nobis domine: ſed nomini tuo da
gloriam. i. iſta poteſtas, & gloria non eſt tri-
buenda nobis: ſed nomini tuo. Nec dediſti
nobis iſtam gloriam, & poſſeſsionem pro-
pter noſtra merita: ſed hoc feciſti miſericor
dia tua, & veritate tua. i. propter ſolam miſe-
ricordiam tuam, & propter veritatem tuã. ſ.
vt impleres quod ꝓmiſiſti patribus noſtris,
& ſic maneres verus, & non fallax: ne quan-
do. i. ne aliquando dicant, nec dicerent gen-
tes. Vbi eſt Deus eorum. Nam ſi non impleſ
ſes promiſſa, irridendo dixiſſent gentes, vbi
eſt Deus iſtorum Hebræorum, qui promiſit
eis terram, & non dedit? Quaſi dicant, men-
dax, & fallax eſt, qa ſic eos decepit, vel nul-
lus eſt. Item ſi non dediſſes nobis victoriam,
tunc gentiles dixiſſent. Vbi eſt Deus eorum, F
qui non iuuat eos? quaſi dicerent. Forſan dor-
mit Deus Iſrael, quia non iuuat eos.

Deus autem noſter in cælo: omnia quecun-
que voluit fecit.

Simulacra gentium argentum & aurum:
opera manuum hominum.

Os habent & non loquentur: oculos ha-
bent & non videbunt.

Aures habent & non audient: nares ha-
bent & non odorabunt.

Manus habent & non palpabunt, pedes
habent & non ambulabunt: non clamabunt
in gutture ſuo.

In hac ſecunda parte probat tertiam pro-
poſitionem. ſ. ꝙ ſolus Deus Iſrael eſt colen-
dus,

A dus, & nullus alius. Quā ſic probat. Nā ſolus ille Deus eſt colēdus, & adoratione latria venerandus, qui fecit quæcunq; voluit in cælo & in terra. Sed ſolus Deus Iſrael eſt hmōi, & nullus alius. Quia dij gentiū nihil poſſunt facere, cū non ſint res viuæ: ſed inanimatæ: igitur ſequitur hæc ſnīa aduerſum ſuperiorē .i. ne qñ dicant gentes, vbi eſt Deus eorum: iō dicit Dauid. Deus nr̄ eſt colendus, & non dij gentium, quia Deus nr̄ eſt verus Deus. Quia quæcunq; voluit fecit tam in cælo, q̄ in terra. Sed dij eorum nihil poſſunt facere, cū ſint ſtatuæ, & ſimulacra inanimata. Et primò probat primam partem.ſ. ꝙ dij gentium non ſint colendi, cū nō ſint veri dij, nec poſſunt iuuare ſuos cultores. Dicit ergo primò, quòd dij gentiū non ſunt veri dij, nec colendi, nec poſſunt iuuare cultores ſuos. Probatur. Quia dij gentium ſunt ſimulacra inanimata,
B vel illa ſimulacra, quæ gentes colunt vt deos, nil aliud ſunt niſi aurū, & argentū, & opera manuū hoīum viuentiū: ergo qūo poſſunt eſſe dii, cū nō viuant? Nam licet ſint facta, & fabricata ad ſimilitudinem hoium viuentium: tamen non viuūt. Nam licet habeant os, & aures.i. videantur habere os, & oculos: tamen non loquentur, neq; videbūt vnquam. Et eodem modo habent aures, & nares: tamen nunquam audient nec odorabunt. Et ſic eodem modo habent manus, & non palpabunt, & habent pedes, & non ambulabunt, & videntur habere guttur, & tñ nunquam clamabūt, quia in iſtis ſimulacris prædicta organa non ſunt vera, ſed æquiuocè dicta, quia homo ſculptus, vel depictus non eſt homo, niſi æquiuocè, vt ait Ariſt. 2.
C de Anima, & in Topicis. Et ideo ſequitur.

Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Similes inquit fiant. Nam ſicut illa ſimulacra ſunt quaſi mortua, & mūta, & ſine ſenſu, & motu, & cognitione. ita omnes gentiles, qui ea faciunt, & colunt, & in eis confidunt, ſunt facti muti, & ſine ſenſu, & intellectu, & cæci, & mortui, quia nullum bonum agere poſſūt. Et ſicut illa ſimulacra ſūt mortua, & inanimata, & per conſequens nō poſſunt iuuare cultores ſuos. Ita non poſſunt coli ab aliquo, nec qui colūt talia ſimulacra ſunt digni & apti ad colendum Deum, quia nil colunt cum ſint ſimiles ſimulacris.

Domus Iſrael ſperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum eſt.

Domus Aaron ſperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum eſt. D

Qui timent dominum ſperauerunt in domino: adiutor eorum & protector eorum eſt.

Hic probat ſecundam partem propoſitionis.ſ. ꝙ Deus Iſrael eſt verus Deus, & per cōſequens colēdus. Probatur, quia iuuat cultores ſuos ſperantes in ſe. Probatur. Nam primò liberauit Iſrael de oībus periculis, eò ꝙ ſperauit in eo. Secundò eum benedixit, & multiplicauit. Primum probatur. Nam tota domus Iſrael ſperauit in domino, quādo exiuit de Aegypto, & clamauit ad eum. Et tamen ipſe adiutor eorum factus eſt in exitu Aegypti, & protector eorum factus eſt per totum deſertum, & in terra promiſſionis, vt patet per ſingula. Item domus Aaron ſperauit in dn̄o, cum Dathan, & Abiron, & Core fecerunt coniurationem contra eum. Tamen E
dominus adiutor eorum factus eſt, cū combuſti ſunt CCL. Et aperta eſt terra, & deglutiuit alios ſeditioſos, vt patet Nume. 16. Sed quia diceret aliquis. Quare dn̄s non audiuit omnes filios Iſrael? quia multi mortui ſunt, & trucidati in deſerto, vt illi, qui adorauerunt vitulum. Illi qui initiati ſunt Beelſegor, & omnes, qui egreſſi ſunt de Aegypto a 20. annis, & ſupra: quorū cadauera iacuerunt in deſerto, quorum nullus intrauit terram promiſſionis, niſi Calef, & Ioſue. Et tñ oēs iſti ſperauerunt in domino, quia cū fiducia intrandi terram promiſſionis exierūt de Aegypto: & tamen Deus non iuuit eos. Ad hoc reſpondet Dauid, quòd iſti non timuerunt Deum, quia rebelles fuerunt: ideo non verè ſperauerunt in eo. Ideo ſequitur. Qui timent dominum.i. Deus factus eſt adiutor omnium eorum, qui timent Deum, & ſpera F
uerunt in eo, quia tales liberauit.

Dominus memor fuit noſtri: & benedixit nobis. (Aaron.
Benedixit domui Iſrael: benedixit domui
Benedixit omnibus qui timent dominum: puſillis cum maioribus.

Secundò probat, ꝙ non ſolū liberauit eos a periculis: ſed ēt benedixit, & multiplicauit in poſſeſſionibus, & bonis tēporalibus, & copia filiorum: ideo ait. Dominus memor fuit noſtri, adimplendo, quod promiſit patribus noſtris, & benedixit nobis, dando nobis terram Canaan in poſſeſſionem, & multiplicando nos in magnum populū, ſicut promiſit patri noſtro Abraam, & Iacob dicens. Be-

nedicam

A medicam ſemen tuum &c. Et ſic benedixit domui Iſrael dando terram promiſſam. Et benedixit domui Aaron dando ſacerdotium, & terra leuitica, ſcilicet decimas &c. Et benedixit omnibus, qui timent dominum: puſillis cum maioribus: non autem rebellibus, & ſic non ſolum benedixit vox in copia bonorum temporalium, ſed in copia filiorũ. Ideo ſequitur,

Adijciat dominus ſuper vos: ſuper vos & ſuper filios veſtros.

Benedicti vos à dño qui fecit cœlũ, & terrã.

Cœlum cœli domino: terram autem dedit filijs hominum.

Adijciat dominus, & adiecit numerum ſuper vos, & fœcunditatem prolis, & nõ ſolum ſuper vos: ſed ſuper filios veſtros, & ſuper copiam generationis, & fœcunditatis prolis. Et vnde hoc? quia benedicti eſtis vos à domino
B qui fecit cœlum, & terram. Quia colitis eũ: & non ſimulacra nec Deos gentium. Ideo illi qui colunt eos ſunt mortui, & inepti ad laudandum Deum. Nam ipſum cœlum cœli, ſcilicet empyreum datum, & factum eſt ipſi domino Deo. vt ibi à beatis videatur. Terram autem dedit filijs hominum.i.hominibus filijs Adam ad habitandum, & laborandũ tanquam viatoribus. & ideo reſumit, & concludit probationem, & propoſitum propriæ propoſitionis, ꝙ ſolus populus Iſrael eſt electus, & dedicatus ad colendum, & laudandum Deum, & non gentiles: eò ꝙ ſunt mortui ſicut Dij eorum: & facti beſtiales ſiue inepti, & mortui in peccato. Ideo ſequitur.

Non mortui laudabunt te domine: neque omnes qui deſcendunt in infernum.

Sed nos qui viuimus benedicimus domino:
C *ex hoc nunc, & vſque in ſæculum.*

Non ergo gentiles, & peccatores qui ſunt mortui, & inepti ad bene agendum, laudabũt te domine. neque omnes, qui deſcendunt in infernũ. Cum potius blaſphement præ dolore tormentorum. Sed nos qui viuimus in lege tua per gratiam benedicimus tibi domino & laudamus, & colimus ex hoc nunc, & vſq; in ſeculum, hic per gratiam, & in futuro per gloriam amen. Sed quia iſte pſalmus non eſt inanis, nec ſine ſacramentis: ſicut nec cæteri: ideo videamus quid ſibi vult ſenſus ſpiritualis ipſius: & quid in eo intellexit Dauid de Chriſto, & eccleſia. Vnde aduertendum eſt, ꝙ Dauid contẽplando in exitu Iſrael de Aegypto: & in tranſitu maris rubri: & in miraculis factis in deſerto: & in conuerſione Iorda-

nis

nis retrorſum, quãdo ingreſſi ſunt filij Iſrael terrã promiſſionis: & in victorijs Ioſue, quando occupauit terram, & diuiſit eam filijs Iſrael per tribus in poſſeſſionem. eiectis gentibus &c. Tunc prœuidet in ſpiritu myſterium aduentus Chriſti in carnem. Et quomodo poſt paſſionem eduxit patres de limbo inferni, & nos omnes de tenebris peccatorum. & quomodo infernus fugit à facie eius. & mare id eſt perſecutio tyrannorum fugit. & eccleſia fidelium, qui eſt populus Dei, introiuit per totum mundum propulſa idololatria, & quomodo ſolus populus Chriſtianus colit verum Deum, & nullus alius. Et ſic de hac materia prophetando fecit hunc pſalmum vt cantaretur in die ſabbati, & in feſto dedicationis tabernaculi, & templi. D

Ex quo patet ꝙ Dauid non memorauit ſupradictas hiſtorias, & myſteria tanquàm principalem materiam huius pſalmi: ſed tanquã propoſitiones, & parabolas: ex quibus intendit elicere tres concluſiones euangelicas. E

Quarum prima eſt. ꝙ ſolus populus Chriſtianus eſt redemptus, & receptus ad colendum diuina.

Secunda. quòd ſola eccleſia eſt dedicata ad cultum Dei.

Tertia. ꝙ idem met Deus, qui liberauit Iſrael de Aegipto ante incarnationem, ille idem incarnatus liberauit patres de limbo: & eccleſiam ſuam de captiuitate diaboli. & per conſequẽs Chriſtus Deus, & homo eſt dominus in cœlo, & in terra. Ideo eſt vero colẽdus cultu latriæ. Probatur: quia ſola eccleſia Chriſti ſucceſſit illi populo, & dicta eſt Iudæa, & Iſrael, & fuit figurata per omnia illa miſteria
in cuius figura facta ſunt omnia illa: vt frequenter probatum eſt. Dicit ergo Dauid. F
Ego ſupple vidi in ſpiritu ꝙ ſicut in exitu Iſrael de Aegipto.ſ. domus Iacob.i. cum Iſrael i. domus Iacob exiret de Aegipto.ſ. de illo populo barbaro: tunc facta eſt Iudæa ſanctificatio eius &c. Ita ꝙ Chriſtus q figuratus eſt p Moyſen eduxit ſanctos patres de limbo inferni, & omnes nos de tenebris peccatorum. Tunc Iudæa, ſcilicet eccleſia, quæ verè Deum confitetur, facta eſt ſanctificatio eius, id eſt electa eſt à Chriſto in ſanctificationem, & cultũ verum Dei. Et Iſrael.ſ. populus Chriſtianus, qui eſt verus Iſrael, quia verè, & ſolus videt Deum per fidem, factus eſt poteſtas, & poſſeſſio, & exercitus, & hæreditas eius ad poſſidendum terram viuentium, quæ eſt regnum cœ-

A lorum. Et tunc in aduentu eius mare, & furia
diaboli, & tirannorum fugit: quia poteſtas e-
ius obtuſa, & comprehẽſa eſt. Et populus Dei
tranſiuit. & per aquas baptiſmales Iordanis
ingreſſus eſt eccleſiã per 12. lapides qui ſunt
duodecim articuli fidei. Et ſic lætanter poſſi-
det eam hic per gratiam, & in futuro per glo-
riam. Vnde nota, ꝙ per Iordanem qui inter-
pretatur deſcenſus, rectè figuratur defluxus
generis humani. Nam Iordanis oritur, &
emanat, & deſcendit à monte Libano, qui
inter omnes montes Siriæ, & Aſſiriæ eſt fe-
licior, & amœnior, & fructuoſior, & con-
gregatur ex duobus fontibus. Et factus ma-
gnus tendit, et fluit inter Palæſtinam, & A-
rabiam petream, verſus meridiem: & per
vallem illuſtrem quaſi ſemper inter montes:
& facit mare Tiberiadis: & poſtea in angu-
B ſtum alueum reductus diſcurrit per vallẽ il-
luſtrem: & tẽdit vſque ad mare mortuum in
regionem Sodomorum. Et ibi ſubmergitur
in illo mari amariſſimo, & infructuoſo, &
horribili. Per hoc figuratur genus humanũ ſi
ue defluxus generis humani deſcendentis à
primo homine Adam, qui in illo amęniſſi-
mo, & feliciſſimo monte paradiſi creatus eſt:
ſiue in eo conſtitutus. qui quidem homo cõ-
ponitur ex duobus fontibus, ſcilicet ex cor-
pore, & anima. tamen quia Deo inobediens
fuit: ideo à monte paradiſi eiectus eſt. Et
deſcendẽs de monte per vallem lacrimarum
huius mundi diſcurrebat cum tota ſua poſte-
ritate. qui licèt per loca amœna flueret, ideſt
per delitias huius mundi: quæ non ſunt com
parandę delitijs paradiſi, à quo eiecti ſunt:
tamen in finem omnes ſubmergebantur in
C mare mortuum inferni amariſſimum multi-
plicibus pœnis, & tormentis. Sed veniens do
minus noſter Ieſus in virtute ſua: non ſolum
mare: ſed Iordanis conuerſus eſt retrorſum:
cum in eo poſuit 12. articulos fidei. Et non in
trauit mare mortuum, imo per ipſum tranſi-
uit populus Chriſtianus in iſtam eccleſiã per
gratiam: & in ſuperiorem per gloriam. Et ſic
mare rubrum huius mundi, quod omnes ſub
mergebat, & Iordanis ꝙ omnes ad mare mor
tuum deferebat, facti ſunt per quatuor per-
mittentes nos tranſire in patriam nobis pro-
miſſam. In qua ſicut agni ouium, & arietes
lætemur paſcẽtes in montibus, & collibus ec
cleſiaſticis paſcua vberrima, & ſaluberrima ſa
cramentorum, hic per gratiã, & in futuro per
gloriam. Ideo Dauid contemplans huiuſmo
di myſteria interrogat marè rubrũ, & Iorda- D
nem, & montes, & colles dicens. Quid eſt ti-
bi mare ꝙ fugiſti? et tu Iordanis &c. q. d. Quo
modo, & in qua virtute permiſiſtis tranſire il
lum populum. i. quid ſignificabãt iſta myſte-
ria? Et reſpondet ſpiritus ſanctus per os Da-
uid prophetando aduentũ Chriſti dicens. vis
ſcire quid hoc ſignificat? Quia à facie domini
noſtri Ieſu Chriſti; qui eſt Deus Iacob Meſ-
ſiæ in lege promiſſi, mota eſt, & mouebitur
tota terra. Nam in eius natiuitate omnia re-
gna mundi fuerunt mota: quia flumen Nili di
uiſum eſt in ſeptem oſtia: & inundauit vltra
ſolitum, & omnes Dij, & idola gentiũ clama-
runt apud Meotidas Paludes, et Caſpia regna
regem pacis eſſe natum, & templum pacis Ro
mæ proſtratum eſt, & ſtella pręter ſolitum in
oriente apparuit: quæ magos ad Chriſtũ per-
duxit. & poſtea à facie eius mota eſt terra cen E
tralis inferni: cũ inde patres abſtraxit, & ma-
gis mota eſt quando apoſtolos per mundum
miſit: & mare tyrannorum fugit, & ceſſit, &
idololatria reiecta, fides & eccleſia mundum
occupauit in virtute Chriſti. Nam ſicut tunc
tota terra mota eſt à facie domini, qui porta
batur in arca: ita tota terra gentilium mota
eſt à facie nominis Ieſu quod Apoſtoli porta-
bant in arca euangelica: qui cõuertit petram
in ſtagna aquarum: cum corpus ſuum lancea
eſt percuſſum, & exiuit ſanguis, & aqua in re
miſſionem peccatorum. Vnde ſacramenta ec
cleſiaſtica virtutem ſumpſerunt.

Item conuertit rupem in fontes aquarum:
cum miſit ſpiritum in diſcipulos, & dedit eis
ſeptem dona ſpiritus ſancti. &c. Vnde illi qui
erant groſſi, & duri ſicut rupes proruperunt F
in fontes aquarum ſapientiæ Dei, & effude-
runt per totum mundum. Vnde hauſimus
aquas ſapientiæ legis euangelicæ. Et ideo
propheta apoſtrophat ad Chriſtũ petẽs, & ro
gans vt iſta cito impleantur: vt veniat ſicut
promiſit ſanctis patriarchis: & deleat idola gẽ
tium, & omnes veniant ad terram promiſſam
veræ fidei: & in ipſo benedicantur omnes gẽ-
tes: quia hoc non cedit principaliter ad glo-
riam noſtram, ſed eius. Ideo ſubdit, O do-
mine Ieſu Chriſte non nobis, ideſt non dici-
mus quòd venias ex meritis noſtris. quia non
meremur introire in gloriam. Sed da gloriam
nomini tuo, ſcilicet vt omnes gentes ſeruiant
tibi. i. adorent, & colant nomen tuum. quod
eſt Ieſus. i. colãt Ieſum Chriſtum qui eſt no-
mẽ tuum. Et hoc fac ſuper miſericordia tua,

ideſt

A ideſt propter miſericordiam tuam, & veritatẽ
tuam, vt impleas quod promiſiſti Abrahæ .ſ.
in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. er
go fac, ꝙ hoc ſit verũ. Ne aliquando dicant gẽ
tes: vbi eſt Deus eorum Iudæorum qui expe-
ctant Meſsiam eis promiſſum? Quia cum ſis
dominus hoc potes facere. Nam tu es Deus
in cœlo. Qui omnia quæcunque voluiſti feci
ſti vſque ad præſens tempus. Nam tu de ni-
hilo creaſti cœlum, & terram, & liberaſti pa
tres noſtros:, & eieciſti gentes, & puniſti, & in
troduxiſti eos in terram promiſſam: quæ qui-
dem myſteria ſignificabant aduentum tuũ, &
ruinam idololatriæ, & electionem eccleſiæ, &
hæreditatẽ, & poſſeſsionẽ &c. Ergo non per-
mittas regnare idola gẽtium, & ſimulacra cũ
non ſint niſi argentũ, & aurum, & opera ma-
nuum hominũ &c. Ergo oẽs qui faciunt ea, &
B qui cõfidunt in eis, & nolunt cõuerti: fiant ſi-
miles illis .ſ. muti &c. Haud ſic de nobis, qui
ſumus Iſrael, & vera eccleſia. Nam domus I-
ſrael ſcilicet eccleſia fideliũ ſperauit in dño.
Quia ſicut ille populus ſperauit in domino, &
dominus adiutor eorũ fuit, eos à periculis tẽ-
poralibus liberando. Ita populus Chriſtianus
& eccleſia quæ ſperauit in dño, liberabitur,
& eſt liberata per Chriſtũ à morte peccati, &
periculis ſpiritualibus per aduentũ ſuũ. & ſi-
cut tunc dñs memor fuit illius populi: & be-
nedixit ei in terrã promiſſam introducendo,
& poſſeſsiones, & bona tẽporalia cõferendo,
& benedixit domui Aaron ſacerdotiũ, & cęte
ra iura leuitica largiendo: Ita Chriſtus Pe-
tro, & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis, & presby-
teris, & toti cœtui apoſtolorum tradidit cla-
ues regni cœlorum, & eccleſiaſticam poteſta
C tem, & iura tã eccleſiaſtica tẽporalia quã ſpi
ritualia. Et ſic benedixit domui, & cœtui mi-
niſtrorum eccleſiæ. Et vt breuiter oẽs fideles
comprehndãtur: dicit ꝙ benedixit omnibus
qui timent dominum puſillis cum maiori-
bus, ſcilicet paruulis, & magnis diuitibus, &
pauperibus, & ſimplicibus gręcis, & barbaris
& latinis, poſtquàm venerunt ad fidem, &
Deum timent. Et quia ex paucis Iudæis, ſcili
cet apoſtolis, & diſcipulis incepit eccleſia: ſed
poſtea creuit in magnum numerum ex genti
bus per totum orbem: ideo ait ꝓpheta. Adii-
ciat dominus ſuper vos ò apoſtoli, & diſcipu-
li .i. creſcere vos faciat, & addat magnum nu-
merũ fideliũ ſup vos, & ſuper filios veſtros ex
gentibus ad fidem regeneratos. Et ſubdit. ò
fideles benedicti eſtis a domino qui fecit cęlũ
& terram, ex quo cepiſtis baptiſmum, & non D
curatis habere regnum in terris: nec congre-
gare bona mundana, & temporalia. nec ſcan-
dalizamini: ſi homines praui, & mũdani abun
dãt bonis tẽporalibus, & conculcant, & perſe
quuntur iuſtos. & vos eſtis inopes, & paupe-
res afflicti ab impijs. Nam in hoc mundo tñ
habent felicitatem. Veſtra autem merces in
cœlo eſt. Nam Deus pater dedit domino no-
ſtro Ieſu Chriſto cœlũ cœli .i. cœlum empy-
reũ in poſſeſsionẽ, & habitationẽ æternã, vbi
eſt sũma, & æterna, & ſecura felicitas. Et hoc
cœlum dedit pater filio pro ſe, & ſuis fideli-
bus. terrã aũt iſtã inferiorẽ dedit filijs homi-
num .ſ. terrenis, & mundanis, cuius felicitas
erit breuis, & pęna æterna. Nã licèt videãtur
viuere, tamen mortui ſunt Deo, & priuati il-
la ſuperiori vita æterna. Nã hic ſunt mortui
in ſuo pctõ, & in futuro per pœnam in infer- E
no. Et iõ ſubditit ꝓpheta. Non illi homines
terreni, qui ſunt orti in peccato, laudabunt
te ò domino hic in hoc mũdo. Nec oẽs qui de
ſcendũt in infernũ laudabunt te: imo blaſphe
mant hic peccãdo, & ibi pœnas patiendo. Sed
nos qui viuimus hic per gratiam ſeruando le
gem euangelicam benedicimus domino ore,
& opere. Benedicimus dico ex hoc nũc, ideſt
iam incepimus ex hoc inſtanti, & ex hoc ſæ-
culo viuendo per gratiam, & vſque in ſęcu-
lum aliud fruendo per gloriam.

Ex iſto textu .ſ. Cœlum cœli dño: terrã au
tem dedit filijs hominũ. dogmatizant magi-
ſtri moderni Iudæorum in ſinagogis ſuis, ꝙ
homines poſt hanc vitam non aſcendunt in
cœlum, nec aſcendent poſt reſurrectionẽ. Sed
manebunt in terreſtri paradiſo cum Abraam, F
Iſaac. & Iacob, & ibi erunt in perpetuũ. Nã
cęlũ non eſt datum hominibus: ſed domino
Deo: Terram autem dedit filijs hominum ad
habitandum, & manendum. Vnde Iudęi mo
derni non expectant gloriam in cœlo, ſed in
terra: cum Abraam, Iſaac, & Iacob, ſcilicet in
illa terra vnde fuit eiectus Adam. habent e-
nim pro inconuenienti quòd homines poſ-
ſint aſcendere in cœlum. ac ibi manere, cum
ſit contra naturam hominis. Sed quantùm
ſit deteſtabilis iſta doctrina, & contra ſacram
ſcripturam, de ſeipſo manifeſtum eſt. Nam ſi-
cut non eſt inconueniens nec impoſsibile,
quòd Angeli Deo rebelles à principio fue-
runt deiecti de cœlo: non ſolum in faciem ter
rę ſed vſque in profundum inferni, vbi perpe
tuo cruciantur pœnis æternis: ita non eſt

A inconueniens, ꝙ homines iuſti, & ſancti qui
non ſecundum carnem vixerunt, & pœniten
tiam de ſuis peccatis egerunt aſcendant in cœ
lum, & inter hierarchias Angelorum colloca
ti ſempiterno quo fruantur: vt dictũ eſt pſal-
mo præcedenti. Nam licèt hoc non conue-
niat nec debeatur hominibus per naturã: ta-
men datur eis per gratiam, & merita paſſio-
nis Chriſti, cuius membra ſunt per baptiſmũ
& fidem effecti. Vnde quando Chriſtus aſcen
dit in altum cœlum in die Aſcenſionis, ſecum
duxit captiuitatem ſanctorum patrum, ſcili-
cet Adam, Abraam, Iſaac, & Iacob vt dictum
eſt pſalmo 67. Et ſic Abraam Iſaac; & Iacob
non ſunt in hac terra: vt iſti moderni Iudęi
mentiuntur: ſed regnant in cœlo cum Chri-
ſto, & cum filijs promiſſionis. Et ideo iſti Iu-
B dæi carnales nunquàm aſcendunt cum eis in
cœlum: ſed in infernum perpetuò cruciandi
deſcendunt. Ideo dixit Chriſtus Matthæi 8.
quòd multi ab oriente, & occidente venięt, &
recumbent cum Abraam, Iſaac, & Iacob in
regno cœlorum. Filij autem regni mittentur
in tenebras exteriores: vbi erit fletus, & ſtri-
dor dentium. Et ideo Dauid notanter dixit.
Cœlum cœli domino.i. Deus pater dedit
cœlum Chriſto domino cœli pro ſe, & ſuis
membris, quia omnes aſcẽdimus cum capite
noſtro Chriſto. Sed terram dedit filijs homi-
num.i.carnaliter & ſecundùm hominem vi-
uentibus. Nam fideles iam non dicuntur fi-
lij hominum. Sed hoc non poſſunt capere oc
cęcati & obſtinati Iudæi. Nam qui vult acci-
pere repromiſſionem in cœlo cum Abraam
Iſaac, & Iacob, oportet quòd aſcendat cum
C Chriſto capite noſtro, cum quo illi aſcende-
runt. Aliter nemo poterit aſcendere niſi effi-
ciatur membrum Chriſti. Quia nemo aſcen-
dit in cœlum: niſi qui deſcendit de cœlo fi-
lius hominis, qui eſt in cœlo. Qui cum fuit
exaltatus in cœlum & in crucem, omnia ſua
membra traxit ad ſeipſum. Ioan. 3.

PSALMVS. CXIIII.

Dilexi quoniam exaudiet dominus: vocem orationis meæ.

Quia inclinauit aurem ſuam mihi: & in diebus meis inuocabo.

Circundederunt me dolores mortis: & pericula inferni inuenerunt me.

Tribulationem & dolorem inueni, & nomẽ domini inuocaui.

Titulus Alleluia. Ex titulo apparet, ꝙ Da D
uid fecit hunc pſalmum ad laudandum Deũ
in feſtiuitatibus determinatis, maximè in die
paſchæ, eò quòd agit gratias pro toto genere
humano: quia fuit liberatum de captiuitate
diaboli: & viuificatum à morte æterna, & cõ
ſtitutum in regione viuorum, ideſt in eccleſia
Chriſti viuendo per gratiam. Tria ergo fa-
cit. Nam primò proponit quod intendit nar-
rando afflictiones, in quibus erat poſitus ille
homo myſticus. Secundò inuocat Chriſtum
vt veniat in carnem ad liberandum ipſum.
Tertiò excitat animam ſuam ad pœniten-
tiam, & fidem, & ad agendum gratias. 2. ibi.
O domine libera animam meam. 3. ibi. Con-
uertere anima mea. Quantùm ad primum
eſt notandum ſecundum Apoſtolum ad Eſe.
primo, & ſecundum Auguſt. in ſermone de
Apoſtolis, quòd Deus prius dilexit nos effe- E
ctu, & effectu quàm nos diligeremus ipſum.
Nam ipſe ab æterno dilexit nos: & elegit, &
prædeſtinauit, & antequam eſſemus. Et po-
ſtea gratificauit nos in Chriſto filio ſuo, &
vocauit nos per ipſum ad fidem: & redemit
nos antequam aliquid boni faceremus. Et ſic
patet, ꝙ nos ex debito tenemur ipſum dilige
re; & amare. quia prius dilexit nos non ſo-
lummodo in affectu: ſed etiam in effectu con-
ferendo talia beneficia. Et ideo Adam myſti
cus qui introducitur ad loquendum in hoc
pſalmo cum ſua poſteritate fidelium, dicit: e-
go dilexi.i. teneor diligere dominum. Et poni
tur preterium pro futuro: ratione certitudinis
ꝓphetiæ, vt dictum eſt pluries: & patet per li
teram ſequentem, ideſt diligam dominũ: quo
niam ipſe dominus exaudiet vocem oratio-
nis meæ factam per patriarcas, & prophetas. F
Et diligam etiam ipſum, & teneor de debito
ipſum ſemper diligere, eò quòd inuoco ipſũ
primò vt veniat ad liberandum me. Et poſt-
quàm liberauit me: inuoco eum agendo gra-
tias. Et bene cogor inuocare, ipſum vt veniat:
nam poſtquàm fui eiectus à paradiſo per pec
catum, circundederunt me dolores mortis.
Quia fui afflictus in corpore multis infirmita
tibus, & miſerijs; Et in anima fui ſauciatus, &
vulneratus fomite concupiſcentiæ: propter
quod ſum pronus ſemper ad malè agẽdum,
& cadendum: & impotens, & fragilis ad
benè operandum. Et ſic pericula inferni in-
uenerunt me propter peccatum originale, &
actuale. Et ſic pericula inferni inuenerunt
me: quia cecidi in mortem perpepuã, & æter
nam:.

A nam: à qua non poſſum liberari niſi per Chriſtum. Et ideo nomen domini inuocaui per patriarcas, & prophetas exiſtés in tali tribulatione, & dolore à principio caſus mei vſque ad Chriſtum. & ideo inuocaui nomen eius quod eſt Ieſus, & ſaluator: quia nullum aliud nomen eſt ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluari niſi in Chriſto Ieſu: quod eſt nomen tetragrãmaton continens in ſe quatuor virtutes, ſcilicet omnipotentiam: ſapientiam: miſericordiam, & iuſtitiam. vt dictum eſt in prologo & pſalmo18. & 112.

O domine libera animam meam miſericors dominus. & iuſtus: & Deus noſter miſeretur.

Cuſtodiens paruulos dominus: humiliatus ſum, & liberauit me.

In hac ſecunda parte ꝓpheta in perſona totius corporis myſtici conuertitur ad Chriſtũ: **B** vt veniat ad liberandum ipſum à ſupradictis pœnis, & miſerijs, in quas incidit per peccatum, & dicit. O domine Ieſu Chriſte libera animam meam à ſupradictis penis. quia tu es dominus quantùm ad omnipotentiam. Et ès miſericors, & iuſtus. quia hoc cõtinet nomen tuum Ieſus quod eſt nomen tetragrammatõ. Et ideo tu ſolus potes me liberare. quia Deus & homo. Et propheta mutat perſonam per ſe metiſpum dicens. Deus noſter Ieſus Chriſtus miſeretur nobis. eò ꝙ eſt miſericors, & iuſtus. & eſt dominus cuſtodiens paruulos. i. humiles, & ſimplices. Quaſi dicat volendo ſeipſum & nos conſolari: Ieſus Chriſtus dominus, & Deus noſter miſerebitur noſtri: quia ipſe eſt ſimplicium, & miſerorum. ideo efficiamur paruuli per humilitatem, & fidem, & miſerebitur noſtri: quia ego humiliatus ſum per fi- **C** dem. ideo liberauit me per paſſionẽ ſuam, & eccleſiaſtica ſacramenta. Item humiliatus ſũ. i. deiectus, & punitus in hac valle miſeriæ propter peccatum: tamen dominus Ieſus liberauit, & redemit me in aduentu ſuo.

Conuertere animã mea in requiem tuã: quia dominus benefecit tibi.

Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos à lacrimis: pedes meos à lapſu.

Placebo domino: in regione viuorum.

In hac tertia parte excitat animam ſuã ad fidem Chriſti, & ad agendum gratias, & ad contemplationem pro beneficio redemptionis perfectæ per Chriſtum. Vnde dicit. O anima conuertere in requiem tuam, id eſt ad ſtatum gratiæ, a quo cecidiſti per peccatum. quia dominus Ieſus Chriſtus benefecit tibi te re- **D** dimendo per mortem, & paſſionem. Quia eripuit animam meam de morte ad quam erat condemnata per peccatum. Et eripuit oculos meos à lacrimis, & pœnis in quibus erant: quia ſemper flebam caſum meum, & felicitatem quam perdideram. Et eripuit etiam pedes meos à lapſu, & dedit mihi gratiam ad reſiſtendum tentationibus, ne cadam in peccatũ. Et ſic ſanauit vulnera mea, & viuificabit animam meã à morte. Vnde qui ante eram mortuus per peccatum, nunc viuo per gratiam. Ideo humiliatus in regione viuorum, quæ eſt eccleſia: placebo domino. i. orationes meæ, & bona opera erunt Deo grata, & accepta, quia extra eccleſiã nullus exauditur. Quia non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum. vt dictum eſt pſal. præcedenti. Sed nos qui viuimus in hac regione viuorum per gratiam, & in fu- **E** turo per gloriam, placebimus domino. quia laudes noſtræ, & orationes erunt Deo gratæ, & acceptæ. Nota quòd iſtum pſal. cantat eccleſia in perſona cuiuslibet defuncti exiſtentis in purgatorio inquantum deſiderat liberari per ſuffragia eccleſiæ, vt requieſcat, & placeat Deo in regione viuorum per gloriam. Et ſic etiam tota eccleſia cantat hunc pſa. anagogicæ in diebus ferialibus inquantum petit liberari a vinculis, & morte corporis huius, & quieſcere cum Chriſto in ſuperna regione viuorum.

PSALMVS CXV.

Credidi propter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.

Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendax.

F Huic pſal. nullus titulus prẽponitur in Hebræo. Sed de ſe oſtendit, ꝙ eſt alleluiaticus: eò quòd agit gratias de beneficijs receptis.

Ad cuius intellectum eſt aduertendum: ꝙ Dauid primò fuit homo ſimplex, & paſtor, & ignarus ſicut dictum fuit pſal. 22. & 78. Et ſic abſque literis, & ſcientia credebat per ſolam fidem, & viuebat in fide eccleſiæ ſecundùm illum ſtatum, & conſiderabatur Chriſtũ futurum in ſola fide parentum, ſed quando ſpiritus Saulis tranſiuit in ipſum iam fuit magis illuſtratus, ſed quando dedit totum ſeipſum diuinæ cõtemplationi, & rapiebatur in extaſim, & exceſſum mentis: tunc in ſpiritu, & lumine ꝓphetico prẽuidit omnia futura myſteria de Chriſto, & eccleſia, prout erant figurata in lege Moyſi, & in geſtis patriarcarum, &

A pphetarum,qui ipſum præceſſerant:& in ge-
ſtis Ioſue,& Iudicum,& in omnibus aduerſi
tatibus, & proſperitatibus ſuis. & ſic in illa
contemplatione,& mentis exceſſu & extaſi,
in quam frequenter rapiebatur, vidit manife
ſte qualiter ſola ſacra ſcriptura,& lex diuina
erat vera.eò quòd erat à ſolo Deo ipſi Moyſi,
& patriarchis, & prophetis tradita. Et vidit
quomodo ſuperſtitio gentilium erat falſa,eò
quòd erat à diabolo,& hominibus confiſta.
qa ſicut nullū eſt ens niſi pcedat à prima en
titate:ita nullū pôt eſſe verū: niſi procedat à
prima veritate quæ eſt Deus.ſ. verbū æternū
fili⁹ patris:q illuminauit mētes patriarcarū,
& pphetarum,& reuelauit eis veritatē ſuam
in ſacra ſcriptura.Et ſic ſuperſtitio gentilium
nullo mō potuit eſſe vera poſtquā non fuit à
prima veritate reuelata:ſed à diabolo,& hoī
B bus cōfiſta.Et ſic vidit qualiter oīs hō eſt mē
dax in verbis ſuis inquantū loquit ex pprijs
de rebus diuinis.niſi illuſtret à ſpiritu ſancto.
Et ideo ſacerdotes, & poetæ,& necromātici,
& magi gentiliū fuerunt mendaces in verbis
& traditionibus ſuis.eò quòd non fuerūt illu
ſtrati à prima veritate, ſed deluſi à diabolo:
qui ab initio in veritate non ſtetit: ſed ſemp
fuit mēdax, & pater eius.In eadem,& multi
plici extaſi pvidit Dauid in ſpiritu qualiter
filius Dei, q eſt prima veritas,qui locut⁹ fuit
Moyſi,&.patriarchis, & pphetis vet.te. erat
venturus in carnē, & locuturus apoſtolis ſim-
plicibus,& illiteratis,q quidem apoſtoli pri-
mò debebāt ſimpliciter credere Xpo, & ſeq
ipſū,ſed poſt reſurrectionē debebat mittere
eis ſpūm ſctm,& rapere eos ī altiorē extaſim,
& illuſtrare eorū mōtes altiori lumine ſupra
C oēs patriarcas,& prophetas:vt intelligerent
claro lumine oia illa q ſub figuris, & ænig-
matib⁹ pvideruūt pphetę.Et pvidit ēt Dauid
qualiter iſti apl'i, & diſcipuli ſic illuſtrati de
bebāt diſpergi p totū mundū ad prædicandū
veritatē euāgelicā quā à Xpo acceperāt.& de
bebant eliminare,& exterminare mendaciū,
& falſam ſuperſtitionē quā diabolus ſemina
uerat in populo gētili, & ſic apoſtoli, & mar
tyres debebāt ædificare eccleſiam in populo
gētili toto orbe diffuſam:& ſanguine ſuo eā
irrigare, & confirmare,& in ea ſe ipſos in ho
ſtiam,& ſacrificium Deo offerre. & ſic patet
qualiter apoſtoli ſimplices, & idiotæ primò
ſimpliciter Xpo crediderunt, ſed poſtea pre
ceptionē ſpūs ſcti in illā extaſim rapti totā ſa
crā ſcripturā in lumine euangelico intellexe

runt.Et ſic locuti ſunt, & prædicauerūt euan D
gelium p vniuerſum orbē.per quā pdicatio
nē totū mundū iugo Chriſti ſubiecerunt.pp
tuā fidē ſeipſos morti, & martyrio in eadem
eccleſia obtulerūt.Omnia ergo iſta prçuidēs
Dauid in ſpū,& extaſi ſua, fecit hunc pſal.in
quo introducit eccleſiā apoſtolorū, & oium
martyrum,& doctorū,& oium fideliū loquē
tē,& agētem Xpo gratias pro beneficio fidei,
& luminis euangelij recepti. In quo pſ.duo
facit.Nā primo explicat beneficiū receptū.Se
cundò promittit ſe gratias acturū,& ſacrifi-
ciū oblaturū pro tanto beneficio receptō.ibi,
Quid retribuā dño. Quantū ergo ad primū
dicit cœtus apoſtolorū, & diſcipulorū, & to
tus homo myſticus Ego quoque credidi Ieſu
Chriſto qui eſt prima veritas, & ſecutus ſum
ipſum, & inſtruxit me primò in mōte Mat.5.
& ex cōſequenti in ſua pdicatione.pp qđ,&
propter quā ſimplicē veritatē locutus ſum, E
& prædicaui veritatē euāgelicā primò in ſo
la terra pmiſſionis, qū miſit me ad pdicādū,
& baptizandū in oēm ciuitatē, & locum quo
erat ipſe venturus.vt patet Luc.9. & 10.vnde
debet ſic ordinari iſta litera. Ego nolui atten
tire mēdacio ſcribarū, & phariſæorū,nec fal
ſæ ſuperſtitioni gentilium. autem pro ſed,
humiliatus ſum nimis, & captiuaui intelle
ctū meū,& credidi in Chriſtum,qui eſt pri-
ma veritas, propter qđ, & propter quā cre-
dulitatem, & veritatē locutus ſum, & prędi
caui euangeliū omni creaturę.Et poſtea ego
dixi in exceſſu,& extaſi.i.cognoui in illa re-
ceptione ſpiritus ſancti qualiter ſola lex diui
na à ſpiritu ſancto illuſtrata, & reuelata erat
vera,& omnis alia doctrina erat falſa. qa oīs
homo carnalis inquantū homo eſt mēdax,&
ſic omnis doctrina eius eſt mēdacium niſi à F
ſpiritu ſctō homini reueletur. quia tunc ille
homo ſic illuſtratus nō eſt homo,ſed Deus p
participationem,vt dictū eſt pſa.81.Iſta etiā
intelligentia,& ſententia poteſt incipere in
ſecundò verſu.vt ſit ſenſus:Ego in illo exceſ
ſu meo, & extaſi illuſtratus in die penteco-
ſtes dixi,& cognoui qualiter omnis homo in
quantùm homo eſt mendax in propria ſciē
tia, & doctrina : niſi fuerit à Deo, qui eſt pri-
ma veritas, illuſtratus. & ſic noui quali-
ter doctrina Scribarum, & Phariſęorum erat
mendax, & falſa, eò quòd non erat à Deo
ſed ab eis propter lucrum ſuum confiſta. &
dixi, & noui deteſtabilem ſuperſtitionem
gentilium eſſe falſam : qui non erat à Deo
ſed

A ſed à diabolo, & ſacerdotibus, & poetis eorũ
inuecta, & perſuaſa. Et ideo nolui credere, nec
aſſentire falſo fermento Scribarum, & Phari-
ſęorum: nec nefandæ ſuperſtitioni gentilium:
aũt pro ſed: ſed humiliatus ſum nimis, & ca-
ptiuaui intellectum meũ, & credidi Chriſto
qui eſt prima veritas: & ſecutus ſum ipſum:
propter quod ego locutus, & cõfeſſus ſum ip
ſum eſſe verum Deum, & Meſſiam in lege ꝓ
miſſum, & locutus ſum, & prædicaui euange
liũ omni creaturæ. Si ergo Chriſtus fecit mihi
tantã gratiam præ cæteris: quid ego retribuã
domino pro omnibus, & tãtis beneficijs, quæ
Chriſtus retribuit mihi? Iſta etiam ſunt ver-
ba populi gentilis ad Chriſtum conuerſi: qui
humiliauit ſeipſum, & credidit Chriſto, & tã-
dem illuſtratus cognoſcens ſeipſum, & falsã
ſuperſtitionem in qua prius erat, dixit in ſua
contemplatione veritatis: ꝙ omnis homo car
B nalis eſt mendax in ſua doctrina niſi fuerit à
Deo illuſtratus. Vt patet Hiere. 16. vbi dici-
tur. Gentes ad te veniẽt ab extremis terræ: &
dicent, vere mendacium poſſederunt patres
noſtri: veritatem quę eis non profuit &c.
Quæ omnia fuerunt impleta in Auguſtino,
& Ambroſio, & cæteris doctoribus, & marty
ribus conuerſis ex populo gentili, qui non ſo
lum in prædicationibus, ſed etiam in diſputa
tionibus, & ſcripturis detexerunt deceptio-
nem, & mendacium in quo laborabat totus
ille populus ante ſuam conuerſionem, vt o-
ſtendit Auguſtinus in decem primis libris de
ciuitate Dei. Euſebius in libris de præpara-
tione & veritate euangelica. & in 30. libris
contra Porphiriũ, & hoc idem Lactantius in
octo libris diuinarum inſtitutionum, & ſic de
multis. qui omnes dixerunt in ſuo mentis ex
C ceſſu, & contemplatione, & confeſſi ſunt illã
deteſtabilem ſuperſtitionem eſſe falſam, &
mendacẽ, à diabolo, & hominibus carnalibus
confictam. De quo quidẽ populo gentili poſt
conuerſionem, & agnitionem veritatis fue-
runt multi martires, & doctores, & religioſi,
& eremitæ. Et ſic obtulerunt ſeipſos in hoſtiã
Deo placentem pro Chriſto, & fide euangeli
ca, quam ante impugnauerant. Ex his patet
ꝙ nulla doctrina de rebus diuinis eſt vera, ni
ſi illa quę tradita eſt à ſpiritu ſancto per pa-
triarcas, & ꝓphetas, & apoſtolos, & doctores,
in qbus locutus eſt ſpiritus ſanctus. Quia nõ
erant ipſi qui loquebãtur, ſed ſpiritus patris
qui loquebatur in eis. Ergo omnis homo de
ſe ſemper eſt mendax. Quia oẽ verum à quo

cunque dicatur, à ſpiritu ſancto eſt, ſecundũ D
Ambroſium. Et iõ nullus de ſe dẽt p̄ſumere
nec affirmare aliquid ſine autoritate ſacræ
ſcripturæ ſm Dionilium, & Auguſtinum in
ſermone de martyrib⁹. vbi declarat hũc ver
ſum. Et etiam ad hunc ſenſum allegat Apo
ſtolus hoc verſiculo. 2. ad Corinthios. 4.

Quid retribuam domino: pro omnibus quæ retribuit mihi?

Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Vota mea domino reddam coram omni populo eius: prætioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

In hac ſecunda parte intendit agere gra-
tias pro beneficijs receptis. puta pro benefi
cio redemptionis, & electionis, quia elegit ip
ſum per fidem. Sed quia eſt difficile pro his
Deo ſatisfacere, & gratias ſufficienter redde E
re, ideo ait, Quid retribuam domino, & quã
ſatisfactionem faciam pro omnibus quæ re-
tribuit mihi? Quia primò me de nihilo crea-
uit, & in tanto honore in paradiſo præfecit.
& poſt lapſum me ꝓprio ſanguine redemit.
Et demũ per gratiam, & fidem vocauit, & ele
git. Et Iudęis manẽtibus cęcis me in eccleſia
ſua congregauit, & veram, & ſanam doctri-
nam docuit, & fidem inſpirauit, per quam cũ
audacia prædicaui & locutus ſum. Non ſum
ergo ſufficiens pro tantis beneficijs ſatisface-
re. Sed ſcio quid faciam. Nam cum bona tem
poralia non ſufficiant, dabo ipſi quod prę-
tioſius habeo, ſcilicet meipſum, & vitã meã.
Nam ſicut ipſe obtulit ſe pro me in ara crucis
ad mortem, & bibit pro me calicẽ paſſionis:
ita ego offeram meipſum, & exponam me ad
mortem pro ipſo, & defenſione ſui nominis, F
& legis euangelicæ. Et ſic calicem ſalutaris,
ſcilicet paſſionis & mortis martyrij accipiã,
& nomen domini inuocabo, & confitebor co
ram hominibus. Nam quia video, quod nil
eſt prętioſius apud Deum, & in conſpectu do
mini quàm mors ſanctorum eius per marty-
rium, ideo vota mea domino reddam. i. meip
ſum offeram: & ad mortem, & martyrium li
benter exponam. Et nomen Ieſu Chriſti con
fitebor: nõ abſcondite, ſed coram omni popu
lo eius, ſicut ipſe confeſſus eſt me in cruce co
ram hominibus, & mortuus, & paſſus eſt: Ita
ego volo pro eo mori. quia ſcio ꝙ prætioſa, &
magni precij eſt in conſpectu domini mors
ſanctorum eius per martyrium voluntariũ
ꝑ nomen eius, Quod quidem votũ factũ à

A Dauid in perſona totius eccleſiæ, fuit impletũ in omnibus Apoſtolis, & martyribus qui paſſi ſunt pro Chriſto, & calicẽ martyrij acceperunt. & etiam impletum eſt per Magdalenã, & Atanaſium, & Ambroſium, & Hilarium, & Hieronymum, & Auguſtinum, qui pro Chriſto perſecutiones, & labores ſuſtulerunt, & ſe ipſos ad labores, & pœnitẽtiam expoſuerũt: & totam vitam obtulerunt. Quia omnes illi ad mortem ciuilem ſeipſos pro Chriſto obtulerunt. quia vita Chriſtiani ſi ſecundùm eccleſiam viuat, martyrium eſt vt inquit Auguſtinus. Nam nullus poteſt retribuere: nec ſatisfacere Chriſto pro tantis beneficijs receptis, niſi per martyrium.

O domine quia ego ſeruus tuus: ego ſeruus tuus. & filius ancillæ tuæ.

B *Dirupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen domini inuocabo.*

Vota mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius: in atrijs domus domini in medio tui Hieruſalem.

Sed conuerſus in ſe Dauid in perſona eccleſiæ conſiderat, & contemplatur magnitudinẽ, & immenſitatem beneficiorum Chriſti & conſiderat paruitatem muneris noſtri: videns quòd non eſt conueniẽs retributio, nec recõpenſatio noſtra nec æqua commutatio. Et ſic non ſatisfacimus licet offeramus noſmetipſos ad mortem. Nam ipſe dominus, & innocens obtulit ſe pro nobis peccatoribus. Et ſic obtulit infinitum, & mundum, pro finito, & immundo. Et nos offerimus finitum, & paruum. Item nos ſumus ſerui, & ipſe dominus. ergo non eſt æqua commutatio. Item ipſe nos liberauit à captiuitate, & morte æ-

C terna. Et nos per martyrium ſolum reddimus vitam temporalem. ergo maior fuit donatio quàm ſit retributio: & maius donum quã munus. Item ſi nos damus noſmetipſos facimus quod debemus, & tenemur. Nam ex debito ſeruus tenetur mori pro domino, & defendere nomen eius. Ideo faciens hoc inutilis ſeruus eſt: quia facit quod debet: & nihil erogat de ſuo. Lucæ 12. Item magis eſt ſeruus ille qui eſt redemptus, quàm ille qui ſolum eſt iure belli captiuus, & raptus, & magis tenetur redemptori ſiue piratæ, qui ipſum rapuit, ſiue bellatori qui ipſum iure belli acquiſiuit: quia ille violenter poſſidet: & ille libenter, & gratanter. Ex quo ſequitur, quòd licèt pro Chriſto noſmetipſos martyrio exponamus; non æque ſatisfacimus: nec æquale

D munus retribuimus: quia nihil noſtri offerimus: quia iam ſerui eius ſumus, & facimus, quod tenemur. Ideo ſubdit. O domine licèt accipiam calicem martyrii pro te non ſatisfacio, nec retribuo æquale munus dono recepto: quia nihil offero de meo. Nam ego ſum tam ſeruus tuus in perſona creatus, & redemptus, & quod fortius eſt, filius ancillæ tuæ, ſcilicet naturæ humanæ primò captiuæ, & poſtea redemptæ. ergo non ſolum ſum ſeruus in perſona: ſed etiam in natura. Nam magis captiuus eſt ille qui eſt captiuus, & filius ancillæ, & captiuæ, quàm ille qui ſolum eſt captiuus, & filius liberæ. ſicut eſt ille qui eſt raptus à pirata: cuius mater eſt libera in ciuitate ſua, licèt ille ſeruiat in domo domini ſui, qui rapuit eum. Nos autem non ſumus ſerui à fortuna. ſicut eſt raptus à pirata, vel captus in bello. Sed eramus ſerui natura: & filij iræ. & vindictæ. à qua ſeruitute tu Chriſte nos liberaſti. Et ſic ſum nunc filius eccleſiæ quæ eſt ancilla tua à captiuitate redempta. Ex quibus patet ꝙ in exponendo me morti nihil do de meo, imò nõ retribuo æquum munus. Nã tu me à captiuitate liberaſti, & dirupiſti vincula mea per mortem: & paſſionem, & reſurrectionem: quibus vinculis tenebar vinctus, & captiuus in poteſtate peccati. ergo iã ſum ſeruus tuus. Si ergo non poſſum retribuere æquale munus, eò quòd ſum ſeruus, & tu dirupiſti vincula captiuitatis, & peccati mei: ſcio quid faciam: offeram. n. maius munus, & ſacrificiũ quod non eſt meum: ſed tuũ, quod eſt bonũ de opere operato. Et ideo tibi ſacrificabo hoſtiam laudis: & de ſe laudabilẽ, & bonam. quod eſt ſacramentũ euchariſtię in quo offertur Chriſtus filius tuus ò pater, quod ſacrificium non poteſt refutari. cum ſit preciũ infinitũ tibi acceptabile, agnus ſine macula. Secundo verè nomen dñi inuocabo petẽdo ſalutem redemptionis. Nam offerendo illud ſacrificiũ, & hoſtiam participamus Chriſti paſſionem, & redemptionẽ, & ſalutem. Quia in memoriam eius paſſionis celebramus. Iſtam ergo hoſtiam ſacrificabo tibi quotidie. Et ſic reddam iſta vota mea domino in cõſpectu totius populi Chriſtiani. Et hoc ſacrificium nõ offeram in plateis ſicut ſacrificium martyrij, quod fiebat in plateis. Sed hoc ſacrificiũ euchariſtię offeram in atrijs domus domini. i. in eccleſijs ſicut ſacrificium dedicatũ, & in medio tui ò Hieruſalẽ, ideſt in eccleſia Chriſti. Quaſi dicat: in eccleſia, & in templo offerã, ſed

frequen-

A frequentabo quotidiè hoc ſacramentum, & hoc ſacrificiũ de ſe laudabile, & acceptabile. retribuam Deo pro beneficijs acceptis; poſtq̃ meum non eſt ſufficiens. Sed eſt aduertẽdum quòd etiã totus iſte pſalmus poteſt eſſe vox Chriſti, qui poſtquàm vidit omnes eſſe peccatores præter ſeipſum: ideo ſolus ipſe fuit ſufficiẽs ſacrificium ad ſatisfaciendum pro toto genere humano. Et ideo obediẽs patri vſque ad mortem obtulit ſeipſum pro nobis ſicut dictum eſt pſal. 39. Ideo dicit hic. Ego credidi. i. obediui patri meo. Nam credere idem eſt quod obedire. Nam quia pater meus voluit, vt ego paterer pro omnibus: ideo propter hoc locutus ſum manifeſtando eius voluntatem hominibus & dando legem euãgelicam. Et exinde humiliatus ſum nimis, i.
B deſt valde: quia vſq; ad mortem crucis fui obediens, & paſſus ſum pro omnibus. Et hoc feci q̃a nullus erat ſufficiens ad liberandum genus humanum cum omnes eſſent peccatores. quia ego dixi, ideſt eſt cognoui, ꝙ oĩs hõ erat mendax, & peccator. Quia oẽs in Adã peccauerunt, & declinauerunt à via veritatis. Et ideo quando ego vidi, ꝙ nullum aliud ſacrificium erat acceptabile apud Deũ: tũc dixi ecce venio ad offerendum meipſum ꝓ ſacrificio. Quid ergo retribuam domino? Quaſi Chriſtus dicat inquantùm hõ. Si pater tãtũ exaltauit me, vt verbo ſuo me perſonaliter vniret: & agnum ſine macula, & caput eccleſiæ me cõſtitueret: & ab æterno me vt facerẽ voluntatẽ ſuam prędeſtinauerit: & in capite libri me ſcripſerit: quid ergo faciam pro his omnibus quę retribuit mihi? Scio quid fa
C ciam, quia obediens patri accipiam calicem ſalutaris paſſionis. Et nomẽ domini inuocabo: & interceſſor ero, & mediator inter patrẽ meũ, & genꝰ humanũ. Et reddã vota mea domino patri meo. quia in ara crucis me offerã in ſacrificiũ corã omni populo eius in ciuitate Hieruſalem. Et hoc faciã quia pręcioſa eſt: & ſacrificium valde acceptabile in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Quia mors cuiuſcũq; iuſti eſt valde acceptabilis apud Deũ. Quãto magis mors Chr̃i agni ſine macula, qui eſt iuſtus iuſtificans oẽs: & ſufficiẽs ad ſatisfaciẽdum pro omnibus ſanctis ſanctorum. O domine pater ego iſtus ſacrificium offeram. Primò quia ſum ſeruus tuus. & obediens inquãtùm me creaſti, & prædeſtinaſti. Sum etiam ſeruus tuus verè, & obediens, & humilis inquantùm ſum filius Virginis Ma-

riæ ancillę tuę. ex qua formã ſerui accepi: cuius humilitatem ſuper oẽs mulieres reſpexiſti. Et ſic omnibus modis ſum tibi ſeruus, & D
obediens, & ſic teneor tuam volũtatem, adimplere, & mortem ſubire. Secundò: q̃a diruPiſti vincula mea. i. membrorum meorum peccata remiſiſti: & me, & matrem meã ab omni peccato præſeruaſti: quia non fui captus in retiaculo peccatorum in quo omnes ceciderũt: iõ tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. i. meipſum hoſtiã acceptabilẽ in ara crucis. Et nomẽ dñi pro omnibus inuocabo. Et iterũ vota mea ad dñm reddã. i. ſacramentum eucariſtię quotidiè offerendum inſtituam in conſpectu domini, & hoc non in platea: ſed in templo; & in atrijs tuis ò Hieruſalem. ſ. in locis dedicatis, & conſecratis. Et hoc dicit Chriſtus. quia primum ſacrificium. ſ. mors, & paſſio fuit fa- B
ctum coram omni populo. Sed ſecundum ſacrificium. ſ. eucariſtiæ, nõ offertus niſi in eccleſijs ad miniſtranda ſacramenta dedicatis.

Et ſic patet, quomodo totus iſte pſalmus poteſt eſſe vox eccleſiæ, vt patet ſecundũ primam expoſitionem. Et etiam poteſt eſſe vox Chriſti: vt patet per ſecundam expoſitionem, quia poteſt exponi in perſona eccleſiæ, & in perſona Chriſti per ſe.

PSALMV. CXVI.

Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius & veritas domini manet in æternum.

Titulus Alleluia. Notandum, ꝙ Dauid cõtẽplans in promiſſione facta ipſi Abrahę. Gẽ. 22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: & in benedictione Iudæ facta à Iacob F
Gen. 48. vbi dicit. Non auferetur ſceptrũ de Iuda donec veniat, qui mittendus eſt: ſcilicet Meſſias Chriſtus, & ipſe erit expectatio gentium &c. Per hoc præuidit Dauid in ſpiritu qualiter eccleſia erat congreganda ex gentibus ad fidem Chriſti conuerſis. Et quòd gẽtiles, qui ante idola colebant relicta idololatria debebant Chriſtum colere, & laudare. Ideo fecit hunc pſalm. qui licèt ſit paruus in verbis, tamẽ comprehendit totam ſacrã ſcripturam, & præſupponit eam in ſententia: in quo ꝓphetando inuitat totum populũ gẽtilẽ ad laudandum Deum. & ad cultũ vnius Dei. & ad agendum gratias pro beneficijs receptis, & pro promiſſione completa ꝑ aduẽtum Chriſti. Et dicit. O omnes gentes à ſolis ortu vſq; ad occaſum laudate dominũ Deũ

A trinum, & vnum: relicta omni idololatria. Et vos oẽs populi tã gentiliũ, quàm Iudęorum, laudate, & colite eum, & agite Deo gratias: qm̃ per aduentum Chriſti filij eius confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: quia venit ad miſerendum nobis per mortem, & paſſionem. Et ſic miſericordia nobis promiſſa de rędẽptione vniuerſali cõfirmata eſt, & completa per Chriſtum. Nã quod Deus promiſit Abrahę dicens. In ſemine tuo benedicentur oẽs gentes, & illud quod prædixit Iacob. Ipſe erit expectatio gentium, & quod promiſit Moyſi. Prophetam ſuſcitabo de medio fratrum tuorum. oia illa promiſſa confirmata, & impleta ſunt in aduentu Chriſti ſuper nos, & ſic veritas domini manet in æternum immobilis. Nam quod promiſit, & figurauit in ve. teſta. totum eſt verificatum in Chriſto. Et Deus manet verus in æternum: & non fal- B lax. Laudate ergo eum pro tanto beneficio recepto &c. Veritas ergo eius manet in ęternũ, poſtquàm adimpleuit quod promiſit. Et ſic lex eius manet vera in æternum. Item Chriſtus qui eſt veritas patris: & eſt veritas, & finis totius legis: in quo eſt completa lex: ipſi manet in æternum &c. Vnde nota, ꝙ duo fecit patre in mittendo filium. Nam primò confirmauit miſericordiam patribus vetè. teſt. ꝓmiſſam. Secundò, verificauit oẽs ſcripturas. ſ. legem, & prophetas. quia vnum iota non fuit prætermiſſum quin per Chriſtum fuerit impletũ. Quia ad hoc venit Chriſtus, vt teſtimonium perhiberet veritati ſcripturam, & ſic veritas euangelica, quam Chriſtus docuit, & impleuit manet in æternum, quia poſt legem euangelicam non ſuccedet alia. Ideo prophe- C ta inuitat omnes gentes, & populos, vt laudent Deum patrem in filio, & filium in patre: eò quòd confirmauit, & impleuit miſericordiam mũdo promiſſam. Et verificauit omnes ſcripturas in aduentu filij ſui. Tunc enim pactum eſt confirmatum qñ eſt completum, & ad effectum deductum. Et tũc quis dicitur verax quando implet quod ꝓmiſit. Et ideo miſericordia domini promiſſa patriarchis, & prophetis fuit ſuper nos confirmata in paſſione domini Ieſu Chriſti. Et veritas domini manet inconcuſſa, & inuiolata in æternũ, inquãtũm tota ſcriptura veteris teſtamenti fuit in Chriſto, & per Chriſtum verificata. Ideo dicitur Ioannis. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia autem, & veritas per Chriſtum facta eſt.

D *PSALMVS: CXVII.*

Confitemini domino, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Titulus alleluia. Ex hoc apparet, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum ad laudandum dominũ. Sed de materia huius pſalm. dicunt Hebræi moderni, quòd Dauid fecit hunc pſalmum pro gratiarum actione: quia ipſe fuit liberatus de perſecutione Saulis, & quia ipſe liberauit populum de manu gentilium circunſtantiũ. Et ſic exponunt vſque ad illãm partẽ. Aperite mihi portas iuſtitiæ. Et ab illo loco vſque ad finem dicunt, ꝙ Dauid inducit populum ad laudem Dei, & gratiarum actiones pro ędificatione templi. Et ſic dicunt, ꝙ Dauid fecit ipſum vt cãtaretur in dedicatione templi. Et ſic applicant primam partem ad liberationem Dauid, & ſecundam ad ædificationem templi. Sed omnes iſti manifeſte ſe fallunt: quia nec liberatio Dauid, nec ædificatio tem- E pli Salomonis materialis põt adæquari huic pſal. in quo dicitur, Quoniam in æternum miſericordia eius: quia nec liberatio Dauid fuit æterna: nec templum Salomonis fuit ęternum vt patet. Ergo loquitur hic de aliqua liberatiõe, & redẽptione æterna: & de aliqua ædificatione templi ſpiritalis, & æterni. Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum ſicut ſępius dictum eſt, ꝙ omnia myſteria Dauid à principio quo fuit vnctus per Samuelem dũ cuſtodiebat oues: vſque ad finem vitæ ſuæ fuerunt figura Chriſti vel eccleſiæ. In quibus tanquàm in ſpeculo præuidit omnia myſteria Chriſti, & eccleſiæ: vt dictum eſt. Et idem præuidit in exemplari ſeu deſcriptione ſibi tradita à ſpiritu ſancto primi Paral. 29. Et ideo licèt literaliter aliquo modo iſte pſ. poſ- F ſit applicari ipſi Dauid in quantum in prædictis perſecutionib. præuidit myſteria futura, tamen talis intelligentia non eſſet propria, & adæquata: nec eſſet ſiſtendum in ea. Sed eſt ſequenda, & continuanda intelligentia primaria, & prophetica: ad quã, & de qua Dauid principaliter, & literaliter fecit hunc pſal. ſ. de redemptione vniuerſali facta per Chriſtũ, & de ædificatione, & proſperitate eccleſię eius.

Eſt ergò dicendum, ꝙ propheta Dauid in hoc pſalmo loquitur propheticè ad literam de Chriſto redemptore generis humani: & ædificatore eccleſiæ militantis: qui intelligitur per lapidem quem reprobauerunt ædificantes. Et hãc ſententiam, & intelligentiã cõfirmat ſaluator. Mat. 21. cũ dicit phariſęis de ſeipſo.

A ſeipſo. Nunq̃ legiſtis in ſcripturis: Lapidem
quem reprobauerunt ędificantes &c. Hoc
idem confirmat beatus Petrus Actu. 3. alle-
gando hanc ſcripturam eſſe dictam de Chri-
ſto. Cum his etiam concordat Rabi Salomõ:
qui gloſſans illud Micheæ. 5. Et tu Betleem
effracta paruulus es in millibus Iuda. Ex te
mihi egredietẽ qui ſit dominator in Iſrael &c.
exponendo dicit. Ex te mihi egredietur Meſ-
ſias filius Dauid, ſicut ipſe dicit pſal. 117. La-
pidem quẽ reprobauerunt ædificantes, hic fa
ctus eſt in caput anguli. Ex quibus patet, ꝙ
tria concedit iſte Hæbreus. Primò, quod fe-
cit iſtum pſal. Secundò, quod fecit ipſum de
Chriſto. Tertiò concedit quod Chriſtus ante
erat, reprobãdus per ſacerdotes quam regna
turus & glorificandus, quemadmodum ſcri-
pſerunt euangeliſtæ, & prout magis patebit
ſuo loco. Duo ergo facit Dauid in hoc pſal-
B mo in perſona corporis myſtici. Nam primò
inuitat omnes ſtatus fidelium ad laudandũ
Deum, qui receperunt Chriſtum in ſuo ad-
uentu, & ad agendum gratias pro beneficio
redemptionis factæ per Chriſtum. In ſecun-
da parte introducit populum gentilem peten
tem ſimul incorporari, & recipi in eccleſia cũ
conuerſis de Iudaiſmo, vt ex vtroq; populo
fiat vnus, vno lapide angulari connexus: ibi.
Aperite mihi portas iuſtitiæ. Nam primò in-
uitat omnes fideles ad laudandum Deum
de ſua infinita miſericordia. Secundò enu-
merat beneficia collata ex Dei miſericordia:
ibi. De tribulatione mea.

*Dicat nunc Iſrael quoniam bonus: quoniam
in ſeculum miſericordia eius.*

*Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus:
C quoniam in ſeculum miſericordia eius.*

*Dicant nunc qui timent dominum quoniam
in ſeculum miſericordia eius.*

Quantùm ergo ad primum dicit. O vos
omnes fideles: confitemini domino confeſ-
ſione laudis dantes laudes Deo, quoniam bo
nus eſt. i. quomodo eſt bonus, & quomodo
miſericordia eius eſt ſtabilis, & firma, & æter
na, & in æternum magnificanda. quaſi dicat.
Confitendo, & laudando annunciare omnia
beneficia, quæ ſua miſericordia, & bonitate
contulit nobis.

Ad cuius intelligentiam eſt notandum:
ſicut frequẽter dictum eſt: ꝙ ꝓpheta Dauid,
qui fecit iſtum pſal. vt cantaretur in feſtiuita
tibus, & maximè in dedicatione templi: pri-
mò inuitat omnes ſtatus fidelium illius tẽpo
ris, vt cantent ipſum pſ. in templo. Sed quia D
primò, & principaliter intendit tẽpus, & ſta-
tum noſtræ redemptionis, & gratiæ: ideo ma
ximè inuitat ad laudandum Deũ fideles no.
teſt. qui receperũt beneficium redemptionis
in ſuo tẽpore. Et ideo per tres ſtatus hic no-
minatos, non ſolummodo intelligit illos tres
ſtatus vet. teſt. qui expectabant Chriſtũ, ſed
etiam intendit tres ſtatus no. te. qui ſucceſſe-
runt illis tribus ſtatibus, & receperunt Chri-
ſtum in ſuo tempore. Vnde ſicut totus popu
lus Chriſtianus dicitur domus Iſrael ſecun-
dùm ſpiritum, & promiſſionem. Ita ſimiliter
ſtatus ſacerdotũ no. te. dicitur domus Aarõ,
eò ꝙ ad eos eſt translatum ſacerdotium Aa-
ron ſecundùm veritatem. Nam ſacramenta
quæ illi miniſtrabant in figura: nos miniſtra
mus in re. Et ideo per domum Aaron intelli
git cœtum, & ſtatum eccleſiaſticum noui te-
ſtamenti. Et per domum Iſrael intelligit om B
nes fideles Chriſtum recipientes, & videntes
Deum, & per eos qui timẽt dominum intel-
ligit iuſtos: qui ſeruant præcepta, & mãdata
Dei. Tota ergo eccleſia Chriſti dicit domus
Iſrael inquantùm videt Deum per fidem: &
totus ſtatus eccleſiaſticorum dicitur domus
Aaron inquantùm ſucceſſerunt in ſacerdo-
tium, & miniſtrant ſacramenta eccleſiaſtica.
Sed ſoli iuſti dicuntur, qui timent dñm: eò ꝙ
ſeruant præcepta Dei, & mandata. Nã multi
vidẽt Deum per fidem, & multi miniſtrãt ec
cleſiaſtica ſacramenta, & viuunt in ſtatu ec-
cleſiaſtico, qui non timent dominum: eò ꝙ
non ſeruant eius mandata, & precepta. Et iõ
non ſunt iuſti. Nam qui timet dominum, in
mandatis eius cupit nimis: vt dictum eſt pſ.
111. Item multi confitentur ſe noſſe Deum: F
factis autem negant: eò quòd ſunt reprobi,
ad omne opus bonum: ad Titum primo cap.
Item per eos qui timent dominum poſſunt
intelligi conuerſi de gentilitate. Hos ergo ſu
prædictos ſtatus inuitat propheta ad confiten
dum domino. Et primò inuitat omnes fide-
les tam noui quàm veteris teſtamenti dicẽs.
Dicat nunc Iſrael, i. confiteantur omnes fide
les per fidem Chriſtum videntes tàm noui q̃
veteris teſtamenti: quoniam dominus eſt bo
nus, & in æternũ magnificanda miſericordia
eius. Et dicat nunc etiam domus Aaron. i. ſta
tus ſacerdotalis tàm noui quàm veteris teſt.
qm̃ dominus eſt bonus, & miſericordia eius
dubitabit, & eſt magnificãda in æternum: eò
ꝙ eius effectus noſtræ redemptionis eſt ma-
gnificus,

A gnificus, & æternus. Item dicant nunc qui timent dominum, ideſt omnes iuſti qui ex timore domini filiali, & caſto ſeruāt eius mandata: quoniam in æternum mīa eius. i. qm̄ beneficia nobis collata ex ſua mia ſunt magnifica, & ęterna. ſ. myſterii īcarnationis, & redēptionis, & reſurrectionis, & noſtrę glorificationis. Quia omnia iſta myſteria ſunt in æternū duratura, & magnificāda. Ex ſupradictis patet, ꝙ ſicut vna eſt eccleſia ve. & noui teſt. quantū ad fundamentum fidei Chriſti: eò ꝙ vna eſt fides omniū: ita eſt vna domus Iſrael: & vna domus Aarō noui, ac ve. te. ratione fidei Chriſti ſecundùm iuſtum modum loquēdi. Nā quod illi tractabant in figura: nos tractamus in re, & veritate, vt dictū eſt. Sed eſt differentia: ꝙ nos ſumus filij Iſrael ſecūdùm promiſſionem, & veritatem promiſſam. Iuſti autem, & fideles illius temporis erant filij ſe

B cūdùm carnem, & etiā ſecundū promiſſionē inquantū expectabant ſaluari per Xp̄m futurū. Et ſic viuebant in fide Chriſti futuri: quē iā recipimus. Et ſic eſt dicendū de domo Aaron: & de timentibus Deū. Et ēt eſt dicēdum, ꝙ per ly qui timēt dn̄m, Dauid intelligit populū gentilē: quē inuitat vt ueniat ad confitendū Chr̄o in ſuo aduentu. Quia Chr̄s eſt lapis angularis coniungens duos parietes, ideſt vtrunque populum, ſcilicet iudaicum, & gentilem, vt infra patebit.

De tribulatione inuocaui dominum: & exaudiuit me in latitudine dominus.

Hic enumerat iſte homo myſticus tribulatiōes, de quibus liberauit ipſum Chriſtus in nomine ſuo, quod eſt Ieſus, Vnde Dauid in hac parte intendit commendare hoc nomen Ieſus: in cuius virtute ſemper iſte homo my

C ſticus fuit liberatus; quod quidem nomen Ieſus ſonant illę quatuor literæ poſitæ in illo nomine Adonai, vt dictum eſt pſal. 8. Et ideo iſte homo ēnumerat tribulationes: de quibus fuit liberatus in virtute nominis Ieſu. Vnde fideles veteris teſtamenti inuocabant eundē Chriſtum, quem nos inuocamus. Sed illi inuocabant ipſum ſub nomine Adonai: nos vero ſub nomine Ieſu: quod per illas quatuor literas importatur. Ad cuius intelligentiā eſt notandum ſicut ſæpius dictum eſt. ꝙ iſte homo multipliciter fuit afflictus. Vno modo in anima per peccatum, & culpā. Alio modo in corpore. Et etiam dupliciter fuit in corpore afflictus. Vno modo interius per concupiſcētiam, & infirmitates. Alio modo exterius per inimicos, & infideles, & ſic fuit afflictus per D

diabolū interius ī anima, & corpore, & p mēbra diaboli exterius. A qbus fuit afflictus ſēper ille populus vſq; ad Chriſtum: & exinde vſque ad iudiciū. Vnde ipſe Chriſtus multotiens liberauit iſtum populum à tribulationibus exterioribus, & hoc in vtroque teſt. vt patet per totum diſcurſum ſacræ ſcripturæ. Sed principaliter Chriſtus liberauit fideles in anima de poteſtate diaboli per ſuam mortem, & paſſionem, & reſurrectionē. Et ideo ꝓpheta in hoc loco de omnibus his tribulationibus tàm interioribus quā exterioribus in perſona totius hominis myſtici confitetur ſe eſſe liberatum per Chriſtum. Vnde dicit: De tribulatione tàm corporis quàm animę inuocaui dominum, & tamen dominus exaudiuit me in latitudinem, ideſt largè, & copioſe, & abundanter. Primo poteſt hoc dicere Adam, E

qui primò fuit poſitus in tribulatione cum toto cœtu patriarcarum, & prophetarū, ſcilicet in carcere inferni: & tamē dominus exaudiuit eum, quādo abſtraxit omnes de limbo: & arcto carcere inferni: & eduxit eos in latitudinem, & requiem glorię. Item populus Iſrael inuocauit dominum de tribulatione ægypti: & dominus exaudiuit eū, & eduxit ipſum in latitudinem, & libertatem per Moyſen famulum ſuum. Et collocauit ipſum in terra promiſſionis per Ioſue. Item multotiens inuocauit dominū iſte populus ſub iudicibus, & tamen ſemper fuit exauditus, & liberatus ex inimicis. Item fuit ille populus liberatus per ipſum Dauit de ſeruitute Philiſtinorum quando occidit Goliam. Item ipſe Dauid qui fuit figura Chriſti, & eccleſiæ, multotiens de tribulatione inuocauit dominum in perſecutione Saulis: & abſalonis: & F

quādo numerauit populum de tribulatione peſtilentię. Et tamen ſemper fuit exauditus, & liberatus. Et eodem modo inuocauit dominū Ezechias contra Senacherib, dum eſſet in obſidione, & tamen exaudiuit eum dominus, & liberauit eum: quia in vna nocte angelus domini occidit cētum, & octogintaquinque millia. Et ſic etiam ille populus fuit liberatus de captiuitate Babylonis, dum clamarent ad dominum Ezechiel: & Aggeus: & Zacharias, & Eſdras. Item fuit liberatus etiā ille populus: & exauditus tēpore Maccabæorum. Sed primò, & principaliter fuit exauditus Zacharias, & Symeon, & cæteri iuſti. quia aſſiduè inuocabant dominum, vt

veniret

A venirct ad redimendum genus humanum de tribulatione peccati, & captiuitate diaboli. Vnde Simeon qui expectabat redemptionẽ. Vnde accepit reſponſum à ſpiritu ſancto non viſurum ſe mortem niſi prius videret Chriſtum domini. Et eodem modo fuit exauditus Zacarias: Anna ꝓphetiſſa: vt patet Lucę. j. Et ſic de quolibet iſtorum, & in perſona cuiuslibet iuſti veteris teſtamenti dicit ꝓpheta. De tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus, ideſt latè, & abundanter exaudiuit me. Et ſubdit.

Dominus mihi adiutor: non timebo quod faciat mihi homo.

Dominus mihi adiutor: et ego deſpiciam inimicos meos.

In perſona totius eccleſię Chriſti dicit ẽt eadem vcba quia fuit liberata de tribulatio-
B ne, & perſecutione tyrannorũ, & de ſpurcitia idolorum tempore Conſtantini: & de prauitate multorum hæreticorum tempore Auguſtini, & aliorum doctorum. Et ideo dicit. Dominus Deus meus Ieſus Chriſtus fuit mihi adiutor in omnibus his tribulationibus. Et ideo non timebo quid faciat mihi homo infidelis aut hæreticus. Eſt etiam mihi dominus adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos tàm iudæos quàm gentiles, quàm hęreticos. Nam iudæos vidi deſtructos per Titum, & Romanos, & gentiles ſubieci iugo Chriſti: & hæreticos ſuperaui, & conuici. Ideo cognoſco, & confitebor, quòd.

Bonum eſt confidere in domino: quàm confidere in homine.

Bonum eſt ſperare in domino: quàm ſperare in principibus.

C *Omnes gentes circuierunt me: & in nomine domini quia vltus ſum in eos.*

Circundantes circundederunt me: et in nomine domini quia vltus ſum in eos.

Circundederunt me ſicut apes: et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: et in nomine domini quia vltus ſum in eos.

Impulſus euerſus ſum vt caderem: et dominus ſuſcepit me.

Bonum, ideſt melius eſt cõfidere in dño: quàm confidere in homine, ideſt in viribus hominis alicuius. Et bonum, ideſt melius eſt ſperare, ideſt ponere ſpem ſuam in domino: quàm ſperare in principibus. Quod probo. Nam omnes gentes circundederunt me, & afflixerunt volentes me totaliter delere tàm in primò quàm in ſecundò teſtamento. Sed

in nomine domini Ieſu vltus ſum in eos D
ideſt, vindicaui me de ipſis. Quaſi dicat. Et in nomine domini inuocaui, quia vltus ſũ in eos, quia eos ſubieci iugo Chriſti. Et ſemper per nomen domini intelligit hoc nomen Ieſus, in cuius virtute ſemper fuit liberatus, & victor. Nam in ly domini ponitur nomẽ quatuor literarum, quod ſonat hoc nomẽ Ieſus; vt dictum eſt pſal. 53. & in prologo. quia Ieſus eſt nomen ſalutis, & omnipotentię. Item diaboli circundantes circundederunt me perſequentes apoſtolos, & diſcipulos. Et in nomine domini inuocaui. ſupple quia vltus ſum in eos, eos ſuperando, & vincendo. Item hæretici circundederunt me ſicut apes figentes ſpicula venenoſę hęreſis ſuæ. Et exarſerunt in ſpinis. Et tamen in nomine dñi inuocaui: quia vltus ſum in eos. i. vindicaui me de ipſis
occidendo in eis errorem, & ſuſcitando fidẽ: B
& quoſdam etiam totaliter confundendo: & ab eccleſia exterminãdo. Vnde ab ipſis impulſus ſum, & vexatus vt totaliter caderem. Nã tyranni perſequebantur me per ciuitates, & montes. Sed dñs ſuſcepit me tẽpore Conſtantini. & non permiſit me totaliter deleri. Impulſus ſum a diabolo, vt caderem, & peccarẽ in Adam. Sed dñs Ieſus Chriſtus ſuſcepit me ĩ cruce, & ipſe fuit fortitudo mea, & laus mea & ſemper laudabo eum: quia factus eſt mihi in ſalutem. Nam Ieſus idem eſt quod ſaluator. ideo factus eſt mihi in ſalutem quia ſaluauit me per ſuam mortẽ, & paſſionem. Vnde nota, ꝙ iſte hõ fuit impulſus a diabolo in paradiſo terreſtri: & luctatus eſt cũ eo: & eiecit ipſum in terram: iſte: quia deſcendens ille humo à Hieruſalem in Hierico incidit in la-
trones qui expoliauerunt cũ omnibus bonis F
gratuitis Et in ſuper vulnerauerunt, & ſauciauerũt eũ in anima, & corpore, & ſemiuiuo relicto abierũt. vt habetur 10. Sed venit ille ſamaritanus Chriſtus: qui motus miſericordia alligauit vulnera eius infundens oleũ, & vinum, & impoſuit illum ſuper, humerum ſuum: & ſic ſanauit eum, & liberauit à miſeria. vt patet Luc. primò Et hoc eſt quod dicit hic in hoc verſiculo: Impulſus euerſus ſum vt caderem, & dominus ſuſcepit me.

Fortitudo mea, et laus mea dominus: & factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis, & ſalutis: & in tabernaculis iuſtorum.

Dextera domini fecit virtutem, dextera dñi exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Quaſi

A Quaſi dicat, dominus Ieſus Chriſtus ſuſcepit me in humeris ſuis. Et ipſe fuit tota fortitudo mea diabolũ ſuperando. Et ſic erit laus mea: quia teneor ipſum laudare: quia factus eſt mihi in ſalutẽ. i. quia factus eſt ſaluator, & redẽptor meus. Et iõ erit ſemper vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis. i. in eccleſijs iuſtorum, & fidelium agendo gratias pro beneficio redemptionis. Et confitendo quõ dextera domini q. eſt Chrs, fecit virtutẽ debellando, & ſuperando diabolum. Et quo modo dextera domini, q. eſt Chrs, exaltauit me de morte ad vitã: & de captiuitate in libertatem. Et exaltauit me p gratiam in hoc ſæculo: & per gloriam in altero. Item dextera domini fecit virtutem iudæos confundendo, & deſtruendo, & gentiles ſubijciendo, & idola delendo, & diabolum foras eijciendo.

B Vnde dictũ eſt in prologo, ꝙ ſicut Ieſus dicitĩ nomen domini: ita etiã dicitur dextera dñi: quia per Chriſtum exercet Deus ſuã virtutẽ. Et ideo p pia iſta tria, quę fecit Xp̃s qui eſt dextera dñi, ipſe erit laus mea. Et erit ſẽper vox exaltationis, & ſalutis in eccleſia iuſtorum. Tripliciter ergo imo multipliciter dextera domini, qui eſt Chriſtus, fecit virtutem, & oſtendit ſuam omnipotẽtiam, & diuinitatem. Nã primò fecit virtutem in ſua natiuitate per multa ſigna & prodigia vt dictum eſt ſuperius. Item fecit virtutem infirmos ſanando, mortuos ſuſcitando, & mari, & ventis imperando & diabolum in cruce debellando, & in infernum detrudendo, & infernum expoliando Secundò fecit virtutem quando hominẽ deiectum, & ſauciatum ſanauit, & releuauit, & per gratiam, & gloriam exaltauit. Tertio fecit virtutem poſt ſuam aſcenſionem quando omnes inimicos tàm iudæos

C quàm gentiles ſub pedibus ſubiecit, & diabolum extra mundum eiecit, prout dictum eſt pſ. 109. Et iõ iſte hõ à morte æterna per dexteram Chriſti liberatus, agendo gratias dicit. *Non moriar ſed uiuam: et narrabo opa domini.*

Non moriar morte ęterna: ſed viuam per gratiã. Quia Xp̃s per mortem ſuã temporalẽ liberauit me à morte æterna. Et ideo viuam per gratiam: & narrabo opera domini.

Caſtigans caſtigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Dñs miſericors caſtigans multoties caſtigauit me p perſecutiones tẽporales in vtroque teſtamento. Sed morti non tradidit me. quia nec me voluit totaliter delere neque iu

peccata relinquere: ſed per ſuã paſſionẽ redimere à peccato: & per ſuam miſericordiã de perſecutionibus tẽporalibus liberare. Ex ſupradictis patet, ꝙ in tota parte ſupradicta maximè commendatur virtus nominis Ieſu qui eſt nomen Dei: & virtus, & dextera Dei. D

Aperite mihi portas iuſtitiæ: et ingreſſus ĩ eas cõfitebor dño. hæc porta dñi: iuſti ĩtrabũt in eã.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli.

A domino factum eſt illud, & eſt mirabile oculis noſtris.

Hæc eſt ſecũda pars principalis, & eſt vox populi gentilis directa ad apoſtolos, & cęteros de iudaiſmo, qui ceperant fidem Chriſti. Et ideo tria facit in hac parte. Nam primò introducit populum gentilem petentem recipi ad fidem Chriſti. Secundò ponit reſpõſionẽ apoſtolorum recipientium populum gentilẽ. Tertò ponitur confeſſio veræ fidei ipſius populi gentilis iam conuerſi, ſecundum ibi: Benediximus vobis. tertium ibi. Deus meus es tu. Quantùm ad primum eſt notandum, ꝙ Chriſtus per ſe vocauit primo populum iudęorum ad fidem. Sed ex Iudæis pauci conuerſi ſunt, & tamen fides fuit prædicanda iudæis. Sed quia maior pars iudæorum ſe fecit indignam: ideo Chriſtus miſit apoſtolos ſuos per vniuerſum mundum, vt vocarent gẽtiles ad fidem poſtquàm iudęi ſe fecerãt indignos Et ſic patet, ꝙ gentiles recepti ſunt ad fidem loco iudæorum. vt patet per totum diſcurſũ epiſtolæ ad Roma. Hoc ergo prouidens propheta in ſpiritu introducit populum gẽtilẽ petentem recipi ad fidem, & ſociari cum apoſtolis, & fidelibus. Ideo in perſona gentilium dicit. O vos apoſtoli qui primò recepiſtis fidẽ & facti eſtis ſucceſſores Chriſti, Aperite mihi portas iuſtitiæ. i. confert. mihi ſacramẽta eccleſię: & date mihi baptiſmum, qui tollit peccatũ, & aperit portas cœli, & eccleſiæ Nã ſacramenta dicuntur portæ iuſtitiæ: eò ꝙ per ipſa intramus eccleſiam, & iuſtificamur à peccato, & gratificamur ad gloriam. Aperite ergo mihi iſtas portas iuſtitiæ vt intrẽ eccleſiã, & confitebor domino: ſimul vobiſcum profitendo Xp̃m eſſe verũ Deũ, & hoiem, & Meſſiam in lege promiſſum. Quia hæc. ſ. lex euãgelica ſiue etiã eccleſiaſtica ſacramenta: ſunt porta domi: & ſoli iuſti intrabũt in eam: quia nullus poteſt iuſtificari niſi introierit eccleſiam E F

A ſiam per portam baptiſmalē, & ſic ingreſſus
confitebor domino. Item hæc porta. ſ. Xp̄s eſt
porta dñi. quia ipſe eſt oſtiū per quod intra-
tur in ouile ouium eccleſiæ. vt ipſe ait Ioan.
10. & per ipſum itur ad patrem. Et cū ingreſ-
ſus fuero per iſtam portam, confitebor tibi
quoniā exaudiſti me, mihi aperiendo, & qm̄
factus es mihi in ſalutem me redimendo, &
per tua eccleſiaſtica ſacramenta ſanando. Et
ſic confitebor te eſſe verum redemptorem, &
Meſſiam. Et vos apoſtoli aperite mihi iſtas
portas iuſtitię: vt efficiamur ſimul vnus popu
lus in vno Chriſto Ieſu coniunctus: Quoniā
hic eſt ille lapis, quem reprobauerunt ædifi-
cantes, & ideo factus eſt in caput anguli, con-
iungens duos parietes, i. duos populos. ſ. gen-
tilem, & iudaicum ſub vna fide, & vno baptiſ
B mo in eadem eccleſia intra eaſdem portas, &
eadem ſacramenta. Quia à domino factum
eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Item
cum hoc concordat illud Eſaiæ. 54. Ecce ac-
cola veniet qui non erat mecū: aduena quon-
dam tuus adiungetur tibi. Item Zacharia. 8.
Hæc dicit dominus exercituum. in diebus il-
lis comprehendent decem homines ex om-
nibus linguis gentium fimbriam viri iudæi
dicētes. ibimus vobiſcū. Audiuimus enim qm̄
Deus vobiſcum eſt. Sed hic pn̄t eſſe quinque
dubia. Primum erit: quare propheta appellat
Chriſtum, & eccleſiaſtica ſacramenta portas
iuſtitiæ ſiue portam domini. Secundum: qua-
re vocat Chriſtum lapidem. Tertium: qui ſūt
illi ædificantes, à quibus reprobatus eſt iſte
lapis. Quartum: qūo iſte lapis factus eſt in ca-
put anguli. Quintū: qūo hoc fuit mirabile in
oculis noſtris, & à ſolo domino factū eſt. Quā
C tum ad primum eſt dicendū, ꝙ propheta Da-
uid in hoc loco recurrit ad viſionem quam
vidit Iacob. Geñ. 28 quando fugiebat in Me-
ſopotamiam. Nam cum fuit in illo loco vbi
modo eſt Hieruſalem, poſt ſolis occaſum tu-
lit vnum de lapidibus, & ſuppoſuit capiti
ſuo, & dormiuit in eodem loco. Et vidit in ſō-
nis ſcalam ſtātem ſuper terram, & cacumen
illius tangens cœlum, & angelos aſcendētes,
& deſcendentes per eam. Et vidit dominū in-
nixum ſcalæ dicētem ſibi. Ego ſum dominus
Deus Abraham. Et dabo tibi terrā, in qua dor
mis, & ſemini tuo. Eritque ſemen tuum quaſi
puluis terræ. dilataberis ad orientē, & occidē
tem, & ſeptentrionē, & meridiē. Et benedicē
tur in te, & ſemine tuo cunctæ tribus terræ.
Cumque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait. Ve-
rè dominus eſt in loco iſto: & nō eſt hic aliud D
niſi domus Dei, & porta cœli. Surgens ergo
Iacob mane tulit lapidē, quē ſuppoſuerat ca-
piti ſuo, & erexit in titulum fundens oleum
deſuper. Et vocauit nomē vrbis Betel. In iſta
viſione præuidit ipſe Iacob, & iam magis cla-
rè, & diſtinctè ipſe Dauid pręuidit totum my
ſterium incarnationis, & noſtræ redemptio-
nis, & eccleſiæ ædificationis, & dilatationis.
Nam per hoc, quòd dormiuit ſupra lapidem,
ſiue per illum lapidē ſupra quē dormiuit præ
uidit in ſpiritu qualiter Chriſtus Deus, & hō
debebat eſſe ille lapis firmiſſimus, ſuper quē
totà eccleſia erat ædificanda. Et ideo erexit
eum in titulum præuidens qualiter debebat
in cruce leuari, & ab omnibus venerari. Et
effudit oleum deſuper, figurando, ꝙ ab eo de
bebant ſumere virtutem omnia eccleſiaſtica
ſacramenta, & in eo debebant fundari. Et per E
hoc, ꝙ vidit ſcalam in terra, & tangētem cęlū
& Deum innixū ſcalæ pręuidit qualiter Chri
ſtus debebat nos in cœlum introducere. Et iō
vocauit illam ſcalam ſacramentorum portā
cœli. Et ſic tàm Chriſtus quàm eccleſiaſtica
ſacramenta, & lex euangelica dicuntur portę
ſiue porta cœli: inquantùm per illam intro-
ducimur in cœlum, & in iſtam eccleſiam miſi
tantem per gratiam. Et dicuntur portę iuſti-
tię inquantū per illas iuſtificamur. Et per hoc
præuidit: ꝙ ſicut Iacob dormiuit ſupra illum
lapidē: ita omnes filij Iacob ſecundū promiſ-
ſionē debebant dormire, & fundari ſupra pe-
trā qui eſt Chriſtus. Et per hoc, quod dicit:
In ſemine tuo benedicentur cunctæ tribus, i.
genarationes terræ præuidit in ſp̄ū qualiter
totus populus gētilis erat in Xp̄o per baptiſ-
mū, & cætera ſacra benedicendus. Et per hoc F
quod dicit. Dilataberis ad orientē, & occiden
tem &c. præuidit qualiter totus populus gen
tilis debebat effici ſemen Iacob, & Iſrael per
ſp̄ūalem gn̄ationem, & promiſſionē. Et ſic de
bebat poſſidere hæreditatem, & terrā viuen-
tiū ſimul cū Abraham Iſaac, & Iacob, & cum
apoſtolis. Hoc ergo præuidens Dauid in ſp̄ū,
in perſona populi gentilis dicit ad apoſtolos,
& diſcipulos ſucceſſores Chriſti. Aperite mi
hi portas iuſtitiæ, & introducite me in eccle-
ſiā p eccleſiaſtica ſacramenta, & facite me ſe
mē Iacob per ſpiritualē regenerationē: quia
ita eſt mihi promiſſa hæreditas Chriſti, ſicut
& vobis. Quoniam hæc eſt porta domini quā
vidit Iacob, & appellauit portam cœli, & fun
date me ſupra illam petrā, & ſuper illū lapi-
dem,

A dein, ſuper quē dormiuit Iacob. Quia ita dor
miuit ſuper eū pro me ſicut pro vobis. Et ille
lapis ita dēt eſſe caput meum ſicut caput ve-
ſtrū, vt oēs ſimus vnū corpus in vno Capite.
Ad ꝯm eſt dicendū, ꝙ Chriſtus multipliciter
dicitur lapis, & figuratur per lapidē in ſacra
ſcriptura vet. teſt. Nam primò dicitur lapis ca
pitalis, & fundamētalis. Et ſic prȩuidit ipſum
Iacob in viſione ſupradicta. Nam inquātùm
dormiuit ſuper eum, & impoſuit caput ſuper
eū, præuidit qualiter Chriſtus debebat eſſe
caput totius eccleſiæ. Et ſic dicitur lapis capi
talis. Secundò inquantùm erexit eum in titu
lū dr̄ lapis refugi', vt dictum eſt pſal. 90. Ter-
tiò dr̄ lapis offenſionis & petra ſcandali ratio
ne Iudæorū, & hæreticorum inquantùm Iu
dæi, & hæretici offenderunt in eum, & ſcan-
dalizati ſunt non credentes nec recipientes
B eum. Et ſic ceciderunt in cȩcitatem, & obſti-
nationē. Et ſic Eſaias vocat ipſum lapidem of
fenſionis, & petrā ſcandali in 8. ca. Item quar
to Daniel in 2 cap. vocat Chriſtum lapidem
contritionis, & comminutionis: inquantùm
contriuit oīa regna mundi, & cominuit oīa
idola gētilium. Moyſes autem quintò vocat
ipſum lapidem reprobationis, & cōtradictio
nis. Num. 20. eò quòd filij Iſrael nō credide
runt quòd Moyſes ex illo lapide poſſet aquā
eijcere: & tamē Moyſes in virtute diuina per
cuſſione virgæ eiecit aquam de petra: vnde
bibit totus populus per quam petram figura
tus fuit Chriſtus ex cuius latere percuſſo exi
uit ſanguis, & aqua copioſiſſima in remiſſio
nem oīum peccatorum. Sextò aūt Dauid vo-
cat ipſum in hoc loco Lapidem angularem,
C inquantum in eo coniuncti fuerunt duo po-
puli. Et ſic Chriſtus à proprietate verè dr̄ la-
pis propter ſex myſteria ſupradicta vt magis
patebit. Ad tertiū eſt dicēdum, ꝙ doctores &
prælati eccleſiæ dicuntur ædificatores. Nam
ſicut ȩdificator adaptat lapides, & ordinat, &
ex his conſtruit parietes: ita doctores, & præ
lati eccleſiæ ex autoritatibus ſacræ ſcripturæ
conficiunt ſermones ad populum vt ȩdificēt
populum ſupra petram, qui eſt Chriſtus. Et
ita euāgeliſtæ, & apoſtoli ædificarunt eccle
ſiam ex dictis ſacræ ſcripturȩ tanquàm ex la
pidibus. Et ita videmus, ꝙ euangeliſtȩ in con
ſtructione, & ædificatione euangelij addu-
cebant, & allegabāt dicta prophetarū, & my
ſteria ſacrȩ ſcripturæ, quȩ fuerant facta in fi-
gura Chriſti. Et ita beatus Petrus per dicta
prophetarū probauit Chriſtum eſſe verum

Meſſiam in lege promiſſum. Et ſic fuit verus D
ȩdificator. Sed oppoſitum fecerunt ſacerdo-
tes, & ſcribȩ, & phariſȩi, qui debebāt inſtrue-
re populum, & ædificare in fide Chriſti: & re
cipere eum, & oſtēdere populo ipſum eſſe ve
rū Meſſiam, poſtquàm videbant in eo imple
ri omnia, quæ de Meſſia ſcripta erant in vet.
teſt. Et tamen ipſi primò negauerunt ipſum
ante Pilatum: dicentes. Non habemus regem
niſi Cȩſarem, & reprobauerunt ipſum ante
populum aſſerentes ſacras ſcripturas nō eſſe
de eo dictas. Et ideo hæc præuidens Dauid di
cit hic. Lapidem quem reprobauerunt ȩdifi-
cantes. i. ſcribæ, & phariſȩi. Et ſic dicendū, ꝙ
ſcribȩ, & phariſæi, ſedētes in cathedra Moyſi,
qui erant politi ad ædificandum, & inſtruen
dum populū in vita, & doctrina, reprobaue-
runt iſtum lapidem quando Chriſtum nega
uerunt, & ad mortem deſtinauerunt. & ſcri- E
pturas quȩ de eo erāt peruerterunt. Ad quar
tum eſt dicēdum, quòd Chriſtus tripliciter
dicitur lapis factus in caput anguli. Primò in
quantùm in Chriſto coniunguntur duȩ na-
turæ, humana. ſ. & diuina ſub vna perſona.
Secundò inquantùm in eo coniūguntur duȩ
leges, noua ſ. & vetus. Tertiò inquantùm in
eo fuerunt coniuncti duo populi Iudaicus. ſ.
& gentilis. Vnde Chriſtus per quandam ſi-
militudinem dicitur lapis angularis. Nam ſi-
cut lapis vnus, & idem exiſtens in angulo cō
iungit duos parietes: ita vna perſona Chri-
ſti exiſtens vna coniungit duas naturas in v-
nitate ſuppoſiti. Et ita vnus Chriſtus cōiun-
git duos populos ex duobus faciens vnum
ſub vno capite. Item ſicut lapis angularis
exiſtens vnus eſt finis vnius parietis, & prin- F
cipium alterius: ita Chriſtus fuit finis totius
legis veteris. quia omnia quæ ſcripta vel di-
cta ſunt in lege veteri figurabant vel prȩnun
ciabant Chriſtum, & omnia impleta ſunt in
Chriſto. Et ſic Chriſtus tanquàm finis il-
lius legis cœpit circuncitionem, & comme-
dit agnum paſcalem, vt daret finem illi legi.
& fuit principium legis nouæ: Quia vt
principium legis euangelicæ cœpit baptiſ-
mum & inſtituit ſacramentum eucariſtiæ vt
daret principium legi nouæ. Et ſic vt im-
pleret omnia, quæ ſcripta ſunt in lege vete-
ri, & vt morerentur ſimul, & extinguerentur
tur omnes figuræ, & omnia cerimonialia, &
figuralia voluit mori: & voluit reſurgere
vt veritas figurarum omnium cum eo reſur-
geret. Et ſic fuit lapis angularis coniungens

A & continuans iſtas duas leges vt dictum eſt. Et ſic ex duabus legibus fecit vnã: quia præterijt vmbra, & manſit veritas. Item tertiò ſicut lapis angularis manens vnus coniungit duos parietes, & eſt caput vtriuſq; parietis: ita Chriſtus manens vnus cõiungit duos populos, iudaicũ.ſ. & gentilẽ, & factus eſt vnũ tantũm caput vtriuſq; populi, & per conſequẽs ex duobus populis factus eſt vnus populus rõ.ne vnius capitis. Ad cuius intelligẽtiam eſt notandum, vt dictũ eſt pſalmo. 101. ꝙ eccleſia Dei toto orbe diffuſa nõ eſt conſtructa ex lapidibus mortuis aut inanimatis: ſed ex lapidibus viuis ex vtroque populo excitis. Nã Chrs, qui eſt lapis angularis. primò excidit, & quadrauit, & poliuit lapides de iudaiſmo.ſ. apſtolos, & diſcipulos, & hos ſibi in pariẽte cõiunxit, & ſic factus eſt lapis

B capitalis vnius parietis tantùm. Sed poſtea excidit alios lapides de populo gẽtili, & iunxit ſibi, & conſtruxit aliũ parietẽ ex alio latere. Et ſic ex lapide capitali factus eſt lapis angularis, & caput duorũ parietũ. Et ſic Xp̄s dr̄ lapis factus in caput anguli duorũ populorũ ſiue parietũ conſtructorũ ex lapidibus viuis. De quibus lapidibus dr̄ pſal. 1 1 1. Qm̄ placuerunt ſeruis lapides eius &c. Itẽ Zaca. 9. Et ſaluabit eos dñs Deus eorum in die illa vt gregem populi ſui. quia lapides ſancti eleuabuntur ſuper terrã eius. Ex ſupradictis patet, ꝙ omnis lapis angularis eſt capitalis: ſed non econuerſo: Chriſtus ergo ſimul eſt lapis capitalis, & angularis totius eccleſiæ ex duobus populis congregatæ. Et oẽs fideles ſunt lapides viui ex duobus populis excitiſ per fidẽ euangelicã, & quadrati, & politi

C per baptiſmũ, & pœnitentiã, & tunc, & malleati per martyriũ, & hoc modo ſũt coaptati, & iũcti lapidi angulari Chriſto Ieſu. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpũ dicit. Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes hic factus eſt in caput anguli. Ad quintũ eſt dicẽdũ, ꝙ ſi cõſideramus iſtas tres cõiũctiones i iſto lapide angulari factas: de neceſſitate habem' cõfiteri, ꝙ nõ potuerunt fieri niſi à Deo: quia tales coniunctiones ſunt ſupra naturã. Nam cõiunctio duarum naturarũ in Xp̄o ſub vna perſona à ſolo domino facta eſt. Et non ſolummodo eſt mirabilis ſupra humanam naturam: ſed eſt in cõprehenſibilis ab omni intellectu creato. Item, quòd Chriſtus impleuerit ſe totam legẽm veterem, & abſtulerit peccatum de mundo, & vicerit diabolũ, & liberauerit genus humanum, & inſtituerit eccleſiaſtica ſacramenta, & reſurrexit, & verificauerit in ſe oia, quæ erant ſcripta in ve.te. à ſolo domino factũ eſt, & eſt mirabile in oculis noſtris. Itẽ, ꝙ totus populus gentilis, & oẽs reges terrę: qui ante propter idola perſequebatur populum Dei, & perſequebãtur chriſtianos: poſtea propter Chriſtum comminuerent, & delerent omnia idola, & ſubiugarentur iugo Chri, & adorarent Chriſtũ quẽ ante blaſphemabant, & venerarẽtur prælatos, & chriſtianos quos ante perſequebantur, ꝙ duodecim pauperes ſubiungauerunt totum orbẽ iugo Chri, & ꝙ ex gẽtibus, & iudæis conuerſis fieret vnus populus chriſtianus: Hoc totum nõ potuit fieri ab aliquo homine. Sed à domino factũ eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Tota ergo intelligentia iſtorũ quatuor verſuum ſtat in hoc, quia populus gentilis introductus ad loquẽdum dicit ad apoſtolos. Aperite mihi portas iuſtitiæ, & recepite me ad ſocietatẽ, & fidẽ veſtrã, vt efficiar vnus populus ſimul vobiſcum, & confitebor ſimul vobiſcum vnũ redemptorem, & ſaluatorem Chriſtum. Nam poſtquam iudæi obſtinati reprobauerũt eũ: ipſe factus eſt in caput anguli cõiungẽs duos populos in vnũ ex nobis, & vobis: quod myſteriũ à domino factum eſt, & eſt mirabile in oculis noſtris. Et ad hũc intellectum allegauit hanc literam ſaluator Mat. 21. Nã poſt quam vidit iudęos obſtinatos cotra ſe, & occęcatos, & quòd negabant eum: ideo per parabolam de agricultoribus, qui occiderũt filium patrisfamilias prædixit damnationẽ, & reprobationem eorũ. Et ſubdit. Nunquã legiſtis: quia lapidem quem reprobauerunt ædeficãtes: hic factus eſt in caput anguli &c. Quaſi dicat. Vos reprobaſtis me cũ manifeſtè cognoſcatis me eſſe meſſiã, propter malitiam veſtrã. Sed ego reprobabo vos, & hæreditatem, quæ vobis debebatur, dabo populo gentili, & coniungam ipſum cum paucis conuerſis de iudaiſmo. Et ſic efficiar lapis angularis cõiungens iſtos duos populos vobis manentibus reprobatis, & obſtinatis. Et ideo ſubdit Chriſtus ad maiorem damnationem iudæorũ. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtũ cõfringetur: ſuper quem vero ceciderit conteret eum. Et ſic in illo loco Chriſtus nõ ſolummodo ſe dicit lapidem angularem; ſed etiã lapidem offenſionis, & ſcandali. Eſa. 8. Et etiam ſe dicit lapidem contritionis. Daniel. 2.

D

E

F

A niele.2. vt dictum eſt ſupra. De hoc ēt lapide angulari dicit Apoſt. ad Epheſ. 2. Ipſo ſummo lapide angulari Chriſto Ieſu, in quo creſcit oīs ædificatio conſtructa, in quo vos coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritu ſancto. Sed de hoc lapide angulari dicit magiſter in hiſtorijs, ꝙ ædificatores templi Salomonis multotiens ceperunt vnum lapidem, qui nunq̃ potuit adaptari, nec ordinari in parietibus templi. Et ſic proiecerunt eum, & reprobauerunt. Sed poſtea ille lapis fuit reſumptus, & politus in caput cuiuſdam anguli tēpli. Et fuit ita aptus illi loco, ac ſi pro illo loco eſſet ad propoſitum factus: quod fuit mirabile in oculis aduocatorum. Et de illo lapide dicūt quidam Iudæi, ꝙ dicit Dauid. Lapidē, quem reprobauerunt &c. Magiſter hiſtoriarum dicit, ꝙ ille lapis fuit figura Chriſti, qui primò reprobatus eſt a Phariſæis, & ſacerdo-

B tibus, ſed poſtea receptus a gētilibus, factus eſt in caput anguli duorum, vt dictum eſt. Quam figuram præuidens Dauid in illo lapide prædixit de Chriſto in hoc Pſ. Lapidem, quem reprobauerunt. Sed de illo lapide poſſet eſſe dubium. Nam templum Salomonis fuit ædificatum poſt mortē Dauid: ergo Dauid non potuit videre illum lapidem, quem ædificatores reprobarunt. Sed ad hoc poſſet rīderi, ꝙ Dauid ante mortem ſuam fecit incidi lapides, & ligna, & cōduxit latronos ad poliendos, & quadrandos lapides, & ſic dimiſit lapides iam quadratos, & politos, vt habetur 1. Paralipomen. 22. Et ſic potuit videre illum lapidem primò reprobatum, & poſtea ad angulum adaptatum, in quo potuit præuidere figuram de ipſo Chriſto. Et ideo dixit

C in Pſal. Lapidem, quem reprobauerunt, &c. Quocunque ergo ſit Dauid in hoc Pſal. per iſtum lapidem angularem intelligit Chriſtū & loquitur ad literam de Chriſto. Nam a domino factum eſt iſtud. ſ. ꝙ iſte lapis, qui eſt Chriſtus, primò ſit excíſus de monte ſine manibus, i. natus de Maria virgine ſine patre carnali. Et ſit rex, & ſacerdos Deus, & homo incarnatus, & mortuus, & reſurrexit: & iſte lapis ſit fundamentaliter, in quo fundatur tota eccleſia. Et ſit capitalis, & titularis, in quē oēs tendunt, & vnctus tanquam rex, & ſacerdos. Et ſit lapis tentationis, & cōtradictionis, cui multi contradixerunt. Et ſit lapis offenſionis, & petra ſcandali: quòd ſit reprobatus a Iudæis, & poſtea factus in caput anguli coniungens vtranq; legem, & coniungens duos populos, vt dictum eſt. Et quòd iſte lapis creuerit in montem magnum, & contriuerit, & ſubiecerit omnia regna mundi. Totum hoc a ſolo domino factum eſt ſuper omnem naturam, & facultatem. & eſt mirabile in oculis noſtris. Et hæc eſt intentio Prophetæ. dicit enim Dauid illum lapidem Chriſtū reprobatum per infidelitatem Iudæorum, ſed recipiendum, & collocandum in caput anguli per fidem apoſtolorum, & gentiliū. Et hoc potuit præuidere Dauid in ſpiritu in deſcriptione tabernaculi ſibi a Deo tradita, aut per illum lapidem artificialem, & naturalem, de quo dictum eſt.

Hæc dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea.

Ad cuius intelligentiam eſt notandum ꝙ ſicut abſentia ſolis materialis cauſat noctem & præſentia eiuſdem cauſat diem, quia dies materialis nihil aliud eſt, niſi latio ſolis ſuper terram: Ita pariter totum tempus ab Adā vſq; ad Chriſtum dictum eſt nox per abſentiam Chriſti. Et etiā tota lex vetus dicta eſt nox, quia omnia contingebāt illis in vmbra, & figura. Sed cum ortus eſt Chriſtus ſol iuſtitię factus eſt dies ſuper vniuerſam terram: & quæ omnino erant occulta ſub vmbra, & figura, apparuerunt manifeſta inquantum fuerunt impleta in Chriſto. Et maximè apparuerunt in luce manifeſta poſt reſurrectionem. Triplicem ergo noctem fugauit Chriſtus ſol iuſtitiæ in ſuo ortu, & reſurrectione. Nam primò fugauit vmbram omnium cerimonialium legis veteris. Secundò fugauit tenebras omnium peccatorum. Tertiò ignorantiam, & ſuperſtitionem idolorum de populo gētili. Ex quo patet, ꝙ ſicut fuit nox ab Adā vſq; ad Chriſtum: ita eſt nunc vna dies gratiæ a Chriſto vſq; ad iudicium, cui ſuccedet dies gloriæ. De hac ergo die gratiæ, & etiam glorię dicit Propheta in perſona populi gentilis conuerſi. Hęc dies quam fecit dominus. Quaſi dicat: Aperite mihi portas iuſtitiæ, & confitebor domino. Quia iam Chriſtus lapis factus eſt in caput anguli, ſicut dictum eſt. & iam receſſit nox legis veteris, & nox peccati. Et iam fugatæ ſunt tenebræ idolorum, quia iam ortus eſt Chriſtus ſol iuſtitiæ. & iam facta eſt dies gratiæ, quando ſurrexit dominus, & ceſſauit ab omni opere redemptionis quod patrarat. Et ideo hæc eſt dies gratiæ, quam fecit dominus Ieſus Chriſtus per ſuum aduentū, & reſurrectionem. Exultemus

A teinus ergo, & lætemur in eam omnes ſimul, & non ambulemus amplius in vmbra legis, nec in nocte peccati, nec in tenebris, & ſuperſtitione idolorum. Sed ſicut in die ambulemus, & exultemus in hymnis, & canticis profitendo, & prædicando legem euangelicā & operando ſecundum eam, & cōſtituamus dies feſtos in memoriam beneficiorum receptorum a Chriſto. Et maximè conſtituamus diem dominicam, & dedicemus ipſam ad quietem, & contemplationem in memoriam reſurrectionis Chriſti. Quia hęc eſt dies quā fecit dominus. Et conſtituamus alias feſtiuitates in memoriam aliorum beneficiorum, & myſteriorum Chriſti, & ſanctorum ſuorum. Dicit ergo Dauid in perſona populi gentilis. Aperite mihi portas iuſtitiæ &c. Quia hæc eſt dies quam fecit dominus.

B ¶ *O domine ſaluum me fac: ò domine bene proſperare: benedictus qui venit in noīe dñi.*

¶ Poſtquam ſuperius populus gentilis petiuit introduci in eccleſiam Dei, vt fieret vnus populus ſimul cū apoſtolis, & cæteris de iudaiſmo conuerſis, in hoc verſiculo cōuerſus ad Chriſtū petit ſaluari, & redemptionis, & paſſionis particeps fieri. Et confitetur Chřm veniſſe in noīe dñi, & meſſiam fuiſſe tanq̄ verum redemptorem, & meſſiam. Ad cuius intelligentiam eſt notandū, q̄ tota confeſſio, & profeſſio fidei chriſtianæ conſiſtit in hoc verſiculo. ſ. credere Xp̄m eſſe verum ſaluatorē in lege promiſſum, & iā veniſſe, & in hoc differt quilibet chriſtianus a non chřiano. Et ſic populus gentilis in ſua conuerſione fecit illam confeſſionem, quam totus populus iudaicus debebat facere. Nam Chriſtus ipſi populo iudaico, ſiue populo Iſrael primò fuit

C in lege promiſſus. Et ideo oēs Patriarchæ, & Prophetæ, & fideles vete. teſta. expectabant Chřm tanquam redemptorem, & ſaluatorem. Sed qn̄ venit, licet aliqua pars receperit eum ſicut apoſtoli, & diſcipuli: tamē maior pars negauit eū. Et ideo illa pars, quæ recepit eum, fecit hanc confeſſionem. ſ. benedictus, qui venit in noīe domini. Sed alia pars, quæ negauit eū, dixerunt. Non habemus regem niſi Cæſarem &c. Et ideo populus gentilis, qui receperit eū, & cōfeſſus eſt ipſum veniſſe in noīe domini, ſucceſſit in hęreditatē regni cęlorū ſimul cū apoſtolis, & cęteris de iudaiſmo Chriſtū recipientibus, iudęis manentibus obſtinatis, & reprobatis. Vnde ad maiorem euidentiam eſt notandum, q̄ hanc cōfeſſionem fecerūt apoſtoli Chriſti, & pauci Hebręorū in die ramis palmarū, quando Chriſtus intrauit Hieruſalem ſedens ſuper D aſinam, vt patet per omnes euangeliſtas. Nā tam apoſtoli, qui veniebant poſt Chriſtū, q̄ pueri, qui ibant ante ipſum ſternētes ramos oliuarū in via, cantabant totum hūc verſum. ſ. Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Vnde oſanna hebraicè, idem eſt, quod ſalua obſecro, ſiue ò domine ſaluum me fac, latinè. Ex quo patet, q̄ tunc ad literam fuit impleta illa prophetia. Nam apoſtoli, & cęteri, qui ibant poſt Chriſtum retro confitebantur ipſum eſſe verum meſſiam loco ſui, & omnium antiquorum. Per pueros aūt hebręorum ſignificabatur populus gentilis, qui Chriſtum erat recepturus. Et ſic vtiq; tam pręcedentes, q̄ ſubſequentes clamabant oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Et ſic profitebantur ipſum eſſe verum meſsiam, & ſalB uatorem in mundum iam veniſſe. Et ſic pueri confitebantur, quod ſcribę, & Phariſęi debebant confiteri, & ſcribę, & Phariſęi non ſolūmodo non recipiebant, nec confitebantur Chriſtū, ſed ēt negabant, & zelo inuidię moti increpabāt pueros, & apoſtolos ne clamarent. Benedictus qui venit. Quibus Chriſtus reſpondit. Nūquam legiſtis ne, quia ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem? Quaſi dicat. Non cognoſcitis, quia hoc prophetatum eſt per Dauid Pſ. 8. Nam idē ſpiritus, qui mouit Dauid ad proferendam illam prophetiam. Ex ore infantium, & lactentiū &c. & iſtam. i. O domine ſaluū me fac &c. ipſe idem ſpiritus mouet nunc iſtos infantes, & apoſtolos ad clamandū. Oſanna F filio Dauid, benedictus qui venit in noīe domini. Ex quo patet, q̄ multæ prophetię fuerunt impletę in illa die. ſ. illa. Ex ore infantiū, & iſta. O domine ſaluū me fac, & ēt illa. Lapidem quem reprobauerūt ędificātes &c. Item fuit impleta illa grandis figura, & myſterium, quod pręcepit Deus fieri. Exo. 12. quando dixit ad Moyſen. Decima die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnum per familias, & domos ſuas. Vnde erat mos apud Iudęos, quòd luna. 10. ante paſcha tollebant agnū de grege, & introducebant ipſum in ciuitatem ramis, & floribus obſitum, & fulcitum, & redimitum, & ornatum. Et ſic cum magno gaudio reponebant ipſum in domo vſq; ad 14. lunam, in qua immolabant eum.

A Sed ita eſt, quòd Chriſtus. 10. luna ante paſca. ſ. in die dominica introiuit Hieruſalem ſedens ſuper aſinam cum ſupradicto honore pueris ſternentibus ramos oliuarum in via. Ex quo patet, ꝙ illo mane multa millia agnorum introierunt cum Chriſto cum ramis, & floribus, & ſic Chriſtus intrauit inter eos: vnde per totam illam diem de mane omnes ciues ciuitatis Hieruſalem introduxerunt agnos ſuos ramis, & floribus ornatos. Et ſic Chriſtus verus agnus per illos figuratus introiuit cum eis in die Ramis palmarum ad immolandum. Et ſic ſimul intrauit figuratus agnus cū figura, & econuerſò. Ex quo patet, quòd illa die fuit impleta illa figura. Ideo nō temerè ſed à ſpiritu ſancto factū eſt, ꝙ Chriſtus reciperetur cum tanto honore: & pueri ſternerent ramos, & frondes in via: & omnes ſimul clamarent. O ſanna filio Dauid. Dicit ergo Dauid in perſona totius populi fidelis
B Chriſtum recipiens. O domine Ieſu ſaluum me fac ex tua morte, & paſſione, poſtquā tu es ſaluator, & redemptor: quia ego confiteor ꝙ tu es ille benedictus Meſſias, qui venit in nomine domini. i. à Deo ꝓmiſſus, & miſſus. Ideo poſtquā tanquā agnus ad occiſionē venis ad patiendum pro me: ideo ſaluū me fac, vt tua paſſio ſit mihi ad ſalutē animę. Quia tu es verus ſaluator, ideo nominaris Ieſus.

Benediximus vobis de domo domini: Deus dominus, & illuxit nobis.

Conſtituite diem ſolemnem in condenſis vſque ad cornu altaris.

Hic ponitur reſponſio apoſtolorum recipientium populum gentilē ad fidem. Quaſi dicat. Vos gentiles dicitis. Aperite mihi portas iuſtitiæ &c. Et creditis, ꝙ Chriſtus eſt la-
C pis factus in caput anguli. & dicit. O domine ſaluum me fac. & dicitis, ꝙ eſt Chriſtus verus meſſias: & ꝙ benedictus qui venit in nomine domini. Et ideo nos benedicimus vobis de domo domini: baptizantes vos, & conferentes alia eccleſiaſtica ſacramenta, quæ abſoluunt vos ab omni maledicto. Et ſic incorporamus vos in vna eccleſia vobiſcū ſub vno capite Chriſto. Quia ipſe eſt dominus Deus & illuxit vobis tanquā verus ſol iuſtitiæ. & adduxit diem gratiæ, & fugauit tenebras legis, & noctem peccati, & idololatriæ. Et ideo conſtituite diem ſolemnem in cōdenſis, ideſt celebrate diem dominicam, & dedicate eam ad cultum diuinum in memoriam reſurrectionis: & alios feſtos in condenſis. i. in magna frequentia populorum, vt eccleſia ſit plena, & condenſa vſq; ad cornu altaris. Quaſi
D dicat. nullus maneat in domo ſua: ſed omnes veniant ad eccleſiam ad audienda diuina officia: & impleant templum vſq; ad cornu altaris. Item benediximus vobis de domo domini. i. de teſauro domus domini. ſ. eccleſiæ benediximus vobis diuina ſacramenta conferendo. Nam Chriſtus Deus noſter illuxit nobis linguis igneis in die pētecoſtes: vbi recepimus ſpiritum ſanctum, & omnia dona gratiarum, vt poſſemus vobis, & omnibus fidelibus ea communicare, & vobis portas iuſtitię aperire, & in eccleſiam introducere. Nota. quòd vbi nos habemus. Conſtituite diem ſolemnem &c. Hebræus habet: Ligate feſtiuitatem in funibus vſq; ad cornu altaris. Quaſi dicat ligate ramos in funibus per eccleſiam ſolemnizando hanc feſtiuitatem. Sed iudæi aliter exponunt. i. ligate vitulos ad ſacrificia. B

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me & factus es mihi in ſalutem.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Hic populus gētilis iam coūerſus, & receptus in eccleſia ſimul cum cæteris fidelibus agnus gratias: dicit ad Chriſtum. O domine Ieſu Chriſte ego cōfiteor, ꝙ Deus meus eſtu, & confitebor tibi narrando mirabilia tua. Et ego exaltabo te, & magnificabo te, & pdicabo quoniam Deus meus es tu. Primò Deus per creationem. Secundò: Deus, & homo per redemptionē, & glorificationem. Quia redemiſti me, & glorificaſti me: & iō cōfitebor ti-
F bi, quoniā exaudiſti me: deſiderio meo ſatisfaciendo in carnem veniendo, & factus es mihi in ſalutem pro me moriendo, & reſurgendo. Vltimò ꝓpheta concludit coniungens finem pſalmi cum principio inuitando omnes fideles Chriſtianos ex vtroque populo conuerſos. Et dicit. Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſęculum miſericordia eius. Quaſi dicat. Magnificate eius bonitatem, quam oſtendit nobis in creatione, & miſericordiam quam oſtendit in noſtra redēptione. Quæritur autem vtrum Ieſus Chriſtus quem nos redemptorem confitemur, venerit in nomine domini: prout ſupradicta expoſitio confitetur. Ad cuius intelligentiā eſt aduertendum, prout legitur Deutero. 28. ꝙ meſſias ſub nomine domini quatuor literarū

fuit

A fuit in lege ꝑmiſſus. Vnde ait dominus Moyſi: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui. Et ponam verba mea in ore eius: loqueturque ad eos omnia quæ pręcepero illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit: vltor exiſtam. Ex ſupradictis verbis patet, quòd Meſſias in lege promiſſus debebat mitti à Deo, & venire in nomine Dei, & loqui verba Dei, & in nomine Dei. Et ideo in hoc concordant Iudæi cum Chriſtianis. quia dicunt, ꝙ ille qui mittetur à Deo, & loquetur verba Dei: & loquetur & veniet in noīe Dei: ille talis erit Meſſias in lege promiſſus. Sed differunt in hoc. Nam chriſtiani cōfitentur Chriſtū veniſſe in noīe dñi: & per cōſequēs fuiſſe Meſſiam. Iudęi vero negant Ieſum Chriſtū veniſſe in nomine domini: eū ꝙ nō liberauit

B eos de captiuitate in qua modo manent. Et quia multa fecit contra legem. ſ. quia violauit ſabbatum &c. Et ſic manentes in ſua cęcitate expectāt futurū Meſſiā, qui veniat in nomine domini. Ad cuius euidentiā eſt notandum, ꝙ Chriſtum veniſſe in nomine domini ſtat quatuor modis. ſ. quia nominatus eſt nomine dñi tetragrammaton: aut quia ipſe habuit illas proprietates per illud nomē, & quatuor literas illius nominis ſignificatas: aut quia fuit miſſus à Deo, & locutus eſt in nomine Dei: aut q̄a omnia ſcriptura in lege veteri de Meſſia fuerunt in Chriſto Ieſu completa. Sed quia omnia quatuor ſupradicta fuerunt reperta in Chriſto: ergo ipſe venit in nomine dñi. Et per conſequens fuit verus Maſſias. Primū probatur. Nā Chriſtus vocatus eſt Iohet ſua in hebræo: qđ ſignificant Ieſus in latino.

C Sed iſtæ quatuor literæ. ſ. Iot, He, Vau, He, quibus ſcribitur nomen Dei, reddunt hoc nomen Iohetſua ſi recte punctuentur. Ergo ſequitur, ꝙ Chriſtus vocatus eſt nomine domini tetragrammaton. Et per conſequens venit in nomine dñi. Secundū probatur. Nam per nomen Dei quatuor literarum importantur, & ſignificantur quatuor principales proprietates Dei. ſ. ſumma omnipotentia, & ſapientia, & iuſtitia, & mīa. Sed iſta maximè fuerūt in Chriſto: vt probatū eſt pſal. 8. igitur &c. Et ſic concluditur, ꝙ Chriſtus venit in nomine domini. quia venit cum omnipotentia mortuos ſuſcitādo, & cętera miracula operando. Et venit cū ſumma ſapientia legem declarando, & noua præcepta, & concilia promulgando. Et cum ſumma iuſtitia omnes iuſtificando: & cuncta diſcernendo. Et cum ſumma miſericordia pro omnibus moriendo, & patiendo. Et ſic patet, quòd venit in nomine domini. quia iſta quatuor importantur per nomen domini. Item iſtæ quatuor literæ ſonant etiā hoc nomen hiehu: quod idem eſt quod eſſe. quod eſt propriū nomen Dei: vt dixit Deus Moyſi. Qui eſt miſit me ad vos. Exod. 3. Et ſic dixit Chriſtus. Io. 7. Antequàm Abraam fieret ego ſum. Et ſic patet, ꝙ Chriſtus habuit nomē domini quatuor literarum ſimul cum proprietatibus eius. Tertiò Chriſtus venit in nomine domini: eò ꝙ fuit miſſus à Deo: vt patet per opera, quæ fecit, quę à nullo alio poterant fieri niſi ab aliquo à Deo miſſo. Quartò, quòd Chriſtus venit in nomine domini: eò quòd venit cum omnibus conditionibus aſſignatis in ſcriptura de Meſſia promiſſo. Quod probatur. quia omnia in eo fuerunt impleta. vt patet per totum diſcurſum euāngelicum. Item Chriſtus non ſolum venit in nomine domini: ſed etiam ipſe ſubſtantialiter fuit nomen domini, vt dictum eſt pſal. 112. Ex ſupradictis patet. ꝙ bene merito in ramis palmarum pueri, & turba præcedens, & ſubſequēs cantauit ipſi. Benedictus qui venit in nomine domini. quod canticum iugiter cantat eccleſia Chriſtum verum ſaluatorem, & Meſſiam à Deo miſſum confitendo. 1

PSALMVS CXVIII. Aleph.

BEati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. 1

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum. 11

Huic pſal. præponitur titulus Alleluia. Ex titulo patet cauſa finalis huius pſal. quia factus eſt ad laudandū Deum. De cauſa aūt aſſiciente non ſolū ſecundum Orige. & Auguſtinum. & Ambroſiū, ſed et ſecundū Hierony. eſt affirmandum, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. Vnde in epi. ad Marcellam dicit Dicit ergo Dauid. Priuſquàm humiliarer ego deliqui. Item ad amicum ægrotum. Dauid illuſtris ꝓpheta huiuſmodi carmen expreſſit, bonū inquit domine mihi. quia humiliaſti me. vt cognoſcam iuſtificationes tuas. Item in epiſtola ad Nepotianum, & ad Fabiolam. Et Dauid verba cantātis, Reuela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua. Abſque dubio ergo affirmatur Dauid hunc pſalmum condidiſſe. Sed quantùm ad formam, & materiam eſt notandum, ꝙ quinq; habet iſte pſalmus ſuper omnes alios. Primò. quia ſemper loqui

A tur cum Deo. Secundò, quia ſemper petit ſpiritualia. Tertiò, quia deſcribitur per ordinem alphabeti hebraici per viginti duos octonarios verſus iuxta numerum literarum hebraicarum. Et verſus cuiuslibet octonarij incipit ab vna litera hebraica. Et ſic ſunt tot octonarij quot ſunt literæ hebraicæ. Et ſic iſte pſalmus eſt maior quocunque alio. Quartò, quia non eſt aliquis verſus quin in eo memoretur lex diuina: ſed per diuerſa vocabula: ſcilicet verbum Dei, iudicia Dei, eloquium Dei &c. Quintò, quia ſæpius eadem petitio repetitur & iteratur: propter quę iſte pſalmus redditur difficilis ad diuidendum per materiam. Et ad exponendum, & intelligendum. Et ideo antequàm deueniamus ad expoſitionem, tria ſunt videnda, per quæ apparebit materia huius pſalmi. Primò eſt videndum, & quærendum quis eſt iſte, qui loquitur in hoc pſalmo,

B & quid petit à Deo. Secundò quare iſte pſal. deſcribitur per literas hebraicas in principio cuiuslibet verſus, & per duodecim octonarios ſecundum ordinem hebraicarum literarum, per quod videbitur forma ſcribendi. & quare lex tàm frequenter memoratur. Tertiò videbitur quare totiens iterat, & repetit eandem petitionem. Quantùm ad primum eſt aduertendum prout dictum eſt in prologo tractatu. 3. in quinto principio, & etiam regula. 7. Dictum eſt enim ibi qualiter ille homo qui deſcendit ab Hieruſalem in Hierico. qui incidit in latrones, qui expoliauerunt eum, & vulnerauerunt, & plagis affecerunt: & ſemiuiuo relictio abierũt: de quo ſaluator ait Lucæ. 10. fuit ipſe Adã primus homo, quem dominus ad imaginé, & ſimilitudiné ſuam crea-

C uerat: & monarcam mundi, & illius felicis ciuitatis conſtituerat &c. Hunc. n. hominé creauit Deus, vt inquit Aug. vt Deum cognoſceret, & cognoſcendo amaret. & per conſequẽs Deo placeret, & obediret: ex qua obedientia mereretur quandã felicitaté corporis, & animæ per longũ tempus in præſenti in illa paradiſo deliciarum terra Sed poſtea abſque morte cõmutaret illam vitá in aliá meliorem & æternã in cęlo: vbi Deũ per eſſentiá clara viſione videret, & videndo amaret, & amãdo in ęternũ frueretur. Et hęc fuit primaria intẽtio, qua Deus ad imaginem ſuam hominem creauit, vt inquit Auguſti. ſuper Geneſim. quem creauit cum quadam originali iuſtitia: per quam voluntatem ſuam diuinę voluntati cõformaret, & in nullo ab illa deuiaret prout decens, & debitũ eſt omni creaturę, & cõmiſit D

ipſi illam ciuitaté, & paradiſum deliciarũ cuſtodiendã ſub tali præcepto, ne comederet de fructu ligni prohibiti &c. Opus ergo iuſtitiæ & iuſtificatio ipſius Adæ conſiſtebant in ſeruando obedientiam huius præcepti iuxta voluntatem Dei, in qua obedientia, & obſeruantia iuſtificabatur. & ſic merebatur felicitatem in præſenti, & gloriam in futuro pro præmio illius iuſtitiæ, & obedientiæ. Felicitas autem, & præmium temporale quod merebatur & poſſidebat in præſenti ex tali iuſtitia, & obedientia: conſiſtebat in ſex. Primò, quia habuit ſcientiam, & cognitionem perfectam de omnibus rebus creatis tàm ſuperiorib. quàm inferioribus: & non ſolum in naturalibus ſed etiam in matematicis: & metaphiſicis. Et etiam habebat colloquium familiare cum angelis, quod augebat eius ſcientiam, & felicitatem.

Secundò habebat dominium rationis ſupra E

ſenſualitatem, & obedientiam partium inferiorum ad rationem. Nam ſicut voluntas eius parebat, & conformabatur diuinæ voluntati: ita caro parebat rationi, & corpus animæ. Tertiò quia erat liber ab omni miſeria corporali. & ſic poterat non mori, & non peccare. Quartò quia oĩa animalia obediebant ei ad nutũ tãquàm domino. Quintò quia poſſidebat totã illam paradiſum deliciarũ ad facultaté ſui. Et nullam poterat pati indigentiã ad uitã tuendã, & feliciter gerendam. Illa autem quinq; ſupradicta poſſidebat in præmiũ pro obedientia, & iuſtitia ſeruanda Sed in futurum promiſſa erat ſibi vita, & fruitio æterna in cœlo: ad quam fuiſſet tranſlatus abſq; morte cũ tota poſteritate ſi ſtetiſſet cum illa F

iuſtitia, & non peccaſſet. Sed quia deuiauit à diuina voluntate, & præcepto conſentiendo perſuaſioni mulieris, & diaboli: ideo illico perdidit illã originalé iuſtitiã cum oĩbus illis ſex præmijs q̃ ex obſeruãtia iuſtitiæ poſſidebat. Et fuit condénatus, & incidit in ſex mala cõtraria. Nã perdidit ſcientiã omnium. quia non habuit in tanta perfectione. Et illico fuit vulneratus, & ſauciatus in carne, & ſenſualitate, & in omnibus potentijs animę. Et illico caro ſurrexit aduerſus ſpiritum, & illico apparuit nudus, & expoliatus omnibus bonis gratuitis tam corporalibus, q̃ ſpiritualibus, & factus eſt paſſibilis, & mortalis de neceſſitate, & fuit condẽnatus ad mortem, & omnẽ miſeriam corporalem in præſenti, & ad mortem animæ æternam in futuro. Et fuit expul

ſus

A ſus ab illo felici loco in hanc vallem lacrima
rum, & miſeriæ. & ſic ille qui erat creatus vt
Deum cognoſceret, & amaret in præſenti,
& Deo frueretẽ in futuro, & condemnatus eſt
ad omnem miſeriam in præſenti, & ad exiliũ
& peregrinationinem in hac valle miſerię, &
ad pœnam æternam cum diabolo in futuro.
Sed Deus omnipotens, & miſericors, & iuſtus
humanæ fragilitatis, & creaturæ, quã ad ima
ginem ſuã creauerat, miſertus, ipſi promiſit
vt verbum ſuũ per ſucceſſionem temporis in
mundum mitteret: & de quadam virgine ſui
generis, & poſteritatis carnem aſſumeret. In
qua quidem carne pro peccato Adæ, & om-
nium poſteriorum mortem, & paſſionem li-
benter ſuſciperet vt eos à morte, & captiuita
te, & omni miſeria liberaret, & redimeret,
& pro omnibus debitum ſolueret: & per le-
B gem euangelicam, medelam ſacramento-
rum ab omni ægritudine ſpirituali ſanaret.
Et ſic Deus miſit Adã cum tota poſteritate tã
quàm peregrinum, & infirmũ per hanc val-
lem lacrimarum pregrinando: & remiſit ip-
ſum ad Chriſtum vt ſanaretur & redimere-
tur ab eo. Vnde iſte Adam cum tota ſua po-
ſteritate fidelium dicitur homo myſticus, &
peregrinus vſque ad Chriſtum, cui Deus in
principio dedit legẽ naturalẽ, primò quò ad
cultũ diuinũ de ſacrificio & oblatione. vt pa
tet Ge. 4. Quia Abel offerebat de frugibus. &
Cain de aialibus. Itẽ dedit legẽ naturalẽ de
conuerſatione, & caritate erga proximum. ſ.
Quod tibi non vis alteri non facies. & econ-
tra. & nullum bonũ irremuneratum. & nul-
lum malum impunitum. Vnde dixit dñs ipſi
Caim, Cur iratus es? & concidit facies tua
C contra fratrem tuum? Nonne ſi bene egeris,
recipies? Si aũt male, ſtatim peccatũ tuũ in fo
ribus aderit? Item laudare dñm eſt de lege na
turæ. Nã Enoch incipit inuocare nomẽ dñi.
Gen. 5. Per iſtam ergo legem naturalẽ, & viã
legis naturæ miſit Deus hominem peregri-
nãdo vſque ad Noe, non declinando ad dex
teram neq; ſiniſtram à via huius legis. Sed in
Noe iam accepit alia præcepta magis expreſ
ſe: cõfirmando ſupradicta. vt patet Ge. 8. Itẽ
iſte homo peregrinatus eſt vſque ad Abraã;
in quo accepit à Deo præceptum de circun
ciſione. Et exinde peregrinatus eſt vſque ad
Moyſem: in quo accepit legem ſcriptam præ
ceptorum moralium & iudicialium, & cere
monialium. vt patet per totum diſcurſum
quinque librorum legis Moyſi. Exinde iſte

homo peregrinatus eſt vſque ad Dauid: in D
quo accepit ampliationem diuini cultus, &
magnum donum prophetiæ de Chriſto, & ec
cleſia. Et exinde peregrinatus eſt per omnes
prophetas in primo & ſecundo templo vſque
ad Chriſtum. Et exinde ſanatus eſt, & re-
demptus, & accepit repromiſſionem. vt pa-
tet ad Hebræos. 11. Et accepit veritatem le-
gis veteris, & perfectionem per legem euan-
gelicam. Ex quibus patet, quòd iſte homo
myſticus ſemper pergrinatus eſt quærendo
Chriſtum tanquàm finem ſuum, & medi-
cum, & ſaluatorem. Et ſub tali fide, & ſpe
Chriſti futuri ſaluatus eſt, & euaſit pœnam
æternam in teſtamento veteri. Sed non acce-
pit repromiſſionem, & præmium niſi in Chri
ſto. ad Hebræos. 11. Quia omnes patres ve-
teris teſtamenti, & fideles liberati de limbo
aſcenderunt cum Chriſto in cœlum: vt dictũ E
eſt pſalmo. 67. Sed exinde iſte homo myſti-
cus poſtquàm accepit legem euangelicam à
Chriſto adhuc peregrinatur per legem euan-
gelicam vſque ad ſecundum aduentum: vt ac
cipiat vltimam perfectionem per reſurrectio-
nem ad vitam glorioſam. Ex quibus omnibus
patet, q̀ iſte homo myſticus eſt eccleſia fide-
lium. Qui per quatuor millia annorum pere-
grinatus eſt ab Adam vſque ad Chriſtum per
legem veterem vt redimeretur, & ſanaretur
quò ad animam, & reciperet legem iuſtifican
tem. Sed poſtquàm redemptus eſt recepit le-
gem euangelicam iuſtificantem in præſenti:
& nunc peregrinatur per eam vſq; ad ſecun-
dum aduentum Chriſti ad iudicium; vbi reci
piet præmiũ corporis per reſurrectionem, &
præmium animę per fruitionem. Et ſic erit
in ſuo vltimo termino, & perfectione. Hunc F
ergo hominem myſticum, & peregrinum in-
troducit Dauid loquentem in hoc pſalmo.
Qui peregrinando quærit Chriſtum in ve-
teri teſtamento, vt redimatur, & liberetur, &
ſanetur à peccato, & liberetur de captiuitate
& etiam de iugo legis per legẽ libertatis. Sed
poſtquàm venit ad Chriſtum in nouo teſta-
mento peregrinãdo ad ſecundum aduentum
ſemper petit ſeruari à vitio concupiſcentiæ: &
petit gratiam ne cadat iterum in latrones. ſed
confirmetur in ea. Et ſic patet non ſolum cau
ſa efficiens: ſed etiam materia totius pſalmi.
Et hoc quò ad primum dubium. Ad ſecun-
dum autem dubium eſt dicendum, quòd
cauſa quare Dauit deſcripſit hunc pſalmum
per literas alphabeti hebraici ſecundum or-

 dinem,

A dinem, fuit quia in hoc pſalmo deſcribit totum diſcurſum legis, per quam peregrinatur iſte homo myſticus ab Adam vſque ad vltimum iudicium. vt dictum eſt. Quæ quidem lex, & peregrinatio figuratur per diſcurſum & ordinem literarũ hebraicarũ ſiue alphabeti hebraici. Vnde dictum eſt in prologo tractatu ſextò, qualiter quælibet litera hebraica habet ſuã ſignificationẽ à prima vſque ad vltimam. Vnde quia lex vetus non fuit data gratia ſui niſi vt figurabat Chriſtum, & eccleſiã: & omnia geſta, & myſteria facta in veteri teſtamento: & omnis lex, & ꝓphetia nõ erat gratia ſui niſi prout figurabat aut prænunciabat Chriſtum, & legem euãgelicam: Ideo voluit Deus, vt totum vetus teſtamentum literis hebraicis ſcriberetur: vt lex ſignificatiua per literas ſignificatiuas ſcriberetur: B ad denotandum, ꝙ oĩa illa erant in figura. Vnde dictum eſt ibi ſecundum mentẽ Euſebij, & Hieronymi, ꝙ Aleph prima litera ſignificat diſciplinã. Et Beth, ſecunda litera ſignificat domũ: & Gimel idem eſt quod plenitudo. Dalethij. librorũ. Quaſi dicat: ꝙ lex diuina eſt doctrina ſiue diſciplina domus eccleſiæ. Et plenitudo librorum quia oẽs libri ſacri ſunt in lege. Rurſus quinta litera: ſcilicet He, idẽ eſt quòd iſta, aut eſſe. Et vau. i. ipſa. & zain. i. viuit ſiue viuens. Quaſi dicat: ꝙ lex diuina eſt ipſa in qua viuens viuit, & habet, & acquirit eſſe diuinũ. Rurſus he. i. bonũ. Iod, ideſt principiũ. Caph. i. tu Lamech diſce. i. quaſi dicat, in iſta lege tu bonum principiũ diſce. Rurſus Mem, ideſt ex ipſis Num, ideſt ſempiternum Samech. i. adiutorium. Ain. i. C oculus. Fe, ideſt os. Sade. i. iuſtitia. Quaſi dicat: ꝙ ex eis præceptis diuinis habetur diuinũ adiutorium ſempiternum, & oculus: os iuſtitiæ ad videndum, & operandum, & loquẽdum. Rurſus Chof. i. vocatio. Res, ideſt capitis. Sin. i. medicamentum. Tau. i. ſignum, ſiue terminus. Tota ergo combinatio iſtarum ſignificationum iſtarũ vigintiduarum literarum ſecundũ Euſebium de præparatione euangelica, reddit hanc ſententiam. ſ. ꝙ lex diuina eſt diſciplina, & doctrina domus: & plenitudo librorum in ipſa viuit viuens. bonum principium in ipſa tu diſce. Ex ipſis præceptis ſempiternum auxiliũ, fons, os, oculus iuſtitiæ. vocatio capitis medicamentum ſup vulnus. Signum, Hoc quaſi idem dicit Hieronymus ad Marcellam. Ex ſupradictis patet, quòd literæ hebraicæ qbus lex fuit ſcripta denotabant ſecundùm ſuas ſignificationes, quòd illa lex erat quædã doctrina, quæ D tendebat ad ſignum qui eſt Chriſtus. Et vocabat caput, & medicamentum humanæ naturæ. Quia nihil aliud erat lex niſi vocatio Chriſti capitis noſtri. Et peregrinatio ad ſignum finem qui eſt Chriſtus. Et dirigens omnes in Chriſtum tanquàm in finem legis. Et ideo pro maiori parte omnes pſalmi intitulantur in finem. vt frequenter dictum eſt. Et ideo cantabantur cum omni conatu ad victoriam vocum: eò ꝙ vocabant Chriſtum vt veniret ad ſanandum oẽs vt frequenter dictum eſt. Ex ſupradictis patet, ꝙ bene merito Dauid ſcripſit iſtũ pſalmum per vigintiduos octonarios verſuum iuxta numerum literarum alphabeti hebraici. Et verſus cuiuslibet octonarij incipiunt ab vna litera hebraica: E Nam omnes verſus primi octonarij incipiũt ab aleph. Et verſus ſecũdi incipiunt Beth. Et ſic procedunt vſque ad Tau. vt oſtenderet, ꝙ oẽs debemus ſcire legem Dei: ſicut alphabetum. Quæ quidem lex in hoc pſalmo explicatur, & diſcutitur vt patebit. Item ſecundò, ſicut ſine ſcientia literarum eſt impoſſibile peruenire ad alias ſcientias: cum ſit principium omnium ſcientiarũ: ita vult oſtendere Dauid in hoc pſal. ꝙ lex diuina eſt doctrina, & via, & principium perueniẽdi ad verã beatitudinem. Itẽ ſicut oẽs literæ tẽdũt ab Aleph vſque ad Tau: ita tota lex tendit in Chriſtũ tanquàm in ſignum, & finẽ, & terminum legis. Item ſicut puer in addiſcendo incipit à prima litera. ſ. Aleph. ꝓcedit, & diſcurrit ſecundùm ordinẽ per omnes alias vſq; ad Tau, quæ eſt finis, & terminus, oĩm literarum: Ita patres, & omnes fideles inceperunt peregrinari ab Adam primò homine. Et ſic iſte F homo myſticus peregrinatus eſt ꝑ iſtam legem per omnes patriarcas, & ꝓpheias ſemper aliquid addiſcendo, & aliquam perfectionẽ recipiendo vſque ad Chriſtum: tanquam in finem, & terminum illius legis: in quo recepit redemptionem, & ſalutem, & medicamẽtũ. Sed nunc peregrinatur vſque ad eundẽ Xp̃m tanquàm in finem, & terminum noſtræ glorificationis. Propter omnes ergo ſupradictas cauſas Dauid deſcripſit hunc pſal. ſecundùm ordinationem alphabeti hebraici. eo quòd in hoc pſalm. deſcribit diſcurſum diuinæ legis per omnes ſuas ætates. Item quia tota peregrinatio eccleſiæ, & cuiuslibet peregrini fidelis conſiſtit in quodam octonario ſta-

A tum. Nam nos peregrinamur per ſeptem æ-
tates in hoc mundo, & expectamus octauã
ætatem, & octauum diem in cœlo. Ideo Da-
uid poſuit vnum octonarium in qualibet li-
tera. Item quia totus iſte pſalmus nihil aliud
eſt: niſi quoddam itinerariũ, & peregrinatio
diuinæ legis per quam peregrinamur: Ideo
non eſt verſus quin in eo memoretur, & no-
minetur diuina lex præterquã in duobus, vt
patebit. Et hoc de ſecundo dubio. Quantùm
autem ad tertium eſt dicendum: ꝙ cauſa qua
re eadem petitio totiens iteratur, & repetitur
in hoc pſalmo, eſt iſta. Nam dictum eſt quali
ter iſte homo myſticus: qui fuit expoliatus,
& ſauciatus à latronibus in Adam loquitur
in hoc pſalmo, & peregrinatur per legem di-
uinam vſque ad Chriſtum. Et quia recorda-
tur qualiter tunc quia deuiauit à diuino præ
B cepto incidit in latrones, & qualiter ipſum
expoliauerunt, & grauiter vulnerauerunt. Et
videt, ꝙ tres latrones: ſcilicet caro, mũdus, &
diabolus ſemper, & iugiter conantur ipſum
retrahere à via, & à rectitudine legis, & iterũ
ipſum grauius vulnerare. Item videt tot præ
cipitia à dextris, & ſiniſtris. Et videt, & conſi-
derat quod millia laqueorum tendant illi ini
mici vt capiant eum, ſi deuiauerit à via legis.
Et conſiderat etiam, ꝙ ex proprijs viribus nõ
poteſt euadere tot inimicos vigilantes ſuper
eum circunquaque niſi per gratiam Dei fue
rit adiutus, & directus in hac via: ne limites
legis tranſgrediatur. Ideo omnibus his conſi
deratis tanquam amaricatus, & expertus inſi
dias iſtorum inimicorum: timens ne iterũ in
cidat in latrones, ſemper petit dirigi, & adiu-
uari per gratiam in via ne deuiet à lege, & in
C cidat in latrones. Ideo pro maiori parte in
quolibet verſu, & in quolibet paſſu huius iti
neris petit auxilium, & gratiam dicens. Doce
me iuſtificationes tuas: aut, non abſcondas à
me mandata tua: aut, confirma me in verbis
tuis: aut, de lege tua miſerere mei &c. His ha
bitis deueniendum eſt ad expoſitionem, & di
uiſionẽ huius pſalmi: in quo Dauid duo prin
cipaliter facit. Nam primò introducit Deum
ſiue angelum legem ipſi Adæ proponẽtem.
Secũdò introducit ipſum Adam myſticum,
& peregrinum legem acceptantẽ, & peregri-
nantem: ibi, Tu mandaſti mandata tua cuſto
diri. Quantum ad primum iam dictũ eſt qua
liter iſte homo recedẽs à diuino præcepto in
cidit in latrones: qui ipſum expoliauerunt à
præſenti, & futura beatitudine, & vltra hoc

ipſum vulnerauerũt, & ſauciarũt plagis mul D
tis: intantũm, ꝙ ex proprijs viribus nullũ po
teſt agere bonum nec vitare malum. Et quali
ter deus miſertus huius hominis remiſit ip-
ſum ad Chriſtum: qui ſanaret eum, & reduce
ret eum ad beatitudinem, quam perdiderat.
Ad quem Chriſtum iſte homo peruenire nõ
poterat niſi per viam legis, & obſeruantiam
eius. Et ideo Deus per angelum ſuum. qui ip
ſum eiecit à paradiſo dedit ipſi ſupradictam
legem diuinam: in qua ambularet in hoc mũ
do: per quam ad Chriſtum perueniret nõ de-
clinando à dextris nec ſiniſtris: nec declinan
do à diuina volontate: quæ continetur in di-
uinis præceptis legis. Et ideo dicitur lex iuſti
tiæ, & veritas iuſtificans hominem totum, &
reddens ipſum immaculatum. Hanc ergo le
gem tradidit Deus ipſi Adæ cum tota ſua po
ſteritate: cum eiecit ipſum è paradiſo, & remi
ſit ipſum ad Chriſtum. Quaſi dicat Deus. Tu B
Adam deſideras recuperare beatitudinẽ quã
perdidiſti, & ego dico tibi, ꝙ non poteris ip-
ſam recuperare niſi per Chriſtũ mediatorem
Dei, & hominũ: ideo oportet, ꝙ peregrinan-
do aſcendas ad ipſum cum tota poſteritate. Ad
quem non poteris peruenire: niſi ambulando
per illam legem quã tibi trado. Sed cum iſta
ſit lex iuſtitiæ: per ipſam nõ poteris rectè am
bulare niſi te immaculatum ſeruando: decli-
nando ab omni malo, & faciendo bonũ: quia
aliud non docet nec præcipit iſta lex: quę du
cit ad Chriſtum, & ad beatitudinem recupe
randam Et ideo dico tibi, ꝙ ſoli illi erunt bea
ti: qui ambulant immaculati in lege domini
in hac via mortali: quaſi dicat. Nemo poteſt
eſſe beatus: niſi ſe ſeruet immaculatũ ſine pec
cato in hac via, & vita mortali. Et nemo ſe po
teſt ſeruare ſine peccato: niſi ambulando in E
lege domini, & ſecundùm ipſam viuendo, &
operando: declinando ab omni malo, & faciẽ
do bonum. quod in lege præcipitur. Sed quia
nemo poteſt incedere per viam quam igno-
rat: nec dirigere greſſus ſuos, & actus niſi no
uerit terminũ, & finem: Sicut ſagittarius non
poteſt rectè trahere ſagittam niſi nouerit ſi-
gnũ: vt patet. 1. ethicorũ. Ideo dico tibi Adã:
quód neceſſe eſt vt ſcias iſtam viam, & legẽ:
per quam debes ambulare. Quare dico tibi,
ꝙ beati erunt, & ſunt omnes, qui ſcrutantur
teſtimonia, & præcepta eius meditando in le
ge domini die ac nocte, & contemplando in
ea: ſicut dictum eſt pſalmo primo. Sed quia
non ſufficit ſcire legem: niſi homo operetur

A ſecundùm ipſam: ideo dico tibi, q illi sūt beati: qui non ſolum ſcrutantur, & contemplantur teſtimonia, & præcepta eius: ſed qui in toto corde exquirunt eum, operando corde, & opere: quia non qui auditor eſt tantùm: ſed qui factor: hic beatus in facto ſuo erit. Iacobi primo. Quaſi dicat: oportet, q diligas Deū ex toto corde, & voluntate tua quantùm ad caritatē: & ex tota mente, & ſcientia tua, quātùm ad fidē: & ex omnibus viribus tuis quò ad effectum caritatis: & ex tota anima tua quantùm ad ſpem futuræ beatitudinis: ità q omnia opera tua dirigas in illum finē, Chriſtum expectando. Et q diligas proximū tuū ſicut teipſum: ſicut præcipit diuina lex. Et hoc eſt ſcrutari teſtimonia Dei: in toto corde exquirere eum. Et hoc eſt immaculatū, & ſine peccato ambulare in via, & lege domini. B Et hoc eſt declinare à malo, & facere bonum. Et hoc eſt ambulare per viam rectam non declinando à dextris nec à ſiniſtris.

Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt.

Quaſi dicat: q lex, & via domini eſt ita iuſta, & recta, q nemo poteſt ſimul operari iniquitatē, & ambulare in ea lege: Ad cuius intellectum eſt notandum ſicut dictum eſt pſ. 14. q lex diuina nihil aliud eſt niſi effectus, & ſignum, & imago diuinæ voluntatis: quia in ea lucet, & manifeſtatur diuina volūtas erga actus humanos. Et ideo iſta lex diuina dicitur recta, & iuſta: quia eſt lata, & cōdita iuxta diuinam volūtatem, quæ dicitur metrū, & menſura omnium actuum humanorum. Et ideo actus humani intantū dicuntur, & ſunt iuſti, & recti inquantùm ſunt facti iuxta diuinam legem, & ſunt ipſi cōformes. Ex quo C patet, q qui ambulat ſecundum iſtam legē, aut intra limites huius legis non poteſt operari iniquitatem nec iniuſtitiam: ſed ſolam æquitatem, & iuſtitiam. Nec econuerſo illi, qui operantur iniquitatem poſſunt ambulare in hac lege vt ſic: eò q æquitas, & iniquitas ſunt contraria, & ſic nō poſſunt ſe cōpati in eodem. Et ideo nemo poteſt operari iniquitatem nec iniuſtitiam niſi inquantùm deuiat ab æquitate ad iniquitatem. Et in hoc apparet maxima difficultas obſeruātiæ diuinę legis, & maxima facilitas tranſgreſſionis eius: quia eſt difficillima ad obſeruandum, & facillima ad præuaricādum. Secundò eſt notādum, quòd tota lex diuina conſiſtit in dilectione Dei, & proximi vt ait ſaluator Mat. 22. & Lucę. 10.

Sed in tali dilectione oportet, quòd ſeruetur D ſpecies, & modus, & ordo ſecundùm Auguſtinum: ideſt, quòd diligat illud quod diligendum eſt, & modo, & ordine quo diligendum eſt. Et ideo ſicut res ſe habet ad eſſe, ita oportet ipſam diligi. Sed quia ſolus Deus eſt primum, & ſummum bonum, & per ſe, & propter ſe: à nullo dependens, nec ad aliquid aliud referibile nec ordinabile: ideo Deus eſt ſolum ſummè diligibilis, & per ſe, ſiue in ſe, & propter ſe. Sed quia omnia alia ſunt à Deo creata, & ſunt in Deo conſeruata, & ordinantur in Deum tanquam in finem: ideo ſunt diligendi homines tanquam imago Dei, & in Deo, & propter Deum. Et ideo homo, & angelus tenetur diligere Deū ex toto corde ſiue voluntate, & ex tota mente, & ex omnibus viribus, & operationibus. Et tenetur diligere proximum ſuum ſicut ſeipſum. Sed E quia propter hoc homo non debet ſe diligere propter ſeipſum: ſed propter Deum ad quem ordinatur: ideo non debet diligere proximum, niſi propter Deum, & ſic omnia alia debet diligere propter Deum. Aliter enim peruerteret modum, & ordinem diligendi. Et ſic homo, diligit Deum, & proximum: vere ſeruabit omnia diuina præcepta quæ explicantur in lege erga Deum, & proximum, & in nullo præuaricabitur ea: nec deuiabit à diuina lege, & iuſtitia: nec ab æquitate iniquitatem. Sed hoc eſt difficillimum ſcilicet; quòd ſeruetur iſte ordo, & modus dilectionis Dei, & proximi quia aliquando, quis deficiat declinando à tali æquitate: ideò obſeruantia legis eſt difficillima, & impoſſibilis pro ſtatu iſto hominis de F ſe vt patebit: ſed beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum. Non enim qui operantur iniquitatem in vijs eius ambulauerunt.

Tu mandaſti: mandata tua, cuſtodiri nimis.

In hac ſecunda parte, Dauid introducit Adam myſticum acceptantem hanc legem ſibi poſitam a Deo, & incidentem peregrinari in ea. Sed duo facit iſte homo myſticus. Nam primò, petit dirigi per auxilium Dei vſque ad Chriſtum ambulando per legem veterem. Secundò petit dirigi per legem euangelicam vſque in finem ſuæ peregrinationis. In qua perfecta peregrinatione, & decurſo toto itinere cupit diſſolui, & eſſe cū Chriſto, & accipere peroptatam beatitudinem,

A nem, dicens. Erraui ſicut ouis, quæ perijt:
quære ſeruum tuum domine: quia mandata
tua non ſum oblitus. Secunda pars incipit
ibi, Legem pone mihi domine. in principio
quinti octonarij. Quantum ad primum duo
facit. Nã primò petit dirigi generaliter in hac
peregrinatione. Secundò petit ſpecialiter di-
rigi in ſua adoleſcentia, & iuuentute ibi. In
quo corrigit. Quantùm ergo ad primum eſt
dicendum, quòd poſtquàm iſte homo audiuit
à Deo legem ſibi propoſitam ſub talibus con
ditionibus ſupradictis: primò cõſiderauit dif
ficultatem legis in ſe. Secundò conſiderauit
difficultatem, & ingentia, & innumera peri-
cula itineris. Tertiò conſiderauit impedimen
tum, & fragilitatem, & inhabilitatem ex par
te ſui: eò quòd erat ſauciatus, & vulneratus
in carne: & in omnibus potentijs: & vinctus,
& ligatus morbo, & vinculo concupiſcentię
B in carne. Tunc arbitratus eſt ſe non fore ap-
tum: nec ſufficientem ad tam arduum opus
aggrediendum: nec tam duram, & periculo-
ſam peregrinationem aſſumendam. niſi ſpe
ciali auxilio, & gratia dei muniretur, & adiu
uaretur: & in iam inextricabili via dirigere-
tur. Tunc ergo cum tali proteſtatione acce-
ptans peregrinationem conuerſus ad Deum
dicit. O Dñe ego bene accepto hanc peregri-
nationem, & legẽ cuſtodiendã. Sed tu mãda-
ta tua cuſtodiri nimis. i. valde, & abſq; defe-
ctu: quia ponis ardua precepta. Dicis enim:
ꝙ beati, immaculati ĩ via. i. ꝙ nemo põt perue
nire ad hanc beatitudinem niſi immaculatus
ſine peccato per hanc viam. Dicis præterea:
ꝙ beati, qui ſcrutantur teſtimonia eius, & in
toto corde exquirunt eum. ideſt nemo põt eſ
C ſe beatus: niſi perſcrutetur profunda teſtimo
nia, & myſteria legis: & mediteť in ea die ac
nocte: & exquirat, & ſeruet pręcepta tua ex
toto corde: & mẽte: & ex tota aĩa: & ex omni
bus viribus: & ex dictis, & factis. Dicit tan-
dem. ꝙ nemo põt deuiare à mãdatis tuis: ſine
pctõ, & iniquitate. Sed oĩa iſta præcepta tua
non ſolũ ſũt mihi difficilia, & ardua: ſed e-
tiã impoſſibilia ad implendum. Et hoc tripli
ci ratione. Nam primò iſta ſũt ardua ex parte
ſui: q̃a arduum, & difficile eſt ꝙ diligã Deũ
ex toto corde, & mente, & anima: & ex omni
bus viribus meis: & proximũ meum ſicut me
ipſum. in quibus duobus præceptis contine-
tur, & pendet tota lex, & ꝓphetæ. Ad quorũ
præceptorum obſeruantiam multa requirun
tur; & ad eorum præuaricationem ſufficit v-
num. Quia qui deliquerit in vno: factus eſt D
omnium reus. & ſic multipliciter contingit
errare. Secũda difficultas accidit ex parte ex
traneorum inimicorum, & latronum impe-
dientiũ hanc peregrinationem. Nam ideo ad
ſiniſtram Satan cum ſeptem ſpiritualibus ne
quiſſimis, q in itinere iſto innumerabiles mi-
hi laqueos tendunt. Et video ad dexterã mũ
dum cũ ineuitabilibus affectibus, & aduerſi-
tatibus ſuis. qui modo cum delectationibus,
modo cum aduerſitatibus: & perſecutioni-
bus me à rectitudine huius viæ abducere ſi-
ne interuallo conãtur. Tertiò video familiarẽ
inimicũ. ſ. morbũ, & cõcupiſcentiam in carne
inflictã, quæ continuè luctatur aduerſus ani
mam. Et ideo omnes potentias, & vires ſau-
ciatas, & vulneratas non valentes reſiſtere.
Et ideo legem in membris meis, repugnan-
tem legi mentis: in tm̃ quòd, qđ nollem, hoc E
ago: & quod vellem, non facio. Et ſic quocun
que me verto, ſemper video mihi aliquid ſu
per eſſe quod timeam. ne incidam iterum in
latrones: & iterum expolient me bonis ex
hac lege collatis: poſtquàm tũc me expolia-
runt bonis gratuitis originalis iuſtitiæ. Et ſic
patet, ꝙ ex viribus meis peccatum vitare nõ
poſſũ: nec tot inimicis reſiſtere valeo: nec po
ſſum à mandatis tuis deuiare ſine peccato: cũ
dicas: ꝙ non ambulant in vijs tuis: qui ope-
rantur iniquitatem. Ergo nullo modo ex pro
prijs viribus poſſum rectè per hãc viam ince
dere: nec vitare peccatum. Quid ergo faciam,
neſcio: niſi, ꝙ recurram ad auxilium gratiæ,
& miſæ tuæ: vt tu qui dediſti mihi legem, &
præcepta, per auxilium gratię tuæ dirigas
ẽt mę in hac difficili via hoc eſt, vt des mihi
gratiam pręuenientem vt velim, & incipien F
tẽ vt incipiam. & cooperantem vt proſequar:
& perficientem, vt perficiam, & conſummẽ
hanc peregrinationem, & viam, & curſum.
Et des mihi fidem, vt credam: & caritatem vt
diligam, & operer: & ſpem veram vt ſpretis
rebus huius mundi nõ intendam niſi in verũ
finem: & dirigam omnia opera mea in te qui
es finis itineris, & peregrinationis meæ. Et ſic
cum tali fide ſcrutabor legem tuã. & cum tali
caritate in toto corde exquiram eam. & cum
tali ſpe ambulabo ĩ lege tua recto tramite in-
ſpiciẽdo finẽ: non declinando ad dexterã: nec
ad ſiniſtram. & ſic incedam immaculatus vſ
que ad verã beatitudinem. Quia ergo tu mã
daſti mandata tua cuſtodiri nimis, ideſt val-
de: & ſine defectu cũ omnibus cõditionibus

A ſupradictis, & cum hoc ſit mihi nō ſolùm difficile ſed etiam impoſſibile propter tria ſupradicta impedimenta. ſ. propter diabolum mundum, & carnem, niſi ſim adiutus, & directus per gratiam tuam: Ideo.

Vtinam dirigantur viæ meæ: ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas:

Per gratiam tuam, & fidem & ſpem, & caritatem. Quia aliter operationes meæ non poſſent eſſe iuſtæ: nec ego poſſem rectè per tam difficilem viam incedere: ideo rogo vt des mihi gratiam vt dirigam greſſus meos ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Tunc non confundar: cum proſpexero in omnibus mandatis tuis.

Confitebor tibi in directione cordis: in eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas vſquequaque.

B Cum adiutus, & munitus tali gratia, & fide, & ſpe, & caritate proſpexero in mandatis tuis: nunquam confundar nec deficiam à via tua. Nec confundar nec ſuperabor à prędictis tribus inimicis: imo confitebor in directione cordis. i. recto corde, & opere confitebor tibi: tua præcepta ſeruando. ſ. eò ꝙ didici iudicia iuſtitiæ tuæ. Quaſi dicat: ſicut didici præceptatum ſcrutando ea per ſtudium, & meditationem: ita complebo opere, & effectu, & operabor ſecundũ legem tuã, & præcepta. Quia non auditor tantùm: ſed etiam factor exiſtã. Et ideo non me derelinquas vſquequaque. i. deinceps nec in aliquo momento, & cuſtodiã iuſtificationes tuas. Quaſi dicat. Non auferas è me hanc gratiam, & auxilium, & cuſtodiam præcepta tua. Quia nemo poteſt præce C pta tua adimplere ſine gratia: nec præuaricari ſiue peccato: vt dictum eſt propter impedimẽta ſupradicta. Nec poteſt quis vinci à concupiſcentia, & mundo, & diabolo ſine peccato, & deuiatione à diuinis præceptis. Sed contra prædictam expoſitionem ſunt tres opiniones, & ſectę deteſtabiles, & execrabiles. Quarum prima fuit ipſius Pelagij cum ſequacibus ſuis, qui dicebat, quòd tanta eſt vis liberi arbitrij: quòd vnuſquiſque ex proprijs viribus abſque aliqua gratia ſpirituali põt rectè velle, & operari ſi vult. Et poteſt implere diuina præcepta, & vitare omne peccatum. Ad quod probandum arguebat dupliciter. Primò ſic. Potentia hominis ſequitur liberũ arbitriũ: ſed homo habet liberum arbitriũ ad vtrumlibet: ergo poteſt liberè operari bonũ, & malum vt libet: quia ſi non poſſet velle bo D nũ ſemper aut nolle, & operari quando vult bonum, & malum tunc non haberet liberum arbitrium ad vtrumlibet. Secundò arguebat ſic. Si homo ex proprijs viribus non poſſet adimplere præcepta: ſequeretur, ꝙ non obligaretur ad legẽ ſeruandam: quia ad impoſſibile nemo obligatur: quia aliter Deus eſſet iniuſtus imponendo homini legem quam ſeruare non poſſet, & ſic puniret eum iniuſtè. Secunda opinio fuit ipſius Manichei: qui aſſerebat nullo modo hominem peccatum poſſe vitare: etiam cum gratia. Sed iſte mouebatur ex falſo, & deteſtabili principio: ponebat enim in homine duas animas: vnam ſcilicet corpoream, & carnalem creatam à principe tenebrarum de ſubſtantia ſua mixta cum elementis. Et alteram animam ponebat ſpiritualem creatam à principe lucis. Et ideo dice- E bat, quòd prima anima ita erat mala, quòd nunquam poſſet agere bonum. Et ſic per nullam gratiã, & auxilium homo poterat ſubjicere concupiſentiam rationi: nec vincere eã, & ſic nõ poterat vitare peccatum: ſed per animã ſpiritualem homo poterat facere aliqua bona. Tertia opinio eſt iudæorum, & Sarracenorum, & quorundam maiorum Chriſtianorum, qui dicunt, quòd non omnis actus carnalis concupiſcentię eſt peccatũ: nec eſt prohibitus in le. & ſic dicunt, quòd ſimplex fornicario nõ eſt peccatum. Vnde dicunt, quòd Deus non prohibuit in lege fornicationem: nec omnem carnalem concupiſcentiam: ſed ſolum adulterium, dicens. Non adulterabis cum vxore promixi tui. Item vt magis aſtruant ſuam deteſtabilem vitam: dicunt, ꝙ F Deus non prohibet ea quę ſunt naturalia, & de neceſſitate naturæ: ſed carnalis concupiſcentia eſt de neceſſitate naturæ, ſicut comedere, & bibere: igitur non eſt ſemper peccatum. Reſponſio. Has tres deteſtabiles, & contagioſas beſtias conatus eſt Augu. ſimul cum tota eccleſia, extinguere, & extirpare, & eliminare extra limites eccleſiæ catolicæ, demonſtrans, quòd nemo poteſt adimplere diuina pręcepta: nec vitare peccatum ſine gratiã Dei contra Pelagianos. Et quòd quilibet poteſt implere diuina præcepta, & vitare peccatum adiutus gratia Dei: contra Manicheos. Et quòd nullus poteſt eſſe actus carnalis concupiſcentiæ, & libidinis ſine peccato niſi per matrimonium excuſetur. Vnde venena iſtarum trium beſtiarum extinguit

beatus

A beatus Aug. vno ſolo catolico iaculo, & principio. eò ꝙ omnes illi mouebantur ex vno falſo principio: dicentes, ꝙ concupiſcentia, & libido eſt bonum naturæ datum ad generationem: ſicut datum eſt beſtiis, & cæteris animalibus. Et dicebant, ꝙ libido nec eſt peccatū: nec effectus: nec pœna alicuius peccati: uno dicunt, ꝙ ſiue Adam peccaſſet ſiue non peccaſſet ſemper habuiſſet hanc concupiſcentiam, & libidinem: & fuiſſet mortuus. poſtquàm erat compoſitus ex quatuor humoribus, & elementis. Et ſic concupiſcentia, & mors, & cæteræ paſſiones, & defectus ſunt naturales cuilibet homini. Sed eſt deſtruendum hoc falſum fundamentum Aug. ponit plures concluſiones, & doctrinas contra Iulianum, & contra Pelagianos, Hipognoſticon reſponſione prima, & quarta.

B Quarum prima eſt, ꝙ iſta concupiſcentia, & libido, & mors, & cęteræ paſſiones nō ſunt homini à natura. ſed pœna peccati, & in peccati pœnā inflictæ. Probatur. Primò de libidine, & concupiſcentia. Nā Adā, & Eua ante peccatū erāt ambo nudi, & nō erubeſcebāt, nec confundebantur Gene. 3. Sed illico poſt peccatū erubeſcentes fugerūt à facie domini cooperientes partes pudēdas, & genitalia: ergo ſignum eſt, ꝙ ibi fuerunt ſauciati vitio, & fœditate libidinis ex peccato. Secūdò probatur de morte, & cæteris infirmitatibus. Nā ſi Adā, & Eua ante peccatū habuiſſent naturaliter neceſſitatē moriendi: nō fuiſſet eis factum præceptum de ligno prohibito ſub cōminatione mortis. Item Deus non dixiſſet nec annūciaſſet eis mortē poſt pctū, cū dixit Maledicta terra in ope tuo, donec reuertaris

C in terrā. Ex quo patet, quòd mors, & infirmitas, & labor &c. data ſunt eis in pœnam peccati. Sed cum poſtea arguit Iulianus: vnde ineſt libido, & mors beſtijs, quæ nunquā peccauerunt? Ad hoc reſpondet Aug. quòd ſi libido, & mors comparentur ad mixtionē elementorum, & complexionem humorū, ſunt communes hominibus, & brutis, quaſi paſſiones naturales. Sed ſi comparentur ad ſtatū innocentiæ hominis, tunc nec ſunt nec debēt dici naturales, ſed pęnæ peccati. Nam homo creatus eſt liber, immunis ab hmōi, & hanc libertatem poſſedit ante peccatū in præmiū originalis iuſtitiæ per gratiam. Sed quia propter peccatum perdidit hanc libertatē, quia ſine libidine poterat coire, & generare, & poterat nō mori: & inflicta eſt ipſi fœditas libidinis, & concupiſcentia in carne, & neceſſitas moriendi: ideo omnia hæc dicuntur pœna peccati, & non naturalia. D

Secunda concluſio, quòd libido, & concupiſcentia non ſolum eſt pęna peccati in quolibet homine, ſed etiam obligat hominem ad debitum peccati ipſius Adam: non ad debitū pęnæ ſenſus, ſed ad culpam, & pœnam dāni quod dicitur peccatum ſiue culpa originalis in homine, quam trahit anima ex contubernio corporis, & carnis ſic vitiatæ, & corruptæ. Quod peccatum tranſit à genitoribus parentibus in omnes filios per libidinem genitos. Quam concluſionem probat Auguſt. per plures autoritates ſacræ ſcripturæ, præcipuè per illam pſal. quinquageſimi. Ecce. n. iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex quo patet, quòd ſolus habitus huius fomitis, & concupiſcentiæ obligat habentem ad debitum originalis iuſtitiæ amiſſæ cum omnibus gratuitis, & præmijs perditis. E

Tertia concluſio, quòd ſola gratia Chriſti abſoluit hominem à tali debito per baptiſmum in no. te. & per circoncīſionem, & oblationem in veteri, ſicut dictum, & probatū eſt pſalmo. 29.

Quarta cōcluſio, quòd baptiſmus non tollit cōcupiſcentiam, & fomitem, vt non ſit in baptizato, ſed vt non imputetur ipſi ad ſupradictum debitum. Ex quo patet, quòd baptiſmus ſoluit debitum originalis iuſtitiæ, & omnium præmiorum eius. Hanc concluſionem probat Aug. in li. de nuptijs, & de baptiſmo paruulorum.

Quinta concluſio, quòd licèt concupiſcentia quæ manet in carne poſt baptiſmum nō imputetur homini quo ad debitum originalis iuſtitiæ, nec imputetur ad peccatū: tamen effectus, & actus eius cauſat peccatū actuale per cōſenſum in voluntate, quod imputatur homini ad culpam, & pœnam ęternā. Probatur: Nā baptiſmus nō abſoluit baptizatū ab actu, & effectu inordinatæ concupiſcentiæ: ne imputetur ipſi ad peccatū, ſed tantùm abſoluit ne habitus talis concupiſcentiæ, imputetur ipſi ad peccatum, eo quod habitus talis corruptionis. & concupiſcentiæ nō eſt voluntarius, nec per hominem commiſſis, ſed à parentibus contractus, & inflictus. Sed quia actus carnalis ſiue quilibet effectus concupiſcentiæ inordinatę in lege prohibitus committitur, & perpetratur voluntariè F

ab

A ab homine, ideo obligat, & imputatur ad culpam, & pęnam ſenſus. Hoc idem probatur. Nam ſicut peccatum actuale ipſius Adã obligat ipſum ad debitum culpæ, & pęnæ, & æternæ: eò ꝙ fuit voluntarium, & ex inordinato appetitu cõmiſſum: ita pariter oĩs actus in lege probibitus: & per talem concupiſcentiam perpetratus obligat hoĩem ad pctm̃, & debitum culpæ & pęnæ æternæ. Itaq; habitus huius concupiſcentiæ non obligat hominem ad peccatum actuale, & pęnam æternã ipſius Adam, ſed ad damnum. Sed effectus, & actus huius concupiſcentiæ obligat hominem ad pœnam æternam ſenſus.

Sexta conclu. quòd nulla alia cauſa poteſt tollere quin actus concupiſcentiæ carnalis imputetur ad peccatũ mortale: niſi ſola gratia ſacramenti matrimonii. Iſta conclu. pro vna parte ſui eſt approbata p eccleſiam.
B Quia propter quattor bona fuit matrimonium à Deo inſtitutum. Primò propter bonum mutui obſequij. Secundò propter bonum fidei & ſacramenti. Tertiò propter bonum prolis, vt patet Gen 2. Sed quartò fuit confirmatum in remedium libidinis, [& ne concupiſcentia imputaretur poſtquam natura, & vniuerſa caro fuit corrupta & prona ad malum, vt patet Geneſ. 8. Alterà pars huius probatur. Nam baptiſmus datur ad delendũ peccatum originale iam habitum. Et confirmatio datur ad robur, & ad reſiſtendum tentationibus, & peccato anteꝗ̃ perpetretur. Pęnitentia aũt datur ad delendum pctm̃ actuale iam perpetratum. Extrema aũt vnctio datur decedentibus, & pęnitentibus ad delendum venialia, & oblita, ad pleniorem remiſſionem penarum debitarum ex peccatis con-
C feſſis, & oblitis. Ergo ſacrm̃ matrimonij datur ad remedium, ne actus venereus, & libidinoſus debitè commiſſus inter coniuges imputetur ad peccatum mortale.

Septima conclu. ꝙ ſimplex fornicatio, & oĩs actus venereus extra matrimonium commiſſus eſt pctm̃ mortale, & obligat ad culpã & pęnam æternam Probatur. Quia nullum aliud ſacrm̃ excuſat peccatum carnis ante factum, nec in facto pręter ſacrm̃ matrimonij, vt dictum eſt. Hoc idem probatur. nam concupiſcentia carnis ideo dicitur pœna peccati, eò ꝙ non poteſt venire in actũ, niſi inordinate, vt ait Aug. & per conſequens non ſine peccato. Iſta autem concluſio non oportet, ꝙ probetur apud catholicos, & rectos christianos, quia expreſsè præceptum eſt in lege. Exo. 20. Non mœcaberis. Item Deuter. 23. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortatur &c. Item quia iam probata eſt per apoſt. ad Ro. 1. vbi ponit damnandos fornicatores inter adulteros, & mundanos. Item 1. ad Cor. 6. dicit, ꝙ fornicarij, & idolis ſeruientes, & adulteri, & maſculorum concubitores, & ebrioſi, & maledici regnum Dei non poſſidebunt. Hoc idem docet apoſtolos per totam doctrinam ſuam. hoc idem docet Iacobus, & Petrus, & Ioannes, & Iudas in canonicis ſuis. Et nihil aliud clamat tota doctrina euangelica, & apoſtolica. Ideo tam Iudæi, quàm Sarraceni, & quàm mali chriſtiani, qui vt deteſtabilẽ vitam ſuam excuſent, & defendant aſſerunt ſimplicem fornicationem eſſe licitam, maledicti, & hæretici ſunt cenſendi, & Satanæ ſunt tradendi. D

Octaua concluſio, quòd poſt lapſum impoſsibile eſt cuique homini ſeruare diuina E præcepta nec vitare peccatum, nec reſiſtere tentationibus abſque gratia Chriſti. Prima pars huius concluſionis, & tota concluſio, probatur ab apoſtolo ad Rom. 7. & per totum diſcurſum illius epiſtolæ. Et ab Auguſ. de perfectione iuſtitiæ hominis, & in omnibus libris, quos fecit contra Pelagianos. vbi dicit, quod tota natura nr̃a fuit corrupta in Adam, & omnes potentiæ vulneratæ, & debilitatæ, & noſtrum liberum arbitrium claudicatum. Vnde ſicut impoſsibile eſt claudum rectè ambulare, niſi iuuetur ab altero: ita eſt impoſsibile hominem poſt lapſum ex concupiſcentia, & fomite ſauciatum, & claudicatum rectè incedere in lege domini, & diuina præcepta adimplere, nec aliquod bonum agere, niſi iuuetur gratia Chriſti. F Quia non eſt currentis, neque volentis: ſed Dei miſerentis. ad Roman. 7. & 8. & 9. per totum.

Sed contra hoc arguebat Iulianus dicens: Quod nos videmus, quòd vnus homo exiſtens in vno peccato vitat aliud. Nam quandoque adulter vitat homicidium, & facit eleemoſynas, & alia opera miſericordiæ: & tamen talis nullam habet gratiam, cum ſit in peccato mortali. Ergo quis poteſt implere præcepta, & agere multa bona ſine gratia.

Ad hoc reſpondet Auguſtinus, cum diſtinctione. quòd licèt adulter, dum vitat homicidium, & agit illa bona opera miſericordi æ

cordiæ

A cordiæ non habeat gratiam gratum facientem: tamen non operatur ſine gratia diſponente, & præueniente. Nam licet gratia gratifica non compatiatur ſecum peccatum, tamen gratia præueniens, & diſponens hoiem ad bene agendum, & malum vitandum, poteſt eſſe in aliquo peccatore, per quam diſponitur ad gratiam gratum facientem. Ex quo patet, ꝙ nec iuſtus, nec peccator poteſt vitare aliquod peccatũ, nec bene agere ſine gratia Chriſti adiuuante, aut diſponẽte, aut cooperante, aut graſificante, aut perficiente.

Nona concl. ꝙ hæc gratia nulli petenti, & conanti, & ſe preparanti negatur a Deo. Hęc probatur. Primò doctrina euangelica. Luc. 11. Petite, & accipietis: pulſate, & aperietur, & oĩ petenti dabitur. Et Io. 14. & 15. Quodcunq; petieritis in noie meo, fiet vobis. Item ait ſaluator, ꝙ oportet ſemper orare, ne intre B mus in tentationem. Mat. 26. Hoc idem Iac. 1. Qui vult ſapientiam poſtulet a Deo, quia humilibus dat gratiam, & ſuperbis reſiſtit. Quia omne datum optimum de ſurſum eſt.

Decima concl. ꝙ licet abſq; gratia Chriſti nemo poſſit implere diuina præcepta, nec vitare peccatum: tñ oẽs obligamur ad ſeruandum diuina præcepta, & vitare peccatũ, & agere opera miẽ: nec eſt incõueniens, ꝙ quis obligetur ad ſibi impoſsibile in caſu. Prima pars probatur. Nam in vtroq; teſtõ obligamur ad ſeruandum mandata. vt patet Matt. 19. & Lucę 10. Et ẽt obligamur ad opera miſericordię. Matth. 25. Secũda pars probatur. Nam impedimentum perpetratum, licet tollat poſsibilitatem, tñ non tollit obligationẽ debiti. Exempli gratia. Nam homicida ſem- C per obligatur ad reſtituendum hoiem viuũ. ſed hoc eſt ipſi impoſsibile. Item latro, qui deſtruxit oĩa, quę furatus fuerat, ſemper obligatur ad reſtitutionem totius, & damni: tñ hoc eſt ipſi impoſsibile. Item ebrius tenetur ſeruare leges, & vitare oẽ malum, dũ eſt ebrius: & tamen hoc eſt ipſi impoſsibile. Et tamen non excuſatur quin puniatur de quocunq; crimine commiſſo durante ebrietate, imò duplici pœna eſt plectendus. 3. Ethico. Ita ergo pari ratione, quia iſta corruptio, & concupiſcentia mala fuit ab Adam nobis perpetrata, per quam ſumus inepti ad malum vitandum, & bene agẽdum: ideo non excuſat nos quin obligemur ad ſeruanda mandata, & vitandum omne peccatum, & ad recuperandum libertatem, quam perdidimus in Adam. Vnde eſt aduertendum, D quòd ad tria nobis impoſsibilia impedita ꝑ peccatum ſumus obligati. Primò ad credendum, quę non videmus, nec poſſumus naturali rõne comprehendere. Secundò ad agendum, & operandũ, quod non poſſumus facere. Item ad ſperandũ, quę non tenemus, nec ex noſtris viribus poſſumus acquirere ſine gratia Dei. Et ideo manifeſte patet, ꝙ virtutes theologales collatę ſunt nobis in ſupplementum iuſtitię originalis & prẽmiorũ eius. Nam iſtę virtutes iuſtificant nos in ſupplementum illius originalis iuſtitię. Non ergo miretur Pelagius, & quicunq; alius ſi obligamur ad ea, ꝙ ſunt nobis impoſsibilia, poſtꝙ impedimentum fuit a primis parentibus nobis perpetratum, nec hoc eſt inconueniens.

Vndecima cõcl. ꝙ licet obſeruãtia diuinorũ pręceptorũ ſit impoſsibilis quò ad nos ex proprijs virib. poſt lapſum: tñ nõ eſt impoſsi- E bilis ſimpliciter. Prima verò pars eſt probata per iã dicta. Secunda probatur, quia talis obſeruãtia eſt nobis poſsibilis per auxilium gratię Chriſti. quod quidẽ auxiliũ nobis nõ negatur ſi cũ perſeuerãtia petimus, ſicut dictum eſt. ergo nõ eſt impoſsibile ſimpliciter, licet ſit impoſsibile ſecũdũ quid, & quò ad nos: Ideo nõ eſt incõueniẽs, quòd obligemur ad aliquod impoſsibile quò ad nos, poſtꝙ nõ ſit ſimpliciter impoſsibile. Itẽ licet ſit obſeruantia impoſsibilis quò ad nos ſine gratia: tñ eſt nobis poſsibilis petitio huius gratię. quę nobis non negatur ſi inſtãter & perſeueranter petimus, vt ait Saluator. Petite & accipietis. & pulſanti aperietur & omni petenti dabitur. Ideo ait Aug. contra Donatiſtas, quòd Chriſtus nõ dãnat peccatorem, quia peccauit, ſed quia nõ currit ad medicũ. Quod aũt F ſit impoſsibile aliquem ſaluari abſq; auxilio Dei, patet Matth. 19. quãdo dixit Petrus, & diſcipuli, quis poterit ſaluus eſſe? Reſpondit Ieſus. Apud homines hoc impoſsibile eſt. Apud Deum autem omnia poſsibilia ſunt. Ex quo patet, quòd licet ſit impoſsibile hominem bene operari ſine gratia: tamen poſsibile eſt, vt petat gratiam, per quam poteſt bene operari, & malum vitare. & ideo peccatum ſemper imputatur homini poſtquã poteſt facere quod in ſe eſt, gratiam petendo: & gratię oblatę non reſiſtendo. Ex quo patet, quòd ex tali impoſsibilitate nullus habet ius querelę. Differt ergo poſitio Auguſtini catholica ab impietate Manichęorum,

quia

A quia illi ponebant eſſentiam, & ſubſtantiam
hominis naturaliter, & ſubſtantialiter malá
à principe tenebrarum de ſua mala ſubſtan-
tia creatam:& ideo nullo modo poterat vita
re pctm̃. Sed Aug. dicit omnem naturam, &
ſubſtantiam à Deo naturaliter, & ſubſtantia-
liter boná creatá: ſed in carne hominis ,ppter
pctm̃ primorũ parentum malam concupiſcẽ
tiam, & morbũ inflictũ. Cuius morbo, & cõ
cupiſcentia caro hominis taliter fuit corru-
pta: & liberũ arbitrium taliter claudicatũ:
ꝙ ex proprijs viribus nõ põt vitare peccatũ.
Sed adiutum per gratiá: nõ ſolum põt vitare
peccatũ: ſed ẽt implere diuina præcepta: &
agere omne bonũ. Differt ẽt poſitio Auguſti
ni à praua hæreſi Pelagianorũ. Ná illi dice-
bát mortẽ, & libidem eſſe homini naturalẽ.
Et voluntatem hominis eſſe ita liberam, vt
B poſſit vitare omne malum:& implere diui-
na præcepta de ſe,ſi velit:& agere bonũ. Au
guſtinus aũt dicit mortem, & cõcupiſcentiá
ſiue ibidem nõ eſſe naturalem,nec creatam
cũ homine:ſed inflictá naturę in pœná pec-
cati,quá concupiſcentiam inimicus diabolus
in bona natura quaſi zizaniá inter bonũ tri-
ticũ ſeminauit. Et iõ naturá noſtrá corruptá
tali cõcupiſcentia ex proprijs viribus nõ poſ
ſe vitare peccatũ,nec implere præcepta abſ-
que diuina gratia præueniente,& adiuuante
eo modo quo dictũ eſt. Tertio modo poſitio
Auguſtini catolica differt à deteſtabili excu
ſatione, & ſpurcitia Iudæorum: & Sarrace-
norũ:& quorundam malorum chriſtianorũ,
qui dicũt ſimplicem fornicationem, & om-
nem actum venereum nõ eſſe peccatum, eò
ꝙ inducit hominem à natura , poſtquám nõ
C ſit cum adulterio. Auguſtinus autem dicit
concupiſcentiá,& libidinem non eſſe à natu
ra : ſed inflictam ex peccato. Et ideo non in-
ducit hominẽ ad actum venereũ à natura :
ſed ex corruptione. & quia inflicta in pœná
peccati: ideo non põt ordinatẽ exercere actũ
venereum niſi cũ fœditate,& peccato. Vnde
ſicut ſola gratia baptiſmalis excuſat, vt habi
tus concupiſcentię non imputetur ad pecca-
tũ originale: ita ſola gratia ſacramenti matri
monij excuſat vt actus concupiſcentiæ libi-
dinoſus non imputetur ad mortale. Ná ideo
illa concupiſcentia dicitur ſemen , & fomes
peccati : eò quòd per conſenſum deliberatũ
cauſat peccatum mortale in voluntate. Item
quia actus venereus non fuit à Deo ordina-
tus: nec conceſſus niſi ſolis in matrimonio cõ-
iugatis : ideo ſine peccato non poteſt aliter D
exerceri : quia iá deuiat à diuina ordinatio-
ne,& mandato. Ex ſupradictis ergo patet ꝙ
licet homo fuerit creatus à Deo naturaliter
bonus: tamen quia in pœná peccati natura
eius fuit ex concupiſcentia corrupta. ideo ſi-
ne gratia dei nec poteſt de ſe vitare pecca-
tũ, nec agere bonum. Sed hoc magis etiá pa
tebit pſalmo. 168. Et per hoc patet reſpon-
ſio ad argumenta hęreticorũ . Ex omnibus
ſupradictis patet veritas dictorum Auguſti-
ni, ſcilicet, ꝙ abſq; peccato nõ eſt præcepto
rum tranſgreſſio: nec ſine gratia Chriſti eſt
eorum adimpletio. Itẽ, ꝙ ſine gratia nemo
poteſt vitare peccatũ. nec reſiſtere concupi-
ſcentiæ,& pugnæ: nec agere bonum: quod ac
cidit ex corruptione naturæ, & penali illius
primi condemnatione peccati & hoc patet
manifeſte ex ſententia ſaluatoris. Lucæ. 10. E
Nam ille homo qui deſcendebat ab Hieru-
ſalem in Hierico incidit in latrones qui non
ſolum expoliauerũt eum bonis gratuitis,&
illa originali iuſtitia : ſed etiá vulnerauerũt
eũ:& plagis impoſitis ſemiuiuo relicto abie
runt. Quia iacens in via: nec ex proprijs viri
bus poterat ſurgere: nec ambulare: nec po-
tuit ipſũ eleuare ſacerdos: nec leuita: ſed ſo
lus Chrs Samaritanus . Qui eleuans cũ im-
poſuit ſupra humeros ſuos: & recõmiſit ipm
ſtabulario: cui tradidit duos denarios pro cu
ra huius infirmi : ſcilicet denariũ gratiæ ſa-
cramentorum ad ſananda vulnera,& dena-
rium doctrinæ ſacræ ſcripturę, & legis euá-
gelicæ ad nutritionem,& refectionem ſpiri-
tualem. Ex quibus patet , ꝙ homo in Adam F
ſauciatus: nec põt ſurgere à peccato: nec am
bulare: nec peregrinari per obſeruantiam le
gis: niſi per gratiá Chriſti eleuetur & adiu-
uetur. Iſte ergo homo ſic ſauciatus: & vulne
rat⁹: & paralyticus: & i libero arbitrio clau
dicatus. loquitur in hoc pſalmo peregrinan
do ad Chriſtum per viam legis diuinæ : qui
ſemper petit iuuari per gratiá Chriſti: & di-
rigi in hac peregrinatione, ne deuiet à recti-
tudine legis : ne decliner ad dexteram : nec
ad ſiniſtram . Vnde aliquando petit eleuari
ad credendum per fidem articulorum. Ali-
quando petit adiuuari per caritatem ad ob-
ſeruantiam præceptorum. Aliquando petit
dirigi per ſpem promiſſorum bonorum futu
rorũ. & aliquando petit ſanari per medicin á
ſacramentorum . Aliquando roborari per
gratiam donorum ſpiritus ſancti contra ho-
ſtes

A ſtes impugnatores. Vñ ſi iſte hō cognoſceret, ꝙ ex propriis viribus abſq; alio auxilio poſſet recto tramite hanc uiam incedere, & pagrare: & iuſtificationē legis adimplere non diceret: Iuſtificationes tuas cuſtodiã: non me derelinquas vſquequaq;. Et non in oĩ paſſu auxilium, & gratium peteret. Item ſi iſte homo cognoſceret ſe eſſe liberum, & ſanum, & non ſauciatum ueneno concupiſcentiæ, nõ diceret totiens. Domine uiuifica me ſecũdũ verbum tuum. Et auſer à me opprobriũ; & contemptum. Item ſi iſte hõ nõ crederet, nec ſperaret ſe poſſe conſequi gratiam ad reſiſtẽdum carni, & hoſtibus viſibilibus, & inuiſibilibus: ſicut dicebat Manicheus, non perſeuetaret inſtanter gratiam petere. Item ſi iſte homo non crederet omnem fornicationem, & concupiſcentiam carnis eſſe damnabilẽ, non

B diceret in hoc pſal. Confige timore tuo carnes meas: a iudicris. n. tuis timui. Item ſi non crederet concupiſcentiam, & ambitionẽ bonorum, & omnem ſuperbiam eſſe peccatum non diceret. Auerte oculos meos: ne uideant vanitatem. Ex quibus patet, ꝙ ſolus iſte pſ. eliminat, & extinguit ſupradictos tres errores, & tres hęreſes, & omne peccatum: imo elimi nat, & hæreſim Donatianorum dicentiũ pœnitentiam, & remiſſionem eſſe impoſſibilem poſt lapſum: eò, ꝙ caritas ſemel amiſſa non poterat recuperari: quo rũ impietatem extermi nat tota ſacra ſcriptura, & maximè pſal. quinquageſimus. Nam ſicut caritas ſemel acquiſita, & adepta põt perdi per peccatũ: ita eadẽ caritas ſemel deperdita põt ꝑ grãm recuperari, vnde licèt talis grã, & caritas nõ poſſit in nobis recuperari per motum agentis

C naturalis: tamen acquiritur per creationem & illuſtrationem ſpi ritus ſancti. Et ſic licet non recuperetur eadem caritas, & gratia in numero: tamẽ recuperatur eadem in ſpecie. Item licèt talis gratia, & caritas non poſſit à nobis dari, & creari: tamen poteſt à nobis deſiderari, & peti, & poſtulari. Et poſſumus adhibere conatũ, & nos ad talẽ gratiã à Deo recipiendã præparare. Vnde dicitur Iacobi primo, quod ſi quis indiget ſapiẽtia poſtulet à Deo q̃ dat oib. affluenter, & dabitur ei &c. Vnde ſi grã, & caritas ſemel habita nõ poſſet perdi per pctm̃: ſicut dicebat Iouinianus: nõ diceret Dauid in hoc pſ. In corde meo abſcõdi eloq a tua: vt non peccem tibi. Itẽ ſi caritas, & gratia ſemel perdita nõ poſſet recuperari petendo, & orando ſicut dicebant Donatiani, nõ peteret Dauid à pctõ per gratiã vi

D uificari dicens. Viuifica me ſecundum verbũ tuum. Vnde iſte homo miſticus ſemper petit à Deo in hac via per gratiam dirigi. Et ſi aliquãdo deuiauerit per peccatum. ſepet petit per gratiã viuificari, & in viã ſalutis reduci: vt patet per totũ diſcurſum huius pſ. & multorum aliorum. Et ideo rogo omnes fratres meos catolicos Chriſtianos, & maximè eccleſiaſticos, & religioſos: qui quotidie recitãt hunc pſ. in eccleſia, vt attendat, & cõtẽplentur cũ affectu ſententiã, & verã intelligẽtiã huius pſ. quoniam docet fugere omne peccatum, & omnẽ hæreſim eliminat, & cõtundit. Et docet ſequi, & amplecti omnem virtutẽ, & contemnere omnia iſta tẽporalia, & appetere vera bona ſpiritualia gratię, & gloriæ. Et ideo eccleſia ſpiritu ſancto illuſtrata, & directa benemerito ordinauit, vt quotidie per

E octonarios reciretur in horis canonicis diurnis: eò, ꝙ cum hoc pſ. cõtinuè pugnamus cõtra diabolum, & mundũ, & carnẽ, vt magis patebit. Redeamus ergo ad cõtinuãdã expoſitionẽ huius pſ. ſimpliciter, & literaliter. Nã qui cupit ad altiorẽ intelligentiã huius pſal. conſcendere pergat ad beatum Ambroſiũ, & Auguſtinum: quia ibi videbit, & colliget copioſum, & immenſum teſaurũ exhauſtũ, & effuſum ab iſto pſ. tantum hic videat literalem, & ſuperficialem expoſitionẽ, vt facilius capiat intelligentiam illorum, qui ſpiritu ſancto fuerunt illuſtrati.

BET.

In quo corrigit adoleſcentior uiam ſuam in cuſtodiendo ſermones tuos.

In hoc ſecundo octonario præponit litera Bet: q̃ interpretatur domus: eò, ꝙ iſte peregrinus loquitur de doctrina domeſtica ipſius adoleſcẽtiæ. Ad cuius intelligentiam eſt

F notãdũ ſcd'm apoſtolum primę ad Cor. 13. & ad Gal. 3. & 4. ꝙ iſte peregrinus ſiue homo miſticus diſcurrẽs ꝑ omnes ętates, quaſi per viginti duas dietas, ab Adam vſque ad ſecundum aduentum Chriſti: in qualibet ætate cepit aliquam perfectionem, ſed maximè in ſua pueritia aut adoleſcentia, & iuuentute, quæ fuit ab Adam vſq; ad Chriſtum, ſemper abiecit, & euacuauit imperfectiones. Nã indiguit lege ad reprimẽdas paſſiones ſuas: & ad reprimendum aliquo modo peccatũ. Et ſic in Adam, & Noe cepit legem naturæ quaſi in ſua infantia, & pueritia. Sed in ſua adoleſcentia accepit circumciſionem in Abra

A ham ad amputandam concupiſcentiam car-
nis in remediū originalis pcti. Sed poſtea in
ſua iuuētute accepit.Dcxiij. præcepta partim
negatiua,& partim affirmatiua ī ipſo Moyſe,
ad compellendas paſſiones, & comprimen-
dos motus illicitos, & ad ordinandam vitam
erga Deum, & proximum,ut occupatus circa
talia legalia non declinaret ad idololatriam.
Et ſic per legem iſte peregrinatus eſt vſque
ad Chriſtum ab imperfecto ad perfectum, in
quo accepit legem euangelicam iuſtifican-
tem ad vitam æternam, & per ſe ſanantem
ab omni vulnere peccati,& ſic incepit profice
re. Nam in lege veteri non propriè proficie-
bat: ſed incipiebat: inquantum retrahebat à
malo, & prohibebat actum. Sed iſte homo
poſtquàm fuit in ſtatu euāgelico, ſucceſſiuè
recepit multas perfectiones quouſque perue
B nit ad ſtatum perfectorum poſt tempora Cō-
ſtantini, quia tunc in eccleſia habuit multi
tudinem doctorum, qui declararunt vtrun
que teſtamentum. Et ſic dum eccleſia fuit in
perfecto eſſe, habuit copiam virorum perfe-
ctorum religioſorum, & anacoritarum in Ae-
gypto.& Meſopotamia,& Armenia, & per o-
mnes partes mundi. Ex quib. patet. ꝙ iſte ho
mo ſemper proceſſit ad magis perfectum in
iſto itinere,& peregrinatione Secundò eſt no
tandum, quòd tres gradus ſunt viatorum in
hac eccleſia militante. Nam quidam dicuntur
incipientes: puta illi,qui continuè certant, &
pugnant contra uitia in principio ſuæ con-
uerſionis, & pœnitentiæ. Secundus gradus
eſt ipſorum proficientium, qui peracta pęni-
tentia iam proficiunt in bonis operibus erga
Deum,& proximum. Tertius eſt gradus per-
C fectorum puta illorum, qui totaliter mun-
dum reliquerunt, & ſeparati a populis viuunt
in ſola vita contemplatiua, ſicut ſunt anaco-
ritæ. & viri religioſi in eremo uiuentes. Ter
tiò eſt notandum, quòd in eccleſia Dei tres
ſunt ſtatus vitæ fidelium. Nam quidam vi-
uunt in vita actiua puta viri vxorati viuen-
tes in honeſto coniugio, & cæteri artifices
viuentes ſecundum legem Dei. Alij autem
viuunt in vita miniſtratiua, ſicut ſunt mini-
ſtri, & pręlati eccleſiæ, qui partim viuunt
in vita contemplatiua, & partim in actiua.
eò quòd habent miniſtrare ſacramenta, &
docere, & regere populum Dei in ſpiritua-
libus. Tertius ſtatus eſt ipſorum pure con-
templatiuorum,& perfectorum,de quibus ſu
prædictum eſt. Et ideo iſte pſalm. quadruplici
ter conſueuit exponi per ſacros doctores ip- D
ſius eccleſiæ. Vno modo principaliter pro ip-
ſo homine myſtico, qui peregrinatur ab A-
dam vſque ad finem mundi,ut dictum eſt. Se
cundò modo de quolibet homine particula-
ri,qui peregrinatur ab adoleſcentia uſque ad
finem vitæ ſuæ,prout petit dirigi per legē do
mini in ſua peregrinatione. Tertiò modo po-
teſt exponi pro tribus gradibus viatorum.ſ.
incipientium,proficientium, & perfectorum.
Quartò modo poteſt exponi de tribus ſtati
bus fideliū eccleſiæ.ſ.de actiuis, & miniſtris,
& contemplatiuis, ſiue de peregrino. Ideo
melius eſt, quod primò, & principaliter expo
natur iſte pſal.de iſto peregrino, & homine
myſtico,qui fuit incipiens,& proficiens,& per
fectus, & actiuus, & miniſter, & contemplati
uus. Et diſcurrit per omnes ſtatus, & ætates:
quia omnia continet in ſe,cum ſit totum cor E
pus eccleſiaſticum. Et ideo iſte peregrinus ſi
cut in ſe continet omnes iſtos ſtatus, & gra
dus, & ętates, ita pro omnibus loquitur in
iſto pſal. & ſemper petit dirigi in hac peregri
natione. Nā quandoq; petit dirigi, & *adiuuari*
in ſua adoleſcentia: quandoq. *in ſua iuuentu*
te,quandoque in ſua virilitate, & quandoque
in ſenectute, & quandoque petit dirigi in in
cipientibus: quandoque in proficientibus, &
quandoque in perfectis. Et quandoque petit
dirigi in rebus agibilibus, ut cum dicit. Ne
repellas me à mandatis tuis. Et quandoque
in credibilibus, & rebus ſpeculatiuis, ut quan
do dicit. Reuela oculos meos,& conſiderabo
mirabilia de lege tua. Quandoque petit cœ
leſtia, & eſſe cum Chriſto, ut quando dicit.
Quære ſeruum tuum dñe &c. Et ſic pſ. iſte ſi
mul eſt propheticus,& anagogicus. Et ideo F
oportet, ꝙ per omnem ſenſum exponatur ſi
mul: Duo ergo facit Dauid in perſona huius
peregrini in hoc pſam. Nā primò petit dirigi
in ſua adoleſcentia, & iuuentute per legē ve
terē. Secūdò petit dirigi,& iuſtificari, et profi
cere in ſua uirilitate per legem euangelicam,
ibi. Legem pone mihi domine. Quantū ergo
ad primū iſte peregrinus in perſona ſui, &
omnium incipientium petit,ut reprimantur
ſuæ paſſiones, & motus illiciti per legem Dei
in ſua adoleſcentia,& ſic conuerſus ad Deum
dicit. In quo corrigit uiam ſuam ipſe adole
ſcentior.i. iuuenis.i. quomodo corriget, & re
primet paſſiones impellentes ipſum ad malū
in adoleſcentia,& iuuentute ſua? Et reſpōdet
dicens ipſemet,in cuſtodiendo ſermones tuos

A & obſeruando legem tuam. Quaſi dicat: in quo corrigit adoleſcentior uiam ſuam: niſi ſupple cuſtodiendo ſermones tuos, & ſeruando legem tuam? Et poteſt etiam talis reſponſio eſſe ipſius ſpiritusſancti. Vnde interrogat iſte homo: in quo corrigit adoleſcentior &c. Et rndet ſpiritusſanctus cuſtodiendo &c. Et ideo ipſe homo myſticus ſubdit dicens.

In toto corde meo exquiſiui te: ne repellas me a mandatis tuis.

Vnde eſt aduertendũ: quod quatuor ſunt neceſſaria ſi quis vult obſeruare, & cuſtodire ſermones domini. Primò perſcrutari, & exquirere legem eis. Secundò reponere eam in alta memoria. Tertio delectari in eius ſtudio. Quartò exerceri in operationibus eius. Dicit ergo, quod iuuenis corrigit viam ſuam in cuſtodiendo ſermones tuos. Ideo in toto

B corde meo exquiſiui te, vt cognoſcerem. Et exquiſiui legem tuam. quæ docet cognoſcere te per beneficia nobis collata. Ideo rogo, vt non repellas me à mandatis tuis: quia eis volo inhęrere, & obedire.

In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

In corde meo, & voluntate abſcondi, & alta mẽte repoſui, & cęlaui, & impreſſi eloquia & mandata, & præcepta tua, vt non peccem tibi. Nota, ꝙ intantum timet iterum cadere, ꝙ impreſſit eloquia, & præcepta Dei in corde, ne iterum peccet. Ideo ſubdit.

Benedictus es dñe: doce me iuſtificationes tuas.

Et ideo tu qui es benedictus: & benignus doce me iuſtificationes tuas. Et oſtendit mihi per legem quomodo poſſim meritoriè operi: & à malis, & peccatis deuiare. Quia ad

C hoc indigeo auxilio, & gratia. Nam ex parte mei adhibeo conatum.

In labiis meis pronunciaui oĩa iudicia oris tui

Ergo poſtquàm aliis prædicaui legem, da mihi gratiam, vt faciam opera legis: ne cũ cęteris prædicauero reprobus efficiar. Vel hic forſan ponitur præteritum pro futuro. Quaſi dicat. Si tu docueris me iuſtificationes tuas, ego prænunciabo cæteris, & prædicabo omnia iudicia oris tui. i. totam legem tuam. Et ſequitur.

In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum: ſicut in omnibus diuitiis.

In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo uias tuas.

In via teſtimoniorũ. i. in ſtudio, & obſeruãtia legis tuæ habituatus delectatus ſum, & delectabor, ſicut delectatur ſupple auarus in omnibus diuitijs ſuis multo labore congregatis. Nam ego omnes diuitias temporales in comparatione legis tuæ nihil eſſe dixi. Sap. 7. Et ideo vt acquiram habitus virtutis ad reprimendas paſſiones adoleſcentiæ, & iuuentutis, conſiderabo vias tuas, conſiderabo opera Abraham, & Iſaac, & Iacob, & cæterorum ſanctorum, & imitãdo eos exercebor in mãdatis tuis: quia ex frequentatione, & exercitio operationum generatur habitus, qui facit hominem operari cum delectatione. Et talis operatio eſt virtuoſa, & laudabilis, & ſic ſequitur. D

In iuſtificationib. tuis meditabor: non obliuiſcar ſermones tuos.

Quia non ſolum faciam habitum moralẽ in appetitu ſenſitiuo: ſed etiam habitum cognitiuum in intellectu, & memoria. Eſt autem valde aduertendum. ꝙ Dauid in hoc pſ. 55. nominibus appellat legem Dei, & hoc ſm diuerſos modos ſignificandi. Nam inquantum eſt à Deo dicitur lex domini: & inquantum per angelos, & multos teſtes multotiens teſtificata, & examinata, dicitur teſtimonium dñi, maximè inquantũ data eſt in teſtimoniũ, & fœdus. Item inquantum eſt ꝓlata ab ore Dei dicitur verbũ, & eloquium, & ſermo Dei, quod maximè cõpetit legi euãgelicæ, q̃ immediatè à Chriſto eſt ꝓlata. Itẽ inquantum ducit ad Xpm, & vitam æternã, dicĩ via, & ſemita, & iter. In inquantum prohibet oẽ vitiũ dicitur ꝓceptum. Sed inquantũ mãdat, & iubet fieri oẽm virtutem q̃ eſt mẽſura oium humanarũ operationũ, dr̃ iuſtitia. Et eius operatio dr̃ iudicium, & iuſtificatio: inquantum non deuiat a diuina voluntate. Et per eandem rationem dicitur æquitas: inquantum adequatur diuinæ voluntati. Item dr̃ veritas inquantum eſt verificata tota in Xpo, & eccleſia: vt ſæpius dictum eſt Dicitur ẽt lex diuina veritas inquantum conformis, & adæquata diuinę voluntati. Nam ſicut in ſpeculabilibus intellectus ſiue oratio dicitur vera vel falſa inquantum adęquatur reb. qa ex eo, quod res eſt vel non eſt oratio dicitur vera vel falſa, ita per oppoſitum in agibilib. & factibilibus res dicuntur verę inquantum aſſimilãtur, & adęquantur rectę rõni, & arti. Cum ergo diuina voluntas ſit recta ratio: & mẽſura oium actuũ humanorũ, & ideo diuina lex dicitur cõiter veritas ĩ ſacra ſcriptura, & ſic idem iſte quod iuſtitia, & ideo in hoc E F

A pſal. & in cęteris ſæpe veritas ſumi itur prò ipſa iuſtitia.

GIMEL.

Retribue ſeruo tuo, viuifica me, & cuſtodiā ſermones tuos.

In hoc tertio octonario præponitur litera Gimel, quæ interpretatur plenitudo ſiue retributio: eò ꝙ iſte peregrinus in hoc octonario petit ſibi retribui omnia bona quæ perdiderat per peccatum. Ad cuius intelligētiam eſt notandū: vt ait Saluator Lucæ 10. ꝙ iſte peregrinus cū deſcēdit ab Hieruſalē in Hierico nō ſolummodo fuit ſpoliatus bonis gratuitis: ſed etiam plagis impoſitis fuit multipliciter vulneratus, & mortificatus, & quaſi ſemiuiuus relictus. Vnde fuit ſpoliatus iuſtitia originali, & omnibus præmijs eius. quia perdidit immortalitatem, & locū, & ſcientiam &
B obedięntiam animaliū, & ſic fuit factus ignorans, & exul, & miſer. Et ultra hoc fuit taliter vulneratus, & ſauciatus in appetitu ſenſitiuo ꝙ non poteſt reſiſtere carni, nec mūdo, nec diabolo, nec poteſt implere pręcepta Dei niſi fuerit adiutus, & viuificatus per gratiā. Vnde licèt videatur viuus quò ad operationem naturalium: tñ eſt mortuus quò ad operationem virtutum, & rerū ſpiritualiū, & ſic nō poteſt implere præcepta nec legem Dei. & iō non pōt bene operari niſi reſtituatur ipſi originalis iuſtitia quam perdidit: vel aliquid loco eius: puta iuſtitia fidei ꝑ gratiā. Et hoc petit in hoc octonario. Dicit ergo iſte homo afflictus, & mortificatus, & mulctatus. O dñe retribue mihi ſeruo tuo per gratiam omnia illa bona quæ abſtuliſti mihi propter culpā, & ingratitudinē meā, qa taliter maneo morti-
C ficatus, & debilitatus in carne, & appetitu, ꝙ non poſſum vitare malum nec agere bonū: nec implere diuina præcepta: ergo viuifica me per gratiam præuenientem, & cooperantem, vt cuſtodiam ſermones tuos. i. vt legē, & præcepta tua poſſim ſeruare, & adimplere. Item quia etiam ſui vulneratus, & occęcatus in intellectu per ignorantiam. Ideo

Reuela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Reuela oculos meos. i. remoue velū ignorantiæ ab oculis meis: & tunc cōſiderabo mirabilia de lege tua, ponendo differentiam inter bonū, & malum remoto peruerſo iudicio: & tunc vere iudicabo non ſolummodo de agendis: ſed etiam de credendis, & ſperandis, quia hucuſque ex vitio ignorantiæ iudicabā bonum malum, & malum bonum. Remoue D
ergo à me hanc peruerſitatem iudicii illuminando partem rationalem ne paſſiones impediant rationem, q̄ infirmitas rationis fuit mihi data in pęnam peccati quando fui expulſus à paradiſo: & factus ſum peregrinus in hac lacrimarum valle. Ideo ſequitur

Incola ego ſum in terra, non abſcondas à me mandata tua.

Id eſt peregrinus, & exul factus ſum ī terra: ideo non abſcondas à me mādata tua per ignorantiam: ſed fac ea mihi nota per gratiam. Vnde litera Hierony. habet. Peregrinꝰ ego in terra. Ex hoc demonſtrat, quod omnia mala, quæ habet iſte peregrinus ſunt ſibi inflicta ex pœna pctī, vel in pœnā peccati qū fuit expulſus. Sed quia in ſupradicto exilio iſte homo nō ſolū fuit punitus in intellectu, & ratione per ignorantiā, ſed ēt in volunta- E
te, & appetitu, quia perdita iuſtitia originali ſuit voluntas peruerſa in ſuo actu: & quaſi ligata ad nutū ſenſualitatis: intantum ꝙ licèt per legē Dei cognoſcat bonū: tñ ſtimulata lege membrorum ſequitur malū. & ſic iſte homo inuenit legem carnis in membris ſuis repugnantem legi mentis, & captiuitatē ipsū in lege peccati. Ideo iſte pauper homo inſpiciens ad legē Dei cupit liberari. ſed ſtimulatus lege membrorum ſequitur paſſiones, & ſic volet. Vnde ſimul cupit liberari, & obtinere finē bonum: & ſequitur deſiderium paſſionum. Vnde differentia eſt inter cupere, & deſiderare. Nam cupere eſt finem appetere. Sed deſiderare eſt conatum apponere per ea q̄ ſunt ad finem. Vnde attritus cupit felicitatem, & nō peruenire ad pęnas debitas ex peccato. Sed non vult dimittere illud ꝙ inducit F
peccatum. ſ. rem oblatam aut mulierē aut vindictam: & ſic nō facit pniām per q̄ debet cōſequi finem primò cupitum. Et ſic talis cōcupit deſiderare: ſed impeditur conatus eius ꝑ paſſiones. Et ideo iſte peregrinus ſic ligatus lege membrorum dicit.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

Ideſt facere opera iuſta ſm legem in omni tempore: quod non fit ſine colluctatione carnis aduerſus ſpū. Eſt autē aduertendum, ꝙ in hoc verſiculo implicantur, & latent duæ magnę difficultates. Et hoc apparet in diuerſitate translationū. Nam vbi noſtra translatio dicit. Cōcupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tēpore. Translatio

Hieron.

A Hierony.habet.Frangit ſe anima mea deſide
rare.&c. Item alia translatio habet. Contе-
ritur:anima mea deſiderando iuſtificationes
tuas. Item alia translatio habet. Tabeſcit a-
nima mea deſiderando iuſtificationes tuas
&c. Et ideo Aug. ſm primā translationē di-
cit, ꝙ iſte non dixit,aīa mea deſiderauit. ſed
cōcupiuit anima mea deſiderare: quia quan-
doq; videmus quā utiles ſunt iuſtificationes
Dei.i. opera iuſtitiæ: ſed ex infirmitate ali-
quando non deſideramus.Et ideo iſte concu
piſcebat deſiderare iuſtificationes Dei,oſten
dens quibus quaſi gradibus ad eas perueniа-
tur. Primus enim eſt,vt videatur quā ſint vti
les,& honeſtæ.Deinde vt earum deſiderium
concupiſcatur:poſtremò vt proficiente lumi
ne atq; ſanitate delectet earū operatio &c.
Iſta autē verba Aug.licèt ſint ſubtiliſſima,&
B bene ad propoſitum literæ: tamen non expli
cant totam ſententiam: nec explent omnes
difficultates implicatas in hoc verſiculo. Nā
aliæ translationes non ſolū uidentur explica
re infirmitatem noſtram ad deſiderandas iu-
ſtificationes Dei:ſed etiam explicant conatū
& diligentiam,quam debemus apponere, &
adhibere in deſiderando ſiue cum deſiderio
ad conſequendas iuſtificationes Dei. i.ad o-
perandum ſecundùm iuſtitiam: & ut iuſtifice
mur in operando, quia non ſufficit deſidera
re iuſtificari:ſed apponere totum conatū, &
diligentiam ad iuſtificandum,vt homo iuſti
ficetur. Ad cuius intellectum eſt aduerten-
dum: quòd licèt Auguſt. in hoc loco totali-
ter non explicet nec ſoluat totā difficulta-
tem, & intelligentiam huius verſiculi, tamē
ex dictis eius in pleriſq; locis pōt haberi e-
B ius declaratio:vt patebit. Vnde eſt primò no
tandū, quòd cum tota iuſtitia hominis conſi
ſtat in declinando à malo,& faciendo bonū,
& operando ſm legem Dei, & viuendo ſine
macula:vt dictum eſt pſal. 14.ꝙ nō omne de
ſiderium declinandi a malo, & faciendi bo-
num iuſtificat hominē. Nā quis pōt quando
que deſiderare iuſtificari, puta exire à pecca
to,ſed non quærit mediū nec conatur agere
pœnitentiā nec confiteri: ſine qua nō poteſt
exire à pctō.ergo nō iuſtificat in tali ſimpli-
ci deſiderio.ergo oportet vt quærat mediū.&
agat pœnitentiā ad hoc ꝙ conſequatur ve-
niā.& iuſtificetur. qa voluntas, & deſideriū
eſt finis:ſed conſiliū & conſultatio eſt de his
quę ſunt ad finē 3.Eth.Et ideo ad hoc,ꝙ quis
iuſtificetur non ſufficit deſiderare iuſtitiam:
ſed oportet apponere,& adhibere totū cona D
tum,& diligentiā ad conſequendā iuſtitiā de
clinādo a malo,& faciendo bonum. Et iō in
ſacra ſcriptura vbicūq; geminatur aliquod vo
cabulum, ſemper denotatur aliquis conatus
vt pſal.39.dicitur. Expectans expectaui.quia
cum toto affectu, & conatu expectaui:nō ſo
lū deſiderando finem: ſed quærendo mediū
ad conſequendam rem expectatā Item Mat.
26.dicit Saluator: Deſiderio deſideraui hoc
paſca manducare vobiſcum antequā patiar
.i.cum toto conatu, & affectu deſideraui viā
perueniendi quærendo:quia voluntarie per-
uenit Chriſtus ad paſſionē,& pręparauit oīa
neceſſaria &c.Ita ergo pariter Dauid in hoc
loco ſciēs: ꝙ per ſolū ſimplex deſideriū decli
nandi a malo, & faciendi bonū non poterat
iuſtificari:niſi apponeret totū conatū.& affe
ctū cum tali deſiderio: denotando affectū,& E
conatū dicit. Cōcupiuit anima mea deſidera
re iuſtificationes tuas in omni tempore,oſtē
dit.n.& notificat daſideriū ſuum eſſe cū toto
conatu per duo verba quaſi idē ſignificantia
.ſ.concupiſcere, & deſiderare.quaſi dicat:cū
toto conatu,& affectu deſideraui iuſtificatio
nes tuas. Item non dixit:feci iuſtificatines
tuas: ſed anima mea cōcupiuit deſiderare.i.
totum conatū adhibuit: quia ex infirmitate
nō ſemper eſt in noſtra ptāte implere diuina
pcepta ſine gratia,ut ſupra dictū eſt Et ideo
multotiens quis non valens adimplere diui
na præcepta in effectu maximè affirmatiua
propter aliquē defectū:iuſtificat tamē per ſo
lū deſideriū,& affectū poſtꝗ adhibeat totūco
natū. Nā peccator nō habēs copiā ſacerdotis
nec locū nec tēpus confitendi,ex ſolo deſide
rio cū cōtritione fit dignus venia,& iuſtifica F
tur,vt inquit Augu. in lib. de pœnitentia vt
magis patebit. Ergo per hoc ſoluitur inſtā-
tia quā faciebat Porphirius cōtra legem eua-
gelicā.dicens ipſam eſſe iniuſtā.& caſſam, &
vanā:eo ꝙ præcipit impoſſibilia. Et per con
ſequēs dicit, ꝙ nō oēs poterant nec poſſunt
in ea iuſtificari. Nā lex euangelica præcipit
reddi omne debitū vſq; ad vltimū quadran-
tem. hoc aūt quandoq; eſt impoſſibile pro-
pter defectū rei: ſi fur deſtruxit omnia quæ
furatus fuerat aut ſi quis nō habet vnde red
dat quæ mutuo accepit igitur ſemper manet
iniuſtus. Itē lex euangelica pcipit adimple
re omnia opera miæ, & hoc ſub cōminatio-
ne ignis æterni.Mat.25.Sed hoc quandoque
eſt impoſſibile.quia infirmus nō pōt viſitare

A nec ſeruire alteri infirmo, nec pauper ſubue
nire alteri pauperi propter defectū &c. & ſic
patet, ꝙ impoſſibile eſt omnem hominē ſē-
per, & in omni loco, & tempore, & in omni
ſtatu implere euāgelica præcepta. Sed in op
poſitum eſt ſaluator. Mat. 11. dicens. Venite
ad me omnes, qui laboratis: iugū enim meū
ſuaue eſt, & onus meum leue &c. Et ideo ad
reſponſionē huius eſt dicendum, ꝙ iſte apo-
ſtata non bene contemplatus eſt legem euā
gelicā, & iuſtitiam eius. nā licèt præcepta ne
gatiua ſēper, & vbique obligēt hominē quò
ad affectū, & effectū: tñ præcepta affirmatiua
licèt ſemper obligent quò ad effectū nō tñ
ſemper obligant quo ad effectū propter ſu-
pradictū defectum. Et ſic ī tali caſu iuſtificať
homo per ſolū deſideriū, & affectū: poſtquā
adhibetur totus conatus. vt dictū eſt. Et hoc
B oſtēdit ſaluator Matt. 18. de illo qui debebat
10 M. talētorū, qui nō habēs vnde redderet
procidens in terrā dicebat: patientiā habe in
me, & omnia reddam tibi. cui dñs dimiſit oē
debitum videns ſolū eius affectum. Itē Lucę
7. ille fœnerator dimiſit debitum duobus de
bitoribus non habētib. vnde redderent. Ex
quo patet, ꝙ Deus non ſemper reſpicit nec
quærit effectū, ſed in caſu acceptat ſolū affe
ctū cū toto conatu. Et ſic iuſtificatur homo
per ſolū affectū in tali caſu. Et ideo ſaluator
Mat. 5. non dixit beati, qui faciūt iuſtitiā: ſed
beati, qui eſuriūt, & ſitiūt iuſtitiam: qm̄ ipſi ſa
turabūtur &c. Ad cuius intellectū eſt notan
dū, ꝙ iſta ſe habēt per ordinē, ſ. deſiderare, &
eſurire, ſiue ſitire, & facere. Vnde deſiderare
idē eſt, quod aliquid cupere vel appetere. ſed
eſurire vel ſitire idem eſt, quod cū toto affe-
C ctu, & conatu tale rem deſiderare, i. cū tali de
ſiderio ad conſequendam rē deſideratā totū
conatū apponere. Facere aūt eſt rem deſide
ratā per effectū adimplere. Et ſic quis pōt de
ſiderare aliquā rē, qui tamē non eſurit eā, qa
nō apponit vires nec conatū nec quęrit me
dū ad conſequendū eā, vt aliqs deſiderat co
medere pauonē aut caponē, & habet faculta
tē emendi, ſed ex auaritia non emit, & ſic de
ſiderat bibere nectar: ſed ex auaritia ñ emit.
Ex quo patet, ꝙ talis nec eſurit pauonē, nec
ſitit nectar, qa ſi eſuriret, & ſitiręt totū cona
tū apponeret ad emendū, ſicut qñ quis eſu-
rit cibū vel ſitit potū ſimpliciter, totū conatū
apponit ad quęrendum cibum, & potū nec
patitur moras quin comedat, & bibat ſi ha-
bet cibum, & potū præſentem. Ita ergo pari
ter multi deſiderant reſtituere rem ablatam D
& habent vnde reddāt, ſed propter auaritiā
nō reddunt. Et multi deſiderant facere elee
moſinā, & habēt vnde faciāt: ſed ex auaritia
nō faciūt, ne eis deficiat in futurū. Itē multi
peccatores deſiderant facere pœnitentiā, &
iuſtificari formidine pœnæ futuræ, ſed nō fa
ciūt, ne dimittant rē amatā aut non remittāt
iniuriā. Et iō eſt ſignū, ꝙ licèt tales deſiderēt
iuſtitiā, tamē nō eſuriunt, nec ſitiūt iuſtitiā,
quia nō apponūt totū conatū, nec q̄rūt me-
diū, p quē iuſtificenť: nec faciunt, quod in eis
eſt poſtquā habēt tēpus, & locū, & copiā rei.
Et ideo ſolū deſiderium nō poteſt eos iuſtifi
care, Sed ſi tales apponerent totū conatum
cum deſiderio, tunc dicerentur eſurire, & ſiti
re iuſtitiam. Et ſi ī tali deſiderio, & eſurie defi
ceret locus aut res familiaris aut tēpus adim
plendi per effectū, tunc ſolum deſiderium, & E
eſuries, & ſitis iuſtitiæ iuſtificaret eos. Et iō
non dixit ſaluator: Beati qui faciunt iuſti-
tiam, quia hoc quandoque eſt impoſſibile
propter defectum loci, & temporis aut rei
familiaris aut conditionis, & ſtatus, & fortu
næ: ſed dixit beati qui eſuriunt, & ſitiunt
iuſtitiam &c. quia hoc vnicuique poſſibile
eſt cum auxilio gratiæ, quia talis eleemoſi-
na non datur de cellario, ſed ex affectu, & co
natu voluntatis, vt inquit Aug. in ſermone
de martiribus. Et ideo Chriſtus non ſp. quæ
rit ab hominibus effectū iuſtitiæ, ſed affectū,
& eſuriē, & ſitim iuſtitiæ, quia talis affectus,
& eſuries, & ſitis iuſtificandi cōſiſtit in pote
ſtate, & actu voluntatis, licèt ſemper cū gra-
tia præueniente, & coadiuuāte, vt dictum eſt
ſupra. Hoc ergo voluit dicere Dauid cū di-
xit: Concupiuit anima mea deſiderare iuſtifi F
cationes tuas. i. eſuriuit, & ſitiuit anima mea
iuſtificutiones tuas. i. cum toto conatu deſi-
derauit iuſtificari &c. Vnde vidēs Dauid, ꝙ
nō ſp poterat iuſtificari, & cōplere præcepta
omnia per effectum, ad minus per affectū,
& eſuriē, & ſitim iuſtitiæ petit iuſtificari eſu
riendo, & ſitiendo iuſtitiam, & eſurit, & ſitit
ad implere diuina p̄cepta. vt per talē eſuriē,
& ſitim iuſtificetur. Et ideo addidit. In omni
tempore: quia omnis homo pōt eſurire, & ſi-
tire iuſtitiā. & adimplere diuina p̄cepta, & fa
cere pęnitentiā in omni tēpore, & loco, & ſta
tu, & hoc in affectu, licèt non ſemper in effe
ctu, vt dictū eſt. Per ſupradicta patet reſpōſio
ad argumēta Porphrij, qa præcepta affirma
tiua non obligant hominem ſemper, & pro

ſemper

A ſemper quò ad effectũ in caſibus prædictis: ſed ſemper, & pro ſemper obligant hominẽ quò ad affectum, & eſuriem. & ſitim iuſtitiæ qa in caſu per ſolũ affectũ, & eſuriẽ, & ſitim iuſtificandi iuſtificatur homo. Et ideo vidẽs ſe nõ sẽper volere iuſtificari ĩ effectus ꝓpter infirmitatẽ, & corruptionẽ naturæ. aut propter ſupradicta impedimẽta, petit iuſtificari in affectu, & eſurit iuſtificari i oĩ tẽpe. iõ ait. Concupiuit ſiue fregit ſe anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. i. cum toto conatu deſiderauit, & eſuriuit iuſtificationes tuas nõ ad tempus: ſed in omni tẽpore, & in omni loco, & ſtatu. q. d. Eſuriuit, & ſitiuit anima mea iuſtificari. præcepta & mandata. ſ. tua ſeruando in omni tempore. quia in hoc cõſiſtit tota iuſtitia hoĩs. ſ. vt eſuriat, & ſitiat iuſtitiam: eò modo quo dictũ eſt: qa vt ſic meretur ſaturari fruitione cœleſti. Matt. 5. quia ex ſola

B eſurie, & ſiti iuſtitiæ meretur ſaturari præmio æterno, quia Deus nõ quærit niſi cor ſitmũ, Prouerbiorũ. 23. Filli da mihi cor tuũ. Et volens iſte homo aſſignare cauſam & tẽpus, & locum ſuę infirmitatis, & infortunij. dicit.

Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinãt à mandatis tuis.

O domine, ego incurri & aſſecutus ſum iſtã maledictionẽ, & infirmitatẽ iuſto tuo iudicio, quando eiectus ſũ à paradiſo ex pctõ parentũ meorũ. Nã tunc increpaſti parentes meos ſuperbos, & ingratos: quãdo dixiſti ipſi Adæ. Maledicta terra in opere tuo. Et ideo maledicti ſunt oẽs qui declinãt à mandatis tuis, & ſic primò fuit maledictus diabolus: qa ex ſuperbia, & ingratitudine, & rebellione declinauit in cœlo. Secundò declinauit à mandatis tuis Adam cum vxore ſua; & ſic in-

C crepaſti eos, & relegaſti in ualle lacrimarũ, & miſerię. Et ſic declinauit à mandatis tuis Caim, & ideo increpaſti eum, & proieciſti à facie tua, vt ambularet per terrã profugus, & ſtupidus, & tremulus in maledictione homicidij. Et ſic oẽs qui declinauerũt à mãdatis tuis, & declinãt, ſunt maledicti propter ſuperbiam, & rebellionẽ, & condẽnati ad pœnã æternã: niſi per obedientiã, & humilitatẽ redeãt ad obſeruandũ mandata tua. Dicit ergo iſte peregrinus. O domine, qa tu increpaſti, & puniſti ſuperbos parẽtes meos: eò, ꝙ declinauerunt à mandatis tuis: ideo ego deſcendens ab illis primis parẽtibus ſuperbis, & ſic maledictis. i. illam ſententiam, & maledictionẽ incurrentibus: iure hæreditario traxi illam ſententiã, & maledictionem, & legem mem-

D brorum, & corruptionem naturæ. Et ſic datús ſum in opprobrium, & contemptum, & ſeruitutem carnis, & peccati. Igitur.

Aufer a me opprobrium, & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.

Aufer à me per gratiã hoc opprobriũ, & contemptũ, & maledictionẽ: qa nullus põt me liberare ab hmõi, & lege, & miſeria corporis huius niſi gr̃a Chriſti. Et dũ fuero liberatus, teſtimonia tua exquiram, & ſic ponit̃ pteritũ ꝓ futuro. Explicat, quod eſt opprobiũ, & qs contẽptus eius, & eſt triplex. Nã per talẽ iniam, & maledictionẽ fuit iſte hõ addictus triplici ſeruituti, & factus ſeruus tribus dominis. ſ. mũdo, & carni, & diabolo Nã hõ, qui conſtitutus fuerat dominus iſtorũ, factus eſt ſeruus eorũ. Nam per iuſtitiã origi-

E nalẽ corpus, & caro erant ſubiecta aĩæ, & ſẽſualitas rõni, & totus mũdus, & oẽs creaturę elemẽtales erãt factæ ad ſeruitutẽ hominis: ſicut dictũ eſt Gen. 1. Dominamini piſciũ, & volatiliũ, &c. Et etiã erat data tanta libertas & fortitudo, ꝙ poterat non ſolũ reſiſtere, ſed ẽt dominari diabolo, & fugare eũ. Sed ꝓpter peccatum omnes iſti. ſ. caro, mũdus, & diabolus, qui erant ſerui ipſius hoĩs, facti ſũt dñi, & principes eius, trahentes homines quo volunt, & homo factus eſt ſeruus eorũ. A quo. n. quis deuictus eſt, illi ſeruus addictus eſt 2. Petri 2. Et iſti tres principes ſedent, & loquũtur, & vexant iſtum pauperem hominem, & accuſant, & exercent. Et ideo dicit.

Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur, ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

F Etenim. i. certè principes. ſ. diabolus, & mũdus ſederunt extra alliciendo, & cõcupiſcentia, & lex fomitis in membris ſtimulando: omnes iſti ſederunt, & aduerſum me loquebantur, quia ſemper me accuſant poſtq̃ vicerũt me. Et ſic ſeruus tuus exercebatur in tuis iuſtificationib. cõtra iſtos tres hoſtes, & principes pugnando, ne tranſgrediar iuſtificationes, & pcepta tua. Sed in omnibus his nemo eſt adiutor niſi frequẽs meditatio, & obſeruãtia legis tuæ, quæ docet reſiſtere carni, & mũdo, & diabolo. Ideo ſequitur.

Nam, & teſtimonia tua meditatio mea eſt & conſilium meum iuſtificationes tuæ.

Quaſi dicat. cum his armis victor exiſtã. Nota, quòd iſti principes, qui ſederunt, & locuti ſunt aduerſum iſtum hominem myſticũ

A intelliguntur etiam principes paganorum. ſcilicet Pharao, & Nabucodonoſor, & Antiocus, & cęteri qui vexarunt, & afflixerūt, & exercitarunt populum Dei. Item iſti principes primo intelliguntur diaboli: & ex conſequenti membra eius: puta tyranni, & impii, qui agunt vt mori. & impulſi à diabolo, qui eſt caput eorum: vt dictum eſt in prologo tractatu tertio in octaua regula de intelligētia ſacrę ſcripturæ. Nam ſicut Xp̄s prius paſſus eſt in ſe à Iudęis, & poſtea paſſus eſt in mēbris à Iudęis, & tyrannis, & hæreticis: ita diabolus prius per ſe dat ꝑſecutiones fidelibus tentando &c. & poſtea perſequitur eos per membra ſua impellendo malos, vt perſequantur bonos: vt ait Auguſtinus.

DALETH.

Adhæſit pauimento anima mea: viuifica me
B *ſecundum verbum tuum.*

Vias meas enunciaui, & exaudiuiſti me: doce me iuſtificationes tuas.

Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

¶ In hoc quarto octonario petit alleuiari à grauitate, & pondere, & defectib. quos anima trahit à corpore in pęnam peccati. Et petit recuperare bona, quæ perdidit, ſcilicet agilitatem, & facilitatem ad bene operandum, & immortalitatem, & impaſſibilitatem. Nā licèt anima non moriatur: tamen dolet, & aggrauatur propter ſocietatem corporis, & ſic debilitata dicitur quaſi mortificata. Iō petit viuificari ab huiuſmodi mortificatiōe, & dormitione: & fortificari à tali debilitatione: & hoc per legē diuinā, & gratiā. Dicit ergo. O domine, viuifica me ſm verbum tuum, & ꝑ
C legem, & ſacramenta legis tuæ. quia anima mea adhęſit iſti graui corpori, quod eſt quoddam pauimentum terrenum conculcatum, & ſubiectum tot paſſionibus, & defectibus, à quo anima grauatur ex inhæſione, & cōiunctione, & conſortio eius: quia cōicat eum corpore in doloribus, & paſſionibus. & iō viuifica me ſecundum verbum. i. ſm promiſſum tuū: ſicut promiſiſti Abrahę Iſaac, & Iacob. Quorū ſemen promiſiſti benedicere. i. ab huiuſmodi maledictionibus abſoluere, nō ſolū filios ſecundum carnem: ſed etiam ſm ſpiritum. i. oēs gentes. Ego enim annunciaui tibi vias. i. operationes meas, & proceſſum vitæ meæ, & peccata mea, & deſideria, & tu exaudiſti. Ideo doce me iuſtificationes tuas, & inſtrue me viam iuſtificationum tuarum, & exercebor in iuſtificationibus tuis: legem, & D
mandata adimplendo. Vnde aduertendum eſt, ꝙ iſte homo myſticus quandoque loquitur de præterito, dicens ſe exercitatum in lege ratione Abrahæ, Iſaac, & Iacob, & aliorum pręteritorum patrum, qui obſeruarunt præcepta domini. Et quandoq; rogat, & petit excitari à dormitione, & pigritia bene agēdi: & fortificari à debilitate quam anima trahit a corpore: vt ſine difficultate poſſit implere mandata, & legem Dei. & dicit.

Dormitauit anima mea præ tedio: confirma me in verbis tuis.

Viam iniquitatis amoue a me: & de lege tua miſerere mei.

Viā veritatis elegi. iudicia tua nō ſū oblitus

O dn̄e, anima mea dormitauit, & debilis, & pigra facta eſt ad bene agendum: & timida ad difficilia toleranda. Et hoc p̄ tedio, & E
grauitate corporis. Ideo confirma, & fortifica me in verbis tuis: & in lege q̄ verbis tuis tuliſti, & amoue à me viā, & inclinationē iniquitatis. quia ſemper inclinatio mea eſt ire ꝑ viam iniquitatis: & ſemper tendit ad peccatum. Itē lex mēbrorū dicitur via iniquitatis: quia eſt veſtigiū peccati primi parentis in nobis inflictum, & impreſſum. Ideo poſtquā lex membrorū ita vexat me: tu de lege tua & ſm legē tuam miſerere mei. Nā lex tua deſtruit legē peccati. ad Ro. 7. Vñ dimiſſa via iniquitatis, & lege peccati elegi viam veritatis: quia iudicia tua non ſum oblitus. Imo

Adhæſit teſtimonijs tuis domine: noli me cōfundere.

Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilataſti cor meum.

Ipſam legem tuam in mente habui: & opere ſeruaui in patriarchis, & prophetis, & iuſtis viris: & adhęſi teſtimoniis tuis legē ſeruando. Ideo noli me confundere. i. ſecundū legē peccati, & confuſionis iudicare, & punire: quia viam mandatorum tuorum cucurri ſm legē viuēdo, & ambulando cum dilataſti cor meū tua gratia, & auxilio. Nā aliter non potuiſſem ꝑcurrere, nec adimplere viā mandatorum: cum via quæ ducit ad vitam ſit arcta, & difficilis. Sed tu dilataſti cor meum, & fortificaſti per gratiam tuam. & ſic via, quæ erat difficilis, & arcta, facta eſt mihi facilis, & lata. quia nihil eſt difficile amanti: quia vires quas imperitia denegat, caritas adminiſtrat, ſecundùm Gregorium homilia 12. Duo enim ſunt, qui faciunt opus facile. Primò affectus operan-

A operantis. Secundò pretium rei adipiſcendę. Cum ergo in principio huius pſal. ſit promiſſa beatitudo: quæ eſt bonum per ſe ſufficiēs ambulantibus ſine macula in lege dñi: vt poſſint conſequi beatitudinem promiſſam: itē quia iſte peregrinus conſiderauit ſe vltra 4. millia annorum peregrinatum fuiſſe per legem veterem quærendo Xp̄m ſaluatorē, & redemptorem, & nouę legislatorē omnib. patriarchis, & prophetis in lege promiſſum: iō ait. O domine, ego iā adhæſi teſtimoniis tuis legē tuā ſeruando: ergo veni ad ſaluādū me: q̄a iam tp̄s eſt: & noli me confundere, nec fruſtrari in deſideriis, & ſpe mea. Nā ſi tu nō veneris: ego manebo confuſus, & irriſus, & ſubſanatus apud alias generationes: quæ dicunt, & improperant mihi tarditatem tuam, & dilationem tui aduentus: imo dicunt, ꝙ
B fruſtra expecto aduentū tuum: vt liberes me de manu eorum. Ergo veni: quia iam ſatis cucurri, & peragraui viam mandatorum tuorū per 4. M. annorū: cū tu dilataſti. i. dilatādo ad uentum tuum cōfortaſti cor meum ſub ſpe veniēdi. Vnde iſta verba dicit propheta in ꝑſona Zachariæ, & Simeonis, & aliorum ſāctorum patrum, qui fuerūt propè aduentū Xp̄i. qui maiori deſiderio ipſum petebant: vt patet Lucæ primo, & ſecundo. Et ideo iſte octonarius pōt eis applicari. ſ. ꝙ Simeon fractus longa expectatione Chriſti dicat cum cœteris ſanctis ſui tp̄is O domine Ieſu aīa mea adhæſit pauimento, quia continuè ero ꝓſtrat⁹ in faciem meam ad pauimentum terrę: rogā do; vt accceleres aduentū tuum, ergo viuifica me per verbum tuum incarnatum: ſiue ſ̄m verbum, & ꝓmiſſionē tuam, q̄a à te expecto
C viuificari à morte &c. q̄a aīa mea dormitauit iam ſtupida, & mortificata prædio tam lōgę expectationis, & dilationis tui aduentus. ergo confirma me in verbis tuis. i. fac vt ſim firmus in tuis promiſſis: & non habeā deſperare nec deficere: ſed ſis verax in promiſſis. Nā quando impleueris ꝙ promiſiſti: tūc ero cōfirmatus ī verbis tuis. Ergo veni: & uiā iniquitatis amoue à me pro me patiēdo, & me inſtruendo. Et miſerere mei de lege tua. i. de mandatis, & documētis, & ſacramentis legis tuę. Nota, ꝙ iſte ꝑegrinus ab exilio, & exitu paradiſi vſq; ad Xp̄m: cōpleuit quatuor curſus ſiue ſtatus ſignificatos ꝑ quatuor literas ꝑagratas. ſ. Aleph, beth, gimel, daleth. Nā ꝑ Aleph ſignificatus fuit curſus naturę, & beth curſus circunciſionis, & per gimel legis Moyſi, & per daleth curſus ꝓphetarū: Et ſic ambu
D lauit ab Adā vſque ad Abrahā per curſū legis naturę. Et ab Abrahā vſq; ad Moyſen ambulauit per literā beth. i. circunciſione, & à Moyſe vſque ad Dauid ambulauit ꝑ literā gimel. i. per legē ſcriptā. Et à Dauid vſq; ad Xp̄m ambulauit per daleth. i. per ſtatū ꝓphetarū. A Xp̄o aūt vſque ad diem iudicij ambular ꝑ. 18. literas. ſ. ab ipſa litera he vſq; ad tau. Vnde iſta litera he ſignificat, eſſe, ſiue virā: & tau ſignificat ſignum: ad denotandū, ꝙ ſē per ambular in lege uitæ, vſquequo ꝑueniat ad ſignū, & vltimū terminū: q̄ eſt vita æterna: ad quam dirigimus totū curſū noſtrū, & omnes operationes noſtras: vbi erit finis noſtri curſus, & peregrinationis & vbi erit qes & beatitudo noſtra. Sexdecim aūt literæ, q̄ ſunt inter he, & tau, per quas ambulat iſte
E peregrinus vſq; ad iudiciū. ſunt ſexdecim variæ perſecutiones, & aſperitates, quas eccleſia paſſa, & paſſura eſt vſque ad Antichriſtū. Et ideo poſtq̄ iſte peregrinus ꝑagrauit ſupradictos quatuor ſtatus. ſ. legis naturæ, & circunciſionis, & legis ſcripturæ, & prophetarū: iam quærit, & petit ſtatum legis euangelicæ, & viuificantis ad vitam æternam per gratiam, in ſequentibus. 18. octonariis.

HE.

Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper.

Da mihi intellectum, & ſcrutabor legē tuā & cuſtodiam illam in toto corde meo.

In hoc quinto octonario præponitur litera he. Vnde poſtquàm iſte peregrinus ꝑegrinatus eſt ab Adam vſque ad Xp̄m ꝑ qua
F tuor millia annorum: & ꝑagrauit totā legē Moyſi: & vidit, ꝙ in ea non potuit iuſtificari: nec proficere, nec per eam recuperare beatitudinem, quam ꝑdiderat: ideo petit a xp̄o legem euangelicam: in qua credit iuſtificari, & recuperare felicitatem regni cęlorum quā ꝑ pc̄tm̄ perdiderat, & ideo duo facit. Nam primò petit ꝑfici ꝑ legem in ſecundò petit dirigi, & adiuuari per eam contra ꝑſecutores. ibi: Defecit in ſalutare. Ad primum eſt notādum, ꝙ lex euangelica tripliciter iuſtificat, & facit hominem dignum vita æterna. Primò ꝑ fidem, inquantum credit Ieſum xp̄m eſſe verum Deum, & hominem, et redemptorē totius generis humani Meſſiā in lege promiſſum. Secundo iuſtificat ꝑ caritatē perfectam erga Deum, et proximū. Tertio ꝑ ſpē, inquantum contemptis rebus terrenis ponit

& con-

A euangelicā, quæ habet vim viuificatiuā, & ſanatiuā, & inclinat cor ad largitatē, & deuiat ab auaritia &c. Eſt ergo lex euāgelica viuificatiua: intelligentiæ largitiua: in viam Dei ꝺductiua: ad bonum, & miſericordiam ab auaritia, & vanitate ſuperbiæ auerſiua: in timore Dei confirmatiua: opprobrij amputatiua: & in ipſa æquitate, & iuſtitia renouatiua, & iuſtificatiua. quæ ſunt ſeptem fructus, & proprietates fidei, ſiue legis euangelicæ ꝑ fidē. Primo ergo iſte petit legē euangelicā in cōi ad iuſtificandum, & in ſpeciali petit intelligere eam per fidem, ſiue petit fidem ad intelligendam legem, & perſcrutandam. Ex cuius intellectu colliguntur ſupradicti ſeptem fructus ex lege euangelica. Vnde nota, ꝙ lex euangelica non ſolum abſtulit opprobriū peccati, ſed etiam opprobrium, & iugū leg. vet.
B & onus importabile. Cum ergo Dauid præuidiſſet in ſpiritu ab vtroque opprobrio non aliter quā per legē euangelicā fore ſe abſoluendū. iō petit eam, et petit tale opprobriū à ſe auferri. Item in lege ve. multa tolerabātur & concedebātur propter duritiā illius populi, quæ ſunt opprobrioſa: puta vſura, auaritia, libellus repudij &c. Quæ oīa abiicit lex euangelica, quæ non continet niſi præcepta ſuauia, & iucūda, & portabilia. Ideo hāc petit Dauid. Ex dictis in hoc octonario patet ꝑfectio, & ſupereminentia legis euangelicæ ſupra le. vet. Nam iſta iuſtificat totum hominē interius, & exterius, & quò ad voluntatem, & factum, & quò ad Deum, & proximum, & prohibet omnem auaritiam, & vſuram non ſolū cum ſuis, ſed ēt cū extraneis, quod nō faciebat lex vetus. Ex ſupradictis etiā patet, ꝙ
C alia lex erat danda, & aliam legem petit hic Dauid præter legē Moyſi: ꝑ quā expectabat iuſtificari: quia iam ipſe habebat legē Moyſi, quę ſolum dirigebat cultores ſuos in Xp̄m per quē, & per cuius legem nouā expectabat iuſtificari, & dirigi in æternā beatitudinem cœleſtem, quam Adam perdiderat per peccatum. Hanc ergo legem euangelicā petit à Chriſto Dauid in hac parte.

.V A V.

Et ueniat ſuper me miſericordia tua domine: ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.

In hoc ſexto octonario deſiderat proficere in fide, & iuſtificari per eccleſiaſtica ſacramenta. Nam lex euangelica non ſolum dat pręcepta, & mandata iuſtitiæ: ſed etiam ſalutaria ſacramenta, quæ non ſolummodò iuſtificant a peccato, ſed etiam conferunt gratiā D gratificantem ad vitam æternā, et conferūt dona ſpūſſcti adiuuatiua, & roboratiua virtutū teologalū. Vnde in oībus his petit perfici. & perficere in hoc octonario ꝑ aduētū: Ideo dicit. O domine pater, veniat ſuper me miſericordia tua, & ſalutare tuū, qui eſt Xp̄s: & hoc ſecundū eloquiū. i. promiſſionē tuā ſicut promiſiſti patribus ve. te. Et ēt veniat ſuper me miſericordia tua. i. remiſſio peccatorū, q̄ datur ꝑ ſacramenta baptiſmi, & pęnitētiæ. Et veniat ſuper me ſalutare tuū. i. ſanitas meorū languorū ſpiritualiū, quia eccleſiaſtica ſacramenta remittunt pœnam, & ſanant à culpa, & gratificant ad gloriam, & ideo inuocat Chriſtum: ut conferat ſibi ſacramenta ſalutaria remiſſiua per legem euangelicam. Et conferat etiam ſibi omnes virtutes teologales, per quas defendat veritatē euāgelicā, & confirmet eum in eis. Et iō ſequitur. E

Et reſpondebo ex probrantibus mihi uerbum quia ſperaui in ſermonib. tuis.

Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis uſquequaq; : quia in iudicijs tuis ſuperſperaui.

Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

Similiter me cōfirma in fide, & cæteris virtutibus teologalibus, & ne auferas vſquequaque, id eſt in æternū verbū veritatis de ore meo, quia in iudiciis tuis ſuperſperaui. Et tunc reſpondebo cum audacia infidelibus exprobrantibus mihi verbum, & confeſſionem, & prædicationē meam. Ideo da mihi ſapientiam ad defendendam legem corā exprobrantibus, quia ſemper ſperaui in ſermonibus tuis, quia dixiſti. Dum fueritis ante reges, & præſides &c. Dabitur. n. uobis in illa F hora quid loquamini &c. Et ideo ne auferas de ore meo verbum veritatis, &c. & ſic cuſtodiam legem euāngelicam non ad tempus ſicut cuſtodiui legem veterem, ſed ſemper in ſæculum ſęculi.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquiſiui.

Ambulabam, ideſt ambulabo in latitudine. i. in ſecuritate ſine timore, ſicut ille, qui vadit per cāpū planū, & latū ſine metu, & difficultate, & hoc quia mādata tua exquiſiui.

Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar

Et meditabar de mandatis tuis, quæ dilexi.

Loquebar cū audacia ī cōſpectu regū manifeſtādo legem tuā, & confitendo te corā homi-

A hominibus,& non confundebar, quia cōfir-
matus eram in fide. Et vnde hoc? Quia.ſ. me
dirabar in mandaris tuis, quæ dilexi: in qui-
bus dixiſti. Non enim vos eſtis, qui loquimi-
ni, ſed ſpiritus patris, qui loquitur &c. Et ſic
nō ſolū prędicaui legē tuā in cōſpectu regū,
& hominū ore, ſed ēt opere adimplēdo. Nā

Et leuaui manus meas ad mandata tua, quę dilexi, & exercebor in iuſtificationibus tuis.

Leuaui manus meas.i. operationes.i. ope
ra manuū mearū ad mādata tua. i. ſecūdum
mādata tua, quæ dilexi. Et ſic opere adimplē
do exercebor in iuſtificationibus tuis, quia
fides ſine exercitio,& operibus mortua. q.d.
in toto iſto octonario. Veniat mīa,& ſaluta
re tuū ſuper me,& confirmet me in fide, &
ne auferas de ore meo verbū ueritatis, ſed
da mihi os ad loquēdū. Et tūc reſpōdebo in
B fidelibus exprobrantib. mihi verbū, & cuſto
diā legē tuā ſemper,& ambulabo in latitudi
ne ſecuritatis,& loquar in conſpectu regū, et
principū ſine cōfuſione,& operabor,& exer
cebor in iuſtificationib tuis. q.d.ꝙ iſti quin-
que fructus naſcuntur, & ſequuntur ex fide
confirmata. Vel fortè poſſumus dicere, ꝙ in
hoc ſexto octonario petit iuſtificari ꝑ carita
tem, quæ per fidem diligit Deum,& ꝓximū,
quæ quidē caritas per latitudinē intelligitur,
quia ad omnia ſe extendit ēt ad diligendū
inimicum. Vnde dicit. Et veniat mīa tua ſuꝑ
me caritatem infundendo &c. Et tunc arma
tus fide,& ſtimulatus ꝑ caritatē reſpōdebo
exprobrātibus mihi verbū &c. Quia caritas
foras mittit timorē &c.& ſic ambulabo in la
titudine caritatis, quæ nihil timet, & loqui-
tur in cōſpectu regum ſine confuſione ꝓ le
ge Chriſti. Et meditabor in mādatis tuis ea,
C quæ ex caritate dilexi.ſ. Deum, & proximū.
& leuaui manus,& opera ad mādata tua, quę
ex caritate dilexi,& ſic exercebor &c.

ZAIN.

Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.

In hoc ſeptimo octonario petit perfici, &
iuſtificari per ſpem, quæ præcedit caritatem
in operando, licèt ſequatur eam in affectu:
vt dictum eſt. Vnde ſpes eſt habitus quo ani-
mus ſiue voluntas ſubleuatur à terrenis ad
conſtituēdum finem in ſummo honor ama
to: & ſic ſpes hęc habet quatuor effectus.
Nam primò ſubleuat voluntatem à terre-
nis mundana contemnendo. Secundò facit
eam conſtituere finem ſuum in ſummo bo-
no amato. Tertiò facit ipſam operari ꝓpter D
illum finem,& non propter alium: nec pro-
pter aliud. Quartò exhibet ei patiētiā in mo
ra,& tarditate, ſi illico,& in hac vita differtur
poſſeſſio,& acquiſitio finis, q eſt Deus,& ve
ra beatitudo. Ex his ſequitur, ꝙ latioris,& ma
ioris ambitus eſt fides quā caritas, & caritas
quā ſpes. Nā plura credimus quā diligimus.
nā nos credimus bona,& mala ī lege memo
rata.ſ. Deū eſſe ſummum bonū,& omnipotē
tē, creatorē cęli,& terræ, & diabolū cecidiſſe
in æternū puniēdū,& infideles,& legis tranſ
greſſores impœnitētes in ęternū cruciādo,&
tñ ex caritate non diligimus niſi Deum, &
proximū. Item diligimus Deū,& ꝓximū. &
tamē nō ponimus ſpē,& finē noſtrū in ſolo
Deo,& vera beatitudine. Item ſequitur, ꝙ
diffinitio ſpei, quæ datur à magiſtro nō eſt
ſufficiens. nec euacuat noſtrū propoſitū ſpei, E
cū dicit, ꝙ ſpes eſt expectatio futurę beatitu
dinis, ex grā,& meritis præcedentibus. Nam
habitus infuſus ſpei nō ſequitur meritū: imo
præcepit: imo eſt cauſa merēdi: quia intantū
meretur quis inquantū operatur ꝑ ſpē rōne
ſummi boni: quia ſi ſpes non ſubleuaret ad
operādū propter ſolū Deū, operator nō me
retur. Nā ſicut actus moralis non eſt dignus
laude niſi proueniat ex habitu morali: ita o-
peratio nō eſt meritoria beatitudinis: niſi ꝓ
ueniat ab habitu teologico.ſ. fide, ſpe,& cari
tate. Qui quidem habitus ſemper eſt iūctus
& inſeparabilis à gratia gratificāte. Iō actu
ſpei nō eſt propriè expectare, ſed ſperare, qđ
idem eſt, qđ vltimatū finem in Deo cōſtitue
re. Et ex hoc ſequitur meritū iuſtificās, & di-
gnificās hoīem ad beatitudinē æternā conſe
quendā. Iō Dauid cupiens perfici,& iuſtifica F
ri,& ſubleuari per ſpem ad cōſtituendū finē
ſuū in ſolo Deo, petit Xp̄m in lege ꝓmiſſū,
qui erat legem euāgelicā laturus, q per ſpem
cū fide,& caritate nos erat iuſtificaturus. Itē
anagoricè petit etiā beatitudinē promiſſā
quā per ſpē ſumus aſſecuturi, & iō dicit in
perſona totius corporis myſtici. O dn̄e mitte
filiū tuū,& memor eſto verbi.i. promiſſionis
tuæ factæ ſeruo tuo Abrahę, cū dixiſti. In ſe-
mine tuo bn̄dicētur oēs gētes. Et dixiſti ꝑ os
Iacob. Nō auferetur ſceptrū de Iuda &c. Iu
da mihi beatitudinē, quā ꝓmiſiſti olim Abra
hę,& ſemini eius, cū dixiſti Gen 15. Suſpice
cęlū,& numera ſtellas &c. ſic erit ſemē tuū.
q.d. Sicut ſtellæ ſunt in magno numero fixæ
in cœlo ſtellato, ſic erit ſemē tuum,& filii ꝓ

miſſionis

A miſſionis in cœlo empyreo collocati:in quo
verbo,& promiſſo ſpem dediſti mihi ſeruo
tuo:per quã ſpem ego ſtatui finem meũ vlti
matum in illa promiſſa beatitudine. Veniat
ergo Meſſias,qui per fidem.& ſpẽ, & carita-
tem mihi eſt daturus hac beatitudinem.Itẽ
eſto memor uerbi tui,quod dixiſti in princi
pio quando me de paradiſo eieciſti,& in hãc
peregrinationẽ:miſiſti.ſ.ꝙ mitteres filiũ tuũ
in carnẽ de mea progenie,ut redimeret me,
& reduceret in beatitudinẽ,amiſſam, in quo
verbo,& promiſſione dediſti ſpẽ mihi ſeruo
tuo, ſub qua ſpe ego peregrinor,in hac uia.
ergo mitte ipſum primò in carnẽ, & poſtea
in gloriam.

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia eloquium tuum uiuificauit me.

Hic aſſignat effectus,& fructus,& prophe
B ctus ſpei,Nam primò conſolatur propter p̄-
mium promiſſum. Secundò fortificat con-
tra impedimenta.Tertiò pellit timorẽ, & de
fectũ.Quartò lætatur in aduerſis,& exercita
tui in eis.Quintò cum patientia, & æquani-
mitate tolerat morem finis conſequendi.
Iõ in hoc ſeptimo octonario memorat pri-
mos quinque fructus ipſius ſpei.In ſequenti
vero:ibi. Portio mea.memorat ſextum fru-
ctum.Dicit ergo primò.Hæc.ſ.virtus ſpei cõ
ſolata eſt me in humilitate, & perſecutione
mea,quia ſemper conſolatur in aduerſitate:
eò,ꝙ offert prætium finis añ oculos,& red-
dit laborem facilem, ideo ſequitur:Quia elo
quium i.promiſſum tuum viuificauit me dã
do vires in aduerſis.

Superbi inique agebant vſquequaque, a lege autem tua non declinaui.

C *Memor fui iudiciorum tuorum a ſeculo domine,& conſolatus ſum.*

Item dedit mihi ſpes fortitudinẽ contra
ſuperbos perſequentes me. Nam cũ ſuperbi
agebant iniquè vſquequaque. i.aliquãdo vel
ſemper, tunc in virtute ſpei à lege tua, non
declinaui. i. licèt ſuperbi ſemper agerẽt ini-
quẽ contra me,tñ de lege tua nõ declinaui.
Et quare non declinaui à lege tua? quia me
mor fui iudiciorum tuorum à ſæculo.i.quæ
à principio vſque nunc feciſti. Nam licèt ad
tempus permiſeris iuſtos vexari à malis: ta-
men in fine liberaſti eos ſperantes in te: &
puniſti pſequẽtes eos.ſicut patet de Pharao
ne,& Sennacherib, & Nabucodonoſor, &
Anticoco. Et ſic cum tali ſpe conſolatus ſũ.

Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. D

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ. in loco peregrinationis meæ.

Memor fui nocte nominis tui domine,& cuſtodiui legem tuam.

Hæc facta eſt mihi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Item ſpes dedit mihi tertium fructum,
qui eſt gloriari in aduerſis, & mittere foras
timorem. Nam defectio,& timor mortis te-
nuit me aliquando pro peccatoribus dere
linquentib.legem tuam: qui mihi mortem
comminabantur.Sed propter ſpem cantabi-
les mihi erant iuſti ficationes tuæ.i.cum ala
critate conſiderabam legem tuam,vbi præci
pis,& dicis,ꝙ beati, qui perſecutionem pa-
tiuntur propter iuſtitiam,& ꝙ merces eorũ
copioſa eſt in cœlis. Et ideo iſta lex erat mi
hi cantabilis,& præſtabilis in hoc loco pere- E
grinationis meę.ſ.in hac vita,& in hoc tẽpo
re perſecutionis. Et ſic memor fui nominis
tui in nocte aduerſitatis, & perſecutionis in
fideliũ,& malorũ,& cum ſpe cuſtodiui legẽ
tuã,& hæc nox,& perſecutio ſiue aduerſitas
facta,& data eſt mihi à tirannis,& infidelib.
ſeu,prauis hominibus:eò, quòd iuſtificatio-
nes tuas exquiſiui.i.quia uiuebam iuſtè ſm
legẽ tuã,& eram diſſimilis vitæ, & moribus
eorũ.Etiam, qa confitebar Chriſtum coram
hominib. & defendebam legem eius: iõ in-
ferebant mihi vexationes,& tormenta: ſed
in virtute ſpei omnia tolerabam.Vnde can
tabiles erant iuſtificationes,& pręcepta Dei
apoſtolis:quando ibant gaudentes à conſpe
ctu concilij,& ſe dignos reputabant pro no-
mine Ieſu à Iudæis,& cæteris contumeliam
pati.Quia tunc cantabant,& prædicabant le F
gem,& præcepta Chriſti,dicentes. Obedire
oportet Deo magis:quã hominibus. Actuũ
4.Item præcepta veteris legis fuerunt one-
roſa,& flebilia vſque ad Chriſtum,ſed pręce
pta,& iuſtificationes legis euangelicę ſunt
cantabiles:id eſt delectabiles,& faciles,& ſua
ues fidelibus Chriſtianis.

HETH.

Portio mea domine, dixi cuſtodire legem tuam

In hoc octauo octonario ponit quartum
effectum ſiue fructum ſpei,qui eſt cũ patiẽ-
tia tolerare longitudinem, & moram beati-
tudinis promiſſæ. Nã ſpes patientiã opera-
tur,vt ait Iacobus cap.1.Dicit ergo:O domi
ne,quia es portio mea,& hæreditas mihi pro
miſſa.ideo dixi,id eſt ſtatui cum patientia,&

longa-

A longanimitatem cuſtodire legem tuam.

Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo, miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

Cogitaui uias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.

Et ſic nō diffidens de promiſſo, licèt differatur, deprecatus ſum faciē tuā in toto corde meo ſine intermiſſione: et nō auferas ꝓmiſſum. Ideo miſerere mei beatitudinē cōferendo ſecundùm eloquium, & promiſſum tuū, quia ꝑꝑ hoc cogitaui dirigere uías meas ad te conuerti pedes meos, ideſt operationes meas in teſtimonia tua. i. direxi opera mea ad te tanquàm in finem vltimatum: qui eſt tertius effectus, & proprietas ſpei.

Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.

Et ideo licèt differatur mihi ꝓmiſ: tñ paratus ſū, & nō ſum turbatus: nec deſperaui, B vt cuſtodiā mandata tua: imo cum patientia ſpero, & tolero morā. & non deſiſto laborare, & cuſtodire, & obſeruare legem tuam.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi: ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.

Item licèt funes, & laquei peccatorū, & vitiorū, & tentationū ſiue perſecutiones hominū pctōrum circūplexi ſunt, & circūdederūt me: tñ legem tuā nō ſum oblitus, poſtq̄ ſum per ſpē ſubleuatus, & radicatus ore, & opere obſeruando, ratione promiſſæ beatitudinis. Et ſic, in cōtinua oratione perſeuerādo media nocte ſurgebā ad confitendum tibi, matutina officia celebrando: & ibi in officio nocturno recitabam iudicia iuſtitiæ tuæ, legendo geſta. no. & vet. teſt. vbi ſcribuntur, & le- C guntur iudicia tuæ iuſtitiæ. ſ. miracula, & punitio malorū, & præmia bonorū, quæ ſunt iudicia iuſtitię tuæ in vtroq; teſt. contenta.

Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Etiā ſic legēdo. & imitando opera iuſtorū, & vitando iniquitates prauorū factus ſū particeps oīum timentiū te: & cuſtodientiū legē tuā. Tota. n. lex tua conſiſtit in duob. ſ. ī declinādo à malo ꝑꝑ timorē pęnę, & in faciēdo bonū, & cuſtodiēdo legē ꝑꝑ ſpē beatitudinis. Iō per ſpē nō ſū factus particeps malorū nec ſimilis: ſed timentiū, & cuſtodiētiū legem tuā propter ſpem: nā mādata tua iubent bene agere propter ſpem: ſed præcepta prohibēt malum fieri propter timorē pęnę.

Miſericordia tua domine plena eſt terra iuſtificationes tuas doce me.

Cōcludit ergo, dicēs. O dñe Ieſu Chriſte: quia per aduentum tuum, & dationem legis euangelicæ plena eſt terrà miſericordia tua: q̄a oī violēti, & pulſanti facis mīam ꝑ ſacra eccleſiaſtica remittēdo culpā, & largiēdo gratiā in ꝓſenti, & beatitudinē in futuro in virtute ſpei, quæ ꝓſupponit fidē, & caritatē affectiuā: iō iuſtificationes tuas doce me: vt poſſim cōſequi beatitudinē. Sunt ergo fructus ſpei: cōſolatio ſiue gaudiū in ęternū: vigor, & audacia cōtra ſuperbos: pulſio timoris, & ſupplementū defectus: lætitia in ꝑſecutionibus: aggreſſus terribiliū, exercitiū in aduerſis: dirigere opera in Deū, patienter tolerare morā, ſtatuere finē in Deo: cōtinua deprecatio: participatio iuſtorū. His fructibus requiritur beatitudo, & hos petit iſte homo in duobus E octonarijs ſupradictis. Et hos fructus ſpei enumerat, apoſtolus ad Gal. 5. licèt ſub alio ordine, & vocabulis, & vocat eos fructus ſpiritus &c. Bñ merito ergo iſti octonarij ſupradicti ſcribunt ꝑ ordinē in principio cuiuslibet verſus literis hebræis. ſ. he quæ interꝓtaꝫ vita. vau, quę interpretatur in ipſa zai. quę interpretatur uiuit, & het, quæ interpretatur viuens. q. d. ꝙ in ipſa. ſ. fide, & in ipſa. ſ. ſpe viuit omnis viuens in gratia. i. in vita ſpirituali.

THET.

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine: ſecundum uerbum tuum.

Bonitatem & diſciplinam, & ſcientiā doce me quia mandatis tuis credidi.

Priuſquam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum ego cuſtodiui.

Hic petit ꝑfici, & iuſtificari ꝑ caritatem F euāgelicā, & iō iſte nouus octonarius ſcribiꝫ ꝑ literā Thet. qđ ſignat bonū. Et ſequēs octonarius ſcribiꝫ ꝑ literā iot. qđ ſignat principiū. q. d. ꝙ caritas euangelica de qua agitur in his duob. octonarijs, eſt bonū, & optimū principium omnis meritoriæ operationis. Ad cuius intelligentiam eſt notādum, ꝙ in hoc differt caritas euāgelica à caritate legali. Nam illa præcipiebat diligi amicū, & permittebat haberi odio inimicum. Sed ex caritate euangelica præcipimur diligere amicū & orare pro inimicis, & benefacere eis, qui oderunt nos, & per conſequens pręcipit diligere vtrunque. ſ. amicum propter nos: & vtrunque propter Deum. Ex quo patet quòd ſola caritas euangelica reddit hoīem bonū:

A eò ꝙ iuſtificar voluntatem,& per conſequẽs
totum hominem. Vnde ſicut homo dicitur
verus per fidem,& rectus per ſpem, inquan-
tùm intendit verum,& rectum,& bonum fi
nẽ:ita dicitur bonus per caritatẽ : quæ perfi
cit,& eleuat volũtatẽ ad bene operandũ.Nã
ho dicitur bonus moraliter: & meritorius à
bonitate voluntatis, & iõ iſte peregrinus in
hoc octonario petit iuſtificari per caritatẽ
euangelicam. & ſequenti octonario petit in
ea confirmari:ibi.Manus tuæ. Quantũ ergo
ad primũ dicit. O dñe: tu feciſti bonitatẽ cũ
ſeruo tuo:conferendo ei euangelicam carita
tem, & faciendo ipſũ bonum per eã ſecũdũ
vebum, & promiſſum tuũ:quia promiſiſti ꝑ
Hieremiã,& alios ꝓphetas dare legẽ ſcriptã
in cordibus hominũ.i.iuſtificantẽ,& proficiẽ
tem corda hominũ. Et nota,ꝙ hic ponit pͥte
B ritũ indicatiui pro imperatiuo ſiue optatiuo
.i. fac bonitatẽ cũ ſeruo tuo conferẽdo ei ca
ritatẽ euangelicã:quæ reddit,& facit hoĩem
bonũ totaliter,& perfectè, & iõ ſequitur.Bo
nitatẽ,& diſciplinã,& ſcientiã doce me.ſ. vt
ſciã in quo conſiſtit vera diſciplina:q̃ eſt cari
tas, & ſcientia diſciplinabilis ad recipiẽdũ,&
obſeruãdum præcepta caritatis. Iõ ſequitur.
Quia mandatis tuis credidi.q.d. Da mihi ca
ritatẽ,& diſciplinã,vt ſeruẽ mãdata tua:quia
eis credere intendo. Nã talia mandata, & ꝓ
cepta data ſunt mihi ad cohibendũ peccatũ.
Nã priuſquàm hũiliarer. i. priuſquã punirer
ego deliqui,mãdata & præcepta tua trãſgre
diendo ſiue præuaricando:propterea eloqui
um tuum cuſtodiui,id eſt cuſtodire intẽdo,
ne iterum incidam in talem ſententiam.

*Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iu-
ſtificationes tuas.*

C *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperbo-
rum, ego autem in toto corde meo ſcrutabor
mandata tua.*

*Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego uero
legem tuam meditatus ſum.*

Ergo poſtquàm bonus es tu per amorem
& dilectionem eſſentialiter : ideo doce me
iuſtificationes tuas in bonitate tua. Et hoc
ad perferendos incurſus ſuperborum Iudæo
rum : qui noluerunt venire ad fidem euan-
gelicam,& caritatem : ſed manſerunt in ſua
obſtinatione Vnde quia ego ſecutus ſum fi-
dem euangelicam multiplicata eſt ſuper me
iniquitas ſuperborum obſtinatorum Iudæo
rum.Ego non timebo eos : imo in toto cor
de meo ſcrutabor mandata tua,in lege euan
gelica contenta:& ſeruabo ea, & per conſe- D
quens orabo pro eis vt cõuertantur. Sed co
agulatum, & obduratum eſt cor meũ ſicut
lac quod coagulatur ĩ caſeũ:& ſic manẽt ob
ſtinati:& cęci,& obdurati.Ego vero legẽ tuã
meditatus ſũ: in ea diè ac nocte contẽplãdo.

*Bonum mihi quia humiliaſti me, ut diſcam
iuſtificationes tuas.* *(argenti.
Bonũ mihi lex oris tui: ſuper millia auri, &*

Bonũ ergo fuit mihi,quia humiliaſti me
ad credẽdum,vt diſcam iuſtificationes tuas:
& euangelicas operationes. Item lex euãge-
lica oris tui fuit mihi bonũ. i. multò melius
ſuper millia talenta auri,& argenti.q. d. Ad
maius prætiũ reputo intelligere, & ſeruare
legem euagelicam, quæ data eſt ab ore tuo
quàm omnia põdera auri,& argenti.Vñ no
ta,ꝙ lex vetus continet legem Moyſi,& pro
phetas.Vñ tàm doctrina Moyſi q̃ propheta E
rũ eſt reuelata ꝑ angelos, ſed lex Moyſi tra-
dita eſt mó obſcuro ſub quibuſdam velami
nib. doctrina vero ꝓphetarũ reuelata ẽ ma-
gis clarè. Et iõ per argentũ intelligit prophe
ta legem Moyſi,& per aurum intelligit do
ctrinã prophetarum. Sed quia lex euãgelica
tradita eſt nobis immediatè ab ore Chriſti,
qui eſt verus Deus:ideo eſt melior abſq; cõ-
paratione quàm lex Moyſi, & doctrina pro
phetarũ,& ideo dicit Dauid.O Chriſte, bo-
num mihi lex oris tui,id eſt melior eſt mihi
lex euãgelica oris tui ſuper millia auri,& ar
gẽti,id eſt quàm mille leges Moyſi,& ꝓphe
tarum. Et hoc multiplici ratione. Primo ra-
tione dignitatis,quia tuo ore immediate ꝓ-
lata,& prędicata:& in cordibus hominũ ſcri
pta. Secundò: quia liberat à iugo ſeruitutis
vet.le. Tertiò:quia iuſtificat,& mundificat à
pctõ. Quartò:quia reddit hoĩem bonũ:eò,ꝙ F
non ſolummodo iuſtificat actum,ſed ẽt pro
poſitum,& volũtatẽ. Quintò:quia gratificat
ad vitam æternam.ergo nulla alia doctrina
nec lex eſt ipſi comparanda. Ergo melior eſt
mihi lex oris tui euangelica ſuper millia au
ri,& argenti vet.le.poſtquàm illa non pote-
rat me iuſtificare.

I O D.

*Manus tuæ fecerunt me,& plaſmauerunt me:
da mihi intellectum,ut diſcam mandata tua.*

In hoc decimo octonario petit confirma
ri in fide,ſpe,& caritate per gratiã, & intãtũ
perfici; vt reddatur ĩmaculatus,& aptus ad
beatitudinẽ promiſſã. Vñ eſt notãdũ ſecun-
dùm Augu.in libro de libero arbitrio,quòd

duplex

A Hoc dicit:q̄a multi ex Iudæis credētes cōuer
ſi ſunt ad fidem Xp̄i p̄dicatione apoſtolorū:
vt patet Actuum 2.& 3.Quia in vna die con
uerſi ſunt circiter.4.millia. Et concludit iſte
homo quod principaliter intendit,dicens.

*Fiat cor meum immaculatum in iuſtificatio
nibus tuis:ut non confundar.*

Fiat cor meum immaculatum:vt non cō-
fundar in morte æterna:ſed per obſeruatio-
nem legis conſequar vitam æternam Nā tu
dicis,ꝙ ſoli immaculati ſunt beati per obſer-
uantiam legis,& ambulando ſine macula in
lege domini. Ergo fiat cor meum immacu-
latum ꝑ gratiā tuā.Petit ergo in hoc octona
rio. Primò intelligentiam legis euangelicæ
ad ꝓficiendum intellectum.Secūdo miam,&
grām ad perfectionem voluntatis.Tertiò vt
ſuperbi,& obſtinati confundantur.Quartò,
B vt humiles,& timentes Deū cōuertantur ad
fidem Chriſti.Quintò,vt conſcientia,& tota
anima ſit ſine macula,& iuſtificetur per gra-
tiā legis:vt iſte homo myſticus ſit aptus, &
habilis ad beatitudinem capeſſendā.Quòd āt
gratia,quā hic petit diſtinguatur à caritate,q̄
ſuperius petierat in ſexto octonario forſan
manifeſtum eſt.Nam caritas eſt virtus,& ha
bitus voluntatis,& principium operandi:quia
diligimus Deum, & proximū: ſed gratia hic
quæſita eſt perfectio totius eſſentiæ animæ,
& principium viuendi ſpūaliter,quo à Deo
diligimur,ſed tamen vna nō eſt ſine alia.Ta
men de hoc alias dictum eſt. Ex ſupradictis
in his ſex octonariis patet qualiter iſte pere
grinus accepit à Xp̄o legem euangelicā iuſti
ficantē per fidem,ſpem,& caritatē,& eccl'a-
ſtica ſacramenta:in qua viuit,&peregrinatur
C vſque ad ſecundum aduentum Chriſti.

CAF.

*Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in
uerbum tuum ſuperſperaui.*

*Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,dicen
tes quando conſolaberis me.*

In hac tertia parte peregrinus petit profi-
cere in lege euangelica quā à Chriſto acce-
pit,& per quam fuit iuſtificatus. Ad cuius in
telligentiā eſt notandum, ꝙ iſte peregrinus
quadrupliciter profecit in lege euangelica
poſt aſcenſionem Chriſti.Nam primò profe
cit in prędicatione legis euangelicæ,per quā
triūphauit de populo gentili multo ſangui-
ne martyrum effuſo.Secundò profecit in do
ctrina, & ſapientia legis. Et hoc immediatè
poſt conuerſionem Conſtantini:quo tempo
re floruerunt multi doctores in eccleſia in ex D
ponendis ſacris ſcripturis.Tertiò profecit in
ſanctitate vitæ in eodem tempore: in quo
claruerūt multi ſancti patres monachi,& ere
mitæ in Aegypto,& in cæteris partibus mū-
di.Quartò profecit in magna diſputatione:ꝑ
quam conuicit.& confutauit prauitatem hę
reticorum. Quatuor ergo facit propheta in
hac tertia parte per ſe octonarios. Nam pri-
mo petit proficere in fortudine, & patientia
contra tyrannos. Secundo petit proficere in
ſciā,& doctrina euangelica.Tertio petit pro
ficere in ſanctitate vitę.Quartò petit ꝓfice-
re contra hæreticos.Secundū:ibi.Q̄m dilexit
legem tuā.tertiū:ibi.Lucerna pedibus meis.
quartum:ibi. Iniquos odio habui. Quantum
ergo ad primum eſt aduertendum:vt legitur
per totum diſcurſum actuum,& hiſtoriarum
Apoſtolorum:ꝙ illicò poſt aſcēſionē,miſſio
nem ſpiritus ſancti apoſtoli inceperunt præ- E
dicare euangelium Chriſti, & ideo incurre-
runt iram,& perſecutionem Iudæorum.Sed
exinde diſperſi per vniuerſum mundū prædi
cauerunt euangelium in toto populo genti-
li,& ſic inciderunt in diram perſecutionē im
peratorum,& principum, & tyrannorum: in
qua occiſa eſt infinita multitudo martyrum
vſque ad magnum Coſtantinum: ſed per cō
uerſionem illius finaliter eccleſia de toto po
pulo gētili triumphauit.& ipſum iugo Chri-
ſti ſubiecit.Quod præuidens Dauid in ſpiritu
in perſona iſtius peregrini petit proficere, &
adiuuari.Dicit ergo.O domine Ieſu Chriſte,
anima mea defecit.i.laſſata,& fatigata eſt in
ſalutare tuum.i.expectando tuuū auxilium,
& ſalutē ad liberandū me,& ſuperſperaui cū F
magna cōfidentia verbum tuum i.promiſſio
nem,qua promiſiſti in tua aſcenſione quādo
miſiſti nos ad prædicandum per vniuerſum
mundum, ꝙ totus mundus ſubijceretur no-
bis in nomine tuo,& ſic prædicauimus euan
gelium,& ſuſtinuimus nomen tuū. Propter
quam prædicationem paſſi ſumus intolera-
biles perſecutiones expectādo,vt liberes nos
à feroci perſecutione tyrannorum.& iō ocu
li mei defecerunt.i.laſſati ſunt,& fatigati di-
centes.O domine Ieſu Chriſte,quando con-
ſolaberis me,& liberabis me ab iſta perſecu-
tione? Vnde ī hoc loco deficere ſumitur pro
infirmari,& ſtupefieri.Nā Chriſtiani tempo
re perſecutionū intantum fuerunt afflicti: ꝙ
inceperunt deficere,& in fide infirmari:imo
fugiebant ad montes:nec Chriſtianos coram

A populis ſe audebant nominare. Et intantum ſunt infrigidati, & ſtupefacti, ꝙ Marcellinus papa ex timore contra conſcientiam cōpulſus eſt idolis ſacrificare ſiue incenſum adolere. Ideo ſequitur.

Quia factu ſum ſicut uter in pruina iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Intrī defecit anima mea, & oculi mei expectando auxilium: ꝙ factus ſum frigidus, & rigidus, & humore fidei ſiccus, & euacuatus, & ſtupefactus, & immobilis ſicut vter in pruina. i. in tp̄e pruinæ, & hyemali conſtringitur dum eſt vacuus: intrī. ꝙ vix pōt aperiri, & tractari: ita ego fui infrigidatus ex timore perſecutionum, hoc faciebam ad extra corā gentibus nō audēs Xp̄m cōfiteri: trī ab intra iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Quia nō pdidi fidem, q̄ a bene credebant te eſſe verū Deū
B & meſſiam: ſed ex timore rigidus, & frigidus factus non te audebam confiteri coram hominibus videns tantam ſtragem martyrum.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies de perſequentibus me iudicium?

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua.

O dn̄e, quantū durabit iſta pſecutio? quendas finē rex magne laborū? reuela mihi quot ſunt dies ſerui tui. i. quando finietur iſta perſecutio, & qn̄ facies iudicium de tyrānis, & paganis perſequētibus me: puta de Nerone, & Domitiano, & Decio, & Diocletiano &c. Nā gentiles, & tyranni iniqui narrauerūt mihi fabulationes. ſ. ſuꝑſtitiones fabuloſas Deorum, & ritus nefandos Oriſis, & Cereris, & Bacchi, & Priapi &c. Et compellebant me ſeruare ritus nefandos. Sed iſta non erant, vt
C lex tua, quæ docet vnum ſolum Deum adorari, trinum in perſonis, & vnum in eſſentia, & quomodo verbum eſt incarnatum, & quomodo nos redemit per paſſionem &c.

Omnia mandata tua ueritas: iniqui perſecuti ſunt me: adiuua me.

Paulominus conſummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Nā ſicut ſuperſtitio gentiliū eſt fabuloſa, & falſa, & vana: ita per oppoſitū oīa mandata tua, & tota lex eſt veritas, & vera. Et quia legē tuā eſſe veram p̄dicabā, & cōfitebar: iō iniqui tyrāni me perſecuti ſunt: quare adiuua me ab eis liberādo. Nam tanta fuit, & tā grādis, & crudelis perſecutio, & ſtrages martyrum, ꝙ paulominus cōſummauerunt, & deleuerūt me in terra: intantū, ꝙ vix rēperiebať chriſtianus in populis, & ciuitatib. niſi quidā D
abſconditi in ſpeluncis montium: vt patet de Vrbano papa, & Sylueſtro qui latebat cum paucis in montibus Serapinis propè vrbem Romam: qui quæſitus ductus ante Conſtantinum putauit eum ſocijs interire, & totaliter eccleſiam eſſe extinctam, & deletam.

Secundum miſericordiam tuam uiuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Sed dicit iſte homo, ego aūt in extremo periculo poſitus non dereliqui mandata tua. Nam ſocios licet paucos exhortabar ad martyriū, & nō deſiſtebā ab oratiōne: dicendo. O domine Ieſu Xp̄e, ſecundum miām tuam viuifica me. Nā licèt ſim mortificatus, & frigidus, & euacuatus: ſicut vter in pruina: tamen tu me potes viuificare, & calefacere, & fortificare, & totam eccleſiam reſtaurare ꝑ conuerſionem Conſtantini, & cæterorū gētiliū. E
Et ſic multiplicatus, & viuificatus, & reſtauratus cuſtodiā teſtimonia oris tui. ſ. legē euāgeliā à te prolatam, & in cordibus hominum ſcriptā. Et nota, ꝙ ſicut totus homo myſtic° tēdit ad ſecundum aduentum Xp̄i per legē dn̄i: vt recipiat vltimā perfectionē, & beatitudinem per reſurrectionē, & iudicij retributionem: ita quilibet fidelis particulariter peregrinatur ꝑ legē Xp̄i vſq; ad finē vitæ ſuæ: ut particulariter recipiat retributionē futuræ vitæ. Et ideo vnuſquiſque in hac peregrinatione petit dirigi per fidem, & adiuuari per gratiā, & caritatem ne incidat in latrones, & ſic ſemper petit auxilium in hoc pſalmo, dicens. Defecit in ſalutare tuum anima mea.

LAMED.

In æternū dn̄e: uerbū tuū permanet in cælo.

In generatione et generationem ueritas tua: F
fundaſti terram, & permanet.

Hic in hoc duodecimo octonario agit gratias de liberatione, & reſtauratione eccleſiæ facta per Conſtantinum. vnde dicit. O domine, licèt in prædicta perſecutione multi dubitauerint, & timuerint ne totaliter eccleſia periret, & multi iā deficerent, & quaſi de reſtauratione deſperaret: tamen uerbū tuū, & promiſſio facta Abrahæ de multitudine filiorū, & benedictione gentiū in Xp̄o manet vera, & rata, & firma in æternū: quia per cōuerſionem Conſtantini ex gentibus eccleſia cōgregata eſt, & filii ꝑmiſſionis multiplicati ſunt. Sicut tu fundaſti terram, & mundum materialem, & manet in generatione, & gn̄ationem. Quia licèt fiant multæ corruptiones, tn̄ ſucceſ-

A ſuccedunt generationes,& ſic permanet. Ita eccleſia quã fundaſti permanebit per multas generationes uſq; ad iudiciũ,ſicut promiſiſti. Mat.24. Non præteribit generatio hæc &c.

Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.

Nã licèt fuerint factæ multę ſtrages martyrũ:tamen fiet noua regeneratio,& reſtauratio ex gẽtibus ad fidẽ cõuerſis, & ſic eccleſia durabit. Et ſic dies perſeuerabit vſque ad iudiciũ ex ordinatione tua. Nã licèt aliquando per abſentiã ſolis fiat nox, tamen per viciſitudinẽ redit ſol ſup terrã,& ſic perſeuerat, & ꝑſeuerabit dies uſq; ad cõſumationẽ ſęculi. Ita pari modo licèt Chriſtus,cuius præſentia cauſat diẽ gratiæ ſuper terrã in eccleſia, quando que abſcondat, & ſubtrahat auxiliũ temporale à ſuis,& permittat eos flagellari, & pati ꝑ
B ſecutiones,& ſic videtur eis nox, & dies deficiſſe: tamẽ poſt perſecutiones xp̃s oſtẽdit vultũ auxilij ſuper eccleſiã ſuã: & ſic fit dies, & proſperitas in eccleſia: ſicut factũ eſt tẽpore Cõſtantini, & exinde oĩa ſeruiũt tibi ô Chriſte. Nã oẽs nationes.ſ.Indi, Aethiopes, Græci, & Latini,& barbari,venẽrunt ad fidem.

Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forte periiſſem in humilitate mea.

In æternum nõ obliuiſcar iuſtificationes tuas,quia in ipſis uiuificaſti me.

Sed dũ fui in illa perſecutione: niſi ꝙ lex tua fuit meditatio mea: tunc fortè periiſſem in humilitate.i.perſecutione, & deiectione, & aduerſitate mea: quia sẽper meditatus sũ in ea .cõſiderans perſecutiones antiquorũ,& qũo in finẽ ſemper eos liberaſti. In hoc ergo ſperaui, & nunquã perdidi fidẽ:ſciens ꝙ pro
C miſſio euangelica nõ poterat mentiri,niſi aliter defeciſſem. Et ideo in ęternũ nõ obliuiſcar iuſtificationes tuas:gratias agendo, cantando hymnos,& celebrando feſta,& memorias martyrum. Quia in ipſis viuificaſti,& reſtauraſti me. Nam martyres tui ſanguine ſuo uiuificauerunt, & confirmauerunt eccleſiã.

Tuus ſum ego:ſaluum me fac:quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Me expectauerunt peccatores ut perderent me teſtimonia tua intellexi.

Ergo ſaluũ me fac deinceps me à tyrãnis liberãdo: quia iã tuus ſeruus, & cultor ſum ego cum toto populo gẽtili ad fidẽ cõuerſo. Nã licèt ante eſſem inuolutus in ſuperſtitione multorũ:Deorũ:nũc tñ iuſtificatiões tuas exquiſiui,& legẽ euangelicã colere, & ſeruare decreui. Nã olim me expectauerunt: & inſi D diati ſunt peccatores, ut perderent me in ſua ſuperſtitione: tamen teſtimonia tua intellexi:id eſt per fidem legis euangelicæ cognoui illã eſſe falſam. Et ſic liberatus ſum a macula illius;& etiam à tormentis, & perſecutoribus ſum liberatus virtute legis euangelicæ, & fidei & caritatis.

Omnis conſummationis uidi finem: latum mandatum tuum nimis.

Nã ego intellexi & vidi oculis fidei Chriſtum eſſe finẽ oĩs conſumationis legis: quia fuit finis legis,& prophetarũ. Vidi ẽt,& intellexi in lege eſſe latũ mandatũ tuũ, ſ. mandatum dilectionis Dei,& proximi,qḋ dicitur latũ:eò ꝙ ex eo pendẽt lex,& prophetæ,& continet oĩa alia mandata,& præcepta,quæ licèt ſint multa:tamẽ oĩa radicantur in vno mãdato dilectionis. Hoc inquã mandatũ nimis latũ E intellexi eſſe finẽ oĩs conſummationis, & obſeruantiæ legis, & iõ cũ hac caritate oẽs ꝑſecutiones ſuꝑaui.iõ gratias ago &c. Agit ergo gratias in ꝓdictis duob. octonariis de victoria habita de tyrãnis,& populo gẽtili,quẽ iugo fidei ſubiecit per caritatẽ,& donũ fortitudinis. Ex ſupradictis patet in his duobus octonariis qualiter iſte peregrinus ab aſcẽſione domini vſque ad Conſtantinũ fuit multipliciter per tyrannos uexatus,& afflictus in apoſtolis, & martyribus,ſed tamen de oĩb. triumphauit: ꝑ conuerſionẽ magni Conſtantini,& totum orbem ſubiugauit. Hoc ẽt dicit unuſquiſque vir iuſtus,qui triumphauit de peccato,reſiſtendo tentationibus per gratiam præuenientẽ, aut ſurrexit a peccato per pęnitentiam:

M E M.

Quomodo dilexi legem tuam domine:tota die meditatio mea eſt. F

Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quia in æternum mihi eſt.

In hoc 13. octonario iſte peregrinus petit proficere in doctrina,& ſapientia euangelica. vel poteſt dici, ꝙ agit gratias ꝙ tãtũ profecerit in doctrina,& ſcia Conſtãtini, ꝙ tota idololatria fuit deleta,& totus populus gentilis venit ad fidẽ. Et ſic diabolus, qui eiecerat hominẽ de paradiſo fuit eiectus ab iſto mũdo: & ſic creuit eccleſia in fide, & doctrina legis euangelicæ. Ex cuius ſtudio: & doctrina conſecuta eſt eccleſia quindecim fructus, ut patebit in hoc 13.& ſequenti octonario. Vnde primò eccleſia profecit in doctrina. Secundo in ſanctitate vitæ plurimorum religioſorum:

A & eremitarum. Ad cuius intelligentiam eſt notandum: ꝙ finita perſecutione tyrannorũ tempore Conſtantini eccleſia habuit frequẽtiã, & copiam doctorũ tàm græcorum ꝗ latinorum: qui declarauerunt, & interpretati ſunt totã ſcripturã noui, & vet. teſt. ſicut fuit Athanaſius, & Euſebius, & Gregorius Nazianzenus, & Baſilius, & Hilarius, & Ambroſius, & Hieronymus, & Auguſtinus. Et ſic eccleſia tunc maximè viguit in ſapiẽtia, & doctrina eccleſiaſtica. Et ideo illa ætas dicta eſt ætas aurea ſacrorum doctorum. Hoc ergo præuidens Dauid in ſpũ dicit in ꝑſona huius peregrini eccleſiaſtici. Quõ dilexi legẽ tuam domine. i. intantum dilexi legem tuam: ꝙ tota die contemplor in ea. Et ſic propter aſſiduũ ſtudiũ, & contemplationem per dona ſapientiæ, & intellectus mihi in lege gratiæ collata B feciſti me prudentẽ ſuper oẽs infideles, & hæreticos inimicos meos. Et hoc nõ ex meis viribus, & laboribus: ſed quia in æternũ mihi es propitius dona huiuſmodi conferendo.

Super omnes docentes me intellexi: quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Super ſenes intellexi, quia mandata tua ꝗſiui.

Et cum tali gratia, & frequenti meditatione intellexi ſecreta, & myſteria, & ſacramẽta legis ſuper omnes. i. magis ꝗ oẽs magiſtri docentes me. Nã plus intellexit Paulus de arcanis legis, ꝗ Gamaliel magiſter eius. Et hoc quia mandata tua meditatio mea eſt. Et nõ ſolum intellexi ſuper omnes docentes: ſed ẽt ſuꝑ omnes ſenes, & antiquos patres, patriarcas, & prophetas. Nam plus intellexit cœtus apoſtolorum, quàm Abraam, Iſaac, & Iacob, & Dauid, & cæteri prophetæ: vt ait Hieronymus in prologo ad Deſiderium. Nã qđ C illi viderunt ſub ænigmate in figura: iſti viderunt oculis corporis, & mentis, & per effectũ & hiſtoriã. vnde ſaluator Mat. 12. Beati oculi &c. Quia multi reges, & prophetę voluerũt videre, quæ vos videtis, & nõ viderunt. Et ſequitur. Quia mandata tua quæſiui frequenti ſtudio, ꝙ meditatione cũ auxilio donorũ ſpũſſancti. Et nota, ꝙ ea, quæ dicta ſunt, non ſolum modo intelliguntur, & verificãtur de eccleſia pro ſtatu doctorum: ſed etiã de ipſo met Dauid, qui fecit hunc pſalmum. Nã ipſe in ſtatu ꝓphetico intellexit myſteria eccl'ę ſuper oẽs docentes, & ſenes, qui ipſum præceſſerunt. Nã clarius, & magis diſtinctè fuit ipſi reuelatum myſterium incarnationis, & paſſionis, & reſurrectionis Chriſti, quam ipſi Moyſi, & Abrahæ, & cæteris patriarchis, & D ꝓphetis: vt dictum eſt in prologo. Et idõ licet Moyſes ſcripſerit legem: tamen intelligentia legis clarius fuit reuelata ipſi Dauid. Nam ut plurimum interpretatus eſt legem Moyſi in pſalmis. Et ideo de ſeipſo poteſt dicere. Super ſenes intellexi &c.

Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut cuſtodiam verba tua.

A iudiciis tuis non declinaui, quia legem poſuiſti mihi.

Sed quia lex Chriſti nõ ſolummodo eſt data cauſa ſciendi, ſed ẽt cauſa bene operandi, vt per ipſam efficiamur boni, & iuſtificemur in operibus noſtris: idõ dicit. Intantùm profeci, ſupple in ſtudio ſacræ ſacræ ſcripturæ, ꝙ ab omni via mala, & ab omni vitio ꝓhibui pedes. i. affectus meos, & appetitus, & operationes, vt cuſtodirem verba tua, & præcepta, E & mandata, & à iudiciis, & ſtatutis non declinaui: quia tu legem poſuiſti mihi prohibentem omne peccatum.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: ſuper mel ori meo.

O ergo ꝗ dulcia facta ſunt faucibus meis ſpũalibus eloquia tua ad veſcendum ſpiritualiter. Intantũ, ꝙ facta ſunt dulcia ori meo, & guſtui ſpirituali ſuꝑ, id eſt magis quàm mel. Vnde nota, ꝙ intellectus fidelis habet duas fauces, quibus mandit, & ruminat ſacra ſcripturam. Faux ſuperior eſt ſenſus myſticus. Faux inferior eſt ſenſus moralis. Os aũt animę eſt ſenſus anagogicus. His enim faucib. ruminata, & hoc ore hauſta ſacra ſcriptura eſt dulcis ſuper mel. Si autem ſolo ſenſu literali deglutiatur: redditur inſipida, & inutilis, F & indigeſta: ideo vt ſic occidit. Sed illis faucibus indigeſta, & illo ore exhauſta viuificat, & nutrit animam.

A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem uiam iniquitatis.

Item fecit mihi ſeptimum fructũ, & attulit meditatio iugis legis euangelicæ. Quia a mãdatis, id eſt ex mandatis tuis intellexi iniquitatem, & iniuſtitiam ducere hominẽ in interitum mortis. Ideo, id eſt propterea odiui omnem viam, & proceſſum, & operationẽ iniquitatis. Ex ſupradictis patet qualiter iſte peregrinus multum profecit in iſta ętate circa intelligentiam ſacræ ſcripturę, quam ſpiritus ſanctus ipſi declarauit per Auguſtinum, & alios doctores. Et digeſſit, & ruminauit eã duabus faucibus, ſ. ſenſu ꝓphetico, & morali.

A li:& ſic reddit eã dulciorẽ ſuper mel,& fauũ & magis dulcem,ꝗ aurum,& argentũ veteris legis. Intantùm,ꝙ iſte peregrinus pro illo ſtatu ſupradictorũ doctorum ſup omnes ſenes vetuſta intellexit legem domini,& ſacram ſcripturam. Et hoc eſt, quod intendit propheticè dicere Dauid in perſona huius peregrini in hoc octonario.

N V M.

Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis.

In hoc octonario petit proficere in ſctĩtate vitæ,& bonis operib. ſm legẽ euãgelicã: huiuſmodi fuerũt multi ſctĩ viri religioſi, & Anacoritæ in eremo tempore Conſtantini, vt dictũ eſt. Et ſic enumerat ſex alios fructus quos adeptus eſt ex ſtudio legis euangelicæ in ſocietate ſanctorũ religioſorũ. Et ideo in B perſona eorũ dicit. O dñe verbũ tuum. i. lex euangelica fuit lucerna pedibus meis,& lumen dirigens pedes,& operationes meas ne ruerent in peccatum:demonſtrans,quid per ſequi:quid ve cauere deberem,& fuit lumen ſemitis,& progreſſibus meis, Et hoc dicit, quia lex euangelica docet prohibere pedes ab omni via iniquitatis,& dirigit nos per ſemitas mandatorum,& conſiliorum. Et ideo ſequitur.

Iuraui,et ſtatui,cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ

Cũ recepi baptiſmũ ſup. iuraui. i. voui, & promiſi,& ſtatui. i. firmiter me obligaui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ, cũ abrenunciaui diabolo,& mũdo,& põpis eius. Hoc idẽ põt C referri ad ſtatũ monacorũ,& religioſorũ,qui renũciantes mũdo,& põpis eius ſe à populo ſegregauerũt,& iurauerunt,& ſtatuerunt ſe qui conſilia Chriſti:& ſic vouerunt tria vota. ſ. obedientiã,& caſtitatem,& paupertatẽ, & ſic ſecuti ſunt Chriſtum,& ideo ſequitur.

Humiliatus ſum uſquequaque domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.

Voluntaria oris mei beneplacita fac domine & iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis ſemper,& legem tuam non ſum oblitus.

Humiliatus ſum vſquequaque dñe. ſ. per obedientiã,& caſtitatem. Et iõ viuifica me per gratiam ſecundũ verbũ tuũ. Et io ſequitur. Beneplacita fac tibi dñe, & accepta voluntaria uota oris mei: quia ſcio ꝙ pctõres non exaudis. Ideo doce me iudicia tua i. fac me implere ex gratia: quia anima mea ſp eſt in manibus tuis. i. offero eam tibi: ut facias voluntaria oris mei tibi beneplacita, quia legẽ tuã nõ ſum oblitus. Hoc aũt dicit: quia religioſi ſeculo renunciantes poſuerunt animam, & voluntatem in manibus ſui prælati. Sed ga, vt plurimũ habetur, Anima mea in manib. meis ſemper,ſecundum noſtram tranſlatio nem:Ideo eſt alia ſententia, id eſt quia anima mea eſt ſemper in manibus meis. i. in arbitrio meo libera ad vtrumlibet:ideo legem tuam nõ ſum oblitus. Vel ſic. Fac ergo vota mea voluntaria beneplacita tibi:quia nil aliud habeo meum proprium niſi operationes,& orationes voluntarias,eò,ꝙ procedũt ex libero arbitrio. Nam anima, & voluntas eſt in manibus meis. i. in mea poteſtate,quia nihil tàm in poteſtate noſtra quàm noſtra voluntas:vt inquit Aug. D

Poſuerunt peccatores laqueum mihi,et de mandatis tuis non errans.

Et declarat,quod dixit. Aĩa mea ĩ manib. meis ſemper,quia poſuerunt pctõres. i. demones mihi laqueum. i. multiplices tẽtationes: quia ſancti multas tentationes paſſi ſunt in deſerto:vt patet de beato Anton. Etiam nõ ſolum diaboli poſuerunt mihi laqueos interius, ſed etiam peccatores,& praui, & hæretici,qui ſunt membra diaboli,poſuerunt mihi laqueum hæreſeos in ſacra ſcriptura, adducentes falſas opiniones, vt in aliquam hæreſim inciderem. Et eum auxilio gratiæ tuæ & diligenti ſtudio legis euangelicæ:nunquã erraui de mãdatis tuis:nec à veritate fidei catolicæ:nec ẽt erraui mortaliter trãſgrediendo mandata:imo ea opere compleui. E

Hereditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum,quia exultatio cordis mei ſunt.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem. F

Et ſic ex iugi meditatione ſacræ legis acquiſiui in æternũ teſtimonia tua. i. intelligẽtiam ſacræ ſcrip. hæreditate quadã. i. in hæreditatẽ,& poſſeſſionẽ,quæ quidem mandata ſunt exultatio cordis mei:quia exulto, & lætor in poſſidẽdo intelligẽtiã legis ac ſi poſſiderẽ magnũ theſauũ inuentum in agro. Matt. 13. Quia non ſolũ lætor in poſſidendo iſtũ teſauũ ſacræ ſcripturæ in ſciendo: ſed o pe cõpleui,quæ in ea præcipiuntur,& iubentur. Ideo inclinaui cor meum,& appuli animam ad faciendas iuſtificationes tuas in æternũ. Et hoc non in vacuũ currẽdo,ſed ꝓp retributionẽ,& coronã incorruptibilẽ, & beatitudinẽ ꝓmiſſã &c. Quia ꝓpoſitũ ẽ in principio.

A reputaui omnes hæreticos, & peccatores ter-
ræ.ſ.terrenos,& quærentes gloriam in mũdo,
eſſe prꝗuaricantes, & tranſgreſſores legis. &
falſificatores ſacrarum literarũ contra verum
ſenſum, eas ad ſuas falſas opiniones detor-
quentes,vel ex eis falſas opiniones contra ve
ritatem extorquentes. Iõ ego dilexi teſtimo-
nia tua,& doctrinam tuam verã,legem ſecun
dum verit[illegible] & ſenſum ſpiritualem, & ve-
rum intelligendo. Et etiam non ſolum hære-
ticos,ſed omnes peccatores, & infideles repu
taui præuaricatores legis. Nã Iudæi ſunt præ
uaricatores le. vet. inquantum non recipiunt
ſenſum myſticum ad quem principaliter fa-
cta eſt, ſed in litera volunt mori. Et gentiles
ſunt etiam præuaricatores. Nam licèt non ha
berent legem Moyſi, tamen habebant legem
naturalem ſcriptam in cordibus. Hæretici ve-
B ro manifeſtè ſunt præuaricatores ſcripturę,
peruertentes verum ſenſum, & extorquẽtes
falſum. Mali vero Chriſtiani ſunt præuarica-
tores mandatorum: & tranſgreſſores præce-
ptorum.

Confige timore tuo carnes meas,a iudiciis. n.
tuis timui.

Sed quia tales ideo ſunt prꝗuaricatores,
& tranſgreſſores legis, quia contemnunt, &
non timẽt Deum:iõ tu domine cõfige, & pe-
netra, & reprime carnes meas, & appetitus
& affectiones inordinatos timore tuo caſto,
& filiali,ut fugiã talẽ peſtem,& hæreticã pra
uitatẽ,& talẽ inanẽ gloriã,& ambitionem, &
omnem carnalẽ concupiſcentiã,quia ſ.p timui
diſcedere a iudiciis tuis,& mãdatis tuis,eò ꝙ
tu ſpreuiſti diſcedentes a iudiciis tuis.

HAIN.

C *Feci iudicium,& iuſtitiam,non tradas me ca*
lumniantibus me.

Suſcipe ſeruum tuum in bonum, ut non calũ-
nientur me ſuperbi.

Quia non diſceſſi à iudiciis tuis. imo ti-
mui diſcedere ab eis, imo feci iudicium, & iu-
ſtitiam, quia operatus ſum ſecundum iuſti-
tiam,& præcepta legis tuę. Iõ non tradas me
hæreticis calumniantibus, & volentibus me
decipere cũ ſuis fictis, & falſis opinionibus:
Sed ſuſcipe me ſeruum tuũ in bonum.i.trahe
me ad bonam partem, & bonum ſenſum ſa-
cræ ſcripturæ per dona ſpiritusſancti, confe-
rendo mihi gratiam,ne ſuperbi, & ambitioſi
hæretici calumnientur me: nec decipiant in
ſuis prauis,& falſis ſectis.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum,& in
eloquium iuſtitiæ tuæ. D

Nã oculi ſpirituales mentis defecerunt. i.
laſſi,& fatigati ſunt ſperando in ſalutare tuũ.
.ſ.in Chriſtum,& in eloquiũ iuſtitiæ tuæ. ſ.in
legem euangelicam, quæ dicitur eloquium iu
ſtitiæ,quia ſola ipſa hominem iuſtificat.

Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiã tuã
& iuſtificationes tuas doces me.

Seruus tuus ſum ego:da mihi intellectum, ut
ſciam teſtimonia tua.

Tempus faciendi,domine diſſipauerunt legem
tuam.

Quaſi dicat.O Xp̃e te, & legẽ tuã diù expe
ctaui:& poſtea in ea perſcrutanda diù inſuda
ui,& laboraui.Fac ergo mĩam tuã cum ſeruo
tuo,& iuſtificationes tuas doce me.i.poſtquã
dediſti legẽ mihi: doce me in ea, ut intelligã
eius ſecreta.Sed quia hoc nõ põt eſſe ſine gra
tia eleuãte intellectũ, ergo da mihi intellectũ E
nõ potẽtiã intellectiuã, quia iã eã dediſti mi-
hi naturaliter cũ anima in creatione, ſed da
mihi donũ intellectus, ut ſciã, & intelligam
teſtimonia tua.i.ſecreta, & arcana legis tuæ.
quã ſignis,& miraculis, & teſtimonio legis,
& ꝓpherarũ cõfirmaſti.Fac ergo mĩam poſt-
quam ſeruus tuus ſum ego, & ſeruire tibi in-
tẽdo: legẽ tuã ſeruãdo, & defendẽdo ab hæ-
reticis,& infidelibus. Qui quidẽ hæretici diſſi
pauerũt legẽ tuã falſo mõ gloſſando, & ſcri-
pturas peruertẽdo à vero ſenſu.Quæ quidem
lex euangelica eſt tempus faciendi. Nã lex ve
tus fuit tẽpus ꝓphetandi,& ſignificandi,quia
omnia contingebant illis in figura, & fuit tẽ-
pus ſignificandi,& figurandi:Sed lex euange
lica fuit, & eſt tempus faciendi, & implendi
ea quæ in lege ueteri ſunt figurata,& prophe
tata. Nam Chriſtus fecit, & impleuit ea quę
ibi dicta ſunt,& figurata.Similiter lex euange F
lica, dicitur tempus faciendi: quia in ea eſt tẽ-
pus meritoriè operandi.

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum, &
topazion.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:
omnem uiam iniquam odio habui.

Ideo ergo dilexi mandata legis euangeli-
cæ ſuper aurum,& topazion,& ſuper omnem
lapidem pretioſum: quia nullum pretiũ tem-
porale eſt ipſi comparandum: cum per eius
obſeruantiam ematur regnũ cœlorum. Ideo
ergo dilexi legem tuam, quæ eſt tempus fa-
ciendi,& meritoriè operãdi:propterea ad oĩa
mandata tua dirigebar. i. quia lex tua direxit
me ad omnia mandata tua intelligenda,

A & facienda: ideo omnem uiam iniquam, &
falſam ſectã hæreticorum, & pctõrum, & vi-
tiorum odio habui, & fugi, & euitaui. Vnde
nota, ꝙ quatuor genera hominũ conati ſunt
diſſipare legem Dei in tempore faciendi, ſci
licet poſt aduentum Chriſti. Nã primo Iu-
dæi diſſipauerunt totam legem veterem ne-
gando Chriſtũ: quia totũ tempus legis vete-
ris fuit tempus ſignificandi, & figurandi, &
prænunciãdi: ſed in Chriſto incepit tẽpus fa
ciendi, & verificandi: quia verificauit legẽ, &
ꝓphetas, & impleuit, & fecit omnia, quæ in
lege erãt ſignificata, & ꝓphetata. Iudęi ergo
negando Chriſtum negarunt, & falſificarũt,
& diſſiparunt legem, & ꝓphetas in tempore
faciendi, & verificandi. Secundò conati ſunt
diſſipare legem Dei ipſi tyranni: vt patet in
paſſionibus martyrũ: quia Diocletianus prę
B cepit incendi omnes ſcripturas ſacras vtriuſ
que teſtamenti, vt patet in eccleſiaſtica hiſto
ria. Tertiò hæretici conati ſunt diſſipare le-
gem Dei, & totam ſcripturam vtriuſque te-
ſtamenti falſo modo gloſando, & trahendo
ad ſuos falſos errores: ut patet ibidem. Quar
tò conabitur deſtruere, & diſſipare eandem
legem ipſe filius perditionis Antichriſtus: vt
patet Daniel 10. Collegit ergo iſte homo ex
contemplatione, & iugi ſtudio legis diuinæ:
ſimul cum dono intellectus, decẽ fructus ſi
ue profectus. Primò: quia habuit iniquos
odio. Secundò: quia habuit Deum ſuſcepto-
rem, & adiutorem. Tertiò: quia declinauit à
malignis. Quartò: quia nunquam fuit confu
ſus nec fraudatus ab expectatione ſua. Quin
tò: quia fuit adiutus, & ſaluus. Sextò: quia
ſpreuit omnes hæreticos, & præuaricantes.
Septimò: quia ſemper in carne fuit cõfixus,
C & refrænatus. Octauò: quia fecit ſemper iu-
dicium & iuſtitiã. Et ſic non eſt traditus de-
ceptoribus nec calumniantibus. Nonò: quia
habuit bonum, & verum ſenſum ſacræ ſcri-
pturæ, & ipſum attigit: Decimò: quia totum
ſuum affectum, & conatum poſuit in ſacra
ſcriptura, & eam ſuper omnia dilexit.

F E.

Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt anima mea.

Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

In toto reſiduo huius pſalmi iſte peregri-
nus petit conſummare, & perficere curſum
ſuum in quiete, contemplatione, & vita per-
fecta. Et ſic continuè petit auxilium contra
impedientes iter, & curſum ſuum. Ad cuius D
intelligentiam eſt notandum: vt pluries di-
ctum eſt: quòd finita rabie tyrannorum ſur-
rexit prauitas hæreticorũ. Ideo ſicut Chri-
ſtus dedit martyribus caritatem, & donũ for-
titudinis ad propulſandos incurſus tyran-
norum: Ita dedit ſapientiam doctoribus, &
intellectum, & cætera dona ſpiritus ſancti.
Et ſic peruerſitas hæreticorum fuit cauſa, vt
multi doctores ſcrutarentur ſacram ſcriptu-
ram, & gloſarent, & declararent eã: vt defen-
derent eam, ab hęreticis, & ſic Origenes, &
Atanaſius, & Baſilius, & Euſebius, & Epifa-
nius, & Chryſoſtomus apud græcos multa,
& infinita volumina ſcripſerunt. Apud lati-
nos vero Auguſtinus contra gentiles libros
de ciuitate Dei ſcripſit: in quibus defendit
ciuitatem Dei: eò ꝙ Romani volebant repe
tere idololatriam: in quibus omnes ſcriptu- E
ras conatur elucidare. Et contra Arrianos li-
bros ſcripſit de trinitate, & plures alios. Con
tra Pelagianos verò viginti duo volumina.
Et contra Manichæos totidem. In pſalteriũ
autem copioſos edidit commentarios. Et ſu
per Ioannem, & omnes epiſtolas Pauli, & ſu
per totum teſtamentum vetus, & nouum, &
infinita alia volumina, in quibus teſauros ſa
cræ ſcripturæ quondam clauſos nobis ape-
ruit. Hoc etiam fecit Hieronymus, & Am-
broſius, & Hilarius, & Gregorius &c. Et ſic
ꝑ iſtos doctores hæreticis deuictis ſacra ſcri
ptura fuit dillucidata, & nobis manifeſtata.
Intantũ, ꝙ multi ſe dederunt ſtudio diuinæ
legis, & contemplationis, & dimittentes vitã
actiuam ſe ad cõtemplatiuam tranſtulerũt,
vt patet de frequentia monacorum Aegypti
& Græciæ, & Italiæ, & Britanniæ. Et ſic ex il F
lo tempore magis apparuerunt nobis mira-
bilia arcana ſacræ legis. Et ex tunc eccleſia
per aliqua tempora fuit in proſpero ſtatu.
Sed quia nunquam defuerunt hæretici, &
hypocritæ vſque ad Antichriſtum, qui erit
Iudęus, & tyrannus, & hypocrita, & hęreti-
cus, vt pluries dictum eſt: non ꝙ ſit Iudęus:
ſed finget ſe Iudæum, & circuncidet ſe, vt at
trahat ad ſe Iudæos: Ideo Dauit præuidens
in ſpiritu totum diſcurſum eccleſiæ reſidui
temporis à proſperitate eccleſiæ vſq; ad An-
tichriſtum: in ſequentibus ſex octonarijs in
troducit iſtum hominem myſticũ, qui agit
gratias de donis gratiarum ſibi datis in ſcri-
pturis elucidandis, & de quiete, & otio ſibi
dato in vita contemplatiua, & petit auxiliũ

contra

A contra impedientes otium, & contemplatio
nem,& proſperitatem eccleſiæ.Ideo duo fa
cit.Nam primo agit gratias de prædictis.Se
cundo inuocat diuinum auxilium contra p-
ſecutionem Antichriſti, & cæterorum. ibi.
Clamaui in toto.Quantum ad primum duo
facit.Nam primò agit gratias de prædictis,
Secundò petit auxilium, & vltionem cõtra
hypocritas,& ſimulatos.ibi. Iuſtus es domi-
ne.Dicit ergo ad primum. O domine, quia
mirabilia ſunt teſtimonia tua.i.ſecreta,& ar-
cana legis teſtificata in veteri teſtamento p
patriarcas,& prophetas,& in nouo p os tuũ
& per ſigna,& miracula:ideo ſcrutata eſt ea
anima mea per Origenem,& Auguſtinum,
& Euſebium,& Hieronymum,& cæteros do
ctores,qui ſcrutati ſunt arcana ſacræ ſcriptu
ræ.Vnde declaratio,&gloſſa ſermonum tuo
B rum facta per iſtos doctores illuminat om-
nes populos fideles,& dat intellectum,& in-
telligentiam paruulis,& ſimplicibus:quæ ſe
creta tua ante erant abſconſa. Nunc autem
abſcondiſti hæc à ſapientibus,& prudentib.
huius mundi,& reuelaſti ea paruulis,& ſim-
plicibus fidelibus. Et ideo.

Os meum aperui et attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.

Poſtquam vidi tantam copiam, & abũdã
tiam teſauri,& luminis tuæ ſapientiæ, a pui
os animæ:ſcilicet intellectus, & voluntatis,
& attraxi ſpiritum ſapientiæ ad refrigerãdã,
& nutriendam animam, quæ ante fuerat e-
ſuriens: quia mandata tua deſiderabam.
Nam iſtum cibum,& potum ſpiritualem de
ſideraui à principio mundi vſque ad aduen-
tum tuum.

C *Aſpice in me et miſerere mei,ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.*

Poſtquam adeptus eſt hanc copiã,& abũ
dantiam:petiit in eius otio,& quiete diù, &
ſemper manere,& cõfirmari.Ideo dicit.Aſpi
ce in me.& miſerere mei,& pmitte me quie
tari,& frui hoc otio ſecundum iudicium di-
ligentium nomen tuum,id eſt ſicut permit-
tis angelos,qui diligunt nomen tuum,mane
re in perpetua quiete contemplationis. Nã
à principio induiſti,& confirmaſti eos in gra
tia,& quiete,eò ꝙ tibi adhęſerunt. Alios au-
tem iudicaſti ad pęnam ęternam.

Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum: et non dominetur mei omnis iniuſtitia.

Ergo aſpice in me ſecundum iudiciũ iſto
rum bonorum angelorum diligentium no-
men tuum,& conſerua me in lege tua,& di D
rige greſſus,& operationes meas ſecundum
eloquium,& legem,& mandata tua,vt nulla
iniuſtitia, & nullũ peccatũ dominetur mei:
quia omne peccatum fit contra iuſtitiam,&
præcepta Dei:quæ conſiſtunt in quadã iuſti
tia:quia vę illi cui cupiditas,& caro, & ſuper
bia,& iniuſtitia dominatur: quia ſecundum
Ciceronem miſer eſt cui peccare licèt: quia
& ſi dominetur ſeruus eſt.Et quod deterius
eſt:quot vitiorum,tot dominorum.

Redime me a calumnijs hominum:ut cuſtodiam mandata tua.

Et nõ ſolum rogo,vt non dominetur mei
iniuſtitia pcti:ſed etiam,vt non dominentur
mei tyranni,& infideles,& homines iniuſti.
Redime,& libera me ergo à calumniis,& de
ceptionib. & fraudibus hominũ hypocrita-
rum,qui veniunt in veſtimentis ouium ad E
calumniandum:ne impediant me in cõtem-
plationem:ſed cuſtodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, et doce me iuſtificationes tuas.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei,quia non cuſtodierunt legem tuam.

Facies enim patris eſt filium Chriſtus,qui
lumen ſuum ſuper nos emiſit.Et per tale lu
mẽ doce me iuſtificationes tuas. Nã quia p
prętéritum peccaui contra te:ideo iam feci
pęnitentiam in lacrymis &c.Vnde oculi mei
deduxerunt exitus aquarum.i. riuos lacry-
marum præ dolore,& contritione:quia non
cuſtodierunt legem tuam:imo præuaricati,
& tranſgreſſi ſunt pręcepta tua. Ideo poſtq̃
egi pœnitentiam ex gratia tua, & paſſus ſũ
tot afflictiones,& perſecutiones, & deduxi-
ſti me in hunc ſtatum proſperum contem- F
plationis conſerua me in eo, ne vlterius ca-
dam.Et nota, ꝙ iſte peregrinus non ſolum
fecit pęnitentiam in ſe:ſed p amplius,& per
fectius fecit pęnitentiam in capite ſuo Xp̃o.
Ideo totus Chriſtus caput,& membra dicit.
Exitus aquarum &c. Et etiam hoc dicit re-
ferendo ad tempora perſecutionum tyrãno
rum:quando eccleſia erat afflicta,& fideles,
latebant in montibus,& antris deflendo ia-
cturam,& perſecutionem martyrum.

ZADI.

Iuſtus es domine,et rectum iudicium tuum.

Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua,et ueritatem tuam nimis.

In hoc decimooctauo octonario cõtinuè
iſte peregrinus non ceſſat petere conſeruari

in

in ſtatu gratiæ,& contemplationis.Sed quia iuſtus non ſolùm delectatur in contemplatione,& iuſtitia:ſed ẽt ex zelo legis dolet cũ viderit hypocritas fingentes iuſtitiam exterius,& interius eſſe lupos,& alios mordẽtes, & impedientes:quia vt plurimum ſunt inuidi,& mordaces,& impedientes iuſtos : iõ dicit.O domine tu nõ es ſimulatus:imo iuſtus, & iudicium tuum rectum.Et tu domine mã daſti teſtimonia tua eſſe iuſtitiam omnibus, id eſt iuſta,& veritatem tuam nimis:id eſt tu dediſti mandata tua ſub quadam magna iuſtitia,& veritate,& non cum iniuſtitia,& fictione,Nec fuerunt tua pręcepta iniuſta nec ficta:quia lex tua eſt iuſta,& valdè vera.

Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt uerba tua inimici mei.

B *Ignitum eloquium tuum uehementer,et ſeruus tuus dilexit illud.*

Et iõ zelus meus, quẽ erga legem tuã habeo me fecit tabeſcere,& liqueſieri, & indignari:eò ꝙ inimici mei infideles,& hypocritæ,& pc̃tõres obliti ſunt verba tua, & tranſgreſſi ſunt legẽ tuã,& doctrinam,quia exterminant facies ſuas: vt appareant hominibus ieiunantes.Et faciunt iuſtitiam ſuam coram hominibus,vt videantur ab eis &c.Nam eloquium tuum eſt ignitum vehementer, & vres corda hominum,iuſtificans interius, & non vult apparentiam exterius.Ideo ille qui eſt verè ſeruus tuus dilexit illud,& ſeruat intrinſecus,& extrinſecus.

Adoleſcentulus ſum ego et contemptus,iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuſtitia tua iuſtitia in æternũ,et lex tua ueritas.

C Ideo licèt ego ſim adoleſcentulus,& contemptus dẽ me,& cito lapſurus, tñ iuſtificationes tuas non ſum oblitus:quia iuſtitia tua eſt iuſtitia in æternum,& non ad tempus, & lex tua non eſt ficta:ſed veritas quia veritas,& gratia,& iuſtitia per Chriſtum patefacta eſt.Et ſic licèt ego ſim fragilis,& mobilis & variabilis ficut adoleſcentulus, tamen lex tua eſt iuſta,& vera in æternum.

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me,mandata tua meditatio mea eſt.

Aequitas teſtimonia tua in æternum:intellectum da mihi & uiuam.

Et ideo licèt tribulatio inimicorum exteriorum,& hypocritarum,& pc̃tõrum, & anguſtia paſſio nũ interiorum inuenerũt me: tamen ſemper mandata tua meditatio mea eſt.Et ſic euado à tribulationib.& anguſtiis: D quia teſtimonia tua,& lex euangelica eſt q̃dã æquitas,& iuſtitia.Iõ da mihi intellectũ, id eſt donũ intelligẽtiæ,vt intelligendo obſeruẽ ipſam.Et ſic ſpũaliter viuã per eius obſeruantiã.Vita ergo contemplatiua,& contẽplatio legis facit octo fructus.Nã primò mouet hominem ad perſcrutandum mirabilia legis.Secundò illuminat,& dat intellectũ. Tertiò ſanat animam.Quartò dirigit greſſus. Quintò redimit à calumniis.Sextò mouet ad pœnitentiam de præteritis. Septimò ex zelo legis dolet de peccatoribus,& hypocritis, liberat enim à tribulationibus interioribus, & exterioribus.Octauò dat vitam ſpiritualem. Quia non in ſolo pane viuit homo,ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei Deuter.8. COF.

Clamaui in toto corde exaudi me domine,iuſtificationes tuas requiram. E

Clamaui ad te ſaluum me fac,ut cuſtodiam mandata tua.

Poſtquam iſte peregrinus duxit curſum ſuũ in lege domini vſq; ad quietẽ,& pacẽ eccleſiæ:deuictis Iudæis,& tyrãnis,& hæreticis & petijt perſeuerantiã,& cõfirmari in pace, & contemplatione,& quiete,iã cõfractus lõgitudine itineris,& vexatus aſperitate,& afflictione laborum cupit diſſolui,& eſſe cum Chriſto,& aſſequi beatitudinem,& obſeruãtiam legis ſibi in principio promiſſam.Iõ in hoc 19.octonario,& tribus ſequẽtib.quaſi epilogando rememorat totum diſcurſum ſuę peregrinationis,& laborum ſuorũ,quaſi petẽs præmium promiſſum pro cunctis laboribus emptum.Vnde tria facit.Nã primò epilogat diſcurſum ſuæ peregrinationis ab Adam vſque ad aduentum Chriſti, omnes labores F enumerando.Secundò rememorat totam peregrinationem ab aduentu Chriſti vſque ad ſtatum proſperitatis eccleſiæ:enumerando omnes perſecutiones,& labores pro defenſione legis euangelicæ.Tertiò petit diſſolui,& poſſidere præmium,& beatitudinem cum Chriſto.Secundum ibi.Vide humilitatem.Tertiũ ibi.Appropinquet deprecatio mea.Quantum ergo ad primum dicit. O domine ſemper in hac peregrinatione clamaui in toto corde meo.ſ.mente,& affectu,vt requiram iuſtificationes tuas,id eſt,& requiſiui iuſtificationes tuas.Clamaui ad te,ergo ſaluum me fac. vt cuſtodiã mãdata tua,id eſt ſemper clamaui. vt me ſaluũ faceres:vt cuſtodirẽ mãdata tua.

A *Præueni in maturitate, & clamaui: quia in uerba tua ſuperſperaui.*

Et exponit ſemetipſum dicens. Ego præ ueni in maturitate, id eſt ante maturitatem: & tempus legis euãgelicæ, dum eſſem ſub lege veteri, ego præueni clamando, & petendo legem gratiæ iuſtificantem, & aduẽtum Meſſiæ in lege patribus promiſſi. Ideo ſequitur. Et in verba, & ꝓmiſſa tua ſuperſperaui.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: ut me ditarer eloquia tua.

Magis exponit, & declarat ſeipſũ dicẽs. Præuenerũt oculi mei. ſ. mẽtis, & affectus diluculo, id eſt ante aurorã, & prope aurorã: quod fuit tp̃s Zachariæ, & Simeonis propè incarnationẽ q cũ magno deſiderio rogabãt, & orabãt aduẽtũ ſaluatoris accelerari. Quibus reuelatus eſt de propinquo aduẽtus Xp̃i. Nam Si

B meoni promiſſum fuit non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum dñi. Hoc idẽ Zachariæ, vt patet Lu. 1. Et hoc eſt, quod dicit. Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: vt me ditarer eloquia, & promiſſa tua.

Vocem meam audi ſecundum miſericordiam tuam domine, & ſecundum iudicium tuum uiuifica me.

Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati, a lege autem tua longe facti ſunt.

Ideo vocẽ meã audi ſecundũ miſericordiã tuã, & iuſtitiã tuã domine. Quia per totũ illud tempus ante aduentum Chriſti, & poſt perſequẽtes me. ſ. Caim, Pharao, & Nabucodonoſor &c. appropinquauerunt iniquitati i. infidelitati, & ſuperſtitioni, idololatriæ, & odio: ideo à lege tua, quæ præcipit vnum Deum coli, & proximum diligi, longè facti

C ſunt. Quia legem tuam præuaricati, & tranſgreſſi ſunt.

Prope es tu domine, & omnes uiæ tuæ ueritas.

Initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea.

Sed licèt illi ſe elongauerint à te, & à lege tua: tamen tu domine ſemper es, & fuiſti mihi propè, quia obſeruaui lege tuã, quia oẽs viæ tuæ sũt veritas Superſtitiones aũt illorũ ſunt mendacia ficta, & violẽta, & nõ duraturа. Sed ego cognoui in initio. i. à principio de teſtimonijs tuis: quia in æternum fundaſti ea. q. d. Tu domine in principio dediſti legẽ de obedientia ad Deum, & de dilectione ꝓximi, & de cultu diuino. Quæ quidẽ præcepta, & mãdata ſunt æterna per totam legem veterem, & nouam. Vnde Chriſtus Matth. 7. Quæcunq; vultis vt faciãt vobis hoĩes, & vos D facite illis, hęc lex, & ꝓphetę. Itẽ Mat. 19. Vis ad vitã ingredi, ſerua mãdata. Itẽ eiuſdẽ. 22. Diliges dominũ Deũ tuũ &c. Ex quo patet, ꝙ iſta mãdata iã a principio data sũt ipſi Adã, & Caim. Ge. 4. Et ipſi Moyſi Deut. 7. Et Chriſtus in euãgelio ea cõfirmauit: ergo sũt æterna in vtroq; teſtamẽto. Ideo dicit. Ego cognoui, quia in æternũ fundaſti ea. Vnde nota, ꝙ viæ domini ſunt mandata, & præcepta in lege ſcripta: quæ omnia dicuntur veritas. Primo, quia à prima veritate procedunt, quæ eſt Deus. Secundò dicuntur veritas: qa oĩa in Chriſtũ, & euangelicã veritatẽ tendebant tanq̃ in finem in quo omnia fuerũt verificata: tam ceremonialia, quàm iudicialia, & etiam moralia. Tertiò omnia præcepta dicuntur veritas: i. iuſtitia inquantùm omnia erant conformia diuinæ voluntati. Et ſic oĩa E erant immobilis veritatis quantùm ad finẽ, vt ſæpius dictum eſt. Ideo dicit Dauid, quòd omnes viæ tuæ veritas.

RES.

Vide humilitatem meam, et eripe me: quia legem tuam non ſum oblitus.

In hoc. 20. octonario memorat labores itineris eccleſiæ Chriſti poſt eius aduẽtum, & perſecutionem factam à Iudæis. Ideo dicit. Vide humilitatẽ meã quam habui in primitiua eccleſia in perſecutione Iudæorũ, & eripe me ab eis. Et eripe me à iugo legis ver. quia legẽ tuã euangelicam, quæ verè iuſtificat, nõ ſum oblitus. imo quia cum humilitate eam ſuſcepi, & obſeruare promiſi: quæ quidẽ lex eſt fundata in humilitate, vt dictum eſt: ergo vide humilitatem meam &c.

Iudica iudicium meum, & redime me, propter eloquium tuum viuifica me. F

Longe a peccatoribus ſalus: quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.

Et tu ò Chriſte, qui veniſti iudex in mundũ: nũc per diſcretionẽ, & in nouiſſimo die per examinationem iudica iudiciũ meum diſcernendo cauſam meã, ſeparãdo me à conſortio Iudæorum, & redime me nõ ſolùm a peccato: ſed etiam abſolue me à iugo legis veteris per legem euangelicam: & etiam ab omni peccato: & propter eloquium tuum, i. propter legem euangelicam à te prolatam viuifica me à morte peccati per viam gratiæ ac ſacramentorum eccleſiæ: quia talis ſalus, & vita data per legem euangelicam eſt longẽ à Iudæis, & infidelibus, & cęteris peccatoribus

A toribus:eò quòd iuſtificationes tuas non ex
quiſierunt.

*Miſericordiæ tuæ multæ domine:ſecundum iu-
dicium tuum uiuifica me.*

Et q̃ dñe miæ tuæ ſunt multæ ĩ lege euã
gelica,quia multa remedia dediſti ad ſaluan
dum nos,putà baptiſmũ, & confirmationẽ,
& pœnitentiam &c. Ideo ſ̃m iudicium, &
ſcientiam tuam uiuifica me.ſ.ſecundum ſciẽ
tiam à te datam Marc.vlt Qui crediderit, &
baptizatus fuerit ſaluus erit &c.

*Multi qui perſequuntur me & tribulãt me:
a teſtimoniis tuis non declinaui.*

*Vidi præuaricantes & tabeſcebam,quia elo
quia tua non cuſtodierunt.*

Itẽ licèt multi ſunt Iudæi,& gentiles,& ꝑ
fidi qui tribulant,& tribulauerunt me:tñ à te
ſtimoniis,& lege tua nõ declinaui:imo cum
B uidi Iudæos,& infideles,& hæreticos præua
ricantes legem tuam,& contemnentes,ego
tabeſcebam,& liquefiebam ex zelo,quia mã
data tua non cuſtodierunt.

*Vide quoniam mandata tua dilexi domine,
in miſericordia tua viuifica me.*

*Principium uerborum tuorum ueritas, in æ-
ternum omnia iuſtitię tuæ.*

Vide ergo,& nõ neges mihi p̃mium ò do-
mine:qm̃ ſemper in his perſecutoribus man
data tua q̃ſiui,quia ſunt vera,& nõ falſa nec
ficta,quia principium uerborum tuorum eſt
veritas:nã tu loqueris ꝑ Chriſtũ qui eſt ver-
bũ tuũ ꝑ quẽ facta ſunt omnia. Sed ipſe eſt
via veritas, & vita, ideo principium verborũ
tuorum eſt veritas.Et ideo dilexi legẽ tuam
& ſic nõ poſſum falli.Ideo ſunt æterna in ve
ritate omnia:iudicia, & ꝓmiſſa iuſtitiæ tuæ;
C & præmia q̃ per iuſtitiã adiudicaſti,& promi
ſiſti.Et ſic viuifica me in miſericordia tua ſi-
cut promiſiſti obſeruantibus legem tuam,&
nõ fallas me,quia principium uerborum tuo
rum veritas &c.Ideo non dubito præmiari,
nec timeo falli.Vnde principium verborum
Dei eſt veritas,quia verba Dei à prima veri-
tate procedunt, & in veritatem qui eſt Xps
tendunt. Et ſic oĩa quæ ſcribũtur in lege sũt
vera,& iuſta,inquantum iuxta diuinam uo-
luntatem ſunt ordinata. Et ſic veritas idem
eſt quod iuſtitia. SIN.

*Principes perſecuti ſunt me gratis,et a uer-
bis tuis formidauit cor meum.*

*Lætabor ego ſuper eloquia tua,ſicut qui in-
uenit ſpolia multa.*

*Iniquitatem odio habui & abominatus ſum:
legem autem tuam dilexi.* D

In hoc 21.octonario rememorãs perſecu
tiones tyrãnorũ petit pręmiũ promiſſum di-
cẽs.Prĩcipes,& Imperatores,& tirãni, & dia
boli perſecuti ſunt me,nõ demeritis meis p̃-
cedentib.ſed gratis,& ſpõtè, & certa malitia
ꝑꝑ nomẽ tuũ:eò ꝙ defendebã fidẽ tuã.Intã
tũ ꝙ à verbis tuis formidauit cor meũ fugiẽ
do ꝑſecutionem eorum ꝑ mõtes, & ſpelun-
cas.Et tñ lætabor ſuꝑ eloq̃a tua,i.in cõtem-
platione,& cõfidẽtia legis,& ꝓmiſſionis tuę
ſicut q̃ inuenit ſpolia multa.Quaſi dicat, ꝙ
ita lętabar in ꝑſecutorib.& tormẽtis,ſicut vi
ctor in bello,q̃ inuenit ſpolia multa.Nam il-
li ꝑ bella tꝑalia inueniunt ſpolia terrena,ſed
ego per martyrium inueni ſpolia ſpiritualia,
& diuina,quia illi inuenerunt coronam cor-
ruptibilem,ſed ego incorruptibilẽ. Licèt er-
go principes me fuerint perſecuti: & timue- E
rim in principio,tamẽ conſiderans eam bea-
titudinẽ,q̃ mihi in lege ꝓmittitur, cõtempſi
principes perſequentes,& lętabar ſuper elo
quia,& promiſſiones tuas: ſicut qui inuenit
ſpolia multa. Et habui odio, & abominatus
ſum oẽm iniquitatẽ eorũ,legem aũt tuã dile
xi,& contemplatus,& ſecutus ſum.

*Septies in die laudem dixi tibi:ſuper iudicia
iuſtitiæ tuæ.*

Vnde deuictis tyrannis,& hereticis contẽ
plationi totaliter me dedi.Et ſic ordinaui of
ficia eccleſiaſtica per ſeptem horas diei ad
laudem Dei in hymnis,& canticis,& amplia
ui diuinum cultũ per doctores meos. Et ſic
ſepties in die laudẽ dixi,& cantaui tibi ſuper
iudicia iuſtitiæ tuæ.Quaſi dicat, in illis ſeptẽ
horis diurnis,pariterq; nocturnis cantantur
geſta patriarcarum,& prophetarum,& apo- F
ſtolorũ,& martyrum,& geſta euangelica, q̃
ſunt iudicia iuſtitiæ tuæ.Hoc dicit,quia in il
la ætate Hieronymus,& Ambroſius, & Au-
guſtinus,& Gregorius ordinarunt officia ec-
cleſiaſtica,& horas ſeptem canonicas canta-
ri in eccleſia fecerunt per totum orbem. de
quibus horis dicitur pſalmo 129.

*Pax multa diligentibus legem tuam,& non
eſt illis ſcandalum.*

*Expectabam ſalutare tuum domine,& man
data tua dilexi.*

*Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua,& di
lexit ea uehementer.*

*Seruaui mandata tua, & teſtimonia tua,
quia omnes uiæ meæ in conſpectu tuo.*

Sedatis perſecutoribus fuit multa pax
diligens

A diligentibus legē tuā,& oībus Chriſtianis in eccleſia tua. Etiā non eſt illis ſcandalū: quia omnes hæreſes,quibus multi ſcandalizabantur,ſunt extinctę,& ſedatæ. Et ideo iam expectabā ſalutare tuū in æterna felicitate, relictis rebus terrenis. Nam conuerſatio mea in cęlis eſt iam viuendo in hac vita contemplatiua:& ſola mandata tua dilexi: quia in ſola lege tua eſt volūtas mea die ac nocte. Et ſic in cōtēplatione cuſtodiuit aīa mea teſtimonia tua,& dilexit ea vehementer. Et ſeruaui mandata tua,& teſtimonia tua: quia dedi me ſoli contēplationi:& oēs vitæ meæ. i. intellectus,& voluntas,& affectus eſt totus fixus in conſpectu tuo abſtractus à terrenis.

T A V.

Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo domine iuxta eloquiū tuum da mihi intellectū.

B In hoc vltimo octonario iā petit abſolui à mēbris corporis huius,& eſſe cū Chriſto in beatitudine:& petit præmiū pro laboribus, & peregrinatione. Dicit ergo: O dñe appropinquet iā oratio mea in cōſpectu tuo,& da mihi intellectū, & intelligentiā claræ viſionis in patria iuxta eloquiū. i. ſecūdū promiſſionē tuā. Nam in principio dixiſti. Beati immaculati in via:qui ambulant in lege domini. Ego autem in ambulaui in lege tua:& me ſeruaui immaculatum ex gr̄a tua: ergo da mihi clarā viſionē,& intellectū beatitudinis.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo:ſecundum eloquium tuum eripe me.

Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iuſtificationes tuas.

Et intret in conſpectu tuo poſtulatio mea & ſecundū eloquiū, & promiſſum tuū eripe me. Abſolue me ab hoc mortali,& pōderoſo C corpore,& paſſibili:& cū fuero abſolutus ab hoc mortali corpore,eructabūt,& cātabūt labia mea hymnū cū beatis in patria:cum propoſtq̄ docueris me iuſtificationes tuas.i poſt quàm impleuerim iuſtificationes, quas me docuiſti,& etiā cum docueris, & oſtenderis mihi iuſtificationes tuas,id eſt præmia iuſtificationum tuarum in patria.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua ęquitas.

Et tūc pronūciabit lingua mea eloquium tuum agēdo gratias cum ceteris beatis: quia omnia mandata tua ueritas: quia quicquid promiſiſti adimpleſti. Ideo omnes beati in ſæcula ſęculorū laudabūt te,dicentes. Benedictio,& claritas,& gratiarū actio &c. Apo.7

Fiat manus tua, vt ſaluet me, quoniam mandata tua elegi. D

Concupiui ſalutare tuum domine:& lex tua meditatio mea eſt.

Viuet anima mea & laudabit te:& iudicia tua adiuuabunt me.

Ergo fiat manus tua,& mīa ſup me,& ſaluet me,beatitudinē cōferendo: quia mandata tua elegi:& impleui,ergo da mihi prēmiū, quia hoc præmiū,& ſalutare tuū ſemper concupiui:& propter ipſum ſemper laboraui, q̄a lex tua meditatio mea eſt, quia ſemper fuit in ea voluntas mea die ac nocte. Et ſic cum dederis mihi hoc prēmium viuet anima mea beata,& ęterna fruitione,& in ſęcula ſęculorum laudabit te:quia iudicia tua,id eſt obſeruantia legis tuæ adiuuabit me,& adiuuit me ad conſequendam beatitudinem.

Erraui ſicut ouis quæ periit, quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. E

Hic concludit totū intellectū huius pſalmi. Vnde eſt aduertēdū ſicut in principio dictum eſt:ꝙ iſte homo,fuit in principio creatus à Deo,& factus eius, & dominus illius amœnę,& felicis ciuitatis paradiſi terreſtris, quem ornauit oībus bonis gratuitis in corpore,& anima cum illa originali iuſtitia: cui dedit legem obedientiæ, quam ſi ſeruaſſet, abſque labore poſt longum tempus fuiſſet translatus in cœlum cum tota ſua poſteritate ad meliorem,& optimam vitam,& ęternam felicitatem. Sed q̄a fuit rebellis:non ſolum ꝑdidit ęternā felicitatē:ſed etiam præſentem: quia fuit expulſus ab illa terreſtri ciuitate paradiſi. Et ſic ex ciue,& domino felici factus eſt exul,& miſer peregrinus in hac lacrimarū valle. Tunc iſte miſer petijt ſi eſſet aliqua F remiſſio ſui peccati,& modus recuperādi ſupernā felicitatē perditā,& beatitudinē. Tunc dixit ipſi angelus ex parte Dei, quòd aliter nō poſſit recuperare:niſi per longa tempora peregrinaretur per hunc mundū ambulando ſine macula in lege dñi. Itaq; ſicut inobedientia,& peccatū fuit via ad expellendū ipſum à beatitudine:ita lex diuina erat via ad reducendū ipſum ad beatitudinē perditam. Et ſic dixit ipſi angelus. Beati immaculati in via,qui ambulant in lege domini. Et quia oportet viatorem ſcire legem à Deo datam: ideo ſequitur. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius &c. Et quia obſeruantia huius legis conſiſtit in declinando à malo; & faciendo bonum:ideo ſequitur. Non.n. qui operantur

iniqui-

A iniquitatē in vijs eius ambulauerunt. Tunc
iſte peregrinus acceptauit peregrinationē,&
legē,& promiſit ipſam obſeruare. Et reſpon-
dit dicēs: poſtquā tu domine mādaſti mādata
tua cuſtodiri nimis: vtinā dirigātur viæ meæ
ad cuſtodiēdas iuſtificationes tuas. Et ſic pe
tit auxiliū,& gratiā, vt in hac via,& lege, &
peregrinatione dirigatur. Sed petit qūo in
ſua adoleſcentia corriget viā ſuā, & motus,
& paſſiones. Cui reſpondetur: In cuſtodien-
do ſermones tuos. Et ſic iſte peregrinus eſt
vſq; ad Chriſtum in lege ueteri. Et tunc di-
cit. Ecce domine iā viam mandatorū cucurri
&c. Sed iā deinceps legē pone mihi iuſtifica
tionum tuarum: quia ipſam volui,& ſemper
deſideraui poſtquàm in lege veteri nō potui
iuſtificari. Poſtquàm aūt recipit legem euan
gelicā iuſtificantē, agit gratias dicēs. Bonita
B tē feciſti &c. Et cum hoc petit auxiliū ad cō-
fundēdum Iudæos. Poſtea petit auxilium ad
debellandos tirannos: poſtea contra hæreti
cos, quibus omnibus deuictis ampliauit cul
tum diuinum,& petit confirmari in otio, &
quiete vitæ contemplatiuæ. Nunc autem in
fine iam fractus aſperis laboribus, & longa
peregrinatione,& completo curſu per obſer
uantiā legis, & poſtquàm ambulauit imma-
culatus in lege domini, petit præmiū beatitu
dinis in principio promiſſæ,& dicit: O domi
ne iā erraui, & peregrinatus ſum exul extra
patriā, ſicut ouis, quæ periit, Ergo iam quæ
re ſeruū tuum,& duc tecū in ſupernā beatitu
dinē, q̄a mādata tua nō ſum oblitus: imo in
pleui legē, quam mihi impoſuiſti. & peregri-
nationē. Et reſpice bene: quia ab iſto pſ. fura-
tus eſt ingeniū,& inuentionē Salomon in cā
C ticis: niſi, quòd mutauit, ſtylum à peregrino
in ſponſam. Sed ſeruauit eundem diſcurſum.
Et ideo eodem modo finiunt cantica. Nam
ſponſa poſt longam peregrinationem deui-
ctis tirannis,& hæreticis,& iam quieſcens in
proſperitate, cupit diſſolui, & eſſe cum Chri-
ſto. Ideo vocat eam ſponſus dicens. Quæ ha
bitas in hortis amici auſcultant te: fac me au
dire vocem tuam. Et tunc ipſa reſpondet di-
cēs. Fuge dilecte mi: & duc me tecum ſupple
in montes aromatum. Ex quo patet, ꝙ eadē
eſt ſententia hic & ibi: & idem diſcurſus, &
eadē concluſio. Eſt ergo aduertendū, ꝙ eccle
ſia conſiderat quatuor ſtatus ſiue ætates in ſe
in proſecutione tēporis. Primus fuit ab Adā
vſque ad Chriſtum, quæ dicitur adoleſcen-
tia. Secundus fuit à prædicatione Chriſti vſ-
que ad prædicatione apoſtolorum. In quo D
ſtatu data eſt lex, & redemptum eſt genus
humanū, quæ ætas dicta eſt iuuentus,& reno
uatio. Tertius fuit ad apoſtolis vſque ad Cō
ſtantinum,& doctores quæ dicta eſt virilitas:
quia tunc pugnauit, & fuit in ſuo vigore.
Quartus fuit à doctoribus vſque in finē: quæ
dicitur ſenectus. Quaſi ſecundùm iſtum mo-
dū ſuperius expoſitus eſt prophetice, & mi-
ſtice iſte pſ. ſecundùm peregrinationē corpo
ris miſtici eccleſiaſtici per ætates, & ſtatus
ſucceſſiue. Sed quia in eccleſia ſūt ſimul qua
tuor ſtatus. ſ. peccatorum,& conuerſorū pœ
nitentium,& proficientium,& perfectorum.
Nam primi, qui indigent corrigi: iā corrigun
tur. Secūdi iā proficiunt ſibi in viuēdo,& ter-
tij cæteris in docēdo. Quarti iā relictis terre-
nis viuunt in contemplatione. Iō eccleſia cā
tat quatuor primo octonarios huius pſal. ad E
primam pro peccatoribus deſiderātibus cor-
rigi. Ad tertiam uero cantat ſex octonarios
ſequentes pro conuerſis,& pœnitentibus. Ad
ſextam vero cantat alios ſex ſequentes pro
proficientibus, qui ſunt martires,& doctores:
& qui iam fecerunt pœnitentiam. Item pro
perfectis cantat ſex vltimos. ſ. pro contēpla-
tiuis. Item quia eccleſia conſiderat in quoli-
bet fideli quatuor ſtatus ſiue ætates. ſ. adole-
ſcentiam: in qua indiget corrigere, & repri-
mere affectiones, & paſſiones. Secunda eſt
iuuentus, in qua iam operatur, & laborat in
vita terrena. Iō opportet cōprimi ab auaritia,
& ſuperbia. Tertia eſt virilitas in qua iā ſibi
proficit,& alios docet exemplo,& doctrina,
Quarta eſt ſenectus: in qua totaliter debet re
linquere terrena,& contemplari de vita futu
ra. Iō eccleſia cantat primos quatuor octo- F
narios ad primam pro adoleſcentibus. & ſex
ſequentes ad tertiam pro iuuenibus,& ſex ſe
quentes ad ſextam pro uiris, & ſex vltimos
ad nonam pro ſenibus. Item quia etiam ec-
cleſia conſiderat tres ſtatus ſimul in lege e-
uangelica. Primus dicitur ſtatus communis
omnibus Chriſtianis, quia viuunt in fide, &
ſpe,& caritate iuſtificati per eccleſiaſtica ſa
cramenta. Secundus dicitur ſtatus proficiē
tium ſibi,& alijs,& iſte dicitur ſtatus docto-
rum,& prælatorum, qui ſibi proficiunt in vi
ta iuſta,& alios docent vita, & doctrina,&
eccleſiam Dei defendunt ab hæreticis, &
infidelibus. Tertius eſt contemplatiuorum,&
perfectiſſimorum. ſicut ſunt martires, & ere-
mitæ &c. qui ſecluſi à mūdo, cupiunt eſſe cū
Chriſto-

A Chriſto.Ideo eccleſiâ pro ſtatu cõmuni can
tat primos quatuor octonatios ad primã:&
ſex ſequentes tertiã pro ſtatu pręficiẽtium
& cantat ſex ſequentes ad ſextam pro eiſdẽ:
& pro ſtatu perfectorum ſex ultimos ad no-
nã.Vnde prima correſpondet adoleſcentiæ:
& tertia iuuentuti: & ſexta uirilitati: & nona
ſenectuti:eò ꝙ iam declinet uita hominis.Ex
quo patet, ꝙ illi qui gloſſant iſtum pſalmũ
pro uita contemplatiua, & actiua, bene di-
cunt:& etiam qui glóſant ipſum pro incipiẽ
tibus, & proficientibus non minus bene di
cunt. Sed non euacuant totã intelligentiam
huius pſal.quia tales expoſitiones ſunt quaſi
meræ morales.Sed oportet vt & exponatur
prophetic ſicut ſupra dictũ & factum eſt.
Nam iſta fuit primaria intentio ipſius Da-
uid: vt patet diligenter intuenti per diſcur-
B ſum huius pſal.& peregrinationem,& diuer
ſos ſtatus huius peregrini,& intentionem ec
cleſiæ quæ non ſolum recitat hunc pſalmũ
ad mores capeſſendos. ſed etiam principali-
ter petendo auxilium: & gratias agendo de
beneficiis acceptis per omnes ſtatus, & æta-
tes huius peregrinationis. Ideo præponitur
in eius titulo Alleluia. Ex ſupradictis etiam
patet, ꝙ cum uita cuiuslibet hominis nõ ſit
niſi quædam peregrinatio inter præcipitia,
& laqueos carnis, & mundi,& diaboli: ideo
iſte pſalmus non ſolum eſt intelligendus, &
exponendus profeticè de peregrinatione to
tius corporis, & hominis myſtici ab Adam
vſque ad iudicium, ſicut expoſitus eſt: ſed
etiam moraliter de peregrinatione uitæ cu
iuslibet hominis. Sed quia circà talem mora
lem expoſitionem maximè inſudarunt ſacri
C doctores:ſcilicet Ambroſius, & Auguſtinus,
& Caſſiodorus:ut dictũ eſt in principio:ideo
quiſque cupiens ſatiari uberiori doctrina
pergat ad eos: quia hic principaliter intendi
mus propheticã intelligentiam pſalmorum
reſerare:ut per eam ad moralem, & anago-
gicam vnuſquiſque per ſe faciliter ualeat per-
uenire,ſemper tamen auxilio diuino inuoca
to,ut docet Dauid in hoc Pſal.

PSALMVS. CXIX.

AD *dominum cum tribularer clamaui: &
ex audiuit me.*

*Domine libera animam meam a labijs
iniquis& a lingua doloſa.*

Huic Pſal. & quatuordecim ſequẽtibus
generaliter præponitur talis titulus. ſ. Can-
ticum graduum:eò ꝙ iſti quindecim pſalmi
cantabantur per ſacerdotes, & leuitas in a- D
ſcenſu quindecim graduum templi Salomo
nis: Ad cuius intelligentiam dicunt Ta mu-
diſtæ vt refert Cambi,ꝙ qñ Salomon fodit
fundamenta templi,tanta abundantia aquæ
incepit emanare,quòd uoluit quaſi ſubmer-
gere totam ciuitatem Hieruſalem. Sed tunc
Achitofel vir prudens ſcripſit ſemiforas. i.
nomen tetragrammaton in teſta ollę,& mi-
ſit in aquam adiurãdo eam,vt retrocederet.
Et ſic aqua deſcendit verſus centrum terrę
per ſedecim millia ſtadiorum. Sed tunc dixe
runt ſapientes,quòd hoc cedebat in maximũ
damnum ciuitatis, quòd aqua eſſet ita pro-
funda: puta pro puteis fodiendis. Sed tunc
Achitofel iterum ſcripſit nomen ſemiforas
in alia teſta ollæ, & miſit in illud profundũ
adjurando aquam,vt aſcenderet per quinde
cim millia ſtadiorum: quod ſic factum fuit. E
Et tunc Salomon iecit fundamenta templi,
& fecit quindecim gradus in aſcẽſu tẽpli,in
memoriã illorum quindecim ſtadiorũ,quib.
aqua aſcenderat de abyſſo. Et ſic dicunt
Talmudiſtę,ꝙ Salomõ præcepit cantari hos
quindecim pſalmos in aſcenſu illorũ quinde
cim graduũ in memoriã illius magni miracu
li. Sed quantùm iſta poſitio ſit ficta,& friuo
la,& irriſoria,& in ſe concludens mendaciũ,
& contradictionem,cuilibet diſpoſito poteſt
patere.Et ideo eſt aliter dicendum ſm Aug.
& ſactos doctores,ꝙ tota ędificatio,& diſpo
ſitio Hieruſalẽ,& illius tẽpli fuit figura Xpi,
& eccleſiæ militantis: & ex conſequenti ec-
cleſiæ triumphantis.Et iõ anteꝗ̃ ædificaret
fuit tradita ipſi Dauid à ſpũſãcto deſcriptio
& exemplar totius templi,& tabernaculi, in
qua intellexit oĩa,quę ibi erãt deſcripta, & F
figurata:ut patet.1.Para.28.Et ideo, ſicut or
dinauit Dauid:ita Salomon ædificauit tẽplũ
in mõte Moria cũ aſcẽſu quindecim graduũ
ſecundũ exẽplar ſibi traditũ. Ad cuius intel
ligẽtiam eſt notandũ,ꝙ Adã duo damna ge
neralia incurrit per pctm̃. Nam primò ceci
dit à dignitate, & felicitate, in qua erat de
præſenti:& à culmine gloriæ cœleſtis ſibi
promiſſæ ſi ſteriſſet.Secũdò fuit exulſet rele
gatus ab illa paradiſo terreſtri,& factus pere
grinus cum tota ſua poſteritate per hũc mũ
dum miſerabilem.Et ideo ſicut dictum eſt in
pſalmo præcedenti,non poteſt redire in pa-
triam,à qua expulſus eſt niſi peregrinando,
& ambulando in lege domini,ab ea non de-
uiando uſque quò perueniat per Chriſtum
ad

A ad Hieruſalē quam perdiderat, & ad templū
gloriæ. vnde cecidit. Sed cum peruenerit,&
perductus fuerit ad terminum vitæ ſuæ ob-
ſeruando legem: adhuc reſtat, vt aſcendat
per quindecim gradus uirtutum vſque ad tē
plum gloriæ.unde cecidit, & quod per pecca
tum amiſit. Et ideo ſicut Dauid fecit pſalmū
præcedentem: in quo denotauit tota peregri
natio huius mūdi: in quo homo myſticus pe-
regrinatur ab Adam vſq; ad Chriſtum: & à
Chriſto vſque ad vltimum iudicium ſiue ad
finem vitæ cuiuslibet hominis, vt dictum eſt
in pſalmo præcedenti. Ita pariter Dauid fe-
cit hos quindecim pſalmos pro aſcenſu quin
decim graduum templi: per quos denotātur
& memorantur quindecim gradus virtutum,
ſine quibus nemo poteſt in cœlum aſcende-
re:nec gloriam amiſſam recuperare. Nā per
B illam ciuitatem Hieruſalem intelligebatur
præſens eccleſia,& per templum ædificatum
figurabatur ſuperior patria, ad denotandum
ꝙ licet ſimus in iſta Hieruſalem per fidem,&
gratiam:tamen adhuc reſtat, vt aſcendamus
in Hieruſalem ſupernam per gradus, & meri
ta virtutum. Et hoc figurabatur per peregri-
nationem Iudæorum, qui erant in diſperſio-
ne. Nam veniebant de Græcia, & de Italia,
& de Aegypto: & de cęteris partibus mundi
ad diem feſtum in Hieruſalem.Sed dum erāt
ibi, adhuc reſtabat, vt aſcenderent per quin-
decim gradus in templum. Et ideo illi pere-
grini dum peregrinabantur per itinera dice-
bant pſalmum præcedentem. ſ. Beati imma-
culati in via,& hoc per totum iter.Sed poſtea
in aſcenſu tēpli dicebāt hos quindecim pſal-
mos vnum in quolibet gradu per ordinem
C procedendo.Sed oīa illis cōtingebant in figu
ra: Nam totum ſpatium itineris à domibus
ſuis uſque ad portas Hieruſalem ſignificabat
totum diſcurſum legis ab Adam uſq; ad Chri
ſtum,& eccleſiam euangelicam. Sed à portis
Hieruſalem vſq; ad templum ſignificabat di
ſcurſum legis euangelicæ, & fidelium,qui pe
regrinantur in hac Hieruſalem, ſiue eccleſia
Chriſti. Sed aſcenſus graduum templi figura
bat aſcenſum in gloriam cœleſtem. Et ideo
Dauid fecit hos 15. pſalmos appropriatos
his quindecim gradibus templi,ſecundum or
dinem virtutum. Nā primus pſal. appropria-
tur primo gradui virtutum, qui eſt receſſus
à mundanis, & vltimus pſ. memorat vltimū
gradū virtutū qui eſt in quiete laudare Deū.
Et ēt dicit perfectionē gloriæ, quæ eſt iā ī pa
tria inceſſanter Deum glorificare, & benedi D
cere. Et ideo vltimus pſalmus dicit. Ecce
nunc benedicite dominū &c. Et ſic ſecundū
ordinē virtutum prudēs lector poteſt facere
diuiſionem iſtorū quindecim pſalmorū. Diui
datur ergo iſti quindecim pſalmi in quin-
decim partes, ſecundum quindecim gradus
virtutum figuratarum per quindecim gradus
templi: in quorū quolibet principaliter me-
moratur vna uirtus ſecundū ordinē: & pro-
prietates illorum quindecim graduum: Eſt er
go iterum aduertendū ꝙ iſti quindecim pſal
mi tripliciter poſſunt exponi. Vno modo mi
ſticè ſiue propheticè. Et hoc dupliciter. Vno
modo de quindecim gradibus,quibus homo
myſticus aſcendit a lege veteri in legem euā
gelicam,& à ſynagoga in eccleſiam Chriſti:
ab imperfecto ad perfectū: relinquendo ceri
monias,& figuras. Alio modo ꝓ quindecim E
gradibus, quibus iſte homo myſticus aſcen
dit in cęlum relicto mundo poſt peractam
peregrinationem. Et ſic totus iſte ſenſus di-
citur myſticus,& propheticus. Tertio modo
poſſunt exponi moraliter de quindecim gra-
dib. conuerſionis pœnitentis, quib. hō aſcen
dit à peccato in ſtatum gratiæ,& in Deū per
ſpeculationem,& contemplationem, de qui
bus ait propheta ſupra pſal. 83. Beatus vir cu
ius eſt auxilium abs te: aſcenſiones in corde
ſuo diſpoſuit in valle lacrimarū in loco, quē
poſuit. Ibunt de virtute in virtutem: uidebi-
tur Deus Deorū in Sion, Eccleſia ergo oīb.
iſtis tribus modis intendit cantare iſtos quin-
decim gradus,ſiue quindecim pſalmos. Pri-
mò pro apoſtolis, & diſcipulis, quia aſcende- F
runt à Sinagoga in eccleſiā & tēplum Chri
ſti relictis legalibus. Et ēt pro omnibus fide-
libus a peccato aſcendentibus in ſtatum gra
tiæ. Tertiò pro uiris ſanctis, & contemplati-
uis aſcendentibus à terrenis curis ad contem
plationem ſpiritualium. Et ideo in diebus fe
rialibus quadrageſimę eccleſia facit tres qui
narios ex his quindecim pſalm. ante matuti-
nas maiores. Et primum quinarium dicit pro
defunctis,qui ſunt in purgatorio: ut abſoluti
à pęni seito aſcendant in cęlum. Et ideo di-
cit orationem. Abſolue, Secundum quinariū
dicit pro pęnitentibus: vt aſcendant a pecca
to in gratiam per pęnitentiam. Ideo dicit o-
rationem. Deus cui proprium. Tertium qui
narium dicit pro iuſtis,& contemplatiuis: ut
conſeruentur in gratia,& proficiant in uirtu
tibus vſquequo perueniant ad gloriā. Ideo
dicit

A dicit orationem. Prætende domine famulis & famulabus tuis &c. Item etiam eccleſia, ſicut totum pſalmum præcedentem diuiſum per octonarios,ſiue per quatuor partes dicit ad primam,tertiam:ſextam,& nonã, pro peregrinantibus in hoc mundo:ut dictum eſt. Ita pariter ad omnes horas beatæ virginis dicit hos quindecim pſalmos, eò q̃ beata virgo per hos quindecim gradus virtutum meruit aſcendere ſuper omnes choros Angelorum ad cœleſtia regna. Et ideo quia beatus Auguſt.& Caſſiodorus, quos magiſter ſequitur de gloſſa ordinaria;ſatis lucide, & per excellentiam dixerunt de ſenſu, & expoſitione morali iſtorum pſalmorum. Ideo primò, & principaliter iuxta conſuetudin em ſequar expoſitionem, & ſenſum propheticum ſiue myſticum,non dimittendo moralem, & anagogicum. Et hoc breuiſſimè poſtquam per prędictos doctores vnuſquiſque lucidiſſimè
B poteſt informari. Quantum ergo ad primum eſt dicendum, q̃ Dauid fecit hunc primum pſalmum pro aſcenſu primi gradus templi. Vnde ſicut primùm quod fit ab aſcẽdẽte eſt relinquere à tergo terram inferiorem. Ita apoſtoli primò reliquerunt cerimonias, & relictis legalibus aſcenderunt cum Chriſto. Et ita primum quod fit à pœnitente eſt deteſtari,& relinquere à tergo peccatum,& conculcare terrena ſub pedibus,& ſic etiam viri cõtemplatiui in primo gradu virtutum cõtemnunt curam iſtorum terrenorũ. Ideo Dauid fecit hunc pſalmum pro primo gradu, & introducit iſtum hominem myſticum, qui primò fuit tribulatus,& deceptus à lingua doloſa diaboli, & poſtea fuit tribulatus per linguam doloſam aliorum infidelium in toto
C itinere huius uitæ.Ideo petit liberari ab huiuſmodi,& petit gratiam,vt contemnat omnia iſta terrena, & abſoluatur ab huiuſmodi tribulationib. per aſcenſum primi gradus. Vnde dicit,O domine Ieſu Chriſte cum ego tribularer à diabolo in principio mundi: & per membra eius in toto itinere uitæ meæ, non ſolum a regibus Aegypti,& Babiloniæ: & cęteris nationibus,ſed etiam à Scribis Phariſæis volentibus me detinere ſub iugo legis ne aſcenderem in legem euangelicam, & tẽplum tuum.Et etiam cum tribularer ab hæreticis, & ſarracenis, & etiam ab Antichriſto,& ſequacibus eius,tunc clamaui ad dominum Ieſum Chriſtum, vt veniret ad liberandum me: & ipſe exaudiuit me. Vnde in oratione mea dicebam. O domine Ieſu Chri- D
ſte libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa ſerpentis, qui me decepit in Paradiſo,vnde cecidi,& fui expulſus, & libera me a labiis iniquis,& a lingua doloſa mẽbrorum diaboli, ſcilicet infidelium, & hæreticorum, qui me impediunt ne aſcendam iſtum primum gradum.

Quid detur tibi,aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?

Sagittæ potentis acutę cum carbonibus deſolatorijs.

Hic propheta prædicit punitionem infidelium,qui prohibent fideles in aſcenſu. Vnde dicit iſte homo myſticus quaſi indignatiuè contra diabolum, & membra eius. O maledicte diabole, & ò tu infidelis quid putas detur tibi, aut apponatur tibi ĩ pœnam ad linguam doloſam? idest,quæ pęna dabitur tibi pro lingua doloſa, & pro deceptione? Et E
reſpondet. Quid putas dabitur tibi? Dabuntur enim tibi ſagittæ iræ,& vindictæ Dei omnipotentis cum carbonibus,& ignibus deſolatorijs,qui deſtruent omnes infideles,& perſecutores eccleſiæ, & vaſtabunt Hieruſalem per Titum, & Veſpaſianum,& punient Diocletianum,& Neronem, & cæteros perſecutores eccleſiæ,& etiam interficient Antichriſtum,& poſt obitum eorum apponentur eis carbones deſolatorii in inferno in pęnam æternam.Et iſta erit vltio omnium malignorum,qui conati ſunt impedire fideles ne aſcẽderent in cęlum.

Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.

Cum his:qui oderunt pacem, eram pacificus cum loquebar illis,impugnabant me gratis. F

Iſte homo non ſolum deteſtatur blaſphemias infidelium, & peccata, ſed dolet abſentia beatitudinis futuræ, ad quam cupit aſcendere, & tędet eum propter longã peregrinationem,& quia per magna tempora detinetur inter omnes infideles,ſuſtinet opprobria contra legem Chriſti inter eos. Vnde eſt aduertendum, quòd inter omnes hæreſes & ſectas plus durauit, & perſeuerauit ſecta Mahometi: quæ iam durauit ultra octingentos annos,& occupauit totam Arabiam, & Aphricã,& Siriam,& Aſſiriam, & Perſiam, & Armenias,& Aſiam minorem, & Græciã noſtris temporibus, & maiorem partẽ mundi. Quæ quidem ſecta incepit à Mahometo

A de gente Cedar filii Iſmaelis Ideo ſarraceni dicuntur populus Cedar, quod interpretatur vmbra Et ideo quia, Dauid prævidit populum Dei multipliciter,& per lōga tēpora affligendum à ſecta ſarracenorum quaſi vſque ad prope tempora Antichriſti:vel ēt à qua Antichriſtus forſan eſt egreſſurus:iō ait. Heu mihi q̄a incolatus meus, & peregrinatio mea inter infideles prolongata eſt. Nam diù habitaui cum habitantibus Cedar.i.inter ſarracenos filios Cedar.Et cum eis multùm incola,& pęregrina, & cohabitans fuit anima mea.i.duxi vitam meam in captiuitate. Hoc dicit: quia multi Chriſtiani manent inter eos captiui. Et quia licèt velimus quādo que pacem cum eis: tamen ſemper nos affligunt terras noſtras occupando:ideo ſubdit. Cum his.ſ.ſarracenis,& infidelibus, & tene-

B broſis peccatoribus.qui ſemper oderunt pacem ego eram pacificus:non malum eis inferendo cum loquebar eis pacificè: ipſi impugnabant,& affligebant me gratis. Et forſan Dauid memorat hic fugam ſuam, quādo fugit à facie Saul ad terram Idumææ,quæ eſt Cedar trans Iordanem vbi congregati ſunt populus eius fratres,& alij 400.de ſtirpe ſua ad ſpeluncam Odolā. Et habitarunt per aliqua tempora in Maſſah.vbi vidit in ſpiritu qualiter eccleſia debebat diū peregrinari, & habitare,& affligi inter ſarracenos filios Cedar.Iō dicit.Heu mihi:q̄a incolatus meus ꝓlongatus eſt.& habitaui cū habitantib.Cedar &c.Item Cedar interpretatur tenebra vel mœror.Et tunc exponitur moraliter.Vn̄ peccator veniens per pœnitentiam in gratiam

C dolet ſe tandiū habitaſſe in mœrore perſecutionis.Et contemplatiui,& ſancti dolent ſe tandiù fuiſſe inuolutos in curis mundi, & mœrore. Et ſic aſcendit primum gradum dicēdo iſtū primū pſalmum.ſ.contemplatiuus, & penitēs,& fidelis.ex quo patet, ꝙ primus gradus aſcendentis in templum ſpirituale ē deteſtatio peccati, & vitæ veteris, & dolor detentionis in hac vita:eò ꝙ diabolus,& infideles impediunt nos ne aſcendamus iſtum primum gradum.

PSALMVS. CXX.

L Euaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi.

Auxilium meum a domino, qui fecit cœlum, & terram.

Secundus gradus huius aſcenſus eſt ſublevatio à curis terrenis, & eleuatio mentis in Deum.Nam quando quis aſcendit ex infima,& horribili vale illico obliuiſcitur infimum, & cum ſpe,& gaudio ſuſpicit in altū, & deſiderat peruenire ad finem. Et ideo Dauid fecit hunc pſalmum pro ſecundo gradu in quo docet aſcendentes, & inſtruit leuare oculos ad Deum in aſcenſu ſecundi gradus, & ponere totaliter ſpem ad ſuperiora,& petere auxilium à Deo per cuſtodiam Angelorum. Ad cuius intellectum eſt notandum ſicut dictum eſt pſalmo 64.& 67.quòd tota illa terra promiſſionis,& etiam ipſa ciuitas Hieruſalem erat circundata,& munita montibus circunquaque. Qui quidem mōtes cōmuniter ſunt vtiles ad tria. Primò ad tutelam,& fortitudinem terræ: quia prohibent acceſſum inimicis.Secundò ſunt vtiles ad paſcua pro animalibus, & pecoribus. Tertio ſunt vtiles propter aquas,quæ ex eis fluunt, & deſcendunt ad irrigandos campos. Propter quam diſpoſitionem terræ, & propter quas tres proprietates, & vtilitates illa terra promiſſionis cum illis montibus ſic circundata figurabat eccleſiam Chriſti iàm militantem quàm triumphantem.Et illi montes tàm circundantes terram promiſſionis, quàm ciuitatem Hieruſalē figurabant montes ſpirituales eccleſiæ Chriſti. Et ideo in ſacra ſcriptura ſemper per illos montes materiales intelliguntur montes ſpirituales eccleſiæ Chriſti. Vnde inquantùm illi montes erant ad tutelam,& defenſionem patriæ, & ciuitatis prohibentes acceſſum inimicis figurabant cuſtodiam Angelorum, qui cuſtodiunt eccleſiam, & omnes fideles. Sed inquantùm erant herboſi, & fructuoſi ad paſcua pecorum:figurabant ſeptē eccleſiaſtica ſacramenta quibus paſcuntur fideles.Inquātùm vero à montibus deſcendunt aquæ ad irrigandos campos:figurabant Apoſtolos,& doctores, à quibus deriuata eſt euangelica doctrina & dona gratiarum in eccleſiam Chriſti. Et ideo in ſacra ſcriptura per montes aut intelliguntur Angeli cuſtodes, aut eccleſiaſtica ſacramenta,aut Apoſtoli & doctores eccleſiæ Chriſti. Licèt ergo in hoc pſalmo per montes poſſint intelligi tàm Angeli quàm eccleſiaſtica ſacramenta, & apoſtoli, tamen ad literam principaliter intelliguntur Angeli cuſtodes. Dauid ergo hoc prævidens in ſpiritu, contemplando eccle-

ſiam

A ſiam Chriſti: ad quam tota lex aſcendebat, & tendebat tanquã in finem, fecit hunc pſal. in quo commendat eccleſiam Chriſti de ſecuritate propter cuſtodiã Angelorũ à Chriſto ipſi datam. Nam ſicut illa Hieruſalẽ materialis erat circundata montibus prohibentibus acceſſum inimicis: ita peramplius, & perfectius eccleſia Chriſti eſt munita multibus Angelorum, qui die ac nocte defendunt ipſam muro inexpugnabili. Duo ergo facit. Nam primò ipſe in perſona ſua, & etiam in perſona corporis myſtici dicit ſe committere Angelorum cuſtodiæ. Secundò admonet omnes fideles, vt aſcendant ad hanc eccleſiã Chriſti, promittens eis ſecuritatem, & tutelam propter cuſtodiam Angelorum. ibi. Nõ det in commotionem. Quantùm ad primũ dicit. Ego aſcendendo ad templum & eccle-

B ſiam Chriſti, leuaui oculos meos in montes circundantes iſtam ciuitatem eccleſiæ, qui quidem mõtes ſunt Angeli dati ad cuſtodiã huius ciuitatis Dei. Vnde. i. à quibus montibus, & Angelis veniet auxilium mihi cõtra inimicos viſibiles, & inuiſibiles, à quibus angelis ſpero tutari, & defendi, & protegi. veniet inquam auxilium mihi. quã quidem poteſtatem, & virtutem Angeli non habent à ſeipſis: ſed à ſolo Deo, & domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eos poſuit cuſtodes huius ciuitatis. Item totum auxilium meum eſt principaliter à domino qui fecit cœlum, & terrã: & non à Dijs gentium qui ſunt demonia. Deinde cum dicit,

Non det in commotionem pedẽ tuum, neque dormitet qui cuſtodit te.

Ecce non dormitabit neq; dormiet: qui cuſtodit Iſrael.

C *Dominus cuſtodit te, dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.*

Admonet omnes fideles ut aſcendant ad hanc ciuitatem, & hoc fortalitium eccleſiæ, vt ſaluentur in ea, eò q; eſt munita, & ſepta multorũ angelorum cuſtodia, & tutela. Vnde dicit. O fidelis aſcende ad hoc fortalitiũ, & præſidium eccleſiæ, vt diabolus ſup. non det pedem tuum in commotionẽ: i. vt non faciat te à via rectitudinis, & ueritatis deuiare quaſi dicat: ſi tu fueris munitus hoc præſidio nunquã diabolus mouebit pedem tuũ nec operationes tuas à ſemitis mandatorũ Dei: nec nocebit tibi in corde: nec in anima. Et ratio eſt: nam Angelus cuſtos, & vigil qui cuſtodit te in hac ciuitate, & præſidio, nunquã dormit. quia ecce. i. certè manifeſtũ eſt: q; Deus, & exercitus angelorũ qui D cuſtodit Iſrael nõ dormitabit neq; dormiet vnq̃. Et ratio eſt: nã dñs noſter Ieſus Chriſtus eſt ille qui cuſtodit te per cuſtodiã angelorũ, & eccleſiaſtica ſacramẽta, & per ſanctorũ orationes, & ipſe dñs Ieſus Chriſtus ſicut eſt ſalus tua. ita eſt protectio tua. nã eiuſdem eſt ſaluare, & cuſtodire. iõ ipſe eſt protectio tua ſuper manũ dexterã tuã. i. magis, & per amplius cuſtodiet te dominus Ieſus Chriſtus quã dextera manus tua. Nota q; dormitare eſt frequentatiuũ de dormio. iõ hæc eſt dñia inter dormitare, & dormire, q; dormire dicit dormitionẽ ſucceſſiuã ſine interualo: ſed dormitare dicit dormitionẽ cũ multis interuallis. & ſic vigiles oppidorum, & exercitus dicũtur quandoque dormitare, eò q; vigilant ne inimici intrent oppidũ. ſed quan- E doq; opprimuntur ſomno, ſed illico excitantur p.p ſollicitudinẽ, & metũ, & iterum dormiunt, & iterũ excitantur &c. & ſic dicitur dormitare, & excitari. Sed nõ fecit ſic dñs q eſt cuſtos Iſrael, nec angeli eius, quia cõtinuẽ vigilant ſuper ciuitatem Dei, iõ dicitur Eſa. 62. Super muros tuos Hieruſalem poſui cuſtodes qui die ac nocte non ceſſabunt laudare nomen domini &c. Ideo ſubdit Dauid,

Per diem ſol non uret te, neq; luna per noctẽ

Dominus cuſtodiet te ab omni malo, cuſtodiat animam tuam dominus.

Dominus cuſtodiat introitum tuum, et exitũ tuum, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

☞ Quia dominus cuſtodit te, & dominus eſt protectio tua, ideo ſol nõ vret te per diẽ. Litera Hieronymi habet. Per diẽ ſol non percutiet te, neque luna per noctẽ. Ad cuius intel- F lectum eſt notãdũ, q; ſicut nec æſtus ſolis nec frigiditas lunæ poteſt nocere illis, qui habitant in domibus bene muratis, & tectis, ita nec diabolus nec æſtus tentationum, nec defectus alicuius rei poteſt nocere iuſtis, & fidelibus habitantibus in hac eccleſia, & præſidio ciuitatis Dei per gratiã, eò q; eccleſia eſt ſupra muro fidei, & ſpei, & caritatis, & circũdata montibus angelorum, & cooperta tecto articulorum fidei, & donis ſpiritus ſancti. Item eſt aduertendum, q; quędam ſunt peccata tentationis. quæ dicuntur fieri in die, id eſt in manifeſto. ſicut eſt ſuperbia, & auaritia & etiã luxuria. Et quædã dicũtur fieri in nocte ad lunã: i. in abſcõdito, & occulto, ſicut eſt pctm̃ inuidiæ, & odij inueterati, & oĩa peccat

A ta quæ manent in ſolo propoſito,& nondum venerunt in actum: ſed nullum iſtorum poteſt nocere iuſtis habitantibus in hac eccleſia per gratiam,nec in ſuperiori per gloriã. Et hoc intendit dicere Dauid cum ait. Per diem ſol non vret te.quaſi dicat. O fidelis ſi tu aſcenderis in hanc ciuitatem, & fortalitiũ eccleſię,& fueris munitus eius montibus,& Angelorum cuſtodia. & tectus virtute eccleſiaſticorum ſacramentorum, & donis ſpiritus ſancti: ego dico tibi,quòd ſol, id eſt æſtus peccatorum,& manifeſtarum tentatio nũ ſuperbiæ, & auaritiæ &c.non vret te per diem: i.in manifeſto: neq; luna.i.peccatũ odij, & inuidię percutiet te in nocte. i.in occulto.q.d.ꝙ nec peccata manifeſta nec occulta nocebunt tibi munito, & protecto in hoc præſidio Et ratio eſt nam dominus noſter Ie

B ſus Chriſtus,qui eſt ædificator, & cuſtos huius ciuitatis, cuſtodit te ab omni malo corporali, & dominus cuſtodiat animam tuam: & dominus cuſtodiat introitum tuum.i.cuſtodiet te per ſacramentum baptiſmi quando ingreſſus fueris in hanc ciuitatem, & cuſtodiat exitum tuum per ſacramẽtum extremæ vnctionis, Nam per batiſmum intrãt fideles in hanc ciuitatem, & per extremam vnctionem exeunt. Et per confirmationem armantur, & roborantur,& per eucariſtiã reficiuntur,& per pœnitentiam reſurgunt, & uiuificantur, & per matrimoniũ legitimè procreantur. Et per ſacramentum ordinis reguntur, & diriguntur in hac ciuitate,& eccleſia Chriſti ex hoc tempore vſque in ſęculũ gloriæ. i. dum iſta eccleſia durabit per gratiã vſquequo perueniat in ſæculum gloriæ.Ex qui

C bus patet quòd dominus Ieſus Chriſtus eſt principalis dominus,& cuſtos, huius ciuitatis,& præſidij.Sed cuſtodit eam per Angelos tanquã per vigiles,& miniſtros,& ꝓ eccleſiaſtica ſacramenta, & per doctrinam,& orationes ſanctorum virorum. Nam tàm Angeli, quàm eccleſiaſtica ſacramenta, quàm dona ſpiritus ſancti:quàm ſancti viri:ſunt montes munientes iſtam ciuitatem,& præſidium, & ideo Dauid nos admonet vt leuemus oculos noſtros,& recurramus, & reſugiamus, & aſcendamus ad iſtos montes, vnde ueniat auxilium nobis.Ex quibus patet,ꝙ iſte pſalmus eſt ſimilis in materia, & ſententia pſal.xc.ſ. Qui habitat in adiutorio altiſſimi &c.

PSALMVS. CXXI. D

Laetatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi: in domum domini ibimus.

Titulus Canticum graduum. Tertius gradus aſcendentium in cœlum eſt gaudium de bonis ſpiritualibus promiſſis. Nam primus gradus eſt relinquere terrena, & deteſtari peccata. Secundus eſt eleuatio mẽtis in Deũ .ſ.auerſio à bono commutabili, & conuerſio ad bonum incommutabile. Et ideo ſequitur tertius gradus immediatè,ꝙ quis gaudeat,& delectetur in tali bono incommutabili promiſſo. Et ideo Dauid fecit hunc tertium pſa. pro aſcenſu tertij gradus templi.q ui quidem pſalmus licèt ſit paruus in verbis, tamen eſt profundus, & difficilis non ſolummodò in ſententia ſed etiam in conſtructione, & ordinatione literæ.Pro cuius intelligentia eſt notandum, ſicut pluries dictum eſt,ꝙ illa Hie- E ruſalem terrena,& illud templum materiale quod ędificauit Salomõ ex pręcepto Dauid patris ſui:omnino fuit figura vtriuſque eccleſiæ.ſ.militantis, & triũphantis nõ ſolũmodò ratione interpretationis nominis: quia interpretatur pacifica: ſed etiã quia tota eccleſia Chriſti ibi ſumpſit exordiũ in illis apoſtolis & diſcipulis,& ibidem eſt ædificata per Chriſtum ſub nomine pacis: vt dictũ eſt pſalm: 47. & 50.& in pleriſq; alijs locis .Et ideo tota eccleſia dicitur Hieruſalẽ, eò ꝙ inde fuit deriuata,& dilatata,& multiplicata per totũ orbẽ.Et ideo patriachæ, & prophetę multipliciter commendarunt illam ciuitatem terrenã nõ ratione ſui:ſed quia in ea erant implenda myſteria Chriſti,& in ea Chriſtus debebat incipere, & ædificare eccleſiam ſuam. Quod multipliciter præuidens Dauid in ſpiritu fecit iſtũ pſalmũ:in quo commẽdat Hie- F ruſalem ſpiritualem ſub nomine Hieruſalẽ terrenæ,qui quidẽ pſal. licèt videatur applicari illi ciuitati terrenæ,& materiali, tamen in veritate factus eſt pro Hieruſalẽ ſpirituali:quę per illam,& templum eius fuit figurata.Et ideo eſt iterũ notãdum ſicut dicit Ra. Moiſes de Aegypto,ꝙ ſicut duplex eſt Hieruſalẽ.ſ.terrena, & ſuperna:ita in ſacra ſcriptura per Hieruſalẽ inferiorẽ intelligũt ꝓphetę Hieruſalẽ ſuperiorem.Vnde ſuper illud Ge. 26.quando vidit Iacob ſcalã &c. dicit gloſſa Hebraica in bereſſit Rba.ꝙ Moyſes ante quã moreretur ductus eſt in cœlum:& uidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalẽ in cœlis ex margaritis, & lapidibus pretioſis. Et dixit

A dixit Meſſias ipſi Moyſi, ꝙ Iacob pater eius
vtranque Hieruſalem præuiderat ædificandã
& ꝙ nihil erat illa quæ erat ædificãda in ter
ris reſpectu illius quæ erat per Meſſiam ædi
ficanda in cœlis: quia iſta erat temporaliter,
& illa in æternum duratura pro filijs Iſrael.
quod audiens Moyſes dixit. Lætatus ſum in
his quæ dicta ſunt mihi &c. Ex quibus ſequi
tur primò, quòd preter illam Hieruſalem tẽ-
poralem eſt dare aliam Hieruſalem ſpiritua-
lem, & æternam. Secũdò ſequitur, Meſſias
debebat eſſe Deus: quia iam erat in cęlo tem
pore Moyſi. Tertiò ſequitur, ꝙ Meſſias non
erat ædificaturus Hieruſalem terrenam: ſed
ſpiritualem, & cœleſtem: & per conſequens
non erat daturus ſuis felicitatem in hoc mũ
do, ſed in cœlo. Quartò ſequitur, ꝙ iſte pſal.
non eſt intelligendus de Hieruſalem terre-
B na: ſed de ſpirituali, & cœleſti, & de hac Da
uid fecit hunc pſalmum. Duo ergo facit Da-
uid in hoc pſal. Nam primò commendat ma
gnificentias huius ciuitatis. Secundò rogat
pro eius conſeruatione, & perpetuitate, ibi
Rogate quę ad pacem ſunt Hieruſalem.
Quantùm ad primum ꝓpheta expectãs poſ
ſeſſionem, & ſtatum huius ciuitatis, quæ eſt
eccleſia militans per gratiã. & triũphans per
gloriam: propter quatuor eius magnificẽtias
lætatur iam in ſpe: & commendat ipſam in
quatuor magnificentijs. Primò quia omnes
iuſti habitant in ea, hic per gratiam: & in fu
turo per gloriam. Secundò: quia iſta ciuitas
Hieruſalem militans hic per gratiam eſt ima
go ſuperioris triũphantis per gloriã. Tertiò:
quia omnes iſti qui aſcendunt in iſtam eccle
ſiam ad laudandum Deum per gratiam, lau
C dabunt ipſum in ſuperiori per gloriã Quar
to: quia in hac eccleſia iudicantur, & lucran-
tur prêmiũ omnes iuſti pro illa gloria. Pro
his ergo quatuor lætatur ꝓpheta expectãdo
eccleſiam Chriſti: in qua expectabat adipiſci
omnia quatuor ſupradicta. Et ideo iſte pſal
mus ſimul oportet, quòd exponatur profeti
cè, & miſticè de iſta eccleſia, & anagogicè de
ſuperiori: eò quòd nullus poteſt venire ad il
lam niſi tranſeat per iſtam. Dicit ergo Da
uid. Lętatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi.
Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum: ꝙ
multipliciter fuit reuelata ipſi Dauid proſpe
ritas vtriuſque eccleſiæ, & multipliciter prę
uidit eam in ſpiritu. Nam primò præuidit
per promiſſionem factam ipſi Abrahæ. Gen.
15. Cui dominus dixit. Suſpice cœlum, & nu
mera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuũ. Vbi D
præuidit, quòd ſemen ſuum ſecũdum pro-
miſſionem erat collocandum in cœlo in ę-
terna beatitudine. Item hoc potuit Dauid
præuidere per lapidem quem Iacob erexit
in titulum. Gene. 28. Præuidit enim nouam
Hieruſalem, ſcilicet eccleſiam ædificandam
in Chriſto. Et per ſcalam, & angelos aſcen-
dentes, & deſcendentes, præuidit qualiter
veri filij Iſrael per fidem debebant aſcende-
re vſque ad Chriſtum, & eccleſiam ſuam, &
exinde per gradus virtutum erant aſcenſuri
in cęlum. Item per promiſſionem factã de
ædificatione templi, & ciuitatis. 2. Regum,
7 præuidit in ſpiritu qualiter Chriſtus erat
nobis ædificaturus Hieruſalem nouam, hic
per gratiam, & in futuro per gloriã. Propter
omnes ergo iſtas promiſſiones, & reuelatio
nes ſibi factas de iſta Hieruſalem ſpirituali, E
dicit Dauid.
Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi.
ſuper patriarchas, & prophetas, & reuelatiõ-
nes mihi factas: quia omnes fideles ibimus in
domum domini, id eſt in eccleſiam Chriſti.
Et etiam lætatus ſum in his nõ ſolummodò
per Natan prophetã de terreno tẽplo con-
ſtruẽdo, & perpetuitate regni, & de ſede iu-
diciali, & regali, et ęternitate domus Dauid
Sed ẽt ſũ magis lætatus de reuelatione mihi
facta à ſpũſctõ de ſupradictis miſterijs, et ꝓ
miſſionibus: quia præuidi in ſpiritu qualiter
uos omnes filii promiſſionis ibimus in do-
mum domini: quæ eſt eccleſia. Nam in iſtam
eccleſiam aſcẽdimus per gratiam, et in ſupe
riorem per gloriam. Et tunc propheta con-
uerſus ad Hieruſalem dicit.
*Stantes erãt pedes noſtri, in atrijs tuis Hie
ruſalem.* F
*Hieruſalem quæ ędificatur, vt ciuitas cuius
participatio eius in id ipſum.*
O Hieruſalem pedes noſtri erant ſtantes
in atrijs tuis hic per gratiam, & in futuro ꝑ
gloriam. Vel poteſt dici, ꝙ hoc tempus re-
fert ad prophetam. Quaſi dicat. O Hieruſalẽ
lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi per
reuelationem. Nam ego præuidi in ſpiritu
qualiter pedes noſtri erant ſtantes in atrijs
tuis, id eſt qualiter omnes iuſti, & fideles de
bemus habitare in te, hic per gratiam, et in fu
turo per gloriam. Et hoc probat per hoc quod
ſequitur. Nam ne quis putaret, quod hic læ
tatur de Hieruſalem terrena, hoc remouet
dicens Hieruſalem quę ædificatur, ut ciuitas.

A Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ſicut pluries dictũ eſt: & notat Auguſtinus ſecundò de ciuitate Dei: quòd ſecundùm Ciceronem in tertiò de republica. Ciuitas ſiue populus eſt concors hominũ multitudo, iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociata, antiquis moribus conſiſtens. Ex qua diffinitiõe manifeſtè patet, quòd quatuor ſunt de ratione ciuitatis. Primò concordia quò ad pacem, & bonum commune. Secundò cõſenſus legis, & iuris. Tertiò communitas vtilitatis ratione boni communis. Quartò honeſtas morum, & virtutum. Ex his quatuor arguit Auguſtinus: quòd Roma nunquàm fuit vera ciuitas: quia nunquàm fuit in ea vera pax, nec concordia, nec iuris conſenſus, & cætera. Ergo ex his poſſumus arguere, quòd Hieruſalem terrena nunquàm fuit verè ciui-

B tas, maximè quando venit Chriſtus: quia in ea nunquàm fuit concordia, ſed diſcordia: nec fuit in ea conſenſus legis: imo diſſenſio, & ſchiſma: quia debuerũt recipere Chriſtum ſecundùm legem, & non receperunt. Et fuit diſcordia etiam in rebus ciuilibus. Nam à paſſione Chriſti vſque ad deſtructionem ſactam per Titum, ſemper fuit continua ſeditio inter ciues, & continuæ cędes: vt ait Ioſephus ĩ libro de bello iudaico. Ex quo patet quòd nunquam fuit vera ciuitas: nec rectè fuit vocata Hieruſalem, id eſt pacifica: cũ in ea ſemper fuerint continuæ diſcordiæ. Ex quò patet, quòd non dicta fuit Hieruſalem, id eſt pacifica ratione ſui: ſed inquantùm debebat fieri pax inter Deum, & homines per mortem, & paſſionem Chriſti mediatoris: & inquantùm in ea debebat Chriſtus ædificare

C veram Hieruſalem, ſcilicet eccleſiam ex congregatione illorum paucorum apoſtolorũ & diſcipulorũ. quam eccleſiam in pace fundauit. Nam quotieſcunque Chriſtus veniebat ad diſcipulos, ſemꝑ dicit eis. Pax vobis. Et hanc pacem reliquit eis in teſtamentum æternũ. Et ideo eccleſia Chriſti verè dicitur ciuitas: & ędificata vt vera ciuitas per Chriſtum: quia in pace, & concordia, & iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociata. quia erat eis anima vna, & cor vnum in Deo, vt patet Actuum tertio. Et ſic illa Hieruſalem ex parua dilatata eſt per totũ orbem, & multiplicata. Et de hac Hieruſalem dicit ꝓpheta. Lætatus ſũ in his, quæ dicta ſunt mihi &c Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem. Quaſi dicat. Ego non lętor, quia habeo manſionem in Hieruſalem terrena: ſed D lætatus ſum, quia pedes noſtri erũt in atrijs tuis: ò Hieruſalem non terrena: ſed Hieruſalem, quæ ædificatur vt vera ciuitas per Chriſtum: in qua eſt ſũma pax, & cõcordia: cuius participatio eius in idipſum: Litera Hieronymi habet: ſimul vel pariter. Vnde vbi nos habemus in pſalmo. iiii. In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Litera Hieronymi habet. In pace ſimul dormiam, & requieſcam. Et ideo ly in idipſum ponitur pro ſimul vel pariter. Et ſic ponitur in hoc loco: cuius participatio eius ſimul. Quaſi dicat: ꝙ participatio, & conuerſatio ciuium illius ſupernæ ciuitatis eſt ſimul, id eſt cõcors vnita & non diuiſa: ſed in ſumma pace, & caritate conuiuens. Ex quo patet, quòd hoc non poteſt intelligi de iſta Hieruſalem terrena: quia nunq̃ participatio illorum ciuiũ fuit in idip E ſum: nec ſimul nec concors in vna caritate: quia hoc ſolũmodò conuenit eccleſię militanti, & triũphanti. Sed licèt quãdoque ſit diſcordia inter malos ĩ hac eccleſia: tamen inter iuſtos ſemper eſt participatio ſimul, & cõcordia in vna fide: Dicit ergo ꝓpheta: Hieruſalẽ, quæ ædificatur vt vera ciuitas: cuius participatio eſt tota ſimul, & concors: quia omnes ciues huius ciuitatis ſunt vnanimes, & vnius moris habitantes in domo, quia vna eſt fides omnium, & vnum baptiſma. Poteſt etiam per ly Hieruſalem intelligi de per ſe iſta eccleſia militans, in qua nũc habitamus per fidem, quæ ædificata eſt à Chriſto, ut ciuitas, id eſt ad modum, & ſimilitudinem ciuitatis ſupernæ, quia imago eius: quia ciues eius iam ſunt ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, cuius participatio eſt ſimul per fidem, & cari F tatem. Vel per iſtam Hieruſalẽ poteſt intelligi ſola Hieruſalem ſuperna, cuius participatio eſt in idipſum, id eſt tota ſimul, & ęterna. Nam ſecundùm Boetium quarto de cõſolatione. Aeternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul, & ꝑfecta poſſeſſio, & talis eſt duratio illius æternæ ciuitatis: quia non eſt ſucceſſiua nec terminabilis, maximè à ꝑte poſt: ſed tota ſimul, & perfecta. Quaſi dicat ꝓpheta. O Hieruſalem cæleſtis, lętatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, quia pedes noſtri erunt ſtantes in atrijs tuis. Stantes dico non mobiles: ſed quieti in tua viſione, non negotiantes in mundana ſollicitudine: ſed quieti in contemplatione. Hieruſalem dico non iſta terrena, ſed ſuperna, quæ ædificatur, vt vera ciuitas

A ciuitas,& pacifica.incorruptibilis, & perpetua.Probatur: quia participatio, & habitatio,& conuerſatio eius eſt in idipſum, & tota ſimul,& æterna.Et notanter dicitur participatione. Nam Deus eſt ſua felicitas per eſſentiam,& ideo nõ dicitur participatio reſpectu ſui, ſed reſpectu noſtri,qui ipſam participamus.Ex quibus patet,ꝙ iſti tres verſus prędicti nõ poſſunt intelligi de Hieruſalem terrena: nec de illa verificari: quia eius participatio nec eſt æterna, nec concors: nec tota ſimul,ſed intelliguntur de Hieruſalem militanti per vnam fidem, & caritatem, & de triumphanti per gloriam. Item iſta eccleſia militans ædificata à Chriſto,vt.i.tanquã ciuitas triumphans,i.ad ſimilitudinem, & imaginem illius.ad Gal.4.

Illinc enim aſcenderunt tribus tribus domi-
B *ni teſtimonium Iſrael: ad confitendum nomini domini:*

Ad cuius intelligentiam eſt notandum,vt legitur Exo.24.ꝙ Deus præcepit ipſi Moyſi, & toti Iſrael,vt aſcenderent omnes ter in anno ad adorandum dominum in tabernaculo,& ſacrificarẽt &c.Et hoc fiebat in teſtimonium Iſrael.i.vt eſſet eis teſtimonium veræ fidei,& latriæ,& profiterenẽ ſe eſſe veros cultores veri Dei, & vt per hoc deſtinguerẽtur à cæteris nationibus. Et ideo cum datũ fuit exemplar,& deſcriptio templi ipſi Dauid,pariter fuit ipſi præceptum à ſpirituſancto, vt omnes Iſraelitæ ter in anno ex omnibus partibus mundi aſcenderunt in Hieruſalem ad confitendum,& teſtificandum nomen domini, in teſtimonium veri cultus. Vnde patet hoc etiam per viſionem ſcalæ Iacob ꝑ quã
C fuit reuelatũ ipſi Dauid qualiter Deus erat adorãdus in trinitate perfecta in eccleſia militante, & eodem modo erat videndus à nobis in cœlo per gloriam. Et quomodo eramus aſcenſuri in templum ſpirituale,hic per fidem,ſpem,& caritatem, & ad Hieruſalem ſuperiorem per viſionem,& poſſeſſionem,& ſecuritatem. Et quomodo ibi debebamus ſedere in æternum &c.Hoc ergo præuidens Dauid fecit,& præcepit fieri quindecim gradus in templo,& fecit hunc pſalmum in tertiõ gradu figurando trinitatem perſonarum in diuinis, & tres naturas in Chriſto, ſcilicet carnem,& animam,& diuinitatem, quia ſicut caro,& anima vnus eſt homo,ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.Et ideo ait ꝓpheta Dauid.Lætatus ſum in his,quæ dicta ſunt mihi in ſpiritu,ſupple quomodo in domum D
domini ibimus &c.Hic ergo demonſtrat, & probat, quod illa ſuperna ciuitas Hieruſalẽ eſt nobis promiſſa in æternam manſionem, quæ ædificatur,vt vera ciuitas: cuius participatio eſt tota ſimul,& æterna. Et ſimiliter iſta Hieruſalem militans eſt nobis promiſſa ad habitandum per gratiam. Nam ſicut ad illam terrenam Hieruſalem tribus Iſrael carnales aſcendebant ter in anno ad confitẽdũ nomini domini,& ad offerendum ſacrificia: Ita tribus domini ſpirituales,& filij Iſrael ſecundũ repromiſſionem aſcendunt continuẽ ad iſtam Hieruſalem militantem ad confitẽdum nomini domini per fidem,& gratiam, & ad illam Hieruſalem ſupernam per viſionem, & gloriam. Vnde notanter dicitur tribus domini, quia non omnes tribus,& generationes aſcendunt in iſtam Hieruſalem, E
ſed ſolæ tribus domini. Vnde tribus domini dicuntur veri filij Iſrael,qui receperũt Meſſiam: quia ſoli illi vident Deum, & confitentur nomini eius in teſtimonium, quod ſunt veri filij Iſrael, cui facta eſt promiſſio Qui ergo non receperunt Chriſtum non ſunt veri filij Iſrael, quia non receperunt teſtimonium eius, nec prophetiam verificant nec affirmant, imo præuaricantur,& peruertunt ad terrena. Nam illa ſcala, quam vidit Iacob in ſomnis ſignificat Chriſtum,& eccleſiam.Et angeli aſcendentes,& cætera ſignificabant veros filios Iſrael non ſecundùm carnem,ſed ſecundùm ſpiritum, qui per Chriſtum erant in cœlum aſcenſuri.Ideo fideles, qui Chriſtum recipiunt: recipiunt uerum teſtimonium Iſrael, & faciunt teſtimonium ipſi Iſrael de veritate,qui autem negãt F
Chriſtum, negant teſtimonium, & prophetiam Iſrael, & ipſum teſtantur eſſe mendacem: ergo ſoli fideles, i aſcenderunt illuc in Hieruſalem cęleſtem ad confitendum nomini domini teſtimonium Iſrael,& ſecũdùm quod Iſrael uidit in illa viſione,& ſoli iſti sũt tribus domini.Nam ſicut in hac eccleſia confitentur Chriſtum, ita in illa ſuperna felicitate confitebuntur nomini domini confeſſione laudis,q̃a beati,qui habitant in domo tua dñe.in ſæcula ſęculorum laudabunt te &c. Quaſi dicat ꝓpheta,quod ſicut filij Iſrael ſecundum carnem aſcendebant in feſtiuitatib. in templum Salomonis ad confitendum nomini domini:Ita filij Iſrael ſecundùm ſpiritum ſunt aſcenſuri in cęlum &c.

A *Quia illic ſederunt ſedes in iudicio: ſedes ſuper domum Dauid.*

Nam ibi erant ſedes regales ad iudicãdũ temporalia,& ſucularia,& erant ſedes ſacerdotales ad iudicandum ea,quę pertinebãt ad cultum diuinum,& iſtæ ſedes erant ſuꝑ domum Dauid.i.promiſſæ ipſi Dauid, & poſteritate eius in ęternũ,vt patet 1.Re.7. vbi dicitur . Stabiliam ſolium eius in æternum: qđ in ſolo Chriſto impletum eſt , vt patet Lu. 1.Dauid illi dominus ſedẽ Dauid patris eius & regnabit in domo Iacob in ætetnum . Intendit ergo Dauid dicere, ꝙ ſicut in templo Salomonis ſederunt reges ſuper domũ Dauid,ita illic in Hieruſalem ſuperius ſedebit Chriſtus filius Dauid,& ſuper domum Dauid in æternum,& ſedebunt apoſtoli ſuꝑ ſedes 12.iudicantes 12.tribus Iſrael &c. Et nõ

B ſolùm apoſtoli,ſed etiam omnes beati, quia omnes regnanr ibi,& ſedent ſuper ſedes beatas,& ſemper ibi iudicant angelos malos , q ceciderunt ex illis ſedibus,& iudicant filios Iſrael ſecundùm carnem obſtinatos, & cæteros infideles,qui ad illas ſedes noluerunt ꝑuenire propter duritiam,& malitiam, & ſcelera ſua.Ex quo patet,ꝙ in Hieruſalẽ ſupernam non aſcendent tribus carnales , ſed tribus promiſſionis , & ſpirituales in Chriſtus ex gẽtibus,& Iudæis regenerati.Vnde Eſa. 43.Ab oriente educam ſemen tuum. & ab occidente congregabo te &c . Omnem,qui uocat nomen meum in gloriam meam creaui eum formaui eum,& feci eum:educ foras populum tecum &c.Omnes gentes congregatæ ſunt ſimul,& collectę ſunt tribus &c . Hoc totum etiam poteſt intellig de ipſa ec

C cleſia militãte,quæ dicitur Hieruſalẽ, & domus Dauid per repromiſſionẽ,ad quã Hieruſalẽ aſcẽderũt tribus domini per fidẽ,& regenerationẽ baptiſmalẽ,in qua laudãt,& cõfitẽtur noĩ dñi,& prędicãt legẽ euãgelicam , in qua domo Dauid ſedẽt prælati eccleſiæ , & habẽt ſedes.ſ.ſummus põtifex,& patriarchę, & archiepi,& epiſcopi , & iudicant de rebus ſpũalib. ſecũdũ eccleſiaſticã ptãte: Nã ſicut illa dicitur Hieruſalẽ , & domus Dauid per gloriã.Ita iſtã dicitur Hieruſalẽ per fidẽ , & gratiam.Et iõ iſte pſ. 1.gloſſandus eſt de iſta eccleſia allegoricè,& miſticè:finaliter,& conſequenter,& principaliter de Hieruſalẽ ſuperna in qua conſiſtit vltimum,& perfectũ gaudium.& felicitas noſtra.Et nota,ꝙ ſicut illæ tribus carnales aſcẽdebãt in Hieruſalem ad cõfitendũ nomini dñi in teſtimoniũ Iſrael , D & in ſignũ obſeruãtiæ legis:Ita nos Chriſtiani,qui ſumus tribus dñi ſpũales regenerari ꝑ apoſtolos,cõtinuè aſcẽdimus in Hieruſalem militantẽ ad cõfitendũ,& præbendũ reſtimoniũ.i.fidẽ Iſrael,nomini domini,qui eſt Ieſus Xp̃s.Nã credẽdo in Xp̃m,& exhibẽdo ipſi latriã cõfitemur teſtimoniũ Iſrael.i. ſequimur fidẽ,& teſtimonium,quod Iſrael præbuit , & prædixit, & præuidit de Xp̃o , quando vidit ſcalã Gen.28.& quãdo luctatus eſt cũ angelo Gen.32.Et maximè quãdo dixit. Iuda te laudabũt fratres tui &c.Gen.49.Vbi prædixit paſſionẽ,& reſurrectionẽ,& regnũ Chriſti.Et ſic patet,ꝙ nos verè confiremur,& teſtificamur fidem Iſrael,profitẽdo legem euãgelicam in hac Hieruſalem per fidem , & in ſuperna per gloriam.

Rogate,quæ ad pacem ſunt Hieruſalem,& abundantia diligentibus te. E

In hac ſecunda parte orat pro conſeruatione,& proſperitate huius Hieruſalem . Ad cuius intellectum eſt notandũ,ꝙ in duobus conſiſtit proſperitas,& ſecuritas cuiuſcunq; ciuitatis terrenæ.Primò in fortitudine murorum , & turrium.Secundò in abundantia ciuium,& victualium . Nam vt ſic nunquã expugnabitur ab inimicis , ſed ſemper erit in pace,& ſecuritate, quia ciuitas nõ capitur ab inimicis niſi propter defectũ alicuius iſtorũ duorũ.Ita pariter duo ſunt , q̃ proſperãt ciuitatẽ Dei,& cõſeruãt in ea pacẽ, & ſecuritatẽ.Nam muri eccleſiæ Chriſti quibus redditur inexpugnabilis , & ſecura ſunt, fides, ſpes,& caritas : & doctores,& martyres militantes pro ea:victualia aũt ſunt copia ſacramentorum eccleſiaſticorũ,quibus paſcũtur , F & alunrur fideles ſiue ciues huius ciuitatis . Et ideo dum perſeuerabunt hmõi turres , & copia,& abundantia victualium ſupradictorũ,nunquã expugnabitur hæc ciuitas , quæ peregrinatur in hoc mũdo,& militat contra infideles,& ſic ſemper erit in pace,& abũdãtia.Et de tali pace,& abũdãtiã dicit ꝓpheta ad oẽs fideles.O Hieruſalẽ.i.cõgregatio fidelium eccleſiæ militantis,rogate quæ ad pacẽ ſunt.i.orate,vt Deus conſeruet in vobis fidẽ ſpẽ,& caritatem , & det vobis dona ſpiritus ſancti : nam iſti ſunt muri veſtri,& iſta ſũt ad pacẽ,& ſecuritatẽ veſtrã.Er ſimiliter tu Hieruſalẽ ora,& roga,vt ſit abũdãtia,& copia ſacramentorũ ciuibus,& fidelib.diligẽtibus te, qa dũ taliter abũdãtiã erit nũquã peribit ciuitas

A uitas. Et ad maiorem expreſſionem ſubdit, & declarat intentum ſuum ſubdens.

Fiat pax in uirtute tua, et abundantia in turribus tuis.

O Hieruſalem fiat pax, & ſecuritas in virtute, & fortitudine tua, quæ fortitudo eſt fides, ſpes, & caritas, & dona ſpūſſancti. Nā in iſtis cōſiſtit tota virtus, & fortitudo huius ciuitatis: quibus redditur inexpugnabilis. Et fiat etiam abundantia in turribus tuis. ſ. copia ciborum, & victualium ſpūalium. ſ. eccleſiaſticorum ſacramentorum, & doctrinæ euangelicæ. Nam ſicut illa ciuitas dicitur eſſe bene munita quæ habet turres bene munitas armis, & victualibus. Ita eccleſia dicitur bene munita quādo eius tures. ſ. doctores, & martyres fuerunt muniti armis doctrinæ euangelicæ, & fuerūt muniti virtutibus, & ſanctitate vitæ, & ſic non ſolummodo defende-
B runt eccleſiam: ſed etiam ſubiecerunt infideles iugo Chriſti, & tunc fuit pax in eccleſia, & abundātia in turribus ſuis: quod fuit completū in cōuerſione magni Cōſtantini, quia tunc fuit copia doctorum in eccleſia, & tota gentilitas conuerſa eſt ad fidem. Poteſt hoc etiam referri ad Chriſtum mediatorē. Quaſi dicat propheta. O Chriſte mediator fiat pax huius Hieruſalē in virtute tua, & paſſione, & fiat abundantia, & copia bonorum ſpūalium in turrib. tuę ciuitatis Hierl'm militantis.

Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te.

Propter domum domini Dei noſtri, quæſiui bona tibi.

C Hoc loco ꝓpheta explicat pro qua Hieruſalē, & pro quibus ciuibus petit, & prædicit hanc abundantiā, & pacem: quia non de Hieruſalem terrena, nec de ciuibus eius, quia in illa nulla eſt pax nec concordia: imo fuit incenſa, & deſtructa, & ciues eius fuerunt partim trucidati, & fame conſumpti: & partim in diſperſionem, & captiuitatē relegati. Sed loquitur de Hieruſalem ſpirituali: quæ eſt eccleſia tā militās quā triūphās. Nā iſta eſt vera domus Dauid ipſi promiſſa, & iſti ſunt veri ciues, & proximi, & filii Dauid per repromiſionē, quia receperunt Chriſtum meſſiā filiū Dauid ipſi promiſſum 2. Regū. 7. Et iō dicit. O Hieruſalē ego loquebar pacē de te. i. ꝓphetizabā, & petebā, proſperitatē ſupradictā nō propter iudæos obſtinatos, & cęcos: ſed ꝓpter apoſtolos, & cęteros fratres meos de iudaiſmo ad Chriſtū cōuerſos, & propter proximos meos, i. gētiles per baptiſmū rege- D neratos. q. d. pro iſtis, & de iſtis ego loquor, & ꝓphetico, & ꝑdico pacē, & proſperitatem eccleſiæ, quia iſtos præuidit in ſpū ad illā Hieruſalē vētutos, & ſic propter domū dñi Dei noſtri q̃ſiui, & prædixi tibi ſupradicta bona ſpūalia, & nō bona tēporalia propter mundū: q. d. oīa iſta quæ ego dixi in iſto pſ. refero ad Deū, & nō ad mundū, qa non loquor de Hieruſalē terrena, ſed de ſpūali quæ hic viuit per fidē, & gratiā, & de ſuperna, quæ in æternū viuit per gloriā. Ex quo patet, ꝙ tota iſta ſecūda pars eſt ēt referēda ad Hieruſalē cęleſtē, cuius muri ſūt æternitas, & ſecuritas & abundātia bonorū gloriæ, cuius cibi ſunt perfecta fruitio, & æterna felicitas. Ex quib. patet, ꝙ iſte pſal. inſufficienter gloſſatur à iudæis, & ēt à quibuſdam catolicis de Hieruſalem terrena: cum ea, q̃ dicta ſunt in pſal. nul- E lo pacto ipſi conueniant, imo totū oppoſitū videtur in ea, vt patet manifeſtē. Et iō rōne ſui nō meretur dici Hierl'm nec ciuitas imo Babylō, & cōfuſio, & deſolatio. Sed quicq̃d dixerūt de ea prophetæ, & patriarchæ, dixerūt in figura rōne Hierl'm ſpūalis, quæ in ea habuit exordiū à Chriſto, & ſic dilatata eſt ꝑ vniuerſum orbē, & ita pariter iſta Hierl'm militans eſt imago, & ſimilitudo ſuperioris: nā ſicut ex illa Hierl'm terrena iſta ſpūalis eſt dilatata, & multiplicata: ita ex iſta Hieruſalem militanti, ſuperna eſt reparata, & reſtaurata, & multiplicata. Nā ciues qui ſunt in hac per gratiam, & fidem, ſunt poſtea in illa ciues per viſionem, & gloriam. Et ideo, quia omnia iſta ſupradicta præuidit Dauid in ſpiritu, & reuelatione de iſta Hieruſalem militanti, & triūphanti, ideo fecit hunc pſal- F mum in commendationem huius ciuitatis, & propter lætitiam rei promiſſæ, dicens: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi.

PSALMVS. CXXII.

AD *te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.*

Ecce ſicut oculi ſeruorum, in manibus dominorum ſuorum.

Sicut oculi ancillæ in manib. dominæ ſuæ, i'a oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri.

Quartus gradus contemplationis, & aſcēſus in cęlum eſt eleuatio mētis in ipſum, & ideo Dauid fecit hūc pſalmum pro aſcenſu quarti gradus. In quo poſtquā in ſecūdo gradu docuit aſcēſorē leuare oculos ī mōtes. i.

A ad ſanctos, vt impetrẽt ſibi gratiam:iã docet eleuare oculos ad ipſummet Deum, & petit miſericordiam ab eo, & liberari à ſuperbis: & petulantibus. Dicit ergo in perſona totius hominis myſtici. O domine, qui habitas in cœlis per gloriam,quia ibi te oſtendis beatis in gloria tua: iam ante leuaui oculos ad ſanctos, ut orent pro me: nunc autem leuaui oculos mentales,& etiam corporales ad te ipſum. Nam ſicut oculi ſeruorum ſunt in manibus dominorum ſuorum, quia totum bonum,uel malũ pendet à domino, quia in manu domini eſt benefacere,uel nocere ſeruo, & ſicut ancillæ ſunt in manibus dominæ ſuæ pp eandem cauſam: ita ergo propriè oculi noſtri ſunt eleuati ad dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri,quia ab eo totaliter dependemus quò ad corpus,& animã:

B ideo in manu eius eſt miſereri,vel flagellare. nam Chriſtus eſt dominus noſter, & diuina ſapientia domina noſtra. et populus eſt ſeruus,& eccleſia ancilla. Ergo domine poſtquã tu es verè dominus,& oculi noſtri ſunt eleuati ad te. & ab alio nõ expectãt auxilium.

Miſerere noſtri domine miſerere noſtri:quia multum repleti ſumus deſpectione.

Quia multum repleta eſt anima noſtra: opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

Miſerere noſtri, quia multùm repleti ſumus deſpectione,& contemptu quantùm ad corpus, & anima noſtra multũ eſt repleta deſpectione, & opprobrio ſupple, ſumus enim ſupple opprobrium abundantibus, & diuitibus,& ſumus quædam deſpectio ipſis ſupbis. Vnde nota ꝙ homines contemplatiui, & iuſti ſecundũ Deũ viuẽtes, quia contẽpſerunt

C diuitias:ideo ſunt communiter pauperes. Iõ ſunt opprobrium. & deriſio ipſis diuitibus. & vituperantur ab eis. Item ſunt etiam humiles,& mites non ſequentes dignitates, & ſic ſunt deſpectio ſuperbis, quia ſupeib. ſemper deſpicit, & paruipendit humiles, & mites,imo iudicat eos impotentes, & inſenſibiles,eò ꝙ nolunt vindicare iniurias. Ideo iuſtus iſte, & contemplator petit miſericordiã & auxilium,ut poſſit patiẽter tolerare opprobria diuitũ,& deſpectionem, & paruipenſionẽ ſuperborũ. Nota ꝙ ly donec ſtat terminatiuè,ſeu ſimpliciter,& continuatiuè ſecundũ Hieronymum contra Heluidium.

PSAL. CXXIII.

NIſi quia dominus erat in nobis dicat nunc Iſrael,niſi quia dominus erat in nobis.

Cum exurgerent homines in nos. forte viuos deglutiſſent nos. D

Cum iraſceretur furor eorum in nos, forſitã aqua abſorbuiſſet nos.

Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.

In hoc quinto gradu iſte aſcenſor,& iuſtus agit Deo gratias, quia eripuit eum à deſpectione facta in prædicto pſal. 50. quia eſt ereptus ex Dei auxilio ab opprobrio, & furore ſuperborum. Et poteſt referri ad omnes tribulationes à quibus liberatus eſt populus Dei per Dei auxiliũ. Dicit ergo. Niſi qa dñs erat in nobis adiutor,& propitius in nobis, dicat nunc Iſrael, niſi quia dñs erat in nobis. Quaſi dicat totaliter defeciſſemus, & deleti fuiſſemus ſupple. Et declarat. Cũ exurgerent infideles hoĩes in nos, & inimici eccleſiæ tã E in teſt vet. per Aegyptios,& Caldæos, quàm in nouo per Iudæos & tyrãnos,& hæreticos, forte tunc deglutiſſent nos viuos, niſi quia dñs erat in nobis adiutor, & protector. Item cum furor,& rabies,& perſecutio eorũ. ſ. tyrãnorum regum,& principum gentilium iraſceretur in nos, forſitan aqua.i. perſecutio abſorbuiſſet nos, vt patet tpe Diocletiani, & Maximiani,quia niſi Deus ſuſcitaſſet Conſtãtinum eccleſia defeciſſet:uel videbatur quaſi deficere. Nam tunc. ſ. à Chriſto vſque ad Cõſtantinum,anima noſtra pertranſiuit torrentem perſecutionũ per x. Imperatores: O forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.i. nobis fuiſſet illa perſecutio intolerabilis, quia vires humanę non ſufficiebant talia tormenta perpeti, & ideo iam deficiebat eccleſia,intantum, ꝙ Marcellinus papa F ex timore adoleuit incenſum idolis contra conſcientiam, & oẽs Chriſtiani latebant per montes,& ſpeluncas. Ideo agẽs gratias dicit.

Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium. laqueus contritus eſt & nos liberati ſumus.

Benedictus dominus, qui non dedit nos dentibus, & poteſtati eorum in captionem: quia totaliter non deuoraret nos. Nam anima,& vita noſtra erepta eſt de laqueo venantium tyrannorum,& ſpeculatorum,& etiam hereticorũ, ſicut paſſer. qñ eripitur a laqueo. Nã laqueus, & ptãs diaboli contritus eſt. qñ Cõſtantinus fuit conuerſus, Nã tunc diabolus

A lus perdidit poteſtatẽ cùm Cõſtantinus dedit licentiam Chriſtianis publicè prædicandi,& eccleſias cõſtruendi: & ampliauit diuinũ cultũ.vnde deſtructa eſt idololatria:& ſic nos liberati ſumus. Nã nos, qui eramus de populo gentili ſub iugo, & laqueo diaboli, aſſumpto baptiſmo cõtritus eſt laqueus diaboli.ſ.peccatum originale,& actuale,& ſic liberati ſumus per baptiſmum: & qui eramus ſerui per peccatum,& falſam ſuperſtitionem facti ſumus liberi per gratiam.

Adiutorium noſtrum in nomine domini, qui fecit cęlum & terram.

In omnibus his tribulationibus totum adiutorium noſtrũ fuit in nomine domini veri Dei,qui fecit cęlũ,& terrã.ſ.Ieſu xpi;qui eſt verbũ patris Deus,& homo:qui fecit ex tempore cęlũ,& terrã,& nũc factus homo nos li-
B berauit per paſſionẽ, & reſurrectionem ſuã: quia nõ fuit aliud nomen ſub quo poſſemus ſalui fieri niſi Ieſus. In nomine ergo eius fuit adiutorium noſtrum. Nam ſicut tunc fecit cœlum materiale,& terram: Ita in aduentu ſuo fecit cęlum ſpirituale,& terram. Terra enim eſt eccleſia:cœlũ vero eccleſiaſtica ſacramenta, q̃ influunt virturem& gratiã in eccleſiam:Chriſtus vero eſt mouens illud cęlum: & ſol lucens in eo mittens lumen in eccleſiam. Nota ꝙ prædictum quinariũ pſalmorum dicit eccleſia in primis pro mortuis, qui præceſſerunt,eò ꝙ ſunt iam liberati à laqueo huius mundi, ſed manent adhuc in purgatorio:quia nondum aſcenderunt in cęlum.Ideo dicitur oratio pro eis. Abſolue &c. Nam in quolibet pſalmorum præcedentium aguntur gratiæ pro liberatione à terrenis,&
C etiam petitur diuinũ auxiliũ:ideo bene competit defunctis.Item totus etiam iſte pſalm' poteſt exponi de liberatione totius generis humani facta per Chriſtum de captiuitate peccati.

PSALMVS. CXXIIII.

QVi confidunt in domino ſicut mons Syon, non commouebitur in æternum,qui habitat in Hieruſalem.

Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui:ex hoc nunc & vſque in ſęculum.

Sextus gradus aſcenſus in cęlum eſt vera confidentia & ſecuritas. Vnde eſt notandũ, ꝙ illud tẽplum Salomonis taliter erat ſitum in alto in illo mõticolo dicto Maria, & eius gradus erant diſpoſiti taliter,ꝙ in primo, & ſecundo,& tertio gradu nõ poterat quis ui-
dere muros ciuitatis:eò ꝙ procedebant gra D
dus infirma valle in altũ montem. Et ideo quãtò plus quis aſcendebat tantò plus videbat.Iõ qñ quis erat in ſexto gradu iam poterat videre muros ciuitatis circumquaque, & oẽs montes,q̃ ſunt ĩ circuitu Hieruſalẽ,& ſic poterat videre fortitudinẽ illius ciuitatis, q̃ magna erat. Nã ſicut dictũ eſt.Iudæa eſt altior tota terra promiſſionis, & Hieruſalem eſt ſita in monte Sion,q̃ aſt circuitus ab alijs mõtib.ꝑruptis,& confragoſis,& aſperis,& ſic aſcenſus in Hieruſalem eſt difficilis inimicis. vt patet in libro Iudit.& Maccabæorum, & ſic Hieruſalem erat fortiſſima oĩum ciuitatũ Syriæ:tũ quia ſita in præruptis montibus: tũ quia munita muris altiſſimis & fortib. & ſic putabant viuere in ſecuritate,& confidentia eius habitatores. Et ideo forenſes,& alieni genæ venientes in Hieruſalem, & aſcenden- E
tes in templum,cum erant in ſexto gradu,& circunſpiciebant montes,& muros ciuitatis: dicebãt eſſe impoſſibile illã ciuitatẽ capi ab inimicis. ſed in veritate ſeipſos multotiẽs fefellerũt:qa multotiens fuit capta,& diruta ciuitas à diuerſis propter peccata eorum. Vñ oſtenditur non eſſe confidendum in viribus hoium,nec in fortitudine murorum,& montiũ huius mundi:ſed in ſolo Deo q̃ ſolus põt ꝓtegere ciuitates,& homines.Sed bene fuit illa ciuitas figura eccleſiæ:quę eſt fundata ſup montes, & fundamẽta apoſtolorum,& ꝓphetarũ, qui fundantur ſupra firmam petrã, qui eſt Chriſtus. in circuitu cuius ciuitatis ſunt alij montes fortiſſimi ad cuſtodiã eius qui ſunt angeli.Hanc ciuitatem principaliter cuſtodit xps,& ex cõſequenti angeli: quæ eſt circundata triplici muro.ſ.fide, ſpe,& carita- F
te &c. quæ quidem eccleſia militans eſt poſtea figura & exemplar ciuitatis ſupernæ.Fecit ergo Dauid hunc pſal. pro aſcenſu ſexti gradus templi Salomonis figurando ſextum gradũ aſcendendi in cęlũ,in eccleſiam triumphantem per confidentiam. q.d.Dauid;& illud templum & ciuitas erat ædificata ſecundùm exemplar ſibi traditum à ſpiritu ſancto inquantũ ſignificabat eccleſiam militantem ꝑ gratiã,& triũphantẽ ꝑ gloriã. Et ideo ſicut qui erat in ſexto gradu circunſpiciens oculis corporis videbat muros, & montes, & fortitudinem illius ciuitatis, in qua confidebant habitatores: figurabat ꝙ ita eleuaret oculos mentis per fidem,& contemplationẽ, & cõſideraret, & cõtemplaretur eccleſiã xp̃i militan-

A militantem: in qua ciues Dei habitant per fidem,& gratiam, & triumphantem in qua habitant per gloriam,& ponunt ibi ſuam cō fidentiam,& ſpem: quia illa eſt inexpugnabilis cum ſit vallata montibus,& muris incorporalibus.ſ.apl'is: & ꝓphetis, & angelis &c. Ergo in illa debemus habitare,& confidere: & ciues fieri,& illud templum per gradus virtutum,& bonorum operum aſcendere. Dicit ergo Dauid. Multi confidunt in uirib. hominum,& ſuis:& confidunt in ciuitatib. munitiſſimis,& fortiſſimis,& tamen multotiens falluntur;ideo dico vobis,ꝙ qui confidunt in domino,& non in idolis,& viribus ſuis erunt immobiles ſupple ſicut mons Sion: Et qui habitant in vera Hieruſalem.ſ.eccleſia quæ eſt viſio pacis ille nunq̄ commouebitur:q̄a licèt aliquando affligatur corporaliter:tñ non in
B æternum quò ad animam,quia illa eſt fundata ſupra firmam petram qui eſt Chriſtus, & ſic erit immobilis,& tutus,& firmus,& inexpugnabilis,quia iſta Hieruſalem terrena multotiens fuit expugnata,& inceſa, & euerſa, quare non eſt in ea confidendum,nec eſt ēt confidendum in Diis gentium,quia fefellūt cultores ſuos,& in fine omnia idola ſunt deleta,& comminuta.ergo in ſolo domino noſtro Ieſu eſt confidendum in ſola Hierl'm ſpūali eſt habitandum hic per grām,& in futuro ꝑ gloriā,q̄a illa eſt verè fortis,& inexpugnabilis.Quod probo.Nam montes.ſ.Angeli ſunt in circuitu eius ad cuſtodiam.ergo in ea eſt habitandum:& dominus eſt in circuitu populi ſui ex hoc nunc,& vſq; in ſęculum, q̄a nobiſcum eſt vſq; ad conſummationem ſęculi.ergo in domino eſt confidendum, &
C non in hominib.nec idolis gētium,& ſic inexpugnabilis manet hæc ciuitas.Sed q̄a diceret aliquis contra,ꝙ multotiens deuenit iſta eccleſia in dirutionem maximè tempore Diocletiani &c. Reſpondet hic propheta.

Quia non relinquet dominus uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ut non extendāt iuſti ad iniquitatem manus ſuas.

Licèt Deus permiſerit affligi eccleſiam ſuam,& iuſtos habitantes in ea temporaliter quò ad corpora:tamen non quò ad animam nec ęternaliter, quia ſi Deus permittit iuſtos affligi à malis,& prauis temporaliter:hoc facit in exercitium,vt mereantur, & ne elati in proſperitate cadant in peccatum, & ne iuſti extendant manus ſuas ad iniquitatem,& peccata, ſed non permittit eos diù affligi: quia ſemper ponit finē afflictioni eorū ne deſperent ipſi iuſti.& ne extēdant manus ſuas ad iniquitatē. Dicit ergo. Nō miretur aliquis, ne licèt aliqn̄ affligātur iuſti: tñ non relinq̄t dñs diù durare virgā,& p̄tātē pctōrū tirannorū ſuꝑ ſortē,& eccl'am,& meritū iuſtorū, ne iuſti deſperati moueanī à merito,& extēdāt manus ſuas ad iniquitatem,& peccatum, & ſic afflictio eorū prohibitio eſt ad maius meritū,& ad tutelam virtutis,& gratiæ,& ideo afflictio vertitur iuſtis in meritum,& tirānis & afflictoribus vertitur in damnationem æternā.Quod ꝑ modū orōnis declarat dicēs. D

Benefac domine,bonis & rectis corde.

Declinantes autē in obligationes adducet dominus cū operātib.iniquitatem.pax ſuper Iſrael.

O domine bene fac bonis,& rectis corde dādo patientiā,& fortitudinē hic in ſuis afflictionibus,& in futuro gloriam ſempiternam in præmiū,& dominus adducet, & adducat E tyrannos declinantes in prauitatem,& obligationes.i.in peccata q̄ obligant ad culpā,& pœnam,dñs deducet iſtos cum diabolis ſemper operantib.iniquitatē poſt mortem eorū in die iudicii cū dicet. Ite maledicti in ignē æternum q̄ paratus eſt diabolo,& angelis eius.Vnde nota,ꝙ oīs peccator peccando declinat à uia rectitudinis,& libertatis in obligationes.i.in culpas quæ obligant ad pœna æternā:hos ergo declinantes ī obligationes deducet dñs in infernū cū diabolis operantibus iniquitatem.q.d.ꝙ dñs faciet bonū rectis corde:hic dādo grām,& in futuro gloriam. Sed dominus deducet peccatores declinantes in obligationes diuerſarū culparum cum operantib.iniquitatem in infernum, & hoc dabitur in pmiū, & in punitionem afflictori F bus,& tortoribus,& perſecutoribus iuſtorū, & martirū:aūt pro ſed pax,& quies,erit ſemper ſup' Iſrael.i. ppl'm fidelem qui eſt verus Iſrael ſecundùm ſpiritum,& videns Deū hic per gratiam:& in futuro per gloriam.

PSALMVS. CXXII.

IN *conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati.*

Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.

Tunc dicent inter gentes,magnificauit dominus facere cum eis.

Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.

Septimus gradus eſt gaudiū de bonis factis poſt conuerſionē.Nā ſicut iuſtus gaudet

ſe

A ſe eſſe ereptum à peccato,poſtea debet gaudere de bonis,& fructibus quos fecit per pœnitentiam,& poſt pœnitentiam.Vnde eſt notandum,vt legitur Eſdræ primo:ꝙ Cyrus rex perſarum, & Medorum poſtquã adeptus eſt regnum Babiloniæ relaxauit captiuitatẽ iudæorum:& dedit licentiam,vt templũ,& ciuitatẽ Hieruſalẽ ædificarent: & de ſuis redditibus pro reſtauratione,& ædificatione pręcepit dari.& de hoc fecit fieri vniuerſale pręconium,& edictum publicũ ꝑ uniuerſa regna ſua confitẽdo Deum cœli eſſe ſuper omnia: & ab eo recepiſſe victoriam,& omnia regna terrę:& ſic nõ ſolum magnificauit iudęos in ſe:ſed etiam inter omnes gentes honorauit.Et ſic Iudæi:qui cum fletu, & tribulatione ſeruierant,reuerſi ſunt cum gaudio:& tẽplum,& ciuitatem ædificauerunt.

B Per hoc vidit Dauid in ſpiritu relaxationẽ captiuitatis humanæ futurã per verũ Cyrũ Chriſtũ,q̃ eſt hęres vniuerſalis patris: & qualiter gentiles,qui ante deſtruxerant eccl'as, & perſequebantur Chriſtianos: poſt ad fidẽ per apoſtolos,& martyres conuerſi debebãt eccleſias reſtaurare,& ędificare propriis ſumptibus:& Chriſtianam religionem ampliare, & magnificare:vt patet de Conſtantino, & cæteris regibus, & principibus. Ideo Dauid fecit hunc pſalmum pro aſcenſu ſeptimi gradus templi:in quo deſcribit gaudium eccleſiæ de conuerſione gẽtium,& gaudium apoſtolorum,& cæterorum fidelium,qui eos cõuerterunt.In quo duo facit,nam primò prædicit huiuſmodi gaudium cõuerſionis per figuram relaxationis captiuitatis iudæorum. Secundo memorat fructus apoſtolorum, & martyrum,& omnium iuſtorum:vnde habẽt cauſam gaudendi.ibi.Conuerte domine.

C Quantũ ergo ad primũ: ſicut Zorobabel, & cæteri Iudæi lętati ſunt reuerſione,& reditu de captiuitate Babiloniæ. Ita nos fideles Chriſtiani facti ſumus ſicut conſolati,in cõuertendo dominus captiuitatem Sion,id eſt cum dominus Ieſus Chriſtus conuerteret captiuitatem totius eccleſiæ.Primò à peccato per paſſionem,& reſurrectionem,& ponitur nominatiuus pro accuſatiuo inquantũ gerũdium ponitur pro coniunctiuo.Secũdò cum conuerteret populum gentilẽ ab idololatria nam tunc repletum eſt gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra repleta eſt exultatione.laudando,& magnificando Deũ in mirabilib. ſuis. Nam tunc in illa conuerſione dicent gẽtes, & cognoſcent,& prædicabunt qualiter dominus magnificauit facere.i. quã magnifice fecit cum eis.ſ.Chriſtianis.Nã verè dominus magnificauit.i.magnificè fecit nobiſcum:ita eccleſiam ampliando,& exaltando,& gentiles ſubijciẽdo.Ideo facti ſumus lętantes. Totum etiam hoc poteſt referri ad peccatorem conuerſum à peccato qui per præſentiã exit de ſeruitute,& captiuitate peccati,qui gaudet,& laudat Deum,qui magnificauit cũ eo miſericordiam ſuam. D

Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.

Qui ſeminant in lacrymis,in exultatione metent.

Euntes ibant,& flebant:mittentes ſemina ſua.

Venientes autem venient cum exultatione: portantes manipulos ſuos.

Hic Dauid pręcatur Chriſtum, vt acceleret aduentum ſuum.Vnde nota.ꝙ ventus auſter eſt calidus,ideo reſoluit niues in montibus,& ſic defluunt aquæ,& torrentes implentur,& currũt ad mare.Ita propriè factum eſt in aduentu Chriſti.Nam ſcriptura vet.teſta. erat congelata,& clauſa, ſed Chriſtus miſit ſpiritumſanctũ in apoſtolos, & aperuit ſcripturas eis,& fluxerũt aquæ à cryſtallo,& niue congellata. Nam ſcriptura quæ erat dura facta eſt eis mollis,& blanda,& potabilis, & intelligibilis calore ſpiritusſancti, & aqua ſapientiæ impleuit torrentes,ſcilicet apoſtolos,& doctores.& ſic aquę defluxerũt in mare eccleſiæ.Item perflauit auſter,id eſt lumẽ & calor ſpiritusſancti in corda dura gentiliũ & mollificarunt ea per prædicationem apoſtolorum,& ſic conuerſi gentiles veniebant & currebant ad eccleſiam,& impleuerũt eã ſicut decurrunt aquæ per torrentes flãte auſtro ſuper niues.Ideo ait propheta.O domine Ieſu accelera aduẽtum tuum,& conuerte captiuitatem noſtram à peccato,& mitte ſpiritum tuum in corda dura gentilium,& currant ad eccl'am mollificati ſicut torrens impleẽ,& currit ad mare in auſtro flante,& reſoluente niues in aquã. Et apoſtoli q̃bus dixiſti Lucæ 10.Meſſis quidem multa &c. & miſiſti eos metere quod nonſeminarũt.Ioã. 4.Ipſi ergo apoſtoli,quos miſiſti ad ſeminandũ verbum tuum in corda hominum,euntes ibant,& flebant.i euntes,& flentes ibant mittentes ſemina ſua,& ꝓdicantes cũ tribulatione,& perſecutione &c.Verũtamẽ ſeminatio eorum,& prædicatio multum fructũ afferet,

A afferet, quia totum populũ gẽtilẽ conuertet ad fidẽ: & animas lucrifaciet: & ſic venientes & reuertentes venient cum exultatione portantes vnuſquiſq; manipulos ſuos quos meſ ſuerunt Nã Matthæus lucrifecit Aetiopiam, & Simõ Aegyptũ: & Bartolemęus, & Tomas Indiam: & Paulus Gręciã. Et pariter Aug. & Hier. & cęteri doctores venerunt, & venient cum exultatione in die iudicii portantes manipulos, & libros ſuos quos ad elucidandas ſcripturas, & defendendam eccleſiam ediderunt: & omnes prælati venient gaudentes, & portãtes talenta duplicata &c. & omnes pœnitentes cum fructu pœnitentiæ &c.

PSALMVS. CXXVI.

Niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam.

Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra
B *uigilat qui cuſtodit eam:*
Vanũ eſt uobis ante lucẽ ſurgere, ſurgite poſt quam ſederiti, qui manducatis panem doloris.

Titulus, Canticum graduum Salomonis. Nota, quòd ſm quoſdam hebræos Dauid fecit hunc pſ. & direxit ipſum Salomoni: qui in perſona ipſius Dauid erat templum, & ciuitatẽ ædificaturus, & ideo intitulatur canticum graduum Salomonis, & ſic gloſſant ipſum pſ. de ædificatione illius Hieruſalem materialis. Camhi autem principaliter gloſſant hũc pſ. de Meſſia per Salomonem intellecto dicit enim, ꝙ in ſcriptura per Salomonẽ cõmuniter intelligitur Chriſtus Meſſias, q̃ erit Deo dilectus: vt patet in cantici. Et ſic dicit, ꝙ multi voluerunt ædificare ciuitatem, & tẽplum Hieruſalem, ſed in vanum laborauerunt vſquequo dominus Meſſias veniet ad
C ędificandum eam. Nam primò Dauid voluit ædificare domum domini: ſed in vanum laborauit: quia dominus non permiſit: eo, ꝙ erat vir ſanguinis. Item Salomon poſtea ędificauit tẽplum, & murauit ciuitatem: ſed in uanum laborauit, quia tam templum q̃ ciuitas fuit deſtructa per Caldæos. Itẽ Eſdras, & Zorobabel iterum reædificauerunt eam: ſed in vanum laborauerunt: quia fuit deſtructa per Roma. Item ijdẽ. i. Roma. & Xp̃iani, & Saraceni multotiens voluerunt reædificare illam ciuitatem: tamen pluries fuit deſtructa, ſed quando veniet rex Meſſias reędificabit eam, & nunquã amplius deſtruet. iõ dicit hic Dauid, ꝙ niſi dñs ædificauerit domũ, & tẽplũ, & ciuitatẽ tpe Meſſiæ, in vanũ laborant oẽs alij, qui volunt eã ædificare. Ex his patet, ꝙ licèt iſte obſtinatus loquatur ma D la intentione: tñ partim dicit verũ, & partim dicit falſum. dicit. n. verũ inquantũ dicit, ꝙ Meſſias in aduẽtu ſuo debebat ædificare tẽplũ æternũ, & eccleſiã ſpirituale repudiato tẽplo, & ciuitate materiali per alios ædificata, tñ dicit falſũ, & errat circa tpſ, & perſonam. Primò errat circa tpſ, quia quod eſt præteritũ fruſtra expectat adhuc futurum. Secũdò errat circa pſonã. nam Ieſus Xp̃s filius Dei, quem ipſe repudiat: eſt ille verus rex Meſſias qui hanc Hieruſalẽ ſpiritualẽ. i. eccleſiã ædificauit. Tertiò errat circa ipsã ciuitatẽ, & templũ. nã ipſe expectat, ꝙ Meſſias reædificabit illã Hieruſalẽ materialẽ, & corporalẽ, & terrenã, in q̃ oẽs Iudæi debent temporaliter habitare, & tñ Meſſias erat ædificaturus ciuitatem ſpiritualẽ toto orbe diffuſã, in qua oẽs fideles habitant per gratiam, & erat etiã ædifi E caturus ſupernam Hieruſalem, & paraturus nobis felices in ea manſiones. Et ideo eſt dicendũ, ꝙ Dauid propheta qui primò ꝓpoſuerat ædificare templũ dño, & præparauit oĩa neceſſaria, & tradidit deſcriptionẽ Salomoni & ſm illud exemplar, & deſcriptionem præcepit ædificari templũ: ꝓuidit in ſpiritu qualiter illud tẽplum materiale erat templi ſpiritualis eccleſiæ, quod Xp̃s erat ædificaturus, in quo oẽs fideles erant ſaluandi, & tolendi. præuidit etiam in ſpiritu qualiter Iudæi debẽt ponere totã ſuã ſpẽ, & fiduciã in illa Hieruſalẽ, & tẽplo materiali, & circa eius ædificium debebant aponere totã ſuã ſollicitudinem contempta ſalute ſpirituali. Hoc ergo ꝓuidẽs Dauid in ſpiritu fecit hunc pſ. ꝓ aſcenſu; octaui gradus. Et ideo intitulatur vero Salomoni qui eſt Chriſtus. In quo pſ. admonet F Iudæos ne ponant totã ſuã ſpẽ, & ſollicitudinem in illa ciuitate, & tẽplo materiali: ſed in illa Hieruſalẽ ſpirituali. ſ. eccleſia tã militanti, q̃ triũphanti: quã xp̃s erat ædificaturus: in qua omnes erant ſaluandi, & tuendi hic per fidem, & gratiã, & in futuro per gloriã: quaſi dicat in toto iſto pſalmo, ꝙ non ponãt ſuam ſpem, & ſollicitudinem nec laborent pro iſta ciuitate materiali: quia multipliciter eſt deſtruenda. Sed ponant ſuam ſollicitudinem, & ſpem in eccleſia quam Chriſtus erat ædificaturus: quia non poterunt ſaluari niſi in ea. Duo ergo facit, nam primò admonet eos ne ponant ſuam ſollicitudinem, & ſpem in Hieruſalem materiali. Secundò, vt quærant ciuitatem per Chriſtum ędificandam ibi. Cum

dederit.

A dederit dilectis ſuis ſomnum. Quantùm ad primum eſt notandum, quod tripliciter erãt ſolliciti Iudæi circa ædificium, & ciuitatem Hieruſalem. Primò circa fortitudinem eius, & ſic Salomon ędificauit eam in alto mõte Sion, & in loco arduo, & circundedit eã triplici muro, ſicut pluries dictum eſt. Secundò fuit ſollicitus Salomon circa cuſtodiam ciuitatis, & ſic muniuit eam copia armorum, & vigilum. Tertiò erant ſolliciti ciues circa abundantiam, & diuitias ciuitatis: vt eſſet abũdans, & potentiſſima: & ſic laborabant admodum, & conabantur congregare diuitias cũ omni ſollicitudine: & corporali labore, & cũ vſuris, & aliis negotiis illicitis, quaſi non ſperantes aliam vitam, & felicitatem. Hęc ergo tria remouet propheta in tribus primis verſibus huius pſalmi dicens: quod non confi-
B ciant in hoc templo materiali: nec in fortitudine ciuitatis: quia non poterit eos ſaluare, nec confidãt in cuſtodia, & armis huius ciuitatis: quia non poterunt eos tueri: nec laborent cum tota ſua ſollicitudine circa diuitias congregandas, & cibos corporales: quia non poterunt eos æternaliter ſatiare. Sed ponãt ſpem ſuam in domo quam Chriſtus erat ędificaturus: quis ibi debent ſaluari. Secundo capiant arma quæ daturus erat Xp̃s: quia in illis debent tueri. Tertiò, ꝙ laborent circa cibum quem Chriſtus erat daturus, quia in ſolo illo debent ſatiari.

Dicit ergo primò, ꝙ niſi dñs noſter Ieſus Chriſtus ædificauerit domum, & templum ſpirituale. ſ. eccl'am, in vanũ laborauerũt oẽs qui ædificant eam, quaſi dicat, ꝙ quodcunq; templum ſeu ciuitas per Salomonem vel ꝑ
C alios ædificatum, eſt vanum ad ſaluandum niſi ſolum illud quod Xp̃s erat ædificaturus, in quo oẽs fideles ſunt ſaluandi: hic per fidẽ, & grãm, & in futuro per gloriã. Itẽ ſecundò ſubdit: ꝙ niſi dñs Ieſus Xp̃s cũ ſuis armis ſpiritualibus. i. cũ fide, ſpe, & caritate, & cũ donis ſpiritusſancti, & cũ ſuis vigilibus. ſ. angelis, & apoſtolis, & martiribus, & doctoribus cuſtodierit hanc ciuitatem eccleſiæ, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, id eſt qui putat eam cũ armis, & viribus temporalibus cuſtodire. Tertiò ſubdit. O vos hoĩes temporales, & mũdani qui manducatis panẽ doloris, & laboris vanum eſt vobis ſurgere ante lucem ad laborandum pro iſto cibo tẽporali, & ad cõgregãdas diuitias pro iſta vita tꝑali conſeruãda, qa hic nõ poteſtis manere in ęternũ: ſed ſurgite à pc̃tõ poſtquã ſederitis per magna tꝑa in D eo, & ſurgite ad grãm, & ad laborãdum pro cibo ſpũali per opera mię, & alias pias oꝑationes. Item in aduentu Chriſti ſurgite à iugo legis, & à dormitione, poſtquam in tenebris ſediſtis per magna tꝑa, & recipite Xp̃m, qui affert diem grẽ, & lucẽ, & fugat nõ ſolũ modo noctẽ legis: ſed ẽt noctẽ peccati, quia iã nox præceſſit, dies aũt appropinquauit: abiicite ergo opera tenebrarũ, & induamini arma lucis &c. Vnde notandũ, ꝙ vbi tranſlatio cõis habet: qui mãducatis panẽ doloris, litera Hieronymi habet: Panẽ idolorũ, ſiue panem idolaticũ, & tranſlatio alia hẽt, panẽ auaritię; & alia habet, panem laborantium, quod eadem ſententia eſt. Nam auaritia eſt idolorũ ſeruitus: & iõ qui laborant propter auaritiã dicuntur laborare propter panem idolaticũ: & propter idolaticas diuitias, & ſic panis in E hoc mundo acquiſitus dicitur panis laboris: quia cum labore acquiritur: & dicitur panis doloris, quia cũ dolore acquiritur: dicitur ẽt panis idolaticus: qa cũ auaritia acquiritur. Vñ eſt aduertẽdũ: ꝙ ꝓpheta hic nõ prohibet quin debeamus acquirere panẽ cũ labore, & ſudore vultus noſtri, ſed prohibet nimiam ſollicitudinem, & abuſum circa res temporales: ne propter temporalia omittamus ſpiritualia, & intendit dicere, & admonere, vt primum quæramus regnum Dei, & ponamus ſpẽ noſtrã in Chriſto, & eccleſiaſticis ſacramẽtis: ſed poſtea cum diſcretione poſſumus laborare pro victu ad vitam neceſſario.

Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini, filii merces fructus uentris.

In hac ſecũda parte oñdit declarãdo ſupra dicta. ſ. in quibus bonis debemus ponere ſpẽ F noſtrã, & dicit, ꝙ in bonis ꝑ Xp̃m nobis adeptis. Ad cuius intelligẽtiã eſt notãdũ, ꝙ tota hæreditas noſtra, & tota merces, & prẽmiũ, ẽt tota uirtus ſacramẽtorũ eccleſiæ ineſt nobis ex paſſione Xp̃i, nã ꝑ ſuam mortẽ, & paſſionẽ nos à pc̃tõ, & captiuitate abſoluit, & ꝑ ſuum ſanguinẽ emit nobis regnũ cęlorũ in hæreditatẽ. A quo quidẽ ſanguine eccleſiaſtica ſacramẽta traxerũt virtutẽ. Ex quo patet ꝙ redẽptio noſtra, & hæreditas noſtra, & felicitas nõ fuit manifeſta niſi poſt paſſionem Xp̃i: nec patriarchæ, & ꝓphetæ nec apoſtoli, ꝙ martires, & ſc̃ti potuerunt poſſidere hæreditatẽ, niſi poſt paſſionẽ xp̃i, nec potuerũt eã poſſidere in hoc mũdo quantũ ad gloriam: niſi poſt mortem eorum. Ex quibus patet, ꝙ vana

A vana erat ſpes Iudæorũ, qui expectabãt fru-
ctum,& hæreditatẽ ex illo templo, & ciuita
te materiali in hac vita, & vanus erat labor
eorum laborãdo pro iſto cibo temporali: cũ
talis hæreditas,& quies non poſſit poſſideri
in hac vitã:nec cibus ſpiritualis nobis promiſ
ſus. Et ideo eſt, quòd hæreditas promiſſa A-
brahæ,& Iſaac,& Iacob non eſt illa terra Ca
naan:nec illi fructus qui in ea colliguntur,cũ
ſint corruptibiles,& tranſitorij: ſed illa hære
ditas eſt patria cœleſtis,& ille fructus eſt per
fecta fruitio diuinæ eſſentiæ:quam apoſtoli,
& oẽs iuſti non potuerunt acquirere in hac
vita nec in hoc ſeculo: ſed poſt mortem eo-
rum in cœlo. Et ideo dicit Dauid. Nolite ſup
ple quærere hereditatem, & manſionem nec
præmium,nec mercedem,nec fructum vẽtris
corporali,in hoc mundo:ſed taliter laborare
B vt in cœlo poſt mortem hæc poſſitis acquire
re:quia iſta in ſola patria cœleſti patebunt.
Nam cum dominus dedit ſomnũ, & requiẽ
dilectis ſuis apoſtolis,& martyribus, & iuſtis
poſt mortem temporalẽ:ecce hæreditas do-
mini,id eſt tunc apparebit vera hæreditas do
mini ſanctis patribus promiſſa,qđ eſt regnũ
cœlorum:quod dabitur iuſtis in hæreditatẽ,
& ecce merces,id eſt tunc apparebit merces,
& præmium,& ecce filij,id eſt tunc videbitur
qui erunt verè filij Dei. Litera Hieronymi
habet:Filij mercedis, id eſt tunc apparebunt
filij,qui adepti ſunt mercedem,& præmium
quia illi Deum videbunt. Nam eius viſio eſt
tota merces. Et ſequtur. Ecce fructus ventris:
id eſt,tunc apparebit,& dabitur fructus ven
tris ſpiritualis iuſtis,quæ erit vera fruitio: ꝓ
qua in hac vita laborauerunt iuſti. In hoc er
C go verſiculo nihil aliud intendit dicere: niſi
quòd vere filij Dei, & filij Iſrael, & Abrahæ
ꝑ repromiſſionem, & per fidem, & baptiſ-
mum regenerati. poſt iſtam mortem tempo
ralem in cœlo obtinebunt hæreditatem pro
miſſam,& mercedem, & fructum, quia ibi
Deum videbunt,& poſſidebunt,& adamabũt
& fruent,& ſic admonet:quòd non eſt ponẽ
da ſpes in ciuitate terrena:ſed in cœleſti. Li-
tera autem Hieronymi habet. Cum dederit
dilecto ſuo ſomnum ſiue ad dilectũ ſuum,
& tunc eſſet ſententia manifeſtior, quia hæ
reditas domini,& fructus eius hic per gratiã
& in cœlo per gloriam, nunquàm fuit data
iuſtis: niſi poſt mortem Chriſti dilecti filij
Dei,vt ſupra dictum eſt. Etiam ly fructus vẽ
tris poteſt referri ad Chriſtũ,qui eſt fructus
ventris virginalis Mariæ, & illemet eſt fru- D
ctus ſpiritualis ventris in patria. nam totus
homo fruetur toto Chriſto: nam per aĩam
fruetur diuinitate:& per potẽtias corporales
glorificatas fruetur Chriſti humanitate to-
tus homo. Et etiam fructus ventris eccleſiæ
ſunt fideles per baptiſmum regenerati. Sed
prima expoſitio eſt melior. Et etiam Chri-
ſtus,qui eſt fructus ventris Virginis Mariæ,
erit fructus noſter, quo fruemur in patria:
quem fructũ non poterimus acquirere, nec
frui,nec guſtare niſi poſt ſomnum, & mor-
tem huius vitæ.

Sicut ſagittæ in manu potentis:ita filij excuſ ſorum.

In hoc loco exprimit ꝓpheta,qui ſunt ve-
ri filij eccleſiæ,qui pro illa hæreditate labo-
rarunt,& quibus armis eccleſia defenderũt,
& ampliauerunt,& ideo poſt ſomnum eorũ E
id eſt, poſt mortem meruerunt poſſidere in
cęlo illam hæreditatem,& mercedem,& fru
ctum uentris. Et dicit,ꝙ iſti fuerunt apoſtoli
& martyres,& doctores: qui non armis cor
poralibus:ſed ſagittis,& armis euãgelicis de
fenderunt eam,& ampliauerunt, & eam plã
tauerunt ſanguine ſuo. Ad cuius intelligẽtiã
eſt notandum,ꝙ apoſtoli,& diſcipuli Chriſti
frequenter dicuntur ſagittæ in ſacra ſcriptu-
ra Nam ſicut ſagitta mittitur velociter à ſa-
gittatore:ita apoſtoli miſſi ſunt à Chriſto ve
lociter per vniuerſum mundũ,& cũ eis Chri
ſtus ſagittauit corda hominum, & vulnera-
uit eos in corde,& occidit in eis peccatum,&
ſuſcitauit fidem,& ſic apoſtoli dicũtur velut
ſagittæ in manu Chriſti potentis,qui eos mi-
ſit:ſed frequentius,& magis propriè verba
Chriſti euangelica dicuntur ſagittæ. Nã Chri- F
ſtus,& apoſtoli ſagittauerunt, & penetrarũt
corda hominum,& ſic apoſtoli dicuntur ſa-
gittæ inquantùm ſunt miſſi, & ſagittatores
inquantùm traxerunt,& iecerũt ſagittas ver
borum Dei in corda hominum per prædica
tionẽ,& ſic dicitur ſupra pſalmo 44. Sagit
tę tuæ acutæ cadent in corda inimicorũ. Itẽ
pſ. 66. Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ
eorum. Item Eſa. 66. Mittam ex eis, qui ſal
uati fuerint. ſ. ex diſcipulis ad gentes in mare
in Aphricã,& Lydiam tenentes ſagittam in
Italiam:id eſt diligentes verbum euangelicũ
in Italiam. Ex quo patet,ꝙ apoſtoli dicuntur
excuſſi.i.expediti ad bellum ſiue præcincti,
& parati ad pugnandum pro Chriſto. Dicun
tur etiã excuſſores.i.trituratores verbi Dei.
Nam

A Nam ſicut agricola triturat,& excutit meſ-
ſem,& ſeparat granum à paleis.ita apoſtoli
fuerunt meſſores verbi Dei,& triturarunt,&
excuſſerunt grana euangelica à paleis,& ce-
rimonijs legalibus: vnde granū repoſuerūt
in horreo eccleſiæ,paleas autem cerimonia
rum combuſſerunt igni inextinguibili.i. re-
probauerunt,& annullarunt ventilabro Chri
ſti,vt patet Mat.3.& Luc.3.& ſic apoſtoli di
cuntur filij excuſſorum.i. excuſſi ſiue excuſ-
ſores,vt eſt mos loquendi conſuetus in ſcri-
ptura veteris teſtamenti, vt tu es filius mor-
tis.i.moriturus,filius duorum annorum. i. vi
ta breuis,& filius peccati.i.peccator.Dicit er
go Dauid:ideo dilecti.i.apoſtoli, & iuſti me
rentur illam hæreditatē,& data eſt illis mer
cēs,& fructus ventris æternus: quia bene la
borabunt in hoc mundo pro Chriſto , & in
B prædicatione verbi: nam ſicut ſagittę ſūt in
manu potentis venatoris vel pugillis:ita fue
runt,& ſunt filij excuſſorum.ſ.apoſtoli,& do
ctores,& diſcipuli:qui relictis curis,& ſollici
tudinibus,& diuitijs huius mundi facti ſunt
excuſſi.i.expediti ad pugnam contra infide-
les,mittentes ſagittas.i.verba euangelica in
corda hominum , & ſic conuenerunt mun-
dum.Et facti ſunt etiam excuſſores. tritura
tores diligentes ſcripturas veteris teſt.men-
ti,& declarando euangelium Chriſti: & ſic
contempſerunt domum materialē in hac vi
ta,& ædificarunt eccleſiam ſupra firmam pe
tram qui eſt Chriſtus, prædicatione, & vita,
& exemplo,& ſanguine ſuo. Et etiā fabrica
runt domum non manufactam in cœlo,quā
poſſidet in æternum,& illa eſt hæreditas eo
rum,& merces, & in ea fruuntur fructu ven
C tris virginalis. ſ.Chriſto , & ibi eſt tota mer-
ces,& felicitas.Ex quo patet , quod iſti non
ædificarunt domum vanam nec ciuitatē fri-
uolam:ſed firmam,& inexpugnabilem, nec
ſurrexerunt in vanum ad laborandum ante
lucem ſiue ante diem.quia non laborarunt:
nec lucrati ſunt mercedem temporalem . &
cibum ſiue fructum corruptibilē,& inſufficiē
tem,ſed æternum,& ſufficientem, qui ſatiat
appetitum humanum, & angelicum,qui nū-
quam peribit:imo dat vitam æternam.Item
iſti ſurrexerunt à peccato, in quo per multa
tempora ſederunt,& venerunt ad gratiā, ſe-
quentes Chriſtum.Item iſti apoſtoli ſurrexe
runt à iugo legis poſtquā venit lux, & verus
ſol,& dies,qui eſt Chriſtus.Cæteri aūt māſe-
runt in nocte legis,& noluerunt ędificare do
mum in cœlo,nec laborarę pro cibo cęleſti D
in eccleſia Chriſti:ideo manent inanes,& ua
cui,& decepti.Nota.ꝙ libera Hier.habet: ita
filij pueritiæ,& alia litera habet.Sicut ſagit-
tæ in manu potentis:ita filij iuuentutis: qđ
idē eſt,qđ filij excuſſorū. Nā pueri,& iuue-
nes ſunt expediti,excuſſi , & habiles ad pu-
gnandum,ſicut fuerunt apoſtoli,& martires
&c. Et etiam alia litera. habet filij bene labo
rantium.i.filij bene laborantes , & laborato
res , & non pigri in vita actiua,& cōtempla-
tiua:ſicut fuerunt apoſtoli,& martires,& do
ctores.Omnes ergo apoſtoli,& martires, &
doctores,& iuſti fuerūt excuſſores,& filij ex
cuſſorum , & laboratores in fructu euāgeli-
co,& ſagittatores mittentes ſagittas euangę
licas in corda hominum.

Beatus uir qui impleuit deſiderium ſuum E
ex ipſis:non confundetur cum loquetur inimi
cis ſuis in porta.

Hic concludit totum propoſitū.Nā dictū
eſt ſupra.ꝙ in vanū laborāt amatores huius
mūdi,& ponentes ſollicitudinē ſuā, & ſpē in
rebus huius mundi,& ēt in operib. ſe. ve.&
ductum eſt etiam,ꝙ hæreditas iu.lege pmiſ
ſa non datur niſi poſt hanc vitam, & etiā di-
ctum eſt,ꝙ apoſtoli cum ſagittis,& armis e-
uāgelicis ædificarūt, & ampliarunt eccleſiā ,
ideo dicit hic concludendo.ꝙ beatus vir,qui
impleuit deſiderium ſuum:nō ex diuitijs tē-
poralibus,nec cibis corporalibus ſed ex ipſis
verbis euangelicis,& eccleſiaſticis ſacramen
tis,& ex fructibus ſacræ ſcripturæ: quia ille
cibus verè ſatiat appetitū iſtorum: quia nō
in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo
quod procedit de ore Dei,quia doctrina le- F
gis eſt cibus animæ.Item quia apoſtoli fue-
runt excuſſores meſſis ſacræ ſcripturæ colli-
gentes grana &c.Ideo beatus vir,qui imple-
uit deſiderium ſuum ex ipſis granis, & pani-
bus.In litera Hieronimi habet , Beatus vir,ꝗ
impleuit faretram ſuam ex ipſis,& ſic refer-
tur ad ſagittas.q.d.Beatus vir , qui impleuit
faretram cordis,& ſpiritus ſui ex ſagittis miſ
ſis ab apoſtolis. ſ.ex doctrina apoſtolica , &
euangelica.Nā qui talibus armis , & ſagittis
eſt refertus,& armatus non confundetur an
te reges,& iudices,& præſides : cum loque
tur inimicis,& aduerſarijs ſuis in porta ciui-
tatis vel teſtati,vbi fiebant iudicia: imo cum
aliis ſagittis.i.cū autoritatibus no.ac ve.teſ.
confundet inimicos eccleſiæ,& infideles.Vn
de dicit eis Xps,Dū ſteteritis ante reges , &

A præſides nolite cogitare quid loquamini. dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini &c. Duo ergo bona facit, q̄ implet deſiderīu, & faretrā cordis ſui ex iſtis ſagittis. Nā primò vulneraṫ in corde, & moritur pctō, & viuit Xp̄o. Scd̄ò habet arma offenſiua, & defenſiua cōtra inimicos Xp̄i. Tria ergo intendit principaliter dicere in hoc pſal. Primò, ꝙ nō eſt ponēda ſpes nec ſecuritas in Hier1m materiali: ſed in Hier1m ſp̄uali ædificanda ꝑ Chriſtū, nō lapidibus materialibus, & mortuis, ſed lapidibus viuis, quæ eſt ſepienda turribus, & muris virtutum, & donorū ſp̄us ſancti. Secundò, ꝙ hæc ciuitas non erat defendēda, nec ampliāda armis materialibus, ſed ſagittis euangelicis ꝑ prędicationem apoſtolorum, quibus erant ſuperandi gentiles, & hæretici. Tertiò dicit, ꝙ hæreditas nobis pro
B miſſa per aduentum Meſſiæ non eſt quærenda in hac vita. Quartò concludit, ꝙ beatus eſt ille vir, qui impleuit deſiderium ſuū ex ſagittis, & fruſtibus euangelicis. Quintò, ꝙ Chriſtianus armatus tribus ſagittis, & armis nō confundetur cum accuſabitur ab inimicis ſuis in porta. i. in exitu huius vitæ: nec in iudicio quod fit in porta huius vitæ. Nam mors ſiue hora mortis dicitur porta huius vitę. ꝑ q̄ exit hō de hoc mūdo, in qua hora illi cō iudicaṫ homo iudicio particulari. Et ēt nouiſſimus dies dr̄ porta totius t̄pis huius mūdi, in qua fiet vniuerſale iudiciū. Ex quo patet, ꝙ homo iuſtus talib. armis munitus ī neutra porta, & ī neutro iudicio cōfundeṫ, cum loqueṫ diabolis inimicis ſuis ipſū accuſātib. q̄a ab auditione mala nō timebit: nec à verbo aſpero, vt dictum eſt pſ. 90. & 101. Et no
C ta, ꝙ licèt iſte pſalmus ſit paruus in quātitate, tñ eſt valdè difficilis in literali ſētētia ꝑ ꝓ verba metaphorica. Et iō diuerſæ fuerūt de ipſo interpretationes, & ambiguæ, vt inquit Hieronymus: iō cū magna difficultate pōt extorqueri ex eo firma, & vera ſententia.

PSALMVS. CXXVII.

Beati omnes qui timent domi num, qui ambulant in uiis eius.

Nonus gradus ē timor filialis ſiue obediētia. Iō Dauid fecit hūc pſalmū pro aſcenſu noni gradus tēpli: in quo deſcribit p̄mium obe ličiię, & timoris filialis: ſine quo aſcēdere in cœlū nemo pōt. Qui q̄dē timor, & obe dientia conſiſtit in conformando volunta D
tem propriam ſoli volūtati Dei, & eius legi, & præceptis. Nam timor caſtus nil aliud timet niſi ne diſpliceat Deo, & ne lædat eū cogitatione, & opere, & vera obediētia non ē ſollicita niſi q̄uo placeat Deo, & ambulet in vijs eius. Iō apoſtoli, & omnes iuſti dicuntur ſicut ſagittæ in manu potentis pſa. præcedenti. Nā ſicut ſagitta nō tēdiṫ niſi quo mittitur à ſagittante, & dirigēte, & ad eius nutū mouetur, nec moratur in via: ita iuſtus, & timēs Deū nō mouetur niſi ſecūdum legē, & præcepta Dei, nec tardat implere eius volūtatē, & talis eſt beatus, & nō ædificat domū nec ciuitatem terrenam, nec laborat ꝑ cibo mundano ſed cœleſti, & iō in hoc pſal. promittitur ipſi præmium, & cib. in cęlo. Sed talis fuit ſolus Chriſtus, qui perfectè habuit hunc timorē, & obediētiā erga patrē, vt ipſe E
dicit per totū diſcurſum euangelicū vnde dicit. Nō veni facere volūtatē meā, ſed eius q̄ miſit me. Sed nos ſimus eius imitatores īquātū poſſumus, ſi cum eo aſcendere volumus. Duo ergo facit Dauid. Nā primò oſtendit Xp̄m aſcēdiſſe in illā hæreditatē, & fęlicitatē ꝑ timorem filialē, & obediētiā. Scd̄ò nos exhortatur ad imitādū eū. vt ſimus participes cū eo in illo p̄mio, & bn̄dictiōe: ibi. Ecce ſic bn̄diceṫ homo. Quārum ad primū dicit: Beatus vir eſt, q̄ timet dominū timore caſto, & filiali, & q̄ ambulat in vijs eius, & iſte eſt ſolus Xp̄s, q̄ per oīa impleuit volūtatē patris. Et q̄a p̄uidit ꝓpheta, ꝙ ſolus Xp̄s eſt hmōi ꝑfectionis, & primus totaliter impleuit voluntatē patris: de quo in capite libri ſcriptū ē, & ad hoc eſt prędeſtinatus: ideo conuerſus ad Chriſtum dicit. F

Labores manu m tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.

Vxor tua ſicut uitis abundans, in lateribus domus tuę.

Filii tui ſicut nouellę oliuarum, in circuitu menſæ tuæ.

O Chriſte iō tu benedictus es, quia patrē ſic timuiſti, & in vijs eius ambulaſti: iō bene tibi erit, & primus habebis præmiū in cœlo, & in hac eccleſia tua militāte. Nā pręmium cōſiſtit in tribus. Primò in copia bonorū, & ciborum. Scd̄ò in pulcritudine, & bonitate vxoris. Tertiò in fecunditate prolis, & filiorum, & hoc eſt bonum, quod tibi erit ex p̄mio. Primò: quia labores manuum tuarum manducabis. i. pro labores manuum tua

rum

A rum manducabis panem in cœlo : quia pri-
mò,& perſectius ſine comparatione fruitur
anima Chriſti , & Chriſtus totus.vnde dicit
Ioan.4. Hic eſt cibus meus vt faciā volunta-
tem patris . Item Lucę 22 . Vado vobis pa-
rare regnū &c.vt edatis , & bibatis mecū in
menſa mea,in regno patris mei. Māducat er
go Chriſtus labores manuū ſuarum . Hoc ēt
poteſt referri ad ſacramentū eucariſtiæ, quia
ipſemet cōſecrauit corpus ſuū,& fregit,& ſic
comedit labores manuum ſuarū, & in perſo
na totius corporis myſtici comedit corpus
verū , & iſte eſt cibus iuſtorū in hac eccleſia
per gratiā, & in alia per gloriā , & fruitionē.
Secūdò præmiaberis ò Chriſte in pulcritudi
ne, & fœcūditate vxoris. Nā vxor tua eccle-
ſia erit ſicut vitis abundās palmitibus , & tyr
ſis in lateribus domus tuæ. Nā ſicut vitis quę
plātat in domibus creſcit in altū , & in latū:
B intantū ꝙ circuit latera domus , & ēt coope
rit domū abundātia palmitum,& tyrſorū, &
pāpinorum,& vuarum:ſic eccleſia tua dilata
bitur per vniuerſum orbem , & extēdet pal-
mites ſuos vſq; ad mare,& vſq: ad terminos
orbis terrarum , & iſta vxor nō erit ſterilis:
imo abundās, & fœcunda.& ex ea regenera
bis tot filius per baptiſmum , & in tantū nu-
merū , ꝙ filii tui erunt in circuitu mēſæ tuæ
ſicut nouellæ oliuarū. Nā ſicut arbor oliuæ
producit copiā ramorum ſuperius , & copiā
virgultorum ad radicem circum truncum
eius,quæ dicuntur nouellę ſiue germina e-
ius:ita magnus numerus filiorū tuorum fide
lium erunt in circuitu menſæ tuæ. ſ.tui alta-
ris ad manducandū ꝑ cōionem eucariſtiæ
in hac eccleſia tāquām cibum viaticū ꝑ gra
tiā,& in alia erunt iſti filij fruētes cœleſti ci
C bo per gloria. Nota,ꝙ tota eccleſia frequen
ter appellatur in ſacra ſcriptura vinea,& ali-
quādo ager meſſis,& aliquando oliuetū in
ſacra ſcriptura ve.teſt.eò ꝙ Xp̄s ex ea expreſ
ſit vinū,& oleum,& granū euāgelicū,& con
gregauit in horreum,& cellariū ſuum : quæ
ſunt eccleſiaſtica ſacramenta, ad cibū,& po
tum fidelium. Ex quibus ſacramentis expri-
met Chriſtus in iudicio fructus gloriæ. Et iō
ꝑ abundantiam frumenti,& vini , & olei in
ve.teſt. promiſſam ſemper intelligitur abun
dantia bonorū gratiæ in pręſenti eccleſia,&
abundātia ciborum fruitionis , & gloriæ in
futura. Et per hoc patet deceptio , & cęcitas
Iudæorum,qui omnia iſta intelligunt mate-
rialiter,& temporaliter ad literam.

Ecce ſic benedicetur homo,qui timet dominum. D
Hic exhortatur nos ad imitandū Xp̄m ꝑ
timorē,& obedientiā,dicēs. Ecce ſic bn̄dice-
tur oīs ille q̄ timet dn̄m. Nam ſicut imitabit
Xp̄m in timore,& obediētia:ita participabit
cū eo in benedictione,& p̄mio,& cibo ſpūali
& ęterno. Precat̄ vlterius propheta benedi-
ctionem pro eccleſia fidelium, vaticinando
benedictionem,& præmium eius,dicens.
*Benedicat tibi dominus ex Sion . & videas
Hieruſalem omnibus diebus vitę tuæ.*
*Et videas filios filiorum tuorum:pacem ſu-
per Iſrael.*
O cętus,& eccleſia fideliū benedicat tibi
dn̄s.i.det tibi dominus p̄dictā benedictionē
ex Siō.i ſacramētis, & meritis eccleſię , quia
aliundè nō pōt venire talis bn̄dictio niſi ex
ſacramentis eccleſię,nec pōt dari niſi à Xp̄o
q̄ eſt dn̄s Deus,q̄ fecit cęlū,& terrā. Ille ergo
det tibi iſtā bn̄dictionē intm̄,ꝙ videas bona
Hierl̄m oīb.dieb.vitę tuę.i.ſp.ſ.hic in hac ec E
cleſia,& in hac Hieruſalem videas bona grē
& in ſuperiori Hieruſalem videas bona glo-
riæ,quæ ſunt memorata,& tu eccleſia,& qui
libet fidelis videas filios filiorū tuorum per
baptiſmum regeneratorum & videas pacem
ſuper Iſrael,hic per gratiā, & ibi per gloriā .
Nam iſta eccleſia viuit per caritatē, & pacē
quia pace,& caritate compaginatur corpus
myſticum,eccleſiæ,& vnitur ſuo capiti,& to
ta felicitas ſuperioris Iſrael:ſiue Iſrael conſi-
ſtit in ſumma pace,& quiete,& ſecuritate fe
licitatis poſſeſſæ. Et hic eſt fructus timētium
Deū. Notandū,ꝙ totius iſte pſalmus pōt ad
literā exponi de Abraam,Iſaac,& Iacob , &
de omnibus timentibus Deum in veteri te-
ſtamēto,q̄bus promittebantur bona terræ.
Sed quia Dauid non fuit minus propheta
in hoc pſalmo,q̄ ī alijs: iō eſſet peccatum,& F
ſacrilegium dimittere myſticam,& verā ex-
poſitionem,& occultare,& cōtemnere,& di
mittere tàm pretioſum teſaurum in p̄dicto,
& cæteris pſalmis abſcōſum. Sed quia, quod
cōpetit toti corpori ēt cōpetit cuilibet mem
bro , ideo pōt exponi etiā de quolibet fideli
timente Deum,cuius benedictio eſt abundā
tia meritorum in hac vita,& in alia præmio
rum. Et ideo prudens lector ſtudeat applica
re,& legat doctores ſanctos ſuper hoc libro:
q̄a ego principaliter curo de ſēſu myſtico,&
ꝓphetico. Nā Dauid oīa iſta prędicit primò
de Chriſto capite,& ex conſequenti de ſuis
membris fidelibus. Nam à Chriſto capite ad

A ſua membra deſcendit omnis benedictio, &
gratia, omnia bona gratię, & gloriæ: vt ma-
gis patebit pſal. 132.

PSALMVS. CXXVIII.

Saepe expugnauerunt me a iuuentute mea, dicat nunc Iſrael.

Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi.

Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores prolongauerunt iniquitatem ſuam

Decimus gradus aſcenſus in cœlū eſt pa-
tientia longa in perſecutione. Ideo Dauid fe-
cit hunc pſalmum pro decimo gradu tēpli,
in quo memorat longam patientiam eccle
ſiæ in longis perſecutionibus ab Abel vſque
ad Chriſtum, & à Xp̄o vſq; ad iudicium: vn-
de meruit aſcendere in cœlū, & obtinuit vi-
ctoriam de inimicis patienter tolerando eo
B rum incurſus. Duo ergo facit. Nā primò me
morat longam patientiam eius in perſecu-
tionibus. Secundò punitionem perſequen-
tium: ibi. Dominus iuſtus concidet. Dicit er
go eccleſia, & iſte hō myſticus. vel dicit Da-
uid in perſona eccleſiæ. Dicat nunc Iſrael:
ſæpe expugnauerunt me infideles, & inimi
ci Dei, & peccatores, & ſcelerati à iuuētute
mea. Nā primò à iuuentute, & infantia mea
fui impugnatus in Abel per Caim: vbi ince
perūt duæ ciuitates. ſ. Dei, & diaboli, & filij
Dei, & filij carnis. Vnde Cam impugnauit
Noe: & Caldæi ipſum Abraham: & Iſmael ip
ſum Iſaac: & Eſau Iacob: & Pharao omnes fi
lios Iſrael in Aegypto: & Saul Dauid: & re-
ges Aegipti, & Babilonis, & Antiocus impu
gnauerunt populū Dei. Et Iudæi impugna-
uerunt Chriſtū, & apoſtolos, & tiranni mar
C tires, & hæretici catolicos. Et Antichriſtus
impugnabit totam eccleſiam. Ideò dicit Sæ
pe expugnauerunt me à iuuētute mea: uſq;
ad ſenium ſupple. Veruntamen licèt ſæpe ex
pugnauerunt me: tamen quia patiebar talia
cum fide bona, & caritate: ideo non potue-
runt mihi præualere, nec in anima nocere: li
cèt afflixerunt corpus, & ſupra dorſum meū
fabricauerūnt peccatores &c. Et importabi-
lia ſupra dorſum meum onera impoſuerūt.
Et ſic prolongauerunt iniquitatem ſuam ſu
pra dorſum meum. In tranſlatione aūt Hie
ronymi habetur, Supra ceruicem meam ara
uerunt aratores, & prolongauerunt ſulcum
ſuum: quod idem eſt. Nam vult dicere, quòd
peccatores perſequentes fideles, & populum
Dei, & eccleſiam bene nocuerunt in bonis tē

poralibus, & in laboribus corporalibus, & in D
carne, occidendo, & affligendo corpus, ſed nō
vicerunt, nec potuerunt occidere animā, nec
totaliter eccleſiam delere, ut frequentius di-
ctum eſt: imo ipſi fuerunt deleti in corpore,
& anima. Et nota, ꝙ hoc prius intelligitur de
Chriſto capite: & poſtea de eccleſia eius. Nā
primò peccatores iudæi fabricauerunt, & ma
chinati ſunt ſententiam mortis, & paſſionis
ſupra dorſum Chriſti, & prolongauerunt ſu-
per eum iniquitatem, & inuidiam, & malitiā
ſuam accuſantes eum coram Pilato. Et etiā
poſt paſſionem, & reſurrectionem Chriſti ip
ſa eadem ſynagoga fabricauit dolos contra
eccleſiam, & apoſtolos, vt patet in actibus
apoſtolorum.

Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum, confundantur & conuertantur retroſum omnes qui oderunt Sion. E

Fiant ſicut fænum tectorum, quod priuſquā euellatur exaruit.

De quo non implebit manum ſuam qui metet, & ſinum ſuum qui manipulos colliget.

Hic memorat punitionem finalem impu
gnatorum eccleſiæ dicens. Licèt ſæpe im-
pugnauerunt me: tamen non potuerunt mi
hi præualere: imo ipſi delebuntur, & punien-
tur. Nam ſicut fuerunt puniti impij, & pecca
tores, qui impugnauerunt populum Dei
in teſtamento veteri: ita punientur impugna
tores eccleſiæ Chriſti, ſ. Iudæi, tyranni, & hæ-
retici, & Antichriſtus. Nam dominus noſter
Ieſus Chriſtus concidet tanquam iuſtus iu-
dex ceruices, & ſuperbiam, & poteſtatem eo
rum, & ſic omnes, qui oderunt, & perſecuti
ſunt Sion. i. eccleſiam Chriſti, conuertantur
retrorſum, & confundantur in ſua prauitate, F
& cęcitate. Iſti fuerunt iudæi, qui cōuerſi ſūt
perdentes regnum, & ſacerdotium, & man-
ſerunt confuſi videntes Chriſtum reſurrexiſ-
ſe, & eccleſiam proſperari. Et fient ſicut fœ-
num tectorum. Nam fœnum tectorum quod
naſcitur ſupra tectum cito ſiccatur, & mori-
tur: eo ꝙ non poteſt extendere radices in ter
ram bonam, quia communiter ſit tectū cal-
ce cum arena mixta, & ſic ſiccatur fœnū an-
tequā euellatur. Sic propriè ſynagoga de-
ſiccata exaruit poſt aduentum Chriſti: eò ꝙ
defecit ipſi humor gratiæ, & fundamentum,
& terra pinguis, & fœcunda. Vnde nota, ꝙ
ſacramentum, & cerimoniæ veteris teſtamē
ti comparantur fœno nato ſuper tectū. Nā
illud fœnum nec viret, nec fructificat, nec

multum

A multum creſcit propter defectum terræ humidæ,& aquæ. Ita ſynagoga eſt effecta ſterilis per aduentum Chriſti,& ſacramenta veteris legis infructifera,& infœcunda,quia defecit eis gratia Chriſti: quam contulit ſacramentis nouæ le.& ideo aruit ſynagoga,& ficulnea eius: Ideo ſicut meſſores non veniunt ad metendum fœnum natum ſuper tectum: eò ꝙ eſt inutile,& ſine fructu: ita iam nemo põt metere nec colligere aliquem fructum, nec meſſem ex ſynagoga: nec ex ſacramentis,& cerimoniis veteris leg. ideo dicit ꝓpheta. Fiant ſicut fęnum tectorum &c. De quo fœno ſynagogæ.& ſacramentorum,.& cerimoniarum eius q̃ metet, & q̃ colliget manipulos deludetur.i.meſſor fidelis,& collector manipulorum,& fructuum nõ impleuit aut implebit manum ſuam ex meſſibus: nec etiã **B** implebit ſinum ſuum ex fructibus. Quia illud fęnum ſiccũ nullum fructum affert: imo ſunt mortifera ſacramenta ve.leg.& cerimoniæ poſt aduentum Chriſti. Et ſicut prætereuntes nunquam benedicunt fœnum ortũ ſuper tectum: imo maledicunt,eò ꝙ nociuũ, & inutile, & deſtruit tectum: ita nemo iam benedicit ſynagogam: nec fęnum ſacramentorum,& cerimoniarũ eius,eò ꝙ infructuoſum,& nociuum,& maledictum à Chriſto, quando maledixit ficulneam,quæ continuò aruit Matthæi.22 Ideo dicit.

Et non dixerunt qui præteribant benedictio domini ſuper uos, benediximus uobis in nomine domini.

Nã mos eſt hominibus cum tranſeunt videntes meſſem vberem bñdicere eam dicendo: Deus benedicat tibi,& peruenias ad ma- **C** turationem: ſed quando hærba eſt arida nemo ei benedicit: imo econtrario dicit. Ignis de cęlo comburat te. Ita nemo fidelis benedicit hodie ſynagogam: nec fęnum ſacramẽtorum eius: cum ſit arida,& maledicta: quia ea,quæ naſcuntur in ea,nõ creſcunt in nomine domini: iõ nõ creſcunt nec virent. Iſta ſẽtẽtia,& maledictio data ſynagogæ datur omnibus Iudęis protervis,& oĩbus infidelibus ꝓſequentibus eccleſiã,& hæreticis tàm in corpore q̃ in anima. Nã eorum ceruix, & perfidia eſt occiſa, & proſtrata, & idolol[a]tria deleta,& omnes ad fidem ſunt conuerſi. Ad cuius maiorẽ euidentiã eſt notandũ,ꝙ ſynagoga Iudæorum multiplici pęna fuit plexa,& pũnita poſt mortem Xp̃i. Primò: quia fuit eius ceruix.i.ſuperbia cõciſa,& confracta,& deiecta,q[uí]a fuerũt dediti ſeruituti diſperſi per **D** mundum. Sc̃dò fuit cõfuſa manẽs in ſuo mẽdacio: cũ vidit xp̃m reſurrexiſſe,& vidit eccleſiã proſperari. Tertiò fuit retrorſum conuerſa,& ab honore deiecta: cũ perdidit ſacerdotium,& hoſtiã,& ſacrificiũ. Quartò exaruit ſicut fęnum tectorum, quando cerimonialia,& legalia perdiderunt virtutem. Quintò facta eſt ẽt infructuoſa: quando ipſa legalia nullũ fructum,aut meritũ afferunt,quia cum Chriſto fuerunt mortua,& ſepulta. Sextò ſynagoga fuit maledicta à Deo: quia poſt publicationẽ euãgelii legalia non ſolũ fuerunt mortua,& infructuoſa: ſed ẽt fuerunt mortifera oĩbus,qui obſeruant ea, & ſpẽ ponũt in ipſis. Septimò ipſa ſynagoga nõ ſolũ eſt maledicta à Deo,ſed ẽt eſt maledicta ab omnib. nationibus, & data in opprobrium propter mortem Chriſti,quia, vt ſic ſunt reputati ini- **E** mici Dei. Ideo propter primum dicit ꝓpheta in hoc loco. Dominus iuſtus cõcidet ceruices peccatorum. De ſecundò dicit. Confundantur. De tertiò dicit. Conuertantur retorſum. De quartò dicit. Fiant ſicut fęnũ tectorum: quod priuſquam euellatur exaruit. De quintò dicit. De quo non implebit manum ſuam,qui metet,& ſinum ſum, qui manipulos colliget. De ſextò dicit. Et nõ dixerunt: qui præteribãt benedictio domini ſuper vos. De ſeptimò dicit. Nec dixerũt benediximus vobis in nomine domini. Iterum eſt aduertendum,ꝙ has eaſdem ſeptem punitiones induxit Deus ſuper gentiles,& hæreticos obſtinatos qui perſecuti ſunt eccleſiam Dei, & etiam venient ſuper Sarracenos,& ſequaces Antichriſti,quia omnes infelicem exitum patientur.& finaliter eccleſia de omnibus per- **F** ſecutoribus triũphauit. Et ſic prudens lector poterit has ſeptem punitiones omnibus eccleſiæ perſecutoribus applicare ſecundum intentum prophetæ.

PSALMVS. CXXVIIII.

DEprofundis clamaui ad te domine,domine exaudi uocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obſeruaueris domine: domine quis ſuſtinebit.

Vndecimus gradus huius aſcenſus ĩ Deũ eſt profunda oratio:& firma & perſeuerans confidentia veniæ de pc̃tĩs.& ideo Dauid fecit hunc pſal. pro aſcenſu vndecimi gradus templi,in quo deſcribit ꝓfundã orationem ho-

A hominis myſtici deſideratis,& petentis redemptionem per aduetum Chriſti,& ẽt deſcribit deſiderium cuiuſcunq; peccatoris aſcendentis de profundo carcere peccati ad altitudinem ſtatus gratiæ. Et iõ iſta vox põt eſſe totius corporis myſtici exiſtentis in ſtatu veteris legis.& ſic petit redimi,& educi de carcere peccati originalis,& de onere legis,& ẽt de lymbo inferni,& ſic põt eſſe vox patrum exiſtẽtium in lymbo petentium liberari per Chriſtũ.Vel põt eſſe vox cuiuſcunq; pctõris pœnitentis petentis educi de carcere peccatorũ & aſcendere ad ſtatum gratiæ per pęnitentiã,& ſic iſte pſalmus dupliciter põt exponi. Vno modo propheticè,& myſticè,prout eſt vox corporis miſtici exiſtentis in ſtatu legis veteris,aut eſt vox cœtus patrum exiſtẽtiũ in lymbo.Secundo modo poteſt exponi mo-

B raliter prout eſt vox ipſius pęnitentis. Duo ergo facit Dauid in hoc pſal.Nam primò introducit Adam ſiue totum hominem myſticum petentem remiſſionem per aduentum Chriſti,& liberari à carcere, & captiuitate peccati.Secundo propheta exhortaẽ nos omnes,& reddit ſecuros ad ſperandum in domino,& petendum veniam,& ad ſperandũ aduentum Chriſti ibi: Speret Iſrael in domino. Quantũm ergo ad primum,Adam cum tota ſua poſteritate fidelium ſiue totus homo myſticus exiſtens in profundo,& captiuitate diaboli propter peccatum primi parẽtis per magna tempora clamauit ꝑ omnes patriarcas,& prophetas, vt Chriſtus veniret in carnem,& educeret ipſum de illa captiuitate.In cuius memoriam eccleſia ſepties vocat Xp̃m in aduentu ante feſtum natiuitatis

C dicens. O ſapientia &c.Et ſic iſte hõ myſticus dicit exiſtens in hoc profundo carcere vel in lymbo inferni. O domine Ieſu Chriſte ego clamaui per magna tempora de profundis lymbi inferni, & de profundo carceris peccati. Clamaui etiam de profundis cordis,& mentis meæ ad te cum maxima cõtritione,& deſiderio,vt venires ad liberandũ me. Et ideo domine exaudi orationem meam.admittendo petitionẽ meam.Et fiant intendentes aures miſericordiæ tuæ in vocem.i.erga vocem deprecationis meæ adimplendo quod peto.& non reſpicias peccata mea.Nam ſi tu domine obſeruaueri.i.reſpicere volueris iniquitates meas, & meritum earum,& punire me iuxta demerita mea,& ſecundum prauitatem peccati mei.O domi-

ne quis ſubſtinebit.i.quis poterit ſuſtinere D pęnas debitas pro culpa tam graui? Ergo ſi tu volueris attendere ad demerita iniquitatum mearum, & dare mihi pęnas debitas: tunc impoſſibile eſt me illas ſuſtinere, cum tales pęnæ ſint æternæ.

Quia apud te propitiatio eſt:& propter legem ſuſtinui te domine.

Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in domino.

A cuſtodia matutina uſque ad noctem: ſperet Iſrael in domino.

Quia apud dominum miſericordia,& copioſa apud eum redemptio.

Et ipſe redimet Iſrael: ex omnibus iniquitatibus eius.

Quia ſcio domine,ꝙ non obſeruas nec attendis ad pctã hominum,ſed cõſideras,& cõpateris fragilitati hominum. Et ſcio,ꝙ es miE ſericors,& pius naturaliter,eò ꝙ es facilis ad veniam,& tardus ad pęnam.& ſic ſcio,quod apud te eſt propitiatio,& remiſſio Item ſecũdo ſcio,ꝙ tu in lege tua promiſiſti veniam pęnitentibus,dicens per prophetam. Derelinquat impius viam ſuam &c. Et ideo propter iſta duo: Primò quia apud te propitiatio eſt naturaliter, & remiſſio. Secundo propter legem tuam,quia in tota lege tua, & ꝓphetis nihil aliud eſt: nec ſcribitur: nec promittitur: nec figuratur,nec vaticinatur: niſi aduentus Meſſiæ,qui nos debet redimere,& liberare: Propter ergo iſta duo ſuſtinui te. O domine id eſt ſperaui in te,& ſub tali fide,& ſpe futuri redẽptoris,& Meſſiæ expectãdo te ego vixi in lege veteri.q d. O domine ego ſuſtinui te.i.expectaui te per longa tempora cũ magna patientia,propter duo. Primo, quia apud te eſt magna propitiatio,& remiſſio,& F miſericordia. Secundò propter legem tuam: quia ſcio,& continuè lego in lege, & ꝓphetis per myſteria,& ꝓphetias qualiter promiſiſti nobis Chriſtum redemptorẽ, & ſaluatorem. Et iõ anima mea ſuſtinuit,& ſperauit ĩ verbo eius,& in promiſſione facta ꝑ verbũ eius oĩb. patriarchis,& prophetis. Et iõ propter tale verbum,& propter talem promiſſionẽ aĩa mea ſperauit in domino à cuſtodia matutina.i.à principio mundi vſq; ad noctem.i.vſq; ad iudicium. Ad cuius intelligẽtiã eſt notãdum,ꝙ totus ſtatus veteris legis ab Adam vſq; ad iudicium dicitur vna nox reſpectu gloriæ,& reſurrectionis, & ſic iſte homo myſticus ſperauit in domino à cuſto-

dia

A dia matutina quæ fuit ſtatus innocentiæ ip ſius Adã, & expectauit vſque ad noctẽ.i.per totum ſpatium temporis vſq; ad diem iudicii expectat Chriſtum,vt veniat ad glorificã dũ ipſum per ſm aduentũ.Sed rurſus eſt ad uertendum,ꝙ totum ſpatium le.ve. comparatum ad ſtatum gratiæ dicitur nox,& tempus legis gratiæ dicitur dies,&ſic iſte homo miſticus expectauit Chriſtũ à cuſtodia matutina.i.à principio mundi,in quo fuit in ſtatu gratiæ vſq; ad noctem,in qua fuit in ſtatu culpæ, in cuius fine noctis venit Chriſtus in carnem tanquam ſol iuſtitiæ,qui per ſuam præſentiam cauſauit diem gratiæ. Sed rurſus per totum iſtum diem gratiæ à cuſtodia matutina.i.tempore reſurrectionis Xpi uſq:e ad noctem.i.vſque ad finem mundi ſuſtinet & expectat ipſum tota eccleſia,vt veniat ad B glorificandum nos. Et ideo dicit. Sperauit anima mea in domino à cuſtodia matutina vſque ad noctem.i.ad finem mundi.

Sed eſt aduertẽdum,ꝙ litera Hieronymi habet ſic.Expectauit anima mea ad dominũ à vigilia matutina vſque ad vigiliam matutinam,& hoc forſan ſtat melius.Quaſi dicat, ꝙ anima mea expectauit Chriſtum à vigilia matutina,quæ fuit ſtatus innocẽtiæ ante peccatum Adæ,vſque ad vigiliam matutinam, in qua apparuit Chriſtus in carne,& dedit legem euangelicam in primò aduentu, & ſic expectauit ipſum ad redimẽdum.Sed adhuc expectat ipſum in ſecundò aduentu vſq; ad aliam vigiliam matutinam,quæ erit in generali reſurrectione, in qua veniet Chriſtus ad glorificandum,& tunc reſtituet regnũ Deo patri & cætera. Vnde ad maiorem intelli-C genriam eſt notandum,ꝙ propheta hic loqͤ parabolicè ad modum paſtorum cuſtodientium gregem, vel ſecundùm morem exercitus armorũ. Nam conſuetudo paſtorũ eſt facere quatuor vigilias in nocte,& quatuor in die.Nam prima vigilia noctis eſt, & incipit poſt occaſum ſolis,& durat per tres horas. Secunda durat è tertia hora noctis vſq; ad mediam noctem.Tertia vigilia incipit à medietate noctis,& durat per tres horas. Vltima autem vigilia eſt totum reſiduum vſque auroram,& ſic diuidunt paſtores totam noctem per quatuor vigilias ſecundùm proportionem temporis.Vnde quando vna pars eorum vigilat alia dormit, & ſic diuidunt ſibi totam noctem per quatuor vigilias vt defendant gregem ſuum de faucibus luporum, & ita pariter diuidunt diem per alias quatuor vigilias,& cuſtodias. Et eandem conſuetudinem ſeruant pugiles in exercitu armorum & etiam in oppidis obſeſſis. Et ſic eſt dicendum,ꝙ pariter Deus omnipotens ordinauit quattuor vigilias in tota nocte le.ve. Nam in prima vigilia poſuit patriarcas Ab Adam vſque ad Iacob,& etiam Moyſen,qui cuſtodierunt gregem,& populum domini cõtra diabolum.In ſecunda vigilia poſuit Moyſen,& omnes iudices,qui cuſtodierunt gregem domini per legem ſcriptam vſque ad Dauid.in tertia vigilia poſuit Duid,& omnes prophetas,& reges qui cuſtodierunt gregem domini vſque ad tranſmigrationem Babylonis,& finem primi templi.Sed in quarta vigilia poſuit Eſdram,& alios ſacerdotes qui cuſtodierunt, & rexerunt populum domini vſq; ad aduentum Chriſti, in quo fuit dies gratiæ E & iuſtitiæ. Et rurſus Chriſtus iſtum diem diuiſit per quatuor vigilias. Nam in prima uigilia poſuit apoſtolos, qui rexerunt, & cuſtodierunt eccleſiam domini de manu diaboli,& Iudæorũ.In ſecunda vigilia poſuit martires, qui defenderunt eccleſiam domini de manu tirannorum vſque ad conuerſionem Conſtantini. In tertia vigilia poſuit doctores qui defenderunt ecclaſiam Dei ab incurſu hæreticorum. In quarta vigilia tempore Antichriſti ponet viros fortes,& caritatiuos, qui multo ſanguine defendent eccleſiam Chriſti ab immanitate, & ſæuitia Antichriſti.Ex quo patet, quòd iſte homo miſticus à prima cuſtodia matutina.ſ.à principio mundi per quatuor vigilias noctis ve.le.expectauit uſque ad primum aduentum Chriſti. Et poſtea per alias quatuor vigilias huius diei F gratiæ expectat Chriſtum vſque ad aliam vigiliam matutinam,quæ erit in ſecundò aduẽtu.Et ideo dicit ꝓpheta.Suſtinuit ſiue expectauit anima mea in verbo eius, id eſt in promiſſione à cuſtodia matutina vſque ad cuſtodiam matutinam.id eſt à principio huius mundi vſque ad finem, poſt quem incipiet alia cuſtodia matutina quæ dicitur dies gloriæ. Iterum eſt aduertendum, quod ex hoc dicto,& exemplo eccleſia ſumpſit,& ordinauit officium canonicum diuiſum per horas,& vigilias nocturnas pariterque diurnas. Nam ſicut paſtores diuidunt totam noctem per quatuor vigilias, & cuſtodias, vt defendant,& cuſtodiant gregem ſuum ne rapiatur à lupis aut diſpergatur. Ita pariter

 eccleſia

A eccleſia cui eſt cura de ouibus Chriſti, ordi-
nauit,& deuiſit totam noctem ꝑ quatuor vi
gilias in officio nocturno. Nam totum offi-
cium nocturnum diuiditur in quatuor par-
tes.ſ.in tres nocturnos,& laudes.Nam in pri
mo nocturno cantat tres pſal .& tres lectio-
nes iuxta tres horas primæ vigiliæ,& in ſecū
dò, & tertiò totidem. Vnde primum noctur
num cantat pro prima vigilia noctis,& ſecū-
dum pro ſecunda,& tertiū pro tertia, & lau
des cantat pro quarta , & vltima vigilia no-
ctis.In quibus laudibus cantat himnum , &
Benedictus dominus Deus Iſrael,agēdo gra
tias:quia iam venit dies,qui ſignificat vltimā
vigiliam le.ve.In qua fuerunt Zacarias,& Si
meo,qui receperunt Chriſtum quaſi autorā
illius noctis in qua Chriſtum receperunt.
Et ideo dixit Zacarias,Benedictus dñs Deus
B Iſrael &c.& Simeon dixit.Nūc dimittis &c.
Vnde ad ſimilitudinem harū vigiliarū ſancti,
patres primitiuæ eccleſiæ apud Aegiptū, vt
ait Euſebius,& Filo per totam nocte orabāt
in himnis,& pſ.ſucceſſiuè vigilias noctis cu-
ſtodientes.Nam vna pars perorabat ꝑ totā
primam vigiliā,& alia pars ſurgebat, & ora-
bat in ſecunda vigilia , & ſic alia vigilabat
in tertia,& alia in quarta . Et ſic nullo modo
ceſſabatur à laudibus Dei per totā noctem.
Sed poſtea conſiderata humana fragilitate,
ordinauit eccleſia,vt ad minus poſt mediam
noctem ſine interuallo celebraretur totū of
ficium matutinale,in quo continentur ſupra
dictis tres nocturnis cum laudibus:in quibus
denotantur quatuor vigiliæ ſiue quatuor cu
ſtodiæ noctis.Poſtea verò in die celebrat a-
lias quatuor vigilias.ſ.primam:tertiam: ſex-
C tam,& nonā.In quibus includitur tota dies
ſumendo,& includendo,tres horas diei , in
qualiber hora,& vigilia. Et ideo cantat tres
pſal . in qualibet illarum quatuor horarum.
ſ.Ad primam tres,& ad tertiam tres &c. Sed
poſtea eccleſia addidit veſperas,& completo
rium ratione depoſitionis Chriſti de cruce:
& repoſitionis in ſepulcro.Et dicuntur ſeptē
horæ canonicæ computando totum officiū
matutinale pro vna hora.Et ſic vnuſquiſque
fidelis pōt dicere in hac peregrinatio pro
quolibet die. Sperauit anima mea in domi-
no,à cuſtodia matutina vſque ad noctem,ſi-
ue à vigilia matutina vſque ad vigiliam ma-
tutinam per omnes horas canonicas ſupple
diſcurrendo.Vnde iſte modus orādi per qua
tuor vigilias noctis , & per quatuor vigilias
diei iam repetitur in ve.te. vnde Eſdras præ- D
cepit,vt orarent Iudæi in tēplo quater in die
& quater in nocte.Speret Iſrael in domino:
Hic incipit verſus , & ſententiā in Hebræo.
vbi Dauid exhortatur omnes partes vet.teſ.
& totum cœtum Iſrael ad expectandū Chri
ſtum in carnem in primò aduentu,& etiam
exhortatur omnes fideles no.teſt.ad ſperan-
dum Chriſtum in gloriam in ſecundò aduē
tu.Et ideo dicit:ſicut anima mea ſperauit in
domino à cuſtodia matutina vſq; ad noctē ,
ita exhortor totum Iſrael,vt ſperet in domi-
no Ieſu Chriſto,vt veniat in carnem ad redi
mendum nos:quoniam apud dominum eſt
infinita miſericordia,& apud eum eſt copio
ſa redemptio,& abundans.Nam ſicut miſeri
cordia ipſius eſt infinita : ita redemptio eius
eſt copioſa,& non limitata : quia non ſolum
modo poteſt delere vnum peccatum,ſed in- E
finita, nec ſolum modò redimere vnum ho-
minem,ſed infinitos,nec redemptio eius eſt
per paruum tempus,ſed ſucceſſiuè per infini
ta tempora ſi mundus duraſſet in infinitum.
Et ideo quia redemptio eius eſt copioſa , nō
ſolummodò effudit vnam guttam ſanguinis
ſed totus ſanguis à corpore effuſus,& exhau
ſtus eſt.Et ideo quia eius redemptio eſt co-
pioſa , & infinita extenſiuè : ideo ipſe redi-
met Iſrael:id eſt totam eccleſiam ex omni-
bus iniquitatibus,& peccatis eius. Ad maio
rem euidentiam eorum,quæ dicta ſunt , eſt
notandum , quòd redemptio Chriſti triplici-
ter poteſt dici copioſa,ſecundùm , ꝙ ad tria
poteſt comparari. Nam primò poteſt cōpa-
rari ad Chriſtum redemptorem . Secundò
ad genus humanum redemptum à peccato
& pœna.Tertiò ad gloriam æternam, & re- F
gnum cœlorū, quod Chriſtus ſanguine ſuo
emit pro nobis. Quantùm ergo ad primum
redemptio Chriſti dicitur copioſa: eò, quòd
Chriſtus copioſè nos redemit , quia non ſo-
lum effudit partem ſanguinis,ſed totum ſan
guinem pro nobis exhauſit . Item non ſolū
dedit totum corpus ad ſepulcrum,ſed etiam
animam pro nobis omnibus obtulit patri ,
& ſic ſeipſum obtulit pro nobis in pretium ,
& ſic ex parte Chriſti redemptio non po-
tuit eſſe copioſior . Secundò modo quò ad
nos illa redemptio quadrupliciter fuit copio
ſa.Primò : quia non ſolum nos redemit quò
ad animam,peccata , & pœnam relaxando,
& eam à morte culpæ liberando: ſed etiam
nos redemit quò ad corpus,ab omnibus pœ
nalitatibus

A nalitatibus nos liberando, & ſanando, & im-
mortalitatem nobis recuperando, quam ſu-
mus adepturi in nouiſſimo die: quia ſi non-
dum ſurreximus in actu. tamen iam ſurrexi
mus in merito ratione baptiſmi Chriſti, ut
dictum eſt pſ. cij. & ſic Chriſtus quò ad totū
nos redemit. Secundò per iſtam redemptio-
nem non ſolùm redemit unum hominem,
ſed omnes homines, & non ſolùm vnam ra-
tionem, ſed omnes: nec vnam prouinciam,
ſed totum orbem terrarum. Tertio fuit co-
pioſa ratione temporis, quia non ſolum rede
mit præſentes: ſed & præteritos, & futuros.
Quarto fuit copioſa rōne multitudinis pec-
catorū. Nam non ſolū liberauit, & redemit
nos ab uno pctō nec ab vno ſolo genere pec
catorū. ſed ab oī peccato, tàm mortali q̄ ori
B ginali, & ueniali. Et ſic ex omni parte, & lo-
co, & tempore, & numero illa redemptio fuit
copioſa apud Chriſtum. Tertiò redemptio
Chriſti fuit copioſa ratione regni cœlorum
quod pro nobis omnibus emit à patre. Nam
regnum cęlorum eſt infinitum in ſe intenſi
uè, & extenſiuè in quantùm ab infinitis ſuc-
ceſſiuè poteſt participari, ſed pro omnibus
illis emit ipſum Chriſtus, igitur eius redem
ptio fuit copioſa. Primò ratione ſui Secun-
dò ratione generis humani redempti. Tertiò
ratione regni cęlorum pro omnibus empti.
Ex ſupradictis ſequitur, quod ſolum Chriſtus
& nulla pura creatura quantumcunque per
fecta, & ſancta potuit genus humanum redi
mere. Hoc dupliciter probatur. Primò ratio
ne multiplicis culpæ, & pœnæ, à qua ſenten
tia ſumus redempti. Secundò ratione regni
cœlorum nobis acquiſiti. Primum patet; Nā
C peccata à quibus ſumus liberati ſunt infini
ta intenſiuè ratione Dei contra quem facta
eſt offenſa, & ſunt commiſſa, & extenſiuè,
quia omnes eramus peccato multiplici ob-
noxij, quia non ſolum redemit præſentes,
ſed etiam pręteritos, & futuros, vt dictum
eſt: ergo talia peccata non poterat deleri niſi
per virtutem, & prætium infinitum. Nā actio
non fit niſi à proportione maioris in æqua-
litatis, vt inquit commentator ſecundo de ge
neratione, ergo oportet, ꝙ maior ſit virtus
agentis in agendo quàm paſſi in reſiſtendo.
Sed peccatum totius generis humani eſt in
finitum intenſiuè, & extenſiuè, & pœna pari
ter eſt infinita extenſiuè, ergo per nullū meri
tum aut virtutem alicuius creaturæ poterat
relaxari, cum meritum cuiuſque creaturæ pu
ræ non poſſit eſſe niſi finitum, quia quælibet D
creatura pura data ſemper habet minus de
merito, qui ſint omnia peccata generis huma
ni in culpa. & ſic ſemper manet maior reſiſtē
tia non ſolum in toto genere humano, ſed et,
in quolibet peccatore, quia quilibet pecca-
tor magis habet de culpa ad reſiſtēdum, quā
pura creatura habet de merito ad relaxan-
dum: ergo oportebat, vt redemptor haberet
magis de gratia, & merito quàm totū genus
humanū de culpa, & pœna, & ſic ſolus Chri-
ſtus potuit eſſe redēptor ratione gratiæ unio
nis, & ratione puritatis, & immunitatis, vt di-
ctum eſt pſ. 17. quia vt ſic habet gratiam, &
meritum infinitum extenſiuè contra omnē
culpam, & pœnam, & ſic ſolus Chriſtus nos
potuit redimere quo ad corpus, & animam
ab omni culpa. & pœna, & potuit dare de ſe
prætium ſufficiens pro omnibus præſentib. E
& futuris. Et per eandem rationem potuit da
re ſuficiens pretium patri pro regno cœlo-
rum ſuis membris poſſidendo, & cōlcrendo,
Et ſic patet, qualiter redemptio Chriſti om-
nibus modis fuit copioſa. Et ideo concludit
propheta, quod quia redemptio eſt copioſa
apud Chriſtum, ideo redimit Iſrael ex omni
bus iniquitatibus eius. Sed quia iſte pſ. eſt u-
nus de ſeptem Pſ. pœnitentialibus, et commu
niter recitatur tempore pęnitentiæ, ideo o-
portet, vt poſt ſenſum propheticum et mora
liter exponatur pro quolibet pęnitente. Ad
cuius intellectum eſt notandum ſecundum
Aug. quod ſicut homo per gratiam eleuatur
uſque ad propinquitatem Dei, ita per pecca
tum deprimitur, & de memergitur uſque ad
profundum inferni, & elongatur à Deo. Iō
dicebat Abraam ad diuitem epulonem exiſtē
tem in profundo. Inter nos. & uos magnum F
chaos firmatum, & ſic omnis peccator dicitur
eſſe in profundo miſeriæ, & in profundo car
cere peccati. & per conſequens quando pec-
cator cognoſcit ſeipſum per gratiam præue-
niētem de profundis peccatorum clamat ad
Deū petēdo veniā, & remiſſionē d culpa ſua
& quærit liberari ab illo carcere pcti, Et ſic
de profundis dicitur clamare ad dominum,
quaſi de profundo ſtatu. Itē eſt iterū aduer-
tēdum, quod tres ſunt partes pœnitentiæ. ſ.
cordis contritio, & oris confeſſio, & operis
ſatisfactio. Et ſic omnis pœnitentia incipit à
cordis contritione, & ſic peccator quando in
cipit quærere veniam, & incipit pęnitētiam
dicitur clamare de profundis cordis per con

tritio-

A tritionem . Dicit ergo Dauid in perſona cu-
iuslibet pęnitentis . O domine ego clamaui
ad te & clamo de profundis , & intimis cor-
dis mei:id exaudi vocē meā remiſſionem in-
dulgendo:& fiant aures tuæ miæ intenden-
tes in vocē deprecationis meę:pœnitentiam
meā acceptando:& noli attendere ad graui-
tatem peccati mei:nec dare pœnā condignā
peccatis meis . Nam ſi tu obſeruaueris,& re-
ſpexeris iniquitates meas dando pœnam cō
dignā: quis ſuſtinebit aut quis ſuſtinere pote
rit talem pœnam ? q.d.nullus. Et ideo O do-
mine ego ſuſtinui : id eſt expectaui:& expe-
cto obtinere veniam per pœnitentiā. & hoc
propter duo. Primò quia apud te ē propitia
tio,id eſt infinita miſericordia. Secundò pro
pter legē tuam: quia ſemper per omnes pa-
triarcas, & prophetas,& vtranque legē tam
B euangelicam quàm veterem promiſiſti ve
niam pęnitentibus . Et ideo anima mea ſu-
ſtinuit: id eſt expectauit in verbo eius : ſcili-
cet Dei qui talem veniam promiſit. Et ſic a-
nima mea ſperauit in domino a cuſtodia ma
tutina vſq; ad noctem. id eſt à principio vi-
tæ meæ vſq; ad mortem.Ergo totus Iſrael:id
eſt tota eccleſia fidelium ſperet in domino:
& vnuſquiſque peccator ſperet veniam per
penitentiam. quoniam magna miſericordia
eſt apud Deum: & copioſa redemptio eſt a-
pud Deū,propter cauſas iam dictas. Et ideo
ipſe redimet Iſrael & totam eccleſiam fide
lium ex omnibus iniquitatibus eius : quia
pro eis effudit totum ſanguinem in cruce:&
eos per mortem redemit: ex cuius latere oīa
ſacramēta eccleſiaſtica ſumſperūt virtutem
ad delendum omnia peccata : & iufunden
C dum, & conferendum gratiam.

PSALMVS. CXXX.

*DOmine non eſt exaltatum cor meum, neq;
elati ſunt oculi mei.*

*Neq; ambulaui in magnis , neque in mirabili-
bus ſuper me.*

*Si non humiliter ſentiebam:ſed exaltaui animā
meam,*

*Sicut ablactatus eſt ſuper matrem ſuam,ita re
tributio in animam meam .*

Titulus , Canticum graduum ipſi Deuid
Duodecimus gradus eſt profunda humilitas :
ideo Dauid fecit hunc pſal . pro aſcenſu duo
decimi gradus tēpli: in quo deſcibit : in quo
ſtat vera humilitas. Ad cuius intelligentiam
eſt notandum , quòd Iudæi, & quidam cato
ci dicunt, quòd Dauid fęcit hunc pſalmum
ad placandum Deum in peſtilentia data quā D
do numerauit populum:in quo allegat ſuam
humilitatem oſtendendo innocentiam , &
humilitatem ſuam &c.Sed hoc manifeſtè ap
paret irrationabile. Nam certum eſt, ꝙ Da-
uid peccauit per ſuperbiam : quando nume-
rauit populum:& ideo fuit punitus in toto il
lo populo,in cuius copia fuerat elatus,& glo
riatus. ergo ſi Dauid vellet placare iram Dei
non ſe redderet innocentem: ſed peccatorē :
ſicut fecit in veritate quando dixit. Ego ſum
qui peccaui,iſti qui oues ſunt &c.ſecundi Re
gum vltimo.Ex quo patet,quòd ſententia hu-
ius pſalmi non poteſt conueniri alicui puro
homini : maximè cum adiuret ſub anatema-
te,& maledictione ſe nunquam ſuperbè ſen-
ſiſſe.Ideo eſt aduertendum, ꝙ peccatum pri-
mi parentis fuit exultatio cordis, & elatio o-
culorum,& appetitus aſcendendi in magna, E
& mirabilia ſupra naturam , & facultatem
ſuam,& ideo perdidit felicitatem . Vnde lac,
& vbera felicitatis ipſorum primorum paren-
tum erat poſſeſſio illius paradiſi in præſen-
ti : in qua fruebantur bonis illius , & fructi
bus &c. & promittebatur eis in futuro æ-
terna felicitas , & hoc erat lac quo frueban-
tur: & felix mamilla quam ſugebant : dum
vellent Deo eſſe ſubiecti : & inferiores obe-
diendo ſicut decet . Sed cum ſerpens oſten-
dit eis pomum vetitum ſuaue oculis ad vi-
dendum,& guſtui ad veſcēdum:& dixit: qua
hora comederitis eritis ſicut dij ſcientes bo-
num,& malum: quod bonum , & malum vt
quidam dicunt eſt ſcire librum prædeſtina-
tionis,& reprobationis , & numerum & per-
ſonas electorum,quod ſoli Deo conuenit:lō
quando Adam,& Eua conſenſerunt huic fal- F
ſæ perſuaſion , & ei appulerunt appetitum :
tunc exaltatum eſt cor eorum ultra fas, & li-
citum, & elati ſunt oculi eorum appetentes
Dei ęqualitatem , & voluerunt ambulare in
magnis , & mirabilibus ſuper eos , & eorum
facultatem,volentes vſurpare,& rapere diui-
nitatem , & quod eſt mirabile ſuper omnem
facultatem creaturæ,ſcire prædeſtinationem
electorum. Et ſic volentes vſurpare,& rapere
diuinitatem . & quod Deo proprium eſt, per
diderunt felicitatem vtriuſque paradiſi:& fue
runt ablactati ab vbere matris . Nam ſicut
puer cum ablactatur a matre, & inſertur ipſi
mamilla,putat perdere totū bonū ſuum:quia
non cognoſcit aliam felicitatem: ita perdidit
totam felicitatem Adam cum ipſi fuit abla-
ta

A tâ felicitas paradiſi, & fuit eiectus foras in vallem lacrymarum, & miſeriarũ, & ſic dici tur ablactatus ſuper matrem. Sed quia illud peccatum tranſiuit in omnes poſteriores ab eo per naturam, & libidinoſam generationẽ deſcendentes, & omnibus eis eſt ad culpam & ad pœnam damni imputatum, ideo de oĩbus eſt verum dicere, ꝙ exaltatum eſt cor eorum, & elati ſunt oculi: & ambulauerunt in magnis, & in mirabilibus ſuper ſe. Et ſic in punitionem, & pœnam omnes ſunt ablactati ſuper matrem: & priuati lacte felicitatis.

Sed quia ſolus Chriſtus deſcendit ex Adã abſque ſeminali, & libidinoſa generatione, ergo ſolus eſt inter mortuos liber de debito & iure à tali anatemate, & maledictione, & ablactatione. Et ſi virgo Maria fuit libera:
B hoc nõ fuit ex debito: ſed ex gratia præueniẽte, vt alias dictũ eſt. Solus ergo Xp̃s põt dicere patri. Domine, nõ eſt exaltatum cor meũ: nec elati ſunt oculi mei in Adã: in quo oẽs peccauerũt: q̃a nec mihi eſt imputatũ illud peccatũ: nec fui imitator ipſius Adam: nec ambulaui in magnis: id eſt nec elegi honores, & diuitias: nec ambulaui in mirabilib. ſuper me: quia oĩa patri meo attribuebam cum dixi. Doctrina mea nõ eſt mea: ſed eius qui miſit me patris. & cum dixi. Nõ quæro gloriam meam: ſed eius qui miſit me patris. Et non veni facere voluntatem meã: ſed eius, qui miſit me &c. Et iõ ſubdit ſub anatemate. Si in omnibus actibus meis, & prędicationib. meis, & miraculis nõ ſentiebã humiliter, & ſi exhaltaui animã meã mihi honores attribuendo: ſi hoc feci, ſi talis retributio,
C & punitio. mea qualis fuit retributio Adę, & ſic ſim ablactatus à lacte, & vbere paradiſi, & felicitatis, ſicut eſt puer ablactatus ſuper matrem. Sed quia hoc non feci: iõ non ſum obnoxius illi anatemati, & maledictioni, & culpæ, ſed ſolus inter mortuos liber. Ex quo patet, ꝙ ſupradicta verba nulli mẽbro poſsũt conuenire, ſed ideo ſoli capiti Chriſto.

Speret Iſrael in domino, ex hoc nunc et vſq; in ſeculum.

Hic propheta exhortatur eccleſiã, & fideles ad ſperãdũ in Chriſto. Nam ſi ipſe eſt ſolus inter mortuos liber: non ablactatus ab illo lacte felicitatis: ergo ſolus ille nos põt oẽs liberare ab illo anatemate, & maledictione, & reducere nos ad mamillã, & lac à quo ſumus ablactati: ergo in eo ſolo ẽ ſperãdũ. Dicit ergo. Speret Iſrael in dño nõ. Ieſu Xp̃o. D & inuocet eum, vt veniat ad liberãdum nos, ex nunc dando gratiam, & in ſeculum conferendo gloriam. Nota ergo, ꝙ magnus theſaurus eſt in hoc pſalmiculo abſconditus, & quomodo peccant qui nolunt pulſare, vt eis aperiatur. Ex quo patet quod cũ eccleſia recitat iſtum pſalmũ loquitur in perſona Chriſti qui eſt caput eccleſiæ, & corporis myſtici. Et etiam totus iſte pſalmus verificatur de tota eccleſia ratione capitis ſimpliciter, ſed ꝑ gratiam põt verificari ratione perſonæ virginis Mariæ, ratione gratiæ præuenientis. Et ſic ẽt poteſt verificari de quibuſdam iuſtis, qui gr̃a præuenti nunquam actualiter peccarunt. Et ſic ſententia huius pſalmi ſemper eſt referenda principaliter, & ſimpliciter ad Chriſtum, qui eſt caput eccleſiæ.

E

PSALMVS. CXXXI.

MEmento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.

Titulus. Canticum graduũ. Licet in hoc titulo nõ exprimatur actor huius pſalmi: tñ. Hieronimus in epiſtola 113. de obitu Paulę aſſerit Dauid feciſſe iſtum pſalmũ, dicẽs. Btũ Dauid iurauit, dicens. Si introiero in tabernaculũ domus meæ, ſi aſcẽdero in lectũ ſtrati mei &c. Vnde eſt aduertendum, ꝙ 13. gradus aſcendentis in Deum eſt profunda deuotio. Et iõ Dauid fecit iſtũ pſalmũ ꝑ aſceſu 13. gradus tẽpli, in quo explicat deuotionẽ ſuã erga diuinũ cultum. Et iõ ſacerdotes, & Leuitę cãtarũt hũc pſalmũ qñ introduxerũt arcã in tẽplũ, & ẽt in dedicatione eiuſdẽ templi, vt patet ſecundi Paralypomenõ ſexto. capitulo, iuxta finem. Qui quidem pſalmus F fundatur ſuper ꝓmiſſione, facta ipſi Dauid de Meſſia futuro, & perpetuitate regni eius, & eccleſiæ. Quæ q̃dẽ promiſſio facta fuit ipſi Dauid quaſi in ꝓmiũ. Primò ad ſatisfaciendum eius manſuetudini, & patientiæ in aduerſis. Scd̃o ad ſatisfaciẽdũ eius deuotioni ſiue deuoto propoſito de templo ædificando, vt patet. 2. Regum 7. vbi duo myſteria memorantur. Primò ex parte Dauid de templo ędificando deuotum propoſitum. Secundò ex parte Dei de Meſſia, & eius regno æterno firma promiſſio. Ex qua promiſſione Dauid ſemper fuit affectus, & ſollicitus ad deſiderandum, & petendum Meſſiam de ſua domo, & carne promiſſum, & ſic motus fuit ad faciendum

A faciendũ iſtum pſal. & plures alios, vt dictũ
eſt. In quo quidem pſal. duo principaliter fa-
cit. Nam primò præmittit de templo ædificã
do ſuam deuotionem. Secundo de rebus ſibi
promiſſis format petitionem: ibi. Surge do-
mine in requiem tuam. Quantùm ad pri-
mum eſt aduertentum, ꝙ licet gratia præce-
dat omne meritum in nobis: tamen commu-
niter præmium ſubſequitur meritum. Vnde
licèt talis promiſſio facta fuerit ipſi Dauid:
tamen hoc fuit propter aliquod meritũ præ-
cedens: quod quidem meritum non fuit ſine
gratia præcedente. Vnde duo merita fuerunt
in ipſo Dauit: propter quæ Deus promiſit ip
ſi Meſſiam de carne ſua, & perpetuitatem re
gni Chriſti. Primum fuit magna patiẽtia, &
manſuetudo in eius perſecutionibus. Secun-
dum meritum fuit ſumma deuotio, & propo
B ſitum, quod habuit ad ædificandum templũ
& ampliandum diuinum cultum: vt patet
2. Reg. 7. Nam illicò poſt explicationem e-
ius boni propoſiti de templo ædificando, fa-
cta eſt ipſi à Deo ꝓmiſſio. Eſt tñ uerũ quòd
gratia Dei præceſſit iſta merita. Nam nunq
Dauit potuiſſet habere tantam patientiã in
ſuis perſecutionibus, niſi fuiſſet diuina gra-
tia præuentus, & adiutus. Itẽ nec Dauid ha-
buiſſet tñ affectũ ad ædificandum templum
& ampliandum diuinum cultum, niſi diuina
gratia fuiſſet impulſus. Sed non tollitur pro
pter ea quin ex his actibus aliquo modo de
congruo mereretur ſibi factã promiſſionẽ: li
cèt non de condigno, ut ipſemet explicat in
textu, cum dicit. Quis ſum dñe Deus meus:
& quæ domus mea? &c. Duo ergo facit Da-
uid in hac prima parte antequàm formet ſuã
C petitionem. Nam primò allegat ſuam man-
ſuetudinem, & patientiam: propter quam fa
cta eſt ſibi promiſſio. Secũdò allegat ſuã de
uotionem, & propoſitũ de templo ædifican
do ibi. Sicut iurauit domino. Quantùm ad
primum eſt aduertẽdũ, ꝙ in pluribus Dauid
oſtendit ſuã manſuetudinẽ, & patientiã. Pri-
mo, quia cũ tot beneficia feciſſet ipſi Sauli, &
toti populo Iſrael: quos liberauit de oppro-
brio, & ſeruitute Philiſtinorum quando ceci-
dit gigantem, & cũ Saul inuidia motus mul-
totiens voluit ipſum interficere, & nunquam
ceſſauit ipſum perſequi: tamen Dauid om-
nes has perſecutiones cũ maxima patientia,
& manſuetudine tolerauit: vt patet per totũ
diſcurſum. 1. Reg. 2. Secundò oſtendit ſuã ma
ximam manſuetudinem, & patientiam, quia
bis poterat Saulem interficere: hoc eſt in ſpe- D
lunca, quando abſcidit ipſi particulam ve-
ſtis: ut patet 1. Regum. 24. cap. Item quando
abſtulit ipſi dormienti haſtam, & ſcifum: vt
patet 1. Regum. 26. cap. & tamen in tanta op
portunitate excuſauit ipſum de morte: di-
cens: Nolite ponere manum in Chriſtum
domini. Tertiò oſtendit manſuetudinem:
quia fleuit mortem Saulis: & ſcidit veſtimen
ta ſua, & egit miſericordiam ergà domum
eius; vt patet ſecundi Regum primo capitu-
lo. Quartò oſtendit maximam manſuetudi-
nem, & patientiam in perſecutione filij ſui
Abſalon: vt patet ſecundi Regum 16. capi-
tulo. Vnde dicunt communiter ſacri docto
res: ꝙ ideo Dauid omnes has perſecutiones
cum tanta manſuetudine, & patientia tole-
rauit: quia in ipſis, & etiam per ipſas præui-
dit in ſpiritu omnes perſecutiones Chriſti, E
& eccleſiæ. Nam quia præuidit quòd Chri-
ſtus Deus & homo, & rex regũ, & dominus
dominantium pro toto genere humano erat
tot & tanta paſſurus antequam ſuum regnũ
& gloriam oſtenderet: iõ Dauid tanq̃ figura
ipſius Xp̃i cũ maximo deſiderio, & patientia
voluit perſecutiones tolerare. Quæ quidem
patientia non fuit ſine gratia præcedente &
adiuuante: vt dictum eſt. Quia ergo in his per
ſecutionibus pro tanta patientia, & mãſuetu
dine promiſſus fuit ipſi Meſſias de domo,
& carne eius. ideo incipit in hoc pſal. dicens
O domine Ieſu Chriſte, memento ipſius ſer-
ui tui Dauid & omnis manſuetudinis, & pa
tientię eius, quã habuit in aduerſis, & à per-
ſecutoribus: pro qua mãſuetudine promiſiſti
ſumere carnẽ de domo eius: in qua totũ ge-
nus redimeres humanum, q. d. Fac quod pro- F
miſiſti. Et nota, quòd litera Hierony. habet.
Memẽto dñe Dauid, & oĩs afflictionis eius.
i. manſuetudinis quã habuit in afflictionib.
Sicut iurauit domino, votum vouit Deo *Iacob*.
Hic allegat ſecundam cauſam, & meritum
huius promiſſionis. Nam vt legitur ſecundi
Regum ſecundo: poſtquam Dauid adeptus
fuerat regnũ ſuper totũ Iſrael: & quaſi quie-
uit à præliis familiaribus ſuę gentis: tunc in-
troduxit arcam in Hieruſalem cũ maximo
honore, & tetendit ipſi tabernaculum iuxta
domũ ſuam, & tunc propoſuit in corde ſuo
ædificare templum lapideum, & magnificũ:
in quo reponeretur arca domini, & quieſce-
ret à longa peregrinatione. Et propoſuit e-
tiam ampliare cultum diuinum. Sed ex ma-
gno

A gno, & ſecreto miſterio deus prohibuit ne
ipſe ædificaret illud tēplū materiale: ſed filius
eius Salomon. Veruntamen Deus, vt ſatisfa-
ceret eius deuotioni, & bono propoſito pro-
miſit ipſi per Natan prophetā Meſſiam futu
rum de ſua generatione, & regnum æternū
eiuſdem. Quam promiſſionem licet ipſe Na
tan non intellexerit in principio, niſi de tem
plo materiali, & de regno Salomonis terre-
no, tamen per ſucceſſionem temporis, & per
continuam orationem contemplando prędi
ctam promiſſionē fuit ipſi reuelata veritas
& intelligētia ſpiritualis illius promiſſionis:,
maximè quando fuit ipſi tradita deſcriptio
templi à ſpirituſancto, in qua intellexit totū
myſterium incarnationis chriſti: & paſſionis,
& reſurrectionis, & noſtræ redemptionis:
Vnde cognouit qualiter illud templum ma-
B teriale erat figura totius templi humanitatis
Chriſti, in qua verbum diuinum per vnionē
perſonalem debebat requieſcere. Vn̄ ꝓpriè
arca illa ſignificabat humanitatem Xp̄i, in
qua Xp̄s habitat perſonaliter, & totum tem-
plum ſignificabat totam eccleſiā, in qua Xp̄s
habitat per gratiam, & miſticam vnionem.
Et iō Dauid poſtq̄ vidit, ꝙ non poterat ędifi
care illud templum materiale in effectu, vo-
luit ipſum ædicare in affectu. Et iō p̄para-
uit lapides, & ligna, & aurum, & argentum,
& omnia neceſſaria pro tēplo ædificando, &
ſic p̄cepit Salomoni, vt ædificaret illud tem-
plū iuxta exēplar, & deſcriptionem ſibi tradi
tam, & ſic ēt diſtribuit oīa officia ad cultum
diuinū ptinētia p ſacerdotes, & leuitas. Ex
quo patet, ꝙ licet Dauid nō ædificauerit tē-
plū in effectu tn̄ ædificauit ipſum in affectu,
C vt patet primi Paraly. 28. c. Ex qua deuotio-
ne, & propoſito meruit promiſſionē de Meſ-
ſia futuro, & hoc allegat hic. q. d. O domine,
non ſolummodò memento manſuetudinis
ipſius Dauid, & patientiæ ſupradictæ, ſed ēt
memento ſicut, & qualiter iurauit. i. cum iu-
ramento, & firmo propoſito decreuit, & qūo
vouit votum Deo Iacob de templo ædificā
do, & ſic nō ſolummodo recorderis eius mā
ſuetudinis, ſed etiam voti, quod vouit Deo Ia
cob, vt ædificaret templum Deo Iacob. Et
notanter dicit, Deo Iacob. Nam Dauid con
templans illud miſterium qualiter Iacob vi-
dit ſcalam, & erexit lapidem in titulum effun
dens oleum deſuper: & dixit. N[illegible] eſt
hic niſi domus Dei, & p[illegible] per hoc mi-
ſterium p̄uidit totum [illegible] ædificiū eccleſię futu-
ræ per Xp̄m. Et ideo dicit. Votum vouit Deo D
Iacob. q. d. ꝙ vouit ędificare templum, quod
fuit figuratum per miſterium ipſius Iacob.
Gen. 28. cum erexit lapidem in titulum, di-
cens. Erexit mihi dominus in Deum. & lapis
iſte in titulum: & vocabitur domus Dei &c.
Et explicat votum quod fecerat, dicens.

Si introiero in tabernaculum domus meę, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei.

Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem

Et requiem temporibus meis, donec inueniā locum domino, tabernaculum Deo Iacob.

Si introiero in tabernaculum domus meę
& ponitur ſi pro nō. i. nō intrabo in taberna
culum domus meę, nec aſcendam in lectum
ſtrati mei, nec dabo ſomnū oculis meis, nec
palpebris dormitationem, nec dabo requiem
t̄pibus meis. ſ. illis partibus capitis vbi ſom-
nus ſituatur, & vbi obſtruitur ſenſus commu E
nis, & ſenſus exteriores ligantur: quæ tempo
ra vocantur, cuius partis ſomnus eſt paſſio.
Iſta non faciam ſupple cum quiete donec in
ueniam locum domino, & donec inueniam
tabernaculum Deo Iacob, vbi arca reponat̄.
Vnde hic Dauid non dicit, quod non come-
derit nec dormierit poſt votum factum, ſed
loquitur ſecundum modum loquendi vulga
rem, ſicut cum quis dicit, non comedam nec
bibam cum quiete ſupple donec faciā quod
promiſi. Hoc autem votū fecit Dauid 2. Re.
7. c. cum dixit ad Natan. Vides, quod ego ha
bitem in domo cedrina, & arca domini poſi-
ta ſit in medio pellium: tunc Dauid fecit vo
tum apud ſe ædificare magnificum templū
in quo arca quieſceret.

Ecce audiuimus eam in effrata, inuenimus eam in campis ſyluæ. F

Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius.

Ad cuius intelligentiam eſt notandum, ꝙ
iſta arca domini in qua figurabatur miſteriū
Xp̄i, & eccleſiæ fuit facta per Moyſen in de-
ſerto, & iuxta montem Sinai. Exo. 25. Secun
dò fuit portata 40. annis per deſertū p mul-
tas māſiones. Tertiò fuit introducta in terrā
promiſſionis per Iordanē aquis retrorſum
conuerſis ſupra 12. lapides. Ioſue 4. Quartò
fuit collocata in Silo, quæ eſt in mōte, & tri
bu Effraim. Quintò fuit capta à Philiſtęis, &
trāſlata de ciuitate in ciuitatē eorū, vt patet.
1. Re. 5. & inde recta in Betſames ſiue Caria
thiarim infra c. 7. & inde in Maſfat, & inde

A in Gabaa,poſtea ĩ Nobe, vbi erat tpe Saulis cũ Dauid comedit panes propoſitionis,& cę pit gladiũ Goliæ ab Achimelech. 1.Re.21.Et exinde trãſlata eſt in Gabaa in domũ Aminadab,quando Saul pcepit deſtrui ciuitatem Nobe & necari ſacerdotes. 1.Re.22.Et exin de trãſtulit eã Dauid in domũ Obededom, vbi mãſit pp mortẽ Oze.& exinde in Hieru ſalẽ, vbi Dauid tetẽdit ipſi tabernaculum 2. Re.5.Ex quo patet,ꝙ vltra 400 . annos arca dñi peregrinata eſt ꝑ diuerſa loca , & nunq̃ quieuit.Et iõ pp iſtas tã frequẽtes tranſmutiones Dauid fecit votũ de tẽplo fixo ædificãdo,& iõ ait & ſubdit.Nõ mireris ſup. quare feci tale votũ. Nam ecce audiuimus eam in effrata.i.in Silo terra Effraim,& poſtea inuenimus ipſam vagã,& inquietã in cãpis ſyluæ.i.in Gabaa in domo Obededom,& iõ volui ipſi ædificare domũ & tẽplũ vbi cõtinuè
B quieſcat,& ſic introibimus in tabernaculum eius,& adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.Litera Hie.habet. Intremus in tabernaculũ eius, & adoremus in loco vbi ſteterunt pedes eius.Et tunc ſñia eſt magis clara. q.d. Iõ iuraui tẽplũ ædificare ne amplius arca dñi vagetur,& peregrinetur ꝑ cãpos,& ſyluas ſed ſit firma & quieta,& intremus in tabernaculum eius & adoremus in loco arcæ vbi ſteterũt pedes eius.Et notãter dr.Audiuimus eã in effrata.Nã dũ arca dñi fuit in Silo frequenter audiebantur reſponſa ex ea, vt patet ꝑ totũ librũ Iudicũ.Itẽ notanter ẽt dr. Adorabimus in loco vbi ſteterũt pedes eius.Nam in arca fęderis dicebat dñs habere pedes,& ſedere ſuper cherubin , vt patet 3. Re.6.& 1.Paral.28.& 2.Paral.3.Et ſic Deus dabat reſponſa ex arca,& ſic Deus audiebatũ
C ſed non videbatur. Et ſic illa arca figurabat corpus , & humanitatẽ Chriſti in qua Deus perſonaliter latebat & audiebatur ab apoſtolis,& Iudæis,ſed non uidebatur oculis corporis.Item ſicut illa arca capta eſt à Filiſtæis,& deluſa pp peccata populi,ita humanitas xp̃i ſiue Xp̃s in humanitate fuit deluſus , & tractus,& mortuus,& ſepultus.Item ſicut Philiſtini fuerunt puniti pp arcam,& percuſſi in poſteriora opptobrio ſempiterno. ita Iudæi fuerũt deſtructi,& regnum eorum pp mortem Chriſti . Et ſicut in illa arca,& templo Deus adorabatur, & dicebatur habitare , & habere pedes ſuos , ita Deus habitat in illa humanitate Chriſti per vnionem ſuppoſitalem,& dicitur habere pedes in illa humanita-
te, imo illa humanitas dicitur quaſi pedes D
Dei Et etiam Chriſtus dicitur habitare in tota eccleſia,& habere pedes in ea,eò ꝙ eſt caput eccleſiæ . Ex ſupradictis patet explicitè tota deuotio,& promiſſio ipſius Dauid.

Exurge domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuę.

Sacerdotes tui induantur iuſtitiam,& ſancti tui exultent.

In hac 2.parte Dauid exponit ſuam petitionem,vt Deus impleat ſuam promiſſionẽ petendo Meſſiam in lege promiſſum,& ædificationem eccleſiæ futuræ.Veruntamen Iudæi moderni exponunt totam partem ſequẽtem de petitione templi materialis per Salomonem ædificandi,& de proſperitate ſacerdotii & regni tpalis Salomonis,dicentes , ꝙ Dauid vel Salomon in hac parte petit,vt tẽplũ materiale ædificetur, & arca in eo repo- E
natur,& cultus diuinus ꝑ ſacerdotes augeatur,& exerceatur in eodem templo materiali.Sed iſta intelligentia eſt friuola & falſa . Primò quia promiſſio facta ipſi Dauid non fuit principaliter de templo materiali, nec de regno temporali,vt pluries probatũ eſt. Secundò quia Dauid non petit hic regẽ tpalem,nec templum materiale..Hoc probatur. Nam ſi Deus prohibuit ne Dauid ædificaret hoc templum materiale,aut hoc fecit , quia Dauid erat indignus,& Salomon dignus,aut pp aliã cãm latente pp aliquod myſteriũ . Non primum. Nam Dauid ſemper fuit dignior,& ſanctior Salomone.Nam in ſua prima vnctione recepit ſpiritumſanctum,& ſpiritum grę,vt patet 1.Reg.26.nec vnq̃ Salomõ fuit ipſi comparandus in manſuetudine & patientia, & deuotione nec fidelitate.Nã F
omnia quæ fecit Salomon erga cultum diuinum fecit ex præcepto Dauid patris ſui,nec aliquid expoſuit de ſuo.Nam omnia neceſſaria reliquit ipſi pater,vt ſupradictũ eſt , imo plura expoſuit Salomon in cõſtructione triũ templorũ idolis dedicatorum pro vxoribus alienigenis quàm vnquàm expoſuit in templo domini,imo cauſa huiuſmodi ędificii impoſuit populis exactiones pecuniarum , & onera importabilia,vt patet 3.Reg.12.Item Dauid nunquam apoſtatauit ſicut Salomõ. Item licèt Dauid peccauerit quandoq; , tñ à fide nunquam apoſtatauit.Et ſi dicitur, ꝙ Deus dicit,ꝙ Dauid fuit vir ſanguinis,& pp hoc non fuit dignus ædificare templum,per eandem rationem poteſt dici , ꝙ Salomon

A fuit minus dignus. Nam Dauid non effudit niſi ſanguinem infidelium pro defenſione diuinæ legis. ſolùm autem legitur effudiſſe ſemel ſanguinem innocentē. hoc eſt in homicidio Vriæ. Sed Salomon multū ſanguinem effudit in principio. Nam fratrem ſuū Adoniam & Iacob interfecit: & eius ſanguine cornu altaris violauit, ergo minus fuit dign⁹ ædificare templum, & ideo eſt dicendum, ꝙ illa prohibitio hēt aliam cauſam latentem q. d. Deus. Tu Dauid non es dignus ædificare eccleſiam: ſed filius tuus Ieſus qui ſm carnē egredietur poſtea. Vñ illa ædificatione templi latebat totū myſterium incarnationis. Nam ſicut Dauid præparauit oīa neceſſaria pro illo templo: ſed Salomon dedit operam ædificio: ita ꝑ hoc figurabatur, ꝙ verbū diuinum ſolummodo debebat ſumere carnē ex

B genere Dauid ex puris ſanguinibus virginis: ſed non mō naturalis, quia ſolus ſpiritusſanctus dēbat formare corpus Chriſti: ex illis puris ſanguinibus virginis: in qua carne, & templo verbum perſonaliter habitauit. Item per hoc etiam ſignificabatur, ꝙ nec Dauid nec aliquis alius poterat ædificare eccleſiam niſi ſolus Chriſtus per Salomonem figurat⁹. Ex quibus patet, ꝙ illa prohibitio potius facta eſt in figura templi ſpiritualis: & non ſolummodò propter illud templū materiale. Ex dictis ergo in hoc pſal. & in cæteris pater, quod illa promiſſio non eſt facta præciſē nec principaliter de templo materiali: ſed de templo ſpūali per Xp̄m ædificādo, & hoc petit Dauid in hac parte. q. d. O dñe poſtquā ego impleui uotū meū ſicut iuraui, & vòui. Nam omnia neceſſaria pro templo cōnſtruē

C do præparaui: & tēplū in voto, & affectu ędificaui: ergo tu imple, & fac ꝙ promiſiſti. ſ. mitte filiū tuū, & ſumat carnē, & cōſtruat tēplū eccleſiæ, in quo oēs debemus ſaluari. Vñ dicit. O dñe Ieſu Xp̄e, poſtq̄ ego feci templū ꝑ ꝙ figuratur myſteriū incarnationis, ergo ſurge in requiē tuā. i. veni, & accipe carnē ex virgine: & ſume humanitatē in qua requieſcas: q̄a hoc figurabat illa arcā teſtamenti, & ſurgat ēt arca ſanctificationis tuæ. ſ. tota eccleſia q̄ tu es ædificaturus per prædicationē tuam, & ꝑ mortem, & paſſionem, & ſacramētorū inſtitutionē: & ſurgat eccleſia. i. ædificetur in altum ſupra firmam petram: q̄ dicitur arca ſanctificationis tuæ: eò ꝙ tu ſanctificabis, & cōſecrabis eā ſanguine tuo: & ſanctificaberis: & adoraberis in ea. Vnde eſt notandū: ſicut ſupra dictū eſt: ꝙ arca dñi primo figurabat humanitatem Xp̄i: & ex conſequenti figurabat eccleſiā, & iō de vtraq; dicit: Surge dñe in requiem tuam: q̄a in vtraq; q̄ſcit Xp̄s, & latet, & ponitur ſurgere pro apparere, & ideo dicit. Surge dñe in requiem tuam. i. appare nobis in carne: & oſtendere in eccleſia. Pōt hoc ēt referri ad reſurrectionem corporis Xp̄i quod primū fuit ſolutum per mortem: & poſtea reædificatum per reſurrectionem: & iō dicit. Surge dñe in requiem tuā. i. ſurge à mortuis: tu & corpus tuum glorioſū ꝙ eſt arca ſanctificationis tuæ: & ſurgat ēt eccleſia tecum. Nam tua reſurrectio erit cā noſtræ reſurrectionis. Vñ te reſurgēnte ſurget eccleſia: quę eſt arca ſanctificanonis tuę. Nam dabis poteſtatem ſacerdotibus ad cōficiendā ſacramenta: & dabis eis donā ſpūſſancti: & īduentur uirtute ex alto: vt ſancti

E tui apoſtoli exultent, & iō ſequitur. Sacerdotes tui induātur iuſtitiā. i. virtutem, & poteſtatē ęccl'aſticā, & dona ſpūſſancti, & ſancti tui & omnes fideles exultent in tali ſanctificatione. Duo ergo petit Dauid in his duob. verſiculis ſub figura iſtius arcę. Primò petit myſteriū incarnationis, & reſurrectionis. Secundò petit ædificationē eccleſiæ, & noſtrā redēptionē, & ſacramentorum inſtitutionem. Itē ꝑ arcam ſanctificationis Chriſti poteſt ēt intelligi virgo Maria: q̄ fuit arca ſanctitatis xp̄i in qua Xp̄s per nouem menſes quieuit ſm carnem, & poſtea ſingulariter ſemper requieuit, & inhibitauit per gratiam.

Propter Dauid ſeruum tuum, non auertas faciem Chriſti tui.

Hic delirāt Iudæi dicētes, ꝙ qñ Salomon introducebat arcā in tēplū: & fuit in iſto. 13.

F gradu ꝙ tūc clauſæ fuerūt portæ templi per ſe. Tunc Salomon putās, ꝙ hoc fuit factū ꝑpter peccatū Dauid pro homicidio Vriæ, orando ad Deū dixit. O dñe, nō auertas faciē Chriſti tui. i. à Chriſto tuo Salomone q. eſt iuſtus, propter Dauid. i. propter peccata Dauid. Et dicunt Iudæi, ꝙ tunc facta oratione, dicto iſto verſiculo illicò fuerunt apertę portæ templi miraculoſè. Sed hoc eſt manifeſtē falſum, & confictum, & contradicit toti ſcripturæ præcedenti, in qua dictum eſt. Memento domine, & oīs manſuetudinis eius, & allegatur eius manſuetudo, & deuotio. Apparet etiam per hoc quod ſequitur. Iurauit domin⁹ Dauid veritatē. vbi allegat ipſi facta ꝑmiſſio, ergo Dauid hic potius noīatur, vt ex

eius

A eius meritis Deus impleat quod petitur in hoc pſalmo,& non oppoſitum ſicut iſti dicūt. Et iō iſta oratio Dauid ī qua rogat Deū vt veniat,& appareat in carnem, & ædificet eccleſiā,& hoc,vt ſatisfaciat ſuæ deuotioni, & manſuetudini:& ſibi factæ promiſſioni. Vnde dicit Dauid. O domine,ſurge in requiē tuam &c.& propter Dauid ſeruum tuum.i. propter eius mãſuetudinē,& deuotionem te rogo:vt non auertas ab eo faciem,& notitiam,& viſionē Meſſiæ Chriſti tui, imo mitte ipſum in carnem,& uideatur ab omnibus eius facies,& humanitas ſicut promiſiſti: & hoc fac propter Dauid ſeruum tuum.i.amore Dauid ſerui tui:& propter manſuetudinē & fidem,& deuotionem, quam tibi ſeruauit ſicut promiſiſti,& iuraſti.

Iurauit dominus Dauid veritatem & non
B *fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.*

Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meũ, & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos,

Et filij eorum uſque in ſeculum ſeculi ſedebunt ſuper ſedem tuam.

In hac vltima particula voles Dauid inclinare Deum ad ſuam petitionem allegat promiſſionem ſibi à Deo factam ſub iureiurando,& ſtabili firmitate. Ad cuius intelligētiam eſt notandum:quòd Deus decem dona promiſit ipſi Dauid. Nam primò promiſit,ꝙ de eius fructu, & generatione ſederet ſemper rex ſuper ſedem ſuam.Secundò promiſit, ꝙ ſi filii & nepotes Dauid ſeruarent mandata, & legem Dei nunquam auferret eis regnum. Tertiò,ꝙ Deus eligeret Sion in ſuam habitationem æternaliter.Quartò, ꝙ
C ipſe benediceret iſtam Sion in æternũ.Quinto promiſit ſaturare pauperes,& ciues huius Sion panibus ſacramentalibus,& ſpiritualib. Sextò promiſit ornare eius ſacerdotes. Septimò lætificare ciues eius.Octauò promiſit producere generationē Dauid vſq; ad Xpm. Nonò promiſit confundere & maledicere inimicos huius Sion. Decimò promiſit proſperare,& multiplicare generationem, & filios Dauid ſecundùm promiſſum in hac Sion ſiue eccleſia.Omnia ergo iſta decē promiſſa allegat Dauid per ordinem in hac vltima particula,petendo vt Deus impleat, quę promiſit.Dicit ergo primò. O domine,non auertas faciem Chriſti tui à me:ſed mitte ipſum vt promiſiſti ſup. Nam dominus Deus iurauit ueritatem.i.cum veritate iurauit: vt habet litera Hieronymi, & non fruſtrabitur D eum:dicens. De fructu ventris tui.i.de tua generatione ſecundùm carnē ponam filium regem ſuper ſedem tuam.i.filius tuus ſecundum carnem regnabit ſuper ſedem tuam: q erit meſſias in lege promiſſus.Vnde nota,ꝙ ſedes eccleſiæ hic per gratiam,& in futuro ꝑ gloriam, dicitur ſedes Dauid, eò quòd fuit promiſſa ipſi Dauid in filio ſuo Meſſia. Et ideo dicitur Lucæ 1. Dabit illi dominus ſedē Dauid patris eius,& regnabit in domo Iacob in æternum. Et ſic etiam tota eccleſia militans,& triumphans dicitur domus,& regnum Iacob:eò ꝙ de iſta eccleſia ipſi eſt facta promiſſio in filiis ſm promiſſionem.Vnde ſicut omnes fideles dicuntur filii Iacob, & Iſrael,& Abrahæ ſm promiſſionem:ita ꝑ eandem rationem,& promiſſionem omnes dicuntur filii Dauid, & ſic tota eccleſia dici E tur domus Dauid. Et ſic etiam ſicut dupliciter dicuntur filii Abrahæ,& Iacob.ſ.ſecundùm promiſſionem, & ſecundùm carnem, ita pariter Dauid habet duplices filios, ſcilicet ſecundum promiſſionem, qui ſunt omnes fideles,& ſecundùm carnem,qui ſunt ab eo per generationem carnalem deſcendentes, & ideo illa promiſſio de ſucceſſione regni Dauid facta 2.Reg.7.cap.fuit gemina,& gemino modo debet intelligi.Nā filiis,& regibus à Dauid deſcendentibus ſecundū carnem promiſit Deus ſucceſſionem regni temporalis, ſi ſeruarent legem,& mandata Dei, ſed quia fuerunt præuaricati legem Dei, declinantes ad idola:& ad alia flagitia nefanda, ideo fuit eis ablatum regnum, & ciuitas deſtructa per Caldæos.Filiis autem promiſſionis,& fidelibus promiſit Deus ſedem æternā F & ſpiritualem in domo Dauid.ſ.in hac eccleſia per gratiam,& in futuro per gloriā,ſi ſeruarent,& cuſtodirent legem Dei.i.ſi reciperēt Chriſtum in lege promiſſum patriarchis & prophetis,& ſi eiuſdē Chriſti mãdata ſeruarent. De vtriſq; ergo filiis dicit hic ſuo modo: ſi cuſtodierint filii tui.i.filii tui carnales & filii eorum ſi cuſtodierint teſtamētū meū .i.legem,& pactum,& hæc teſtimonia mea, quæ docebo eos.tunc tales filii tui carnales ſedebunt ſuper ſedem tuā materialem in ſeculum ſeculi.i.per multa ſecula. Sed de filiis ſpiritualibus dicit.O Dauid,ego promitto tibi,ꝙ ſi filii tui ſecundum promiſſionem, & filii eorum.i.omnes ſucceſſores eorum ſpirituales cuſtodierint teſtamentum meum & pactum

A pactum Chriſtum recipiendo ſecundum pa-
ctum,& legem meam,& cuſtodierint hęc te-
ſtimonia,& præcepta mea, quæ docebo eos
eum venero in carnem:tunc omnes iſti ſede
bunt in ſeculum ſeculi.i.in æternum ſuper
ſedem tuam in hac eccleſiā per gratiam, &
in futura per gloriam.Sed hic dubitaret for-
tè aliquis.Nam.2.Reg.7.c.vbi facta fuit iſta
promiſſio,non ſcribitur.ꝙ Deus promiſerit
ſub iureiurando:ſicut hic dicitur in pſal.Iura
uit dominus Dauid veritatem.Sed ad hoc re
ſpondetur,ꝙ unicuique debet ſufficere auto
ritas Dauid,qui fuit egregius propheta in I-
ſrael,& cui dominus locutus eſt,& per cuius
linguam locutus eſt ſpiritusſanctus,vt patet
2.Reg.23.cap.Et ideo eſt dicendum, quod
per ſucceſſionem temporis fuit facta ipſi Da
uid multiplex reuelatio de intelligentia il-
B lius promiſſionis,vt dictum eſt.in quibus re
uelationibus Deus ſub iureiurando iſta pro-
miſit,& ideo dicit. Iurauit dominus ueritа-
tem &c.Sed ad demonſtrandum,quod iſtud
regnum,& iſta ſedes regalis promiſſa ipſi Da
uid non erat temporalis, nec perpetuanda:
ſed in Sion ſpirituali,& cœleſti, ideo ſubdit
propheta,dicens.

Quoniam elegit dominus Sion:elegit eum in habitationem ſibi.

Hæc requies mea in ſæculum ſæculi,hic habitabo quoniam elegi eam.

Ideo ſupple promitto tibi,& filijs tuis ſe-
dem æternam,non in Sion terrena,ſed ĩ ſpi-
rituali,quoniam dominus elegit Sion:elegit
eam in habitationem ſibi. Et bis dicit elegit
& bis nominat Sion,vt comprehendat vtrã-
que Sion.ſ.militantem,& triũphantem. Nã
C in hac habitat per gratiam,& in illa per glo
riam,& ideo ſequitur. Hæc.ſ.Sion ſpiritualis
eſt requies mea in ſæculum ſeculi. Hic ha-
bitabo per gratiam,& eccleſiaſtica ſacramen
ta, & in futuro per gloriam:quoniam elegi
eam pro me,& filiis membris meis. Et ſupra
dictis patet,quod in toto iſto pſ.non loquit
Dauid de regno nec de ſede temporali, nã
regnum Dauid non fuit æternum. Nec lo
quitur etiam hic de Sion,& Hieruſalem ter-
rena,quia arca domini non habitauit ne re-
quieuit in ea in æternum,quia fuit combu
ſta arca ſimul cum templo in ciuitate per
Caldæos, & ſic Deus non habitauit in ſæcu-
lum ſeculi in illa arca,nec in illa Sion terre-
na prout Iudæi delirant.Et ideo eſt intelligẽ
da iſta litera de Sion ſpirituali.ſ. de eccleſia

Chriſti cuius una pars peregrinatur in hac D
vita:in qua Chriſtus quieſcit per gratiam,&
eccleſiaſtica ſacramenta,quæ dicitur eccle-
ſiaſtica militans,& altera iam fruitur in pa-
tria:q dr eccleſia triumphans, in qua Chriſt*
quieſcit cum beatis per gloriã. Sed quia Xp̃s
ſponſus non conuerſatur familiariter in iſta
eccleſia militanti:ideo dr̃ vidua: quouſq; re-
cipiat ſponſum in patria.Vnde dupliciter di-
citur vidua.Primo propter abſentiam ſpõſi.
Secundo quia eſt induta luctu & nigredine
mortalitatis. ſed quando exuta fuerit iſta car
nem mortalem,& induta carnem glorioſam
tunc dicetur nupta,& nõ vidua, vt patet A-
poc.20.quia tunc gaudebimus, & exultabi-
mus cũ venerint nuptiæ agni,& ſponſa præ
parauerit ſe. Sed vſque ad illud tp̃s iſta ec-
cleſia inferior dr̃ vidua. Et de iſta uidua pro
mittit Deus per prophetam dicens.

Viduam eius benedicens benedicam: paupe res eius ſaturabo panibus, E

Ego benediceẽs.i.cũ maxima benedictione
benedicã iſtã viduã eius.i.iſtã eccleſiã militã
tem.Et dicit,benediceẽs benedicã quia dupli-
ci benedictione benedixit iſtã eccleſiã Xp̃s.
Primò benedictione ſacramentorum abſol-
uendo à pc̃tõ. Secũdo modo benedictione
donorũ ſpiritusſancti,ipſam multipliciter or
nando.Et inde ſequitur.Pauperes eius ſatura
bo panibus. Nam multiplici pane ſaturauit
Deus ciues,& pauperes huius eccleſiæ.ſ.pa-
ne.7.ſacramentorum, & panibus donorum
ſpiritusſancti.ſ.ſapientiæ,& intellectus:conſi
lii fortitudinis &c.Et nota,ꝙ ly eius refertur
& põt referri uno modo ad ipſam Sion,quæ
hẽt duas partes.ſ.militantem,& triũphantẽ.
Vel poteſt referri ad Xp̃m:eò ꝙ iſta eccleſia
eſt vidua eius,propter abſentiã familiaris cõ F
uerſationis,vt dictũ eſt.Sed eſt aduertẽdum,
ꝙ in hebræo habetur:Eſcã eius benedicẽs be
nedicã,& iõ ſequitur:paũperes eius ſaturabo
panibus:& tunc ſumitur totum ꝓ eſca ſpiri
tuali ipſius eccleſiæ:quæ eſt duplex.ſ.eſca ſa-
cramentorum, & eſca donorum ſpiritusſan-
cti,& tunc litera redit in eandem ſententiã,
& tunc eſt ſententia iſta.Ego benedicens be
nedicam eſcam eius.i.cum maxima abundã
tia largiar,& conferam ipſi copiam ſacramẽ
torum, & donorum in eſcam ſpiritualem ad
reficiendum fideles in hac vita.De qua eſca
dicit virgo Maria in cantico ſuo. Eſurien-
tes impleuit bonis:& diuites dimiſit inanes.
hoc dicit. Nam ſicut apoſtoli, & chriſtiani

NNN fuerunt

A fuerunt refecti iſta eſca ſacramentorum, & donorum ſpũs ſancti: ita per oppoſitum ſcribæ,& phariſæi, & iudæi moderni fuerunt excluſi ab eſu iſtorum ciborum ſpiritualium. Hanc ergo eſcam eſuriunt Iudæi cœci & obſtinati:& patiuntur famã eiuſdem,vt dictum eſt ſupra pſal lviij. vbi prædixit Dauid famẽ & inediam Iudæorum dicẽs.Cõuertentur ad veſperam,i.ad tenebras ignorantiæ, & famẽ bonorum ſpiritualium patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem: quia nunquam intrabunt intelligentiam ſacræ ſcripturæ,nec ſocietatem ſanctorum, imo ipſi diſpergentur ad manducandum, ſed quia non erunt ſaturati iſta eſca,& cibo ſpirituali:ideo murmurabũt, De his ergo panibus, & cibis ſpiritualibus dicit Chriſtus per os Dauid.Pauperes eius ſaturabo panibus.

B *Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt.*

Et ſubdit aliã promiſſionẽ factã ſacerdotibus eccleſiæ,dicens. Sacerdotes eius induam ſalutari.i.indumento gratiæ, & eccleſiaſticæ poteſtatis.Vnde eccleſiaſtica poteſtas dicitur indumentum ſpirituale ipſius ſacerdotis. Et ideo in figura cum ordinatur induitur ſacerdotalibus indumentis. & dicitur indumẽtum ſalutare:inquantũ per eccleſiaſticam poteſtatem confertur ſalus, & gratia recipientibus ſacramenta.q.d. Conferam poteſtatem eccleſiaſticam ipſis ſacerdotibus:ut per ſacramenta conferatur ſalus, & gratia ipſis fidelibus: & ſanctificentur per eccleſiaſtica ſacramenta, & ideo ſequitur:Et ſancti eius.i.ſanctificati per ſacramenta,duplici exultatione exultabunt,ſ.hic per gratiam, & in futuro per glo-

C riam.exultabunt etiam in corpore, & anima cantando pſalmos,& hymnos.

Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.

Hic ponit aliam promiſſionem factam ipſi Dauid de Meſſia venturo ex carne ſua in eccleſiam Dei. Vnde dicit. Illuc.i.vſque ad illam eccleſiam producam cornu. i. gloriam & regnum Dauid, & producam Chriſtũ qui eſt cornu & gloria Dauid.Vel ſic: ego producam cornu, i. generationem Dauid per ſucceſſionem: quia non deficiet linea Dauid vſque ad illum.i.vſq; ad Chriſtum,& ſic paraui lucernam,& generationẽ Chriſto meo Ieſu. Vnde nota ꝙ in veteri teſta. lucerna quando que ſumitur pro linea generationis. nã ſicut quamdiù non extinguitur dicitur durare lucerna:ita quãdiù ſuccedit aliquis in linea ge- D nerationis dicitur durare eius lucerna. vnde dictum fuit ipſi Dauid: Iam non egredieris in bellum: ne extinguas lucernam Iſrael 2.Regũ.21. Et ideo ꝑmiſit Deus ipſi Dauid vt produceret ius lucernam uſque ad Chriſtum.i.ꝙ non deficeret eius linea, & generatio,quod patet in Matthæo, qui deſcribit generationem Chriſti à Dauid vſque ad Chriſtum,per Mariam virginem de ſtirpe,& generatione Dauid. Et ſequitur.

Inimicos eius induam cõfuſione,ſuper ipſum autem afflorebit ſanctificatio mea.

Ego induam inimicos eius.i.ſcribas,& phariſæos,& totum populum Iudaicum,qui cum negaturus eſt induam confuſione, quia eos priuabo regno, & ſacerdotio,& ſenſu ſcripturarum,& manebunt cœci, & diſperſi, & profugi, & captiui: & ſic multiplici confuſione E induam illos. Autem pro ſed ſuper ipſum, & populum eius florebit ſanctificatio mea. & regnum,& ſacerdotium, & gratia, & ſanctificatio,& poteſtas ſacerdotalis, & gratia donorum florebit ſuper ipſum. Oĩa ergo iſta tu domine promiſiſti, & iuraſti in veritate ipſi Dauid ſeruo tuo:ergo memẽto ipſius, & omnis manſuetudinis eius, & deuotionis, quia iam fecit ipſe quod ꝑmiſit: iam fecit ipſe tẽplũ,& figurã, ergo veniat figuratus quẽ promiſiſti,et exurge in requiem.ſ.in humanitatẽ et eccleſiã,& veni &c.& ſacerdotes tui induãtur iuſtitiã &c. In his ergo duobus verſibus petit totum ſuũ optatum, vt patet intuenti, qui petit Chriſtum venturum ad conſtruendũ ſacerdotium, et eccleſiaſtica ſacramenta.

PSALMVS. CXXXII.

ECce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum. F

Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron.

Quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.

Titulus.Canticũ graduũ 14. gradus eſt caritas proximi mutua.Vnde quando quis aſcẽderat vſque ad 14. gradum iam videbat per portam magnam partem templi, & videbat ſacerdotes, & leuitas canentes: & laudantes Deum in ſocietate, & caritate. & ſic aſcenſor licèt non eſſet inter eos,tamen iam læta batur videns illam ſocietatem congregatam ad laudandum Deo. Ideo fecit Dauid hunc pſalmorũ pro aſcenſu 24.gradu tẽpli: in quo deſcribit fructum,& delectationem caritatis:

quæ

A quæ eſt inter proximos in unum ad laudem
Dei congregatos. Ideo dixit. Ecce.i.videre q̃
bonū.i.fructuoſum,& q̃ iucundū.i.ſuaue, &
delectabile eſt fratres habitare in vnum i.in
vnitate,& caritate.i.quantū eſt delectab ilis,
& fructuoſa caritas,& vnitas inter fratres,&
proximos habitantes in vnū.Sed qa ly quam
ponitur pro quantū cōparatiuè, & relatiuè
ſubintelligitur vnū aliud aduerbiū.ſ.tm̄,ideo
ſequitur.Sicut vnguentū.Duo.n.dicit de ca-
ritatiue.ſ.ꝙ eſt bona,& fructuoſa.Secundò:
ꝙ eſt iocunda ſiue delectabilis.Et iō cōparat
eā ad vnguentū ſacerdotale inquantū iucun
da eſt.Secūdò ad rorē Hormon,& Siō inquā
tùm bona,& fructuoſa.Dicit ergo.tantū eſt
iucundum habitare fratres in vnum,quantū
eſt iocundū,& ſuaue,& delectabile vnguen-
tū ſiue oleū ſacerdotale in capite ſūmi ſacer
B dotis:quod deſcendit in barbā, barbam dico
ipſius Aaron ſummi ſacerdotis,& ſucceſſorū
eius: quod quidem oleum, & vnguentum
deſcendit à barba in orā veſtimenti eius.Vn
de eſt notandum:ꝙ Deus præcepit ipſi Moy
ſi.Exod.30.vt vngeret Aaron in ſummū ſa-
cerdotem vnguento ſiue oleo:quod quidem
oleū fiebat ex balſamo,& multis aliis oleis
aromaticis:& odoriferis conficiebat̄:iō dice-
batur vnguentum. Et cum conſecrator vn-
gebat ſummum ſacerdotē, primò ponebat
ipſi magnam guttam vnguenti in capite:in
tantùm,ꝙ totum caput infundebatur. Po-
ſtea trahebat illud vnguentum per vtraq; tē
pora vſq; ad barbā,& ſic deſcēdebat vnguen
tū à capite in barbā ipſius Aaron, & cuiusli-
bet ſucceſſoris.Deinde deſcendebat à barba
in oram veſtimentorum, & ſic redolebant
C veſtimenta ſacerdotis,& ita quaſi vngeban-
tur reges. Per hoc autem voluit figurare
Deus.ꝙ ipſe erat vncturus Ieſum Chriſtum
filium ſuum tanquā caput eccleſiæ in regē,
& ſacerdotem præ conſortibus ſuis oleo lęti
tiæ ſpūſſancti,in quo erat oleū gratiæ,& ſa-
cerdotalis,& regalis ptātis tanquā in fonte,
& capite,& à Chriſto capite erat deſcenſu-
rū illud oleū gratiæ,& poteſtatis in eius mē-
bra.Primò in barbā.ſ.in apoſtolis,& in oram
veſtimentorū.i.per oīa mēbra vſque ad fines
terræ.Nā apoſtoli dicūtur quaſi barba Xp̄i,
eò ꝙ fuerunt fortes in bello.Tota aūt eccl'a
dicitur quaſi veſtimentū xp̄i,eò ꝙ licet in ec
cleſia quaſi ſub veſtimento,vt patet in ſacro
altaris ſub accidentibus,& cæteris ſacramen
tis latet virtus Chriſti. Nam oē ſacramen-
tum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Di D
cit ergo Dauid:ꝙ eſt iucunda, & ſuauis, &
delectabilis caritas, & habitatio fratrum in
vnitate,ſicut eſt vnguentum in capite ſacer-
doris ſup.quod deſcendit in barbā Aaron à
capite:& deſcendit à barba in oram veſtimē
ti,quòd facit redolere caput,& barbam,& ve
ſtimenta.Et ſic Dauid hic miſticè,& prophe
ticè locutus eſt quomodo caritas,& gratia
debebat deſcēdere a Chriſto capite ī apoſto
los,& ab apoſtolis in totam eccleſiam vſque
ad vltimum electū.Nota,ꝙ ſic eſt ordinan-
da litera.ſ.ſicut vnguentum in capite Aaron
ꝙ deſcendit in barbam eius.Hic ergo cōpa-
rat caritatē primò oleo deſcendenti à capite
ſacerdotis in veſtimenta,& mēbra eius.Secū
dò cōparat ipsā caritatē ipſi rori,qui deſcen-
dit de cęlo in montē Hermon,& in montem
Sion.Et ex cōſequenti cōparat eccleſiā, & E
ſocietatē fratrū exiſtentiū in caritate,ipſi mō
ti Sion ſiue Hermon recipienti rorē á cœlo,
& cōparat eā ēt ipſi corpori, & veſtimento
ſacerdotali recipienti oleū deriuatū à capite
q.d.ꝙ ſicut oleū, quo vngebant̄ ſacerdotes
erat ſuaue,& iucundū, ſic eſt odorifera cari-
tas inter fratres.Et ſicut ros qui deſcendit in
montē Hermon,& Sion eſt bonus,& fructi-
feri ita caritas inter fratres.Item ſicut oleum
deſcēdebat à capite ſacerdotis primo ad bar
bam,& ex barba ad membra, ita omnis gr̃a
& dona gratiarum primò deſcēderunt à xp̄o
ad apoſtolos,& ab apoſtolis ad totā eccleſiā
vſque ad finem terræ.Ex ſupradictis conclu
ditur,& ſequitur,ꝙ ſicut oleū conſecrationis
non deſcendebat à capite ſacerdotis, niſi ad
ſola membra,& veſtimenta ſua.Ita oīs virtus
& gratia non deſcendunt à Chriſto,niſi ī ſo- F
lam eccleſiam membra ſua fideliū.Itē ſicut
ille ros cęli non deſcendebat de cœlo,niſi ſo
lū in montē Siō,& Hermō,quia nec ròs nec
pluuia cedebat ſuper montes Gelboe,ita pa-
riter gratia Chriſti non deſcendit nec cadit
niſi ſuper eccleſiam Chriſti caritate vnitàm.
Et ſic patet,ꝙ nullus pōt participare gratiā
Chriſti in præſenti:nec gloriā in futuro, niſi
efficiatur mēbrū Chriſti,& habitet in eccle-
ſia,& cooperiatur veſtimento Xp̄i fidei ſpe
& caritate contexto.& tegatur illa tunica in
conſutili,quæ non fuit diuiſa in paſſiōe xp̄i:
de qua dictū eſt pſ.21.Et in hoc conſiſtit to-
ta ſnīa huius pſalmiculi parui in quantitate.
ſed magni in ſententia,& profunditate. Sed
quia dicit,ꝙ caritas non ſolū eſt iucunda:ſi-

A cut vnguentum illud prædictum, ſed etiam eſt bona.i.fructuoſa ſicut ros Hermon, & ſicut ros qui deſcendit in montem Sion. Ideo eſt aduertendum, quòd duo mõtes reperiuntur fructiferi inter cæteros in terra promiſſionis, ſcilicet Hermon, & Sion. Sed mons Hermon eſt duplex. Vnus magnus, & excelſus: qui claudit terram promiſſionis ab aquilone, & eſt inter tribum Neptalim, & agrum Damaſcenum. à quo monte emanant Farfar, & Abbana flumina Damaſci ex latere aquilonari: ex latere autem meridionali oritur fons phiala dictus, vbi putat origo Iordanis, q dem mons continuatur cum Libano, niſi quòd eſt modica vallis media, vbi eſt introitus Emach. Iſte ergo mons Hermon eſt magis fructifer, & vber, & feracior inter montes omnes Syriæ in omni genere ligno-
B rum, & fructuum, & herbarum, vbi nutriũtur innumera armenta boum, & pecorum, & greges pecudum, ſuper quem montem cadit continuus ros cęli ad modum mannæ fecũdans illum montem. Eſt etiam alius mons paruus in Galilea iuxta Iordanem, & Salim vocatus Hermon paruus, & modicus, de quo pſal. 41. Hermon à monte modico, ſimiliter fęcundus, & ferax aptus ad paſcua, irroratus rore cœli. Ita ſimiliter mons Sion in quo eſt ſita arx, & ciuitas Hieruſalem, eſt vber, & ferax, & fructuoſus propter frequentem rorẽ deſcendentem in eum de cęlo. Iſti profectò duo montes figurabant eccleſiam Xpi. Nam Hermon interpretatur excelſus, & fructuoſus, denotans celſitudinem crucis, & eccleſiæ Chriſti, ſuper quam deſcendit ros gratiæ, & noſtræ redemptionis, & ros ſanguinis
C Chriſti, qui fecundam, & feracem, & fructiferã fecit eccleſiam, & crucẽ. Itẽ Sion interpretatur ſpecula, ad denotandũ, ꝙ in eo debebat Chriſtus apparere, & videri in cruce, & in pdicatione: ſuper quem debebat deſcendere ros, & gratia donorum ſpiritusſancti ſuper diſcipulos, & totam eccleſiam in monte Siõ in die Pentec. congregatam, qui quidem ros fecit eccleſiam fructiferam fęcunditate ſacramentorum &c. Et ideo propheta myſticè, & prophericè eloquendo dicit. ꝙ caritas, & habitatio fratrũ in vnitate, & dilectione eſt fructifera, & ita bona ſicut ros Hermon: & ros qui deſcendit in montem Sion: qui facit terram fructiferam. Et ad oſtendendum. ꝙ totum hoc dicit propheticè: concludit dicens. *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & vitam, vſq; in ſæculum.* D

Quoniam illic, ideſt ideo caritas eſt ita bona, & fructuoſa ſicut ros qui deſcendit in montem Sion, quoniam illic.i.in mõte Sion figurante eccleſiam mandauit, & miſit dominus benedictionem & vitam. Primo in figura ſupra templum dñi, vbi ſiebant ſacrificia, & laudes. Secundò in re ſuper apoſtolos, & eccleſiam ibidem congregatam, quando deſcendit ros donorum ſpiritusſancti ſuper eos in die Pentecoſtes, & ſimiliter quando deſcendit ros ſanguinis Chriſti ſuper crucẽ figuratã per montẽ Hermon. Vel poteſt ly illic referri ad caritatem. & habitationem fratrum, vt ſit ſenſus. ita eſt iucunda caritatiua & fraterna habitatio ſicut ros Hermon, & Sion. quoniam illic.i.inter caritatiuam habitationem fratrum mandauit dominus benedictionem, & vitam vſq; in ſeculum, quia E vbi caritas, & amor ibi Deus eſt, & hoc eſt magnum, & maximum mãdatũ, quod Deus mandauit: vt patet Mat. 22. Licèt illud aduerbium illic poteſt ſtare pro illuc, referendo ad montem Sion, & pro ibi referendo ad vtrunque.ſ. ad caritatem, & Sion.

PSALMVS. CXXXIII.

Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui domini.

Qui ſtatis in domo domini: in atriis domus Dei noſtri.

In noctibus extollite manus veſtras in ſancta: & benedicite dominum

Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cælum, & terram.

Vltimus gradus, & laus diuina eſt gratiarum actio, nam quando quis conſummauit peregrinationem vel aſcenſum difficilem, & F arduum benedicit Deum gratias agendo. Ideo Dauid fecit hunc pſalmum pro vltimo gradu. Nam quando ſacerdos aſcenderat vltimum gradũ, & iam erat in templo cũ alijs: tunc inuitabat omnes alios ad laudem Dei. maximè cum primò ſacerdotes aſcendentes introduxerunt arcam Dei, & collocauerunt in templo. Tunc dixit ſacerdos magnus. O vos fideles qui iam ſtatis in domo domini, in atrijs domus Dei noſtri: ecce nunc benedicite dominum gratias agendo, & laudescãtando: qui noſtrum intentum, & deſiderium adimpleuit: quia videmus templum pfectũ & arcam introductam in templo. Et extollite manus veſtras in ſancta ſanctorum: vbi arca reponitur: non ſolum in die: ſed etiam in noctibus

A noctibus perorantes,& gratias agentes,& be
nedicite dominũ benedictione laudis,& con
feſſionis. Et tũc ſacerdos conuerſus ad popu
lum benedixit eum dicẽs. Benedicat tibi do
minus ex templo:quod eſt in mõte Siõ ſitũ:
dominus dico,qui fecit cęlũ, & terrã, & poſt
datã benedictionẽ populus reuerſus eſt ad
ſua.Vnde eſt aduertẽdum: ꝙ frequẽter cum
nominatur Deus in libro Pſalmorũ: ſequi
tur,qui fecit cœlũ & terrã. Nã nullus popu
lus credebat mũdi creationem: niſi populus
Iſrael. Nam licẽt gẽtiles multum veneraren
tur Deos ſuos ob aliquas virtutes:tñ nullum
Deũ vocabant creatorẽ:cũ putarent mũdum
eſſe ab æterno: niſi aliqui poetæ, qui poſue
runt formationẽ rerũ ex illo primo caos: in
quo erant formæ rerum oẽs in cõfuſo, ſicut
dicebat Anaxagoras, quem ſecutus eſt Oui
B dius, & Virgilius, licẽt illa non eſſet creatio
ex nihilo in tempore.Nam dicit Ouidius, ꝙ
Ante mare,& terras,& quod tetigit oĩa cęlũ,
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe. Quẽ
dixere caos:rudis indigeſtaq; moles.Nec q̃
quã niſi põdus iners,cõgeſtaq; eodẽ. Nõ bñ
iũctarũ &c. Ex quo patet ſ̃m eos ꝙ oĩa iſta
erãt coęterna Deo.i.indiſtincta in illo caos.
& ſic factio rerũ non eſſet creatio ex nihilo:
ſed quædã diſtinctio formarũ ex illo caos: vt
ait Virgilius in Bucolicis:Et paulatim rerum
ſumere formas &c.Ex quo patet quòd ſolus
Deus Iſrael credebatur creator cęlĩ, & terrę.
Iõ Dauid cõiter qñ noiat verũ Deũ Iſrael:
addit:qui fecit cœlũ,& terrã,ad differentiam
falſorũ Deorũ gentiliũ, quorũ nulla erat po
teſtas.Iõ ſolus Deus Iſrael qui fecit cœlũ, &
terrã,põt benedicere,& ꝓtegere:& eſſe adiu
C tor &c.Vnde eſt iterũ aduertendũ, ꝙ Dauid
nõ eſt minus ꝓpheta in hoc Pſ. quã in cæte
ris.Nã ſicut dcm̃ eſt: illud tẽplũ ſignificabat
eccleſiã:& illa arca figurabat verbũ incarna
tũ.ſ.Chriſtũ: qui in eccleſia tanquã caput e
rat reponendus.In qua nũc latet per gratiã,
& in ſacrãmentis, & in eucariſtia eſt realiter
tectus ſub accidentibus. Ideo inuitat Dauid
populum chriſtianum ad laudandũ Chriſtũ
Deũ in humanitate latentẽ tanquã in arca,
& in eccleſia tãquã in templo ſuo poſt incar
nationẽ,& paſſionẽ. Itẽ inuitat oẽs compre
henſores:vt laudẽt, & benedicãt eũ repoſitũ
in cœlo ad dexteram patris poſt aſcenſionẽ.
Et ideo fidelis ſacerdos, & Chriſtianus ad
uertat cũ recitat hũc pſal. & alios. Dicit er
go Dauid eccleſię fidelium.O oẽs Chriſtiani
ſerui dñi noſtri Ieſu Chriſti: qui iam ſtatis in D
domo dñi ædificata per Chriſtũ, & in atriis
domus Dei noſtri. Vnde nota ꝙ eccleſia fi
deliũ habet tria atria.ſ.fidẽ ſpem, & caritatẽ.
Nã quidã habitant tñ in primo atrio. ſ. ha
bentes fidẽ informẽ.Alij in ſecundò: quia ha
bent fidem cum aliqua ſpe, ſed non operan
tur per caritatẽ.Alij.ſ.iuſti habitant in tertiò
atrio eccleſiæ. ſ. operantes per fidẽ formatã
ſpe,& caritate, & iſti poſſunt bene laudare,
& benedicere dominum, & his loquitur di
cens. Qui ſtatis in domo domini.in atriis do
mus Dei noſtri ꝑ fidẽ formatã ſpe, & carita
te: benedicite dñm benedictione confeſſio
nis,& laudis.Item eccleſia habet tria atria. i.
tres ſtatus, Nam in primò ſunt incipientes ſi
ue pœnitentes:in ſecundò proficientes.in ter
tiò perfecti: q̃a oẽs iſti habitãt in domo dñi
collocati in tribus atriis.Iõ oẽs hos exortatur
ad laudẽ Dei.Similiter eſt aduertendũ:ꝙ tot E
atria ſunt in eccleſia, quot ſunt dignitates,
& ſtatus.ſ.apoſtoli,euangeliſtæ,doctores,pręlati,virgines,viduæ, & ſtatus cõis coniugato
rum. Oẽs iſti habẽt atria diſtincta in eccleſia
quò ad gradus: licẽt uiuant ſub una fide, &
caritate: ſimiliter in domo domini trium
phantis habẽt mãſiones diſtinctas. Quos oẽs
inuitat propheta ad laudẽ poſtquã aſcẽderũt
ad domũ dñi per prædictos 15.gradus &c.&
poſtquã arca Chriſti repoſita eſt in eccleſia
per Xp̃m ædificata,benedicta.&c. Et nota ꝙ
ly in noctibus aliter:ordinatur in hebræo,&
translatione Hieron.& aliter in noſtra.Nam
ibi ordinatur ſic. Qui ſtatis in domo domi
ni: in atriis domus Dei, noſtri in noctibus,
ponitur in fine ſecundi verſus, & ex conſe
quenti incipit tertius verſus.Extollite manus
veſtras in ſancta &c Et tunc eſt ſenſus.O vos F
fideles,qui in noctibus,& per noctes ſtatis in
domo domini, extollite manus veſtras in
ſancta &c. & ponitur ly in noctibus pro ſta
tu huius eccleſiæ,& huius vitæ, quæ dicitur
nox reſpectu gloriæ, & vitæ futuræ, ut fre
quenter dictum eſt. q. d. O vos fideles qui
ſtatis,& habitatis in hac eccleſia,& ĩ hac vita
mortali:in qua Deus videtur ſolum per fidẽ,
& ſpeculum in ænigmate, extollite manus
veſtras in ſancta ſanctorum petẽdo ueniam,
& remiſſionem peccatorum, & gloriam pro
futuro, & vt facilius valeatis impetrare, be
nedicite dominum eius mirabilia cantan
do,& referendo, & in eius memoriã feſta ce
lebrando. Et etiã eſt dicendũ ꝙ Dauid exor

A tabatur.& inuitabat etiam fideles, & ſacer-
dotes veteris teſta.qui conueniebant ad il-
lud templum , & erãt in illa nocte:& vmbra
vet.teſt.vt extollerent manus ad Deum , vt
mitteret Chriſtum Meſſiam in lege promiſ
ſum. Nã ſicut nos extollimus munus noſtras
in ſancta agendo gratias pro beneficiis redẽ
ptionis iam receptis,& petimus gloriam fu-
turam:ita illi extollebant manus in illa ſan-
cta ſanctorum:agendo gratias de exitu Ae-
gypti:& ingreſſu terræ promiſſæ. & petebãt
X̃p̃m,& redemptionem futuram. Et ad hæc
exortabatur Dauid eos,prout præuiderat in
ſpiritu,& vtrunq; ſtatum inuitat in hoc pſal.

PSALMVS. CXXXIIII.

*Laudate nomen domini:laudate ſerui domi-
num .*

*Qui ſtatis in domo domini:in atrijs domus
B Dei noſtri .*

Titulus. Alleluia. Notandum,ꝙ ſicut Da-
uid fecit p̃dictos 15.pſal.pro aſcenſu 15.gra-
duum,vt dictum eſt,ita fecit hunc pſal.& ſe-
quentem ad laudandum Deum poſt introi-
tum templi,vt eos cantarent leuitæ: poſtq̃
fuerat in quiete arca iam collocata in ſãctis
ſanctorum,& vt cantarentur in dedicatiõe,
templi,& in omnibus renouationibus eius .
Vnde tanta eſt virtus huius pſal. & ſequẽtis
ꝙ cum cantarent eos leuitæ ignis de cęlo de
ſcendit ſuper holocauſta,& cremauit ea , &
gloria domini circumfulſit eos: vt patet 2.
Paralypome 7. In hoc ergo pſal. tria facit.
Nam primo inuitat omnes ſtantes in templo
ad laudẽ Dei p̱p̱ omnipotentiam:quia ſolus
eſt omnipotens,& verus Deus. Secundo de-
monſtrat,ꝙ omnia idola ſunt deteſtanda,eò
C ꝙ non ſunt veri Dij. Tertiò reſumit & exor-
tatur omnes ſtatus fidelium ad benedicen-
dum Deum. Secundum:ibi. Simulacra gẽtiũ
Tertium:ibi. Domus Iſrael bñdicite. Quan-
tùm ad primum dicit. O vos omnes ſerui do
mini,qui iam aſcendiſtis 15.gradus . & iam
ſtatis in domo domini in atriis domus Dei
noſtri:poſtquam etiam repoſita eſt arca in
templo: Laudate nomen domini Et exponi
tur ſicut in præcedenti pſal.non ſolum lite-
raliter:ſed etiam figuraliter,& prophetice de
X̃p̃o,& eccleſia,vt dictum eſt. Et reddit duas
cauſas quare tenentur ipſum laudare .

*Laudate dominum quia bonus dominus: pſalli-
te nomini eius quoniam ſuaue .*

*Quoniam Iacob elegit ſibi dominus : Iſrael
in poſſeſſionem ſibi .*

Primò,quia de ſe eſt bonus,& ſuauis.i.mi D
ſericors. Nam nomen eius quod eſt Ieſus eſt
ſuaue,quia importat ſalutem,& ſic Deus eſt
bonus,& ſuauis,& benignus. Quod probatur
qm̃ Deus elegit Iacob in hæreditatem ſibi
p̃ cæteris nationibus,ergo valdè fuit ipſi ſua
uis,quia dum nihil boni vel mali egiſſent,Ia
cob dilexit,& Eſau odio habuit,& elegit to-
tum populum Iſrael in Iacob : vt poſtea de-
monſtrauit per effectum.ergo maximè Iſra-
el tenetur laudare Deum, quia ſolus aſcen-
dit 15.gradus cum arca,& ſtat in domo do-
mini,& in atriis domus Dei noſtri .

*Quia ego cognoui quod magnus eſt dominus,
& Deus noſter præ omnibus Diis .*

Sc'do eſt Deus de ſe laudandus:qm̃ oĩpo-
tens,& verus Deus, & nullus alius eſt Deus
p̃ter ipſum,qm̃ ego cognoui, ꝙ magnus eſt
dominus & omnipotentes , & Deus noſter E
eſt verus Deus ſolus pię omnibus Diis,ideſt
omnibus aliis Diis refutatis vt falſis.

*Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cęlo
& in terra,in mari & in omnibus abyſſis :*

Quia prædicta concluſio habet duas par-
tes.ſ.ꝙ Deus nr̃ eſt ſolus verus Deus: Secun
da pars eſt,ꝙ nullus alius eſt Deus.ſ.ꝙ ido-
la non ſunt Dij: Ideo primò probat primam
partem.ſecundò ſecundam:ibi. Simulacra .
Probatur primum.ſ.ꝙ Deus nr̃,qui dr̃ Deus
Iſrael eſt verus Deus,& omnipotens . Nam
omnia q̃ voluit fecit in cælo,& in terra.& in
mari,& omnibus abyſſis.ergo eſt dominus.
& omnipotens in cęlo.& in terra,& in mari,
& in inferno,& ſic eſt verus Deus præ om-
nibus Diis.

*Educens nubes ab extremo terræ , fulgura
in pluuiam fecit.* F

*Qui producit ventos de teſauris ſuis,qui per
cuſſit primogenita Aegypti ab homine uſque ad
pecus .*

*Et miſit ſigna,& prodigia in medio tui Aegy-
pte:in Faraonem,& in omnes ſeruos eius.*

Probatur primũ,ꝙ ſit dñs,& facit qđ vult
in cœlo.nã ipſe eſt.educens:& eduxit nubes
ab extremo terræ , & fecit fulgura conuerti
ſup.in pluuiã hoc eſt:nam in nubibus appa-
rent fulgura incẽſa ex exhalationibus ſiccis:
& ſic terrẽt hoĩes:ſed Deus conuertit nubes
in pluuiã abſq; lęſione,ad irrigãdam terram.
Et totum hoc fit ex diuina prouidentia,quæ
producit vẽtos de teſauris ſecretis ſuis,& ve
hunt nubes ſup terram vt reſoluantur in a-
quã ad vtilitatẽ hominũ,ſed nullus facit iſta

A niſi ſolus Deus,qui ex ſua omnipotentia, &
diuina prouidentia producit iſta de teſauris
ſuis ſecretis,quæ ignota ſunt hominibus. vñ
Ariſtoteles, & multi philoſophi ante eũ, &
poſt voluerunt reddere cauſas naturales de
oĩbus meteoricis, ſed in multis decepti ſunt
& ſeipſos feſellerũt:vt patet de mirabilibus
effectibus fulminũ in memento: de quibus
nec valent.nec ſufficiunt reddere cauſas:Itẽ
nec de generatione.& inundatione magno-
rũ fluuiorum.vt de Nilo.& Eufrate, & Gan-
ge,& cæteris ſemp̃ inter ſe philoſophi diſcor
dãt,& deficiunt. Itẽ tp̃e peſtilentiæ cum vi-
dẽt varios effectus,& irreparabiles in eadem
regione,& ciuitate,& domo, omnes medici
ſtupeſcunt,& philoſophi cum vidẽt ſe dece-
ptos:nec poſſe certã rõnem reddere,dicunt,
ità Deus vult,ſic ipſi placet,ſolus ipſe ſcit:na
B tura deficit.Iõ dicit hic,ꝙ Deus ꝓducit ven
tos de teſauris ſuis.i.de ſecretis.q̃a facit ſicut
vult.& nos non debemus terere tẽpus q̃ren-
do alias cauſas friuolas.& incertas. Qui per
cuſſit.Hic probat, ꝙ Deus facit quod vult in
terra.Nã percuſſit primogenita Aegypti ab
homine vſq: ad pecus. Itẽ facit quod vult in
mari.Nam miſit ſigna,& prodigia in medio
tui ò Aegypte,decem plagas inferendo,& in
Pharaonẽ,& omnes ſeruos eius,eos ſubmer
gendo in mari rubro,diuidendo aquas,& re-
ducendo.Ergo eſt etiam dominus maris, &
omnim aquarum.

Qui percuſſit gentes multas,& occidit reges fortes.

Seon regem Amorreorum:& Og regem Baſan:& omnia regna Canaan.

Et dedit terram eorum hæreditatẽ: hæreditatem Iſrael populo ſuo. C

Eſt etiam dominus hominũ,& ciuitatũ,&
regnorum.Nam ipſe ꝑcuſſit gentes multas.
ſ.Amalechitas, & alios, & occidit reges for-
tes.ſ.Seon regem Amorreorum, & Og regẽ
Baſan,& ſuperauit omnia regna Canaan cũ
regibus ſuis,vt patet per totum diſcurſum li
bri Ioſue.Et dedit terram eorum hæredita-
tem,& hæreditatem dico Iſrael populo ſuo.
Per hoc demonſtrat oĩa iſta facta fuiſſe in fi
gura Xp̃i,& eccleſię.Iõ ſubdit Dauid dicẽs,

Domine nomen tuum in æternum: domine memoriale tuum in generatione: et generationẽ

Quia iudicabit dominus populum ſuum. & in ſeruis ſuis deprecabitur.

Domine oĩa iſta miſteria ſupradicta feci-
ſti in memoriale tuũ,& figurã Chriſti, & ec-
cleſiæ in generatione,& generationem,q̃a ſi D
gnificabãt noſtram futuram redemptione,
& liberationem à captiuitate diaboli,& qua-
liter filij Iſrael ſm promiſſionem erant poſ-
ſeſſuri hæreditatem eccleſiæ tuæ,hic per gra
tiam,& in futuro per gloriam.Et ſic memo-
riale tuum ſupradictorum miſteriorum com
plebitur per Xp̃m in generatione,& genera-
tionem,& regnabit hic vſq: ad iudicium in
hac eccleſia,& in fine iudicabit dominus po-
pulum ſuum,& ſic oſtendet ſe dominum cę-
li,& terræ,& inferni,q̃a diabolos,& homines
malos damnabit,& bonos ſaluabit, quia in
ſeruis ſuis deprecabitur,& exorabitur,& audie
tur dando eis præmiũ,& fęlicitatem.Vnde ẽt
iſte verſus poteſt continuari cum ſententia
p̃cedenti,intelligendo de vtroque aduentu,
& iudicio, vt exponatur ſic. O dñe Ieſu oĩa
miſteria ſupradicta erunt memoriale tuum, E
& figura in generatione,& generationẽ, vſ-
que ad aduentum in carnem,& tũc iudicabit
dominus Ieſus populum ſuum iudicio di-
ſcretionis:fideles eligendo,& infideles,& ob
ſtinatos reprobando,ut ipſe dicit Ioan.10.Iu
dicium venit in mundum,vt qui non vident
videant, & qui vident. cęci fiant. Et exinde
memoriale Chriſti iam non in figura,ſed in
te generationem uſque ad iudicium finale,
& tunc iudicabit populum.ſ.iudicio exami-
nationis &c.

Simulacra gentium argentum,& aurum, opera manuum hominem.

Os habent:& non loquentur:oculos habent, & non uidebunt.

Aures habent & non audient,neq: enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.

Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. F

Probata prima parte concluſionis probat
ſecundam, ſcilicet quod idola gentium non
ſunt veri Dij.Probatur.Nam uerus non eſt
factus,nec mortuus, aut vita priuatus, ſed
idola,& ſimulacra gentium ſunt opera ma-
nuum hominũ ergo facta. Item uerus De⁹
eſt vere uita in quo omnia viuũt,ſed ſimu
lacra gentium non uiuunt, quia os habent,
& non loquentur,& oculos habent, & non
videbunt,nec eſt ſpiritus in ore eorum, &
ſic nec ſpirant nec reſpirant, ex quo patet
quod non viuunt,ex quo patet quod nõ ha-
bent verum os,nec oculos,nec aures, ſed a-
quiuocè.Similes illis fiant qui faciũt ea ꝓut
declaratum eſt pſal. 123.

A *Domus Iſrael benedicite domino: domus Aaron benedicite domino.*

Domus Leui benedicite domino, qui timetis dominum benedicite domino.

Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.

Repetit exhortando oēs ſtatus ad benedicendum Deum, dicens. O domus Iſrael, id eſt tota Chriſtiana religio benedicite dño, & ò domus Aaron, id eſt ſtatus ſacerdotalis benedicite domino: & ò domus Leui. i. oēs eccleſiaſtici ad ſeruitiū Dei dedicati benedicite dño, & oēs qui timetis dñm. i. oēs iuſti: quo-dum laus eſt accepta: benedicite dño: quia ſolus dñs, qui habitat in Hieruſalē iſta per gratiam: & in alia per gloriā, eſt benedictus ex Sion. i. ex populo fidei. q. d. poſtquàm ſimulacra gentiū non ſunt benedicendæ: nec colē-
B da ꝑ rationes ſupradictas: ergo qui eſtis verus Iſrael benedicite domino noſtro Ieſu Chriſto: & vos domus Aaron, id eſt ſacerdotes figurati per Aaron &c. quia Chriſtus eſt verus Deus qui deſtruet omnia ſimulacra gentium. Ex quo patet, ꝙ Dauid in hoc pſal. non inuitat ad laudem domini Iſraelem: nec Iacob ſm carnem, ſed ſecundum promiſſionem, & electionem, qui ſunt fideles vtriuſq; teſtamentis vnde dicit. Laudate nomē domini quod eſt Ieſus, oēs ſerui dñi &c. qm̄ dñs elegit Iacob, in hæreditatem ſibi. Ex quo patet, ꝙ non inuitat Iudæos modernos: quianō ſunt electi ſed reprobati: quia non receperūt nomen domini quod eſt Ieſus: imo ipsū negauerunt, ſed ſoli apoſtoli, & populus Chriſtianus, qui Chriſtum recepit: eſt à Deo electus. Et ideo eſt verus Iacob, & Iſrael, & ſunt
C veri ſerui domini: Ergo populum Chriſtianū inuitat Dauid ad laudandū Chriſtū. & nomē eius in ſuo aduentu: qui fecit ſupradicta mibilia in le. ve. & maiora in nouo te. ꝑ illa figurata. Ideo aduertat lector, & ſciat concordare figuram cum figurato: quia idem Deus fecit mirabilia ī vtroque teſtamento.

PSALMVS. CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniā in æternum miſericordia eius.

Titulus. Alleluia. Vnde eſt aduertendum, ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum pro dedicatione templi cum præcedenti: vt dictum eſt, ad laudandum Deum. Ideo in multis conuenit cum præcedenti: ſed forſan hæc eſt differentia. Nam ꝑcedentem pſalmum cātabat ſolus chorus Leuitarum: ſed iſtum incipiebat chorus Leuitarum: & in quolibet verſu reſpon- D
debat populus: Quoniam inæternum miſericordia eius. Et ideo in Hebreæo cū quolibet verſu ſuperaddit. Qm̄ inęternū mīa eius, ſm ꝙ reperitur ſcriptū: ſicut accidit in ſęcularib. cantilenis. Nā chorea ſemper repetit principiū cantilenæ: cū principalis cantauerit verſū. Et ſic etiā reperitur in cātico triū puerorū in Caldæo. Nā in fine cuiuslibet verſus additur. Laudate, & ſuperexaltate eū in ſecula, & hoc accidit: quia vnus eorum ſpiritusā cto illuſtratus dicebat verſus: & duo alij reſpōdebāt, iō forſan ibi dr̄. Oēs vnus ore dicebant &c. quaſi dicatur, ꝙ nullus tacebat laudate &c. Et ideo cū cātaretur iſtepſ. apparuit gloria dñi in tēplo: vt patet 2. Paralypomenon 7. Duo ergo facit in hoc pſalmo. Nam primò inuitat populum ad confitendum domino ratione ſuæ bonitatis. Secūdò ibi. Qui E
fecit. reddit cauſas, vel probat per effectum Deum eſſe bonum. Vel poſſumus dicere, ꝙ in præcedenti laudat Deus inquātū magnus & bonus, & omnipotens: in hoc autē inquantùm miſericors. Dicit ergo. Confitemini domino quoniam bonus eſt ſup. quoniā miſericordia eius eſt, & erit inæternum, & fuit, qa ſemper fuit miſericors: nec deficit inuocantibus eum. Et ſequitur.

Confitemini Deo deorum:

Id eſt angelorum, & iuſtorum qui dicunt dij per participationem pſ. 81. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Additur reſpōſio. Quoniam inæternum miſericordia eius.

Confitemini domino dominorum.

Scilicet regum, & principium, quia nō ſolum eſt Deus angelorum, ſed etiam eſt dominus regum, & principum, & oīm domino F
rū terrenorum, quia ipſe dat, & aufert eis regnaſicut ipſi placet. Et reſpondetur, qm̄ in æternum miſericordia eius, & ſic in fine cuiuslibet verſus vſque ad vltimum.

Qui facit mirabilia magna ſolus.

Probat, ꝙ ſit Deus deorum, & dominus dominorum, dicens: quia fecit mirabilia magna ipſe ſolus, & nullus alius.

Qui fecit cęlos in intellectu.

Probatur hoc primò, ꝙ eſt Deus deorum. Nam ipſe fecit cęlum in intellectu. i. per intellectum, & verbum ſuum. Nam ab æterno ideæ omnium reū erant in intellectu, & verbo diuino, ad quarum exemplar creauit omnia ex tempore ſecundùm ſpecies ſuas, & fecit et cœlum empyreum in intellectu. i. pro-

ſub-

A ſubſtantijs intellectualibus ad gloriam earũ
Qui firmauit terram ſuper aquas.
Id eſt eminentem ſuper aquas. Nam ſicut
dictum eſt pſal. 103. ſemper qua ſituatur in
terra,& ſuper terram. Sed quia petit ſemper
valles,& infirma,& montes ſupereminẽt: iõ
dicitur terra fundari.i. eminere ſuper aquas
quò ad montes,& ſic dicitur Neapolis ſuper
mare,& Alexandria,& Tyrus. Et etiam hoc
poteſt intelligi quò ad venas terræ per quas
currũt maximę aquæ, & ẽt in viſcerib.terræ
ſũt maxima receptacula aquarũ: vñ egrediũ
tur maxima,& vaſtiſſima flumina: ſicut Ta-
nais,& Boryſtenes.nã dictũ eſt,ꝙ intra mare
ſubmergũtur magnę aquæ, & vadũt ad rece
pracula terrę, & exinde fluũt magna flumi-
na:q̃ qdẽ aq̃ dulcorãtur in viſcerib. terrę ex
nimia frigiditate,& longo tractu, & ẽt mul-
B ta flumina ſubmergũtur ĩ vno loco,& emer
gũt,& oriũtur in alio:vt dr̃ de Nilo,& Tygri
& ſic ſerpũt ſubtus terrã. Et iõ vera videtur
iſto modo fundari ſuꝑ aquas,qđ non fit ſine
magno miraculo,& omnipotẽtia Dei,intan
tùm,ꝙ intellectus noſter non poteſt ſufficiẽ
ter reddere rationem de his. Et ſequitur.
Qui fecit luminaria magna:
Solem in poteſtatem diei:
Lunam,& ſtellas in poteſtatem noctis.
Qui fecit.ſ.vt ſol præceſſet diei: vt dicitur
Gene. 1.& luna,& ſtellæ luceant per noctẽ.
Totum hoc etiam poteſt referri ad illud.Cõ
fitemini Deo deorum.Nam gentiles adora-
bant ſolem tanquàm Deum,quem Fębũ,&
Apollinem vocabant,& etiam adorabãt lu-
nam,quam Dianam,& Lucinam,& Iunonẽ
vocabant,& adorabant ſtellas:in quibus pu-
C tabant ſtellificatos famoſos principes Iouẽ,
& Mercurium,& Saturnum,& Herculẽ &c.
Et ideo dicit hic Dauid. Confitemini domi-
no:quia ipſe eſt Deus,& dominus deorum:
quos gentiles adorant,& ipſe fecit eos.ſ.ſolẽ
& lunam,& ſtellas &c.& ſic ẽ Deus deorũ.
Qui percuſſit ægyptũ cũ primogenitis eorũ.
Qui eduxit Iſrael dei medio eorum:
In manu potenti,& brachio excelſo
Item eſt etiam dominus principum,& do
minorum terręnorum,Probatur. nã ipſe eſt
ille dominus,qui percuſſit Aegyptum. i.Ae-
gyptios cum primogenitis eorũ,vt patet in
Exo.Qui eduxit Iſrael de medio eius. ſ.Ae-
gypti,& hoc in manu potenti,& etiam per-
ſona,& brachio excelſo,quia cum ſignis, &
prodigijs ſupra naturam.

Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones: D
Et eduxit Iſrael per medium eius.
Et excuſſit Faraonem,& uirtutem eius in
mari rubro.
Iſta litera eſt ſatis plana,& expoſita ſupe-
rius pſal.77.& 104. & in pleriſque locis etiã
quò ad ſenſum ſpiritualem.
Qui traduxit populum ſuum per deſertum:
Qui percuſſit reges magnos:
Et occidit reges fortes,
Seon regem Amorreorum:
Et Og regem Baſan:
Et dedit terram eorum hæreditatem: hære
ditatem Iſrael ſeruo ſuo.
Qui traduxit populum ſuum per deſertũ
40.annis,& ꝑcuſſit reges magnos &c.vt ex-
poſitũ eſt pſal.præcedenti per hos.5. verſus.
Quia in humilitate noſtra memor fuit nr̃i:
Et redemit nos ab inimicis noſtris. E
Quia in humilitate noſtra.i.in perſecutio
ne,& tribulatione,memor fuit noſtri ſemper
miſerendo,& ſubueniendo,ideo ſequitur, &
redemit nos ab inimicis noſtris Aegyptijs,&
cęteris infeſtantibus nos tempore Iudicum,
& Saulis,& Dauid.
Qui dat eſcam omni carni:
Confitemini Deo cœli.
Confitemini domino dominorum:quoniam in
æternum miſericordia eius.
Et cõfitemini Deo cęli,qui ẽ verus Deus,
& dat eſcam,& cibum,& victum oĩ carni. i.
omni animali,Licèt totus pſ.debeat intelligi
ſpiritualiter de Chriſto,& eccleſia: tñ princi
palius demonſtrant iſti quatuor vltimi verſi
culi loqui de Chriſto, & eccleſia iõ dicit: q̃a
ipſe dñs Ieſus Xp̃s fuit memor noſtri in hu-
militate,& deiectione,& captiuitate noſtra F
in poteſtate diaboli & ẽt memor fuit noſtri
in humilitate noſtra,& clamore:quia oẽs pa-
triarchæ,& ꝓphetæ cõ humilitate clamabãt
vt Xp̃s veniret,& ſic venit,& redemit nos ab
inimicis noſtris diabolis,& Iudæis,& tyrãnis
ꝑ mortẽ,& paſſionẽ. Cõfitemini ẽt Deo cœ
li,qui dat eſcã ſacramenti altaris omni carni
fideli.Et concludit cum principio. Cõfitemi
ni domino dominorũ.qm̃ inæternum.&c.

PSALMVS. CXXXVI.

Super flumina Babylonis illic ſedimus,& fle
uimus,dum recordaremur tui Sion.
In hebręo huic pſal.nullus titulus præpo-
nitur:ſed in pleriſque Biblijs inuenitur talis
titulus.ſ.Pſa.Dauid propter Hieremiã.Vnde
forſan aliquis videns,ꝙ iſte pſal.eſt quædam
lamenta-

A lamentatio Iudæorum facta propter captiui
tatẽ Hieruſalẽ per Nabucodonoſor,quæ cõ-
cordat cũ lamentatione Hieremiæ:iõ appo-
ſuit hunc titulũ;quia manifeſta eſt materia.
Hie.aũt in prologo ſuper Abdiã videtur aſſe
rere,ꝙ Dauid fecit hunc pſal.dicens.De quo
regno olim per Dauid in pſal.136.dictũ eſt.
Memento dñe filiorũ Edõ in die Hieruſalẽ
&c.Sed qdã dubitãt ne forte iſte pſ.ſit factus
poſt reditũ à captiuitate per Eſdrã:eò,ꝙ po-
tius videtur hiſtoria q̃ ꝓphetia:cũ ita clarè
nominet Babyloniã &c.Sed hoc non refert.
Nã reuelationes ipſius Dauid fuerũt ita cla-
ræ,vt ipſemet dicit.2.Reg.23.ꝙ excedũt om
nẽ ꝓphetiã.Et iõ de paſſione Xp̄i ĩ quatuor
pſal.31.& 34.& 68.& 108.magis viſus eſt
euãgeliſta q̃ ꝓpheta.Nec fuit Dauid minus
ꝓpheta q̃ ille,q venit de Iuda in Bethel ſub
B Hieroboam ſtante ſupra altare vituli,qui di-
xit.Altare altare:hæc dicit dominus. Ecce fi-
lius naſcetur de domo Dauid Ioſias nomi-
ne,& immolabit ſuper te ſacerdotes excelſo-
rum &c.quod quidem verbũ impletum eſt
ꝑ Ioſiã poſt.CC.annos vt patet.4.Reg.23.
Itẽ Eſaias cap.45.manifeſtè nominauit Cy-
rũ,qui poſt.CC.annos dimiſit captiuitatem
iſtam.Ex quo patet,quòd iſta captiuitas,&
deſtructio tẽpli fuit reuelata ipſi Dauid,eò,
quòd multum laborauit,& orauit,vt ſciret
fortunas proſperitatis,& aduerſitatis illius
regni,& ciuitatis,& tẽpli,& ſic fecit plures
pſa.de illa vaſtatione:ſ.72.& 28.& iſtum. Et
iſte pſal.eſt quædam tragędia ſeu lamẽtatio,
in qua chorus Iudæorũ captiuorũ in Babylo
nia deflet miſeriam,& infelicitatem ſuã:dũ
recordabatur pręteritæ felicitatis,& proſpe-
C ritatis templi,& cultus diuini,in quo duo fa
cit.Nam primò facit,quod dictũ eſt. Secun-
dò petit vltionem de ſuis afflictoribus,ibi.
Memor eſto.Quantùm ad primũ dicit cho-
rus captiuorum.O Sion nos ſedebamus,&
ſedimus ſuper flumina Babylonis,& illic fle-
uimus dum recordaremur tui,ſcilicet ciuita-
tis,& templi,quod eſt ſitum in te,& dum re
cordaremur cultus,& ſacrificiorum,& feſti-
uitatum,quas in te celebrabamus,& hymno
rum,& pſalmorum quos cantabamus,dum
eramus in proſperitate,& libertate in te ha-
bitãtes.Et hic capit Babylonem pro tota ꝓ
uincia,in qua erant diſperſi,quæ quidem ꝓ-
uincia,eſt tota irrigata multis fluminibus,q̃
ſunt Eufratis diuiſi in plures riuos decurrẽ
tes in Tygrim:in ripis quorum ſituãtur mul-
tæ ciuitates,& oppida,in quib:captiui ſeruie D
bãt Iudæi,in ripis quorum fluminũ naſcitur
copia ſalictum.Ideo ſequitur.

*In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus orga
na noſtra.*

Id eſt in ſalicibus,quæ naſcuntur in ripis
fluminum,quæ diſcurrunt per mediam re-
gionem Babylonis:nos ſuſpendimus organa
noſtra,& inſtrumenta muſica noſtra,quibus
cantabamus pſal.& cantica;& eſt modus lo
quendi militum emeritorum. Nam quando
quieſcebant,& ſubtrahebant ſe à labore,&
exercitio armorum.ſuſpẽdebant arma in tẽ-
plis,& ita doctores,& poetæ cum relinque-
bant ſtudium,& exercitium dicebantur ſu-
ſpẽdere arma,vt dicit Horat.in epiſtolis &c.
Ita ergo iſti captiui,quia ceſſauerãt ab om-
ni cantu lætitiæ,& erant in captiuitate,& an E
guſtia dicebant ſe ſuſpẽdiſſe organa muſica
in ſalicibus fluuiorum. Litera Hieron.hẽt.
Super ſalices in medio eius ſuſpendimus or-
gana noſtra.Et tunc litera eſt clara.

*Quis illic interrogauerũt nos,qui captiuos
duxerunt nos verba cantionum*

*Et qui abduxerunt nos:hymnum cantare no
bis de canticis Sion*

*Quomodo cantabimus canticum domini in
terra aliena?*

Sequitur chorus,& dicit:quia Babylonij
qui captiuos duxerũt nos in Babyloniam:il
lic interrogauerunt nos verba cantionum,ſ.
petendo,& præcipiendo nos cantare verba
cantionum.Et apponit duos accuſatiuos iſti
verbo interrogo:eò,ꝙ eſt vehemẽtis tranſi-
tionis,de illo collegio.Poſtulo,poſco,peto,
interrogo &c.Vnde regit ſecundũ accuſati-
uum ratione gerundij ſubintellecti &c.Et iõ F
explicat petitionem dicens. Et Caldæi,qui
abduxerunt nos captiuos dixerunt,& pręce-
perunt ſupple,cantaret nobis. O vos Iu
dęi de canticis Sion.i.de illis pulcris hymnis
quos in Sion cantabatis,quibus ſupple rñdi
mus,quomodo cantabimus canticum domi
ni.i.ad cultum diuinum deputatum ſtantes
in terra aliena idololatrię dedita?Et conuer
ſus chorus ad ciuitatem Hieruſalem deſtru-
ctam dicit.

*Si oblitus fuero tui Hieruſalem obliuioni de
tur dextera mea.*

*Adhæreat lingua mea faucibus meis ſi non
meminero tui.*

*Si non propoſuero Hieruſalem,in principio
lętitiæ meæ*

O Hie-

A O Hieruſalem detur dextera mea. i. vita mea obliuioni. i. obliuiſcar ego vitam meam ſi vnquàm oblitus fuero tui. Nam qui cantat & lætatur videtur obliuiſci aduerſitates, & bona perdita, & ideo nũquàm obliuiſcar tui, & per conſequens nunquàm cantabo vſque quo reuertar ad te cũ proſperitate. Et facit aliam adiurationem dicens Adhęreat lingua mea faucibus meis: vt nunquàm poſſim cantare nec loqui: ſi non meminero tui, & non propoſuero te ſemper ò Hieruſalem in principio cuiuslibet lętitię meæ: Nam quandocunque in aliqua proſperitate fuero, qua merito vnuſquiſque debet lætari: tunc proponam memoriam tui, & ſic ceſſabo à quacunque lętitia. Vel iſti tres verſus prædicti poſſunt referri ad Deum, qui miſertus afflictionis eorum reſpondet eis dicens. O Hieruſa-
B lem tu affligeris in hac captiuitate, & ducta, pœnitentia deſideras reuerti, vt ſeruias mihi & ego promitto tibi ſub pacto iſto, & adiuratione, quòd obliuioni detur dextera, & potentia mea ſi oblitus fuero tui, & adhæreat lingua mea faucibus meis, id eſt vita mea deficiat, & verbum meum ſit falſum (qđ totũ eſt impoſſibile) ſi non meminero tui: re ab hac captiuitate liberando, & ciuitatem, & tẽplum iterum reſtaurando &c. Et hæc adiuratio eſt ſimilis illi quam ſæpè Deus facit: Viuo ego &c. Et ſequtur. Adhæreat lingua mea &c. ſi non propoſuero te ante omnes alias nationes in principio meæ lętitiæ, q. d. te lætificabo, & eris mihi accepta præ cæteris nationibus, & eris principium mei cultus, & mihi ſacrificabis, & ſerules in templo renouato, & reſtaurato, & forſan iſte intellectus ẽ melior.

C

Memor eſte domine filiorum Edom: *in die Hieruſalem.*

Qui dicunt exinanite, exinanite vſq, ad fundamentum in ea.

Hic petit vltionem de Idumæis, qui mouerunt, & incitarunt Caldæos ad deſtruẽdum Hieruſalem. Ad cuius intelligentiam eſt notandum, quòd conſuetudo Dei fuit, & eſt punire populum ſuum per infideles, & inimicos ſuos, ne fideles polluantur, & damnẽtur in talibus punitionibus: ſed poſtea Deus nõ obliuiſcitur punire inimicos ſuos, qui populum ſuum vexauerunt, quod ita factum eſt. Nam per Caldæos ſiue Babylonios, & etiam Aegyptios frequenter flagellauit populum ſuum, & maximè ciuitatẽ Hieruſalẽ, & tribũ Iuda. In qua perſecutione fuerunt, qui habi- D tant prope terrã promiſſionis. ſ. Tyrij, & Damaſceni, & oẽs Idumæi, qui habitabant vltra Iordanẽ, & etiã alij Arabes incitabant, & prouocabãt reges Aſſiriorũ, & Aegypti ad infeſtandã Hieruſalẽ, & totũ Iſrael ex zelo inuidiæ. Et iõ Eſaias, & Hieremias, & Ezechiel, & Daniel, & cæteri minores ꝓphetæ, ſicut pdixerũt deſtructionẽ, & flagellationẽ regni Iſrael, & totius Iudæ futuram per Caldæos, & Aegyptios: ita pariter prædixerũt deſtructionem Babyloniæ faciendam per Cyrum, & Darium. Et ita etiam prædixerũt deſtructionem Idumæorum, & Moabitarum, & cęterorum finitimorum Hieruſalem faciẽdam per Cambyſen, & alios reges Perſarum, & Medorum, quod totum fuit poſtea impletum, vt patet in hiſtoria Herodoti, & Danielis, & etiam Iudith, vbi legitur, quòd Holofernes dux Cambiſis igne, & ferro vaſtauit totã Me- E ſopotamiã, & Syriam, & Idumæam, & Aegyptum vſque in Aethiopiam, & ſic puniuit oẽs eos, qui flagellarunt populũ Dei. Hoc ergo primo preuidens Dauid in ſpiritu, in hac ſecunda parte pſalmi prædicit punitionẽ Idumæorum, & Babyloniorum, eò, ꝙ Idumæi excitauerunt Caldæos, & venerunt cum eis ad deſtruendum Hieruſalem. Dicit ergo Dauid. O domine memento filiorum Edõ, qđ ſupple fecerint in die deſtructionis Hieruſalem qui dicunt, & dicebant Caldęis: exinanite, exinanite, id eſt deſtruite deſtruite ipſam Hieruſalem, & euertite eam vſque ad fundamentum ne aliquid remaneat.

Filia Babylonis miſera, beatus q. retribuet tibi retributionem tuã quam retribuiſti nobis

Beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram. F

Conuerſus propheta cum comminatione apoſtrofat ad Babylonem, & comminans ei futuram punitionem faciendam per Dariũ, & Cyrum dicit. O filia, id eſt gẽs Babylonis, miſera. Nam beatus reputabitur ſupple ille qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti mihi, quaſi dicat ſicut flagellaſti, & afflixiſti, & cruciaſti me: ita in vltionem tanti ſceleris flagellaberis, & retribuentur tibi vices crudelitatis per Cyrum, & Darium. Nam beatus reputabitur ille, qui tenebit, & capiet, & allidet paruulos ſuos, ſcilicet Babelonios ad petram.

Vnde eſt manifeſtè aduertẽdũ, ꝙ tota iſta ꝓphetia fuit impleta ꝑ Cyrũ, & Dariũ, q de ſtruxerunt

A ſtruxerunt Babiloniã, & per Cambiſem, & Holofernẽ, qui deſtruxerũt Idumæã, & Arabiã, & Aegyptũ, vt patet per totũ diſcurſum libri, & hiſtoriæ Herodoti. Nã Medi, & Perſæ in captione Babilonis decerebrabant paruulos, & infantes alliděres, & proiicientes eos ad petrã, & parietes. Ex ſupradictis patet eſſe vanã, & inanem opinionẽ, & ſpẽ Iudæorũ modernorum, qui expectant vaſtationem Chriſtianorũ, propter hoc dictũ in hoc pſal. Memor eſto filiorũ Edõ. Et per illud q̃d dicit Hieremias 49. cap. de futura vaſtatione Edõ, & etiã Threno. 4. cũ dicit. Gaude & lætare filia Edõ, quæ habitas in terra Hus. Ad te quoq; perueniet calix. Inebriaberis atque nudaberis. Itẽ per hoc q̃d dicit propheta Abdias in toto libello ſuo contra Edõ. Vñ per Edõ volunt intelligere Romanũ imperium.
B & totũ populum Chriſtianũ, & ſic dicũt ꝙ oẽs iſte ꝓphetiæ ſunt implendæ in populo Chriſtiano. Sed hoc eſt manifeſtè falſum, & ridiculoſum. Nam populus Romanorũ, & Chriſtianorũ nõ deſcendit de Edõ, imo habet ortũ à Iafet. Itẽ oẽs iſtæ prophetiæ iã fuerunt impletæ tp̃e Cyri, & Darij, & tempore Cambiſis, qui deſtruxit tota Idumæam, & Siriã, & Aegyptũ, vt ſcribit Herodotus, & Trogus Pompeius. Item Idumæi qui manſerunt, facti ſunt Chriſtiani poſt tẽpora apoſtolorũ, & poſt conuerſionem magni Conſtãtini. Sed poſtea apoſtatarunt à fide ſequentes ſectam Mahometi. Nam Idumæa eſt vna pars Arabiæ. Ex quo patet, ꝙ Romanum imperium, & populus Chriſtianorum qui hodie eſt, nullo modo pertinet ad Edom.

C *Secunda exſpoſitio eiuſdem Pſalmi.*

SEd quia iſte pſal. non ſolum eſt prophetia, inquantũ prædicit futura, ſed etiam computantur inter ſacras ſcripturas, inquantùm continet in ſe ſacramentum de Chriſto, & eccleſia, vt frequenter dictum eſt in aliis. Nam intellectus Dauid in hoc pſal. habuit duplicem ſpiritum ꝓpheticũ ſicut in cęteris, prout dictum eſt in prologo, tractatu ſecundò, & tertiò. Nam primò præuidit captiuitatem, & liberationẽ Babilonicã, & per illam præuidit futuram liberationẽ generis humani faciendam per Chriſtum. ideo non ſolùm ſiſtebat in captiuitate Babilonię tunc futura, ſed etiam primò, & principaliter trã-

D ſibat ad Chriſtum, & eccleſiam. Sicut ſtans ſuper altam turrim, non ſolùm videt montes propinquiores, ſed etiam remotiores vltra illos propinquiores, dum non ſint altiores, & ſupereminentiores: ita ꝓphetæ præuidebant in ſpiritu multa propinquiora ventura in illo populo, tanquã montes paruos, ſed vltra videbant multa miſteria Chriſti, & eccleſiæ, eò ꝙ altiora: & ideo Eſaias, & cæteri ꝓphetæ poſtquã dixerunt aliqua ventura in illo populo, ſaltant ad Chriſtum, & eccleſiam; quia per illa videbant iſta. Ita pariter fecit Dauid in hoc pſa. & in multis aliis. Nã per illam captiuitatem Babilonis, præuidit perſecutionem, quam ſemper paſſa eſt eccleſia ab infidelibus, & malis, & patietur vſque ad diẽ iudicii. & præuidit etiam punitionem perſecutorũ eius & eius ſubuerſorum. Nam illa captiuitas Babyloniæ figurabat preſſuras, & perſecutiones futuras ipſius eccleſiæ, vt ait Aug. libro de catechizandis rudibus. E
Vnde eſt aduertendũ ſ̃m Aug. 14. de ciuitate Dei. ca. vlti. & 15. libro ca. 1. ꝙ à principio mundi diuiſum eſt totum genus humanum in duas ſocietates. vna vocata ẽ *ciuitas Dei*, quæ incepit ab Adam & Abel. Alia ciuitas diaboli, quæ incepit à Caim. Prima dicitur ciuitas Dei, quia Deus eſt eius rector, & finis. Secũda dr̃ ciuitas diaboli, quę incepit à Caim, quia diabolus eſt caput eius. Prima dicitur frequenter in ſcriptura Hieruſalem quia eſt viſio pacis, & videt Deũ per fidẽ viuẽs in pace, & caritate. Dicitur etiã Sion, q̃a Deũ ſpeculatur per fidem. Dicitur ẽt Iſrael, quaſi vidẽs Deum. Nam quomodocunq; nominetur ſemper videt Deum, & ſpectat per fidem. Nam in teſtamẽto veteri expectabat, & præuidebat Chriſtum incarnandũ, & ſaluaturum eũ. nunc aũt præuidet per eandem fidem, & expectat ipſum nos in cœlo glorificaturum. Illa autẽ ſocietates diaboli dicitur cõiter in ſcriptura Babylon, ſiue Babilonia, quod interpretatur confuſio, eò ꝙ nunquam habuit vnũ caput, nec rectorem, ſed colebat pluralitatem Deorum, nec expectabat vnũ finẽ. Nã Dij eorum diuerſos fines eis promittebant, ideo erant inter gentes diuerſæ, & nefandæ ſuperſtitiones, & ritus colendi. Dicitur etiã Edom quod interpretatur terra ſiue terrenũ, & rubeum, quia oẽs ciues illius ciuitatis ſunt terreni, & terrena diligunt, ſicut iſti nſi amant cęleſtia. Iſti ergo duo amores, & fines diuerſi fecerũt duas ciuitates duraturas vſq; F

A ad iudicium. Et ideo ſicut illa Babylon fluctuat in hac vita,& gaudes circa terrena,& eius finis eſt pęna,& infernus. Ita noſtra Hieruſalem per fidem peregrinatur in hac vita: ſed finis,& vltimos terminus eius eſt cœlū, & perpetua beatitudo, & felicitas. Et ideo illa Babylon ſiue Edom ſemper afflixit, & vexauit,& perſecuta eſt noſtrā Hieruſalē, ſiue Sion, ſiue Iſrael. Et hoc præuidit Dauid in hoc pſal. vltra illā captiuitatē factā per Nabucodonoſor. Ideo per Babylonē intelligitur ciuitas,& populus diaboli,& infidelium. Et per Sion,& Hieruſalem, intelligitur eccleſia ab Abel vſq; ad vltimum iuſtum. Et ēt incepit iſta eccleſia ab Adam in paradiſo terreſtri. Nam tūc Nabucodonoſor. i. diabolus captiuauit genus humanū, & traxit ipſum ab iſta felici Sion, ſiue Hieruſalem: vbi Adam

B fruebatur in pace viſione angelorū, & ſocietate. Et ideo homo exul ab illa ciuitate poſitus captiuus in hac valle lacrymarum Babyloniæ,& cōfuſionis defleat caſum ſuū recordatus illius felicis Sion vnde cecidit,& dicit. Super flumina Babylonis illis ſedimus, & fleuimus dum recordaremur tui Sion &c.

Vnde nota, ꝙ per flumina in ſacra ſcriptura frequenter interpretantur perſecutiones, & tribulationes,& furiæ tyrannorū,& malorum. Per ſalices intelliguntur fideles, & ſimplices. Nam ſalices ſunt arbores amaræ, & faciliter flexibiles ad nutum. Ita ſimplices,& fideles ſemper obediunt malis, & affligūtur ab eis,& exercitantur, & patiunt ab eis amaras perſecutiones: Dicuntur ergo flumina diſcurrere per medium Babylonis: quia ſemper in hoc mundo fuerunt furioſi mali,& tyran

C ni, & petulantia tyrannorum. Dicuntur etiam ſalices naſci iuxta flumina, quia ſēper boni fuerunt dati in exercitium malorum. Nam ſicut flumina tumida, & furioſa rapiūt & euertunt ſalices,& omnia, quæ ſunt in ripa: Ita tyranni ſemper perſecuti ſunt ſimplices fideles ab initio: quia illicò diabolus inſurrexit in Adam,& Caim in Abel, & Caldæi in Abraam, & Iſmael in Iſaac, & Eſau ſiue Edom in Iacob, ſiue Iſrael, & Saul in Dauid,& populus gentilis in filios Iſrael, & Babylonia,& Aegyptus in Hieruſalem, & ſynagoga cōtra eccleſiā,& tyrāni, & hæretici,& hypocritæ,& Antichriſtus ſemꝑ inſurgent contra eādē vſq; ad iudiciū. Sed oēs iſti mali vniuerſaliter cōprehenduntur ſub noīe Babylonis,& Edom, ſicut eccleſia intelligitur ſub hoc noīe Sion,& Hieruſalē. Sedet ergo eccleſia ab initio mūdi ſuper flumina Babylonis ſemper à malis afflicta, & tamen nūquam perdidit fidem, quia ſemper recordat ipſius Siō in qua Xp̄s regnat hic per fidē & ſuperius per gratiam,& ſemper per fidem recordatur qūo Adam per ſuperbia cecidit ab illa arce Sion paradiſi terreſtris,& qūo ꝓpꝫ illud pc̄m ſedet in hoc mundo ſuper flumina Babylonis,& iō ſe abſtraxit à voluptatibus, & ritibus gentilium infidelium, & quomō expectauit Chriſtum incarnandum, vt veniret in carnem nunc autem expectat ipſum videre in gloria. Et ſicut in lege veteri deſiderabat reuerti in Hieruſalem. i. peruenire ad legem gratiæ: vt cantaret de canticis Siō, & in Hieruſalem ſuperiorem, vt ibi cantet cantica gloriæ: ita poſtquam hic cantat cātica gratiæ Chriſti iam reuerſa de prima Ba

E bylonia diaboli, in qua tenebatur captiua, ſed nunc adhuc retinetur in hac Babylonia mundi inter membra diaboli. ſ. inter infideles,& hæreticos,& tyrannos,& impios. ſēper ergo eccleſia defleat perſecutiones,& amaritudines huius mundi, vſquequo requieſcat in ſuperna Hieruſalem. Dicit ergo eccleſia. O Sion. i. terreſtris paradiſe,& ō ſuperior Sion, quam expectamus, ſemper nos ſedimus amari ſuper flumina Babylonis. i. perſecutiones mundi, & diaboli, & fleuimus illic dum recordarentur tui. i. felicitatis in qua erramus in terreſtri paradiſo, & quam perdidimus in ſuperiori. Et ideo non poſſumus lætari, nec cantare cantus lætitiæ in hac lacrymarū valle,& exilio, & amaritudine, quia nos ſuſpēdimus organa noſtra. i. cauſas cantandi carmina lætitiæ in ſalicibus, quæ ſunt in

F medio eius. ſ. Babylonis. Nam ibi nō ſunt niſi tribulationes, & anguſtiæ, & amaritudines, quia ibi dimiſimus omnem lætitiā, & nos ſubtraximus ab omni delectatione. Ergo ibi ſuſpendimus, & dimiſimus omnē lętitiam, & canticum inter anguſtias. Et iō non poſſumus recuperare illam Siō,& Hieruſalem perditam per cantus lætitiæ mūdanæ, ſed per cantus amaritudinis, & pœnitētiæ,& paupertatis,& perſecutionis ꝓpꝫ xp̄m &c. Vnde Matth. 5. Beati pauperes ſpū, qm̄ ipſorū eſt regnū cęlorū. Beati mites. Beati ꝗ lugēt. Beati ꝗ eſuriūt. Beati qui perſecutionē patiūtur &c. Quare? ꝗa ſumus in terra aliena & ſedemus ſuper flumina Babylonis captiui & exules à nr̄a Siō,& Hieruſalē: ergo ſic nos

oportet

A oportet reuerti ad eã. Hebræus, & litera Hie. habet. Super ſalices. In medio eius ſuſpendimus organa noſtra, & tunc litera eſt plana. Vñ nota, ꝙ Babilõ hic nõ ſolũ ſumitur pro tota prouincia Babilonia, quæ eſt ſita in medio duorũ fluuiorũ magnorũ. ſ. inter Tigrim & Eufratẽ, ſed ẽt ciuitas magna Babilõ eſt ſita inter duo flumina præterfluentia muros eius. nam ab ortu habet Tigrim, & ab occaſu, & meridie habet Renum, quod eſt brachium defluens ab Eufrate, & intrans in Tigrim poſtquam circuit ciuitatẽ. Quomodo ergo cunque ſumatur ſemper Babilon eſt ſita in medio fluminum. Item tota Caldęa eſt circum, & interrigata alueis Tigris, & Eufratis, & abundat ſalicibus, per quam benefigu ratur hic mun dus circunfuſus perſecutionibus, & amaritudinibus. Et ideo hic dicimus,
B quia diaboli, & impij, qui captiuos duxerunt nos, & affligebant, interrogauerũt. i. irriſoriè exquiſierunt à nobis verba cantionum, & q abduxerunt nos à patria noſtra dicebant nobis irriſoriè. Cantate nobis de cãticis Sion, ſi poteſtis. i. quare non cantatis talia cantica, ſicut cantabatis dum eratis in Sion in proſperitate, & lætitia? Vnde reſpondet corpus miſticum ſiue eccleſia. Qũo cantabimus cãticũ dñi in terra aliena. exules ab illa Sion paradiſi, & captiui in hac Babilone confuſionis, & miſeriæ? Vnde non negat eccleſia quin cantet canticũ domini in hac terra aliana, & peregrinatione: ſed negat modum, quia in illa Sion paradiſi cantabat cãticũ dñi cũ felicitate, & lętitia ſine miſeria, & amaritudine, habitans inter illas felices arbores paradiſi, veſcẽdo illo cibo vitæ ſibi conceſſo, ſed nunc, quia habitat in medio huius Babilonię inter ſali-
C ces amaras, & infructuoſas ſeruiendo inimicis, iã nõ põt eo modo cantare canticũ dñi, quin patiatur perſe cutiones intus, & extra, & amaritudines ſalicum. Nam dum in hac vita peregrinamur cũ difficultate operamur & ſemper in bene operãdo intus, & extra reſiſtentiam inueſtimus. Vnde beatus Ambroſius himnos ſuaues cantabat in eccleſia Mediolanenſi, tamen ab Arrianis intolerabiles perſecutiones patiebatur, & ſic cum amaritu dine, & lacrimis cantabat canticum domini in terra aliena, hæreticæ prauitati dedita. Eodem modo cantauit ſemper eccleſia Chriſti in principio, & tempore tirannorum, & hæreticorum, & cantabit tempore Antichriſti. Ideo ſequitur reſponſio Dei. O Hieruſalem eccleſia mea, obliuioni detur dextera D mea. i. vita mea deficiat, ſi fuero oblitus tui quin veniam ad liberandum re carnem aſſumendo, & pro te patiendo: & ab iſta Babilonia liberãdo, hic per gratiã, & in futuro per gloriam. Et adhæreat lingua mea faucibus meis mentiendo ſi nõ meminero tui in hac tribulatione, & ſi non propoſuero te in principio. i. in die lætitiæ meæ. i. redemptionis. O Hieruſalem, Dies lætitiæ Chriſti fuit ſtatus legis gratiæ. Ideo in principio huius diei, & lætitiæ prępoſuit eccleſiam ſuam cęteris nationibus, quia ſolam iſtam elegit in populum ſuum, & ſponſam. Promittit ergo Xp̃s hic liberare populum ſuum, & eccleſiã fide liũ liberare à captiuitate Babilonis, hic per gratiã, & in futuro per gloriã, tã in hoc die gratiæ, quã in alio die gloriæ futuræ. Iõ eccleſia læta de promiſſione ſibi facta ꝑ Xp̃m E petit vltionẽ de Babilonia, & de populo terreno, qui ipſam afflixit: & dicit. O dñe poſtq̃ tu promittis reminiſci noſtri, & præponere nos cæteris. i. ipſis infidelibus, & terrenis in principio lætitię tuæ, quæ erit dies *gratiæ, &* dies Hieruſalem, ergo *memento filiorum* Edom, vt punias eos in die *reſtitutionis Hieruſalem*, ſcilicet in tempore gratię, poſtquàm ipſi affixerunt nos in proſperitate ſua. Filij Edom, ſunt homines terreni. Et conuerſus ad Babylonios, id eſt filios confuſionis, qui idem ſunt, & terreni: dicit. O genus infidelis, & miſera filia Babylonis bene eris miſera in die iudicij, & in die Hieruſalem gratiæ, & gloriæ. Nam tunc ille populus, quem tu perſecuta es, erit beatus ſedens ad iudicium cum Chriſto iudicante te, & condemnabit te in æternam pęnam, & retribuet tibi retri- F butionem, quam retribuiſti nobis, & ipſe populus Dei, & eccleſia erit beatus, & tenebit, & poſſidebit illam Hieruſalem, & allidet filios tuos, & proijciet ad petram inferni in pœnam æternam. Et nota, quòd hęc punitio temporaliter facta eſt contra inimicos, & perſecutores eccleſię. Nam non ſolùm Iudæi fuerunt puniti per Romanos, & paruuli eorum niſi ad petram, ſed etiam fuerunt maxima bella, & deſtructiones ciuitatum inter gentiles: in quibus factæ ſunt magnæ crudelitates in punitionem eorum. Ex quo patet, ꝙ ſicut Dauid per captiuitatem, ſiue per liberationem à captiuitate prętería Aegypti præuidit liberationem totius generis humani futuram per Chriſtum de ca

A ptiuitate diaboli à peccato. ita pariter per li
berationē futuram à captiuitate Babylonis;
præuidit ēt liberationē futuram per Chriſtū
& vniuerſalē repemptionē: & præuidit libe
rationē eccleſiæ de afflictione, & perſecutio
ne Iudæorum,& tirannorū,& hæreticorū,&
Antichriſti. Patet ēt ꝙ triplex eſt Hieruſa
lē. Prima materialis. Secunda militans per
gratiam. Tertia triūphans per gloriā. Vnde
ante aduentum Chriſti erant oēs in captiui
tate peccati originalis. Et licèt eſſent in Hie
ruſalē materiali: tamen erānt in Babylonia
diaboli per peccatum. Ideo deſiderabant re
uerti ad Hieruſalē militantem per gratiā,
& cantare in ea canticum nouum per gra
tiam, quæ eſt lex euangelica: ut patet Eſaię
trigeſimoſexto. Cantabitur in illa die can
ticum in ea & cętera. Sed quia iam ſumus
B in Hieruſalem militante, & cantamus can
ticum gratię: ideo adhuc deſideramus exire
ab hac corporali captiuitate, poſtquā exiui
mus à captiuitate ſpirituali per Chriſtum,
& deſideramus ire ad Hieruſalem æternam,
& triūphantem, ut cantemus ibi canticum
gloriæ abſque aliqua tribulatione, & do
lore tàm corporali, quàm ſpirituali: vbi ab
ſterget Deus omnem lacrimam ab oculis iu
ſtorum, & iam non erit ampliùs neque lu
ctus, neque dolor & cętera. Vnde hoc can
ticum nouum glorię nemo poteſt cantare
in hoc mundo. ſed in Sion ſuperiori, & cœ
leſti cantant illud illa centum quadraginta
quatuor millia cum citaris ſuis, & organis
in conſpectu troni, & agni exiſtentis ſupra
montem Sion,ut patet Apocal.decimo quar
to. Et hoc canticum deſideramus cantare
C hodie, qui ſedemus ſuper flumina Babylo
nis huius mundi: & illas citaras deſidera
mus recuperare: ut cum eis cantemus can
ticum domini in illa cęleſti Hieruſalem,
quam Ioannes vidit deſcendentem de cę
lo: quaſi ſponſam ornatam viro ſuo. Apoc.
vigeſimoprimo. Ex quo patet, quòd Da
uid in hoc pſalmo intentè monet, quòd non
velimus in hoc mundo confidere, nec can
tare canticum lętitię mundanę: ſed canti
cum pęnitentię, & amaritudinis, & canti
cum fidei, & gratię: ut poſſimus cantare in
ſuperiori Sion canticum glorię corā agno.
Nā quandiu ſumus in hoc mundo, ſuper flu
mina Babylonis ſedemus iuxta ſalices amari
tudinis, & inde ſumimus cibū poſtquā perdi
dimus cibum vitæ in paradiſo, vnde ſumus
eiecti.Item monet moraliter, ꝙ ſi quis eſt ca D
ptiuus in Babylonia per peccatum actuale:
nolit ibi manere,nec cantare: ſed labo,& in
de exire: ut cantet canticum domini in Hie
ruſalem gratiæ:quæ eſt eccleſia iſta: ut inde
poſſit aſcendere ad cęleſtem Sion.ad cantan
dum canticum gloriæ. Sed eſt iterum aduer
tēdum: ꝙ poſtquā eccleſia Dei,id eſt corpus
myſticum fuit liberatum per Chriſtum de
ſeruitute ſpirituali Babylonis, & poteſtate
diaboli,& hoc per paſſionem Chriſti, & ec
cleſiaſtica ſacramenta, & fuit abſoluta à iu
go legis:tunc incidit in perſecutionem tem
poralem, & fuit afflicta per magnam mere
tricem Babylonē.ſ.populum paganū. Vnde
ſicut ex conuerſis de populo Iudaico,& gen
tili facta eſt vna eccleſia Chriſti, & ciuitas
Dei,quæ dicitur Hieruſalem, & Iſrael:ita ex
obſtinatis de populo Iudaico, & gentili ſa E
cta eſt ciuitas diaboli,quæ dicitur magna Ba
bylon,quę illico incepit perſequi, & affliger
re ciuitatem Dei,& nouam Hieruſalē, quæ
eſt eccleſia Chriſti. Sed primò incepit ſina
goga obſtinata ad perſequendum eccleſiā
& exinde continuauit gentilitas affligere ec
cleſiam vſq; ad magnum Conſtantinū, ſed
conuerſa gentilitate ad Chriſtum tunc ſola
ſinagoga manſit obſtinata,& inimica popu
lo Dei, & ſic gentilitas tota, quæ ante erat
Babylon,facta eſt Hieruſalē,& Iſrael, & po
pulus,& ciuitas Dei,& ſinagoga, quæ ſola
erat Iudæa,& Hieruſalē,& ciuitas ſancta eſt
Babylon,& confuſa per obſtinationem,& in
fidelitatem, & ſola manſit inimica populo,
& ciuitati Dei, & ipſi Hieruſalem. Per ean
dem ergo rationem ſinagoga,quæ ante erat
Iacob, & Iſrael per fidem ante aduentum F
Chriſti, facta eſt Edom poſt aduentum
Chriſti propter infidelitatem. Et gentilitas,q̄
ante dicet Edom,facta eſt Iacob, & Iſrael
recipiendo Chriſtum. Quod ſic probatur.
Nam Iacob,dictus eſt Iacob.i.ſupplantator:
eò,quòd ter ſupplantauit fratrem ſuū Edō.
Primò quando eiecit ipſum de uentre ma
tris,& ſic natus eſt tenens plantam fratris.
Secundò quando ſubripuit ipſi primogenitu
ram pro cibo lenticularum. Tertiò quan
do ſubripuit ipſi benedictionem dum abie
rat ad venandum cibos corporales. Et ideo
dictus eſt Iacob. i. ſupplantator. Et ita pa
riter Eſau dictus eſt Edom.i.rubens, & ſan
guinolentus: eò quòd eiectus à ventre na
tus eſt ſanguinolētus,& rubens ſanguine in
uolutus

A uolurus.Secundò dictus eſt Edom.i.terrenus: eò ꝙ pro cibo terreno vendidit primogenituram ipſi Iacob.Tertiò dictus eſt Edom', ideſt terrenus, eò ꝙ dū abiit ad venandū cibos corporales perdidit benedictionem ſpiritualem quam ipſi ſubripuit frater eius Iacob . Et ſic patet,ꝙ propter temporalia perdidit ſpiritualia : i quibus bonis ſpiritualibus ſucceſſit ipſe Iacob,vt patet Gen.25. & 27. Quia ergo ita propriè accidit inter ſinagogam, & gentilitatem poſt aduentum Chriſti.Nam primò gentilitas , quæ erat minor , eiecit ſinagogam de ventre eccleſiæ ſumendo fidem Chriſti Secūdo ſubripuit ipſi ptimogenituram'. Nam primò oportebat prędicari Iudæis verbum Dei : ſed quia indignos ſe fecerunt : ideo Apoſtoli profecti ſunt ad gentes,vt patet Actuum 13. Tertiò ſubripuit ipſi benedictionem promiſ
B ſam ipſi Abrahæ , & ſemini eius : quia voluit regenerari, & benedici in Chriſto. Et ſic gentilitas,quæ erat Edō,facta eſt Iacob,& Iſrael , & ſemen Abrahæ:per oppoſitum autem ſinagoga facta eſt Edom & ſanguinolenta:quādo eiecta eſt de uentre eccleſiæ occidendo Chriſtum.Et facta eſt Edom vendendo primogenituram,& perdendo benedictionem . Et ſic patet quomodo ſinagoga verè facta eſt Edō, ſiue Idumæa.Vnde eſt iterum aduertendum, ꝙ ſinagoga quadruplici ratione facta,& dicta eſt Edom poſt aduentum Chriſti . Primò ratione miſterii ipſius Eſau completi in ipſa ſinagoga,prout dictum eſt: eò ꝙ ſinagoga cōtempſit benedictionem,& redemptionē Chriſti,& primogeniturā propter bona temporalia,& mundana,& terrena , quia Edom interpretatur,terrenus,& mundanus . Item ſecun
C dò hoc nomen Edom ſiue Idumæa competit ipſi ſinagogæ ratione alterius interpretationis . Nam Edom interpretatur ſanguinolentus,& Idumæa ſanguinolenta,ſed ipſa ſinagoga manſit ſanguinolenta,ex homicidio, & nece Chriſti , in qua obſtinatione homicidij. ſemper perſeuerat: ideo vere dicitur Edom Tertiò dicitur Edom , ſiue Idumæa ratione officii & inimicitiæ . Vnde eſt aduertendum ſecundùm Hieronimum in prologo ſuper Abdian,ꝙ Hebræi omnes populos ſibi aduerſantes appellabant Edom.Vnde dicebāt, ꝙ ſicut Eſau appellatus eſt Edom : eò ꝙ ſemper aduerſatus eſt ipſi Iacob , & quærebat mortem eius: ita pariter omnes, qui aduerſabantur populo Iſrael debent dici Edom . Et ſic totum populum gentilem appellabant Edom. Et ſic dicit Hiero. quòd per Edom in ſacra ſcriptura D
non ſolùm intelligitur iſta pars Arabiæ , quę eſt vltra Iordanem , ſed intelligitur etiam totus populus gentilis, qui ſemper inimicabatur, & aduerſabatur populo Dei : & procurabat eius deſolationem . Et hęc fuit cauſa quare Iudæi populum Chriſtianum appellarunt Edom : eò ꝙ fuit congregatus ex contrarius populo gentili, & quia eſt ſemper contrarius populo Iudaico . His ergo habitis. & præſuppoſitis per eos , ſequitur ꝙ ſola ſinagoga eſt verè Edom, & intelligitur per Edom. & Idumæam in ſacra ſcriptura. Nam Edom eſt ille populus,qui aduerſatur populo Dei,& ipſi Iacob,& Iſrael , & aduerſatur veritati legis, & prophetarum . Cum ergo ſuperius in plurib. locis probatū ſit , qualiter ſola eccleſia Chriſti,eſt Iacob,& verus Iſrael, & ſemē Abrahæ , eò ꝙ ſubripuit primogenituram, & benedi E
ctionem , & fuit benedicta , & regenerata in Chriſto in lege promiſſo : quam primogenituram,& benedictionem,& regenerationem, & redemptionem contempſit ſinagoga propter bona temporalia: ergo quicūque aduerſatur populo chriſtiano , & legi euangelicę , quæ eſt veritas legis,& prophetarū : ille talis eſt uerè Edom, & Idumæa , ſed ſinagoga eſt huiuſmodi , quia illico aduerſata fuit Chriſto,& doctrinæ eius: & per conſequens veritati legis,& ꝓphetarum, & illico poſt paſſionem perſecuta eſt apoſtolos, & totam eccleſiam: & hodie perſeuerat in eadē obſtinatione,& malitia, & cęcitate. ergo ipſa ſinagoga verè eſt Edom,& Idumæa.Et ſic patet qualiter ipſa ſinagoga obſtinata eſt illa Idumæa, cui ſemper cōminatur Deus per Hieremiā, & Abdian,& per omnes alios ꝓphetas.Quar F
tò probatur ſinagogā intelligi per Idumæā, & hoc rōne falſę doctrinæ Talmudicæ,quā hodie ſequitur.

Ad cuius intelligentiam eſt aduertēdum: ꝙ Scribæ,& phariſæi audita reſurrectiōe Chriſti per teſtes idoneos , & viſa poteſtate Chriſti per euidentiam,& miracula,& viſa veritate euangelica per doctrinam miraculoſam apoſtolorum poſt receptionem ſpiritus ſancti tunc quæſierunt modos,& vias quomodo tegerent ſuum errorem, & malitiam,& retinerent illum populum in ſua cęcitate , & falſa doctrina,& fermento mendacij , & malitiæ. Et ſic vt oſtenderent Ieſum Chriſtū non fuiſſe verum meſſiam confinxerunt ſibi quendā falſum meſſiam vocatum Barcocibā:ſed ille

periit

A periJt cum magna parte Scribarum,& Phariſæorũ,& cum tota ciuitate Biter, & magno numero Iudæorum. Et ſic etiã confingerũt quendam alium Aegyptium in Meſſiã quẽ Hadrianus capit ali ſententia puniuit. Tunc ſcribæ,& phariſæi recurrerunt ad Magos: & Negromanticos,& ſic acceperũt Simone ma gũ,tãquam meſſiam:ſed apoſtoli Petrus, & Paulus ipſum coram Nerone Romę ſuperauerunt,& confuderunt, & eius fraudẽ detexerunt. Vltimò autẽ acciuerunt quẽdã magnũ Necromanticum Idumæum vocatum Mair, & promiſſis magnis donis, & muneribus ip ſum proſelitum fecerunt, & ſuis falſis traditionibus phariſaicis inſtruxerunt. Ille aũt cũ eſſet verſutus,& magus,ex cõſilio diaboli cõ finxit ſcriptis quandã legẽ, quã Miſna appel lauit.i.ſecundã legem,quam Deus oretenus
B dederat ipſi Moiſi in monte Sinai vltra legẽ ſcriptã. Vnde dicit iſte ſceleratus, & ſacrilegus,ꝗ Moiſes bene promulgauit, & manifeſtauit illi populo legẽ ſcriptã: ſed nõ manifeſtauit legem oretenus datã: ſed illam tantũ reuelauit in ſecreto ipſi Ioſue, & Ioſue reuelauit ipſam alteri, & ſic peruenit vſq; ad Rabi Mair poſt aſcenſionẽ xpi: ſed tũc ipſe Rabi Mair ex voluntate Dei publicauit illã in ſcriptis toti populo Iudæorum. Et iſta falſa doctrina huius ſecũdæ legis appellata Miſna perſeuerauit quaſi per 260.annos,Rabi Mair vſque ad magnum Conſtantinũ. Sed videntes magiſtri Iudæorum,ꝗ tota gentilitas cõ uertebatur ad fidem euangelicã propter con uerſionem Conſtantini: propter quã ẽt cauſam maxima pars Iudæorum conuertebatur ad fidẽ, cognoſcentes xpm fuiſſe verũ meſſiam: tunc congregati ſunt in Babilonia Ag
C gipti,quæ dr Caire, & ibi compoſuerunt libros Talmud continentes declarationem illius ſecundæ legis, quæ dicitur Miſna, traditæ,& confictæ per Rabi Mair Idumæũ: quã doctrinam Talmudicam ſeruat, & colit hodie tota ſinagoga Iudæorum pro maiori par te:nam alia ſecta Iudæorũ reperitur in Græcia,& in partibus orientalibus, quæ dicuntur Carraim: qui abominantur hanc doctrinam Talmudicam,& phariſſaicam. Ex quibus om nibus patet, ꝗ iſta Sinagoga Iudæorum mo dernorũ obſtinatorum non põt dici populus Dei,nec Sinagoga Dei, quia nõ obſeruãt ve ritatem legis,& prophetarũ.ſed falsã doctrinam Talmudicam ipſius Rabi Mair Idumæi inuentoris huius erroris, & falſę doctrinæ

Et per conſequens Sinagoga debet appellari D Edom, ſiue Idumęa, ab illo Idumæo Mair, cuius doctrinã obſeruat: ſicut omnes ſequaces ſectæ Mahometicæ appellantur Arabes: eò ꝗ Mahometus fuit de Arabia. Et omnes chriſtianos Iudæi appellant Nazarenos: eò ꝗ Chriſtus cuius doctrinam ſequimur fuit de Nazaret. Et ita nos, oẽs ſectatores Platonis appellamus academicos &c. Et ſic patet qualiter quadruplici rõne Sinagoga hodierna Iudæorum appellatur, & debet appellari Idumæa. Primo rõne miſterij Iacob, & Eſau cõpleti in Sinagoga. Secundo ratione interpretationis,quia eſt tota terrena,& ſanguinolenta:Tertio ratione officij: quia ſemper aduerſatur veritati legis,& prophetarũ,& pupulo Dei. Quartò ratione doctrinę Rabi Mair Idumæi,quam colit,& obſeruat, & ideo vbicunque ponitur Idumæa in ſacra ſcriptura E ſemper prophetice eſt intelligẽtia Sinagoga obſtinatorum Iudæorum: quia perdidit primogenituram,& benedictionẽ, & eſt homicida,& ſanguinolẽta, ſemper aduerſatrix veritati, & pupulo Dei, & ſequens falſam doctrinã ſcelerati, & ſacrilegi Rabi Mair Idumæi.Ex his omnibus patet eſſe falſam, & fictam poſitionem Rabi Salomonis, & Rabi Camhi, & omniũ modernorũ Iudæorũ dicẽtium,ꝗ eccleſia Romana,& tota religio chriſtiana eſt Edom:imo per Edom intelligũt regnum Romanorum, & omnium chriſtianorum:quod eſt manifeſtè falſum: nam Hiſpani,& Galli,& Germani,& Itali, & cæteræ nationes chriſtianorũ nullo modo deſcendunt ab Eſau:nec ſecũdum carnem: nec ſecũdum doctrinã.nã ſm doctrinam iam appellantur chriſtiani a Chriſto:cuius legem, & doctrinã colunt: ſecundum vero carnem deſcendunt F pro maiori parte à Iafet, & exinde ex diuerſis nationibus, quæ nihil attinent ad Edom. Sed populus chriſtianus verè dicitur Iacob, & Iſrael,& ſemen Abrahæ,quorum fidem ſequitur,& promiſſionem, Omnia ergo ſupra dicta præuidens Dauid in ſpiritu nõ ſolum fecit hunc pſalmum literaliter de captiuitate tẽporali Babiloniæ, prout dictũ eſt in prima expoſitione: nec de captiuitate ſpũali totius generis humani,prout dictũ eſt in ſecunda expoſitione:ſed etiam fecit hunc pſalmũ, in quo deflet afflictionem eccleſiæ Chriſti, quam paſſa eſt in principio illicò poſt paſſionem Chriſti: primo per obſtinatã Sinagogã ſcribarũ,& phariſæorum intellectã per Edõ:

A & poſtea paſſa,& afflicta eſt per tyrannicam crudelitatẽ populi gentilis intellectam per Babylonem,quã perſecutionẽ: & afflictionẽ eccleſiæ Chriſti præuidit Dauid in duplici ſpiritu per captiuitatẽ temporalem Babylonis.Tria ergo facit Dauid in hoc pſal. Nam primò prædicit afflictionẽ primitiuæ eccleſiæ tẽpore Iudæorum,& tyrannorum.Secundò prædicit conſtãtiam martyrum , & oĩum fidelium in illa afflictione.Tertiò petit vltionem prædicens punitionem perſecutorũ eccleſię.Secundũ ibi.Si oblitus fuero .Tertium ibi.Memor eſto.Quantùm ergo ad primum dicit primitiua eccleſia intellecta per Sion , & Hieruſalem:imo dicũt ciues fideles huius Hieruſalẽ.O Sion, i.ciuitas Dei : cuius Chriſtus eſt caput,nos ſedimus,& fleuimus ſuper flumina.i.perſecutiones Babylonis . quæ eſt
B tota ciuitas paganorũ,& infideliũ cõgregata ex obſtinatis Iudæis,& gentilibus tyrãnis, & hoc dum recordaremur tui,quia in tali perſecutione nunquàm negauimus fidẽ. Vnde in illa perſecutione non potuimus cantare : quia tyranni prohibebant diuina officia publicè celebrari ideo ſubdit:in medio Babylonis inter ſalices amaritudinis . ſuſpendimus organa noſtra,quaſi dicat publicè non audebamus celebrare diuina officia:quia quomõ cantaremus canticum domini euangelicum in terra aliena,ſcilicet inter Iudæos,& hæreticos,& tyrannos ? Omnia iſta dicit Dauid quia chriſtiani latebant per antra deſerti, & cryptas montium propter metum tyrannorum Imperatorum,& regum Si oblitus fuero tui.In hac ſecũda parte prædicit conſtantiam martyrum,qui patienter ferentes perſe
C cutiones firmiter cenfitebantur fidẽ Chriſti non timentes tormẽta tyrannorum.vnde dicit cętus martyrũ.O Hieruſalem ciuitas Xpi, pro cuius defenſione ego patior , ſi oblitus fuero tui Chriſtum negãdo,obliuioni detur dexterã mea.q.d. Deficiant mihi omnes vires,& pereat aĩa mea ſi negauero te & ſi nõ propoſuero Hieruſalem.id eſt eccleſiam in principio lætitiæ meæ. i. ſi non cõtempſero omnia bona temporalia,& promiſſiones tyrannorum pp fidem & eccleſiã Chriſti. Memor eſto filiorũ Edom.In hac tertia parte p̃dicit punitionẽ perſecutorum eccleſiæ,& petit vltionẽ primò de ſynagoga intellecta p Edõ,vt dictum eſt.ideo dicit.O domine Ieſu Chriſte memẽto filiorũ Edõ.i.ſcribarum, & phariſæorum,& cæterorum Iudæorum filiorum ſynagogæ obſtinatæ,vt punias eos, qui D
continuè dicunt exinanite.i.deſtruite, & annihilate eccleſiam Chriſti vſq; ad fundamentũ in ea , quia petunt, & conãtur deſtruere eccleſiã vſq; ad fundamenta . Deinde cum dicit : Filia Babylonis miſera: prędicit ſimul punitionem Iudæorũ,& tyrãnorũ perſecutorũ eccleſiæ:qui intelliguntur per filiã Babylonis.vñ ait:O miſera ſynagoga , & gẽtilitas filia Babylonis,& confuſionis: tp̃s veniet in quo dicetur beatus ille,qui deſtruet te,& retribuet tibi retributionẽ,q̃ retribuiſti nobis : vnde beatus reputabitur ille,qui tenebit., & capiet filios tuos paruulos,& allidet,& proijciet ad petram,& parietes,quę omnia ita fuerunt completa in excidio Hieruſalem p Romanos,& in mutuis prælijs ipſorũ ,& populi gentilis inter ſe,vt patet in hiſtorijs Imperatorum,vſq; ad tempora Conſtantini vbi tota gentilitas conuerſa eſt ad Chriſtũ . Et ſic E
ceſſarunt bella in magnam partem.

PSALMVS. CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo : quoniam audiſti verba oris mei.

Titulus,Pſal.ipſi Dauid.Vnde eſt aduertẽdum,quòd licèt litera huius pſa.poſſit applicari ipſi Dauid,ꝙ ſit gratiarũ actio,qñ liberatus eſt de perſecutione filij ſui Abſalon,ſicut quidam Hebræorum dicunt : tamen talis intelligentia non eſt præciſa : quia multa dicũtur in hoc pſal.quæ excedunt facultatẽ illius hiſtoriæ : præcipuè cum Dauid non ſit minus propheta in hoc pſ.quàm in cæteris . Iõ eſt dicendum , ꝙ poſtquàm Dauid defleuit F
in præcedenti pſal.captiuitatem generis humani factam in poteſtate diaboli : & etiam in perſecutionibus tyrannorum : iam in hoc pſalmo agit gratias,qualiter iſte homo myſticus ſiue eccleſiaſticus fuit liberatus de huiuſmodi duplici captiuitate , ſcilicet diaboli, & tyrannorum . Vnde de captiuitate diaboli fuit liberatus per mortem , & paſſionem, & reſurrectionem Chriſti : ſed de captiuitate perſecutionum fuit liberatus per conuerſionem magni Conſtantini , ante quam conuerſionem multi reges, & principes tyranni fuerunt grauiter puniti non ſolummodò in anima:ſed etiam in corpore,ſicut fuerunt Iudæi, & Nero, & Domitianus,& Diocletianus,& Maxentius . Sed poſt conuerſione

Con-

A Conſtantini oēs reges terræ,& principes gēti liū venerūt ad fidē Xpi cum ſuis populis, & publicè cōfeſſi,& profeſſi ſunt nomē Xpi, & legē euāgelicā. Tria ergo facit Dauid in hoc pſal. Nā primò in perſona hoīs myſtici agit gratias, ſe eſſo liberatū de ſupradicta duplici captiuitate. Secūdò agit gratias, ꝙ oēs reges terræ venerunt ad fidem. Tertiò agit gr̄as quia multi inimici fidei in vltionem eccleſię fuerint grauiter puniti. Secundum ibi. Confiteātur tibi domine omnes reges terræ. Ter tiū ibi. Qm̄ excelſus dn̄s. Quantum ergo ad primū: quia eccleſia fidelium in vet. te. dixit ſe non poſſe cantare canticum domini capti ua in terra aliena: cum ſederet ſuper flumina Babylonis flendo peccatū ſuū: deſiderando aduentum Chriſti, vt reduceret eam in Hieruſalē per ſuā paſſionem &c. Nunc redēpta
B iam per Chriſtum agit gratias dicens. Confitebor tibi ò dn̄e Ieſu Chriſte nō ſolū ore co r̄a hominibus, ſed ēt in toto corde meo. ſ. intentione, & opere qm̄ audiſti verba, & orationem, & petitionem cordis mei, redimēdo me de captiuitate diaboli Babilonica.

In conſpectu angelorum pſallam tibi: adorabo ad templū ſanctum tuum: & cōfitebor nomini tuo.

Poſtquàm in illa captiuitate nō poteram cantare, eò, ꝙ eram in terra aliena: nūc quia ſum in noſtra Hieruſalē, & templo pſallam, & cantabo tibi in conſpectu angelorum. nā angeli frequentant templum, & eccleſiā Dei portantes orationes, & petitiones noſtras ad Deum, & reducūt nobis gratiam petitam, & dona, ſicut vidit Iacob angelos aſcendentes, & deſcendentes per ſcalam. Ge. 28. Ideo ſeq tur: Et ibi in Hieruſalem adorabo ad templum ſanctum tuum ſacramenta nouæ legis
C offerendo, & confitebor nomini tuo quod eſt Ieſus, & ſaluator. nam publicè te ſaluatorem, & redemptorem omnium prædicabo. Poteſt etiā iſta litera ſic ordinari, & cōſtrui. In conſpectu angelorum pſallam tibi. i. ego exiſtens in hac eccleſia militanti vbi nō poſſum te videre niſi per fidem. pſallam tibi, ꝗ exiſtis in patria in conſpectu angelorum à quibus faci liter conſpiceris, & videris, & ſic ſequitur. Adorabo ad templum ſanctum tuū & confitebor nomini tuo, tua beneficia memorando.

Super miſericordia tua, & veritate tua: quoniā magnificaſti ſuper omne nomen ſanctum tuum.

Subdit de quibus beneficijs intendit ipſum laudare, & dicit, ꝙ de duobus. ſ. de mia & veritate. Nam Deus oſtendit ſuā veritatē, D quando adimpleuit in lege noua, quod promiſerat in lege veteri, & oſtendit miſericordiam ſuam cum nos per mortem, & paſſionem redemit. Dicit ergo: ego cōfitebor no mini tuo ſuper miſericordia, & veritate. i. de miſericordia, & veritate, & etiam quoniam magnificaſti nomē ſanctū tuū, qđ eſt Ieſus ſuper oē nomen: & hoc in miraculis faciendis: nā magnificaſti nomen tuū ſuper omnes creaturas. Primò ſuper angelos: quia in tua natiuitate cantarūt Gloria in excelſis Deo, & per eos tanq̄ per miniſtros voluiſti miracula facere. Item magnificaſti nomen tuum ſu per omnia corpora cœleſtia, quia omnia de derunt ſignū in tua natiuitate, & in tua paſſione. Itē magnificaſti nomen tuū ſuper om nia elementa, quia mare, & venti obedierūt tibi. Itē magnificaſti nomen tuū ſuper demo E nes, quia eos coegiſti, & expuliſti de corporibus obſeſſis, & ſic omnia ſubiecta ſūt ſub pedibus tuis: intantum, ꝙ omne genuflectitur in nomine Ieſu &c. Et ſic magnificaſti nomē ſanctum tuum ſuper omne nomen.

In quacūque die inuocauero te exaudi me: mul tiplicabis in anima mea virtutem.

Primò eam redimendo. Secundò ad pugnandum contra inimicos fidei, dona gratiarum conferendo. Tota etiam iſta prima pars eſt exponenda de liberatione eccleſiæ à per ſecutione tyrannorum. Vnde eſt notādum: quòd tiranni, qui fuerunt à principio eccleſiæ vſque ad Conſtantinum, prohibebant ne chriſtiani ædificarent eccleſias lapideas. Et etiam ne publicè orarent, nec confiterentur nomen Chriſti, & ideo orabāt chriſtiani occultè in angelis, & cryptis, & ſpeluncis. Sed F Conſtantinus poſt ſuam conuerſionem indulſit licentiam, & facultatem chriſtianis, vt liberè, & manifeſtè poſſent eccleſias cōſtruere, & altare cōſecrare: in quibus eccleſijs ab omnibus fidelibus poſſent diuina officia celebrari. De hac ergo licentia, & libertate data chriſtianis de eccleſijs ædificandis, & diuinis officijs publicè celebrandis agit etiam gratias propheta in hac prima parte, dicens. Confitebor tibi ò domine Ieſu Chriſte in toto corde meo, abſque aliqua trepidatione. quoniam audiſti verba oris mei, nam ꝑ 300. annos clamaui, vt liberares me à ſupradictis perſecutionibus: & tādem audiſti verba oris mei: me per conuerſionem Conſtantini liberādo: qui dedit facultatē, vt poſſem eccle-

A ſias fabricare, & diuina officia publicè celebrare. Et iō abſq; metu, & trepidatione pſallā tibi in eccleſia in conſpectu Angelorū, & adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo: laudādo te ſuper miſericordia tua, quam feciſti mihi, de manib. peccatorum liberando: & laudando te de veritate tua, quia ſicut promiſiſti ita, & impleuiſti. nam tu promiſiſti Marci vltimo, quòd in nomine tuo eiceremus demonia, & tolleremus ſerpentes &c. quod ita factum eſt: nam omnia idola deleuimus, & omnes reges, & principes, & populum gentilem tibi ſubiecimus in virtute nominis tui: & magnificaſti nomē ſanctum tuum ſuper omne nomē creatum: quia omne genu tibi flectitur. ſ. cœleſtiū, terreſtriū, & infernorū. Et ſic tu exaudiſti me, in quacūque die inuocaui te. etiam multiplica
B ſti virtutem in anima mea mihi dona gratiarū cōferēdo. qua virtute omnes inimicos eccleſiæ ſubieci, & ſuperaui, & multa miracula feci in virtute nominis tui Ieſu. Item veritas in ſacra ſcriptura ſumitur pro iuſtitia. Ideo dicit eccleſia. Confitebor tibi agendo gratias ſuper miſericordia tua: quam oſtendiſti me liberando. & ſuper veritate tua. i. iuſtitia tuā nos puniendo.

Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui.

Et cantent in vijs domini: quoniam magna eſt gloria domini.

Hic ꝓpheticè inuitat oēs reges, & principes terrę ad cōfeſſionē veræ fidei: ſicut fuit impletū poſt cōuerſionē Cōſtantini, vt dictū
C eſt. Dicit ergo Dauid poſtquā impator Conſtantinus conuerſus eſt, etiā data eſt licentia liberè fabricādi eccleſias, & celebrādi nomen Xp̄i per vniuerſum imperiū: Ergo cōfiteātur tibi ò Xp̄e oēs reges terræ. quia audierūt verba oris tui. ſ. legem euangelicam, quæ publicata eſt per apoſtolos, & martires, & doctores, & reges oēs cum populis ſuis cantent, & confiteantur in vijs, & eccleſijs domini: quoniam magna gloria domini. i. confiteantur quoniam dominus Ieſus Chriſtus Deus, & homo rex regū, & dominus dominarium in gloria eſt Dei patris, & ꝙ eſt iudex viuorū, & mortuorū, & vltor, & punitor malorum.

Quoniam excelſus dominus: & humilia reſpicit: & alta à longe cognoſcit.

Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: & ſuper iram inimicorum meorum extendiſti D *manum tuam: & ſaluum me fecit dextera tua.*

Dominus retribuet pro me: domine miſericordia tua in ſæculum: opera manuum tuarum ne deſpicias.

Hoc eccleſia agit gratias quoniam Chriſtus puniuit inimicos ſuos, & perſecutores, puta Iudæos, & tirannos, & eorum ſuperbiā proſtrauit, & deiecit. Vnde dicit. Cantēt reges terræ, & ego etiam gratias ago quoniā dominus Ieſus Chriſtus eſt excelſus, & tamen humilia reſpicit. i. omnes humiles ad ſe elegit, & recepit, & alta. i. homines ſuperbos à longè cognoſcit. i. à ſe abijcit, & proijcit, & ideo ſi ego humilis ambulauero in medio tribulationis: viuificabis me. i. quia ego cum humilitate, & patiētia ambulaui in medio perſecutionis Iudæorum, & tirannorum ideo viuificaſti, & liberaſti me. Et extendiſti E manum, & potentiam tuam ſuper iram, & furiam inimicorum tuorum Iudæorum, & tirannorum. Nam per Titum & Romanos Iudæos trucidaſti, & ciuitatem eorum incendiſti. Et poſtea Neronem, & Domitianum, & Diocletianum, & Maximianum grauiter in corpore, & anima afflixiſti, & puniſti, & ſaluum me fecit dextera tua de manu eorū & ſic dominus retribuet eis pœnam ꝓ me, quia eos puniui. Et conuerſus ad Chriſtum dicit in perſona eccleſiæ. O domine Ieſu Chriſte miſericordia tua ſemper erit in ſæculum propitia inuocantibus te, ideo rogo ne deſpicias opera manuum tuarum cui ſumus nos, quia per baptiſmum nos regeneraſti, & recreaſti: Et ſic ne deſpicias eccleſiam tuam, nec deſeras in cæteris perſecutionib. vſque ad ſecundum aduentum tuum. Tota F etiam iſta vltima particula poteſt referri ad opus redemptionis, vnde dicit homo miſticus. O domine Ieſu Chriſte ſi ambulauero medio tribulationis peccati tu viuificabis me per paſſionem, & reſurrectionem tuam, & eccleſiaſtica ſacramenta in quibus ſaluū me fecit dextera tua. Et ſic dominus Ieſus Chriſtus retribuet, & ſoluet pro me, & patietur pœnam quam ego debebam ſoluere. Et prophetā conuerſus ad Chriſtum dicit. O domine mīa tua eſt magna in ſæculum, & iō ne deſpicias nos. qui ſumus opera manuum tuarum, ſed veni in carnem, & redime nos. Totus etiam iſte pſalmus poteſt exponi de quocunq; peccatore pœnitente poſt actam pœnitentiam, qui agit gratias ſe eſſe exauditum.

A auditum,& liberatum de poteſtate peccati, & reductum in gratiã,per quã gratiã põt liberè,& fructuoſe orare in eccleſia,& exaudiri.Itẽ eccleſia cãtat iſtum pſ.in agenda defunctorũ in perſona cuiuslibet exiſtentes in purgatorio,i quo pſ.ille defunctus agit gratias: quia per pœnitentiam,& eccleſiaſtica ſacramenta fuit liberatus à culpa peccati: & receptus in eccleſiam,& tãquàm mẽbrũ Chriſti, & eccleſiæ cum caritate deceſſit ab hac vita, ſed petit liberari à pœna purgatoria dicens. Dominus retribue, pro me. i. tu dñe Ieſu Chriſte retribue, & offer pro me merita paſſionis tuæ ante patrẽ:vt recipiat paſſionẽ tuã in recõpenſatione pœnarũ mearũ debitarũ: quoniam mĩa tua eſt magna in ſæculũ: & merita tua ſunt ſufficientia ad ſoluẽdum pro me:ideo nõ deſpicias opera manuũ tua-
B rum quoniam manus tuæ fecerũt me,& plaſmauerunt,& iterum redemerunt me.

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probaſti me,& cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

Titulus, Ad victoriã,vel in finẽ pſ. Dauid. Ex titulo patet,ꝙ Dauid fecit iſtum pſ.& dedit ipſum cantoribus, & leuitis. vt cantarẽt eum ad victoriam vocis,ad denotãdũ, ꝙ iſte pſ.eſt difficillimus in litera, & ſententia propter profundum teſaurum in eo latentẽ, & ideo indiget maximo conatu,& ſtudio ad intelligendum ipſum. Sed quia hoc ex nobis non poſſumus attingere niſi ex gratia Dei,& lumine ſpiritusſancti,iõ exhortatur nos ad votum,vt vnuſquiſque noſtrũm,& omnes ſimul clamemus ad dominum, & pulſemus toto conatu,vt aperiat nobis intellectum, &
C ſenſum,& teſaurum latentem in hoc pſal. & gratiam nobis conferendo,vt patebit in litera.Item dicitur in finem:ad denotãdũ, quòd iſte pſ.dirigit nos in finem noſtrum, qui eſt Chriſtus,& vera beatitudo,& caput noſtrũ. Iudæi autẽ dicunt,ꝙ Dauid loquitur in hoc pſ.vt inducat omnes ad laudandum Deum; commendando ipſum de omnipotentia. Rabi autem Cambi dicit,ꝙ totus iſte pſ.eſt vox ipſius primi Adam,qui fuit formatus ex puluere terræ collectę ex omnibus partibus mũdi,per hoc,ꝙ dicitur.Formaſti me &c. Et dicit,ꝙ in hoc pſ.loquitur Adam pro omnibus filijs ſuis. Sed iſta poſitio eſt falſa. Primò, quia iſte qui loquitur,hic probat ſe eſſe immunem ab omni peccato. Secundò, quia dicit ſe ſurrexiſſe.Et ideo eſt dicendum, ꝙ D
Chriſtus loquitur in hoc pſ.ad patrem,petẽs præmium pro labore, & merito ſuæ paſſionis,& reſurrectionis. Vnde eſt aduertendum ꝙ præmium laboris,& paſſionis Chriſti erat regnum cœlorum promiſſum pro ſe, & mẽbris.Peracto ergo labore Chriſtus de iure petit à patre præmium ſuæ paſſionis,& reſurrectionis.Ideo in hoc pſ.interpellat patrem tã quã iuſtum iudicem,vt tribuat ſibi hãc mercedem,nã iniuſtè ageret iudex verè cognoſcens laborem militis, ſi non tribueret ipſi mercedem multo labore comparatam.Duo ergo principaliter facit. Nam primò examinat laborem ſuum.Secundò petit mercedẽ. ibi in fine pſ.Proba me Deus. Quantùm ad primũ duo facit.Nã primò demõſtrat ſuum laborem eſſe Deo maniſeſtiſſimũ, & notũ.
Secũdò ex parte ſui.demõſtrat laborem ſibi E
impoſitũ eſſe peractũ ibi,Mihi autem nimis. Quantùm ergo ad primum dicit. O domine pater,& iuſte iudex tu probaſti me:cũ in mũdum miſiſti,& laboribus, & perſecutionibus me expoſuiſti,& cognouiſti me humilem,& patientem,& mitem,& obedientem in oĩb & cognouiſti ſeſſionem.i.paſſionem, & extaſim,& mortem,& ſepulturã meã, & reſurrectionem meam. Nã iſtum laborem aſſignaſti mihi,pro quo regnum cœlorum promiſiſti pro me,& membris meis: à qua paſſione & morte,& extaſi ego ſurrexi,nam per paſſionẽ,& mortem ego redemi mea mẽbra à morte æterna,& emi regnum cęlorum meo ſanguine,& per reſurrectionem recuperaui immortalitatem,& gloriam pro me, & pro meis membris,& pro toto corpore meo eccleſiaſtico.& miſtico.Ergo poſtquã oĩa iſta cognouiſti me peregiſſe, da mihi regnum lu
cratũ,& emptum.Et probo,ꝙ tu cognouiſti F
ſeſſionem meam &c.Nam.

Intellexiſti cogitationes meas de longe ſemitam meam & funiculum meum inueſtigaſti.

Et omnes vias meas præuidiſti,quia non eſt ſermo in lingua mea.

Tu intellexiſti omnes cogitationes,& vota mea,& intentiones meas de longè. i. per magnũ tempus ante,& inueſtigaſti, & perſcrutatus es ſemitã,& viã meã i. totũ diſcurſum vitæ meæ,& funiculũ.i.menſurã,& limitem vitæ.ſ.principiũ,& mediũ,& finẽ,& præuidiſti omnes vias meas,& opera anteꝗ̃ fierent, & ſcio ſuple,quia non eſt ſermo.i. mẽdacium nec dolus in lingua mea,vnde in litera

A teta Hiero. habetur. Non eſt dolus in lingua mea. vel ſic. Nō eſt ſermo in lingua mea. qui tu ſcias ſupple: & ſit tibi manifeſtus.

Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima, & antiqua: tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Hic probat per rationes, quod dicit. Vnde eſt aduertendum, ꝙ ſex requiruntur ad hoc, ꝙ aliquid cognoſcatur, & videatur à nobis. Primò, ꝙ ſit in tēpe præſenti, & ſit remotū à præſenti, ideo non videmus ea, quæ fuerunt tēpe belli Troiani: nec, quæ fient cras. Secūdo, ꝙ non ſit remotū nimis a loco noſtro, ideo nō videmus, quæ ſunt in Perſia, & India, & etiā ſi terra poneretur in cœlo nō videremus eam. Tertio, ꝙ mediū ſit diafanū, quia ſi eſſet corpus opacū puta paries in medio, non videremus rem vltra parietem. Quartò, ꝙ illud me

B dium diafanum ſit illuminatum. Nam ſi eſſet tenebroſum: no videremus rem quātumcunq; propinquā. Quintò, ꝙ poſſit immutare, & cauſare ſpeciem ſuam in intellectū aut ſenſum noſtrum, & ideo nō poſſumus intelligere cogitationes hominum. Sextò, ꝙ illa res cognita, & viſa habeat eſſe, & ideo ea, quę non habent eſſe in ſe, non poſſunt videri nec ſentiri & quæ non habent eſſe in ſe, nec in ſua ſpecie: nec poſſunt cognoſci per ſenſum nec per intellectū: quia qđ nō eſt non cōtingit ſciri, primo poſteriorū. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi aliquod iſtorum deficit nō pōt res videri nec cognoſci. Ergo ſex ſunt cauſæ ignorantiæ in aliquo cognoſcente. Primò remotio temporis à præſenti. Secundo remotio loci longinqua. Tertio medium opacum. Quartò diafanum tenebroſum. Quintò defectus

C eſt in eſſendo. Sextò ſi cognoſcens non illabitur menti alterius: non poteſt cognoſcere eius cogitationes. Cum autem nullum iſtorū ſex poſſit Deo obeſſe, nec obſiſtere: ergo nihil eſt ei occultum nec ignotum: nec poteſt aliquid ignorare. Ideo ſex facit Dauid in hac prima parte. Nam primò probat, ꝙ remotio temporis nō poteſt impedire diuinā cognitionem. Secundò, ꝙ nec remotio ſeu lōginquitas loci. Tertiò, ꝙ nec corpus opacū. Quartò, ꝙ nec diafanum tenebroſum: nec obſcuritas aliqua. Quinto, ꝙ nec ſecretum cordis alicuius: cum ipſe illabatur mentibus hominum. Sextò, quòd nec defectus in eſſendo impedit diuinam cognitionem. Secundū ibi. Quo ibo à ſpiritu tuo. Tertium ibi. Et dixi. Quartum ibi. Quia tu poſſediſti. Quintum ibi. Non eſt occultatum. Sextū ibi. Imperfectum meum. Quaſi dicat: ſi tu pater habes omne tempus tanquàm præſens, & es vbiq;, & omnia penetras, & attingis vſq; ad infimum, & ſummum: & tutemet es lux, & illaberis mentibus, & cordibus hominum, & à te procedunt omnia; ergo nullum horum te poteſt impedire in tua cognitione: quia quæ ſunt, quæ fuerunt, venientiq; vno mentis cernis in ictu. Ergo quantum ad primum eſt aduertendum, ꝙ cauſa quare Deus ſcit omnia præſentia præterita, & futura, eſt quia omne tempus eſt ipſi præſens: cum ipſe ſit in æternitate extra, & ſupra omne tempus: cum eius duratio, & eſſe ſit īterminabilis vitę tota ſimul, & perfecta poſſeſſio. Et ideo omne tempus ſimul attingit ſub ſe, cum ipſe ſit cauſa temporis, & omnis motus. nā tempus

E fluit ab æuo tanquàm à ſua cauſa, & omnia quæ ſunt in tempore fluunt ab eſſe diuino. Et ſic Deus in cognoſcēdo ſeipſū cauſat oīa q̄ ſunt, & q̄ fuerunt, & quæ erunt: cū à ſuo eſſe depēdeāt. Idō oē tempus, & omnia, quę fuerunt, & ſunt, & erunt in tempore ſimul videt vno ictu mētis: vt ait Boetius, & Auguſtin. Ideo dicit. Ecce tu domine pater cognouiſti omnia nouiſſima. ſ. vltima futura, & antiqua præterita: quia tu formaſti me in vtero matris meæ opere ſpiritus ſancti, & poſuiſti manū, & potentiā tuā ſuper me: & poſuiſti ēt ſuper me manū, & ſniam tuā qn̄ peccauit Adā quia voluiſti, vt ego paterer pro eo, & toto humano genere. Ex quo patet, ꝙ verè cognouiſti ſeſſionem meā, & reſurrectionē meā. Et probaſti me per experientiā: quia feci quod voluiſti. Vnde eſt aduertendū: ꝙ iſtud verbū

F ſedere quandoq; ponitur in ſcriptura pro quieſcere: & ſic Chriſtus dr̄ ſedere ad dexterā patris, & omnes ſancti in gloria. Et talis dr̄ ſeſſio quietis. Quandoq; autē ponitur pro pugnare, & laborare, & anguſtiari: & ſic dicimus febricitantes inſidere, & reſidere in conflictu febrium. & ille conflictus dr̄ ceſſio, & cū vicerit febres dr̄ reſurgere à ſeſſione. Iſto ergo modo tota paſſio, & mors, & ſepultura Chriſti, & omnes labores, & perſecutiones quas ſuſtulit, dicta eſt quædam ſeſſio, & conflictus. Ideo dicit Chriſtus ad patrem: tu cognouiſti ſeſſionem, id eſt paſſionem meā, & reſurrectionem meā, id eſt victoriam meam.

Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.

Quo ibo a ſpiritu tuo, et quo a facie tua fugiam.

A *Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcende*
ro in infernum ades.
Si ſumpſero pennas meas diluculo: & habita
uero in extremis maris.
Etenim illuc manus tua deducet me, & tene
bit me dextera tua.
Hic ꝓbat Deum omnia ſcire: eò ꝙ remo-
tio loci ipſi non reſiſtit: cum ſit vbiq; per ſub
ſtantiam, & virtutem, & operationem, ideo
dicit. O pater mirabilis facta eſt ſcientia tua
ex me: ideſt quam habes ex me, id eſt de me:
ſicut habet littera Hieronymi. nam mirãtum
ſupple eſt ſcientia tua confortata, id eſt ro-
borata, & magna, & alta, & profunda: ꝙ non
potero attingere ad eã, nec reſiſtere ipſi nec
agere cõtra eam, cum tu ſis vbiq;. Nam quo
ibo fugiens a ſpiritu, & voluntate, & tua no-
titia? & quo fugiam à facie & præſentia, &
B potentia tua, ſupple cum ſis vbique? nam ſi
aſcendero fugiens in cœlum, nõn potero ſup-
ple euadere: quia tu illic es per gloriam, & ſi
deſcendero in infernum ibi ades per iuſtitiã
& executionem, & ſi ſumpſero pēnas, & alas
meas, & voluero volare, & habitauero in ex
tremis maris in oriente vel occidente, vel
ad polos: etenim. i. certè manus. i. potẽtia tua
deducet. i. abſtrahet me illuc. i. illinc, & tene-
bit me vinctũ, & captũ. Et ponitur illuc pro
illinc: nã iſta aduerbia localia frequẽter cõi-
cant ſibi adinuicē ſignificationes. vnde pſal.
103. dr̄: Illic naues pertranſibunt, & ponitur
pro illac. ideo litera Hie. habet in hoc loco:
Ibi manus tua deducet me. i. illinc. vnde ſa-
cra ſcriptura nõ ſubijcitur literæ ſed ſenſui.
Vnde eſt notandum, ꝙ Chriſtus hic loquitur
inquantum homo: & ſecundum humanitatē
C in qua paſſus eſt, & reſurrexit, ideo dicit ſe
non attingere ad ſcientiã patris, cum ut ſic
ſcientia eius ſit finita: licèt ſupereminеat cœ
teris hominibus in ſummum. Inquantum au
tem Deus eſt, & æqualis patri: habet eãdem
ſcientiam cum patre.
Et dixi: forſitan tenebræ conculcabunt me,
& nox illuminatio mea in delicijs meis.
Quia tenebræ non obſcurabuntur a te: &
nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius
ita & lumen eius.
Hic oſtendit Deũ ſcire oĩa: quia nulla te-
nebra reſiſtit ipſi: eò ꝙ ipſe eſt lux per eſſen
tiã illuminãs oĩa, nã ſicut ipſi ſoli non reſi-
ſtit tenebra: cũ de ſe ſit luminoſus, imo fu-
gat tenebras, & illuminat diafanũ: ita Deus
cũ ſit lux ꝑ eſſentiam, fugat oẽs tenebras, &
illuminat oĩa. Dicit ergo Xp̄s loquẽs in ꝑſo- D
na alicuius inſipientis: & dixi. i. cogitaui. i. ſi
cogitarem tanq̃ inſipiẽs, forſitan tenebræ cõ
culcabunt me. i. ponã me in aliquo tenebro-
ſo loco vbi tenebræ abſcõdant me, ne videat
me Deus, ſed hoc eſſet ſuperfluum, & ſtultũ
ſupple, nam talis nox & tenebra mea eſſet il
luminatio: & illuminata reſpectu Dei, qui lu
mine ſuo illuminat oĩa, & fugat noctem, &
tenebras. Nam oculus catti ſimul illuminat
mediũ de nocte, & videt murẽ: ergo à fortio
ri Deus, qui eſt ipſa lux per eſſentiã, fugat te
nebras, & illuminat, & videt in tenebris, quã
ꝓ eo nulla eſt tenebra. Vñ hoc dicit ꝑ ꝑ ſtul
tos peccãtes in occulto, q̃ putãt, ꝙ poſtquam
hoĩes nõ vidẽt pctã eorũ, ſic nec ẽt Deus. Iõ
dicit: nox mea, & illuminatio eſt manifeſta
Deo in meis delicijs, & pctĩs. i. peccata mea
erũt ita Deo manifeſta in nocte ſicut in die. E
iõ ſequitur: Quia tenebræ nõ obſcurabuntur
: i. abſcõdẽtur à te, nec aliquid in eis latebit:
imo nox tibi & à te illuminabit̃ ſicut dies, &
mutat perſonã ꝑ ſyneptеſim, dicẽs. Sicut te-
nebræ eius, ita & lumen eius. i. Deus eodem
modo ſe habet in tenebris ſicut in lumine,
ſicut ſe hẽt lumẽ ad eũ, ita & tenebra, ſicut
videt ĩ lumine: ita in tenebris, & nõ eſt diffe-
rentia apud eum. Ab iſto ergo pſal. accepit
Salomon illud qđ dicit ſapiẽtiæ primo. Spiri-
tus dñi repleuit orbē terrarum, & hoc quod
continet omnia ſcientiam habet vocis &c.
Item infra cap. 7. In nationes per animas ſã-
ctas ſe transfert &c. Attingit ergo à fine vſq;
ad finem fortiter, & diſponit oĩa ſuauiter.
Item ab hoc pſal. accepit Boetius quinto de
conſolatione carmine primo illud quod di-
cit. Puro clarum lumine Phœbũ mellifluі ca F
nit oris Homerus. Qui tamen intima viſcera
terræ. Non valet aut pelagi: radiorum Infir-
ma perrumpere luce. Haud ſic magni condi
tor orbis. Huic ex alto cuncta tuenti: nulla
terræ mole reſiſtunt &c. Quæ ſint, quæ fue-
rint, venientq;, vno mentis in ictu. Quẽ quia
reſpicit omnia ſolus verum poſſis dicere ſo-
lem. Omnia ergo quinque prædicta compre
hendit Boetius in hoc carmine.
Quia tu poſſedisti renes meos: ſuſcepiſti me
de utero matris meæ.
Confitebor tibi quia terribiliter magnifica-
tus es: mirabilia opera tua: & anima mea cogno
ſcet nimis.
Hic probãt, ꝙ ſcĩa Dei etiã ſe extendit ad
cogitationes hominum: eò ꝙ illabitur men-

A *Imperfectū meum uiderũt oculi tui, & in libro tuo oẽs ſcribẽtur dies formabũtur & nemo ĩ eis*

Hic oſtendit, ꝙ res ante ſuum eſſe erãt ab æterno cognitæ ipſi Deo. Et ſic cognoſcit omnia antequã fiant. Ad cuius euidẽtiam eſt notandum: ꝙ iſta 7. ſe habent per ordinem apud Deum reſpectu noſtri. ſ. dilectio, electio, prædeſtinatio, ſcriptio in libro vitæ, vocatio, iuſtificatio, magnificatio, ſiue beatificatio. Nam Deus primò ab æterno dilexit ſuos futuros. Secundò elegit eos ſeparãdo ab improbis, & reprobis futuris. Tertiò ſcripſit eos in libro vitæ ſecundùm ęternum propoſitũ: quia formaliter, & diſtinctè ꝓpoſuit eos ſaluare. Quartò prædeſtinauit eos ad gloriam futuram præparando eis gratiam: quæ quidem quatuor fuerũt ab æterno in diuina voluntate. Quintò ex tempore vnumquenque
B prædeſtinatorum vocauit. Sextò ipſos iuſtificauit in hac vita. Septimò ipſos magnificauit ſiue glorificauit, & beauificauit in cœlo. Sed de his ſeptem actibus Dei, omiſſis trib. enumerat quatuor apoſtolus ad Romanos 8. Vnde dicit, Quos Deus prędeſtinauit hos & vocauit, & quos vocauit hos, & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, hos & magnificauit: in gloria ſupple. Sed ad Eſe. 1. ponit quaſi tres primos: cũ dicit. Benedictus Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dilexit nos, & elegit nos in ipſo ante mũdi cõſtitutionem: vt eſſemus ſancti, & immaculati: qui prædeſtinauit nos &c. Ex quo patet, ꝙ quinq; fuerunt ab æterno. Nã primò Deus nouit omnes tàm bonos ꝗ malos. Secũdò di
C lexit quos voluit futuros bonos. Tertiò elegit bonos ſeparãdo à malis, & per cõſequẽs tũc reprobauit etiam quos præſciuit, & prænouit futuros malos. Quartò bonos ſcripſit in libro vitæ, & malos in libro mortis. Quintò bonis præparauit gratiam, & hæc dicitur prędiſtinatio. Ex quibus oĩbus patet, ꝙ Deus ab æterno prænouit omnes tàm bonos ꝗ malos. nam dilectio præſupponit notitiam, ſecũdum Auguſtinum, & veritatem. Sed iterum eſt aduertendum: ꝙ iſte liber in quo oẽs ab æterno ſunt ſcripti eſt duplex. Vnus dicitur liber vitæ, & ꝓdeſtinationis: alius liber mortis. In libro vitæ ſcribuntur omnes prædeſtinati, & electi. In libro autem mortis ſcribuntur mali, & reprobati. Sed etiam liber vitæ eſt duplex. Vnus qui dicitur liber vitæ ſecundum æternum propoſitũ: in quo ſcribuntur ſoli prædeſtinati quos Deus elegit ab æterno, & propoſuit ſaluare, & iſtæ propriè dicitur liber prædeſtinationis. Secundus dicitur D
liber vitæ ſecundũ præſentẽ diſpoſitionem: nã quandocunq; quis eſt in gratia ſcribitur in iſto libro: quia pro illo tẽpore eſt Deo carus: & acceptus ſecundũ præſentem, & talem diſpoſitionem: eò, ꝙ viuit per gratiam: ſed quando perdit gratiam per pctm̃ tunc deletur de iſto libro vitę, & ſcribitur in libro mortis. i. damnationis. & quando per pęnitentiã reuertitur ad gratiam, tunc deletur de libro mortis, & reſcribitur in hoc libro vitæ: ſed ſi eſt prædeſtinatus nunquam deletur de primo libro vitæ. ſ. de libro prædeſtinationis ſecundũ æternum propoſitũ. Ex quo patet, ꝙ multi ſunt ſcripti in libro prædeſtinationis ſecundũ æternum propoſitum, qui non ſunt ſcripti in libro vitæ ſecundũ præſentem diſpoſitionem: ſicut Paulus, & Auguſtinus: qui E
ab æterno fuerunt prædeſtinati: ſed per multa tẽpora fuerunt ſcripti in libro mortis ſecundũ, præſentem diſpoſitionem dũ fuerunt in pctõ, & infidelitate. Et multi poſſunt eſſe ſcripti in libro vitę ſecundũ præſentem diſpoſitionẽ, qui ſunt ſcripti in libro mortis, & reprobationis ſecundũ æternũ propoſitũ, ſicut potuit eſſe Iudas, ſi aliquãdo fuit in gratia. Secũdò ſequitur, ꝙ ſicut eſt duplex liber vitæ. ſ. prædeſtinationis, & præſentis. diſpoſitionis: ita eſt duplex liber mortis. Vnus ſecũdũ æternum propoſitum: in quo ſunt ſcripti oẽs præſciti, & reprobati, quos Deus ab ęterno præſciuit ſine pęnitentia morituros, & alius eſt liber mortis in quo ſcribũtur oẽs, q ſunt extra gratiã in pctõ. Tertiò ſequitur, ꝙ nemo põt deleri de primo libro prędeſtinationis: nec de primo libro mortis ſiue reprobationis: qa vterq; reſpicit æternũ propoſitũ F
ſed tã de libro vitæ, ꝗ de libro mortis ſecundũ pręſentẽ diſpoſitionem quotidiè poſſunt hoies deleri, & deſcribi, & ſcribi, vnde de hoc ſecundo libro vitæ dicebat Moyſes. Dñe dele me de libro vitæ ſi nõ dimittis eis hãc noxã. Exod. 32. Quia de primo libro nemo deſiderat nec põt deleri. Quaſi diceret Moyſes, dñe ſi eis ñ peperceris incidã ĩ pctm̃, & murmurabo cõtra te, & ſic perdã gratiã, & per cõſequens delebor de libro vitæ ſm̃ præſentẽ diſpoſitionẽ. Secũdò eſt notãdum, ꝙ diuerſa eſt cauſa deſcriptionis horũ duorũ primorũ librorũ. Nã Deus nõ iõ ſcripſit prædeſtinatos in hoc libro, qa bonos futuros prænouit, ſed qa ipſe primò diligere, & ꝑligere eos voluit

A m... er effe ctû: quia ſicut immolatus fuit ille aries in effe ctu pro Iſaac: ita ego mo. tu' ſum pro omnibus realiter in actu.

Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus nimis confortatus eſt principatus eorum.

Dinnumerabo eos, & ſuper arenam m ultipli cabuntur, exurrexi, & adhuc ſum tecum.

In hac ſecunda parte Xp̃s explicat laborẽ ſuum apud patrem, oſtendens ſe impleuiſſe oĩa, q̃ ſibi per patrem fuerant impoſita, & ꝓpter quæ pater ipſum miſit in mundum. Ad cuius intelligantiam eſt notãdum, quod Xp̃s in lege promiſſus tria erat facturus in mundo in ſuo aduentu, & legatione, quæ pertinebant ad officium ſuum. Nam primò debebat implere, & verificare omnia, quæ fuerant patriarchis, & prophetis in lege promiſſa, & breuiter debebat implere in ſe oẽs ſcripturas ve.
B te. vt patet Mat. 27. totum hoc factum eſt, vt adimplerentur ſcripturæ prophetarum. Item ipſemet ſaluator dicit Luc. 24. Oportet impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege, & prophetis, & pſ. de me: Itẽ Ioa. 17. Ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati, id eſt, vt verificem, & impleam omnes ſcripturas. Secundò vanit Chriſtus ad vocandum, & iuſtificandum per paſſionem, & legem euangelicam, & eccleſiaſtica ſacramenta, quos pater prædeſtinauerat: vt eos per reſurrectionem magnificaret, vt patet ad Ro. 8. & Io. 13. cum dicit. Nemo venit ad patrẽ niſi per me. Itẽ Mat. 20. Sedere ad dexterã meã aũt ad ſiniſtram non eſt meum date vobis, ſed q̃b. paratũ eſt à patre meo. i. illis quos ab æterno p̃deſtinauit. Vnde officiũ Chriſti fuit vocare, & cõgregare, &
C iuſtificare p̃deſtinatos per paſſionẽ, & ſacramẽta, & eos magnificare, & ſublimare ad immortalitatẽ per generalẽ reſurrectionẽ, vt patet Eſa. 11. & Eze. 34. vbi dicit: Ecce ego ipſe requirã oues meas &c. Tertiò Xp̃s debebat cõſummare curſum ſuum, & officium huius mũdi in ſecũdò aduentu, puta cum fuerit cõpletus numerus electorũ: & p̃deſtinatorũ: q̃ a tunc debet venire ad iudicium generale, & tribuere vnicuiq; ſ'm opera eius puta, obſtinatis pœnam æternam, & iuſtis regnũ cęlorum vt ipſe dicit Mat. 25. & tũc reddet regnũ, & hęreditatẽ Deo, & patri, vt ait apoſtolus. 1. ad Cor. 15. quia ſponſa erit ornata veſtibus immortalitatis: & tunc introducetur cũ ſponſo in cęleſtem Hieruſalem, vt patet Apo. 21. Iſta ergo tria miſteria explicat Xp̃s per os

Dauid in vltima parte huius. Pſ. Nam primo D
demonſtrat apud patrem in die iudicij qualiter ipſe vocauit, & iuſtificauit, & magnificauit omnes prædeſtinatos, & compleuit numerum electorũ. Secũdo petit apud patrẽ, vt deſtinetur dãnati in penã æternã. Tertiò petit pro iuſtis, & electis gloriã æternã. Secũdũ ibi. Si occideris Deus pctõres. Tertium ibi. Proba me Deus. Quãtũ ad primũ eſt aduertẽdũ, ꝙ in his duobus verſibus latet magnus teſaurus, & maxima miſteria, ad quæ Iudæi nõ poſſunt attingere: eo ꝙ occęcauit eos malitia eorũ ne intelligãt ſacramẽta hic abſcondita, q̃ ſine gratia intelligi nõ poſſunt. Nã totus iſte pſ. & ſpecialiter iſti duo verſiculi ſundantur ſup quinq; promiſſiones inter cæteras factas patribus antiquis: in quibus Dauid in ſpũ p̃uidit p̃mium paſſionis, & reſurrectionis Xp̃i. Iõ fecit iſtũ pſ. i quo introducit xp̃m E
loquentem, & petentem hęreditatem regni cęlorum in p̃mium pro membris ſuis, vt dictum eſt. Quarũ promiſſionum prima facta eſt ipſi Abrahæ Gen. 15. cũ Deus dixit. Noli timere Abrahã. protector tuus ego ſũ, & merces tua magna nimis, cui Abrahã r̃ſdit. Dñe quid dabis mihi cũ vadam abſq; liberis &c. cui Deus dixit. Non erit hęres tuus Eliezer, ſed qui egredieẽ de vtero tuo ipſum habebis hæredẽ, & educẽs ipſum foras, dixit. Suſpice cęlũ, & numera ſtellas ſi potes, & erit ſemen tuũ &c. per quod cognouit tũc Abraham, & poſtea Dauid in ſpũ, & per reuelationem: ꝙ Xp̃s erat naſciturus ſ'm carnem de progenie Abrahæ, cui competebat cœlum in hæreditatem, & ꝙ filij Abrahę ſ'm ſpiritum, & promiſſionem, quos Xp̃s erat regeneraturus per bapt.ſmum erant multiplicandi ſicut ſtellæ cę F
li, & ꝙ ſoli Chriſto erat cognoſcendus numerus electorum, & prædeſtinatorum. Ex quo patet, ꝙ merces, & præmium, & hæreditas Chriſti, & ſuorum non erat in terra, ſed in cęlo. Vñ nos non habemus, ꝙ Deus promiſerit hæreditatem in cœlo, niſi in illo capitulo iõ canit eccleſia, ſanctus Michael repſentet eas in lucẽſanctam, quam olim Abrahæ promiſiſti, & ſemini eius &c. Vnde per illas ſtellas cęli deſignabatur numerus prædeſtinatorum, & filiorum Abrahæ ſecundum promiſſionem in cœlo collocandorum. Secunda promiſſio facta eſt eidem Abrahæ Gen. 22. cum Deus dixit Abrahæ per angelum. Per memetipſum iuraui: quia feciſti rem hanc, & non peperciſti filio tuo vnigenito ꝓpter

me:

A me: benedicam tibi : & multiplicabo ſemen
tuum ſicut ſtellas cęli: & velut arenam quæ
eſt in litore maris . poſſidebit ſemen tuũ por
tas inimicorũ ſuorũ :& in ſemine tuo benedi
centur oẽs gentes &c.Hic præuidit Dauid in
ſpiritu & per ſacrificiũ Abrahę,& Iſaac. & il
lius arietis : qualiter Chriſtus erat pro oĩbus
nobis immolãdus ſicut dictũ eſt:& qualiter p̃
mium paſſionis Chriſti à Deo promiſſum e-
rat hæreditas cęli:& ꝙ Chriſtus erat naſcitu
rus de genere Abrahę : in quo oẽs gentes e-
rant per baptiſmũ benedicendę:& quomodo
fideles non ſolũ erant multiplicãdi ſicut ſtel
lę cęli:ſed ẽt ſicut corpuſcula arenæ, quę eſt
in toto littore maris : & quomodo iſti filii
Abrahæ regenerati per Chriſtum erant poſ
ſeſſuri portas inimicorũ.i. ſedes angelorum
malorũ, qui de cęlo ceciderunt per ſuperbiã
B &c.Sed eſt valde aduertendum,ꝙ in hac pro-
miſſione notificãtur,& diſtinguuntur dupli-
ces filij Abrahæ.Nã per ſtellas cæli intelligũ
tur filiis promiſſionis,& populus chriſtianus
ſed per arenã quæ eſt litore maris intelligun
tur filii carnis & terreni:ſicut ſunt Iudęi mo
derni, & Saraceni . qui deſcẽdunt ab Abraã
per Iſmaelẽ & Eſau. Vnde locus illorũ eſt cę
lum. Sed locus iſtorũ eſt ipſa terra. Etiam di-
ſtinguuntur duę ciuitates. Vna cęleſtis,& al
tera terrena.Tertia promiſſio facta eſt ipſi Ia
cob Gene.28.in Bethel,quando vidit ſcalam
in ſomnis habentẽ pedem in terra & ſummi-
tatem in cęlo: & angelos aſcendentes,& de-
ſcendentes : & vidit dominum innixum ſca-
læ dicentem ſibi . tibi dabo terram hanc &c.
Vbi præuidit Iacob & Dauid , quòd Chri-
ſtus erat crucifigendus in cruce : per quam
tanquàm per ſcalam eramus in cęlum aſcen
C ſuri. Per hoc etiam promittebatur Chriſtus
cruci affigendus : quia in cruce lucratus eſt
nobis regnum cœlorum &c. Quarta pro-
miſſio facta eſt à Deo p os Iacob ipſi Iuda ĩ
perſona omniũ fideliũ. Ge.49.cum Iacob be
nedixit Iuda dicens. Iuda te laudabunt fra-
tres tui:manus tuæ in ceruicibus inimicorũ
tuorũ.Adorabũt te filij patris tui:catulus leo
nis Iuda . Ad prędã fili mi aſcendiſti:requie-
ſcens accubuiſti vt leo,& quaſi leena . Quis
ſuſcitabit eũ; Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda.
nec dux de ſeniore eius: donec veniat q̃ mit
tẽdus eſt : & ipſe erit expectatio gentiũ.ligãs
ad vineã pullum ſuũ:& ad vitem ò fili mi aſi
nã ſuã:lauabit in vino ſtolã ſuã: & in ſangui
ne vue palliũ ſuũ : pulcriores ſunt oculi eius
vino:& dentes eius lacte candidiores. In qui D
bus quidẽ verbis: vndecim myſteria intelle
xit Dauid in ſpũ.Primò,ꝙ Xp̃s rex Meſſias
erat naſciturus de tribu Iuda.Scdò , ꝙ in e-
ius aduẽtu erat auferendũ ſceptrũ , & prela-
tio de tribu Iuda . Tertiò , ꝙ totus populus
Iudæorũ , & oẽs filij Iſrael aliarũ tribuũ de-
bebant laudere Xp̃m vidẽtes ſigna & miracu
la quę facturus erat in Iudea & Galilæa, &
pp prædicationẽ & doctrina.Quartò,ꝙ licet
omnes filij Iſrael ſecundũ carnẽ debebant eũ
laudare . tamen ſoli filii Iſrael ſecundũ ſpiri-
tũ & promiſſionẽ erãt adoraturi Chriſtum:
quia non oẽs Iudæi nec filij aliarũ tribuum
conuerſi ſunt,ideo ait : Adorabunt te filij pa
tris tui.ſ. Iſrael ſecundùm ſpiritum.Quintò
ꝙ erat occidendus in ſanguine:cum dicit.La
uabit in vino ſtolã ſuam , id eſt carnem &c.
Sextò , ꝙ erat aſcenſurus in crucem & ibi re E
cuperaturus prædã diabolo : Septimò,ꝙ erat
ſepeliendus in ſepulcro quia dicit : Quieſcẽs
accubuiſti. Octauò , ꝙ inde erat reſurrectu-
rus virtute diuinitatis : ſicut leo ſuſcitat fi-
lios rugitu ſuo, cũ dicit . Vt leo,& quaſi leæ-
na: quis ſuſcitabit eum; Nonò,ꝙ poſt reſur-
rectionem erat ligaturus populum gentilẽ
ad vineã.i. ad eccleſiã , & ſubiugaturus.Et ẽt
aſinã.i. populũ Iudęorũ , & ſic ex duobus e-
rat facturus vnã eccleſiã fundatam ſupra pe
tram. Decimò.ꝙ apoſtoli, & martyres,& do-
ctores, qui ſunt oculi Chriſti : erant honorã-
di, & debebant triũphare de Iudæis , & tyran
nis , cũ dicit:ꝙ erunt pulcriores vino , ratio-
ne ſanguinis effuſi. Et dentes Chriſti : qui sũt
oẽs cæteri fideles per baptiſmũ mũdati, & iu
ſtificati erãt futuri cãdidiores lacte rõne puri
tatis. Vndecimò,quòd Chriſtus erat iudicatu F
rus,& puniturus ceruices inimicorum infi-
deliũ . Quinta promiſſio facta fuit ipſi moy-
ſi Deuterono. 18.cum dicit dominus:Profe-
tam ſuſcitabo de medio fratrum tuorum ſi-
milem tui:& ponã verba mea in ore eius: lo
queturq; ad eos quæcũq; dixero illi: Et qui
verba quæ loquetur non audierit vltor exi-
ſtã. In quibus verbis tria præuidit Dauid in
ſpiritu. Primò , quòd Chriſtus erat naſcitu-
rus ſecundũ carnẽ de populo Iſrael. Secũdò,
quòd ex parte Dei patris erat nouam legem
euangelicã nũciaturus ipſi populo Iſrael.Ter
tiò, ꝙ oẽs contemnentes Chriſtũ , & legem
euangelicã erant in vltionem grauiter pu-
niendi per Deum patrẽ. Ex ſupradictis etiam
p̃miſſionibus patet, ꝙ Chriſtus in lege pro-
miſſus.

A miſſus in ſuo primo aduentu debebat nouā
legem euangelicā ferre: & prædeſtinatos,
qui ab æterno erant ſcripti in libro vitæ, vo
care,& iuſtificare,& in unā eccleſiā cōgrega
re,& ad immortalitatem ſublimare,& vniuer
ſaliter oīa q̄ erant ſcripta in lege & prophe
tis adimplere,quæ omnia manifeſtè adimple
uit & profecit. vt patet per totū diſcurſum
euangelicū. Nā primò de ſemine Dauid car
nē aſſumpſit,& legem euangelicam prędica
uit:& omnes per mortē,& paſſione redemit:
& per ſe & per apoſtolos ſuos in eccleſiam
vocauit:& per ſacramēta eccleſiaſtica inſtifi
cauit: & diſcipulos ſuos de infimo ſtatu ad
apicē apoſtolatus ſublimauit, & honorauit,
& principes terræ conſtituit, & eorū princi-
patū per regenerationē baptiſmalē per totū
mundū multiplicauit. Et ſic nō ſolūmodo ho
norauit apoſtolos:ſed ēt martires, & docto-
B res,& oēs fideles, quibus contra mundū, &
diabolū in omnibus perſecutionibus, & ten-
tationibus victoriam condonauit. Vnde ex
ſuis fidelibus alios quidē fecit ꝓphetas: alios
apoſtolos:alios euangeliſtas, alios martyres,
alios virgines: alios doctores: alios cōtem
platiuos.alios pœnitentes. Et ſic vnumquem
que in ſuo gradu honorauit. Sed maxime
honorabit eos in fine mundi:cum omnes ele
ctos completo electorū numero, ad immor-
talitatem ſublimabit. Hoc eſt ergo qd̕ Chri-
ſtus dicit ad partē in hac parte,dicit ergo. O
pater iā ſunt mihi honorati amici tui, id eſt
tam honoraui nimis,id eſt valde omnes ami
cos quos ab æterno dilexiſti & p̄deſtinaſti:
quoniam eos ad fidem vocaui, & per paſſio
nem & baptiſmū iuſtificaui, & dona gratia-
rū eis diſtribui: faciendo quoſdam apoſto-
C los,& quoſdam euangeliſtas &c. & eis victo
riam cōtuli in omnibus perſecutionibus, &
tentationibus contra diabolū, & mundū: in
tantùm,ꝙ idololatriā deleuerunt, & omnes
reges,& principes terrę,& populus gentium
iugo fidei ſubiecerūt. Ergo valde mihi.i.à me
honorati ſunt:quia cū eſſent plebei, & piſca
tores eos principes terrę conſtitui: & princi-
patus eorū nimis cōfortatus. i. augmētatus,
& multiplicatus eſt per omnes partes mūdi:
quia ad prædicationem eorum omnes rege
nerati ſunt,& facti ciues,& filij eccleſiæ. Et
ſic dinumerabo.i. dinumerari eos: quia com
pletus eſt numerus electorum in eis. Vnde
tantū proſperatus eſt numerus electorū:ꝙ ſu
per arenā multiplicabuntur. Et ſic iam imple
ui,quod tu promiſiſti eidem Abrahæ Gene. D
15.ſ.ꝙ multiplicares ſemen eius ſicut ſtellas
cęli. Item impleui ēt illud quod promiſiſti
Abrahæ Gen. 22.ſ.ꝙ multiplicares ſemen e
ius ſicut arenam,quæ eſt in littore maris, &
in eo benedicerentur omnes gentes. Ecce ꝙ
in me qui ſum de genere Abrahæ ſecundū
carnem,benedictæ ſunt omnes gētes: & ſan
ctificatæ per regenerationē baptiſmalem,&
oēs facti ſunt filij Abrahæ ſ̄m promiſſionē,
& ſpiritū,& ſic multiplicati ſunt ſuper arenā
quæ eſt in littore maris,& in eis cōpletus eſt
numerus electorum. Item iā impleui, quod
promiſiſti per Iacob. Gen. 46. in benedictio-
ne. Iudæ; quia iam accepi carnē ex tribu eius
& iam abſtuli ſceptrum de tribu Iuda, & iā
aſcendi in crucem, & recuperaui prædā quā
diabolus tirannicè poſſidebat. Et iam quie-
ui,& accubui in ſepulcro,& iā ſurrexi a mor- E
tuis vt leo,& iā ſum tecū ſedēs ad dexteram
tuam. ergo redde mercedem mihi,id eſt da
hæreditatem regni cœlorum pro membris
meis,& da malis pœnam æternam: & bonis
gloriam promiſſam: poſtquam me conſtitui
ſti iudicem viuorum & mortuorum; quia
iam conſummaui curſum meum:& comple-
ui numerum electorū: & ſicut ſuſcitaſti me,
ſuſcita meos ad gloriam.

Si occideris Deus peccatores: viri ſanguinum de clinate à me.

Quia dicitis in cognitione:accipient in vanitate ciuitates ſuas.

Poſtquā ſuperius examinauit cām ſuā: &
iuſtificauit ſeipsū oſtēdens ſe peregiſſe & cō-
ſummaſſe curſum ſuū:& laborem ſibi impoſi
tum: in hac particula fulminat ſententiā cō-
tra impios,& obſtinatos:deſtinans eos ad pę F
nā æternam. Ad cuius intelligentiā eſt notā-
dum, ꝙ Chriſtus ex præcepto patris venit
in mundum,ad declarandam legē, & oſten
dendam mundo voluntatē patris ſui. Et ſic
primò vocauit Iudæos ad fidē euangelicā:
in qua docuit & prædicauit omnia iſta terre
na eſſe contēnenda:& ſpem,& finem noſtrū
in bonis cęleſtibus eſſe cōſtituendū. Sed ſcri
bæ,& phariſæi,& maior pars Iudæorum cum
eſſent dediti ſuperbiæ,& auaritiæ,& munda
nis affectionibus noluerunt venire:ſed tantū
ſecuti ſunt eū duodecim apoſtoli,& pauci di
ſcipuli: cæteri autem non ſolùm contempſe
runt doctrinam eius:ſed etiam eum odio gra
tis habētes īterfecerūt. & iō poſt reſurrectio
nē Xp̄s miſit apoſtolos ſuos per vniuerſum
mundum

A mundum:ad prædicandum euangelium om
ni creaturæ,ad quorum p̄dicationem multi
populi conuerſi ſunt:ſed principes,& reges il
lorum populorum apoſtolos interſecerunt.
Et ſic per ſucceſſum t p̄is,& tyranni doctorũ
X p̄i odio,& irriſui habẽtes multa millia mar
tyrum occiderunt. Vnde Iulianus apoſtata
chriſtianos deridebat,& doctrinam Chriſti:
eò ꝙ iſta terrena contemnebant, & in cœ-
lo manſiones beatas promittebant. Vñ X p̄ia
nis irridendo dicebat:Chriſtus præcipit,& di
cit:ſi vis perfectus eſſe:vende omnia quę poſ
ſides,& da pauperibus, & habebis teſaurum
in cęlo,& dicit etiam:qui non renunciauerit
omnibus quæ poſſidet:non p̄ot meus eſſe di
ſcipulus &c. Vnde dicebat iſte Iulianus: vos
chriſtiani poſtquam nón poteſtis poſſidere
bona temporalia nos auferemus, & poſſide-
B bimus res veſtras:vos autẽ poſſidete veſtras
manſiones,& ciuitates beatas,quas in cœlo
expectatis. Et Iulianus auferebat chriſtianis
bona temporalia,& eos fuſtibus cędebat: vt
patet in eccleſiaſtica hiſtoria. Eodem modo
Decius irridebat Laurentium, & Datianus
Vincentium,& Paſcaſius Luciam,& Maxen
tius Catarinã:vt patet in hiſtoriis eorum. Et
ideo Chriſtus omnia iſta examinabit, & iu-
dicabit,& improperabit obſtinatis,& damna
bit in vniuerſali iudicio:imo oẽs ſancti,& iu-
ſti accuſabunt perſecutores ſuos ante Chri-
ſtum iudicem in illa die petendo vltionẽ de
eis:vt patet Sapientiæ 5. quia tunc ſtabũt iu
ſti in magna cõſtãtia aduerſus eos qui ſe an
guſtiauerunt,& qui abſtulerunt labores illo
rum,accuſando eos. Sed tunc illi tyrãni vidẽ
tes ſe cõfuſos,& videntes pauperes, & iuſtos
C quos ipſi cõtempſerunt,& occiderunt,in tã-
to honore ſublimatos turbabuntur timore
horribili dicentes intra ſe. Hi ſunt quos ali-
qñ habuimus in deriſum, & ſimilitudinem
improperii,nos inſenſati vitã illorũ exſtima
bamus inſaniã,& finẽ illorũ ſine honore. Ec
ce q̃uo computati ſunt inter filios Dei,& in
ter ſanctos ſors illorũ eſt &c. Et tunc X p̄s iu-
dex iuſtus examinatis omnibus iſtis fulmi-
nabit ſententiam contra iſtos impios,dicẽs.
Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ.
Matthæi 25. Et hoc eſt quod dicit X p̄s ĩ hac
particula. Vnde conuerſus ad patrem ait. O
pater Deus ſi occideris peccatores. i. cum tu
occides,& deſtinabis peccatores ad mortem
æternam in die iudicij,ego qui ero iudex ex
parte tui,cui iudicium omne, & poteſtatem
commiſiſti,fulminando ſententiam dicã eis. D
O viri ſanguinum,& peccatores,& homicidę:
qui meos apoſtolos, & martyres occidiſtis,
& iuſtos afflixiſtis: declinate, & diſcedite à
me maledicti in ignẽ æternum: qui paratus
eſt diabolo,& angelis eius:eò ꝙ dixiſtis ĩ co
gnitione,& corde veſtro irridendo legẽ meã
& apoſtolos,& cæteros iuſtos:accipiant chri
ſtiani ciuitates,& manſiones ſuas,quas in va
nitate,& fruſtra,& in vanum expectant poſ-
ſidere in cęlo:dũmodo nos fruamur bonis q̃
in mundo ſunt,& poſſideamus,& vſurpem⁹
bona eorum:hoc vos tyranni,& obſtinati,&
viri ſanguinum irridendo dicebatis electis
meis:ideo declinate,& diſcedite à me in ignẽ
æternum &c. Et tunc Chriſtus conuerſus ad
patrem iuſtificans ſeipſum dicit.

Nonne qui oderunt te domine oderam:& ſuper
inimicos tuos tabeſcebam? E

Perfecto odio oderã illos:inimici facti ſunt mihi.

O domine nonne bene ſcis, ꝙ ego oderã
omnes iſtos obſtinatos,qui oderunt te,& cõ
tempſerunt te,& interſecerunt electos tuos
& tabeſcebam,& indignabar ſuper inimicos
tuos cum talia ſcelera committebãt? q.d. iſti
obſtinati nõ poſſunt habere excuſationem,
quia iam veni in mundum,& prædicaui con
tra vitia eorum exhortando eos ad iuſtitiã,
& virtutes,& indignabar,& tabeſcebam con
tra eos dicendo:Væ vobis Scribæ. & Phari-
ſæi:qui comeditis domos viduarum &c. vt
patet Matthæi 24. & per totum diſcursũ euã
gelicum. Vnde in tali indignatione,nõ vino
lo,ſed perfecto odio oderam in eis nõ natu-
ram,ſed vitia,quæ quidem vitia cupiebã de-
lere inſerendo virtutes:ſed ipſi tanquã mun-
dani,& ĩcorrigibiles inimici facti ſunt mihi, F
& ſic interfecerunt me:hoc idẽ fecerunt ty-
ranni in membris meis, quia multa millia
martyrũ occiderunt. Ex quibus patet,ꝙ iſti
obſtinati nullã habent excuſationem. Nã ſi
non veniſſem,& locutus eis non fuiſſem per
me,& diſcipulos meos prædicatores meos:
peccatum non haberent, nunc autem excu-
ſationẽ nõ habent de peccato ſuo. Nã ſi ope
ra non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit,
peccatum non haberent,nunc autẽ,& vide-
runt,& oderũt me,& patrẽ meũ. Ioã. 15. Et
ſic iſti obſtinati facti ſunt inimici mihi,& ti
bi ò pater. Et ideo Chriſtus dicit ad oẽs ob
ſtinatos. O viri ſanguinũ declinate à me, &
diſcedite in ignẽ æternum poſt q̃ vocaui vos
ad nuptias,& ad ęquã, & noluiſtis uenire.

Proba-

A *Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.*

Et vide ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.

Poſtquã Chriſtus examinauit, & iuſtificauit ſeipſum oſtẽdens ſe curſum ſuũ peregiſſe, & fulminauit ſententiam contra obſtinatos, & impios: nunc in fine pſ. concludendo, & quaſi epilogando petit hæreditatẽ regni cœlorũ pro ſuis electis: vñ dicit O dñe pater ꝓba me, & ſcito cor meũ. i. tã probaſti me per effectũ, & ſciuiſti cor meũ, quia nihil te latet nec tibi obſtat: quia nec remotio temporis: nec loci diſtantia, nec tenebra: põt impedire, cognitionẽ tuam, quia omnia nouiſti anteq̃ ſint. vt dictũ eſt. Et iam cognouiſti ſemitas meas: iã interrogaſti me de oĩb. vide ergo ſi via iniquitatis ſit in me eſt: & ponitur ſi pro q̃a
B & non. i. tu vidiſti, & vides quia in me non eſt via iniquitatis: q̃a iã examinaui oĩa membra mea, & electos meos, & in eis non inueni viam iniquitatis: nec peccatũ: ergo deduc me cum eis in via æterna. q. d. da mihi hæreditatem regni cœlorum pro eis: quia pro eis laboraui, & curſum conſummaui, ergo da eis coronã iuſtitiæ, quia iam vocaui, cor. & iuſtificaui, & honoraui eos: & compleui numerum electorum: ergo da eis præmium laborum meorum. Sed hic videtur eſſe maximum dubiũ. Nam vř. ꝙ Xp̃s non petit illam hæreditatem regni cœlorũ pro ſuis membris, ſed pro ſe. Nã nullũ ſuorum membrorũ põt dicere quin habeat in ſe viam iniquitatis, niſi ſolus ipſe. Ergo nullus p̃ter ipſum meretur de cõdigno illam hæreditatem. Ad cuius intelligentiam eſt reſpondendum. Et primò notã
C dũ, ꝙ via iniquitatis in homine eſt duplex. Vna dicitur in anima, quæ dicitur culpa peccati. Altera dicitur in carne, quæ dicitur concupiſcentia, & fomes pc̃ti inflicta in nobis ex pc̃tõ primi parentis. Quæ quidem concupiſcentia dupliciter dicitur via iniquitatis. Vno mõ, q̃a eſt veſtigiũ quaſi impreſſum, & relictum ex pc̃tõ primi parentis. Alio mõ dicitur via iniquitatis inquantũ tendit in culpã formaliter in anima exiſtentem. Nam primo illa concupiſcentia ſiue fomes per ſuã vnionem, & contubernium cauſat peccatum, & culpam originalem formaliter in anima ſecundum communẽ modũ loquẽdi doctorũ. Et per inſtigationẽ, & conſenſum cauſat culpam actualem, & mortalem in eadam aĩa. Item eadem culpa impreſſa in anima dicitur via iniquitatis inquãtum relinquitur ex actu D
peccãdi, & ſic dicitur via iniquitatis, in qua uia iniquitatis nullus potuit euadere nec liberari, niſi per gratiam ꝓuenientem aut ſubſequentem, ſicut pluries dictum eſt. Nam ſolus Chriſtus ſm naturam fuit liber ab huiuſmodi via iniquitatis: eò ꝙ non deſcendit ab Adam per naturalem propagationem. Sed non inconuenit quin per gratiam ꝓuenientem, & præſeruantem virgo Maria potuerit liberari, & pſeruari, vt dictum eſt pſ. 45. Sed omnes alii, & in omnibus alijs fuit via iniquitatis, tam in anima q̃ in carne: quæ via iniquitatis licet maneat in carne, tñ eius debitum, & culpa remouetur ab anima, & deletur, vt nõ imputetur, per baptiſmum. Nam, vt inq̃t Auguſt. non tollitur concupiſcentia, vt non ſit, ſed ne imputetur ad reatũ. Sed per pœnitentiam deletur ab anima culpa actualis. Et ſic E
qñ quis diſceſſerit ab hoc ſæculo cum vera pœnitentia, & caritate poteſt dicere, ꝙ nullã hẽt viam iniquitatis in anima, ſed in finali reſurrectione totaliter erunt immunes electi à uia iniquitatis in carne, quia reſurgent ĩ corpora glorioſa, & immortalia, & ſic poterunt dicere iuſti in illo ſtatu, ꝙ nullam habẽt viã iniquitatis in ſe, nec in corpore, nec in anima & ſi de congruo, & de condigno poterũt poſſidere hæreditatem regni cœlorum eis ꝓmiſſam. Et iõ Chriſtus poterit dicere in iudicio apud patrem. Proba me Deus, quia viã iniquitatis in me non eſt: in me per naturam, & in membris meis per gratiam: & iõ deduc eos in via æterna. Et ſic patet, ꝙ in perſona membrorũ petit hæreditatẽ, tñ in ꝓmium ſui laboris. Et iõ aduertat bene lector quid intendat propheta in hoc pſ. quia nihil aliud intelligit niſi, ꝙ introducit Xp̃m loquentem in iudicio F
finali, & petentem regnum cœlorum in præmium ſui laboris pro membris ſuis, in quo fulminat ſententiam contra obſtinatos, & introducit ſanctos, & electos in regnũ cœlorũ: qñ reſtituet regnũ Deo patri, primę ad Cor. 15. Ex toto ergo iſto pſ. colliguntur quinque principales concluſiones. Quarum prima eſt: quod Deus pater probauit Chriſtum in omnibus actibus ſuis eſſe humilem, & obedientem: ſcilicet in tota vita, & in morte, & paſſiona &c. Secunda concluſio, quod nihil obſtat, nec reſiſtit diuinæ cognitioni: quia omnia ſimul prænouit antequàm fiant. Tertia concluſio, ꝙ ſicut Chriſtus nouit numerũ electorum p̃deſtinatorum: ita vocauit, & iuſtificauit

ſtificauit

A ſtificauit omnes quos pater ab æterno p̃deſtinauerat: qui quidem numerus prædeſtinatorum eſt ſicut ſtellæ cęli.

Quarta concluſio, quòd ſicut Chriſtus vocauit, & iuſtificauit omnes prædeſtinatos, q libenter venerunt ad fidem, ita reprobauit omnes obſtinatos qui contempſerunt regnũ cœlorum propter iſta terrena.

Quinta concluſio, quòd quia in Chriſto nulla eſt reperta iniquitas, nec culpa, nec via iniquitatis; quia non ſolum fuit immunis à peccato, ſed etiam ab omni fomite: & compleuit officium, & laborem ſibi impoſitum, & voluntatem patris in omnibus: Ideo de iure debetur ipſi regnum cęlorum pro ſe, & ſuis.

PSALMVS. CXXXIX.

ERipe me domine ab homine malo: a uiro ini-
B quo eripe me.

Qui cogitauerunt iniquitates in corde: tota conſtituebant prælia.

Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes: uenenum aſpidum ſub labiis eorum.

Titulus: Ad victoriam ſiue in finem pſal. Dauid. Ex titulo patet, quòd Dauid fecit hũc pſ. & dedit illum ad cantandum leuitis cum conatu eleuationis vocum: ad denotandum, quòd loquitur de Chriſto, qui eſt finis legis. In quo Chriſtus petit liberari à morte, & paſſione per reſurrectionem. Et ideo cantabãt cum altis vocibus. In quo introducitur Chriſtus caput noſtrum ad loquendum non ſolũ pro ſe, ſed etiam pro toto corpore miſtico. Et primò petit liberari à perſecutorib. ſuis. Secundò petit vltionem de ipſis ibi. Caput circuitus eorum. Quantùm ergo ad primum
C eſt notandum, quòd Dauid in perſecutione Saulis, & ſuorum in monte Gelboe præuidit ruinam, & deſtructionem populi Iudæorũ Chriſtum perſequentium, & etiam tirannorum, & hęreticorum eccleſiam affligentium: Et per detractores, & alios ſatellites ipſius Saulis, qui coram ipſo Saule Dauid accuſabant, & detrahebant, & inſidias parabant, præuidit accuſatores Chriſti, & æmulos, & eccleſiæ, quos præuidit etiam p p illud pct̃m pituros. Et ſic motus à ſpiritu ſancto: fecit iſtum pſalmum poſtquàm fuit in gete. & regno ſuo, & ſic Dauid introduxit Chriſtũ petentem liberari à ſuis crucifixoribus ſicut Dauid fuit liberatus à ſuis æmulis. Dicit ergo Chriſtus. O dñe pater eripe me ab homine malo, ſcilicet à populo Iudæorum maligno, & eripe me à viro iniquo, ſcilicet à cœtu pha D
riſæorum, & ſacerdotum iniquorum, & iniuſtorum, qui ex inuidia, & malitia meam mortem procurauerunt: qui cogitauerunt iniquitates in corde, falſa teſtimonia contra me machinando, & quærendo oportunitatẽ quomodo me dolo tenerent, & occiderent. Et ſic quotidiè conſtituebant prælia, & vexationes contra me ſicut fecit Saul cõtra Dauid. Acuerunt linguas contra me ante Pilatũ, & coram pontificibus, ſicut acuunt ſerpẽtes volentes mordere: & fuit quaſi venenum aſpidum ſub labijs eorum: cum imponebant mihi videntes: hic dixit: Poſſum deſtruere templum hoc, & in triduo reędificabo illud &c. Item cum dixerunt me impedire dari cenſum Cæſari, & turbare totam terram à Galilæa vſque ad Hieruſalem, & me regem facere, & contradicere Cæſari. Item acuerunt lin E
guas ſuas cum veneno, cum dixerunt. Crucifige crucifige eum.

Cuſtodi me domine de manu peccatoris: et ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.

Et funes extenderunt in laqueum: iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.

Item dñe non ſolùm me eripias de Iudæis, ſed etiam cuſtodi me de manu populi peccatoris tirannorum, eccleſiam, & mẽbra mea perſequentium. Et eripe me ab hominibus iniquis, & crudelibus tam Iudæis, quàm gentilibus eccleſiam meam perſequentibus: qui cogitauerunt, & conati ſunt ſupplantare, & deuiare greſſus meos. i. apoſtolos, & martires, & omnes fideles à fide euangelica, & ſic ſuperbi tiranni abſconderunt, & parauerũt la F
queum mihi. i. eccleſiæ meæ, quando cũ minis aut præcibus, aut promiſſionibus volebant peruertere fideles à lege mea ad ſuas ſuperſtitiones, & idololatriam. Et hoc poteſt referri ad Iudæos qui volebant ſupplantare pedes Chriſti, & inijcere laqueum, vt caperent eum in ſermone cum dixerũt: quod eſt magnum mandatum in lege? Et ſic licèt cenſum dari Cæſari an non? Et cum obtulerunt ei mulierem deprehenſam in adulterio, ideo ſequitur. Et funes ſiue teſtes extenderunt mihi in laqueum, vt me in ſermone caperẽt: & poſuerunt ſcandalum iuxta iter, id eſt iuxta legem. quæ eſt iter, & via eundi ad Deũ, ibi poſuerunt mihi ſcandalum, ut offenderem, & caderem, cum dixerunt: quod eſt magnum

gnum

A gnum mandatum &c.puta ſi dixiſſem,ꝙ mãdatum de ſacrificijs erat maius, tunc incurrẽrem indignationem populi,& ſi dixiſſem, ꝙ mandatum de eleemoſyna, & ſubuentione proximi erat maius:tunc me accuſarent, & poſſent me accuſare de blaſphemia.Iſte etiã verſus põt referri ad hæreticos, q poſuerunt ſimplicibus laqueum, & ſcandalũ diuerſarũ hæreſum iuxta legem Chriſti: quæ eſt via ad vitam:poſuerunt.n.iuxta ipſam ſcandala, quando ex aliquibus dictis malè intelligendo,& gloſſando ſumpſerunt occaſionem, vt ſimplices deciperent,& à fide ruere facerẽt, & in diuerſas ſemitas hæreſum diuerterent &c.Verũtamen licèt hæretici conati fuerint peruertere omnes fideles à fide,tamen non præualuerunt,quia Chriſtus non permiſit, imo rogauit pro Petro,& tota eccleſia ne de
B ficeret fides eius.Luc.22.ne concu teretur à tirannis idololatris nec hæreticis.Iõ hoc prę uidens Dauid dicit in perſona Chriſti.

Dixi domino Deus meus es tu: exaudi domine uocem deprecationis meę.

Ego dixi domino patri meo rogando ꝓ apoſtolis,& martiribus, & tota eccleſia mea, ne deficiat fides eius in apoſtolis, & martiribus,& doctoribus, & fidelibus omnibus vſque ad iudicium,ne præualeant Iudæi, nec tiranni, nec hæretici, nec ipſe Antichriſtus contra ipſam eccleſiam,imo confundantur.

Domine domine uirtus ſalutis meæ: obumbraſti ſuper caput meum in die belli:

O domine ſalutis meę.i.tu qui es vera ſalus,& miſiſti ſalutem eccleſię meę,tu obumbraſti caput meum i.protexiſti me ſcuto fi-
C dei,& gratiæ in die,& tempore belli perſecutionis Iudæorum,& tirannorum,& hæreticorum,& Antichriſti,ſicut protexiſti Dauid de Saule in figura mei. Et loquitur de præterito pro futuro propter certitudinem prophetię. Et ſequitur pro eccleſia.

Non tradas me domine a deſiderio meo peccatori,cogitauerunt contra me,ne derelinquas me ne forte exaltentur.

O domine pater rogo ne tradas,ſcilicet membra mea ipſi peccatori populo Iudæorum,& tirannorum,& hæreticorum, & Antichriſto:remouendo me à deſiderio,& firmo propoſito meo,quia firmiter propoſui fidem ſeruare,& pro ipſa pati,& mori.Et quia omnes iſti maliuoli ſcilicet Iudæi,& tiranni, & hæretici, & Antichriſtus per ſucceſſionem temporis ſemper cogitauerunt contra me, D vt peruerterentur,ideo rogo ne derelinquas me ſuperari ab eis,ne forte exaltentur in ſuperbiam ſi ſuperauerint me, imo ſuperentur: ipſi,& confundantur.Eſt etiam aduertendũ, quòd omnia verba ſupradicta poſſunt ẽe verba eccleſiæ corporis miſtici directa ad caput noſtrum,ſcilicet ad Chriſtum petendo auxilium cõtra omnes perſecutiones eccleſię vſque ad tẽpora Antichriſti incluſiuè. Sed forſan melius eſt,quod ſint verba Chriſti ad patrem in perſona ſui,& eccleſiæ propter miſticam, & indiſſolubilem vnionẽ corporis ad caput,& econuerſo, ſicut dicit Chriſtus ad Paulum in perſona eccleſiæ,& membrorũ Saule Saule quid me perſequeris?vt frequenter per totum iſtum librum pſalmorũ dictũ eſt.Et iſte pſ. cantatur in quibuſdam eccleſijs pro martiribus,in quibus Chriſtus paſſus E eſt,& econuerſo.

Caput circuitus eorum labor labiorum ipſorum operiet nos.

In hac ſecunda parte petit Chriſtus, & prædicit punitionem perſecutorum ſuorum & eccleſiæ, quam præuidit Dauid in ſpiritu per ruinam,& punitionem Saulis, & Doech in monte Gelboe,vnde quia caput,& principium,& cauſa quare Saul per multos circuitus,& modos doloſos perſecutus eſt Dauid, & quare Doech,& cæteri complices ſemper detrahebant,& mordebant,& accuſabãt eũ fuit ſuperbia,& inuidia, quod fuit figura futuræ perſecutionis Chriſti,& eccleſiæ.Ita ergo pariter cauſa,& caput, & principium, & occaſio perſecutionis Chriſti fuit inuidia, & ſuperbia Phariſæorum, & ſacerdotum. Et eadem fuit cauſa tirannorum,& hæreticorũ F ad infeſtandam eccleſiam &c. Ideo eadem fuit cauſa punitionis eorũ. Nam Iudæi non valentes ex ſuperbia perferre iniurias Romanorum rebellarunt contra Romanos. Et ſic venit Titus,& Veſpaſianus cum magno exercitu,& ipſi Iudæi de muro maledicebãt, & blaſfemabant Romanos.Et ſic propter ſuperbiam,& linguam eorum fuerunt trucidati,& venditi, & ciuitas eorum incenſa,& euerſa, & totum regnum diſſipatum, & ipſi ad damnationem perpetuam,& ignem æternum deſtinati.Et hoc eſt,quod prædicit hic Dauid in perſona Chriſti dicens. Caput circuitus.i. cauſa,& principium circuitionis eorum fuit ſuperbia, & inuidia, quia ex ſuperbia,& inuidia circuierunt me, parando inſi-

A dias,& accuſando &c.& labor.ſ.dolus,& blaſſemia; & accuſatio labiorum ipſorum operiet eos ſicut rete operiet aues, & piſces, & muſcipula capit mures,quia propter inuidiã, & ſuperbiã,& linguã ſuã peribũt.Nã ſicut ipſi circuierũt me per multas inſidias, & accuſationes &c.ita Romani circundabunt ciuitatem eorum cum exercitu ſuo,& capient eos in medio,& trucidabunt eos, & igne cremabunt eos,& ciuitatem.Ideo ſequitur.

Cadent ſuper eos carbones,in ignem deiicies eos:in miſeriis non ſubſiſtent.

Ideſt non euadent:quia ibi peribũt. Vnde in translatione Hieronimi ſic habetur. Amaritudo conuiuarum eius, & periculum labiorum eorum operient eos,cadẽt ſuper eos carbones ignis,deijcies eos in foueas vt nõ conſurgãt. Et ſic appatet ſententia magis clara.

B Vnde eſt aduertendum,ꝙ iſta ſententia non ſolùm ſe extendit ad pœnam corporalem ſed ẽt æternam. Nam Iudæi nõ ſolũ fuerunt trucidati,& combuſti,& venundati temporaliter ad exiliũ:ſed ẽt ad ignẽ æternum in inferno condemnati. Et hæc ſententia nõ ſolũ ſe extendit ad Iudæos:ſed etiam ad tirannos idololatras,& hæreticos,& ad Antichriſtum, quia omnes temporaliter, & æternaliter perierunt,vt patet per diſcurſum annalium imperatorum,& eccleſiaſticæ hiſtoriæ,& ẽt Antichriſtus peribit:vt patet 2.ad Teſſ.5.

Vir linguoſus non dirigetur in terra, virum iniuſtum mala capient in interitu.

Dat cauſam,& doctrinã quare omnes ſupradicti peribunt:& dicit,quia vir linguoſus. ſ.detractor, & adulator blasfemus cuiuſmodi fuerunt Iudæi,& tiranni, & hæretici: nunquam talis dirigetur per viam iuſtitię ad glo-

C riam nec proſperabitur in terra.Ideo omnia mala culpæ,& pœnæ capient virum iniuſtũ, & maliuolum,& crudelem,& blasfemum in interitu.i.cum morietur tunc punietur æternaliter:quia tunc inuenient eũ omnia mala, & licèt hic aliquando videatur proſperari,tñ non dirigetur in terra verſus vitam æternã, ſed in interitum mortis æterna,quia peccata non dirigant nec ducũt hominem ad vitam, ſed ad interitum æternum.

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum.

Veruntamen iuſti confitebũtur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.

Concludit hic Dauid vel ipſe Chriſtus dicens. Ego cognoui in ſpiritu,& mihi promiſſum eſt,quia dominus faciet iudiciũ inopis: D & vindictam pauperum. i.in iudicio puniet iniuriam factam inopi,& vindicabit pauperes de inimicis,& perſecutoribus ſuis. Et per oppoſitum veruntamen dabit præmium bonis,qui iniurias paſſi ſunt.Nam iuſti confitebuntur nomini tuo:hic per gratiam,& in futuro per gloriam,& etiam recti fideles habitabũt cum vultu,& facie tua, in hac eccleſia videndo te per fidem, & in ſuperna facie ad faciem fruendo per gloriam.

PSALMVS. CXL.

DOmine clamaui ad te exaudi me: intende voci meæ cum clamauero ad te

Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo,eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

Titulus,Pſ.Dauid,iſte pſ.intantũ eſt intricatus,& difficilis in litera,& ẽt in ſententia, E ꝙ Iudæi cum maiori labore,& conatu,& circuitu, & extorſione ducũt ipſum ad ſenſum literalẽ pro ipſo Dauide quã nos ad ſenſum ſpiritualе pro Chriſto, & eccleſia. Ad cuius declarationem eſt notãdũ ſicut dictũ eſt ſuperius,ꝙ Chriſtus promiſit *Petro*,ꝙ ipſe rogaret patrẽ ꝓ tota eccleſia ne deficeret fides eius. Et ſic poſt lõgum ſermone eleuatis oculis ad patrẽ dixit. Clarifica me pater &c. Et ẽt rogauit pro apoſtolis, & fortitudine eorũ in fide dicẽs.Pater cõſerua eos ĩ nomine tuo quos dediſti mihi &c.Et nõ ſolũ rogauit pro fide,& fortitudine apoſtolorum,ſed ẽt oĩum martirum,& fideliũ,dicens. Nõ pro eis rogo tñ,ſed ẽt pro eis,qui credituri ſunt per verbũ eorũ &c.Io 17.Et ſic rogauit ẽt in horto per trinã orationem pro omnibus electis, & mẽbris ſuis,vt eſſent firmi,& fortes in perſecutionibus,& tormentis cõtra perſecutores, & haberent patientiam in opprobrijs,& af- F flictionibus,ſicut ipſe tanquã agnus ad occiſionem ductus eſt.Et rogauit ẽt pro peccatoribus,vt venirent ad pœnitentiã.Et iõ Dauid hoc præuidens in ſpiritu fecit hũc pſ. in quo introducit Chriſtum loquentem ad patrẽ,& orantem pro tota eccleſia,& mẽbris eius. & pro omni ſtatu.In quo quatuor facit:Nã primò petit orationem,& paſſionem ſuam acceptari apud patrẽ.Secundò rogat pro oib. membris ſuis per omnes ſtatus, & conditiones.Tertiò prædicit futurã conuerſionẽ tirannorũ,& regum,& principum,& omnium gentilium.Quartò rogat pro ſua reſurrectione.Secundũ ibi. Pone domine cuſtodiã ori meo.

A meo. Tertium ibi. Quoniam adhuc oratio mea. Quartum ibi. Quia ad te domine oculi mei. Quantum ad primum Chriſtus rogat patrem primo, vt audiat orationem ſuam quam pro toto genere humano fecit in menſa, & in horto, & in cruce cum dixit. Domine ignoſce eis, quia neſciũt quid faciũt. Et ſic petiit veniã, & remiſſionẽ pro ſuis, dicit ergo Chriſtus Dñe pater ego ſemper clamaui ad te orando pro toto gñe humano, ergo exaudi me, remittendo eis culpam, & intende voci deprecationis meę in cruce, quia rogo pro pteritis, & præſentibus, & futuris, qui credituri ſunt, vt eos illumines, & veniãt ad fidem, & ſaluentur. Et vt hoc facias dirigatur oratio mea ad te, ſicut dirigitur incẽſum in conſpectu tuo: nã incẽſum eſt de ſe odoriferũ: iõ de ſe acceptabile. & delectabile: & iõ ſignificat orationẽ ipſi viri ſine pcce ati fœtore. Et iõ
B talis oratio eſt Deo accepta. Et non ſolũ accepres orationem, & petitionem meã pro redemptione generis humani: ſed ẽt opera, & ſacrificium meum, ꝙ faciam in cruce de meipſo, qñ extendã manus, & clauis affigar in cruce manibus extenſis: ergo illa eleuatio, & extẽſio, & affixio manuum mearum ſit tibi accepta velut ſacrificium veſpertinum, ꝙ fiebat in lege. Vnde eſt notandum, vt legitur Exo. 29. ꝙ Deus præcepit Moyſi, vt quotidie in tabernaculo offerrẽt duo agni immaculati: vnus mane, & poſt illũ offerebãtur multa alia ſacrificia, & fiebant oblationes, & pcipiebat immolari alium agnum ĩ veſpere, & poſt illũ nihil aliud offerebatur, nec ſacrificabatur Per primum agnum ſacrificium de mane ſignificabat, ꝙ Abel fuit occiſus, & immolatus in principio mundi in figura Xpi, & ſic poſt
C Abel fuerunt facta multa ſacrificia in lege ĩ figura Xpi. Ille vero agnus ſine macula immolatus in veſpere ſignificabat Chriſtum ꝙ in fine legis Moyſi, & totus ve. te. occiſus eſt poſt quem iam nullus agnus nec vitulus dẽt immolari. Nam poſtquam venit figuratũ iàm dẽt ceſſare omnis figura. Nã ſacrificium Xpi abſtulit oia ſacrificia ve. te. Et ideo Xps præcepit fieri aliud ſacrificium. ſ. eucariſtiæ, non amplius in figuram alterius futuri, ſed in memoriam ſuæ paſſionis. Et hoc eſt qđ dicit hic Chriſtus. O domine eleuatio manũ mearum in cruce, & paſſio mea ſit coram te ſacrificium veſpertinum. i. ſit verum ſacrificium pro peccato omnium, quod figuratum fuit in lege per agnum immolatum in veſpe

re tpe le. ve. & ſit finis ſacrificiorum anima- D
liũ &c. ceſsẽt, p ipſũ oia ſacrificia ve. legis.

Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labiis meis.

Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

In hac ſecunda parte Xps rogat pro membris ſuis. Ad cuius euidentiam eſt ſp aduertẽdum ſicut frequenter dictum eſt, ꝙ tanta eſt vnitas Xpi capitis ad ſua membra, & ecõuerſo communicatur vndiq; idiomata. Nã multotiens Xps peccata noſtra dicit eſſe ſua, non ꝙ ſint ſua ad culpam, ſed quò ad pœnam, inquantũ in ſe voluit recipere, & pati pœnam peccatorum noſtrorum, vt ait Eſa. propheta. 53. c. Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. i. pęnas iniquitatũ noſtrarũ. Et ſic ẽt nos qui ſumus membra eius merita ſua dicimus, eſſe noſtra, nõ quò ad laborẽ, & E
cõdignitatẽ: ſed quò ad præmium, inquãtum participamus præmium meritorum eius. ſ. remiſſionem pctõrum, & gloriã. Et ſic dicimus, ꝙ in paſſione Xpi meruimus veniam, & remiſſionem, & in eius reſurrectione meruimus gloriã, & ſic participamus eius effectus quò ad effectũ, ſicut ipſe voluit participare pctã noſtra, nõ quò ad culpã ſed quo ad pœnã, vt ait Aug. 2. de bap. paruulorũ. Propter iſtã ergo myſticã vnionẽ membrorum ad caput, & econuerſo: Xps loqtur in hoc pſal. & maximè in hac ſecũda parte, & orat pro membris ſiue in pſona membrorum. Vñ in hoc maximè decipiũtur Iudæi, q ignorãtes iſtam vnionem, & ſacrm: putãt, ꝙ Dauid loqtur de ſe, & pro ſe in hoc pſ. ſed hoc eſt manifeſtè falſum per hoc ꝙ. dr in fine Pſ. ſ. Cadent in retiaculo eius pctõres: ſingulariter ſum ego F
&c. qđ nõ põt cõuenire niſi ſoli xpo, vt patebit. Rogat ergo xps ad patrem pro ſuis mẽbris in perſona ſui. Et primò pro veritate fidei apoſtolorum, & aliorum membrorum. ſ. ne incidans in cęcitatem, & obſtinationem Iudæorum. Secundò rogat pro eiſdem ne incidant in flagitia, & ignominiam, & falſam ſuperſtitionem gẽtiliũ, ſed ſuſcipiãt pátienter correctiones legis euãgelicæ: ibi. Cum hominibus operantib. iniqtatem. Quantũ ergo ad primũ eſt aduertendũ, ꝙ Iudæi poſtq̃ non receperunt xpm nec intelligentiã verã legis & prophetarũ, fuerũt tanta malitia occęcati, ꝙ cõtra omnem veritatem manifeſtã, quæ fuerũt mẽdacia, & falſa cõmenta ad peruertẽdum ſcripturas, & retrahendum eas ab omni

A veritate, vt defendant malitiã, & proteruitatẽ ſuã. Et ſic Talmudiſtæ compoſuerunt illã ſcripturam, quæ dicitur Talmud, vt deciperẽt vulgares Iudaiſmi; & retinerent eos in ſua cęcitate, & proteruitate, ita pariter Rabi Salomon, & Abenazara, & Camhi, & ceteri ſcriptores in alio non laborant niſi ad peruertẽdum ſcripturas, & retrahendũ eas à veritate fidei euangelicę, & ad trahendum eas ad ſuã perfidiam. Et ſic declinant intelligentiam, & corda eorum ad excuſandas excuſationes in peccatis, & ideo Chriſtus rogat pro apoſtolis & fidelibus ſuis ne incidant in hanc proteruitatem, & cęcitatem. Dicit ergo Chriſtus. O domine pater pone cuſtodiam, & menſuram ori meo. i. apoſtolis, & martiribus doctorib. & cęteris fidelibus, quia ipſi ſunt os meum, per quos loquor, & annuncio euangelium, et B veritatem: vt in ſua prædicatione vera prædicent, & ne labantur in mendacium contra legem, & prophetas: ſicut faciunt Scribæ, & Phariſæi Talmudiſtæ, & ſequaces eorum, & pone etiam oſtium, & menſuram labijs meis i. doctoribus, & prædicatoribus, vt veraciter exponant, & declarent ſacras ſcripturas, & pone obſtaculũ in labiis eorum, ne ex ore eorũ exeant mendacia: nec errores: ſed veraciter inſtruant populum, vt vera poſſint ſcribere, & prædicare, & non declines cor meũ in verba malitiæ. i. nõ permittas, vt fideles qui ſunt cor meum, in quorum cordibus ego habito per fidem, & gratiam: non permittas inquam vt ipſi declinent, & applicẽt corda ſua in verba malitiæ ad excuſãdas excuſationes in peccatis: ſicut faciunt Talmudiſtæ, & Iudæi: q per verba malitiæ volunt excuſare errorem, C & cęcitatem, & proteruitatem ſuam. Nã cũ falſis verbis malitiæ excuſant errorẽ ſuũ, & retinent ſe, & ſuos in illo errore, & cęcitate.

Cum hominibus operantibus iniquitatem: et non communicabo cum electis eorum.

Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum.

Hic rogat pro apoſtolis, & ſuis fidelibus ne incidant in communicationem, & ſuperſtitionem gentilium, & ceterorum prauorũ hominum. Ad cuius intelligentiam eſt notãdum, quòd ſacerdotes gentilium retinebant ſuos in illis falſis ſuperſtitionibus per blandas adulationes, promittendo eis pro cultu idolorũ, & nefandis ſacrificijs, & ludis ſcænicis magnas proſperitate, in hoc mundo, & pſuadebant regibus, & principibus eos deificari, & inter Deos referri: aut inter aſtra co: li ſtellificari poſt hanc vitam, & cum talibus adulationibus retinebant eos, & pſuadebant ad omne flagitium, & vitium. Et ideo quando venerunt apoſtoli, & cęteri doctores ad pdicandam legem euangelicam inter eos q̃ prohibet omne uitium, & præcipit & hortatur omnem uirtutem tunc videntes talem legem euangelicam eſſe omnino contrariam flagitijs, & nefandis ritibus eorum commoti ſunt ſacerdotes, & principes gentilium cõtra apoſtolos, & omnes xpianos, & conati ſunt extinguere, & delere penitus totam religionem xpianam, & legem euangelicam, vt patet p totũ diſcurſum eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Itaq; iſtis gentilibus magis placebant adulationes nefandæ ſuperſtitionis, q̃ correctionis legis euangelicæ. Rogat ergo xps ne ſui fideles incidant in tam peſtiferam ſuꝑſtitionẽ E dicit ergo. O pater ne ꝑmittas ſupple, vt ego communicem cũ hominibus & fratribus peccatoribus operantib. iniquitatem, ne communicem cum electis, & ſequacibus eorũ: imo magis volo, vt corripiat, & increpet me iuſtus in mia. i. q corrigant me pdicatores legis euangelicæ cũ caritate, & mia. q̃ oleum. i. adulatio peccatorum impinguet, & vngat caput meum; vnde littera Hier. habet. Corripiat me iuſtus, & arguat me: oleũ aũt amaritudinis non impinguet caput meum. Ex quo patet q in noſtra tranſlatione ponitur futurum in dicatiui pro optatiuo: eo q Hebræi non habent optatiuum: & ſic patet, q iſte modus loquendi eſt deprecatiuus ſicut dictum eſt. & loquitur hic metaforicè. nam hic ponitur oleum pro adulatione: nã ſicut oleum materiale vngit, & mollificat res rigidas, vt ſunt tractabiles: ita pariter adulator cum ſuis blandis verbis, & adulationibus mollificat voluntatem, & mentem, & affectum hominis, & pſuadet ad flagitia, & facinora, & vitã volupt uoſam: & ita poetæ cum ſuis fabulis, & fictis, & mẽdacibus locutionib. perſuadebant populis, & cõcitabãt eos ad flagitia cõmittẽda: ponitur ergo hic oleũ pro blãda adulatione, & caput ponitur pro parte rõnali, q decipitur, & trahitur à ſenſualitate. Dicit ergo xps in pſona ſuorum membrorum. O pater fac. vt nõ cõmunicẽ cũ iſtis operãtib. iniquitatem: nec cũ electis, & ſequacib. eorum: nec ſequar electiones eorũ: imo magis volo q corripiat me q libet iuſtus, & doctor, & prædicator euangelicus F

A licus in mĩa,quàm oleũ,& falſa adulatio, & perſuaſio alicuius peccatoris, & falſi docto-ris ĩpinguet,& demulceat,& decipiat caput meũ.i.rõnem meã.Hoc ẽt totũ põt intelligi de falſa,& mẽdaci adulatione Talmudiſtarũ & Rabinorũ Iudæorũ:qui perſuadẽt, & deci-piũt populũ eorũ hoc ẽt põt intelligi de qua cunq; falſa adulatione,& perſuaſione incitã-te hominẽ ad peccatũ: vnde Chriſtus rogat pro ſuis ne adulatione,& perſuaſione alicu-ius pc̃tõris incidãt in aliqđ peccatũ:vnde pe tit vt ſui fideles ſint obediẽtes in correctione iuſtorum.i.quòd patienter audiant prædica tiones, & correctiones prælatorum, & ma-iorum, & fratrum ſuorum iuſtorum ideo di xit Petro,ſi peccauerit in te frater tuus vade & corripe eũ inter te,& ipſum ſolũ,ꝙ ſi te au dierit,lucratus eris fratrem tuũ, iõ hic dicit
B Xp̃s.Corripiet.i.corripiat me iuſtus,& præla tus,in mĩa,& zelo caritatis. i.cũ patiẽtia mẽ bra mea audiãt correptionẽ factã cũ mĩa,& caritate &c.Itẽ ne audiãt adulationes. ideo ſubdit.Oleũ aũt peccatoris.i. verbũ blandũ, & ſuaſiuũ, & adulatoriũ nõ ĩpinguet caput meũ.i.blãdiatur cõſcientiæ meæ.Litera Hie. habet oleũ fellis,& amaritudinis, quod idẽ eſt: nam verba adulatoris licèt videantur blanda,& ſuauia, tamẽ ſunt amara ad cõmit tẽda alia pc̃tã dicitur.n.adulator pc̃tõr, quia primò mentitur eũ adulatur alteri,retribuen do ipſi quod nõ hẽt. Scd̃ò,quia hoc facit cã decipiendi ſimplices:iõ Chriſtus rogat, vt Deus auertat talem peſtem à ſuis fidelibus ſimplicibus:imo,ꝙ vnuſquiſq; ſe reputet pec catorem, & diligat corrigentem ſe.& fugiat adulatores.Et iſto mõ Ioannes baptiſta fu-
C git adulatores qñ dixit, non ſum ego Xp̃s: nec ſum dignus calceamenta eius ſoluere. Io.1.Itẽ quando dixit.Illum oportet creſcere me aũt minui &c.Ioã.3.Itẽ hanc adulationẽ fugerunt Paulus,& Barnabas,qñ ſacerdotes idolorum volebant eis honores diuinos im-pendere.Act.14.

Quoniam adhuc,& oratio mea tu beneplaci tis eorum:abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eo rum.

Annuncient uerba mea quoniam potuerunt ſicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram

Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum, quia ad te domine domine oculi mei:in te ſpera ui non auferas animam meam.

In hac ſecũda parte Chriſtus prædicit cõ-uerſionem imperatorũ,& regum ad Chriſtũ D ſub iugo fidei:vnde imperatores,& reges, & tiranni,qui ante propter idola perſequeban-tur Chriſtianos,poſt conuerſionẽ ad fidẽ pce perũt idola deleri pp Xp̃m,& qa orõ, & pdi catio,& lex euãgelica ante fuerat abomina-bilis,& deſpecta,& odioſa:poſtea fuit placibi lis,& decora in beneplacitis eorum.ſ.regum & gentilium.i.erit eis placibilis,& acceptabi lis: quoniam colent eam,& obſeruabũt, & conuertentur ad fidem euãgelicã,& vincti, & ligati,& iuncti ſunt ipſi petræ ſ.Chriſto,q eſt petra in qua fundatur eccleſia:erũt ergo vincti.& ligati ſub iugo legis Xp̃i: q ante li-gabãt,& torquebãt,& vexabant Chriſtianos, qđ impletũ fuit in Cõſtãtino,& cæteris im-peratoribus,& regibus, qui ad fidẽ conuerſi ſunt,iõ ſequr.Audiẽt verba mea. i.legẽ meã euangelicã,quoniã potuerũt facere ſupermi racula,nã verba Chriſti ſunt potentiſſima,& E
efficaciſſima,et effectiua miraculorũ,& ſani tatũ,& iõ quãdo vidit Cõſtantinus,ꝙ virtu-te nominis Ieſu,& baptiſmi ipſe fuit libera-tus,& ſanatus à lepra,& videbant cæteri re-ges ſigna,et prodigia quæ faciebãt apoſtoli, martires:tũc voluerũt audire verba Chriſti euangelica iõ audient ipſi reges,& impera-tores,et iudices verba mea quoniã potuerũt i.potentiſſima fuerũt ad miracula faciẽda,& ad gẽtes conuertendas,et corda hominum penetranda,ẽt fuerũt fructifera ſicut craſſitu do terræ &c.Vñ nota,ꝙ craſſitudo terrę ẽ in ſuperficie terræ,ideo quando agricolę volũt ꝙ ager ſit vber,& fructificet: arant, & ſcin-dunt terram aratro,& ſic exit craſſitudo ter ræ ad ſuperficiem,& ſic bene creſcit,& ger-minat,quod ſeminatur. Ita ergo germinaue F
runt,& fructificauerunt verba euangelica in cordibus hominum ab apoſtolis ſeminata, nam apoſtoli,& fideles diſpoſuerunt corda hominum gentilium per prædicationem, & ſeminarunt in eis verbum Dei, & illa corda facta craſſa per gratiam ſpiritusſancti fructi ficarunt fructus fidei, & bonorum operum. Et ideo ſequitur in perſona membrorum:Iõ diſſipata ſunt oſſa noſtra,quia cepimus, & paſſi ſumus,& tormẽta.& martirium ꝓpter Chriſtũ,in quo martirio diſſipata, & facta ſunt oſſa noſtra ſecus infernũ.Et ponit hic infernus pro foſſa,nam frequenter in ſcriptu ra vet.te.foſſa dicitur infernus:ſicut dicit Ia cob:Deſcẽdam in infernum. i. in foſſam per mortem. Dicit ergo.Diſſipata, & confracta ſunt oſſa noſtra ſecus,id eſt vſque ad foſſam

A & mortem. quia pro fide quidam fuerunt decollati: quidam laniati: quidam oſſibus fracti &c. Poteſt etiam incipere alia ſimilis ſententia ab illo loco. Sicut craſſitudo. q.d. ſicut terra non fructificat niſi quando craſſitudo erupta eſt ſuper terram, cum agricola arat, & aſcindit, & erumpit eam aratro, & tunc facit bonum fructum: ita corpora martyrũ fecerunt fructum meritorum cum fuerunt bene rupta, & ſciſſa, & laniata, & oſſa eorũ diſſipata, & fracta vſq; ad foſſam, & mortẽ: quia ita meruerunt martyres optimas mãſiones in cœlo, & ſummam beatitudinẽ, & ille fuit fructus martyrij: ſicut granum frumẽti cum mortuum fuerit ſub terra: multum fructũ affert &c. Io. 12. Ordinetur ergo ſic litera in pſona populi gentilis conuerſi ad fidẽ, de quo innumerabiles fuerunt diſſipati, & confracti

B ad fidem Chriſti: Oſſa noſtra diſſipata ſunt vſque ad mortem, & foſſam ſiue ſepulturam & ita fuerunt lacerata, & fuerunt ruptæ carnes: ſicut craſſitudo terræ eſt erupta, & arata ſciſſa cum vomere: & aratro ſuper terram, & ſicut terra ſic rupta, & arata efficitur craſſa, & fructiſera, & facit bonos, & vberes fructus, ita corpora noſtra ſic laniata, & rupta propter fidem fecerunt mirabiles fructus in gloria, & beatitudine. Quia iſta litera eſt difficilis: iõ eſt vidẽda tranſlatio Hierony. quæ ſic habet in his tribus verſibus. Qñ adhuc oratio mea, & pro malitijs eorum ſublati ſunt iuxta petram iudices eorum, & audiãt dicta mea quoniam ſuauia ſunt ſicut agricola cũ ſcindit terram, & diſſipata ſunt omnia oſſa noſtra in ore inferni: quę quidem tranſlatio ſatis concordat cũ ſupradicta expoſitione: Iu

C dæi ãt, quibus nõ eſt datũ noſſe myſteriũ regni Dei propter malitiã eorũ: nõ poſſunt videre hãc veritatẽ, & ſecretũ clauſum in hac litera: iõ dicunt hic multa fatua, & irrationabilia, & diſcordia implicãtia contradictionẽ. Iõ nos agamus gratias, quibus Deus reuelauit arcana cœleſtia. Sequendo ergo prædictã expoſitionem ſequitur litera: quia ad te dñe oculi mei: quia diſſipata ſũt oſſa noſtra vſq; ad foſſam, & infernũ: quia difficile, & impoſſibile eſt talia tormenta perpeti ſine auxilio. Dei ſpecialis: iõ dicit. O dñe, quia in his tormentis ad te ſunt fixi oculi mei petentes auxilium: in te ſperaui in hoc conflictu: iõ rogo, vt non auferas ãnimã meam. q.d. licèt occidatur corpus, & laceretur vſq; ad mortẽ, tamen nõ perdatur nec moriatur anima per dendo fidẽ ex timore tormentorũ: ſed ſalua

D eã dando ipſi fortitudinẽ, & conſtantiam, vt cõtemnat mortẽ corporalẽ. Et cuſtodi me à laqueo, quẽ ſtatuerunt mihi tyrãni: nõ primò promittebant magna donaria, vt negarem fidẽ, & cũ nolo, addunt tormenta, & ſic parãt iſtos laqueos ad capiendũ me, nã promiſſio dicitur laqueus vt capiat: tormenta vero dicuntur ſcandalum, vt ex infirmitate tuã, & cadam: ergo libera me à laqueo promiſſionis quẽ ſtatuerunt mihi, & à ſcãdalis tormentorũ tyrannorum operantiũ iniquitatem. Veruntamen licèt pctõres, & auari, & luxurioſi cadãt propter voluptates, & auaritiã, & mundani cadant in laqueo, & retiaculo eius. ſ. impij, & tyrãni, & diaboli, qui parant mihi huiuſmodi laqueũ, & ſcandalũ, & retiaculum: qui quidẽ pctõres cadent in hoc retiaculo negãdo fidem, tamẽ ego cũ auxilio diuino ſin-

E gulariter ſum, donec traſeam. q.d. nõ cadam cũ eis: imo ſingularis ſine eis, & immunis, & illęſus trãſibo rũpendo laqueũ, & retiaculũ, & nihil mihi nocebit, & cõtemnã donaria, & munera, & tormenta, & mortẽ corporalem. Sed iſta vltima particula magis *propriè*, & pſe eſt exponenda de Xpo capitẽ. Quia ad te dñe dñe oculi &c. In iſta vltima parte Xps caput noſtrũ loquitur non ſolum in perſona noſtra, ſed ẽt in perſona ſui per reſurrectionem. Ad cuius euidentiã eſt notandũ ſecundũ Aug. lib. Hypognoſticon cõtra Pelagianos, ꝙ mors poſt lapſũ Adæ nõ dr̃ naturalis: ſed pœna pcti, quia inflicta eſt nobis ex pctõ primi parẽtis. Ex quo patet, ꝙ Xps non erat obligatus ad mortẽ corporalẽ poſtquam nõ deſcendit ab Adã per naturalẽ generationẽ: ſed voluit ſpõtè mortẽ recipere, & quaſdam alias infirmitates, vt mereretur pro nobis, & eſſet cauſa noſtræ reſurrectionis, & primitię

F reſurgẽriũ. Et iõ Xps in hac parte petit reſurrectionẽ à patre, vt reſurgar ad immortalitatẽ. oſtendens, ꝙ ipſe nõ erat obligatus morti poſtquã non cõprehenditur ſub pctõ ipſius Adę: imo eſt immunis de iure, & debito: dicit ergo. O dñe oculi mei ſunt fixi ſup. ad te: ideo non auferas animam meã, id eſt ne pmittas, vt maneat in inferno cum cęteris peccatoribus: imo fac vt reuniatur corpori per reſurrectionem: quia ſemper in te ſperaui.

Cuſtodi me a laqueo quem ſtatuerunt mihi & a ſcandalis operantium iniquitatem.

Cadent in retiaculo eius peccatores, ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

Cuſtodi

A Cuſtodi me à laqueo, quē diaboli ſtatue-
runt mihi,& à ſcādalis, & occaſionibus ope-
rantium iniquitatem: quia ego liber ſum à
laqueo peccati:nam omnes cæteri homines
cadent in retiaculo, & laqueo.i. cùm oēs alij
ſint pctōres:tamen ego ſingularis ſum. i.ſin-
gulariter exemptus, & immunis, & ſolus in-
ter mortuos liber à peccato donec tranſeam
de hoc mundo ad patrem ſup.q.d. Chriſtus.
Ego ſum liber ab omni peccato: nec obligor
ad mortem:quia non fui captus in retiaculo
peccati ipſius diaboli ſicut cęteri peccatores,
& iō de iure me debes reſuſcitare: quia ſpon
tè aſſumpſi mortalitatem, & infirmitates hu
manas. Ad maiorem autem intelligentiam
huius vltimæ patris, tria ſunt videnda, Pri
mò: quod eſt iſtud retiaculum in quo cecide
runt omnes peccatores. Secūdò.quare Chri
B ſtus non potuit cadere nec capi in hoc retia
culo. Tertiò eſt videndum quomodo Chri-
ſtus nos liberauit ab iſto retiaculo. Quantū
ergo ad primum eſt dicēdum ſecundū Aug.
ꝙ retiaculum,in quo ceciderunt omnes pec-
catores fuit eſus cibi ligni prohibiti, quē co
mederunt primi parentes contra volūtatem
Dei, quem cibum multis nominibus appel-
lat Aug. Vnde primò appellat ipſum hamū
inquantùm ſub eſca illius ſuauis fructus late
bat hamus veneni,in quo capti ſunt primi pa
rentes. Secundò appellat ipſum laqueum in
quo ipſi capti, & illaqueati, & ligati ſūt.Ter
tiò appellat illam arborem muſcipulam in-
quantū primi parentes mordentes fructum
fuerunt ibi morſi,& capti, & obligati diuinæ
ſententiæ. Quartò appellat illum fructū ſcā
dalū inquantū in eo offendentes ceciderūt.
C Quintò appellat ipſum retiaculum inquan-
tum non ſolum primos parentes: ſed etiā to
tam eorum poſteritatem diabolus cōcluſit
& comprehēdit in peccato. Ille ergo fructus
prohibitus fuit hamus, & laqueus, & muſci-
pula,& ſcandalum, & retiaculum,quod dia-
bolus parauit in illo fructu: in quo cōpre-
hendit oēs pctōres filios Adā:quia Adā:pec-
cādo oēs filios futuros obligauit ad pœnam
dāni ſui peccati, & tranſgreſſionis:prout plu
ries dictum eſt.Nā ſicut Adā perdidit pro ſe
illam originalem iuſtitiā cum omnibus do
nis qua gratias à Deo acceperat cū illa ori-
ginali iuſtitia: Ita perdidit pro oībus ſuis po
ſteris omnia illa dona, & præmia illius ori-
ginalis iuſtitiæ. Sed vltra illud dānū ex eſu
illius cibi venenoſi fuit inflictus quidā mor
bus concupiſcētiæ inordinatæ in carne, & ſē D
ſualitetate ipſorū primorū parentū:qui quidē
morbus venenoſus totaliter corrupit totam
carnē, & appetitū ſenſituum, & vulnerauit,
& debilitauit omnes potentias naturales,ꝙ
caro ſic corrupta, & vulnerata illicò facta re
bellis inſurrexit aduerſus ſpiritum, & ratio
nem intantùm,ꝙ incepit retrahere animā,&
voluntatem ab omni bono.& honeſto,& im
pellere ad omne malum.Et iſte fuit ſecūdus
laqueus,& retitaculū, quod diabolus parauit
latēter in carne primorū parentū contra ra
tionem,& voluntatē. Et eſt quidā hamus la
tēs ſub eſca carnis: cui carni conſentiēs volū
tas illicò capitur,& obligatur actuali,& mor
tali pctō.Et hoc eſt ſecundū retiaculū, & la-
queus cōcupiſcentiæ quē primi parētes trāſ-
miſerunt ſucceſſiuè in oēs poſteros per libi
dinoſam generationē. Nā caro,quæ format, E
& cōcipitur ex tali libidinoſo cōcubitu non
pōt eſſe ſine fœditate,& morbo, & illo fomi
te concupiſcentiæ.Qui quidē morbus, & fo-
mes dicitur quoddā retiaculū abſcōditū in
carne.Nā primò per ſolā vnionē cauſat cul-
pā originalē in anima creata, & infuſa ipſi
in puris naturalibus: quia per ſolū conuer
nium eò ꝙ anima fit vna perſona cum tali
carne infeſta efficitur obnoxia culpæ origi
nali primorum parentū, & ſic efficitur filia
iræ, & vindictæ: & debitrix originalis iuſti-
tię perditæ in Adā.Itē rurſus hoc idē retiacu
lū concupiſcētiæ alliciendo voluntatē ad ho
nores illicitos, & carnales voluptates.& diui
tias illicitè acquiſitas per conſenſum deli be
ratū,capit animam in pctō actuali, & morta
li,& per cōſenſum indeliberatum capit eam
in veniali. Ex quibus omnibus patet,ꝙ vnū, F
& idem retiaculū concupiſcentiæ,& fomitis
latens in carne per ſolam vnionem capit ani
mam in culpa originali obligans eā ad pœ-
nā dāni priuās eā oībus donis gratiæ, & cœ-
leſtis glorię. Et per conſenſum deliberatū ca
pit animā in pctō mortali obligādo eam ad
pœnam ſenſus ęternā. Et per ſolū cōſenſum
non deliberatum capit animā in pctō venia
li.Ex ſupradictis etiā patet,ꝙ duplex retiacu
lum parauit diabolus contra hominem. Nā
primum retiaculum, & laqueū parauit in li-
gno, & cibo prohibito: in quo cēpit primos
parentes in perſona, & cepit oēs poſteros in
natura:quia in illo oēs fuimus priuati omni
bus donis gratiæ,& glorię,& obligati ad pœ
nam damni: de quo ait apoſtolus ad Ro-

A ma.3.ꝙ oẽs in Adã peccauerũt. i. oẽs fuerũt
in illo venundati,& obligati ad pęnã damni.
Secundũ autẽ retiaculum parauit diabolus
in carne,& appetitu ſenſuiuo vniuſcuiuſque
Et hoc eſt retiaculum cõcupiſcẽtiæ in quo
per ſolã vnionem aĩæ capit vnumquenq; ꝑ
ſonaliter in originali:& per conſenſum volũ
tatis deliberatum capit animam in actuali,
& mortali,& per conſenſum indeliberatũ ca
pit eã in veniali. De vtroq; ergo retiaculo in
tendit dicere Dauid qñ ait in perſona Chri
ſti.Cadent in retiaculo eius pctõres &c.Quã
tùm ad ſecundum eſt dicẽdũ,ꝙ Chriſtus nul
lo modo potuit capi in primo retiaculo nec
in ſcdo.Non in primo, quia Adã nõ potuit
obligare nec venundare pctõ ſuo,& damno
niſi filios ſuos naturales ab eo genitos imme
diatè,uel mediatè, ſed Xps licet dicat filius
B Adã ſecundũ carnẽ inquãtũ accepit carnem
ex virgine:tñ non dicitur filius naturalis ſe
cundũ generationẽ,quia nõ ex opere Adam
natus eſt:ſed ſolo opere ſpũsſancti, & ſic nõ
potuit obligari nec venundari Adã. Nec po
tuit ẽt capi in ſcdo retiaculo concupiſcẽtiæ
carnis:quia Adã nõn potuit transferre in eũ
vitiũ carnis,& cõcupiſcentię poſtq̃ Chriſtus
nõ deſcendit ab eo per gñationẽ naturalẽ.
Et ſic patet, ꝙ Xps nec captus ẽ ĩ retiaculo
naturæ per generalẽ obligationẽ,nec in re
tiaculo ꝑſonæ per naturalẽ, vel libidinoſam
gñationẽ.Et iõ dicitur ſolus inter mortuos
liber,nõ ſolũ in perſona,ſed ẽt in natura. Et
iõ ſolus potuit totũ genus humanũ liberare.
Sed quid dicendũ de virgine matre eius? Ad
hoc rñdetur ſicut dictũ eſt pſ.45.ꝙ nõ poſſu
mus excuſare quin fuerit capta in retiaculo
C naturæ: inquantũ fuit obligata in Adã cum
tota natura, & deſcendentia naturali ipſius
Adã:qui oẽs filios naturales obligauit, & ve
nundedit ad pęnã dãni pctĩ ſui,de quo dicit
apoſt.Ad Ro.3.ꝙ oẽs in Adã peccauerũt,in
natura ſup. inquãtũ in eo fuerunt obligati.
Sed illud peccatum non potuit tranſire in ꝑ
ſonã virginis quoad culpã originalem nec
mortalẽ,nã licet virgo Maria deſcendat ab
Adã per naturalẽ generationẽ : tñ quia caro
eius fuit ſanctificata,& mundata ab oĩ ſomi
te ante animationẽ,& aĩa fuit ſimul creata,
& ſanctificata,& gratificata,& in gratia con
firmata,& infuſa in illa carne mũda: iõ nec
caro potuit inficere animã nec anima infici
à carne per culpã originalẽ,& ſic pctm̃ natu
ræ nõ potuit trãſferri à carne in animã, & ꝑ
conſequẽs nec in perſonã: quia virgo Maria D
nunq̃ dicta eſt perſona humana niſi per ani
mã,& ſic fuit liberata à pctõ originali natu
ræ per præuiã ſanctificationẽ,& gratiã Xpi.
Ex hoc ẽt ſequtur,ꝙ virgo Maria nunq̃ cōci
dit nec fuit capta in retiaculo diaboli actuali
ter,et mortaliter nec venialiter,q̃a fomes,&
cõcupiſcẽtia,q̃ eſt ſemen oĩs pctĩ,fuit extin
cta in carne virginis añ aĩationẽ ꝑ virtutem
ſpũsſctĩ,vt dictũ eſt,ergo caro nõ potuit ſur
gere aduerſus ſpm̃ nec capere voluntatẽ ꝑ
aliquẽ illicitum cõſẽſum deliberatũ nec ĩde
liberatũ. Et ꝑ cõſequẽs nõ fuit capta perſo
naliter in retiaculo cõcupiſcẽtię nec origina
naliter nec actualiter nec venialiter pctõ: li
cèt fuerit obligata ſolũ in natura,iõ indiguit
redimi,& liberari in ꝑſona per gratiã præue
nientẽ,q̃ habuit virtutẽ ex paſſione Xp̃i, vt
pluries dictum eſt. Et ſic patet qualiter oẽs E
peccatores ceciderunt in retiaculo diaboli
in natura,vel in ꝑſona:à quo ſolus Xps tñſi
uit liber,& ſingularis tàm in natura, q̃ in ꝑ
ſona:ſed ſola uirgo Maria fuit liberata ne ca
deret in ꝑſona.Ex ſupradictis patet,ꝙ ſolus
Xps potuit redimere genus humanum, &
ſatisfacere ꝓ pctĩs omnium.Quod ſic patet.
nã tria neceſſario reqrebanĩ ad hoc,ꝙ aliqs
ſufficiẽter poſſet redimere totum genus hu
manũ.nã primò oportebat vt eſſet liber,& ĩ.
noxius:non captus in retiaculo ipſius diabo
li,& nõ ſolum in ꝑſona:ſed ẽt liber in natu
ra,vt alios poſſet ab illo retiaculo liberare :
quia inuolutus,&obnoxius,non põt alios de
laqueo liberare , & abſoluere. Secũdò o-
portebat,vt haberet ſummã caritatẽ,vt eius
paſſio,& oblatio eſſet Deo cara pro omni-
bus,& meritoria,& accepta. Tertiò oporte- F
bat vt eſſet Deo perſonanter vnitus per gra
tiã vnionis:vt ſua operatio, & redemptio eſ-
ſet meritoriè infinita : eò ꝙ debebat remitte
re culpã, & pœnã infinitã,& recuperare præ-
mium cœleſte infinitum : vt dictum eſt pſal.
129.ideo non potuit eſſe niſi in ſuppoſito in
finito . Sed quia ſolus Chriſtus habuit om
nia iſta tria prout dictũ eſt pſ.17. & 21.& in
plerisq; locis : ergo ſolus Chriſtus potuit ge
nus humanũ ſufficienter redimere . & libera
re:qui non cecidit in retiaculo aliorum . de
cuius redemptionis modo patebit in articu
lo ſequenti Quantùm ad tertiũ eſt dicẽdum
ꝙ Chriſtus,qui,vt hominẽ perditũ,& capti-
uum in retiaculo diaboli repararet,& libera
ret,& venerat in carnem : ſicut eſt ſapientia
per

A per eſſentiam: ita ſapienter hominem libe-
rauit. nam ſicut diabolus excogitauit artem
malignam & callidam ad capiendum Adã cũ
tota ſua gñatione in ſuo retiaculo: ita Chri-
ſtus ſapiens reſtaurator repperit artẽ ſapien-
tem ad rumpendũ retiaculũ diaboli, & libe-
randum animas, & totũ genus humanum in
illo retiaculo obligatũ & obnoxiũ: & reppe-
rit nouũ retiaculum ad capiẽdas animas per
gratiam. vnde ſicut diabolus abſcondit vene
num ſub ſpecie fructus prohibiti tãq hamũ:
quẽ fructũ volens mordere Adã fuit morſus
morſu mortis, & captus in hamo, & retiacu-
lo, & laqueo venenoſo latente ſub ſpecie il-
lius fructus: ita pariter Chriſtus obiecit dia-
bolo carnem ſuã tanq eſcam: ſub qua late-
bat hamus, & laqueus diuinitatis: & teten-
dit eam in cruce: ſed diabolus putans Chri-
B ſtum eſſe purum hominẽ, obnoxiũ morti, o-
bligatum in Adã, voluit ipſum in cruce mor
dere per mortẽ ſicut cæteros: ſed ipſe captus,
& morſus fuit victus in morte Chriſti. ſub
cuius carne latebat hamus diuinitatis, & ſic
diabolus fuit victus, et captus in retiaculo paſ
ſionis Chriſti. Item rurſus: ſicut diabolus ce-
pit Adam in retiaculo ſuo: & parauit, & abſ-
condit retiaculum concupiſcentiæ in carne
ipſius Adã in generatione naturali: per quã
generationem libidinoſam Adam tranſtulit
peccatum ſuum in omnes poſteros particu-
lariter: ita pariter Chriſtus abſcondit & im-
preſſit virtutem, & pretium ſuæ paſſionis in
ſeptem eccleſiaſticis ſacramẽtis: per quæ qui
dem ſacramenta tranſtulit virtutem ſuæ paſ
ſionis particulariter in vnumquenq; fidelẽ.
vnde ſicut Adã per generationẽ libidinoſam
tranſtulit peccatum ſuum in filios: ita Chri-
C ſtus per regenerationẽ baptiſmalẽ tranſtulit.
merita ſuæ paſſionis ad rumpendũ retiaculũ
diaboli, & liberandum baptizatos ab origi
nali: & per pœnitentiã trãſtulit merita ſuæ
paſſionis ad abſoluendum à mortali peccato
oẽs pœnitentes: & ſic de ſingulis. Itaq; eſt di
cendum, ꝙ in vnoquoq; ſacramento latet vir
tus paſſionis Chriſti tanquã hamus ſub eſca:
& tanquam retiaculum ſalubre ad capiendas
animas per gratiam: & ad rumpendum retia
culum diaboli. Sed in ſacramento eucariſtiæ
ſpecialiter, & realiter continetur ipſe Chri
ſtus verbum incarnatũ: quem Chriſtum ſub
forma panis ſumimus in cibũ ſpiritualem ad
refectionem ſpũalem, & reſtaurationẽ bono
rum perditorum: prout dictũ eſt pſ. 110. Et

ſic patet qualiter eccleſiaſtica ſacramẽta ſũt D
quædam retiacula ſpũalia ad capiendas ani
mas noſtras per gratiam paſſionis Chriſti cõ
tra retiaculum diaboli: per quæ quidẽ ſacra-
menta rumpitur retiaculum diaboli, & libe-
rantur fideles. Et patet qualiter ſicut Adam
per generationem naturalem, & libidinoſã
multiplicauit & generauit filios carnales in
mundo: ad quos tranſtulit peccatum, & ſe-
men, & fomitẽ peccati: ita pariter Xp̃s per re
generationem baptiſmalem regenerauit, &
multiplicauit filius ſpirituales, & fideles in
eccleſia: ad quos tranſtulit gratiam, & virtu-
tem ſuæ paſſionis per baptiſmam aq vel fla-
minis vel ſanguinis. Et ſic licèt oẽs peccato
res fuerunt capti, & ceciderunt in retiaculo
diaboli ꝑ peccatum: tñ oẽs poſſunt liberari
à Xp̃o per retiaculũ baptiſmi, & cæterorũ ſa
cramentorum, eò ꝙ Chriſtus ſingulariter tñ E
fuit inter mortuos liber, non captus in retia
culo diaboli in perſona nec in natura. Ad cu
ius intellectum maiorem eſt notandum, ꝙ
iſtud retiaculum, & miſterium crucis fuit fi-
guratum. Num. 21. vbi dicitur, ꝙ qñ populus
murmurauit contra Deum & Moyſen, miſit
Deus ſerpentes ignitos, qui mordentes mul
tos occidebant: qui pœnitentia ducti roga-
runt Moyſen, vt rogaret pro eis dominum,
vt tollerentur ſerpentes. Et tunc Moyſes ex
præcepto dñi ſuſpendit ſerpentem æneum
in ligno, & tunc morſi à ſerpente aſpiciẽtes
illum ſerpentem pendentem in ligno ſana-
bãtur à morſibus ſerpentem. Per ꝙ myſteriũ
fuit figuratum qualiter Xp̃s redemptor mũ
di debebat ſecum ſuſpendere, & crucifigere
antiquum ſerpentem, qui in ſuo ligno prohi
bito momorderat primos parentes morſu F
mortifero, qui quidem morſus venenoſus trãſ
latus eſt in omnes poſteros. & ſic per vnius
hoĩs delictum mors introiuit in totũ orbem
terrarum. Et ſic patet, ꝙ mors, & omnes ĩfir-
mitates, & defectus, & oĩs culpa, & oĩa pecca
ta ſunt effectus, & pœnæ illius peccati, & mor
ſus illius antiqui ſerpentis. Et ideo Chriſtus
vt nos liberaret à morſu antiqui ſerpẽtis, &
ab omnibus effectibus, & veſtigiis illius mor
ſus, voluit indui veſte illius ſerpentis. ſ. mor-
te, & cæteris corporalibus defectibus, & pœ
nalitatibus prouenientibus ex illo peccato,
præter culpam: eò ꝙ aſſumpſit in illa carne
omnes pœnas peccati præter culpam, vt fre
quenter dictum eſt. & ſic dicitur Chriſtus in
duiſſe veſtem pœnalitatum antiqui ſerpen-
tis,

A liberaret. Et ſicut multi amici Dauid erant
afflicti in ciuitatibus à Saul, & expectabant
exaltationem Dauid, vt ipſi liberarentur: ita
apoſtoli, & totum genus humanum in illo
triduo expectabant ut Chriſtus reſurgeret a
mortuis, & rediret ab inferno, & ſpelunca ſe
pulcri. vt omnes liberaret &c. Hoc ergo præ
uidens Dauid in ſpiritu per illam fugam, &
latitationem, fecit hunc pſalmum, in quo
introducit Chriſtum loquentem, & petentẽ,
a patre liberari per reſurrectionem a ſpelun
ca ſepulcri, ſecundum. quod Dauid fuit eru
ditus à ſpirituſancto, & ſic erudit nos, vt cre
damus reſurrectionem Chriſti, & noſtram re
demptionem prædictam, & figurata in hoc
pſal. qui dicitur eruditio Dauid, & oratio.
Chriſti. in quo duo facit, nam primo manife
ſtat Chriſtus patri ſuam afflictionem, & paſ
B ſionem. Secundo petit liberari. ibi. Cla-
maui. Quantum ergo ad primum dicit.
Voce mea ad domum Deum patrem meũ
clamaui conquerendo de perſecutoribus, &
crucifixoribus meis, & voce mea, & non per
alium deprecatus ſum ad Deum petendo re
ſurrectionem. Effundo in conſpectu eius o-
rationem meam in horto, & in cruce, & pro
nuncio tribulationem, & paſſionem meam
ante ipſum: conquerendo de crucifixoribus.
nam cognouiſti ſemitas & intentiones meas
in deficiendo ſpiritum meum. i. quando in-
quantum tribulauerunt me, ꝙ deficiebat in
me ſpũs vitalis, & fortitudo p̄ tormentis into
lerabilibus: & etiã defecit anima à corpore,
quia ſeparata fuit ab eo in triduo. Vnde iõ
defecit in me ſpũs, & fortitudo corporalis.

*In uia qua ambulabam, abſconderunt ſuper
bi laqueum mihi.*

C *Conſiderabam ad dexteram & uidebam, &
non erat qui cognoſceret me.*

*Perijt fuga a me, & non eſt qui re quirat
animam meam.*

Sribæ, & phariſæi abſcõderũt mihi laqueũ
tentationis, vt me caperent in ſermone &c.
& abſconderunt laqueum imponendo falſa
crimina, & in fine abſcõdito mõ impoſuerũt
laqueum mortis, & ideo defecit in me ſpiri-
tus: & corporalis fortitudo qm̃ fui caput in
horto. Nã cõſiderabã, & reſpiciebã ad dexte
ram: ſi erat aliqs apoſtolus, qui cognoſceret
me, & iuuaret, & nullus fuit, nam me relicto
oẽs fugerunt. Itẽ in toto t.pe paſſionis conſi
deraui, & reſpexi ad dexterã. i. ad partem pro
ſperã: & ſi aliquis inueniretẽ, qui eſſet in mei
fauorẽ, & loqueretur ꝓ me, & nõ erat qui co D
gnoſceret me ad p̄ſtãdum auxilium, & fauo
rẽ: imo oẽs cõſpirarunt ferendo ſnĩam mor
tis contra me: & ſic periit oĩs fuga & refugiũ
humanum à me, nec fuit aliquis qui require
ret, & defenderet animam meam. i. vitam
meam: imo omnes clamabant crucifige, cru-
cifige eum. Et ſic nullus fuit mihi ad dexte-
ram, ſed omnes fuerunt mihi ad ſiniſtram,
quia omnes fuerunt aduerſarii.

*Clamaui ad te domine, dixi tu es ſpes mea
portio mea in terra uiuentium.*

*Intende ad deprecationem meam, quia humi
liatus ſum nimis.*

*Libera me a perſequentibus me, quia confor
tati ſunt ſuper me.*

*Educ de cuſtodia animam meam ad confitẽ
dum nomini tuo, me expectant iuſti donec retri
buas mihi.* E

Expoſita ſuperius querimonia, in hac ſe-
cunda parte petit liberari ꝓ reſurrectionẽ, di
cẽs. O dñe pater poſtꝙ̃ deſtitutus fui ab oĩ
auxilio humano in mea paſſione, & nõ inue
ni ad dexteram qui iuuaret me, & fugit à me
omnis fuga, & refugium, iõ omni auxilio, &
ſpe humana poſtpoſita conuerti me ad te, &
clamaui ad te, & refugi ad te & clamaui, &
dixi: tu dñe pater es ſpes, & portio mea in ter
ra viuentum. Nam poſtꝙ̃ in hac terra morta
liũ me dereliquiſti in p̄ſẽte crucifixorũ vſq;
ad mortẽ ſine humano auxilio, iõ dixi fiat vo
lũtas tua, ſed tunc poſui ſpẽ meã in te: vt mi
hi dares hæreditatẽ æternam pro me, & pro
mẽbris meis in terra uiuentiũ, & illam peto:
& mortalẽ & terrenã contẽno. Intende ergo
ad dep̄cationem meã: qa poſtꝙ̃ humiliatus
ſum nimis. i. valde ꝑ paſſionẽ, & mortem, qa F
humiliatus ſum vſque ad mortem crucis, iõ
libere me de crucifixoribus perſequentibus
me, qm̃ confortati, & roborati ſunt ſuꝑ me,
poſtꝙ̃ in poteſtate eorũ me reliquiſti, & iõ cũ
ingenti odio, & iniquitate putantes me an-
nihilare, & memoriam, & poteſtatem meam
de mundo abolere, crucifixerunt me, & ſic tã
dem poſitus ſum in hac ſpelũca, & ſepulcro,
in quo adhibuerunt cuſtodes armatos ne di
ſcipuli mei venirent ad furandum corpus
meum, & adhibuerunt magnum lapidẽ con
tra ſepulcrum, ne quis poſſet faciliter amo-
uere: & ſigillarunt oſtium ne aliqua fraus
poſſet fieri, & ſic tenent corpus meum tan-
quam in carcere. Educ ergò de carcere infer
ni primò animã meam & corpus meum de
hac.

A hac cuſtodia.ſ.ꝙ omnia membra me exeant de inferno cum antiqua præda ſanctoꝛũ patrum,& recuperent corpus de ſepulcro per glorioſam reſurrectionem,& egrediatur anima mea ſimul cum corpore de hac cuſtodia ſiue ſepulcro:ad confitendum nomini tuo.i. vt manifeſtem nomen tuũ,& potentiã poſt reſurrectionem,& liberentur oẽs fideles, & electi:quia oẽs tam patres in limbo ꝙ preſẽtes,& futuri electi me expectant,vt retribuas mihi animam per reſurrectionem, & retribuas mihi regnum cœlorum per Adam perditum:vt poſſim hic per gratiam liberare eos & in futuro eis regnum cęlorum elargiri.

PSALMVS. CXLII.

Domine exaudi orationem meam, aurib. percipe obſecrationem meam:in ueritate tua exaudi me in tua iuſtitia.

B Huic pſalmo præponitur talis titulus in Hebręo,& trãslatione Hieronymi & in 70 ſ. pſ.Dauid.abſq; alio addito. Sed in quibuſdã biblijs reperitur additũ:Quando perſequebatur eum Abſalon filius ſuus. Sed hoc forſan fuit additum ab aliquo doctore.eo,ꝙ quidã Hebræorum dicunt,ꝙ Dauid fecit hũc pſal. in illa perſecutione Abſalon filij ſui, de qua perſecutione petit liberari à Deo,petendo in fine pſalmi vltionem de inimicis ſuis.Et ſic gloſſant iſtum pſalmũ literaliter ꝑ eiſe de perſecutione,& hanc expoſitionem proſequuntur etiam quidam catolici. Sed talis expoſitio eſt inutilis fidei eccleſiæ, tollens dignitatem prophetiæ ipſi Dauid: qui non fuit minus propheta in hoc pſal.ꝙ in cæteris.Itẽ talis præciſæ expoſitio occultata alta myſteria latentia: imo ſatis explicita in hoc pſal.qui C nõ pertineret ad ſacrã ſcripturã: nec eum feciſſet Dauid cantari in templo:nec nos cantaremus ipſum in eccleſia:niſi aliqua myſteria de Xp̃o in eccleſia cõtineret,vt ſæpius dictũ eſt de cæteris pſ.Iõ ſatius,& melius dicũt qdam alii magiſtri Hebræorum dicentes, ꝙ Dauid fecit hunc pſal.r 42.in perſona ipſius Adã hariſon.i.Adã primi hominis: qui loquitur in hoc pſal.ſicut,& pſal.37.& 92.& 101. Vnde dicunt,ꝙ Adam in hoc pſal.defleт caſum ſuum,& petit à Deo liberari de miſeriis corporalibus, & temporalibus: quas traxit ex illo peccato. & ſic exponunt iſtum pſalmum Sed iſti multipliciter deficiunt in tali expoſitione.Primò,quia putant,ꝙ ſolus primus homo pro ſe loquitur in hoc pſal.Secũdò:quia putant, ꝙ non petit liberari niſi de miſerijs, & afflictionibus temporalibus, & D corporalibus.Tertiò:quia putant,ꝙ talẽ petitionem non petit per Chriſtum mediatorẽ, ſine cuius interceſſione nulla oratio apud patrem poteſt exaudiri.Et hoc faciunt iſti: quia nullam habent fidem de Chriſto Deo, & homine redemptore,& glorificatore,& ęterno præmiatore. Et ideo relictis omnibus ſupradictis defectibus ſequẽdo quod verum eſt:eſt dicendum,ꝙ non ſolus Adam primus homo pro ſe:ſed ipſe Adam cum tota ſua poſteritate fidelium,quod dicitur corpus myſticum ſiue homo myſticus, loquitur in hoc pſalmo deflens caſum,& petens liberari per Chriſtum mediatorem & redemptorem, & non ſolum petit liberari ab infirmitatibus corporalibus; ſed primo, & principaliter à ſeruitute peccati quam ibi incurrit,& ab oĩbus peccatis quæ poſtea ex illa occaſione ꝑpetrauit:quam quidem liberationem totius generis humani potuit præuidere Dauid in ſpiritu per liberationem ſuam de perſecutione Abſalonis,propter quod fecit hunc pſalmum in perſona ipſius Adam loquentis in hoc pſalmo. Quatuor ergo facit. Nam primò conatur Deum inclinare ad miſericordiam ſe humiliando,& ſuam fragilitatem allegando. Secundò conqueritur de antiquo ſerpente:mala quæ ſibi procurauit explicando.Tertiò petit liberari per Chriſtum. Quartò petit vltionem de diabolo perſuaſore, & auctore omnium malorum. Secundum ibi. Quia perſecutus eſt inimicus animam meã, humiliauit &c.Tertium ibi. Memor fui dierum antiquorum:mediatus ſum in omnibus &c.Quartum ibi.Educes de tribulatione animam meam:&c. Quantum ad primum eſt ꝑaduertendum ſicut dictum fuit pſ. 1 1.& 14. ꝙ ſicut tota veritas ipſius Adam ante lapſũ conſiſtebat in adæquatione,& conformitate ad primam veritatem:ꝙ eſt uerbum diuinũ. ita & tota ſua originalis iuſtitia conſiſtebat in adęquatione,& conformitate ſuæ voluntatis ad diuinam uoluntatem ſeruando eius præceptum:quæ quidem iuſtitia radicabatur in caritate ordinata, & gratia qua erat Deo gratus,& acceptus,& ipſe dirigebat Deũ ordinatè,ſcilicet ſuꝑ omnia,& omnia alia propter Deum.Et ſic Adam dicebatur verus,& iuſtus,& ſanctus manendo in tali veritate,& iuſtitia,& ordine caritatis,& dilectionis. Cũ ergo Adam peccauit perdidit veritatẽ,& iuſtitiam,& ſanctitatẽ:eò ꝙ deuiauit à prima veri-

A veritate magis credendo verbis mulieris:
quæ primò fuerat ſeducta à diabolo, q̃ ver-
bis Dei, qui præceperat ne comederet: & de-
uiauit à diuina volũtate, quæ eſt metrum, &
regula omnium actuũ iuſtorũ, & iuſtitię, &
deuiauit ab ordine caritatis: quæ ordinat a-
ctum dilectionis in Deum, & proximum, &
ſic manſit Adã mendax, & iniuſtus, & inordi
natus, & peruerſus in ordine potentiarũ ani-
mæ: Et perdendo illam originalem iuſtitiã, q̃
in ſe includebat caritatem, & gratiam; in qui
bus radicabantur perdidit ẽt omnia ſeptẽ præ
mia illius originalis iuſtitiæ. imo de neceſſi-
tate incurrit pęnas contrarias: quia incurrit
neceſſitatem moriendi, & patiendi &c. & in-
currit debitũ recuperãdi originalẽ iuſtitiam
cum gratia, & caritate cũ omnibus ſuis præ-
mijs: & ſic manſit ſubditus, & debitor, & ob-
B noxius diuinæ ſententię cũ tota ſua posteritа
te filiorũ: pro quibus ẽt acceperat illã origi-
nalem iuſtitiam cũ ſuis premiis. Ex quibus
patet ꝙ Adam, aut aliquis filiorum nullo pa
cto cũ veritate, & iuſtitia poterat cum Deo
contendere in iudicio quin exiret condẽna-
tus, poſtq̃ tranſgrediendo diuinũ preceptum
perdiderat oẽm veritatem, & iuſtitiã, quia in
veritate, quã Deo promiſerat, non ſtetit: & à
diuina voluntate deuiauit, & ſic nihil habe-
bat ſuũ, niſi peccatum, per quod perdidit oĩa
bona gratuita, quę Deus in eius natura plan
tauerat gratis. Et ſic Adã per nullam iuſtitiã
merebatur audiri. Secundò eſt notandũ, ꝙ to
ta veritas Dei erga nos conſiſtit in ſeruando
promiſſa, & nõ fallendo in reuelatis in lege:
& tota eius iuſtitia conſiſtit in ſeruando ve
ritatem in promiſſis, & reuelatis in lege: &
tribuendo vnicuiq; quod ſuũ eſt. ſ. remunerã
C do bona, & puniendo mala. Et ſic patet qua-
liter iuſtitia diuina includit veritatem in pro
miſſis, & reuelatis, quia quaſi iniuſtus reputa
retur Deus niſi impleret promiſſa, & reuela-
ta in lege, & prophetis. Et iõ in ſacra ſcriptu
ra ſæpè per veritatem intelligitur diuina iu-
ſtitia, ut frequenter dictum eſt. Ex ſupradictis
ſequitur, ꝙ diabolus fecit Deũ mendacem:
quãdo dixit mulieri, Nequaq̃ moriemini &c.
Scit. n. Deus, quia hora qua comederitis, eritis
ſicut dii ſcientes bonum & malũ. Aſſerebat
. n. diabolus Deum mendacem in verbis, & in
comminatione mortis, & etiam aſſerebat ip-
ſum inuidũ, & per conſequens negabat ip-
ſum eſſe Deũ. Et ſic Adã aſſentiendo ſenſui
mulieris, quę primò fuit ſeducta: licèt nõ ne-
gauit Deum verbis, & directè: tamen nega- D
uit ipſum factis, & indirectè prout dictũ fuit
pſal. 13. Et ſic Adam non ſtetit nec manſit in
veritate, & iuſtitia, in qua fuit creatus modo
ſupradicto. Ideo nullo modo poterat in iudi
cio cum Deo contendere. Deus aũt ſemper
manſit, & perſeuerauit, & perſeuerat in veri-
tate ſua, & iuſtitia ſeruando veritatem in pro
miſſis, & reuelatis. & puniẽdo mala, & remu
nerando bona, & ſeruando veritatem in ver
bis ſuis, & in illa cõminatione ſententiæ quã
comminatus fuit ipſi Adam. Nã illicò incur-
rit mortem ſpiritualẽ ipſius animæ perdẽdo
gratiam, per quam ſpiritualiter viuebat, & illi
cò incepit mori in corpore perferendo infir-
mitates, & cætera mala: quæ inducunt mor-
tem ſucceſſiuè. Item illico incepit tendere in
mortem: quia vita hominis nil aliud eſt niſi
via in mortem, quia quicquid vitę retro eſt E
mors tenet, ut inquit Seneca. Itẽ Deus man-
ſit uerax in promiſſis, & reuelatis in lege, &
prophetis. Nã qñ venit plenitudo tẽporis mi
ſit filium ſuum in carnẽ ad redimendũ Adã
cum tota eius poſteritate, ſicut promiſit ipſi
Adã quando eiecit ipſum de paradiſo, & ſi-
cut promiſerat omnib. patriarchis, & prophe
tis, qui impleuit omnia quæ erant ſcripta de
eo in lege, & ꝓphetis, ut patet ꝑ totũ diſcur
ſum euangelicũ. Item manſit iuſtus in ſua iu
ſtitia, & inconcuſſa ſententia, nullum bonũ
relinquendo irremuneratũ nec malum im-
punitum. nam per paſſionem Chriſti filij ſui:
cuius meritum fuit infinitum in virtute ex-
tenſiuè: voluit punire omnia peccata præte-
rita, & futura: & redimere Adam cũ tota ſua
poſteritate à miſerabili ſeruitute: & reſuſci-
tare ipſum à morte æterna participando illã F
paſſionẽ, & merita eius per fidem, & gratiam
Chriſti. per quã gratiã non ſolũ quilibet ho
mo abſoluitur ab illa ſciã: ſed etiã meretur
præmiũ uitę, & gloriæ æternę. &c. Ex quibus
patet, ꝙ ſolus Deus manet in ſua veritate, &
iuſtitia: & ideo ſolus ipſe poteſt contendere
nobiſcum in iudicio, & non Adã: nec aliquis
filiorum eius quin exeat cõdemnatus, poſtq̃
nulla manſit in eis veritas nec iuſtitia. Et iõ
prauidens in ſpiritu ex promiſſione, & re-
uelatione ſibi facta ſe non poſſe liberari à ſu
pradicto peccato cũ ſua poſteritate niſi per
Chriſtum in lege promiſſum: vt inquit Au-
gu. lib. Cur Deus hõ. hinc eſt ꝙ in hoc pſal.
orat Deũ patrẽ vt mittat filiũ ſuũ in carnem
ad redimẽdum ipſum, & vt Deũ inclinet ad
miſe-

A illicò fuit impugnatus,& afflictus à carne, & totus ordo perſonæ fuit peruerſus. Nã oĩa in feriora q̃ ante obediebãt rationi, inceperunt rebellare. Et hoc eſt quod intendit dicere iſte homo in hac ſecũda parte. Vnde ait. O dñe ego nõ habeo ius querelæ contra te, ſed con tra diabolũ,& cauſa quare apud te nõ iuſtifi- cabitur oĩs viuens: nõ eſt à te:ſed à diabolo. Nam tu dñe bonum ſemen ſeminaſti in me: ſed venit inimicus diabolus ſerpens anti- quus, & extincto bono ſemine ſeminauit zi- zaniam. Quia dum eſſem poſitus in illa feli- ci paradiſo terreſtri venit iſte inimicus ſer- pens antiquus, & humiliauit in terra vitam meã. Nã cũ eſſem immortalis ad libitũ, quia poteram non mori edendo de ligno vitæ: ta- men comedendo de ligno ſcientiæ boni, & mali mihi prohibito eiectus ſum ab illa pa-
B radiſo.& perdidi lignũ vitę, & factus ſum de neceſſitate mortali, & ſic iſte inimicus humi liauit,& deiecit vitam meam felicem in hac terram miſerabili qua tanquam exul dego, & laboro. Ille ergo inimicus ſerpens anti- quus humiliauit,& deiecit, & relegauit me ab illa paradiſo in hac terra, & lacrimarum valle,& ille deiecit vitam meam in terra per mortem,quia moriendo ſum reuerſus in ter ram,& puluerem terræ de qua fueram aſſum ptus & formatus.

Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſæcu li & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus,in me, turbatum eſt cor meum.

Iſte inimicus non ſolum humiliauit vitam meã in mortẽ corporalẽ, ſed ẽt in mortẽ pec cati ſimul cũ diabolis. Nam collocauit me in locis obſcuris inferni iter diabolus ſicut mor
C tuos ſæculi, inter diabolos ad mortẽ æternã deſtinatos,vt poſt primã mortẽ corporis in- currã mortẽ æternã animæ, & habitẽ cũ dia- bolis in locis obſcuris inferni in æternũ. Li- tera Hiero.hẽt. Collocauit me inter mortuos antiquos,id eſt inter diabolos, qui primò ab antiquo mortui fuerant per peccatum, & in illo obſcuro inferno collocati. Item iſte ini- micus non ſolũ me occidit quo ad corpus,& animã,& ab illa paradiſo deiecit in hac terra miſera: & poſt mortem in locis obſcuris col locauit: ſed etiam taliter carnem meam vi- tio concupiſcentiæ,& fomitis vulnerauit, ꝙ illicò inſurrexit aduerſus ſpiritum, & conti- nuè ſtimulat eum intantum ꝙ ſemper anxia tus eſt ſuper me ſpiritus meus,& ſtimulatus eſt,& afflictus a carne,& concupiſcentia. Itẽ quartò totus ordo fuit peruerſus, & turbatus. D Nã caro quæ debebat obedire voluntati, & rõni,nũc facta rebellis perturbat iudiciũ, & rõne.& ſic qđ nolo hoc ago, & qđ volo hoc non facio. Et ſic ex tali peruerſitate turbatũ eſt in me cor meũ, & voluntas, & ideo qñq; iudico bonũ malũ,& malũ bonũ. Et ſic patet qualiter ego nõ poſſum retorquere iſtã cul- pã niſi in inimicũ diabolũ, qui mediante mu liere & per mulierẽ decepit, & ſeduxit me, & ſic expoliauit me omni iuſtitia, & gratia, & omnibus bonis gratuitis. Vnde ſequitur ꝙ nullus viuens poteſt apud te iuſtificari, nec tecum in iudicium intrare, ergo non in tres in iudicium cum ſeruo tuo domine, ſed exaudi me in tua iuſtitia.

Memor ſui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis, & in factis ma nuum tuarum meditabar. E

Poſtquã ſuperius explicauit miſerias ſuas, & cãm ſuę miſeriæ, nũc i hac tertia parte pe tit auxiliũ, & petit iuſtificari per Chriſtum: quia iam ſciebat Adã cum ſua poſteritate pa triarcarum ex reuelatione, & frequentibus promiſſionibus ꝙ nullus poterat iuſtificari, & ſaluari niſi per Chriſtum. Ad cuius intel- lectum eſt notandum,ſecundũ Augu.contra aduerſarium legis, & prophetarũ,ſicut dictũ fuit pſal. 103. ꝙ tota creatio huius mundi na turalis, fuit figura recreationis mundi ſpiri- tualis,quæ eſt eccleſia,& ſic Dauid per illam creationem mundi materialis pręuidit in ſpi ritu recreationem eccleſiæ, & per formatio- nem primi hominis præuidit myſterium in carnationis: Vnde per hoc ꝙ tota Trinitas concurrit ad creationem vniuerſi, quia pater per verbũ dixit fiat lux: & facta eſt lux &c.& F ſic per uerbum fecit omnia, & per ſpiritum ſanctum viuificauit omnia creata, quia ſpiri tus dñi ferebatur ſuper aquas &c. per hoc ꝓ- uidit Dauid in ſpiritu qualiter tota Trinitas, debebat concurrere ad noſtram regeneratio nem. Nam pater debebat mittere verbum ſuum in carnem: & per verbum incarnatum debebat nobis loqui: & notificare nobis voluntatem ſuam, dando legem euangeli- cã:& per illud verbum incarnatum nos debe bat redimere,& iuſtificare,& per ſpiritũ ſan- ctum pater, & filius in nobis debebant om- nem gratiam infundere, & nos per gratiã ui uificare, & ſic omnia quæ perdidimus ꝑ pec catũ,debebamus recuperare per regeneratio nem. Item per hoc ꝙ Deus formauit corpus

A Adę ex terra virgine, & ſpirauit ĩ eo ſpiraculum vitæ &c. præuidit Dauid qualiter pater per ſpm̃ ſanctũ debebat formare corpus Xp̃i ex puris ſanguinibus in vtero virginis Mariæ: quod corpus ſimul cum anima verbũ debebat perſonaliter aſſumere: vt illa humanitas eſſet inſtrumentũ noſtræ redẽptionis &c. Et ſic patet qualiter per miſterium creationis Dauid prępuidit totum miſterium incarnationis, & noſtrę redemptionis. Et ideo ex hoc mouetur ad perẽdum liberari per Chriſtum in perſona totius corporis miſtici. Vnde ait. O domine ego memor fui dierum antiquorum. i. illorum ſex dierum in quibus feciſti omnia opera mundi: & meditabar, & contemplabar in omnibus operibus tuis: & in factis manuũ tuarũ quę feciſti in illis ſex diebus antiquis, & primis: vbi prępuidit totũ B miſteriũ totius noſtrę redẽptionis. Nã per hoc, ꝙ per verbũ creaſti omnia: prępuidi qualiter per verbum tuum incarnatum nos omnes debebas recreare, & redimere: & ꝑ ſpiritum ſanctum viuificare ſpiritualiter: & vitã ſpiritulẽ quã perdidimus in Adã nobis reſtituere. Itẽ per miſteriũ formationis hominis ex terra virgine prępuidi miſteriũ incarnationis. Item per dormitionem ipſius Adę prępuidi totũ miſteriũ noſtrę redẽptionis, Nam per hoc, ꝙ Adã ſopore dormiuit, ego prępuidi in ſpiritu qualiter Chriſtus debebat in cruce vera morte ſoporari pro redẽptione totius generis humani, & per hoc, ꝙ Adam dormiẽte ex vna coſtarum eius formata fuit mulier, & exiuit per latus eius: per hoc præuidi qualiter Chriſto mortuo in cruce ex latere eius debebat exire tota eccleſia. quia exinde C exiuit ſanguis, & aqua in remiſſionem peccatorum: & exinde exiuit virtus omniũ ſacramentorum eccleſię. ſ. virtus baptiſmalis: per quam regenerati ſunt omnes fideles, & formata eſt, & multiplicata tota eccleſia: & exinde exuit virtus cõfirmationis per quã eſt roborata, & uirtus pęnitetiæ per quã quotidie recõciliantur, & ſanãtur fideles &c. Dicit ergo Dauid in perſona ipſius corporis miſtici: & ẽt hoc dicit Adã primus hõ cũ tota ſua poſteritate fideliũ. Ego memor fui dierum antiquorum. ſ. illorum ſex primorum dierum: & meditatus ſum in omnibus operibus, quæ feciſti in illis ſex diebus. & meditabar, & cõtemplabar in factis manuum tuarum, & in omnibus miſterijs præuidi miſterium incarnationis: & in illa dormitione præuidi totum myſterium paſſionis Chriſti, & eccleſiæ formationis, & totius generis humani regenerationis, & redemptionis, & reparationis. D

Expandi manus meas ad te anima mea, ſicut terra ſine aqua tibi.

Videns ergo, ꝙ genus humanum ꝑ aliũ non põt reparari niſi per te O Chriſte, ideo expãdi, & iugiter expãdo ad te manus meas orando, & obſecrando, vt venias ad liberandum, & redimendum, & iuſtificandum, & refrigerandum me: quoniam anima mea eſt ſicut terra ſine aqua tibi. Ad cuius intellectũ eſt notandum, ꝙ licẽt rõnes ſeminales paſſiuæ omnium plantarum ſint inditæ ipſi terrę à principio: vt inquit Auguſtinus ſuper Geneſim, tamen tales rationes ſeminales paſſiuæ non poſſunt excitari ad generandum niſi ꝑ cœleſtem influentiam actiuam. Item cum E vita plantarum, & cuiuslibet viuentis mixti conſiſtat in calido, & humido, & terra de ſe fit naturaliter frigida, & ſicca. Iõ nunquã de ſe germinabit aliquod viuens: niſi humectetur per aquam, & ſic eſt neceſſaria aqua ipſi terræ ad hoc, ꝙ germinet, & nutriat plantas quia ex eiſdem nutrimur, & ſumus: primò, & ſecundo de generatione, & primo, & quarto Meteororũ. Et ſic patet, ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ terra germinet plantas, & ꝙ nutriat ſine aqua. Ita ergò à ſimili facta fuit anima hominis poſt pc̃tm̃ per abſentiã gratiæ. Nã Deus creauit primò animã hoĩs cum ipſis potentijs ſenſitiuis, & intellectiuis, & has potentias humectauit humore gratiæ, & iuſtitię originalis, & omnium virtutum, & calefecit per caritatem, & ſic anima Adæ viuebat per gratiam, & caritatem: ſed perdita iuſtitia perdidit totam vitã, & ſic manſit illa anima ſicca, & frigida ubiq; humore gratiæ, & calore caritatis cũ ſolis potẽtijs naturalib. paſſiuis, q̃ F nullo mõ poterãt germinare aliud bonũ opus, niſi recuperarẽt humorẽ gr̃æ, & calorẽ caritatis: in quibus conſiſtit vita ſp̃ualis animæ. Et ſic mãſit anima ſicut terra ſine aqua. Et hoc eſt ergo quod intendit dicere iſte homo. Vnde ait. O dñe quia cõſideraui omnia opera creationis, & in oĩbus operibus, & factis manuum tuarum meditabar, in quibus præuidi totum myſterium noſtræ redẽptionis, quod non poteſt fieri niſi per te: & vidi, quòd anima mea erat facta ſicca ſicut terra ſine aqua tibi, id eſt aquam, & caritatem, & gratiam non poteſt habere niſi à te. Ideo ex-

pandi

A pandi ad te manus meas: vt mittas, & pluas de cœlo iſtam aquam, & imbrem .ſ. verbum tuũ, & aperiatur terra, & germinet ſaluatorem . Vnde iſte imber verbi Dei deſcendat primo in vterum virginalem per incarnationem: ut poſtea pluat imbrem, & gratiam, & virtutem ſuæ paſſionis in animam meam : vt refrigeret, & viuificet eã , & faciat germinare opera meritoria. Et ideo.

Velociter exaudi me domine, defecit ſpũs meus

Domine velociter exaudi me accelerando aduentũ tuum ad viuificandum me per gratiam: qm̃ iam defecit ſpũs meus in me, i. defecit gratia, per quam uiuebam . Nam ſicut deficiente ſpiritus, & anima, moritur corpus: ita deficiente gratia moritur anima .

Non auertas faciem tuam a me , et ſimilis ero deſcendentibus in lacum .

B Non auertas faciem tuã à me. i. nõ auertas filium tuum incarnatum , qui dicitur facies tua, per quẽ tu notificaris in mũdo: quia ſicut per faciẽ notificatur homo: ita per humanitate fuit Deus pater notificatus, quia ꝑ ipſum filiũ locutus eſt nobis. Et iõ nõ auertas a me iſtam humanitatem, in qua tu Chriſte debes pati, & pro quia: quia ſi nõ veneris ſimilis ero diabolus deſcendentibus in lacũ inferni: quia ſemper cũ eis in inferno manebo: niſi tu veneris. Quaſi dicat: ſi nõ redimis me : erit peccatũ meum quaſi irremiſſibile: ſicut peccatũ diaboli : cuius oppoſitum promiſiſti, & mihi reuelaſti.

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.

Notam fac mihi uiam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.

C Veni ergo in carnem, & loquere mihi, & ſonet uox tua in auribus meis , & audiatur vox turturis in terra noſtra, & auditã fac mihi mane miſericotdiam tuam: ideſt tranſeat iſta vox veteris legis, & vmbra pctĩ, & oriatur ſol iuſtitiæ, & fiat mane gratiæ per aduẽtum tuum, & audiam ego vocẽ miæ tuæ, & vocem euangelicam, per quam intendo , & ſpero iuſtificari: quia in te, & non in altero ſperaui inſtificari . Et notam fac mihi viam in qua ambulem pertalem uocem euãgelicam. Nã ſicut ambulaui per totam noctẽ ꝑ viam legis obſcuram: ita deſidero ambulare in mane, & in die gratiæ per viam legis euãgelicę: quæ eſt lucida , & clara abiiciens oẽs tenebras peccatorum, & ignorantię. Iõ auditam fac mihi iſtam uocem euangelicã, quæ annunciat miſericordiam , & redemptionẽ D
tuam : quoniam ad te leuaui animam meã ſemper orando, vt venias, & etiam ad te leuabo animam meam in aduentu tuo, recipiendo te in verum Meſſiam.

Eripe me de inimicis ad te confugi doce me facere uoluntatẽ tuam, quia Deus meus es tu:

Veni Chriſte in carnẽ, & eripe me de inimicis meis diabolus, qui me per tot tempora in captiuitate, & ſeruitute peccati tenuerũt: qm̃ ad te confugi, quia non habeo aliud refugium ad quod cõfugiam, nec alium ſaluatorem, nec redemptorem præter te. Et iõ doce me facere voluntatem tuam per legẽ euãgelicam: quoniam tu ſolus es Deus meus, & legiſlator : qui debes manifeſtare voluntatem patris in mundo, & ſic ego tanquam verum Deum meum patri conſubſtantialem te confitebor , & recipiam in aduentu tuo . E
Deinde cum dicit,

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum domine uiuificabis me in æquitate tua.

Petit diſponi per ſpiritum ſanctũ. Ad cuius intellectum eſt aduertendum ſicut ſupra dictum eſt, ꝙ ſicut tota trinitas indiuiſè operata eſt, & concurrit ad creationem vniuerſi: ita etiam tota trinitas operata eſt noſtrã redemptionem indiuiſè . Nã ſicut pater per verbum dixit omnia quò ad ſpecies, & eſſentias ſuas, & dicendo per verbum ſpirauit eſſe, & vitam naturalem in rebus per ſpiritum ſanctum: Ita pariter in noſtra regeneratione & redẽptione pater per filium nos redemit, & regenerauit, & per fidem regenerãdo ſpirauit in nobis gratiam per ſpiritum ſanctũ,
& ſic indiuiſè tota trinitas concurrit , & ope F
rata eſt noſtram redemptionem. Sed ipſa redemptio intantùm attribuitur filio inquantum facta eſt inſtrumentaliter per humanitatem: cui verbum perſonaliter vnitum eſt, & ſanctificatio , & regeneratio intantũ attribuitur ſpirituſſancto : inquantũ pater , & filius nos ſanctificant , & gratiã inſpirant per ſpiritum ſanctum. Et ideo iſta ſanctificatio, & regeneratio , & gratiæ inſpiratio ad extra vnicus actus eſſentialis eſt totus trinitatis Et iõ tales locutiones, quæ fiunt de operationib. eſſentialibus trinitatis ad extra proferuntur communiter cum uerbo ſingulari .

Secundò eſt notandum, ꝙ Chriſtus vt doceret, & reſeraret: & manifeſtaret mũdo myſterium trinitatis, primo uenit in carnẽ miſ

A ſus à patre: vt ipſe frequēter dicit per totum diſcurſum euangelicum: & ſic incarnatus tulit legem euangelicam declarando legem veterem:& ſic etiā in carne paſſus, & mortuus eſt pro nobis,& reſurrexit:& impleto curſu noſtræ redemptionis aſcendit in cœlum. Sed poſtea Chriſtus:vt oſtenderet non ſolum eſſe duas perſonas in diuinis:ſed etiam eſſe tertiam perſonam:miſit ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili ſuper diſcipulos in die Penteco. Sed vt oſtenderet, ꝙ iſte ſpiritus ſanctus procedit ab vtroque, dixit Ioan.xv. Cum venerit paraclitus qui à patre procedit, quē mittet pater in nomine meo &c. Item vt magis explicaret Chriſtus, ꝙ ſpiritus ſanctus nō ſolum procedit à patre:ſed etiam ab eo:ſubdit. Si autem abiero:mittam vobis eum. Item vt

B oſtenderet, ꝙ actus noſtrę regenerationis,& ſanctificationis,& gratiæ creationis,& īfuſionis,& inſpirationis non fit ſine ſpirituſancto imo à patre,& filio per ſpiritum ſanctum:& per conſequens à tota trinitate:ideo ſubdit: Ille vos docebit omnia:& ſuggeret vobis omnia quę dixi vobis &c.Item vt hęc omnia oſtenderet per effectum: ideo in die Pentecoſtes Chriſtus miſit ſpiritum ſanctum ſuper diſcipulos in ſigno viſibili: qui diſpoſuit mētes eorum ; & infudit, & ſpirauit in eis ſeptem cariſmatum dona & cætera, quā ſpirationem ad extra facit pater,& filius per ſpiritūſanctum:vt dictum eſt. Propheta ergo Dauid omnia ſupradicta præuidens in ſpū:poſtquàm ſuperius exorauit, & petiuit vt Chriſtus veniret in carnem ad docendum viam ſalutis per legem euangelicam: & ad notificandam diuinam voluntatem:& ad liberan-

C dum,& eripiendum genus humanum de inimicis diabolis per mortem,& paſſionem,& reſurrectionem & cætera,nunc in hoc verſu petit, vt Chriſtus mittat ſpiritum ſanctum ſuum vt dirigat,& illuminet: & ſanctificet: & inſpiret dona gratiarum ſuper totum collegium diſcipulorum in die Pentecoſtes: & per conſequens ſucceſſiuè ſuper totam eccleſiam,& corpus myſticum per eccleſiaſtica ſacramenta.Vnde ait. O domine Ieſu Chriſte poſtquàm docueris me voluntatem tuā per legem euangelicam: & eripueris,& redemeris me per mortem,& paſſionem,& reſurrectionem &c.rogo vt mittas ſpiritumſanctū.

Et ille ſpiritus tuus bonus: qui dicitur ſpiritus tuus: eò quòd non ſolum à patre: ſed etiam à te procedit: quia ab vtroque procedit tanq ab vno principio. Qui quidem ſpiritus dicitur bonus eſſentialiter, & per eſſentiam, inquantum idem eſt conſubſtantialis patri,& filio:& dicitur etiā bonus inquātum ſpirat gratiarū dona in mentibus hoīm. per quā gratiā hō dicitur bonus,& gratus, & acceptus apud Deum. Et dicitur etiam bonus iſte ſpiritus:quia dirigit homines in bonum finem per fidem,& ſpem,& ordinatam caritatem. Iſte ergo ſpiritus tuus bonus deducet, & diriget me per gratiam,& ordinatam caritatem in terram rectam,& patriam viuentiū ad quam nemo poteſt peruenire niſi dirigatur à ſpiritu ſancto per gratiam,& caritatem ordinatam,ſcilicet vt diligat Deum in ſe, & propter ſe:& proximum propter Deum. Sed quia iſte ſpiritus ſanctus non eſt à ſe:ſed à patre,& filio: ita ꝙ non habet quod ſpiret à ſe. ſed ab vtroque ſpirando accipit quicquid ha- D

E bet:& ſic pater,& filius ſpirat gratiam,& ſanctificat per ſpiritum ſanctum: ideo tu pater, & fili viuificabis me à morte peccati: & ſanctificabis me per iſtum tuū ſpiritum ſanctū & hoc facies in æquitate,& iuſtitia tua:quia viuificabis,& iuſtificabis me à morte peccati & iniuſtitiæ ad vitam gratię,& iuſtitię.Vn ſicut pater, & verbum viuificat omnia creata ſpirando eſſe per ſpiritum ſanctum qui ferebatur ſuper aquas,id eſt ſuper oīa creata, & mobilia,conferendo eſſe,& vitam:quia viuere viuentibus eſt eſſe:ita pariter pater,& verbum per ſpiritum ſanctum viuificauit oēs fideles à peccato conferendo gratiā: per quā viuunt ſpiritualiter fideles. Et ſic licèt viuificare per gratiam ſit actus totius trinitatis: tamē attribuitur ſpiritui ſancto:eo modo quo dictum eſt,propter rationes iam dictas.Ideo cātat eccleſia in ſimbolo. Credo in ſpiritum ſanctum dominum,& viuificantem: qui ex patre filioque procedit.

F *Educes de tribulatione animam meam:et in miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos.*

In hac quarta parte petit vltionem de diabolo,& petit conuerſionem populi gentilis: imo per conuerſionem populi gentilis vltionem de eo petit.

Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ poſtquàm apoſtoli receperunt ſpiritum ſanctum,illico in die Pentecoſtes inceperūt prędicare veritatem euangelicam in Hieruſalem: & per ſacras ſcripturas conuicerunt ſcribas,et phariſæos:intantū,quòd illa die baptizati ſunt tria millia hominum. Et exinde

inde

A inde incepit, & proceſſit creſcēte eccleſia Chriſti ex iudaiſmo: vt patet in actibus apoſtolorū. Sed exinde diſperſi ſunt oēs apoſtoli per totum orbem iuxta præceptum Chriſti. Et ſic conuertendo populū gentilem diruebāt, & cōminuebāt omnia ſimulacra idolorum, quæ totaliter comminuta ſunt ꝑ cōuerſionem magni Conſtantini, quia tunc cōtritis omnibus idolis omnes reges, & populi gentilium fuerunt baptizati. Et ſic diaboli non ſolùm fuerunt eiecti ab animabus hominum per baptiſmum: ſed etiam a ſimulacris idolorum, in quib. dabant falſa reſponſa, & adorabantur ad omni populo gentili. Et ſic omnes diaboli fuerunt confuſi, & eiecti, & diſperſi Hoc ergo præuidēs Dauid in ſpiritu dicit in perſona corporis myſtici. O domine Ieſu Chriſte poſtquam miſeris ſpūs ſā

B ctū in apoſtolos, & per dona gratiarū deduxeris, & direxeris me in terrā rectā, & viuificaueris me ab oī peccato ꝑ eccleſiaſtica ſacramenta &c. tunc educes de tribulatione peccati animam meam per baptiſmum, & cætera ſacramenta habētiam virturem ex tua paſſione meritoriè, & a tota trinitate poteſtatiuè, in quibus ſpiratur gratia per ſpiritumſanctum. Et primò educes de tribulatione animam meam in conuerſis de iudaiſmo, & poſtea conuerſis de populo gentili, & ſic diſperdes omnes inimicos meos diabolos: qui habitabant in animabus per peccatum.

Et perdes omnes qui tribulant animam meā: quoniam ego ſeruus tuus ſum.

Ex conſequenti perdes omnes diabolos eijciendo à ſimulacris idolorū: qui tribulant animā meam decipiendo per falſas ſuperſti

C tiones, & ritus deteſtabiles, quia demones reſpondentes ex ſimulacris cogebāt patres immolare filios: vt dictum eſt pſalmo vndecimo. Et ſic demones inimici humanæ naturæ non ſolum tribulabant homines in anima, ſed etiam in corpore per talia nefanda ſacrificia, & cæteros labores execrabiles. Sed omnes iſti ritus nefandi fuerunt à mūdo eliminati, & extirpati per prædicationem euangelicam in conuerſione populi gentilis, nec potuit mundus abſolui: nec liberari à tali tribulatione, & miſerabili ſeruitute niſi ꝑ Chriſtū, vt narrat Lactantius in libro diuinarum inſtitutionem, & Euſebius in quinto de præparatione euangelica, & Aug. 9. & 10. de ciuitate Dei. De hac ergo tribulatione petit liberari iſte homo myſticus. per Chriſtum in hoc vltimo verſu. vnde ait. O dn̄e Ieſu Xp̄e tunc

D ꝑ prædicationē euangelicam perdes, & diſpdes, & confundens omnes demones ꝙ tribulant animam meam per falſas ſuperſtitiones qm̄ comminutis idolis ego ſeruus tuus ſum per baptiſmum, id eſt tunc conuerſus ad fidē efficiar ſeruus tuus per baptiſmum, & nō ero amplius ſeruus diaboli per tales ſuperſtitiones: imo comminuam omnia nomina idolorum de terra. Zac. 13. Tota ergo ſentētia huius pſalmi conſiſtit in hoc, quia Adam cum tota poſteritate petit liberari per Chriſtum, & legem euangelicam à pctō, & ignorantia & ſanctificare, & dirigi per ſpiritumſanctū, & liberari ab idololatria per prædicationem apoſtolorum, & martyrum, & doctrinam ſacrorum doctorum. Sed quia quod conuenit toti corpori myſtico ratione peccati ipſius Adam, quod fuit remiſſum per mortem, &

E paſſionem Chriſti: conuenit etiam cuiq; peccatori, & penitenti ratione peccatorum mortalium propriorum. Idō totus iſte pſalmus pt̄ eſſe vox cuiuslibet peccatoris penitentis, & deſiderantis per pœnitentiam liberari, & iuſtificari. Ideo eccleſia aſſignauit, & elegit iſtū pſalmum. & collocauit ipſum in numero ſeptem pſalmorum pœnitentialium & collocatur ſeptimus in ordine ratione ordinis libri pſalmorum, qui quidem pſalmus inter cæteros inclinat Deum ad miſericordiam ꝑpter magnam humilitatem quidem in ſe oſtēdit, & propter filium quem interponit intereceſſorem ad patrem, & ſpiritumſanctum inſpiratorem, vt inquit Hieronymus. Et ideo propter conſolationem, & humilitatem fideliū, & præcipuè penitentium: oportet, ꝙ exponatur particulariter pro quolibet pœnitente. Introducitur ergo quilibet pœnitens ad loquēdum in hoc pſalmo. In quo quatuor facit.

F Nam primò petit ſuam orationem exaudiri allegando ſuam indignitatem. Secundo explicat ſuas miſerias retorquendo peccatum in diabolum perſuaſorem. Tertiò petit liberari per virtutem penitentiæ, & infuſione nouæ gratiæ ſpiritusſancti. Quartò petit vltionem de diabolo per eiectionē ab anima ſua. Secundū ibi. Quia perſecutus. tertiū ibi. Memor fuit dierū, quartū ibi. Educēs de tribulatione. Quantū ergo ad primū vidēs peccator ſe omni iuſtitia, & gratia expoliatū, & peccati veneno ſauciatū, & vulneratū, & in ſeruitute pcti cōſtitutū, & à Deo abiectū: cōſiderans quātum eſt miſerabilis ſtatus pctōris, &

A quàm diro ſupplicio, & æternis pęnis expe-
ctat puniri, & conſiderans quàm felix eſt ſta
tus viri iuſti, & quam felicitatē expectat poſ
ſidere, & videns, ꝙ à tali miſero ſtatu, & miſe
rabili ſeruitute non poteſt liberari niſi ꝑ pę
nitentiam: quæ eſt ſecunda tabula poſt nau-
fragium: Ideo recurrit ad pęnitentiam. Sed
quia pœnitentia incipit ab eiectione, & dete
ſtatione peccati per recurſum ad Deum qs
ſolus peccatum poteſt remittere, & gratiam
conferre. Ideo iſte peccator humiliando ſe
ipſum recurrit ad Deum, dicens. Domine e-
xaudi orationem meam: auribus percipe ob-
ſecrationem meā: & nō peto, vt tu me exau
dias in mea veritate, & iuſtitia: quia nulla eſt
in me. Primò in me nulla eſt veritas: quia fa-
ctus ſum tibi mendax, quando transgreſſus
ſum, & violaui legem tuam, quam in baptiſ-
B mo ſeruare promiſi. Itē factus ſum iniuſtus
quando tranſgrediendo præcepta à tua vo-
luntate deuiaui, & caritatem amiſi. Et ſic nil
māſit meum in me, niſi ſolum peccatum. Et
ſic non ſum dignus exaudiri: quia nulla veri
tas aut iuſtitia eſt in me. Et iō exaudi me in
tua veritate, qua promiſiſti pęnitentibus ve-
niam, & exaudi me in tua iuſtitia obſeruan-
do veritatem in promiſſis, & exaudi me in
tua iuſtitia facta per tuam paſſionem, quam
ſuſcepiſti ad iuſtificādum omnes pctōres pę
nitentes. Ex qua paſſione pœnitentia habet
virtutem iuſtificandi peccatores. Ergo exau-
di me in tua iuſtitia paſſionis faciendo me
participem tuæ paſſionis, & explicādo mihi
merita tuæ paſſionis, & per talia merita re-
mitte mihi culpā, & reatum, & pęnam quam
mereor ex peccatis perpetratis. Et qa in me
C nulla eſt veritas: nec aliqua iuſtitia propter
pctm̄: ideo rogo nę intres in iudicium cum
iſto inutili, & indigno ſeruo tuo. Nā ego pri
mò fui factus tibi filius adoptiuus ꝑ baptiſ-
mum. Sed quia perdidi illam gratiā propter
peccatum actuale, quod perpetraui: ideo iā
non ſum dignus vocari filius tuus. Et ideo
recipe me in ſeruum tuum, & fac ſicut vnū
de mercęnariis tuis, & non intres in iudiciū
cum ſeruo tuo recordādo, & imputando pec
cata mea, & ſm peccata mea me puniendo:
quia non iuſtificabitur tibi omnis viuens:
quia propter naturam corruptam, & vitium
concupiſcentiæ nullus poteſt peccatum vita
re: nec Dei præcepta implere: niſi tua gratia
fuerit adiutus, & præuentus. Et ſic nullus po
teſt confidere in viribus ſuis: nec quis poteſt
in conſpectu tuo iuſtitiam ſuam allegare, cū D
nil habeat proprium niſi peccatum, & vitiū,
& inclinationem ad pecandum. Deinde cum
dicit: Quia perſecutus eſt inimicus animam
meam &c. Retorquet culpam ſuam in diabo
lum perſuaſorem, & tentatorem. Vnde ait. O
domine bene poſſum dicere, & ideo dico, ꝙ
non intres mecum in iudicium, & ꝙ nō poſ-
ſum apparere iuſtificatus in conſpectu tuo.
Et cauſa eſt, quia inimicus humanæ naturæ
diabolus ſemper perſecutus eſt animā meā
me tentando, & ad ſcelera impellendo, & ad
luxuriam, & auaritiam, & ſuperbiam, & cęte
ra peccata alliciendo. Et ſic iſte inimicus, qa
ipſi conſenſi humiliauit, & deiecit in terra vi
tam meam: quia cecidi à gratia, per quā ſpiri
tualiter viuebā ſequendo iſta terrena, & ſic
cecidi à vita in mortem peccati. Et ſic iſte ini
micus me collocauit in obſcuris tenebris pec E
catorum inter mortuos ſeculi. i. inter diabo-
los mortuos, & deſtinatos ad mortē ęternā.
Vnde ego erā collocatus per gr̄am inter vi-
uos angelos, & iuſtos: ſed iſte inimicus alli-
ciēdo ad pctm̄ me collocauit inter mortuos
pctōres, & demones ad pęnam, & mortē ęter
nam deſtinatos. Et ſic ſemper ſpūs meus eſt
anxiatus, & anguſtiatus, & afflictus ab iſto
inimico. Et cor meū, id eſt voluntas mea, q̄
deberet Deo ſemper obedire: ſemper eſt tur
bata, & infeſtata ab iſto inimico. Itē ſpiritus
meus eſt anxiatus: quia culpa aſſiduè remor
det conſcientiam meā, & perturbat cor meū
&c. Deinde cum dicit. Memor fui dierū anti
quorum &c. petit remiſſionem peccatorū, al-
legando conſuetam, & antiquam Dei miſeri
cordiam: qui conſueuit antiquis tēporib. mi
ſereri ſemper, & parcere pęnitentibus, & ſuc-
currere, & ſubuenire afflictis clamantibus ad F
ſe. Vnde ait. Ego fui memor, & recordatus
ſum dierū antiquorum, & præteritorum, &
meditatus ſum in oībus operibus tuis, quę fe
ciſti in tempore antiquo, & in factis manuū
tuarum meditabar. quia ſemper conſueuiſti
miſeris ſubuenire. Nam liberaſti me de dilu-
uio, & filios Iſrael de ſeruitute ægyptiaca, &
de ſubmerſione in mari rubro, & pluiſti eis
manna de cęlo, & eduxiſti aquam de petra,
& multotiens liberaſti eos de manu inimico
rum tempore iudicium, & remiſiſti ipſi Da-
uid peccatum adulterij, & homicidij per pœ
nitētiā, & remiſiſti pctā multa ipſi Magdale
næ, & pepercisti latroni in extremis &c. Et
ideo memor omnium iſtorum confidens de

A tua conſueta miſericordia expandi ad te ma
nus meas omni alio auxilio deſtitutus,& tã-
quã aridus,& ſiccus. Nã anima mea ſine gra-
tia eſt facta ſiccà,& arida tibi.i.in conſpectu
tuo:ſicut terra ſine aqua,quæ nullo mõ põt
fructificare nec plantas germinare,ſic anima
mea ſine tua gratia facta ſicca,& in epta nul
lo mõ põt vitarę peccata,nec opera merito-
ria facere. Et ideo velociter exaudi me ne pe
rèam: qua iam defecit ſpiritus meus niſi per
gratiam viuificetur,& reſurgat.& recuperer
vitam q̃ perdidit ꝑ peccatum. Et iõ nõ auer
tas faciem miſericordiæ tuę à me, veniã de-
negando: quia ſi tuam faciem auertis ſicut
auertiſti à Iuda proditore, tunc ero ſimilis
diabolis,& damnaris deſcendentibus in la-
cum inferni ergo non auertas,ſed aduerte,&
cõuerte,& flecte faciem tuã ad me: & reſpi-
B cè me ſicut reſpexiſti Petrũ,& Magdalenam,
& latronem. Nã conuerſus ad mulierẽ Mag-
dalenam dixiſti. Remittũtur tibi pctã tua. Et
cõuerſus ad latronem dixiſti. Hodie mecum
eris in paradiſo. Ergo conuerte faciẽ tuã ad
me,ſicut conuertiſti ad illos,vt non ſim ſimi
lis deſcendentibus in lacum:ſed ſimilis aſcen
dentibus in cœlum. Et auditam fac mihi ma
ne miſericordiam tuam.i.fac vt ego audiã vo
cem miſericordiæ tuæ:ſicut audiuit Cananea
& Magdalena,& latro.& audiam ꝙ dicas mi
hi fiat tibi ſicut vis:ſicut dixiſti Cananeæ: &
remittuntur tibi peccata.ſicut dixiſti Magda
lenæ:& nec ego te condemnabo,ſicut dixiſti
mulieri adulteræ. Fac mihi ergo mane.i.per
pœnitentiam auditam miſericordiam tuam
ſicut feciſti omnibus ſupradictis,quia ego in
te ſperaui,& non in altero. Nam conſideran
C do,& meditando, ꝙ in omnibus ſupradictis
ſubueniſti,& peperciſti,& pctã remiſiſti:iõ in
te ſperaui liberari,& in te ſpem, & fiduciam
poſui,vt mihi remittas ſicut,et illis. Et ideo
notã fac mihi viam pnię in qua ambulem,vt
poſſim perficere pniam. Quaſi dicat,poſtq̃ dedi-
ſti mihi gratiam preuenientem,vt velim fa-
cere pęnitentiam:da mihi gratiam cooperan
tem,vt perſequar,gratiam perficientem,vt ꝑ
ficiam pęnitentiam,& gratiam confirmatã,
vt poſſim deinceps ambulare immaculatus
in via,& lege tua:qm̃ ad te leuaui, & leuare
intendo animam meam per contemplationẽ
orãdo,vt me ſemper in tali gratia cõſerues.
Eripe ergo me de inimicis meis tam viſibili
bus quam inuiſibilibus; ne amplius incidam
in peccatum poſtquàm egero pœnitentiam,
quoniam ſemper ad te confugi.& confuge- D
re,& recurrere intendo in omnibus operatio
nibus,& periculis meis. Et ideo doce me fa-
cere voluntatem tuam, legem euangelicam
obſeruando,& in me gratiam inſpirando, vt
poſſim mala cauere, & bona operari: quia
Deus meus,& protector,& rector:& guber-
nator es tu.i.te in gubernatorem,& directo-
rem accipio. Sed quia tu hoc non facis niſi
per latẽtem inſpirationem ſpiritusſancti tui,
qui in animas hominum ſe transfert,& inſpi
rando gratiam,& diſponendo eos per gratiã
amicos Dei,& ſanctos,& prophetas, & bo-
nos,& iuſtos fecit. Ideo mitte illum ſpiritũ
tuum bonum,& ille ſpiritus tuus bonus de-
ducet,& diriget me in terram rectã viuen
tium per viam rectam legis euangelicæ. Et
ſic per iſtum ſpiritum bonum viuificabis me
in æquitate tua i. facies me viuere per gra- E
tiam ſecundum iuſtitiam tuam euangelicã.
Et hoc facies propter nomen tuum,quod eſt
ſaluator: eo ꝙ ſalus idem eſt quod vita in-
tegra,& ęterna,ſicut dictũ eſt pſ. 8. Ergo ſi
tu es Ieſ9,& ſaluator,& dator ſalutis:ergo ad
te pertinet viuificare,& iuſtificare. Et ſic pro
pter nomen tuum Ieſus,quod eſt nomen ſa
lutis,& vitæ perfectę, viuificabis me in ęqui
tate,& iuſtitia tua. Et ſi omnia ſupradicta ege
ris.i.ſi exaudieris me,& conuerteris faciem
miſericordiæ tuæ ad me,& feceris mihi au-
ditam miſericordiam tuam,& docueris me
facere voluntatem,& ſpiritus tuus bonus de
duxerit me per viam rectam.& tu viuificaue
ris me à peccato per gratiam,& pœnitentiã
propter nomen tuum:tunc educes animam
meam de tribulatione mortis,& peccati ſer-
uitute:& ſic diſperdes omnes demones ini-
micos meos, & fugabis eos à me, qui ante F
mihi dominabantur,& me in ſeruitute tene
bant:quia adueniente gratia fugatur pecca-
tum cum diabolo autore ſuo. Et ſic in præ-
ſenti diſperdes, & fugabis inimicos meos à
me,ſed in die iudicij perdes,& damnabis om
nes demones,qui in hac vita tribulant ani
mam meam. Quaſi dicat:nunc diſperdes, &
fugabis me per pęnitentiam meam: ſed tũc
perdes,& damnabis eos cum dices. Ite male
dicti in ignem æternum,qui paratus eſt dia-
lo,& angelis eius &c. Sed ego ſeruus tuus
ſum,& intẽdo eſſe in æternum,vt ſim de nu
mero iſtorum quibus dices. Venite benedi-
cti patris mei &c.

Tota etiam iſta vltima,& quarta pars po

A teſt legi deprecatiuè, vt ſit ſenſus. O dñe IeſuChriſte educ de tribulatione peccati aĩam meam per pęnitentiã, & diſperde diabolos inimicos meos, vt ſugiant à me, & ꝑdes eos in die iudicij: quia ego ſeruus tuus volo eſſe & non ſeruus peccati, ſicut fui vſque modò, & ante pœnitentiam factam.

Ex toto iſto pſalmo tàm ſ'm expoſitionẽ propheticam, quam moralem poſſunt recolligi decem concluſiones.

Prima concluſio, ꝙ nullus hõ viuens põt iuſtificari de ſe apud Deum in hac vita, nec cum eo contendere probatur. Quia nil veritatis, & iuſtitiæ habet homo de iure ſuæ naturæ niſi ſolum peccatũ, & pęnalitates eius.

Secũda concluſio, ꝙ antiquus ſerpens inimicus humanę naturæ perſecutus eſt primũ hominem in principio tentando ipſum me-

B diante muliere, & ꝑ eſum ligni prohibiti deiecit ipſum in mortem corporis, & animæ, ſic homo neceſſario factus eſt mortalis, & paſſibilis, & morbo concupiſcentiæ in carne corruptus, ex qua corruptione ſpiritus ſemꝑ anxiatur à carne, & totus ordo fuit in eo ꝑturbatus; quem morbum, & corruptionem; & neceſſitatem moriendi, & patiendi Adam tranſtulit in omnes poſteros.

Tertia concluſio, ꝙ eundem ordinem ſeruat diabolus in tentando oẽs homines, quẽ tenuit in tentando primos parentes. Nam ſicut ibi primò tentauit Euam incipiendo à parte fragiliori: & poſtea Eua ſeduxit, & tentauit virum: ſed cũ vir cõſentiens mulieri comedit fructum vetitum fuit peccatum cõſũmatum, ꝑ quod introiuit mors in orbem terrarum: Ita pariter diabolus primò mouet sẽſualitatem in quolibet homine obijciendo ip-

C ſi aliquod delectabile, vl' vtile apparẽs bonũ, & tunc ſenſualitas obijcit, & ſuadet volũtati & rationi, vt ſequatur, & admittat, ſi autẽ voluntas rationalis conſentit ſenſualitati, tunc peccatum eſt conſummatum, ꝙ quidem peccatum p̃cipitat hominem in mortem ſpiritualem & manet ſpiritus hominis anxiatus, & ꝑturbatus à culpa peccati. Et ſic patet qualiter diabolus plantauit concupiſcentiam in ſenſualitate loco ligni ꝓhibiti: cuius fructus ſunt luxuria, & auaritia, id eſt concupiſcẽtia carnis, & pecuniarum, & honorum, & vindictæ &c. quæ occidit hominem.

Quarta concluſio, quòd anima ſine gratia Dei eſt ſicut terra ſine aqua: quæ non poteſt fructificare.

Quinta concluſio, ꝙ anima noſtra viuit ꝑ D gratiam: & ideo deficiente gratia deficit ſpiritus vitæ in ea.

Sexta cõcluſio, ꝙ omnes illi, à quibus deus auertit faciem negando gratiam, deſcendunt in lacum inferni.

Septima concluſio, ꝙ lex euangelica quã Chriſtus tulit, docet viam in patriam, & facere diuinam voluntatem.

Octaua concluſio, ꝙ pater, & filius per ſpiritum ſanctum ſpirauit apoſtolis dona gratiarum, & dirigit omnes iuſtos in terrã rectam.

Nona concluſio, ꝙ Chriſtus per prædicationem apoſtolorum, & baptiſmum diſperſit & fugauit diabolum de mundo, & de ſimulacris idolorum.

Decima concluſio, ꝙ Chriſtus ꝑdit, & deſtruit peccatum in quolibet pęnitentiæ per pœnitentiam, & eccleſiaſtica ſacramenta. E

Sed contra primam concluſionem arguitur: in qua fundatur tota ſententia huius pſ. vbi dicitur, ꝙ nullus viuens ſe poteſt apud Deum iuſtificare, & videtur, quòd illud dictũ prophetæ non ſit vl'r verum. Nam Ioannes Baptiſta, & ſancti Innocentes, de quibus dicitur in Apoc. ꝙ ſine macula ſunt ante tronũ Dei, & multi alij, qui nũquam actualiter peccarunt poſſunt iuſtificari apud Deum: & cũ eo in iudicio contendere. Item virgo Maria non ſolum, poteſt ſe iuſtificare apud Deũ de pctõ actuali, & veniali: ſed ẽt de originali: ꝙ nunquam habuit: nec ad ipſam tranſiuit: vt probatum fuit pſalmo 45. igitur concluſio falſa. In oppoſitum eſt propheta in præſenti pſalmo dicens. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Reſpõdetur, quod notanter dicit propheta. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Nam licèt multi poſſint iuſtificarę ſe apud homines de peccatis, quæ non commiſerunt, & intrare ſecuri in iudicium, & contendere cum iudice defendendo ſuam iuſtitiam: tamen apud Deũ nullus poteſt ſe iuſtificare à peccato de iure ſuæ naturæ. F

Ad cuius intellectum eſt notandum, quòd licèt homo poſſit iuſtè defendere apud quẽlibet iudicem ea, quæ ſunt de iure naturæ: tamen non ſemper ea, quæ ſunt largita ex mera gratia ſiue gratis. Nam ſi aliquis naturaliter ſeruus liberatur gratis à domino, & vltra libertatem recipit aliqua bona temporalia ab illo domino, licet apud alios poſſit defendere iuſtè ſuã libertatem, & illa bona collata

tamen

A tamen hæc nõ poſſet defendere in iudicio apud dominum:quia non poteſt ſe negare eſſe ſeruum à natura,& liberatũ per gratiam, & dominum poſſe ſibi auferre omnia bona collata poſtq̃ retinuit ſibi tale ius. Et ſic licèt talis ſeruus libertati donatus cũ cęteris poſſit cõtendere in iudicio ſuã iuſtitiam allegãdo,& defendendo:tñ non cum domino nec apud dominũ. Ita pariter eſt dicendũ. Nã cũ in Adã oẽs poſteri fuerint ꝑpetuæ ſeruituti pc̃ti obnoxii & obligati,& mancipati,& ĩcur retint corruptionẽ naturæ, per quam liberũ arbitriũ eſt vulneratum, & claudicatũ, & libertas benè agendi amiſſa,& neceſſitas peccandi inflicta: vt probat Aug. libro de perſecutione iuſtitiæ hominis. & ſic nulla manet iuſtitia in hoĩe,niſi ꝑ gratiã donetur & perficiatur: Ergo ſequitur,ꝙ nullus homo uiuens
B apud Deũ põt allegare aliquã iuſtitiã ꝓpriã de iure ſuæ naturæ,quia oẽs iuſti fuerunt ab illa ſeruitute per gratiam,& per iuſtitiam fidei xp̃i liberati. Et ſic licèt innocentes & multi ſancti viri non commiſerint multa peccata,& ſcelera actualia,& fecerint multa bona, non eſt eis apud Deum ſimpliciter impurandum,quia hoc non fecerunt ex propriis viribus,nec ex natura ſua corrupta,ſed ex gratia Xp̃i præueniente,& præſeruante à peccato, & impellente ad bona facienda: quia ſi fuiſſent relicti in ſua natura corrupta peiora facinora potuiſſent perpetrare quàm Nero, & Iudas &c. Et ideo dicit Auguſtinus in homilia de peccatrice,& Phariſæo:ꝙ nõ eſt peccatum, quod fecit homo,quin faciat alter homo niſi,iuuetur a Deo à quo factus eſt homo. Item idem in libro de virginibus, dicit, ꝙ virgines non poſſunt in ſe gloriari ſi ſerua
C runt virginitatem, & vitarunt vitia carnis, nec debent minus diligere Deum ſi non remiſſa ſũt eis peccata multa ſicut mulieri peccatrici,& latroni,quia licet Deus non remiſerit eis peccata,quæ non commiſerunt tamen remiſit eis omnia peccata quæ commiſiſſent: ſi Deus per gratiam eos non præueniſſet,& in ſua natura corrupta dereliquiſſet. Ideo concludendo dicit Auguſtinus. Deputate uobis à Deo eſſe dimiſſum quicquid a vobis non eſt illo regente commiſsũ &c. Item licèt oẽs ſupradicti ſancti poſſent gloriari apud homines ſe non peccaſſe actualiter,tamen non poſſent gloriari ſe non fuiſſe obnoxios culpæ originali, vt inquit Auguſtinus ſecundo de baptiſmo paruulorum: &

libro de natura & gratia. Item licèt virgo Ma D
ria nunquam habuerit in perſona peccatum originale:tamen hoc non habuit ex propria natura,ſed ex gratia Chriſti præueniente, & ſanctificante ipſam in primo inſtanti ſui eſſe:quæ prohibuit,ne peccatum naturæ tranſiret in ꝑſonã:vt dictũ eſt pſ.45. & 140. licèt fuit per gratiam præſeruata. Et ſic patet, ꝙ nec virgo Maria poteſt introire in iudicium apud Deum alligando naturalem iuſtitiam. cum ipſa ſecundum naturam fuerit obligata cum cæteris in Adam. Ex quibus omnib. patet,ꝙ nec iuſti,nec peccatores poſſunt intrare in iudicium cum Deo. Nam peccatores non poſſunt conqueri de Deo,nec imputare Deo ſcelera ſua,ſed ſibiipſis, & naturæ ſuæ corruptæ:quia Deus bonam naturã creauit in Adã,ſed ipſe peccator corrupit eam,
& ſic vnuſquiſq; tractus,& illectus à cõcupi- E
ſcentia ſua peccat, quia Deus actor malorũ nõ eſt. Iacobi primo, nec iuſtus põt gloriari de iuſtitia ſua: quia nõ eſt currentis,nec volentis,ſed Dei miſerẽtis. Et ſic ò Deus: nunq̃ iuſtificabitur in conſpectu tuo oĩs viuens.

PSALMNS. CXLIII.

Benedictus dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium.& digitos meos ad bellum.

Miſericordia mea & refugium meum:ſuſceptor meus,& liberator meus.

Protector meus & in ipſo ſperaui:qui ſubdis populum meum ſub me.

1 Titulus,Pſalmus Dauid. Hieronymus in prologo huius libri dicit:ꝙ Dauid fecit hunc pſalmum quando ſtetit contra Goliath. ideo in aliquibus bibliis additur iſta paruula, ſcilicet. Pſalmus Dauid cum ſtetit contra Goliath. Vnde legitur primi Reg.17.ꝙ cum ve
niſſent Philiſtei contra Saul,& filios Iſrael an F
tequã prælium committeretur ſurrexit Golias Getheus de genere giganteo, & incepit blaſphemare verbis & cõtenere Deũ Iſrael, & legem Moiſi,dicens. Eligite ex uobis virũ & deſcendat ad ſingulare certamẽ,qui ſi percuſſerit me,erimus vobis ſerui,& ſi percoſſero eum,vos ſeruietis nobis &c. contra quem Dauid iuuenis venit indutus armis regalib. ipſius Saul. ſed eum non eſſet talibus armis aſſuetus exutus illis armis cepit quinq; lapides de torrente,& poſuit in pera,& exiuit cõtra Getheum in baculo,& funda. Golias autẽ erat munitus caſſide ferrea,& lorica erea, & lancea robuſta grandi ad modum liciatorii,

A contra quem Dauid proiecit lapidē in noīe
dñi,& infixit eū in fronte ipſius Goliæ:& de
iecit ad terram,& proprio gladio euaginato
caput ipſius Goliæ amputauit:quo viſo Phi
liſtei proſtrati ſunt:& diſperſi fugerunt,&ſic
Dauid liberauit Iſrael de opprobrio ſeruitu-
tis.& vindicauit iniuriam Dei.Per hoc,& ꝑ
hanc victoriam p̄uidit Dauid in ſpiritu,& re
uelatione totum myſterium pugnæ Xp̄i cū
diabolo. Nam ſicut Dauid adoleſcens vicit
Goliam,& abſtulit ipſi caput, & liberauit Iſ-
rael a ſeruitute,& ſubiecit Philiſteos,ita Xp̄s
depoſitis armis regalibus.i.occultata diuini-
tate,apparens in humanitate congreſſus eſt
cum diabolo,& cum pera,& lapide obedien
tiæ,& patientiæ,& humilitatis ſe obiecit cō
tra diabolum,& abſtulit ipſi caput.nam pri
mò abſtulit ipſi gladium quo erat armatus,
B & præcinctus, & ſolebat interficere oēs ho-
mines,q̄ q̄dem gladius erat peccatum origi-
nale,quo omnes vulnerabat diabolus,& ſibi
ſubijciebat. hunc gladium abſtulit Chriſtus
& cum eo ipſum decapitauit,& abſtulit ipſi
caput.i.p̄tātem,& ſic liberauit genus huma-
num,& ſubiecit populum gentilem ad fidē.
Vnde baculus Chriſti in illo certamine fuit
crux:& lapis fuit humilitas,& patientia.vnde
Dauid præuidens hoc myſterium poſt habi-
tam victoriam,& dum fuit in quiete fecit
hunc pſalmum.In quo Dauid quattor facit.
Nam primò agit Dauid gratias de victoria
habita contra Goliam.Secundò petit aduen
tum Chriſti,vt veniat ad pugnam contra dia
bolum.quam ipſe præuidit in ſpiritu per pu-
gnā ſuā,& victoriā. Tertiò promittit ſe gra-
tias acturū.Quartò petit,vt liberetur eccle-
C ſia de perſecutione tyrannorū,& hæreticorū.
Secundū ibi. Dñe inclina.Tertiū ibi.Deus cā
ticū Quartū ibi.Et erue me. Dicit ergo Da-
uid.Benedictus ſit dominus Deus meus,qui
docet,& docuit manus meas ad p̄lium cōtra
Goliam : & direxit digitos meos ad bellum
cum eſſem adoleſcens,& inexpertus,& inſue
tus in armis:nam ego non erā ſufficiens niſi
ipſe me direxiſſet:& iō ipſe eſt miſericordia
mea,& refugium meum : ad quē ſemper re
fugio,& ipſe eſt ſuſceptor meus in omni ca
ſu:& liberator meus de omni periculo: quia
ipſe ex ſola miſericordia ſua,& non meis me
ritis me liberauit. Et probo, ꝙ hoc factū eſt
ex Dei miſericordia,& nō meis virib. Nam

Domine quod eſt homo quia innotuiſti ei? aut filius hominis,quia reputas eum?

Id eſt,quid ſum ego cum ſim adoleſcens, D
& ruſticus,& pauper,cui tam grādem victo-
riam innotuiſti, & tam grande myſterium
innotuiſti,& reuelaſti?nam ꝑ meam victoriā
de Golia reuelaſti,& innotuiſti mihi victoriā
quam tu es habiturus de diabolo in cruce:
qua reuelatione ego non ſum dignus meis
meritis.Aut quid ſum ego filius hominis,ſci
licet filius Eſai:quia reputaſti in me in tanto
honore ſupple tantam victoriam tribuēdo,
& quod maximum eſt tam magnum miſte-
rium mihi reuelando?& ſic loquitur de ſe in
tertia perſona. Et ſubdit.

Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut umbra prætereunt.

Nam homo in ſua natura,& in ſuis virib.
deſtitutus vanitati ſimilis factus eſt,& fragi
lis,& mortalis.nā dies eius ſicut vmbra præ-
tereunt.Ex quò patet,ꝙ Dauid ſe reputat E
indignum tanta victoria,& reuelatione tan
ti myſterij futuri per Chriſtum.Poteſt etiam
dici,quòd hic Dauid loquitur in ꝑſona cor-
poris myſtici.nam per hoc myſterium,& vi
ctoriam ſuam,quam habuit contra Goliam,
præuidit etiam in ſpiritu qualiter Chriſtus
in aduentu ſuo debebat nos ita armare,vt ēt
vinceremus diabolum,& conculcaremus.nā
Chriſtus dedit nobis primò baculum fidei,
& ſpei: cum quò audemus ire contra diabo-
lum,& lapidem fidei, quem ipſi obijcimus,
& cum eo ipſum occidimus. Et dedit nobis
gladium caritatis,quo caput, & poteſtatem
eius abſcidimus.Quam victoriam figuratiuè
ꝑ ſuam p̄uidit.Ideo dicit totum corpus my-
ſticum.Benedictus dominus Deus &c. quia
tantam miſericordiam,& dilectionē homini
oſtendit,& tantam dignitatem ipſi cōceſſit, F
cum homo ſit fragilis,& parui momenti,&
pro hoie,qui eſt tam parui p̄tij velit de cęlo
deſcendere &c.ideo ait.Quid eſt homo &c.

Domine inclina cælos tuos,& deſcende:tange montes,& fumigabunt.

Fulgura coruſcationem,& diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas,& conturbabis eos.

Emitte manū tuā de alto:eripe me,et libera me de aquis multis:et de manu filiorū alienorum.

Quorum os locutum eſt uanitatem,& dextera eorum dextera iniquitatis.

Hic petit aduentum Chriſti ſibi reuelatū,
nam poſtquàm aduentus Chriſti ad pugnā-
dum, & vincendum diabolū,& liberandum
nos de poteſtate eius innotuit ipſi per reue-
lationē,& figuram ſuæ victorię de Golia,di-

cit.

A cit,O domine Ieſu Chriſte inclina cœlos.i.
maieſtatem tuam de cœlo ad terrã,& deſcẽ-
de humilitatẽ,vt tu, qui ab æterno es Deus
in ſinu patris,efficiaris homo in vtero virgi-
nis matris,& qui es immortalis per diuinita-
tẽ,efficiaris mortalis ſecundũ humanitatẽ,&
qui ab æterno es in forma Dei, & Deus ap-
pareas nobis in forma ſerui:& ſic montes . i,
apoſtolos dando eis ptãtem,& ſpũm ſanctũ,
& fumigabunt legem tuã euangelicã ꝑ mũ
dũ prædicando. Et emitte fulgura,& coruſca
tiones mittendo fulmina euangelica,& diſſi
pabis eos. ſ.diabolos,& infideles,& totã ido
lolatriã.Et emitte ſagittas tuas,i.apoſtolos ,
qui ſunt ſagittæ in manu potentis : & verba
euangelica.quæ ſunt ſagittæ acutæ miſſæ in
corda inimicorũ regis:& conturbabis eos.&
confundes omnes infideles: quoſdam cõuer
B tendo : quoſdam perdendo.Itẽ tange cũ tua
potentia,& virtute montes. i.diabolos ſuper
bos,& membra eorũ.ſ.reges,& principes pa
ganos,& tyrannos:& fumigabunt,& crema
buntur puniti.Et fulgura.i. fulgurando mit-
te coruſcationes,& fulmina euangelica per
apoſtolos tuos,& diſſipabis eos.ſ.diabolosei̇j
ciens à ſimulacris, & gentiles ab idololatria
quoſdam conuertendo,& quoſdam perden-
do,& puniẽdo,& emitte ſagittas tuas. ſ.euã-
gelicas:& conturbabis eos:vt ſupra. Et emit
te manum.i.potẽtiam,& virtutẽ tuã de alto
cœlo,& libera me de aquis,& perſecutionib.
multis.ſ.de tentationib.& ſeruitute diaboli,
& de manu,& ptãte filiorũ alienorum.ſ.tyrã
norum,qui non ſunt de filijs Dei : ſed diabo
li : & non ſunt filij virtutum : ſed vitiorum:
qui ſunt filij alieni à te , & etiam libera me
C de manu iudæorum,q facti ſunt alienati ne
gando te,& facti ſunt filij mundi, & diaboli
cum dixerunt. Non habemus regem niſi Cę
ſarem. Ideo ſequitur : Quorum os locutum
eſt vanitatẽ dicẽdo blaſphemias contra te,&
improperia in domo Annæ,& Caiſæ,& ante
Pilatum,& in cruce cum dicebant ? Si filius
Dei es deſcende de cruce &c. Et etiam os eo
rum locutũ eſt vanitatẽ cõtra te,qñ dicebãt,
ꝙ diſcipuli furati erant corpus tuum de ſe-
pulcro &c.Item quando perſequebãtur apo-
ſtolos in primitiua eccleſia loquẽtes blaſphe
mias contra Paulum &c . & de hac perſecu-
tione petit eccleſia ꝑ Xp̄m liberati.ſ. ꝑ mor
tem,& paſſionem petit liberari à diabolo,&
per reſurrectionẽ , & ſpiritusſancti miſſionẽ
à perſecutione iudæorum.

Deus canticum nouum cantabo tibi: in pſal D
terio,& decacordo pſallam tibi.

Hic pollicetur ſe gratias acturum pro bñ
ficio redemptionis recepto dicens . O Deus
cum feceris hoc.ſ.reſurgẽs à mortuis,& vice
ris diabolum,& liberaueris me de eius pote-
ſtate,& aſcenderis in cœlũ, & miſeris ſpũm
ſanctũ,& armaueris apoſtolos diuerſis donis
gratiarũ,tunc canticum nouum cãtabo tibi,
nõ cãticũ ve.te.quia poſtquàm venerit Xp̄s
veritas figurata dimittam figuras, & cerimo
nias,& offerã nouũ ſacrificiũ eucariſtiæ,& p̄-
dicabo legẽ nouã euãgelicã . & noua ſacra-
menta abolitis veteribus ſacramẽtis, & pſal-
lã tibi in pſalterio decacordo.i.decẽ cordarũ,
& præceptorũ ſimul cũ conſilijs euãgelicis:
quia tunc verè ſeruabuntur p̄cepta data in
mõte Sinai quæ vſque ad aduentum Chriſti
nunq̃ fuerunt perfectè intellecta nec ſeruata, E
vt patet Mat.5.quia antiqui non reſpiciebãt
affectum,& volũtatem per quã iuſtificamur:
ſed ſolũ effectũ , & actũ ad extra:iõ nũquam
verè ſciuerunt cantare,nec pſallere in pſalte-
rio decem cordarum vſquequo Chriſtus do
cuit nos nouiter pſallere,& cantare cum ſa-
cramẽtis nouę legis . Ideo hoc eſt canticum
nouum,quod cantabo tibi.ſ.lex euangelica :
quæ declarat pſalterium decem cordarũ ve.
le.Item lex euangelica dicitur etiam pſalte-
riũ decacordum:ſiue decem cordarũ: eò , ꝙ
nihil aliud continet,& explicat niſi decẽ my
ſteria no.legis,quæ per Xp̄m erant explican-
da.ſ.myſterium trinitatis,& incarnationis,&
prædicationis Chriſti,& miraculorum opera
tionis ,& paſſionis,& reſurrectionis,& aſcen
ſionis,& ſpiritusſancti miſſionis , & eccleſiæ
congregationis,& finalis noſtrę glorificatio F
nis.Vnde hoc eſt canticum nouum,quod cõ
tinuè cantat tota eccleſia,& confitetur, & p̄-
dicat,& hoc eſt pſalterium decem cordarũ ,
quod continuè ſonat,& prædicat, & pulſat .
Item cantat etiam eccleſia cãticum nouum
& pſalteriũ virginis Mariæ.ſ.Magnificat aĩa
mea dominum, qđ quidem cãticũ, & pſalte
rium cõtinet 10.cordas.i. 10.verſus:vt patet
intuenti.Eſt ergo triplex pſalteriũ , decacor-
dum,& canticum nouum.ſ.pſalterium 10 p̄
ceptorum moralium,& pſalterium decẽ my
ſteriorum noui teſta. & pſalterium Virginis
Mariæ.Hoc ergo triplex pſalterium promit-
tit cantare Dauid in perſona totius eccleſiæ
pro gratiarum actionibus,dicens. Deus canti
cum nouum cãtabo tibi.i.totã legẽ euãgeli-

cam:

A cam,& in pſalterio decacordo pſalſam tibi . i.decem myſteria no.te.per Chriſtū explicata prædicabo,& confitebor tibi, & etiam cātabo,& pſallā tibi pſalterium,& canticū virginis in officio quotidiano veſperarū,& etiā cātabo tibi canticū nouū celebrando nouas feſtiuitates.ſ.natiuitatis,paſſionis,& reſurrectionis &c.In quibus cōſtituā noua officia eccleſiaſtica,& ceſſabunt veteres feſtiuitates quæ erant figuræ nouarū feſtiuitatū,hoc ergo canticū nouū cātabo tibi agēdo grãs:eò, ꝙ dediſti ſalutem regibus Chriſtianorū eos per fidem à neſando ritu idololatriæ liberando.Et nota,ꝙ idem pſalterium cātabāt antiqui,quod,& nos:ſed illi cantabāt hoc pſalterium in figura,& propheticè,nos autē cantamus in te, & euangelicè:quia iam omnes illæ decē cordę ſunt completæ per Chriſtum.

B *Qui das ſalutem regibus:qui redemiſti Dauid ſeruum tuum:de gladio maligno eripe me .*

Et erue me de manu filiorum alienorū, quorum os locutum eſt uanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

Hic incipit alia ſententia,& petitio . nam poſtquā corpus myſticum petijt liberari de ſeruitute diaboli , & promiſit cantare canticum &c.hic petit liberari de poteſtate,& ꝑſecutione tyrannorum,& hæreticorū. Nam hoc ēt præuidit Dauid in ſpū per victoriam ſuā,nā ſicut amputato capite Goliæ,& ſuperato , Philiſtæi fuerunt diſperſi,& fugati,& in finē ipſi Dauid ſubiecti: Ita præuidit Dauid in ſpiritu,ꝙ tyranni, & imperatores , & gentiles perſecutores eccleſiæ erāt ſuperandi,& eccleſiæ iugo ſubijciendi, & hoc petit hic Dauid in perſona totius eccleſiæ dicēs:

C ò domine Ieſu Xp̄e,qui quondā das, & dediſti ſalutē regibus Iſrael,& uictoriā cōtra paganos, & redemiſti ſpecialiter Dauid ſeruū tuum de poteſtate Goliæ,eripe me nunc in hac perſecutione de gladio maligno, & crudelitate tyrannorum,& infidelium,& hæreticorum . Nota,ꝙ ſicut verbum Dei dicitur gladius benignus penetrās corda hominum & amputās ſentes peccatorū:ita per oppoſitū culpa,& pctm̄ dicitur gladius malignus , &venenoſus occidens aīas hominū morte ꝑpetua.nam iſto gladio diabolus occidit animas . Ita ſpecialiter culpa originalis dr̄ gladius diaboli,quo occidit,& interimit animas ad mortem damni priuans eas vita æterna . Et cōcupiſcentia, & fomes inflictus carni , eſt alius gladius malignus diaboli:quo occidit animā ꝑ cōſēſū ad mortē ſēſus,& pœnæ, D & de hoc gladio maligno petit hic primò liberari:Eſt ēt alius gladius malignus,q dr̄ poteſtas tyrānorū,& crudelitas:quo gladio tyrāni pſecuti sūt martyres.& de iſto gladio ſpecialr petit eccl'a liberari à reſurrectiōe Xp̄i vſq; ad Conſtantinū,quia tūc ille gladius fuit fractus.Eſt etiā alius gladius malignus , qui fuit prauitas,& peruerſio hęreticorum , quæ inualuit cōtra eccleſiam poſt magnum Conſtantinum,& de hoc etiam eccleſia petit liberari virtute Chriſti , dicit ergo : de gladio maligno eripe me,& ꝑ.i erue me de manu, & poteſtate,& gladio filiorum alienorū.ſ.tyrannorum,& hæreticorum filiorum diabolorum:quia illorū ſunt filij quos ſequuntur , & quorum opera faciūt.os quorū. ſ.tyrannorū locutum eſt vanitatē blaſphemando Xp̄m &c.& os hęreticorum peruertēdo ſcripturas E ad falſū ſēſū,& proferēdo hæreſes , & falſas ſectas , ideo dextera eorum.ſ.poteſtas,& ꝑſperitas eſt dextera.i.poteſtas tenebrarū , & iniquitatis:quæ non poteſt durare:imo auferetur per aduentum lucis,& iuſtitię,& punitionis Dei.

Quorum filij ſicut nouellæ plantationes : in iuuentute ſua.

Filiæ eorum compoſitæ,circumornatæ, ut ſimilitudo templi.

Promptuaria eorum plena:eructantia ex hoc in illud.

Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſib. ſuis:boues eorum craſſæ.

Non eſt ruina maceriæ neq; tranſitus, neq; clamor in plateis eorum.

Beatum dixerunt populum cui hæc sūt,beatus populus cuius dominus Deus eius . F

Ad cuius declarationem eſt notandū,ꝙ gladius,& poteſtas,& crudelitas malorum tyrānorum conſiſtit in dominio, & tirannide: & copia diuitiarum,& filiorum, & in proſperitate mundana , nam cū, quis videret ſe in tali proſperitate poſitū,& maximè illi tyranni ponebant felicitatem ſuam in hac mundana proſperitate confidentes in ſuo dominio, & tyrannide , & in ſuis diuitijs , & prædijs , & copia filiorum,quibus aſſumebant vxores filias alienorum regum,& principum, & ſuas pulcras filias dabant in vxores cæteris regibus,& principibus,& fortificabant , & conciliabant,& roborabant potentias ſuas , & in hoc confidentes contemnebant Deum: putantes nihil eis poſſe nocere,& ſic perſequebantur

bantur

A bant pauperes, & cōmittebant omne nefas
nec volebant audire legē euangelicam quæ
præcipit omnem iuſtitiam,ſ.nulli nocere, &
omnibus prodeſſe &c. ideo perſequebātur
Chriſtianos, & conabantur cum promiſſio-
nibus aut minis, & tormentis eos ad ſuā per
fidiam adducere. Ex quo patet ꝙ gladius,&
dextera & potentia eorum cōſiſtebat ſecun
dū opinionē eorū in proſperitate huius mū
di,in qua conſtituebant felicitatē, & beatitu
dinē, & hos beatos vocabant quibus ſupra-
dicta proſperitas aderat. Sed dicit Dauid,ꝙ
falſa erat eorū opinio: nā beatitudo eſt ſta-
tus omniū bonorū aggregatione perfectus:
ſed habentes talia ſunt mali,& flagitioſi,alie
ni ab omni virtute: ergo non ſunt beati.Itē
beatitudo eſt bonū per ſe ſufficiēs, cōtētans
habentē.ſed poſſidentes talia nunquā cōten
B tātur:imo ſemper cupiūt plura habere: ſicut
patet de Alexādro:ergo nullus talis eſt bea
tus nec felix.Item beatitudo eſt bonū ꝓpriū,
quod non pōt auferri: ſed omnia ſupradicta
bona tēporalia facilliter auferuntur:ut filij,
& regnū &c.ſicut patet de Crœſo ditiſſimo:
qui perdidit primò infeliciter filium, & poſt
ea regnū &c. Ergo nullus talis eſt felix. Item
beatus eſt qui habet quicquid vult: & nihil
mali vult:ſed nullus talis habet quicqd vult
& vult,& cōmittit omne malum:vt patet de
Sardanapolo,& Pharaone,& Nerone,& cęte
ris græcis. Ex quo patet, ꝙ ſolus ille popu-
lus eſt beatus,qui colit Deū:nā talis cōtem-
nit oēm proſperitatem mundanā,quæ affert
oē malū, & delectat,in cōtemplatione diui-
norū,& operaī ſ̄m virtutē, & iuſtitiā,& præ
cepta euāgelica:cui datur in præmiū in cœlo
illa ſumma beatitudo.q eſt ſtatus omniū bo
C norū aggregatione ꝑfectus,& bonū ꝑſe ſuf
ficēs, qđ nō pōt auferri. Et hoc eſt qđ hic di
cit Dauid:cū dicit: dextera eorū.ſ. mundano
rū,& tyrānorū,& ptā, & proſperitas eſt dex
tera iniquitatis,in qua ponūt ſuam beatitudi
nē: nā illos putāt btōs ſuple quorū filij ſunt
in magna copia in iuuētute ſua.ſicut nouel
læ plātationes oliuarū aut aliorū virgulto-
rum.i.habēt copiā filiorū iuuenū.i. habēt oli
ueta nouella in circuitu:vt dcm̄ eſt pſ.137.et
filiæ eorū ſunt pulcræ, & cōpoſitę,& circum-
ornatæ in veſtibus & iocalibus ſicut ſimilitu
do.i.ad ſimilitudinē vnius templi bene orna
ti.hos ergo putāt felices.Itē putāt ſe eſſe feli
ces in poſſeſſione multorū ꝑdiorū, & uinea-
rū &c.ꝙ ſi prōptuaria, & torcularia,& cella-
ria,& horrea eorū ſunt plena vini & frumen D
ti, & olei,& ſic ſunt eructātia iſta promptua
ria.i.effundētia ex hoc ī illud.i.ex iſta vegete
in illā,ex hoc horreo ī illud, & ex hoc cella-
rio in illud.i. qđ ſufficiat ad implendū mul-
ta cellaria,& horrea &c. Itē putāt ſe btōs in
poſſeſſione multorū armētorū, & gregū pe-
cudū:ideo dicit:tūc ſe putant btōs ſi oues in
magno ſunt numero,& fœtoſæ,& plenæ fœ
tibus, & ꝑgnātes,& abūdantes in egreſſibus
& partubus ſuis,& boues, & vaccæ eorū ſūt
craſſæ in numero, & carne. Itē quarta beati
tudo eorū eſt q habēt ciuitates,& domos for
tes & inexpugnabiles, & bene muratas non
diſruptas, ne ꝑ eas inimici poſſint hſc ingre
ſum neq; tranſitū ad capiēdas ciuitates, & op
pida,vt ſic clamor in plateis eorū ꝑ ingreſsū
inimicorū rupta maceria: & muro,ſicut ſo-
let fieri clamor mulierū, & virorū dū inimici E
capiūt violenter ciuitates, & trucidant infan
tes & īterficiūt viros,& expoliāt domos &c.
Btū ergo dixerūt hoīes mūdani populū,cui
hęc bona ſupradicta inſunt, & proſperitates
tꝑales.Sed dicit ꝓpheta.Ego dico tibi,ꝙ ſol⁹
ille populus eſt beatus cuius verus Deus eſt
dn̄s eius,i.qui colit uerū, & vnum Deum tri-
nū in perſonis,& vnū in eſſentiā:quia talis po
pulus viuit ſ̄m Deum, & ſecundū legē euan
gelicam, quæ præcedit oēm virtutē.& iuſti-
tiā,cuius præmiū eſt ſūma & vera beatitudo
in cœlo.nā qui in ſupradictis bonis tꝑalibus
conſtituūnt ſuā beatitudinē ſemꝑ falluntur,
& eis accidit infelicitas: & miſeria per amiſ-
ſionē taliū bonorum temporalium,& per ad
uerſitates,quæ iugiter interueniunt, & acci-
dūt. Beatus ergo ſolus populus,cuius domi-
nus Deus eius:Libera ergo me dñe a tali gla F
dio maligno, & tali dextera,& poteſtate, &
proſperitate iniquitatis: & de tali poteſtate
tenebrarum.Sed tamen aduertendū eſt,quia
tota iſta litera iſtorum ſex verſuum vltimo-
rum.ſ.ab illo loco. Quorū filij ſicut nouellę
&c. contrarium ſenſum videtur habere in
hebræo, & in tranſlatione Hierony. nam di-
cit ſic. Et ſint filii noſtri quaſi plantatio cre-
ſcens in pueritia ſua:filiæ noſtræ ſicut Ange
li ornati ad ſimilitudinem templi:promptua-
ria noſtra &c. & tauri noſtri pingues &c. &
non eſt egreſſus nec eiulatus in plateis no-
ſtris, beatus populus cui talia ſunt, beatus
populus cuius dominus Deus ſuus. Et ſic to-
ta iſta litera videtur referri ad populum Dei
ponētem felicitatē ſeu partem felicitatis in
copia

A copia bonorum temporaliũ, & in cultu diui no. Sed hoc videtur ſuſpectũ, & tollit ſenſum ſpirituale, & ꝓpheticũ pro ſtatu eccleſiæ xp̄i & de vera beatitudine, & confirmat peruerſã opinionẽ gentiliũ, & tyrãnorũ, & cõtradicit ei, q̄d dictũ eſt. Dextera eorũ dextera iniquitatis. Iõ putãt multi hãc literã viriatã in hac parte, & in aliquibus aliis locis cum ſuis pũctis, quã vitiarunt, & peruerterunt rabini eorum tẽpore Cõſtantini congregati in Aegypto: cum viderũt oẽs gentiles, & multos Iudæos conuerti ad fidẽ Chriſti, & ſic volũt dicere, ꝙ tempore Hie. iam erat biblia ſiue ſcriptura ve. te. in aliquibus locis viriata per apices, & puncta, quæ totaliter mutant ſenſum. Et ideo trãſlatio. lxx. interpretũ eſt in dubiis magis amplectẽda, quia minus ſuſpecta ꝓpter rationes ſupradictas. nam illa interpretatio

B fuit facta per cc. annos ante aduentũ Chriſti, & tunc litera ve. te. nondũ potuit eſſe vitiata, nec ſupradicta. Etiã poſſemus exponere literam hebraicam modernam ad bonũ ſenſum ſpirituale: ut dicat Dauid, & corpus miſticum petens aduentum Chriſti, & ꝓſperitatem eccleſiæ. ſint filij noſtri. i. apoſtoli, & martyres, & fideles in magna copia, virentes in virtutibus, & gratia ſicut plantationes nouellæ oliuarũ. Et filiæ noſtræ ſ. virgines ſint ſpecioſæ, & ornatæ virtutib. ſicut angeli ad ſimilitudinem templi: & promptuaria. & torcularia ſacramentorum eccleſiaſticorũ ſint eructantia, ꝙ profundentia copiam vini, & olei. i. operũ miſericordiæ ex hoc populo in illũ, & oues noſtræ ſint fœtoſæ, & abũdãtes in egreſſibus, & partibus ſuis regenerando filios per baptiſmũ, & copiã meritorũ aïę noſtræ generem per bona opera: & ſint boues

C noſtræ craſſæ. i. aïæ noſtræ, & opera noſtra ſũt craſſa pinguedine gratiæ, & meritorũ, & anima noſtra ſit fortis ne caprarur ab inimicis diabolis. nec ſit eiulatus in plateis aïæ noſtrę ex pœnis ĩferni. Nã beatus populus cui talia bona ſpiritualia ſunt, & biũs populus, cuius dñs Deus ſuos. Et iſto mõ bñ põt iſta litera aptari ad bonum ſenſum: ſed in veritate litera. lxx. interpretum videtur magis conſona literæ præcedenti: ideo tene quod placeat. Totus etiam iſte pſal. põt eſſe vox xp̄i, qui in principio loquitur in perſona capitis agens gratias patri, qui direxit manũ, & potentiam ſuam contra diabolũ, & triũphauit de illo: ſicut Dauid triũphauit de Golia. Sed poſtea loquitur in perſona corporis petẽdo: vt pater mittat filium in carnem ad liberan- D

dum ipſum de manu, & ptãte diaboli. Et poſtea petit, vt liberet ipſum de perſecutione tyrãnorũ, & oĩum infideliũ. Ex quo pſal poſſunt recolli duæ principales concluſiones. Quarum prima eſt, ꝙ ſicut Dauid triumphauit de Golia, & liberauit illum populum de manu Philiſtinorum: ita Chriſtus deſcendẽs in carnẽ liberauit genus humanum primò de poteſtate diaboli. Secũdò liberauit eccleſiam de manu oium perſecutorũ. Secunda ꝙ licèt homines infideles, & mũdani, & alieni à fide ponant ſuam felicitatẽ in copia filiorũ & bonorũ tꝑaliũ: tñ ſolus eſt beatus in veritate, quia colit vnũ Deũ, quia ille expectat veram, & ęternã beatitudinẽ in cœlo.

PSAL. CXLIIII.

EXaltabo te Deus meus rex et benedicam nomini tuo in ſæculum ſęculi. E

Per ſingulos dies benedicã tibi, et laudabo nomen tuum in ſæculum, et in ſæculũ ſæculi.

Magnus dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis eius non eſt finis.

Huic pſa. præponitur talis titulus ſ. Hymnus Dauid ad denotãdũ, ꝙ Dauid fecit hũc pſalmum ad laudandum Deũ in tẽplo cum cantico, & exultatione. Nã vt ſupra dictum eſt in prologo hymnus dicitur laus Dei cũ exultatione, & cantico. Nã laus, quæ dirigitur creaturæ, non põt dici hymnus proprie, itẽ ſi talis laus non fit cum exultatione. nõ poteſt etiã dici himnus: ſicut ſunt tragœdiæ & trenorum liber Hieremiæ, & carmina ipſius Iacob, quæ omnia potius dicũtur tragœdiæ, & lamentationes. Et iõ quia Dauid intendit laudare Deũ in hoc pſa. cũ lætitia agendo gratias de beneficijs, quæ contulit mundo à F

principio mundi vſque ad finem: ideo intitulatur iſte pſal. Hymnus Dauid: iõ procedit ꝑ ordinẽ alphabeti hebraici ab Aleph vſq; ad Tau. itaq; tot ſunt verſus ĩ hoc pſ. quod ſunt literæ in hebræo. Et ſic ſunt. xxij. verſus iuxta numerũ litterarũ hebraicarũ. Et ſic vnuſquiſque verſus ĩcipit a ſua litera diſtincta. Eſt verum, ꝙ vna litera omittitur, loco cuius altera geminatur, & ſic manet numerus pfectus, quod non factũ eſt abſq; myſterio. Ad cuius intellectũ eſt notandũ prout dictum eſt pſa. cxviij. ꝙ ſicut vnaqueq; litera hebræa ſignificat aliquod myſteriũ in lege: ita totus diſcurſus alphabeti hebraici ſignificat totũ diſcurſum diuinę legis, & totum diſcurſum hoĩs miſtici peregrinantis per iſtã legẽ in utroq; teſta-

A teſtamento ab Adam vſq; in finem mundi.
Et ideo quia Dauid in perſona hominis mi
ſtici peregrinantis per iſtam legem in vtro-
que teſta. intendit laudare Deum, & agere
gratias de omnibus beneficijs à Deo rece-
ptis, & memorare omnia opera mirabilia,
quæ Deus fecit in vtroque teſt. à principio
mundi vſq; in finem diſcurrendo per oẽs æta
tes, & omnia ſecula, & oẽs generationes: hinc
eſt ꝙ ſcripſit hunc pſal. ſecundùm ordinem,
& diſcurſum alphabeti hebraici: quia in vtro
que teſta. ſemper vnus Deus fuit laudatus,
& cultus, & inuocatus. Secundo eſt notan-
dum ſecundũ Aug. lib. de vera religione, ꝙ
cultus latriæ præſupponit fidem. ideo vnuſ-
quiſq; colit Deum ſecũdũ fidẽ, quam habet
de Deo. Et ideo dicit, ꝙ omnes patres ve. te.
crediderunt Deum creatorem, & redempto-
B rem; & per conſequens trinum, & vnum: nã
articulus creationis præſupponit articulum
trinitatis. Quæ quidem fides incepit ab A-
dam primò cultore Dei: nam Adam per or-
dinẽ creationis potuit noſſe in ſpũ miſteriũ
trinitatis. nam per hoc ꝙ Deus per verbum
creauerat omnia, quia dicendo fiat lux facta
eſt lux &c. ergo Deus habet verbum ſibi con
ſubſtãtiale, & ſic potuit noſſe patrem, & fi-
lium. Sed per hoc ꝙ ſpiritus dñi ferebatur
ſuper aquas ad viuificandum omnia creata:
nouit ſpm̃ ſctm̃ in diuinis, & ſic nouit in ſpũ
tres perſonas in diuinis. ſ. patrem & filiũ, &
ſpm̃ ſctm̃ cum vnitate ſubſtãtiæ. Et hoc po
tuit habere Adã ex doctrina angelorũ. Rur-
ſus ait Augu. ſuper Gen. & ſuper Io. ꝙ miſte
rium incarnationis fuit reuelatum ipſi Adã
in illo ſopore: licèt non fuit præſcius ſui ca-
ſus. Et ſic Adam ante lapſum iam habuit fi-
dem trinitatis, & incarnationis. Rurſus di-
cit Aug. lib. Cur Deus homo, ꝙ Adam poſt
lapſum prænouit totum miſterium humanę
redemptionis. nam quando Deus eiecit eũ
à paradiſo promiſit ipſi de ſua progenie car
nem aſſumere: & in illa humanitate mortem
& paſſionem ſubire, vt poſſet Adam cum to-
ta ſua paſteritate redimere, & ei immortali
tatem, & felicitatem, quam perdiderat, reſti-
tuere. Et ſic dicit Augu. ꝙ ab Adam, & eius
ſucceſſoribus iam domini in carnem præſto-
labatur aduentus: vt ſi de inſtanti miſeria do
leret: tamen de ſuo, ſuæque poſteritatis re-
medio iam de longinquo gauderet. Et ſic pa
tet: quòd Adam expectabat Chriſtum Deũ,
& hominem generis humani redemptorem,
& humanæ ruinæ reſtauratorẽ, & ſic credi- D
dit Deum trinum, & vnum creatorem, & gu
bernatorem, & redemptorem, & glorificato-
rem, & ſub tali fide incepit colere Deũ, & ip
ſi latriam exhibere, & hanc fidem, & ritum
colendi Deum docuit filios ſuos, & nepotes.
Nouit ergo Adã quatuor eſſentialia in Deo
Primò ſummam omnipotentiam, qua mun
dum creauerat, & ſummam ſapientiam, qua
omnia creata gubernat & conſeruat, & ſum
mam miſericordiam, qua genus humanum
debebat redimere, & reſtaurare, & angelicã
ruinam reparare, & ſummam iuſtitiam, qua
diabolum reprobauerat, & bonos angelos
beatificauerat, per quam etiam iuſtitiam ma
los homines debebat punire, & iuſtis ſuam
gloriam dare. Et ideo ſub tali quadruplici ra
tione Adam Deum coluit, & adorauit. ſ. in-
quantum trinus, & vnus, & creator, & guber E
nator, & redemptor, & præmiator. Sed quia
præuidit Adam in ſpiritu, & reuelatione, qua
liter filius Dei verbum incarnandum ſecun-
da in trinitate perſona debebat omnia ſu-
pradicta complere, & mundo notificare, qa
debebat notificare Dei patris omnipoten-
tiam in miraculorum operatione, & generis
humani reparatione, & inferni expoliatione,
& debebat notificare Dei ſummam ſapien-
tiam in legis euangelicæ datione, & ſummã
miſericordiam in noſtra redemptione per
mortem, & paſſionem, & debebat notifica-
re ſummam iuſtitiam in finali iudicio, ideo
appellauit ipſum verbum incarnandum, no
men domini: eò quòd omnia ſupradicta de-
bebat in ſe oſtendere, & mundo notificare,
ſicut dictum eſt pſal. 8. Et ideo Adam ꝙ om-
nibus creaturis nomina impoſuerat: inuoca F
uit Deum incarnatum ſub nomine quatuor
literarum. ſ. ioth. he. vau. he. quæ ſignificant
illa ſupradicta myſteria in Chriſto: vt dictũ
eſt pſal. 8. Et ſub tali fide, & ratione Adam,
& Abel, & Seth inuocabant nomen domini.
ſ. Chriſtum in lege promiſſum. Et ſic Enos
incepit inuocare nomen domini. i. confecit
aliquas orationes ad inuocandum Chriſtũ
futurum redemptorem. Et ſic omnes ſuc-
ceſſores uſque ad Moyſen inuocauerunt no-
men domini, & exinde vſque ad Chriſtum.
Quia ergo Dauid in hoc pſal. in perſona to-
tius corporis myſtici incipiẽdo ab Adam, &
diſcurrendo per omnes generationes inten-
dit laudare nomen domini, q eſt Ieſus verbũ
Dei, per quem ſupradicta quatuor ſunt mũ-

A do notificata,& effecta: ideo tria principali-
ter facit in hoc pſalmo. Nam primò laudat
Deum ſiue nomen domini de omnipotētia
& ſapientia,quam Deus oſtendit in vet.teſt.
in mundi creatione,& gubernatione ſui po-
puli.Secundò laudat Deum de miſericordia, & potē
tia,& ſapiētia,quā maximè Deus oſtēdit in
noſtra redemptione per verbum incarnatum.
Tertiò laudat Deum de iuſtitia,quam maxi
mè Xp̄s oſtendet in fine ſeculi malos æterna
liter puniendo, & iuſtis gloriam largiendo.
Et ſic in toto iſto pſalmo laudat Deum tan-
quàm creatorem,& gubernatorem, & redē-
ptorem,& glorificatorem,quæ omnia perti-
nent ad cultum latriæ.Secunda pars erit ibi.
Miſerator,& miſericors.Tertia ibi.Iuſtus do
minus in omnibus vijs ſuis. Quantùm ergo
ad primum dicit iſte homo myſticus pro ſta-
B tu veteris teſtamenti.O Deus meus per crea
tionem,& rex meus per gubernationē, ego
ſemper te exaltabo. i.exaltatum prædicabo,
& laudabo,& benedicam nomini tuo bene-
dictione laudis,per quod nomen nobis noti-
ficatur tua omnipotentia in mundi creatio-
ne,& miraculorum operatione, & notifica-
tur tua ſumma ſapientia in gubernatione to
tius vniuerſi.Et quia non deſiſtis in tua om
nipotentia ſemper creata conſeruādo,& mi-
rabilia operando,nec ceſſas per tuam ſapien
tiam omnia creata diſponendo,& gubernan
do ſucceſſiuè,ideo non benedicam te in vno
ſolo ſæculo,& ætate, ſed in ſæculum ſæculi
per omnes ætates,imo per ſingulos dies, &
ætates,ſine interuallo,& intermiſſione bene
dicam tibi,& laudabo nomen tuum in ſæcu
lum ſæculi.Nam ſicut tu in nulla ætate ceſ
C ſaſti à beneficijs,ita ego non ceſſabo bn̄dice
re,& laudare nomen tuum,& gratias agere
& cultum latriæ tibi exhibere tāquam crea-
tori,& gubernatori,& redemptori,& glorifi-
catori. Et hanc laudem,& latriam exhibebo
tibi in ſignum ſummæ omnipotentiæ,& ma
ieſtatis,& ſapientiæ,& miſericordiæ, & iuſti
tiæ,quia tu es magnus dn̄s,& laudabilis nimis
& magnitudinis tuæ non eſt finis, ideo tibi
debetur cultus latriæ. Sed quia iſtam tuam
magnitudine oſtendiſti ſucceſſiuè ab initio
mundi,per omnes generationes tàm in no-
uo quam in veteri teſtamento: Ideo

Generatio,& generatio laudabūt opera tua & potentiam tuam pronunciabunt.

Generatio ve.te.& generatio noui te.lau-
dabunt opera tua mirabilia,& potentiā tuā
pronunciabunt,& prædicabunt. Nā patriar D
chæ,& prophetæ pronunciabūt, & ſcribent ea
quæ feciſti in vet. teſt. vt patet in libris legis
Moyſi,& Ioſue,& Iudicū,& regū, & omniū
prophetarū,& apoſtoli,& martyres,& docto
res prædicabūt ea mirabilia q̄ feciſti in no. teſ.

Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquē tur:& mirabilia tua narrabunt

Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.

Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt & iuſtitia tua exultabunt.

Primò generatio vete.teſt.narrabunt, &
loquentur magnificētiam ſanctitatis, & glo-
riæ tuæ,quam oſtendiſti in monte Synai in
datione legis,& quando apparuiſti Moyſi in
rubo,& quando duxiſti illū populū in colū-
na nubis in die,& tota nocte in illuminatio-
ne ignis:& dicent virtutē operū terribilium, E
quæ oſtendiſti in Aegypto,& in tranſitu ma
ris Rubri:et ſic magnitudinē tuā narrabunt
in illo cantico.Cantemus domino, glorioſè
.n.magnificatus eſt.&c.Item memoriā abun
tiæ tuæ dicēt,quando dediſti eis māna,& co
turnices de cœlo in abundantia. *Et tua iuſti*
tia exultabunt,quia proſtrauiſti oēs inimi-
cos eorum.Vnde patres ve.te. nō ſolū exul-
tabunt,& exultabant, & exhibebant tibi la-
triā propter illa beneficia tēporalia,ſed prin
cipaliter propter futura myſteria humanæ re
demptionis,quæ in nouo teſt. per Chriſtum
facienda,& complenda figurabāt. Et ſic oīa
ſacrificia,& oblationes,& cætera,quæ fiebāt
& offerebantur in ve.te.tàm in lege naturæ
quā ſcripturæ nō erant niſi quædam prote
ſtationes,quæ fiebant in ſignaculū fidei de
Chriſto futuro vt dictū eſt pſal. 39.& 50.Et F
ſic in omnibus colebatur,& inuocabat Chri
ſtus Ieſus,qui eſt nomen domini,vt dictū eſt
pſal.8.Deinde cum dicit.

Miſerator,& miſericors dominus,& patiens & multum miſericors.

Suauis dominus vniuerſis; & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

Iſte homo miſticus laudat Deū de miſeri
cordia,quā maximè notificauit per verbū in
carnatum in noſtra redemptione,in qua qui
dē redēptione Chriſtus nō ſolum oſtendit
ſummam Dei miſericordiam: ſed etiā ſum
mam omnipotentiā,et ſapientiā,et iuſtitiā:
quā primò Chriſtus notificauit mundo per
ſe efficienter carnē aſſumēdo,et legem euan
gelicā dādo,et genus humanum liberādo,et

A in ſe iuſtificando,ſed poſtea oïa iſta notificarũt,& prædicarũt apoſtoli,& martyres,& doctores ꝑ vniuerſũ orbẽ. Dicit ergo ꝓpheta, dñs Ieſus xp̃s Deus,& hõ ẽ,& erit miſericors habitualiter,& eſſentialiter,& miſerator effectiuè,& erit,& eſt patiens mortẽ,& paſſionẽ pro toto genere humano.Et ſic eſt multũ & magis miſericors in te.nouo genus humanũ redimẽdo de poteſtate,& ſeruitute diaboli,& morte æterna,q̃ in ve.te.liberãdo filios Iſrael de Aegypto,& de oĩbus alijs periculis & captiuitatibus tꝑalibus, q̃a tibi Deus ſolũ fuit ſuauis illi populo particulari liberando ipſũ de illa temporali,& particulari captiuitate,ſed dñs nr̃ Ieſus Xp̃s in te. nouo fuit ſuauis,& miſericors vniuerſis populis, & nationibus,& linguis:q̃a oẽs per mortẽ, & paſſionẽ de captiuitate,& morte æterna liberauit.

B Et iõ redẽptio eius dicitur copioſa, vt dictũ eſt pſ.129.Ex quib. patet,ꝙ miſerationes eius ſunt laudabiles nobis ſuper omnia opera eius,quia licèt iſta quatuor.ſ.potentia, & ſapientia,& mĩa,& iuſtitia ſint æqualiter in Deo inquantũ ſunt eſſentialia,tamẽ oĩa iſta magis ſunt oſtenſa in nr̃a redẽptione ꝑ miſericordiã,q̃a maius opus fuit genus humanũ iuſtificare q̃ mundũ creare, vt inquit Augu.ſuper Io.& prout declaratũ eſt pſal. 102. Sed quia Xp̃s nunquã laudauit ſe:imo ſẽper ſe humiliauit oĩa opera ſua pr̃i attribuẽdo, vt patet per totum diſcurſum euãgelicũ: ſed opera,& miracula,quæ fecit laudabãt eum, & oſtendabãt ipſum eſſe verũ Deũ,& dabãt teſtimonium de ipſo·Ideo ſubdit propheta.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicant tibi.

C *Gloriam regni tui dicent,et potentiam tuam loquentur.*

Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam:& gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnũ tuũ regnum oĩum ſeculorũ, & dñatio tua in omni generatione,& generationem.

Confiteantur tibi oĩa opera tua,& oſtendant tuã omnipotentiã in miraculis, & tuã ſapientiã in datione legis euangelicæ,& tuã mĩam in paſſione,& tuã iuſtitiam,& iudiciariã poteſtatẽ in aſcenſione.Sed quia Xp̃s nõ ſolũ oſtendit iſta ſupradicta effectiuè in Hieruſalẽ,& terra ꝓmiſſionis per ſe ipſum operando, ſed ẽt voluit,ꝙ iſta per apoſtolos,& martyres,& doctores notificarentur, & p̃dicaretur euãgeliũ ꝑ vniuerſum mundũ omni creaturæ,ideo ſubdit.Et ſancti tui.ſ.apoſtoli,& martyres,& doctores dicẽt,& p̃dicabũt D gloriam regni tui. ſ.qualiter reſurrexiſti in corpore glorioſo. Et qualiter aſcendiſti in cœlum,& accepiſti à patre p̃tatem iudiciariam in cęlo,& in terra &c. Et ſic apoſtoli, & oẽs fideles loquentur,& p̃dicabunt potentiã,& notã facient potentiã,& maieſtatẽ,& gloriã tuã omnibus filijs hoĩum,& oĩbus nationibus per p̃dicationẽ euãgelij. Et notã faciẽt magnificentiã regni tui. Et q̃o regnum tuũ non eſt regnũ particulare: & tẽporale, ſed regnũ vniuerſale ĩ cęlo,& ĩ terra,& ĩ infer no,& regnũ oĩum ſeculorũ,& ęternũ,& dñatio tua nõ ẽ in vna gñatione nec in vna ętate,ſed ĩ oĩ gñatione,& gñationẽ. Et hoc regnum tu Xp̃e fuiſti adeptus propter tuã humilitatem,& veritatem, & obedientiã vſq; ad mortem crucis.

E *Fidelis dominus in omnibus uerbis ſuis,et ſãctus in omnibus operibus ſuis*

Alleuat dominus omnes qui corruunt,& erigit omnes eliſos.

Quia fuiſti fidelis in oĩbus verbis tuis, q̃a oĩa,quæ erãt in lege,& ꝓphetis ſcripta,& ꝓmiſſa cõpleuiſti,& ſic fuiſti ſanctus,& iuſtus in oĩb.operib.tuis,quia ſicut docuiſti verbis, ita operib.feciſti:q̃a incepiſti facere, & docere,q̃a nõ ſolũ docuiſti verbis,ſed etiã factis. Fuit ergo Chriſtus fidelis in oĩb. verbis ſuis vera docẽdo,& ſctũs in oĩb.operib.iuſta, & ſãcta operãdo,quia ipſe alleuat. et ſubleuat oẽs qui corruũt i.ſubleuauit à morte æterna Adam,et omnes,qui per pc̃m corruunt, Et erigit,et ſanat ꝑ eccleſiaſtica ſacramẽta oẽs eliſos,et vulneratos ꝑ pc̃m. Et ſicut ò dñe Ieſu Xp̃e nũc ante tuũ aduẽtũ oẽs expectabant te,vt venires ad redimendum, & dares F eis eſcam,et refectionẽ redẽptionis in tempore opportuno,quod dicitur tempus grãę: ita pariter poſt factam redemptionẽ in hoc tempore opportuno, quod eſt tempus merendi,et pęnitendi,

Oculi omnium in te ſperant domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.

Aperis tu manum tuam,& imples omne animal benedictione.

Oculi oĩum ſperant in te: ut des eis eſcã grãtiæ ſpiritualem eccleſiaſticorũ ſacramentorũ ad refectionẽ ſpiritualẽ. Et ſic tu Xp̃e aperis manũ tuam, & teſaurũ diuitiarum,& meritorum tuæ paſſionis, et ſic imples omne animal rationale tua benedictione. quaſi dicat:tu Chriſte nõ ſolum es largus,et beni

gnus,

A gnus, & miſericors omnibus animalibus tā irrationalibus, quàm rationalibus: quia omnibus prouides de cibo corporali ad conſeruandam vitam corporalem, ſed magis oſtendiſti tuā miſericordiā erga genus humanū: nam oculi omnium hominum patriarcarū, & prophetarū, & fidelium ſperabant in te: vt dares eis eſcam redemptionis, ſed tu aperuiſti manum tuam. i. latus tuum, vnde emanauit prætium noſtræ redemptionis, & virtus omnium eccleſiaſticorum ſacramentorum: ex quibus imples omne animal rationale benedictione ſpirituali. Nam per baptiſmū ſanas ab originali, & confers fidem, & ſpem, & caritatem. Et per cōfirmationem confers ſeptem dona ſpiritus ſancti, & per pœnitentiā confers remiſſionem omnium mortalium, & venialium, ſed per Eucariſtiam totaliter
B confers vitam ſpiritualem &c. Deinde cum dicit.

Iuſtus dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Laudat Deum de iuſtitia, quam Chriſtus oſtendit in hac peregrinatione per iudicium occultū, & quā maximè oſtendet, & notificabit in fine mundi iudicio manifeſto. nam ante finale iudicium Deus dat gloriam bonis, & punit malos tàm temporaliter, quàm æternaliter, ſed hoc facit iuſto, & occulto iudicio, ſicut videmus, q̈ puniuit Iudæos, & tirānos, ſed in finali iudicio manifeſtè deſtinabit omnes malos, & obſtinatos in pœnam perpetuam, & iuſtos in gloriam æternam. Dicit ergo Iuſtus eſt dominus Ieſus Chriſtus in omnibus vijs ſuis, & ſanctus, & bene ordinatus in omnibus operibus, & iudicijs
C ſuis, & tribuēs vnicuique ſecūdùm opera ſua & ſecundùm bonam aut malam intentionem, & voluntatem ſuam.

Prope eſt dominus omnibus inuocantibus eum omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & ſaluos faciet eos.

Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.

Ipſe eſt propè. i. propitius omnibus inuocantibus eum, non autem omnibus inuocātibus petendo falſa, & friuola bona temporalia, ſed eſt propitius inuocantibus eum in veritate. i. petentibus vera bona ſpiritualia ad vitam æternam, ſicut petunt ſancti, & iuſti. Et ideo voluntatem, & votum, & petitionem iuſtorum timentium ſe faciet, & orationem eorum exaudiet conferendo eis gratiā D in præſenti, & gloriam in futuro, & ſic ſaluos faciet eos, ſicut patet de ſanctis viris, qui non petebant tēporalia, ſed ſpiritualia, ideo licèt paterentur in præſenti, tamē Deus exaltauit eos in gloria, & cuſtodiuit omnes diligentes ſe liberando eos à morte æterna. Sed oppoſitum fecit de prauis, & peccatoribus tàm Iudæis quàm tyrannis quàm hæreticis, qui perſecuti ſunt eccleſiam, & viros iuſtos: nam omnes peccatores, & obſtinatos, & infideles deſtruxit, & diſperſit, & diſperdet in iudicio finali. Nam primò deſtruxit, & diſperſit totum populum iudaicum crucifixorem Chriſti, & perſecutorem apoſtolorum. Secūdò deſtruxit Neronem, & Domitianum, & Diocletianum, & omnes tyrannos. Tertiò deſtruxit, & diſſipauit omnes hæreticos. Sed punitio omnium iuſtorum magis erit mani- E feſta in finali iudicio, quando omnes iſtos deſtinabit in pœnam ęternā, cum dicet Xps. Ite maledicti in ignem æternum &c. Deinde cum dicit.

Laudationem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini ſancto eius in ſeculum, & in ſæculum ſæculi.

In hoc vltimo verſu, qui incipit à litera Tau, quæ ſignificat ſignum ſiue terminum ſiue finem, per quam vult ſignificare regnum cœlorum ſiue uitam æternam, ſicut litera Tau eſt vltima, vltra quam nulla eſt alia litera apud hebræos, ita vita æterna eſt ultimus finis intentus ab omibus fidelibus, & eſt finis omnium actuum humanorum, vnde ſicut ſagittarius dirigit ſagittam in ſignum: ita omnes fideles dirigūt actus ſuos in Deū, & propter vitam æternam conſequendam. F Item ſicut poſt literam tau non eſt alia litera: ita poſt uitam æternam nulla eſt alia uita. Item ſicut finis non eſt finis, ſed finit, & terminat illud cuius eſt finis: ita regni cœlorum non eſt finis, ſed eſt finis omnium temporum, et omnis vitæ, et omnium actuum humanorum, et omnis humani, et rationalis appetitus. Et ideo rectè ſignificatur per literam tau. Et ideo in hoc vltimo uerſu ponit vltimum finem omnium actuum humanorum, quod eſt laudare Deum in æternum ſine fine. nam omnes beati poſtquàm conſecuti ſunt vltimum finem, qui conſiſtit in fruitione ſummi boni, tunc ex immenſo gaudio omnes prorumpūt in perpetuas laudes Dei, ſicut dictum eſt pſal. 83. Beati qui habitant in

A in domo tua domine:in ſecula ſeculorū lau-
dabunt te.Item pſal. 149. Exultabunt ſancti
in gloria &c.Et ſic illa exultatio cum canti-
cis diuinæ laudis computatur in beatitudine
ſanctorum. Et ideo Dauid in perſona totius
corporis myſtici in fine totius peregrinatio-
nis huius vitæ ab Adam vſque ad finem mū-
di,ſicut hic ſemper laudauit Deum per gra-
tiam:ita ibi promittit laudare Deum ſine fi-
ne,& in æternum per gloriam: ideo conclu-
dit dicens. Laudationem domini loquetur
os meū:in illa cœleſti gloria cantando Deo,
& agendo gratias de beneficio creationis, &
redemptionis,& noſtræ glorificationis.Et ſic
omnis caro humana per Chriſtum redem-
pta benedicat nomini eius qui eſt Ieſus Chri
ſtus filius Dei:per quem ſumus creati,guber-
nati,& redempti,& finaliter glorificati,& ſan-
B ctificati. Et talis laus,& benedictio non erit
temporalis,ſed æterna ſine fine in ſæculum
ſæculi:quæ eſt æternitas,& interminabilis vi-
tę tota ſimul,& perfecta poſſeſſio. Ex dictis
in toto iſto pſalmo patet qualiter homo mi-
ſticus,ſcilicet Adam cum tota ſua poſterita-
te fidelium ꝑ vnam legem ambulauit,& pe-
regrinatus eſt ab Aleph vſq; ad Tau.i.à prin
cipio mundi vſque ad finem: diſcurrēdo per
omnes ætates ſub vna fide Chriſti: in quo di
ſcurſu iſte homo per ſingulos dies.& ætates
abſque intermiſſione laudauit Deū tāquam
omnipotentem,& creatorem,& gubernato-
rem,& redemptorem.& glorificatorem . Et
ſub tali ratione exhibuit Deo cultum latrię.
Et ſemper in vtroque teſtamento inuocauit
nomen domini,ſcilicet verbum incarnatum
qui eſt Ieſus filius Dei Deus,& homo.Eſt ve
C rum;& iſte homo miſticus ſemper per totū
teſtamentum vetus inuocauit nomen domi
ni ſub hoc nomine Adonai quatuor literis
ſcriptꝰ,ſcilicet iot,he,vau,he,ſed in toto no-
uo teſtamento inuocat ipſum ſub hoc nomi
ne Ieſus agendo gratias de beneficio redem
ptionis,& petendo beneficium glorificatio-
nis.Et ſic Deus ſemper fuit laudatus,& cul-
tus:& Ieſus Chriſtus inuocatus eſt in vtroq;
teſta.abſque intermiſſione,vnde nulla fuit ę-
tas:in qua Deus non fuit laudatus. Sed con
tra totam expoſitionem huius pſ. poſſet ar-
gui:Nā à Noe vſque ad Abraā fuit ſcđa ętas
mundi. Sed in ſacra ſcriptura non reperitur
quod aliquis coluerit verum Deum: nec in-
uocauerit nomē domini poſt Noe vſque ad
Abraham: quem Deus vocauit,& eduxit de
Hur Caldæorum , & de cultu idolorum,quę D
pater eius Tare adorabat,vt patet Gene.ii.&
12. ergo ſequitur, ꝙ per aliquod tempus ve-
rus Deus non fuit adoratus:nec nomen do-
mini inuocatum vſque ad Abraham , qui in
terra Canaam ex præcepto, & nutu Dei ædi-
ficauit altare , & inuocauit nomen domini
ibi.Gen. 12.Ad hanc quæſtionem reſpondet
Aug.16. de ciuitate Dei.ca.2 , dicens , quòd
licet à Noe vſque ad Abrahā per annos am
plius quā mille non ſit facta memoratio in
ſacra ſcriptura de aliquo iuſtorum qui Deū
coleret:tamen non eſt credēdum , quòd ali-
quando aliquis defuerit qui Deum coleret
in ciuitate Dei , quæ ſemper fuit continuata
ab Adam vſque ad Chriſtum : ſed Moyſes
ſcriptor Gen. ſolum ſcripſit ea geſta quę nō
ſolum narrant præterita, ſed etiam prænun-
ciabant, & figurabāt futura miſteria de Chri E
ſto,& eccleſia , propter vitandam prolixita-
tem.Ex quibus verbis Aug .patet,ꝙ per totū
illud ſpatium temporis ſemper Deus reue-
lauit aliquibus fidem vnius Dei creatoris , &
redemptoris,& per cōſequens fidem Chriſti
futuri : per quam exhibebant cultum latrię.
& ſaluabantur.Et ſub hac fide Adam,& Set ,
& Abel, & Enos: & omnes ſucceſſores inuo
cabant nomen domini in prima ętate,& in
ſecunda Noe,& omnes ſucceſſores vſque ad
Abraham.Hoc etiam poteſt cōfirmari Gen.
14.Nam antequam Abraham vocaretur , &
exiret de Caldęa, & Meſopotamia ex præce
pto Dei : iam Melchiſedech rex Salē erat ſa-
cerdos Dei altiſſimi,& colebat vnum Deum
creatorem , & redemptorem: quia in figura
Chriſti obtulit Deo panē , & vinū pro Abra
ham,& recepit decimas ab eo : & benedixit F
ei : imo benedixit Chriſtum in illo, inquan
tū præuidit in ſpiritu Chriſtum ex Abrahā
ſecundùm carnem naſciturum. Et tamē Mel
chiſedech nō erat de genere Abrahæ nec Ta
re.Et ſic ſequit̄,ꝙ Melchiſedech habuit ritū
colendi vnum verum Deum,& fidem Chri-
ſti futuri per doctrinam parentum deſcendē
tium à Noe:vel ex ſingulari, & ſpeciali reue
latione.Et ſic patet , ꝙ præter Abraham fuit
alijs facta reuelatio de fide Chriſti futuri. Et
ſic non defuit aliquis in illa ætate qui cole
ret vnum verum Deum,& inuocaret nomē
domini ſub fide Xpi futuri,ut ciuitas Dei ſi-
ne intermiſſione perſeueraret ſub vero cul
tu Dei,& fide Xpi, per quā fidē dicitur una
ciuitas,& eccleſia ab Adā uſque ad finē mū

A di. Sed nunc reſtat dubiũ in Abraã anteq̃ à Deo vocaret, & exiret de Hur Caldęorũ adorauerit idola ſm̃ conſuetudinem patriæ, & patris eius Tare? Super hoc dubio ſunt duæ cõtrarię opiniones. Nã quidã dicũt, ꝙ Abraã adorauit idola anteq̃ à Deo vocaret. Et pro parte ſua allegãt illud qđ dñs dixit ꝑ Ioſue vlt. c. Trans fluuiũ habitauerũt patres veſtri ab initio: Tare pater Abraã, & Nacor ſeruierũt Dijs alienis &c. Ex quo hñt iſti, ꝙ Abraã ſimul cũ patre, & patrib. ſuis ꝓdeceſſorib. adorauerunt idola in Galdęa. Sed alii tenẽtes oppoſitum allegãt pro ſe illud ꝙ dixit Achior Amonites inſi Holoferni, narrãdo progeniẽ & progreſſum & ortũ populi Iſrael. Iudith. v. vnde ait. Populus iſte ex progenie Caldęorũ eſt. hic primũ in Meſopotamia habitauit quĩ noluerunt ſequi Deos patrũ ſuorũ qui e-
B rant in terra Caldæorũ. deſerẽtes itaq; ceremonias patrũ ſuorum, q in multitudine Deorũ erant: vnũ Deũ cęli coluerũt: qui & præcepit eis vt exirent inde, & habitarẽt in carrẽ &c. Ex his verbis volunt quidam innuere, ꝙ Abraã nunq̃ adorauit idola in Caldęa. ſed ſemper adorauit vnum Deũ cœli: ſed vt fugeret ceremonias, & ritus patrũ, & prædeceſſorum ſuorũ exiuit de Caldæa nolens adorare multitudinem Deorũ: & hoc ex præcepto Dei: Et ſic manet iſta qõ ex vtraq; ſui parte dubia propter autoritates adductas. Et ideo Augu. reliquit ipſam indeterminatam, vt patet 16. de ciu. Dei c. 12. & 13. eò ꝙ ex ſacra ſcriptu. non reperitur alia aliqua autoritas, quæ confirmet alteram partem: ſed vnaqueq; opinio poteſt reſpondere ad contrariam autoritatẽ vt patet intuenti Eſt verum ꝙ Auguſ. magis
C videtur ãdhærere ſecundæ opinioni. ſ. quod Abraam nunquàm adorauit idola: per hoc quod dicit ibidem: quòd vna remãſit domus Tare: in qua cuſtodita eſt plantatio ciuitatis. Sufficit ergo quod non defuit in illa ætate qui Deum verum coleret, & laudaret: & nomẽ domini ſub fide Chriſti futuri inuocaret vt dictum eſt.

PSALMVS. CXLV.

Lauda animam mea dominum laudabo dñm in uita mea, pſallam Deo meo quãdiu fuero.

Titulus, Alleluia. & ita intitulantur quinque ſequẽtes: ad denotandum, ꝙ Dauid fecit iſtos ſex pſa. ad laudandum Deũ in certis feſtiuitatibus. In hoc pſa primò excitat animã ſuã ad laudandũ Deũ. Secundò exhortatur oẽs ne ponant ſpem ſuã in aliquo homine: ſed in ſolo Deo. ibi. Nolite confidere. Dicit D ergo. O aĩa mea lauda dñm: à quo tot beneficia recepiſti. ſ. eſſe per creationem ac imaginem ſuam: quia te fecit aptum ad participandum ſuam beatitudinem: & ideo laudabo Deum in vita mea narrando omnia beneficia, & pſallam Deo meo. i. ſimul laudãdo exercebo opera legis, implendo diuina præcepta, quandiù fuero. & viuam hic per gratiã, & in futuro per gloriam.

Nolite confidere in principibus: neq; in filijs hominum in quibus non eſt ſalus.

Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terrã ſuã, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Hic excitat alios ad ponendũ ſpem in ſolo Deo, & aduentu Chriſti per quem erat futura vera redemptio. Et primò exhortatur oẽs ne cõfidant, nec ponant ſpẽ ſuam in aliquo hoĩe: vt in principibus. Secũdo dicit, ꝙ po- E
nãt ſpẽ ſuã in ſolo Deo, & Xpo futuro. Nam in fide, & ſpe Xpi futuri oẽs ſaluabuntur. Dicit ergo. O fides nolite confidere in principibus huius mundi, nec in filiis hominum in quibus nõ eſt ſalus nec redemptio: nec vllus eorũ vos poterit ſaluare: nec redimere, cũ ipſi ſint pc̃tõres & fragiles: & tranſitorii: vt patet de oĩbus qui voluerunt ponere ſpẽ ſuã in regibus & principib. q̃ in fine perierunt, qa eos non potuerũt liberare, ſicut patet pe Manaſſe & Sedechia: qui ex confidẽtia regis Aegypti perierũt capti à reges Babylonis. Et rõ eſt. Nam oẽs principes mundi ſunt mortale, & faciliter poſſunt perdere regnũ, & ideo licẽt in vita ſua dent fauorem alicui: tamẽpoſt mortẽ nõ poſſunt fauere: & ſic affligũtur qui in eis cõfiſi ſũt, vt patet de curialibus ipſius Saul, qui poſt mortem eius diſperſi ſunt per F
dentes omnia bona temporalia, & etiã vitã cum fauore. Ideo dicit: Exibit ſpiritus illius principis in quo cõfidebant, & mortuus reuertet corpus in terrã ſuã: de qua homo aſſumptus, & cõpaginatus eſt: & ſic incinerabitur & putreſcet; & in illa die mortis peribũt oẽs cogitationes, & affectiones, & ſpes eorũ principũ & eorũ qui in eis confiſi ſunt, quia perdent fauorẽ, & ea quæ poſſidebãt. ſ. dignitates, & omnia quæ expectabant, & ſic manebunt confuſi: & etiam fugati & diſperſi ſicut ſatellites ipſius Saul.

Beatus enim Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino ipſius qui fecit cælum & terrã mare, & omnia quæ in eis ſunt.

Hic oſtẽdit, ꝙ in ſolo Deo eſt cõfidendũ

&

A & in ſolo Chriſto ſperandũ,qui habet oĩpotentiã:& eſt rex regũ & dñs dominantium. Dicit ergo beatus eſt ille hõ,vł ille populus, cuius Deus Iacob.ſ.Xp̃s qui promiſſus eſt ipſi Iacob cum vidit ſcalã &c.Ge.28.& Ge.49. cũ dixit. Nõ auferetur ſceptrũ &c.ergo btũs eſt ille populus cuius Xp̃s eſt protector,& adiutor.i.qui accepit Xp̃m in protectorem, & adiutorẽ,& beatus eſt ille cuius ſpes eius eſt in dño Deo ipſius Iacob,qui quidem Deus ſecit cœlũ,& terrã, & omnia quæ in eis ſunt. Nam licèt appareat in carne humana,tñ ipſe fecit cœlum &c.qui quidẽ Deus ſiue Chriſtus cuſtodit veritatẽ in ſeculum.Nã ea quæ promiſit in lege ante incarnationem,omnia fuerunt impleta in lege euãgelica:& omnia quæ promiſit in lege euangelica, implebun-
B tur in cœlo.Propterea ſubditur.

Qui cuſtodit ueritatem in ſeculum,facit iudiciũ iniuriam patientib.dat eſcam eſurientibus.

Cuſtodit veritatem,cũ ipſe ſit ipſa veritas, & facit iudiciũ pauperib.& afflictis patienti bus iniuriam vindicando de perſecutorib.eorum,& puniendo eos,& dat eſcam eſurientibus,ergo in eo eſt ponenda ſpes.Vnde Deus in teſtamento veteri fecit veritatem cum duxit Iſrael de Aegypto,ſicut promiſerat Moyſi,& teſtam.nouo cum eduxit,& redemit genus humanum de tenebris inferni,& peccati.Item in teſtam.vet. fecit iudicium iniuriã patientibus cum puniuit Aegyptios, & ſubmerſit in mari.& dedit eſcam eſurientibus : cum dedit filiis Iſrael manna ad manducandum &c.&in teſtam.nouo puniuit demones & Iudæos crucifixores Chriſti : & dedit eſcã
C eucariſtiæ fidelibus eſurientib. Et dñs Ieſus ſoluit compeditos,& ligatos in corpore,& in anima.ſ.peccatores &c,& dñs Chriſtus illuminat cecos in corpore,& in anima,vt patet per totum diſcurſum euangelicum,q̃ illuminauit cecum à natiuitate:& duos cecos in Hierico:& illuminat nos omnes fugando tenebras peccatorum,& ignorantiæ.

Dominus ſoluit compeditos,dñs illuminat cecos Dominus erigit eliſos,dominus diligit iuſtos. Dominus cuſtodit aduenas,pupillum,et uiduã ſuſcipiet, & uias peccatorum diſperdet.

Erigit eliſos,& curuos, & paralyticos, & dirigit,& ẽt diligit iuſtos,& iõ ſicut erigit,& rectificat eliſos,& curuos, & obliquos in anima, & dirigit eos remouendo obliquitatem peccati,ita diligit, & amat iuſtos, & rectos, quare ex eliſis,& obliquis,& curuis per peccatum facit iuſtos per gratiam. Et dominus D
Ieſus Xp̃s cuſtodit aduenam,& populum gẽtilem,& ſuſcipiet pupillum & viduam, quia omnibus ſubuenit:& ſuſcipiet ad fidem populum gentilem,qui erat pupillus ſine patre & ſine lege,& erat vidua ſine viro,quia non habebat virũ nec ſpõſum nec legẽ : ſed Xp̃s ſuſcepit illum populum: & factus eſt ſpõſus eius:& Chriſtus vias peccatorum Iudæorum obſtinatorũ diſperdet per mundũ, & ciuitatẽ eorũ ſuccendet &c.Nã reprobata ſynagoga elegit populum gentilem.Et ideo Dauid conuertitur ad eccleſiam,dicens.

Regnabit dominus in ſecula Deus tuus Syõ in generatione, & generationem.

O Syon Xp̃s Deus tuus regnabit in cœlo. & in ſecula.i.in æternum ꝑ gloriã, & in hac eccleſia in generatione, & generationẽ vſq; ad iudiciũ ꝑ gratiam,& fidẽ.Nam eius ciues E
hic viuent per fidẽ vſq; ad iudicium,& in cœlo in æternũ per gloriã.Ex quo patet, ꝙ licèt iſte pſ. realiter enumeret beneficia facta à Deo temporalia in teſtamento veteri: tamẽ principaliter intelligũtur beneficia ſpiritualia nobis collata à Chriſto in teſtamento nouo.quod patet manifeſtè per id, quod dicit. Dominus erigit eliſos:dominus diligit iuſtos Et ſic pſalmus iſte non eſt alienus à prophetia:imo principaliter excitabat illum populũ ad ponendum ſpem, & ad expectandũ Chriſtum futurum redemptorem:in cuius fide ſaluabantur.

PSALMVS. CXLVI.

Laudate dñm quoniam bonus eſt pſalmus, Deo noſtro ſit iocunda decoraq; laudatio.

Licèt huic pſal. non præponatur titulus tñ ipſe eſt de ſe alleuiaticus:quia incipit ab F
alleluia.Nam alleluia interpretatur laudare Deũ:vt ſæpius dictũ eſt.ſed iſte pſ.incipit ſic in hebræo.Alleluia qm̃ bonus eſt pſal. &c.q̃ quidẽ pſ.ſi literaliter exponatur inquantum Dauid inuitat populum ſuum ad laudandũ Deum.Primò propter beneficia,quæ ſpecialiter tulit illi populo.Secundò propter beneficia,quæ vl̃r contulit,& confert toti humano generi in dando pluuiam,& eſcam,& victum oĩbus,tunc facilis eſt expoſitio,& intellectus eius.Sed quia iſte pſ.non eſt alienus à prophetia,& myſtico ſenſu,ſicut cæteri:iõ ꝑ ſuppoſita litera,q̃ potius eſt figura,exponendus eſt prophetice,prout continet beneficia à Chriſto collata ipſi eccleſiæ. Nam ad hũc ſenſum legitur in eccleſia noſtra. In quo pſ.

A duo facit. Nam primò excitat omnes ad laudandum Chriſtum propter beneficium redemptionis. Secundò ſpecialiter Chriſtianos iam redemptos, & congregatos in eccleſia propter beneficia, & dona gratiarum, & ſacramentorum ipſi eccleſiæ collata, ibi. Præcinite domino. Dicit ergo ad primum. O vos omnes redempti laudate dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ: qm̃ pſalmus eſt bonus ipſi. i. quæcunq; laus, & honor eſt ipſi decens debitus: nec poſſumus ipſi ſufficiẽter gratias agere nec ſatisfacere ꝓ tãtis beneficiꝭ ab eo receptis: iō ſequitur, ſit ergo Deo noſtro iocunda laudatio ex deuotione cordis: & decora, & munda ex puritate, & ſine pc̃tō. q. d. ſit cũ deuotione, & affectu, & puritate cordis. Nã decorum, & iocundum ad virtutem pertinẽt iuſtitię: vt patet quinto Eucorũ. Et enumerat B beneficia redemptionis, dicens.

Aedificans Hieruſalem dominum: diſperſiones Iſraelis congregabit.

Dominus Ieſus ædificans per redemptionem Hieruſalem ſ. eccleſiam fidelium, & deſponſans eã ſibi congregabit diſperſiones Iſraelis id eſt à quatuor ventis cõgregabit exules filios Adam ex Iudaiſmo, & gentilitate, & faciet eos in eccleſia filios Iſrael ſpirituales ſecundum promiſſionem.

Qui ſanat contritos corde: & allegat contritiones eorum.

Chriſtus etiam per eandem virtutem paſſionis ſanat contritos corde, & pœnitentes ab infidelitate cuiuslibet peccati, & alligat contritiones, & fracturas eorum cataplaſmate, & medicina ſacramentorũ, & ſic facit eos filios Iſrael licèt eſſent ante gentiles, & alieni, & idololatriæ.

C *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.*

Tertiò Chriſtus numerat multitudinẽ ſtellarum &c. Iſta enim multitudo ſtellarum eſt numerus electorum, &c. ꝑdeſtinatorum, quẽ in figura oſtendit dominus Abrahę. Gen. 15. cum dixit. Suſpice cœlum, & numera ſtellas ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Item Gen. 22. Multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quę eſt in littore maris &c. quẽ numerum ſolus Chriſtus nouit: vt dictum eſt ſupra pſal. 138. Ideo iterum dicit hic Dauid de Chriſto. Qui numerat multitudinem ſtellarum. i. numerum electorum, & prædeſtinatorum, & omnibus eis nomina vocat: vt ipſe Xp̃s ait Io. 10. Ego cognoſco oues meas &c. Nã bonus paſtor vocat eas nominatim &c. D Vnde ſicut Deus electos omnes ab æterno prædeſtinauit, & elegit: ita ex tempore omnes vocat nominaliter, & iuſtificat, vt ait apoſtolus ad Ro. 9. Quos prædeſtinauit hos, & vocauit, & iuſtificauit. Ex quo patet ꝙ ſoli Xp̃o eſt datum, & conuenit numerare multitudinem iſtarũ ſtellarum, & vocare nomina eorum. Ideo ſequitur de Chriſto.

Magnus dominus noſter, & magna virtus eius: & ſapientiæ eius non eſt numerus.

Suſcipiens manſuetos dominus: humilians autẽ peccatores uſque ad terram.

Maximè inquantum Deus &c. Quã magnitudinem, & ſapientiam oſtendit Xp̃s dominus: qui ſuſcepit mãſuetos, & humiles corde ad eccleſiam, & fidem, & veniã, quos exaltauit in gloria, & humiliauit pc̃tores ſuperbos, & obſtinatos vſque ad terrã, & centrũ in E fernũ ad pœnam perpetuam. Nã primò ſuſcepit apoſtolos, & diſcipulos ex iudæis, & conſtituit eos principes ſuper oẽm terrã, & ſuperbos iudæos humiliauit, & deiecit vſq; ad terram deſtruendo eorum ciuitatẽ, & regnũ, & ſacerdotium, & etiam vſq; ad infernum, & ſic deiecit eos in corpore, & anima.

Præcinite domino in confeſſione, pſallite Deo noſtro in citara.

Hic excitat eccleſiã ad laudẽ Xp̃i propter beneficia donorum, & gratiarum, & ſacramẽtorum ipſi collata ad eſcam, & cibũ, & vitã animæ. Dicit ergo: ō vos fideles præcinite. i. ꝓcipuè, & ſpecialiter canite dño in cõfeſſione laudis, & pſallite dño in citara fidei, ſpei & caritatis: quę ſunt tres cordæ ipſius citare, ſicut decem præcepta ſunt decẽ cordæ pſalterij, ideo non ſolum cantate voce, ſed corde, & opere ipſi Chriſto. F

Qui operit cęlum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Nam ſicut cęlum obtegitur nubibus, ſed nubes conſtructæ, & cõpreſſæ emittunt pluuiam in terram: ita Deus obtexit ſcripturam veteris teſtamenti nubibus figurarum, & cerimoniarum, ſed venit Chriſtus, & cõpreſſit nubes virtute donorum ſpiritusſancti, & miſit, & parauit pluuiam intelligentiæ, & ſenſus ſcripturarũ aperuit nobis per ſe, & per apoſtolos ſuos, dando eis dona ſpiritusſancti, & cætera. Item Chriſtus obtexit ſacramenta eccleſiaſtica nubibus ſenſibilium formarum, & tamen pluunt nobis pluuiam inuiſibilis gratiæ, dum ſacramenta eccleſiaſtica ſunt compre-

A comprehenſa,& credita per fidem,& cōpreſ
ſa per caritatem. Et ideo ſequitur.

*Qui producit in montibus fænum, & hęrbā
ſeruituti hominum.*

Nam Chriſtus ex tali pluuia ſacræ ſcri-
pturæ producit in montibus.i.in apoſtolis,
& doctoribus fœnum,& bonam herbam pa
ſcualē doctrinæ ad ſeruiturē.i.vſum, & cibū
hominū ſimpliciū. Nā apoſtoli,& doctores,
& prælati paſcūt homines, & oues ſimpli-
ces illa hærba doctrinę. Itē paſcūt etiā ſimpli
ces illa hærba,& eſca,& gratia ſacramētorū
puta eucariſtiæ,& cæteorum. Ideo ſequitur.

*Qui dat iumentis eſcam ipſorum, et pullis
coruorum inuocantibu eum.*

Qui dat iumentis.i.populis ſimplicibus,
& ouibus Chriſti,qui ſunt iumēta.i.adiumē-
ta eccleſiæ:quia laborant pro eccleſia:vt tem
B poraliter ipſi prouideāt:eſcā ſpūalē. ſ.eucari-
ſtiā,& cætera ſacramēta, quæ eſt eſca ipſorū
iumētorū,ſicut habetur in litera Hie.qui dat
iumētis panē ſuū.iō ly ipſorū refertur ad ly
iumentis,& dat etiam eſcā pullis coruorū in
uocantibus eum. Vnde eſt aduertēdū, ꝙ pul
li coruorū quādo egrediūtur ab ouo ſunt al
bi per aliquot dies,& ideo parentes dimittūt
eos putantes non eſſe filios ſuos vſque quo
fiunt nigri,& ſic illi pulli per illos dies ſemꝑ
habent ora aperta verſus cœlum,& paſcun-
tur rore cœli per quod figurantur gentiles
ad fidem Chriſti conuerſi,nam cum ſint filij
infidelium,& nigrorum per peccatum, &
infidelitatem,tamen ipſi renati ſunt albi, &
puri per fidem,& regenerationem baptiſma
lē. Et licet tales fideles cōuerſi fuerint priua-
ti hęreditate tēporali, & bonis tēporalibus à
C parētibus infidelibus:vt patet de Cæcilia, &
Agata &c. tñ Xp̄s pauit eos in eccleſia iſta
bonis gratiæ ſacramētorum,& doctrinæ le-
gis,& gloriæ in futuro:iō dicit,& dat eſcam
pullis cornorū.i. filijs infideliū ad fidē cōuer
ſis inuocātibus eū,quibus nō defuit gr̄a Xp̄i,
quia Deus non acceptat diuites huius ſæcu
li,& robuſtos corpore nec magnates nec ſu
perbos ad eccleſiā,& gratiā ſuā, & vitā ęter-
nam:ſed mites,& humiles corde,& timentes
eum,& iſtos vocauit, & his dedit prædictā
eſcam,& gratiam licèt ſint priuati bonis tē-
poralibus:quia tales ſunt Deo cari,& accepti
ad vitam æternam,ad fruendum illa eſca cę
leſti. Ideo ſequitur.

*Non in fortitudine æqui voluntatem habe-
bit, nec in tibiis viri bene placitum erit ei.*

Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eū D
& in eis qui ſperent ſuper miſericordiam.

Ideſt, Chriſtus non eliget principes,& re-
ges ad apoſtolatum nec ad gloriam,nec erit
ei beneplacitum in tibijs viri.i.in fortitudine
corporū,quia à nobis nō quærit iſta,ſed for-
titudinem ſpiritualem,& humilitatem, & ti
morem:ideo ſequitur: Beneplacitū eſt domi
no ſuper timētes ſe,& in eis,qui ſperāt ſuper
mīa.ſ.de mīa eius.i.nō acceptat ſuperbos,&
potētes huius ſæculi,nec cōfidētes in viribus
ſuis,ſed timētes eū,& humiles,& pœnitetes.
& iuſtos:qui nō ponunt ſpē in diuitijs,& bo
nis temporalibus:nec confidunt de virib.ſuis
ſed conſtituunt ſpem ſuam in Deo,& ſperāt
in miſericordia Dei,& confidunt de ea, om-
ni auxilio humano,& temporali poſtpoſito.

PSALMVS. CXLVII.

LAuda Hieruſalem dominum, lauda Deum E
tuum Syon.

Iſte pſ. licèt in hebræo ſit omnino ſine ti
tulo,tamen de ſe monſtrat, ꝙ eſt alleluiati-
cus:eò ꝙ incipit ab alleluia.ſ. lauda Hieruſa
lē &c.iō in quibuſdā biblijs præponitur alle
luia,vt titulus,& quia videbatur aliquibus,
ꝙ iſte pſ.videtur memorare reædificationē
ipſius Hieruſalē poſt relaxationē captiuitatis
Babylonicæ factam per Aggeum,& Zacariā:
iō pręponitur Aggęi,& Zacarię cū alleluia.
Sed talis expoſitio videtur inutilis. Nā mani
feſtum eſt,quod Hieruſalem poſt reædifica
tionem nunquam fuit in tanta pace nec pro
ſperitate:imo ſemper fuit in tribulatione, &
litigio,vt patet in libris Eſdræ,& Neemiæ &
Maccabæorum:niſi velint dicere, quod illa
reædificatio fuit figura ædificationis eccle-
ſiæ,& renouationis peregrinationis ꝑ Chri- F
ſtum futuræ,vel quia in illa Hieruſalem, &
Syon terrena erat incipienda,& incoanda ec
cleſia Chriſti,& quia ad illam erat Chriſtus
venturus,& in ea vniuerſalem eccleſiam in
cepturus per ſuam prædicationem, & mor
tem,& paſſionem,& reſurrectionem &c. Ex
quo patet, ꝙ Dauid inuitat ad laudandum
Deū Hieruſalē, & Siō ſpūalem,in qua ſunt
bona ſpiritualia hic memorata, vt patebit.
quæ eccleſia a Chriſto recepit in eius aduen
tu:quæ quidem bona futura in eccleſia Da-
uid præuidit in ſpū: iō excitat eccleſiam ad
gratiarum actiones,& laudē pro tātis,& tot
beneficijs receptis. Iō primò excitat ad lau-
dem. Secundò dat rationē quare eccleſia de
bet Chriſtum laudare enumerando benefi-

A cia ibi. Quoniã cõfortauit. Dicit ergo primò O Hieruſalẽ. i. eccleſia, quæ verè es viſio pacis: lauda Xp̄m dominũ tuũ in ſuo aduentu, & ò Siõ vera, ex qua, & de qua Deus videtur & ſpeculatur, lauda Xp̄m Deũ tuũ: quia ipſe eſt dominus, & Deus tuus per ſp̄ualẽ cultũ, quia in te ſola, & nõ extra colitur Deus, qa ad te venturus eſt in carnẽ, & multa bona collaturus, iõ præcipuè ipſum laudare teneris. Itẽ ẽt tertiò cõcitat oẽs ciues cœleſtes, & illã Hieruſalẽ, & Syõ cœleſtẽ, vt laudẽt dominũ Deũ in ſæcula ſæculorũ cũ gloria, & felicitate. Et põt ẽt dici, ꝙ primò Dauid excitat ad gratiarũ actiones illã Hieruſalẽ materialem, vt agat Deo gratias, eò ꝙ Chriſtus in eam erat venturus, & in ea totum myſteriũ noſtræ redemptionis operaturus, & in ea Hieruſalem ſpiritualem ædificaturus, & oĩa bo-
B na ſpiritualia infra memorata collaturus: qa ibi omnia iſta dona fuerunt data, & incoata. Et exinde exhortatur ad gratiarum actiones Hieruſalem ſpiritualẽ ex illa Hieruſalem materiali exortam, & toto orbe diffuſam, in qua perſeruant oĩa iſta bona ſpiritualia. Et ex cõſequenti excitat ad huiuſmodi laudem Hieruſalem ſupernam, in qua in æternum perſeuerant bona gloriæ.

Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.

Qui poſuit fines tuos pacem: & adipe frumenti ſatiat te.

Qui emittit eloquium ſuum terræ: velociter currit ſermo eius.

Hic reddit cãm hmõi laudis, & enumerat omnia bona, quæ eccleſia Chriſti recepit in aduẽtu eius. Ad cuius intelligẽtiã eſt notandũ, ꝙ ad felicitatẽ, & nobilitatẽ ciuitatis in-
C ter cætera ſex requirũtur. Primò, ꝙ ſit bene murata. Secdõ, ꝙ ſit fortiſſimis portis, & ſeris clauſa. Tertiò, ꝙ ſit frequẽtia ciuiũ populare. Quartò, ꝙ ſit bene armata. Quintò, ꝙ ſit copia victualiũ munita. Sextò, ꝙ ſit copia aquarũ abũdãs. quibus omnibus iſtis ſex munitionibus Chriſtus dotauit eccleſiã ſuã in aduentu ſuo. Nã primò muniuit ipſam triplici muro inexpugnabili. ſ. fide, ſpe, & caritate. Secundò fortiſſimis portis eccleſiaſticorũ ſacramẽtorũ. Tertiò frequẽtia ciuiũ, & filiorũ fideliũ. Quartò fortiſſimis armis donorũ ſp̄ũſsãcti. Quintò abũdãtia cibi ſp̄ualis ſacramenti eucariſtiæ, & aliorũ ſp̄ualiũ bonorũ. Sextò abũdãtia aquarum intelligentiæ ſacræ ſcripturæ ad potãdã, & reficiẽdã animã. Hoc ergo prævidẽs Dauid in ſpiritu fecit hunc pſ. in quo D
enumerat oĩa ſupradicta ſex bona: & inuitat eccleſiã ad laudãdum Deum pro talibus bonis receptis. Dicit ergo Dauid. O Hieruſalẽ lauda dominum: quoniã ipſe Chriſtus cũ ædificauit te, confortauit taliter, & fortificauit ſeras, & vectes portarum tuarum. ſ. eccleſiaſticorum ſacramẽtorum, ꝙ portæ inferni nunquã præualebunt aduerſum te. Nã ſicut. 7. vitia capitalia ſunt portæ inferni, per quas intrãt dãnati: ita ſacramenta ſunt portæ per quas intrãt fideles ad eccleſiã, quæ ſacramẽta deſtruunt portas inferi, & abolẽt earum culpas: iõ ſequitur. Benedixit filiis tuis in te. Nã peccatores, qui per 7. vitia erant maledicti, & extra Hieruſalem, ſunt benedicti à Xp̄o ꝑ ſacramenta eccleſiaſtica, & facti ciues, & filij huius Hieruſalem, in qua benedicuntur omnes fideles &c. qui quidem Chriſtus poſuit E
pacem tanquam muros tuos, quæ quidẽ pax eſt fides informata caritate, ex qua ſequitur firma ſpes, & ſic nihil põt tibi nocere. Nã iſta fides, & caritas firmat, & vnit filios tuos cum Chriſto capite: ideo finis eius eſt pax. Et poſtquam prouidit tibi de fortitudine murorum, ſic voluit etiam tibi prouidere de uictualibus, & cibis ſpiritualibus. Nã primò ꝑuidit de pane eucariſtiæ, in quo corpus Xp̄i ſumitur &c. ideo ſequitur, & adipe frumenti. i. pinguedine ſpiritualia corporis Chriſti ſub forma panis ſatiat te, & reficit quò ad aĩam, & dat tibi vitam ſpiritualem: & ad potandũ dat tibi aquam ſapientiæ, & intellectus ſacræ ſcripturæ: iõ ſequitur, qui emittit eloquium ſuum terræ. i. legem euangelicam à Chriſto prolatam, quæ in breui fuit prędicata per vniuerſum orbem ab apoſtolis, & ſic F
velociter dilatata eſt eccleſia ꝑ totũ mũdũ, iõ ſequitur: qui emittit verbũ ſuũ euãgelicũ terræ. i. toti orbi terrarũ per apoſtolos, & diſcipulos ſuos, & hoc nõ pigrè, ſed velociter currit ſermo eius. Nam in breui tempore in omnem terram exiuit ſonus, & prædicatio apoſtolorũ, & fines terrę verba eorum. Nã Matthæus prædicauit euãgeliũ in Aethiopia, & Bartolomæus in India, & Andræas in Scythia, & Petrus, & Paulus in Europa. Et ſic velociter cucurrit ſermo Xp̄i per uniuerſũ mundum, ut patet in hiſtoriis apoſtolorũ.

Qui dat niuem ſicut lanam: nebulam ſicut cinerem ſpargit.

Mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas: ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit.

Emit-

Emittet uerbum ſuum, & liquefaciet ea fla
A *bit ſpiritus eius & fluent aquæ.*

Quia dixit, ꝙ Chriſtus dedit nobis corpus ſuum in cibum:& ſermonem ſuum.i. doctrinam euangelicam in potū, qui velociter currit per mundum:iō hic demonſtrat eminentiā,quā tenet lex euangelica ſupra veterem, quantū ad claritatem,& vtilitatem.Vnde eſt aduertendum,ꝙ ſcriptura ve. teſt.habet tres refectus reſpectu legis euangelicæ. Nā ipſa eſt coagulata,& frigida vt nix. Secundò ſparſa,& obſcura vt nebula.Tertiò coagulata,& frigida,& indurata vt glacies. Nā ſicut nix, licèt ſit aqua, tamen eſt coagulata propter frigiditatem,iō mutat colorē,quia eſt alba,& volatilis ſicut lana,& ſic licèt ſit aqua,tamen propter frigiditatem, & coagulationē fit impotabilis, & inutilis: ita pariter ſcriptura veteris teſtamenti ſicut iacet videtur frigida,
B & impotabilis,& inutilis. Itē ſicut nebula licèt ſit quædam aqua, tamen quia non eſt coadunata,ſed ſparſa per vapores, obſcura: ideo eſt impotabilis, & inutilis, ita pariter ſcriptura veteris teſtamenti eſt obſcura de ſe, & ſparſa ſi ad litteram intelligatur. quia non videtur conſona rationi: nec verba inter ſe conſonare: nec aliquam vtilitatē afferre,ut patet in libris Moyſi,& prophetarum,& in cerimoniis legalibus, & ſic eſt inutilis, & impotabilis ſicut nebula. Itē ſicut glacies licèt ſit aqua: tamen quia eſt ſumme frigida, & indurata,iō redditur impotabilis, & inutilis. quia nullus poteſt ſuſtinere eius frigiditatem,& duritiem: ita pariter ſcriptura veteris teſtamenti de ſe eſt frigida,& dura ad intelligendum, & etiam cerimoniç ſunt duræ ad ſeruandum,& ſuſtinendū: ſicut dicit beatus Petrus Actuum 15. Quid tentatis imponere iugū ſuper ceruices diſcipulorū: quod neque nos neq; patres noſtri portare potuimus? & ſic redditur de ſe inutilis,& īfructuoſa.Ex quo patet, quòd licèt nix, & nebula, & cryſtallus ſiue glacies ſit aqua: tamen propter eius indiſpoſitiones redditur inutilis, & impotabilis, tamen quando flat Auſter, vel Zefyrus, qui eſt calidus, & humidus, reſoluit niues, & nebulam.& glaciem in aquam, & tunc illa aqua eſt. & redditur vtilis ad potandum. Ita pari ratione licèt ſcriptura veteris teſtamenti nihil aliud ſit niſi veritas euangelica ſub figuris,& ænigmatibus,& cærimoniis,& indurata,& obſcura: tamen redditur inutilis, & infructuoſa niſi reſoluatur per calorem, & flatum ſpiritus ſancti. ideo D
Deus miſit verbum ſuum.ſ. Chriſtum qui liqueſcit nobis niuem, & nebulam, & glaciē ſcripturæ veteris teſtamenti remouēdo frigiditatem,& tenebras,& duritiem ab ea: cū aperuit apoſtolis ſenſum,& ſcriptutas, & ſic poſt aſcenſionem ſuam Chriſtus miſit ſpm̄ ſanctum ſuper eos: qui flatu ſuo calido reſoluit, & liquefecit duritiem legis, & lumine ſuo fugauit obſcuritatem, & ſic reſoluit niuē,& nebulā,& glaciē in aquā potabilē, quæ dicitur lex euangelica: quæ nihil aliud eſt niſi aqua fluens,& liquefacta ex illa nebula, & glacie,& niue. Et hanc aquā promiſit Chriſtus ad potandū mulieri Samaritanæ. Ioā. 4. Et hanc dedit toti eccleſiç in potū ſalubrem in uitā ſpiritualem,& çternā. Et hoc eſt,quod dicit Dauid. qui.ſ. Deus dat legē veterē ſuple quaſi niuē frigidā coagulatam, & uolatilem tāquā lanā,& ad modū lanæ, & nebulā, E
& obſcuritatem eius ſpargit ſicut cinerem, &,iō erat inutilis lex,& amara, & obſcura ſicut cinis,& mittit cryſtallum, & glaciem legis ſicut buccellas, & fruſta dura,& impotabilia:cuius frigus nemo pōt ſuſtinere nec bibere eā: ꝑꝑ frigiditatē, & duritiem:iō ſubdit: ante faciē frigoris eius.ſ.legis ſic duræ,& cōgelatæ: quis ſuſtinebit;q.d.nullus poterit eā bibere ſic eum tali diſpoſitione:niſi liquefiat nobis, & aperiatur ſenſus eius, & remoueatur frigiditas, & obſcuritas, & durities,& reſoluatur in aquam potabilem ſpiritualiter per ſenſum ſpiritualem:quod ſolus Deus poteſt facere:iō ſequitur, ꝙ licèt Deus ſic olim dederit legē veterē ad modū niuis, & nebulæ,& cryſtalli duræ,& frigidæ:tamē ipſe mittet verbum ſuum.ſ.Chriſtum, & liquefaciet F
ea.ſ.niuem,& nebulā, & glaciē exponendo ſcripturas, & aperiendo ſenſum uetum ipſis apoſtolis. Et poſt aſcenſionē flabit ſpūs eius ſanctus in die Pente.dona gratiarū largiēdo. Et tunc fluēt veræ aquæ ex niue, & nebula, & glacie. Et ſic ſcriptura veteris teſt.reddetur potabilis, & intelligibilis: cuius aqua reſoluta, & fluens ex eā eſt ipſa lex euangelica. Ad maiorem intellectum huius partis eſt notandum, ꝙ Dauid hic comparat legē euangelicam ad veterem ſicut aquā liquefactam ad niuem,& ad glaciem, & ad nebulā: ex qbus aqua liquefacta reſoluitur, & fluit. Et comparat Xp̄m ad ſolem,& ſpm̄ ſanctum ad ventū auſtralē. Et cōparat ſtatū vete. ad hyemē, & ſtatum gratiæ ad tempus vernū.

RRR 4 Nam

A Nam ſicut in hieme ningit Deus ſuper montes niuē coagulatā,& ſpargit nebulam ſuper montes,& cadit grando ſuper eoſdem montes, quæ quidem nix nil aliud eſt niſi aqua leuiter coagulata, & grando nil aliud eſt niſi aqua ſiue vapor aqueus nō fortiter coagulatus nec congelatus. Sed quando venit tps vernum dupliciter reſoluuntur iſta tria,ſ. nebula,& nix,& grando. Vno mō per fortiorē calorem ſolis accedentis ad nos: aut per uentū auſtralē aut per Zefirū flantē ſuper niuē, & nebulā,& grandinē,& glaciē. Ita ergo pariter accidit in datione legis, & prophetarū. Nā in tēpore hiemali naturæ, & legis ſiue in ve.te.Deus pluit, & ſparſit ſuper montes ve.te.ſ.ſuper Patriarcas,& Prophetas,ſcripturā legis,& prophetarum ad modū nimis, & glaciei,& nebulæ: nam illa ſcriptura erat coagulata ſicut nix, et congelata, et dura ſicut grādo, et glacie, & erat tenebroſa ſicut nebula.

B Sed venit tempus vernum gratiæ,in quo xp̄s ſol iuſtitiæ apparuit ſupra noſtrum horizontem,& miſit radios ſuos ſuper ſcripturam legis,& prophetarum coagulatā, & glaciata, & duram,& nebuloſam,& obſcuram,& liquefecit niuem,& nebulam,& glaciē ſacræ ſcripturæ remouendo duritiem,& frigiditatē, & tenebroſitatem ſcripturæ,& ſic liquefacta eſt in aquam euangelicam claram, & calidā, & ſuauem,& ſic facta eſt potabilis omnibus fidelibus. Itē poſtea Chriſtus miſit ventum Auſtralem, & zefirum ſpūs ſancti in die Pēt. qui liquefecit, & reſoluit fortius, & perfectius eandem ſcripturam per Chriſtm liquefactam,& diſpoſuit mentes apoſtolorum imprimendo veritatem ſcripturæ in mentes eorum. Ex quibus patet: ꝙ ſicut aquæ decurrentes ex mōtibus in tēpore verno nil aliud
C ſunt niſi niues,aut nebulæ, aut glacies liquefactæ per ſolem aut ventum Auſtralem ſiue zefirum ita pariter lex euangelica nil aliud eſt niſi ſcriptura legis,& prophetarū liquefacta,& reſoluta per Chriſtum,& ſpiritum ſanctum,remota tenebroſitate, & duritię,& frigiditate cerimoniarum. Et hoc eſt quod intendit dicere Dauid in hoc pſ.cum ait. Qui dat niuem &c. Deinde cum dicit,

Qui annunciat uerbum ſuum Iacob,iuſtitias & iudicia ſua Iſrael.

Non fecit aliter omni nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Cōcludit, ꝙ eccleſia Chriſti quæ incepit ab apoſtolis,dicta Iacob,& Iſrael ſecundum ſpiritum,& promiſſionē,maximè debet Deū laudare: eò ꝙ ipſi per Chriſtū collata sūt oīa dona ſupradicta. D Nā Deus annūciauit verbū ſuū incarnatū ipſi Iacob,& iudicia, prædicta annunciauit ipſi Iſrael. Nā myſteria, quæ per figuras prius annunciauit ipſi Iacob,& Iſrael patri illius populi in ve.te.poſtea annunciauit & declarauit per Chriſtū uerbū incarnatū ipſi eccleſiæ,quæ eſt Iacob: & Iſrael ſecundùm promiſſionē,& ſpiritum.Sed non fecit taliter omni alteri nationi carnali, quia iudicia, & miſteria ſua non manifeſtauit eis, quia ſolis apoſtolis,& diſcipulis, & gentilibus cōuerſis factis Iſrael ſecūdum ſpiritum datū eſt noſſe miſteriū regni Dei.i.veritatē legis.& prophetarum cæteris aūt,ſ.obſtinatis,& infidelib.datum eſt noſſe in ſolis parabolis.i.noſſe ſolā ſuperficiē literæ:ut patet Mat.13.& Luc.8. Ex ſupradictis patet,ꝙ propter 7. beneficia tene- E
tur eccleſia,& ciuitas Dei.ſ.omnium fideliū. & maximè religio Chriſtiana laudare Deū præ cæteris nationibus. Primò, quoniā Chriſtus cōfortauit portas eius per eccleſiaſtica ſacramenta. Secūdò quia benedixit, & abſoluit a maledictio oēs ciues,& filios in ea. Tertiò quia murauit eā muro pacis,& fidei,& caritatis. Quartò q̄a ſatiauit eā cibo eucariſtiæ, & cæteris bonis ſpūalibus. Quintò quia velociter eam congregauit prædicatione apoſtolorum. Sextò,quia per uerbum ſuum liquefecit ſcripturam ve.te.& per ſpiritum ſanctū fecit eam fluere in mentibus apoſtolorum a quibus veritas ſacræ ſcripturæ defluxit per urbem. Septimò quia ſoli eccleſiæ Chriſti, & religioni Chriſtianæ data ſunt ſupradicta dona.

PSALMVS CXLVIII. F

Laudate dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.

Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius.

Huic pſ. præponitur titulus. Alleluuia.eò quod totus iſte pſ.eſt laudatorius. Nā alleluia idē eſt quod laudate Deū, quia Dauid in hoc pſ.inuitat omnes creaturas ad laudandū Deum,ut patet in toto diſcurſu pſ. Ad cuius intellectum eſt primò aduertendum, quod hæc eſt differentia inter honorem,& laudē. Nam honor eſt præmium uirtutis, & tribuitur bonis. 4. ethi. Aut eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium virtutis, ſecundum Ciceronē, ſed laus eſt cōmemoratio beneficiorū receptorū. Et ſic honoram' bonos,& virtuoſos

A ſos indifferenter,ſed laudamus benefactores
agēdo gratias pro beneficiis receptis.Sed q̃a
quicquid boni eſt in nobis recepimus à Deo
iō nō ſolū tenemur honorare Deū·eò ꝙ eſt
bonus de ſe: ſed ēt iugiter tenemur laudare
eum,cōmorando beneficia , eò ꝙ oīa bona
recepimus a Deo.Sed quia nō ſolū homines,
& intellectuales creatutæ: ſed etiā oēs crea-
turæ tā animatæ q̃ inanimatæ : tam cęleſtes
quā terreſtres,& elemētales tenentur Deum
laudare:iō Dauid īuitat oēs creaturas ad lau
dādū Deū hoc pſ. Ad cuius maiorē euidētiā
eſt iterū aduertendū,ꝙ quatuor bona recepe
runt creaturæ à Deo. Nā q̄dā receperūt bo-
na naturæ,& hoc cōuenit oībus creaturis tā
cœleſtibus quā terreſtribus, tàm inanimatis
quā animatis , q̄dam vero receperunt bona
fortunæ,& hoc cōuenit ſolis hominibus qui
B buſdam tàm fidelibus quam infidelibus.Ter
tiò quædam receperunt bona gratię, & hoc
conuenit ſolis fidelibus. Quartò quędam re
ceperunt bona glorię: & hoc conuenit ſolis
electis,& prædeſtinatis. Quatuor ergo facit
Dauid in hoc pſ.Nam primò inuitat indiffe-
renter omnes creaturas ſuperiores,& inferio
res ad laudandum Deum propter beneficia
naturæ quæ receperunt in ſua creatione.Se-
cūdò ſpecialiter inuitat oēs homines , & po-
pulos tā fideles quā infideles ꝑꝑ bona fortu
næ,& temporalia quæ à Deo receperūt vnuſ
quiſq; in ſuo gradu,& cōditione,& ætate.
Tertiò,& quartò inuitat ſpecialiter oēs fide
les ad laudādum Deum ꝑꝑ bona gratię quę
receperūt in hoc ſæculo,& ꝑꝑ bona gloriæ ,
quæ receperunt in patria cęleſti.Secundum
ibi.Reges terræ:tertiū & quartū ibi.Confeſ-
ſio eis ſuper cęlum,& terram &c. Quantum
C ad primum eſt notandum:ꝙ cum Deus ſit
cauſa omnium in triplici genere cauſæ.ſ.for-
malis efficientis, & finalis ſm' philoſophorū
& commentatorem.12.met.tria receperunt
& traxerunt à Deo omnes creaturæ.ſ. eſſen-
tiam,& eſſe naturalem proprietatem.Primò
.n.traxerunt eſſentiam. Et ſic unaquæq; crea
tura dicitur ens,& vere inquantum eſt crea-
tura,& facta ad inſtar,& exemplar illius ideę
propriæ exiſtentis in verbo diuino,& inquan
tā imitatur illam æternam ideam,quia vt ſic
habet entitatem,& dicitur vere ens. Secundò
vnaquæque creatura recepit à deo ſuā pro-
prietatem,& perfectionem naturalem conſe
quentem formam ſuam propriam,& ſpecifi-
cam,& ſic omnis creatura dicitur naturalem
inquantùm habet inditam aliquam proprie- D
tatem naturalem,& imitatur , & participat
aliquam diuinam perfectionem per quā con
ſequitur finē proprium, & ordinatur in Deū
creatorem ſuum , quæ quidem proprietates
licèt nobis ſint ignotæ:tamen earum effectū
quandoque nobis notificantur . Nam vide-
mus, ꝙ Reu barbarum attrahit , & purgat
coleram , & magnes attrahit ferrum , &
ſic de ſingulis,quod non fit niſi ab illa natu-
rali proprietate, & perfectione toti ſpeciei à
principio creationis indita ; licèt nobis ſit
ignota.Ratione cuius proprietates, & natu-
ralis perfectionis vnaquæque res , & ſpecies
dicitur naturaliter bona: quia propter illam
proprietatem,& perfectionem eſt naturali-
ter appetibilis.Vnde nos nō appetimus Reu
barbarum,& medicinam propter ſe, ſed ꝑꝑ
illam proprietatem, & perfectionem quam E
in ſe habet. Vnde per illam naturalem pro-
prietatem unaqueque res naturalis dicitur
habere principium ſui motus,& ſuę actionis
eò ꝙ talis proprietas conſequitur formam :
& ideo eius effectus dicuntur naturales ſiue
à natura:vt patet 2.phiſicorum.Et ſic ꝑꝑ ta
les naturales proprietates vnaqueque res
dicitur bona ſecundum naturam,& naturali
ter:ideo dicitur Gen. 1. quod uidit Deus cū
cta quę fecerat,& erant valde bona,naturali
ter ſupple.Tertiò unaqueque creature rece
pit eſſe actualis exiſtentię,quia aliter nō poſ
ſet actualiter exiſtere nec operari . Nā ſolus
Deus exiſtit , & operatur per ſuam eſſentiā,
& ſubſtantiam : eò ꝙ ſua operatio eſt ſua
ſubſtantia,& eſſentia:& ideo oportet vt De⁹
inſpiret eſſe actuale ad hoc,quod eſſentia e-
xiſtat in actu , & exercet, opera vitę , quia F
viuere viuentibus eſt eſſe,quia aliud eſt vni-
tas,& vnitatem eſſe,ſecundo Poſteriorum,&
aliud eſt magnitudo, & magnitudinem eſſe
3.de anima.Nam,ſicut motus eſt actus mo-
bilis inquantum mobile,& differt à re mobi
li,ita eſſe eſt actus entis in actu inquantum
in actu.Et per conſequens differt realiter ab
eſſentia quam actuat ſecundum Boetium in
libello de Hebdomadibus,quia eſſe non eſt,
ſed eſſentia, & indiuiduum ſiue perſona eſt
illud eſſe actuale,vt inq̃t Boetius. Et ſic vna
quoque creatura dependet à Deo in triplici
genere cauſę propter hoc triplex eſſe. Nam
per eſſe eſſentiale,& ideale dependet à Deo
in genere cauſæ formalis , & ꝑ eſse actualis
exiſtentię influxū dependet in genere cauſæ
efficien-

A efficientis.Sed per eſſe naturale.i.per illā naturalem proprietatem depēdet à Deo in genere cauſæ finalis: eò ꝙ per illam ordinatur in ſuum finem primarium q̃ eſt homo,quia omnia facta ſunt propter hominem. & vltimum qui eſt Deus: quia omnia ſunt propter hominem animata, & inanimata, & homo propter Deum:& ſic omnia finaliter ordināntur in Deum.Et ſic concludit Aug.in lib.de natura boni: ꝙ omnia ſunt bona naturaliter:& ſecundū naturam ſui:& ꝙ omnis natura,& eſſentia eſt bona. Primò inquātùm eſt à Deo. Secundò inquantum habet talē bonam proprietatem,& perfectionem concreatam:propter quam eſt appetibilis. Quomodo aūt natura diaboli facta eſt mala:& natura hominis corrupta:poſtea dicetur. Sed naturaliter omnia ſunt bona,& vera ſecundū,

B ꝙ participant illam primam entitatem. 2. Meta.& oīa ſunt bona inquantū participant bonitates, & pfectiones illius primi in quo continētur pfectiones oīum reiū.v.met.Itē ſicut oēs numeri procedūt ab vnitate: ita omnes ſpēs q̃ ſunt ſicut numeri,depēdēt ab illo primo ſecundum magis perfectū,& minꝰ pfectum 7.& 10.metaphiſicæ,& primo cęli. Ex quo patet,ꝙ omnes creaturæ ſunt naturaliter bonæ.Videns ergo Dauid qūo oēs creaturæ receperunt à Deo ſupradicta bona in ſua creatione.ſ.eſſe eſſentiale: & actuale, & eſſe naturale.i.illas naturales proprietates,& perfectiones propter quas dicuntur naturaliter bonæ:ideo in hac prima parte huius pſal. inuitat ſeriatim omnes creaturas ad laudandum Deum, agendo gratias pro beneficijs naturalibus redēptis. Et primò inuitat crea

C turas ſuperiores, & cœleſtes 2.inferiores, & terreſtres,ibi.Laudate dominum de terra.Incipiens,ergo Dauid ab ordine naturæ inuitare creaturas,dicit:O vos creaturæ de cœlis. i. de numero cœleſtium laudate dn̄m. Nam ſicut tenetis primum ordinem in natura: ita primo debetis laudare Deum, & excelſiori modo Ideo laudate eū in excelſis locis mundi.ſ.in cęlo.Nam ſicut altiora,& maiora beneficia recepiſtis à Deo:ita in primis, & excelſis,& excelſiori modo debetis eum laudare:gratias agendo.Et ideo vos omnes angeli eius.ſ.cherubin,& ſeraphin, & troni laudate eū & vos omnes virtutes eius ſ.omnes intelligentiæ,quæ exercetis eius virtutem mouēdo cęleſtia corpora ad generationem, & cōſeruationem iſtorū inferiorum,& hoc facitis. pp Deū amatū,& deſideratum:vt patet. 12. D

meta.ideo laudate eū qui tantam virtutē vobis cōceſſit:vt regatis,& gubernetis totū vniuerſum:quia opus naturæ eſt opus intelligētiæ. 11.de animalibus.Deinde cum dicit,

Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellę & lumen.

Inuitat corpora cęleſtia,& primò corpora luminoſa nobis magis nota,dicens,Laudate eum ſol,& luna:laudate eū oēs ſtellæ cęli, & omne lumen mundi tam corporeū q̃ incorporeū.Et forſan facit endiadim ponēdo ſubſtantiuum pro adiectiuo dicendo oēs ſtellę, & lumen.i.laudate eū oēs ſtellæ luminoſæ, & omnia aſtra,& planetæ, & comprehendit cum ſole,& luna,& ſtellis luminoſis omnes orbes eorum,& deferentes,& epicyclos planetarum:in quibus aſtra fruuntur, & continentur. Deinde cum dicit. E

Laudate eum cœli cęlorum,et aquæ quæ ſuper cœlos ſunt:laudent nomen domini

Inuitat duos cœlos ſuperiores nobis ignotos ad ſenſum:eò ꝙ non deferunt aſtra luminoſa.Quorum primum dicitur cęlum empyreum ꝙ dr̄ in plurali,cęli cęlorum pp excellentiā:eò ꝙ eſt locus beatorū: & in ſe continet tres hierarchias,& nouē ordines angelorum,& innumeras manſiones beatorū:ſicut dictum eſt pſal. 103. Aliud eſt cęlum aqueū vel cryſtallinū,quod dr̄ primum mobile ſuper polos mundi:dictū aqueū à diafaneitate: & ſumma velocitate:quod collocatur inter cęlum empyreum,& ſydereum ſicut dictum eſt ibidem. Hos ergo duos cœlos inuitat ad laudem Dei,dicens.O cęli cęlorum.i.cęlum empyreum cum oībus hierarchiis, & ordinibus angelorum,& manſionibus beatorū lau F

date eū.Deinde cū dicit.Et oēs aquæ: inuitat cęlū cryſtallinū,& primū mobile:& nominat ipſum in plurali: eò ꝙ diuiditur per 12. ſigna ſua,quibus mouentur ſydera,& planetæ:ex quorum diuerſitate cauſantur diuerſi effectus in iſtis inferioribus:vt patet manifeſtè.Ideo dicit Dauid. Et oēs aquæ,quę ſuper cęlos ſunt.i. cęlum aqueum cum duodecim ſignis quæ ſunt ſuper cęlos aſtrorum,laudēt nomen domini.Deinde cum dicit,

Quia ipſe dixit & facta ſunt ipſe mandauit & creata ſunt.

Statuit ea in ſęculum ſęculi, præceptum poſuit & non præteribit.

Aſſignat triplicē rationem,quare tàm cœlum empyreum cum angelis & beatis:quàm

A cęlum aqueum cum duodecim ſignis:quàm cœlorum aſtrorum cum omnib.ſtellis,& pla netis debent laudare Deum.Quarum prima cauſa eſt:quia Deus creauit oĩa iſta ex nihilo:in qua creatione acceperunt oĩa bona na turalia ſupradicta.ſcilicet eſſe eſſentiale,& na turale,& actuale:ſiue ſubſtantiã virtutẽ,& operationẽ:ſiue principiũ mediũ: & finem,q̃d idẽ eſt. Sc̃do iſtæ creaturæ cęleſtes acceperũt aliud bonũ p̃ cæteris.ſ.incorruptibilitatẽ, & æternitatẽ à parte poſt: quia creauit ea in corruptibilia.Tertiò,quia regũt oĩa iſta inferiora:& mouent oĩa ꝑꝑ Deum amatũ,& deſideratũ.12.metaphiſi.qa ſemꝑ implent voluntatẽ Dei.Dicit ergo Dauid.Oĩa iſta cęleſtia laudẽt Deũ.Primò ꝑꝑ beneficiũ creationis,qm̃ ipſe Deus dixit & facta ſunt,mandauit & creata ſunt,quia ad ſolũ dictũ, & p̃ceptum oĩa ſunt creata & facta.Nã dicẽdo fiat

B lux:illicò facta eſt lux.i.tota angelica natura.Et dicendo fiat firmamentum:factũ eſt firmamẽtũ in medio aquarũ:& ſic de ſingulis: vt patet Ge.1.Itẽ 2.iſta cęleſtia tenentur laudare deũ:eò ꝙ fecit ea incorruptibilia, & æterna. Nã ſtatuit, & firmauit ea in ſeculum ſeculi:qa nunquã corrũpentur,nec deficient quantũ ad ſubſtantiã & exiſtentiã.Itẽ tertiò creaturæ cęleſtes tenentur laudare deũ propter dignitatẽ,& officiũ,& regimen,quod habent ſuꝑ oĩa inferiora.Nam primò intelligẽtiæ mouent oẽs cęlos ꝑꝑ Deum amatum & deſideratum ad generationes iſtorũ inferiorum,& ad vitã,& conſeruationem eorũ,&vt natura exerceat omnia oꝑa ſua,qa opus naturæ eſt opus intelligentiæ:vt dictum eſt.Et iò impreſſit in mẽtib.angelorum ſpecies om

C nium inferiorum ad ſcientiam artificialem eorũ.ut ait Aug.ſuꝑ Ge.& ẽt impreſſit in cęlis,& aſtris virtutes actiuas ad generationes illorum inferiorom, ſicut impreſſit in materia phyſica rõnes ſeminales paſſiuas,vt idem Aug.dicit ibidẽ.Item ẽt Deus poſuit angelos cuſtodes ſuꝑ ciuitates:& regna,& homines particulares, & ſic creaturæ cęleſtes regunt oĩa inferiora ad nutũ,& p̃ceptum Dei, q̃d p̃ceptum à Deo poſitũ & ſtatutum non p̃teribit:nec deficiet vſque ad finem mundi: quia ſemper impletur diuina voluntas. Sed hic ſunt tria notanda ꝑꝑ verba Dauid.Nam primò poſtquã p̃nominauit angelos cũ cęlis ſubdit:qm̃ ipſe dixit, & facta ſunt:mandauit & creata ſunt.Hoc autem dixit ad explicandam mentem ipſius Moyſi.Nam Moyſes licẽt implicitè : tamen non explicitè explica

D uit creationem angelorũ inter cęteras creaturas: ſed voluit intelligere naturam angelicam per lucem:cum dixit Deus Fiat lux &c. ſecundùm Aug.Et forſan Moyſes hoc fecit : eò ꝙ loquebatur populo rudi,& groſſo: ne putaret:& intelligeret pluritatẽ deorum per angelos. Sed Dauid qa loquebat̃ populo iã magis erudito, & ẽt qa prophetice loquebatur pp̃lo Xp̃iano iã multo magis illuſtrato : iò explicat creationem angelorum ſimul cũ creatione cęlorum, & aſtrorũ in hoc pſa.dicens:Qm̃ ipſe dixit,& facta ſunt &c. Secundò eſt notandũ ſm Platonem in Timæo: ꝙ licẽt angeli,& etiam cęli ſint æterni,& incorruptibiles:tñ non ſimpliciter,ſed ſolum à parte poſt:quia ex tempore, & à principio ſunt creati,& facti nec incorruptibiles de ſe,& ab ſolutè:ſed ex ſola Dei voluntate, & p̃cepto.

E Vñ ait.Vos quidem dij opera mea indiſſolubilia:mea tñ uoluntate ſolubilia, quia nati creatique eſtis,nunquã tñ diſſoluemini. Ex quo patet : ꝙ ſi Deus ſubtraheret influxum ab angelis:illicò deficerent,ſed nunquã deficiẽt ex diuina voluntate,& p̃cepto:iò ait Dauid:ꝙ Deus ſtatuit,& firmauit omnia cœleſtia in ſeculum ſeculi ex mea voluntate. Et iò poſuit in eis præceptum,& ſtatutum, q̃d nunquam præteribit in eis, quia ſemper viuent.Tertiò eſt aduertendum,ꝙ licẽt corpora cęleſtia p̃tereant,poſt iudicium,eò ꝙ Xp̃s ait Matt.24.Cęlum & terra tranſibunt verba autem mea non præteribunt. hoc autem eſt intelligendum quò ad motum: quia non amplius mouebuntur poſtquã non erunt gẽnerationes,nec corruptiones.tñ non deficiẽt nec præteribunt quantùm ad ſubſtantiam

F & exiſtentiã:imo ſol,& luna lucebunt ſeptẽ pliciter:& oẽs angeli,& beati laudabũt Deũ in ſecula ſeculorum.Itẽ licẽt tunc ceſſabunt angeli quantũ ad præceptum regiminis iſtorum inferiorũ: tñ non ceſſabunt clamare in æternũ. Sanctus,ſanctus,ſanctus &c.nec quã rũm ad fruitionem.Deinde cum dicit,

Laudate dñm de terra: dracones et oẽs abyſſi.

Inuitat ad laudẽ Dei oẽs creaturas inferiores:tam elementata quàm elemẽta: & tã inanimata q̃ aĩata.Et primò irrationabilia, ideo ait.O vos oẽs creaturæ de terra.i.de numero terreſtrium laudate dñm. Et primò vos dracones,& oẽs abyſſi.i.aquæ abyſſales, & marinæ cum oĩbus piſcibus, & natalibus laudate dñm.Et intendit per dracones cete,

&

A & balenas,& omnes grandes piſces:vt patet
Gen. 1. Nā vbi noſtra tranſlatio habet Crea-
uit Deus cete grandia : in hebræo habetur,
Creauit Deus dracones magnos. Deinde in
uitat omnia elementa,& meteorica quæ ge-
neranrur in aere:cum dicit .

Ignis,grando,nix,glacies,ſpiritus procellarū quæ faciunt uerbum eius .

Vnde per ignem non ſolum intendit ele-
mentum ignis:ſed etiam fulmina,& coruſca
tiones, quæ incenduntur , & generantur in
ventre nobis exaltationibus calidis, & ſiccis
in medio interſtitio aeris:ſicut grādo,& nix,
& glacies generantur ex vaporibus humidis
& frigidis . Spiritus autem procellarū ſunt
vēti cauſati ex agere agitato lateraliter pere-
xaltationes calidas impellentem aerem: vel
quia ipſe exaltationes impelluntur laterali-
B ter à contraria frigiditate aeris. Sed quia o-
mnia iſta ſemper fiunt ex diuina voluntate,
& ordinatione permiſſiuè,& quandoque pręceptiuè ad terrorem aut punitionem homi-
num.ideo ſubdit.Quæ faciunt verbū.i.pręce
ptum eius:quia omnia iſta faciunt,& implēt
præcepium domini .

Montes,& omnes colles:ligna fructifera & omnes cedri .

Beſtiæ,& uniuerſa pecora ſerpentes,& uolucres pennatæ .

Deinde inuitat terrā cū partibus ſuis , cū
ait.Montes,& oēs colles.Deinde inuitat plā
tas,& oēs arbores,cum ſubdit.Ligna fructife
ra,& oēs cedri. Deinde inuitat omnia ani
malia bruta,& irrationabilia,cum ſubdit.Be-
ſtiæ,& vniuerſa pecora.i.quadrupedia,ſerpē
tes.i.omnia reptilia:volucres pennatæ.i.om
C nia volatilia,laudate dominū,&c.Sed hic po
teſt dubitari:quare Dauid inuitat ad laudem
Dei iſta ſupradicta inanimata , & irrationa-
lia:cū ſint inepta ad laudandū Deū. Ad hoc
reſpondet Aug. ꝙ licèt iſta nō laudent Deū
lingua propria: tamē laudāt Deū repræſen-
tatiuè:inquantū in eis lucet diuina bonitas ,
& repræſentantur in eis diuinæ ꝑfectiones ,
& virtutes:vnde mouet nos ad laudandū,&
benedicendū Deū ꝑꝑ illas virtutes,& ꝓprie
tates quas Deus in eis creauit ad obſequiū ,
& vtilitatem noſtram,& ſic Deus laudatur ,
& benedicitur in eis à nobis,& ſic omnia ina
nimata , & irrationalia laudant Deum effe-
ctiuè.Item omnia ſupradicta tenentur lauda
rę Deum agendo gratias ꝑꝑ bona natura
lia quæ à Deo receperunt:ſed quia non poſ-
ſunt laudare Deū lingua:laudāt eū effectiuè D
per nos qui tenemur aſſiduè laudare Deum
qui tribuit illis rebus talia bona naturalia ad
noſtrum obſequium,& principaliter inquan
tùm in eis lucet,& apparet veſtigium trinita
tis,& diuinarum perfectionum,& potentia ,
& ſapientia , & bonitas artificiis. 11.de ani-
malibus.Et hoc eſt quod intendit dicere pro
pheta in hac parte .

Regis terrę et omnes populi,principes,et omnes iudices terræ.

Iuuenes et uirgines ſenes cū iunioribus laudēt nomē dñi.quia exaltatū eſt nomē eius ſolius .

In hac ſecunda parte inuitat totā humanā
naturam ad laudem Dei quò ad omnes di-
gnitates,& conditiones,& ſexus,& ætates,&
hoc ꝑꝑ bona maiora quæ à Deo accepit.Ad
cuius intellectum eſt primò notandum ſm
Aug.ꝙ homo non ſolum accepit à Deo eſſe E
naturale ſicut cæteræ creaturæ:ſed pulcrum
eſſe,& pręeſſe.Nam eſſe naturale in hominę
eſt illud ꝑ quod conuenit cū cæteris creatu-
ris:tam animatis quàm inanimatis:puta eſſe
naturale,& vegetatiuum,& ſenſitiuum,& ſe-
cundum locum motiuum : ſed *pulcrū* eſt il-
lud per quod dicitur ad imaginē Dei ſpecia-
liter factus:per qđ attingit ſciam , & notitiā
oīum rerum, tam ſpiālium ꝗ corporalium ,
& attingit oēs virtutes:tā teologales ꝗ mora
les,& attingit omnia dona gratiarū,& ſacra
mētorum,& finaliter attingit verā beatitudi
nem.Et hoc eſt pulcrum eſſe quod à Deo ac
cepit homo vltra cætera animantia. Sed vl-
tra hoc pulcrum eſſe accepit præeſſe,quia ꝓ-
fecit eum dominus omnibus animantibus ,
& cæteris creaturis:vt patet Ge. 1.& 2.cū di-
xit Dominamini piſcibus maris,& volatilib. F
cęli,& beſtiis terræ &c.Ex quo patet,ꝙ plura
dona accepit homo à Deo quàm cætera ani
mantia.Secundò eſt aduertendum ſecundū
Aug.prout dictū eſt, quod homo tria dona
accepit à Deo in hoc mundo.ſ.dona naturę,
& fortunę,& gratiæ: quæ intelliguntur per
illa bona quæ tradidit paterfamilias ſeruis
ſuis ad negotiandum , & peregrè profectus
eſt.Mat.25.Nam per quinque talenta intelli
guntur quinque bona naturæ,qui ſunt quin
que ſenſus exteriores.ſ.viſus,auditus,guſtus ,
odoratus,& tactus dati ad neceſſitatem vi-
tæ hominis,& quinque potentiæ , interiores
cognitiuæ datæ ad diſcernendum,& ratioci-
nandum,& fruendum.ſ.imaginatiua. & ſen-
ſus cōis , & phantaſia,& cogitatiua , & tota

pars

A pars rationalis continens intellectum, & me-
moriam,& voluntatem. Iſta aũt quinq; tam
interiora q̃ exteriora dicũtur bona naturæ:
de quibus tenetur homo reddere rationem
Deo in nouiſſimo die. Bona aũt fortunæ ho
mini data, intellecta per vnum talentũ ,ſunt
dignitates, & poteſtates, & diuitiæ tempora
les:quæ dicuntur bona fortunæ: non ꝙ den
tur à caſu:nec à Dea dicta Fortuna:ſicut pu
tabant gentiles:quia à ſolo Deo oĩum crea
tore dantur,& ab eo ſolo ſunt petenda: vt in
quit Augu.lib.contra Academicos,& primo
de ciuitate Dei.cap.8. Sed intantũm vſitato
vocabulo dicuntur bona fortunæ : quia cau-
ſa eorum ignoratur à nobis. Nam bene noui
mus,ꝙ à ſolo Deo dãtur aut præceptiuè aut
permiſſiuè,& ſcimus , ꝙ ſunt bonis bona,&
malis mala : ſed ignoramus quare Deus per-
B mittit quandoque prauos regnare , & præeſ
ſe,& proſperari,& iuſtos deprimi,& ſubeſſe:
prout dictum eſt pſal.72.Et ideo propter eo
rum cauſam latentem , & nobis ignotam di-
cuntur bona fortunæ.Bona verbo gratiæ,per
illa duo talenta intellecta, dicũtur dona gra
tiarum ſpũs ſancti, & dona eccleſiaſticorũ ſa
cramentorum,per quæ quidẽ dona gratię re
cepta in hoc ſæculo: homo recipit,& adipi-
ſcitur dona gloriæ in futuro. Quia ergo ho-
mo præ cæteris creaturis recepit à Deo iſta
tria genera bonorũ.ſ.naturæ,fortunę , & gra
tiæ:ideo magis tenetur Deũ laudare , & gra
tias agere. Iõ Dauid enumeratis cęteris crea
turis , in hac ultima parte inuitat oẽs hoies
ad laudem Dei, & hoc quò ad omnes ſtatus
& dignitates,& ſexus,& ætatis:dicit ergo. O
vos oẽs reges terræ:qui prę cæteris à Deo ac
C cepiſtis maiora dona fortunæ , qui loco Dei
præeſtis oibus populis,& regnis , & vos oẽs
populi ſub iure,& legibus , & magiſtratibus
& regibus ſociati, & vos principes,& oẽs iu
dices,& præſides terræ , & vos iuuenes ma-
ſculi,& virgines fœminę, & vos oẽs ſenes ſi-
mul cum iunioribus:laudate Deũ ſupple , &
oẽs iſti prædicti laudent Chriſtum qui eſt
nomen domini . Nam hoc nomen Ieſus qđ
eſt nomen ſolius Dei : eſt exaltatum in cœ-
lo, & in terra . Nam eò ꝙ Chriſtus ſeipſum
exinaniuit formam ſerui accipiens , & humi
liauit ſeipſum factus obediens patri vſq; ad
mortem crucis : ideo pater dedit filio iſtud
nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ , & exal
tauit ipſum intantũm,ꝙ in nomine Ieſu om
ne genu flectatur cœleſtium terreſtrium , &
infernorum,& tandem in gloria eſt Dei pa- D
tris.Ex quo paret,ꝙ hoc nomen Ieſus ſolius
Dei eſt ibi exaltatum:ergo omnes ſtatus ho
minum tenentur Chriſtum laudare.

Confeſſio eius ſuper cœlum , & terram , & exaltauit cornu populi ſui.

Si ergo ita eſt,ꝙ hoc nomẽ ſolius Dei,qđ
eſt Ieſus, eſt exaltatum ſuper omnes ſtatus ,
& conditiones hominum in cęlo , & in ter-
ra,& infernũ : ergo ſit confeſſio laudis eius
ſuper cœlum,& terram : eò, ꝙ ipſe Chriſtus
exaltauit cornu.ſ.regnum, & honorem po-
puli ſui per ſuam mortẽ,& paſſionem, & re
ſurrectionem,& aſcenſionem. Nam per om
nia iſta meruit Chriſtus exaltare humanam
naturam,&eccleſiam ſuam in tantam digni
tatem,vt membra ſua mereantur felices mã
ſiones in cęlo inter,& ſuper angelos . Dupli
citer ergo Chriſtus meretur,vt confeſſio lau E
dis eius ſit ſuper cęlum.i.ſuper oẽs angelos ,
& beatos,& ſuper terrã,id eſt ſuper oẽs ho-
mines huius eccleſiæ , & ſuper vtranq; eccle
ſiam.ſ.triumphantẽ,& militantẽ. Primò:quia
nomẽ eius ſolius eſt exaltatum à patre : qui
dedit ipſi illud nomen quod eſt ſuper omne
nomen in omnipotentia,& ſapientia,& mi-
ſericordia,& iuſtitia. Secundò , quia ipſe Xp̃s
meruit exaltare cornu populi ſui eo modo
quo dictum eſt. Debet ergo ſic ordinari , &
conſtrui iſta litera. Reges terræ &c. laudent
nomẽ domini.ſ.Ieſum Chriſtum , qui eſt no
men domini tetragrãmaton:prout dictũ eſt
ſuperius &c. Et ſic confeſſio eius. ſ. Ieſu Xp̃i
ſuper cęlum,& terram:quia nomen eius ſo-
lius eſt exaltatum à patre. Et quia ipſe Xp̃s
exaltauit cornu populi ſui. Nam nomen Xp̃i
fuit exaltatum in terra in miraculis faciẽdis, F
& in inferno ipſum expoliando,& fuit exal
tatum in cœlo : quia in die aſcenſionis ſedit
à dextris patris : ſed ipſe exaltauit cornu po
puli ſui quando ipſum de captiuitate diabo
li liberauit,& in cœlo inter principes,& an
gelos collocauit. Deinde cum dicit.

Hymnus omnibus ſanctis eius:filiis Iſrael populo appropinquanti ſibi.

Specialiter inuitat populum Dei:eò, ꝙ p̃
cęteris accepit à Deo dona gratiæ,& glorię
& nominat ipſum tribus nominibus:ſ. popu
lum ſanctorum,et filios Iſrael , & populum
appropinquantem Deo. Ad quorum intelli
gentiã eſt primò notãdum,ꝙ ſanctus dr̃ de
ſancio ſancis,quod idem eſt qđ bene ordina
re,& iõ ſãctus dicit̃ in vita,& ſic oẽs, qui vi
uunt

A vnus rex &c. Ey quo ſequitur, ꝙ Dauid pro-
pheticè inuitat, & excitat omnes reges, & po
pulos, & principes totius terræ gentilium ad
laudandũ Chriſtũ: quos in ſpũ præuidebat ad
fidem Chriſti uenturos. Item ſecundò ma
nifeſtè videmus ſecundùm ſupradicta, quòd
Dauid inuitat filios Iſrael ſecundum ſpm̃, &
repromiſſionem. qui eſt populus appropin
quans ſibi, ſed talis eſt populus chriſtianus:
ergo nõ ſolũ inuitat patres nec populũ ver.
teſt. Itẽ ex tali poſitione ſequeretur, ꝙ Dauid
non eſſet propheta in hoc pſal. quod eſt fal-
ſum: quia ita locutus eſt ꝓphetico ſpiritu in
hoc pſal. ſicut in cæteris, vt ſæpius dictũ eſt.
Ex ſupradictis ergo patet qualitèr Dauid in
uitat in hoc pſal. oẽs creaturas tã ſuperiores
q̃ inferiores: tã irrationales q̃ rõnales: tam no
ui teſtamenti q̃ veteris: ſed ſpecialiter inuitat
B verum Iſrael ſecundùm ſpiritum, & promiſ
ſionem populum appropinquantem ſibi, q
eſt populus chriſtianus. quẽ in ſpũ præuidit
per Chriſtum regenerandũ, & benedicẽdum
& dirigendum &c. Sed hic dubitatur: nam
videtur, ꝙ propheta nõ inuitat oẽs creaturas
ad laudandũ: nã nõ inuitat auaritiã nec luxu
riam nec inuidiam: nec cætera hmõi ad lau
dandum Deum. Ad hoc reſpondet Augu. ꝙ
iſta non ſunt creata à Deo: nec de ſe sũt ali
qua ſubſtantia: nec habent aliquam eſſentiã
ideo non inuitantur ad laudandum Deum:
quia nõ computantur nec numerãtur inter
creaturas. Ad cuius intellectũ eſt aduerten-
dũ ſecundùm Aug. lib. de natura boni, & in
omnibus tractatibus quos fecit cõtra Mani
chæos, & Pelagianos, & prout dictũ eſt pſal.
13. & 14. & 118. ꝙ omnis res, & omnis ſub-
C ſtãtia eſt bona naturaliter. Primò: q̃a eſt crea
ta ad inſtar, & exemplar illarũ æternarũ idea
rũ. Secundò: quia in omni eſſentia Deus con
creauit aliquam virtutem, & proprietatem
vtilem ad conſeruationem vniuerſi: per quã
res dicitur bona, & appetibilis: vt patet de
auro, & argẽto. & lapide precioſo Agarico, &
Reubarbaro &c. Et ſic eſſentia. & ſubſtantia
hominis naturaliter eſt bona: imo melior
omni alia creatura irrationali, quia non ſolũ
accepit a Deo eſſe: ſed pulcrum eſſe, vt ſu-
pradictũ eſt. Sed homo ex frequentibus acti
bus indebitis, & inordinatis ex proprio libe-
ro arbitrio commiſſis poteſt generare in ſe
aliquem malum habitum, & vitiũ: ſicut ſunt
auaritia: luxuria: odium, & pigritia &c. quę
quidem vitia non ſunt creata à Deo: ſed ab
homine perpetrata, & ex propriò arbitrio eli D
cita, & vltra hoc vitium infligitur culpa, &
peccatũ in anima: per quod dicitur diſſimi-
lis Deo, & Deo odioſa. & obligata ad pœnã
æternam: vt ſępius dictũ eſt. Vnde talis actus
intantũ dicitur malus inquantũ deuiat à di
uina lege, & voluntate quæ eſt metrũ, & mẽ
ſura, & regula omniũ actuum humanorum.
Vnde actus venereus intantũ dicitur pecca-
tum inquãtũ fit cõtra diuinã legẽ, vt puta cũ
vxore alterius, & ſic dicitur adulterium, vel
aliter quàm cum propria vxore aut modo
ordinato. & ſic dicitur fornicatio. Ex quo pa
tet, ꝙ ſola inordinatio, & modus indebitus,
& prohibitus facit actum vel concupiſcen-
tiam eſſe peccatũ, & damnabilem. Et ſic pa
tet, ꝙ vitium, & peccatũ, vt puta auaritia, &
adulterium, & homicidium non ſunt ſubſtan
tia aliqua: nec habent eſſentiã: nec ſunt crea E
ta à Deo: ſed à mala, & peruerſa hominis vo
luntate perpetrata deuiando à diuina lege,
& voluntate, & deficiendo ab illa, & ſic non
habent cauſam efficientem: ſed defficientẽ:
vt inquit Aug. 12. de Ciui. Dei. c. 7. Cum er-
go iſta vitia, & pctã non ſint à Deo creata:
imo contra eius regulã, & voluntatem per-
petrata. iõ non poſſunt laudare Deum: ſed
blaſfemare. Hæc eſt ergo cauſa quare ꝓphe
ta nõ inuitat ea ad laudandũ Deũ inter crea
turas. Ex dictis in iſto pſalmo inſurgunt etiã
alię duæ mirabiles quæſtiones: quarum pri-
ma eſt. Vnde eſt, ꝙ ſolus Deus ſolo verbo, &
præcepto abſque omni motu, & adminiculo
dicendo ad extra produxit cœlum, & terrã,
& angelos, & totam vniuerſitatem creatura
rum: quia ipſe dixit, & facta ſunt: mandauit
& creata ſunt: quod nulla creatura citra Deũ F
põt facere. Secundò quæritur quare Ieſus fi
lius Dei, verbum incarnatum, ſecunda de tri
nitate perſona, magis dicitur nomen Dei, &
intelligitur per nomẽ Dei in tota ſacra ſcri-
ptura q̃ perſona patris aut ſpũs ſancti: de
qua perſona filij dicitur. Exaltatũ eſt nomen
eius ſolius &c. Quantùm ad primum abſque
argumẽtis philoſophorũ eſt dicẽdum, ſicut
iam dictum eſt pſalmo 110. ꝙ cauſa quare
Deus ex ſolo verbo dicendo creat oĩa abſq;
aliquo alió exteriori eſt, quia quælibet crea
tura quò ad totum ſuum eſſe depẽdet à ver
bo diuino, & voluntate. Nam quò ad eſſe eſ
ſentiale, & ſubſtãtiale depẽdet à verbo inq̃-
tũ eſt ſimilitudo illius æternæ ideæ, & exem
plaris formæ exiſtentis æternaliter in verbo
diuino,

A diuino, & ſic dependet à Deo in genere cauſæ formalis. Sed quò ad eſſe exiſtentię actualis depēdet à diuina voluntate: inquantum diuina voluntas ſpirat, & influit eſſe actualis exiſtentiæ in illa eſſentia, & ſubſtātia, deducendo ſimilitudinē illius ideæ, ad actualē exiſtentiā ad extra. Vnde loqui Dei ad extra: nihil aliud eſt niſi multiplicare ſimilitudines idearū exiſtentiū in verbo ſpirando actualem exiſtentiā: & ſic creantur creaturæ ad ſimilitudinē illarum ideatū. Vnde ſicut ad locutionem humanam concurrit intellectus & volūtas. nā primò intellectus educit & exprimit ad extra ſimilitudines ſcientiæ, & cognitionis idealis, quam diù ante habebat. ſed volūtas mouet organa ad formandā vocē in qua imprimitur cogitatio intellectus: & ſic illa vox manifeſtat ad extra cogi-
B tationē intellectus. Et iō ſicut humana locutio ſiue verbū vocale vel ſcriptū eſt effectus intellectus, & voluntatis totaliter dependēs ab eis: Ita pariter quælibet creatura nihil aliud eſt niſi diuina locutio ad extra totaliter dependens à diuino verbo & uoluntate. Itaq; ſicut in verbo, & locutione humana cōſiderantur duo. ſ. ſonus, & ſignificatio, nā ille ſonus importat ſignificationē verbi mētalis impreſſam, & ſic notificat cogitationē mentis ad extra: Ita pariter in qualibet creatura conſiderantur duo. Primò eſſentia ſiue ſubſtantia: quæ eſt ſimilitudo ideæ diuinæ. Secundò conſideratur eſſe inſpiratum, & influxum à diuina voluntate: quod quidem eſſe ſubſtantia: & actuat, & perſonat, & ſuppoſitat eſſentiam, & ſubſtantiam. Et ideo multi doctores ſcolaſtici pro maiori parte tenēt
C ꝙ illud eſſe actualis exiſtentiæ diſtinguitur realiter ab eſſentia in creaturis: eò ꝙ eſt actus, & perfectio eſſentiæ. Ex quibus patet, ꝙ locutio Dei ad extra nihil aliud eſt niſi eductio, & expreſſio ſimilitudinū diuinarū idearum cum influxu actualis exiſtentiæ. & iſta dr̄ creatio rerū. Et ideo dicit autor cauſarum, ꝙ prima rerum creatarum eſt eſſe. Ex ſupradictis fundamentis ſequūtur quatuor corollariæ concluſiones. Prima concluſio: ꝙ Deus ex ſolo verbo dicendo potuit producere totam vniuerſitatem creaturarum ex nihilo præſuppoſito. Probatur. nam cū Deus ſit primum ens continens virtualiter in ſuo verbo, & voluntate totum eſſe, & omnes perfectiones omnium creaturarū: quia omnia dependent ab eo in genere cauſæ formalis ratione idearum, & in genere cauſæ efficien- D
tis ratione voluntatis, & ſic omnia ſunt entia, & vera illa prima entitate, & veritate. ſecundo Metaphiſicæ. Et omnia ſunt perfecta in illa prima pfectione. quinto Metaphiſicę. Et oīa procedūt, & multiplicātur ab illa vnitate ſicut numeri 8. Mephiſi. Et omnia menſurantur ab illa ſimplici menſura. 10. Metaphiſi. Ex quibus patet, ꝙ poſtquàm omnia dependent à diuino verbo, & volūtate quò ad totum ſuum eſſe, & per omnem modū: ergo ſolo verbo Deus poteſt omnia producere. Item cauſa quare agens naturale, & artificiale non poteſt ex ſolo verbo producere res ad extra, eſt: quia non continet in ſe res, & effectus ſuos quò ad totum eſſe earum: nec ipſæ res dependent quò ad totum ſuum eſſe. Nam materia phiſica non dependet ab agente naturali: imo præſupponitur ab eo. E
Ita materia artificialium non dependet ab artificē; imo artifex præſupponit lignū vel metallum factum à natura. Vnde ſi materia artificialium totaliter dependeret ab artifice, & artifex contineret eam *virtualiter: ſicut* Deus continet creaturas virtualiter quò ad totum ſuum eſſe: tunc domificator ex ſolo verbo dicendo faceret domum, & aurifex ſolo verbo faceret cálicem &c. Secunda concluſio, quòd Deus potuit ſolo verbo producere creaturas ad extra non communicādo eis ſubſtātiam. Probatur. Nam ſicut domificator producit domum ad extra cōmunicando ſibi ſimilitudinem artis quam habet in intellectu, non communicando ſubſtantiam propriam: eò, ꝙ producit domū nō de ſubſtātia: ſed ex arte: ita pariter Deus producit creaturas communicando ſimilitu- F
dines idearum, non communicando ſubſtātiam diuinam, & ſicut magiſter, & doctor communicat, & manifeſtat diſcipulis ſcientiā ſuam loquendo, & dicendo: non communicando ſubſtantiam: Ita pariter Deus in creādo communicat creaturis ſimilitudinem ꝑfectionum, & idearum non communicando ſubſtantiam, & ratio eſt: quia Deus producit creaturas per modum artis, & non per modum naturæ. Sed quia pater in diuinis loquendo ab intra, & dicendo producit filiū & verbū diuinū per modū naturæ: ideo cōmunicat ſibi eandem ſubſtantiam, & eſſentiam. Tertia concluſio: quòd mundus non eſt productus ex neceſſitate ab æterno: ſed Deus potuit ex tempore ipſum producere,

&

A & creare. Probatur, nam ea omnia, quæ
producuntur per artem,ſunt temporalia,ſed
Deus produxit omnia artificialiter,& nõ na
turaliter,quia omnia procedunt ex illa diui
na arte,vt ait Commentator 12. Metaphy
ſicę,& Auguſt. 15.de trin. Aliter patet, nam
cum ars ſit principium,& menſura rerum ar
tificialium quantum ad formam, & uolun
tas ſit principium effectiuum,ideo uoluntas
eſt ars ante res artificiales. Vnde artifex per
magna tempora poteſt habere artem, & po
ſtea quando ſibi placet producit res artificia
les. Ita pariter Deus ab æterno habuit ideas
rerũ,ſed qñ ſibi placuit produxit creaturas
ex eis,quando ſibi placuit ex tempore ꝑ mo
dum artis,& voluntatis. Sed quia pater pro
ducit,& dicit verbum, & filium per modum
naturæ,& non per modum artis:ideo produ
B cit filium ab æterno,& non ex tempore. Ex
quo patet, quòd dupliciter loquitur Deus.
Vno modo ab intra,& per modum naturæ,
& ſic producit,& dicit filium ab æterno,cõ
municando ipſi eandem ſubſtantiam.Secun
do modo loquitur ad extra, & per modum
artis,&ſic producit creaturas ex tempore,nõ
communicando eis ſubſtantiam,ſed ſolas ſi
militudines, ſuę artis, & ſuarum idolorum,
& perfectionum. Ex ſupradictis patet eſſe fal
ſam opinionem,& hęreſim Manichæorum,
qui dicebant,quòd Deus princeps lucis crea
uit angelos,& animas rationales de ſubſtan
tia ſua,communicando eis partem ſuæ ſub
ſtantiæ. Et ita diabolus princeps tenebrarũ
creauit animas ſenſibiles, & omnia corpora
de ſua ſubſtantia. Item ſecundò ex hoc pa
ter eſſe falſam opinionem Auicennę,qui di
C cit,ꝙ ſecunda intelligentia creat tertiam, et
tertia quartam etc. et vltima intelligentia
creat animas intellectiuas,et omnes alias for
mas generabilium,et corruptibilium, quia
nulla intelligentia cõtinet virtualiter aliquã
creaturã quò ad totũ ſuũ eſſe,niſi ſola prima
qui eſt Deus.Tertiò ſequitur poſitionẽ Ari
ſtotelis,et cõmẽtatoris eſſe falſam, qui dicũt
mundum ex neceſſitate eſſe à Deo creatum
ab ęterno formaliter,et efficienter,nã Deus
nõ produxit mundũ ꝑ modum naturę, ſed
ꝑ modum artis,et uoluntatis. Et iõ licet ars
creatoris ſit ęterna in ſuis ideis,et in verbo,
tamen productio rerum eſt tẽporalis facta
ad placitum,et nutum diuinę uoluntatis di
cendo res ad extra.Hoc ergo uidens Dauid
in ſpiritu dicit in hoc pſal. quod ipſe Deus
vixit,& facta ſunt,mandauit, & creata ſunt D
omnia iſta ex tempore,quando dixit. Fiat
lux &c.Geneſis primo.Quarta concluſio, ꝙ
in diuinis eſt trinitas perſonarum cum vni
tate ſubſtantiæ. Probatur. Nam ibi eſt
Deus,qui dixit omnia creata ad extra ex tẽ
pore, & ibi eſt verbũ per quod dixit omnia
illa in quo erant idealiter creaturæ ab æter
no, & à quo formaliter dependent quò ad
eſſe eſſentiale,& ibi eſt ſpiritusſanctus ꝑ quẽ
pater,& verbum ſpirant eſſe actualis exiſten
tiæ in rebus creatis,qui ferebatur ſuꝑ aquas.
Sed omnes iſtæ tres perſonæ ſunt vna ſub
ſtantia, & vna eſſentia, & vnum eſſe, ergo
ſunt vnus tantùm Deus ſubſtantialiter,ꝙ eſ
ſentialiter. Hoc probatur: nam ſicut intel
ligere Dei eſt ſubſtantia: ita dicere Dei ab
æterno eſt ſubſtantia, & per conſequẽs ver
bum, quod ab æterno producit de ſua ſcien E
tia eſt ſua eadem ſubſtantia. Et per conſe
quens licèt verbum à patre productum, &
dictum diſtinguatur perſonaliter ab eo: ta
men eſt idem eſſentialiter, & ſubſtantiali
ter cum eo.Hoc idem eſt dicendum de amo
re ſpirato, & producto ab vtroque. Et ſic
patet, quòd tota trinitas perſonarum tan
quàm vna ſubſtantia, & unus Deus, &
vnus creator concurrit ad creationem re
rum. Et hoc voluit explicare Moyſes Ge
neſis primo: cum dicit, quòd vnus Deus
creauit cœlum, & terram in principio, &
explicat tres perſonas dicens, quòd Deus
dixit: Fiat lux, & illico facta eſt lux: ergo
ſi Deus dixit: per aliquod verbum dixit: &
per conſequens antequàm iſta dicere ex
tempore, iam habebat verbum dictum, & F
prodoctum ab æterno de tota ſcientia, &
ſubſtantia ſua: per quod quidẽ verbum æter
num pater ex tempore dixit iſta. Item ſub
dit poſtea Moyſes, quod terra erat inanis,&
vacua: ſed ſpiritus domini ferebatur ſuper
aquas: conferendo ſupple eſſe actuale om
nibus rebus creatis. Ex hoc patet, quod
tres perſonæ diuinæ explicantur in creatio
ne rerum, ſcilicet pater dicens, & verbum
per, quod dicit res, & ſpiritusſanctus per
quem ſpirat eſſe rebus, & viuificat eas. Et
tamen dicit Moyſes, quod iſtæ tres per
ſonæ non eſt niſi vnus creator, qui creauit
omnia. Hoc ergo idem dicit Dauid pſal
mo 32. cum ait, quod verbo domini cœ
li firmati ſunt, & ſpiritus oris eius omnis vir
tus eorum, & hoc idem dicit in hoc pſal

A mo:cum ait. Ipſe Deus dixit, & facta ſunt:
per quod explicatur pater dicens, & verbum
per quod dixit omnia. Deinde explicat perſo
nam ſpiritusſancti, cum ſubdit. Mandauit, &
creata ſunt: nam ſicut pater dicit per intel-
lectum, & verbum ita mandat, & dat eſſe
per voluntatem, & ſpiritumſanctum: nam
ſicut dicere denotat, & conotat actum intel-
lectus, ita mandare connotat actum uolun-
tatis. Et ſic explicatur tota trinitas perſona
rum concurrentium ſub vna ſubſtantia ad
actum creationis, ſed miſeri Iudæi non per
cipiunt. Quantùm ad ſecundam quæſtio-
nem eſt aduertendum, quod nomen dicitur
à notificando. 7. Metaphyſicæ. Ideo illud ꝑ
quod magis notificatur res, dicitur nomen
tot, & habet rationem nominis rei. Sed quia
tota plenitudo diuitatis, & omnium diuina
rum perfectionum, & etiam trinitas per-
B ſonarum magis notificantur in verbo, quæ
eſt perſona filii, quam in alia perſonarum:
ideo dicitur nomen Dei. Et hoc non eſt in
telligendo quò ad eſſe, quod plenitudo diui-
nitatis, & diuinarum perfectionum magis ſit
in vna perſona quàm in alia, nec quod pa-
ter ſit magis in filio, quàm in ſpiritu ſan-
cto, nec econuerſo, quia hoc eſſet erroneũ
dicere. Sed quantum ad notificationem di
citur, quod plenitudo diuinitatis, & trinitas
perſonarum magis notificatur in perſona fi-
lij quam in alia, & hoc non ſolùm ex tem-
pore, ſed etiam ab æterno, & ideo per nomẽ
Dei ſemper intelligitur perſona filij, prout
dictum eſt pſal. 8. & 112. & per totam expo-
ſitionem huius libri. Ad cuius intellectum
eſt pie, & fideliter, & ſemper cum correctio-
C ne eccleſiæ aduertendum, ſecundum Augu.
15. de trinitate, ꝙ Deus pater ab æterno in-
telligit, & noui ſe ſecundum totam plenitu-
dinem ſua diuinitatis. Et ſic intelligendo ſe
dicit verbum de tota ſua ſcientia, & ſubſtan-
tia, & per conſequens communicat verbo to
tam ſuam ſubſtantiam, & eſſentiam, & pleni-
tudinem ſuæ diuinitatis. Et ſic pater ſicut eſt
in verbo ſecundum totam plenitudinem
ſuæ diuinitatis, ita nouit in verbo, & diffi-
nit ſe per verbum ſecundum plenitudinem
diuinitatis, & omnium diuinarum perfectio-
num, & per conſequens pater notificatur in
verbo. Et ſic filius non ſolum dicitur ver-
bum, & conceptus diffinitiuus patris inquan
tum explicat totam eſſentiam patris: ſed etiã
dicitur nomen Dei inquantum notificat
totam plenitudinem perfectionum diuina- D
rum: vel inquantũ in ipſo, & per ipſum notifi
cantur. Itẽ rurſus: ſicut pater ſe nouit in filio
ſm totã plenitudinẽ diuinitatis, & omnipo-
tentiæ, & ſapientiæ, & miſericordiæ, & iuſti-
tiæ, & bonitatis: ita diligit ſe in filio, & filium
in ſe: & ſic pater ſimul cũ filio ſpirat amorẽ,
qui eſt ſpũsſanctus ab vtroq; procedens. Et
ſic ſicut pater dicẽdo cõicat verbo totã ſuã
ſubſtantiã, & eſſentiã, & plenitudinẽ diuinita
tis: ita pariter & filius ſpirando cõicat ſpiri-
tuiſancto totam eandẽ ſubſtantiã & eſſentiã,
& plenitudinem diuinitatis. Et ſic patet qua-
liter pater in verbo nouit ſe ab æterno eſſe
Deũ, & eſſe patrem: & in verbo nouit ſpiritũ
ſanctum procedẽtem ab vtroq;. Et ideo licet
tota plenitudo diuinitatis ſit ęqualiter in tri-
bus perſonis: & licèt non magis pater ſit in
verbo, & in ſpirituſancto quàm econuerſo: E
tñ quantum ad modũ notificandi, qui omnia
ſupradicta notificantur in filio aut per filiũ,
ideo filius dicit diffinitio, et nomen Dei. Sed
iſta notificatio diuinarum perfectionum fa-
cta per filium magis fuit mundo manifeſta
ex tempore ad extra: prout dictum eſt præce
denti queſtione, nam pater habens in ſuo ver
bo ideas, & exemplaria omnium rerum ab
æterno, & inſpicies illa exẽplaria tanquam in
arte, ex tẽpore dixit omnia ad extra, qa dicẽ-
do. Fiat lux, facta eſt lux. ſ. tota natura ange-
lica: & dicendo: Fiat firmamentũ, factum eſt
ita. Et ſic patet qualiter per verbũ ſuũ Deus
notificauit ex tempore ad extra multitudinẽ
perfectionum diuinarũ quã hẽt ab æterno
ad intra, & per conſequens filius Dei ꝑ quẽ
facta, & notificata ſunt omnia, debet dici no
men Dei. Itẽ ꝑ verbũ filiũ Dei non ſolũ fue F
runt nobis notificatæ diuinæ perfectiones eſ
ſentiales in opere creationis: ſed etiam myſte
tium triumphantis. Nam per hoc, ꝙ Deus
dixit. Fiat lux &c. oſtendit Deus pater ſe ha-
bere verbũ, & ꝑ conſequens filium, ꝑ quem
fecit, & notificauit omnia. Et per hoc ꝙ ſpiri
tus domini ferebatur ſuper aquas, oſtendit ſe
ſimul cum filio habere ſpiritumſanctum, &
ſic per filium notificatum etiam myſterium
trinitatis in opere creationis.

Sed multò magis omnia ſupradicta fue-
runt mundo notificata per filium incarnatũ
in opere noſtræ recreationis, & redemptio-
nis. Nã primò Chriſtus magis clarè notifica
uit mundo myſteriũ trinitatis oſtẽdens qua-
liter ipſe procedebat a patre, qñ dixit. Ego
à patre

A à patre proceſſi.Ioan.viij.Item quãdo dixit.
Exiui à patre,& veni in mundũ.Io.xv.Itẽ oñ
dit, & notificauit nobis qualiter ſpiritus ſan-
ctus procedit à patre:cum dixit : Cum vene
rit paracletus qui à patre procedit. Ioan. xv.
Item oſtendit,ꝙ procedit à filio : cum dixit.
Ille de meo accipiet. Ioan.xvj. Et cum inſuf
flauit in diſcipulos:dicens.Accipite ſpiritum
ſanctum.Ioan.xx.Item oſtendit : quòd licèt
iſtæ tres perſonæ diſtinguantur realiter, &
perſonaliter:tamen ſunt vnius ſubſtantiæ:&
conſubſtantiales:cum dixit.Pater,&ego vnũ
ſumus &c.Ioan.xiiij.Ex quibus patet, quòd
Ieſus Chriſtus notificauit mũdo myſterium
trinitatis perſonarum cum vnitate ſubſtan-
tiæ in ſuo aduentu: & per conſequẽs verè di
citur nomen Dei. Item magis clarè notifi-
cauit mundo diuinas perfectiones : ſcilicet
B ſummam omnipotentiam Dei,& ſapientiam
& miſericordiam, & iuſtitiam. Notificauit
enim ſummam Dei omnipotentiam in mira
culorum operatione:& inferni expoliatione.
& generis humani liberatione.Secundò noti
ficauit ſummam Dei ſapientiam in legis euã
gelicę datione.Tertiò ſummam miſericordiã
in morte,& paſſione.Quartò ſummam iuſti-
tiam oſtendet in finali iudicio.Et ſic patet,ꝙ
ſi omnia ſupradicta ſunt facta, & notificata
mundo per Ieſum Chriſtum filium Dei:er-
go ipſa perſona Chriſti incarnata meretur di
ci nomen Dei.quod quidem nomen Dei eſt
nomen omnipotentiæ,& ſapientiæ, & miſe-
ricordiæ, & iuſtitiæ virtutis : eò ꝙ in virtu
te huius nominis omnia ſunt facta,& creata,
& recreata.Vnde ſicut Deus pater in virtute
huius nominis dicendo creauit mundũ, viui
C ficando omnia per ſpiritum ſanctũ:ita in vir
tute huius nominis induxit,& eduxit diluuiũ
in terrã,& in virtute huius noĩs Moyſes edu
xit Iſrael de Agypto : & fecit ſigna,& prodi
gia:& diuiſit mare rubrũ : & traduxit illũ po
pulum per deſertum in manu potenti:& per
cuſſit petrã,& fluxerunt aquę&c.Item in vir
tute huius nominis Ioſue introduxit popu-
lum in terrã promiſſam &c. Et ideo Adam
primus homo qui ex nutu Dei impoſuerat
nomina omnibus rebus creatis iuxta ſuas na-
turales proprietates, & virtutes videns in ſpi
ritu, ꝙ Deus pater per verbum filium ſuum
creauerat omnia, & notificauerat ſuã omni
potentiam,& ſapiẽtiam: & præuidens in ſpi
ritu qualiter Deus pater per filium ſuũ ver-
bum incarnatũ:& per eius virtutem debebat
mundo magis notificare ſuam omnipotẽtiã: D
totũ genus humanum de ptãte diaboli libe-
rando:& debebat notificare ſuã ſapientiam,
le.vete.per legem euangelicã declarãdo : &
ſuam miſericordiã pro genere humano mor
tem patiendo, & ſuã iuſtitiã in malos puniẽ
do:& iuſtos glorificando : Ideo propter has
quatuor virtutes, & proprietates quas Chri-
ſtus de Deo,mũdo manifeſtauit, & notifica
uit:appellauit,& vocauit ipſum nomen Dei:
& voluit ſcribere,& ſignificare ipſum per il-
las quatuor literas:ſcilicet ioth. he.vau . he.
Nam per ioth:quæ ſignificat principium:vo
luit ſignificare ĩ Chriſto ſummam virtutem
& omnipotentiam:quam mundo notificauit
in miraculorum operatione,& inferni expo
liatione:& triũpho,quem habuit de diabolo.
Et per he,quæ ſignificat eſſe:voluit ſignifica
re ſummam ſapientiam quam oſtendit in le E
gis euangelicę datione.Et per vau:quæ ſigni
ficat virtutem,& bonitatem:voluit ſignifica
re in Chriſto ſummam miſericordiam, quã
oſtendit in noſtra redẽptione.Et per he: vo-
luit ſignificare ſummam iuſtitiam in Chri
ſto: per quam reddet vnicuique iuxta opera
ſua.Per quas quatuor literas voluit ſignifica
re in perſona Chriſti incarnata illas quatuor
virtutes quas in ſe oſtendit: & mundo notifi
cauit:ſcilicet ſummam Dei omnipotentiam,
& ſapientiam,& miſericordidiam, & iuſtitiã
Et ſic Adam ſub illis quatuor literis incepit
colere Deum,& inuocare nomẽ domini: ſci
licet filium Dei : vt veniret ad redimendum
ipſum cum tota ſua poſteritate,& ſic docuit
filios ſuos inuocare nomen domini : qui eſt
Ieſus Chriſtus filius Dei verbum incarnatũ :
vt dictũ eſt pſalmo octauo, & cxliiij. Et ſub F
tali ratione inuocauit nomẽ domini: & exhi
buit Deo cultum latriæ Abel.Et ſub tali ra-
tione Enos filius Seth. incepit inuocare no
men domini. Geneſis quarto,id eſt reppetit,
& cõfecit aliquas orationes,& ritus ad inuo
candum nomen domini:ideſt Ieſum Chriſtũ
& filium Dei:vt veniret ad ſaluandum mun
dum. Et ſub hac ratione Noe inuocauit no
men domini. Geneſis octauo. Item ſub tali
ratione Abraam inuocauit nomen domini.
Geneſis duodecimo.& ſic eſt dicẽdũ đ Iſaac
& Iacob.Item ſub tali ratione Moyſes inuo
cando virtutem huius nominis:& in virtute
huius noĩs eduxit Iſrael de Aegypto:& fecit
omnia ſigna,& miracula.Et in virtute huius
nominis Ioſue introduxit illũ populum : &

A tranſiuit Iordanem: proſtrauit muros Hieri
co: & triūphauit de omnibus regibus terræ.
Et hoc eſt illūd nomen Dei,quod Dauid me
morat,& inuocat in omnibus pſalmis:& hoc
nomen innocabāt omnes ꝓphetæ,& fideles
veteris teſtamenti.

Sed quando venit plenitudo temporis mi
ſit Deus filium ſuum:& tunc venit nomē do
mini de longinquo cœlo miſſum: & de lon-
ginquo tempore inuocatum,& expectatum:
& notificauit,& fecit,& compleuit in mūdo
omnia ſupradicta:quia in virtute,quam in ſe
Chriſtus habebat tanquàm nomen domini,
fecit miracula:& redemit mundum & expo-
liauit infernum:& triūphauit de diabolo . Et
in virtute huius nominis, ſcilicet verbi incar
nati:in quo eſt tota plenitudo deitatis : apo-
ſtoli,& diſcipuli, & ſucceſſores eiecerūt prin
B cipem huius mundi foras:& ſubiecerunt om
nes reges terræ:& omnia regna mundi iugo
Chriſti . Et in virtute huius nominis facie-
bant miracula : & reſuſcitabant mortuos:&
ſanabant ægros:vt patet in actibus apoſtolo
rum, & in hiſtorijs , & geſtis eorum . Et ſic
patet qualiter, verbum incarnatum dicitur
nomē domini per totā ſacram ſcripturam,
& quare eſt nomen tantæ virtutis . Quod
quidem nomē in veteri teſtamento ſcribeba
tur illis quatuor literis, & in nouo teſtamen
to nos inuocamus ipſum ſub hoc nomine Ie
ſus:prout dictum fuit pſalmo octauo:Sed cō
tra nos arguunt Iudęi moderni dicentes,
quòd ſi Adam, qui impoſuit omnia nomina
rebus, inuocauit,& ſcripſit nomen domini
ſub illis quatuor literis hebraicis: ergo quare
nos Chriſtiani non ſcribimus , & inuoca
C mus ipſum ſub illis quatuor literis : ſed ſub
hoc nomine Ieſus; Ad hoc reſpōdetur, quòd
ſicut ſacramenta & ſacrificia veteris legis nō
erant gratia ſui : nec niſi inquamùm ſignifi
cabant futura de Chriſto myſteria , fuerunt
inſtituta:ita pariter Adam nominauit Ieſum
Chriſtum nomen domini ſub illis quatuor
literis: inquantùm illæ quatuor literæ ſignifi
cabant in Chriſto illa quatuor myſteria quæ
debebat in ſe compleri in aduentu ſuo .Ideo
ſicut quando venit Chriſtus ceſſauerunt om
nia ſacramenta, & ſacrificia veteris legis: eò
quòd erant data in ſignum: ita pariter ceſſa-
runt illæ quatuor literæ,poſtquàm Chriſtus
impleuit in ſe earum ſignificata . Ergo no
men domini non amplius debet ſcribi cum
illis quatuor literis : ſed debet ſcribi ſub hoc
nomine Ieſus , cuius ſonum , & proprietates D
ſignificabant illæ quatuor literæ:prout dictū
fuit pſalmo octauo:eò quòd eſt nomen vir-
tutis,& ſalutis : ſicut vocatum eſt ab angelo
Matthæi primò,& Lucæ primò.

Ex quibus patet eſſe fatuam,& erroneam
opinionem illorum Chriſtianorum qui ſcri
bunt nomen Dei cum illis quatuor literis . &
ſub hoc nomine Adonai : portantes in collo
aut perſona ſua , putantes habere maiorem
virtutem : quod non ſolum eſt erroneum:
ſed etiam hęreticum: cum omnia, quæ ſigni-
ficabant illæ quatuor literæ ſint in Chriſto
completa : & ſic debet ceſſare ſcribi nomen
domini illis quatuor literis , & pronunciari
ſub nomine Adonai:imo ſub hoc nomine Ie
ſus,& non ſolum debet , & poteſt ſcribi lite-
ris vnius linguę:ſed omnium linguarū: quia
omnibus linguis,& nationibus fuerunt noti E
ficata huiuſmodi miſteria:& omnibus natio
nibus eſt notificatum nomen domini,& euā
gelium.Chriſtus enim omnes redemit.& eſt
vniuerſalis, & non ſolum Iudæorum redem
ptor.Et hoc etiam apparet eſſe falſum, & va
num laborem necromanticorū : qui quærūt
illud nomen domini quatuor literarum : pu
tantes eſſe maioris virtutis , q̄ aliud nomen:
cum iſtud nomen Ieſus ſit illud nomē,quod
eſt ſuper omne nomen:vt dictū eſt pſa. octa
uo.Et ſic patet quare nomen domini,qui eſt
Ieſus filius Dei,eſt tantæ virtutis : quia in ſe
continet totam plenitudinem diuinitatis,&
in virtute eius facta, & creata ſunt omnia,&
redemptum,& liberatum genus humanū,&
diabolus victus,& ſuperatus,& hęc eſt cauſa,
quare diabolus fugit iſtud nomen,& timet.
Ex ſupradictis omnibus patetq; nomen Dei, F
quod eſt Ieſus,notificat nobis oīa principali
ter conſiderata in tota ſacra teologia viato
rum.nam eſt nomen omnipotentiæ,& ſapiē
tiæ,& miſericordię,& iuſtitiæ, vt dictum eſt
pſalmo octauo : Et ideo notificauit mundo,
& notificat myſterium creationis,& guberna
tionis,& noſtrę redemptionis,& glorificatio
nis, et per conſequēns notificat nobis miſte
rium trinitatis,et incarnationis.nam miſte
rium creationis præſupponit miſterium tri
nitatis:Nam ſi Deus dicendo,et præcipiēdo
creauit mundum , ergo habet verbum, per
quod dixit omnia,et ſpiritum ſanctum, per
quē omnia viuificat, et gubernat,et mouet
vt dictum eſt.Item myſterium redemptio
nis : præſupponit myſterium incarnationis

in

A in qua humanitate,& carne aſſumpta Deus
eſt paſſus,& nos redemit.Et etiã hoc nomen
Ieſus,quod eſt nomen ſalutis,& reſtauratio-
nis,& integræ vitæ:importat,& notificat in
ſe myſterium noſtræ glorificationis,per quã
vitam æternam recuperamus,& vltimatã ſa
lutem conſequimur.Et ſic patet, ꝙ ſicut illa
perſona incarnata eſt reale nomen Dei ſigni
ficatum per illas quatuor literas vet.te.eõ,ꝙ
oĩa ſupradicta Chriſtus in ſe,& ꝑ ſe mundo
notificauit:ita pariter hoc nomẽ Ieſus mẽta
le vel vocale vel ſcriptum:quo nos filiũ Dei
nominamus:quod eſt interpretatum per il-
las quatuor literas,& ſonant illæ quatuor li
teræ in hebræo: hoc inquam nomen Ieſus
notificat,& ſignificat nobis in Deo quatuor
omnia ſupradicta: ſcilicet omnipotentiã in
creando,& recreando, & ſapientiam in gu-
B bernando mundum,&in dilatione vtriuſq;
legis,& miſericordiã in redimendo, & iuſti-
tiam in præmiando,& nos beatificando. Et
ſic hoc nomẽ Ieſus comprehendit in ſe oẽm
rationem:ſub qua Deus principaliter conſi-
deratur in ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamẽ
ti,& per conſequens in tota ſacra teologia.
Et iõ non eſt mirum ſi eſt nomen tantę vir
tutis,& dignitatis,& excellentiæ,& ſi apoſto
li,& ſancti viri ad inuocationẽ nominis ope
rabãtur miracula ineffabilia : nec ceſſant ho
die miracula fieri,nam in virtute huius no
minis conferunt gratiam omnia eccleſiaſti-
ca ſacramenta.Nec eſt mirum: ſi patres ve.
te.cum tanto deſiderio deſiderabãt ſcire uir
tutem huius nominis,& videre effectus , &
opera eius .Nec eſt ẽt mirũ , ſi Dauid in ſuis
pſalmis tantum frequentat iſtud ſacrum no
C men,cui attribuit omnem virtutem,& perfe
ctionem,de quo dicit,& cõcludit in hoc pſal
mo,ꝙ oẽs ſtatus,& conditiones mundi lau-
dent nomẽ domini:quoniam exaltatum eſt
nomen eius ſolius,quia omnia bona, & om
nem perfectionem,& virtutem includit , &
continet in ſe.

PSALMVS. CXLIX.

Cantate domino canticum nouum:laus eius in eccleſia ſanctorum.

Lætatur Iſrael in eo,qui fecit eum, et filiæ Syon exultent in rege ſuo.

Titulus,Alleluia,per quod denotatur , ꝙ
Dauid fecit hũc pſalmum ad laudandũ Deũ,
in quo prædicit gaudium,& exultationẽ ele
ctorum in primo,& in ſecũdo aduentu xp̃i.
Vnde eſt aduertendum , quod quandocun-
que Dauid inuitat ad cantandum canticum D
nouum,intendit populum Chriſtianum in
Chriſto renouatum, & per canticum nouũ
intendit legem euangelicam, quæ in ſe con-
tinet obſeruantiam præceptorum,& fidẽ ar
ticulorum,& gratiam ſacramentorũ ſub ſpe
futurorum,& celeſtium bonorum promiſſio
rum ,& intendit etiam gloriam ſanctorum
in cœleſti beatitudine.Dicit ergo. O vos fi-
deles in Chriſto renouati.iã non cãtetis can
ticum vetus nec legem Moyſi.Recedant ue
tera iam de ore veſtro.i.abijcite cerimonias,
& figuras:ſed cantate canticum nouum , &
prædicate euangelium omni creaturæ.Et iã
non oportet cantare exitum Aegypti , nec
agnum paſcalem in ſynagoga,ſed cãtate mi
ſterium incarnationis,& natiuitatis , & cele
brate feſtum reſurrectionis,& aſcenſionis,&
de iſtis myſterijs ſit laus eius,ſcilicet Chriſti, E
in eccleſia ſanctorum apoſtolorum marty-
rum,& doctorum,quæ eſt Chriſtiana religio
& congregatio.Et Iſrael : ſcilicet prædicta
eccleſia,lætetur in eo , qui fecit eum : non
ſolùm creando,ſed per reſurrectionem,& re
generationem,& renouationem.Et eccleſię
mundi,id eſt omnes animæ deuotæ,quæ di-
cuntur filiæ Syon,exultent in rege ſuo Chri
ſto in eius aduentu.

Laudent nomen eius in choro,in tympano,et pſalterio pſallant ei.

Iam enim dictum eſt , quomodo pſalmi
cãtabantur cum aliquibus inſtrumentis non
ſolũ ad delectationem:ſed etiã ad myſteriũ .
Nam chorus,qui eſt concordia vocum,ſigni
ficat concordiam vitæ cum doctrina,vel cõ-
cordiam appetitus cum ratione, & cõcordiã
morum. Tympanum autem ſignificat paſ- F
ſionem Chriſti . Pſalterium vero harmoniã
decem præceptorum,& articulorum.Ad iſta
ergo nos inuitat propheta,ꝙ cãtemus Chri
ſto canticum nouum cum prædictis. Et etiã
vt in eccleſia cantemus canticum nouũ : ſci
licet natiuitatis,prædicationis, paſſionis , &
reſurrectionis,et horum feſta celebremus.Et
dat rationem quare debent cantare illud
canticum nouum,et dicit.

Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo,et exaltabit manſuetos in ſalutem.

Id eſt,quia iam non placent domino ceri
moniæ veteris legis:nec veteres feſtiuitates,
quæ celebrantur in figura : quia iam omnia
ſunt renouata per aduentum Chriſti,iam er
go non eſt voluntas domini , nec placitum

A in ſacrificiis veteris legis: ſed in feſtiuitatibus nouę legis, & in ſacrificiis. ideo dicit. Beneplacitum eſt domino in populo ſuo nouo Chriſtiano, & vero Iſrael, quia iam diſperſit ſuperbos Iudæos obſtinatos, & depoſuit reges gentiles potentes, de ſede idololatriæ, & potentes ſcribas, & phariſæos, & Iudæos de ſe de regni, & ſacerdotii, & exaltauit apoſtolos & diſcipulos humiles, qui ſecuti ſunt humilitatem Chriſti. Ideo conſtituet eos principes ſuper omnẽ terram, & cætera. Et etiam exaltabit omnes fideles manſuetos in ſalutẽ gratiæ ſanando eos a peccato, quia ſoli manſueti, & humiles ſalui facti ſunt: eò quòd depoſita ſuperbia: & vanitate, & diuitiis huius mundi Chriſtum ſecuti ſunt.

Ad maiorem euidentiam eſt notandum, quòd lex euangelica, quam nunc nos cantamus, & prædicamus, quadrupliciter dicitur
B canticum nouum. Primò: quia omnia antiqua cerimonialia, & legalia abiicit, & repellit, ſcilicet feſtiuitates, & ſacrificia, & ſacramẽta veteris legis & cætera: eò quòd omnia cõpleuerunt curſum, & officium ſuum in Chriſto. Secundò, lex euangelica dicitur canticum nouum: eò quòd Chriſtum nouum regem recepit in antiqua lege promiſſum. Tertiò: quia repudiatis antiquis legalibus nouas feſtiuitates, & noua ſacramenta celebrat, & nouum, & Deo placitum, & acceptum offert ſacrificium Eucariſtiæ: prout iam prædixerat Eſaiæ lxvi. Quæ eſt iſta domus quam ædificabitis mihi &c. per totum capit. Item Malachiæ primo. Non eſt mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum &c. Item Hiere. xvi. Ecce dies veniunt dicit dominus, & non dicetur vltra. Viuit dominus qui edu
C xit filios Iſrael de terra Aegypti &c. Quartò dicitur canticum nouum, quia exaltat mã ſuetos, & humiles, & deprimit ſuperbos. Omnia ergo iſta quatuor tangit Dauid in hac prima parte, nam primum tangit cum dicit: Cantate domino canticum nouum. Secundum vero cum ſubdit. Et filiæ Syon exultent in rege ſuo. Tertium: ibi. Laudent nomen eius in choro &c. quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo. Quartum cum ſubdit Exaltabit manſuetos in ſalutem.

Exultabunt ſancti in gloria: lætabuntur in cubilibus ſuis.

In hac ſecunda parte prędicit canticum & gloriam ſanctorum, & iuſtorum in ſecundo aduentu Chriſti, qui quidem aduentus licèt ſit terribilis damnatis: tamen erit delectabilis iuſtis, & ſaluatis, & maximè apoſtolis, & martyribus. Et ratio eſt, nam primus aduentus Chriſti fuit terribilis apoſtolis, & martyribus. D

Nam in primò aduentu apoſtoli, & diſcipuli fuerunt vexati, & afflicti: primò a Iudęis, ſecundò à tyrannis, & ſic vſque ad Conſtantinum multa millia martyrum interfecti ſunt propter Chriſtum. ergo ratio eſt, quod in ſecũdo aduentu per oppoſitum apoſtoli, & martyres gaudeant, & recipiant vltimatũ pręmium, & perſecutores eorum tunc patiantur vltimatum ſupplicium, & pęnam æternam. Et ideo promiſit Chriſtus apoſtolis ꝙ iudicarent malos in die iudicij. & ſederent ſuper duodecim ſedes &c. Item Sap. 5 dicit, ꝙ tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia ad uerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt &c. Et tunc tiranni, & mali turbabuntur timore horribili E videntes felicitatem, & gloriam iuſtorũ &c. Secundò eſt notandum ex ſententia ſupradicta, quòd gloria ſanctorum in duobus cõſiſtet tunc. Primò: quia videntes ibi Chriſtum in maieſtate: videbunt crucem, & ſpineam coronam, & clauos, & totum triumphum Chriſti, ad iudicium damnationes, & videbunt etiam ſuos perſecutores condemnatos ad mortem æternam. Tum quia voluntas beatorum beatificatur, & lætatur conformando ſe voluntati diuinæ: ideo iuſti duplici lętitia lætabuntur. Primò de gloria quam ipſi poſſident. Secundò de iuſtitia Dei & ſententia data damnatis: quia lætabitur iuſtus cum uiderit uindictam ibi factam de perſecutoribus Chriſti, & ſuis & ſic iudica F bunt malos duplici iudicio. Primò eos accuſando, petendo ultionem. Secundò ſententiam Chriſti approbando. Et ſic iuſti prorũpent in laudes vocales ille die, & laudabunt Chriſtum, explicantes triũphum, & uictoriã eius, commemorantes eius incarnationem, & prædicationem, & conuerſationem quam habuit in hoc mundo: & eius paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem. Et iſtud canticum nouum cantãt aſſidue ſancti in gloria cœleſti: patet Apoc quinto. & iſta ſunt inſtrumenta muſicalia cum quibus cantant & exultant ſancti in gloria: ſicut uidit Ioã. Apoc quinto. Vnde dicit, ꝙ quatuor animalia, & 24. ſeniores habentes citaras, & fialas aureas plenas odoramentis: quę ſunt orationes ſanctorum: ceciderũt in cõſpectu agni, & canta-

A & cantabant canticum nouum dicentes. Di
gnus eſt agnus,qui occiſus eſt accipere glo
riam &c.Ex quo paret, ꝙ beati in ſuis laudi
bus commemorant triumphū Chriſti,& my
ſteria incarnationis,& paſſionis,& totius no
ſtræ redemptionis.Et hoc eſt,ꝙ dicit Dauid
in hac parte.Nam quia in primò aduētu fui-
mus renouati per gratiam: ideo in hac eccle
ſia nos mouet Dauid cantare canticum no-
uum gratiæ:ſed quia in ſecundo aduētu eri-
mus renouati per gloriam: ideo dicit,ꝙ ſan-
cti tunc cantabunt canticum nouum glorię,
& cantat ſemper.Dicit ergo Dauid, ꝙ tunc
in ſecundo aduentu ad iudicium, quando
ſancti recipient vltimatum præmium,exulta
bunt ſancti in gloria:& lętabuntur in cubili-
bus ſuis,& ſedibus,& manſionibus ſuis,quas
angeli mali per ſuperbiam perdiderūt, & ip
B ſi ſancti per humilitatem,& māſuetudinem
poſſidere meruerunt.

Exultationes Dei in gutture eorum: & gla
dij ancipites in manibus eorum.

Ad faciendam vindictam in nationibus: in-
crepationes in populis.

Ad alligandos reges eorum in compedibus,et
nobiles eorum in manicis ferreis.

Vt faciant in eis iudicium conſcriptum glo
ria hæc eſt omnibus ſanctis eius.

Non ſolùm exultabunt lætitia, & gaudio
interno:ſed etiam exteriori per laudes voca-
les Deum laudando: cantando exultationes
Dei,ideſt mirabilia opera Dei:ſcilicet myſte
rium creationis,& redemptionis, & reſurre-
ctionis.Et erunt exultationes Dei in gutture
eorum: nā ibi corpora glorificata veras vo-
ces formabunt: vt aliàs eſt probatum.Vnde
C tali exultatione ſancti non ſolum laudabunt
& commendabunt triumphum Chriſti: ſed
etiam eius iuſtitiam,& iudicium,& ſententiā
contra damnatos datam à Chriſto approba
bunt. Ideo ſequitur, quòd gladij ancipites
in manibus eorum. nam gladij ſanctorum
in illa die dicūtur ancipites,quia duplex acu
men habebunt: quia cum vno accuſabunt
ſuos perſecutores,& cū alio ſententiam Chri
ſti approbabunt. Et ideo ſequitur, ꝙ gladij
iſti ancipites erunt in manibus eorum, ad
duo ſupple,ſcilicet primò ad faciendam vin-
dictam in nationibus, ſententiam Chriſti cō
firmando. Secundò ad faciendas increpatio
nes in populis,eos accuſando, & ad alligan-
dos reges, & principes, & tyrannos eorum
populorum infidelium in compedibus. Et
ad alligandos nobiles, & ſuperbos in mani- D
cis ferreis inferni: quia erunt obſtinati tan-
tùm in malum, quod nunquàm poterunt
bene agere. Dicuntur etiam iſti gladij anci-
pites,& bicipites,quia angeli, & ſancti dupli
ci pœna condemnabunt reprobatos: ſcilicet
pęna damni,& ſenſus:quia nunquàm Deum
videbunt,& in æternum patientur,& ſic erit
eis pęna vermis,& ignis.Habebunt ergo ſan
cti,& angeli iſtos gladios ancipites in mani-
bus ad faciendam vindictam,& cætera,& ad
alligandos reges eorum &c. finaliter, vt fa-
ciant iudicium conſcriptum: ideſt à Chriſto
decretum,& determinatum: quia intantùm
ſancti,& angeli dicuntur facere iudicium:in
quantùm complacent, & approbant ſenten-
tiam conſcriptam, & determinatam à Chri
ſto,& per Chriſtum:& hæc eſt gloria omni
bus ſanctis eius: ſcilicet ſententiam Chriſti E
approbare, & eius voluntate complacere, &
ſe conformare.Et etiam hæc eſt gloria,& in
hoc conſiſtit gloria ſanctorum, ſcilicet in oī
bus prædictis in hoc pſalmo, ſcilicet in iudi-
cando malos approbando Chriſti ſententiā,
et in laudando Deum in æternum triūphos
eius cantando,& memorando, & exultando
in cubilibus ſuis in gloria cœleſti. Item etiā
hæc erit gloria omnibus ſanctis Dei: ſcilicet
accuſare damnatos,& approbare ſententiā
eorum,& videre,& lætari in vindicta facta
de ipſis: quia lætabitur iuſtus cum viderit
vindictam, quia tunc ſtabunt iuſti in ma-
gna conſtantia aduerſus eos,qui ſe anguſtia
uerunt &c.Sapientiæ 5.Sed talis gloria non
erit ſanctis eſſentialis,ſed accidentalis. Nam
gloria eſſentialis conſiſtit in viſione diuinæ
eſſentiæ,vt dictum fuit pſal. 1. F

PSALMVS. CL.

Laudate dominum in ſanctis eius, laudate
eum firmamento virtutis eius.

Iſte eſt. CL. pſalmus,vltimus in ordine
collocatus:cui præponitur titulus. Alleluia:
eò,ꝙ Dauid fecit ipſum ad laudandum Deū
in tēplo.Vnde quia pſalmo antepenultimo
inuitat omnes creaturas tàm corporales q̃
incorporeas: tam irrationales quàm rationa
les ad laudandum Deum: Et pſal præcedē
te ſpecialiter inuitauit creaturas rationales
ad recipiendum Chriſtum in hac eccleſia,&
cantandum ipſi canticum nouum hic per
gratiam, & in patria per gloriam: Nunc
in hoc vltimo pſalmo inuitat omnes fideles
vtriuſque eccleſiæ, & maximè eccleſiæ mi-
litantis

A O. vos fideles laudate dominũ in ſanctis eius .i. conſiderate primò beneficia, quæ Deus cõtulit viris ſanctis vet. teſt. ſ. Abel Noe Abraç, Iſaac, & Iacob, & Moyſi, & Dauid, & omnib. prophætis, quæ omnia erant figura Chriſti, & eccleſiæ, & ſic laudate Deum in eis, qui talia dona communicauit eis. Et vos fideles noui teſtamenti conſiderate, & contemplamini dona gratiarum, quæ Xp̃s communicauit apoſtolis, & martyribus, & cõfeſſoribus, & doctoribus, & virginibus, & cæteris viris ſãctis: quę dona fuerunt ſupra humanam facultatem, per quæ Deus oſtendit in ſanctis ſuis ſuam omnipotentiam, & ſapientiam, & bonitatem, & cæteras perfectiones. Et ſic laudate dominũ in ſanctis ſuis gratias agendo, & dies feſtos celebrando, & triũphos martyrũ prędicando, & omnia iſta dona ad Chriſtum
B referendo, quia laudare Deum in ſanctis ſuis nihil aliud eſt niſi triumphos, & uirtutes eorum in Chriſtum laudando, & gratias agẽdo referre. Sed quia inter cæteros dona gratiarum, & virtutum Chriſti maximè viguerũt in apoſtolis, qui fuerunt firmamentum, & fundamenta eccleſiæ: ideo ſubdit. Laudate eum in firmamento virtutis eius, ſcilicet in collegio apoſtolorum: ſuper quos Chriſtus fundauit, & firmauit eccleſiam ſuam: & qui firmarũt eccleſiam miraculis, & ſignis, & doctrinis. Et etiam per fundamentum, & firmamentum virtutis Chriſti intendit totã eccleſiam, quæ dicitur firmamentum virtutis xp̃i: vbi virtutes prædicantur, & eccleſiaſtica ſacramenta. in quibus virtus paſſionis Xp̃i cõtinetur) celebrantur, & exercitantur, & frequentantur: quaſi dicat. Laudate eum in ec-
C cleſia, quæ eſt firmamentum virtutis eius ꝑ eccleſiaſtica ſacramenta. Sed quia apoſtoli, & ſancti viri operati ſunt multa ſigna, & miracula virtute nominis Xp̃i: vt patet in actibus, & hiſtoriis apoſtolorum, & martyrum, & aliorum ſanctorum: ideo ſubdit.

Laudate eum in virtutib. eius: Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.

Quaſi dicat: Omnia dona gratiarum, & omnia ſigna, & miracula, & bona opera, quę ſancti fecerunt in hac vita, referatis ad Chriſtũ, quia ipſe tanquam caput eccleſiæ contulit, & communicauit eis omnia, & ideo laudate Chriſtum ĩ ſanctis ſuis. Totum hoc ẽt poteſt referri ad ſtatum, & gloriam ſanctorum, quaſi dicat. O vos fideles, laudate Deum qui eſt in ſanctis ſuis, & in cœlo empyreo, ꝙ eſt firmamentum virtutis eius, & laudate eum in D
virtutibus eius angelicis; quia ibi Deus eſt omnia in omnib. &c. Deinde cum dicit,

Laudate eum in ſono tubæ: laudate eum in pſalterio, & citara.

Laudate eum in tympano, & coro, Laudate eum in cordis, & organo.

Laudate eum in cymbalis beneſonantib. laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis ſpiritus laudet dominum.

Docet cum quibus inſtrumentis muſicis cantabatur iſte pſal. in templo: quia cũ octo inſtrumentis cantabatur, ſcilicet in ſono tubæ: & cum pſalterio, & citara, & cum tympano, & choro: & cum cordis .i. cum monocordo: & cum organo fiſtularum: & cũ cimbalis beneſonantibus: & cũ cimbalis iubilationis. Cum eis ergo octo inſtr̃is dicit Dauid, ꝙ debemus cantare hunc pſalmum, & præcipiebat ipſum cantari in templo. per quæ inſtru- E
menta materialia figurabantur octo myſteria, ſub quibus laudamus Deum in eccleſia Chriſti. Nam dictum eſt in prologo tractatu quinto: qualiter illa octo inſtrumenta, cũ quibus cantabantur pſalmi in templo Salomonis, ſignificabant myſteria euangelica de Chriſto, & eccleſia: qui nos hodie prædicamus, & celebramus. Et iõ Dauid in hoc pſalmo per tympanum factum de corio animalis mortui baculis percuſſum intelligit paſſionem Chriſti. Et per pſalterium intendit triplex pſalterium. ſ. pſalterium morale decẽ præceptorum: & pſalterium euangelicũ decẽ articulorum humanitatis Chriſti: & pſalterium anagogicũ, & beatificũ decẽ gaudiorũ, quæ habent, & quibus beatificantur ſancti in gloria. Nam ſicut pſalterium euangelicũ cõ- F
tinet decem cordas euangelicas. ſ. Chriſti incarnationem, & legis dationem: & paſſionẽ & redemptionem: & reſurrectionem: & aſcẽſionem: & ſpiritus ſancti miſſionem: & ſacramentorum inſtitutionem: & eccleſię ex vtroque populo congregationem: & futuri iudicii retributionẽ: Ita pariter pſalterium anagogicum, quod cantant, & pulſant ſancti in gloria, continet decẽ cordas beatificas. ſ. viſionẽ eſſentialem diuinæ trinitatis, & vnitatis, & dilectionem: & fruitionem: & imortalitatem: & claritatem: & ſubtilitatẽ, & agilitatẽ: & ſũmam delectationem: & ſatietatem: & ſecuritatem. Item per citaram, quod eſt inſtrumentum triangulare habens ſeptem cordas principales, intendit primò trinitatẽ diuinarum

perſo-

A eſt ergo pſalterium in quo Dauid in princi-
pio promiſit aperire propoſitionem ſuã. Nã
per omnia ſupradicta patet qualiter Dauid
in hoc ſpalterio aperuit aliquam, vel aliquas
propoſitiones, & myſteria figuralia vet. teſt.
ex quibus elicuit, & intulit ſemꝑ propheticè
aliquam, vel aliquas concluſiones euangeli-
cas noui teſtamenti. Hoc enim pſalteriũ euã
gelicum eſt quadrangulare: quia quatuor li
neis, & limitibus euangelicis contentum, &
terminatum: quia quatuor autẽticis euãgeli
ſtis eſt firmatum, & roboratum, & teſtifica-
tum. Hoc etiam pſalterium cõtinet quatuor
angelos, ſcilicet obſeruantiam præceptorũ,
& conſiliorum, & fidem articulorum, & gra
tiam ſacramẽtorum, & ſpem futurorũ bono
rũ nobis promiſſorum. Hoc autem pſalteriũ
euangelicum dicitur Decacordum ab ipſo
B Dauid, eò quòd decem cordas euangelicas
principales, quæ ſunt decem myſteria de
Chriſto, et eccleſia eius, uel ſunt decem
principales articuli, quos principaliter confi
tetur eccleſia: Quorum primus eſt articu-
lus trinitatis. Secundus articulus creatio-
nis. Tertius articulus incarnationis. Quartus
articulus prædicationis, & miraculorum ope
rationis Chriſti. Quintus paſſionis, & nõ-
ſtræ redemptionis. Sextus articulus reſur-
rectionis. Septiſmus articulus aſcenſionis, &
vniuerſalis Chriſti iuriſdictionis. Octauus
articulus ſpirituſſancti in apoſtolos miſſio-
nis. Nonus ſacramentorum efficaciæ, & per
fectionis. Decimus articulus eſt futuri iudi-
cij examinationis & retributionis. Iſti ſunt
decem articuli principales, quibus annectũ-
tur alij articuli ſub eadem fide credendi, ſci-
licet deſcenſus Chriſti ad inferos, & libera-
C tio ſanctorum, & omnium fidelium vet. te-
ſta. & autoritas unius eccleſiæ ipſi tradita à
ſpiritu ſancto, & reſurrectio generalis, & re
miſſio peccatorum per pœnitentiam, & ec-
cleſiaſtica ſacramenta, & vita æterna iuſtis
promiſſa. Qui quidem articuli continentur
in decem primis principalibus: vt patet in-
tuenti. ſicut cordæ paruæ ponuntur inter
principales in inſtrumentis muſicis. Vnde
iſti articuli dicuntur cordæ pſalterij euange
lici: eò ꝙ inter ſe continent quandam con-
cordiam, & harmoniam, & ordinem, quia
vnus articulus pręſupponit alium ſecundùm
ordinem. nam articulus creationis pręſup-
ponit articulũ trinitatis, & emanationis per-
ſonarum diuinarum. Et articulus incarnatio
nis præſupponit articulum Trinitatis, & crea D
tionis, quia ſola ſecunda perſona fuit incar-
nata, ſcilicet uerbum diuinum. Et talis incar
natio facta eſt per nouam creationem ani-
mæ Chriſti. nam tota trinitas creauit illam
animam Chriſti, & opere ſancti ſpiritus il-
lud corpus ex puris ſanguinibus virginis in
vno inſtanti formauit, & totum illud anima
tum corpus in eodem inſtanti in vnitate
ſuppoſiti, & perſonaliter verbum aſſumpſit.
Et ſic patet ꝙ incarnatio verbi præſupponit
trinitatem diuinarum perſonarum: & crea-
tionem. Et etiam omnes alij articuli huma-
nitatis Chriſti præſupponunt articulum in
carnationis. nam ſi Chriſtus nõ fuiſſet Deus
& homo, non feciſſet illa miracula, nec eius
paſſio fuiſſet tàm valida, nec expoliaſſet in-
fernum, nec reſurrexiſſet in propria virtute
&c. Hoc eſt ergo pſalterium decem princi- E
palium cordarum cum ſuis annexis ſequẽti-
bus, quod propheticè cecinit Dauid in toto
iſto libro Pſalmorum, & in omnibus cẽtum
quinquaginta pſalmis ſuperius expoſitus. nã
in quolibet pſalmo cãtauit, & pulſauit pro-
pheticè aliquã, vel aliquas cordas huius pſal
terii euangelici, prout fuit expoſitum. Et
hoc idem pſalterium, quod propheticè canta
uit Dauid in hoc libro pſalmorum: nos can-
tamus euangelicè in eccleſia: quia tota lex
euangelica continetur propheticè in hoc li
bro, ut frequenter dictum eſt. Ideo eccleſia
in omnibus officiis frequentat, & cantat pſal
mus Dauid ſimul cum euangelio tenendo
iſtum modum. Nam in officio matutinali
cãtat tres nocturnos cum pſalmis Dauid, et
lectionibus de ve. teſt. ſed in tertio noctur-
no cantat euangelium Chriſti, & commu- F
niter in Laudibus antiphonę ſunt de nouo
teſtamento. Et ita pariter in miſſa introi-
tus, & Reſponſum & Graduale communiter
ſumuntur de libro pſalmorum, & lectio le-
gitur de teſta. uete. vel de doctrina apoſtoli
ca, ſed finaliter legitur euangelium, per qđ
denotatur concordia, & conſonantia legis
euangelicæ cum ve. teſta. quia euangelium
nihil aliud eſt niſi veritas legis veteris. Et ſic
patet, ꝙ tota lex euangelica eſt pſalterium
illud decacordum, quod Dauid propheticè
cantat in pſalmis. Deo gratias.

SVperno tandem ſuffragante præſidio: opus mihi impoſitum & aſſumptum, prout potui: pio labore peregi, & conſumaui. In qua quidem expoſitione magis ſtudui uotis, & deuotionibus ſimplicium ſacerdotum, & religioſorum ac fidelium chriſtianorum, prout ex me exposcebant: ſatisfacere, quàm ſubtilibus diſputationibus inſudare. Rurſus in eadem expoſitione malui uerum ſenſum, & ſanum intellectum propheticum iuxta mentem prophetæ literaliter reſerare, quam falſas & ineptas gloſſas modernorum Iudæorum imitari. Qua in re non modo inutile, & inane, uerum ſacrilegum, & impium exiſtimaui propheticam dignitatem auferre: quam ſpiritum ſanctum ipſi Dauid, prout in Regum libris legimus: nonimus contuliſſe. Quem non ſolum ueritas euangelica in ſpiritu locutum fuiſſe teſtatur, uerum etiam ipſa uniuerſalis eccleſia eum eximium omnium prophetarum ubique terrarum præconizare non ceſſat. Verum enim uero, quia in multiloquio, ut inquit ſpiritus ſanctus non deeſt peccatum: Ideo ſi quid in hoc opere ſcriptum, uel repertum fuerit quod catolicæ fidei directè, aut indirectè diſſonare uideatur, nolo ut quis arbitretur me aliquid tale obſtinato animo aſſeruiſſe, ſed ex ignorantia, aut inaduertentia fuiſſe locutum, aut codicem ex impreſſorum defectu in illa parte fuiſſe mendoſum, & incorrectum. Quapropter omnia in hoc opere, & in cæteris per me dicta atq; dicenda auctoritati ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ omni cum humilitate relinquo emendanda, & corrigenda. Reliquum eſt, ut pro iſto pio labore præmium in hoc ſeculo non exigam temporale, ſed ut portio mea ſit in terra uiuentium, vbi Chriſtus caput noſtrum Redemptor, et præmiator: cum pâtre, et ſpiritu ſancto uiuit et regnat Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

D. IACOBI
PAREM DE VALENTIA
CHRISTOPOLITANI
EPISCOPI,

EXPOSITIO IN CANTICA
FERIALIA ET EVANGELICA,
quæ in officiis Eccleſiaſticis decantantur.

Necnon in Cantica Canticorum Salomonis. Præmiſſis Quæſtionibus quinque & eorum reſolutionibus contra Iudæos.

ADIECTA
IN SIMBOLVM DIVI ATANASII EPISCOPI
aurea expoſitione.

Omnia nuperrimè caſtigata.

VENETIIS. M D LXXXI.

A D. IACOBI PAREM DE VALENTIA D
ORDINIS DIVI AVGVSTINI PROFESSI, ET CHRISTOPOLITANI EPISCOPI: in Canticorum officialium Expoſitionem.

PRAEFATIO.

Onſumata & peracta expoſitione libri pſalmorum: iterum fui rogatus,& excitatus per ſacerdotes, &.deuotos presbyteros,vt exponerem cantica,quæ in diebus ferialibus cantantur ad Laudes: vt maiori deuotione orarēt,ſi ea quæ in ore verſantur ſine & fideliter intelligerent. Eorum ergo deuotioni cupiens ſatisfacere ſuffragante diuino præſidio, ad huiuſmodi expeditionem accedere E
B tentaui. Et quid ſibi velint cantica ferialia inueſtigare aggreſſus ſum. Et primò incipiendo à Cantico trium puerorum, quod in laudibus dominicalis officii & omnium feſtiuitatum decantatur.

IN CANTICVM TRIVM PVERORVM.

Benedicite omnia opera domini domino, laudate,& ſuperexaltate eum in ſecula.

Hoc canticum intitulatur,Cāticū triū puerorū,Ananię,Azariæ,& Miſaelis. In quo iſti tres pueri inuitāt oēs creaturas ad bn̄dicēdū Deū. Pro cuius tituli,& cantici declaratione ſunt duo p̄uidēda antequā ad expoſitionē cātici accedat̄. Primò qua ex cauſa,& quo ſpū ducti,& moti ſuerūt iſti tres pueri ad cōficiē dū,& cātādū iſtud canticum. Secūdò quare iſti tres pueri non ſolum iñuitant angelos,
C & creaturas rationales ad benedicēdū dominū,ſed ēt inuitant non ſolū oēs beſtias,& pecora,quę carent ratione,ſed ēt ignem,& imbrem,& cætera elementa,& mineralia,q̄ nō ſolū carent rōne,ſed ēt ſenſu. Quātū ergo ad primū eſt aduertendū prout legitur Danie. 3.c. q̄ poſtquàm Nabucodonoſor obtinuit totam monarchiam orientis.ſ.regnorū Aſſyriorū,& Perſarum, & Medorū,& Caldæorū, & totius Syrię,& poſtquàm expoliauerat,& deſtruxerat ciuitatē Hieruſalē,& tēplum,& duxerat totū illū populū captiuum in Babylonem,tunc eleuatus in ſuperbiam fecit ſe adorari tanquàm Deum ab omnibus regibus,& principibus,& populis ſibi ſubditis. Et inter cętera fecit ſibi ſtatuam aureā, & collocauit eā in foro,& fecit venire oīa gn̄a muſicorū ad cantandū,& ſonādū corā ſtatua. Et tūc fecit edictū publicū per oīa regna ſua, vt oēs venirēt ad adorandū ſtatuā eius. Et fecit fierī vaſtā fornacē ignis ardētis in alia parte fori, vt ſi q̄s cōtēneret adorare ſtatuā, illico proijceretur in caminū ignis ardentis. Tūc aūt accuſati sūt apud regē iſti tres pueri Iudæi. ſ. de ſemine regio regū Hier̄lm de filijs captiuitatis,quos rex ī domo ſua familiares hēbat q̄ edicto regio rebelles contēpſerant venire ad ſtatuā adorandā. Qui cum à rege interrogarētur quare ſpreto regio præcepto ſtatuā F
non adoraſſent: reſponderūt ſe non eſſe paratos adorare niſi vnū ſolum Deum Iſrael,qui fecit cælum & terrā: qui poterat eos liberare de fornace ignis ardētis. Tūc rex repletus furore præcepit eos ligatis manibus,& pedibus proijci in fornacē ignis. Ignis vero combuſſit vincula eorum, corpora autem eorū non læſit nec veſtes: ſed ſoluti ambulabāt laudātes dn̄m per mediū fornacis ignis, & cōfitentes peccata populi Iſrael propter.q̄ ille populus affligebatur in illa captiuitate. Et tandē angelus domini ī forma viri deſcendit de cœlo in medium fornacis: & excuſſit flāmā ignis extra fornacem,& combuſſit oēs miniſtros regis circunſtantes. Illico autem tres pueros n̄ læſit,nec cōtriſtauit,imo aſfuit ibi,vētus ad

A modū roris flātis, qui refrigerauit eos, & expulit oēm calorē à fornace. Per quod quidē myſteriū viderunt illi tres pueri in ſpū prophetico qualiter filius Dei debebat deſcēdere de cœlo in vterū virginis, & abſq; leſiōe virginitatis ſumere carnē humanā ex ea, & relinquēdo eā virginē Deus, & homo naſci ex ea. Et p̄uiderūt qualiter filius Dei factus homo debebat liberare totū genus humanū de fornace ignis, & captiuitate peccati. Et qualiter debebat liberare sāctos patres de fornace, & limbo inferni. Et ſic oēs illi tres vno ſpiritu prophetico illuſtrati nō ſolū pro ſua corporali liberatione, ſed pro liberatione per Xp̄m verbū incarnatū faciēda, quā in ſpū prę uiderūt, oēs tres vno ore agēdo gratias decātarūt illud canticū in medio fornacis, dicentes Benedictus Deus patrū noſtrorū, &c. Vn-
B de prius benedixerūt dn̄m, & poſtea inuitarūt oēs creaturas ad benedicendum dn̄m, & agendū gratias: dicētes. Benedicite oīa opa dn̄i dn̄o laudate, & ſuperexaltate eū in ſecula, prout in hoc cātico cōtinetur. Et ſic patet qualiter iſti pueri nō ſolū moti sūt ad faciendū hoc ꝓ ſua liberatione iā facta: ſed ēt pro liberatione eccleſiæ faciēda: quā præuiderāt in ſpū per illā tēporalem liberationē ſuā. Sed tūc reſtat videndū de ſecundo quæſito. ſ. quare in hoc cātico nō ſolū inuitāt creaturas rōnales, ſed ēt irrationales ad benedicendum Deū, cū illę careāt rōne, & ſolus homo ſit redēptus, & liberatus per Xp̄m. Ad quod reſpōdetur, ꝙ quinq; viderūt in ſpū illi tres pueri in illo myſterio. Nam primò viderunt myſteriū trinitatis diuinarū perſonarum in vna ſimplici, & indiuidua ſubſtātia, per hoc, quā ipſi tres fuerunt indiuiſi, & ſeparati in vna
C ſimplici, & indiuidua fide vnius veri Dei. Et idō oēs tres vno ore laudarūt Deum. Secūdò præuiderūt in ſpū prophetico myſteriū incarnationis. ſ. qualiter filius Dei ſecūda perſona in trinitate, debebat aſſumere humanitatem in vnitate ſuppoſiti, per hoc, ꝙ viderūt illum angelum deſcendentem de cœlo in forma viri, de quo poſtea dixit Nabuc. video quatuor viros ſolutos, & ſpecies quarti ſimilis eſt filio Dei. Tertiò præuiderunt myſterium nr̄æ redēptionis, & vniuerſalis liberationis. ſ. qualiter filius Dei in forma hoīs debēat liberare genus humanū à ꝑpetua ſeruitute pctī, & de manu diaboli, & ꝑpetua pœna & igne inferni. ꝑ hoc, ꝙ ille angelus in forma viri abſoluit eos, & cōfregit vincula eorū, & liberauit eos ab illo igne, qui nō leſit nec conſumpſit eos. Quartò p̄uiderūt in ſpū ꝓphetico deſtructionē futurā oīum idolorū, & cōuerſionem oīum imperatorū, & principū terræ, & totius populi gētilis ad fidē Xp̄i: & ꝓ cōſequēs p̄uiderūt futurā liberationē eccleſię de ꝑſecutione tirānorū: quę q̄dē deſtructio idolorū fuit facta per cōuerſionē cōſtantini. Et
D hoc p̄uiderūt in ſpū illi tres pueri ꝑ hoc, ꝙ Nabuc. vidēs illū angelū, qui liberauerat illos tres pueros de camino ignis ardētis habētē ſpeciē ſimilē filio Dei, cōminuit ſtatuā auream, & publicè laudauit Deū celi, qui liberauerit illos tres pueros, & cōfeſſus ē eius omnipotētiā, & magnificētiā ſuper oēs principatus, & ptātes mūdi: vt patet Dani. 3. Quintò iſti tres pueri manifeſtè viderūt in ſua liberatione obedientiā oīum creaturarum ad ſuū creatorem, & qūo oēs creaturę nō ſolum ra-
E tionales: ſed ēt irrationales obediunt diuinę volūtati. Nā non ſolū ille angelus, qui erat creatura rōnalis, obediuit diuinæ uoluntati inquantū deſcēdit de cęlo, & liberauit eos: ſed etiam ignis illius fornacis contra naturā ſuā obediuit Deo, inquantùm ſuſpēdit actionem ſuam naturalem, & non combuſſit illos pueros, nec contriſtauit eos. Item ille ventus roris ſtantis ad nutum, & voluntatem Dei deſcendit de cęlo, & refrigerauit eos in medio ignis. Et ſic ignis, & aqua, & aer obediuerunt diuinæ voluntati. Et non ſolùm angeli, & cœlum, & elementa obedierunt Deo in illo myſterio: ſed etiam Nabuco. cū toto ſuo populo, eò quòd laudauit, & magnificauit dominum cœli, & eduxit tres pueros de fornace, & promouit eos, & præfecit eos rectores in ſuo regno. Et ſic illi pueri in ſua libe-
F ratione manifeſtè viderunt obedientiā, quā angeli, & cœli, & homines, & omnia elemēta, & elementata ſeruarunt, & geſtarunt erga ſuum creatorem in illa liberatione. Per quòd myſterium præuiderunt in ſpiritu prophetico, quomodo omnes creaturę tàm irrationales quàm rationales debebant Chriſto obedire in ſuo aduentu, & in noſtra vniuerſali redemptione, & Chriſti paſſione, & reſurrectione, & aſcenſione, & in ſecundo aduentu ad iudicium. Nam præuiderunt qualiter angeli debebant cantare. Gloria in excelſis Deo in ſua natiuitate, & paſtores ex præcepto angelorum erunt venturi ad adorandum ipſum in præſepio. Et qualiter noua ſtella debebat

A debebat in cęlo apparere,& Magos ad Christum adorandū ducere. Et qualiter non ſolū cęlū:ſed etiā omnia elementa debebant Xpi natiuitatis ſigna oſtendere.ſ.qualiter Romæ in cāpo martio fons olei erat emanaturus. Itē qualiter bos,& aſinus in pſepio debāt ipſi obedire.Item qualiter mare, & venti debēbant ipſi parere,& omnes ęgritudines,& infirmitates & demones,& mors à ſuo nutu, & conſpectu debebant fugere,& cedere. Itē puidit qualiter ſol,& luna,& cęli et oēs ſtellæ debebant dare ſigna in ſua paſſione,& infernus obedire in ſua reſurrectione & ſanctorū patrū liberatione,& omnes cęli in ſua aſcenſione:vt manifeſtè fuit impletum, & viſum ab apoſtolis,& omni populo. Et ita pariter puiderunt iſti pueri qualiter angeli,& cœli & omnia aſtra,elementa,& omnes creaturę dabūt ſigna obedientię in ſecundo aduentu ad

B iudicium. Et ideo iſti tres pueri in hoc cātico multipliciter inuitant omnes creaturas ad laudandum,& benedicendum Deum:ſecundùm quòd creaturę multipliciter poſſunt dominum laudare. Nam tripliciter poſſūt Deū laudare, Vno modo vocaliter,& ſic ſolæ creaturæ rationales laudāt Deū: eò φ ſolū ipſæ habent ſermonē:& ſic laudant Deū i vtraq; eccl'a.ſ.triunfanti,& militāti. Secūdo laudāt Deū creaturę excitatiuè, inquantū veſtigiū trinitatis,& diuinæ perfectionis lucet in oib' creaturis. Et ſic omnes creaturę tā inanimatę,q̃ animatę,& tā irrationales q̃ rationales, excitant angelos, & homines ad laudandū, & benedicendū Deū in eis pp diuinas perfectiones quę in eis lucent. Nam angeli,& homines contemplando veſtigiū trinitatis & di-

C uinæ veritatis,& contēplando ſimilitudines diuinarum perfectionum, q̃ lucent in oībus creaturis ſm magis,& minus perfectum,laudāt Deū in oibus: inquantū bonitas artificis lucet,& apparet in artificiato.ſicut Ariſt. xj. de animalibus. Et ſic omnes creaturæ dicuntur laudare Deum inquantū oſtendūt ſimilitudines diuinarum perfectionum quas De' in eis impreſſit,& ſic excitant angelos, & homines ad laudandū & bn̄dicendū Deū: prout dictū eſt Pſal.cxlviij. Tertiò dicunt laudare Deum non ſolū rōnales creaturę,ſed etiā irrationales:inquātū ſupra ſuā naturā oſtendūt ſe obedire Deo in ſuis operationib'. Et ſic laudauit Deū mare rubrū quā ad pcuſſionē virgę Moiſi fuit diuiſum,& pbuit iter filijs Iſrael. Eodē modo obediuit Deo, & bn̄dixit Deo petra qn̄ percuſſa protulit aquas ī Oreb, D & in deſerto. Item aquæ Iordanis laudauerunt,& bn̄dixerunt Deū qn̄ obediendo Deo reuerſæ ſunt retrorſum,vt pede ſicco trāſirēt filij Iſrael in terram promiſſam. Item angeli, & cęlum,& elementa omnia laudauerunt & benedixerūt Deū quando obediendo xpō dederunt ſigna ſuæ natiuitatis. Itē venti,& mare Galileæ laudauerunt Deum qn̄ obedierūt Chriſto. Et ideo dixerunt homines illi. Quis eſt hic?quia mare & venti obediunt illi. Itē quīque panes,& duo piſces laudauerūt Deū quando obediendo Chriſto fuerunt multiplicati ad refectionē totius populi. Et ſic infern',& mors,& oēs infirmitates laudauerunt Deū obediendo Xpo. Et ſic eſt dicendū de oībus creaturis quæ obedierunt Chriſto in ſua paſſione,& reſurrectione,& aſcenſione,& obedient in ſecundo aduentu. Ex quib' patet

E φ tripliciter creaturæ laudāt, & benedicunt Deū. Vno modo mētaliter,& vocaliter,& ſic conuenit ſolis angelis,& hominibus. Secūdò modo excitatiuè repſentando diuinas perfectiones,excitādo homines,& angelos ad laudandū Deū;& ſic conuenit omnib' creaturis. Tertio modo obedientialiter,& ſic etiā conuenit omnibus creaturis,inquantū nō ſolum naturalibus operationibus ſed etiā ſupra naturam obediūt diuinæ voluntati in electis tēporibus ſecundū ſuā ordinatam diſpoſitionē. Iſtis ergo trib' modis ſupradictis iſti tres pueri cum tota eccleſia inuitant & appellāt oēs creaturas ad laudādū, & benedicendum Deū. Nā vno modo inuitant oēs angelos, & homines vt veniāt ad laudādū & bn̄dicendū Deū mētaliter,& vocaliter,ſ.corde,& voce, & opere pro bn̄ficio creationis, & guberna-

F tionis,& noſtræ redēptionis, & glorificationis. Scđo inuitāt oēs creaturas tā inanimatas quā animatas,& irrationales, vt laudēt Deū excitatiuè.i. vt repſentando ſimilitudines diuinarū pfectionū excitēt homines & angelos ad laudādū Deū. Quæ qdē īuitatio poti' dirigit hominib' & angelis,vt cōtēplent diuinas pfectiones q̃ lucent in oībus creaturis,& laudēt,& benedicant Deū in eis. Tertiò inuitāt oēs creaturas,vt laudēt Deū obediēdo ipſi in operationib' miraculoſis ſuprā naturā. Et iſto modo iſtud canticū partim fuit pfeticū,qa illi pueri nō ſolum agebāt gratias φ oēs creaturę obediuerant Deo ī liberatione eorū,ſed adhuc pfeticè inuitabant, & excitabant angelos,& homines,& oēs creaturas vt

A obedirent Chriſto in ſuo aduentu in miraculis faciendis, & darent ſigna ſuæ natiuitatis & paſſionis:& obedirent ipſi in ſua reſurrectione & aſcenſione,& ĩ ſuo ſecūdo aduentu. Et ſic ad oẽs iſtos tres reſpectus ecclesia cantat iſtud canticū in diebus dominicis & feſtiuis, agēdo gratias ꝓ beneficio creatiōis & gubernationis,& noſtræ redemptionis:in qua omnia creata Chriſto obedierūt, & fuerunt quaſi inſtrumenta Chriſti in noſtra redẽptione. Et inuitarunt eaſdem creaturas vt obediant Chriſto in ſecundo aduentu & in noſtra glorificatione. Et per hoc patet reſpōſio ad ſecundum q̄ſitū. His ergo habitis habetur tota intelligentia huius cantici: nec oportet immorari in eius expoſitione: eò qđ totum cōtinet in Pſ. 148. Et iō ibi patet eius literalis intelligentia,& expoſitio. Sed vt ſeruet forma eius ſpecialis expoſitionis: diuidi-

B tur ergo hoc canticū in duas partes principales. Nā primò inuitantur ſimul generaliter oẽs creaturæ ad laudandū,& benedicendum Deū. Scđò inuitant ſingulariter,& particulariter oẽs creaturæ diuiſim, & ſucceſſiuè ſm dignitates,& cōditiones,& naturas ſuas. ibi. Benedicite angeli dñi, dño &c. Quantum ergo ad primū eſt prius aduertendū ꝙ bñdicere vno mō idē eſt qđ aliqd boni ſiue aliqd grē conferre ſiue gratificari,& ſanctificare. Et ſic maior benedicit minorē:puta creaturā ſiue creaturas. Et ſic Deus bñdixit primis parentib⁹ dicens:Creſcite et multiplicamini,et replete terram. Et dñamini piſcib⁹ maris etc. Gen. 1. etc. 1. qa tūc dedit eis virtutē generatiuā,et dñium ſup oīa creata inferiora. Item Gen. 2. dr ꝙ Deus bñdixit diei ſabbati. et ſan-

C ctificauit illū.i.ad opa ſctā faciēda dedicauit Et ſic ēt eps bñdicit eccleſias,et altaria,et ornamēta eccleſiaſtica.i.dedicat ea ad vſus, et opera ſctā facienda, et hoc inuocādo diuinā potentiā. Et ſic ēt parte Dei eps bñdicit populo,indulgētias cōferendo tanquā miniſter Dei:qa ſolus Deus per ſe dat grām,et gratificat,et ſctificat hoīem. Iuxta illud qđ ait dñs. Ponite manus ſup filios Iſrael,ego aūt benedicam eis. Et qa ſolus Deus eſt ille q gratificat,et benedicit,et ſctificat ꝑ ſe:iō ait Dauid Pſ. 66. Benedicat nos Deus Deus nr̄ benedicat nos Deus,et metuāt eū oẽs fines terrę. Secūdo mō benedicere idē eſt qđ commendare:aut beneficia referre,et cōmemorare, aut ꝓ talib⁹ beneficijs receptis grās agere. Et iſto mō minor benedicit maiorē,et ſupiorem, et creatura creatorē,eius oīpotentiā,ſapientiā, D et miam,et iuſtitiā commēdando,et prędicādo:aut beneficia recepta ipſi, et aliis referendo et memorādo, aut pro talibus beneficijs grās agēdo. Et iſto mō Dauid Pſ. 102. dicit. Bñdic aīa mea dño,et noli obliuiſci oẽs retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniqtatib⁹ tuis, q ſanat oẽs infirmitates tuas etc. Et iſto ēt mō iſti tres pueri in hoc cātico inuitāt,et appellāt oẽs creaturas ad benedicendū Deo creatori ſuo,et ad agēdū grās ꝓ beneficio creationis,et gubernationis,et cōſeruationis:eo modo quo ſupradictū eſt. Et qa illi loquebant no ſolū in perſona ſuā pro illa rpali liberatione:ſed ēt in pſona totius eccleſiæ pro generali redēptione. Iō eccleſia cātat hoc cāticū inuitādo oẽs creaturas ad benedicendū Deo, Vnde ait. vos oīa opa dñi:tam inuiſibilia q̄ viſibilia ſuperiora,et inferiora benedicite domino,eius oīpotentiā, et ſapien- E tiā,et miam et cęteras perfectiones. Primò cōmendando,et prædicando. Scđò bñficia vobis ab eo collata memorādo. Tertiò ꝓ talibus beneficijs receptis grās agēdo. Et ſic laudate ac ſuperexaltate.i. lōgè lateq; in ſæcula cōmendatū,et exaltatū proclamate.q.d. vnūquodq; veſtrū laudet,et ſuperexaltat Deū in ordine ſuo,et ſm naturā,et cōditionē ſuā: puta rationalia,et intellectualia laudēt Deū mentaliter,et uocaliter, cætera aūt laudent Deū.i. excitēt homines ad laudandū Deum diuinas perfectiones oſtēdendo. Et laudent Deū in miraculis obediēdo, et in primo aduentu Xpi ſup naturam ſigna demōſtrando.

Benedicite angeli domini domino, benedicite cæli domino.

F *Benedicite aquæ oẽs quæ ſuper cælos ſunt domino,benedicite oẽs uirtutes domini domino.*

Benedic te ſol, & luna domino, benedicite ſtellæ cæli domino.

Hæc eſt ſecunda pars principalis:in qua ſpecialiter, et diuiſim omnia genera creaturarū inuitantur ad benedicendū,et laudandū Deum.et hoc vnumquodq; in ordine ſuo, incipiendo à ſuperioribus,et procedendo ad inferiora vſq; ad hoīem qui eſt finis omniū creaturarū corporearū. Et iō primò inuitant angelos,et corpora cęleſtia. Secūdò inuitant ignē et aerē,et omnia meteorica q̄ in aere generantur. Tertiò inuitant terram. et aquā et omnia quæ in eis generantur. Quartò ſpecialiter inuitant populum Dei. Scđm ibi. Benedic. iber et ros dño. Tertiū ibi. Benedic. terra dominum.

A dñm. Quartũ ibi. Benedicat Iſrael. Quantum
ergo ad primum dicit, O uos angeli domini
benedicite dño agendo gratias. Primò ꝓ be
neficio creationis: quia tenetis primũ gradũ
in ordine creaturarum. Scđo, quia fuiſtis per
gratiam præſeruati, ne cũ demonibus apoſta
ticis caderetis. Et ſic laudate, & ſuperexalta
te eum in ſęcula, non ſolum pro beneficio
creationis, ſed ēt pro beneficio redēptionis,
quia in Xp̄o futuro fuiſtis redēpti, & gratifi-
cati, iquãtũ ipſi adhærere, & obedire ab ini-
tio decreuiſtis. Iō quando veniet Xp̄s in car-
nē benedicite, & laudate, & ſuperexaltate cũ
in ſęcula, ipſi miniſtrãdo, & obediendo, & in
ſua natiuitate Gloria in excelſis canendo, &
Magos ad ipſum adorãdũ dirigendo, et in qi
bus miraculis ſibi miniſtrãdo, & in ſua paſ-
ſione totã terrã cõmouēdo, et vectes ferreos
& portas æreas inferni ante ipſum cõfringē-
do, & in ſua reſurrectione lapidem ab oſtio
B monumenti amouēdo, et cuſtodes exterren
do & reſurrectionē mulieribus annunciando,
& ĩ ſua aſcēſione cũ nobili põpa ipſum tanq̃
dñm in cęlo recipiendo, et in ſcđo eius aduē
tu Antichriſtũ perimēdo, & cœlũ, et oĩa ele-
mēta cõmouendo, & oēs mortuos ad iudiciũ
vocando, & finaliter diabolũ cũ oĩb⁹ ſuis ſe-
quacibus in infernũ pręcipitãdo. Itē vos oēs
cœli benedicite dño, & laudate, & ſuperexal
tate eum in ſæcula. Et primum cęlũ empireũ
emittat illũ ſuauiſſimũ, & feliciſſimũ ſplēdo
rē ad gloriã oĩm beatorũ. Scđo cũ ceteris cę
lis mittat ſuã influentiã, & virtutē ad eſſe, &
cõſeruationē oĩm iſtorũ inferiorũ. Et no. ꝙ ĩ
quolibet verſu repetit ly. Laudate, & ſuper-
exaltate eũ in ſæcula. Itē quia cęlũ criſtallinũ
C ſiue aqueũ eſt primũ mobile ſuper polos mũ
di trahens ſecũ oēs cœlos inferiores ab oriē
te in occidētē, cõplens girũ ſuũ in 24. horis,
iō ſpecialiter inuitat ipſum ad laudãdũ Deũ
dicēs. Benedicite aquæ oēs q̄ ſuper cęlos ſũt
dño, & fit mutatio pſonæ per figurã quæ dr̄
ſynepteſis. Sed quia angeli ſiue intelligentię
de ordine virtutum mouēt cœlos ꝓꝑ Deum
amatum, & deſideratum, vt dr̄. 12. Met. & di
ctum eſt Pſ. 103. & 148. ideo ſubdit. Bñdicite
oēs virtutes dñi dño. Et intelligit ēt ꝑ virtu
tes oēs vires, & influētias quas cęli ꝑ ſuũ mo
tũ mittũt in hæc inferiora. Itē ſeqt̄. Bñdicite
ſol, & luna dño: bñdicite ſtellę cęli dño. ſ. pfe
ctiones à Deo vobis collatas oſtendendo: &
Xp̄o in vtroq; aduētu ſeruiēdo, & obediēdo
&c. Litera iſta eſt clara: iō nõ oportet immo

rari: quia iam expoſita eſt Pſal. 103. & 148. D

Benedicite imber, & ros domino, benedicite omnis ſpiritus Dei domino.

Benedicite ignis, & æſtus domino, benedicite frigus, & æſtas domino.

Benedicite rores, & pruina domino benedicite gelu, & frigus domino

Benedicite glacies, & niues domino benedicite noctes, & dies domino.

Benedicite lux, & tenebræ domino benedicite fulgura & nubes domino.

Hic inuitat aerē, & oĩa meteorica quæ in
eo generantur. De quibus tractat Ari. 1. & 2.
Meteororum. Vnde inuitat oĩa iſta ad bene-
dicendum, & laudandum Deũ. Primò virtu-
tes, & perfectiones quas Deus in ſua crea-
tione contulit oſtendendo: vt hoĩes excitent
ad laudem Dei. Secundò vt omnia iſta ſer-
uiant, & obediant Xp̄o in vtroq; aduentu ꝓ
ut dictum eſt. Dicit ergo: Benedicite imber,
& ros dño, eò ꝙ generantur in aere ad ſerui E
tutē, & vtilitatē nr̄am. benedi. omnis ſpũs
Dei dño, & intelligit per ſpm̃ oēs vētos, et
differentias eorũ. Benedicite ignis, & æſt⁹. i.
elemētũ ignis, & calor ſolis ſtellarũ. Et iō ſub
dit. Bñdi. frigus, & æſtas. Et intelligit ēt ꝑ iſta
quatuor tp̄a anni: ſ. ver, æſtatē, autumnum. &
hiemem. Et ſubdit. Bñdi. rores, & pruina dño
Bñdi. gelu, & frigus dño: eò ꝙ iſta gñantur
in hieme. Et ſubdit. Bñdi. lux, & tenebræ: Bñ-
di. fulgura, & nubes dño: eò ꝙ iſta gñantur
nõ ſolũ in hieme, ſed etiam in ęſtate. Omnia
autem iſta dupliciter laudant Deũ. Vno mõ
ſuas virtutes oſtendendo. Alio modo Deo ĩ
vtroq; te. obediendo prout dictum eſt.

Benedicat terra dominum, laudet, et ſuperexaltet eum in ſæcula. F

Benedicite montes, & colles domino, benedicite vniuerſa germinantia in terra domino.

Benedicite fontes domino, benedicite maria, & flumina domino.

Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis domino, benedicite omnes volucres cœli domino

Benedicite omnes beſtiæ, & pecora domino, benedicite filii hominum domino.

Hic inuitat terrã cũ omnibus, quæ in ea
generãtur ad laudandũ Deum: eò ꝙ terra eſt
mater oĩm gñabiliũ, & corruptibiliũ, & rece-
pit à cœlo oēs actiuas influentias excitantes
rõnes ſeminales in principio ipſi terræ īditas
ad vtilitatē hoĩum, & oĩm animaliũ. Iō ait.
Bñdicat terra dñm &c. Sed quia tota diſpoſitio

A terrę cõſiſtit in mõtibus,& collibus,& vallibus,& cãpis decliuibus:prout dictũ eſt Pſal. 103.iõ ſubdit. Benedicite mõtes,& colles domino. Sed quia terra ſic diſpoſita põt recipere influẽtias à cœlo, & ex ſuis rõnibus ſeminalibus germinare plantas,& arbores,& oĩa mineralia:iõ ſubdit. Benedicite vniuerſa germinãtia in terra dño.ſ.plantæ,et arbores, & omnia mineralia. Sed quia ex montibus oriũtur cõiter fontes,& ex fontibus fiunt flumina decurrẽtia per valles,& cãpos decliues,& ex fluminibus generãtur,& fiunt maria quę ſunt cõgregationes aquarũ.iõ ſubdit. Benedicite fontes domino. Benedicite maria,& flumina domino. Sed quia ex aquis fluminum,& marium,& ſtagnorum generantur oĩa genera piſcium: prout Deus contulit a principio aquis illam virtutem gñatiuam,& nutritiuam,& conſeruatiuam piſcium: ideo ſub-

B dit. Benedicite cęte,& oĩa quæ mouent̃ in aquis domino. Sed quia apes,& oĩa volatilia viuunt in aere:ideo ſubdit. Benedi. oẽs volucres cęli dño. Sed quia Deus creauit oẽs beſtias in ſexta die,& oĩa pecora q̃ gradiuntur,& viuunt in terra:ideo ſubdit. Benedicite omnes beſtiæ,& pecora dño. Sed quia vltimò creatus eſt homo,& oĩa gñabilia,& corruptibilia facta ſunt ad vſum,& vtilitatẽ hominũ: qa plantę creatæ ſunt pp animalia, & ad cibũ animalium,& oĩa mineralia,& plantæ,& aĩalia facta ſunt ad vſum,& ſeruitutẽ hominum;eò ꝙ ſumus nos finis oĩm:vt inqt Ari. 2.de aĩa.& Pſ.146.dr̃, ꝙ Deus operit cęlum nubibus,& parat terræ pluuiã:q producit in mõtibus fœnum,& hærbã ſeruituti hominũ

C &c.iõ ſubdit. Benedi. filij hominum dño.q.d. O filij hominum benedicite dño:quia p̃ cæteris obligamini agere gratias Deo. Primò:qa ad ſuã imaginẽ vos creauit,& animam rõnalẽ,& aptã ad fęlicitatẽ dedit,& omnia alia ꝓpter vos ad ſeruitutẽ veſtram creauit, & carnẽ ſumendo veſtram humanam naturã nobilitauit,& pro vobis fuit mortuus,& paſſus & ſic vos a peccati ſeruitute redemit,& finaliter vos in cęlo collocabit,ergo præ cæteris laudate eum corde,& lingua,& opere.

Benedicat Iſrael dominum laudet &c
Benedicite ſacerdotes domini domino laud.
Benedicite ſerui domini domino,laud.
Bened. ſpiritus,& animæ iuſtorum dño, lau.
Benedicite ſancti & humiles corde dño lau.

Quia ſuperi⁹ omnia creata ſimul cum hominib⁹ iuitauerãt ad laudẽ Dei,vt agãt gr̃as D ꝓ oĩbus beneficijs receptis: nunc ſpecialiter inuitãt ppl̃m Dei vtriuſq; te. eò ꝙ ſpecialiter voluit ipſum eligere ad cultum veræ latriæ,& ſecreta cęleſtiã p ſucceſſionẽ tp̃orum ſcd̃m diſtãtia ſuã manifeſtare.Iõ aiunt. Bñdicat Iſraęl dñm p̃ ceteris agendo gr̃as pp maiora,& ſpecialiora bñficia recepta: & laudet, & ſupexaltet eũ in ſæcul. Sed qa in hoc pp̃lo duæ ſunt cõditiones fideliũ. primò ſacerdotes,& miniſtri:q adminiſtrãt diuina ad cultũ Dei. iõ ſubditur. Benedicite ſacerdotes dñi dño: & bñdicite ſerui dñi dño. Sed qa ĩ ſcd̃o gradu ſunt oẽs Xp̃i fideles populares,& laici: iõ ſubdit, Bñdicite ſpũs,i. hoĩes ſpũales, & nõ carnales,& animæ iuſtorum dño. Bñdi. ſãcti,& humiles corde dño. Sed qa iſti tres pueri p̃ cęteris receperũt bñficium liberationes de camino ignis ardẽtis: p̃ qđ p̃uiderũt in ſpũ miſterium ĩcarnationis,& nr̃ę redẽptionis:ideo E ſpecialiter excitarunt ſeipſos ad bñdicẽdum Deũ ꝓ tãtis bñficijs gr̃as agendo, dicentes.

Benedicite Anania Azaria Miſael domino, laudate,& ſuperexaltate eum in ſæcula.

Qui eruit vos de inferno & ſaluos vos fecit de manu mortis,et liberauit de medio ardentis flammæ. & de medio ignis eruit nos.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniã in ſæculum miſericordia eius.

Benedicite omnes religioſi domino Deo deorum: laudate, & confitemini ei, quia in omnia ſæcula miſericordia eius.

¶ Hucuſq; dixerunt pueri: ſed eccl̃a ĩterponit duos verſus loco Gloria patri.ſ. Bñdicam⁹ F patrẽ,et filiũ cum ſc̃tõ ſpũ:laudem⁹,& ſuperexaltemus eum ĩ ſęc. Bñd. es dñe ĩ firmamento &c. Sđ ex verbis iſtorum trium puerorum oſtẽdit̃ ꝙ ipſi nõ ſolum agunt gr̃as ꝓ illa tẽporali,& corporali liberatiõe de illo camino ignis ardẽtis:qñ dicũt Bñd. anania azaria &c. q liberauit vos de medio ardẽtis flammæ, & de medio ignis eruit vos:ſed primò, & principaliter laudãt Xp̃m Deum,et hominem, & agunt gr̃as ꝓ bñficio gñalis redẽptionis, & liberationis de inferno,& morte ęterna, per hoc,ꝙ dixerunt. Bñd. dño q eruit vos de ĩferno & ſaluauit vos de manu mortis. Et ſic patet,ꝙ egerunt gr̃as de bñficio ĩcarnationis,et vr̃is redẽptionis q̃ præuiderunt in ſpiritu per Xp̃m faciẽdã. Et ſic p̃uiderunt et liberationẽ eccl̃æ futurã de perſecutione tirannorum ꝓut dictum ẽ. Et ad hunc reſpectum,et ꝓpoſitum,et

A tum, & pp omnia ſupradicta iſtud cāticum canit eccleſia in officio matutinali. Et ideo aduertat ſacerdos cum in officio canonico inuitat omnes creaturas ad laudādum Deū in hoc cantico, vt habeat reſpectum, & dirigat mētē, & intētionē ad omnia ſupradicta.

CANTICVM ISAIAE.

Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi.

Hoc canticum cātaē in laudibus ſecundæ feriæ ꝙ cecinit Eſaias profeta in perſona totius eccleſiæ Chriſti. Eſai. 12. Ad cuius intelligentiā duo ſunt videnda. Primò vnde ſumpſit cauſam Eſaias ad cātādum hoc cāticum de modo ꝓfetandi. Scdò vidēda eſt materia de qua eſt hoc canticum. Quantum ad primum eſt primò notandum: ꝓut dictum eſt in prologo expoſitionis pſalterij tract. 2. qđ inter cetera quatuor ſunt neceſſaria in oī ꝓfetia. ſ. viſio: & obiectum in quo repræſentaē B miſterium profeticum: & lumem ꝓfeticum ad interpræcādā viſionē: qa intelligentia op' eſt in viſione. Dan. 14. quartò, ꝙ mittatur a Deo ipſe ꝓfeta: qa aliter non diceretē profeta niſi haberet iſtas quatuor cōditiones. Per iſta ergo quatuor Eſaias oſtendit ſe eſſe verum ꝓfetā. V. ń. c. 6. dicit. Vidi dñm ſedentem ſup ſolium excelſum &c. p ꝙ ſe oſtendit habuiſſe verā viſionē, et verum obiectum. Tertiò oſtendit ſe eſſe à Deo miſſum cum ſubdit infra. Vade, et dic populo huic. Quartò oſtēdit ſe habuiſſe verum lumē profeticum ſupnaturale: cum vnus de Serafin purgauit labia eius etc. Secundò eſt notandum: ꝙ De' ad duplicē finē mittebat ꝓfetas ad illum populum. Primò, et immediatè ad annunciandum ſcelera, et pctā, et punitiones illius ppli vt metu cōminatiōis conuerterenē ad Deum, C et ad annunciādum liberationem futuramſi eo nuerterentur. Vltimatus autē finis: ſed pncipaliter intēt': erat ad prænunciādum gfralē redēptionē totius generi humani futurā p aduētum Xpi. Et iō ꝓfetę p duplex lumē ꝓfeticum ꝓuidebāt in ſpiritu futurā redēptionē, et liberationē generis humani p liberationē tpalē illius ppli: prout ſpūs ſanct' in ſpirabat mētē ꝓfetæ, et ēt ꝓut Deus loquebatur ipſi ꝓfetæ doctrinaliter: vt patet ī textu, et ſcripturara profetarum. Et ſic Eſaias tripliciter ꝓuidit futura miſteria de xpo, et eccľa. Primò p imaginariā viſionē. Et ſic vidit dñm ſedētē. Scdò per geſta cōtingētia in illo populo. Et ſic præuidit expoliationē iſerni p expoliationē Samariæ: vt patebit. Tertiò ꝓuidit ſutura miſteria per familiarē doctrinā, et locutionem Dei, et angelorum, vt patet. 7. c. 3. eſt notandum ſm Aug. contra aduerſarium legis, et ꝓfetarum, et qa miſterium incarnationis, et noſtræ redēptionis, et glorificationis fuit maximum et ineffabile et incōprehenſibile, ideo oportuit, vt multis figuris, et miſteriis, et exemplis, et modis, et per multos ꝓfetas ꝓdiceretur, et prognoſticaretur: vt redderetē ꝓbabile, et credibile apud mundum. Et iō Iſaias q inter cæteros profetas potius texuit euāgelicā hiſtoriā de Chriſto ꝗ profetiā: nō vna ſola reue latione, et viſione, ſed, et pluribus viſionibus, et exemplis præuidit, et prædixit miſterium incarnationis Xpi, et nſæ redēptionis: cuius viſio, et profetia ſemper proceſſit de imperfecto ad magis perfectum, & de minus claro ad magis clarum, ſecundum, ꝙ lumē profeticum ipſi augebatur in viſionibus, et reuelationibus. Vñ ſcđm cōmunē opinionē prima viſio, et reuelatio fuit in principio ſuæ legationis. Iſa. 6. quādo viſione imaginaria vidit dñm ſedētē ſup ſolium excelſum, et eleuatum, et plena erat domus a maieſtate eius, et ea. i. fimbriæ, et ueſtimēta, quæ ſub ipſo erāt replebāt tēplum. Et duo ſerafin ſtabāt ſup illud tēplum, et clamabāt ſanctus, ſāctus. Sāct' dñs Deus exercituum, plena eſt oīs terra gloria eius etc. Per quod miſterium ꝓuidit Iſa. ī lumine ꝓfetico totum myſteriū trinitatis pſonarum ī vna ſubſtātia, et eſſentia. Nā per dñm ſedētē ꝓuidit perſonā patris, & per duo Serafin intellexit filium, & ſpm ſctm, & p tēplum intellexit humanitatē xpi ꝗ verbum aſſumpſit perſonaliter: & p hoc ꝙ dicebatur ter ſanct' intellexit tres perſonas diuinas: & per hoc ꝙ dicebatur dñs De' exercituum intellexit, ꝙ illæ tres perſonę ſunt vnus ſolus Deus, & dñs ſubſtantialiter. Et per hoc, ꝙ vnus de Serafin volauit, & mundauit labia Iſaiæ: intellexit, ꝙ ſecunda perſona trinitatis debebant in hunc mundum volare p incarnationē, & pctm totius mūdi purgare. Et per hoc, ꝙ domin' dixit, ex ceca corpora li huius &c. præuidit qualiter populus iudaicus erat occecandus in ſua obſtinatione, & malitia ne poſſet apprehendere nec credere miſteriū incarnationis, & noſtrę redemptionis, & qūo debebat Chriſtum repudiare, & crucifigere, ſed per hoc quod ſubdit: Adhuc decimatio &c. præuidit qualiter vna pars mi D E F

nor

A nor illius populi erat Chriſtum receptura,& ſecutura.Sed iſta viſio fuit ipſi Eſaiæ aliqualiter obſcura:ſed poſtea Deus reuelauit ipſi Eſaiæ myſteriū incarnationis magis clarè,& diſtinctè,in ca.ſequenti. Vnde cum Acan timeret Raſim regem Syriæ,& Facee filiū Romoliæ regem Samariæ,venientes cōtra Hieruſalem,& Iudęā: Deus miſit Eſaiā ad Acā: dicēs ne timeret illos duos reges:imo ꝙ liberaretur ab eis.Sed cum Acam nō crederet,dixit Eſaias ex parte Dei.O Acham pete ſignū à domino Deo tuo in profundum inferni ſiue in eccelſum ſupra.Cui dicit Acā:nō petā, & non tentabo dominum.Tunc dixit Deus per Eſaiā:Audite ergo domus Dauid . Ecce virgo cōcipiet,& pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel &c.q.d.Tu nō vis credere , ꝙ Deus abſq; aliquo auxilio humano te pōt liberare de manu iſtorū duorū regū: nec vis petere ſignū;ſed ego volo ꝓbare , ꝙ
B Deus faciet maius opus q̃ iſtud, & maius ſignū q̃ iſtud:quod erit ſignū in cęlo,& in terra,& in inferno . Nā quædā virgo de domo Dauid concipiet,& pariet filiū,& vocabitur Emanuel quod interpretatur nobiſcū Deus, i.qui erit Deus,& hō,ſ.Deus iunctus nobiſcū aſſumēs noſtrā humanitatē, Et iſte liberabit genus humanū,& expoliabit infernū . Et ſic faciet ſignū in inferno, & aſcendet triūfator cū illa præda in cœlū,& ſic faciet ſignū in cęlo . Ecce ergo quō iā fuit reuelatū myſteriū incarnationis Eſaiæ magis clarè,& diſtinctè. Item c.8. fuit ipſi reuelatū hoc myſteriū incarnationis magis clarè,& diſtinctè: cū dicit Deus Eſaiæ:Sume tibi librū grandē,et ſcribe in eo ſtylo hois:velociter ſpolia detrahe cito prædare,& acceſſi ad profeteſſam, & cōcepit & peperit filiū. Et dixit dn̄s ad me:voca no-
C mē eius:accelera:ſpolia detrahe;feſtina prædari.Quia antequā puer ſciat vocare patrem ſuū,& matrē ſuā,auferetur fortitudo Damaſci &c.q.d Deus.Ego acceſſi ad profeteſſam. ſ. virginē Mariā virtute ſpūſſancti illuſtrando,& obumbrando, & ex puris ſanguinibus corpus pueri xp̄i diſponēdo: quæ quidē virgo cōcepit ſola virtute ſpūſſancti, & peperit filiū,& vocabitur,velociter accelera ſpolia detrahe cito prædare:q̄a celeriter,& in inſtanti formabit in vtero virgineo,& ſpoliabit infernū,& detrahet prędā antiquā,& ducet in cęlū:quod quidem myſteriū erit figuratum per expoliationē Damaſci,& Samariæ. Quia ſicut poſt modicū tempus:rex Aſſyriorū expo-

liabit Damaſcū, & Samariā: ita in tp̄e ſtatu- D
to à Deo incarnabitur verbū æternum,et expoliabit infernū, & proſternet omnia idola mundi.Ecce ergo quō per expoliationē Damaſchi,& Samarię prędixit Eſaias expoliationē inferni &c.Quartò aūt magis clarè,& diſtinctè fuit reuelatum Eſaiæ myſteriū incarnationis,& regni vniuerſalis Chriſti.Vnde cap. 9.ait. Primò tempore alleuiata eſt terra zabulon,& terra neptalim &c.& infra.Paruul⁹ enim natus eſt nobis , & filius datus eſt nobis,& factus eſt principatus ſuper humerum eius.Et vocabitur nomē eius admirabilis cōſiliarius:Deus fortis:pater futuri ſęculi princeps pacis:multiplicabit̄ eius imperium , & pacis non erit finis.Super ſolium Dauid , & regnū eius &c.Ecce quō iā magis explicauit perſonā,& regnū Chriſti futuri.Quintò tandem multò clarius explicat generationem xp̄i ſm̄ carnē,& ſapientiā, & prædicationē , & dationem legis euangelicæ,& miracula,& E
mortem,& ſepulturā, & reſurrectionē Chriſti glorioſam,& vocationē, & cōgregationē omniū fideliū,& gentilium in vnam fidē:vt patet per totum. 11.ca.vbi magis videtur texere hiſtoriā euangelicā q̃ profetiā.His ergo habitis dicit Deus ipſi Eſaiæ: ꝙ poſtquā oēs iſte ꝓfetiæ,& reuelationes,& viſiones fuerit impletæ in aduentu Chriſti:tūc eccleſia Chriſti agēs gratias de omnibus ſupradictis.ſ.de beneficio incarnationis,& legis dationis , & noſtrę redemptionis,& reſurrectionis, cantabit hoc canticū euāgelicum.ſ.Cōfitebor tibi dn̄e &c.Ex q̄bus patet.Primò vn̄ habet cauſam Eſaias cātandi hoc canticū: quia ex reuelationib⁹, & ꝓmiſſionibus ipſi factis de Chriſto futuro,& redemptione totius generis humani,Secūdò patet,ꝙ iſtud canticū non ſolū eſt ꝓfeticū : ſed ēt euangelicum:eò ꝙ Deus dicit ipſi Eſaiæ.Et dices in illa die.i.in die gra- F
tiæ qn̄ hec fuerint impleta p aduentum xp̄i, dices cōfitebor tibi &c. In quo quidem cāti co introducitur ad loquendū nō ſolū Eſaias: imo tota eccleſia Xp̄i agens gratias Deo:eò ꝙ impleuit oīa promiſſa, & reuelata Eſaiæ à principio libri vſq; ad hoc. 12.capitulum i de Xp̄o redēptore,& eccleſia redēpta.In quo cāntico tria facit.Nā primò agit gratias cōfitendo diuinā miam quā Deus oſtendit erga genus humanū per ſuā incarnationē,& paſſione.Sc̄do cōfitetur diuinā largitatē enumerādo fructus ſui aduentus,& paſſionis.Vbi enumerat beneficia q̄ recepimus in Chr̄i aduentu.

A tn. Tertiò exortat, & excitat ſpecialiter Hieruſalem ad agendum gratias: eò q̄ in ea xp̄s operatus eſt miſteriū noſtræ redeptionis, & ſalutis. Scd̄m ibi. Hauriens aquas. Tertium ibi. Exulta, & lauda &c. Quantū ergo ad primū dicit Eſaias in perſona eccleſię, & totius corporis miſtici in illa die. ſ. in tpe gratiæ, qñ oïa ſupradicta mihi reuelata, & promiſſa fuerint impleta i. poſtquā illa virga de radice Ieſſe. ſ. virgo Maria de genere Ieſſe, & Dauid fuerit egreſſa, & ipſa uirgo conceperit ex ope ſpūſſcti, & pepererit filium. ſ. Ieſū Chriſtum vocatum Emanuel. ſ. Deum nobis per carnem vnitum. Et poſtquam iſte paruulus vocatus admirabilis Deus fortis, & princeps pacis fuerit nobis datus & natus, & poſtquā iſte flos de radice Ieſſe ſtetit i cruce in ſignū omnium ipſorum, et ſepulchrum eius fuerit
B glorioſum per reſurrectionem: et poſtquam fuerit impletum miſterium noſtræ redemptionis, et reparationis humanæ: ſicut ꝓmiſſum eſt in iſto. cap. et in omnibus præcedentibus: tunc agendo gratias dicit.

Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me.

Ecce Deus ſaluator meus, fiducialiter agā, & non timebo.

Quia fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

Cōfitebor inquit tibi domine nō ſolū confeſſione fidei: qm̄ verificaſti, et adimpleuiſti quod promiſiſti, et mihi reuelaſti: ſed etiam confitebor tibi confeſſione laudis pro tantis beneficijs receptis: qm̄ tu in principio iratus es mihi quando Adā peccauit: quia tunc à facie tua me proieciſti, et de illa paradiſo
C delitiarū expuliſti, et ad duplicem mortem deſtinaſti, et ſic incidi in latrones qui me bonis gratuitis expoliarūt, et in corpore, et anima ſauciarunt, et grauibus vulneribus affecerunt, et ſic ſemiuiuus relictus in hac lacrimarum valle vltra quinq; millia annorū expectādo medicū iacui infirmus, et ægrotus. Sed licet per tot tempora fueris mihi iratus: tñ nunc conuerſus eſt furor tuus in benignitatem, et miam: filiū tuū mittendo medicū mihi expectandū, et promiſſum. Et ſic conſolatus es me ꝑ ipſum. Vnde cauſa quare cōſolatus es me eſt iſta. Nam ecce. i. iam adeſt Ieſ⁹ Chriſtus qui eſt Deus ſaluator meus mihi toties promiſſus ad ſaluandum: quia ideo dicit̄ Ieſus. i. ſaluator: quia ſaluum faciet populum ſuum à pc̄tis eorum. Mat. 1. Et iō deinceps D
ambulando in lege libertatis, et iuſtificationis fiducialiter agā opa legis euāgelicæ: quę immediatè, et per ſe liberant à pc̄ō, et cōferunt gratiā gratificātem, et iuſtificātem advitā ęternā. Et iō vltra nō timebo diabolū nec mēbra eius. Nā in lege euāgelica ſunt tot auxilia, et arma cōtra diabolū ad reſiſtendū, et ſanādum ex omni parte: q̄ amplius nō timebo ipſum. Et ſic fiducialiter, et cū firma ſpe agā, et operabor: quod nō timebo pœnas inferni, nec ꝑpetuā captiuitatē. Sed illico poſt hāc vitā in virtute ſacramētorū euolabo in vitā ęternā. Et ſic non timebo captiuitatem diaboli ſub qua fuit totum genus humanū vſq; ad paſſionem xp̄i, et reſurrectionem: de qua captiuitate fui liberatus ꝑ ipſum Chr̄m. Et bene dico, quòd fiducialiter agam, et non timebo diabolum. Quia ipſe dominus Ieſus E
Chriſtus eſt fortitudo, et laus mea, et factus eſt mihi in ſalutem, per mortē ac paſſionem et reſurrectionē. Nam per mortē, et paſſionē, et reſurrectionē me ſaluauit, per quā paſſionē ſuperauit diabolū, et triunfauit de ipſo et liberauit me de eius ptāte expoliando limbū inferni, et ſic ipſe Chriſtus fuit fortitudo mea. Et ēt fuit fortitudo mea: quia per eccleſiaſtica ſacra me fortificauit, et armauit contra diabolū. Et iō non ſolū xp̄s eſt fortitudo mea, ſed ēt laus mea quia teneor ipſum laudare, qa factus eſt mihi in ſalutē me redimendo. Et nō ſolū Ieſus Chriſtus eſt laus mea in quantū teneor ipſum laudare ꝓpter bñficia recepta, ſed ēt eſt laus mea inquātū ꝑ ipſum ſum laudat⁹ et honorat⁹ et beatificat⁹. Quia nomē xp̄ani quod habeo per eū eſt nomē dignitatis, et laudis, et honoris et fęlicitatis. Et ſic ipſe eſt laus mea, et honor meus: qa qcqd F
boni habeo ab ipſo habeo. Deinde cū dicit.

Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris, & dicetis in die illa.

Confitemini domino, & inuocate nomen eius.

Notas facite in populis adinuentiones eius, mementote quoniam excelſum eſt nomen eius.

Cantate domino quoniam magnifice fecit, annunciate hoc in uniuerſa terra.

Inuitat oēs gētes mūdi ad recipiēdū Chriſtū, et legē euangelicā cū fructibus ſuis. Ad cuius intelligentiā eſt notādū. q̄ tres ſunt generales fructus legis euangelicæ. ſ. gratia ſacrorū ꝑ quā ſanamur et reficiemur. Et fides articulorū ꝑ quam diuina miſteria credimus et cognoſcimus. Et doctrina, et obſeruantia

præce-

A præceptorum,& conſiliorum: per quã ſimul cum fide articulorum regulamur,& iuſtificamur. Et iõ profeta exortatur oẽs gẽtes,vt recipiant iſtos tres fructus euangelicos, & per conſequens recipiant Chriſtũ, & legẽ euangelicam Et primo exortat̃, vt recipiant gratiam ſacramentorũ.Vnde quia dixit ſupra ꝙ Chriſtus factus eſt nobis in ſalutẽ per ſuam paſſionẽ,& quia eccleſiaſtica ſacramẽta ſunt pierunt virtutẽ,& fluxerũt ex paſſione,& quinque vulneribus Xpi:iõ ſubdit. O vos oẽs fideles,& omnes gẽtes haurietis.i.haurite, & ſumite in illa die aquas ſacramentales de fontibus.ſ.de quinq; vulneribus ſaluatoris: quia ex illis quinq; fontibus, & vulneribus fluent ſeptẽ eccleſiæ ſacramenta. Nã exinde primò fluet aqua baptiſmalis,& aqua pœnitẽtialis, & virtus extremæ vnctionis, & vniuerſaliter virtutes omnium ſacramentorũ,& ex fonti-
B bus huius ſaluatoris fluent oẽs aquæ ſapientiales. Et iõ oẽs ſitientes venite ad hauriẽdũ iſtas aquas,quæ ſanãt ab omni infirmitate,& refrigerant ab omni calore pcti, & reficiunt conferendo gratiã in pſenti,& gloriã in futuro. Deinde cũ ſubdit: Et dicetis ĩ illa die &c. inuitat oẽs ad recipiendã fidẽ articulorũ euãgelicorum.ſ.vt credãt myſteriũ trinitatis, & incarnationis,& prædicationis, & miraculorũ operationis,& paſſionis,& reſurrectionis, & aſcẽſionis, & euãgelicæ publicationis &c. Iõ dicit.O vos apoſtoli,& doctores,& ſacerdotes in illa die dicetis,& prædicabitis omnibus gentibus.Confitemini dño Ieſu Chriſto & inuocate nomen eius:qđ eſt Ieſus,& colite ipsũ Ieſum Xpm:tanquã verũ Deũ, & hominẽ,& ſaluatorẽ, & Meſſiã in lege promiſſum, et cõfitendo ipsũ eſſe nomẽ Dei,& ver
C bũ incarnatũ:ſicut dictũ eſt Pſal.8.tũc credetus oĩbus articulis fidei tàm diuinitatis quam humanitatis. Nã tota fides noſtra eſt credere Ieſũ eſſe filiũ naturalẽ Dei patris: primæ. Ioã.4. quiã credito hoc articulo creduntᷣ cæteri. Deinde cũ ſubdit: Notas facite &c. exortatur omnes apoſtolos,& prædicatores ad p̃dicandum præcepta,& doctrinam euangelicã oĩbus populis,& linguis,& per conſequẽs exortatur oẽs gẽtes, vt recipiant doctrinam euangelicam. Iõ dicit. O vos apoſtoli,notas facite,& prædicate in oĩbus populis,& gentibus oẽs adinuẽtiones eius.ſ.oĩa ꝓfunda myſteria,& omnia p̃cepta,& cõſilia euangelica: quæ proueniũt ex inuẽtione illius ſũmæ, & ex ineffabili altitudine ſcientiæ, & ſapientiæ Dei,& dñi noſtri Ieſu Xpi.Et notos facite ad
D mirabiles modos quos diuina ſapiẽtia adinuenit ad ſaluandũ genus humanũ:qa mirabilia remedia adinuenit ad ſanãdas noſtras infirmitates per gratiã ſacramẽtorũ, & ad ſupplendũ noſtros defectus per fidẽ articulorũ, & ad dirigendã noſtrã viã,& actus noſtros p doctrinam præceptorũ,& conſiliorum. Et iõ memẽtote qm̃ excelſum eſt nomẽ eius ꝙ eſt Ieſus,& ſaluator. Nã ſi eſt ſaluator, & dator ſalutis:ſequitur,ꝙ ipſe eſt ſalus,& vita integra & æterna,& per cõſequẽs ipſe eſt dator vitæ, & eſſe ſimpliciter:quod ſoli Deo conuenit: vt probatum eſt Pſ.8. Ergo ſequitur,ꝙ excelſum eſt nomẽ eius:q tales ꝓfundas inuẽtiones ſalutis adinuenit.& talia mirabilia operatus eſt. Et iõ vos oẽs populi,& gentes cantate dño Ieſu Xpo,gratias agẽtes pro tantis beneficijs receptis,& cõfitentes ipsũ eſſe Deũ, & Meſſiã in lege promiſſum: qm̃ magnifice
E fecit omnia opera noſtræ redẽptionis. Et magnifica opera fecit:mortuos ſuſcitãdo, & infirmos ſanãdo,& ventis,& mari imperando, & demones de corporibus obſeſſis abijciendo,& omnia idola conterendo,& principem huius mundi foras mittẽdo,& infernum expoliãdo,& de diabolo triũfando. Et iõ annũciate oĩa iſta opera magnifica quæ Xps fecit in vniuerſa terra.q.d. prædicate euangelium omni creaturæ &c. Et ſic videtur, ꝙ profeta per aquas de fontibus ſaluatoris intelligit gratiã ſacrorum,& aquas ſacrales. Et per inuocationẽ nominis Ieſu xpi intelligit fidem, omnium articulorũ,& per adinuẽtiones eius intelligit doctrinã p̃ceptorum, & cõſiliorum euãgelicorum,& p opa magnificè facta uel ligit oĩa opa miraculorũ xpi,& ẽt oĩa myſteria noſtræ redemptionis. Deinde cum dicit.
F

Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in me ..o ...i ſanctus Iſrael.

Specialiter excitat,& exortatur illã Hierusalem,& Sion materialem ad agendum gratias,& laudandum Xpm:eò ꝙ in ea fuit,& apparuit pſentialiter,& perſonaliter xps in carne,& in ea operatus eſt oĩa ſupradicta opera noſtræ redemptionis. Nam in hac Siõ & Hieruſalem,primo in templo fuit præſentatus, & p̃dicauit,& miracula fecit,& mortuꝰ fuit, & ſepultus,& reſurrexit, & in monte Siõ Euchariſtiæ ſacramentũ inſtituit,& ſuper apoſtolos ſpm̃ ſanctum miſit, & exinde tota eccleſia incepit,& fuit per vniuerſum orbem deriuata, & diffuſa, & ideo tota eccleſia dicitur

Hie-

A Hierlm,& Sion.vñ ſicut in illa Sion tunc o-
peratus eſt noſtrã ſalutẽ viſibiliter apparẽs ĩ
carne,ita nunc Sion ſpũali toto orbe diffuſa
ſemp & iugiter o̅patur noſtrã ſalutẽ ꝑ eccle
ſiaſtica ſacra,q̃ à ſua paſſione fluxerũt.iõ di-
cit ꝓpheta. O tu habitatio Sion materialis
exulta,& lauda ſpecialiter Xp̃m.q̃ Ieſus ſan
ctus Iſrael.i.Meſſias ipſi Iſrael promiſſus eſt
magnus.Nam erit magnus in medio tui: q̃a
in medio tui apparebit in carne,& o̅pabitur
oĩa o̅pa noſtræ redemptionis:vbi incipiet,&
vnde egredietur vniuerſalis eccleſia,& diſ-
fundetur per vniuerſum orbem. Et ẽt ò tu
Sion habitatio ſpũalis toto orbe diffuſa,exul
ta,& lauda q̃a Ieſus Chriſtus Deus,& homo
ſanctus Iſrael habitat in medio tui inuiſibili
ter per gratiam,& in medio tui iugiter ope-
ratur effectum redemptionis per eccleſiaſti-
B ca ſacramẽta.Ideo age gratias,& lauda Deũ
cum exultatione,& lætitia.Ex ſupradictis pa
tet,ꝙ hoc canticum potius eſt euangelicum
q̃ propheticũ.Primò,q̃a Deus præcepit,vt cã
taremus hoc canticum in tempore,& in die
gratiæ poſt noctem legis repulſam,& poſtq̃
omnia promiſſa erant per Chriſtum imple-
ta.Secundò quia hoc canticum eſt gratiarũ
actio pro beneficijs iam peractis noſtrę redẽ
ptionis.Et ideo iugiter eccleſia cantat hoc
cãticum,q̃a iugiter cõfitetur ea, quæ in hoc
cantico continentur,ſicut iugiter recipit be-
neficia ſupradicta per eccleſiaſtica ſacra. Ex
quibus ẽt patet, ꝙ Iſaias duplicem ſpiritum
propheticæ habuit, quia in duplici lumine, &
ſpiritu prophetico loquitur in hoc cantico,
ſicut in toto reſiduo ſui libri.

CANTICVM EZECHIAE.

C EGo dixi in dimidio dierum meorum.
Hoc canticũ cantaꝛ in laudib.fer.3.& ſcri
bitur Iſa.38.cui cantico ꝑponitur talis titu-
lus.ſ.Scriptura Ezechiæ regis Iuda:cum ęgro
taſſet,& conualuiſſet de infirmitate ſua. Ex
quo titulo apparet,ꝙ Ezechias cantauit, &
fecit hoc canticum agens gratias Deo poſtq̃
conualuit,& liberauit eum Deus de ſua infir
mitate. Ad cuius intelligentiam eſt primò
notandum,vt legitur 4.Regum 20.& Iſ.38.
ꝙ poſtquàm Ezechias cum ciuitate Hieruſa
lem fuit liberatus de manu Sennacherib re-
gis Aſſyriorum, Deus miſit Iſaiam ipſi Eze-
chiæ dicens:diſpone domui tuæ q̃a morieris
& non viues. Quod forſan accidit, vt autu-
mant Iudæi propter ingratitudinẽ Ezechiæ,
eò quòd non egerat ſpeciales, & ſolemnes
gratias Deo pro tanto beneficio recepto, q̃a D
cum grandi miraculo liberauerat eum & pu
nierat exercitum regis Aſſyriorum.Quod au
diens Ezechias,ſcilicet mortem propinquã
eſſe ſibi nunciatam: tunc conuertit faciem
ſuam ad parietem,& fleuit fletu magno, o-
rans Deum.vt auerteret ſententiam mortis,
& prolongaret ſibi vitam. Tunc autem vi-
dens Deus humilitatem Ezechiæ,miſericor-
dia motus miſit ipſi Iſaiã dicens.Audiui ora-
tionem tuam & vidi lacrimas tuas,& ecce ſa
naui te:& adiiciã ſuper dies tuos 15.annos.
In cuius ſignum Deus fecit retrocedere ſolẽ
per decem lineas, vt apparuit per vmbram
horologij ipſius Ezechiæ.Et ſic illa dies fuit
triplicata ſecundùm Dionyſium in ſeptima
epiſtola ad Polycarpum.Tunc Ezechias vi-
dens ſe ſanatum, & videns tàm admirabile
ſignum in cęlo per retrogradationem ſolis, E
cecinit hoc canticum agens Deo gratias de
tàm grandi beneficio ſanitatis,& prolonga-
tionis uitæ ſibi collato,& de tam admirabili
ſigno in cęlo demonſtrato propter ipſum.
De quo quidem ſigno & retrogradatione ſo
lis ſunt varij modi dicendi, & intelligendi,
in quibus non eſt modò immorandum.Sed
ſequendo veritatẽ literæ ſm Diony.in loco
præallegato,ꝙ ſol retroceſſerit realiter per
decem horas à decima hora vſq; ad primam
diei:illic ſic ꝑ 30.horas fuit ſupra hemiſphę
riũ,& per cõſequens fuit illa dies artificialis
triplicata ĩ illo hemiſpherio ſm Dion.Et ita
eſt dicendum,ꝙ nox fuit ẽt triplicata in op-
poſito hemiſphærio.quod fuit per duo poſſi
bile,& facile.Nam eadem facilitate qua in-
telligentia primi mobilis mouit primum
mobile ab oriente: in occidentem per illas F
decem horas propter Deum amatum,& de-
ſideratum potuit mouere cœlum primũ mo
bile,ab occidente in orientem cum omnibus
orbibus inferioribus per alias decem horas
ad nutum ipſius Dei,cui deſiderat parere il
la intelligentia,& hoc abſq; iniuria naturę q̃
tota dependet à voluntate ipſius Dei. Et
ideo in hoc nullus catolicus & ſane mentis
debet dubitare nec quærere euaſiones,& va-
nos modos excuſandi miraculum. Nec ſunt
etiam audiendi illi qui dicunt, quod ſi cœlũ
ceſſaret moueri per momentum,& horam,
tũc oĩa iſta inferiora ceſſarent in ſuis natura
libus operationibus:hoc enim eſt manifeſtè
falſum. Nã tẽpore Ioſue ſol ſtetit in medio
cœli ꝑ vnum diem. Et tñ exercitus dñi non
ceſſauit

Aceſſauit á pugna:imo ĩ illo ſpatio vicit reges
Canaam. Nec ẽt ceſſarunt opera naturæ in
cæteris partibus orbis , qa cum opus naturæ
principaliter ſit opus per ſe intelligentiæ: iõ
Deus abſq; motu cæſorum põt agere in hęc
inferiora. Et ẽt cęli ſine motu poſſunt influe
re virtutes in iſta infera nutu Dei &c. Sed
qa dictum eſt in prolo.pſ.ꝙ nullum eſt ſcri-
ptum nec geſtum in teſta.vet.pręcisè gratia
ſui:niſi inquantùm figurabat aut prognoſti-
cabat aliquod myſterium de Chriſto , & ec-
cleſia:ideo in expoſitione huius cantici prin
cipaliter ſunt quærenda myſteria de Xp̃o, &
eccleſia,quę figurabantur per geſta ſupra di-
cta,& per ſignum de retrogradatione ſolis q̃
myſteria principaliter intenduntur in hoc
cantico . Nam per geſta contingentia in il
lo populo prophetæ præuidebant in ſpiritu
B futura myſteria de Chriſto,& eccleſia,vt di-
ctum eſt in prologo. Ad cuius intelligẽtiam
eſt iterum aduertendum, ꝙ quinq; myſteria
præceſſerũt:quibus Ezechias fuit motus ad
faciendum hoc canticũ.Primum fuit ſuper-
bia,& ingratitudo Ezechiæ:qa cor eius fuit
eleuatum poſt punitionem & receſſum Sen-
nacherib:vt patet 2. Paraly.42. Vnde dicunt
Iudæi,ꝙ non egit gratias Deo tribuens ſibi
gloriã victoriæ:& ſic Deus fuit iratus cõtra
Ezechiam & Hieruſalẽ:vt patet ibidem pro-
pter qđ Deus miſit Iſaiã ad annunciandum
mortẽ ipſi Ezechiæ. In quo myſterio vidit
Iſaias in ſpiritu qualiter Adam peccauit per
ingratitudinem,& inobedientiã,ꝑꝑ qđ pec-
catum incurrit duplicem mortem.ſ.corporis
& animæ ſimul cum tota ſua poſteritate: &
incurrit infirmitates:& defectus,& paſſiones
C corporis,& animæ:ſicut Ezechias incurrit il-
lam grauem infirmitatẽ & ſcabiei & vlcerũ
immedicabilium. Et ſic patet,ꝙ grauitas in
firmitatis, & cõminatio mortis Ezechiæ fa-
cta ꝑꝑ peccatum ſuperbiæ,& ingratitudinis
erat figura corruptionis ſñiæ mortis datę in
Adam.Secũdum myſterium fuit pęnitentia
Ezechiæ:quam fecit videns ſe vlceratum,&
ſibi mortem denunciatam:per quod præui-
dit Iſaias in ſpiritu pœnitentiam populi Dei
ab Adam vſq; ad Chriſtum, qui continuè e-
rat in iugi pęnitentia plangendo peccato &
expectando Meſſiã, vt veniret ad liberandũ
ipſum:vt patet per totũ diſcurſum ve.te.Vn-
de Adã primus homo fuit primus qui incæ-
pit agere pñiam:vt patet Sapiẽ. x. Vbi dici
tur,ꝙ hæc ſapiẽtia illum,q primus factus eſt
homo pater orbis terrarum,cuſtodiuit, & e- D
duxit à delicto ſuo.Et ſic ſucceſſiuè oẽs fide-
les fuerunt in continua pęnitentia vſq; ad
Chriſtum placando Deũ per oblationes , &
ſacrificia,& ieiunia,& eleemoſynas . Tertiũ
myſterium fuit,quia Deus miſit Iſaiã ad ſa-
nandum,& inſtruendũ Ezechiam,per ꝙ fuit
figuratũ & præuidit Iſaias totũ myſteriũ in
carnationis,& prædicationis Chriſti , & no-
ſtræ redemptionis. Nam Iſaias interpretatur
ſaluatio dñi:& Ezechias interpretatur auxi-
liatus,à dño:& ſic Iſaias gerebat typum Ieſu
Chriſti ſaluatoris: & Ezechias typum eccle-
ſiæ auxiliatę à Deo:ſic præuidit Iſaias quali
ter Ieſus Xp̃s erat mittendus à Deo patre ad
annunciandum vitam & ſalutem mundo:&
ad ſanandum genus humanum ab infirmita
te,& morte perpetrata in Adam.Quartũ my
ſterium fuit,quia in ſignum fidei Deus fecit
ſolem retrocedere per decem lineas, & ho- E
ras ab occidente verſus ortum.Et poſtea re-
degit curſum ſuum vſq; ad occaſum.Ex quo
patet,ꝙ ſol ter pertranſiuit lineam meridia-
nam illa die;& fuit ſuper illud hemiſpheriũ
& horizontem per 31.horas, & vltra . Nam
eundo,& redeũdo vſq; ad decimam horã flu
xerunt 30. horæ: ſed poſtea perfecit curſum
ſuũ vſq; ad occaſum ꝑ duas horas & vltra ſ
ẽm quod ſol erat citra equinoctialem, & ſic
fuit illa die triplicata ſecundum Dion. ꝑ qđ
præuidit Iſaias qualiter uerbum æternũ ſol
iuſtitiæ debebat retrocedere à cęlo in terrã
per incarnationem.Quæ quidem miſſio filii
Dei metaphoricè põt dici retroceſſio. Nam
ille qui erat ab æterno in ſinu Dei patris De
us immortalis,factus eſt homo mortalis. Vñ
cum in forma Dei eſſet : ſeipſum exinaniuit
formam ſerui accipiens:& habitu inuẽtus,vt F
homo.ad Fil.2.Et ideo ſicut ſol in eundo,&
redeundo ſtetit 32.horis,& modicum vltra: ſ
ka Chriſtus à cœlo retroceſſit in mundũ ꝑ
incarnationẽ,& ſtetit in hoc mundo triginta
duobus vel tribus annis cum dimidio,& po-
ſtea reuerſus eſt ad patrem in die aſcenſio-
nis , ſed in fine mundi reuertet cũ poteſtate
magna,& maieſtate ad iudicandũ oẽs.Et ſic
patet,ꝙ illa retrogradatio ſolis verè fuit fi-
gura aduentus Xp̃i.Et per hoc patet eſſe fal-
ſam,& temerariam poſitionẽ quorundã di-
centium,ꝙ illa retroceſſio ſolis non fuit rea-
lis, ſed ſolũ in apparẽtia radiorũ ſolarium in
horologio:dicunt enim, ꝙ realis retroceſſio
eſt maius miraculum,q̃ reſurrectio mortuo-
rum

A rum et q̄ quodlibet aliud miraculū factū in
nouo te.ſed ſanatio Ezechiæ non indigebat
tanto miraculo. Et iō dn̄t ꝙ ſolùm fuit appa
rentia radiorum ſolarium in horologio: Sed
iſte neophitus non conſiderabat myſteriū in
carnationis,& aduentus Xp̄i: cuius illa retro
gradatio ſolis fuit ſignum,& figura: ꝙ myſte
rium eſt ita ineffabile,& incomprehenſibile:
& adhuc erat dignum maiori ſigno figurati
uo,q̄ erat retroceſſio totius machinæ mūdi.
Item tale ſignū non factū eſt ꝑ ꝑ ſanationē
Ezech.ſed ꝑ ꝑ ſanationē, & redemptionem
totius generis humani, qđ eſt maximū my-
ſteriū poſt incarnationē. Et ideo erat digna
tali ſigno figuratiuo. Et ſic ſemper eſt multò
& ſine proportione magis dignum figuratū
q̄ figura,& ſignatum q̄ ſignum. Itē quod il-
la retrogradatio fuit verè realis in cęlo, &
B non in ſola apparentia in horologio patet,
quia illud parentū non ſolum viſum fuit in
Hieruſalem,ſed ēt in Caldæa,quia rex Baby-
lonis miſit nuncios ad Ezechiā cum muneri
bus,vt interrogarent ipſum de portento viſo
in cęlo: vt patet 2.Paraly.37.& Iſaiæ 39. Quī
tum myſterium fuit,quia Iſaias fecit catapla
ſma de maſſa ficorū: & appoſuit vlceribus &
vulneribus: & illo fuit ſanatus Ezec. per qđ
præuidit Iſaias cataplaſma,& medelam ſa-
cramentorum eccleſiaſticorum trahentium
virtutem ab arbore: & ficulnea crucis Xp̄i,
quo cataplaſmate continuè ſanantur vulne-
ra peccatorum. Præuidens ergo Ezechias o-
mnia ſupradicta ꝑ doctrinam,& reuelationē
Iſaiæ.q̄ ipſum informabat de myſteriis futu-
ris Xp̄i,& eccleſiæ,fecit hoc canticum agens
gratias de ſanitate ſibi collata: ſed principali
C ter agit gratias de ſalute, & generali redem-
ptione totius generis humani,de myſterio
incarnationis,ꝙ præuidit in myſterio ꝑ ſuā
ſanationem,& liberationem, & in myſterijs
quinq; ſupradictis. Et ideo Ezech. cātat hoc
canticum. Primò in perſona ſui inquantum
fuit ſanatus ab īfirmitate: & liberatus à mor
te. Secundo in perſona totius corporis myſti
ci inquantum homo myſticus fuit ſanatus,
& liberatus per Chriſtum ab infirmitate, &
morte peccati. Et iſto ſecundo mō eccleſia
cantat hoc canticum in laudib. feriæ tertiæ.
Et iō pro vtroq; eſt exponendum canticum
iſtud. Eſt tn̄ iterum notandum ꝙ Eze. floruit
& maximè fuit ſolicitus in duob. Primò flo-
ruit in ſanctitate poſt Dauid &c. quia fuit
valdè ſolicitus circa cultum diuinum: imo cū
iam cultus diuinus eſſet turbatus,& diſſipa- D
tus per Acham patrem ſuum, & multos re-
ges p̄cedentes,ſolus Ezec. in principio ſui re-
gni reſtaurauit,& ampliauit diuinum cultū,
& reordinauit cantores,& ſacerdotes,& leui
tas in ordinib. ſuis ſicut diſpoſuerat Dauid in
principio: vt patet 2.Para.29. Item fecit cele
brari faſcæ & alia feſta,quæ diù retro fuerāt
omiſſa,vt patet pſal.130. Scđò fuit ſolicitus
circa ſtudium legis,& prophetarum, imo re-
ſtaurauit multas ſcripturas hincinde diſper-
ſas,& congregauit in vnum,& maximè con
gregauit partē prouerbiorū Salomonis,quæ
erāt diſpſa in chedulis,& mēbranis,& coniū
xit cū prima & ſcđa parte libri ꝓuerbiorū
Salomonis,& eſt tota illa pars à 25. c. vſq; ī
fine libri. Vn̄ illud 25.c. Incipit ſic. Hę quoq;
parabolæ Salomonis,quas tranſtulerunt viri
Ezechiæ regis Iuda. Et ſic totū reſiduū libri E
prouerbiorū vſq; in finem dicuntur additio-
nes Ezec. Ex quo patet, ꝙ Ezechias habebat
doctores,& magiſtros in lege,& ꝓphetis q̄
ipſum docebant. Et iō dn̄t multi,ꝙ Ezech. in
hac parte habuit ſpm̄ ꝓpheticū. Et ſi nō ha-
buit lumē, & ſpm̄ ꝓpheticū deſc tn̄ ad min⁹
potuit docere ꝑ ſupradictos magiſtros, &
maximè ꝑ Iſaiā, & ſic potuit p̄uidere futura
miſteria de Xp̄o,& eccl'a figurata ꝑ ſupradi
cta myſteria,& ſic potuit ꝓpheticè cōpone-
re iſtud cāticū. Itē ipſe ſciebat ex ſacra ſcrip.
& ꝓmiſſione facta ipſi Dauid 2.Re.7.ex in-
terp̄tatione pſ. quas ipſi interp̄tabaī Iſaias,&
alii magiſtri: qualiter Meſſias in lege ꝓmiſ-
ſus erat naſciturus ſm̄ carnē de gn̄e Dauid
ꝑ Salomonē,& ſucceſſores ſuos. Et iō Ezec.
lętabaī & gaudebat,ꝙ mundi redēptor erat
venturus de ſua ꝓgenie, & ſic expectabat ip F
ſū. Sed cum vidit ſibi mortē ꝓpinq̄ ſibi p̄nū
tiatam ꝑ Iſa.& videbat ſe ſine filio,& gn̄atio
ne mortuū,tūc ꝑdidit totā ſpē futuri redē-
ptoris,imò putabat vniuerſalē redemptionē
eſſe impeditā,& caſſam poſtq̄ nullus mane-
ret ſucceſſor de gn̄e Dauid ꝑ Salomonē & ip
ſum Ezech. cui facta erat ꝓmiſſio. Sed poſtq̄
fuit ſn̄ia mortis mutata.i.vita ſupra naturam
reſtituta,& ſpatiū 15. annorū ipſi additum, ī
quo poterat prolē gn̄are, tūc recuperata ſpe
agēs gr̄as fecit hoc canticū. In quo tria facit.
Nā primò explicat dāna q̄ futura erāt ſibi &
toti gn̄i humano ſi Eze. fuiſſet tunc mortuus
ſine liberis. Scđò explicat miſeriam,in qua
erat totum genus humanum expectādo Meſ
ſiā. Tertiò petit Xp̄m accelerare ſuum adue-

A tum ad ſeruandũ pplm̃. Scd̃m ibi. Sperabam
vſq; ad mane. Tertiũ ibi: Si ſic viuit̃. Quantũ
ad primũ eſt aduertendum, ꝙ quinq; dãna, ſe
quæbant̃ ſi tũc fuiſſet mortuus Ezechias. Pri
mò, q̃a moriebat̃ iuuenis in medio ſpatij vi-
tæ humanę. ſ. in 39. anno: cũ potuiſſet viuere
vſq; ad 83. ſ̃m vſum cõem. Scd̃ò q̃a ibat ad
infernum ſiue ad limbũ inferni vbi nõ pote
rat vider̃ hoĩes habitatores huius mũdi & ſic
perdebat regnũ, & ciuitatẽ quã decorauerat
& ꝓſperauerat. Tertiò, q̃a putabat nunq̃ ex
inferno ſe exiturũ nec Deũ in gloria viſurũ.
Quartò q̃a moriebat̃ ſine prole: & ita regnũ
ſuũ erat ab extraneis poſſidendũ poſt tot la-
bores quos fuerat paſſus in obſidione Sẽna-
cherib. Quintò ſequebat̃ impedimentum to-
tius humanæ redẽptionis. Nã totus ille popu
lus expectabat redẽptorẽ meſſiã de gn̄e Da-
B uid per Salomonem & Ezechiã in quo defi
ciebat tota generatio Dauid, ſi Ezec. fuiſſet
tũc mortuus ſine liberis. Et ꝑ cõſequens nec
Ezechias nec aliq̃s ali⁹ potuiſſet videre Deũ
ꝑ eſſentiam in terra viuentiũ: quia ſolus xp̃s
erat ſanctos patres de limbo, & totum mun-
dum de captiuitate peccati liberaturus. Iſta
ergo quinq; damna timens Ezechias dicit in
principio ſui cantici. Poſtq̃ ego audiui mor-
tem mihi nunciatã per Iſaiam: tunc videns
iſta quinq; damna mihi imminere.

EGo dixi in dimidio dierum meorum, uadam
ad portas inferi.

Quęſiui reſiduum annorum meorũ, dixi nõ
uidebo dominum Deum in terra uiuentium?

Non aſpiciam hominem ultra, & habitatorẽ
quietis.

Generatio mea ablata eſt, & conuoluta eſt
C *a me quaſi tabernaculum paſtorum.*

Præciſa eſt uelut a texente uita mea dum
adhuc ordirer ſuccidit me, de mane uſque ad
ueſperam finies me.

Dixi ego iuuenis in dimidio dierum meo
rum. ſ. in 39. anno, quæ eſt medietas vitæ na
turalis: vadam ad portas inferi. ſ. ad limbum
patrũ, qui eſt in porta inferni, eò ꝙ eſt pri-
mus circuitus inferni. q. d. in tempeſtiuã pu-
tãs mihi euenire mortem, & ire ad locũ vbi
Deus nõ vr̃: q̃ſiui reſiduũ annorum meorũ:
q̃a adhuc teſtabant mihi 40. anni vitæ ſ̃m
cõem vſum naturæ. Et iõ dixi in meipſo: nõ
videbo Deũ meũ in terra viuentiũ? Et legit̃
interrogatiuè: & indignatiuè. q. d. in tãta iu-
uẽtute vadã ad portas inferi moriẽdo: & nõ
videbo dñm Deũ meum in terra viuentiũ?

ſed ero priuatus diuina viſione & nunq̃ exi- D
bo ex ĩferno: & nullus ſaluator me exinde li
berabit. q. d. ad peſſimũ infortuniũ hoc impu
to mihi. Itẽ aliud malũ ꝓſpicio mihi euenire
nam ſi nunc morior: nõ aſpiciã hoĩem vltra
nec habitatorẽ q̃etis. q. d. ego expectabã viue
re in quiete, & pace poſtq̃ Deus liberauerat
me de manu Sẽnacherib, & exercitus eius.
Et nũc morte ꝑuctus nõ videbo pacẽ, & q̃etẽ
mei regni, & ciuitatis: ſed alius extrane⁹ poſ-
ſidebit eã in q̃ete, & pace. Et põt totũ hoc le
gi ĩ teriogaiiuè, vt ſup. Deinde explicat & aſ
ſignat dãnũ generale. ſ. impedimentũ huma-
næ redẽptionis ſi tũc fuiſſet mortuus ſine li-
beris q̃ quos meſſias in lege ꝓmiſſus erat de
ſcenſurus. iõ dicit: bene habeo cãm indigna-
tionis, & doloris: cã gn̄atio, & ꝓles ablata eſt
à me morte intẽpeſtiua ꝑueniẽte. Et gn̄atio
mea cõuoluta eſt à me quaſi tabernacula pa E
ſtorũ: nã ſicut paſtores cõuoluũt, & ligãt, &
cõplicãt ſua tabernacula poſtq̃ aues cõſum-
pſerũt herbã vnius mõtis, & oportet eos mu
tare locũ: ita tota mea gn̄atio eſt conſũpta,
& conuoluta in me & ſic oportet me exire
ab hoc mũdo, & mutare locũ ad portas ĩferi:
poſtq̃ nõ reſtãt mihi amplius dies vitę meę:
q̃a oẽs dies vitę meę ſunt depaſti, & cõſũpti,
& cõuoluti &c. q̃a deficeret in me ꝓgenies
regũ: & ꝑ cõſeq̃ns nõ eſt amplius expectan-
dus Meſſias redẽptor mũdi q̃ liberet me, &
oẽs ſctõs fideles, q̃ hucuſq; ipſum expectarũt
in lĩbo: & ꝑ cõſeq̃ns nec ego, nec ipſi videbi
mus dñm in terra viuentiũ: & btõrũ: ſed ſẽꝑ
erimus in hac terra, & loco mortuorũ, & per
cõſeq̃ns tota humana redẽptio erit ĩpedita
ſi moriar ſine liberis, & ſine gn̄atione in tãta
iuuẽtute, & in medio dierũ: nã in medio die- F
rũ, & iuuentutis ꝑciſa eſt vita mea velut tela
ꝑciditur à texẽte anteq̃ ꝑficiat̃: imo ipſe De⁹
ſuccidit me & vitã meã dũ adhuc ordirer. i.
dum eſſem in fieri, & in fluxu. Et loq̃tur mõ
poetico, nam fingũt poetę, ꝙ tres Parcę filãt
& texunt vitã, & durationẽ hoĩs: Et hoc dicũt
ꝑ quãdam ſimilitudinem, nã in veritate. ſol.
& cęteri cęli mẽſurant vitã, & durationem
hoĩm: & terũ viuentiũ ꝑ ſuos circulos: vt ait
Ariſt. 2. de gn̄atione. Et hoc faciunt ſ̃m diui
nã ordinationem. Et iõ dicit Eze. ꝙ ſicut tex
tor q̃ñq; ſuccidit telã in medio, anteq̃ ꝑficiat
eam, & ſicut otſot ſcindit quandoq; filũ an-
teq̃ perficiat tramam ſtaminis: ita Deus vel
cœlũ tanquàm inſtr̃m ſuccidit uitam meam
in medio ſui ſpatij, & ſui curſus. Et ideo
indigna-

A indignatus de tali inſortunio,& euentu inſe
lici,ſubdit. O dñe de mane vſq; ad veſperam
finies me:& conſummabis uitam meam, &
non dabis mihi vltra ſpatium vitæ?

Sperabam uſque ad mane, quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea.

De mane vſq; ad veſperam finies me, ſicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor ut columbá.

Attenuati ſunt oculi mei, ſuſpicientes in excelſum.

Domine uim patior reſponde pro me, quid dicã, aut quid reſpondebit mihi cum ipſe fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

Ego ſperabã vitã vſq; ad mane futurũ. Et
tu vis me finire in hac die de iſto mane vſq;
ad veſperã huius diei?quia iſta infirmitas cõ
triuit oĩa oſſa mea,quaſi leo.nã ſicut leo con
B terit oĩa oſſa alicuius quis,vel alterius aĩalis:
ita iſta ægritudo cõtriuit oĩa oſſa mea. Et iõ
amaricatus,& indignatus iterum ſubdit. O
dñe de mane vſq; ad veſperã.i.in vna die fi-
nies me:Sed eſt aduartendũ,ꝙ qñ dicit expe
ctabã vſq; ad mane ly mane põt intelligi pro
tpe gratiæ,& aduẽtus Xpi:qd ſemp appellat̃
mane,reſpectũ tpis leg ve.vt patuit in expo
ſitione pſ.in pleriſq; locis.& tunc eſt ſenſus.
Ego ſperabã Ieſum ſaluatorẽ meum, vſq; ad
mane.i.vſq; ad tp̃s gratiæ, ſed iſta infirmitas
quaſi leo contriuit oĩa oſſa mea.vñ ꝑdidi to
tã ſpẽ ſaluationis,& redemptionis meæ,ꝑ cau-
ſas iã dictas:qa ſm relationẽ,& annunciatio
nẽ mihi factã ꝑ Eſaiã dicentẽ:Cras morieris,
& non viues. in hac die de mane vſq; ad ve-
ſperã finies me.Et ſic non oportet me expe-
ctare aliud mane tpis.nec gratiæ:qa ſicut de
C ficit mihi tẽpus vitæ:ita deficit mihi tp̃s gra
tiæ,& ſalutis:poſtq̃ morior ſine generatiõe,
ꝑ q̃ ſperabã ſaluari. Et nũc in ly Sperabã vſq;
ad mane,põt incidere ſa pars,in qua per dolo
rẽ mortis ſuæ explicat miſeriã & dolorem in
quo erat genus humanũ expectãdo Chriſtũ.
Iõ ſubdit.Ego clamabo expectãdo Ieſum ſal
uatorẽ meũ.ſicut pullus hirũdinis clamat vt
veniat mater ad paſcendũ ipſum in nido: ſic
ego clamo,& clamabo aſſiduè in limbo, & ĩ
hoc mũdo, vſquequò veniat ſaluator meus.
Itẽ ſemp meditabor cũ gemitu: ſicut gemit
colũba expectãdo maſculũ, & cõſortem ſuũ
ſiue maritũ.Et iõ oculi mei.ſ.mẽtis,& corpo
ris ſunt attenuati,& laſſati,& feſſi,expectãdo
qñ veniat ſaluator meus,qui me dẽt liberare
de oĩ miſeria corporis, & aĩæ. Iſti mei inquã D
oculi ſunt attenuati,& feſſi ſuſpiciẽtes in cœ
lũ excelſum verſus dñm meũ: vt mittat filiũ
ſuũ in carnẽ ad ſaluandum me: qa continuè
clamãdo,& gemẽdo dico ipſi:O dñe vim, &
dolorẽ,& miſeriã patior in corpore, quantũ
ad infirmitates,& defectus pœnales: & ĩ aĩa
quò ad peccatũ.q̃ omnia mala eueniũt mihi
per peccatum primorũ parentũ.Iõ tu dñe re
ſpõde pro me:qa nõ habeo excuſationẽ. Sed
qd dicã ego lutũ cõtra figulũ, & creatura cõ
tra creatorẽ? aut quid mihi reſpõdebit Deꝰ:
cũ ipſe fecerit,& plaſmauerit me? Et iõ ſicut
fecit me, ita ad libitũ põt me deſtruere, vel
mihi nõ ſubuenirẽ. Nec in hoc facit mihi in-
iuriã,ſi retrahit manum qñ vult. Alia autem
tranſlatio hẽt,quid reſpondebit mihi:cũ ipſe
fecerim?ſcꝫ ego ipſe fecerim peccatum:iõ nõ
põt reſpõdere,niſi ꝙ ego ſum in culpa, & ſũ E
cã mei peccati,& nõ ipſe. Ideo ſubdit.Reco-
gitabo tibi, in tali meditatione, & clamore
oẽs annos, & dies meos in amaritudine aĩæ
meæ, quia ſemper fui pronus ad peccãdum,
cadendo de vno vitio,& peccato in aliud:qa
nil inuenio meum:niſi peccatum & defectũ.
Nam ſi quid boni feci,non feci ex me:ſed ex
gratia tua.Et ideo,ſi pro poſtquàm.

Domine ſi ſic viuitur, & in talibus uita ſpiritus mei corripies me. & uiuificabis me, ecce in pace amaritudo mea amariſſima.

Tu autem eruiſti animam meam ut non periret, proiecisti poſt tergum tuum omnia peccata mea

Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te, non expectabunt qui deſcendunt in lacum ueritatem tuam. F

Viuens uiuens ipſe confitebit̃ tibi ſicut & ego hodie, pater filijs nõtã faciet ueritatẽ tuã.

Domine ſaluum me fac, & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus uitæ noſtræ in domo domini.

Hęc eſt tertia pars huius cãtici,in qua Eze
chias inuocat Xp̃m futurũ ſaluatorẽ: vt ue-
niat ad liberãdum genus humanũ. & ſanan-
dũ ipſum ab oĩ infirmitate,& miſeria corpo-
ris & animæ,prout præuiderat in ſpũ per ſuã
ſanationẽ & liberationẽ à morte corporali.
Iõ dicit.O dñe,ſi,pro quia: quia ſic viuitur in
hoc mũdo.i.qa talis,& miſerabilis, & corru-
pta,& fragilis eſt vita hoĩs in hoc mundo:&
in talibus miſerijs,& infirmitatibus, & defe-
ctibus verſat̃ vita ſpiritus mei propter pecca
tũ primorũ parentũ,& propter pctã propria

A vniuſcuiuſque:ideo tu domine corripies me,
& ponitur futurũ ꝓ imperatiuo , vel optati
uo:eò ꝙ Hebræi non habet optatiuũ, vt ſie
quenter dictum eſt.q.d.tu domine Ieſu Xp̃e
veni i carnē,& corripe me,ſiue corripies me
ꝑ legē euãgelicã,q̃ prohibet oē peccatum ,
& vitium,& iubet oēm virturē,& docet decli
nare ab oĩ malo,& facere omne bonum. Et
ſic per talia pręcepta euangelica corripies
me : & viuificabis me à morte peccati per
eccleſiaſtica ſacramenta: puta per baptiſmũ
viuificabis me ab originali : & per pęnitētiã
ab actuali,& veniali:& per confirmationem
me fortificabis in donis ſpiritus ſancti, & ꝑ
eucareſtiã me reficies in bonis ſpiritualibus
&c.quia ecce in pace amaritudo mea amariſ
ſima.Ad cuius intellectũ eſt aduertendũ, ꝙ
licet vita hominis videatur quandoq; proce
B dere cum quiete , & pace:tamen ſemper eſt
miſera, & amariſſima rõne corporis , & ani-
mæ. Et primò ratione corporis.qā vita hũa-
na eſt tã periculoſa,& variabilis , ꝙ ſemp eſt
hõ in continuo timore , ne ꝓſperitas mute-
tur in aduerſitatem: aut ꝑꝑ amiſſionē bono
rũ , aut dignitatũ : vt patet de Priamo rege
Troianorum,& de Crœſo rege Lydorũ: aut
ꝑꝑ graues infirmitates,& amiſſionem bono
rũ,& filiorum: vt patet de Iob,& Tobia . Et
ſic talis continuus timor futurorum infortu
niorum nullum hominē ſinit eſſe fęlicē in
hac vita. Et licet per aliquod paruũ tempus
videtur aliquis in proſperitate : tamen pro
maiori parte tēporis eſt in miſeria,& aduerſi
tate ꝑꝑ ſupradicta,maximè in ſenectute,cui
accidunt multę paſſiones,& infirmitates. vñ
de Seneca in Tyeſte.Dolor,& voluptas inui
cē cedũt: breuior voluptas : quem dies vidit
C veniens ſuperbum, hunc dies vidit fugiens
jacentem &c.Ex quo patet,ꝙ ratione corpo-
ris,& vitæ tēporalis ſemper vita humana eſt
amariſſima . Ita etiam eſt magis amariſſima
ratione animæ . nam quanto maiores ſunt
homines,& in altiori gradu, & dignitate ſũt
conſtituti,tàm ſęculares q̃ eccleſiaſtici: tãtò
ſunt maiorē rationē reddituri: vt īquit Gre.
Et iõ continua cogitatio de reddenda rõne
poſt hãc vitã , & in futuro iudicio,non ſinit
eos eſſe fęlices:ſed ſemper vita eorũ eſt ama
riſſima,licèt uideãtur viuere in pace, & quie
te,& proſperitate. Item hõmines huius mũ-
di non percipiunt infęlicitatē animæ dũ vi-
uunt in hac vita: eò ꝙ peccata non inferunt
eis dolorē ſenſibilē: tamē vita eorũ ē ama-
riſſima:quia cumulant,& theſaurizãt ſibi do D
lorem, & pęnã perpetuã in futurũ , niſi agãt
pęnitentiã,dũ viuunt,& vita eorũ ſꝑ eſt ama
riſſima:iõ ait Ezechias. O domine veni ī car
nē,& corripies,et viuificabis me,qa vita mea
& amaritudo mea ſꝑ amariſſima dũ viuo in
hoc mũdo ꝑ rõnes iã dictas: licèt apud alios
videar viuere in pace,& quiete. Et ideo ſub-
dit. Tu aũt eruiſti, & ponitur p̃teritũ pro fu-
turo ſiue ꝓ īperatiuo. q. d. ſicut tu domine
eruiſti aĩam meã,me đ morte liberãdo:vt nõ
ꝑiret aĩa mea,& ꝓieciſti poſt tergũ oĩa pctã
mea, per qđ myſteriũ ego p̃uidi ī ſpũ futurã
redēptionē, & liberationē gn̄is hũani . Iõ tu
dñe Ieſu Xp̃e veni in carnē,& cõple,& verifi
ca hãc figurã , & reuelationē , & erue aĩam
meã de porta īferi,& à morte ꝑpetua, vt nõ
ꝑeat æternaliter.Et ꝓiice poſt tergũ tuũ oĩa
E pctã mea: ne amplius reminiſcaris delictorũ
meorũ,ſed ſolue ꝓ me ī ligno crucis ſicut ꝓ
miſiſti pati ꝓ oib.nobis, & nõ ꝑmittas fide-
les ve.te. manere ī limbo inferni : nec ꝑmit-
tas viuētes amplius ꝑmanere in infidelitate ,
& deſcēdere in infernũ.ſed da eis legē gratię,
& viuifica eos ꝑ eccleſiaſtica ſacrã ne deſcē-
dãt in infernũ ; ſed deduc oēs ī regnũ cęleſte
vbi laudēt te ꝑ ſecula ſeculorũ : qa infernus
nõ cõfitebitur tibi , neq; mors laudabit te.i.
mortui q ſunt ī īferno ad ꝑpetuã pœnã de-
ſtinati nõ cõfitebũtur tibi cõfeſſione fidei:
nec laudis,nec cõfeſſiõe pctõꝝ:qa ibi nõ eſt
locus pnię . Et ſic q deſcēdũt ī lacũ inferni:
nunq̃ expectabũt veritatē tuã.i. redēptionē,
& ſalutē quã ꝓmiſiſti: qa ī eis nõ verificatur
talis ꝓmiſſio,& redēptio, quia in īferno nul
la ē redēptio . Et iõ veni ī carnē anteq̃ ppl̃s
F gētilis moriatur in īfidelitate ſua,vt poſſit cõ
fiteri fidē tuã,& cõfiteri pctã ſua,& agere pę
nitētiã,& ex inde poſſit cõfiteri, & te lauda-
re,& colere tãq̃ Deũ,& Meſſiã,& viuere ī le
ge gratię:qa ipſe viuēs.i. dũ viuit ī hac vita ,
viuēs ꝑ gratiã cõfitebitur tibi, confeſſiõe fi-
dei,& laudis,& cõfeſſione pnię.ſicut ego ho
die dũ uiuo ī hac uita cõfiteor tibi . ita oĩs
viuēs cõfitebitur tibi.Ex hoc patet,ꝙ ad hoc
vt cõfeſſio alicuius ſit valida,& accepta apud
Deũ,oportet ꝙ viuat duplici vita. Nã primò
oportet ꝙ uiuat uita naturali,& tpali : nam
poſt hãc uitã nõ eſt tp̃s fidei nec pnię , ſed
punitionis aut diuinę viſionis. Et iõ oportet,
ꝙ qs cõfiteatur Xp̃m per fidē in hãc vita, &
confiteatur pctã ſua ꝑ pniam: qa poſt hanc
vitã nec fides nec pnia habēt locũ:nec ē tm̃

ctuoſæ

A ctuoſa:quia diaboli, & damnati credũt Chri-
ſto,& contremiſcũt cũ per ipſum puniuntur
ꝓpter ſcelera ſua,& tamẽ ta lis fides,& cõfeſ
ſio pctõrũ potius eſt eis ĩ pęnã q̃ in remediũ:
quia uermis eorũ non moritur, nec ignis ex
tinguetur. Eſa.66. Iõ eſt neceſſaria vita gra-
tiæ: qa ſine tali vita gratiæ,nec cõfeſſio fidei
nec confeſſio pctõrũ eſt valida,nec fructuo-
ſa:nec laus pctõris eſt ſpecioſa: ergo iſta tri-
plex cõfeſſio,ſ.fidei,& laudis,& pctõrũ,opor
tet , ꝙ fiat in hac duplici uita , ad hoc , ꝙ ſit
fructuoſa:quia in inferno, & poſt hãc vitam
non eſt fructuoſa iſta triplex cõfeſſio . Et iõ
profeta dicit,Viuẽs viuens ipſe cõfitebitur ti
bi.ſ.viuens in vita gratię ſpiritnaliter . Dein-
de cum ſubdit.Pater filiis:cõfirmat qđ dixit,
Nã ſi ſoli viuẽtes confitentur fidẽ,& pctã, &
laudant Deum: iõ ſi ia: Chriſte veneris ad vi
uificãdum,& ſaluandũ nos: tũc omnis pater
B viuens faciet notã veritatẽ tuã filiis ſuis.ſ.an
nunciabit legẽ,& fidẽ euangeliã filiis, & ſuc
ceſſoribus ſuis: quod impletũ fuit in apoſto-
lis,& diſcipulis:qui prædicauerunt euangeliũ
oĩ creaturę,& notã fecerũt veritatẽ,& fidem
euangelicã filiis ſuis per baptiſmũ regenera
tis.Et ita ẽt quilibet bonus pater, non ſolùm
ſpũalis , ſed ẽt carnalis notificat , & tenetur
notificare fidẽ euangelicã filiis ſuis, & doce
re orationẽ dominicã , & articulos fidei : vt
ſciãt cõfiteri fidẽ Chriſti,& laudare Deũ , &
ſciãt cõfiteri pctã ſua,& agere pnĩam de pec
catis cõmiſſis.Vnde eſt aduertendũ , ꝙ ly ſi-
cut ego hodie : indifferenter põt ordinari cũ
particula pcedenti:vt ſit ſenſus . Viuens vi-
uens confitebitur tibi,ſicut ego hodie confi-
teor tibi ſup. Vel poteſt ordinari cũ particu-
C la ſubſequẽti:ut ſit ſenſus.Viuificabis me: ut
quilibet pater faciat notã ueritatẽ tuã filiis
ſuis annunciãdo legem euãgelicã : ſicut ego
hodie profeticè notifico , & prædico futurã
ſaluationẽ,& redẽptionẽ in hoc cãtico. q. d.
vt illi annunciẽt , & prædicent redemptionẽ
præſentem,& euangelizent ſalutẽ.& ſaluato
rem præſenrem.ſicut ego hodie prænũcio,&
ꝓfetizo ipſum futurum. Quinque ergo bo-
na prouenerunt nobis ex aduentu Chriſti .
Primò quia correxit nos,& direxit p legẽ, &
doctrinã euãgelicã:vt declinaremus à malo,
& faceremus bonũ . Scđò viuificauit nos à
morte pctõrum per eccleſiaſtica ſacramen-
ta,& p mortem,& paſſionem: quia mortem
noſtram moriendo deſtruxit, & vitã reſurgẽ
do reparauit . Tertiò liberauit fideles ve. te.

de limbo inferni:vt poſſent Deũ in cœlo lau D
dare. Quartò dedit nobis vitã gratię . vt oĩs
cõfeſſio tam fidei,quàm laudis, quam pecca
torũ,& pęnitentię eſſet fructuoſa , & ſibi ca-
ra,& accepta.Quintò dedit Apoſtolis,& ſan
ctis,& ſacerdotib. vt poſſent pdicare, & noti
ficare fidẽ,& veritatẽ euãgelicã per totũ mũ
dum , & quilibet pater doceret filium ſuum
veritatem euangelicam . De primo ergo di-
cit; Corripies me. De ſecundo dicit Viuifi-
cabis me.De tertio aũt dicit. Quia non infer
nus confitebitur tibi. nec mors laudabit te .
De quarto aũt ait-Viuens viuẽs ipſe cõfitebi
tur tibi:ſicut ego hodie cõfiteor tibi.De quin
tò verò dicit. Pater filiis notã faciet veritatẽ
tuã. Et iõ cõfirmationẽ oium dictorũ cõclu-
dẽdo ſuũ cãticũ apoſtrofat ad Xpm,dicẽs:O
domine Ieſu Chriſte poſtq̃ vocaris Ieſu , &
ſaluator,veni ĩ carnẽ,& ſaluũ me fac cũ tota E
eccleſia fideliũ.Et tũc cãtabimus Pſa.noſtros
in domo dñi.i.ĩ eccleſia fideliũ,oĩbus diebus
vitæ noſtræ.i.cãtabimus Pſ.& hymnos đ tua
incarnatione,& natiuitate,& prædicatiõe, &
miraculorũ operatione,& đ morte,& paſſio
ne,& reſurrectiõe,& aſceſiõe,& glorificatiõe.
Et hoc faciemus,oĩbus dieb.vitæ noſtræ: hic
p gratiã,& in futuro p gloriã.Ex ſupradictis
patet, ꝙ licèt hoc canticum poſſit literaliter
exponi de pſona Ezechiæ:ſicut Iudei,& qui-
dã catolici exponũt : tamẽ nõ eſt ſiſtendũ in
tali literatura: nam ſi in hoc cãtico nõ prædi
ceretur myſteriũ noſtræ redemptionis : non
poneret ipſum Eſaias inter ſuas ꝓfetias:nec
pertineret ad ſacrã ſcripturam,nec cãtaretur
hodie in eccleſia inter ſcripturas ve.teſt.quæ
non leguntur niſi ad profetiam , & figuram F
no.teſt. vt inquit Hieron. in maiori prologo
Pſal.& Augu.de catechizandis rubibus . Itẽ
multò magis exponitur hoc canticũ, & ma-
gis ad propoſitum de Chriſto,& noſtra redẽ
ptione,quam de liberatione Ezechiæ. Quod
patet:nam quãdo Ezechias fecit hoc cãticũ:
iã erat liberatus ab infirmitate,& morte: ſed
in hoc cantico de futuro petit liberari : cùm
dicit.Corripies me,& viuificabis me . Et Vi-
uens viuens cõfitebitur tibi:ſicut ego hodie.
Et cũ dicit:ſicut ego hodie,ita pater filiis no
tã faciet veritatem tuam. Item finaliter ſalu
tẽ totius generis humani petit:cũ dicit : Do-
mine ſaluum me fac,& pſalmos noſtros can
tabimus omnibus diebus vitæ noſtræ in do-
mo domini. Et ſic patet, ꝙ non ſolùm loqui
tur in pſona ſui:ſed in pſona totius corporis

A myſtici:petens vniuerſalem redemptionem,
& liberationem:quam præuidit per liberatio
nem ſuam.Sed hoc non capiunt miſeri,& cę
ci Iudæi : ideo decipiunt.Et ad hunc ſenſum
cantat ipſum eccleſia: petendo ſalutem ani
mæ in præſenti, ne decedamus ſine peniten-
tia,& petendo gloriam in futuro. Cantat ēt
eccleſia hoc canticū in agēda defunctorum
in perſona cuiuſlibet fidelis defuncti exiſten
ris in purgatorio, cū adhuc pertineat ad iſtā
eccleſiā:poſtq̄ deceſſit cū caritate , & adhuc
non ſit in termino.Nā ſicut eccleſia orat pro
viuis:vt corripiantur, & viuificentur à pecca
to,ne deſcendant in infernum:ſed agant pę-
nitentiam fructuoſam,vt poſſint Deū lauda
re:hic per gratiā,& in futuro per gloriā : Ita
orat pro exiſtentibus in purgatorio: vt libe-
rentur per merita paſſionis Chriſti , & ſuffra
gia eccleſiæ. Ideo in perſona cuiuſlibet eorū
B dicit eccleſia in hoc cantico.Dñe vim patior
reſponde pro me:& infra.Tu autē dñe erue
animā meā,vt nō pereat,& infra. Dñe ſaluū
me fac,& pſal.noſtros cantabimus in gloria
cęleſti &c Sed hic poteſt dubitari de locutio
ne Dei,& ꝓfetia Eſaiæ,quia Deus dixit Eſa-
iæ.vade ad Ezechiam:& dic:Diſpone domui
tuæ:quia cras morieris,& non viues, quæ qui
dem profetia non fuit completa : quia Eze-
chias ſuperuixit. xv. annos. ergo illa locutio
Dei,& profetia fuit falſa,& voluntas Dei fuit
variabilis . Ad hoc reſpondetur, ꝙ profetica
dei locutio poteſt habere reſpectū ad tria .
Primò ad demerita hominum,& populorū ,
& ſic dicitur profetia comminationis . & ſic
dixit Deus Ioſue. Quadraginta dies erūt, &
Niniue ſubuertētur.q.d.niſi agant pœniten-
tiam infra.xl.dies ſubuertentur: quia ſic me-
C rentur ſcelera ſua. Secundò locutio ꝓfetica
habet reſpectum ad limitationem naturę.Et
ſic quia Ezechias non poterat viuere ſecun-
dùm naturam ex illa infirmitate : ideo dixit
Deus:Cras morieris,& non viues.ſecundùm
naturam ſupple. Et ideo Deus fecit retroce-
dere cœlum per x.lineas:ad oſtendendum,ꝙ
vltra curſum naturæ Deus addebat illos xv.
annos ſupra ſpatium naturale vitę.Et ideo il
la fuit profetia ſecundùm naturalem limita
tionem.Tertiò autem profetica locutio reſpi
cit æternam prædeſtinationem.Et talis ſem-
per literaliter impletur, ſicut fuerunt omnia
dicta profetarū de incarnatione,& paſſione,
& reſurrectione Chriſti &c.Et iſta dicitur ꝓ
fetia æterni propoſiti,& prædeſtinationis .

CANTICVM ANNAE. D

EXultauit cor meum in domino &c.*

Hoc canticum cantatur in laudibus quar-
tæ feriæ,& communiter intitulat̄ Oratio, ſi-
ue cāticum Annæ matris Samuelis:eo ꝙ An
na poſt ſuſceptam prolem cantauit hoc can
ticum. Ad cuius intelligentiam eſt ꝓaduertē
dum, prout legitur.i. Reg.i, ꝙ cum Helcana
homo de genere Leuitico haberet duas vxo
res,quarum vna vocata eſt Fenenna : altera
autem Anna:Helcana ex prima ſuſceperat li
beros.Sed ex Anna nullos ſuſcepit liberos cū
eſſet ſterilis per magnum tp̄s.Et ideo Fenen
na ſæpe improperebat Annæ ſterilitatis ma-
ledictionē:eò quòd dñs concluſiſſet vuluam
eius.Et frequenter Fenenna affligebat Annā
maximè tpe Paſchæ:qñ aſcendebat ad adorā E
dum dñm in Sylo.vnde accidit : ꝙ Fenenna
cum cęteris epulabatur:Anna triſtis,& affli-
cta ſola manſit in templo orando dñm : vt
auferret ab ea opprobriū ſterilitatis:vouēs ꝙ
ſi Deus daret ſibi prolem maſculinam conſe
craret filiū ad ſeruiendum dño in Silo cūctis
diebus vitæ tanquam Nazareum.Cum autē
Heli ſacerdos putaret ipſam temulentam,eò
ꝙ tali hora ſola manſiſſet in tabernaculo:ip-
ſa expoſuit ipſi Heli cām ſuæ afflictionis.Cū
vero Heli eam fuiſſet conſolatus,reuerſa eſt
in domum ſuam,& concepit Samuelem,qui
fuit ſanctiſsimus profeta in Iſrael ſeruiens iu
giter in tabernaculo. Poſtea aūt Anna cōce-
pit,& peperit tres filios,& duas filias.Rurſus
āt cū filij Heli fuiſſent interfecti, & arca dñi
capta:Heli hoc audito cecidit de ſella,& mor
tuus eſt.Et tunc tranſlatum eſt ſacerdotium
ab Heli,& à filijs ſuis ad Samuelem. q ſimul F
ſacerdos,& iudex iudicauit Iſrael p annos.vj.
quouſque vnxit Saulem.ſed cum Saul ꝓuari-
catus eſſet ꝓceptum dñi,tūc Samuel ex ꝓce-
pto dñi reprobato Saule vnxit Dauid in re-
gem Iſrael qui poſtea reduxit arcam dñi in
Hieruſalē, & tetendit tabernaculū iuxta do-
mum ſuam,in quo repoſuit arcā dñi. Et ſic I
paruo tpe fuerunt factæ tres tranſlationes .
Nam primò fuit facta tranſlatio ſacerdotij ,
& iudicij de filijs Heli ad Samuelē.2ò fuit fa
cta trāſlatio regni de Saule in Dauid.Tertiò
fuit facta trāſlatio arcæ dñi de Silo ī Gabaā ,
& Hieruſalem.Anna ergo poſtquam peperit
Samuelem,& cōſecrauit cū domino in Silo ,
ibi agens gratias pro bñficio recepto: orauit
dominum

A dominum,& dixit totum canticum iſtud.ſ.

Exultauit cor meum in domino, & exaltatum eſt cor meum in Deo meo &c.

Ideo Iudæi moderni,& multi catolici ſequentes eos exponunt hoc canticum præciſè,vt eſt gratiarum actio ipſius Annæ ꝑ beneficio prolis ſuſceptæ,pet quam Anna fuit in honorē eleuata per uirū:& Fenenna ęmula ſitit infirmata,& depreſſa,& cōtēpta.vnde ſecundùm eos dicit Anna. Poſtquā Deus abſtulit opprobriū ſterilitatis meæ,& dedit mihi prolē maſculinā:cor meū exultauit in domino. Et comu.i. honor meus eſt exaltatus in Deo meo,& os meū dilatatū ſuper inimicos meos.ſ.ſuper Fenēnā æmulā meā,& ſuꝑ filios eius, ꝗ mihi improperabāt opprobriū ſterilitatis,quibꝰ nō audebam reſpōdere.Sed

B poſtquā recepi prolē lætata ſum in ſalutari tuo.i.in ſaluatione,& ſalute mihi collata. O Deus qa nō eſt ſanctus vt eſt dominus &c. Et iō,O Fenēna,& filij tui nolite loqui ſublimia.i.cū ſuperbia gloriantes de fœcunditate prolis veſtræ improperando mihi ſterilitatē.Sed recedāt vetera.i.verba malitioſa,& inveterata de ore veſtro:qa dominus eſt deus ſciētiarum,qui ſcit futura infortunia, & ipſi præparantur cōgitationes.i. ſcit ſecreta cordis,quia eſt ſcrutās corda,& renes Deus.q.d. nemo eleuetur in ſupeibiā in proſperis:quia neſcit caſus futuros,niſi ſolus Deus.Vnde arcus fortiū ſuperatus eſt.i. dominiū quod habebat Fenēna cū filijs ſuis in domo Helcanę viri mei: deiectū eſt pp nouā natiuitatē filij mei Samuelis: qui erit iudex & dominus in Iſrael. Et infirmi accincti ſunt robore.i.ego quæ erā cōtēpta,& opprobrijs afflicta: nunc

C recuperaui dominiū viri mei.Vnde Fenēna, & filij eius prius erant repleti, & ſaturati cibis,& diuitijs domus:ſed poſtquā ego habui copiā filiorū,ego,& filii mei, qui eramus famelici,ſumus ſaturati:ſed ipſi qui prius erant repleti,mō pauperes ſcti locauerūt ſe ad laborādū pro panibus acquirēdis.Donec pro quia:quia Anna ſterilis peperit plurimos.Et Fenēna quæ multos habebat filios, infirmata eſt.i.debilitata,& minuta, & orbata eſt filijs.In Hebræo habetur donec ſterilis peperit ſeptē.Et iō hic dubitant Hebręi: quia Anna non peperit niſi quinq;.ſ.tres filios cū Samuele, & duas filias vt patet infra in textu. Ad quod dicunt quidā Hebræorū,ꝙ duo filij Samuelis cōputātur cū quinq; filiis Annę,& & ſic dicūtur ſeptē.Alij aūt dicūt, ꝙ Fenēna habuit decē filios:per hoc,qđ dixit Helcana A ipſi Annæ volēs eā cōſolari:nunquid melior ego ſū tibi quā decē filij?Et iō dicūt iſti,quotieſcūq; Anna patiebat vnū filiū:tūc Fenenna ſepeliebat duos.Et ſic in quarto filio Annę nō reſtabāt niſi duo ipſi Fenēnę:tunc aūt Fenēna vidēs voluntatē Dei rogauit Annā, vt oraret Deum ne morerentur duo filii remanentes, & dedit eos ipſi in filios, & tunc illi duo filii Fenēnæ cōnumerati ſunt cū filijs quinque ipſius Annæ.Et ſic filij Annæ dicti ſunt ſeptē.Iō dicit.Donec ſterilis peperit ſeptē.Alij aūt dicūt, ꝙ ibi ponitur numerus ſeptenarius determinatus pro indeterminato,ſicut frequēter fit in conſuetis locutionibus.Vnde dicimus decies dixi tibi,& nō credidiſti.i.pluries dixi tibi. Et hoc eſt ēt cōſuetū in ſcriptura:vt patet Iſa.4. Apphendet ſe- E ptē.i.plures mulieres virū vnū. Itē Mat. 17. Nō dico tibi ſeptics,ſed ſeptuagieſſepties.Et ſic in hoc loco ponūtur ſeptē pro plurimis. Et iō noſtra tranſlatio dicit: Donec ſterilis peperit plurimos,transferēdo ſenſum ex ſenſu.Et hoc eſt veriſimile. Et iō ſubdit, ꝙ dñs mortificat,& minuit filios Fenennę,ſed uiuificat filios Annæ,& multiplicat eos,& deducit filios Fenennæ ad inferos.i.ad foſſam, & filios Annæ ad vitam, & dominus fecit pauperem Fenennam, & ditauit Annam,& humiliauit Fenennā,& ſubleuat Annam.Et ſuſcitat de puluere, & eleuat de ſtercore.i.de miſeria & ſubiectione egenum, & pauperē Samuelem,vt ſedeat cum principibus, & teneat ſolium gloriæ tanquàm iudex in Iſrael eō ꝙ iudicauit poſt Heli.Et ſic fuit vltimus iudex in Iſrael.Deinde cum ſubdit.

Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem &c. F

Commendat omnipotentiam,& magnificentiam Dei:qui ſicut mundum creauit: ita potuit facere omnia iſta. Iō Deus ſeruabit.i. diriget pedes Samuelis,& aliorū ſanctorum, & impij.ſ.infideles cōticeſcent,& tacebunt ī tenebris ignorantiæ. Sed omnes aduerſarij eius formidabunt dominum,& ſuper ipſos ī cœlis tonabit,Quod impletum fuit quando Filiſtei venerunt contra Iſrael:ſed orante Samuele dñs intonuit de cœlo mittendo fulgura,& fulmina, & obſcuritatem ſuper Filiſteos.Et ſic turbati,& diſſipati victi fugerūt. Et ideo finaliter concludit,ꝙ dominus iudicabit fines terræ per Samuelem, ſed poſtea dabit imperium, & regnū regi ſuo Sauli per

A Samuelē, qui vnxit Saulē in regē ex præcepto dñi,ſed poſtea reprobato Saule ſublimabit cornu.i.regnum Xpi, & vncti ſui Dauid vt patet. 1.Reg. 15.Iſto mō ergo cęci. & miſeri Iudæi moderni exponunt ꝓcisè literaliter hoc cāticū ſine aliquo alio ſacro. Ionatā aūt Abenuziel in ſuo Targū iā magis eleuatus,& accedēs aliqualiter ad veritatē:dicit ꝙ Anna fuit in hoc cātico à ſpūſctō illuſtrata. Et,ꝙ ex perſecutione,& exaltatione ſua,præuidit totū diſcurſum illius ppl'i vſq; ad Xpm Meſſiā,vbi præuidit ſeptem aduerſitates: & proſperitates ſiue liberatiōes, futuras i ppl'o Primò præuidit qualiter orante Samuele Filiſtei debebāt diſſipari,& fugere:vt patet inf. ca.7.Scdō præuidit qualiter Eman nepos Samuelis erat ſublimandus in principē cantorum,vt patet. 1.Paral.25.Tertiò ꝓuidit quali

B ter Filiſtei erant grauiter puniendi propter captionem arcæ dñi.Et iō cum honore debebant ipſam reducere in terrā Iſrael:vt patet. 1.Reg.6.Quartò ꝓuidit ſtragē,& fugā Sēnacherib:vt patet.4.Re.19.Quinto prępuidit punitionē ipſius Nabuch,propter deſtructionē Hieruſalē:vt patet Dan.4. Sextò præuidit victoriā Maccabæorū contra Antiocū,& ſuos. Septimò præuidit victoriā regis Meſſiæ: qa erat ſibi ſubiecturus totum Romanū imperium.Et ſic iſte Ionatas exponit totū hoc cāticum amplicādo ipſum,& adaptādo ad ſupradictas ſeptē victorias ſeu proſperitates,vſque ad Maſſiā.Et ſic vltimum verſum applicat ad Meſſiā.ſ. Dominus iudicabit fines terræ,& dabit imperium Romanorum regi ſuo Meſſiæ,& ſublimabit cornu, & regnum Xpi ſui Meſſiæ.Iſta āt expoſitio magis accedit ad

C veritatē inquātum vltimā partē huius cantici exponit de Xpo in lege promiſſo: qui erat ſubiugaturus Romanū imperiū. Itē dicit verū inquātum dicit,ꝙ Anna ꝑ ſuā prolē,& partū,& ſublimationē ꝓuidit in ſpū profetico futura miſteria,& inquātum dicit, ꝙ hoc canticum eſt ꝓfetia de futuris vſq; ad Chriſtū.Sed etiā inquātū illud quod iā eſt impletum per Xpm,expectat futurum Eſt verum,ꝙ qdā dicunt,ꝙ fuit tpe Octauiani ꝑ 18. annos ante natiuitatē Xpi,& tunc locutio ſua eſſet vera pro tunc.quia Xps erat ſubiurgaturus Romanum imperium, qđ in veritate iam ſubiugauit:vt patet ad oculū .Sed eius expoſitio eſt inſufficiens,inquātùm nō euacuat, nec explicat oia miſteria in hoc cātico profeticè cōtenta.Et iō in hac expoſitione magis eſt ſequendus,& credēdus eximius profetarum Dauid, D qui Pſa. 112.interpretatur totum hoc cāticū ad literā,& quaſi ſub eiſdē verbis de reꝓbatione ſynagogæ,& electione,& exaltatione populi gentilis in hac eccleſia per fidem, & gratiā,& in ſuperna per gloriā.Vnde cōſolādo,& magnificādo populum gentilem dicit. Laudate pueri dominum etc.Item infra ſubdit.Excelſus ſuper omnes gentes dominus, & ſuper cœlos gloria eius. Quis ſicut dominus Deus noſter qui in altis habitat,& humilia reſpicit in cœlo,& in terra?Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigēs pauperē:Vt collocet eum cum principibus:cum principibus populi ſui.Qui habitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem. Ex quib' patet,ꝙ Dauid ſub eiſdem verbis videtur interpretari hoc canticum in illo pſ.de electione,& exaltatione gentilium in eccleſia Xpi, E quā præuidit Dauid contemplando exaltationem Annę,& depſſionem Fenennæ,& cōtemplando hoc cāticum : ſicut largè dixi in expoſitione illius pſ.112.Hanc ēt expoſitionem ſequitur Aug.18.de ciu.Dei:ca.4.vbi ꝑ lōgum ſermonē exponit, & interpretat̄ totū iſtud cāticū:vbi admiratur Aug.ſpiritū profeticū tā profundum illius fœminæ:quæ tot,& tanta,& tā manifeſta miſteria de Xpo, & eccleſia, & de vocatione, & electione populi gētilis ꝓfeticè cecinit in hoc cantico Sequēdo igitur mentem Dauid,& ipſius Aug.eſt ī primis valdè aduertendum : ꝙ poſt q̄ Anna peperit Samuelem, & duxit ipſum ad tabernaculum dñi in Silo:& conſecrauit,& dedicauit ipſum dño,& recōmiſit ipſum ipſi Heliſūmo ſacerdoti,& iudici Iſrael: tunc exñs in tēplo orādo cōtemplabat̄ bñficium ſibi collatum.Et primò contemplabat̄ ſupbiam,& ꝓ F ſperitatē ipſius Fenēnæ, ꝑ copiā filiorū, & diuitiā qđ hēbat in domo viri antea,& exinde conſiderabat opprobrium, & afflictionē q̄ ipſa patiebat̄ à Fenenna,& filijs ſuis,& quotidiana improperia: ſed poſtq̄ ipſa concepit Samuelem,& alios filios:conſiderabat qualiter Fenenna fuit orbata, & diminuta i filiis, & qualiter Helcana tranſtulerat amorem Fenennæ ad Annā,& filios eius:& qūo illa fuit ſpreta,& cōtempta,& ipſa dilecta,& proſperata in domo cum filijs ſuis,& qūo Deus humiliauerat, & depreſſerat ſuperbiā Fenēnæ, & exaltauerat humilitatē ſuam ī illa domo. Tunc Anna in tali meditatione, & contemplatione agēdo gratias intra ſe, fuit rapta à ſenſibus,

A ſenſibus,& ī extaſi poſita,& ſpūſctō, et lumi-
ne profetico illuſtrata:vbi pręuidit multa mi
ſteria de Xp̄o futuro,& eccleſia. Præuidit .n.
deiectionem, & reprobationē ſynagogæ , &
populi Iudaici,& electionē eccleſiæ ex popu
lo gētili. Per hoc.n. ꝙ Fenenna glonabatur
ex prole,& fęcūditate filiorum,& copia diui
tiarum,& fauore ꝓſperitatis, & contēnebat
ſe , & improperabat ſibi quotidie opprop̄riū
ſterilitatis: p̄uidit Anna in ſpū qualiter ſyna-
goga,& cętus ſacerdotum,& ſcribarum,&fa
riſæorum debebāt contēnere Xp̄m in paup-
tate venientem,& ſp̄nere ap̄l'os ſimplices,&
paupes. Per hoc ēt,ꝙ ipſa cōcepit,& pepit Sa
muelē,& alios,& Fenēna fuit orbata filijs, &
cōtempta & ſp̄ta à viro , & dep̄ſſa:ipſa verò
exaltata,& dilecta in domo cum filijs:præui
dit ī ſpū qualiter xp̄s dēbat repudiare ſynago
gā cum toto pp̄l'o Iudaico p̱p̱ ſup̱biā , & re
B gn̄are collegium ap̄l'orum, & pp̄l'm gētilē ī
vnam eccleſiam. Et ſic repudiata, & mortua
ſynagoga cum filijs ſuis:eccleſia erat regene
rāda & multiplicāda ex pp̄l'o gētili,& ꝓſpe-
rāda in copia filiorum regn̄atorum p̱ baptiſ-
mum , & dēbat habitare ī hac eccl'a p̱ gr̄am
& in futurā p̱ gloriā. Item p̄uidit de propin-
quo futurum, qualiter filij Heli erāt in bello
īterficiendi p̱p̱ ſcelera ſua,& arca dn̄i erat ca
piēda,& reducēda in Gabaā, & exinde trāſfe
rēda in Hieruſalem,& quomodo mortuo He
li cum filijs ſuis,ſacerdotium,& offīn iudicā
di erat transferendum in Samuelem,p̱p̱ ſuā
ſc̄titatem:& q̄uo reprobato Saule regnum in
Dauid erat transferendum. Per hoc vlterius
duplici ſpiritu p̄uidit Anna qualiter reproba
ta ſynagoga cū illo pp̄l'o p̱p̱ ſuā īfidelitatē,
C & ingratitudinem,& ſcelera,ſceptrum,& ſa-
cerdotium erat in xp̄m,& eccl'am trāſferen-
dum. Sed q̱a tranſlato ſacerdotio, neceſſe ē
vt legis tranſlatio fiat:iō tota intelligētia, &
veritas legis erat transferenda in xp̄m,& ec-
cl'am,Iudæis cęcis manētibus in ſua obſtina
tione. Item ſicut filios Fenēnæ vidit mortifi
cari,& in limbum inferni deſcendere: ita p̄ui
dit ī ſpiritu filios ſynagogæ i īfernum deſcē-
dere,& filios eccl'ę p̱ baptiſmum , & cætera
ſacr̄a regn̄ari,& viuificari à morte pc̄ti. Et ſic
p̄uidit de pp̄l'o gētili filios eccl'ę viuificari ,
& ſacerdotes ordinari,& inter prīcipes eccl'ę
collocari,& ſolium,& p̄laturā in eccl'a tene-
re,& finaliter ī cœlo ſublimari:p̄uidit ēt am-
pliationē regni xp̄i ī primo aduentu,& mani
feſtationē regni xp̄i in ſc̄d'o aduentu : qn̄ ve-
nict in p̄tāte magna, & maieſtate. Et ſic pa- D
tet qualiter p̱ Fenennam figurabat̄ ſynago-
ga:eo ꝙ Fenenna interp̄tat̄ abdicata aut ſp̄-
ta:ſed p̱ Annā q̄ gr̄a interp̄tat̄,figurabat̄ ec-
cleſia xp̄i. p̱ Samuelem āt figurabat̄ xp̄s qui
fundauit eccl'am.& natus eſt in ea:ſicut di-
ctum eſt Pſ. 86. Oīa ergo iſta ſup̄dicta p̄uidēs
Anna ī ſpiritu ꝓfetico fecit hoc cāticum agē
go gr̄as nō ſolum de ꝓle ſuſcepta,& ꝓſperi
tate acq̄ſita ī domo viri,vt p̄ciſè ītelligunt cę
ci Iudęi:ſed prīcipaliter agendo gr̄as de bn̄-
ficijs futuris nr̄æ redēptionis ſibi reuelatis.
In quo q̄dē cātico ī p̱ſona totius eccl'ę & xp̄i
duo facit. Primò explicat ſuum gaudium. Se
cundò explicat futura bn̄ficia ſibi reuelata ,
ex q̱bꝰ mouet̄ ad gaudiū,& gr̄arum actiōes,
ibi. Arcꝰ fortium ſup̱atꝰ eſt. Quātum ad pri-
mum duo facit. Nā primò facit ꝙ dictū eſt .
Sc̄d'o exortat̄ pp̄l'm Iudaicum: vt relicta le-
gali vetuſtate recipiat xp̄m,& eiꝰ legē euan E
gelicā. Et p̱ eādem rōnē exhortat̄ pp̄l'm gen
tilem:vt relicta vetuſtate idolorum,& ſuper
bia inanis phiæ,recipiat Xp̄m,& legem euā-
gelicā,q̄ docet æternā veritatē, & ſalutē ibi,
Nō ē ſanctꝰ. Dicit ergo, Anna ꝓut gerit tipū
eccl'ę in Xp̄o regeneratæ,et ꝓut uidit ī ſpū.

EXultauit cor meum in domino, & exaltatū eſt cornu meum in Deo meo.

Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos , quia lætata ſum in ſalutari tuo .

Cor meum ex nimio gaudio īteriori exul
tauit ad extra mouēdo,& oſ̄ndendo geſtū in
corpore:q̄ q̄dem exultatio tota fuit à dn̄o,à
quo cuncta bona ꝓcedunt , & mihi bn̄ficia
ꝓuenerunt,nō ex meis meritis,ſed ex eiꝰ bo F
nitate & mīa. Et exaltatum ē cornu meum ī
dn̄o.i.q̱a honor meꝰ exaltatꝰ ē in Deo meo:
qn̄ filiꝰ,q̱ eſt Deꝰ meꝰ, aſſumpſit humanita-
tē,& carnem humanā de mea ſpecie & natu
ra. Et ſic exaltauit,& honorificauit totā hu-
manā nām,qn̄ verbū caro factū ē,& hītauit ī
nobis. Sꝫ maximè exaltatum eſt cornu meū
et honor meꝰ:qn̄ ipſe xp̄s Deꝰ et hō factꝰ eſt
ſaluator meꝰ,me ſibi ī pp̄l'm eligendo,et me
regn̄rando p̱ eccl'aſtica ſacr̄a,et legem euan
gelicā cōferēdo:q̱a vt ſic factꝰ eſt caput,ſpon
ſus meꝰ,& ſaluator,ſynagoga repudiata . Et
iō poſtq̄ talibꝰ armis, et donis ſpiritꝰſancti
fui munitus,et armatus,& doctrina euāgeli-
ca iſtructus:tunc os meum dilatatum eſt ad
loquendum ſemp̱ cōtra inimicos meos de-
mones,et Iudęos,et reges,et p̄ſides:q̱a in die
Pent.et ī baptiſmo dedit mihi os ad loquēdū

A cõtra oẽs inimicos meos. Et iõ lętata ſum in
Chr̃o ſalutari tuo, ò Deus .i: in Ieſu Chriſto
q̃ eſt filius tuus, & ſaluatio tua, inquantum
miſiſti eum ad ſaluandum nos, & ideo eſt
ſalutare tuũ actiuè, & noſtrum paſſiuè, in-
quãtum per ipſum ſumus ſaluati, & ſic non
ſum lætata, nec exultaui in me ſed in te: q̃a
talia beneficia nõ attribuo meis meritis: ſed
tuę benignitati, & miſericordiæ: quia tu non
eges bonis meis: ſed ego tuis: ideo tu es ho-
nor meus, & lætitia mea, & exultatio, Dein-
de cum ſubdit.

*Non eſt ſanctus ut eſt dominus, neque .n. eſt
alius extra te, non eſt fortis ſicut Deus noſter*

*Nolite multiplicare loqui ſublimia, glorian-
tes.*

*Recedant uetera de ore ueſtro, quia Deus
ſcientiarum dominus eſt, & ipſi præparantur
cogitationes.*

Inuitat oẽs nationes vt veniant ad Chri-
B ſtum. vt ſanctificentur ab eo, & recipiant ei⁹
doctrinam: eò q̃ ad Chriſtum ꝑtinet ſanctifi
care, ſaluare, & docere: eò q̃ ipſe eſt ſc̃tũs per
eſſentiam: ideo eſt ſanctus ſanctificans. Item
eſt ſumma ſapiẽtia per eſſentiam: q̃a eſt ver-
bũ, & ſapiẽtia patris: ergo ad ipsũ ꝑtinet in-
ſtruere, & docere alios in lege, & ꝑ cõſequẽs
à Xp̃o deriuat̃ omnis vera ſanctitas, & ſapiẽ-
tia: tanquam à vero fonte, & capite, & ſic o-
mnis alia ſanctitas, & ſapiẽtia eſt falſa. Dicit
ergo: quia non eſt alius ſanctus: vt eſt dñs nr̃
Ieſus Xp̃s qui eſt nomen Dei: vt dictum eſt
Pſ. 8. nec eſt alius Deus extra te, ò Xp̃e, & nõ
eſt fortis in potentia, ſicut Chr̃s Deus nr̃: iõ
ò vos Iudęi, & Scribę, & Fariſęi, qui putatis
ſcire legem, & profetas: & vultis alios docere
venite ad Ieſum Chr̃m, vt ſanctificemini ab
eo. quia non eſt alius ſanctus à quo valeatis
ſãctificari: ſicut dñs Ieſus Xp̃s. Et recipite ei⁹
C doctrinam euangelicam, in qua declarat̃ ve-
ritas, & vera intelligentia legis, & profetarũ:
quia non eſt alius ſanctus extra Xp̃m. Et ve
nite ad eum: vt liberet vos, & redimat: quia
non eſt alius fortis niſi Ieſus Xp̃s Deus nr̃ q̃
poſſit nos liberare: ideo vos Scribę, & Fariſęi
nolite loqui ſublimia de lege, & profetis, glo
riantes, & preſumentes de veſtra intelligẽtia
nec velitis intelligere ſcripturas in ſolo ſen-
ſu literalis nec manere ĩ vetuſtate literę: ſed
recedant cerimonialia, & ſacrificia, & oĩa ve
tera legalia de ore veſtro: ſed recipite doctri
nam Xp̃i euangelicam, in qua declarant̃ ſcr̃a
clauſa in litera legis, quę ſacramenta apuit
nobis Chr̃s: qm̃ ipſe Deus, & dñs oĩum ſciã- D
rum cum ſit ſapientia patris per eſſentiam.
Et cogitationes .i. reuelationes patriarcarũ,
& profetarum ipſi Xp̃o preparantur. Nã ipſe
eſt finis legis, & ideo oẽs patriarchę, & ꝓfe-
tę locuti ſunt de Xp̃o, & ĩ ipſum tendũt oẽs
viſiones, & profetię tanq̃ in finem, & iõ nul
lum myſterium & nulla reuelatio ſcribit̃ in
lege gratia ſui, ſed gratia Xp̃i. Nã tota lex ve
tus nil aliud eſt, niſi preparatio ad Xp̃m, & e-
uangeliũ: vt ait Euſebius per totũ librum de
preparatione euangelica, & iõ nullus potuit
declarare melius, & verificare legem, & pro-
fetas: q̃ Xp̃s: ſicut promiſit Deus Deut. 18.
Profetam ſuſcitabo de medio fratrum tuo-
rum, & ponã verba mea in ore eius: loquetur
q; ad eos quęcunque dixero ſibi. Vñ ad hoc
venit Xp̃s in mundum: vt teſtimonium ꝑhi-
beret veritatis legis, & profetarum: q̃a lex ꝑ E
Moyſen data eſt: gr̃a aũt, & veritas per Xp̃m
facta eſt. Et ideo dicit hęc profetiſſa: quòd
Chriſtus eſt dñs, & interpres omnium ſciã-
rum, & oẽs cogitationes, & reuelationes pre-
parantur ipſi, & ordinãtur, & diriguntur ĩ ip
ſum tanquam in finem, & terminum: q̃a om
nes reuelationes, & cogitationes patriarcarũ
& profetarum fuerunt in eo cõpletę, & ma-
nifeſtę, & reſeratę. Et iõ dixit Simeõ Luc. 2.
Hic erit in reſurrectionẽ, & ruinam, & in ſi-
gnũ cui contradicet̃: vt reuelent̃ ex multorũ
cordib⁹ cogitationes .i. manifeſtentur ĩ eo re
uelationes, & vaticinia profetarum. Vnde eſt
aduertendum, q̃ tria dicit iſta profetiſſa de
Chriſto. Primò: q̃ nõ eſt alius ſanctus per eſ-
ſentiã. Nam licèt multi fuerint ſancti in vtro
que teſtã: tñ oẽs fuerunt ab iſto ſanctificati:
iõ ſolus Chriſtus eſt ſanctus ſanctorum. Da- F
niel. 9. ideo dr̃ ſolus ſanctus ſanctificans, &
per conſequens ad ipſum ſolum pertinet oẽs
alios ſanctificare. Et iõ ipſe dedit ꝑtãtem oĩ-
bus filios Dei fieri: qui ex Deo nati ſunt. Io.
1. Item dicit, q̃ ſolus eſt dñs, & Deus ſciarũ:
Ideo ad ſolum ipſum pertinebat primò do-
cere, & interpretari, & declarare legem: quia
eſt medius interpres inter nos, & patrẽ: Ter-
tiò dicit, q̃ ipſe Xp̃s eſt ſolus fortis. Et iõ ad
ſolum ipſum ꝑtinebat liberare genus huma
nũ de ꝑtãte diaboli, & oẽs redimere. Et ideo
iſta ꝓfetiſſa oẽs vocat ad Xp̃m: vt ab eo ſan
ctificent̃, & doceant̃, & liberent̃: iõ dicit. No-
lite loq̃ ſublimia gloriãtes &c. Sed eſt aduer-
tẽdũ, q̃ qñ dicit, nõ eſt alius De⁹, & fortis, &
ſapiens &c. nõ excludit ꝑſonã patris, et ſpũs
ſanctis

A ſancti:eò ꝙ vna ſapiẽtia,& ſãctitas,& fortitu do per eſſentiã in tribus perſonis.Iterum eſt aduertendũ , ꝙ nõ ſolũ vocat Iudęos ad do ctrinã,& legẽ Xpi:ſed etiam gẽtiles,& ſapien tes,& fortes huius mũdi.Vñ dicit,O filoſofi, & poetę,& oratores,& ſacerdotes gentilium nolite loq ſublimia,& alta in filoſofia.& cę teris artibus:tã rõcinalibus,q̃ realibus,gloriã tes in veſtra ſapiẽtia,& doctrina, pſumentes de veſtra intelligẽtia.Nã oĩs eſt falſa in ſe,ni ſi deriuetur ab illa ſumma ſapientia.Iõ veni te ad Xpm:quia ipſe eſt Deus fortis,& domi nus ſciarum,& ſanctus:Iõ ſolus ipſe põt vos docere,& ſanctificare,& liberare.Poſtquã ſu perius oſtẽdit Xpm nõ ſolũ eſſe ſanctum , & ſapientẽ,& fortẽ,qui ſolus pt ſanctificare, & docere,& alios liberare,& roborare,&malos per cõſequens punire: iõ in hac ſecũda parte hoc mõſtrat per experientiã:Explicãdo om
B nia beneficia quę nobis cõtulit per ſuã ſãcti tatem,& ſapientiã,& fortitudinẽ. Et ſic pro bat ꝙ ſolus Chriſtus eſt fortis,& ſapiens , & ſãctus.Et probat primò,ꝙ ſolus Xps, & non alius eſt ita fortis.Nam arcus,& poteſtas dia boli non poterat ſuperari,niſi ab aliquo for tiori,ſed arcus,ſiue poteſtas diabolorum , & demonũ fortium ſuperatus eſt à Xpo,q̃ qdẽ poteſtas,& arcus erat peccatum originale,& actuale,quo vulnerabat omnes gẽtes,& ſuo dominio oẽs ſubijciebat:ergo ſequitur,ꝙ ſo lus Chriſtus eſt fortiſſimus ſuper oẽs fortes: quia ſuperauit oẽs demones,& cõfregit arcũ & poteſtatẽ eorum,& dirupit portas æreas , & vectes ferreos cõfregit, & expoliauit ĩfer nũ,& obſtruſit,& ligauit diabolũ.ergo nõeſt fortis,ſicut Chriſtus Deus noſter.Itẽ ſupauit & confregit arcũ ſuperſtitionis idololatriæ , & cõfregit,& cõminuit omnia idola, & eie cit diabolum, & principẽ huius mũdi foras ,
C & eiecit ipſum de corporibus obſeſſis , & de animabus hominum p baptiſmũ,& eccleſia ſtica ſacra,ergo arcus fortium ſuperatus eſt à Chriſto:quia oẽs fuerunt ſubiecti iugo ei⁹. Item arcus,& ſapientia fariſæorum , & falſa ſupſtitio ſacerdotum gẽtilium fuit cõfuſa p apoſtolos Chriſti, & omnes ſapientes huius mundi fuerunt ſuperati,& Chriſto ſubiecti: vt patet Act. 18.Item arcus,& poteſtas ſacer dotalis,& ſceptrũ regale,& iudiciale Iudęo rũ fuit ſuperatum,& ablatum per Chriſtũ,& tota ſcitia eorum confuſa in conſpectu apo ſtolorũ:vt patet per totum diſcurſum actuũ apoſtolorum:ideo ſubdit.quòd apoſtoli ĩfir mi,& ſimplices, & ignari , & plæbei accincti D ſunt,& armati robore,& fortitudine ſeptem donorum ſpiritusſancti in die Pent.per quos apoſtolos ſic accinctos,& roboratos Chriſt⁹ ſubiecit ſibi totum orbem,& ĩ virtute armo rum Chriſti cõfregerunt arcum demonum , & principẽ mundi,& eiecto diabolo foras ſu biecit reges,& populos gentilium iugo ſuo. Vñ per imperatorem nõ piſcatorem,ſed per piſcatorem ſubiecit,& lucratus eſt impato rẽ,& phm.Ex quo patet, ꝙ in hoc oſtendit Chriſtus ſuam fortitudinem eſſe ſuper om nes,& eſſe diuinam, quia accinxit fortitudi ne,& robore infirmos,& ſimplices , & p eos ſuperauit arcum demonum,& principũ,& fi loſoforum,& Iudæorum.Deinde cum dicit,

Repleti prius pro panibus ſe locauerunt,et famelici ſaturati ſunt.

Donec ſterilis peperit plurimos,et quæ mul tos habebat filios infirmata eſt. E

Dominus mortificat et uiuificat,& deducit ad inferos & reducit.

Dominus pauperem facit & ditat,humiliat & ſubleuat.

Suſcitat de puluere egenum,et de ſtercore eleuat pauperem ut ſedeat cum principibus et ſolium gloriæ teneat.

Oſtendit qualiter Chriſtus eſt dominus ſcientiarum,& bonorum ſpũalium:quia tran ſtulit bona ſpũalia grẽ à ſynagoga in eccle ſiã.Et ſic eccľa agit grãs:quia recepit a Xpo bona ſpũalia.ſ.eccleſiaſtica ſacramenta,& in telligentiam legis,& profetarum.quam ante poſſidebat ſynagoga . Et ſic Chřs occecauit ſynagogam propter eius maliriã,& illumina uit eccleſiam ex populo gentili.Vñ ſynago ga quæ ante erat repleta bonis ſpiritualibus, nunc occecata mendicat ſcientiam,& ĩtelli gentiam ſacrę ſcripturæ:ſed eccleſia eſt ſatu rata iõ dicit.Iudæi q prius erãt repleti bonis F ſpiritualibus, modo poſt publicationẽ euan gelij locauerunt ſe pro panibus.i.p cibis ſpi ritualibus,quia continuè laborãt,& non poſ ſunt attingere intelligẽtiã ſcripturæ,nec alia bona grauę:ſed gentiles famelici, q nunquã habuerunt legem,nec profetas : nũc ſaturati ſunt poſtquã ſe Chriſto,& fidei ſubiecerunt. Et ita pariter apoſtoli qui erãt ignari,& idio tę poſtea ſunt ſaturati ĩtelligẽtia ſacræ ſcri pturę.Iudęi aũt vadunt mendicãdo.de qbus dictum eſt Pſ.58.Ipſi diſpergentur ad mãdu cãdũ,ſi verò non fuerint ſaturati murmura bunt. Item in cãtico virginis Marię. Luc. 1.

Eſu-

A Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Dicit ergo, ꝙ Iudæi prius repleti mēdicauerunt panes carnales, et priuati ſunt panibus ſpiritualibus: ſed gentiles famelici ſaturati ſunt: donec pro quia, ſiue pro poſtquā. i. poſtquam aūt quia gentilitas quondam ſterilis peperit plurimos filios Chriſto, per regenerationem baptiſmalem. Et ſynagoga quæ multos habebat filios. ſ. patriarcas, et profetas, et fideles: nunc poſtquam negauit Chriſtum infirmata, & orbata eſt: quia nullum filium generat Deo: ſed carni tantum. Eccleſia autem Chriſti iugiter generat filios Chriſto per baptiſmum. Et ideo ſucceſſit ſynagogæ in hæreditatem, et bonis ſpiritualibus. De qua Iſaiæ. 54. Lætare ſterilis quæ nō parturis: quia multi filij deſertæ magis quam eius, quæ habet virum, &c. Et ſic ſynagoga mortificata fuit in partu, et eccleſia viuificata: ideo ſubdit, dominus mortificat ſynago-

B gā cum filijs ſuis: ſed viuificat gentilitatem ad vitam gratiæ in præſenti, et gloriæ in futuro, & dominus deducit Iudæos ad inferos: quia condemnat eos ad pœnam æternam: ſed gentiles qui erant in poteſtate diaboli reducit de inferno, & morte ad vitam, & etiā dominus deducit Iudæos ad inferos poſt publicationem euangelii: ſed reduxit de inferno omnes fideles ve. te. vnde reduxit illos q̧ expectarunt ſuum aduentum: ſed deducit iſtos qui ipſum non receperunt. Item dñs Ieſus Chriſtus facit pauperem populum Iudaicum, auferendo ipſi regnum, & bona gratiæ: ſed ditat populum gentilem, & eccleſiā ſuā conferendo bona gratiæ, & gloriæ, & humiliat populum Iudaicum, in captiuitatem tēpa-

C lem, et ſpiritualem ſubijciendo: ſed ſubleuat populum gentilem legem libertatis conferendo, & à peccato liberando: quia abſtulit ab illo, & dedit ipſum genti facienti fructum. Iudæi autem q̧ ante erant filij regni: poſtea priuati, et abdicati, miſſi ſunt in tenebras exteriores. Mat. 22. Et ſic Iudæi fuerunt mortificati, et humilitati. Gentiles autem viuificati, et exaltati, et ſubleuati. Item dñs Ieſus Chriſtus non ſolum tranſtulit bona ſpiritualia grēç à ſynagoga in ecclām: ſed etiam regnum, et ſedem ſacerdotalem quia de conuerſis ex populo gentili fecit ſacerdotes in ecclā, et iudices habentes ſpiritualem iuriſdictionem, et fecit reges habētes ſçcularem ptātem. Et non ſolum tranſtulit à ſynagoga bona grēç in eccleſiam, ſed ēt bona gloriç. Vñ ſubdit, ꝙ dñs Ieſus Xp̄s in ſuo aduentu ſuſci- D

tat populum gentilem de puluere idololatriç, et eleuat ipſum pplm gentilem pauperem de ſtercore, et ſpurcitia idolorum, conferendo ipſi regnum, et ſacerdotium: vt ſedeat in ecclā cum principibus. quia p̄lati eccleſiæ tenent locum apl̄orum, qui fuerunt principes ecclę. Et ſic p̄lati conuerſi de populo gentili ſedent in ecclā in ſede apl̄orum, tanq̃ ſucceſſores, et non ſolùm Xp̄s ſubleuauit iſtum pauperem, et ſublimauit, vt ſedeat in hac eccleſia militanti: ſed etiam vt teneat ſolium gloriæ in eccleſia triunfanti poſt hāc vitam. Et ſic populus gentilis non ſolum ſucceſſit in bonis gratiæ. ſed etiam in bonis gloriç. Deinde cum dicit.

Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit, & impij in tenebris conticeſcent, quia non in fortitudine ſua roborabitur uir. E

Dominum formidabunt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cælis tonabit.

Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperiū regi ſuo, et ſublimabit cornu Chr̄i ſui.

Confirmat omnia ſupradicta. Nā dictum eſt, ꝙ dñs Ieſus Chriſtus confregit arcum fortium, & accinxit infirmos robore, et ſaturauit famelicos, et priuauit repletos bonis ſpiritualibus, et multiplicauit gentilitatem ſterilem, et minorauit, et infirmauit ſecundam ſynagogam, et orbauit eam filijs, et ꝙ dominus mortificauit, et humiliauit ſynagogam, et viuificauit, et ſublimauit gentilitatem. Et dictum eſt etiam, ꝙ dñs Ieſus Chriſtus ſubli- F

mauit pplm gentilem in regnum, et ſacerdotium in ecclā: quia ex populo gentili fecit doctores, & martyres, & prælatos, & ſanctos. & ſublimes viros in ſcientia, & vita, & doctrina: Hic autem confirmando ſupradicta oſtēdit, ꝙ Xp̄s hoc non fecit ex meritis præcedētibus illius populi, ſed de ſumma mīa, & bonitate, qui voluit eos eligere, & quia voluerunt Chr̄o obedire, iō apoſtoli, & gentiles q̧ venerunt ad fidem non ſunt exaltati ex propria fortitudine: nec ex proprijs meritis ſed ex ſola Dei mīa, & omnipotentia, iō ſubdit: ꝙ dñs Ieſus Xp̄s eleuauit illum populum de ſtercore idolorum, & eleuauit pauperem cœtum apoſtolorum de puluere ignorantiæ, & ſublimauit eccleſiam de pauperibus congregatam, in ſedem poteſtatis ſacerdotalis, & gratiæ, & gloriæ: quia cardines terræ ſunt do-

A mini.i.quia Ieſus eſt dñs cardinum terræ, & poſuit ſuper eos orbẽ. Et loquitur hic metaforicè.q.d.ſicut dñs in principio creauit cardines mũdi.ſ.polum arcticum,& antarcticũ, & conſtituit orbem ſuper eos:quia totus orbis vertitur ſuper iſtos duos cardines:ita pariter dominus noſter Ieſus Xp̃s conſtituit apoſtolos,& prælatos tãquam cardines & poſuit orbem eccleſiæ ſuper eos.Nã tota eccleſia vertitur,& gubernatur,& regitur ſuper p̃latos,& doctores,& ſacerdotes tanquam cœlũ ſuper cardines, & ſuper cardinum polos: & ſicut ianua vertitur,& cõſeruatur. ſic ſancti⁹ & prælati,& ſacerdotes dñr cardines terræ:ſuper quos Xp̃s fundauit, & poſuit orbẽ eccleſiæ.dicit ergo, ꝙ apoſtoli, & p̃lati,& ſacerdotes,& ſancti viri ſunt cardines terræ. i. eccleſia dñi:qa dñs poſuit ſuper eos orbẽ ter
B ræ ad gubernandũ,& regẽdum.nec tñ ipſi p̃lati poſſunt regere,& gubernare eccleſiã ex ſuis proprijs viribus:ſed ex ſolo auxilio xp̃i.iõ ſubdit,ꝙ dominus Ieſus Xp̃s ſeruabit,& diriget pedes ſctõrum,& p̃latorũ,& ſacerdotum & ſuorum fidelium in regẽdo ſeipſos, & eccleſiã,& dabit eis os,& linguã,& ſapientiam ad loquendum ante reges,& præſides, & ad confundendũ Iudæos,et reges,et tyrannos. Impij ãt Iudęi,q Xp̃m noluerunt recipe:nec ei⁹ doctrinam euangelicã,cõticeſcent i tenebris ignorantiæ occęcati.hoc aũt fuit impletũ.Act.2.Nã Petrus homo piſcator, & ſimplex fecit tacere oẽs Scribas,& Fariſæos, & per ſacras ſcripturas probauit eis Chriſtum eſſe meſſiam in legge promiſſum.Vñ principes ſacerdotum,& ſcribæ, et fariſæi abierunt confuſi tanquam cęci,et tenebroſi.Itẽ quando Stefanus diſputauit cum eis non poterãt
C reſiſtere ſapientiæ,& ſpiritui qui loquebatur, & hoc accidit Iudæis: quia confidentes ĩ ſua ſcientia noluerunt recipere doctrinam euangelicã.ideo ſubdit:quia nõ in fortitudine ſua roborabitur vir.ſed apoſtoli, qui proceſſerũt ad bellum armati armis Chriſti euangelicis: ideo cõfuderunt Iudæos, & tyrannos: quia Chriſtus ſeruauit,& direxit pedes eorum.Et ideo ſubdit,ꝙ dominũ Ieſum Chriſtum formidabunt omnes aduerſarij eius:tam Iudæi q̃ reges,et principes,et tyranni,et ſuper ipſos in cœlis tonabit. quia ſonus, et tonitruus legis euangelicę tonuit ſuper omnes populos mundi cũ ſignis,et prodigijs. Et ſic incubuit timor ſuper eos:intantũ, quòd totus populus gẽtilis ſe ſubiecit iugo Xp̃i.Iõ ſubdit; Dominus Ieſus Xp̃s iudicabit fines terræ: quia D
dominus pater dabit imperium Chriſto regi filio ſuo, & exaltabit cornu in regnum Chriſti filij ſui.Vnde eſt aduertendũ,ꝙ Chriſtus ĩ primo aduentu iudicauit mundum iudicio diſcretionis, & Deus pater dedit ipſi imperium,et p̃tãtem in cęlo,et in terra in die aſcẽſionis,et exaltauit cornu eius,cum fecit ipſũ a dextris ſuis ſedere.Sed tale dominium, & imperium magis erit manifeſtum in ſecundo aduentu: quando veniet Chriſtus in poteſtate magna,et maieſtate, et tũc iudicabit oẽs gentes,et nationes,et cognoſcẽt,et videbunt Iudęi quẽ pupugerunt,et crucifixerũt: et cognoſcent tyrãni quẽ perſecuti fuerunt, et indifferẽter oẽs cognoſcent, et manifeſtè videbunt Xp̃m eſſe verumDeũ,et redẽptorẽ et Meſſiã in lege ꝓmiſſum,et qualiter Deus pater dedit ipſi imperium vniuerſale, et qualiter exaltabit regnum ſuum in cœlo, & in E
terra,et in inferno.Ex ſupradictis patet etiã, quòd iſta mulier profetiſſa duplicem ſpiritũ profeticum habuit in hoc cantico:de quo dictum eſt in prologo tract.2.& 3.Sed cęci Iudæi hoc nequeunt attingere,ideo manent in ſolo ſenſu materiali.

CANTICVM MOISI.

Cantemus domino. Hoc canticum cãtat eccleſia in laudibus feriæ quintę: quod quidẽ canticũ cãtauit Moyſes cũ toto populo, poſtquã illæſus trãſierat inter aquas maris rubri, & Faraone cum ſuo exercitu fuerat ſubmerſus:vt patet Exo.15. In quo agit gratias de mirabili liberatione ſua, et de victoria habita de Faraone, et exercitu eius. In quo duo facit. Primo enim agit gratias narrando liberationem ſuam de mari rubro, et F
ſubmerſionem Faraonis,et exercitus eius Secundò prædicit futuras victorias, quas ille populus habuit poſtea de Filiſteis,& Moabitis,& Cananeis in ingreſſu terræ promiſſæ, & prædicit poſſeſſionem illius terræ, et ædificationem templi futuram.ibi.Dux fuiſti in miſericordia etc. Quod quidem canticũ eſt ita clarum in narratiõne victoriarum ad litteram,ꝙ nõn indiget expoſitione volenti legere quæ ſcripta ſunt Exo.14. et per totum librum Numerorũ,et Ioſue,et in libris Regũ: quia oĩa,quę hic prædicuntur fuerunt impleta in populo.Et ideo licèt Moyſes non videatur profeta in prima parte huius cantici; inquantũ narrat geſta pręterita.ſ.liberationem factam,et victoriã habitã,tamen non põt ne

gari

A gari quin ſit profeta in ſecũda parte, inquantũ
predicit victorias futuras de Moabitis,& Fili
ſteis,& Cananeis.Videtur tñ dubium:an ita
li profetia habuerit duplicem ſpiritum pro-
feticum:puta ſi per futuras,& ẽt preſentes victo
rias præuidit futura myſteria de Chriſto &
eccleſia.Vnde dictum eſt prol.lib.Pſalmorũ:
qualiter profetæ non eodem modo : nec ſe
cundum eundem gradum habuerunt lumẽ,
ſiue ſpiritũ profeticũ Nam quidam eorũ ha-
buerunt ſpiritũ ſimplicem tantũ.& quidã ha
bũerunt duplicẽ ſpm̃ profetiæ. Vnde illi ha-
buerunt ſimplicẽ ſpm̃,qui tñ prẹuiderũt fu-
tura myſteria in illo populo:ſicut Natam ex
reuelatione præuidit regnũ Salomonis & tẽ
plum ædificandũ per ipſum.Sed de eodẽ my
ſterio Dauid habuit duplicẽ ſpm̃ profeticũ .
Nã per illam promiſſionẽ in ſpiritu non ſo-
lũ præuidit ſucceſſionẽ regni ſui vſq; ad ca-
ptiuitatẽ Babylonis:ſed ẽt præuidit regnum
B ſuũ perpetuandũ per Chriſtum in ẹternum
in filiis promiſſionis.Itẽ Iſa.præuidit in ſpiri
tu profetico captiuitatem Babylonis p Cal-
deos,& præuidit in ſpiritu liberationem fu-
turam p Cyrũ regẽ Perſarũ:ſed per illã præ-
uidit vltra redemptionẽ generis humani fu-
turã p Xp̃m.Et iõ vtranq; liberationẽ p̃dicit
Iſa.45.vt patet ibidẽ.Ex quo patet ꝙ Iſa.du-
plicẽ ſpm̃ habuit in illo c.& in cẹteris. Item
filij profetarum,& patres eorum prẹuiderũt
Heliã eſſe tollendũ cũ dixerunt Heliſeo.Nũ
quid noſti quia dñs tollet hodie dñm tuum
à te.4.Reg.2. ſed in hoc tantum habuerunt
ſimplicẽ ſpiritum,& forſan tñ ſimplicem ha
buit de illo myſterio Heliſeus,cùm reſpõdit.
Ego noui,ſilete.Sed forſan pro tunc Heliſe⁹
C non habebat duplicem ſpiritum de illo ra-
ptu:quia tantum prẹnouerat Heliã illa die ſo
re rapiendum:ſed non prænouerat illum ra-
ptum fore figurã aſcenſionis Chriſti &c. Et
ideo Heliſeus dixit Heliæ.Obſecro vt fiat in
me duplex ſpiritus tuus.i.vt prẹuideam quid
figuret iſte raptus tuus:& quid erit poſteade
te.Cui rñdit Helias.Rem difficilem poſtula-
ſti &c.Et tunc in aſcenſu Heliẹ factus eſt du
plex ſpiritus ſuper Heliſeũ: quia per illum ra
ptum Heliæ prẹuidit ĩ ſpũ qualiter Xp̃s poſt
paſſionem,& reſurrectionem erat aſcenſur⁹
in cœlũ,et qualiter Helias debebat prẹueni-
re Chriſtum in ſecundo aduentu ad prẹdicã
dum contra Antichriſtum,& fortificandum
populum Chriſtianum in fide Chriſti. Ex q-
bus patet:ꝙ ſpũs profeticus duplex dicebatᷣ
ille per quem profetẹ interpretabantur , & D
prẹuidebant futura myſteria de Chriſto , &
eccleſia per contingentia q̃ accidebant ĩ ve.
te.ſiue eſſent eis prẹſentia ſiue futura.Lumẽ
aũt ſiue ſpũs ſimplex erat ille,qui tñ ſe extẽ
debat ad futura myſteria vet.te.et ultra trãſi
bat cognitionẽ profetæ.Sed lumen ſiue ſpiri
tus duplex profeticus per myſteria ve te.du
cebat intellectum profetẹ in prẹcognitionẽ
myſteriorum no.te.de Chriſto & eccleſia,et
talem duplicem ſpm̃ habuit Dauid,et oẽs 4.
profetæ maiores,et 12.minores:quia ſemper
inter geſta futura in illo populo prẹdicebãt
aliqua myſteria de Xp̃o,et eccleſia figurata
in geſtis ve.te.ut patet in Iſa.et Hiere. et iõ
eſt quẹrendum,an Moyſes in hoc cantico,et
in cẹteris habuit duplicem ſpm̃ poſtquam
ſumus certi de vno ſpiritu:puta ſi per libera-
tionem Iſrael de Aegypto prẹuidit in ſpũ li-
berationem generis humani futurã p Chri-
ſtum?Ad q̃d reſpondetur,ſicut dictum eſt in E
prologo Pſal.ꝙ nil eſt ſcriptum, nec geſtum
in ve.te.prẹciſe gratia ſui:ſed inquantũ figu
rabat aliquod myſterium de Chriſto, q erat
finis totius legis:quia oĩa contingebant illis
in figura. 1.Cor. 10.Et ideo dicit *Amb.ꝙ ille*
rubus vbi erat Deus : de quo Deus vocauit
Moyſen:qui ardebat,et non comburebatur :
figurabat commertium incarnationis admi
rabile,et figurabat virginitatem Mariẹ.Et il-
la virga conuerſa in colubrum:et econuerſo
cũ qua Moyſes fecit miracula: figurabat ver
bum incarnatum et humanatum,in qua hu-
manitate filius Dei liberauit mundũ.Itẽ illa
miſſio Moyſi ad liberandum,et educendum
pp̃lm Iſrael de captiuitate Aegypti : figura-
bat qualiter Deus pr̃ erat miſſurus filium in F
carnem,et debebat educere fideles ve.te. de
limbo inferni,et de captiuitate diaboli,et in-
troducere eos ſecum in terram viuentium.i.
in cẹleſtẽ patriã.Itẽ per tranſitũ maris rubri
figurabatur qualiter Chriſtus nos dẽbat trãſ-
ferre per aquas baptiſmales.vnde ſicut aquẹ
maris rubri præbuerunt iter,et viam hebrẹis
ad alterum littus ſalutis, et ſaluauerunt He-
bræos,et ſubmerſerunt Aegyptios, ita aquæ
baptiſmales mundant,et liberant hominem
à peccato.et ducunt ad ſtatum gratiæ in prẹ
ſenti,et glorẹ in futuro:ſed ſuffocant,et ex-
tinguunt pct̃m.Et ſic populus gentilis p ba-
ptiſmum liberatus,et deductus eſt de captiui
tate diaboli ad libertatem grãæ · et ingreſſus
terrẹ,promiſſionis,et ſubiectio eiuſdem,et vi

ctoria

A ctoria habita de Cananeis, & Filiſteis figura bat qualiter apoſtoli debebant ingredi, & ſu perare populum gentilem, & ſubijcere eum iugo fidei Chriſti, & quomodo eccleſia erat ædificanda, & multiplicanda in populo gen tili &c. Et ad hunc ſenſum leguntur libri Moy ſi in eccleſia in officio canonico. ſ. put in eis continetur figura, & myſterium figuratiuũ noſtræ redemptionis, & liberationis factæ p Chriſtum. Et ſic non leguntur illi libri gratia ſui: ſed prout tota principalis intelligentia or dinatur in Chriſtum. Et ſic veriſimile videt quòd Moyſes qui fuit ductor illius populi in perſona Chriſti, præuiderit in ſpiritu myſte rium incarnationis, & noſtræ redemptionis, & eccleſiæ ampliationis per illa geſta: & ſi gna quæ fecit in Aegypto, & in tranſitu ma ris rubri, & in progreſſu deſerti, & per acqui ſitionem terræ Canaam, & ſubiectionem illo rum populorum. Et ſic eſt dicendum quòd

B Moyſes non fecit præcisè hoc canticum pro illa liberatione temporali: nec pro illa puni tione Faraonis: ſed primò & principaliter in tendit cantare, & gratias agere de vniuerſa li redemptione futura per Chriſtum, & triũ fo quem Chriſtus habiturus erat de diabolo, prout Moyſes præuidit in duplici lumine, & ſpiritu profetico conſiderando illam tempo ralem liberationem Iſraelis de Aegypto, & de mari rubro: quod quidem lumen aut ſpi ritus Moyſi: licèt nõ eſſet ita clarus, & diſtin ctus ſicut lumen Dauid: vt dictum eſt in pro logo: tamen non tollitur: quin dicatur ſpiri tus duplex poſtquã ducebat intellectũ Moy ſi in precognitionem Chriſti, & noſtræ redẽ ptionis per illa myſteria tunc geſta: licèt nõ viderit ita clarè, & diſtinctè ſicut Dauid: eò

C quòd in illo lumine, & ſpiritu profetico ſunt multi gradus: vt dictum eſt. Et ideo totum hoc canticum eſt exponendum, non ſecun dum unicum ſolum ſpiritum profetiæ de ge ſtis in illo populo: ſed ſecundum duplicem ſpiritum de vniuerſali liberatione, & redem ptione facta per Chriſtum: quam præuidit Moyſes per illam liberationem temporalem particularem. Secundò eſt notandum ſecũ dùm apoſtolum Iudam in canonica ſua: vt dictum eſt in prologo quòd Ieſus Chriſtus e duxit populum Iſrael de captiuitate Aegy pti. Vnde dicit Hiero. in ſermone de aſſum ptione Virginis, ꝙ idem Ieſus, qui poſt incar nationem operatus eſt noſtram redemptio nem: ante incarnationẽ operatus eſt illa mi racula in vet. te. Et ſic eſt dicendum ꝙ in ve. D te. Ieſus operabatur in figura: ſed poſt incar nationem operatus eſt noſtram redemptio nem in re. Ideo eſt dicendũ: quòd Ieſus pri mò expoliauit Aegyptũ, & liberauit Iſrael de captiuitate: quæ expoliatio & liberatio li cèt fuerit realiter facta reſpectu illorum: ta men fuit figura futuræ expoliationis infer ni, & liberationis, & redẽptionis noſtræ ſpiri tualis. Et ideo Ieſus ſicut tunc expoliauit Ae gyptum in figura: ita poſtea expoliauit lim bum, & liberauit genus humanum. & ideo Moyſes non ſolum cantauit hoc canticum propter illam temporalem liberationẽ: ſed etiam propter futuram ſpiritualem: quam præuidit in illo duplici ſpiritu: vt dictum eſt. Sed eccleſia hodie perfectius cantat iſtud cã ticum principaliter propter ſpiritualem redẽ E ptionem, & liberationem per Chriſtũ factã. Dicit ergo eccleſia: poſtꝗ patres ve. te. canta rũt hoc canticũ in memoriã illius tẽporalis liberationis, & in figurã noſtræ redemptio nis: cãtemus nos iã nũc ipſi agẽdo gratias de noſtra redemptione iam facta &c. Vnde.

Cantemus domino. Glorioſe enim magnifica tus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in ma re.

Cantemus domino noſtro Ieſu Chriſto. .n. pro quia: quia glorioſè. i. triunfaliter ma gnificatus eſt: non ſolum tunc Aegyptũ: ſed etiam poſtea infernum expoliando, & fide les ve. te. inde liberando. Item equum & aſcẽ ſorem. i. Faraonem, & equum eius proiecit in mare. Et ponit ſingulare pro plurali. i. equos Faraonis cum militibus ſubmerſit in mari q F d. ꝙ dominus Ieſus ſicut tunc ſubmerſit in mari equos, & milites, & totũ exercitum Fa raonis: ita poſtea ſubmerſit diabolum, & po pulum infidelem ſuper quem ſedebat, & do minabat diabolus. Ad cuius intellectum eſt notandum: quòd totus populus gentilis di cebatur equus diaboli. Nã ſicut miles ſedens ſuper equum cum freno dominat equo, & regit, & mittit ipſum ad libitũ ad oẽm par tem: ita pariter diabolus intrũ dominabat ppl'o gẽtili: ꝙ cõcitabat ipſum ad oẽm igno miniã, & ritus nefandos, & ad oẽm deteſtabi lẽ ſuperſtitionem, & ad omnia ſcelera: vt ait Apoſtolus ad Ro. 1. & Euſebius in fine quin ti de præparatione euangelica: & Augu. per totum 8. 9. & 10. de ci. Dei. Item omnis pec cator obſtinat' dicit equus diaboli: eò quòd cum

A cũ freno peccati tenet diabolus pĉtorem ligatũ uertens ipſm ad oẽ ſcelus. Vnde p frenũ ſuperbiæ mouet hoiem ad inuidiã, & homicidiũ &c. & per auaritiã mouet hoĩem ad uſurã, & rapinã, & furtũ: & per luxuriam tanq̃ per frenũ, & camũ ducit hominẽ ad adulteriũ, & ſtuprũ, & fornicationẽ: & ad ſortilegia, & maleficia &c. Et ſic oĩs peccator obſtinatus dicitur equus diaboli. Sed maximè ſedet hodie diabolus ſuper populũ Iudaicum poſtquã nõ recepit Xp̃m: & ſic impellit diabolus ipſum ad grauiora: ut dictũ eſt Pſ. 13. & iõ dicit Moyſes in perſona eccleſiæ, q̃ ſicut tũc dominus Ieſus proiecit equũ, & aſcẽſorem in mare. ita in ſuo aduentu proiecit diabolum, & equum eius. i. gentilẽ ſuperſtitionem, & perfidiã Iudaicã, ſupra quã diabolus ſedebat poſtquã non recepit Chriſtum:
B hos omnes infideles, & pĉtõres cum diabolo aſcendente ſuper eos Ieſus proiecit in mare rubrum. i. igneum, & infernale. ideo p̃ tali uictoria cantemus domino. Item cantemus domino Ieſu Chriſto: quia

Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

Ad cuius intelligẽtiã eſt notandũ, q̃ tria beneficia recepit ille populus à Deo poſt trãſitum maris rubri. Nã primò recepit fortitudinem cõtra inimicos, & uicit Amalechitas, & Moabitas, & Cananeos. Secundò accepit religionẽ, & legem, & modum colẽdi, & laudãdi Deum. Tertiò recepit terrã promiſſionis ad ſalutem, & quietem eorũ. Sed multò amplius, & perfectius accepit iſta tria populus xpianus a xpo. Primo accepit dona ſpiritus ſancti, per q̃ ſubiecit ſibi totũ orbẽ. Sc̃dò
C accepit legẽ euangelicã, q̃ docet uerũ cultũ ad laudãdũ Deum. Tertiò accepit ſeptẽ eccleſiaſtica ſacra ad ſalutem aĩæ, per q̃ uiuit in hac eccleſia per gratiã, & in ſuperna æterna liter per gloriã. De primo ergo dicit, q̃a fortitudo mea. De ſc̃do aũt, quia laus mea. De tertio verò, quia factus eſt dominus mihi ĩ ſalutẽ. Et ſic eccleſia in gn̄ali enumerat. v. beneficia recepta, pro quibus tenetur cantare hoc cãticum. Primò pro beneficio liberationis de limbo. Sc̃dò pro beneficio redẽptionis. Tertiò pro beneficio ſubiectiõis gẽtiliũ. Quartò pro beneficio legis euãgelicæ. Quintò pro beneficio ſacramentorũ, ſiue ſalutis ſacramentorum. Deinde cum dicit.

Iſte Deus meus & glorificabo eum, Deus patris mei & exaltabo eum.

Dominus quaſi uir pugnator, omnipotens nomen eius, currus Faraonis & exercitum eius proiecit in mare. D

Electi principes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro, abyſſi operauerunt eos, deſcenderunt in profundum quaſi lapis.

Explicat oĩa ſupradicta in ſp̃ali. Et primò explicat miracula facta in exitu Aegypti, & in tranſitu maris rubri: q̃ fuerũt figura expoliationis inferni, & noſtræ redẽptionis. Sc̃dò explicat miracula, & victorias q̃ fecit Deus in illo populo poſt tranſitum maris rubri, q̃ fuerunt figura eorum q̃ fecit Chriſtus poſt ſuã paſſionem: ibi. Dux fuiſti in miſericordia. Quantum ad primum dicit eccleſia. Bene debemus cãtate dño. Nã iſte eſt Deus meus: & iõ glorificabo eũ in omnib. & iſte Ieſus eſt Deus p̃ris mei Abrahę, & Iſaac, & Iacob pro- E miſſus: & iõ exaltabo eũ in meis laudib. Item iſte Ieſus ſp̃ fuit quaſi vir pugnator pro me. Nã nomẽ eius ops, q̃d eſt Ieſus, proiecit currus Faraonis: & exercitũ eius in mare. Vnde notanter dr̃, õĩs quaſi vir pugnator: ad notãdũ, q̃ Deus in forma viri, & hoĩs erat in mũdũ venturus &c. Notanter ẽt dr̃ ops nomen eius. Nã Ieſus quod eſt nomen Dei: eſt nomen oĩpotentiæ, & ſummæ ſapientiæ, & iuſtitiæ & miæ: in cuius virtute, & ad cuius inuocationẽ, Moyſes fecit omnia miracula. Et ideo dicit q̃ nomen Dei eſt ops, q̃d eſt Ieſus: quia proiecit primò currus Faraonis, & exercitum eius in mare, & hoc in ve. te. ſed poſtea in no te. idem nomen Dei Ieſus, qui eſt filius, & nomen Dei, ſicut dictum eſt Pſ. 8. idem nomen Dei proiecit currus Faraonis. F i. diaboli. ſ. perfidiã Iudæorũ, & ſuperſtitionẽ gentilium proiecit in mare inferni. Nam ſicut infideles dicuntur equi diaboli: ita ẽt dicuntur currus in quibus fertur, & equitat diabolus. Item perfidia, & obſtinatio, & falſa doctrina Iudęorũ dicuntur currus: in quib. diabolus ducit Iudæos ad mare, ſiue per mare damnationis: ita pariter idolatria, & diuinationes: & artes magicæ, & cæteræ deteſtabiles ſuperſtitiones, & ritus nefandi erãt equi, & currus diaboli: in quibus ducebat diabolus gentiles per mare huius mundi. ſed hos currus, & hos equos Chriſtus demerſit in inferno ſimul cũ diabolo auriga & aſcenſore eorũ. Item ſicut electi principes Faraonis ſubmerſi ſunt in mari rubro: ita reges, & principes gentilium, & principes ſacerdotum, qui Chriſtum crucifixerunt, ſubmerſi ſunt

in

A in mari rubro, & igneo inferni, & abyſſi inferni operuerunt eos, & deſcēderūt in ꝓfundū inferni quaſi lapis ex pondere ſuorū pctōrum. Item ipſe idē Ieſus ſubmerſit, & ligauit, & detruſit diabolum cum principibus ſuis in profundo inferni, & expoliauit limbum, & eduxit ſanctos patres. Vnde eccleſia ad dominum conuerſa dicit.

Dextera tua domine magnificata eſt fortitudine, dextera tua domine percuſſit inimicum & in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios meos.

Miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam, & in ſpiritu furoris ſui congregatæ ſunt aquæ.

Stetit unda fluens, congregatæ ſunt Abyſſi in medio mari.

Dñi pater dextera tua. i. Ieſus Xp̄s, magnificata eſt in fortitudine illius victoriæ ī expoliādo Aegyptū, & īfernū: qa iſta dextera tua B pcuſſit tunc inimicū Faraonē, & poſtea diabolū, & in multitudine uictoriæ tuæ depoſuiſti diabolos aduerſarios meos. Itē ſicut tunc miſiſti irā tuā, quę deuorauit Aegytios, ſicut ignis deuorat, & cōburit ſtipulam, & ſicut in ſpū, & vento furoris tui congregatę ſunt aq̄ ad duas partes, & vnda fluēs, & fluxibilis ſtetit tanq̄ paries, & abyſſi, & aquæ abyſſales cōgregatæ. i. diuerſę ſunt ī medio mari ad duas ptes, relinquētes iter mūdū, ut tranſirent filii Iſrael, & poſteà reuerſę ſunt ad locū ſuū, & cōgregatæ ſunt in vnum, & cooperuerunt Aegyptios. Ita pariter miſiſti irā tuam ſuper Iudæos, & gentiles obſtinatos, q̄ deuorauit eos. Nā primò Titus cū exercitu Romanorū deuorauit Iudęos, ſed peſtilētię, & guerrę deuorauerunt gētiles pſecutores Xp̄i. Vnde

C *Dixit inimicus perſequar, & comprehēdam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea.*

Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

Flauit ſpiritus tuus, & operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis uehementibus.

Quis ſimilis tui in fortibus domine?

Quis ſimilis tui magnificus in ſanctitate, terribilis atq; laudabilis & faciens mirabilia?

Extendiſti manū tuā et deuorauit eos terra.

Sicut tunc Farao inimicus dixit, & propoſuit in corde ſuo: Ego cōprehendā iſtum populum, & diuidā ſpolia, & implebitur aīa. i. deſiderium meum ex bonis iſtorū, & euaginabo gladium &c. Sed ſpūs tuus flauit. i. cōmouit ventū, & operuit eos mare, & ſubmer D ſi ſunt Aegyptij quaſi plumbum in aquis vehementibus, & currentibus: ita pariter diabolus diuiſerat ſibi ſpolia totius mundi in quo regnabat per idololatriam. Nā in Aegypito regnabat Serapis, & in Libya Ammon, & in Græcia Iupiter, & in Italia Saturnus, & Romæ Mars. Et iſto modo diabolus ſibi diuiſerat ſpolia totius mundi, & gladio peccati originalis interfecerat ſimul omnes filios Adam: ſed cū gladio peccati actualis quoſdam occiderat per ſuperbiam, & quoſdam per luxuriam, & ſic de ſingulis. Sed ſpūs prædicationis Chriſti flauit ſuper mare huius mundi, & ſubmerſit oīa idola mundi, & eiecit foras diabolum, & cōmouit oīa idola, & ſubmerſi ſunt iudęi, & gentiles obſtinati in aquis infernalibus quaſi plumbum. Itē diabolus dominabatur toti mundo, & tanquam E fortis armatus cuſtodiebat atrium ſuū: ſed venit Ieſus fortior diabolo, & flauit ſuo ſpiritu euāgelicæ prædicationis per vniuerſum orbem, & abſtulit arma diaboli. omnes ſuperſtitiones, & ritus nefandos in quibus diabolus confidebat. Et ſic eiecit ipſum foras, & detruſit ipſum in infernum. Primo ergo ſpūs, & poteſtas Chriſti inſufflauit in inferno, & confregit portas æreas, & vectes ferreos, & expoliauit infernū. Secundò inſuflauit ſuper populum iudaicū, & deſtruxit ipſum. Tertiò ſuper idola, & populum gētilē, & deſtruxit idola, & ſubiecit pp'l'm gentilē. Et iō ſubdit: quis ſimilis tui in fortibus, o domine Ieſu Chriſte? quis ſimilis tui magnus in ſanctitate? quia tu es factus ēt principiū omnis ſanctitatis. Et ſic es ſanctus cum ſan- F ctis, & terribilis contra diabolū, & membra eius iudæos, & gētiles, & pctōres obſtinatos. Et es laudabilis factus à bonis, & faciens mirabilia non ſolū in puniendo malos: ſed ēt iuſtificādo pœnitentes. Primò tu extendiſti manum tuā ſuper Faraonē. Secundò ſuper iudæos obſtinatos. Tertiò ſuper gentiles, & demones, & deuoraſti eos.

Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti.

Et portaſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum.

Aſcenderunt populi & irati ſunt, dolores obtinuerunt habitatores Filiſtium.

Tunc conturbati ſunt principes Edom, robu(ſtos. *Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Canaam.*

Irruat

A *Irruat ſuper eos formido & pauor, in magnitudine brachij tui.*

Fiant inmobiles quaſi lapis, donec tranſeat populus tuus domine, donec pertranſeat populus tuus iſte quem poſſediſti.

Introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es domine.

Sanctuarium tuum domine, quod firmauerunt manus tuæ.

Dominus regnabit in æternum & vltra.

Hic prædicit Moiſes victorias, & beneficia quæ fecit Deus poſt tranſitum maris rubri: prout fuerunt figura beneficiorum quæ fecit Chriſtus poſt ſuam paſſionem. Nam ſicut tūc Ieſus fuit dux illius populi, & introduxit ipſum in terrā promiſſam, & ſubiecit ipſi om-
B nes habitatores illius terræ: ita poſt incarnationē, & paſſionem idem Ieſus poſtq̄ eduxit & liberauit ſctōs patres de limbo fuit dux eorum vſque quo introduxit eos in gloriam cœleſtem. Item poſtquā liberauit Iudæos conuerſos de iugo legis, & gentiles de idolorum ſeruitute, & omnes peccatores de captiuitate diaboli: introduxit eos in iſtam eccleſiam per gratiam & in futuram per gloriam. Dicit ergo eccleſia. ô domine Ieſu Chriſte bene fuiſti fortis, & terribilis contra diabolum, & membra eius, & magnificus in ſanctitate erga fideles: nam deuorato diabolo cum membris eius: tu ſemper fuiſti dux populo tuo: quem tuo ſanguine, & miſericordia redemiſti, ipſum ad habitaculum ſanctum. ſ. in hanc eccleſiam per gratiam, & in ſupernā per gloriā. Aſcenderunt. i. ſicut tunc populi Amalechitarum aſcenderunt, & victi ſunt, vt patet
C Exo. 17. & ſicut habitatores Filiſtijm obtinuerunt dolores ex timore. Et ſicut tunc conturbati ſunt & principes Edom: dum tranſiret Iſrael per terminos eorum. Numeri 20. ſicut tremor obtinuit robuſtos Moab videntes tē tōria Iſrael, intantum quod vocarunt Balan ad maledicendum illum populum. Et ſicut obriguerunt, & obſtupuerunt habitatores Canaā: quia nō manſit ſpiritus in eis, vidētes Iſrael: ita pariter fuit turbatus, & obriguit totus populus gentilis, & omnes reges terræ audientes prædicationem apoſtolorum, & ſigna, et miracula quæ faciebant. Et ſic omnes fuerunt ſubiecti iugo fidei Chriſti Et quia in omnibus his Moyſes loquebatur de futuro non ſolùm de victoria illius populi per futurum ingreſſum terræ promiſſionis: ſed loquebatur de futura victoriā Xp̄i, & apoſtolorū, D & de futura ſubiectione populi gentilis: Iō ſubdit. Irruat ſuper eos formido, & pauor in magnitudine, & fortitudine Chriſti brachij tui, et ſuper omnes reges, et principes populi gentilis: et etiā omnes demones fiāt immobiles ſicut lapides ne poſſint nocere fidelibus donec iſte populus, quem per gratiam poſſediſti, tranſeat de idolotatria, & infidelitate ad fidem, & legem libertatis, et de peccato ad gratiam per baptiſmum, & penitentiam. Et introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuæ: ſ. in hac eccleſia per gratiam, et in firmiſſimo habitaculo, & temp̄o huius eccleſiæ ſupra. 12. articulos: & ſupra ſundamentum apoſtolorum, & profetarū: qđ habitaculum tu primò operatus es per Salomonem materialiter in teſtamento veteri: poſtea ſpiritualiter per Chriſtum ſanctuariū E humanitatis, et poſtea ſanctuariū eccleſiæ: quod firmauerunt manus tuæ hic per gratiā & in cœlo per gloriā. In quo ſanctuario cœleſti dominus regnabit in æternū, et vltra. i. nō ſolū per ſeculū: ſed per infinita ſecula ſeculorū. Vnde in ſanctuario huius eccleſiæ dominus Ieſus Chriſtus regnabit in æternū. i. per totum hoc ſeculum huius mundi uſque ad iudicium, ſed in ſanctuario cœleſti regnabit vltra hoc ſeculum: imo per ſecula ſeculorū. Sed vt iungat finem cum principio vñ ſumpſit principium: ideo dicit.

Ingreſſus eſt enim eques Farao cum curribus, & equitibus eius in mare, & reduxit ſuper eos dominus aquas maris.

Filii autem Iſrael ambulauerunt per ſiccū in medio eius. F

Ex ponitur vt ſupra. Ex ſupradictis patet, quòd totum iſtud canticum currit dupplici ſpiritu, quia licèt ad literā fuerint realiter, & materialiter geſta in illo populo: tamē quia non fuerunt geſta præciſe gratia ſui: ſed pro ut figurabāt liberationē, & redemptionē futūram per Chriſtum: ideo principaliter debet exponi de generali redēptione, & liberatione: quia ad hunc ſenſum cantat modo eccleſia cāticū iſtud: ideo aduertat lector, vt ſciat adaptare ſingula geſta veteris teſtamenti, ſingulis myſterijs noui teſta.

CANTICVM ABACVC.

DOmine audiui. Hoc canticum cantatur feria 6: in laudibus, cui præponitur talis titulus ſcilicet. Oratio Abacuc profetæ pro ignorantijs, qui quidem Abacuc, ſecundum

A dum Hie. fuit ille ꝓfeta quẽ angelus domini rapuit de Iudęa, & eduxit ipſum in Babylonem ad ferendum cibum Danieli exiſtenti in lacu leonum Dan. 14. Ex quo patet, ꝙ iſte Abacuc profetauit tempore babilonicæ captiuitatis. Sed hoc canticum collocatur in 3. & vlt. c. profetiæ ipſius Abacuc: quod quidem canticum eſt difficillimum ad intelligẽdum. Primò quia eſt de rebus altiſſimis. Secũdò: quia procedit per uerba, & vocabula metaforica. Et iõ eſt valdè inſudandum in expoſitione, & intelligẽtia huius cantici. Sed quia tota eius intelligentia dependet ex duobus præcedentibus capitulis, iõ neceſſariò eſt præhabenda intelligentia duorum præcedentium ca. Ad cuius euidẽtiam eſt notãdum ſecundũ Hie. in ꝓlo. huius profetiæ, ꝙ Iudæi exiſtentes in captiuitate Babiloniæ, & etiã pauperes ma-

B nentes in Iudæa ſub ſeruitute durã, videntes ſtragem, & excidium Hieruſalem, & templi factum per Nabuc. & Caldæos, & videntes ſe indignè, & durè vexari, & affligi in illa captiuitate, & videntes Nabu. hoĩem impurum, & ſceleratum mirabiliter proſperari, & ſibi oẽs nationes, & reges ſubiugare, & videntes eum in tantam ſuperbiam eleuatum, ꝙ fecerat ſtatuã aureã in qua ſe præceperat ab oĩbus nationibus adorari. Dan. 13. & 14. tunc ergo multi fragiles de populo Iudæorũ inceperũt dubitare de diuina prouidentia, & iuſtitia: quare permittebat hominem tam ſceleratũ regnare, & Iudæos Deum colẽtes per inimicos Dei idolatras affligi: in tãtum, ꝙ multi Iudæorũ declinabãt ad ſuperſtitiones gẽtilium. Tunc ergo Abacuc profeta vidẽs fragilitatẽ, & errorem illius populi ex debilitate fidei,

C nõ in perſona ſui, cum eſſet ſanctus, & profeta, ſed in perſona fragiliũ illius populi appellat Deum ad diſceptandum cũ eo quare vult talia. Vnde dicit in 1. c. Vſque quo domine clamabo, in hac captiuitate ſupple, & nõ exaudies: vociferabo ad te vim patiẽs, & nõ ſaluabis. Quare oſtendiſti mihi iniquitatẽ, & laborẽ, videre ꝑdam, & iniuſtitiã cõtra me? Quare reſpicis cõtẽptores, & taces cõculcante impio &c. Et ſic in toto iſto c. vĩ arguere Deũ quare permittit malum hominem, & ſceleratum regnare, & proſperari, & conculcare populum Iudæorum iuſtiorem ſe. ſ. quam Nabuc. Nam populus Iudæorum colebat uerũ Deum, & Nabuc. colebat idola nefanda, & deprædabatur, & expoliabat, & interficiebat bonos, & iuſtos, & exaltabat, & ditabat iniuſtos & prauos ex bonĩs iuſtorum. Ex hoc patet, ꝙ Abacuc nõ loquebatur in perſona ſui: D

cum eſſet ſanctus, & profeta: ſed hæc dicebat in perſona fragilium illius populi: qui loquebantur ex ignorantia, & temeritate: non conſiderantes quomodo maiorem pœnã meruerãt ſcelera, & peccata quæ perpetrauerant cõtra Deum. Item ignorabant qualiter uirtus in infirmitate perficitur, & examinatur ſicut aurũ, & argẽtum in igne. Et quõ iſte afflictiones cedebant in punitionẽ malorũ, & in augumẽtum meritorum bonorũ. Et ignorabant quõ Deus licet ad tempus ꝑmittat malos ꝓſperari, & iuſtos conculcari propter rõnes iã dictas: tamen finaliter non obliuiſcitur malos punire, & liberare, & conſolari bonos, & tribuere præmium pro meritis, & patientia habita in aduerſis. Et ſic Dauid in perſona talium fragilium fecit pſ. 71. qui incipit. Quam bonus Iſrael Deus his qui recto ſunt corde E

vbi dicit. Mei autem pene moti ſunt pedes, & pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſupra iniquos pacem peccatorum videns &c. Tamen poſtea Dauid in perſona ſui inquantũ fidelis, dicit. Mihi adhærere Deo bonum eſt &c. Ita pariter fecit hic profeta Abacuc. Nam poſtquàm in 1. ca. expoſuit quærimoniam ex parte illius populi afflicti: in cap. 2. ponit reſponſionem Dei conſolantis ipſum, & promittentis punitionem Nabu. & omniũ ſceleratorũ: & promittentis liberationem illius populi, & omnium iuſtorum. Et ideo. 3. ca. ponitur canticum ipſius Abacuc à gentis gratias de vniuerſali redemptionem, & liberatione ſibi promiſſa. ibi. Domine audiui &c. Quantum ergo ad ſecundùm ponitur diuina reſponſio. Vnde dicit Abacuc. Super cuſtodiam meam ſtabo. q. d. poſtquàm expoſui q̃rimoniam ex parte populi afflicti: ego ſtabo F

ſuper cuſtodiam meam. i. in altitudine contemplationis expectando diuinum reſponſum. Sicut ſtat ſpeculator in alta turri: & ſpeculatur expectando ſi uenerit aliquis contra ciuitatem, ita ego expectabam quod foret futurum: & quid mihi reſponderet dominus. Nam profetæ ſpeculatores dicuntur in populo. Eze. 3. &. 33. iõ ſubdit. Et reſpõdit mihi dominus, & dixit. Scribæ viſum, & explana eum ſuprà tabulas, vt percurrat qui legerit eum, quia adhuc uiſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit expecta illũ: quia ueniẽs veniet, & non tardabit. Et q incredulus eſt nõ erit recta aĩa eius in ſemetipſo. Iuſtus ãt ex fide viuit &c. Ex verbis domini reſpõdẽtis ſequũtur. 4. concluſiones.

A nes. Prima, ꝙ Abacuc fuit verus ꝓfeta ꝑ hoc ꝙ dicit, ꝙ ipſe erat fixus in cuſtodia, & altitudine cõtẽplationis, & dominus reſpõdit ipſi, Ex quo patet, ꝙ reuelauit ipſi futura miſteria ſup his q̃ q̃rebat, & cõtulit ipſi lumẽ ꝓfeticũ ad interpretãdũ, & explanãdũ verba domini: per hoc, ꝙ ſubdit: explana ſupra tabulas &c. Scd'ò ſequit, ꝙ iſta quæ Deus hic prænũciat, & reuelat no erãt de propinquo, ſed in fine mũdi faciẽda, ꝑ hoc qd ſubdit: qa ad huc viſus procul, & apparebit in finẽ. Tertiò ſequitur, ꝙ iſte Meſſias quẽ promittit vẽturũ bis erat vẽturus in mũdũ. Primò ad liberandum, & ſaluãdũ fideles, & iuſtos. Scd'ò in fine mũdi ad iudicãdũ bonos, & malos, daturus bonis præmiũ, & malis pœ̃nã æternã: per hoc quod ſubdit. Si morã fecerit expecta illũ, quia ecce veniẽs in primò aduentu ueniet in ſecũ-

C do ſupple. Quartò ſequitur, ꝙ Xp̃s in ſuo aduentu erat daturus vitam gratiæ, & gloriẹ credentibus in eum, per hoc quod ſubdit. Ecce q̃ incredulus eſt nõ erit recta aĩa eius: quia iuſtus ex fideuiuit. Iſte ergo ſupradictus iudex ꝓmiſſus eſt à Deo ipſi Abacuc vẽturus ad ſatiſfaciẽdũ quærimoniæ ſuæ. ſ. ad puniendum malos, & liberandos fideles de ptãte infideliũ & impiorum. Sed eſt aduertẽdũ, ꝙ ille popul' captiuus nõ curabat de afflictionibus aliorũ populorum, nec de captiuitate ſpũali in qua totũ genus humanũ iacebat ſub ptãte diaboli. Nec curabat de patribus exiſtentibus ĩ limbo inferni, ſed ſolum curabat de afflictione ſua tẽporali. Et iõ non petebat niſi vindictam corporalem de Nabuc. & de caldæis eos affligẽtib', & de liberatione tẽporali eorũ, ut libere poſſent redire in Hieruſalem illam mate-

C riale. Sed Deus quia eſt oim hoim creator, & conſeruator: iõ oẽs debebat liberare nõ ſolũ in corpore, ſed principaliter in aĩa. Et iõ plura promittit quàm populus ille petebat. Et ſic Deus nõ ſolũ puniuit Nabuc. & Caldæos qui affligebãt illũ populũ, ſed ẽt diabolũ qui tiranicè tenebat totũ genus humanum in captiuitate. Et nõ ſolũ liberauit illũ populũ de illa Babilonica captiuitate temporali, ſed ẽt liberauit totum genus humanum de captiuitate diaboli ſpũali. Et iõ primò de propinquo promittit uindictã cõtra Nabuc. & filium eius Enilmedorac, & Baltaſar nepotẽ eius ſimul cũ ciuitate, & regno Babilonię. Exinde promittit liberationem illius populi per Cirum regẽ perſarũ. Sed poſtea Xp̃s in primò aduentu liberauit ſpũaliter genus humanũ per mortẽ, & paſſionẽ ſuam. Et puniuit diabolum, & eiecit ipſam foras. Et poſtea in ſecundo aduentu D totaliter puniet in æternum diabolum cum membris eius, & præmiabit bonos in ęterna ſ[c]elicitate. Et ſic expoliatio, & deſtructiõ Babilonis fuit figura expoliatiõis, & deſtructionis regni diaboli. Ad cuius maiorẽ intellectũ eſt iterum notandum, ꝙ ſicut tota eccleſia xp̃i, & ciuitas Dei dr̃ Hieruſalẽ, eò ꝙ eſt viſio pacis: & quia incepit, & deriuata eſt ab illa Hieruſalem materiali, vt ſæpius dictum eſt: ita pariter ciuitas terrena, & regnum diaboli dicta eſt magna Babilon, eò ꝙ eſt ciuitas confuſionis, & diſcordiæ, & quia ex illa Babilone materiali diffuſa eſt per totum orbem tempore diuiſionis linguarũ. & quia in illa Babilone incepit ſupbia, & violenta domina, & tirãnides primò per Nembrot, & Belum, & Ninum. Et ſic perſeuerauit uſq; ad Nabuch. &c. Et ſic diffuſa eſt tirãnis per vniuerſũ orbẽ. Et iõ cõtinet E in ſacra ſcriptura per Babilonem ſpũaliter intelligitur regnum diaboli, & per Hieruſalem intelligitur ciuitas Dei. ſ. eccleſia, qa vna fuit figura alterius. Nã ſicut illa ciuitas Babilonica cũ ſuis principib. ſemper afflixit, & perſecuta eſt, & deſtruxit illã Hieruſalẽ cũ tẽplo, ita regnum diaboli, & ciuitas infidelium ſp ꝑſecuta eſt eccleſiam. Et iõ Deus primò reuelauit ipſi Iſaiæ, & Hieremiæ, & Abacuc deſtructionem illius ciuitatis Babiloniæ cum principe ſuo, & liberatione, & reædificationem ipſius Hieruſalem materialis. Sed per iſtam reuelauit eis futuram deſtructionem, & punitionem diaboli, & regni eius, & futurã redẽptionẽ & liberationem, & reædificationẽ ſpiritualẽ eccleſiæ per Xp̃m faciẽdã. Et ita nouit, & præuidit ex reuelatione, & ſpũ profeticò vtranq; deſtructionẽ. ſ. illius Babilonię particularis, & vniuerſalis. ſ. regni diaboli, & præuidit vtranque liberationem, ſcilicet illius populi per Cirum, & totius eccleſiæ per Chriſtum faciendam. Ex quibus patet, quòd Abacuc habuit duplicẽ ſpiritum profetiæ in hoc libro. Nam per tale lumen, & ſpiritum profeticũ non ſolum attigit futuram deſtructionẽ Babiloniæ faciendam de propinquo per Nabuc. & liberationẽ faciẽdã per Cirũ, qd pertinet ad vnicũ ſpiritũ, ſed ille ſpũs duplex trãſiuit vltra illã deſtructionem, & liberationẽ, & attigit vſque ad Chriſtum, & eccleſiam vniuerſalem. Omnia iſta ergo præuidens Abacuc per diuinam reſpõſionẽ, & liberationem e duo facit. Primò. n. explicat diuinam reſponſionem

F

A ſionem in hoc 2. ca. Secundò agens gratias
explicat intellectũ diuinæ reuelationis ſibi
factæ,& in hoc cantico ſcripto in 3.c.Quia er
go in principio ſecũdi ca.Deus promiſit mit-
tere ſupradictũ punitorẽ malorũ, & liberato-
rẽ iuſtorũ,& datorẽ vitæ ipſis credentibus, &
pœnæ ipſis incredulis: nunc in ſecunda parte
enumerat vitia quæ debet extirpare, & gẽtes
quas debet punire.Aut explicat pctã quæ re-
gnabãt in Babylonẽ in vniuerſo mundo: pp
quæ il la ciuitas erat de ꝓpinquo puniẽda ꝑ
Cyrũ,& Dariũ:& ex cõſequẽti vniuerſalis Ba
bylonia erat pun iẽda,& deſtruenda per Chri
ſtum in primò,& in ſecuudò aduentu.

Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ cum
ſuperbia ſit initium omnis peccati: ideo om-
nia peccata naſcuntur ex ſuperbia.Vnde cum
ſuperbus non velit cõpati maiorem:illico ꝓ-
B rumpit in rebellionẽ , & inobedientiam : nec
cõpatitur æqualem: ideo prorumpit in violẽ-
tiã:qa oẽs vult ſuppeditare,& exinde in rapi-
nam,& auaritiam:aliena rapiendo.Et exinde
in homicidia: poſſeſſores occidendo.Et exin-
de venit in contemptũ Dei,& ꝓximi:& ẽt in
gulã,& luxuriam ex abundantia, & pinguedi
ne bonorum.Sed ex cont emptu Dei ꝓrum-
pit ſuperbus in deteſtabiles ſuperſtitiones pu
ta in idololatriam.& diuinationes , & obſer-
uatiões,& alios ritus nefandos.Sed qa in Ba
bylonia & principe eius ab initio ſuæ funda-
tionis regnauit ſuperbia:vt patet Gen.11. Iõ
ſemper regnarunt ex cõſequenti omnia vitia
ſequentia . Et ideo Nabucodonoſor poſtquã
ſubiecit ſibi Babyloniam,in magnam ſuper-
biam elatus ſubiecit ſibi omnia regna finiti-
ma cum multo ſanguine hominum effuſo .
C & in tantum fuit cor eius elatum ꝙ contem
pſit Deum , & homines. Et ſic deſtruxit ciui-
tatem Hieruſalẽ,& tẽplũ incendit,& ſacra va-
ſa in Babylonem aſportauit.Et ſic ſecutus eſt
ritus nefandos & ſuperſtitiones:imo fecit ſta
tuã auream:in qua ſe fecit adorari . Et in hac
ſuperbia ſecutus eſt eũ filius eius Enilmedo-
rach,& Baltaſar nepos eius. Quę quidem ſu-
perbia cũ vitijs ſequentibus , & ſuperſtitioni
bus deriuata eſt à Babylonia,& diffuſa eſt ꝑ
totum orbem,& ſic regnabat in toto mundo
in populo infideli. Ideo totus populus infide
lium,& peccatorum dicitur Babylonia in ſa-
cra ſcriptura.Cuius caput eſt diabolus. Et iõ
Deus miſit Cyrum, & Darium ad puniẽdum
illã Babyloniã particularẽ cũ prin cipe eius :
in qbus regnabãt vitia ſupradicta. ſed poſtea
miſit Chriſtum filium ſuum ad puniendam D
vniuerſalem Babiloniam huius mundi, & ad
liberandum eccleſiam,vt patebit. Et hoc eſt
ꝙ Deus intendit dicere ipſi profetæ in reſi-
duo ſecundi cap. Vnde dicit . Tu Abacuc in
perſona populi conquereris ꝙ ego video con
temptores Dei & hominum & laceratoris
legis,& ꝙ taceo impio conculcãtẽ iuſtiorem
ſe &c.Et ego reſpondeo tibi & promitto mit
tere punitorem malorum, & liberatorem iu-
ſtorum:qui non ſolum puniet Babiloniã iſtã
particularem:ſed etiam vniuerſalem , in qua
regnat ſuperbia cum omnibus vitijs ſequen-
tibus.Et ideo primò puniet in ea ſuperbiam .
Nam ſicut vinum decipit poteſtatem,& vitu
perat,& minuit honorem principis:ita ſuper-
bia occecat , & deſtruit , & vituperat princi-
pem . Et ſic Nabucodonoſor : & quilibet ſu-
perbus qui dilatauit regnum , & rapuit alie- E
na : cadet per ſuperbiam , & punietur ab iſto
iudice . Primò iudicio particulari . Secundò
iudicio vniuerſali in corpore & anima . Et iõ
in aduentu huius iudicis : vę illi principi , &
cuicunq; : qui multiplicat non ſua &c . quia
punietur hic temporaliter,& in iudicio gene-
rali æternaliter. Item vę cuiq; auaro qui con-
gregat auaritiam.Itẽ vę cuiq; homicidę , qui
ædificat ciuitatem in ſanguinibus &c.Itẽ væ
Nabucodonoſor,& cuicunq; contẽnenti Deũ
& proximũ , & cuiq; ſacrilego quia punietur
ab hoc iudice ſicut punitus eſt Nabucodono-
ſor quia cõbuſſit templũ, & lacerauit legem.
Item vę cuiq; idolatrę qui quęrit & expectat
auxilium ab idolo ligneo, vel argenteo in
quo non eſt ſpũs vitæ.q. d. ꝙ omnia pctã ſu-
pradicta punientur ab iſto iudice venturo.iõ
concludit:Dñs in tẽplo ſctõ ſuo:ſileat à facie F
eius omnis terra.quaſi dicat:ꝙ Babylonia, &
totus mundus colit idola lignea cooperta au
ro, & argento in quibus non eſt anima : ſed
veniet dominus in templo ſancto ſuæ huma-
nitatis . ſ. carne indutus : qui deſtruet om-
nia idola,& peccata ſupradicta . Et ſilebit à
facie eius vniuerſa terra : quia deſtructis ido-
lis ſubijciet ſibi totum orbem , & adorabitur
ipſe ſolus in templo ſancto ſuo incarnatus ,
& humanatus, quia ſępe dictum eſt quòd il-
la humanitas eſt proprium templum Dei in
quo habitat perſonaliter &c . Ex ſupradictis
poteſt parere bene conſideranti , & contem-
plãri totum hoc ſecundum capitulum:ꝙ Deꝰ
non ſolum comminatur punitionẽ Nabuco-
donoſor : & illius particolatis Babyloniæ :

A ſed principaliter intendit comminari punitio
nem magnę meretricis vniuerſalis Babylo-
nię. Nam licèt illa Babylonia cum ſuo prin
cipe tunc fuerit punita per Cyrum: & ille po-
pulus Iudaicus fuerit liberatus, tamen hoc
fuit in figura vniuerſalis liberationis, & re-
demptionis factę: ſiue faciendę ꝑ Chriſtum
quam principaliter pręuidit, & intendit prę-
dicere profeta in hoc cap. Nam conditiones
quas Deus promittit, & aſſignat in hoc cap.
non cōueniūt ſuę liberationi particulari nec
illi punitioni: ꝗ punitio Babilonica, & libera
tio Iudęorum facta eſt de propinquo. ſed in
textu ꝓmittitur ille punitor & liberator pro-
cul, & de longinquo, cum dicitur. Quia ad-
huc viſus procul, & ſi moram fecerit, non tar-
dabit., Item ille Cyrus qui liberauit Iudęos,
& puniuit Baltaſarem regem Babylonis: nō
B dedit vitam credentibus: nec pęnam incredu
lis: nec erat neceſſaria fides ad credendum
in eo, ſicut dicitur in textu. ſ. Iuſtus ex fide
viuit &c. Item in illa liberatione non appa
ruit dominus in templo ſancto ſuo. ſ. huma-
nitate & carne, nec ſiluit à facie eius omnis
terra: ſicut dicitur in textu, imo regnauit
idololatria cum omnibus alijs uitijs, & ſu-
perſtitionibus vſque ad Chriſtum. Et ideo to
ta iſta cōminatio, & punitio dirigitur ad vni
uerſalem Babylonem meretrice magnam,
cuius punitionem & damnationem deſcri-
pſit Ioan. Apoc. 17. & 18. Nam ſi quis diligē-
ter vult contemplari, & ſpeculari, videbit ꝙ
eadem punitio Babylonis deſcribitur hic, &
ibi, & idem punitor, & liberator. & eadem
vitia deſcibuntur per Chriſtum punienda
in iudicio hic & ibi. Vnde primò venit
C Chriſtus in templo ſancto ſuæ humanitatis,
& puniuit caput, & principem huius magnæ
Babylonis, quia infernum expollauit, & ip-
ſum diabolum foras miſit, quādo omnia ido
la confregit. & omnia uitia ſupradicta in po-
pulo gentili extinxit, & totum orbem euan-
gelicę fidei ſubiecit. Et ſic ſiluit a facie eius
vniuerſa terra. Sed ꝗ diabolꝰ caput & prin
ceps huius Babilonicę ciuitas adinuenit ſi-
bi alias vias. ſ. ſectam Sarracenicam, et
alias hęreſes, et enormia, & deteſtabilia
ſcelera, quibus dilatauit, & ampliauit regnū,
& ciuitatem ſuam, cum qua fornicari ſunt re
ges, & principes, et populi infideles, et Iudęi
obſtinati, et cęteri peccatores, et impęni-
tentes huius mundi, ideo ueniet Chriſtus in
fine mundi, et condemnabit iſtam magnam
meretricem cum principe ſuo ad pęnā æter- D
nam, et liberabit ciuitatē ſuam. ſ. eccleſiā ab
omni perſecutione, et miſeria corporis, &
animę per glorioſam reſurrectionem, tri-
buendo ipſi vitam æternam, vt patet per Io.
in Apoc. cap. 17. vſque in finem. Et hanc cā-
dem damnationem, et punitionem commi-
natur Deus per profetā Abacuc in hoc c. cō
tra diabolum, et ciuitatem ſuam per Chri-
ſtum faciendam. Sed miſeri, et ceci Iudæi nō
poſſunt capere nec percipere hoc ſacramen-
tum, Ideo totum hoc capitulum ſolum in-
telligunt de punitione illius particularis Ba-
byloniæ. Et totum canticum in capitulo ſe-
quenti exponunt de dicta punitione, et de li-
beratione particulari illius populi Iudaici.
Et hoc accidit, quia non percipiunt dupli-
cem ſpiritum profeticum, ſicut dictum eſt
in prologo tractatu 2. et 3. Nos autem Chri- E
ſtiani quibus datum eſt noſſe myſterium re-
gni Dei clauſum in lege, et profetis, habita
catolica intelligentia predictorum duorum
capitulorum, procedamus ad expoſitionem
huius cantici quod Abacuc ſcribit in 3. cap.
In quo licèt eccleſia tremat diuinū iudiciū,
& punitionē et damnationem impiorum ſi
bi reuelatam, tamen gaudet & agit gratias
de vniuerſali redemptionem, & ſaluatore ſi
bi promiſſo. Cui cantico præponitur talis ti
tulus. ſ. Oratio Abacuc profetę pro ignoran
tijs. Vnde cū omnis oratio ſit, aut deprecati
ua, aut laudatiua, aut grārum actiua, aut nar
ratiua, iſta cōtinet omnes modos orationis,
quia omnia iſta obſeruat profeta in hac ora
tione. Nā primò deprecatur Deum, ut mit
tat ſaluatorem promiſſum. Secundò laudat
& cōmēdat maieſtatē huius ſaluatoris. Ter F
tiò narrat eius uictoriam. Quartò agit grās,
vt patebit: ideo hoc canticum intitulat ora
tio ipſius Abacuc ꝓfetę. Sed ꝗ ille populꝰ
ex ignorantia iudiciorū Dei, conquerebat
contra Deum: vnde Deus reuelauit profetę
aduentum Chriſti iudicis qui erat malos pu
niturus, & iuſtos liberaturus, & ſaluaturus,
quæ omnia iſta erant ignorata in illo popu
lo: ideo profeta pro myſterijs ſibi reuelatis,
& in illo populo ignoratis fecit iſtā oratio
nem agēdo gratias. ideo dicitur oratio Aba
cuc profetæ pro ignorantijs, illiꝰ populi ſup
ple. i. pro myſterijs ignoratis toti mundo, &
ſibi reuelatis in ſpiritu & lumine ꝓfetico.
Alia autem litera habet, pro ignorātibus,
popularibus fragilibus ſup. Vnde cum iſta
oratio

A oratio ſit deprecatiua,& cõmẽdatiua,& narratiua,& gratiarum actiua: quatuor facit pſecta. Nã primò orat Deũ parte,vt mittat ſaluatorem promiſſum. Scd'o cõmendat maieſtatẽ,& dignitatẽ huius ſaluatoris in ſuo aduẽtu,et eius victoriã cõtra diabolũ. Tertio explicat,et narrãdo prędicit victoriã eius cõtra ppl'm gentilem. Quartò prædicit conſolatione profetiæ,et totius eccleſiæ,gratias agẽdo. Secundum ibi. Deus ab Auſtro veniet. Tertium ibi. Pro iniquitate vidi. Quartum ibi. Audiui et conturbatus eſt venter meus. Dicit ergo profeta ad primum.

Domine audiui auditionem tuam,& timui. Domine opus tuum, in medio annorum uiuifica illud.

In medio annorum notum facies,cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis.

B

O domine Deus,ego audiui.i.duplici ſpiritu intellexi auditionem.i. reſponſionẽ,et locutionẽ,et reuelationẽ tuã,et timui. Vnde ſicut eadẽ lectio dr̃ doctrina et diſciplina, dr̃ enim doctrina reſpectu magiſtri docentis,et diſciplina reſpectu diſcipuli, qa eadẽ eſt via ab Athenis ad Tebas, et econuerſo: ita pariter eadẽ vox dr̃ locutio reſpectu Dei,et auditio reſpectu profetæ in hoc loco q.d. O dñe ego audiui, et intellexi in tua reſponſione multa admiranda, quę ſunt ſupra humanam facultatem: ſicut eſt myſterium incarnationis,et audiui multa quę ſunt tremenda,ſicut eſt iudicium, et punitio malorum, Et ideo timui, et expaui. Nã primò ego audiui,et intellexi ex tua reſponſione,qualiter debes mittere iſtum ſaluatorem,et liberatorem huius C populi. Et quomodo dẽt punire Nabucho. et Babylonem,cum omnibus Caldæis,qui incenderunt Hieruſalem cum templo, et affligunt cõtinuè populum tuum iuſtiorem eis. Et hoc propter ſuperbiam,et ſequẽtia pctã, et ſcelera quę ibi regnant. Sed quia ex hoc et p talem particularem deſtructionẽ,et punitionem Babylonis particularis preuidit ĩ duplici ſpiritu,et lumine profetico qualiter iſte ſaluator in finali iudicio debet punire,et cõdemnare magnam meretricem Babylonis.ſ. ciuitatem diaboli cum principe ſuo,et membris ſuis, qui fornicati ſunt cum iſta magna meretrice per ſuperbiam,et auaritiam,et violentiam,et homicidia,et luxuriã,et idololatriam,et alias nefandas ſuperſtitiones: ideo

timui iudiciũ tanti iudicis, Sed qa in tali reſpõſione audiui multa vtilia beneficia quæ generi humano debet afferre iſte ſaluator, iõ fui conſolatus. Nã non ſolum dẽt liberare ppl'm Iudaicum de iſta particulari captiuitate, ſed etiam promiſiſti qualiter dẽt venire ĩ carnem,et habitare in templo ſancto ſuę humanitatis. Et oĩs terra debet ſilere à facie eı⁹: quia totum mundum debet ſibi ſubijcere,et viuificare,et iuſtificare pctõres: quia iuſtus ex fide viuit. Quapropter rogo: vt venias ad viuificandum,et iuſtificandum nos. Nam totũ genus humanum iacet mortificatum, ppter peccatum primi parentis, qui deſcendit ab Hieruſalem in Hierico,et incidit in latrones, qui ipſum expoliauerunt bonis gratuitis, et percuſſerunt,et ſauciauerunt et plagauerunt et ſemiuiuo relicto abierunt. Et ſic opus tuũ quod creaſti,et manus tuę formauerunt, iacet in vita huius mundi ſauciatum,et mortificatum,ergo uiuifica illud per tuam mortẽ, E paſſionem,et reſurrectionem. Et quia dixiſti ſuperius in ſecundo c. Quia adhuc viſus eſt procul,et apparebit in finem,et non mentietur,ideo rogo quòd non differas opus tuum viuificare in fine annorum et infine mundi. Sed veni primò in carnem in fine annorum ante finem mundi in primo aduentu,et viuifica illud opus tuum quantum ad animam,à morte peccati,et poſtea venies in fine annorum in poteſtate magna,et maieſtate. Et tũc viuificabis nos quantum ad corpus per glorioſam reſurrectionem. Et nota, quod medium non ſumitur hic pro medio Geometrico: nec etiam arithmetico: ſed ſumitur pro medio excludente principium,et finem: ſicut dicimus: quòd quicquid eſt inter Valentiam,et Romam eſt in medio earum. Et ita F rogat,et orat pro eta dominum ne differat aduentum ſuum ad ſaluandum genus humanum vſque ad finem mundi: ſed veniat ĩ medio ante finem. Poteſt etiam dici medium rationis reſpectu Dei, qui nouit in ſua ineffabili prouidentia quando fuit opportunum mittere filium ſuum etc. Ideo dicit profeta: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud, ideſt ante finem mundi. Item quia iſtud non fuit ſauciatum, et mortificatum ex culpa tua ſed ipſius: quia potius voluit credere diabolo, et obedire, quàm tibi, Vnde tu fuiſti iratus contra ipſum, in poteſtate diaboli relinquendo: et à facie tua abijciendo, Tamen licẽt per magna tempo

A ta fueris iratus talis ira nõ erit perpetua:imo finaliter miæ recordaberis, & notum facies ſaluatorem operis tui in medio annorum. i. ante finem mundi in tempore à te ſtatuto: quia, quando veniet plenitudo temporis per tuã prouidentiã conſtituti. mittes filium tuũ natum ex muliere ſecundũ carnẽ &c. Trãſlatio aũt ipſorũ. 70. habet: In medio duorum animalium cognoſceris: & iuſte eſt ſenſus. i. cognoſceris in medio duorũ teſtamentorũ: quæ per duo animalia deſignãtur & figurãtur. Nã teſtamẽtũ ve. deſignatur per aſinum eò ſẽper fuit ſub iugo ſeruitutis, & portabat onera iportabilia præceptorũ cerimonialiũ. Et teſtam. nouũ deſignatur per vitulum liberũ ſine iugo. Et ẽt Chriſtus fuit notus & inuentus in Betleem in medio duorũ animaliũ. ſ. bouis & aſini in preſepio. Et ẽt duo teſtamenta dicũtur duo anni diuine legis. Nã teſtamentum vetus dicitur annus ſeruitutis,

B & iræ: ſed teſtũ nouum dicitur annus miæ, & gratiæ, & libertatis, & benignitatis; vt dictum eſt pſalmo. 64. Et ideo dicit hic profeta, in medio duorum annorum legis. i. iræ, & miæ notum facies ſaluatorem: quia cùm iratus fueris per totum annum ve. te. miæ recordaberis in fine illius anni veniens in carnẽ, & inſtituens annum gratiæ & miæ, & benignitas, & ſic notũ facies ſaluatorẽ, & op' tuæ ſalutis i medio iſtorũ duorũ ann. ſiue aĩaliũ.

Deus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Faran

Operuit cælos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra.

Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius

C *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius, ante faciẽ eius ibi mors.*

Egredietur diabolus ante pedes eius.

Hic eſt ſecunda pars: in qua profeta commendat maieſtatem huius ſaluatoris prædicendo primum aduentum eius. in carnem, & prædicit etiam victoriam Chriſti cõtra diabolum in ſua morte, & paſſione. Ad cuius intellectum eſt primò notandum, cũ Chriſtus ſit Deus, & homo, duplex legitur eius natiuitas, & ortus. Nam vna eſt æterna à patre ſine matre, & altera temporalis à matre ſine patre. De natiuitate humana temporali dicitur Miche. 5. Tu Betleem terra effrata paruula es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Sed de natiuitate diuina & æterna ſubdit. Et egreſſus

D eius ab initio à diebus æternitatis. Has ergo eaſdem duas natiuitates memorat Abacuc de Xpo dicens. Deus, id eſt Ieſus Chriſt' Deus, & homo ſecundum diuinitatem, & æternam generationem veniet ab auſtro, & à meridie, ideſt ab æternitate: quæ ſemper eſt tota ſimul in meridie non habens mane nec veſper: nec principium nec finem, ſed ſemper eſt in meridie. Et idem Chriſtus ſanctus ſanctorum ſine macula ſecundum humanã, & temporalem natiuitatem veniet de monte Faram. i. de monte denſo, & vmbroſo. Faram enim vmbroſum. & denſum interpretatur. Hoc dicit: quia Chriſtus licèt fuerit lucidus ſine peccato: tamen deſcendit ſecũdùm carnem de monte tenebroſo. i. ab Adam peccatore & ab Abraam & Dauid per reges, & duces, qui omnes fuerũt vmbroſi quò ad originale: & multi eorum fuerunt vmbroſi in E

multiplici genere peccatorum. Et ẽt dicit de monte vmbroſo quia tota humana generatio fuit infecta, & vmbroſa in Adam. Vnde notanter dicitur: ſctũs veniet de monte Farã q. d. licèt iſte ſaluator Deus & hõ ſm humanitatem deſcendat, & veniat de monte, & generatione humana vmbroſa per pctm: tamẽ ipſe erit ſctũs, & immunis ab omni peccato ſecundũ naturã, eò nõ concipietur de opere Adam. i. per naturalẽ generationẽ: ſed ex opere ſpũs ſctĩ formabitur in vtero virginali. Et qa ſm diuinitatem veniet à meridiana æternitate: ſed ſecundum carnem veniet de vmbroſa generatione ipſius Adã, tñ ex ope ſpũsſancti: ideo erit ſctũs ſctõrũ q oẽs alios poterit ſctĩficare. Itẽ licèt veniat in ſimilitu- F

dinẽ carnis pcti: tñ erit ſctũs ſine vmbra pcti Itẽ ſecundũ Aug. vt dictũ eſt Pſal. 57. Chriſtus eſt, & dr legis veteris filius: eò latebat obumbratus in vtero legis, & ſub vmbra legalium cerimonialium, & antiquorum myſteriorũ, & ſic tota lex vetus dicitur mõs vmbroſus, in quo Chriſtus latebat ante aduentum ſuum. Et ideo dicit profeta dominus Ieſus Chriſtus veniet ab auſtro, & meridiana æternitate ſecundum diuinitatem, ſed ſecundùm humanitatem veniet de monte vmbroſo. i. de lege veteri vmbroſa in qua latebat, & fuit promiſſus. Et ideo tranſlatio 70. dixit. Dominus de temam. i. de meridie veniet. Et ſanctus de monte vmbroſo aut denſo. i. de vmbroſa generatione ipſius Adã, & de lege vmbroſa in qua latebat. Et ideo ſequitur

A quitur, ꝙ licèt iſte Chriſtus veniet de monte vmbroſo: tamen quia ortus ſine peccato, & quia Deus veniens a luce meridiana, & diui na: iõ gloria eius operuit cœlos: qa in die na tiuitatis cãtarunt angeli. Gloria in excelſis Deo &c. Et apparuit noua ſtella in cœlo: & multa alia ſigna glorioſa fuerunt facta. Nã in illa hora oĩa idola mundi clamauerũt regẽ pacis eſſe natũ. Et iõ ſubdit: ꝙ laudis eius plena eſt terra. Itẽ gloria, & virtus huius Xp̃i operuit cęlos. i. apoſtolos in die pẽtec. diſtribuẽs eis oĩa dona grãrũ de qbus dr̃ in Iob. Spũs domini ornauit cęlos. Et iõ laudis eius plena eſt terra p p̃dicationẽ apoſtolorũ: qa in oẽm terram exiuit ſonus eorũ &c. Itẽ dũ Xp̃s peregrinatus eſt in hoc mundo, operuit cęlos, & ſuperauit cęlos gloria eius in ſapiẽtia doctrinę, & miraculorũ operatione. Et ſic

B laudis eius plena eſt terra. iõ ſequit: ſplendor eius. i. virtus miraculorũ, & doctrina euãgelica erit, vt lux præbens iter vitæ oĩbus, & fugãs oẽs tenebras vitiorum, & pc̃torum. Cui lux nõ ſolũ fugauit, & vicit pc̃ã quò ad doctrinã, ſed etiã ipſe per mortẽ crucis & paſſionẽ deleuit oẽm culpã & triunfauit de diabolo. iõ ſequit. Et cornua triũfi & trofæi erunt in manibus eius. Nã ipſe cõclauatus, & affixus cornibus crucis expugnabit, & debellabit diabolum. Nã ibi dabit vitã, & ſanguinẽ in prętium generis humani. Et ſic deſcendet et expoliabit infernum, et ex ſua paſſiõe cõferet virtutem ſacramentis ad omnia peccata delenda. Ex quibus patet, ꝙ cornua triũfi erũt in manibus eius cruci affixis. ideo ſubdit ꝙ ibi. ſ. in cruce, fuit abſcondita fortitudo eius. Ad cuius intellectum eſt notandũ: ſicut

C dictum eſt Pſal. xxj. ꝙ Xp̃s in illo triduo fuit derelictus in poteſtate Iudæorum: qa Xp̃s noluit vti ſua poteſtate, ideo dixit Petro. An putas quia non poſſum rogare patrẽ, & exhibebit mihi pluſquam 12. legiones Angelorum &c. qua propter fortitudo Xp̃i ibi erat abſcõdita: cũ qua poterat eos annihilare & diſſipare: ſed pro illa hora noluit exercere virtutem ſuã contra Iudæos. Et ideo putantes Iudęi ipſum à Deo eſſe derelictũ: dixerũt: ſi filius Dei eſt deſcẽdat nũc de cruce, & liberet eum ſi vult. veruntamen licèt Chriſtus non exerceret ꝓ tunc virtutẽ ſuã cõtra Iudęos: tñ exercebat ipſam cõtra diabolũ, & contra mortẽ: quia moriendo vincebat diabolum, & viuificabat nos. Ideo fortitudo Chriſti in abſcondito, & non manifeſtè operabatur in cruce quia diabolum, & mortem noſtrã moriendo D deſtruxit in abſcondito. iõ dicit pꝛofeta. qđ ibi ĩ cruce abſcondita ẽ fortitudo eius quò ad Iudęos, et opabat̃ in abſcõdito, mortẽ, & diabolũ occidẽdo: iõ ſubdit, ꝙ ante faciẽ eius ibit, et fugit, et fuit mortua mors: et diabolus egredieť, et fugiet victus ante pedes eius: qa pede cõculcauit tartara: et cõfregit vecteſ ſer reos, et portas ęreas, et expoliauit iſernũ, et detruſit diabolũ ĩ eũ. Ex quo patet, ꝙ licet virtus, et fortitudo xp̃i fuit abſcõdita Iudęis in cruce: tñ fuit mãifeſta ĩ iſerno. Deiđ eũdicit.

Stetit, & menſus eſt terram.

Aſpexit, et diſſoluit gentes, & contriti ſunt montes ſæculi.

Incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius.

Hic incipit verſus, & ſñia in hebræo. Sed E hoc põt dupliciter intelligi. Vno mõ ſequendo victoriã quã Chriſtus habuit de inferno. Secundo mo põt intelligi de ſubiugatione gẽtiliũ. Quò ad primũ dicit, p̃ſeta, ꝙ licet xp̃s abſconderit fortitudinẽ in cruce: tamẽ mors fugit ante faciẽ eius, & vicit eã p reſurrectionẽ: quia mortẽ noſtrã moriẽdo deſtruxit, & vitã reſurgendo reparauit: & diabolus egredietur, & fugiet ante pedes eius quando deſcendet in infernum. Et iſte Chriſtus poſtq̃ ingreſſus eſt infernum ſtetit ibi per 40. horas & ſedit tanquam iudex & dominus, & menſus eſt & mẽſurauit totam terrã inferni ſ. oẽs quatuor circulos inferni: puta limbũ patrũ, & purgatorium, & limbum puerorum nõ baptizatorum nec circunciſorum, & infernum dãnatorum. Oĩa iſta loca mẽſurauit, & peragrauit per potẽtiã, et aſpexit terrã & diſſol- F uit, & abſoluit eã, & liberauit gentes pſm. & fideliũ ve. te. exiſtẽtiũ in illa terra, vel diſſoluit et diſſipauit gẽtes demoniorũ. Et tũc cõtriti ſunt mõtes ſęculi. i. mõtes inferni, et maiores demones qui à ſeculo erãt ibi, fuerunt contriti, & perteriti ex præſentia Chriſti, & colles mundi curuati & humiliati, & victi ſunt et depreſſi ab itineribus æternitatis eius i. ex itinere et ingreſſu Xp̃i æterni. q. d. ſicut montes et altitudines terrę complananťur, et curuantur et deprimũtur ex æterno, et cõtinua itineta gẽtiũ trãſeuntiũ: maximè qñ trãſit aliquis magnus exercitus: ita fuit curuata et depreſſa et facta plana ſuperbia, et ptãs inferni in ingreſſu et trãſitu Chriſti. Hoc etiam quaſi idem dicit Dauid Pſal. 75. Vnde ait, Ibi

A confregit potẽtias demonum:arcum, ſcutũ,
gladium, & bellum: illuminans tu mirabili-
ter à montibus æternis:turbati ſunt oẽs inſi-
piẽtes corde, quod fuit expoſitum de ingreſ
ſu Chriſti in infernũ:& de victoria habita de
diabolo, vnde mõtes inferni dicunť itinera
ęternitatis,per quæ poſtea Xp̃s eſt ingreſſus
Iõ dicitur,ꝙ colles mũdi infernalis ſunt cur-
uati ab itineribus æternitatis eius.ſ.inferni æ
terni,& æternitatis inferni. Et ſic ly æternita
tis eius refertur ad æternitatem inferni: per
cuius itinera non intrabunt niſi damnati, &
ſcelerati,& iõ fuerunt contriti,& curuati ex
ingreſſu Xp̃i ſancti,& iuſti.Vñ dicũt quidã ꝙ
Xp̃s non ſolũ expoliauit limbũ,ſed ẽt purga
toriũ pp aduentũ tanti regis.& domini . Itẽ
dicunt, ꝙ etiam abſtraxit aliquos de limbo
incircunciſorum,& imbaptizatorum,& etiã
de inferno damnatorum:vt oſtẽderet ſe ha
B bere verum dominium ſuper omnia loca in
ferni:ſicut habet dominium ſuper omnes cę
los,& ſuper omnes partes terræ. Et iõ dř, ꝙ
diſſoluit gentes:& menſus eſt terram. Nã in
tribus annis cũ dimidio menſus eſt,& perlu-
ſtrauit terrã promiſſionis prædicando,& mi
racula faciendo,& vitia carpendo,& deſtruẽ
do vſque ad partes Tyri,& Sidonis:vbi libe-
rauit filiam Cananeæ.quæ erat de populo gẽ
tili.& ideo dicit:ꝙ diſſoluit gentes,& aſpexit
gentes:& ſic contriti ſunt montes ſæculi : &
curuati ſunt colles mundi.i.diaboli:& maio
res huius ſęculi,& minores fuerunt contriti
ab itineribus ęternitatis.i.deitatis Chriſti. Itẽ
tertiò põt intelligi de prædicatione apoſto
lorum,& conuerſione populi gentilis. Nam
Xp̃s ſtetit,& menſus eſt, & perluſtrauit totã
terram per apoſtolos ſuos : & aſpexit oculo
C miſę ad populum gentilem,& ſic diſſoluit gẽ
tes à vinculo idololatriæ,& oĩs ſuperſtitiõis:
& contriti ſunt montes.i.imperatores, & re
ges ſęculi:& incuruati ſunt colles.i.filoſofi ,
& populi huius mundi humiliati ſunt ad fi-
dem catolicam.ſicut Diony.& cęteri filoſofi
& imperium Romanorum cum cæteris re-
gnis, & prouincijs , ſicut prius profetauerat
Iſa.40 ca. Omnis collis exaltabitur,& omnis
mõs humiliabitur,& erunt praua in directa,
& aſpera in vias planas.&c. Et nota etiam,ꝙ
ly ſtetit , & menſus eſt terram poteſt referri
ad diabolum victum,& expulſum a populo
gentili per Chriſtum.& apoſtolos. Nã poſtq̃
diabolus fuit expulſus de populo gentili lu-
ſtrauit,& menſus eſt terram,& oẽs nationes
mundi quærens requiem.& nõ inuenit:quia D
in omnem terrã exiuit ſonus , & prædicatio
apoſtolorũ. Et ſic diabolus à toto populo gẽ
tili expulſus,dixit: Reuertar in domũ meam
vnde prius exiui tpe Abrahæ,& Moſi. Et im
mundus ſpũs aſſumptis ſeptẽ nequioribus,ſe
ingreſſus,& regreſſus eſt in populum Iudai-
cum,& in Synagogam, in q̃ habitat vſq; ad
cõſummationem,& finẽ ſęculi,cũ ſeptẽ ſpiri
tibus nequioribus.ſ.cum blaſfemia,& ſacrile
gio,& homicidio,& ingratitudine,& cecita-
te, & obſtinatione &c. Et ſic patet qualiter
diabolus fugiens ante pedes Chriſti menſus
eſt terram. Ad maiorem aũt euidẽtiã eorum
quæ dicta ſunt,eſt vlterius notandum: quod
Xp̃s in quantũ hõ multipliciter dř veniſſe de
monte Farã.i.vmbroſo Primò inquantũ ſine
vmbra peccati,ſed ſub vmbra pęnalitatũ tra
xit carnẽ de generatione vmbroſa ipſius A-
dam. Secũdò quia venit de monte ſacræ ſcri E
pturæ legis,& profetarũ:& ſub myſterijs vm
broſis,& vaticinijs fuit promiſſus. Tertiò ve-
nit de monte vmbroſo,& ſecretiſſimo,& in-
comprehenſibili ratione modi incarnatiõis :
quia non ex opere Adam:ſed ex opere ſpũs
ſancti conceptus eſt . ideo dixit angelus ipſi
Ioſef. Noli timere: quia quod in ea natũ eſt
ex ſpirituſancto eſt. Quartò venit de monte
vmbroſo ratione ſuæ natiuitatis:quia ex vir
gine natus eſt natura mirãte,cõferendo matri
fęcunditatem:& non auferendo virginitatẽ.
Quintò fuit vmbroſa, & incõprehẽſibilis to-
ta vita Chriſti vſque ad reſurrectionẽ inquã-
tũ qñq; operabatur,vt Deus,miracula facien
do:qñque,vt homo eſuriendo, & comedẽdo
& patiendo:intantũ,ꝙ non ſolũ hoĩes ſed ẽt F
diabolus mirabatur,& hæſitabat non valens
cõprehẽdere eius cõuerſationẽ,vt patet Ma.
iiii. Sextò venit de monte vmbroſo rõne ſuæ
reſurrectionis:quia cuſtodientibus,& ignorã
tibus cuſtodibus reſurrexit,& exiuit de ſepul
cro clauſo , & ſigillato . Septimò venit de
monte vmbroſo qñ reuerſus de inferno , &
hoc mundo vmbroſo aſcendit in cęlum cũ
triunfo,& p̃da recuperata, quã in gloria col-
locauit. Oĩa ergo iſta præuidens Salomon in
ſpũ Prouerb.xxx.dicit. Tria ſunt mihi diffici
lia: & quartum penitus ignoro. ſ. via aquilæ
in cęlo.i.quõ deſcẽdit Deus in virginem. Et
via nauis in medio maris.i.conuerſatio Chri
ſti inter homines huius mundi . Et via colu-
bri ſuper petram.i.quomodo Chriſtus exiuit
de ſepulcro clauſo. Et via viri in adoleſcen-

A tia ſua.i.quomodo Chriſtus vir perfectus in
omni ſcientia, &.ſapientia, & virtute potuit
concipi ſine, vito, & naſci ex virgine adole-
ſcentula,& ſecreta ſine corruptione, reliquē-
do eā virginem. Quæ ſeptem oīa ſunt vm-
broſa, & incomprehenſibilia ſup humanam
facultatem.& naturam. Et ſic patet qualiter
Xp̄s venit de monte vmbroſo ſm humanita
tem. Quia ergo Xp̄s venit ab auſtro,& meri-
die Dei patris ſm diuinitatē,& de mōte vm
broſo ſeptem modis prædictis ſm humanita
tem:ideo profeta volens hoc explicare dicit,
ꝙ Xp̄s tanquam dn̄s venit ab auſtro diuinita
tis: ſed ſanctus ſine peccato venit de monte
vmbroſo generationis Adam opere ſpiritus
ſancti.Et iō non fuit obnoxius pctō Adæ ꝓp-
ut dixit angelus Mariæ.Quod enim ex te na
ſcetur ſctm̄ vocabitur filius Dei.Et iō qa xp̄s
eſt Deus,& hō ſanctus ſine pctō, ſubdit ꝓphe-
ta,ꝙ operuit cælos gloria eius.& laudis ei⁹ ple
B na eſt terra pp operationē miraculorū,& ſic
ſplēdor eius, vt lux erit p ſuā pdicationē,mū
dum illuminando,& cornua in manibus ei⁹
in cruce de diabolo triumfando.Vn̄ licèt ibi
in cruce fuerit abſcondita gloria eius,& for
titudo,& maximè quo ad opinionem Iudæo
rum qn̄ viderunt ipſum mortuum,tn̄ ante fa-
ciem eius ibit,& abijt,& fugit mors cū diabo
lo eius autore tanquā victa, & deſtructa: qa
mortem noſtram moriendo deſtruxit,& vi-
tam reſurgēdo reparauit. Et ſic diabolus vi-
ctus egreſſus eſt conculcatus, & fugat⁹ ante
pedes ipſius Xp̄i:quia fugatus,& eiectus eſt
foras à populo gentili,& hoc mundo per a-
poſtolos q ſunt pedes Xp̄i euangelizantes
pacem,& bona gratiæ.Et ſic diabolus ſtetit,
& ceſſauit ab idololatria.Et menſus eſt,& lu
ſtrauit terram fuggiendo prædicationem a-
C poſtolorū.Et tunc Xp̄s aſpexit gentes oculo
miæ,& diſſoluit eas à vinculo peccati, & iu-
go,& ſeruitute diaboli, & deteſtabilis idolo-
latriæ.Et tunc oēs montes.i.Imperatores, &
reges,& principes terræ contriti,& humilia-
ti snt,& ſubiecti iugo Xp̄i.Et ppl̄i,ideſt ppl̄i
gentilium ſupbi incuruati ſunt Xp̄o,& ceſſa
runt ab itineribus æternitatis.i.ab idololatria
q̄ à multis ſæculis,& longis tpibus fuerunt ſe
cuti,& omnes reges,& principes terræ:q ꝓp-
ter idola ante perſequebantur Chriſtianos,
idola propter Chriſtum poſtea deleuerūt.Et
ſic fuit,incuruata, et ſubiugata oīs poteſtas
iugo Chriſti.vt dicit Aug.Et ſic patet intelli
gentia huius primæ patris ſm noſtrā tranſla
tionem. Eſt verum,ꝙ litera hebraica ſecūdū D
ꝙ iacet punctura multū diſcrepat in verbis
& ſententia à noſtra trāſlatione.Sed iam di-
ctum fuit in prologo libri pſalmorum quali
ter non eſt dāda fides literæ hebraicæ ſic pū
ctuatæ propter cauſas ibi aſſignatas.

Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian

Hæc eſt tertia pars in qua ꝓpheta explicat
& prædicit victoriam, & triūfum quem Xp̄s
habuit de diabolo,& populo gentili. Iudæi
autem,& quidam catolici totam iſtā partem
& præcedentem exponunt de triumfo quem
habuit Cirus de Caldæis,& Babilōijs, & quo
modo diuiſit magnum flumen Eufratem in
cccxxviij.alueos, & quaſi pede ſicco ingreſſus
eſt Babylonem,& interfecit Baltaſarem regē
Babylonis,& deſtruxit ciuitatem,& tranſtu-
lit regnum Babylonis ad Perſas.Danielis.5.
q̄ captiuitatem,& deſtructionē latius deſcri
bit Herodotus:& Trogus Pompeius,& Iuſti E
nus.Vn̄ quia iſte Cyrus cepit,& puniuit Cal
dæos,& Babyloneos cum rege ſuo,& libera
uit Iudæos de captiuitate dans eis licentiam
reuertēdi in Hieruſalē,& reædificandi ciuita-
tem,& templum, vt patet Eſdræ.1.iō totum
hoc canticum exponunt de illa captione par
ticularis Babyloniæ præciſè,et de liberatiōe
illius ppl̄i Iudaici ab illa captiuitate. Sed qa
dictum eſt,ꝙ vtrunq; præuidit ꝓpheta.Nā ip-
ſe cum toto ppl̄o petebāt vltionem de Cal
dæis,& regibus eorū affligentibus Iudæos.&
petebant liberari ab illa captiuitate,& redire,
in Hieruſalem:ſed Deus maiora,& plura ꝓ-
miſit profetæ. Primò mittere eis Cyrum re-
gem pſarum,et Medorum ad puniēdum Ba
bylonios,et liberandum Iudæos de illa capti
uitate.Sed cū Deus non ſit acceptor pſona- F
rū:ſed ſicut eſt creator oīm hominū.& iudex
gn̄alis:ita dēt totum genus humanum de ge
nerali captiuitate diaboli redimere,et libera
re,& diabolū principē tirannorū huius mun
di cū ſuis mēbris, & cum ſuo regno punire,
iō Deus in duplici lumine,& ſpiritu ꝓphetico
oſtēdit, & reuelauit ipſi Abacuc redēptionē
futuram totius generis humani faciendā per
Chriſtū, Et reuelauit ipſi dānationē magnæ
meretricis, & vr̄is Babylonis cum principe
ſuo,faciendam in finali iudicio.Et ſic profe-
ta per liberationem propinquam,& particu
larē illius populi figuraliter,& profeticè præ
uidit vniuerſalem redēptionē gn̄is hūani per
Chriſtum.

A Xpm. Et de hac vři redemptione: & de hoc redemptore, & ſaluatore erat decens vt faceret canticum: de quo habuit altiorem ſpiritū profetiæ. Et ideo licèt hoc canticū poſſit applicari ad illam particularem liberationē in quantū fuit figura vniuerſalis redemptionis: tamen nō eſt ibi ſiſtendū: ſed ſemper eſt tranſeundū ad principalē, & finalē intētionem ipſius profetæ. Imo multa ſcribuntur in hoc cātico quę valde extortè, & ineptè, imo cum grādi iniuria faciē ſcripturæ poſsēt applicari illi particulari liberationi Iudæorum. Ideo ſequendo catolicam doctrinam Auguſtini, qui hoc canticum de Chriſto ſaluatore exponit. xviij. de ci. ca. vij. eſt notandum: ꝙ ſicut Dauid pſal. 17. & 73. & 76. & 88. & in cæteris pſal. adducit myſteria figuratiua petendo Chriſtum figuratum, & noſtrā redemptionem figuratam per illa myſteria ve. te. ita
B pariter Abacuc in iſto cantico adducit ſex myſteria ve. te. figurantia Chriſtum, & noſtram redemptionem: per quæ myſteria petit vt Chriſtus acceleret aduentum ſuum ad liberandum genus humanum. Et hunc ordinem, & conſuetudinē ſeruant quaſi oēs profetæ. Iō aduertat lector in hoc loco. Et ſequēdo doctrinam Origenis, & Hiero. & aliorū ſacrorum doctorum exponenda eſt etiam iſta tertia pars cum ſequenti de modo noſtræ redemptionis. Ad cuius intelligentiam eſt notandum: ꝙ in hoc differt duplex ſpiritus profeticus à ſimplici. Nam profetæ per ſimplicē præuidebant geſta ve. te. non attingentes futura myſteria de Chriſto, & eccleſia: ſicut dictum eſt. 4. Reg. 2. de filijs profetarum, & de Heliſeo antequā daretur ipſi duplex ſpiritus profetiæ. Sed profetæ in lumine duplicis ſpiritus profetici, non ſolum præuidebāt fu-
C turos euentus in illo populo, ſed ēt per illos futuros euētus propinquos pręuidebant longinquiora futura myſteria de Chriſto, & eccleſia. Et etiam per myſteria præterita, & pręſentia ve. te. quaſi interpretatiuè præuidebāt futura myſteria de Chriſto, & eccleſia, ſicut frequenter dictū eſt de Dauid. Et ita iſte ꝓfeta Abacuc, quia receperat à Deo duplicem ſpm̄ profetiæ: licèt non in tàm alto gradu ſicut Dauid, tamen in ſuo gradu, & ordine: ſicut per propinquam deſtructionem Babylonis, & liberationem prævidit de longinquo futuram generalem redemptionē per Xpm faciendam ita pariter hoc prævidit interpretando myſteria præterita ſcripta in ve. te. quę

aduentum, & triunfum Chriſti vniuerſalem D figurabāt. Vnde ſicut Dauid allegādo myſteria ſacræ ſcripturæ: in quibus nouerat figuraliter futura myſteria de Chriſto, & eccleſia appellat Chriſtum vt veniat in carnē ad cōplendū quod promiſit per illa figuratiua myſteria: vt patet pſal. 73. & 76. & 79. & 88. &c. Ita pariter Abacuc in hac tertia parte duo facit. Primò adducit, & allegat quædam myſteria ve. te. in quibus figurabatur aduentus Chriſti, & noſtra redemptio, & ſubiugatio populi gentilis ad fidem, & triunfus Xpi de diabolo, & membris eius, compellando Chriſtum vt impleat in illis figurata promiſſa. Secundò comparat victoriam Chriſti ad illa myſteria. ibi. Egreſſus es in ſalutem populi tui. Quantùm ergo ad primum profeta E intendit tale argumentum erga dominū dicens. O dòmine Deus: ego vidi in ſacra ſcriptura, ꝙ multòtiens populus tuus fuit afflictus ab infidelibus: tamen: ſemper miſiſt i aliquem liberatorem, & ſaluatorem ad liberandum populum, per quos ſaluatores figuraſti & in figura pro miſiſti mittere ſaluatorem totius generis humani. Ergo ne differas mittere eum, nam licèt quandoque tu eſſes iratus contra illū populū pp aliquod ſcelus, & peccatum commiſſum, & affligeres populū tuū per infideles propter peccata ſua: tamē finaliter recordabaris tuæ miſericordiæ, & mittebas aliquem ſaluatorem, & liberatorem: vt patet per totum librum Iudicum: & p totū diſcurſum ve. te. Vnde primò ego vidi tentoria Aetiopiæ. i. qualiter Zara rex Aetiopum venit cum decies centū milibus hominū cōtra Hieruſalē. Sed Aſa rex Hieruſalē inuocato noie dñi exiuit cōtra eū: & vicit eū, & diſſipauit exercitū eius, & fugauit. vt patet. 2. Paral. 14. Per quod fuit figuratū qualiter Xps F rex, & caput populi Dei, & totius Hieruſalē ſpūalis debeba exire contra diabolū regem Aetiopū, & omniū denigratorum per pc̄tm̄, et debebat ipſum vincere, & fugare, & fidelē populum de ipſius poteſtate liberare. Sed eſt aduertendum: ꝙ in hebræo habetur. Vidi tentoria Cuſan. Et tunc eſſet intelligendū qualiter qñ populus peccauit in conſpectu dñi adorando idola tradidit illū populum in manus Cuſanra ſataim regis Siriæ, ſed cum populus ductus pœnitentia clamaret ad dñm: tunc miſit eis ſaluatorem. ſ. Otoniel: qui liberauit eos: vt patet Iudi. 3. quod fuit figura qualiter Deus pr̄ debebat mittere Xpm̄ ſaluatorem

A torem ad liberandum mūdū de captiuitate peccati. Item in ſecundo loco adducit hiſto riam figuratiuam: qualiter Gedeō liberauit illum populum de manu Madianitarum, qui venerant cōtra eos cū tētoriis, vt patet Iud. 7. per quod præuidit profeta generalem redēptionē. Dicit ergo profeta: pro iniquitate, & peccato populi ego vidi tētoria Aethiopię ſiue Cuſan turbata, & diſſipata, & victa cū toto exercitu. Et pelles Madiā turbabuntur. i. tentoria Madianitarum facta ex pellibus, & corijs animalium turbabuntur, & diſſipabūtur: vt patet in locis præallegatis. q. d. ego vidi in ſpiritu per illas victorias præteritas, futuram victoriam Chriſti de mundo, & diabolo. Ergo mitte ſaluatorem ad liberādū totū genus humanū à peccato, & captiuitate diaboli. ſicut tunc miſiſti ſaluatorem ad liberan
B dum illos. Deinde cum dicit.

Nunquid in fluminibus iratus es domine? aut in fluminibus furor tuus? uel in mari indignatio tua?

Qui aſcendes ſuper æquos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio.

Hic adducit tertium miſterium de innundatione diluuij. Vnde dicit Gene. 6. ꝙ videns Deꝰ corruptionē vniuerſæ carnis ꝑ enormia peccata, iratus cōtra genꝰ humanū īduxit diluuiū ſuper vniuerſam terram: & interfecit oēm aīam viuam ꝓpter aīas quæ ingreſſæ ſunt arcam, in qua fuerunt ſaluatæ ſuper aquas. Sed poſtea Deus recordatus miſericordiæ recordatus eſt Noe cunctorumque viuentiū: & adduxit ſpiritum miſericordiæ ſuæ ſuper terrā: & diminutæ sūt aquę, & ceſſauerūt aquæ reuerſæ in loca ſua. Et ſic reſtauratum eſt genus humanum ꝑ illam arcā. Per quod
C myſteriū fuit figuratū qualiter Chriſtꝰ erat venturus in quadriga humanitatis, & debebat ædificare, & cōſtruere arcā eccleſiæ: i qua ſola populus fideliū erat liberādus per Chriſtū à diluuio pctōrū, & mortis æternę: quæ quidē eccleſia dicit etiā quadriga ducta per quatuor euāgeliſtas: in qua quadriga euāgelica cōſiſtit tota noſtra ſalutatio. Hoc ergo præuidēs ꝓfeta ī ſpiritu: dicit; O dñe licèt iratus fueris cōtra nos in Adā, & ꝑ ꝑ pctā noſtra, tñ finaliter miæ recordaberis, ſicut recordatus fuiſti miæ tuę poſt innūdationem diluuij, vñ O dñe nunquid iratus es in fluminibus. i. in aquis fluentibus ſuper terrā tpe diluuij? aut tunc furor tuus in fluminibus aquarum? aut in mari, & congregatione aquarum fuit tūc
D indignatio tua cōtra totū genus humanū: quia cataractę cęli apertę ſunt: & pluit ſuper terram. 40. diebus cum ſuis noctibus: in tantum, ꝙ aquę aſcenderunt ſuper altiores mōtes. 15. cubitis. Et ſic tota habitatio facta eſt vnum mare: vbi apparuit indignatio, & furor tuus contra genus humanum. Sed recordatus poſtea miſericordię aſcendiſti ſuper equos tuos. quia miſiſti ſpiritum tuum ſuper terrā: tunc quadrigę tuę fuerunt ſaluatio vniuerſę carni. Vnde nota, ꝙ Deꝰ dr̄ ſedere ſuꝑ cherubin tanq̄ ſuꝑ quadrigā. Et ſic angeli dicunt eq, & quadriga Dei, qñ aliqđ operaͣt in mūdo. & ſic dr̄ deſcēdiſſe ſuꝑ equos & quadrigā angelorū: qñ deſcēdit ſuꝑ aquas diluuij: vt minuēs, & fugās aquas ſaluaret genus humanū. Itē angeli fuerūt eq, & quadrigę in
E qbus ferebatur arca ſuper aquas. Ideo dicit. Quadrigę tuę ferētes arcā fuerūt ſaluatio. Alia trāſlatio habet. Et equitatio tua ſalus. Vnde Chriſtus equitauit primò ſuper equos humanitatis, & eqtatio eiꝰ, & curſus per Hieruſalem, & terram promiſſionis fuit noſtra ſaluatio. ſed poſt aſcenſionem equitauit ſuꝑ apoſtolos equos ſuos: & peragrauit totum mundum, cuius equitatio in apoſtolis equis, & quadrigis fuit mūdi ſaluatio. quaſi dicat profeta: O domine ſicut tūc licèt fueris iratus in fluminibus, & aquis contrā genus humanum, tamen recordatus miſericordię aſcēdiſti equos, & currus angelorum, & deſcendiſti ad tollendum diluuium, & tuę quadrigę fuerunt ſaluatio ferentes illam arcam, ita pariter recordatus miſericordię tuę aſcendes equos humanitatis in quadrigam eccleſię,
F quę quatuor equis euangelicis, & quatuor rotis fertur, quę quidem quadriga, & equitatio erit ſaluatio toti generi humano contra diabolum & peccatum. Deinde cum dicit,

Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, iuramenta tribubus quæ locutus es

Adducit quartum miſterium figuratiuū, vnde legitur Gene. 9. ꝙ poſtq̄ ceſſauit diluuium Deus dixit ipſi Noe, arcum meum ponā in nubibus cæli, & erit ſignū inter me, & terrā, cūq; obduxero nubibus cęlū, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis quod pepigi vobiſcum, & non erunt vltra aquę diluuij ad delēdam terrā &c. Per hoc myſteriū, & fędus prępuidit Abacuc in ſpiritu totum miſterium incarnationis. Nam il-

A la iris ſiue ille arcus nil aliud eſt niſi imago
ſolis impreſſa in concauo nubis roratæ dige
ſtæ. ideo eſt ſignum ꝙ pluuia iam ceſſauit,
& ideo cauſat diuerſitatem colorum ĩ diuer-
ſis partibus nubis ſecundũ diuerſitatem par-
tium nubis iam digeſtæ. ſed principaliter cau
ſas tres colores. ſ. rubeũ in ſuprema parte, &
viridem in medio, & cæruleũ in profundo.
Per quod præuidit profeta qualiter Deus pa
ter qui eſt fons, & principium diuinitatis de
bebat imprimere imaginem ſuã in nube hu-
manitatis. i. mittere filium, qui eſt imago pa-
tris in carnem: qui debebat latere in nube hu
manitatis: in qua perſona ſunt tres ſubſtan-
tiæ. ſ. verbum, anima, & caro, ex quibus cõſti-
tuitur vnica perſona ſub vnico eſſe perſona-
li, & diuino: qui quidem arcus diuinus dẽbat
fugare omnem tempeſtatem, & totum dilu-
uiũ peccatorũ, & ſedare omnes tenebras ve-
teris pc̃ti, & inducere lucẽ, & ſerenitatẽ grẽ
B Ad quẽ arcum reſpiciens pater non amplius
debebat recordari veteris pc̃ti: imo Deus re
ſpiciens illum arcum qui eſt filius incarnat⁹,
illico recordatur fœderis promiſſi inter ip-
ſum, & genus humanum. Et ſic pater reſpi-
ciendo illũ arcũ in cruce, recordatus fœderis
promiſſi remiſſit pc̃tm̃ toti generi humano
&c. Itaq; quoties filius offert pro nobis ſuã
paſſionem: pater nunq̃ negat ſuam veniam
pro nobis. Hoc ergo præuidẽs Abacuc in ſpi
ritu dicit: O dñe tu ſuſcitans ſuſcitabis arcũ
fœderis tuum quando mittes filium tuum in
carnem: tunc ſuſcitabis, & verificabis iuramẽ
ta, & fœdera quę locutus es, & promiſiſti tri-
bubus. i: Noe, & omnibus generationib⁹ ſuis
quando iuraſti, ꝙ quotiens appareret ille ar-
cus in nubibus cęli. i. verbum in carne: tunc
reſpiciens ad illum arcum non induceres am
plius diluuium peccatorum ſuper terrã. q. d.
C ergo recordare miſericordiæ tuæ, & fœderis
promiſſi, & mitte imaginem: ſ. filium tuum
in nubem humanitatis &c. Deinde cũ dicit,

Fluuios ſcindes terræ uiderunt te et doluerunt montes. gurges aquarum tranſijt.

Dedit abyſſus uocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit.

Adducit quintũ myſterium de diuiſione
maris rubri: quando Moiſes percuſſit aquas
maris rubri cũ virga, & diuiſit, & ſcidit mare
rubrũ in diuiſiones, & tranſiuit Iſrael illæſus.
Sed abyſſus. i. mare dedit vocem ſuam: quan
do Deus intonuit ſuper mare inducens ful-
mina & grandinem, & reduxit aquas mari D
ſuper Aegyptios. Et ſic doluerunt, & ſubmer
ſi ſunt Farao & principes eius: per quod præ
uidit Abacuc totum myſteriũ baptiſmi. Nã
per hoc ꝙ Moiſes percuſſit aquas maris cum
virga, præuidit in ſpiritu qualiter Xp̃s qui eſt
de radice Ieſſe, & radix, & virgultum de ter-
ra ſitienti, dẽbat cum virga humanitatis per-
cutere, & tangere aquas, & ꝑ eius contactũ
dẽbat prębere virtutẽ regeneratiuã aquis ad
delendũ pc̃tm̃. Vnde ſicut illæ aquæ maris ru
bri tactę per virgam Moyſi ꝓbuerunt iter, &
uiã tutam filijs Iſrael: vt ſecurè tranſirent ad
aliud littus. ſed eędem aq̃ in ſe reductæ ꝑ vẽ
tum, & tempeſtatẽ ſubmerſerunt Aegiptios.
Ita pariter aquæ baptiſmales tactæ virtute
paſſionis Xp̃i, & mundant hominem à pec-
cato, & præbent viam ad vitam ęternam. ſed
eædem aquæ baptiſmales ſubmergunt, & ex
tinguunt, & fugãt diabolum, & peccatũ in E
homine. Hoc ergo pręuidens Abacuc in ſpi-
ritu dicit: O domine ſicut tu ſcidiſti, & diuiſi
ſti mare rubrum, & tranſiuit populus, & mõ
tes. i. principes Aegypti viderunt tranſeũtes
Hebræos, & doluerunt quando abyſſus dedit
vocem ſuam. i. qñ dominus intonuit ſuꝑ ma
re, & altitudo maris. i. profunditas leuauit
manus & fluctus. & gurges tranſijt ſuꝑ Aegy
ptios, & ſubmerſit eos: ita tu in aduentu tuo
ſcindes fluuios terræ. i. aquas baptiſmales,
virtutẽ eis præbendo, & ipſę aquę prębebũt
iter ad gloriam fidelibus. Et tunc montes. i.
principes demonum dolebunt, quia gurges
aquarũ baptiſmalium tranſibit ſuper eos, &
ſubmerget, & extinguet eos. Et hoc accidet
quia abyſſus aquæ Iordanis dedit vocẽ ſuã,
& altitudo maris leuauit manus ſuas, quãdo
vox patris intonuit ſuper aquas: dicens. Hic F
eſt filius meus dilectus &c. quia tunc aquę
receperunt virtutem regeneratiuam ꝓpter
vocem patris, & cõtactũ carnis Chriſti, & ꝑ
virtutem ſpiritus ſancti apparentis in ſigno
colũbę: quia tunc altitudo, & dignitas baptiſ
malis leuauit manus. i. poteſtatẽ, & virtutem
ſuam. Quidam autem referunt illud. Nunqd
in fluminibus &c. ad diuiſionem maris rubri.
& trãſitum filiorum Iſrael. Et iſtam partem.
ſ. fluuios ſcindes terrę, referunt ad retrogra-
dationem aquę Iordanis, & ingreſſum filio-
rum Iſrael in terram promiſſionis &c. ſed i-
ſto mõ occultarentur multa profunda myſte
ria. Sed quocunq; ſit: tam tranſitus maris ru-
bri, q̃ ĩgreſſus terrę ꝓmiſſionis figurabat mi
ſterium

A ſteriũ baptiſmi,& liberationẽ totius generis
humani à pctō.Et ſic profeta ſemper adducit
ſupradicta miſteria in figurã, petendo ſal
uatorem,humanum.Deinde cum ſubdit.

Sol,& luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ.

Adducit ſextum miſterium:vnde legitur
Ioſue. 10.ꝙ videntes Gabaonitę victorias,&
virtutes quas dominus fecit per Ioſue,& fi-
lios Iſrael,confœderati ſunt cum eis. Sed vi-
dentes quinque reges illius terræ,ꝙ Gabao-
nitæ,qui erant gentiles,confœderati eſſẽt cũ
filiis Iſrael tunc congregari venerunt ſimul
cum exercitibus ſuis ad deſtruendos, & delẽ
dos Gabaonitas,Et ſic caſtrametati ſunt cir-
ca Gabaon oppugnantes eam,Sed Gabaoni
B tæ miſerunt nuncios ad Ioſue,vt veniret ad
auxiliandum.& liberandum eos. Tunc autẽ
Ioſue cum exercitu ſuo venit Galgalis, & ir-
ruit ſuper quinque reges, & pcuſſit eos pla-
ga magna,& perſecutus eſt eos vſque ad A-
zeca,& Maceda,& tunc dñs miſit ſuper Ca-
naneos lapides grandinis de cęlo.Vnde mor
tui ſunt multò plures lapidib.grandinis quã
gladio.Tunc ad preces Ioſue ſtetit ſol ĩ me-
dio cœli,& luna ex aduerſo per totam diem
non decumbentes ad occaſum,præbentes lu
men filijs Iſrael pręliantibus,vſquequo diſſi-
parunt exercitum quinque regum:quos quĩ-
que reges poſtea Ioſue præcepit ſuffocari,&
ſuſpendi,Et ſic Gabaonitæ fuerunt liberati,
& tota terra Ganaan cum regibus ſuis fuit
ſubiecta filijs Iſrael &c.Per hoc miſterium p̃
uidit Abacuc in ſpiritu totam victoriã eccle
C ſiæ,& ſubiugationem populi gentilis ad fidẽ
Chriſti. Vnde præuidit primò qualiter Xp̃s
debebat mittere apoſtolos,& diſcipulos per
vniuerſum mundũ ad prædicandum euãge
lium:& qũo vna pars de populo gẽtili vidẽ-
tes virtutes,& ſigna q̃ faciebãt apoſtoli ĩ vir
tute nominis Xp̃i,debebant confęderari cũ
apoſtolis ĩ eccleſia Chriſti:ſicut Gabaonitę.
Præuidit etiã qualiter reges, & principes ter
ræ videntes eccleſiam de populo gentili ad
fidem conuerſam dẽbant ipſam perſequi cru
deliter,& multa millia martirum occidere ĩ
ea vſque ad magnum Conſtantinum. Sed
Chriſtus per ſolem figuratus dẽbat ſtare in
medio cęli,& reſpicere eccleſia figuratam p
lunam & illuſtrare eam contra reges gẽtiũ.
Et præuidit etiam qualiter Chriſtus dẽbat
mittere tempeſtates,& peſtilentias, et terre D
motus,& multa alia incommoda contra po
pulum gentilem in vindictam martirũ. Sed
finaliter eccleſia figurata per Ioſue in lumi
ne,& virtute nominis Ieſu: qui eſt ſol iuſti-
tię,debebat ſubiugare omnes reges terrę cũ
toto populo gentili ad fidem Chriſti.Hoc er
go præuidens Abacuc in ſpiritu dicit.O dñe,
ſicut ſol,& luna ſteterunt vnuſquiſque ĩ ha-
bitaculo ſuo tp̃e Ioſue non declinando ad
occaſum:in cuius nomine,Ioſue, vicit quin-
que reges,& diſſipauit exercitum eorum per
lapides grandinis miſſos de cœlo, & poſtea
ſubiugauit totã terrã Canaan cum regibus
ſuis:ita in tuo aduẽtu ſui qui eſt Chriſtus, &
luna quæ eſt eccleſia ſtabunt firmiter in ha
bitaculo ſuo,nec poterunt vinci nec deleri à
populo gẽtili:imo apoſtoli, & martires ibũt
in luce ſagittarũ tuarum,& fulminum euan E
gelicorum,& in ſplendore tuæ haſtæ,& for-
titudinis euangelicæ fulgurantis, & mittẽtis
radios euangelicos per vniuerſum mundũ,
illuſtrando apoſtolos,& terendo gentiles,&
infideles ſignis,& miraculis.Et ſic

In fremitu conculcabis terram,& in furore obſtupefacies gentes.

In fremitu,& ſonitu prędicationis apoſto
lorum conculcabis terram vniuerſam:& ĩ fu
rore tuo.ſ.cum miraculis, & punitionibꝰ ob-
ſtupefacies,& terrebis gentes,& ſic venient,
& conuertentur ad fidem. Nam conſtanti-
nus percuſſus lepra cognouit virtutẽ Xp̃i p
baptiſmum ſanatus,& ſic fuit conuerſus.Ad
cuius exemplum pro maiori parte oẽs reges
& principes Europę fuerunt ad fidem cõuer
ſi,& Chriſto ſubiugati.Hoc idem factum eſt F
in partibus aquilonaribus,& oriẽtalibus: vt
patet p eccleſiaſticã hiſtoriã.Deĩde cũ dicit,

Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo

Percuſſiſti caput de domo impij, denudaſti fundamentum eius uſque ad caput.

Explicat veritatem ſupradictarum figura
rum.Nam ipſe dixit:ꝙ in ſupradictis ſex mi-
ſterijs præuidit figuraliter in ſpiritu futurũ
ſaluatorem mundi,& miſterium incarnatio-
nis,& generalis redemptionis,& conuerſio-
nis populi gentilis ideo nunc applicando fi-
guratũ figuræ explicat veritatem: vnde ait.
O domine Deus,ſicut nũc exiuiſti in ſalutẽ
populi tui per Aſa, qui liberauit Hieruſalem
de manu

A de manu Zara regis Aethiopiũ. 11. Para. 24.
Et liberaſti ppl'm de manu Caſan de Otho-
niel. Iudicũ 3. Et liberaſti illas octo aīas per
Noe de deluuio: & liberaſti filios Iſrael per
Moyſen: & liberaſti Gabaonitas ꝑ Ioſue: &
ſubiugaſti omnia regna Canaā &c. Ita ergo
realiter tu in medio annorũ eris egreſſus in
ſalutē, & redēptionē generalē, & ſpūalē ppl'i
fidelis. Et non venies in ſalutem populi tui:
& ad ſaluādum populum tuum cũ Otoniel:
nec cũ Gedeō: nec cũ Noe: nec cũ Ioſue: nec
cũ Moyſe: ſicut quōdā feciſti: ſed egreſſus es
in ſalutē populi. i. ad ſaluandum ppl'm tuũ
cũ Xp̄o tuo Ieſu in lege ꝓmiſſo: cui ꝓpriè
cōuenit ſaluare: quia iō dr̄ Ieſus. i. ſaluator. q.
d. Tunc miſiſti illos ſupradictos ad liberan-
dũ illũ populum tꝑaliter: ſed in plenitudine
tꝑis mittes filiũ tuũ Ieſũ Chriſtu ad ſaluan
B dũ, & redimēdũ genus humanũ ſpūaliter de
morte æterna & captiuitate diaboli, & loqui
tur de futuro per verba de preterito ꝓpter
certitudinē profetiæ. Sed q̄a Chriſtus debel-
lādo, & conterendo diabolũ, & mēbra eius:
liberauit genus humanum, ideo ſubdit. Tu
Chriſte ſaluator, in tuo aduentu percuſſiſti,
& cōtriuiſti caput de domo impii. i. percuſſi
ſti diabolum: qui eſt caput domus impiæ, &
ciuitatis terrenæ Babylonis, magnæ meretri
cis: cum qua fornicantur oēs reges terræ: &
infideles: & obſtinati peccatores. De iſta er-
go domo impij percusſiſti eius caput. ſ. dia-
bolum, & denudaſti fundamentũ eius vſque
ad collũ. Ad cuius intellectũ eſt notandũ ſe-
cundum Euſeb. 5. & 6. de p̄paratione euāgeli
ca, & ſm Aug. per totũ octauum, & nonum,
& decimum de ciui. Dei: q̄ totum fundamē-
C tũ diaboli quo dn̄abatur toti mũdo erat fal
ſa ſuperſtitio. Nā oēs ſacerdotes idolorum e
rāt dediti magicis artibus: & ſic oēs; Necro-
mātici, & diuinatores, & horoſcopi: & haru-
ſpices: & Hydromantici, & Geomantici, & ob
ſeruatores aſtrorũ, & menſiũ, & dierum. Et
ſic cũ his falſis artib. q̄ nō cōtinent in ſe niſi
mendacium, decipiebant reges, & populos,
imo ſacerdotes arte humana faciebant quoſ
dā occultos ſubterraneos meatus: & ibi loq̄-
bantur & per quaſdam fiſtulas, & rimulas
mittebant vocem vſq; ad concauum idoli
aut ſtatuę: & ſic videbatur populo q̄ idola
loquerentur & darent reſponſa de quæſitis:
vt apparet Danielis, 14. de idolo Beel, Et
iſto modo illa idola dabant falſa, & decepto
ria reſponſa, & præcipiebant fieri nefanda ſa
crificia, & ludos ſcenicos, & nefandos ritus D
in populo gentili. Et cum hoc fundamento
diabolus adorabatur: & dominabatur in to-
to mundo. ſed venit Chriſtus, & miſit apo-
ſtolos ſuos per totum orbem ad prædicādā
veritatem euangelicam omni creaturę qui
quidem apoſtoli detexerunt falſitatem, & de
ceptionem omnium ſuperſtitionum falſarũ
ipſorum ſacerdotum. Nam in præſentia apo
ſtolorum non poterant idola dare reſponſa:
vt patet in hiſtoria beati Bartolomęi, & Mat
tæi. imo idola ruebant, & comminuebantur.
Et ſic apparebat deceptio artificum, quod
ibi latebat ad decipiendos populos. Et tunc
populi viſa manifeſta deceptione idolorum
& viſa veritate euangelica, conuertebantur
ad Xp̄m, ſed ſuperſtitioſa deceptio magis
patuit, & fuit manifeſta poſt conuerſio-
nem magni Conſtantini per totum orbem. E
Et ideo omnes reges terræ, qui ante propter
idola perſequebantur Chriſtianos: tunc ꝓꝑ
Xp̄m deleuerunt omnia idola mundi, Et ſic
illa falſa ſuperſtitio quæ erat diaboli, ad deci
piendum inuenta, quę per tot tꝑa fuerat coo
perta, & occulta, tunc fuit denudata & mani
feſta, & ſic diabolus princeps huius ſęculi eie
ctus eſt foras. Et hoc eſt quod intendit hic di
cere profeta. Vnde ait. O Chriſte, q̄ñ egreſſus
es in ſalutem populi tui: tunc percuſſiſti ca-
put diabolicum de domo impij: & denuda-
ſti, & detexiſti fundamentum eius vſq; ad col
lum, & loquitur metaforicè. Nam ſicut mu-
lier quandoq; habet multas indiſpoſitiones,
& imperfectiones: ſed cooperit ſe cum veſti
bus & caligis a planta pedis vſq; ad collum:
quia faciem nō pōt tegere: & ı cooperit o-
mnes defectus occultos: ſed ſ ıs denudat, F
& detegit eam à planta pedis vſque ad col-
lum: tunc videbuntur omnes eius defectus
qui ſub veſte latebat. Ita pariter eſt dicendũ
de illa falſa ſuperſtitione: quia erat velata, &
tecta multis falſis apparētiis ad eā: quārum
q̄ñq; fingebant religionē, & virtutem in ap-
parentia: ſed intus latebant multa nefandæ
& abominanda, & deteſtabilia, vt patet ī bac
canalibus Bacchi, & in nocturnis deę Veſtę,
& Veneris &c. Sed venit Chriſtus & detexit,
& denudauit iſtā falſam ſuperſtitionem per
oēs partes vſq; ad collũ, & faciem, vbi appa-
ret veritas rei. Bis ergo Xp̄s ꝑcuſſit caput de
domo impii: & denudauit fundamentũ eius
vſq; ad collũ. Primo q̄ñ deſcendit ad infernũ
quæ eſt domus diaboli impii. Ibi enim ꝑcuſ-
ſit.

A ſit,& contriuit,& iudicauit eos:& nudauit,et expoliauit limbum,& etiam purgatoriū: qđ erat fundamentum eius. Secundò pere uſſit diabolum, caput impiæ domus, & ciuitatis terrenæ: qſi eiecit ipſum a populo gētili, & nudauit,& manifeſtauit falſitatem ſuperſtitionis.Sed quia diabolus cum angelis ſuis apoſtaticis non fuit eiectus de mundo: nec eiicitur ab homine niſi per baptiſmum,& exorciſmum vbi dr̄ ipſi:Ergo maledicte diabole recognoſce ſnīam tuā,& recede ab hoc famulo Dei &c.Ideo ſubdit ,pfeta ī pſōa eccł'ę

Maledixiſti ſceptri eius capiti bellatorum eius venientibus ut turbo ad diſpergendū me.

O Chriſte tu per baptiſmum, & exorciſmum maledixiſti diabolo capiti omniū bellatorum,& omnium tentationum, & vitio-

B rum:quæ pugnant contra nos. Et maledixiſti ſceptris eius.i.omnibus demonib.ſubditis ſub ſceptro,& dominio eius,venientibus, vt turbo ventorum,& acies,& turba bellatorū ad diſpergendum, & diſſipandum me : Oīa iſta dicit profeta:quia in baptiſmo,& pœnitētia non ſolum eiicitur diabolus,& maledicit ſed etiam omnia peccata,& tentationes quę iugiter pugnant,& conatur diſpergere nos. Item Chriſtus non ſolum maledixit diabolū ſed etiam ſceptra eius.ſ.omnes Iudęos,& infideles obſtinatos qui iugiter conātur diſpergere,& deſtruere eccleſiam. Et ideo ſubdit.

Exultatio eorum ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito.

Exultatio eorū in pugnādo cōtra ecclm & ppl'm Chriſtianū:& contra quēlibet iuſtū

C eſt ſicut exultatio eius.i. illius latronis q deuorat aliquē pauperē in abſcōdito.q.d. ꝙ ſicut latro lętatur & exultat qñ in abſcōdito reperit aliquē, & expoliat eū:& ex diuite facit pauperē:ita lętaī diabolus tētare hoīem, & deducere eū ad peccandū,expoliando ipſū bonis grę.Et ita exultauit populus infideliū pſequēdo,& expoliando eccleſiam, & populū xp̄ianum.& ita lætatus eſt,et exultauit diabolus:qñ expoliauit Adā oīb.bonis gratuitis:et percuſſit eū ī corpore,et aīa: qñ inobediēs diuino pcepto deſcēdere voluit ab Hieruſalē in Hiericō,et īcidit in latrones etc. Et ſic pariter exultauit diabolus : qñ p ſupradictas falſas ſuperſtitiones occupauerat totū ppl'm gētilē.Sed qa xp̄s miſit appl'os ſuos ad debellādū,et eijciēdū ipſū đ mūdo:iō ſubdit.

Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. D

O dn̄e Ieſu Xp̄e,tu feciſti viā equis tuis.ſ. apoſtolis:qui ſunt equi tui per quos luſtraſti et perambulaſti totum mundū,viā ergo feciſti,et aperuiſti eis in mari huius mundi,et in luto aquarum multarum feciſti eis viam; vt tranſirent ad debellādum diabolum,et ad auferendum ipſi prædam quā tyrannicè, et cū falſo fundamento,et ſuperſtitione deteſtabili poſſidebat.Et nota,ꝙ profeta in hoc cantico cōmuniter vtitur verbis metaforicis,et iō appellat apoſtolos equos Chriſti cum quib⁹ peragrauit mundū, ſicut Eſaias appellat eos pedes:cum dicit. Quàm pulcri ſunt pedes euangelizantium pacem. Item appellat eos nubes:inquantū ferebant,et pluebāt pluuiā euangelicam.Iſa.60.Qui ſunt hiqui,vt nubes volāt etc.Et iſto modo Abacuc appellat eos equos tranſeuntes, Maria, et flumina lutoſa huius mundi,ad ſubiiciēdas inſulas iugo xp̄i. Et hunc modum ſeruat Iſai. 11.c.cum dicit ꝙ tunc dominus Ieſus Chriſtus deſolabit linguam maris Aegypti,et leuabit manum ſup flumen in fortitudine ſpiritusſancti,et percutiet eum in ſeptem riuis:ita vt tranſeant per eū calceati,et erit via reſiduo ppl'o meo etc. E

Audiui & conturbatus eſt venter meus, a voce contremuerunt labia mea.

Hæc eſt quarta, et vltima pars principalis huius cantici in qua agit gratias, et explicat conſolationē, & gaudium quod eccleſia iuſtorum habuit de beneficio redēptionis ī primo aduētu Chriſti.Et ēt de gaudio quod eſt F habiturum in 2.aduentu poſt iudiciū,et iō iſta.4.pars primò exponetur de gaudio primi aduentus.Secundò de gaudio ſecundi aduētus.Quò ad primū eſt ergo prænotandum ſicut dictū eſt ſupra,ꝙ Abacuc in ſimplici ſpū præuidit deſtructionē illius particularis Babyloniæ cū rege ſuo de propinquo futurā p Cyrum,et præuidit propinquā liberationem particularē,et tpalem populi Iudeorum: ſed in duplici ſpū pfetico p illā particularē punitionem puidit gn̄alem punitionē magnæ meretricis babylonis,et generalē redēptionē faciēdā p xp̄m delōginquo.Sed ī prima punitiōe,et ,ppinqua puidit qualiter Cyrus erat factuturus gn̄ale edictū p oīa regna ſua.ſ.Medorū,et Aſſiriorū,et Perſarū,et Caldeorū,vtoēs hebræi.

A hebræi. 12. tribuum: tam illi qui fuerant captiuati per Salmanaſar, & Tetaglaſar, & trāſmigrati, & captiuati per Nabucodonoſor poſſent liberè redire in Hieruſalem: & reedificare templum, & ciuitatem: reddens eis ſacra vaſa templi, & magnam copiā auri, & argenti pro templo ædificando. Sed licèt iſta generalis libertas eſſet data omnibus Iſraelitis habitantibus per illa regna: tamen maior pars renuit redire. Nam de 10. tribubus captiuatis per Salmanaſar, aut pauci aut nulli redierunt: eò quòd iam erant collocati, & radicati in poſſeſſionibus, & vineis in regno Medorum, & Aſſyriorum, & Perſarum: De Iudæis autem tranſmigratis, & captiuitatis maior pars remanſit: tùm quia iam ibi poſſidebant domos, & vineas, & olineta, & prędia, et cæteras poſſeſſiones: ideo noluerunt illa re-

B linquere: tùm quia timebant laborem, & periculā itineris: & ſic plures manſerunt in Babylonia quàm redierunt, quod patet. Nam Heſter, & Aſſuerus fuerunt per magnum tēpus poſt relaxatam captiuitatem per Cyrum: quo tempore habitabāt in Caldęa, & Media & Aſſyria, & Perſide, & etiam in Aethiopia magna multitudo hebræorum, & Iudæorum de illa captiuitate: vt patet per totum diſcursū li. Heſter. Ex quibus patet, ꝙ amore bonorū temporalium, & ex timore laborum itineris, maior pars voluit remanere in illa captiuitate: & minima pars venit ad libertatem. Sed illi, qui manſerunt in Babylonia, bene fuerūt puniti. nam poſt deſtructionem factam per Cyrum, & Darium tota prouincia Caldæorum paſſa eſt grauem ſterilitatem, & peſtilētiam hominum, & animalium, & multa alia

C miſeranda diſcrimina, & tribulationes: ſicut dicunt omnes hiſtoriografi orientiales, & ꝓut profetauerat Iſaias, & Ezechiel, & quaſi omnes profetę minores. Et ſic patet, quòd Iudæi remanētes in Babylonia ex amore bonorum temporalium, & volentes vitare labores, & pericula itineris: & contemnētes libertatem, & cultum diuinum: iuſto Dei iudicio inciderunt in maiora pericula, & tribulationes: & paſſi ſunt ſterilitatem, & famem, & penuriam bonorum temporalium. Per hoc ꝑfectò myſterium præuidit Abacuc ī duplici ſpiritu profetico totam cecitatem, & obſtinationem, & iniquitatem in qua manet populus Iudaicus. Vnde præuidit qualiter Chriſtus, in lege, & profetis promiſſus, erat venturus inter eos: & debebat eos abſoluere à iugo legis, & captiuitate peccati: & dare eis le- D

gē libertatis, & gratiæ, & vocare eos ad Hieruſalem ſpiritualem quam ipſe ædificauerat. Sed præuidit qualiter maior pars Iudęorum debebat contemnere Chriſtum Meſſiam, & legem libertatis, & hoc propter amorem bonorum temporalium. Et ſic ſpontè erat manſura ſub iugo legis, & ſub captiuitate diaboli perpetua, & confuſione Babylonis. Et ſic ꝓuidit qualiter minor pars illius popoli erat Chriſtum, & legem euangelicā ſuſceptura, & ꝓuidit qualiter illa parua pars quæ fuit collegium apoſtolorum, & diſcipulorum, debebat ædificare nouam Hieruſalē & eccleſiam ſupra firmam petram, quæ eſt Chriſtus. Et præuidit etiam qualiter Iudæi remanentes in ſua obſtinatione non ſolum debebant perdere omnia bona temporalia: ſed etiam ſpiritualia, & æterna. Nam primò E

per quatuor annos paſſi ſunt ſeditiones, & bella inteſtina, & furta, & homicidia: vt ait Ioſefus lib. de bello Iudaico, & poſtea fuerunt obſeſſi: & intolerabilem inediam paſſi, & tādem fuerunt capti, & partim interfecti, et trucidati, & partim capti, et diſperſi per mundū, & ciuitas fuit euerſa, & templum incenſum: & ſic perdiderunt bona temporalia, & etiā ſpiritualia: quia perdiderunt ſacerdotium, & ſacrificium, & lex fuit deſiccata, & arida facta quia non amplius facit fructum cum ſit mortua: ſed etiam eis mortifera: vt dictū eſt Pſal. Omnia ergo ſupradicta præuidens Abacuc in ſpiritu, primo perdolet, & expaueſcit talē obſtinationem, & ſententiam, & dānationē temporalem, & ſpiritualem obſtinatorū Iudæorum. Secundo gaudet, & conſolatͬ ſe eſſe de illa ſocietate Iudæorum, & fidelium: F

qui Chriſtum erant recepturi, & etiam de illis qui cum Chriſto in cęlum erant aſcenſuri, & de limbo liberandi.

Dicit ergo profeta in perſona ſui, & eccleſiæ: O domine ego vidi ex reuelatione qualiter maior pars populi Iudaici debet dānari, & in ſua obſtinatione permanere. Nam quando tu fueris egreſſus in ſalutem populi tui: ipſi non recipient te: nec doctrinam tuā: imo perſequentur, & crucifigēt te, & ſic ſpōte permanebunt in ſua ꝑfidia, & obſtinatione, & captiuitate diaboli, propter quod condēnabis eos ad pœnam, & captiuitatem perpetuam in corpore et anima. Ita minor pars eorum recipiet legem tuam ex quibꝰ facies populum tuum, & eccleſiam ſimul cum conueſis

A uerſis de populo gentili.Iō cū ego audiui in gratitudinē,& obſtinationē, & dānationem illius populi ſic alienati conturbat⁹ eſt uenter meus.i.interiora mea:& à voce tuę reuelationis cōtremuerunt labia mea: ne poſſint talia proferre, & ſcribere in hoc cantico.Sed quia ex alia parte video me eſſe de grege, & ſocietate illius populi quę te receptura eſt, & debet tecum aſcēdere in Hieruſalem ſpirituale ꝑ gratiā,& inſuperna per gloriam: Iō.

Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat

Vt requieſcam in die tribulationis, ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum.

Non timeo labores:nec pericula: nec paſſiones, & non curo ſi ingrediatur putredo &
B dolor in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat, & ſerpat quicunq; dolor, & labor,vt.i.dummodo requieſcam tecū in die tribulationis, & damnationis Iudæorum: & aſcendam tecum ad populū noſtrū accinctū,& præparatum ad ambulandum in lege tua euangelica,& accinctū ad pugnā cōtra diabolū: & inimicos fidei.q.d.Dummodo ego ſim de ſocietate,& numero tui populi fidelis:ego ſum ꝑparatus ad perferendas & tolerandas omnes perſecutiones vſq; ad mortem incluſiuè. Et nota,ꝙ profeta appellat diem tribulationis non ſolum futurum ſtatum Iudęorum in inferno. ſed etiam præſentem ſtatū in hac vita.Nā de futuro ſtatu non eſt dubium, quia in ſecula ſeculorum cruciabuntur.Sed ēt pręſens ſtatus dicitur dies tribulationis eorum. Nā primò ſunt in captiuitate temporali, &
C ſpūali ſine regno, & ſacerdotio exules à ſua patria:& vltra hoc ſunt ſine lege,& fructu legis,qa nullū fructū habēt ex obſeruantia: qa nō ſolū eſt eis mortua ſed mortifera. Ideo oratio,& ieiunia,& oblationes, & omnia opera legis,quæ faciunt: vertuntur eis in peccatum,vt dictum eſt Pſa.49.& 50.& 108.Iō licèt non ſemper patiantur ſterilitatem bonorum temporalium:tamen ſemper patiuntur ſterilitatem legis & bonorum ſpiritualiū. iō eorum ſtatus dicitur dies tribulationis, ſicut dies legis euangelicæ dicitur annus benignitatis,& fęcunditatis propter abundantiam bonorum ſpiritualium pſal. 63. Sed quòd ſtatus Iudaicus ſit dies tribulationis & ſterilitatis,probatur, quia poſt aduentum Chriſti.

Ficus enim non florebit, et non erit germen in uineis. D

Mentietur opus oliuæ, et arua non afferent cibum.

Abſcindetur de ouili pecus, et non erit armentum in præſepibus.

Ficus.i.lex vetus figurata per ficulneàm nō florebit:quia iā fuit maledicta per Chriſtum ne amplius faceret fructum.Mat.22.Et non erit germen nec fructus nec palmes in vineis illius populi, & legis.i. præcepta ceremonialia non germinabunt. Vnde nota, ꝙ lex diuina, & eccleſia Dei ab Adam vſq; ad vltimum iuſtum dicitur vna,ſecundum Gregoriū,& omnes doctores,vt dictū eſt in prologo.Sed iſta lex,aut eccle ſia in ſacra ſcriptura quādoq; appellatur uinea. cuius palmites ſunt Chriſti fideles.Quandoq; appellatur oliua: cuius rami ſunt fideles. Quandoq; dicitˢ aruum ſeu ager: cuius fructus,& ſegetes ſūt E
fideles. Quandoq; appellatur ouile Dei: cuius oues ſunt fideles.Sed poſt aduentū Chriſti omnes Iudęi obſtinati fuerunt abſciſſi ab hac oliua,& vinea,& agro, & ouili: in quorum locis fuerunt inſerti conuerſi de populo gentili: vt ait apoſt.ad Roma. Ideo iſta vinea,& oliua,& ager,non facit eis amplius fructum,quia lex iam fecit, & protulit fructū in tempore determinato. ſ.in aduentu Chriſti. Et ideo fuerunt ipſi abſciſſi rami ceremonialium, & nati, & orti ſunt in eodem trunco legis rami euangelici:qui proferunt fructus euangelicos eccleſiaſticorum ſacramentorum,& fructus gr̄æ.Ex quibus patet, ꝙ lex vetus cum illis ramis,& palmitibus ueterib⁹ F
iā abſciſsis,& aridis:nullū iam fructū ꝓfert.Iō dicit.Nō erit germen in vineis:& mētietur opus oliuę.Nā ſicut vinea legis non facit vuas ſed labruſcas, ita oliua legis nō facit oliuas:ſed amurcas,& mentita eſt in fructu ſuo, & eadem ratione arua legis non afferunt cibū:ſed venenum mortiferum.Item cum ille pp̄ſus ante aduentum Chriſti eſset populus peculiaris,& de ouibus Dei,poſtea fuit abſciſſus ab ouili Dei,& iam non paſcitˢ nec comedit in pręſepibus Dei, quia Deum negauit. Dan.9.Vnde pupulus gentilis, qui non erat plebs Dei,factus eſt plebs Dei per baptiſmū, & populus Iudaicus factus eſt nō plebs Dei & abſq; miſericordia per infidelitatē. Oſeę 1.Ideo dicit, ꝙ populus Iudaicus qui ex oue factus eſt pecus, abſcindetur de ouili Dei,

A & ſactus armentum beſtiarum non erit in p̄ſepibus cum ouibus Chriſti.

Ego autem gaudens gaudebo, et exultabo in Deo Ieſu meo.

Deus dominus fortitudo mea, et ponet pedas meos quaſi ceruorum.

Et ſuper excelſa mea deducet me uictor, in pſalmis canentem.

Quaſi dicat in perſona populi fidelis. Poſt quam Iudæi ſpontè abiecerunt Chriſtum, & volunt manere ſub iugo legis, & abſcindi ab o uili Chriſti: ego gaudens in præſenti per gratiã, fructus euãgelicos: ſumẽdo gaudebo, ĩ futuro per gloriam in Chriſto Deo noſtro Ieſu, & ſaluatore meo quem recepi per fidẽ. Quia ipſe Ieſus qui eſt Deus, & fortitudo
B mea, ponet, & præparabit pedes meos aptos, & veloces quaſi ceruorum ad ambulandum in lege euangelica, & ad aſcendendum in Ieruſalem ſupernam per gloriam, & ipſe deducet me gratia ſui ſuper excelſa mea. i. ſuper cacumina cæleſtia mihi promiſſa. Et ipſe victor contra diabolum deducet me canentem in pſalmis gratiæ in præſenti, & in pſalmis gloriæ in futuro. q. d. Iudæis, & oĩbus infidelibus manentibus reprobatis, & damnatis in ſua obſtinatione, ego gaudebo cũ Ieſu Deo redemptore, & glorificatore; hic per gratiã, & in futuro per gloriam.

Secunda expoſitio.

Secundo modo iſta vltima pars ab illo loco. Audiui, & conturbatus &c. poteſt expo-
C ni de pœna damnatorum, & gaudio giuſtorum poſt iudicium. Vnde dicit profeta, O domine, ego audiui, ex reuelatione mihi facta in ſecundo capitulo: damnationem magnæ meretricis, & ciuitatis diaboli, quam facturus es in vltimo iudicio de perſecutorib' iuſtorũ, & ideo conturbatus eſt venter meus &c. Sed quando audiui gloriam quam daturus es iuſtis in meritum, & præmium perſecutionum, tunc ſui conſolatus, & volo, quòd ingrediatur putredo in oſſibus meis. i. paratus ſum pati omnes perſecutiones, & aduerſitates in hac vita: vt requieſcam in die tribulationis. i. in die iudicii, & aſcendam ad populum noſtrum iuſtorum accinctum, & liberatum, & expeditum ab iſtis miſeriis huius mundi: cum quo aſcendã in cęlũ. Vnde poſt diem iudicii ficus iſtorum diuitum mũdanorum non amplius florebit: nec erit amplius D
germen in vineis eorum, & opus oliuæ mentietur eis, & arua non afferent fructum eis. q. d. omnia iſta bona mundana perdent in illa die: nec poterunt eis prodeſſe. Ego aũt qa iſta bona mundana contempſi propter Chriſtum. & propter cœleſtia: in illa die gaudens gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo meſſia in lege promiſſo: qa ipſe eſt Deus, & fortitudo mea, & ponet pedes meos veloces quaſi ceruorum ad aſcendendum in cœlũ, & deducet me ſuper excelſa cęleſtia canentem in pſalmis glorię. Ipſe enim victor, & triunfator de mundo, & diabolo deducet me ſecũ cum populo victoriæ canentem victoriam ſuam in pſalmis glorię.

Admonitio autoris. E

HAec ergo ſupradicta in hac expoſitione ſunt quæ diuino auxilio fretus potui haurire, & extorquere ex intelligentia huius cantici ſm ſanam fidem, & doctrinam. Ideo oro, & obſecro fratres meos fideles, & catolicos: vt velint cum caritate attendere ad intelligentiam huius cantici: quia difficillimũ eſt ad intelligendum. Primò quia eſt de reb' altiſſimis. Secundo quia procedit per vocabula metaforica, & uſurpata, & extranea. Tertio propter diuerſitatem translationum. Nã quaſi omnes interpretes fuerunt diuerſi in interpretatione, & traductione huius cantici: eò quod in hebræo procedit per verba metaforica, & multũ æquoca. Et ideo dicunt hebręi, quod quatuor partes ſunt in ſacra ſcriptura multum difficiles ad intelligendum: F
quas non debent legere niſi prouecti, & antiqui doctores. Quartum prima eſt primum, & ſecundum, & tertium cap. libri Geneſis. Secunda eſt liber canticorum Salomonis. Tertia eſt liber Ezechiel. in 1. capit. & 40. cap. vſque ad finem. Quarta autem eſt iſtud canticum Abacuc, quia ideo intitulatur oratio Abacuc pro ignorantia: ſiue pro ignorantibus: eò ꝙ ab omnibus ignorantur eius vera intelligentia: vſquequo veniat rex meſſias ad declarandum ipſum. Et ſic patet, ꝙ non ſolum apud nos ſed etiam apud Hebræos hoc cãticum reputatur difficillimũ. Et ideo ſi lector fidelis non valeat attingere plenã intelligentiam ex hac ſupradicta expoſitione: rogo, ꝙ pergat ad alios catolicos expoſitores: quos

Deus

A Deus voluit communicare,& reuelare ſingulis diuiſim theſauros ſapientiæ ſuę: prout ipſi placuit.ideo oportet lectorem cum caritate accedere,& ſtudium adhibere.

CANTICVM MOISI.

AVdite cœli quæ loquor etc. Hoc canticũ cãtat eccleſia in laudibus diei ſabbati.quod canticum reperitur ſcriptũ Deuter. 32.& fecit ipſum Moyſes ex præcepto domini,& præcepit vt reponeretur in arca fœderis,vt eſſet in teſtimonium contra filios Iſrael quotiens peccarent,& apoſtatarẽt,& recederent à domino, vt patet in capitulo præcedens.31. Vnde dicit dominus ad Moyſen.Ecce tu dormies cum patribus tuis.Et populus iſte conſurgẽs fornicabitur poſt Deos
B alienos &c.Et iraſcetur furor meus contra eũ in die illa,& derelinquam eum, & abſcondã faciem meam ab eo.Et erit in deuorationem & inuenient eũ oia mala, & afflictiones &c. Nunc itaq; ſcribite vobis canticum iſtud, & docete filios Iſrael vt memoriter teneãt, & ore decantent: vt mihi ſit carmẽ iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael &c.Ex ſupradictis inferuntur concluſiones.Prima concluſio, ꝙ Moyſes fecit hoc canticum ex præcepto dñi. Secunda concluſio,ꝙ Deus prænouit, & reuelauit ipſi Moyſi qualiter ille populus debebat fornicari,& ſequi Deos alienos dum eſſet in terra promiſſa, poſtquam eſſent incraſſati,& impinguati.Tertia concluſio, ꝙ Moyſes poſuit hoc canticum in arca fęderis, vt eſſet teſtimonium contra filios Iſrael, vt quando viderent punitiones in eis cognoſcerent
C hoc eis fuiſſe prædictum.Quarta concluſio,ꝙ Moyſes prænouit ex reuelatione omnes punitiones venturas illi populo propter peccatũ vſq; ad extremum tempus. Vnde concludit in illo.31.ca. Noui enim, ꝙ poſt mortẽ meã inique agetis, & declinabitis cito à via quam præcepi vobis,& occurrẽt vobis mala in extremo tempore qñ feceritis malũ, & cõtra Deũ &c.Ex dictis.in hoc capitulo, & ex dicendis in hoc cãtico patet manifeſtè Moyſen fuiſſe verũ profetã: eò ꝙ nouit in ſpiritu ex diuina reuelatione futuram rebellionem,& idololatriã illius populi,et præuidit futuras punitiones,& deſtructiones quas ille populus erat paſſurus pp ſupradicta pctã, & qualiter illæ maledictiones datæ ſupra in ca.27.debebant illum populũ cõprehendere.Et iõ Moyſes fecit hoc canticum: in quo narrat, & prædicit D
beneficia quæ Deus fecit illi populo,& prædicit ingratitudines,& ſcelera quæ ille populus erat perpetraturus contra Deum,& punitiones quas erat paſſurus. Et ſic patet Moyſen fuiſſe verum profetam & habuiſſe ſpiritũ profetiæ de futuris contingentibus.Sed eſt quęrẽdum an Moyſes habuerit duplicem ſpiritum profetiæ in hoc cantico.ſ.an ſpiritus,& lumẽ profeticum Moyſi attigerit, & peruenerit vſque ad Chriſtum, & eccleſiam an fuerit terminatus in geſtis vete.teſt. Dictum eſt enim in prologo tracta.2. & 3.ꝙ ſpiritus ſimplex profeticus eſt ille qui tangebat mentem profetæ tantùm de futuris contingentibus in illo populo in uete.teſtam.in quibus terminabatur notitia profetę. Sed ſpiritus profeticus duplex erat,qui tranſcendebat futura contingentia vet.te.imo per geſta preterita, & pręſentia,& futura uete.te. manuducebat mentem,& notitiam profetę vſque ad myſteria E
Chriſti,& eccleſię,quem duplicem ſpiritum, & lumen profeticum hãbuit, & adeptus eſt Dauid & Iſaias,& cęteri.3.maiores & 12.profetę minores, vt pluries dictum eſt. Et ideo eſt videndum an Moyſes in hoc cantico habuit hunc talem ſpiritum, & lumen duplex profeticum, & an notitia ſua profetica peruenerit vſque ad Chriſtum & eccleſiam. Ad cuius intelligentiam eſt prænotandum,ꝙ duę fuerunt punitiones generales illius populi, & duę deſtructiones,& euerſiones, & incenſiones generales illius tẽpli, & ciuitatis Hieruſalem. Prima fuit facta per Nabucodonoſor & Caldęos. Secunda fuit per Titum, & Romanos. Prima aũt fuit propter peccatũ idololatrię. Secũda propter odium, & homi- F
cidium perpetratum contra Meſſiam in lege & profetis promiſſum, quia non ſolum ipſum negauerunt, & audire noluerunt: ſed etiam occiderunt. Ideo prima captiuitas, & deſtructio fuit remiſſa, & reſtaurata per Cyrum & ciuitas, & templum rędificatũ ꝑ Zorobabel, & Ieſum ſacerdotem magnum. Secunda aũt fuit irremiſſibilis, & irreparabilis, vt patet ad oculum. Has profectò duas captiuitates, & deſtructiones nouerunt, & prędixerunt quaſi oẽs profetę. Primò enim Dauid præuidit, & prędixit captiuitatem primam per Babylonios,& eius remiſſionem:vt patet pſalmo. lxxviii. & lxxix. & cxxxvi. Sed perpetuam captiuitatem ſecundam & irreparabilem prędixit pſalmo xxviii, dicens,

A Deſtrues illos,& non reædificabis eos. Item de ſecunda captiuitate dicit Pſal.94. Hodie ſi vocē eius audieritis nolite obdurare corda veſtra &c. Item Iſaiæ.43. Edue foras populum cecum &c. Item Iſaiæ.50. Ecce in iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram, quia veni, & non erat vir, & vocaui, & non erat qui audiret. hoc idem capi.65. Item Dan.9. de prima captiuitate,& eius remiſſione,& reædificatione dicitur. Rurſum reædificabitur, platea,& muri in anguſtia temporis. Sed de ſecunda captiuitate.& deſtructione dicitur.

Poſt hebdomadas. 72. occidetur Chriſtus & non erit eius populus qui eum negaturus eſt,& ciuitatem & ſanctuariū diſſipabit populus cum duce venturo: & finis eius vaſtitas.& poſt finem belli ſtatuta deſolatio: &
B vſq; ad conſummationem,& finem perſeuerabit ſtatuta deſolatio. Sufficit ergo ꝙ omnes profetę in hoc concordant; ꝙ ſecunda deſtructio,& captiuitas erat uentura illi populo: eò ꝙ erat negaturus Deum: & non debebat recipere. nec audire Meſſiam in lege, & profetis promiſſum: imo erat ipſum occiſurus. Et omnes concordant in hoc. ſ. quòd illa ſecunda captiuitas erat irreparabilis, & perpetua. Et ꝙ populus gentilis erat eligendus,& loco populi Iudaici ſubſtituendus, vt patet per totum diſcurſum profetarum, quæ omnia iſta prænouerunt & prædixerunt in duplici ſpiritu omnes profetæ. Quam etiam vltimam perpetuam deſolationem,& reprobationem pp peccatum negationis Chriſti præuidit Moyſes in duplici ſpiritu profetiæ Deut.18. cum dicit ipſi Deus. Profetam ſu-
C ſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilē tui,& ponam uerba mea in ore eius. Loqueturq; ad eos quæcunq; dixero illi. Et quicunque verba quę loquetur audire noluerit, vltor exiſtam. Ex quibus patet, ꝙ Moyſes præuidit ex diuina reuelatione duplici ſpiritu Chriſtum naſciturum de illo populo ſecundum carnem, in cuius ore Deus pater debebat ponere verba ſua, imo Deꝰ pater erat locuturus nobis per os Chriſti, quia quicquid habet habet à patre naſcēdo: & ſic præuidit qualiter Deus erat nobis locuturus in carne, & præuidit qualiter ille populus id eſt maior pars eius non erat ipſum auditurus: imo negaturus. Et ſic præuidit vltimam & perpetuam vltionem,& deſtructionem eorum.

Ex quibus patet, quòd Moyſes non ſolùm præuidit primam captiuitatem Iudæorū futurā propter peccatum idololatriæ, ſeu etiā præuidit ſecundam captiuitatem, & perpetuam deſtructionem ſecundi templi ꝓpter peccatum infidelitatis,& odij, & homicidij perpetrati contra Chriſtum. Et hanc duplicē captiuitatem, & deſtructionem populi Iudæorum,& templi,& ciuitatis prædicit Moyſes in hoc cātico. Et præcepit ipſum reponi in arca vt eſſet teſtimonium contra illū populū, ne allegarēt ignorantiam, quin Deus præmonuiſſet eos, & prædixiſſet eis punitionem ſui peccati, appellando cœlum, & terram in teſtimonium. In quo cātico duo principaliter facit. Primò enim præmittit procemium,& exordium. Secundò exequitur narrationem ibi. Date magnificentiā Deo noſtro. Quātum ad primum, quia ſuperius dicit Moyſes, ꝙ faciebat hoc canticum in teſtimo- E
niū contra filios Iſrael: vt ipſum nulla deleret obliuio, cōtra quos inuocabat cęlū,& terrā: iō nūc in exordio huius cantici teſtaē cęlum,& terrā,& appellat ea in teſtimoniū cōtra illū populum,& petit diuinum auxilium inuocando nomen dñi. Dicit ergo Moyſes.

AVdite cœli quæ loquor, audiat terra uerba oris mei.

O cęli, audite quę loquor. ſ. ſententiam Dei datam contra populum Iudaicum, & ſicut eſtis immobiles à loco: ſitis mihi teſtes contra iſtum populum, qui rebellaturus, & blaſfematurus eſt contra Deum ſuum. Et terra, quæ eſt immobilis, audiat verba oris mei. Et ſit mihi teſtis de immobili ſententia data à Deo contra iſtum populum. Et tam F
cœli, quàm terra ſitis mihi teſtes qualiter volo prædicere ſententiam domini, & punitionē cōtra iſtū populū propter futurum pctm̄ idololatriæ,& infidelitatis, quod perpetraturus eſt cōtra dominū,& Meſſiā ſuū. ne poſſit allegare ignorātiā qn̄ euenerint ſibi iſta mala. Itē vos cęleſtes,& angelicæ creaturæ, audite quæ loquor vt ſitis mihi teſtes. Et terra. i. omnes habitatores terræ, audiant verba oris mei: quæ ego annuncio ex parte Dei contra illū populum rebellem. Deinde cum dicit.

Concreſcat in pluuiam doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum.

Quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina, quia nomen domini inuocabo.

A Capta beniuolentiam Dei: & petit auxilium,& gratiam. Primò vt ipſe abundè poſſit loqui. Secundò vt faciat fructum in populo:& ad hoc inuocat nomē domini tetragrāmaton,quod eſt verbum incarnatum.ſ. Ieſus Chriſtus Meſſias in lege promiſſus: in cuius virtute Moyſes fecerat oīa miracula: in cuius fide,& ſpe oēs fideles ve.te.ſaluabantur. Vnde ait. Ego Moyſes inuocabo nomen dñi: q eſt dñs Ieſus in carne futurus,& venturus,ſine quo nullum donum nulla grā pt nobis dari a patre luminum. Hoc inq̄ nomen dñi inuocabo,vt doctrina mea moralis,& profetica hoc cantico prænuncianda creſcat,& abūdet,vt pluuia ſolet abundare:& eloquium meū fluat affluenter ſicut ros.& fluat,& creſcat iſta doctrina ſuper mentes hominum ad B intelligēdū: & ſuper omnes voluntates eorum ad operādum:quaſi, & ſicut imber fluit ſuper hęrbam,& facit eam germinare. Et ſicut ſtillæ cadentes ſuper gramina faciunt ea creſcere, & proſperari: ita pariter doctrina mea faciet fructum fidei in mentibus audiētium,& fructum caritatis in voluntatibus eorum. Vnde eſt aduertendum: ꝙ recte Moyſes inuocat Ieſum: qui eſt nomē dñi ad gratiā impetrādā: quia ex reuelatione ſciebat eū eſſe in oībus mediatorē Dei,& hoīm, per quē Deus erat remiſſurus peccata hominum & daturus omnem grām:& in virtute euius, & ad cuius inuocationem Moyſes fecerat oīa miracula in Aegipto,& in mari rubro &c.

Date magnificentiam Deo noſtro, Dei perfecta ſunt opera, & omnes uiæ eius iudicia

C *Deus fidelis, & abſque ulla iniquitate, iuſtus, & rectus.*

Peccauerunt ei, & non filii eius in ſordibus.

Præmiſſa inuocatione diuini auxilij ī exordio, hic incipit ſuā narrationē: in qua tria facit, ſecundùm, ꝙ habet tres partes principales. Nam primò prædicit primā punitionem illius populi propter peccatū idololatriæ. Secundò prędicit punitionem ſecundā propter peccatū odii,& mortis Chriſti. Tertiò prædicit electionem, & ſubſtitutionem populi gētilis ad eccleſiam loco populi Iudaici. Secunda ibi. Et dixi vbinam ſunt, tertia ibi. Laudate gentes. In prima parte tria facit. Primò.n. explicat breuiter beneficia quæ ſpecialiter ille populus recepit à Deo præ nationibus. Secundò prædicit ingratitudinem, & apoſtaſiā quam ille populus erat perpetratus contra D Deum propter idololatriam. Tertiò prędicit futuram punitionem,& deſtructionem eorū propter illud peccatum. Secūdum ibi. Incraſſatus, tertium ibi. Vidit dñs & ad iracundiā. Quantum ad primum eſt aduertendum: qđ pp quatuor Deus eſt de ſe magnificandꝰ ab omnibus. Primò quia eſt perfectus:& pfecta opera creauit,& fecit. Secundò quia ſapiens in condēdo legē naturę. Tertiò quia fidelis ī promiſſis: quia neminē fallit. Quartò quia rectus,& iuſtus in iudicando: quia tribuit vnicuiq; ſecundū opera ſua, vnde ꝓpter iſta quatuor tenetur magnificare Deum non ſolum populus Iudaicus: ſed etiam omnes populi: quia omnes ęqualiter iſta receperunt à Deo. Dicit ergo Moiſes. O populi date magnificētiam Deo noſtro pp beneficia generalia recepta: quia omnia opera Dei ſunt perfecta ī E ſua natura. Et ſic fecit hominem pfectum in ſua natura:& oēs viæ legis eius in quibus p̄cepit homines ambulare, ſunt vera iudicia. & ſic eſt iuſtus in condendo legem:& fidelis in promiſſis:& iuſtus,& rectus abſq; vlla iniquitate in iudicando,& reddendo vnicuiq; punitiones,& præmia ſecūdum merita aut demerita. Ex quo patet: ꝙ omnes tenentur Deum magnificare. Sed peramplius Iſrael recepit a Deo legem,& beneficia: quia magis Deus ſe oſtendit eis amicum dando legem ſpecialē &c. Ideo ſubdit. Peccauerūt.& non filii eius. q.d. iſte populus magis tenebatur Deum magnificare,& laudare: eò ꝙ elegerat ipſum tanquam filium dando ipſi legem ſpecialem, tñ ipſi non filii.i.non tāquam filii peccauerunt in ſordibus,& ſpurcitiis idololatriæ,& aliorū ſcelerū. q.d. quòd licèt debebāt Deū magnifi F care tanquam patrem: tamen ipſi tanquam non filii blasfemauerūt eum in ſordibus idololatriæ, & ſuperſtitionis deteſtabilibus. Et iō Moyſes incipit reprobare, & obiurgare totā ſucceſſionem illius populi: dicens.

Generatio praua atq. peruerſa. haeccine reddis domino popule ſtulte, & inſipiens?

Nunquid non ipſe eſt pater tuus qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?

Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas.

Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi.

Quando diuidebat altiſſimus gentes, qñ ſeparabat filios Adam, conſtruxit terminos populo-

A *rum iuxta numerum filiorum Iſrael.*

O generacio praua & peruerſa in fide,hęc
cine reddis domino.i.has gratias redis domi
no pro tãtis beneficiis receptis? popule ſtul-
te in eligendo,& inſipiens in iudicãdo,& co-
gnoſcendo?quia contempſiſti bonũ, & elegi-
ſti malum:& tanquã inſipiens oblitus es be-
neficiorum receptorum, & non cognouiſti
creatorem tuũ,& elegiſti creaturam vanã &
falſam,contemnendo verũ Deũ omniũ crea
torem:nunquid ipſe Deus nõ eſt pater tuus:
qui primò fecit te quò ad corpus de terra, &
creauit te quò ad animam de nihilo, ſpirãdo
in corpus formatum de terra ſpiraculum vi-
tæ,& poſtea poſſedit tanquam populum pe-
culiarem, & proprium prę cæteris populis?
Memento dierum antiquorum a principio
mundi: & cogita generationes ſingulas ab
B Adã vſque Noe, & Abraã, & maximè ab A-
braam quem ſeparaui de Caldæa,vſq; ad exi-
tum de Aegipto.Et interroga patrem tuum
quemcunq; carnalem,& patrẽ tuũ Abraam,
qui fuit principium huius populi: & maiores
tuos. ſ.Iſaac,& Iacob:& oẽs. 12.patriarcas,&
omnes duces,& ſacerdotes.Et dicant tibi to-
tũ diſcurſum tuæ generationis, & beneficio-
rum à Deo receptorum per ſucceſſionẽ. Et
dicent tibi principium, & modum electionis
huius populi ad Deum:& dicent tibi,quãdo,
& qũo diuidebat altiſſimus gentes:& quãdo
ſeparabat filios Adam.Ad cuius intellectum
eſt notandum ſecundum hiſtoriografos: qđ
deſcendentes à tribus filiis Noe poſt dilu-
uium,fuerunt diuiſi per Aſiam,Europam, &
Africam in 70. generationes ſeu populos ſi-
ue nationes aut regiones.Item cum ante ędi
C ficationem turris Babel omnes generatio-
nes eſſent labij,& linguæ,& idiomatis vnius,
tamen poſt confuſionem linguarum diuiſi
ſunt in 70.linguas.Item legitur Gene. 49. ꝙ
omnes animæ filiorum Iacob: quæ ingreſſæ
ſunt in Aegiptum cum Iacob patre ſuo fue-
runt.70.Ex quo patet, quod numerus popu-
lorum,tàm in diuiſione generationum filio-
rum Noe:quam in diuiſione linguarum, fuit
iuxta numerum filiorum Iſrael qui ingreſſi
ſunt in Aegiptum cum Iacob patre ſuo. Et
hoc eſt quod dicit hic. Interroga patrem, &
maiores tuos.Et dicent tibi, quando & quo-
modo altiſſimus diuidebat gentes poſt di-
luuium: & in ædificatione turris Babel, &
quomodo ſeparabat filios Adam in illis dua-
bus diuiſionibus. Quomodo conſtituit, &
diſtinxit terminos populorum.i. diuiſit eos ĩ D
70.populos,& linguas iuxta numerum filio-
rum Iſrael qui ingreſſi ſunt in Aegiptum cũ
Iacob patre ſuo.

Pars autem domini populus eius Iacob funi culus hæreditatis eius.

Et tamen ex illis 70. linguis, & populis
Deus ſolùm elegit ſibi vnũ.ſ. populũ Iſrael:
qa Iacob fuit pars dñi,& populus,& fuit funi
culus,& ſors,& portio hęreditatis eius.In trã-
ſlatione autem ipſorũ.70.habetũ. Conſtituit
terminos populorũ iuxta numerum filiorum
Dei,qđ idem eſt:eò ꝙ ſoli filii illius populi di
cebantũ filii Dei.Alia tranſlatio,hẽt.ſ̃m nume
rũ angelorũ. Et tunc intellectus pt eſſe ſatis
conformis literæ ſequenti.Nã vnuſquiſq; po-
pulus ſiue natio aut regnum habet propriũ
angelum cuſtodem,& quot ſunt populi tot E
ſunt angeli cuſtodes,qui dñr arcangeli:ſiquã-
tũ ſunt principes regnorũ: qbus dãtur in cu-
ſtodiã:vt patet de angelo, & principe regni
Perſarum.Dan. 10.Ex quo patet,ꝙ numerus
populorũ,qui fuerunt diuiſi per linguas, &
nationes poſt diluuium aut in cõfuſione tur-
ris Babel,fuit ſecundum numerũ angelorum
ad cuſtodiam illorum populorum deputa-
torũ. Sed licèt Deus deputauit vnicuiq; illo-
rũ propriũ angelum,& principẽ ad cuſtodiã:
tñ Deus voluit ſibi eligere illum populum ĩ
proprium.Et ipſemet voluit eſſe proprius pri
ceps,& cuſtos illius ppl'i:licèt haberet Micae
lem arcangelum in miniſtrum:vt patet Dã.
10.Et hoc intendit dicere Moyſes in hoc paſ
ſu ſ̃m iſtã tranſlationẽ.Vnde ait. Interroga
patrẽ tuũ,& maiores tuos.& dicent tibi qua-
liter qñ altiſſimus diuidebat gẽtes:& ſerpara F
bat filios Adã poſt diluuium:& in confuſiõe
linguarum turris Babel:tũc conſtituit termi-
nos populorum.i.nationum, & prouinciarũ
mundi iuxta numerum angelorum deputa-
torũ ad cuſtodiam regnorum. Sed Iacob cũ
prole ſua fuit pars dñi,& populus eius ſibi ad
cuſtodiam,& regimen electus.Et fuit funicu
lus,& ſors,& portio hæreditatis eius:quia ip-
ſe ſpecialiter elegit ſibi hunc populum in hæ
reditatem.Vnde probo,ꝙ dominus elegit ſi-
bi iſtum populum in hæreditatem, & ꝓpriã
cuſtodiam:& regimen.Nam

Inuenit eum in terra deſerta, in loco horro ris,& uaſtæ ſolitudinis.
Circunduxit eum,& docuit, & cuſtodiuit qua

ſi

A *Et pupulam oculi ſui*

Dominus inuenit iſtū populū in terra deſerta &c. Quia primò inuenit Abraã ĩ Caldęa terra deſerta, & ſemota à vero cultu diuino, & reduxit in Arã Meſopotamiæ & exinde in terrã Canaã, vbi ędificauit altare dño, & incepit inuocare nomen dñi, Gen. 12. Et exinde inuenit filios Iſrael in loco horroris. i. in horrido loco Aegipti ſub dura ſeruitute, & poſtea inuenit Moyſen in loco vaſtę ſolitudinis iuxta montem Oreb cuſtodientem oues ſoceri ſui Ietro, & vocauit ipſum de rubo, & miſit ipſum ad Faraonem, & cum multis ſignis & prodigijs eduxit illū populum de Aegipto & circunduxit ipſum per deſertum, & docuit eum legem & præcepta in monte Sinai: & coſtodiuit eum ab omni periculo: ſicut pupillam oculi ſui. Primò cuſtodiuit eum in mari

B rubro. Secundò cuſtodiuit ipſum, & liberauit ab inedia, & fame, & ſiti, dando ipſi aquam de rupe Oreb: & dulcorando aquas Marat: & mittendo manna. Et

Sicut Aquila prouocans ad uolandum pullos ſuos, & ſuperuolitans expandit alas ſuas, et aſſumpſit eum atque portauit in humeris ſuis.

Ad cuius intellectum eſt notandum ſecūdùm naturales, & ſecūdū experiētiā: ꝙ Aquila pre cæteris auibus, & animalibus nutrit filios ſuos, vnde quatuor mirabilia ben eficia oſtēdit filijs præ ceteris. Nã primò ſplendidè paſcit eos, & nobilibus cibis. ſ. perdicibus, & leporibus, & cuniculis &c. Secūdò ſapienter cuſtodit, collocando nidum in altis rupibus, ne quis poſſit accedere ad tollendum filios.

C Tertiò prudēter docet eos volare, & venari, & cibū q̃rere volitãs ſup eos, oſtendēdo eius venationē, vt rapiãt & diſcãt cibū ꝓcurare. Quartò collocat filios ĩ loco fertili, & copioſo ciborū. vnde qñ filij ſūt iã ꝓuecti; & habiles ad venãdu & q̃rēdū cibū: tūc pater, & mater quęrunt eis locum, & terminū ſemotū, & aptū: & portãt filios illuc. ſ. maſculū, & fœminã, & dimittūt, & collocant eos ibi in illo loco fertili, & copioſo, & ipſi reuertūtur ad terminos ſuos. Ita ergo pariter fecit Deus erga illū populū: Nã primò cuſtodiuit eū ab oĩ periculo. Secūdò cibauit ipſū mãna de cęlo, & coturnicibus. Tertiò docuit ipſū dãdo legē. Quartò collocauit ipſum in terra promiſſa fluēte lacte, & melle, & ſic Deus fuit ſimilis aqlæ in cuſtodiēdo, & cibãdo, & docēdo, & collocãdo illū populū. Dicit ergo Moyſes ꝙ De⁹ circūduxit, & docuit, & cuſtodiuit illum populū. ſicut facit aqla ꝓuocãs ad volãdum pullos ſuos, & volitãs ſup eos, vt cuſtodiat, et ipſi addiſcãt volare, & ſic De⁹ ad modū aqlæ expãdit alas ſuas, extēdēdo nubē ſup eos in die: ne vrerētur ardore ſolis. Et aſſumpſit eū quaſi ſuper humeros, & aſportauit eū per totum deſertum. D

Dominus ſolus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

Sol⁹ De⁹ abſque alio Deo alieno fuit dux illi⁹ populi ꝑ 40. annos in toto illo itinere, & peregrinatione: tãdē autē cōſtituit eū ſup illã terrã excelſã quã ipſi ꝓmiſerat. Quæ q̃dē terra ꝓmiſſionis primò dr̃ excelſus: eo ꝙ eſt ſita in alto loco reſpectu Aegipti, & Arabiæ, & Caldeę. Et ēt erat excelſa reſpectu deſerti Arabię ĩ copia aquarū, & fructuū, & omniū ciborum.

Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum.

Vt ſugeret mel de petra, oleumq; de ſaxo duriſſimo.

Butirum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan.

Et hircos cum medullis tritici & ſanguinem vuę biberent meraciſſimum.

Iō Deus conſtituit, & collocauit eū in illa terra, & ſup illã terrã fertilem: vt comederet fructus agrorū, qb. illa terra abūdat, & ſugeret ille popul⁹ mel de petra, qa ibi apes mellificãt in cauernis petrarū, & rupiū. Et ſugeret, & colligeret oleū de ſaxo duriſſimo, qa ĩ terra lapidoſa, & ſaxoſa creſcūt oliuæ, q̃ reperiūtur abūdãter ĩ illa terra. Et vt ſugeret butirū de armēto vaccarū, & lac de ouibus, q̃ erant ĩ magna copia in illa terra. Et iō plãtauerãt olinas, & vineas, & cęteras arbores, & ſeminauerãt agros, & nutriuerãt greges ouiū, & armēta boū in magna copia, quas q̃dem oues & arietes ducebãt Cananęi de terra filiorū Baſã vltra Iordanē, furto aut prætio: eò ꝙ terra Baſã illis tēporibus abundabat in paſcuis, & gregibus ouium. Et iō dicit, ꝙ cōſtituit dominus illum populum ſuper illam terram copioſam: vt ſugeret mel de petra: oleumque de ſaxo duriſſimo: & butirum de armento, & lac de ouibus: cum adipe, & pinguedine agnorum, & arietū filiorū Baſan: quia ter- F

A ra filiorũ Baſan abundabat in his. Et vt come dere hircos nõ cũ hordeo: nec cum furfure: ſed cũ medulla, & farina tritici. Et vt biberẽt ſanguinem vuæ .i. vinum meracißimum, & puriſſimũ. Itaq; Deus dedit eis illã terram, & cõſtituit eos dños ſuper eam: vt comederent fructus quos nõ plãtauerãt, & frumentũ qđ nõ ſeminauerãt, & agnos & arietes quos non nutriuerant, & biberet vinum de vineis quas nõ plantauerãt, quę omnia ſupradicta patent per totum diſcurſum Exodi, & Leuitici, & Numeri & Ioſue. Deinde cum dicit,

Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit, incraſſatus impinguatus dilatatus.

Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit a Deo ſalutari ſuo.

Prouocauerunt eum in Diis alienis, et in abominationibus ad iracundiã concitauerunt.

B *Immolauerunt demoniis & non Deo, Diis quos ignorabant.*

Noui recenteſq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui.

Prædicit futuram ingratitudinem & ſcelera, & peccatum idololatriæ illius populi. Vnde dicit, ꝙ ille populus prę cæteris Deo dilectus, cui Deus tot beneficia contulerat, & tot ſigna amoris oſtenderat, incraſſatus eſt ex abundantia delitiarum, & impinguatus ex abũdantia diuitiarum: & dilatatus in dominio & honore: & ſic oblitus beneficiorum a Deo receptorum recalcitrauit contra Deum ſicut equus pinguis, & delitioſus contra dominum. Vnde dereliquit Deum factorem, & creatorẽ, & benefactorẽ ſuũ, & receſſit, et apoſtatauit a Deo ſalutari ſuo: qui totiẽs ſaluauerat, et

C liberauerat eum de captiuitate Aegypti, & de aliis periculis, obliti tot beneficiorum receſſerunt à Deo vero, & adheſerunt Diis alienis. Et ſic prouocauerunt Deũ ad furorem, & vindictam in Diis alienis .i. colendo Deos alienos, et concitauerunt eũ ad iracundiam in ſuis abominationib⁹. Nã poſt mortem Ioſue immolauerunt ſacrificia demoniis, & non Deo ſuo vero: ſed demoniis Diis ſuis falſis: quos ignorabant eſſe Deos: qui quidem Dij falſi noui recenteſque venerũt inter eos quos patres eorum Abraã Iſaac, et Iacob, et Moyſes, et Aaron et cęteri antiqui non coluerunt: imo abominati ſunt, et exhorruerunt, ꝙ q̃dẽ ſcelus ꝑpetrarunt filii Iſrael in terra eis data: vt patet ꝑ totũ diſcurſum lib. Iudicũ et regũ. D

Vnde Moyſes ꝓuidens talia ſcelera futura illius pp̃li apoſtofrat ad eũ, exprobrãdo, et obiurgando, et dicit. O popule ſcelerate dereliquiſti Deũ qui te genuit, et honorificauit: et oblitus es dñi creatoris tui ſequendo Deos alienos. q. d. non impunitus abibis propter tantã ingratitudinem. Et ideo deinde cum dicit.

Vidit dominus, & ad iracundiam concitatus eſt, quia prouocauerunt eum filii & filiæ.

Prędicit illius populi punitionem, et deſtructionem. Ad cuius euidentiam eſt primò notandum, ꝙ ille populus non ſemel ſed multotiẽs apoſtatauit a Deo: et ſecutus eſt Deos alienos. Vnde illico poſt paruum tempus poſt mortem Ioſue fornicatus eſt cum Diis terrę: ſed Deus incepit eos opprimere per reges finitimos: ſed ſuſcitauit eis Otoniel qui liberauit eos. Et ſic in cc. annis decies apoſtatarũt, E et decies Deus liberauit eos per iudices quotienſcunque reuertebantur ad dominũ, vt patet per totum diſcurſum libri Iudicũ. Et iterũ tpe Regũ, Salomon incepit idololatrare, et tria templa idolorum fabricare, quę ꝑſeuerauerunt in Hieruſalem vſq; ad tpa Ioſię. Item poſt Salomonem diuiſi ſunt ĩ duo regna. Vñ regnum ſimul ſemper perſeuerauit in idololatria, et pro maiori parte reges Iuda Hieruſalem perſeuerauerunt in eadem. Sed cum tã reges Iſrael quam Hieruſalem frequenter moniti ꝑ profetas nollent deſiſtere à via ſua mala: ideo Deus incepit primò attediari contra Iſrael et auertere faciem ſuam ab eis, et incepit eos ſucceſſiuè punire. Nam primò venit Tetaglatfalaſar rex Aſſyriorũ, et infeſtauit re- F gnum Iſrael, et aſportauit duas tribus cum dimidia q̃ habitabant vltra Iordanem. et ẽt partẽ eorũ qui habitabãt citra Iordanẽ & tranſtulit eos in Aſſyrios 4. Reg. 35. quia ſemper perſeuerabant reges Iſrael in eadem idololatria. Ideo venit Salmanaſar, et tranſtulit et aſportauit in captiuitatem ſeptem tribus cum dimidia, quę remanebant citra Iordanem de regno Iſrael. Et ſic fuit penitus delerũ illud regnum propter ſcelera ſua, et maxime ꝓpter pc̃tm̃ idololatrię, vt patet 4. Re. 25. Poſt mortem autem Ioſię incepit Deus propter idem peccatum punire regnum Hieruſalem & Iuda per reges Caldęorum videns obſtinationem eorum. Nam primò venit Nabucodonoſor, & cępit Ioachim regem Hieruſalem.

&

A & occidit eum,& duxit ſecum pueros oẽs de ſemine regio in Babyloniã:inter quos duxit ſecũ Dianelẽ,& Ananiã Azariã,& Miſaelem cũ multis alijs nobilibus.Et iſti dicti filij obſides de Hierlem.Iterũ poſt tres annos reuerſus eſt Nabucodonoſor,& trãſmigrauit Hieroniã cũ decẽ millib.nobiliũ in Babyloniã,& cõſtituit Sedechiam in regem Hieruſalem. Sed cum Sedechias in ſuis ſceleribus cũ omni populo ꝑſeuerarret,ꝑmiſit Deus vt contra regẽ Babyloniæ rebellaret, & ſic venit Nabuc.in Hieruſalẽ.& obſedit eam in gyrũ. 18. mẽſibus:intantum, ꝙ matres ex inedia coactę ſint comedere proprios filios. Et ſic capta,& incẽſa eſt ciuitas cum templo,& à fundamentis euerſa,& rex eſt oculis orbatus, et cũ omniq; populo ductus eſt captiuus in Babyloniã,et ibi miſerabiliter interfectus, et ſic B fuit finis miſerabilis illorum duorum regnorum ꝑꝑ peccatũ idololatriæ,quos frequenter Deus per profetas monuerat,et multotiẽs eis pepercerat,et per magna tempora eos ad pęnitentiam expectauerat. Sed finaliter videns obſtinationẽ eorũ decreuit à ſuis regnis eos eijcere,& in terras alienas in captiuitatẽ, et ſeruitutem redigere:poſtquã maluerũt Dijs alienis q̃ proprio Deo ſeruire. Hãc ergo futurã deſtructionem,et captiuitatem prædicit Moyſes ex parte Dei,et comminatur illi populo,et loquitur ſemper ꝑ verba de preterito propter certitudinẽ ꝓfetię,et ſententię Dei. Vnde licèt Deus per magna tempora expectauerit correctionem illius populi: tamẽ qa finaliter vidit obſtinationem, et incorrectionem eorum:iõ ad iracundiam concitatus eſt, qa filij ſui,et filię,quos in filios,et populũ pe C culiarem ſibi elegerat prouocauerunt eũ ad iram,et uindictam,quia eſt generatio praua, et infideles,et rebelles filii.Ideo.

Et ait, abſcondam faciem meam ab eis, et conſiderabo nouiſſima eorum

Generatio n peruerſa eſt,et infideles filii.

Deus ait.Ego abſcondã faciẽ meã ab eis: auxiliũ,et fauorẽ ſubtrahẽdo,et negãdo,et cõſiderabo nouiſſima ſcelera eorum.i.ſecũdum nouiſſimam obſtinationem, et impęnitentiã eorum reprobabo,et puniam eos:eõ ꝙ eſt generatio praua,et incorrigibilis,et infideles filij,et apoſtatę, et idololatrę. Vnde notanter dicit,conſiderabo nouiſſima eorum, quia aliter ſe habet Deus in prædeſtinando hominẽ, et aliter in reprobãdo. Vnde Deus nõ prædeſtinat hominẽ,qa nouit ipsũ futurũ bonũ, et D iuſtũ,imo ꝑdeſtinauit ipsũ ab æterno,et præparauit gratiã ipſi,vt ſit bonus,& iuſtus, quia elegit nos ante mũdi cõſtitutionẽ,vt eſſem⁹ ſãcti,ad Eſe. 1.Sed ꝓ oppõſi de reꝓbatis. Nã nõ ꝑſciuit nec reꝓbauit eos De⁹ ab æterno vt eſſet mali,et dãnari,ſed qa ꝑſciuit eos ſemper,et finaliter malos impęnitentes,iõ eos reꝓbauit Et ideo dicit; Deus de illo populo que preſciuit in ſua idololatria obſtinatum. Conſiderabo nouiſſima ſcelera eorum incorrigibilia,et nouiſſimã impęnitentiã, et obſtinationẽ eorũ,et ſ̃m illa nouiſſima puniã eos abſq; miſericordia. Et iõ reddẽs cauſã ſubdit

Ipſi me prouocauerũt in eo qui non erat Deus:

Sequẽdo Deos alienos,& cõtẽpſerũt me;

Et irritauerunt in uanitatibus ſuis.

Et ſupſtitionibus, reliquẽdo uerũ cultũ.Iõ E

Et ego prouocabo eos in eo qui non eſt populus meus.

Id eſt ſubijciam eos populo alieno.ſ.babilonico qui nõ eſt populus meus,ſed alienus.

Et in gente ſtulta irritabo illos.

Id eſt contemnã illos,et ponã in gente inhumana,et crudeli,quæ affligat eos ſine miſericordia.q.d. ſicut idololatrando me negauerunt eſſe Deũ ſuũ,et adhæſerunt Dijs alienis,et falſis.Ita ego negabo eos eſſe populũ meũ et ſubijciã eos genti alienæ, et ſtultæ, et crudeli.Quemadmodũ fuerũt Caldęi, qui ciuitatẽ,et templum incẽderunt,et eos trucidauerunt,et captiuos in Babyloniam duxerũt, et crudeliter eos, et abſque miſericordia trucidauerunt,et afflixerunt etc.Vnde ſubdit

Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, et ardebit F *uſq; ad in ferni nouiſſima.*

In illo templo,et ciuitate,et combures ciuitatem,et templum vſq; ad infima foſsę fundamenta.Vnde ſcol hebraicè idem eſt quod foſſa inferior latinè. Nam anteq̃ muri ędificẽtur prius foditur,et cauatur foſſa in qua iaciũtur fundamenta ſuper quę edificanẽ muri,et parietes.Et ſic dicit, ꝙ ille ignis combuſſit templum,et ciuitatẽ vſq; ad fundamenta, quæ latebant in foſſa inferiori,et ideo ſubdit

Deuorabitq; terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet.

Ignis ille deuorabit totam terram Iudęę, cũ germine.i.cum oibus arboribus,et vineis, et regibus,et ſegetibus etc.et cõburent fundamenta

A damēta mōtiū.i.p̄dia,&poſſeſſiones,q̄ erāt in mōtib⁹,& radicib.mōtiū:qa oīa cōbuſſerūt,& deſtruxerunt Caldæi ī illa obſidione. Et nota ꝙ ille ignis non ſolum intelligiī de igne materiali quia combuſſit ciuitatē,& tēplū,& totā terrā.ſed ēt intelligitur de igne furoris, & iræ Dei:qui accenſus, & effuſus eſt ſuper illū populū propter ſupradicta ſcelera eius: quia totaliter decreuit delere eos. Et ideo ſubdit.

Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis.

Conſumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo.

Dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram atq; ſerpentiū.

Foris uaſtabit eos gladius & intus pauor, iuuenem ſimul ac uirginem lactentem cum ho-
B *mine ſene.*

Ego congregabo ſup eos multa mala: & prælia,& ſeditiones,& ſic ſagittas meas. i. ſagittas meæ uindictę complebo in eis per Caldæos in illa obſidione:in tantū ꝙ conſumentur,& deficient,& peribunt fame. Et aues.i. Caldæi veloces ad modū auiū deuorabūt eos morſu amariſſimo:& dētes beſtiarum.i. crudelitatē Caldæorum ad modum beſtiarium immittam in eos cum furore trahentium. i. reptilium draconum atq; ſerpentum.i. mittā cōtra eos Caldæos: q deuorabūt eos tāquàm beſtię,& dracones,& ſerpētes & gryfones, & aquilæ,Et ſic gladi⁹ cū machinis,& tormētis, & telis vaſtabit eos fors cōtinuè inijciēdo arma bellica cōtra ciuitatem: & intus vaſtabit eos pauor cōtinu⁹:vaſtabit dico.iuuenē ſimul ac uirginem & infantem lactentem in uberi-
C bus matris ſuæ,cum homine ſene.quaſi dicat. ꝙ tantus erit ſtrepitus armorum,et machinarum,& tormētorū in illa obſidione,ꝙ oēs ſtatus et cōditiones ab homine ſene vſq; ad infantē lactētē in ſinu et vbere matris tremēt, et pauebunt,videntes imminere eis interitū, vſquequò deueniant in finalē deſtructionē,et captiuitatē. Quę omnia mala fuerunt completa in illo populo,et templo,et ciuitate: ut patet.4 Reg.vlt.et ſecundi Paraly.vltimo.ca.

Et dixit ubinam ſunt? ceſſare faciam &c.

Hæc eſt ſecunda pars huius narrationis, et comminationis:,quā Iudæi continuāt cum præcedenti,exponentes totū de deſtructione Hieruſalē facta per Caldæos, nullā facientes mentionē de deſtructione ſecūdi templi,et ciuitatis, et de vltima captiuitate facta per Ro- D
manos. Sed dictū eſt ſuperius qualiter Moyſes præuidit in ſpiritu per reuelationem totū diſcurſum illius populi vſq; ad Chriſtum et ſubſtitutionem populi gentilis: et præuidit deſtructionem vtriuſq; templi. Et ideo poſt quàm ſuperius Moyſes in perſona Chriſti p̄dixit, et comminatus eſt deſtructionem primi templi, et ciuitatis quæ facta fuit per Caldęos:nunc in hac ſecunda parte prędicit: et comminatur deſtructionem ſecundi templi, et ciuitatis, et perpetuam captiuitatem illius populi: quę fuit facta per Romanos in vindictam mortis Chriſti. Ad cuius intellectum eſt notandum: ꝙ Iudęi propter peccatum idololatriæ, et obſtinationis merebantur non ſolum deleri: et eijci de terra ſua: ſed totaliter deleri de mundo nullo remanente: nec vnquàm ad propria reuerti: ſed deſcendere E
ad inferni nouiſſima.ſed Deus noluit Iudęos totaliter de mundo delere: nec eos in ꝑpetua captiuitate detinere: ne Nabucodonoſor et ſui ſucceſſores ſuperbirent de victoria ſua putantes Deum Iudęorū eſſe victum ab eis: et Iudæos non eſſe traditos ſuę poteſtati ꝑꝑ peccata commiſſa contra Deum, ſed in proprijs viribus de ipſis Iudæis obtinuiſſe triumfum. Et ideo Deus voluit poſt. 70. annos reducere illum populum in terram ſuā:et excitauit ſpiritum Cyri;vt dimitteret captiuitatem, et daret licentiā Iudæis reędificandi ciuitatē et templum, vt ibi libere Deo ſeruirēt vſq: ad aduentum Meſſię,et deinceps à peccatis abſtinerent, et corrigerent, et Meſſiā in lege ꝓmiſſum fideliter reciperent in illo ſecundo tēplo reædificato.ſed ipſi peius peccatum perpetrarūt et commiſerūt contra Deū: F
Nā venit Chriſtus De⁹,et homo Meſſias in lege promiſſus ut legē declararet, et eos de captiuitate liberaret: ſed quia doctrina Chriſti erat eorum ſuperbiæ contraria et auaritiæ: ideo conceperunt inexorabile odium contra eū,et occecati in ſua malitia contra legē et oēm iuſtitiam ipſum morti tradiderunt: et ꝙ peius fuit ſpontè in ſua malitia, et obſtinatione manere voluerunt. Et ſic facta ſunt nouiſſima populi illius peiora oībus ſceleribus prioribus,ideo punitio eorum fuit æterna in corpore et anima. Nam per Titum et Romanos ciuitas cum templo fuit incenſa et ipſi partim fame conſumpti, et trucidati: et totum reſiduum in perpetuam captiuitatē et ſeruitutem fuit deſtinatū et per totū orbē

A diſperſum,& aĩæ eorum fuerũt ad æternã pœnam condẽnatæ. Et ſic in corpore,& aĩa fuerũt puniti. Et hoc eſt qđ prædicit, & cõminatur Deus per Moyſen in hac ſcđa parte, in qua tria facit. Primò.n.explicat cauſam quare De' noluit totaliter eos ĩ prima captiuitate de mũdo delere, ſed eos à captiuitate in Hierl'em reuocare. Secũdò explicat irremiſſibile peccatũ qđ cõmiſerũt cõtra Deũ: & Meſſiã ei'. Tertiò pditionẽ eorũ & finale deſtructionẽ & ppetuã dãnationẽ. Secundũ ibi. De vinea Sodomorũ. Tertiũ ibi: Nõne hęc cõdita sũt apud me. Quãtùm ad primũ eſt aduertendũ, ꝙ duplici de cauſa De' voluit ſeruare reſiduũ illi' populi,& nõ totaliter de terra extirpare,& delere. imo voluit poſt.70. annos eos in terrã ſuã reuocare per Cyrũ. Prima cauſa fuit propter ſuperbiã regũ Babyloniæ,& omniu Caldęorũ: ne putarẽt victoriã ſuã contra
B Iudęos proueniſſe ex virib. ſuis, & nõ ex peccato Iudæorum,& ne propter hoc cõtemnerẽt Deum Iſrael, dicẽtes eũ eſſe impotentem, & victũ. Vnde Baltaſar fecit cõuiuiũ,& in vaſis ſacris templi dabat potũ cocubinis,& cęteris in contẽptum Dei: vt patet Dan.5. Secunda, vt remaneret tempus pęnitẽdi: vt recordati punitionis, & captiuitatis factæ: iterũ non peccarent nec rebellarent contra Deum, ſed per punitionẽ factã de præterito cauerẽt peccata de futuro: ne amplius rebellarẽt contra Deum in carne venturum, ſed ipſum reciperẽt tanquam ſaluatorem,& Meſſiam: & eius doctrinam ſequerentur. Et hoc eſt qđ dicit dñs per Moyſen in hac ſecunda parte. vnde ait dicens vbinam ſunt iſti Iudæi ſcelerati.

C

Ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

Sed propter iram inimicorum diſtuli: ne forte ſuperbirent hoſtes eorum & dicerent.

Manus noſtra excelſa, & non dominus fecit hæc omnia.

Ceſſare faciã memoriã eorũ ex hoĩbus: & delebo & extirpabo eos totaliter de mũdo, ne ampli' nominẽtur in memoria hominum ſm ꝙ merẽtur peccata eorũ.q.d. Ita debuiſsẽ facere.ſ. delere memoriã eorũ. Sed ego diſtuli eorum vitã pp irã & temeritatẽ, & ſupbiã inimicorũ ſuorũ Caldęorum, ne forte hoſtes eorum Caldæi ſuperbirent,& gloriarentur de virib. ſuis,& de potentia ſua,& dicerent: manus, & poteſtas noſtra excelſa fecit hæc omnia, ideſt ſuperauit,& captiuauit Iudæos,& incendit Hieruſalem cum templo. D Et ſic non fecit hoc dñs Deus eorum: imo fuit victus à nobis, nec potuit nobis reſiſtere: quia eius vaſa ſacra aſportauimus in Babyloniam, & damus in eis bibere concubinis,& familiaribus noſtris, vt patet Danielis.5. Secunda cauſa quare Deus noluit totaliter Iudæos delere, ſed eos de captiuitate reuocare, fuit vt ex pterita punitione caſtigarentur,& corrigerentur,& præcauerent futuram,& nouiſſimã rebellionẽ, ſed quãdo veniret meſſias reciperẽt eum. Sed quia hoc non fecerunt Iudæi: imo totum oppoſitum: ideo ſubdit Moyſes.

Gens abſque conſilio eſt & ſine prudentia; utinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.

Quomodo perſequebatur unus mille, & duo fugarent decem millia. E

Ita gens Iudaica eſt abſque conſilio, & ſine prudentia. Vnde eſt aduertẽdum ſicut dictũ eſt in principio, ꝙ iſta doctrina ſimul eſt moralis,& profetica. Et ideo ſimul docet ĩtelligere verum bonum,& cauere malum futurum. Ideo dicit, ꝙ iſta gens fuit ſine conſilio inquantùm neſciuit diſcernere inter bonum, & malũ eorũ q̃ ſunt ad finem.& fuit ſine prudentia inquantùm neſciuit memorare præterita,& diſpenſare præſentia, & præuidere futura, imo ſemper in omnibus elegit peiorẽ partem dimittendo Deum verum, à quo tot bona receperat, & ſequẽdo Deos falſos: pp qđ peccatum tot punitiones paſſa eſt. Et ſic illa gẽs eſt, et fuit ſemper ſine conſilio in non diſcernẽdo,& ſine prudentia in male eligendo,& malum non cauendo: F ſed ſemper ad deteriora præcipitando, & procedendo vſquequo Chriſtum occiderunt. Et ideo ſubdit. Vtinam iſti Iudæi ſaperent ſcripturas. i. diligenter explorarent,& inueſtigarent,& perſcrutarentur cum ſapore ſcripturas: quia hoc pertinet ad ſapientiam, quæ eſt de rebus diuinis,& altiſſimis, quæ in ſola ſacra ſcriptura reperiũtur. Et vtinam intelligerent. i. ad intelligendum, ſcripturas cum humilitate,& ratione ſe præpararent, non ad ſenſum carnalem, ſed ſpiritualem. Et ſic prouiderent.i. procul viderent nouiſſima myſteria de Chriſto,& eccleſia: q̃ in ſcripturis latent,& occultantur. Et ſic prouiderent quõ Chriſtus eſt finis nouiſſimus totius legis, & quomodo omnes ſcripturæ loquuntur

A la iris ſiue ille arcus nil aliud eſt niſi imago
ſolis impreſſa in concauo nubis roratæ dige
ſtæ. ideo eſt ſignum ꝙ pluuia iam ceſſauit,
& ideo cauſat diuerſitatem colorum i diuer-
ſis partibus nubis ſecundũ diuerſitatem par-
tium nubis iam digeſtæ. ſed principaliter cau
ſas tres colores. ſ. rubeũ in ſuprema parte, &
viridem in medio, & cæruleũ in profundo.
Per quod præuidit profeta qualiter Deus pa
ter qui eſt fons, & principium diuinitatis de
bebat imprimere imaginem ſuã in nube hu-
manitatis. i. mittere filium, qui eſt imago pa-
tris in carnem: qui debebat latere in nube hu
manitatis: in qua perſona ſunt tres ſubſtan-
tiæ. ſ. verbum, anima, & caro, ex quibus cõſti-
tuitur vnica perſona ſub vnico eſſe perſona-
li, & diuino: qui quidem arcus diuinus dẽbat
fugare omnem tempeſtatem, & totum dilu-
uiũ peccatorũ, & ſedare omnes tenebras ve-
teris pc̃ti. & inducere lucẽ, & ſerenitatẽ grãæ
B Ad quẽ arcum reſpiciens pater non amplius
debebat recordari veteris pc̃ti: imo Deus re
ſpiciens illum arcum qui eſt filius incarnatꝰ,
illico recordatur fœderis promiſſi inter ip-
ſum, & genus humanum. Et ſic pater reſpi-
ciendo illũ arcũ in cruce, recordatus fęderis
promiſſi remiſſit pc̃tm̃ toti generi humano
&c. Itaq; quoties filius offert pro nobis ſuã
paſſionem: pater nunq̃ negat ſuam veniam
pro nobis. Hoc ergo præuidẽs Abacuc in ſpi
ritu dicit: O dñe tu ſuſcitans ſuſcitabis arcũ
fęderis tuum quando mittes filium tuum in
carnem: tunc ſuſcitabis, & verificabis iuramẽ
ta, & fędera quę locutus es, & promiſiſti tri-
bubus. i. Noe, & omnibus generationibꝰ ſuis
quando iuraſti, ꝙ quotiens appareret ille ar-
cus in nubibus cęli. i. verbum in carne: tunc
reſpiciens ad illum arcum non induceres am
plius diluuium peccatorum ſuper terrã. q. d.
C ergo recordare miſericordiæ tuæ, & fœderis
promiſſi, & mitte imaginem: ſ. filium tuum
in nubem humanitatis &c. Deinde cũ dicit,

*Fluuios ſcindes terræ uiderunt te et dolue-
runt montes. gurges aquarum tranſiit.*

*Dedit abyſſus uocem ſuam. altitudo manus
ſuas leuauit.*

Adducit quintũ myſterium de diuiſione
maris rubri: quando Moiſes percuſſit aquas
maris rubri cũ virga, & diuiſit, & ſcidit mare
rubrũ in diuiſiones, & tranſiuit Iſrael illæſus.
Sed abyſſus. i. mare dedit vocem ſuam: quan
do Deus intonuit ſuper mare inducens ful-
mina & grandinem, & reduxit aquas mari D
ſuper Aegyptios. Et ſic doluerunt, & ſubmer
ſi ſunt Farao & principes eius: per quod præ
uidit Abacuc totum myſteriũ baptiſmi. Nã
per hoc ꝙ Moiſes percuſſit aquas maris cum
virga, præuidit in ſpiritu qualiter Xp̃s qui eſt
de radice Ieſſe, & radix, & virgultum de ter-
ra ſitienti, dẽbat cum virga humanitatis per-
cutere, & tangere aquas, & ꝑ eius contactũ
dẽbat prębere virtutẽ regeneratiuã aquis ad
delendũ pc̃tm̃. Vnde ſicut illæ aquæ maris ru
bri tactę per virgam Moyſi p̃buerunt iter, &
uiã tutam filijs Iſrael: vt ſecurè tranſirent ad
aliud littus: ſed ęedem aq̃ in ſe reductæ ꝑ vẽ
tum, & tempeſtatẽ ſubmerſerunt Aegiptios.
Ita pariter aquæ baptiſmales tactæ virtute
paſſionis Xp̃i, & mundant hominem à pec-
cato, & præbent viam ad vitam ęternam, ſed
eædem aquæ baptiſmales ſubmergunt, & ex
tinguunt, & fugãt diabolum, & peccatũ in E
homine. Hoc ergo pręuidens Abacuc in ſpi-
ritu dicit: O domine ſicut tu ſcidiſti, & diuiſi
ſti mare rubrum, & tranſiuit populus, & mõ
tes. i. principes Aegypti viderunt tranſeũtes
Hebræos, & doluerunt quando abyſſus dedit
vocem ſuam. i. qñ dominus intonuit ſuꝑ ma
re, & altitudo maris. i. profunditas leuauit
manus & fluctus. & gurges tranſijt ſuꝑ Aegy
ptios, & ſubmerſit eos: ita tu in aduentu tuo
ſcindes fluuios terræ. i. aquas baptiſmales,
virtutẽ eis præbendo, & ipſę aquę prębebũt
iter ad gloriam fidelibus. Et tunc montes. i.
principes demonum dolebunt, quia gurges
aquarũ baptiſmalium tranſibit ſuper eos, &
ſubmerget, & extinguet eos. Et hoc accidet
quia abyſſus aquæ Iordanis dedit vocẽ ſuã,
& altitudo maris leuauit manus ſuas, quãdo
vox patris intonuit ſuper aquas: dicens. Hic F
eſt filius meus dilectus &c. quia tunc aquę
receperunt virtutem regeneratiuam ꝓpter
vocem patris, & cõtactũ carnis Chriſti, & ꝑꝑ
virtutem ſpiritus ſancti apparentis in ſigno
colũbę: quia tunc altitudo, & dignitas baptiſ
malis leuauit manus. i. poteſtatẽ, & virtutem
ſuam. Quidam autem referunt illud. Nunqd
in fluminibus &c. ad diuiſionem maris rubri,
& trãſitum filiorum Iſrael. Et iſtam partem.
ſ. fluuios ſcindes terrę, referunt ad retrogra-
dationem aquę Iordanis, & ingreſſum filio-
rum Iſrael in terram promiſſionis &c. ſed i-
ſto mõ occultarentur multa profunda myſte
ria. Sed quocunq; ſit: tam tranſitus maris ru-
bri, q̃ ĩgreſſus terrę ꝓmiſſionis figurabat mi

ſterium

A ſteriū baptiſmi,& liberationē totius generis
humani a pctō.Et ſic profeta ſemper addu-
cit ſupradicta miſteria in figurā, petendo ſal
uatorem,humanum.Deinde cum ſubdit.

*Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in
luce ſagittarum ſuarum ibunt in ſplendore
fulgurantis haſtæ tuæ.*

Adducit ſextum miſterium:vnde legitur
Ioſue.10.ꝙ videntes Gabaonitę victorias,&
virtutes quas dominus fecit per Ioſue,& fi-
lios Iſrael,confœderati ſunt cum eis. Sed vi-
dentes quinque reges illius terræ,ꝙ Gabao-
nitæ,qui erant gentiles,confœderati eſsēt cū
filiis Iſrael tunc congregari venerunt ſimul
cum exercitibus ſuis ad deſtruendos, & delē
dos Gabaonitas,Et ſic caſtrametati ſunt cir-
ca Gabaon oppugnantes eam,Sed Gabaoni
B tæ miſerunt nuncios ad Ioſue,vt veniret ad
auxiliandum.& liberandum eos. Tunc autē
Ioſue cum exercitu ſuo venit Galgalis, & ir-
ruit ſuper quinque reges , & pcuſſit eos pla-
ga magna,& perſecutus eſt eos vſque ad A-
zeca,& Maceda,& tunc dñs miſit ſuper Ca-
naneos lapides grandinis de cęlo.Vnde mor
tui ſunt multò plures lapidib.grandinis quā
gladio.Tunc ad preces Ioſue ſtetit ſol ī me-
dio cœli,& luna ex aduerſo per totam diem
non decumbentes ad occaſum,præbentes lu
men filijs Iſrael pręliantibus,vſquequo diſſi-
parunt exercitum quinque regum:quos quī-
que reges poſtea Ioſue præcepit ſuffocari,&
ſuſpendi,Et ſic Gabaonitæ fuerunt liberati ,
& tota terra Ganaan cum regibus:ſuis fuit
ſubiecta filijs Iſrael &c.Per hoc miſterium p̄
uidit Abacuc in ſpiritu totam victoriā eccle
C ſiæ,& ſubiugationem populi gentilis ad fidē
Chriſti . Vnde præuidit primò qualiter Xp̄s
debebat mittere apoſtolos,& diſcipulos per
vniuerſum mundū ad prædicandum euāge
lium:& qūo vna pars de populo gētili vidē-
tes virtutes,& ſigna q̄ faciebāt apoſtoli ī vir
tute nominis Xp̄i,debebant confęderari cū
apoſtolis ī eccleſia Chriſti:ſicut Gabaonitę .
Præuidit etiā qualiter reges, & principes ter
ræ videntes eccleſiam de populo gentili ad
fidem conuerſam dēbant ipſam perſequi cru
deliter,& multa millia martirum occidere ī
ea vſque ad magnum Conſtantinum . Sed
Chriſtus per ſolem figuratus dēbat ſtare in
medio cęli,& reſpicere eccleſia figuratam p
lunam & illuſtrare eam contra reges gētiū .
Et præuidit etiam qualiter Chriſtus dēbat
mittere tempeſtates,& peſtilentias, et terre D
motus,& multa alia incommoda contra po
pulum gentilem in vindictam martirū . Sed
finaliter eccleſia figurata per Ioſue in lumi
ne,& virtute nominis Ieſu : qui eſt ſol iuſti-
tiæ,debebat ſubiugare omnes reges terrę cū
toto populo gentili ad fidem Chriſti.Hoc er
go præuidens Abacuc in ſpiritu:dicit.O dñe,
ſicut ſol,& luna ſteterunt vnuſquiſque ī ha-
bitaculo ſuo tpe Ioſue non declinando ad
occaſum:in cuius nomine,Ioſue, vicit quin-
que reges,& diſſipauit exercitum eorum per
lapides grandinis miſſos de cœlo , & poſtea
ſubiugauit totā terrā Canaan cum regibus
ſuis:ita in tuo aduētu ſui qui eſt Chriſtus, &
luna quæ eſt eccleſia ſtabunt firmiter in ha
bitaculo ſuo,nec poterunt vinci nec deleri à
populo gētili:imo apoſtoli, & martires ibūt
in luce ſagittarū tuarum,& fulminum euan E
gelicorum,& in ſplendore tuæ haſtæ,& for-
titudinis euangelicæ fulgurantis, & mittētis
radios euangelicos per vniuerſum mundū ,
illuſtrando apoſtolos,& terendo gentiles,&
infideles ſignis,& miraculis.Et ſic

*In fremitu conculcabis terram, & in furore
obſtupeſacies gentes.*

In fremitu,& ſonitu prędicationis apoſto
lorum conculcabis terram vniuerſam:& ī fu
rore tuo.ſ.cum miraculis, & punitionib⁹ ob-
ſtupefacies,& terrebis gentes ,& ſic venient,
& conuertentur ad fidem . Nam conſtanti-
nus percuſſus lepra cognouit virtutē Xp̄i p
baptiſmum ſanatus,& ſic fuit conuerſus.Ad
cuius exemplum pro maiori parte oēs reges
& principes Europę fuerunt ad fidem cōuer
ſi,& Chriſto ſubiugati.Hoc idem factum eſt F
in partibus aquilonaribus,& oriētalibus : vt
patet p eccleſiaſticā hiſtoriā.Deide cū dicit,

*Egreſſus es in ſalutem populi tui , in ſalu-
tem cum Chriſto tuo*

*Percuſſiſti caput de domo impij , denudaſti
fundamentum eius uſque ad caput.*

Explicat veritatem ſupradictarum figura
rum.Nam ipſe dixit:ꝙ in ſupradictis ſex mi-
ſterijs præuidit figutaliter in ſpiritu futurū
ſaluatorem mundi,& miſterium incarnatio-
nis,& generalis redemptionis,& conuerſio-
nis populi gentilis ideo nunc applicando fi-
guratū figuræ explicat veritatem: vnde ait .
O domine Deus,ſicut nūc exiuiſti in ſalutē
populi tui per Aſa, qui liberauit Hieruſalem
de manu

A ſit,& contriuit,& iudicauit eos:& nudauit,et expoliauit limbum,& etiam purgatoriū: qđ erat fundamentum eius. Secundo percuſſit diabolum, caput impiæ domus, & ciuitatis terrenæ: qn eiecit ipſum a populo gētili, & nudauit,& manifeſtauit falſitatem ſuperſtitionis. Sed quia diabolus cum angelis ſuis apoſtaticis non fuit eiectus de mundo: nec eiicitur ab homine niſi per baptiſmum,& exorciſmum vbi dr ipſi: Ergo maledicte diabole recognoſce ſnīam tuā,& recede ab hoc famulo Dei &c. Ideo ſubdit ,pſeta ī pſōa eccl'ę

Maledixiſti ſceptri eius capiti bellatorum eius venientibus ut turbo ad diſpergendū me.

O Chriſte tu per baptiſmum, & exorciſmum maledixiſti diabolo capiti omniū bellatorum,& omnium tentationum, & vitio-
B rum: quæ pugnant contra nos. Et maledixiſti ſceptris eius.i. omnibus demonib. ſubditis ſub ſceptro,& dominio eius, venientibus, vt turbo ventorum,& acies,& turba bellatorū ad diſpergendum, & diſſipandum me: Oīa iſta dicit profeta: quia in baptiſmo,& pęnitētia non ſolum eiicitur diabolus,& maledicit ſed etiam omnia peccata,& tentationes quę iugiter pugnant,& conatur diſpergere nos. Item Chriſtus non ſolum maledixit diabolū ſed etiam ſceptra eius.ſ. omnes Iudęos,& infideles obſtinatos qui iugiter conātur diſpergere,& deſtruere eccleſiam. Et ideo ſubdit.

Exultatio eorum ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito.

Exultatio eorū in pugnādo cōtra eccl'm & ppl'm Chriſtianū:& contra quēlibet iuſtū
C eſt ſicut exultatio eius.i. illius latronis q deuorat aliquē pauperē in abſcōdito.q.d. ꝙ ſicut latro lętatur & exultat qñ in abſcōdito reperit aliquē, & expoliat eū:& ex diuite facit pauperē: ita lętaꝛ diabolus tētare hoīem, & deducere eū ad peccandū, expoliando ipſū bonis grę. Et ita exultauit populus infideliū pſequēdo,& expoliando eccleſiam, & populū xpianum,& ita lætatus eſt, et exultauit diabolus: qñ expoliauit Adā oib. bonis gratuitis: et percuſſit eū ī corpore, et aīa: qñ inobediēs diuino pcepto deſcēdere voluit ab Hieruſalē in Hierico, et īcidit in latrones etc. Et ſic pariter exultauit diabolus: qñ p ſupradictas falſas ſuperſtitiones occupauerat totū ppl'm gētilē. Sed qa xps miſit appl's ſuos ad debellādū, et eijciēdū ipſū ď mūdo: iō ſubdit.

Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. D

O dñe Ieſu Xpe, tu feciſti viā equis tuis.ſ. apoſtolis: qui ſunt equi tui per quos luſtraſti et perambulaſti totum mundū, viā ergo feciſti, et aperuiſti eis in mari huius mundi, et in luto aquarum multarum feciſti eis viam; vt tranſirent ad debellādum diabolum, et ad auferendum ipſi prædam quā tyrannicè, et cū falſo fundamento, et ſuperſtitione deteſtabili poſſidebat. Et nota ꝙ profeta in hoc cantico cōmuniter vtitur verbis metaforicis, et iō appellat apoſtolos equos Chriſti cum quib' peragrauit mundū, ſicut Eſaias appellat eos pedes: cum dicit. Quàm pulcri ſunt pedes euangelizantium pacem. Item appellat eos nubes: inquantū ferebant, et pluebāt pluuiā euangelicam. Iſa. 60. Qui ſunt hiqui, vt nubes volāt etc. Et iſto modo Abacuc appellat eos equos tranſeuntes, Maria, et flumina lutoſa huius mundi, ad ſubiiciēdas inſulas iugo xpi. Et hunc modum ſeruat Iſai. 11.c. cum dicit ꝙ tunc dominus Ieſus Chriſtus deſolabit linguam maris Aegypti, et leuabit manum ſup flumen in fortitudine ſpiritusſancti, et percutiet eum in ſeptem riuis: ita vt tranſeant per eū calceati, et erit via reſiduo ppl'o meo etc. E

Audiui & conturbatus eſt venter meus, a voce contremuerunt labia mea.

Hæc eſt quarta, et vltima pars principalis huius cantici in qua agit gratias, et explicat conſolationē, & gaudium quod eccleſia iuſtorum habuit de beneficio redēptionis ī primo aduētu Chriſti. Et ēt de gaudio quod eſt habitura in 2. aduentu poſt iudiciū, et iō iſta. 4. pars primò exponetur de gaudio primi aduentus. Secundò de gaudio ſecundi aduētus. Quò ad primū eſt ergo prænutandum ſicut dictū eſt ſupra, ꝙ Abacuc in ſimplici ſpū præuidit deſtructionē illius particularis Babyloniæ cū rege ſuo de propinquo futurā p Cyrum, et præuidit propinquā liberationem particularē, et tpalem populi Iudeorum: ſed in duplici ſpū ,pfetico p illā particularē punitionem pūidit gñalem punitionē magnæ meretricis babylonis, et generalē redēptionē faciēdā p xpm delōginquo. Sed ī prima punitiōe, et ,ppinqua pūidit qualiter Cyrus erat facturus gñale edictū p oia regna ſua.ſ. Medorū, et Aſſiriorū, et Perſarū, et Caldeorū, vt oēs F hebræi.

A uerſis de populo gentili.Iō eũ ego audiui in gratitudinē,& obſtinationē, & dānationem illius populi ſic alienati conturbat⁹ eſt uenter meus.i.interiora mea:& à voce tuę reuelationis cōtremuerunt labia mea: ne poſſint talia proferre, & ſcribere in hoc cantico.Sed quia ex alia parte video me eſſe de grege, & ſocietate illius populi quę te receptura eſt, & debet tecum aſcēdere in Hieruſalem ſpiritualē ꝑ gratiā,& inſuperna per gloriam: Iō.

Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat

Vt requieſcam in die tribulationis, ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum.

Non timeo labores:nec pericula: nec paſſiones, & non curo ſi ingrediatur putredo &
B dolor in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat, & ſerpat quicunq; dolor, & labor,vt.i.dummodo requieſcam tecū in die tribulationis, & damnationis Iudæorum: & aſcendam tecum ad populū noſtrū accinctū,& præparatum ad ambulandum in lege tua euangelica,& accinctū ad pugnā cōtra diabolū: & inimicos fidei.q.d.Dummodo ego ſim de ſocietate,& numero tui populi fidelis:ego ſum ꝑparatus ad perferendas & tolerandas omnes perſecutiones vſq; ad mortem incluſiuè. Et nota,ꝙ profeta appellat diem tribulationis non ſolum futurum ſtatum Iudęorum in inferno. ſed etiam præſentem ſtatū in hac vita.Nā de futuro ſtatu non eſt dubium, quia in ſecula ſeculorum cruciabuntur.Sed ēt pręſens ſtatus dicitur dies tribulationis eorum. Nā primò ſunt in captiuitate temporali, &
C ſpūali ſine regno, & ſacerdotio exules à ſua patria:& vltra hoc ſunt ſine lege,& fructu legis,qa nullū fructū habēt ex obſeruantia: qa nō ſolū eſt eis mortua ſed mortifera. Ideo oratio,& ieiunia,& oblationes, & omnia opera legis,quæ faciunt: vertuntur eis in peccatum,vt dictum eſt Pſa.49.& 50.& 108.Iō licèt non ſemper patiantur ſterilitatem bonorum temporalium:tamen ſemper patiuntur ſterilitatem legis & bonorum ſpiritualiū. iō eorum ſtatus dicitur dies tribulationis, ſicut dies legis euangelicæ dicitur annus benignitatis,& fęcunditatis propter abundantiam bonorum ſpiritualium pſal. 63. Sed quòd ſtatus Iudaicus ſit dies tribulationis & ſterilitatis,probatur, quia poſt aduentum Chriſti.

Ficus enim non florebit, et non erit germen in uineis. D

Mentietur opus oliuæ, et arua non afferent cibum.

Abſcindetur de ouili pecus, et non erit armentum in præſepibus.

Ficus.i.lex vetus figurata per ficulneam nō florebit:quia iā fuit maledicta per Chriſtum ne amplius faceret fructum.Mat.21.Et non erit germen nec fructus nec palmes in vineis illius populi, & legis.i. præcepta ceremonialia non germinabunt. Vnde nota, ꝙ lex diuina, & eccleſia Dei ab Adam vſq; ad vltimum iuſtum dicitur vna,ſecundum Gregoriū,& omnes doctores,vt dictū eſt in prologo.Sed iſta lex,aut eccleſia in ſacra ſcriptura quādoq; appellatur uinea. cuius palmites ſunt Chriſti fideles.Quandoq; appellatur oli- E
ua: cuius rami ſunt fideles. Quandoq; dicitur aruum ſeu ager: cuius fructus,& ſegetes ſūt fideles. Quandoq; appellatur ouile Dei: cuius oues ſunt fideles.Sed poſt aduentū Chriſti omnes Iudęi obſtinati fuerunt abſciſſi ab hac oliua,& vinea,& agro, & ouili: in quorum locis fuerunt inſerti conuerſi de populo gentili: vt ait apoſt.ad Roma. Ideo iſta vinea,& oliua,& ager,non facit eis amplius fructum,quia lex iam fecit, & protulit fructū in tempore determinato. ſ.in aduentu Chriſti. Et ideo fuerunt ipſi abſciſſi rami ceremonialium, & nati, & orti ſunt in eodem trunco legis rami euangelici:qui proferunt fructus euangelicos eccleſiaſticorum ſacramentorum,& fructus grę.Ex quibus patet, ꝙ lex vetus cum illis ramis,& palmitibus ueterib⁹
iā abſciſsis,& aridis:nullū iam fructū ꝓfert.Iō F
dicit.Nō erit germen in vineis:& mētietur opus oliuę.Nā ſicut vinea legis non facit vuas ſed labruſcas, ita oliua legis nō facit oliuas:ſed amurcas,& mentita eſt in fructu ſuo, & eadem ratione arua legis non afferunt cibū:ſed venenum mortiferum.Item cum ille ppl'us ante aduentum Chriſti eſset populus peculiaris,& de ouibus Dei,poſtea fuit abſciſſus ab ouili Dei,& iam non paſcit nec comedit in pręſepibus Dei, quia Deum negauit. Dan.9.Vnde pupulus gentilis, qui non erat plebs Dei,factus eſt plebs Dei per baptiſmū, & populus Iudaicus factus eſt nō plebs Dei & abſq; miſericordia per infidelitatē. Oſeę 1.Ideo dicit, ꝙ populus Iudaicus qui ex oue factus eſt pecus, abſcindetur de ouili Dei,

A & factus armentum beſtiarum non erit in p̄-
ſepibus cum ouibus Chriſti.

Ego autem gaudens gaudebo, et exultabo in
Deo Ieſu meo.
Deus dominus fortitudo mea, et ponet pedas
meos quaſi ceruorum.
Et ſuper excelſa mea deducet me uictor, in
pſalmis canentem.

Quaſi dicat in perſona populi fidelis. Poſt
quam Iudæi ſpontè abiecerunt Chriſtum, &
volunt manere ſub iugo legis, & abſcindi ab
o uili Chriſti: ego gaudens in præſenti per
gratiā, fructus euāgelicos: ſumēdo gaudebo, ī
futuro per gloriam in Chriſto Deo noſtro
Ieſu, & ſaluatore meo quem recepi per fidē.
Quia ipſe Ieſus qui eſt Deus, & fortitudo
B mea, ponet, & præparabit pedes meos aptos,
& veloces quaſi ceruorum ad ambulandum
in lege euangelica, & ad aſcendendum in Ie-
ruſalem ſupernam per gloriam, & ipſe dedu
cet me gratia ſui ſuper excelſa mea. i. ſuper
cacumina cæleſtia mihi promiſſa. Et ipſe vi-
ctor contra diabolum deducet me canentem
in pſalmis gratiæ in præſenti, & in pſalmis
gloriæ in futuro. q. d. Iudæis, & oībus infideli
bus manentibus reprobaris, & damnatis in
ſua obſtinatione, ego gaudebo cū Ieſu Deo
redemptore, & glorificatore; hic per gratiā,
& in futuro per gloriam.

Secunda expoſitio.

Secundo modo iſta vltima pars ab illo lo
co. Audiui. & conturbatus &c. poteſt expo-
C ni de pœna damnatorum, & gaudio giuſto-
rum poſt iudicium. Vnde dicit profeta, O
domine. ego audiui. ex reuelatione mihi fa-
cta in ſecundo capitulo: damnationem ma
gnæ meretricis, & ciuitatis diaboli, quam fa-
cturus es in vltimo iudicio de perſecutorib⁹
iuſtorū, & ideo conturbatus eſt venter meus
&c. Sed quando audiui gloriam quam datu-
rus es iuſtis in meritum, & præmium perſecu
tionum, tunc fui conſolatus, & volo, quòd in
grediatur putredo in oſſibus meis. i. paratus
ſum pati omnes perſecutiones, & aduerſita-
tes in hac vita: vt requieſcam in die tribula-
tionis. i. in die iudicii, & aſcendam ad popu-
lum noſtrum iuſtorum accinctum, & libe-
ratum, & expeditum ab iſtis miſeriis huius
mundi: cum quo aſcendā in cęlū. Vnde poſt
diem iudicii ficus iſtorum diuitum mūdano D
rum non amplius florebit: nec erit amplius
germen in vineis eorum, & opus oliuæ men-
tietur eis, & arua non afferent fructum eis.
q. d. omnia iſta bona mundana perdent in il-
la die: nec poterunt eis prodeſſe. Ego aūt qa
iſta bona mundana contempſi propter Chri
ſtum. & propter cœleſtia: in illa die gaudens
gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo meſ-
ſia in lege promiſſo: qa ipſe eſt Deus, & forti
tudo mea, & ponet pedes meos veloces qua
ſi ceruorum ad aſcendendum in cœlū, & de
ducet me ſuper excelſa cęleſtia canentem in
pſalmis glorię. Ipſe enim victor, & triunfator
de mundo, & diabolo deducet me ſecū cum
populo victoriæ canentem victoriam ſuam
in pſalmis glorię.

Admonitio autoris. E

HAec ergo ſupradicta in hac expoſitione
ſunt quæ diuino auxilio fretus potui
haurire, & extorquere ex intelligentia huius
cantici ſm ſanam fidem, & doctrinam. Ideo
oro, & obſecro fratres meos fideles, & catoli
cos: vt velint cum caritate attendere ad in-
telligentiam huius cantici: quia difficillimū
eſt ad intelligendum. Primò quia eſt de reb⁹
altiſſimis. Secundo quia procedit per vocabu
la metaforica, & uſurpata, & extranea. Ter-
tio propter diuerſitatem translationum. Nā
quaſi omnes interpretes fuerunt diuerſi in in
terpretatione, & traductione huius cantici:
eò quod in hebræo procedit per verba meta-
forica, & multū æquoca. Et ideo dicunt he-
brei, quod quatuor partes ſunt in ſacra ſcri-
ptura multum difficiles ad intelligendum: F
quas non debent legere niſi prouecti, & anti
qui doctores. Quartum prima eſt primum,
& ſecundum, & tertium cap. libri Geneſis. Se
cunda eſt liber canticorum Salomonis. Ter-
tia eſt liber Ezechiel. in 1. capit. & 40. cap. vſ-
que ad finem. Quarta autem eſt iſtud canti-
cum Abacuc, quia ideo intitulatur oratio A-
bacuc pro ignorantia: ſiue pro ignorantibus:
eò ꝙ ab omnibus ignorantur eius vera intel
ligentia: vſquequo veniat rex meſſias ad de-
clarandum ipſum. Et ſic patet, ꝙ non ſolum
apud nos ſed etiam apud Hebræos hoc cāti-
cum reputatur difficillimū. Et ideo ſi lector
fidelis non valeat attingere plenā intelligen
tiam ex hac ſupradicta expoſitione: rogo, ꝙ
pergat ad alios catolicos expoſitores: quos
Deus

A Deus voluit communicare,& reuelare ſingulis diuiſim teſauros ſapientiæ ſue: prout ipſi placuit.ideo oportet lectorem cum caritate accedere,& ſtudium adhibere.

CANTICVM MOISI.

AVdite cœli quæ loquor etc.

Hoc canticũ cãtat eccleſia in laudibus diei ſabbati.quod canticum reperitur ſcriptũ Deuter. 32.& fecit ipſum Moyſes ex præcepto domini,& præcepit vt reponeretur in arca fœderis,vt eſſet in teſtimonium contra filios Iſrael quotiens peccarent,& apoſtatarẽt, & recederent à domino, vt patet in capitulo præcedens.31. Vnde dicit dominus ad Moyſen.Ecce tu dormies cum patribus tuis.Et populus iſte conſurgẽs fornicabitur poſt Deos B alienos &c.Et iraſcetur furor meus contra eũ in die illa,& derelinquam eum, & abſcondã faciem meam ab eo.Et erit in deuorationem & inuenient eũ oĩa mala, & afflictiones &c. Nunc itaq; ſcribite vobis canticum iſtud, & docete filios Iſrael vt memoriter teneãt, & ore decantent: vt mihi ſit carmẽ iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael &c.Ex ſupradictis inferuntur concluſiones.Prima concluſio, ꝙ Moyſes fecit hoc canticum ex præcepto dñi. Secunda concluſio,ꝙ Deus prænouit, & reuelauit ipſi Moyſi qualiter ille populus debebat fornicari,& ſequi Deos alienos dum eſſet in terra promiſſa, poſtquam eſſent incraſſati,& impinguati.Tertia concluſio, ꝙ Moyſes poſuit hoc canticum in arca fœderis, vt eſſet teſtimonium contra filios Iſrael, vt quando viderent punitiones in eis cognoſcerent C hoc eis fuiſſe prædictum.Quarta concluſio,ꝙ Moyſes prænouit ex reuelatione omnes punitiones venturas illi populo propter peccatũ vſq; ad extremum tempus. Vnde concludit in illo.31.ca. Noui enim, ꝙ poſt mortẽ meã iniquè agetis, & declinabitis cito à via quam præcepi vobis,& occurẽt vobis mala in extremo tempore qñ feceritis malũ, & cõtra Deũ &c.Ex dictis.in hoc capitulo, & ex dicendis in hoc cãtico patet manifeſtè Moyſen fuiſſe verũ profetã: eò ꝙ nouit in ſpiritu ex diuina reuelatione futuram rebellionem,& idololatriã illius populi,ẽt præuidit futuras punitiones,& deſtructiones quas ille populus erat paſſurus ꝑ ſupradicta pctã, & qualiter illæ maledictiones datæ ſupra in ca.27.debebant illum populũ cõprehendere.Et iõ Moyſes fecit hoc canticum: in quo narrat, & prædicit D beneficia quæ Deus fecit illi populo,& prædicit ingratitudines,& ſcelera quæ ille populus erat perpetraturus contra Deum,& punitiones quas erat paſſurus. Et ſic patet Moyſen fuiſſe verum profetam & habuiſſe ſpiritũ profetiæ de futuris contingentibus.Sed eſt quęrẽdum an Moyſes habuerit duplicem ſpiritum profetiæ in hoc cantico.ſ.an ſpiritus,& lumẽ profeticum Moyſi attigerit, & peruenerit vſque ad Chriſtum, & eccleſiam an fuerit terminatus in geſtis vete.teſt. Dictum eſt enim in prologo tracta.2. & 3.ꝙ ſpiritus ſimplex profeticus eſt ille qui tangebat mentem profetæ tantùm de futuris contingentibus in illo populo in uete.teſtam.in quibus terminabatur notitia profetę. Sed ſpiritus profeticus duplex erat,qui tranſcendebat futura contingentia vet.te.imo per geſta præterita, & pręſentia,& futura uete.te. manuducebat mentem,& notitiam profetę vſque ad myſteria Chriſti,& eccleſię,quem duplicem ſpiritum, E & lumen profeticum habuit, & adeptus eſt Dauid & Iſaias,& cęteri.3.maiores & 12.profetę minores, vt pluries dictum eſt. Et ideo eſt videndum an Moyſes in hoc cantico habuit hunc talem ſpiritum, & lumen duplex profeticum, & an notitia ſua profetica peruenerit vſque ad Chriſtum & eccleſiam. Ad cuius intelligentiam eſt prenotandum,ꝙ duę fuerunt punitiones generales illius populi, & duę deſtructiones,& euerſiones, & incenſiones generales illius tẽpli, & ciuitatis Hieruſalem. Prima fuit facta per Nabucodonoſor & Caldęos. Secunda fuit per Titum, & Romanos. Prima aũt fuit propter peccatũ idololatrię. Secũda propter odium, & homi- F cidium perpetratum contra Meſſiam in lege & profetis promiſſum, quia non ſolum ipſum negauerunt, & audire noluerunt: ſed etiam occiderunt. Ideo prima captiuitas, & deſtructio fuit remiſſa, & reſtaurata per Cyrum ciuitas, & templum rędificatũ ꝑ Zorobabel, & Ieſum ſacerdotem magnum. Secunda aũt fuit irremiſſibilis, & irreparabilis, vt patet ad oculum.Has profectò duas captiuitates, & deſtructiones nouerunt, & prędixerunt quaſi oẽs profetè. Primò enim Dauid præuidit, & prędixit captiuitatem primam per Babylonios,& eius remiſſionem:vt patet pſalmo. lxxviii. & lxxix. & cxxxvi.Sed perpetuam captiuitatem ſecundam & irreparabilem prędixit pſalmo xxvii. dicens.

A Deſtrues illos,& non reædificabis eos. Item de ſecunda captiuitate dicit Pſal.94. Hodie ſi vocē eius audieritis nolite obdurare corda veſtra &c. Item Iſaiæ. 43. Educ foras populum cecum &c. Item Iſaiæ.50. Ecce in iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram, quia veni, & non erat vir, & vocaui, & non erat qui audiret. hoc idem capi.65. Item Dan.9. de prima captiuitate,& eius remiſſione,& reædificatione dicitur. Rurſum reædificabitur, platea,& muri in anguſtia temporis. Sed de ſecunda captiuitate. & deſtructione dicitur. Poſt hebdomadas. 72. occidetur Chriſtus & non erit eius populus qui eum negaturus eſt,& ciuitatem & ſanctuariū diſſipabit populus cum duce venturo: & fin is eius vaſtitas.& poſt finem belli ſtatuta deſolatio: &
B vſq; ad conſummationem,& finem perſeuerabit ſtatuta deſolatio. Sufficit ergo ꝙ omnes profetę in hoc concordant; ꝙ ſecunda deſtructio,& captiuit as erat uentura illi populo: eò ꝙ erat negaturus Deum: & non debebat recipere. nec audire Meſſiam in lege, & profet is promiſſum: imo erat ipſum occiſurus. Et omnes concordant in hoc. ſ. quòd illa ſecunda captiuitas erat irreparabilis, & perpetua. Et ꝙ populus gentilis erat eligendus,& loco populi Iudaici ſubſtituendus, vt patet per totum diſcurſum profetarum, quæ omnia iſta prænouerunt & prædixerunt in duplici ſpiritu omnes proferæ. Quam etiam vltimam perpetuam deſolationem,& reprobationem ꝑꝑ peccatum negationis Chriſti præuidit Moyſes in duplici ſpiritu profetiæ Deut. 18. cum dicit ipſi Deus. Profetam ſuſ-
C ſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilē tui,& ponam uerba mea in ore eius. Loqueturq; ad eos quæcunq; dixero illi. Et quicunque verba quę loquetur audire noluerit, vltor exiſtam. Ex quibus patet, ꝙ Moyſes præuidit ex diuina reuelatione duplici ſpiritu Chriſtum naſciturum de illo populo ſecundum carnem, in cuius ore Deus pater debebat ponere verba ſua, imo Deꝰ pater erat locuturus nobis per os Chriſti, quia quicquid habet habet à patre naſcēdo: & ſic præuidit qualiter Deus erat nobis locuturus in carne, & præuidit qualiter ille populus id eſt maior pars eius non erat ipſum auditurus: imo negaturus. Et ſic præuidit vltimam & perpetuam vltionem,& deſtructionem eorum. Ex quibus patet, quòd Moyſes non ſolùm præuidit primam captiuitatem Iudæorū futurā propter peccatum idololatriæ, ſeu etiā D præuidit ſecundam captiuitatem, & perpetuam deſtructionem ſecundi templi ꝓpter peccatum infidelitatis,& odij, & homicidij perpetrati contra Chriſtum. Et hanc duplicē captiuitatem, & deſtructionem populi Iudæorum,& templi,& ciuitatis prædicit Moyſes in hoc cātico. Et præcepit ipſum reponi in arca vt eſſet teſtimonium contra illū populū, ne allegarēt ignorantiam, quin Deus præmonuiſſet eos, & prædixiſſet eis punitionem ſui peccati, appellando cœlum, & terram in teſtimonium. In quo cātico duo principaliter facit. Primò enim pręmittit procemium,& exordium. Secundò exequitur narrationem ibi. Date magnificentiā Deo noſtro. Quātum ad primum, quia ſuperius dicit Moyſes, ꝙ faciebat hoc canticum in teſtimoniū contra filios Iſrael: vt ipſum nulla deleret obliuio, cōtra quos inuocabat cęlū,& terrā: iō nūc in exordio huius cantici teſtaē cęlum,& terrā,& appellat ea in teſtimoniū cōtra illū populum,& petit diuinum auxilium inuocando nomen dñi. Dicit ergo Moyſes. E

A*Vdite cœli quæ loquor, audiat terra uerba oris mei.*

O cęli, audite quę loquor. ſ. ſententiam Dei datam contra populum Iudaicum, & ſicut eſtis immobiles à loco: ſitis mihi teſtes contra iſtum populum, qui rebellaturus, & blasfematurus eſt contra Deum ſuum. Et terra, quæ eſt immobilis, audiat verba oris mei. Et ſit mihi teſtis de immobili ſententia data à Deo contra iſtum populum. Et tam F cœli, quàm terra ſitis mihi teſtes qualiter volo prædicere ſententiam domini, & punitionē cōtra iſtū populū propter futurum pctm̄ idololatriæ,& infidelitatis, quod perpetraturus eſt cōtra dominū,& Meſſiā ſuū. ne poſſit allegare ignorātiā qñ euenerint ſibi iſta mala. Itē vos cęleſtes,& angelicæ creaturæ, audite quæ loquor vt ſitis mihi teſtes. Et terra. i. omnes habitatores terræ, audiant verba oris mei: quæ ego annuncio ex parte Dei contra illū populum rebellem. Deinde cum dicit.

Concreſcat in pluuiam doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum.

Quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtilla ſuper gramina, quia nomen domini inuocabo.

A Capta beniuolentiam Dei: & petit auxi-
lium,& gratiam.Primò vt ipſe abundè poſ-
ſit loqui.Secundò vt faciat fructum in popu
lo:& ad hoc inuocat nomē domini tetragrā-
maton,quod eſt verbum incarnatum.ſ. Ieſus
Chriſtus Meſſias in lege promiſſus: in cuius
virtute Moyſes fecerat oia miracula: in cuius
fide,& ſpe oēs fideles ve.t e.ſaluabantur.Vn-
de ait.Ego Moyſes inuocabo nomen dñi : q
eſt dñs Ieſus in carne futurus,& venturus,ſi-
ne quo nullum donum nulla gr̃a pt̄ nobis
dari a patre luminum. Hoc inq̄ nomen dñi
inuocabo,vt doctrina mea moralis,& profe-
tica hoc cantico prænuncianda creſcat,& a-
būdet,vt pluuia ſolet abundare:& eloquium
meū fluat affluenter ſicut ros.& fluat,& cre-
ſcat iſta doctrina ſuper mentes hominum ad
B intelligēdū : & ſuper omnes voluntates eo-
rum ad operādum:quaſi, & ſicut imber fluit
ſuper herbam,& facit eam germinare. Et ſi-
cut ſtillæ cadentes ſuper gramina faciunt ea
creſcere , & proſperari: ita pariter doctrina
mea faciet fructum fidei in mentibus audiē
tium,& fructum caritatis in voluntatibus eo
rum.Vnde eſt aduertendum:ꝙ recte Moy-
ſes inuocat Ieſum:qui eſt nomē dñi ad gra
tiā impetrādā:quia ex reuelatione ſciebat eū
eſſe in oībus mediatorē Dei,& hoīm,per quē
Deus erat remiſſurus peccata hominum &
daturus omnem gr̃am:& in virtute cuius, &
ad cuius inuocationem Moyſes fecerat oia
miracula in Aegipto,& in mari rubro &c.

Date magnificentiam Deo noſtro,Dei perfe
cta ſunt opera,& omnes viæ eius iudicia
C *Deus fidelis,& abſque ulla iniquitate , iu-*
ſtus,& rectus.
Peccauerunt ei,& non filii eius in ſordibus .

Præmiſſa inuocatione diuini auxilij ī exor
dio,hic incipit ſuā narrationē: in qua tria fa-
cit,ſecundùm , ꝙ habet tres partes principa-
les.Nam primò prædicit primā punitionem
illius populi propter peccatū idololatriæ.Se-
cundò prędicit punitionem ſecundā propter
peccatū odii,& mortis Chriſti.Tertiò prædi-
cit electionem, & ſubſtitutionem populi gē-
tilis ad eccleſiam loco populi Iudaici.Secun-
da ibi.Et dixi vbinam ſunt,tertia ibi.Laudate
gentes.In prima parte tria facit.Primò.n.ex
plicat breuiter beneficia quæ ſpecialiter ille
populus recepit à Deo præ nationibus . Se-
cundò prædicit ingratitudinem , & apoſtaſiā
quam ille populus erat perpetratus contra D
Deum propter idololatriam. Tertiò prędicit
futuram punitionem,& deſtructionem eorū
propter illud peccatum.Secūdum ibi.Incraſ-
ſatus,tertium ibi . Vidit dñs & ad iracundiā.
Quantum ad primum eſt aduertendum : qđ
ꝑꝑ quatuor Deus eſt de ſe magnificand⁹ ab
omnibus.Primò quia eſt perfectus:& ꝑfecta
opera creauit,& fecit. Secundò quia ſapiens
in condēdo legē naturę.Tertiò quia fidelis ī
promiſſis:quia neminē fallit.Quartò quia re
ctus,& iuſtu s in iudicando: quia tribuit vni-
cuiq; ſecundū opera ſua,vnde ꝓpter iſta qua
tuor tenetur magnificare Deum non ſolum
populus Iudaicus: ſed etiam omnes populi :
quia omnes ęqualiter iſta receperunt à Deo.
Dicit ergo Moiſes. O populi date magnificē
tiam Deo noſtro ꝑꝑ beneficia generalia re-
cepta: quia omnia opera Dei ſunt perfecta ī E
ſua natura.Et ſic fecit hominem ꝑfectum in
ſua natura:& oēs viæ legis eius in quibus ꝓce
pit homines ambulare, ſunt vera iudicia . &
ſic eſt iuſtus in condendo legem:& fidelis in
promiſſis:& iuſtus,& rectus abſq; vlla iniqui-
tate in iudicando,& reddendo vnicuiq; puni
tiones,& præmia ſecūdum merita aut deme-
rita.Ex quo patet:ꝙ omnes tenentur Deum
magnificare.Sed peramplius Iſrael recepit a
Deo legem,& beneficia:quia magis Deus ſe
oſtendit eis amicum dando legem ſpecialē
&c.Ideo ſubdit.Peccauerūt.& non filii eius .
q.d.iſte populus magis tenebatur Deum ma
gnificare,& laudare:eò ꝙ elegerat ipſum tan
quam filium dando ipſi legem ſpecialem, tñ
ipſi non filii.i.non tāquam filii peccauerunt
in ſordibus,& ſpurcitiis idololatriæ,& aliorū
ſcelerū.q.d.quòd licèt debebāt Deū magnifi F
care tanquam patrem:tamen ipſi tanquam
non filii blaſfemauerūt eum in ſordibus ido-
lolatriæ, & ſuperſtitionis deteſtabilibus. Et iō
Moyſes incipit reprobare, & obiurgare totā
ſucceſſionem illius populi:dicens.

Generatio praua atq. peruerſa,haeccine red-
dis domino popule ſtulte,& inſipiens?
Nunquid non ipſe eſt pater tuus qui poſſe-
dit te,& fecit,& creauit te?
Memento dierum antiquorum,cogita genera
tiones ſingulas .
Interroga patrem tuum, & annunciabit ti-
bi maiores tuos,& dicent tibi.
Quando diuidebat altiſſimus gentes,qñ ſepa
rabat filios Adam,conſtruxit terminos populo-

A *rum iuxta numerum filiorum Iſrael.*
O generatio praua & peruerſa in fide,hęc
cine reddis domino .i.has gratias rędis domi
no pro tãtis beneficiis receptis ? popule ſtul-
te in eligendo,& inſipiens in iudicãdo,& co-
gnoſcendo?quia contempſiſti bonũ, & elegi-
ſti malum:& tanquã inſipiens oblitus es be-
neficiorum receptorum , & non cognouiſti
creatorem tuũ,& elegiſti creaturam vanã &
falſam,contemnendo verũ Deũ omniũ crea
torem:nunquid ipſe Deus nõ eſt pater tuus:
qui primò fecit te quò ad corpus de terra, &
creauit te quò ad animam de nihilo, ſpirãdo
in corpus formatum de terra ſpiraculum vi-
tæ,& poſtea poſſedit tanquam populum pe-
culiarem, & proprium prę cæteris populis ?
Memento dierum antiquorum a principio
mundi : & cogita generationes ſingulas ab
B Adã vſque Noe, & Abraã, & maximè ab A-
braam quem ſeparaui de Caldæa,vſq; ad exi-
tum de Aegipto.Et interroga patrem tuum
quemcunq; carnalem,& patrẽ tuũ Abraam ,
qui fuit principium huius populi: & maiores
tuos. ſ.Iſaac,& Iacob:& oẽs. 12.patriarcas,&
omnes duces,& ſacerdotes.Et dicant tibi to-
tũ diſcurſum tuæ generationis, & beneficio-
rum à Deo receptorum per ſucceſſionẽ. Et
dicent tibi principium, & modum electionis
huius populi ad Deum:& dicent tibi,quãdo ,
& qũo diuidebat altiſſimus gentes:& quãdo
ſeparabat filios Adam.Ad cuius intellectum
eſt notandum ſecundum hiſtoriografos : qđ
deſcendentes à tribus filiis Noe poſt dilu-
uium,fuerunt diuiſi per Aſiam,Europam , &
Africam in 70. generationes ſeu populos ſi-
ue nationes aut regiones.Item cum ante ędi
C ficationem turris Babel omnes generatio-
nes eſſent labij,& linguæ,& idiomatis vnius,
tamen poſt confuſionem linguarum diuiſi
ſunt in 70.linguas.Item legitur Gene. 49. ꝙ
omnes animæ filiorum Iacob: quæ ingreſſæ
ſunt in Aegiptum cum Iacob patre ſuo fue-
runt.70.Ex quo patet , quod numerus popu-
lorum,tàm in diuiſione generationum filio-
rum Noe:quam in diuiſione linguarum, fuit
iuxta numerum filiorum Iſrael qui ingreſſi
ſunt in Aegiptum cum Iacob patre ſuo . Et
hoc eſt quod dicit hic. Interroga patrem , &
maiores tuos.Et dicent tibi, quando & quo-
modo altiſſimus diuidebat gentes poſt di-
luuium : & in ædificatione turris Babel , &
quomodo ſeparabat filios Adam in illis dua-
bus diuiſionibus . Quomodo conſtituit , &
diſtinxit terminos populorum.i. diuiſit eos ĩ D
70.populos,& linguas iuxta numerum filio-
rum Iſrael qui ingreſſi ſunt in Aegiptum cũ
Iacob patre ſuo .

Pars autem domini populus eius Iacob funi culus hæreditatis eius.

Et tamen ex illis 70. linguis , & populis
Deus ſolùm elegit ſibi vnũ.ſ. populũ Iſrael:
qa Iacob fuit pars dñi,& populus,& fuit funi
culus,& ſors,& portio hęreditatis eius.In trã-
ſlatione autem ipſorũ.70.habet. Conſtituit
terminos populorũ iuxta numerum filiorum
Dei,qđ idem eſt:eò ꝙ ſoli filii illius populi di
cebant filii Dei.Alia tranſlatio,hẽt.ſm nume
rũ angelorũ. Et tunc intellectus pt eſſe ſatis
conformis literæ ſequenti.Nã vnuſquiſq; po-
pulus ſiue natio aut regnum habet propriũ
angelum cuſtodem,& quot ſunt populi tot E
ſunt angeli cuſtodes,qui dñr arcangeli:ſiquã-
tũ ſunt principes regnorũ: qbus dãtur in cu-
ſtodiã:vt patet de angelo , & principe regni
Perſarum.Dan. 10.Ex quo patet,ꝙ numerus
populorũ,qui fuerunt diuiſi per linguas , &
nationes poſt diluuium aut in cõfuſione tur-
ris Babel,fuit ſecundum numerũ angelorum
ad cuſtodiam illorum populorum deputa-
torũ. Sed licèt Deus deputauit vnicuiq; illo-
rũ propriũ angelum,& principẽ ad cuſtodiã:
tñ Deus voluit ſibi eligere illum populum ĩ
proprium.Et ipſemet voluit eſſe proprius pri
ceps,& cuſtos illius ppl'i:licèt haberet Micae
lem arcangelum in miniſtrum:vt patet Dã.
10.Et hoc intendit dicere Moyſes in hoc paſ
ſu ſm iſtã tranſlationẽ.Vnde ait . Interroga
patrẽ tuũ,& maiores tuos.& dicent tibi qua-
liter qñ altisſimus diuidebat gẽtes:& ſerpara F
bat filios Adã poſt diluuium:& in confuſiõe
linguarum turris Babel:tũc conſtituit termi-
nos populorum.i.nationum , & prouinciarũ
mundi iuxta numerum angelorum deputa-
torũ ad cuſtodiam regnorum . Sed Iacob cũ
prole ſua fuit pars dñi,& populus eius ſibi ad
cuſtodiam,& regimen electus.Et fuit funicu
lus,& ſors,& portio hæreditatis eius:quia ip-
ſe ſpecialiter elegit ſibi hunc populum in hæ
reditatem.Vnde probo,ꝙ dominus elegit ſi-
bi iſtum populum in hæreditatem , & ꝓpriã
cuſtodiam:& regimen.Nam

Inuenit eum in terra deſerta , in loco horro ris,& vaſta ſolitudinis.
Circunduxit eum,& docuit, & cuſtodiuit qua

ſi

A *ſi pupulam oculi ſui*

Dominus inuenit iſtũ populũ in terra deſerta &c. Quia primò inuenit Abraã ĩ Caldæa terra deſerta, & ſemota à vero cultu diuino, & reduxit in Arã Meſopotamiæ & exinde in terrã Canaã, vbi ędificauit altare dño, & incepit inuocare nomen dñi, Gen. 12. Et exinde inuenit filios Iſrael in loco horroris. i. in horrido loco Aegipti ſub dura ſeruiture, & poſtea inuenit Moyſen in loco vaſtę ſolitudinis iuxta montem Oreb cuſtodientem oues ſoceri ſui Ietro, & vocauit ipſum de rubo, & miſit ipſum ad Faraonem, & cum multis ſignis & prodigijs eduxit illũ populum de Aegipto & circunduxit ipſum per deſertum, & docuit eum legem & præcepta in monte Sinai: & coſtodiuit eum ab omni periculo: ſicut pupillam oculi ſui. Primò cuſtodiuit eum in mari
B rubro. Secundò cuſtodiuit ipſum, & liberauit ab inedia, & fame, & ſiti, dando ipſi aquam de rupe Oreb: & dulcorando aquas Marat: & mittendo manna. Et

Sicut Aquila prouocans ad uolandum pullos ſuos, & ſuperuolitans expandit alas ſuas, et aſſumpſit eum atque portauit in humeris ſuis:

Ad cuius intellectum eſt notandum ſecũdùm naturales, & ſecũdũ experiẽtiã: ꝙ Aquila prę cæteris auibus, & animalibus nutrit filios ſuos, vnde quatuor mirabilia beneficia oſtẽdit filijs præ cęteris. Nã primò ſplendidè paſcit eos; & nobilibus cibis. ſ. perdicibus, & leporibus, & cuniculis &c. Secũdò ſapienter cuſtodit, collocando nidum in altis rupibus, ne quis poſſit accedere ad tollendum filios.
C Tertiò prudẽter docet eos volare, & venari, & cibũ q̃rere volitãs ſup eos, oſtendẽdo eius venationẽ, vt rapiãt & diſcãt cibũ ꝓcurare. Quartò collocat filios ĩ loco fertili, & copioſo ciborũ. vnde qñ filij sũt iã ꝓfecti; & habiles ad venãdu & q̃rẽdũ cibũ: tũc pater, & mater quęrunt eis locum, & terminũ ſemotũ, & aptũ: & portãt filios illuc. ſ. maſculũ: & fœminã, & dimittũt, & collocant eos ibi in illo loco fertili, & copioſo, & ipſi reuertũtur ad terminos ſuos. Ita ergo pariter fecit Deus erga illũ populũ: Nã primò cuſtodiuit eũ ab oĩ periculo. Secũdò cibauit ipſũ mãna de cęlo, & coturnicibus. Tertiò docuit ipſũ dãdo legẽ. Quartò collocauit ipſum in terra promiſſa fluẽte lacte, & melle, & ſic Deus fuit ſimilis aq̃læ in cuſtodiẽdo, & cibãdo, & docẽdo, & collocãdo illũ populũ. Dicit ergo Moyſes ꝙ D
De⁹ circũduxit, & docuit, & cuſtodiuit illum populũ. ſicut facit aq̃la ꝓuocãs ad volãdum pullos ſuos, & volitãs ſup eos. vt cuſtodiat, et ipſi addiſcãt volare, & ſic De⁹ ad modũ aq̃læ expãdit alas ſuas, extẽdẽdo nubẽ ſup eos in die: ne vrerẽtur ardore ſolis. Et aſſumpſit eũ quaſi ſuper humeros, & aſportauit eũ per totum deſertum.

Dominus ſolus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

Sol⁹ De⁹ abſque alio Deo alieno fuit dux illi⁹ populi ꝑ 40. annos in toto illo itinere, & peregrinatione: tãdẽ autẽ cõſtituit eũ ſup illã terrã excelsã quã ipſi ꝓmiſerat. Quæ q̃dẽ terra ꝓmiſſionis primò dr̃ excelſis: eò ꝙ eſt ſita in alto loco reſpectu Aegipti, & Arabiæ, & Caldeę. Et ẽt erat excelſa reſpectu deſerti Arabię ĩ copia aquarũ, & fructuũ, & omniũ ciborum.

Conſtituit eum ſuper excelſam terram; vt comederet fructus agrorum.

Vt ſugeret mel de petra, oleumq; de ſaxo duriſſimo.

Butirum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan.

Et hircos cum medulla tritici & ſanguinem vuæ biberent meraciſſimum.

Iõ Deus conſtituit, & collocauit eũ in illa terra, & ſup illã terrã fertilem: vt comederet fructus agrorũ, q̃b. illa terra abũdat, & ſugeret ille popul⁹ mel de petra, q̃a ibi apes mellificãt in cauernis petrarũ, & rupiũ, Et ſugeret, & colligeret oleũ de ſaxo duriſſimo, q̃a ĩ terra lapidoſa, & ſaxoſa creſcũt oliuæ, q̃ reperiũtur abũdãter ĩ illa terra. Et vt ſugeret butirũ de armẽto vaccarũ, & lac de ouibus, q̃ erant ĩ magna copia in illa terra. Et iõ plãtauerãt oliuas, & vineas, & cęteras arbores, & ſeminauerãt agros, & nutriuerãt greges ouiũ, & armẽta boũ in magna copia, quas q̃dem oues & arietes ducebãt Cananęĩ de terra filiorũ Baſã vltra Iordanẽ, furto aut pretio: eò ꝙ terra Baſã illis tẽporibus abundabat in paſcuis, & gregibus ouium. Et iõ dicit, ꝙ cõſtituit dominus illum populum ſuper illam terram copioſam: vt ſugeret mel de petra: oleumque de ſaxo duriſſimo: & butirum de armento, & lac de ouibus: cum adipe, & pinguedine agnorũ, & arietũ filiorũ Baſan: quia ter- F

A ra filiorũ Baſan abundabat in his. Et vt cõme
deret hircos nõ cũ hordeo: nec cum furfure:
ſed cũ medulla, & farina tritici. Et vt biberẽt
ſanguinem vuæ. i. vinum meraciſſimum, &
puriſſimũ. Itaq; Deus dedit eis illã terram, &
cõſtituit eos dñós ſuper eam: vt comederent
fructus quos nõ plãtauerãt, & frumentũ qđ
nõ ſeminauerãt, & agnos & arietes quos non
nutriuerant, & biberẽt vinum de vineis quas
nõ plantauerãt, quę omnia ſupradicta patent
per totum diſcurſum Exodi, & Leuitici; &
Numeri & Ioſue. Deinde cum dicit,

Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit, incraſſatus impinguatus dilatatus.

Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit a Deo ſalutari ſuo.

Prouocauerunt eum in Diis alienis, et in a-
B *bominationibus ad iracundiã concitauerunt.*

Immolauerunt demoniis & non Deo, Diis quos ignorabant.

Noui recenteſq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui.

Prædicit futuram ingratitudinem & ſcele-
ra, & peccatum idololatriæ illius populi. Vn-
de dicit, ꝙ ille populus prę cæteris Deo dile-
ctus, cũ Deus tot beneficia contulerat, & tot
ſigna amotis oſtenderat, incraſſatus eſt ex a-
bundantia delitiarum, & impinguatus ex abũ
dantia diuitiarum: & dilatatus in dominio &
honore: & ſic oblitus beneficiorum a Deo re
ceptorum recalcitrauit contra Deum ſicut e-
quus pinguis, & delitioſus contra dominum.
Vnde dereliquit Deum factorem, & creato-
rẽ & benefactorẽ ſuũ, & receſſit, et apoſtata-
C uit a Deo ſalutari ſuo: qui toties ſaluauerat, et
liberauerat eum de captiuitate Aegypti, & de
aliis periculis, obliti tot beneficiorum receſ-
ſerunt à Deo vero, & adheſerunt Diis alie-
nis. Et ſic prouocauerunt Deũ ad furorem, &
vindictam in Diis alienis. i. colendo Deos a-
lienos, et concitauerunt eũ ad iracundiam in
ſuis abominationib⁹. Nã poſt mortem Ioſue
immolauerunt ſacrificia demoniis, & non
Deo ſuo vero: ſed demoniis Diis ſuis falſis:
quos ignorabant eſſe Deos: qui quidem Dij
falſi noui recenteſque venerũt inter eos quos
patres eorum Abraã Iſaac, et Iacob, et Moy-
ſes, et Aaron et cęteri antiqui non coluerunt:
imo abominati ſunt, et exhoruerunt, ꝙ grãde
ſcelus ꝑpetrarunt filii Iſrael in terra eis data:
vt patet ꝑ totũ diſcurſum lib. Iudicũ et regũ. D
Vnde Moyſes ꝓuidens talia ſcelera futura il-
lius ppli apoſtrofat ad eũ, exprobrãdo, et ob-
iurgando, et dicit. O popule ſcelerate dereli-
quiſti Deũ qui te genuit, et honorificauit: et obli
tus es dñi creatoris tui ſequendo Deos alie-
nos. q. d. non impunitus abibis propter tantã
ingratitudinem. Et ideo deinde cum dicit.

Vidit dominus, & ad iracundiam concitatus eſt, quia prouocauerunt eum filii & filiæ.

Prędicit illius populi punitionem, et deſtru
ctionem. Ad cuius euidentiam eſt primò no-
tandum, ꝙ ille populus non ſemel ſed multo
ties apoſtatauit a Deo: et ſecutus eſt Deos a-
lienos. Vnde illico poſt paruum tempus poſt
mortem Ioſue fornicatus eſt cum Diis terrę:
ſed Deus incepit eos opprimere per reges fi E
nitimos: ſed ſuſcitauit eis Otoniel qui libera-
uit eos. Et ſic in cc. annis decies apoſtatarũt,
et decies Deus liberauit eos per iudices quo-
tienſcunque reuertebantur ad dominũ, vt pa
tet per totum diſcurſum libri Iudicũ. Et iterũ
tpe Regũ, Salomon incepit idololatrare, et
tria templa idolorum fabricare, quę ꝑſeuera-
uerunt in Hieruſalem vſq; ad tpa Ioſię. Item
poſt Salomonem diuiſi ſunt ĩ duo regna. Vñ
regnum ſimul ſemper perſeuerauit in idolo-
latria, et pro maiori parte reges Iuda Hieru-
ſalem perſeuerauerunt in eadem. Sed cum tã
reges Iſrael quam Hieruſalem frequenter mo
niti ꝑ profetas nollent deſiſtere à via ſua ma
la: ideo Deus incepit primò attediari contra
Iſrael et auertere faciem ſuam ab eis, et ince-
pit eos ſucceſſiuè punire. Nam primò venit
Tetaglatfalaſar rex Aſſyriorũ, et infeſtauit re F
gnum Iſrael, et aſportauit duas tribus cum di
midia q̃ habitabant vltra Iordanem. et ẽt par
tẽ eorũ qui habitabãt citra Iordanẽ & tran-
ſtulit eos in Aſſyrios 4. Reg. 15. quia ſemper
perſeuerabant reges Iſrael in eadem idolola-
tria. Ideo venit Salmanaſar, et tranſtulit et a-
ſportauit in captiuitatem ſeptem tribus cum
dimidia, quę remanebant citra Iordanem de
regno Iſrael. Et ſic fuit penitus deletũ illud re
gnum propter ſcelera ſua, et maxime ꝓpter
pctm̃ idololatrię. vt patet 4. Re. 25. Poſt mor-
tem autem Ioſię incepit Deus propter idem
peccatum punire regnum Hieruſalem & Iu-
da per reges Caldęorum videns obſtinatio-
nem eorum. Nam primò venit Nabucodo
noſor, & cępit Ioachim regem Hieruſalem.

A & occidit eum,& duxit ſecum pueros oēs de ſemine regio in Babyloniā:inter quos duxit ſecū Danielē,& Ananiā Azariā,& Miſaelem cū multis alijs nobilibus.Et iſti dicti filij obſides de Hieruſalem.Iterū poſt tres annos reuerſus eſt Nabucodonoſor,& trāſmigrauit Hieroniā cū decē millib.nobiliū in Babyloniā,& cōſtituit Sedechiam in regem Hieruſalem. Sed cum Sedechias in ſuis ſceleribus cū omni populo pſeuerarêt,pmiſit Deus vt contra regē Babyloniæ rebellaret,& ſic venit Nabuc.in Hieruſalē.& obſedit eam in gyrū. 18. mēſibus:intantum, ꝙ matres ex media coactę ſunt comedere proprios filios. Et ſic capta,& inceſa eſt ciuitas cum templo,& à fundamentis euerſa,& rex eſt oculis orbatus, et cū omni populo ductus eſt captiuus in Babyloniā,et ibi miſerabiliter interfectus, et ſic

B fuit finis miſerabilis illorum duorum regnorum pp peccatū idololatriæ,quos frequenter Deus per proſetas monuerat,et multoties eis pepercerat,et per magna tempora eos ad pęnitentiam expectauerat. Sed finaliter videns obſtinationē eorū decreuit à ſuis regnis eos eijcere,& in terras alienas in captiuitatē, et ſeruitutem redigere:poſtquā maluerūt Dijs alienis ꝙ̃ proprio Deo ſeruire. Hāc ergo futurā deſtructionem,et captiuitatem prædicit Moyſes ex parte Dei,et comminatur illi populo,et loquitur ſemper ꝑ verba de preterito propter certitudinē ꝓſcietię,et ſententię Dei. Vnde licēt Deus per magna tempora expectauerit correctionem illius populi: tamē qa finaliter vidit obſtinationem, et incorrectionem eorum:iō ad iracundiam concitatus eſt, qa filij ſui,et filię,quos in filios,et populū pe-

C culiarem ſibi elegerat prouocauerunt eū ad iram,et vindictam,quia eſt generatio praua, et infideles,et rebelles filii.Ideo.

Et ait, abſcondam faciem meam ab eis, et conſiderabo nouiſſima eorum

Generatio n peruerſa eſt,et infideles filii.

Deus ait.Ego abſcondā faciē meā ab eis: auxiliū,et fauorē ſubtrahēdo,et negādo,et cōſiderabo nouiſſima ſcelera eorum.i.ſecūdum nouiſſimam obſtinationem, et impęnitentiā eorum reprobabo,et puniam eos:eō ꝙ eſt generatio praua,et incorrigibilis,et infideles filij,et apoſtatę, et idololatrę. Vnde notanter dicit,conſiderabo nouiſſima eorum, quia aliter ſe habet Deus in prædeſtinando hominē, et aliter in reprobādo. Vnde Deus nō prædeſtinat hominē,qa nouit ipſū futurū bonū, et

D iuſtū,imo pdeſtinauit ipsū ab æterno,et præparauit gratiā ipſi,vt ſit bonus,& iuſtus, quia elegit nos ante mūdi cōſtitutionē,vt eſſem' ſācti,ad Eſe.1.Sed ꝑ oppin de reꝓbatis. Nā nō pſciuit nec reꝓbauit eos De' ab æterno vt eſsēt mali,et dānari,ſed qa pſciuit eos ſēper,et finaliter malos impęnitentes,iō eos reꝓbauit Et ideo dicit, Deus de illo populo quē preſciuit in ſua idololatria obſtinatum. Conſiderabo nouiſſima ſcelera eorum incorrigibilia,et nouiſſimā impęnitentiā, et obſtinationē eorū,et ſm illa nouiſſima puniā eos abſq; miſericordia.Et iō reddes cauſā ſubdit

Ipſi me prouocauerūt in eo qui non erat Deus.

Sequēdo Deos alienos,& cōtēpſerūt me;

Et irritauerunt in uanitatibus ſuis.

Et ſupſtitionibus, relinquēdo uerū cultū.Iō E

Et ego præuocabo eos in eo qui non eſt populus meus.

Id eſt ſubijciam eos populo alieno.ſ.babilonieo qui nō eſt populus meus,ſed alienus.

Et in gente ſtulta irritabo illos.

Id eſt contemnā illos,et ponā in gente inhumana,et crudeli,quæ affligat eos ſine miſericordia.q.d. ſicut idololatrando me negauerunt eſſe Deū ſuū,et adhæſerunt Dijs alienis,et falſis.Ita ego negabo eos eſſe populū meū et ſubijciā eos genti alienæ, et ſtultæ, et crudeli.Quemadmodū fuerūt Caldęi, qui ciuitatē,et templum incēderunt,et eos trucidauerunt,et captiuos in Babyloniam duxerūt, et crudeliter eos, et abſque miſericordia trucidauerunt,et afflixerunt etc.Vnde ſubdit

Ignis ſuccenſus eſt in furore meo,et ardebit F *uſq; ad in ſerni nouiſſima.*

In illo templo,et ciuitate,et comburet ciuitatem,et templum vſq; ad infima ſoſsę fundamentā.Vnde ſcol hebraicē idem eſt quod foſſa inferior latinē.Nam anteꝗ muri ędificētur prius ſoditur,et cauatur foſſa in qua iaciuntur fundamenta ſuper quę edificantꝫ muri,et parietes.Et ſic dicit, ꝙ ille ignis combuſſit templum,et ciuitatē vſq; ad fundamenta, quæ latebant in foſſa inferiori,et ideo ſubdit

Deuorabitq; terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet.

Ignis ille deuorabit totam terram Iudęę, cū germine.i.cum oibus arboribus,et vineis, et regibus,et ſegetibus etc.et cōburent fundamenta

A diſperſum,& aïæ eorum fuerũt ad æternã pœnam condẽnatæ. Et ſic in corpore,& aïa ſuerũt puniti.Et hoc eſt qđ prædicit, & cõminatur Deus per Moyſen in hac ſecũda parte, in qua tria facit. Primò.n.explicat cauſam quare De' noluit totaliter eos ĩ prima captiuitate de mũdo delere, ſed eos à captiuitate in Hierl'em reuocare.Secũdò explicat irremiſſibile peccatũ qđ cõmiſerũt cõtra Deũ: & Meſſiã ei'.Tertiò pditionẽ eorũ & finalẽ deſtructionẽ & ppetuã dãnationẽ.Secundũ ibi. De vinea Sodomorũ.Tertiũ ibi:Nõne hęc cõdita sũt apud me.Quãtùm ad primũ eſt aduertendũ,ꝙ duplici de cauſa De' voluit,ſeruare reſiduũ illi' populi,& nõ totaliter de terra extirpare,& delere.imo voluit poſt.70. annos eos in terrã ſuã reuocare per Cyrũ. Prima cauſa fuit propter ſuperbiã regũ Babyloniæ,& omB niu Caldęorũ:ne putarẽt victoriã ſuã contra Iudęos proueniſſe ex viribus ſuis, & nõ ex peccato Iudæorum,& ne propter hoc cõtemnerẽt Deum Iſrael,dicẽtes eũ eſſe impotentem, & victũ,Vnde Baltaſar fecit cõuiuiũ,& in vaſis ſacris templi dabat potũ cocubinis,& cęteris in cõtẽptum Dei:vt patet Dan.5.Secunda,vt remaneret tempus pęnitẽdi:vt recordati punitionis, & captiuitatis factæ:iterũ non peccarent nec rebellarent contra Deum, ſed per punitionẽ factã de præterito cauerẽt peccata de futuro:ne amplius rebellarẽt contra Deum in carne venturum, ſed ipſum reciperẽt tanquam ſaluatorem,& Meſſiam: & eius doctrinam ſequerentur. Et hoc eſt qđ dicit dñs per Moyſen in hac ſecunda parte. vnde ait dicens vbinam ſunt iſti Iudæi ſcelerati.

C

Ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

Sed propter iram inimicorum diſtuli,ne forte ſuperbirent,hoſtes eorum & dicerent

Manus noſtra excelſa, & non dominus fecit hæc omnia.

Ceſſare faciã memoriã eorũ ex hoĩbus: & delebo & extirpabo eos totaliter de mũdo, ne ampli' nominẽtur in memoria hominum ſm ꝙ merẽtur peccata eorũ.q.d.Ita debuiſſẽ facere.ſ.delere memoriã eorũ.Sed ego diſtuli eorum vitã pp irã & temeritatẽ, & ſupbiã inimicorũ ſuorũ Caldęorum,ne forte hoſtes eorum Caldæi ſuperbirent,& gloriarentur de virib.ſuis,& de potentia ſua,& dicerent: manus, & poteſtas noſtra excelſa fecit hæc omnia,ideſt ſuperauit,& captiuauit Iudæos,& inD cendit Hieruſalem cum templo.Et ſic non fecit hoc dñs Deus eorum: imo fuit victus à nobis,nec potuit nobis reſiſtere:quia eius vaſa ſacra aſportauimus in Babyloniam, & damus in eis bibere concubinis,& familiaribus noſtris, vt patet Danielis. 5. Secunda cauſa quare Deus noluit totaliter Iudæos delere: ſed eos de captiuitate reuocare, fuit vt ex pterita punitione caſtigarentur,& corrigerentur,& præcauerent futuram,& nouiſſimã rebellionẽ,ſed quãdo veniret meſſias reciperẽt eum.Sed quia hoc non fecerunt Iudæi: imo totum oppoſitum:ideo ſubdit Moyſes.

Gens abſque conſilio eſt & ſine prudentia; utinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.

Quomodo perſequebatur unus mille, & duo fugarent decem millia. E

Ita gens Iudaica eſt abſque conſilio, & ſine prudentia.Vnde eſt aduertẽdum ſicut dictũ eſt in principio,ꝙ iſta doctrina ſimul eſt moralis,& profetica.Et ideo ſimul docet Itelligere verum bonum,& cauere malum futurum.Ideo dicit,ꝙ iſta gens fuit ſine conſilio inquantùm neſciuit diſcernere inter bonum, & malũ eorũ q̃ ſunt ad finem.& fuit ſine prudentia inquantùm neſciuit memorare præterita,& diſpenſare præſentia, & præuidere futura, imo ſemper in omnibus elegit peiorẽ partem dimittendo Deum verum, à quo tot bona receperat, & ſequẽdo Deos falſos: pp qđ peccatum tot punitiones paſſa eſt.Et ſic illa gẽs eſt,et fuit ſemper ſine conſilio in non diſcernẽdo,& ſine prudentia in male eligen- F do,& malum non cauendo:ſed ſemper ad deteriora præcipitando, & procedendo vſquequo Chriſtum occiderunt.Et ideo ſubdit.Vtinam iſti Iudæi ſaperent ſcripturas. i. diligenter explorarent,& inueſtigarent,& perſcrutarentur cum ſapore ſcripturas:quia hoc pertinet ad ſapientiam,quæ eſt de rebus diuinis,& altiſſimis,quæ in ſola ſacra ſcriptura reperiũtur.Et vtinam intelligerent. i. ad intelligendum,ſcripturas cum humilitate,& ratione ſe præpararent,non ad ſenſum carnalem,ſed ſpiritualem.Et ſic prouiderent.i.procul viderent nouiſſima myſteria de Chriſto,& eccleſia: q̃ in ſcriptutis latent,& occultantur. Et ſic prouiderent quõ Chriſtus eſt finis nouiſſimus totius legis, & quomodo omnes ſcripturæ loquuntur

A quuntur de Chriſto tanquam de fine nouiſſimo.Vnde ſi Iudæi fuiſſent vſi bono conſilio in diſcernendo, & bona prouidentia in eligẽdo,& ſapuiſſent,& intellexiſſent ſacras ſcripturas ad verum ſenſum, & præuidiſſent nouiſſima myſteria figurata per ſacram ſcripturam: non negaſſent nec occidiſſent Chriſtũ: partem peſſimam,& malam eligendo. Item ſi cum conſilio, & prudentia ſapuiſſent, & intellexiſſent victorias, & punitiones præteritas, quomodo Deus puniuerat eos propter peccata ſua quotiens peccauerant: præuidiſſent nouiſſima,& cauiſſent iterum peccare. Vnde ſi ſapuiſſent, & intellexiſſent, & recordati fuiſſent quomodo propter idololatriam totiens puniuerat eos per finitimos tempore Iudicum,& Regũ, & finaliter ꝑ Caldęos fuerũt afflicti,& deſtructi,& à finibus expul-
B ſi,& captiuati in Babylonia, tunc præuidiſsẽt nouiſſima,& non occidiſsent nec negaſsent Chriſtũ.Itẽ ſi ſapuiſsẽt,& intellexiſsẽt omnia ſupradicta,& cognouiſſent, & cognoſcerent quomodo ciuitas cum templo fuit incenſa ꝑ Caldęos,& populus ductus captiuus, & q̃uo vnus Caldęus fugabat mille Iudæos, & duo fugarẽt decẽ millia Iudęorũ in illa obſidione: tũc cognoſcerẽt, ꝙ hoc nõ euenit ex defectu & debilitate Dei,nec ex viribus, & potentiã Caldęorũ,& aliorũ aduerſariorũ: ſed ex peccato idololatriæ Iudæorum.Vnde.

Nonne ideo quia Deus ſuus vendidit eos.et dominus concluſit illos.

Non enim Deus noſter ut Dii eorum,& inimici noſtri ſicut Iudices.

C Nonne ideo Iudæis euenit iſta perſecutio quia Deus ſuus vendidit illos, & tradidit in manus inimicorum,& dominus concluſit illos in illa obſidione ꝓpter peccata ſua ſup. & non ex impotentia Dei? quaſi dicat. imo propter peccata illius populi, quia Deus noſter non eſt Deus victus, & impotens ſicut Dij eorum, qui ab eis dicuntur quandoque victi,& impotentes:vt patet in libro Aeneidos primo, vt dicit Iuno. Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor Illium in Italiam portans victosque penates. Item in libro 2. eiuſdem Virgilij. Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis, vbi alij legunt inuitis.i. nolentibus.Ex quo patet ꝙ Dij Troianorum,& aliorum gentilium ſunt impotentes,& victi, ſed Deus noſter non eſt impotens ſicut Dij eorum: imo eſt omnipoten- D tiſſimus:de quo inimici noſtri infideles poſſunt eſſe iudices, & teſtes: eò quòd experti ſunt multotiens omnipotentiã Dei noſtri,vt patet in portentis,& ſignis Aegypti,& in tranſitu maris rubri: vbi dixerunt: Fugiamus Iſraelem: dominus enim pugnat pro eis contra nos.Exodi. 15.Item Seon rex Amorreorum, & Og rex Baſan, & omnia regna Canaan ſunt iudices, & teſtes de omnipotentia Dei noſtri: quia in ingreſſu terræ promiſſionis non manſit ſpiritus nec vires in hoſtibus, intantùm quòd vnus de populo Hæbreorum fugabat mille de Cananeis. Item Nabucodonoſor punitus à Deo dixit,quod non erat alius Deus ſuper terram niſi Deus Hebræorum. Danielis. 3.&.4.&.5. Et vltimatè Cyrus,& Darius reges Perſarum: qui interfecerunt Baltaſarem regem Babyloniç, E & ſubiugauerunt regnum, & relaxarunt captiuitatem,ſunt iudices, & teſtimonium de omnipotentia Dei. vt patet Eſdrę primo. Ergo ſequitur, quòd deſtructio regni Iudæorum non prouenit ex viribus Caldæorũ nec ex impotentia Dei, ſed ex peccatis Iudæorum. In tota ergo ſupradicta particula oſtẽdit Moyſes,quòd licèt Iudei ex ſuis demeritis, & peccato idololatriæ meruiſſent totaliter deleri à memoria hominum: tamẽ Deus voluit eis prorogare vitam propter tria. Primò ne inimici infideles ſuperbirent, & gloriarentur de viribus ſuis, & attribuerent victoriam Dijs ſuis,Secundò vt Iudæi ſaperẽt, & intelligerent ſcripturas, & conſiderarent punitionis factas & per illas cauerent futura peccata,& præuiderent nouiſſima myſteria de Chriſto,& eccleſia,& reciperent Chri- F ſtum, in aduentu ſuo ne ſibi eſſent iterum rebelles ſicut prius.Tertiò ne gentiles putarẽt Deũ noſtrũ eſſe impotẽtem vt victũ, & non potuiſſe iuuare cultores ſuos,ſed vt iudæi cognoſcerẽt illã punitionẽ ſibi fuiſſe inflictam propter ſcelera,& peccata ſua,& propter idololatriam, Deo permittente ipſos rebellare regi Babyloniæ,& per ipſum affligi. Deinde cum dicit.

De uinea Sodomorum uinea eorum, & de ſuburbanis Gomorræ.

Vua eorum uua fellis, & botrus amariſſimus.

Fel draconum uinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.

Præcepi

A Prædicit vltimum peccatum Iudæorum commiſſum contra Deum, & Meſſiam in lege promiſſum. Vnde ſupra dixit Deus, qđ ideo reliquit, & reuocauit eos a captiuitate ad terram ſuam. Primò, vt inimici non ſuperbirent, & putarent Deum noſtrum impotentem. Secundò, vt Iudæi deinde ſaperent, & intelligerent ſcripturas, & prouiderent nouiſſima de Chriſto venturo, & non negarent: ſed reciperent ipſum, & deinde cauerent rebellare contra Deum: ſed ipſi Iudęi fuerunt ſine ſapientia, & conſilio, & prudentia: quia peiora ſcelera commiſerunt quam prius. Nam ante deſtructionem primi templi peccauerunt per idololatriam, ſed poſt captiuitatem in fine ſecundi templi non ſolum fuerunt Deo rebelles negando Chriſtum Meſſiam ſuum,
B ſed etiam ex odio ipſum occiderunt, & in eadem infidelitate, & obſtinatione permanſerunt, quorum peccatum, & eius grauitatem explicat Deus per Moyſen per comparationem vineæ, & vuæ, & vini. Ad cuius intellectum eſt notandum: vt patet Iſa. 5. quod totus ille populus ab Adam, & Iſrael vſq; ad aduentum Chriſti dictus fuit vinea Chriſti, vt dictum eſt Pſalmo. 79. & Ezech. 18. Quam vineam coluerunt patriarchæ, & profetę, & omnes fideles veteris teſtamenti expectādo vt faceret illam ſalutarem vuam, & botrum qui fuit Chriſtus, qui quidem botrus, & vua fuit torta, & expreſſa in torculari crucis, ex qua expreſſum eſt vinum ſacramentorumad ſalutem omnium fidelium ſimul cum vino generalis redemptionis, & ſub tali fide, & ſpe omnes fideles veteris teſtamenti colebāt iſtam vineam, & legem Moyſi. Sed iſta vinea legis iam protulit vuam ſuam in aduētu ſuo & collegium apoſtolorum, & fidelium iam protulerunt fructum fidei, colligendo iſtam vuam per fidem: ſed ſynagoga nō fecit vuas fidei: ſed labruſcas amariſſimas infidelitatis, & odii, & homicidii contra Chriſtum. Et ſic ex vinea domini facta eſt vinea Sodomorū & Gomorræ. Et ſic patet, quod domus Iſrael, quæ erat vinea domini exercituum, diuiſa fuit in duas partes. Quarum minor recepit Chriſtum per fidem: & ſic fecit verum fructum, & collegit de vinea legis vuam ſalutarem qui fuit Chriſtus, ex qua vua expreſſit vinum redemptionis, & ſacramentorum. Et ſic iſta minor portio māſit vera cum ſuo fructu. Altera autem pars maior non fecit vuas fidei: ſed labruſcas amariſſimas infidelitatis odii, & homicidij: quia non ſolum non recepit D Chriſtum, ſed negauit eum, & ſic ex lege non collegit fructum ſalutis, & redemptionis ſed damnationis, & ſic facta eſt pars vineæ Sodomorum tota ſynagoga Iudęorum quæ Chriſtum negauit, vſque in hodiernum diem. Et ideo dicit Moyſes: quia Iudęi non ſapuerunt legem nec intellexerunt eam, nec prouiderunt nouiſſima Chriſti quæ in lege erant figurata, & promiſſa, & in profetis prænuncia. ideo vinea eorum facta eſt de vinea Sodomorum, id eſt ſterilis, & cęca. Ad cuius intellectum eſt iterum notandum, quod Sodoma interpretatur ſterilis, & cecitas aut pecus, aut declinatio, dicitur enim cecitas, eo quòd ex paſſione vitiorum percuſſa fuit cecitate mentis, intantum, quod perdidit iudicium rationis, & omnes effecti ſunt beſtiales in moribus: quia abutebantur uitio luxuriæ E in maſculos. Ideo Sodoma interpretatur pecus, & beſtia. Vnde voluerunt abuti duobus angelis qui ingreſſi ſunt in domū Loth: niſi quod percuſſi ſunt cecitate, & ſic facti sūt ceci corpore, & mente. Vnde Sodoma cum ſuburbanis, & ciuitatibus, & adiacentibus ſubmerſa, & combuſta eſt, & ſterilis facta, vt patet Geneſis 19. Hoc idem factum eſt de Gomorra cum ſuis vicis, & turribus ſuburbanis. Ideo Gomorra interpretatur cecitas, & ſeditio aut timor popularis. Et quia populus Iudaicus ſiue ſynagoga fuit percuſſa cecitate mentis, & odii i aduentu Chriſti, & nō fecit fructum fidei: ideo dicitur cęca, & ſterilis, & beſtialis, & ſeditioſa ſicut Sodoma & Gomorra. Et ſic iam non dicitur vinea domini, ſed vinea Sodomorum, & Gomorræ. Vnde ſicut, ſocietas apoſtolorum, & diſcipu- F lorum, & omnium conuerſorum facta eſt vinea domini per fidem: ita ſynagoga per infidelitatem, & cecitatem facta eſt uinea Sodomorum, & Gomorrę. Tertiò eſt vlterius notandum: quod ſicut in vinea conſiderantur tria per ordinem. ſ. ipſa vinea, quæ eſt congregatio vitium, & palmitum viridium. Secūdò vua quæ inde colligitur. Tertiò vinum quod ex vuis exprimitur. Ita pariter uinea eccleſiæ fuit ipſa congregatio apoſtolorum ſub virore vnius fidei adunatorum. Fructus autem ſiue uua huius vineæ fuit caritas qua Chriſtum receperunt. Vinum autem fuit gratia, & effectus redemptionis. Et etiam vinum huius vineę fuit prędicatio euangelica, & operatio miraculorum, que apoſtoli

A ex fide,& caritate expreſſerunt. Per oppoſi-
tum ſynagoga. Nam quia illa uinea erat ce-
ca,& in odio contra Chriſtum inueteratasiõ
peperit vuas, & botros amariſſimos menda
cij,& falſi teſtimonii contra Chriſtum. Et ſic
fecit Deum,& legem mendacem, quando
Chriſtum negauerunt. Vnde Iudæi primò
conceperunt odium contra Chriſtum in cor
de,& cecitate mentis. Secundò protulerunt
mendacium,& falſum teſtimonium & blaſ-
femiam contra eum in ore. Tertiò commiſe
runt homicidium in operatione quando ip-
ſum crucifixerunt. Quartò manſerunt in in-
fidelitate,& obſtinatione, & damnatione p-
petua. Radix ergo & vitis illius vineæ Sodo-
morum eſt cecitas, & odium inueteratum:
vua autem fuit mendacium,& falſum teſti-
monium.& blasfemia dicta contra Chriſtũ.
B vinum fuit homicidium,& mors Chriſti. A-
cetum autem factum ex illo vino eſt obſti-
natio acerrima,& damnatio amariſſima, &
deſolatio quę manet & perſeuerat in illo po
pulo vſque in finem Hoc eſt ergo quod in-
tendit dicere Moiſes in hac particula.ſ.quod
Deus noluit totaliter delere iſtam vineam ĩ
illa captiuitate Babylonis: imo vocauit ipsã,
vt ſaperet,& intelligeret legem,& nouiſſima
myſteria Chriſti prouideret,& Chriſtum in
aduentu ſuo per fidem reciperet: & veras v-
uas fidei,& verum vinum colligeret,& face-
ret &c. Sed totum oppoſitum fecit. Nam vi-
nea,& ſynagoga degenerans à lege,& rece-
dens à Deo facta eſt de vinea Sodomorum,
& ſuburbanis Gomorræ per odium,& cecita
tem mentis. Et ideo vuua eorum fuit vua
fellis,& botrus amariſſimus: quando negaue
C runt Chriſtum: & legem & profetas menda
ces fecerunt, & falſum teſtimonium contra
Chriſtum dixerunt,& amara conuitia,& op-
probria inflixerunt. Et vinum eorum fuit tã
quam fel draconum: quando ipſum amaræ
morti,& cruci tradiderunt: & ipſi acetum
felle mixtum porrexerunt. Acetum aũt eorũ
fuit venenum inſanabile obſtinationis,& in
fidelitatis: quod in eis perſeuerat: quia eſt eis
inſanabile ſicut venenum aſpidum. Vnde ſy
nagoga quaſi per omnia facta eſt ſimilis a-
ſpidi. Nam ſicut aſpis eſt ſurda,& ceca: ita
ſynagoga poſt Chriſtum manſit cęca & ſur-
da: quia nec poteſt nec vult audire veritatẽ
ſacræ ſcripturę: imo ponit ſibi caudam obſti
nationis in aure dextera ne audiat vocẽ euã
gelicã: vt dictum eſt Pſ. 57. Item ſicut vene-
num aſpidum eſt inſanabile: Ita venenũ ob- D
ſtinationis,& odii ſynagogæ, & peccatum ẽ
inſanabile vſque ad iudicium. Item eorum
damnatio venenata eſt inſanabilis,& pęna ir
remiſſibilis,& infinibilis, ſicut pctm̃ Sodomę
fuit inſanabile. Et ſic patet quõ ſinagoga fa-
cta eſt de vinea Sodomorum,& de ſuburba-
nis Gomorrę: poſtquã negauit, et crucifixit
Chriſtum. Vnde notanter dicit de ſuburba-
nis Gomorrę. Nam ſicut Sodoma,& Gomor
ra habebant ſuburbana.ſ. vicos, & rura confi
nia: quę participabant peccata, & punitionẽ
illarũ ciuitatum: quia cũ ciuitatibus fuerunt
punita ſuburbana, & ſic manſerunt deſtru-
cta,& ſterilia. Ita pariter oĩa ſuburbana ipſi
Hieruſalem quæ conſenſerunt in necẽ Chri-
ſti: & omnes Iudæi qui manent in eadẽ ob-
ſtinatione: dicuntur de vinea Sodomorum:
& de ſuburbanis Gomorræ: quia ſynagoga E
cum ſuis ſuburbanis,& ſequacibus obſtinatis
Iudæis dicta eſt Sodoma,& Gomorra.ſ. cęca
& ſterilis & beſtialis,& damnata, vt patet I-
ſaiæ. 1. vbi appellat principes ſynagogę prin-
cipes Sodomorum propter cecitatẽ, et obſti
nationem, et beſtialitatem. Item ſicut Sodo-
ma et Gomorra habuerunt ſuburbana quæ
participarunt peccatum earum, ita pariter
peccatũ cecitatis, et odij Iudæorum habuit
ſuburbana peccata. Nã ex illa cecitate, et o-
dio proruperunt in mẽdacium, et falſum te-
ſtimõ: et blasfemiã, et homicidium, et infideli-
tatem, et obſtinationem, et venenum inſabi-
le odii, et rancoris, quod habent contra xp̃m,
et Chriſtianos. Et iſta ſunt peccata ſuburba-
na illius peccati Iudæorũ. Ideo dicit Moyſes.
Vinea eorum de vinea Sodomorum, et de
ſuburbanis Gomorræ. Deinde cum dicit. F

Nonne *hæc abſcondita ſunt apud me, & ſi-
gnata in teſauris meis?*

*Mea eſt vltio & ego retribuam eis in tem-
pore, ut labatur pes eorum.*

*Iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſti-
nant tempora*

Prædicit punitionem peccati ſupradicti,
quæ fuit facta per Titum et exercitum Ro-
manum in deſtructione ſecundi templi. Di-
cit ergo Deus. Nonne hæc ſcelera ſupradi-
cta commiſſa contra Chriſtum, et Meſſiam,
condita, et repoſita ſunt apud me, et bene ſi-
gnata, et ſigillata in teſauris meis ideſt ĩ me
moria mea: quæ eſt arca, et teſaurus omniũ
prete-

A præteritorum præſentium,et futurorum:q̃a noui omnia antequam fiant?quaſi dicat, nõ oblitus ſum iniuriam factam Chriſto filio meo.Et ideo dico vobis:ꝙ mea eſt vltio.i.ad me pertinet facere vltionem , et vindictam huius peccati de Iudæis . Et iõ ego retribuã eis pęnam in tempore conſtituto:ſed differo modicum , vt magis labatur pes eorum ad alia ſcelera.Vnde hoc dicit,quia in illis. 40. annis quos Deus dedit eis ad pęnitentiam , plura ſcelera commiſerunt ad maiorem punitionem et pœnam eorũ.Iudęi gloſſant ly Vt:pto quotieſcunq;,hoc eſt:ego retribuã eis quotieſcunq; labatus pes eorũ ad peccandũ. Vel ly,vt,poteſt poni pro licet.i.licet ĩ illis . 40.annis labatur pes eorum ad peccandum: tamẽ nõ diù differetur eorũ punitio, q̃a iuxta eſt dies perditionis eorum.Item licèt modo concedatur eis poteſtas,vt occidãt Chriſtum:tamen iuxta,et prope eſt dies perditio B nis eorum.Et tempora feſtinant,et ꝓperant adeſſe.ideſt,vt citò fiat,et cõpleat eorũ d̃ſtructio,et punitio ꝑ Titũ,et Romanos.Quia

Iudicabit dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis miſerebitur.

Hoc dicit.Nã q̃n Deus ſtatuit mittere Titum, et Veſpaſianum cũ exercitu Romano contra Hieruſalẽ:prius antequam obſideret, apparuit angelus dñi:et præcepit oĩbus fidelibus Chriſtianis:vt recederent ab Hieruſalẽ et fugerent futurum excidium ciuitatis : vt ait Euſebius in 2.eccleſiaſticę hiſtoriæ.Et ſic Chriſtus cõdemnauit, et puniuit oẽs Iudęos obſeſſos ĩ Hieruſalẽ,ſed miſertus eſt Chriſtianis,eos auiſando,vt fugerent illã ſtragem,et C punitionem,ſed tota congregatio malorũ , et obſtinatorũ Iudæorũ manſit,et fuit ĩcluſa,et obſeſſa in ciuitate,quorum partim fuerunt machinis bellorum in muris interfecti: partim fame cõſumpti,parti gladio ĩ captione trucidati.et cęteri in captiuitatem diſperſi . Et ideò ſubdit, quòd Deus, et quilibet alius .

Videbit quod infirmata ſit manus,& clauſi quoque defecerunt,reſiduiq; conſumpti ſunt.

Et dicent ,vbi ſunt dii eorum in quibus habebant fiduciam ?

De quorum victimis comedebant adipes,& bibebant uinum libaminum?

Infirmata, et debilitata ſit manus,et poteſtas illius populi ĩ illa obſidione,et clauſi ob- D ſeſſi defecerunt in virtutibus victualibus et in conſilio,et omnibus nėceſſariis, et reſidui conſumpti ſunt fame,et gladio,et captiuitate.Et tunc Romani videntes Iudęos obſeſſos,et deſtitutos à Deo , dicent, vbi ſunt dii eorum:ſcilicet Iudęorum in quibus habebãt fiduciam?de quorum victimis,et ſacrificiis comedebant adipes,et pinguedinem , et bibebant vinum libaminum,et oblationum?Surgant ergo dii veſtri,ò Iudæi,et opitulenẽ vobis,et protegant vos in hac veſtra neceſſitate,et liberent vos de manibus noſtris.

Et nota,ꝙ Romani,et gentiles loquebantur ſecundum conſuetudinem ſuam.Nam ſi cut ipſi gẽtiles colebant plures Deos q̃bus offerebant diuerſa ſacrificia: Ita putabant ꝙ Iudæi colerent plures Deos ꝓp moltitudinẽ et diuerſitatem ſacrificiorum,et holocauſto E rum,et oblationum,et libaminum,Item putabant quod dii ciuitatis obſeſſæ,et captę pariter vincebantur cum ciuitate a diis exercitus vincentis,et triunfantis,ſicut dictum eſt de dijs Troianorum . Secundum ergo hanc conſuetudinem dicebant Romani Iudęis obſeſſis , ubi ſunt Dij eorum , in quibus habebant fiduciam?quaſi dicerent, aut dormiunt aut ſunt victi. Et maximè hoc dicebant gentes exercitus,eò quòd ſentiebant quomodo populus obſeſſus continuè clamabant ad dominum in templo,et offerebant oblationes, et ſacrificia.Et tamen Deus non exaudiebat eos:ſicut dictum eſt Pſalmo 17.Clamauerũt ad dominum nec exaudiuit eos: eò quod iã erat clauſum cœlum orationibus eorum.Et ideo gentes exercitus habebant cauſam dicendi;Dij veſtri F

Surgant & opitulentur uobis,& in neceſſitate uos protegant.

Quaſi dicerent,fortiores ſunt Dii Romanorum quàm Iudæorum.Sed ad hoc reſpondet Deus dicens.

Videte quod ego ſum ſolus, & non ſit alius Deus præter me.

Quaſi dicat:vos Rom.putatis ꝙ ĩ Iſrael,et Hieruſalẽ ſint plures Dii:et ꝙ dii veſtri ſiint fortiores Diis Hieruſalẽ:eo ꝙ non opitulantur eis : nec protegunt eos in hac neceſſitate,et obſidione etc.Et ego dico vobis,vt videatis et conſideretis bene,ꝙ ego ſum ſolus Deus:

A Deus:& non ſit alius Deus præter me. Et iō ſi vellem liberare iſtū populū ego bene poſſem liberare. Sed ego dimiſi eū propter peccata ſua,& ſic permiſi, vt rebellarent contra Romanos: vt venirent contra Hieruſalem: & abſtuli,& abſtraxi auxilium,meum, & cuſtodiam angelorum ab eis. & tradidi eos in manus veſtras puniendos. Et ſic non glorie mini,nec putetis Deos veſtros victores: qa ego ſum ſolus Deus:nec eſt alius Deus præter me:quia dñ veſtri ſunt falſi,& impotentes. Et ideo ego per vos Romanos tanquam per miniſtros volui punire iſtum populum propter peccata ſua. Vnde

Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiā & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſit eruere.

B Ego occidam iſtum popolum Iudaicum: & viuere faciam populum gentilem per fidem. Et ego percutiā iſtū populū cecitate, & liuore, & ſanabo populum gentilem à peccato. Et non eſt aliquis qui poſſit eruere ſe,nec aliquem alium de manu mea. Item quoſdam de iſto populo occidā p peccatū: & quoſdā eorū faciā viuere per fidem,& gratiā:ſicut fuerūt apoſtoli:& ēt multi qui quotidie conuertuntur. Et quoſdam ego percutiam cecitate. Et quoſdam ſanabo per baptiſmum,& pœnitentiā. Et ſic nemo pōt eruere de manu mea quē ego punio. Quapropter ego ſum qui punio iſtum populum: & non dij gentiū ſicut vos putatis. Et iō ego Deus.

Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam' viuo ego in æternum.

C *Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea.*

Reddam ultionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam

Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus deuorabit carnes

De cruore occiſorum, & de captiuitate nudati inimicorum capitis.

Leuabo manum meam in cœlum.i.cū iureiurando dicā. Viuo ego in æternum, ideſt ſicut viuò ego in æternam: ita ſentētia mea contra populum Iudaicum eſt immobilis, & ſtabilis,& firma. Quod ſi acuero (& ponitur ſi pro quando).i.quando ego ac uero gladiū ſententiæ meæ vt fulgur contra Iudæos: & manus mea atribuerit iudiciū.i.propoſuerit, & decreuerit iudicare eos & punire:tunc reddam vltionem, & vindictam hoſtibus meis D Iudæis qui me crucifixerunt. Et retribuam vicem his qui oderunt, & negarunt me. Et inebriabo ſagittas meas.i. Romanos ſanguine Iudæorum. Et gladius meus deuorabit carnes eorum in excidio Hieruſalem. Et inebriabo,& ſatiabo ſagittas, & gladios meorū de cruore inimicorum occiſorum,& captiuitate capitis nudati,& abſciſſi,& captiuitate tēpli nudati,& expoliati. Vnde Iudæi gloſſant: de captiuitate nudati.i.capitum abſciſſorum ponendo ſingulare pro plurali: vt ſæpe fit in ſcriptura. Vnde capita abſciſſa dicuntur nudata,& expoliata,& ſeparata a corpore. Et ſic de cruore iugulatorum,& capitum abſciſſorum Romani ſatiarunt gladios ſuos.

Laudate gentes populum eius, quia ſanguinem ſuorum ulciſcetur. E

Et uindictam retribuet in hoſtes, & propitius erit terræ populi ſui.

Hęc eſt tertia pars principalis:in qua prædicit conuerſionem populi gentilis ad Chriſtum,& eius eccleſiam. Vnde poſtquam ſuperius prædixit finalem deſtructionem illius templi, & reprobationem illius populi: quia poſt prædicationem euangelij ipſa ſynagoga iam non amplius fuit de vinea domini: ſed de vinea Sodomorum, & de ſuburbanis Gomorræ,& diaboli: Ideo Deus voluit ſuſtinere populum gentilem, & vocare ad eccleſiam:vt ex conuerſis de populo gentili cum apoſtolis,& conuerſis de Iudaiſmo fieret vna eccleſia. Et quia populus gentilis qui ante abominabatur Deum cum populo ſuo: poſt conuerſionem laudauit Deum, & populum eius: Ideo conuerſus Moyſes ad populū gentilem: dicit, ò gentes laudate vos populum F Dei qui remanet conuerſus de Iudaiſmo: poſtquam populus Iudaicus reprobatus eſt: quia ex populo Dei factus eſt de populo, & vinea Sodomorum. In Hebræo habetur. Exultate gentes in populo eius. Translatio 70. habet: Letamini gentes cum plebe. Et ita allegat hunc textum Apoſtolus ad Ro. 15. Et ſic litera eſt magis clara ad propoſitum, vnde dicit Moyſes. Poſtquam ſynagoga receſſit, & eſt reprobata a populo Dei: ergo vos gentes venite ad fidem Chriſti, & lætamini cum plèbe eius: & gaudete de beneficio redemptionis. & gratiæ ſacramentorum, poſtquam Iudęi indignos ſe fecerunt. Quia Chriſtus vlciſcetur,& uindicabit ſanguinem ſeruorū ſuorum.

A ſuorum.ſ.Stefani,& Iacobi;& aliorum, quę Iudæi effuderunt. Et etiam retribuet vindictā in hoſtes tirannos, & reges paganorum qui perſecuti ſunt eccleſiam, & effuderunt ſanguinem martirum, & finaliter Christus erit propitius terræ populi ſui.i.totius eccleſiæ tota orbe diffuſæ: quia finaliter Iudæis trucidatis,& captis,& ſubiectis, & diſperſis, & tirannis,& infidelibus extirpatis,& correctis: Deus proſperabit eccleſiam ſuam,quod impletum eſt per conuerſionem Cōſtātini. Ex ſupradictis patet,qualiter doctrina Moyſi in hoc cantico non ſolum fuit moralis, & exhortatoria,& comminatoria,ſed etiā profetica, prænuncians geſta futura in illo populo: Et ſic Moyſes fuit verè profeta i hoc cantico. Et non ſolum habuit ſpiritum ſimplicem profetiæ prædicens ſolum ventura i illo populo;vt gloſſant Iudæi,& quidam

B catolici hoc canticum: vſque ad captiuitatem Babyloniæ incluſiuè, & liberationem eius: ſed habuit duplicem ſpiritum profetiæ per quem ſua profetia ſe extendit vſq; ad Christum,& eccleſiā p deſtructionem ſecundi tēpli,& ciuitatis,& electionem & ſubſtitutionem populi gentilis in eccleſia, & populo Dei. Vnde manifeſtè prædicit Moyſes, deſtructionē primi templi,& ciuitatis & captiuitatem factam per Caldæos propter peccatū idololatriæ,& ingratitudinis:vt patet ab illo loco.Peccauerunt,& non filij eius, vſque ad illum.Et dixi vbi nam ſunt.Secūdo prædicit deſtructionē ſecundi templi,& ciuitatis propter aliud peccatum grauius primo, quod vinea illius populi facta eſt de vinea Sodomorum, & ſuburbanis Gomorræ propter ce-

C citatem,& amariſſimum odium,& venenum peccati eorum factum eſt inſanabile & irremiſſibile,quod non potuit eſſe aliud in ſecūdo templo niſi negatio,& mors xpi,vt manifeſtè patet ab illo loco. Et dixi vbinam ſunt: vſque ad illum locum.Laudate gentes populum eius.Vnde poſt deſtructionem primi tē-

D pli,& tempus captiuitatis Babylonicæ prædicitur reuocatio eorum,& prorogatio ſtatus illius populi:ne inimici ſuperbirent:& vt ipſi Iudæi ſaperent,& intelligerent & prouiderent nouiſſima miſteria de Chriſto,& eccleſia in lege, & profetis promiſſa, & prænunciata, Sed poſt deſtructionem ſecundi templi,& ciuitatis factam per Romanos:nō promittitur nec prædicatur relaxatio huius captiuitatis in qua perſeuerant, nec prædicitur reædificatio templi,& ciuitatis.Sed prædicit ſubſtitutio populi gentilis.Et vocantur gentiles,vt veniant ad eccleſiam ad laudandum Deum cum apoſtolis,& recipiantur cum eis ad eccleſiam,& gaudeant de beneficio redēptionis:ſicut fuit profetatum Zac.7.circa finem,vbi dicitur,quòd venient populi multi, & gentes robuſtæ ad quęrendum dominum

E exercituum,in Hieruſalem,& deprecandam faciem domini. Et in diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium,& apprehendent fimbriam viri Iudæi dicentes.Ibimus vobiſcum. Audiuimus enim:quod Deus vobiſcum eſt. Quod fuit impletum quando gentiles videntes ſigna, & miracula,& doctrinam apoſtolorum ſpōtè,& cū gaudio quęſierūt,& petierunt recipi in eccleſiam Chriſti cum conuerſis de Iudaiſmo:ſynagoga reprobata,& abdicata. Vnde de conuerſione,& ſubſtitutione populi gentilis patet per totum diſcurſum legis, & profetarum. Et hoc voluit dicere Moyſes,cum concludit. Laudate gentes populū eius &c

Finitur expoſitio Canticorū ferialium edita per longè Reuerendum Dominum Iacobum Parem de Valentia Epiſcopum Chriſtopolitanum. F

c Eiuſdem

A

CANTICVM VIRGINIS Mariæ.

MAgnificat aīa mea dn̄m Huic cātico ꝓponitur talis titulus.s. Cāticū virg. Mariæ,eo q̄ a ipſa ipm̄ edidit,& primo cātauit,ſicut dictū eſt. Sed q̄a totū iſtud canticū, & eius ſnia, & intelligentia fundatur ī verbis angeli Gabrielis q̄n ſalutauit virginē Mariā ī incarnatione filij Dei,& in verbis Elizabet q̄n Maria ſalutauit eam:ideo ad conſequendā intelligentiam huius cātici neceſſario eſt præhabenda intelligētia illorum

B verborū. Et iō anteq̄ veniamus ad expoſitionem,& diuiſionē huius cantici, breuiter percurremus dicta angeli, & Elizabet Lucæ. i. Vn̄ ait Lucas euangeliſta, ꝙ in menſe ſexto poſt conceptionem Ioannis Baptiſtæ, miſſus eſt angelus Gabriel a Deo in ciuitatem Galileæ:cui nomen Nazaret,ad virginem deſponſatā viro: cui nomen erat Ioſef de domo Dauid,& nomē virginis Maria. In q̄bus verificantur dicta profetarū:ꝙ Xp̄s ex virgine erat naſciturus: prout ꝑdixerat Iſ.7. Ecce virgo concipiet,& pariet filium &c. Et etiā verificantur promiſſiones patriarcarū,ꝙ xp̄s erat naſciturus ex Dauid,& per conſequens de tribu Iuda,& de genere Iacob,& Abrahę ſ̄m carnem,ſicut eis fuerat promiſſus. Et iō ſubdit Lucas,ꝙ Gabriel ingreſſus ad virginē Mariam explicauit ſuā legationem ex parte

C dei dicens. Aue gratia plena,dn̄s tecū.Bn̄dicta tu in mulieribus. In qua quidē legatione & in quibus verbis, quatuor bona,noua, & magna beneficia annunciat angelus. Primò virgini Mariæ,& ex conſequēti toti gn̄i hūano annunciat vniuerſalem redemptionem, & ſalutē gn̄is humani,cum ait Aue.Secundò annunciat plenitudinē gr̄æ quā primò conſecuta eſt Maria,& exinde tota eccl'a,cū ait. Gr̄a plena.Tertiò annunciat aduentum filij Dei in eius vterum,& exinde in totam eccleſiam,cum ſubdit.Dn̄s tecum.Quartò annunciat benedictionem,& dignitatē Mariæ ſup omnes mulieres:cum ſubdit.Benedicta tu in mulieribus.Ad quorum intellectum eſt notādum,ꝙ quatuor mala incurrerunt primi parentes ex tranſgreſſione præcepti Dei in eſu cibi prohibiti.Primò incurrerunt mortē corporis,& animæ.Secundò iram,& indignationem Dei.Tertiò exilium.Quartò Eua ſpecialiter cum omnibus mulieribus incurrit maledictionem ærumnarum,& miſeriæ in conceptibus, & partibus ſuis. Quæ omnia quatuor mala fuerunt denunciata in ſnia data primis parentibus:quādo angelus eiecit eos de terreſtri paradiſo. Vnde tunc annunciata fuit eis mors quando Deus dixit Adæ. Puluis es & in puluerem reuerteris.Et tunc fuit annunciata ira Dei cōtra eos:q̄n ſe nouerunt nudos ab omni gratia,& audierunt vocē ſuſibundam Dei deambulantis ad aurā poſt meridiem:in qua voce timuerunt,& ſe abſcōderunt a facie Dei cognoſcentes ſe iram, & indignationem Dei incurriſſe.Item tunc fuit annunciata Euæ,& omnibus mulieribus ſpecialis maledictio,cum dixit ei: multiplicabo

E ærumnas tuas &c.Sed tunc fuit eis annunciatum ꝑpetuum exilium, & ſeparatio à Deo: q̄n eiecti ſunt de paradiſo,& ī hāc vallē lacrimarum emiſſi,& relegati. Sed omnia ſupradicta quatuor mala fuerunt annunciata primis parētibus a Deo p angelum tāq̄ p ſubſtātiā mediā:vt inq̄t Aug.Iō p angelum voluit Deus annunciare virgini Mariæ in hac legatione abſolutionē gn̄alē factā p xp̄m ab illis quatuor malis ſupradictis. Nā primò ſicut angelus primis parentibus annunciauit mortē corporis,& animæ:ita per oppoſitum tunc annunciat Mariæ vitam & ſalutem,& per cōſequens abſolutionē à morte:cum dixit ei. Aue.i.ſalue,& ſalus ſit tibi, & toti gn̄i humano. Vnde ſalus idē eſt quod vita integra ſine d'ſectu cōtra oēm morbū,& mortē, ſicut dictum eſt in expoſitione Pſ.8.& dicetur infra.Item ſecundò illis angelus denūciauit irā,& indignationē,ſed Mariæ annunciat gratiam,& per conſequēs abſolutionē ab illa ira:cum ſubdit.Gratia plena. Itē tertiò illis denunciauit perpetuum exilium a facie dn̄i,ſed Mariæ annunciant reconciliationē, & reunionem Dei ad nos: & per conſequēs reuocationem ab exilio:cum ſubdit.Dn̄s tecum. Itē quartò illis denunciauit maledictionē:& ſpecialiter ipſi Euæ cum oib' mulieribus:ſed Mariæ annunciat bn̄dictionē ſuper oēs mulieres,& p cōſeq̄uēs annunciat ipſi præſeruationem,& exeptionē ab omnibus maledictionib.& ærumnis ſuper omnes mulieres,cum ſubdit. Benedicta tu in mulierib. Et iō virgo Maria uidens, ꝙ iſta ſalutatio,

F

A & annuntiatio erat totaliter cōtraria denun ciationi & ſniæ datæ primis parentibus: hic eſt ꝙ turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.i. cogitando iſtam nouam ſalutationem contrariā denun ciationi factæ primis parentibus: turbata eſt in ſermone eius non valens reddere reſponſum angelo ſuæ legationis Sed tunc angelus vidēs ipſam turbatā ꝑ cogitatione: ait ei. Ne timeas Maria: inueniſti.n. gratiam apud Deū &c. In qb⁹ uerbis nil aliud facit angel⁹, niſi ꝙ ſub verbis claris, & manifeſtis explicat ſupra dicta quatuor myſteria: q̄ ſupra dixerat implicitè quaſi ſub verbis obſcuris. Vñ ait. Ne timeas Ma. i. ne timeas iſtā ſalutationem eſſe fictam, & vanam aut fraudulentam: qa a Deo tibi miſſus ſum. Et ne mireris quia dixi tibi gr̄a plena: quia tu præ cæteris inueniſti

B gr̄am apud Deū: qa nō ſolum gr̄am gratificæ vnionis cum Deo, ſed ēt maternalis vnionis. Et iō nō mireris quia dixi: Dñs tecum. Nā licèt Deus cum cæteris ſit per vnionem gratificā: tñ tecū erit ꝑ vnionem gratificam & maternam. Et ſic tecum erit nō ſolum per gr̄am in mente, ſed ēt per incarnationem in ventre. Nā ecce concipies in vtero, & paries filium. Et qa iſte filius tuus dēt ſaluare totū pp̄lm ſuum à pc̄tis eorum: & afferre ſalutē toti gñi humano: iō vocabis nomen eius Ieſum, quod interpretatur ſaluator, & dator vitæ, & extinctor mortis, & miſeriæ. Et iō ne mireris ꝙ dixi tibi Aue.i. ſalue: quia tibi annū cio ſalutem q̄ iſte filius tuus Ieſus affert toti mundo. Nā hoc nomen Ieſus.i. ſaluator eſt nomen potentiæ, & ſapientiæ, & iuſtitiæ, & miē, q̄ quidem quatuor ſoli Deo conueniūt.

C Et iō hic filius tuus Ieſus erit maximus ī potentia iuxta ꝓprietatē ſui noīs, & filius naturalis altiſſimi vocabitur. & per conſequens erit Deus, qa iſtud nomē Ieſus ſoli Deo, & filio Dei couenit pp ſuptadictas quatuor proprietates quas cōphēdit hoc nomē Ieſus. i. ſaluator, vt dictū eſt Pſ. 8. & dicetur infr. Et quia iſte Ieſus eſt verus filius naturalis Dei patris: iō dñs pr̄ dabit ei ſedē Dauid p̄ris ſui. Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nō erit finis. Ad cuius intellectum eſt notādum, ꝙ xp̄s eſt filius Dei natl̄is, ſed non carnalis. Et eſt filius virginis naturalis, & carnalis, & eſt filius Dauid nō naturalis: ſed carnalis.i. ſm carnē. Et ſic ēt eſt filius ipſius Iacob & Abraæ, & ipſius Adā: inquantū ab eis deſcendit, & fuit eis promiſſus ſm carnē. Et iō eſt iterum aduertēdum: ꝙ duplex

D regnum fuit ꝓmiſſum ipſi Dauid.ſ. vnum tēporale: ꝙ iā poſſidebat, & fuit ꝓmiſſum eius ſucceſſoribus ꝑ Salomonē, & ſuos poſteros: tm̄ quantum nō deuiatēt à p̄ceptis, & lege Dei. Et ſic pſeuerauit illud regnum tpale vſque ad captiuitatem Babilonis, ſed ꝑ figurā illius ꝓmiſit ipſi regnū ſpūale, & cœleſte ꝑ Xp̄m filium ſuum futurum ſm carnem, eo ꝙ gñatio Dauid ſm carnem ꝓducta eſt vſque ad virg. Mariam, de qua natus eſt Ieſus rex æternus: q obtinuit ſedē regni æterni tā q̄ hæres Dei p̄ris, cuius eſt filius nālis. Et iō ſedes regni æterni dr̄ ſedes Dauid p̄ris Xp̄i: īquātum fuit ipſi in Xp̄o, & ꝑ Xp̄m promiſſa 2. Regum 7. cum dixit dñs ipſi Dauid. Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis: ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, ꝙ egredietur de vtero tuo, & firmabo regnū

E eius: ipſe ædificabit mihi domum nomini meo, & ſtabiliam regnum eius vſq; in ſempiternum. Ego ero ei in patrē, & ipſe erit mihi in filium &c. Nunc āt manifeſtum eſt ꝙ iſta verba non poſſunt intelligi p̄ciſè de Salomone: qa Salomō anteq̄ Dauid dormiret cū patribus ſuis: iam fuerat ſuſcitatus ad vitam & in regnum. Et eius regnū nō fuit æternū, ſed tpale, & in breui diuiſum, & finaliter deſtructū. Et Salomon licèt fuerit filius Dauid, tñ nō filius Dei. Et iō iſta promiſſio regni æterni facta eſt in Xp̄o, qui fuit filius Dei nālis, & filius Dauid ſm carnem, q ꝑ multos annos poſt mortem Dauid de vtero virginis Mariæ fuit ſuſcitatus, & conceptus ope ſpūs ſcti. Quæ qdem Maria proueniebat ex vtero & gñatione Dauid naturaliter, & carnaliter opere Adam, & naturali generatione, & ſic

F ſm oēs ꝓſetas Chriſtus dr̄ filius Dauid, & regnum eius æternum, dr̄ regnum Dauid, vt patet Hiere. 22. & 33. & Ezec. 44. &c. Et ad iſt um intellectum dixit angelus Mariæ, ꝙ dñs pater dabit Chriſto ſedem Dauid patris ſui.i. ſedem regni æterni ipſi Dauid in Xp̄o promiſſam Pſ. 131. dicens. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eū, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedē tuam. Sed quia iſtud regnū æternū non ſolū fuit ꝓmiſſum ipſi Dauid per Chriſtum, ſed etiā ipſi Iacob. Gene. 28. & maximè 49. cum dixit, Nō auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittēdus eſt, & ipſe erit expectatio gentium &c. Ex quibus patet, ꝙ regnum Chriſti promiſſum ipſi

A ſuꝑ Iacob non erat præciſè pro filiis ſꝫm carnē
ſed pro filijs Iacob ſeu Iſrael ſecūdm ſpm̄ & ꝓ
miſſionē in Xp̄o regnandis : cuiuſmodi fue-
rūt nō ſolū Iudæi:ſed ēt gentiles ad fidē ven
turi. Et iō ſubdit angelus , ꝙ iſte Ieſus filius
Dei,Mariæ , & Dauid regnabit in æternum
in ecclesia,q̄ eſt vera domus Iacob,& Iſrael.
Sed quia iſta eccleſia militās eſt via ad triun
fantē,& æternificat per illā,& in illa: iō ſub-
dit.Et regni eius non erit finis.Sed q̄a virgo
Maria voluerat virginitatē abſolute abſque
aliqua conditione,& cum tali,& ſub tali vo-
to fuerat cōiuncta coniugio ipſi Ioſef,vt in-
fra patebit,iō dixit ad angelū.Qūo fiet iſtud
qm̄ virum nō cognoſco,nec cognoſcere in-
tēdo,cum ſim alligata voto virginitatis? &c.
Qm̄ nō ſum iūcta viro Ioſef ad ꝓcreandam
ꝓlē:ſed ad ſolū mutuū obſequiū ſemp inta-
B cta,& inuiolata virginitate.Et tunc reſpon-
dens angelus dixit ei. Spūſſctūs ſuperueniet
in te,& virtus altiſſimi obūbrabit tibi . Ideo
que quod naſcetur ex te ſctm̄, vocabitur fi-
lius Dei.Ad quorū verborū intelligentiā eſt
aduertēdū, ꝙ quatuor incōpatibilia videbat
Mariā ſecūdm naturā in hoc miſterio ex ver-
bis angeli.Primū,ꝙ poſſet concipere nō vio
lato voto virginitatis,& poſſet hr̄e prolē.Se-
cundū,ꝙ ſimul poſſet eſſe virgo & fœcunda
& mater.ſ. ꝙ fętus poſſet ſibi afferre fęcūdi
tatē non auferendo virginitatē, & econuer-
ſo.Tertiū,ꝙ ipſa poſſet hr̄e prolē non de Io
ſef abſque eius iniuria . Quartum qūo illud
germē cōceptum ſub tali coniugio,& nō de
Ioſef,poſſet eſſe non adulterinum,nec ꝑ cō-
ſequens maledictum in lege. Et iō dixit qūo
fiet iſtud &c.Et iō angelus remouet hāc du-
C bitationem, declarando modum huius ineſ-
fabilis miſterii incarnationis:oſtendens ꝙ li-
cèt iſta quatuor ſint incōpoſſibilia & incom
patibilia ſecundū naturā apud homines : tn̄
iſta ꝑ grām ſunt compatibilia & compoſſi
bilia apud Deū. Nā ſi talis gn̄atio fuiſſet fa-
cta naturaliter ex ſemine viri; non potuiſſet
fieri abſque illa quadruplici iniuria.ſ. abſque
violatione voti,& abſq; corruptione virgini
tatis,& abſq; iniuria ipſius Ioſef coniugis vir
ginis , & abſq; maledictione adulterina ger-
minis concepti . Sed eo modo quo facta eſt
iſta benedicta incarnatio: nullū ſupradicto-
rum inconuenientium fuit ſecutum.Et ideo
ait angelus:ſpūſſctūs ſuperueniet in te & vir
tus altiſſimi obūbrabit tibi.Vn̄ non interue-
niente adulterio tollit̄ iniuria ipſius Ioſef &
ſacri cōiugij,& maledictio adulterina: ſed i- D
teruenientе ſolo ſpiritusſancto tollitur viola
tio voti,& corruptio virginitatis , & tollitur
generalis ſn̄ia,& obligatio facta in Adam.Et
ideo tale germen fuit naturaliter liberum ,
& ſanctum:non ſolum à maledictione adul
terina:ſed etiam ab obligatione Adam natu
raliter liberum. Et rōne operationis ſpiritus
ſancti etiam dr̄ naturaliter ſctm̄ omnia ſan
ctificans.Et dicitur filius Dei.Primò ratione
ſpiritus formantis qui eſt virtus patris . Se-
cundò ratione vnionis perſonalis verbi qui
eſt filius naturalis patris . Dicit ergo ange-
lus,ò Maria tu dubitas de modo huius ſacra
tiſſimę conceptionis: ne ſit cum iniuria tui
voti virginitatis,& cum iniuria fidei coniu-
galis. Et ego dico tibi, quòd nulla ſequetur
iniuria,nec inconueniens: quia iſta cōceptio
non fiet modo humano ſed diuino:nec fiet E
opere Adam,ſed opere ſpiritusſancti . Et ſic
nec derogabit voto,nec virginitati:nec fidei
coniugali . Nam ille ſpiritus,qui in tua crea
tione,& animatione venit in te:& ſanctifica
uit te per gratiam præſeruantem te ab om-
ni malo,& confirmantem in omni bono:ille
idem ſpiritusſanctus:qui tunc venit in te ad
ſanctificandum:nunc ſuperueniet in te ad o
bumbrandum.Et ſicut tunc per illam ſancti
ficationem factam in primo inſtanti tuę crea-
tionis,& animationis te præſeruauit ab om-
ni culpa originali,& veniali, & actuali : ita
nunc per iſtam obumbrationem te p̄ſerua-
bit à violatione voti,& a corruptione virgi-
nitatis.& ab iniuria fidei cōiugalis.Nam iſte
ſpiritus ſanctus formabit corpus filij tui in
vtero tuo ex puris ſanguinibus,& ſimul crea
bit̄ in eo anima rationalis omnibus perſe- F
ctionibus habitualiter ornata. Et ſic corpus
illud ſimul tp̄e erit formatum,& animatū ,
& per verbum perſonaliter aſſumptū.Et iō
hoc germen ſanctū,quod naſcetur ex te,vo-
cabitur filius dei.Vnde eſt aduertendum, qd̄
quatuor dicit angelus:quę sūt valde animad
uertenda.Nam primò dicit : ſpiritusſanctus
ſuperueniet in te.Secundò dicit.virtus altiſſi
mi obumbrabit tibi.Tertiò dicit : ideoq; qd̄
naſcetur ex te ſanctum.Quartò,vocabitur fi-
lius Dei. Et ideo eſt vidēdum de vnoquoq;,
quia altiſſima important myſteria.Vn̄ ꝑ pri-
mum quod dicit. ſ. ſpiritusſanctus ſuperue-
niet in te: denotat ꝙ ſpiritusſanctūs iā ante
venerat in eam:ſed nunc debebat ſuperueni
re in eam,nam ſuperuenire præſupponit an

A te venire,per quod denotatur,quod ſpũsſan
ctus iam venerat in Mariam in primo inſtã-
ti ſuæ creationis,& animationis:quia illa ſan
ctiſſima anima ſimul fuit creata,&ſanctifica
ta,& corpori infuſa , quæ quidem ſanctifica-
tio in gratia præſeruauit eam ab omni malo
& peccato tam originali,& actuali,& venia
li,& confirmauit in oĩ bono.ſicut dictum eſt
in expoſitione Pſ.45. & clarius dicetur ĩfra.
Item ſecundo,dicit,ꝙ virtus altiſſimi obum
brauit ſibi.vnde dicit Augu. Virtus altiſſimi
non ſolùm obumbrauit ipſi vẽtrem:ſed etiã
mentem.Vnde eſt aduertendum. quòd illa
ſanctificatio facta in creatione,& animatio-
ne virginis non ſolùm ſanctificauit animam
ſed ẽt corpus,& carnem,in ea fomitem peni
tus extinguendo aut ligando. Et per conſe-
quens nulla fuit vnquàm lucta, nec pugna
B carnis aduerſus ſpiritum. Et per conſequens
ſicut per illam ſanctificationẽ fuit præſerua-
ta ab originali culpa: ita ẽt ab actuali, & ve-
niali,quia ſicut aĩa non potuit infici a carne
in ſua creatione,& infuſione, & animatione
ꝑ culpam originalem:ita poſtea in vita volũ
tas non potuit contaminari,nec vinci a fomi
te concupiſcentię carnis:quia iam erat extin
ctus aut ligatus.Et ſic nullã potuit facere pu
gnam.Ita ergo pariter,ſicut virtus ſpiritus.ſ.
ſanctificauit corpus,& animã virginis ſimľ ĩ
illa ſanctificatione præſeruando eam ab oĩ
culpa tàm originali ꝙ̃ actuali, & veniali: Ita
pariter qñ ſpiritusſanctus ſuperuenit,& ite-
rum venit ſuper eã in ſua annunciatione: o-
bumbrauit ipſi non ſolũ ventrẽ: ſed ẽt men-
tẽ.Et fecit duos effectus,nã obũbrando ven-
trem formauit corpus Chriſti ex puris ſan-
C guinibus eius, præter omnem viri concurſũ
aut commercium:& ſic præſeruauit eã à vio
latiõe voti,& a corruptione virginitatis mẽ
tis,& corporis,& ab omni iniuria maritali,&
coniugali,excuſando omne adulterium.Sed
quia non ſolũ virtus ſpiritusſancti obũbra-
uit ventrẽ:ſed ẽt mentẽ virginis:iõ ꝑter effe-
ctũ quem fecit in vẽtre virginis, fecit alium
effectũ in eius mente,& aĩa.Nã intm̃ illuſtra
uit,& eleuauit,& ſublimauit illã animã : qđ
reddidit intellectum purgatũ ab oĩ ignoran
tia,vt poſſet penetrare cęleſtia;& intelligere
oẽs ſacras ſcripturas ad verũ ſenſũ euangeli-
cũ,& ſic dedit ipſi ſpiritũ profeticũ, & euan-
gelicũ:& facta eſt profetiſſa ſimul,& euãge-
liſta:vt patebit in hoc cantico:quia ſimulpro
fetauit de futuro,& euangelizauit de præſẽ-
ti.Et ad hunc intellectum dicit Damaſcenus D
quod ſpiritus ſangus ſuperuenit in Mariam
purgans eam,quod nõ eſt intelligẽdũ ab ali-
quo peccato.ſed ꝙ reddit ipſi intellectũ pur
gatum ad penetrandum ea quæ erant ſuper
naturã.Et ſic habuit intellectum adaptatum,
& purgatum:de quo loquitur commentator
iij.de Anima,ad intelligendas ſubſtantias ſe-
paratas &c.Sed vltra hoc habuit ſpiritũ pro-
feticũ,& euãgelicum: quẽ fuit adepta in illa
obumbratione ſpiritusſãcti. Et ſic patet quo
ſpiritus ſanctus ſuperuenit in virginẽ,& qũo
ſpiritusſanctus obumbrauit ipſi non ſolũ vẽ
trẽ:ſed ẽt mentẽ.Tertiò autẽ eſt aduertendũ
ꝑꝑ illud quod ait:Itq; quod naſcet̃ ex te ſan-
ctum, ꝙ nullum germen humanum poteſt
dici naturaliter liberũ a peccato , & ſctm̃ &
bñdictũ præter Xp̃m. Et rõ eſt: nã oẽ germẽ
humanum pręter Xp̃m deſcendit ab Adã ꝑ E
libidinoſam generationem,vt probat Augu
in 3.de bap.paruulorum:ſed libidinoſa gene-
rõ fit ex ĩordinato appetitu,& fomite mor-
bido inflicto in Adam propter peccatum, &
translato in oẽs poſteros per libidinoſã ge-
nerationem,ſed inordinatio opponitur ſan-
ctitati,& iuſtitiæ:quia ſanctum dr̃ bñ ordina
tum,& iuſtum.& peccatum dicitur inquãtũ
deuiat ad ordine.Et ideo nullum germẽ hũa
num deſcendens ab Adã per naturalem,& li
bidinoſam generationẽ põt dici naturaliter
liberũ a peccato : nec poteſt dici naturaliter
ſanctum nec benedictũ:quia oẽs,vt ſic,deſcẽ
dunt ex illa inordinata propagine peccati.vt
inquit Aug.Sed qa Xp̃s nõ deſcẽdit ab Adã
eo mõ ꝑ naturalẽ generationẽ:ſed ſolo ope
ſpiritusſancti:ꝓut dictũ eſt:iõ ſolũ illud ger-
mẽ eſt naturaliter liberũ à pctõ, & naturalit̃ F
ſctm̃,& bñdictũ. Et iõ ſolus Xp̃s potuit alios
liberare,& benedicere,&ſanctificare.Et ideo
virgo Maria non poteſt dici naturaliter libe
ra nec naturaliter ſancta, eo ꝙ venit ex illa
ꝓpagine,& gñatione peccati ipſius Adã, vt
inquit Aug.ſed quia in primo inſtãti ſuę crea
tionis fuit ſanctificata per grãm Chriſti , iõ
pctm̃ naturæ,& maledictio non potuit trãſi
re à natura in perſonã,vt patebit,& ſic nõpo
teſt dici naturaliter libera:ſed liberata ꝑ gra
tiam, vt patebit. Et ideo ipſa nec aliqs alius
ſanctus potuit alios liberare nec ſanctificare
ſed ſolus Chriſtus:q eſt inter mortuos liber
& ſanctus ſanctorum.Ideo dicit Augu.ſuper
Ioannẽ:ꝙ ſolus ille infans innocens eſſe po-
tuit,qui non ex opere Adã natus ẽ:ſed opere
ſpiri-

A ſpiritusſancti. Et iõ ſolus ille agnus innocēs tollit pctã mundi. Et ſic patet qualiter dupl'r Xp̃s dr̃ germē ſctm̃. Priò, qa nõ ex inordinato opere Adã conceptus eſt. Et ad hũc intellectũ dicit angelus. Ioq; ꝙ naſcetur ex te ſanctũ. i. quia germen quod naſcetur ex te: non erit ex opere Adam: ſed opere ſpiritus ſancti ideo erit germē ſanctũ. Et ſic opus ſpiritus ſancti nõ ſolũ excuſauit illud germē ab adulterio: ſed ēt ab opere Adã fecit liberũ. Et ſic fuit naturaliter ſanctũ ſumendo naturã pro generatione non pro natura ſpecifica. Et ex hoc ſequitur quartum quod concludit angelus. ſ. ꝙ illud germen ſctm̃ vocabitur filius dei. Et hoc dupliciter. Nã primò illud germē non eſt formatũ opere Adã: ſed ope ſpiritus ſancti: qui eſt virtus Dei. ergo nõ erit filius naturalis ipſius Adã, ſed filius Dei naturalis. Item illud germen ſimul fuit formatũ, & filio

B Dei perſonaliter vnitũ, ergo eſt naturalis filius Dei. Et iõ licèt iſtud germē ſctm̃ ſit filius Adã ſm carnē tm̃: tñ nõ ſm naturã: qa nõ natr ex eo cõceptus eſt, nec opere Adã, ſed opere ſpũſancti. Et iõ principaliter dicitur filius Dei illud ſanctum germē, quia a filio Dei naturali perſonaliter aſſumptũ ē. Et ſic patet intelligẽtia verborum angeli. ſ. quõ ſpiritusſanctus ſanctificauit virginē qñ priò venit in eã ĩ ſua creatione: eam ab oĩ malo p̃ſeruando, & in oĩ bono confirmando. Secundò: qũo ſuperuenit in eã ipſi ventrē, & mentē obũbrando, & qũo præſeruauit eam à violatione voti, & corruptione virginitatis, et ab adulterino fętu, & ab iniuria coniugali: imo ſeruauit in ea votũ, & virginitatem, & fidem coniugalem, & ſanctitatem prolis ſimul cũ fęcunditate. Item tertiò patet quò illud ger

C men fuit naturaliter ſanctũ, & liberũ, & bene dictũ. Quartò qualiter ē naturalis filius Dei. licèt ſecundũ carnē ſit filius Dauid, & Adam &c. Et ſic etiã patet qualiter angel' abſoluit dubitationem, & quæſtionē virginis Mariæ. ſ. qũo poſſunt ſe compati iſta quatuor impoſſibilia apud naturam. ſ. ꝙ ipſa poſſet cõcipere & parere abſque violatione voti, & corruptione virginitatis, & abſque adulterino fętu, & iniuria fidei coniugalis. Nam oſtendit angelus, ꝙ licèt iſta ſint incomparabilia, & ĩpoſſibilia apud naturam: tamē ſunt poſſibilia apud Deũ. Et iõ dat ipſi exemplũ de Eliſabet naturaliter ſterili, & ſene, q̃ cõcceperat Ioãnē in ſenectute ſua ſexto mēſe añ. per hoc oſtēdens nõ eſſe impoſſibile apud Deũ oẽ verbũ & factum, quod eſt impoſſibile apud naturã. D

Quod audiēs Maria dixit: Ecce ancilla dñi fiat mihi ſm verbũ tuũ. Et tunc ſub tali aſſēſu fidei ſupuenit ſpiritusſanctus in eã, & obũbrauit ipſi ventrem eo mõ quo dictũ eſt, & cõcepit filiũ Dei ſicut dixerat ipſi angelus. Et obũbrauit, & illuſtrauit ipſi mentē, & fecit eam profetam, & euangeliſtã. Et iõ filius Dei qui erat in vtero eius, & continuè inſtillabat in eã radios diuinorũ ſecretorũ: illico mouit eam, vt iret ad viſitãdã Eliſabet, vt ſanctificaret Ioannem Baptiſtã in vtero matris. Et ſic virgo Maria exurgens inde cum feſtinatione abiit in mõtana Iudææ inter Hieruſalem, & Bethleem. Et ingreſſa domum Zachariæ ſalutauit Eliſabet annunciando ipſi ſalutem, ſicut ante angelus annunciauerat ipſi ſalutem totius generis humani. Quæ quidē vox ſalutationis primò peruenit vſque ad aures Eliſabet: & exinde peruenit vſque ad Ioãnem exiſtentem in eius vtero. Et ſic illa vox E ſalutationis fuit quoddam inſtrumentum, & uehiculũ p̃ quod Xp̃s ex vtero virginis emiſit ſpiritũ ſanctificationis in Ioãnē Baptiſtã, quæ quidē ſanctificatio mũdauit ipm̃ ab originali, & confirmauit ipſũ in grã: & accelerauit in eo vſum liberi arbitrii, vt cognoſceret dominum ſuum, prout cõiter tenetur. Et iõ illico audita tali voce exultauit infans in vtero Eliſabet. Quæ quidem exultatio, vt dicũt aliqui: fuit taliter, ꝙ cùm naturaliter fętus habeat faciem verſus dorſum matris, tunc infans conuertit faciem verſus pectora matris & verſus virginem Mariam amplectentem ipſam Eliſabet, vt ex vtero faciliter poſſet adorare Chriſtum exiſtētē in vtero virginis. Et ideo fecit magnum motũ in vtero matris F qui quidem motus non fuit cũ dolore, & moleſtia matris ſed cũ gaudio. Et ideo dicit, ꝙ exultauit infans præ gaudio in vtero eius, & tũc repleta ſpũſctõ Eliſabet exclamauit voce magna, & dixit. Benedicta tu &c. Ex quo patet, ꝙ prius fuit repletus ſpũ ſctõ infans quã mater, quia prius exultauit prę gaudio quam mater, licet per prius trãſierit vox Mariæ per aures Eliſabet ad infantē. Sed hoc non eſt mirũ. Nã radii ſolares prius tranſcunt per aerē ad terram, tamen prius generant calores in terra q̃ in aere, eo ꝙ terminantur ad terrã, & iõ ibi cauſant uehemētē calorē, ſed poſtea reflexi cauſant calorē ĩ aere, & codē mõ cauſãt lucē. Ita pariter ſctm̃ eſt ibi. Nã Xp̃s exñs in vtero Mariæ emiſit virtutē ſanctificatiuã

A per vocē eius in Ioannem Baptiſtam tran-
ſeuntem per aures Eliſabet vſque ad infantē,
ſed ſacta exultatione & ſanctificatione in
Ioanne Bap. tunc quaſi per quādam reflexio-
nem lumen ſpūſſancti repleuit Eliſabet, &
fecit eā profetā de præterito & præſenti, &
futuro, ſecundum ꝙ de triplici tempore teti
git mētem eius, & ideo de præſenti dixit, Be-
nedicta tu inter mulieres. i. ſup oēs mulieres;
quia tu es, & fuiſti, & eris præſeruata à ma
ledictione aliarum mulierum in concipien-
do, & gerendo, & pariendo filiū. Sed q̃a hoc
non habuit Maria ꝑ naturā, ſed ꝑ gratiā filij
vltra cōem legem, & ſniam datā in primis pa
rentibus, ideo ſubdit. Et benedictus fructus
vētris tui. q. d. ꝙ fructus ventris tui. ſ. Chriſtus
filius incarnatus in vtero tuo, quē ſupernatu-
raliter concepiſti. te benedixit ꝑ grām, &
B q̃a ipſe eſt nāliter liber & ſanctus & benedi-
ctus, iō te in tua creatione ſanctificauit, et
bn̄dixit per gratiam ab omni malo præſeruā
do, & in omni bono cōfirmando. Sed poſtea
te bn̄dixit, tibi vētrē, & metē obūbrando, &
ſic ab omni maledictione mulierum te præ-
ſeruauit. Et nota ꝙ angelus in ſalutatione di
xit. Benedicta tu in mulieribus: eò ꝙ iam erat
benedicta per primā ſanctificationē, ſed non
dixit, bn̄dictus fructus uentris tui, eò q xp̄s
nōdum erat cōceptus uſquequo dixit Ma. ec
ce ancilla &c. Sed quia hic iam Xp̄s cōceptus
in vtero virgineo, ideo Eliſabet tanq̄ profe-
ta et etiā euāgeliſta de præſenti dicit. Bene
dictus fructus ventris tui. quaſi dicat omnes
alii fructus mulierū fuerūt maledicti ꝑ natu
turā. ſed fructus vētris tui eſt benedictus, et
ſanctus ꝑ naturā, iō potuit te ſanctificare, et
C benedicere ꝑ gratiā, et q̃a vidit in ſpū ipſa E-
liſabet qualiter virgo Maria erat mater Dei,
et habebat filiū Dei in vtero, iō ſubdit. Et vn
de hoc mihi. i. tātus honor et gratia, vt mater
dñi mei veniat ad me? q. d. nō mereor. Sed ꝙ
tu ſis mater dñi mei, ego probo. Nā vt pro
poſtq̄ facta eſt vox ſalutationis tuæ in auri-
bus meis, ecce. i. illico et ſtatim exultauit præ
gaudio infans in vtero meo, non mihi aliquā
moleſtiam nec dolorē, ſed gaudiū inferēdo.
Ex quo noui in ſpiritu profetico qualiter fi-
lius Dei eſt incarnatus in vtero tuo, et noui
q̃o ipſe per vocē ſalutationis tuæ miſit vir-
tutem, & gratiam ſuam ad ſanctificandū filiū
meum in vtero meo, et iō dico tibi in ſpiritu
profetico de præterito ꝙ beata es quæ credi
diſti ipſi angelo. Nam credendo verbis eius,
et dicendo. Ecce ancilla domini fiat mihi ſe- D
cundum verbum tuum: tunc cōcepiſti filium
Dei, et ſic ēt dico tibi in ſpiritu ꝓfetico de fu
turo, ꝙ beata es et eris, qm̄ perficientur in te
quæ dicta ſunt tibi ab angelo Gabriele. Nam
ſicut iā ſunt aliqua cōpleta ex his q̄ tibi di-
xit, quia iam ſpiritus ſanctus ſupuenit in te,
& obumbrauit tibi ventrem, et mentē, et con
cepiſti &c. ita pariter perficientur in te ea q̄
reſtāt, ſcilicet q̃a paries filium Dei, & voca-
bis nomen eius Ieſum &c. Et ſic tu es bene-
dicta inter omnes mulieres, & felix & beata
inter, & per oēs generationes. Tunc autem
Ma. audiēs verba Eliſabet concordare cum
verbis angeli, ait. Magnificat aīa &c. Et exul
tauit etc. Ex ſupradictis verbis euāgelicis tā
Angeli q̄ Eliſabet pn̄t recolligi 18. dignita-
tes, et honores, & magna dona. & beneficia
q̄ virgo Maria recepit à Deo ſuper oēs alias E
puras creaturas. Primò, ꝙ ipſa fuit illa virgo
de domo Dauid q̄ oībus patriarchis, & ꝓfe-
ris fuit in mundo promiſſa, vt eſſet mater re
dēptoris mundi. Secundò ꝙ ſicut Euę primò
fuit annunciata dānatio mortis totius gene-
ris humani. Ita Mariæ primò eſt dennuncia-
ta vita, & ſalus, et vniuerſalis redemptio. Ter
tiò, ꝙ ſicut primis parentibus primò fuit de-
nunciata ira, & indignatio, ita Marię primò
fuit denunciata gratiæ plenitudo. Quartò,
ꝙ ſicut primis parentibus fuit annunciatum
exiliū, ita Mariæ vniuerſalis reconciliatio.
Quintò, ꝙ ſicut Euæ primò fuit denunciata
maledictio omnium mulierū: ita Mariæ fuit
annūciata benedictio. Et ſic tota maledictio
Euæ fuit mutata in benedictionē Marię. Sex
tò ꝙ Maria meruit concipere in ſuo vtero,
& parere filium Dei, regē æternum & impe F
ratorē totius vniuerſi: de quo locuti ſunt om
nes patriarchæ, & profetæ. Septimò, ꝙ Ma-
ria nō cōcepit mō humano ex opere Adam,
ſed ſolo opere ſpūſſcti. Octauò, ꝙ ſimul cū
voto virginitatis ſeruauit votū fidei cōiuga-
lis, & ſic vixit ſub duplici voto, cōtrario apud
naturam. ſ. Deo dedicata, & viro cōiugata.
Nonò, ꝙ abſque voti violatione, & virginita
tis corruptione concepit & peperit. Decimò
ꝙ ſimul facta eſt virgo & fęcunda, quia fęcū
ditas nō ipſi abſtulit uirginitatem. Vndeci-
mò, ꝙ abſq; læſione fidei coniugalis conce-
pit, nō de viro ſibi coniugato. Duodecimò,
ꝙ germen ex ea conceptū non ſolū fuit li-
berū ab adulterio. ſed etiā ab oī culpa, & pec
cato & naturaliter fuit iter oēs mortuos &
peccato.

A peccatores liberũ. & ſanctũ. 13. ꝙ Maria fa-
cta eſt mr̃ carnalis,& naturalis, & ſic habuit
filium communem cum Deo abſque iniuria
Ioſef viri ſui. 14. ꝙ ſpiritusſanctus non ſolũ
obumbrauit ventrem ipſi Mariæ faciendo
ipſam matrem Dei, & conſeruando in ea
virginitatem, & fidem coniugalem,& ſancti-
tatem prolis. ſed etiam obũbrauit ipſi mentẽ
faciendo ipſam ꝓfetã, & euangeliſtã 15. ꝙ
ex humilitate, & obedientia meruit cõcipe-
re filiũ Dei. Et hæc ſunt Mariæ annũciata ꝑ
angelũ. Cæteræ aũt dignitates fuerũt ipſi ꝑ
Eliſabet nunciatæ. Et iõ. 16. dignitas eſt, ꝙ
poſtq̃ virgo Maria conceperat filiũ Dei, ip-
ſe exiſtens in eius vtero reuelabat latẽter ipſi
diuina myſteria, & ſic mouit eã ad viſitan-
dã Eliſabet 17. ꝙ per uocem ſalutationis Ma-
riæ Chriſtus emiſit ſpm̃ ſanctificationis in
B Ioannem Baptiſtã, qui per reflexionem fe-
cit Eliſabet proferã de præſenti, & præteri-
to, & futuro. 18. ꝙ non ſolum per angelũ:
ſed etiam per Eliſabet fuit Mariæ annuncia-
tũ ipſam eſſe benedictã inter oẽs mulieres,
& fructũ,& germẽ ſuũ eſſe bñdictũ,& natu-
ralẽ ſanctũ,& ipsã eſſe matrẽ Dei naturalẽ.
Et ſic Eliſabet in ſpũ profetico cõfirmauit
oĩa quæ dicta fuerant ab angelo. Videns er-
go Maria angelũ, & Eliſabet cõcordes i ſuis
laudib. & auditis ſupradictis dignitatibus ſi-
bi collatis, prorupit in laudem Dei dicens.

Magnificat anima mea dñm &c. Ad cu-
ius intellectum eſt aduertendum, ꝙ tã
in nouo quàm in ve. te. non eſt factum can-
ticum niſi pro receptione alicuius magni be-
neficii à Deo toti populo collato. Sed ẽ dif-
ferentia, quia in ve. te. facta ſunt cantica ꝓ
C beneficiis tẽporalibus tũc receptis, ꝓut figu-
rabant, & promittebant beneficia ſpũalia
futura in no. teſt. In nouo aũt teſt. facta ſunt
cantica agendo gratias pro beneficiis noſtræ
redemptionis iam receptæ, quæ quidẽ benefi-
cia fuerunt præfigurata, & promiſſa in ve.
teſt. Et ſic oĩa cantica ve. te. fuerunt figura,
& profetia cãticorũ no. te. Et ſic primò Moy
ſes cum toto populo cãtauit canticũ glorio
ſum pro liberatione Iſraël de ægypto, & ma
ri rubro; ꝓut illa liberatio tp̃alis figurabat
vniuerſalem redemptionẽ gñis humani de
ſeruitute peccati, & ꝑtãte diaboli. Scdo idẽ
Moyſes in fine vitæ cantauit, & fecit cãticũ
dicens. Audite cœli quæ loquor. in quo ꝓnun
ciat ingratitudinem, & reprobationem illius
populi negaturi xp̃m Meſſiã futurum. Et ꝓ-
nunciat electionẽ, & conuerſionẽ pp̃li gen- D
tilis ad fidẽ Chriſti. prout fuit expoſitũ in il-
lo cantico. Tertiò cantauit canticũ Delbo-
ra cũ Barat pro victoria hita de canancis:
eò ꝙ in manu mulieris. ſ. Iael traditus eſt Si-
ſara dux, & princeps exercitus, q̃ perforauit
caput eius cũ clauo tentorij, & ipſum interfe-
cit. Et ideo tota victoria attributa fuit mu-
lieri. ut patet Iudicũ 5. quod quidem myſte-
rium fuit figura: qualiter ſola mulier, ſ. virgo
Maria in virtute Dei debebat triũfare de an-
tiquo ſerpente, eius caput conterendo: ꝓut
Deus prædixit Gen. 3. Et ſub tali figura Del
bora cum Barat cantauit canticum dicens.
Qui ſpõte obtuliſtis de Iſrael animas veſtras
&c. vt patet Iudic. 5. Quartò cantauit canti-
cum Anna mater Samuelis, eò ꝙ poſt lon-
gam ſterilitatem conceperat Samuelẽ virũ
ſanctum qui reprobatis fratribus, & pellice E
nouerca, fuit hæres domus, & dilectus patri.
Et priuato Heli cũ filiis ſuis ſacerdotio, &
officio iudicis: trãſlatum eſt ſacerdotiũ, & iu-
dicium ad Samuelẽ. Per quod fuit figuratũ
qualiter Chriſtus erat ex virgine Maria naſci
turus: ad quem erat transferendũ regnũ, &
ſacerdotium, reprobata ſinagoga, prout in il
lo cantico fuit declaratum. Quinto cãtauit
Dauid centũ quinquaginta cantica ſiue Pſ.
in quibus in ſpiritu prædicit totum miſteriũ
noſtræ redemptionis, & oĩa futura miſteria
de Chriſto, & eccleſia. prout ibi expoſitũ ẽ.
Sextò cantauit Salomon decem cantica: in
quibus ſub metafora ſpõſæ, & paſtoris, & gre
gis prædicit conceptionẽ, & ſanctificationẽ
uirginis Mariæ figuraliter, & literaliter, & sã
ctificationẽ tabernaculi Moyſi. Et prædicit
myſteriũ incarnationis per fabricam Arcæ. F
Et prædicit vocationem pp̃li Iudaici ꝑ præ
dicationem Chriſti, & prædicit mortem, &
paſſionem Chriſti, & eius reſurrectionẽ. Et
prædicit uocationẽ, & conuerſionem pp̃li
gentilis per prędicationẽ apoſtolorũ. Et præ
dicit ampliationẽ, & dilatationẽ eccleſię per
victoriã martyrum, & doctrinam ſctõrũ do-
ctorum. Et prædicit eius proſperitatẽ per cõ
uerſionem Conſtantini, prout patebit in ex-
poſitione libri canticorũ Salomonis: ſi Deus
mihi uitam incolumẽ dederit per interceſſio
nem virginis matris ſuæ. Septimò cãtauit Iſ.
cãticum pro noſtra futura redẽptione, quæ
ſibi fuerat reuelatã, dicens. Confitebor tibi
domine, quoniã iratus es mihi, & conuerſus
conſolatus es me Iſa. 12. Octauò Ezechias
cantauit

A cantauit canticum: eò ꝙ fuit à morte ſibi denunciata reuocatus, prout figurabat liberationē generis humani à morte æterna, & reuocationē ab inferno, dicens. Ego dixi in dimidio dierū &c. ꝓut ibi fuit expoſitum. Nonò cantauit Abacuc canticum pro liberatione futura generis humani de captiuitate diaboli; prout ſibi fuit reuelatū per liberationē populi Iudaici de captiuitate Babylonis: ſicut ibi fuit expoſitum: Decimò & vltimò cātarunt canticum tres pueri in camino ignis ardentis liberati ab omni læſione, ubi præuiderunt miſterium incarnationis & liberationis generis humani ab igne inferni, prout ibi fuit declaratum. Et ſic patet qualiter ſupradicta decem cantica fuerunt facta in ve. te. agendo gratias pro beneficijs tēpalibus, prout præfigurabant & promittebant, & ꝓ-
B ſtabant futura beneficia noſtræ redemptionis in no. te. Et ideo uirgo Maria videns ꝙ oīa, q̄ erāt ſcripta in lege & ꝓfetis, & oīa q̄ antiqui cātauerāt futura in ſupradictis canticis, erant partim cōpleta in ſe per incarnationē filij ſui, & cætera erāt in breui cōplēda: iō ꝓrūpēs in laudē Dei, iā nō cātat illa cātica veteta, ſed exultās in ſpū, agēs gratias omnia illa eſſe cōpleta: cātat cāticū euāgelicū, & nouū dicēs. Magnificat anima mea dn̄m &c. Et iō virgo Maria poſuit decē verſus in hoc cantico iuxta numerū decē canticorum ve. te. Et ex hoc dr̄ pſalteriū decacordū euangelicum, figuratū p pſalteriū materiale, & profeticū ve. te. ꝓut ſupradictū eſt. Et ſic patet triplex cā, vnde mota eſt virgo Maria ad cātandum iſtud canticū. Primò propter beneficia q̄ ſpecialiter ipſa recepit à Deo: prout ipſi dictum
C eſt ab angelo, & Eliſabet. Secundò propter redemptionē totius generis humani de propinquo per Chriſtū faciendam. Tertiò: quia Xp̄s in lege, & profetis, & ſupradictis decē cāticis promiſſus toti populo Iſrael, iā erat in ſuo vtero conceptus, & receptus pro toto Iſrael. Et iō tria principaliter facit virgo Maria in hoc cātico. Nam primò agēdo gratias laudat, & magnificat Deū ꝓ beneficijs q̄ ipſa ſingulariter à Deo recepit ſup oēs creaturas. Secundò magnificat Deū ꝓ generali beneficio redēptionis, ꝙ oēs generatos, & natos, & totū genus humanū recepit per xp̄m. Tertiò magnificat Deum in perſona populi Iſrael, ex quo natus eſt Ieſus ſm carnē, prout patriarchis, & profetis fuerat promiſſum 2. ibi. Et mīa eius à progenie in progenies timē-

mentibus eū 3. ibi. Suſcepit Iſrael puerū ſuū. D
Quantū ad primū eſt notādū, ꝙ in ſacra ſcriptura quandoq; reperitur qualiter Deus magnificat & ſanctificat, & benedicit, & glorificat homines. Et ſæpe reperitur qualiter homines magnificant & ſanctificant, & benecunt & glorificant Deū. Sed aliter & aliter. Nam Deus magnificauit nos ex paruis magnos faciēdo, & magna dona nobis cōferendo. Et ſctificauit nos ſctōs, & iuſtos faciēdo. Et benedixit nos nobis per ſacra vel quouis alio mō gratiā cōferēdo. Et glorificauit nos in cæleſti gloria collocādo & ſuæ gloriæ participes faciēdo. Sed nos magnificamus, & ſanctificamus, & benedicimus, & glorificamus Deū, ipſū magnificū & ſctū & benedictum, & glorioſū p eſſētiā ꝑdicando, & magnifica opera & ſctā & benedicta quæ fecit nobis & eius gl̄am cōfitēdo, & ꝑconizando. Et ſic ergo nos benedicimus Deū. Quia prius benedixit nos Et magnificamus, & ſctificamus ipm qa prius nos p gr̄am magnificauit, & ſctifica- E
uit. Et iſto mō virgo Maria magnificat Deū in hoc cātico, qa Deus primò eam magnificauit, & magnā fecit, ipſi magna dona conferēdo: ꝓut dictū fuit ipſi ab Angelo, & Eliſabet. Secūdò eſt aduertedū. ꝙ iſta 8. ſe habēt per ordinē. ſ. reuereri, honorare, laudare, magnificare, glorificare, ſanctificare, bn̄dicere, adorare. Vnde reuereri idē eſt qđ exiſtimare maius bonū in altero quā in ſeipſo. Et ſic exiſtimamus hominē iuſtū, & virtuoſum meliorem nobis, & per conſequens reueremur eū in corde nr̄o. Honorare aūt eſt reuerentiam quam de altero in corde habemus ipſi opere exterius indicare. ideo dicit Cic. ꝙ honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimoniū virtutis. F
Ariſto. aūt 4. Ethi. dicit. ꝙ honor eſt præmiū virtutis, & tribuitur bonis & uirtuoſis. Laudare vero eſt honoratū alijs verbis commendare. Magnificare autem eſt magnifica opera alicuius cæteris publice prædicare. Glorificare vero eſt honoratum, laudatum, magnificum ſemper & vbiq; præconizare. Sanctificare aūt idē eſt qđ ſanctitatē alterius cōfiteri, ſcđm ꝙ ſctitas dicit ſpēm modū, & ordinē. Et p cōſequēs cōtinet in ſe ſapiam, & iuſtitiā & bonitatē, & per conſequēs miam. Et ideo Deū ſctificare idē eſt qđ eius ſūmā ſapiam, iuſtitiā, & miam, & per conſequēs omnipotētiā cōfiteri. Bn̄dicere aut idē eſt qđ ꝓ beneficijs à Deo receptis gr̄atū actiones exhibere. Adorare aūt idē eſt qđ reuerēdū, honorādū, lauda-

A laudari magnificari glorificandum pp̄ emi-nētiā oīpotētiæ,& fēlitatis colere,& oīa bo-na ipſi tāquā datori ſoli attribuere , & omni alia ſpe,& fiducia poſtpoſita ſe totū illi ſu-bijcere,& humiliare. Et iō adoratio præſuppo nit omnia ſupradicta. Ex ſic dr̄ latria,quæ ſo li Deo conuenit. Et ſupradictis , & dicendis patet,ꝙ uirgo Maria omnia.7. ſupradicta fa-cit,& per conſequēs exhibet Deo oīa quæ ſūt creaturæ poſſibilia,& debita facere. Nā primò virgo Maria in hoc cantico magnifi-cat Deum confitendo,& prędicando omnia magna dona quæ ſibi,& toti generi humano liberè cōdonauit.Et ſic eſt dicēdū, ꝙ laudat, & honorat,& reueretur Deum.Scdō ſanctifi cat Deū dicēdo.Qm̄ potēs eſt,& ſāctum no-mē eius,& p̄ cōſequēs bn̄dicit,& glorificat ip ſum,& magnificat.Tertiò adorat Deum , &

B colit cultu latriæ ſe totā Deo humiliādo, & ſubijciēdo & oīa bona ſibi p̄ angelum,& Eli ſabet nunciata,& oēs honores & dignitates Deo tribuēdo,& nō ſi ſe,ſed in Deo ſalutari ſuo pro talib.bonis exultādo,& gratias agen do,cū dicit.Et exultauit &c.Et ſic in hac pri-ma parte magnificat , et ſanctificat , et colit Deū cultu latrię.Auditis ergo laudibus,et ho noribus,et dignitatibus per angelum Mariæ nunciatis,et per Eliſabet ſibi tributis : tunc Maria nō exultauit nec gauiſa eſt in ſe , ſed in Deo ſalutari ſuo,à quo oīa ſupradicta bo-na gratis receperat,et qui eā magnificauerat & talibus bonis dignificauerat.ideo non ma gnificat ſeipſam laudatam,et commēdatam ab angelo,et Eliſabet,ſed exclamādo magni ficauit Deum dicens.

C *Magnificat anima mea dominum,Et exulta uit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo*

Quaſi dicat ò Eliſabet tu putas,ꝙ egogau deam ſolū in corde meo,et in meipſa,et ma-gnificē meipsā propter honores,et dignita-tes quib.me commēdaſti,et magnificaſti.Et ego dico tibi,ꝙ tali commendatione nō exul taui in meipſa mihi talia bona ex meritis meæ naturæ tribuēdo , nec tali exultatione magnifico meipsā , ſed pro talibus bonis re-ceptis ſpiritus meus exultauit non in me , ſed in Deo ſalutari , et ſaluatore meo , qui me talibus dignitatibus,et honoribus digni-ficauit et ideo non magnifico meipſam, ſed anima mea magnificat dominum : qui me tantis , et tam magnis donis magnificauit ,

Vnde notandum, ꝙ iſtā eſt differentia inter ſuperbū,humile,iuſtū.Nā ſupbus cū laudaē , et cōmēdatur ab altero,totus gaudet,et exul tat in ſeipſo.Et ſic inſuperbiam elatus ſeipsū glorificat,et magnificat,omnia illa bona ſibi attribuēdo.Sed per oppoſitum humilis et iu-ſtus cum a ceteris laudatur,et cōmēdaē, non exultat nec gaudet in ſeipſo,quaſi à ſeipſo ha beat illa bona,ſed gaudet , et exultat in Deo a quo talia bona recepit . Et ſic. humiliatus nō cōmēdat nec magnificat ſeipsū,nec in ſe nec coram alijs , ſed magnificat , et laudat Deum,confitendo nil boni ex ſe habere, ſed omnia bona à Deo recepiſſe , Et ſic Lucifer cū ſuis,qn̄ ſe vidit magnū,et nobilē,nō exul-tauit in Deo , ſed ſolum in ſeipſo : et ſic non dilexit ſe in Deo,ſed in ſeipſo . Et ſic per ſu-perbiam elatus contempſit Deum,et legem eius.Sed per oppoſitum boni angeli,quia cō ſiderantes ſe à Deo taliter creatos, et oīa bo na à Deo recepiſſe,iō primò dilexerunt Deū ſuper omnia,et ex conſequenti dilexerūt ſe in Deo.Et ſic non exultauerunt in ſe, ſed in Deo creatore eorum.Et ideo illi ceciderunt miſeri per ſuperbiam, et iſti manſerunt bea-ti propter humilitatem , et magnificarunt Deum,ſicut dictum fuit in expoſitione pſal. 8 1.et in expoſitione ſuper.Te Deum lauda-mus.Ita ergo pariter virgo Maria in talibus laudibus non fuit glorificata , nec exultauit in ſeipſa,ſed in deo ſalutari ſuo , nec ex tali exultatione magnificauit ſeipſam, ſed Deū , dicens. Magnificat anima mea dominum q. d.non magnifico meipſam, ſed Deum etc. Et nō ſolū uox mea magnificat Deū,ſed to-ta aīa mea cū omnibus ſuis uiribus,et poten-tijs.Et ſic magnifico Deum ex toto corde,et ex tota mēte, et ex tota anima cum omnib: viribus, ſuis: Et in talibus laudibus mihi di-ctis non exultauit ſolū vox mea cū toto cor-pore,ſed principaliter exultauit ſpiritus meꝰ, et non in me,ſed in Deo ſalutari meo. Et ſic ex tali interiori exultatione anima prorupit ad magnificandum Deum per vocem. Et ſic patet qualiter exultatio ſpūs, et magnifica-tio ſpūalis interior pceſſit uocem,et magnifi cationē vocalem,qa prius Maria magnificat Deū ſpū quā voce,quia prius exultauit ſpūs eius in ſaluatori ſuo.Et notanter dr̄. Exulta uit ſpūs meus in ſalutari meo . Nam ſub tali ratione.ſ.ſub rationē ſaluatoris exultauit in Deo.Nā ſicut Deus inquātū Deus ops crea-uit,et gubernat mūdū,ita inquantū ſaluator

D (right margin, line 1) E (right margin) F (right margin)

A venit in carnem ad recreandū, & reſtaurã
dū & ſaluandum hominem,qui propter pec
catum perierat.vt patet Mat 9. & Luc.9.Et
ideo vocatū eſt nomen eius Ieſus; eò q ſal-
uauit populū ſuum à peccatis eorū, vt patet
Mat. 1. Et p conſequens ſub rōne ſaluatoris
accepit carnem ex virgine, & eam magnis
donis, & dignitatibus magnificauit,& digni-
ficauit, & ſic redēptio noſtra fuit cauſa exal
tationis,& per conſequens exultationis uir
ginis Mariæ,vt cōiter tenetur.Vtrumq; ergo
volens exprimere,ait. Et exultauit ſpiritus
meus in Deo.ſ.creatore, & ſalutari meo.ſ.re
demptore,quia vt ſic,magnificauit me, & iō
tanq̄ creatorē,& redēptorē magnifico ipſū.

Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ &c.

Hæc eſt tertia corda huius pſalterij virgi-
B nalis.Quia ideo dicitur pſalterium decacor-
dum.i.decem cordarum, quia continet decē
cordas.i. decem verſus concordes in ſenten-
tia.Nam ſicut in citara, & pſalterio materia-
li ſemper media corda concordat cum præce
denti,& ſequenti in harmonia uocum, quia
ſecunda eſt perfectio primæ, & principiū ſe-
quētis:Ita pariter in hoc pſalterio virginali &
ſpūali vnus verſus, concordat cū præcedenti
& ſubſequenti, in ſententia, & ſic quia pri-
ma particula huius verſus concordat cū duo
bus uerſibus præcedentibus,& cum particu-
la ſequēti eiuſdem verſus, ideo poteſt ordi-
nari in expoſitione,& conſtructione cū duo
bus verſib. p̄cedētibus,& cū particula ſequē-
ti.eò q humilitas virginis fuit cā quare exul
tauit in Deo ſalutari ſuo,& nō in ſeipſa, &
per cōſequēs fuit cā quare oēs gñationes di-
C cunt eam beatam, ut patebit. Et iō pp pri-
mū eſt aduertēdū,q ſicut ſuperbia eſt initiū
ois pctī,& oīm pctorum,& malorū,ita humi
litas eſt principiū,& radix oīm virtutū,& bo-
narū operationū. Vnde humilitas dr̄ ab hu-
mo,qđ eſt terra,quæ eſt infimū elementorū.
Et ſic dr̄ quædā virtus qua quis cognoſcit,&
cōſiderat ſeipſū ſm naturā, & originem ſuā
primā,& nō ſm fortunā p̄ſentem ſuā. Et ta-
lis hēbit duplicē reſpectū. ſ.vnū ad Deum à
quo habuit bonā naturā per creationē,& ha-
bet oē bonū p gratiā,& alterū ad primos pa-
rētes:à quibus traxit omne malū p culpā, &
ſic talis cognoſcet,q ex ſe,& natura ſui cor-
rupta nō habet niſi malū,& pctm̄, & nō pōt
habere aliquid boni niſi à Deo,& per conſe-
quēs ſi quid boni habet illud eſt à Deo,& ſic
p talē cognitionē contemnet ſeipſum,& dili D
get Deū,& p cōſequēs ſeruabit eius p̄cepta,
& ſic diliget proximum in Deo,& pp Deū,
& ſic cupiet vitare omne vitiū, & ſequi om-
nem virtutē,& ſic fiet virtuoſus,& iuſtus.Itē
ex tali cognitione cognoſcet, quod ſi aliquā
do vitauit, & vitat aliquod malum, & pec-
catum, & facit aliquod bonum, hoc nō fa-
cit ex viribus ſuis,nec naturæ corruptæ, ſed
ex gratia dei præſeruante,& adiuuante,quia
ſi derelinqueretur in ſua natura vitiata,& cor
rupta, præcipitaretur in omnia mala,& pec
cata peiora quā Iudas,aut latro &c.quia non
eſt malum quod fecit homo quin faciat al-
ter homo, niſi iuuetur à Deo a quo factus
eſt homo, vt inquit Augu. in Homilia de
Magdalena, & ſic iſte agens Deo gratias de
ſe,comparietur cæteris peccatoribus, & ora
bit pro eis. Et per eandem rationem com- E
patietur pauperibus,eis ſubueniendo,cogno-
ſcens bona etiam temporalia eſſe ſibi à Deo
collata,& ſic erit miſericors, & iuſtus, & ſic
iſte talis non deſperabit nec blasfemabit in
aduerſis, quia omnia mala reputabit ad na-
turam ſuam miſeram, & corruptam, & per
conſequens ad culpam ſui, & ſic patienter
tolerabit aduerſa.Nec in ſe gloriabitur, nec
eleuabitur in proſperis: quia omnia bona at
tribuet Deo à quo talia recepit, & ſic non
exultabit in ſe, ſed in Deo. Et ſic patet qua-
liter humilitas,qua quis cognoſcit ſeipſum,
eſt principium,& radix,& fundamentū om-
nium virtutum,& omnium bonorum. Et iō
dicit Iuuena,& omnes poetæ, & filoſofi, q
iſtud prouerbium ſiue conſilium, ſcilicet co
gnoſcere ſe ipſum, deſcendit,& fuit lapſum
de cœlo in lamina aurea,& literis aureis de- F
ſcriptum, eò quod eſt cauſa, & principium
omnium virtutum,& bonorum in actib. hu-
manis. Et ſic patet qualiter duæ ſunt virtu-
tes, ſine quibus nulla virtus poteſt creſcere,
nec perfici. Quarum prima eſt humilitas,
quæ eſt principium, & radix omnium alia-
rum virtutum. Ideo nulla alia virtus poteſt
radicari, nec per conſequens creſcere nec au
geri nec perſeuerare ſine humilitate.Scđa dr̄
caritas,quæ eſt forma,& perfectio oīm virtu
tum, ſine qua nulla virtus alia pōt perfici
nec valere nec mereri.Et ſic dicit Aug.q iſtę
duæ virtutes, ſcilicet humilitas,& caritas cō
tinēt cæteras virtutes incluſas. Hinc eſt er
go,quòd virgo Maria conſiderans,quòd nul
lum bonum traxerat ab Adam ex natura
ſui,

A ui,ſed ꝙ oĩa bona, & dignitates quibus angelus, & Elizabet eã magnificabãt: habuerat à Deo ſalutari ſuo. iõ non exultauit in ſe ꝑ elationẽ, ſed in Deo ſalutari ſuo, à quo illa bona receperat. Et iõ ex tali exultatione ꝓrupit ad magnificandũ Deũ, & nõ ſeipſam. Vnde ſicut diabolus in principio elatus in natura ſua exultauit in ſe, & nõ in Deo creatore ſuo, ꝓp quam ſuperbiã fuit depreſſus, & expulſus de cęlo: Ita ꝑ oppoſitũ Maria, quia ex humilitate nõ fuit elata in ſe, ſed in Deo ſalutari ſuo, & ſic magnificauit Deũ, ideo fuit exaltata. Et ita eſt dicendũ de primis parentib. quia ex ſuperbia exultauerunt in ſe, uolendo vſurpare diuinitatẽ. Et iõ eiecti de paradiſo perdiderunt diuinitatẽ, ut inquit Aug. ſuper Pſ. 68. per oppoſitũ aũt Maria humiliando ſe non ſe reddebat nec reputabat dignã, vt eſſet mater Dei. ſed quia obe-

B diens Deo dixit, Ecce ancilla dñi, fiat mihi ſecundum uerbũ tuum, iõ meruit fieri mater Dei, & ſic ſicut ſua humilitas fuit cauſa, quare meruit fieri mater Dei: ita eadẽ humilitas fuit cauſa, quare in tali dignitate non exultauit in ſe: ſed in Deo ſalutari ſuo, & ꝑ conſequens quare in talibus liberis nõ magnificauit ſeipſam, ſed Deũ. Et hoc eſt quod intendit dicere uirgo Maria in hac parte, Vnde ait Maria: Ideo non exultauit ſpiritus meus in me ipſa per ſuperbiam, ſed in Deo ſalutari meo per humilitatem, eò ꝙ dominus ſalutaris meus reſpexit humilitatem ancillæ ſuę. i. me humilem fecit, & hoc me matrẽ ſuã fecit. Iõ nõ magnifico me ipſam, ſed dominum q̃ me magnam, & humilẽ fecit. Duo ergo habuit virgo Maria ex humilitate. Primò, ꝙ meruit eſſe mater Dei. Secun-

C dò, ꝙ propter talem humilitatem non fuit elata in ſuperbiam, nec exultauit in ſe, ſed in Deo ſalutari ſuo. Et per conſequens non magnificauit ſeipſam: ſed Deum qui eam magnificauerat. Sed hic eſt valdè aduertẽdum, ꝙ Deus nõ reſpexit humilitatẽ in Maria tãquã formã efficientem propriã ex natura ipſius Mariæ, ſed tanquam formam diſpoſitiuam quam ipſe Deus in ea creauit, & impreſſit. Nam ſicut in ea ꝑter naturam in principio creauit gratiam, & caritatem, per quam ſemper fuit Deo grata, & accepta: ita creauit in ea humilitatẽ, vt eſſet apta fieri mater Dei. Vnde in bonis, reſpicere Dei, idem eſt quod facere, aut præſupponit facere. Nã iõ reſpexit Deus virginem Mariã bonã, & humilem, eò ꝙ fecerat ipſam bonam, D et humilem. Et ſic reſpicit in viris iuſtis gratiã quã in eis creauit, et bona quæ in ipſis fecit, propter quam gratiam, et bona merẽtur, & ſunt Deo grati, & accepti in ſuis operibus. Et ſic Deus dat eis præmium. Secus autẽ eſt de malis, q̃a Deus non reſpicit mala, & peccata in hominib. nõ q̃a ipſe fecit nec creauit talia mala in eis, ſed iõ reſpicit in eis talia mala, eò ꝙ ex propria voluntate illa mala perpetrarunt, & in culpam inciderunt: Et ſic Deus ſicut culpã quã homo ex ſe perpetrauit odit in eo, ita gratiam, & humilitatem, quam in iuſtis creauit, diligit in eis, & reſpicit in eis ad meritum, & præmium. Et hoc eſt quod intendit dicere virgo Maria, cum ait. Quia reſpexit humilitatem etc. q. d. Ideo exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo, & magnificat anima mea domi- E num, et non magnifico meipſam, quia dñs reſpexit humilitatẽ ancillę ſuę, quam ipſe in me plãtauit, et creauit cum cæteris bonis gratificis, et gratuitis, quibus bonis me diſpoſuit vt eſſem mater ſua. Et ſic omnia bona attribuo ipſi, et nõ mihi. Et iõ dicit Aug. in prima parte de fide ad Petrum, et contra quinq; hæreſis, ꝙ Chriſt⁹ talem matrẽ elegit et fabricauit, et fecit, et taliter ipſã diſpoſuit vt eſſet digna de q̃a carnẽ aſſumeret. Item in ſermone q̃ legiť in vigilia Epifaniæ, alloquiť virginem Mariam, dicens. O Maria lacta panem de cęlo veniẽtẽ. Lacta eum qui talẽ fecit te: vt ipſe fi eret ĩ te etc. Et ſic patet qualiter ſunt itelligẽda verba virginis Ma.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. F

Iſta particula, & ſententia poteſt ordinari cum particula, et ſẽtẽtia ſuperiori tanquã ſequela eius, vt ſit ſẽſus. ſ. Quia dñs reſpexit humilitatẽ ancillę ſuę, me matrẽ ſuã faciẽdo, et oĩa bona ſupradicta cõferẽdo, ecce. n. ex hoc. i. ob hoc beatã me dicent omnes gñationes, me matrem Dei ꝑdicãdo: Et ex hoc omnes gñrationes me dicent beatã, quia dñs reſpexit humilitatem ancille ſuę, me matrem ſuã faciendo. Vel ꝑt etiã iſta parti cula ordinari cum verſu ſequenti tanquã ſequela eius, vt ſit ſenſus. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.

Quia

A Quia dominus,qui eſt potens, & nomen eius eſt ſanctum: fecit mihi magna. i. bona multa ſupradicta,iõ ex hoc beatã me dicent omnes generationes &c. & ſic iſta particula ſicut concordat cum vtraque ſentẽtia, ita eſt intelligenda. In quibus verbis tria aſſerit virgo Maria. Primo, ꝙ oẽs gñationes dñt ipſam beatã. Secũdo, ꝙ dñs fecit ſibi magna. Tertiò,ꝙ iõ dñs fecit ſibi magna,eò ꝙ potẽs eſt,& ſanctum nomen eius. Et ſic patet qualiter quia dominus eſt potẽs, & nomen eius ſanctum,ideo fecit magna, & magnificauit ipſam Mariam. Et quia fecit ipſi magna: iõ ex hoc dicent omnes generationes eam beatam. Ideo ſequendo potius ordinem ſententiæ quàm literæ tria ſunt videnda. Primò quod eſt iſtud nomen Dei potens, & ſanctum,& quomodo eſt potens,& ſanctum. Se-
B cundò quæ, & quot ſunt iſta magna quæ dominus, & nomen eius ſanctum fecit Matri ſuæ. Tertiò qñо dicent aut dicunt beatam Mariam omnes generationes, cum nos uideamus impuros Iudæos ipſam blaſfemantes, & uideamus immundos ſarracenos, & omnes Mahomettanos negantes ipſam eſſe matrem Dei. Et ideo, quia hic latent multa profundiſſima myſteria,hinc eſt, ꝙ oportet in his aliquantulum immorari, & talia myſteria non paucis verbis explicare, ut ſimplices ſacerdotes,& religioſi, & mulieres ſanctimoniales quibus iſta expoſitio dirigitur poſſint planè,& ſanè capere, & intelligere. Quantùm ad primum eſt dicendum ſicut iã dictum, & declaratum fuit in expoſitione Pſ.8.ꝙ iſtud nomen Dei potens,& ſanctum eſt uerbum Dei incarnatum ſiue veritas in-
C carnata. Dictum eſt enim ibi ſecundũ Ariſ. 3.de anima, & 7.metaph & primo perihermenias, qualiter intellectus noſter apprehendens rem per ſua eſſentialia,in prima ſui operatione format conceptum diffinitiuum rei,qui dicitur diffinitio, & ratio rei nota ſoli intelligenti,quem conceptum græci appellant logos quod latine dicitur verbum, qui quidem cõceptus ad hoc ꝙ extra cæteris notificetur,oportet,ꝙ induat vocem. Et ſic ille conceptus uocem indutus, & factus uocalis dr̃ nomen a notificando, eo ꝙ per talem uocem cæteris notificatur. Et ſic nomen vocale nil aliud eſt niſi conceptus intellectiuus factus uomen. Et ideo dicit filoſofus,ꝙ nomen ſignificat diffinitionẽ rei, & 1.perihermenias dicit,ꝙ uoces ſunt notæ earum, quæ ſunt in anima paſſionũm. Item rurſus dictũ D
eſt ibi per Augu. 15. de Trin. qualiter filius Dei eſt verbum patris ipſi ſoli notum ab æterno, & in quo ſe pater nouit ab æterno. Et per conſequens eſt conceptus diffinitiuus patris, quo ſe diffinit ſecundum totum pelagus,& plenitudinem ſuæ diuinitatis per quod verbum tanquã per artem ex tempore dixit & fecit oia ad extra et dictũ eſt rurſum ibi ꝙ ſicut nos ad hoc, ꝙ notificemus noſtrum uerbum cęteris, oportet ut induamus ipſum per uocem, & fiat nomen per uocẽ, per quam vocem, & nomẽ notificamus uerbum noſtrum, & ſecretam voluntatem noſtram interiorem: ita Deus pater induit uerbum ſuum carne, & ſic per uerbũ incarnatũ tanq̃ per nomen manifeſtauit mũdo ſeipſum,& uoluntatem ſuã. Et ſic verbũ incarnatũ eſt illud nomẽ Dei, p̃ qđ Deus pr̃ nobis E
locutus eſt,& notificauit mũdo ſeipsũ, & ueritatẽ legis, et profetarũ, et uolũtatẽ ſuã. Et iõ dr̃ Ioan. 1.ꝙ per illud verbũ quod erat in prĩcipio.i.ab æterno apud Deũ: poſtea ex tẽpore facta ſunt oĩa,& poſtea illud uerbũ caro factũ eſt,& habitauit ĩ nobis.de cuius plenitudine grẽ.& ſapĩę oẽs accepimus. Et ſic poſtea iſtud uerbum incarnatum per totum diſcurſum euangelicum dicit,ꝙ nõ uenit ꝑ aliud in mundum, niſi ad manifeſtãdum patrem & uoluntatẽ eius dictis et factis. Et ſic in die cœnæ dixit,clarifica me ò pater, quia iã manifeſtaui nomen tuum hoĩb. Et ſic patet qualiter verbum incarnatũ eſt nomẽ Dei ꝑ quod, et in quo Deus mũdo locutus eſt: iõ apoſt.ad Heb. 1.dicit. Multifariè multiſq; modis Deus locutus eſt olim patrib. in profetis. nouiſſimè dieb.iſtis locutus eſt nobis F
in filio per quem fecit et ſecula. Hoc eſt ergo illud nomẽ Dei.ſ.uerbũ incarnatũ, quod tm̃ deſiderarunt ſcire, et uidere oẽs patriarchę,& profetę.de quo Deus dixit Moyſi. Nomen meũ nondũ reuelaui Abrahę,nec Iſaac, nec Iacob &c.Itẽ hoc eſt illud nomẽ Dei,de quo dr̃ Iſa.30.Ecce nomen dñi uenit de longinquo. Nunc autẽ manifeſtum eſt, ꝙ per hoc Deus nõ promittebat aliquod nomẽ vocale vel ſcriptum,de cęlo ĩ terrã uenire de lõginquo, ſed promittebat mittere verbũ ſuũ in carnẽ. Item hoc eſt illud nomen dñi, qđ os dñi nominauit. Iſa.62. quia ex ore altiſſimi produit. Itẽ hoc eſt nomẽ dñi incõprehẽſibile. de quo dr̃ Prou. 30. Quod eſt nomen Dei aut filij eius ſi noſti. Item hoc eſt nomẽ

do-

A dñi ſoli Deo comprehenſibilie, & notum &
maniſeſtũ.de quo dr̃ Apocal. 19. ꝙ Xp̃s hẽt
nomẽ ſcriptũ in diademate, qđ nemo nouit
niſi ipſe.& veſtitus erat veſte aſperſa ſangui-
ne,& vocabatur nomẽ eius verbũ Dei.Ex q-
bus patet,ꝙ iſtud nomẽ Dei veniens de lon-
ginquo,qđ os dñi nominauit, qđ nemo no-
uit niſi ipſe.vocatũ verbum Dei,nõ eſt aliqđ
nomẽ vocale tranſitorium, nec ſcriptum in
carta corruptibili, ſed eſt illa perſona Xp̃s
Deus,& homo,& verbũ,& veritas incarnata.
Ex quibus ẽt patet,ꝙ iſtudq́ nomen Dei.ſ.ver-
bũ incarnatum, eſt ſanctum per eſſentiã quò
ad diuinitatẽ, quia per ipſum facta ſunt oia.
Et eſt ſapiẽs ꝑ eſſentiã,qa per ip̃m oia guber
nantur,& diſponuntur. Et eſt iuſtũ eſſentiali
ter,quia per ipſum omnia iuſtificantur. Et eſt
bonum,quia eſt finis omnium, & per conſe-
B quẽs eſt miſericors, quia reuelat omnem mi-
ſeriam, & per conſequens iſtud nomẽ eſt sã-
ctũ per eſſentiam,quò ad diuinitatẽ, nã dictũ
eſt pſa. 11.& in expoſitione ſuper Te deũ lau
damus, ꝙ ſctm̃ dr̃ à ſanciendo, qđ idem eſt
qđ bene,& recte ordinare res in ſuum bonũ
finẽ,& ſic ille dr̃ ſanctus qui ſapiẽter,& recte
& iuſte diſponit,& ordinat res, & operatiões
ſuas in debitũ,& bonum finẽ, & ſic oĩs ſctũs
eſt ſapiens,& iuſtus,& bonus,& per cõſequẽs
miſericors,ſed omnia iſta ſoli Deo eſſentiali
ter conueniunt, ergo ſolus Deus eſt ſanctus
ꝑ eſſẽtiã.Et iõ oẽs angeli, & beati inceſſabili
voce proclamãt in cœlo:ſanctus,ſanctus,ſan
ctus,dñs &c.vt dictum eſt ibi.Sed qa ĩ verbo
incarnato eſt tota plenitudo diuinitatis,ergo
verbũ incarnatum,qđ eſt nomẽ Dei, eſt om-
nipotens,& ſanctum,& ꝑ cõſequẽs ſummè ſa-
C piens,& iuſtum,& bonum,quod quidẽ nomẽ
eſt nobis incõprehenſibile, qđ deſiderarunt
ſcire oẽs patriarchę,& profetæ.i.deſiderarunt
ipſum in carne videre.Sed eſt iterum aduertẽ
dum,ꝙ iſtud nomẽ Dei.ſ. verbũ incarnatum
nõ ſolũ eſt ſanctũ inquãtum Deus ſm̃ deita-
tẽ,ſed ẽt eſt ſanctũ inquãtum hõ ſecũdum hu
manitatẽ aſſumptã.ſed eſt differentia,nã Xp̃s
in quãtum Deus eſt sãctus ꝑ eſſẽtiã, ſed ſm̃
humanitatẽ aſſumptã eſt sãctus ꝑ naturã.i. ꝑ
ſanctã cõceptionẽ,& generationem, inquãtũ
non ex opere Adã,ſed opere ſpiritusſancti cõ
ceptus eſt. Ad cuius intellectum eſt valde no-
tãdum ſicut dictum fuit pſ. 11.ꝙ tota sãctitas
& iuſtitia hois cõſiſtit in debita ordinatione,
& cõformitate ipſius ad Deum. ſ.ꝙ tota rõ,
& voluntas ſit ſubiecta,& cõformis diuinę vo
lũtati,& ſenſualitas ſit cõformis,& ſubiecta rõ D
ni,& ſic totus hõ eſt Deo conformis, & tunc
dr̃ ſanctus,& ita Adam in ſtatu innocentię tã
diu fuit iuſtus,& sãctus:quãdiu eius voluntas
& ratio fuit conformis diuinæ uoluntati, &
eius ſenſualitas fuit conformis, & ſubiecta ra
tioni, & ſic dicebatur eſſe in originali iuſti-
tia, & ſanctitate. Sed quando voluntas eius
fuit difformis, & deuiauit à diuina volunta-
te, guſtando cibum prohibitum ſuaſu diabo
li, illico ſenſualitas eius fuit difformis, & de
uiauit à ratione,imo peruerſa, & inclinata ad
omne malum illico ſurrexit aduerſus ſpiri-
tum ſauciata, & vulnerata morbo inordina-
tæ concupiſcentiæ carnis inflictę,& ſic Adam
eo ſancto factus eſt corruptus,& peruerſus,
& inimicus in ſua carne, & natura,quia debi
tus ordo fuit in eo peruerſus,& corruptus, &
talem naturã,& carnem morbo concupiſcẽtię E
vitiatã tranſmiſit in oẽs poſteros ſucceſſiuè
per generationẽ libidinoſã naturaliter geni-
tos. Et ſic nullus eius ſucceſſorum naturaliter
genitus põt dici naturaliter ſanctus,imo ꝑuer
ſus,& iniuſtus ſecundum naturam,& genera-
tionem. Sed quia ſolus Chriſtus inter homi-
nes non eſt cõceptus naturaliter ex ope Adã
ſed ſolo opere ſpiritus ſancti,ideo Adam non
potuit tranſmittere in eum talem naturam,
& carnem corruptam,& vitiatam, & inordi-
natam. Et ideo Chriſtus eſt ſolus inter mor-
tuos liber naturaliter à tali morbo, et culpa
naturali. ſed eſt ſolus ſanctus in ſua conce-
ptione,& generatiõe. Et iõ ſicut oẽs nos tra-
ximus carnẽ vitiatã,& inordinatã ab Adam
corrupto,ita caro, & corpus xp̃i traxit ſctita
tẽ à ſpũ ſancto à quo formatũ eſt. Et ſic pa-
tet,ꝙ xp̃s tripliciter dr̃ ſanctus naturr̃ quò F
ad humanitatẽ. Primò rõne corporis à ſpũ
ſancto formari. Secundò rõne aĩę cum ple-
nitudine omnis perfectionis, & uirtutis &
gratiæ creatę,& unctione ſpũſſancti prę cõ-
ſortibus ſuis creatæ. Tertiò rõne vnionis per
ſonalis ad uerbum, quod eſt sctm̃ eſſentiali
ter,& iõ iſtud nomẽ Dei, ſ. verbũ incarnatũ
dr̃ ſctm̃ non ſolũ rõne deitatis,ſed ẽt rõne
hũanitatis aſsũptę,cuius pars rõnalis ſꝑ fuit,
& ẽ cõformis diuinę volũtati,& caro ſꝑ fuit
conformis,& ſubiecta rõni prout fuit dictũ
Pſ. 21.& ſic ſꝑ xp̃s fecit voluntatẽ patris. de
quo dixit Dauid Pſ. 39. In capite libri ſcriptũ
eſt de me vt facerem voluntatem tuã &c.&
ſic ſicut ſolus Chriſtus ſm̃ humanitatem eſt
naturalr̃ liber à culpa,& morbo ipſius Adã,

ita

A ita ſolus eſt naturaliter ſanctus etiam ſm hu
manitatem, Ideo de humanitate Chriſti ſctã
dr̃ Pſal.98. Adorate ſcabellũ eius qm̃ ſanctũ
eſt, eò ꝙ illa humanitas tripliciter ſancta ſi.
mul adoratur cũ uerbo,ſibi perſonaliter vni-
to,ut dictum eſt in tractu contra Iudęos q.5.
Et ſic patet qualiter nomen Dei:quod eſt ver
bum incarnatum, eſt ſanctũ non ſolùm quò
ad diuinitatem,ſed etiam quò ad humanitatẽ,
& ſic quò ad utrumque dr̃ nomen Dei ſan-
ctum per totam ſcripturam, & op̃s. unde Pſ.
90.Sanctum, & terribile nomen eius, & hoc
eſt nomen Dei quod deſiderabant videre pa
triarchæ,& profetę, quod non potuit videri,
nec reuelari niſi, in nouo te. Sed quia Moyſi
deſideranti uidere iſtud nomen Dei fuit reue
latum qualiter iſtud nomen Dei. ſ. uerbum
incarnatum erat uenturum in mundum cũ
B omnipotentia,& ſumma ſapientia,& iuſtitia,
& miſericordia: Ideo ſcripſit ipſum quatuor
literis hebraicis.ſ.ioth,he,vau,he. Et ſic cum
iſtis quatuor literis reperitur nomen Dei ſcri
ptum in tota ſcriptura legis, & profetarũ in
hebręo,quæ quidem quatuor literę ſolę ſum-
ptę,non formant aliquam notam dictionem
ad denotandum nomen Dei quod ſignifica-
bant eſſe incomprehenſibile. ſed vbicunq; re-
peritur nomen Dei, iſtis quatuor literis ſcri-
ptum,ipſi hebręi pronunciabant, & pronun-
ciant Adonai.i.dñs oĩpotens. Et ideo dicunt
ꝙ iſtud nomen tetragramaton. i. quatuor li-
terarum eſt ineffabile, quò ad eà quę cõpre-
hendit,& ſignificat, eò ꝙ ſignificabat ꝑ qua-
tuor literas illa quatuor ſ. incomprehenſibilia
quæ ſunt in Chriſto.ſ.oĩpotentiam, & ſapien
tiam, & miſericordiam, & iuſtitiam. Sed ſi
iſtę quatuor literę recte combinentur per pũ
cta quibus hæbrei combinant literas in ſcri-
ptura, tunc reddunt iſtud nomen Hebręum
ioheſua,quod gręce dicitur Ieſos, & latine
Ieſus,quod eſt ſaluatio ſiue ſaluator:& ſic vbi
cunque in hebręo ſcribitur hoc nomen Io-
heſua:in latino interpretatiuè ſcribitur ſal-
uator aut ſalutare ſiue Ieſus. Et ideo ſicut he
bręi per illud nomen tetragrammaton, ideſt
quatuor literarum nominant Deum, & no-
men eius,ita nos per hoc nomen Ieſus ex il-
lis quatuor literis combinatum, nominamus
uerbum incarnatum quòd eſt nomẽ Dei rea
le.quo Deus ſe nominauit, & notificauit mũ
do. Et ſic ſicut illud uerbum incarnatum eſt
nomen Dei reale,quo ipſe Deus pater nomi
nauit ſeipſum mundo, Ita hoc nomen Ieſus
uocale uel ſcriptum,eſt nomen quo nos no- D
minamus illud uerbum incarnatum Deum,
& hominem, quod eſt nomen Dei, quo ipſe
ſe nominat, quod quidem nomen non fuit
mundo cognitum niſi uſque ad aduentum
Chriſti, quando angelus dixit Marię. Ecce
concipies in utero, & paries filium, & uoca-
bis nomen eius Ieſum &c. Item hoc idem
nomen cum ſuo ſignificato reuelauit ange-
lus ipſi Ioſef in ſomnis dicens. Vocabis no-
men eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet
populum ſuum à peccatis eorum. Et ſic pa-
tet,ꝙ illud idem uerbum incarnatum, quod
ſignificabant illæ quatuor literę hebraicæ:
ſignificat hoc nomen Ieſus uocale, uel
ſcriptum, Et ſic etiam patet ꝙ quando nos
proferentes hoc nomen Ieſus flectimus ge-
nu, non adoramus adoratione latrię hoc no
men Ieſus uocale habens duas ſillabas bre- E
ues,ſed adoramus uerbum incarnatum Deũ,
& hominem per hoc nomen Ieſus uocale ſi
gnificatum.Et ita etiam patet, ꝙ quando dr̃
Gene.4.ꝙ Enos cępit inuocare nomen do-
mini, & Gene. 12. quando Abraham ędifi-
cauit altare, & adorauit nomen domini ibi:
non eſt dicendum, quòd Enos inuocaue
rit, nec Abraham adorauerit illud nomen
uocale quatuor literis prolatum aut ſcriptũ.
Sed adorauerunt uerbum incarnatum Deũ
& hominem per illas quatuor literas ſignifi-
catum. Et in hoc decipiuntur miſeri, & cęci
Iudæi. Ex omnibus ergo ſupradictis patet
qualiter nomen Dei.ſ. uerbum incarnatum.
qui eſt filius Virginis Mariæ Deus, & homo
eſt nomen op̃s,& ſanctum, & per cõſequens
ſapiens, & iuſtum, & miſericors eſſentialiter F
quò ad diuinitatem,& ſanctũ naturaliter quò
ad humanitatem.Et ideo quia op̃s, potuit fa
cere magna uirgini matri ſuæ,& ipsã ma gni
ficare ſupra naturã.Et quia ſanctum, ideo de
facto magnificauit,& dignificauit eam omni
bus illis dignitatibus per angelum, & Heliſa-
bet ipſi nunciatis,quia ad filium ſanctum per
tinet inquantum poteſt matrem ſuam ſancti
ficare,& magnificare, & omnibus dignitati-
bus poſſibilibus eam dignificare, ut magis in
fra patebit. Et hoc intendit dicere uirgo Ma-
ria,cum ait.Quia fecit mihi magna qui potẽs
eſt,& ſanctum nomen eius.i.quia nomẽ eius
eſt potẽs, & ſanctum,ideo fecit mihi magna
ideſt,me magnis donis magnificauit. Et hæc
de primo quęſito.

Ad ſecundum autẽ quęſitum eſt dicẽdum

A ꝙ 12.dignitatib.& magnis priuilegiis magnificauit xp̃s uirginē matrem ſuā ſuper oēs puras creaturas Quaru n prima fuit ſingularis prædeſtinatio.Secunda ſingularis ſctificatio, per quā ab oī pctō præſeruauit. Tertia ſingularis uſus rõnis acceleratio. Quarta ſingularis deſponſatio cū voto virginitatis. Quinta ſingularis cū uirginitate conceptio, & partu ritio.Sexta ſingularis Dei maternitas, quia mater Dei naturalis effecta. Septima ſingularis ſpūſsancti obumbratio,per quam facta eſt profeta,& euangeliſta.Octaua, quia ſingularis fuit Chriſti miniſtra,& ſecreta cubicularia.Nona,quia ſingularem aureolā martyrii eſt adepta.Decima, quia abſque incineratione in corpus glorioſum fuit reſuſcitata. Vndecima,quia ſuper oēs hierarchias,& choros angelorū fuit exaltata. Duodecima, ꝗa

B inter nos,& filiū ſingularis mediatrix eſt effecta.Quantum ergo ad primā dignitatē eſt dicendū,ꝙ prima dignitas ſingularis virginis Mariæ fuit, quia poſt xp̃m ſingulariter fuit prædeſtinata ſuper oēs puras creaturas, & libro uitæ aſcripta.Cuius rō eſt. Nā cū prædeſtinatio ſit præparatio ad gratiā ſm̃ propoſitum æternæ voluntatis Dei:iō ordine dignitatis per prius Deus prædeſtinauit xp̃m hominem ad gratiā unionis perſonalis ad uerbū,ut eſſet filius Dei naturalis, & primogenitus in hereditate celeſti,& ut eſſet caput ſuper oēm eccleſiā,tam celeſtē ꝗ militantem, & oēm principatū & ptãtem, & uirtutem, & dominationē,& oē nomē qđ nominatur, nō ſolū in hoc ſeculo,ſed ēt in futuro, ut ait Apoſtolus ad Efe. 1. Et iō xp̃s hō eſt primus prædeſtinatus ſimpliciter ad nobiliorē,& pri

C mum gradum dignitatis, ut ipſe ait p os David Ps.39.In capite libri ſcriptū ē de me &c. Et ex conſequenti oēs electi ſunt prædeſtinati ab æterno in Chriſto in adoptionē filiorū, ut in eodē cap.ait Apoſt.dicens. Benedictus Deus,& pater dñi nr̃i Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in oī benedictione ſpūali in xp̃o,ſicut elegit nos ante mundi conſtitutionē, ut eſſemus ſancti,& immaculati, ꝗ p̄deſtinauit nos in adoptionē filiorū per Ieſum xp̃m, in ip̃m ſm̃ propoſitū uoluntatis ſuæ in laudē gloriæ gratie ſue, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo &c. Ex quib.patet, ꝙ Deus ab eterno per prius p̄deſtinauit Ieſum xp̃m ad gr̃am unionis filialis naturalis.ut eēt filius primogenitus naturalis, & caput utriuſque eccleſie.Et exinde p̄deſtinauit oēs alios electos in adoptionē filiorū ſm̃ ordinē dignitatis:ſecundū quod poſtea ex tp̃e p Xp̃m filiū ſuū eos vocauit,& iuſtificauit, & gratificauit per gratiam, & magnificauit in gloria.Ex ꝗbus ſequit̃,ꝙ virgo Maria ſicut ex tp̃e fuit dignior poſt Xp̃m,& ad maiores, & digniores dignitates ex tp̃e vocata Ita ab æterno fuit immediatè poſt Xp̃m in primo gradu, & ad altiores dignitates p̄deſtinata.Et ad tot gratias,& dignitates fuit prædeſtinata ab æterno:ad quot ex tēpore ſucceſſiuè fuit vocata. Sed quia gratia vnionis ſpūalis,& ſanctificationis.& gratificationis per quā Deus habitat in creatura,præcedit oēs alias dignitates ordine preſuppoſitionis:quia gratia maternitatis præſupponit gr̃am ſanctitatis,ꝗa Maria prius cõcepit Xp̃m mente ꝗ carne, & prius fuit ſpõſa ꝗ mater Xp̃i, & prius habitauit in eā p gr̃am ꝗ per carnem:Ideo ſicut Xp̃s ab æterno fuit prædeſtinatus ad gr̃am vnionis perſonalis in ſua creatione vt eſſet caput eccleſiæ,& primogenitus naturalis, ita virgo Maria ab æterno fuit prædeſtinata ad gratiā vnionis ſpūalis: vt eſſet filia Dei adoptiua, & ſctā,& immaculata in ſua creatione:vt eſſet aptā ad gratiā maternalis vnionis ſuo tēpore.Et ſic eſt dicendū, ꝙ ſicut Xp̃s hō fuit ab æterno p̄deſtinatus vt ī primo inſtāti ſuæ creationis eſſet filius Dei naturalis p gratiā naturalis vnionis:ꝗ eſt primus gradus dignitatis poſt Deū in tota latitudine entium: Ita virgo Maria fuit ab æterno prædeſtinata ad gr̃am ſanctificationis:vt in primò inſtāti ſue animæ creationis,& īfuſionis eſſet ſimul cū corpore ſanctificata p gr̃am adoptionis filialis vt in eodē primo inſtāti ſuæ creationis eſſet ſancta,& immaculata, & filia Dei adoptiua & ſpõſa Xp̃i vt eſſet apta vt poſtea fieret mater Chriſti.Et iſte fuit, & eſt primus gradus dignitatis poſt Xp̃m.Et hāc dignitatē publicè cõfitet̃, & cantat vniuerſalis eccleſia de virgine Maria in epiſtola ſiue lectione, attribuēdo ipſi illud eccleſiaſtici.24.in pſona ſui dicēs.Ab initio,& ante ſæcula creata ſū,& vſque ad futurū ſeculū nō deſinā &c. p hoc volēs oſtēdere eccleſia,ꝙ ab initio.i. ab æterno virgo Maria fuit creata in gr̃a ſcđm æternū propoſitum.i.fuit prædeſtinata vt ſimul eſſet creata,& ſctificata,& gratificata p gr̃am præſeruantē ab oī malo, & cõfirmātē ipſam in omni bono.Ad hoc idē propoſitū vniuerſalis eccleſia Romana cātat ipſi illud pꝛouer. 8.in feſto ſuæ natiuitatis.ſ. Dñs poſſedit me

D (margin, beside the first line of the right column)

E (margin, beside "perſonalis in ſua creatione")

F (margin, beside "mater Chriſti")

A in initio viarũ ſuarum antequã quicquã face
ret à principio. Ab æterno ordinata sũ, & ex
antiquis antequã terra fieret. Nõdũ erãt abyſ
ſi, & ego iã cõcepta erã. Et añ oẽs colles ego
parturiebar &c. q.d. dñs Deus ab æterno in
ſuo propoſito poſſedit me per grãm. i. propo
ſuit me poſſidere per gratiã, & ab ęterno ꝓ-
poſuit ne ꝑ aliquod inſtãs temporis diabolus
poſſideret me per aliquã culpã: ſed à primo
inſtãti creationis meæ aĩæ eſſem ſemꝑ Deo
grata, & accepta, quia nõdũ erãt abyſſi mari-
næ nec erat facta aliqua creatura, & ego iã
cõcepta erã in gr̃a in diuino ꝓpoſito. Et etiã
abyſſi. i. aliqđ pctm̃ nõdũ erat in me, & ego
iã cõcepta erã per gratiã. i. antequã macula-
rer aliqua culpa fui ꝑ gratiã, & cũ gr̃a conce
pta in mea cõceptione aĩæ, qa aĩa mea ſimul
fuit creata in gr̃a, & in carne cõcepta, & infu-
B ſa, vt patebit. Et ſic iſto mõ ab initio fuit crea
ta, & ab æterno cõcepta, & per gratiã poſſeſſa
in diuino ꝓpoſito. Sed cõtra ſupradicta inſta
ret aliquis, nã uerba ſupradicta tã in eccleſia-
ſtico q̃ in ꝓuerbijs Salomonis ſunt dicta de
ſapiẽtia æternaliter genita, & cõcepta, & ideo
nõ poſsũt verificari de virgine Maria. Sed ꝓ
hmõi reſpõſione, & declaratiõe eſt valdè ad-
uertendũ, ꝙ ſupradicta verba eſſentialiter sũt
dicta, & verificãtur de diuina ſapiẽtia increa-
ta ſed genita. Sed ſecũdũ prædeſtinationem
primò verificãtur de humanitate Xp̃i aſſum-
pta, & ſecũdò de ſola virgine Maria. Et Ideo
quãdo verbũ diuinũ q̃ eſt ſapiẽtia genita de
tota memoria fecũda patris, dicit. Ab initio,
& ante ſecula creata sũ &c. ponitur ly creata
vocabulo generali, & producta, & genita. i.
ab æterno, & ante ſecula sũ ꝓducta, & geni-
C ta, & ex ore altiſſimi prodij. Et ita pariter di-
cit eadẽ diuina ſapiẽtia genita, dñs poſſedit
me ab initio viarũ ſuarũ, quia ab ęterno filius
eſt in ſinu patris tanquã verbũ in dicẽte, & ſa-
piẽtia in memoria de qua gignitur inſepara-
biliter. Et eadẽ ſapiẽtia dicit, Nõdũ erãt abyſ-
ſi, & ego iã cõcepta erã, qa verbũ eſt conce-
ptus æternus patris quo ſe totũ intelligit, &
diffinit. Et iõ ſubdit, Cũ eo erã cũcta compo
nẽs, qa Deus ꝑ verbũ ſuũ, & ſapiẽtiam dixit
omnia, & ea ſapiente diſpoſuit. Sed iſta eadẽ
verba ſecũdum prædeſtinationẽ primò verifi
cãtur de humanitate Xp̃i aſsũpta, & perſona-
liter vnita diuinæ ſapiẽtiæ genitæ. Vñ iſte hõ
ſiue humanitas aſsũpta dicit. Ab initio, & an
te ſecula creata sũ in diuino ꝓpoſito in gr̃a
perſonalis unionis ad verbũ. Et per cõſequẽs

primogenitus filius naturalis Dei, & caput D
vtriuſq; eccleſiæ, eo modo quo dictũ eſt. Et ſic
dñs pater poſſedit me ab initio viarum ſua-
rum tanquam filiũ naturalẽ, & primogenitũ.
Et nõdũ erãt abyſſi, & ego iã cõceptus erã tã
quã filius primogenitus in diuino propoſito.
Et ſic ẽt ſupradicta verba attribuũtur, & veri-
ficantur de ſola virgine Maria in ſecũdo gra
du prædeſtinationis ad gr̃am adoptionis, &
ſp̃ũalis deſpõſationis, quam adepta eſt in ſua
creatione & cõceptione, eo mõ quo dictũ eſt
& dicetur. Sed adhuc aliquis poſſet inſtare, qa
verba ſupradicta pariter poſsũt verificari de
quolibet iuſto ſecũdũ prædeſtinationẽ, quia
oẽs electi sũt ab æterno p̄deſtinati ſecũdum
æternum propoſitum. Ad hoc aũt reſpõdet,
ꝙ licèt oẽs electi ab ęterno ſint prædeſtinati
ad gratiã gratificã, tamẽ nõ oẽs fuerunt præ- E
deſtinati vt cõciperent̃, & crearent̃ in gr̃a, eo
mõ, quo dictu eſt, ſicut vidẽtur ſonare verba
ſupradicta. Et ideo qa talia verba ſoli virgini
Mariæ cõueniũt poſt humanitatem xp̃i, hinc
eſt, ꝙ bene merito hãc ſcripturã cãtat eccle-
ſia de ſola virgine Maria, & nõ de aliquo ſctõ
nec ſctã, ꝑ hoc intẽdẽs talẽ excellẽtiã illi ſoli
attribuere, & talẽ ſcripturam de ſola virgini
Ma. verificari. Et ſic patet qualiter uirgo Ma.
ab ęterno fuit p̄deſtinata ad gratiã gratificã,
& sãctificãtẽ in principio ſuę creationis, & cõ
ceptionis, & exinde oẽs alias dignitates. s. vt
eſſet mater Dei &c. hęc de prima dignitate
uirginis Mariæ. Secũda aũt dignitas ſuę gr̃a
p̄uię ſanctificationis, & gratificationis in ſua
creatione, & cõceptione. Nã ſicut ab æterno
fuit p̄deſtinata in primo gradu dignitatis, ita
ex parte fuit in primo gradu dignitatis voca F
ta & ſctificata. Ad cuius intellectũ eſt notan
dũ, ꝙ oẽs doctores catolici tã antiqui quã mo
derni cõueniũt in hoc, ꝙ virgo Maria fuit ſan
ctificata in vtero matris, ſed inter doctores
modernos, & ſcolaſticos eſt dr̃a de tp̃e huius
sãctificationis. Nã quidã dicũt, ꝙ virgo Maria
fuit ſctificata per morulã tẽporis poſt creatio-
nẽ. Et ſic iſti cõcedũt ꝙ ꝑ totã illã morulam
fuit ſub culpa originali. Et ꝑ cõſequẽs habent
cõcedere, ꝙ fuit in ira, & odio Dei ꝑ illã mo
rulã vſque ad gratiã ſctificationis. Alij aũt re
putãtes id magnũ incõueniẽs dicunt, ꝙ fuit
ſctificata, & gratificata in primo inſtãti ſuæ
creationis, & ſui eſſe. ſ. ꝙ illa anima ſimul fuit
creata, & ſctificata ꝑ gratiã, & in illo corpore
infuſa, & ſimul fuit ſctificata aĩa cũ corpore.
Nã ſicut illa ſctificatio gratificauit eã quo ad
animam

A aiam,ita extinguit aut ligauit ī corpore oēm ſomitē,& cōcupiſcētia,& ſic ſimul fuit ſctificata tota pſona p gratiā cōfirmatā, pſeruātē eā ab oī malo,& culpa, & cōfirmātē eā in oī bono.Et ſic culpa originalis naturæ non potuit tranſire ad pſonā virginis. Et ſic per talē pmā ſctificationē fuit præſeruata à culpa originali in perſona.Et qa fomes in ea fuit totaliter extinctus,& ligatus, & ipſa in gratia cōfirmata,iō nunquam potuit peccare mortaliter nec venialiter.Et ſic fuit ab omni culpa,et pctō præſeruata in perſona,qa quādiu fuit indiuiduū,& pſona humana per aiationē ſemp fuit Deo grata,& accepta p ſctificationē factā in aiatione,in qua aīa fuit ſimul creata,& infuſa,& in carne cōcepta. Et talis conceptio aiæ in carne dr̄ cōceptio gratiæ. Et ſic cōceditur,q virgo Maria quò ad aiam fuit concepta in gratia pter oēm culpā originalē,quam

B cæteri perſonaliter in ſua aiatione ex carne libidinoſa traxerūt.Et hoc ſufficit ad pſeruādā virginē Mariā ab oī originali culpa, & veniali,& actuali.Alij āt dicūt,q præter ſctificationē ſupradictā factā in aiatione,iā ante animationē fuerat ſanctificata illa caro, & fuit mūdata, & purificata à fœditate libidinis parētum,per quam ineſt ſeminalis fomes cōcupiſcētiæ in carne,& ſic ante aianationē iā fuerat extinctus fomes q ſeminaliter erat in carne.Et ſic poſtquā caro fuit taliter mūdata nō potuit aīa à carne maculari culpa originali ex eius cōſortio in aiatione.Nam ſm Aug.et Amb.& oēs antiquos,aīa in puris naturalib. creata ex conſortio carnis libidinoſæ trahit pſonaliter culpā in aiatione carnis, qa p carnē infectā infligit originalis culpa in aia. Sed

C dicūt quidā,q illa caro ante aiationē nō potuit ſāctificari cū eſſet res inanimata,& p cōſequēs nō capax grē ſanctificātis.Sed ad hoc reſpōdet,q non eſt neceſſe,q talis ſāctificatio fieret p grām gratificātē,ſed p quādā virturē ſpūs ſcti purgātē illum morbū carnis, ſicut oleū exorcizat,& cōſecrat,& ſāctificatur in criſma,non p gratiā gratificātē,ſed per virtutem ſpiritusſancti expellente omnem immūditiā,& ptātem inimici ab illo oleo, & ab aqua quādo benedicit.Et iſto modo reconciliantur eccleſiæ pollutæ, & cœmiteria, q̄ ſūt res inanimatæ,& etiā per quādā ſāctificationē conſecrātur altaria,et eccleſiæ,et dedicantur ad diuinū cultū.Ita pariter illa caro virginis ante animationem potuit ſanctificari, & per talem ſctificationem dedicari ad receptionem illius ſacratiſſimę aīę q̄ quidem aīa fuit

D creata,& ſanctificata,et oī grā ornata,et in illo corpore ſctificato infuſa. Et ſi patet qualiter p iſtā duplicem ſāctificationem virgo Ma.fuit pſeruata ab omni culpa in pſona.Et ſic ſequit,q licèt virgo Maria fuit obligata in Adam ad culpam originalem tāquā in natura, eo q deſcendit ex illa propagine p naturalem gnātionem, tñ illa obligatio naturæ non trāſiuit ad pſonam nec ad animā propter pmā ſāctificationem factam in animatione,per quā ſemper fuit in grā Dei: prout dictū eſt.Et iſta eſt ſecūda dignitas virginis Ma. q̄ conuenit, et eſt decens ipſi tanq̄ matri Dei,nec virgo Ma. debuit eſſe expers talis dignitatis,prout patebit. His habitis ſit hæc prima concluſio. q Deus potuit à culpa originali ppetrata in Adā matrem ſuā pſeruare,& immunem reddere.Hæc āt tripliciter pbat.Primò inquātū Deus eſt creditor,et Adā cū tota ſua po

E ſteritate debitor.Nam creditor abſq; præiudicio ſui iuris.et dnij poteſt dimittere debitū cuicūq; debitori,& in quolibet tpe.Ergo ſicut Hieremię & Io.Baptiſtæ dimiſit Deus debitum originalis iuſtitiæ,& eos abſoluit ab originali culpa in vtero matris poſt animationem, ita hoc idem potuit facere uirgini Ma.in primo inſtanti creationis,& animationis: Item hoc potuit facere inquantùm eſt ops,qa vt ſic,ſicut potuit creare grām,et ſanctificare Hiere. & Io. Baptiſtā ante natiuitatem,& omnes alios iuſtos poſt natiuitatem, ita potuit creare grām ſimul cū anima virginis,& p talem grām ſimul totam virginem ſanctificare, & gratificare, & per conſequens ab omni culpa in perſona præſeruare. Et ſic pctm̄ naturę nunquam poſſet tranſire ad perſonam. Item tertiò hoc idem Deus potuit facere inquantum dn̄s abſolutus,nam dn̄s abſq; præ

F iudicio ſui iuris,& dominij poteſt libertate donare quenlibet ſeruum,& captiuum ſuū in quolibet tpe, et ætate illius ſerui, ſed nos videmus manifeſtè,q aliqs dn̄s tpalis liberat ſeruum aut filium ſerui non ſolum in ætate adulta,ſed adhuc in puerili, & quandoque in ventre matris, et quandoque in die conceptionis eius,imo quā doq; ante conceptionem, prout patet manifeſtè. ergo à fortiori hoc potuit Deus facere de matre ſua,qa potuit eam in ſua animatione liberare, et pſeruare ab oī culpa,et ſpūali ſeruitute,ad quam in natura,et Adam fuerat obligata. Sed qa hoc nullus ſanæ mentis pōt negare, iō hoc ſufficit ad hmōi probationem, qa Deus inquantum creditor,et dn̄s abſolutus,et ops hoc potuit facere matri ſuæ. Scd̄a concluſio, quòd

A decens fuit uirginē Mariā à tali originali culpa præſeruari in principio ſui eſſe per grām. Iſta concluſio probatur tripliciter. Primò ex parte ipſius virginis. Secundò ex parte filij, qui eam fabricauit. Tertiò ex parte noſtri. Primò probatur ſic. Nam illud eſt decens attribuere virgini Mariæ matri Dei, qđ cedit in eius decore, & decus, & illud negandum, & remouendum qđ cedit in eius dedecus, ſed virginem Mariam in principio ſui eſſe fuiſſe ſanctificātam, & ornatā omnibus gratiis ſibi poſſibilibus, & gratificatā & Deo ſemper gratam, & acceptam, & factam habitaculum Dei, cedit in decorem, & honorem eius, & tōtū oppm. ſ. non fuiſſe ab originali culpa taliter præſeruatam, cedit ipſi in magnū dedecus & uituperium contra eius dignitatē, igitur hoc eſt ab ea remouendum, & negandum, & illud præmium attribuendum ad eius deco-
B rem. & honorem. Maior patet de ſe. Minor āt ꝓbatur, nam nō pōt eſſe maior decor, & decus, & honor alicui rōnali creaturæ q̃ eſſe Deo ſemper gratam, & acceptā, & factā habitaculū ſpūs ſancti, nec pōt eſſe maius dedecus, & vituperiū, & infælicitas pro tempore quàm eſſe aliquādo in ira, & odio Dei, & ſeruitute diaboli, prout tota ſcriptura teſtatur. ſed ſi uirgo Maria in primò inſtanti fuit ſanſtificata, ſequitur primum. ſ. ꝙ fuit Deo grata ſemper, & accepta, & filia Dei adoptiua, & facta tabernaculum ſpūſſancti. Et ſi nō fuiſſet præſeruata à tali culpa per ꝑuiā ſanctificationē, ſequeretur ſecundum. ſ. ꝙ fuiſſet in odio, & ira Dei, & ancilla, in ſeruitute diaboli, pro illa morula ergo decens fuit ad eius decorem, & dignitatem virginem Mariam fuiſse sāctificatam in ſua creatione, & animatione prout dictum eſt. Secundò hoc idem probatur ex
C parte filij ſui, qui eam fabricauit vt eſſet mater ſua. Et hoc multipliciter. Nam primò decens eſt vt filius decoret matrem ſuam inquantum pōt, & conferre ipſi omnia quæ faciunt ad decorem eius. ſed oīa iſta cedunt in honorem virginis matris eius, ergo decens fuit vt Chriſtus hæc faceret erga matrem ſuam, poſt quam ipſe ad ſuū libitum potuit ipſam fabricare, & tali honore, & ornatu decorare, quia quicunq; filius hoc faceret, ſi poſſet. ſ. fabricare ſibi domum aut matrem aut ſponſam ſine aliquo defectu cum omni ornatu, & decore. Item hoc pertinet ad Chriſtum inquantum eſt ſanctus ſanctorum, ergo ad eum pertinebat ſanctificare matrem ſuā præ cæteris, poſtquam veniebat ad ſanctificandum omnes, ergo ſingulari, & excellentiori modo debuit ſanctificare matrem ſuam de qua debebat carnem aſſumere, & in ea materna-
D liter habitare. Itē hoc idem ſic probatur. Nam ſi Deus in fabricādo, totā machinam mundi nō defecit in neceſſario, & in his quæ faciunt ad decorē uniuerſi, ergo minus defecit in fabricatione ſuæ matris, de qua dēbat carne aſſumere ad recreandū genus humanum, & ad fabricādam eccleſiam, & in qua carnē de matre aſſūpta nos debebat redimere. Et ſic etiā in fabricatiōe illius, ſacri tabernaculi virginalis in nullo debuit Chriſtus deficere, poſtquā in eo ſingulariter nō ſolum per gratiam, ſed etiam per carnem debebat habitare. Tertiò autem hoc idē fuit decens ex parte noſtri, ad remouendum oē ſcandalum tam à fidelibus quam ab infidelib. Nam magnum ſcandalū infert & gñat in animo & aurib. audientium, dicere matrē Dei aliquando fuiſse in odio &
E ira Dei, & in ſeruitute, & captiuitate diaboli. Vnde anno domini 1322. præſidēte Io. 22. in ſede apoſt. venit quidā filius Soldani Armeniæ, græca, & latina lingua eruditus ad noſtras partes latinas cū ſaluo conductu ad videndū mores, & ritus chriſtianorum, & fuit receptus Auinione in curia papæ cū magno honore, qui quotidiè intererat in ſolēnitatibus diuinorū officiorum, in quibus maximè delectabaẽ. Et accidit in die conceptionis virginis Mariæ, quòd quidā aſcendit ad prædicandum, in qua prædicatione voluit probare per quaſdā autoritates ſacræ ſcripturæ virginem Mariam contraxiſse culpā originalē. Quibus verbis auditis intantū fuit ſcandalizatus ille filius regis Armeniæ, ꝙ ſurrexit a loco, & cū magno furore dixit papæ, & cardinalibus, ꝙ mirabaẽ de ipſis qui erāt capita chriſtianæ re-
F ligionis, vt talia tolerarēt audire de virgine Maria. Vnde etiam dixit, quòd ſi quis talia dixiſset in cōſpectu caliſæ aut ſoldani ægypti aut in conſpectu aliorū ſarracenorum, nullo pacto poſſet euadere quin ab omnib. lapidaretur, quantūcunq; ille eſſet magnus, imo ſi quis talia dixiſſet de matre Mahometi, nullo pacto euaderet mortem. Et ſic ille taliter ſcandalizatus reuerſus eſt in regionē ſuam, qui ante deliberauerat baptiſmū ſuſcipere. Item ſi iſta contraria opinio non fuerit prohibita, ſcandalizabit multos tempore Antichriſti, & ſic nocebit multùm chriſtianæ religioni contra dignitatem noſtræ redemptionis. Et ſic patet qualiter multis modis fuit decens vt Chriſtus fabricator matris ſuæ decoraret eam tali dignitate, vt eſſet apta &

digna

A & digna de qua carnē aſſumeret,ne deſpiceretē ab infidelibus,& hæreticis. Et hoc ꝓbat Aug.in lib.cōtra quinq; hæreſes,dicēs ī pſona Xpi.Hæc q̃ dſpicis Manichæe,mater mea eſt,manu fabricata eſt mea.Egó matrem ex qua naſceret feci.Ego viam itineri meo para ui &c.in quibus verbis oſtēdit Aug: ꝙ poſt q̃ Xps tanq̃ Deus,& ſapiens artifex ad lib itū fabricauit matrem ſuam:taliter eam fabricauit ſine aliquo defectu ne ab aliquo deſpiceret,& cum tanto decore,& perfectione, vt eſſet apta,& digna,vt ex ea carnē aſſumeret, & ab omnibus veneraretur. Hoc idem aſſerit de fide ad Petrū parte. 1,dicens,ꝙ tali, & tā ſingulari gratia fuit illa virgo præuenta, vt eſſet digna de qua filius Dei carnem aſſumeret.Hoc idem aſſerit Anſelmus lib.de cōceptu virginali:dicens,ꝙ decebat, vt illa vir-

B go tali puritate niteret,qua ſub cęlo nequeat maior intelligi.Et ſic patet qualiter fuit decens virginem Mariam in primo inſtāti ſuæ creationis fuiſſe ſanctificatam, & ab omni culpa præſeruatam,q̃a aliter ſequerentur omnia ſupradicta inconuenientia,nec poſſent dicta Aug.& Anſelmi de ipſa verificari.Tertia concluſio,ꝙ Xps tenebatur de debito, & debuit præſeruare virginē matrem ſuā a tali culpa per talem ſanctificationem,& decorare eā tali dignitate.Iſta cōcluſio ꝓbatur. Primò inquantū filius, & ſanctus ſanctorū, Nam ad filium ſanctum ptinet de debito, imo obligat̄ inquantum,pt,& decens eſt decorare,& honorare matrē ſuā,ſed Xps eſt verus filius naturalis,& carnalis virg.Marię: vt dictū eſt,& dic eī,ergo tenebat̄,& obligabat̄ honorare eā tali honore,& dignitate,poſtq̃

C potuit,& fuit decēs,vt dictū eſt:q̃a aliter nō decenter honoraſſet matrem ſm decentiam ſuā.Itē hoc idem ptinebat ad Xp̄m inquantū ſanctus ſctōrum, quia ad ſanctum ptinet omnia diſponere,& in finē optimū ſm decētiam ordinare, ergo poſtquā xps tanquam ſanctus ſctōrum, venit ad ſua membra ſanctificāda,& in debitū finem ordināda,debuit virginem matrem ſuam p̄ cæteris ſanctificate,& in debitum,& nobiliorē finem ſibi poſſibilem ordinare,eò ꝙ ex ipſa dēbat illā carnem aſſumere,cum qua inſtrumentaliter oīa dēbat ſctificare.Item hoc idem debuit facere Xps tanquam legiſlator.Nā ipſe qui dederat legem de honore parentum, debuit illā legem obſeruare:ſicut in cęteris obſeruauit: q̃a in omnibus primò cępit facere,& poſtea docere,vt patet Actuum 1.& Luc.11.Ergo D ſicut honorauit matrē in ſeruanda obedientia:ita magis debuit eam venerari ab omni labe pſeruando, & oī grā decorando in principio ſui eſſe. Vn̄ oēs illæ decem rōnes quas facit Auguſt.in libello de aſſumptione virg.Mariæ,ad probandum, quod non fuit incinerata in ſepulcro,magis ꝓbant hoc ꝓpoſitum q̃ illud.Ex ſupradictis ergo 3.cōclu ſionib. infert vnū corollariū ſiue corollaria concluſio.ſ.ꝙ de facto Xps pſeruauit virginem matrem ſuam ab oī culpa tam originali q̃ actuali, & veniali p talem ſanctificationem.Hæc ꝓbatur,nam Xps hoc potuit, & cum decentia debuit facere,ergo fecit, quia potuit,& debuit facere eum decentia virginis,& ſui,& noſtri,vt probatum eſt p ſupra dictas concluſiones. Sed iſtam conſequentiam poſſet quis negare. Nam multa potuit Deus facere q̃ nō fecit:puta facere mul E tos mundos,& facere hominē impeccabilē, & alter hominem libertaſſe,ſed tn̄ iſta non fecit.Ad hoc reſpondetur, ꝙ licet Deus oīa illa potuiſſet facere, tn̄ quia non tenebatur nec obligabatur facere,ideo non fecit, ſed quia decebat eum,& tenebatur tanq̃ filius, & ſanctus,& legiſlator dignificare,& honorare matrem ſuam eo modo quo dictū eſt, ideo fecit. Vnde cauſa quare in Xp̄o valet illa conſequentia,& non in nobis,eſt iſta. Nā ſi homo diues p̄t decenter,& obligat̄ facere eleemoſynam,& non facit hoc accidit ex aliqua paſſione impediente,puta auaritia,ſed ī Deo nulla p̄t eſſe paſſio impediens ad bonū, ergo ſi potuit hoc decenter,& debuit facere de neceſſitate cogimur dicere,ꝙ fecit abſq; pjudicio ſuæ libertatis: imo cū decentia ſuæ F maieſtatis,& officij ſuæ legationis.Et ſic patet qualiter illa ſanctificatio facta in principio creationis, & animationis virg.Mariæ,pſeruauit eam ab omni malo, & confirmauit eam in omni bono.imo dicunt quidā.ꝙ illa ſanctificatio accelerauit in ea vſum liberi arbitrii ad merendum,ſed in hoc non eſt ſiſtēſtendum.Quarta concluſio.ꝙ virginem Mariam eſſe immunem,& præſeruatam a tali labe poteſt expreſſe,& probabiliter deduci ex ſacra ſcriptura vtriuſque eſt. Hæc primò probatur, nam totum fundamentum primum, vnde habetur, quod omnes filii Adā fuerunt obligati ad originalem culpam, deducitur ex peccato primorum parentum, & ex ſententia eis inflicta propter illud pctm̄:

A quia audientes vocem ſerpentis præuaricati ſunt præceptum domini.Vnde ex ſñia ibi data,& ex dictis ſacræ ſcripturæ recolligit̃, ꝙ ſerpens antiquus quadruplici morſu momordit primos parentes cũ tota ſua poſteritate. ſ.morſu culpæ in anima,& morſu morbidæ concupiſcentiæ in carne: & morſu ærumnarum,& miſeriæ in conceptu,& partu mulierũ,& morſu doloris,& incinerationis,& putrefactionis corporis in morte. Et iſte morſus vltimus cũ duobus primis fuit cõis filiis Adã per naturalẽ generationẽ ꝓpagatis. Sꝫ anteq̃uã Deus promulgaret iſta ſñiam,exceptuauit,& exemit virginem Mariam ab hac ſententia,vt patet in eadẽ ſcriptura,ergo virgo Maria conſubiacuit nec fuit obnoxia illi ſententiæ.Hoc patet in tex.Gen.3.Nam antequam ferret ſñiam contra hominẽ poſt ma-

B ledictionem ſerpentis, dixit ipſi:Inimicitias ponam inter te,& mulierem, & ſemen tuũ & ſemen illius:ipſa conteret caput tuũ,& tu inſidiaberis calcaneo eius. Poſtea vero dixit mulieri.Multiplicabo ærumnas tuas,& cõceptus tuos,in dolore paries filios. Et ſub poteſtate viri eris,& ipſe dominabit̃ tui. Ex quo patet,ꝙ primò tulit ſñiam contra mulierem eò,ꝙ primò fuit ſeducta,& peccauit, & poſtea ſeduxit virum: Iõ duplici pęna ſpeciali fuit plexa,& punita.ſ.pœna ærumnarum in cõceptu & partu,& pęna ſubiectionis ſub poteſtate viri. Exinde ꝓmulgauit ſñiam gñalẽ contra vtrunq; cum tota eorum poſteritate, dicens.Maledicta terra in opere tuo,in laboribus comedes ex ea oĩbus diebus vitæ tuæ: ſpinas,& tribulos germinabit tibi,per quas ſpinas,& tribulos, non ſolu intelligunt̃ ſpi-

C næ, & tribuli qui generantur in terra ad laborẽ, & tędium noſtrum,& ad impediendã eius vbertatem,ſed ẽt intelliguntur ſpinæ,& tribuli fomitis, & ſpinoſæ cõcupiſcentiæ inflictæ in noſtra carne ex morſu ſepentis. Et poſtea Deus ſubdit ſnaĩm mortis cũ incineratione dicens:donec reuertaris in terrã de qua aſſumptus es:quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris.Et ſic patet quadruplex morſus ſerpentis,& ſñia generalis promulgata contra primos parẽtes cũ tota eorũ poſteritate. Sed anteq̃ promulgaretur iſta ſñia,facta fuit exceptio de virg.Maria. per hoc quod dixerat Deus ſerpenti. Ipſa mulier conteret caput tuum,quod non fuit impletum in Eua: nec in alia muliere,niſi in ſola virg.Maria ꝓut omnes doctores dicunt,ergo ſi ſola virgo

D Maria contriuit caput ſerpentis:prout ante ſñiam latam fuit ꝓdictum,ergo ſerpens non potuit mordere virg.Mariam illo quadruplici morſu,quia aliter non contriuiſſet caput ſerpentis.Nam manifeſtum eſt, ꝙ non momordit eam morſu corruptionis ęrumnarũ, & dolorum in conceptu, & partu filij Dei: nec morſu incinerationis,vt iã cõiter tenet tota eccleſia,ergo minus momordit eã morſu originalis culpæ:aut alterius peccati, qꝫ maxime ipſam vulneraſſet,& deſpiciendam reddidiſſet.Et ſic non contriuiſſet caput ſerpentis, ꝙ eſt contra ſacram ſcripturam, & contra ſpeciale priuilegium ibi iam vir.Mariæ collatum, & contra exceptionem factã ante legem latam. Sed diceret aliqs, quod ante illam legem latam,& exceptionem factam: iam Adam erat ſauciatus in corpore,

E & aĩa,& iam incurrerat ſñiam mortis:ꝓ ſe, & oĩbus poſteris.Ad hoc reſpondet̃,ꝙ peccatum primorum parentum fuit perſonale, & iõ obligauit eos ſolos ad pęnam ſenſus æternam.Sed nondum erat lata ſñia,ꝙ illud peccatum cum tali onere, & quò ad pęnam dãni tranſiret ad poſteros originaliter, niſi vſquequo lata eſt ſupradicta ſñia,cum expreſſe dominus dixit ſerpenti,inimicitias ponam inter te,& mulierem,& inter ſemen tuum, & ſemen illius,ipſa conteret caput tuũ,& tu inſidiaberis calcaneo illius &c.Ex quibus verbis patet,ꝙ illam ſñiam de nouo tulit, & ꝓmulgauit Deus contra ſemen,& poſteritatẽ primorum parentum,vt diabolus, & ſemen eius qui ſunt ſequaces eius ſemper inſidiaretur calcaneo.i.vt morderet carnem,& ſẽſualitatem vniuſcuiuſq; in ſua origine,à qua qui-

F dem carnẽ tranſiret culpa originalis in Adã per ſolum cõſortium, & tranſiret pctm̃ mortale,& actuale ꝑ cõſenſum volũtatis annuẽtis concupiſcentiæ.A quo morſu, & inſidiis ſerpentis excipitur virgo Maria, conterens caput ſerpẽtis per grãm ꝑuenientem, ne ipſam aliquo morſu poſſet mordere, vt patet in litera ſm̃ cõem expoſitionem omnium doctorum. Hęc eadẽ concluſio ꝓbat̃ autoritate no.te.Lucę.1.per verba angeli dicentis Mariæ.Aue grã plena dñs tecũ:bñdicta tu ĩ mulieribus &c.quæ quidem verba exponens Aug.in primo ſermone de natiuitate virginis ait,qũo grã plena,niſiq̃a totaliter euacuata eſt à culpa,& qũo benedicta in mulierib. niſi,ꝙ maledictio Euæ in benedictionẽ mutat̃ Mariæ &c.Itẽ hoc magis exprimẽs Aug. decla-

A declarando eadẽ verba angeli ait in ſecundo
ſermone natiuitatis eiuſdẽ virginis Mariæ.
Si Maria eſt gratia plena,quid iuſtitiæ, quid
ſanctitatis hæc virgo indigere potuit,q̃ effi-
cacius ad omnia gr̃æ plenitudinem accepit?
Aut quis vnquam in eius anima vel corpore
locus potuit inueniri peccati, quæ ad inſtar
cæli continentis omnia,templum dñi eſteffe
cta?&c.Item pp eadem verba Hieron.in ſer
mone de aſſumptione virg.Mariæ dicit. ꝙ
iõ dr̃ gratia plena,q̃a in cæteris per partes,
ſed in Maria tota ſe diffudit gratiæ plenitu-
do &c.Ex quibus patet ſm̃ Aug.ꝙ ideo dr̃
gratia plena quia nulla ipſi defuit gratia, &
nunquam in eius anima,& corpore locuspo
tuit eſſe peccati,ergo per gratiam ſanctificã-
tem in ſua creatione fuit præſeruata ab om-
ni pctõ.Et per conſequens pctm̃ naturale nõ
B tranſiuit in eius animã quò ad culpam, nec
in eius corpus quò ad morbũ cõcupiſcentiæ
actualiter poſt animationẽ: ſicut trãſiuit ĩ cę
teros. Itẽ ſm̃ Hier. nulla fuit gratia data ali-
cui creaturæ quin fuerit data virg.Mariæ:ſed
primi parentes,& angeli fuerũt creati in gra
tia:ergo hoc non defuit virg. Mariæ. Et ſic
patet,ꝙ ſnĩa data in Adam,& Eua de quadru
plici morſu ſerpentis non tranſiuit in perſo-
nam virginis,eo ꝙ ex ſingulari gratia.& pri
uilegio fuit excepta ante legẽ latã.prout di
ctum eſt.Iõ eſt dictũ ipſi ab angelo.Aue gra
tia plena &c.Nã Bernardus,& omnes docto
res aſſerunt,ꝙ ſola virgo contriuit caput ſer
pentis propter illud priuilegium ante legem
cõem latã ſibi collatum, & promiſſum, quia
aliter non contriuiſſet caput ſerpentis, nec
fuiſſet gratia plena,niſi ab omni morſu ſerpẽ
C tis fuiſſet præſeruata per gratiam, eo modo
quo dictũ eſt.Quinta concluſio,ꝙ virginem
Mariam fuiſſe præſeruatam ab omni culpa
tã originali quam actuali, & veniali fuit de
expreſſa intentione Aug.& Hier. Pro cuius
probatione eſt aduertendũ,ꝙ cum Pelagia
ni negarent peccatum primorum parẽtũ cũ
ſuis pœnis,& onere in omnes poſteros fuiſ-
ſe tranſlatum,ſed aſſerere vnumquemque ex
libertate voluntatis,& proprijs viribus natu-
ralibus poſſe vitare omne malum,& peccatũ,
& facere omne bonum ſi velit.Contra hanc
peſtiferam doctrinam pelagianam Aug.con
fecit libros de baptiſmo paruulorum,& plu-
res alios:in quibus probat illud peccatũ pri-
morum parẽtum originaliter trãſiſſe in oẽs
poſteros per naturalẽ,& libidinoſam gñatio
nẽ propagatos. Et ſic probat neminẽ eſſe D
liberũ ſm̃ naturã ab illo pctõ niſi ſolũ xp̃m
mediatorẽ Dei,& hominũ, q̃ non ex opere
Adã natus eſt,& iõ non fuit obligatus in A
dã.Et iõ omnes cæteri homines præter xp̃m
fuerunt obligati pctõ, & in ſe fuerunt pctõ-
res ſm̃ naturam.Sed cum Pelagius,& Iulia
nus arguendo contra Aug.adducerent in e-
xemplum complures ve.te. quos ſacra ſcri-
ptura iuſtos appellat.ſ. Abel, Enos, Noe, A-
braã,Iſaac,Iacob &c.Ad hoc reſpõdit Augu.
in lib.de nat.& gratia,ꝙ licèt ſacra ſcriptura
illos iuſtos appellat ob ingentes virtutes, tñ
nõ fuerunt liberi à culpa originali nec aliqñ
à pctõ actuali,& ſi aliqñ vitarunt peccata a-
ctualia:hoc non fecerunt ex proprii viribus
naturę:cum in eis eſſet natura vitiata,& cor-
rupta ſicut in cęteris:ſed hoc fecerunt p gra
tiã,præuenti ad vitandum pctm̃:Itẽ cum rur E
ſus arguerent memorando Io.Baptiſtam,Si
meonem iuſtum,& Ioſef,quos iuſtos euãge
lica commendat autoritas,& innocentes de
quibus dicitur in Apoc. ꝙ ſine macula ſunt
ante tronum Dei:Ad hoc reſpondit Aug. ꝙ
etiam illi non fuerunt ſine peccato ſaltẽ ori-
ginali,ſed quia fuerunt per gratiam iuſtifica-
ti ab originali,& præſeruati ab actuali: ideo
eos iuſtos euangelica appellatas utoritas. Sed
cum rurſus Pelagius,& Iulianus memorarẽt
virginem Mariam matrem Chriſti,cui dictũ
eſt ab angelo. Aue gratia plena &c. tunc ad
hoc reſpondit Aug.in eodem lib.de natura,
& gratia,quod hac virgine excepta ſi omnes
ſcti,& ſanctę cõgregari poſſent, & quæreret
ab eis an pctm̃ haberent quid poſſent reſpõ-
dere,niſi quod Ioan.ait.Si dixerimus, quòd
pctm̃ non habemus,nõſipſos ſeducimus, & F
veritas in nobis non eſt? Ex quibus verbis
patet,ꝙ Aug.non ſolum exceptat virginem
Mariam ab actuali peccato,ſed etiam ab ori
ginali,& veniali.Sed dicunt aliqui,ꝙ Augu.
non loquitur hic niſi de peccato actuali.Sed
hoc eſt irriſoriè dictum.Nam aug. in hoc li-
bro & cæteris loquitur de omni peccato, &
ſpecialiter de peccato naturæ, & originali
quod negabant Pelagiani:Item Augu.com-
parat virginem Mariam Ioanni Baptiſtæ,&
innocentibus,de quibus eſt certum,quod nũ
quam peccarunt actualiter,& dicit,quod nul
lus eorum potuit dicere ſe non habuiſſe pec
catum,niſi ſola virgo Maria. ergo ſequitur,
ꝙ exceptuat, & immunẽ reddit eã etiam ab
originali.Modũ autem per quem Maria fuit

A præſeruata exprimit Aug. cũ ſubdit in eodẽ lib. Propter honorem dñi, cum de peccatis agitur, de uirgine Maria nullã prorſus intendo agere mentionẽ. Scimus.n.tñ gr̃æ ad uincendũ ex oĩ parte pc̃m̃ illi fuiſſe collatũ, ꝙ illũ meruit parere, quem conſtat nullũ habuiſſe pc̃m̃. Sed hoc magis exprimit Aug. in 2. ſerm. de eius natiuitate, cum ait, ꝙ nunquã in eius aĩa, uel corpore locus potuit inueniri pc̃ti, prout dictũ eſt in pcedenti concluſione. Itẽ hoc idem ſatis exprimit Augu. contra 5. hæreſes, cum ait. Hæc quã deſpicis Manichæe mr̃ mea eſt, manu fabricata eſt mea: ego matrẽ ex qua naſcerer feci: ego uiã itineri meo præparaui &c. Tunc manifeſtum eſt, ꝙ ſingulariter, & ſpãliter fabricauit eã ultra cõem modũ aliarum, non in pc̃ô, ſed in gr̃a, præparando uiã itineri ſuo, ut ipſa eſſet apta, & digna mr̃ Dei, de qua carnẽ aſſumeret. Itẽ hæc, ẽt ſatis exprimit Hiero. in expoſitione Pſal.
B 68. ſuper illud. Deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. Vbi dicit Hier. ꝙ per iſtã nubẽ lucidã per totã noctem, poſſumus intelligere ſanctam Mariam. Ipſa .n. nunquã fuit in nocte, ſed ſp̃ in die, & nũquã in tenebris, ſed ſp̃ in luce. Ex quibus oĩbus patet ꝙ de mentione Aug. & Hie. fuit uirginem Mariam nunquam fuiſſe pſonalr̃ ſub culpa originali, ſed ſp̃ in gr̃a. Nam Aug. dicit, ꝙ nunquam in eius anima ait corpore locus potuit inueniri peccati. Et Hieron. dicit ꝙ nunquam fuit in tenebris, nec in nocte pc̃ti, ſed ſp̃ in luce, & die gratiæ. Ergo nunquã fuit alicui obnoxia pc̃ô actuali nec originali. Contra dictam aũt poſitionẽ arguunt quidam, dicentes ipſam eſſe contra ſa-
C cram ſcripturã utriuſq; teſt. & contra ſacros doctores. ex quo ſequitur ipſam eſſe falſam, & ẽt erroneã. Vnde primò arguunt ex doctrina profetica Pſal. 13. Dñs de cęlo proſpexit ſuper filios hominum ſi eſt intelliges aut requirens Deũ, oẽs declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt, non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. i. preter vnum, qui eſt Chriſtus, ut cõiter gloſſatur. Ex quib. uerbis dicit Apoſt. ad Ro. ꝙ omnes in Adam peccauerunt, & egent gr̃a Dei. Itẽ 1. ad Corin. 15. Sicut in Adã oẽs moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Itẽ ad Eſe. 2. Eramus aliquando oẽs natura filij iræ &c. Quæ quidem verba adducens Aug. cõtra Pelagianos probat in 2. de Bap. paruulorum, qualiter nemo fuit unquã liber a pc̃ô pter xp̃m. ubi cõ-

cludendo dicit. Solus ergo iſte hõ factus ma- D nens Deus nullum pc̃m̃ unquam habuit: nec ſumpſit carnem pc̃ti, quãuis de materna carne peccati. Item 10. ſuper Gen. c. 24. gloſ ſans illud Sapien. 8. Puer ingenioſus erã, & ueni in corpus coinquinatum &c. dicit Aug. ꝙ caro Chriſti licẽt de pc̃ti propagine venit, non tñ de pc̃ti propagine concepta &c. Itẽ ſuper Pſ. 34. Maria ex Adã mortua pp pc̃m̃, & caro dñi ex Maria mortua pter delenda pc̃ã. Item ſuper Pſ. 50. Solus ille infans innocens eſſe potuit, qui non ex opere Adam natus eſt. Item adducunt illam uulgariſſimam regulam Aug. de fide ad Petrum parte ſecunda. qui ait. Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites omnem hominem, qui per concubitum viri, & mulieris concipitur, in originali pc̃ô naſci: impietatiq; ſubditum mortiq; ſubiectum, & ob hoc naſci naturaliter iræ E filium, de quã dicit Apoſtolus. Eramus aliquando natura filij iræ, ſicut & cæteri, de qua nullus liberatur, niſi per gratiam Dei, & hominis Ieſu Chriſti. Complures etiã alias autoritates adducunt, ſed iſtæ ſunt fortiores, quæ uidentur impugnare præfatam poſitionem. Sed iterum arguunt per rationem ducentem ad inconueniens. Nam ſi uirgo Maria non peccauit in Adam, nec habuit pc̃m̃, ergo non indiguit redemptione, nec gratia Chriſti, & per conſequens Chriſtus non fuit vniuerſalis redemptor, quod eſt cõtra I. conẽ Papã in ſermone natiuitatis xp̃i dicentẽ, ꝙ Chriſtus filius Dei ſicut nemine à peccato liberum reperit, ita pro omnib. liberandis venit. Item ſequeretur, ꝙ Chriſtus non fuiſſet primus, qui apparuit in mundo in carnẽ facta præter pc̃m̃ ad liberandũ carnẽ pc̃ti. ſi F virgo Maria fuiſſet totaliter ĩmunis à pc̃ô, & iſtæ ſunt rationes fortiores, quæ vñr cõcludere oppoſitum ſupradictę poſitionis. Sed in oppoſitum eſt ueritas fidei catolicæ, quę nulli ueritati contradixit. unde quia ex autoritate ſacri canonis, & ſacrorum doctorũ probatum eſt uirginem Mariam fuiſſe perſonaliter immunem, & præſeruatam ab omni pc̃ô tam originali, quam actuali, & veniali, ergo omnes iſtæ autoritates in oppoſitum adductæ non ſunt ſupradictę poſitioni contrariæ, imo ſtant ſimul cum ſupradicta poſitione in ueritate, quia nunquam aliqua pars ſacræ ſcripturæ contradicit alteri, imo ratificat, & confirmat ipſam, & ſic nec etiam Auguſtinus contradicit

ſibi ipſi

A ſibi ipſi,imo confirmat dicta priora per hæc inducta in cōtrariū.Ad cuius intellectum eſt valdè,aduertēdū,ꝙ illi q̄ amplius,& latius lo cuti ſūt de hac materia originalis pcti in no. te fuerunt Paulus , & Aug.quorum vterq; in cidit occaſionaliter in eam .·Vnde in primiti ua eccleſia fuit magna controuerſia inter cō uerſos de Iudaiſmo, & conuerſos de gentili tate . Nam illi de iudaiſmo gloriabantur de natura ſua , & generatione ſua,eo ꝙ deſcen debant ex Abraam Iſaac.& Iacob,quos Deus elegerat in pp̄ſum peculiarē & ſic putabāt ſe hr̄e maiorē gradū hic,& in futuro, & pcede re cōuerſos de gētilitate in gr̄a,& gl̄ia, & ſic deſpiciebant eos improperantes eis deteſta biles ritus,& ſuperſtitiones pdeceſſorū ſuorum Ecōtra aūt cōuerſi de gentilitate gloriabātur de natura ſua dicētes,ſe habuiſſe Imperatores,

B & reges,& filoſofos,& floruiſſe in dñio mūdi & oī ſcientia,& arte,& deſpiciebāt Iudæos,q ſēper fuerāt Deo rebelles,& apoſtatæ à lege ꝑ maiori parte,& occiſores prophetarū &c.& ſic vtriq; tā Iudei q̄ gētiles cōuerſi gloriabanī de natura ſua . Hoc aūt perſentiens apoſto lus ſcripſit epiſt.ad Roma.conuerſos ex vtro q; populo,volens ſedare hanc vanā altercatio nem in qua conatur oſtendere , ꝙ nullus pt gloriari de natura ſua,ſed de gr̄a quam vnuſ quiſq; per baptiſmum accepit in Xp̄o.Nā tam Iudei q̄ gētiles deſcedūt ex Adā per libidino ſam generationē,in quo oēs peccauerunt , & fuerūt venundati , & obligati ad pœnā illius pcti,& ſic ſm naturā nil trahimus a parētibus niſi malum,& peccatum,& pęnas eius , quia tota humana natura fuit vitiata , & corrupta in Adā,de qua corruptione,& pctō nemo pōt

C liberari,niſi per gratiā Xp̄i, & ſic cōcludit : ꝙ oēs in Adā peccauerunt, & egēt gr̄a Dei . ſ. Chriſti.Et iō tā Iudæi q̄ gētiles conuerſi non poſſunt gloriari de natura ſua peccatrice, & vitiata , ſed debent gloriari , & agere gratias de gratia Xp̄i,per quam perſonaliter ſunt li berati à pctō naturæ,qđ ex Adam,& parenti bus contraxerunt . Et ſic patet qualiter apo ſtolus loquitur de pctō naturæ , & eius pęna litatibus . qđ oēs originaliter traximus ex A dā ſm naturā.Poſtea autē tp̄e Aug . ſurrexit quidā monacus noie Pelagius,qui cum duo bus diſcipulis , & cōplicibus. ſ.Cęleſtino , & Iuliano inciderunt in ſimilem errorē,q nega bant pctm̄ primorum parētum trāſiſſe in oēs poſteros,ſed ſolis ipſis nocuiſſe, nec humanā naturā fuiſſe in eis corruptā & vitiatam. imo attribuebāt tātam nobilitatem naturæ,ꝙ aſſe D rebāt vnumquęq; ex propriis virib:cum ſola,li bertate arbitrij poſſe oē peccatum vitare , & oē bonum operari ſi vellet,abſq; oī gratia , & auxilio.Aug.autē ſētiēs hāc doctrinā eſſe pe ſtiferam , & euacuantem myſterium totius noſtræ redemptionis,& deſtruentem ſupradi ctā doctrinā apoſtoli , ideo in defenſionē ec cleſiæ,et ſacræ ſcripturæ ſcripſit libros de ba pt. paruulorum,& de pfectione iuſtitiæ hō minis, et de natura et gratia , et hypognoſti con,et de nuptijs,et cōcupiſcētijs etc. In qb: oſtēdit,ꝙ qn̄ Adā peccauit:obligauit totā ge nerationē,et naturā,et deſcendenti ā peccato ſuo,et quomodo oēs poſteri fuerunt obligati pctō et venundati in eo, et q̄uō tota eius na tura fuit in eo corrupta,et vitiata in qua obli gatione,et vēditione nō potuit obligare Xp̄m eō ꝙ nō ex opere eius p libidinosā gn̄ratio- E nē,ſed ex opere ſpiritusſcti cōceptus,et natus eſt,et ſic in ſcdō de baptiſ.paruulorum, et lib: de natura,et gratia, probat neminē eſſe libe rum à pctō ipſius Adā pter vnum ſolum Ie ſum Xp̄m Deum,et hominē,et mediatorem, iō potuit oēs alios liberare,et ſic ex fundamē tis apoſtoli cōcludit in li.de natura, et gratia ꝙ oēs peccauerunt in ſeipſis vel in Adam,qa ſine pctō nō ſunt,vel quod originaliter ex A dā cōtraxerunt,vel quod malis moribus addi derunt . Sed modum quomodo illud pecca tum primorum parentum trāſiuit perſonali ter in poſteros,explicat Aug.in lib.de nuptijs et ad Valerium,et de fide ad Petrum,et Am broſius de verbis apoſtoli, quos ſequitur Ma giſter ſētēt.lib.2.diſtinct.33. Vn̄ aiunt,ꝙ qn̄ Adam peccauit,tota ſua caro , et ſenſualitas E fuit cōrrupta vitio,et morbo cōcupiſcētiæ et facta rebellis rationi cui ante erat conformis et ſubiecta , et fuit peruerſa , et inclinata ad omne malum , et ſurrexit illicò ad luctādum aduerſus ſpiritum . Et ſic fuit corrupta in ſua generatione , ne ſine libidine poſſet fi lios generare , et quia exinde abſque libi dine non potuit generare , ideo talem car nem corruptam tranſtulerunt primi parent tes , et communicarunt poſteris,qualem ipſi habebant , et ſic tranſtulerunt peccatum ſuum cum ſuis pęnalitatibus ex perſonis , in naturam et in carnem . Et exinde tran ſlatum eſt in animam formaliter per con ſortium carnis,et perſonalem vnionem. Vn̄ illud pctm̄ in primis parētib.fuit pſonale,eta ctuale,ſed i carne dr̄ pctm̄ naturę etſeminale quia

A quia in carne añ aĩatione non ineſt pct̃m for
maliter.ſed ſeminaliter & materialr.ſed quã-
do aĩa in puris naturalib.creata iungit̃ carni
l bidinoſę,& corruptæ,cum qua fit vna perſo
na, tunc contrahit ex conſortio carnis pct̃m
formaliter,qđ dr̃ originale, & ſic to ta pſona
dr̃ filia iræ Dei pp Adã,à quo trahit carnẽ.Et
ſic peccatũ Adę reputatur ipſi ad culpam &
pœnam damni,& nõ ad pęnã ſenſus ęternã,
eò ꝙ tale pct̃m nõ eſt voluntariũ, ſicut fuit
in Adã.Eſt aũt aduertendũ ſm̃ Augu.contra
Iulianum,ꝙ qñ dicit ꝙ tota humana natura
peccauit in Adam & fuit obligata, & venun-
data in eo,non ſumitur ibi natura pro ſpecifi
ca quæ eſt eſſe rei,qa tũc in Xpo & vbicunq;
reperiretur talis natura fuiſſet tali obligatio,
qđ eſt falsũ.Sed ſumitur ibi natura pro gene
ratione,& deſcẽdẽtia ipſius Adã, ſicut dr̃ na-
tura. i.generatio Scipionũ & Claudiorũ &c.
B Itẽ qñ dr̃,ꝙ tota humana natura fuit corru-
pta in Adã nõ ſumit̃ pro natura ſpecifica,ſed
pro carne cõicata p gñratione naturalẽ, &
ſic tota propago ab Adã vſq; ad vnũquẽq; dr̃
natura corrupta,& caro & propago pcti. Et
ſic concedit Aug.ꝙ virgo Maria deſcendit ex
illa carne.et propagine peccati ſecũdũ natu-
ram.Et cũ hoc ſtat, ꝙ pct̃m naturæ nunquã
trãſiuerit ad animã,nec p cõſequẽs ad perſo-
nã.Vñ Aug.totã propaginẽ, & totã illã maſ-
ſam & generationẽ, q̃ fuit ab Adam vſq; ad
virginẽ Mariã appellauit carnẽ peccati,& p
paginẽ peccati & maternã carnẽ peccati eo,
ꝙ ſẽper talis caro fuit ſucceſſiuẽ cõicata, fę-
data,& corrupta fęditate libidinis in qua q
dẽ carne ſẽper latebat peccatũ ſeminaliter, p
cuius cõſortiũ cauſabat culpã originalem in
C anima & p cõſenſũ cauſabat actualiter pct̃m
mortale aut veniale. Dupl̃r ergo dicit Aug.
ꝙ oẽs poſteri peccauerũt in Adã. Primò in-
quantũ in eo oẽs fuerũt obligati,& venunda
ti.Scđo qa oẽs propagant̃ ex illa propagine,
&carne peccati,in qua latet pct̃m materiali-
ter & ſeminaliter.Et iõ vtrũq; iſtorũ dr̃ pecca
tũ naturæ in Adã,qa aliud non trahimus ab
Adã niſi carnẽ ſic vitiatã,ſed quãdo tale pec-
catũ naturæ trãſiuit in animã nudam per cõ-
ſortiũ,aut cõſenſum, iã dr̃ peccatũ pſonale,
& formale obligãs animã, & totã perſonam
ad pęnã damni,& irã, & odium Dei. de qua
ira & obligatione nemo põt liberari, niſi per
gratiam Chriſti ſanctificantẽ animã,aut præ-
ueniendo ante lapſũ,aut ſubueniẽdo poſt la-
pſum. Et ſic dupliciter põt qs abſolui ab iſto
pctõ naturæ, in quo oẽs in Adam per obliga D
tionẽ,& propaginẽ,peccati peccauerũt. Vno
modo pueniẽdo animã, aut carnẽ per ſupra
dictam ſanctificationẽ ſactã in creatione &
animatione,& ſic pct̃m & obligatio naturæ
facta in Adã, & peccatũ naturæ ſeminatũ in
carne,nõ põt tranſire ad animã,nec perſonã,
& iſto modo ſola uirgo Maria fuit liberata,
& pſeruata à pctõ perſonæ, tã originali q̃ a-
ctuali, eò ꝙ p ſanctificationẽ carnis fuit in
ea fomes totaliter extinctus,aut ligatus,& p
ſctĩficationem animæ fuit ab omni malo p-
ſeruata,& in oĩ bono cõfirmata.Et ſic eſt cõ-
cẽdũ,ꝙ licèt virgo Maria peccauerit in Adã
.i.fuerit in eo obligata,& venũdata ſm̃ natu-
rã, & deſcẽderit ab Adam per propaginẽ &
carnẽ pcti ſeminal̃r,tñ in aĩa & perſona ſua
nũquã cõtraxit,nec habuit formaliter culpam
originalẽ,aut mortalẽ,aut actualẽ, & venia- E
lem.Et ſic ergo qñ Apl̃s dicit ad Ro.ꝙ oẽs in
Adã peccauerũt nõ loquitur de pctõ pſonæ,
ſed de pctõ naturæ,de cuius naturę nobilita-
te & dignitate ipſi gloriabantur,qa,vt ſic,oẽs
in Adã peccauerũt.i.fuerũt venũdati in eo,&
ad culpã,& pęnã dãni illius peccati in eo obli
gati, à cuius peccati debito oẽs fuerunt per
Xp̃m perſonaliter liberati,aut per grãm præ
uenientem,aut ſubueniẽte,ſed nõ aſſerit apo-
ſtolus, ꝙ omnes perſonaliter peccauerimus
in Adã, qa nõdũ eramus,ſed illud peccatum
tranſiuit perſonaliter ad nos, & animas no-
ſtras per conſortiũ animę ad carnem libidi-
noſam ex Adã traductã,ſed fuimus liberati
in perſona per gratiam.Item Aug.qñ dicit ꝙ
virgo Maria deſcẽdit ex propagine, & mater F
na carne pcti ex Adã,nõ intẽdit dicere niſi ꝙ
ſm̃ carnem deſcendit ex illa propagine pcti,
ſed poſtea negat ꝙ pct̃m naturæ, & obliga-
tionis in Adã,& peccatum quod ſeminaliter
erat in propagine pcti ipſius Adam, tranſie-
rit in animam, & perſonam virginis, imo aſ-
ſerit quòd nunquam in eius aĩa, aut corpore
locus potuit inueniri pcti.Et iõ cõceditur, ꝙ
virgo Maria peccauit in Adam inquãtum in
eo fuit cum cęteris obligata, & venundata
in natura. Et aſſeritur quod ipſa deſcendit ex
ppagine,& mr̃na carne pcti ſeminaliter ex
Adã,ſed negat̃,ꝙ peccauerit.i.fuerit obligata
in perſona, & ꝙ pct̃m naturæ, & propagi-
nis,& carnis tranſierit formaliter, & pſonali
ter in aĩam & perſonã.Et iõ peccare in Adam
& eſſe obligatũ in Adã,nõ eſt peccaſſe, nec
eſſe obligatum in perſona, Ex quibus pa-
tet

A tet qualiter ſupradicta poſitio nõ cõtradicit
ſacræ ſcripturæ:imo cõfirmat & ratificat ip-
ſam:nec oẽs autoritates adductæ contra illã
poſitionẽ militant,nec cõtradicũt illi. Nam
iſtę autoritates nõ probant niſi, ꝙ virgo Ma
ria peccauit in Adã .i. fuit in eo obligata, &
venũdata cũ cæteris in natura.Et ꝙ venit ex
propagine,& carne pcti ipſius Adã ſeminali-
ter ſm carnẽ,quæ omnia cõceduntur. Sed ſu
pradicta poſitio aſſerit, ꝙ licèt uirgo Maria
deſcẽderit ſeminaliter ex illa propagine pec
cati ſm carnem,& fuerit obligata,& uenun-
data in Adã cũ tota natura,& deſcẽdẽtia: tñ
illud pctm̃,& obligatio naturę nõ trãſiuit p-
ſonaliter,& formaliter in aĩam nec perſonã
virginis pp pręuiã ſctificationẽ gratię Xp̃i,q
p̃ſeruauit eã perſonaliter ab omni pctõ, &
cõfirmauit ĩ omni bono,& hoc fecit Deus:
B quia potẽs eſt,& ſctm̃ nomen eius:& per cõ
ſequẽs quia hoc potuit facere abſq; cõditio-
ne,& præiudicio ſacræ ſcripturę,& ſui iuris:
& decuit & debuit facere inquãtũ filius: er-
go fecit:qa ſctm̃ eſt nomẽ eius.Et p hoc pa-
tet rñſio ad oẽs authoritates,& rõnes:qa oẽs
pcedũt de pctõ naturę. Ad primã ergo qñ
dr̃:ꝙ oẽs filij Adam declinauerunt, & inuti-
les facti sũt etc.Reſpondetur ſicut dictũ eſt
in expoſitione illius pſ. 13.ꝙ totũ genus hu-
manũ,& oẽs fuerũt corrupti in Adã quò ad
naturã. Et ideo niſi ſancti viri fuiſſent præ-
uẽti in perſona per gratiã,oẽs corruiſſent in
oĩa illa ſcelera quæ memorant̃ in illo pſ. 13.
Ad 2.aũt cũ dr̃:ꝙ oẽs in Adam peccauerũt,
& egẽt gratia Dei:ergo virgo Maria pecca
uit in Adã &c.cõcedit̃ eo mõ quo Aug.intel
ligit,& exponit illã autoritatẽ lib. Hipogno-
C ſticõ:& de verbis apoſtoli.ſ.ꝙ oẽs fuerũt tã-
q̃ in natura obligati,& venundati ĩ eo:& ſic
cõceditur,ꝙ virgo Maria fuit obligata,& ve
nundata in Adam.ſed fuit liberata in perſo-
na per præuiam ſanctificationem:& ſic nun-
quã habuit aliqđ pctm̃ formaliter in aĩa nec
perſona,& per cõſequẽs nũquã fuit perſona
liter in ira Dei.ſed ſemper in gratia. Et ideo
qñ arguit̃,ꝙ oẽs in Adã peccauerunt,nõ ſeq
tur niſi,ꝙ Maria peccauit,& obligata fuit in
Adã,ſed cũ rurſus arguit̃: ergo habuit culpã
originalẽ &c.negat̃ conſequentia: qa arguit̃
a natura ad perſonam:& ſic non arguit̃ uni-
formiter:ſed uariat̃ ſuppoſitio: imo ar̃ in 4.
terminis pp uariationẽ ſuppoſitionis termi-
norũ,& ſic ẽ rñdẽdũ ad oẽs alias autori.apo
ſtoli. Sed autori.& dictis Aug.reſpondet̃ ꝙ
ſicut apoſtolus in prædictis non loquebat̃, D
niſi de pctõ naturæ cõtra cõuerſos de Iudaiſ-
mo,& gẽtilitate gloriãtes de ſua natura, &
generatione,& deſcendentia:ita pariter Au-
gu.in omnib.li.ſuis loquit̃ de pctõ,& corru-
ptione naturæ humanæ traductę ex Adam
contra Pelagianos prę ſumentes de uirib. na
turæ. & iõ dicit Aug. ꝙ cum oẽs ueniamus
ex illa radice,& ppagine,& mr̃ma carne pcti
p libidinoſam generationẽ:niſi per gratiam
Xp̃i præueniẽtẽ aut ſubſequẽtẽ nullo mõ po
terimus liberari à pctõ nec vitare peccatũ:
nec agere bonũ,& ſic cõcedit virginẽ Mariã
ſcđm naturã,& carnẽ ueniſſe ex illa propagi
ne, & carne pcti: ſed aſſerit, ꝙ perſonaliter
fuit p̃ueta per gratiã ſingularẽ.& ſic pctm̃ p
paginis,& naturæ nõ trãſiuit formaliter ĩ p-
ſona,& iõ nunquã in eius aĩa.& carne pſona
liter locus potuit inueniri pcti. Ad aliud qñ E
dr̃,ꝙ Maria fuit mortua in Adã pp pctm̃:cõ
cedit̃,ꝙ fuit mortua in corpore:non pp pec
catũ ſuũ,ſed pp peccatũ ipſius Adã, & ita in
omnib. nobis non ineſt mors pp pctm̃ no-
ſtrũ: ſed pp primorum perentum.& ſic iam
in nobis mors dr̃ naturalis, ſed pęna pcti ip
ſorum primorum parentum, prout fuit de-
terminatũ in concilio Africano, ut patet de
conſecra.diſtinct. 4. Placuit. Ad regulam au-
tem vulgatam ipſius Aug.dicendum:ꝙ ſi be
ne inſpicitur illa regula,in ſe continet, & im
portat reſponſionem. Nam ibi dicitur,ꝙ om
nes qui concipiuntur ex concubitu uiri, &
mulieris naſcuntur natura filii iræ in pecca
to originali,de qua ſnĩa nemo põt liberari,
niſi per gratiam Xp̃i,& hoc conceditur,quia
niſi liberetur per gratiã Xp̃i præuenientem,
aut ſubueniẽtẽ, ſemper naſcitur in pctõ ori- F
ginali.Et ſic Hieremias,& Io.Bap.niſi fuiſſẽt
liberati per gratiam Xp̃i præuenientẽ: utiq;
fuiſſent nati in pctõ, ſicut fuerant concepti
conceptione carnis, & animæ. & ſic uirgo
Maria, poſtquàm fuit ſeminaliter concepta
quò ad carnem,ſi non fuiſſet ſanctificata,&
per gratiam pręuenta in creatione,& anima
tione,utique cõtraxiſſet pctm̃ originale for-
maliter in aĩa,& pſona,& ſic uerè fuit libera
ta p gratiã Xp̃i ſingulariter ſuper oẽs alios.
nã iſta regula dicit, quod omnes ſic cõcepti
naſcũtur in pctõ,ſed poſtea dicit, quod de ta
li ſnĩa nemo põt liberari niſi per gratiã Xp̃i.
& ſic ſicut ab illa ſnĩa oẽs fuimus liberati p
gratiã Xp̃i ſubueniẽtem poſt lapſum. ita uir
go Maria fuit liberata per gratiam Chri-
ſti

A ſti præuenientem ante lapſum:& ſic ſemper manet uera illa regula: nec contradicit huic poſitioni,nec econuerſo Ad primam autem rationem qñ dicitur ꝙ ſequeretur, ꝙ virgo Maria non eſſet redempta: nec Chriſtus fuiſſet uniuerſalis redemptor,reſpõdetur ꝙ hoc eſt ſuperfluè dictum,nã virgo Maria ita fuit redempta in Chriſto, & liberata per gratiã præuenientem,ſicut nos per gratiam ſubuenientem.nam illa gratia præueniẽs qua fuit ſanctificata ante lapſum,ita fuit data ex meritis paſſionis Chriſti,ſicut illa quę nobis ſubuenit poſt lapſum. Et ideo ita mortuus eſt Chriſtus pro ipſa,ſicut pro nobis: & ita ipſa participauit paſſionem Chriſti per illam gratiam,ſicut & nos per baptiſmum. & ſic ipſa non fuit libera,ſed liberata, eò ꝙ liber dicitur quis ſecundũ naturam, & ſic ſolus Chri-
B ſtus fuit inter mortuos liber ſcdm naturã,& perſonam:ideo potuit cæteros liberare. Ad aliã aũt rationem,cũ dr̃ ꝙ ſequeretur,ꝙ non ſolus Chriſtus apparuiſſet primus in mũdo præter carnem peccati ad damnandum peccatum cæterorum,in ſua carne libera à peccato:Reſpondetur ꝙ virgo Maria non apparuit in mundo in carne libera à peccato ſm naturã, ſed liberata ſm perſonam p grãm Xp̃i, qui primò apparuit in carne liber ſm pſonã & naturã.& ſic patet qualiter iſta ſancta,& deuota poſitio nullo modo contradicit ſacræ ſcrip.nec rõni:imo concordat cũ ſacra ſcrip.& rõne.& ſic patet ſecũda dignitas virginis Mariæ.ſ.qualiter ſingulariter fuit in ſua creatione,& animatione ſanctificata.per quã ſanctificationẽ fuit præſeruata ab omni malo,& confirmata in omni bono ſup oẽs
C creaturas. & hoc eſt ſm magnũ priuilegiũ, quo Chriſtus magnificauit matrem ſuam ſuper oẽs ſanctificatos.Tertia autẽ dignitas,& priuilegiũ virginis Mariæ fuit,quia Deus accelerauit in ea liberũ arbitriũ ad merendum ſuper oẽs creaturas.i quia prius incepit vti libero arbitrio ſuæ volũtatis poſt ſuam creationẽ in ſua infantia, & habere vſum rationis, q̃ aliquis homo mundi. præter Chriſtũ. Hoc aũt dupliciter fieri ꝓbaſ.Primò cõparãdo virginẽ Mar.ad oẽs infantes. & pueros. Scđo cõparando eã ad ipſ.Quãtũ aũt ad primũ quidã arguunt ſic.Nã quicquid gratię,& ſanctitatis cõſecuti ſunt cæteri ſancti in hoc mundo,multò altius,& excellentius fuit cõſecuta virgo Maria:ſed quidã ſancti conſecuti ſunt vſum liberi arbitrii in ſua natiuitate,

& quidam in vtero matris ante natiuitatẽ: D
ergo hoc idem excellentius cõſecuta eſt virgo Maria.Maior huius fundatur ĩ verbo angeli.ſ.Aue Maria gratia plena. ſuper qđ dicit Hier.ꝙ cæteris per partes,ſed Marię tota ſimul ſe diffudit gratia. Itẽ ſuper idẽ verbũ dicit Aug.ĩ ſermone de natiuitate uirginis. Quid iuſtitiæ.q d ſctitatis hæc uirgo indigere potuit,quę efficacis ad oĩa gratiæ plenitudinẽ accepit,aut qs vnq̃ in eius corpore uel aĩa locus potuit inueniri pc̃i:Ex quo patet, ꝙ ſicut nunq̃ fuit euacuata à gratia, ſic nũq̃ pc̃ò ſuit obnoxia.& iõ ſubdit.Cui nullus vnq̃ patriarcarũ, nullus profetarũ potuit comparari, nõ mirũ ſi puritate altitudinẽ cũctorũ ſuperet mortaliũ:qa partu cunctorũ celſitudinẽ trãſcendit angelorũ. Ex qb. uerbis arguũt iſti,ꝙ nulla gr̃a ſctitatis fuit collata alicui ſctõ in hac vita:qn illa excellẽtius fuerit E
collata uirgini Mar. cuius cauſam aſſignat Aug.qa Deus fabricauit illud tabernaculũ: de quo ſctũs ſctõrũ debebat carnem aſſumere,& in eo hĩtare.ergo in ſui fabricatione ſicut nulli pc̃õ debuit ſubiacere:ita nulla gr̃a & ſctitate potuit indigere. Minor ꝓbaſ nã multi ſcti inceperũt vti libero arbitrio i ſua natiuitate:& p cõſeq̃ns inceperunt mereri:ſicut fuit btũs Nicolaus,qui illicò poſt natiuitatẽ dũ lauaref ſurrexit pedibus,& ſtetit erectus in pelui,& illicò incepit ieiunare ter in ſeptimana.ſ.2.& 4.& 6. feria.qđ ñ ſctm fuit ſine vſu liberi arbitrii:qa aliter nõ meruiſſet in tali ieiunio.ergo ſequif ꝙ hãc grãm merẽdi pet amplius & pfectius cõſecuta eſt virgo Maria,in ſua natiuitate. Itẽ de Ioan.Bapt. q̃ ante natiuitatẽ exultauit in gaudio in vtero
matris ad pſentiã ſaluatoris & uirginis Mariæ,dicit Aug.ꝙ forſan fuit in eo acceleratus F
vſus liberi arbitrii. quę quidẽ opinio poſtea habita eſt tanq̃ certa quaſi apud oẽs doctores,eò ꝙ Ioan.Bap.in 3. anno iã utebaſ libero arbitrio:qa ingreſſus eſt deſertũ ad pñiam agendã.Ex quibus patet,ꝙ ſi talem gratiam merendi cõſecutus eſt Ioannes Bap.in ſexto menſe ſuæ cõceptionis: & in quarto mẽſe à ſua animatiõe:vt patet Lu.1.ergo perãplius & pfectius cõſecuta eſt uirgo Maria i vtero matris.ſ.ꝙ ſi Ioãnes incepit uti libero arbitrio in quarto mẽſe ſuæ aĩationis: ergo uirgo Maria incepit ante quartũ menſem: qa in aliquo debuit excedere Ioannẽ Baptiſtã. Et ideo dicunt quidam viri contemplatiui: ꝙ virgo Maria in ſua prima ſanctificatione

con-

A conſecuta eſt hanc grãm ſimul cũ cæteris, & illicò cępit vti libero arbitrio & mereri: Et hoc primò ꝓbant ꝑ rõnem iã dictam,q̃a debuit excedere Ioãnẽ Baptiſtã, & oẽs alios in tali grã.Secundò,ꝙ nullum tps debuit ceſſare ab actu meredi in vigilia.Et iõ dicunt iſti ꝙ virgo Mariã illico poſt ſanctificationẽ fecit votum perpetuæ virginitatis in vtero matris, ꝙ poſtea per ſucceſſionẽ tpis oſtendit. Nã ſtatim tertio anno tanq̃ virgo ſe ad Dei famulatũ dedicauit ad ſeruiendũ Deo ĩ tẽplo dñi:& abſq; auxilio deſcendit.15.gradus tẽpli cunctis qui aſtabant mirantibus. Et ſic ieiuniis,& iugi oratione,& contemplatione ſeruiuit in tẽplo dñi, vſq; ad diem deſponſationis ſuæ.Et ſic patet qualiter fuit in ea accelaratus vſus rõnis, & liberi arbitrii ꝑ amplius, & perfectius,& citius q̃ ĩ vlla crea-
B tura.Sed contra hoc inſtant aliqui dicentes, ꝙ ſeq̃retur ꝙ vir.Maria eſſet ęqualis Xp̃o in dignitate,qui ab inſtanti ſuæ creationis habuit hoc priuilegium, eò ꝙ illico fuit viator & cõprehenſor.Quibus reſpondetur ſm iſtos contemplatiuos:ꝙ nunquam ꝑ hoc Maria fuit Chriſto æqualis in dignitate,quia multiplex fuit in hoc differentia. Primò,q̃a Chriſtus à primo inſtanti fuit ſibi cõprehenſor, & viator.Maria aũt viatrix tantum.Secũdò, quia Chriſtus habuit hoc per ſe rõne perſonalis vnionis tanquam caput, & fons oium grãrum ad diſtribuendum. Maria aũt tãquã membrum habuit deriuatiuè à Xp̃o tanquã a capite.Item Chriſtus ſemper vtebatur libero arbitrio,& merebatur tã in ſomno,quam in vigilia,quia vnicus fuit actus merendi in Chriſto continuus, & non interpollatus a
C principio in inſtãti incarnationis,vſq; ad crucem incluſiuè.vt dictum eſt ſuper Pſ.28.Virgo autem Maria ſolum vtebatur libero arbitrio in vigilia.Et ſic fuit multiplex differentia,abſq; proportione æqualitatis.Eſt verũ, ꝙ:an virgo Maria habuit hanc gratiam illicò in ſua prima ſanctificatione,& ſtatim incepit vti libero arbitrio,an hoc fuerit ei conceſſum in ſecunda hora vel die vel menſe poſt animationem,non eſt differendum nec altercandum,quia totum abſq; contradictione Deus potuit facere.Sed ſufficit nobis, ꝙ fuit in ea acceleratus vſus liberi arbitrii citi⁹ & peramplius,& perfectius quam in Ioãne Baptiſta:& quocũq; alio ſancto, propter rõnes iam dictas,& hæc eſt tertia dignitas quã conſecuta fuit virgo Maria in hac vita ſup

omnes alios ſanctos,& ſanctas,qua dignificauit,& magnificauit eam filius ſuus. D Quarta autem dignitas,& ſingulare priuilegiũ quo Chriſtus,qui potens eſt,& nomen eius ſctũ, magnificauit matrem ſuam, fuit ſingulare coniugium quo eã magnificauit ſuper o s coniugatas,& ſponſas præteritas & futuras. Quia nunquam fuit nec erit tàm mirum, & dignum coniugium,eo,ꝙ fuit factum,& celebratum ſimul cum voto virginitatis vtriuſque coniugis.ſ.Mariæ,& Ioſef.Iõ dictum eſt coniugium virginale,cui,nunquam ſimile factum eſt,nec ſeruatum,& celebratum.Et iõ bene merito quæſierunt oẽs doctores tã ſacri,q̃ ſcolaſtici,vtrum fuerit verum coniugiũ ſeu matrimonium,inter Ioſef,& virginẽ Mariam,cũ vterq; vouiſſet virginitatem anteq̃ deſponſarentur. Sed quia in deſponſatione vterq; promittit alteri poteſtatem ſui corpo- E
ris ad prolem procreandam,& actum venereum exercendum:ideo vr,ꝙ cum voto virginitatis prius facto nõ potuit fieri nouũ uotũ cõiugale, cũ tale votũ videatur contrariũ voto virginalis caſtitatis. Ad hoc cõiter reſpondent oẽs doctores,ꝙ illud fuit verum coniugiũ ſub vtroq; voto, ſed ſm votũ non fuit affirmatiuũ virginitatis,ſed cõditionatũ, iſto modo.nam ante coniugium vterq; fecerat votum virginitatis abſolutè,ſed in coniugio iterũ fecerunt votum cum voto coniugii,iſto modo.ſ.ꝙ volebant viuere in coniugio,non ad generandã prolẽ, nec ꝑ actum venereum ſed viuere ſub virginali caſtitate ſicut ante promiſerant,niſi Deus aliter diſponeret,& diſpenſaret,ſed iſta conditio eſt valde generalis,quia oẽ votum factum Deo ſẽper fit cũ tali conditione,quia vnuſquiſq; in F
vouendo firmiter promittit ſeruare votũ ex parte ſui,reliquum autẽ reliquit,& ponit in Dei arbitrio,& voluntate.Et iõ iſta reſpõſio non videtur mihi euacuare,& explicare myſterium illius virginalis,& ſacri cõiugii:imo eſt dicendũ,ꝙ illud coniugium fuit factũ inter eos,cũ abſoluta,& expreſſa cõfirmatione pteriti voti virginitatis ex pte vtriuſq; & factum fuit votum coniugale ex parte vtriuſque, ſub abſoluta negatione actus venerei manente vero coniugio.Ad cuius intellectũ eſt valde aduertendũ,ꝙ coniugium ſiue matrimoniũ,ꝙ eſt primum naturale ſacramentum,ad triplicem finem,& bonũ fuit à Deo inſtitutum à principio.Quorum primus finis fuit abſolutus,ad hoĩs felicitatẽ.Secũdus fuit

con-

A conditionatus ꝑꝑ neceſſitē naturæ lapſæ.
Tertius ꝑꝑ neceſſitatē ſalutis & pctī euitādi
Vel pōt dici, ꝙ cōiugiū fuit inſtitutum ad tri
plex remediū. Primò ad remediū ꝑſonę quo
ad ſui ſęlicitatē. Scđò ad remediū, & conſer-
uationē naturæ lapſæ Tertiò in remediū libi
dinis, & ad excuſationē pctī. Primo ergo fuit
inſtitutū cōiugiū ꝑꝑ bonū naturæ ſocieta-
tis, & amoris, & mutui adiutorii, & obſequij
patet Ge. 2. Nā Deus primò formauerat ho-
minē, & ſpirauerat in eo ſpiraculū vitæ: ſed
facto viro ſine fæmina dixit. Nō eſt bonum
hominē eſſe ſolū: faciamus ei adiutoriū ſimi
le ſibi. Et ſequit̃ poſtea. Adæ vero nō erat ad
iutoriū ſimile ipſi: miſitq; dñs ſoporē ī Adā:
tulitq; vnā de coſtis eius, & repleuit pro ea
carnē, & ædificauit coſtā in mulierem, & ad
duxit eā ad Adā, vnde ſurgēs Adā a ſopore
B dixit. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex
carne mea, ꝑꝑ hoc dimittet homo patrē, &
matrē, & adhęrebit vxori ſuæ. & erunt duo
in carne vna &c. Ex quibus verbis patet, ꝙ
cōiugium de primaria intentione fuit a Deo
inſtitutum ꝑꝑ triplex bonum. ſ. ꝑꝑ mutuam
ſocietatē, & mutuum amorem, & mutuum
adiutorium, & obſequm, ſine qbus nulla ṗt
eſſe fęlicitas: quia ſine ſocio nulla ṗt eſſe iu-
cunda poſſeſſio, vt inqt Boetius: iō dixit De
us non eſt bonū hoīem eſſe ſolum &c. Iſta
ergo tria bona ſufficiunt ad verū, & ꝑfectū
coniugiū ꝑꝑ hominis fęlicitatem. Et iſta fuit
primaria cā inſtitutionis coniugii. Scđò aūt
fuit inſtitutum ꝑꝑ bonum ꝓlis ad conſerua
tionē ſpeciei. & naturæ lapſæ, & ad reſtaurā
dā ruinā angelorum. vnde videns Deus ſe-
des cęleſtes vacuas ex angelorum ruina, &
C præuidens hominē peccaturū, & moriturū
ꝑꝑ pctm̃: Ideo ne ſpecies humana periret: &
vt ex numero hominū electorum, & iſtorū
reſtauraretur ruina angelorum dedit gene-
rationem homini, ex cā ergo peccati data eſt
homini generatio. ſ. ꝑꝑ pctm̃ hominis, & an
gelorū. Nam ſi angeli non peccaſſent non
fuiſſet neceſſaria eorū reparatio ruinæ: & ſi
hō nō peccaſſet nō fuiſſet ipſi inflicta mors
nec corruptio. Et ſic nō fuiſſet neceſſaria ge
neratio: qa in illis duob. potuiſſet humana
ſpēs in ꝑpetuum cōſeruari, vſquequò aſcen
diſſet in vitā meliorem & æternā, vt inqt Au
gu. Ex quib. patet, ꝙ generatio prolis accidit
cōiugo ꝑꝑ pctm̃. Et iō iā inſtituto vero, &
perfecto coniugio præuidens Deus Adam
& Euā peccaturos, dedit eis generationem
bñdictam dicens. Creſcite & multiplicamini D
& replete terram. & tunc coniugiū dictū eſt
matrimoniū rōne ꝓlis. Ex quibus patet, ꝙ
primi parentes iā erāt veri cōiuges ante da-
tā gñationē, & per conſequens cōiugiū fuit
ꝑfectū factum ṗter datā gñatione. hic ſequit̃
ēt ꝙ gñatio de primaria intētione fuit data
ad reſtaurādam ruinā angelorū. & iō fuit da
ta cū benedictione. & iō primi parentes an-
te pctm̃ genuiſſent ſine libidine: & ꝑ conſe-
q̄ns filios ſctōs: q ꝑpetuātes vitā in ſanctita-
te ꝑ eſum ligni vitę, poſt lōgum tp̄s fuiſſent
trāſlati in vitā meliorē ad reparandā ruinam
angelorū. Ex cōſeq̄nti āt data fuit gñatio in
cōiugio ad cōſeruationē humanæ ſpeciei, ne
periret propter mortem indiuiduorum, ſed
quia gñatio q̄ ante lapſum fuerat data bñdi
cta: poſtea propter peccatum fuit maledicta
& vitiata morbo libidinis, vnde prouenit cor E
ruptio in tota gñatione humana, ꝑꝑ quod
peccatum carnis venit diluuium ſuper ter-
ram: ideo poſt diluuium Deus iterum confir
mauit matrimonium dicens. Creſcite, & mul
tip. & repla. terram Ge. 8. & tunc confirmatū
eſt matrimoniū in remedium libidinis ad e-
uitandum pctm̃ in cōiugibus. ſ. ne actus ve-
nereus, & officium generādi reputetur eis ad
pctm̃ propter libidinem. Nā cum libido ſit
inflicta ꝑꝑ pctm̃ vltra primariam inſtitutio-
nem generationis, & peruertat verā intētio
nem, & finē, & ordinem generandi, qa gene
rō non fuit data, niſi cā prolis generandæ,
nec concubitus dēt fieri, niſi cā prolis gene-
randæ: tñ libido uenit illum ordinem, quia
ſemper ꝓuocat ad implēdū illicitū appetitū
carnis. iō ſolum factum matrimonii excuſat
peccatum in actu venereo, & ſic tertiò fuit F
inſtitutū matrīoniū in remedium libidinis, ꝓ
ut dictum fuit ſuper Pſ. 18. & vt latius patet
per Augu. in lib. de nuptiis, & de adulterinis
coniugiis. Ex quibus omnibus patet, ꝙ aliqñ
fuit verum, & perfectum coniugium ſine ma
trimonio. i. ſine generatione, & aliqñ fuit ve
rum matrimonium ſine libidine: nam licet
primi parentes non genuerint prolem ante
lapſum: tamen iā erat eis collata virtus gene
ratiua & licentia generādi. Ex quibus omni-
bus patet, & ſequitur, ꝙ inter Mariā & beatū
Ioſef potuit eſſe, & fuit de facto perfectum,
& verum, & ſacramentale coniugium, ſimul
cum abſoluto, & expreſſo voto virginalis ca
ſtitatis: cum negatione cuiuſcunq; oppoſiti.
Et ſic quando Ioſef, & Maria conuenerūt in
coniu-

A coniugium, fecerunt duplex votum. Primò vouerunt inconcuſsè ſeruare virginitatem Deo,& fugere oẽ cõſortium carnale. eò ꝙ in ambobus erat fomes extinctus per ſanctificationẽ. Scdò vouerunt mutuã, & indiuiduam ſocietatem, & amorẽ ſpũalem, & mutuũ obſequium & adiutorium. Et ſic fuerunt reducti ad primum ſtatũ innocentiæ, quò ad hoc & ad primariã intentionẽ,& finem coniugij: prout principaliter fuerat à Deo inſtitutum. Et fuit ẽt cõiugiũ verũ ſacramentum: quia ſignificabat ſacramẽtũ incarnationis,& vnionis humanitatis ad verbũ. Et ſic fuit celebratũ ſub bono fidei,& ſacramenti. poſtea vero ſecutum eſt bonum prolis; ſed nõ ex officio coniugali: ſed opere ſpũsſãcti: prout infra patebit. Et ideo non abſtulit bonũ fidei coniugalis: nec bonum ſacramenti. Et ſic patet
B ibi fuiſſe verum coniugium abſq; cõditione. Quia illud coniugium Mariæ ſolùm fuit celebratum propter bonum ſocietatis, & adiutorij, & mutuì amoris inter eos, & finaliter ad ſeruitium & miniſterium Chriſti. Et hoc explicat Origines: quando quærit cauſam quare voluit Deus, vt mater ſua eſſet deſpõſata ante myſterium incarnationis. Ad quod rñdet Origines ſimul cum cæteris ſacris doctorib. ꝙ hoc factũ fuit multiplici ex cauſa. Primò ad cuſtodiam & adiutorium virginis Mariæ,& vt Ioſef eſſet teſtis ſuæ virginitatis, & eſſet ſocius, & comes ſui itineris in eundo ad viſitandam Eliſabeth, & eundo in Betleem ad partum:& ad circuncidendum puerum.& in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino, & fugiendo in Aegyptum: & in redeundo in Iudęam, & Nazareth &c. Quæ omnia
C finaliter ordinabantur in ſeruitium, & obſequium pueri. Secũdò autem hoc factũ eſt ad conſeruandam terrenam famam virginis, ne putaretur apud populum concepiſse ex adulterio & ſic de cæteris cauſis. Sed principaliter illius coniugij cauſa aſſignatur propter mutuam ſocietatem, & obſequium. Ex quibus omnibus patet qualiter Chriſtus potens, & ſanctus magnificauit matrem ſuam ſingulari priuilegio, & dignitate ſuper omnes coniuges in ſtatu coniugali,:quia illud fuit coniugiũ virginale ſimul cũ voto virginitatis factum, & celebratum,& obſeruatum. Quinta dignitas ſingularis, & magna virginis Mariæ fuit virginalis conceptus, & partus: qua magnificauit eam Chriſtus, quia abſque omni ſorde, & corruptione concepit, & peperit Chriſtum ſeruata virginali integritate: im'
D munis, & excepta ab illa ſententia, & lege, & maledictione data in principio omnibus mulieribus concipientibus,& parturientibus. quibus omnibus in perſona Euæ dictum eſt. Multiplicabo ærumnas,& conceptus tuos. & cum dolore paries &c. Et per conſequẽs fuit ſola virgo Mar. illa mulier de qua dixit Deus ſerpenti. Ipſa conteret caput tuũ &c. In qua quidem conceptione, & partu virgo Maria nõ ſolũ fuit immunis ab omni ærũna, & ſorde, & dolore ſed ẽt à ſuę integræ virginitatis corruptione, & violatione qa ille ſacratiſſimus cõceptus, & partus ita præbuit ipſi ſecũditaẽ,& prolẽ: ꝙ non abſtulit virginitatẽ: vt inquit Aug.& ſic ſimul facta eſt mater, & virgo. Vnde eſt aduertendũ,ꝙ quinque erant incompoſſibilia, & incompatibilia apud naturam,& exiſtimationem hominũ ante myſte- E
rium incarnationis. Primò,ꝙ mulier conciperet ſine viro. Secundò,ꝙ mulier cõciperet, & pareret ſine corruptione virginitatis,& p̃conſequens,quòd ſimul eſset virgo, & fœcunda: Tertio,ꝙ conciperet, & pareret ſine ſorde, & erumnis,& dolore. Quarto, ꝙ mulier poſset cõcipere, & parere ex altero abſq; adulterio, & fornicatione,& iniuria, & violatione fidei cõiugalis. Quintò, ꝙ tale germen non eſset adulterinum,& maledictũ, & pctõ obnoxiũ. Sed omnia iſta quinq; fuerunt facta cõpoſſibilia, & compatibilia, & verificata in iſta ſacratiſsima incarnatione filij Dei ex virgine Maria. Nã ibi fuit vera cõceptio prolis abſq; ſemine viri, & per conſequens ſine fœditate libidinis,& ibi verus cõceptus, & partus abſq; amiſsione uirginitatis, & Maria fuit fœcunda, & mater cum uirginitatis integritate: & F
concepit, & peperit abſque omni corruptione, & ſorde, & ærumna, & dolore cum omni lętitia,& fęlicitate: & concepit filium Dei ſine iniuria Ioſef,& fidei coniugalis: quintò illud germen non ſolùm non fuit adulterinum, nec fornicarium, nec maledictum: ſed etiam fuit liberum in natura, & perſona ab omni pctõ:quia nõ ex opere Adã:nec ex adulterio:ſed opere ſpũs ſancti formatũ, & conceptum. Et ſic fuit germen naturaliter ſanctũ. Modus aũt quo ſupradicta quinq; incõpoſsibilia facta ſunt poſsibilia, & uera, explicatur Lucę. 1. Vnde quando Maria dixit. Qũo fiet iſtud quoniam uirum non cognoſco.i.ex uoto uirginitatis cognoſcere uirum non intendo. ad hoc reſpõdit angelus dicens. Spiritus

ſanctus

A ſanctus ſuperueniet in te: & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Ideoq; quod naſcetur ex te ſanctum: vocabitur filius Dei &c. Ex quibus patet, ꝙ ſpūſſanctus per ſuam obumbrationem illa quinq; impoſſibilia apud naturā fecit eſſe poſſibilia in virgine Maria ſuper naturam. Vnde dicit Aug. ꝙ ſpūſſanctus nō ſolum obrumbrauit ipſi ventrem, ſed etiā mētē. Nam per obrumbrationem uentris fecit illam fœcundam: illa quinq; impoſſibilia auferendo, ſed obumbrando ipſi mentem fecit ipſam profetiſſam, & euangelicam tympaniſtriam: vt patebit. Primò ergo ſpiritus ſctūs obumbrando ventrē Mariæ formauit, & organizauit corpus Chriſti ex puris ſanguinibus eius. Et ſic concepit ſine uiro abſq; opere Adam, & ſine adulterio, & fornicatione, & abſq; iniuria fidei cōiugalis, & ſacramēti.

B Et tūc tota Trinitas creauit in eodem inſtāti animam in illo corpore formato, & organizato, omni plenitudine gratiarum & perfectionum præditam. Et ſic illud germē nō ſolū fuit ab oī culpa, & peccato naturaliter, & perſonaliter liberū, ſed ēt fuit germen naturaliter ſanctum, ſumēdo naturam pro modo ꝓductionis, & liberationis, & oia iſta voluit angelus explicare cum dixit. Spiritusſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obūbrabit tibi. Ideoq; quod naſcetur ex te erit ſup. ſanctum. Sed quia illa humanitas ſic in vtero conditionata, & formata in atomo, in eodem inſtanti formationis, & animationis fuit per verbum perſonaliter aſſumpta: ideo ſubdit Angelus: Ideoq;.i. propter talem modum, illud germen ſanctū, quod naſcetur ex te: vocabit̄ filius Dei.q.d. ꝙ illud germē erit ſanctum & nullo modo adulterinū, nec alicui peccato obnoxium, propter modum cō-

C ceptionis. Et vocabitur filius Dei ꝑpter gratiam perſonalis vnionis ad uerbū. Et ſic patet qualiter ex obumbratione, & opere ſpiritusſancti virgo Maria concepit ſine ſemine viri, & ſine opere Adā, obſeruata ſemper virginitate, abſque oī ſorde, & corruptione, & abſq; fidei cōiugalis iniuria & læſione, & cū prolis ſanctitate, ſacta ſimul mater, & fœcunda, & virgo, & poſtea peperit ſine dolore, & oī ſorde, virginitatis tam corporis, quàm mētis læſione. quia ille Dei filius dn̄s naturæ, q̄ ventis, & elementis imperauit: & ſup aquis ſiccis pedibus ambulauit: & de ſepulcro clauſo, & ſigillato exiuit: iā in ſua natiuitate voluit vt ī ſua pōtate, naſcēdo ex virgine, clauſtro virginitatis illæſo. Et hæc eſt quinta dignitas, & quintū priuilegium quo Chriſtus D voluit magnificare virginem matrem ſuam ſuper omnes concipientes, & parturientes, reddendo ipſam immunem à cōmuni lege, & maledictione omnium aliarum mulierū. Ex quo patet ꝙ ipſa fuit ſola quæ contriuit caput ſerpentis, prout Deus prædixit ante legem promulgatam. Sexta dignitas virginis Mariæ, qua dignificauit, & magnificauit eam Chriſtus, fuit quia in ſupradicto myſterio īcarnationis fuit facta naturalis, & carnalis mater Dei: per quam dignitatem non ſolū altitudinem omnium mortalium: ſed ēt celſitudinē tranſcendit omnium angelorū: ut inquit Aug. in 2. ſermone de natiuitate virginis. Vnde eſt aduertendum, ꝙ iſta ſexta dignitas eſt altera à quinta præcedenti: & multo altior, & ſublimior: Nam maior dignitas E eſt eſſe matrē Dei: quàm concipere ſiue ſemine, & opere ſpiritusſancti, & concipere, & parere abſq; omni ſorde, & dolore, ſeruata virginitate: qa Deus poſſet facere illud ſine iſto in aliqua alia muliere. Nam ſpiritusſanctus abſque uiro poſſet formare fœtū ex ſanguinibus alicuius mulieris in vtero eius, abſque conſortio uiri, & creare animam in illo fetu, abſque hoc ꝙ verbum, nec aliqua perſona diuina aſſumeret ipſum perſonaliter, & per conſequens ille homo nō eſſet Deus. Et poſſet etiam facere, ꝙ illa mulier non corrūperetur in concipiendo, nec pariendo, ſed maneret virgo poſt partū: & tn̄ illa mulier non eſſet mater Dei: poſtquàm illa proles nō eſſet perſonaliter Deus. Et per conſequens illa mulier non eſſet ita digna, ſicut virgo Maria quæ eſt mater Dei, Et ſic eſt dicendum, F ꝙ magna, & grandis dignitas eſt concipere ſine viro opere ſpūſſancti, & parere cū virginitate, abſque oī ſorde, & dolore, ſed multo maior eſt eſſe matrem Dei. Nam ſicut nō poteſt excogitari maior dignitas in aliqua creatura, quā vniri Deo perſonaliter, & Deū eſſe ꝑſonaliter, ſicut eſt Chriſtus: homo. ita poſt Chriſtum, & poſt illam dignitatem nō poteſt maior dignitas excogitari, quàm eſſe matrem Dei. Et ſic ſicut non potuit aliquis homo magis ſublimari, & dignificari, quàm aſſumi perſonaliter à Deo in vnitate ſuppoſiti: ita virgo Maria non potuit magis dignificari poſt Chriſtū, quàm ꝙ verbum aſſumeret illam carnem ex ea: & per conſequēs faceret eſſe matrem Dei in unitate maternali,

qua

A qua non poteſt eſſe maior poſt vnitatē per ſonalem.& hoc ſp intelligendo cum gratia gratifica.Et ſic dignior eſt Maria inquantū mater Dei: quàm inquantùm concepit, & peperit virgo. Vnde intantum iſta dignitas eſt maior cæteris dignitatibus tàm præcedentibus quàm ſubſequentibus: inquantum omnes aliæ dignitates vel ordinabantur ad iſtā,vel datæ ſunt ipſi pp iſtam: quia decuit eam habere omnes alias dignitates inquantùm eſt mater Dei.Quia vt eſſet mater Dei fuit in primò gradu poſt Xpm prædeſtinata ab æterno: & in libro vitæ ſcripta. Et ut eſſet apta mater Dei fuit ĩ ſua creatione ſanctificata,& ab omni culpa præſeruata:& fuit in ea vſus liberi arbi. acceleratus ad merendū in infantia,& pueritia,& ſic de cæteris:& ſic poſtea facta mater Dei meruit ſuper oēs
B choros angelorū in gloria collocari, & mediatrix ſingularis inter filium & omnes homines fieri.quia Chriſtus inquārū erat filius eius,& ipſa mater eius voluit eam cæteris oībus dignitatib.& priuilegiis dignificare, & magnificare:qa eſt eius filius ſingularis.Sed hic eſt valde inſiſtendum. Nam videtur, ꝙ Chriſtus non ſit ſingularis filius Mariæ virginis.Nā in ſacra ſcriptura maximè euangelica Xps nō ſolū dr̄ filius Mariæ virginis:ſed ēt filius Dei:ſicut dixit angelus Lu. 1. Quod .n.ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.Et dicitur filius Dauid ibidē:cū ait. Dabit ei dñs ſedē Dauid patris ſui. Itē dr̄ filius Ioſef Lu.2.cū ait Maria. Ego, & pater tuus dolentes quærebamus te &c:Et ſic patet qualiter omnium iſtorum quatuor Chriſtus dicitur filius.Et ideo cum ſacra ſcriptura non
C poſſit mentiri:eſt valde aduertendum:.& cū humilitate,& caritate inquirendū: quō Xps dicatur filius vniuſcuiuſq; iſtorum. Ad cuius intellectum eſt valde aduertendum: ꝙ licèt Chriſtus dicatur filius vniuſcuiuſq; iſtorum: tamen nō eodē modo:ſed aliter,& aliter eſt filius vniuſcuiuſq; iſtorū. Nā Chriſtus dicit filius Dei naturalis:ſed non carnalis:& filius Mariæ virginis naturalis, & carnalis: & filius Dauid,& Abrahæ,& filius Adam carnalis.i.ſecundùm carnem:ſed non filius naturalis: & dicitur filius Ioſef non carnalis, nec naturalis,ſed legalis.& ideo differendum eſt de vnoquoq; iſtorum.Quantùm ergo ad primu non eſt dubium quin Xps ſit filius naturalis Dei patris: non ſolū inquantùm Deus ſed etiam inquātū homo perſonaliter aſſumptus.Nā inquantū Deus, & verbū patris ab
D æterno naturaliter, & per modū naturæ productum,& genitum de tota memoria fœcūda,& ſubſtantia patris:vt oſtēdit Aug. 15.de trin.& cōtra Maximinum:ſic eſt verus filius naturalis ipſius patris. vt frequenter dictum eſt in expoſitione pſalmorū,& maximè pſa. 44.Et etiam inquantùm homo eſt filius naturalis patris ratione perſonalis vnionis. Et ſic Chriſtus non habet alium patrem naturalē inquantùm homo aſſumptus, niſi Deū patrem:vt dictum eſt ſuper pſ. 109. Quantū autem ad ſecundum per eādem rationē Xps Deus,& homo dicitur filius naturalis virginis.Et virgo Maria dicitur mater Dei naturalis.Nā manifeſtum eſt, ꝙ ipſa eſt vera mater naturalis illius hominis. Nam licèt non per conſuetum modum naturæ ex ſemine viri ipſum cōcepit: tamen ex ſuis naturalibus
E ſanguinibus fuit in eius vtero formatus ope re ſpiritus ſancti:non ex menſtruo ſed puris ſanguinibus naturalib. & ex illis fuit in vtero per nouem menſes alitus. Et ſic iſto modo uirgo Maria naturaliter ipſum aluit ex proprio naturali ſanguine. Item p oſt natiuitatem aluit ipſum, & proprio, & naturali lacte lactauit.Et ſic fuit vera mater naturalis ipſius Chriſti.Et per eandem rationē fuit vera mater carnalis; quia ex ſuis puriſſimis ſanguinibus illa caro fuit formata & alita: & augumentata.Et ideo Chriſtus ſingulariter,& magis,& perfectius fuit filius naturalis, & carnalis virginis Mariæ quàm vnquā fuerit aliquis homo filius matris ſuæ. & rō eſt.Nam cum oēs alii homines fuerint coagulati, & formati in vtero materno ex ſanguine menſtruoſo,& ſuperfluo,& ex eodem
F fuerint aliti:tàm in utero quam extra:ſolum corpus Chriſti fuit in inſtanti formatum ex puris ſanguinibus venarum virginis Mariæ: & eodem puro ſanguine alitum,& augumētatum in vtero: & ex eodem puro ſanguine in lacte de albato Chriſtus fuit alitus, & lactatus poſt natiuitatem. Et ſic virgo Maria ſingulariter eſt mater Chriſti naturalis,& carnalis: & per conſequēs eſt vera mater Dei, & hominis: quia Chriſtus inſeparabiliter eſt Deus, & homo. Et ſic non ſeparantur idiomata: quia quicquid verificatur de Deo perſonaliter verificatur etiam perſonaliter de illo homine aſſumpto, & econuerſo. Et iō ſicut virgo maria dicitur uera, & naturalis mater Chriſti: ita dicitur mater Dei: quia

A Chriſtus eſt Deus., & ille homo aſſumptus eſt Deus perſonaliter. Et iō fuit determinatū in concilio Calcidō. contra Neſtoriū: ꝙ virgo Maria ſicut eſt vera mater Dei: ita ſꝑ in omni locutione proferatur abſolutè mr̄ Dei à quocūq; fideli. Eſt verū ꝙ ipſa eſt mr̄ Dei: inquantùm eſt naturalis, & carnalis mater Chriſti, qui eſt Deus, & homo.

Quantum ad tertiū eſt dicendum: ꝙ Chriſtus ſemper dr̄ filius Dauid ī tota ſacra ſcriptura non ſolū noui, ſed etiam ve. teſt. quia per omnes profetas Chriſtus promiſſus, fuit filius Dauid de genere ipſius, vt patet 2. Re. 7. & pſa. 71. & 58. & 131. & Iſa. 7. dicit. Audite domus Dauid. Ecce virgo cōcipiet &c. Item Hiere. 23 & 33. Et ſuſcitabo Dauid germen iuſtum &c. Et ideo Matt. volens texere generationē Chriſti carnalem incepit di-

B cēs, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraam &c. Hoc idem fecit Lucas: dicens. Miſſus eſt angelus ad virginem deſpōſatā viro de domo Dauid, & poſtea ſubdit. Dabit illi dominus ſedem Dauid patris ſui, & ſic patet ꝙ Chriſtus dicitur filius Dauid, & filius Abraam, & per conſequens filius Adam. Et ideo Chriſtus ſemper ſe nominat filium hominum. i. filium Adā in toto diſcurſu euangelico: ad denotandum ꝙ erat verus homo deſcendens ex Adam ſecundū carnē: eò ꝙ venerat ad patiēdū in illa carne pro liberandis omnibus filiis Adam Eſt tñ aduertendū: ꝙ licèt Chriſtus dicatur filius Adā, & Abrae, & Dauid ſcḋm carnem: tñ non

5 dicitur filius naturalis eorū: quia non naturaliter. i. per generationem naturalem deſcēdit ab eis: ſed ſolo opere ſpiritus ſancti. ſed

C intantùm dicitur filius carnalis, & factus ex ſemine Abrae, & Dauid ſcḋm carnē: vt inqt Apoſtolus ad Ro. 1. inquantum accepit carnē ex virgine Maria: quæ eſt filia naturalis illorum, & deſcēdebat ab eis per generationem naturalē, & ideo Chriſtus licèt ſit filius illorum carnalis: tamen non naturalis. & ſic aliter eſt filius virginis Mariæ: quia carnalis, & nālis, & aliter filius illorū: qa ſolū carnalis: ſed non naturalis: eo modo quo dictum eſt. Sed nunc reſtat permagna, & pergrandis difficultas, quō Ioſef dicatur pater Chriſti in ſcriptura, cum ipſe nec ſit pater Chriſti naturalis nec carnalis, nec ſecundū carnē, & iō dixerunt quidam: ꝙ Ioſef erat pater putatiuus Chriſti: inquantū reputabatur Chriſtus apud populū filius Ioſef, prout dicitur Luc. 3. & putabatur filius Ioſef, qui fuit Heli &c. D

Sed iſta non ſufficiunt ad ſaluandā euangelicā veritatē: qa Maria abſolutè, & affirmatiuè dixit Chriſto. Ecce ego, & pater tuus dolentes quærebamus te &c. Nā illa reputatio & opinio quam populus habeat de Chriſto. erat falſa: quia populus putabat Chriſtum eſſe filiū Ioſef carnalem, & naturalem, quando dicebant. Nōne hic eſt filius Ioſef, & Mariæ qui ſunt apud nos? Item quando Filippus dixit ad Natanael: Inuenimus Ieſū Meſſiam filium Ioſef à Nazareth &c. putabant Chriſtum eſſe filium carnalem, & naturalē ipſius Ioſef, quod erat falſum. Ideo virgo Mariā ſub tali falſa reputatione non appellauit Ioſef patrem Chriſti. Ideo Origines, & Hiero. dicunt quòd Chriſtus ideo appellatur filius Ioſef. eò ꝙ fuit filius eius adoptiuus, & Ioſef pater eius nutricius. Sed adhuc iſta nō E

ſufficiunt ad euacuandum tantum ſacramētum: quia quemcunque alienū poterat adoptare Ioſef in filium, & ipſum nutrire, & iō maior affinitas erat inter Ioſef, & Chriſtum quàm affinitas adoptiua, & nutricia: quia talis affinitas ſola non poneretur in genealogia Saluatoris: quia ſola aſſinitas carnalis aut legalis ponitur in genealogia Saluatoris: ſicut ſola talis affinitas, ſcilicet carnalis, aut legalis conſueuit aſcribi in genealogia aliorum ſecundùm ſcripturam veteris teſtamenti. Et ideo eſt dicēdū, ꝙ hic latet aliud maximum ſacramentum. Nam manifeſtū eſt quòd Chriſtus natus eſt ex illo ſacro, & virginali, & inuiolato coniungio, abſq; iniuria ipſius Ioſef & fidei cōiugalis, & natus eſt ex Maria virgine indiuiſa ſponſa ipſius Ioſef: quia indiuiſibiliter erant duo in carne F

vna, & in tali conceptu nunquā uirgo Maria fuit diuiſa ab ipſo Ioſef, ſed ſemper in fidei coniugali coniuncta: quia caro coniugalis non dicitur diuiſa niſi per adulterium. ergo ſequitur quòd licèt Ioſef non concurreret officialiter ad generationem Chriſti: tamē quia talis cōceptio, & generatio facta eſt in eius coniuge, ipſi coniugaliter, & indiuiſibiliter coniuncta, abſque iniuria fidei coniungalis: ergo Ioſef non fuit expers, ne per aliquē ſpecialem modum eſſet pater Chriſti multò magis, & dignius quàm adoptiuus, & nutricius: màximè quia coniugium Ioſef, & Mariæ ordinabatur ut Chriſtus ex tali cōiugio virginali naſceretur; ad denotandum quòd Chriſtus qui ex tali virginali, & inuiolato,

& ſancto

A & ſancto coniugio naſcebatur: non carnali
ter,ſed ſpiritualiter ex ſpirituali coniugio ec
cleſiæ debebat filios regenerare, vt inquit
Auguſt. Et dicit Auguſt. quod illud coniu-
gium ordinabatur ad myſterium incarnatio
nis,& dicit etiam in libro de bono coniuga-
li,ꝙ omnia bona requiſita ad bonum coniu
gium,fuerunt in illo ſacro coniugio. Nã ibi
fuerunt omnia bona ſacramenti, quia nullũ
diuortium,& bonum fidei,quia non interue
niente adulterio,& bonum prolis,quia inde
Chriſtus natus eſt. Ex quibus ſequitur quod
Ioſef aliquo modo ſingulari, & ſpeciali eſt
pater Chriſti,& Chriſtus filius eius: eò quòd
de eius coniugio.

His igitur habitis ponitur pro concluſio
ne ſemper ſalua fide catolica, quod licèt Io-
ſef non fuerit pater Chriſti naturalis,nec car
B nalis,tamen fuit pater Chriſti legalis,& ſecũ
dum legem,& per conſequens Chriſtus fuit
filius Ioſef legalis,& ſecundum legem. Hęc
autem concluſio ſic probatur. Nam Deus p̃
ceperat Deutero.25.quod ſi quis moreretur
ſine filiis,tunc ſecundus frater illius accepe-
ret illam in vxorem ad ſuſcitandũ ſemen fra
tri ſuo,quod ſic eſt intelligendũ. Nam quia
ille mortuus decedebat ſine generatione: iõ
relinquebat propinquiorem ſucceſſorem in
Vicarium qui exerceret actum generandi vi
ce,& loco ſui ex eius vxore. Ideo illa mulier
ſemper erat vxor primi ſecundũ amorem,&
propoſitum, ſed erat vxor ſecundi ſecundũ
carnẽ: inquantũ exercebat carne,naturalem
actum generandi loco illius. Et ideo illa pri-
ma proles non aſcribebatur ſecũdo, ſed pri-
mo viro,& ſic ſuccedebat ipſi in nomine fi-
C liali,& in hęreditate, & ſm legem. Et iõ illa
proles dicebatur cõis illorum duorũ.ſ.primi
ſm legem,& ſpiritum, & ſecundi ſecundum
carnem,& naturam, & ideo oportebat,quod
ille qui ſuccedat primò mortuo,eſſet propin
quior illi inter oẽs viuos. Sed quia ſemper
immediatus, & ſecundò genitus erat pro-
pinquior, ideo ille ſuccedebat in tali matri-
monio,vice,& officio generandæ ꝓlis,& ſu
ſcitandæ. Et ideo ille filius ſic natus vere di
cebatur filius legalis primi: eò ꝙ natus ipſi
ex vero coniugio ſecundũ legem ſic ordina
tam,& non ex adulterio. Sed ſi forſan cõtin
geret,ꝙ illa mulier poſt mortem uiri forni-
caretur cum aliquo alio, & ex illo haberet
prolem,tunc ille filius nunquã dicebatur fi-
lius primi viri,quia non ex lege,ſed ex ſcor-
to,& fornicatione natus erat. A ſimili ergo D
eſt dicendũ,ꝙ poſtꝗ̃ Chriſtus ex vero coniu
gio,& vxore ipſius Ioſef,abſq; adulterio, &
iniuria fidei ſupernaturaliter conceptus eſt
& natus,ergo fuit eius verus filius legalis,
quia ex eius inuiolato coniugo nullo pacto
per adulterium diuiſo conceptus eſt, quam
prolem ſuſcitauit Deus filio ſuo Ioſef. Sed
diceret aliquis quod iſta non eſt vera ſimili
tudo. Primò,quia Ioſef erat viuus,& nõ mor
tuus. Secundò,quia in lege non fuit præce-
ptum,vt pater ſuſcitaret ſemen filio ſuo,ſed
quod ſolus frater immediatus ſuſcitaret tale
ſemen fratri ſuo. Ad primũ reſpondetur, q̃d
licèt beatus Ioſef non eſſet mortuus,quo ad
cætera opera vitæ: tamen erat mortuus quò
ad generationem propter votũm virginita-
tis,& erat mortuus quò ad pc̃tũ. Et iõ opor
tuit,vt Deus ipſi illo modo ſuſcitaret prolẽ E
legalem,& ſpiritualem. Ad ſecundũ reſpon-
detur quòd licèt non fuerit præceptum in le
ge,vt pater ſuſcitaret ſemen filio ſuo,tamen
in figura huius myſterij,hoc ſemel in ve.te.
fuit factũ,& conceſſum, & in lib.legis ſcri-
ptũ. Nam legitur Gene.38. quòd Tamar ex
diuina inſpiratione exiuit in biuio ad Iudã
ſocerum ſuum ignarum, vt ſuſcitaret ex ea
ſemen duobus filijs mortuis abſq; prole, q̃d
fecit Iudas, quia ex uno concubitu genuit
duos filios ex Tamar,quaſi ſuſcitans ſemen,
& prolem duobus filijs mortuis ſine prole,
quia genuit ex ea Fares,& Zaram,per quem
quidem Fares, qui genuit Eſrom, deſcendit
Chriſtus ex Iuda,& Iacob,& Abraam,ſecun
dum carnem, qui quidem actus non fuit im
putatus ipſi Tamar ad ſcortum, ſed ad iuſti-
tiam,& myſterium,cui dixit Iudas ĩ iudicio. F
Iuſtior me es. Et tota eccleſia reputat illud
fuiſſe factum in profeticum, & myſticum
myſterium: inquantum Tamar præuidit in
ſpiritu qualiter Chriſtus erat naſciturus de
tribu Iuda ſecundum carnem: Et quia vi-
dit quòd non poterat habere prolem ex duo
bus primis filiis Iudæ, nec ſibi dabatur ter-
tius in virum ad ſuſcitandum ſemen fratri-
bus ſuis: ideo ne Chriſti generatio præteri-
ret,& vt ex ea Chriſtus naſceretur: ideo ne
perderet tantam dignitatem,intentauit ſuſci
pere,prolem ex ſocero ſuſcitanre prolem fi-
liis ſuis,prout myſticè,& ſacramentaliter fa-
ctum eſt. Sed quia nil geſtum eſt in ve.teſt.
quin fuerit completum in Xp̃o, & eccleſia,
ad cuius myſteriũ, & figurã oĩa ibi cõtinge-

A bant inquantū Chriſtus fuit finis totius le-
gis, ideo per illud myſterium figurabatur
qualiter mortuo Ioſef quò ad mundum, &
carnalem generationem ꝑꝑ votum virgini-
tatis, Deus pater debebat ipſi ſuſcitare pro-
lem ſpiritualem ex virgine Maria coniuge
Ioſef, & ſponſa Dei patris. Item figuraba-
tur etiam, ꝙ ſicut Tamar concepit geminā
prolem. ſ. Fares, & Zaram, ita pariter uir-
go Maria erat conceptura, & de facto con-
cepit geminam prolem, non ſecundùm ꝑ-
ſonam, ſed ſecundùm naturam, eò ꝙ Chri-
ſtus ſub vna perſona habet duas naturas, di
uinam. ſ. & humanā, & ideo illud myſterium
generationis Fares ex Tamar approbatur in
ſcriptura, & ponitur in genealogia Saluato-
ris, eò ꝙ ordinabatur figuraliter, & ſacramē-
B taliter ad myſterium incarnationis Chriſti
factum ex Maria virgine, è coniugio virgina
li, & legitimo ipſius Ioſef. Dupliciter ergo
Chriſtus dicitur filius legalis ipſius Ioſef.
Primò, quia in lege fuit per Iudam, & Ta-
mar, & Fares præfiguratum, & in nouo te
ſtamen. adimpletū illud myſterium. Secun-
dò: quia Chriſtus ex legitimo coniugio, &
ſponſa, & coniuge ipſius Ioſef, abſque iniu-
ria coniugali fuit conceptus & natus. Et iō
ad hunc intellectum Matt. ſcribendo Chriſti
genealogiam dicit, & cōcludit in fine totius
catalogi, ꝙ Matan genuit Ioſef virum Ma-
riæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chri-
ſtus. Vnde non dicit, ꝙ Ioſef genuit Chriſtū
ad denotandum, ꝙ Chriſtus non eſt filius
naturalis, nec carnalis ipſius Ioſef: ſed dicit,
ꝙ Ioſef erat vir, & coniunx Mariæ, de qua
C natus eſt Ieſus Chriſtus: ad denotandum, ꝙ
licèt Chriſtus non eſſet filius carnalis: nec na
turalis: tñ fuit filius ſecundùm legē, & filius
legalis ipſius Ioſef, poſtq̄ erat natus ex indi-
uiſa coniuge ſua, ſalua fide coniugali abſq;
omni nota adulterij, ꝙ peccati. Et hæc vo-
luit confirmare poſtea Matthæus cum ſub-
didit. Generatio Xp̄i ſic erat: vt ſeq̄tur. Nam
cum eſſet deſponſata Maria mater Chriſti Io
ſef: inuenta eſt in vtero habens germen ex
ſpirituſancto, & non ex Ioſef nec ex ſcorto
nec adulterio, ſed ex ſpūſancto: eò mō quo
ſupradictum eſt. Et ideo quando Ioſef vole-
bat ipſam traducere, dixit ipſi Angelus: Ioſef
fili Dauid noli timere accipere Mariam con
iugem tuam, q.a quod in ea natum eſt de ſpi
ritu ſancto eſt. q.d. ipſa eſt verè coniunx tua
non à te per adulterium diuiſa: quia non hu
mano opere concepit: ſed opere ſpiritusſan- D
cti: ideo coniugium tuum nullo modo læ-
ſum eſt: imo magis confirmatum: quia per
legem, & profetas prænunciatum, & per ſpi
ritumſanctum in te confirmatum. Item ad
hūc intellectum virgo Maria dixit Xp̄o, ego
& pater tuus. ſ. legalis dolentes quærebamus
te. Item ad eundem intellectum Lucas fre-
quenter appellat Ioſef parentem, & patrem
Chriſti ſecundum legem: eo modo quo di
ctum eſt. Et ſic patet qualiter Chriſtus eſt fi-
lius naturalis Dei patris, & filius naturalis,
& carnalis virginis Mariæ, & filius Dauid, &
Abrahæ ſecundum carnem, & non ſecundū
naturam: & filius Ioſef legalis ſiue ſecun-
dum legem. Hanc autem poſitionem ego a-
liquando p̄dicaui in noſtra ſede Valentina ī
conſpectu dominorum canonicorum, & to-
tius populi in feſto beatiſſimi Ioſef ſponſi E
virginis. Sed quia putabam me ſolum in o-
pinione: ideo dubitabi ipſam in prioribus
meis ſcriptis relinquere. Sed quia poſtea no-
uiter vidi ſermonem: quem venerabilis ac
famoſiſſimus Ioannes Gerſon cancellarius
Pariſienſis habuit, & fecit in concilio Con-
ſtantienſi coràm toto ſenatu eccleſiaſtico, in
quo ponit iſtam poſitionem quaſi ad literā:
qui q̄dem ſermo fuit pergratus, & acceptus
toti faciei eccleſiæ ibidem congregatæ, ꝑꝑ
quod iam publicè celebratur officium beati
Ioſef in pluribus eccleſiis galliarum, & ſpe-
cialiter ſolemnizatur in eccleſia noſtra Va-
lentina Hiſpaniæ: hinc eſt quòd ego nō eru-
bui ſcribere hanc poſitionem in hoc loco,
vbi mihi videtur neceſſaria iuxta materiam
& propoſitum: ſemper tamē cum correctio
ne ſacroſanctæ matris eccleſiæ catolicæ. & F
hæc de ſexta dignitate, & priuilegio virginis
Mariæ.

Septima dignitas ſingularis virginis Ma-
riæ: qua dignificauit, & magnificauit eā xp̄us,
fuit: quia ſingulariter fuit illuſtrata, & in-
ſpirata per obumbrationem ſpiritusſancti:
vnde adepta eſt ſpiritum profeticum, & euā
gelicum ſuper omnes profetas, & euangeli-
ſtas. Vnde quia dictum eſt per Auguſt. quòd
ſpiritusſanctus in illa obumbratione non
ſolum obumbrauit ventrem Mariæ, ſed etiā
mentem. nam obumbrādo ventrem forma
uit corpus Chriſti in vno inſtanti ex puris
ſanguinibus virginis. Et ſic præſeruauit eam
à fœditate libidinis, & a corruptione men-
tis, & corporis conſeruando virginitatem, &

facien-

A faciendo ipſam ſimul uirginem,& fęcundā, & præſeruauit in ea fidem coniugalem. Et præſeruauit germen non ſolùm à nota adulterina, ſed etiam ab omni noxa peccati ipſius Adam: imo fecit illud germen ſctm̄ plenitudine omnis ſanctitatis, & gratiæ, prout dictum eſt. Ita pariter ſpiritusſanctus obumbrādo mentem virginis Marię, illuſtrauit eā lumine profetico ſuper oēs profetas, & lumine euangelico ſup̄ oēs euāgeliſtas, & ſic fecit eam ſimul profetam,& euangeliſtam. Ad cuius intellectum eſt notādum φ obumbrare,idē eſt qđ per vmbram aliqd circūdare,& comprehendere. Et ideo aliter obūbrat corpus opacum,& aliter corpus luminoſū. Nā corpus opacum prohibet lumen,& calorem ne tranſeat,& ſic qui vult protegi ab ardore, & lumine ſolis ponitur ſub vmbra domus,

B aut alicuius tecti. Et ſic etiam ſi luna interponitur inter ſolem, & terram tunc p ſuā vmbra cauſat eclipſim,& defectum luminis ſolis in terra. Et etiā terra interpoſita diametraliter inter ſolē,& lunā cauſat eclipſim in luna per ſuam vmbram, eò φ eſt corpus opacum,& iō prohibet radios ſolares, ne perueniant ad illuminādā lunā, ſed oppoſitū facit vmbra corporis luminoſi. ſ.ſolis, quia ſicut vmbra corporis,nil aliud eſt niſi lumē illius corporis luminoſi. Ita penetrat oē diaſanum & pellit omnem tenebram, & illuminando ipſum diaſanum ſimul illuminat,& calefacit ex ſui natura. Sic ergo ad propoſitum, quia vmbra ſpūſſcti,nil aliud eſt niſi lumen eius et gratia,ideo quocunq; intrat,pellit omnem tenebram ignorantiæ,& frigiditatem peccati, inducendo lumen veritatis,& calorē gr̄ę.

C Nā ſicut ſe habet ſol per ſuum lumen corruptibile ad omne diafanū corruptibile,ita ſpiritus ſanctus ad oē diafanum ſpūale,ſicut eſt angelus,vel anima hominis. Et iō ſicut ſol penetrando omne diaſanum pellit omnem tenebram,& illuminat illud & calefacit. Ita ſpiritusſanctus obumbrando animam per ſuū lumen penetrat eam,& illuminat, pellēdo oēm ignorantiā, & gratificat eam pellendo omne pctm̄,ſi inſit. Ideo dr̄ Sap.7.φ iſte ſpiritus oīa penetrat, & omnia luſtrat, & in animas ſanctorū ſe trāſfert,& eos Dei amicos, & profetas facit. Et ſic patet qualiter obumbratio ſpiritus ſancti nil aliud eſt,niſi illuſtratio,& penetratio, & illuminatio, & purificatio ab omni tenebra ignorantiæ, aut à ſarde,& labe peccati. Et ideo quādo ſpiritusſanctus ſuperuenit in Mariam, & obumbrauit

D eam ſua uirtute,& lumine non eſt dicendū, φ purgauerit eam ab aliqua labe peccati, gratiam in ſua aīatione, & creatione venerat ad eam,& ſanctificauerat eam præſeruādo per gratiam ab omni peccato, & confirmando in omni bono. Et iō qñ ſuperuenit.i.iterū venit in eam,& obumbrauit eam, non purgauit eam ab aliqua culpa,quia nulla erat, ſed purgauit intellectum,& mentem eius ab omni ignorantia,ipſam rapiendo vſque ad tertium celum,prębendo ipſi verā intelligētiam totius ſacræ ſcripturæ, & patefaciendo ipſi diuina arcana,& myſteria cęleſtia,quæ non licet homini loqui. Ad hunc ergo intellectū ſunt intelligenda verba Ioan.Damaſceni, q̄ recitat Magiſter in 3. ſententiarum, diſtinctione 3.quòd ſpiritus ſanctus venit in virginem purgans ipſam &c. Vnde non eſt intel-

E ligendum quòd purgauerit eam ab aliqua labe peccati, ſicut dictum eſt, & omnes doctores tenent, ſed quòd ſpiritusſanctus in illa obumbratione illuſtrauit mentem eius,& purgauit ab omni nube ignorantiæ, quam habebat de modo myſterij incarnationis, & de ſecretis ſacræ ſcripturę. prout ipſa ſe fatebatur ignorare, cum dixit, Quomodo fiet iſtud &c. Et ſic illa purgatio,nil aliud fuit,niſi quòd reddidit ipſi intellectum, & mentē purgatam, & liberam ab omni nube ignorantiæ myſteriorum ſacræ ſcripturæ, rapiendo eam à ſenſibus vſque ad arcana cęleſtia. Vnde ſecundùm Ariſto.& commentatorem, & Auicennam, & omnes filoſofos, intellectus purgatus dicitur intellectus adeptus,& eſt ille, qui pulſa omni nube ignorantiæ adeptus eſt habitualiter ſcientiam omnium

F intelligibilium, vſque ad intellectionem ſubſtantiarum ſeparatarum incluſiuè. Secundùm vero teologos talis intellectus purgatus dicitur intellectus heroicus, eò quòd excedens iſta naturalia, perueniat vſque ab ea quæ ſunt ſupra facultatem naturę, & ſui, & ſic dicitur intellectus deſuper illuſtratus ſupra ſuum lumen naturale, & ſic purgare idem eſt quod deſuper illuminare,& illuſtrare. Et iſto modo dicit Dion.quòd angeli ſuperiores purgant, & illuſtrant inferiores. Et iſto modo dicit Damaſcenus, quòd ſpiritus ſanctus ſuperuenit in Mariam,& purgauit eam ab omni nube ignorantiæ, ratio piendo eam uſq; ad cęleſtia myſteria, & faciendo eam profetam, & euangeliſtam,

A vt patebit. Ad cuius maiorem euidentiã eſt aduertendum ſm Aug. contra Fauſtum, & contra aduerſarium legis, & profetarum, & vt dictum eſt in prologo Pſ. tracta. 3. & regula 7. ꝙ idem ſpiritusſanctus, & idem Deus locutus eſt in vtroque teſt. ſed fuit iſta differẽtia. nam in ve. te. Deus locutus eſt per ora ꝓfetarũ infundendo eis ſpm̃ profeticum, ſed in no. te. locutus eſt nobis per filium incarnatum. Sed poſt ſuam aſcenſionem locutus eſt nobis per apoſtolos, infundendo eis lumen euangelicum. Et ſic Deus ſemper locutus eſt nobis per hominem. Nam verbũ æternum ꝑ hoiem, vbi ꝑſonaliter aſſumptum, locutus eſt mundo, & ſic ipſemet Xp̃us q illuſtrauit apoſtolos ſpũ euangelico, illuſtrauerat ante profetas ſpiritu profetico, & ſic patet qualiter tam apoſtoli, quàm euangeli-

B ſtę, non ſunt locuti niſi ſpiritusſancto obumbrati, & illuſtrati; ſicut ait Petrus in ſua Canonica. Sed dictum eſt in illo prologo, qualiter talis illuſtratio tã profetica, q̃ apoſtolica, nõ potuit fieri niſi ꝑ mẽtis exceſſum, & aliquem raptum a ſenſibus; qa Mens membris obruta cęcis neqt oppreſſi luminis igne Rerũ tenues noſcere nexus, ſicut dicit Boe. lib. 5. de Conſolatione carmine 4. ergo oportet, ꝙ mens rapiatur a ſenſibus. Et ſic tã profetæ, q̃ apoſtoli fuerunt rapti a ſenſibus per obumbrationem ſpiritusſancti, ſed fuit magna differentia in tali obumbratione, & raptu rõne termini: nam ſpiritus profeticus ſolum rapiebat ꝓfetas a ſenſibus vſque ad cognitionem ęnigmaticam myſteriorum futurorum de Chriſto, & eccleſia, ꝓut repſentabantur eis in aliquo obiecto creato ꝑ æ-

C nigmaticam, & imaginariam viſionem, ſicut ibi dictum eſt. Sed ſpiritus euangelicus rapuit apoſtolos in die Pentec. vſque ad tertiũ celum, & diuinam eſſentiam, vbi ꝑ modum tranſeuntis viderunt arcana celeſtia, quę nõ licet homini loqui. Et ibi legerunt in illo ſacro libro, omnia quæ poſtea prædicarunt in mundo, quia ſi Ioannes non legiſſet in illo ſacro libro nunquam explicaſſet myſterium Trinitatis, dicens. In principio erat verbum, &c. & ſic poſteà Paulus vas electionis ad portandum nomen Chriſti corã gẽtibus, & filiis Iſrael, fuit raptus vſq; ad idẽ tertium cœlum: vt patet Actuum 7. vbi vidit arcana Dei, quæ non licet homini loq. vt ipſe ait 2. ad Corinth. 12. Quomodo autẽ fuit neceſſe, vt apoſtoli fuerunt rapti vſq; ad ter-

tium celum ſecundum exigentiam ſuæ legationis: ſicut Paulus: iam fuit dictum in expoſitione Pſ. 76. Ex quibus patet, ſicut etiã ibi fuit dictum, ꝙ Maria non fuit expers a tali raptu in die Pent. ſimul cum apoſtolis: imo ante in conceptione filii Dei, per illam obũbrationem ſpiritusſancti, quæ ipſi reddidit intellectum purgatum: vt dictum eſt, fuit rapta vſque ad tertium cœlum diuinæ eſſentiæ, vbi perfectius quàm Paulus, & cæteri apoſtoli vidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui, & perfectius vidit myſterium incarnationis, & totam intelligentiam ſcripturæ vtriuſq; teſt. & ibi non ſolũ accepit ſpiritum euangelicum de præſentibus, & preteritis, ſed ẽt de rebus futuris, & de modo futuræ propinquæ redemptionis, de propinquo per Chriſtum exercendæ, & de omnibus futuris contingentibus in eccleſia, vſq; ad diẽ E iudicij, multo perfectius, & clarius, quàm Ioãnes euãgeliſta in Apocalypſi; & ſic virgo Maria facta fuit, tunc ſimul profeta, & euangeliſta ſuper omnes alios. Vnde iſte raptus virginis Marię multipliciter fuit perfectior, quã raptus apoſtolorum. Nam Paulus fuit tantũ ſemel raptus in ſua conuerſione, & apoſtoli ſemel rapti in die Pentec. ſed virgo Maria vltra raptum factum per obumbrationẽ ſpiritusſancti in ſua annunciatione, fuit rapta in die Pente. cum cæteris apoſtolis, & vltra hoc, contemplando dominum incarnatũ, quem in vtero gerebat, ſæpe rapiebatur ad arcana cęleſtia, & multa reuelauit ipſi filius, tam in ſomno, q̃ in vigilia, & multa reuelabat ipſi filius poſt natiuitatem familiari locutione: poſtea ipſa docuit apoſtolos, & euãgeliſtas. Nam ipſa docuit beatum Lucã F totum myſterium incarnationis: prout communiter tenetur, quia ſola ipſa nouerat illud myſterium experientia, & doctrina angelica, & viſione ſupernaturali in multiplici raptu, & ſic fuit facta vera profeta, & euangeliſta ſuper omnes profetas, & euangeliſtas, qa nullus profeta conſecutus eſt talem modũ euangelizandi. Nam, virgo Maria nõ ſolũ loquebat, & profetabat & euãgelizabat ꝑ ſpm̃ infuſum, ſed ẽt Xp̃s Deus incarnatus exiſtẽs in vtero loquebatur ꝑ os, & vocem eius. Nã Chriſtus ꝑ vocẽ eius immiſit ſpm̃ ſanctificationis in Ioannẽ Baptiſtã, & ſpm̃ profeticũ in Eliſabet ſicut dictum eſt. Et ſic ẽt in iſto cantico Xp̃s Deus incarnatus locutus fuit per os, & vocem virginis Mariæ faciendo ipſam

A ſam ſimul profetam, & euangeliſtam. Et ideo virgo Maria in iſto cantico partim fuit euangeliſta inquantum annunciauit, & euangelizauit qualiter Iſrael iam receperat puerum ſuum, quia iam Deus erat incarnatus in utero, q ante fuerat promiſſus in lege. & ,pleris & euangelizauit etiam magna q̄ ſibi fecerat Deus potens, & ſanctus. Sed cũ hoc profetauit propinquam redemptionẽ per Chriſtum faciendã, & prædixit futuram ruinã, & obſtinationem populi Iudaici, ꝑp ſuã infidelitatem, & exaltationem, & ſocietatem populi gẽtilis propter ſuã humilitatem, & fidem, vt patebit per totum diſcurſum, & expoſitionem huius cantici. Ex ſupradictis ergo patet ſeptima dignitas, qua dignificauit, & magnificauit eam filius ſuus. Et qualiter ſingulariter per ſpm̃ ſctm̃ obumbrauit ipſi nõ ſo-
B lum ventrẽ, faciendo ipſam matrẽ Deo abſq; omni labe, & corruptione mentis, & corporis, conſeruando virginitatem, ſed etiam obũbrauit ipſi mentem rapiendo vſq; ad tertium cęlum, & facendo ipſam profetam, & euãgeliſtam ſuper omnes alios, eo modo quo dictum eſt. Et ideo eſt dicendum, ꝙ iſta eſt illa mulier, q̄ vidit Ioannes amictã ſole: & lunã ſub pedibus eius. Apo 12. Nam per hoc, ꝙ erat amicta ſole, denotatur, ꝙ nulla fuit in ea nubes ignorantiæ nec culpæ: Sed per hoc ꝙ luna erat ſub pedibus eius: denotatur q̄d fuit illuminata, & obumbrata lumine ſpũs ſancti ſuper omnes profetas, & euangeliſtas & apoſtolos in tota eccleſia, & ꝙ fuit rapta ſupra lunam huius eccleſiæ vſque ad ſolem diuinæ eſſentiæ. Et ideo nullum potuit pati defectum: ſicut ſol non poteſt pati defectũ
C reſpectu ſui.

Octaua dignitas ſingularis, qua Chriſtus dignificauit virginem matrem ſuam, fuit q̄a ꝓ cunctis cæteris fuit eius ſingularis, & familiarior miniſtra, & cubicularia, & ſecretaria. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ in domo regia illæ præ cæteris magis habetur dignus honore qui familiarius miniſtrat, & ſeruit regi, & diutius cum eo manet, & conuerſatur, ſicut eſt camerarius, & cubicularius, & ſecretarius: quia iſtis rex maiora ſigna amoris oſtendit, quia eis credit, & ſua ſecreta, & arcana commendat. Et ita Chriſtus dixit apoſtolis Ioãne 15. Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia quæcunq; audiui a patre meo: nota feci vobis. Item de miniſterio dixit Ioan. 12. Si quis mihi miniſtrauerit honorificabit eũ pater meus &c. Ex quibus patet quod illi D fuerunt magis amici Chriſti, qui magis cum eo, & familiarius conuerſati ſunt, & q̄bus plura ſecreta commendauit. Et illi fuerunt digniores, & magis honorati miniſtri, qui familiarius, & diutius Chriſto miniſtrarunt. Sed virgo Maria præ cæteris diutius & familiarius, & laborioſius Chriſto miniſtrauit, & ſeruiuit: & cum eo conuerſata eſt, ergo ſequitur quod præ cæteris fuit digna laude, & honore, & fuit à Chriſto honorata. Maior eſt nota ꝑ ea, quæ dicta ſunt. Sed minor probatur per ſingula. Nam virgo Maria diutius Deo miniſtrauit. Nam ſicut in ea citius fuit acceleratus vſus liberi arbitrij q̄ in cęteris: ita citius incepit Deo ſeruire. & miniſtrare, quia iam in tertio anno fuit in templum ad ſeruitium, & miniſterium tẽpli dedicata, vbi Deo cum cæteris virgini- E bus ſeruiebat, & orationi, & contemplationi, & ieiunio vacabat vſque ad ſuam deſponſationem: prout ſupra dictum eſt in tertia dignitate eius. Hoc idem faciebat tẽpore ſuæ deſponſationis ſimul cum ſponſo ſuo Ioſef. Sed iam familiarius miniſtrauit Chriſto poſt incarnationem, quia ſola ipſa ipſi carnem ex ſuis ſanguinibus miniſtrauit, & communicauit. Et per nouem mẽſes in vtero aluit, & nutriuit. Item poſt natiuitatem ſola ipſa ex ſuo ſacro lacte lactauit. Item ſola ipſa ipſum lauabat, & veſtiebat, & exuebat, & pannis inuoluebat, & in cunas reponebat, & omnia eius perſonæ ſecreta nouerat. Et hoc in eius infantia. Sed in eius pueritia ex pane, & cæteris bonis proprio labore adeptis ipſum alebat: & ipſi de neceſſariis prouidebat. Item F ſemper in omnibus myſteriis eius comes fuit. Nam ſicut non defuit in partu cum ipſum peperit: ita non defuit in eius circumciſione, & in magorum adoratione, nec in repræſentatione ad templum, nec defuit in eius perſecutionibus, ſcilicet quando fugit in Aegyptum: & quando reuerſus eſt in Iudæam, ne cin Nazareth, nec quando per ſingulos annos aſcendebat in Hieruſalẽ tempore feſtiuitatum, vt patet Lucę. 2. Nec defuit quando fuit inuitatus ad nuptias. Ioan. ſecundo. Nec defuit in itinere prædicationum, vt patet Lucæ ſeptimo. Nec defuit in eius morte, & paſſione: quia cum cęterĩ fugiſſent ſola ipſa cum Ioanne, & cæteris mulieribus erat iuxtà crucem, vt patet

A Io. 19. & in cæteris euangeliſtis. Nec defuit
dum fuit depoſitus de cruce: & poſitus in ſe
pulcro. Sed non legitur, ꝙ virgo Maria am-
plius fuerit reuerſa ad ſepulcrum, ſicut Ma-
ria Magdalena, & cæteræ Mariæ, & Ioannes
& Petrus, eò ꝙ virgo Maria abſq; quouis du
bio aut hæſitatione erat certiſſima de reſur-
rectione Chriſti, & iō non fuit neceſſe ipſam
ire amplius ad ſepulcrū: quia prius apparuit
ipſi Chriſtus poſt reſurrectionem quā Mag-
dalenæ nec alicui alteri: vt cōiter tenetur. Et
rō eſt: nam ſicut præ cęteris in Chriſti paſſio
ne fuit doloribus afflicta, & præ cæteris in fi
de reſurrectionis fuerat firma: ita prius me-
ruit videre filium ſuum in gloria reſurrectio
nis. Et ideo Chriſtus non annunciauit matri
ſuæ gloriam reſurrectionis per angelos ſicut
Magdalenæ: ſed per ſeipſum in perſona eā lę
B tificauit: iuxta illud Pſ. 29. Ad veſperā demo
rabitur fletus & ad matutinū lætitia. Itē Pſ.
4. Scd̄m multitudinē doloꝝ meorū cōſola-
tiones tuæ lætificauerūt aīam meā. Et ſic pa
tet octaua dignitas virginis: quia ſicut præ-
cæteris familiarius, & diutius, & laborioſius
Chriſto miniſtrauit, & ſecretius fuit cum eo
cōuerſata, ita præ cęteris ipſam dignificauit,
& magnificauit, & honorificauit, & lętifica-
uit. Nona dignitas eius, & priuilegiū fuit ſin-
gulare martiriū ſuper oēs alios martires: qa
abſq; leniatione ſui corporis atrocius paſſa ē
in aīa paſſione Xp̄i: q̄ aliquis aliorū martirū
paſſus unq̄ fuit in carne Ad cuius intellectū
eſt notādū, ꝙ martir græce vno mō idem eſt
quod teſtis latinè: & ſic martirium idem eſt
ꝙ teſtimonium. Et ſic oēs martires dicūtur
teſtes fidei Chriſti: quia, vt teſtarentur, & cō
C fiterentur fidē Chriſti paſſi ſunt dira tormen
ta, per quæ tormenta inuiolabili teſtimonio
confitebitur fidem Chriſti. Et ſic patiebant̄
propter Chriſtum, & eius fidem. Alio autem
modo martir dicitur à Marte Deo bellorum
& pręliorum. & ſic martir idem eſt quod p̄-
liator, & certator, & pugnator, & victor, &
ſic martirium nil aliud eſt niſi pręliū, & certa
men, & pugna, & victoria. Et ſic apoſtoli, &
cæteri verè dicuntur Chriſti martires: eò ꝙ
pro Chriſto pugnarunt, & certarūt cōtra ſæ-
uitiā principum, & cōtra oēs infideles, & in
corpore ſuo dira vulnera pertulerunt. Sed fi
naliter effuſo ſanguine coronam victorię, et
triunphi obtinuerūt: & ſic totum populum
gentilem, & Imperatores iugo Chriſti ſubię
cerunt, & ideo verè dicuntur martires. i. pu-
gnatores, & victores: & ideó dicit Aug. ꝙ nō D
omnes, qui patiuntur tormēta, ſunt martires
ſed ſoli paſſi propter Chriſtum, quia tormen
tum ſolum non facit martirem: ſed cā, & ſic
dicit Aug. ꝙ non ſolum ſunt verè martires,
qui paſſi ſunt vulnera, & laniati ſunt in car-
ne propter Chriſtum: ſed etiam illi, qui paſſi
ſunt perſecutiones, & dolores, & tormēta in
anima, & corde propter Chriſtum, & ſic pro
pter iſta tria virgo Maria dr̄ verè martir, &
maior martir quàm aliqs aliorum, qa maio-
res perſecutiones, & labores ī perſona, & ma
iores dolores in corde, & maiora tormenta
paſſa fuit in aīa, & cum firmiori fide ꝓ xp̄o:
q̄ aliquis apł̄orum, aut aliorum martirum ī
corpore, & hoc probat ꝑ ſingula. Vñ primò
difficultas, & magnitudo perſecutionis cōſi-
ſtit in magnitudine laboris, & timoris, & tri-
ſtitiæ. Sed virgo Maria in ſua perſecutione E
paſſa eſt immenſos labores, & triſtitias, & ti
mores propter Chriſtū, q̄ aliquis ſanctus. er-
go atrociorem, & maiorem perſecutionē q̄
cęteri paſſa eſt. Maior patet. minor probatur,
Nā nō eſt cōparādus aliquis labor labori vir
ginis Mariæ: qñ ex timore Herodis ne inter
ficeret Chriſtū, fugit in ęgyptū cū puero. Nā
ſicut Chriſtus fuit delicatiſſimus in comple-
xione, & per conſequens ſenſus tactus in eo
fuit nobilior: & ideo paruus labor erat ma-
ximus, & cauſabat maiorem moleſtiā in eo:
Ita virgo Maria cum eſſet præ cæteris mulie
ribus delicatiſſima, iō maiorem laborem, &
moleſtiam paſſa fuit in illa fuga in itinere fu
giendo in ęgiptū, & redeundo in Iudeā: &
poſtea fugiendo in Nazaret propter Arche-
laū: qui regnabat pro patre, q̄ in Iudæa vnq̄
aliquis alius pertulerit, quia paruus motus e- F
rat ipſi maximus labor, & moleſtia. Item in
illa fuga maiorem triſtitiam, & timorē paſſa
eſt: ne Herodes interficeret puerum. maxi-
mè qñ vidit eū tanta ſęuitia interfeciſſe tot
infantes innocentes pro filio ſuo, q̄ vnq̄ ali-
quis paſſus fuerit. Et ſic ēt paſſa eſt multas ꝑ
ſecutiones poſt paſſionem Chriſti ſimul cū
apł̄is, vt patet per totum diſcurſum actuū
apł̄orum: qa non minus ipſa patiebatur quā
apł̄oli. Item ſcd̄ò nō ſolum paſſa eſt immen
ſas perſecutiones, & labores ꝑꝑ Chriſtū, ſed
ēt immenſos dolores in corde, quod eſt ſm̄
genus martirii. Nam nnq̄ aliquis paſſus eſt
tm̄ dolorem ꝓ aliqua re amiſſa. quantū paſ-
ſa eſt virgo Maria qñ amiſit filium ſuum in
Hierl̄m, quærēs ipſum per totum triduum.

Cuius

A Cuius rō eſt. Nam ſecundū Aug. 1. de ciui. ca. 10. quantò quis magis diligit rem, tanto magis dolet eius amiſſione. Et quanto aes maiorem lætitiā cauſat in corde in eius poſſeſſionem, tantò maiorem dolorē cauſat in corde in eius amiſſione. Cū ergo cōſtet, ꝙ virgo Maria magis dilexit Xp̄m q̄ aliq̄ alia mulier filium aut patrem aut matrem aut fratrē ſuū, nec aliam rē mūdi, ergo ſeqr, ꝙ virgo Maria magis perdoluit, & maiorē, & intenſiorem dolorem in corde paſſa eſt per totū illud triduū reperiēs filiū ſuū amiſſum, q̄ vnq̄ alia mulier paſſa fuerit in amiſſione filij ſui, nec alicuius alterius rei perditæ, & amiſſæ, qui quidem dolor ſemper fuit cum grandi timore, nec Archelaus, & cęteri ſucceſſores Herodis occiderēt filiū ſuū, & ſic ēt virgo Maria in qualibet abſentia Chriſti ſem B p̄fuit cum ſimili cordis dolore, per qđ patet ſm martirij eius. Tertiū genus martirij virginis Marię fuit, quia paſſa fuit atrociora tormenta realiter in anima, q̄ vnq̄ alter martir paſſus fuit in carne pp Chriſtum, pp qđ virgo Maria non fuit metaphoricè, ſed realiter martir. Ad cuius intellectum eſt valde aduertendum, ꝙ martirium ſiue tormentū eſt tantùm materialiter in corpore, ſed formaliter in anima. Iō magis, & perfectius eſt in anima quàm in corpore, vnde dolor ſecundū Auicennam nil aliud eſt niſi quædam paſſio cauſata in anima ex corpore, & carne quam informat, & cui perſonaliter iungitur, ratione cuius coniunctionis, & vnitatis oīs diſconuenientia carnis cauſat dolorē in anima, & quādā triſtitiā, qnq; intolerabilē ſm maiorē diſproportionē, & diſcōueniētiā factā in car- C nem, & ſm exceſſum diſcōueniētiæ partium carnis. Qui quidem exceſſus diſcōuenientię cātur in carne pp nimiè dilatationē, ſicut accidit in torturatis, aut pp diuiſionē partium carnis, ſicut accidit in vulneratis, aut per fractionē oſſium, aut de locationē eorū, aut per contractionem neruorū ſicut accidit in baptiſmo, aut diſconuenientiam humorum, ſicut accidit in febricitantibus &c. Vnde ſicut conuēientia partium corporis cauſas quietē in anima. Ita diſconuenientia cauſat dolorem in eadem anima. Et hoc cauſatur pp amorem naturalem animæ ad corpus quod informat, & quod eſt inſtrumentum mediū ſuarū operationū. Sed qa anima magis eſt ubi amat q̄ ubi informat, vt inquit Augu. eò ꝙ amor trāſformat amātem, & amatū, & in eo extaſim facit, vt inquit Dyonifius, hinc ē ꝙ poteſt aliquis tantùm amare alterum, ꝙ oblitus ſui magis erit in altero quàm in ſeipſo ſecundùm extimationem, & ſic magis dolebit in paſſione, & tormento alterius quā in ſuo, quia magis percipit alium quàm ſeipſū pro illo tempore, Et ſic patitur in amato magis quàm in ſeipſo. Et per conſequens maior erit in eo compaſſio amati quàm paſſio ſui ipſius. Sicut Chriſtus in medio flagellorū & in cruce magis compatiebatur generi humano quàm ſibiipſi. Et ſic in eo maior erat compaſſio quàm paſſio, & hoc accidebat pp nimiam caritatem qua nos diligebat, prout dictum fuit pſal. 21. Cum ergo ſimus certi ꝙ virgo Maria diligebat filium ſuum ſuper omnia, & per conſequens magis quàm ſeipſam, quia in caritate Chriſti exceſſit omnes alias creaturas, ideo virgo Maria intantùm erat amore, & caritate transformata in Chriſtum filium ſuum, ꝙ quandoque per extaſim, & ex ceſſum magis erat in Chriſto q̄ in ſeipſa, quò ad operationes animales, quia ſēſus totaliter abſorptus ſequebatur voluntatem rationalem, & ſic oblita ſuiipſius dolebat in amaro, imo magis dolebat realiter in verberibus, & flagellis, & vulneribus Chriſti, in anima ſua, quam ſi ip ſa paſſa fuiſſet illa vulnera, & flagella in carne ſua, quia illa paſſio Chriſti amati magis penetrabat animam virginis quàm tormenta Laurentij, & Vincentij penetrauerint animas eorum propter rationes iam dictas. Et ideo dixit Simeō virgini Marię. Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. i. gladius, & dolor paſſionis ipſius filii tui pertranſibit & penetrabit, & torquebit animam tuam. Et ſic patet qualiter virgo Maria fuit paſſa realiter martirium in Chriſto quò ad animam, vbi realiter, & formaliter eſt dolor. Et per conſequens in tantùm virgo Ma. fuit magis, & altior martir pro Chriſto, quantum vehementius, & atrocius fuit paſſa in anima, quàm Laurentius, & cæteri martires in carne. qui quidem dolor animæ virginis ēt redundabat in carnem, quia ſpūs triſtis deſiccat oſſa, prouerb. 19. Ex quibus patet, ꝙ magis debetur aureola martirij virgini Mariæ quàm alicui aliorū martirū. Et hæc eſt cauſa quare Chriſtus nō permiſit ut uirgo Maria p̄ martiriū trāſiret ad aliam vitā ſicut cęteri apl̄i, eò ꝙ iā paſſa fuerat martirium cum eo in paſſione ſua, vt infra patebit. Nā cū cęteri apl̄i relicto eo oēs fugiſſent

A fuiſſent in hora paſſionis, tamen ſola virgo
nũquã ipſum dereliquit tãquã comes,& par
ticeps eius paſſionis. Sed quia Ioãnes euãge
liſta monitu,& exhortatione virginis Mariæ
reuerſus eſt ad Chriſtum cum ſocietate vir-
ginis Mariæ,& aliarum mulierum: iõ Chri-
ſtus nõ pmiſit:vt Ioãnes euãgliſta,& Magda
lena, & cæteræ mulieres deſcederẽt ab hoc
ſæculo cum martirio: eò q oẽs fuerũt paſſi
cum Chriſto iuxta crucem,& ſepulcrũ. Sed
quia paſſio eorũ licèt fuit meritoria:tñ non
fuit cõparãda paſſioni virginis Mariæ: ideo
Chriſtus no permiſit corpus Mariæ in ſepul
cro incinerari: ſed tertia die ipſum ad gloriã
ſuſcitauit:vt infra patebit. Et per hoc patet
nona dignitas virginis Mariç:qua ipſam xp̃s
dignificauit,& magnificauit. Decima digni-
tas ſingularis virginis fuit: quia Chriſtus nõ
B permiſit corpus eius in ſepulcro incinerari:
ſed tertia die ad inſtar ſui in corpus glorio-
ſum ipſam reſuſcitauit,& ſecum in gloria cç
leſti collocauit. Et hoc fecit multiplici ex
cauſa:quarum prima fuit mera Dei volũtas,
eò q ad hanc dignitatem,& cçteras alias eã
ab æterno prædeſtinauerat. Et qa ante legẽ
datã de incineratione, & reſolutione oium
aliorum,prius ex ſpeciali priuilegio eã à tali
ſententia exemerat:quando dixit ſerpenti:ip
ſa conteret caput tuum: nam ipſa Maria in
tantũ cõtriuit caput ſerpentis:q ſicut nõ po
fuit mordere ipſam morſu culpæ originalis:
nec morſu concupiſcentiæ.nec morſu çrum
narum.& corruptionis mẽtis nec carnis: ita
non potuit mordere ipſam morſu doloris in
morte: nec incinerationis in carne: quia illa
ſacratiſſima anima ſine dolore:imo cũ ſum-
C mo gaudio ad tempus ſeparata fuit à corpo
re cum deſiderio videndi gloriã: & cũ certa
ſpe recuperandi corpus glorioſum in breui:
prout ipſi fuerat à filio ſuo promiſſum. Ideo
illa mors nõ fuit doloroſa nec triſtis:ſed læ
ta,& felix,& glorioſa. Secũdò autem hoc fa-
ctum eſt in præmium ſingulare,& ſpeciale.
Nam poſtquàm virgo Maria inter cæteros
homines mundi fuerat miniſtra Chriſti,& ſe
creta cubicularia,& cameraria: & præ cæte
ris cum labore ſeruierat: & præ cæteris fue-
rat paſſa ſupradicta tria genera martirij pro
pter Chriſtum.ſ.martiriũ perſecutionis,& do
lorum,& tormentorum,eo modo quo dictũ
eſt,ſimul cũ Chriſto in illa paſſione:ergo iõ
fuit ne iterum torqueretur in morte:ſed ſine
dolore,& triſtitia diſcederet: & tertia die ad
inſtar filij ſui in corpus glorioſum reſurge- D
ret:vt ſicut fuerat ſocia paſſionis,ita eſſet ſo
cia reſurrectionis,& gloriæ Chriſti. Alia au-
tem cauſa fuit inquantũ Chriſtus tanquàm
filius debuit honorificare matrẽ ſuam inquã
tũ fuerat ſibi decẽs,& poſſibile: & inquantũ
erat eadẽ caro matris,& filij. Et ſic poſſũt aſ
ſignari oẽs illæ decẽ cauſç:quas aſſignat Au.
in libello de aſſumptione virginis:quibus p
bat uirginẽ Mariã nõ fuiſſe in ſepulcro inci
neratã: ſed in breui ſicut filius in corpus glo
rioſum fuiſſe ſuſcitatã p filiũ:& in ſupremo
cçlo cũ filio collocatã. Et per hoc breuiter
patet decima dignitas, qua per filium virgo
Maria fuit magnificata. Vndecima dignitas
virginis Mariæ fuit:quia ſup omnes choros
& hierarchias angelorum,& omniũ beatorũ
meruit exaltari,& collocari immediatè poſt
Xp̃m filium ſuum,prout canit eccleſia, & p- E
dicant oẽs ſancti doctores. Et hoc multiplici
rõne. Quarũ prima eſt:quia eode ordine fuit
in cçlo collocata immediatè poſt filiũ: quo
ab æterno fuit prædeſtinata. Et iõ ſicut De⁹
ab æterno præſcripſit eam in libro prædeſti-
nationis immediatè in ſecundò gradu poſt
Xp̃m hoiem:& prædeſtinauit eã ad gratiam
vt eſſet ſanctior vniuerſis creaturis poſt
Xp̃m:& vt eſſet mater Dei: & ſuperaret oẽs
creaturas in ſctitate,& dignitate in hac via:
Ita collocauit eam in patria ſuper oẽs crea-
turas immediatè poſt Xp̃m: qa ordo glorifi-
cationis ſequitur ordinẽ,& gradũ prçdeſtina
tionis:eò q prædeſtinatio reſpicit glorifica-
tionẽ tãquam finẽ vltimatum cuiuſcũq; crea
turæ rõnalis. Ad cuius intellectum eſt notã
dũ:q qñ dr,q prædeſtinatio eſt ab æterno
ad gratiam præparatio:non eſt intelligendũ F
q gratia ſit finis prædeſtinationis:ſed diſpo
ſitio ad finem:nec prædeſtinatio reſpicit gra
tiam tanquàm finem vltimatum: ſed tanq̃
diſpoſitionẽ ad finẽ vltimatũ: qui eſt glorifi-
catio,& beatificatio. Nã ſcd̃m apoſtolũ ad
Ro. 8. quos Deus ab æterno prædeſtinauit:
hos & filius per gratiã vocauit:ex tẽpore ſup
ple:& quos vocauit hos idẽ filius iuſtificauit
& quos iuſticauit:hos & magnificauit. ſup-
ple per gloriam in cçlo. Ex quibus patet. q
licèt glorificatio ſit finis vltimatus in execu
tionem:tamen eſt à Deo primariè intentus
ſcd̃m æternũ propoſitũ ſuæ uoluntatis. ad
Eſe. 1. Et ideo præſtinatio nil aliud eſt niſi
præparatio gratiæ ſecundum æternum pro-
poſitum: per quam quis poſſit, conſequi

ſu

A futuram fęlicitatem in ſecundum gradum gratiæ,& caritatis ſimuli collatæ in, via quia eiuſdem eſt intendere finē, & pręparare ea quę ſunt, & diſponunt ad finem. Et iō ſicut Xp̄s ſublimauerat virginē matrē ſuā in ſupremo gradu oīum grāṛū,& meritorū,& dignitatū in hac via,ſm ꝙ Deus pater ab æterno eā p̄deſtinauerat,Ita collocauit, & ſublimauit eā in ſupremo gradu Chriſtus immediatè poſt ſeipſū in gloria cęleſti. Itē ſicut Dei eſt prægarare gratiā ab æterno, & ex tēpore per Xp̄m eam conferre: Ita hoīs eſt per talē gratiam operari,& mereri in hac vita vitam ęternā in futurū. Sed q̄a virgo Maria à principio ſui meruit vitam æternam ꝑ quādā excellētiā in omni ſtatu,& ætate ſuper oēs gradus,& ętates,& ſuper oēs cuiuſcunq; ſtatus, & ętatis,& gradus in hac via,ergo per quan- B dam excellentiam fuit collocata in gloria cęleſti in ſupremo gradu poſt Xp̄m ſuꝑ oēs alios ſtatus,& ordines, & hierarchias omniū aliarum creaturarum. Et hoc patet diſcurrendo per oēs ætates, & ſtatus virginis Mariæ, q̄a in quolibet ſtatu meruit ſuꝑ oēs creaturas. Vt ſi dictū eſt in ſecūda dignitate virginis Mariæ,ꝙ ipſa fuit ſanctificata in primo inſtāti ſui eſſe per ſupremā grām habitualē in ſupremo gradu poſt Xp̄m,ergo ſequitur,ꝙ in eodē inſtanti iā meruit ſupremū gradū glorię poſt Xp̄m ſuper oēs ſanctificatos, & hoc ex ſolis meritis paſſionis Chriſti. Itē dictū eſt in ſecūda dignitate,ꝙ vſus liberi arbitrij fuit acceleratus in virgine Ma. in vtero matris ante natiuitatem, & poſt natiuitatem in ſua infantia,& pueritia, & per conſequēs habuit ꝓpriam operationem meritoriam, poſtquā C operabatur per gratiā confirmatā,& ad propoſitū. Ex quo patet, ꝙ virgo Maria iā incepit mereri vitā æternā in vtero matris ſuꝑ oēs ſctificatos in utero. in quibus vſus liberi arbitrij fuit acceleratus.& ſic ēt per tale liberum arbitriū acceleratū meruit in ſua infantia,& pueritia operando per grām à ꝓpoſito ſuper oēs infantes,& pueros,quia ſecundùm gradum gratię,& caritatis eſt meritū operationis propriæ. Et ſic virgo Ma. in ſua infantia, & pueritia iam excellenter meritoriè operabatur,& merebatur in ſua operatione, vt dictū eſt,& ſic iam meruit coronā gloriæ excellenter ſuper omnes infantes, & pueros illius ętatis,& ſtatus. Item dictū eſt in quarta dignitate qualiter virgo Ma. fuit ſingularis in ſua deſponſatione,& coniugio,quia ſimul cum virginitate ſeruauit fidē coniugalem ſuꝑ oēs coniuges,& fidem virginalē ſuper oēs D virgines. Et iō ſicut meruit coronā virginalē ſuper oēs virgines ſeruādo ea, quæ virginis ſūt & pertinent ad ſtatum virginalē,Ita etiā meruit coronā coniugalē ſuper omnes cōiuges ſeruando fidē,& ſtatū coniugalem. Item eodē modo meruit coronā ſuper oēs cōcipiētes,& pręgnantes,& parturientes,& lactātes, & Chriſto miniſtrātes,& ſeruientes,q̄a nulla mulier cū tanta diligentia, & caritate nutriuit filiū ſuū. Et nullus ex miniſtris Xp̄i cū tanta caritate,& cū tanta familiaritate, & diuturnitate, & cum tanto labore miniſtrauit xp̄o,ſicut fecit Maria,prout dictum eſt. Item meruit aureolam ſuper oēs martyres,& apoſtolos,& doctores,quia oēs ſuperauit in martirio,& fide,& doctrina,prout dictū eſt. Item meruit ſuper oēs viduas coronam poſt obitū Ioſeſ,& poſt Chriſti aſcenſionē, viuendo E in ſtatu vidualí exemplo vitæ, & doctrinæ alios docendo. Vnde totū ſpatiū temporis ab aſcēſione Chriſti vſque ad obitū ſuū, virgo Ma. diſtribuebat in duas partes. Nā in vna parte temporis occupabatur in vita actiua.ſ.eleemoſinas largiēdo,& ieiunādo, & loca ſancta quotidie viſitādo. In alia aūt parte tēporis occupabatur circa vitā contēplatiuā in orōnibus,& meditationibus rerū diuinarū,puta cōtēplādo miſteriū incarnationis, & cōuerſationis Chriſti in hac vita, & miſteriū noſtræ redēptionis, & cōtēplādo gloriā filij ſui,& omnium beatorum,in quorum ſocietate frui deſiderabat. In qua quidem contēplatione ſæpè conſolabatur familiari conſortio angelorum,& colloquio. Et etiā ſæpè rapiebatur in ſpiritu magis q̄ Magdalena vſque F ad tertium cęlum. Et ſic uirgo Maria in vita actiua meruit ſuper omnes actiuos,& in cōtēplatiua ſuper oēs cōtēplatiuos. Vltimò aūt meruit in ſuo obitu ſuper omnes ab hoc ſæculo diſcedētes,q̄a cū maiore caritate diſceſſit & cum maiori deſiderio cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et ſic patet qualiter in merito exceſſit oēs ſtatus hoīum,& ætates: Et nō ſolū exceſſit i merito oēs ſtat⁹ hoīum, ſed ēt oīm angelorum. Nā licèt fuerit æqualis angelis puritate, tñ ſuperauit celſitudinē oīum angelorū i caritate,& diuinę maternitatis dignitate,vt inquit Aug. Et ideo virgo Maria meruit hierarchiam non ſolùm ſuper oēs ſtatus hominū,ſuꝑ oēs ordines,& hierarchias angelorū in potiorib. bonis Xp̄i filij ſui

cō ꝙ

A eò ꝙ per quandã excellentiã meruit,& ade-
pta eſt coronã glorię ſuper oẽs ſtatus, & ſuꝑ
oẽs cõditiones hoĩum,& angelorũ. Iõ in die
eius aſſumptionis cãtat ipſi eccleſia in lectio
ne miſſæ illud eccleſiaſtici. 24. In omnibus
requiem quæſiui,& in hæreditate, dñi mora
bor &c.quaſi dicat virgo Maria.Ego quęſiui
requiem vitæ æternæ in omnibus ſtatibus,
& ætatibus,& in oĩbus cõditionibus, & opa
tionibus meritorijs.Sed qa in omnibus illis
merui coronã vitæ per excellentiam ſuper
oẽs homines,& angelos,iõ morabor ĩ ęternũ
in hęreditate domini.i.in potioribus bonis fi
lij mei ſuper omnes ordines, & hiærarchias
omnium hominum,& angelorum. Et ſic ẽt
cãtat ipſi eccleſia.Exaltata eſt ſancta Dei ge
nitrix ſuper choros angelorum ad cœleſtia
regna.Itẽ Ma. virgo aſſumpta eſt in ęthereũ
B talamum, in quo rex regum ſtellato ſedet
ſolio.Et ſic patet vndecima dignitas virginis
Ma.qua dignificauit,& magnificauit eam fi
lius eius in fine ſui curſus,& peregrinationis
quę eſt finis aliarum dignitatum.

Sed adhuc reſtat duodecima dignitas,quã
ſingulariter exercet virgo Maria erga pecca-
tores clamantes ad ſe peregrinantes in hoc
ſæculo,quæ dicitur dignitas interceſſionis ꝑ
quam virgo Maria ſola dicitur mater gratię,
& miſericordiæ,& aduocata peccatorum, &
mediatrix inter nos,& Chriſtum. Nam ſicut
Deus pater conſtituit Chriſtum hominem
mediatorem inter homines,& Deũ,propter
quod homo Chriſtus Ieſus dicitur mediator
Dei,& hominum per apoſtolum, & dicitur
aduocatus apud patrem, ad Heb. Ita pariter
Chriſtus caput eccleſię conſtituit virginem
C matrem ſuam aduocatam:& mediatricẽ ſin
gularem inter nos,& ipſum.Vñ Xp̃s duplici-
ter dr̃ mediator Dei, & hominũ inquantum
hõ.Primò quia eſt medius in dignitate, quia
minor patre ſecũdùm humanitatẽ,& maior,
& dignior omni homine,& angelo, & iõ tõ
eſt,ꝙ ſit medius interceſſor, & redẽptor in-
ter nos,& Deũ.Itẽ quia eſt Dei filius ſuꝑ om
nia dilectus.quia gratia,& remiſſio nõ datur
niſi interceſſione alicuius ꝑdilecti, vt teneat
mediũ inter bonificatorẽ,& bonificandũ ꝑꝑ
has ergo duas cãs Xp̃s conſtituit virginẽ ma
trem ſuã mediatricẽ inter nos,& ipſum. Nã
primò eſt minor filio, ſed maior omni alia
creaturæ ĩ gratia,& gloria,& ĩ omni dignita
te,vt dictum eſt.Secundò quia eſt ubi mater
& prædilecta ſuper omnes alias creaturas.

Et ideo nunquam negat ipſi petitionem, nã D
ſicut præ cęteris filius diligit matrẽ, ita non
põt negare ipſi petitionem,qa amor, & dile-
ctio eſt cã impetrationis cuiuſcunq; rei po-
ſtulatæ.Item virgo Maria præ cęteris diligit
filium ſuum,& præ cæteris ipſi miniſtrauit
ergo filius non põt ipſi negare vicẽ amoris
& retributionis,quin audiat eã,& annuat ip-
ſi in oĩ iuſta petitione ex priuilegio ipſi con
ceſſo,eò ꝙ cõſtituit eã mediatricẽ.&c.Vñ eſt
valde aduertẽdũ,ꝙ ꝑꝑ cõſeruationẽ reipubli
cę militãtis,& ad reparationẽ reipublicæ triũ
fantis & complẽdũ numerũ electorũ neceſſe
fuit,vt cõſtitueret Xp̃s mediatricẽ virginem
matrẽ ſuã inter nos,& ipsũ poſtq̃ eiuſdẽ eſt
tẽdere in finẽ,& præparare,& diſponere ea q̃
sũt ad finẽ. Vnde manifeſtũ eſt,ꝙ oẽs pctõ
res peccant contra Deũ patrẽ per inobediẽ-
tiã ꝑuaricãdo eius præcepta, & iõ per talem E
culpam merentur pęnã ęternã,& ẽt tẽpora-
lem, quia ꝑꝑ culpã occultã merentur pęnã
æternã in futuro.ſed ꝑꝑ pctã publica meren
tur pœnã æternã in futuro,& pœnas tempo
rales in præſenti,de quibus nemo põt libe-
rari niſi ꝑ interceſſionẽ Chriſti mediatoris.
Sed qa oẽs pctõres poſt baptiſmũ vltra hoc
ꝙ peccant per inobedientiã cõtra Deũ pa-
trẽ,peccant etiam grauiter per ingratitudinẽ
contra filium,eò ꝙ eos redemit per ſuã paſ-
ſionẽ,& fecit eos ſuæ paſſionis participes ꝑ
baptiſmum,& ideo peccando poſt baptiſmũ
videntur cõtemnere,& deſpicere paſſionem
Chriſti,& ſic nullus peccator meretur ꝙ Xp̃s
amplius intercedat pro ipſo apud patrem,ſi-
ne cuius interceſſione nemo põt liberari à
pęna ęterna,nec tẽporali,nec culpa,quam ip
ſe voluntariè perpetrauit,iõ fuit neceſſe, vt F
Chriſtus conſtitueret matrem ſuam prædi-
lectã mediatricẽ inter nos,& ipsũ,vt in ſimi-
libus caſibus intercedat pro nobis inter nos,
& ipsũ,& mitiget irã eius ꝑꝑ talẽ ingratitu-
dinem,& vt filius placatus precibus matris
intercedat pro nobis apud patrem. Et iõ di-
cit beatus Bernardus,ꝙ ſicut filius ꝓ nobis
ſemper oſtendit patri latus,& vulnera,ita ma
ter filio pectus,& vbera,Et hoc videmus ma
nifeſtè de multis deuotis virgini Mariæ, qui
in grauibus peccatis,& ſceleribus laborãtes,
tamen finaliter venerunt ad pœnitentiam.
Et etiam inter peccata liberantur à magnis
malis,& periculis temporalibus: ne pereant
in eis, ſed perducantur ad finalem pęniten
tiam.Itẽ uidemus quaſdã ciuitates, & ꝑplos

A & oppida:quę pp pctã publica patiũtur mul
ta diſcrimina, & perſecutiones, & infirmita-
tes, & aduerſitates. ſed quia diuina officia
virginis Mariæ in eis frequentantur,& deuo
tè celebrantur. ideo miraculosè ab illis ad-
uerſitatibus liberantur, nec puniuntur quan
tùm eorum ſcelera merentur.Quod non fit,
niſi pp iuges preces virginis Mariæ fuſas ꝓ
deuotis eius apud filiũ, qui placatus precib.
matris intercedit pro nobis apud patrem. &
ſic in hac peregrinatione non relinquitur no
bis aliud refugiũ in noſtris tribulationibus,
& aduerſitatibus, niſi recurrere ad uirginem
Mariam mediatricem,ut velit placare iram
filii,qui permittit nos flagellari pp ingratitu
dinem.Et hoc probat Aug.in lib. Cur Deus
B homo,dicens. Eſt adhuc quoddam ſingula-
re præſidium,& refugium poſt Deũ, & ma-
xima fiducia. quam in illo regno habemus.
Reginam.ſ. ſororem noſtram, & Dei geni-
tricem ſemperq; virginem Mariam, quæ nõ
ceſſat apud Deum pro hominib. ſemper in-
teruenire. Et maximè pro illis, quos filium
ſuum congruè imitari uidet, & pro illis, qui
aliquando de malo ad bonum redire uolũt.
Credere aũt indubitanter poſſumus quoniã
non eſt aliquid, quod filius matri ſuæ peten-
ti debeat negare aut uelit. Hæc eſt reuera
virgo Maria,de qua proceſſit Dei ſofia:quæ
peccatoribus ſatis eſt pia, per quam pateſcit
ſaluris via. Qui ergo ab ea auxilium poſtula
uerit,& poſtulans perſeuerauerit, nunquàm
ab ea vacuus recedet. Fruſtra. n. alios ſan-
ctos oraret ille: quem iſta non adiuuaret: &.
vt magis dicam, quod alii ſancti minimè au
derent: hęc quadam congruenti autoritateę
à filio poſtulans obtineret.Hæc aug. In qui-
C bus uerbis nobis oſtendit,ꝙ Chriſtus poſt ſe
hoc ſingulare refugiũ nobis reliquit, & qũo.
poſt Chriſtum hanc uirginem habemus ad-
uocatricem, quæ pro nobis intercedere nõ
ceſſat,& qũo rõne affinitatis maternalis, &
filialis dilectionis,nil Chriſtus poteſt ipſi ne-
gare.ergo ſemper ad ipſam ante omnes ſan-
ctos eſt recurrendum. Et hæc eſt ultima, &
ſingularis dignitas qua Chriſtus dignifica-
uit, & magnificauit uirginem matrẽ ſuam;
quia conſtituit ipſam mediatricem inter nos
& ipſum. Duodecim ergo ſunt dignitates,et
priuilegia ſingnlaria uirginis Mariæ, quibus
Chriſtus filius eius ſuper omnes alias creatu
ras eam dignificauit.& magnificauit. Primò:
quia ſingulariter eám ab æterno prædeſtina
uit. Scdò, quia ſingulariter eam in ſua crea D
tione ſctificauit, & ab oĩ pctõ præſeruauit.
Tertiò, quia in utero matris,in ea uſum libe-
ri arbitrii, & rationis ſingulariter ad meren-
dum accelerauit. Quartò, quia in eius con-
iugio fidem virginitatis ſimul cum fide con-
iugali ſeruauit. Quintò, quia ſingulariter ſi-
ne uiro, & corruptione concepit, & abſq; oĩ
ęrumna cũ virginitate peperit. Sextò, quia
in tali conceptu, & partu mater Dei, & filij
Dei eſt effecta. Septimò, quia in illa obum-
bratione ſpiritusſancti intellectum purga-
tum,& heroicum eſt adepta, & profeta, &
euangeliſta ſimul effecta. Octauò, quia fa-
miliarius,& diutius,& laborioſius Chriſto mi
niſtrauit. Nonò,quia coronam, & aureolam
martirii ſuper oẽs apoſtolos, & martires eſt
conſecuta. Decimò,quia à ſententia in cine
rationis ſuit excepta. Vndecimò,quia ſuper E
omnes hierarchias hominum,& angelorum
in cœlo immediatè poſt filium eſt colloca-
ta,& exaltata. Duodecimò, quia mediatrix
inter homines,& Chriſtum in ſingulare præ
ſidium eſt conſtituta. Hæc ergo virgo Ma-
ria mater Dei eſt illa mulier amicta ſole, &
habens lunam ſub pedib.ſuis,quam uidit Ioã
nes in Apoc. Et hæc eſt illa corona, & diade
ma ſtellarum duodecim in capite eius, quæ
ſunt 12.dignitates,& priuilegia,quæ per gra
tiam meruit uirgo Maria,quibus correſpon-
dent 12.præmia in gloria. Et ideo ſicut iſtis
12.dignitatib. dignificauit, & magnificauit
Chriſtus virginem in hoc ſęculo per gratiã,
& in cœlo per glotiam, propter quas oẽs ge-
nerationes prędicant eam beatam. Ita ipſa
in hoc cantico agendo gratias magnificat
Deum dicens.Magnificat &c. Quaſi dicat a-
nima mea magnificat dominum,qui potens F
eſt, & ſanctum nomen eius., pp iſta duode-
cim magna priuilegia, quæ fecit mihi, ex
hoc quia fecit mihi iſta magna, omnes ge
nerationes dicẽt me beatam. Et hoc de ſecũ
do principali quęſito.Sed nunc reſtat reſpon
dere ad tertium principale quæſitum.ſ. qua-
re uirgo Maria dixit in hoc cãtico, quod oẽs
gñationes debebant ipſam dicere, & p̄dicare
beatam per ſupradicta. 12.priuilegia, & di-
gnitates, cum nos videamus Iudęos ipſam
blaſfemantes &c. Ad hoc reſpondetur,quod
iſta tria nomina, ſcilicet gentes, nationes,
& generationes, communiter in ſacra ſcri-
ptura ſignificant populum gentilem, qui
uiuebàt. ſecundum naturam, & carnem,

&

A & non ſ̃m legem, ut dictum eſt per totam
expoſitionem libri pſalmorum, quæ quidem
gentes, & gñationes erant uenturæ ad fidem
Chriſti, & debebant fieri filii Iſrael, & Abra
hæ ſ̃m ſpiritum, & laudare nomen dñi, &
Deum Iſrael, & Meſſiam in lege promiſſum,
vt videmus eſſe completum. Quæ quidem
gñationes ſicut nunc laudant nomen dñi, q
eſt Chriſtus verbum incarnatum, ita pari-
ter laudant virginem matrē eius, & dicunt
eam beatam. Quæ quidem gñationes licet
non ſimul venerunt ad fidem, ſed ſicut ſuc-
ceſſiuè uenerunt per oēs partes mundi, ita
ſucceſſiuè laudauerunt nomen domini, &
beatam dixerunt matrem eius, quia non fuit
aliquod regnū, nec prouincia, quæ non uene
rit ſucceſſiuè ad fidem Chriſti, ſicut dictum
eſt Pſal. lxxj. & cix. & ſic Iudæis reprobatis
B blaſfemantib. Chriſtum, & matrem eius, om
nes generationes populi gentilis uenerunt
ad fidem, & laudarunt Chriſtum, & beatam
dixerunt matrem eius. Sed quia noſtris de-
meritis exigentibus Arabia, quę in multis
hæreſib. laborabat, receſſit à uera fide Chri-
ſti fraude Maometi, & ſuorum, & incidit in
illam ſectam, quæ poſtea maiorem partem
mundi decepit, & uſurpauit, ideo in magnā
partem fuit perturbata a uera laude Chri-
ſti, & virginis matris eius, eò ꝙ negat Chri
ſtum eſſe Deū. Sed non tantū fuit perturba-
ta, quin dicat Chriſtū ſanctū ſuper omnes
homines, & filium ſpiritus Dei. & virginem
Mariam beata ſuper oēs mulieres, & ſuper
oēs gñationes. Aſſerunt ēt Chriſtum eſſe ma
ximum profetā ſanctū ſuper oēs ſctōs, & ſa-
pientem ſuper oēs ſapientes, & profetam ſu-
per oēs profetas, & potentē in miraculis ſu-
per oēs potentes, natū ex virgine ſine patre.
Vnde Mahometus volens commendare ſe-
C ipſum, & autorizare fraudem ſuam, finxit in
Alcorano ſuo, in capitulo filiorum Iſrael,
quòd quadam die dum erat in oratione fuit
raptus ab Angelo Gabriele, & portatus a Me
ca in Hieruſalem, Et exinde aſcendit in cę-
lum cū angelo uſq; ad oratorium Dei, à
quo accepit librum Alcorani, quod interpre
tatur collectio præceptorum Dei, & iō cōmu
niter introduxit Deum ad loquendum quaſi
per totum Alcoranum. Et ſic in capitulo El-
bachera dicit Deus. Dedimus Ieſum filium
Mariæ, ut faceret prodigia, & miracula mani
feſta, & fecimus eum per ſpm̄ ſanctū. Itē in
infra dicit, Inſufflauimus in Mariā de ſpū no-
ſtro. Itē ibidē dicit, ꝙ xp̄s fuit ſuæ matri per D
angelū annunciatus, & per ſpiritū ſctm̄ ſctifi
catus, & conceptus ex uirtute Dei de matre
virgine ſctiſsima, & puriſsima ſup oēs mulie
res. Item in capitulo Elmeide, dicit Deus. Li
nutauimus veſtigia oīum hoīum per Ieſum
filiū Mariæ veraciſsimum patenter, & dedi-
mus ei euangeliū, in quo eſt uera directio, &
lux, & veritas manifeſta, & ſic Maometus qñ
que appellat Chriſtū uerbū Dei, quandoq;
ſpiritum Dei, & nuncium Dei, quandoque
animan Dei, ſed non uult appellare ip̄m De
um, concordando cum hæreſi Arriana. Item
in commēdationem uirginis Mariæ dicit in
capl̃o Amarā, ꝙ dixerūt angeli ad Mariam.
O Maria, Deus prętulit te ſup oēs mulieres
O Maria Deus euāgelizat tibi de uerbo ſuo.
& nomen Chriſtus Ieſus filius Marię. Itē in
capitulo Elneſſa dicit. Nō dicatis de Deo ni E
ſi ueritatem, quia Ieſus filius Marię eſt nun
cius Dei, & uerbum Dei, quod ipſe poſuit in
ea per ſpiritumſanctum. Et ſic dicūt omnes
Alfaquini, id eſt doctores ſarracenorum, ꝙ
poſtquàm Deus, & angeli & Mahometus ap
pellant uirginem Mariā ſanctam & beatā, ꝙ
ſit anathema omnis ille, qui eam non fuerit
ueneratus. Vnde quidā Alfaquinus uocatus
Aben Rodoam uolens exponere illa uerba
quę dixerunt angeli ad Beatam Mariā. ſ. O
Maria Deus prætulit & elegit te ſup oēs mu
lieres &c. dicit in ſuo libro quem intitulat li-
brum Mariez, ꝙ illa uerba tanquā cōſolato-
ria dicebant angeli tripudiantes in partu uir
ginis Mariæ, lętificantes eam de filio ſuo ma
gno profeta, quem in uirginitate peperat,
Item dicit in eodem libro, quòd quādo He-
rodes cum ſuis militibus quęrebat puerū Ie F
ſum in Betleem & Hieruſalem, vt interfice-
ret eum cum cęteris innocentibus, tunc vir-
go Maria tranſibat inter eos cum puero ī vl
nis: & non videbāt puerum nec matrem: eò
quòd angeli occecabant eos, & ſic virgo Ma
ria tranſiuit illæſa vſq; ad fines Iudææ: intrans
in Aegyptum. Item dicit, quod quidā agri-
colæ annunciauerunt Herodi qualiter vide-
rant Martā fugientē cū puero in Aegyptū.
quo audito Herodes cōfeſtim miſit miles, q
occideret infantē & matrē, q qdē milites īſe
quēs in deſcenſu cuiuſdā collis viderūt Ioſef
cū Maria & infantem in fundo vallis iuxta
quēdā fontē, tūc cōcitato paſſu īceperūt cur
rere cōtra eos, quos vidēs Maria dixit ad īfan
tē. O fili ecce milites Herod. veniūt ad īterfi
ciendum

A ciendum te & me, ergo ſalua temetipſum &
me. Erat autem ibi iuxta fontem quædam
antiquiſſima ficulnea habens truncum groſ
ſiſſimum & latum & concauum ex nimia an
tiquitate, ad quam ficulneam ſe appodiauit
virgo Maria tenens infantē in brachijs. Quæ
quidem ficulnea illico ſe aperuit in duas par
tes ad tactum virginis Mariæ, & tunc Maria
cum infante poſuit ſe intra ficulneam aper-
tam, quę ſtatim iterum clauſa eſt occultans
matrē cum puero. Venientes autē milites ad
fontem non inuenerunt nec viderunt niſi ſo
lū Ioſef cū aſino. Qui dixerūt, vbi eſt mulier,
quam proſpeximus de colle tecum exiſtētē
iuxta fontem cū puero in manibus? Quibus
Ioſef reſpōndit, neſcio. Vos uidetis nullū me
cum eſſe niſi aſinum cum iſta ficulnea. for-
ſan iſta ficulnea viſa eſt vobis mulier. Tunc
B milites putantes ſe deluſos in viſu reuerſi
ſunt via qua uenerant, & ſic iterum aperta ſi
culnea Maria exiuit illæſa, & ſedens ſuꝑ aſi-
nū profecta eſt in Aegyptum ſimul cum fi-
lio & Ioſef. Itē dicit vlterius, ꝙ Maria peruenit
cum puero ad locum propè magnam ciuita-
tem, quæ nūc dicitur Caire, vbi eſt fons, ex
cuius aqua rigatur vna vinea, ex quibus viti
bus diſtillat balſamum, in quo fonte Maria
quotidie lauabat pannos pueri Ieſu, & laua-
bat ſeipſam antequam faceret zala. i. oratio-
nē. Et iō firmiter credunt omnes ſarraceni, ꝙ
ideo ſola aqua illius fontis eſt vtilis, & habet
virtutem ad rigandum illam vineam, eò ꝙ
uirgo Ma. lauabat ſe & pānos Ieſu in illo fon
te, & iō nulla alia aqua habet illam virtutē,
præter illam. Et hinc eſt ꝙ nullus ſarracenus
audet ſe lauare in illo fonte ante orationē.
C dicunt enim ꝙ nullus eſt dignus lauari in il-
lo fonte, vbi virgo Maria lauit ſe cum filio
ſuo. Item dicunt ſarraceni, ꝙ dum virgo
Maria fuit in illo loco Aegypti, nulla mulier
parturiens potuit periclitari, ſi virgo Maria
imponeret ipſi manus, & ideo omnes partu
rientes vocabant eam, vt imponere ſibi ma-
nus. Item dicunt quòd omnes mulieres ha-
bentes infantes infirmos veniebāt ad Mariā,
& ipſa imponebat manus infantis Ieſu ſuꝑ
eos, & ſanabantur à quacunque detineban-
tur infirmitate. Itē ego audiui à fide dignis:
qui cauſa viſitandi loca ſancta fuerūt in Hie-
ruſalem, qualiter ſarraceni venerantur valde
ſepulcrum virginis Mariæ, quod eſt in valle
Ioſafat vbi frequenter Sarraceni faciunt zala
ideſt, orationem, imo dixit mihi quidam mi
les, quòd decies iuit in vna die ad ſepulcrum D
virginis vt faceret orationem, & nunquàm
potuit intrare, quia ſemper inueniebat ibi ſar
racenos facientes orationem, qui non ꝑmit
tebant ipſum intrare, dicentes ipſum nō eſſe
dignum intrare ſepulcrum tantæ uirginis.
Vnde ſarraceni non habent in tanta venera-
tione ſepulcrum Chriſti, ſicut ſepulcrum
virginis, eò quòd non credunt Chriſtum fuiſ
ſe mortuum nec ſepultum, imo dicunt, ꝙ
quando Iudæi voluerūt capere Chriſtum
in horto, ꝙ angeli rapuerunt Chriſtū in cę-
lū, & ibi manet viuus in ſocietate Dei vſq; ad
Antichriſtum, quia tunc mittet eum Deus,
vt interficiat Antichriſtum, vt dicit Mahome
tus in Alcorano. Imo dicunt quidam Alfa-
quini, quòd Ieſus Chriſtus non ſolùm inter-
ficiet Antichriſtum, ſed etiā omnes Iudęos,
eò ꝙ voluerunt ipſum interficere. Ex quibus E
omnibus patet, quòd licèt Sarraceni decepti
per Mahometum non habeant rectam fidē
de diuinitate Chriſti, tamen venerantur ipſū
tanquàm verbum, & ſpiritum, & animam
Dei, & nuncium Dei, & profetam ſuper om
nes profetas, & venerantur virginē Mariā
matrem Chriſti aſſerentes ipſam uirginem
ante partum, & poſt partum, eſſe puriſſimā
& ſanctiſſimam ſuper omnes mulieres abſq;
omni peccato, imo ſi quis oppoſitum dice-
ret lapidibus obrueretur. Et ſic prædicāt ip-
ſam beatam ſuper omnes generationes.

Ex quibus patet, ꝙ nō ſolum omnes gene
rationes populi gētilis, quę ſucceſſiuè ꝑ om-
nes partes mundi venerunt ad fidem Chri-
ſti, dixerunt beatam virginem Mariā, ſed ēt
modo tàm ſaraceni quàm chriſtiani omnes
deſcendentes de generatione, & natione po-
puli gentilis dicunt, & prædicant virginē Ma F
riam beatam, & felicem vt dictum eſt, licet
Iudæi blaſfement ipſam. Et hoc intendebat
dicere Maria, cum dixit: Beatam me dicēt
omnes generationes. quaſi diceret Iudæis re
probatis, & in ſua cecitate obſtinatis, beatā
me dicent omnes generationes. ſ. populi gē
tilis, quę ad fidem conuertentur. Et hoc de-
clarabit in ſequētib. cum dicet, ꝙ filius ſuus
diſperſit Iudęos ſuperbos, & depoſuit eos de
ſede ſacerdotali, & exaltauit humiles genti-
les credētes, & impleuit eos bonis ſpirituali-
bus. Et ſic omnes iſti credentes, & exaltati di
cunt beatam virginem Mariā. Hoc eſt ergo
argumentum, quod uirgo Maria facit in pri
ma parte huius cantici. ſ. quia Deus eſt oīpo-
tens.

A tens,& nomen eius ſanctum, quod eſt ver-
bum incarnatū.ſ.Ieſus Chriſtus Deus,& ho-
mo,ideo fecit magna mihi matri ſuæ. i.ma-
gnis dignitatibus,& priuilegijs me magnifi-
cauit,& ideo ex hoc beatam me dicent om-
nes generationes conuerſæ ex populo gēti-
li Iudęis reprobatis,& ideo magnificat ani-
ma mea dominū,& exultauit ſpiritus meus
in Deo ſalutari meo.prout latius patebit.

Et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

Hęc eſt ſecunda pars huius cantici:in qua
virgo Maria magnificat Deum in perſona
totius eccleſiæ propter bona quæ tota eccle-
ſia recepit in aduentu Chriſti: per hoc volēs
oſtendere, quòd non ſolū ipſa obligatē Deū
magnificare, eò quòd filius ſuus eam magni
B ficauit,& dignificauit priuilegijs, & dignita-
tibus ſupradictis,ſed etiam tota eccleſia obli
gatur Deum magnificare, eò quòd Chriſtus
eam redemit, & exaltauit, & multis bonis
ſpiritualibus repleuit, & ditauit. Ad cuius in-
tellectum eſt notandum,ꝙ quia dictū eſt ſu
pra,ꝙ Chriſtus filius virginis eſt nomē Dei
potens,& ſanctum,& per conſequens conti-
net in ſe eſſentialiter,& naturaliter omnipo-
tētiam,& ſummam ſapientiam,& iuſtitiā,&
miſericordiam; & ſic dicitur brachiū patris
& ſapientia patris,ideo venit in carnem ad
notificandam,& exercendam omnipotētiā
& ſapientiam,& iuſtitiam,& miſericordiam
in mundo.in opere noſtræ redēptionis. Hoc
ergo volens oſtendere, quatuor facit virgo
Maria in hac ſecunda parte huius cantici.

Nam primò dicit,qualiter Chriſtus exercuit
C ſuam miſericordiam erga timentes Deum:
& humiles in ſuo aduentu. Secūdò qualiter
exercuit ſuam potentiam contra ſuperbos,
eos diſperdendo de mente cordis ſui. Tertiò
qualiter exercuit ſuam iuſtitiam,potētes ſu-
perbos,& ingratos deponēdo de ſede,& hu-
miles exaltando.Quartò qualiter ſuam exer
cuit ſapientiam ſimul,& miſericordiam,eſu-
rientes humiles replendo bonis,& diuites in
gratos,& ſuperbos inanes relinquendo.Secū
dum ibi.Fecit potentiam.Tertium ibi.Depo
ſuit potentes.Quartum ibi.Eſurientes imple
uit & cętera.

Quantùm autem ad primum eſt aduertē-
dum,ꝙ licèt Chriſtus venerit in carnem ad
oſtendendam,& exercendam omnipotētiā,
& iuſtitiam,& ſapientiam, & miſericordiā:
tamen principaliter venit ad oſtendendam D
miſericordiam ſuam in opere noſtrę redem-
ptionis,de ſeruitute, & captiuitate peccati
nos liberando,quod non potuit fieri abſque
omnipotentia,& ſapiētia,& iuſtitia.Ideo pa
tres veteris teſtamenti omnes expectabant
eum,vt faceret nobiſcum miſericordiā, nos
à peccato liberando. Iō dicebat Dauid pſal-
mo 79.Excita potentiam tuam,& veni,oſtē-
de faciem tuam,& ſalui erimus,Item pſalmo
84.Oſtende nobis domine miſericordiā tuā,
& ſalutare tuum da nobis. Sed quia actus
actiuorum ſunt in patiente diſpoſito, ideo
oportet, quòd homo diſponatur per aliquā
diſpoſitionem vt ſit aptus ad talem gratiam,
& miſericordiam Chriſti, & remiſſionem
peccatorum recipiendam. Sed quia humili-
tas eſt prima diſpoſitio,& radix omniū virtu
tum, & gratiarum,ſicut ſupradictum eſt, iō E
oportet,ꝙ homo diſponatur per humilitatē
ad gratiam,& miſericordiam Chriſti capeſ-
ſendam. Vnde ſicut ſuperbia reddit homi-
nem ineptum ad omnem virtutem, & gra-
tiam recipiendam, ita humilitas reddit ipsū
aptum, & habilem ad omnem uirtutem, &
gratiam capeſſendam, & remiſſionem cu-
iuſcunque delicti, & veniam cōſequendam.
Iō dicit Iaco.in canonica ſua,cap.1. ꝙ Deus
ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiā.
Item pſal.17. Tu populum humilem ſaluū
facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Et
ſic patet,quòd ſicut oportet,ꝙ ex parte Dei
ſit ſanctitas, & miſericordia ad gratiam, &
veniam, & remiſſionem conferendam. ita
oportet vt ex parte hominis ſit humilitas ad
talem gratiam, & remiſſionem recipiendam
& merendam, & conſequēdam,quia Deus F
reſpiciens humilitatem,& timorem in homi
ne,dat ipſi gratiam, & veniam,& reuelat ip-
ſum à miſeriam in qua eſt.Vnde ſicut ſuper-
bis,& temerarijs negat veniā,ita humilibus,
& timentibus non negat miſericordiam, &
remiſſionem peccatorum. Et ideo hæc eſt
cauſa quare Xp̄s non vſus eſt miſericordia
cum diabolo ſuperbo, & Iudęis obſtinatis,
quia eorum ſuperbia, & temeritas non me
ruit ueniam, & remiſſionem, quia erāt ine
pti, & indiſpoſiti ad miſericordiam, & ve-
niam capeſſendam, & ſic profuit omnibus
humilibus, & timentibus Deum, quales
fuerunt omnes fideles,& apoſtoli,& diſcipu
li de populo Iudaico,& cōuerſi ad fidē Chri
ſti de populo gentili. Et hoc intendit dicere
virgo

A virgo Maria in hoc verſu. Vnde ait: ꝙ ſicut dñs cuius nomen eſt potens, & ſanctum, reſpexit humilitatem in ea, pp quam fecit ipſi magnalia ſupradicta, ita pariter reſpexit humilitatem & timorem in cæteris omnibus fidelibus,& ideo miſericordia eius non ſubuenit nec profuit ſuperbis,& temerarijs,& impenitentibus diabolis, & Iudæis obſtinatis, ſed profuit omnibus humilibus,& fidelib. timentibus eum,conuerſis tã de populo gẽtili quàm iudaico. Quæ quidẽ mia proceſſit primò à progeniẽ Iudæorum in apoſtolis,& cæteris fidelibus recipientibus Xp̃m ex illo populo,& ſucceſſit in progenies gentilium prædicatione apoſtolorum, & ita fructus redẽptionis ſubuenit,& profuit ſucceſſiuè oĩbus timentibus Deum à progenie in progenie, & ab ætate vſq; in finẽ mundi. Ad hm̃oi aũt

B intellectũ eſt aduertẽdũ,ꝙ iſta ſe habent per ordinem,ſ.humilitas,& timor Dei, & caritas affectiua,& ſpes,quia vltimum præſupponit primum,& per ordinem omnia ſequentia. Nam ex humilitate ſequitur timor Dei,& ex timore ſequitur fides,& ex fide caritas, & ex ea caritate ſequitur ſpes,& iõ qui non habẽt humilitatem nullũ aliorum põt habere. Nã ſuperb. nec timet homines nec timet Deũ, & ſi nõ timet Deum non credit,& per conſequens non diligit nec ponit ſpẽ in eo. Sed ſi homo eſt humilis timet diuinũ iudiciũ, & per conſequens credit,& exinde amat Deũ, & per conſequens ponit ſpem in eo. Ex quo patet, quòd fides quæ eſt principium virtutũ teologalium præſupponit,& includit humilitatem cum timore. Et hanc humilitatem fide, ſpe,& caritate formatam oſtendit virgo

C Maria qñ dixit. Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et hanc humilitatem reſpexit Deus in ea, propter quã voluit ex ea carnem aſſumere,& pp quam fecit ipſi magna ſupradicta, eo modo quo dictũ eſt. Et iõ dicit Maria,& ſicut Deus reſpiciendo in ea humilitatẽ fecit ipſi magna ſupradicta,ita reſpiciendo humilitatẽ,& timorẽ in oĩbus fidelibus à progenie in progenies eius mia profuit oĩbus timẽtibus eũ ꝙ humilitas,quæ eſt radix omnium virtutum, & timor Dei, qui eſt initiũ ſapientiæ,eſt quædã diſpoſitio ad recipiẽdã miam Dei,& fructum & effectũ redemptionis. Sed eſt iterũ aduertẽdum,ſicut dictum eſt pſ. 18. & quadruplex põt eſſe timor.ſ.ſeruilis,filialis,caſtus, & ſanctus. Aliter enim timet ſeruus, aliter filius, aliter vxor,aliter vir iuſtus,& ſanctus. Seruus D

enim timet facere malum ne verberetur à domino. Filiꝰ vero timet patrẽ,ne priuet ipsũ hæreditate. Vxor vero timet virũ,ne ſeparetur,& dimittat illam. Sed vir iuſtus, & ſctũs timet peccare contra Deum nõ propter aliquod proprium intereſſe, ſed ne diſpliceat Deo,quem diligit in ſe,& pp ſe,& plus quàm ſeipſum,quia vir ſanctus oblitus ſuiipſius diligit Deũ ſuper omnia, & ſi quid aliud diligit,illud diligit in Deo,& propter Deum, & ſic diligit ſe in Deo, & non principaliter in ſe,& iſte talis timor eſt cum ſumma caritate,quæ mittit foras oẽm ſeruilem timorem, licèt includit timorem filialem, & caſtum, quia timor ſanctus ẽt timet perdere Deum, & eius hæreditatem. Eſt verum,ꝙ timor ſeruilis,quo timent peccare mali formidine pœnæ,licèt non ſit perfectus,tamen nõ eſt malus,eò ꝙ opponitur teme ritati. Vnde licèt E

talis timor non ſit meritorius, tamen poteſt eſſe principium,& via ad timorem filialem, & caſtum,& ſanctum,quia trahit hominẽ ad alios tres ſequentes timores ſecundum ordinem perfectionis, quia timor ſeruilis trahit ad filialem,& filialis ad caſtum,& caſtus ad ſanctum,qui conſtituit hominem in ſumma perfectione. Vnde ſicut acus ſe habet ad filũ quia perforando trahit ipſum coniugendo pannum vnum cum altero, & miſſa acu foras,manent partes panni conſutæ, & iunctæ per filum. Ita pariter timor ſeruilis formidine futuræ pœnæ pungit, & penetrat cor hominis. Et exinde trahit ſecum ad timorem filialẽ ne perdat pctõr gloriã Dei, & ſic pctõr iam magis adhæret Deo. Et exinde ille talis nititur recuperare Deũ per pœnitentiã, et ſic F

iam eſt in amore,et timore caſto,et vxorali timendo ne perdat Deũ,et per cõſequẽs gloriã eius,et ſic timebit ipſi diſplicere ſolũ propter eius bonitatẽ. Et ſic, miſſo foras timore ſeruili,manet anima hominis cõſuta,et coniuncta Deo,filo timoris,et amoris ſancti ſub quadam extaſi in Deum transformata,vt inquit Dion.et magis in Deo amato quam in corde qđ informat,et animat,vt inquit Aug. Virgo aũt Maria licèt iã in ſua prima sãctificatione fuerit à Deo diſpoſita per humilitatẽ formatã fide,et ſpe,et caritate,et ꝑ conſequẽs timore filiali et caſto,et ſctõ, qui quidẽ timor sãctus cõſtituebat ipsã in sũmo gradu perfectionis,et reſpiciẽs Deus in ea hãc humilitatẽ ſic formatã,fecit ipſi cætera magna

A ſequentia.ſ.virginē cũ fide coniugali,& cum fœcunditate,& matrē Dei &c.iñ ad hoc, q̃d Deus dēt homini grãm gratificã ex meritis ſuæ paſſionis:opotet,& ſufficit,ꝙ ſit diſpoſitus per humilitatē formatã timore ſaltē ſeruili:& filiali,ſ.ꝙ timeat pœnas futuras, & timeat perdere gloriã q̃ Deus promiſit diligẽtibus ſe:imò deſideret talē gloriã, & gratiam ꝑ q̃ Deus dat talē gloriam, ꝙ non põt fieri ſine fide ſaltē informi,& tunc Deus informat illã fidē ꝑ caritatē,& ſpe firmam,& ꝑ conſequens ꝑ grãm.Sed quia apoſtoli,& cęteri diſcipuli ad primã vocationē habuerunt talē humilitatē, & timorē, & fidē audiendo Xp̃m,& populus gentilis audiendo apl'os: iō ſicut fides apl'orum fuit poſtea firmata,& formata ꝑ caritatem,& grãm:ita ēt & humilitas,& fides gentilium: & oibus iſtis ꝓfuit
B mĩa redēptionis Xp̃i:ſempet ꝓſupponendo, ꝙ xp̃s ꝑ grãm ꝓuenientē diſponebat primò corda eorum ꝑ humilitatem timore ſeruili, & filiali formatã:ad recipiẽdam grãm redēptionis, qa cuius eſt introducere formã,eius eſt diſponere materiam,& ſubiectũ,vt dictũ eſt.Et iō dicit virgo Maria,ꝙ mĩa eius,& fructus redēptionis tm̃ profuit ſic timentibus Deũ,& nõ reſiſtentibus,& hoc à progenie ĩ progenies.Nã talis mĩa,& fructus redēptionis:primò datus eſt apl'is, & diſcipulis Xp̃i, q̃ erant de progenie Iudæorũ.Et exinde proceſſit in progenies gentilium ꝑ p̃dicationē apl'orum,& diſcipulorum, & ſic ēt tranſiuit ſucceſſiuè ex vna progenie, & ætate in aliã vſq; ad magnũ Conſtantinũ,& exinde ab vno regno in alterum, & ex vna lingua in alterã:vſq; quò totus mũdus ꝑuenit ad fidem
C Xp̃i:& ſic in catolicis Chriſtianis ꝑſeuerabit a progenie vſq: ad finem mundi,vbi recipiemus vltimam perfectionem,& præmium ex meritis paſſionis Chriſti in corpore glorificato,& anima beata.Deinde cum dicit,

Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui

Explicat, ꝙ ſuperius implicitē dixit.ſ. q̃d Deus oīpotens cuius nomen eſt ſctm̃,& miſericors,vſus fuit ſua mĩa cum ſolis humilib. timentibus eum,quia mĩa eius ſolis timentibus Deum,& humilibus profuit:hic aũt dicit,ꝙ Deus cum ſit potẽs non vſus eſt miſeircordia,ſed iuſtitia,& potentia cum ſuꝑbis, & temerariis,& obſtinatis Iudæis, & cæteris infidelibus:eò ꝙ non ſolum noluerunt recipere beneficium miæ,& redemptionis Xp̃i: D
ſed etiam ex nimia ſuperbia, & auaritia noluerunt diſponi per humilitatem,& timorē, nec audire prædicationem,& legem Xp̃i, q̃ diſponit ad grãm redemptionis recipiendã. Et ſic non ſolum formam,ſed nec ēt diſpoſitionem uoluerunt recipere:q̃a noluerunt intelligere, vt bene agerent,imò contẽpſerũt, & toto conatu reſtiterunt. & gratis oderunt xp̃m,& crucifixerunt.Et iō Chriſtus nõ ſolum puniuit eos pœna damni:auferẽdo ab eis fructum redēptionis,& regnum Dei, & dando ipſum timentibus eum,& populo gẽtili facienti fructum humilitatis,& fidei: ſed ēt puniuit eos pœna ſenſus,& diſperſionis,& captiuitatis in præſenti,& pœna æterni ignis in futuro. Et ſic oſtendit in eis potentiam puniendo, & non miſericordiam redimendo. Et hanc potentiam oſtendit Deus E
pater ꝑ filium,q̃ dr̃ brachium patris.Nam filius Dei incarnatus dr̃ nomen patris:inquantũ pater ꝑ ipſum filiũ incarnatum ſeipſum mundo notificauit,& manifeſtauit,& dr̃ miſericordia patris,inquantũ per ipſum mundum redemit,Sed dicit brachium patris: inquantum ꝑ ipſum ſuã potentiam exercuit ĩ miraculis faciẽdis, & in malis puniẽdis, & diabolis ſuperandis.Et iō dicit virgo Maria, ꝙ Deus pater nõ fecit mĩam:ſed potentiam ĩ brachio.i.cum filio ſuo cõtra ſuperbos Iudæos,& infideles,ſed fecit potentiã, & iuſtitiã eos puniendo, & ſic diſperſit eos ſuꝑbos mente cordis ſui. Ad cuius intellectum eſt notandum,ꝙ Scribæ,& Phariſæi,& ſequaces eorũ multipliciter fuerunt ſuꝑbi in mente, & intentione cordis ſui.Et iō Chriſtus multipliciter diſperſit eos a ſuꝑbia,& mẽte ſuperbiæ cordis ſui.Vñ primò Scribæ. & Phariſæi F
erant ſuꝑbi gloriãtes de propria natura carnali,& de generatione.Et ideo putabant, ꝙ ſoli filij Abraam, & Iſrael erant ſaluandi, & debebãt eſſe liberi ab omni ſeruitute. Et ideo dixerunt Chriſto Ioan.8. Nos ſemẽ Abrahę ſumus.& nemini ſeruiuimus vnquã. Scd'ò erãt ſuꝑbi in honoribus.Nã licẽt oſtẽderent humilitatem exterius: tamen intrinſecus erant lupi rapaces.Matthæi.5. Et quærebant primos accubitus in menſis,& ſalutationes in foro,& vocari ab hominibus Rabi. vt patet Matthæi.23. Tertiò erant ſuꝑbi in dñio: q̃a timebãt perdere catedrã Moyſi: in qua iudicabãt iudicia, & timebant perdere

ſceptrum

A ſceptrum,& ſacerdotium,& emolumēta ob
lationum,& ſacrificiorum, & io dixerūt. Si
hunc dimittimus,& venient Romani,& tol
lent locum noſtrum,& gentē. Ioā. 11. Et ex
tali ſuperbia,& mala mente cordis ſui,& ma
la intentione crucifixerūt Chriſtū. Quartò
fuerunt ſuperbi in mente cordis ſui,& infla-
ti intelligentia ſcripturarum. Nā ſicut erant
carnales,& tpāles, totam ſcripturam trahe-
bant ad ſenſum carnalē,& ad lucrū ſuū. Et
iō noluerunt humiliari ad audiendam doctri
nam Chriſti: qui ſcripturam legis, & profeta
rum eis ſpiritualiter,& ad verum ſenſum de
clarabat,& contra eorum ſuperbiam,& aua-
ritiam,& cęcitatem prædicabat,vt patet per
totum diſcurſum euangelicum. Et io timen
tes perdere ſacerdotium, & ſceptrū iudicia-
le,& perdere locū,& gentē,& bona tempora
B lia,& honores: interfecerunt Chriſtū. putan-
tes oīa ſupradicta pericula euadere, & ipsū
de terra poſſe delere, & ſic putabāt manere
in ſuperbia mētis cordis ſui,& putabant ma
nere in ſuperbo propoſito,& mala intentio-
ne. Sed de tali ſuperbia, & mala mente cor-
dis ſui diſperſit, & deiecit eos dn̄s noſter Ie-
ſus Xp̄s poſt ſuam reſurrectionē,quia in om
nia pericula,& maiora,q̄ vitare cupiebāt,in
ciderunt,& totū oppoſitū euenit eis, vt pro
batum fuit Pſ. 2. Nā primò venerunt Roma
ni, & obſederunt ciuitatē eorum,& poſt lon
gā obſidionem,& famen,& mutuā ſtragē,&
cędes,& internas ſeditiones,& homicidia in
teſtina Romani cęperunt ciuitatem,& com
buſſerunt eam cum templo, & in ore gladii
reſiduum eorum partim trucidauerunt, &
partim per mundum in captiuitatē diſperſe
runt,& ſic perdiderunt locū, & gentē,et ſa-
C cerdotiū,et oblationes,& honores,et hoſtiā,
et ſacrificiū,et q̧ peius eſt,perdiderunt intel
ligentiā ſcripturæ legis,et profetarū,et man
ſerunt obſtinati in ſua cęcitate, nō valentes
pcipere veritatē ſacræ ſcripturæ,q̄ eſt cibus,
et potus ſpūalis ipſius animæ, ſed tanquam
canes latrātes circuibunt ciuitatē ſacræ ſcri-
pturæ vſq; in finē mundi. Sed quia nunquā
ſaturabuntur nec guſtabunt veritatē in ſcri-
ptura: quia nunq̄ eueniet eis,quod deſidera-
bant: iō ſemper murmurāt, et murmurabūt
expectātes fruſtra ſuū falſum Meſſiā,vt dictū
eſt Pſ. 58. et ſic vadunt diſperſi,et captiui p
mūdū ſemper ſub ſeruitute. Et ſic patet qua
liter Deus pater fecit potentiam in brachio
ſuo,qui eſt Chriſtus: quia per xp̄m oſtendit
potētiā ſuā cōtra Iudæos obſtinatos. Et quō D
diſperſit ſuperbos mēte cordis ſui, et deie-
cit eos a ſuperbia,& mala mēte,& malo pro
poſito cordis ſui: quia omnia mala quæ pu-
tabāt vitare: euenerūt eis. Et fruſtrati ſūt in
deſiderio mētis cordis ſui,& in bonis conſeq
putabant Xp̄m occidendo. Et nota, q̧ virgo
Maria tanquā vera profeta loquitur,& præ
nunciat futuram deſtructionem Iudæorum
p verba de p̄terito pp certitudinē profetiæ:
q̄ videbat in ſpū ꝓfetico,q̄,filius exiſtens in
vtero,infundebat in mentē eius: q̄a filius eſt
ille q̄ loquebat̄ p linguam matris. Et iō ma-
iorē.i.clariorē certitudinē de futuris myſte-
riis Xp̄i habuit: q̄ aliquis aliorum profetarū.
& modum diſperſionis. Et ideo per verba de
præterito prædicit futuram diſperſionem,&
deſtructionem Iudæorū. Deinde cum dicit.

Depoſuit potentes de ſede, et exaltauit humi E
les.

Oſtendit qualiter Chriſtus in ſuo aduētu
exercuit ſuā iuſtitiā cōtra ingratos: eos de ſe
de poteſtatis deponendo,& humiles in locū
eorū exaltando,& ſubſtituēdo. Ad cuius in-
tellectū eſt notando, q̧ ſicut iuſtitia dictat,
vt ſupbus humilietur,& humilis exaltet̄. Ita
dictat,vt ingratus deponatur de ſede digni-
tatis,& poteſtatis,& humilis, & gratus exal-
tetur,& ſubſtituatur, & ſuccedat in locum
eius. Et ita fecit xp̄s tanq̄ iuſtus iudex. Nam
ipſe primò ante incarnationem libera uerat
illum pp̄lm de captiuitate Aegypti,& expul
ſis Cananeis dedit illis terram promiſſionis,
& dedit eis regnum,& ſacerdotium in ea,&
dedit eis profetas, p quos ꝓmiſit eis futurū
ſaluatorē,& redemptorem aīarum,et glori-
ficatorem etc. Qui poſtea venit in carnē, ſi- F
cut promiſerat,et incepit exercere officiū ſi
bi à patre iniunctū.i.legē,et profetas ad ve-
rā intelligentiā declarare,et virtutes inſere
re,et vitia carpere,et extirpare, et miracula
operari. Sed Scribæ,et Fariſæi ſuperbi,et in-
uidi,et de tot,et tātis beneficis ingrati,timen
tes perdere dn̄ium,et ſedē iudicialē,et ſacer-
dotalē,et bona tpalia, noluerūt xp̄m audi-
re,ſed ipsū ſūt pſecuti, et finaliter crucifixe-
rūt: ꝓut dictū eſt. Bene ergo merito,et iuſte
depoſuit eos xp̄s de ſede ſacerdotali,et iudi-
ciali,et trāſtulit regnū, et ſacerdotiū i popu-
lū chriſtianū. Et exaltauit hoīes pauperes,et
humiles,et piſcatores i ſedē ſacerdotalē: quē
admodū fuerūt apl̄i,et cōuerſi d̄ pp̄lo gētili.
Et hoc intēdit dicere virgo Maria cū ait. De

A poſuit potentes de ſede.i.depoſuit ſcribas,& -
fariſæos de ſede, & catedra Moyſi in qua ſe-
debant iudicantes iudicia,& diſcernētes cau
ſas iudiciorū,deſtruens pauperes,& viduas ,
& pupillos,dilatando iudicia,& falſo modo
gloſando ſcripturam legis, & profetarū . Et
depoſuit potentes principes ſacerdotū de ſe
de ſacerdotali.Et loco corū exaltauit humi-
les apoſtolos,qui ſucceſſerunt in ſacerdotio.
Et ēt exaltauit humiles gentiles , qui ex hu-
mil itate cordis ſui crediderūt Xpo.& euan
gelio. ideo ſucceſſerunt in ſacerdotio , ad
quos fuit translata lex,& ſacerdotiū:quò ad
veram intelligentiam.Et nō ſolū xp̄s depo-
ſuit potentes ſcribas,& fariſæos de ſede iudi
ciali,et principes ſacerdotum de ſede ſacer-
dotali: ſed etiam potentes ciues Iudæorum
depoſuit de ſede,& loco,& ciuitate,& liber-
B tate:quia cōbuſta, & euerſa ciuitate cū tem-
plo,& cōbuſtis, & deſtructis cæteris ciuitati
bus Iudææ,& Galileæ,eos de tota terra pro-
miſſionis eiecit,& in captiuitatē redegit,& p
totū mūdū diſperſit , & humiles chriſtianos
de pp̄lo gētili ꝓ maiori parte exaltauit. Itē

*Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimi-
ſit inanes.*

Non ſolū depoſuit eos de ſede ſacerdota
li,& iudiciali,& de loco,& regno,& priuauit
eos bonis temporalibus : quibus gloriaban-
tur,& ſuperbiebant in mente cordis ſui : ſed
etiā priuauit eos bonis ſpūalibus quibus ani
ma reficitur.Vnde ipſi qui ſe reputabāt diui-
tes in bonis ſpūalibus ſacræ ſcripturæ, & in
meritis ſacrificiorum,& oblationum,manſe
C runt inanes,& vacui: quia nec habēt intelli-
gentiā ſcripturę,imo manēt cęci: nec ſacrifi-
cia,& opera legis sūt eis ſalutifera:imo mor
tifera poſt publicationem euangelii.Sed gē-
tiles,qui erāt eſurientes Xp̄s impleuit bonis
ſpūalibus legis,& profetarum,quibus illi Iu
dei fuerunt priuati.Ad cuius intellectum eſt
aduertendum,ꝙ ſcriptura legis,& profetarū
erat quidā ager vbi latebat clauſus,& abſcōdi
tus teſaurus euangelicus,& veritates eius ſub
nube literæ,& cerimoniarū. Et illa ſacrificia
& oblationes,& ſacramēta veteris legis erāt
quædam ſcrinia,& gazofilacia:in quibus tan
ꝗ in ſigno latebāt teſauri meritorum paſſio-
nis Xp̄i.Quæ ꝗdem ſacrificia nō iuſtificabāt
de ſe:niſi inquantū erāt ſignacula fidei,& da
bant in ſignum veri prætii p Xp̄m ſoluēdi
in cruce:vt dictū eſt Pſ.39.& in tractatu cō- D
tra Iudæos.q.1.Sed ſcribę , & fariſæi ſuperbi
in mente cordis ſui,putabant ſe hr̄ verā itelli
gentiam,& teſaurum ſacræ ſcripturæ,et pu-
tabant ſufficienter iuſtificari, et ſaluari p ſa-
crificia,& oblationes,& cętera opera legis .
Et ſic ſe reputabant diuites, & contentos in
intelligentia legis,& profetarū,& in obſeruā
tia cerimoniarū.Sed hoc nō poterat fieri ſi-
ne Xp̄o in lege ꝓmiſſo,ꝗ dēbat detegere te
ſauros abſcōditos in agro ſacræ ſcripturæ:&
confringere vectes ferreos pctōrum,vt patet
Iſ.45.Et iō dixit eis xp̄s Ioā.5.ſcrutamini ſcri
pturas,in ꝗbus vitā putatis habere, quia illæ
teſtimonium phibent de me. Et ſic credere-
tis Moyſi,crederetis forſitam & mihi in qui-
bus oſtendit Xp̄s,ꝙ ſcribæ,& fariſæi falsò ſe
putabant hr̄ vitam in ſcripturis ſm̄ intelle-
ctum eorum , & niſi intelligerent eas ſenſū E
verum,& ſpūalem de Xp̄o,ꝗ erat finis,et ve-
ritas ſcripturarū,et iō manſerunt cęci,et ina-
nes i ſua falſa intelligentia,et vacui,et ſame
lici in meritis ſacrificiorū:quia illa ſcriptura
non erat de ſe vera niſi inquantū erat ſignū
veritatis euangelicæ,et fuerunt verificata p
Xp̄m,nec illa ſacrificia ſacr̄a erāt meritoria ,
nec de ſe conferebant gr̄am,niſi inquantum
erant ſignacula fidei, et gr̄æ dādæ p Xp̄m ,
ꝗa lex p Moyſem data eſt,gr̄a aūt,et veritas
p xp̄m facta eſt. Ioā.1.Et iō illi fuerunt diui
tes,et refecti,ꝗ receperūt fidē Chriſti,et gra-
tiā xp̄i p eccleſiaſtica ſacr̄a , ſicut fuit pp̄lus
gentilis,ꝗ ante aduentū xp̄i eſuriebat,et iō di
cit virgo Maria,ꝙ Chriſtus in ſuo aduentu ,
gentiles,ꝗ ante erant eſurientes ſine lege,et
profetis:impleuit bonis ſpūalibus gratiæ . et
gloriæ,ſed diuites Iudæos , ꝗ ſe putabāt ha- F
bere diuitias tm̄ in litera legis,dimiſit ina-
nes,et vacuos,et famelicos in bonis ſpiritua-
libus.Sed hic ſunt duo videnda. Primò , qui
ſunt iſti eſuriētes,et quare dicuntur eſurien-
tes,et qui ſunt iſti diuites.Scd̄ò quibus bonis
Deus ſatiauit,et impleuit iſtos eſurientes .
Quantū ergo ad primū eſt notandū,ꝙ ſicut
dictum eſt Pſ.118.ſup illud. Concupiuit aīa
mea deſiderare etc.ꝙ differentia eſt īter ſim
pliciter deſiderare,et eſurire ſiue ſitire.Nam
eſurire,et fameſcere,et ſitire addunt conatū,
et neceſſitatem ſup deſiderare, et ſic eſurire
ſiue fameſcere idē eſt ꝙ deſiderare, et appe-
tere calidum cibum,et ſiccum ex neceſſitate
propter reſtaurationem deperditi , et ſitire
idem eſt,quod deſiderare humidum,et frigi
dum

A dum propter reſtaurationem deperditi, & hoc cũ omni conatu, et neceſſitate: vnde qs faſtidiens vnum cibum ex abũdantia poteſt aliũ deſiderare, puta ſatiatus carnibus caprinis põt deſiderare carnes galinarum, et ecõuerſo, ſed iſte talis, quia non eſurit, nec fameſcit, ideo non curat multum inquirere talem cibum, et ſic aliquis faſtidiens aquam põt deſiderare vinum abſq; neceſſitate, et ſic eſt dicendum, ꝙ non ſitit vinũ, ſicut nec ille alius eſurit cibum. Nã ſi iſte eſuriret cibum, cum omni conatu quæreret ipſum, & illicò comederet quemcunq; cibum inueniret, & ſic ſitiens quæreret cum conatu potum, & illicò biberet ſiue aquam, ſiue vinum propter vehementa appetitũ, & neceſſitatẽ. Ita ergo à ſimili eſt dicendum de eſurie, & ſiti ſpũali. Nan multi deſiderant cibum, & potũ ſpũalẽ
B ad ſalutem animæ, ad reſtaurationem gratię deperditæ. & tamen non eſuriunt neq; ſitiũt, quia non apponunt conatum, & diligentiã ad quærendum, & recipiendum, cum habeant opportunitatem. Vnde quandoq; aliqs adulter vel fornicator, vel auarus deſiderat exire à pctõ, & facere penitentiã, & reſtituere ablatum, ſed non facit propter amorem carnis, & pecuniæ. Et iõ eſt ſignum, ꝙ nondum eſurit nec ſitit iuſtitiã, & ſalutẽ animę, nec recuperare gratiam deperditam, quia ſi verè eſuriret, & ſitiret iuſtificari, illicò dimitteret pctm̃: & curreret ad penitentiã. Ex quo patet, ꝙ ille verè eſurit, & ſitit cibum, & potũ ſpũalem, & verã iuſtitiã, q abſq; mora, dimittendo pcm̃, quærit illã per baptiſmum. & pęnitentiam. Et iõ ad verũ intellectum dixit Chriſtus Matt. 5. Beati q eſuriũt, & ſitiunt
C iuſtitiam, qm̃ ipſi ſaturabuntur. Vnde notanter dixit, beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã, & non dixit, beati qui iuſtificantur. Nã aliqs infidelis eſuriens, & ſitiens iuſtitiã, põt venire cum omni conatu ad baptiſmũ, ſed moritur in via, & iõ talis, ex ſola eſurie, & ſiti iuſtitiæ, iuſtificabatur: & baptizatur baptiſmo flaminis, & per conſequens beatificatur. Item ſi aliquis pctõr ad Deũ cõuerſus veniẽs concito gradu ad pęnitentiã, & cõfeſſionẽ, moriatur in tali interualo, tunc ille ex tali eſurie, & ſitit & deſiderio cõfitẽdi iuſtificat, & ꝑ cõſequẽs beatificatur in ſpe, vt inquit Aug. lib. de penitentia. Quia ex ſolo deſiderio ſacerdotis fit dignus venia, & ideo dixit ſaluator, ꝙ beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam ã. cum omni conatu, & diligentia quærũt, &

D cũ inueniũt eã gratãter ſuſcipiũt, & tenẽs, & cũ gaudio cuſtodiunt. Ex his oĩbus patet, ꝙ ſcribæ, & phariſæi, & principes ſacerdotũ, & ceteri Iudæi carnales, & occecati in reb. tẽporalibus non eſuriebant, nec ſitiebant ſalutem animę, nec verum Meſſiã in lege promiſſum, licèt ipſum deſiderarent, & expectarent, quia non deſiderabãt ipſum ꝑꝑ bona ſpũalia, ſed tẽporalia. Et iõ faſtidiẽtes bona ſpũalia nõ rectè, & cũ eſurie quærebãt Chriſtũ Meſſiã in lege promiſſum, nec tenuerunt, & receperũt eũ qñ ipſe venit ad eos, & vocabat eos volẽs eos iuſtificare, & ſaluare. Et iõ dixit eis ſcrutamini ſcripturas in qb. vitam putatis habere, qa illæ teſtimoniũ perhibent de me. Item ſi Moyſi crederetis, crederetis forſan, & mihi, quia ille de me ſcripſit. Io. 5. Itẽ lux venit in mundũ: ſed dilexerunt hoĩes magis tenebras q̃ lucem: erant. n. eorũ mala opa. Io. 3. q.d. ꝓ
E pter auaritiam, & ſupbiã, & bona temporalia cõtempſerunt Chriſtũ, & bona ſpũalia. Ecce qño reputantes ſe diuites in bonis temporalibus faſtidierunt, & contempſerunt diuitias ſpũales. & bona ſpũalia gratiæ, & gloriæ, quę Chriſtus afferebat, & ſic nõ fuerunt eſurientes, ſed faſtidiẽtes bona ſpũalia, ideo Chriſtus dimiſit eos inanes. Sed virgo Mar. & Ioſeph, & Simeon, & Zacarias, & apoſtoli, & gẽtiles, quia verè eſurierunt, & ſitierunt, & cũ conatu vehementi quæſierunt ſaluatorem, et cum venit ad eos, nouerunt, & receperunt eũ, iõ eos eſuriẽtes impleuit bonis ſpiritualibus grę in pñti, & gloriæ in futuro. Et Iudęos diuites, & faſtidientes dimiſit inanes, & vacuos bonis ſpũalibus in ſua dãnatione. Et dimiſit ẽt eos fruſtratos: & inanes in ſua ſpe, &
F intẽtione, qa in pericula, & mala q̃ vitare putabãt inciderunt, & totũ oppm̃ eius qđ ſperabãt, euenit eis, vt dictum eſt. Dupliciter ergo ſcribæ, & phariſæi, & principes ſacerdotũ, & cæteri Iudæi obſtinati dicunt diuites. Primo, qa totã ſuã ſpem ponebãt in diuitijs temporalibus, & toto conatu illas quærebant. Secũdò, qa ſoli ipſi habebãt ꝑ manibus legẽ, & ꝓphetas, in qbus latebãt diuitiæ ſpirituales, ſed ꝑꝑ diuitias tpales, diuitias ſpirituales quas habebãt faſtidiebãt, & cõtẽnebãt. Sed virgo Maria, & Ioſeph, & Zacarias, & apoſtoli dicti ſunt eſurientes. Primò, qa cum omni conatu & vehementi deſiderio quærebãt Chriſtũ ꝓpter bona ſpũalia. Secundò, quia cùm viderunt eũ, illicò cum gaudio tenuerũt, & cuſtodierunt eum, vt infra patebit, & ideo impleuit

A pleuit eos bonis ſpūalibus.Et ſic eſt dicendū
de populo gētili, qui recepit Xp̄m ad ſolam
prædicationē apoſtolorū.Quātum ad ſm eſt
dicendum,ꝙ Chriſtus multiplici bono reple-
uit fideles eſurientes,et ſitientes iuſtitiā. Nā
in pn̄ti vita repleuit eos bonis gratiæ, ſed in
futuro bonis gloriæ. Sed eſt aduertendū, ꝙ
tria ſunt genera bonorum gratiæ, quibus re
pleuit eos in hac vita, et eccleſia militante.
Nam quædam dicuntur bona gratiæ ſacra-
mentorum, quædam bona donorū ſpūsſctī,
quædam bona meritoria ex obſeruātia præ-
ceptorum,et conſiliorum euangelicorū. Vñ
bona gratiæ ſacramentorum ſunt ſeptē,con-
tra ſeptem mala, quæ traximus ex pctō pri-
morū parentū.ſ.tria mala culpæ,et tria mala
pęnæ.Et iō dedit,et inſtituit nobis Xp̄s ſeptē
eccleſiaſtica ſacr̄a in remediū iſtorū malorū.
B Tria enim mala culpæ ſunt,culpa originalis
et mortalis, et venialis.Iō primò inſtituit ba
ptiſmum,in quo datur fides,ſpes,et caritas in
habitu ſimul cum gratia gratifica, per quam
deletur originale.Secundò inſtituit pęniten-
tiam,per quā deletur culpa mortalis,et fit re-
miſſio omniū mortalium.Tertiò inſtituit ex
tremā vnctionē ad delēda venialia. Mala au
tem pęnæ ſunt tria ſ.ſeparatio a Deo p̄ pec-
catū.Et iō inſtituit eucariſtiam,per quā Deo
reconciliamur.Secūdū malum pęnæ, eſt in-
firmitas ad bonum faciendum, et pronitas
ad cadendum,et malum perpetrandū, cōtra
quam infirmitatem inſtituit confirmationē
ab roborandum fideles, vt valeant purgare
contra carnem,et mundum,et diabolū.Ter
tia pęna fuit fęditas libidinis, in cuius reme-
diū inſtituit matrimoniū, ne libido impute
C tur ad pctm̄ mortale in coniugatis.Septimò
aūt Chriſtus inſtituit ſacramētū ordinis, in
quo datur poteſtas ſacerdotibus ad miniſtrā
dum ſupradicta ſacramenta ſęcularibus.Sed
iſta ſufficientia,& cauſa neceſſitatis eccleſia-
ſticorū ſacramentorum,quorum virtus ema
nat ex paſſione Chriſti clarius pōt aſſignari.
Nam primò, ex parentibus traximus carnē
corruptā vitio libidinis,in qua ſeminaliter la
tet culpa originalis,& mortalis.Iō qn̄ anima
noſtra creatur à Deo in puris naturalib.in il
la carne libinoſa,per conſortium trahit culpā
originalem,vt inquit Ambr. & Aug.Per cul
pam incurrit iram,& odiū Dei,& priuationē
omnium bonorum ſpiritualium tam gratiæ
quàm gloriæ, & cum hoc incurrit debitum
ad recuperandum iuſtitiam quam perdidit
in Adam.Et ideo Chriſtus inſtituit ſacramē- D
tum baptiſmi, cui præbuit virtutē regenera-
tiuam,& purgatiuā illius culpæ,& collatiuā
gratiæ per quā baptizato remittitur culpa,&
debitū,& confertur gratia gratifica cū fide,
& ſpe,& caritate in habitu, per quā ille qui
erat in odio,& ira Dei abſoluitur ab omni de
bito, & reducitur in gratiā Dei, q̄a fit Deo
gratus, & acceptus per illam gratiā cōtinen
tem pretium,& merita paſſionis Chriſti. Et
iō ille reus per illam gratiā,& pretium paſſio
nis Chriſti ſoluit omne debitum, & libera-
tur.Sed quia ille baptiſmus, licèt abluat ani-
mam,& tollat culpā originalem ab ea, & ab
ſoluat eam debito,& reducat in gratiā, tamē
non tollit fomitem concupiſcentiæ, vt non
inſit in carne, licèt tollat vt non imputetur
animæ ad pctm̄ ſicut ante baptiſmū, ſed ad- E
huc manet illa morbida concupiſcentia in
carne,in qua ſeminaliter ſunt,& latēt omnia
peccata mortalia,ex qua concupiſcentia om
nia mala oriuntur,eò quòd ſemper pugnat,
& luctatur aduerſus ſpiritū, & rationem, Iō
ſicut illa concupiſcentia carnis ante baptiſ-
mum per ſolum conſortium cauſabat origi-
nale in anima,ita poſt baptiſmum per con-
ſenſum deliberatū cauſat pctm̄, & culpam
actualē,& mortalē in volūtate,& anima per
quā obligatur ad pęnā æternā,& per ſolū cō
ſenſum indeliberatū,cauſat veniale. Et ideo
Chriſtus inſtituit ſacramētū confirmationis
per quod datur robur,& arma gratiæ,& dan
tur dona ſpiritus ſancti ipſi animæ,vt valeat
pugnare,& reſiſtere ipſi concupiſcentiæ, &
vincat carnem ſic morbidam,et corruptā,ne
voluntas per conſenſum cadat in peccatum F
mortale.Sed quia anima conſentiendo carni
aut mundo aut diabolo ſæpius cadit in pec-
catum mortale, ideo Chriſtus inſtituit ſacra
mentum pęnitentię, in quo per merita paſ-
ſionis Chriſti remittitur peccatum mortale,
et pęna inferni ęterna. Sed quia per tale pec
catum actuale ille peccator fuit a Deo ſepa
ratus, ideo Chriſtus inſtituit ſacramentum
eucariſtię, per quod Deo reconciliamur, et
ſpiritualiter reficimur,& recuperamus bona
ſpiritualia deperdita. Sed quia per talē pęni-
tentiam non potuimus omnia pctā morta-
lia ex obliuione confiteri, nec omnia venia
lia ex ignorantia,et in aduertentia, et multi-
tudine,iō in exitu ab hoc ſęculo dar̄ ſacramē
tū extremę vnctionis,p̄ qđ remittutur venia-
lia.Et ēt licèt totaliter non dimittatur pęna
peccato-

A pctõrum [illegible]taliũ oblitorũ debita ĩ purgatorio.pp [illegible]ligentiã differẽdi cõfeſſionem tñ, tales p[illegible] debitæ in purgatotio aliqua liter remittuntur,& minuũtur ex virture ſacramẽti illius vnctionis cõtinentis virtualiter ſiue inſtrumẽtaliter merita paſſionis xpi. Nã ſicut illa caro corrupta,& morbida, & libidinoſa quam trahimus ex parentibus cõtinet naturaliler,& ſeminaliter, & virtualiter oia pctã:quia per ſolũ cõſortium cauſat culpã originalẽ in anima,& per conſenſum cauſat actuale,& veniale peccatũ in eadem: ita quodammodo eccleſiaſtica ſacra quaſi ſeminaliter,& virtualitet ſiue inſtrumẽtaliter cõtinent merita paſſionis Chriſti: quia per iſta ſacra datur gratia paſſionis Xpi oĩbus fidelibus. Et ideo iſta ſacra ſunt quaſi capſæ, & vaſa medicinalia:in qbus latẽt merita paſſionis Xpi ad medelã ſupradictarum infirmi

B tatũ,vt inquit Hugo de ſancto Victore.Et p hæc patet neceſſitas ſupradictorũ quinque ſacramentorum.Sed quia poſt omnia ſupradicta ſacramenta ſemp in hoc mundo manet inordinata cõcupiſcentia in carne q̃ ſẽp per inordinatẽ cõcitat actum venereũ præter intentum genetationis,& ideo pp talem maledictionẽ nõ pt ille actus exerceri abſq; pctõ mortali.Ideo Deus inſtituit ſacramentum matrimonii inter coniuges ad remediũ libidinis:ne tale officiũ,quod non fit ſine libidine,imputetur eis ad peccatum mortale. Itaq; ſicut baptiſmus non tollit habitualẽ cõcupiſcentiam,vt non ſit in carne, ſed vt non imputeur ad pctm̃ originale ipſi animæ per conſortiũ.Ita ſacrum matrimonii non tollit libidinẽ actualem,vt non inſit inter cõiuges in officio venereo:ſed tollit,vt nõ imputetur eis ad peecatum mortale,ſi debitẽ,& abſque

C abuſu exerceant illum actum,& officiũ. Et ſic patet qũo ad remediũ libidinis, & ad excuſandum peccatum,neceſſarium fuit matrimoniũ:qa ſolum ſacramentum matrimonii tollit,& excuſat peccatũ mortale in oĩ actu venereo:vt inquit Aug.in lib.de nuptiis: ſed non tollit originale in paruulis ex legitimo coniugio propagatis pp libidinem parentũ: ſed inter coniuges ſolum hoc ſacramentum excuſat pecatum.Et ratio eſt. Nam omnis alius actus venereus aut eſt adulterium,aut fornicatio,aut cõtra naturã, ſed oĩa iſta tria incurrunt pctm̃ mortale,vt dictũ eſt Pſ.118. ergo ſolũ cõiugiũ excuſat pctm̃, & ſic patet neceſſitas ſex ſupradictorum ſacramentorũ.

Sed quia ſupradicta ſacramenta nõ poſſunt D dari niſi in poreſtate eccleſiæ ſponſæ Chriſti cui Deus omnia iſta dedit in dotem, ideo Chriſtus inſtituit ſacramentum ordinis per quod datur poteſtas ſacerdotibus ad adminiſtrandũ ſupradicta ſacra,in quibus omnibus ſacramentis pp gratiam ſingularem datur ſemper gratia generalis gratifica debitẽ ſumentibus.Et ſic patet bona gratiæ ſacramentorum eccleſiaſticorum,quibus Xps impleuit oẽs fideles eſurientes in primo genere bonorum.In ſecundò aũt genere bonorum ſpũalium: quibus Chriſtus impleuit eſurientes:ſunt bona donorũ ſpũſſancti:q̃ receperũt apoſtoli pro ſe,& pro tota eccleſia in die Pent.quorum primũ eſt donum ſapientiæ: p quod fideles contemptis ſcientiis mundanis apponunt animum ad ſtudiũ rerum diuinarum,& ad meditandum in lege dñi die ac E nocte contemplando ſacra myſteria geſta in vtroque te.& ad quærendam ſalutem, & iuſtitiam p ſacram ſcripturam,& breuiter relictis rebus humanis ad contemplandum diuina.Sed qa intellectus non ſufficit talia diuina pcipere,nec profunda myſteria ſacrę ſcripturę intelligere:iõ datur fidelibus donũ intellectus ad differendas, & intelligendas ſacras ſcripturas. vñ ſicut p donum ſapientiæ appctimus intelligentiam ſacræ ſcripturę: ita p donum intellectus datur nobis facultas ad intelligentiam ſacræ ſcripturæ,ſicut habuerunt apoſtoli. Sed qa nõ ſufficit ſtudiũ, & intelligentia ſacræ ſcripturæ,niſi operemur bonum p ipſam, quia finis eius non eſt, vt ſciamus tm̃, ſed vt per talem intelligentiam operando boni efficiamur. Sed quia in tali operatione habemus pugnare cõtra carnẽ, & mundum,& diabolum: qbus nullo pacto F ex viribus noſtris reſiſtere poſſumus pp naturam corruptã,& fragilem, iõ datur donũ fortitudinis ad vincendũ,& pugnandũ iugiter contra tria ſupradicta.Itẽ ẽt quia in lege euangelica ſunt aliqua conſilia ſupra totam humanam facultatem,& ſupra naturã.ſ.pati omnem perſecutionem,& tormenta,& mortem pp Xpm,& iuſtitiã, & orare pro pſecutoribus,& inimicis,quæ omnia per ſolas morales virtutes nõ poſſent tolerari,nec exercerĩ:iõ datur donum fortitudinis ad ſupradicta toleranda,& aggredienda.Sed quia per ſolã prudentiam moralem,& humanã non poſſemus de reb.ſupnaturalib. & difficilibus conſulrare,nec qñ,nec vbi nec quãtũ talia eſſent

 eligenda.

A eligenda,& aggredienda:Iō datū fuit deſup donū cōſilij,ꝑ qđ apoſtoli,& martyres,& ceteri fideles contemptis mundanis,& poſt poſito quocunq; timore mūdano,qñ oportuit, & vbi,& quantum oportuit pro Chriſto perſecutioni,& morti ſe obtulerunt. Sed cum dono conſilii datum eſt eis donum fortitudinis ad conſultata opportunis locis,& tēporibus exercenda, & ſic propriè donum cōſilii præcedit donum fortitudinis. Sed quia non oēs ſunt conſtituti in eodem ſtatu ꝑfecto, ſicut fuerunt apoſtoli & martyres,& plati,& ſacerdotes,& religioſi:ſed quidam ſunt ī ſtatu inferiori,& coniugali, & ſeculari in rebus tpalibus inuoluti,ideo preter ſcientiā mūdanā datū eſt fidelibus ſecularibus donū ſcientiæ,vt ſic diſponant,& tranſeant ꝑ iſta tēporalia,ne amittant æterna.Nā ſicut ſapientia B eſt de rebus diuinis:ita ſcīa de humanis, & tpalibus.Item,quia fideles ſeculares in infimo ſtatu conſtituti non poſſunt meditari in lege dñi die ac nocte,nec intelligere,& percipere perfectè altiſſima myſteria ſicut prælati,& ſacerdotes, & religioſi continuo ſtudio,& contēplationi dediti:Ideo dat̄ bonum pietatis ad credendū,& firmiter inhærēdum articulis fidei,& ꝓfundis myſterijs ſacræ ſcripturæ,quæ capere non poſſumus: & ad piè credendū ſemper partē magis piam, & magis conuenientē Deo, & ſanctis eius in opinionibus nondū determinatis ꝑ eccleſiam. Sed qa lex diuina cōminatur tranſgredientibus,nō ſolū priuationē hæreditatis vitæ ęternę,ſed ēt ęternā pœnam tranſgreſſoribus,& promittit vitam æternā & uiſionem Dei cū ſumma fruitione,& fęlicitate obſeruatoribus C eius.Ideo eſt neceſſarius nobis timor ſupernaturalis,per quem timeamus perdere bonū nobis promiſſum, quod non videmus,& timeamus incurrere pęnas ęternas quas in hoc ſæculo nō videmus:nec ſentimus. Et iō datur donum timoris ſupernaturalis:qui habet quatuor gradus. Nam primò per ipſum refrænatur temeritas,& audacia noſtra:vt timeamus pœnas ignis æterni.Secundò, vt timeamus perdere hęreditatem regni cęleſtis, & iſte dicitur timor filialis.Tertio, vt timeamus perdere ipſum Deum per ſeparationē à Deo.Et iſte dicitur timor caſtus,& vxoralis ſiue deſpōſalis.Quartò,vt timeamus Deo diſplicere propter ſuam nouitatem,& ne in curramus ingratitudinē. Et iſte dicit̄ timor ſanctus,& immaculatus.Et eſt idem, quod noſtra perfecta caritas, quæ iam totaliter ſo D ras mittit timorem ſeruilē.Et ſic patet qualiter ſunt neceſſaria omnia iſta ſeptem bona donorum,& gratiarum toti eccleſiæ:quibus donis Chriſtus in eccleſia alios fecit apoſtolos:alios ꝓphetas, alios euāgeliſtas,alios doctores,alios prædicatores, alios martyres, alios confeſſores,& virgines, & continentes, & alios viros religioſos,& alios iuſtos coniugatos: & quoſdam fecit quotidie incipientes,& quoſdam proficientes,& quoſdā perfectos. Et ſic ſpūſſanctus ſpirans dona gratiarū diuidens ſingulis prout vult, vt inquit apoſtolus. Et hæc ſunt bona donorum,quibus Chriſtus impleuit fideles eſurientes & ſitientes iuſtitiam.In tertio aūt genere ſunt bona meritoria ex obſeruantia ꝓceptorū, & conſiliorum.Nā quia diligentibus Deū, & fidelibus oīa cooperantur in bonū meritorium. E ad Ro.9.ideo Chriſtianus exiſtens in caritate,ꝑ oīa opera,quæ facit ſecundū legē euangelicam,meretur vitā ęternā. Vnde obſeruādo præcepta negatiua non ſolū euadit pęnas æternas,ſed ēt meretur vitā æternā propter pugnā,& victoriā,quia nemo pōt obſeruare diuina præcepta:nec vitare pctm̄ ſine gratia & pugna,& victoria,reſiſtendo carni, quòd mundo, & diabolo, quod non pōt fieri ſine gratia,& per conſequens ſine merito.Sed iā ma gis meretur quis obſeruando ꝓcepta affirmatiua.ſ. diligendo Deū ſuper omnia in ſe,& propter ſe:& diligēdo proximum ſicut ſeipſum,& in Deo,& propter Deū.Et ſic implebit omnia opera miæ,tā ſpūalia,ꝗ corporalia erga proximum indigentem,pp q̄ opera Chriſtus in iudicio omnibus iuſtis dicet. Venite benedicti patris mei,percipite regnū F &c.Sed magis,& altius merentur obſeruatores conſiliorum Chriſti in ſtatu perfectiori, qui venditis oībus q̄ poſſidebāt,& datis pauperibus,ſicuti ſunt Chriſtum per pauperem, & obedientiam & caſtitatem in ſtatu religionis. Sed iam magis,& altius merentur q tollunt crucem ſuam & ſequuntur Xp̄m ꝑ martyrium &c.Et iſta ſunt bona meritoria ex obſeruantia ꝓceptorum euangelicorum, qbus Chriſtus ditauit,& repleuit ſuos fideles eſurientes in hac vita ſimul bonis gratiæ ſacramentorum,& donorū. Sed bona gloriæ quibus Chriſtus impleuit iſtos eſurientes in cęlo,ſunt clara,& facialis viſio diuinæ eſſentię & indiuiduæ Trinitatis,quę quidem clara viſio datur eis in præmiū ex merito fidei quā

A hic habuerunt. Et datur eis perfecta & ſecu-
ta poſſeſſio illius ſummi boni in præmium
ſpei quam hic habuerunt. & datus eis ſuffi-
ciens & perfecta fruitio in præmium carita-
tis:quam cum effectu operum miſericordiæ
& obſeruatione præceptorum,& conſiliorũ
in hac vita habuerunt. Ex quibus tribus bo-
nis reſultat in eis uera,& perfecta beatitudo
in aĩa. Sed vltra hæc tria bona animę,conſe-
quenter quatuor dotes , & bona in corpore
glorificato.ſ. immortalitatẽ cum impaſſibi-
litate,& claritatẽ,& ſubtilitatẽ , & agilitatẽ ,
in quibus quatuor conſiſtit gloria corporis .
Et ſic tunc omnes erunt in ſua vltima perfe
ctione quò ad totum.ſ.quò ad corpus,& ani
mam,qui quidẽ ſtatus eſt oĩum bonorũ ag-
gregatione perfectus : in quo ſolo conſiſtit
beatitudo iuſtorũ. His ergo oĩbus bonis ſu-
B pradictis tàm gratiæ in præſenti q̃ glorię in
futuro impleuit Chriſtus omnes ſuos fideles
eſurientes. quibus priuauit omnes Iudæos
obſtinatos,& cęteros infideles , & ſuperbos,
& diuites mundanos,& impenitẽtes . Quos
non ſolùm priuauit bonis ſupradictis, & di-
miſit eos vacuos,& inanes:ſed etiã ad pęnas
æternas deſtinauit. Et ideo de Iudæis obſti-
natis dixit Mat.8. Multi uenient ab oriente ,
& occidente , & recumbent cum Abraam
& Iſaac in regno cęlorum. Filij autem regni
mittentur in tenebras exteriores. ibi erit fle-
tus, & ſtridor dentium. Item Mat. 21. dixit
ſcribis,& phariſæis: Auferetur à vobis regnũ,
& dabitur genti facienti fructum . Ex qui-
bus patet qualiter Iudæos , & ſuperbos pri-
uauit bonis ſpiritualibus , & reliquit eos ina
nes : & gentiles eſurientes impleuit bonis ·
C & non ſolũ priuauit Iudæos illis bonis : ſed
etiam puniuit eos pęna ſenſus per fletum &
ſtridorem dentium. Et nota,quòd Iudæi ob
ſtinati non ſolùm dicuntur inanes : inquan-
tum ſunt priuati,& vacui ſupradictis bonis :
ſed etiam quia opera legis omnia , quæ fa-
ciunt,ſunt inania, & vacua meritis : quia in
vanum,& fruſtra circunciduntur & faciunt
alia opera legis : quia iam ſunt exinanita, &
euacuata per aduentũ Chriſti,& opera euan
gelica . Item etiam illa opera nõ ſolùm ſunt
eis inania,& mortua ; ſed etiam mortifera ,
quia quotienſcunque faciunt , & obſeruant
aliquod opus cerimoniale,peccant mortali-
ter;& addunt peccatum ſuper peccatum : &
oratio eorum vertitur in peccatum:ſicut di-
ctum eſt pſal.67.& 108. Et ſic manet inanes

in bonis & meritis,& fruſtrati in ſua inten- D
tione:quia inciderunt in omnia mala,quę vi
tare putabant:& perdiderunt oĩa bona quæ
cõſequi putabãt,et cupiebãt. Et gẽtiles eſuriẽ
tes fuerũt exaltati,& repleti bonis quibus ip
ſi ſunt priuati. Et iõ dicit virgo Maria,ꝙ Xp̃s
filius ſuus fecit potentiã in brachio ſuo : q.d.
diſperſit Iudæos obſtinatos,& ſuperbos me-
te cordis ſui:& depoſuit eos de ſede ſacerdo-
tali,& iudi ciali,& loco,& regno . Et exalta-
uit humiles apoſtolos, & gẽtiles per fidẽ hu
miliatos. Et apoſtolos,& gentiles eſurientes:
& pauperes,& ſimplices impleuit bonis gra
tiæ in præſenti,& gloriæ in futuro. Sed diui
tes Iudæos dimiſit inanes, & fruſtratos non
ſolum bonis ſpiritualibus , ſed etiã dignitati
bus temporalibus , & in ſua mala intentio-
ne. Sed eſt iterum aduertendũ,ꝙ iſti tres ver
ſus ſupradicti non ſolùm verificantur de ſu- E
perbis Iudæis:imo primò verificantur de ſu
perbis demonibus , quos Deus in principio
diſperſit,& depoſuit de ſede cęleſti. Vnde di
ctum fuit in expoſitione pſalm.81. qualiter
Deus gradauit in principio ordines angelo-
rum ſecundùm ordines nobilitatis naturæ
eorum. Et ſic collocauit luciferum in ſupre-
mo ordine primum ſuper omnes alios . ſed
quia vidit ſupra ſe à dextris Dei.ſ.in potiori-
bus bonis totius gloriæ ſuper omnes ordi-
nes, & hierarchias angelorum ſedem præpa
ratam pro Chriſto homine : quem verbum
æternum debebat perſonaliter aſſumere:qui
quidem Chriſtus tanquàm caput , & domi-
nus hominum,& angelorum erat adorãdus
ab omnibus angelis,& hoc ſcd'm Dei volun
tatem:tunc Lucifer ſuperbiens in mente cor
dis ſui dixit non eſſe æquum,nec iuſtum ali F
quem hominem ſuper angelos aſcendede-
re:nec etiam homines cum angelis coæqua
ri . Et ſic diligens ſe potius quàm Deum, &
diligẽs iu ſe & non in Deo:voluit potius ſe
qui appetitum ſuum q̃ voluntatem Dei: qui
hoc ab æterno ſtatuerat adimplere. Tũc con
cepit odiũ,& inuidiã contra Chriſtũ,& de-
creuit cõſcendere & vſurpare ſedẽ et ſoliũ
imperiale pro Chriſto præparatum , & facta
coniuratione cõtra Xp̃m & uoluntatem , &
ſtatutum Dei,dixit in corde ſuo: in cęlũ con
ſcendam:& ſuper aſtra cęli,ideſt ſuper om-
nes ordines & hierarchias angelorum à de-
xtris Dei exaltabo ſolium meum,& ſedebo ĩ
monte teſta.ſ.in hæreditate Chriſti, Aſcen-
dam ſuper altitudinẽ nubium: & ſimilis ero
altiſſi-

A altiſſimo,vt patet Iſa.14.Ex quibus patet,ꝙ Lucifer fuit primus ſuperbus in mente cordis ſui qui voluit,& ſtatuit vſurpare ſedē imperialem Chriſti filij Dei: & aſcendere ad ſimilitudinem & æqualitatem Dei.& vſurpare imperium mundi Chriſto debitum. Sed tunc Deus fecit potentiam in brachio ſuo,ſ. in verbo ſuo per quod facta ſunt omnia: & pręcepit Micaeli,& angelis eius:vt deijceret Luciferum cum ſequacibus ſuis de cęlo in infernum.Et tunc factum eſt prælium magnum in cęlo. nam Micael, & Angeli boni ſequaces Micaelis Dei voluntati conformes & obedientes præliabantur cum Dracone Lucifero,eius prauæ voluntati, & ſuperbiæ reſiſtentes. Sed proiectus eſt draco ille magnus:ſerpēs antiquus, qui vocatur Satanas: id eſt aduerſarius, & contrarius diuinæ vo-
B luntati & Chriſto futuro, proiectus inquam eſt in terram,& angeli eius.i.ſequaces eius, & rebelles Deo miſſi ſunt cum eo in ſtagnū ignis:vt patet Apoca.12. Et ſic patet qualiter Chriſtus iam in principio fecit potentiam in brachio ſuo,& diſperſit de cęlo demones ſuperbos in mente cordis ſui, quia tunc depoſuit eos potentes de ſede Chriſti: quam vſurpare temere præſumebant.Et nō ſolùm depoſuit eos de illa ſede, ſed etiā eos qui erant potentes in natura depoſuit de ſedibus eorum quas in cęlo poſſidebant à primo inſtanti ſuæ creationis,& eiectis,& depoſitis eis à ſedibus ſuis exaltauit humiles homines & ſanctos in ſedes eorū. Nam homines iuſti, & ſancti poſſederunt per gratiā,& humilitatem ſedes cęleſtes quas angeli rebelles perdiderūt per ſuperbiam. Et ſedes quas
C mali perdiderunt Chriſto contradicendo, & inuidendo, poſſederunt homines iuſti & humiles Chriſtum diligendo, & credendo & ſequendo. Et ideo ex conſequenti homines eſurientes, & ſitientes iuſtitiam, & cupientes toto conatu iuſtificari per Chriſtum: & eſurientes,& cum effectu,& conatu, & violentia pęnitentiæ deſiderantes illam gloriā: Chriſtus impleuit illis bonis cęleſtibus, & dęmones, qui erant in cęlo diuites per naturam, & gratiam, expectantes eſſe diuites per gloriam,ſi ſtetiſſent, & Deo paruiſſent: dimiſit inanes, & vacuos, & fruſtratos in mente cordis ſui,& in ſua intentione. Quia non ſolùm perdiderunt ſedem Chriſti, quā vſurpare volebant, ſed etiam ſedes quas poſſidebant. Et nota, ꝙ mali angeli non ſolùm voluerunt conſcendere, & vſurpare ſedem D
Chriſti imperialem præparatam in potioribus bonis patris,ſed etiam ſedem virginis, quam viderant præparatam in potioribus bonis,& à dextris Chriſti filij eius ſuper omnes choros,& hierarchias angelorū. Et hęc fuit prima cauſa inuidiæ eorum cōtra Chriſtum,& matrem eius.Sed ea cauſa fuit, quia præuiderunt, quòd quidam homines tantùm erant per gratiam, & merita exaltandi per Chriſtum,quòd erant cum eis in gloria coæquandi,& collocandi. Et ideo moti ſunt ad reſiſtendum diuinæ legi,& voluntati: & ideo ſunt de cęlo diſperſi,& depoſiti. Ex quibus patet qualiter Chriſtus,qui eſt brachiū, & potentia Dei patris,diſperſit demones ſuperbos mente cordis ſui. Et quomodo depoſuit eos potentes de ſede, & gradu, & dignitate celeſti.Et quomodo exaltauit homi- E
nes humiles: vt repararent ruinam eorū: & poſſiderent ſedes eorum. Et quomodo homines eſurientes, & cum conatu penitentię quærentes gloriam cęleſtem impleuit bonis,& demones,qui in cęlo erant diuites per naturam, & gratiā,& expectabant fieri beati per gloriam,cum eſſent viatores: tamē q̄a in gratia non ſteterunt, nec voluntati Dei adhæſerunt:ideo dimiſit eos inanes, & vacuos,& quod deterius eſt ad æternam pęnā & in infernum deſtinauit. Et ſic iſta verba virginis. Primò verificantur de demonibus ſuperbis.Secundò de Iudæis obſtinatis:prout ante dictum eſt.Sed tertiò verificant̄ de ſuperbis tyrannis perſecutoribus eccleſiæ, quo Chriſtus diſperſit de ſuperba mēte cordis ſui:& depoſuit de ſede poteſtatis,& exaltauit Chriſtianos humiles. Vnde primò di- F
ſperſit Neronem de ſuperba mente cordis ſui,& depoſuit ipſum de ſede imperiali. Nā cum interfeciſſet apoſtolos Petrum & Paulum principes eccleſiæ, & rempublicam deſtruxiſſet: vidēs totum ſenatum mixtum cōtra ſe,ipſum interfecit, & loco eius fuit exaltatus in imperium humilis Veſpaſianus, & poſtea Titius filius eius.Itē Domitianus cū ſectam perſecutionem contra eccleſiā diù cōcitaſſet:& cōtra rempublicā multa mala perpetraſſet:tandē per ſenatū depoſitus, vt q̄dā fuerūt,ſeipſum interfecit, & loco eius humilis, & iuſtus Traianus in imperium eſt exaltatus,qui aliquādiù dedit pacē eccleſię.Item Diocletianus,& Maximinianus,& Maxētius cū ꝑ magna tp̄a ſęua perſecutione eccleſiā Chri-

A Chriſti vexaſſent & infeſtaſſent: tñ finaliter de imperiali ſede depoſiti miſerabiliter vitã finierunt: loco quorum humilis Conſtantinus in imperium eſt exaltatus: qui poſtea ad fidem Chriſti conuerſus, deſtructis idolis, eccleſiam Dei proſperauit & ditauit. Exẽplo cuius omnes reges terræ cum toto populo gentili ſe iugo fidei Chriſti ſubiecerunt. Et ſic deiecta ſuperbia huius mundi omnis poteſtas ſubiugata eſt iugo Chriſti. Et Conſtãtinus imperator cum omnibus regibus ſe ſubiecit Silueſtro papæ: tanquã vicario Chriſti in terris. Et relicta ipſi Roma cum toto patrimonio, ſe in Cõſtantinopolim recepit: & imperialem ſedẽ illuc tranſtulit. Et ſic patet qualiter ſuperbi, & potentes gentiles depoſiti ſunt de ſede ſuperbiæ: & poteſtatis: & humiles Chriſtiani in ſedem ſacerdotalẽ &
B imperialem exaltati. Item dæmones ſuperbi, qui adorabãtur in idolis à toto mundo fuerũt depoſiti de ſede idololatriæ: & humiles facti fuerũt exaltati. Nam templa idolorũ, comminutis, & deſtructis idolis, fuerunt cõſecrata in eccleſia apoſtolorum & martyrũ. Quia in delubris vbi adorabãtur idola, poſtea poſitæ ſunt imagines ſanctorũ: in quibus ſancti nõ adorantur, ſed à fidelibus venerantur: & in ſanctis ſuis Deus laudatur. Quia apoſtoli principes populorũ, & martyres: vt dij fortes terræ eleuati & exaltati ſunt. pſ. 46. Et ſic patet quõ Criſtus non ſolùm dæmones ſuperbos: & Iudæos obſtinatos: ſed etiam ſuperbos tyrannos perſecutores eccleſiæ diſperſit de ſuperbia mentis cordis ſui, & depoſuit de ſede, & dimiſit inanes, & Chriſtianos humiles, & eſurientes exaltauit, &
C impleuit bonis in præſenti per gratiã, & in futuro per gloriam: prout dictum eſt. Item hoc non ſolùm eſt intelligendum de dæmonibus: & Iudæis obſtinatis, & de tyrannis perſecutoribus eccleſiæ, ſed etiã de ſuperbis regibus, & principibus, & magnatibus, & diuitibus Chriſtianorum, qui pluries fuerũt depoſiti, & eiecti à ſedibus, & à culmine poteſtatis propter ſuperbiã, & elationẽ ſuam & hoc iuſto Dei iudicio: eò ꝙ confiſi in viribus ſuis, & diuitijs ſæpè Deum contempſerunt, & pauperes deſpexerunt prout dictum fuit in expoſitione pſal. 48. & 72. Et hæc de ſecũda parte huius cantici.

Suſcepit Iſrael puerum ſuum. recordatus miſericordiæ ſuæ.

Sicut locutus eſt ad patres noſtros. Abrahã & ſemini in ſæcula.

D Hæc eſt tertia & vltima pars principalis huius cantici, in qua virgo Maria cõcludendo reddit cauſam oĩum eorũ quę dicta ſunt. Nam oĩa quæ dicta ſunt de virgine Maria, & eccleſia, fecit Chriſtus veniens in carnẽ. Et ſic aduentus eius in carnem fuit cauſa eorum quæ dicta ſunt. Vnde quia Chriſtus debebat ex virgine Maria carnem aſſumere: idò magnificauit, & dignificauit eã ſupradictis duodecim dignitatibus, & priuilegiis in priuilegijs in prima parte memoratis, & fecit ipſi illa duodecim magna. Itẽ poſtquàm venit in carnẽ exercuit myſteriũ noſtrę redẽptionis: cuius mia proceſſit, & profuit omnibus timentibus eum à progenie in progenies. Et in ſua paſſione manente corpore in cruce, & ſepulcro deſcendit ad inferos, & diſperſit dæmones ſuperbos per infernũ, & de
E poſuit eos de ſede poteſtatis quam ſuper totum genus humanum habebant, & expoliauit limbum, & purgatorium: & liberauit humiles, & captiuos de inferno, & exaltauit eos ſecum in gloria, & eos qui ibi per magna tẽpora fuerant eſurientes Chriſtum expectando, impleuit bonis fruitionis, & dæmones qui erant diuites poſſidentes illam prædam, & totum genus humanum: dimiſit inanes, et vacuos præda eis ablata. Item poſt aſcenſionem depoſuit Iudæos obſtinatos de ſedibus eorum, & diſperſit eos per mundum: vt dictum eſt. Et exaltauit humiles etc. Et ſic patet, ꝙ oĩa iſta fecit Chriſtus quando venit in carnem. Et ideo dicit virgo Maria in fine huius cantici, ꝙ quia Iſrael iam ſuſcepit puerum ſuum in lege promiſſum, qui omnia ſu
F prædicta partim fecit & partim in breui debet facere: ideo ipſa agendo gratias, magnificat dominum etc. Ad cuius intellectum eſt notandũ ſicut dictũ eſt in principio, ꝙ iſtud canticũ eſt finis totius legis, & prophetarũ, & principium totius euangelij. Nam virgo Maria recipiens Chriſtum in lege promiſſum in vtero ſuo, agit gratias, annuncians ꝙ Iſrael iam recepit Meſſiam in lege promiſſum, de quo locuti ſunt omnes patriarchæ, & prophetæ, quam Deus promiſit omnibus patriarchis, & prophetis. Et per cõſequens agendo gratias, & magnificando Deũ euangelizat Chriſtum iam ueniſſe, qui fuerat à Deo promiſſus in lege, & ꝓphetis. Et ideo concludendo ſuum canticum dicit: Ideo magnificat anima mea dominum: & exultauit

in

A in Deo ſalutari meo,quia iam ſuſcepit Iſrael puerum ſuum Ieſum,& ſaluatorem: & iam Deus recordatus eſt miæ ſuæ mittendo filiū ſuum mūdi ſaluatorē:ſicut locutus eſt quondā ad patres noſtros.ſ.Adā & Enos & Noe: & locutus eſt & promiſit ipſi Abraam, & ſemini eius in ſęcula .i. ſucceſſiuè per ſingula ſęcula,& ætates,Et nota,ꝙ ly recordat⁹ miæ ſuæ,non ordinatur cū ly ſuſcepit Iſrael puerum ſuum:ſed cum ſequenti oratione,vt ſit ſenſus.i.ſuſcepit Iſrael puerū ſuū:ſicut Deus recordatus miæ ſuæ locutus eſt ad patres noſtros,&c.Vel,vt clarius, & melius dicatur,ly recordatus miæ ſuæ,facit ſententiam,& orationem per ſe cum ſupplemēto,vt ſit ſenſus .i.ſuſcepit iam Iſrael Ieſum puerum ſuum: quia Deus ſup. recordatus miæ ſuæ,iā miſit filium ſuum: ſicut locutus eſt ad patres no-
B ſtros &c.vel qa Deus recordatus ē miæ ſuæ mittendo filium ſuum:ſicut promiſit,& locutus eſt ad patres noſtro &c.Sed hic occurrūt tria dubia. Primò,qs eſt Iſrael,qui ſuſcepit puerum ſuum:cū nos videamus, ꝙ populus Iſrael negauit, & abiecit, & crucifixit xp̄m. Secundò eſt videndum qūo, & qn̄ Iſrael ſuſcepit iſtum puerum Ieſum. Tertiò ad quos patres,& qūo locutus eſt, & promiſit Deus Chriſtum ipſi Abraam,& ſemini eius in ſæcula.Quantum ad primum rn̄detur,ſicut dictum eſt in prologo ſuper pſalterū trac. 4. & per totam eius expoſitionem:& in tractatu contra Iudæos,ꝙ iſta nomina.ſ.Abraam, & Iſrael,& ſemen Abraæ,& Iſrael,non ſunt nomina carnis,& naturæ:ſed nomina fidei, & grē, & miſterij. Nā primò Abraā à ſua natiuitate carnali appellatus eſt Abrā à parenti-
C bus,ſcriptū cū ſimplici.A.vt patet Ge.11.Sꝫ poſtquam facta eſt repromiſſio de Xp̄o futuro & ipſe credidit repromiſſioni, propter quam fidem fuit iuſtificatus: tunc fuit ipſi mutatum nomen per quandam additionē, pp fidem q̄ habuit de Xp̄o futuro, & ſic dictus eſt Abraā ſcriptū duplici.A. vn̄ legitur Gen.15.quando Abraā perijt a Deo generationem,& prolem,ne moreretur ſine liberis qui ſuccederent in eius hæreditatē,tūc Deus eduxit ipſum foras dicens.Suſpice cęlum: & numera ſtellas:ſi potes:ſic erit ſemen tuum & tunc credidit Abraā,& reputatū eſt illi ad iuſtitiam.Ex quibus verbis ſequitur primò, ꝙ Deus nō promiſit ipſi Abrahā ſemē terrenū:ſed cœleſte,& ſp̄ūale,quia nō dixit reſpice terram:ſed reſpice cœlum, per quod fuit

denotatum,ꝙ ex cœlo dēbat deſcendere ſe- D men eius,per hoc eſt,ꝙ filius Dei debat ſumere carnem ex ſemine ipſius Abraam.ſ. ex Maria virgine futura filia ipſius Abraā.Item ſequitur,ꝙ Chriſtus Deus & homo cęleſtis debebat regnare,& multiplicare filios cœleſtes ſpirituales ipſi Abraam: per hoc qđ ait: numera ſtellas,ſi potes.Tertio ſequit, quod tunc Abraam credidit Chriſto futuro: imò credidit Chriſtum futurum Deum, & hominem,& mundi ſaluatorem. propter quam fidem fuit iuſtificatus:per hoc quod ait:credidit Abraam,& reputatum eſt illi ad iuſtitiā. Nam ſi Abraam per talem promiſſionē credidiſſet tm̄ generationem carnalem futurā, & nō ſp̄ūalem ſuper naturā,& nō Deū incarnandum:ſua credulitas non fuiſſet ex fide infuſa:quia abſq; fide infuſa & ſupernaturali vnuſquiſque poteſt credere res carnales,& na- E turales. Et ſic nō fuiſſet iuſtificatus per fidē, nec merces ſua fuiſſet magna nimis: prout dicitur in textu. Et ſic patet qualiter per talē promiſſionem fuit ipſi Chriſtus promiſſus, & qa credidit,per talem fidem Chriſti futuri fuit iuſtificatus. Item vlterius poſtq̄ iā habuerat filium carnalem.ſ.Iſmael:iterum vocauit eum Deus dicens. Ego ſum: & ponam pactum meum tecum:eriſque pater multarum gentium:nec vltra vocabit̄ nomē tuum Abraā:ſed appellaberis Abraā, quia patrem multarū gentiū conſtitui te &c.Et tūc Deus fecit pactum circūciſionis cū Abraā,& ſic Abraam cepit circunciſionem in ſignum fęderis,& fidei Xp̄i futuri. Ex quibus patet, quod Abraam ante circunciſionem iā crediderat Xp̄m futurum: & per ſolam fidem Xp̄i futuri fuerat iam iuſtificatus:ſed cępit circūciſio- F nem in ſignum fęderis, & tanq̄ ſignaculum fidei,vt inquit apoſtolus,in qua quidē circūciſione Deus acceptabat illum modicum ſanguinē non in pretium ſolidum, ſed tanq̄ arrā, & ſignum ptij futuri p̄ Xp̄m in cruce ſoluendi:vt dictum eſt ſup Pſ.39.& in tractatu contra Iudæos. Item ſeqtur, ꝙ regeneratio baptiſmalis,& fidei,q̄ figurabat illa circunciſio, & additio illius nominis:non tollit ſubſtantialiter naturā hoīs,ſed addit grām ſupra naturam, remouendo peccatum ꝙ corrumpebat naturā,ꝙ denotatur per hoc, ꝙ illa ſyllaba ha.cū aſpiratione addita ipſi nomini Abraam nil remouet de ſubſtantia nominis: ſed addit,& adauget ipſum nomen addēdo iſtam ſyllabam ha.& ſic dicitur Abraham:

A Per quod myſterium patet, ꝙ iſtud nomen Abraam non eſt nomen natiuitatis,& naturæ,ſed nomen fidei,& repromiſſionis,& gratiæ,& ſpũalis regenerationis, & nomen augumentationis, & perfectionis,inquantum gratis addit ſupra naturam, & perficit eam. Et per hoc etiam denotatur ꝙ Abraã debebat habere duplicem generationem.ſ.vnam naturalem,& carnalem figuratã per hoc nomẽ Abraam,quod ante habebat,& aliam ſpiritualem per repromiſſionem, figuratam ꝑ additionem huius nominis Abraam. quod patet,nam iam nato Iſmaele filio carnis facta eſt ipſi repromiſſio per Iſaac.Itẽ hoc magis explicatur Gen.22.quando facto ſacrificio Deus cum promiſſione & iureiurãdo dixit ipſi Abraam. Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli,& arenam quæ eſt in littore

B maris,& in ſemine tuo benedicentur omnes gentes &c.Ex quibus patet, ꝙ dupliecem generationem,& dupliecem multiplieationem promiſit Deus ipſi Abraam. ſ.generationẽ carnalem figuratam per arenã maris,& multiplicationem ſpũalem figuratam per ſtellas cęli. Item ſequitur ꝙ generatio ſpũalis erat multiplicanda ex populo gentili per baptiſmalem benedictionem in Chriſto, & ꝑ hoc ꝙ ait.In ſemine tuo benedicentur oẽs gentes &c.Ex his omnibus patet, ꝙ iſtud nomẽ Abraã non eſt nomen carnis,& naturæ, nec carnalis generationis,& natiuitatis, quia nonagintà annorum erat Abraam, quando datum eſt à Deo ipſi iſtud nomen. Sed eſt nomen fidei Chriſti,& repromiſſionis,& gratię & benedictionis. Ex quo ſequitur ꝙ filij carnales tantùm deſcendentes ab Abraam,ſine

C fide Chriſti,& regeneratione, non ſunt veri filij Abrahę,ſed filij Abraam.i. ſecundum carnem tantùm, & non ſecundùm promiſſionem,& fidem,quia Abraam eſt nomen fidei & gratiæ,& benedictionis, ergo ſolùm ſunt veri filij Abrahæ illi qui Chriſtum receperũt & fidem eius,& fuerunt regenerati,& benedicti in Chriſto per baptiſmũ, quia iſti acceperunt gratiam & benedictionem ſuper naturam,& ſic patet qualiter totus populus gẽtilis.i.omnes venientes ex illo populo & omnes qui regenerati ſunt in Chriſto per baptiſmum,facti ſunt ſemen Abrahæ, & veri filij Abrahæ ſecundũ repromiſſionem,quia ſecuti ſunt fidem ipſius Abrahæ, & benedicti sũt in Chriſto qui fuit ex ſemine Abrahæ ſecundùm carnem. Et ſic etiam patet qualiter hoc nomen Abraam tranſiuit à populo Iudaido in populum gentium per fidem Chriſti ex prædicatione apoſtolorum. Nam apoſtoli in Chriſto primo regenerati regenerauerunt poſtea populum gentilem per baptiſmum, & ſic per fidem, & regenerationem baptiſmalem fuit tranſlatum, & continuatum nomen, & ſemen Abrahæ in populum gentilem, & continuatur ſemper in populo Chriſtiano,& ſic nos ſumus veri filij & ſemẽ Abrahæ.Vnde tria fecit Abraam antequam conſequeretur nomen augumentatum. Nam primò exiuit de terra natiuitatis vbi idola adorabantur. Secundò inuocauit nomen domini quod eſt verbum incarnatum. Tertiò credidit Deum incarnãdum, qui ipſi hæreditatem debebat dare in cęlo. Et hæc fides fuit ipſi reputata ad iuſtitiam. Et ideo in pręmium adeptus eſt hoc nomen Abraam tan-

E quàm pater multarum gentium, ſed poſtea per myſteriũ immolationis arietis pro Iſaac credidit Chriſtum paſſurum pro nobis, ideo dictum eſt ipſi qualiter in Chriſto erant regenerandæ omnes gentes.Per eandem ergo rationem iſtud nomen Iſrael non eſt nomen naturæ, nec carnalis natiuitatis,& generationis,ſed eſt nomen fidei,gratiæ,& benedictionis, vnde legitur Ge.32.ꝙ quando Iacob reuerteretur ex Meſopotamia in terram promiſſionis, dum dormiret iuxta uadum Iacoboc,ecce vir.i.angelus in forma viri luctabatur cum eo vſq; mane:quem noluit dimittere Iacob uſquequò benedixit ſibi, cui dixit angelus,nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum,ſed Iſrael,quoniam ſi contra Deũ fortis fuiſti, quantò magis contra homines

F pręualebis? Et tunc Iſrael vocauit nomen loci illius Fanuel dicens, vidi dominum facie ad faciem & ſalua facta, eſt anima mea &c. Ex quibus patet, quòd propter quatuor impoſitum eſt ipſi nouiter hoc nomen Iſrael. Primò propter fidem,quia vidit hominem & credidit Deum in illo homine dicens, vidi dominum facie ad faciem &c.Et ſic per fidem vidit in ſpiritu,& credidit Deum incarnandum. Et ideo dictus eſt Iſrael, quod interpretatur vir videns Deum. Item ſecundò quia tenuit fortiter Deum, Tertiò,quia fuit à Deo benedictus. Quartò quia fuit per eũ directus Et ideo ille qui à natiuitate dicebatur Iacob,dictus eſt poſtea Iſrael à Deo propter iſta quatuor.Iſrael enim idem eſt quod videns Deum,& fortis aut princeps cũ Deo

&

A & benedictus & directus à Deo. Ex quo patet, ꝙ iſtud nomen Iſrael non eſt nomen natiuitatis, & naturę: ſed nomē fidei Xp̄i: & nomē fortitudinis, & benedictionis, & directionis. Ex quibus etiam patet, ꝙ non ſolū ſunt veri filij Iſrael illi, qui nati ſunt ex eo ſolùm ſecundùm carnem: ſed ſoli illi, qui habuerūt & habent fidem Iſrael, quam habuit Iacob de Chriſto incarnãdo in illa lecturatione. Et ſolùm ſunt verus Iſrael, & veri filii Iſrael illi, qui ſunt benedicti per Chriſtū, & in Chriſto per baptiſmum: & qui ſunt directi à Chriſto per legem euangelicam. Et ſic etiam eſt dicendum, ꝙ ante aduentum Chriſti, & in aduentu Chriſti ſolum erant veri filij Iſrael illi qui credebant, & expectabãt filium Dei incarnatum in Meſſiam, & qui credebant, & expectabant ſaluari per eius mortem, & paſ-
B ſionem: & benedici per baptiſmum, & dirigi per legem euangelicã, ſicut præuidit, & credidit Iacob in illa viſione. pp quam fidē ſortitus eſt hoc nomen Iſrael. Et ſub iſtis quatuor conditionibus expectabant illum oēs patriarchæ, & prophetæ, vt probatū eſt ꝑ totam expoſitionem pſ. Et iō ſequitur, ꝙ ſcribę & phariſæi & ſequaces eorum iam nō erant veri filij Iſrael qñ venit Chriſtus: quia non credebant nec expectabant Meſſiam Deum & hominem: nec Deū incarnatū ad ſaluandum eos ſpūaliter: ſed expectabant Meſſiam purū hominē qui liberarent eos de ſeruitute tpali Romanorum: & proſperaret eos in copia bonorum tpalium. Et iō oēs erant hæretici deuiãtes à vera intelligentia ſacrę ſcripturæ legis, & profetarum. Et per cōſequens nō habebant fidem Abrahæ nec Iſrael: ſicut
C latius probatum eſt per totam expoſitionē pſ. & in tractatu contra Iudæos. Ex quibus ſequitur, ꝙ veritas nominis Abrahæ, & Iſrael ſolum fuit teſeruata in virgine Mariæ, & Ioſef, & Zacaria, & Ioãne Baptiſta, & Eliſabet, & Simeone, & cæteris qui expectabant verā redemptionem Iſrael. Et ideo ipſe Simeon, & Zacarias habuerūt reſpōſum à ſpūſancto non viſuros ſe mortem: niſi viderent Xp̄m dñi: vt patet Luc. 1. de Zacaria. & Luc. 2. de de Simeone. & patebit infra. Ex quibus patet ꝙ quando venit Chriſtus, iam erant diuiſi filij Iſrael in filios carnis tm̄: qui erãt ſcribe & & fariſęi, & ſequaces eorum: & in filios ſpūs & promiſſionis, & fidei, & gratiæ: qui erant fideles ſupradicti, quod fuit figuratum in Iacob, qui poſt factam promiſſionem, & illam viſionem, & impoſitionem nominis manſit D claudus vno pede: & rectus alio pede: ad denotãdum, ꝙ vna pars filiorum debebat claudicare, & deuiare à fide eius, & à vera ꝓmiſſione, & intelligentia ſacræ ſcripturæ: ſicut ſcribæ, & fariſæi, & omnes ſequaces eorum, qui ſunt Iudęi moderni obſtinati. Et altera pars filiorum Iſrael debebat manere recta ī fide ſua Chriſtum recipiēdo: ſicut virgo Maria cum ſupradictis, & omnibus fidelibus futuris. Et ſic patet, qui ſunt veri filij Iſrael, & verum ſemen Abrahæ. Et ſic patet primum quæſitum. Quantùm ad ſecundùm patet ex ſuperioribus, nam poſtquàm veritas nominis Iſrael manſit in virgine Maria, & Ioſef, & quibuſdam fidelibus: ideo virgo Maria cum illis fidelibus ſuſcepit Ieſum Chriſtum vice, & in perſona totius Iſrael, & omnium patriarcarum, & profetarum, & omnium fidelium præteritorum veteris teſtamenti, & tã- E quàm verum Meſſiam, & redemptorem, & ſaluatorem in lege promiſſum. ſed omnes iſti non receperunt eum eodem tpe nec modo. Nam ſola virgo Maria ſuſcepit ipſum primitate tp̄is, & dignitatis: quia nón ſolum ſuſcepit ipſum mente: ſed etiam carne ſuo vtero virginali: quando dixit. Ecce ancilla domini: fiat mihi ſcd̄m verbum tuum. quia tunc in eodem inſtanti ope ſpiritusſancti corpus Chriſti fuit ex puris ſanguinibus virginis formatū, & perfectè organizatum: & à tota Trinitate anima fuit in illo corpore creata: & in eodem inſtanti tota illa humanitas in atomo conditionata fuit à verbo perſonaliter aſſumpta. & ſic virgo Maria in eodem inſtanti concepit: & ſuſcepit in vtero virginali Ieſum verum, & perfectum Deum & hominem tanquàm mundi redemptorē F & ſaluatorem: prout angelus ipſi annunciauerat. In ſecūdò autem loco ſuſcepit ipſum beatus Ioſef ſponſus virginis. Nã cū Maria eſſet inuenta in utero habens de ſpiritu ſctō, & Ioſef cogitaret occultè dimittere eam: tūc angelus apparuit in ſomnis Ioſef dicens: Ioſef fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natū eſt, de ſpiritusſancto eſt. pariet filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum &c. Tunc autem exurgens Ioſef à ſomno fecit ſicut ꝓcepit angelus: & accepit Mariam cōiugem ſuam etc. Ex quo patet, quòd Ioſe ftūc accepit Mariam tanquam matrem Dei: quia iam ante

A quæ erat ipſi vera coniūxit,& ſpōſa. Et tunc accepit puerum Ieſum tanquam ſaluatorem mundi: vt patet Mat. 1. In tertio autem loco ſuſcepit Ieſum Ioannes Baptiſta tanquā dominum,& ſaluatorem mundi:& hoc qñ Maria ingreſſa eſt domum Zacariæ, & ſaluauit Eliſabet: quia tunc ſoe. exultauit in gaudio in vtero ipſius Eliſabet. Et ex conſequenti Eliſabet plena ſpiritu ſancto recepit Mariā tanquàm matrē Dei: & recepit Ieſum Chriſtum tanquàm dominum, & mundi ſaluatorem: cum dixit. Et vnde hoc mihi,vt mater domini mei veniat ad me? Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui:& beata quæ credidiſti: quoniam perficient in te quę dicta ſunt tibi à domino etc. Ex quibus patet, ꝙ iſti tres. ſ. Ioſef, & Ioānes Baptiſta,& Eliſabet ſuſceperunt Chriſtū, in

B dominum,& mundi ſaluatorem: adhuc exiſtentem in utero virginis Mariæ. Itē in quarto loco ſuſcepit ipſum Zacarias pater Ioannis Baptiſtæ: quia in natiuitate filii ſui plenus ſpiritu ſancto profetauit dicens. Benedictus dominus Deus Iſrael: quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ etc. In quo quidem cantico Zacarias annunciat, & confitetur ſaluatorem, & redemptorem veniſſe ad faciendam ſalutem,& redemptionem plebis ſuæ:& confitetur in Chriſto eſſe completas omnes promiſſiones factas ipſi Abraæ, & oībus patriarchis,& ꝓfetis de Meſſia mūdi ſaluatore, & redemptore,& prædicit Ioānem Baptiſtam futurum præcurſorem Chriſti: ad præparandas vias eius. Et confitetur qualiter iam viſitauit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris,& vmbra mor

C tis ſedent ad dirigēdos pedes noſtros in viā pacis. Ex quibus patet, ꝙ Zacarias iam confeſſus eſt:& ſuſcepit Chriſtum adhuc exiſtentem in vtero matris tanquā ſaluatorem, & redemptorem,& regē Iſrael: & ꝑ conſequēs Meſſiā in lege, & prophetis promiſſū: vt patet Luc. 1. In quinto autem loco ſuſceperunt ipſum paſtores: qui monitu angeli uenerunt ad adorandum Chriſtum nouiter natum in Betleem: vt patet Luc. 2. Nec eſt ambigendum qui Eliſabet, & Zacarias uenerint ad adorandum Chriſtum in præſepio ſicut paſtores: eò ꝙ domus Zacariæ uix diſtabat à Betleem per vnum miliare. In ſexto autem loco in perſona,& vice totius populi gentilis facti ueri filij Iſraelitæ per fidem, uenerunt magis ab oriente,& adorarunt Chriſtū tanquam Deum,& hominem, & dominum

D totius vniuerſi, & ſpecialem regem Iudæorum: & per conſequens verum Meſſiam in lege promiſſum: vt patet Matthæi. ſecūdo. & ſic patet qualiter illi magi facti veri Iſraelitæ ſuſceperunt Chriſtum in perſona. & vice totius populi gentilis, qui erat futurus verus Iſrael,& ſemen Abrahæ per fide: & erat benedicendus: & regenerandus in Chriſto tanquàm verum ſemen Abrahæ ſecundùm repromiſſionem ipſi factam: prout ſupradictum eſt. In ſeptimo autem loco ſuſcepit eū Simeon iuſtus in templo in perſona totius Iſrael,& in perſona legis. Vnde cùm virgo Maria non obligaretur apparere in templo in quadrageſimo die poſt partum: eò quod non ſuſcepto ſemine: ſed opere ſpiritusſancti conceperat: nec cum ærumnis. & ſordib. aliarum mulierum: ſed cum puritate, & vir-

E ginitate pepererat: nec Chriſtus erat obligatus ad præſentandum in templo: eò quòd ſolus inter mortuos liber in Adam non fuerat obligatus. eò quòd non ex opere Adam conceptus fuerat: nec in carnem peccati uenerat: ſed ſpontè voluit ſubijci legi: vt eos qui ſub lege erant redimeret. & à iugo legis liberaret: ideo licèt virgo Maria ſola inter omnes mulieres per filij gratiam erat ab illa lege excepta: tamen monitu, & uoluntate filiī venit in quadrageſimo die à natiuitate ſecundùm legem Moyſi ad præſentandum filium ſuum in templo ipſi Simeoni: pro tunc vicem gerenti ſummi ſacerdotis: & præſentauit ipſum illi. Quaſi diceret virgo Marià. O Simeon, ecce filius meus: quem licèt videas uenire in ſimilitudinem carnis peccati: vt damnet peccata

F omnium in carne ſua: tamen non habet vllum peccatum: quia non ex opere Adam conceptus nec natus eſt. Ideo non præſento ipſum tibi tanquam peccatorem: ſed tanquam peccatorum omnium ſaluatorem, & redemptorem, & totius Iſrael à iugo legis liberatorem &c. Tunc Simeon iuſtus, qui diu expectauerat, & optauerat redemptionem Iſrasl, & acceperat reſponſum à ſpiritusſancto, non uiſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum dominū: cognouit in ſpiritu illum ſibi præſentatum eſſe ſaluatorē mūdi. Iō cū gaudio,& lacrimis accepit illū in vlnas ſuas,& benedixit Deū gr̃as agēdo, & dixit. Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſcd̃m verbum tuum in pace: quia viderunt oculi

mei

A mei ſalutare tuũ. Quaſi diceret. O dñe poſt-
quàm oculi mei viderunt ſaluatorem mun
di, iã non eſt amplius quod deſiderare queã.
Ideo quia iã deſiderium meum impletũ eſt
ſecundùm promiſſionem mihi factam: ideo
dimitte me in pace, quia contentus recedã
ab hoc mundo: quia ſcio in breui liberari, &
exire de limbo inferni poſt iſtum ſaluatorẽ,
quem præparaſti ante faciem oĩum populo
rum: vt ſit lumen ad reuelationem, & illumi
nationem gentiũ, & ſpũalem gloriam plebis
tuæ Iſrael. quaſi diceret: iſte nõ erit ſaluator
temporalis ſolius populi Iudaici: vt dicunt
ſcribę, & fariſæi, ſed erit illuminator & glori
rificator oĩum gentium, & plebis tuæ Iſrael,
& ſic erit redemptor vniuerſalis, q̄a oẽs fiẽt
Iſrael in eo per lumen fidei. Et tunc Simeõ
conuerſus ad virginem Mariam annũciauit
B ipſi totum myſterium paſſionis, & reſurre-
ctionis Chriſti, & noſtrę redemptionis: & p̄-
dixit obſtinationem multorũ Iudæorum. Et
tunc ẽt Anna profetiſſa prędicabat ipſum v-
niuerſalem redemptorẽ oĩbus, qui expecta-
bant redẽptione Iſrael. vt patet Lu. 2. Et ſic
patet qualiter Simeon in perſona legis, & ſa
cerdotij, & totius veri Iſrael ſuſcepit Chri-
ſtum puerũ ſuum. ſ. ſibi promiſſum tanq̃ re-
demptorẽ, & Meſſiam & ſaluatorem. Sed po
ſtea in 30. anno in tp̄e oſtenſionis ſuæ: ſuſce
perunt ipſum apoſtoli, & diſcipuli, & mulie-
res, quæ Chriſtum ſunt ſecutæ vſq; ad paſſio
nem, & ſepulturam incluſiuè. Et exinde poſt
ſpũsſancti miſſionem ſuſcepit ipſum magna
multitudo conuerſorum de Iudaiſmo: vt pa
tet per totũ diſcurſum Actuum apoſtolorũ.
Vltimò aũt totus populus gentilis factus ve
C rus Iſrael per fidem & regenerationem ba-
ptiſmalem ſuſcepit Chriſtum puerum ſuum
ſibi promiſſum in Abraam: vt patet Ge. 22.
& in Iacob, Ge. 49. Ex quibus patet q̃ Simeõ
iuſtus fungẽs pro tunc ſuo ſacerdotio in tem
plo: tanq̃ ſyndicus, & procurator legis, & ſa
cerdotii & oĩum patriarcarũ, & profetarũ. &
totius Iſrael: ſuſcepit Ieſum puerũ ſuum tan
quam redemptorem & Meſſiam, & ſaluato-
rem Iſrael: & ſic conceſſus eſt ipſum ſaluato
rem, & lumen gentiũ, & gloriam plebis Dei
Iſrael. Sed Magi primicerij populi gentilis
ſuſceperũt ipſum in dominum, Sed apoſtoli
tanquã primicerij, & principes totius eccle-
ſię Chriſti ſuſceperunt ipſum in redempto-
rem, & glorificatorem, quæ quidem eccleſia
fuit congregata ex conuerſis de populo gẽ-
tili, & Iudaico: quæ dicitur verè Iſrael & ſe- D
men Abrahæ ſcđm fidem. Et ſic patet qũo,
& quando, & per quos ſuſcepit Iſrael puerũ
ſuum: prout ſecundò quærebatur. Quantũ
ad tertiũ eſt dicendum, q̃ Deus recordatus
miſericordiæ ſuæ multotiens, & multis mo-
dis locutus eſt patres ver. teſt. & per diuer-
ſa ſæcula ſucceſſiuè locutus eſt ipſi Abrahã
& ſemini eius Chriſtum promittendo. Nam
in prima ętate locutus eſt ad Adam poſt la-
pſum, & poſtquàm eiecit ipſum de paradi-
ſo. Vnde dicit Auguſtiu. in lib. Cur Deus ho
mo: q̃ Deus licet in puniendo Adam pro-
pter inobediãtiam fuerit vſus iuſtitia: tamẽ
recordatus ſuæ miæ promiſit ipſi mittere fi
lium ſuum in carnem: qui eum cum tota ſua
poſteritate per carnem ſuam redimeret: vt
ſi de inſtanti miſeria doleret: tamen de ſuo
ſuæque poſteritatis remedio tam de longin- E
quo gauderet &c. Et ſic etiam locutus eſt ad
Abel de Chriſto futuro, & ad Enos qui ince
pit inuocare nomen dñi: quod quidem no-
men nil aliud eſt, niſi verbum incarnatũ vt
frequenter dictũ eſt. Et ſic ẽt locutus eſt ad
Enoch, qui per fidem Chriſti futuri placuit
Deo, & translatus eſt in paradiſum. Eccl. 44.
Item in ſecundo ſęculo & ætate locutus eſt
ad Noe, & fecit cum eo pactũ fidei poſt di-
luuiũ, promittendo ipſi Chriſtũ ſaluatorem
mundi per figurã & myſterium arcus fœde
ris cœleſtis, dicens. Et non erunt vltra aquę
diluuij ad delendam vniuerſam carnẽ &c.
Arcum meum ponam in nubibus cœli: & e-
rit ſignum fœderis inter me, & terram: erit-
que arcus meus in nubibus: & videbo illum
& recordabor fœderis ſempiterni &c. Gene.
9. Per quod myſterium præuidit Noe totũ F
myſterium incarnationis & noſtræ redem-
ptionis. Nam ille arcus qui dicitur Iris, nil
aliud eſt niſi imago ſolis in profundo nubis
roratæ iam quaſi digeſtæ, quæ quidẽ imago
cauſat tres principales colores pręter alios
minus pricipales. ſ. colorẽ rubeũ & viridẽ &
cęruleum. per qđ fuit ſignificatum: qualiter
filius Dei q̄ eſt imago patris, debebat deſcẽ-
dere de cęlo & poni, & latere in nube huma
nitatis, & fieri homo: qui dr̃ Chriſtus: in quo
eſt verbum, & caro, & anima tanq̃ tres colo
res. Vnde ſicut quando apparet ille arcus fę
deris in nube: amplius non timetur tempe-
ſtas nec diluuium, quia ille arcus videtur ſe-
dare oẽm tempeſtatem: ita quãdo filius Dei
apparuit incarnatus in mũdo, iã amplius nõ

timui-

A timuimus diluuium dānationis. Et ſic Deus reſpiciens ad illum arcum recordatur fœdetis & pacti, ne amplius inducat diluuium. Ita pariter Deus reſpiciens Chriſtum incarnatum tanquàm imaginem ſuam, ſemper recordatur miſericordię ſuæ. Et ſic recordatus per merita paſſionis filij ſui figurata per colorem rubeum, liberauit totum genus humanum de diluuio perpetuæ mortis, & ſeruitutis, & quotidie liberat nos à peccatis reſpiciēdo merita paſſionis Chriſti filij ſui. Et hoc myſterium incarnationis, & redemptionis generis humani præuidit Noe in ſpiritu per illum arcum fœderis, & etiam per liberationē à diluuio factam per arcam, & ſub tali fide Chriſti futuri redemptionis ſaluatus eſt Noe cum ſuis filijs fidelibus in primo, & ſecundo ſęculo. Item in tertia ætate locutus eſt Deus
B ipſi Abraam promittendo filium ſuum ſaluatorem mundi: cum dixit: Suſpice cęlum, & numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Et tunc, quia credidit Abraam ſaluatorem mundi futurum de ſuo ſemine ſecundū carnem, ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ge. 15. Et etiam locutus eſt Deus ipſi Gen. 22. in ſacrificio Iſaac: quando dixit. Per memetipſū iuraui, quia feciſti rem hanc, & non pepercíſti filio tuo propter me, multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris, & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. In quibus verbis ꝓuidit Abraam in ſpiritu, & credidit ipſum futurum ex ſua generatione ſecundùm carnē, in quo omnes gentes erant benedicendæ, & regenerandæ per fidem baptiſmalem, & fieri ſemen Abraæ ſecundum repromiſſionem.

C Et præuidit etiam totum myſterium paſſionis Chriſti. ſ. qualiter Chriſtus erat crucifigēdus in illo loco, & monte: vbi ipſe immolauerat arietem. Ideo appellauit nomen loci illius, Dominus videbit, in Hebræo autem habetur. In loco dominus videbitur q. d. ꝙ dñs Ieſus Chriſtus Deus, & hō videbitur crucifigi in hoc loco, ſicut in veritate completum eſt, quia in eodem loco crucifixus eſt Chriſtus: vbi Abraam immolauit illum arietem. Deinde autem Deus locutus eſt ſemini eius .i. poſteris Abraæ de Chriſto per ſingula ſæcula, & ſingulas ætates. Nam in eadem tertia ætate locutus eſt ipſi Iſaac promittendo ipſi Chriſtum. Ge. 27. Vnde quando Iacob venit ad Iſaac coopertis manibus pellib. hœdi ſimulans fratrem ſuum Eſau, & petijt benedictionem, & oſculatus eſt eū Iſaac, & D ſentiens fragrantiam, & odorem veſtimentorum, benedicens eum dixit. Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit dominus &c. tunc Iſaac præuidit in ſpiritu, qualiter filius Dei debebat fieri homo, & indui, & ſumere carnem de genere Iacob: quia iam tunc ſenſit odorem, & fragrantiam veſtimētorum humanitatis Chriſti, quæ fuerunt merita paſſionis Chriſti, quibus genus humanū fuit recreatum. Item in eodem tertio ſæculo mundi Deus locutus eſt ipſi Iacob. Gene. 28. quando vidit ſcalam ſtantem ſuper terrā, cuius ſummitas tangebat cęlum, & angelos aſcendentes, & deſcendentes per eam, & dominum innixum ſcalæ dicentem. Ego ſum Deus Abraam, & Iſaac, vbi facta eſt ipſi repromiſſio de Chriſto futuro. Item iā clarius præuidit Iacob Chriſtum incarnandum Gen. 32. quādo luctatus eſt cum Angelo in E forma uiri. Item clarius præuidit in ſpiritu, & prædixit Iacob myſterium incarnationis, & paſſionis Chriſti, & conuerſionem gētiū; Gen. 49. quando dixit. Nō auferetur ſceptrū de Iuda: nec dux de femore eius donec veniat qui mittendus eſt: & ipſe erit expectatio gentium &c. Itē in quarta ætate locutus eſt Deus ipſi Moyſi promittendo Chriſtum, qñ Exod. 23. dixit. Ego oſtendam, oē bonum tibi: & vocabo te nomine tuo. Et miſerebor cui uoluero &c. Et ponam te in foramine petræ, & protegam te dextera mea donec tranſeam, tollamq; manum meam, & videbis poſteriora mea &c. Item clarius promiſit Deus filium venturum in carnem, quando dixit Deutero. 19. Prophetam ſuſcitabo de medio fratrum tuorum ſimilem tui: ponā verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos quæcū- F q; dixero illi &c. Item in quinta ætate, & ſęculo mundi locutus eſt Deus ipſi Dauid ꝓmittendo ipſi Chriſtum in carnē qñ dixit ipſi 2. Regū. 7. Cum dormieris cum patribus tuis ſuſcitabo ſemen tuum poſt te: qđ egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliā thronum regni eius vſque in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium &c. Item hoc idem patet Pſal. 88. & 131. Item in eadem ætate Deus locutus eſt Iſaiæ promittendo Chriſtum, dicens cap. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium & vocabitur nomen eius Emanuel & cætera. Item capit. 9. Paruulus natus eſt nobis,

A & filius datus eſt nobis,& factus eſt principa
tus ſuper humerum eius, & vocabitur nomẽ
eius admirabilis. Deus fortis, princeps pacis,
pater futuri ſæculi &c. Hoc idem patet ꝑ to-
tum diſcurſum Iſaiæ. Item Hieremiæ 31. No
uum creauit dominus ſuper terram: fęmina
circundauit virum &c. Item capit. 33. Ger-
minare faciam Dauid germen iuſtum, &
faciet iudicium, & iuſtitiam in terra, & ſal-
uabitur Iuda & Hieruſalem,& hoc eſt nomẽ
quo vocabunt eum. Dominus iuſtus noſter
&c. Item Ezechie. 36. Cum ſanctificatus fue-
ro in vobis effundam ſuper vos aquam mun
di,& mundabimini ab omnibus inquinamen
tis &c. In ſexta autem ætate locutus eſt do-
minus per Angelum Gabrielem ipſi Danieli
dicens. Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ
ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem
B ſanctam tuam, vt conſummetur præuarica-
tio,& finem accipiat peccatum, & deleatur
iniquitas & inducatur iuſtitia ſempiterna, &
impleatur viſio & prophetia,& vngatur ſan-
ctus ſanctorum &c. Item in eadem ſexta æta
te promiſit Deus ipſi Aggæo mittere filium
ſuum in illud ſecundum,& vltimum templũ
dicens. Adhuc modicum eſt, & ego commo
uebo cęlum,& terram, & mare, & arida, &
mouebo oẽs gentes. Et veniet deſideratus
cunctis gentibus,& implebo domum iſtam
gloria, dicit dominus, magna erit gloria do
mus iſtius nouiſſimæ pluſquàm primæ &c.
Item Zacar. 2. Lauda & lætare filia Sion. quia
ecce ego venio, & habitabo in medio tui,
Et applicabuntur gentes multæ ad dominũ
in die illa, erunt mihi in populum &c. Item
cap. 9. Ecce rex tuus venit iuſtus,& ſaluator,
C ipſe pauper ſedens ſuper aſinam, & ſuper
pullum filium aſinæ &c. Item ultimò in
eadem ſexta ętate locutus eſt dominus Ma-
lachiæ 3. dicens. Ecce ego mitto Angelum
meum,& præparabit viam ante faciẽ meam,
& ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum
dominator, quem vos quæritis,& Angelus te
ſtamenti, quem vos vultis &c. Quæ quidem
prophetia ſimul cũ prophetia Aggæi fuit im
pleta, quando virgo Maria præſentauit Chri-
ſtum filium ſuum Simeoni in templo. Quia
tunc ſuſcepit Iſrael puerum ſuum, ſicut Deus
locutus fuerat ad patres noſtros, & promiſe-
rat ipſi Abraã & ſemini eius ſucceſſiuè ꝑ ſæ
cula & ętates, Et ſic patet quo,& quãdo,& ad
quos patres locutus eſt dñs in teſtamẽto ve.
promittendo Chriſtum venturum,& quomo
do hoc promiſit ipſi Abraam et ſemini eius D
in ſęcula. Et ideo dixit uirgo Maria cõcluden
do canticum ſuum, ꝙ ipſa magnificat domi-
num agendo gratias, quia iam ſuſcepit Iſrael
puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ.
Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraam,
& ſemini eius in ſęcula. Vnde notandum ꝙ
Deus dupliciter fuit recordatus miſericordiæ
ſuæ. i. ad modum recordantis ſe habuit. Pri-
mò promittendo filium ſuum in carnem ad
ſaluãdum populum, ſicut dicit Aug. lib. Cur
Deus homo, quia deſperaret Adam, et ſui ſuc
ceſſores, miſertus dominus promiſit filium
ſuum in carne. Secundò fuit dominus recor-
datus miſericordiæ ſuæ mittendo ipſum ſi-
cut promiſit. Et ideo ly recordatus miſericor
diæ ſuæ poteſt dupliciter ordinari. Vno mo-
do cum ly ſicut locutus eſt, vt ſit ſenſus, ꝙ
iam ſuſcepit Iſrael puerum ſuum, ſicut domi E
nus recordatus quondam miſericordiæ ſuæ
locutus eſt ad patres noſtros. Secundò modo
ly recordatus miſericordiæ ſuæ, poteſt facere
orationem per ſe per verbum ſubſtãtiuum
ſub intellectum referendo ad tempus miſſio
nis ut ſit ſenſus, ꝙ iam ſuſcepit Iſrael puerum
ſuum, eò ꝙ Deus in hac ſeptima ætate re-
cordatus eſt miſericordiæ ſuæ mittẽdo filiũ
ſuum, ſicut quondã locutus eſt ad patres no-
ſtros etc. Item eſt aduertendum, ꝙ ly Abraã
eſt datiui caſus indeclinabiliter, ſicut hoc no
men Abraam frequenter ponitur indeclina-
biliter per omnes caſus, ſicut ibi. Deus Abraã
Deus Iacob etc. Item pſal. 104. Semẽ Abraã
ſerui eius, et filij Iacob electi eius, et iõ ly A-
braam, et ſemini eius regitur ab illo verbo
locutus eſt, iterum repetito, referendo ad di-
uerſa, vt ſit ſenſus. ſ. ſicut Deus locutus eſt F
ad patres noſtros primæ, et ſecũdæ ætatis. ſ.
Adam et Noe, et ſicut locutus eſt ipſi Abraã
et ſemini eius. Iterum eſt aduertendum, ꝙ
ly In ſæcula, dupliciter poteſt ordinari. Pri
mò cum ly recordatus miſericordiæ ſuæ, et
tunc eſt idem quod, in æternum, vt ſit sẽſus,
Deus recordatus miſericordiæ ſuę in ſæcula
.i. in æternum q̄a in ęternũ mĩa eius. Alio
mõ põt ordinari cum ly locutus eſt, et tunc
idem eſt qđ per ſęcula. i. per ſingula ſęcula, et
ætates. ſ. Iſrael ſuſcepit puerum ſuum ſicut
Deus recordatus mĩæ ſuæ locutus eſt quon-
dã ꝑ ſingula ſęcula ad p̃res nr̃os, et locutus
eſt per ſingula ſecula ſucceſſiuè Abraam,
et ſemini eius. Nã in primo ſæculo, et ætate
mundi locutus eſt ad Adam, et in ſecũdo ſę-
culo

A culo ad Noe, & in tertiò ſæculo locutus eſt
ipſi Abraam,& ſic ſucceſſiuè ſemini eius. Nā
in quartò ſæculo locutus eſt ipſi Moyſi. Et in
quinto ipſi Dauid,& Iſaac, & Hieremiæ, &
Ezechieli, & cęteris. Et in ſexto locutus eſt
Danieli & Aggæo,& Zacariæ, & Malachię.
Sed in ſeptimo ſæculo Deus adimpleuit qđ
promiſerat omnibus ſupradictis, quia miſit
filium ſuum in carnem. Et ſic Iſrael ſuſcepit
puerum ſuum Ieſum,ſicut Deus recordatus
miſericordiæ ſuæ omnibus ſupradictis ꝑ ſin-
gula ſæcula promiſit. Et in hoc concluditur
pſalterium dacacordum, & canticum nouū
virgin is Mariæ. Quod quidem canticum be-
ne meritò dicitur pſalterium decacordum
propter eius concordiam, & proportionatā
harmoniam, & melodiam. Nam nullum can
ticum reperitur in ſacra ſcriptura cum tanta
B harmonia,& proportione artizatum. Habet
.n. decem cordas,quarum nulla diſcrepat ab
alia, imò prima concordat cum vltima, &
econuerſo; & ſemper media concordat cū
præcedente,& ſubſequente. Et uita eius non
in rebus mundanis, ſed in Deo ſalutari ſuo
exultans in vniuerſali ſalute, & redemptio-
ne. Item Maria exultauit in Deo ſalutari ſuo,
eò ꝙ dominus reſpexit homilitatem eius, fa-
ciendo ipſam matrem ſuam. Et quia fecit ip-
ſam matrem ſuam, ideo dicunt eam bea-
tam omnes generationes: imo ideo di-
cunt eam beatam omnes generationes: eò
ꝙ dominus qui potens eſt, & nomen eius
ſanctus, fecit ei magna.i. qa magnificauit eā
magnis priuilegijs, & ſupradictis duodecim
dignitatibus eam ſuper oēs alias puras crea-
turas dignificauit. Item quia Deus potens
C eſt,& ſanctum nomen eius, ideo non ſolùm
extendit potentiam, & miſericordiam ſuam
ad matrem ſuam,ſed etiam miſericordia eius
ſucceſſiuè proceſſit à progenie in progenies
& profuit, & ſubuenit omnibus timentibus,
& credentibus eum. Et ſic inquantum Deus
eſt ſanctus, vſus eſt mia cum omnibus timē-
tibus eum. Sed inquatū potēs, fecit potentiā
in brachio ſuo, qđ eſt verbū incarnatū, &
filius eius,cōtra oēs ſuperbos,& obſtinatos,
cum quibus non eſt vſus mīa, ſed potentia,
& iuſtitia, quia diſperſit omnes demones,&
Iudæos,& obſtinatos ſuperbos de ſuꝑba mē
te,& mala intētione cordis ſui. Nā depoſuit
oēs ſupradictos potētes de ſede ptātis in qua
ſedebāt,& exaltauit humiles, & obedientes
& fideles. Nam loco demonum exaltauit ho
mines iuſtos in ſedes eorum. Et loco ſcriba- D
rum,& phariſęorum,& ſacerdotum exaltauit
apoſtolos,& omnes Chriſtianos in ſacerdo-
tium, & intelligentiam legis. Et loco tiran-
norum exaltauit Chriſtianos reges, & impe
ratores. Item eſurientes gentiles ad fidem cō
uerſos impleuit bonis gratiæ in præſenti, &
gloriæ in futuro, ſed Iudæos diuites in lege
& prophetis reputatos dimiſit inanes,& va-
cuos, & priuauit bonis ſupradictis. Sed quia
omnia iſta fecit Chriſtus in ſuo aduentu,qui
eſt brachium Dei, ideo Iſrael ſuſcepit puerū
ſuum Ieſum,qui fecit omnia ſupradicta. Et
ideo Iſrael ſuſcepit eum, eò ꝙ ipſi Iſrael fue
rat promiſſus: ſicut Deus recordatus eſt mi
ſericordiæ ſuę locutus eſt quondam ad pa-
tres noſtros in prima,& ſecūda ætate, & po-
ſtea locutus eſt ipſi Abraam, & ſemini eius
in ſęcula.i.ꝑ ſingulas ętates,& ſęcula ſucceſſi E
uè, eo modo quo dictum eſt.

Et ſic explicitum eſt canticū virginis Ma-
riæ cum eius expoſitione.

Præfatio in Canticum Zacariæ.

COnſummata autem, & completa expo-
ſitione cantici virginis Mariæ, rurſus fui
rogatus à quibuſdam ſacerdoribus filijs me-
is,vt poſt tantum laborem aſſumptum non
omitterem cętera tria cantica euangelica,
puta canticum Zacarię, & Simeonis, & an-
gelorum. Et ideo deuotioni eorum ſatisfa-
cere cupiens in expoſitione ſupradictorū cā
ticorum breuiter me expediam. Ad quorum
generalem intelligentiam eſt notandum, ꝙ
licèt cantica vtriuſque teſtamenti fuerint fa- F
cta ſemper ad laudem Dei agendo gratias
pro aliquibus beneficijs receptis, tamen eſt
differentia inter cantica noui teſtamenti, &
veteris. Nam cantica veteris teſtamēti ſem-
per fuerunt facta agendo gratias pro aliqui-
bus bonis temporalibus tunc receptis,ſed ꝓ-
ut figurabant,& ſignificabant futura benefi-
cia noſtræ redemptionis conferenda in no-
uo teſtamento per aduentum Chriſti, qa ali-
ter illa cantica nō pertineret ad ſacram ſcri-
pturam ſicut pluries dictum eſt. Sed cantica
euangelica non ſunt facta pro beneficijs tē-
poralibus, ſed pro beneficijs ſpiritualibus,
per illa beneficia temporalia veteris teſta-
menti figuratis. Quæ quidem beneficia ſpi-
ritualia recepimus in aduentu Chriſti. Et ſic

A cantica euangelica ſunt gratiarum actiones: eò iam recepimus beneficia noſtrę redemptionis quæ in veteri teſtamento fuerunt promiſſa, & deſiderata, & figurata, & vaticinata de futuro. Et iō cantica euangelica sūt potiora, & digniora, quàm legalia & profetica. Quia potior eſt poſſeſſio, ſpes. Et potior finis, quàm ea quæ ſunt ad finem. Sed quia ſicut incarnatio, & natiuitas Chriſti fuit finis legis veteris, ita fuit principium noſtræ redēptionis, ideo in incarnatione, & natiuitate Chriſti facta ſunt quatuor cātica per quatuor dignas, & autenticas perſonas, & hoc ſucceſſiuè, agendo gratias pro aduētu Chriſti noſtræ redemptionis, & ſalutis autoris.

Quorum primum cantauit uirgo Maria in domo Eliſabet paulopoſt incarnationem
B dicens. Magnificat anima mea dominum. De quo ſupradicta expoſitio facta eſt. Secūdum canticum cantauit Zacarias in tertio menſe ab incarnatione Chriſti in natiuitate Ioannis Baptiſtæ præcurſoris eiuſdem Chriſti, dicens. Benedictus dominus Deus Iſrael &c. Tertium cantarunt Angeli in die, & hora natiuitatis eiuſdem Saluatoris, dicentes. Gloria in altiſſimis Deo, &c. Quartum tandum canticum cantauit Simeon iuſtus quadrageſimo die poſt natiuitatem Chriſti, quādo fuit in tēplo pręſentatus, dicens. Nunc dimittis ſeruū tuum &c. Sed quia canticum virginis ſuperius fuit expoſitum, ideo cæteris tria cantica ſuperno ſuffragante præſidio ſunt nobis breuiter differenda. Eſt verum, quòd licèt cāticum Angelorum ſit tertium in ordine temporis, & ſcripturæ euangelicæ, tamen erit vl-
C timum in ordine expoſitionis. Ideo primò ad expoſitionem cantici Zacariæ eſt accedēdum.

B*Enedictus dominus Deus Iſrael &c.*

Ad intellectum, & argumentum huius cantici eſt notandum, prout ſcribitur Luc. 1. quòd circa tempus incarnationis Chriſti inter fideles illius temporis, in quibus manſerat vera fides, & ſpes Iſrael, & Abraę de Chriſto futuro, & myſterio noſtræ redemptionis: fuit vnus Zacarias vir Eliſabet vnus de 24. ſacerdotibus electis, qui ſecundùm vices ſuas, & hebdomadas miniſtrabant in templo. Et ideo cum iſte Zacarias vir ſanctus, & iuſtus videret ſceptrum de Iuda eſſe ablatū, & regnum iudęorum in poteſtate Herodis viri alienigenæ, & tyranni, qui multis modis D
affligebat populum, & videret populum iudęorum deprauatum per falſam doctrinam & fermentum ſcribarum, & phariſęorū, qui iam deprauauerant, & corruperant ſcripturā legis, & prophetarum falſo modo, & ad ſuū lucrum gloſando, & videret inſtare tempora aduentus Meſſiæ, eò iam erant completæ 62. hebdomadæ Danielis prophetę, in quarum fine promiſſus Chriſtus debebat venire. Hinc eſt quòd diebus ac noctibus Deum orabat, vt Deus mitteret Chriſtum filium ſuū ad liberandum genus humanum de ſeruitute peccati, et ad liberandum illum populum ab errore ſcribarum, & phariſæorum, et hęreticorum, et de manu Herodis tyranni, vt omnes liberè, et rectè poſſent Deo ſeruire in iuſtitia, et veritate, et ſanctitate ſecundùm uerum intellectum ſacræ ſcriptu- E
ræ.

Sed factum eſt cùm Zacarias fungeretur officio ſacerdotali in templo ſecundùm vicē ſuam, quadam die apparuit ipſi Angelus Gabriel ſtans à dextris altaris incenſi: qui dixit ipſi. Non timeas Zacaria, quoniā exaudita eſt depcatio tua: đ acceleratione aduentus Chriſtus ſupple. Vnde Eliſabet vxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi, et exultatio. Et multi in natiuitate eius gaudebunt, eò ipſe erit præcurſor Chriſti, quem totus mundus deſiderat ſupple. Vnde iſte puer ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, et multos filiorum Iſrael conuertet ad dominum Deum ipſorum. Et ipſe præibit tanq̄ præcurſor ante illum, ideſt Chriſtum in ſpiritu, et virtute Heliæ, vt conuertat corda pa- F
trum in filios, et incredulos deprauatos per ſcribas, et phariſęos conuertat ad prudentiā et veram intelligentiam iuſtorum, parare. i. ad parandum domino plebem perfectam, quia præparabit corda eorum: vt recipiant Chriſtum, & legem iuſtitiæ eius, & euangelicæ veritatis &c. Sed quia Zacarias dubitauit in verbis angeli, ideo manſit mutus non loquens vſquequò verba angeli fuerunt impleta vt patet Luc. 1. Et ideo poſtquàm Eliſabet concepit Ioannem Baptiſtam, in menſe ſexto idem Angelus Gabriel miſſus à Deo nunciauit Mariæ virgini incarnationem filij Dei ex ea, dando ipſi exemplum de Eliſabet, quæ conceperat filium in ſenectute ſua. Vnde poſtquàm virgo Maria concepit filiū Dei

A illico exurgens abijt cum feſtinatione à Nazaret in Iudæam,& ingreſſa domum Zacariæ ſalutauit Eliſabet: & manſit cum ea tribus menſibus,vſque ad natiuitatem Ioánnis Baptiſtæ.Quem ſuſcepit virgo Maria in manibus:& interrogauit Zacariam quem vellet vocari eum, qui accepto pugillari ſcripſit,dicens: Ioannes eſt nomen eius.Et tūc apertum eſt os Zacariæ.Et plenus ſpiritu ſancto: prout Chriſtus exiſtens in vtero virginis inſpirauit in eum:agens Deo gratias cantauit hoc canticum, dicens; Benedictus dominus Deus Iſrael. In quo quidem cantico duo principaliter facit. Nam primò agit gratias: quia iam venit Chriſtus ad complendum omnia promiſſa patriarcarum, & prophetarum.Secundò dirigit verba ad puerum natum: commendando ipſum de offi-
B cio præcurſoris: quia erat præcurſor Chriſti. Secundo ibi. Tu puer propheta altiſſimi &c. Ad intellectum ergo primæ partis eſt notandum, quòd tota ſacra ſcriptura legis,& prophetarum frequenter appellatur teſtamentum Dei: cuius ratio eſt. Nam teſtamentum dicitur à teſtando: quod idem eſt, quod affirmare. Et ideo vtriuſque iuris profeſſores diſpoſitionem omnium bonorum confirmatam per mortem teſtatoris appellant teſtamentum. Vnde diffinientes teſtamentū dicunt, quòd teſtamentū eſt vltima voluntas teſtatoris, id eſt diſpoſitio omnium bonorum per vltimam voluntatem teſtatoris confirmata. Vltimam autem voluntatem appellat illam,quæ ꝑ mortem finitur, & confirmatur.Et ideo nunquā diſpoſitio teſtamenti eſt valida nec confir-
C mata niſi per mortem teſtatoris: eò quod per totum tempus ante teſtator potuit mutare voluntatem, & per conſequens diſpoſitionem ſuorum bonorum, & ideo hæres non recipit hæreditatem: niſi poſt mortem teſtatoris. Et ideo illa diſpoſitio omnium bonorum, quæ facta eſt per magnum tempus per teſtatorem.non dicitur donatio nec conceſſio: ſed quædam ſponſatio, & promiſſio: quæ non ſortitur effectum:niſi ꝑ mortem teſtatoris. Ex quibus omnibus patet, quòd tota ſcriptura legis, & prophetarū ante aduentum Chriſti non propriè poterat dici teſtamentum reſpectu illius populi ſed ſola diſpoſitio teſtamenti inquantùm promittebatur eis Chriſtus in carnem venturus: qui eos de ſeruitute peccati debebat liberare,& bona ſpiritualia gratiæ, & gloriæ D
in hæreditatem conferre. Sed reſpectu Dei ſemper dictum eſt teſtamentum: inquantū voluntas Dei ſemper fuit,& eſt firma,& immutabilis.Sed reſpectu illorum fidelium, & noſtri nunquàm fuit verum teſtamentum: vſque quo per Chriſtum, & eius mortem fuit confirmatum. Vnde Chriſtus Deus,qui olim illud teſtamentum diſpoſuerat per promiſſiones factas patriarchis, & prophetis, poſtea veniens in carnem confirmauit per ſuam mortem, & paſſionem.Et ideo tunc omnes fideles veteris teſtamenti ſimul nobiſcum receperūt repromiſſiones, vt inquit apoſtolus ad Hebræo 11. Et ſic patet qualiter teſtm̄ nouum nil aliud eſt,niſi confirmatio veteris teſtamenti facta per Chriſtum in ſua incarnatione, & conuerſione,& morte, & reſurrectione, & aſcenſione.Et ideo tota E
ſcriptura vtriuſq; legis non eſt niſi vnum teſtamentum.ſ.ante aduentum Chriſti diſpoſitum: & per aduentum Chriſti confirmatū: quia tota ſacra ſcriptura veteris legis nil aliud fuit:niſi quædam diſpoſitio te. Ideo dicit Pſ.88. Diſpoſui teſtamentū electis meis. Sed tota ſcriptura nouæ legis nil aliud eſt niſi confirmatio veteris facta per mortē Chriſti. Ideo dixit ſaluator: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine.i.ꝑ meum ſanguinem nouiter confirmatū. 1. ad Cor. 11.Et ideo hæc eſt cauſa quare patriarchæ, & prophetæ,& omnes fideles veteris te. cū tanto affectu deſiderabant aduentum Chriſti.i.vt veniret ad confirmandum teſtamentum ſuum,& vt reciperent promiſſiones faciendas de beneficio redemptionis. Et hæc eſt cauſa quare virgo Maria,& Zacarias, & F
Simeon cantarunt cantica noua agendo gratias in conceptione,& natiuitate Chriſti, eò ꝙ per Chriſtum totum teſtamentum vetus in breui erat confirmandum, imo iam incipiebat confirmari. Et ideo eſt videndum, ꝙ̄ ſunt illa bona in veteri teſtamento ꝓmiſſa, & in nouo teſtamēto ꝑ Chriſtum confirmata,& completa,pro quibus Zacarias agit gratias in hoc cantico. Ad quod dicitur, ꝙ primò Chriſtus promiſit venire in carnē ad viſitandum plebem ſuam,& oues ſuas, vt patet Ezech. 34.Secūdò promiſit redimere populum ſuum,vt patet Pſalm. 139.Tertiò promiſit exaltare regnum Dauid ſpirituale, de ipſo carnem aſſumendo,vt patet.2.Reg.7.& 23.& Pſ. 88. & Eze. 34. Sed talis promiſſio

A ptius facta fuerat ipſi Abrahæ. Et ideo Zacarias in hoc cantico agit gratias: quia omnes illas promiſſiones putat eſſe completas poſtquàm myſterium incarnationis erat factum: eò quòd Chriſtus iu carne aſſumpta omnia illa erat in breui completurus. Et ideo dicit.

Benedictus dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Quaſi dicat. quia iā viſitauit nos per ſuam præſentiam, & prædicationem, & miraculorum operationem. Et iam fecit redemptionē plebis ſuæ per ſuam mortem, & paſſionē.

Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui.

Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſeculo ſunt prophetarum eius.

Salutem ex inimicis noſtris, et de manu om B *nium qui oderunt nos.*

Ad faciendam miſericordiam cum patrib. noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti.

Iuſiurandum quod iurauit ad Abraam patrem noſtrum, daturum ſe nobis.

Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi.

In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

Et iam erexit cornu. i. regnum ſalutis noſtræ in domo Dauid pueri ſui. de virgine Maria carnem aſſumendo, per quod myſterium exaltauit domum Dauid: eò quòd virgo Maria erat de domo Dauid. Et exaltauit humanam naturam inquantùm dignatus eſt noſtram naturam aſſumere. Et ideo in domo Dauid exaltauit, & erexit cornu: ideſt victoriam noſtræ ſalutis. Nam humanam naturam, quæ per peccatum ipſius Adam erat C proſtrata. Chriſtus erexit ipſam aſſumendo, & poſt mortem, & paſſionem in ea reſurgendo. Quatuor ergo modis erexit humanam naturam proſtratam. Vno modo ipſam perſonaliter aſſumendo per incarnationem. Secundo modo ipſam liberando per mortem, & paſſionem. Tertiò ipſam glorificando per reſurrectionem. Quartò in cœlo inter angelos collocando per ſuam aſcenſionem. Et totum hoc fecit Chriſtus ſicut quondam locutus eſt, id eſt promiſit per os ſanctorum prophetarum eius: qui à ſæculo: & in principio mundi ſunt: id eſt hoc fecit vt impleret, & verificaret promiſſiones, quæ factę ſunt eius à ſęculo, & principio mundi, diſcurrendo per omnia ſæcula, & ætates. Nam in primo ſæculo, & ætate D Chriſtus redemptor fuit promiſſus ipſi Adā, & Abel, & Enos, & Enoch. Et in ſecunda ętate fuit promiſſus ipſi Noe. Et in tertia ipſi Abraam, & Iſaac, & Iacob. Et in quarta ipſi Moyſi, & Ioſue. Et in quinta ipſi Dauid, & in omnibus prophetis primi templi: Et in ſexto ſæculo, & ætate fuit promiſſus ipſi Danieli, & Aggæo cum prophetis ſecundi templi: prout dictum eſt in cantico virginis. Et ideo Chriſtus venit in carnem, & viſitauit nos per incarnationem: & fecit redemptionem plebis ſuę per mortem, & paſſionem. Et erexit cornu ſalutis noſtræ per reſurrectionem, & aſcenſionem: ſicut locutus eſt, & promiſit per os ſanctorum prophetarum, & patriarcarum eius, qui ſunt, & fuerunt à ſæculo, & mundi principio per omnia ſæcula, & per omnes ætates vſq; ad Chriſtū. E Vnde conſecuti ſumus ſalutem per Chriſtū ex inimicis noſtris: ideſt ſaluauit, & liberauit nos ex inimicis noſtris diabolis: & de manu infidelium qui oderunt nos: & hoc per mortem, & paſſionem, & per eccleſiaſtica ſacramenta, & per prædicationem apoſtolorum. Item Chriſtus iam uiſitauit nos, & uenit ad facienda miſericordiam cum patribus noſtris, id eſt venit ad liberandum eos de limbo inferni: ſicut locutus eſt, & promiſit per os ſanctorum prophetarum eius, ex maximè Zacarię nono: qui dixit. Tu vero in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu vbi non erat aqua. Item Chriſtus dignitatus eſt memorari teſtamenti, id eſt promiſſi, & pacti ſui ſancti, veniendo in carnem: ſicut locutus eſt, & promiſit ipſi Dauid pſalmo octuageſimooctauo dicens: In F æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele ipſi. Et ponam in ſęculum ſemē eius, & tronum eius, ſicut dies cœli. Neque profanabo teſtamentum meū. Et quæ procedunt de labijs meis non faciā irrita: & cætera. Item Chriſtus non ſolum impleuit teſtamentum, & promiſſionem factam ipſi Dauid, & omnibus prophetis veniē do in carnem: ſed memoratus, & recordatus promiſſionis, & teſtamenti ſui ſancti: adimpleuit Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraam patrem noſtrum Geneſis vigeſimoſecundo: quando ſub iureiurando promiſit Deus daturum ſe nobis in carnem ad redimendum nos per mortem, & paſſionem per figuram ſacrificij ipſius Iſaac: & per immolatio-

A tionem illius arietis, vbi dixit dominus. Per memetipſum iuraui: quia feciſti rem hanc, multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & cætera, Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et ſemen tuum, ſcilicet Chriſtus, poſſidebit portas inimicorum ſuorum, ideſt expoliabit infernum eius portas æreas confringendo. Et eiecto principe huius mundi foras ſubijciet, & poſſidebit populum gentilem. Et ideo ſubdit Zacarias, dicens. Dominus Ieſus adimpleuit iuſiurandum: quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum veniendum in carnem: & per mortem & paſſionem nos liberando: vt liberati de manu diabolorum: & infidelium inimicorum noſtrorum, liberè, & ſine timore ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia in lege euangelica, quæ ſanctificat, & iuſtifi-
B cat hominem: quæ quidem lex euangelica data per Chriſtum dicitur lex libertatis amore futuræ beatitudinis. & non dicitur lex ſeruitutis formidine pœnæ temporalis: ſicut lex Moyſi: nec oneroſa iugo cerimoniarum ſicut illa. Item lex euangelica dicitur lex iuſtitiæ: quia iuſtificat per fidem articulorum, & per caritatem, & obſeruantiam præceptorum: non ſolùm in effectu, ſed etiam in affectu. Et dicitur lex ſanctitatis: quia ſanctificat per gratiam ſacramentorum. Et ideo dicit: vt in ſanctitate, & iuſtitia ſeruiamus illi omnibus diebus noſtris, eò quòd lex vetus, ſub qua in timore ſeruiebamus, non de ſe ſanctificabat: nec iuſtificabat niſi per ſolam fidem Chriſti futuri prout frequenter dictum eſt.

Nota etiam, quòd tota iſta conſtructio,
C & ſententia poteſt dependere ab illo verſu: ſcilicet. Sicut locutus eſt per os ſanctorum & cætera. vt ſit ſenſus. Benedictus dominus Deus Iſrael: quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis noſtræ & cætera. ſicut locutus eſt, id eſt ſicut promiſit per os ſanctorum prophetarum eius. Nam ipſe locutus eſt, id eſt loquendo promiſit ſalutē ex inimicis noſtris, id eſt promiſit mittere ſaluatorem: qui ſaluaret, & liberaret nos de inimicis noſtris tā diabolis quàm infidelibus: & de manu, & poteſtate omnium inimicorum, qui oderunt nos. Et hoc locutus eſt, & promiſit per Samuelem: & Nataan: & per ipſum Dauid pſalmo octuageſimo octauo. dicens. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo vnxi eum: manus.n. mea auxiliabitur ei & bra- D
chium meum conſortabit eam. Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis.i. diabolus non apponet nocere ei. Et concidam à facie eius inimicos eius. & odientes eum in fugam conuertam. Item iam Chriſtus viſitauit plebem ſuam: & venit ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris: ſicut locutus eſt, & promiſit in eodem pſalmo dicens. Miſericordias domini in æternum cantabo. Quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur in cęlis, & præparabitur miſericordia tua in eis &c. Item iam Chriſtus erexit cornu ſalutis noſtræ aſſumendo carnem de domo Dauid: ſicut locutus eſt in eodem pſalmo. dicens. Diſpoſui teſtamentum electis meis: iuraui Dauid ſeruo meo: vſque in æternum præparabo ſemen tuum &c. Item infra. Et veritas mea, & miſericordia mea cū E
ipſo: & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Item iam memoratus, & recordatus eſt teſtamenti ſui ſancti veniendo in carnem: ſicut locutus eſt. & promiſit memorari teſtamenti ſui: dicens in eodem pſalmo. Neq; profanabo teſtamentum meum: & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita. Item, in æternum ſeruabo illi miſericordiam meā, & teſtamentum meum fidele ipſi. Item iam adimpleuit iuſiurandum: quod iurauit Ad Abraam patrem noſtrum daturum ſe nobis in carnem: ſicut locutus eſt, & promiſit ipſi. Geneſis vigeſimoſecundo. Item iam venit Chriſtus, & liberauit nos de iugo legis, & de falſo fermento Scribarum, & Phariſæorum: & dedit nobis legem euangelicam quæ eſt lex libertatis, & ſanctitatis & iuſtitiæ: vt de manu inimicorum noſtrorum non ſolùm F
dæmonum: ſed etiam Scribarum, & Phariſæorum qui corruperunt legem: & de manu infidelium liberati ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia. Et hoc fecit Chriſtus: ſicut locutus eſt, & promiſit Iſaiæ ſecundo. Quia de Siō exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Item Hieremiæ trigeſimoprimo. Dabo legem meam in cordibus eorum & in viſceribus eorum ſcribam eam. Item Malachię. 3. Erunt offerentes domino ſacrificia in iuſtitia, & placebit domino ſacrificium Iuda & Hieruſalem &c. propter omnia autē, quæ dicta ſunt in hac prima parte, eſt aduertendum, quòd virgo Maria, & Zacarias, & Simeon, & etiam angeli in quatuor canticis euangelicis tenent medium inter prophetas, & euan-

A geliſtas. Nam prophetæ prædixerũt de Xpo, & eccleſia omnia, quæ erant merè futura Et Apoſtoli, & Euangeliſtę ſcripſerunt & prædicarunt ea, quæ iam erant facta, & completa. Sed ſupradicti quatuor cantarunt de Chriſto & eccleſia ea, quæ partim erant facta, ſcilicet myſterium incarnationis, & partim incepta: ſed nondum completa. ſicut myſteriũ noſtræ redemptionis. Nam Chriſtus à primò inſtanti ſuæ incarnationis incepit noſtram redemptionem in propoſito, & affectu: pro nobis patrem orando: & etiam in affectu: quia illico mouit matrem vt iret ad viſitãdã Eliſabet: vt ſanctificaret Ioannem Baptiſtã. Et ſic reſpectu Chriſti vnicus fuit actus non interpellatus noſtræ redemptionis à primo inſtanti incarnationis vſque ad aſcenſionem incluſiuè. vt dictum eſt ſupra pſ. 29. Et hæc
B eſt cauſa; quare virgo Maria in ſuo cantico: & Zacarias in iſto iam prædicant futuram redemptionem per verba de præterito: non ſolùm propter certitudinem prophetiæ: ſicut faciebant prophetę: ſed etiam quia myſteriũ noſtrę redemptionis iam erat inceptum, & de propinquo complendum. Et ideò dicit virgo Maria. Fecit potentiã in brachio ſuo, &c. Et dicit Zacarias. Quia viſitauit, & fecit redẽptionem &c. Et Simeon dicit. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ &c. Et Angeli dixerũt. Gloria in altiſſimis Deo. Et in terra pax hominibus &c. Eò ꝙ myſterium noſtræ redemptionis licèt nondum eſſet completum: tamẽ iam erat inceptum. Nam qui incepit: pluſquã dimidiũ habet. vt inquit philoſophus, & Horatius. Et iõ iſti quatuor loquuntur per verba de præterito: quia partim ſunt euangeliſtæ,
C & partim prophetæ, vt patet intuenti.

Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis.

Præibis enim ante faciem domini, parare uias eius.

Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum.

Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus uiſitauit nos oriens ex alto.

Illuminare his qui in tenebris, & umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis.

Hæc eſt ſecunda pars principalis huius cãtici: in qua commendat puerum nouiter natum. ſ. Ioannem Baptiſtam, in dignitate officij prę curſoris. vnde poſtquàm in prima parte egit gratias de beneficio incarnationis, benedicendo Chriſtum Deum incarnatum exiſtentem in vtero virginis Marię: nunc conuertit & dirigit verba ſua ad Ioannem nouiter natum: quem virgo Maria tenebat in vlnis ſuis. Et ſic poſtquàm ſuperius pdixit Xpm fore mundi ſaluatorẽ, & redẽptorẽ: hic pdicit Ioãnem Baptiſtã fore Xpi præcurſorem. D

Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ Zacarias ex duplici reſpectu, & notitia loquitur verba ſequentia in commendationẽ pueri. Nam primò hoc habuerat ex reuelatione Angeli Gabrielis ſtantis à dextris altaris incẽſi: qui ipſi reuelauerat conceptionem, & natiuitatem, & ſanctitatem, & officium Ioannis quando ipſi dixit: vxor tua Eliſabet pariet tibi filium &c. Item dixit vltra quò ad officiũ ſuum. Multos filiorum Iſrael conuertet ad dominum Deum ipſorum. Et ipſe pręcedet ante illum, in ſpiritu, & virtute Helię: vt E conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum parare domino plebem perfectam. quaſi diceret. ꝙ ſicut Helias tãquam præcurſor præcedet Chriſtum in ſecundo aduentu ad conuertendos incredulos ad Chriſtum: Ita Ioannes Baptiſta tanꝗ præcurſor præcedet eundem Chriſtum ſaluatorem in primo aduentu, dirigendo corda hominum ad Chriſtum recipiendum &c. Sed quia protunc dubitauit Zacarias non credẽs verbis angeli: ideo factus eſt mutus non valens loqui vſque ad circunciſionem pueri. Et ideo tunc data ſibi facultate loquendi, manifeſtauit reuelationem ſibi factã de ſanctitate & officio pueri, dicẽs. Tu puer propheta altiſſimi vocaberis &c. Secunda autem cauſa huius prophetiæ fuit noua repletio ſpiritus ſancti. Nam licèt angelus ipſi illa ante reuelaſ- F ſet, tamen non potuit tunc capere illud myſterium. Sed cum virgo Maria tenetet puerũ in manibus loquens ipſi Zacarię petendo quem vellet vocare eum: tunc Chriſtus immiſit ſpm propheticum in Zacariam per vocẽ virginis Mariæ. Et ſic Zacarias repletus ſpiritu ſctõ intellexit diſtinctè reuelationem factam ante ſibi ab angelo. Et ideo prophetando offm præcurſoris, dicit. O puer tu vocaberis propheta Chriſti ſaluatoris altiſſimi. Et non ſolùm propheta, ſed pluſquã propheta. Nã quẽ alij prophetæ de lõginquo pdixerũt venturum: tu digito oſtendes veniſſe, dicens, Ecce agnus Dei. Et prędicabis ipſum de propinquo venturum ad baptiſmum, & legem euangelicam daturum. Item eris præcurſor altiſ-

A altiſſimi,enim pro quia : præibis ante dominum Ieſum Chriſtum parare,ideſt ad parandum vias eius.Vnde nota,ꝙ Ioannes Baptiſta multipliciter præiuit antè Chriſtū. Nam primo præiuit ante conceptionem,& natiuitatem,& præiuit ante ipſum tanquam pcurſor ad pœnitentiam faciendam,& ad prædicationē,& ad baptiſmū,& mortem,& pnunciauit ipſum in limbo patrū, & ſic etiā multipliciter parauit vias eius.i.pręparauit corda hominū ad ſequendū vias Chriſti,& ad ſequendum Chriſtum in omnibus viis ſuis.vnde ſicut Chriſtus dux,& caput,& legiſer noſter per multas vias duxit nos in gloriā ſuā ſ.per viam pniæ,& baptiſmi & obſeruantiæ legis euangelicæ, & per viam perſecutionis vſque ad Mortem & paſſionem: ita Ioānes fuit Chriſti præcurſor & nūcius in omnibus
B illis uiis,& per omnes illas vias direxit corda hominum illius temporis, vt reciperent Xpm:vt patet Mat.3.& Marci. 1.& Luc. 3. & Ioan. 1. Nam primò præparauit,& direxit corda hominum ad Chriſtum per viā pœnitentiæ: quia in tertio anno ingreſſus eſt deſertum,& fuit ibi vſq; ad 29.annum. Itē inde egreſſus venit in regionem Iordanis pdicans baptiſmum pniæ,& ſic dirigebat homines in Chriſtum per viā baptiſmi, qui qdem baptiſmus licèt non tolleret peccatum:tñ diſponebat hoīes ad baptiſmum Chriſti, qui verè tollit peccatum. Itē præparauit corda hominum ad legem Xp̄i ſuſcipiendam:qñ dixit turbis:qui habet duas tunicas det vnam non habenti. Et qui habet eſcas ſimiliter faciat.Item quando dicebat militibus. Neminem concutiatis: eſtote contenti ſtipendiis
C veſtris.Item publicanis:nihil amplius q̄ conſtitutum eſt vobis faciatis &c. Item parauit viam dñi ad perſecutionem,& mortem ſuſcipiendam:quia pp veritatem prædicādam ab Herode caput eius abſciſſum eſt, & ſic ēt pręparauit uiam Chriſti ad limbū:q̇a aduentum eius ad liberandos patres in limbo prænunciauit.Et ſic in omnibus præiuit ante faciem domini parare uias eius.Quas quidem vias Xp̄i præparauit ad dandam,& conferendam ſciam ſalutis plebi Chriſti; in remiſſionem peccatorum eorum,q̇a p̄dicauit baptiſmum pniæ in remiſſionem peccatorum, dicēs,pniam agite,& appropinquabit in uos regnū cęlorum,q̇a veniebāt hoīes ad Ioannem confitentes peccata ſua,& baptizabātur ab eo,vt patet Marci.1.Vñ licėt baptiſmus,& pę nitentia,& doctrina Ioannis non conferrent
D p ſe ſalutem,& grām.tñ dirigebant in ſciētiā ſalutis euangelicā.& in baptiſmum,& ſacra euangelica,quæ conferunt per ſe ſalutē, & grām,& remiſſionem peccatorum. Et iō omnia, quæ faciebat Ioannes, antequàm Chriſtus baptizaretur,ſe habebant ad legem euangelicam,& ad eccleſiaſtica ſacra p Chriſtum inſtituta tanq̄ uia in terminum, & diſpoſitio ad formam,& ſic præparabant corda hominum ad formam, & perfectionē ſuſcipiendam ab eis,& dandam per Xp̄m.Sed quia omnia iſta dedit nobis Xp̄s per uiſcera mīæ ſuæ, & merita paſſionis eius, ideo ſubdit,ꝙ Chriſtus dedit plebi ſuæ remiſſionem peccatorum eorum, non per aurum nec argentum, ſed per viſcera miſericordiæ ſuæ dando proprium ſanguinem in pretium, & offerendo ſe pro nobis ad mortem in cruce.
E in quibus viſceribus miſericordiæ Chriſtus oriens ab æterno ex alto ſinu patris uiſitauit nos ex tempore carnem aſſumendo,uiſitauit enim nos incarnatus, & noſtra humanitate indutus,vt nobis poſſet familiariter loqui,& legē euāgelicam dare,& vita,& exemplo docere:illuminare.i. ad illuminandū, & lumen præbere his,qui in tenebris & vmbra mortis ſedent,& ad dirigēdos pedes noſtros in uiam pacis. Vnde eſt aduertēdum,ꝙ multipliciter ſedebant homines in tenebris & vmbra mortis,& multipliciter Chriſtus illuminauit,& præbuit eis lumen,& direxit pedes noſtros in viam pacis.Nā primò omnes fideles veteris teſt.ſedebant in limbo inferni,qui eſt vmbra mortis & lacus tenebrarū, ſed Chriſtus deſcendit ad inferos,& expoliauit limbum,& purgatorium,& eduxit eos de
F illo loco tenebrarum ad lumen,&de illa vmbra mortis ad uitam cęleſtem.Secundò ſedebat in tenebris idolorum & vmbra mortis totus populus gentilis,ſed per fidē Chriſti, & prædicationem apoſtolorum gentium populus,qui ambulabat in tenebris,vidit lucem magnam.Iſaiæ 9. Item tertiò totus popul⁹ Iſrael ſedebat in tenebris cerimonialibus, & vmbra mortis legis,ſed Chriſtus ſol iuſtitię eduxit fideles de illa vmbra mortis,& de illis tenebris ad lumen euangelicum, & direxit pedes noſtros in viam pacis,q̄ eſt lex euāgelica Vnde lex vetus dr̄ via vmbroſa,tenebroſa ratione cerimonialium,& dicitur, vmbra mortis,quia,litera de ſe occidit. Sed lex euangelica dicitur via lucis,eò ꝙ illumi

nat

A nat legem veterem. Et dicitur via vitæ, quia legem ueterē mortuā illuminādo viuificauit: Et dicitur via pacis. eò ꝙ cum Deo nos pacificat, & reconciliat; & quia finis eius eſt pax & requies æterna, vt patebit in cantico angelorum. Omnia ergo iſta præuidens Zacarias per Chriſtum facienda, & per Ioannē Baptiſtam corda hominum ad iſta præparanda, & dirigenda, dicit. Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, & præibis enim ante faciem domini parare vias eius &c. Sed propter ea, quæ dicta ſunt in hoc cātico, occurrunt, & inſurgūt duo dubia. Quorum primum eſt propter illud, quod dictum eſt in prima parte, ſcilicet Iuſiurandum quod iurauit ad Abraam patrē noſtrum daturum ſe nobis, Nam non videtur, ꝙ Deus per illud iuſiurandum Geneſis vigeſimoſecundo. promittat daturum ſeipſum B nobis, & venire perſonaliter ad nos, ſed ſolùm promiſit Abraæ, quòd in ſemine ſuo benedicerentur omnes gentes. quod potuit fieri abſq; hoc, quòd ipſe veniret in carnem. Secundum dubium inſurgit. propter illud qđ dicit. Præibis ante dominum parare vias eius & cætera. Nam cum tota ſcriptura legis, & prophetarum nil aliud ſit niſi via in Chriſtū tanquàm in terminum, & finem, ergo non opportuit venire Ioannem Baptiſtam ad parandas, & dirigendas vias in Chriſto, quia iam erant ſatis paratæ per patriarcas, & prophetas. Et ſic per ſacras ſcripturas poterant omnes Iudæi cognoſcere Chriſtum eſſe Meſſiam in lege promiſſum ſecundùm opera quæ faciebat.

Quantùm ad primum eſt dicendum, quòd ſi ſubtiliter volumus ſpeculari myſterium ſa-C crificij Abraæ, & ea quæ ibi ſcripta ſunt, videbimus qualiter ibi Deus ſub illo iureiurando promiſit daturum ſemetipſum nobis ad immolandum. & per conſequens perſonaliter venire in carnem. Vnde ibi dicitur, ꝙ poſtquàm Deus prohibuit, ne Abraam occideret puerum Iſaac, ſed immolauit, & obtulit arietem pro filio ſuo, id eſt loco filij ſui, tunc dixit ipſi Deus per Angelum. Per memetipſum iuraui, dicit dominus, quòd multiplicabo ſemen tuum & cætera. Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et poſſidebit portas inimicorum & cætera. In quibus verbis, & per quod ſacrificium prævidit, & fuit ipſi Abraam reuelatum in ſpiritu: qualiter Deus erat in carnem venturus, vt immolaretur pro nobis in illo eo-dem vbi Abraam immolauit illum arietem D loco Iſaac filij ſui. Et ideo appellauit nomē loci illius Dominus videbit. In hebræo aūt ſcribitur. Adonai hiere, id eſt dominus videbitur. Et ſcribitur ly dominus cum illis quatuor literis, ſcilicet Ioth, he, vau, he, quod ſoli Deo conuenit. Et ſic eſt ſenſus, quòd dominus Deus videbitur immolari in monte iſto pro toto genere humano, ſicut iſte aries ſiue agnus immolatus eſt Deo pro Iſaac. Et ſic patet qualiter Deus per illud iuſiurandum promiſit ſe daturum ſeipſum ꝓ nobis in illo loco immolandum in carnem, quia aliter non appellaſſet illum montem. Dominus videbitur, niſi quia præuidit in ſpiritu, & promiſſione Chriſtum in carnē venturum, & pro nobis in illo monte immolandum. Et ideo dixit Chriſtus Iudæis Ioan. 8. Abraam pater veſter exultauit vt videret diē E meum, vidit & gauiſus eſt. Vnde dicunt magiſtri hebræorum, quod duo ſancti viri impoſuerunt nomen illi ciuitati Hieruſalem, quorum vnus fuit Melchiſedech rex Salem, qui in illo loco obtulit Deo panem, & vinum pro Abraam. Et ideo appellauit ciuitatem illam Salem. i. pacificam. Secundus fuit Abraam, qui in altera parte illius montis immolauit arietem pro Iſaac, cui dominus apparuit dicens. Per memetipſum iuraui, ꝙ in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et ideo appellauit locum illum in monte: Adonai Hiere. i. dominus videbitur. Et ſic ex his duobus nominibus. ſ. Hiere, & Salem compoſitum eſt hoc nomen Hieruſalem, quod interpretatur viſio pacis, eò ꝙ in illo loco Chriſtus Deus factus homo debebat ꝓ nobis immolari, & patri nos reconciliare, & pa-F cificare. Vnde Chriſtus in monte Sion fecit cœnam cum diſcipulis, & inſtituit ſacramentum altaris, per quod Deo reconciliamur, in eodem loco vbi Melchiſedech obtulit panē, & vinum. Item in altera parte illius montis. ſ. in monte Caluariæ fuit Chriſtus cruci fixus in eodem loco vbi Abraam immolauit arietem. Bene ergo meritò appellata eſt illa ciuitas Hieruſalem. i. viſio pacis, quia in ea Chriſtus rex pacificus Deus & homo viſus eſt prædicare, & miracula facere, & finaliter pro nobis immolari & crucifigi, prout Abraā preuidit in ſpiritu, quando immolauit arietē, & prout Deus ipſi promiſit ſub iureiurando daturum ſeipſum nobis in carnem. Et ideo dicit Zacarias in hoc cantico. Benedictus dominus

A minus Deus Iſrael, quia Chriſtus veniens in
carnem iam adimpleuit iuſiurandum quod
iurauit ad Abraam patrem noſtrum daturũ
ſe nobis &c.

Ad ſecundùm autem dubium eſt dicẽdũ,
ꝙ cum tota ſcriptura legis, & prophetarũ nil
aliud ſit niſi quædam via, & diſpoſitio in Chri
ſtum, ſatis erat ſufficiens ad diſponẽdũ corda,
& mentes illius populi ad cognoſcendũ Xp̃m
eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & per conſe
quens ad recipiendum ipſum, & legem eius
euangelicam. Sed auaritia: & inuidia, & ma-
litia occęcauit Iudæos, ne intelligerent ſacra
menta Dei, & ſcripturas. Ad cuius intellectũ
eſt aduertendum, quòd ſicut lex vetus fuit
data ad duplicem reſpectum, & finem: ita
Deus promittebat in lege duplex præmium.
Vnde illa lex primò fuit data illi populo ad
B officium ſiue in ſignum officiale. ſ. vt per ob-
ſeruantiam multitudinis illorũ cerimonialiũ,
primò ille populus cognoſceret Deum crea-
torem mundi, & cognoſcendo coleret, ſe-
cundò vt per talem religionem diſtingueret̃
à cęteris nationibus, & eſſet ſpecialiter di-
ctus populus Dei peculiaris. Et ſic primò mo
do illa lex data fuit ad officium ſiue in ſignũ
officiale. Secundo autem modo data fuit in
ſignaculum fidei Chriſti futuri: inquantum
omnia illa ſacramenta cerimonialia, & ſacrifi
cia figurabant Chriſtum futurum rẽdempto-
rem, & myſteria noſtræ redemptionis. Et iõ
duo erãt conſiderãda in illis ſacramentis, &
ſacrificijs, & omnibus cerimonialibus. ſ. offi-
cium religionis, & obſeruantiæ in ſe. Secũdò
fides Chriſti futuri, ſub cuius ꝓteſtatione il
lud officiũ à religioſis exercebatur, & illa ſa-
crificia offerebantur. Quia illa ſacramenta, &
C ſacrificia de ſe non poterant tollere pctm̃, nec
iuſtificare, niſi ratione fidei de Chriſto futuro
ſub cuius proteſtatione fiebant, quia non da
bantur in prætium redemptionis pro peccatis
ſed in ſignum, & aram prætij futuri ꝑ Xp̃m
in cruce ſoluendi, prout dictum eſt pſalmo
39. & in tractatu contra Iudæos. Et ideo du-
plex præmium promittebatur in lege & pro
phetis obſeruatorib. illius legis. ſ. vnum tem-
porale, & alterum ſpũale. Nã pro obſeruãtia,
& obedientia illius religionis, promittebãtur
eis bona terræ temporalia. ſ. illa terra Canaã
cum fructibus ſuis. Sed in præmium fidei
Chriſti, ſub cuius proteſtatione obſeruãbãt
illam religionem, promittebatur eis redem-
ptio animarum, & gratia Chriſti, & terra vi-
uentium figurata per illam terram Canaã. Et D
ſic ſub tali fide, & ſpe de Xp̃o futuro obſerua
bant illam legem, & religionẽ oẽs patres, &
fideles ve. teſt. Et ſub tali fide ſaluati ſunt in
Xp̃o, & receperũt nobiſcũ repromiſſionẽ. i. ad
uẽtu Xp̃i. vt inquit apoſtolus ad Heb. 11. Sed
accidit per 40. annos ante aduentum Xp̃i. ꝙ
ſurrexit ſecta phariſęorum, & ſcribarũ, qui ne-
gabãt legẽ eſſe datã in ſignaculũ fidei, ſed ſo-
lũ ad officium, & ſic negabant redemptionẽ
ſpiritualẽ, & futura bona ſpũalia. Sed quia iſti
fingebant ſanctitatẽ, & arctã religionem in
vita, & inceſſu, & habitu ab alijs diuiſi. ideo
dicti ſunt phariſęi, quaſi à cæteris in ſanctita-
te diuiſi. Et ſic intm̃ habebant̃ in veneratio-
ne apud populũ, ꝙ oẽs ciues cõſtituebãt eos
executores teſtamentorum, cõmittendo eis fi
lios, & vxores viduas. Et exinde fuit eis data
autoritas, & poteſtas a ſummis ſacerdotibus, E
vt ſederent in catedra Moyſi, & in catedra iu
diciali, ut poſſent gloſare, & interpretari ſcri-
pturam legis, & prophetarum, & iudicare
iudicia, & diſcernere cauſas religionum. ex
qua autoritate ſunt in ſuperbiam eleuati,
& auaritia ſauciati, intantũ ꝙ cauſa lucri in-
ceperũt tyrãnizare deſtruendo uiduas, & pu
pillos eis commiſſos, & dilatando litigia, vt
expoliarent pauperes, & impinguarent do-
mos ſuas. Occęcati ergo ſic in auaritia, & lu-
cro inceperunt gloſare ſcripturas, & trahere
ipſas ad propoſitum ſuum propter lucrũ tem
porale, dicentes, quòd Meſſias non erat ven-
turus ad ſaluandas animas: nec ad danda bo
na ſpiritualia, ſed ſolùm ad liberandum eos
de iugo & tributo Romã. & ad dominãdum
toti mundo. & faciendũ eos magnos domi-
nos, quia peccata iam tollebantur ſufficien F
ter ꝑ ſacrificia, & oblationes, & cętera opera
legalia. Nã ſacrificia, & oblationes ſimul tol-
lebant peccata, & multiplicabant bona tem
poralia. Et hoc faciebant propter ſuum lu-
crum, ut populus offerret multitudinẽ obla-
tionum &c. Sed quantùm ſit deteſtabilis, &
hæretica talis doctrina & contra ſacram ſcri
pturam, de ſe eſt manifeſtum. Nam Dauid
iam habebat legem Moyſi, ſed quia ſciebat
quòd per illam non poterat iuſtificari, ideo
petebat legem Chriſti iuſtificantem, dicens:
Legem pone mihi domine viam iuſtifica. tua
rum etc. Item Dauid dominus etiã in illa ter-
ra Canaã tñ terrã viuẽtiũ petebat dicẽs: Por-
tio mea dñe in terra viuẽtium. Item Iſa. iam
habebat Ezechiã regẽ terrenũ, tñ regẽ ſpũalẽ
petebat

A petebat dicens. Vtinam diſrumperes cœlos & cętera. Et ſic ergo ſcribę,& phariſęi cũ iſta falſa doctrina,& fermento deprauarunt ſcripturas,& corda hominum: intantùm quòd omnes erant effecti temporales, & carnales, ꝑter paucos,in quibus remanſerat vera fides Iſrael,& Abrahæ de Chriſto redemptore futuro,ſicut erat tota domus parentum virginis Marię,& domus Zachar. & Eliſa. & ſanctus Simeon,cum quibuſdam fidelibus, qui expectabant redemptionẽ Iſrael.Et iõ fuit neceſſe,ꝙ Chriſtus mitteret Ioannẽ Baptiſtã tanquàm ꝑcurſorẽ ante ſe,qui præpararet corda hominũ,quę erant per falſam doctrinam ſcribarũ,& phariſęorum, deprauata, & dirigeret eos in via,& lege domini per baptiſmũ pœnitẽtiæ,& verã intelligentiã ſcripturarũ vt reciperẽt Chriſtũ,& legem eius euangelicam, vt

B patet per oẽs euangeliſtas. Hoc ergo Zacha. prænidens in ſpiritu, primò per reuelationẽ Gabrielis,ſecundo per inſpirationẽ Xpi exiſtẽtis in vtero virginis Mariæ,tenentis Ioannem Baptiſtam in manibus, dixit in hoc cantico. Tu puer propheta altiſſimi vocaberis.præibis enim ante dominum parare vias eius &c.Et ſic patet expoſitio cantici Zachariæ. Et ideo eſt iam accedendum ad expoſitonem cantici iuſti Simeonis.

CANTICVM SIMEONIS.

Nunc dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum uerbum tuum in pace.

Hoc canticum eſt quartum in ordine inter cantica euangelica, ſed ponitur hic tertium

C quò ad expoſitionem propter bonum reſpectum.Et intitulatur canticum Simeonis, eò quòd ipſe cantauit ipſum, quando Chriſtus fuit in templo præſentatus. Pro cuius argumento, & intelligentia eſt notandum, ꝙ quatuor ingentes perfectiones,& virtutes teſtatur, & refert autoritas euangelica de iſto Simeone,vt patet Luc.2.Nam primò dicit, ꝙ erat homo iuſtus. per quod denotatur eius rectitudo,& iuſtitia.Nam iuſtitia hominis cõſiſtit in conformitate eius ad diuinam voluntatem, & per conſequens in obſeruantia præceptorum legis diuinę. Secundò dicit,quòd erat timoratus,per quod denotatur eius autoritas. Nam non dicitur quis tantùm timoratus inquantum timet Deum, ſed inquantùm eſt reuerendus, & timendus, & metuendus apud populum propter ſuas virtutes, quia honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonijs virtutis, vt inquit Tullius. D Tertiò dicit, quòd erat expectans redemptionẽ Iſrael. Per quod denotatur eius vera fides, & ſpes quam habebat de Chriſto venturo inter paucos fideles illius temporis: eò quòd multi alij erant deprauati, & decepti falſo fermento ſcribarum,& phariſæorum, qui nõ expectabant Meſſiam,niſi vt daret eis bona terrena,prout dictum eſt in cantico præcedẽti. Quartò dicit, quòd ſpiritus ſanctus erat cum eo,per quod denotatur excellentia eius ſanctitatis, & contemplationis in dono prophetico,& diuinę reuelationis.Et ideo iſte Simeon non ſolum cognominabatur iuſtus in illa ætate, ſed ẽt cognominatur iuſtus ꝑ omnes Talmudiſtas,& doctores hebræorũ, qui dicunt, quòd dum Simeon iuſtus miniſtrabat, E & exercebat ſacerdotale officiũ in templo, adhuc perſeuerabãt decem antiqua miracula.ſed poſt obitum iuſti Simeonis nunquàm viſa ſunt miracula in ſecundo templo. Et ideo cito venit ad deſtructionem. Videns ergo iſte Simeon iuſtus corda hominum deprauata,& veram fidem de vero Meſſia ĩ paucis illis temporib. permanere,& videns tempora aduentus Chriſti ſecundùm ſexaginta hebdomadas Danielis iam imminere, hinc eſt,quòd ſemper in ſuis orationibus, & ſacrificijs iugiter orabat,vt Deus mitteret ſaluatorem ad redimendum mundum de ſeruitute peccato.Cum ergo in talibus orationibus, & ieiunijs. & precibus iugiter eſſet intentus: exaudita eſt oratio ſua, intantùm ꝙ accepit reſponſum à ſpiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum domini, F prout refert Lucas.Et ideo quadrageſima diè à natiuitate domini cum parentes inducerent puerum in Hieruſalem, vt ſiſterent eũ domino, tunc diuina prouidentia fecit,quòd Simeon unus de 24. ſacerdotibus venit in ſpiritu in templum ad adminiſtrandum ſacerdotium ſecundùm vicem ſuam. Qui cum ipſi puer Ieſus preſentaretur, accepit eum in vlnas. Nam videns in ſpiritu illum eſſe Meſſiam in lege promiſſum Deum,& hominem, & videns reſponſum quod acceperat à ſpiritu ſancto,eſſe completum: tunc eleuatis oculis ad patrem agendo gratias cantauit hoc cãticum dicens. Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſecũdũ verbum tuũ in pace. In quo quidẽ cãtico duo facit.Nam primò tanquã ſindicus

A dicus,& procurator totius Iſrael agit gratias Deo,qui compleuit ſuum deſiderium , & ꝓ miſſum.Scđo reddit cām ſuæ lætitię.Secūdū ibi.Quia viderūt oculi &c.Quantùm aūt ad primū eſt aduertendū,ꝙ pax,& quies eſt finis,& terminus cuiuſcunque negotij,q̄a negotiamur vt otiemur. 10.Etico. Vñ tantùm eſt bonū pacis,vt ēt ipſa ſit finis belli,vt ingt Aug.per totū.19. de ciuitate Dei , ſed quia Xp̄s fuit finis,& terminus totius legis,& ꝓphetarum,q̄a tota lex,& ꝓphetæ deſiderabāt Chriſtū ſibi promiſſū,& tēdebāt in ipſū tanquàm in finē,& terminū, iō ſolus terminauit deſideriū,& promiſſiones patriarcarū , & prophetarū,& laborē , & iugum legis.Ex quo ſequitur,ꝙ fuit pax legis,& patriarcarū, & prophetarū, & omniū fideliū veteris teſtamēti,q̄a tota lex quò ad illū actū,& miniſte-

B riū ſacerdotale terminauit curſū in Chriſto in illa die,in illa ꝓſentatione facta per Simeonē.Iō Simeō ſe habuit ibi tāquàm ſindicū,& ꝓcuratorē totius legis,& ſacerdotij,& totius Iſrael.Et iō in perſona omnium illorū agit gratias in hoc cātico. Et quia videbat Chriſtum tanquàm pacem,& finem legis,& prophetarum,& tāquàm quietem,& complemētū deſiderij,& laboris,& ſeruitutis eorū,ideo dicit.Nūc dimittis ò domine ſeruū tuum in pace,& quiete,& fine mei deſiderij,& totius Iſrael ſecūdùm verbū,& promiſſum tuū . Et non ſolùm ſecūdū verbū,& promiſſum , qđ mihi particulariter feciſti per ſpūmſanctum. ſ.non me viſurum mortē niſi prius viderem dominū,ſed ēt ſecūdùm verbū & promiſſum qđ feciſti omnib. patriarchis & prophetis.Et iō ego in perſona omniū tibi ago gratias.Et

C iō iā nō timeo mori,poſtquā ſcio,ꝙ in breui liberabis me ſimul cū omnibus patriarchis vet.teſt.de limbo inferni. Et ſic dimittis me in pace,& non in timore nec triſtitia . Et iō ago gratias,quia dimittis me in pace & quiete.eō

Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Id eſt medicum ſalutarem & ſalutiferum, & verum ſaluatorem,quem tu pater in mundum miſiſti.

Quod paraſti ante faciē omniū populorum. Lumen ad reuelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Iſrael,

Quod quidem ſalutare paraſti ante faciē, & notitiam non ſolùm vnius populi,& nationis,ſed omnium populorum , & linguarū, & nationum,tanquam verum lumen ad reuelationem,& illuminationē omniū gentium . ſ. totius populi gentilis,& ad gloriam. & claritatem,& honorem plebis tuæ Iſrael , de qua carnem ſpecialiter aſſumpſit. Nam ſicut omnibus fuit promiſſus tam Iſraelitis , quā gentilibus,& neminem à peccato liberum repperit,ita pro omnibus liberandis , & illuminandis , venia tanquàm lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundū . Sed eſt aduertēdum,ꝙ licet Chriſtus in lege, & prophetis fuit promiſſus tàm populo gentili quam Iſraelitico,tamen aliter,& aliter . Nam populo Iſrael fuit promiſſus venturus ad eos in carnem,puta ſumendo ex eis carnē & eis perſonaliter prædicando , ſed populo

E gentili promiſſus fuit venturus tantum per lumen fidei per prædicationem apoſtolorū. Et quia erat venturus in carnem tantùm populo Iſrael dixit Iacob Geneſi 49.Non auferetur ſceptrum de Iuda:neque dux de femore eius,ſed quia erat uenturus ad gentiles ꝑ lumen fidei,ideo ſubdit Iacob.Et ipſe erit expectatio gentium.Item quia ad ſolum Iſrael erat venturus in carnem perſonaliter prædicando,iō dicit ſaluator, non ſum miſſus niſi ad oues q̄ perierāt domus Iſrael.Mat. 15.Itē q̄a populū gētilē erat tātū venturus ꝑ lumen fidei dr̄.Iſaæ 10.Ambulabunt gētes in lumine tuo &c.Et ideo dicit Simeon . Lumen ad reuelationem gentiū,per fidē ſupple.Et gloriam plebis tuæ Iſrael,veniendo in carnē & perſonaliter prædicando.& miracula operādo : quę fuit magna gloria , & honor toti

F Iſrael . Sed iſtam gloriam,& honorem participauit poſtea populus gentilis,quando illuminatus ꝑ fidē Chriſti factus ē verus Iſrael . Et ſic venit Chriſtus ad illuminandū populū gentilē per apoſtolos,& facere ipſum verum Iſrael.qui quidem verus Iſrael conſtat ex cōuerſis ex populo Iudaico , & gentili ſub vno lapide angulari Chriſto cōiūctis.Et ꝑ hoc patet breuis expoſitio huius parui cātici Simeonis.

Ex quibus patet,ꝙ omnia ſupradicta cantica euangelica,non ſunt niſi gratiarū actiones pro beneficio incarnationis,& noſtræ redemptionis factę per aduentum Chriſti, qui fuit pax,& finis legis,& prophetarum.

Canti

A CANTICVM ANGELORVM.

Gloria in altiſſimis Deo. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Hoc eſt quartū canticum euangelicū: qđ dr̄ canticum ſiue hymnus angelorū, eò ꝙ ipſum cātarunt angeli in hora natiuitatis xp̄i. Pro cuius titulo, & argumento eſt notandū: prout refert Lucas euangeliſta c. 2. ꝙ in hora natiuitatis Chriſti angelus domini apparuit paſtoribus, qui in montibus iuxta Betleē cuſtodiebant vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Qui dixit eis. Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, q̄a natus eſt hodie vobis ſaluator, qui eſt Xp̄s dn̄s, in ciuitate Dauid: & hoc vobis ſignum. Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio. Et ſubitò facta eſt cum

B angelo multitudo militię cœleſtis laudātiū, & dicentium Gloria in altiſſimis Deó. Et in terra pax hominibus bonę voluntatis, & ſic patet qualiter, & quare iſtud canticum intitulatur canticum ſiue hymnus angelorum: eò ꝙ angeli cantarunt ipſum. Pro cuius quidem argumenti, & cantici, & eius tituli intelligentia, quinq; ſunt videnda. Primo quare Chriſti natiuitas prius fuit annunciata, & euangelizata paſtoribus, q̄ ſacerdotibus, & cęteris conditionibus Iudæorum. Scd̄ò quare i Chriſti natiuitate angeli cantarunt nouum canticum, poſtq̄ natiuitas Chriſti non pertinebat ad eos: quia Chriſtus non aſſumpſit naturam angelicā in virtute ſuppoſiti: nec venit ad redimendū eā: ſed humanā tm̄. Tertiò quæritur, quæ fuit illa gloria, quæ nouiter prouenit Deo in cęlo ex Xp̄i natiuitate:

C cum gloria, & fęlicitas Dei non poſſit augeri nec minui. Quartò quæritur, q̄ fuit iſta pax quā conſecuta eſt humana natura p̄ Xp̄i natiuitatē: cū videamus nunq̄ bella, & pręlia poſt Xp̄i aduentum in mundo defuiſſe. Quintò quæritur in quo conſiſtit bonitas voluntatis hoīs, & per cōſequens q̄ ſunt hoīes bonæ voluntatis, quibus pax Chriſti fuit collata. Quantū ad primum eſt dicendum, ꝙ quadruplici ratione natiuitas Xp̄i fuit prius paſtoribus euangelizata, q̄ cæteris Primò, q̄a Xp̄s in lege tanquam paſtor fuit per Moyſē, & cæteros patriarcas, & prophetas figuratus. Secundò, quia tanq̄ paſtor fuit promiſſus. Tertiò, quia tanquam verus paſtor venit in mundum: & officium veri paſtoris exercuit: & bonū paſtorē ſe nominauit. Quartò, quia Xp̄s non ſuperbis, & dormientibus: ſed D hominibus ſimplicibus, & vigilantibus erat commiſſurus gregem ſuū, & officium paſtoratus. Primum quippe ꝓbat. Nam Moyſes per quē fuit Xp̄s figuratus: paſtor erat ouiū, & paſcebat oues Ietro ſoceri ſui: cū ipſi dn̄s apparuit in flamma ignis in rubo: & tanquā paſtorē miſit ipſum dn̄s ad liberandū, & educendū illū pp̄l'm de Aegypto, & dirigendū & cuſtodiendū ipſum per deſertū. Exo. 3. vn̄ quatuor Moyſes erga illū gregem domini. Nam primò liberauit, & eduxit ipſum de ſeruitute, & captiuitate Faraonis. Scd̄ò per legem ſibi datam ſanauit eum à malis morib. & ritibus Aegyptiorū: quibus erat ſauciatus, & vulneratus. Tertiò pauit eum māna de cęlo miſſo. Quartò minauit, & direxit, & cuſtodiuit eum 40. annis per deſertum &c. Per q̄

quatuor fuit figuratum qualiter Xp̄s a patre E miſſus tanquam paſtor principalis ſup gregem humanum, debebat ipſum de ſeruitute diaboli, & a peccato liberare, & ab omni labe peccati per eccleſiaſtica ſacramenta ſanate, & pane eucariſtiæ reficere, & paſcere: & doctrina euangelica dirigere, & cuſtodire. Item Abel per quem Chriſtus fuit figuratus paſtor fuit: vt patet Gene. 4. Item Dauid per quem Chriſtus fuit figuratus paſtor fuit ouium: & de poſt fœtantes educit ipſum dn̄s ad paſcendum populum ſuum: & vnxit ipsū in regem: vt patet. 1. Reg. 15. & Pſ. 77. Item Chriſtus non ſolum fuit figuratus p̄ Iacob, Amos, & complures alios paſtores de pp̄lo Dei: ſed ēt fuit figuratus per Cyrum regem Perſarum, & Medorum nepotem Aſtyagis, qui proiectus in nemora fuit nutritus a quodam paſtore, qui fuit etiam paſtor ouium.

F ſed poſtea comptus nepos Aſtyagis factus eſt rex Perſarum, & Medorum: vt inquit Herodotus, q̄ ēt poſtea liberauit populum Dei de Babylonica captiuitate: vt patet Eſdrę. 1. Et ideo hæc eſt cauſa quare voluit Chriſtus ſuā natiuitatem prius paſtoribus nūciari: eò q̄a per paſtores tanquā verus paſtor fuerat figuratus in ve. te. Secundo rō eſt: quia tanq̄ verus paſtor fuit ꝓphetis promiſſus, & vaticinatus, & tanquam verus paſtor ad liberandum, & ſanādū, & paſcendum gregem ſuum promiſit venire, vt ipſe ait per Ezecch. 34. c. Ecce ego requirā oues meas, & viſitabo eas ſicut paſtor viſitat gregem ſuum, & liberabo eas de oībus locis in quibus diſperſæ fuerāt in die nubis, & caliginis: Et paſcam eas in

paſcuis

A paſcuis vberrimis,& in montibus Iſrael erũt paſcua earũ. Et quod perierat requirã: & qđ abiectum fuerat reducã:& qđ confarctũ fuerat alligabo:& quod infirmũ fuerat conſolidabo &c.quæ oĩa fuerunt completa ꝑ Chriſtũ tanꝙ per verũ paſtorẽ. Tertia autẽ ratio quare natiuitas Chriſti fuit prius euangelizata paſtoribus:& quare paſtores prius meruerunt audire iſtud canticum ab angelis, fuit quia Chriſtus tanꝙ verus paſtor venit ĩ mũdum,& officium veri paſtoris exercuit. Ad cuius intellectum eſt aduertendũ: ꝙ ſex pertinent ad officium ueri paſtoris. Primò oues de faucibus lupi eripere. Secundò oues per lupum vulneratas vnguento ſanare. Tertiò oues ereptas,& ſanatas paſcere. Quartò eas regere,& minare, & dirigere. Quinto ſuper gregem ouium ſemper inuigilare. Sextò pro B defenſione gregis,ſi neceſſe fuerit,ſe ad mortem exponere. Septimò in locum vberrimũ, & ſecurum,& tutum oues ſuas introducere. Quas quidem ſeptem cõditiones omnes habuit Chriſtus tãquã verus, & bonus paſtor. Nam.j.eripuit oues ſuas de fauce lupi,& draconis:qui vltra quatuor millia annorum eas ſub iugo,& captiuitate, & ſeruitute peccati poſſederat. Secundò ſanauit,& vnxit eas vnguento ſacramentorum. Tertiò pane ſacramentali eas pauit. Quartò lege euangelica eas direxit, & rexit. Quintò ſuper gregem ſuum diligenter inuigilauit.& diligentes cuſtodes dimiſit,& conſtituit. Sextò pro defenſione,& redemptione earũ ſe morti, & perſecutionibus obtulit,& obiecit. Septimò, & vltimò oues ſuas in vberrimo, & ſecuro ouili cæleſti,vbi ſempiterno,æuo fruentur,collo C cauit. Et ideo propter iſtas ſeptem rationes Chriſtus Ioan.x.ſe bonum paſtorem nũcupauit. vnde ait. Amen amen dico vobis qa ego ſum paſtor bonus: bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis & cætera.

Et ſic patet tertia ratio quare Chriſti voluit prius paſtoribus ſuam natiuitatem nunciare. Quarta vero ratio fuit quia Chriſtus tanquàm verus paſtor principalis, cuius oues erant propriæ,non ſuperbis,& inflatis, & auaris crudelibus:ſed hominibus humilibus, & ſimplicibus,& pijs,& diligenter vigilantibus ſuper gregem ſuum, erat commiſſurus officium paſtoratus eccleſiæ:prout poſtea fecit. Nam non elegit ad apoſtolatum,& officium paſtoratus ex ſcribis, & phariſæis,& ſacerdotib. peritis:ſed ex ſimplicioribus,& plebeis,& piſcatoribus: quibus totum gregem D ſuum,& eccleſiam cõmiſit. Et inter cæteros tanquàm capiti,& vicario Petro, qui erat de ſimplicioribus,eccleſiam commiſit, & oues ſuas paſcendas tradidit Ioann.vltimo,dicẽs. Paſce oues meas: & paſce agnos meos, &c. Ex ſupradicta igitur quadruplici ratione patet quare Chriſtus ſoluit ſuam natiuitatem primò paſtoribus euangelizare:& quare paſtores meruerunt hoc canticum angelorum audire. Et hoc de primo quæſitò.

Ad ſecundùm autem quæſitum eſt dicendum,ꝙ quadruplici ex cauſa, & ratione angeli cantarunt hoc canticum nouum,& euãgelicũ in Chriſti natiuitate. Primò: quia per fidem incarnationis Chriſti fuerunt à principio redempti. Secundò: quia per àduentum Chriſti eorum ruina fuit reparata. Tertiò:qa ex tali reparatione eorum gloria, & fælicitas E fuit accidentaliter augmentata. Quartò: qa gloria Dei fuit effectiuè,& extenſiuè dilatata. Primũ autem patet. Nam dictũ fuit ſuper pſ.lxxxj.& cij.quomodo in vera fide, & obedientia Chriſti futuri angeli boni fuerunt iuſtificati.dictumenim fuit ibi qualiter omnes angeli fuerunt creati in gratia:tamẽ non cõfirmati:& omnes fuerunt viatores ante lapſum. Qui viderunt quandam ſedem præparatã ſuper oẽs choros, & hierarchias angelorum pro hoĩe xp̃o futuro: quẽ verbum diuinũ debebat aſſumere in vnitatẽ perſonæ. Et ſic inquantũ hõ debebat ſedere à dextris.i.in potioribus bonis patris. Et qa ille debebat eſſe Deus,& hõ:ideo volebat Deus, ꝙ ille xp̃s Deus,& homo eſſet caput,& Imperator totius vniuerſi tanꝙ verus filius Dei,& ꝙ adoraretur,& veneraretur ab omnibus angelis, F & hominibus vero cultu latriæ. Et hæc fuit prima lex in illo principio,& ſtatu viæ angelis à Deo propoſita. Secũda lex fuit,ꝙ Deus prædeſtinauerat quoſdã hoĩes: qui licèt eſſẽt inferiores natura: tamen per gratiã debebãt adæquari,& collocari inter angelos ĩ gloria, quæ quidẽ duæ leges non fuerunt viſæ iuſtæ lucifero,& ſequacibus eius.dixerũt enĩ,ꝙ nõ erat æquũ nec iuſtũ, ꝙ aliquis hõ aſcẽderet ſuper eorũ hierarchias: nec collocaretur inter eos in gloria:nec poſſet eis principari:cũ homo ſit inferioris naturæ. Iõ iuſtius erat, vt filius Dei aſſumeret ſupremum angelum in vnitatem perſonæ cui daret imperiũ totius vniuerſi:& obtineret illam Imperialẽ ſedẽ:ꝙ ꝙ ꝑſonaliter aſſumeret aliquẽ hoĩem. Et ſic incepe-

A incęperunt reſiſtere diuinæ legi: & ꝑ conſe-
quens diuinæ voluntati quæ eſt lex ęterna.
Et ſic Lucifer inuidens Chriſto futuro: appe
riuit illam ſedem, & imperium totius vniuer
ſi. Micaeli autem, & alteri parti viſa eſt iuſta
iſta lex diuina. dicebant enim, ꝙ Deus nulli
poterat facere iniuriam cum eſſet dominus
abſolutus, & omnipotēs. Nam ſicut nō crea-
uerat mundum ex neceſſitate: ſed ex ſola vo
luntate, & bonitate: ideo ſicut abſque iniuria
humanæ naturæ angelos eleuauerat nobili-
tate naturæ ſuper omnes homines: ita pote-
rat gratiæ largitate eleuare aliquē hominē
ſupra totam angelicam naturam: & quoſdā
homines per gratiam inter angelos colloca
re in gloria. Et ſic diuiſa fuit tot a curia cęle
ſtis in duas partes, & ciuitates: quarum vna
incepit ab amore ſui vſque ad contemptum
B Dei, & altera ab amore Dei vſque ad contē-
ptum ſui. Et ſic illa tanquam rebellis diuinæ
voluntati incepit reſiſtere iſti: & iſta tanq̄ cō
formis, & obediens diuinæ voluntati incepit
reſiſtere illi. Et ſic iſti duo diuerſi amores fe
cerunt duas contrarias ciuitates. Nam amor
peruerſus ſui vſque ad contemptum Dei fe-
cit ciuitatem diabolis: ſed amor Dei vſq; ad
contemptum ſui fecit, & conſtituit ciuitatē
Dei: vt inquit Auguſt. Et ideo Lucifer rebel
lis Deo, & inuidens Chriſto futuro voluit, &
attentauit, & præſumpſit conſcēdere, vt vſur
pare ſedem Chriſti: & per conſequens impe
rium vniuerſi, dicens in corde ſuo, conſcēdā
in cęlum, & ſtabiliam ſolium meum in nubi
bus ſuꝑ aſtra cęli, & ſimilis ero altiſſimo. Iſa.
xiiij. Sed tunc Micael, & angeli eius confor-
mes diuinæ voluntati, & Chriſto futuro obe
C dire ſtatuentes pro defenſio illius ſedis præ-
liabantur cum dracone, & finaliter ꝓiectus
eſt draco cum angelis ſuis apoſtaticis de cę
lo in profundum inferni, & ſic non eſt inuē
tus locus eorum amplius in cęlo. Ap. xij. Et
ſic Lucifer cum ſuis tanquàm peccantes in
termino viæ manſerunt in iniquitate obſti-
nati. Micael autem cum ſuis ex viatoribus fa
cti comprehenſores, & beati manſerunt ſi-
mul in gratia, & gloria confirmati.

Ex quibus omnibus patet, ꝙ gr̃a fidei xp̄i
futuri, quam habuerunt dum erant viatores,
& obedientia quam iam tunc Chriſto ꝓmi-
ſerunt, & ipſi ſeruare propoſuerunt eruit, &
liberauit angelos bonos à caſu angelorū ma
lorum, & ſic boni dicuntur liberati, & redem
pti per fidem, & gratiā Chriſti futuri. Et hęc
fuit prima cauſa quare angeli cantauerūt cā D
ticum nouum in natiuitate Chriſti, eò quòd
natus erat ille qui debebat ſedere in illa ſede
quam ipſi in principio contra diabolum de-
fenderant, & quem in illa ſede dedebāt ado-
rare &c.

Secunda ratio, & cauſa fuit, quia per Chri
ſti aduentum reparanda fuit angelorū rui-
na. Nam quos Deus ab æterno elegit, & præ
deſtinauit ad reparandam ruinā angelorū,
& ad replendas ſedes à q̄bus mali angeli ce-
ciderunt, hos Chriſtus in ſuo aduentu voca-
uit, & iuſtificauit, & magnificauit. ad Rom.
viij. Et ſic eleuauit per gratiam Petrū, & Io.
Baptiſtam, & omnes apoſtolos, & martyres,
& doctores, intantùm, ꝙ meruerunt poſſide
re ſedes, quas illi per ſuperbiam. & inobediē
tiā perdiderunt. Et ideo dicit ſaluator Matt.
xj. ꝙ à diebus Ioan. Baptiſtę regnum cęlorū E
vim patitur, & violenti rapiunt illud. Super
quod dicit Hieron. Magna quippe violentia
eſt conſequi, & rapere per gratiam, quod nō
cōuenit nobis per naturam. Item Mat. xxij.
dicit, quòd erunt homines ſicut angeli Dei
&c. Ex quibus patet, quòd per aduentū Xp̄i
ruina angelorum fuit reparata. Et per conſe
quens hæc eſt ſecunda cauſa quare cantarūt
canticum nouum.

Tertia autem ratio, & cauſa fuit: quia eo-
rum gloria, & beatitudo accidentalis fuit
augmentata.

Ad cuius intellectum eſt aduertendū, ꝙ
gloria, & beatitudo angelorum, & ſanctorū
eſt duplex. Vna eſſentialis: quæ cōſiſtit in vi
ſione faciali, & fruitione eſſentiæ: & altera
accidētalis: quę conſiſtit in aliquo gaudio ac
cidentali ex conſequenti. Vnde beati primo F
vidētes facialiter diuinam eſſentiam, & fruē
tes bono poſſeſſio beatificantur: & quieſcūt
in illo bono ſecure poſſeſſo, & illud eſt gau-
dium eſſentiale: eò ꝙ diuina eſſentia, vt ſum
mum bonum, eſt obiectū per ſe fruibile nō
in aliud referibile vltimatè, & ſufficienter ſa-
tians appetitum beatorum. Sed quia tanta
eſt caritas, & conformitas uolūtatis angelo-
rū ad voluntatē diuinam, ꝙ gaudēt in omni
bus quæ placent diuinæ voluntati: & q̄a di-
uina voluntas vult, & ipſi complacet: vt ho-
mines iuſti fruantur inter angelos in ſocie-
tate: Ideo angeli duplici ratione congaudēt
de ſocietate hominum iuſtorū, & ſanctorū.
Primò vt complaceāt Deo amato, & deſide
rato. Secundò quia ex perfecta caritate dili-
gunt

A gunt homines ſicut ſeipſos. iō ita gaudēt de
felicitatē hominum ſctōrū ſicut de ſua. Item
tertiò, qa vident angeli, & homines iuſti, &
ſancti apoſtoli, & martyres, & doctores tāta
paſſi ſunt ꝓ xp̄o: iō magis diligunt eos, & ꝑ
cōſeqns tāto amplius gaudent de eorū beati
tudine, & ſic nō timent nec inuident: ſed ſp
amplius gaudent plures habere cōſortes, Et
iō magnum gaudium eſt in cęlo corā ange-
lis Dei ſup vno pctōre pniām agente: vt in
qſſaluator: qa vt ſic ſp augeť numerus bea-
torum, & ſocietas angelorum, & ꝑ cōſeqns
gaudium. & beatitudo eorū: ſed talis beatitu
do nō dr̄ eſſentialis: ſed accidentalis: vt dictū
eſt. Sed hoc cōſecuti ſunt angeli poſt aduen-
tū xp̄i: q introduxit homines iuſtos in cęlū:
qa ante nullus fuerat ingreſſus: vt patebit.
Iō hęc eſt tertia cā quare angeli cātarunt in
B natiu. Xp̄i. Per hoc idem patet. 4. rō: qa ꝑ xp̄i
aduentum gloria Dei fuit dilatata: nā ante
aduentum Xp̄i ſoli angeli laudabāt Deū in
cęlo. Sed poſt aſcenſionem Xp̄i omnes ſan-
cti, & iuſti homines ſimul in ſocietate ange-
lorum laudāt, & glorificāt Deum. Et iō ange
li ſicut magis diligunt Deū, q̃ ſeipſos: ita ma
gis gaudent in gloria, & laudib. Dei, q ipſi dā
tur ab hominibus, & à plurib. q̃ à paucioři-
bus: ꝓut infra patebit. Et iō cātarunt in cāti-
cum nouum. Et hæc de ſcđò q̄ſito. Ad tertiū
aut q̄ſitum, & ꝓ eius intelligentia eſt aduer
tendum, ꝙ gloria Dei eſt duplex ſiue dupli-
citer ſumiť. Vno mō ꝓ illo ſummo gaudio
ꝙ Deus ab æterno habet de ſeipſo inquātū
ſiuiť infinitè ſeipſo infinitè amato, infinito,
& ſummo bono: in quo ſummè beatificať.
Alio mō ſumiť ꝓ honore latriæ q̃ dant ipſi
C omnes angeli, & beati in cęlo: q cōſiſtit in a-
dora tōne, & cōtinuis laudibus qa nō ceſſant
ꝓcidentes in facies ſuas laudare, & bn̄dice-
re, & glorificare Deum, & ꝓ beneficijs rece
ptis gr̄as agere. Prima ergo gloria, q̃ Deus
hēt de ſeipſo: non fuit augmētata ꝑ aduen-
tum Xp̄i: cum ſit idem qđ diuina eſſentia, qa
hāc ſp Deus habuit ab ęterno: nec pro tali
gloria indiget bonis noſtris. Item qa Deus
ab ęterno iam dilexit, & p̄deſtinauit ſuos ad
ſuam gloriā: iō iam ab ęterno gaudebant in
ſe de nobis, vt inqt Aug. in ſermone de apō-
ſtolis, & iō illud gaudium non fuit ēt augmē
tatum in Deo ꝑ aduentū Xp̄i: ſed fuit effecti
uè dilatatū quò ad nos, inquātum ſuę beati-
tudinis, & gaudij nos participes fecit. Sed ſu-
mendo gl̄am Dei ꝓ illa q̃ dēt creaturę, tūc
gl̄a Dei incępit ex tp̄e ab angelis ī cęlo poſt D
confirmationē, & cōuerſionem eorū: qa illi-
cò incęperunt cātare ſanctus, ſanctus &c. ꝓ
ut ante incarnationē vidit Iſaias, & prout di-
ctū fuit in expoſitione cātici Augu. Sed iſta
gloria Dei fuit augmentata, & nouiter dila-
tata vſq; ad homines ſctōs per aduentū Xp̄i,
& hoc vidit in ſpū Ioā. Apo. 4. Vbi dicit, ꝙ
vidit illa quatuor animalia, q nō habebāt re-
quiem die ac nocte dicentia, ſctūs, ſctūs, ſan-
ctus &c. Item infra c. 7. dicit, ꝙ poſt hæc vi-
dit turbā magnā, quā dinumerare nemo po-
terat: ex omnib. gētib. tribubus, & populis,
& linguis ſtantes ante tronum, & clamabāt
voce magna dicentes: ſalus Deo noſtro &c.
Et oēs angeli ſtabāt ī circuitu troni, & ſenio
rum, & quatuor animalium, & cęciderunt in
conſpactu troni in facies ſuas, & adorarunt
Deum dicentes. Benedictio, & claritas, & ſa- E
pientia, & gratiarum actio: honor virtus, &
fortitudo Deo noſtro in ſęcula ſęculorum:
Amen. Ex quibus patet, ꝙ ſoli angeli dabāt
iſtam gloriam Deo ante aduentum Chriſti.
Sed poſt eius aduentum homines ſimul cū
angelis dāt gloriā Deo in cęlo, & ſic nouiter
fuit gloria Dei augmentata, & dilatata. Sed
talis gloria Deo exhibita dr̄ gloria exterior,
& ſic non eſt inconueniens ipſam augeri, & aug
mentari ſucceſſiuè ſecundum, ꝙ creſcit nu-
merus electorū in cęlo, & in terra. Sed glo-
ria Dei interior iā ꝑꝑ hoc non augmentať:
quia non indiget bonorū noſtrorum ad ſuā
gloriam interiorem augendam, quam iam
ab ęterno totam ſimul interminabiliter ha-
buit, & ſe ſua æternitate. Et ſic iſta gloria
quam Deo exhibemus non credit in maius
bonum Dei intrinſecum, ſed in maius bonū F
noſtrum, quia, vt ſic bonum Dei participa-
mus. Sed quia iſta gloria Dei per myſteriū
incarnationis xp̄i fuit in angelis, & homini-
bus adaucta, eo mō quo dictum eſt, ideo di-
xerunt angeli in iſto cantico. Gloria in ex-
celſis ſiue in altiſſimis Deo. i. nūc per xp̄m
incarnatum, & natum dabitur maior gloria
Deo in altiſſimis ab angelis, & beatis, quaſi
dicerent quòd maior, & amplior extenſiuè
erit gloria Deo in cœlis altiſſimis quàm an
te, quia iſta gloria, & latria ſe extendet etiā
ad homines, qui ſimul cum angelis dabunt
gloriam Deo. Item iſta gloria non ſolum ſe
extendet, & ampliabitur exhibitiuè ad hoīes
cum angelis, ſed etiā terminabitur ad Deū
trinum, & vnum. Sed, & poſt incarnationem

A ſe extendit ad humanitatem Chriſti aſſumptam: quæ ſimul cum verbo pſonaliter adoratur, quia illa humanitas perſonaliter coexiſtit termino adorationis. Et per conſequens Deus adoratur, & glorificatur in illa humanitate p grãm unionis pſonalis exaltata. Et iõ locutio angelorũ ĩ hoc cãtico pt ẽt referri ad humanitatem Xpi: vt ſit ſenſus: Nũc erit gloria Dei: & dabitur gloria Deo, non ſolũ ĩ ſeipſo æterno: ſed etiam in altiſſimis. i. humanitate aſſumpta altiſſima facta, & eleuata ſupra totã facultatem creaturæ per vnionẽ ad verbum, & ſic patet qualiter in aduentu xpi fuit nouiter ampliata gl'ia Dei exterior ex parte noſtri exhibitiuẽ: & ẽt ex parte altiſſimæ humanitatis Xpi terminatiuẽ, quia ſimul cum verbo coadoratur, & glorificatur abſq; nouo augmento gloriæ Dei eſſentialis, & interioris. Et iõ dixerũt gloria ĩ altiſſimis Deo.

B Et per hoc patet rñſio ad tertium quęſitum Per hoc idẽ patet quarta rõ: qa per xpi aduẽtũ. Quãtum aũt ad quartũ q̃ſitũ vbi q̃rebaẽ, q̃ fuit illa pax, q̃ angeli annunciarunt in natiuitate Xpi: eſt aduertendum, q pax dr̃ de pãgo, pãgis, pepigi, ſiue pegi, pactũ: q idẽ ẽ ẽm vnã ſignificationem, quod coniugere ſiue pactum facere: qa in oĩ fœdere, & pacto fit q̃dam coniunctio. Et iõ pax nil aliud eſt niſi q̃dã ordinata cõiũctio aliquorũ. Sed qa ex tali debita, & ordinata cõiunctione rerũ reſultat quies, & trãquillitas. ideo pax diffinit ab Augu. 19. de ci. Dei. c. 13. q eſt tranquillitas ordinis. Ordo aũt eſt parium diſpariumq; rerũ, ſua cuiq; loco tribuẽs, diſpoſitio, & ſic vna quæq; res manet in pace, & tranquillitate: qñ eſt diſpoſita, & locata in ſuo ordine naturali & conuenienti, & debito. Per appoſitũ autẽ qñ res eſt ſeiuncta extra ſuum locum, & or-

C dinẽ, nunq̃ pt in pace, & tranquilitate q̃ſcere, ſicut videmus in ſeparatione aut delocatione aut diuiſione membrorũ corporis aialis, q̃ non põt fieri abſq; maximo dolore: uſquequo membrum vel pars redeat in locũ, & ordinẽ ſuum: & tunc corpus, & totus hõ q̃ſcit in pace: & ſic res dicuntur eſſe in pace & trãquilitate: cũ ſunt in ſuo naturali loco: aut ordine coniunctę, & compactę: ex quadebita coniunctione, & ordinata cõpactione ſequitur quies, & tranqllitas. q̃ dicitur vera pax: & econuerſo. Et iõ trũ eſt bonum pacis: q ipſa ẽt eſt finis belli, bella qppe geruntur: vt cuncta in pace quieſcant: vt inquit Aug. & Filoſophus. 10. Ethicorũ. Et oĩa appetunt pacẽ tanquam bonum vltimarum. Et ideo ſecũdũ

D Aug. in loco ſupra memorato, poſſumus diſtinguere dẽ ſeptemplici pace. Nam q̃dã dr̃ pax corporis inter ſe: & iſta dr̃ ordinata temperatura partiũ inter ſe. Alia dr̃ pax corporis ad aĩam: q̃ eſt ordinata vita, & ſalus aĩantis: q̃ reſultat ex temperata complexione, & cõuenientia humorum. Alia eſt pax ſenſualitatis ad rõnẽ: q̃ eſt ordinata cognitionis actioniſq; conſenſio: q̃ proprie conſiſtit in conformitate appetitus ſenſitiui ad rõnẽ. Alia eſt pax hoĩs ad Deum: q̃ eſt ordinata in fide ſub ęterna lege, & obedientia. Alia eſt pax hoĩs ad alios homines: q̃ eſt animorũ ſub aliqua lege ordinata concordia. Alia eſt pax hominis ad alia animalia: q̃ eſt vtẽdi ordinata facultas. Vltima eſt pax cęleſtis: q̃ eſt ordinatiſſima, & cõcordiſſima ſocietas fruẽdi Deo: & inuicẽ vidẽdi Deũ. Oẽs pfectò has. 7. paces hẽbat Adã ante lapſũ, & in ſtatu innocẽ-

E tiæ: & ſp habuiſſet ſi ſtetiſſet. Nã primò hẽbat pacẽ cũ Deo; tm̃ quãtum fuit conformis diuinę voluntatis, & legi: qa manebat in ſuo ordinato principio. Sedõ hẽbat pacẽ cũ angelo: eò q cũ eis ſimilis erat cõcors. & cõformis diuinæ voluntati: Et iõ fruebaẽ collogo angelorũ, q̃ ſibi reuelabãt diuinã volũtatem. Tertiò hẽbat pacẽ corporis: qa nullũ patiebaẽ dolorẽ in mẽbris. Quarto hẽbat pacem cpis ad aĩam: inquãtũ nunq̃ p mortẽ fuiſſet ſeparata. Quintò hẽbat pacẽ ſenſualitatis ad rõnẽ: qa ſicut ipſe erat Deo cõformis, & obediens diuinæ volũtati: ita ſenſualitas erat & ſp fuiſſet cõformis & obediẽs rõni. Sextò habuiſſet pacẽ cũ oĩb. hominib.: qa nulla fuiſſet cã rixæ poſtq̃ oẽs fuiſſent cõformes diuinę legi, & volũtati. Septimò habuiſſet pacem

F cũ omnib. aĩalibus: qa oĩa ad nutũ ſibi obediſſent, ſicut fuerat à Deo ipſi datũ dñium ſup oĩa aĩalia &c. Vltimò aũ habuiſſet pacẽ cęleſtẽ in ſocietate angelorum ſibi pmiſſã ſi ſtetiſſet, qa poſt lõgã, & fęlicẽ vitã fuiſſet trãſlatus in vitã meliorẽ, & ęternã in cęlũ. Sed oẽs iſtas paces pdidit Adã pdendo pacẽ Dei in peccãdo. Tã ſicut ipſe fuit difformis, & inobediẽs diuinę volũtati, ita oĩa receſſerũt ab eo, & pdidit pacẽ cũ angelis & cęteris oĩb.: fuit pieci' de paradiſo à facie Dei, & ẽt à collogo, & pace angelorũ hic, & in futuro, & in uaſerũt eum oẽs infirmitates, & dolores & mors &c. ſicut dictũ ẽ freq̃nter in expoſitione. Pſ. Et ſic patet qualr̃ Adã perdẽdo pacẽ Dei, perdidit pacẽ cũ oĩb. alijs. Ad hãc ergo pacem

A pacē eddendā,& recuperādā toti gñri humano venit Xps in carnem.ſ. ad reconciliandū, & pacificandum hoies cum Deo:& ꝑ conſequens cum angelis. Nam ꝑ ſuam mortem,& paſſionem nos Deo recōciliauit,& ꝑ eccleſiaſtica ſacra: & exinde ꝑ ſuā reſurrectionē recuperauit nobis pacē corporis,& aię,& immortalitatē,& impaſſibilitatē: & ꝑ ſuam aſcenſionē recuperauit nobis futuram grām, & pacē & vitā æternam Et ſic in pſenti nos Deo recōcialiuit ꝑ grām,& in futuro ꝑ grām. Et iō tota cā aduētus Xpi fuit vt hoies Deo patri recōciliaret,& pacificaret:& pacē ꝑditā hoib. redderet. Er iō ante paſſionē ſuam dixit Apoſtolis. Pacem meā do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et nō ſicut mundus dat ego do vobis: ſed ſicut dedit mihi pr: ita do vobis. Hanc autem pacem,& reconciliationem gñris humani cum Deo magis explicat Saluator. Io. 17. cum ait: Pr clarifica filium tuum: vt filius clarificet te: ſicut dediſti ei ptātem oīs carnis: vt oē qđ dediſti ei det eis vitam æternam. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcāt te verum Deum:& quem miſiſti Ieſum xpm Itē infra. Non ꝓ eis ergo tm̄:ſed ēt ꝓ eis qui credituri ſunt ꝑ verbum eōrum in me: vt oēs vnum ſint, ſicut tu pr ī me,& ego in te: vt ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus: qa tu me miſiſti. Et ego claritatem q̄ dediſti mihi dedi eis: vt ſint vnum: ſicut nos vnum ſumus: & ego in eis: & tu in me: vt ſint conſummati in vnum: ut cognoſcat mundus, ꝙ tu me miſiſti: & dilexiſti eos: ſicut me dilexiſti. Ex qb. oīb ꝑatet, ꝙ tota cā, & rō quare venit Xps in carnem. fuit: vt q eramus à Deo ſeparati ꝑ pctm̄: nos Deo recōciliaret,& pacificaret in hoc ſęculo per grām,& in futuro per grām: ſicut de facto fecit per ſuā paſſionem,& reſurrectionem,& aſcenſionē. Et ſic recuperauit pacē Dei,& angelorum, & corporis,& aię: q̄ perdidimus in Adam ꝑ pctm̄. Et hanc pacē attulit nobis in ſua incarnatione,& natiuitate: & acqſiuit nobis in hac peregrinatione vſq; ad ſuam aſcenſionem. Hęc eſt ergo illa pax q̄ angeli annunciant, & annunciauerunt paſtorib. in hoc cantico in natiuitate xpi: dicētes: Gła in altiſſimis Deo: Et in terra pax hoib. &c. Quaſi dicerent. Grās agamus Deo in natiuitate huius pueri: qa ꝑ ipſum dabit gła Deo in cœlo: & reddet pax hoib. in terra: q̄ Adam perdidit per pctm̄. Sed adhuc reſtat difficultas. Nam nos videmus, ꝙ poſt aduentum xpi adhuc reſtant bella,& litigia inter hoies: & adhuc reſtant infirmitates,& mors in corpore: & pugna inter carnē,& aīam, Ad hoc rñdet: ꝙ principalr pax q̄ eſt inter hoies, & Deum & angelos iā reddita,& recuperata eſt nobis. Nam iuc reconciliati ſumus Deo ꝑ grām,& eccleſiaſtica ſacra: & poſt hanc vitam reconciliabimur ꝑ grām in cęlo. Et ēt recuperauit nobis pacē corporis,& aiæ immortalitatem,& impaſſibilitatē. Sed nō vult, ꝙ iſtā pacē poſſideamus nunc ꝑꝑ maius bonum noſtrū vſq; ad gñalē reſurrectionem: ſed manēt nobis iſtæ paſſiones ad exercitium virtutum,& inſtrm merendi: ꝓut dcm̄ fuit pſ. 102. Quia ſi nulla manſiſſet in nobis pugna, nulla fuiſſet victoria nec corona martirū,& confeſſorum,& continentium,& virginum:& per cōſequens nō poſſet reparari ruina angelorū. Itē ſi illico ꝑ baptiſmū tollerent iſtę paſſiones: tolleret oē meritū: qa oēs currerent ad baptiſmū non ꝑꝑ vitā æternā futurā: ſed ad vitādū mala pſentia: vt ingt Au. 13. de ci. Dei. c. 4. Itē ꝑmittit Deus tirānos,& malos vt exerceāt bonos. Et ꝑmittit bella,& plia. vt boni cū malis flagellent. q ne eis eſſent moleſti: eos corrigere cōlempſerūt: vt inqt Au. 1. de ci. dei. c. 9. Sed pacē oīm iſtorum poſſidebimus poſt futuram reſurrectionem. q̄ qdem pacem,& immortalitatem licēt nondum poſſideamus in facto: rñ iam poſſidemus ī merito per baptiſmum. vt inqt Amb. in ſermone martirum: q̄ Xps reſeruat nobis ꝓ nouiſſimo die. Er ſic patet, ꝙ ꝑ xpm oīs pax fuit recuperata. ſed nunc iam poſſidemus pacem aiæ cū corpore: qa tunc abſterget Deus omnem lacrimā ab oculis iuſtorū, & iā non erit vltra luctus neq; clamor neque dolor neq; vllus æſtus Apo. 21. Ergo bn̄ merito angeli annunciarunt pacem hominibus redditā in xpi natiuitate. Quantùm autem ad quintum qſitum, vbi qrebat q̄ ſunt homines bonæ voluntatis pro qb. pax xpi annunciat; & in qbus conſiſtit bonitas voluntatis hoīs: Pro hmōi reſpōſione eſt aduertendum, ꝙ bonum dr de beo. beas. beaui. quidem eſt ꝙ cōtentare, et ſatiare, et quietare. Et iō bonum eſt illud ꝙ beat. et ſatiat, et quietat appetitū, et voluntatem. Et qa oē tale eſt appetibile, et optabile: iō vnum et idem inquantū beat. et contentat voluntatē dr bonum, ſed inquātum appetit, et optat dr optimum. Et ſic qa bonum beat, et cōtentat voluntatem ſiue appetitum: iō in diffinitione beatitudinis et felicitatis ponit bonū. Vñ dr. 1 Eticorū, ꝙ beatitudo

A ta. Nã ſctm̃ dr̃ à ſaciẽdo, qđ eſt bene res ĩ ſuũ bonũ finẽ vltimatũ ordinare, & ſic patet quõ volũtas hominis in hac vita dr̃ bona, & iuſta, & ſctã, & bñ in oĩb. mortificata, & ordinata. Sed q̃a iſta tria officia nõ põt exercere voluntas noſtras in hac vita niſi p fidẽ, & caritatẽ, & ſpẽ: iõ ſolę iſtę treſ virtutes teologales faciũt uoluntatem bonam teologicẽ. & meritoriẽ. Qđ pbaĩ. nã cũ nil ſit volitum niſi cognitũ: ergo oportet vt intellectus eleueĩ p fidẽ ad ad inhęrendum articulis fidei, & ad affirmandum ea, q̃ sũt ſupra ſuã naturalẽ capacitatem de myſterio incarnationis. & noſtræ redemptionis, & futuræ glorificationis: qđ non põt fieri ſine cõſenſu volũtatis præcipiẽdo intellectui vt hæreat hiſ q̃ capere non põt. Secundo eſt neceſſaria caritas in voluntate: vt diligat Deum ſuper omnia, & proximum ſicut ſeipſũ: q̃ qđe caritas eleuat voluntatẽ hominis vt

B magis diligat Xp̃m q̃ patrẽ, & matrem & filios, & vxorẽ, & oĩa bona tpalia, & diligat pximũ ſicut ſeipſũ, p q̃ caritatẽ volũtas conformet ſeipsã totaliter diuinę uoluntati, & præceptis euãgelicis, & oĩa cõtẽnat pp Deũ. Tertiò eſt neceſſaria ſpes: vt cõtẽptis oĩb. reb. terrenis volũtas cõſtituat ſuã ſpẽ, & finẽ in bonis cœleſtib. & oĩa ordinet, & diligat in illũ finem, pp quẽ perferat oẽs pſecutiones huius mũdi vſq; ad mortẽ incluſiue ſicut fecerunt apoſtoli, & martyres, & oẽs ſancti, & iuſti. Ex quibus omnib. patet qualiter ſola fides, & caritas, & ſpes faciunt voluntatem hominis bonam in hac vita, & meritoriam, pacis æternæ p Xp̃m conferendũ poſt hãc vitã. Nã fides oſtendit quod bonum eſt diligendum, caritas ordinat voluntatẽ ad diligendum, & ſic eſt forma fi-

C dei: q̃a bonũ qđ credimus ordinatẽ amamus ſpes aũt eſt forma vtriuſq;: quia bonum qđ credimus, & amamus illud cõtemptis omnibus terrenis ſperamus, & in ipsũ omnes operationes noſtras dirigimus. Ex quibus patet, q ſoli fideles veri, & iuſti ſunt homines bonæ volũtatis meritoriæ vitæ æternæ: q̃ nobis Xp̃s promiſit. Et iõ ſolis hominibus bonæ voluntatis: qui sũt veri fideles, & iuſti p fidem xp̃i, & ſpẽ, & caritatẽ, annunciarunt angeli pacẽ in hoc ſaculo per gratiã, & in futuro p gloriã: qñ dixerũt in hoc cãtico, Gloria in altiſſimis Deo. Et in terra pax hominibus bonę voluntatis. quaſi dicerent gaudeamus oẽs tam angeli q̃ homines: quia natus eſt hodie ſaluator. Nã per eius aduentũ erit Deo gloria in altiſſimis, quia augebitur numerus laudantium Deum in gloria cœleſti. Et in terra erit

D pax, & recõciliatio hominibus bonę voluntatis cũ Deo, & angelis eius in pñti per gratiã, & in futuro per gloriam. q. d. & per oppm̃ q iſta pax q̃ xp̃s attulit hominibus bonæ voluntatis, nõ erit cũ infidelibus, & iniuſtis, & pctõribus obſtinatis, quia talis pax conſiſtit in cõiũctione, & vnione hominis ad Deũ p grãm & fidẽ, & ſpem, & caritatem in præſenti, & gloriã in futuro, & per caritatem ad proximũ quod nullus infidelis, & iniuſtus, & pctõr obſtinatus põt habere, cũ habeat carẽtiã, & priuationem iſtorum. ergo in eis nulla poterit eſſe pax, quam xp̃s promiſit hominibus bonę voluntatis: quia non eſt pax impijs Iſaię. 28. cũ ſint à Deo ſeparati. Et hoc de prima partę huius cantici. Secũdam aũt partẽ huius cãtici addidit eccleſia: quæ eſt declaratiua, & executiua primæ partis. Quã Teleſforus Papa ad-

E didit cantandam in eccleſia. Eſt verũ, q qdã autumant, q Teleſforus fuit primus, qui fecit cãtare canticũ angelorum in miſſa. ſ. Gloria in excelſis Deo. Et in terra pax hominibus ſicut ante ipſum Sixtus fecerat cantari Sanctus ſanctus &c. Sed poſtea venit Gelaſius Papa, qui confecit præfationẽ ante ly ſãctus, ſanctus. Et ita pariter fecit additionem, quæ ſequitur poſt canticum angelorum. ſ. Laudamus te. Benedicimus te &c. Quæ quidem additio tanq̃ declaratiua, & executiua ſupradicti cantici angelorũ, habet duas partes. Quarũ prima corrñdet primæ parti cãtici ſupradicti. i. Gloria in alti. Deo. Secunda verò q̃ incipit. Dñe fili vnigenite. correſpondet ſecundę parti. ſ. ly. Et in terra pax hominibus. Et iõ quãtũ ad intellectum primæ partis huius ad-

F ditionis, eſt aduertendum: q quia angeli dixerũt in prima parte. Gloria in excelſis Deo. ideo reſpondens dicit eccleſia in prima parte huius additionis. O dñe Deus pr̃ omnipotẽs, quia angeli dixerũt in natiuitate filij tui, Gloria in excelſis Deo; ideo nos tanquam ciues ſctõrum, & domeſtici Dei, & ſocij angelorum, iã in hac eccleſia laudamus te: ſicut angeli in cœlo, & iã benedicimus te, & adoramus te. Et iam agimus tibi gratias pp magnã gloriã tuã q̃ nos p filium tuum participare feciſti. Ad cuius maiorem euidentiã eſt notãdum, quod duplex eſt officium huius eccleſię dum peregrinaĩ i hac via quorũ vnũ eſt Deo latrię cultũ exhibere, & in hoc cõuenit cum eccleſia triunphanti btõrũ. Scđm offm̃ eſt p neceſſitatibus exorare, ſiue neceſſaria petere,

A & hoc facit eccleſia in additione huius cāti
ci. Nā primò exhibet Deo verā latriā. Secūdo
petit neceſſaria ſpūalia, ibi. Dñe fili vnige
nite. Quātū aūt ad primū eſt aduertendum,
ꝙ latriæ cultus cōſiſtit in laude, & benedi-
ctione, & adoratione, & gratiarū actione ꝓ
beneficijs receptis. Et hoc facit eccleſia i pri-
ma parte huius additionis. Vnde laudare
Deū idē eſt q̄d eius pfectiones cōmēdare. Et
benedicere idē eſt q̄d beneficia nobis exhibi
ta memorare. Adorare aūt idē eſt q̄d eſt pro-
ſtratione nos Deo in ſignum ſummi domi-
nij ſubiectos cōfiteri. Glorificare aūt idē eſt
q̄d eius gloriā lōge lateq; pconizare. Hāc ergo
latriā exhibet Deo eccleſia in hac parte, cuius
incipiendo conſtructionem & ſnlam in ly
Dominus Deus rex cęleſtis, ait: O domine
Deus rex cęleſtis, q̄a ꝑ Xpm maieſtatē tuam
B laudant angeli, & ab omnibus beatis dat̄ tibi
gloria in cęlo, iō nos in hac peregrinatione
tanq̄ ſocij angelorū verā latriā exhibētes iam
laudamus te, tuā omnipotētiā, & ſapiētiā, &
iuſtitiā, & miſiam cōmēdātes, & benedicimus
te tua beneficia memorātes, & adoramus te
cū pſtratione, & pētētia nos tuæ maieſtati
tanq̄ creatori, & gubernatori, & vniuerſali
domino eſſe ſubiectos, cōfitētes. Et glorifica-
mus te tuā æternā gloriā, & beatitudine pco-
nizātes. Et agimus tibi grās ꝓp magnā glo-
riā, & beatitudinē tuā q̄ nobis cōicaſti, & eius
nos fieri participes voluiſti. Sed q̄a eccleſia
dū peregrinat̄ in hac via ſp eſt in continua
pugna cōtra diabolū, & mūdū, & carnē, & cō
tinue fluctuat inter mūdanas varietates, q̄ ſp
impediunt iter nrm, ne pueniamus ad termi-
num, & patriā, & ſocietatē btōrū, iō in hac ſe
C cūda, & ultima parte perit hmōi impedimen
tū remoueri, & contra diabolū, & carnem, &
mūdū roborari. Sed q̄a hoc non poſſumus
obtinere niſi ꝑ Xpm mediatorē Dei, & homi
nū: Ideo eccleſia in hmōi petitione inuocat
xp̄m interponēdo ipſū intercesſorē. Sed quia
tria ſūt q̄ impediūt noſtrū iter ad vitā æternā
in hac peregrinatione. Quorū primū eſt cul-
pa q̄ commiſſimus. Secūdū fragilitas carnis, &
corruptio ſēſualitatis ꝑ quā pctā futura ſine
grā vitare non poſſumus. Tertiū eſt pęna ꝓ
culpis cōmiſſis debita ꝑ q̄ in purgatorio deti
nemur, iō eccleſia ad iſta remouēda inuocat
Chriſtum mediatorem, ſine cuius meritis,
& grā iſta remoueri non valet. Iō ait. O dñe
filij Dei vnigenite Ieſu xp̄e, & dñe Deus a-
gnus q̄ es filius pris. q̄ ſolus tollis pctā mūdi
miſerere nobis culpa, & pctā cōmiſſa dimittē D
do. q. d. tu puer xp̄e, & agnus Dei pius, & mi-
ſericors, q̄ ꝓ peccatis nris in cruce occiſus, &
immolatus es. iō ad te pertinet tollere pctā
mūdi, & ſoluere & ſatisfacere ꝓ pctis oium
nrm. ergo applica merita tuæ paſſionis. & de
le, & laua culpas noſtras ſāguine tuo. Itē tu q̄
pctā mūdi. i. ad quē ptinet tollere, & relaxare
pctā non ſolū ſubuēniēdo, & ſed pſeruādo, &
pueniēdo. iō ſuſcipe depcecationē nrām ne ite
rū in alia pctā incidamus ꝑ grām pueniēdo.
Itē tu q̄ ſedes ad dexterā pris tanq̄ iudex, &
tributor, & diſpēſator pmiorū, miſerere nobis
pœnas in purgatio plenariè remittēdo, & no
bis tuā gloriā largiēdo. Vnī ò dñe Ieſu xp̄e, iō
inuoco te tanq̄ mediatorē, & intercesſorē pe
tēdo ſupradicta: eò q̄a tu ſolus ſupradicta pu
tes facere, qm̄ tu ſolus es ſctūs ꝑ eſſentiā, in q̄
tū Deus, & ꝑ naturā in q̄tū hō aſſūptus, & iō E
tu ſolus nos potes ſāctificare ꝑ grām, & à
pctō liberare. Et tu ſolus es dominus vris, &
& hæres pris. Ideo potes noſtras deprecatio-
nes exaudire, & ꝑ conſequēs de malis futuris
contra diabolū, & contra carnem, & mūdum
liberare. Itē tu es ſolus altiſſimus ſedendo à
dextris. i. in potiorib. bonis pris tanq̄ diſpenſa
tor. ergo remittendo omnem pęnā debitā in
purgatorio potes nobis dare gloriā in cœlo.
Sed q̄a dictio excluſiua addita vni pſonę nō
excludit aliā in actionib. eſſentialib. iō ſubdit
Cū ſctō ſpū in gloria Dei pris. q. d. Quia tu
xp̄e es ſolus ſcts. dominus, & altiſſimus ſimul
cū ſctō ſpū in gloria pris. iō potes oīa ſupradi
cta, q̄ petimus nobis exhibere. Et ſic patet ſu-
pficialis intelligētia huius cātici angelorū cō
ſua additione. Et patet ēt intelligentia aliorū
triū cāticorū euangelicorū. ſ. cantici uirginis F
Ma. Zacariæ, & iuſti Simeonis. Hæc aūt oia
quatuor cantica euāgelica ſup. expoſita cōue
niūt in hoc, q̄a vnūquodq; eorū agit gratias
de natiuitate, & aduentu ſaluatoris, ꝑ quem
oia ꝓmiſſa, & vaticinia, & deſideria patriarca
rū, & ꝓphetarū fuerūt cōpleta. Et ideo eccl'a
quotidie frequentat iſta quatuor cātica. & di
ſtribuit eā cantando in quotidiano eccleſia-
ſtico in diuerſis horis iuxta ꝓprietatem vni-
uſcuiuſque cātici. Vnde eccleſia cātat ma. can
tica ſp in fine triū horarū. ſ. in fine veſpertorū
& cōpletorij, & laudū matutinaliū poſt pſal-
mus Dauid ad denotandū, ꝙ iſta cantica euā
gelica, & ſūt finis, & terminus, & cōplemen-
tū legis, & prophetarū q̄a lex ꝑ Moyſen da
ta, ſed gratia, & veritas per Chriſtū facta eſt.
Et

A Et ideo eccleſia grãs agendo cãtat iſta cã-
tica poſt pſa. Dauid. Sed cãtat ſpecialiter cã
ticum virginis in officio veſperorum. Primo
ratione dignitatis quę condidit ipſum. Secũ-
dò, quia fuit primum non ſolum in dignita-
te ratione perſonę: ſed etiam in tempore:
quia fuit primo conditum. Et iõ cantatur in
veſperis, à quibus incipit offiñ cuiuſcunque
feſtiuitatis. Quia omne offiñ à veſperis pri-
mis incipit, & in ſcđis definit. Canticum aut
Zazarię, ſ. Bñdictus dñus Deus Iſrael. canta-
tur in fine laudũ matutinalium: quaſi in cre-
puſculo diei, & hoc iuxta proprietatem can-
tici: eò q ſicut in crepuſculo auroræ iam lu-
cifer eſt ortus, quæ eſt ſtella veneris annun-
ciãs ſolem de propinquo věturum ſuper ter-
ram: ita pariter qñ Zacarias fecit illud canti-
cũ: xp̃s adhuc erat in vtero auroræ. ſ. virginis
B Mariæ: ſed Io. Bap. eius nuncius, & precurſor,
iã tunc erat ortus, & natus tanquam annun-
ciator ſolis iuſtitiæ de propinquo ex vtero
virginis naſcituri, & orituri: ideo dixit Zaca-
rias de Ioã. Bap. Tu puer propheta altiſſimi
vocaberis, præibis. n. ante dominum &c. Et
infra: Illuminare his qui in tenebris, & vm-
bra mortis ſedent ad dirigendos pedes no-
ſtros in viã pacis. Bene ergo, & merito eccle-
ſia cantat canticum Zacariæ in aurora. Can-
ticum vero Simeonis cãtat eccleſia in fine
diei iuxta crepuſculum noctis, & hoc iuxta
ꝓprietatẽ Simeonis cõditoris illius cantici.
Nam poſtquam oculi eius viderunt ſaluato-
rẽ mundi: diù patriarchis, & prophetis, & toti
mundo deſideratum; tunc in fine vitæ ſuę po-
ſitus, & iuxta noctem mortis deſiderauit mo
ri poſtq̃ in breui ſperabat de limbo per xp̃m
C educi, & in regnum cęlorum intromitti. Et
iõ dixit. Nunc dimitis ſeruum tuum domine
ſm uerbum tuum in pace &c. Et iõ pari mo-
do eccleſia, q̃ iã Xp̃m recepit, & videt quoti-
diè per fidẽ, in perſona filiorum perfectorum
qui iã bonũ certamẽ certarũt, & fidẽ conſum
marũt, cupit diſſolui à vinculis corporis hu-
ius, & eſſe in patria cũ Xp̃o. & iõ in hmõi ſi-
gnũ, & memoriã cãtat eccleſia cãticũ Simeo-
nis in fine diei in offõ completorij: tanquã in
cõplemẽto noſtri curſus, & vitæ deſiderando
requiẽ, & vitã futurã. Cãticum aũt angelorũ
cãtat in principio miſſæ poſt introitũ, & Ky-
rie, in diebus feſtiuis: eò q in miſſa rep̃ſenta-
tur myſterium incarnationis, & natiuitatis, &
& paſſionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis
xp̃i. Et Xp̃s in miſſa non offertur mortalis: ſed
iã immortalis, & glorioſus. Et iõ in miſſa iſta D
eccleſia cõicat cũ triũphanti quia eodem pa-
ne angelorum reficiĩ iſta, & illa. Nã eodẽ pa-
ne quo illa fruiĩ facialiter per clarã viſionẽ,
& apprehenſionem, reficiĩ, & fruiĩ iſta ſcf̃ali
ter ꝑ fidem, & caritatem in ſcr̃o altaris, & iõ
eccleſia tanquam angelorum ſocia cantat in
miſſa cãticum eorum, dicens. Gloria in exce
ſis Deo &c. Ad quã gloriã nos ꝑducat Xp̃s,
qui viuit, & regnat cum patre, & ſpiritu ſan-
cto per ſæcula ſæculorum. Amen

EXPOSITIO CANTICI AMbroſij, & Auguſtini.

TE Deũ laudamus &c. Iſtud canticũ can-
tat Eccleſia Roma. & latina in oĩb. feſtiui
tatib. domini noſtri Ieſu Xp̃i, & beata virgi-
nis Mar. & oĩum ſctõrum angelorum, apoſto
lorum, martyrum, confeſſorum atque virgi-
nũ in offõ matutinali finita 3. vigilia, ſiue no E
cturno. Et intitulaĩ canticum Ambr. & Aug.
eo q ꝗa Aug. & Amb. confecerunt ipſum, vt pa
tebit. Super quo quidem cantico fui rogatus
à quodam reuerendo ſacræ teologiæ magi-
ſtro mihi dilectiſſimo, vt poſt expoſitionem
ſeptẽ canticorum ferialium ipſum exponerẽ,
& iuxta ſanã, & familiarem intelligentiã ad
cõſolationẽ oĩum ſacerdotum, & religioſorũ
declaratũ redderẽ. Et iõ ad honorem Dei, &
vtilitatẽ noſtræ, ſacrę reipublicæ, & vt tanti
viri petitioni, & deuotioni ſatisfacerem: diui-
no cõfiſus auxilio, hoc cãticũ, in quo fides to
tius Xp̃ianæ religionis cõtineĩ, ſuperficialiter
exponendũ ſuſcepi. In cuius quidem expoſi-
tione ſic ꝓcedeĩ. Nam primò eſt videndum
qua de cã, & quo ſpũ btũs Aug. & Ambr. mo
ti fuerunt ad faciendum, & cantandum hoc
canticum: cũ in vtroq. teſt. nõ fuit conſuetũ F
fieri, & cãtari nouum cãticum niſi ꝓ aliquo
magno miſterio vtili toti populo, & eccleſię.
Scđo autem exponeĩ litera huius cãtici. Ter
tiò tãdẽ poſt expoſitionem videbiĩ quare to
ta eccleſia cum tãta veneratiõe, & celebritate
ſuſcepit iſtud cãticũ, & publicè p̃cepit ipſum
cãtari in vniuerſali eccleſia, cũ nõ cõtineaĩ in
nouo nec in ve. te. ſicut cæteră cãtica q̃ can-
tat eccleſia. Quantum ergo ad primum eſt di
cẽdum, & notandum ſm Au. i libello de ver
bis domini, & li. cõtra Fauſtum. q licet xp̃s à
principio, & ſucceſſiuè permiſerit ad tempus
& ſm diuerſa tp̃a eccleſiam affligi per ma-
los, & infideles, & hoc in vtroq; teſta. tamen
non permiſit ipſam totaliter extingui, ſed ſẽ-
per ſuſcitauit aliquem ſaluatorẽ, & defenſo-

A rem qui eã liberaret, & hoc in vtroq: teſt. Nã
dum affligeret in Aegyptos ſuſcitauit Moy-
ſen, q iſtũ pplm de illa captiuitate liberauit.
Et dum affligeret in terra promiſſionis: ſuſci-
tauit Otoniel, & Iepte, & Gedeon, & Sanſon,
& cæteros, q illum pplm liberarunt de ma-
nu infideliũ &c. Sed multò amplius, & mira-
bilius hoc fecit Xp̃s in no. te. Nã non ſolũ ſu-
ſcitauit defenſores ad defendẽdã eccleſiã ſuã
ſed ẽt uoluit vt illi q ante fuerãt attroces p-
ſecutores, poſtea eſſent fideliores, & ardentio
tiores eccleſiæ defenſores, & pro eccleſia pu-
gnatores, & hoc per ſucceſſionẽ tẽporis ẽm
q habuit diuerſos pſecutores. vñ eccleſia tres
habuit perſecutiones, quarũ prima fuit illicò
poſt aſcenſionẽ xp̃i per ſcribas, & phariſæos,
inter quos Paulus fuit attrocior perſecutor.
Sed Xp̃s vt obſtinationẽ Iudæorum confun-
B deret, & veritatem fidei euangelicæ cõfirma
ret: miraculosè beatũ Paulũ tanq̃ vas electio-
nis ſuſcitauit, & ex perſecutore fecit eccleſiæ
defenſorem euãgelicæ fidei p̃dicatorem, vt
patet in actibus aplorũ. Item ſcďa perſecutio
fuit per populum gentilẽ. ſ. per Imperatores,
& reges, & tirannos, ſed in illa perſecutione
de illomet populo ſuſcitauit Xp̃s martyres
q auxerunt & rigarunt eccleſiã, & confirma-
rũt eã ſanguine ſuo. Et tandẽ de numero Im-
peratorũ ſuſcitauit magnũ Conſtã. qui poſt
baptiſmũ eccleſiã Xp̃i a perſecutione quieta
uit, & eam fauorib. & diuitijs ditauit. ad cuius
exẽplum oẽs reges terrę ſunt ad fidẽ cõuerſi.
Et ſic dicit Aug. q reges terræ, qui pp idola
perſequebãt Xp̃ianos poſteà facti Xp̃iani pp
Xp̃m idola de mundo deleuerunt, quæ fuit
mutatio dextræ excelſi, quia omnis humana
C ptãs ſubiugata eſt iugo Xp̃i. Sed poſt conuer
ſionẽ populi gentilis diabolus humani gene-
ris inimicus ſuſcitauit noua bella & diuerſas
perſecutiones contra eccleſiã. ſ. curioſitatem
philoſophorũ, & deteſtabiles ſectas hæticorũ.
ſ. Arrianorum Manichæorũ Pelagianorum,
& multorũ aliorum hæreticorum. Sed tunc
Xp̃s de numero filoſophorũ ſuſcitauit Orige
nẽ, qui magnã multitudinẽ filo. gentiliũ per
tõnes naturales ad fidem Xp̃i conduxit, &
cõplures non ſolũ hæreticos ſed ẽt hæreſiar-
cas ad lucẽ veritatis reconciliauit: vt inquit
Hiero. in li. Illuſtrium virorum. & Euſeb. lib.
6. de eccle. hiſt. Sed inter cæteros, vt dicit Poſ
ſidoni⁹. de numero philoſophorũ & hæretico
rum ſuſcitauit Aug. ad defendendã eccleſiã
ſuam. Vnde dicit Poſſidio. q diuina prouidẽ-
tia creauit iſtũ hominẽ quaſi quoddã ſtupen D
dum in natura humana, vt poſtea in diuina
ſcientia illuſtratus oẽm humanam curioſi-
tatem confunderet, & extingueret. Et primò
permiſit Deus eum fœda impietate Mani-
chęorum maculari: vt maiori euidentia poſ-
ſet illam impugnare, & oẽm aliã hæreticam
prauitatem ab eccleſia eliminare prout po-
ſtea factum eſt. Vnde non ſolùm Poſſid. ſcri-
ptor hiſtoriæ. B. Aug. ſed ẽt ipſemet Aug. di-
cit in lib. confeſſ. q quicquid de magnitudini
bus & numeris & cęteris matematicis dici
põt, per ſeipſum legit, & intellexit, & nullo
tradente cognouit. Item de naturis rerum &
cauſis & principijs ſup oẽs coętaneos anteq̃
attingere. 23. annum diſcreuit & diſputauit,
& oẽs ſuos magiſtros ſuperauit: imo ſibi di-
ſcipulos fecit. Item dicit q diuina prouiden
tia permittente eodem tpe in ſectam Mani- E
chæorum incidit, qui negabant Xp̃m eſſe ho
minem & verbum incarnatũ, ſed ſolũ Deũ,
Et ſic negabant Xp̃m eſſe mortuum paſſum,
& per conſequens negabãt totũ myſterium
noſtræ redemptionis, & virtutẽ ſacramento-
rum ex illa paſſione manantẽ. in qua quidem
ſecta laborauit per nouem annos. Item dicit
Poſſid. q Aug. eodem tpe venit Romam ex
Africa cum magna caterua diſcipulorum ip
ſum ſequentium, & ibi legit in ſcolis publi-
cis Retoricam & alias ſcientias humanas per
aliquot dies, cuius fama fuit diffuſa per to
tam Italiam vſque Mediolanum. Tunc Me-
diolanenſes, in quorum vrbe ſemper floruе-
rat ſtudium artis oratoriæ & ſcientiarum hu
manarum, miſerunt legatos Romam rogan-
tes vt mitterent eis Aug. vt legeret in eorum
ciuitate. Tũc Romai miſerunt eis Augu. tan F
quàm in humanis diſciplinis tenentẽ princi-
patũ. Sed accidit tunc tpis. cum Aug. cum in
genti honore in ciuitate Mediolani fuiſſet
receptus, & in ſcolis legere cepiſſet, q tunc
beat⁹ Amb. illã eccleſiã adminiſtraret, q quo
tidiè populo catolico p̃dicabat. cuius famam
audiens Aug. ſtatuit cũ magna diſcipulorũ
caterua, potius cauſa diſputandi, q̃ audiendi
ad eũ accedere, cũ quo de icarnatione verbi
multis dieb. diſputauit. videns ãt btũs Ambr.
viũ humanis verbis inuincibilem: recurrit
ad diuinã virtutẽ & auxilium, & indixit ſpã-
le ieiunium in populo, & orationem: vt ſu-
perno lumine Deus Aug. illuſtraret, & ſic ac
cidit poſt ſpatiũ tpis, & lõgas diſputationes,
& altercationes: vt quadam die dum beatus
Ambr.

A Ambr.p̄dicaret,& rõnes de incarnatione ver
bi explicare,tunc beatus Aug.illuſtratus ve-
ritatem fidei ꝑcipiens quaſi ſtupefactus, vt
immobilis permaneret.Et tunc reſipiſcere in
cipiens ſtatuit quotidie p̄dicationem beati
Amb.audire cū magna humilitate: & tandē
in fide catolica ſufficiēter inſtructus ſtatuit
baptizari.Tunc beatus Ambr. videns ꝙ per
tot menſes,& dies laborauerat cū tāta ſolici
tudine pro conuerſione illius hoīs,& tādem
Deus perduxerat ipſum ad baptiſmū,& p̄ui-
dens, ēt in ſpū qualiter ille hō debebat oēs
hæreſes extirpare,& eccl'am Dei ſuis ſcriptu
ris & prædicationib.defendere,& ampliare:
iō dum effudit aquā ſuꝑ caput eius:magna
voce exclamauit dicens.Te Deū laudamus.
Et ſic ambo expleuerunt iſtud canticū.Hoc
aūt myſterium refert beatus Darius quar-
B tus ab Amb.Medio.Archieps in ſua cronica
ſub his verbis, dicens. Eodem tꝑe.ſ.12.Teo-
doſij maioris anno,contigit,vt quidā magn⁹
ſapiens: tn̄ Manichæorum errore ſeductus
nomine Aug.argumentis dialecticis & ſofi-
ſticis armatus venit ad beatum Amb. nō eā
audiendi,ſed reprehendendi grā,ſed cū bea
tum Amb.de incarnatione p̄dicantē inueniſ
ſet,oblitus ſui,& literarū oīum ac cognitio-
num,pallens ac tremēs oībus videntib.q̄ ibi
aderant obriguit.Ac ēt finita oratione,&am
monitione q̄ ad populum beatus Amb. ad
miniſtrabat,primū ad ipſum Aug.peruenit.
Ac beatus Amb.cognita eius ſcīa,patefacta-
que eius diſciplina,quid in arte valeret,quali
terq; in fide catolica diſſentiret per ſpiritum
ſanctum cognoſcens,qualiterq; fidelis,& ca-
tolicus futurus eſſet: placidiſſime & multū
caritatiuè eum ſuſcepit.Itaq; lætabaꝰ beatus
C Amb.ſuper eum: ſicut in euangelio de quo-
dam patre legiꝰ,qui cadens ſuper collū filij
ſui,quem ꝑdiderat oſculabatur eum. Tandē
non poſt multos dies nutu diuino ſicut mul
tis videntib.& ſibi conſentientibus palā aber
rauerat ſic in fontibus,qui beato Ioāni aſcri-
bunꝰ,Deo opitulante à beato Amb.cunctis
fidelibus aſtantibus & videntibus, in nomi-
ne ſanctę & indiuiduæ trinitatis baptizatus
& cōfirmatus eſt.In quib. fontib.prout ſpūs
ſanctus dabat eloqui illis. Te Deum lauda-
mus decantantes,cunctis,qui aderant audiē
tib.& videntib.ſimulq; mirantib.poſteris edi
derunt:qđ ab vniuerſa eccleſia catolica vſq;
hodie teneꝰ,& religioſè decātaꝰ:& quaſi dita
ti multis diuitijs,& inæſtimabilib.margaritis

mutuo in Deo delectātes cum grārum actio D
ne cibum ſumentes,& magno gaudio gaui-
ſi cōfortati ſunt.Hęc Datius 10.li.ſuę Croni
cę c.1.Ex ſupradictis verbis oñdit Dati⁹ Coſ-
mographus ꝙ Aug.anteq̄ veniret ad baptiſ-
mum iam erat in oī ſcientia famoſſimus.
Secđo, ꝙ erat fędo errore & fermēto Mani-
chæorū maculatus.Tertiò,ꝙ ſola virtute ſpi
ritusſancti,& non humana ſcīa fuit à beato
Amb.conuictus & illuſtratus.Quartò, ꝙ ſu-
premo gaudio lætatus eſt beatus Amb.in e-
ius conuerſione.Et hoc idem dicit Poſſidon.
ꝙ grāde feſtū fecit beatus Amb.in vrbe Me-
diolanen. in illa die celebrari,quaſi nouū fi-
lium & athletā,& defenſorem illa die eccle-
ſia genuiſſet,& nouum cōtra hęreticos pu-
gnatorē parturiſſet. Quintò ēt oñdit Datius
ꝙ beatus Amb.i ſpū ꝓphetico,præuidit qua
liter & quantus erat Aug.futurus in eccleſia E
Dei.Sextò,ꝙ tā btūs Aug.q̄ btūs Amb.ſpiri
tuſancto illuſtrati confecerunt illud canticū
ſ.Te Deum laudamus,& per conſeq̄ns dicta
in hoc cantico fuerunt à ſpirituſctō eis infu-
ſa.Septimò oñdit,ꝙ beatus Aug.à principio
huius baptiſmi recepit non ſolum grām gra
tum facientē,ſed ēt dona ſpiritusſcti ad itelli
gendas,& exponendas ſacras ſcripturas: & ꝑ
conſeq̄ns habuit ſciam infuſam,quia ex tꝑe
confeſſus eſt profundiſſima myſteria in hoc
cāticoīmo propheticè locutus eſt,ꝓut vide-
biꝰ in expoſitione & in fine eiuſdē. Ex ſupra
dictis ergo patet vñ, & qua de cauſa & quo
ſpiritu Amb.& Aug.confecerunt iſtud cāti-
cum.Ex ſupradictis,ēt verbis Darij, & Poſſi-
donij p̄t rñderi ad id qđ q̄ritur in principio.
ſ.quare in cōuerſione vnius ſolius hoīs cāta-
tum eſt nouum cāticum:cum nō fuerit con F
ſuetudo in ſcriptu.vtriuſq, te.nouum canti-
cum fieri niſi ꝓ aliquo magno myſterio vti
li toti pp'lo & eccl'æ.Ad ꝙ rñdeꝰ,ꝙ verum ē
ꝙ in eccleſia vtriuſq; te.non factum nec cā-
tatum eſt nouum canticum, niſi ꝓ grārum
actione alicuius magni myſterii,& beneficij
facti,vel reuelati.Et ſic Moyſes cum toto po
pulo cātauit,& ſcripſit illud cāticum:Cante-
mus dño:glorioſè &c. pro beneficio libera-
tionis de Egypto, & de mari rubro, & ꝓut
figurabat vniuerſalē redēptionē ꝑ Xp̄m fa-
ciendā.Et ſic ēt Anna cātauit cāticum nouū
in natiu.Samuelis:eò,ꝙ nō ſolum p̄uidit Sa-
muelē futurum ꝓphetā,& rectorē illi⁹ pp'li,
ſed ēt p̄uidit Xp̄m futurum redemptorē per
Samuelē figuratum,vt patet.1.Reg.2.&ꝓut
ſuis

A fuit expoſitū in eodē cantico, & ſic et Iſaias fecit nouum cāticum Iſa. 12. eò ꝙ fuit ipſi reuelatus aduentus xp̄i in carnē: & myſterium nr̄æ redemptionis: vt ibidē expoſitū eſt. & ita ēt Ezechias fecit nouum canticum pro ſua liberatione inquantum figurabat noſtrā redēptionē. & ita ēt tres pueri cantarunt nouum cāticum pro ſua liberatione de camino ignis ardentis. prout ibidē expoſitum eſt. Ita ēt in no. te. virgo Maria tympaniſtria noſtra cātauit nouum canticum in cōceptione ſaluatoris agendos gr̄as q̄a ſaluatorem quē Patriarchæ, & ꝓphetæ cecinerant futurum, ipſa cōceperat. Ita ēt Zac. cantauit nouum canticū in natiu. Ioā. Bapt. eò ꝙ erat annunciaturus ſaluatorē in deſerto & paraturus vias eius, et ità ēt angeli cantarunt Glo. in excelſis in natiuitate ſaluatoris. Luc. 2. Et ēt Simeō iuſtus B cantauit nouum canticum, quando vidit, ac tenuit xp̄m in vlnis ſui dicens. Nunc dimittis ſeruum tuum &c. Sicut ergo Anna cantauit nouum canticum in natiuitate filij ſui Samuelis, eò ꝙ dominus abſtulerat ab ea opprobrium ſterilitatis, & conuitiorum ęmulæ ſuæ, & q̄a ꝓuidit Samuelē prophetā, & rectorē pp̄li Iſrael, & principaliter q̄a ꝓuidit ī ſp̄ū xp̄m vniuerſalem futurū redemptorem: ita ergo pariter eccl'a ꝑ Annā figurata cātauit nouum cāticum in regeneratione & baptiſmali natiu. bti Aug. eò ꝙ ꝓuidit btūs Ambr. in ſp̄ū qualiter illa die eccl'a ſp̄ualiter genuerat vnum filium, q̄ eam dēbat liberare ab opprobrio & incurſib. hæreticorum, & ſuis ſcriptūris, & ꝓdicationib. eccl'am dēbat ampliare. Itē ſicut Zac. cātauit nouum canticum in natiu. Io. Bap. eò ꝙ plenus ſp̄ūſancto ꝓuidit ipſum ꝓcurſorem domini, dicens. Benedictus C dominus Deus Iſrael &c. Ita pariter beatus Amb. cātauit nouum cāticum in baptiſmali natiu. bti Aug. eò ꝙ ꝓuidit ipſum futurū xp̄i ꝓcurſorem & viarum xp̄i directorem. Nam ſicut Io. Bap. fuit ꝓcurſor xp̄i ꝓparando corda hominum ad xp̄m recipiendum: ita Aug. fuit ſucceſſor in declarandis ſcripturis, & hæreticis expugnandis: & liberando eccl'am ab incurſib. eorum: & ad confirmanda corda fidelium in fide Xp̄i: prout poſtea compertū eſt, & prout diffusè infra videbitur. Hęc eſt ergo cā vnde fuit motus. B. Amb ad cātādū iſtud cāticum, & quare placuit diuinæ prouidentiæ: vt in natiu. baptiſmali. B. Aug. nouū canticum in eccl'a cantaretur & conficeret q. d. B. Amb. Te Deū laudamus. i. tota eccl'a laudet Deum, q̄a labor meus non fuit caſſus D nec vanus, q̄a iſte q̄ erat eccl'æ rebellis, tādē peruenit ad baptiſmum, & factus eſt eccl'æ filius. Item q̄a iſte, q̄ erat eccl'æ impugnator & inimicus: erit eccl'æ defenſor, & hæreticorum expugnator: & extirpator, & totius eccl'æ illuſtrator & ampliator. Vniuerſa ergo laudet Deum eccl'a, q̄ hodie talē filium in hoc fonte baptiſmatis genera[ui]t. Et iō dicit Poſſid. ꝙ grāde feſtum fecit B. Amb. illa die in pp̄lo Medio. & eccl'a celebrari in conuerſione illius viri per quem eccl'a erat tot & tāta bona receptura. His ergo habitis cū Dei auxilio ad expoſitionē hui' cātici accedam'.

Te Deum laud[a]mus &c.

Pro cuius cantici expoſitione & diuiſione eſt prius aduertendum, ꝙ ſicut in hoc cantico ſimul continentur multa myſteria, & officia, ita multipliciter poteſt diuidi. Nā vno E modo Amb. & Aug. laudant Deum agendo grās pro beneficiis receptis, & petunt beneficia futura. Et ſic pōt diuidi hoc canticum in duas partes principales. Nam primò laudāt Deum trinum & vnū gubernatorē, & creatorē & glorificatorē, agēdo grās pro beneficijs creationis, & gubernationis, & vr̄is redēptionis. Scd'ò petunt vt vr̄is redēptio ſubueniat oibus filijs eccleſiæ, & oēs ꝑticipemus beneficiū redēptionis, & glorificatiōis. Scd'a pars erit tibi. Te ergo q̄s &c. Scd'o mō iſtud cāticum pōt cōſiderari inquātū in eo Amb. & Aug. in perſona eccleſiæ: & ad inſtructionē oīum fideliū confitētur oēm catolicā veritatem. Et ſic pōt diuidi in duas partes. Nā in prima confitentur oēm veritatē catolicā pertinētem ad Deum in ſe quò ad noſtram creatione & gubernationē. Secundò confitē F tur oēs veritates catolicas pertinentes ad Xp̄m Deū incarnatū. neceſſarias ad nr̄am redemptionē & iuſtificationē. Secūda erit tibi. Tu rex gloriæ Chriſte. Tertiò pōt conſiderari hoc canticum inquantum ī eo continetur triplex confeſſio ad nr̄am iuſtificationem, ſ. confeſſio fidei, & latriæ, & pniæ ſine qua nemo pōt iuſtificare: vt patebit in fine expoſitionis. Et ſic iſtud canticum poteſt diuidi ī tres partes. Nā in prima fit confeſſio veræ fidei. In ſcd'a confeſſio latriæ. In tertia aūt cōfeſſio pnię. Secunda ibi. Per ſingulos dies. tertia ibi, Dignare dn̄e die iſto. Sed quia laudādo Deum, & agendo grās pro vniuerſis beneficiis receptis: & petendo gratiam & auxilium pro beneficijs futuris: de neceſſitate cō

fitemur

A ſitemur oẽm catolicam veritatem ad noſtrã
instructionem, & confitendo oẽm catolicã
veritatẽ neceſſariò facimus triplicem con-
feſſionem.ſ.fidei,lãtriæ,& pniæ, ideo prima
diuiſio continet ſecundam & tertiã. Iõ ꝓce-
cedendo ſm primam diuiſionẽ in hac expo-
ſitione includemus ſecundam & tertiã. Nã
nemo põt iuſtificari p triplicem cõfeſſionẽ
quin confiteať oẽm veritatẽ,& agat gr̃as po
beneficiis receptis,& petat futura prout ma
gis declarabiť exponendo lr̃am,& in fine to
tius expoſitionis. Et iõ ꝓcedamus ſm primã
diuiſionem,inquantum principaliter duo fa
ciunt Amb.& Aug. Nã primò laudant Deũ
creatorem & redẽptorẽ agendo gratias pro
bñficio creatiõis.& redẽptionis.Scdõ poſũt
in pſona eccleſiæ participare beneficium re
dẽptionis,& glorificationis,& in eis pſeuera
B re & ꝓficere:ibi:Te ergo q̃s.Quãtum ad pri-
mũ duo faciũt Amb.& Aug.Primò.n.laudãt
Deum trinum,& vnum:creatorem,& gubꝰ-
natorem,& agendo gratias pro beneficijs,
memorando bñficia q̃ receperunt p creatio
nem, & continuè recipiunt per guberna-
torẽ. Sec̃do laudãt Xp̃m Deũ incarnatum
recreatorẽ,& redẽptorẽ & glorificatorẽ,agẽ-
do gr̃as pro beneficio noſtræ redẽptionis,&
glorificationis,ibi.Tu rex gloriæ Xp̃e.Sed qa
dictũ eſt,ꝙ nemo pt̃ Deum laudare,nec age
re gr̃as pro beneficijs receptis niſi prius cõfi
teatur eius nobilitatẽ,& pfectionẽ & memo
ret beneficia collata:eò ꝙ cõfeſſio fidei præ
cedit latriã, vt patebit:iõ Amb.& Aug.in p-
ſona totius eccleſiæ laudãdo Deũ confitenť
eius nobilitatẽ & excellentiã,& perfectiones
& beneficia,& ſic tria faciũt ĩ hac prima par
C te.Nã primò laudãt & confitenť vnũ ſolum
Deum gubernatorẽ,& creatorẽ oĩum. Scdõ
oſidũt qualiter Deus peramplius,& pfectius
laudať ab angelis & beatis in eccl'a triũphã-
tĩ.Tertiò confirẽtur,& laudãt Deũ trinũ, &
vnũ in hac eccleſia,exprimẽdo myſteriũ tri-
nitatis.Scdm ibi.Tibi oẽs angeli.3.ibi.Te p
orbẽ terrarũ.Sed qa in hac prima parte lau-
dãt Deũ dñm & patrẽ: iõ iſti tres termini. ſ.
Deus,& dñs & pr̃ ſunt declarãdi:qa quandã
diſtinctionẽ importare vr̃.Ad cuius intelle
ctum eſt aduertẽdũ primũ, ꝙ iſtud nomen
Deus dr̃ à Theòs grçcè qd̃ idẽ eſt,ꝙ ſpecula
bile,& inſenſibile,& actus purus,& immate
rialis & qd per ſe intelligibile latinè. Et iſto
modo dicit vnũ qd ſolũ & independens &
infallibile,& ęternũ,& vnum neceſſe eſſe im
poſſibile aliter ſe habere.Sed qa Deus,vt ꝓ- D
bat Ariſt.& commentator.11.met.& Auicẽ
na & Algazeli ſua metaphyſica.imo ſm Da
maſc. dr̃ pelagus & fons oĩum perfectionũ
eſſentialiter: Et iſto modo nõ eſt niſi vnus
ſolus Deus,vt probant oẽs ſupradicti.ꝙ pro
bant oẽs doctores ſupra primum ſniã.diſ. 2.
Itẽ illud nomẽ dñs dr̃ à dominando qd̃ idẽ
eſt quod totã domum diſponere, regere,&
gubernare ad ſuã voluntatem, & arbitrium
& pp ſeipſum mouere.Et iõ procurator aut
filius non dr̃ dominus domus,licèt totã do-
mum diſponat,& regat,& gubernet, ſed qa
hoc non facit pp ſe,nec ad nutũ ſuum, ſed
ad nutum & p̃ceptum, & ad voluntatẽ dñi
domus,& prisfamilias: ideo nec ꝓcurator
nec filius nec ſeruus dr̃ dñs domus:ſed ſolus
ille pp quem & ad cuius nutum fiunt oĩa,
Quia ergo ſolus Deus p ſe gubernat & re- E
git vniuerſum:à quo depẽdet celũ,& tota na
tura in eſſendo,& gubernãdo,& pp quẽ tan
q̃ pp amatum & deſideratũ omnes intelligẽ
tiæ mouent orbes,& regũ,oĩa iſta inferiora:
vt inquit Ari.12.meta.& oẽs angeli faciunt
verbũ:i.p̃ceptum eius ad audiendã vocẽ ſer-
monum eius,vt patet Pſ.102.Et iõ ſicut eſt
vnus ſolus dñs vniuerſi, & ſicut non pt̃ eſſe
niſi vnus Deus:ita non põt eſſe niſi vnus do
minus,& vnus princeps & dux huius exerci
tus totius vniuerſi:vt probat Ariſt.12.met.
Iõ impropriè & valdè ęquiuocè reges,& pri
cipes mundi dicuntur dñi:qa non à ſe hñt
ptãtem,ſed à Deo,nec pp ſe regunt, ſed pp
Deum q eſt dñs vniuerſalis oĩum,cui oẽſũt
reddituri rõnem.Vñ Seneca.in Tyeſte. Vos
qbꝰ rector maris atq; terre Ius dedit magnũ
necis atq; vitę Ponite inflatos tumidoſque
vultus.Quicquid à vobis minor extimeſcit: F
maior hoc vobis dominus minať.Oẽ ſub re-
gno grauiora regnum eſt &c.Hoc aũt idem
magis explicať ſap.5.& 6.per to.Et ſic patet
qualiter ſicut eſt ſolus Deus, ita eſt vnus ſo-
lus dominus vniuerſi gubernator,& rector.
Item iſtud nomen pr̃ dr̃ à patir grçcè qd̃ eſt
idem quod principium latinè.Et iõ genitorẽ
vocamus patrem,eò ꝙ eſt principium gene
rationis actiuũ,& genitricẽ vocamus matrẽ,
eo ꝙ eſt quaſi mã & principium paſſiuum ĩ
tali naturali generatione.Sed impropriè,&
æquiuocè genitor carnalis dr̃ pr̃.qa licèt ſit
principium particulare & immediatum in
tali generatione:tamẽ hoc nõ agit niſi in vir
tute corporũ celeſtium:& maximè ſolus, qa

ſol

A homo generāt hominē.2. de aīa.Et iō philo
ſophi, & poetæ vocarunt ſolem patrē homi
nūq; deorūq;.Sed adhuc ſol valde æquiuocè
vocat pater: q̄a licèt ſit principium omnium
generabilium:& ſpāliter hoīum, tñ hoc non
habet à ſe:ſed à Deo qui ē principium. Itē li
cèt ſol concurrat ad gñationem corporis: tñ
non ad productionem aīę rōnalis niſi ſolus
Deus. Item licèt oīa gñabilia, & corruptibi-
lia dependeant à corporibus, & intelligētijs
cęleſtibus quò ad formam:tñ non quo ad ma
teriā pmā:q̄a oīa agentia creata pſupponūt
illā:& ſic materia prima,& aīa intellectiua &
cęlum à ſolo Deo pñt pduci per ſolam crea
tionē:q̄ ſolus ē principium oīum in gñre cāę
efficientis formalis & finalis. & q̄a à ſolo Deo
dependet oīa creata ſcd̄m totum ſuum eſſe:
iō ſolus De⁹ dr̄ verus pr̄,& principium oīum
B q̄a ab ipſo patrata,& principiata ſunt oīa. Et
iō dicit Boet.3.de conſolatione carmine.5.ꝙ
ſicut Deus eſt vnus ī gubernando: ita ē vnus
ſolus pr̄ in creando.vñ ait.Oē hoīum genus
in terris ſimili ſurgit ab ortu.Vnus.n. rerum
pater eſt,vnus cuncta miniſtrat.Ille dedit cœ
lo radios:dedit cornua lunæ &c.Et ſic ad iſtū
intellectum ait ſaluator Mat.23.Pr̄em nolite
vocare vobis ſuper terram: vnus eſt.n.pr̄ ve
ſter q̄ in cœlo ē.& ſic ēt dr̄ in ſymbolo eccle
ſiæ: Credo in vnum Deum pr̄em oīpotentē
&c.Et ſic patet ꝙ ſicut eſt vnus ſolus Deus:
ita vnus ſolus dn̄s,& pr̄ laudandus, & colen-
dus. Iſtas ergo tres proprietates eſſentiales
confitent̄ in primis de Deo Amb. & Aug. ſ.
ꝙ vnus eſt ſolus Deus, & dn̄s,& pr̄ cium: a-
gendo gr̄as p beneficijs receptis. & hoc in p
ſona totius eccleſiæ.Vnde videns.B. Amb.ꝙ
C Deus cōpleuerat deſiderium ſuum: q̄a dedu
xerat Aug.ad baptiſmum,pro quo tñ labora
uerat: & præuidens in ſpiritu qualiter iſte de
bebat eſſe deſenſor eccleſiæ, & diſſipator hæ
reticorum, & dilucidator totius ſacræ ſcriptu
ræ.ideo in perſona eccleſię agens gratias vni
ſoli Deo exclamauit dicens.

Te Deum laudamus

Non dixit:nos Deos laudamus: ſed te vnū
ſolum Deum laudamus:pro tantis beneficijs
receptis ſupple. Et confitendo vnum ſolum
Deum agit gr̄as pro tantis beneficijs: q̄a in
illa die magna beneficia recepit tota eccleſia
per conuerſionem illius hominis. Tunc autē
Aug.exiſtens in fonte baptiſmatis reſpondit.

Te dominum confitemur.

Quaſi dicēs: tu Ambroſi vnum ſolum cō
fiteris Deum: & pdicas ipſum eē laudādum D
& colendum.Et ego pfitendo fidem meā cō
fiteor ipſum Deum eſſe vnum ſolum dn̄m,&
gubernatorē totius vniuerſi.Et hoc aſſero,&
cōfiteor contra multos gētilium,q̄ negāt di
uinā puidentiā ſe extendere ad actus hoim,
& ad iſta īferiora, & cōtra Manichæos q̄ dn̄t
Deum eē dn̄m,& gubernatorē ſolūm rerum
inuiſibilium: & dn̄t diabolum eſſe dn̄m, &
rectorem hui⁹ mundi īferioris.Et ſic Aug.cō-
uerſus ad Deum dicit.Te dn̄m cōfitemur.i.ſi
cut cōfitemur te eſſe vnum Deum: ita vnum
ſolum dn̄m,& diſpenſatorem.& rectorem,&
gubernatorem, & prouiſorem totius vniuer-
ſi.Tunc autem beatus Ambr.ſubdidit.

Te æternum patrem omnis terra veneratur.

Quaſi diceret Au.te confitent̄ dn̄m, & gu-
bernatorem vniuerſi.Et ego ſimul cum eccle E
ſia te confiteor pr̄em,& creatorem vniuerſi:
à quo tanq̄ ab vno,ſolo principio oīa ex tp̄e
dependent p creationem quò ad totum ſuū
eſſe in gñre cāę efficientis, formalis,& finalis.
qd̄ eſt contra Ari.& alios phloſophos,& oēs
gentiles: q̄ putant mundum fuiſſe ab ęter-
no.iō oīs terra. i. oēs fideles terræ te vn̄rant
tanq̄ pr̄em oīum.Nota,ꝙ multi dn̄t ꝙ Amb.
in hoc cantico ſolum locutus eſt in pricipio
dicens.Te Deum laudamus. & ꝙ Aug.pſe-
cutus eſt totum reſiduum vſq; in finem cōfi-
tendo fidem ſuam: ſicut tenent̄ adulti ore p
prio cōfiteri fidem ſuā publicè qñ baptizant.
Et ſic ſm̄ iſtos hoc cāticum totum eſt cōfeſ-
ſio fidei bti Au.q̄ pfeſſus eſt in baptiſmo.Sȝ
q̄a cōiter tenetur,ꝙ ambo alternati fecerunt
hoc canticum,vnuſquiſq; proferendo ſuam
ſnīam: iō ſic procedemus in eius expoſitione F
referendo ſingula ſingulis.Sed dubitat̄: nam
licèt prima perſona dicat̄ pr̄ ęternus reſpe-
ctu filij: eò ꝙ ab æterno pducit verbum:tñ
tota Trinitas vnus Deus non dr̄ dn̄s nec pr̄
æternus totius vniuerſi,q̄a iſta ſunt relatiua
ex tp̄e,& iō ſicut mundus non eſt æternus:
ita Deus non eſt ęternus dn̄s,& gubernator,
& pr̄ eius: ſed ex tp̄e.Vel eſt dicendum,ꝙ pr̄
non ſumit̄ hic eſſentialiter: ſed pſonaliter re
ſpectu filij.Ad hoc rn̄det̄,ꝙ pr̄ in hoc loco ſu
mit̄ eſſentialiter reſpectu totius vniuerſi: ſed
ly ęternum nō determinat nec cōnotat pr̄ni
tatē,& relationē ſm̄ diuinā ſubſtātiā, & Deū
eſſentialr̄.q.d.ſicut vr̄is eccleſia te cōfitetur
æternum & vnum Deum ab æterno: ita te
venerat̄ vnumdominum,& pr̄em ex tp̄e.i.te
Deum

A Deũ æternũ cõfitetur dñm & patrẽ ex tpe, & iſte modus ſeruatur qñq; in ſacr. ſcrip. & ita dr̃ pſ.72. Deus aũt rex nr̃ ante ſæcula operatus eſt ſalutẽ in medio. Vnde manifeſtum eſt: ꝙ ly ante ſæcula nõ determinat ly rex nr̃: nec ly operatus eſt ſalute in medio terræ, ſed determinat ly deus.i.deus qui eſt ante ſæcula, poſtea factus hõ & rex nr̃, operatus eſt ſalutẽ in medio terræ. Itẽ iſte modus ſeruatur pſa 89. cum dr̃. Dñe refugiũ factus es nobis à gñatione in gñationem. Priuſquã formaretur terra, & orbis à ſæculo. & in ſæculũ tu es deus. Tũc manifeſtũ eſt ꝙ deus nõ fuit dominus, nec refugiũ nr̃m ab æterno priuſꝗ montes fierent. & formaretur terra. & orbis: ſicut intelligebant Origeniani hunc paſsũ. ſed ſic eſt legẽda & pũctuãda & intelligẽda iſta lr̃a. ſ. tu domine, qui nũc es dñs nr̃: es deus in ſæculũ, priuſꝗ montes fierent & orbis formaretur: ſed ex tpe per creatiõnẽ, & redẽptiõnẽ fact⁹ es refugiũ nr̃m. Et iſto mõ eſt intelligẽdus iſte paſſus in hoc cãtico. Nã illũ, quẽ cõfitentur eſſe vnũ deum immortalẽ & æternũ ab æterno, illũ eũdẽ cõfitentur eſſe dominũ & patrẽ vniuerſi ex tpe. Põt ẽt dici, ly æternũ patrẽ capi perſonaliter, quem ſimul cũ filio & ſpũſctõ oĩs terra veneratur, qa ſicut opera trinitatis eſſentialia ſunt inſeparabilia ad extra: ita cultus latriæ nõ ſeparat perſonas in diuinis, quia deo eſſentialiter debetur. Sed melius vr̃, ꝙ ly patrem teneatur eſſentialiter reſpectu vniuerſi: eõ ꝙ infra fiet ſpecialis, & expreſſa confeſſio, de myſterio trinitatis, ſed hic exprimitur myſteriũ creationis. Quaſi dicat Ambr. ſicut te confitemur unum deum et dominum gubernatorem, ita omnis terra iam te ueneratur æternum patrem et creatorem, quia totus populus gentilis iam uenit et uenıet ad fidem, quæ confitetur creationẽ mundi, quam ante negabãt, ꝗ fidẽ maxime confirmauit Auguſtinus iſte in ſcriptis et prædicationibus ſuis. Et iõ ſubdit Aug. Tu Ambroſi dicis, ꝙ tota terra iã ueneratur unũ deũ et unũ dominum et patrẽ creatorẽ. Et ego dico tibi, ꝙ perampliuis, et perfectius ueneratur deus in cęlis ab angelis tanquàm dominus et creator, et ſic conuerſus ad deum dicit.

Tibi omnes angeli tibi cœli & uniuerſa poteſtates.

Tibi cherubin & ſeraſin inceſſabili uoce proclamant, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus ſabaoth &c.

Ad cuius intellectum eſt ualde aduertẽdũ ꝙ iſtud participiũ ſanctus eſt præteriti tpis D ab iſto verbo ſanctio: qđ idẽ eſt ꝙ rectè vuã & actus humanos dirigere & ordinare. Et iõ leges imperatorũ & plebiſcita dicunt ſanctiones.i.rectæ ordinationes: eõ ꝙ rectè ordinant actus humanos. Et ſic ergo ille homo dr̃ ſctũs: q eſt bene ordinatus in actibus & operationib. ſuis. & bene inſtituit & ordinat vita ſuam. Et ſic ſanctitas dr̃ ꝗdam iuſtitia, & vitã iuſta, & iuſtè ordinata, & regulata. Et ſic illos vocamus ſctõs in eccleſia, q iuſtè et ordinatè vixerunt ẽm legẽ Dei. Sed quia volũtas Dei lucet in diuina lege, iõ ille dr̃ iuſtus, & ſanctus, qui conformat voluntatem ſuam cum diuina voluntate. & ſubordinat ſe diuinæ voluntati ſeruando diuinam legẽ. Et ſic patet qualiter ſanctitas dicit quendam ordinem ad deum, & quandã conformitatem, & per conſequens dicit quandam iuſtitiam, & E rectitudinem. Sed quia talis ordo, & ſanctitas primitus reperit in deo, iõ deus eſt primus iuſtus, & ſctũs in ſe. Vñ vlterius eſt aduertendum, ꝙ tria in primis conſiderantur in deo. Primò, quia eſt primũ ens. Scđo, quia verum ens. Tertiò: qa ſummum bonum ens. Vel ꝙ eſt prima entitas, & prima veritas: & prima bonitas. Et iõ inquantũ eſt primũ ens, & actus purus, intelligit, ſed inquantum eſt primum ens verũ, intelligit ſeipſum. Et ſic intelligendo dicit, & producit verbũ de tota eſſẽtia ſua, & ſic cõicat verbo ſuo totã ſubſtantiam, & eſſentiã. Sed quia talis productio fit ẽm naturam, ideo verbum productũ dr̃ fili⁹ patris dicentis, & generantis. Itẽ rurſus quia pater nouit ſe in filio non ſolùm eſſe verũ ens, ſed ẽt ex conſequenti eſſe ſummũ bonũ, iõ diligit ſe in filio, cui ꝑ gñrationem cõmunicat diuinam eſſentiã. Et pater ſimul cum F filio diligendo ſe ſpirat ſpiritum ſanctũ cõicando ipſi eandem eſſentiam ꝑ ſpirationẽ, ꝗ cõicata eſt filio per generationẽ, & ſic manet iſte ordo in diuinis perſonis. Nam eadẽ eſſentia, & ſubſtantia, quæ eſt in patre à ſe, eadem eſt in filio à patre cõicata per generationem, & eadem eſt in ſpiritusancto communicata ab vtroq; per ſpirationem. Sed qa pater nõ eſt deus per paternitatem, ſed per diuinam eſſentiam quam habet à ſe, & filius non eſt deus per filiationẽ, ſed per ſubſtantiã, & eſſentiam, quam habet à patre ꝑ generationem, nec ſpiritusſanctus eſt deus per ſpirationem paſſiuam, ſed per eſſentiã quam hẽt ab vtroq;: ideo ſicut in patre, & filio & ſpiritu

A ſpiritu eſt vna ſola diuinitas & eſſentia: ita
pater & filius & ſpiritus ſanctus licèt ſint tres
perſonę ratione ſuarũ proprietatum per quas
conſtituuntur: tñ oẽs tres perſonæ non ſunt
niſi vnus Deus per vnã & eandem ſubſtãtiã
& eſſentiam in eis repertam,qa licet multipli
centur perſonæ propter tres relationes,tñ ñ
multiplicatur eſſentia nec ſubſtantia:licèt ſit
trib.perſonis cõicata.Et iõ nec ẽt multiplican
tur eſſẽtialia,ſed Deus eſſentialiter eſt & dñs
& ſanctus & Deus,ideo ſicut eſt eſſentialiter
tñ vnus Deus: ita vnus dominus & vnus ſã-
ctus.Et ſic licèt pater ſit ſanctus.& filius ſan-
ctus,& ſpiritus ſit ſanctus, tamen non ꝓpriè
ſunt tres ſancti,ſed vnus ſanctus.Et qb.patet,
ꝙ in diuinis eſt ordo ſimul cum vnitate. Nã
inter iſtas tres perſonas eſt ordo inquantum
pr̃ eſt à ſe,& filius à patre & ſpiritus ſanctus
B ab vtroq;. ſed eſt vnitas in ſubſtantia & eſſẽ-
tia,quia omnes tres perſonæ communicant
vnam & eandem ſubſtantiam & eſſentiam ę-
qualiter,& ſic manet ordo in tribus perſonis
ſimul cum vnitate,& æqualitate eſſentiæ, &
maieſtatis,& ſic talis ordo non tollit vnitatẽ
nec equalitatem maieſtatis. Et ideo ſicut pa-
ter eſt Deus à ſe: ita eſt ſanctus à ſe,& ſicut
filius eſt Deus à patre. ita ſanctus à pr̃,& ſi-
cut ſpiritusſanctus eſt Deus ab vtroq;, ita
ſanctus ab vtroq;, & ſic q̃libet perſona dr̃ eſ
ſentialiter ſancta.ſed tertia ꝑſona dr̃ cõiter &
ſpũs ſãcta inq̃tũ eſt finis totius ordinis:eò ꝙ
ſanctitas dicit quẽdã ordinẽ in aliquẽ bonũ fi
nẽ,prout ſupradictũ eſt. Sed qa tota beatitu-
do Dei & gloria conſiſtit in iſto ordine.ſ.inq̃
tùm Deus pater nouit ſe in filio,& ſimul cũ
filio diligit ſe in ſpũ ſctõ,iõ oẽs angeli & Che
C rubin & Seraſin & vr̃ oẽs beati in patria vo
lẽtes gloriam Deo,& volẽtes explicare iſtum
ordinem in diuinis,in quo conſiſtit tota Dei
beatitudo,inceſſabili voce proclamãt ſactus
ſanctus ſanctus,quaſi dicant.ſanctus pater, q
à nullo ſed à ſeipſo & ſanctus filius qui à pr̃,
& ſanctus ſpiritus q ab vtroq;. & ſic glorifi-
cant & laudant Deũ in trinitate. Sed qa oẽs
angeli nouerunt vnum ſolum Deum, & vnũ
dñm in hac trinitate perſonarũ cui debetur
vna ſola gloria æqualiter & vna beatitudo:
iõ ſubdũt.Dñs De⁹ ſabaoth.quaſi dicat.licèt
ſctũs pr̃: ſctũs filius,& ſctũs ſpiritus,tñ ñ niſi
vnus Deus,& vnus dñs,& per cõſequẽs vnus
honor ſit patri & filio & ſpiritui ſancto.& ſic
oẽs angeli in ſua latria explicant myſterium
trinitatis perſonarum cum ſimplicitate diui-
næ eſſentiæ,in cuius viſione,& fruitione con D
ſiſtit tota eorum.ſ. angelorum beatitudo: vt
magis patebit.Vlterius eſt cum humilitate,&
tremore aduertedum,ꝙ præter ſupradictum
ordinem reſpectiuum, eſt conſiderandus in
diuinis alius ordo quaſi abſolutus,qui nullam
diſtinctionem ponit in Deo. ſ. inquantum
Deus à nullo dependet cauſaliter, ſed eſt à
ſe,& in ſe,& propter ſe. Vnde Deus ſicut eſt
eſſentialiter à ſeipſo, & in ſeipſo, ita non eſt
propter aliud bonum finaliter: ſed propter
ſeipſum:qui eſt ſummum bonum,& per con-
ſequens finis vltimatus,& ſic Deus eſt à ſe,&
in ſe,& propter ſe, & ſic Deus diligit ſe in ſe,
& propter ſe. Nam ſicut eſt in ſe,& propter
ſe: ita diligit ſe in ſe,et propter ſe.Et iſte or-
do qui videtur eſſentialiter abſolutus non tol
lit ordinem reſpectiuum: imo eſt ſimul cum
illo.Nam pater intelligendo ſe in verbo non
ſe intelligit in alio intelligibili nec in alio E
Deo, ſed in ſe ipſo Deo, & ſimul cum filio
diligendo ſe in ſpũ ſancto,qui eſt nexus am-
borum, non ſe diligit in alio Deo, nec in
alio ſummo bono:ſed in ſeipſo Deo,et ſum-
mo bono. Et ſic primus ordo eſſentialis, &
cauſalis independentię ſtat ſimul cum ſecun-
do ordine originis, & reſpectiuo perſonarũ,
& iõ cum Deus ſit primũ ens,& principium,
& cauſa oium aliorum entium, per ſupradi-
ctum ordinẽ,& ſub tali ordine fecit omnia
creata,& talẽ ordinem impreſſit in eis vnde
ſicut pater ab æterno producit filiũ,et ſimul
cum filio producit ſpm̃ ſanctum,& ita ex tꝑe
pr̃ per filium,qui eſt verbum ſuum, produxit
oia quãdo dixit fiat lux & c. & ſimul cũ filio
per ſpm̃ſctũ viuificauit, & mouit oĩa ad ſuas
operationes, qñ ſpũs dñi ferebat̃ ſuꝑ aquas. F
Et ſic ordo emanationis creaturarũ ſequitur
ordinem diuinarũ perſonarum,ſic eũdẽ ordi
nem tanq̃ veſtigium trinitatis impreſſit in o-
mnib.creaturis. Nã ſicut pr̃ eſt primum prin-
cipium,qui dixit oĩa,& filius,per quem dixit,
oĩa,& ſpiritus ſanctus,finis in quo omnia, vi
uificauit ad ſuas operationes,ita in omnibus
creaturis impreſſit hãc trinitatẽ dãdo eis ſub-
ſtantiã,virtutẽ,& operationẽ q̃ qdem ſubſtan
tiã ſiue forma eſt principium qđ agit, & vir-
tus medium per quod agit,et operõ eſt finis
propter quẽ data eſt reb.talis virtus, et ſic in
hoĩe cõſiderat̃ tota ſubſtãtia tanq̃ in princi
piũ principale,et potentiæ animæ tanq̃ me-
diũ,et cõſiderat̃ operatio.ſ.ſentire,et intellige
re tanq̃ finis illarum potentiarum, et ſic per
iſtum

A iſtū ordinem apparet veſtigiū trinitatis ī oīb. creaturis. Quē ordinē noueiūt oēs hpiloſofi in creaturis. Sed Pytagoras appellauit ipm or dinē principiū mediū & finē. Peripatetici aūt appellāt ipsū ſubām,uirtutē,& operationem, & iō qa pytagorici viderunt talē ordinem in creaturis oīb. idē eſt φ ex tali ordine arguebāt aliquā trinitatē in Deo q ē cā o um:& iō colebāt Deū triplici honore.ſ.hymno:adorōne,& oblatione,ut inquit Ariſt.i.cęli. Sed eādē trinitatē,& veſtigiū trinitatis aſſignat Salamō in oīb.creaturis.Sap. 11.cū ait. Oīa dñe in mēſura, & numero & pōdere diſpoſuiſti. ita.n.trinitas tanq̄ veſtigium ſupernę trinitatis reperitur in oīb.creaturis,& hoc multipł. Primò quia oīa ſunt finita ſub certo numero, & non infinita, & omnia ſunt ſub certo pondere in ſuo loco ſm grauitatē,aut leuitatē,aut

B dignitatem collocata, puta angeli in ſupremo loco: & corpora corruptibilia in infimo, & cęli in medio,& omnia ſunt ſub certa menſura,& virtute in agendo. Item omnia fecit Deus ſub numero,qa ſpecies sūt ſicut nu. 8. met. Nā ſicut omnes numeri multiplicāt̄ ab vnitate p additionem aliarū vnitatū; ita oēs ſpecies multiplicātur à prima vnitate, q eſt Deus,addendo pfectiones eſsentiales. Et iō oia diſpoſuit Deus ſub certa menſura,quo ad pfectiones accidentales & virtutes ī agendo. qa q̄tò pfectior eſt forma tātò plures perfectiones accidentales includit,& plura pōt:ſicut aīa hoīs reſpectu aīæ leonis. Et oia fecit Deus ſub certo pōdere in quo q̄etant̄: qa oia ordinauitad vltimū finem q eſt Deus.de quo dicit Au.li.cōfeſ.Feciſti nos dñe ad te, &nunq̄ q̄eſcet cor meum,donec q̄eſcat in te. Item

C Amor meus pōdus meū &c.Sed Au. iam pfectius aſſignat iſtā trinitatem in oīb. creaturis in li.de natura boni.& 4.ſup Gen.& 6. de tri. Vnde dicit φ ſicut Deus in ſe eſt ſpēs,modus, & ordo:ita oīa fecit ſpecies,mō,& ordine. Nā ſicut Deus inq̄tū eſt ens primum & actus purus,dicit ſpeciem,& inq̄tum eſt in ſe,& nō in alio,dicit modum,& inq̄tum eſt pp ſe dicit ordinem,& ſic in Deo eſt ſpecies modus & ordo:ita oīa creauit ſub ſpecie,mō,& ordine: qa habent ſpeciem à Deo,qa intrīſ hēnt ſpeciem & formam,& eſsentiam inq̄tū imitant̄ illam formam,& ideam in diuino verbo,& ſic depēdent à Deo in gñe cauſę formał,& intrīſ cōſeruantur ī eſſe vitali,& actuali inq̄tum Deus influit eſſe eſſentiæ actuał, & ſic dependent à Deo in gñe cauſæ efficientis,& intrīſ res dicit̄

bona,inq̄tum ordinat̄ in bonum finem, q eſt D
Deus:pp quem facta ſunt omnia.Et ſic oīa dependent à Deo ſm totum ſuum eſſe. ſ. in gñe cauſæ offi.for.& fi.& ſic oīa ſunt facta à Deo & p Deum & pp Deum,& p cōſequens in omnib.reperit̄ ſpēs modus,& ordo, qa ſub tali rōne Deus creauit omnia.ſ.ſub ſe,& in ſe, & pp ſe,& hoc ſm ordinem ſuæ trinitatis. Et iō tota trinitas indiuiſe cōcurrit ad ordinem creationis. Primò pr̄ dixit p verbum ſuum. Fiat lux.i.angelica natura, & ſic facta eſt lux etc. Sed qa n̄ ſolum dedit reb.formam et eſſe ſpecificum,ſed etiam eſſe actualis exiſtentię,iō ſeq̄tur φ ſpiritus dñi ferebatur ſup aquas. i.ſup omnia creata dando.et ſpirando eſſe vitał exiſtentię.Sed qa ſicut Deus omnia fecit à ſe, et ſub ſe:ita fecit omnia, pter ſe q eſt ſummum et vltimatum bonum, iō in creatione rerum dr̄.Vidit Deus cuncta q̄ fecerat et erāt valde E
bona,per quod denotant̄ omnia facta pter bonum finem,et omnia hr̄e talem bonum finem in ſolo Deo,qa eſt valdè,et ſūmè bonus qa nulla res pōt eſſe in ſe valde bona,ſed debiliter bona ſicut eſt debiliter ens in ſe. et hoc intendebat dicere Io.cū dixit:Omnia per ipsū. ſ.verbū facta sūt,et ſine ipſo factū eſt nihil:qđ factum eſt:in ipſo vita erat. q. d.ſm Aug. et Chryſ.φ pr̄ per verbū fecit oīa,et omne quod factū eſt per ipsū:ſit nihil ſine ipſo,et maximè dū deuiat,et ſeparatur ab ipſo per pctm̄: quia ſicut omne ens factum eſt ab ipſo: ita erat et eſt vita in ipſo omnia veniunt,et mouent̄, et ſiunt propter quem facta ſunt omnia. Nā licèt hō moriatur mundo,tamen manet et viuit finaliter in Deo in quo cōſtituit ſuum finem. Et ſic patet qualiter Deus eſt à ſe ſuper omnia,et in ſe,et propter ſe,et omnia alia ſunt à F
Deo,et per conſequens ſub Deo et facta per Deum,et pter Deum.Sed quia ordo cognitionis debet ſequi modum eſſendi, quia ſicut res ſe habet ad eſſe: ita ad cognoſci, iō ſicut Deus eſt per ſe,et pter ſe,et omnia ab eo et per eum,et, pter eum,ita tenemur confiteri. et credere Deum eſſe æternum,et per ſe,et in ſe,et pter ſe et omnia alia eſſe ab eo, et per eum,et pter ipſum creata.Sed quia ſicut res ſe habet ad eſſe,et cognoſci,ita ſe habet ad diligi.iō Deus eſt ſuper omnia et per ſe,et in ſe, et propter ſe à nobis diligendus. Et ſic dicit Aug.φ Deus fecit hominem vt Deum cognoſceret,et cognoſcendo amaret,et amādo frueret̄.Et ſic etiā vnuſquiſq; ſeruādo debitum ordinem tenet̄ diligere ſe, et pximum in Deo,

et propter

A & propter Deum. & ſicut dicimus: q͏ ſicut diligimus Deũ in ſe, & pp ſe, ita fruuntur Deo in ſe & propter ſe. Et ẽt dicimus q͏ fruimur proximo in Deo: ſicut dicit apoſtolus ad Filemonẽ. Perfruar te in dño frater &c. Iſte eſt ergo verus ordo caritatis in via, & etiam in patria. ſ. q͏ diligamus Deum in ſe ſuper oĩa, & per ſe; & propter ſe. Et proximum in Deo: & propter Deum, & in hoc ſeruamus ſpeciẽ modũ, & ordinem, & in tali ordine dilectionis conſiſtit tota iuſtitia hominis, non ſolum in via, ſed ẽt in patria. Et iõ dicit ibidẽ Auguſtinus, q͏ peccatum nihil aliud eſt, niſi deuiare à ſpecie, aut modo, aut ab ordine dilectionis, & latriæ. Vnde gentiles adorando idola errabant in ſpecie, & in modo & in ordine, q͏a illa idola non erant à ſe, imo facta manu hominum: nec erant per ſe nec propter ſe, & iõ

B nõ erãt adorãda. Itẽ auarus errat in ſpecie, & modo, & ordine, diligendo pecuniam per ſe & propter ſe. Item ſuperbus errat in ſpecie, & modo, & ordine, quia diligit ſe in ſe, & ꝑpter ſe. & non in Deo, nec propter Deũ. Et in hoc peccauit diabolus à principio in ordine dilectionis. Nam ipſe bene cognouit ſe eſſe à Deo creatum, & Deum eſſe ſuper omnia, ſed nõ dilexit ſe in Deo, nec propter Deum, ſed dilexit ſe in ſe, & propter ſe, & per cõſequens nõ dilexit Deum ſuper omnia nec propter ſe, & ſic preuertit ordinem dilectionis, quia incepit ab amore ſui vſq; ad cõtẽptum Dei. Nam ſi incepiſſet ab amore Dei diligendo Deum ſuper omnia & per ſe, & propter ſe, tunc ex conſequenti dilexiſſet ſe, & omnes alios in Deo: & propter Deum: & ſic magis dilexiſſet Deum, q̃ ſeipſum, & per conſequẽs ſeruaſ-

C ſet præceptum Dei conformando ſe diuinæ voluntati. Sed quia non dilexerit ſe in Deo, ſed in ſeipſo, & propter ſeipſum, ideo appetiuit imperium totius vniuerſi contra voluntatem Dei, & ſic voluit, & præſumpſit, & tentauit temere vſurpare ſedem, & ſolium imperiale, quod Deus præparauerat pro Chriſto homine, qui erat deificandus, & perſonaliter per verbum aſſumendus. prout dictum fuit pſal. 8 t. Et ſic patet qualiter diabolus errauit in ordine dilectionis, diligendo ſe in ſe & propter ſe. & non in Deo, & propter Deũ & ſic aberrauit, & deuiauit à ſpecie, & modo et ordine: Angeli autem boni ſeruarunt ordinẽ dilectionis rectum, et debitum: quia ſicut cognouerunt Deum eſſe ſuper omnia ꝑ ſe, et propter ſe: ita primo inceperunt ordi-

nem dilectionis ſecundũm ordinem cognitionis, quia dixerunt Deum ſuper omnia et per ſe, et propter ſe, & ex conſequenti dilexerunt ſe in Deo, & propter Deum, & ſic inceperunt ab amore Dei vſq; ad contemptũ ſui per humilitatem, & ſic obediuerunt Deo cõformando ſe diuinæ voluntati, deliberando obedire Chriſto futuro Deo, & homini tanquàm domino, & hæredi & filio patris, & ſic iſti manſerunt in illa gratia confirmati, et facti ſunt beati. Et ſic patet quomodo vtriq; angeli fuerunt uiatores per totam illam morulam temporis, in q͏ua ſecundum ordinem cognouerunt Deum. ſ. qualiter Deus erat æternus, et à ſe, et per ſe, et propter ſe, et qũo ex tempore creauerat omnia ſub ſe, et per ſe, et pp ſe. Sed quando inceperunt elicere actum uoluntatis: tunc illi mali peruersè diligendo ſe, in ſe, et propter ſe, deuiando à diuina E

uoluntate, ex uiatoribus facti ſunt obſtinati, et miſeri, et ex cœlo expulſi. Iſti uero eliciendo actum ordinatæ dilectionis diligẽdo Deum ſuper omnia, et in ſe, et propter ſe, et diligendo ſeipſos in Deo, et propter Deum, et conformando ſe diuinæ uoluntati, ex uiatoribus facti ſunt comprehenſores, et beati, et in tali beatitudine et fęlicitate confirmati, et per conſequens inceperunt frui, et ex tanta gloria et lætitia agendo gratias proruperunt in laudes Dei dicentes ſ. ſanctus ſanctus ſanctus. q.d. ſanctus Deus à ſe & per ſe: & æternus et ſanctus Deus in ſe: et ſanctus Deus pp ſe. Itẽ ſanctus pater à quo omnia, et ſanctus filius per quem omnia, et ſanctus ſpũs propter quẽ omnia cre ata ſunt, et angeli ſimul confitentur Deum eſſe æternũ à ſe, et per ſe: et propter ſe, et eſſe ſup omnia F

et omnia eſſe per eum, et propter eum et ſimul confitentur myſterium trinitatis, et ſimul agunt gratias pro beneficio creationis. et conſeruationis, et gubernationis, et glorificationis. ſ. quantùm à deo ſunt creati, et in ipſo uiuunt omnia propter ipsũ, et ad ipſum tendunt omnia tanq̃ in finem, et in ipſo glorificantur et fęlicitantur, et ſic angeli explicando Myſterium trinitatis diuinarũ ꝑſonarum laudant deum. Et quia omnes tres perſonæ ſunt tantùm unus deus, et non plures, iõ ſubdunt. deus ſabaoth. q.d. unus deus, et dñs ſabaoth. i. unus deus, et dominus exercitum angelorum et hominum eſt ſanctus in patre, et ſanctus in filio, et ſanctus in ſpiritu, et ſic confitentur unum ſolum deũ

A in trinitate. Sed quia talem gloriam dāt Deo
non ſolùm propter ſe: ſed etiam pro benefi-
cio creationis & recreationis, & glorificatio
nis: ideo ſubdunt.

Pleni ſunt cœli, & terra gloria (ſiue) *maie-
ſtatis gloriæ tuæ.*

Ad cuius intellectum, eſt notādum: ꝙ du-
pliciter cęli & terra ſunt pleni gloria domi-
ni. Primò inquantùm in omnibus creatu-
ris lucent diuinę perfectiones: & eſt impreſ-
ſum veſtigium trinitatis, ſcilicet principium
medium, & finis: & ſuperba virtus, & opera-
tio: aut numerus pondus, & menſura, aut ſpe
cies motus, & ordo, prout dictū eſt, pp quas
perfectiones repertas in creaturis mouemur
ad laudandum, & glorificandum Deū: ꝓut
dictum eſt in cantico trium puerorū, & pſal
mo 144. Secundò aūt per ly cœli: intelligun
B tur angeli: & per terram intelliguntur homi
nes, in quibus angelis, & hominibus eſt im-
preſſa non ſolùm ſimilitudo, & veſtigiū, ſed
etiam imago Dei ſuper alias creaturas ꝑ in
tellectum, memoriam, & voluntatem, ideo
ſunt capaces beatitudinis, & gloriæ. ideo di-
cunt angeli laudando Deum, ꝙ pleni ſunt cę
li cum omnibus angelis, & aſtris, & plena eſt
terra cum omnibus in ea contentis maieſta-
tis gloriæ domini: quia in omnibus lucēt di
uinæ perfectiones: in quibus Deus eſt laudā
dus, & glorificandus. Sed ſpiritualiter angeli
& homines ſunt pleni gratia domini: inquā-
tùm ſunt capaces gloriæ, & beatitudinis. Et
hanc gloriam dant omnes angeli boni, & ho
mines iuſti, & ab huiuſmodi laudibus, & cō-
centu nunquàm ceſſant angeli boni poſtquā
fuerunt in gratia confirmati. Et hoc miſte-
C rium vidit Iſaias: quando vidit dominum ſe-
dentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum
& plena erat domus maieſtate eius, & duo
ſeraphin clambant alter ad alterum ſanctus
ſanctus dominus Deus exercituum, plena eſt
omnis terra gloria eius &c. Iſa. 6. Item hoc
idem miſterium vidit Ioan. appocal. vbi di-
cit ſe vidiſſe in ſpiritu illa quatuor animalia
plena oculis: & 24. ſeniores, qui nō habebāt
requiē die ac nocte, ſed continuè clamabāt,
ſctūs ſctūs ſctūs dominus Deus omnipotēs,
qui eſt: & qui erat, & qui venturus eſt. Sed
qui talem laudem dabāt Deo pro beneficio
creationis: ideo ſubdebant. Dignus es domi-
ne Deus noſter accipere gloriā, & honorē,
& virtutem, quia tu creaſti omnia, & ꝓpter
voluntatem tuam erāt, & creata ſunt. In qui
bus verbis oſtenditur, quòd omnia ſūt crea- D
ta à Deo: non ex neceſſitate: ſed ex eius uo-
luntate: & propter eum creata ſunt oīa. Et
ſic angeli ſeruant ſpeciem & modum & or-
dinem in laudando & diligendo Deū, & ex-
plicant myſteriū trinitatis cum vnitate diui-
næ eſſentiæ, & ſubſtātiæ, & ī tali latria conſi-
ſtit tota iuſtitia, & fęlicitas beatorū, & ſic Da
uid Pſ. 84. Beati qui habitant in domo ſua
domine, in ſęcula ſęculorū laudabūt te &c.
Et hoc eſt, quod intendit dicere Aug. in hac
particula huius cātici: cum dicit. Tibi omnes
angeli: tibi cęli, & vniuerſæ poteſtates &c.
Sed ne aliquis forſan putaret, ꝙ ſoli angeli
dant huiuſmodi gloriam Deo in cęlo, & bea
tificantur in talibus laudibus: ideo. B. Ambr.
dicit, & ſubdit, ꝙ non ſolùm angeli, ſed etiā
apoſtoli, & prophetę, & martyres dant huiuſ
modi gloriam, & laudem Deo in cœleſti pa E
tria, quia laudando Deum trinum, & vnum
beatificantur in viſione, & fruitione diuina-
rum perſonarum in vnitate ſubſtantiæ.

Ad cuius intellectū eſt notādū, ꝙ angeli
ſoli dabant huiuſmodi laudes Deo, & beatifi
cabatur in huius laudibus à principio ſuę cō
uerſionis vſque ad aſcenſionem Chriſti, q̄a
omnes patres veteris teſtamenti erāt in lim
bo Chriſtum expectantes, ſed poſtquā Chri-
ſtus in ſua reſurrectione eduxit eos de lim-
bo: & ī die aſcēſionis introduxit eos ī paradiſū:
tunc ſimul cum angelis inceperunt cantare
ſanctus ſanctus ſanctus &c. eò ꝙ tunc vide-
runt myſterium trinitatis, & inceperunt frui
perfectè & ſic poſt aſcenſionem apoſtoli, &
martires euolantes in cœlum ſimul cum an-
gelis, & prophetis cantarunt, & cantant idē
canticum cum omnibus ſanctis, & iuſtis no- F
ui teſtamenti. Et hoc dicit Ioannes ſe vidiſſe
Apo. 7. cum dicit, ꝙ ex omni tribu filiorum
Iſrael vidit ante tronum Dei 12. millia ſigna
torum: & poſt hæc vidit turbam magnā quā
dinumerare nemo poterat ex omnibus gen
tibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtan
tes ante tronum in cōſpectu agni. Et clama
bant voce magna dicentes: ſalus Deo noſtro
&c. Et omnes angeli ſtabant in circuitu tro
ni, & ſeniorum, & adorauerunt Deum dicen
tes. Benedictio, & claritas &c. Ex quibus ſe-
quitur, ꝙ poſt paſſionem agni omnes patres
& fideles vtriuſque te. ſimul cum angelis cā
tando canticum ſupradictum laudāt Deum
& beatificantur. Et hoc eſt, quod intendit di
cere Ambroſius in hac particula, cum dicit.

A *Te glorioſus apoſtolorum chorus.*
Te prophetarum laudabilis numerus.
Te martyrum candidatus laudat exercitus.

Quaſi dicat. O dñe, non ſolũ angeli ſed ẽt glorioſus chorus apoſtolorũ. laudat te cũ ſupradicto cantico: & laudabilis numerus prophetarũ laudat te: & exercitus candidus martirum, indutus ſtolis albis, & palmę in manibus eorũ in ſignũ puritatis, & victorię, laudat te cantãdo ſupradictũ canticũ, & p̄ponit chorũ apoſtolorũ cętui prophetarũ: quia licèt p̃ ceſſerint in tp̃e: tñ iſti p̄cedunt in dignitate, & gradibus, & manſionibus gloriæ. Item per exercitũ candidatũ martirũ includit oẽs iuſtos chriſtianæ religionis, & ſãctos, & ſctãs quia vita Chriſtiani, ſi ſecundũ euangelium viuatur, martirium eſt ſecundũ Aug. ſup Io. Sed quia dixit Amb. ꝙ oẽs apoſtoli, & proſe-

B tæ, & omnis exercitus martirũ, & ſanctorum no. te. qui iam ſunt comprehẽſores in patria, ſimul cum angelis cãtant ſupradictũ canticũ in gloria, & eccleſia triũphanti: iõ reſpondet Aug. ꝙ non ſolũ ſancti noui ac ve. te. cantãt ſupradictum canticũ cõfitendo miſteriũ trinitatis in eccleſia triũphanti, ſed ẽt iſta eccl'a p totũ orbẽ terrarũ diffuſa cantat iſtud cãticũ: & cõfitetur miſterium trinitatis, q a tota eccleſia credit, & confitetur, vt p̄dicat vnum Deũ trinũ in perſonis: & vnũ in ſubſtãtia, & laudat Deũ patrem, & filium cũ ſancto ſpũ, & hoc non ſolùm confiteť eccleſia in priuato, ſed in publico prædicat, & cantat in ſimbolo, hoc idẽ cantat in p̄fatione miſſæ ante canonem, dicens, ſanctus ſan. ſan. dñs Deus ſaba. &c. Ex quo volunt dicere quidam, quòd tunc Amb. in eccleſia Mediolaneñ. ordinauit

C p̄fationes, et Aug. in eccleſia Hipponenſi. in qua quidem præfatione cantatur ſctũs ſan. ſan. ad expreſſionem miſterii trinitatis, quẽ quidẽ ritũ amplexa eſt tota eccleſia. Et hoc eſt, quod intendit dicere Aug. cum ſubdit.

Te per orbem terrarum, ſancta confitetur eccleſia Patrem immenſæ maieſtatis

Quaſi di. non ſolùm eccleſia cõprehenſorum: ſed etiam ſancta eccl'a viatorum p orbem terrarum diffuſa: confitetur te patrẽ immenſæ maieſtatis. Et confitetur.

Venerandum tuũ uerum & vnicum filium Sanctum quoque paracletum ſpiritum.

Et ſic iſta eccleſia confitur patrem, & filiũ & ſpũ ſctũ eſſe vnum Deũ. ſicut cõfitetur eccleſia beatorũ. Et hoc cõfitetur, & cãtat publice in ſimbolo, & in p̄fatione miſſæ cũ eodem cantico dicendo, ſanctus ſan: ſan. &c. Et D nota, ꝙ B. Aug. explicat hic miſteriũ pſonarũ cũ ſuis proprietatibus contra Arrianos, & alios hęreticos. vñ vocat ſecũdã perſonã verũ, & vnicũ filiũ, cõtra Arrianos: qui dicebãt filium non eſſe de ſubſtantia patris, & p cõſequens non eſſe verũ filium: niſi p creationem, & ſic omnes angèli eſſent ẽt filij Dei. Et ideo dicit Aug. & tota eccleſia cofiteť verbum ab æterno eſſe verum, & vnicum filium Dei: & per conſequens venerãdum, & adorãdum ſimul cum patre, & ſpiritu ſancto. Et ſic confitetur ẽt eſſe venerandũ, & adorandum ſimul paracletũ ſpm̃ cũ patre, & filio tanquã vtrique conſubſtantialem; & ſic confiteť ẽt eccleſia in ſimbolo: ꝙ ſpiritus ſanctus cũ patre, & filio ſimul adoratur. Ad maiorẽ euidẽtiã eorũ q̃ dicta ſunt, eſt aduertendũ, ꝑut dictũ fuit in expoſitione Pſ. 103. ꝙ cum Deus E ſit trinus, & vnus, non ſolũ impreſſit veſtigiũ trinitatis ſingulariter in vnaquaque creatura inquantũ omnia fecit ſub numero, pondere, & menſura, & ſub ſpẽ, & mõ, & ordine: ꝑut dicit Aug. & ſub principio medio, & fine, aut ſubſtantia, & virtute, & operatione, prout dicebãt philoſophi, & ꝑut dictũ eſt ſup. Sed adhuc totum iſtũ mundũ fecit trinum, & vnũ, quantũ ad naturã, & ſubſtãtiã. Nam licet iſte mundus creatus ſit tñ vnus in numero p aggregationẽ: tñ eſt trinus in natura, & gradu, & machina ſcd̃m, ꝙ Deꝰ trinã machinã creauit in eo. In primo gradu creauit naturã angelicã totã ſpũalẽ, & incorporeã, & incorruptibilẽ. In ſecundo gradu creauit naturã cœleſtẽ corporeã: ſed incorruptibilẽ. In tertio tandẽ gradu creauit naturã elementalẽ corporeã, & corruptibilẽ, & ſic mundus licèt ſit F tñ vnus: tñ conſtat ex triplici, & trina. ſ. ſpũali, angelica, & cœleſti incorruptibili, & elemẽtali corruptibili, vt ꝓbat philoſophus ĩ libris de cęlo, & mundo. Et ſic mundus eſt trinus & vnus ad inſtar ſui creatoris. Itẽ q̃libet iſtarum triũ naturarũ, eſt ẽt trina, & vna. Nã tota nã angalica ſpiritualis diſtinguiť per tres hierar. j. ſacros principatus, ſm̃ Dion. Quarũ prima dr̃ ſupra cęleſtis. Secunda cęleſtis. Tertia ſub cęleſtis, & quælibet hierar. continet tres ordines ſp̃rũ ſpiritualiũ. Vñ primus ordo primę hierar, dñr Seraphin. i. caritate feruẽtes. Secundus ordo dñr Cherubin. i. ſcientia, & ſapientia ſplendẽtes. Tertius ordo dñr troni. i. ſedes Dei: in quibus Deus reſidet, & quieſcit. & ſic tot quot ſunt in iſta prima hierar.

ſpiritua-

A ſpiritualiter occupantur circa diuinā contem plationem. Primus aūt ordo ſcd'æ hierar. dīr dominationes. Sd's principatus. Tertius ptā- tes. Et ſic tota iſta .ij. hier. occupat̄ circa diſpō nē, & regimē totius vniuerſi in cōi. Primus aūt ordo .3. hier. dr̄ virtutes: eò ꝙ mouēt cę- los pp Deū amatū, & deſideratū ad conſerua tionē generabilium, & corruptibilium. Et re- ſiſtunt dœmonib. volentibus, & conantibus deſtruere iſtam machinam inferiorē inducē- do tēpeſtates &c. Scd's ordo dr̄ arcāgeli. eò ꝙ mittunt̄ ad cuſtodiā regnorū, & ciuitatū. Tertius ordo dr̄ angeli: eò ꝙ mittuntur ad cuſtodiā particulariū hoīm, & ad reuelandū oīa ſecreta. Et ſic iſta tertia hier. occupat̄ cir- ca executionē ordinationis, & diſpōnis .2. hie. Eſt autē aduertendū: ꝙ licèt tota .2. hierar. ſit occupata, & deputata circa diſpōnem, & regi

B mē totius vniuerſi: & tertia hier. circa execu- tionē huius regiminis, tñ non ſecluduntur: nec impediunt̄ a diuina cōtēplatione, & frui- tione, & laude Dei ſimul cū 1. hier. cantando ſanctus. ſan. ſan. &c. Itē ſicut natura ſpiritua- lis angelica diſtinguit̄ per tres hier. ita pari- ter nā cœleſtis in corruptibilis diſtinguit̄ per tres conditiones, & gradus cœlorū. Nam pri- mum cęlum dr̄ empyreum: eò ꝙ eſt totum luminoſum, & eſt immobilē pp quietē ſctō- rū: qa eſt locus beatorū. Scd'm cęlū dr̄ aqueū ſiue criſtallinū, nō à frigiditate: ſed à trāſpa- rentia, & velocitate: eò ꝙ in 24. horis moue tur ab oriente in occidētē, & reuertit̄ ad eun- de punctū. Tertia autē condō eſt cœlū aſtro rū, & planetarū: eò ꝙ mouent̄ ſup polos zo- diaci circulo obliquo. & ſic patet trina machi na cęlorū. Itē iſta machina inferiora gñabiliū

C & corruptibiliū ſilr̄ diſtinguit̄ in tres partes: ſ. in elementa, & elementata mixta, & in me- teorica: quæ nec ſunt elementa pura: nec mix ta perfecta: ſicut ſunt cometæ, & fulmina, & coruſcationes. & a ſup, & anazeli, &c. trā ſparentia quæ apparentia in aere: quæ tenēt medium inter elementa, & mixta perfecta. Et iō cito diſſoluuntur. Itē iſta eccleſia het ēt tres hier. ſ. ſacerdotū, & contēplatiuorū, & cō iugatorū, & ſic patet qualiter Deus totū mū- dū, & quālibet eius partē creauit in Trinitate & vnitate ad inſtar ſui. Et iō angelica nā crea ta in Trina hier. q̄ nō ſolū ē facta ſilr̄tudinē: ſed ēt ad imaginē Dei p intellectū memoriā & voluntatē: inde ē, ꝙ volēs, & cupiēs agere grās pro tanto bñficio recepto, & omnes iſte tres hier. ſ. cherubin, & ſerafin, & troni, & do-

minationes &c. à principio huius conuerſio- D nis nunq̄ ceſſant clamare. Sanctus. ſan. ſanc. dñs Deus ſabaot. q. d. ſanctus Deus, qui es tri nus, & vnus; & nos creaſti ſub triplici hier. ad imaginem, & ſimilitudinē tuā. Sed quia ange lica natura non ſolū laudat Deū, & agit grās in perſona ſui: ſed etiam in perſona cœleſti, & elementalis naturæ: quæ carent intellectu, & ratione: ideo ſubdit. Pleni ſunt cęli, & ter- ra gloria tota. q. d. angeli. ſanctus. ſan. ſan. dñs Deus: quia non ſolū nos creaſti in Trinitate, & vnitate; ſed ēt cœli, & terra ſunt pleni glo ria tua: quia adhuc nām cæleſtē, & terreſtrē. ſ. elementalē creaſti in Trinitate. & vnitate ad inſtar, & ſimilitudinē tui. Et iō non ſolū nos creaturæ intellectuales te laudamus tri- nū & vnū, & in Trinitate, & vnitate: ſed ēt à cœleſtib. & terreſtrib. creaturis irrationalibus es laudādus, & magnificādus in Trinitate, & E vnitate: eò ꝙ oēs eas creaſti in Trinitate. & vnitate. Iterū aūt eſt aduertēdū. ꝙ ſicut Deus diſtinxit in principio triplicē ſiue trinā nām creaturarū ad inſtar ſuæ Trinitatis: ꝑut dcm̄ eſt: ita pariter per ſucceſſionē tp̄is diſtinxit trinā eccleſiam ad colendum, & laudandum. Deū: & ad cantandū canticum ſupradictum .ſ. ſanctus. ſan. ſan. &c. Nā prima eccleſia fuit angelica; quę cātauit ſanctus. ſanctus ſanctus &c. à principio ſuæ conuerſionis: & cantabit in æternum. Scd'a eccleſia eſt hominum bea torū, & ab aſcenſione Chriſti, & iſta eſt eccle ſia iuſtorū. quæ licèt ſit vna cū prima quò ad vnum obiectum fruibile, & vnum caput: & vnam caritatē, & vnā mixtam ſocietatem inquātū hoīes pfecti obtinuerūt ſedes malo rū angelorū: q cecideruntr: tñ diſtinguitur ab illa nā, & duratione. Nā licèt multi hoīes in F cœlo ſint æquales, & maio. ange. p grām: tñ ſunt mino. & infer. p nām. & ſic iſtæ duę ec- cleſiæ diſtinguūt̄ ſm nām. Itē diſtīguūt̄ dup. ratiōe: qa eccleſia āgelica incepit à principio ſui, & cātare in cęlo ſctūs. ſan. ſanc. etc. ſed ec cle. ſanctorū. non incepit cātare nec frui in cęlo: niſi poſt aſcenſionē Xp̄i: qa oēs fideles expectabant in limbo. Quę quidē eccle. iuſto rū hoīum ſimilter continet tres hier. ſ. apoſto lorū, & martirū, & prophetarū ſiue fidelium ve. tc. Virgo aūt Maria facit p ſe hier. ſuper oēs cotos hoīum. & angelorū. eò ꝙ ſedet in potiorib. bonis filij ſui. Et ſic 1. hier. in digni- tate, & gloria humanę naturę poſt virginem Mariā eſt hierar. apoſtolorū. Secūda eſt hier. prophetarū, comprehendendo patriarcas, &

A fideles ve.te.Tertia eſt hierar.martyrum cō-
prehēdendo omnes ſanctos,qui vixerunt ſe-
cundũ euangelium: q̃a martir græcę idē eſt
quod teſtis aut cōfeſſor latinè.Sed quia mul-
ti diuerſimodè teſtari,& confeſſi ſunt Xp̃m:
Nam quidā confeſſi ſunt Xp̃m per tormēta
moriendo,& patiendo: quos cōiter martires
vocamus: quidā aũt exēplo vitæ,& doctrinę
vitam arctā,& ſolitariā ducēdo: ſicut ſunt vi-
ri contēplatiui, & religioſi: quos confeſſores
appellamus:quidā aũt cum confeſſione fidei
Chriſti,& ſacro coniugio ſm̃ euangeliũ labo
rantes:& cũ caritate,& pęnitentia ab hoc ſe-
culo diſcedentes:iō oēs iſtæ tres conditiones
iuſtorũ cōprehenduntͬ ſub hier.martyrum:ſi-
cut dicit Aug.ſuper Io. q̃ tota vita Xp̃iani ſi
ſm̃ euangelium viuat martyriũ eſt. Tota er-
go eccleſia hoīum iuſtorum per trinam hie-
B rar.diſtincta ſimul cum eccleſia angelica can
tat in celo.Sanctus ſan.ſan.&c.Tertia autem
eccleſia dr̃ eccleſia viatorum in hac peregri-
natione: quæ diſtinguitur ab eccleſia triun-
phātiin cōdōne.Nam illa cantat ſan.ſan.ſan.
per claram viſionem,& perfectam fruitionē.
Iſta autem per fidem,& ſpē. Sedō diſtinguitͬ
duratione: quia iſta cantat ſanctus ab aſcen
ſione Chriſti vſq; iudicium: illa autem canta
bit in æternum ſine fine.Item iſta eccleſia cō
uertetur,& expectat conuerti in illam:ſed nō
illa in iſtam: & ſic differt,& diſtinguitur iſta
ab illa condōne,& duratione.Ex ſupra dictis
patet qualiter eccleſia laudantium Deum eſt
trina,& vna:& q̃uo iſtæ tres eccleſiæ, diſtin-
guũtͬ ad pñs. Nam eccleſia ſctōrũ differt ab
angelica, natura & duratione à pr̃ ante: &
iſta differt ab vtraq; cōdōne,& duratione:eo
C modo quo dem̃ eſt.Sed iſta trina eccleſia eſt
vna rōne vnius capitis qui eſt Xp̃s: & rōne
vnius obiecti laudati,& rōne vnius cantus.&
laudis.Nā oēs iſtę tres eccleſiæ hñt vnũ ca-
put q̃ eſt Xp̃s:& laudant,& cōfitentͬ Deũ tri-
nũ,& vnũ,& cātāt vnũ canticũ.ſ.ſanctus.ſan.
ſan.dn̄s Deus &c.quia illud canticũ qd̄ beati
cantant in prima per clarā viſionē, & fruitio
nē,& gr̄am: cantamus nos in hac eccleſia p̱
fidē,& gr̄am,& publicā confeſſionē:ſed poſt
iudiciũ iſta eccleſia erit eadē cũ illa ſuperna:
q̃a tunc Xp̃s reddet Deo patri iſtud regnũ:
& tunc Deus erit oīa in oīb.vt ait Ap̄ſ.1.ad
Cor.15. Et ſic iſta eccleſia facta vna cum illa
cātabit in æternũ,ſanctus ſan.ſan. &c. Et iſtā
trinā,& vnā eccleſiā q̃ cantando ſanctus ſan.
ſan.&c.laudat,& cōfitetͬ vnum Deũ in trini-
tate,& ecōuerſo:intendũt nobis diſtinguere, D
& notificare Amb.& Aug.in prima parte hu-
ius cantici.Nā de prima eccleſia.ſ. angelica,
quæ incepit à principio mundi cantare San-
ctus,dicit Aug.Tibi oēs angeli: tibi celi. &
vniuerſæ ptātes &c.Sed de 2.eccleſia.ſ. com-
prehenſorum iuſtorum hoīum,dicit Aug.Te
glorioſus apoſtolorũ chorus,ſed de tertia via
torũ fidelium dicit Aug. Te per orbē terrarũ
ſancta confitetͬ eccleſia: pr̄em immēſę maie-
ſtatis:venerandũ tuũ verũ &c.q.d.q̃ eundem
Deũ trinũ,& vnũ colit,& laudat:& eundē cā
tũ.ſ.ſanctus ſan.ſan.canit iſta eccleſia viatorũ
ſimul cum illa ſup̱na cōprehenſorũ: q̃a iſtud
canticũ ſociat, & vnit iſtā eccleſiā militantē
cũ triunphanti: ſicut clarius videbitur in fi-
ne huius expoſitionis. Et hæc de prima parti
cula primæ partis huius cantici.Sed quia huc
vſq; nulla facta fuerat expreſſa mētio de ver E
bo incarnato: nec de miſterio nr̄æ redēp. iō
ſ̄hac.2.particula.1.partis principalis q̃ īcipit.

Tu rex gloriæ Chriſte.

Amb.& Aug.agendo gr̄as confitentur. x.
veritates catolicas de verbo īcarnato qui eſt
Chriſtus: & de miſterio noſtræ redemptio-
nis.Quarũ prima eſt: Chriſtus eſt rex gloriæ
cœleſtis.Secunda: q̃ Xp̃s eſt filius naturalis
Dei patris.Tertia: q̃ Chriſtus ē filius æternus
patris.per qd̄ denotatͬ,q̃ eſt Deus. Quarta:
q̃ Xp̃s verbum ad liberandum hoīem factus
ē hō ex tp̄e.Quinta:q̃ xp̃s nō exhorruit vte-
rũ virginis carnē infirmā ī eius vtero aſſumē
do.Sexta q̃ Chriſtus non horruit vterum vir
ginis:nec fędauit: quia non per concubitum,
fœdũ nec ex opere Adā:ſed ex ope ſp̄us ſan-
cti conceptus eſt.iō matrem mundam,& vir-
ginē reliq̃t.Septima, q̃ xp̃s deuicit aculeum F
mortis vtriuſq; p̱ ſuā paſſionē, & reſurrectio-
nē:q̃a mortē noſtrā moriendo deſtruxit & vi-
tam reſurgendo reparauit.& ſic etiam expo-
liauit infernũ.Octaua: q̃ xp̃s in ſua aſcenſio-
ne aperuit credentib.regna cœlorum pñtib.
& futuris: quia ſecũ in regnũ cœlorum qd̄
ante erat nobis clauſum nos introduxit. No-
na:q̃ xp̃s ſedet in potiorib.bonis gloriæ pa-
tris. Decima: q̃ Chriſtus accepit ibi imperiũ
totius mundi,& iudiciariā ptātem: per quam
eſt nunc occultus vniuerſalis iudex in cęlis,
& eſt uēturus manifeſtus iudex in nouiſſimo
die ad iudicandũ bonos,& malos.Iſtas ergo.
x.veritates catolicas explicant,& agēdo gr̄as
confitentur Amb.& Augu. in hac. 2. parti-
cula primæ partis principalis. ideo eſt valde
aduer-

A aduertendū per ſingula. Ad cuius intellectū eſt notādū ꝙ prima veritate,q̄a dictū eſt ſupra,ꝙ vtraq; eccl'a adorat,& colit Deū in vnitate,& trinitate pfecta dicendo, ſctūs ſan. ſan.in qua quidē latria cōphēſores btificant, & viatores iuſtificātur, & merētur, q̄a ſicut tota & ſola trinitas eſt obiectū latriç,ita ſola trinitas cum vnitate ſub'æ eſt obiectū fruitionis,q̄a ſicut ſola eſt adorāda,ita ſola eſt fruēda,vt inq̄t Aug.j.de doctrina Xp̄i.Iō dubitaret aliq̄s , ſicut dubitauit vna pars Eutichiana,an Xp̄s Deus factus homo ſit adorādus in trinitate ſimul cū pr̄e,& ſp̄u ſancto,eò ꝙ videbatur eis diminutus in dignitate:eò ꝙ ex Deo æterno factus erat homo tp̄alis: eo ꝙ dicit apoſtolus,& ſeipm̄ exinaniuit formā ſerui accipiens &c.Hūc aūt errorē remouet. B.Amb.hic di.ꝙ licèt verbū æternum Dei fi

B lius fuerit factus hō carnē aſſumendo,tamē non deſiit eſſe Deus perfectus,nec eſſe filius conſubſtantialis patri,nec per cōſequens minuit ſuā dignitatē: nec per conſequens amiſit ſuū honorē,& debitū latri , quia ipſe rex gloriç cū pr̄e,& ſpiritu ſcō coęqualis,& con ſubſtantialis Et iō ſic incarnatus ſimul cum pr̄e,& ſp̄ūſcō adorat̄,& glorificat̄.Et ſic hūanitas Xp̄i ſimul cū verbo vnica adoratione adorat̄:p analogiā tn̄,ad verbū vnita,inquantū in veritate nō hō ſeorſū,ſed Deus incarnatus,& hūanatus ē illud qd̄ adorat̄, vt inq̄t Hie.in ſermone de aſſūptione virg.Mar. vt pluries dictū eſt in expoſitione pſ.&in tractatu contra Iudæos.q.v.Et ſic Xp̄s Deus,& hō ſimul cū patre,& ſp̄ūſcō in trinitate,& vnitate adorat̄,& glorificatur à cōprehenſorib. & viatorib.cū dr̄ ſctūs.ſan.ſan.i.ſctūs pater,à

C quò oīa ſunt creata,& ſctūs filius Xp̄s incarnatus Deus,& hō p quē oīa ſunt creata,& recreata.i.per quē nos ſumus redēpti,& glorificati,& ſā.ſp̄us per quē ſumus illuſtrati , & ſanctificati à patre,& filio &c.Et hoc intendit dicere hic. B.Ambr.cū ait. Tu rex gloriæ Xp̄e. q.d. O Xp̄e licèt tu Deus factus fueris hō ex tp̄e:& in terris apparueris couerſatus, vt hō:tn̄ ſp māſiſti pfectus Deus.Et iō tu es rex gloriç.i.glorificādus in cęlo ſimul cum pr̄e,& ſp̄ūſcō.Et ſic tibi dētur laus,& gloria: vna ſimul coadorō,& glorificatio cū pr̄e, & ſp̄ūſcō.Et tua hūanitas ſimul cū verbo adorat̄:q̄a fuit inſtrm̄ nr̄æ redēt.& tibi eſt perſonaliter vnita , quia illa hūanitate indutus triūfaſti d̄ diabolo.Et iō,vt ſic diceris rex gloriæ.i.rex victoriæ,& triūfi,& trofæi. Iō tanq̄ rex gloriæ,& triunphator confregiſti vectes D ferreos,& portas inferni,& expoliaſti limbū & purgatorium & recuperaſti pdā antiquā , & de inferno eā liberaſti,& ideo qn̄ deſcendiſti ad inferos dixerunt angeli miniſtri tui. O principes inferni attolite portas vr̄as ; & introibit rex gloriæ,& victoriæ.Quibus reſponderunt diaboli.Quis eſt iſte rex gloriæ, qui cum tāta audacia ad noſtra regna deſcēdere auſus eſt:quibus rn̄derunt angeli . Ipſe Xp̄s eſt dn̄s,& rex potens in prælio,& cāpo crucis,vbi de vobis triunfauit,& prædā iuſto rū vet.te.quam diù tirannicè in hoc carcere detinuiſtis,meruit recuperare,& totum genus humanum de veſtra ptāte liberare, ꝓut Dauid prophetauit Pſal.Et ſic patet qualiter Xp̄s eſt rex gloriæ,nō ſolū inquantū eſt ſecūda perſona in trinitate,ſed ēt inquātum De' incarnatus,& redemptor,& victor,& triūpha E tor de mūdo,& diabolo,& inferno,q̄a mortē noſtram moriēdo vicit,& vitā reſurgēdo reparauit,& de inferno triūphauit ipsū expoliando,& de mundo diabolum principē eius foras eiiciendo,& hoc intendit dicere Amb. cum ait.Tu rex gloriç Chriſte.Sed quia ſcribæ,& phariſæi obſtinati dicebant Xp̄m eſſe filium Ioſef carnalem,eò ꝙ videbant ipsū verum hominem,& mortalem:ideo. B.Ambr. volens excludere eorum errorem ſubdit.

Tu patris ſempiternus es filius.

Tu Chriſte Dei patris es filius,naturalis ſup.Sed q̄a Cherintus,& Ebiō dicebāt Xp̄m totaliter incępiſſe ex tempore in vtero virginis Mariæ,& per conſequens non eſſe Deū: iō Amb.remouēs hūc errorē cōfitetur Xp̄m non ſolū eſſe filiū Dei:ſed ēt eſſe æternū filiū Dei:& coęternū patri ante icarnationem, & F ante mundi conſtitutionē quò ad deitatē:& per conſequens cōfitetur Xp̄m eſſe Deū: q̄a nil eſt ęternū niſi Deus,& iō ſubdit. Tu pr̄is ſēpiternus es filius.i.nō ſolū tēporalis inquātū hō:ſed ſēpiternus inquātū Deus. Tres ergo veritates cōfitetur de Chriſto hic.B.Am. Prima eſt:quod xp̄s eſt rex gloriæ:et per conſequens adorandus.Secunda, quod eſt filius Dei.Tertia,quod eſt filius ęternus Dei,& p cōſequens verus Deus.Sed q̄a B.Amb.cōfeſſus eſt Chriſtum eſſe regē gloriç,et ęternum filiū patris,et per conſequens Deū,et cōſubſtantialem rōne diuinitatis, ēt heredē pr̄is , ideo Aug.per ſeptē veritates explicat,et cōfitetur modum incarnationis Chriſti,et nr̄æ redemptionis,et glorificationis,cum ſubdit.

A *Tu ad li berandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti uirginis uterum.*

Tu deuicto mortis aculeo, aperuiſti credentibus regna cælorum.

In quibus duobus verſic. explicat quatuor catolicas veritates. Quarũ prima eſt, ꝙ verbũ æternũ. ſ. Dei filius ſuſcepit hominẽ, vt hominem liberaret. Secunda: ꝙ in ſuſcipiendo hominem non horruit vterum virginis. Tertia, ꝙ deuicit aculeũ mortis. Quarta: ꝙ aperuit, credentibus regna cęlorum. Quantum ad declarationem primæ: eſt primo notandũ ſecũdũ Aug. 11. de trini c. 13. ꝙ Deus aliter poterat liberare genus humanũ: ꝗ̃ per incarnationẽ, & mortẽ. Sed iſte modus fuit magis congruus, & iuſtus, q̃a diabolus nõ erat ſuperandus potentia: ſed iuſtitia: & iõ voluit aſſumere hoĩem paſſibilẽ: vt in illo pctm̃ Adę, & om
B niũ delicta purgaret. Et voluit illũ hoĩem aſſumere liberũ ſine pctõ: vt per ipm peccatores liberaret. Sed voluit ipſum ſumere cũ pęnalitatibus peccati: vt eſſent illæ pęnalitates inſtrm ad metendũ, & ad ſanandũ noſtra vulnera peccatorum: & hæc eſt cauſa, quare ſuſcepit hoĩem. ſ. vt hoĩem liberaret. Sed eſt iterũ aduertendũ: ꝙ filius Dei æternus nõ aſſũpſit humanitatẽ nudã: quia non potuiſſet in ea pati: nec aſſumpſit pſonã, & ſuppoſitũ humanũ; quia tũc fuiſſent duæ perſonæ in Xp̃o & ſic illa perſona paſſa licèt habuiſſet facultatẽ patiẽdi: tñ non redimẽdi totũ genus humanũ à ſeruitute peccati: nec iuſtificãdi nos hoĩes nec conferendi eis gloriã ſempiternã. Et ſic Deus nõ diceretẽ paſſus nec redẽptor. Et ideo filius Dei voluit illã hũanitatẽ aſſumere in atomo: ſicut ait Dama. i. accepit eã
C in corpore organizato cũ cõditionib. materialibus, & indiuidualibus: vt in ea poſſet pati, & actus hũanos exercere. Et aſſumpſit eã ſub ſuo eſſe pſonali, & ſuppoſitali: q̃a verbũ æternũ p ſuum eſſe perſonale, & ſuppoſitale ſuppoſitauit, & perſonauit eã. Et iõ qñ Aug. dicit, ꝙ filius Dei ſuſcepit hoĩem, non intelligas, ꝙ ſuſcepit hoĩem perſonatũ, & ſuppoſitatum, ſed ſolũ indiuiduatũ, & conditionatum. Et ideo ſunt valdè attendenda verba Augu. quià no dicit, ꝙ ſuſcepit humanitatem, ne intelligamus humanitatem nudã fuiſſe à verbo ſuſceptã, nec dixit, ꝙ vniuerit ſibi hoĩem in ſocietate, nec ingreſſus eſt in hominẽ, ſicut dicit Neſtorius, ſed dicit, ꝙ ſuſcepit hoĩem, quia ſuſcipere dicit quãdã ſuſtẽtationẽ. & pſonationẽ. Et iõ nõ dicit, ꝙ hõ ſuſcepit Deũ, ſed Deus hominẽ, p hoc ergo denotat, ꝙ fi- D
lius Dei ſuſcepit hoĩem indiuiduatũ. & cõditionatũ ipsũ ſuppoſitando, & perſonando, vt in ipſo poſſet pati. Et dr̃ Deus, & hõ gñis hũani ſaluator, & redemptor. Secundò eſt notãdũ pp illud, ꝙ dicit. ꝙ filius Dei in ſuſcipiendo hoĩem non horruit virginis vterum, qđ aliqua res dupliciter põt dici horrenda. Vno mõ, q̃a eſt immunda, & fęda ſiue corrupta. Alio mõ. q̃a eſt allatura dolorẽ, & mortem. Primò mõ filius Dei non horruit virginis vterum, nec habuit rõnẽ horrẽdi. nec contẽdi ipſum, q̃a nulla fuit in eo macula, nec fęditas nec immunditia ſpiritualis, nec carnalis, nec ſpiritualis in aĩa, quia à primo inſtanti ſui eſſe fuit ſimul cũ corpore ſanctificata, & etiã in gratia confirmata, & habitaculũ ſpũſſcti facta, nec in illo vtero fuit fęditas carnalis,
q̃a nõ ex ope Adã nec cũ coitu. & libidine, E
ſed ex opere ſpiritusſancti cõcepit filiũ Dei, nec fuit aliqua carnalis corruptio, q̃a ſicut virgo concepit, ita virgo peperit, & virgo inuiolata permanſit. Et ſic filius Dei non horruit virginis vterũ, imo habuit cãm habitandi in eo per nouem menſes, & aſſumendi carnem ex eò, qđ nulla fęditas, aut corruptio ſpiritualis, aut corporalis fuit in eo, quia ipſemet fabricauit, & formauit matrẽ ſuam ſine aliqua corruptela, vt digne ex ea poſſet carnẽ aſſumere, vt inquit Aug. de fide ad Petrũ, & contra. v. hæreſes, & in ſermone de eius natiuitate. Secundò Xp̃s nõ hurruit virginis vterum rõne corporis mortalis, & paſſibilis quod ex eius vtero aſſumpſit, q̃a licèt aſſumpſerit illud corpus infirmũ, & paſſibile, vt eſſet aptũ ad patiendũ pro pctõ, tñ non aſſumpſit ipsũ
cum culpa peccati, imo ſumpſit illũ hoĩem F
oĩ virtute, & pfectione, & ſanctificatione pdĩtũ, & munitum, & oleo lætitiæ ſpiritusſancti p̃ cõſortib. ſuis perunctũ, vt eẽt fons, et pricipiũ et metrum, et mẽſura oĩs gr̃æ, et ſctitatis, et perfectionis, et iuſtitiæ. Et ſic non horruit virginis vterũ rõne hoĩs ex vtero eius aſſumpti, nec horruit virginis vterũ, inquãtũ ille hõ quẽ ex vtero eius aſsumpſit, erat mortalis, et paſſibilis, q̃a licèt paſſio, et mors ſit oĩb. hoĩb. trepidanda, et horrenda, et fugiẽda, tñ filius Dei nõ horruit tale corpus aſsumere pp vtilitatẽ totius gñis humani, et ſic caritas coegit eum, imo roborauit, et nouit eum ne talę corpus paſſibile abhorreret, imo cõcitauit eum, vt tale corpus eligeret, et ſic caritas fugauit, et vicit oẽm horrorẽ. Et iõ dicit

apoſtolus

A apoſtolus ad Ro. 8.ꝙ ꝑ nimiā caritatem, qua dilexit nos Deus,miſit filiū ſuū in ſimilitudinē carnis peccati : & de peccato dānauit pctm̄ in carne.Et ſic filius Dei non aſſumpſit pctm̄ in illa carne:ſed ſimilitudinē peccati. ſ. paſſibilitatē, & mortalitatē &c. pœnalitates primorū parentū. Et hoc fecit vt dāneret, & puniret pctm̄ nr̄um in ſua carne.Et ſic patet qualiter tribus modis filius Dei nō horruit virginis vterū. primò: quia non repperit alliquē horrorē fœditatis ſpiritualis, nec carnalis corruptionis in ea, & hoc nec in viuēdo: nec in concipiendo.nec in pariēdo. Scd̄o nō horruit virginis vterū,ex ea corpus aīatum aſſumendo : quia ille hō fuit inter oēs hoies liber, & immunis ab oī pctō.& fuit oī ſanctitate prædītus,& plenus grę,& veritatis.Item tertiò non horruit virgini s vterū corpus paſſibi

B le,& mortale aſſumēdo,quia caritas eius, & deſiderū nrę redēpt. & cōis vtilitas vicit, & ſuperauit horrorē mortis &c.Item ēt nō horruit virginis vterū, quia quē cęli capere non poterant,& qui pupillo cōtinet mundū,virginis aluo clauſus eſt , & illæ qui erat Deus oīa continens nō horruit claudi ſub virginis vtero.Itetū eſt notandū ſm Aug. in ſermone de martirib.ꝑ illud quod ſequitur.ſ.Tu deuicto mortis aculeo &c.ꝙ Dei filius vt vinceret, & ſuperaret mortē veſtitus eſt morte,& aſſumpſit tale corpus mortale,& paſſibile.Vnde dupliciter Chriſtus vicit mortem.Vno modo in quantum deſtruxit eā,quia mortem noſtram moriēdo deſtruxit,& vitā reſurgendo reparauit.Nam moriēdo abſoluit nos à debito mortis datæ,& relictæ nobis in pęnā ex peccato Adę.Et ſic ex mortalib.fecit nos immortales,

C & impaſſibiles,quā quidē immortalitatem & impaſſibilitatē licèt nō poſſideamus in actu, tamen iam poſſidemus eam in habitu , & in merito ex meritis paſſionis Chriſti , ſicut ait Am.ī illo ſermone martirū q̄ incipit. Dignū, & congruū eſt fratres cariſſimi, quia per paſſionē,& reſurrectionē Chriſti , quā participamus ꝑ baptiſmū. & eccleſiaſtica ſacra ſumus habilitati,& facti apti ad merendū reſurgere immortales in nouiſ.die . Cā autē quare illico poſt baptiſmū nō poſſideamus immortalitatem,& impaſſibilitatē in actu,ſed relicta eſt nobis paſſibilitas,& mortalitas corporis : eſt, ne perderetur corona martirū . & victoria iuſtorū,ſed manerēt nobis iſtæ infirmitates ad inſtrumentū pugnandi , & merendi hē & qa ſi illico poſt baptiſmum tollerētur iſtæ infirmitates,& homines manerēt immortales , & D impaſſibiles tunc oēs curretēt ad baptiſmum non cā merendi vitā æternam.& ſupernā felicitarē ſed cā euadēdi mortē corporalem , & per conſequēs tolleretur oē meritū, & nunq̄ totaliter fuiſſet angelica ruina reparata : nec cōpleretur numerus electorū. vt dictū eſt pſa. 102.& dicit Aug. 12.de ci. Dei.c.4.Reſtat ergo,ꝙ Xp̄s,iā primo mō deſtruxit mortem , & nos a morte corporali abſoluit in merito , & ſpe.Secundò aūt deuicit aculeū , & gladiū, & morſum mortis:ipſā per viā faciēdo.Nam ꝓpter pctm̄ primorum parentū data eſt nobis mors,vt eſſet terminus vitę corporalis,& principiū mortis ęternę ipſius aīę . Sed venit Xp̄s qui moriendo, & reſurgendo fecit illā ꝑuiā. Nam tranſeundo per ipſā deſcendit,& expoliauit infernū,& reſurgēdo ex ipſa, & deuicta morte nobis æternę vitæ aditum reſerauit, vt E dr̄ in collecta Paſchæ,& ſic moriēdo Chriſtus vicit mortē noſtrā,& deſtruxit eā,& vltra hoc deſtruxit infernum:quia per mortē deſcendit ad infernū,& expoliauit eū,& fecit vt per ipſā eſſet nobis tranſitus,et aditus & ingreſſus ad regna cęlorum.Et hoc eſt quod intendit dicere Aug.in his duobus verſic.cum dicit , Tu ad liberandum ſuſcepturus hoīem.i. cū tu ſuſcepiſti hoīem ad liberandū ipſum , non horruiſti virginis vterū. quia nullā fęditatē , nec corruptionem in eius anima , nec in corpore repperiſti,nec reliquiſti,quia ita tribuiſti ipſi fęcunditatem , ꝙ non abſtuliſti virginitatem . nec horruiſti virginis vterum ex ea mortale corpus aſſumendo , quia illud fuit liberum,& immune ab omni pctō,nec horruiſti mortalitatem in corpore,quia ideo aſſumpſiſti iſtam carnē mortalē,vt noſtrū pctm̄ dānares,et punires in illa carne,et vt deuicto mortis aculeo F in illo corpore mortali aperires regna cęlorū oībus credentibus vtriuſque teſt.et tàm prętetitis quā futuris.Et ſic deuicto mortis aculeo in illo corpore mortali ex vtero virginis aſſūpto , aperuiſti regna cęlorum fidelibus vtriuſque teſt.q.d.ꝙ ex victoria quam hūiſti moriēdo in illa carne ex virgine aſſumpta meruiſti credentibus aperire regna cœlorum. Deinde cum ſubdit.

Tu ad dexteram Dei ſedes in gloria patris . Iudex crederis eſſe venturus.

Confitetur,& explicat Au.duo bona quæ adeptus eſt Chriſtus poſt iſtā peregrinationē in ſua aſcēſione ex meritis ſui laboris,et paſſionis.Nā primò ī quātū hō meruit ſedere à

A dextris patris in gloria, quia reſidet in potioribus bonis gloriæ patris. Nam ille hõ aſſumptus poſſidet potiora bona gloriæ, & beatitudinis poſt patrẽ vel cũ patre, quod ſic eſt intelligendum. Nã filius inquãtũ Deus æqualẽ gloriã habet cum patre, cũ ſit ipſi cõſubſtantialis & ſic vna eſt gloria filij cũ patre, & ſpũſctõ, cum ſit vna æqualis, & coęterna maieſtas, ſed q̃a ille hõ eſt vna perſona cum uerbo: iõ ſimiliter adoratur, & glorificatur cum filio, ſed eſt differentia: quia illa humanitas ſiue ille homo cõditionatus perſonaliter aſſumptus, nec adoratur, nec glorificatur per ſe, nec rõne humanæ naturæ, ſed per analogiã ad verbum, cui ꝑſonaliter vnitur. & ſic rõne vnionis coadorat, & conglorificatur cum verbo, q̃a in veritate verbum incarnatũ eſt illud quod adoratur & glorificatur, & ſic rõne talis honoris, & dignitatis dr̃ Xp̃s ſedere à dextris gloriæ patris ſupra totã humanã naturã. & angelicã. Item non ſolũ dicitur ſedere à dextris rõne honoris, & latriæ, ſed ẽt rõne fruitionis, & btĩtudinis, eò ꝙ aĩa xp̃i fruitur diuina eſſẽtia perfectiori, & altiori mõ ſupra totã naturã humanã & angelicã, & ſic reſidet in potioribus bonis gloriæ patris. Sed quia iſta bona non ſolũ poſſidet xp̃s hõ pro ſe, ſed ẽt vt diſtribuat oĩbus btĩs, quia ſicut xp̃s eſt diſtributor gratiarum, ita pręmiorũ, & bonorum glorię, & ſicut fuit mediator in iuſtificãdo, & gratificando, ita eſt mediator in glorificãdo, iõ dicitur ſedere ad dexterã in gloria patris, quia ſedere denotat ptãtẽ, & per cõſequẽs xp̃s ſedẽdo à dextris patris accepit, & hẽt ptãtẽ diſtribuẽdi oĩbus membris ſuis bona gloriæ, & beatas manſiones, ſicut ipſe dixit Luc. 22. Vado vobis pa-

C rare locũ, ſicut dedit mihi pater meus regnũ, vt edatis, & bibatis mecũ in menſa mea in regno patris mei. Itẽ quia xp̃s non ſolũ in tali ſeſſione accepit ptãtẽ diſtribuẽdi bona glorię hoĩbus, & etiã angelis, ſed ẽt accepit iudiciariã ptãtẽ in cœlo, & in terra ſuper oẽs creaturas, iõ ſicut occultè nũc iudicat de oĩbus particulariter in cęlo, ita veniet in nouiſsimo die cum ptãte magna, & maieſtate ad iudicandũ viuos, & mortuos vniuerſaliter in terra ſedẽs in ſede maieſtatis ſuæ &c. Et hoc intendit dicere Aug. cum ſubdit. Tu xp̃e ad dexteram Dei ſedes in gloria patris. i. in potioribus bonis glorię patris ſupra totã naturã humanã, & angelicã fruẽdo, & bona gloriæ patris cęteris diſtribuẽdo, & cõicãdo, & ſedes ad dex. patrum ptãte iudiciaria, nunc occultè iudicando, ſed tu crederis eſſe iu. ven. in nouiſ. die cũ

D ptãte magna, & maieſtate ad publicè, & generaliter iudicãdũ, ſicut tu promiſiſti Mat. 34. & 25. & Luc. 21. Ex ſupradictis patet qualiter Augu. in hac parte cõfitetur ſeptẽ catolicas veritates de xp̃o. Prima eſt, ꝙ filius ſuſcepit hominem ad liberãdũ ipſum. Scd̃a, ꝙ non horruit virginis vterũ, quia nunquã fuit alicui culpæ obnoxia. Tertia ꝙ nõ horruit virginis vterũ ex ea abſq; pctõ mortale corpus ſuſcipiẽdo. Quarta, ꝙ in noſtra carne deuicit mortẽ. Quinta, ꝙ vincẽdo mortẽ aperuit credentibus regna cœlorũ. Sexta, ꝙ ſedet ad dexteram patris in potioribus bonis fruẽdo. Septimã, ſedet in ſede iudiciaria patris, iõ creditur iudex venturus. Te ergo q̃s fam. &c. Hæc eſt. 2. pars principalis huius cantici, q̃ eſt tota oratio deprecatoria, & diuinę gratiæ, & mĩę petitoria. Vnde q̃a ſupra in prima parte. B. Amb. & Au.

E laudãdo cõfeſſi ſunt Dei omnipotentiam, & ſapientiam, et mĩam et agendo gratias confeſſi ſunt omnia beneficia, quę à Deo recepimus. ſ. bñficiũ creationis, gubernationis, redẽptionis, et glorificationis, iõ in hac ſcd̃a petũt vt beneficiũ redemptionis nobis proficiat, vt poſsimus attingere, et adipiſci beneficiũ glorificationis, et hoc petunt alternatim Am. et Au. in perſona totius eccleſiæ, et hoc petit primo B. Am. in generali. vnde videns Amb. hãc mutationẽ dexteræ excelſi factã in Au. quia cõfeſſus eſt in paucis verbis totum miſterium incarnationis, et noſtræ redẽptionis, quod ante negabat dum erat in ſecta Manichæorum, de quo miſterio Am. cum Aug. diu altercãdo diſputauerat, iõ conuerſus ad Chriſtum dicit. O Xp̃e, poſtq̃ ita eſt quod tu es æternus Dei filius, & tu ad liberãdũ ſuſceptutus hominẽ nõ horruiſti virginis vterum,

F quia iam factus hõ verã carnẽ mortalẽ de virginis vtero ſuſcepiſti, et iam deuicto mortis aculeo aperuiſti credentibus regna cęlorum. ſicut confitetur Au. et iam ſedes ad dexterã in potioribus bonis gloriæ Dei patris non ſolum vt beatus, ſed etiam vt beatificator, et diſpenſator bonorum gloriæ tuis fidelibus, et crederis iudex venturus, ſicut idem Auguſtinus confitetur:

Te ergo quæſumus famulis tuis ſubueni, quos pretioſo ſanguine redemiſti.

Id eſt quos, et rogamus et petimus ut ſubuenias nobis famulis tuis, quos pretio tui ſanguinis redemiſti ut ſubuenias nobis cũ meritis tuæ paſsionis peccata noſtra remittẽdo,

Aeterna

A *Aeterna fac cum ſanctis tuis in gloria numerari.*

Et fac nos numerari cum ſanctis in cęleſti gloria,vitã æternã largiẽdo . quia ſicut tu es redemptor,ita,& glorificator.Iſta.n.meruiſti ꝑ tuã mortẽ,& paſſionem , eo ꝙ cũ in forma Dei eſſes ęqualis patri,& ęternus,& immortalis filius,teipſũ exinaniuiſti formã ſerui accipiẽs,& habitu inuẽtus vt hõ,& humiliaſti teipſũ obediẽs patri vſq; ad morte crucis . Sed q̃a nõ ſolùm oportet nos petere à Deo finẽ: ſed ẽt ea q̃ ſunt ad finẽ,q̃a Deus nõ dat nobis gratiã,niſi diſponamur ad illam recipiẽdã , & nos nõ poſſumus diſponi niſi ꝑ gratiã ſacramẽtorũ,q̃ nõ poſſumus cõſeq niſi ꝑ Xp̃m: & iõ oportet nos petere à Chriſto oĩa illa q̃ diſponũt nos,& ꝑducũt nos vſq;ad vltimũ finẽ, q̃ eſt vita ęterna.Iõ vidẽs Au.ꝙ b. Am.petijt
B in generali nobis ſubueniri ꝑ ſãguinẽ Chriſti quo ſumus redẽpti,& nos annumerari cũ ſanctis in gloria cœleſti,ſed nã ſpecificauit viam & modũ quõ paſſio Xp̃i debet nobis ſubuenire,& ꝓficere:iõ explicat hoc Aug.in ſequenti petitione cum Dauid pſal.27.dicens.

Saluum fac populum tuum domine,& benedic hæreditati tuę.

Et rege eos,et extolle illos uſque in æternũ.

In q̃b.verbis quatuor petit Au. q̃ ꝑ ordinẽ ſũt neceſſaria ad vitã ęternã cõſequẽdã,q̃ nõ poſſũt dari niſi ꝑ Xp̃m. Nã primò oportet vt vnuſquiſq; ſaluãdus ꝑ grãm Chriſti ꝑueniẽtẽ vocetur,vt perueniat ad fide.Secũdò oportet vt benedicatur,& iuſtificetur per baptiſmum & eccleſiaſt. ſacra,q̃ ꝑ Xp̃m configur. & ĩcor
C poramur eius mẽbra efficimur , & gratificamur.Tertiò oportet vt in grã recepta cõſeruemur & ꝑſeueremus,& ĩ noſtris operib.per gratiã dirigamur . Quartò oportet vt oblitis rebus mundanis per firmã ſpẽ ſupernorũ ab iſtis mũdanis ad cęleſtia bona ſubleuemur , & extollamur . Sed hoc hẽt agere ſolus Chriſtus,ait apoſtolus.Nã quos patet ab æterno prædeſtinauit hos Chriſtus per gratiã vocauit & hos iuſtificauit.& hos finaliter magnificauit.Vbi dicit Augu. ꝙ Deus Chriſtus primò per gratiam præueniẽtem ad fidem vocauit . Secundò per baptiſmum, & eccleſiaſtica ſacramenta ſanctificauit.Tertiò per gratiam proficiẽtẽ nos dirigit,& dat proficere & perſeuerare,ſed per gratiam ꝓficiẽtẽ ad gloriam recipiẽdã nos magnificat,& hoc eſt quod pe

tit Aug.ſimul cũ Dauid in hac parte . Vnde D ait.O dñe Ieſu Chriſte, poſtquã tu es Ieſus & ſaluator , ergo exerce tuum officium , & ſaluũ fac populũ tuũ perfectè . primò vocando oẽs ad fidem per gratiã præueniẽtẽ.Secundò benedic hæreditati tuæ per eccleſiaſtica ſacramẽta.per quorum benedictionẽ recipiendo fidem,& ſpẽ & caritatẽ abſoluimur ab omni maledicto.Tertiò reges eos per gratiã proficientem,& perſeuerãtẽ vt valeãt perſeuerare in omnib.operationibus ſuis . Et extolle eos & ſubleua eos per firmam ſpẽ & per gratiam ꝓficiẽtẽ vſq; in æternum. i.vſquequo æternã gloriam conſequantur.Vnde nota ꝙ Xp̃s eſt Deus,& hõ & filius Dei patris : & per conſequens eſt hæres patris,& tota hæreditas,& regnũ mũdi pertinet ad eũ,& eſt verus,& ſummus ſacerdos,Et iõ iure Chriſtus põt ſuã hęreditatẽ tanq̃ hęres ſaluare,& hęreditati ſuæ tã E q̃ ſũmus ſacerdos ꝑ eccleſiaſtica ſacra benedicere & ſctificare,& tanq̃ verus rex ſuũ regnũ & hæreditatẽ regere,& tanq̃ bonus iudex bonos,& iuſtos extollere & magnificare , & in cœleſti gloria collocare & beatificare.Et hęc ẽt intẽdit petere Au.cum ait.Saluũ fac populum tuum domine,& benedic &c.Sed hic videtur inſurgere dubium,nõ apud peritos,ſed apud ſimplices Chriſtianos.Nam vr̃ ꝙ Amb. ſuperfluè petat, vt Chriſtus ſubueniat nobis per ſanguinẽ ſuę paſſionis,& Aug.ſuperfluè petat,ꝙ Ieſus ſaluet populum ſuum:quia xp̃s iã ſubuenit nobis per ſ. ã paſſionem,& iam redemit & ſaluum fecit populũ ſuum in cruce ꝓ peccatis tunc patiẽdo & ſatisfaciendo , & de ptãte diaboli liberando &c. Pro hmõi aũt reſpõſione eſt valdè aduertẽdũ, ꝓut dictum eſt in expoſitione pſ.45.& pſ. 140. ꝙ Adam peccãdo venundedit,& obligauit totã ſuam F naturã.& generationẽ & poſteritatem ad pęnam ſui reatus,& ſic omnes poſteri dicuntur peccaſſe in Adã.i,fuiſſe venũdati & obnoxij , & obligati in eo quò ad naturã et generationẽ.Sed nullus participat perſonaliter illã culpã & indignationẽ & pęnã,niſi perſonaliter, participet eã per libidinoſam generationem, ut inquit Au.ad Valerium, & in prima parte ad fide ad Petrum.Quia tunc unuſquſq; perſonaliter & in actu & particulariter trahit illã culpam ſiue pœnã,et indignationem Dei cõtra ſeipſum.Et ſic dicitur natura filius iræ , ut ait apoſtolus ad Eſe.2. quia tunc in perſona actualiter obligatur ad pœnam ad quã potentialiter, et in natura fuerat obligatus in

Adam

A Adã anteq̃ eſſet aut conciperet: et naſceret in actu, ꝓut fuit declaratũ ſup pſ.45. et 140. Ita ergo pari rõne xp̃s oẽs p̃deſtinatos redemit potentialr, et habitualr in cruce ꝑ ſuam morte: et paſſionẽ, et omnes in merito et potẽtialr reſuſcitauit per ſuam reſurrectionẽ, q̃a oẽs in Xp̃o ibi fuimus crucifici, et cõſepulti, et baptizati, et cõſurreximus cũ xp̃o: vt inquit Apo. ad Ro.6. Qđ nõ eſt intelligendum pſonalr et in actu, ſed ſolum potentialr et ĩ merito xp̃i: q̃a nondum eramus. et iõ ſicut ad hoc ꝙ vnuſquiſq; trahat, et participiet per ſonalr pctm̃ Adę oportet ꝙ gñet per gñeralẽ, et libidinoſã gñationẽ. Ita ad hoc ꝙ nos pſonalr et actualr participemus redemptionem, et merita paſſionis xp̃i: oportet ꝙ ꝑ ſonalr et particulariter incorporemur et cõfiguremur et efficiamur mẽbra xp̃i: et regña B tionẽ tranſiuit ad nos perſonalr pctm̃ naturæ et pena pcti ipſius Adã, ita ꝑ ſp̃ualẽ regñeremur ꝑ baptiſmũ, ut ſicut per carnalẽ gñationẽ tranſeant ad nos merita et virtus, et effectus paſſionis xp̃i, et iõ non ſufficit ꝙ Xp̃s fuerit paſſus, et mortuus ſemel gñalr ꝓ oib. nobis, ſed oportet vt perſonalr vnuſquiſque participiet illam paſſionem ꝑ baptiſmum et eccleſiaſtica ſacra, et ſic indigemus multiplici gr̃a ad hoc ꝙ perueniamus ad vltimũ effectum paſſionis xp̃i: et ad perfectam ſaluationẽ. Nam primò oportet ꝙ vocemur à xp̃o ꝑ gr̃am præuenientẽ, et viuamus et non moriamur in vtero matris, nec in naſcẽdo, nec anteq̃ perueniamus ad baptiſmũ. et ſic oportet ꝙ Deus conſeruet non vſque ad illud inſtans. et iõ dicit Aug. Saluum fac populum tuum dñe. Scđo oportet ꝙ actualr et perſo C nalr vnuſquiſque recipiat, et participet paſſionem Chriſti, et incorporet in eccleſia per bñdictionem ſacralem, et iõ ſubdit. Et benedic hæreditati tuæ. Tertiò oportet, ꝙ dirigatur in ſuis operationib. tota eccleſia, et iõ ſubdit. Et rege eos. Quarto vt extollatur à mundo, et perueniat ad terminum. i. vitam æternam, et ideo ſubdit. Et extolle illos vſque in æternum. Et ſic patet qualr nulla iſtarum petitionum eſt ſuperflua. Petit ergo primò, vt ſaluet nos à malo liberando. Secundò vt benedicat nos bene dictione ſacramentali: ſiue per eccleſiaſtica ſacra. Tertiò vt regat, et dirigat nos per legem euangelicam. Quartò vt extollat nos à terrenis ad cœleſtia. Sed ad huc eſt dicendum, ꝙ ſicut in oratione dñica poſt petitionem bonorum ſp̃ualium et regni

cęleſtis, petimus neceſſaria vitæ, cum dicim⁹. D Panẽ noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ita pariter Aug. in hac particula petit ẽt bona t̃palia neceſſaria ipſi eccleſiæ dum peregrinat in hac vita inter infideles vſquequò perueniat ad terminum. Vñ primò petit vt eccleſia ſaluetur & defendatur ab incurſu infidelium & hẽticorum: vt ſecura peregrinet & trãſeat in hac vita: & hoc cũ dicit. Saluũ fac populum tuũ dñe. ſ. à perſecutione infideliũ liberãdo. Scđo petit eccleſiã, & religionẽ chriſtianã ꝓſperari, & augeri: & ꝑ totum orbẽ dilatari, & multiplicari in filijs, & abundare in bonis t̃palib. ad ſufficientiã vitæ neceſſarijs: & hoc cum dicit. Et bñdic hr̃ditati tuę. i. multiplica & proſpera eccleſiam. quę eſt hr̃ditas tua, & hoc in abundãtia filiorum & bonorum t̃palium, q̃a benedictio in ſacra ſcrip. frequenter ſumit̃ pro abundantia filiorũ, & E bonorũ t̃palium. Tertiò, petit vt religio chriſtiana dirigat̃ & viuat in hac vita ſm̃ legem Dei. & hoc cum ſubdit. Et rege eos. ſ. in lege tua: vt ſm̃ euãg. viuãt. Quartò petit vt chriſtiana religio ſic tranſeat ꝑ bona t̃palia: ut non amittat æterna: ſed vſq; ad terminum huius vitæ q̃ eſt vita ęterna, ſecura ꝑueniat, & hoc cum ſubdit. & extolle illos vſq; in æternũ. Et has eaſdẽ quatuor petitiones cõtinuẽ facit eccleſia: vt patet in oib. rationib. & maximè in die veneris ſancta, q̃n orat pro oibus ſtatib. eccleſiæ, & gradib. fidelium, & pro cõuerſione infidelium. Videns ergo. B. Ambro. oĩa q̃ dicta ſunt in hoc cantico de Chriſto, ſ. qualiter Chriſtus eſt rex gloriæ, & ęternus filius Dei patris, & per conſequens eſt Deus verus: & q̃uo incarnatus, & factus hõ nõ horruit virginis vterum, & q̃uo deuicto mortis F aculeo aperuit credẽtib. regna cęlorum: quæ ꝑ pctm̃ Adæ fuerant nobis clauſa: & quomodo ſaluat, & bñdicit ſuam hr̃ditatẽ & populum ꝑ eccleſiaſtica ſacra & dirigit ꝑ gratiam, & ẽt q̃uo ſaluat, & defendit ſuum populum ab incurſu, & perſecutione infidelium, & hẽticorum, et dirigit eum inter has humanas varietates: vſquequò peruenit ad terminum vitæ æternæ in hac peregrinatione optatum et intentum: Tunc cognouit ꝙ Xp̃o debet̃ vera latria tanq̃ ſaluatori, redẽptori, & glorificatori, & obligamur per ſingulos dies, et horas, et momenta laudare eum, et benedicere Hac ergo omnia conſiderans Ambroſius in perſona totius eccleſiæ prorupit in laudem, cum Dauid pſal. 144. dicens.

Per

A *Per ſingulos dies benedicimus te.*
Et laudamus nomen tuum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

O Xp̄e pro tãtis bñficijs gr̄as agendo, & veram latriam cum adoratione,& oblatione exhibẽdo,laudamus nomẽ tuũ qđ eſt Ieſus, & ſaluator.eò ꝙ ſaluaſti,& redemiſti nos, & glorificaſti nos.Et hãc exhibemus tibi in ſæculum.i.per totum ſæculum huius vitæ, & in ſæculum ſæculi patriæ ſupernę regni cœleſti.Ad cuius intellectũ eſt notandum: ꝙ De⁹ aliter bñdicit nos, & nos aliter benedicimus Deum.Nam Deus bñdicit nos ſanctificãdo, & gratificando per eccleſiaſtica ſacramenta, & proſperando,& multiplicando eccleſiã, & dirigendo eam,& finaľr glorificando,& vniuerſaľr bona tpalia,& ſpũalia largendo:ſicut dictum eſt in præcedenti petitione,& ſic Da-
B uid petebat bñdici.pſ.65.cum dicit. Deus miſereať noſtri &c.& in fine concludit.Benedicat nos &c. Et iſto modo ēt Deus benedixit omnib. creaturis, bona naturalia in earum creatione largiendo,vt patet Gen. 1. & 2. qñ benedixit eis di.Creſcite, & multiplicamini. Nos autem benedicimus Deum eius excellẽtiam: omnipotentiam, ſapientiam,& miſericordiam,& iuſtitiam cõmẽdando,& p̄dicãdo & bñficia nobis collata memorando, & pro eis ipſi gr̄as agendo. & veram latriã ipſi exhibẽdo:q̃ cõſiſtit in orõne,& adoratione,& oblatiõe.Et iſto modo Dauid pro bñficijs gr̄as agendo.pſ. 102.dicit:Bñdic aĩa mea dño &c. Item pſ. 104.Bñdic aĩa mea dño. Et enumerat,& explicat omnia bona quæ recepimus à Deo per creationem,& gubernationem.Et ſic patet differẽtia in bñdicendo.Nam Deus
C bñdicit nobis,bona tpalia, & ſpiritualia largiendo.& ſic dixit Aug.ſuperius.Saluum fac populum tuum dñe,& benedic hr̄ditati tuæ. nos autem bñdicimus Deum, eius maieſtatem cõmendando,& pro bñficijs gr̄as agendo,& veram latriam exhibendo. & ſic dicit hic Ambr.Per ſingulos dies benedicimus te. Sed eſt ulterius aduertendum,ꝙ quatuor prĩcipalia beneficia recipimus, & continuè recipimus a Chriſto redemptore noſtro:propter, quæ non ſolũ per ſingulos dies:ſed etiam per ſingulas horas, & momenta, & per ſingula loca,& vbique ſine intermiſſione tenemur, & obligamur ipſum laudare, & benedicere, & gr̄as agere: in quã benedictione includiť pater,& ſp̄us ſanctus,qui indiuiſè concurrunt ad noſtra beneficia. Nam primò recepimus à Xp̄o bñficium creationis: inquantũ pr̄ per D ipſum verbum fecit oĩa: ſpũ amborum incubante ſuper aquas, & ſpecialr̄ nos fecit ad imaginem ſuam, per quam diuinum eſſe participamus,& ſumus capaces æternæ felicitatis.Scđo recepimus bñficium redemptionis, & creationis,per quod ſumus ab oĩ maledicto abſoluti,& Deo gratificati, & reconciliati:quia nil profuiſſet,ꝙ creaſſet, niſi mirabilibus modis recreaſſet: vt inquit Aug.& Greg. Tertiò recepimus beneficium expectationis ad pœnitentiã,quia ſi patientia, & benignitas,& mĩa Dei non expectaſſet,& expectaret ad pniam: nil profuiſſet nobis Xp̄i redẽptio. Nam quid eſſet de nobis miſeris ſi Xps antequã veniremus ad pœnitentiam in pc̄õ nos permitteret interire, & mori? Quartum eſt bñficium glorificationis ꝙ beati poſſidẽt in patria in actu,& iuſti poſſidẽt in via in meri- E to,qa oẽs iuſti expectant glorificari inter angelos,& habent manſiones paratas in cęlo. Pro ſupradictis ergo bñficijs tenemur per ſingulos dies,& horas,& momẽta, & loca ſp̄, & vbiq; Deum laudare,& benedicere,& nũq̃ à laudib.vacare,nec pp̄ hæc valemus Deo ſatisfacere,nec æquales vices reddere. Quòd autem ſine intermiſſione temporis, & interuallo loci teneamur Deum laudare, et gr̄as agere probať.Nam ſicut Deus non ceſſat nobis ſp̄,et vbique ſupradicta beneficia conferre, ita nos tenemur ſp̄, et vbique ipſi gr̄as agere,et latriæ cultum exhibere. vnde licèt Deus ſemel nos creauerit, tñ non ceſſat nos regere,et gubernare, et de neceſſarijs prouidere, et in eſſe conſeruare. Item licèt ſemel nos per mortem,et paſſionem redemerit, tñ non ceſſat nos p̄ gr̄am illuſtrare,et p̄ eccleſiaſtica ſacr̄a recreare, et gratificare,et pc̄tores F ad pniam expectare,et iuſtos glorificare, et beatis ſuã gr̄am cõicare. Et iõ pp̄ iſtos quatuor reſpectus,et quatuor beneficia recepta: ordinauit eccleſia in officio matutinali quatuor vigilias nocturnas,quarum quælibet vigilia ſiue nocturnus continet tres pſ.et tres lectiones,cum ſuis reſponſis. Vnde ſicut paſtores diuidũt totã noctẽ p̄ quatuor partes,et vigilias ad cuſtodiẽdũ gregẽ pp̄ lupos,quarũ q̃libet vigilia continet tres horas, et ſic vnus paſtor vigilat in prima vigilia vſq; ad tertiã horã noctis incluſiuè et alius p̄ alias tres horas vſq; ad mediã noctẽ,et alius à media nocte vſq; ad tertiã horã,et alius p̄ alias tres horas vſq; ad aurorã. Et iſtũ modum etiam ob-

ſeruant

A ſeruāt armigeri,& milites in caſtris, & in oppidis cuſtodiendis, & nautæ in nauigatione. Ita ergo pariter hunc modum ſeruabat eccleſia primitiua in principio in Aegypto: vt inquid Filo,& Euſebius,& Hieron. Et hūc modum ſeruabant poſtea monachi in Aegypto & Siria: vt inquit Caſſianus. Nā prima pars eorum orabat in prima vigilia noctis, & alia in ſecunda:& alia in tertia vigilia, & alia in quarta: intantū ꝙ nulla pars noctis ceſſabat à Dei laudib.& pſalmodia: & ſic dū vna pars dormiebat,altera vigilabat: & eodem modo faciebant in officio diuino. Nam prima pars orabat vſque ad tertiam,& exinde alia vſque ad meridiem per alias tres horas,& alia à meridie vſq; ad nonam per alias tres horas, & alia vſq; ad veſperā.Et ſic eccleſia noctu dieque per nullummomentū ceſſabat à Dei lau-

B dibus cum pſalmodia: & ideo ad inſtar illorum ordinauit latina eccleſia tēpore Ambroſij & Auguſtini in officio matutinali quatuor nocturnos iuxtà quatuor vigilias noctis. In quorum primo cantat eccleſia tres pſ. iuxtà numerum horarum primæ vigiliæ noctis, & in ſcđo noctis ſimilr iuxtà numerum horarum ſecundæ vigiliæ,& ſimilr facit in tertio noct.pro quarta autem vigilia,quæ eſt vſque ad auroram, cantat primo hoc canticum,ſ. Te Deum laudamus: poſtea procedit in laudib.cum quinque pſalmis exprimentib. diuinas laudes, & cantat hymnum nouum cum cantico Zacariæ, quaſi agendo gr̄as: q̄a nox pr̄æceſſit:dies aūt gratiæ appropinquauit:vt induamur arma lucis. Et hunc eūdem ordinem ſeruat eccleſia in officio diurno diuidendo ipſum in quatuor partes iuxtà qua-

C tuor vigilias diei, & ideo in prima dicit tres pſ.iuxtà tres horas primæ vigiliæ diei, & ad tertiam dicit alios tres iuxtà tres horas ſecūdæ vigiliæ,& ad ſextam,& nonam ſimilr uſque ad noctē.Eſt verū ꝙ poſtea eccleſia ordinauit offīn veſperorū:qđ iam habet reſpectū ad diem ſequentem.Et ſic ēt ordinauit completorium.Ex ſupradictis patet. ꝙ eccleſia ꝑ ſingulos dies,& horas,& momenta nunq̄ ceſſat laudare Deum, & agere gr̄as pro ſupradictis quatuor bn̄ficijs à Deo receptis, & hoc fit ſp,& vbiq;. Nam cum in noſtro hemiſſærio eſt dies,in alio eſt nox,& econuerſo:& ſic cum hic dr̄ offīn diurnum,ibi dr̄ nocturnū, & ecōuerſo. Itē cū in vna regione eſt hora prima:in alia eſt tertia,& in alia ſexta. Et ſic q̄n nos dicimus primā,apud Perſas dr̄ tertia, & apud Indos dr̄ ſexta,& apud regionem Sina- D rum dicuntur veſperi. Ex quo patet ꝙ nunq̄ & nullibi ceſſatur à Dei laudib. ſed ſemper & vbiq; laudat̄ Deus & nomen Xp̄i, & ēt inter infideles vbi habitant Chriſtiani. Itē ſi aliquando hoīes tacent in terra,tn̄ angeli in cęlo non ceſſant dicere Sanctus &c. Et hoc intendit dicere B.Ambr.in hac parte, cum ait. Per ſingulos dies benedicimus te &c. Quia ergo Ambr.dixit ꝙ per ſingulos dies, & horas.& momenta obligamur,& tenemur bn̄dicere,& confiteri & laudare Chriſtum Deum & hominē, & ipſi ſemper & vbiq; gratias ꝓ ſupradictis beneficijs receptis agere: iō dicit Aug.ꝙ ita pari rōne pro ſalute noſtra de neceſſitate cogimur per ſingulos dies,& horas, & momenta ſuā miſericordiā implorare, & exorare,vt eruat nos à malis præſentibus, & periculis futuris:puta vt cōferat nobis gratiā E præuenientē:ne amplius incidamus in pc̄m̄ qđ ſine gr̄a vitare non poſſumus, & vt excitemur,& roboremur ad bonū agendum,& liberemur à pc̄ō,in quo ſumus. Cauſa autem huius neceſſariæ peritionis eſt: quia taliter fuimus vulnerati,& debilitati in Adam:ꝙ ſic fuerimus derelicti ī noſtra natura corrupta, nec poſſumus ex virib. noſtris vitare pc̄m̄, nec aliq̄d boni agere.niſi adiuuemur gratia Chriſti: prout probat Aug.per longas diſputationes contra Pelagianos,& prout dictum eſt ī expoſitione pſ. 13.& 118.& 140. & aliorum pſa.eſt deprecanda nobis diuina miſericordia.Vnde poſtq̄ ſumus liberati ab origina li per gratiam baptiſmalem, & collata eſt nobis gratia gratifica, deprecanda eſt nobis ſemper diuina miſericordia,vt in illa conſeruemur: ne cadamus in pc̄m̄, & ſi ſumus in F pc̄ō aliquo,eſt nobis deprecanda eadem diuina miſericordia, vt det nobis gratiā diſponentē vt ſurgamus à pc̄ō,& det nobis gr̄am præuenientē,& roborantē, ne incidamus in aliud pc̄m̄ addendo mala malis: ne efficiamur difficiliores ad ſurgendum.Item deprecanda eſt diuina miſericordia, vt det nobis gr̄am in tali ſtatu: vt impellamur ad opera miæ facienda: propter quæ bona Deus moueatē ad miſerendum nobis: & ad cōferendā ſupradictam gr̄am præuenientē: vt per eam ſurgamus à pc̄ō in quo ſumus:& videmus alia peccata. Hanc ergo quadruplicem gratiam,& miſericordiam petit & explicat Auguſt.per tres verſus ſequentes in perſona eccleſiæ.Nam in perſona iuſtorum dicit.

Dignare

A *Dignare dñe die iſto, ſine peccato nos cuſtodire.*

Id eſt vt in gratia conſeruemur, & ne in aliquod peccatum incidamus. Sed in perſona peccatorum dicit cum Dauid pſal. 22.

Miſere noſtri domine.

Scilicet vt à peccato reſurgamus. &

Miſerere noſtri.

Vt in aliud peccatum non incidamus: ſed omnia alia peccata vitemus, ne te ad maiorẽ iram irritemus, & prouocemus. Item cum eodem Dauid pſ. 32. petit gratiam ad benè operandum: eum ſubdit.

Fiat miſericordia tua domine ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.

Hoc autẽ dicit ad differentiam infidelium. obſtinatorum: q à pctõ non deſiſterant nec itenderũt exire. Ex quib. patet, ꝙ ſicut ex debi-
B to tenemur pro beneficijs receptis per ſingulos dies Deo grãs agere, & Deum laudare: ita pro bñficijs futuris, ſ. ad vitã ad pctã futura, & ad bona facienda, de neceſſitate cogimur quotidiè, & ſp diuinam miãm implorare, & exorare: qđ eſt cõtra temeritatẽ Pelagianorũ: vt videbiẽ. Sed ne qs deſperet de diuinã miã: qa Deus nulli cũ pſeuerãtia orãti & ſe diſponẽti negat talẽ miſericordiã: ideo ſubdit Aug. cõcludẽdo totũ canticũ: dicens.

In te dñe ſperaui, non confundar in æternũ.

Quaſi dicat: O dñe, ſcio: ꝙ nõ odiſti nãm hoĩs q̃ ad tuã imaginẽ feciſti & ſcio, ꝙ non vis mortẽ peccatoris, ſed vt cõuertaĩ, & viuat: & ſcio, ꝙ nõ deſeris clamãtes ad te, & ſcio, ꝙ oẽs q ſperant, & expectant te nõ confũdẽt: nec fruſtra erit eorum ſpes, & fiducia, & petitio: iõ qa in te ſperaui, & pono ſpẽ meã, ideo
C non confundar in æternũ: nec fruſtrabor in mea petitione: ſed tu implebis petitionẽ meã q. d. Aug. quia ergo poſui ſpẽ meã in meritis tuę paſſionis: iõ nõ me à te repuliſti: imo ad grãm baptiſmi me peruenire feciſti: p q̃ oĩa pctã mihi ſunt remiſſa, & ſic non confundar in æternũ cum infidelibus, & obſtinatis: ſed in celeſti fruitione ſatiabor cum apparuerit gloria tua. Item quia ſcio, & ſpero, ꝙ ſicut pęnitentib. nunquam negaſti veniam, & miſericordiam, ita iuſtis non negabis grãm: quia ſuperbis reſiſtis, & humilibus das grãm. Et iõ elegi habitare in domo, & eccleſia Dei mei magis q̃ habitare in tabernaculis pctõrũ hæreticorum, & gentilium. Et ſcio, ꝙ non priuabis bonis gloriæ eos, qui ambulant in innocẽtia per fidẽ. & caritatẽ, & ſic beatus hõ q ſperat in te. pſ. 83. & iõ hæc eſt cauſa quare in te D
dñe ſperaui: quia ſcio, ꝙ nõ cõfundar in æternũ. Ex ſupradictis patet reſponſio ad argumẽtum quod faciebat Pelagius, & Iulianus contra Aug. di. Si impoſſibile ẽ, ꝙ aliquis poſſit reſiſtere malo, & facere bonũ: nec implere diuina præcepta ſine gratia xp̃i. ergo ſeqtur, ꝙ nos obligaremur ad nobis impoſſibile, & per cõſequẽs iniuſtè dãnarenĩ pctõres, & trãſgreſſores præceptorum: quia ad impoſſibile nemo obligatur. Ad hoc reſpondet Augu. ꝙ nõ eſt inconueniens, ꝙ aliquis obligeĩ ad aliquid impoſſibile, qñ ipſe uel parentes fuerunt cauſa ſui reatus. unde hominis homicida obligaĩ ad reddendum hoĩem mortuum, & tñ hoc eſt ipſi impoſſibile. Et filij proditoris obliganĩ ad ſeruiendum dño pro parentibus. Ita ergo ipſius primis parentibus in princi-
pio data fuit iuſtitia originalis: per quam liberè, & ſine difficultate poterãt operari, & diuina pręcepta adimplere: ſed quia Adã peccãdo perdidit illam originalẽ iuſtitiã, & per cõſequens poſſibilitatẽ liberè operandi, & adimplendi diuina præcepta prout dicetur: ideo Deus iuſtè põt exigere ab Adã, & filijs eius illã originalẽ iuſtitiã ſeu obſeruantiã præceptorũ ſcđm illam iuſtitiam, & ſic unuſquiſq; obligaĩ ad ſeruandũ diuina præcepta: licèt ſit ipſi impoſſibile ſcđm naturam corruptam, & infirmã, cuius infirmitatis Adam fuit cauſa. & iõ nullus habet ius q̃relę cõtra Deum. Sed ad illud qđ dicebat Iulianus, quòd iniuſtè dãnarenĩ pctõres: poſtq̃ ipſis eſt impoſſibile vitare malum, & facere bonum ſine auxilio ſuperiori. Reſpondeĩ, ꝙ licet ſit impoſſibile aliquẽ ex ꝓprijs virib. bene operari, & ſaluari: tñ hoc eſt impoſſibile, ſi miſericordia, & grã Xp̃i adiuueĩ. Et ſic licèt ſit ipſi impoſſibile p ſe bene operari, tñ non eſt impoſſibile grãm Xp̃i petere. & eius miſericordiam implorare. & ſe ad grãm inquantum põt præparare, cũ qua grã põt malum uitare, & bene operari. Et ideo obſtinatus nõ ſolum dãnaĩ quia peccauit, ſed quia non recurrit ad medicum gratiã petẽdo, & miſericordiam implorãdo, & ſe ad grãm quã nulli petẽti, & pſeueranti, & p̃parãti xp̃i unquã negauit, p̃parando. Nã ille q dixit, nemo uenit ad patrẽ niſi p me. & ſine me nihil poteſtis facere. Io. 14. ille idẽ dixit. Si qd petieritis patrẽ in nomine meo dabit uobis. Itẽ petite, & accipietis. quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur uobis, qa q petit accipit, & q q̃rit inuenit, & pulſanti aperietur.

E and F (margin section letters of the right column) stand beside the lines "pio data fuit iuſtitia originalis" and "tñ hoc eſt impoſſibile, ſi miſericordia".

A tur. Item qñ Chriſtus dixit Mat. 19. Facilius eſt camelū intrare &c. mirabātur diſcipuli di. Quis ergo poterit ſaluus fieri? q̃bus reſpōdit xps. Apud homines impoſſibile eſt hoc, apud Deū oīa poſſibilia sūt. Ex q̃bus verbis xpi patet, ꝙ licèt īpoſſibile ſit aliquē ſaluari ex propriis viribus, tñ pōt ſaluari adiutus gr̃a Dei, q̄ nulli petenti cū perſeuerātia, & ſe præparāti negatur, & ſic nullus dānatur, niſi culpa ſua. Nam ſicut ſcit, ꝙ nō pōt ex proprijs viribus bene operari ſine gratia Xpi, ita ſcit, & certus eſt ꝙ xps nō negabit ſibi gratiā, ꝑ quā poterit bene operari, & ſaluari, ſi illā gratiā petit cū perſeuerātia, ſe ad illā quātū poſſibile fuit præparando. Et ſic patet rñſio ad argumentū Iuliani, & oīum pelagianorum. Et hoc cōfirmat Aug. in cōcluſione, & fine huius ſpāticī, di. In te dñe ſperaui nō cōfundar in æternum. Ex iſto ergo cātico poſſunt recolligi 24.

B veritates catolicę fidei ad cōſequēdam ſalutem cuiuslibet fidelis. Quarum prima eſt, ꝙ vnus ſolus Deus eſt laudandus, & colendus. Scḋa, ꝙ iſte ſolus Deus eſt colēdus tanq̄ dñs & rector & gubernator vniuerſalis. Tertia, ꝙ ſicut eſt pater, & creator vniuerſi, ita eſt colēdus, & venerandus ꝑ totū orbē terrarū. Quarta, ꝙ tota natura angelica inceſſabili voce ꝓclamat ſanctus &c. myſterium trinitatis explicando. Quinta, ꝙ non ſolū angeli, ſed etiam oēs chori beatorū hominū laudāt Deū in cęlo. Sexto, ꝙ non ſolū eccleſia cęleſtis, ſed etiā iſta militās per totū orbem terrarū confitetur & colit Deū in trinitate pfecta. ſ. patrem & filiū & ſpm̄ ſctm̄, & ſic iſta eccleſia vnitur cum ſuperna per latriā. Nā qḋ illa cātat per beatā viſionem, iſta cātat, & confitetur ꝑ fidē. Septima, ꝙ licèt Chriſtus ſit hō tamē eſt rex glo-

C riæ. Octaua, ꝙ Chriſtus eſt filius nālis, & æternus Dei patris, & per cōſequēs eſt Deus, & hęres patris, cui debetur regnū, & imperiū mūdi & vera latria. Nona, ꝙ filius Dei æternus ex tpe ſuſcepit hoīem in atomo, vt in illa carne poſſet pati ad liberandū genus humanum à morte æterna. Decima ꝙ tripliciter Chriſtus nō horruit virginis vterū: qñ ex ea carnē aſſumpſit. Primò: quia cum eſſet Deus ęternus non horruit hō fieri mortalis. Secundo: q̄a nihil horrēdum in virgine repperit, quia ſicut eam puram, & virginem reppetit in cōceptione, ita virginem, & purā & ſanctā reliquit in ſua natiuitate. Tertiò non horruit: quia licèt aſſumpſerit ex ea carnē cū pœnalitatibus peccati, tamē nō cū culpa pcti. Vndecima, ꝙ Xps in ea carne quā aſſumpſit ex virgine deuicit

D aculeū, & gladiū mortis: q̄a morte nr̄am moriendo deſtruxit &c. Duodecima, ꝙ tripliciter Chriſtus moriendo deuicit mortem. Primò, quia vltra mortē, quæ erat terminus vitæ corporalis reſurgēdo, vitā æternā reperit, & ſic fecit mortē ꝑ viā, q̄a vltra ipſam tranſiuit. Scḋo deuicit mortē, quia per reſurrectionē immortales nos fecit. Tertiò deuicit mortē pctī, quæ in ſeruitute oēs tenebat. Decima tertia, ꝙ ſicut Chriſtus per ſuā mortē, deuicit mortis aculeū, ita ꝑ aſcēſionem aperuit credētibus regna cęlorū. Decimaquarta, ꝙ xps, vt hō ſedet in potioribus bonis gloriæ patris. Decimaquinta, ꝙ Xps ēt vt hō nō ſolū ſedet in potiorib. bonis gloriæ patris quò ad fruitionē, & honorem latriæ, ſed ēt ſedet in ſede poteſtatis ad iudicādū ſuper oēs creaturas in cęlo, & in terra, & in inferno, & ſic nō ſolū ſedet

E in ſede glorię, ſed ēt iudicij, & iō eſt iudex vniuerſalis venturus in nouiſſimo die cum ꝑtāte magna, & maieſtate. Decimaſexta, ꝙ ad Chriſtū pertinet in hac eccleſia diſpenſate merita ſuæ paſſionis. Decimaſeptima, ꝙ ad Xpm pertinet cōplere numerū electorū, & eos annumerare & cū ſctīs angelis in gloria ſociare. Decimaoctaua, ꝙ ad Xpm pertinet ſaluare populū per gratiā, & benedicere per eccleſiæ ſacramēta, & regere per legem euangelicam, & extollere per gloriā. Decimanona: ꝙ ad Xpm nō ſolū pertinet ſaluare populū ſuū ſpūaliter à pctō, ſed ēt tēporaliter ab oī periculo corporali, & benedicere, copiam bonorū temporaliū cōferēdo, & dirigere eos in via, finaliter gloriam conferēdo. Vigeſima, ꝙ per ſingulos dies, & horas, & momen-

F ta obligamur Deo latriam exhibere, & laudare, & gratias agere pro beneficio creationis, redemptionis, & ad pñiam expectationis, & glorificationis. Vigeſimaprima ꝙ ſicut ex debito obligamur Deū per ſingulos dies laudare ꝓ beneficijs receptis, ita de neceſſitate cogimur diuinā miſericordiā implorare, ꝓ futuris, vnde iuſti tenētur orare vt in gratia cōſeruētur, ne cadāt in pctm̄, pctōres aūt tenentur ꝓp tria petere gr̄am. primò vt ſurgant à pctō. ſcḋo vt nō incidāt in alia pctā, addendo mala malis. tertiò vt ſp faciant aliqua bona opa miſericordiæ, vt Deus ducat eos ad pęnitētiā. Vigeſimaſecūda, ꝙ hūana nā taliter fuit corrupta in Adā morbo cōcupiſcētiæ, ꝙ iuſtus ꝑ ſe in puris nālib. nec poteſt vitare peccata, nec aliqḋ boni agere niſi fuerit adiutus gratia

A gratia Xpi præſeruante, & roborãte. Vigeſi materia; ꝙ pctõr nõ pt ſurgere per ſe à pctõ nec vitare pctm, nec tacere aliquod bonum ſine gratia Chriſti. & ideo non debet ceſſare miam Dei implorare. Vigeſimaquarta, ꝙ ſicut ſumus certi, ꝙ ſine grã Chriſti non poſſumus ex proprijs viribus pctã vitare, quam gratiã ſemper tenemur implorare. Ita ex promiſſione euãgelica ſumus certi, ꝙ ſi ad gratiã inquãtũ in nobis eſt, nos diſponimus, & cũ humanitate eam perſeuerãter petimus, quòd nunꝗ nobis Xps eam negabit. Ex quo patet ꝙ nullus damnatur niſi culpa ſua. Et ſic per has 24. veritates catolicas patet tota intelligẽtia huius cantici. Ambr. & Aug. Sed nunc reſtat quærendum quare cum tanta autoritate & deuotione vniuerſalis eccleſia ſuſcepit hoc canticum, & facit ipſum publicè cantari in eccleſia in omnibus feſtiuitatibus in officio ca B nonico cum tanta ſolemnitate, & celebritate, cum hoc canticum non ſit propheticum in canone ve. te. ſicut cantica Moyſi, & Iſaiæ, & Abacuc, nec ſit euangelicum ſicut canticum virginis Mariæ, & Zachariæ, & Simeonis, q̃ cãtantur in officio canonico. Ad quod reſpondetur, quòd iſtud cãticũ eſt euã gelicum duplici ratione. Primò, quia Ambr. & Aug. nõ locuti ſunt ſpiritu humano: ſed prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis, ſicut dicit Dacius, & Poſſidonius. Secundò eſt euangelicũ, eò, ꝙ omnes veritates cõfeſſæ, & memoratæ in hoc cantico ſunt euangelicæ. & ex euangelio ſumptæ, vt dictum eſt, & etiã quia omne quod à ſpiritu ſancto dictũ eſt, euangelium & veritas euangelica eſt, maximè quando an nunciatur de Xpo quod iam completum eſt & iõ dicit xps. Dabo vobis os ad loquendum C &c. nõ. n. vos eſtis qui loquimini &c. Itẽ iſtud canticum eſt propheticum, quia in illo baptiſmo præuidit Amb. qualis & quantus erat Augu. futurus in eccleſia, vt inquit Dacius, & qũo debebat oẽs hæreſes expugnare, & ab eccleſia eliminare, qđ in veritate poſtea cõpletũ eſt, prout infra patebit. & ſic patet qualiter hoc canticũ eſt propheticum, & euangelicũ. Et ideo cum autoritate recepit ipſum eccleſia. Sed cauſa quare cũ tanta veneratione, & frequentatione præcepit ipſum eccleſia publicè cantari in officio matutinali, & etiam in omnibus gratijs agendis, fuit & eſt propter octo fructus & vtilitates, quas iſtud canticum attulit, & affert toti eccleſiæ, & cuiq; fideli ipſum cum deuotione, & veneratione recitanti & vicenti. Vnde ſeeptem fructus affert D iſtud canticũ. Nã primò inſtruit omnes fideles, ſecundò iuſtificat omnes Chriſtianos. tertiò conſtruit eccleſiam. quartò deſtruit omnẽ hæreticam prauitatem. quintò placat Deũ. ſextò impetrat miſericordiam, ſeptimò armat, & præbet arma quotidiana contra diabolum. Octauò, & vltimò, quia nos conciues ſanctorum, & domeſticos Dei efficit, & iſtam eccleſiam cũ cœleſti cõſociat, quia ſimul cũ angelis, & beatis cantat, Sanctus, Sanctus, Sanctus &c. Et hoc patet per ſingula. Primum ergo patet. Nam hoc canticũ docet, & cõfitetur ſupra dictas 24. veritates catolicas. in quarum confeſſione conſiſtit tota doctrina, & fides Chriſtiani, per quas veritates oĩs Chriſtianus ſufficienter inſtruitur in fide, & differt à quocunq; infideli, & non Chriſtiano. vnde tota fides Chriſtiani conſiſtit in credendo E Deum trinum, & vnum creatorem, & dominum, & gubernatorem totius vniuerſi, & glorificatorẽ hominum iuſtorũ, & angelorũ, & credere Chriſtum eſſe verbũ incarnatum, & Deũ hominẽ, cõceptũ de ſpũ ſancto natũ ex virgine, mortuũ, & paſſum, & reſurrexiſſe, & regna cęlorũ nobis aperuiſſe, & per cõſequẽs eſſe redemptorem generis humani, & de diabolo triũphatorẽ, & ꝙ ſedet à dextris ĩ gloria Dei patris tanquàm iudex vniuerſalis, & credere Chriſtum eſſe caput & rectorem eccleſię, à quo tota eccleſia recipit omnem gratiã, & virtutem, & omnia dona ſpiritualia, cui debetur cultus latriæ, & credere neminem poſſe peccata uitare, bene operari, niſi gratia Xpi fuerit adiutus. Quæ omnia ſufficienter docet, et inſtruit canticum iſtud. Ex quibus patet ꝙ inſtruit omnes fideles in omni veritate fide catolicæ. Secunda vtilitas & fructus F huius cantici eſt, quia conſtruit totam eccleſiam per ſupradictam trinã confeſſionem. ſ. per confeſſionem fidei confitendo ſupradictas 24. veritates catolicas quibus tota eccleſia defenditur, et tuetur ab omni incurſu inimicorum infidelium. & hæreticorum, & per confeſſionem latriæ, qua Deo ſatiſfacit, & p cõfeſſionẽ peccatorum qua diabolum extermінat. Et in hoc cantico continentur omnia quę pertinent ad noſtrã ſalutẽ. Vnde primò in eo continetur totũ ſimbolũ fidei confitendo ſupradictas 24. veritates catolicas. Secundò continetur tota orõ dominica cũ ſuis petitionibus. Nã ſicut ibi dicitur. Pater noſter q es in cęlis ſanctificetur nomẽ tuũ, ita hic dicit

ſanctus

A ſanctus &c. per ſingulos dies laudamus nomen tuum in ſeculum&c. Item ſicut ibi dicitur. Adueniat regnum tuum, ita hic dicitur æterna fac cum ſanctis tuis in gloria numerari. Item ſicut ibi dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos &c. Et ſic patet qualiter iſtud canticum continet totum ſymbolum eccleſiæ, & orationem dominicã: & vniuerſaliter in virtute, & implicitè continet totam ſacram ſcripturam vet. teſt. & per conſequens eſt dicendum, ꝙ ſufficienter conſtruit totam eccleſiam, & turrim fortitudinis eius. quæ quidem turris triplici muro circundatur, & ſepitur. Nam primus, & exterior murus eius eſt confeſſio fidei ſupradictarum 24. veritatum, quo muro ſe tuetur eccl'a ab incurſu omnium infidelium, & hereticorũ. Secundus murus, & interior eſt confeſſio pe
B nitentialis, & gratia ſacramentorum, quo ſe tuetur eccleſia ab omni incurſu demonum. Tertius murus, & intimus eſt confeſſio veræ latriæ, & iſte eſt ita altus, quòd attingit, vſq; ad cœlum. Et iſto triplici muro iſtud canticũ conſtruit, & circundat, & roborat Dei eccleſiam, & ideo ſicut hoc canticum confitetur omnem veritatem catolicam, ita petit omnia, quæ pertinẽt ad noſtram ſalutem, & agit gratias pro beneficiis receptis. Et ſic inſtruit, & conſtruit, & iuſtificat, qui ſunt tres mirabiles, & vtiles, & ſalubres fructus huius cantici.

Tertia vtilitas, & fructus huius cantici eſt, quia ſicut ſufficienter cõſtruit eccleſiam per ſupradictã trinam confeſſionem, ita ſufficienter deſtruit omnes errores infidelium, & hæreticorum. vnde iſtud cãticum in principio
C ſui deſtruit errorem gentilium, qui colebant plures Deos, & dicebant mundum eſſe æternum, & ponebãt fęlicitatem ſuam in hac vita, & in ſecunda parte in qua dicitur. Te per orbem terrarum, &c. deſtruit ſimul obſtinationem Iudæorum, qui negant myſteriũ trinitatis, & perfidiam Arrianorum, qui ſeparabant in perſonis ſubſtantiam. Per hoc autem, ꝙ ait Tu rex gloriæ Chriſte, deſtruit falſam doctrinam Manichæorum, qui negabãt Chriſtum eſſe hominem verum, et mortuũ, et paſſum, per illud autem, quòd dicitur, Dignare domine die iſto, deſtruit heretica dogmata Pelagianorum, qui dicebant vnumquẽque ex propriis viribus abſque alio poſſe pcepta Dei adimplere, et per conſequẽs omnia peccata vitare, et omnia opera caritatis adimplere, & per conſequens dicebãt ſuper fluum eſſe Deum orare: poſtquàm vnuſquiſque omnia ſupradicta bona libertate liberi arbitrii per ſe poterat facere. Et ſic patet qualiter iſtud canticum deſtruit omnes errores infidelium, & hæreticorum. D

Sed eſt aduertentium ſecundum Poſsidonium: ꝙ vnitatem fidei, quam Augu. confitetur in hoc cãtico in ſuo baptiſmo: poſtea defendit publicè in ſuis ſcriptis & prædicationibus ad deſtructionem hæreticorum. Vnde Ambro. non ſolum incepit. Te Deum laudamus: eo ꝙ deduxerat Augu. ad baptiſmum, ſed quia præuidit in ſpiritu qualis, & quantus erat futurus Augu. in eccleſia: vt inquit Datius. Et quia præuidit qualiter omnes errores hæreticorũ debebat ab eccleſia eliminare: vt inquit Poſidonius: prout poſtea factum eſt. Ad cuius euidentiam eſt notandũ, ꝙ inter cæteras, quatuor hæreſes affligebant eccleſiam tempore Augu. Quarũ prima fuit ſuperſtitio getilium. Nam licèt multi reges, & populi gentilium fuiſſent ad fidẽ conuerſi poſt conuerſionem magni coſtantini, & maximè tempore Teodoſij: tamẽ qñ Alaricus rex Gotorum cum ſuis gentilibus ingreſſus eſt Italiam, & ex magna culpa, & occaſione Romanorũ incendiſſet, & deſtruxiſſet Romam cum tota Italia, tunc Romani tepidi in fide hoc imputabant Chriſto. dicentes: ꝙ dum Roma colebat plures Deos ſemper fuit proſpera, & domina mundi. Sed poſtquàm fuerat ſub fide Chriſti ſemp fuerat diminuta & contempta, & tandem per illum barbarũ regem Gotorũ deſtructa: & ſic blaſphemabant Romani & cæteri Italici cõtrà Chriſtum, & legem euangelicam, decernentes repetere idololatriam. Tunc autem Marcellinus ſcripſit ad Aug. dicens: vt excitaret gratiam à Deo ſibi collatam: & ſcriberet contra iſtos blaſphemos nominis Xp̄i: qa Romã cũ tota Italia erat in magno periculo apoſtatandi à fide Chriſti: & repetẽdi antiquam ſuperſtitionem idololatricam: niſi ipſe apponeret remedium. Tunc autem Aug. virtute, & lumine ſpiritusſancti amatus, & illuſtratus ſcripſit 22. libros pro defenſione ciuitatis Dei, & Chriſtianæ religionis: in quibus non ſolum defendit eccleſiam, & totam ſacram ſcripturam vtriuſq; teſt. ſed etiã deſtruit totam idololatricam ſuperſtitionẽ. Nam im primis x. libris deſtruit omnes deteſtabiles, & fædos ritus illius ſuperſtitionis E F

detegendo

A detegendo falſum cultum falſorum Deorũ,
& detegendo, & confutando falſam doctri-
nam,& deceptionem eorum. Ab 11. aũt li-
bro vſq; ad 18. incluſiuè memorat diuerſos fi
nes vtriuſq; ciuitatis. ſ. damnationem perpe-
tuam impiorum,& gloriam fidelium,& iu-
ſtorum. In quibus 22. libris oſtendit vnum
deum,& trinum,& vnum eſſe creatorem, &
generationẽ vniuerſi,& redẽptorem,& glori
ficatorem omnium iuſtorum, ſicut confeſ-
ſus fuerat in prima parte huius cãtici. Et ſic
Marcellinus publicauit illum librum Romę
& per totam Italiam, quo libro viſo tota Ita
lia ceſſauit à blasfemia,& apoſtaſia.& malo
propoſito repetendi idololatricam ſupſtitio
nem,& ſic quietauit totam eccleſiam Aug.
per illos libros de ciuitate dei,& deſtruxit er
rorem gentilium.

B Item eodem tempore ſurrexit quidã voca
tus Maximinus, epiſcopus Arrianorum, qui
vehementer incepit reſuſcitare, & roborare
illam ſectam,& inuehere cõtra fidem trinita
tis perſonarum diuinarum in vna, & eadem
ſubſtantia, quam confitetur eccleſia. Tũc Au
guſt. ſcripſit librum contra illum Maximinũ
in quo deſtruit,& confutat eius argumenta,
& roborat fidem eccleſiæ fundamentis,& au
toritatib. ſacræ ſcripturæ. Et poſtea ſcripſit,
25. libros de trinita. vbi lucidius,& diffuſius
probat,& declarat propoſitum ſupradictum.
Hoc idem fecit Aug. in multis alijs libris, &
tractatibus, deſtruendo perfidiam Arriano
rum & aliorum infidelium circa myſterium
trinitatis.

Item eodem tempore ſurrexerunt multi
magni viri fędo,& deteſtabili dogmate Ma-
C nichæorum maculati, qui illam ſectam vehe
menter inceperunt reſuſcitare,& grandi co-
natu reſtaurare, contra quos Aug. ſcripſit, eo
rũ dicta,& ſcripta cõfutando,& repellẽdo. Et
primò cõtra Fauſtũ Manichæũ per 40. reſpõ
ſiones. Secundò contra Fortunatum. Tertiò
contra Creſconum, & contra Felicianũ. &
contra epiſtolam fundamenti, & contra ad-
uerſarium legis,& prophetarũ, et cõtra mul
tos alios eiuſdem ſectæ, qui inter cætera ne
gabant Chriſtum eſſe hominẽ verum,& per
conſequens eſſe paſſum. Et ſic deſtruebãt to
tum miſterium noſtræ redemptionis,& vir-
tutem ſacramentorũ eccleſię à paſſione Xp̃i
pro noſtra ſalute,& iuſtificatione manante,
quos omnes Aug. ſcriptis, & publicis diſpu-
tationibus,& prædicationibus ſuperauit, &
ab eccleſia eliminauit,& fugauit, prout con- D
feſſus fuerat in hoc cantico, quando dixit,
Tu ad liberandum ſuſcepturus hominẽ non
horruiſti virginis vterum &c. Item eodem
tempore fuit orta,& per totum orbẽ ſubitò
diffuſa temeraria ſecta,& doctrina falſa Pela
gianorum, qui negabant peccatum primorũ
parentum cum ſuis pœnalitatibus tranſiſſe
ad poſteros,& per conſequens negabãt pec-
catum originale in paruulis, & baptiſmum
ad mundationem peccati eis prodeſſe. Et ſic
attribuebant tantam libertatem humanę vo
luntati ad operandum etiam poſt lapsũ pri-
morum parentũ, ꝙ vnuſquiſq; ex proprijs vi
ribus naturalibus cum ſola poteſtate liberi
arbitrij abſq; quouis auxilio,& gratia dei po
terat diuina præcepta adimplere,& per con
ſequens omnia peccata vitare,& omnia bo-
na opera facere. Et ſic dicebant, ꝙ ſupfluũ E
erat pro defunctis exorare, & futurum auxi-
lium petere, poſtquã vnuſquiſq; ex proprijs
viribus poterat bene operari & ſaluari. Qđ
ſentiens beatus Aug. Hipponenſis epiſcopus
illicò congregauit omnes epiſcopus prouin
ciæ Numidiæ. Et probato grãdi examinatio
ne hanc doctrinam eſſe hæreticam, tunc Au
guſt. de conſenſu omnium illorum epiſcopo
rum ſcripſit epiſtolam ad Innocentiũ Papã
tunc eccleſiæ Romanæ præſidentẽ, vt vigila
ret ſupra gregem ſuum, quia iſta falſa peſti-
fera doctrina deſtruebat eccleſiam,& funda
mentum totius ſacræ ſcripturæ,& noſtræ re
demptionis,& ſalutis, & annihilabat omnes
petitiones,& omnia ſuffragia eccleſiæ tam
viuorum quàm defunctorum, quia fruſtra in
oratione dominica peteremus & diceremus
dimitte nobis debita, Et ne nos inducas in F
tentationem, & ſic de cæteris orationibus
quas continuè facit eccleſia. Tunc autẽ In-
nocentius Papa congregauit Romę cõciliũ
epiſcoporum, in quo damnauit Pelagium,&
Celeſtinum hæreticos cũ ſecta eorum,& de
dit autoritatem primæ Cartaginẽſi, vt cõuo-
uocaret ſimul cum Auguſt. concilium om-
nium epiſcoporum Africæ contra illam ſe-
ctam, in quo concilio interfuit Aug. qui fuit
ſcriptor ſymboli,& decreti illius cõcilij Afri
cani, in quo per ſingula fuit condemnata il-
la peſtifera ſecta cum ſuo autore,& ſequaci
bus ſuis, vt patet de conſe. diſtinct. 4. cap. Pla
cuit,& per multa ſequentia ca.& prout Pro
ſper narrat in cronica ſua. In quo tempore
Auguſt. ſcripſit librum Hypognoſticon, &

A de perfectione iuſtitiæ hominis, & de natu-
ra,& gr̄a,& de ſpiritu,& litera, & de baptiſ-
mò paruulorum,& de nuptijs,& cõcupiſcen
tia,& contra Iulianum, & alios eiuſdem ſe-
ctæ: intantùm quòd omnes illos hęreticos
expulit ab Africa in Aſiam.Sed cum beatus
Hiero. qui tunc in Betleem iam ſenio labo-
rabat,ſenſiſſet illam deteſtabilem,& peſtife-
ram doctrinam: incępit per modum dialogi
ſcribere contra eam:ſed cum perueniſſent ad
eum libri Augu ſt.de baptiſmo paruulorum,
quos contra illam hæreſim confecerat,tunc
ceſſauit à ſcriptura ſui libri.Vnde ait in fine
illius libri.Peruenerunt ad manus meas li-
bri de baptiſmo paruulorum quos ſcripſit
Augu. contra hæreſim, & ſectam veſtram:
quibus viſis huic operi finem imponendum
decreui ne mihi dicatur illud Horatij. In ſil-
B uam ne ligna feras.Et ſic patet qualiter Au-
guſt.deſtruxit illam hęreſim Pelagianorum:
prout confeſſus fuerat orando in fine iſtius
cantici:Dignare domine die iſto &c. Et ſic
patet etiam per ſupradicta qualiter deſtru-
xit omnes alias hæreſes:prout profeſſus fue
rat in hoc cantico.

Quarta vtilitas, & fructus huius cantici
eſt:quòd ſufficienter iuſtificat omnes fideles
per triplicem confeſſionem.Ad cuius intelle
ctum eſt notãdum:quòd tota iuſtitia Chri-
ſtiani conſiſtit in triplici confeſſione, ſcili-
cet in confeſſione veræ fidei. veræ latriæ,
& pęnitentiali, ſiue in confeſſione peccato
rum. Vnde confeſſio fidei conſiſtit in cor-
de,& ore publicè confitendo: aſſerendo, &
prædicando omnes ſupradictas 24.veritates
quæ continentur ſub articulis fidei.Confeſ-
C ſio autem latriæ conſiſtit in tribus.ſ.in lau-
dando Deũ,& omnes perfectiones eius:bñfi
cia eius memorando,& pro eis gratias agen
do.Secũdò in adoratione.Tertiò in oblatio-
ne,& ſacrificio. Confeſſio autẽ peccatorum
conſiſtit in profitendo nos eſſe fragiles, &
miſeros,& peccatores, & in Adã obligatos,
& corruptos taliter,ꝙ ſine auxilio gr̄æ, nec
poſſumus peccata vitare; nec præcepta Dei
adimplere:nec aliud boni agere, nec à pec-
catis in quibus ſumus liberari.In hac ergo
triplici confeſſione conſiſtit tota iuſtitia ho-
minis,& fides,& ſpes,& caritas eius.Sed tota
triplex iſta confeſſio continetur in hoc can-
tico.Nam tota iſta prima pars à principio vſ
que ad ilium locum: Te ergo quęſumus:nil
aliud eſt niſi confeſſio fidei ſimul cum gr̄a
rum actione.& laude,& exinde vſque ad il- D
lum locum.ſ.Dignare domine: nil aliud eſt
niſi oratio,quæ pertinet ad cultum latriæ,&
in illa parte quando dicitur. Dignare domi-
ne die iſto,nil aliud eſt niſi confeſſio pecca-
torum, & ſic patet qualiter iſtud canticum
ſufficienter iuſtificat hominem per triplicẽ
confeſſionem.

Quinta vtilitas huius cantici eſt, inquan-
tùm placat Deum,& delectat,& debitum ꝑ
latriam ſoluit, & reddit ipſum benignum ꝑ
cultum latriæ,eò ꝙ magnificus,& magnani
mus delectatur,cum ſibi memorantur bñfi-
cia quæ ipſe fecit,maximè cum gratiarum a-
ctione:vt patet 4.Ethicorum. Et ideo iſtud
canticum per latriam eſt ſatisfactorium, &
Deo ſolutorium,quia Deo non poſſumus ſa
tisfacere niſi per veræ latriæ ſeruitutem, &
cultum,quod maximè continetur in hoc cã- E
tico:prout dictum eſt,& ad quam latriã ma-
ximè nos exortatur,& incitat iſtud canticũ.
Et hic eſt quĩtus fructus,& vtilitas eius.imo
ex hoc cantico ſumit eccleſia modũ redden
di latriam dicendo Sanctus Sanctus &c.

Ex iſta autem quinta,ſequitur ſexta vtili-
tas,& fructus huius cantici, quia eſt gratiæ,
& miſericordiæ,& poſtulatorum impetrati-
uum,quia ſicut Deũ placat,& delectat com
memorando eius perfectiones,& bñfic ia cũ
gratiarum actione,& latriæ exhibitione: ita
inclinat ipſum ad maiora beneficiã cõferen-
da.ſ.miſericordiam,& gratiam in præſenti,&
gloriã in futuro,prout petitur in hoc canti-
co.vnde maximè nos Deo humiliamus.Nã
ſicut confitemur Deũ eſſe omnipotentẽ crea
torem,ſanctum,iuſtum,miſericordẽ,& redẽ-
ptorem,ita confitemur nos eſſe fragiles pec F
catores,& miſeros non ſufficientes ex nobis
aliquid boni agere,nec poſſe peccata vitare,
niſi fuerimus adiuti gratia Chriſti, & eius
miſericordia ſubleuati,& ideo dicimus, Di-
gnare domine die iſto &c.Et ideo hoc canti
cũ eſt dei ad miſericordiã inclinatiuũ, & eſt
miſericordiæ impetratiuũ, quia deus ſuper-
bis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam, &
veniam.

Septima autem vtilitas, & fructus huius
cantici eſt,quia præbuit & præbet nobis ar-
ma quotidiana contra diabolum,& mũdum
& carnem,& non ſolum defenſiua,ſed etiã
offenſiua,& fugatiua cum dicit,dignare do-
mine die iſto &c.

Ad cuius intellectum eſt notandum ſecũ
dùm

A dùm Proſperum defenſorem doctrinę Aug.
contra Pelagianos,ꝙ quando fuit orta peſti-
fera & uenenoſa doctrina Pelagianorum in
Britannia,ſimul cum ea fuit exorta medela,
& antidotum contra illud venenum in Ita-
lia per conuerſionem Auguſt. Nam quando
Pelagius monacus incipiebat ſeminare ſuum
venenum in Britannia:tunc Auguſt. extirpa-
tor illius veneni baptizabatur Mediolani, &
ſpiritualiter naſcebatur tanquàm teriaca, &
antidotum ad reſiſtendum, & extinguendū
venenum, & morbum peſtiferum Pelagiano
rum. Quod quidem venenum ita ſubito, &
in breui tempore infecit totam eccleſiam: tā
in Africa,& in Aſia, quam in Italia:ꝙ fuit mi
rabile dictu.Cuius cauſa fuit triplex. Primò:
quia ſeminatores huius veneni. ſ.Pelagius,
& Cœleſtinus & Iulianus oſtendebāt ſe eſſe
B catolicos in fide articuli trinitatis contra Ar-
rianos,& in articulo incarnationis contra Ma
nichæos; contra quos eccleſia diù ante pu-
gnauerat. Item quia iſti erant viri eloquentiſ
ſimi: vt patet in ſtilo epiſtolæ Pelagianorū,
& in altercatione Iuliani. & cum hoc fuerūt
aſtuti, & callidiſſimi. Nam vt in breui poſ-
ſent orbem totum inficere, fuerunt diuiſi per
tres partes mundi.ſ.Pelagius in Europa,& Iu
lianus in Africa, & Cęleſtinus in Aſia, & ſic
in breui tempore fuit ſeminatum illud vene-
num. Tertia cauſa fuit quia illud venenum,
& fermentum erat valde palliatum, & colo
ratum quaſi latens ſub melle veritatis natu-
ræ voluntatis,& liberi arbitrij. Et ideo mul-
ti facilius fuerunt in illa doctrina peſtifera
decepti hac triplici cauſa. Vnde dicebant ꝙ
Deus bonam naturam, & liberam creaue-
C rat in homine, & poſuerat ipſum in volun-
tate arbitrij, & conſilij ſui, ergo diabolus,ꝗ
erat Deo inferior, non poterat humanam
naturam corrumpere nec voluntatis liberta-
tem tollere nec impedire. Et ideo Iulianus
vocabat Auguſt.traductionarium, & Mani-
chæum. Item dicebant,quòd ſi humana na-
tura, & caro noſtra intantùm fuerat corru-
pta in Adam, ꝙ nec poterāt de ſe vitare ma
lum nec facere bonum: niſi adiuta per gra
tiam Chriſti: ergo ſequeretur quòd vel nul-
lus in peccando damnaretur,vel quòd Deus
eſſet iniuſtus in damnando homines: quia
ad impoſſibile nemo obligatur de iure,& ſic
aſſerebant quòd poſtquàm Deus bonam na-
turam creauerat in homine ad imaginem,&
ſimilitudinem ſuam, & creauerat in eo libe-
ram voluntatem, & reliquerat eum in ma- D
nu conſilij ſui, ꝙ tunc ex proprijs, & natu-
ralibus viribus cum arbitrio voluntatis abſq;
alio auxilio poterat diuina præcepta adim-
plere, & per conſequens omnia peccata vi-
tare, & omne bonum operari quandocunq;
vellet. Et ex hoc inferebant ꝙ ſuperfluum
erat Deum orare pro vitandis peccatis futu-
ris, quia vnuſquiſq; de ſe poterat peccata vi-
tare: & ſuperfluum erat ēt pro peccatis exo-
rare, quia ſi ſine pctō deceſſerunt,illicò euo
larunt ad cęlū tanq̄ bonæ naturæ ſecutores:
ſi aūt cum peccatis mortui fuerant, tunc illi-
cò deſcendebant in infernum. Et ſic tollebāt
omnes rationes eccleſię, & omnia ſuffragia
viuorū,& mortuorum. Quod quidē venenū
ita in breui multos infecit,ꝙ tota eccleſia per
oēs partes mundi fuit turbata, eò ꝙ oēs illo
peſtifero veneno infecti ceſſabant ab oī ora- E
tione & ſuffragio viuorum & defunctorum,
confidentes de ſuis viribus,& libera volunta-
te,contemnendo gratiam Chriſti.Hoc aūt ꝑ
ſentiens Aug.zelo eccleſiæ permotus cōgre-
gato concilio epiſcoporum Africanorum in-
cepit illis hęreticis reſiſtere. Et ſcripſit Inno-
cen.Papæ Roma.vt ſuper gregem ſuum in-
uigilaret,& cautè de iſto occulto, & pericu-
loſo veneno inquireret,prout dictum eſt. Et
ideo condemnata iſta peſtifera hæreſi in cō-
cilio Romano, & Africano,tunc Augu.ince-
pit ordinare plura officia in ſua eccleſia Hip
ponenſi contra intentum illius ſectæ. Inter
quæ primò ordinauit officium defunctorum
diuiſum per tres nocturnos cum ſuis laudi-
bus: quod quidem officium illicò ſuſcepit to
ta eccleſia Africana,& exinde venit in eccle-
ſiam Italicam,& Gallicanicam,& Hiſpanam, F
& Germanicam.Et ēt ordinauit miſſam pro
defunctis,in quo officio petuntur ſuffragia
pro defunctis contra perfidiam Pelagianorū.
Item Auguſt.tunc ordinauit multa alia offi
cia feſtiua. Inter quæ confecit officium na
tiuitatis virginis Mariæ. & etiam ordinauit
multa alia eccleſiaſtica officia quorum autor
ignoratur:eò quòd fuit multum aptus, & fa
cilis in orationibus ordinandis: vt patet in
ſuis ſoliloquijs,& contemplationibus,& ſup-
putationibus. Tunc etiam tota eccleſia Ro-
mana propter perfidiam Pelagianorum ordi
nauit preces quę fiunt in prima hora diei in
officio puta, ꝙ illicò poſt verſiculum dicat
oratio dominica cum ſymbolo, & poſtea.
Et ego ad te domine clamaui. cum quinque

A ſequentibus verſiculis ſumptis de pſal. 50. & poſtea fiat generalis confeſſio, & poſt confeſſionem dicatur vltima pars huius cantici, ſcilicet Dignare domine die iſto ſine peccato nos cuſtodire, & poſtea dicatur illa ſalubris, & electiſſima oratio. ſ. domine Deus oipotens qui ad principium huius diei nos peruenire fecisti &c. In quibus præcibus manifeſte petimus gratiam & auxilium diuinum ne incidamus in aliquod peccatum, ſed ſemp faciamus bonum, & impleamus diuina præcepta iuxta voluntatẽ Dei, & liberemur a peccatis præteritis, oſtendendo & confitẽdo, nos nullum bonum ex propriis uirib. poſſe facere, nec peccatum vitare ſine auxilio, & gratia Dei. Et hoc idem ordinauit eccleſia fieri in completorio, quia ante orationem dicit vltimam partem huius cantici, ſcilicet Dignare
B dñe nocte iſta ſine pctõ nos cuſtodire, Miſerere noſtri domine &c. Ex quibus patet q ex hoc cantico accepit eccleſia arma quotidiana matutina, & veſpertina ad pugnandũ contra diabolum. Quæ quidem arma tria faciunt. Nam primò inclinant Deum ad miſericordiam, & gratiam conferendam, poſtquã nos humiliamus cõfitentes nos eſſe fragiles & inſufficientes ad malum vitandum, & bonum agendum, & confitemur nos eſſe filios præuaricatorum. Secundò fugamus diabolũ à nobis, & vires eius cõprimimus. Tertiò eliminamus, & extinguimus venenum, & peſtiferam doctrinam Pelagianorum: quæ totum contrarium ſuadebat, & totam religionem Chriſtianam inficerat, & turbauerat. Vnde etiam eccleſia propter eandem cauſam ordinauit alias preces poſt primam. ſ. Pretioſa in
C conſpectu domini &c. vſque ad capitulum. ſ. Dominus autem dirigat corda, & corpora noſtra. quæ verba ſi bene conſiderentur, & contemplẽtur, omnia petunt diuinam miſericordiam, & gratiam, & auxilium diuinum: vt valeamus implere diuina præcepta, & vitare peccata, & facere bona opera, cõfitẽtes nos nihil boni ex noſtris uiribus poſſe facere, & ſic exinde eccleſia ſemper proceſſit ordinando noua officia, & nouas orationes in quibus petimus diuinum auxilium. Vnde dicitur q ſicut primus qui ordinauit antifonas ad cantandum cum pſalm. in eccleſia fuit Ambroſius, & ordinauit hymnos feriales, & diuiſit officiũ matutinale in duas partes, ſcilicet in pſalmodiam & laudes, ita primus qui fecit reſponſa quæ cantarentur poſt pſal. in quolibet noct. fuit Auguſt. Gelaſius autem Papa D
paulopoſt Aug. ordinauit vt canticum Aug. ſcilicet Te Deum laudamus, cantaretur poſt tres nocturnos ante laudes. Eſt verùm q beatus Ambroſius iam ordinauerat q iſtud canticũ cantaretur in eccleſia Mediolanenſi, ſed Gelaſius poſtea præcepit ut cantaretur per uniuerſam eccleſiam. Poſtea iſte Gelaſius ordinauit multa alia particularia officia eccleſiaſtica, & ordinauit vt ante canonem Miſſę cãtaretur alia particula huius cantici, ſ. Sanctus Sanctus &c. Et ad hoc ordinauit, & confecit illam præfationem communem, quæ quotidie cantatur in Miſſa. ſ. Vere dignum, & iuſtum &c. Quæ quidem præfatio nil aliud facit niſi quòd recitat & declarat quod Auguſtinus in hoc cantico, ſ. Tibi omnes Angeli, & cherubin, & ſeraphin inceſſabili voce proclamant. Sanctus, Sanctus, Sanctus. Poſtea E
autem venit Gregorius: qui compoſuit aliquas præfationes, feſtiuitatibus ſolemnibus appropriatas. Et etiam confecit multa alia officia ſanctorum tàm propria q̃ communia, quæ hodie cantat eccleſia. Ex q̃bus patet qualiter vniuerſalis eccleſia latina ex iſto cantico ſumpſit modum laudãdi Deũ in Miſſa quia ſimul cũ eccleſia triũphanti iſta eccleſia cantat Sanctus Sanctus &c. Et ſic ex iſto cantico accepit modum latriæ. Item ex iſto cantico accepit, & aſſumpſit arma quotidiana contra diabolum fugandum - & modum inclinandi Deum ad miſericordiam & gratiam impetrandam, quando dicit: Dignare domine die iſto. quæ eſt ſeptima vtilitas huius cantici.

Octaua vtilitas, & fructus huius cantici eſt: quia nos conciues ſanctorum, & domeſticos Dei efficit, & iſtam militãtem eccleſiã F
cum ſuperna, & triumphanti conſociat. Vnde dictum fuit per Auguſt. in prima parte huius cantici, Tibi omnes Angeli &c. vbi oſtẽdit q omnes angeli inceſſabili uoce proclamãt &c. Et hoc idem cantat chorus apoſtolorum & prophetarum, & martirum in ſocietate eorum, prout ſubdit Ambro. cum dicit: Te glorioſus apoſtolorum chorus. Et hoc idem cantat tota eccleſia per totum orbem terrarum ptout Aug. ſubdit: Te per orbem terrarum ſancta confitetur eccleſia &c. Ex quib. concluditur q ſicut chorus apoſtolorum, prophetarum, martirum, et omnium beatorũ ſociatur cum angelis in gloria ad confitẽdũ miſterium trinitatis cãtãdo Sanctus etc.

A Ita pariter iſta eccleſia toto orbe diffuſa ſub eadem confeſſione conſociatur cum cœleſti cantando ſanctus &c. Et ſic quantùm ad confeſſionem trinitatis eadē eſt latria huius eccleſiæ, & illius cęleſtis, ſicut ibi dictum fuit. Et ideo Gelaſius Papa ampliator diuinorum officiorum qui fuit valde deuotus huic cantico, ordinauit, vt in omnibus feſtiuitatibus, cantaretur in officio matutinali finito tertio nocturno, vt iſta eccleſia conſociaretur cū ſuperna cantando Sanctus Sanctus &c. Itē vt per iſtū canticum oſtenderet, ꝙ tota eccleſia eſt eadem cum illa ratione finis, & termini, inquā tùm iſta eſt via in illam, & ꝙ laudat vnū ſolū Deū in trinitate cum illa, ideo ex iſto cantico accepit præfationem, quam cātamus ante canonem miſſæ. Vnde licèt Ambro. & Auguſt. ordinaſſent in ſuis eccleſijs alias longas præ-
B fationes, vt patet in eccleſia Mediolanenſi: tamen Gelaſius papa ordinauit vnam breuē, & communem præfationem, quam quotidie cantat eccleſia in miſſa: in qua nil aliud dicit, niſi ꝙ explicat totam illam partem huius cātici. ſ. Tibi omnes angeli. vſque ad illam exclusiuè: Tu rex gloriæ Chriſte. Vnde ait: Surſum corda. i. relictis rebus mundanis eleuate corda veſtra, & ſimul cum angelis, & beatis agamus gratias Deo noſtro. Quia verè dignū eſt ſemper & hic, & vbiq; tàm in terra quam in cęlo cum angelis gratias agere. Et conuerſa eccleſia ad Deum patrem dicit. O domine ſancte pater omnipotēs, æterne Deus nos omnes precamur te per Chriſtum filium tuū & dominum noſtrum, per quem maieſtatem tuam laudant angeli, & adorant dominationes, & tremunt poteſtates eandem maieſtatē
C tuam, cœli cęlorumq; virtutes, ac beata ſeraphin ſub quadam ſocia, & concordi exultatione concelebrant, & colunt, & venerantur eandem maieſtatem tuam, cum quibus, & noſtras voces vt admittas deprecamur. i. ſupplices te precamur, vt tu admittas, & velis audire, & ſuſcipere noſtras voces ſimul cum illis .i. cum uocibus illorum, ſ. Angelorū. q. d. ſicut in cęlo ſuſcipis, & admittis voces illorum dicentium. Sanctus Sanctus Sanctus: ita deprecamur, vt ſimul cum eis ſocia exultatione admittas noſtras voces, ſimul cum eis dicentes Sanctus &c. Vnde aduertant ſacerdotes, & religioſi, ꝙ conſtructio huius præfationis eſt valde intricata propter longam ſeriem, & dependentiam: quia tota eius conſtructio dependet ab illo verbo deprecamur, & impeditur concluſio in parte propter illud relatiuū, D
ſcilicet cum quibus. Et ideo hæc magis declarauit poſtea beatus Gregorius in ſuis particularibus pro ſolemnibus feſtis, in fine quarū communiter dicit. Et ideo cum angelis, & arcangelis cum tronis, & dominationibus cum que omni militia cęleſtis exercitus hymnum gloriæ tuæ canimus ſine finem dicentes Sanctus Sāctus &c. Ex quib. patet quòd tàm Gelaſius quàm Grego. ſimul cum tota eccleſia ex iſto cantico ſumpſerunt hanc præfationē quam cantamus quotidie in miſſa ſimul cum hac confeſſione trinitatis, dicendo Sanctus &c. Item oſtendit eccleſia iſta ꝙ non ſeparata ſed ſimul ſociata cum illa eccleſia beatorum ſocia exultatione intendit cantare Sanctus. ſ. &c. ſub eadem confeſſione myſterij trinitatis, & ſic intendit confiteri, & cantare per fidē quod illa eccleſia confitetur, & cantat per E
gloriam, & claram viſionem, & oſtendit ēt iſta eccleſia, ꝙ non cātat hoc canticū tāquam terrena: ſed ſurſum à terrenis cum illa eleuata tanquàm cœleſtis. Ex quibus patet, ꝙ iſtud canticum nos facit ciues ſanctorum, & Dei domeſticos, & facit iſtam eccleſiam cum illa cœleſti conſociam. Et hoc etiā oſtēditur per quādam reuelationem & viſionem factam cuidam ſanctimoniali in Saxonia. Vnde legitur in eccleſiaſtica hiſtoria Germanorum, ꝙ in Saxonia erat, & adhuc extat quoddam magnum monaſterium in quo laudabat Deum, & viuebat in vita ſanctiſſima, & honeſtiſſima magna multitudo ſororū, inter quas erat quædam deuotiſſima iuuenis: quæ ex iugi abſtinentia, & quia quotidie ſurgebat ad horas matutinas, & continue ſequebatur horas nocturnas in choro: ideo ex multis la- F
boribus erat multis infirmitatibus afflicta. Et tamen propter hoc non ceſſabat intereſſe oībus horis tàm nocturnis quàm diurnis. Intantùm, ꝙ quadā nocte cum eſſet in matutinis, & iā chorus eſſet in fine tertij nocturni quaſi in nona lectione, tunc illa monialis incepit deficere præ debilitate, & venire quaſi in ſincopim. Quod videns abbatiſſa præcepit ipſi vt iret ad cellam ſuam & quieſceret. Ipſa autē monialis rogabat vehementer abbatiſſam vt permitteret eam ſtare in choro vſquequò diceretur hoc cāticū. ſ. Te Deum laudamus. Abbatiſſa vero noluit annuere eius precib. ſed præcepit ipſi in meritū ſanctę obedientiæ vt iret ad cellā ſuā. Tunc illa velut obediēs egreſſa eſt eccleſiam, ſed manſit in clauſtro iuxtà

A portam eccleſiæ: vt audiret Te Deum landa-
mus,ne perderet illam conſolationem.Sed cũ
chorus inciperet cantare Te Deũ laudamus :
ipſa eleuauit oculos ad cęlum ut ſimul age-
ret gratias,& laudaret Deum cum alijs mo-
nialibus . tunc autem eleuata,& rapta in ſpiri
tu,vidit qualiter incipiendo hoc canticum.ſ.
Te Deum laudamus,illicò apertũ fuit cęlum.
Et quãdo chorus cãtabat: Tibi omnes angeli
tibi cęli &c.vidit qualiter oẽs Angeli & troni
& dominationes,& cherubin , & ſeraphin, &
omnes ordines angelorum ;proſtrati , & incli
nati adorabant ante tronum trinitatis , & lau
dabant Deum trinum, & vnum, & agnum ſe
dentem à dextris patris,omnes dicentes: San-
ctus,Sanctus,Sanctus &c. Itẽ quando chorus
incepit cantare , Te glorioſus apoſtolorum
chorus , vidit qualiter chorus apoſtolorum
B procidentes in facies ſuas ante tronum can-
tabant idem canticum dicentes : Sanctus &c.
Item quando chorus incepit dicere , Te pro-
phetarum laudabilis numerus : vidit qualiter
omnes patriarchæ & prophetæ ue.teſta. pro-
cidentes in facies ſuas cantabant idem canti-
cum ante tronum maieſtatis . Item quando
chorus incepit dicere . Te martyrum candida
tus laudat exercitus : tunc vidit turbam ma-
gnam martyrum,& confeſſorum, & uirginũ,
& omnium iuſtorum , qui omnes proſtrati
in facies ſuas ante tronum dicebant, Sanctus
&c.Tandẽ aũt quãdo chorus incepit dicere .
Te per orbẽ terrarum ſancta confitetur eccle
ſia patrẽ &c.tunc vidit qualiter totus ille cho
rus monialium aſcendit in cœlum, & omnes
illę ſorores mixtæ ſimul cum angelis,& mar
tirib.& omnib. beatis ſocia exultatione cãta-
bant.Sanctus Sanctus &c.& ſic finierunt cãti
C cum vſque ad illum verſiculum , ſcilicet , In
te domine ſperaui &c.quo cantico finito cœ-
lum clauſum eſt,nil aliud vidit.Tunc illa pu-
tans quòd Abbatiſſa ſimul cum toto choro
monialium mãſiſſet in cęlo clauſo,reuerſa eſt
velociter ad chorum:ſed videns ꝙ chorus in- D
cipiebat dicere:Deus in adiutoriũ,ꝓ laudibus
dicendis, vehemẽti admiratione obriguit , &
incepit dicere & interrogare quò ita veloci-
ter deſcendiſſent de cęlo. Sed cũ Abbatiſſa cũ
cęteris monialib.hęc reputarent deliramẽtũ :
ipſa magis aſſerebat ſe vidiſſe ſupradictam vi
ſionem , Poſtea autem non poſt multos dies
cũ ſanctimonialis illa veniſſet ad articulum
mortis,dixit Abbatiſſę ,& omnibus ſanctimo-
nialibus,vt eſſent,& ſtarent attentæ cũ deuo-
tione in choro cum hoc canticum cãtatur in
choro,tàm in miſſa quàm in matutinis , quia
voces fidelium aſcendunt in cœlum,& ſimul
cum vocib.Angelorum,& omnium beatorũ
ſocia exultatione laudant Deum,ꝗ quando
cantatur hoc canticũ conſociat iſtam eccleſiã
cum ſuperna.Ex ſupradictis ergo patet quali
ter octo fructus attulit nobis canticum iſtud, E
propter quos tota eccleſia ſuſcepit illud cum
tanta celebritate,& deuotione & præcepit ip
ſum cantari in matutinali officio.Primo:quia
inſtituit fideles in omni catolica veritate. Se-
cundò,quia inſtituit eccleſiam in his, quæ ad
fidem ſunt neceſſaria.Tertiò deſtruit omnem
hæreticam prauitatem. Quartò ſufficiẽter ho
minem iuſtificat per trinam confeſſionem.
Quintò Deum delectat,& ſatisfacit p latriam
ſeruitutem,& gratiarum actiones. Sextò im-
petrat miſericordiam. Septimò confert arma
quotidiana ad pugnandum contra diabolũ .
Octauò conſociat iſtam eccleſiam cum ſuper
na, prout per ſingula eſt declaratum : De-
precanda ergo eſt nobis diuina clementia, vt
ſicut hoc canticum in hac eccleſia cantamus F
per fidem, ita ſimul cum beatis mereamur cã
tare ipſum,in patria per claram viſionem , &
fruitionem & gloriam. Ad quam nos perdu-
cat rex gloriæ Chriſtus, qui cum patre & ſpũ
ſancto viuit & regnat Deus in ſæcula ſæculo
rum Amen.

FINIS.

A TRACTATVS CONTRA IVDAEOS D

EDITVS PER REVERENDISS. DOMINVM: DOMINVM IACOBVM DE VALENTIA

Epiſcopum Chriſtopolitanum.

POSTQVAM expleue
rā cōmentarios in li-
bros pſalmor. relatū
eſt mihi quoſdā Iu-
dæos ęgre tuliſſe, &
murmuraſſe ꝑꝑ ea q̄
dicta ſunt in expoſ.-
tione Pſ. 39. & 49. &
50. & īplerisq; locis. ſ. qualiter lex Moyſi fue
rat mortua, & impleuerat curſum, & officiū
ſuū in aduētu Xp̄i: eò ꝙ nō fuit data gr̄a ſui:
B ſed in ſignū Xp̄i futuri & legis euangelicæ.
Et dictū fuit qualiter oīa promiſſa in lege &
prophetis erāt ſpiritualiter intelligenda: quæ
oīa fuerūt cōpleta in Xp̄o vero Meſſia in le
ge promiſſo. Et dictum fuit qualiter ceſſante
lege Moyſi quò ad officiū, & figurā ſucceſſit
lex euangelica tanq̄ veritas illius: eò ꝙ tota
ſcriptura legis, & ꝓphetarū fuit verificata ꝑ
xp̄m & legē eius euangelicam. Qđ audiētes
Iudæi quidā moderni, ingenti fremitu, & co-
natu inceperunt inſtare, & conari probare
totū oppoſitū ꝑ autoritates ſacræ ſcripturæ.
Quamobrē cōpulſus ſum ab amicis meis cō
p̄sbiteris Iudæorū ineptiis, & friuolis argu-
mētis breui tractatu reſpōdere. Vñ eſt aduer
tēdū, ꝙ ſex ſunt, q̄ detinēt Iudæos modernos
in ſua perfidia & obſtinatione. Primò: quia
putant legē Moyſi fuiſſe datā gr̄a ſui nō ꝑꝑ
C aliū finē. Scđo, quia putant ipſam in æternū
duraturā. Tertiò: q̄a putāt illā terrā Canaā,
& Hieruſalē cū oībus fructibus ſuis eſſe eis
promiſſam, & datā in p̄mium præciſum pro
obſeruātia legis. Quartò: q̄a putāt, ꝙ Meſſias
in lege promiſſus debebat eos liberare ab oī
captiuitate tp̄ali, & reducere eos in illā terrā
Canaā. Et iō nō credūt Ieſum xp̄m fuiſſe ve-
rū Meſſiā: ſed expectāt aliū, q̄ debeat eos libe
rare. Sextò putāt legē euāgelicā eſſe impfe-
ctam, & omnino cōtrariā legi Moyſi, & eſſe
ſacrilegā, & falſam: iō eā nolūt ſeq̄ nec reci-
ꝑe. Et iō in p̄ſenti tractatu mouebunt quiq;
q̄ōnes cum argumētis Iudæorū: quibus abſo
lutis videbitur manifeſta deceptio, & cęcitas
eorū, & ſoluent oēs obiectiōes, & rōnes eorū
adductæ cōtra veritatē noſtrā. Quarū erit.

*Prima, vtrum omnia legalia debuerunt ceſ
ſare tanquam mortua per aduentum Chriſti.*

*Secunda, vtrum ſabbatum legale debuerit
ceſſare, & celebrari dies dominica.*

*Tertia, vtrum terra Canaan materialis cū
ſuis fructibus fuit præciſe promiſſa filiis Iſrael
in præmium præciſum propter obſeruantiam
legis.*

*Quarta, utrum Ieſus Chriſtus quem nos re
cepimus, fuerit uerus Meſſias in lege, & pro-
phetis promiſſus & expectatus.* E

*Quinta, utrum ceſſante lege Moyſi debue-
rit ſuccedere lex euangelica, quam Chriſtus
tulit & prædicauit.*

In quibus quidem quæſtionibus primò ad
ducentur rōnes, & autoritates quas Iudęi ad
ducūt in contrariū. Secūdò in deciſione quæ
ſtionis declarabit veritas, & verus ſenſus au-
toritatū inductarū, cōfirmādo fidē, & verita-
tē noſtrā, & ea q̄ dicta ſunt ī expoſitiōe pſal
morū. Tertiò āt rñdebit ad argumēta eorū.

QVAESTIO. I.

QVantum ergo ad primā quæſtionē
in qua quæritur: Vtrum lex Moyſi
fuerit mortua, & debuerit ceſſare
ꝑ aduentū Xp̄i: arguunt Iudæi mo
derni, ꝙ nullo mō debuit ceſſare, & arguunt
primò ſic. Illa lex nunq̄ debuit ceſſare q̄ ſuf-
ficiēter fuit à Deo inſtituta ad iuſtificādum F
hoīem, & tollendū omne peccatum. Lex au
tem Moyſi eſt hujuſmodi: igitur nunquàm
debuit ceſſare. Maior eſt nota de ſe. Minor
probatur per totum diſcurſum legis. Nam
circunciſio data eſt in remedium, & ad tol-
lendum peccatum originale. Gen. 17. vbi di-
citur, ꝙ caro, q̄ circunciſa non fuerit: peribit
anima illius de populo ſuo &c. Et ideò qñ
ſacerdos ſiue Rabinus circuncidit puerum
dicit hæc verba. ſ. Benedictus dominus Deus
Iſrael, qui per iſtam circunciſionem libera-
uit iſtū puerū de inferno. Et ſic patet, ꝙ De⁹
iam dedit circunciſionē Abraæ ad tollendū
peccatum originale. Item Deus in lege prę
cepit offerri holocauſta, & ſacrificia ꝑ pctō

A ſacerdotis, & pro pctō populi. Leuit.9.imo
ordinauit ſacrificia, & oblationes iuxta dif-
ferenriã & conditionem pctōrum,vt patet ꝑ
totum diſcurſum leuitici : Ex quibus patet,
ꝙ legalia ſufficienter tollebant pctã : ergo
nunquam debuerunt ceſſare. Secundò ar-
guunt:ꝙ lex Moyſi ſiue illa legalia nunquã
fuerunt mortua cum Chriſto. Nam illa quæ
ſunt æterna,& data ſub fœdere æterno,ſunt
immortalia:ſed omnia legalia ſunt data ſub
fœdere ſempiterno:ideo ſunt immortalia,&
per conſequens nunquã fuerunt mortua. Ma
ior patet. Minor probatur per ſingula. Nam
primò circunciſio data fuit Abrahæ ſub fœ-
dere ſempiterno. Gen. 17. Item eſus agni pa
ſcalis fuit præceptus cum eſu azimorum in
cultum ęternum. Exod. 12. Item immolatio
agni matutini,& veſpertini fuit mãdata ſub
B oblatione ſempiterna Exod. 29. Item præce
ptus ſabbati in ſignum pactumq; ſempiter
num. Exo. 31. Item celebritas paſchæ,& Pẽ-
tecoſtes,& cæterorum feſtorum in legitimũ
ſempiternum Leui. 23. & 29. Tertiò arguiẽ
ſic. Illa lex non debet ceſſare,quæ fuit pro-
miſſa,ſub iureiurando,& pacto ſanguinis ef
fuſi. Lex autem Moyſi eſt huiuſmodi; igitur
non poteſt ceſſare. Maior probatur. Nam ali
ter Deus eſſet cauſa tranſgreſſionis iuriſiurã
di. Minor patet Exo. 24. vbi totus populus
congregatus dixit. Omnia,quæ locutus eſt
dominus faciemus,& erimus obedientes. vñ
Moyſes occidit. 12. vitulos iuxta numerum
tribuum filiorum Iſrael, & dimidiam partẽ
ſanguinis aſperſit ſuper altare, & alteram
partem aſperſit ſuper populum dicens : hic
eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus
vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his &c.
C Ex quo patet,quòd ſicut populus ſub fędere
ſanguinis promiſit ſeruare legem in æter-
num : ita Deus ſub eodem fœdere promiſit
nunquàm mutare legem. Quarto arguitur
ſic. Illa lex non poteſt ceſſare nec mutari cui
nihil poteſt addi nec diminui: Lex autẽ Moy
ſi eſt huiuſmodi:igitur &c. Maior patet. Mi-
nor patet Deutero. 3. vbi dominus dicit. Nõ
addetis ad,verbum quod loquar vobis nec
auferetis ex eo. &c.

In oppoſitum eſt illud Hiere. 31. In die
bus illis feriam domui Iacob fędus nouum:
non ſecundum pactum, ꝙ pepigi cum pa-
tribus eorũ quando eduxi eos de terra ęgy-
pti. Sed dabo legem meam in cordibus ho-
minum,& in viſceribus eorum ſcribam eam
&c. Ex quibus patet,ꝙ illa lex data poſt exi D
tum ægypti debebat ceſſare,& alia noua ſuc
cedere:quia quod ſeneſcit neceſſe eſt,in inte
ritum tendere:ad Hebr. 8.

Reſpõdeo. In hac quæſtione erunt tres ar
ticuli. Nam in primo videbitur an opera le-
gis poterant per ſe tollere peccatum,& iuſti
ficare hominem ſimpliciter. In ſecundo vide
bitur an omnia legalia,& cerimonialia fue-
runt ſimul mortua cum Chriſto. In tertio vi
debitur per quem modum legalia data fue-
runt ſub fędere ſempiterno.

Quantùm ergo ad primum articulum eſt
pręaduertendum:ꝙ ad hoc,ꝙ aliqua lex ve
rè iuſtificet hominẽ ſimpliciter,oportet pri-
mò,ꝙ tollat peccatum, & liberet hominẽ à
ſeruitute peccati,à debito. Secundò,ꝙ red-
dat ipſum carum,& acceptum,& dignum vi
ta æterna,& tunc homo dicitur verè iuſtifi- E
catus: quia dignè meretur vitam æternam:
quia ergo homo propter peccatum origina
le erat priuatus vita æterna,& propter actua
le erat obligatus ad pœnam ſenſus ęternam
in inferno,& per conſequens propter vtrun-
que peccatum erat ĩ odio,& et ira Dei: ideo
oportebat primò abſolui ipſum, & purgari
ab vtroque peccato. Secundò reduci in gra
tiam Dei, & gratificari ad vitam æternam
conſequendam.

His habitis ponitur prima concluſio, ꝙ
circunciſio non poterat hominem de ſe ab-
ſoluere à peccato originali, & ſeruitute, &
reducere ipſum in gratiam Dei,& facere ip-
ſum meritorium,& dignum vitæ æternę. Li
cèt autem iſta concluſio ſit probata Pſ. 39. ta
men hic ſpecialiter probatur primo ſic. Nun
quã minima,& vilior pars hominis põt eſſe F
ſufficiens prętium ad abluendum totum ho
minẽ à ſeruitute, & condẽnatione peccati :
ad quod totus homo quò ad corpus, & ani-
mã obligabatur:ſed illa pellicula, quæ ſcin-
debatur,& ille modicus ſanguis,qui effunde
batur in circunciſione,erat minima pars cor
poris,& viliſſima reſpectu animæ,ergo non
erat ſufficiens pretium pro toto homine,ma
ximè quò ad animam,& per conſequans nõ
poterat eam redimere:nec liberare à debito
Secundò ſic. Totus ille homo erat obligatus
ad ſeruitutem peccati,& erat in ira Dei quò
ad corpus,& animam,ergo illa particula, &
pellicula,& ille modicus ſanguis ita erat ob
ligatus peccato,& erat in ira Dei ſicut totus
homo:ergo non poterat ſatisfacere ꝓ pctō

totus:

A totius: nec reducere in gratiam Dei: nec mitigare iram Dei. Oportebat ergo, ꝙ illud pretium eſſet ſufficiens, & Deo gratum, & acceptum. Et ſic patet, ꝙ illa circunſio non poterat de ſe ſatiſfacere nec liberare hominem à peccato.

Secūda concluſio, ꝙ nec animalia in lege immolata, & ſacrificata: nec cetera ſacramenta le. vete. poterant pro peccato ſatiſfacere: nec hominē à peccato mortali liberare. Probatur. Nam illa ſacrificia, & ſacramenta non continebant in ſe tātum pretium vt poſſent ſoluere pro peccatore, cum eſſent animalia bruta, & per conſequens non poterāt Deum placare, & peccatorem Deo reconciliare. Nā pretium ſatiſfactiuum, & placatiuum debet eſſe de per ſe Deo gratū, & debet tenere medium inter Deum, & hominē peccatorem, & B per conſequens debet eſſe melius quocunq; homine, & minus Deo, & de per ſe tàm bonum, & purum, ꝙ ſit Deo ita carum, & acceptum, ꝙ eius medio, & interceſſione Deus moueatur ad miſerendum, & remittendum debitū peccatoribus, & toto populo. Sed omnia animalia in lege occiſa erant minora, & inferiora hominibus in pretio, & dignitate, & ſic nullum conueniens, & ſufficiens pretium in ſe continebant: ergo non poterant hominem iuſtificare in propria virtute. Hāc autem concluſionē probat apoſtolus ad Ro. & ad Gal. & ad Hebræos per totum, dicens, quòd non ex operibus legis ſaluabitur omnis caro &c.

Tertia cōcluſio, ꝙ ſola paſſio Chriſti fuit ſufficiens pretium ad ſatiſfaciendum pro omni peccato, & ad iuſtificandum omnē hominem C ad merendum vitam æternam. Probatur. Nam ſolū illud ſacrificium erat ſufficiens ad redimendum totum genus humanū quod in ſe cōtinebat pretium infinitum, & erat de ſe liberum, & immune, & nulli peccato obnoxium, & de per ſe Deo carum, & acceptum, tenens medium in dignitate inter Deum, & hominē. Chriſtus autem eſt hmōi: ergo hoc ſacrificium, & eius paſſio fuit ſufficiens ad redimendum omnem hominem ab omni peccato. Maior patet per ea quæ dicta ſunt. Minor probatur. Nā Chriſtus erat primò Deus & homo. ergo licèt inquātū Deus eſſet ęqualis patri: tamen inquantùm homo erat minor patre, & melior omni homine in dignitate, & virtute, & ſic erat ſufficiens mediator, pretium eius erat infinitum in valore ratione diuinitatis, & inquantū homo, erat liber ab omni pctō in natura, & in perſona, & ſic erat conueniens oblatio propter puritatē & innocentiam, & erat Deo carum, & acceptum ſacrificium propter immenſam caritatem, & obedientiā: vt dictum eſt pſ. 36. ergo ſequitur, ꝙ eius paſſio fuit Deo cara, & accepta, & ſufficiens ad placandā irā cum Deo, & reconciliandum genus humanum cum Deo & ſatisfaciendum pro peccato. D

Quarta concluſio, quòd ſola ſacramenta nouæ legis de ſe poſſunt tollere peccatum, & conferre gratiā, & iuſtificare hominē. Probatur. Nam ſola ſacramenta nouę legis ſunt inſtrumenta realiter continentia virtutem, & pretium paſſionis, inſtituta ad tollendum peccata, & conferendum gratiam, & iuſtificādum hominem. ergo &c. Hoc probatur. Nā cauſa quare ſacrificia, & ſacramenta veteris E legis de per ſe non poterant hominem iuſtificare: nec per ſe tollere pctā, erat: quia non continebant realiter Chriſtum: nec pretium paſſionis eius: ſed ſacramenta nouę legis: aut continent realiter Chriſtum ſicut Eucariſtia: aut continent pretium, & virtutem paſſionis eius: ſicut baptiſmus, & confirmatio, & pœnitentia, & cætera ſacramenta, & iō illicò efficiunt, & conferunt gratiam inuiſibilem quam viſibiliter ſignificant. Et illicò ſoluunt pro peccatore: quia Chriſtus operatur per eccleſiaſtica ſacramenta tanquā per manuale inſtrumentum cōtinens virtualiter pretiū, & teſaurum paſſionis ſuæ: nō eſt aūt ſic dicēdum de ſacrificijs, & ſacramentis vete. le. in quibus nō erat Chriſtus realiter nec eius paſſio: ſed ſolum tanquā in ſigno: inquātū illa erant figura Chriſti in cruce immolandi. Iō F nec de præſenti efficiebant grātiam quam ſignificabant: nec ſoluebant pretium redemptionis, quod figurabatur per Chriſtū in cruce ſoluendum. Non eſt ſic de ſacramentis nouæ le. quia illicò efficiunt quod ſignificant: eò ꝙ realiter continent pretiū paſſionis Xpi, Nam ſacramentum Eucariſtię, in quo Chriſtus realiter continetur, illicò per ſe confert gratiam recipienti diſpoſitò, & reconciliat ipſum Deo, & omnes pro quibus offertur recōciliat Deo niſi habeant obijcem. Et baptiſmus illicò ſoluit pretiū paſſionis Chriſti pro baptizato, & penitentia pro peccatore pœnitente &c. Et ſic iſta ſacramenta illicò efficiunt hominem dignum vita æterna, & iuſtificant illū: iō decedens homo illicò euolat

ad

A ad cœlum in virtute paſſionis Chriſti quā re
cepit per ſacramēta. Et ſic in confirmatione
illicò danē dona gratiarum ſpūs ſancti. Cau-
ſa ergo quare ſacramenta nouæ legis illicò
efficiunt quod ſignificant, cum conferuntur:
eſt quia continent realiter ipſum Chriſtum
aut virtutem, & pretium paſſionis eius: eò
ꝙ fluxerunt à paſſione Chriſti. Et cauſa qua
re ſacramenta, & ſacrificia ve.le. hoc non fa-
ciebant, erat quia non continebant realiter
pretium, & virtutem paſſionis Chriſti; quia
non fluebant ab ea: ſed ſignificabant paſſio-
nem Chriſti futuram.

Quinta concluſio, ꝙ per ſolā fidē de Chri-
ſto futuro omnes fideles, & patres ve.te. fue-
runt iuſtificati, & à peccatis abſoluti. Hanc
concluſionem probat apoſtolus ad Heb. 11.
Vnde enumerat oēs principales patres vete.
teſta. incipiens ab Abel: probando, ꝙ oēs illi
per fidem Chriſti futuri paſſi ſunt perſecutio
B nes, & operati ſunt iuſtitiam: ſed non potue
runt conſequi repromiſſiones, niſi per Chri-
ſtum. Vnde omnes illi per fidem Chriſti futu
ri facti ſunt membra Chriſti. Nam licèt Chri
ſtus nondum veniſſet, tamen iam erat eis cre
ditus, & iam expectabant redimi ab eo. Et iō
tanquàm membra Chriſti iam meruerūt par
ticipare paſſionem Chriſti: quia ſub tale fide
abſoluti ſunt a pctō. Hanc etiam concluſio-
nem probat apoſtolus ad Ro. 4. & ad Gal. 3.
Nam Abraam antequam reciperet circunci-
ſionem, iam fuerat iuſtificatus, dum erat in
præputio per fidem: eò ꝙ credidit Deo quā
do ad præceptum Dei exijt de terra ſua, & ve
nit in terram Canaam, & quando ſuſcipiēs in
cœlum credidit ſemen ſuum ſpirituale multi
C plicandum per Chriſtum ſicut ſtellas cœli.
Et ideo qui credidit, reputatum eſt ei ad iuſti
tiam: vt patet Gen. 15. Ex quo patet, quòd p
ſolam fidem Chriſti futuri ſaluati ſunt patres
veteris teſtamenti.

Sexta concluſio, ꝙ licèt in circunciſione
tollebatur pctm̄ originale in ve. teſt. tm̄ non
in virtute circunciſionis: ſed in virtute fidei
Chriſti futuri. Iſta concluſio habet tres par-
tes. Prima pars eſt credita toti eccleſiæ. ſ. ꝙ
originale tollebatur in circunciſione: vt pa-
tet per Aug. & Bedam, & magiſtrum. 4. ſen.
diſt. 1. Secunda pars eſt probata per primam,
& ſecundam concluſionem: quia illa circun-
ciſio non continebat ſufficiens pretium pro
pctō: nec ad placandum Deum nec ad iuſtifi
candū hominem: ergo ſequitur, ꝙ peccatum
in illa circunciſione tollebatur in virtute fi- D
dei Chriſti futuri, & in virtute futuræ paſſio-
nis Chriſti: ſub cuius fide, & proteſtatione
dabatur, & fiebat talis circunciſio, & ſic eſt di
cendum de ſacrificijs ve. le. quia licèt in obla-
tione illorum ſacrificiorum quæ offereban-
tur tollerentur peccata actualia illis pro qui
bus offerebantur: tamen non in virtute illo
rum ſacrificiorum. & animalium brutorum,
quia non continebant tale pretium, vt ſatiſ
facerent pro peccato, & reconciliarēt popu-
lum Deo pro ſe: ſed talis iuſtificatio fiebat in
virtute fidei quā habebant offerentes de paſ
ſione Chriſti futuri, quæ quidē paſſio Chriſti
figurabatur per illa ſacrificia. Iſta etiam cō-
cluſio probatur. Nam Abraam non fuit iu-
ſtificatus per circunſionem quam accepit;
ſed per fidem quam habuit in præputio. Hoc
idem probatur: nam, vt ait Ioſephus libro E
antiquitatum. Sarraceni deſcendentes ex Iſ-
mael qui ſe ſarracenos falſos appellant, oēs
circuncidebantur, prout didicerunt à patri-
bus ſuis: tamen non eſt dicendum, quòd illa
circunciſio conferret eis gratiam; eò quòd
nec erat eis in ſignaculum fidei: nec dabatur
eis ſub fide Chriſti futuri. Et ſic patet, quòd
circunciſio non tollebat peccatum in anti-
quis: ſed fides, cuius illa circunciſio erat ſi-
gnum, vt patebit. Et ideo circunciſio antiquo
rum de ſe nullius valoris erat ad tollendum
peccatum niſi ratione fidei conferentis: ideo
erat neceſſaria fides conferentis; cuius ratio
erat: quia illa circunſio non cōtinebat reali-
ter merita paſſionis Chriſti. Sed ſecus eſt de
baptiſmo: qui realiter continet virtutem, &
merita paſſionis Chriſti. Et ideo in caſu ne-
ceſſitatis abſq; fide miniſtri poteſt conferri. F
Vnde ſi nullus fidelis reperitur, tunc in tali
caſu hæreticus, vel ſchiſmaticus, vel Iudæus
poteſt baptizare ſecundùm Iſidorum, & pa-
tet de conſe. diſt. 4. cap. Romanus pontifex.
Item cap. ſequenti. A quodam Iudæo. Item
hoc idē patet de Atanaſio; de quo legitur in
10. lib. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, quòd cum Ale-
xander epiſcopus Alexandrinus rediret de ec
cleſia ad domum cum clero ſuo, vidit ludum
puerorum filiorum paganorum, & gentiliū:
qui in illo ludo volentes chriſtianos imitari
conſtituerunt inter ſe Atanaſium puerum
12. annorum in epiſcopum: qui quidem Ata-
naſius non baptizatus baptizauit omnes il-
los pueros in forma eccleſiæ. Videns autem
epiſcopus cum clero illū ludū, vocauit ad ſe

omnes

A omnes illos pueros petens quid ſibi vellet il le ludus:pueri autem narrauerunt epiſcopo totum caſum geſtum,ſ.qualiter Atanaſius fi ctus,& ſimulatus epiſcopus eos oẽs baptiza uerat ſub tali forma. Tunc epiſcopus inſormatus diligenter de myſterio determinauit ſimul cum clero qualiter omnes illi pueri erant veri chriſtiani,& non erant iterum baptizandi poſtq̃ in forma eccleſiæ erant baptizati,licèt à pueró non baptizato. Et tunc epiſcopus cępit Atanaſium,& baptizauit eũ: eo ꝙ non erat baptizatus: licèt alios pueros baptizauerat ; & ſic epiſcopus nutriuit Atanaſium in fide,& ſcientia,& doctrina catolica:qui poſtea fuit eximius doctor,& epiſcopus Alexandrinus ſucceſſor ſui magiſtri. Ex quo patet,ꝙ non baptizatus, & infidelis po-
B teſt baptizare.Et ratio eſt iſta,ꝙ merita paſſionis Chriſti continentur realiter in baptiſmo,& cęteris ſacramentis : non quòd ſacramenta creant gratiam:nec ſint cauſa effectiua eiuſdem: ſed ſunt quaſi quædam vaſa medicinalia ſm Hugonem,in quibus cõtinẽtur virtus,& merita paſſionis Chriſti.Et ideo ſacerdos non concurrit ad ſacramenta niſi tãquam miniſter vnde ſicut dominus præcipit ſeruo,vt ſumat ſcyfum,& hauriat vinum de vegete ſua, & det potũ cęteris:ita ſacerdos, & miniſter ex Dei pręcepto cum vaſe ſiue ſchyſo ſacramentali haurit merita paſſionis Chriſti ex cellario eccleſiæ , & propinat potum gratiæ,& ſanctificationis fidelibus Xp̃i. Vnde per baptiſmum tanquã per ſcyſum ſiue tanquàm cum ſcyſo propinat medicinã contra originale,& per pœnitentiam contra
C aξuale:quæ quidem medela ſimul purgat,& ſanctificat,& gratificat.Secus autem erat de circunciſione:quia non erat ſic inſtrumentũ gratiæ:quia non continebat realiter virtutem paſſionis Chriſti:ſed tantùm in ſigno inquantũ ſignificabat illam .

Septima concluſio,ꝙ circunciſio non dabatur in pretium pro pctõ: ſed in ſignum p̃tii,& pacti ſiue in ſignũ fęderis. Prima pars patet per ſupradicta,quia non continebat p̃tium paſſions Chriſti : nec erat manuele inſtrumentum ſanctificandi:nec conferẽdi gratiam: nec procedebat:nec fluebat à paſſione Chriſti:ſed figurabat tantũ ipſam,vt dictum eſt.Secunda autem pars probatur.Gen. 17. vbi dicit dñs Abrahæ.Ponã pactum meũ inter me,& te:&c. Circunciderís carnem p̃putii veſtri,vt ſit ſignũ fęderis inter me, & vos &c. Propter q̃ verba dicit apoſtolus ad Ro. D
4.& ad Gal.3.ꝙ Abraam non accepit circunciſionem ad iuſtificationem , & grãm: quia iam ante in præputio per fidem fuerat iuſtificatus:ſed accepit eam in ſignaculum fidei, & in ſignum fęderis futuri .

Ad cuius intellectum eſt valdè notandũ, ꝙ illa circunciſio ſortiebatur quintuplex ſignum Primò ſignum diſtinctiuum: inquantùm diſtinguebat illum populum à cęteris nationibus per tale ſignum carnalis circunciſionis:quia ſolus ille populus gerebat circunciſionem in carne . Secundò erat eis ſignũ figuratiuum:quia figurabat paſſionem Chriſti futuram per effuſionem illius modici ſanguinis,& figurabat,& ſignificabat abſciſſionem præputii cordis : prout dicitur Deuter. 10.Circuncidite præputium cordis veſtris.Et ſic figurabatur abſciſſio peccati per abſciſſio- E
nẽ illius pelliculæ.Tertiò ſignificabat quoddam cenſuale tributum . Quartò ſignificabat fidem conferentis,& recipientis,quã habebant de Chriſto futuro. Quintò ſignificabat pretium per Chriſtum in cruce ſoluendum, & ſic erat ſignum fęderis, & pacti , & ſignum pretii futuri.Ad cuius intellectũ eſt vlterius valdè notandum , quòd illud ſignũ fęderis,& pacti erat ſimile fœderi ,& pacto bellarũ,& negotiatorum: quod obſeruant iter ſe . Exempli gratia: Nam quandoq; accidit , quòd vnus miles capit aliũ in bello: qui q̃dem captus de iure belli eſt ſeruus alterius,& ſic eſt pecunia redimendus.Sed quandoque accidit tale pactũ,& fędus inter eos, quòd ille,qui eſt redimendus promittit victori ſub fide,& pacto dare pecuniam,& pretiũ redemptionis in tali tempore futuro,ſed de F
præſenti dat ipſi annulum aut chirografum manu ſua ſcriptum in ſignũ fœderis, & pretii futuri ſoluendii & ſic victor permittit ipſum liberatum abire. Tunc manifeſtum eſt, quòd ille annulus traditus, ſiue illud chirografum non fuit. ſolidum pretium redemptionis : ſed ſignum fęderis , & futuri pretii ſoluendi,& promiſſi. Item quandòque accidit,ꝙ vnus mercator emit ab altero equum, vel nauem plenam mercibus:& illicò de pręſenti tradit ipſi vnum ducatum , aut florenum in ſignum pretii,vt venditio ſit firma , & rata , & illicò recipit merces promittens intra menſem, vel annum ſoluere totum p̃tium . Tunc manifeſtum eſt,ꝙ nec emptor dedit nec venditor acceptauit illũ ducatum

in

in ſolidum pretium: ſed ſignum fœderis , &
A & in ſignum pretii ſoluendi in tempore ſta-
tuto ſub fœdere,& pacto inter eos compoſi
to:quæ dicitur quædam arra. Ita ergo pari-
ter in propoſito eſt dicendum: ꝙ cum totus
homo quo ad corpus,& animã propter pec-
catum eſſet ad mortem,& ſeruitutem ęternã
condemnatus,& in poteſtate diaboli deten
tus: oportebat ipſum iuſto, & ſufficienti pre
tio redimi,quod quidem pretium, quia totũ
genus humanum debebat redimere, oporte
bat,vt excederet in valore, & dignitate totũ
genus humanum ſimul,& eſſet purum,&na
turaliter liberum ab omni peccato , & Deo
gratum de per ſe,& acceptum, ſed tale non
poterat eſſe niſi paſſio Chriſti, vt dictũ eſt,
ergo nullum aliud pretium erat ſufficiens.
Sed quia miſericors Deus ab initio ſtatuerat
redimere hominem per Chriſtũ,& eius paſ-
B ſionem,ideo fecit pactum,& fœdus cum A-
braam, & ſemine eius:vt in ſignum fęderis,
& pretij futuri per Chriſtũ in cruce ſoluẽdi
circuncideret ſe,& oẽs poſteriores,& de præ
ſenti daret Deo,& offerret illã circunciſionẽ
in ſignum ꝑtij futuri per Chriſtũ ſoluendi in
cruce. Vnde ſicut miles nõ remittit ſeruũ in
virtute chirografi , nec venditor tradit mer
ces ipſi,emptori in virtute illius floreni dati
in ſignum:ſed in virtute fidei qua promittit
ſoluere in tempore ſtatuto:ita Deus non re-
mittebat peccatum in virtute circunciſionis:
ſed in virtute fidei ſub qua dabatur illa cir-
cunciſio. Et ideo dicit apoſtolus:ꝙ illa circũ
ciſio non erat niſi ſignaculum illius fidei, &
fęderis:quia per talem obedientiam oſtende
bant fidem quam habebãt antiqui de Xp̃o ,
& eius paſſione:& ſic ſub tali fędere,&pacto
C illico filij Abrahæ liberabantur , & abſolue-
bantur à peccato . Ex quibus patet,ꝙ deus
non acceptabat illam pelliculam,quæ abſcin
debatur: nec illum modicum ſanguinem q
effundebatur,in ſolidum,& ſufficiens pretiũ
pro redemptione illorum:ſed in ſolum ſignũ
pretij futuri ſoluendi per Chriſtum. Et ſic ẽt
patres,& fideles ve.te. non dabant illã peri-
culam,& ſanguinem circunciſionis in ſoli-
dum pretium pro peccato ſuo : ſed in ſignũ
futuri pretij,inquantũ promittebãt,& prote
ſtabãtur ſoluere capita in Chriſto capite ſuo
& redẽptore vniuerſali:& ſub tali pacto , &
fœdere abſoluebãtur,& remittebãtur de prę
ſenti:ſed ſemper manebãt debitores in Chri
ſto,& hoc fuit pactum, & fœdus ſub quo A-
braam accepit circũciſionẽ pro ſemine ſuo : D
& hoc intendebat dicere Deus : & de hoc
ſonant verba eius,cum dixit : Hoc eſt pactũ
meum, quod obſeruabitis inter vos,& ſemẽ
tuum poſt te , circuncidetur ex vobis omne
maſculinum , & circuncideris carnem præ-
putij veſtri , vt ſit ſignum fœderis inter me
et vos : etc. maſculus, cuius caro circunciſa
non fuerit,peribit anima illa de populo ſuo:
quia pactum meum irritum fecit , quod de-
clarans Aug. deci. dicit, ꝙ intelligitur quia
irritum fecit pactum Dei quando peccauit
in Adam.q.d. Anima cuiuſcunque hominis
peccauit in Adã : quia irritum fecit pactum
meum de fructu prohibito nõ veſcendo.vn-
de omnis homo manſit ſeruus peccati : ideo
pono tecum pactum,et fœdus,vt circuncida
tur omnis maſculus in ſignũ fęderis,et ergo
accipiam illam circunciſionem non in pre- E
tium, ſed in ſignum pretii,et in ſignum fœ-
deris:vt vnuſquiſque circũciſus promittat ſol
uere pretium ſolidum,et validum per.Chri-
ſtum . Et ſub tali fœdere abſoluam illum à
debito ſeruitutis: in cuius virtute remittetur
peccatum. Aliter autem peribit anima illa :
quia ſemper maneret obnoxia peccato pri-
morum parentum. Et ſic patet,ꝙ talis circũ
ciſio non dabatur nec fiebat niſi in fide con-
ferentis,et recipientis . Octaua conclu.ꝙ ſi
cut illa circunciſio non dabatur in pretium
pro peccato originali:ſed in ſignum fœderis
et pretij futuri:ita pariter ſacrificia, et obla-
tiones ve.le.non offerebantur in ſolidum ꝑ-
tium pro peccatis actualibus: ſed in ſignum
fœderis,et pretii futuri,inquantũ illi promit-
tebãt, et proteſtabãtur ſoluere per Chriſtũ .
Et ſub tali fędere, et pacto Deus acceptabat F
illa ſacrificia: et Deus abſoluebat à pc̃tõ, et
debito, quia illa ſacrificia,et oblationes non
in ſe realiter cõtinebãt pretiũ:ſed ſolum fie-
bant in ſignum,et figurã. Et iõ data ſunt in
quintuplex ſignum ſicut circunciſio. ſ.in ſi-
gnum diſtinctiuum, et in ſignum figuratiuũ
futuri ſacrificii, et futuræ redẽptionis, et in
ſignũ cẽſualis tributi,et feudi: q̃a erãt quod-
dã tributum,et cenſus quem ſoluebãt. Quar
tò in ſignum fidei quam de Xp̃o futuro ha-
bebant. Quintò,in ſignum pacti,et fœderis ,
et proteſtationis pretii ſoluẽdi per Chriſtum
ſicut dictũ eſt. Nona cõcl. ꝙ ſicut circũciſio
et ſacrificia,et cętera legalia legis Moyſi nõ
offerebantur in pretium,ſed in ſignum pre-
tii:ita pariter ſacrificia , et oblationes ipſius

Abel,et

A Abel,& Enoc,& Noe,& Iob, & Melchiſedec & Abraam, & aliorum fidelium legis naturę non offerebantur in prætium: ſed in ſignum fœderis, & prætij futuri per Chriſtum ſoluē di. Et illa ſacrificia erant quędam ſigna fidei illorū quam de Chriſto futuro habebant. Nā ſecundum Aug. in li. Cur Deus homo: Deus ipſi Adam promiſit Chriſtum de virgine naſciturum,& ipſum redēpturū, vt ſi de inſtanti miſeria doleret: tamen de ſuo ſuæq; poſteritatis remedio iam de longinquo gauderet. Vera itaque ratione dicimus (vt inquit Aug.) ꝙ ab Adam domini prēſtolabatur aduentus &c. Et ſic eſt dicendum, ꝙ ille angelus: qui expulit Adam de paradiſo, docuit eum modum colendi,& exhibendi latriam Deo,& offerendi ſacrificia in ſignū futuri pretij, & in ſignū futuri ſacrificij Chriſti. Et ſic Adam docuit

B Abel,& omnes filios,& nepotes. Et ſic ſub tali fœdere Abel offerebat agnum ex primitijs gregis. Gen. 4. & ſub tali fide Enos incepit inuocare nomen domini, qui eſt Ieſus verbum incarnatum. Et ſub tali fide Enoc faciendo bona opera placuit Deo,& dominus tulit eū. Gen. 15. & translatus eſt in paradiſum. Eccl. 44. Et ſub tali fide fabricauit arcam Noe præcepto domini:& ędificauit altare, et obtulit de animalibus mundi in ſignum fęderis, & pretij futuri. Gen. 8. Itē ſub tali fide,& fœdere Abraam exiuit de terra ſua: et uenit in terrā Canaan ex præcepto domini,& ædificauit altare in Betel: & obtulit ibi ſacrificium, & inuocauit nomen domini. Gen. 12. Item ſub tali fędere, & fide Melchiſedec obtulit panē, & vinū Deo cęli excelſo. Gen. 14. Item ſub tali fide,& fœdere in ſignū futuri prætij Iob of

C ferabat ſacrificia pro peccatis filiorum. Iob primò, et ſub tali fide, & ſpe dixit Iob ca. 19. Credo, ꝙ redemptor meus viuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſus circundabor pelle mea. & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum. Et ſic patet, ꝙ patres ve. te. tàm legis naturæ quàm ſcripturæ ſaluati ſunt per ſolam fidem Chriſti futuri: inquantū per illā fidē efficiebātur mēbra Chriſti, & idō iam participabant merita paſſionis: quibus peccata ſunt remiſſa. et ideo in Chriſto capite ſuo nobiſcum acceperunt repromiſſiones. ad Heb. 11. Et ſic patet, ꝙ oīa ſacrificia, & oblationes patrum tàm legis naturæ quàm ſcripturæ non erant niſi quædam ſignacula fidei offerentium, oblata in ſignū figuratiuum, & in ſignum fœderis, & pretij futuri per Chriſtum ſoluendi: quia omnes D
proteſtabantur, & promittebant ſoluere per Chriſtum præcium ſolidum,& ſufficiens. Vnde per talia opera profitebantur, et oſtendebant fidem quam de Chriſto habebant: & ſic erant ſigna fidei eorum. Ex quibus omnibus ſequitur, ꝙ Chriſtus in cruce non ſoluit pro omnibus prætеritis, niſi tantū pro illis à quibus acceperat ſignaculum fidei, & ſignū futuræ ſolutionis: aut per ſacrificia, & oblationes factas ſub tali fide,& proteſtatione: ſicut fuerunt fideles legis naturæ, aut per circuncisionem. & cætera legalia, ſicut fuerunt filij Abraæ ſecundum promiſſionē: & filij Iſrael, qui fuerunt ſub lege Moyſi, qui non ſunt ſaluati per opera legis tantùm, ſed principaliter per fidem Chriſti futuri, ſub cuius fœdere offerebant omnia illa in ſignum fœderis. ad Ro. et Gal. & Heb. Decima concl. poſtquā E
baptiſmus fuit inſtitutus per Chriſtum, omnes fideles ve. te. obligabantur baptizari. probatur. Nam omnes acceperant circuncisionē in ſignum fidei, & cum proteſtatione pretij futuri. ergo poſtq̄ Chriſtus contulerat aquis virtutem regeneratiuam: & formam ſacramento baptiſmi, & baptiſmus continebat precium ſufficiens, quod illi promiſerant ſoluere in Chriſto: ergo illicò fuerunt obligati ſoluere totum precium perfectum per baptiſmum poſtquā opportunitas aderat. Et ideo licèt Ioannes Baptiſta eſſet circunciſus, tñ fuit baptizatus per Chriſtū, & ita Chriſtus baptizauit oēs apoſtolos, ut creditur: et miſit eos ad baptizandum Iudæos in omnem ciuitatem, et locum quò erat ipſe uenturus, ut patet Mat. 10. et Luc. 10. Et hoc fecit Chriſtus ad oſtendendum, ꝙ omnes illi non acce F
perant circunciſionem niſi in ſignum fidei, et in ſignum fęderis & prætij futuri, & in ſignū illius baptiſmi in quo erat ſufficiens pretiū. Et hoc etiam ſequitur, ꝙ ſi Adam, et Abel, et Abraam,& Moyſes, et Dauid, et cęteri fideles ve. te. vixiſſent uſq; ad baptiſmum. Chriſti oēs obligabātur baptizari, quia ſub tali fide & figura, & fœdere receperant illa ſignacula circunciſionis: aut obtulerant ſacrificia, et oblationes legis naturæ et ſcripturæ. ideo Chriſtus dicitur agnus occiſus ab origine mundi. Apo. decimotertio. Sed contra omnia ſupradicta arguitur. Nam ut ait Auguſt. et patet quarto ſententiarum diſtinct. prima, ex quo fuit inſtituta circunciſio in illo populo hoc ualuit magnis, et paruulis

ad

A ad ablutionem originalis veteriſq; peccati ſi-
cut modo baptiſmus.Item Beda dicit. ꝙ idē
faciebat circuncifio quod modo facit baptiſ-
mus,niſi ꝙ non aperiebat ianuam regni cę-
leſtis.ergo ſequit.ꝙ circuncifio per ſe tolle-
bat,& mundabat originale pc̄m.Ad hæc au-
tem reſpondeť,ꝙ tàm Aug. quam Beda ſe-
cum portant reſponſiones ſuas in dictis ſuis.
Nam dictum eſt,ꝙ in circunſione tollebatur
& remittebatur peccatum originale : ſed ex
hoc non ſequitur : ꝙ illa circuncifio eſſet in-
ſtrumentum manuale cōtinens virtutem, &
merita paſſionis Chriſti:ſicut baptiſmus . Et
ideo non per ſe tollebat peccatum, ſed in vir
tute fidei conferentis . & ideo nullus extra le
gem poterat conferre : nec miniſtrare illud
ſacrum in leg.vet. Nec per hoc habetur ꝙ il
lud ſacramentum conferret gratiam : quia ſi
B gratia dabatur non niſi per fidem conferen
tium,& recipientium circunſionem:quia ope
ra legis non iuſtificabant per ſe niſi per fidē
Chriſti futuri. Vnde conclu.probat apoſtol.
per totam epiſto.ad Ro.& Gal.& Heb.Quā-
tum ad ſm artic.tenebitur iſte ordo.Nam pri
mò in gn̄ali probabitur qualiter lex Moyſi
fuit mortua ſimul cum Xpo : & per conſe-
quens tunc finiuit curſum ſuum , & ceſſauit
ab officio ſuo. Secundò hoc idem probabi-
tur particulariter de vnoquoque genere pręce
ceptorum:& per omnes partes legis . Primò
ergo eſt præſupponendum,& aduertendum,
vt dictum eſt in prologo,ꝙ lex uetus multi-
pliciter comparatur ad Chriſtnm , & legem
euangelicam. Nam primò comparatur ſicut
motus,& via ad ſuum terminum naturalem,
Secundò tanq̄ lineæ à circunferentia ad cen
C trum.Tertiò tanq̄ accidentia ad ſubiectum .
Quartò comparat eum Au. contra aduerſa-
rium legis & prophetarum,ſicut offiū ad ſuū
finem in artificialibus.Item quintò Rabi Sa-
mon ſuper Zaca.comparat legem,& prophe
tas ad Meſſiam ſicut ſcientiam ad ſuum obie
ctum,dicens:quod omnes prophetæ nō ſunt
locuti niſi vſque ad tempus Meſſię.Sextò cō
paratur tanquàm ſignum ad ſuam veritatē ,
& ſignificatum.Septimò apoſtolus ad Rom.
comparat eam ad Chriſtum tanquam , con-
tractum matrimonialem ad virum. Octauò
in epiſtola ad Col.2.comparat eam tanquā
contractum,& chirographum cenſuale & de-
bitorium ad creditorem.Et ſic Chriſtus dici-
tur terminus,& centrum, & ſubiectum , &
obiectum totius le.ve. & dicitur veritas , &
vir,& creditor legis.Propter omnes ergo iſtas D
conditiones, & operationes probatur : ꝙ to-
ta lex fuit ſimul mortua cum Chriſto.Proba
tur ergo primò , ꝙ tota lex fuit mortua , in-
quantum fuit motus , & via ad Chiſtū . Nā
habitibus exiſtentibus in materia ceſſat mo-
tus.ergo poſtq̄ lex peruenit ad Chriſtum ceſ
ſauit . & fuit cum eo mortua.Item ſecundò,
ſicut deſtructo , & ſublato centro deſtruun-
tur omnes lineæ ad illud centrum termina-
tæ,eò ꝙ linea non poteſt eſſe ſine puncto ter
minate,cum ſit de eius eſſentia : ita mortuo
Chriſto mortua fuerunt omnia legalia ad ip
ſum terminata.Item tertiò : ſicut deſtructo
ſubiecto deſtruuntur,& deficiunt omnia ac-
cidentalia quę fundantur in eo : ità mortuo
Chriſto omnia legalia mortua ſunt : eò ꝙ
Chriſtus omnia legalia compleuit: & toti le-
gi voluit eſſe ſubiectus.quia ideo voluit le- E
gi ſubijci,& omnia onera legis ſuper ſe ſume
re , vt omnia ſecum crucifigeret , & nos ab
onere legis liberaret.ad Gal. 4. Item quarto
ſicut habito fine artis ceſſat officium,& om-
nia quę ſunt ad finem : vt habita ſanitate ceſ
ſant omnia inſtrā medicalia,& omnes mede
læ : ita facta paſſione Chriſti ceſſarūt,omnia
ſacra, & ſacrificia,& cætera legalia quæ non
fiebant niſi tanquam officia ad Chriſtum, q
erat finis eorum.Nam omnia illa fiebant in
officium figuratiuum,& oſtenſiuum talis fi-
nis.Item quintò.ſicut habita ſcientia alicuius
obiecti ceſſat inquiſitio ſcientię de illo obie-
cto,& habita,& illata concluſione ceſſat ſyl-
logiſmus,& ceſſant præmiſſæ:ita ergo adue-
niente Chriſto qui fuit obiectum,& conclu-
ſio totius legis,& prophetarum, ceſſarūt om
nia legata : quæ erant propoſitiones præmiſ F
ſæ concluſionū euāgelicarū . Itē ſexto ſicut
adueniente ſignificato ceſſat ſignū eius . ita
aduenięte Xpo qui fuit ſignificatū,& veritas
legis,& prophetarum,de neceſſitate ceſſauit
lex,& prophetę:ſicut adueniente naui ad por
tum ceſſat ſignum ꝙ faciebat ſpeculator de
eius aduentu,& aduenięte principio menſis
ceſſauit clamor Calendarum Romæ : vt pa-
tebit.Et ideo poſtquàm omnia figuratiua,&
dicta prophetarum fuerūt impleta in cruce :
dixit Xps . Conſummatū eſt : & ſic tradidit
ſpiritum ad denotandum, ꝙ omnia cum eo
moriebant.& ſic ceſſauit lex, & clamor pro-
phetarum.Itē ſeptimò mortua fuit lex cum
Chriſto:inquantum erat quæddam cōtractus
debitorius,& chirographū cenſuale obligans
illum po-

A illum populum ad Chriſtum. vnde ſicut contractus debitorius factus ad vitam creditoris rumpitur,& extinguitur,& annullatur per mortem creditoris: ita ergo mortuo Chriſto tota lex Moyſi fuit mortua,& extincta, & raſa, eò quod nihil aliud erat,niſi quoddam chirographum cenſuale,& contractus debitorius, in quo totus ille populus ſe obligauerat ſeruare illam legem,& omnia illa præcepta: quia totus ille populus ſe obligauerat ſeruare illam legem,& omnia illa præcepta vſque ad mortem teſtatoris, & creditoris. quod patet Exodi.24. Nam cum Moyſes legeret volumẽ legis totus populus reſpondit dicens: Omnia quæ locutus eſt dominus faciemus, & erimus obedientes &c. Vnde tunc Moyſes immolauit.12.vitulos: & tulit medietatem ſanguinis,& aſperſit ſuper altare,& alteram partem ſuper populum,dicens. Hic eſt ſanguis B fœderis,quod dominus pepigit vobiſcum ſuper cũctis ſermonibus his &c. Per quod Moyſes voluit ſignificare: quod illud fœdus & pactum,& chirographum obligatiuum nõ erat ſoluendum niſi per ſanguinem Chriſti mediatoris, qui erat futurus Deus & homo. Nã per hoc, quod mediam partem ſanguinis effudit ſuper altare: voluit ſignificare: quod Deus cui facta fuit illa obligatio,factus homo erat moriturus,& ſanguine aſpergendus, ſed per hoc,quod aliam partem ſanguinis ſparſit ſuper populum: voluit ſignificare, quod Chriſtus pro populo erat moriturus, & proprio ſanguine effuſio ipſum populum erat redempturus,& liberaturus. Et ſic patet quomodo tota lex Moyſi nil aliud erat, niſi quoddam chirographum,& contractus debitorius uſq; ad mortem C Chriſti. Et per conſequens fuit extinctus,& raſus,& ruptus,& mortuus,& crucifixus ſimul cum Chriſto:& per conſequẽs nullus iam tenetur, nec obligatur ad legalia. Hanc rõnem facit apoſt. ad Col.2. Vnde ait. Cum vos mortui eſſetis in delictis conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta: delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti: quod erat contrarium nobis. Et ipſum tulit de medio affigens ipſum cruci, & expolians principatus,& poteſtates traduxit confidẽter palam triumphans illos in ſeipſo. Nemo ergo vos iudicet in cibo,aut in potu, aut in parte diei feſti,aut neomeniæ,aut ſabbatorum,quę ſunt vmbra futurorum &c. Ex prædictis patet qualiter lex Moyſi fuit raſa,& mortua, & crucifixa cum Chriſto,inquantùm erat quodam chirographum obligatiorium, & contractus debitorius. ideo ampliùs nullus obligatur ad obſeruantiam legalium. Item probatur octauò. quòd lex Moyſi fuit mortua cum Chriſto, inquantùm erat tanquàm quidam contractus coniugalis vxoris ad virum. D Vnde ſicut vxor non obligatur ad vinculum coniugale, niſi vſque ad mortem viri: per quam mortem abſoluitur vxor à vinculo cõiugali ipſius uiri: ita pariter cum Deus deſponſauerit ſibi illam plebem per dationem legis in monte Sinai, & totus ille populus ſe obligauerat ad illam legem ſeruandam ſub fœdere ſanguinis: vt dictum eſt: ergo per mortem Dei incarnati qui eſt Chriſtus, totus ille populus fuit abſolutus à vinculo legis: & per conſequens non amplius obligatur ad legis obſeruationem. Vnde hanc rationem facit Apoſtolus ad Romanos ſeptimo vbi ait. An ignoratis fratres (ſcientibus legem loquor) quia lex in homines dominatur quanto tempore viuit. Nam quæ E ſub viro eſt mulier viuente viro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuit vir eius, ſoluta eſt à lege viri & cætera. Itaque fratres mei, & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti: vt ſitis alterius qui ex mortuis reſurrexit: vt fructificetis Deo. Ex ſupradictis verbis vult innuere Apoſtolus, quòd ante mortem Chriſti finis, & mariti illius populi: totus ille populus obligabatur ad ſeruandam legem: eò quòd Chriſtus vir eius adhuc viuebat in corpore mortali, & tanquàm mortalis expectebatur in lege. ideo vſque ad eius mortem obligabatur. ſed mortuo Chriſto viro ſuo iam non obligatur ad vinculũ coniugale legis. quia ſub tali conditione ille populus expectabat Chriſtum ſponſum F ſuum: vt pro eo moreretur: vt patet per totum diſcurſum prophetarum. Et ſic patet cõcluſio, quò tota lex Moyſi fuit mortua cum Xp̄o, quò ad cerimonialia. Sed iſta eadem concluſio probatur particulariter ſm omnes partes legis Moyſi. Ad cuius intellectum eſt notandum: quod tota lex Moyſi continet in ſe ſexcentatredecim præcepta. quorum quædam dicuntur moralia, & quædam iudicialia, & quædam cerimonialia. Moralia autem ſunt illa decem præcepta, quæ fuerunt ſcripta in duabus tabulis lapideis vt patet Exo.20.& 21. Et dicuntur moralia: eò quod pertinent ad omnes homines,& omnib. ſunt cõmunia,ſine quibus hoĩes nõ poſſent adinuicẽ

A conuerſari: nec conuiuere. Dicuntur etiam moralia: quia ſunt de iure naturæ, & pertinẽt ad moralem iuſtitiam: quia per iſta decẽ præcepta tribuitur vnicuiq; quod ſuum eſt, ſcilicet Deo latriæ ſeruitus: qđ pertinet ad tria prima præcepta primę tabulæ. Alia aũt ſeptẽ pertinent ad conuerſationem proximi. & iõ iſta decem præcepta moralia ſunt immortalia: eò quòd ſunt de iure naturæ, & iam fuerunt obſeruata in lege naturæ. licèt non ſic fuerint explicita. Et ideo non præcisè pertinent ad legem Moyſi: niſi inquãtùm ibi fuerunt magis explicata: quia magis pertinent ad legem naturæ. De ſabbato autem quomodo eſt morale quantùm ad ſubſtantiã, & cerimoniale quantùm ad modum dicetur in ſequenti quæſtione. Pręcepta autem iudicialia fuerunt data ad correctionem, & punitionem

B nem tranſgreſſorum, quia aut dirigunt homines ad ſeruanda præcepta moralia, aut puniunt tranſgreſſores præceptorum dãdo oculum pro oculo, & dẽtem pro dente, & vitam pro vita. iſta autẽ præcepta iudicialia, quia partim erant moralia, & partim cerimonialia; ideo partim mortua ſunt cum Chriſto: vt patebit. In tertio autem ordine ſunt, & erant præcepta cerimonialia. & dicebantur cerimonialia ratione modi agendi, & ſignificandi: eò quòd diſponebant ad modum colendi Deum. Quæ quidem cerimonialia erãt in quadruplici genere. Nam quędam pertinebant ad ſacra: quædã ad ſacramenta: quędam ad ſacrificia, & oblationes: & quædam ad obſeruantias, ſeu abſtinentias. Sacra autẽ erant illa, quæ ad cultum diuinum dedicabãtur, & ſanctificabantur. Et iſta erant quin-

C que ſecundùm, ꝙ quinque ſanctificabãtur, & dedicabantur ad cultum diuinum. Nam primò dedicabatur perſonæ. Secundò loca. Tertiò tempora. Quartò ornamenta perſonarũ. Quinto vtenſilia templi, & loci ſacri. Perſonæ autem dedicatæ: quædam dedicabantur, & ſanctificabantur ad colendum Deum. & iſte erat ſolus, & totus populus duodecim tribuum Iſrael: quia ſolus, & totus ille populus erat electus ad colendum vnum Deum creatorem omnium. Quædam autem perſonæ dedicabantur ad miniſterium cultus diuini: ſicut erant ſacerdotes, & Leuitę, & cantores: & ianitores &c. & iſti erant de ſola tribu Leui. Quædam autem perſonæ ſanctificabantur, & purgabantur à peccato, & immunditia, ſicut erant peccatores, & leproſi, & mẽſtruatę &c. vt patet in Leuiticò. Iſte ergo erant

D perſonæ quæ ſanctificabantur, & diſponebãbantur ad diuinum cultum, & habilitabantur ad ipſum. Loca vero conſecrata, & dedicata ad diuinũ cultum erat Hieruſalem, & tẽplum ſiue tabernaculum, & arca. Tempora autem dedicata ad cultum Dei erat principaliter ſabbatum: exinde feſtum Azimorum, & Penteceoſtes, & turbarum. & expiationis, & tabernaculorum &c. vt patet Leu. 23. Ornamenta dedicata ad diuinum cultum erant ornamenta ſacerdotis. ſ. efot, rationale, & humerale, & mitra etc. Vtenſilia autem templi erant candelabra, & mortariola etc. Omnia ergo iſta quinque ſupradicta. ſ. perſonæ, loca. & tempora, & ornamenta, & vtenſilia dicebantur ſacra ſiue ſancta: eò quòd ad cultum diuinum erant conſecrata, & ſanctificata, & dedicata, & habilitata: quod erant primũ ge-

E nus cerimonialium. In ſecundo genere erant ſacramenta, quæ dicebantur illa, quibus ſacra conſecrabantur. & erant iſta iiia. Nam in primo loco erat circunſio, qua ſanctificabantur omnes filij Iſrael. In ſecundò erat vnctio, qua vngebãtur ſoli ſacerdotes, & reges Exo. 30. In tertiò loco erant purgationes, & lotiones, & aſperſiones, quibus purgabantur peccatores, & leproſi etc. vt patet in Leuitico. quæ dicebantur ſacramenta: eò ꝙ conſecrabant, & ſanctificabant perſonas, & loca &c. In tertio genere cerimonialium erant ſacrificia diſtincta, quę offerebant perſonæ ſanctificatæ in locis ſacris. quæ quidem ſacrificia, et holocauſta fiebant ex certis animalibus mũdis: vt patet in Leuitico. ad quod etiam genus cerimonialium pertinent oblationes. In

F quartò tandem genere cerimonialium ponebantur obſeruantiæ, et abſtinentiæ à cibis, et rebus immundis, pura non comedere porcũ, nec anguillam etc. vt patet ibidẽ. Ad iſta ergo quatuor genera reducuntur omnia pręcepta cerimonialia: quia aut erant de ſacris, aut de ſacramentis, aut de ſacrificijs, et oblationibus, aut de obſeruantijs, et abſtinentijs. quæ omnia dicebantur cerimonialia: inquantùm reſpiciebant, et obſeruabant modum, et perſonas, & loca, & tempora etc. ad quandã ſignificationẽ de futuris myſterijs: quia Deus nobiliori, & conuenientiori, & digniori modo poterat coli, & placari: vt patebit. ergo talis cultus totus erat cerimonialis, & figuratiuus: quia cerimonia non dicit niſi modum, & figuratum, & ſignificationem, quia

omnis

A omnis ceremonia quecunque ſit, ſit ad ſignificandum aliud, ut patet in ceremoniis, quæ ſiũt in ſeruitio, & honore regum. His habitis, & notatis, ponitur prima particularis concluſio, ꝙ omnia ſacra, & ſanctificata legis vete. mortua ſunt cum Chriſto in cruce. Iſta conclu. probatur. Primò quò ad perſonas, & generationem carnalem perſonarum: quæ ſanctificabãtur, & dedicabãtur. Nam dictum eſt ꝙ non circuncidebantur niſi filii Iſraal: nec vngebantur, niſi ſacerdotes de tribu Leui, & reges de tribu Iuda, ſed omnia iſta ordinabãtur ad Chriſtum, tanquam in finem, & ideo Chriſtus ſ͠m carnẽ voluit eſſe de gñe Iſrael, & Iſraelita, & circũciſus, & voluit eſſe de tribu Iuda, & Leui ꝑ regnum & ſacerdotium: eò ꝙ illæ duæ tribus coniungebantur in coniugio, & hoc voluit facere Chriſtus: vt ſecum crucifigeret gñationem carnalẽ filiorũ
B Iſrael, & regnum, & ſacerdotium legale, & ſic voluit eſſe rex, & ſacerdos. Et ideo cum Chriſto mortua eſt generatio carnalis filiorum. & generatio carnalis regum, & ſacerdotum, & ſic mortua eſt generatio legalis & regnum, & ſacerdotium legale cum Chriſto. Ex quo ſequitur, ꝙ Iudæi interficiendo Chriſtum interfecerunt generationem Iſrael carnalem, & regnum, & ſacerdotium. Et ſic ipſimet ſe priuarunt regno, & ſacerdotio. Item ſequitur, ꝙ cum Chriſto mortua ſunt omnia ornamẽta ſacerdotalia in lege ſcripta. ſ. efot, & mitra, & rationale &c. eò ꝙ talia ordinabantur in ipſum tanquã ſacerdotem, & finem regni, & ſacerdotii, & ſic ẽt cum eo fuit mortuum ſceptrum regale temporale eadem ratione. Et ſic ille populus ex tũc fuit priuatus
C regno, & ſacerdotio, prout prophetauerat Oſe. 3. dicens. Dies multos ſedebũt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacerdotio.

Secunda conclu. ꝙ cum Chriſto mortua ſunt Iudæa, & Hieruſalẽ, & templum cum arca, & cum omnibus vtenſilibus; & tota terra Iſrael. probatur. Nam Deus elegerat illum populum, vt ex eo naſceretur Meſſias ſecundùm carnem: & elegit illam terram Iſrael, vt in ea Chriſtus prædicaret, & miracula faceret, & illam ciuitatem, & templũ, ut in ea legem declararet, & moreretur, & reſurgeret. Et propter iſta myſteria noſtræ redẽptionis prophetæ deſiderarunt, & commendauerũt illam terram, & ciuitatem & templum, eo ꝙ oĩa ordinabantur ad Chriſtũ: ergo oĩa, mortua ſunt, & crucifixa cũ Chriſto, qui erat finis, gratia cuius oĩum illorũ. Habito ergo fine: ceſſante oĩa ꝙ ſunt ad finẽ, & ceſſant oĩa inſtrã, quæ ſunt facta ꝑ illum finẽ. Itẽ Chriſtus crucifixus eſt in Iudæa & Hieruſalẽ: tanꝗ in loco ad hoc deputato & electo. ergo locus fuit crucifixus cum eo: & ſepultus. Hoc probatur ex experientia per ea miſteria, quæ facta ſunt. Nam terræmotus factus eſt per vniuerſam terram in morte Cgriſti: & monumenta prophetarum aperta ſunt: & tẽpli velũ ſciſſum eſt, qđ cooperiebat ſancta ſanctorum, & ſic oĩa ſecreta, quæ ibi latebant, fuerunt manifeſtata, ad denotandũ, ꝙ iam templũ illud materiale non amplius erat neceſſariũ: eò ꝙ oĩa ſigna legis, & dicta prophetarũ erãt in Xp̃o cõpleta &c. Tertia concl. ꝙ cum Chriſto mortuũ fuit paſca, & ſabbatũ, & oĩa tpa legis ad diuinũ cultũ dedicata. probatur. Nam Chriſtus fuit crucifixus in die Paſchæ E
& ſepultus, & per totã diem ſabbati mãſit in ſepulcro. ergo dies paſchæ fuit crucifixus cũ Chriſto, & ſepultus, et dies ſabbati ſtetit cum Chriſto in ſepulcro. Et ſic tàm paſca, ꝗ ſabbatum fuit cũ Xp̃o mortuum, quia ſicut locus fuit mortuus cũ Chriſto, ita et tp̃s, eò ꝙ ad hoc fuit ordinatum paſca, ut Chriſtus in eo moreretur, & ſabbatũ, ut in eo per totã diẽ Chriſtus in ſepulcro iaceret mortuus & quieſceret. & ſic tàm ſabbatum ꝗ paſca fuit mortuum cũ Chriſto. Et hoc apparet per ſignum. Nã Chriſto moriẽte in die paſcę, tenebræ factæ ſunt per uniuerſam terrã, à ſexta hora vſque ad nonam, & ſol paſſus eſt eclipſim, & luna non dedit lumen, ad denotandum ꝙ paſca cũ oĩbus feſtis legalibus, & cũ tota ciuitate Hieruſalem, et templo, et cũ tota Iſrael tunc fuit eclipſatum, & mortuum, quod vere fuit deſignatũ per illã eclipſim factã prę- F
ter naturam, & terręmotũ: Et ſic in eodẽ die cum Chriſto fuit paſca ſepultũ, et altera die quæ fuit poſt paraſceuem, quæ fuit magnũ ſabbatum, uenerunt Iudæi ex parte Pilati ad ſigillandum ſepultum, & claudendum, & ſic clauſerunt, & ſigillauerunt ſabbatum in ſepulcro ſimul cum Chriſto, & ſic manſit ſabbatum ſepultum cum Chriſto. Quarta concluſio, ꝙ paſca, & ſabbatum Iudæorum fuit incineratum, & putrefactũ in ſepulcro. probatur. Nã nec paſca, nec ſabbatum ſurrexit cum Chriſto: ergo manſerunt in ſepulcro, & per conſequens ibi fuerunt incinerata. Nã Chriſtus non ſurrexit in die ſabbati: ſed in die dñico. Et ſic ſola dies dominica reſurre-

A xit cum Chriſto: paſca & ſabbato manentib. in ſepulcro. Vnde Chriſtus noluit reſurgere in die paſchæ, nec in ſabbato, ad deſignãdũ, ꝙ nec paſca nec ſabbatum debuit reſurgere cum eo, ſed ambo cum infirmitatibus Chriſti ꝑpetuò in ſepulcro incinerata manere. Ex quibus patet: quòd nec paſca, nec ſabbatum eſt amplius celebrandum, nec obſeruandum. cum ambo ſint mortua, & ſepulta, & per conſequens incinerata, poſtquàm cũ Chriſto non ſurrexerunt. ſed ſola dies dominica debet coli, & celebrari in memoriam dominicæ reſurrectionis, eò ꝙ ſola illa ſurrexit cum Chriſto: vt patebit in ſequenti quæſtione. Quinta conc. quod omnia ſacramẽta vete. legis fuerunt mortua, & crucifixa cum Chriſto. Probatur. Nam dictum eſt, quòd omnia ſacramenta fuerunt ordinata ad ſãctificandum, puta circuncìſio ad ſanctificandũ
B ſolos Iſraelitas: & vnctio ad ſanctificãdos reges, & ſacerdotes, & lotiones, & aſperſiones ad ſanctificandos coinquinatos, quæ omnia iſta ordinabantur ad ſanctificationes, quas Chriſtus debebat complere, & facere in cruce. Et ideo Chriſtus voluit ſumere circuncìſionem: vt illam in cruce crucifigeret. Et ſic circuncìſio fuit crucifixa cum carne Chriſti: & ibi fuit crucifixa vnctio regum & ſacerdotum: quia tota perſona Chriſti fuit vncta, & tincta cruore, & ſanguine ſuo, & fuit crucifixa omnis lotio, & aſperſio legalis, quæ fiebat ad emundationem peccatorum, & immũdorum: quia ibi Chriſtus proprium ſanguinem pro immunditia, & pro peccatis omniũ effudit: vt lauaret crimina omnium, quæ quidem effuſio, & unctio fuit figurata per lotiones,
C & aſperſiones leg. vet. Sexta conclu. ꝙ cum Chriſto fuerunt crucifixa, & mortua omnia ſacrificia, & oblationes ve. le. Probatur, quia dictum eſt, ꝙ omnia illa erant ſigna & figura huius ſacrificij, & dictum eſt, ꝙ illa nõ offerabantur in pretium, ſed in ſignũ fœderis, & in ſignum, & arrã huius pretij qđ Chriſtus ſoluit in cruce pro omnibus præteritis, & futuris, ergo omnes illæ arræ, & omnia illa ſigna fuerunt ſimul mortua, & crucifixa cũ Chriſto. Et per eandem rationẽ fuit mortuus cum Chriſto eius ſiue conuiuium agni paſcalis, quod non fiebat niſi in figuram, & ſignum huius ſacramenti eucariſtiæ, quod Chriſtus inſtituit in die Iouis ſancta. In quo myſterio duo fiebãt. ſ. immolatio, & eſus ſiue conuiuium, ad ſignificandum ꝙ Chriſtus agnus qui tollit peccata mundi, prius erat im- D molandus in ara crucis poſtea in eucariſtia ſpiritualiter epulãdus, & edendus ſicut quotidie fit in eccleſia.

Septima conclu. quòd omnes obſeruãtiæ & abſtinentiæ, & diſcretiones ciborum fuerunt mortuæ cum Chriſto. Probatur, quia omnia illa data ſunt in figuram abſtinentiæ vitiorum, nam per porcum ſignificabatur luxuria: & per gryfum rapina &c. à quibus figuraliter illi prohibebantur abſtinere, quę omnia erant declaranda per Meſſiã in lege promiſſum, vt patet Deut. 16. Sed iam Chriſtus omnia iſta declarauit Mat. 15. quando dixit, non quod intrat per os coinquinat hominẽ: ſed blaſfemia, & adulteria, & homicidia; & cętera vitia, & immunda, quæ exeunt de corde, hæc coinquinant hominem. Et ſic tenent Talmudiſtæ, quòd Meſſias, quem fruſtra ex- E pectant, debet eis omnes illas obſeruantias declarare, & licentiare eis porcum, & cętera prohibita. Octaua concl. ꝙ omnia iudicialia præcepta fuerunt completa, & mortua cum Chriſto. Probatur. nam ſimiliter illa partim erant ceremonialia, inquantùm ſignificabãt ꝙ Chriſtus erat reſtituturus fructum ablatũ per Adam, & inquantùm figurabant, ꝙ Chriſtus erat daturus dentem pro dente, & occulum pro oculo, & vitam pro vita omnium. Nam quia Adam ex raptu cibi vetiti totum genus humanum in mortem præcipitauit: ideo Chriſtus reſtituit fructum in arborem crucis: cum ſeipſum pro illo furto obtulit, & ibi reſtituit dentem pro dente, & vitam pro vita, quia totus homo quò ad corpus mortuus eſt pro ipſo præuaricatore, & latrone, & homicidia Adam. Et ſic patet, ꝙ Chriſtus F fuit punitus pro illo peccato, & in eo fuerũt exercitata, & completa illa præcepta iudicialia, & per conſequens in eo fuerunt mortua. Et ideo eccleſia non exercet illa, nec vult punire tali genere ſuppliciorum, poſtquàm iã Chriſtus compleuit illa: ſed remittit omnes peccatores ad pœnitentiam, quæ datur loco illorum iudiciorum, vt patebit infra.

Nona concl. ꝙ lex Moſaica debuit ceſſare per mortem, & paſſionem Chriſti. Hæc concluſio probatur multiplici ratione & autoritate. Et primò ratione defectus virtutis, quia in ſe non habebant tantam virtutem illa legalia: vt poſſent tollere peccatum, & iuſtificare, & gratificare hominem ad vitam æternã, vt dictum eſt in primo artic. Secundò pro-

A batur iſta concluſio propter legis limitationem, erat enim illa lex limitata.ſ.generatione,loco & tempore. Nam primũ illa lex nõ fuit data niſi ſoli populo Iſraelitico,& circũciſio non potuit dari niſi ſolis maſculis, & miniſteriũ diuini cultus ſolis leuitis,& ſacerdotium ſolis filijs Aaron. Et ſic prima lex erat limitata ratione vnius generationis. Secundò ratione loci, quia non erat ſeruanda niſi in terra promiſſionis.Deutero,6.Et agnꝰ paſcalis non poterat immolari, nec ędi niſi in Hieruſalem, & ſacrificia non poterant mactari nec offerri, niſi in templo Deuter. 16.Et ſic patet defectus libertatis,& vniuerſalitatis illius legis, & per conſequens non erat condignus cultus latriæ debitus diuinæ maieſtati. Nam ſicut Deus eſt vni-
B uerſalis creator,& conſeruator, & redemptor, ita ipſi debetur latria per omnia vniuerſalis, communis omnibus generationib. & omnibus locis,& temporibus: vnde ſi la tria non exhibebatur Deo niſi in illo templo, ergo non poterat exhiberi in omni tẽpore, & in omni hora, ergo debuit ceſſare. Tertiò probatur iſta concluſio ratione indignitatis ſacrificiorum, nam munera & ſacrificia debent eſſe condigna diuinæ maieſtati, & ſapientiæ.& bonitati: eò ꝙ ſub tali ratione debetur Deo cultus latriæ. ſed illa ſacrificia erant diuinæ maieſtati incondigna, cum eſſent oblata,& immolata ex animalibus brutis,in quibus prætium erat, vile,& impurum. Igitur quærendum erat munus diuinæ maieſtati condignum,& purum & prætioſum & carum de ſe, & acceptabi-
C le,non brutum. Quartò probatur iſta concluſio inquantùm lex Moſaica non fuit data gratia ſui,ſed in ſignum futuræ veritatis per Chriſtum adimplendæ,ergo debuit ceſſare quando fuit impleta, & verificata per ſurrectionem Chriſti, prout dictum eſt. Quintò probatur eadem concluſio inquantum tota lex Moyſi, & omnia legalia mortua fuerunt ſimul cum Chriſto, & non ſurrexerunt cum eo, quia tunc compleuerunt officium & curſum ſuum, & manſerunt in ſepulcro incinerata,& per conſequens perdiderunt ſuas vires,& ſuum officium,& p cõſequens ceſſauerunt, quia propter aliud nõ fuerant inſtituta,niſi ad ſignificandum,& in ſignum pacti,& fœderis, & ad ducendũ, & dirigendum illum populum vſque ad Chriſtum,in quo omnia illa erant verificanda,&

à quo ille populus erat recepturus veritatẽ D repromiſſionis,ſub cuius fide,& proteſtatione obſeruabat illa legalia. Ex omnibus ergo ſupradictis ſequitur corollariè,ꝙ ceſſante lege Moyſi debuit ſuccedere lex euangelica, eò ꝙ ſupplet,& ſatiſfacit omnibus defectibus legis Moyſi,& verificat omnes eius figuras, & verificat totam legem,& prophetas. Nam primò lex euangelica explicat fidem neceſſariam ad noſtram ſalutem per duodecim articulos,in quibus explicatur trinitas perſonarum ſub vnitate, & ſimplicitate vnius ſubſtantiæ,& eſſentiæ diuinæ,& explicat beneficiũ creationis,& omnia myſteria, & beneficia noſtræ redemptionis,& glorificationis,propter quæ debetur Deo vera latria.Secundò lex euangelica explicat verum intellectum præceptorum moralium, vt patet Matt.5.& 6.&c.& continet ſeptem eccleſia- E ſtica ſacramenta, quæ in ſe realiter continẽt Chriſtum,in quo eſt tota plenitudo diuinitatis,ſicut eſt ſacrificium eucariſtiæ, aut cõtinent realiter pretium paſſionis Chriſti,ſicut ſunt cætera ſacramenta, & ſic poſſunt mũdare hominem ab omni peccato, & ipſum iuſtificare. Item tertiò lex euangelica eſt vniuerſalis, & illimitata, quia baptiſmus eſt communis vtrique ſexui,& omnia ſacramenta ſunt communia omni generi,& omni populo, & linguæ, quia per totum orbẽ terrarum fuit prædicata,& in ea non eſt exceptus Iudæus,nec Græcus,nec Barbarus.ad Roman.per totum. Et ſic à ſolis ortu vſque ad occaſum offertur ſacrificium mediatoris, pro omnibus, & exercentur omnia ſacramenta. Et hoc fit in omni tempore,& hora, nam quando in noſtro hemiſferio eſt F nox, in alios eſt dies, & quando in noſtro hemiſfærio eſt hora nona,aut decima,in altera parte mundi eſt hora tertiarum &c. & ſic nulla eſt hora,nec momentum, quin in aliqua parte mundi offeratur Deo ſacrificiũ, & exhibeatur Deo vera latria,quod non poterat fieri in lege veteri, quando ſacrificium offerebatur in Hieruſalem.Item quartò lex euangelica ſupplet totum defectum legis, quia verificat,& complet omnia quæ illa ſignificabat,&figurabat:vt dictum eſt. Item quintò,quia lege veteri manẽnte incinerata in ſepulcro,ſola veritas euangelica ſurrexerit cum Chriſto. Ex quibus patet quòd illa debuit ceſſare, & iſta ſuccedere, cui nulla altera lex eſt ſucceſſura, vt patebit.

A Sed licèt iſta concluſio poſſit probari multi
plici autoritate ve.teſt. tamen ſolum addu-
cétur aliquæ auctoritates, q̄ per Iudęos non
poſſunt negari.vnde Iſaiæ.2.Et erit in nouiſ
ſimis diebus præparatus mons domus domi
ni ſupra verticem montium, & eleuabit̃ ſu-
per omnes colles,& fluent ad eum oẽs gẽ-
tes, & ibunt populi multi, & dicent : venite
aſcendamus ad montem dñi, & ad domum
Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas,& ambu
labimus in ſemitis ſuis.i.quia de Sion exibit
lex,& verbũ domini de Hieruſalem. Ex hac
autoritate ſequitur,ꝙ totus populus genti-
lis erat venturus ad doctrinam Chriſti Meſ-
ſiæ,& petiturus ab eo doctrinam nouam,&
legem nouam:quia non dicunt:docebit nos
vias Moyſi:ſed docebit nos vias ſuas.i.legem
ſuam nouam.Secundò ſequitur,ꝙ pręter le-
B gem Moyſi,quæ exiuit de Sinai,debebat alia
exire de Hieruſalem,& per conſequens illa
lex Moyſi,quæ exiuit de Sinai,debebat ceſſa
re.Item hoc idem probatur Hier.31.vbi dr̃.
Ecce dies veniunt dicit dominus,& feriã do
mui Iſrael,& domini Iuda foedus nouũ:non
ſecundùm pactum,quod pepigi cum patrib.
veſtris in die qua eduxi eos de terra Aegy-
pti,pactum quod irritum fecerunt, ſed hoc
erit pactum quod faciam cum domo Iſrael.
Poſt dies illos dicit dominus,dabo legem in
viſceribus eorum,& in corde eorum ſcribã
eam &c.Ex hac autoritate patet, ꝙ Meſſias
in lege promiſſus aliam legem nouam debe
bat dare: non ſcriptã in tabulis lapideis, nec
in cartis,ſicut fuit lex Moyſi:ſed ſcriptam in
cordibus,& viſceribus hominũ per propriam
prædicationem.Hoc idem patet Danielis.9.
C vbi dicit.Poſt.62.hebdomadas ab ædificatio
ne ſecundi templi vngetur ſanctus ſctõrum,
& firmabit pactum.hebdomada vna occide-
tur Chriſtus,& in medio hebdomadarũ defi
ciet hoſtia,& ſacrificium.& non erit eius po
pulus,qui eum negaturus eſt,& poſtea vſque
ad conſummationem,& finem erit in tẽplo
ſtatuta deſolatio.Ex hac autoritate oſtendi-
tur manifeſtè,quomodo Chriſtus erat ven-
turus poſt.433.annos ab ædificatione ſecun
di templi,& quomodo debebat firmare, &
dare legem nouam,& pactum multis,& non
ſolùm populo Iudaico. Et quomodo dẽbat
ceſſare hoſtia,& ſacrificium, & per cõſequẽs
tota lex Moyſi:quod totum videmus eſſe cõ
pletum.Hoc idem patet per Talmudiſtas,&
ea,quæ ſcribuntur in libro Canhadrin.& in
ſtudio Heliæ:ꝙ ſex millia annorũ eſt mũdus D
duo millia vanitatis,& duo millia regis Meſ
ſię.Ex quo patet,ꝙ lex Moyſi nõ debebat du
rare niſi per duo millia annorum.incipiendo
à tempore circuncisionis: Ex quo etiam pa-
tet,ꝙ lex Moyſi iam ceſſauit in Chriſto,pro-
ut latius patebit in ſequenti quęſtione.

Decima concluſio,ꝙ legalia non ſolũ per
mortem Chriſti fuerunt mortua,& inutilia,
& inualida:ſicut inquit Hier.ſed, & poſt pu-
blicationem euangelij fuerunt,& ſunt mor-
tifera obſeruantibus ea.Prima pars patet per
ea quæ dicta ſunt:quia omnia fuerunt mor-
tua cum Chriſto,& ſepulta, & non ſurrexe-
runt cum eo:quia ibi cõpleuerunt curſum,
& officium ſuum:quia non fuerunt data gra
tia ſui:ſed in ſignum fœderis,& pacti, & ĩ ſi
gnum pretij,& per conſequens ibi perdide-
runt vires ſuas:vt inquit Hier. ſuper epiſtolã E
ad Gala.Item idem Hierony. ait ſuper Mat-
thæum homillia de puella reſuſcitata per
Chriſtum,ꝙ niſi prius mundatæ fuerint ma
nus Iudæorum,quæ ſanguine plenę ſunt,ſy-
nagoga eorum mortua non ſurgit.Per quod
intendit Hieronymus, ꝙ ſynagoga mortua
conuertetur ad Chriſtum in fine mundi:ſed
pronunciato euangelio inutilis, & inualida
manet poſt mortem,& reſurrectionem Chri
ſti.Secunda pars probatur per Augu. & hoc
multipliciter. Primò,quia poſt mortẽ Chri-
ſti Iudæi offerunt rem mortuam,& putridã,
& inutilem obſeruando legalia: ergo talia
ſunt eis mortifera.Secundo quia rumpũt, &
violant pactum,& fœdus:nam illa data fue
runt eis in pactum, & fędus Chriſti ventu-
ri firmata per aſperſionem ſanguinis in ſi-
gnum: quòd per ſanguinem Chriſti erat il- F
la lex ſoluenda: ſed iam venit Chriſtus, &
aſperſit ſanguinem ſuum ſuper populũ,pro
ut fuit figuratum Exo.24.& iam ſoluit præ-
tium pro omnibus ergo ſequitur,ꝙ poſt præ
tium ſolutum Iudæi rumpunt,& violant pa
ctum,& contemnunt prætium, & ſacrificiũ
pro nobis oblatum:ergo talia ſacrificia,& o-
mnis legalis obſeruantia eſt eis mortifera:eò
quod fit cum contemptu Dei. Tertiò hoc i-
dem probatur inquantùm per talem obſer-
uantiam falſificant legem,& prophetas,nã p
talem obſeruantiam negant Chriſtum veniſ
ſe:ergo negant,& falſificant legem,& profe
tas:qui nihil aliud clamabãt,& ſignificabant,
niſi Chriſtum in carnem venturum, & per
mortem,& paſſionem mundum redemptu-
rum,

A rum& ſic falſificando ſacram ſcripturam, &
auferendo verum ſignificatum, & veritatē
ab ea; faciunt Deum mendacem, qui locutus
eſt in lege, & ꝓphetis. Et ſic non ſolùm ob-
ſeruantia legis eſt eis mortifera: ſed intelli-
gentia, & falſa gloſſa quam dant ipſi ſcriptu
ræ eſt eis mortifera. Vnde dicit Auguſtin. de
vnico baptiſmo contra Donatiſtas, quòd in
eadem lege, & ſcriptura veteris teſtamenti
Chriſtiani fiunt boni, ſpiritualiter, & bene in
telligendo: & Iudæi fiunt mali, literaliter,
& falsè intelligendo, quia litera occidit: ſpi
ritus autem viuificat. Quartò obſeruantia
legalium, eſt Iudæis mortifera inquantùm
eſt prohibita, non ſolùm per Chriſtum, qui
eſt ille ꝓpheta, quem Deus promiſit Deute
ron. 18 qui legem iam declarauit, ſed etiam
ſunt prohibita per propheta somnia legalia
B poſt Chriſtum, ſicut fuit probatum Pſalmo
29. vbi dicit Chriſtus per os Dauid. Sacrifi
cium, & oblationem noluiſti, aures autem
perfeciſti mihi. Holocauſtum pro peccato
non poſtulaſti &c. Item Pſalm. 49. Non ac-
cipiam de domo tua vitulos: neque de gre
gibus tuis hircos. Item Iſa 66. Ad quem
reſpiciam: niſi ad pauperculum & contritum
ſpiritu, & trementem ſermones meos? Qui
immolat bouem, quaſi qui interficit virum;
qui mactat pecus, quaſi qui excerebat carnē
qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem
ſuillum offert, qui recordatur turis, quaſi q
benedicat idolo. Ex dictis in præcedente:
& iſto capitulo patet manifeſtè, quomodo
tempore Meſſiæ legalia debebant ceſſare, &
quomodo poſt eius aduentum omnia illa de
bebant eſſe Deo abominabilia: ſicut homi-
C cidium eſt Deo abominabile. Vnde dicit,
quòd ſicut homicidium, & ſacrificium ido-
lorum &c. erant tunc prohibita; ita legalia
ſunt prohibita poſt aduentum Chriſti. Hoc
idem patet Malachiæ 1. vbi dicit dominus,
Non eſt mihi voluntas in vobis dicit domi-
nus: & munus nō accipiam de manu veſtra.
Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum, ma-
gnum eſt nomen meum in gentibus: & in o-
mni loco ſacrificatur, & offertur nomini
meo oblatio munda, quia magnum eſt no-
men meum in gentibus dicit dñs exercituū.
Et vos polluiſtis illud in eò, quòd dicitis:
Menſa domini contaminata eſt: & quod
ſupponitur contemptibile eſt cum igne, qui
illud deuorat &c. Ex ſupradictis patet, quòd
poſt reſurrectionem Chriſti non ſolùm ſunt
mortua legalia, ſed & mortifera: & non ſo- D
lùm ceſſarunt offerri, & ſed & ſunt Deo abo
minabilia, & per conſequens ſunt nobis ꝓ
hibita, quia ita ſunt prohibita, ſicut in lege
erant prohibitæ carnes ſuillæ, & ſicut homi-
cidium, & ſicut ſacrificium idolorum: vt pa-
tet ex dictis Iſaiæ, & per Malachiam patet
quòd omnia legalia ſunt immunda poſt ad
uentum Chriſti: ergo ſunt prohibita. Et o-
ſtenditur etiam, quod ſacrificia ve. legis erāt
inſufficientia, & imperfecta, eò quòd nō po
terant offerri niſi in Hieruſalem, & in ſolo
illo populo Iſraelitico, & per conſequens ſa
crificium generale erat ab omnibus genti-
bus offerendum, & in omni loco: ſicut Deus
eſt creator, & redemptor tàm gentiliū quàm
Iudæorum. Et ideo dicit Deus per Malachiā.
A ſolis ortu vſq; ad occaſum offertur mihi
oblatio munda: quia magnū eſt nomē meū E
in gentibus &c. Item denotet, ꝙ Iudæi poſt
aduentum Xp̄i polluunt nomen dñi offeren
do ſacrificia legalia, & reprehendendo Chri
ſtianos offerentes ſacrificium mediatoris, ꝑ
hic, ꝙ ait. Et vos polluiſtis illud in eò, ꝙ dici-
tis: menſa dñi contaminata eſt &c. Ex pluri
bus alijs autoritatib. probātur legalia eſſe ꝓ-
hibita, & Deo odioſa, & abominabilia, & per
conſequens oībus mortifera poſt aduentum
Chriſti, ſed cauſa breuitatis iſta ſufficiant.
Quantum ad tertium artic. in quo quæritur
de æternitate legis, eſt valdè aduertendum,
ꝙ æternum in ſacra ſcriptura dr̄ valdè æqui
uocè de diuerſis, & ratio eſt iſta. nā æternum
dr̄ ab æuo ſiue ab ætate, quod idem eſt, qđ
vita, ſiue eſſe; quia viuere viuentibus eſt eſſe.
Et ſic viuere, ſiue vita, & eſſe valdè æquiuocè
dicuntur de Deo, & creaturi, nā Deus eſt, & F
viuit per ſuam eſſentiā, & ideo eſt ſua vita,
& ſua ætas, & ſuum eſſe. Et ideo de ſolo ipſo
dr̄, quòd eſt. Exo. 3. Ego ſum qui ſum, & qui
eſt miſit me ad vos, & vbiq; dr̄ in prophetis:
viuo ergo dicit dñs. q. d. ſolus ego hēo vitā
à meipſo, & ſum vita mea, oīa autem alia vi
uunt, quia participiant eſſe, & vitam à Deo:
ideo non ſunt ſua vita, nec ſuum eſſe: ſed di-
cuntur eſſe adiectiuè: & ſic dicuntur viuere
ſub aliquo alio reſpectu, & ſecundùm quid
& non ſimpliciter: quia licèt habeant vitam,
tamen habent ipſam terminabilem, & ſuc-
ceſſiuam: ſicut ſunt omnia iſta temporalia.
Et ideo eſſe, & vita ſiue viuere valdè æquiuo
cè dicitur de Deo, & creaturis. Nā licèt an-
geli habeant totam vitam ſimul: tamen ha-

A bent ipſam terminabilem,& dependentem, & participatam,ſed omnia alia dicuntur eſſe & viuere ſucceſſiuè ſub tempore,& mortu: ergo etiam vita eorum eſt magis æquiuoca. Sed quia æternum dicitur ab ætare,quæ idē eſt quod vita,ideo ſicut vita,& ætas dicitur æquiuocè de Deo,& creaturis:ita pariter, & æternum: quia æternum nihil aliud eſt niſi æquale,ſeu coætaneum alicui vitæ aut ætati:& ſic quot ſunt ætates,& vitæ,tot ſunt æternitates:& ſicut a'ia eſt ætas,& vita Dei,& aliarum creaturarum, ita alia eſt æternitas Dei, & alia creaturarū, nam æternitas Dei eſt interminabilis vitę tota ſimul,& perfecta poſſeſſio, ſicut dicit Boetius 4. de Conſola. Et æternitas angeli eſt ſua vita & duratio tota ſimul,ſed terminabilis:& æternitas hominis eſt ſua ætas,& vita non tota ſimul,ſed terminabilis,& ſucceſſiua,& ſic vnumquod-
B que habet ſuam ætatē,& æterni tatem, quia æternum dr̄ inquantum eſt alicui ętati,& vitæ coæuum,& coæquale in duratione, & ſic dicimus,ꝙ caput meum eſt mihi ęternum.i. eſt mihi æquale in duratione,quia quantum durabit vita mea tm̄ durabit caput meum: & conuerſo, & ſic dicimus, ꝙ reſpirare eſt mihi æternum,ideſt duiās per totam vitam meam,& ętatem.Et ſic dixit rex Get ipſi Dauid.Eris mihi ſeruus ſempiternus.i.per totā vitam & etatem tuam.1.Reg. Et ſic æternū nihil aliud eſt niſi res durans ſiue durabilis per totam ætatem,& vitam.& per totum ſeculum alicuius. Quia ergo Hebræi diſtinguunt mundum per multa ſęcula, ſiue per multas ętates in ſua ſucceſſione: ergo neceſſe eſt, vt diuidant ipſum per multas æternitates.& tunc aliquid erit æternum,ſiue ſēpi-
C ternū vni ſęculo,& ętati,& alterū alteri. Vnde quidam diſtinguunt mundū ꝑ tria ſęcula ſiue ętates.vnde ſcribitur in lib.Canhadrin, ꝙ legitur in ſtudio Heliæ,ꝙ ſex millia anno rū eſt mūdus:duo millia naturæ,& duo millia legis,& duo millia regis meſſię.Aliud ergo fuit æternū primę ætati:aliud fuit eternū ętati,& ſęculo legis:& iſta fuit circuncīſio,q̄ durauit per totū illud ſęculū,& ætatē legis. Et iſto mō data fuit circuncīſio ipſi Abrahę, ſub fędere ſempiterno.i.per totam illā ætatē,& ſęculū vſq; ad Meſſiā,q̄ fuit ſecunda ętas,& ſęculū mundi, ſm̄ illam computationem.Et ita pariter dedit, & promiſit ſemini ſuo terram Canaā in poſſeſſionē ęternā.i. ꝙ poſſiderent eā per totū illud ſęculū legis vſq; ad Chriſtum,ꝙ ita in veritate factū eſt,nam D
poſt modicū tp̄s ꝑdiderunt illam terrā.Et ſic pariter eſt dicendū de ſabbato,& cęteris legalibus,q̄ data ſunt in fędus ęternū: eo modo quo dictū eſt.i.ꝑ totum illud ſęculum & ętatē; vſq; ad aliud ſęculum Meſſiæ excluſiue,& ſic omnia illa fuerunt ſempiterna cū illa ętate vſq; ad Chriſtum. Et hoc cōfirmant ipſimet Iudęi cū dicunt, ꝙ lex non debebat durare niſi per duo millia annorum, inter ſęculum naturæ,& ſęculū Meſſiæ,ergo ſecundum eos lex non erat ęterna ſimpliciter,ſed ſolùm ſecundùm quid:inquantum erat duratura per totum illud ſęculum, & ætatem. Et iſto modo ſacr̄m altaris dicitur æternū. Matt.26.cum dicit Chriſtus. Hic eſt calix noui,& æterni teſtamenti:eò ꝙ durabit per totum tempus gratiæ, & nullum aliud ſuccedet.Et ſic patet,ꝙ multa dicuntur ſempiterna in ſacra ſcriptura,non ſimpliciter, ſed ſm̄ E
quid,reſpectu alicuius ſęculi,& ętatis. Et iſto modo lex Moyſi, & circuncīſio data fuit in fœdus & pactum æternum per totam illam ętatā vſq; ad Xp̄m. Sed licet hoc ſit benedictum,ꝑp obſtinationem Iudæorū tm̄ adhuc oīa legalia pn̄t dici ęterna dupl'r. Vno modo quantum ad ſignum tm̄,& ſic fuerunt ſempiterna illi ſęculo,& ætati ꝑ totam illam ętatē vſq; ad Xp̄m,ſicut dictū eſt.Secundo mō dicuntur æterna,quantum ad ſuum ſignificatū,& quò ad eorum veritatem.Et ſic eſt dicēdū,ꝙ circuncīſio fuit data ſub fędere ſempiterno rōne paſſionis Xp̄i,in qua fuit verificata circuncīſio & in qua ſolutum eſt verū pretiū:& rōne baptiſmi,q̄ eſt ſpūalis & circunciſio cordis,& animæ ꝑ illam carnalem circūciſionē ſignificata,& figurata,q̄ q̄dem circū- F
ciſio baptiſmalis durabit vſq; ad iudicium ꝑ totam iſtam vltimam ætatem,& tp̄s,& ſęculum grāe.Et ſic eſt dicendum de immolatione agni Paſcalis,& agni matutini,& veſperini,& aliorū ſacrificiorū,q̄ oīa verificant, & cōtinuant in hoc ſęculo grāe ꝑ oblationē,& ſacrificiū ſacri altaris.Et ſic patet qūo oīa illa legalia ſunt æterna,quò ad eorū ſignificata:& quò ad veritatē,nam ſicut ſignū verificat: in eternificat ꝑ ſuā veritatē & ſignificatū.Et iſto modo omnia illa legalia data fuerūt in fędus ęternū.Itē tertiò data ſunt,& in fœdus æternū ratione vltimati finis,& præmij promiſſi,quod eſt ſumma beatitudo pro oibus illis legalibus, & pro obſeruantia eorum obſeruatoribus promiſſa:quam promiſſionem

A ſionem omnes patres vet.teſt. per Chriſtum
acceperunt:qñ eduxit eos de limbo:& intro-
duxit in gloriã cęleſtẽ.ad Heb.1 1.vbi ſempi-
terno ęuo fruunt,vt patebit in 3. q. Ex qui-
bus patet,ꝙ omnia illa legalia tripliciter di-
cuntur æterna,& eſſe data ſub fœdere ſempi
terno. Primo modo inquantùm ſunt data in
ſignum ſiue rationẽ ſigni,& ſic fuerunt æter
na ſ̃m quid , & ſempiterna cum illa ætate.Se
cundo ratione ſignificati, & ratione ſuæ ve-
ritatis,& ſic iam dicuntur magis æterna , qa
adhuc durat,& durabit veritas eorum,& ęter
nificatur vſque ad iudicium. Tertio modo di
cuntur æterna ratione vltimati finis,& præ-
mij vltimatè promiſſi : & ſic æternificantur
in gloria. Vnde lex Moyſi æternificatur per
legem euangelicã:& lex euãgelica ęternifica
tur per æternam fruitionem in gloria,& pa-
B tria cęleſti.& in hoc conſiſtit vera intelligen
tia illius literæ.Ge.17.& Exo. 31. Ad maiorẽ
euidentiam,& intellectũ eorũ quæ dicta ſunt
in hoc artic.& duobus præcedentibus,eſt val
dè aduertendum, ꝙ in Chriſto viatore , & in
hac peregrinatione triplex forma conſidera
batur.ſ. forma ſeruitutis , & forma veritatis
humanæ.& forma deitatis.Forma autem ſer
uitutis dicebatur forma pęnalitatum, & infir
mitatum,ſ.fames,ſitis,dolor, & mors &c.quã
formam appellat etiam Apoſtolus ſimilitu-
dinem carnis peccati ; eò ꝙ erat veſtigium ,
& effectus peccati ipſorum primorum paren
tũ,quam formam pęnalitatum voluit Chri-
ſtus ſpontè aſſumere præter pctm̃ vt illæ pę-
nalitates eſſent inſtrumentum ad patiendũ ,
& merendũ pro nobis,& ad extinguendum
peccatum . Forma autem veritatis humanæ
C erat compoſitum ex corpore ſubſtantiali, &
anima rationali, ex quibus reſultat vera hu-
manitas. Forma autem deitatis erat ipſum
verbum diuinum.Voluit ergo Chriſtus mo
ri ſ̃m formam ſeruitutis,& pęnalitatem : vt
extingueret in nobis pctm̃ & pœnas pecca-
ti.Et voluit ẽt mori ſ̃m formam humanita-
tis:hoc eſt,qa aĩa verè fuit à corpore ſepara-
ta,ſed nõ mortuus eſt ſ̃m formã deitatis : qa
vt ſic erat æternus & immortalis.Ita ergo pa
riter in lege Moyſi erat cõſideranda triplex
forma.ſ.forma officij,& ſigni , & forma veri-
tatis,& forma præmij finalis.Forma enim of
ficij , & ſigni legalis erant modi conferendi
ſacramenta legalia , & modi ſacrificandi , &
diſtinctio ſacrificiorum,& obſeruantię, & di-
ſcretio ciborũ.Forma aũt veritatis erat veri-
tas euangelica.ſ.miſteria Xp̃i & eccleſiæ,q̃ fi D
gurabãt illa legalia,& in quibus illa ſigna fue
runt verificata.Forma autem finalis , & vlti-
mati præmii pro illius legis obſeruantia, erit
gr̃a,quã per Xp̃m expectabãt recipere in pñ-
ti,& gl̃ia in futuro: vt videbitur tertiã qõne .
Iſtas ergo tres ſupradictas formas cõtinebat
lex Moyſi. eò ꝙ erat mater Xp̃i ; de qua , &
qua natus & factus eſt Chriſtus,ad Gal.4. Et
ideo quia Chriſtus voluit naſci , & fieri ſub
lege:vt eos qui ſub lege erant redimeret per
mortẽ,& paſſionẽ,& reſurrectionẽ: inde eſt ,
ꝙ crucifixit cũ eo totã legẽ Moyſi , qua erat
indutus:& per cõſequens tota lex Moyſi fuit
cum eo ſimul mortua, & crucifixa : vt patet
ad Colo.2.Sed ſicut forma pœnalitatũ,& ſer
uitutis,quã ꝓ nobis Xp̃s ad inſtr̃m patiendi
ſpontè aſſumpſerat,totaliter fuit extincta, &
incinerata,& Xp̃s reſurrexit cũ ſola veritate , E
& forma humanitatis,& veritatis humanę,&
deitatis : ita pariter forma officiorum , & ſi-
gnorũ ceremonialiũ legis Moyſi, quæ fuerat
mortua cũ Chriſto manſit incinerata , & pu-
trefacta in ſepulcro cũ infirmitatibus & pœ
nalitatib.Xp̃i.& ſurrexit cũ Chriſto ſola veri
tas legis,q̃ eſt veritas euangelica per ceremo
nialia figurata,& ſignificata. Itaq; ſicut Xp̃s
iam amplius non moritur:ita nec agnus pa-
ſcalis immolatur : nec cętera aĩalia mactan-
tur , nec ſacrificantur: nec aliquis alius ſan-
guis in aliquo ſacro, aut ſacrificio effundit .
Et rõ eſt.nã ille ſanguis, qui effundebatur in
circuncisionę.& immolatione agni paſcalis ,
& agni matutini, & veſpertini,& vitulorum,
& hircorum,& oĩum aĩalium,non effundeba
tur niſi in ſignum pretij , & ſanguinis Chri-
ſti effundendi in cruce: prout ſupradictũ eſt . F
ergo forma officiorum,& ſignorum leg. vet.
iam finiuit curſum ſuũ ; poſtq̃ ſanguis Chri-
ſti qui erat effundendus figuratus per illa ſi-
gna cerimonialia:iã realiter effuſus eſt.Nam
ſicut adueniente luce extinguitur vmbra, ita
præſente veritate fuit extincta, & ceſſauit ſi-
gnũ,& figura Et ideo in ſeptem ſacramentis
eccleſiæ nullus ſanguis effunditur.nã hæc eſt
differentia inter ſacramenta noui & vet.teſt.
nam oĩa ſacramenta & ſacrificia vet.teſt. fie-
bant in ſignũ & figuram Chriſti occidẽdi , &
crucifigendi,& in futurã ſanguinis Chriſti ef
fundendi.Iõ quaſi oĩa illa ſacramenta , & ſa-
crificia fiebant cum effuſione ſanguinis, aut
cum occiſione animalium . Sed quia ſan-
guis Chriſti iam effuſius eſt : ideo non opor-

A ſet,ꝙ ſacramenta eccleſiaſtica fiant cum effu
ſione ſanguinis:ſed ſufficit, ꝙ habeant virtu-
tem ex ſanguine,& paſſione : & offerat̄ Xp̄s
immortalis, & impaſſibilis qualis reſurrexit
cum veritate humanitatis, & deitatis : &
cum veritate ſignificata,& figurata per legē.
Ex ſupradictis patet, ꝙ ſicut in lege Moyſi
conſiderabantur tres formæ.ſ.forma ſigni of
ficialis, & forma veritatis : & forma præmij
finalis : ita pariter conſiderabantur tres æta-
tes,& tria ſæcula.& per conſequens tres æter
nitates in ea.Nam prima fuit ſeculum,& æ-
ternitas ſigni officialis quæ durauit per totū
ſeculum le.ve.vſque ad ſeculum Chriſti Meſ
ſiæ.Secunda conſiderabatur æternitas verita
tis legis,ſ.redēptionis, & gratiæ à Chriſto vſ-
que ad iudicium.Tertia eſt æternitas præmij
vltimati : quam omnes patres ve.teſta. acce-
B perunt nobiſcum in Chriſto, & iſta erit ſine
fine in gloria cœleſti : vt patebit in tertia q̄-
ſtōne.Et ſic patet qualiter,tripliciter lex Moy
ſi dicebatur æterna, & data ſub fœdere ſem
piterno,ſ.æternitate cerimonialis officij : aut
æternitate veritatis : aut æternitate finis vlti
timati. Et patet qualiter lex Moyſi fuit æter
nificata per legem,& grām euangelicā quan
tum ad ſuam veritatem, & æternificat̄ ꝑ glo
riā quo ad præmiū vltimatū. Ex ſupradictis
patet veritas trium ſupradictorū articulorū,
& totius quæſtionis. nam ſi lex verus nō po
terat iuſtificare hoīem,nec per ſe tollere pec
catū ratione cerimonialiū:niſi in fide Chriſti
futuri.& veritatis euangelicæ per ill acerimo
nialia figuratæ : ergo oportebat illa cerimo-
nialia ceſſare, & veritatem feius euangelicā
iuſtificantē ſuccedere.vnde: ſi lex Moyſi po-
C tuiſſet per opera ſua officialia iuſtificare ad
vitam æternam:fruſtra fuiſſet deſiderium pa
triarcarum,& prophetarum de Chriſto futu-
ro, & de lege iuſtificante danda per ipſum.
vñ Dauid iā habebat legem Moyſi:& tñ ad-
huc petebat legē iuſtificantem pſ. 98. dicēs.
Legem pone mihi dñe viā iuſtificationū tua
rum &c.Itē ſi Dauid in lege Moyſi potuiſſet
ſaluari : non petijſſet ſaluatorē dicens. Veni
ad liberandū nos dñe Deus virtutum:oſten-
de faciem tuam, & ſalui erimus.pſ.69. Itē ſi
lex Moyſi per ſe potuiſſet iuſtificare.non di-
ceretur Iſa. 2. Venite aſcendamus ad montē
domini.&c.quia de Sion exibit lex, & verbū
domini de Hieruſalem. & ſic diſcurrendo ꝑ
omnes prophetas: quia omnes petebāt Xp̄m
ſaluatorē.& doctrinam eius euangelicā : tan

q̄ veritatem legis Moyſi : vt in ea poſſent iu D
ſtificari.Et ſic eſt dicendum de eius æternita
te quò ad veritatē,& præmiū vltimatum:pro
ut dictum eſt.Sed miſeri, & ceci,& obſtinati
Iudei non valent intelligere, nec percipere
hoc ſacramentum: quia ſi illa æternitas debe
ret intelligi literaliter, & ſimpl̄r : pariter de-
berent poſſidere in æternū illā terrā Canaā,
quæ promiſſa fuit eis in poſſeſſionē æternā
in præmiū circunciſionis,& tñ non poſſidēt
illā licèt circuncidātur. Et iō æternitas,tā cir
cunciſionis,q̄ terræ promiſſionis, & totius le
gis eſt ſpūaliter intelligenda pro ſuō ſignifi-
cato,& pro ſua veritate : prout declarabitur
in tertia quæſtione.Sed nunc reſtat reſpōde
re ad argumenta, & authoritates modemo-
rū Iudæorū:quibus nituntur defendere per-
fidiā ſuam.Ad primū ergo cum dicunt,ꝙ il-
la lex fuit inſtituta ad tollendū pctm̄,& iuſti E
ficādū hominem &c.Reſpondetur:ꝙ iā pro-
batū eſt in primo articulo, qm̄o illa lex de ſe,
nec poterat tollere peccatum : nec iuſtifica
re hoīem ſimpl̄r ad vitam æternā conſequē
dam per opera legalia : ſed ſolū fuit inſtituta
& data in ſignum figuratiuā,& in ſignū fœde
ris, & futuri pretij per Xp̄m ſoluendi in cru-
ce,& in figuram ſacramentorum eccleſiaſti-
corum:in quorū miniſterio,& collatione illi-
cò ſoluit̄ pretiū.Et iō ſoluto pretio fœderis
per Chriſtū,illico ceſſauit ſignum fœderis :
& ceſſarunt oīa ſigna figuratiua, cuiuſmodi
fuerunt oīa ſacrificia, & oblationes,& cæte-
ra legalia:quæ nūc cōtinuant̄, & verificant̄
per ſua vera ſignificata. Et iō quotiecunque
hodie illa legalia obſeruant̄ per Iudæos falſi
ficant legē,& prophetas:poſtq̄ iā fuerūt veri
ficata,& impleta per Xp̄m: & iā impleuerūt
offm̄,& curſum ſuū prout dictū eſt. Et ideo F
Iudæi ſunt blasfemi, talia falſa, & inania ſi-
gna exercentes, & eſpectantes.& non ſolū
ſunt blasfemi,ſed & fatui.Nā talia legalia nō
ſolū data ſunt in ſignū figuratiuū : & ī ſignū
fœderis,& p̄tij futuri:ſed & in ſignū cēſualis
tributi.Et ſic tota lex nil aliud erat niſi chiro
graphū,& contractus debitorius,& cēſualis.
ad Coloſſenſes 2. Sed iā ille contractus fuit
raſus,& ruptus per mortē creditoris, vſq; ad
quem terminū obligat eos lex ſoluere tribu-
tū cenſuale.ergo ſequitur,ꝙ per mortē Chri
ſti creditoris, & procuratoris Dei patris to-
tus ille populus fuit abſolutus ab illo contra
ctu debitorio. Ex quo patet,ꝙ fatui ſunt cen
ſendi ſoluēdo tributū, ad quod ſoluendum

non

A non obligantur:imò prohibentur: vt dictum
eſt.Tria ergo mala perpetrant Iudæi volēdo
cerimonialia obſeruare.Primò.n.occidūt ani
mam ſuam contēnendo ſalutē, & beneficiū
redēptionis.Scdò falſificant legē dando fal-
ſa ſigna, & expectando Meſſiā,qui iā venit.
Tertiò præiudicant,& iniuriātur ſibijpſis ſol-
uendo tributum, ad quod iam non obligan
tur Sed quartum eſt peius omnibus, quia
manent cęci, & in eadem perfidia obſtinati.
Ad ſm eſt dicendum:ꝙ circuncifio,& ſabba-
tum,&c.legalia fuerunt data ſub fœdere ſem
piterno,quò ad ſuam veritatē,& ad ſua ſignifi
cata: & quò ad ſuum finem: & ſic dicuntur
æterna ratione ſuorum ſignificatorum,inquā
tùm continuantur, & verificantur,& æterni
ficantur per ſua ſignificata.nam ſicut illa cir-
cuncifio fiebat tunc carnaliter in ſignum cir-
cuncifionis ſpiritualis: ita fit hodie ſpirituali
B liter per baptiſmum.& ſic eſt dicendum de
agno paſcali,& de agno matutino, & veſper-
tino,qui quotidiē offertur quò ad ſuum verū
ſignificatum in ſacro eucariſtiæ.Et ſic eſt di-
cendū de cæteris legalibus carnalibus, quæ
hodie ſpiritualiter obſeruantur. Fuerunt etiā
data illa legalia in fœdus æternū, quātùm ad
finē vltimatū:quia oēs patriarchæ, & prophe
tę & fideles,qui obſeruauerūt illa legalia ſub
pacto fidei Chriſti venturi,æternaliter fruun
tur cum Chriſto bonis cœleſtibus,& ęternis.
quam repromiſſionē acceperunt in Chriſto.
ad Heb. 11. Ad tertiū rñdetur,ꝙ illud argu-
mentum,& illud myſterium ſcriptum. Exod.
24.de confirmatione fęderis per aſperſionē
ſanguinis ſuper altare,& ſuper populum:eſt
gladius penetrans perfidiam Iudæorum.nam
per illud myſterium oſtendit manifeſtè Iu-
dęos eſſe periuros,& violatores pacti, & fęde
C ris compoſiti inter Deum,& populum Iſrael.
Nam Moyſes accepit librum legis,& legit ip
ſum coram toto populo cōgregato, explicās
omnia præcepta Dei: cui totius populus re-
ſpondit dicens Omnia quæ locutus eſt Deus
faciemus,& erimus obedientes. Et tunc Moy
ſes ad confirmationem pacti occidit duode-
cim vitulos,iuxta numerum 12. tribuum, &
vnā partem ſanguinis aſperſit ſup altare, &
alteram ſuper populum,dicens. Hic eſt ſan-
guis fęderis quod pepigit dominus vobiſcū
ſuper cunctis ſermonibus his.Per quod miſte
rium voluit Deus oſtendere,ꝙ illa lex, & il-
lud fędus non erat ſoluendum, niſi per effu
ſionem ſanguinis Chriſti: & ſic illa lex debe
bat durare vſque ad Chriſtum, qui per mor D
tem, & paſſionem debebat verificare omnia
legalia in lege præcepta. Vnde per hoc ꝙ oc
cidit duodecim vitulos ſignificabatur, quòd
Chriſtus erat electurus duodecim apoſtolos,
per quos debebat multipliciter omnes fide-
les per regenerationem baptiſmalem, quorū
ſanguine eccleſia per Chriſtum plātata erat
confirmanda, & irriganda, & figurabatur
etiam, ꝙ per fidem. 12.articulorum omnes
erant ſaluandi, & per hoc ꝙ vnam partē ſan-
guinis effudit ſup altare: figurabatur ꝙ Chri
ſtus Deus.& homo erat immolandus, & ſan-
guine aſpergendus in ara crucis.Sed per hoc
ꝙ alteram partem aſperſit ſuper populum,fi
guratum fuit quomodo Chriſtus propter po
pulum ſuum, & totum genus humanū erat
effuſurus ſanguinem,vt ipſum à mortem. &
captiuitate,& ſeruitute peccati liberaret. Et E
ſic voluit Deus pręfigurare,& ſignificare, ꝙ
cum Chriſtus effunderet ſanguinem ſuum,in
ara crucis:tunc ſicut totum genus humanum
eſſet abſolutum à ſeruitute peccati per talē
aſperſionem ſanguinis, ita pariter ille popu
lus eſſet liber,& abſolutus à iugo legis, & li-
beratus ab obſeruantia cerimoniarum. Et
tunc illud fędus & pactum eſſet finitum, &
vinculum legis diſſolutū, Et ideo dixit Moy
ſes. Hic eſt ſanguis fœderis,quod pepigit vo
biſcum dominus ſuper cunctis ſermonibus
his.i.hic ſanguis effunditur in ſignum, & fi-
guram illius ſanguinis, quem effuſurus eſt
Xp̄s in cruce pro oī populo:per quem ſangui
nem Chriſti obſoluetur genus humanū à iu
go,& ſeruitute diaboli,& populus Iſrael ab-
ſoluetur à iugo, & vinculo legis Moſaicæ: q̄
dicit lex ſeruitutis.Ex quo patet, ꝙ illud pa- F
ctū,& fœdus obſeruantiæ: le.ve.non debebat
durare,niſi vſque ad paſſionem Chriſti; per
cuius effuſionem illud pactum erat finien-
dum.& abſoluendum,qui quidē ſanguis Xp̄i
fuit figuratus per illum ſanguinem,quē Moy
ſes aſperſit ſuper populum,& altare vnde ſi-
cut Moyſes dixit. Hic eſt ſanguis fęderis,qđ
pepigit dominus vobiſcum &c. Ita pariter
Chriſtus dixit. Hic eſt cal ix noui,& ęterni te
ſtamenti myſteriū fidei,qui ero vobis effun-
dentur in remiſſionem peccatorū Mat. 24.i.
Hic eſt ſanguis meus no.teſt.figuratus per il
lum ſanguinē fœderis, quē Moyſes effudit
ſuper altare,& ſuper populum in ve.te.in ſi-
gnū fœderis,& fidei meæ paſſionis. Ex qui-
bus patet,ꝙ ſicut Moyſes effudit illum ſan-
guinem

A guinē in ſignū fęderis, & in figuram paſſio-
nis Chriſti futuri; Ita Chriſtus effudit ſan-
guinem in cruce ad verificādum illud ſignū,
& figuram, & ad complēdum, & finiendū pa
ctum. Et per conſequens tunc finiuit illa lex
officium, & curſum. & per conſequens tunc
ceſſauit ab officio ſuo: quia tunc fuit pactum
verè confirmatum, & finitum per Chriſtum.
Et ſic patet, ꝙ argumentum quod faciunt Iu
dæi, & illa autoritas, quā adducunt cōtra nos:
eſt manifeſtè contra eos, & deſtruit eorū per
fidiam, & oſtendit eos eſſe cœcos.

Ad quartum autem cum dicunt, ꝙ illi le-
gi nil poteſt addi, nec auferri ex Dei præce-
pto. Deut. 4. Reſpondetur ꝙ lex euangelica
nihil addit, nec aufert à lege, quantum ad eſ
ſentialia. Vnde dictum eſt in prologo: quòd
duo ſunt conſideranda in lege veteri. nā quæ
B dam ſunt eſſentialia ſicut erat fides futurorū
myſteriorum Chriſti, & eccleſiæ, quæ in lege
erant figurata. Et quædam erant accidenta-
lia, ſicut erat modus colendi Deum per illa
legalia, quę erant ſigna, & figura futuræ veri
tatis. Vnde futuræ veritates, quę per Chriſtū
completæ ſunt, erant de eſſentia illorum ſi-
gnorum, & figurarum. Et ideo lex euangeli-
ca ſeruat veritatem ſignificatam per illa lega
lia: quia lex per Moyſen data: ſed gratia, & ue
ritas per Chriſtum facta eſt Ioan. primo er-
go lex euangelica auferendo legales cerimo
nias à lege Moyſi nihil eſſentiale aufert, poſt
quam retinet, & obſeruat ueritatem ſignifica
tam per illa ſigna, quæ erant quædam acci-
dentalia ipſi legi, quibus ceſſantibus non de-
ſtruitur, ſed conſtruitur lex, poſtquam ſunt
verificata per Chriſtum. quia accidēs poteſt
adeſſe uel abeſſe pręter ſubiecti corruptio-
nem. Et ſic patet, quod nullum eſſentiale au-
fertur à lege, & illo modo intellexit Deus
C quando dixit. Non addetis ad verbum, quod
loquar vobis nec auferetis ab eo, id eſt nō ad
detis, nec auferetis aliquid eſſentiale, quod ſit
de eſſentia legis: tunc manifeſtum eſt, quòd
veritas euangelica eſt de eſſentia legis: ſine
qua nulla pars ſcripturæ vere. teſt. poteſt ve-
rè intelligi, eò ꝙ eſt eius uerum ſignificatum
nam ſignificatum eſt de eſſentia ſigni, ut di-
ctum eſt in prologo tractatu 3. regula quin-
ta. quia ſignum non eſt gratia ſui, ſed gratia
ſignati, ad quod eſſentialiter ordinatur. Ex
quibus patet, ꝙ Iudæi moderni ſunt corru-
ptores, & truncatores legis, & latrones: & ſa-
crilegi, & totaliter faciunt contra autorita-
tem quam contra nos adducunt, nam intelli D
gendo legem Moyſi præciſè ad literam, et
negando, & auferendo ſignificatū ſpirituale,
& ꝓphericum de Chriſto futuro, & de eccle
ſia, manifeſtè auferunt illud quod eſt eſſen-
tiale, & principale in lege, quæ tota fuit da-
ta in figuram futurorum, & in ſignū fidei, &
fœderis de Chriſto futuro, & in ſignum my
ſteriorum euangelicorum: vt dictum eſt, er-
go auferēdo veritatem euangelicam à lege,
auferunt proprium ſignificatum, & veritatē
legis: quia myſteria euangelica nil aliud ſūt,
niſi veritates legis: quia lex euāgelica eſt ve-
ritas legis veteris, Nam per myſteria Chriſti
lex Moyſi fuit completa, & verificata, ergo
Iudęi negando Chriſtum, & euāgelium, ne
gant veritatem legis, & per conſequens cor-
rumpunt, & laniant, & truncant, & mutilāt
legem auferendo principalem, & eſſentialē E
partem eius: auferendo, & negando veritatē
& retinendo mendacium, nam poſtquàm le
gal[illegible]erunt ſemel m[illegible] Chriſto, &
non [illegible]rexerunt cum eo, & impleuerunt of
ficium, & curſum ſuum: iam non ſunt vera,
ſed falſa ſigna: eò ꝙ data ſunt: tantùm in ſi
gnum de futuro: quæ omnia ſunt completa.
Sed contra hoc arguunt Iudæi. vnde quia di
ctum eſt, ꝙ poſt aduentum, & paſſionē xpi
ſigna legis manent falſa: tunc arguunt Iu-
dæi dicentes. Si lex Moyſi manet falſa, quare
ergo vos Chriſtiani legitis legem Moyſi in
eccleſijs veſtris? Et quare Chriſtus ueſter al-
legauit Moyſen, Ioannis quinto dicens. Moy
ſes de me ſcripſit &c. Ad hoc reſpondetur, ꝙ
nos nō dicimus legem Moyſi eſſe falſā imo
confitemur ipſam eſſe veram. & verificatam
ꝑ Chriſtum: ſed dicimus, ꝙ poſt paſſionem F
& reſurrectionem Chriſti obſeruantia eius
eſt falſa, & mortifera, quo ad cerimonialia.
Vnde lex Moyſi poteſt tripliciter conſidera-
ri. Vno modo quantū ad ſcripturam in ſe, &
quantū ad intentionē Dei, qui dedit illam.
Secundò quantum ad intellectum legis, Ter
tiò quantùm ad obſeruantiā eius. Primo mō
lex Moyſi eſt vera, & iam verificata ꝑ Chri-
ſtum, nam Deus dedit illam legem in ſignū:
præcipiens: vt illa legalia obſeruarentur vſ
quequo eſſet impleta ꝑ Xp̄m: ſed quia hoc
iam eſt completū: iō intentio Dei, & legis, &
fides patriarcarum, & profetarum manet ve
ra & ſpes eorū cōpleta. Secundo modo lege
manente vera intellectus legis pōt eſſe ve-
rus, aut falſus. Nam quando Iudæi legūt ſcri
pturam

A ſcripturam legis,& prophetarum,non intelligẽdo omnia illa eſſe impleta in Chriſto,tunc intellectus eorum eſt falſus,quia eſt contra veritatem,quia in rei veritate iam illa completa ſunt.ſed intellectus catolicus eſt verus. qa credit omnia illa eſſe iam completa. Et ideo dicit Auguſtinus libro de vnico baptiſmo, ꝙ in eadem lege Iudæi fiunt mali,malè intelligendo, & Chriſtiani fiunt boni, benè, & ſpiritualiter intelligendo: Nam Iudæi intelligunt legem ad literam tantùm abſque ſenſu ſpirituali, ſed Chriſtiani præter ſenſum literalem intelligunt, & credunt illam literam quò ad ſenſum ſpiritualem de Chriſto,& eccleſia, & credunt, & affirmant omnia illa ſigna eſſe iam completa per Xp̃m. Et ideo in diuinis officijs primò legimus Moyſen, & prophetas, ad denotandum ꝙ oĩa illa figurabant, & prænunciabant Chriſtum venturũ: B ſed poſtea legimus euangelium: ad denotandum ꝙ omnis ſcriptura legis, & ꝓphetarum fuit iam completa,& verificata per Chriſtum in euangelio, & ſic primò legimus ſignum, & poſtea legimus ſignatum, & veritatem illius ſigni. Et ſic patet, ꝙ Iudæi falſificãt ſcripturam legis,& prophetarum, negando eius veritatem:ſed nos verificamus legem,& prophetas ſpiritualiter intelligendo. Et iō licèt ſcriptura legis, & ꝓphetarum ſit de ſe vera, & iam verificata, tñ eſt falſa ad intellectum quo Iudęi intelligunt illam.Item nõ ſolũ falſificãt legem dictis,ſed etiã falſis factis in obſeruando legalia,nam licèt obſeruantia, legalium eſſet vera ante aduentum Chriſti: eò ꝙ figurabatur aduentus Chriſti, tñ modo talis obſeruantia eſt falſa, eò ꝙ ſignificat, & deſi- C gnat futurum quod iã eſt præteritũ, & cõpletũ ꝑ Xp̃m. Et ſic illa obſeruantia legis.quę ante erat vera,mõ eſt falſa, & tunc erat illis ſalubris ante aduentum Chriſti,& mõ eſt mortifera.Vnde ponit exemplum Augu. contra Fauſtũ,nã ſi detur medela purgatiua vni infirmo,eſt ipſi ſalubris, quia purgat eum, ſed ſi eadem medela detur ipſi poſt ſanitatem, eſt ipſi nociua, & eum interficit.Ita pariter circũciſio, & cæterorum legalium obſeruantia erant vera,& ſalubria ante aduentum Chriſti, ſed modò ſunt falſa,& nociua.Et ſic patet ꝙ ſcriptura legis,& prophetarum eſt bona,& vera nobis,ſed obſeruantia, & intellectus Iudæorum eſt falſus.

Vnde nota,ꝙ opera legalia erãt quędam proteſtationes,& profeſſiones Chriſti futuri, & futuræ redemptionis,& iõ ante Xp̃i aduentum erant verę tales proteſtationes, & talis profeſſio,ſed modo talis profeſſio, & proteſtatio eſt falſa,quia Chriſtus iam venit,& redemptio iam eſt facta.Et iõ talis obſeruantia modo dr̃ falſa.Itẽ ſicut tũc opera legis profitebantur Xp̃m venturum, ita nunc opera euangelica profitentur Chriſtũ veniſſe.ideo opera euangelica ſunt vera,quia eorũ profeſſio eſt vera.Ita ergo pariter opera legis modò ſunt falſa,quia eorum profeſſio eſt falſa: quia profitentur venturũ,& futurũ quod iam venit. Et ſic talia opera falſificant legem,& prophetas,quę quidem ſcriptura de ſe eſt vera. D

QVAESTIO. II.

Quæritur ſecundò ſpecialiter de ſabbato legali vtrũ debuerit ceſſare ꝑ aduẽtũ Xp̃i. Et arguũt obſtinati Iudæi moderni ꝙ nõ. Et primò arguũt ſic. Nã præcepta moralia nunq̃ debẽt ceſſare, eò ꝙ ſũt de iure naturę, ſed ꝓceptum de ſabbato celebrando ponitur inter præcepta moralia ſcripta in tabulis lapideis digito Dei,vt patet Exo.20.& Deu. 5.igitur eſt præceptum morale & per conſequens nunq̃ debuit ceſſare. Secũdò hoc ꝓceptũ inter cætera fuit magis repetitũ,& iteratũ,& replicatũ à Deo, & ſub pœna,& comminationę mortis,& ſub fędere ſempiterno præceptum, vt patet per totum diſcurſum legis,& profetarũ,& maximè Exo. 31.& 35.ergo fuit de intentione Dei ꝙ nunquàm ceſſaret,ſed quòd firmiter,& inuariabiliter celebraretur. Item tertiò ſub eodem fœdere ſempiterno præcepit celebrari Paſca, & Pentecoſten,& feſtum tabernaculorũ,& alia feſta legalia Leu.23. & Nume. 29. ergo nec etiam illa debẽt ceſſare. Item quartò Deus præcepit Deu 4.dicens. Non addetis aliqd ad verbum quod loquar vobis, nec auferetis ab eo,ergo nullo modo eſt ſabbatum auferẽdũ, nec dies dominica eſt addenda. In oppoſitũ eſt illud Iſai.66.Non erunt in memoria priora,& erit menſis ex menſe,& ſabbatum ex ſabbato &c. E F

Reſponſio.In hac quęſtione erunt tres articuli.Inquiretur enim in primo an præceptũ de ſabbato ſit merè morale. In ſecundo videbitur quomodo debuit ceſſare per aduentum Chriſti.In tertio videbitur quomodo ſola Chriſtiana religio celebrat verum ſabbatum, & ritè,& debito modo obſeruat illud

cum

A ad ablutionem originalis veteriſq; peccati ſicut modo baptiſmus. Item Beda dicit, ꝙ idē faciebat circuncisio quod modo facit baptiſmus, niſi ꝙ non aperiebat ianuam regni cęleſtis. ergo ſequit, ꝙ circuncisio per ſe tollebat, & mundabat orginale pc̄m. Ad hæc autem reſpondet, ꝙ tàm Aug. quam Beda ſecum portant reſponſiones ſuas in dictis ſuis. Nam dictum eſt, ꝙ in circunſione tollebatur & remittebatur peccatum originale: ſed ex hoc non ſequitur: ꝙ illa circuncisio eſſet inſtrumentum manuale cōtinens virtutem, & merita paſſionis Chriſti: ſicut baptiſmus. Et ideo non per ſe tollebat peccatum, ſed in virtute fidei conferentis. & ideo nullus extra legem poterat conferre: nec miniſtrare illud ſacrum in leg. vet. Nec per hoc habetur ꝙ illud ſacramentum conferret gratiam: quia ſi B gratia dabatur non niſi per fidem conferentium, & recipientium circunſionem: quia opera legis non iuſtificabant per ſe niſi per fidē Chriſti futuri. Vnde conclu. probat apoſtol. per totam epiſto. ad Ro. & Gal. & Heb. Quātum ad ſm artic. tenebitur iſte ordo. Nam primò in gn̄ali probabitur qualiter lex Moyſi fuit mortua ſimul cum Xpo: & per conſequens tunc finiuit curſum ſuum, & ceſſauit ab officio ſuo. Secundò hoc idem probabitur particulariter de vnoquoque genere pręceptorum: & per omnes partes legis. Primò ergo eſt præſupponendum, & aduertendum, vt dictum eſt in prologo, ꝙ lex uetus multipliciter comparatur ad Chriſtnm, & legem euangelicam. Nam primò comparatur ſicut motus, & via ad ſuum terminum naturalem, Secundò tanq̄ lineæ à circunferentia ad cen- C trum. Tertiò tanq̄ accidentia ad ſubiectum. Quartò comparat eum Au. contra aduerſarium legis & prophetarum, ſicut offiīn ad ſuū finem in artificialibus. Item quintò Rabi Samon ſuper Zaca. comparat legem, & prophetas ad Meſſiam ſicut ſcientiam ad ſuum obiectum, dicens: quod omnes prophetæ nō ſunt locuti niſi vſque ad tempus Meſſię. Sextò cōparatur tanquàm ſignum ad ſuam veritatē, & ſignificatum. Septimò apoſtolus ad Rom. comparat eam ad Chriſtum tanquam, contractum matrimonialem ad virum. Octauò in epiſtola ad Col. 2. comparat eam tanquā contractum, & chirogaphum cenſuale & debitorium ad creditorem. Et ſic Chriſtus dicitur terminnus, & centrum, & ſubiectum, & obiectum totius le. ve. & dicitur veritas, & vir, & creditor legis. Propter omnes ergo iſtas D conditiones, & operationes probatur: ꝙ tota lex fuit ſimul mortuā cum Chriſto. Probatur ergo primò, ꝙ tota lex fuit mortua, inquantum fuit motus, & via ad Chiſtū. Nā habitibus exiſtentibus in materia ceſſat motus. ergo poſtq̄ lex peruenit ad Chriſtum ceſſauit. & fuit cum eo mortua. Item ſecundò, ſicut deſtructo, & ſublato centro deſtruuntur omnes lineæ ad illud centrum terminatæ, eò ꝙ linea non poteſt eſſe ſine puncto terminate, cum ſit de eius eſſentia: ita mortuo Chriſto mortua fuerunt omnia legalia ad ipſum terminata. Item tertiò: ſicut deſtructo ſubiecto deſtruuntur, & deficiunt omnia accidentalia quę fundantur in eo: ità mortuo Chriſto omnia legalia mortua ſunt: eò ꝙ Chriſtus omnia legalia compleuit: & toti legi voluit eſſe ſubiectus. quia ideo voluit le- E gi ſubijci, & omnia onera legis ſuper ſe ſumere, vt omnia ſecum crucifigeret, & nos ab onere legis liberaret. ad Gal. 4. Item quarto ſicut habito fine artis ceſſat officium, & omnia quę ſunt ad finem: vt habita ſanitate ceſſant omnia inſtrm̄a medicalia, & omnes medelæ: ita ſacta paſſione Chriſti ceſſarūt, omnia ſacra, & ſacrificia, & cætera legalia quæ non fiebant niſi tanquam officia ad Chriſtum. q erat finis eorum. Nam omnia illa fiebant in officium figuratiuum, & oſtenſiuum talis finis. Item quintò. ſicut habita ſcientia alicuius obiecti ceſſat inquiſito ſcientiæ de illo obiecto, & habita, & illata concluſione ceſſat ſyllogiſmns, & ceſſant præmiſſæ: ita ergo adueniente Chriſto qui fuit obiectum, & concluſio totius legis, & prophetarum, ceſſarūt omnia legata: quæ erant propoſitiones præmiſ- F ſæ concluſionū euāgelicarū. Itē ſexto ſicut adueniente ſignificato ceſſat ſignū eius. ita aduenıēte Xpo qui fuit ſignificatū, & veritas legis, & prophetarum, de neceſſitate ceſſauit lex, & prophetę: ſicut adueniente naui ad portum ceſſat ſignum ꝙ faciebat ſpeculator de eius aduentu, & aduenıēte principio menſis ceſſauit clamor Calendarum Romæ: vt patebit. Et ideo poſtquàm omnia figuratiua, & dicta prophetarum fuerūt impleta in cruce: dixit Xps. Conſummatū eſt: & ſic tradidit ſpiritum ad denotandum, ꝙ omnia cum eo moriebant. & ſic ceſſauit lex, & clamor prophetarum. Itē ſeptimò mortua fuit lex cum Chriſto: inquantūm erat quæddam cōtractus debitorius, & chirographū cenſuale obligans illum po-

A illum populum ad Chriſtum. vnde ſicut con tractus debitorius factus ad vitam creditoris rumpitur,& extinguitur,& annullatur p mortem creditoris: ita ergo mortuo Chriſto totalex Moyſi fuit mortua,& extincta, & raſa, eò ꝙ nihil aliud erat,niſi quoddam chirographum cenſuale,& contractus debitorius, in quo totus ille populus ſe obligauerat ſeruare illam legem,& omnia illa præcepta: quia totus ille populus ſe obligauerat ſeruare illam legem,& omnia illa præcepta vſque ad mortem teſtatoris, & creditoris. quod patet Exodi.24. Nam cum Moyſes legeret volumẽ legis totus populus reſpondit dicens:Omnia quæ locutus eſt dominus faciemus, & erimus obedientes &c. Vnde tunc Moyſes immolauit.12.vitulos: & tulit medietatem ſanguinis,& aſperſit ſuper altare,& alteram par
B tem ſuper populum,dicens. Hic eſt ſanguis fœderis,quod dominus pepigit vobiſcum ſuper cũctis ſermonibus his &c.Per quod Moyſes voluit ſignificare: quod illud fœdus & pactum,& chirographum obligatiuum nõ erat ſoluendum niſi per ſanguinem Chriſti mediatoris, qui erat futurus Deus & homo.Nã per hoc, ꝙ mediam partem ſanguinis effudit ſuper altare: voluit ſignificare: ꝙ Deus cui facta fuit illa obligatio,factus homo erat moriturus,& ſanguine aſpergendus, ſed per hoc,ꝙ aliam partem ſanguinis ſparſit ſuper populum:voluit ſignificare, ꝙ Chriſtus pro populo erat moriturus, & proprio ſanguine effuſio ipſum populum erat redempturus,& liberaturus. Et ſic patet quomodo tota lex Moyſi nil aliud erat, niſi quoddam chirogaphum,& contractus debitorius uſq; ad mor
C tem Chriſti. Et per conſequens fuit extinctus,& raſus,& ruptus,& mortuus,& crucifixus ſimul cum Chriſto:& per conſequẽs nullus iam tenetˀ, nec obligatˀ ad legalia. Hanc rõnem facit apoſt.ad Col.2. Vnde ait. Cum vos mortui eſſetis in delictis conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta:delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti:ꝙ erat contrarium nobis.Et ipſum tulit de medio affigens ipſum cruci, & expolians principatus,& poteſtates traduxit confidẽter palam triunphans illos in ſeipſo. Nemo ergo vos iudicet in cibo,aut in potu, aut in parte diei feſti,aut neomeniæ,aut ſabbatorum,quę ſunt vmbra futurorum &c. Ex prædictis patet qualiter lex Moyſi fuit raſa,& mortua, & crucifixa cum Chriſto,inquantùm erat quod

dam chirographum obligatiorium, & contractus debitorius. ideo ampliùs nullus obligatur ad obſeruantiam legalium. Item probatur octauò. quòd lex Moyſi fuit mortua cum Chriſto, inquantùm erat tanquàm quidam contractus coniugalis vxoris ad virum. Vnde ſicut vxor non obligatur ad vinculum coniugale, niſi vſque ad mortem viri: per quam mortem abſolui tur vxor à vinculo cõiugali ipſius uiri: ita pariter cum Deus deſponſauerit ſibi illam plebem per dationem legis in monte Sinai, & totus ille populus ſe obligauerat ad illam legem ſeruandam ſub fœdere ſanguinis: vt dictum eſt: ergo per mortem Dei incarnati qui eſt Chriſtus, totus ille populus fuit abſolutus à vinculo legis: & per conſequens non amplius obligatur ad legis obſeruationem. Vnde hanc rationem facit Apoſtolus ad Romanos ſeptimo vbi ait. An ignoratis fratres (ſcientibus legem loquor) quia lex in homines dominatur quanto tempore viuit. Nam quæ ſub viro eſt mulier viuente viro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuit vir eius, ſoluta eſt à lege viri & cætera. Itaque fratres mei, & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti: vt ſitis alterius qui ex mortuis reſurrexit: vt fructificetis Deo. Ex ſupradictis verbis vult innuere Apoſtolus, quòd ante mortem Chriſti finis, & mariti illius populi: totus ille populus obligabatur ad ſeruandam legem: eò quòd Chriſtus vir eius adhuc viuebat in corpore mortali, & tanquàm mortalis expectebatur in lege. ideo vſque ad eius mortem obligabatur. ſed mortuo Chriſto viro ſuo iam non obligatur ad vinculũ coniugale legis. quia ſub tali conditione ille populus expectabat Chriſtum ſponſum ſuum: vt pro eo moreretur: vt patet per totum diſcurſum prophetarum. Et ſic patet cõcluſio,quò tota lex Moyſi fuit mortua cum Xpo, quò ad cerimonialia. Sed iſta eadem concluſio probatur particulariter ſm omnes partes legis Moyſi. Ad cuius intellectum eſt notandum: quod tota lex Moyſi continet in ſe ſexcentatredecim præcepta. quorum quædam dicuntur moralia, & quædam iudicialia, & quædam cerimonialia. Moralia autem ſunt illa decem præcepta, quæ fuerunt ſcripta in duabus tabulis lapideis vt patet Exo.20.& 21.Et dicuntur moralia: eò ꝙ pertinent ad omnes homines,& omnib.ſunt cõmunia,ſine quibus hoĩes nõ poſſent adinuicẽ

conuer-

A conuerſari: nec conuiuere. Dicuntur etiam moralia: quia ſunt de iure naturæ, & pertinēt ad moralem iuſtitiam: quia per iſta decē pręcepta tribuitur vnicuiq; quod ſuum eſt, ſcilicet Deo latriæ ſeruitus: q́d pertinet ad tria prima præcepta primę tabulæ. Alia aūt ſeptē pertinent ad conuerſationem proximi. & iō iſta decem præcepta moralia ſunt immortalia: eò quòd ſunt de iure naturæ, & iam fuerunt obſeruata in lege naturæ. licèt non ſic fuerint explicita. Et ideo non præcisè pertinent ad legem Moyſi: niſi inquātùm ibi fuerunt magis explicata: quia magis pertinent ad legem naturæ. De ſabbato autem quomodo eſt morale quantùm ad ſubſtantiā, & ceri moniale quantùm ad modum dicetur in ſequenti quæſtione. Præcepta autem iudicialia fuerunt data ad correctionem, & punitio B nem tranſgreſſorum, quia aut dirigunt homines ad ſeruanda præcepta moralia, aut puniunt tranſgreſſores præceptorum dādo oculum pro oculo, & dētem pro dente, & vitam pro vita. iſta autē præcepta iudicialia, quia partim erant moralia, & partim cerimonialia: ideo partim mortua ſunt cum Chriſto: vt patebit. In tertio autem ordine ſunt, & erant præcepta cerimonialia. & dicebantur cerimonialia ratione modi agendi, & ſignificandi: eò quòd diſponebant ad modum colendi Deum. Quæ quidem cerimonialia erāt in quadruplici genere. Nam quędam pertinebant ad ſacra: quædā ad ſacramenta: quędam ad ſacrificia, & oblationes: & quædam ad obſeruantias, ſeu abſtinentias. Sacra autē erant illa, quæ ad cultum diuinum dedicabātur, & ſanctificabantur. Et iſta erant quin- C que ſecundùm, q quinque ſanctificabātur, & dedicabantur ad cultum diuinum. Nam primò dedicabatur perſonæ. Secundò loca. Tertiò tempora. Quartò ornamenta perſonaū. Quinto vtenſilia templi, & loci ſacri. Perſonæ autem dedicatæ: quædam dedicaban[illegible], & ſanctificabantur ad colendum Deum. & iſte erat ſolus, & totus populus duodecim tribuum Iſrael: quia ſolus, & totus ille populus erat electus ad colendum vnum Deum creatorem omnium. Quædam autem perſonæ dedicabantur ad miniſterium cultus diuini: ſicut erant ſacerdotes, & Leuitę, & cantores, & ianitores &c. & iſti erant de ſola tribu Leui. Quædam autem perſonæ ſanctificabantur, & purgabantur à peccato, & immunditia, ſicut erant peccatores, & leproſi, & mēſtruatę &c. vt patet in Leuitico. Iſtę ergo erant D perſonæ quę ſanctificabantur, & diſponebātur ad diuinum cultum, & habilitabantur ad ipſum. Loca vero conſecrata, & dedicata ad diuinū cultum erat Hieruſalem, & tēplum ſiue tabernaculum, & arca. Tempora autem dedicata ad cultum Dei erat principaliter ſabbatum: exinde feſtum Azimorum, & Pentecoſtes, & turbarum, & expiationis, & tabernaculorum &c. vt patet Leu. 33. Ornamenta dedicata ad diuinum cultum erant ornamenta ſacerdotis. ſ. efot, rationale, & humerale, & mitra etc. Vtenſilia autem templi erant candelabra, & mortariola etc. Omnia ergo iſta quinque ſupradicta. ſ. perſonæ, loca, & tempora, & ornamenta, & vtenſilia diſiebantur ſacra ſiue ſancta: eò quòd ad cultum diuinum erant conſecrata, & ſanctificata, & dedicata, & habilitata: quod erant primū genus cerimonialium. In ſecundo genere erant E ſacramenta, quæ dicebantur illa, quibus ſacra conſecrabantur. & erant iſta tria. Nam in primo loco erat circunſio, qua ſanctificabantur omnes filij Iſrael. In ſecundò erat vnctio, qua vngebātur ſoli ſacerdotes, & reges Exo. 30. In tertiò loco erant purgationes, & lotiones, & aſperſiones, quibus purgabantur peccatores, & leproſi etc. vt patet in Leuitico. quæ dicebantur ſacramenta: eò q conſecrabant, & ſanctificabant perſonas, & loca &c. In tertio genere cerimonialium erant ſacrificia diſtincta, quę offerebant perſonæ ſanctificatæ in locis ſacris. quæ quidem ſacrificia, et holocauſta fiebant ex certis animalibus mūdis: vt patet in Leuitico. ad quod etiam genus cerimonialium pertinent oblationes. In quartò tandem genere cerimonialium ponebantur obſeruantiæ, et abſtinentiæ à cibis, et F rebus immundis, puta non comedere porcū, nec anguillam etc. vt patet ibidē. Ad iſta ergo quatuor genera reducuntur omnia pręcepta cerimonialia: quia aut erant de ſacris, aut de ſacramentis, aut de ſacrificijs, et oblationibus, aut de obſeruantijs, et abſtinentijs. quæ omnia dicebantur cerimonialia: inquantùm reſpiciebant, et obſeruabant modum, et perſonas, & loca, & tempora etc. ad quandā ſignificationē de futuris myſterijs: quia Deus nobiliori, & conuenientiori, & digniori modo poterat coli, & placari: vt patebit. ergo talis cultus totus erat cerimonialis, & figuratiuus: quia cerimonia non dicit niſi modum, & figuratum, & ſignificationem, quia omnis

A omnis ceremonia quęcunque ſit,fit ad ſignificandum aliud,ut patet in ceremoniis, quæ fiũt in ſeruitio,& honore regum.His habitis, & notatis,ponitur prima particularis concluſio,ꝙ omnia ſacra, & ſanctificata legis vete. mortua ſunt cum Chriſto in cruce. Iſta concłu.probatur.Primò quò ad perſonas, & generationem carnalem perſonarum: quæ ſanctificabãtur,& dedicabãtur.Nam dictum eſt ꝙ non circuncidebantur niſi filii Iſraal: nec vngebantur,niſi ſacerdotes de tribu Leui, & reges de tribu Iuda, ſed omnia iſta ordinabãtur ad Chriſtum,tanquam in finem, & ideo Chriſtus,ſm carnẽ voluit eſſe de gñe Iſrael, & Iſraelita,& circũciſus, & voluit eſſe de tribu Iuda,& Leui pp regnum & ſacerdotium: eò ꝙ illæ duæ tribus coniungebantur in coniugio, & hoc voluit facere Chriſtus: vt ſecum cruciſigeret gñationem carnalẽ filiorũ
B Iſrael,& regnum, & ſacerdotium legale, & ſic voluit eſſe rex, & ſacerdos. Et ideo cum Chriſto mortua eſt generatio carnalis filiorum,& generatio carnalis regum, & ſacerdotum,& ſic mortua eſt generatio legalis & regnum, & ſacerdotium legale cum Chriſto. Ex quo ſequitur,ꝙ Iudæi interficiendo Chriſtum interfecerunt generationem Iſrael carnalem, & regnum,& ſacerdotium. Et ſic ipſimet ſe priuarunt regno,& ſacerdotio. Item ſequitur, ꝙ cum Chriſto mortua ſunt omnia ornamẽta ſacerdotalia in lege ſcripta.ſ. efot, & mitra, & rationale &c. eò ꝙ talia ordinabantur in ipſum tanquã ſacerdotem,& finem regni,& ſacerdotii, & ſic ẽt cum eo fuit mortuum ſeptrum regale temporale eadem ratione. Et ſic ille populus ex tũc fuit priuatus
C regno, & ſacerdotio, prout prophetauerat Oſe. 3. dicens. Dies multos ſedebũt filij Iſrael ſine rege,& ſine principe, & ſine ſacerdotio.

Secunda conclu. ꝙ cum Chriſto mortua fuit Iudæa,& Hieruſalẽ, & templum cum arca,& cum omnibus vtenſilibus, & tota terra Iſrael.probatur.Nam Deus elegerat illum populum, vt ex eo naſceretur Meſſias ſecundũm carnem:& elegit illam terram Iſrael, vt in ea Chriſtus prædicaret, & miracula faceret,& illam ciuitatem,& templũ, ut in ea legem declararet, & moreretur, & reſurgeret. Et propter iſta myſteria noſtræ redẽptionis propheiæ deſiderarunt, & commendauerunt illam terram,& ciuitatem & templum, eo ꝙ oĩa ordinabantur ad Chriſtũ: ergo oĩa mortua ſunt,& crucifixa cũ Chriſto, qui erat finis,gratia cuius oĩum illorũ. Habito ergo

D fine:ceſſante oĩa ꝗ ſunt ad finẽ,& ceſſant oĩa inſtrã,quæ ſunt facta pp illum finẽ. Itẽ Chriſtus crucifixus eſt in Iudæa & Hieruſalẽ:tanꝗ in loco ad hoc deputato & electo. ergo locus fuit crucifixus cum eo: & ſepultus. Hoc probatur ex experientia per ea miſteria, quæ facta ſunt.Nam terræmotus factus eſt per vniuerſam terram in morte Chriſti: & monumenta prophetarum aperta ſunt: & tẽpli velũ ſciſſum eſt, qđ cooperiebat ſancta ſanctorum,& ſic oĩa ſecreta, quæ ibi latebant, fuerunt manifeſtata,ad denotandũ, ꝙ iam templũ illud materiale non amplius erat neceſſariũ: eò ꝙ oĩa ſigna legis, & dicta prophetarũ erãt in Xpo cõpleta &c. Tertia concl. ꝙ cum Chriſto mortuũ fuit paſca,& ſabbatũ, & oĩa tpa legis ad diuinũ cultũ dedicata. probatur.

E Nam Chriſtus fuit crucifixus in die Paſchæ & ſepultus, & per totã diem ſabbati mãſit in ſepulcro.ergo dies paſchæ fuit crucifixus cũ Chriſto,& ſepultus,et dies ſabbati ſtetit cum Chriſto in ſepulcro. Et ſic tàm paſca, ꝗ ſabbatum fuit cũ Xpo mortuum, quia ſicut locus fuit mortuus cũ Chriſto, ita et tps, eò ꝙ ad hoc fuit ordinatum paſca, ut Chriſtus in eo moreretur:& ſabbatũ,ut in eo per totã diẽ Chriſtus in ſepulcro iaceret mortuus & quieſceret.& ſic tàm ſabbatum ꝗ paſca fuit mortuum cũ Chriſto,Et hoc apparet per ſignum. Nã Chriſto moriente in die paſcę, tenebræ factæ ſunt per uniuerſam terrã, à ſexta hora vſque ad nonam,& ſol paſſus eſt eclipſim, & luna non dedit lumen,ad denotandum ꝙ paſca cũ oibus feſtis legalibus, & cũ tota ciuitate Hieruſalem, et templo, et cũ tota Iſrael tunc fuit eclipſatum, & mortuum, quod vere fuit deſignatũ per illã eclipſim factã pręter naturam, & terręmotũ: Et ſic in eodẽ die

F cum Chriſto fuit paſca ſepultũ, et altera die quæ fuit poſt paraſceuem, quæ fuit magnũ ſabbatum,uenerunt Iudæi ex parte Pilati ad ſigillandum ſepultum, & claudendum, & ſic clauſerunt, & ſigillauerunt ſabbatum in ſepulcro ſimul cum Chriſto,& ſic manſit ſabbatum ſepultum cum Chriſto. Quarta concluſio,ꝙ paſca, & ſabbatum Iudæorum fuit incineratum, & putrefactũ in ſepulcro, probatur. Nã nec paſca, nec ſabbatum ſurrexit cum Chriſto: ergo manſerunt in ſepulcro, & per conſequens ibi fuerunt incinerata. Nã Chriſtus non ſurrexit in die ſabbati, ſed in die dñico. Et ſic ſola dies dominica reſurre-

A xit cum Chriſto: paſca & ſabbato manentib. in ſepulcro. Vnde Chriſtus noluit reſurgere in die paſchæ, nec in ſabbato, ad deſignãdũ, ꝙ nec paſca nec ſabbatum debuit reſurgere cum eo, ſed ambo cum infirmitatibus Chriſti ꝑpetuò in ſepulcro incinerata manere. Ex quibus patet: quod nec paſcha, nec ſabbatum eſt amplius celebrandum, nec obſeruandum. cum ambo ſint mortua, & ſepulta, & per conſequens incinerata. poſtquàm cũ Chriſto non ſurrexerunt, ſed ſola dies dominica debet coli, & celebrari in memoriam dominicæ reſurrectionis, eò ꝙ ſola illa ſurrexit cum Chriſto: vt patebit in ſequenti quæſtione. Quinta conc. quod omnia ſacramẽta vete. legis fuerunt mortua, & crucifixa cum Chriſto. Probatur. Nam dictum eſt, quòd omnia ſacramenta fuerunt ordinata ad ſãcti-

B ficandum, puta circuncisio ad ſanctificandũ ſolos Iſraelitas: & vnctio ad ſanctificãdos reges, & ſacerdotes. & lotiones, & aſperſiones ad ſanctificandos coinquinatos, quæ omnia iſta ordinabantur ad ſanctificationes, quas Chriſtus debebat complere, & facere in cruce. Et ideo Chriſtus voluit ſumere circuncisionem: vt illam in cruce crucifigeret. Et ſic circuncisio fuit crucifixa cum carne Chriſti: & ibi fuit crucifixa vnctio regum & ſacerdotum: quia tota perſona Chriſti fuit vncta, & tincta cruore, & ſanguine ſuo, & fuit crucifixa omnis lotio, & aſperſio legalis, quæ fiebat ad emundationem peccatorum, & immũdorum: quia ibi Chriſtus proprium ſanguinem pro immunditia, & pro peccatis omniũ effudit: vt lauaret crimina omnium, quæ quidem effuſio, & unctio fuit figurata per lotiones,

C & aſperſiones leg. vet. Sexta conclu. ꝙ cum Chriſto fuerunt crucifixa, & mortua omnia ſacrificia, & oblationes ve. le. Probatur, quia dictum eſt, ꝙ omnia illa erant ſigna & figura huius ſacrificij. & dictum eſt, ꝙ illa nõ offerabantur in pretium, ſed in ſignũ fœderis, & in ſignum, & arrã huius pretij qđ Chriſtus ſoluit in cruce pro omnibus præteritis, & futuris. ergo omnes illæ arræ, & omnia illa ſigna fuerunt ſimul mortua, & crucifixa cũ Chriſto. Et per eandem rationẽ fuit mortuus cum Chriſto eius ſiue conuiuium agni paſcalis, quod non fiebat niſi in figuram, & ſignum huius ſacramenti eucariſtiæ, quod Chriſtus inſtituit in die Iouis ſancta. In quo myſterio duo fiebãt. ſ. immolatio, & eſus ſiue conuiuium, ad ſignificandum ꝙ Chriſtus agnus qui tollit peccata mundi, prius erat im- D molandus in ara crucis, poſtea in eucariſtia ſpiritualiter epulãdus, & edendus ſicut quotidie fit in eccleſia.

Septimà conclu. quòd omnes obſeruãtiæ & abſtinentiæ, & diſcretiones ciborum fuerunt mortuæ cum Chriſto. Probatur, quia omnia illa data ſunt in figuram abſtinentiæ vitiorum, nam per porcum ſignificabatur luxuria: & per gryfum rapina &c. à quibus figuraliter illi prohibebantur abſtinere, quę omnia erant declaranda per Meſſiã in lege promiſſum, vt patet Deut. 16. Sed iam Chriſtus omnia iſta declarauit Mat. 15. quando dixit. non quod intrat per os coinquinat hominẽ: ſed blaſfemia, & adulteria, & homicidia, & cętera vitia, & immunda, quæ exeunt de corde, hæc coinquinant hominem. Et ſic tenent Talmudiſtæ, quòd Meſſias, quem fruſtra ex- E pectant, debet eis omnes illas obſeruantias declarare, & licentiare eis porcum, & cętera prohibita. Octaua concl. ꝙ omnia iudicialia præcepta fuerunt completa, & mortua cum Chriſto. Probatur. nam ſimiliter illa partim erant ceremonialia, inquantùm ſignificabãt ꝙ Chriſtus erat reſtituturus fructum ablatũ per Adam, & inquantùm figurabant, ꝙ Chriſtus erat daturus dentem pro dente, & occulum pro oculo, & vitam pro vita omnium. Nam quia Adam ex raptu cibi vetiti totum genus humanum in mortem præcipitauit: ideo Chriſtus reſtituit fructum in arborem crucis: cum ſeipſum pro illo furto obtulit, & ibi reſtituit dentem pro dente, & vitam pro vita, quia totus homo quò ad corpus mortuus eſt pro ipſo præuaricatore, & latrone, & homicidia Adam. Et ſic patet, ꝙ Chriſtus F fuit punitus pro illo peccato, & in eo fuerũt exercitata, & completa illa præcepta iudicialia, & per conſequens in eo fuerunt mortua. Et ideo eccleſia non exercet illa, nec vult punire tali genere ſuppliciorum, poſtquàm iã Chriſtus compleuit illa: ſed remittit omnes peccatores ad pœnitentiam, quæ datur loco illorum iudiciorum, vt patebit infra.

Nona concl. ꝙ lex Moſaica debuit ceſſare per mortem, & paſſionem Chriſti. Hæc concluſio probatur multiplici ratione & autoritate. Et primò ratione defectus virtutis, quia in ſe non habebant tantam virtutem illa legalia: vt poſſent tollere peccatum, & iuſtificare, & gratificare hominem ad vitam æternã, vt dictum eſt in primo artic. Secundò pro-

tubra,

A batur iſta concluſio propter legis limitationem, erat enim illa lex limitata.ſ.generatione, loco & tempore. Nam primũ illa lex nõ fuit data niſi ſoli populo Iſraelitico,& circũciſio non potuit dari niſi ſolis maſculis, & miniſteriũ diuini cultus ſolis leuitis,& ſacerdotium ſolis filijs Aaron. Et ſic prima lex erat limitata ratione vnius generationis. Secundò ratione loci, quia non erat ſeruanda niſi in terra promiſſionis. Deutero.6. Et agnꝰ paſcalis non poterat immolari, nec ędi niſi in Hieruſalem, & ſacrificia non poterant mactari nec offerri, niſi in templo Deuter. 16. Et ſic patet defectus libertatis,& vniuerſalitatis illius legis; & per conſequens non erat condignus cultus latriæ debitus diuinæ maieſtati. Nam ſicut Deus eſt vni-
B uerſalis creator,& conſeruator, & redemptor, ita ipſi debetur latria per omnia vniuerſalis, communis omnibus generationib. & omnibus locis,& temporibus; vnde ſi latria non exhibebatur Deo niſi in illo templo., ergo non poterat exhiberi in omni tẽpore, & in omni hora, ergo debuit ceſſare. Tertiò probatur iſta concluſio ratione indignitatis ſacrificiorum, nam munera & ſacrificia debent eſſe condigna diuinæ maieſtati, & ſapientiæ,& bonitati: eò ꝙ ſub tali ratione debetur Deo cultus latriæ. ſed illa ſacrificia erant diuinæ maieſtati incondigna, cum eſſent oblata,& immolata ex animalibus brutis, in quibus prætium erat, vile,& impurum. Igitur quærendum erat munus diuinæ maieſtati condignum,& purum & prætioſum & carum de ſe, & acceptabi-
C le,non brutum. Quartò probatur iſta concluſio inquantùm lex Moſaica non fuit data gratia ſui,ſed in ſignum futuræ veritatis per Chriſtum adimplendæ,ergo debuit ceſſare quando fuit impleta, & verificata per ſurrectionem Chriſti, prout dictum eſt. Quintò probatur eadem concluſio inquantum tota lex Moyſi. & omnia legalia mortua fuerunt ſimul cum Chriſto, & non ſurrexerunt cum eo, quia tunc compleuerunt officium & curſum ſuum, & manſerunt in ſepulcro incinerata,& per conſequens perdiderunt ſuas vires,& ſuum officium,& ꝑ cõſequens ceſſauerunt, quia propter aliud nõ fuerant inſtituta,niſi ad ſignificandum,& in ſignum pacti,& fœderis, & ad ducendũ, & dirigendum illum populum vſque ad Chriſtum,in quo omnia illa erant verificanda,& à quo ille populus erat recepturus veritatẽ D
repromiſſionis,ſub cuius fide,& proteſtatione obſeruabat illa legalia. Ex omnibus ergo ſupradictis ſequitur corollariè,ꝙ ceſſante lege Moyſi debuit ſuccedere lex euangelica, eò ꝙ ſupplet,& ſatisfacit omnibus defectibus legis Moyſi,& verificat omnes eius figuras, & verificat totam legem,& prophetas. Nam primò lex euangelica explicat fidem neceſſariam ad noſtram ſalutem per duodecim articulos,in quibus explicatur trinitas ꝑſonarum ſub vnitate, & ſimplicitate vnius ſubſtantiæ,& eſſentiæ diuinæ,& explicat beneficiũ creationis,& omnia myſteria, & beneficia noſtræ redemptionis,& glorificationis,propter quæ debetur Deo vera latria. Secundò lex euangelica explicat verum intellectum præceptorum moralium, vt patet Matt.5.& 6.&c.& continet ſeptem eccleſia- E
ſtica ſacramenta, quæ in ſe realiter continẽt Chriſtum,in quo eſt tota plenitudo diuinitatis,ſicut eſt ſacrificium eucariſtiæ, aut cõtinent realiter pretium paſſionis Chriſti,ſicut ſunt cætera ſacramenta, & ſic poſſunt mũdare hominem ab omni peccato, & ipſum iuſtificare. Item tertiò lex euangelica eſt vniuerſalis, & illimitata, quia baptiſmus eſt communis vtrique ſexui,& omnia ſacramenta ſunt communia omni generi,& omni populo, & linguæ, quia per totum orbẽ terrarum fuit prædicata,& in ea non eſt exceptus Iudæus,nec Græcus,nec Barbarus. ad Roman. per totum. Et ſic à ſolis ortu vſque ad occaſum offertur ſacrificium mediatoris, pro omnibus, & exercentur omnia ſacramenta. Et hoc fit in omni tempore,& hora. nam quando in noſtro hemiſfęrio eſt F
nox, in alios eſt dies, & quando in noſtro hemiſfærio eſt hora nona,aut decima,in altera parte mundi eſt hora tertiarum &c. & ſic nulla eſt hora,nec momentum, quin in aliqua parte mundi offeratur Deo ſacrificiũ, & exhibeatur Deo vera latria,quod non poterat fieri in lege veteri, quando ſacrificium offerebatur in Hieruſalem. Item quartò lex euangelica ſupplet totum defectum legis, quia verificat,& complet omnia quæ illa ſignificabat,& figurabat:vt dictum eſt. Item quintò,quia lege veteri manente incinerata in ſepulcro,ſola veritas euangelica ſurrexerit cum Chriſto. Ex quibus patet quòd illa debuit ceſſare, & iſta ſuccedere, cui nulla altera lex eſt ſucceſſura, vt patebit.

A Sed licèt iſta concluſio poſſit probari multiplici autoritate ve.teſt. tamen ſolum adducētur aliquæ auctoritates, q̄ per Iudęos non poſſunt negari. vnde Iſaiæ. 2. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus domini ſupra verticem montium, & eleuabit̄ ſuper omnes colles, & fluent ad eum oēs gẽtes, & ibunt populi multi, & dicent: venite aſcendamus ad montem dñi, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis ſuis: quia de Sion exibit lex, & verbū domini de Hieruſalem. Ex hac autoritate ſequitur, ꝙ totus populus gentilis erat venturus ad doctrinam Chriſti Meſſiæ, & periturus ab eo doctrinam nouam, & legem nouam: quia non dicunt: docebit nos vias Moyſi: ſed docebit nos vias ſuas, i. legem ſuam nouam. Secundò ſequitur, ꝙ pręter legem Moyſi, quæ exiuit de Sinai, debebat alia

B exire de Hieruſalem, & per conſequens illa lex Moyſi, quæ exiuit de Sinai, debebat ceſſare. Item hoc idem probatur Hier. 31. vbi dr̄: Ecce dies veniunt dicit dominus, & feriã domui Iſrael, & domini Iuda fœdus nouū: non ſecundùm pactum, quod pepigi cum patrib. veſtris in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt, ſed hoc erit pactum quod faciam cum domo Iſrael. Poſt dies illos dicit dominus, dabo legem in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribã eam &c. Ex hac autoritate patet, ꝙ Meſſias in lege promiſſus aliam legem nouam debebat dare: non ſcriptã in tabulis lapideis, nec in cartis, ſicut fuit lex Moyſi: ſed ſcriptam in cordibus, & viſceribus hominū per propriam prædicationem. Hoc idem patet Danielis. 9.

C vbi dicit. Poſt. 62. hebdomadas ab ædificatione ſecundi templi vngetur ſanctus ſctõrum, & firmabit pactum, hebdomada vna occidetur Chriſtus, & in medio hebdomadarū deficiet hoſtia, & ſacrificium, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt, & poſtea vſque ad conſummationem, & finem erit in tẽplo ſtatuta deſolatio. Ex hac autoritate oſtenditur manifeſtè, quomodo Chriſtus erat venturus poſt. 433. annos ab ædificatione ſecundi templi, & quomodo debebat firmare, & dare legem nouam, & pactum multis, & non ſolùm populo Iudaico. Et quomodo dēbat ceſſare hoſtia, & ſacrificium, & per cõſequẽs tota lex Moyſi: quod totum videmus eſſe cõpletum. Hoc idem patet per Talmudiſtas, & ea quæ ſcribuntur in libro Canhadrin, & in

ſtudio Heliæ: ꝙ ſex millia annorū eſt mūdus D duo millia vanitatis, & duo millia regis Meſſię. Ex quo patet, ꝙ lex Moyſi nõ debebat durare niſi per duo millia annorum, incipiendo à tempore circuncisionis. Ex quo etiam patet, ꝙ lex Moyſi iam ceſſauit in Chriſto, prout latius patebit in ſequenti quęſtione.

Decima concluſio, ꝙ legalia non ſolū per mortem Chriſti fuerunt mortua, & inutilia, & inualida: ſicut inquit Hier. ſed, & poſt publicationem euangelij fuerunt, & ſunt mortifera obſeruantibus ea. Prima pars patet per ea quæ dicta ſunt: quia omnia fuerunt mortua cum Chriſto, & ſepulta, & non ſurrexerunt cum eo: quia ibi cõpleuerunt curſum, & officium ſuum: quia non fuerunt data gratia ſui: ſed in ſignum fœderis, & pacti, & i ſignum prætij, & per conſequens ibi perdiderunt vires ſuas: vt inquit Hier. ſuper epiſtolã E ad Gala. Item idem Hierony. ait ſuper Mattheum homillia de puella reſuſcitata per Chriſtum, ꝙ niſi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ ſanguine plenę ſunt, ſynagoga eorum mortua non ſurgit. Per quod intendit Hieronymus, ꝙ ſynagoga mortua conuertetur ad Chriſtum in fine mundi: ſed pronunciato euangelio inutilis, & inualida manet poſt mortem, & reſurrectionem Chriſti. Secunda pars probatur per Augu. & hoc multipliciter. Primo, quia poſt mortē Chriſti Iudæi offerunt rem mortuam, & putridã, & inutilem obſeruando legalia: ergo talia ſunt eis mortifera. Secundò quia rumpūt, & violant pactum, & fœdus: nam illa data fuerunt eis in pactum, & fędus Chriſti venturi firmata per aſperſionem ſanguinis in ſignum: quod per ſanguinem Chriſti erat il- F la lex ſoluenda: ſed iam venit Chriſtus, & aſperſit ſanguinem ſuum ſuper populū, prout fuit figuratum Exo. 24. & iam ſoluit prætium pro omnibus ergo ſequitur, ꝙ poſt prætium ſolutum Iudæi rumpunt, & violant pactum, & contemnunt prætium, & ſacrificiū pro nobis oblatum: ergo talia ſacrificia, & omnis legalis obſeruantia eſt eis mortifera: eò quod fit cum contemptu Dei. Tertiò hoc idem probatur inquantùm per talem obſeruantiam falſificant legem, & prophetas, nã p talem obſeruantiam negant Chriſtum veniſſe: ergo negant, & falſificant legem, & profetãs: qui nihil aliud clamabãt, & ſignificabant, niſi Chriſtum in carnem venturum, & per mortem, & paſſionem mundum redempturum,

A nim & ſic falſificando ſacram ſcripturam, & auferendo verum ſignificatum, & veritatē ab ea: faciunt Deum mendacem, qui locutus eſt in lege, & ꝓphetis. Et ſic non ſolùm obſeruantia legis eſt eis mortifera: ſed intelligentia, & falſa gloſſa quam dant ipſi ſcripturæ eſt eis mortifera. Vnde dicit Auguſtin. de vnico baptiſmo contra Donatiſtas, quòd in eadem lege, & ſcriptura veteris teſtamenti Chriſtiani fiunt boni, ſpiritualiter, & bene intelligendo: & Iudæi fiunt mali, literaliter, & falsè intelligendo, quia litera occidit: ſpiritus autem viuificat. Quartò obſeruantia legalium, eſt Iudæis mortifera inquantùm eſt prohibita, non ſolùm per Chriſtum, qui eſt ille ꝓpheta, quem Deus promiſit Deuteron. 18 qui legem iam declarauit, ſed etiam ſunt prohibita per propheta ſomnia legalia

B poſt Chriſtum, ſicut fuit probatum Pſalmo 39. vbi dicit Chriſtus per os Dauid. Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi. Holocauſtum pro peccato non poſtulaſti &c. Item Pſalm. 49. Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos. Item Iſa. 66. Ad quem reſpiciam: niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Qui immolat bouem, quaſi qui interficit virum: qui mactat pecus, quaſi qui excerebat carnē qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offert, qui recordatur thuris, quaſi q benedicat idolo. Ex dictis in præcedente: & iſto capitulo patet manifeſtè, quomodo tempore Meſſiæ legalia debebant ceſſare, & quomodo poſt eius aduentum omnia illa debebant eſſe Deo abominabilia: ſicut homi-

C cidium eſt Deo abominabile. Vnde dicit, quod ſicut homicidium, & ſacrificium idolorum &c. erant tunc prohibita; ita legalia ſunt prohibita poſt aduentum Chriſti. Hoc idem patet Malachiæ 1. vbi dicit dominus. Non eſt mihi voluntas in vobis dicit dominus: & munus nō accipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus dicit dñs exercituū. Et vos polluiſtis illud in eò, quod dicitis: Menſa domini contaminata eſt: & quod ſuppoſitur contemptibile eſt cum igne, qui illud deuorat &c. Ex ſupradictis patet, quòd poſt reſurrectionem Chriſti non ſolùm ſunt

mortua legalia, ſed & mortifera: & non ſo- D
lùm ceſſarunt offerri, & ſed & ſunt Deo abominabilia, & per conſequens ſunt nobis ꝓhibita, quia ita ſunt prohibita, ſicut in lege erant prohibitæ carnes ſuillæ, & ſicut homicidium, & ſicut ſacrificium idolorum: vt patet ex dictis Iſaiæ, & per Malachiam patet quòd omnia legalia ſunt immunda poſt aduentum Chriſti: ergo ſunt prohibita. Et oſtenditur etiam, quod ſacrificia veteris legis erāt inſufficientia, & imperfecta, eò quòd nō poterant offerri niſi in Hieruſalem, & in ſolo illo populo Iſraelitico, & per conſequens ſacrificium generale erat ab omnibus gentibus offerendum, & in omni loco: ſicut Deus eſt creator, & redemptor tām gentiliū quām Iudæorum. Et ideo dicit Deus per Malachiā. A ſolis ortu vſq; ad occaſum offertur mihi oblatio munda: quia magnū eſt nomē meū E
in gentibus &c. Item denotet, ꝙ Iudæi poſt aduentum Xpi polluunt nomen dñi offerendo ſacrificia legalia, & reprehendendo Chriſtianos offerentes ſacrificium mediatoris, & hic, ꝙ ait. Et vos polluiſtis illud in eò, ꝙ dicitis menſa dñi contaminata eſt &c. Ex pluribus alijs autoritatib. probātur legalia eſſe ꝓhibita, & Deo odioſa, & abominabilia, & per conſequens oībus mortifera poſt aduentum Chriſti, ſed cauſa breuitatis iſta ſufficiant. Quantum ad tertium artic. in quo quæritur de æternitate legis, eſt valdè aduertendum, ꝙ æternum in ſacra ſcriptura dr̄ valdè æquiuocè de diuerſis, & ratio eſt iſta, nā æternum dr̄ ab æuo ſiue ab ætate, quod idem eſt, qđ vita, ſiue eſſe: quia viuere viuentibus eſt eſſe. Et ſic viuere, ſiue vita, & eſſe valdè ęquiuocè dicuntur de Deo, & creaturis, nā Deus eſt, & F
viuit per ſuam eſſentiā, & ideo eſt ſua vita, & ſua ætas, & ſuum eſſe. Et ideo de ſolo ipſo dr̄, quòd eſt. Exo. 3. Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos, & vbiq; dr̄ in prophetis: viuo ergo dicit dñs. q.d. ſolus ego hēo vitā à meipſo, & ſum vita mea, oīa autem alia viuunt, quia participant eſſe, & vitam à Deo: ideo non ſunt ſua vita, nec ſuum eſſe: ſed dicuntur eſſe adiectiuè: & ſic dicuntur viuere ſub aliquo alio reſpectu, & ſecundùm quid & non ſimpliciter: quia licèt habeant vitam, tamen habent ipſam terminabilem, & ſucceſſiuam: ſicut ſunt omnia iſta temporalia. Et ideo eſſe, & vita ſiue viuere valdè æquiuocè dicitur de Deo, & creaturis. Nā licet angeli habeant totam vitam ſimul: tamen habent

A bent ipſam terminabilem,& dependentem,
& participatam,ſed omnia alia dicuntur eſſe
& viuere ſucceſſiuè ſub tempore,& motu:
ergo etiam vita eorum eſt magis æquiuoca.
Sed quia æternum dicitur ab ætate,quæ idē
eſt quod vita,ideo ſicut vita,& ætas dicitur
æquiuocè de Deo,& creaturis·ita pariter, &
æternum: quia æternum nihil aliud eſt niſi
æquale,ſeu coætaneum alicui vitæ aut æta
ti:& ſic quot ſunt ætates,& vitæ,tot ſunt æ-
ternitates:& ſicut alia eſt ætas,& vita Dei,&
aliarum creaturarum, ita alia eſt æternitas
Dei, & alia creaturarū, nam æternitas Dei
eſt interminabilis vitę tota ſimul,& perfecta
poſſeſſio, ſicut dicit Boetius 4. de Conſola.
Et æternitas angeli eſt ſua vita & duratio
tota ſimul,ſed terminabilis:& æternitas ho
minis eſt ſua ætas,& vita non tota ſimul,ſed
terminabilis,& ſucceſſiua,& ſic vnumquod-
B que habet ſuam ætatē,& æternitatem, quia
æternum dr̄ inquantum eſt alicui ętati,& vi
tæ coæuum,& coæquale in duratione, & ſic
dicimus,ꝙ caput meum eſt mihi ęternum.i.
eſt mihi æquale in duratione,quia quantum
durabit vita mea tm̄ durabit caput meum:
& conuerſo, & ſic dicimus,ꝙ reſpirare eſt
mihi æternum,ideſt durās per totam vitam
meam,& ętatem.Et ſic dixit rex Get ipſi Da
uid.Eris mihi ſeruus ſempiternus.i.per totā
vitam & ętatem tuam.2.Reg. Et ſic æternū
nihil aliud eſt niſi res durans ſiue durabilis
per totam ætatem,& vitam.& per totum ſe
culum alicuius. Quia ergo Hebræi diſtin-
guunt mundum per multa ſęcula, ſiue per
multas ętates in ſua ſucceſſione: ergo neceſ
ſè eſt, vt diuidant ipſum per multas æterni-
tates.& tunc aliquid erit æternum,ſiue ſēpi-
C ternū vni ſęculo,& ętati,& alterū alteri. Vn
de quidam diſtinguunt mundū ꝑ tria ſęcula
ſiue ętates.vnde ſcribitur in lib.Canhadrin,
ꝙ legitur in ſtudio Heliæ,ꝙ ſex millia anno
rū eſt mūdus:duo millia naturæ,& duo mil
lia legis,& duo millia regis meſſię.Aliud er-
go fuit æternū primę ætati:aliud fuit ęternū
ætati,& ſęculo legis:& iſta fuit circuncíſio,q̄
durauit per totū illud ſęculū,& ætatē legis.
Et iſto mō data fuit circuncíſio ipſi Abrahę,
ſub fędere ſempiterno.i.per totam illā æta
tē,& ſęculū vſq; ad Meſſiā,q̄ fuit ſæcunda ę-
tas,& ſęculū mundi, ſm̄ illam computatio-
nem.Et ita pariter dedit, & promiſit ſemini
ſuo terram Canaā in poſſeſſionē ęternā.i. ꝙ
poſſiderent eā per totū illud ſęculū legis vſq;
ad Chriſtum,ꝙ ita in veritate factū eſt,nam D
poſt modicū tp̄s ꝑdiderunt illam terrā.Et ſic
pariter eſt dicendū de ſabbato,& ceteris le-
galibus,q̄ data ſunt in fędus ęternū: eo mo-
do quo dictū eſt.i.ꝑ totum illud ſęculum &
ętatē; vſq; ad aliud ſęculum Meſſiæ excluſi-
ue,& ſic omnia illa fuerunt ſempiterna cū il
la ętate vſq; ad Chriſtum.Et hoc cōfirmant
ipſimet Iudęi cū dicunt, ꝙ lex non debebat
durare niſi per duo millia annorum, inter ſę
culum naturæ,& ſęculū Meſſiæ,ergo ſecun-
dum eos lex non erat ęterna ſimpliciter,ſed
ſolùm ſecundùm quid:inquantum erat du-
ratura per totum illud ſęculum, & ætatem.
Et iſto modo ſacr̄m altaris dicitur æternū.
Matt.26.cum dicit Chriſtus.Hic eſt calix no
ui,& æterni teſtamenti:eò ꝙ durabit per to
tum tempus gratiæ, & nullum aliud ſucce-
det.Et ſic patet,ꝙ multa dicuntur ſempiter- E
na in ſacra ſcriptura,non ſimpliciter, ſed ſm̄
quid,reſpectu alicuius ſęculi,& ętatis. Et iſto
modo lex Moyſi, & circuncíſio data fuit in
fœdus & pactum æternum per totam illam
ętatā vſq; ad Xp̄m. Sed licet hoc ſit benedi-
ctum,ꝑꝑ obſtinationem Iudæorū tn̄ adhuc
oīa legalia pn̄t dici ęterna dupl̄r.Vno modo
quantum ad ſignum tm̄,& ſic fuerunt ſempi
terna illi ſęculo,& ætati ꝑ totam illam ętatē
vſq; ad Xp̄m,ſicut dictū eſt.Secundo mō di-
cuntur æterna,quantum ad ſuum ſignifica-
tū,& quò ad eorum veritatem.Et ſic eſt dicē
dū,ꝙ circuncíſio fuit data ſub fędere ſempi-
terno rōne paſſionis Xp̄i,in qua fuit verifica
ta circuncíſio & in qua ſolutum eſt verū pre
tiū:& rōne baptiſmi,q̄ eſt ſp̄ualis & circunci
ſio cordis,& animæ ꝑ illam carnalem circū-
ciſionē ſignificata,& figurata,q̄ q̄dem circū F
ciſio baptiſmalis durabit vſq; ad iudicium ꝑ
totam iſtam vltimam ætatem,& tp̄s,& ſęcu-
lum gr̄æ.Et ſic eſt dicendum de immolatio-
ne agni Paſcalis,& agni matutini,& veſper
tini,& aliorū ſacrificiorū,q̄ oīa verificanē, &
cōtinuanē in hoc ſęculo gr̄æ ꝑ oblationē,&
ſacrificiū ſacri altaris.Et ſic patet q̄uo oīa il-
la legalia ſunt æterna,quò ad eorū ſignifica
ta:& quò ad veritatē,nam ſicut ſignū verifi-
caē: in ęternificaē ꝑ ſuā veritatē & ſignifica-
tū.Et iſto modo omnia illa legalia data fue-
rūt in fędus ęternū.Itē tertiò data ſunt,& in
fœdus æternū ratione vltimati finis,& præ-
mij promiſſi,quod eſt ſumma beatitudo pro
oibus illis legalibus, & pro obſeruantia eo-
rum obſeruatoribus promiſſa:quam promiſ-
ſionem

A ſionem omnes patres vet.teſt. per Chriſtum
acceperunt:qñ eduxit eos de limbo:& intro-
duxit in gloriã cęleſtẽ.ad Heb.11.vbi ſempi-
terno ęuo fruunt,vt patebit in 3. q. Ex qui-
bus patet,ꝙ omnia illa legalia tripliciter di-
cuntur æterna,& eſſe data ſub fœdere ſempi
terno. Primo modo inquantùm ſunt data in
ſignum ſiue rationẽ ſigni.& ſic fuerunt æter
na ſm quid, & ſempiterna cum illa ætate.Se
cundo ratione ſignificati, & ratione ſuæ ve-
ritatis,& ſic iam dicuntur magis æterna, qa
adhuc durat,& durabit veritas eorum,& ęter
nificatur vſque ad iudicium. Tertio modo di
cuntur æterna ratione vltimati finis,& præ-
mij vltimatè promiſſi: & ſic æternificantur
in gloria. Vnde lex Moyſi æternificatur per
legem euangelicã:& lex euãgelica ęternifica
tur per æternam fruitionem in gloria,& pa-
B tria cęleſti.& in hoc conſiſtit vera intelligen
tia illius literæ.Ge.17.& Exo.31. Ad maiorẽ
euidentiam,& intellectũ eorũ quæ dicta ſunt
in hoc artic.& duobus præcedentibus,eſt val
dè aduertendum, ꝙ in Chriſto viatore, & in
hac peregrinatione triplex forma conſidera
batur.ſ. forma ſeruitutis, & forma veritatis
humanæ.& forma deitatis.Forma autem ſer
uitutis dicebatur forma pęnalitatum, & infir
mitatum,ſ.fames,ſitis,dolor, & mors &c.quã
formam appellat etiam Apoſtolus ſimilitu-
dinem carnis peccati; eò ꝙ erat veſtigium,
& effectus peccati ipſorum primorum paren
tũ,quam formam pęnalitatum voluit Chri-
ſtus ſpontè aſſumere præter pctm̃ vt illæ pę-
nalitates eſſent inſtrumentum ad patiendũ,
& merendũ pro nobis,& ad extinguendum
peccatum. Forma autem veritatis humanæ
C erat compoſitum ex corpore ſubſtantiali, &
anima rationali, ex quibus reſultat vera hu-
manitas. Forma autem deitatis erat ipſum
verbum diuinum.Voluit ergo Chriſtus mo
ri ſm formam ſeruitutis,& pęnalitatem: vt
extingueret in nobis pctm̃ & pœnas pecca-
ti.Et voluit ẽt mori ſm formam humanita-
tis:hoc eſt,qa aĩa verè fuit à corpore ſepara-
ta,ſed nõ mortuus eſt ſm formã deitatis: qa
vt ſic erat æternus & immortalis.Ita ergo pa
riter in lege Moyſi erat cõſideranda triplex
forma.ſ.forma officij,& ſigni, & forma veri-
tatis,& forma præmij finalis.Forma enim of
ficij, & ſigni legalis erant modi conferendi
ſacramenta legalia, & modi ſacrificandi, &
diſtinctio ſacrificiorum,& obſeruantię, & di-
ſcretio ciborũ.Forma aũt veritatis erat veri-
tas euangelica.ſ.miſteria Xp̃i & eccleſiæ,q̃ fi D
gurabãt illa legalia,& in quibus illa ſigna fue
runt verificata.Forma autem finalis, & vlti-
mati præmii pro illius legis obſeruantia, erit
grã,quã per Xp̃m expectabãt recipere in pñ-
ti,& glĩa in futuro: vt videbitur tertia qõne.
Iſtas ergo tres ſupradictas formas cõtinebat
lex Moyſi: eò ꝙ erat mater Xp̃i; de qua, &
qua natus & factus eſt Chriſtus,ad Gal.4. Et
ideo quia Chriſtus voluit naſci, & fieri ſub
lege:vt eos qui ſub lege erant redimeret per
mortẽ,& paſſionẽ,& reſurrectionẽ: inde eſt,
ꝙ crucifixit cũ eo totã legẽ Moyſi, qua erat
indutus:& per cõſequens tota lex Moyſi fuit
cum eo ſimul mortua, & crucifixa: vt patet
ad Colo.2.Sed ſicut forma pœnalitatũ,& ſer
uitutis,quã ꝓ nobis Xp̃s ad inſtrm̃ patiendi
ſpontè aſſumpſerat,totaliter fuit extincta, &
incinerata,& Xp̃s reſurrexit cũ ſola veritate, E
& forma humanitatis,& veritatis humanę,&
deitatis: ita pariter forma officiorum, & ſi-
gnorũ ceremonialiũ legis Moyſi, quæ fuerat
mortua cũ Chriſto manſit incinerata, & pu-
trefacta in ſepulcro cũ infirmitatibus & pœ
nalitatib.Xp̃i.& ſurrexit cũ Chriſto ſola veri
tas legis,q̃ eſt veritas euangelica per ceremo
nialia figurata,& ſignificata. Itaq; ſicut Xp̃s
iam amplius non moritur:ita nec agnus pa-
ſcalis immolatur: nec cętera aĩalia mactan-
tur, nec ſacrificantur: nec aliquis alius ſan-
guis in aliquo ſacro, aut ſacrificio effundit.
Et rõ eſt.nã ille ſanguis, qui effundebatur in
circunciſione.& immolatione agni paſcalis,
& agni matutini, & veſpertini,& vitulorum,
& hircorum,& oĩum aialium,non effundeba
tur niſi in ſignum precij, & ſanguinis Chri-
ſti effundendi in cruce: prout ſupradictũ eſt. F
ergo forma officiorum,& ſignorum leg. vet.
iam finiuit curſum ſuũ; poſtq̃ ſanguis Chri-
ſti qui erat effundendus figuratus per illa ſi-
gna cerimonialia:iã realiter effuſus eſt.Nam
ſicut adueniente luce extinguitur vmbra, ita
præſente veritate fuit extincta, & ceſſauit ſi-
gnũ,& figura Et ideo in ſeptem ſacramentis
eccleſiæ nullus ſanguis effunditur.nã hæc eſt
differentia inter ſacramenta noui & vet.teſt.
nam oĩa ſacramenta & ſacrificia vet.teſt. fie-
bant in ſignũ & figuram Chriſti occidẽdi, &
crucifigendi,& in futurã ſanguinis Chriſti ef
fundendi.Iõ quaſi oĩa illa ſacramenta, & ſa-
crificia fiebant cum effuſione ſanguinis, aut
cum occiſione animalium. Sed quia ſan-
guis Chriſti iam effuſius eſt: ideo non opor-

A ſet,ꝙ ſacramenta eccleſiaſtica fiant cum effu
ſione ſanguinis:ſed ſufficit, ꝙ habeant virtu-
tem ex ſanguine,& paſſione: & offerat Xp̄s
immortalis, & impaſſibilis qualis reſurrexit
cum veritate humanitatis, & deitatis: &
cum veritate ſignificata,& figurata per legē.
Ex ſupradictis patet, ꝙ ſicut in lege Moyſi
conſiderabantur tres formæ.ſ.forma ſigni of
ficialis, & forma veritatis: & forma præmij
finalis: ita pariter conſiderabantur tres æta-
tes,& tria ſæcula.& per conſequens tres æter
nitates in ea.Nam prima fuit ſeculum,& æ-
ternitas ſigni officialis quæ durauit per totū
ſeculum le.ve.vſque ad ſeculum Chriſti Meſ
ſiæ.Secunda conſiderabatur æternitas verita
tis legis,ſ.redeptionis, & gratiæ à Chriſto vſ-
que ad iudicium.Tertia eſt æternitas præmij
vltimati: quam omnes patres ve.teſta. acce-
B perunt nobiſcum in Chriſto, & iſta erit, ſine
fine in gloria cœleſti: vt patebit in tertia q̄-
ſtione.Et ſic patet qualiter tripliciter lex Moy
ſi dicebatur æterna, & data ſub fœdere ſem
piterno,ſ.æternitate cerimonialis officij: aut
æternitate veritatis: aut æternitate finis vlti
timati. Et patet qualiter lex Moyſi fuit æter
nificata per legem,& grām euangelicā quan
tum ad ſuam veritatem, & æternificat̄ p glo
riā quò ad præmiū vltimatū. Ex ſupradictis
patet veritas trium ſupradictorū articulorū,
& totius quæſtionis. nam ſi lex vetus nō po
terat iuſtificare hoīem,nec per ſe tollere pec
catū ratione cerimonialiū:niſi in fide Chriſti
futuri.& veritatis euangelicæ per illa cerimo
nialia figuratæ: ergo oportebat illa cerimo-
nialia ceſſare, & veritatem feius euangelicā
iuſtificantē ſuccedere.vnde: ſi lex Moyſi po-
C tuiſſet per opera ſua officialia iuſtificare ad
vitam æternam:fruſtra fuiſſet deſiderium pa
triarcarum,& prophetarum de Chriſto futu-
ro, & de lege iuſtificante danda per ipſum.
vñ Dauid iā habebat legem Moyſi:& tñ ad-
huc petebat legē iuſtificantem pſ. 98. dicēs.
Legem pone mihi dñe viā iuſtificationū tua
rum &c.Itē ſi Dauid in lege Moyſi potuiſſet
ſaluari: non petijſſet ſaluatorē dicens. Veni
ad liberandū nos dñe Deus virtutum:oſten-
de faciem tuam, & ſalui erimus.pſ.69. Itē ſi
lex Moyſi per ſe potuiſſet iuſtificare.non di-
ceretur Iſa. 2. Venite aſcendamus ad montē
domini.&c.quia de Sion exibit lex, & verbū
domini de Hieruſalem. & ſic diſcurrendo p
omnes prophetas: quia omnes petebāt Xp̄m
ſaluatorē.& doctrinam eius euangelicā: tan

q̄ veritatem legis Moyſi: vt in ea poſſent iu D
ſtificari.Et ſic eſt dicendum de eius æternita
te quò ad veritatē,& præmiū vltimatum:pro
ut dictum eſt.Sed miſeri, & cæci,& obſtinati
Iudei non valent intelligere, nec percipere
hoc ſacramentum: quia ſi illa æternitas debe
ret intelligi literaliter, & ſimpl̄r: pariter de-
berent poſſidere in æternū illā terrā Canaā,
quæ promiſſa fuit eis in poſſeſſionē æternā
in præmiū circuncisionis,& tñ non poſſidēt
illā licèt circuncidātur. Et iō æternitas,tā cir
cuncisionis,q̄ terræ promiſſionis, & totius le
gis eſt ſpūaliter intelligenda pro ſuo ſignifi-
cato,& pro ſua veritate: prout declarabitur
in tertia quæſtione.Sed nunc reſtat reſpōde
re ad argumenta, & authoritates moderno-
rū Iudæorū: quibus nituntur defendere per-
fidiā ſuam.Ad primū ergo cum dicunt,ꝙ il-
la lex fuit inſtituta ad tollendū pctm̄,& iuſti E
ficādū hominem &c.Reſpondetur:ꝙ iā pro-
batū eſt in primo articulo, q̄ño illa lex de ſe,
nec poterat tollere peccatum: nec iuſtifica
re hoīem ſimpl̄r ad vitam æternā conſequē
dam per opera legalia: ſed ſolū fuit inſtituta
& data in ſignum figuratiuā,& in ſignū fœde
ris, & futuri pretij per Xp̄m ſoluendi in cru-
ce,& in figuram ſacramentorum eccleſiaſti-
corum:in quorū miniſterio,& collatione illi-
cò ſoluit̄ pretiū.Et iō ſoluto pretio fœderis
per Chriſtū,illico ceſſauit ſignum fœderis:
& ceſſarunt oīa ſigna figuratiua, cuiuſmodi
fuerunt oīa ſacrificia, & oblationes,& cæte-
ra legalia:quæ nunc cōtinuant̄, & verificant̄
per ſua vera ſignificata. Et iō quotiecunque
hodie illa legalia obſeruant̄ per Iudæos falſi
ficant legē,& prophetas:poſtq̄ iā fuerūt veri
ficata,& impleta per Xp̄m: & iā impleuerūt
offm̄,& curſum ſuū prout dictū eſt. Et ideo F
Iudæi ſunt blasfemi, talia falſa, & inania ſi-
gna exercentes, & eſpectantes.& non ſolū
ſunt blasfemi,ſed & fatui.Nā talia legalia nō
ſolū data ſunt in ſignū figuratiuū: & i ſignū
fœderis,& p̄tij futuri:ſed & in ſignū cēſualis
tributi.Et ſic tota lex nil aliud erat niſi chiro
graphū,& contractus debitorius,& cēſualis.
ad Coloſſenſes 2. Sed iā ille contractus fuit
raſus,& ruptus per mortē creditoris, vſq; ad
quem terminū obligat eos lex ſoluere tribu-
tū cenſuale.ergo ſequitur,ꝙ per mortē Chri
ſti creditoris, & procuratoris Dei patris to-
tus ille populus fuit abſolutus ab illo contra
ctu debitorio. Ex quo patet,ꝙ fatui ſunt cen
ſendi ſoluēdo tributū, ad quod ſoluendum

non

A non obligantur:imò prohibentur: vt dictum
eſt.Tria ergo mala perpetrant Iudæi volēdo
cerimonialia obſeruare.Primo.n.occidūt ani
mam ſuam contēnendo ſalutē, & beneficiū
redēptionis.Scdò falſificant legē dando fal-
ſa ſigna, & expectando Meſſiā,qui iā venit.
Tertio præiudicant,& iniuriātur ſibijpſis ſol-
uendo tributum, ad quod iam non obligan
tur Sed quartum eſt peius omnibus, quia
manent cęci, & in eadem perfidia obſtinati.
Ad 8m eſt dicendum:ꝙ circuncifio,& ſabba-
tum,&c.legalia fuerunt data ſub fœdere ſem
piterno,quò ad ſuam veritatē,& ad ſua ſignifi
cata: & quò ad ſuum finem: & ſic dicuntur
æterna ratione ſuorum ſignificatorum,inquā
tùm continuantur, & verificantur,& æterni
ficantur per ſua ſignificata.nam ſicut illa cir-
cuncifio fiebat tunc carnaliter in ſignum cir-
cunciſionis ſpiritualis: ita fit hodie ſpirituali
B liter per baptiſmum.& ſic eſt dicendum de
agno paſcali,& de agno matutino, & veſper-
tino,qui quotidiè offertur quò ad ſuum verū
ſignificatum in ſacro eucariſtiæ.Et ſic eſt di-
cendū de cæteris legalibus carnalibus, quæ
hodie ſpiritualiter obſeruantur. Fuerunt etiā
data illa legalia in fœdus æternū, quātùm ad
finē vltimatū:quia oēs patriarchæ, & prophe
tę & fideles,qui obſeruauerūt illa legalia ſub
pacto fidei Chriſti venturi,æternaliter fruun
tur cum Chriſto bonis cœleſtibus,& ęternis.
quam repromiſſionē acceperunt in Chriſto.
ad Heb. 11. Ad teſtiū rñdetur,ꝙ illud argu-
mentum,& illud myſterium ſcriptum. Exod.
24.de confirmatione fęderis per aſperſionē
ſanguinis ſuper altare,& ſuper populum:eſt
gladius penetrans perfidiam Iudæorum.nam
per illud myſterium oſtendit manifeſtè Iu-
dęos eſſe periuros,& violatores pacti, & fęde
C ris compoſiti inter Deum,& populum Iſrael.
Nam Moyſes accepit librum legis,& legit ip
ſum coram toto populo cōgregato, explicās
omnia præcepta Dei: cui totius populus re-
ſpondit dicens Omnia quæ locutus eſt Deus
faciemus,& erimus obedientes.Et tunc Moy
ſes ad confirmationem pacti occidit duode-
cim vitulos,iuxta numerum 12. tribuum,&
vnā partem ſanguinis aſperſit ſup altare, &
alteram ſuper populum,dicens. Hic eſt ſan-
guis fęderis quod pepigit dominus vobiſcū
ſuper cunctis ſermonibus his. Per quod miſte
rium voluit Deus oſtendere,ꝙ illa lex, & il-
lud fędus non erat ſoluendum, niſi per effu
ſionem ſanguinis Chriſti: & ſic illa lex debe
bat durare vſque ad Chriſtum, qui per mor D
tem, & paſſionem debebat verificare omnia
legalia in lege præcepta. Vnde per hoc ꝙ oc
cidit duodecim vitulos ſignificabatur, quòd
Chriſtus erat electurus duodecim apoſtolos,
per quos debebat multipliciter omnes fide-
les per regenerationem baptiſmalem, quorū
ſanguine eccleſia per Chriſtum plātata erat
confirmanda, & irriganda, & figurabatur
etiam,ꝙ per fidem. 12.articulorum omnes
erant ſaluandi, & per hoc ꝙ vnam partē ſan-
guinis effudit ſup altare: figurabatur ꝙ Chri
ſtus Deus.& homo erat immolandus, & ſan-
guine aſpergendus in ara crucis.Sed per hoc
ꝙ alteram partem aſperſit ſuper populum,fi
guratum fuit quomodo Chriſtus propter po
pulum ſuum, & totum genus humanū erat
effuſurus ſanguinem,vt ipſum à mortem. &
captiuitate,& ſeruitute peccati liberaret. Et E
ſic voluit Deus pręfigurare,& ſignificare, ꝙ
cum Chriſtus effunderet ſanguinem ſuum in
ara crucis:tunc ſicut totum genus humanum
eſſet abſolutum à ſeruitute peccati per talē
aſperſionem ſanguinis, ita pariter ille popu
lus eſſet liber,& abſolutus à iugo legis, & li-
beratus ab obſeruantia cerimoniarum. Et
tunc illud fędus & pactum eſſet finitum, &
vinculum legis diſſolutū, Et ideo dixit Moy
ſes. Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit vo
biſcum dominus ſuper cunctis ſermonibus
his.i.hic ſanguis effunditur in ſignum, & fi-
guram illius ſanguinis, quem effuſurus eſt
Xp̄s in cruce pro oī populo:per quem ſangui
nem Chriſti abſoluetur genus humanū à iu
go,& ſeruitute diaboli,& populus Iſrael ab-
ſoluetur à iugo, & vinculo legis Moſaicæ: q̄
dicit lex ſeruitutis.Ex quo patet, ꝙ illud pa- F
ctū,& fœdus obſeruantiæ le.ve.non debebat
durare,niſi vſque ad paſſionem Chriſti; per
cuius effuſionem illud pactum erat finien-
dum.& abſoluendum,qui quidē ſanguis Xp̄i
fuit figuratus per illum ſanguinem,quē Moy
ſes aſperſit ſuper populum,& altare.vnde ſi-
cut Moyſes dixit. Hic eſt ſanguis fęderis,qđ
pepigit dominus vobiſcum &c. Ita pariter
Chriſtus dixit.Hic eſt calix noui,& ęterni te
ſtamenti myſterium fidei,qui ero vobis effun-
dentur in remiſſionem peccatorū Mat. 24.i.
Hic eſt ſanguis meus no.teſt.figuratus per il
lum ſanguinē fœderis, quē Moyſes effudit
ſuper altare,& ſuper populum in ve.te.in ſi-
gnū fœderis,& fidei meæ paſſionis. Ex qui-
bus patet,ꝙ ſicut Moyſes effudit illum ſan-
guinem

A ptturam legis,& prophetarum,non intelligẽdo omnia illa eſſe impleta in Chriſto,tunc intellectus eorum eſt falſus,quia eſt contra veritatem,quia in rei veritate iam illa completa ſunt,ſed intellectus catolicus eſt verus. qa credit omnia illa eſſe iam completa: Et ideo dicit Auguſtinus libro de vnico baptiſmo, ꝙ in eadem lege Iudæi fiunt mali,malè intelligendo, & Chriſtiani fiunt boni , benè, & ſpiritualiter intelligendo: Nam Iudæi intelligunt legem ad literam tantùm abſque ſenſu ſpirituali, ſed Chriſtiani præter ſenſum literalem intelligunt, & credunt illam literam quō ad ſenſum ſpiritualem de Chriſto,& eccleſia, & credunt, & affirmant omnia illa ſigna eſſe iam completa per Xp̄m. Et ideo in diuinis officijs primò legimus Moyſen, & prophetas, ad denotandum,ꝙ oīa illa figurabant, & prænunciabant Chriſtum venturũ,
B ſed poſtea legimus euangelium: ad denotandum ꝙ omnis ſcriptura legis, & ꝓphetarum fuit iam completa,& verificata per Chriſtum in euangelio, & ſic primò legimus ſignum, & poſtea legimus ſignatum, & veritatem illius ſigni. Et ſic patet, ꝙ Iudæi falſificeãt ſcripturam legis,& prophetarum, negando eius veritatem: ſed nos verificamus legem,& prophetas ſpiritualiter intelligendo. Er iō licèt ſcriptura legis, & ꝓphetarum ſit de ſe vera, & iam verificata, tñ eſt falſa ad intellectum quo Iudęi intelligunt illam.Item nō ſolū falſificãt legem dictis,ſed etiã falſis factis in obſeruando legalia,nam licèt obſeruantia legalium eſſet vera ante aduentum Chriſti: eò ꝙ figurabatur aduentus Chriſti, tñ modò talis obſeruãntia eſt falſa, eò ꝙ ſignificat, & deſi-
C gnat futurum quod iã eſt præterirũ, & cōpletũ p Xp̄m.Et ſic illa obſeruantia legis,quę ante erat vera,mō eſt falſa, & tunc erat illis ſalubris ante aduentum Chriſti,& mō eſt mortifera.Vnde ponit exemplum Augu. contra Fauſtũ,nã ſi detur medela purgatiua vni infirmo,eſt ipſi ſalubris, quia purgat eum, ſed ſi eadem medela detur ipſi poſt ſanitatem, eſt ipſi nociua, & eum interficit.Ita pariter circũciſio, & cæterorum legalium obſeruantia erant vera,& ſalubria ante aduentum Chriſti, ſed modò ſunt falſa,& nociua.Et ſic patet ꝙ ſcriptura legis,& prophetarum eſt bona,& vera nobis,ſed obſeruantia, & intellectus Iudæorum eſt falſus.

Vnde nota,ꝙ opera legalia erãt quędam proteſtationes,& profeſſiones Chriſti futuri, & futuræ redemptionis,& iō ante Xp̄i aduentum erant verę tales proteſtationes, & talis profeſſio,ſed modo talis profeſſio, & proteſtatio eſt falſa,quia Chriſtus iam venit,& redemptiō iam eſt facta.Et iō talis obſeruantia modo dr̄ falſa.Itẽ ſicut tũc opera legis profitebantur Xp̄m venturum, ita nunc opera euangelica profitentur Chriſtũ veniſſe.ideo opera euangelica ſunt vera,quia eorũ profeſſio eſt vera.Ita ergo pariter opera legis modò ſunt falſa,quia eorum profeſſio eſt falſa: quia profitentur venturũ,& futurũ quod iam venit. Et ſic talia opera falſificant legem, & prophetas,quę quidem ſcriptura de ſe eſt vera. D

QVAESTIO. II.

Quæritur ſecundò ſpecialiter de ſabbato legali vtrũ debuerit ceſſare ꝑ aduẽtũ Xp̄i.Et arguũt obſtinati Iudęi moderni ꝙ nō.Et primò arguũt ſic.Nã præcepta moralia nunq̃ debẽt ceſſare, eò ꝙ ſũt de iure naturę, ſed p̄ceptum de ſabbato celebrando ponitur inter præcepta moralia ſcripta in tabulis lapideis digito Dei,vt patet Exo.20.& Deu.5.igitur eſt præceptum morale & per conſequens nunq̃ debuit ceſſare. Secūdò hoc p̄ceptũ inter cætera fuit magis repetitũ,& iteratũ,& replicatũ à Deo, & ſub pœna,& comminatione mortis,& ſub fędere ſempiterno præceptum, vt patet per totum diſcurſum legis,& profetarũ,& maximè Exo. 31.& 35.ergo fuit de intentione Dei ꝙ nunquàm ceſſaret,ſed quòd firmiter,& inuariabiliter celebraretur. Item tertiò ſub eodem fœdere ſempiterno præcepit celebrari Paſca, & Pentecoſten,& feſtum tabernaculorũ,& alia feſta legalia Leu.23.& Nume. 29. ergo nec etiam illa debẽt ceſſare. Item quartò Deus præcepit Deu 4.dicens.Non addetis aliqd ad verbum quod loquar vobis, nec auferetis ab eo,ergo nullo modo eſt ſabbatum auferẽdũ, nec dies dominica eſt addenda. In oppoſitũ eſt illud Iſai.66.Non erunt in memoria priora,& erit menſis ex menſe,& ſabbatum ex ſabbato &c. E F

Reſponſio.In hac quęſtione erunt tres articuli.Inquiretur enim in primo an præceptũ de ſabbato ſit merè morale. In ſecundo videbitur quomodo debuit ceſſare per aduentum Chriſti.In tertio videbitur quomodo ſola Chriſtiana religio celebrat verum ſabbatum, & ritè,& debito modo obſeruat illud

cum

A lios Iſrael: ſignumque perpetuum,&c. Item
Eze.xx. Dedi eis ſabbata mea: vt eſſent eis in
ſignum &c. Ex quibus patet, ꝙ ſabbatum nō
fuit præceptum ſimpliciter propter ſe: ſed in
ſignum,& pactum. Et ſic datum fuit in qua-
druplex ſignum: vt dictum eſt de circūciſio
ne in quæſtione præcedenti. Nam primò da
tum fuit præceptum ſabbati in ſignū diſtin-
ctiuum: vt per talem religionem ille populus
diſtingueretur à populo gentili, & à quoli-
bet alio infideli. Secundò in ſignum figurati
uum alicuius futuræ quietis: inquantum tali
diè Chriſtus debebat iacere in ſepulcro per
totam diem. Tertiò in ſignū ſeruitutis, & tri-
buti. Quartò in ſignū fœderis, & fidei Chriſti
futuri: vt magis patebit. Et ſic patet, quòd
Deus præcepit ſabbatum obſeruari propter
ſupradictam duplicem memoriam, ſ. creatio-
B nis,& exitus Iſrael de Aegypto: & ꝓ qua-
druplex ſignum ſupradictum.

Quantùm ad quartum eſt dicendū, & val-
dè notandum, ꝙ non ſolùm ſabbatum vſuale
ſed etiam omnia alia ſabbata annualia Deus
præcepit celebrari in fine ſemper alicuius ſe
ptenarij. Nam ſabbatum vſuale præcepit ce-
lebrari in ſeptimo diè cuiuslibet hebdoma-
dæ: vt patet Exo.xx. & xxj. ſed feſtum noua-
rum frugum.i. Pentecoſtes præcepit celebra-
ri in fine ſeptimæ hebdomadæ poſt paſca; vt
patet Leuit.23.& Numeri.39. Et feſtum tu-
barum,& expiationis,& tabernaculorum præ
cepit celebrari in ſeptimo menſe: vt patet
ibidem,& ſabbatum terræ præcepit celebrari
in ſeptimo anno: vt patet Leui.xxv.& iubileū
præcepit celebrari in fine ſeptimæ ſeptima-
næ annorum, qui dicitur annus quinquageſi-
C mus,& ſabbatum generalis remiſſionis: vt pa
tet ibidem. Ex quibus patet, ꝙ omnia ſabba-
ta legalia præcepit Deus celebrari in fine ali-
cuius ſeptenarij: quod non factum eſt ſine
maximo myſterio. Nā dictum eſt, ꝙ omnia
ſabbata dedit Deus in ſignum figuratiuū, &
in ſignum fidei,& fœderis. ergo figurabāt ali-
quam requiem in aliquo ſeptenario futuro;
ſed ſeptenarius futurus, quem ille populus
expectabat, erat totum tempus Meſſiæ. ergo
ſequitur, ꝙ omnia illa ſabbata ſignificabant
aliquam requiem in tempore Chriſti Meſ-
ſiæ in lege promiſſi. maior patet. Nam poſt-
quàm ſabbatum nil aliud eſt niſi requies, &
datum ad ſanctificationem,& non propter ſe
datum: ſed propter aliquod ſignum figurati-
uum,& ſemper fuit præceptum in aliquo ſe-
ptenario: ergo ſequitur, ꝙ figurabat aliquā D
requiem futuram in aliquo futuro ſeptena-
rio. Minor autem probatur. Nam ſecundùm
omnes Hebræos totus diſcurſus mundi diui-
ditur in ſeptem dies, ſiue ſtatus,& ætates. Vn
de prima dies, ſiue ætas fuit ab Adam vſque
ad diluuium: quem vocant diem primi mun
di. Secunda dies fuit à diluuio vſque ad Abra
ham, quem vocant diem ſecundi mundi in
quo homo ambulabat in lege naturæ cū ali-
quibus ſacrificijs, & maximè cum oblatione
panis,& vini. in qua ætate fuit Melchiſedech
ſacerdos Dei excelſi: qui obtulit panem,& vi
num pro Abraham. Gen.24. Et ſic creditur ꝙ
ille fuit ritus latriæ in ea ætate, Tertia dies
fuit ab Abraham vſque ad exitum Iſrael de
Aegypto. quem vocant diem circunciſionis:
eò ꝙ homo ambulabat per circūciſionem cū
lege naturæ. Quarta dies fuit ab exitu Aegy E
pti vſque ad Salomonem, qui ædificauit pri-
mum templum: quem vocant diem taberna
culi: eò ꝙ per totam illam ætatem ille po-
pulus ſeruiebat,& exhibebat Deo latriam in
tabernaculo, vt patet per totum diſcurſum
libri Iudicum,& primi,& ſecundi libri. Reg.
Quinta dies fuit à conſtructione primi tem
pli vſque ad ſecundùm ædificatum per Zoro
babel: quem diem Iudæi appellant diem, &
tempus primi templi. Sexta tandem dies fuit
totum tempus à relaxatione captiuitatis Ba-
biloniæ vſq; ad deſtructionem ſcđi templi fa
ctam per Titum: quod appellāt tēpus, & diē
ſcđi templi. Septimam diē mundi appellant
totum tempus poſt deſtructionē ſcđi tēpli
vſque ad finem mundi: quem appellant diē
& tempus Meſſiæ. Vnde ꝙ quilibet eorū ſe-
ptenariorum ſignificaret ſeptimam ætatem F
mundi,& tempus Chriſti, in quo erat futura
generalis remiſſio peccati,& generalis quies
oſtendit. B. Ambro: in hymno Pente. dicens,
Solennis vrgebat dies; quo myſtico ſeptem-
plici orbis volutus ſepties ſignat beata tem-
pora: &c. Item infra. Patrata ſunt hæc miſticè
paſchæ peracto tempore: ſacro dierum nume
ro, quo lege fit remiſſio, &c. Ex quibus patet
ꝙ ſeptenarius hebdomadarum dierū à paſca
vſque ad Pentecoſtes,& ſeptenarius hebdo-
madarū annorum, qui dicebatur iubileus ſi-
gnificabat tempus Chriſti in ſeptima ætate
mundi. Et per conſequens ſic erit dicendum
de cæteris ſeptenarijs ſupradictis. Et ſic patet
ꝙ totum tempus Meſſiæ vſque ad finem ſe-
cundi templi dr̄ ſeptima ætas, & ſeptimus
dies

A dies mundi. Ex quo ſequitur, ꝙ ſabbatum vſuale, quod Deus præcepit celebrari in ſeptimo die, figurabat requiem futuram in ſeptimo die mundi. ſ. qualiter homo debebat ceſſare ab operibus, & iugo legis, & ab omni opere ſeruili peccati per totũ tempus Meſſiæ, quod eſt ſabbatum mundi, figuratum ꝑ ſabbatum legale, de quo tempore locuti ſunt ꝓphetæ: in quo tempore erant declarãda omnia ſecreta. & ænigmata legis, vt ait Rabi Salomon ſuper Zacariam quorum cerimonialium intelligentia non poterat declarari: niſi per regem Meſſiam: vt dicunt Hebræi. Vnde dicunt, quòd nullus debet præſumere talia ſecreta velle detegere: quia hoc pertinet ad ſolum Meſſiam in ſuo aduentu. Quæ quidẽ ſecreta cerimoniarum vocant Ticu. i. ſilentiũ relinquendum declarandum pro rege Meſ-

B ſia. Ex quo patet ꝙ omnia illa ſabbata figurabant, & ſignificabant futuram requiem in ſeptimo die mũdi: quod eſt tempus Meſſię. Sed ſabbatum vſuale vltra hoc figurabat futuram requiem Chriſti in ſepulcro in die ſabbati: in quo Chriſtus iacuit per totam diem ſabbati. Et ſic patet quare Deus præcepit ſabbatum vſuale celebrari in die ſeptimo: & quare omnia alia ſabbata annualia præcepit celebrari ſemper in fine alicuius ſeptenarij, quia omnia ſignificabant futuram requiem in ſeptima ætate mundi. ſ. in tempore regis Meſſiæ in quo omnia legalia debebant ceſſare, vt magis patebit. Quantùm ad quintum: cum quæritur quomodo pręcepit Deus ſabbatum celebrandum: & ſanctificandum: Reſpondetur, ꝙ Deus primò pręcepit ꝙ homo nullũ opus ſeruile faceret in eo: & ꝙ nullus

C accenderet ignem in ſuis habitaculis per totam diem à veſpera vſque ad veſperam. Exo. 35. Per quod figurabatur ꝙ Chriſtus ſol iuſtitiæ, & lumen mundi debebat iacere in ſepulcro mortuus; & extinctus ibi clauſus, & ſigillatus. Et ideo eſt quædam ſecta Iudæorum qui dicuntur Carraim in Græcia, & in partibus orientalibus qui per totam diem ſabbati à veſpera vſque ad veſperam nullum lumen accendunt: nec habent in tota domo ſua: ſed per totum illud tempus manent in tenebris in vno angulo domus. Vnde dicunt ꝙ illi Iudæi qui habitant inter nos apud latinos ſunt prçuaricatores legis: eò ꝙ contra præceptum domini habent lumen in domibus ſuis in die ſabbati. Ex quo patet, ꝙ illi magis propriè ſeruant ſabbatum quò ad figurã, & ad literam quã iſti: vt magis inferius pa-

D tebit. Secundò Deus præcipiebat ſanctificari diem ſabbati offerendo ſpecialiter certa ſacrificia: vt patet per totum Leuiticum. quæ omnia ſignificabant vnum ſolum ſacrificiũ mediatoris, quod in cruce immolatum eſt. vt inquit Aug. contra aduerſarium legis, & prophetarum. Ad ſextum autem cum quęritur quare Deus totiens iterauit, & repetiuit, & replicauit hoc præceptum magis quàm alia per totum diſcurſum legis: Reſpondetur: ꝙ quia ſabbatum præceptum fuit vno modo ĩ memoriam creationis: vbi memoratur fides vnius Dei creatoris, per quam fidem ille populus dicebatur ſpecialiter populus Dei cęli: & diſtinguebat̃ ab oĩbus alijs nationibus: eò ꝙ aliæ nationes adorabant plures Deos & putabãt mundũ eſſe ab æterno: Iõ Deus voluit vt ſabbatũ celebraret̃ quolibet die ſe-

E ptimò ſemel in ſeptimana: vt in illo populo firmaretur memoria: & fides vnius Dei creatoris. Et ſic voluit repetere multotiens hoc præceptum ne obliuiſcerentur fidem vnius Dei creatoris. Et ideo dicit: memẽto vt diẽ ſabbati ſanctifices. q. d. ne obliuiſcaris fidem vnius Dei creatoris: & ne declines ad idola ſicut cæterę nationes. Et ideo voluit Deus, ꝙ in die ſabbati legeretur lex, & fierent plura ſacrificia in tabernaculo, & templo: vt cõmemoraretur, & firmaretur fides vnius Dei: eò ꝙ obſeruantia huius præcepti magis ducebat eos in memoriam, & fidem vnius Dei creatoris oĩum rerũ. & ẽ cauſa quare Deus magis præcepit: & dedit hoc præceptum ſub cõminatione mortis quã alia præcepta: eò ꝙ negligendo hoc præceptũ fuiſſent obliti fidẽ vnius Dei: & declinaſſent ad idola cum cæte-

F ris nationibus. Et iõ præcepit illicò lapidibus obrui illũ qui collegit ligna in die ſabbati. Nu. 15. Et per hoc reſpondetur ad vnicũ quęſitũ cum quęritur. Vſquequò erat ſeruandum illud ſabbatum? dicendum, ꝙ hoc pręcepit Deus ſub fędere ſempiterno. Exod. 31. Sed iam dictum eſt in quęſtione pręcedenti, quo modo data fuit circũciſio: & tota lex ſub fœdere ſempiterno in ſignum fidei Chriſti futuri. Et ideo ſempiternitas ſigni erat duratura vſque ad veritatem ſui ſignificati: quia ęternum idem eſt quod ſimul per totam aliquam ętatem. Ideo ſabbatum quò ad ſignũ fuit ęternum cum tota lege ſimul cum illa ętate: ſed quò ad ſuum ſignificatum eſt ęternum per totum ſabbatum, & tempus Meſſi

vt

A vt poſtea dicetur. Et ſic patent decem conditiones, & cauſæ, propter quas Deus præcepit ſabbatum obſeruari. Quarum prima fuit ad requiem hominis & ſanctificationem, & ad latriam Deo exhibendam. Secunda in memoriam creationis, & exitus Iſrael de Aegypto. Tertia in ſignum diſtinctiuum, Quarta in ſignum figurariuum. Quinta in ſignum fœderis, & fidei. Sexta ſub tali requie: ne accenderetur lumen in domo. Septima vt in ſabbato fierent lautiora holocauſta, & ſacrificia. Octaua fuit præceptum cum multiplici repetione. Nona ſub pœna mortis. Decima ſub fœdere ſempiterno: propter cauſas pdictas. His habitis, ponitur prima concluſio. ſ. ꝙ præceptum de ſabbato celebrando, eſt partim morale propter primam conditionem. ꝓbatur. Nam primo ſabbatum fuit præceptum

B ad requiem hominis, & ſanctificationē Dei. ſ. vt homo ceſſaret ad omni negotio mundano, vt facilius poſſet Deo ſeruire. & latriam exhibere, ſed hoc pertinet ad iuſtitiam. Nā de iure naturæ debetur Deo latria ſeruitus, nam iuſtum eſt: vt ipſi à nobis ſeruiatur, & ipſi exhibeamus latriam ſeruitutem, id eſt adorationem ſub ratione ſummæ maieſtatis & dominij, & oblationem ratione conſeruationis & prouidentiæ, & himnum, & laudē ratione bonitaris, & beneficiorum omnium ab eo receptorum. Et hoc dictat ipſa iuſtitia moralis. Et ideo latria eſt de iure naturę & mortali apud omnes nationes, licèt modus exhibendi iſtam latriam ſit diuerſus: qa hoc pertinet ad veram fidem, & virtutes teologicas, quæ credit verum obiectum: circa quod ordinat verum modum ſecundum præ

C cepta diuinæ legis. Sed vniuerſaliter loquendo: hoc præceptum eſt morale, eo mō quo dictum eſt, & ideo vt ſic non ſibi determinat magis vnam diem quàm aliam. Sed oportet vt aliqua dies in ſeptimana ad huiuſmodi ſāctificationem, & latriam ſit Deo dedicata. Et vt ſic hoc præceptum eſt ſtabile, & æternum. vt patebit.

Secunda concluſio, ꝙ præceptum de ſabbato celebrando magis eſt cerimoniale, quā morale probatur. Nā in hoc præceptum datū eſt cum decem conditionibus, ſed ſecundū omnes alias conditiones præter primam eſt cerimoniale, quia omnes illæ conditiones ſunt cerimoniales, & pertinent ad cerimonias, igitur eſt magis cerimoniale, quam morale, quia tantum eſt morale per primā conditionem. ſ. inquantùm datum eſt ad requiē hominis. & ſanctificationē Dei, vt dictū eſt. Sed hoc probatur per ſingula. Nā primò eſt morale inquantū fuit datum in memoriā creationis, eò ꝙ illa creatio mūdi materialis fui figura recreationis, & redemptionis generis humani. Nam ſicut ſex diebus creauit Deus celum, & terram & in ſeptimò requieuit ab omni opere, quod patrarat, ita pariter Xp̄s incipiens à die dominico, quo intrauit Hieruſalem, per ſex dies operatus eſt noſtram redemptionem: Quia feria ſecunda. & tertia diſputauit cum ſcribis, & phariſęis in templo, vnde conceperunt odium contra eum, & feria quarta fuit venditus, & feria quinta fuit captus, & feria ſexta fuit crucifixus: & in die ſeptimò per totam diem quieuit mortuus in ſepulcro. Vnde totus iſte diſcurſus noſtræ redemptionis fuit figuratus per illum ſeptenarium creationis, in cuius figura Deus præcepit ſabbatum celebrari. Et ſic patet, ꝙ quò ad illam memoriam creationis eſt ceremoniale: eò quòd illa creatio fuit ſignum & figura noſtræ redemptionis: Item fuit præceptum in memoriam exitus Iſrael de Aegypto, eò ꝙ ille figurabat exitum ſanctorum patrum de limbo inferni. Vnde ſicut in illa nocte Aegyptus fuit expoliata & Iſrael liberatus &c. ꝓ hoc figurabatur ꝙ in tali nocte ſequenti ſabbatum Chriſtus debebat infernum expoliare & fideles ve. te. de inferno liberare: quod impletum fuit in nocte reſurrectionis. Et iō in huius figuram præcepit ſabbatum obſeruari, vt præallegatum eſt, Deut 5. Item hoc præceptum fuit merè ceremoniale inquantum datum eſt in ſignum diſtinctiuum, & figuratiuum, aut in ſignum fœderis & fidei, qa vt ſic non fuit præceptum gratia ſui, ſed gratia ſignificati futuri: inquantùm figurabat futuram quietem Chriſti in ſepulcro. ſ. ꝙ ꝑ totā noctem ſabbati debebat iacere, & quieſcere mortuus in ſepulcro, aut inquantùm figurabat ſabbatum mundi in ſeptima ætate.

Item fuit ceremoniale inquātum fuit præceptum obſeruari in die ſeptimò determinatè, eò ꝙ ſignificabat qualiter in ſeptimo die mundi. ſ. in 7. ſeculo & in tempore Meſſię omnia ceremonialia debebant ceſſare, & omnis viſio & prophetia erat finiēda, & peccatū & iniquitas debebat finem accipere. Danic. 9. Et per eandē rōnē oīa feſta annualia erant ceremonialia: eo quia oīa data ſunt & præcepta celebrari in fine alicuius ſeptenarij, eò ꝙ figu-

A figurabant requiem,& miſterium in ſeptima ætate mundi: tempore Chriſti. Nam feſtum Pentecoſtes, quod fuit præceptum celebrari in fine ſeptimæ hebdomadæ à Paſca in memoriã dationis legis, quæ data fuit in monte Sinai in ſignis,& nube ignis, figurabat ꝙ quinquageſimo die poſt reſurrectionem Chriſtus debebat mittere ſpiritumſanctum in diſcipulos in linguis igneis, & illuſtrare apoſtolos, & dare eis dona gratiarum ad intelligendam veritatem legis,& prophetarum. Et ita pariter in menſe ſeptimo præcepit illa tria feſta celebrari: prout figurabant qualiter in ſeptimo die ſ. in tempore Chriſti debebat fieri generalis expiatio,& purgatio, & redemptio ꝑ Chriſtum: & qualiter debebamus quieſcere in tabernaculis iſtius eccleſię per gratiã,& in futura eccleſia per gloriam. Et ſic patet, ꝙ
B totum tempus gratiæ, ex quo Chriſtus reſurrexit, dicitur ſabbatum mundi, in quo quieſcimus ab operibus legis cerimonialibus. Et dicitur ſeptimus menſis mundi, in quo celebramus illa tria feſta quò ad verum ſignificatum,& dicitur etiam annus remiſſionis, & indulgentiæ,& libertatis. vt patet Iſ.61. & patebit infra. Item hoc præceptum fuit cerimoniale ratione modi colendi. Nam Deus ꝑcepit Exod.35. ꝙ nullus haberet nec accenderet ignem in habitaculis ſuis per totam diem ſabbati. ſed hoc miſterium non potuit eſſe gratia ſui nec alicuius rei præteritæ, ergo fiebat in ſignum alicuius rei futuræ, ſicut omnes Iudæi concedunt, quia ſignificabat, ꝙ omnia illa miſteria ſecreta, quæ Ticu.i.ſilentium appellant Iudæi, erant detegenda in tempore Meſſię. Et ideo figurabatur qualiter
C Xps lumen mundi debebat iacere extinctus, & mortuus,& abſconſus in ſepulcro per totũ diem ſabbati. Et ſic patet, ꝙ erat præceptum cerimoniale. Nam omnia illa dicũtur ab eis cerimonialia de quibus non poſſunt reddere rationem: ſed ſunt relinquenda pro tempore Meſſiæ declaranda.

Tertia concluſio, ꝙ præceptum de ſabbato celebrando partim eſt iudiciale. probatur: Nam illa præcepta ſunt iudicialia apud eos, quæ obligant ad pœnam tranſgreſſores, & maximè quę fuerunt data ſub comminatione mortis. ſed præceptũ ſabbati fuit datũ ſub cõminatione mortis. Exo.31.& 35. ergo ſequitur, ꝙ eſt partim iudiciale. Vnde hæc eſt & cauſa quare Deus totiens replicauit, & repetijt hoc præceptum, oſtendens ipſum eſſe iudiciale. ideo præcepit lapidari colligentem D ligna in ſabbato Numer.15. Ex quibus omnibus patet, ꝙ præceptum ſabbati nõ eſt merè morale, nec etiam merè cerimoniale, nec merè iudiciale, ſed partim eſt morale,& partim cerimoniale.& partim iudiciale. Ideo inquantùm eſt morale ponitur inter præcepta moralia. Exo.20.& Deut.5. ſed inquãtùm eſt iudiciale ponitur inter precepta iudicialia. Exo.23. Sed inquantùm eſt magis cerimoniale, & ſignificatiuum de futuro ponitur inter cerimonialia in omnibus alijs locis, vt patet per totum diſcurſum legis, & prophetarum. Et hæc de primo articulo. Quantùm ad ſecundùm articulum ponitur prima concluſio. ſ. ꝙ adueniente Chriſto putà poſtquàm reſurrexit Chriſtus, debuit ceſſare, præceptum de celebrando ſabbato. Probatur. Nam illud præceptum fuit cerimoniale. ergo debuit ceſ- E
ſare in aduentu Chriſti. Antecedens patet ꝑ ea, quæ dicta ſunt in primo articulo. Conſequentia etiam patet. Nam dictum eſt per Iudæos, ꝙ ſecreta cerimoniarum non ſunt detegenda vſque ad tempus Meſſiæ: qui omnia ænigmata, & ſecreta legis debet declarare. Sed omnia illa ſigna, & ænigmata fuerunt in Chriſto completa, & per ipſum declarata: igitur adueniente Chriſto omnia debuerunt ceſſare. Item probatur idem. Nam adueniente veritate, & vero ſignificato debent ſigna ceſſare. ſed ſabbatum fuit præceptum in multiplex ſignum: vt probatum eſt in primo articulo. ergo adueniente veritate & ſignificato illorum ſignorum debet ſabbatum ceſſare. ſed Chriſtus compleuit in ſe omnes veritates ſignificatas per ſabbatum, & ꝑ ſigna eius, ergo ſabbatum ceſſare debuit, imo F
ceſſauit in aduentu Chriſti, poſtq̃ in Chriſto omnia ſigna fuerunt impleta. Sed probatur per ſingula eadem concluſio.

Ad cuius intellectum eſt primò notandũ, ſecundum Auguſtinum in primo de doctrina Chriſtiana,& contra Fauſtum, ꝙ iſta differentia eſt inter rem,& ſignum. Nam res eſt gratia ſui, ſed ſignum non eſt gratia ſui, ſed gratia veritatis rei per ipſum ſignum ſignificatæ,& figuratæ. Sed quia lex vetus non fuit data abſolotè in rem, ſed in ſignum, ideo nõ fuit data gratia ſui, ſed gratia rei, & veritatis per ipſam ſignificatæ.

Sed eſt vlterius aduertẽdũ, ꝙ licèt omnia ſigna ſignificent aliquam rem,& veritatem, tamen non omnia ſigna ſignificant eodem modo

A modo ſuam veritatem. Nam quædam ſignificant ſuam veritatem de præſenti tantum: ſicut circulus ante tabernam ſignificat vinū de præſenti. Quædam autem ſigna ſignificāt ſuam veritātem tantum de futuro, & delongè. Exempli gratia. Nam in littoribus marinis in turribus altis ponuntur ſpeculatores: qui videntes à lōgè naues aut galeas venire per mare, illicò eleuant ſignum nauis à lōgè venientis. Et ſic cognoſcunt ciues ciuitatis, & expectant nauem venturam: ſed poſtquā nauis applicat ad portum, illicò ſpeculator remouet ſignum: quia aliter ſignum eſſet falſum, & fruſtra: quia illud ſignum ita eſt de futuro, quòd non de præſenti: aliter deciperet, aſpectantes. Et talis mos ſeruatur in ciuitate Barchinonenſi: quæ eſt ſita iuxta montē Iouis: in vertice cuius eſt turris vbi cōtinuè ſpe-

B culator circūſpicit, & ſpeculatur a longè naues venientes, & facit ſigna ſupradicta. Et idē mos ſeruatur in ciuitate Maioricarum, & pluribus alijs locis marinis. Item iſte modus ſeruabatur Romæ in calendis pronunciandis. Nam Romæ in quolibet menſe fiebant nundinæ diuerſarum mercium. & quælibet nundinæ habebant ſua diſtincta priuilegia. Ideo nundinæ futuræ prænunciabantur per decē, & octo dies ante principium menſis, vocādo mercatores ad nundinas, & prænūciando priuilegia nundinarum illius menſis. Et ſic præco exibat in forum, & cum turba clamauit dicens. Calo, Calo. vnde quotiens clamabant Calo tot dies remanebant vſque ad principium menſis, in quo nundinæ incoabantur. Et ſic per illos. 18. dies ſemper ille præco procedebat diminuendo dies vſque ad principiū

C menſis: in quo iam incipiebant nundinę. Et exinde præco iam nō amplius clamabat Calo: nec calendas: ſed clamabat nonas, nonas. q.d. iam venerunt nudinę, & ceſſabant calēdæ: eò ꝙ erant ſigna tantum de futuro: ſed nonæ erant tantū de præſenti. Ita ergo pariter eſt dicendum de lege veteri, & euangelica. Nam ſacramenta, & ſacrificia, & omnia cerimonia legis veteris erant ſigna tantū de futuro. & non de præſenti. Ideo patriarchæ, & prophetę, & tota lex ſignificabāt Chriſtū de futuro: quia omnia illa ſigna debebat verificare. ſicut illud ſignum ſpeculatoris ſignificabat nauē delongè venientē. Et ſicut ille præco Romanus clamebat, & prænunciabat nundinas futuras in menſe ſequenti: ita lex, & prophetæ clamabant, & prænunciabant Chriſtum venturum in tempore gratiæ, & in ſecu- D

lo, & menſe gratiæ. Et ideò ſicut applicante naui ad portum ſpeculator declinat, & remouet ſignum: ita pariter veniente Chriſto in carnem, & ad paſſionem, & reſurrectionem: ceſſarunt omnia ſigna, & cerimonialia legis: quæ Chriſtum venturum figurabāt. Et ſicut veniente principio menſis, in quo incoabantur nundinæ, iam præco amplius nec clamabat: nec prænunciabat calendas: ſed clamabat nonas, nonas. i. iam venerunt nundinæ: ita pariter adueniente Chriſto ceſſarunt clamare lex, & prophetę, qui ſolū clamabāt, & figurabant Chriſtum futurum, ſed tunc clamauit, & incepit clamare euangelium: annunciando Chriſtum veniſſe. Et ſic eſt dicendū, ꝙ lex, & prophetæ non erant ſigna de pſēnti: ſicut circulus ante tabernam. ſed erant ſigna tantū de futuro: ſicut ſigna ſpeculatorū, E

& ſicut clamor calendarū. Et ideo adueniente Chriſto ceſſarunt omnia cerimonialia, & lex, & prophetę. Et ideo Daniel fuit ſicut prę co Romanus. Nam ſicut ille prænunciabat nundinas per 18. dies ante: ita Daniel pnunciauit aduentum Chriſti dicens: Poſt 62. hebdomadas occidetur Chriſtus &c. Et quia in aduētu, & morte Chriſti debebat ceſſare lex, & prophetæ: ideo dicit Daniel, quòd tūc ceſſabit omnis viſio, & prophetia: vt finem acciperet peccatum &c. Et quia tota lex debebat ceſſare: ideo ſubdit. Ceſſabit hoſtia, & ſacrificium in tēplo &c. Ex ſupradictis patet quomodo cerimonialia non erant ſigna de præſenti: ſed de futuro. Et ideo debuerunt ceſſare adueniente Chriſto, inquantùm erant ſigna eius de futuro.

Pro cuius declaratione ponitꝰ prima conF cluſio, ꝙ ſabbatum aliquando debuit ceſſare. probatur. Nam ſabbatū datum fuit in ſignū futuræ veritatis, & non gratia ſui: ergo adueniente veritate debebat ceſſare: quia poſtquàm ſignum eſt verificatum per ſuum futurum ſignificatū, debet ceſſare: quia amplius iam non eſſet verum, ſed falſum ſignū: quia de ratione ſigni rei futuræ eſt vt eſſet poſtquā eſt verificatum adueniente veritate.

Secunda cōcluſio, ꝙ ſabbatum legale ceſſauit per aduentum Chriſti. Probatur. Nam ſabbatum legale fuit præceptum in multiplex ſignum, & cum illis conditionibus ſignificantibus futuras veritates per Chriſtum implendas: ſed omnia illa ſigna cum ſuis conditionibus fuerunt impleta, & verifica-

A ta in Chriſto: ergo totũ ſabbatum cum ſuis ſignis fuit verificatũ per Chriſtum, & per aduentum eius: ergo tunc debuit ceſſare, & ceſſauit de facto. Maior eſt nota, & probata in primo articulo, & doctrina præcedenti. Minor probatur per ſingula. Nam primò Chriſtus verificauit ſabbatum inquantùm fuit præceptum in memoriam creationis: eò ꝙ ille diſcurſus creationis figurabat primò diſcurſum noſtræ redemptionis. Nam ſicut Deus ſex diebus creauit cœlum, & terram: ita Chriſtus incarnatus per ſex dies laborauit in noſtra redemptione, & recreatione, & in ſeptimo die per totam diem manſit in ſepulcro mortuus ceſſando à labore corporis. Item verificauit ſabbatum inquantùm diſcurſus illorum ſex dierum figurabat qualiter homo myſticus per ſex dies debebat pe-
B regrinari per hunc mundum: ſed in ſeptimo die debebat in Chriſto ab omnibus operibus legis quieſcere. Item verificauit ſabbatum inquantùm fuit datum in memoriam exitus Iſrael de Aegypto. Nam ſicut Moyſes illa nocte expoliauit Aegyptios, & liberauit, & ditauit Hebræos: ita Chriſtus in illa nocte reſurrectionis: quæ fuit nox ſabbati præcedentis, expoliauit infernum, & liberauit omnes fideles veteris teſtamenti. Ex quo patet, quòd poſtquàm illud ſignum fuit verificatum, non eſt amplius celebrandum ſabbatum legale. Vnde licèt ſabbatum fuerit ꝑceptum in memoriam illorum duorum myſteriorum, ſ. creationis, & exitus Aegypti: tamen quia illi fuerunt etiam facta in ſignum: noſtræ creationis, & liberationis: ideo illis verificatis debuit etiam talis memoria ceſſare.
C Item fuit ſabbatum verificatũ, & ceſſauit inquantùm fuit præceptum in ſignum diſtinctiuum: vt ille populus diſtingueretur à populo gentili, & cæteris nationibus: quæ non credebat creationẽ, & adorabãt plures Deos: ſed poſt aduentum Chriſti totus populus gẽtilis venit ad fidem Chriſti, & credidit vnum Deum creatorem, & etiam redemptorem: ergo amplius non fuit neceſſarium ſabbatum celebrari propter talem diſtinctionem, & ſic illicò debuit ceſſare. Item debuit ceſſare, & fuit verificatum inquantùm datum fuit in ſignum figuratiuum ſepulturæ Chriſti, & inquantùm fuit datum in ſignum fidei Chriſti futuri, & in ſignum ſeruitutis: quia Chriſtus per ſuam ſepulturam ipſum ſabbatũ verificauit, & expleuit: & omnes à ſeruitute legis liberauit. Item ſabbatum fuit verificatum inquantùm fuit præceptum celebrari in ſeptima die: quia vt ſic figurabat requiem futuram in ſeptima die mundi: in qua Chriſtus venit. Nam Chriſtus per ſeptem dies peregrinatus eſt ab Adam vſque ad ſuum aduentũ in patriarchis, & prophetis: ſed in ſeptima die, & ætate mundi apparuit incarnatus, & quieuit a peregrinatione, & operibus legis, facta redemptione, & quieuit, & quieſcit in nobis, & nos in eo per gratiam in toto iſto ſeptimo die mundi vſque ad ſecundùm aduẽtum. Et ſic eſt dicendum de cæteris ſabbatis annualibus, quæ fuerunt præcepta celebrari ſemper in fine alicuius ſeptenarij: quia omnia figurabant requiem in hoc vltimo ſæculo Meſſię: qui dicitur ſeptimus dies, & ſeptimus annus, & ſeptimus menſis mundi: in quo Deus verificauit omnia illa ſabbata. Ex E quo patet, quòd omnia illa debent ceſſare. Item Chriſtus verificauit ſabbatum inquantùm Deus præcepit vt nullus accenderet lumen in domibus ſuis: quia in tali die xps lumen mundi iacuit mortuus, ſepultus, & extinctus, & clauſus in ſepulcro: prout illud figurabat: ergo poſt ſepulturam Chriſti amplius non eſt celebrandum. Probatur ſecundò iſta concluſio. Nam ſabbatum fuit mortuum, & non ſurrexit cum Chriſto: ergo ceſſauit poſt reſurrectionem Chriſti. Conſequẽtia patet, antecedens probatur prout fuit dictum in præcedenti quæſtionem. Nam Chriſtus fuit crucifixus in die paſchæ: quod tunc accidit in die veneris: ergo fuit paſca crucifixum cum Chriſto, & per conſequens fuit etiam ſepultum cum Chriſto in eadem die: quia omnia cerimonialia, quæ ad Chriſtum F ordinabantur: fuerunt cũ eo crucifixa inquãtùm Chriſtus erat finis, & veritas legis: quia omnia legalia tendebant in ipſum tanquam in finem, & terminum: ergo cum eo omnia legalia crucifixa ſunt, & ſepulta. Et ꝑ conſequens ſabbatum fuit cum eo ſepultum: quia per totam diem fuit cum eo clauſum, & ſigillatũ in ſepulcro. Sed quando Chriſtus reſurrexit: nec ſurrexit cum eo paſca: nec ſabbatũ: quia in ſepulcro manſerunt: ſed ſola dies dominica ſurrexit cum Chriſto. Et ſic patet, ꝙ ſabbatum cum paſca fuit incineratum in ſepulcro cum omnib. cæteris legalibus: ſicut dictum eſt in quæſtione præcedenti, & ꝑ conſequens nec paſca nec ſabbatũ dẽnt amplius celebrari: quia res mortua, & incinerata non debet

A debet celebrari. Hanc concluſionem probat apoſtolus ad Col.2. Vnde dupliciter probat ibi ſabbatum,& cætera legalia ceſſare p̄ mortem Chriſti. Vno modo inquantum erat contractus debitorius quo obligamur ad legem ſeruandam vſque ad mortem teſtatoris: ergo ſequitur,ꝙ mortuo creditore mortuus fuit, & deletus,& raſus ille contractus,& obligatio. Item mortua fuit etiam lex inquantum Xp̄s,qui erat finis legis,crucifixit eam ſecum, & affixit cruci. Vnde ait Apoſtolus. Vos, cū mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit eum illo donans vobis omnia delicta,delens,quod aduerſus nos erat,chirographum decreti: quod erat contrariū nobis,& ipſum tulit de medio affigēs illud cruci.& expolians principatus,& poteſtates &c. Nemo igitur vos ſeducat aut iudi-

B cet in cibo aut potu: aut in parte diei feſti: aut neomeniæ,aut ſabbatorum:q̄ ſunt vmbra futurorum,corpus autem Chriſti. Ex ſupradictis intendit Apoſtolus dicere: quòd ſabbatum,& legalia cætera erant quædam omnia figura, & quoddam chirographum debitorium: ideo omnia fuerunt mortua cū Chriſto, & raſa,& per conſequens nullus obligatur amplius ad ſeruandum ea. Hoc idem probat ad Roma.9. inquantùm lex erat contractus matrimonialis: vt dictum eſt. Probatur iſta eadem concluſio pluribus autoritatibus vete.teſta. Et primò Iſa.1. oſtendes poſt aduentum Meſſię ſabbatum, & cætera legalia abolenda,& non acceptabilia Deo,dicit dominus. Non offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio mihi eſt: neomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates alias non

C feram: iniqui ſunt cętus veſtri: calendas,& ſolemnitates veſtras odiuit anima mea. Ex quo patet,quòd poſt aduentum Chriſti ſabbata.& cætera legalia non ſolum ſunt caſſa: ſed etiam Deo abominabilia. Item Iſa. 66. dicit dominus,quòd non ſolū mutabit templum,& ſacrificia veteris legis: ſed etiam ſacerdotium ad conuerſos de populo gentili, & mutabit omnes feſtiuitates, & ſabbata. vnde ait. Mittam ex eis qui ſaluati fuerint, & annunciabunt gentibus gloriam meam, & aſſumam ex eis ſacerdotes, & leuitas dicit dominus: q̄a ſicut cœli noui, & terra noua, quæ ego ſtare facio corā me:ſic ſtabit nomē veſtrum,& ſemen veſtrum,& erit menſis ex menſe,& ſabbatū ex ſabbato &c. Ex dictis in toto iſto vltimo capitulo patet,qualiter Xp̄s

D debebat creare nouam eccleſiam,& noua ſacrificia, & nouos ſacerdotes, & per conſequens nouam legem: quia translato ſacerdotio,neceſſe eſt vt legis translatio fiat. Et etiam debebat mutare nomen illius populi in populum gentilium ſimul cum ſacerdotio. Nam populus gentilis debebat nominari nomine Iſrael,& Leui. Et per conſequens populus gentilis debebat hæreditare ſacerdotium & nomen Iſrael,& ſemen Abrahæ. Et ſubdit qualiter omnia feſta legalia erant mutanda in feſta euangelica. Nam ex ſabbato legali debebat ſuccedere ſabbatum euangelicum in ſequenti die dominico. Item hoc idē probatur magis clarè. Hiere.16. vbi dicit dominus comminando populo Iudaico. Ecce dies venient,dicit dominus,& non dicetur vltra: viuit dominus q̄ eduxit filios Iſrael de terra

E Aegypti: ſed viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis,& de vniuerſis terris, ad quas eieci eos &c. Ex dictis in hoc capitulo patet,qualiter paſca, & ſabbatum, quæ celebrantur in memoriam exitus de Aegypto erant mutanda,& abolenda,& erat celebrandum feſtum nouum in memoriam reſurrectionis Chriſti,& noſtrę redemptionis: quæ eſt dies dominica etc. Ex quibus verbis aſſerunt Talmudiſtæ,ꝙ quando veniet meſſias in lege promiſſus debebit mutare omnes feſtiuitates,& cætera legalia. Ex quo patet ſecundùm eos, ꝙ legalia aliquando dēnt ceſſare,& per cōſequens nō ſunt æterna ſimpliciter:prout arguunt contra nos, & ſic contradicunt ſibijpſis. Item Hie.31. Ecce dies veniunt dicit dominus,& feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum non ſecundū pactū quod pepigi cum patribus eorum cū

F educerem eos de terra Aegypti, & cætera. Poſt dies illos dicit dominus, & dabo legem meam in viſceribus eorum,& in cordibus eorum ſcribam eam &c. Ex quib. patet, ꝙ rex meſſias aliam legem,et aliud pactū erat daturus in aduentu ſuo, & non erat daturus legem ſcriptā in cartis:ſed in cordibus, & viſceribus hominem per ſeipſum prædicando in perſona. Et per conſequens illud ſabbatum, & cætera legalia erant abolenda. Hoc idem probatur Daniel.9. vbi computatis.62. hebdomadibus dicit,ꝙ in vltima hebdomada occidetur Chriſtus,& ceſſabit hoſtia, & ſacrificium, & in templo erit abominatio: & deſolatio, & per conſequens ceſſabit ſabbatum in quo talia ſacrificia offerebātur:& cætera.

A Nam ad hoc erat dedicatum ſabbatũ, & cę-
tera feſta: quia ſub eodem pacto erant data
feſta & ſacrificia,ceſſante ergo templo & ſa
crificio,ceſſat etiam & ſabbatum. Hoc idem
probatur Oſe.2. vbi cum dominus commi-
natur reprobationem populi Iudaici,& præ-
dicit electionem, & ſubſtitutionem populi
gentilis:inter cætera dicit:Ceſſare faciã om
ne gaudium eius, & ſolemnitatem eius: &
neomenias eius,& ſabbatum eius,& omnia
feſta tempora eius. Item capitulo tertio ſub
dit. Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine re
ge:ſine principe,& ſine ſacerdotio,& ſine al
tari,& ſine efot,& ſeraphin. Et poſt hæc re-
uertentẽ filii Iſrael:& quærent dominum Deum
ſuum,& Dauid regem ſuum, & pauebũt ad
dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo
dierum.ſ.poſt mortem antichriſti,prout ali-
B bi declarabitur. Et ſic ad probationem hu-
ius concluſionis poſſunt adduci infinitæ au-
toritates prophetarum: quæ nihil aliud cla-
mant:niſi ꝙ omnia ſacrificia,& omnia lega-
lia debebant ceſſare in aduentu Chriſti; eò
ꝙ omnia figurabant myſteria per ipſum im
plenda,& quomodo omnia erant via in ip
ſum tãquàm finem,& terminum,& quomo-
do in eo debebant conſummare curſum, &
officium ſuum.

Quantùm ad tertium articulũ eſt primò
notãdum: ꝙ quia ſabbatum fuit pręceptum
ad requiem, & ceſſationem reſpectu homi-
nis:& ad ſanctificationem reſpectu Dei, &
datum fuit in ſignum,ideo quatuor ſunt cõ
ſideranda in celebratione,& obſeruãtia ſab
bati. Primò ſignum ſiue ſabbatũ. Secũdò ue-
ritas ſigni.i.verum ſabbatum figuratum. Ter
C tiò ceſſatio ſiue modus ceſſandi:& à quibus
eſt ceſſandum,& abſtinendum. Quartò eſt
conſiderandus modus ſanctificandi ſabbatũ.
Quantũ ad primũ,iam dictum eſt,ꝙ ſabbatũ
ſignificatiuum fuit determinatum a Deo in
ſeptima die ſeptimanæ in ſignũ futuræ quie
tis Chriſti in ſepulcro in ſeptima die: & in
ſignum noſtræ quietis per gratiam in ſepti-
ma die mũdi: quod quidem ſignum iam eſt
verificatum per Chriſtum,& per cõſequens
iam ceſſauit: vt probatum eſt in ſecundo
articulo. Quantùm ad ſecundùm dictum
eſt, quod verum ſabbatum figuratum,& ve
rificatum eſt totum tempus gratiæ: in quò
ſumus à reſurrectione Chriſti vſq; ad gene
ralem reſurrectionem noſtram in die iudicii.
Quantùm ad tertium dictum eſt quomo
do tali die ceſſãdum eſt ab omni opere ſer- D
uili:& prohibito: quia aliter non eſſet cele-
brare, ſed violare & præuaricari ſabbatum.
Quantùm ad quartum eſt dicendum, quod
vera ſanctificatio ſabbati eſt facere opera
ſancta i eo erga Deum & proximum. Opera
ſancta erga Deum eſt exhibitio veræ & per
fectę latriæ:opera ſancta erga proximũ ſunt
opera miſericordiæ & iuſtitiæ, & iſte eſt ve-
rus modus ſanctificandi ſabbatum.

His habitis ponitur concluſio,ꝙ Iudęi mo
derni celebrant falſum ſabbatum. Probatur.
Nam ſabbatum fuit præceptum celebrari in
ſeptima die in ſignum ſepulturæ Chriſti fu-
turæ & in ſignum futuræ ceſſationis ab ope
ribus legis in ſeptima die mundi. Sed vtrun-
que ſignum fuit iam completum & verifica
tum per Chriſtum: quia iam Chriſtus per
totam ſeptimam diem naturalem iacuit in E
ſepulcro. Et iam venit & ſumus in ſeptima
die mundi:& in tempore gratiæ:in quo debe
mus abſtinere ab omni opere ſeruili legis.
& peccati,ergo ſignum iam ceſſauit: nec eſt
amplius aſpiciendum, quia iam manet fal
ſum,ſicut ſignum nauis venturæ manet fal-
ſum: poſtquàm nauis applicuit ad portum:
eò ꝙ illud ſignum eſt tantum de futuro, vt
dictum eſt. Et ſicut clamor calendarum eſſet
falſus in principio menſis quando iam nun-
dinæ ſunt incoatæ prout dictum eſt. Ex qui
bus patet,ꝙ Iudęi celebrant falſum ſabbatũ.

Secunda concluſio,ꝙ non ſolum Iudęi ce
lebrant falſum ſabbatum in tali die: quantũ
ad ſignum: ſed etiam quantùm ad integrita
tẽ tẽporis:quia non obſeruant diem natura-
lem,& integrum literaliter præceptum,quia
adhuc non ſeruant ſabbatum literaliter. Pro F
batur iſta concluſio. Nam dies naturalis, &
integer ſecundum ſcripturam vet.teſt.men-
ſurabatur à mane vſq; ad mane,vt patet Ge.
1. Nam Deus in prima die mundi,quæ fuit
dies dominica,de mane incępit creare lucem
& diuiſit lucem à tenebris. Et ſic diſcurrẽdo
factum eſt veſperę & nox. Et diſcuſſa nocte
factum eſt mane in die lunæ,& feria ſecũda,
& ſic factus eſt dies vnus.i.dies primus,vt di
cit gloſſa, & ſic patet, ꝙ dies primus fuit à
principio diei primi vſq; ad mane alterius,
in quo mane incępit dies ſecundus, & ſic pa
tet quomodo dies præcedebat noctem ſecũ
dùm ordinem naturæ. Et ſic diſcurrendo per
omnes dies in feria ſexta de mane expletus
fuit dies quintus, & incępit ſextus, in quo

A Deus creauit animalia terreſtria quadrupedia, & creauit hominem: & ſic in illa die factum eſt veſpere: & tranſacta nocte factũ eſt mane, & completus dies ſextus in principio ſabbati:quia finis vnius diei erat principium alterius. Et tunc in ſeptimo die de mane in principio lucis finito die ſexto Deus incępit quieſcere ab omni opere, quòd patrarat, & ſanctificauit illam diem: vt patet in textu. Ex quo ſequitur primò: quòd illa dies ſeptima non incępit in veſpere noctis præcedentis:quia illa nox præcedens tota ꝑtinebat ad diem ſextum: ſed incępit de mane, & durauit vſque ad aliud mane:in quo incępit dies dominica. Item ſequitur ſecundò, ꝙ Deus non incępit ſabbatizare: & quieſcere niſi in die ſeptimo de mane in principio lucis, quia ibi fuit expletus die veneris, & in-
C cępit ſabbatum. Ex quibus oĩbus patet veritas huius ſecundæ concluſionis. ſ. ꝙ non ſeruant integrum ſabbatum quantùm ad tempus:imo truncatum & diminutum, & indebitum, nam vſurpant noctem pręcedentẽ, quæ pertinet ad diem veneris: & dimittunt noctẽ ſequentem, quæ pertinet ad diem ſeptimam: ergo non verè ſabbatizant totam diem ſeptimam, quia incipiunt quieſcere in die veneris de ſero, & reuertuntur ad laborandum in die ſabbati de ſero: & ſic auferunt totam noctẽ ſequentem, quæ ſecundum ordinem naturæ pertinet ad diem ſeptimã vſq; ad mane, & in principiũ diei dñicæ, vt patet in litera libri Geneſeos. Et ſic patet, ꝙ adhuc literaliter nõ verè & perfectè obſeruant ſabbatum in memoriam creationis:prout ſe putant, & aſſerunt ſeruare. Sed ad hoc reſpondent Iudæi,
G ꝙ verum eſt, ꝙ iſte ſupradictus eſt verus ordo dierum ſecũdùm naturam & literam. Sed Moyſes dedit eis modũ ſeruandi ſabbatum. Leu. 23. cum dixit. A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis ſabbata veſtra. Et ideo incipiunt ſabbatizare in veſpera noctis præcedẽtis vſque ad aliam veſperam. Sed tunc non euadunt argumentum, & rõnem, quia ſemper manet ſeptima dies violata, & truncata, & diminuta, & per conſequens non verę celebraretur in memoriam creationis: nec eo mõ quo Deus eam celebrauit, & ſctificauit: & ſic Deus eſſet contrarius ſibijpſi. Et ideo illa ſecta Iudæorum, qui dicuntur Carrahim, hoc inconueniens fugere, & vitare volentes gloſſant illud dictum. ſ. à veſpera vſque ad veſperam. i. à nocte vſque ad noctem incluſiuè celebrabitis ſabbata veſtra. Et ſic incipiunt ceſſare à veſpere noctis præcedentis: & finiunt ſabbatum ſuum in die dominica de mane. Et ſic per duas noctes cum toto die intermedio celebrant ſabbatum à nocte vſque ad aliam noctem incluſiuè; in quo tempore nec accendunt, nec habent lumen in habitaculis ſuis, prout Deus præcepit Exod. 35. Et ideo dicunt, quòd iſti Iudæi vocati Rabanim qui habitant inter nos non ſunt veri Iudæi, ſed præuaricatores, & non obſeruatores legis, & quòd omnes ſunt damnati, & male dicti. ideo nullo modo volunt cum eis conuerſari. Item dicunt etiam iſti Carrhaim, ꝙ Deus non ſolùm præcepit celebrari ſabbatum in memoriam creationis, ſed etiam in memoriam exitus Iſraël de Aegypto: vt patet Deu. 5. Vnde aſſerunt, ꝙ in nocte ſequenti ſabbatum exiuit Iſraël de Egypto, & quieuit à dura ſeruitute. Et ideo dicit dominus E
Deu. 5. Memento, ꝙ ſeruieris in Aegypto, & dñs Deus tuus eduxit te inde. Idcirco præcepit tibi, vt obſerues diem ſabbati &c. Et ideo ad tollendum hoc dubium eſt dicendum ſecundũ Aug. ꝙ tam locutio Dei de pręcepto ſabbati, quam locutio Moyſi de quiete diei in ſeptimo die, eſt figuraliter intelligenda, nam Baſilius in ſuo Hexamero, & Aug. 9. de ciui. Dei: & ſuper Gen. ad literam, dicunt oĩa eſſe ſimul creata & per ſuas formas diſticta, iuxta illud Sapientiæ libri. Viuit in æternum, qui creauit omnia ſimul. Sed dicit Baſilius, ꝙ in primo cap. libr. Ge. diſtinguuntur dies ſecundùm ordinem naturæ: & non ſecundùm ordinem, & ſucceſſionem temporis, vnde quia continens precedit contentum, & res precedit ſuum ornatũ, ſm naturã, ideo ibi in tribus primis diebus memoratur creatio, & F
diſtinctio celorum, & elementorum, & in tribus ſequentibus deſcribitur ornatus eorum Aug. aũt refert illos ſex dies ad cognitionẽ angelorum. Quidam autem alij dicunt ſimiliter omnia ſimul creata, ſed referunt illos dies ad cognitionem, & contemplationẽ ipſius Adam. Nam quando Deus duxit omnes creaturas ad Adam, vt imponeret eis nomina, ſm naturas, & proprietates ſuas, in primo die temporis per totam diem, contemplatus eſt naturã angelicam, & in ſecũdo naturã, & ordinẽ celorũ, & in tertio ordinẽ, & naturas elementorũ: & in tribus ſequentib. dieb. contẽplatus eſt naturas aſtrorũ, & volatilium, & natatilium, & oĩum animalium vſq; ad ho-

A minem incluſiuè,& ſic vnicuiq; impoſuit no
men ſm naturam,& proprietatem ſuam,ſed
poſt oĩa iſta in die veneris peccauit. Et ſi die
ſeptimo dicitur Deus quieuiſſe ab omni o-
pere &c. Auguſtinus autem & Baſilius dicũt
ꝙ per illum ordinem dierum,& quietẽ Dei,
intendit Moyſes etiam in Deo eſſe trinitatẽ
perſonarum in vnitate ſubſtantiæ,eo ꝙ pa-
ter per verbum dixit omnia, & per ſpiritum
ſctm̃ dedit eis vitã,& quieuit in eis,qui qui-
dem ſpũs ferebatur ſuper oĩa opera,ea viuifi
ficando in eſſe exiſtẽtiæ ad operandũ. Et ẽt
oſtẽdit Deũ eſſe in triplici genere cauſæ re-
ſpectu oĩum creaturarũ.nã inquantũ Deus fe-
cit cęlũ,& terrã explicatur eſſe cauſa,& prin
cipiũ efficiens oĩum,ſed inquantùm hoc fe-
cit in principio,& in verbo , & dicendo per
verbum,oſtenditur eſſe cauſa exemplaris,&
B formalis oĩum,ſed inquantũ dr̃ quieuiſſe die
ſeptimo , oſtenditur ꝙ eſt finis oĩum rerum
creatarũ,quia ad ipſum tẽdunt,& in eo ſunt
& mouent̃ oĩa. Et ideò licèt ſm Hie.& alios
ſacros doctores,& ſm magiſtrũ , illi dies in
telligantur tpales ſm ſucceſſionem tpis, ta-
men ſeptimus dies ſemper intelligitur figu
ratiuè,quia licèt Deus ceſſauerit a creatione
nouarum ſpecierum,tñ non ceſſauit ſimplici
ter creare,quia continuè creat animas ratio-
nales ex nihilo, & continuè creat nouã gra-
tiam in hominibus iuſtis, & continuè regit ,
& gubernat res à ſe creatas,& per cõſequens
non ceſſauit nec ceſſat Deus creare,vnde di-
cit ſaluator Iudæis Io. 5. Pater meus vſq; mo-
dò operatur,& ego operor. Et ideo dicit Au
gu.contra aduerſarium legis,& prophetarũ,
ꝙ ꝓpheta Moyſes ſcriptor libri Geneſeos nõ
C ſolum intendit ſcribere ordinem rerum ge-
ſtarum,ſed etiam prout erant præfiguratio
nes rerũ futurarũ. Ideo Moyſes duo voluit
præfigurare per illum diſcurſum & ordinem
rerum. Primo diſcurſum temporis huius mũ
di . Nam ſicut Deus in ſex diebus fecit oẽs
creaturas,& in ſeptimo quieuit, & ceſſauit ,
ita figurabatur, ꝙ Deus debebat ducere , &
regere hominem peregrinando ab Adã per
ſex dietas,& ſex ætates vſq; ad Chriſtum per
opera legis,ſed in ſeptimo die,& ętate mun-
di homo debebat quieſcere,& ceſſare ab o-
peribus legis, & quieſcere per gratiam in le
ge libertatis , quod ita factum eſt, nam iſte
homo myſticus peregrinatus eſt in prima
die , & ætate mundi ab Adam vſq; ad dilu-
uium,& in ſecunda die vſque ad Abraam, &
in tertia vſque ad Moyſen , & in quarta vſ- D
que ad primum templum, & in quinta vſq;
ad Captiuitatem Babylonis , & principium
ſecundi templi,& in ſexta die vſque ad Chri
ſtum,& ſic in ſeptima die quieuit in Chriſto
& in lege libertatis,ceſſando à lege,& iugo
ſeruitutis. Et ſic patet,ꝙ per diem ſeptimam
& quietem Dei intelligitur ceſſatio ab ope-
ribus legis in ſeptima die mundi,& tpe gra-
tiæ,& per illã ſeptimã diẽ intelligitur totum
tempus legis euange.& gratiæ Chriſti . Itẽ
ſecundò per illam creationem & diſcurſum
figurabatur totus diſcurſus noſtræ recreatio
nis,& redemptionis,nam ſicut Deus per ſex
dies creauit omnia,& in ſeptimo die ceſſauit
& quieuit,ita Chriſtus incipiendo à die do-
minico in Ramis palmarum,per ſex dies la-
borauit in noſtra redemptione,& in ſeptimo
die ceſſauit à laboribus corporis, & per totã E
diem corpus quieuit, & iacuit in ſepulcro .
Propter has ergo ſupradictas rationes Deus
præcepit ſabbatum celebrari in die ſeptimo
in ſignum,& figuram ſepulturæ Chriſti, &
in ſignũ ſeptimæ ætatis , in qua debebamus
quieſcere in Chriſto. Ex quibus patet,ꝙ me-
lius,& conuenientius,& magis integrè ſer-
uant literaliter ſabbatum Iudæi Carraim , q̃
iſti Iudæi Rabanim qui habitant inter nos ,
inquantùm ſeruant duas noctes cum die ar-
tificiali intermedio,quia vt ſic magis ſeruãt
veritatem figuræ ſepulturæ Chriſti . Nã per
tantum ſpatium iacuit Chriſtus in ſepulcro,
quia ipſe fuit crucifixus in die veneris , & in
eadem die de ſero hora completorii fuit ſe-
pultus,& iacuit corpus in ſepulcro per duas
noctes,& diem artificialem intermedium,vſ
que ad diem dominicum de mane,in quo re- F
ſurrexit. Et ſic patet, ꝙ iſti Carraim melius
intelligunt illud Leu. 23. A veſpera vſq; ad
ad noctem incluſiuè,quia magis ſatisfaciunt
literæ,& figuræ. Quod autem veſpera ſuma
tur in ſcriptura pro tota nocte, maximè in
iſto loco,probatur Mat. vlt. vbi dicitur . Vel
Veſpere autem ſabbati,quæ luceſcit in pri-
ma ſabbati venit Maria Magdalena,&c. i. in
nocte ſequenti ſabbatum, quæ quidem nox
luceſcit in prima ſabbati.i. cuius finis, & ma-
nè eſt principium diei dominicæ,quæ apud
Iudæos dicebat̃ prima ſabbati.i. prima dies
poſt ſabbatum. Et ſic patet , ꝙ tota illa nox
dicebatur veſpera ſabbati apud Iudæos . Itẽ
ſequitur quòd iſti Carraim bene allegant il-
lud Deu. 5. ad probandum,ꝙ in nocte ſabba

A ti ſequenti exijt Iſrael de Aegypto, & quòd propter hoc Deus præcepit ſabbatum celebrari in tali die, quia illud conuenientiſſimũ ſacramentum & figura fuit pro reſurrectione Chriſti. nam ſicut Deus tali nocte expoliauit Aegyptum, & liberauit Iſrael a dura ſeruitute,& quieuit in libertate: ita Chriſtus in nocte ſequenti ſabbatum expoliauit infernum, & liberauit ſanctos patres, & fideles vet.teſt.& in die dominico ſummo mane reſurrexit ad gloriam. Et ſic in illa nocte, & mane fuit illa figura liberationis de Aegypto per Chriſtum completa in ſanctis patribus. Ex hoc etiam ſequitur ꝙ illa nox ſabbati, in cuius fine, & mane reſurrexit Chriſtus, fuit duplex nox.ſ.legis.& gratiæ. Nam ipſa fuit nox naturalis ſabbati legis: in quo tempore dies præcedebat noctem ſecundùm naturam

B vt dictum eſt: & illa eadem fuit mox diei reſurrectionis, & temporis, & diei gratiæ: in quo nox præcedit diem. Et ratio eſt. nam in lege vete.gratia præceſſit peccatum. Vnde Adam non fuit creatus in nocte nec in peccato,ſed in die,& in gratia: ſed poſtea factum eſt veſpere & nox in eo per peccatum. etiam in tali nocte peccati vixit totũ genus humanum per ſex ætates vſquequò factum eſt mane per Xpm.& ſic poſt noctẽ peccati, & legis incepit dies gratiæ in reſurrectione Chriſti. Et ſic ille dies dñicæ reſurrectionis fuit primus dies legis gratię,ſuccedens nocti peccati,& temporis ſabbati Iudæorum & naturæ,quia nox præceſſit: dies autẽ appropinquauit.ad Ro.15. Et ideo in lege euangelica & in tempore gratiæ nox præcedit diem: & talem conſuetudinem ſeruat eccleſia in celebratione feſtorum, quia incipit dies feſtos ce-

C lebrare à veſpere noctis precedentis: & facit ꝙ nox præcedat diem propter cauſam iã dictam. Et ſic eſt dicendum ꝙ illa nox reſurrectionis fuit communis diei ſabbati præcedẽtis,& diei dominicæ ſubſequentis: & ſic fuit duplex nox. Et per hoc ſoluitur difficultas illius dicti ſaluatoris. Matte. 12.ꝙ ſicut Ionas ſtetit in ventre ceti tribus diebus,& noctibus ita oportet eſſe filium hominis tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ. Nam licèt per ſynecdochen Chriſtus ſteterit in ſepulcro tribus diebus, ſumendo partem pro toto,quia cepit finem diei veneris,& principiũ diei dominicæ cum toto die ſabbati: tamen non cepit aliquid de tertia nocte, quia non fuit ibi niſi per duas noctes. Et ideo quia il-

la nox reſurrectionis fuit duplex: eſt dicendum, quòd licèt Chriſtus non iacuerit in ſepulcro niſi per duas noctes temporales; tamen ſtetit ibi per tres noctes ſacramentales. & ſic ſoluitur difficultas, quia ſcriptura magis attendit ad ſacramentum quàm ad literam, & tempus. Ex ſupradictis ergo patet qualiter Iudæi non ſeruant verum ſabbatum etiam temporaliter, & litteraliter. Tertia concluſio quòd ſola Chriſtiana religio ſeruat verum & perfectum ſabbatum legale figuratum. Iſta concluſio probatur. Nã dictum eſt quòd illud ſabbatum legale præcepit Deus ad requiem,& ſanctificationem, & in memoriam creationis, & in ſignum futuri ſabbati,& ſeptimę ętatis, & diei Meſſiæ in quo homo debebat ceſſare ab omnibus operibus legis. ſed totum tempus in quo ſumus eſt ſeptima dies mundi: & gratię,& dies

E Chriſti in lege promiſſi, per illud ſabbatum figuratus,& totum iſtud tempus nos celebramus ab operibus legis abſtinendo: & ipſum tempus,& diem,exhibẽdo Deo vero latriã, ſanctificamus: ergo ſola Chriſtiana religio: qui nos ſumus, verum ſabbatum ſanctificat & celebrat. Maior autẽ probata eſt.ſ.ꝙ omnia legalia figurabant tempus Meſſiæ in vltima ætate.ſed hoc probatur multis autoritatibus vete.teſtam. quia omnes Iudæi appellant tempus Meſſiæ vltimam ætatem, quia omnes illud tempus expectabant, in quo debebant quieſcere,& liberari. Iſaiæ.2.capit.appellat tempus Meſſiæ nouiſſimum tempus, dicens. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus domini ſupra verticem montium: & venient ad eum omnes gentes & dicent: Venite aſcendamus ad montem do-

F mini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos uias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius,quia de Sion exibit lex,& verbum domini de Hieruſalem. Ex his verbis expectãt Iudęi quòd nouiſſimum tempus mundi eſt tẽpus Meſſię: in quo expectant doceri in veritate legis, quia tũnc ipſe debet eis reuelare ſecreta legis &c. Item capitu.49. appellat tẽpus Meſſię diem ſalutaris, & tempus acceptum; It em cap.61. appellat ipſum diem libertatis,& annum placabilem,dicens. Spiritus domini ſuper me: eò ꝙ vnxit me. ad annũciandũ manſuetis miſit me ut mederer cõtritis corde, & prędicarem captiuis indulgẽtiam.& clauſis apertionem, & prędicarẽ annum placabilem domino. Item Iacob Gene. 49.ap-

A 49.appellat tps Meſſiæ nouiſſimos dies, dicens, Congregamini, vt annunciē vobis quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus. Vnde oēs doctores Hebræorū dicūt, ꝙ per nouiſſimos dies intendit tps Meſſię. Item Dauid appellat tempus Meſſiæ annum benignitatis pſa. 64. Itē pſ. 110. vocat ipſum diē virtutis Dei. Item pſal. 117. vocat ipſum diem lætitiæ: & exultationis, dicens: Hæc dies quam fecit dominus exultemus, & lætemur in ea &c. Itē Zac. 12. & 13. appellat ipſum diem gratiæ, & remiſſionis, & baptiſmi, dicens. In die illa eſ fundam ſuper domum Dauid ſpiritum gratiæ, & ita in ca. 13. In die illa erit patens fons domui Dauid in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. Item Ezec. 34. vocat ipſum diē requietionis, & pacis, & paſcuæ. Item Iſa. 14. vocat ipſum diem requiei, & liberationis à

B ſeruitute, dicens. Propè eſt vt veniat tps eius, & dies eius non elongabuntur. Et erit in die illa cum requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à ſeruitute tua dura qua ante ſeruiuiſti &c. Item Rabi Salomon dicit ſuper Zaca. ꝙ omnes prophetę non ſunt locuti, niſi ad tēpus, & dies Meſſiæ. Ex ſupradictis patet quomodo tota lex, & prophetæ appellant vltimā ætatem mundi tempus, & diem, & annū Meſſiæ: & appellant ipſum diem vniuerſę quietis: & per conſequēs tempus Meſſiæ eſt ſabbatum mūdi figuratum per ſabbatum legis: quia ſabbatum idē eſt quod requies, & dies requietionis: vt probatum eſt in primo, & ſecundo arti. Et ſic patet probatio maioris propoſitionis. Sed probatur minor. ſ. ꝙ tempus, quod colit eccleſia modo ſit vltima ætas, & ſeculum: & tempus, & dies Meſſiæ: & per cō-

C ſequens eſt verum ſabbatum mundi. Et probatur ex ſacra ſcriptura à ſimili cum experiētia, nam licèt Iudæi moderni negent Chriſtum fuiſſe Meſſiam in lege promiſſum tamen nullo modo poſſunt negare tēpus Meſſiæ iam adueniſſe, quicunque ſit ille Meſſias, & hoc ex manifeſta experientia: eò quòd videmus, & vident tempus determinatum per prophetas, & Talmudiſtas ī quo Meſſias erat venturus eſſe completum. Secundò, quia videmus principalia quæ erāt promiſſa patriarchis, & prophetis eſſe cōpleta: quę negare nō poſſunt. vnde determinatum, & promiſſum ſuit ipſi Iacob. Gen. 49. quòd ablato ſceptro de Iuda Meſſias erat venturus. Item promiſſum fuit Dan. 9. quòd poſt 62. hebdomadas à conſtitutione ſecundi templi erat Chriſtus venturus. Item promiſſum fuit Aggæi 2. &

D Malac. 3. quòd Meſſias ad ſecundum templū erat venturus. vnde dicitur Aggæi 2. Nolite timere: hæc dicit dominus exercituum. Adhuc modicum eſt: & ego commouebo cęlum, & terram, & mare, & aridam. Et mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus, & replebo domum iſtam gloria dicit dominus. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſquam primę. Ex dictis huius prophetię habetur, quòd Meſſias erat venturus ad illam domum, & templum ſecundum, quod ædificatum eſt per Zorobabelem poſt reditum de Babylonia, & quod illud templum erat nouiſſimum, & vltimum in lege vſque ad Meſſiam. Item Malach. 3. dicitur. Ecce ego mittam angelum meum, ꝙ præparabit viam ante faciem meam, & ſta-

E tim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator quem vos quęritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis etc. Ecce ergo quomodo iſtis duobus prophetis qui fuerunt pręſentes in ædificatione ſecundi templi promiſſus fuit Meſſias ad illud templum in breui venturus: quia Aggæo dictum eſt poſt modicum. & Malachiæ ſtatim veniet. Sed illud ſecundum templum deſtructum fuit per Titum, & Romanos per. M.ccccxx. annos retro, ergo iam venit tunc Meſſias. Et ſic patet, quod tempus determinatum per prophetas iam trāſiuit, quia iā tunc fuit ablatum ſceptrum de Iuda: & tunc fuerunt impletæ. 62. hebdomadæ Danielis, non ſolùm dierum, & menſium, ſed annorum, vt alibi dictum eſt. ergo ſequitur, quòd ab illo tempore citra iam ſumus in tempore Meſſiæ. Hoc idem probatur per determinationem Talmudiſta-

F rum. vnde quidam eorum diſtinguunt totū diſcurſum mundi per tria ſecula, & cuilibet ſęculo attribuunt duo millia annorū. dicunt .n. ꝙ legitur in ſtudio Heliæ, ꝙ nō eſt minus mundus, quàm ſex millia annorum: duo millia vanitatis: & duo millia legis, & duo millia regis Meſſiæ, & intelligunt per duo millia annorum vanitatis, ab Adam vſque ad Abraam, per duo millia legis, ab Abraam cui data eſt circuncisio, vſque ad Meſſiam, Ex quibus patet, quòd tranſactis quatuor milibus annorum ab Adam incępit tempus Meſſiæ. Item ſequitur quòd terminus circuncisionis, & legis iam tranſiuit: quia non debebat durare niſi per duo millia annorum, ſecundùm iſtos, & per conſequens ab illo

tempore

A tempore citra ſumus in tpe & ſæculo meſſię.
Itē legitur in li. Zahendrin: ꝙ dixit Helias ad
Rabi Iahuda, ꝙ non erat minus mundus q̃
85. iubilei vſq; ad meſſiam, quod computans
Rabi, Salom. & dicit & 85. iubilei sũt quatuor
millia & 250. anni. in quorũ ultimo iubileo
erat venturus Meſſias. Item alij Talmudiſtæ
diſtinguunt totũ diſcurſum mundi per ſeptē
ſæcula. ſiue ætates aut dies. quorum primũ
fuit primi mundi ab Adam vſque ad diluuiũ.
Secundum fuit ſæculum ſecundi mundi à
Noe vſque ad Abraam. Tertium fuit ſæcu-
lum circumciſionis vſque ad Moyſen. Quar
tum fuit ſæculum tabernaculi vſque ad pri
mum templũ. Quintũ fuit ſæculũ primi tem
pli uſque ad captiuitatem Babylonis. Sextũ
fuit ſæculum ſecundi templi uſq; ad eius de-
ſtructionem factam per Titum, & Roma-
B nos. Septimum dicunt ꝙ de neceſſitate eſt ſę
culum Meſſiæ. Ex quibus omnibus patet, ꝙ
ante multa tempora retro ſumus in tempo-
re, & ſęculo meſſiæ: quia vltra mille 400. an-
nos retro fuerunt impleta duo millia anno-
rum legis & 85. iubilei, & ſextum ſæculũ mũ
di ſecundo templo. ergo ſequitur ꝙ ab illo tē
pore citra iam ſumus in tempore, & ſæculo
meſſię, & vltimo ſæculo mundi: & ſic iam ſu
mus in ſabbato mundi: & per conſequens ec-
cleſia celebrat verum ſabbatum mundi per
prophetas, & Talmudiſtas determinatũ: pro-
ut patet per experientiam quò ad tempus de
terminatũ. Secundò hoc idem patet per expe
rientiam quò ad ea, quæ manifeſtè videmus
completa in populo gentili: quæ fuerũt ſcri-
pta in lege, & prophetis. nã primò dictum eſt
Zac. 13. ꝙ oĩa nomina idolorũ erant ꝑ baptiſ
C mũ deſtruenda tpe meſſiæ. vnde ait. In die il
la erit patēs fons domui Dauid, & in illa die
deſtruã oĩa nomina idolorũ, & nõ noĩabun-
tur ultra &c. Sed hoc videmus manifeſtè eſſe
cõpletum, quia reges, & imperatores, & om-
nes populi gentiliũ cõfractis idolis fuerunt
baptizati. quæ res non poterat fieri. niſi in tē
pore Meſſiæ. vnde omnes Talmudiſtæ tenēt
quòd omnes gentiles tempore Meſſiæ de-
bent vocari nomine Iacob, & Iſrael, pro-
pter illud Iſa. 44. Noli timere ſerue meus Ia-
cob, & rectiſſime quem elegi: effundam aquã
ſuper ſitientem, & flumina ſuper aridam &c.
Et iſte dicet dñi ego ſum: & ille vocabitur
nomine Iacob. Et hic ſcribet manu ſua dño:
& nomine Iſrael aſſimilabitur &c. omnia au
tem iſta manifeſtè videmus eſſe cõpleta: nã
totus populus gentilis venit ad baptiſmum, D
& iam gloriatur ſe nominari ſemen Abrahæ
& Iſrael, & Iacob ſecundum ſpiritum, & pro
miſſionem, & iam manu ſua ſcripſit, & pro-
feſſus eſt fidem Deo Iſrael. Nam Aug. & Am
bro. & Hier. & cæteri doctores, qui erant de
populo gentili. declararunt legem, & prophe-
tas, & manu ſua ſcripſerunt tractatus, & ſer-
mones in fauorem Dei Iſrael. Item tempo-
re Meſſię omnes populi gentilium debebant
adorare Deum Iſrael. Iſa. 49. Dedi te in lu-
cem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extre
mum terræ: reges uidebunt & cõſurgēt prin-
cipes, & adorabant dñm Deum tuum & ſan
ctum Iſrael qui elegit te. Sed omnia iſta vide
mus completa, nam totus populus gētilis ve
nit ad fidē, & adorat Deum Iſrael quē antę
cõtēnebãt, & gloriãtur ſe eſſe ſub Deo Iſrael
qđ non poterat fieri niſi tpe Meſſiæ. Ex quo E
patet ꝙ iã ſumus in tpe Meſſiæ. Ex oĩbus ſu-
pradictis patet ꝙ Ieſus Chriſtus quem rece-
pimus & coluimus, eſt verus Meſſias in lege
promiſſus, quem debebant omnes gentes re
cipere, & ad cuius fidem omnes reges & po-
puli gētium debebant venire, ut patet per to
tũ diſcurſum pſalmorũ, & oĩum prophetarũ,
& maximè Iſa. 2. Venient ad eũ oẽs &c. Item
Iſa. 40. Ambulabũt gētes in lumine tuo &c.
ſed videmus ꝙ oẽs gentiles, & reges, & impe
ratores eorum venerũt ad fidem Chriſti, &
obedierunt eius, euangelio, ergo ſequitur, ꝙ
ipſe eſt Meſſias. Et ꝑ conſequēs nos celebra-
mus verum tpš & ſęculum diem & ſabbatũ
Meſſiæ per ſabbatum legale in ſeptima die
mũdi figuratũ, vnde licèt Iudæi cũ ſuis falſis
gloſis negent alia de Chriſto, tamē iſta quæ
dicta ſunt non poſſunt negare, cò ꝙ omnib.
patent manifeſta. Et ſic patet tertia conclu. F
ꝙ ſola religio Chriſtiana celebrat verum ſab
batũ mundi, quod eſt totum tpš à primo ad-
uentu Chriſti uſq; ad fm. Quarta conclu. ꝙ
Chriſtiana religio celebrat uerum ſabbatum
morale in die dñica quò ad tempus. i. in de-
bito & conuenienti die celebrat illud. Iſta cõ
clu. probatur. nam dictum eſt in primo artic.
ꝙ ſabbatum fuit præceptum celebrari ad re-
quiem hominis, & ſanctificationem Dei in
die 7. in memoriam creationis, & in ſignum
futuræ quietis in ſepulcro Et dictum eſt, ꝙ
inquantùm eſt præceptum ad ceſſationē, &
ſanctificationem, eſt præceptum morale; nõ
talis ſanctificatio, & ceſſatio non debet ceſſa
re in teſt. nouo: ſed debet ceſſare celebrari in

A die 7.quia vt ſic datum eſt in ſignum,& figu
ram futuræ quietis, quæ iam eſt impleta in
Xp̄o.Et ſimiliter debet ceſſare celebrari ī die
7.inquantùm datum eſt in memoriam crea-
tionis,& exitus Iſrael de Aegypto , eò quòd
illa creatio fuit figura noſtræ recreationis,&
ille exitus de Aegypto fuit figura noſtræ libe
rationis,quæ omnia ſūt verificata in Chriſto
& per conſequens iam non eſt facienda me-
moria de creatione poſt quàm facta eſt no-
ua recreatio , ſicut dicit dominus Iſ.65.Ec-
ce enim ego creo cęlos nouos,& terram no
uam,& Hieruſalem nouam, & non erunt in
memoria priora.Et ſic patet,ꝙ nō eſt facien
da memoria de creatione poſtquā venit no-
ua recreatio.Et per eandem rationem nō eſt
facienda memoria de liberatione Iſrael de
Aegypto poſtq̄ facta eſt liberatio generalis
B totius generis humani, ſicut dicit dn̄s Hier.
16.Sed eſt facienda memoria de noua recrea-
tione,& liberatione totius generis humani:
quæ fuit perfecta,& conſummata in die do-
minica,in qua reſurrexit Chriſtus ad gloriā
& noſtram renouationem,& ceſſauit ab om
ni opere noſtræ redemptionis,& incepit dies
gratiæ.Et iō eccleſia in tali die ſtatuit ſabba-
tum noſtrum celebrari in memoriā domini
cę redēptionis,& noſtræ renouationis, & re-
creationis . Item quia tā paſca q̄ ſabbatū fuit
mortuum,& ſepultum cum Chriſto,ſed non
ſurrexit cum eo,imo manſit incineratum in
ſepulcro: ideo non eſt amplius celebrādum.
Sed quia dies dominica ſurrexit ſimul cum
Xp̄o:iō in ea eſt ſabbatum noſtrum celebran
dum.Et iō eccleſia illam diem dedicauit ad
ſabbatum,& requiem noſtram,& ſanctifica-
C tionē Dei.Et ſic præceptū de ſabbato in quā
tū morale manet in te. nouo celebratum in
die dn̄ica,ſed inquātū cerimoniale ceſſat ce-
lebrari in die.7.propter cauſa iā dictas:quia
poſtquā facta eſt noſtra recreatio iam ceſſat
memoria creationis,& poſtquā facta eſt vl'is
redemptio iā ceſſat memoria exitus Iſrael de
Aegypto,& fit memoria de creatione , & re-
dēptione.vnde Iere.16.Ecce dies veniēt,dicit
dominus,& non dicetur vltra viuit dominus
qui eduxit filios Iſrael de terra egypti : ſed
viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de ter-
ra Aquilonis &c. Sed contra hoc poſſet ar-
guere Iudæus,nā dictū fuit ſupra,ꝙ in die 7.
Xp̄s iacuit mortuus in ſepulcro , & ceſſauit
ab oī labore paſſionis. Et ſic fuit impleta fi-
gura creationis qn̄ Deus requieuit in die 7.

Et ꝑ cōſequēs potius debet celebrari ſabbatū D
q̄ dies dn̄ica ꝓpter quietē Xp̄i.Ad hoc reſpō
detur,ꝙ propter pctm̄ Adæ totus homo fuit
cōdēnatus.ſ.corpus ad mortē corporalem,&
miſerias,& paſſiones ſubiectū,& aīa ad mor
tē ęternā.Et iō Xp̄s per mortē,& paſſionē re
demit,& liberauit animā à morte æterna, &
ſatisfecit pro pc̄tō, ſed per reſurrectione libe
rauit,& reſtaurauit corpus ab omni miſeria.
Et ſic Xp̄s poſtquā fuit mortuus in ſepulcro
ceſſauit ab omni opere redēptionis aīæ, ſed
corpus nondū erat reſtauratū,ſed in reſurre-
ctione fuit perfecta,& conſummata tota no
ſtra redemptio quò ad vtrumque . ſ.quò ad
corpus , & animam . Item corpus Chriſti ꝑ
mortem ceſſauit ab omni labore corporali,
& ſic quieſcebat in ſepulcro Xp̄s quò ad cor
pus à labore corporali.Et tunc fuit impleta,
& verificata figura ſabbati inquantū fuit da E
tū in ſignū futuræ quietis corporalis Xp̄i in
ſepulcro:ſed Xp̄s quò ad aīam nō ceſſauit in
die ſabbati,qa aīa Xp̄i per totā diem ſabbati
fuit in inferno,nō tanq̄ reus, ſed tanq̄ triun-
fator,& dominus,& iudex , quia ibi ſedit ꝓ
tribunali per 40.horas, & examinauit cauſā
generis humani cū diabolo,puta qūo diabo
lus non potentia,ſed iuſtitia erat ſuperādus,
vt inquit Augu.9.de tri. Et ſic oſtendit Xp̄s
qūo pctm̄ hominis erat remiſſibile:eò ꝙ ha-
buerat extrinſecum impugnatorē,& quia cō
feſſus fuerat pctm̄ ſuum,& qūo pctm̄ diabo-
li erat irremiſſibile, eò ꝙ nullū habuerat im-
pugnatorem nec ſuggeſtorem : ſed ex pro-
pria ſuperbia,& malitia peccauerat.Et oſten
dit quod diabolus ex inuidia deceperat homi
nem,& fecerat ipſum peccare.Et oſtendit in
ſuper qūo pctm̄ hominis erat punitū,& pur- F
gatū per mortem,& paſſionem ſuā &c.& per
conſequens iuſtè poterat omnes fideles ve.
te.de inferno abſtrahere.Et ſic Chriſtus edu
xit omnes fideles ſuos de limbo,& obſtruſit
& ligauit diabolū ad carcerem perpetuum,
& reſurrexit in die dominica de mane cum
corpore glorioſo.Et ſic tunc fuit perfecta to
ta noſtra redemptio quò ad corpus, & ani-
mam,& Chriſtus ceſſauit ab omni opere no
ſtræ redemptionis,& quieuit quò ad corpus
& animam : quia amplius non moritur nec
mors illi vltra dominabitur.Quinta cōcluſio
ꝙ ſola chriſtiana religio verè celebrat om-
nia ſabbata annualia,& cæteras feſtiuitates in
memoriā myſteriorum no.te.Iſta concluſio
pōt probari per iā dicta,nam omnia feſta, &

ſabbata

A ſabbata annualia ve.te.fuerunt data in ſignũ & figuram futurorum, ſed omnia illa ſigna fuerunt verificata per Xp̄m in ne.te.ergo iã ceſſarunt celebrari in memoriam geſtorum ve.te.poſtquàm eorum figura fuit impleta. ergo ſolùm debet celebrari memoria nouorum beneficiorum per illa vetera ſignificatorum. Et ſic poſtquàm iam fuit impleta figura exitus Iſrael de Aegipto per reſurrectionem Chriſti: iam non debet celebrari paſca in memoriam exitus Iſrael de Aegipto, ſed in memoriã dñicæ reſurrectionis. Itẽ Deus præcepit diẽ pent. celebrari in 50. die poſt paſca in memoriã dationis legis. Sed q̄a in l. die poſt reſurrectionem apoſtoli acceperunt intelligentiam legis & prophetarum & omniũ ſcripturarum, & receperunt omnia dona gr̃arũ: iõ tũc fuit impleta figura dationis legis. q̄a
B ſicut in mõte Sinai ille populus accepit legẽ: ita in mõte Siõ apoſtoli & tota eccleſia acceperunt intelligentiam legis & veritatẽ oĩum ſcripturarũ, ergo magis debet celebrari dies pent. in memoriam dationis ſpiritus ſancti quàm in memoriam dationis legis. quia per illam acceperunt illi legem: ſed per dationẽ ſpiritus non tantùm accepimus intelligẽtiã & veritatem legis ſed accepimus omnia dona gratiarum. Et ita pariter eſt dicendum de ſabbatis & feſtis menſis.7.q̄a figuræ illorum fuerunt completæ & verificatæ in iſto 7.mẽſe, & 7.ætate mundi, in qua ſumus. Et ſic in hac ætate celebramus ſacrificium Chriſti figuratũ per ſacrificium Iſaac, & celebramus feſtum veræ expiationis factæ per Chriſtũ: & feſtum tabernaculorum per conſecrationes eccleſiarum. Et ita pariter celebramus feſtum incarnationis & natiuitatis Chriſti, &
C celebramus feſta ſanctorum no.te. eò q̄ illi eo abſoluti à vinculis corporis huius euolauerunt in æternas manſiones & ęterna tabernacula. quæ quidem feſta omnia dicũtur vera ſabbata: quia inſtituta ſunt ab eccleſia ad requiem noſtram & veram ſanctificationẽ in memoriam quietis illorum, vt patebit infra. Sexta concluſio quòd ſola Chriſtiana religio verè & ritè celebrat omnia ſabbata, & ſanctificat ea quò ad modum ſanctificandi. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, q̄ duo ſunt principaliter conſideranda in celebratione ſabbatorum. Primò requies & ceſſatio. & per conſequens ſunt conſideranda illa à quibus homo debet ceſſare, & quieſcere in talibus diebus feſtis. Sc̄dò eſt cõſiderãdus modus ſc̄tificationis.i.q̄uo, & quibus modis D ſunt ſabbata ſc̄tificanda à nobis, vnde ſi ſabbatum nihil aliud eſt niſi ſanctificatio & ceſſatio, ergo ſabbatizare nihil aliud eſt niſi abſtinere & declinare à malo, & facere opera bona & ſãcta erga Deũ & proximũ. Et ſic ſabbatum ſemper eſt obſeruãdũ in oĩ die, & mẽſe, & anno & in oĩ hora. Et ſic Xp̄anis totũ tp̄s gratiæ eſt ſabbatum. Ex quo patet, q̄ in hoc nomine ſabbati cõprehẽdũtur oĩa p̄cepta moralia, & cõprehẽditur caritas Dei & proximi, & per conſequens tota lex, & p̄phetę. Et iõ lex & prophetę p̄ ſabbatũ intelligitur totũ tempus gratiæ, in quo cõtinuè eſt à malo ceſſandum, & bonum & ſanctum opus faciendum, Deo veram latriam exhibẽdo & proximo ſubueniendo. Quantùm ad primum, dicit dominus Exod.20.& 31. Deu. 5. Nullum opus ſeruile facies. In eo. ſed om- E ne peccatum eſt opus maximè ſeruile, quia qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Ioa.7. ergo maximè eſt ceſſandum ab omni peccato tali die. Itẽ omnia cerimonialia data ſunt in ſignum ſeruitutis & pęnæ peccati, & in ſignum futuræ ſolutionis faciendæ per Chriſtũ, ut dictũ eſt in prima quæſtione, ergo tali die maximè eſt abſtinẽdũ ab omnib. operib. legis ſeruitutis. Et nõ ſolũ in ſabbatis memorialibus. ſed ẽt in toto ſabbatò vniuerſali, qd̄ eſt totũ tẽpus gratię & legis libertatis eſt ceſſandum & abſtinendum ab oĩ peccato, & operibus legis ſub pęna mortis æternæ, vt dictum eſt in ſecundo articulo. Et ſic patet à quibus eſt abſtinendũ, & ceſſandũ cõiter in toto ſabbato uniuerſali. ſed vltra iſta ſupra dicta in ſabbato memoriali.ſ. in quolibet die feſto ab eccleſia in memoriam beneficiorũ F noſtræ redemptionis dedicato eſt ceſſandũ ab omni opere p̄fano et negotio mũdano, vt homo poſſit intendere ſanctificationi & honori diuino et hoc conuenit ſoli ſabbato memoriali, et diei feſto ab eccleſia dedicato. Quãtum aũt ad ſecundum de ſanctificatione ſabbati, eſt aduertendum q̄ ſabbatum ſanctificare idem eſt quod in ſabbato opera ſancta facere. Opera autem ſancta ſunt illa quæ à Deo ſunt precepta et ordinata, et per conſequens nihil aliud eſt niſi declinare ab omni malo et facere bonum implendo diuina mandata, quę omnia conſiſtunt in dilectione Dei et proximi, et in operando ſecũdùm iuſtitiam erga Deum et proximum, q̄ꝗ quidẽ iuſtitia tribuit unicuiq; quod ſuum e

ſcilicet

A .Deo exhibet latriæ ſeruitutem: & proximo mutuū auxilium. Et iō ſunt duo videda. Primò, quæ latria eſt Deo exhibēda, & quod auxiliū proximo tribuendū. Ad primū aūt eſt dicendū: ꝙ latria eſt quidā cultus ſeruitutis ſoli Deo debitus rōnæ ſummæ maieſtatis ſapientiæ & bonitatis. Vnde quia iſta tria in ſolo Deo reppetiuntur eſſentialiter: iō ſoli Deo cōpetit latria. Vnde rōne ſummę maieſtatis & omnipotentiæ creauit mūdū de nihilo, rōne autem ſummæ ſapientiæ oīa ſuauiter, & ſapienter diſpouit ordinando in ſuū finē, ſed ratione ſuæ bonitatis, & largitatis omnibus prouidet & omnia cōſeruat. Et iō rōne ſuæ omnipotētiæ ipſi debetur adoratio cū proſtratione & prouidētia, & rōne cōſeruationis, & prouidentiæ debetur ipſi munus & oblatio: ſed rōne ſapiētiæ debetur ipſi laus

B & himnus. Et in his tribus cōſiſtit latria ſoli Deo debita, quā latriā explicat Dauid pſ. 28. in primo verſo, dicens. Afferte dño filij Dei, afferte dño gloriam & honorē, adorate dñm in atrio ſctō eius. Iſta aūt latria ſeruitus Deo debita. ſ. adoratio laus, & oblatio eſt de iure naturæ: iō pertinet quaſi ad moralē virtutē. Et iō naturaliter oēs nationes hanc latriam Deo exhibuerūt, niſi ꝙ errabāt circa obiectū & ſubſtantiam, quia non verum Deū adorabāt, & qñque circa modū, quia non debitam latriam exhibebant. Et hoc procedebat ex ignorantia, quia gentiles verum Deū nō cognoſcebāt. Et ideo eſt neceſſaria fides preuia ad ueram latriā exhibēdā, nam eſt neceſſaria cognitio veri Dei, vt cultor ſciat quem Deū debet colere, & eſt neceſſaria cognitio beneficiorum receptorum, vt ſciat quæ munera

C debeat offerre, & quibus laudibus, & ꝓpter quæ beneficia debeat Deum magnificare, & laudare, quæ omnia non poſſunt haberi niſi per fidem & doctrinam ſacræ ſcripturæ, quę docet quomodo eſt vnus ſolus Deus creator omnium rerum & recreator & cōſeruator, & glorificator, & talem Deum. ſ. creatorem, & redēptorem & glorificatorem catolica fides docet & præcipit adorari, & coli per latriam ſeruitutem. Et ideo catolica fides per 12. aut 14. articulos explicat eſſentiam, & omnipotentiam & bonitatem Dei, ut cultor ſciat quomodo & quam latriā debebat Deo exhibere. Et ſic oportet, quòd cultor credat Deum trinum in perſonis, & vnum in ſubſtantia, & eſſentia: qui ex nihilo ex tempore cuncta creauit, & quod perſona filij accepit noſtram humanitatem: & factus eſt homo

D in qua humanitate dedit legem euangelicā & fuit paſſus: & ſepultus: & reſurrexit &c. Et ſic Chriſtiana religio tali fide præſuppoſita ex præceptis euangelicis adorat Deum trinum, & vnum & creatorem, & offert uerum ſacrificium eucariſtiæ in memoriā paſſionis, & hoc ratione beneficij redēptionis, in quo ſacrificio offerē Chriſtus verus Deus, & homo cum omnibus ſuis meritis ꝓ toto populo. Et in ſeptem horis canonicis laudat Deum de ſumma ſapientia, & agit gratias pro vniuerſis beneficiis receptis petendo sē per futuram gloriam, & fœlicitatem nobis promiſſam. Et ſic patet quomodo Chriſtiana religio exhibet Deo uero veram, & debitam latriam. Et ſupradictis ergo ſequitur, quod Iudæi, & Sarraceni non exhibent Deo veram imo falſam latriam: eò quòd non habent veram fidem. Nam in primis non adorant nec credunt verum Deum. Nā negant Deum eſſe trinum, & vnum, & negant oēs articulos humanæ redemptionis, quia negāt incarnationem filij, & paſſionem & cætera. E

Et ſic intendunt adorare & colere vnum Deum, qui non eſt trinus in perſonis, nec incarnatus & cætera. Sed talis Deus nuſquàm eſt, igitur nullum Deum: imo falſum, Deum colunt & adorant: quia ille, qui eſt Deus creator cęli, & terræ, eſt trinus in perſonis, & vnus, & ſimpliciſſimus in ſubſtantia. Et ſic per conſequens non exhibent ipſi debitam latriam, nec offerunt ſacrificium Deo acceptabile ſicut dictum eſt pſalmo quadrageſimonono, & pſalmo quinquageſimo. Et per conſequens non reddunt debitas gratias pro beneficio redemptionis, nec debitas laudes tanquàm vero Deo redemptori, & glorificatori. Et ſic non exhibens veram, & debitā latriā. Sed ad hoc reſpondēt Iudæi moderni: ꝙ patres veteris teſtamenti exhibuerūt Deo verā latriā ſecundū, ꝙ Deus præcepit ī lege. F

Et tñ nō credebāt trinitatē in Deo, nec offerebant tale ſacrificiū ſicut nos offerimus, nec credebant ea, quæ nos credimus, nec exhibebant talē latriam, vt patet per totum diſcurſum legis, et ſic dicūt, ꝙ ipſi nō erāt, poſtquā ſequuntur fidem, et ritum illorum in latria exhibenda. Sed iſti non euadunt rōnē nec futuram iram Dei: imo mentiuntur. Nā probatū eſt in præcedenti qōne qualiter patres vet. teſt. habuerunt veram fidem de Chriſto futuro: et ſub tali fide, et in ſignum ptij futuri

A turi per Chriſtum in cruce offerendi, & ſoluendi:offerebant ſacrificia,& exercebant cætera legalia. Et ſic tame illi offerebant in ſignum,& figuram, quod xp̃s obtulit realiter in cruce:& illud idem ſacrificium,ꝙ nos realiter nunc offerimus in memoriam paſſionis.Et ſic habebant eãdem fidem,quam nos habemus de Chriſto redemptore & glorificatore:licèt non eodem modo,nec ita diſtinctè.Et ideo nobiſcum acceperunt repromiſſiones & p̃mium fidei & latriȩ ad Hebr.11. Et ſic habuerunt fidem de articulo trinitatis licèt nõ ita diſtinctè: q̃a in lege & prophetis explicat̃ trinitas perſonarum, vt probatum eſt in pleriſq; locis:maximè Pſ.32.& 34. Et ſic eſt dicendũ, ꝙ patres ve.te. exhibebant Deo verã latriam in ſigno & figura non in re:q̃a oĩa illa ſacrificia figurabant hoc ſacrificium noſtrum. B ideo q̃n illæ figuræ fuerunt completæ,& verificatæ per Chriſtum in cruce:ceſſarunt omnia illa ſacrificia,vt fuit probatum Dan.9.cum dixit, ꝙ poſt.62.hebdomadas occidet̃ Xp̃s: & tunc ceſſabit oĩs hoſtia,& ſacrificium &c. Et ſic poſt paſſionem Xp̃i omnia illa ſacrificia & omnia legalia ſũt falſa:quia tantum erant ſigna de futuro: vt pauloante dictum eſt.Et ideo ſunt nũc Deo abominabilia:eò ꝙ negant Chriſtum veniſſe & faciunt mẽdacem Deũ & prophetas:quotiens per Iudæos obſeruantur.Et ideo mentiuntur Iudæi moderni dicentes ſe habere eandem fidem, & exhibere eandem latriam cum patribus vet.teſt. imo iſti totaliter negant Chriſtum,& noſtram redemptionem, quem illi ſummopere credebant & expectabant.quia Moyſes & Aaron & Samuel cum omnibus ſacerdotibus iam tunc inuocabant C nomen Dei: quod eſt verbum incarnatum Chriſtus Ieſus,vt dictum eſt Pſ.8. & 98. Et ſic patet,ꝙ Iudæi falſum Deum adorant, & credunt:& falſam ipſi exhibẽt latriam, & ſic eſt dicendum de Sarracenis & cæteris infidelibus.Ex quibus oĩbus ſequitur, ꝙ ſola Chriſtiana religio vera Deo veram exhibet latriã & per conſequens vero & debito modo ſanctificat omnia ſabbata reſpectu Dei.Sed nũc reſtat videndum quomodo Chriſtiana religio verè ſanctificat ſabbatum ſancta opera facienda erga proximum.

Ad cuius intellectum eſt aduertẽdum, quòd opera humana licita ſunt in duplici genere. Nam quædam dicuntur temporalia & ꝓfana:ſicut ſunt opera ſeruilia & mecanica,& cętera de victu & pane lucrando,& iſta dicuntur vtilia nobis. D Alia dicuntur opera ſancta in auxilium & neceſſitatem proximi. & iſta dicuntur opera miſericordiæ & opera ſctã. In omni ergo die feſto, & in omni ſabbato memoriali euangelico p̃cipit abſtinere chriſtiana religio ab omni opere ſeruili,& profano mecanico,ſed non pręcipit ceſſare ab operibus miſericordiæ:imo p̃cipit in die feſto operibus miſericordiæ intendere & inſudare, eò ꝙ talia opera non ſunt prophana,nec ſeruilia,ſed ſancta, ad auxilium & ſubuentionem proximi ordinata;quia tali die tenetur homo ſancta opera facere,q̃a hoc eſt ſabbatum ſanctificare. Et ſic patet, quòd falſo, & iniquo modo Iudæi incuſabant Xp̃m ſanantem infirmos in ſabbato, quia ſanando infirmos opera miſericordiæ adimplebat, & ſancta opera faciebat,& per conſequens ſabbatum E magis ſanctificabat, quia ad hoc fuit ſabbatum inſtitutum.ſ.ad ceſſandum ab omni opere ſeruili & profano,& maximè à peccato,& ad ſanctificandum ipſum ſabbatum, ſ.ad faciendum ſola opera ſancta in eo,erga Deum veram latriã exhibendo,& erga ꝓximum auxilium in neceſſitatibus tribuendo. Et dicit Saluator,Pater meus vſque modo, id eſt ſemper, & etiam in ſabbato operatur, omnibus creaturis miſericorditer ſubueniendo,& ita ego operor pauperes & miſeros,& infirmos miſericorditer ſanando, & Ioann. ſeptimo dicit, quòd circonciſionem facit homo in ſabbato,& non ſoluit ſabbatum, per quod oſtendit,quòd maximè in die feſto ſũt eccleſiaſtica ſacramenta exercenda, & per conſequens latria exhibenda. Et hoc ſeruat Chriſtiana religio, quia in diebus feſtiuis F cum maiori apparatu & ſolemnitate exercet diuina officia,& facit eleemoſynas,& cętera opera ſancta.Ex quibus patet, ꝙ ſola Chriſtiana religio verè & debito modo ſanctificat & celebrat ſabbatum.Ex ſupradictis, per tres articulos in tota iſta quæſtione, patet qualiter ſabbatum legale cum cęteris feſtiuitatibus iam ceſſauit,& quomodo Iudæi falſo & indebito modo obſeruant ſabbatum,& quomodo ſola Chriſtiana religio celebrat verum ſabbatum cum cæteris feſtiuitatibus, & debito integro,& perfecto modo ſanctificat illud.

Nunc autem reſtat reſpondere ad argumenta Iudæorum in principio quæſtionis adducta.Ad primum igitur eſt dicendum ſicut

A figurabant requiem,& miſterium in ſeptima ætate mundi: tempore Chriſti. Nam feſtum Pentecoſtes, quòd fuit præceptum celebrari in fine ſeptimæ hebdomadæ à Paſca in memoriã dationis legis, quæ data fuit in monte Sinai in ſignis,& nube ignis, figurabat ꝙ quinquageſimo die poſt reſurrectionem Chriſtus debebat mittere ſpiritumſanctum in diſcipulos in linguis igneis, & illuſtrare apoſtolos, & dare eis dona gratiarum ad intelligendam veritatem legis,& prophetarum. Et ita pariter in menſe ſeptimo præcepit illa tria feſta celebrari: prout figurabant qualiter in ſeptimo,dieſ.in tempore Chriſti debebat fieri generalis expiatio,& purgatio, & redemptio ꝑ Chriſtum: & qualiter debebamus quieſcere in tabernaculis iſtius eccleſię per gratiã,& in futura eccleſia per gloriam. Et ſic patet, ꝙ
B totum tempus gratiæ,ex quo Chriſtus reſurrexit, dicitur ſabbatum mundi, in quo quieſcimus ab operibus legis cerimonialibus. Et dicitur ſeptimus menſis mundi,in quo celebramus illa tria feſta quò ad verum ſignificatum,& dicitur etiam annus remiſſionis, & indulgentiæ,& libertatis. vt patet Iſ.61. & patebit infra. Item hoc præceptum fuit cerimoniale ratione modi colendi. Nam Deus ꝓcepit Exod.35.ꝙ nullus haberet nec accenderet ignem in habitaculis ſuis per totam diem ſabbati. ſed hoc miſterium non potuit eſſe gratia ſui nec alicuius rei præteritæ,ergo fiebat in ſignum alicuius rei futuræ, ſicut omnes Iudæi concedunt, quia ſignificabat, ꝙ omnia illa miſteria ſecreta,quæ Ticu.i.ſilentium appellant Iudæi, erant detegenda in tempore Meſſię. Et ideo figurabatur qualiter
C Xp̃s lumen mundi debebat iacere extinctus, & mortuus,& abſconſus in ſepulcro per totũ diem ſabbati. Et ſic patet,ꝙ erat præceptum cerimoniale. Nam omnia illa dicũtur ab eis cerimonialia de quibus non poſſunt reddere rationem: ſed ſunt relinquenda pro tempore Meſſiæ declaranda.

Tertia concluſio,ꝙ præceptum de ſabbato celebrando partim eſt iudiciale. probatur: Nam illa præcepta ſunt iudicialia apud eos, quæ obligant ad pœnam tranſgreſſores, & maximè quę fuerunt data ſub comminatione mortis. ſed præceptũ ſabbati fuit datũ ſub cõminatione mortis. Exo.31.& 35. ergo ſequitur, ꝙ eſt partim iudiciale. Vnde hæc eſt et cauſa quare Deus toties replicauit, & repetijt hoc præceptum, oſtendens ipſum eſſe iudiciale. ideo præcepit lapidari colligentem D ligna in ſabbato Numer.15. Ex quibus omnibus patet, ꝙ præceptum ſabbati non eſt merè morale, nec etiam merè cerimoniale, nec merè iudiciale, ſed partim eſt morale,& partim cerimoniale.& partim iudiciale. Ideo inquantùm eſt morale ponitur inter præcepta moralia. Exo.20.& Deut.5. ſed inquãtùm eſt iudiciale ponitur inter pręcepta iudicialia. Exo.23. Sed inquantùm eſt magis cerimoniale, & ſignificatiuum de futuro ponitur inter cerimonialia in omnibus aliis locis, vt patet per totum diſcurſum legis, & prophetarum. Et hæc de primo articulo. Quantùm ad ſecundùm articulum ponitur prima concluſio. ſ.ꝙ adueniente Chriſto puta poſtquàm reſurrexit Chriſtus, debuit ceſſare,præceptum de celebrando ſabbato. Probatur. Nam illud præceptum fuit cerimoniale. ergo debuit ceſ E ſare in aduentu Chriſti. Antecedens patet ꝑ ea,quæ dicta ſunt in primo articulo. Conſequentia etiam patet. Nam dictum eſt per Iudæos, ꝙ ſecreta cerimoniarum non ſunt detegenda vſque ad tempus Meſſiæ: qui omnia ænigmata, & ſecreta legis debet declarare. Sed omnia illa ſigna, & ænigmata fuerunt in Chriſto completa, & per ipſum declarata. igitur adueniente Chriſto omnia debuerunt ceſſare. Item probatur idem. Nam adueniente veritate, & vero ſignificato debent ſigna ceſſare. ſed ſabbatum fuit præceptum in multiplex ſignum: vt probatum eſt in primo articulo. ergo adueniente veritate & ſignificato illorum ſignorum debet ſabbatum ceſſare. ſed Chriſtus compleuit in ſe omnes veritates ſignificatas per ſabbatum, & ꝑ ſigna eius, ergo ſabbatum ceſſare debuit, imo F ceſſauit in aduentu Chriſti, poſtq̃ in Chriſto omnia ſigna fuerunt impleta. Sed probatur per ſingula eadem concluſio.

Ad cuius intellectum eſt primò notandũ, ſecundum Auguſtinum in primo de doctrina Chriſtiana,& contra Fauſtum,ꝙ iſta differentia eſt inter rem,& ſignum. Nam res eſt gratia ſui, ſed ſignum non eſt gratia ſui, ſed gratia veritatis rei per ipſum ſignum ſignificatæ,& figuratæ. Sed quia lex vetus non fuit data abſolutè in rem, ſed in ſignum, ideo nõ fuit data gratia ſui, ſed gratia rei, & veritatis per ipſam ſignificatæ.

Sed eſt vlterius aduertẽdũ, ꝙ licèt omnia ſigna ſignificent aliquam rem,& veritatem, tamen non omnia ſigna ſignificant eodem modo

A modo ſuam veritatem. Nam quædam ſigni-
ficant ſuam veritatem de præſenti tantum:
ſicut circulus ante tabernam ſignificat vinũ
de præſenti. Quædam autem ſigna ſignificãt
ſuam veritatem tantum de futuro, & delon-
gè. Exempli gratia. Nam in littoribus mari-
nis in turribus altis ponuntur ſpeculatores:
qui videntes à lõgè naues aut galeas venire
per mare, illicò eleuant ſignum nauis à lõgè
venientis. Et ſic cognoſcunt ciues ciuitatis,
& expectant nauem venturam: ſed poſtquã
nauis applicat ad portum, illicò ſpeculator re
mouet ſignum: quia aliter ſignum eſſet fal-
ſum, & fruſtra: quia illud ſignum ita eſt de fu
turo, quòd non de præſenti: aliter deciperet,
aſpectantes. Et talis mos ſeruatur in ciuitate
Barchinonenſi: quæ eſt ſita iuxta montẽ Io-
uis: in vertice cuius eſt turris vbi cõtinuè ſpe-
B culator circũſpicit, & ſpeculatur a longè na
ues venientes, & facit ſigna ſupradicta. Et idẽ
mos ſeruatur in ciuitate Maioricarum, & plu
ribus alijs locis marinis. Item iſte modus ſer
uabatur Romæ in calendis pronunciandis.
Nam Romæ in quolibet menſe fiebant nun
dinæ diuerſarum mercium. & quælibet nun-
dinæ habebant ſua diſtincta priuilegia. Ideo
nundinæ futuræ prænunciabantur per decẽ,
& octo dies ante principium menſis, vocãdo
mercatores ad nundinas, & pręnũciando pri-
uilegia nundinarum illius menſis. Et ſic præ-
co exibat in forum, & cum turba clamauit di
cens. Calo, Calo. vnde quotiens clamabant
Calo tot dies remanebant vſque ad princi-
pium menſis, in quo nundinæ incoabantur.
Et ſic per illos. 18. dies ſemper ille præco pro
cedebat diminuendo dies vſque ad principiũ
C menſis: in quo iam incipiebant nundinę. Et
exinde præco iam nõ amplius clamabat Ca-
lo: nec calendas: ſed clamabat nonas, nonas.
q. d. iam venerunt nundinę, & ceſſabant calẽ
dæ: eò ꝙ erant ſigna tantum de futuro: ſed
nonæ erant tantũ de præſenti. Ita ergo pari-
ter eſt dicendum de lege veteri, & euangeli-
ca. Nam ſacramenta, & ſacrificia, & omnia ce
rimonia legis veteris erant ſigna tantũ de fu
turo. & non de præſenti. Ideo patriarchæ, &
prophetę, & tota lex ſignificabãt Chriſtũ de
futuro: quia omnia illa ſigna debebat verifi
care. ſicut illud ſignum ſpeculatoris ſignifi-
cabat nauẽ delongè venientẽ. Et ſicut ille
præco Romanus clamebat, & prænunciabat
nundinas futuras in menſe ſequenti: ita lex, &
prophetæ clamabant, & prænunciabant Chri
ſtum venturum in tempore gratiæ, & in ſecu D
lo, & menſe gratiæ. Et ideò ſicut applicante
naui ad portum ſpeculator declinat, & remo
uet ſignum: ita pariter veniente Chriſto in
carnem, & ad paſſionem, & reſurrectionem:
ceſſarunt omnia ſigna, & cerimonialia legis:
quæ Chriſtum venturum figurabãt. Et ſicut
veniente principio menſis, in quo incoaban-
tur nundinæ, iam præco amplius nec clama-
bat: nec prænunciabat calendas: ſed clamabat
nonas, nonas. i. iam venerunt nundinæ: ita
pariter adueniente Chriſto ceſſarunt clama-
re lex, & prophetę, qui ſolũ clamabãt, & figu-
rabant Chriſtum futurum, ſed tunc clama-
uit, & incepit clamare euangelium: annun-
ciando Chriſtum veniſſe. Et ſic eſt dicendũ,
ꝙ lex, & prophetæ non erant ſigna de pſen-
ti: ſicut circulus ante tabernam. ſed erant ſi-
gna tantũ de futuro: ſicut ſigna ſpeculatorũ, E
& ſicut clamor calendarũ. Et ideo aduenien
te Chriſto ceſſarunt omnia cerimonialia, &
lex, & prophetę. Et ideo Daniel fuit ſicut prę
co Romanus. Nam ſicut ille prænunciabat
nundinas per 18. dies ante: ita Daniel pnun
ciauit aduentum Chriſti dicens: Poſt 62. heb
domadas occidetur Chriſtus &c. Et quia in
aduẽtu, & morte Chriſti debebat ceſſare lex,
& prophetæ: ideo dicit Daniel, quòd tũc ceſ-
ſabit omnis viſio, & prophetia: vt finem acci
piat peccatum &c. Et quia tota lex debebat
ceſſare: ideo ſubdit. Ceſſabit hoſtia, & ſacri
ficium in tẽplo &c. Ex ſupradictis patet quo-
modo cerimonialia non erant ſigna de præ-
ſenti: ſed de futuro. Et ideo debuerunt ceſ-
ſare adueniente Chriſto, inquantùm erant ſi-
gna eius de futuro.

Pro cuius declaratione ponit prima con-
clusio, ꝙ ſabbatum aliquando debuit ceſſare. F
probatur. Nam ſabbatũ datum fuit in ſignũ
futuræ veritatis, & non gratia ſui: ergo adue
niente veritate debebat ceſſare: quia poſt-
quàm ſignum eſt verificatum per ſuum futu
rum ſignificatũ, debet ceſſare: quia amplius
iam non eſſet verum, ſed falſum ſignũ: quia
de ratione ſigni rei futuræ eſt vt eſſet poſtq̃
eſt verificatum adueniente veritate.

Secunda cõcluſio, ꝙ ſabbatum legale ceſ-
ſauit per aduentum Chriſti. Probatur. Nam
ſabbatum legale fuit præceptum in multi-
plex ſignum, & cum illis conditionibus ſigni
ficantibus futuras veritates per Chriſtum
implendas: ſed omnia illa ſigna cum ſuis
conditionibus fuerunt impleta, & verifica-

A ta in Chriſto: ergo totũ ſabbatum cum ſuis ſignis fuit verificatũ per Chriſtum,& per aduentum eius: ergo tunc debuit ceſſare, & ceſſauit de facto. Maior eſt nota, & probata in primo articulo,& doctrina præcedenti. Minor probatur per ſingula. Nam primò Chriſtus verificauit ſabbatum inquantùm fuit præceptum in memoriam creationis: eò ꝙ ille diſcurſus creationis figurabat primò diſcurſum noſtræ redemptionis. Nam ſicut Deus ſex diebus creauit cœlum, & terram: ita Chriſtus incarnatus per ſex dies laborauit in noſtra redemptione, & recreatione, & in ſeptimo die per totam diem manſit in ſepulcro mortuus ceſſando à labore corporis. Item verificauit ſabbatum inquantum diſcurſus illorum ſex dierum figurabat qualiter homo myſticus per ſex dies debebat pe-

B regrinari per huc mundum: ſed in ſeptimo die debebat in Chriſto ab omnibus operibus legis quieſcere. Item verificauit ſabbatum inquantùm fuit datum in memoriam exitus Iſrael de Aegypto. Nam ſicut Moyſes illa nocte expoliauit Aegyptios,& liberauit, & ditauit Hebræos: ita Chriſtus in illa nocte reſurrectionis: quæ fuit nox ſabbati precedentis, expoliauit infernum, & liberauit omnes fideles veteris teſtamenti. Ex quo patet, quòd poſtquàm illud ſignum fuit verificatum, non eſt amplius celebrandum ſabbatum legale. Vnde licèt ſabbatum fuerit ꝑceptum in memoriam illorum duorum myſteriorum, ſ. creationis,& exitus Aegypti: tamen quia illi fuerunt etiam facta in ſignum: noſtrę creationis,& liberationis: ideo illis verificatis debuit etiam talis memoria ceſſare.

C Item fuit ſabbatum verificatũ, & ceſſauit inquantùm fuit præceptum in ſignum diſtinctiuum: vt ille populus diſtingueretur à populo gentili,& cæteris nationibus: quæ non credebat creationẽ,& adorabãt plures Deos: ſed poſt aduentum Chriſti totus populus gẽtilis venit ad fidem Chriſti, & credidit vnum Deum creatorem,& etiam redemptorem: ergo amplius non fuit neceſſarium ſabbatum celebrari propter talem diſtinctionem, & ſic illicò debuit ceſſare. Item debuit ceſſare, & fuit verificatum inquantùm datum fuit in ſignum figuratiuum ſepulturæ Chriſti, & inquantùm fuit datum in ſignum fidei Chriſti futuri,& in ſignum ſeruitutis: quia Chriſtus per ſuam ſepulturam ipſum ſabbatũ verificauit,& expleuit: & omnes à ſeruitute legis liberauit. D Item ſabbatum fuit verificatum inquantùm fuit præceptum celebrari in ſeptima die: quia vt ſic figurabat requiem futuram in ſeptima die mundi: in qua Chriſtus venit. Nam Chriſtus per ſeptem dies peregrinatus eſt ab Adam vſque ad ſuum aduentũ in patriarchis,& prophetis: ſed in ſeptima die,& ætate mundi apparuit incarnatus, & quieuit a peregrinatione, & operibus legis, facta redemptione,& quieuit, & quieſcit in nobis, & nos in eo per gratiam in toto iſto ſeptimo die mundi vſque ad ſecundùm aduẽtum. Et ſic eſt dicendum de cęteris ſabbatis annualibus, quæ fuerunt præcepta celebrari ſemper in fine alicuius ſeptenarij: quia omnia figurabant requiem in hoc vltimo ſæculo Meſſię: qui dicitur ſeptimus dies, & ſeptimus annus, & ſeptimus menſis mundi: in quo Deus verificauit omnia illa ſabbata. Ex E quo patet, quòd omnia illa debent ceſſare.

Item Chriſtus verificauit ſabbatum inquantùm Deus pręcepit vt nullus accenderet lumen in domibus ſuis: quia in tali die xp̃s lumen mundi iacuit mortuus, ſepultus, & extinctus,& clauſus in ſepulcro: prout illud figurabat: ergo poſt ſepulturam Chriſti amplius non eſt celebrandum. Probatur ſecundò iſta concluſio. Nam ſabbatum fuit mortuum,& non ſurrexit cum Chriſto: ergo ceſſauit poſt reſurrectionem Chriſti. Conſequẽtia patet, antecedens probatur prout fuit dictum in pręcedenti quæſtionem. Nam Chriſtus fuit crucifixus in die paſchæ: quod tunc accidit in die veneris: ergo fuit paſca crucifixum cum Chriſto, & per conſequens fuit etiam ſepultum cùm Chriſto in eadem die; F quia omnia cerimonialia, quæ ad Chriſtum ordinabantur: fuerunt cũ eo crucifixa inquãtùm Chriſtus erat finis,& veritas legis: quia omnia legalia tendebant in ipſum tanquam in finem,& terminum: ergo cum eo omnia legalia crucifixa ſunt, & ſepulta. Et ꝑ conſequens ſabbatum fuit cum eo ſepultum: quia per totam diem fuit cum eo clauſum, & ſigillatũ in ſepulcro. Sed quando Chriſtus reſurrexit: nec ſurrexit cum eo paſca: nec ſabbatũ: quia in ſepulcro manſerunt: ſed ſola dies dominica ſurrexit cum Chriſto. Et ſic patet, ꝙ ſabbatum cum paſca fuit incineratum in ſepulcro cum omnib. cæteris legalibus: ſicut dictum eſt in quæſtione præcedenti,& ꝑ conſequens nec paſca nec ſabbatũ dẽnt amplius celebrari: quia res mortua, & incinerata non

debet

A debet celebrari. Hanc concluſionem probat apoſtolus ad Col.2.Vnde dupliciter probat ibi ſabbatum,& cætera legalia ceſſare p mortem Chriſti.Vno modo inquantum erat contractus debitorius quo obligamur ad legem ſeruandam vſque ad mortem teſtatoris: ergo ſequit. ꝙ mortuo creditore mortuus fuit, & deletus,& raſus ille contractus,& obligatio. Item mortua fuit etiam lex inquantum Xp̄s,qui erat finis legis,crucifixit eam ſecum, & affixit cruci.Vnde ait Apoſtolus. Vos, cū mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta,delens;quod aduerſus nos erat,chirographum decreti: quod erat contrariū nobis,& ipſum tulit de medio affigēs illud cruci.& expolians principatus,& poteſtates &c.Nemo igitur vos ſeducat aut iudi-

B cet in cibo aut potu: aut in parte diei feſti: aut neomeniæ,aut ſabbatorum:q̄ ſunt vmbra futurorum,corpus autem Chriſti.Ex ſupradictis intendit Apoſtolus dicere: quòd ſabbatum,& legalia cætera erant quædam omnia figura, & quoddam chirographum debitorium: ideo omnia fuerunt mortua cū Chriſto, & raſa,& per conſequens nullus obligatur amplius ad ſeruandum ea.Hoc idem probat ad Roma.9. inquantùm lex erat contractus matrimonialis: vt dictum eſt.Probatur iſta eadem concluſio pluribus autoritatibus vete.teſta.Et primò Iſa.1. oſtendes poſt aduentum Meſſiæ ſabbatum, & cætera legalia abolenda,& non acceptabilia Deo,dicit dominus. Non offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio mihi eſt: neomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates alias non

C feram: iniquí ſunt cętus veſtri: calendas,& ſolemnitates veſtras odiuit anima mea. Ex quo patet,quòd poſt aduentum Chriſti ſabbata.& cætera legalia non ſolum ſunt caſſa: ſed etiam Deo abominabilia. Item Iſa. 66. dicit dominus,quòd non ſolū mutabit templum,& ſacrificia veteris legis: ſed etiam ſacerdotium ad conuerſos de populo gentili; & mutabit omnes feſtiuitates, & ſabbata. vnde ait. Mittam ex eis qui ſaluati fuerint, & annunciabunt gentibus gloriam meam, & aſſumam ex eis ſacerdotes, & leuitas dicit dominus: q͂a ſicut cœli noui, & terra noua, quæ ego ſtare facio corā me:ſic ſtabit nomē veſtrum,& ſemen veſtrum,& erit menſis ex menſe,& ſabbatū ex ſabbato &c.Ex dictis in toto iſto vltimo capitulo patet,qualiter Xp̄s

D debebat creare nouam eccleſiam,& noua ſacrificia, & nouos ſacerdotes, & per conſequens nouam legem: quia tranſlato ſacerdotio,neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat.Et etiam debebat mutare nomen illius populi in populum gentilium ſimul cum ſacerdotio. Nam populus gentilis debebat nominari nomine Iſrael,& Leui.Et per conſequens populus gentilis debebat hæreditare ſacerdotium & nomen Iſrael,& ſemen Abrahæ.Et ſubdit qualiter omnia feſta legalia erant mutanda in feſta euangelica. Nam ex ſabbato legali debebat ſuccedere ſabbatum euangelicum in ſequenti die dominico. Item hoc idē probatur magis clarè.Hiere.16. vbi dicit dominus comminando populo Iudaico.Ecce dies venient,dicit dominus,& non dicetur vltra: viuit dominus q̄ eduxit filios Iſrael de terra

E Aegypti: ſed viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis,& de vniuerſis terris, ad quas eieci eos &c.Ex dictis in hoc capitulo patet,qualiter paſca, & ſabbatum, quæ celebrantur in memoriam exitus de Aegypto erant mutanda,& abolenda,& erat celebrandum feſtum nouum in memoriam reſurrectionis Chriſti,& noſtrę redemptionis: quæ eſt dies dominica etc. Ex quibus verbis aſſerunt Talmudictæ.ꝙ quando veniet meſſias in lege promiſſus debebit mutare omnes feſtiuitates,& cætera legalia. Ex quo patet ſecundùm eos, ꝙ legalia aliquando dēt ceſſare,& per cōſequens nō ſunt æterna ſimpliciter:prout arguunt contra nos, & ſic contradicunt ſibijpſis.Item Hie.31. Ecce dies veniunt dicit dominus,& feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum non ſecundū

F pactū quod pepigi cum patribus eorum cū educerem eos de terra Aegypti, & cætera. Poſt dies illos dicit dominus, & dabo legem meam in viſceribus eorum,& in cordibus eorum ſcribam eam &c. Ex quib. patet, ꝙ rex meſſias aliam legem,et aliud pactū erat daturus in aduentu ſuo, & non erat daturus legem ſcriptā in cartis:ſed in cordibus, & viſceribus hominem per ſeipſum prædicando in perſona.Et per conſequens illud ſabbatum, & cætera legalia erant abolenda. Hoc idem probatur Daniel.9.vbi computatis.62. hebdomadibus dicit,ꝙ in vltima hebdomada occidetur Chriſtus,& ceſſabit hoſtia, & ſacrificium, & in templo erit abominatio & deſolatio, & per conſequens ceſſabit ſabbatum in quo talia ſacrificia offerebatur:& cætera.

A Nam ad hoc erat dedicatum ſabbatū, & cę-
tera feſta : quia ſub eodem pacto erant data
feſta & ſacrificia,ceſſante ergo templo & ſa
crificio,ceſſat etiam & ſabbatum.Hoc idem
probatur Oſe.2. vbi cum dominus commi-
natur reprobationem populi Iudaici,& præ-
dicit electionem , & ſubſtitutionem populi
gentilis:inter cætera dicit:Ceſſare faciā om
ne gaudium eius , & ſolemnitatem eius: &
neomenias eius,& ſabbatum eius,& omnia
feſta tempora eius.Item capitulo tertio ſub
dit.Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine re
ge:ſine principe,& ſine ſacerdotio,& ſine al
tari,& ſine efot,& ſeraphin.Et poſt hæc re-
uertent̄ filii Iſrael:& q̄rent dominum Deum
ſuum,& Dauid regem ſuum, & pauebūt ad
dominum , & ad bonum eius in nouiſſimo
dierum.ſ.poſt mortem antichriſti,prout ali-
B bi declarabitur . Et ſic ad probationem hu-
ius concluſionis poſſunt adduci infinitæ au-
toritates prophetarum: quæ nihil aliud cla-
mant:niſi ꝙ omnia ſacrificia,& omnia lega-
liā debebant ceſſare in aduentu Chriſti ; eò
ꝙ omnia figurābant myſteria per ipſum im
plenda,& quomodo omnia erant via in ip
ſum tāquàm finem,& terminum,& quomo-
do in eo debebant conſummare curſum , &
officium ſuum .

Quantùm ad tertium articulū eſt primò
notādum: ꝙ quia ſabbatum fuit pręceptum
ad requiem, & ceſſationem reſpectu homi-
nis:& ad ſanctificationem reſpectu Dei , &
datum fuit in ſignum,ideo quatuor ſunt cō
ſideranda in celebratione,& obſeruātia ſab
bati.Primò ſignum ſiue ſabbatū.Secūdo ue-
ritas ſigni.i.verum ſabbatum figuratum.Ter
C tiò ceſſatio ſiue modus ceſſandi:& à quibus
eſt ceſſandum,& abſtinendum . Quartò eſt
conſiderandus modus ſanctificandi ſabbatū.
Quantū ad primū.iam dictum eſt,ꝙ ſabbatū
ſignificatiuum fuit determinatum a Deo in
ſeptima die ſeptimanæ in ſignū futuræ quie
tis Chriſti in ſepulcro in ſeptima die : & in
ſignum noſtræ quietis per gratiam in ſepti-
ma die mūdi : quod quidem ſignum iam eſt
verificatum per Chriſtum,& per cōſequens
iam ceſſauit : vt probatum eſt in ſecundo
articulo . Quantùm ad ſecundùm dictum
eſt , quod verum ſabbatum figuratum,& ve
rificatum eſt totum tempus gratiæ : in quò
ſumus à reſurrectione Chriſti vſq; ad gene
ralem reſurrectionem noſtram in die iudicü.

Quantùm ad tertium dictum eſt quomo
do tali die ceſſandum eſt ab omni opere ſer- D
uili:& prohibito : quia aliter non eſſet cele-
brare, ſed violare & præuaricari ſabbatum .
Quantùm ad quartum eſt dicendum , quòd
vera ſanctificatio ſabbati eſt facere opera
ſancta i eo erga Deum & proximum.Opera
ſancta erga Deum eſt exhibitio veræ & per
fectę latriæ:opera ſancta erga proximū ſunt
opera miſericordiæ & iuſtitiæ, & iſte eſt ve-
rus modus ſanctificandi ſabbatum .

His habitis ponitur concluſio,ꝙ Iudęi mo
derni celebrant falſum ſabbatum.Probatur .
Nam ſabbatum fuit præceptum celebrari in
ſeptima die in ſignum ſepulturæ Chriſti fu-
turæ & in ſignum futuræ ceſſationis ab ope
ribus legis in ſeptima die mundi.Sed vtrun-
que ſignum fuit iam completum & verifica
tum per Chriſtum : quia iam Chriſtus per
totam ſeptimam diem naturalem iacuit in E
ſepulcro.Et iam venit & ſumus in ſeptima
die mundi:& in tempore gratiæ:in quo debe
mus abſtinere ab omni opere ſeruili legis .
& peccati,ergo ſignum iam ceſſauit: nec eſt
amplius aſpiciendum , quia iam manet fal
ſum,ſicut ſignum nauis venturæ manet fal-
ſum: poſtquàm nauis applicuit ad portum :
eò ꝙ illud ſignum eſt tantum de futuro , vt
dictum eſt.Et ſicut clamor calendarum eſſet
falſus in principio menſis quando iam nun-
dinæ ſunt incoatæ prout dictum eſt. Ex qui
bus patet,ꝙ Iudęi celebrant falſum ſabbatū.

Secunda concluſio,ꝙ non ſolum Iudęi ce
lebrant falſum ſabbatum in tali die: quantū
ad ſignum: ſed etiam quantùm ad integrita
tē tēporis:quia non obſeruant diem natura-
lem,& integrum literaliter præceptum,quia
adhuc non ſeruant ſabbatum literaliter.Pro F
batur iſta concluſio. Nam dies naturalis , &
integer ſecundum ſcripturam vet.teſt.men-
ſurabatur à mane vſq; ad mane,vt patet Ge.
1.Nam Deus in prima die mundi,quæ fuit
dies dominica,de mane incępit creare lucem
& diuiſit lucem à tenebris. Et ſic diſcurrēdo
factum eſt veſperę & nox. Et diſcuſſa nocte
factum eſt mane in die lunæ,& feria ſecūda,
& ſic factus eſt dies vnus.i.dies primus,vt di-
cit gloſſa , & ſic patet , ꝙ dies primus fuit à
principio diei primi vſq; ad mane alterius ,
in quo mane incępit dies ſecundus, & ſic pa
tet quomodo dies præcedebat noctem ſecū
dùm ordinem naturæ.Et ſic diſcurrendo per
omnes dies in feria ſexta de mane expletus
fuit dies quintus, & incępit ſextus , in quo
Deus

A Deus creauit animalia terreſtria quadrupedia, & creauit hominem: & ſic in illa die factum eſt veſpere: & tranſacta nocte factū eſt mane, & completus dies ſextus in principio ſabbati: quia finis vnius diei erat principium alterius. Et tunc in ſeptimo die de mane in principio lucis finito die ſexto Deus incępit quieſcere ab omni opere, quòd patrarat, & ſanctificauit illam diem: vt patet in textu. Ex quo ſequitur primò: quòd illa dies ſeptima non incępit in veſpere noctis præcedentis: quia illa nox præcedens tota ꝑtinebat ad diem ſextum: ſed incępit de mane, & durauit vſque ad aliud mane: in quo incępit dies dominica. Item ſequitur ſecundò, ꝙ Deus non incępit ſabbatizare: & quieſcere niſi in die ſeptimo de mane in principio lucis, quia ibi fuit expletus die veneris, &
C incępit ſabbatum. Ex quibus oĩbus patet veritas huius ſecundæ concluſionis. ſ. ꝙ non ſeruant integrum ſabbatum quantùm ad tempus: imo truncatum & diminutum, & indebitum, nam vſurpant noctem pręcedentē, quæ pertinet ad diem veneris: & dimittunt noctē ſequentem, quæ pertinet ad diem ſeptimam: ergo non verè ſabbatizant totam diem ſeptimam, quia incipiunt quieſcere in die veneris de ſero, & reuertuntur ad laborandum in die ſabbati de ſero: & ſic auferunt totam noctē ſequentem, quæ ſecundum ordinem naturæ pertinet ad diem ſeptimā vſq; ad mane, & in principiū diei dñicæ, vt patet in litera libri Geneſeos. Et ſic patet, ꝙ adhuc literaliter nō verè & perfectè obſeruant ſabbatum in memoriam creationis: prout ſe putant, & aſſerunt ſeruare. Sed ad hoc reſpondent Iudæi,
C ꝙ verum eſt, ꝙ iſte ſupradictus eſt verus ordo dierum ſecūdùm naturam & literam. Sed Moyſes dedit eis modū ſeruandi ſabbatum. Leu. 23. cum dixit. A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis ſabbata veſtra. Et ideo incipiunt ſabbatizare in veſpera noctis præcedētis vſque ad aliam veſperam. Sed tunc non euadunt argumentum, & rõnem, quia ſemper manet ſeptima dies violata, & truncata, & diminuta, & per conſequens non verę celebraretur in memoriam creationis: nec eo mō quo Deus eam celebrauit, & ſctificauit: & ſic Deus eſſet contrarius ſibijpſi. Et ideo illa ſecta Iudæorum, qui dicuntur Carrahim, hoc inconueniens fugere, & vitare volentes gloſſant illud dictum. ſ. à veſpera vſque ad veſperam. i. à nocte vſque ad noctem incluſiuè celebrabitis ſabbata veſtra. Et ſic incipiūt ceſſare à veſpere noctis præcedentis: & finiunt ſabbatum ſuum in die dominica de mane. Et ſic per duas noctes cum toto die intermedio celebrant ſabbatum à nocte vſque ad aliam noctem incluſiuè: in quo tempore, nec accendunt, nec habent lumen in habitaculis ſuis, prout Deus præcepit Exod. 35. Et ideo dicunt, quòd iſti Iudæi vocati Rabanim qui habitant inter nos non ſunt veri Iudæi, ſed præuaricatores, & non obſeruatores legis, & quòd omnes ſunt damnati, & male dicti. ideo nullo modo volunt cum eis conuerſari. Item dicunt etiam iſti Carthaim, ꝙ Deus non ſolùm præcepit celebrari ſabbatum in memoriam creationis, ſed etiam in memoriam exitus Iſrael de Aegypto: vt patet Deu. 5. Vnde aſſerunt, ꝙ in nocte ſequenti ſabbatum exiuit Iſrael de Egypto, & quieuit à dura ſeruitute. Et ideo dicit dominus E
Deu. 5. Memento, ꝙ ſerueris in Aegypto, & dñs Deus tuus eduxit te inde. Ideirco præcepit tibi, vt obſerues diem ſabbati &c. Et ideo ad tollendum hoc dubium eſt dicendum ſecundū Aug. ꝙ tam locutio Dei de pręcepto ſabbati, quam locutio Moyſi dę quiete diei in ſeptimo die, eſt figuraliter intelligenda, nam Baſilius in ſuo Hexamero. & Aug. 9. de. ciui. Dei: & ſuper Gen. ad literam, dicunt oia eſſe ſimul creata & per ſuas formas diſtincta. iuxta illud Sapientiæ libri. Viuit in æternum qui creauit omnia ſimul. Sed dicit Baſilius, ꝙ in primo cap. libr. Ge. diſtinguuntur dies ſecundùm ordinem naturæ: & non ſecundùm ordinem, & ſucceſſionem temporis. vnde quia continens pręcedit contentum, & res pręcedit ſuum ornatū. ſm naturā. ideo ibi in tribus primis diebus memoratur creatio, & F
diſtinctio celorum, & elementorum, & in tribus ſequentibus deſcribitur ornatus eorum Aug. aūt refert illos ſex dies ad cognitionē angelorum. Quidam autem alij dicunt ſimiliter omnia ſimul creata, ſed referunt illos dies ad cognitionem, & contemplationē ipſius Adam. Nam quando Deus duxit omnes creaturas ad Adam, vt imponeret eis nomina, ſm naturas, & proprietates ſuas, in primo die temporis per totam diem contemplatus eſt naturā angelicam, & in ſecūdo naturā, & ordinē celorū. & in tertio ordinē, & naturas elementorū: & in tribus ſequentib. dieb. contēplatus eſt naturas aſtrorū, & volatilium, & natatilium, & oĩum animalium vſq; ad hominem

A minem incluſiuè,& ſic vnicuiq; impoſuit nomen ſm naturam,& proprietatem ſuam,ſed poſt oīa iſta in die veneris peccauit. Et ſi die ſeptimo dicitur Deus quieuiſſe ab omni opere &c. Auguſtinus autem & Baſilius dicūt ꝙ per illum ordinem dierum,& quietē Dei, intendit Moyſes etiam in Deo eſſe trinitatē perſonarum in vnitate ſubſtantiæ,eo ꝙ pater per verbum dixit omnia, & per ſpiritum ſctm̄ dedit eis vitā,& quieuit in eis,qui quidem ſpūs ferebatur ſuper oīa opera,ea viuificando in eſſe exiſtētiæ ad operandū. Et ēr oſtēdit Deū eſſe in triplici genere cauſæ reſpectu oīum creaturarū.nā inquantū Deus fecit cęlū,& terrā explicatur eſſe cauſa,& principiū efficiens oīum,ſed inquantùm hoc fecit in principio,& in verbo, & dicendo per verbum,oſtenditur eſſe cauſa exemplaris,&
B formalis oīum,ſed inquantū dr̄ quieuiſſe die ſeptimo, oſtenditur ꝙ eſt finis oīum rerum creatarū,quia ad ipſum tēdunt,& in eo ſunt & mouent̄ oīa. Et ideò licèt ſm Hie.& alios ſacros doctores,& ſm magiſtrū, illi dies intelligantur tpales ſm ſucceſſionem tpis, tamen ſeptimus dies ſemper intelligitur figuratiuè,quia licèt Deus ceſſauerit à creatione nouarum ſpecierum,tñ non ceſſauit ſimpliciter creare,quia continuè creat animas rationales ex nihilo, & continuè creat nouā gratiam in hominibus iuſtis, & continuè regit, & gubernat res à ſe creatas,& per cōſequens non ceſſauit nec ceſſat Deus creare,vnde dicit ſaluator Iudæis Io. 5. Pater meus vſq; modò operatur,& ego operor. Et ideo dicit Augu. contra aduerſarium legis,& prophetarū, ꝙ ꝓpheta Moyſes ſcriptor libri Geneſeos nō
C ſolum intendit ſcribere ordinem rerum geſtarum,ſed etiam prout erant præfigurationes rerū futurarū. Ideo Moyſes duo voluit præfigurare per illum diſcurſum & ordinem rerum. Primo diſcurſum temporis huius mūdi. Nam ſicut Deus in ſex diebus fecit oēs creaturas,& in ſeptimo quieuit, & ceſſauit, ita figurabatur, ꝙ Deus debebat ducere, & regere hominem peregrinando ab Adā per ſex dietas,& ſex ætates vſq; ad Chriſtum per opera legis,ſed in ſeptimo die,& ętate mundi homo debebat quieſcere,& ceſſare ab operibus legis, & quieſcere per gratiam in lege libertatis, quod ita factum eſt, nam iſte homo myſticus peregrinatus eſt in prima die, & ætate mundi ab Adam vſq; ad diluuium,& in ſecunda die vſque ad Abraam, &

in tertia vſque ad Moyſen, & in quarta vſ- D
que ad primum templum, & in quinta vſq; ad Captiuitatem Babylonis, & principium ſecundi templi,& in ſexta die vſque ad Chriſtum,& ſic in ſeptima die quieuit in Chriſto & in lege libertatis,ceſſando à lege,& iugo ſeruitutis. Et ſic patet,ꝙ per diem ſeptimam & quietem Dei intelligitur ceſſatio ab operibus legis in ſeptima die mundi,& tpe gratiæ,& per illā ſeptimā diē intelligitur totum tempus legis euange.& gratiæ Chriſti. Itē ſecundò per illam creationem & diſcurſum figurabatur totus diſcurſus noſtræ recreationis,& redemptionis,nam ſicut Deus per ſex dies creauit omnia,& in ſeptimo die ceſſauit & quieuit,ita Chriſtus incipiendo à die dominico in Ramis palmarum,per ſex dies laborauit in noſtra redemptione,&in ſeptimo
die ceſſauit à laboribus corporis, & per totā E
diem corpus quieuit, & iacuit in ſepulcro. Propter has ergo ſupradictas rationes Deus præcepit ſabbatum celebrari in die ſeptimo in ſignum,& figuram ſepulturæ Chriſti, & in ſignū ſeptimæ ætatis, in qua debebamus quieſcere in Chriſto. Ex quibus patet,ꝙ melius,& conuenientius,& magis integrè ſeruant literaliter ſabbatum Iudæi Carraim, q̄ iſti Iudæi Rabanim qui habitant inter nos, inquantùm ſeruant duas noctes cum die artificiali intermedio,quia vt ſic magis ſeruāt veritatem figuræ ſepulturæ Chriſti. Nā per tantum ſpatium iacuit Chriſtus in ſepulcro, quia ipſe fuit crucifixus in die veneris, & in eadem die de ſero hora completorii fuit ſepultus,& iacuit corpus in ſepulcro per duas noctes,& diem artificialem intermedium,vſ-
que ad diem dominicum de mane,in quo re- F
ſurrexit. Et ſic patet, ꝙ iſti Carraim melius intelligunt illud Leu. 23. A veſpera vſq; ad ad noctem incluſiuè,quia magis ſatisfaciunt literæ,& figuræ. Quod autem veſpera ſumatur in ſcriptura pro tota nocte, maximè in iſto loco,probatur Mat. vlt. vbi dicitur. Vel Veſpere autem ſabbati,quæ luceſcit in prima ſabbati venit Maria Magdalena,&c. i. in nocte ſequenti ſabbatum,quæ quidem nox luceſcit in primi ſabbati.i. cuius finis, & manè eſt principium diei dominicæ,quæ apud Iudæos dicebat̄ prima ſabbati.i. prima dies poſt ſabbatum. Et ſic patet, ꝙ tota illa nox dicebatur veſpera ſabbati apud Iudæos. Itē ſequitur quòd iſti Carraim bene allegant illud Deu. 5: ad probandum,ꝙ in nocte ſabba

A ti ſequenti exijt Iſrael de Aegypto, & quòd ꝓpter hoc Deus præcepit ſabbatum celebrari in tali die, quia illud conuenientiſſimũ ſacramentum & figura fuit pro reſurrectione Chriſti. nam ſicut Deus tali nocte expoliauit Aegyptum, & liberauit Iſrael a dura ſeruitute, & quieuit in libertate: ita Chriſtus in nocte ſequenti ſabbatum expoliauit infernum, & liberauit ſanctos patres, & fideles vet.teſt. & in die dominico ſummo mane reſurrexit ad gloriam. Et ſic in illa nocte, & mane fuit illa figura liberationis de Aegypto per Chriſtum completa in ſanctis patribus. Ex hoc etiam ſequitur ꝙ illa nox ſabbati, in cuius fine, & mane reſurrexit Chriſtus, fuit duplex nox.ſ.legis.& gratiæ. Nam ipſa fuit nox naturalis ſabbati legis: in quo tempore dies præcedebat noctem ſecundùm naturam
B vt dictum eſt: & illa eadem fuit mox diei reſurrectionis, & temporis, & diei gratiæ: in quo nox præcedit diem. Et ratio eſt. nam in lege vete.gratia præceſſit peccatum. Vnde Adam non fuit creatus in nocte nec in peccato, ſed in die, & in gratia: ſed poſtea factum eſt veſpere & nox in eo per peccatum. etiam in tali nocte peccati vixit totũ genus humanum per ſex ætates vſquequò factum eſt mane per Xp̃m. & ſic poſt noctẽ peccati, & legis incepit dies gratiæ in reſurrectione Chriſti. Et ſic ille dies dñicæ reſurrectionis fuit primus dies legis gratię ſuccedens nocti peccati, & temporis ſabbati Iudæorum & naturæ, quia nox præceſſit: dies autẽ appropinquauit. ad Ro. 15. Et ideo in lege euangelica & in tempore gratiæ nox præcedit diem: & talem conſuetudinem ſeruat eccleſia in cele-
C bratione feſtorum, quia incipit dies feſtos celebrare à veſpere noctis precedentis: & facit ꝙ nox præcedat diem propter cauſam iã dictam. Et ſic eſt dicendum ꝙ illa nox reſurrectionis fuit communis diei ſabbati præcedẽtis, & diei dominicæ ſubſequentis: & ſic fuit duplex nox. Et per hoc ſoluitur difficultas illius dicti ſaluatoris. Matte. 12. ꝙ ſicut Ionas ſtetit in ventre ceti tribus diebus, & noctibus ita oportet eſſe filium hominis tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ. Nam licèt per ſynecdochen Chriſtus ſteterit in ſepulcro tribus diebus, ſumendo partem pro toto, quia cepit finem diei veneris, & principiũ diei dominicæ cum toto die ſabbati: tamen non cepit aliquid de tertia nocte, quia non fuit ibi niſi per duas noctes. Et ideo quia illa nox reſurrectionis fuit duplex: eſt dicen-
D dum, quòd licèt Chriſtus non iacuerit in ſepulcro niſi per duas noctes temporales; tamen ſtetit ibi per tres noctes ſacramentales. & ſic ſoluitur difficultas, quia ſcriptura magis attendit ad ſacramentum quàm ad literam, & tempus. Ex ſupradictis ergo patet qualiter Iudæi non ſeruant verum ſabbatum etiam temporaliter, & litteraliter. Tertia concluſio quòd ſola Chriſtiana religio ſeruat verum & perfectum ſabbatum legale figuratum. Iſta concluſio probatur. Nã dictum eſt quòd illud ſabbatum legale præcepit Deus ad requiem, & ſanctificationem, & in memoriam creationis, & in ſignum futuri ſabbati, & ſeptimę ętatis, & diei Meſſiæ in quo homo debebat ceſſare ab omnibus operibus legis. ſed totum tempus in quo ſumus eſt ſeptima dies mundi: & gratię, & dies
E Chriſti in lege promiſſi, per illud ſabbatum figuratus, & totum iſtud tempus nos celebramus ab operibus legis abſtinendo: & ipſum tempus, & diem, exhibẽdo Deo vero latriã, ſanctificamus: ergo ſola Chriſtiana religio; qui nos ſumus: verum ſabbatum ſanctificat & celebrat. Maior autẽ probata eſt.ſ.ꝙ omnia legalia figurabant tempus Meſſiæ in vltima ætate. ſed hoc probatur multis autoritatibus vete.teſtam. quia omnes Iudæi appellant tempus Meſſiæ vltimam ætatem, quia omnes illud tempus expectabant, in quo debebant quieſcere, & liberari. Iſaiæ. 2. capit. appellat tempus Meſſiæ nouiſſimum tempus, dicens. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus domini ſupra verticem mõtium: & venient ad eum omnes gentes &
F dicent: Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos uias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Ex his verbis expectãt Iudęi quòd nouiſſimum tempus mundi eſt tẽpus Meſſię: in quo expectant doceri in veritate legis, quia tũc ipſe debet eis reuelare ſecreta legis &c. Item capitur. 49. appellat tẽpus Meſſię diem ſalutaris, & tempus acceptum; It em cap. 61. appellat ipſum diem libertatis, & annum placabilem, dicens. Spiritus domini ſuper me: eò ꝙ vnxit me. ad annũciandũ manſuetis miſit me ut mederer cõtritis corde, & prędicarem captiuis indulgẽtiam. & clauſis apertionem, & prędicarẽ annum placabilem domino. Item Iacob Genę,

A 49.appellat tp̄s Meſſiæ nouiſſimos dies. dicens, Congregamini, vt annunciē vobis quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus. Vnde oēs doctores Hebræorū dicūt, ꝙ per nouiſſimos dies intendit tp̄s Meſſię. Item Dauid appellat tempus Meſſiæ annum benignitatis pſa. 64. Itē pſ. 110. vocat ipſum diē virtutis Dei. Item pſal. 117. vocat ipſum diem lætitiæ: & exultationis, dicens: Hæc dies quam fecit dominus exultemus, & lætemur in ea &c. Itē Zac. 12. & 13. appellat ipſum diem gratiæ, & remiſſionis, & baptiſmi, dicens. In die illa effundam ſuper domum Dauid ſpiritum gratiæ, & ita in ca. 13. In die illa erit patens fons domui Dauid in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. Item Ezec. 34. vocat ipſum diē requietionis, & pacis, & paſcuæ. Item Iſa. 14. vocat ipſum diem requiei, & liberationis à

B ſeruitute, dicens. Propè eſt vt veniat tp̄s eius, & dies eius non elongabuntur. Et erit in die illa cum requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à ſeruitute tua dura qua ante ſeruiuiſti &c. Item Rabi Salomon dicit ſuper Zaca. ꝙ omnes prophetę non ſunt locuti, niſi ad tēpus, & dies Meſſiæ. Ex ſupradictis patet quomodo tota lex, & prophetæ appellant vltimā ætatem mundi tempus, & diem, & annū Meſſiæ: & appellant ipſum diem vniuerſę quietis! & per conſequēs tempus Meſſiæ eſt ſabbatum mūdi figuratum per ſabbatum legis: quia ſabbatum idē eſt quod requies, & dies requietionis: vt probatum eſt in primo, & ſecundo arti. Et ſic patet probatio maioris propoſitionis. Sed probatur minor. ſ. ꝙ tempus, quod colit eccleſia modo ſit vltima ætas, & ſeculum: & tempus, & dies Meſſiæ: & per cō-

C ſequens eſt verum ſabbatum mundi. Et probatur ex ſacra ſcriptura à ſimili cum experiētia, nam licèt Iudæi moderni negent Chriſtum fuiſſe Meſſiam in lege promiſſum tamen nullo modo poſſunt negare tēpus Meſſiæ iam adueniſſe, quicunque ſit ille Meſſias, & hoc ex manifeſta experientia: eò quòd videmus, & vident tempus determinatum per prophetas, & Talmudiſtas ī quo Meſſias erat venturus eſſe completum. Secundò, quia videmus principalia quæ erāt promiſſa patriarchis, & prophetis eſſe cōpleta: quę negare nō poſſunt. vnde determinatum, & promiſſum fuit ipſi Iacob. Gen. 49. quòd ablato ſceptro de Iuda Meſſias erat venturus. Item promiſſum fuit Dan. 9. quòd poſt 62. hebdomadas à conſtitutione ſecundi templi erat Chriſtus venturus. Item promiſſum fuit Aggæi 2. &

D Malac. 3. quòd Meſſias ad ſecundum templū erat venturus. vnde dicitur Aggęi 2. Nolite timere: hæc dicit dominus exercituum. Adhuc modicum eſt: & ego commouebo cęlum, & terram, & mare, & aridam. Et mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus, & replebo domum iſtam gloria dicit dominus. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſquam primę. Ex dictis huius prophetię habetur, quòd Meſſias erat venturus ad illam domum, & templum ſecundum, quod ædificatum eſt per Zorobabelem poſt reditum de Babylonia, & quod illud templum erat nouiſſimum, & vltimum in lege vſque ad Meſſiam. Item Malach. 3. dicitur. Ecce ego mittam angelum meum, q̄ præparabit viam ante faciem meam, & ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum domi-

E nator quem vos quęritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis etc. Ecce ergo quomodo iſtis duobus prophetis qui fuerunt pręſentes in ædificatione ſecundi templi promiſſus fuit Meſſias ad illud templum in breui venturus: quia Aggæo dictum eſt poſt modicum. & Malachiæ ſtatim veniet. Sed illud ſecundum templum deſtructum fuit per Titum, & Romanos per. M.cccc.xx. annos retro, ergo iam venit tunc Meſſias. Et ſic patet, quod tempus determinatum per prophetas iam trāſiuit, quia iā tunc fuit ablatum ſceptrum de Iuda: & tunc fuerunt impletæ. 62. hebdomadæ Danielis, non ſolùm dierum, & menſium, ſed annorum, vt alibi dictum eſt. ergo ſequitur, quòd ab illo tempore citra iam ſumus in tempore Meſſiæ. Hoc idem probatur per determinationem Talmudiſta-

F rum. vnde quidam eorum diſtinguunt totū diſcurſum mundi per tria ſecula, & cuilibet ſęculo attribuunt duo millia annorū. dicunt .n. ꝙ legitur in ſtudio Heliæ, ꝙ nō eſt minus mundus, quàm ſex millia annorum: duo millia vanitatis: & duo millia legis, & duo millia regis Meſſiæ, & intelligunt per duo millia annorum vanitatis, ab Adam vſque ad Abraam, per duo millia legis, ab Abraam cui data eſt circuncіſio, vſque ad Meſſiam, Ex quibus patet, quòd tranſactis quatuor milibus annorum ab Adam incępit tempus Meſſiæ. Item ſequitur quòd terminus circuncіſionis, & legis iam tranſiuit: quia non debebat durare niſi per duo millia annorum, ſecundùm iſtos, & per conſequens ab illo

tempore

A tempore citra ſumus in tpe & ſæculo meſſię.
Itē legitur in li.Zahendrin: ꝙ dixit Helias ad
Rabi Iahuda, ꝙ non erat minus mundus ꝙ̃
85.iubilei vſq; ad meſſiam,quod computans
Rabi,Salom.& dicit & 85.iubilei ſūt quatuor
millia & 250. anni. in quorū ultimo iubileo
erat venturus Meſſias. Item alij Talmudiſtæ
diſtinguunt totū diſcurſum mundi per ſeptē
ſæcula. ſiue ætates aut dies. quorum primū
fuit primi mundi ab Adam vſque ad diluuiū.
Secundum fuit ſæculum ſecundi mundi à
Noe vſque ad Abraam. Tertium fuit ſæcu-
lum circumciſionis vſque ad Moyſen. Quar
tum fuit ſæculum tabernaculi vſque ad pri
mum templū. Quintū fuit ſæculū primi tem
pli uſque ad captiuitatem Babylonis. Sextū
fuit ſæculum ſecundi templi uſq; ad eius de-
ſtructionem factam per Titum, & Roma-
B nos.Septimum dicunt,ꝙ de neceſſitate eſt ſę
culum Meſſiæ. Ex quibus omnibus patet, ꝙ
ante multa tempora retro ſumus in tempo-
re,& ſęculo meſſiæ quia vltra mille 400. an-
nos retro fuerunt impleta duo millia anno-
rum legis & 85.iubilei, & ſextum ſæculū mū
di ſecundo templo.ergo ſequitur,ꝙ ab illo tē
pore citra iam ſumus in tempore, & ſæculo
meſſię,& vltimo ſæculo mundi: & ſic iam ſu
mus in ſabbato mundi:& per conſequens ec-
cleſia celebrat verum ſabbatum mundi per
prophetas,& Talmudiſtas determinatū: pro-
ut patet per experientiam quò ad tempus de
terminatū.Secundò hoc idem patet per expe
rientiam quò ad ea, quæ manifeſtè videmus
completa in populo gentili: quæ fuerūt ſcri-
pta in lege,& prophetis.nā primò dictum eſt
Zac.13.ꝙ oīa nomina idolorū erant ꝑ baptiſ
C mū deſtruenda tpe meſſiæ.vnde ait. In die il
la erit patēs fons domui Dauid, & in illa die
deſtruā oīa nomina idolorū, & nō noīabun-
tur ultra &c.Sed hoc videmus manifeſtè eſſe
cōpletum,quia reges,& imperatores, & om-
nes populi gentiliū cōfractis idolis fuerunt
baptizati.quæ res non poterat fieri. niſi in tē
pore Meſſiæ.vnde omnes Talmudiſtæ tenēt
quòd omnes gentiles tempore Meſſiæ de-
bent vocari nomine Iacob, & Iſrael, pro-
pter illud Iſa.44.Noli timere ſerue meus Ia-
cob,& rectiſſime quem elegi:effundam aquā
ſuper ſitientem,& flumina ſuper aridam &c.
Et iſte dicet dñi ego ſum: & ille vocabitur
nomine Iacob. Et hic ſcribet manu ſua dño:
& nomine Iſrael aſſimilabitur &c.omnia au
tem iſta manifeſtè videmus eſſe cōpleta: nā
totus populus gentilis venit ad baptiſmum, D
& iam gloriatur ſe nominari ſemen Abrahæ
& Iſrael,& Iacob ſecundum ſpiritum, & pro
miſſionem,& iam manu ſua ſcripſit, & pro-
feſſus eſt fidem Deo Iſrael.Nam Aug.& Am
bro.& Hier.& cæteri doctores, qui erant de
populo gentili.declararunt legem,& prophe-
tas, & manu ſua ſcripſerunt tractatus,& ſer-
mones in fauorem Dei Iſrael. Item tempo-
re Meſſię omnes populi gentilium debebant
adorare Deum Iſrael.Iſa. 49. Dedi te in lu-
cem gentium,ut ſis ſalus mea uſque ad extre
mum terræ:reges uidebunt & cōſurgēt prin-
cipes,& adorabant dñm Deum tuum & ſan
ctum Iſrael qui elegit te.Sed omnia iſta vide
mus completa,nam totus populus gētilis ve
nit ad fidē,& adorat Deum Iſrael quē antę
cōtēnebāt,& gloriātur ſe eſſe ſub Deo Iſrael
qđ non poterat fieri niſi tpe Meſſiæ. Ex quo E
patet,ꝙ iā ſumus in tpe Meſſiæ.Ex oībus ſu-
pradictis patet,ꝙ Ieſus Chriſtus quem rece-
pimus & coluimus,eſt verus Meſſias in lege
promiſſus,quem debebant omnes gentes re
cipere,& ad cuius fidem omnes reges & po-
puli gētium debebant venire,ut patet per to
tū diſcurſum pſalmorū,& oīum prophetarū,
& maximè Iſa.2.Venient ad eū oēs &c.Item
Iſa.40.Ambulabūt gētes in lumine tuo &c.
ſed videmus ꝙ oēs gentiles,& reges,& impe
ratores eorum venerūt ad fidem Chriſti, &
obedierunt eius,euangelio,ergo ſequitur, ꝙ
ipſe eſt Meſſias.Et ꝑ conſequēs nos celebra-
mus verum tps & ſęculum diem & ſabbatū
Meſſiæ per ſabbatum legale in ſeptima die
mūdi figuratū,vnde licèt Iudæi cū ſuis falſis
gloſis negent alia de Chriſto, tamē iſta quæ
dicta ſunt non poſſunt negare,eò ꝙ omnib.
patent manifeſta.Et ſic patet tertia conclu. F
ꝙ ſola religio Chriſtiana celebrat verum ſab
batū mundi,quod eſt totum tps à primo ad-
uentu Chriſti uſq; ad fīm.Quarta conclu. ꝙ
Chriſtiana religio celebrat uerum ſabbatum
morale in die dñica quò ad tempus. i.in de-
bito & conuenienti die celebrat illud.Iſta cō
clu.probatur.nam dictum eſt in primo artic.
ꝙ ſabbatum fuit præceptum celebrari ad re-
quiem hominis,& ſanctificationem Dei in
die 7.in memoriam creationis,& in ſignum
futuræ quietis in ſepulcro Et dictum eſt, ꝙ
inquantùm eſt præceptum ad ceſſationē,&
ſanctificationem,eſt præceptum morale, iō
talis ſanctificatio,& ceſſatio non debet ceſſa
re in teſt.nouo:ſed debet ceſſare celebrari in
die,

A die 7.quia vt ſic datum eſt in ſignum,& figuram futuræ quietis, quæ iam eſt impleta in Xp̃o. Et ſimiliter debet ceſſare celebrari ĩ die 7.inquantùm datum eſt in memoriam creationis,& exitus Iſrael de Aegypto, eò quòd illa creatio fuit figura noſtrę recreationis,& ille exitus de Aegypto fuit figura noſtrę liberationis,quæ omnia ſũt verificata in Chriſto & per conſequens iam non eſt facienda memoria de creatione poſt quàm facta eſt noua recreatio, ſicut dicit dominus Iſ.65. Ecce enim ego creo cęlos nouos,& terram nouam,& Hieruſalem nouam, & non erunt in memoria priora. Et ſic patet,ꝙ nõ eſt facienda memoria de creatione poſtquã venit noua recreatio. Et per eandem rationem nõ eſt facienda memoria de liberatione Iſrael de Aegypto poſtq̃ facta eſt liberatio generalis

B totius generis humani, ſicut dicit dñs Hier. 16. Sed eſt faciẽda memoria de noua recreatione,& liberatione totius generis humani: quæ fuit perfecta,& conſummata in die dominica,in qua reſurrexit Chriſtus ad gloriã & noſtram renouationem,& ceſſauit ab omni opere noſtræ redemptionis,& incepit dies gratiæ. Et iõ eccleſia in tali die ſtatuit ſabbatum noſtrum celebrari in memoriã dominicę redẽptionis,& noſtræ renouationis, & recreationis. Item quia tã paſca q̃ ſabbatũ fuit mortuum,& ſepultum cum Chriſto,ſed non ſurrexit cum eo,imo manſit incineratum in ſepulcro: ideo non eſt amplius celebrãdum. Sed quia dies dominica ſurrexit ſimul cum Xp̃o:iõ in ea eſt ſabbatum noſtrum celebrandum. Et iõ eccleſia illam diem dedicauit ad ſabbatum,& requiem noſtram,& ſanctificationẽ Dei. Et ſic præceptũ de ſabbato in quã-

C tũ morale manet in te. nouo celebratum in die dñica,ſed inquãtũ cerimoniale ceſſat celebrari in die.7.propter cauſa iã dictas:quia poſtquã facta eſt noſtra recreatio iam ceſſat memoria creationis,& poſtquã facta eſt vl̃is redemptio iã ceſſat memoria exitus Iſrael de Aegypto,& fit memoria de creatione, & redẽptione. vnde Hie.16. Ecce dies veniẽt,dicit dominus,& non dicetur vltra viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra egypti: ſed viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis &c. Sed contra hoc poſſet arguere Iudæus,nã dictũ fuit ſupra,ꝙ in die 7. Xp̃s iacuit mortuus in ſepulcro, & ceſſauit ab oĩ labore paſſionis: Et ſic fuit impleta figura creationis qñ Deus requieuit in die 7.

D Et ꝑ cõſequẽs potius debet celebrari ſabbatũ q̃ dies dñica ꝓpter quietẽ Xp̃i. Ad hoc reſpõdetur,ꝙ propter pctm̃ Adæ totus homo fuit cõdẽnatus.ſ.corpus ad mortẽ corporalem,& miſerias,& paſſiones ſubiectũ,& aĩa ad mortẽ ęternã. Et iõ Xp̃s per mortẽ,& paſſionẽ redemit,& liberauit animã à morte æterna, & ſatisfecit pro pctõ, ſed per reſurrectione liberauit,& reſtaurauit corpus ab omni miſeria. Et ſic Xp̃s poſtquã fuit mortuus in ſepulcro ceſſauit ab omni opere redẽptionis aïæ, ſed corpus nondũ erat reſtauratũ,ſed in reſurrectione fuit perfecta,& conſummata tota noſtra redemptio quò ad vtrumque. ſ.quò ad corpus, & animam. Item corpus Chriſti ꝑ mortem ceſſauit ab omni labore corporali, & ſic quieſcebat in ſepulcro Xp̃s quò ad corpus à labore corporali. Et tunc fuit impleta, & verificata figura ſabbati inquantũ fuit da- E

tũ in ſignũ futuræ quietis corporalis Xp̃i in ſepulcro:ſed Xp̃s quò ad aĩam nõ ceſſauit in die ſabbati,q̃a aĩa Xp̃i per totã diem ſabbati fuit in inferno,nõ tanq̃ reus, ſed tanq̃ triumfator,& dominus,& iudex, quia ibi ſedit ꝓ tribunali per 40.horas, & examinauit cauſã generis humani cũ diabolo,puta qũo diabolus non potentia,ſed iuſtitia erat ſuperãdus, vt inquit Augu.9.de tri. Et ſic oſtendit Xp̃s qũo pctm̃ hominis erat remiſſibile:eò ꝙ habuerat extrinſecum impugnatorẽ,& quia cõfeſſus fuerat pctm̃ ſuum,& qũo pctm̃ diaboli erat irremiſſibile, eò ꝙ nullũ habuerat impugnatorem nec ſuggeſtorem: ſed ex propria ſuperbia,& malitia peccauerat. Et oſtendit quod diabolus ex inuidia deceperat hominem,& fecerat ipſum peccare. Et oſtendit inſuper qũo pctm̃ hominis erat punitũ,& pur- F

gatũ per mortem,& paſſionem ſuã &c.& per conſequens iuſtè poterat omnes fideles vecte.de inferno abſtrahere. Et ſic Chriſtus eduxit omnes fideles ſuos de limbo,& obſtruſit & ligauit diabolũ ad carcerem perpetuum, & reſurrexit in die dominica de mane cum, corpore glorioſo. Et ſic tunc fuit perfecta tota noſtra redemptio quò ad corpus, & animam,& Chriſtus ceſſauit ab omni opere noſtræ redemptionis,& quieuit quò ad corpus & animam: quia amplius non moritur nec mors illi vltra dominabitur. Quinta cõcluſio ꝙ ſola chriſtiana religio verè celebrat omnia ſabbata annualia,& cęteras feſtiuitates in memoriã myſteriorum no.te. Iſta concluſio põt probari per iã dicta,nam omnia feſta, &

ſabbata

A ſabbata annualia ve.te.fuerunt data in ſignū & figuram futurorum, ſed omnia illa ſigna fuerunt verificata per Xp̄m in ne.te.ergo iā ceſſarunt celebrari in memoriam geſtorum ve.te.poſtquàm eorum figura fuit impleta. ergo ſolùm debet celebrari memoriā nouorum beneficiorum per illa vetera ſignificatorum.Et ſic poſtquàm iam fuit impleta figura exitus Iſrael de Aegipto per reſurrectionem Chriſti: iam non debet celebrari paſca in memoriam exitus Iſrael de Aegipto,ſed in memoriā dn̄icæ reſurrectionis.Itē Deus præcepit diē pent.celebrari in 50.die poſt paſca in memoriā dationis legis.Sed q̄a in 1.die poſt reſurrectionem apoſtoli acceperunt intelligentiam legis & prophetarum & omniū ſcripturarum,& receperunt omnia dona gr̄arū: iō tūc fuit impleta figura dationis legis. q̄a

B ſicut in mōte Sinai ille populus accepit legē: ita in mōte Siō apoſtoli & tota eccleſia acceperunt intelligentiam legis & veritatē oīum ſcripturarū,ergo magis debet celebrari dies pent. in memoriam dationis ſpiritus ſancti quàm in memoriam dationis legis. quia per illam acceperunt illi legem: ſed per dationē ſpiritus non tantùm accepimus intelligētiā & veritatem legis ſed accepimus omnia dona gratiarum. Et ita pariter eſt dicendum de ſabbatis & feſtis menſis.7.q̄a figuræ illorum fuerunt completæ & verificatæ in iſto 7.menſe,& 7.ætate mundi,in qua ſumus. Et ſic in hac ætate celebramus ſacrificium Chriſti figuratū per ſacrificium Iſaac, & celebramus feſtum veræ expiationis factæ per Chriſtū: & feſtum tabernaculorum per conſecrationes eccleſiarum.Et ita pariter celebramus fe-

C ſtum incarnationis & natiuitatis Chriſti,& celebramus feſta ſanctorum no.te. eò q̄ illi eo abſoluti à vinculis corporis huius euolauerunt in æternas manſiones & ęterna tabernacula.quæ quidem feſta omnia dicūtur vera ſabbata:quia inſtituta ſunt ab eccleſia ad requiem noſtram & veram ſanctificationē in memoriam quietis illorum, vt patebit infra.Sexta concluſio quòd ſola Chriſtiana religio verè & ritè celebrat omnia ſabbata, & ſanctificat ea quò ad modum ſanctificandi. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, q̄ duo ſunt principaliter conſideranda in celebratione ſabbatorum.Primò requies & ceſſatio.& per conſequens ſunt conſideranda illa à quibus homo debet ceſſare, & quieſcere in talibus diebus feſtis. Sc'dò eſt cōſiderādus

modus ſctificationis.i.quō, & quibus modis D ſunt ſabbata ſctificanda à nobis, vnde ſi ſabbatum nihil aliud eſt niſi ſanctificatio & ceſſatio,ergo ſabbatizare nihil aliud eſt niſi abſtinere & declinare à malo, & facere opera bona & ſancta erga Deū & proximū. Et ſic ſabbatum ſemper eſt obſeruādū in oī die, & mēſe,& anno & in oī hora.Et ſic Xp̄anis totū tp̄s gratiæ eſt ſabbatum.Ex quo patet, q̄ in hoc nomine ſabbatū cōprehēdūtur oīa p̄cepta moralia,& cōprehēditur caritas Dei & proximi, & per conſequens tota lex,& prophetę.Et iō lex & prophetę p̄ ſabbatū intelligūt totū tempus gratiæ,in quo cōtinuè eſt à malo ceſſandum, & bonum & ſanctum opus faciendum, Deo veram latriam exhibēdo & proximo ſubueniendo. Quantùm ad primum,dicit dominus Exod.20.& 31.Deu.

E 5.Nullum opus ſeruile facies in eo.ſed omne peccatum eſt opus maximè ſeruile,quia qui facit peccatum ſeruus eſt peccati.Ioa.7. ergo maximè eſt ceſſandum ab omni peccato tali die.Itē omnia cerimonialia data ſunt in ſignum ſeruitutis & pęnæ peccati,& in ſignum futuræ ſolutionis faciendæ per Chriſtū,ut dictū eſt in prima quæſtione,ergo tali die maximè eſt abſtinēdū ab omnib.operib. legis ſeruitutis.Et nō ſolū in ſabbatis memorialibus.ſed & in toto ſabbatò vniuerſali, q̄d eſt totū tēpus gratię & legis libertatis eſt ceſſandum & abſtinendum ab oī peccato, & operibus legis ſub pęna mortis æternæ, vt dictum eſt in ſecundo articulo.Et ſic patet à quibus eſt abſtinendū,& ceſſandū coīter in toto ſabbato uniuerſali. ſed vltra iſta ſupra dicta in ſabbato memoriali.ſ.in quolibet die feſto ab eccleſia in memoriam beneficiorū F noſtræ redemptionis dedicato eſt ceſſandū ab omni opere p̄fano et negotio mūdano, vt homo poſſit intendere ſe ſanctificationi & honori diuino et hoc conuenit ſoli ſabbato memoriali,et diei feſto ab.eccleſia dedicato.Quātum aūt ad ſecundum de ſanctificatione ſabbati,eſt aduertendum q̄ ſabbatum ſanctificare idem eſt quod in ſabbato opera ſancta facere. Opera autem ſancta ſunt illa quæ à Deo ſunt precepta et ordinata,et per conſequens nihil aliud eſt niſi declinare ab omni malo et facere bonum implendo diuina mandata, quę omnia conſiſtunt in dilectione Dei et proximi,et in operando ſecūdùm iuſtitiam erga Deum et proximum, q̄ quidē iuſtitia tribuit unicuiq; quod ſuum e

ſcilicet

A turi per Chriſtum in cruce offerendi, & ſol
uendi:offerebant ſacrificia,& exercebant cæ
tera legalia. Et ſic tunc illi offerebant in ſi-
gnum,& figuram, quod xp̄s obtulit realiter
in cruce:& illud idem ſacrificium,ꝙ nos rea
liter nunc offerrimus in memoriam paſſio-
nis.Et ſic habebant eādem fidem,quam nos
habemus de Chriſto redemptore & glorifi-
catore:licèt non eodem modo,nec ita diſtin
ctè.Et ideo nobiſcum acceperunt repromiſ-
ſiones & p̄mium fidei & latrię ad Hebr.11.
Et ſic habuerunt fidem de articulo trinitatis
licèt nō ita diſtinctè: q̄a in lege & prophetis
explicat trinitas perſonarum, vt probatum
eſt in pleriſq; locis:maximè Pſ.32.& 34. Et
ſic eſt dicendū, ꝙ patres ve.te. exhibebant
Deo verā latriam in ſigno & figura non in
re:q̄a oīa illa ſacrificia figurabant hoc ſacrifi
B cium noſtrum. ideo q̄n illæ figuræ fuerunt
completæ,& verificatæ per Chriſtum in cru
ce:ceſſarunt omnia illa ſacrificia.vt fuit pro
batum Dan.9.cum dixit, ꝙ poſt.62.hebdo-
madas occidet Xp̄s: & tunc ceſſabit oīs ho-
ſtia,& ſacrificium &c. Et ſic poſt paſſionem
Xp̄i omnia illa ſacrificia & omnia legalia ſūt
falſa:quia tantum erant ſigna de futuro : vt
pauloante dictum eſt.Et ideo ſunt nūc Deo
abominabilia:eò ꝙ negant Chriſtum veniſſe
& faciunt mēdacem Deū & prophetas:quo
tiens per Iudæos obſeruantur.Et ideo men-
tiuntur Iudæi moderni dicentes ſe habere
eandem fidem, & exhibere eandem latriam
cum patribus vet.teſt. imo iſti totaliter ne-
gant Chriſtum,& noſtram redemptionem,
quem illi ſummopere credebant & expecta-
bant.quia Moyſes & Aaron & Samuel cum
omnibus ſacerdotibus iam tunc inuocabant
C nomen Dei: quod eſt verbum incarnatum
Chriſtus Ieſus,vt dictum eſt Pſ.8. & 98. Et
ſic patet,ꝙ Iudæi falſum Deum adorant, &
credunt:& falſam ipſi exhibēt latriam, & ſic
eſt dicendum de Sarracenis & cęteris infide-
libus.Ex quibus oībus ſequitur, ꝙ ſola Chri-
ſtiana religio vera Deo veram exhibet latriā
& per conſequens vero & debito modo ſan
ctificat omnia ſabbata reſpectu Dei.Sed nūc
reſtat videndum quomodo Chriſtiana reli-
gio verè ſanctificat ſabbatum ſancta opera
facienda erga proximum.

Ad cuius intellectum eſt aduertēdum, quòd
opera humana licita ſunt in duplici genere .
Nam quædam dicuntur temporalia & ꝓfa-
na:ſicut ſunt opera ſeruilia & mecanica,& cę
tera de victu & pane lucrando,& iſta dicun- D
tur vtilia nobis. Alia dicuntur opera ſancta
in auxilium & neceſſitatem proximi. & iſta
dicuntur opera miſericordiæ & opera ſctā.
In omni ergo die feſto , & in omni ſabbato
memoriali euangelico p̄cipit abſtinere chri-
ſtiana religio ab omni opere ſeruili,& profa
no mecanico,ſed non pręcipit ceſſare ab o-
peribus miſericordiæ:imo p̄cipit in die feſto
operibus miſericordiæ intendere & inſuda-
re, eò ꝙ talia opera non ſunt prophana,nec
ſeruilia,ſed ſancta,. ad auxilium & ſubuen-
tionem proximi ordinata;quia tali die tene
tur homo ſancta opera facere,q̄a hoc eſt ſab
batum ſanctificare. Et ſic patet, quòd falſo ,
& iniquo modo Iudæi incuſabant Xp̄m ſa-
nantem infirmos in ſabbato , quia ſanando
infirmos opera miſericordiæ adimplebat, &
ſancta opera faciebat,& per conſequens ſab E
batum magis ſanctificabat, quia ad hoc fuit
ſabbatum inſtitutum,ſ.ad ceſſandum ab om
ni opere ſeruili & profano,& maximè à pec
cato,& ad ſanctificandum ipſum ſabbatum,
ſ.ad faciendum ſola opera ſancta in eo,erga
Deum veram latriā exhibendo,& erga ꝓxi
mum auxilium in neceſſitatibus tribuendo.
Et dicit Saluator,Pater meus vſque modo ,
id eſt ſemper, & etiam in ſabbato operatur ,
omnibus creaturis miſericorditer ſubuenien
do,& ita ego operor pauperes & miſeros,&
infirmos miſericorditer ſanando, & Ioann.
ſeptimo dicit, quòd circuncisionem facit ho
mo in ſabbato,& non ſoluit ſabbatum , per
quod oſtendit, quòd maxime in die feſto ſūt
eccleſiaſtica ſacramenta exercenda , & per
conſequens latria exhibenda. Et hoc ſeruat
Chriſtiana religio , quia in diebus feſtiuis F
cum maiori apparatu & ſolemnitate exercet
diuina officia,& facit eleemoſynas,& cętera
opera ſancta.Ex quibus patet , ꝙ ſola Chri-
ſtiana religio verè & debito modo ſanctifi-
cat & celebrat ſabbatum.Ex ſupradictis, per
tres articulos in tota iſta quæſtione , patet
qualiter ſabbatum legale cum cęteris feſtiui
tatibus iam ceſſauit,& quomodo Iudæi fal-
ſo & indebito modo obſeruant ſabbatum,&
quomodo ſola Chriſtiana religio celebrat
verum ſabbatum cum cæteris feſtiuitatibus,
& debito integro,& perfecto modo ſanctifi
cat illud.

Nunc autem reſtat reſpondere ad argu
menta Iudæorum in principio quæſtionis
adducta.Ad primum igitur eſt dicendum ſi-

A cut dictum eſt in prima quæſtiones. qđ ſab-
batum & cætera legalia data fuerunt ſub fę
dete æterno, quantùm ad illam æ tatem, in
quantùm fuerunt data in ſignum. Et ſic fue-
runt æterna ſecundùm quid: quia per totam
illam ætatam legis durauerunt. Sed quan-
tùm ad ſuum ſignificatum immediatum fue
runt magis æterna: quia ſignificatum ſabba-
ti & cæterorum legalium adhuc ſeruatur in
lege gratiæ. Item quia ſabbatum noſtrum
adhuc ſignificat ſabbatum gloriæ: quod apo
ſtolus ad Hebræos quarto appellat ſabbatiſ-
mum: ideo, vt ſic ſabbatum eſt æternum ſim
pliciter, & ideo Deus præcepit ſabbatum ſub
fœdere ſempiterno. Quod quidem præce-
ptum obſeruatum fuit in teſtamento veteri
quantùm ad ſignum: nunc autem obſeruaī
quantùm ad ſuum immediatum ſignificatū.
B In prima autem obſeruatur quò ad ſuum vl
timatum ſignificatum. Et ſic ſabbatū tripli-
citer dicitur æternum: ſcilicet quò ad ſignū
in illa ætate: & quò ad ſignificatum immedia
tum in iſta: & quò ad vltimatum in futuro
ſæculo & ſub tali intentione Deus pręcepit
ſub fœdere æterno ſabbatum obſeruari. vn
de licèt ſabbatum ceſſauerit quantùm ad ſi-
gnum: tamen non ceſſat quantùm ad ſignifi
catum & veritatem: imo ſemper manet in
ſua æternitate hic per gratiam, & in futuro
per gloriam. vnde ſicut patres & fideles vete
ris teſtamenti celebrabant ſabbata in ſignū
fidei futuræ quietis, ita nos obſeruamus hic
ea per gratiam & veritatem, in patria aūt ob
ſeruabimus ea per gloriam. Vnde homo mi
ſticus obſeruabat ſabbatum in ſeptima die
quantùm ad ſignum: nunc ſeruat ipſum in
C ſeptima ætate quantùm ad veritatem ꝑ gra-
tiam: poſt hanc vitam ſeruabit ipſum in æter
nitate ꝑ gloriam: quia, vt ſic præcepit Deus
ſabbatum ſub fędere ſempiterno. ſ. vt homo
miſticus obſeruaret ipſum per totam illam
ętatem in ſignum: in iſta quò ad veritatem
per gratiam: & in futura per gloriā. & ſic ma
net ſabbatum æternum. Ad aliud, iam dictū
eſt qualiter præceptum de ſabbato celebran
do partim eſt morale, & partim cerimoniale
& partim iudiciale, ſed magis eſt cerimonia
le quàm morale. Et ideo inquātū cerimonia-
le de neceſſitate ceſſauit celebrari in die ſe
ptimo poſtquàm ſua figura fuit impleta: ſed
inquantùm morale remanet celebrādum in
prima die ſeptimanæ in memoriam domini
cæ reſurrectionis: vt dictum eſt. Et etiam ſan
ctificatur tota iſta ſeptima ætas ſignificata D
per ſabbatum legis, eo modo, quo dictū eſt.
Et ſic celebramus ſabbatum vniuerſale per
totam ſeptimam ætatem per gratiam, & ce-
lebramus ſabbatum morale in prima die ſe
ptimanæ eo modo quo dictum eſt, & ſic ſab
batum morale ſemper celebratur, nec ceſſat
celebrari, & ſic eſt æternum. Ad tertium di-
citur: quòd Deus præcepit ſabbatum obſer-
uari in multiplex ſignum, ſcilicet primò in
ſignum fidei præteritæ creationis, & iō præ-
cepit ipſum ſub comminatione mortis, &
cum frequenti repetitione ne ille populus
obliuiſceretur, & perderet fidem vnius Dei
creatoris omnium: vt per talem fidem diſtin
gueretur à cæteris nationibus gentium, quæ
non habebāt fidem vnius Dei: nec credebāt
creationem. ideo vt plurimum vbicunq; pręce-
cepit ſabbatum ait, Mementote, vt diem ſab- E
bati ſanctifices, quaſi dicat, ne fides vnius Dei
decidat à memoria tua: Vnde Exo. 31. dicit.
Videte vt ſabbatum meum cuſtodiatis, quia
ſignum eſt inter me & vos in generationib.
veſtris: vt ſciatis quia ego dominus qui ſan-
ctifico vos &c. q. d. vt recordemini quia ego
ſum dominus & creator omnium, qui ſancti
fico vos nunc per fidem, & in ſeptima ætate
per gratiam: vt per tale ſignum fidei diſtin-
guamini à cæteris generationibus infideliū
idololatrarum. Ideo Leuit. 19. dicit. Sabbata
mea cuſtodite: ego dominus Deus veſter, no
lite conuerti ad idola. q. d. hoc pręceptū ſab-
bati do vobis, vt recordemini, quòd ego ſum
dominus Deus qui creaui omnia, vt retinen-
tes talem fidem non conuertamini ad idola
ſicut cæteræ nationes, quæ talem fidē vnius
Dei creatoris non habent. Ex quibus patet, F
ꝙ ad firmādam talem fidem vnius Dei crea
toris: & vt per talem fidem diſtingueretur il
le populus à populo gentili, qui talem fidem
nō habebat: imo colebat multos Deos: Deus
ſub tam frequenti repetitione, & ſub pœna
mortis præcepit ſabbatum celebrari in ſepti
ma die in memoriam creationis. Sed totus
populus gentilis iam venit ad fidem vnius
Dei creatoris & redemptoris & recreatoris.
ergo fruſtra celebratur ſabbatum ſeptima
die: maximè quia ſabbatum, & figura eius
iam eſt verificata per noſtram recreationem
factam per Chriſtum, quam illud ſabbatum
ſignificabat, ideo relicta figura celebrandum
eſt ſabbatum in die dominica in memoriam
dominicæ reſurrectionis factæ in illa die, ſcē.

A ſabbatum non ſolùm eſt præceptum celebrari in ſeptima die in memoriã creationis hominis,ſed & in memoriã exitus Iſrael de ægipto Deu.5.Et & põt probari Exo.16. quia ante legem datã iam præceperat Deus in ſeptima die ab operibus ceſſari , & ſabbatum obſeruari,vnde dixit Moiſes.Sex diebus colligite manna,in die autem ſeptimo ſabbatum eſt domino,& infra.Videte ꝙ dominus dederit vobis ſabbatum & maneat vnuſquiſque apud ſemetipsũ,& nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo ; & ſabbatizabit populus die ſeptimo &c.Vnde nota ibidem,ꝙ per ſex dies pluebat manna & in ſabbato ceſſabat , ne homines colligerent ipſum,per quod denotabat Deus,ꝙ ſex diebus debemus laborare pro uictu ſed per totum diem feſtum debemus intendere rebus ſpiritualibus,& cultu

B diuino tantùm.Ex ſupradictis uerbis patet,ꝙ ſabbatum iam fuit obſeruatum in illo populo antè legem datam. Et ideo aſſerunt multi,ꝙ per illas ſeptem hebdomadas ab exitu ęgipti uſque ad dationem legis , pcepit Moiſes obſeruari ſabbatum in ſeptima die, eò ꝙ tali die exijt Iſrael de Aegipto. quod confirmat Deut.5.ubi dicitur Memento, ꝙ ſeruieris in Aegipto ,ſed inde eduxit te dominus in manu potenti & brachio extento, idcirco præcepit tibi dominus,ut obſerues diem ſabbati &c. Et ideo ſub tali ex iam memoria Carraim obſeruant ſabbatum à nocte uſque ad noctem incluſiuè,ut dictum eſt.Sed quia illa liberatio fuit figura futuræ liberationis ſanctorum patrum de inferno; q̃ facta & cõpleta fuit per Chriſtum in nocte reſurrectionis,ideo ſabbatum non eſt amplius obſeruã-

C dum in ſeptima die.vt dictum eſt . Et ſic eſt dicendum de cæteris feſtis legalibus quæ omnia fuerunt præcepta & data in ſignũ,& figuram. Ad quartum autem , & vltimũ eſt dicendum,ꝙ nos celebrando totum tempus gratiæ,& diẽ dñicam,nihil addimus nec auferimus,imo celebramus uerum ſabbatum ſignificatum per ſabbatum legale.Nam veritas & ſignificatum ſunt de eſſe ueri ſigni,quia ſignum eſt accidens reſpectu ſignificati,& ſignificatum eſt ſubſtantia & eſſe & veritas ſigni.Et ideo ſi adueniente veritate remouetur ſignũ & figura, & retinetur ipſa veritas, nullum eſſentiale auſertur nec additur , ſed perficitur & verificatur ſignum & figura. iõ eſt dicendum ꝙ iudęi moderni ſunt latrones & falſificatores legis, quia auferunt à lege

ueritatem eſſentialem , qđ eſt principale in lege,& in oĩ ſigno,& retinent falſum ſignũ . Nam omne ſignum de futuro manet falſum poſt ueritatem eius,& ſignificatum perfectũ & completum . Nam ſignum futuræ nauis manet falſum niſi auferatur poſt aduentum nauis ad littora, & clamor calendarum maneret falſus , niſi taceret in aduentu nundinarum in principio menſis , ſicut dictum eſt ſupra.Ita ergo pariter eſt dicendum de ſabbato & de cæteris legalibus.Nam poſtquàm uenit ueritas,& ſignificatum, quod erat eſſẽtiale in lege,debet ceſſare ſignum quod ex parte accidentale fuit,quia illud ſignum non fuit datum gratia ſui,ſed gratia ueri ſabbati futuri in lege gratiæ,in quo ſumus , & quod celebramus.& ſanctificamus per ueram latriam . Et ſic patet,quòd nos non auferimus

aliquid à lege , ſed implemus legem,& verificamus eam in proprio ſignificato. ipſi autem ſalſificant legem tenendo , & recipiẽdo falſum ſignum : quia nunquàm tale ſignificatum veniet in futurum ſicut illa ſigna legalia ſignificabant: quia quod ſignificabant iã uenit,& impletum eſt, ergo talia ſigna non debent ſuſpici nec proſpici de futuro,ſed reſpici, & deſpici de præterito aliter falſificarent legem & prophetas,& Deũ qui locutus eſt in lege,& prophetis.Et ſic manent Iudęi inanes,& cęci aſpicientes talia ſigna de futuro,ideo ſicut aſpectant falſum ſignum, ita nunquàm ueniet eis redẽptio, & cætera bona in lege promiſſa,ſed eueniunt eis cõtinuè omnes maledictiones ſcriptæ Deuter.25.& 31. quia venit ille propheta Ieſus Chriſtus E

Deus,& homo ſimilis patri in diuinitate , & ſimilis Moyſi in humanitate , & officio , & F declarauit eis totam legem & prophetas ex parte Dei patris , ſed quia ipſum audire noluerunt,ideo fuit ultor , in eis inducendo omnes illas maledictiones, quia ad illũ ſolũ prophetam pertinebat declarare ſignificatũ & ueritatem legis datæ ipſi Moyſi ut patet Deu.18 quia lex per Moyſen data,gratia autem & ueritas per Chriſtum facta eſt.Io.1. Et ſic patet,ꝙ nos non uiolamus,ſed perficimus,et uerificamus ſabbatum.Itẽ Iudæi nõ ſolùm auferunt à lege uerum ſignificatum , ſed etiam addunt falſos ritus,& traditiones phariſaicas,et Talmudicas q̃ nuſquàm reperiuntur in lege et ꝓphetis ut patebit in ſequẽti qõne.Ex oĩbus ſupradictis patet,ꝙ lex euãgelica nõ addit nec aufert aliqd à lege Moy

ſi.

A ſi, ſed elucidat eam, & patefacit ueritatē quæ ſub ipſa latebat. Vnde ſicut in nocte res latēt ſub tenebris, & non uidentur, ita ueritates, & myſteria euangelica latebāt ſub tenebris cerimoniarum ante aduentum Chriſti, ſed ſicut ſol oriens ſupra noſtrum horizontē nihil aufert nec addit rebus: ſed elucidando diafanum patefacit omnia quæ latebāt ſub tenebris nil auferendo nec addendo, ita pariter Chriſtus oriens in mundo, & mittens radices legis euangelicæ ſuper legem Moyſi: nihil auferendo nec addendo, elucidauit eam: & patefecit veritates, & myſteria euangelica, quæ ſub tenebris legis, & prophetarum latebant. Et ſic etiam doctores catolici declarando ſcripturas nec auferunt nec addunt eis, ſed elucidant eas. de quibus clamat Eccleſt. 24. Qui elucidant me uitam
E æternam habebunt. Et ideo dicit ſaluator Io. 9. Ego ſum lux mundi, ut qui non uident videant &c.

QVAESTIO. III.

SEd quia probatum eſt qualiter omnia legalia data fuerunt, & geſta in ſignum, & figuram futurorum, & quomodo fuerunt verificata per Chriſtum, & ideo ceſſarunt, & finierunt curſum in eo: & quomodo per ſabbatum legis figurabatur ſabbatum gratię, quod modo celebramus. ideo quęritur. 3. vtrùm bona in lege promiſſa ſint literaliter intelligenda hoc eſt ſi illa terra Canaam, fuit præmium præciſum promiſſum obſeruatoribus legis Moyſi: Et arguūt Iudæi moderni, ꝙ ſic, & ad hoc adducunt totum diſcurſū
C legis, & prophetarū, & ſpecialiter allegāt totum octauum ca Deuter. vbi dicitur: Dominus Deus tuus erudiuit te vt cuſtodias mandata domini Dei tui, & ambules in vijs eius & timeas eum. dominus. n. Deus tuus introducet te in terram bonam: terram riuorum aquarum, & fontium: in cuius campis erumpunt fluuiorum abyſſi, terram frumenti hordei, & vinearum, in qua ficus, & mala granata, & olueta naſcuntur, & terrā olei, & mellis, vbi abſque penuria comedes panem tuū, & rerum omnium abūdantia perfrueris &c. Ex dictis in toto illo capitulo dicunt Iudæi, quòd Deus dedit eis illam terram fluentem lacte, & melle cum omnibus fructibus, et mineralibus, quæ naſcuntur in ea, in præmium obſeruantię legis. Et ſic dicunt, ꝙ nemo eorum poteſt eſſe felix niſi reducatur in illam D
terram, & ſic totum deſiderium, et ſpes eorū eſt redire in illlam terram. Secundò hoc idē probat per deſiderium omnium patriarcarū et prophetarū, quia omnes deſidararūt mori et viuere in illa terra: imo Iacob præcepit filijs ſuis, vt ducerent corpus ſuum poſt mortem ex Aegypto in terram Canaam cū patribus ſuis ſepeliendum. Et hoc idem præcepit Ioſeph. Et ſic etiam aſſerunt Iudæi ꝙ oēs 12. filij Iacob fuerunt deducti ex Aegypto ad ſepeliendum in terram Canaam: eò ꝙ fuerat promiſſa ipſi Abraæ, et ſemini eius in præmium obſeruantiæ circumciſionis. Gene. 17. Tertiò hoc idem probant per oracula ꝓphetarum, quia omnes commendant illam terram Iuda, & ciuitatem Hieruſalem, et mōtem Sion, et illud templum, vt patet per omnes prophetas. Quartò hoc idem probāt E
ex eò ꝙ omnes prophetæ prędixerunt qualiter rex Meſſias erat ædificaturus nouā Hieruſalem, et erat venturus, vt eos reduceret, et congregaret in Hieruſalem. Et ſic propter nihil aliud expectant falſum Meſſiam, niſi vt reducat eos in Hieruſalem nouam, et terram Canaan, et fruantur illa terra cum ſuis fructibus et bonis temporalibus, et magnificet eos ſuper terram, et iſta eſt tota ſpes eorum. In oppoſitum eſt Dauid pſal. 26. Credo videre bona domini in terra viuentium. Item ſaluator Matt. 19. Si vis ad uitam ingredi ſerua mandata. Item Luc. 10. cum iuriſperitus ille peteret, quid agendo vitam æternam poſſidebo? et enumeraret ipſi mandata decalogi, dixit ſaluator, hoc fac, et viues. Ex quo patet: quòd Deus non dedit illam terram illi populo in pretium, et prę- F
mium propter obſeruantiam legis, quia vltra poſſeſſionem illius terræ expectabant regnum cœlorum in præmium vltimatum, vt patet ad Heb. 11. Et ideo pro deciſione, et intellectu huius quæſtionis, duo ſunt videnda principaliter. Primò: ſi terra promiſſa Abraæ, et patriarchis, et prophetis in poſſeſſionem eternam ſit pręcisè intelligenda illa terra Canaam. Secundò an ſemen Abraę, et iſrael cui promiſsa eſt illa terra, ſint filij ſecundùm carnem: Quantùm ad primum eſt præaduertendum ſecundùm Aug. ſuper illud apoſtoli ad Roma. 7. Lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum. quòd lex diuina differt ab humana. Nam lex diuina eſt ſpiritualis, et de rebus ſpiritualibus. Lex autem

tem

A tem humana eſt temporalis,& de tempora-
libus. Et ideo tripliciter differt lex diuina
ab humana.ſ.fine,& officio,& præmio. Dif-
fert enim primò lex diuina ab humana ipſo
fine principaliter intento ab ipſo legislato-
re.Nam finis legislatoris,& conditoris legũ
humanarum eſt facere ciues ciuiliter bonos
ad vtilitatem,& ſeruationem ciuitatis,& re-
gni,& totius reipublicæ, Et ideo officium ci-
uium eſt viuere iuſtè circa alterum ſecun-
dùm leges,& bene conſulere reipublicæ, &,
eam defendere. Et ideo præmium bonorũ
ciuium eſt gaudere bonis, & vtilitatibus rei
publicæ diſtributis ſecundùm iuſtitiam di-
ſtributiuam.vt patet 5.Ethi.Sed finis, & in-
tentio latoris legis diuinæ ſemper fuit,& eſt,
efficere omnes homines ſpiritualiter bonos
& diuinos ad cognoſcendum,& amandum,
B & colendum Deum. Et ideo officium diui
næ legis fuit in priori teſtamento colere
Deum ſecundùm ritum, & modum traditũ
ipſi Moyſi ſub proteſtatione fidei Chriſti fu-
turi. Ad quod officium pertinebat recipere
Chriſtum in ſuo aduentu. Nam poſt quàm
omnia illa cerimonialia fiebant ſub proteſta
tione Chriſti futuri:omnes obligabantur re-
cipere Chriſtum in ſuo aduentu, & audire,
& recipere, & obſeruare doctrinam eius:
prout Deus preceperat Deuter. 18. dicens,
Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum
ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea
in ore eius: loqueturque ad eos omnia quæ
dixero illi. Et qui verba, quæ loquetur, non
audierit,vltor exiſtam &c. Ex quibus patet,
quòd ſub eadem comminatione omnes I-
ſraelitæ erant obligati audire, & recipere
C Chriſtum in ſuo aduentu,& recipere, & ſer-
uare doctrinam eius euãgelicã; ſub qua erãt
obligati ad ſeruanda cerimonialia vſque ad
aduentum Chriſti:eò qđ erat promiſſus ad de
clarandam legem,& patefaciendam verita-
tem eius:Doctrina autẽ euangelica nil aliud
eſt niſi veritas legis,& prophetarũ. Et ideo
ſicut officium legis Moyſi fuit ſeruare ceri-
monialia in illo tempore: & recipere Chri-
ſtum,& legem eius: ita officium legis euan-
gelicę eſt obſeruare doctrinam euangelicã:
quæ nil aliud eſt: niſi executio veritatis le-
gis & prophetarum. Ex quo patet: qđ finis le
gis diuinæ eſt homines efficere ſpiritualiter
bonos,& diuinos, & abſtrahere eos à carna-
lib.& mũdanis: vt appetant cæleſtia. Officiũ
autẽ legis diuinæ eſt colere, & diligere Deũ
in ſe,& propter ſe, & diligere proximũ pro- D
pter Deum,exhibendo ipſi auxilium,& obſe
quium in neceſſitate. Præmium vero eius
eſt vita,& fruitio æterna. Et ratio eſt. Nam ſi
cut præmium legis ciuilis & humanæ eſt p̄-
mium temporale, ita oportet,vt præmiũ le
gis diuinæ ſit æternum. Item ſicut homo eſt
immortalis ſecundùm animam, ita oportet
vt quò ad animam habeat aliud præmium
immortale,& æternum. Item ſicut homo fi-
delis per obſeruantiam legis efficitur diui-
nus ducendo vitam angelicam, ita oportet
vt p̄mium eius ſit diuinum,et angelicũ inter
angelos ſupra omne humanũ, et temporalę
præmium,quia aliter non differret lex diui-
na ab humana,quia ſicut lex ad legem: ita
officium legis ad officium,et finis ad finem,
et pręmium ad præmium. Et ſic patet, qđ lex
diuina cum eius fine,et præmio,nõ eſt tẽpo E
ralis,nec carnalis, ſed ſpiritualis, et diuina.
Cum ergo ſupradicta triplici differentia dif-
ferat lex diuina à legibus humanis.ſ.fine of
ficio,et præmio,et finalis intentio Dei fue-
rit eligere ſibi vnum populum ad ſuum cul-
tum deputatum, vt Deũ cognoſceret,et co-
gnoſcendo ſeruiret,et coleret, et amaret in
hac vita,et in altera amando frueretur, ideo
voluit incipere à minus perfecto tendendo
ad magis perfectum in illa lege,ſecundũ exi
gentiam et qualitatem,et mores illius popu
li. Vnde quia ille populus Iſrael conuerſatus
fuerat inter Aegyptios circiter ducentos an-
nos: ideo totaliter fuerat factus carnalis, et
terrenus ſecundùm mores Aegyptiorũ,ideo
Deus volens ipſum retrahere ab illa carna-
litate,et terrena,et pagana conſuetudine, et
facere ipſum ſpiritualem, dedit ipſi in lege F
primò decem præcepta moralia, vt diſceret
Deum cognoſcere, et diligere, et cum p̄xi-
mo iuſtè cõuiuere. Et vt formidine pęnæ re-
frenaretur ab omni furto,et à rixa, et malis
moribus Aegyptiorum, in quibus erant nu-
triti, dedit eis præcepta iudicialia. Nam vt
ait Ariſto. 10. Ethicorum neceſſaria eſt poſi-
tio legum,vt formidine pęnæ retrahantur à
malo,et aſſueſcant homines ad mores capeſ
ſendos. Tertiò autem dedit Deus illi popu-
lo multitudinem præceptorum cerimonia-
lium. Et hoc propter tria. Primò vt frequen-
tando illa cerimonialia cognoſceret vnum
ſolum Deum creatorem omnium,et ſpecia-
lem benefactorem,et diligeret eum propter
impenſa,et collata ſibi beneficia. Secundò,

A vt ille populus occupatus circa frequentiam & multitudinem illorum cerimonialiũ non declinaret ad idola p conſuetudines Aegyptiorum: & aliarum gentium circundantiũ. Tertiò: vt in illis ſignis cerimonialibus præuideret ille populus futura miſteria de Chriſto, & eccleſia: & vniuerſalem redemptionem faciendam per Chriſtum venturum, & naſciturum ex illo populo: prout Deus reuelabat ſpecialiter, & ſucceſſiuè quibuſdam patriarchis, & prophetis de illo pp^l^o. Et iõ dedit illa cerimonialia in ſignum fęderis, & pacti ſeruanda vſque ad Chriſtum: in quo erant verificanda. Ideo ſicut obligabantur ſeruare illa cerimonialia vſque ad Chriſtũ: ita obligabantur recipere Chriſtum in ſuo aduentu, & ſuam doctrinã euangelicã: & ceſſare ab oibus cerimonialibus: quia Chriſtus
B erat ille propheta, q ex parte Dei omnia illa debebat declarare, vt patet Deuterono. 28: dictum eſt ſupra. Et ideo Chriſtus, tanquã ad hoc miſſus à patre, declarauit nobis in re, & luce omnia, quæ in illis erant figurata, & latebant ſub vmbra. Et ſic cognitio noſtra proceſſit ab imperfecto ad magis perfectum: ſecundùm exigentiam humanę naturæ fragilis: & corruptæ, per quam doctrinam euangelicam Chriſtus nos fecit multò magis ſpirituales, & diuinos & aptos ad ſupernam fruitionem, & capeſſendam vltimam fęlicitatem, & perfectionem, hoc autẽ non percipientes miſeri, & cęci Iudæi nõ ponunt differentiam inter legem diuinam, & humanam. Et ſic non expectant niſi pręmiũ temporale pro legis obſeruantia, ſicut ſunt totaliter carnales, & terreni. Et ideo nolunt
C recipere Chriſtum, qui ſuadebat contemnere temporalia, & appetere cęleſtia. Sed vnde proueniat hoc Iudæis modernis dicetur inferiùs. His habitis ponitur. Prima concluſio, ꝙ duplex merces & hæreditas fuit promiſſa Abraæ. Iſaac, & Iacob. ſ. cęleſtis, & terrena: & per conſequens præter terram Canaan fuit eis promiſſa hæreditas in cœlo. hæc probatur Gen. 15. vbi dicitur, ꝙ Deus apparuit in uiſione ipſi Abraam, dicens. Noli timere: quia protector tuus ſum, & merces tua magna nimis. Suſpice cęlum, & numera ſtellas ſi potes: ſi erit ſemen tuum. Tunc credidit Abraam, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam &c. Ex ſupradictis verbis patet, quòd talis promiſſio non erat tẽporalis, quia non fuiſſet magna nimis. Nam omne temporale eſt breue, & caducum. Secundò ſequitur D
quòd talis merces promittebatur in cœlo: quia non dixit, reſpice terram, ſed ſuſpice cęlum. Tertiò ſequitur, ꝙ talis promiſſio non erat danda filiis carnalibus, & terrenis, ſed ſpiritualibus, & cœleſtibus fide, & virtute ſplendentibus: per hoc quod ait, numera ſtellas, quia ſic erit ſemen tuum. ſ. purum ſplendens fide, & ſpe de cęleſtibus. Quartò ſequitur, ꝙ talis merces cęleſtis non poterat acquiri niſi per fidem Chriſti futuri de ſemine Abraæ ſecundùm carnem per hoc quod ait. Credidit Abraam, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: quia Abraam non fuiſſet iuſtificatus ad merendum tantùm præmium, & tantam mercedem ſolùm credendo ſibi Iſaac filium futurũ, ſed quia credidit per Iſaac chriſtum naſciturum, qui filios fideles, & ſpirituales ipſius Abraã debebat i cęlo collocare. E
Ex quibus patet, ꝙ præter terram Canaan promiſſa fuit Abraæ & ſemini eius hæreditas cęleſtis, De qua promiſſione cantat eccleſia in miſſa defunctorum. Fac eas domine de morte tranſire ad vitam, quam olim Abraæ promiſiſti, & ſemini eius. In fine autem illius capituli promiſit Deus Abraę terram Canaan, dicens. Tibi dabo terram hanc à flumine Aegypti vſque ad fluuium magnũ Eufratem. Et ſic patet duplex promiſſio. ſcilicet terrena & cœleſtis. hoc idem patet infra cap. 17. & ca. 22. quando dixit Deus Abraæ. Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli, & ſicut arenam, quæ eſt in littore maris &c. Per ſtellas enim cœli intellexit filios ſpirituales in cœlo collocandos, & per arenam, quæ eſt in littore maris intellexit filios terrenos & carnales &c. Item vtraq; promiſſio. ſ. cœleſtis, & terrena facta fuit ipſi Iacob Ge. 28. F
quando vidit ſcalam in ſomnis ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlũ: angelos quoque aſcendentes, & deſcendentes, & dominum innixum ſcalæ dicentem. Ego ſum Deus &c. Vbi præuidit in ſpiritu qualiter Deus deſcenſurus erat in terram: & aſſumpturus humanam carnem ex virgine de genere Iacob. Vnde per hoc, ꝙ illa ſcala tangebat cęlum ex parte ſuperiori, & terram inferius, præuidit qualiter Chriſtus ſibi promiſſus erat futurus Deus, & homo de carne ſua. Et per angelos aſcendentes, & deſcendentes præuidit qualiter filii ſui ſpirituales erant per Chriſtum in cœlum aſcenſuri &c. Item per hoc quòd dormiuit ſupra illum

A illum lapidem,& erexit ipſum in titulũ præuidit in ſpiritu qualiter Chriſtus in eodem loco erat pro filijs ſuis & pro toto genere humano crucifigendus,& moriturus,& reſurrecturus in cęlum: aſcenſurus cum ſuis fidelibus, imo Iacob præuidit per illam ſcalam Chriſtum in cęlum aſcenſurum cum omnibus filijs ſuis fidelibus, & ſpiritualibus. Ex quibus patet ꝙ præter illam terram Canaam promiſſa fuit hæreditas cęleſtis Abraæ,Iſaac & Iacob,& ſemini ſpirituali eorum: de qua canit eccleſia. Fac eas trãſire de morte ad vitam: quam olim Abraę promiſiſti, & ſemini eius &c. Secunda concluſio, ꝙ omnes patriarchæ & prophetæ præter illam terrã Canaam,& præter illam Hieruſalem terrenam deſiderabant, & expectabant hæreditatẽ in cęlo,& aliam Hieruſalem cœleſtẽ, hæc primò probatur de Abraam. Nam ſicut fuit

B ipſi promiſſa hæreditas cęleſtis in ſupradictis promiſſionibus,ita deſiderauit illam, ideo dixit Saluator Iudæis Ioan.8. Abraam pater veſter exultauit, i. deſiderauit uidere diem meum: vidit & gauiſus eſt &c.Item hoc deſiderauit Iſaac,quando benedixit Iacob filio ſuo Gen.25.Vnde ſentiens odorem veſtimẽtorum dixit. Odor filij mei ſicut odor agri pleni,quẽ benedixit dominus: det tibi Deus de rore cęli,& de pinguedine terræ. Eſto dominus filij fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ, & adorent te tribus &c. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ iſta non fuerunt impleta in Iacob, ſed in ſolo Chriſto ex Iacob naſcituro, iõ Iſaac benedixit Chriſtum in Iacob prout præuidit ipſum ex eo naſciturum, vnde per hoc ꝙ Iſaac oſculatus

C eſt Iacob oſtendit deſiderium quod habuit de Chriſto venturo, & pꝛuidit qualiter Deus debebat oſculari naturam humanam per incarnationem. Et per odorem, & fragrantiam veſtimentorũ præuidit fragrantiam virtutum, & donorum humanitatis Xpi. Et præuidit qualiter omnes tribus terræ debebant Chriſtum adorare,& qualiter Chriſtus debebat dare filiis ſpiritualibus ipſius Iacob de rore cęli gloriam in futuro, & de pinguedine ſacramentorum gratiam in præſenti. Et ſic Iſaac iam deſiderauit illum rorem cęli per Chriſtum largiendum. Item hoc idem deſiderauit Iacob Gene.32.quando luctatus eſt cum Angelo in perſona Dei, quia non voluit ipſum dimittere vſquequo benedixit ipſum: Ideo quando euigilauit à ſomno dixit. vidi dominum facie, & ſalua facta

D eſt anima mea &c.Item hanc cœleſtem hæreditatem deſiderauit Moyſes Exodi.33. cũ dixit. Domine oſtende mihi faciem, & gloriam tuam &c.Vnde ſuper illud Gen.28. qñ Iacob vidit ſcalam, dicit quædam gloſſa hebraica inuereſcit Rabba. quòd Moyſes antequam moreretur ductus fuit in cœlum, & uidit ibi Meſſiam ædificantem Hieruſalem in cœlo ex margaritis & lapidibus pretioſis. Et dixit Meſſias ipſi Moyſi, quod pater ſuus Iacob vtranque Hieruſalem, ſ.terrenam, & cœleſtem præuidit ædificandam ex hoc ꝙ illa ſcala ex vna parte tangebat cęlum, & ex altera terram. Et quòd quaſi nihil erat illa Hieruſalem,quæ erat ædificãda in terra reſpectu illius cęleſtis, quia iſta erat temporaliter,& illa in ęternũ duratura pro filijs Iſrael. Quod audiens Moiſes dixit. Lętatus ſum in

E his quæ dicta ſunt mihi & cętera. Ex quibus verbis ſequitur primò, quòd præter iſtam Hieruſalem terrenam, & temporalem erat danda alia cęleſtis & ęterna. Secundò ſequitur, quòd Chriſtus Meſſias in lege promiſſus eſt Deus, quia iam erat ante Moyſen in cęlo. Tertiò ſequitur, quòd Meſſias in lege promiſſus non erat ædificaturus Hieruſalem terrenam: ſed cęleſtem, & ſpiritualem pro filijs Iſrael. Quartò ſequitur,quòd filij Iſrael qui erant illam cœleſtem Hieruſalem poſſeſſuri, non erant futuri carnales, ſed ſpirituales,& ſecundùm fidem.Item hanc hæreditatem cęleſtem deſiderabat,& expectabat Iob decimonono quando dixit.Credo, quod redẽptor meus viuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum,& in carnę mea videbo Deum ſaluatorem meum &c. Item hanc cę-

F leſtem hæreditatem deſiderabat Dauid pſalmo 16.cum dixit. Satiabor cum apparuerit gloria tua.Item pſalmo 79. Oſtende nobis domine miſericordiam tuam,& ſalutare tuũ da nobis. Item Dauid rex, & dominus erat illius Hieruſalem terrenę & totius terrę promiſſionis, & regna finitima ipſi erant tributaria,& tamen illam terram uiuentium & Hieruſalem cœleſtem deſiderabat,quãdo dixit pſ.83.Beati qui habitant in domo tua dñe: in ſęcula ſæculorum laudabunt te. Item Dauid ab illa terrena Hieruſalem cupiebat exire & in cęleſti collocari cum dicebat pſalmo centeſimonono.Heu mihi, q̃a incolatus meus prolõgatus eſt.Itẽm pſalm. 118. Erraui ſicut ouis q̃ perijt,q̃re ſeruũ tuũ dñe &c.

A Item pſal. 141. Portio mea domine in terra viuentium. Item Salomon rex, & dominus fuit illius terrenæ Hieruſalem & totius terræ Canaan cũ finitimis tributarijs, & ditiſſimus, & feliciſſimus ſuper omnes reges terræ & tamen pro nihilo reputabat totam illam Hieruſalem & terram Iſrael, & omnia regna terrena reſpectu illius cęleſtis Hieruſalem, & felicitatis æternæ, cùm dicit Eccleſiaſtes per totum librum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vnde dicit. Ego eccleſiaſtes fui rex Iſrael in Hieruſalem, & propoſui in animo meo quærere & inueſtigare ſapienter de omnibus, quæ fiunt ſub ſole, & ecce omnia uanitas, Item infra cap. 2. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria &c. Item coaceruaui mihi argentum & aurum; B & ſubſtantias regum, & prouinciarum &c. & tamen omnia vanitas. Et ſic Salomon per totũ illũ libellum diſcurrit per omnes ſtatus & conditiones hominũ, & oſtẽdit nullo pacto felicitatem poſſe conſiſtere in hac vita, finaliter autem concludit, dicens. Antequam rũpatur funiculus, & antequam reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpũs redeat ad Deum, qui dedit illum. i. anteq̃ moriaris: Dum viuis in hoc mundo: Deũ time & mandata eius ſerua. hoc eſt omnis homo. cuncta quæ fecit homo adducet Deus in iudicium pro omni errato ſiue bonũ ſiue malum. Ex quibus patet, ꝙ Salomon totam illã Hieruſalem, & totum regnum, & omnes diuitias vanitatem reputabat, & mortem præſentem, & futurum iudicium timebat, in quo mali ſunt puniendi & boni felicitandi. Item C Salomon futuram felicitatem dicit deſiderãdam per totum librum Canticorum, vbi dicit. Trahe me poſt te: in odorem curremus vnguentorum tuorum &c. Itẽ Sap. 5. futurũ iudicium oſtendit malis eſſe tremendũ, & felicitatem futuram iuſtis deſiderandam Itẽ Iſaias aliam Hieruſalem ſupernam deſiderabat & commendabat, cum dixit c. 60. Surgę illuminare Hieruſalem &c. Item in Hieruſalem terrena erat Iſaias: tamen ſupernam deſiderabat cum dicebat: Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes &c. & infra. A ſeculo non audierunt: neq; auribus perceperũt, oculus nõ vidit Deus abſq; te quæ ꝑparaſti expectãtibus te. &c. Ex qbus patet ꝙ alia hęreditas, & felicitas ineffabilis, et abſq; comparatione nobilior expectabatur à iuſtis, et præparauerat Deus pro iuſtis. Item Daniel dicit 9. cap. illam Hieruſalem cum toto regno D poſt mortem Chriſti perituram, et in tẽplo abominationem uſq; ad conſummationem ſeculi duraturam: Et cap. 12. concludit poſt iudicium incredulos, et obſtinatos igne perpetuo pũiendos et fideles et iuſtos fulgẽtes quaſi ſplendorem firmamenti, et quaſi ſtellas in perpetuas æternitates felicitandos. Et idem explicant, aut implicite aſſerunt, omnes cæteri prophetæ. Ex quibus patet ꝙ omnes patriarchæ, et prophetæ præter illã terrã promiſſam nobiliorem hæreditatem deſiderabant et expectabant futuram in cœlo. propter quam patientes tolerabant omnes labores, et perſecutiones vt largè lateq; demonſtrat apoſtolus ad Heb. 11. & per totã epiſtolam. Tertia conclu. ꝙ Abraam, Iacob, & cæteri patriarchæ, & prophetæ non deſiderarunt E ſepeliri in terra promiſſionis propter bonitatem terræ, ſed vt reſurgerent cum Chriſto: quem præuiderunt in illa terra moriturum, & ſepeliendum, & noſtram redemptionem operaturum, & reſurrecturum. Et hoc probabiliter oſtenditur. Nam Abraam præuidit in ſpiritu, ꝙ in eodem loco, erat Chriſtus ꝓ omnibus crucifigendus, vbi ipſe immolauit & ſacrificauit arietem ꝓ Iſaac. Et ideo appellauit nomen loci illius, Dominus videbit. In hebręo autem dicitur. In mõte dominus videbitur, quaſi dic. Dominus Deus incarnatus videbitur immolari, & crucifigi in iſto monte, & loco vbi iſte aries fuit immolatus pro Iſaac à morte liberato. Item Iacob in eodem loco vidit ſcalam, & Deum innixum ſcalæ. Per quod præuidit Chriſtum ibi crucifigendum, & ideo erexit lapidem in titulum. Et ſic etiam præuidit Chriſtum F inde reſurrecturum, & in cœlos cum ſuis fidelibus aſcenſurum vt dictum eſt. Credibile ergo eſt ꝙ Abraam, & Iacob cum cæteris patriarchis propter hanc cauſam voluerunt in illa terra ſepelliri, ut inde cum Chriſto reſurgerent, & cum eo in cœlum aſcenderent. Et ſic eſt dicendum de cæteris prophetis, & fidelibus: quos Chriſtus eduxit de limbo inferni & ſecum adduxit, & aſcenderunt in cœlum. Quarta cõcluſio, ꝙ prophetę in ſuis oraculis non commendarunt illam ciuitatẽ Hieruſalem, & terram Canaan propter ſeipſam, ſed quia præuiderunt Chriſtum in illam ciuitatem et terram venturum, & in ea noſtram redemptionem operaturum. Hoc

probatur.

A probatur. Nam aliqua ciuitas vel prouincia non cõmendatur, & fęlicitatur niſi propter tria ſ. aut propter fertilitatem & copiam bonorum temporalium. aut propter bonitatē, & virtutem ciuium, & bonum regimen ciuitatis, aut propter præſentiam magni regis ipſam honorantis, & in ea magna geſta facientis, & operantis. Sed illa terra nũquam fuit commendata propter copiam, & fertilitatē, quia ſemper fuit ſterilis, & miſerrima, & inaquoſa inter circunſtantes terras. Ideo frequenter paſſa eſt inediam, & penuriam victualium, vt patet per totum diſcurſum patriarcarum, qui frequenter fugiebant ab ea propter famem, quia vt ſic magis cõmendanda eſſet Damaſcus, & Antiochia, & Babylonia, & Menfis Aegypti, & noſtra florentiſſima ciuitas Valentia, & Barchinona, quæ ſemper fuerunt fertiliſſimæ, & amœniſſimę. Nec etiam illa ciuitas & terra fuit vnq̃ commendanda propter bonitatem ciuium, quia ſemper fuerunt mali, & idololatriæ, & raptores, nec vnq̃ defert in illa terra, & ciuitate vſura, & dolus, & ſeditio, vt patet per totum diſcurſum iudicum, & regum, & poſt rędificationem templi. Ex quo ſequitur, ꝙ non ꝑ aliud prophetæ commendarunt illam ciuitatem & terram, niſi quia Christus in illa erat videndus, & miracula facturus, & noſtram redemptionem operaturus, & ſub tali conditione commendarunt, & beatificarunt eam. Ideo dixit Dauid pſa. 47. Magnus dñs, & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri: in monte ſancto eius. Deus in domibus eius cognoſcetur cum ſuſcipiet eam &c. Item Iſaię 2. Venire aſcendamus in montem dñi, & ad

C domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Item cap. 9. beatificat Galilæam, & totam terrã Iſrael propter præſentiam, & prædicationem, & miracula Christi, cum ait. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon & terra Neptalim, & in nouiſſimo aggrauata eſt terra maris trans Iordanē Galilææ gentium, populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, & infra. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis &c. Item. Induere Hieruſalē veſtimētis tuis ciuitas ſancta. Item. Dabo in Sion ſalutē & in Hieruſalem gloriam meam. Item 62. Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam donec ęgrediatur, vt ſplendor iuſtus meus &c. Item Micheas cap. 5. commendat ciuitatem Betleem, eò ꝙ D Christus ibi erat naſciturus dicens. Et tu Betleem effrata parua es in milibus Iuda. Ex te enim egredietur mihi dux &c. Item Zacariæ 9. Exulta filia Sion ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator &c. Ex omnibus his prophetis patet, ꝙ non ob aliam cauſã cõmendarunt Hieruſalem, niſi quia in ea Christus erat legem euangelicam daturus, & noſtram redemptionem operaturus, & in monte Sion ſacram Eucariſtiam inſtituturus, & ſpiritum ſanctum in apoſtolos & diſcipulos miſſurus, & totam eccleſiam ibi incepturus & fundaturus, & exinde per totum oibē eccleſia Chriſti erat deriuanda. Et ideo vniuerſalis eccleſia toto orbe diffuſa, in ſacra ſcriptura appellatur Hieruſalem, eò ꝙ in illa Hieruſalem terrena fuit fundata, & inſtituta per Chriſtum in apoſtolis, & diſcipulis, E & exinde per totum orbem fuit diffuſa, vt frequenter dictum eſt. Quinta concluſio, ꝙ ꝓphetæ in oraculis ſuis nõ ſolum intendunt commendare, & beatificare illam Hieruſalē, inquantùm Chriſtus in ea operatus eſt noſtram redēptionem, & in ea fundauit eccleſiam, ſed intendunt commendare Hieruſalē toto orbe diffuſam, quæ ab illa fuit deriuata, quę dicitur eccleſia catolica inquantũ in ea videtur Deus per fidem, & continuè prædicatur euangelium & exercentur eccleſiaſtica ſacramenta habentia virtutem ex paſſione Xp̄i in qua continuè offertur ſacrificiũ mediatoris, & in qua paſſio Chriſti ſemper exercet, & operatur effectum ſuum. Itaq; qđ in illa Hieruſalē factum eſt in re, illud idē fit in voto, & affectu continuè in eccleſia toto orbe diffuſa, ideo verè dicitur Hieruſalē pacifica, quia in ea continuè peccatores Deo F pacificantur, & reconciliantur per ſacramēta. Sed ꝙ prophetę ex cõſequēti beatificent Hieruſalem toto orbe diffuſam probat̃. Nã dictum eſt pſal. 47. & 50. & 63. & 86. ꝙ eccleſia Chriſti nihil aliud eſt niſi Hieruſalē ſpiritualis ab illa materiali deriuata, & per totum orbem dilatata, & diffuſa. Et illa viſio, & illa pax & iuſtitia facta per Chriſtum in Hieruſalem, propter quam pacem, & iuſtitiã, & uiſionem illa ciuitas ꝓphericè ſortita eſt tale nomen, fuit poſtea dilatata, & diffuſa, & prædicata, & credita, & recepta per totũ orbem. Ad cuius maiorem intellectum eſt notandum ſicut dicit Rabi Camhi, & multi magiſtri hebræorũ, ꝙ hoc nomen Hieruſalē

A non eſt impoſitum à caſu, et præter intentū illi ciuitati: imo ex diuina prouidentia, & magno myſterio. nam duo homines ſanctiſſimi, & maximæ autoritatis impoſuerunt ipſi illud nomen: quorum primus fuit Melchiſedech: qui ſecundū eos fuit Sem. filius Noe, ſacerdos Dei altiſſimi; qui in illo loco obtulit Deo excelſo panem, & vinū pro Abraam. Gen. 13. Iſte autem Melchiſedech nominauit illam ciuitatem Salem. i. pacem, & iuſtitiam. Poſtea Abraam in alio monte ipſi iuncto, qui dicitur Moria, propoſuit immolare filium ſuum Iſaac. Sed quia prohibitus ab angelo immolauit arietē loco filii: ideo appellauit mōtem illum Dominus uidebitur: eò ꝙ ibi uiſus fuit, & apparuit dñs. Gen. 22. ſed quia hiere hebraice item eſt quod uide-
B re latinè, et hu idem eſt quod ipſe Deus ſiue eſſe: quod ſoli Deo cōpetit: ideo hierhu item eſt quod dominus uidebitur. Et deponitur ibi nomen domini tetragrammaton: quod ſoli Deo conuenit. Et hoc nomen impoſuit Abraam illi monti propter uiſionem Dei oſtenſam. Sed quia altera pars montis iā dicebatur Salem: ideo tota ciuitas, quæ totū illum montem complexa eſt, dicta fuit Hieruſalē. i. uiſio pacis, et iuſtitiæ, ſiue uiſio Dei pacis, et iuſtitiæ, quia hierhu idem eſt quod viſio Dei, et Salem pax, et iuſtitia. Et ſic dicta eſt Hieruſalem per ſupradictos magnos, et autenticos uiros. Iſti autem Rabini verū dicunt, ꝙ propter ſupradicta myſteria, dicta et appellata fuit Hieruſalem illa ciuitas: ſed non percipiunt illa myſteria. vnde eſt aduertendum, ꝙ tria myſteria fuerunt facta in illo
C monte tempore patriarcarum. Nam primò ibi Melchiſedech homo gentilis rex Salem, et ſacerdos obtulit Deo excelſo panem, et uinum pro Abraam: per quod myſteriū fuit primò figuratum qualiter Chriſtus Deus, et homo, rex, et ſacerdos in eodem loco debebat inſtituere ſacramentum eucariſtiæ: in quo offertur Chriſtus hoſtia, et ſacrificium ſub forma panis, et vini: per quod ſacrificiū pacificamur, et reconciliamur Deo patri. Itē fuit figuratum qualiter in eodem mōte Xp̄s rex ſacerdos, hoſtia, et ſacrificium debebat crucifigi et immolari: per quam paſſionē, et ſacrificium peccatum omnium erat puniendum: & noſtra iuſtitia facienda, et nos eramus iuſtificandi, et pacificandi, et Deo patri reconciliandi. Et ideo appellauit illum locum Salem, id eſt pacem, et iuſtitiam. Sed per hoc ꝙ Melchiſedech erat homo gentilis fuit D figuratum, quòd illud ſacrificium Eucariſtiæ erat celebrundum, et venerandum per totū populum gentilem ad fidem Chriſti conuerſum. Poſtea autem in altera parte eiuſdem montis, Abraæ uolenti immolare filium apparuit angelus domini, dicens, Non extēdas manum ſuper puerum etc. Et tunc immolauit ibi arietem. In quo myſterio præuidit Abraam in ſpiritu qualiter in eodem loco Chriſtus pro toto humano genere erat immolandus, et crucifigendus, et videndus. Et ideo appellauit illum montem Dominus videbit: imo in hebræo dicitur. Dominus videbitur. Et ly Dominus ſcribitur cum quatuor literis, quod nomē ſoli Deo cōuenit. Quaſi dicat. Dominus Deus incarnatus uidebitur immolari, et crucifigi in iſto loco, et
iſta figura implebitur. Nam ſicut ego immolaui iſtum arietem ꝓ filio meo, et loco eius, E ita Chriſtus futurus de carne mea immolabitur in iſto loco, et videbitur crucifigi pro liberatione totius generis humani. Et ſic in iſto loco dominus videbitur ad implere iſtā figuram, et miſterium ſeipſum offerendo. Et ſic patet, ꝙ illi ciuitati non fuit impoſitum hoc nomen Hieruſalem à caſu, ſed ex ſacramento, et myſterio, et per cōſequens non eſt nomen caſuale, ſed ſacramentale. Et ſic eſt dicēdū de Sion, et Iudæa etc. Nam Sion interpretatur ſpecula. Vnde Deus ur, & ſpeculatur vbi Chriſtus erat ſpeculādus. Et Iudea interpretatur confeſſio, vbi Chriſtus erat confitendus et recipiendus ab apoſtolis, et diſcipulis. Et ſic patet quòd iſta nomina non fuerunt impoſita à caſu: ſed miſticè, et prophetice propter futura myſteria, quæ in illis locis erant complenda, et quia ex illis lo- F cis tota eccleſia erat incoanda, et deriuāda, et poſtea per totum orbem diffundenda, et amplianda. Tertiò autem in eodem monte vidit Iacob ſcalam in ſomnis et dominum innixum ſcalæ, per quod ꝓuidit myſterium incarnationis, et paſſionis, et reſurrectionis, et aſcenſionis Chriſti vt dictum eſt. Et ideo eleuauit lapidem in ſignum vnctum oleo, ad præfigurandum qualiter in eodem loco Xp̄s erat eleuandus in cruce pro ſalute omnium noſtrū, et appellauit nomē loci illius Betel. i. domus Dei, q̄ ante luza vocabatur dicens. Terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud: niſi domus Dei & porta cœli. Gen. 28. quaſi diceret. In loco iſto Chriſtus terribiliter triumphabit

A phabit de diabolo. Et per iſtam portã crucis omnes intrabimus in cęlum,& per iſtam ſcalam aſcendemus cum Chriſto. Et ideo appellauit locum illum Betel. Iudæi autem dicunt ꝙ Iacob dormiuit, & vidit ſcalã in loco illo pũctualiter vbi poſtea fuit tẽplum ædificatũ. Sed quicquid ſit ſufficit, ꝙ ciuitas Hieruſalẽ fuit ædificata, & ampliata, & extenſa ſupra totum illum montem, vbi facta, & viſa fuerũt illa tria myſteria.ſ. vbi Melchiſedech obtulit panem,& vinum,& vbi Abraam immolauit arietem:& vbi Iacob vidit ſcalam. Et ideo appellata fuit Hieruſalem.i. viſio futuræ pacis,& iuſtitiæ:eò ꝙ ibi Chriſtus erat videndus,& impleturus illa tria myſteria ibi figurata. Vnde Abraam non appellat illum montem Dominus viſus eſt, ratione viſionis factæ:ſed Dominus videbitur de futuro

B ratione viſionis adimplendæ. Ex quibus patet,quòd illa nunquàm fuit vera Hieruſalem vſquequo illæ uiſiones,& figuræ fuerunt per Chriſtum impletæ, ſcilicet vſquequo viſus eſt Chriſtus ibi prædicare,& inſtituere Eucariſtiam,& crucifigi & reſurgere, & aſcẽdere in cęlum,& mittere ſpiritum ſanctum in illam ſanctam ſocietatẽ, in qua erat vera pax, & viſio veritatis totius ſacræ ſcripturæ. Et ſic completis omnibus myſterijs noſtræ redemptionis per Chriſtum ſola illa ſancta ſocietas fidelium dicta eſt vera Hieruſalem,& vera viſio pacis,& iuſtitiæ,& verè pacificata & iuſtificata per Chriſtum. Sed quia illa ſancta ſocietas diffuſa fuit poſtea prædicando per totum orbem,conuertendo ad fidem totum populum gentilem,qui per fidem Chriſti fuit Deo patri iuſtificatus,& pacificatus, & reconciliatus:ergo tota religio Chriſtiana

C toto orbe diffuſa dicitur vera Hieruſalem,eò ꝙ habet omnes conditiones,propter quas illa ciuitas materialis ꝓpheticè,& myſticè appellata fuit Hieruſalem. Nam iſta eſt verè pacificata,& iuſtificata in Chriſto, & iſta videt & credit Chriſtum verum Deum,& hominem crucifixum,& paſſum,& reſurrexiſſe &c. Et quod factum eſt in illa ciuitate ſemel: fit in iſta quotidie. Nam ibi ſemel Chriſtus pro nobis crucifixus eſt, ſed in iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa quotidie, & iugiter offertur in altari in memoriam illius paſſionis ad noſtram reconciliationem & ſalutem, & per conſequens Chriſtus ſemper operatur effectum noſtrę redemptionis in hac eccleſia, & Chriſtiana religione per eccleſiaſtica ſacra in quibus lucet, & viget paſſio Chriſti. D

Ex quibus patet, ꝙ ipſa eſt vera Hieruſalem ab illa deriuata,& toto orbe diffuſa,& dilatata. Et hanc dilatationem præuidit Iacob in illa viſione,qñ dñs innixus ſcalæ dixit. Ego ſum dñs Deus Abraã pr̃is tui,& Deus Iſaac: terrã in qua dormis tibi dabo,& ſemini tuo: eritq; ſemẽ tuũ quaſi puluis terræ,dilatabcris ad orientem,& occidentẽ,& ſeptẽtrionẽ, & meridiẽ. Et benedicẽtur in te, & ſemine tuo cunctæ tribus terræ &c. q.d. myſteriũ huius viſionis implebitur in loco iſto,& hic ædificabit vera Hieruſalẽ ꝑ incarnationẽ,& ꝑdicationẽ,et paſſionẽ,& reſurrectionẽ,et aſcenſionẽ Chriſti,& ſpiritus ſctĩ miſſionẽ, q Xp̃s erit de ſemine tuo ſcd̃m carnem,quę ciuitas erit ſocietas filiorũ tuorũ,ſm ſpũ,& promiſſionẽ. Et dilatabitur iſta ciuitas ſeminis tui ad orientẽ,& occidentẽ,& ſeptẽtrionem, & E

meridiem. Et reddit cauſam quõ dilatanda erat iſta ciuitas,dicẽs:q̃a in te,& ſemine tuo benedicẽtur oẽs tribus terræ. Ex q̃bus patet, ꝙ oẽs tribus,& nationes,& gentes terræ erãt in Xp̃o benedicendæ recipiendo eum,& credendo myſteriũ incarnationis, & noſtræ redemptionis, quod per illã ſcalã,& uiſionem ꝓfigurabatur,& ꝑ conſequẽs eccleſia,quæ toto orbe diffuſa eſt,& dilatata,erat dicẽda vera Hieruſalẽ. Et ſic ergo dicendũ, ꝙ qñ prophetæ commendant,& beatificãt Hieruſalem, nõ ſolũ loquunť de illa materiali,ĩ qua Xp̃s fuit viſus in carne, & operatus eſt noſtrã redemptionem: ſed loquuntur etiam ſimul de iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa, quæ deriuata & orta,& continuata,& dilatata,eſt ab illa:eo modo quo dictum eſt. Et hoc probať multipliciter,per dicta prophetarum, nã ea, F

quæ dicta ſunt Pſ.47.& 50.& 64.& 86.non poſſunt verificari præciſè de illa ſola Hieruſalẽ materiali: quia illa non fuit ędificata in exultatione vniuerſæ terræ,& illa iam erant ædificata tempore Dauid,& iam offerebantur in illa diuerſa ſacrificia,& in illa nunquã fuit capta proſperitas,prout memoratur Pſ. 64.nec poſſet capere tot nationes,& gentes quot memorantur Pſal.86.vbi dicitur, ꝙ ibi erit Raab.i.Aegiptus, & populus Babilonis & Aethiopum &c.ergo ſequitur,ꝙ illa non poſſunt intelligi, niſi de iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa,vt in prædictis pſalmis viſum eſt. Item illud Iſa. 2. Erit in nouiſſimis diebus pręparatus mons domus dñi in verticẽ montium, & fluent ad eum omnes gentes:

A & ibunt populi multi, & dicent. Venite aſcē
damus & cætera. non poteſt verificari de illa
ſola Hieruſalem materiali : quia ad illam nō
poſſent fluere omnes populi, & gentes : nec
poſſent in ea capi ſed verificatum eſt de Hie
ruſalem toto orbe diffuſa ad quam venerunt
omnes gentes,& populi ad fidem:Chriſti re
cipiendam.Item illud Iſaiæ. 54.Lauda ſteti
lis, quæ non paris &c. dilata locum tentorij
tui.& pelles tabernaculorum extēde: ne par-
cas,longos fac funicalos tuos, & clauos tuos
conſolida.Ad dexterā enim, & læuam pene-
trabis. Et ſemen tuū gentes hæreditabit, &
ciuitates deſertas inhabitabit &c. Omnia iſta
enim ſunt impleta in hac Hieruſalem ſpiri-
tuali toto orbe diffuſa , quia per totum orbē
dilatauit funiculos , & tentoria ſua . Et oēs
Chriſto ſubiecit, & in ſe concluſit per fidem.
B Item omnia illa,quæ ſcribuntur Iſa 60. Sur-
ge illuminare Hieruſalem &c. non poſſunt
verificari de illa Hieruſalem materiali , niſi
imitatiuè, quia completiuè fuerunt verifica-
ta in iſta noſtra Hieruſalem toto orbe diffu-
ſa, quia in iſta fuit orta gloria domini , &
viſa, & in iſta ſunt congregatæ omnes gētes
& filij huius de longe ad eā venerunt,& mul
titudo gentiū in iſta conuerſa eſt : & per iſtā
volarunt Apoſtoli,vt nubes portantes pluuiā
euangelicā, & vt columbæ per doctrinā ſim-
plicitatis,& innocentiæ. Et iſti tanquā naues
portarunt fideles ex inſulis ad iſtā Hieruſa-
lem,& eccleſiam. Et muros huius Hieruſa-
lem ædificarunt peregrini de populo gentili
nouiter conuerſi. Nam Conſtantinus conſe-
creauit palatium ſuum in laterano in hono-
rem ſaluatoris. Et cæteri reges ædificarūt no
C uas eccleſias,& eas multis diuitijs , & prætio
ſis ornamentis dotauerunt. Et non ſolùm pe
regrini dotauerunt eccleſiam bonis tempo-
ralibus : ſed etiam ſpiritualibus,& doctrinali
bus. Nam Origenes , & Hieronymus , & A-
tanaſius,& Auguſtinus: qui veniebant de po
pulo gentili ; ſcientia & moribus , & doctri-
nis,& libris eccleſiam Dei decorauerunt : ut
patebit Deo dante in expoſitione cantico-
rum Salomonis. Et ſic eſt dicendum de toto
reſiduo libri Iſa . maximè à 40. capitulo vſq;
ad finem: quia licèt quandoque imitatiuè lo
quatur de illa particulari Hieruſalē in quam
Chriſtus erat venturus,& noſtram redēptio-
nem in ea operaturus:tamen cōiter loquitur
de Hieruſalem vniuerſali toto orbe diffuſa
per grām,& in cęlo per gloriā. Et eundē or-
dinē tenent cęteri prophetę.Ex ſupradictis ſe D
quitur ꝙ hoc nomē Hieruſalē non fuit impo
ſitū illi ciuitati grā ſui,ſed in ſignū, & figurā
ꝓꝑ ſupradicta myſteria noſtræ redēptionis,
quæ in ea erant implēda, & ſic illa ciuitas cō
pleuit curſum, & officium ſuum per ſupradi
cta myſteria facta per Chriſtum . Et iō poſt
paſſionem,& reſurrectionē , & aſcenſionem
Chriſti,& poſt ſpiritus ſancti miſſionem fuit
deſtructa completo ſuo officio. Et ſic cętera
omnia legalia fuerunt mortua, & deſtructa:
& ſic omnia ceſſarunt.Itē Xp̄s in illa ciuitate
Hieruſalē materiali ædificauit Hieruſalē ſpi-
ritualē,nam fundamēta huius ciuitatis ſunt
articuli fidei,& eccleſiaſtica ſacramenta, quę
omnia hn̄t virtutē & effectū ex paſſiōe Xp̄i :
vnde in monte Caluariæ Xp̄s fuit crucifixus
ex cuius latere orta ē eccleſia quādo exiuit
sāguis & aqua.vnde hn̄t virtutē oīa ſacrā ad E
regenerandos fideles huius magnæ ciuitatis.
Nam per baptiſmum ſunt regenerati,& mul
tiplicati oēs fideles per totum orbem . Item
in monte Sion Chriſtus inſtituit ſacramen-
tū Eucariſtiæ,quod eſt caput totius eccleſiæ.
Item in eodem loco Chriſtus miſit ſpiritum
ſanctum in apoſtolos,& totam illā ſanctam
ſocietatem in qua erat tota Chriſti eccleſia :
& vera Hieruſalem vna fide, & pace ſociata:
& exinde fuit toto orbe diffuſa, & dilatata ꝑ
regenerationem baptiſmalē . Et ſic patet, ꝙ
in illa Hieruſalem materiali fuit fundata , &
incoata magna Hieruſalē ſpiritualis ꝑ Chri-
ſtum,& poſtea per apoſtolos per totū orbē
ampliata. Ex quib. patet, quòd ſola eccleſia
Xp̄i eſt vera Hieruſalē, & vera terra ꝓmiſſio
nis promiſſa fidelibus hic per gratiam,& ſola
hæreditas cœleſtis eſt vera Hieruſalē ꝓmiſ- F
ſa iuſtis in futuro per gloriam.Sed miſeri , &
cęci Iudæi non valentes capere ſacramenta
Dei.nec intelligentiam legis, & prophetarū
propter maledictionem eis ex peccato infli-
ctam: oīa intelligunt literaliter de illa Hie-
ruſalem materiali per falſum Meſſiam , quē
fruſtra expectant,fore implenda.Vnde dicūt
ꝙ ille Meſſias capiet montē Sinai, & montē
Tabor , & collocabit eos iuxta montē Syon
& ſuper iſtos tres montes ędificabit Hieru-
ſalem nouam: ad quam confluent omnes gē
tes, & regna . Et ſic gloſant illum Pſalmum
81.ſcilicet. Fundamenta eius in montibus
ſanctis & cætera . Sed quantùm ſit talis poſi
tio impoſſibilis , & irridenda , cuicunque
ſanæ mentis eſt manifeſtum : Ideo nos, qui-
bus

A bus datum eſt noſſe myſteriũ regni Dei, aga
mus gratias, & ſeruiamus redemptori noſtro
in hac Hieruſalem per gratiam, expectantes
futuram per gloriam: ipſi aũt maneãt in ſua
cęcitate vſq; ad veſperam mundi. Sexta con-
cluſio, ꝙ illa terra Canaã cũ fructibus, & bo
nis tẽporalib. non fuit promiſſa, & data filijs
Iſrael in præmium præciſum, & ſolidum ꝓ
obſeruãtia legis Moyſi. Probatur. nã ſequere
tur, ꝙ aut Deus eſſet ingratus, & iniuſtus dã
do eis terram tã ſterilem, & miſerã pro ob-
ſeruantia legis iam duræ, & difficilis: aut ꝙ
ſuperſtitio gentilium fuiſſet perfectio, & no-
bilior q̃ lex data per Moyſen. Hoc probatur
nãm ſ̃m eos illa terra dabatur in ſolum præ
mium: ſed terra, quam poſſidebant gentiles,
& poſſident hodie ſarraceni. ſ. Damaſcus, &
Babylonia, & Aegyptus, & Græcia, & opima
B terra Iudæorũ, erant & ſunt abſque propor-
tione nobiliores, & fertiliores, & amœniores
& ditiores quàm illa terra Canaan: vt dictũ
eſt, & pater inuenti naturam, & differen-
tiam ſitus orbis: ergo ſequitur, ꝙ vilior terra
mundi data fuit filius Iſrael in præmiũ: quod
eſſet cõtra iuſtitiam: ſi illa terra ſola daretur
in pręmiũ: aut eſſet dicendum, ꝙ melius ſer-
uiebant Deo gentiles cum ſua ſuperſtitione
quàm Iſraelitæ obſeruando illam legẽ: quia
ſecundum acceptationem legis, & ſeruitutis
datur, & præmium. Aut eſt dicendum, ꝙ præ
ter illam terram, & bona temporalia: alia bo-
na ſpiritualia, & æterna erant eius danda: vt
ſupra probatũ eſt. Itẽ ſi lex Moyſi ſolum, &
præciſè promitteret illam terram Canaã cũ
fructibus ſuis obſeruatorib. ſuis in pręmium:
ſequeretur, ꝙ non eſſet lex diuina: nec differ-
C ret à legibus humanis: quæ ſolũ promittunt
præmium temporale: quod eſt falſum. nã tri-
pliciter differt lex diuina ab humana, ſ. fine, of
ficio, & præmio: vt dictum eſt in principio
huius articuli. igitur oſtenditur, ꝙ vltra illam
terram materialem, & paruam, & miſeram
promitterret terram viuentium per illã intel
lectam: quia maius pręmium debetur obſer-
uatoribus legis diuinæ quàm humanæ. Septi
ma concluſio, ꝙ ſicut obſeruantia circunci-
ſionis, & cæterorũ legaliũ dabatur Deo non
in prætiũ ſolidũ: ſed in ſignũ fęderis, & futuri
p̃tij ſoluẽdi per Xp̃m: Ita illa terra Canaan
nõ fuit promiſſa, & data illi populo in præ-
miũ ſolidũ, & præciſum: ſed in ſignum p̃mij
futuri, & æterni qđ accepturi erant à Xp̃o in
ſuo aduẽtu. Prima pars eſt probata in prima,

& ſcđa quæſtione. Secunda aũt pars proba- D
tur. nã præmium debet correſpondere labo-
ri: ergo ſi totus labor obſeruantiæ illius le-
gis non dabatur niſi in ſignum: ergo nõ re-
cipiebant nec poſſidebant illam terram cum
ſuis bonis temporalibus: niſi in ſignum præ-
mij futuri perfecti dandi eis per Chriſtũ. vn-
de ſicut omnia ſacrificia, & ſacramenta, & cę
tera legalia ſignificabant, & figurabãt Chri-
ſtum, & paſſionem eius: quæ pro nobis erant
offerenda: ita illa terra promiſſa cum ſuis fru
ctibus, & bonis temporalibus ſignificabat, &
figurabat totam iſtam eccleſiam cum bonis
gratiæ. & ſupernam terrã viuentiũ cum bo-
nis glorię. Et ſic eſt dicẽdũ, ꝙ illa terra fluẽs
melle, & lacte figurabat iſtam eccleſiã fluen-
tem lacte ſacramentorum, & melle doctrinę
euangelicæ. Et per frumentum, & vinum il-
lius terræ figurabatur ſacramentum eucari- E
ſtiæ in quo offertur Chriſtus mediator ſub
forma panis, & vini, & per oleum figuraban-
tur cætera ſacramenta ad noſtram ſalutem,
& ſanitatem collata. Item per frumẽtum vi-
num, & oleum illius terræ figurabatur fides
articulorum, & gratia ſacramentorum, & ob
ſeruantia, & iuſtitia præceptorum, & conſilio
rum huius eccleſię, & viſio diuinæ eſſentię,
& poſſeſſio, & fruitio eiuſdem in regno cœ
lorũ: quam patres, & omnes fideles ve. te. ac-
ceperunt nobiſcum in Chriſto propter fidẽ
quam habuerunt de Chriſto futuro: in cuius
fide obſeruabant illam legem. Et ideo dicit
Aug. ſuper Ioan. 2. ſuper illud. Sicut Moyſes
exaltauit ſerpentem in deſerto &c. ꝙ hoc in-
tereſt inter figuram. & imaginem, & rem ip
ſam: nam figura præſtabat vitam temporalẽ.
ſed res ipſa, cuius figura erat, præſtabat vitã F
æternam. Vnde eſt aduertendũ, ꝙ duo erant
conſideranda in obſeruantia legis ve. te. Pri-
mò cõſiderabatur obedientia. labor in obſer-
uando illam legem. Secundò fides Chriſti fu
turi redemptoris, & præmiatoris. Et ſic pro-
pter primum dabatur eis illa terra cum ſuis
fructibus, & bonis temporalibus. Ideo quan-
do prętiaricabantur, & declinabant ad idola
illico Deus affligebat eos, & perdebant illã,
terram, & ſubijciebat eos, gentibus alienige-
nis: vt patet per totum diſcurſum libri Iudi
cum, & Regum. Sed propter fidẽ Chriſti ſub
qua obſeruabant legem: promittebatur eis
Chriſtus, & fructus redemptionis, & gloriæ
eo modo quo ſupra dictum fuit: non explici
tè, ſed implicitè: & iõ nõ ꝓfuit redẽptio Xp̃i

niſi

A niſi illis qui vixerunt ſub fide, & ſpe eius. Et iſti ſoli acceperūt repromiſſiones per Chriſtū: vt patet ad Hebræos 2. Et ſic patet quomodo illa terra & bona temporalia non fuerūt eis promiſſa: & data in præmium precipuum. ſed in ſignum præmij futuri, quod erāt accepturi in Chriſto propter fidē. Et ſic eſt intelligenda ſacra ſcriptura vete. teſtamenti vbicunque in lege aut in prophetis promittūtur alia temporalia. Iſta autem ſeptima concluſio probatur experimento: nam poſtquā lex Moyſi, quæ ſignificabat Chriſtum, & eius eccleſiam, fuit mortua ſimul cum Chriſto: & bona ſpiritualia ſignificata per bona temporalia illius terræ ſurrexerunt ſimul cū Chriſto: illicò illa terra Canaan fuit mortua, & deſtructa pro Iudæis: quia illicò fuerunt expulſi ex ea: & nunquàm amplius poſſederunt B eam. Et ſic patet primò, ꝙ illa terra non fuit eis data niſi in ſignū præmij futuri dandi per Chriſtum: & ſic adueniente vero præmio bonorum gratiæ ceſſauit præmium temporale figuratiuum. Secundò oſtenditur experimentaliter: quia poſtquàm illa lex non erat obſeruanda poſt aduentū Chriſti: ideo non amplius illam terram poſſederūt: quia poſſeſſio eius ſimul cum lege fuit mortua, & abdicata, & finita, & ſimul cū lege ceſſauit, quia ſimul cum lege erat ſignū futurorum bonorum. Sed Iudæi occęcati ēt experimentū nō percipiunt. Octaua concluſio, ꝙ Meſſias in lege ꝓmiſſus nō erat daturus bona tēpalia, ſed ſpūalia, nec erat liberaturus illū populū de ca ptiuitate tpali, ſed totū genus humanum à pctō & ſeruitute æterna & ſpūali. Probatur primo, nā ipſe erat venturus in paupertate & hu C militate, ergo non erat venturus ad dādū bona tpalia. Hoc probat Zac. 6. Exulta ſatis filia Siō, & iubila filia Hieruſalē: ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator ipſe pauper aſcendēs ſup aſinā, & ſup pullum filiū aſinæ &c. qđ fuit impletū ꝑ Xp̄m in die ramis palmarū. Item Iſa. 53. Et aſcendet ſicut virgultū coram eo: & ſicut radix de terræ ſitiēti: non eſt ſpecies neque decor eius. Et videmus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum &c. Propter quæ verba dixerūt quidam magiſtri hebræorum: ꝙ rex Meſſias iam natus fuit in fine ſecundi templi: ſed vadit per mundū tanquā pauper: & tandē reperietur Romę mēdicās inter leproſos. Sufficit ꝙ omnia oracula prophetarū nihil aliud clamant niſi ꝙ Xp̄us erat venturus in paupertate, & deiectione ad humiliandum, & ſubijciēdum ſuperbos. Sed D probatur ſecūda pars: nam Meſſias promiſſus tria bona ſpūalia erat daturus ꝑ primò ſciētiā, & doctrinā. Iſa. 2. Venite aſcēdamus ad montē domini, & ad domū Dei Iacob: & docebit nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex & verbum domini de Hieruſalē &c. Item 11. Egredietur virga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet: & requieſcet ſuper eum ſpiritus dn̄i: ſpiritus ſapiētiæ & intellectus &c. per totum ca. & per totum librum & oēs prophetas. Scđo erat liberaturus homines à pctō, & daturus eis remiſſionē pctōrum & gratiā. pſ. 71. Liberabit pauperem à potente. & animas pauperum ſaluas faciet &c. Itē Iſa. 61. Spūs dn̄i ſuper me: eò ꝙ vnxit me: ad annunciādū māſuetis miſit me, vt mederer contritis corde: & prędicare captiuis indulgentiam & clauſis E apertionem: & prædicarem annum placabilem domino Deo &c. Item Ezec. 33. Effundam ſuper vos aquā mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris &c. Item Zaca. 12. In die illa effundam ſuper domum Dauid & ſuper habitatores Hieruſalē ſpiritum gratiæ & precium. Item infra c. 13. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem: in ablutionem peccatoris & menſtruatæ &c. Tertiò Meſſias erat daturus vitam æternam gloriā: vt patuit per totam expoſitionem pſalterij, & maximè pſ. 83. vbi dicitur. Beati qui habitant in domo tua domine in ſæcula ſæculorū laudabūt te. protector noſter aſpice Deus & reſpicē in faciē Chriſti tui: quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper milia, quia miam & veritatē diligit Deus: gratiam & gloriā dabit F dn̄s &c. In quibus verbis & toto pſ. oſtenditur qualiter Xp̄s expectabatur, vt daret grām in præſenti & gloriā in futuro. Ex hoc idē patet per omnia oracula prophetarū. Item ꝙ bona promiſſa tp̄e Meſſiæ non debebāt eſſe tpalia ſed ſpūaliā, non ſolum patet per prophetas, ſed ēt per ſapiētiores magiſtros hebræorū. Vnde ait Rabi moſſe abemmaymū in libro Iudicū in ſententijs regū: ꝙ non deſiderarūt prophetæ, & ſapientes tēporis Meſſiæ, vt dominarētur ſuper orbē: nec vt haberēt ptātē i gētib. nec ad comedendū nec adhibēdū nec ad delitias, & uoluptates: ſed ut uacarent in lege & ſapientia: ut eſſet eis fas habere uitā ſæculi uenturi: ſicut declarauimus in ſentētijs de pnīa: & in illo tp̄e oēs diuitiæ repu-

tabuntur

A tabũtur tãquã terra:& non erit occupatio in Iſrael niſi ad ſciēdũ dominũ:ıõ erũt ſapiētes magni:& ſciēt verba clauſa & obſcura,& attingēt ſciam ſui creatoris,vt dictum eſt Iſai. 11.quia tunc erit terra repleta ſcia dñi &c. Et ſic patet,quod tria bona ſpũalia erat daturus Meſſias in lege promiſſus.ſ.veram ſciētiã:& remiſſionem peccatorum:& gratiã in præſenti & gloriam in futuro:& nõ bona tēporalia,ſicut expectant miſeri Iudæi. Et ideo Chriſtus Iudæis temporalia petentibus oſtēdit.Io.6.quòd ipſe non venerat ad dandũ tēporalia,ſed ſpũalia.Vnde ait.Operamini nõ cibum,qui perit:ſed qui permanet in vitam æternã:quē filius hominis dabit vobis. Ego ſum panis vitæ.Patres veſtri mãducauerunt manna in deſerto & mortui ſunt. Sed panis quem ego dabo:caro mea eſt pro mundi ui
B ta.Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum &c.Et infra dicit diſcipulis.Verba,quæ locutus ſum vobis ſpiritus, & vita ſunt,caro enim nõ poteſt quicquàm &c. Vbi oſtendit Chriſtus,quod ipſe non venerat ad dandã illam terrãCanaã:nec mel & lac: nec panem,& vinum materiale: ſed ad dandam veram ſcientiam:& gratiam in præſenti per eccleſiaſtica ſacramenta, & gloriam in futuro,nec venerat ad dandum cibum, & potum materialem:quia illum dat etiam infidelibus cum cęteris bonis temporalibus:vt patet Mat.6.Sed dicit,quod deſcendit de cœlo ad dãdum cibũ ſpiritualem gratiæ in præſenti,& gloriæ in futuro. Quantũ ad ſecũdũ articulũ ponitur prima concluſio, quòd iſta nomina Abrahã,& Iſrael & Iacob non ſunt nomina carnis,& naturæ:ſed nomina gratię & promiſſionis,& fidei & ſacri. Probatur,nã
C hoc nomē Abraã fuit impoſitũ ipſi à natiuitate ſecundùm carnem:ſed cum data fuit ipſi circũciſio:Deus impoſuit ipſi nomē Abraã in ſignum gratiæ:eò quòd erat futurus pr multarum gentium, vt patet Gen. 17.vnde tale nomen ſortitus eſt Abraã poſtquã crediderat Deo:quia quidē fides reputata eſt ipſi ad iuſtitiam:ut patet.Gen.15.Ex quo patet quod datum eſt tale nomen in ſignum fidei inquantùm credidit:& etiam in ſacramentũ inquantum erit futuris pater multarũ gentium:& inquantùm oēs gentes erãt benedicēdæ, & regenerandæ in ſemine eius, qui eſt Chriſtus,vt patet Gen.22.Ex quibus patet, quòd hoc nomē Abraã nõ eſt nomē carnis, & naturæ:ſed fidei:& gratiæ & ſacramenti.

Ex ſupradictis patet,quod ſicut Abraam habuit duo nomina vnum ſecundùm carnem, & naturam:& alterum ſecundùm gratiam, & ſacramentum:ita fuerunt promiſſi ipſi duplices filij.ſ.filij carnis ſuæ ſm carnem:& filij ſm ſpiritum,& fidē,& gratiam,& ſacrm. Nam illi fuerunt filij carnis tñ qui nati sũt ipſi per Iſmaelem ſequendo carnem:ſed illi fuerunt filij ſpirituales & fidei tñ,qui ſecuti ſunt fidem eius de Chriſto Meſſia futuro, & de talibus facta fuit vera, & ſpiritualis promiſſio. Hoc autem probatur,prout dictũ eſt in prima concluſione præcedentis articuli, nam quando Deus dixit Geneſis 15. Abrahæ: Reſpice cęlum,& numera ſtellas ſi potes &c.per cęlum intellexit,& promiſit hęreditatem cęleſtem. Et per ſtellas intellexit filios ſpirituales qui erant in Chriſto regenerandi:quibus promittebat hæreditatem in cę E
lo.Item Gen. 22.quando dixit,Multiplicabo ſemen ſuum ſicut ſtellas cęli:& ſicut arenã, quæ eſt in littore maris:& in ſemine tuo benedicentur oēs gentes &c.per ſtellas cęli ꝓmiſit ipſi filios promiſſionis,& gratiæ,& ſacramenti fidei:& per arenam intellexit filios carnis. Et ſic patet qualiter duplices ſunt filij Abrahæ.ſ.carnis & fidei:eò quod Abraam non eſt nomen carnis,& naturæ:ſed fidei,& gratiæ,& ſacramenti. Item hoc idem eſt dicēdum de hoc nomine Iacob.quia non fuit ipſi impoſitum à caſu:nec ſm carnem,ſed propter myſteriũ quod importatur per hoc nomē Iacob,quod interpretatur ſupplantator, eò ꝙ ter ſupplantauit Eſau fratrem ſuũ. Nã primò litigans cum eo eiecit ipſum de ventre matris tenens plantã eius. Et ιõ Rebecca vocauit ipſum Iacob.i.ſupplãtatorē,vt patet F
Ge.25.Scđo Iacob ſupplãtauit Eſau fratrem ſuũ,qñ emit ab eo primogeniturã ꝓ cibo lēticulatũ. Tertiò ſupplãtauit eũ alia vice, qñ ſurripuit ipſi bñdictionē dũ iuit ad venãdũ cibos ꝓ patre,vt patet Ge.26.Per quos ꝗdem duos fratres.ſ.Iacob,& Eſau figurabanť duo ppľi venturi ex Iſaac & Iacob.& figurabanť duplices filij.ſ.filij carnis,& filij gratiæ. Et figurabantur tres ſupplãtationes ꝗbus filijgratiæ dēbant ſupplantare filios carnis. Per eandē ēt rõne Iſrael nõ eſt nomē carnis & naturę,ſed nomē myſterij,& fidei,& grãæ.nã hoc nomē Iſrael impoſitũ fuit à Deo ipſi Iacob ĩ adulta ętate vltra dimidiũ vitæ, qñ luctatus eſt cũ angelo iuxta torrētē Iaboz:eò ꝙ vidit Deum in forma viri facie ad faciem, & fuit

factus

A factus fortis cũ Deo, & tenuit fortiter Deũ & directus eſt à Deo. & benedictus à Deo. vñ manſit Iacob claudus uno pede. Per qđ fuit figuratũ qu aliter ex Iacob debant exire duplices filij,ſ.quidam ẜm carnẽm tantùm: qui debebant claudicare à vero cultu Dei: quidam autem erant futuri filij ſecundum gratiam, & fidem: ſequendo fidem Chriſti, & recipiendo ipſum, & tenendo,& colendo eum,& viuendo per fidem. Vñ põt dici qđ omnes ſumus nati ex Abraham: ſed Iudæi nati ſunt ex ſpiritu,& fide Abrahæ: ideo dicit Chriſtus Ioã.3. Quod natum eſt ex carne caro eſt:& quod natumeſt ex ſpiritu ſpũs eſt.Hanc etiam cõcluſionem probat apoſtolus ad Roma.4. & Galatas 3. Ex quibus patet,ꝙ non oẽs filij Iacob, & Iſrael ſunt veri filij:niſi ſoli filij ſpirituales: quia fortiter te-

B nuerunt Chriſtum,& fuerunt ab eo benedicti,& directi:& viderunt ipſum per fidẽ,nec ſunt veri filij Iacob niſi illi, qui eiecerunt filios carnis extra vterum eccleſiæ:& ſurripuerunt primogenituram,& benedictionem filijs carnis. Et iſti tales ſunt verus Iacob, & Iſrael:& verum ſemen Abrahę:vt dictum eſt in prologo. Ex quibus ſequitur quòd vera repromiſſio ſpiritualis regni cœleſtis facta eſt ſolis filijs Abrahæ,& Iacob, & Iſrael ſpiritualibus ſecũdùm fidem,& gratiam, & nõ filijs carnis. Secunda concluſio,quòd populus gentilis erat efficiendus filius Abrahæ ſecundùm repromiſſionem: inquantùm erat benedicendus in Chriſto, & regenerandus. Hæc probatur Geneſis 22. quando Deus dixit Abrahæ. In ſemine tuo, id eſt in Chriſto benedicentur omnes gentes.Hoc idẽ di-

C ctum eſt ipſi Iacob Gen.28.qñ dominus dixit.Terrã,in qua dormis,tibi dabo,& ſemini tuo,& dilataberis ad orientem, & occidentem,& ſeptentrionem,& meridiem: & benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ, vbi oſtendit: ꝙ per benedictionẽ & regenerationem in Chriſto totus popul⁹ gentilis erat futurus filius Iſrael,& Iacob ſecundum ſpũ,& fidẽ.Item Iſa.44.Noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime.1.Iſrael quem elegi.Effundam enim aquas ſuper ſitiẽtem,& fluenta ſuper aridam. Effundã ſpũ meum ſuper ſemẽ tuũ:& benedictionẽ meã ſuper ſtirpem tuam,& germinabũt ſup herbas quaſi ſalices iuxta præterfluentes aquas. Iſte dicet:domini ego ſum: & ille vocabitur nomine Iacob. Et hic ſcribet manu ſua domino:& in nomine Iſrael aſſimilabitur &c. D

Ex quibus patet,ꝙ populus gentilis baptizatus aqua, & ſpiritu ſancto erat uocandus Iacob,& Iſrael ſecundùm fidem,& ſpirium. Et ſic patet,ꝙ Meſſias nõ ſolùm erat ſaluaturus populum Iudaicum:ſed etiam gentilem.Vnde in gloſſa hebraica Gene.Rabba,mouetur quæſtio per doctores hebraicos:An Deus,& eius Meſſias ſit acceptor perſonarum in eius aduentu,ſ.an ſaluabit ſolos Iudæos, & filios Iſrael.Ad quod reſpõdetur,ꝙ abſit:imo omnes confitentes Deo corde,ore,& opere ſaluabuntur per Meſſiam, quia ſic ſcriptum eſt Hiere. 34. In diebus illis ſaluabitur Iuda id eſt,confitentes Deo.Et hoc eſt,quod dicitur Iſa.49.Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad fines terræ.Ex quo patet ꝙ Chriſtus non ſolùm erat ſaluaturus Iſraelitas:ſed etiam gẽtiles.ideo ait Chriſtus Matt. E

8.ꝙ multi venient ab oriente,& occidente: & recumbent cum Abraam,Iſaac, & Iacob in regno cœlorum:filii autem regni mittentur in tenebras exteriores &c.Tertia concluſio,ꝙpopulus gentilis erat recepturus Chriſtum in lege promiſſum,& venturus ad fidẽ &legem euangelicam:& adoraturus Deum Iſrael.Hoc autem iam probatum eſt Pſal.2. & 46.& per totam expoſitionem libri Pſalmorum.Sed maximè probatur Iſa.2.cũ ait. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mõs domus domini ſuper verticem montium,& eleuabitur ſuper colles:& fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent. Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domũ Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Siõ exibit lex:& verbum domini de Hieruſalem. F

Item hoc idem patet ca.49. per totum, vbi dicitur. Dedi te in lucem gentium: vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.Reges ſedebunt,& conſurgent principes:& adorabũt dominum Deum tuum,& ſanctũ Iſrael,qui elegit te &c.Hoc idem patet per totum vſq; ad finem libri de conuerſione gentium ad Deum.Item Hier. 16. Ad te gentes venient ab extremis terræ,& dicent: Vere mendaciũ poſſederunt patres noſtri,& vanitatem,quæ eis non profuit &c.Item Zacha.2.Et applicabuntur gentes multæ ad dominum in die illa: & erunt mihi populum: & habitabo in medio tui:& ſcies quia dominus exercituum miſit me ad te. Item Zacar.8. Venient populi multi, & gentes robuſtæ ad quærẽdum dominum

A dominum exercituum in Hieruſalem, & de-
precandam faciem domini. Hæc dicit domi
nus exercituum.In diebus illis,in quibus ap
prehendent decem homines ex omnibus lin
guis gentium, & apprehendent fimbriam vi
ri Iudæi dicentes ibimus vobiſcum . audiui-
mus enim quoniam dominus vobiſcum eſt.
Ex quibus patet q̄ gentiles per apoſtolos Iu
dæos erant trahendi ad Chriſtum.Hoc idem
patet Malachiæ 1.Nō eſt volūtas mea in ſa-
crificijs veſtris ait dominus exercituū. Et mu-
nus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu
enim ſolis uſque ad occaſum magnum eſt
nomen meum in gentibus.Ex quibus patet
& reprobata ſinagoga ſacerdotium erat trāſ
ferendum ad populum gentilem colentem
nomen domini,quod eſt Ieſus.Hoc idem di
citur Iſa.vltim. Et annunciabunt gloriā meā
B gentibus,& infra.Et aſſumam ex eis in ſacer
dotes,& leuitas dicit dominus,quia ſicut cęli
noui,& terra noua quæ ego facio ſtare corā
me dicit dominus,ſic ſtabit ſemen veſtrum,
& nomen veſtrum. Et erit menſis ex mēſe,
& ſabbatum ex ſabbato . Veniet omnis ca-
ro , vt adoret coram faciem meam dicit do
minus. Ex quibus omnibus ſequitur quarta
concluſio tanquàm ſupradictis corollaria, q̄
ſolus populus Chriſtianus eſt verus Iacob,&
Iſrael , & verum ſemen Abrahæ.Hoc autem
probatur per ſingula ſecundùm nominis in
terpretationem, & ſecundùm fidei imitatio
nem.Nam intantùm Deus vocauit eum A-
braam inquantùm erat futurus pater omniū
credentium,& inquantū in eo erant benedi-
cendę omnes gentes.Sed ſolus populus Chri
ſtianus fuit in Chriſto benedictus, & regene
C ratus , & ſequitur fidem Abrahæ, & recepit
Chriſtum promiſſum Abraæ,& ſemini eius .
igitur ſolus populus Chriſtianus eſt verū ſe
men Abraæ ſecundùm fidem,& ſpiritum,&
per conſequens ſoli populo Chriſtiano debe
tur hæreditas cœleſtis, & beatitudo promiſ-
ſa,& eſt vera Hieruſalem, & terra viuetium.
Quod probatur.Nam Abraam,& Iſrael ſor
titi ſunt ſupradicta nomina , non ſecundum
carnem,& naturam ſed ſecundum fidē,ut di
ctum eſt.Sed quia ſoli Chriſtiani ſunt imita-
ti fidem eorum de Chriſto , & receperunt
Chriſtum quem ipſi expectabant , ergo ſoli
Chriſtiani ſunt verum ſemen Abraę,& Iſrael
ſecundùm fidem,& ſpiritum.Sed quia intan
tùm facta eſt promiſſio bonorum ſpiritualiū
gratię,& gloriæ ipſi Abraę,& Iſrael: inquan-
tū habuerunt fidem de Chriſto futuro : ergo D
pro ſolo populo Chriſtiano,ex Iudæis, & gē
tilibus credentibus congregató,facta fuit il
lis repromiſſio:& per conſequens ſoli popu-
lo Chriſtiano debetur repromiſſio, & hære-
ditas bonorum ſpiritualium gratiæ in præſē
ti & gloriæ in futuro,de quibus loquitur lex
& prophetæ . Itē ex ſupradictis etiam ſequi-
tur quędam alia corollaria concluſio.ſ.quod
omnes Iudæi moderni ſunt hæretici in lege
Moyſi,& prophetis. Probatur . Nam omnes
deuiant à veritate ſacrę ſcripturæ legis,& ꝓ
phetarū:ergo ſunt hæretici.Tenet conſequē
tia nam hæreſis nil aliud eſt niſi deuiatio à
veritate ſacræ ſcripturæ vtriuſque teſtamen-
ti.Antecedens probatur.Nam omnes patriar
chæ ,& prophetæ vixerunt in fide Chriſti fu
turi expectantes,vt eos redimeret à ſeruitu-
te peccati,& morte æterna, & acciperent ab E
eo repromiſſiones.ſ.gratiam in præſenti, &
gloriam in futuro,vt probatum eſt . Sed Iu-
dæi moderni & eorum prædeceſſores con-
tempſerunt Chriſtū & humanam redēptio-
nē & omnia bona gratiæ,& gloriæ,& expe-
ctāt falſum Meſſiam qui tribuat eis bona tē-
poralia,ergo totaliter contradicunt veritati
ſacræ ſcripturæ legis,et prophetarum , & fi-
dei,& ſpei illorum et per conſequens oēs ſūt
hæretici quotquot manēt in eadem obſtina
tione poſt aduentum Chriſti . Vnde autem
proueniat eis iſta hæreſis : uidebitur in fine
totius tractatus . In tota ergo quæſtione pa-
tet cęcitas, & deceptio Iudæorum , nam per
nouem concluſiones oſtenſum eſt qualiter
preter terram Chanaam promiſſa ſūt Abraæ
& Iacob hæreditas in cęlo , & qualiter patri
archę,& prophetę præter illā terram deſide- F
rabāt , & expectabant cœleſtem , & ſpiri-
tualē hæreditatem, & quomodo non deſide
rabant ſepeliri in illa terra: niſi quia præuide
runt in ſpiritu Chriſtum ibi paſſurum , & ſe-
peliendum,& reſurrecturum.Et q̄ prophetæ
nec commendarunt illam terram, & ciuitatē
& templum propter eius bonitatem,ſed quia
præuiderunt Chriſtum in illa terra noſtram
redemptionem operaturum . Item oſtenſum
eſt qualiter prophetæ non ſolùm intendunt
cōmēdare illam Hieruſalem,in qua Chriſtus
operatus eſt noſtram redeptionem,ſed etiam
Hieruſalem ſpiritualem toto orbe diffuſam
ab illa deriuatam,& dilatatam. Itē patet quo
modo Chriſtiana religio eſt verum ſemē A-
brahæ, & verus Iſrael ꝑ ſucceſſionē fidei. Itē
oſten-

A oſtenſum eſt qualiter illa terra Canaam cum
ſuis fructibus temporalibus non fuit eis pro
miſſa,& data in præmium præciſum pro ob
ſeruatione legis : ſed in ſignū futuri pręmij
æterni dandi per Chriſtum pro fidę quā ha-
bebāt de Chriſto. Itē vltimò oſtēſum eſt qua
liter Meſſias in lege promiſſus non erat datu
rus bona temporalia, ſed ſpiritualia gratię
in pręſenti, & bona glorię in futuro. Per quę
omnia patet reſponſio ad argumenta Iudęo
rum. Ad primum ergo reſpondetur eis, ꝙ
illa terra cum ſuis fructibus non fuit eis pro-
miſſa in pręmium ſolidum pro obſeruatio-
nes legis; ſed in ſignum pręmij futuri dandi
ꝑ Chriſtum pro fide Chriſti,ſub qua illam le
gem obſeruabant: vt dictum eſt. Itē illa ter-
ra promiſſionis,& ciuitas Hieruſalem dicta
eſt fluens lacte.& melle : inquātùm ex ea flu
B xit nobis lex,& doctrina euangelica : q̃a de
Sion exiuit lex,& verbum domini de Hieru-
ſalem. Iſa. 2. Quę quidem doctrina euangeli-
ca frequenter dicitur mel, & lac in ſcriptura
propter ſui ſaporem,& dulcedinem. Et hanc
terram promiſit Deus illi populo in figura
Chriſti. Nā ſicut ante aduentum Chriſti flu-
xit,& emanauit in ea lac,& mel propheticū:
ita tempore Chriſti fluxit lac, & mel euange
licum, quod Chriſtus per totā terrā promiſ-
ſionis pręd‹i›cauit. Vnde tripliciter lac, & mel
exiuit,& emanauit ex illa terra. Primò lac,
& mel euāgelicę doctrinę. Sec̄do lac, & mel
noſtræ redemptionis. Tertiò lac,& mel gra-
tiæ ſacramentorū.& hoc eſt lac,& mel quod
Deus ſub figura promiſit patriarchis, & pro
phetis. Dabatur ergo filijs Iſrael illa terra ma
terialis pro obſeruantia legis : ſed promitte-
C batur eis cœleſtis gloria propter fidē quam
habebant,& cum qua fide conſeruabant illa
legalia. Ad ſm̄ eſt dicendum,ꝙ Iacob.& cæ-
teri patriarchæ non deſiderarunt ſepelliri in
illa terra propter ſe : ſed quia præuiderunt
Chriſtum in illa ſepelliendum, & reſurrectu
rum,& ſic deſiderabant cum eo reſurgere.
Ad tertium reſpondetur,ꝙ prophetæ nō cō-
mendarunt illā terram,& ciuitatem propter
ſe: ſed inquantū præuiderūt Chriſtum in illa
naſciturum,& in illo templo præſentādum,
& prædicaturum,& in illa ciuitate noſtram
redemptionem operaturum. Sed cum hoc
intendebant commendare Hieruſalem ſpiri
tualem ab illa toto orbe diffuſam. Ad quar-
tum, ꝙ Chriſtus rex Meſſias non erat datu-
rus bona temporalia ſed ſpūalia: vt dictū eſt.

Ad aliud dicendum, ꝙ Xp̄s Meſſias in lege D
promiſſus non erat ædificaturus ciuitatem
materialem: ſed Hieruſalem ſpiritualem to-
to orbe diffuſam : quam per ſe ædificauit in
monte Caluariæ,& in monte Sion : vt dictū
eſt,& latius dicetur in quæſtione ſequenti.
ex qua Hieruſalem, & Sion fuit deriuata ec-
cleſia toto orbe diffuſa.

QVAESTIO. IIII.

POſt quàm probatum eſt in tertia quęſtio
ne qualiter omnia promiſſa in lege, &
prophetis ſunt ſpiritualiter intelligenda pro
bonis gratiæ in præſenti, & gloriæ in futu-
ro, ideo quęritur quartò. Vtrum Ieſus Na-
zarenus, quem Chriſtiani colunt : fuerit ve-
rus Meſſias promiſſus in lege, & prophetis?
Ad quod arguunt Iudæi moderni,ꝙ non. Et E
primò ſic. Meſſias nondum venit: ergo Ieſus
non fuit verus Meſſias. Conſequentia patet.
Antecedens probatur: nam Helias debet ve-
nire prius quàm Meſſias: prout legitur Mala
chiæ. 4. Ecce ego mittam vobis Heliam pro-
phetā antequā veniat dies domini magnus,
& terribilis,& conuertet cor patrum ī filios,
& cor filiorum ad patres eorum &c. Ad cu-
ius intellectum eſt notandum, quòd ex hoc
dicto, & litera præcedente in hoc capitulo
Scribæ,& Phariſæi formarunt duos articulos
inter cęteras ſuas traditiones. Primus arti-
culus fuit: quòd Helias debet præcedere Meſ
ſiam in ſuo aduentu, & ideo quando miſe-
runt Iudęi ab Hieroſolymis ſacerdotes, &
leuitas ad Ioannem vt interrogarent eum,
Tu quis es? & Ioannes negauit ſe eſſe Chri
ſtum: tunc Phariſæi iterum interrogauerunt F
eum dicentes. Helias es tu &c. eò quòd ha-
bebant pro articulo, quòd Helias erat ven-
turus ante ipſum Meſſiam. Item Matthæi.
decimooctauo. quando tres diſcipuli vide-
runt Moyſem, & Heliam in transfiguratio-
ne Chriſti, & poſtea neminem viderunt ni
ſi ſolum Ieſum tunc interrogauerunt Chri-
ſtum dicentes. Quid ergo Scribæ, & pha‹ri›-
ſæi dicunt, quòd oportet Heliam venire pri-
mum &c. Ex quibus patet, quòd Scribæ, &
Phariſæi inter ſuas traditiones tanquam arti-
culum affirmabant Heliam venturum,& pre
ceſſurum Meſſiam in lege promiſſum. Item
per literam præcedentem in hoc capitulo:
vbi dicit Deus per Malachiam. Memento
legis Moyſi ſerui mei : quam mandaui ei
in

A in Oreb.præcepta, & iudicia.Et ſubdit. Ecce ego mittam vobis Heliam &c. per hoc formarunt alium articulum,ſcilicet ꝙ cauſa quare Helias debebat præcedere Chriſtum erat vt prædicaret, & reſtauraret legem Moyſi perditam in filijs diſperſionis: vt poſtea rex Meſſias poſſet eam confirmare,& retificare. Tunc ergo ex primo articulo arguunt ſic Iudæi. Helias nondum venit,ergo Meſſias nondum venit: quia prius eſt venturus Helias quàm Meſſias. Et ſi Meſſias nondum venit: ergo Ieſus Nazarenus nõ fuit verus Meſſias. Item ex ſecundo articulo arguunt ſic. Meſſias in lege promiſſus debet cõfirmare,& retificare legem Moyſi filiis diſperſionis:quam Helias prius debet inſtaurare, & declarare, ſed Ieſus Nazarenus hoc non fecit: immo præuaricatus eſt, & diſſipauit totám legem B Moyſi: quò ad omnia præcepta, & mandata tàm moralia quàm cerimonialia quàm iudicialia: igitur non fuit verus Meſſias. Hæc minor probatur per ſingula. Nam Ieſus primò præuaricatus eſt præcepta moralia ſabbatum violando,exercendo opera ſanitatum & ſe Deum faciendo. Secundò violauit cerimonialia cibos prohibitos concedendo: qñ dixit diſcipulis. Comedite quæ apponuntur vobis.Tertiò præuaricatus eſt iudicialia. Ioa. 7.qñ abſoluit adulterã: quam lex præcepit lapidari Leuitic.20.Et ſic patet quòd totam legem violauit. ergo non fuit legis confirmator ſed diſſipator: & per conſequens non fuit Meſſias.Secundò arguunt Iudæi, dicentes ꝙ Ieſus non exercuit officium veri Meſſiæ erga populum Iſrael:ergo non fuit verus Meſſias.Antecedens probatur.Nam Meſſias C in lege & prophetis promiſſus quatuor erat facturus principaliter erga populũ Iſrael: nã primò debebat debellare, & ſubijcere ſibi totum orbem,& populum gentilem:& omnes reges terræ:& dominari à mari vſque ad mare,& vſque ad fines terræ: vt patet pſal. 71. & Zaca. 11.Secundò debebat educere, & liberare omnes filios Iſrael ex omnibus partibus mundi:vt patet Iſaiæ. 11.Tertiò debebat ædificare nouam Hieruſalem in eodem monte Sion: & in ea congregare omnes filios Iſrael:vt in ea cum magna proſperitate, & pace obſeruent totam legem Moyſi.vbi erit tãta pax,ꝙ omnes tribus terræ conflabunt gladios in vomeres,& lanceas in falces Iſaiæ.2. Item quartò rex Meſſias debebat facere immortales, & impaſſibiles omnes filios Iſrael viuentes in illa ciuitate noua Hieruſalẽ: quia D præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet dominus Deus omnem lacrimam ab omni facie, & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra.Iſa.25.Sed Ieſus Nazarenus nil horum fecit: imo totum oppoſitum: ergo non fuit verus Meſſias. Hoc probatur.nam primò non debellauit nec ſubiecit ſibi totum orbem:imo fuit pauper, & deiectus intantùm, quòd fuit crucifixus per Iudæos,& gentiles, & ſepultus in alieno ſepulcro. Item ſecundo non congregauit filios Iſrael: nec liberauit eos de captiuitate: imo poſt mortem eius fuerunt per mundum diſperſi, & diſſipati. Item tertiò non ædificauit nouam Hieruſalem. immò poſt mortem eius,& cauſa ſui fuit diruta & diſſipata. vt inquit Ioſephus libro de bello Iudaico, imo dicunt Iudæi, quòd Ieſus Nazarenus non ſolum diſſipauit ciuitatem, & populum:ſed etiam totam legem Moyſi: inquantum cõſtituit nouum modum ſacrificandi, & colendi E Deum: imo deſtruxit Iudaiſmum, inquantùm magna pars Iudæorum recepit baptiſmum Chriſti, & recipit continuè.Item quarto non videmus, quòd Ieſus in aduentu ſuo poſuerit tantam pacem inter homines,quòd conflauerint gladios in vomeres & cætera: immo poſt eius aduentum fuerunt maxima bella per omnes partes orbis: vt patet per omnes hiſtorias gentium. Item non fuit tanta pax inter animalia bruta, quòd bos comedat cum agno: & leo cum oue: quia eandem ferocitatem tenent animalia bruta. Item Chriſtus non præcipitauit mortem:nec abſtulit omnem lacrimam à ſuis: imo reliquit ſuos mortales, & paſſibiles. nec videmus quòd baptiſmus Chriſti auferat miſerias, & infirmitates corporales. Ex quibus F omnibus ſequitur, quòd Chriſtus non fuit verus Meſſias in lege promiſſus: quia non exercuit officium veri Meſſiæ. In oppoſitum eſt Ioannis primo: quando dixit Andreas Petro. Inuenimus Meſſiam quod eſt interpretatum Chriſtus. Item Filippus dixit ipſi Natanaeli. Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ: inuenimus Ieſum filium Ioſeph Nazareth.Item Natanael dixit ipſi Ieſu. Rabi tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Item totus ille populus ſatiatus quinque panibus, & duobus piſcibus, confeſſus eſt Ieſum eſſe Meſſiam, quando dixit. Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum.

A mundum. Ioann. 6. Et ſic Ieſus Nazarenus non ſolùm à toto populo gentili: ſed & à multis de populo Iudaico fuit receptus tãquàm verus Meſſias: vt patet per totum diſcurſum euangelicum. In hac quæſtione reſpondeo. ꝙ non intendo per ſingulas conditiones probare Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam, omnes ſcripturas particulariter adducendo: quia de hac materia abũdè ſcripſit dominus Ioan. Figuerola conciuis noſter Valentinus in tribus voluminibus contra Iudæos. Hoc idẽ dilucidè ſcripſit dominus Petrus de la Caualeria ciuis Cæſarauguſtanus vtriuſque iuris doctor famoſiſſimus, & dominus Alfonſus Toletanus ſacræ theologiæ magiſter inſigniſſimus, & etiam plures alij, qui nõ ſolùm per ſacra ſcripta legis, & prophetarum: ſed & per dicta rabinorum talmudiſtarum Iudæos conuicerunt. Sed tantùm in hac

B quæſtione intendo breuiter reſpondere, & ſatisfacere ſupradictis argumentis Iudæorum: & detegere cæcitatem: & oſtendere inueteratam malitiam eorũ. Et ideo in præſenti quæſtione duo ſunt principaliter videnda, & probanda. Primò quomodo Ieſus Chriſtus obſeruauit, & ſtatuit, & confirmauit, & ratificauit legem Moyſi prout quærit primum argumentum. Secundò qualiter Ieſus Chriſtus exercuit, & perfecit officium veri Meſſiæ. pro vt quærit ſecundum argumentum.

Quãtùm ad primum articulum eſt primò notandum, ꝙ quia lex diuina data Moyſi nõ erat merè literalis, & temporalis: ſed etiam principaliter ſpiritualis: ſicut dictum eſt in præcedenti quæſtione: ideo, ſecundùm ſcripturas legis, & prophetarũ, lex Moyſi erat pri-

C mò illi populo literaliter obſeruanda. Secundò erat per Meſſiam promiſſum ſpiritualiter, declaranda. Tertiò erat per paſſionem literaliter, & carnaliter terminanda, & eius veritas ſpiritualiter obſeruanda. Primum patet per totum diſcurſum Exod. & Leuitic. & numeri. & præcipuè Deut. vbi Deus ſub multiplici comminatione, & maledictione præcipit illam legem: & cerimonias obſeruari. Secundùm patet Deut. decima octaua. vbi Deus dicit Moyſi. Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos quæcunque dixero illi. Et qui verba eius, quæ loquetur, non audierit: vltor exiſtam & cætera. Ex dictis in hoc textu, & capitulo ſequitur primò: quòd in lege Moyſi fuit Chriſtus promiſſus ad declarandam legem

D Moyſi: & verum ſenſum & veritatem eius. Secundo ſequitur, ꝙ talis promiſſio de Chriſto declaratore legis fuit facta in monte Sinai, ſimul cum datione eius. Quod probatur per hoc quod ait Moiſes in hoc. 18. capitul. Deuter cum referendo legem populo dicit, Prophetã ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus, ipſum audies vt petiſti à domino Deo tuo in Oreb: quando concio congregata eſt. & dixiſti: vltra non audiam vocem domini Dei mei. Et ignem hunc maximum amplius nõ videbo ne moriar. Et ait dominus mihi. Bene omnia locuti ſunt. Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui. Et ponam verba mea in ore eius &c. vt ſupra. Ex quibus patet, quod iſta promiſſio de propheta declaratore legis futuro, quã refert hic Moyſes, iam fuerat facta in Oreb in datione

E legis: quando populus dixit Moyſi: loquere tu nobis: & non loquatur nobis Deus ne forte moriamur. vt patet Exo. 20. Et tũc Deus dixit Moyſi. Bene omnia ſunt locuti petẽdo mediatorem q loquatur eis ex parte dei familiariter: ideo promitto tibi, quòd prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorũ, ſcilicet de tribu Iuda: ſimilem tui in humanitate, & officio. Iſte enim erit ſimilis tui primò in humanitate, quia licet ſit Deus: tamen erit etiam homo Quia ponam verba mea in ore eius: quia erit verbum incarnatum. & ſic apparebit mundo ſimilis tibi in humanitate. & erit etiam tibi ſimilis officio. nã ſicut ego miſi te ad iſtud populum liberandũ de iſta captiuitate temporali: & eduxiſti eũ de terra Aegipti: ita ego mittam illud ad liberandum totum genus humanum de ſeruitute

F peccati & de iugo legis. Item ſicut ego per te dedi legem iſtam illi populo: ita per illum prophetam Chriſtum declarabo eam: & ideo poſui verba mea in ore eius. Item ſicut iſte populus fuit tibi rebellis multotiens uolens te audire: ita iſte idem populus erit ipſi rebellis: intantùm quod interficiet eum ſicut iſte idem populus voluit te interficere & conſtituere alium ducem & reuerti in Aegiptum. Sed ſicut ego puniui omnes rebelles, qui te non audierunt: quia non introierunt terram promiſſam; ſed cadauera eorum manſerũt in deſerto: ita ego vltor exiſtam eorum, qui verba huius prophetæ Chriſti audire noluerint: & ipſi non crediderint: quia vagos, & captiuos temporaliter per hũc mũdũ diſpergam:

A gam,& animæ eorũ nunquã introibũt in requiem meã. Ex quibus patet, ꝙ promiſſio de Xpo futuro legis interprete, & declaratore facta fuit in mõte Oreb i primo anno ſimul cum datione legis, ſed quia Moyſes tacuit, & omiſit eã in Exodo: ideo refert, & exprimit eam in Deut. Tertiò autem ſequitur, ꝙ ſicut totus ille populus ſe obligauit ad ſeruãdam legẽ Moyſi, & omnia, quæ Deus locutus fuerat Moyſi, quando dixit: Omnia, q̃ locutus eſt Deus faciemus, & erimus obedientes. Exod. 24. Ita pariter ſe obligauit ad audiẽdũ Xpm in ſuo aduentu, & declarationem legis per ipſum faciendam. Itẽ ſicut ille populus ſe obligauit ad ſeruandam literaliter legẽ Moyſi ſub anatemate, & multiplici maledictione ſcripta. Deut. 27. & 28. ita ſub eiſdem maledictionibus, & pœnis ſe obligarunt ad audien-
B dum, & crẽdendum, & obediendum illi prophetę Chriſto, & ad ſeruandam legem ſecũdũ eius declarationem. Item ſequitur, ꝙ ille populus non erat obligatus ſeruare literaliter legem Moyſi, niſi vſque ad declarationẽ factam per illum prophetam promiſſum: ſed exinde tenebantur obſeruare legem Moyſi ſpiritualiter ſecundũ veritatẽ, & declarationem factam per illũ prophetam: cui obligabantur credere, & obedire, & eius doctrinam audire, & ſequi, ideo dixit eis Ieſus Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniũ perhibet de me. Eſt qui accuſat vos Moyſes in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi: crederetis forſitan, & mihi: de me enim ille ſcripſit. Quaſi dicat, ſicut patres veſtri fuerunt obligati credere Moyſi, & ſeruare literaliter legem eius ita, & vos obligamini cre-
C dere mihi, & audire à me declarationẽ legis Moyſi, nam ego ſum ille ꝓpheta dę quo ſcripſit Moyſes. Deut. 18. cui cum comminatione vltionis obligamini credere, & ideo ſi crederetis Moyſi, crederetis, & mihi, & per conſequens non credendo mihi non creditis, & Moyſi. Et ſic irritã facitis legem eius, & violatis iuſiurandũ quod feciſtis in Oreb. quando dixiſtis omnia, quæ locutus eſt Deus, faciemus, & erimus obedientes. Exo. 24. & per conſequens eſtis hæretici in lege, & incurritis omnes malectiones ſcriptas Deut. 27. & 28. Hoc idem oſtendit Mat. 3. & Lucæ 3. quando in baptiſmo vox patris audita eſt dicens. Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Et ſic patet, ꝙ idem Deus pater, qui in datione legis dixit de Chriſto. Ponam verba mea in ore D
eius: loqueturq́; ad eos &c. Idem pater præcepit in nouo te. vt audiant ipſum Chriſtum tã quam propheiam promiſſum in leg. & ideo vbicunq; memoratur in ꝓphetis præſens punitio, & captiuitas, in qua modò laborãt Iudæi ſemper aſſignatur pro cauſa, quia nõ ex audierunt vocem domini venientis in carnem: ſiue quia non audierunt vocem huius prophetæ. ſ. Chriſti: nec crediderunt ipſi. Vnde ait Chriſtus per os Dauid. Pſal. 17. Filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Item Pſal. 80. Populus meus non audiuit me, & Iſrael non intendit mihi. Item Pſ. 94. Hodie ſi vocem eius audieritis &c. quibus iuraui in ira mea &c. Item Iſa. 1. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus preſepe domini ſui. Iſrael autem non cognouit me. Item ca. 50. E
Ecce enim in iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram, quia veni, & non erat vir, vocaui, & nõ erat qui audiret. Item cap. 65. Omnes in cędem corruetis pro eò, quod vocaui, & non reſpondiſtis, locutus ſum, & non audiſtis &c. Item Hiere. 16. Sed vos peius operari eſtis, q̃ patres veſtri. Ecce enim ambulabat vnuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui mali, vt me non audiat. Eijciam vos de terra hac &c. Ex ſupradictis patet quomodo ille populus ſub comminatione obligabatur audire Xpm in ſuo aduentu legem declarantem, ſed quia non audiuit, ideo fuit punitus in corpore, & anima in æternum, & ſic patet qualiter lex Moyſi erat per Chriſtum declaranda. Hoc idem dicit Rabi Moyſes in ſententijs de pœnitentia, ꝙ tempore Meſſiæ omnes attendẽt F
ad ſciendam legem ꝓ ſęculo venturo acquirendo. Item in hoc concordant omnes magiſtri Iudæorũ antiqui. ſ. ꝙ Meſſias dẽt in ſuo aduentu declarare myſteria occultiſſima legis imo multa ſunt myſteria in lege, quæ appellant Ticu. i. ſilentium: quę nullus audet declarare: quorum declarationem expectant faciendam per Meſſiam: ideo in oratione rogant omnes, vt Deus mittat Meſſiam, q̃ declaret nodos, & ęnigmata legis. Tertium autẽ principale probatur. ſ. ꝙ lex Moyſi quò ad cęrimonialia, & literale officiũ erat ꝑ Xpm, & eius mortem terminãda, & abolẽda. Hoc patet Pſalm. 39. Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi: Holocauſtum, & pro peccato non poſtulaſti: tũc

A non eſt impoſitum à caſu, et præter intentũ illi ciuitati: imo ex diuina prouidentia, & magno myſterio. nam duo homines ſanctiſſimi, & maximæ autoritatis impoſuerunt ipſi illud nomen: quorum primus fuit Melchiſedech: qui ſecundũ eos fuit Sem. filius Noe, ſacerdos Dei altiſſimi; qui in illo loco obtulit Deo excelſo panem, & vinũ pro Abraam. Gen. 13. Iſte autem Melchiſedech nominauit illam ciuitatem Salem. i. pacem, & iuſtitiam. Poſtea Abraam in alio monte ipſi iuncto, qui dicitur Moria, propoſuit immolare filium ſuum Iſaac. Sed quia prohibitus ab angelo immolauit arietẽ loco filii: ideo appellauit mõtem illum Dominus uidebitur: eò ꝙ ibi uiſus fuit, & apparuit dñs. Gen. 22. ſed quia hiere hebraice idem eſt quod uidere latinè, et hu idem eſt quod ipſe Deus ſiue eſſe: quod ſoli Deo cõpetit: ideo hierhu item eſt quod dominus uidebitur. Et deponitur ibi nomen domini tetragrammaton: quod ſoli Deo conuenit. Et hoc nomen impoſuit Abraam illi monti propter uiſionem Dei oſtenſam. Sed quia altera pars montis iã dicebatur Salem: ideo tota ciuitas, quæ totũ illum monten complexa eſt, dicta fuit Hieruſalẽ. i. uiſio pacis, et iuſtitiæ, ſiue uiſio Dei pacis, et iuſtitiæ. quia hierhu idem eſt quod viſio Dei, et Salem pax, et iuſtitia. Et ſic dicta eſt Hieruſalem per ſupradictos magnos, et autenticos uiros. Iſti autem Rabini uerũ dicunt, ꝙ propter ſupradicta myſteria, dicta et appellata fuit Hieruſalem illa ciuitas: ſed non percipiunt illa myſteria. vnde eſt aduertendum, ꝙ tria myſteria fuerunt facta in illo

C monte tempore patriarcarum. Nam primò ibi Melchiſedech homo gentilis rex Salem, et ſacerdos obtulit Deo excelſo panem, et uinum pro Abraam: per quod myſteriũ fuit primò figuratum qualiter Chriſtus Deus, et homo, rex, et ſacerdos in eodem loco debebat inſtituere ſacramentum eucariſtiæ: in quo offertur Chriſtus hoſtia, et ſacrificium ſub forma panis, et vini: per quod ſacrificiũ pacificamur, et reconciliamur Deo patri. Itẽ fuit figuratum qualiter in eodem mõte Xp̃s rex ſacerdos, hoſtia, et ſacrificium debebat crucifigi et immolari: per quam paſſionẽ, et ſacrificium peccatorum omnium erat puniendum: & noſtra iuſtitia facienda, et nos eramus iuſtificandi, et pacificandi, et Deo patri reconciliandi. Et ideo appellauit illum locum Salem, ideſt pacem, et iuſtitiam. Sed per

hoc ꝙ Melchiſedech erat homo gentilis fuit D figuratum, quòd illud ſacrificium Eucariſtiæ erat celebrundum, et venerandum per totũ populum gentilem ad fidem Chriſti conuerſum. Poſtea autem in altera parte eiuſdem montis, Abraæ uolenti immolare filium apparuit angelus domini, dicens, Non extẽdas manum ſuper puerum etc. Et tunc immolauit ibi arietem. In quo myſterio præuidit Abraam in ſpiritu qualiter in eodem loco Chriſtus pro toto humano genere erat immolandus, et crucifigendus, et videndus. Et ideo appellauit illum montem Dominus videbit: imo in hebræo dicitur. Dominus videbitur. Et ly Dominus ſcribitur cum quatuor literis, quod nomẽ ſoli Deo cõuenit. Quaſi dicat. Dominus Deus incarnatus uidebitur immolari, et crucifigi in iſto loco, et iſta figura implebitur. Nam ſicut ego immolaui iſtum arietem ꝓ filio meo, et loco eius, E ita Chriſtus futurus de carne mea immolabitur in iſto loco, et videbitur crucifigi pro liberatione totius generis humani. Et ſic in iſto loco dominus videbitur adimplere iſtã figuram, et miſterium ſeipſum offerendo. Et ſic patet, ꝙ illi ciuitati non fuit impoſitum hoc nomen Hieruſalem à caſu, ſed ex ſacramento, et myſterio, et per cõſequens non eſt nomen caſuale, ſed ſacramentale. Et ſic eſt dicẽdũ de Sion, et Iudæa etc. Nam Sion interpretatũ ſpecula. Vnde Deus uř, & ſpeculatur vbi Chriſtus erat ſpeculãdus. Et Iudęa interpretatur confeſſio, vbi Chriſtus erat confitendus et recipiendus ab apoſtolis, et diſcipulis. Et ſic patet quòd iſta nomina non fuerunt impoſita à caſu: ſed miſticè, et propheticè propter futura myſteria, quæ in illis locis erant complenda, et quia ex illis locis tota eccleſia erat incoanda, et deriuãda, F et poſtea per totum orbem diffundenda, et amplianda. Tertiò autem in eodem monte vidit Iacob ſcalam in ſomnis et dominum innixum ſcalæ, per quod prouidit myſterium incarnationis, et paſſionis, et reſurrectionis, et aſcenſionis Chriſti vt dictum eſt. Et ideo eleuauit lapidem in ſignum vnctum oleo, ad pręfigurandum qualiter in eodem loco Xp̃s erat eleuandus in cruce pro ſalute omnium noſtrũ, et appellauit nomẽ loci illius Betel. i. domus Dei, q̃ ante luza vocabatur dicens. Terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud: niſi domus Dei & porta cœli. Gen. 28. quaſi diceret. In loco iſto Chriſtus terribiliter triumphabis

A phabit de diabolo. Et per iſtam portā crucis
omnes intrabimus in cęlum,& per iſtam ſca
lam aſcendemus cum Chriſto.Et ideo appel
lauit locum illum Betel.Iudæi autem dicunt
ꝙ Iacob dormiuit, & vidit ſcalā in loco illo
pūctualiter vbi poſtea fuit tēplum ædificatū.
Sed quicquid ſit ſufficit, ꝙ ciuitas Hieruſalē
fuit ædificata, & ampliata, & extenſa ſupra
totum illum montem,vbi facta, & viſa fue-
rūt illa tria myſteria.ſ.vbi Melchiſedech ob-
tulit panem,& vinum,& vbi Abraam immo
lauit arietem:& vbi Iacob vidit ſcalam. Et
ideo appellata fuit Hieruſalem.i. viſio futu-
ræ pacis,& iuſtitiæ:eò ꝙ ibi Chriſtus erat vi
dendus, & impleturus illa tria myſteria ibi
figurata. Vnde Abraam non appellat illum
montem Dominus viſus eſt, ratione viſio
nis factæ:ſed Dominus videbitur de futuro
B ratione viſionis adimplendæ. Ex quibus pa-
tet,quòd illa nunquàm fuit vera Hieruſalem
vſquequo illæ uiſiones,& figuræ fuerunt per
Chriſtum impleræ, ſcilicet vſquequo viſus
eſt Chriſtus ibi prædicare,& inſtituere Euca
riſtiam,& crucifigi & reſurgere, & aſcēdere
in cęlum,& mittere ſpiritum ſanctum in il-
lam ſanctam ſocietatē, in qua erat vera pax,
& viſio veritatis totius ſacræ ſcripturæ. Et
ſic completis omnibus myſterijs noſtræ re-
demptionis per Chriſtum ſola illa ſancta ſo
cietas fidelium dicta eſt vera Hieruſalem,&
vera viſio pacis,& iuſtitiæ,& verè pacificata
& iuſtificata per Chriſtum. Sed quia illa ſan
cta ſocietas diffuſa fuit poſtea prædicando
per totum orbem,conuertendo ad fidem to
tum populum gentilem,qui per fidem Chri
ſti fuit Deo patri iuſtificatus,& pacificatus,
& reconciliatus:ergo tota religio Chriſtiana
C toto orbe diffuſa dicitur vera Hieruſalem,eò
ꝙ habet omnes conditiones,propter quas il-
la ciuitas materialis ꝓphetice,& myſticè ap
pellata fuit Hieruſalem. Nam iſta eſt verè
pacificata,& iuſtificata in Chriſto, & iſta vi-
det & credit Chriſtum verum Deum,& ho-
minem crucifixum,& paſſum,& reſurrexiſſe
&c.Et quod factum eſt in illa ciuitate ſemel:
fit in iſta quotidie. Nam ibi ſemel Chriſtus
pro nobis crucifixus eſt, ſed in iſta Hieruſa-
lem toto orbe diffuſa quotidie, & iugiter of
fertur in altari in memoriam illius paſſionis
ad noſtram reconciliationem & ſalutem, &
per conſequens Chriſtus ſemper operatur ef
fectum noſtrę redemptionis in hac eccleſia,
& Chriſtiana religione per eccleſiaſtica ſa-
cra in quibus lucet, & viget paſſio Chriſti. D
Ex quibus patet, ꝙ ipſa eſt vera Hieruſalem
ab illa deriuata,& toto orbe diffuſa,& dilata
ta.Et hanc dilatationem præuidit Iacob in
illa viſione,qn̄ dn̄s innixus ſcalæ dixit. Ego
ſum dn̄s Deus Abraā p̄ris tui,& Deus Iſaac:
terrā in qua dormis tibi dabo,& ſemini tuo:
eritq; ſemē tuū quaſi puluis terræ,dilataberis
ad orientem,& occidentē,& ſeptētrionē, &
meridiē.Et benedicētur in te, & ſemine tuo
cunctæ tribus terræ &c. q.d. myſteriū huius
viſionis implebitur in loco iſto,& hic ædifi
cabitē vera Hieruſalē ꝑ incarnationē,& p̄di-
cationē,et paſſionē,& reſurrectionē,et aſcen
ſionē Chriſti,& ſpiritus ſc̄ti miſſionē, q Xp̄s
erit de ſemine tuo ſcd̄m carnem,quę ciuitas
erit ſocietas filiorū tuorū,ſm ſpiū,& promiſ
ſionē. Et dilatabitur iſta ciuitas ſeminis tui
ad orientē,& occidentē,& ſeptētrionem, & E
meridiem. Et reddit cauſam quō dilatanda
erat iſta ciuitas,dicēs:qa in te,& ſemine tuo
benedicētur oēs tribus terræ. Ex qbus patet,
ꝙ oēs tribus,& nationes,& gentes terræ etāt
in Xp̄o benedicendæ recipiendo eum,& crę-
dendo myſteriū incarnationis, & noſtræ re-
demptionis, quod per illā ſcalā,& uiſionem
p̄figurabatur,& ꝑ conſequēs eccleſia,quæ to
to orbe diffuſa eſt,& dilatata,erat dicēda ve
ra Hieruſalē.Et ſic ergo dicendū, ꝙ qn̄ pro-
phetæ cōmendant,& beatificāt Hieruſalem,
nō ſolū loquunē de illa materiali,ſi qua Xp̄s
fuit viſus in carne, & operatus eſt noſtrā re-
demptionem: ſed loquuntur etiam ſimul de
iſta Hieruſalem toto orbe diffuſa, quæ deri-
uata & orta,& continuata,& dilatata,eſt ab
illa:eo modo quo dictum eſt. Et hoc probatē
multipliciter,per dicta prophetarum, nā ea, F
quæ dicta ſunt Pſ.47.& 50.& 64.& 86.non
poſſunt verificari præciſè de illa ſola Hieru-
ſalē materiali: quia illa non ſuit ędificata in
exultatione vniuerſæ terræ,& illa iam erant
ædificata tempore Dauid,& iam offereban-
tur in illa diuerſa ſacrificia,& in illa nunquā
fuit capta proſperitas,prout memoratur Pſ.
64.nec poſſet capere tot nationes,& gentes
quot memorantur Pſal.86.vbi dicitur, ꝙ ibi
erit Raab.i.Aegiptus, & populus Babilonis
& Aethiopum &c.ergo ſequitur,ꝙ illa non
poſſunt intelligi, niſi de iſta Hieruſalem to-
to orbe diffuſa,vt in prædictis pſalmis viſum
eſt. Item illud Iſa. 2. Erit in nouiſſimis die-
bus pręparatus mons domus dn̄i in verticē
montium, & fluent ad eum omnes gentes:

A & ibunt populi multi, & dicent. Venite aſcẽdamus & cætera. non poteſt verificari de illa ſola Hieruſalem materiali: quia ad illam nõ poſſent fluere omnes populi, & gentes: nec poſſent in ea capi ſed verificatum eſt de Hieruſalem toto orbe diffuſa ad quam venerunt omnes gentes,& populi ad fidem Chriſti recipiendam. Item illud Iſaiæ. 54. Lauda ſterilis, quæ non paris &c. dilata locum tentorij tui.& pelles tabernaculorum extẽde: ne parcas,longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida. Ad dexterã enim, & læuam penetrabis. Et ſemen tuũ gentes hæreditabit, & ciuitates deſertas inhabitabit &c. Omnia iſta enim ſunt impleta in hac Hieruſalem ſpirituali toto orbe diffuſa, quia per totum orbẽ dilatauit funiculos, & tentoria ſua. Et oẽs Chriſto ſubiecit, & in ſe conclufit per fidem.

B Item omnia illa,quæ ſcribuntur Iſa 60. Surge illuminare Hieruſalem &c. non poſſunt verificari de illa Hieruſalem materiali, niſi imitatiuè, quia completiuè fuerunt verificata in iſta noſtra Hieruſalem toto orbe diffuſa, quia in iſta fuit orta gloria domini, & viſa, & in iſta ſunt congregatæ omnes gẽtes & filij huius de longe ad eã venerunt,& multitudo gentiũ in iſta conuerſa eſt: & per iſtã volarunt Apoſtoli,vt nubes portantes pluuiã euangelicã, & vt columbæ per doctrinã ſimplicitatis,& innocentiæ. Et iſti tanquã naues portarunt fideles ex inſulis ad iſtã Hieruſalem,& eccleſiam. Et muros huius Hieruſalem ædificarunt peregrini de populo gentili nouiter conuerſi. Nam Conſtantinus conſecreauit palatium ſuum in latetano in honorem ſaluatoris. Et cæteri reges ædificarũt no

C uas eccleſias,& eas multis diuitijs, & prætioſis ornamentis dotauerunt. Et non ſolùm pegrinĩ dotauerunt eccleſiam bonis temporalibus: ſed etiam ſpiritualibus,& doctrinalibus. Nam Origenes, & Hieronymus, & Atanaſius,& Auguſtinus: qui veniebant de populo gentili; ſcientia & moribus, & doctrinis,& libris eccleſiam Dei decorauerunt: ut patebit Deo dante in expoſitione canticorum Salomonis. Et ſic eſt dicendum de toto reſiduo libri Iſa. maximè à 40. capitulo vſq; ad finem: quia licèt quandoque imitatiuè loquatur de illa particulari Hieruſalẽ in quam Chriſtus erat venturus,& noſtram redẽptionem in ea operaturus:tamen cõiter loquitur de Hieruſalem vniuerſali toto orbe diffuſa per grãm,& in cęlo per gloriã. Et eundẽ ordinẽ tenent cęteri prophetę. Ex ſupradictis ſe D quitur ꝙ hoc nomẽ Hieruſalẽ non fuit impoſitũ illi ciuitati grã ſui,ſed in ſignũ, & figurã ꝑ ſupradicta myſteria noſtræ redẽptionis, quæ in ea erant implẽda, & ſic illa ciuitas cõpleuit curſum, & officium ſuum per ſupradicta myſteria facta per Chriſtum. Et iõ poſt paſſionem,& reſurrectionẽ, & aſcenſionem Chriſti,& poſt ſpiritus ſancti miſſionem fuit deſtructa completo ſuo officio. Et ſic cętera omnia legalia fuerunt mortua, & deſtructa: & ſic omnia ceſſarunt. Itẽ Xp̃s in illa ciuitate Hieruſalẽ materiali ædificauit Hieruſalẽ ſpiritualẽ,nam fundamẽta huius ciuitatis ſũt articuli fidei,& eccleſiaſtica ſacramenta, quę omnia hñt virtutẽ & effectũ ex paſſiõe Xp̃i: vnde in monte Caluariæ Xp̃s fuit crucifixus ex cuius latere orta ẽ eccleſia quãdo exiuit ſãguis & aqua.vnde hñt virtutẽ oĩa ſacra ad E regenerandos fideles huius magnæ ciuitatis. Nam per baptiſmum ſunt regenerati,& multiplicati oẽs fideles per totum orbem. Item in monte Sion Chriſtus inſtituit ſacramentũ Eucariſtiæ,quod eſt caput totius eccleſiæ. Item in eodem loco Chriſtus miſit ſpiritum ſanctum in apoſtolos,& totam illã ſanctam ſocietatem in qua erat tota Chriſti eccleſia: & vera Hieruſalem vna fide, & pace ſociata: & exinde fuit toto orbe diffuſa, & dilatata ꝑ regenerationem baptiſmalẽ. Et ſic patet, ꝙ in illa Hieruſalem materiali fuit fundata, & incoata magna Hieruſalẽ ſpiritualis ꝑ Chriſtum,& poſtea per apoſtolos per totũ orbẽ ampliata. Ex quib. patet, quòd ſola eccleſia Xp̃i eſt vera Hieruſalẽ, & vera terra ꝓmiſſionis promiſſa fidelibus hic per gratiam,& ſola hæreditas cœleſtis eſt vera Hieruſalẽ ꝓmiſſa iuſtis in futuro per gloriam. Sed miſeri, & F cęci Iudæi non valentes capere ſacramenta Dei.nec intelligentiam legis, & prophetarũ propter maledictionem eis ex peccato inflictam: oĩa intelligunt literaliter de illa Hieruſalem materiali per falſum Meſſiam, quẽ fruſtra expectant,fore implenda. Vnde dicũt ꝙ ille Meſſias capiet montẽ Sinai, & montẽ Tabor, & collocabit eos iuxta montẽ Syon & ſuper iſtos tres montes ędificabit Hieruſalem nouam: ad quam confluent omnes gẽtes, & regna. Et ſic gloſant illum Pſalmum 81.ſcilicet. Fundamenta eius in montibus ſanctis & cætera. Sed quantùm ſit talis poſitio impoſſibilis, & irridenda, cuicunque ſanæ mentis eſt manifeſtum: Ideo nos, quibus

A bus datum eſt noſſe myſteriū regni Dei, agamus gratias, & ſeruiamus redemptori noſtro in hac Hieruſalem per gratiam, expectantes futuram per gloriam: ipſi aūt maneāt in ſua cęcitate vſq; ad veſperam mundi. Sexta concluſio, ꝙ illa terra Canaā cū fructibus, & bonis tēporalib. non fuit promiſſa, & data filijs Iſrael in præmium præciſum, & ſolidum ꝓ obſeruātia legis Moyſi. Probatur. nā ſequeretur, ꝙ aut Deus eſſet ingratus, & iniuſtus dādo eis terram tā ſterilem, & miſerā pro obſeruantia legis iam duræ, & difficilis: aut ꝙ ſuperſtitio gentilium fuiſſet perfectio, & nobilior ꝗ lex data per Moyſen. Hoc probatur nām ſm eos illa terra dabatur in ſolum præmium: ſed terra, quam poſſidebant gentiles, & poſſident hodie ſarraceni. ſ. Damaſcus, & Babylonia, & Aegyptus, & Græcia, & opima
B terra Iudæorū, erant & ſunt abſque proportione nobiliores, & fertiliores, & amœniores & ditiores quàm illa terra Canaan: vt dictū eſt, & patet intuenti naturam, & differentiam ſitus orbis: ergo ſequitur, ꝙ vilior terra mundi data fuit filiis Iſrael in præmiū: quod eſſet cōtra iuſtitiam: ſi illa terra ſola daretur in pręmiū: aut eſſet dicendum, ꝙ melius ſeruiebant Deo gentiles cum ſua ſuperſtitione quàm Iſraelitæ obſeruando illam legē: quia ſecundum acceptationem legis, & ſeruitutis datur, & præmium. Aut eſt dicendum, ꝙ præter illam terram, & bona temporalia: alia bona ſpiritualia, & æterna erant eius danda: vt ſupra probatū eſt. Itē ſi lex Moyſi ſolum, & præciſè promitteret illam terram Canaā cū fructibus ſuis obſeruatorib. ſuis in pręmium: ſequeretur, ꝙ non eſſet lex diuina: nec differ-
C ret à legibus humanis: quæ ſolū promittunt præmium temporale: quod eſt falſum. nā tripliciter differt lex diuina ab humana, ſ. fine, officio, & præmio: vt dictum eſt in principio huius articuli. igitur oſtenditur, ꝙ vltra illam terram materialem, & paruam, & miſeram promitteret terram viuentium per illā intellectam: quia maius pręmium debetur obſeruatoribus legis diuinæ quàm humanæ. Septima concluſio, ꝙ ſicut obſeruantia circunciſionis, & cæterorū legaliū dabatur Deo non in pretiū ſolidū: ſed in ſignū fœderis, & futuri ꝓtij ſoluēdi per Xp̄m: Ita illa terra Canaan nō fuit promiſſa, & data illi populo in præmiū ſolidū, & præciſum: ſed in ſignum ꝓmij futuri, & æterni qđ accepturi erant à Xp̄o in ſuo aduētu. Prima pars eſt probata in prima, & ſcđa quæſtione. Secunda aūt pars proba- D
tur. nā præmium debet correſpondere labori: ergo ſi totus labor obſeruantiæ illius legis non dabatur niſi in ſignum: ergo nō recipiebant nec poſſidebant illam terram cum ſuis bonis temporalibus: niſi in ſignum præmij futuri perfecti dandi eis per Chriſtū. vnde ſicut omnia ſacrificia, & ſacramenta, & cętera legalia ſignificabant, & figurabāt Chriſtum, & paſſionem eius: quæ pro nobis erant offerenda: ita illa terra promiſſa cum ſuis fructibus, & bonis temporalibus ſignificabat, & figurabat totam iſtam eccleſiam cum bonis gratiæ. & ſupernam terrā viuentiū cum bonis glorię. Et ſic eſt dicēdū, ꝙ illa terra fluēs melle, & lacte figurabat iſtam eccleſiā fluentem lacte ſacramentorum, & melle doctrinę euangelicæ. Et per frumentum, & vinum illius terræ figurabatur ſacramentum eucari- E
ſtiæ in quo offertur Chriſtus mediator ſub forma panis, & vini, & per oleum figurabantur cætera ſacramenta ad noſtram ſalutem, & ſanitatem collata. Item per frumētum vinum, & oleum illius terræ figurabatur fides articulorum, & gratia ſacramentorum, & obſeruantia, & iuſtitia præceptorum, & conſiliorum huius eccleſię, & viſio diuinæ eſſentię, & poſſeſſio, & fruitio eiuſdem in regno cœlorū: quam patres, & omnes fideles ve. te. acceperunt nobiſcum in Chriſto propter fidē quam habuerunt de Chriſto futuro: in cuius fide obſeruabant illam legem. Et ideo dicit Aug. ſuper Ioan. 2. ſuper illud. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto &c. ꝙ hoc intereſt inter figuram, & imaginem, & rem ipſam: nam figura præſtabat vitam temporalē. ſed res ipſa, cuius figura erat, præſtabat vitā F
æternam. Vnde eſt aduertendū, ꝙ duo erant conſideranda in obſeruantia legis ve. te. Primò cōſiderabatur obedientia. labor in obſeruando illam legem. Secundò fides Chriſti futuri redemptoris, & præmiatoris. Et ſic propter primum dabatur eis illa terra cum ſuis fructibus, & bonis temporalibus. Ideo quando prçuaricabantur, & declinabant ad idola illicò Deus affligebat eos, & perdebant illā, terram, & ſubijciebat eos, gentibus alienigenis: vt patet per totum diſcurſum libri Iudicum, & Regum. Sed propter fidē Chriſti ſub qua obſeruabant legem: promittebatur eis Chriſtus, & fructus redemptionis, & gloriæ eo modo quo ſupra dictum fuit: non explicitè, ſed implicitè: & iō nō ꝓfuit redēptio Xp̄i

A niſi illis qui vixerunt ſub fide, & ſpe eius. Et
iſti ſoli acceperūt repromiſſiones per Chri-
ſtū: vt patet ad Hebræos 2. Et ſic patet quo-
modo illa terra & bona temporalia non fue
rūt eis promiſſa: & data in præmium præci-
ſum. ſed in ſignum præmij futuri, quod erāt
accepturi in Chriſto propter fidē. Et ſic eſt
intelligenda ſacra ſcriptura vete. teſtamenti
vbicunque in lege aut in prophetis promittū
tur alia temporalia. Iſta autem ſeptima con
cluſio probatur experimento: nam poſtquā
lex Moyſi, quæ ſignificabat Chriſtum, & eius
eccleſiam, fuit mortua ſimul cum Chriſto: &
bona ſpiritualia ſignificata per bona tempo
ralia illius terræ ſurrexerunt ſimul cū Chri-
ſto: illicò illa terra Canaan fuit mortua, &
deſtructa pro Iudæis: quia illicò fuerunt ex-
pulſi ex ea: & nunquàm amplius poſſederunt
B eam. Et ſic patet primò, ꝙ illa terra non fuit
eis data niſi in ſignū præmij futuri dandi per
Chriſtum: & ſic adueniente vero præmio
bonorum gratiæ ceſſauit præmium tempora
le figurariuum, Secundò oſtenditur experi-
mentaliter: quia poſtquàm illa lex non erat
obſeruanda poſt aduentū Chriſti: ideo non
amplius illam terram poſſederūt: quia poſ-
ſeſſio eius ſimul cum lege fuit mortua, & ab
dicata, & finita, & ſimul cū lege ceſſauit, q̄a
ſimul cum lege erat ſignū futurorum bono-
rum. Sed Iudæi occæcati et experimentū nō
percipiunt. Octaua concluſio, ꝙ Meſſias in le
ge ꝓmiſſus nō erat daturus bona tpalia, ſed
ſpūalia, nec erat liberaturus illū populū de ca
ptiuitate tpali, ſed ꝓ totū genus humanum à
pctō & ſeruitute æterna & ſpūali. Probatur
primo, nā ipſe erat vēturus in pauptate & hu
C militate, ergo non erat vēturus ad dādū bo-
na tpalia. Hoc probat Zac. 6. Exulta ſatis filia
Siō, & iubila filia Hieruſalē: ecce rex tuus ve
nit tibi iuſtus, & ſaluator ipſe pauper aſcen-
dēs ſup aſinā, & ſup pullum filiū aſinæ &c.
qđ fuit impletū p Xp̄m in die ramis palma-
rū. Item Iſa. 53. Et aſcendet ſicut virgultū co
ram eo: & ſicut radix de terræ ſitiēti: non eſt
ſpecies neque decor eius. Et videmus eum
deſpectum. & nouiſſimum vitorum &c. Pro-
pter quæ verba dixerūt quidam magiſtri he-
bræorum: ꝙ rex Meſſias iam natus fuit in fi-
ne ſecundi templi: ſed vadit per mundū tan
quā pauper: & tandē reperietur Romę mēdi
cās inter leproſos. Sufficit ꝙ omnia oracula
prophetarū nihil aliud clamant niſi ꝙ Xpus
erat venturus in paupertate, & deiectione ad
humiliandum, & ſubijciēdum ſuperbos. Sed D
probatur ſcda pars: nam Meſſias promiſſus
tria bona ſpūalia erat daturus. primò ſciētiā,
& doctrinā. Iſa. 2. Venite aſcēdamus ad mon
tē domini, & ad domū Dei Iacob: & docebit
nos vias ſuas: & ambulabimus in ſemitis e-
ius: quia de Sion exibit lex & verbum domi
ni de Hieruſalē &c. Item 11. Egredietur vir-
ga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcen
det: & requieſcet ſuper eum ſpiritus dñi: ſpi
ritus ſapiētiæ & intellectus &c. per totum ca.
& per totum librum & oēs prophetas. Scdò
erat liberaturus homines à pctō, & daturus
eis remiſſionē pctōrum & gratiā. pſ. 71. Libe
rabit pauperem à potente. & animas paupe-
rum ſaluas faciet &c. Itē Iſa. 61. Spūs dñi ſu-
per me: eò ꝙ vnxit me: ad annunciādū mā
ſuetis miſit me, vt mederer contritis corde:
& prędicarē captiuis indulgentiam & clauſis E
apertionem: & prædicarem annum placabi
lem domino Deo &c. Item Ezec. 33. Effun-
dam ſuper vos aquā mundam, & mundabi-
mini ab omnibus inquinamentis veſtris &c.
Item Zaca. 12. In die illa effundam ſuper do
mum Dauid & ſuper habitatores Hieruſalē
ſpiritum gratiæ & præcium. Item infra c. 13.
In die illa erit fons patens domui Dauid, &
habitantibus Hieruſalem: in ablutionem pec
catoris & menſtruatæ &c. Tertiò Meſſias e-
rat daturus vitam æternam gloriā: vt patuit
per totam expoſitionem pſalterij, & maxi-
mè pſ. 83. vbi dicitur: Beati qui habitant in
domo tua domine in ſæcula ſæculorū lauda
būt te. protector noſter aſpice Deus & reſpi-
cè in faciē Chriſti tui: quia melior eſt dies v-
na in atriis tuis ſuper milia, quia miam & ve
ritatē diligit Deus: gratiam & gloriā dabit F
dñs &c. In quibus verbis & toto pſ. oſtēditur
qualiter Xp̄s expectabatur, vt daret grām in
præſenti & gloriā in futuro. Ex hoc idē patet
per omnia oracula prophetarū. Item ꝙ bona
promiſſa tpe Meſſiæ non debebāt eſſe tpalia
ſed ſpūaliā, non ſolum patet per prophetas,
ſed et per ſapiētiores magiſtros hebræorū.
Vnde ait Rabi moſſe abemmaymū in libro
Iudicū in ſententijs regū: ꝙ non deſiderarūt
prophetæ, & ſapientes tēporis Meſſiæ, vt do-
minarētur ſuper orbē: nec vt haberēt ptāt i
gētib. nec ad comedendū nec adhibēdū nec
ad delitias, & uoluptates: ſed ut uacarent in
lege & ſapientia: ut eſſet eis fas habere uitā
ſæculi uenturi: ſicut declarauimus in ſentē-
tijs de pnia: & in illo tpe oēs diuitiæ repu-
tabuntur

A tabūtur tāquā terra:& non erit occupatio in
Iſrael niſi ad ſciēdū dominū:lō erūt ſapiētes
magni:& ſciēt verba clauſa & obſcura,& at-
tingēt ſciām ſui creatoris,vt dictum eſt Iſai.
11.quia tunc erit terra repleta ſcia dñi &c.
Et ſic patet,quod tria bona ſpūalia erat da-
turus Meſſias in lege promiſſus.ſ.veram ſciē
tiā:& remiſſionem peccatorum:& gratiā in
præſenti & gloriam in futuro:& nō bona tē
poralia,ſicut expectant miſeri Iudæi.Et ideo
Chriſtus Iudæis temporalia petentibus oſtē
dit.Io.6.quòd ipſe non venerat ad dandū tē
poralia,ſed ſpūalia.Vnde ait.Operamini nō
cibum,qui perit: ſed qui permanet in vitam
æternā:quē filius hominis dabit vobis . Ego
ſum panis vitæ.Patres veſtri mādu cauerunt
manna in deſerto & mortui ſunt . Sed panis
quem ego dabo:caro mea eſt pro mundi ui
B ta.Si quis manducauerit ex hoc pane viuet
in æternum &c.Et infra dicit diſcipulis.Ver
ba,quæ locutus ſum vobis ſpiritus , & vita
ſunt,caro enim nō poteſt quicquàm &c. V-
bi oſtendit Chriſtus,quod ipſe non venerat
ad dandā illam terrāCanaā:nec mel & lac :
nec panem,& vinum materiale: ſed ad dan-
dam veram ſcientiam:& gratiam in præſen
ti per eccleſiaſtica ſacramenta , & gloriam
in futuro,nec venerat ad dandum cibum, &
potum materialem:quia illum dat etiam in
fidelibus cum cęteris bonis temporalibus:vt
patet Mat.6.Sed dicit,quod deſcendit de cœ
lo ad dādum cibū ſpiritualem gratiæ in præ-
ſenti,& gloriæ in futuro. Quantū ad ſecūdū
articulū ponitur prima concluſio , quòd iſta
nomina Abrahā,& Iſrael & Iacob non ſunt
nomina carnis,& naturæ:ſed nomina gratię
& promiſſionis,& fidei & ſacr̄i. Probatur,nā
C hoc nomē Abraā fuit impoſitū ipſi à natiui-
tate ſecundùm carnem:ſed cum data fuit ip
ſi circūciſio:Deus impoſuit ipſi nomē Abraā
in ſignum gratiæ:eò quòd erat futurus pr̄
multarum gentium , vt patet Gen.17.vnde
tale nomen ſortitus eſt Abraā poſtquā cre-
diderat Deo:quia quidē fides reputata eſt ip
ſi ad iuſtitiam:ut patet.Gen.15.Ex quo patet
quod datum eſt tale nomen in ſignum fidei
inquantùm credidit:& etiam in ſacramentū
inquantum erit futuris pater multarū gen-
tium:& inquantùm oēs gentes erāt benedicē
dæ , & regenerandæ in ſemine eius , qui eſt
Chriſtus,vt patet Gen.22.Ex quibus patet ,
quòd hoc nomē Abraā nō eſt nomē carnis ,
& naturæ:ſed fidei:& gratiæ & ſacramenti .

Ex ſupradictis patet,quod ſicut Abraam ha- D
buit duo nomina vnum ſecundùm carnem,
& naturam:& alterum ſecundùm gratiam,
& ſacramentum:ita fuerunt promiſſi ipſi du
plices filij.ſ.filij carnis ſuæ ſm̄ carnem:& fi-
lij ſm̄ ſpiritum,& fidē,& gratiam,& ſacr̄m .
Nam illi fuerunt filij carnis tm̄ qui nati sūt
ipſi per Iſmaelem ſequendo carnem: ſed illi
fuerunt filij ſpirituales & fidei tm̄,qui ſecuti
ſunt fidem eius de Chriſto Meſſia futuro, &
de talibus facta fuit vera, & ſpiritualis pro-
miſſio.Hoc autem probatur,prout dictū eſt
in prima concluſione præcedentis articuli ,
nam quando Deus dixit Geneſis 15. Abra-
hæ: Reſpice cęlum,& numera ſtellas ſi po-
tes &c.per cęlum intellexit,& promiſit hęre
ditatem cęleſtem.Et per ſtellas intellexit fi-
lios ſpirituales.qui erant in Chriſto regene-
randi:quibus promittebat hæreditatem in cę E
lo.Item Gen.22.quando dixit,Multiplicabo
ſemen ſuum ſicut ſtellas cęli:& ſicut arenā ,
quæ eſt in littore maris:& in ſemine tuo be
nedicentur oēs gentes &c.per ſtellas cęli ꝓ-
miſit ipſi filios promiſſionis,& gratiæ,& ſa-
cramenti fidei:& per arenam intellexit filios
carnis . Et ſic patet qualiter duplices ſunt fi
lij Abrahæ.ſ.carnis & fidei:eò quod Abraam
non eſt nomen carnis,& naturæ:ſed fidei,&
gratiæ,& ſacramenti.Item hoc idem eſt dicē
dum de hoc nomine Iacob.quia non fuit ip-
ſi impoſitum à caſu:nec ſm̄ carnem,ſed pro
pter myſteriū quod importatur per hoc no
mē Iacob,quod interpretatur ſupplantator,
eò ꝙ ter ſupplantauit Eſau fratrem ſuū. Nā
primò litigans cum eo eiecit ipſum de ven-
tre matris tenens plantā eius.Et iō Rebecca
vocauit ipſum Iacob.i.ſupplātatorē,vt patet F
Ge.25.Scd̄o Iacob ſupplātauit Eſau fratrem
ſuū,qñ emit ab eo primogeniturā ꝓ cibo lē-
ticularū.Tertiò ſupplātauit eū alia vice , qñ
ſurripuit ipſi bñdictionē dū iuit ad venādū ci
bos ꝓ patre,vt patet Ge.26.Per quos qdem
duos fratres.ſ.Iacob,& Eſau figurabant duo
ppl̄i venturi ex Iſaac & Iacob.& figurabant
duplices filij.ſ.filij carnis,& filij gratiæ.Et fi-
gurabantur tres ſupplātationes qbus filij gra
tiæ debant ſupplantare filios carnis.Per ean-
dē ēt rōne Iſrael nō eſt nomē carnis & natu
rę,ſed nomē myſterij,& fidei,& gr̄æ.nā hoc
nomē Iſrael impoſitū fuit à Deo ipſi Iacob ī
adulta ętate vltra dimidiū vitæ , qñ luctatus
eſt cū angelo iuxta torrētē Iaboz:eò ꝙ vidit
Deum in forma viri facie ad faciem , & fuit
factus

A factus fortis cũ Deo, & tenuit fortiter Deũ
& directus eſt à Deo.& benedictus à Deo.
vñ manſit Iacob claudus uno pede. Per qđ
fuit figuratũ qualiter ex Iacob dẽbant exire
duplices filij,ſ.quidam ſm carnem tantùm;
qui debebant claudicare à vero cultu Dei:
quidam autem erant futuri filij ſecundum
gratiam, & fidem: ſequendo fidem Chriſti,
& recipiendo ipſum, & tenendo,& colendo
eum,& viuendo per fidem. Vñ põt dici qđ
omnes ſumus nati ex Abraham: ſed Iudæi
nati ſunt ex ſpiritu,& fide Abrahæ: ideo di-
cit Chriſtus Ioã.3. Quod natum eſt ex car-
ne caro eſt:& quod natumeſt ex ſpiritu ſpũs
eſt.Hanc etiam cõcluſionem probat apoſto
lus ad Roma.4. & Galatas 3. Ex quibus pa-
tet,ꝙ non oẽs filij Iacob, & Iſrael ſunt veri
filij:niſi ſoli filij ſpirituales: quia fortiter te-
B nuerunt Chriſtum,& fuerunt ab eo benedi-
cti,& directi:& viderunt ipſum per fidẽ,nec
ſunt veri filij Iacob niſi illi, qui eiecerunt fi-
lios carnis extra vterum eccleſiæ:& ſurripue
runt primogenituram,& benedictionem fi-
lijs carnis. Et iſti tales ſunt verus Iacob, &
Iſrael:& verum ſemen Abrahę:vt dictum eſt
in prologo. Ex quibus ſequitur quòd vera
repromiſſio ſpiritualis regni cœleſtis facta
eſt ſolis filijs Abrahæ,& Iacob, & Iſrael ſpi-
ritualibus ſecũdùm fidem,& gratiam, & nõ
filijs carnis. Secunda concluſio,quòd popu
lus gentilis erat efficiendus filius Abrahæ ſe
cundùm repromiſſionem: inquantùm erat
benedicendus in Chriſto, & regenerandus.
Hæc probãtur Geneſis 22. quando Deus di
xit Abrahæ. In ſemine tuo, id eſt in Chri-
ſto benedicentur omnes gentes. Hoc idẽ di-
C ctum eſt ipſi Iacob Geñ 28.qñ dominus di-
xit. Terrã,in qua dormis,tibi dabo,& ſemini
tuo,& dilataberis ad orientem, & occiden-
tem,& ſeptentrionem,& meridiem: & bene
dicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ tri-
bus terræ, vbi oſtendit: ꝙ per benedictionẽ
& regenerationem in Chriſto totus popul⁹
gentilis erat futurus filius Iſrael,& Iacob ſe
cundum ſpm̃,& fidẽ. Item Iſa.44. Noli time
re ſerue meus Iacob, & rectiſſime. i. Iſrael
quem elegi. Effundam enim aquas ſuperſitiẽ
tem,& fluenta ſuper aridam. Effundã ſpm̃
meum ſuper ſemẽ tuũ:& benedictionẽ meã
ſuper ſtirpem tuam,& germinabũt ſup her-
bas quaſi ſalices iuxta prętерfluentes aquas.
Iſte dicet:domini ego ſum: & ille vocabitur
nomine Iacob. Et hic ſcribet manu ſua do

mino:& in nomine Iſrael aſſimilabitur &c. D
Ex quibus patet,ꝙ populus gentilis baptiza
tus aqua, & ſpiritu ſancto erat uocandus Ia-
cob;& Iſrael ſecundùm fidem,& ſpirium. Et
ſic patet,ꝙ Meſſias nõ ſolùm erat ſaluaturus
populum Iudaicum:ſed etiam gentilem. Vn
de in gloſſa hebraica Gene. Rabba, mouetur
quæſtio per doctores hebraicos: An Deus,&
eius Meſſias ſit acceptor perſonarum in eius
aduentu.ſ.an ſaluabit ſolos Iudæos, & filios
Iſrael. Ad quod reſpõdetur,ꝙ abſit:imo om-
nes confitentes Deo corde,ore,& opere ſal-
uabuntur per Meſſiam, quia ſic ſcriptum eſt
Hiere. 34. In diebus illis ſaluabitur Iuda id-
eſt,confitentes Deo. Et hoc eſt,quod dicitur
Iſa.49. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſa-
lus mea vſque ad fines terræ. Ex quo patet
ꝙ Chriſtus non ſolùm erat ſaluaturus Iſraeli
tas:ſed etiam gẽtiles. ideo ait Chriſtus Matt. E
8.ꝙ multi venient ab oriente,& occidente:
& recumbent cum Abraam, Iſaac, & Iacob
in regno cœlorum:filii autem regni mitten-
tur in tenebras exteriores &c. Tertia conclu
ſio,ꝙ populus gentilis erat recepturus Chri-
ſtum in lege promiſſum,& venturus ad fidẽ
& legem euangelicam:& adoratùrus Deum
Iſrael. Hoc autem iam probatum eſt Pſal.2.
& 46.& per totam expoſitionem libri Pſal-
morum. Sed maximè probatur Iſa.2.cũ ait.
Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mõs
domus domini ſuper verticem montium,&
eleuabitur ſuper colles:& fluent ad eum om
nes gentes. Et ibunt populi multi & dicent.
Venite aſcendamus ad montem domini, &
ad domũ Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas
& ambulabimus in ſemitis eius: quia de Siõ
exibit lex:& verbum domini de Hieruſalem. F
Item hoc idem patet ca.49. per totum, vbi
dicitur. Dedi te in lucem gentum: vt ſis ſa-
lus mea vſque ad extremum terræ. Reges ſe
debunt,& conſurgent principes:& adorabũt
dominum Deum tuum,& ſanctũ Iſrael, qui
elegit te &c. Hoc idem patet per totum vſq;
ad finem libri de conuerſione gentium ad
Deum. Item Hier. 16. Ad te gentes venient
ab extremis terræ,& dicent: Vere mendaciũ
poſſederunt patres noſtri,& vanitatem, quæ
eis non profuit &c. Item Zacha.2. Et appli-
cabuntur gentes multæ ad dominum in die
illa: & erunt mihi populum: & habitabo in
medio tui:& ſcies quia dominus exercituum
miſit me ad te. Item Zacar.8. Venient po-
puli multi, & gentes robuſtæ ad quærẽdum
dominum

A dominum exercituum in Hieruſalem, & deprecandam faciem domini. Hæc dicit dominus exercituum. In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi dicentes ibimus vobiſcum. audiuimus enim quoniam dominus vobiſcum eſt. Ex quibus patet ꝙ gentiles per apoſtolos Iudæos erant trahendi ad Chriſtum. Hoc idem patet Malachiæ 1. Nõ eſt volũtas mea in ſacrificijs veſtris ait dominus exercitũ. Et munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus. Ex quibus patet & reprobata ſinagoga ſacerdotium erat trãſferendum ad populum gentilem colentem nomen domini, quod eſt Ieſus. Hoc idem dicitur Iſa. vltim. Et annunciabunt gloriã meã B gentibus, & infra. Et aſſumam ex eis in ſacerdotes, & leuitas dicit dominus, quia ſicut cęli noui, & terra noua quæ ego facio ſtare corã me dicit dominus, ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum. Et erit menſis ex mẽſe, & ſabbatum ex ſabbato. Veniet omnis caro, vt adoret coram faciem meam dicit dominus. Ex quibus omnibus ſequitur quarta concluſio tanquàm ſupradictis corollaria, ꝙ ſolus populus Chriſtianus eſt verus Iacob, & Iſrael, & verum ſemen Abrahæ. Hoc autem probatur per ſingula ſecundùm nominis interpretationem, & ſecundùm fidei imitationem. Nam intantùm Deus vocauit eum Abraam inquantùm erat futurus pater omniũ credentium, & inquantũ in eo erant benedicendę omnes gentes. Sed ſolus populus Chriſtianus fuit in Chriſto benedictus, & regene C ratus, & ſequitur fidem Abrahæ, & recepit Chriſtum promiſſum Abraæ, & ſemini eius. igitur ſolus populus Chriſtianus eſt verũ ſemen Abraæ ſecundùm fidem, & ſpiritum, & per conſequens ſoli populo Chriſtiano debetur hæreditas cœleſtis, & beatitudo promiſſa, & eſt vera Hieruſalem, & terra viuẽtium. Quod probatur. Nam Abraam, & Iſrael ſortiti ſunt ſupradicta nomina, non ſecundum carnem, & naturam ſed ſecundum fidẽ, ut dictum eſt. Sed quia ſoli Chriſtiani ſunt imitati fidem eorum de Chriſto, & receperunt Chriſtum quem ipſi expectabant, ergo ſoli Chriſtiani ſunt verum ſemen Abraę, & Iſrael ſecundùm fidem, & ſpiritum. Sed quia intantùm facta eſt promiſſio bonorum ſpiritualiũ gratię, & gloriæ ipſi Abraę, & Iſrael: inquantũ habuerunt fidem de Chriſto futuro; ergo D pro ſolo populo Chriſtiano, ex Iudæis, & gẽtilibus credentibus congregato, facta fuit illis repromiſſio, & per conſequens ſoli populo Chriſtiano debetur repromiſſio, & hæreditas bonorum ſpiritualium gratiæ in præſẽti & gloriæ in futuro, de quibus loquitur lex & prophetæ. Itẽ ex ſupradictis etiam ſequitur quędam alia corollaria concluſio: ſ. quòd omnes Iudæi moderni ſunt hæretici in lege Moyſi, & prophetis. Probatur. Nam omnes deuiant à veritate ſacrę ſcripturæ legis, & ꝓphetarũ: ergo ſunt hæretici. Tenet conſequẽtia nam hæreſis nil aliud eſt niſi deuiatio à veritate ſacræ ſcripturæ vtriuſque teſtamenti. Antecedens probatur. Nam omnes patriarchæ, & prophetæ vixerunt in fide Chriſti futuri expectantes, vt eos redimeret à ſeruitute peccati, & morte æterna, & acciperent ab E eo repromiſſiones. ſ. gratiam in præſenti, & gloriam in futuro, vt probatum eſt. Sed Iudæi moderni & eorum prædeceſſores contempſerunt Chriſtũ & humanam redeptionẽ & omnia bona gratiæ, & gloriæ, & expectãt falſum Meſſiam qui tribuat eis bona tẽporalia, ergo totaliter contradicunt veritati ſacræ ſcripturæ legis, et prophetarum, & fidei, & ſpei illorum et per conſequens oẽs sũt hæretici quotquot manẽt in eadem obſtinatione poſt aduentum Chriſti. Vnde autem proueniat eis iſta hæreſis: uidebitur in fine totius tractatus. In tota ergo quæſtione patet cęcitas, & deceptio Iudæorum, nam per nouem concluſiones oſtenſum eſt qualiter preter terram Canaam promiſſa fuit Abrahæ & Iacob hæreditas in cęlo; & qualiter patriarchę, & prophetę præter illã terram deſiderabãt, & expectabant cœleſtem, & ſpiritualẽ hæreditatem, & quomodo non deſiderabant ſepeliri in illa terra: niſi quia præuiderunt in ſpiritu Chriſtum ibi paſſurum, & ſepeliendum, & reſurrecturum. Et ꝙ prophetæ F nec commendarunt illam terram, & ciuitatẽ & templum propter eius bonitatem, ſed quia præuiderunt Chriſtum in illa terra noſtram redemptionem operaturum. Item oſtenſum eſt qualiter prophetæ non ſolùm intendunt cõmẽdare illam Hieruſalem, in qua Chriſtus operatus eſt noſtram redẽptionem, ſed etiam Hieruſalem ſpiritualem toto orbe diffuſam ab illa deriuatam, & dilatatam. Itẽ patet quomodo Chriſtiana religio eſt verum ſemẽ Abraæ, & verus Iſrael ꝑ ſucceſſionẽ fidei. Itẽ oſten-

A oſtenſum eſt qualiter illa terra Canaam cum
ſuis fructibus temporalibus non fuit eis pro
miſſa,& data in præmium præciſum pro ob
ſeruatione legis ; ſed in ſignū futuri prǽmij
æterni dandi per Chriſtum pro fide quā ha-
bebāt de Chriſto. Itē vltimò oſtēſum eſt qua
liter Meſſias in lege promiſſus non erat datu
rus bona temporalia, ſed ſpiritualia gratię
in pręſenti, & bona glorię in futuro. Per quę
omnia patet reſponſio ad argumenta Iudęo
rum. Ad primum ergo reſpondetur eis, ꝙ
illa terra cum ſuis fructibus non fuit eis pro-
miſſa in pręmium ſolidum pro obſeruatio-
nes legis; ſed in ſignum pręmij futuri dandi
ꝑ Chriſtum pro fide Chriſti,ſub qua illam le
gem obſeruabant: vt dictum eſt. Itē illa ter-
ra promiſſionis,& ciuitas Hieruſalem dicta
eſt fluens lacte,& melle: inquātum ex ea flu
B xit nobis lex,& doctrina euangelica: qa de
Sion exiuit lex,& verbum domini de Hieru-
ſalem. Iſa. 2. Quę quidem doctrina euangeli-
ca frequenter dicitur mel, & lac in ſcriptura
propter ſui ſaporem,& dulcedinem. Et hanc
terram promiſit Deus illi populo in figura
Chriſti. Nā ſicut ante aduentum Chriſti flu-
xit,& emanauit in ea lac,& mel propheticū:
ita tempore Chriſti fluxit lac, & mel euange
licum, quod Chriſtus per totā terrā promiſ-
ſionis prędicauit. Vnde tripliciter lac, & mel
exiuit,& emanauit ex illa terra. Primò lac,
& mel euāgelicę doctrinę. Scđo lac, & mel
noſtræ redemptionis. Tertiò lac,& mel gra-
tiæ ſacramentorū.& hoc eſt lac,& mel quod
Deus ſub figura promiſit patriarchis, & pro
phetis. Dabatur ergo filijs Iſrael illa terra ma
terialis pro obſeruantia legis: ſed promitte-
C batur eis cœleſtis gloria propter fidē quam
habebant,& cum qua fide conſeruabant illa
legalia. Ad ſm̄ eſt dicendum, ꝙ Iacob.& cæ-
teri patriarchæ non deſiderarunt ſepelliri in
illa terra propter ſe: ſed quia præuiderunt
Chriſtum in illa ſepelliendum, & reſurrectu
rum,& ſic deſiderabant cum eo reſurgere.
Ad tertium reſpondetur, ꝙ prophetæ nō cō-
mendarunt illā terram,& ciuitatem propter
ſe: ſed inquantū præuiderūt Chriſtum in illa
naſciturum,& in illo templo præſentādum,
& prædicaturum, & in illa ciuitate noſtram
redemptionem operaturum. Sed cum hoc
intendebant commendare Hieruſalem ſpiri
tualem ab illa toto orbe diffuſam. Ad quar-
tum, ꝙ Chriſtus rex Meſſias non erat datu-
rus bona temporalia ſed ſpūalia: vt dictū eſt.

Ad aliud dicendum, ꝙ Xp̄s Meſſias in lege D
promiſſus non erat ædificaturus ciuitatem
materialem: ſed Hieruſalem ſpiritualem to-
to orbe diffuſam: quam per ſe ædificauit in
monte Caluariæ,& in monte Sion: vt dictū
eſt,& latius dicetur in quæſtione ſequenti.
ex qua Hieruſalem, & Sion fuit deriuata ec-
cleſia toto orbe diffuſa.

QVAESTIO. IIII.

POſt quàm probatum eſt in tertia quęſtio
ne qualiter omnia promiſſa in lege, &
prophetis ſunt ſpiritualiter intelligenda pro
bonis gratiæ in præſenti, & gloriæ in futu-
ro, ideo quęritur quartò. Vtrum Ieſus Na-
zarenus, quem Chriſtiani colunt: fuerit ve-
rus Meſſias promiſſus in lege, & prophetis?
Ad quod arguunt Iudæi moderni, ꝙ non. Et E
primò ſic. Meſſias nondum venit: ergo Ieſus
non fuit verus Meſſias. Conſequentia patet.
Antecedens probatur: nam Helias debet ve-
nire prius quàm Meſſias: prout legitur Mala
chiæ. 4. Ecce ego mittam vobis Heliam pro-
phetā antequā veniat dies domini magnus,
& terribilis,& conuertet cor patrum ī filios,
& cor filiorum ad patres eorum &c. Ad cu-
ius intellectum eſt notandum, quòd ex hoc
dicto, & litera præcedente in hoc capitulo
Scribæ,& Phariſæi formarunt duos articulos
inter cęteras ſuas traditiones. Primus arti-
culus fuit: quòd Helias debet præcedere Meſ
ſiam in ſuo aduentu, & ideo quando miſe-
runt Iudęi ab Hieroſolymis ſacerdores, &
leuitas ad Ioannem vt interrogarent eum,
Tu quis es? & Ioannes negauit ſe eſſe Chri
ſtum: tunc Phariſæi iterum interrogauerunt F
eum dicentes. Helias es tu &c. eò quòd ha-
bebant pro articulo, quòd Helias erat ven-
turus ante ipſum Meſſiam. Item Matthæi.
decimooctauo. quando tres diſcipuli vide-
runt Moyſem, & Heliam in transfiguratio-
ne Chriſti, & poſtea neminem viderunt ni
ſi ſolum Ieſum tunc interrogauerunt Chri-
ſtum dicentes. Quid ergo Scribæ, & phari-
ſæi dicunt, quòd oportet Heliam venire pri-
mum &c. Ex quibus patet, quòd Scribæ, &
Phariſæi inter ſuas traditiones tanquam arti-
culum affirmabant Heliam venturum,& præ
ceſſurum Meſſiam in lege promiſſum. Item
per literam præcedentem in hoc capitulo:
vbi dicit Deus per Malachiam. Memento
legis Moyſi ſerui mei: quam mandaui ei

A in Oreb.præcepta, & iudicia.Et ſubdit. Ecce ego mittam vobis Heliam &c. per hoc formarunt alium articulum,ſcilicet ꝙ cauſa quã te Helias debebat præcedere Chriſtum erat vt prædicaret, & reſtauraret legem Moyſi perditam in filijs diſperſionis: vt poſtea rex Meſſias poſſet eam confirmare,& retificare. Tunc ergo ex primo articulo arguunt ſic Iudæi. Helias nondum venit,ergo Meſſias nondum venit: quia prius eſt venturus Helias quàm Meſſias. Et ſi Meſſias nondum venit: ergo Ieſus Nazarenus nõ fuit verus Meſſias. Item ex ſecundo articulo arguunt ſic. Meſſias in lege promiſſus debet cõfirmare,& rectificare legem Moyſi filiis diſperſionis:quam Helias prius debet inſtaurare, & declarare, ſed Ieſus Nazarenus hoc non fecit: immo præuaricatus eſt, & diſſipauit totam legem B Moyſi: quò ad omnia præcepta, & mandata tàm moralia quàm cærimonialia quàm iudicialia: igitur non fuit verus Meſſias. Hæc minor probatur per ſingula. Nam Ieſus primò præuaricatus eſt præcepta moralia ſabbatum violando,exercendo opera ſanitatum & ſe Deum faciendo. Secundò violauit cerimonialia cibos prohibitos concedendo: qñ dixit diſcipulis. Comedite quæ apponuntur vobis.Tertiò præuaricatus eſt iudicialia. Ioa. 7.qñ abſoluit adulterã: quam lex præcepit lapidari Leuitic.20.Et ſic patet quòd totam legem violauit. ergo non fuit legis confirmator ſed diſſipator: & per conſequens non fuit Meſſias.Secundò arguunt Iudæi, dicentes ꝙ Ieſus non exercuit officium veri Meſſiæ erga populum Iſrael:ergo non fuit verus Meſſias. Antecedens probatur.Nam Meſſias C in lege & prophetis promiſſus quatuor erat facturus principaliter erga populũ Iſrael: nã primò debebat debellare, & ſubijcere ſibi totum orbem,& populum gentilem:& omnes reges terræ:& dominari à mari vſque ad mare,& vſque ad fines terræ: vt patet pſal. 71. & Zaca. 11.Secundò debebat educere, & liberare omnes filios Iſrael ex omnibus partibus mundi:vt patet Iſaiæ. 11. Tertiò,debebat ædificare nouam Hieruſalem in eodem monte Sion: & in ea congregare omnes filios Iſrael: vt in ea cum magna proſperitate, & pace obſeruent totam legem Moyſi.vbi erit tãta pax,ꝙ omnes tribus terræ conflabunt gladios in vomeres,& lanceas in falces Iſaiæ.2. Item quartò rex Meſſias debebat facere immortales, & impaſſibiles omnes filios Iſrael viuentes in illa ciuitate noua Hieruſalẽ: quia D præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet dominus Deus omnem lacrimam ab omni facie, & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra. Iſa.25.Sed Ieſus Nazarenus nil horum fecit: imo totum oppoſitum: ergo non fuit verus Meſſias. Hoc probatur.nam primò non debellauit nec ſubiecit ſibi totum orbem:imo fuit pauper, & deiectus intantùm, quòd fuit crucifixus per Iudæos,& gentiles, & ſepultus in alieno ſepulcro. Item ſecundo non congregauit filios Iſrael: nec liberauit eos de captiuitate: imo poſt mortem eius fuerunt per mundum diſperſi, & diſſipati. Item tertiò non ædificauit nouam Hieruſalem. immò poſt mortem eius,& cauſa ſui fuit diruta & diſſipata. vt in quit Ioſephus libro de bello Iudaico, imo dicunt Iudæi, quòd Ieſus Nazarenus non ſolum diſſipauit ciuitatem, & populum:ſed etiam totam legem Moyſi: inquantum cõſtituit nouum modum ſacrificandi, & colendi Deum: imo deſtruxit Iudaiſmum, inquantùm magna pars Iudæorum recepit baptiſmum Chriſti, & recipit continuè.Item quarto non videmus, quòd Ieſus in aduentu ſuo poſuerit tantam pacem inter homines,quòd conflauerint gladios in vomeres & cætera: immo poſt eius aduentum fuerunt maxima bella per omnes partes orbis: vt patet per omnes hiſtorias gentium. Item non fuit tanta pax inter animalia bruta, quòd bos comedat cum agno: & leo cum oue: quia eandem ferocitatem retinent animalia bruta. Item Chriſtus non præcipitauit mortem:nec abſtulit omnem lacrimam à ſuis: imo reliquit ſuos mortales, & paſſibiles. nec videmus quòd baptiſmus Chriſti auferat miſerias, & infirmitates corporales. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd Chriſtus non fuit verus Meſſias in lege promiſſus: quia non exercuit officium veri Meſſiæ. In oppoſitum eſt Ioannis primo: quando dixit Andreas Petro. Inuenimus Meſſiam quod eſt interpretatum Chriſtus. Item Filippus dixit ipſi Natanaeli. Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ: inuenimus Ieſum filium Ioſeph Nazareth.Item Natanael dixit ipſi Ieſu. Rabi tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Item totus ille populus ſatiatus quinque panibus, & duobus piſcibus, confeſſus eſt Ieſum eſſe Meſſiam, quando dixit. Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum.

A gam.& animæ eorũ nunquã introibũt in requiem meã. Ex quibus patet,ꝙ promiſſio de Xp̃o futuro legis interprete, & declaratore facta fuit in mõte Oreb ĩ primo anno ſimul cum datione legis,ſed quia Moyſes tacuit,& omiſit eã in Exodo:ideo refert, & exprimit eam in Deut. Tertiò autem ſequitur, ꝙ ſicut totus ille populus ſe obligauit ad ſeruãdam legẽ Moyſi,& omnia,quæ Deus locutus fuerat Moyſi,quando dixit:Omnia,q̃ locutus eſt Deus faciemus,& erimus obedientes,Exod. 24. Ita pariter ſe obligauit ad audiẽdũ Xp̃m in ſuo aduentu, & declarationem legis per ipſum faciendam.Itẽ ſicut ille populus ſe obligauit ad ſeruandam literaliter legẽ Moyſi ſub anatemate, & multiplici maledictione ſcripta.Deut.27.& 28.ita ſub eiſdem maledictionibus, & pęnis ſe obligarunt ad audien-
B dum,& crẽdendum,& obediendum illi prophetę Chriſto,& ad ſeruandam legem ſecũdũ eius declarationem.Item ſequitur, ꝙ ille populus non erat obligatus ſeruare literaliter legem Moyſi, niſi vſque ad declarationẽ factam per illum prophetam promiſſum:ſed exinde tenebantur obſeruare legem Moyſi ſpiritualiter ſecundũ veritatẽ, & declarationem factam per illũ prophetam: cui obligabantur credere,& obedire,& eius doctrinam audire, & ſequi, ideo dixit eis Ieſus Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniũ perhibet de me. Eſt qui accuſat vos Moyſes in quo vos ſperatis.Si enim crederetis Moyſi:crederetis forſitan, & mihi:de me enim ille ſcripſit.Quaſi dicat,ſicut patres veſtri fuerunt obligati credere Moyſi, & ſeruare literaliter legem eius ita,& vos obligamini cre-
C dere mihi,& audire à me declarationẽ legis Moyſi,nam ego ſum ille ꝓpheta de quo ſcripſit Moyſes.Deut.18. cui cum comminatione vltionis obligamini credere,& ideo ſi crederetis Moyſi,crederetis,& mihi,& per conſequens non credendo mihi non creditis, & Moyſi. Et ſic irritã facitis legem eius,& violatis iuſiurandũ quod feciſtis in Oreb.quando dixiſtis omnia,quæ locutus eſt Deus, faciemus,& erimus obedientes.Exo.24.& per conſequens eſtis hæretici in lege, & incurritis omnes maledictiones ſcriptas Deut. 27. & 28.Hoc idem oſtendit Mat.3.& Lucæ 3. quando in baptiſmo vox patris audita eſt dicens.Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Et ſic patet,ꝙ idem Deus pater, qui in datione legis dixit de Chriſto. Ponam verba mea in ore D eius:loqueturq́; ad eos &c.Idem pater præcepit in nouo te.vt audiant ipſum Chriſtum tã quam prophetam promiſſum in leg.& ideo vbicunq; memoratur in ꝓphetis præſens punitio,& captiuitas,in qua modò laborãt Iudæi ſemper aſſignatur pro cauſa,quia nõ ex audierunt vocem domini venientis in carnem: ſiue quia non audierunt vocem huius prophetæ.ſ.Chriſti:nec crediderunt ipſi. Vnde ait Chriſtus per os Dauid. Pſal. 17. Filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis.Item Pſal.80.Populus meus non audiuit me,& Iſrael non intendit mihi. Item Pſ.94. Hodie ſi vocem eius audieritis &c.quibus iuraui in ira mea &c.Item Iſa. 1.Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus pręſepe domini ſui. Iſrael autem non cognouit me.Item ca. 50. E Ecce enim in iniquitatibus veſtris venditi eſtis,& in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram,quia veni,& non erat vir,vocaui,& nõ erat qui audiret. Item cap.65.Omnes in cędem corruetis pro eò,quod vocaui,& non reſpondiſtis,locutus ſum, & non audiſtis &c. Item Hiere. 16.Sed vos peius operari eſtis,q̃ patres veſtri. Ecce enim ambulabat vnuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui mali,vt me non audiat.Eijciam vos de terra hac &c. Ex ſupradictis patet quomodo ille populus ſub comminatione obligabatur audire Xp̃m in ſuo aduentu legem declarantem, ſed quia non audiuit,ideo fuit punitus in corpore,& anima in æternum, & ſic patet qualiter lex Moyſi erat per Chriſtum declaranda. Hoc idem dicit Rabi Moyſes in ſententijs de pœnitentia,ꝙ tempore Meſſiæ omnes attendẽt F ad ſciendam legem ꝓ ſęculo venturo acquirendo.Item in hoc concordant omnes magiſtri Iudæorũ antiqui.ſ. ꝙ Meſſias dẽt in ſuo aduentu declarare myſteria occultiſſima legis imo multa ſunt myſteria in lege,quæ appellant Ticu.i.ſilentium:quę nullus audet declarare:quorum declarationem expectant faciendam per Meſſiam: ideo in oratione rogant omnes,vt Deus mittat Meſſiam, q̃ declaret nodos,& ęnigmata legis. Tertium autẽ principale probatur.ſ.ꝙ lex Moyſi quò ad cęremonialia, & literale officiũ erat ꝑ Xp̃m, & eius mortem terminãda,& abolẽda. Hoc patet Pſalm.39. Sacrificium,& oblationem noluiſti,aures autem perfeciſti mihi: Holocauſtum,& pro peccato non poſtulaſti:tũc

A dixi ecce venio & cætera: prout ibi fuit decla
ratum. Item pſalm. 49. Non accipiam de do
mo tua vitulos : neque de gregibus tuis hir
cos & cætera. Item Iſa. primo. Quòd mihi
multitudinem victimarum veſtrarum & cæ
tera. Hoc idem capitulo, vltimo per totum.
Item Hierem. decimoſexto. Ecce dies ve-
nient dicit dominus, & nõ dicetur vltra. Vi-
uit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra
Aegypti : ſed viuit dominus, qui eduxit fi-
lios Iſrael de terra Aquilonis &c. Ex quo pa-
tet, quòd paſca, & ſabbata debebãt ceſſare in
aduentu Meſſiæ. Item cap. 31. Ecce dies ve-
nient dicit dominus, & feriam domui Iuda,
& domui Iacob fœdus nouum: non ſecundũ
pactum quod pepigi cum patribus veſtris in
die qua apprehendi manum eorum: vt edu-
cerẽ eos de terra Aegypti &c. Item Daniel.
B 9. Poſt hebdomadas. 62. occidetur Chriſtus,
& non erit eius populus, qui eum negaturus
eſt. Et ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit po
pulus cum duce venturo Et finis eius vaſti-
tas. Et poſt finem belli erit ſtatuta deſolatio.
Confirmabit autem pactis multis hebdoma
dam vnam, & in medio hebdomadis deficiet
hoſtia, & ſacrificium, & erit in templo abo
minatio deſolationis, & vſque àd conſuma-
tionem, & finem perſeuerabit deſolatio. Ex
ſupradictis ergo patent tria præſuppoſita, ſ.
primò qualiter lex Moyſi erat ex præcepto
Dei ſub multiplici comminatione ab illo po
pulo obſeruanda. Secundo qualiter illa lex
per Chriſtum prophetam futurum erat de-
claranda, & quomodo ſub eadem commina
tione ille populus erat obligatus audire Chri
ſtum, & eius doctrinam, & ipſi obedire. Ter-
C tiò qualiter hoſtia, & ſacrificia, & cętera le-
galia legis Moyſi literaliter, & officialiter erãt
terminanda, & abolenda, & verificanda
per mortem Chriſti, & per conſequens ille
populus nõ amplius erat obligatus poſt mor
tem Chriſti ad obſeruanda literaliter cerimo
nialia : ſed obligabatur ea ſpiritualiter obſer
ſeruare ſecundum declarationem factã per
Chriſtum, hoc eſt ſecundùm doctrinam euã-
gelicã, quæ nil aliud eſt niſi declaratio, &
veritas legis : & ſic patet qualiter Chriſtus e-
rat futurus declarator legis Moyſi. Secundò
eſt notandum, quod Chriſtus, qui erat in le-
ge promiſſus tanquam verus declarator, &
interpres legis Moyſi : in declaratione legis
erat tanquàm bonus, & verus magiſter, & do
ctor. Nam doctor in ſcolis primò legit litera
liter textum. Secundò declarat ipſum textum D
literæ per rationes, & alias autoritates. Ter-
tiò verificat ipſum textum per exempla ſenſi
bilia, & per effectum, & iſtum modum ſer-
uant magiſtri in legẽdo matematicas, & phi
loſohpi in ſciẽtia naturali, & iuris periti in iu
re ciuili, & canonico, & vnuſquiſque in ſua
facultate. Ita ergo Chriſtus magiſter no-
ſter, & interpres legis tenuit hunc modum
nobiſcum in declarando legem Moyſi. Nam
primò ipſe obſeruauit legem Moyſi literali-
ter quò ad omnia præcepta moralia, & ceri-
monialia. Secundò declarauit totam legem
doctrinaliter eius verum ſenſum exponen-
do. Tertiò verificauit in ſe realiter, & exem-
pla riter totã legem, & prophetas, vt patebit.
His habitis ponitur prima concluſio, ſ. quòd
Xp̃s obſeruauit literaliter totam legem Moy
ſi: non ſolùm quò ad præcepta moralia: ſed ẽt E
quò ad cerimonialia. Hoc autem probatur.
Nam Chriſtus vt homo ſemper veneratus
eſt Deum patrem tanquàm patrem, & domi
num faciendo eius voluntatem, & tribuẽdo
ipſi omnem honorem, vt patet per totum di
ſcurſum euangelicum. Item non ſolùm ve-
neratus eſt Deum patrem naturalem, & do-
minum: ſed etiam veneratus eſt virginẽ Ma
riam matrem ſuam carnalem, & naturalem,
& Ioſeph patrem nutricium: quia érat ſubdi-
tus illis, vt patet Luc. 2. Et ſic iuſtè viuendo
obſeruauit omnia pręcepta moralia, vt patet
per totum diſcurſum euangelicum. Item ſer
uauit omnia præcepta cerimonialia vſq; ad
trigeſimum annum, & vltra: quia in omnib.
feſtiuitatibus aſcendebat in Hieruſalem ſe-
cundùm conſuetudinem diei feſti : vt patet
Lucę. 2. Et ſic eſt dicendum de cæteris ceri- F
monialibus : quia comedit agnum paſcalem
& cætera.

Secunda concluſio, quòd Chriſtus tanquã
magiſter, & interpres in lege ꝓmiſſus decla
rauit doctrinaliter legem Moyſi, verum, &
ſpiritualem ſenſum, & eius intelligentiã ma-
nifeſtando. probatur. Nam illicò poſt baptiſ-
mum, & ieiunium congregauit apoſtolos, &
diſcipulos, & aſcendit in montem, & ſeden-
do tanquam magiſter declarauit eis legem
Moyſi quò ad verum ſenſum, confutãdo fal-
ſam doctrinam, & fermentum Scribarum, &
Phariſæorũ. vt patet Mat. 5. & 6. & 7. & exin
de per totum diſcurſum euangelicum. quia
oſtendit quomodo ſabbatum non ſolueba-
tur: nec violabatur ſanando infirmos: imo co
lebatur

A lebatur,& magis ſanctificabatur: quia ſabbatum erat inſtitutum ad ſanctificandū Deū, faciendo opera ſancta,& non ſeruilia: cuiuſmodi ſunt opera miſericordiæ &c. Itē oſtendit qualiter cibi prohibiti in lege non prohibebantur per ſe; ſed prout figurabant opera mala,& prohibita.ſ. homicidia, & adulteria,& furta &c. quæ coinquinant animam; vt patet Matth.15.& ſic de ſingulis. Itē poſt reſurrectionem incipiens à Moyſe,& prophetis interpretatus eſt illis duobus diſcipulis, & poſtea omnibus apoſtolis omnia quæ erant ſcripta de ſe in lege,& prophetis, & pſal.&c.

Tertia concluſio, ꝙ Chriſtus tanquàm verus magiſter nō ſolum declarauit legem doctrinaliter quò ad verum ſenſum; ſed etiam verificauit in ſe realiter, & exemplariter totam legem,& prophetas.Prima pars patet ꝑ
B ſupradictam ſecundam concluſionem.Secunda probatur per omnes euangeliſtas. Nam primò Chriſtus voluit baptizari in perſona totius corporis myſtici, & ſuorum membrorum, inſtituendo baptiſmum, & ſic verificauit omnes lotiones,& purgationes,& cætera ſacramenta purgatiua quæ fiebāt in lege in figura baptiſmi.Secundò fuit paſſus,& in cruce immolatus, & oblatus. Et ſic verificauit occiſionem agni paſcalis,& omnia ſacrificia,&holocauſta, & oblationes quæ fiebant in lege in figura ſuæ paſſionis, & ſacramenti eucariſtiæ. Item fuit ſepultus per totam diem ſabbati in ſepulcro, & ſic verificauit quietem ſabbati legalis. Item eduxit fideles veteris teſta.de limbo inferni. & ſic verificauit figuram liberationis filiorum Iſrael de Aegypto. Item reſurrexit. & aſcendit in
C cœlum.& ſic verificauit dicta prophetarum: vt patebit infra,& ſic patet, quod Chriſtus totam legem, & prophetas verificauit exemplariter in ſe.

Quarta concluſio, ꝙ Chriſtus non ſolùm verificauit in ſe legem Moyſi: quò ad præcepta cerimonialia; ſed etiam declarauit, & verificauit in ſe præcepta iudicialia. Prima pars patet per ſupradictam tertiam concluſionem. Secunda pars probatur. Nam inter iudicialia ponitur Exod. 21. Primò: quòd ſi quis percuſſerit virum aut mulierem,& ſecuta fuerit mors: tunc ille morte moriatur, & det vitam pro vita. & ſi mutilauerit aliquod membrum: det oculum pro oculo, & dentem pro dente &c. Hoc autem præceptū iudiciale verificauit Chriſtus in ſe pro peccato primorum parentum: in quo fuit homi D
cidium,& furtum: quia omnes filios, & poſteros occiderunt: & bonis gratuitis expoliauerunt: & fuit ibi blaſfemia,& ſacrilegium, in quantum deitatem vſurpare tentauerunt. Et ideo Chriſtus in cruce voluit pro omnibus mori:& dare mortem temporalē pro noſtra morte æterna,et vitam pro vita: et animam pro anima:et dentem pro dente: et oculum pro oculo:et totum pro toto: et partem pro parte.et ſic verificauit illud præceptum iudiciale,et multa alia: quia pro peccatis omniū præteritorum,et futurorum mortuus eſt: et pro omnibus furtis,et rapinis, adulterijs, et cæteris ſceleribus ſatiſfecit in ſua paſſione. Item non ſolùm verificauit in ſe præcepta iudicialia: pro omnibus ſatiſfaciendo: ſed etiam ipſa iudicialia declarauit mutando forum, et pœnam iudicialem ſæcularem in pœ E
nitentialem,et ſpiritualem.

Ad cuius intellectum eſt notandū,ꝙ illud forū iudiciale,et punitio vete.le.figurabat forum,et punitionem pœnitentialē legis euangelicæ per Chriſtum intruendam. Nā licet in punitione pœnitentiali per Chriſtum inſtituta non detur oculus carnalis pro oculo et dens pro dente: tamē datur oculus pro oculo,et dens pro dente, et vita pro vita ciuiliter. Nam quando venit homicida, aut mutilator membrorum, aut latro ad confitēdum tunc eccleſia ſiue ſacerdos, licèt non interficiant corporaliter homicidā ſiue mutilatorem pœnitentem: tamen præcipit ipſum occidi ciuiliter mundo, ideſt ꝙ fiat religioſus: et priuet ſeipſum delicijs mundanis:et iugiter agat pœnitentiam:et oret pro illo quem occidit, et vita priuauit: et ꝙ nutriat filios F
eius quem occidit: et ita pariter præcipit mutilatori ꝙ nutriat ex proprijs bonis temporalibus illum cuius membrum mutilauit.Item præcipit latroni,vt reſtituat furtum, et omne male ablatum: et etiam ſatiſfaciat pro damno illato,et ſic præcipit luxurioſo vel auaro vel iracundo: vt abſcindat membrum quod ſcandalizat ipſum,non corporaliter ſed ſpiritualiter: et hoc ex præcepto Chriſti Matte. 18.Si oculus aut pes tuus ſcandalizat te: erue eum, et proijce abs te. quod non eſt intelligendum de membro corporali, ſed ſpūali: ſcilicet de mala intentione, et cogitatione et peruerſo propoſito, et occaſione,et ad hoc propoſitum dicit infra capit. decimo nono. ꝙ multi caſtrauerunt ſeipſos ꝑꝑ regnū

A cęlorum:qui poteſt capere capiat &c. Et ità
Chriſtus oẽs peccatores remittebat ad pœni-
tentiam,dicens. Vade,& amplius noli pecca-
re. Et ſic licèt non lapidauerit adulteram la-
pidibus materialibus:tamen lapidauit,eam la
pidibus ſpiritualibus, ſ.compunctionis,& cõ
tritionis,& pœnitentię: & ſic eſt dicendũ de
cæteris peccatoribus. Nam licèt Chriſtus nõ
occidebat eos quò ad ſubſtantiam: tamen oc
cidebat in eis peccatum ſuſcitando in eis fi-
dem,& gratiam:vt inquit Auguſtinus, & ſic
pariter iſtis pęnitentibus mutilauit mẽbra
malarum cogitationum,& occaſionem. Sed
licèt Chriſtus non interficiat illicò corpora-
liter peccatores obſtinatos,& impœnitentes:
tamen finaliter interficit eos morte æterna,
& ita Chriſtus lapidauit, & interfecit lapidi-
bus æternis ſynagogam Iudæorum adulte-
B ram,& obſtinatam:quæ dimiſſo,& negato ꝓ
prio viro Chriſto fornicatur cum diabolo.
Ex ſupradictis patet qualiter Rabi Moyſes
de Aegypto indignè, & imprudenter repre-
hendit Ieſum Nazarenum redemptorem no
ſtrum: qui dicit in ſententijs de pœnitentia,
ꝙ Ieſus Nazarenus licet eſſet bonus vir,&
ſimplex,& fuerit cauſa deſtructionis omniũ
idolorum,& ſuperſtitionis gentilium: tamen
ſua doctrina non fuit vtilis mundo: nec rei
publicæ: eò quòd nullum puniebat: ſed om
nibus malefactoribus parcebat: vt patet de
adultera quam abſoluit à morte contra le-
gẽ Moyſi. Vnde dicit, quòd ſi talis lex ſerua
retur,ſ.ꝙ rei non punirentur:ſed omnib,par-
ceretur:tunc reſpublica deſtrueretur:nec poſ
ſent ciuitates,& regna conſeruati: niſi pecca-
ta punirentur,& ſic patet doctrinam eius nõ
C eſſe bonam. Ad hoc reſpondetur, ꝙ iſte Ra
bi Moyſes contradicit ſibiipſi: ſi bene volu-
mus aduertere. Nam ipſemet dicit, quòd Ie-
ſus Nazarenus fuit vir bonus,& optimus, in-
tantùm, ꝙ deſtruxit deteſtabilem idolola-
triam de mundo. ergo ſequitur,ꝙ fuit vtilis to
ti mundo,& Deo dilectus, & conformis, au
ferendo tantum ſcelus de mundo: quia vir-
tuoſus eſt Deo conformis, & nulli inutilis:
ſed omnibus prodeſt: vt inquit Plato. Item
iſte hõ multipliciter decipitur. Primò, quia
Chriſtus nunquã prohibuit prauos puniri:
quia per ipſum,qui eſt vera ſapientia, reges,
& principes mundi regnant: vt puniẽdo ma-
la,& remunerando bona exerceant iuſtitiã.
Et ſic Chriſtus iam habet reges, & principes
ſæculares, qui puniunt malos incorrigibiles

temporaliter ſecundùm demerita eorum in D
foro iudiciali. Sed vltra hunc gladium ſecula
rem voluit vti Chriſtus gladio ſpirituali pœ
nitentiali: qui eſt multò nobilior, qui qui-
dem gladius non occidit nec mutilat ſubſtã
tiam:ſed peccatum interimit, & abſcindit ab
anima. Et ideo Chriſtus omnes peccatores
ad pœnitentiam remittebat. ergo non relin
quebat eos impunitos. Nam pęnitentia, ſm
Auguſtinum, eſt quædam dolentis vindicta
puniens in ſe quod dolet cõmiſiſſe,& ſic pœ
nitentia verè punit peccatum in reo. Vnde
ponitur pro concluſione, ꝙ pęnitentia per
amplius,& perfectius punit peccatum:quam
lex ſæcularis,& ꝗ lex vetus puniebat. Quod
tripliciter probatẽ. Nã magis ſatisfacit Deo,
& proximo,& perfectius iuſtificat peccato-
rem. Probatur primũ,& ſecundũ. Nam quan
doque homicida ſuſpenſis per legem ſęcula- E
rem non recipit mortem patienter,et ſic nõ
ſatisfacit Deo: nec reſtituit ablatũ, et ſic nõ
ſatisfacit proximo: nec etiam iuſtificat pec-
catorem: poſtquã manet incontritus, et im-
pœnitens. Sed vera pęnitentia primò ſatiſ-
facit Deo per veram contritionẽ, et propoſi
tum non peccandi. Secundò ſatisfacit proxi-
mo reſtituendo ipſi ablatum in effectu, vel
in affectu,et promiſſione. Tertiò iuſtificat ſe
ipſum præterita peccata plangendo, et futu
ra non committere proponendo. Iterũ pro-
batur eadem concluſio ſic. Illa punitio eſt ꝑ
fectior,et magis ſufficiens,quæ delet,et extin
guit peccatum: quod diabolus plantauit, et
ſeruat ſubſtantiam quam Deus creauitꝗ illa
quæ deſtruit ſubſtantiam, et non extinguit
quandoque peccatum: ſed pęnitentia eſt hu
iuſmodi reſpectu punitionis ſęcularis. ergo F
eſt perfectior. Minor patet. Nam per pęnitẽ
tiam totaliter deletur, et extinguitur pecca-
tum quod diabolus perſuaſit, et conſeruatur
non ſolũ anima:ſed etiam corpus: vt ille vl-
tra poſſit bene operari,et opera miſericordię
exercere, et pro defuncto quem occidit ſem
per orare, et filijs eius ſubuenire etc. Puni-
tio autem ſæcularis extinguit ſubſtantiam,
et quandoque non extinguit peccatum,et au
fert locum,et tempus bene operandi, et ſic
non ſatisfacit proximo. Item pęnitentia eſt
magis vtilis proximo, et reipublicæ: quàm
punitio legalis legis veteris. Nam illa muti-
labat membrum ſcilicet oculum aut ma-
num delinquentis: de quo nulla vtilitas pro
ueniebat læſo: nec ſatisfaciebat iniuriã paſ

ſoe

A ſo,ſed pęnitentia non auſert membrum cor porale,vt ille poſſit ſatisfacere læſo operibus manuum ſuarum, aut reſtituat ablatum. Et ſic pœnitentia non ſolù eſt magis vtilis iniu riam paſſo,ſed etiam toti reipublicæ,inquan tùm non vult mortem peccatoris,ſed vt con uertatur,& viuat, & ſeruiat Deo,& proſit ꝓ ximo.Et ſic complures criminoſos nouimus per pœnitentiam liberatos,qui ardentius ſer uierunt Deo,& reipublicæ perutiles ſteterũt poſt actam pœnitentiam.Ex quibus patet,ꝙ gladius pœnitentialis multò perfectior, & vtilior eſt q̃ gladius ſęcularis punitionis, iõ Chriſtus,qui in primo ſui aduentu venit tã quàm vniuerſalis redemptor,& totius generis humani reparator,noluit vti gladio ſæcu lari,ſed pęnitentiali,& ſalubriori.Nec ex hoc prohibuit,nec impediuit gladiũ iudicialem B ſæcularis punitionis,quem principibus ſæcu li ante tanquã Deus commiſerat,nec in vtẽ do gladio pęnitentiali deſtruxit præcepta iu dicialia ueteris legis,imo declarauit illa in quantùm figurabant punitiones pœnitentiales legis euangelicæ,& ſic patet ignorantia, & imprudentia ipſius Rabi Moyſes: qui ignorans ſacramentum pęnitentiæ reprehẽdit Chriſtum,putans,quòd Chriſtus remittẽdo peccatores ad pœnitentiam relinquebat eos impunitos, cum punitio pęnitentialis ſit multo perfectior, & magis ſatisfaciens Deo,& proximo,& magis iuſtificans delinquentem,& magis utilis reipublicæ.Ex quib. omnibus patet,quòd Chriſtus non fuit cõtra rius nec diſſipator legis Moyſi, imo fuit cõ ſeruator, & inſtaurator. Quia primò obſeruauit eam literaliter. Secundò declarauit C eam doctrinaliter,& ſpiritualiter verum ſenſum, & intelligentiam oſtendendo. Tertiò verificauit legem,& prophetas in ſe realiter, & exemplariter, quia omnia quæ erant in lege figurata,& in ꝓphetis vaticinata in ſua paſſione,& reſurrectione compleuit, & con ſummauit,vt patet per diſcurſum euangelicum.Ex quibus etiam patet,ꝙ ſicut lex Moy ſi erat ab illo populo literaliter obſeruanda, ita per Chriſtum erat ſpiritualiter declaranda in ſuo aduentu,& per ipſum quò ad officium literale terminanda,& abolenda, & ſicut ille populus erat obligatus ad obſeruandam illam legem literaliter ſub comminatione illarum pęnarum & maledictionum, ita pariter erat obligatus ad audiendam declarationem legis faciendam per Chriſtum, & ad credendum,& obediendum ipſi,& hoc D ſub eadem comminatione,& per conſequẽs erat obligatus ad ſeruandam legem ſpiritua liter ſecundũ declarationem faciendam per Xp̃m.Et ſic non obligabatur ad ſeruandam legem literaliter,niſi vſq; ad declarationem faciendam per Xp̃m. Et ſic per conſequens patet etiam, ꝙ poſtquam lex Moiſi eſt iam declarata, & literale officium eſt iam terminatum,& abolitũ per paſſionẽ Xp̃i, & veritas legis eſt iam promulgata in euangẽ lio,& cerimonialia officia ſunt iam prohibi ta tanquam mortua,ſequitur,ꝙ veritas euan gelica eſt ſeruanda tanquã ſalubris, & ceri monialia vitanda, & execranda tanquã mor tifera,& in hoc lex Moiſi non deſtruitur nec violatur,imo verificatur,& ſtatuitur,& rati ficatur,et obſeruatur. Et per hoc patet miſe rabilis cęcitas Iudæorum.Quantùm ad ſecũ- E dum articulum eſt notandũ,ꝙ ſicut lex Moi ſi non erat merè carnalis: ſed principaliter ſp̃ualis ratione finis, prout dictum eſt, ita pariter promiſit Meſſiam, et redemptorem ſpiritualem, et non carnaliter ſed ſp̃ualiter viuẽtẽ.Et ſic in ſuo officio non debebat eſſę carnalis, ſed ſpiritualis. Et per conſequens ſpiritualiter debebat operari in ſuo officio, et ſpiritualia bona,et non carnalia cõcedere. Et iõ eſt aduertendum ſecũdum omnes pro phetas,ꝙ xp̃s Meſſias in lege promiſſus ſeptẽ erat principaliter inter cætera facturus.Nam primò erat in ſecũdũ templum venturus. Se cundò erat legem nouam,& perfectam, et vniuerſalẽ, et communem omnibus gentib. et nationibus idaturus. Tertiò erat pro om nibus moriturus, et omnes à peccato per mortem ſuam liberaturus.Quartò erat reſur F recturus,et poſt reſurrectionem vniuerſaliter regnaturus in cęlo,et in terra, et in inferno. Quintò debebat mittere ſuos diſcipulos ex iu dæis conuerſos per totum orbem,qui totum populum gentilem debebant Xp̃o ſubijcere, omnia idola delere, et diabolum ex hoc mũ do eijcere.Sextò debebat populum iudaicum incredulum,et obſtinatum diſſipare, et in perpetuam captiuitatem deſtinare, & ſubi gere.Septimò in fine mundi in ſecundo ſuo aduentu, et finali iudicio ſuos fideles in cor pore, et anima glorificare, et felicitate. Sed primum ſcilicet, ꝙ Meſsias erat ventu rus in ſecundo templo probatur. Ad cuius intellectum eſt aduertendum,ꝙ quatuor pro phetę fuerũt cõcitatores ad ædificandum ſe

A cunctū templum.ſ. Daniel, Aggæus, Zacarias, & Malachias. Iō omnes iſti quatuor clarè, & manifeſtè prædixerunt, & prophetauerunt qualiter Xp̄s Meſſias erat venturus ad illud ſm templum, & daturus legem euangelicā, & moriturus, & quomodo illa ciuitas ſecunda ſimul cum templo, & ſacerdotio erat deſtruenda propter peccatum mortis Chriſti. Et quomodo noua ciuitas Hieruſalem erat per Chriſtum ædificanda, & per totum orbē diffuſa. Et hoc probatur Danielis 9. vbi dicit angelus Danieli. Scito, & animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterū ędificetur Hieruſalē vſq; ad Xp̄m ducē &c. Item Aggæi 2. Adhuc modicum eſt, & ego mouebo cęlū, & terrā, & mare, & aridam, & mouebo omnes gētes, & veniet deſideratus cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit dominus
B exercituū. Meum eſt argentū, & meum eſt aurum, dicit dominus exercituū. Magna erit gloria iſtius domus nouiſſimæ pluſquā primæ &c. Ex his verbis ſequitur primò, ꝙ nō debebat Chriſtus multum tardare, per hoc ꝙ ait. Adhuc modicum eſt &c. Secūdò ſequitur, ꝙ Chriſtus nō ſolū erat venturus ad ſaluandum iudæos, ſed ēt gētiles, cum ait. Commouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gētibus. Tertiò ſequitur, ꝙ Chriſtus erat uenturus in illud ſm templū quod poſt captiuitatē Babyloniæ ædificabatur per Eſdrā, & Nechiā, & Zorobabel, ad inſtantiam Aggæi, & Zacariæ. Quartò ſequitur, ꝙ gloria quam Chriſtus debebat afferre ad illud templum, non debebat conſiſtere in auro, & argento, ſed in bonis ſpūalibus, per hoc, ꝙ ait. Meum eſt argentum, & aurum. Item ſe-
C quitur, ꝙ etiam in bonis ſpiritualibus magis debebat pollere ſecundum templum quam primum. Nam licèt in ſecundò templo nunquam fuerit arca fęderis cum tabulis legis: nec cum manna, & virga Aaron, eò ꝙ fuit cōbuſta ſimul cum tēplo per Caldæos, tñ in ſecundò templo fuit Chriſtus Deus, & homo rex, & ſacerdos figuratus ꝑ arcā fœderis: qui fuit in templo præſentatus, & in eo miracula fecit, & legem euangelicam prædicauit, & legem Moyſi declarauit. Iō ſubdit, quòd maior erit gloria domus iſtius nouiſſimæ quàm primæ. Item ſequitur, quòd poſt illud ſecundum templum nullum aliud erat materialiter ædificandum in Hieruſalē, per hoc, quòd ait. Maior erit gloria huius domus nouiſſimæ quàm primæ. Nam ſi illa erat domus nouiſſima, ergo pſt illam deſtru- D
ctam per Titum, & Romanos, nulla alia materialis expectatur, & per conſequens rex Meſſias iā venit in illā domū ante eius deſtructionem, per quod poteſt patere cęcitas, & falſa ſpes Iudæorum. Item eadem cōcluſio probatur manifeſtè Zacariæ 9. Nam poſtquam in primis capitulis prædixit reædificationem ſecundi templi, & ciuitatis, et multa alia uentura in illam ciuitatem, et tēplum dicit. Exulta ſatis filia Sion, et iubila filia Hieruſalem. Ecce rex tuus venit tibi iuſtus, et ſaluator, ipſe pauper aſcendens ſuper aſinam, et ſuper pullum filium aſinę &c. quod fuit impletum, vt patet per omnes euangeliſtas. Et ſic patet manifeſtè qualiter Xp̄s erat vēturus in illud ſecūdū tēplū, put oēs Hebræi antiq gloſāt iſtū paſſū, intelligētes de rege Meſſia. Hoc idem probatur Ma- E
lachiæ 3. Nam poſtquam in duobus primis capitulis prædixerat diſſolutionem, et immunditiam ſacerdotum illius ſecundi tēpli, et ciuitatis: ex conſequenti in tertio capitulo prædicit aduentum Xp̄i ad ſecūdū tēplū. Vnde ait. Ecce ego mittam angelum meū, et præparabit viam ante faciem meam, et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis, et angelus teſtamenti quē vos vultis etc. Ex ſupradictis autoritatibus iſtorum quatuor prophetarum tenebant pro articulo fidei omnes antiqui hebræorum, ꝙ rex Meſſias erat uenturus in illud ſecundum templum. Sed quia nondum viderunt eum, ideo multi eorum dixerunt, quòd rex Meſſias iam venit, ſed nondum manifeſtauit ſe vſque ad tempus. Interim aūt vadit occultus peregrinando per mūdū inter F
pauperes, et leproſos pro peccato Iudæorū. Et ad hoc allegant illud Iſa. 53. Nos reputauimus eum quaſi leproſum etc. Ex quibus omnib. patet manifeſtè, quòd Meſſias quicunque ſit ille, iam venerat antequàm ſecūdum templum deſtrueretur per Romanos: Et in hoc conſiſtit tota perturbatio Iudæorum, quia vt euadant, & fugiant hāc manifeſtam veritatem, dicunt multa vana, & enormia, & riſu digniſſima, & hoc de primo officio Meſſiæ in lege promiſſo.

Secundum officium regis Meſſiæ erat, q̄a erat daturus legem nouam vniuerſalem, & communem omnibus gentibus, & nationibus. Hoc primò probatur Iſaiæ 2. vbi dicitur. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons

A mons domus dñi in vertice montium,& ele
uabitur ſuper colles: & fluēt ad eum omnes
gentes. Et ibunt populi multi,& dicent. Ve
nite aſcendamus ad montem dñi, & ad do-
mum Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas,&
ambulabimus in ſemitis eius , quia de Sion
exhibit lex,& verbū dñi de Hieruſalem &c.
Item infra c.51.Attendite ad me popule me
us,& tribus mea audite,quia lex à me exiet :
& iudicium meum in lucē popolū requie-
ſcet &c.Item Hier.31. Feriā domui Iſrael &
domui Iacob fœdus nouū:nō ſm pactum, ꝙ
pepigi cum patribus veſtris in die qñ appre
hendi manum eorum:vt educerē eos de ter-
ra Egypti:pactū ꝙ irritū fecerunt. Poſt dies
illos dicit dñs dabo legem meā in viſceribus
hoīum,& in corde eorū ſcribā eā &c. Ex ſu-
pradictis , & multis alūs patet qualiter rex
B Meſſias erat nouā legē daturus præter legē
Moyſi.Sed tertium.ſ.ꝙ Chriſtus rex Meſſias
erat moriturus, & occidendus à ſuis , & ge-
nus humanū à pctō liberaturus:iā ſatis pro-
batum eſt in expoſitione libri pſalmorum ,
maximè Pſ.21.& 37.& 35. & 68. vbi Dauid
magis videtur euāgeliſta quā propheta.Sed
hoc magis manifeſtè patet Iſaiæ.50. vbi xp̄s
Deus factus homo,dicit.Corpus meum de-
di percutientibus , & genas meas vellenti-
bus:faciem meam non auerti ab increpanti
bus,& conſpuentibus in me &c.Item ca.52.
de Chriſto rege Meſſia dicit Deus pater.Ec-
ce ſeruus meus exaltabitur, & ſublimis erit
&c.Sed immediatè cap.53.dicit, & explicat
totam mortem , & ignominioſam paſſionē
eius pro peccatis omnium. Vnde ait : Verè
languores noſtros ipſe tulit , & dolores no-
C ſtros ipſe portauit.Et nos reputauimus eum
quaſi leproſum,& percuſſum à Deo , & hu-
miliatum . Ipſe autem humiliatus eſt pro-
pter iniquitates noſtras , & attritus eſt pro-
pter ſcelera noſtra. & cætera per totum.Qđ
quidem capitulum non poteſt intelligi, niſi
de rege Meſſia,qui erat pro populo moritu-
rus ſecundum Rabi Moyſen,& omnes anti
quos Iudæorum. Sed quidam eorum viden-
tes,ꝙ hoc fuit impletū in Ieſu Chriſto: quē
nos in Meſſiam recepimus: ideo confuſi de
uenerunt in tantam veſaniam , dicentes , ꝙ
duo expectantur Meſſię.ſ.vnus primus voca
tus Iuceph Aben Effraim: & alius Aben Da
uid de tribu Iuda,& ſic dicunt,ꝙ totū iſtud.
53.capitulum loquitur,& verificatur de Meſ
ſia Iuceph Aben Effraim , qui eſt moriturus
pro defenſione populi Iſrael. quem occidet D
Gog , & Magog , ſed poſt ſurget Meſſias
Aben,Dauid,& reſuſcitabit Meſſiam Iuceph
Aben Effraim: & cōgregabit omnes Iudęos
ex omnibus partibus mundi:& tunc pugna-
bit contra Gog & Magog iuxtā Hieruſalē ,
vt vincet eos , & tunc tanquam victor , &
triunphator ædificabit nouam Hieruſalem ,
vbi prius erat,in quam introducet omnes fi-
lios Iſrael ex omnibus partibus mundi con-
gregatos &c. Sed quantùm ſit vana, & irri-
denda iſta fictio:dictum eſt Pſ.20.Verunta-
men licet moderni Iudæi videantur fugere
quodam falsò colore, & fictione veritatem
huius capituli : tamen nullo collore aut via
poſſunt vitare manifeſtam paſſionem Chri-
ſti reuelatam Danieli ꝓphetiæ.9. ca. vbi di-
cit Gabriel Angelus Danielis . Septuaginta
hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populū E
tuum,& ſuper ſanctam tuam:vt conſumme
tur præuaricatio, vt finem accipiat peccatū;
& deleatur iniquitas , & adducatur iuſtitia
ſempiterna , & impleatur viſio,& ꝓphetia ,
& vngatur ſanctus ſanctorum . Scito & ani
maduerte ab exitu ſermonis,vt iterum ædi-
ficetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum du-
cem & cætera prout ſupra dictum eſt.ſ.poſt
hebdomadas.62.occidetur Chriſtus &c. Ex
quibus verbis prædicebantur decem verita-
tes propheticæ . Prima quòd Chriſtus erat
venturus poſt 434. annos à reædificatione
ſecundi templi,quæ ſunt 62.hebdomadę an
norum . Secunda veritas , quòd Chriſtus
erat à ſuis occidendus & negandus.Tertia ,
ꝙ per mortem Chriſti erat implenda omnis
viſio,& prophetia prophetarum. Quarta, ꝙ
mors Chriſti debebat auferre omne pecca- F
tum,& delere omnem iniquitatem, & addu
cere omnem iuſtitiam, & gratiam vniuerſo
mundo.Quinta: ꝙ Xp̄s erat vnguendus rex
& baptizādus pro nobis.Sexta,ꝙ populus Iu
dæorum erat negaturus Xp̄m.Septima,ꝙ ex
hoc erat reprobandus Octaua,ꝙ poſt mortē
Chriſti debebat deficere hoſtia , & ſacrificiū
& ceſſare lex Moyſi.Nona,quòd ciuitas Hie
ruſalem ſimul cum templo erat deſtruen-
da . Decima, quòd deſolatio,& reprobatio
ſynagogæ , & omnium legalium , & capti-
uitas Iudæorum erat duratura vſque ad con
ſummationem,& finem mundi.Itē ꝙ Chri-
ſtus rex Meſſias debebat mundum redime-
re,& patres veteris teſtamenti de limbo per
paſſionem liberare : patet Zaca.9.vbi poſt-

A quàm dixit. Ecce rex tuus venit tibi iuſtus,
& ſaluator &c.poſtea ſubdit.Tu vero in ſan-
guine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de la-
cu vbi non erãt aquæ &c.Item cap.12.Effun
dam ſuper domum Dauid,& ſuper habitato
res Hieruſalem ſpiritum gratiæ,& præciſũ,
& aſpicient ad me quẽ cõfixerũt,& plangẽt
eũ &c. Et ſic patet manifeſtè qualiter Chri-
ſtus rex Meſſias erat occidendus, vt totum
populum à peccato liberaret. Quartum au
tem myſterium.ſ.quòd Chriſtus erat à mor-
tuis reſurrecturus,& poſt reſurrectionem re
gnaturus, licèt ſit ſatis probatum per totam
expoſitionem libri pſal.& præcipuè pſalmo.
20.& 29.& 40.& 67.tamen manifeſtè patet
Iſa.11.per totum: vbi inter cætera dicit. In
die illa radix Ieſſe qui ſtat in ſignum popu-
lorum ipſum gentes depreeabuntur & erit
B eius ſepulcrum glorioſum &c.Ex quo patet,
quòd ſi ſepulcrum eius eſt glorioſum, ergo
abſque incineratione,& putrefactione reſur
rexit in corpus glorioſum,& immortale.Itẽ
Iſa.poſtquàm per totum cap. 53. explicauit
mortem, & paſſionem Chriſti:poſtea per to
tum reſiduum vſq; ad finem libri prædicit
gloriam regni eius vniuerſalis,ad oſtenden-
dum quòd à mortuis reſurrexit,& poſtea re
gnauit in cœlo,& in terra ,quia mortui non
regnant ſuper viuos. Sed hoc idem magis
clarè patet Oſeæ 6.vbi dicitur Venite, & re-
uertamur ad dominum:quia ipſe cępit,& ſa-
nabit nos, percutiet,& curabit nos,uiuifica
bit nos poſt duos dies,& tertia die ſuſcitabit
nos,& viuemus in conſpectu eius:ſciemus:
ſequemurq; vt cognoſcamus dominum &c.
In quibus verbis manifeſtatur diſtinctè re-
ſurrectio Chriſti:quæ fuit cauſa noſtræ futu
C ræ reſurrectionis:prout patebit.Quintum au
tem myſterium.ſ.qualiter Chriſtus rex Meſ-
ſias poſt reſurrectionem ſuam debebat ædi-
ficare nouam Hieruſalem,& introducere in
eam totum populum gentilem, & mittere
ſuos diſcipulos per totum mundum,& de-
ſtruere omnia idola,& eijcere diabolum de
mundo:& ſubijcere ſibi totum populum gẽ-
tilem &c.licèt ſatis ſit probatum per totam
expoſitionem libri pſal. & ſpecialiter pſalm.
17.& 28.& 46.& 67.& 71.& 109.tñ manife
ſtius probatur per totum librum Iſaiæ:ma-
ximè 40.capitul.vſque in finem, vbi in fine
concludit.Ponam in eis ſignum, & mittam
ex eis qui ſaluati fuerint ad gentes in ma-
re & in Africam, & Lydiam tenentes ſagit-
tam in Italiam, & Græciam, & ad inſulas D
maris longè ad eos,qui non audierũt de me,
& non viderunt gloriam meam,& annũcia-
bunt gloriam meam gentibus & cætera.
Hoc idẽ manifeſtiſſimè patet Hiere.61. vbi
poſt reprobationẽ Iudæorũ dicit. Ecce ego
mittã piſcatores multos dicit dñs,& piſcabũ
tur eos.Et ſubdit infra.Ad te gentes venient
ab extremis terræ,& dicent: uere mendaciũ
poſſederunt patres noſtri:uanitatem,quę nõ
profuit eis &c.Item hoc idem patet Oſeæ 1.
& 2.ſed clarius Zac.8.vbi dicit. Ecce veniẽt
populi multi,& gentes robuſtæ ad quæren-
dum dñm exercituum in Hieruſalem,& de
precandam faciem dñi. Hæc dicit dñs exer-
cituum in diebus,in quibus apprehendẽt de
cem homines ex omnibus linguis gentium:
& apprehendent fimbriam viri Iudæi dicen-
tes:ibimus vobiſcum.Audiuimus.n. quoniã E
Deus vobiſcum eſt.Hoc idem patet infr.ca
pit.13.vbi dicitur.In die illa erit fons patens
domui Dauid, & habitantibus in Hieruſalẽ
in ablutionem peccatoris, & menſtruatę:e t
erit in die illa dicit dominus exercituum,di-
ſperdam omnia nomina idolorum de terra,
& non nominabuntur vltra, & pſeudo pro-
phetas,& omnem ſpiritum immũdum auſe-
ram de terram &c.Sextum autem myſteriũ
ſ.qualiter Iudæi pp peccatum mortis Chri-
ſti erant reprobandi, & ſacerdotium, & re-
gnum eorum extinguendum: & nouum ſa-
crificium inſtituendum, & populus gentilis
eligendus et ſubſtituendus :licèt ſatis ſit ex
plicitum per totam expoſitionem libri pſal-
morum:& maximè Pſ.21.& 39.& 49.& 50.
& 67.& 71.& 81.& 108.& 109.tamen ma-
nifeſtius patet p totum Eſaiam,& oẽs alios F
prophetas:in quibus non eſt aliqua pars in
qua non reprobetur populus Iudaicus pro-
pter ingratitudinem:& eligatur populus gẽ
tilis. Sed deſtructio templi & ſacerdotii, &
diſſipatio illius populi maximè,& manifeſtè
patet Dan.9. vt dictum eſt. Septimum au-
tem myſterium.ſ.qualiter in fine mũdi poſt
miſerabilem exitum, & interitum Antichri-
ſti populus Iudæorum ſit ad Chriſtum con-
uertendus,& reuerſurus per prædicationem
Heliæ & Enoch, & qualiter poſtea Chriſtus
ſit venturus ad iudicium generale, & quali-
ter debet omnes reſuſcitare.ſ.iuſtos ĩ corpo
ra glorioſa,vt recipiant vltimam perfectio-
nem,& fęlicitatem:impios autem in ſuppli-
cium æternum &c.licèt ſatis diffusè ſit dict

A per totãm expoſitionem pſalmorũ: maximè
pſ.1.& 2.& 20.& 50.& 199.tñ qualiter Xp̃s
oẽs iuſtos in fine mundi debet glorificare:&
ab eis oẽm miſeriã corporalem auferre: ma-
niſeſtè prædicitur Iſa.25. vbi dr̃. Præcipita-
bit mortem in ſempiternum,& auferet dñus
Deus lacrimam ab omni facie terræ: & op-
probrium populi ſui auferet de vniuerſa ter-
ra,quia dñs locutus eſt,& dicent in die illã.
Ecce Deus noſter iſte: expectabim' eũ, & ſal
uabit nos iſte dñs:ſuſtinuimus eum, & exul-
tabimus,& letabimur in ſalutari eius: quia
requieſcet manus dñi in monte iſto &c. Itẽ
hoc idẽ patet infra c.vlt.per totum. Item vl-
timum iudicium, & glorificatio iuſtorũ ma-
niſeſtiſſimè prædicitur Dan.12.vbi dr̃ quòd
multi de his,qui dormiunt in puluere terræ
euigilabunt: alij in vitam ęternam: alij in
B opprobrium,vt videant ſemper. Qui aũt do-
cti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firma-
menti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos,
quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates &c. Itẽ
ꝙ Iudæi conuertentur ad Chriſtum in fine
ſæculi patet Oſee.3.vbi dicitur, ꝙ poſt hæc
reuertentur filij Iſrael,& quærent dominum
Deum ſuum: & Dauid regem ſuum,& paue
bũt ad dñm,& ad bonum eius in nouiſſimo
dierum.Item hoc idem patet Zacar. vltimo
per totum.Sed quòd conuerſio populi iudęo
rum in fine ſæculi ſit facienda ad prædica
tionem Helię:patet Mal.4.vbi dicitur. Ecce
ego mittam vobis Heliam prophetam anteq̃
veniat dies dñi magnus,& horribilis, & con
uertet cor patrum ad filios,& cor filiorũ ad
patres eorum,ne fortè veniam & percutiam
terram anathemate. Ex quibus omnibus pa-
C tet per omnes prophetas,quõ in his ſeptẽ cõ
ſiſtebat principaliter totum officium regis
Meſſiæ in lege,& prophetis promiſſi.Primò,
quia erat venturus in fine ſcdi templi. Se-
cundò,quia erat nouam legem daturus. Ter
tiò,qui erat per mortem mundum redẽptu-
rus,& liberaturus à ſeruitute diaboli. Quar-
tò,quia erat à mortuis reſurrecturus, & poſt
mortem regnaturus.Quintò, quia per diſci-
pulos, ſuos erat totum populum gentilem
congregaturus,& conuerſurus. Tertiò, quia
erat Iudæos crucifixores ſuos reprobaturus,
& ſacerdotium ſimul cum ceremonialib. ab
laturus. Septimò,quia in fine ſęculi erat mũ
dum iudicaturus, & populũ Iudæorum per
Heliam vocaturus, & omnes fideles glori-
ficaturus,prout patet per omnes prophetas.

His habitis ſit hæc prima concluſio ꝙ Ieſus D
Chriſtus venit ad ſecundum templum: & in
fine ante deſtructionem eius, ſicut propheta
runt Daniel,& Aggęus,& Zacarias, & Mala
chias,probatur.Nam Chriſtus natus eſt. 42.
anno cæſaris Auguſti:& fuit 40. die in tem-
plo Simæoni præſentatus. 12. anno diſputa-
uit cum doctoribus vt patet Lucæ.2. Et tri-
geſimo anno,tempore Tyberij Cæſaris fuit
baptizatus,& ieiunauit, & per tres annos mi
racula fecit.& 18.Tyberij Cæſaris fuit cruci
fixus.ergo ſequitur quòd venit ad ſecundum
templum ante deſtructionem eius, qa tẽplũ
non fuit deſtructum,immo durauit vſque ad
imperium Veſpaſiani, Et ſic patet, ꝙ Chri-
ſtus venit tempore determinato & ante p̃-
phetato.Secunda cõcluſio,ꝙ Chriſtus dedit
legem nouam euangelicam in Hieruſalem
& monte Sion & Olıueti,& in terra promiſ- E
ſionis, ſicut dictũ fuerat per omnes prophe-
tas.Nam primò iuxta mare in deſerto aſcen
dit in montem, & ſedens docuit diſcipulos
ſuos legem declarando: vt patet Mat.5.6.&
7.Item in Hieruſalem prędicauit in omni-
bus feſtiuitatibus,& in monte Sion inſtituit
ſacramentum altaris, & miſit ſpiritum ſan-
ctum in diſcipulos: & aperuit eis ſenſum, &
ſcripturas: ut patet Luc.vlt.& Actuum 1.Et
ex monte Oliueti miſit omnes apoſtolos ad
prædicandum euangelium omni creaturę:
Mat.vlt.& Actuum primo. Et ſic patet,ꝙ in
Chriſto fuerunt verificatę prophetię de da-
tione legis nouæ. Tertia concluſio, ꝙ Chri-
ſtus paſſus, & occiſus eſt à ſuis, prout locuti
ſunt prophetæ:imo omnia, quæ locuti ſunt
prophetæ de morte,& paſſione regis Meſſiæ
fuerunt verificata in Chriſto. Quarta cõclu-
ſio,ꝙ Xp̃s reſurrexit à mortuis tertia die: & F
aſcendit in cœlum quadrageſimo die: pro-
ut ſcribunt & teſtantur omnes apoſtoli, &
euangeliſtæ,& regnauit per totum orbem,
prout fuit in omnibus maniſeſtũ. vnde licèt
Iudæi negẽt Chriſti reſurrectionem,& in cę-
los aſcenſionem: tamen nõ poſſunt negare
eius regnũ vniuerſale:cum poſtea uiderint
ipſum per vniuerſum mundum regnare ſu-
per omnes reges, & populos, ut probatum
fuit pſ.2.& 71.& 109.Quinta concluſio, ꝙ
Chriſtus ædificauit nouam Hieruſalem to-
to orbe diffuſam, & introduxit in eam totũ
populum gentilem,ſicut locuti ſunt prophe
tæ.Probatur. Nam primò Chriſtus congre-
gauit illam ſanctam ſocietatem virorum, &

mu-

A mulierũ in monte Siõ: qui erãt centũ viginti
vtriuſque ſexus:vt patet Actu. 1. ſuper quos
miſit ſpiritum ſanctum in die pentec. à quo
receperunt ſeptem dona gratiarum: & ſic ar
mati armis ſpiritualibus egreſſi à cœnaculo
in eadem die conuerterunt tria millia:vt pa
tet Actu.2. Sed quia Chriſtus præceperat eis
in ſuo aſcenſu,dicens. Ite per vniuerſum mũ
dum,& prædicate euangelium omni creatu
ræ &c.Item Actuum primo. Accipietis virtu
tem ſuperuenientis ſpiritus ſancti in vos , &
eritis mihi teſtes in Hieruſalem : & in omni
Iudæa & Samaria:& vſque ad vltimum ter-
ræ.Ideo omnes apoſtoli, & diſcipuli poſt re-
ceptionem ſpiritus ſancti ab Hieruſalẽ inde
egreſſi diffuſi ſunt per totum orbem terrarũ
prædicantes euangelium toti populo gẽtili .
& ſic Matthæus cũ ſucceſſoribus ſuis cõuer-
B tit totam Aetiopiam:& Marcus cum ſucceſ-
ſoribus ſuis totam Aegiptum,& Arabiam:&
totam Africam. Et Simeon & Iudas Babylo
niam , & Patriam, & Mediam. Et Bartolo-
mæus & Tomas omnes Iudias. Et Paulus,&
Ioannes Græciam & Aſiam minorem.Et idẽ
Paulus, & Petrus & diſcipuli eorum totã Ita
liam & Galliam. Et Iacobus & diſcipuli eius
totam Hiſpaniam &c. Et ſic patet , ꝙ Chri-
ſtus ædificauit primò iſtam Hieruſalem ſcili
cet eccleſiam, ſupra illos ſanctos lapides in
monte Sion: ſed poſtea fuit dilata & diffuſa
per totum orbem à ſolis ortu vſque ad occa
ſum.& ideo tota eccleſia dicitur Hieruſalẽ .
Primò quia in illa Hieruſalem materiali fuit
incoata : & exinde deriuata fuit & per totũ
orbem dilatata : & ideo retinet nomen Hie-
ruſalem & Sion à ſua origine ſicut flumina
C retinent nomen ſuæ origine & ſui fontis ſi-
cut Iberus & Araxes . Secundò tota eccleſia
dicitur Hieruſalem & Sion ratione proprieta
tis & nominis interpretationis. Nam Hieru-
ſalem interpretatur viſio pacis : & Sion dici-
tur ſpecula . ſed quia in ſola eccleſia videtur
& ſpeculatur Deus per veram fidem:& iõ ſo
la eccleſia meretur dici Hieruſalem & Sion.
Nam illa Hieruſalem materialis nõ propter
ſe dicta eſt Hieruſalem per prophetas:niſi in
quantùm Chriſtus erat ibi videndus , & ibi
erat eccleſiam ædificaturus : prout dictum
fuit in expoſitione libri pſalmorũ:& maximè
pſalmo quadrageſimoſeptimo , & 53. & in
quæſtione precedenti . Nam illa Hieruſalem
per Chriſtũ Meſſiã ædificãda nõ poterat eſſe
materialis,& parua in illa terra Paleſtinæ , &

Iudææ:ſed erat futura ſpũalis toto orbe diffu D
ſa , & dilata : in qua continerentur , omnes
gentes,& nationes,& Aethiopium &c. Et ſic
Chriſtus iam vocauit, & congregauit om-
nes filios Iſrael ſecundùm ſpiritum , & pro-
miſſionem ad iſtam veram Hieruſalem. Sex
ta concluſio , quòd Iudæi propter mortem
Chriſti fuerunt diſſipati, & per mundum diſ
perſi,& tẽplum,& ciuitas deſtructa, & ſacer-
dotium ablatum : ſicut prædixit Daniel pro-
pheta,& cæteri prophetæ.Iſta concluſio quã
tũ ad vnã partem de ſe eſt manifeſta , ſed ꝙ
hoc fuerit factũ propter mortẽ Chriſti non
ſolum aſſerit à nobis : ſed etiam à magiſtris
eorum.Vnde dicit Rabi Moyſes , quòd Ieſus
Nazarenus dicebat ſe eſſe Meſſiam : ſed hoc
non eſt verum : quia Meſſias debebat cõgre
gare,& reformare filios Iſrael : ſed hoc non
fecit Chriſtus:imo fuit occiſus, & fuit cauſa E
deſtructionis Iſrael,& totius populi Iudaici .
Item Ioſephus dicit , quòd cauſa deſtructio-
nis Hieruſalem, & totius populi Iudæorum
non potuit eſſe niſi aliquod magnum pecca-
tum , & iſtud non potuit eſſe niſi mors Ieſu
Nazareni : aut Ioannis Baptiſtę : aut Iacobi
iuſti . Item Rabi Samuel Africanus dicit in
epiſtola ad ſuum amicum, quòd non poteſt
recipere aliam cauſam quare tanto tempore
durat iſta captiuitas eorum : niſi quia patres
eorum iniuſtè occiderũt Ieſum Chriſtum vi-
rum iuſtum. Vnde volens per ſcripturas in-
ueſtigare propter quod peccatum Iudæi la-
borant in hac longa captiuitate: non po teſt
reperire nec aſſignare aliam cauſam : niſi ꝗa
occiderunt Ieſum Nazarenum virum ſanctũ
& iuſtum.Item Iudæi moderni continuè ma
ledicunt Chriſtũ, dicentes, ꝙ propter ipſum F
perſeuerant diſperſi per mundum in hac ca-
ptiuitate.Itẽ ipſimet Iudæi propter aliud nõ
maledicunt,& habent odio Chriſtum:niſi ꝗa
omnes aſſerunt Chriſtum fuiſſe diſſipatorem
ciuitatis Hieruſalem , & totius populi Iudæo
rum . & ſic hæc concluſio ſatis eſt omnibus
conceſſa,& manifeſta.Ex quibus ſupradictis
ſequitur vna corollaria , & irrefragibilis con
cluſio.ſ.ꝙ Ieſus Nazarenus, quem colit chri-
ſtiana religio,& fuit, & eſt verus Meſſias in
lege promiſſus.Iſta cõcluſio probata eſt per
ſingula ex conceſſis à Iudæis. Nam licèt Iu-
dæi moderni non concedant redemptionem
animarum factam per Chriſtum: nec eius re
ſurrectionem:eò ꝙ talia fuerũt eis inſenſibi-
lia : tamen non poſſunt negare omnia alia:ſ.
quod

A ꝙ Ieſus venit in fine templi ſecundi: cum magna gloria, & poteſtate miraculorum. Sed dicunt quidam eorum, quòd Ieſus Nazarenus quando fuit in Aegiptum furatus, eſt nomen Dei tetragrammaton, & cum illo nomine, & in virtute eius faciebat illa miracula. Sed in hoc concludunt propoſitum noſtrum contra ſeipſos. Nam omnes magiſtri eorum concedunt, quòd illud nomen Dei eſt incomprehenſibile, & ineffabile, cuius virtutem, & declarationem nemo poteſt ſcire, & declarare niſi ſolus Deus, & rex Meſſias. Et omnes aſſerunt, quòd rex Meſſias in virtute illius nominis habet declarare ænigmata legis, & ſubiicere totum orbem. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd ſi Ieſus Nazarenus habuit, & poſſedit illud nomen, ergo vel fuit Deus: aut Meſſias eius: Item non poſsūt ne-
B gare ſecundum, quia omnes concedūt, quòd Chriſtus dedit, & condidit hanc legem euangelicam quam obſeruant Chriſtiani. Nec negant tertium: quia omnes cōcedūt, quòd patres eorum occiderunt Chriſtum. Nec poſſunt negare quartum. num licèt negent reſurrectiōnem, tamen non poſſunt negare quin Chriſtus regnauerit vbique poſt mortem ſuam. Nec minus negant ſextum. quin Chriſtus ſit cauſa ſuæ deſtructionis, & captiuitatis. Sed multò minus poſſunt negare quintum. Nam manifeſtum eſt ad ſenſum, quòd totus populus gentilis relictis idolis conuerſus eſt ad fidem Chriſti. Et ideo licet Iudæi omnia alia velint ex cęcitate, & malitia negare, tamē ſola iſta concluſio quum negare nō poſſunt eſt ſufficiens ad probandum Ieſum Chriſtum fuiſſe Meſſiam in lege promiſsū:
C & ad confundendum Iudæos. Nā Dauid in omnibus pſalmis, & omnes prophetę in ſuis prophetijs nil aliud clamant niſi, ꝙ ſolus Meſſias in lege promiſsus debebat auferre, & deſtruere omnia idola, & omnem ſuperſtitionem populi gentilis, & ſubijcere populum gentilem ad colendum nomen Dei Abraam Iſaac, & Iacob, & nomen Dei Iſrael, & hoc per baptiſmum aquę: vt probatum eſt Iſaiæ duodecimo. & Ezechiel trigeſimoſexto. & Zacar. tertiodecimo. & omnes prophetæ clamant qualiter ſolus Meſſias debebat condere magnam Hieruſalem à ſolis ortu vſque ad occaſum, & introducere in eam omnes populos gentium credentes in Deum Iſrael. Sed omnia iſta operatus eſt ſolus Ieſus Nazarenus. Nam in die aſcenſionis miſit omnes apoſtolos, & diſcipulos per totum orbem, dicens. Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Matthæi vltimo. Item Mar. vltimo. Itē, prędicate euangelium omni creaturæ. Et D
qui baptizatus fuerit: ſaluus erit &c. Sed nos videmus manifeſtè, quòd totus populus gentilis per baptiſmum venit ad fidem, & adorauit Deum Iſrael relictis idolis, immo totus populus chriſtianus, qui deſcendit ab illo populo gentili, nullum alium Deum adorat: niſi Deum Abraam Iſaac, & Iacob, ſiue Deum Iſrael, qui eſt trinus, & vnus, & creator, & factus homo: vt videbitur. Et omnia iſta apparent ad ſenſum, quæ Iudæi non poſſunt negare. imo dicit Rabi Moyſes in ſententijs Regum: & de pęnitentia: quòd ſolus Ieſus Nazarenus deſtruxit, & abſtulit idololatriam de mundo. Et ideo ſola iſta E
concluſio de conuerſione populi gentilis eſt ſufficiens ad probandum Ieſum Chriſtum eſſe Meſſiam, & ad confundendū oēs Iudæos. Sed Iudæi moderni adhuc volunt proteruire, dicentes quòd Chriſtus non ſubiecit totum orbem, nec omnes nationes ipſi obediunt: quia maiorem partem mundi poſſident Sarraceni: qui non colunt Ieſum Chriſtum. Sed ad hoc iam reſponſum eſt pſal. 71. & 119. Quia ſucceſſiuè per omnes partes mundi omnia idola fuerunt deſtructa per apoſtolos, & eorum ſucceſſores, & totus populus gentilis venit ad fidem Chriſti. Sed anno ſexcenteſimo ſexageſimoſexto: ſurrexit Pſeudo propheta Mahometus, & peruertit, & decepit totam Arabiam, & Scyriam, & traxit omnes illos nouos, & ſimplices Chriſtianos ad ſuam falſam ſectam: cuius F
ſucceſſores vi armorum ſubiecerunt totam Africam, & magnam partem Aſiæ: cogentes eos ſeruare ritum Machometi, inter quos habitat magna multitudo Chriſtianorum. Et ideo hoc non tollit veritatem omnium prophetarū: quia Chriſtus vbique ſucceſſiuè regnauit, & regnat aut temporaliter aut ſpiritualiter. immo Sarraceni: licèt non credant Xp̄m eſſe Deū: tn̄ aſſerunt ipſum eſſe filiū Dei: & genitū ex ſpiritu Dei, & ſic venerant ipſum tanq̄ ſummū prophetā. Et iō omnia ſcripta, & dicta in lege, & prophetis fuerunt verificata in Xp̄o tanq̄ in vero Meſſia. Sed li cèt oīa ſupradicta non poſſint negare, tamē adhuc non ceſſant proteruire, & perſeuerare in ſua malitia, & obſtinattione, dicentes, ꝙ ante-

A antequàm veniat Meſſias:eſt venturus Helias prout dictū & argutum eſt in pricipto.Sed nondum venit Helias, ergo Ieſus non fuit Meſſias.Item nec ēt Chriſtus impleuit officium veri Meſſiæ: quia non abſtulit mortē: nec omnem lacrimā,& miſeriā de terra: qa omnes reliquit mortales, & paſſibiles ſicut ante,& per conſequens nō fuit perfectus redemptor.Sed tā ad primū quā ad ſecūdū reſpondetur,ꝙ miſeri Iudæi neſciunt diſtigue re inter primū & ſecundū aduentū Chriſti. Nam duplex aduentus Chriſti promittitur in ꝓphetis.Nā in primo aduentu erat venturus Chriſtus ad dandam legem, & ad redimendum genus humanum à peccato: & ad operandum omnia ſex ſupradicta.Et in ſecūdo aduentu erat venturus ad iudicandū oēs & ad tribuendū eis præmiū ſecundū opera

B eorum: puta ad glorificandū iuſtos: & reſuſcitandū eos ad immortalitatē & gloriā: & impios ad pęnā ſempiternā.In primo aūt ad uētu præuenit Chriſtum Io. Baptiſta: ſed in ſecundo aduētu ante iudiciū eſt vēturus Helias,& Enoch ad cōuertendum Iudæos in fine mundi. Vnde de primo aduentu dicitur Iſa.40.Vox clamantis in deſerto parate viā domini:& videbit omnis caro ſalutare Dei. Sed de ſecundo aduentu,in quo eſt Chriſtus venturus ad glorificandum,dicitur Iſa.25.ꝙ veniet ad præcipitandam mortem:& ad auferendam omnem lacrimam à facie terræ. Itē de primo aduentu dr Daniel.9.ca.ꝙ 72. hebdomadæ abbreuiatæ ſunt vſque ad xpm ducem: & poſt ſexagintaduas hebdomadas occidetur Chriſtus &c.Sed de ſecundo aduētu Chriſti dicit capit. 10.ꝙ multi qui dormiunt in terræ puluere,euigilabunt, alij in vi-

C tam æternam:alii in opprobrium vt videant ſemper.Qui autem docti fuerunt fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti &c. Item Zacar. de primo aduentu dicit capit.9.Exulta filia Sion:ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator &c.Sed de ſecundo aduentu dicit,c. 14. Ecce dies venient: & diuident ſpolia tua in medio tui &c.Item Malachias prædicit vtrūque aduentum cum ſuo præcurſore. Nā in primo aduentu prædicit Ioannem baptiſtā præuenire Chriſtum:cum ait ca.3.Ecce ego mittam angelum meum, qui præparabit viā ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator quem uos quæritis &c.Sed in ſecūdo aduentu prædicit præuenire in Heliam ante Chriſtum, cū ait cap.3.Ecce ego mittam uobis Heliam prophetā antequā veniat dies domini magnus, & terribilis:qui erit dies iudicij. Et ſic patet deceptio, & vana ſpes Iudæorum,qui expectāt Heliam antequàm veniat Meſſias ad redimendum mundum à peccato:cum Helias non ſit promiſſus niſi in ſecundo aduentu antequàm Chriſtus veniat ad iudicium.Sed adhuc obſtant Iudæi perſeuerantes in ſua obſtinatione,dicentes quod Chriſtus non ędificauit nouam Hieruſalem: imo deſtruxit eam:nec congregauit omnes filios Iſrael in eam:imo diſſipauit eos &c. Sed ad hoc iam reſponſum eſt per totam expoſitionem libri pſalmorum. Et dictum eſt in præcedenti, & præſenti quæſtione,ꝙ Chriſtus non erat conditurus ciuitatem materialem paruam in illo arcto loco Paleſtinę:ſed ciuitatē ſpiritualem magnam toto orbe diffuſam:quæ incœpit ab illa Hieruſalem materiali, & fuit per apoſtolos dilatata vſque ad omnes terminos terræ,ad quam vocauit oēs filios Iſrael ſecūdū carnem.Sed quia noluerunt venire, ideo congregauit in ea omnes filios Iſrael ſpirituales ex vtroque populo. Et ſic patet eorū cęcitas & deceptio,quia talis redēptio debebat eſſe vniuerſalis totius generis humani à peccato.Sed adhuc obſtant Iudæi perſeuerātes in ſua cęcitate,dicētes ꝙ ſequeretur, qđ perſona redēptoris Chriſti non fuerit perfecta:quia non perfectè redemit genus humanū à peccato & pęna ipſius Adam: poſtquā nō redemit ipſum in corpore & anima, quia non reſtituit nobis immortalitatem & impaſſibilitatē:ꝙ perdidit Adam: quia adhuc manēt mortales Chriſtiani baptizati,& ſubiecti omnibus infirmitatibus,& miſeriis:ſicut Iudæi & Sarraceni.Ad hoc iam reſpōſum eſt ſuꝑ Pſ.102.ꝙ Xps iam ꝑfectè redemit nos quò ad corpus & animā ꝑ ſuam paſſionem & reſurrectionē:& redemit nos à pctō & pęnalitatibus corporis.Ad cuius intellectū eſt notādū:ſicut iā dictū eſt in expoſitione pſ.29. ꝙ qa xps fuit caput eccleſiæ,& vniuerſalis redēptor à patre deſtinatus:iō oīa geſta & facta & dicta ſua ꝑtinebāt ad actum noſtræ ꝑfectæ redēptionis & recuperationis bonorū, q̄ ꝑdidimus in Adam:& reparationis iacturæ,& ruinæ noſtræ.Et ideo Xps ꝑ ſuam paſſionem non ſolū meruit nos redimere à peccato quò ad animam,ſed etiam meruit perfectè redimere nos,& reparare ruinā cpis. ſ. liberare nos à pœnalitatibus, corporalibus quas

A quas incurrimus in Adã.ſ.à morte corpora
li,& cæteris infirmitatibus,& defectibus, &
reſtituere nobis immortalitatẽ,& impaſſibi-
litatẽ &c.Et iõ poſt paſſionem voluit tertia
die immortalis, & impaſſibilis,& glorioſus
reſurgere: vt poſſet ſua mẽbra, & fideles ſi-
cut ſeipſum immortales, & ad gloriã reſuſci
tare,q̃ prãtein illicò voluit exercere: qa cũ
eo multa corpora ſanctorũ patrum ve.te.ſur-
rexerunt ad gloriam:& apparuerunt multis:
vt patet Mat.27.Sed vt nos poſſemus meri-
ta ſuæ paſſionis participare,ipſe voluit inſti-
tuere baptiſmum, & cętera eccleſiaſtica ſa-
cramenta:quibus contulit virtutẽ ſuæ paſſio
nis,& reſurrectionis:vt illa poſſet merita ſuę
paſſionis,& reſurrectionis in nos transferre.
Et ſic nos recipiendo baptiſmum, & cætera
ſacra:participamus merita ſuæ paſſionis, &
B reſurrectionis. Et ideo qñcunq; quis in noĩe
trinitatis baptizatur:illicò participat merita
paſſionis,& reſurrectionis Chriſti,& per con
ſequens liberatur à ſeruitute,& macula pec-
cati in anima,& meretur reſurgere poſt mor
tem,& liberari ab oĩbus pęnalitatibus cor-
poralibus:& merętur immortalitatẽ.Ideo di
cit Apoſt.ad Ro.6.ꝙ ſicut omnes ſumus ba
ptizati in Chriſto: ita oẽs mortui: & ſepulti
ſumus & reſurreximus cũ eo,qa ſicut Xp̃s re
ſurrexit,qui fuit primitiæ reſurrectionis, ita
& nos reſurgemus. Et ſic dicit Aug.ꝙ licèt
ſancti martires,& fideles non ſurrexerunt in
actu per baptiſmum:tamen iam ſurrexerũt
in merito. Per quod vult innuere Auguſt. &
Ambro.quòd omnes nos per baptiſmum ſta
tim liberamur à peccato in anima, & licèt
non illicò liberemur à pœnalitatibus,& mi-
C ſerijs corporalibus in actu, tamen tunc per
baptiſmum liberamur in habitu, & in meri-
to:quia meremur reſurgere ad gloriam in
nouiſſimo die. Sed cauſam quare ſicut per
baptiſmum illicò tollitur peccatum animę:
non tolluntur iſtæ infirmitates corporales:
& efficimur impaſſibiles,& immortales:aſſi-
gnat Aug.lib.de baptiſmo paruulorũ, & 12.
de ciui. Dei ca.4.vbi aſſignat duplicem cau
ſam. Quarum prima eſt,quia ſi ablato pecca
to per baptiſmum non relinqueretur nobis
experimẽtum mortis,nec aliarum infirmita
tum: tunc nulla eſſet pugna martyrum,nec
virginum,nec aliorum iuſtorum:& per con-
ſequens nulla eſſet eorum corona:quam nul
lus poteſt adipiſci,niſi legitimè certauerit,ad
Tim.4.Secunda cauſa eſt: quia ſi baptiſmus
vt illicò tollit peccatum ab anima:ita tolle- D
ret infirmitates à corpore:& redderet homi-
nes impaſſibiles,& immortales, tunc omnes
homines mundi currerent ad baptiſmum:
nõ cauſa merendi vitam futuram ęternam,
ſed cauſã perpetuandi, & gaudendi in hoc
mundo.Et ſic nullum eſſet meritum nec de
ſideriũ vltimi finis: Tertia cauſa poteſt aſſi-
gnari,nam ſi per baptiſmum illico tolleren-
tur iſtæ infirmitates, quæ ſunt nobis inſtru-
menta operandi, & merendi per gratiam, ea
quæ ſunt ſupra humanam naturam:tunc ſe-
querentur,ꝙ ruina angelica non poſſet repa
rari,quia tunc homines non poſſent adęqua-
ri in meritis,per gratiam angelis,qui cecide-
runt,& per conſequens non poſſent homi-
nes,ſedes & manſiones eorum poſſidere: &
ſic maneret ruina angelorum irreparata, q̃
niſi per magnam violentiam non poteſt re- E
parari per homines,qui ſunt inferioris natu-
ræ,quia regnum cęlorũ uim patitur: & vio-
lenti rapiunt illud Mat.11.Ex quibus patet,
quòd iſtæ infirmitates relictæ ſunt nobis per
baptiſmum propter maius bonum noſtrum:
& propter bonũ curiæ triũphantis.Et ſic iſtæ
infirmitates ſunt bonis bonę:& malis malæ:
quia bonis cedunt ad meritum, & gloriam,
& malis ad detrimentum,& pęnam æternã,
Et ſic patet qualiter Chriſtus fuit verus, &
perfectus redemptor non ſolùm humanę na
turæ:ſed etiam angęlicę. Et omnibus etiam
dictis in tota iſta quęſtione patet qualiter
Chriſtus obſeruauit,& adimpleuit, & verifi-
cauit legem Moyſi, & totam ſcripturam pro
phetarum,& quomodo pfecit,& conſumma
uit officium veri Meſſiæ, & per conſequens
fuit verus Meſſias in lege ꝓmiſſus. Sed nũc F
reſtat reſpondere ad argumenta Iudęorum
modernorum in principio adducta. Ad pri-
mum ergo quando dicunt, ꝙ oportet Heliã
præuenire aduentum Meſſię &c.Reſponde-
tur: quòd Deus per Malachiam promiſerat
duplicem aduentum Chriſti cum duplici
præcurſore, ſicut dictum eſt. Nam primò
promiſit mittere Meſſiam ad auferenda ſa
crificia vete. leg. & ad dandum ſacrificium
mundum,& commune omnibus gentibus:
cum dicit ca.1.Non eſt mihi voluntas in vo
bis,dicit dominus exercituum, & munus nõ
accipiam de manu veſtra.Ab ortu enim ſolis
vſque ad occaſum magnum eſt nomẽ meũ
in gentibus:& in omni loco ſacrificatur, &
offertur mihi oblatio munda &c. Item ca-
pitulo

A pitulo ſecundo reprobat ſacerdotium ve. legis eum ſuis ſacerdotibus. Item capitulo tertio promittit mittere Chriſtum Meſſiã cum ſuo præcurſore ad illud templum ſecundum vt purget filios Leui: & offerant ſacrificia iuſta. vnde ait. Ecce ego mittam angelũ meũ, qui præparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuũ &c. Ex quo patet, ꝙ Meſſias primò erat venturus ad illud templum cũ ſuo præcurſore, qui fuit Ioannes Baptiſta, vt probatum eſt, & completum in primo aduentu Chriſti. Sed in eodem capitulo promittitur Meſſias venire ſecundò ad iudicium, eum dicitur. Et accedam ad uos in iudicio &c. Qui quidem aduentus erit terribilis, cum dicat in quarto capitulo. Ecce enim dies veniet ſuccẽſa quaſi caminus, & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula &c. Et in iſto

B aduentu ad iudicium promittit Deus præmittere Heliam. cum ſubdit. Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam antequã veniat dies domini magnus, & terribilis &c. Ex quo patet, ꝙ ſicut in primo aduentu promiſſus fuit Ioannes Baptiſta ad præparãda corda illorum ad ſuſcipiendum baptiſmum, & legem Chriſti: ita in ſecundo aduẽtu eſt vẽturus Helias ad conuertendos Iudæos obſtinatos à primo aduentu vſque ad illud tempus, & deceptos per Antichriſtum, qui quidẽ Helias ſimul cum Enoch declarabit Iudæis legem Moyſi, quantùm ad veritatem & verum ſenſum eius, & tunc cognita veritate, fugata cęcitate conuertentur ad Chriſtum in nouiſſimo dierum: vt habetur Zacarię 3. Et ideo dicit Deus per Moyſen illis Iudæis deceptis per Antichriſtum. Mementote le-

C gis Moyſi ſerui mei ante iudicium ne moriamini obſtinati: quia ecce ego mittã vobis Heliam prophetã antequam veniat dies domini magnus, & terribilis, qui erit dies iudicii generalis, qui quidem Helias conuertet cor patrum ad filios &c. legem Moyſi ſecũdum verũ ſenſum declarando, ne fortè quãdo veniam ad iudicium percutiam terram anatemate dãnationis: ſi fortè inuenero Iudæos, & cęteros obſtinatos. Ex quo patet: ꝙ Helias non fuit promiſſus in primo aduẽtu Chriſti, ſed in ſecundo & vltimo. Et ſic patet reſponſio ad primum argumentum. Ad aliud autem patet reſponſio per ea, quę dicta ſunt in primo articulo: quia Chriſtus ſeruauit legem Moyſi literaliter primò: & poſtea

declarauit eam doctrinaliter, poſtea impleuit & verificauit legem, & prophetas realiter, & exemplariter per ſuã paſſionẽ &c. Ad aliud autem, patet per omnia dicta in ſecundo articulo qualiter Chriſtus perfecit, & conſummauit totum officium, quod pertinebat ad verum Meſſiam. & ideo fuit uerus Meſſias. Ad aliud quando dicitur, ꝙ poſt aduentum Chriſti non fuit pax vniuerſalis, nec gladii conflati ſunt in vomeres: nec comedit lupus cum oue &c. Reſpondetur, ꝙ omnia illa sũt ſpiritualiter, & parabolicè, & metafoncè intelligenda, ſicut multæ aliæ partes ſacrę ſcripturæ. Et ſic Iſaias tàm in ſecundo capitulo quàm in vndecimo, & in multis aliis vtitur verbis, & vocabulis metaforicis, vt manifeſtè patet per magiſtros eorum. Et ideo ſicut Iſaias per montes, & colles intelligit ſublimes viros, ita per gladios, & lanceas intelligit poteſtatem eorum, vnde per montẽ domus domini intelligit Chriſtum Meſſiam ſuper quem eſt ędificata tota eccleſia. Et per virtutem montium, intelligit ſublimitatem apoſtolorum. Et per omnes colles, intelligit oẽs reges, & principes, & philoſophos, & ſapientes mundi. Et ſic mons domini, qui eſt Xps, fuit ſitus ſupra vertices apoſtolorum, & eleuatus ſupra omnes reges, & principes, & philoſophos gentiũ, de quo dicit Iſaias infra capitulo 52. Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valdè, iſte aſperget gentes multas ſuper quem continebunt reges os ſuum &c. Per gladios autẽ ſiue enſes intelligit Iſaias ſcientias humanas philoſophorũ. ſ. phiſicã & metafiſicã, & ſcientias matematicas, & logicam & omnes ſcientias argumẽtatiuas quib. philoſophi & hæretici inuehebant & impugnabant legẽ domini & ſacram ſcripturam vtriuſq; teſtamenti. Per lanceas aũt intelligit poteſtatem ſecularem qua reges, & imperatores, & tyranni infeſtabant, & vexabant, & perſequebãtur eccleſiam Dei, & legem domini. Nam philoſophi; & ſapientes gentiũ poſtquã fuerunt conuerſi ad fidem Chriſti, conuerterũt & conflarunt gladios, et enſes ſuorum argumentorum in vomeres, & imperatores, & reges conuerterunt lanceas, et arma ſuæ poteſtatis in falces ſpirituales ad colligendum et metendum fructus et meſſem ſpiritualem eccleſiaſticorum ſacramentorum. Ad cuius intellectum eſt vlterius notandum, ꝙ ſicut terra inculta efficitur ſentoſa, et ceſpitoſa,

D

E

F

&

A & inutilis,& infructuoſa niſi colatur, et aretur & vomere ſcindatur, et euertatur, & euellantur cardones, et gramma, et ſpinæ, et cęteræ herbæ inutiles,& illa arata,et euerſa decoquatur,et torreatur calore ſolis, quia tunc extrahitur,et fortificatur craſſitudo, et virtus germinatiua, et nutritiua quæ latebat ſub facie terræ, et tunc terra germinat, et fructificat. Ita ergo pariter ſacra ſcriptura veteris teſtamenti erat ſicut terra culta,et ſētoſa habens in ſuperficie ſpinas, et herbas inutiles cerimonialium, ſub quibus latēbāt craſſitudo,et veritates, et fructus euangelici. Sed venerunt Auguſtinus, et Ambroſius, et Euſebius, et cęteri philoſophi de populo gentili, et conuerſi ad fidem Chriſti conflarunt gladios,et enſes philoſohpicorū et dialecticorū argumentorum in vomeres ſpiri-
B tuales cum quibus ararunt, et ſciderunt, et coluerunt agrum incultum ſcripturæ veteris teſtamenti,et euellerunt ſpinas,et herbas ceremonialium, et euerterunt terram ſcripturæ, quam calor, et influentia ſpiritusſancti in mentibus eorum decoxit, Et ſic euulſis; et reſectis herbis, et ſpinis cerimonialiū excuderunt, et extraxerunt, et collegerunt fructus euangelicos qui latebant ſub illa terra inculta, et ſentoſa. Et tunc reges, et imperatores, et principes terræ conuerſi ad fidem Chriſti per iſtos ſacros doctores conflarunt lanceas ſuas, et arma in falces ſpirituales. et collegerunt,et meſſuerunt meſſem ſpiritualem, et fructus gratiæ ex ſacta ſcriptura in agro eccleſiaſticorum ſacramentorum. Et ſic ergo Auguſt. conflauit et conuertit gladios, et enſes ſuos in vomeres, quando
C conuerſus ad fidem et baptizatus totā ſuam philoſophiā et omnes ſcientias conuertit in vſum ſacræ ſcripturę. Nam ex principio metafiſicæ,& naturalis philoſophiæ ꝓbat poſſibilitatem, & modum myſterij trinitatis & emanationis perſonarum: vt patet per omnes 15. libros de trinitate: & contra Maximinum & omnes Arrianos, & gentiles. Itē per principia humanarum ſcientiarum, & ꝑdicta poetarū & hiſtorias,& annales gētiū defendit veritatē ſacrę ſcripturæ,& defendit ciuitatē Dei cōtra gentiles per 22. libros de ciui. Dei. Itē per eadē principia defendit veritatem catolicæ fidei contra omnes hæreticos. Item per eadem principia confutauit, & confudit ſectam Manichæorum, quę per nouem annos laborauit. Itē cum eodem vomere excoluit & arauit totam ſacram ſcripturam: ex qua meſſuit meſſem, & frugem
D euangelicam, & repoſuit in horreo eccleſiæ catolicæ, quo omnes reficimur. Hoc idē fecit Hilarius in libris de trinitate, & Ambroſius, & Euſebius in libris de præparatione euangelica, qui cum armis gentilium cōfutauit eos. Hoc idem fecit Lactantius in libris diuinarum inſtitutionum. Et ſic eſt dicēdū de Hieronymo,& Origene, & cęteris qui ab auis & atauis veniebant de populo gentili, omnes.n. iſti conflarunt,& conuerterūt gladios ſuos in vomeres, quando aſſumpſerunt quaſdā ſententias & principia philoſophorū tāquā ab iniuſtis poſſeſſoribus,& cū illis ſciētijs & argumentis confuderunt eos, & probarunt noſtrum propoſitum. & ſic conflarunt gladios ſuos in vomeres. Item impera- E
tor Cōſtātinus conflauit lanceas ſuas in falces, quando conuerſus ad fidē per Sylueſtrū, vrbem Romā cū toto patrimonio donauit eccleſiæ, & conſecrauit domum ſuam in eccleſiam in honorem ſaluatoris: & ędificauit baſilicas Apoſtolorum Petri, et Pauli: & promulgauit decretum de eccleſijs ędificandis,& de fide euangelica per totum orbem prædicanda. Et ita fecerunt omnes reges mūdi ad fidē cōuerſi,& ſic, qui ante fuerūt perſecutores, facti ſūt fidei Chriſti cultores, & bonorum ſpiritualium meſſores, & ſic eſt intelligenda illa prophetica Iſaiæ. Ita ergo pariter metaforicè ſunt intelligēda verba Iſaię vndecimo. Nam Chriſtus Meſſias metaforicè dicitur virga de radice Ieſſe, & flos eius, ita pariter imperatores, et reges dicuntur leones, et tiranni dicuntur lupi, et doctores dicuntur cerui. Vnde tunc lupus comedit F
cum agno, quando Paulus, qui erat lupus rapax, perſecutor eccleſię, conuerſus ad fidē iunctus eſt apoſtolis. Et tunc pardus cum hœdo accubuit, quando Arriani, et cęteri hęretici conuerſi, et reconciliati ſunt ad fidem catolicam. Et tunc vitulus, et leo, et ouis ſimul morabantur, quando omnes reges et principes et tiranni petulantes, et ſuperbi perſecutores eccleſię conuerſi ſunt ad fidem, et ſimul cum ſimplicibus fidelib. quos ante perſequebantur, habitarunt in eadē eccleſia,& vno corpore Chriſti & calice participarūt. Et ſic patet qualiter philoſophi gentium conflarunt gladios ſuos in vomeres,& principes terrę lanceas ſuas in falces, et qualiter lupus et ouis et pardus cū agno,

&

A & vrſus & leo paſcuntur ſimul cum oue, & agno, quæ oia fuerunt cōpleta per cōuerſionem populi gentilis. Et ſic fuit facta pax inter Deū, & hoīes, & inter populū gētilē, & ecclesiā vniuerſaliter p totū orbē. Et nota ēt, q illa pphetia fuit literaliter ad tps in aduētu Chriſti verificata. Nam cum ante aduētum Chriſti. p ciuilia bella geſta inter Marium, & Syllā, & ex inde inter Cæſarē, & Pōpeiū, demum inter Octauianum & Marcū Antoniū, admodùm totus orbis fuiſſet vexatus, tā dē finaliter omnibus inimicis p Octauianū deuictis, quaſi totus mūdus ſub Octauiano p quadraginta annos in placida pace requeuit. Nā tūc Aegyptus, Dalmatia, Rethia, Vindelitia, Pānonia, & oēs Pōti ciuitates, prouinciæ ſub Romano imperio factæ ſunt. Item Dacos, Germanos, & Cantabros Hiſpanorum fe B rociſſimas gētes ipſe Octauianus ſuo ſubiecit imperio ab Armenia, & Parthia obſides recepit, & Perſæ, & Parthi, ſigna Romana, q quondam Craſſo victo acceperant ipſi reddiderunt. Item Scythæ, & Indi, & famoſiſſima inſula Taprobane, quibus ante nomē Romanum incognitum fuerat, legatos cum muneribus ipſi deſtinarunt. In cuius quidē Octauiani quadrageſimo ſcđo anno natus fuit Chriſtus, dū totus orbis lōga pace frueretur, in quo tēpore bella intātum fuerūt obliuioni tradita, q quaſi oīa arma erāt in vomeres, & cętera ruſticalia inſtrumēta conflata. Ex quibus patet, q prophetia. Iſaiæ ēt temporaliter fuit in Chriſti aduētu verificata. ſed ſenſus ſpiritualis eſt ſemper amplectendus. Et hæc de quarta quæſtione.

C

QVAESTIO V.

Quia viſum in præcedenti quęſtione qualiter lex Moyſi fuit literaliter ſeruāda vſq; ad declarationē faciēdam p Xpm, & viſū eſt qualiter Xps declarauit legē Moyſi, & verificauit legē, & pphetas per legem euāgelicam, & per conſequens ceſſante lege Moyſi quò ad cęremonialia, debet obſeruari lex euangelica, & ſuccedere tanquàm veritas legis, & prophetarū, per Chriſtum declarata exemplariter & doctrinaliter, ideo quæritur quintò. Vtrum ceſſante lege Moyſes lex euangelica debeat ſuccedere legi Moyſi tanquàm dignior. Et arguunt Iudæi moderni quòd non, & hoc probant quadrupliciter. Et primò ſic, quia lex Moyſi eſt dignior & maior, quàm lex euan- D gelica maioritate miraculorum: quia maioribus miraculis eſt confirmata, quia maiora miracula fecit Moyſes in lege vet. quàm Chriſtus in lege euangelica. Nam Moyſes cum magnis ſignis, & portentis eduxit Iſrael de Aegypto, et diuiſit mare rubrum in diuiſiones, et percuſſit petram, et fluxerūt aquę, & fecit pluere manna de celo per 40. annos &c. Sed nunquàm Xps fecit tàm grādia miracula ergo lex Moyſi eſt maior, quàm lex euāgelica dignitate et magnitudine miraculorum, ergo ipſi non debuit ſuccedere. Secūdò arguitur ſic, nam nunquam incertum debet ſuccedere certiori, nec ipſum abolere, ſed lex Moyſi eſt certior quàm lex euangelica, ergo non debet illa credere, et iſta ſuccedere. Minor probatur, nam illa eſt certior certitudine legis conditoris, quia fuit ſcripta digito Dei. Exo. 31. et Deut. 9. Sed iſta eſt ſcripta digito hominum. ſ. quatuor euangeliſtarum hominum ruſticorum et imperitorū. E Item certior ratione teſtium, quia eſt teſtificata per Moyſen, qui locutus eſt cum Deo, quo non ſurrexit maior propheta antę nec poſt. Deuteron. vltimo. Sed lex euangelica non eſt teſtificata niſi per homines ruſticos, et imperitos ergo, etc. Tertiò arguunt ſic. Lex impoſſibilis non debet ſuccedere legi poſſibili, et veræ, ſed lex euangelica eſt impoſſibilis, et mendax in credendis, nam credit et colit tres Deos. ſ. patrem et filium, et ſpiritumſanctum, quod eſt impoſſibile, et in lege prohibitum, quæ dixit. Audi Iſrael, dominus Deus tuus vnus eſt Deuteron. 6. Item credit Deum factum hominem, et incarnatum, et credit panem factum Deum, et hominem in ſacramento altaris, quæ omnia ſunt F impoſſibilia. Et ſic lex euangelica eſt impoſſibilis, et blaſfemia in credendo, et per conſequens nō debet ſuccedere legi Moyſi, quæ eſt ſancta et vera. Quartò arguunt ſic. Lex euangelica eſt ſacrilega, et irreligioſa in cultu ſuo, nam adorat hominem Xpm, et adorat panem in altari, et adorat lignum et lapidem in cruce, et imaginibus, ergo eſt ſacrilega, et idololatra contra primum præceptum primæ tabulæ. Et ſic patet qualiter lex euangelica eſt indignior, & minor in miraculis, & incertior in teſtibus quàm lex Moyſi, & eſt impoſſibilis, & falſa in ſua fide, et ſacrilega in ſuo cultu, et per conſequens non debet ſuccedere lex Moyſi, quæ eſt dignior,

&

A & certior, & vera, & religioſa, & ideo nulla alia debet ipſi ſuccedere. In oppoſitũ eſt apoſtolus per totam epiſtolam ad hebræos, vbi probat legem euangelicam eſſe meliorem lege veteri, tùm ratione legiſlatoris, tum ratione ſacerdotij, tùm ratione ritus &c. vnde ait capi. 8. ꝙ Xp̃s tãtò melius ſortitus eſt miniſterium, quantò melioris teſtamenti mediator eſt, qđ in melioribus repromiſſionibus ſancitũ eſt &c. Reſponſio. In hac quæſtione erũt tres articuli. In primò videbitur qualiter lex euangelica eſt dignior, & maior lege Moyſi magnitudine miraculorum, & certior certitudine teſtium. In ſecundò videbitur qualiter lex euangelica eſt poſſibilis & rationabilis in credendo. In tertiò qualiter eſt pia, & religioſa in ſuo cultu.

Quantùm ad primum ponitur prima conB cluſio. ſ. ꝙ maiora miracola fecit Chriſtus, & apoſtoli i lege euãgelica quàm Moyſes in le ; veteri. Probatur. Nam maiora miracula ſunt illa, quæ non poſſunt fieri per naturam, quàm illa, quæ fieri poſſunt per naturam, ſed miracula quæ fecit Moyſes poterant fieri partim per naturam, nam naturaliter poſſunt fieri ranæ, & muſcæ ex putrefactione per ſolam influentiam cœli, & naturaliter ex concurſu ventorum poteſt diuidi mare vſq; ad ſolum, & apparere arida, vt frequenter viſum eſt in tempeſtatibus. Item abſtrahere aquam ex rupibus partim poteſt fieri per artem, & naturã. Nam venæ aquarum tranſeunt quandoque naturaliter per rupes, & per viſcera terræ, ſed per artem quis poteſt perforare rupem cum aceto, & malleo fodere terrã, & educere aquã, ſicut fit in puteis, ideo dicit Rabi Moyſes de C Aegypto, quòd miracula, quæ fecit Moyſes poterant naturaliter fieri. Sed miracula quæ fecit Chriſtus totaliter erant ſupra naturam, ita quòd nullo modo poterant fieri per naturam, nam reſuſcitare mortuum quatriduanum, & fœtentem nullo modo poteſt fieri per naturam, & imperare mari, & ventis & dæmonibus, & ad ſuum præceptum ſanare ſubitò cæcum à natiuitate, & paralyticos, & cæteros infirmos, omnino erat ſupra naturã, impoſſibile ipſi naturæ, & ſic multò maiora fuerunt miracula Chriſti quàm Moyſi. Item multò maius factum fuit comminuere omnia idola mundi, & conuertere totum populum gentilem ab idololatria ad fidem, quam educere populum Iſrael de Aegypto &c. Et ſic patet qualiter lex euangelica eſt dignior lege Moyſi magnitudine miraculorum, & maioribus, & pluribus miraculis confirmata ad ſolùm imperium ipſius Chriſti, & in ſolus nominis Ieſu virtute, vt patet per diſcurſum euãgelicum, & actus apoſtolorum, & hiſtorias ſanctorum. Item multo maiora miracula ſiue D tunt ſpiritualia, & inuiſibilia, quæ fecit Chriſtus, qui non ſolùm ſanabat omnes in corpore, ſed etiam in anima. Sed quamuis Iudæi non concedunt iſta inuiſibilia, tamẽ non poſſunt negare conuerſionem gentilium. Et licèt miracula facta per Moyſen fuerint vera miracula, & magna, & ſupra naturam, tamen miracula Chriſti fuerunt multo maiora: & hoc dupliciter. Primò, quia omninò, & non ſecundùm partem erant ſupra naturam. Secundò, quia Moyſes operabatur inuocando Deũ tanquàm miniſter: Chriſtus autem imperando tanquàm Deus, & dominus naturę. Secunda concluſio, ꝙ lex euangelica eſt certior, & E magis autentico certitudine teſtium, & ſcriptorum quàm lex Moyſi. Probatur, nam illa lex eſt certior, quę habet ſcriptores, & teſtes minus ſuſpectos, ſed lex euangelica eſt huiuſmodi reſpectu legis Moyſi, ergo eſt certior. Maior patet. Minor probatur. Nam ipſemet Moyſes fuit ſcriptor, & ſolus teſtis ſuę legis, quia ipſe ſcripſit eam, & dixit qualiter locutus eſt cum Deo in mõte Sinai, & qualiter Deus dedit ipſam legem ipſi, vt promulgaret eam illi populo rudi. Sed in hoc nullum habet teſtem niſi ſeipſum, ergo non eſt ſimpliciter ipſi credendum, quia nullus poteſt facere teſtimonium de ſeipſo, nec tali teſtimonium eſt acceptabile in foro iudiciali. Chriſtus aũt nihil ſcripſit in cartis, ſed ſcripſit legem ſuam in cordibus hominum, prædicando, & miF racula faciendo, miraculis, & operibus teſtimonium de ipſo perhibentibus. Sed quatuor euangeliſtæ, & duodecim apoſtoli, & ſeptuaginta duo diſcipuli hæc omnia viderũt & ſcripſerunt, & teſtimonium perhibuerunt de geſtis, & factis, & dictis eius. Et ideo tales teſtes, & in tanto numero de neceſſitate sũt credendi, nec eorum teſtimonium eſt ſuſpectum, quod non eſt dicendum de Moyſe, qui ſolus teſtimonium præbet de ſeipſo in ſua lege. Propter quod dixerunt aliqui gentiles, & hęretici, ꝙ Moyſes ficto modo, & cũ dolo decepit illum populum, fingendo ſecum Deum fuiſſe locutum, & ꝙ vel mentitur: vel ꝙ fecit miracula in ſola apparẽtia ꝑ artes magicas. Sed ad hoc reſpondet Iudæi, quòd Moyſes

A omnia illa miracula fecit euidenter corã toto illo populo puta illa decem ſigna in Aegypto, & in deſerto percuſſit petram & fluxerunt aquæ &c. Item Dauid hoc idem teſtatur de Moyſe cum cæteris prophetis. Sed ad hoc inſtando dicerent hæretici, & gentiles, quòd hoc non probat factum, ſed magis reddit ipſum ſuſpectum, nam ipſemet ſcripſit illos qn que libros, qui narrando ſua geſta dicit ſe feciſſe illa miracula coràm illo populo, & accepiſſe illam legem à Deo. Sed nullus alius reperitur qui talia ſcripſerit in illo tempore, nec dixerit ſe vidiſſe. Vnde eodem modo qs poteſt fingere de ſe, fuiſſe in Perſia aut Armenia, & ſimilia, & maiora opera feciſſe coram populo, ſicut fecit Manichæus nominans ſe decimumtertium apoſtolum Chriſti, & Mahometus qui dixit ſe aſcendiſſe in cæ
B lum cum Angelo Gabriele, & accepiſſe alcoranum à Deo, prout ſcribitur in libro dicitur Almoarag. Et ſic etiam Moyſes potuit decipere illum populum, ſicut Manichæus & Mahometus. Et ſic etiam Dauid, & cæteri poſteriores potuerunt decipi in fine Moyſi credendo ipſi, ſicut Saraceni decipiuntur præbendo fidem, & credendo verbis Mahometi præbentis teſtimonium de ſeipſo. Quare ſicut teſtimonium illorum non eſt acceptandum tanquàm ſuſpectum, ita nec teſtimoniũ Moyſi, & ſic manet lex Moyſi ſuſpecta propter defectum teſtium, & ſcriptorum, & lex euangelica manet probabilis, & credibilis. Sed eſt dicendum ſecundum veritatem, quòd lex Moyſi licèt ſit vera, & à Deo vero data, ſecundùm ꝙ probat Apoſtolus ad Hebræ. & Aug. contra Fauſtum, & contra aduerſarium
C legis, & prophetarum, tamen eccleſia nõ crederet legi Moyſi: niſi quia Chriſtus autorizauit eam, allegando frequenter legem, & prophetas, imo dixit ꝙ non venit ſoluere legem aut prophetas, ſed adimplere Matthæi 5. Itẽ Ioan. 5. dixit. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, quia Moyſes de me ſcripſit. Item Lucæ 23. Incipiens à Moyſe, & prophetia interpretabatur illis duobus diſcipulis oia quæ de eo ſcripta erant &c. Ex quibus patet quòd lex Moyſi, & ſcriptura prophetarum in tantùm eſt nobis credenda, inquantùm fuit teſtificata, & autorizata per Chriſtum. Ex quibus omnibus ſequitur, ꝙ lex euangelica eſt omnino perfectior, & dignior, & certior lege Moyſi, non ſolum ratione miraculorum, ſed etiam ratione legiſlatoris: qui eſt

Chriſtus Deus, & ratione teſtium, & plurium ſcriptorum idoneorum, & autenticorum. Et ideo debet ſuccedere, & ſilentium imponere legi Moyſi tanquàm veritas figuræ, & ſignatum ſuo ſigno, & ſicut lux fugat tenebram, & vmbram. Et hoc de primo articulo. Quantum ad ſecundum articulum eſt notandum, quòd licèt articuli fidei Chriſtianæ non ſint demonſtrabiles, nec poſſent à nobis in via demonſtrari de facto, tamẽ eorum poſſibilitas non ſolùm eſt nobis probabilis, ſed etiam demonſtrabilis ex primo ſuo fundamento. Vnde licèt, Deum eſſe incarnatum non poſſit demonſtrari, tamen Deum potuiſſe incarnari eſt demonſtrabile: vt patebit, quia omnes articuli fidei ſunt poſſibiles: ſed in eorum poſſibilitate eſt ordo, nam articuli fidei ita ſunt ordinati: quòd vnus præſupponit alterum in ſua poſſibilitate, & ſic E
priores in ſua poſſibilitate vſque ad primum articulum. ſ. articulum trinitatis: qui eſt cauſa omnium articulorum in veritate, & poſſibilitate, nam ex veritate, & poſſibilitate articuli trinitatis infertur veritas, & poſſibilitas articuli creationis, & ex poſſibilitate articuli trinitatis, & creationis infertur poſſibilitas incarnationis, & ex poſſibilitate incarnationis ĩferẽ poſſibilitas autoritatis Xp̃i. & inſtitutionis eucariſtiæ, & poſſibilitas paſſionis, & reſurrectionis, & liberationis patrum de inferno, & totius noſtræ redemptionis &c. Et ſic omnes articuli fidei præſupponunt articulum trinitatis perſonarum in vna ſubſtantia in diuinis. Sed poſſibilitas articuli trinitatis fundatur in quadam veritate infallibili, & neceſſaria, & demonſtrabili per omnes philoſophos, imo iam per eos demonſtrata. F
Ad cuius intellectum eſt iterum notandum quòd inter cæteras proprietates, & perfectiones primi entis, qui eſt Deus, ſeptẽ proprietates ponit Ariſtoteles, & commentator 12. metaphiſicæ, & Auicenna, & Algazel in ſua metaphiſica. Primò, quòd Deus eſt actus purus, & ſimpliciſſimus, & primum neceſſe eſſe, & independens. Ex quo ſequitur ſecundum, ſcilicet quòd eſt ſummum, & primum intelligibile. Tertiò, quòd eſt ſeipſum intelligens. Quartò, quòd eſt ſummum bonum, & primum appetibile, & ꝑ conſequens ſeipſum amans, & diligens. Quintò, quòd ſua intellectio, & volitio eſt ſua ſubſtantia, eò quòd intelligit, & diligit ſe per ſuam ſubſtantiã, & eſſentiam. Sextò dicis, quòd ab iſto primo

ente

A ente,& primo intelligibili, & appetibili ſe intelligente, & amante dependet totum cęlum, & natura. Septimò dicit, quòd omnes ſecundę intelligentię mouent,& gubernant omnia iſta inferiora propter iſtum Deum amatum, & deſideratum. Ex iſto ergo fundamento, & veritate infallibili, & neceſſaria, & impoſſibili aliter ſe habere, infert Auguſtinus in libro 15. & in cæteris libris de trinitate contra Maximinum,& cęteros Arrianos totum myſterium trinitatis, & productionum duarum perſonarum diuinarum à prima. Et hoc idem faciunt omnes cæteri doctores. Vnde dicit Auguſtinus, ꝙ intellectus in intelligendo format conceptũ diffinitiuum, rei intellectę, vt inquit Ariſtoteles, ſeptimo, metaphiſicę, qui quidem conceptus dicitur diffinitio, eò quòd concludit, & comprehendit omnes fines,& par-
B tes rei intellectę,& comprehenſę. Et dicitur etiam terminus rei, eò quòd comprehendit, & ambit omnes terminos rei, & ambit, & terminat eam, vt patet ibidem. Quam diffinitionem ſiue conceptum, greci appellãt LOGOS: id eſt verbum diffinitiuum. Et ideo cum Deus perfectè, & complerè intelligat, & concipiat ſeipſum ſe toto & ſecũdùm ſe totum, neceſſe eſt vt de tota ſcientia, & intellectione ſua, quę eſt ſubſtantia ſua, dicat, & producat tale verbum diffinitiuum ſuiipſius, quo ſeipſum diffiniat,& conprehendat. Sed quià ſuum intelligere, & dicere, eſt ſuum eſſe,& ſua ſubſtantia,& eſſentia: ideo illud verbum dictum, & productũ de tota eſſentia,& ſubſtantia Dei neceſſe eſt ꝙ ſit Deus: quia Deus pater intelligendo ſe
C totum, et dicendo tale verbum de tota ſua ſubſtantia, communicat illi verbo totã ſuam ſubſtantiam, et eſſe, et eſſentiam, cum ibi eſſe et intelligere ſit ſua eſſentia, et ſubſtantia, et èconuerſo. Et ſic eadẽ ſubſtantia, et eſsentia eſt in verbo, et in ipſo patre dicente, et ꝑ conſequens idem Deus eſt verbũ cum dicente. Sed quia hoc verbum naſcitur à dicente per modum naturæ, quia totaliter eſt imago dicẽtis, et intelligentis, quia totaliter exprimit, et diffinit ipſum, ideo ſacra ſcriptura hoc verbum appellat filiũ, et dicentem appellat patrem. Et rurſus ſicut proprium eſt intellectui intelligere, et ex intellectione formare diffinitionem ſeu verbũ diffinitiuũ, ita proprium eſt voluntati velle, et diligere bonum intellectum, et ſpirare amorem in eo de tota illa dilectione, quo amore ſe toto diligat ſe totum D ſuum voltum, et amatum, quem amorẽ ſic ſpiratum ſcriptura appellat ſpiritum ſanctũ Vnde ſicut pater intelligendo ſe format, id eſt dicit uerbum de tota ſcientia, et ſubſtantia ſua; cui verbo communicat totam eandem ſuam ſubſtantiam, et eſſentiam in eſſe, in quo, et per quod verbum pater ſe totum diffinit, et comprehendit tanquam per ſuã imaginem coequalem, et perfectum quo verbo, ſicut ſe intelligit eſſe ſummum ens, et intelligibile, ita intelligit ſe ſummum bonum amabile, et appetibile, et ideo abſque aliquo medio ſicut intelligit ſe in uerbo, et uerbũ in ſe, et ſic per modum voluntatis producit, et ſpirat amorem de ſummo bono intellecto. Et ſic ſicut pater intelligẽdo cõmunicauit verbo totam ſuam ſubſtantiam, et eſſentiam ita pater ſimul cum verbo diligendo cõmu- E nicat ſpirituiſancto eandem ſubſtantiam et eſsentiam, quę prius communicata fuit verbo. Et ideo ſicut filius procedit à ſolo patre per generationem, ità ſpiritusſanctus non ſolùm procedit à patre, ſed etiam procedit à verbo ſeu filio per ſpirationem, eo ꝙ ſubſtantia, quæ communicatur ſpiritui ſancto, prius fuit communicata filio à patre, et ſic eadem ſubſtantia communicatur ſpiritui ſancto ab utroque tãquàm ab vno principio. unde ſicut intelligere precedit diligere, ita dicere pręcedit ſpirare, ſicut nihil diligitur niſi præcognitũ. Ex quibus patet, quòd eadem ſubſtantia, et eſsentia, quam pater habet à ſe, communicatur filio à patre per generationem, et eadem cõmunicatur ab vtroque ſpirituiſancto per ſpirationem, et ſic manet vnus ſolus Deus eſſentialiter, et ſubſtan- F tialiter, et exiſtenter in trib. perſonis, poſtquam in tribus perſonis non eſt niſi una eſſentia, et ſubſtantia, et unum eſse. per duam eſsentiam, et ſubſtantiam diuinam, et per quod eſse vnaquęque perſona dicitur Deus et dicitur ens, et ſubſtantia, et dicitur habere eſse ſimpliciter, quia pater non eſt Deus, nec ens, nec ſubſtantia per paternitatem, ſed per deitatem, quia paternitas non conſtituit patrem in eſse diuino, et ſubſtantiali, nec in eſſe exiſtentiæ, ſed ſolùm conſtituit patrem in eſse perſonali, et paterno. Et ſic eſt dicendum de filiatione reſpectu filij, et de ſpiratione paſſiua reſpectu ſpiritusſancti. Et ideo pater filius. et ſpiritusſanctus non ſunt tres ſubſtantiæ, nec tria entia, nec

A ties perſonæ abſolutè: ſed ſunt tria relatiua: ſiue tres perſonę relatiuę:quia relationes nō poſſunt multiplicare ſubſtantiam:nec multi plicare eius,quia non ſunt entia, nec ſunt ali quid,ſed ad aliquid,vt ait Ariſtoteles, & Auguſtinus contra Maximum. Ideo iſtę tres ꝑſonę dicuntur realiter diſtinctę, non quod ſint tres res abſolutè, nec tria entia, ſed tres res relatiuè.Sed dicuntur tres res reales inquantū pater realiter producit verbum reale,& pater, & filius realiter ſpirant ſpiritum ſanctum realem.Et prima perſona ita eſt pater, ꝙ non filius nec ſpiritus ſanctus, eò ꝙ eſt à ſe,& non ab alio,nec generatur,nec ſpiratur,& filius ita generatur à patre,ꝙ nō generat,nec ſpiratur,& ideo nec eſt pater, nec ſpiritus,ſed verbum,& filius. Et ſpiritus ſanctus ita ſpiratur ab vtroque, ꝙ nec generat,

B nec generatur, nec ſpirat,ſed ſolus ſpiratur, ideo ſolus eſt ſpiritus ſanctus. Et ſic vna perſona negatur de altera non ſubſtantialr̄ nec realiter abſolutè,ſed realiter relatiuè,inquantùm vna alteri relatiuè opponitur, & ſic manet vnum ſolum ens abſolutum in trib. perſonis relatiuis, non ꝙ Deus ſit vnum ens abſolutum per ſe,ſine vel pręter illas tres perſonas relatiuas,quia nec per ſe facit perſonam ſinę illis tribus, nec reperitur in aliqua alia, perſona pręterq̄ in illis tribus, nec Deus eſt aliud quàm illę tres perſonę, ne illę tres perſonę ſunt aliud quàm vnus Deus. Sed eſt aduertendum, ꝙ iſta Trinitas perſonarum in diuinis non eſt inuēta,& reperta in ſola Chriſtiana religione, quia iam fuit memorata ab antiquis philoſophis. Nā Ariſtoteles duodecimo metaphiſicæ,implicitè,& cōfuſè ponit i

C ſtā Trinitatem. dicēs ꝙ in diuinis eſt Deus intelligens,& ſua intellectio eſt ſua ſubſtantia,& ſua volitio,in qua felicitatur.Tamē Plato in Timæo,& in epiſtola ad Doniſium clarā diſtinguit iſtā Trinitatem perſonarum ſecundùm ordinem intelligendi,& diligendi ſe in Deo, dicens ꝙ Deus intelligendo ſe format verbum ſibi conſubſtantiale, & coæternum. quod verbum quandoque nominat filium,& quandoque nominat ipſum ſecundū Deum creatorem omnium, eò ꝙ in illo verbo ſunt ideę,& exemplaria, & formę omniū rerum creatarum.Et ſimiliter ponit ſpiritum Dei penetrare,& viuificare oīa creata,quem appellat animam mundi.Quod allegās Virgilius in ſexto dicit. Principio cœlum ac terras campoſque liquentes.Lucentemque globum lunę titaniaque aſtra Spiritus intus a- D

lit,totamq; infuſa per artus. Męns agitat molem,& magno ſe corpore miſcet &c.Item in 4.Georgicorum. Quidam dixere Deum namque ire per omnes.Terraſque tractuſque maris cęlumque profundum &c.Et ſic Plato, & multi philoſophi antiqui poſuerūt Trinitatē in diuinis,appellantes primam perſonā patrem,& ſecundam verbū, & filium, & tertiā appellabant ſpiritum Dei. & animam mundi,dicentes ꝙ pater per verbum omnia produxit,& per ſpiritum omnia viuificat, & mouet,vt patet in Timęo Platonis,& in libris de republica,& in epiſtola ad Dioniſium. & in epiſtola ad Eraſtum, & Coriſcum.Idem Plotinus in libro de tribus hipoſtaſibus,à quib. omnia principium habent. Et dicit Plato, quòd iſtę tres perſonę non ſunt plures ſubſtantię.ſed vna tantùm.Et ꝙ verbum Dei eſt E

ipſe Deus,& ſpiritus Dei eſt ipſe Deus.Et ſic tā Plato, q̄ Socrates concedebant iſtas tres perſonas in Deo, & ideo Pitagorici propter iſtam Trinitatem colebant vnum ſolū Deū ſub triplici honore.ſ. adoratione, & oblatione,& oratione laudis, vt patet primò de cœlo,& mundo. Ex quibus patet ꝙ Deum eſſe trinum,& vnum non eſt articulus fidei, cū naturalr̄ ſit demōſtrabile,& probabile apud philoſophos. ſed iſtas tres diuinas ꝑſonas eſſe realiter diſtinctas in vna ſimplici eſſentia, & ſubſtantia,eſt articulus fidei, prout ponit, & credit fides catolica.Item ſequitur ꝙ licèt philoſophi peruenerint naturaliter in cognitionē iſtarū triū perſonarū ſic confuſè,inquātùm nouerunt Deum eſſe primū intellectū, & primum principium omnium, prout dcm̄ eſt,tamen naturaliter non potuerunt pueni F

re ad modum emanationum duarum perſonarum à prima, & quomodo iſtę tres perſonę ſunt realiter diſtinctę, niſi Deus reuelaſſet hoc ſpecialiter, & diſtinctè in nouo teſtamento.& ſic eſt articulus fidei. Et ideo beatus Auguſtinus ſpiritu ſctō illuſtratus iſtas emanationes,& origines, & diſtinctiones ꝑſonarum lucidè, & clarè diſtinxit in libris de Trinitate, per doctrinam Chriſtiana religio sè poteſt defendere ab omni incurſu philoſophorum infideliū.imo quantò quis magis eſt inſtitutus in vera philoſophia,& metaphiſica tantò citius adhęrebit, & aſſentiet veritati fidei catolicę,& articulo Trinitatis perſonarū cum ſimplicitate diuinę eſſentiæ. Ex ſupra dictis patet non ſolùm poſſibilitas,ſed etiam

veritas

A veritas articuli trinitatis contra miſeros, & cęcos Iudæos, qui hoc reputant impoſſibile. Sed non mirum:quia non ſolùm ſunt occę-cati in intelligentia ſacrę ſcripturæ:ſed ēt sūt ignari veræ philoſophię. Habita ergo cognitione trium diuinarū perſonarum per emanationem ſecundæ perſonæ; quod eſt verbū à prima perſona qui eſt pater:& per emanationem ſpiritus Dei ab vtraque: deuenerunt etiam philoſophi ad cognitionē creationis creaturarum per emanationem à verbo diuino. Vnde dicit Plato:quòd ſicut verbū diuinum emanat à patre:ita omnia iſta entia emanant à diuino verbo per creationem. Et ſicut verbum emanat à patre tanquàm ſcientia à ſciente:ita omnes artes,& ſcientiæ emanant à verbo diuino in homines: vt inquit Epicarmus comicus diſcipulus Platonis: ꝙ
B diuinum verbum artes hominibus ſuggerit: docetque facere quod conducit, non inuenerunt enim homines artes:ſed eas verbum hominibus immiſit. verbum autem hominum à diuino verbo defluxit. Et ſic dicit Plato:quòd ſicut illud diuinum verbum fluit & emanat à patre: ita omnia creata emanāt à verbo. Sed iſtam emanationem multo clarius declarat Auguſtinus,& doctores catolici:ponentes multiplicem differentiam inter iſtam emanationem creaturarum à verbo, & illam verbi à patre. Nam quia verbū primo emanat à patre dicente per modum naturæ:ideo dicitur filius patris: qa in tali productione pater communicat filio totam ſub
C ſtantiam,& eſſentiam,& eſſe: ideo filius eſt conſubſtantialis:& æqualis patri:& idē Deus cum patre. Sed creaturæ emanant à verbo per modum artis:ideo Deus ita communicat creaturis ſimilitudines ſuarum perfectionum,& idearum:quòd non communicat eis ſuam ſubſtantiam, & eſſentiam. Et ideo nulla creatura eſt Deus: nec filius naturalis Dei:nec Deo ęqualis nec conſubſtantialis: ſicut artifex ita communicat artificiato ſimilitudinem ſuæ artis:ꝙ non communicat ſubſtantiam ſuam. Secunda differentia eſt: quia pater producit verbum de tota ſcientia, & ſubſtantia ſua:ideo non poteſt producere niſi vnum verbum:ſed Deus nō producit mundum de tota arte ſua:quæ eſt infinita, ideo poteſt producere multos alios mundos non euacuando artem ſuam. Tertia differentia eſt, quia Deus pater producit filium,& verbum ab æterno:eò quòd filius naſcitur,& emanat naturaliter,& per modum naturę,ſed
D mundus non emanat a verbo ab æterno:eò quòd non producitur naturaliter, ſed artificialiter,& liberè. Artificialia enim non ſunt naturalia ſed voluntaria. Quarta differentia eſt, nam Deus pater per ſeip ſum de ſciētia, & intellectione ſua ab æterno dicit illud verbum non per aliud verbum, & productum manet in producente ſubſtantialiter,& eſſentialiter, ſed in creatione rerum Deus pater per verbum æternum dixit omnia creata ad extra:& ideo verbum æternum nullum aliud verbum præſupponit:ſed omnia creata præſupponit verbum æternum: per quod ſunt dicta ex tempore. Ideo hæc eſt cauſa quare pater non poteſt dicere ſuum verbum quin communicet ipſi totam ſubſtantiam,& eſsētiam:eò ꝙ abſque alio verbo per ſe naturaliter ipſum dicit de tota ſua ſcientia ſpeculatiua. Sed quia per verbum ſuum dicit alia tan- E
quàm per ſcientiam practicam:ideo ita communicat rebus creatis ſimilitudines ſuæ ſciētiæ,& ſuarum idearum:ꝙ non communicat ſuam ſubſtantiam. Eſt autem multiplex differentia inter Deum,& quemlibet artificem creatum:& quodlibet agens naturale. Nam Deus ſolo verbo dicendo abſque motu, & tempore poteſt omnia producere: quod nō poteſt agere artifex creatus nec agens naturale. Et hoc accidit quia Deus continet in verbo ſuo perfectiones omnium, & omnia dependent à diuino verbo quò ad totū ſuum eſſe in genere cauſæ efficientis, & formalis, finalis. Et ideo Deus nihil aliud extrinſecum præſupponit in ſua actione:& ꝑ conſequens poteſt producere res quò ad totum ſuum eſſe. Et ideo dicendo,fiat lux:facta fuit lux: & dicendo:fiat firmamētum:factum fuit firma- F
mentum: vſque alia mors: eò quòd omnia dependent ex diuino verbo quò ad totum ſuum eſſe. Secunda differentia eſt: quia artifex creatus:ita communicat formam accidētalem rebus artificiatis:quod non poteſt producere materiam:vt puta argētum aut aurū: aut lapides,& ligna: eò ꝙ iſta non dependēt ex arte humana: niſi ſola forma artificialis domus:aut annuli. Et ideo licèt domificator millies diceret: fiat domus:nunquàm fieret domus:niſi primò per motum præparentur ipſi lapides,& ligna &c. eò ꝙ iſta non dependent ex arte ſua:ſed ex natura:quia vbi deſinit natura incipit ars. Sed quia cęlum, & natura, & omnia creata dependent ab arte

A diuina:vt dicit Ariſtoteles 12.metaphyſicæ: & commentaior eius:hinc eſt,ꝙ Deus ex ſo lo verbo dicendo potuit in inſtanti omnia ꝓ ducere ex nihilo præſuppoſito:quantùm ad materiam,& formā:& quò ad totū ſuū eſſe, ideo dixit ,& facta ſunt:mandauit,& creata ſunt. Vnde ſicut ſol in vno inſtanti cauſat, & multiplicat ſuam ſimilitudinem,& imagi nem per totum hemiſpherium, nō commui cando ſuam ſubſtantiam,ita Deus in eodem inſtanti communicauit,& multiplicauit ſolo verbo ſimilitudines ſuarum perfectionum, & idearum in omnibus creaturis non com municando eis ſubſtantiam ſuam. Et ſic pa tet,quòd dicere Dei ad extra nihil aliud fuit niſi ſimilitudines ſuarum perfectionum, & idearum creaturis communicare. Item ſeq tur ꝙ creaturæ nihil aliud ſunt q̃ ſimilitudi nes diuinarum perfectionum,& idearum, & C effectus diuinæ artis. Item ſequitur:quòd res creatæ non ſolùm recipiunt à Deo eſſe eſſē tiæ entitatis:per quod aſſimilantur diuinę ar ti in ſua ſpecie:ſed etiam recipiunt à Deo eſ ſe actuale:per quod eſſe exiſtunt,& perſonā tur:& actualiter operantur.nam per ſolū eſ ſe eſſentiæ non poſſent perſiſtere, quia nihil aliud eſt nec poteſt exiſtere per ſuam eſſen tiam niſi ſolus Deus:quia à nullo dependet. & ideo ſolus Deus eſt ſuum eſſe, & vita 12. metaphiſicę,& ideo omnis creatura vltra eſ ſentiā indiget eſſe:per quod exiſtat,& viuat, & ſic Deus primò dicendo creat, & ꝓducit res ad extra:ſed ex conſequenti per ſpiritum ſanctum ſpirat eſſe,& vitam in rebus. Et iō dicitur Geneſis primo,quod in principio, id eſt in verbo creauit Deus cęlum,& terram, ſed quia terra erat inanis,& vacua ſine eſſe, C ideo ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, id eſt ſuper omnia creata,vitam, & eſſe con ferendo,& ea viuificando. Et iſtam ſpiritum appellat Plato animam mundi. De quo dicit Virgilius in ſexto. Principio cœlum,& ter ram,campoſque liquentes.Lucentemq; glo bum lunæ,titaniaq; aſtra Spiritus intus alit: totamque infuſa per artos Mens agitat mo lem,& toto ſe corpore miſcet. Item in Geor gicis. Dum nanque ire per oēs Terraſq; tra ctuſq; maris cęlumq; profundum. Ex quibus patet,quòd ſicut Deum eſſe trinum, & vnū non eſt articulus fidei,eò ꝙ hoc nouerūt fi loſophi in lumine naturali, ſed eſt articules fidei,inquantùm nos credimus illas tres per ſonas eſſe inter ſe realiter diſtinctas cū ſum ma ſimplicitate diuinæ ſubſtantiæ, ſicut D prædictum eſt,quod habemus ex ſola reuela tione, & autoritate ſacrę ſcripturæ. Ita pari ter eſt dicendum ꝙ mundum eſſe à Deo ꝓ ductum non eſt articulus fidei,quia hoc idē aſſerunt philoſophi,q poſuerūt Deum in tri plici genere cauſæ.ſ. efficientis formalis, & finalis,vt patet 12.metaphiſicę, ſed mūdum eſſe creatum de nihilo ex tempore,& ꝙ mū dus habuit principium, hoc eſt articulus fi dei,quia non poteſt demonſtrari, imo om nes Peripatetici putarunt demonſtrare op poſitū,vt patet 12.metaphiſicæ,& 8.philico rum & primo cęli,& ſecundo de generatio ne.Sed ipſemet Ariſtoteles dicit in topicis, ꝙ illę rationes non ſunt demonſtratiuæ,ſed tantùm probabiles. Ex quibus patet,ꝙ Deū eſſe trinum,& vnum,non eſt impoſſibile, ſi cut negant,& imponunt nobis miſeri Iudęi E quia hoc cōceſſum fuit à philoſophis licet nō ita diſtinctè,imo per emanationem creatura rum quā Iudæi concedunt, philoſophi pue nerunt in cognitionem trinitatis, & emana tionem diuinarum perſonarum à prima per ſona patris,vt dictum eſt. Sed quòd iſta trini tas diuinarum perſonarum non ſit per Chri ſtianos conficta,nec per filoſophos antiqui tus memorata,ſed etiam in lege, & ꝓphetis explicata,patet ex multiplici autoritate, & primo Geneſis primo,vbi dicitur. In princi pio creauit Deus cęlum,& terram,terra aūt erat inanis & vacua,& ſpiritus domini fere batur ſuper aquas &c. In quibus verbis dupli citer denotatur pluralitas perſonarum in di uinis. Et primò, quia in hebræo dicitur. In principio creauit Heloim cęlum,& terram, vbi ly heloim eſt pluralis numeri. Et ſic per F totam ſcripturam pro maiori parte Deus po nitur in plurali,de quo eſt maxima quæſtio, & nondum ſoluta apud hebræos. Vnde Ra bi Moyſes de Aegypto putans ſoluere iſtam quæſtionem dicit, quòd heloim eſt æquiuo cum ad Deum cœli qui eſt vnus,& ad ange los, & Deos gentium. Alij autem dicunt ꝙ per heloim in plurali intelligitur Deus cum iudicibus aut angelis ſuis, id eſt quòd Deus cum iudicibus,& angelis ſuis creauit cęlum & terram. Sed hoc eſt falſum,quia Deus nō indiguit auxilio angelorum ad creandum mūdum,cum angeli ſint de numero creatu rarum. Et iō eſt dicendum, ꝙ ly heloim idē eſt quod dij in plurali, ſed ly dij nō ponitur ſubſtantiuè,ſed adiectiuè. Vnde dia dis diuū

A eſt ſincopatum de diuus diua diuum:quod ſi gnificat res diuinas.Ideo non valet arg. ſunt tres dij : ergo ſunt tres Dei.quia Dei in plurali ſignificat tres Deos : quod nefas eſt dicere in diuinis:ſed tres dij ſignificat tres perſonas diuinas:ſcilicet patrem,& filium,& ſpiritum ſanctū.Et ſic cōceditur:ꝙ pater,& filius & ſpūs ſanctus ſunt tres diui, & perſonæ diuinæ:ſed non tres Dei : quia primò tenetur adiectiuè denotando perſonas:ſed ſecundò tenetur ſubſtantiuè denotando ſubſtantiā , & eſſentiā. Et ſic ergo ꝓ maiori parte ponitur heloim adiectiuè non ſubſtantiuè in lege. & prophetis: non ſignificando pluralitatē ſubſtantiarum ſed perſonarum in diuinis. ſed cęci Iudæi non capiūt hoc ſacramentum.Item ſecundò in ſupradictis verbis explicatur Trinitas perſonarum. nam Deus pater in princi

B pio.i.in verbo tanquàm in arte creauit cœlū & terram:quia per verbum in quo ſunt ideæ oīm rerum dixit omnia creata: dando eis eſſentiam, ſed ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas dando eis eſſe omnia viuificādo, & ſic explicatur myſterium Trinitats. Item ſequitur. Dixit Deus fiat lux &c. ergo ſi Deus dixit:per aliud verbum dixit , & per conſeq uēs habet verbum per quod dixit omnia. Itē ſequitur.Vidit Deus cuncta quę fecerat,& erāt valdè bona: ergo Deus ſicut per verbū dedit eſſentiam rebus:ita dedit eis bonum,ideſt eſſe quod omnia appetunt . ſec hoc pertinent ad ſpiritum ſanctum per quem Deus omnia bonificat.ergo in diuinis ſunt tres perſonæ , ſcilicet pater,verbum,& ſpiritus ſanctus. hoc idem patet Gene. 18. quando Abraam , vidit illos tres angelos,& adorauit vnum tantùm

C Deum in eis , dicens. Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis &c.Et ponitur ibi nomen domini quatuor literarum quòd ſoli Deo cōuenit.Et poſtea capitulo ſequenti explicatur eadem pluralitas diuinarum perſonarum: cū dicitur . Igitur dominus pluit ſuper Sodomā,& Gomorrā ſulfur, & ignē à domino de cœlo &c. Dicit ergo ꝙ dominus pluit à domino,& ponitur in vtroq; nomen quatuor literarū,vbi notantur duæ perſonæ diuinę, ſcilicèt perſonæ filij miſſi ad pluendum ſulfur , & ignem:& perſona patris mittentis , à quo filius habet quicquid habet. Ex hac ergo ſcriptura Iudæi non pſſūt negare eſſe pluralitatem in diuinis:non ſubſtantiæ : ergo perſonarum.Item iſta Trinitas diuinarum perſonarum explicatur. pſalmo. 32. cum dicitur. Verbo domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.Item pſalmo. 42. Sedes tua Deus in ſæculū ſæculi : propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię. vbi ponitur Chriſtus Deus vnctus : & pater Deus vnguens : & ſpiritus ſanctus quo Chriſtus vnctus.Item Iſai.quagradeſimooctauo . Dominus miſit me,& ſpiritus eius: hæc dicit redemptor tuus dominus Deus Iſrael.Itē Zacar.2.Gaude,& lætare Sion:ponam diuinitatem meam in medio veſtri, & cognoſcetis ꝙ dominus miſit me : vt prophetarē vobis. Item Prouerbiorum 30. Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ:quodn omen eſt eius. & quod nomen filijs eius:ſi noſti?Item in pleriſque locis reperitur memoratum verbū Dei, & nomen Dei,per quod fides catolica ſemper intelligit ſecundam perſonam in Trinita te,ſcilicet filium.Et ſic etiam ſpiritus ſanctus frequenter in ſcriptura dicitur ſpiritus Dei: per quem intelligitur tertia perſona in Trinitate.Et ſic patet,quòd articulus Trinitatis diuinarum perſonarum, cum vna ſola, & ſimpliciſſima ſubſtantia non ſolùm eſt poſſibilis : ſed per ſacram ſcripturā verificatus , & autorizatus . Quod quidem myſterium Trinitatis maximè probatur, & manifeſtatur in creatione rerum: quia emanatio creaturarū, & modus producēdi earum præſupponit emanationem diuinarum perſonarum: vt dictū eſt:quia per verbum patris facta ſunt omnia:& per ſpiritum Dei viuificata. Ex quibus duobus articulis:ſcilicet Trinitatis, & creationis redditur poſſibilis,& probabilis articulus incarntionis.Vnde dictum eſt: ꝙ res creatę prout ſunt ſimilitudines diuinarum idearum habent ſolùm eſſe ſpecificum , & eſſentiale, ſed per tale eſſe nō poſſunt exiſtere,in actu, nec perſonari, niſi influatur eis eſſe actuale, & perſonale : quia nihil exiſtit per ſuam eſſentiam niſi ſolus Deus:quia eſt independēs. Et ſic dicitur, ꝙ Deus primò per verbum dicit res ad extra,dando eis eſſe ſpecificum, & ex conſequenti ſpirat in eis eſſe perſonale,& actualis exiſtentiæ,per quod conſeruat res in eſſe duratiuo: de quo dicit autor de cauſis,ꝙ prima rerum creatarum eſt eſſe.

Ex quibus patet quòd ſicut Deus conſeruat,& perſonat vnamquanque creaturam in eſſe exiſtentiæ per eſſe creaturam , & influxum : Ita poteſt aliquam creaturam conſeruare in eſſe , & perſonare per ſeipſum , & per conſequens poteſt effici vna perſona cū

A illa. Sic ergo factum fuit in myſterio incarnationis. Nam pater imo tota Trinitas per ſpiritum ſanctum formauit illud corpus ex puris ſanguinibus in vtero virginali: vt perfectè organizauit illud. Et tota Trinitas creauit in eo ſimul animam illam intellectiuam, cum omnibus ſuis perfectionibus. Et ſic fuit verum indiuiduum humanum conditionatum, & atomatum: quia anima eſt illa, quæ dat compoſito eſſe ſpecificum, & ſubſtantiale, & entitatiuum. tertio de anima. Et accidentia dant eſſe atomum, & indiuiduale. ſed nec anima, nec accidentia indiuiduantia, & determinantia ſpeciem poſſunt dare eſſe perſonalis exiſtentiæ, aut ſubſtantię: nec poſſunt perſonare illam ſpeciem indiuiduatam, niſi à primo ente ſpiretur eſſe perſonale, & eſſe actualis exiſtentiæ: per quod illa ſpecies, & indiuiduum

B perſonetur, & exiſtat. Et hoc fecit verbum diuinum per ſe abſq; creatione noui eſſe: imo per ſe perſonauit illud corpus animatum, & organizatum, & indiuiduatum. Ideo in illa benedicta incarnatione ita fuit creata noua anima, & noua ſubſtantia eſſentialiter: quòd non fuit creata noua perſonalitas: nec nouũ eſſe exiſtentiæ: aut ſubſtãtiæ. Et ſic illa incarnatio nil aliud fuit niſi creatio illius humanitatis, non ſub eſſe creato: ſed ſub eſſe diuini verbi præexiſtentis. Et ſic fuit creatio nouæ ſubſtantiæ: ſed non noui eſſe. Et ideo illa humanitas non perſonatur per nouum eſſe creatum, nec per nouam perſonalitatem: ſed per ſolam perſonalitatem verbi. Et ideo manet ſolùm vna perſona in duabus naturis. Sed eſt aduertẽdum: q totus diſcurſus ſupra dictus non factus eſt ſucceſſiuè in tempore:

C imo in eodem inſtanti illud corpus fuit formatum & organizatum & animatum & per verbum aſſumptum, & perſonatum. Et ſic illa perſona Chriſti dicitur verus, & perfectus Deus, & verus & perfectus homo. Et ideo de illa perſona verificant omnia quę ſunt Dei: & omnia quæ ſunt hominis, ratione duarum naturarũ, & Chriſtus dicitur creator, & creatura, & mortuus, & paſſus & cætera, quia verè dicitur Deus & homo. Et ſic etiam communicãtur idiomata vtriuſque naturæ inter ſe. Nam ille hõ dicitur creator ratione deitatis: & ille Deus dicitur paſſus ratione humanitatis, quam aſſumpſit in atomo indiuiduatã, & conditionatam, vt poſſet pati &c. Idõ quando dicitur. Deus paſſus eſt, eſt ſic intelligendũ & exponendum. i. ille homo qui eſt Deus eſt paſſus &c. Et ſic patet, q articulus

D incarnationis eſt poſſibilis, & ſic Deum poſſe incarnari nõ eſt articulus fidei, imo eſt ꝓbabile & quaſi demonſtrabile. Sed Deũ eſſe de facto incarnatum, & Ieſum Chriſtum eſſe Deum & verbum incarnatum: hoc eſt articulus fidei, quia hoc non poteſt probari, nec oſtendi, niſi ex ſola autoritate ſacræ ſcripturæ vtriuſq; teſtamenti. Nam in veteri teſtamento myſterium incarnationis prænunciatum fuit futurum: & in nouo teſtamẽto annunciatum eſt iam factum & completum, & per effectum & miracula demonſtratũ. Sed quia nos nõ vidimus Chriſtum incarnatum, ſed credimus ſoli euangelicæ ſcripturæ & autoritati, ideo dicitur articulus fidei in nobis. Sed quòd Deus eſſet incarnãdus, & Meſſias in lege promiſſus deberet eſſe Deus: patet &

E probatur ex multiplici autoritate ſacræ ſcripturæ veteris teſtamenti. Vnde pſalmo ſecũdo. Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Item Pſalmo 71. Permanebit cum ſole, & ante lunam, & ante ſolem permanet nomen eius. Item pſalmo 109. Dixit dominus domino meo, ſed a dextris meis. Item Iſa. 45. Tu es Deus abſconditus. Item Iſaiæ ſeptimo. Vocabitur nomen eius Emanuel, id eſt nobiſcũ Deus. Item capitulo nono. Vocabitur Deus fortis pater futuri ſæculi. Item capitulo decimo. Dominus dedit mihi linguam eruditam &c. Item hoc idem capit. 51. & 55. &c. Item Hieremiæ 23. Suſcitabo Dauid germẽ iuſtum, & faciet iudicium &c. Et hoc eſt nomen quod vocabunt eum. Dominus iuſtus noſter &c. Et ponitur ibi nomen domini tetragrammaton quod ſoli Deo cõuenit. Hoc idem ad literam habetur Hieremiæ 33. Item

F Baruc. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Item Trenorum 4. Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus noſter captus eſt in peccatis noſtris &c. Et ponitur ibi nomen domini tetragrammaton. Item Oſeæ tertio. Poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum &c. Item Zacarię 2. Hęc dicit Dominus exercituum, poſt gloriam miſit me ad gen. &c. Lauda & lętare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui dicit dominus. Et ſcies quia dominus exercituum miſit me ad te &c. In quibus verbis notatur Deus miſſus, & Deus mittens. ſ. pater & filius, qui eſt Deus, qui loquitur in capitulo, quia vtrobique ponitur nomen domini

A mini tetragrammatō &c. Item Zacar.c.12. In illa die effundam ſuper domum Dauid & ſuper habitatores Hieruſalem ſpiritum gratiæ:& aſpicient in me quem confixerũt &c. Ex quo patet, ꝙ Meſſias erat futurus Deus & homo:quia non pôt dare ſpiritum gratiæ niſi Deus:nec pati & configi niſi homo. Et ſic pariter eſt dicendum de hoc quod dicitur Iſai.50. Nam Deus loquitur ibi,& poſtea ſubdit. Faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me &c.quod nõ poteſt conuenire niſi homini. Et ſic patet qualiter Chriſtus in lege promiſſus erat futurus Deus & hõ:& per cõſequẽs Deus incarnatus & humanatus. Et ſic nõ eſt dicẽdũ,ꝙ religio Chriſtiana finxerit myſteriũ incarnationis: quia in teſtamento veteri fuerat multiplici ter figuratum & prophetatum. Ex poſſibili

B tate vero articuli incarnationis ſequitˀ poſſibilitas articuli ſacramenti altaris.ſ. tranſſubſtantiationis panis in corpus Chriſti. Vnde quatuor ſunt conſideranda principaliter in perſona Chriſti. Primò corpus, prout habet eſſe ſubſtantiale ab anima, & eſſe conditionatum ab accidentibus. Secundò ſunt conſideranda accidẽtia,quæ organizant,& indiuiduãt,& extẽdũt,& diſponũt illud corpus. Tertiò eſt conſideranda anima,quæ dat eſſe ſubſtãtiale ſpecificum toti corpori & toti cõpoſito. Quartò eſt conſiderandum verbũ quod dat eſſe perſonale, & actualis exiſtentię toti humanitati Chriſti. In pane aũt ſunt tria cõſiderãda. Primò veritas & ſubſtãtię panis,reſultãs ex materia & forma ſubſtãtiali. Scd'ò accidẽtia & indiuidãtia & diſponẽtia. Tertiò eſt conſiderandum eſſe exiſtentiæ panis,per

C quod exiſtunt,ẽt accidentia,inquantũ inhærent & inexiſtunt ſubſtantiæ panis ſubiectiuè. His habitis dicitur ꝙ ſubſtantia panis nõ conuertitur in verbum diuinum,nec in animam Chriſti,ſed in ſolum corpus ſubſtãtiale Chriſti,prout habet eſſe eſſentiale ab anima & eſt altera pars compoſiti humani. Et ſic cõuertitur quid in quid,& non quantũ inquantũ,nec quale in quale, nec quid in quantùm nec,in quale, nec corpus in ſpiritum,& ideo manet accidentia panis ſine ſubiecto. Et ſic non eſt dicendum,ꝙ conuertatur corpus in ſpiritum.nec fiat mixtio, ſicut quidam medicus Iudæus arguebat,quia nihil de ſubſtãtia panis remanet in actu nec in potentia. Sed ꝙ talis tranſſubſtantiatio ſit poſſibilis apud Deum,probatur dupliciter. Vno modo inquantũ ille panis & omnis creatura depẽdet

D a verbo diuino quò ad eſſentiã ſuã totã ĩ genere cauſæ formalis. Et ideo ſicut Deus ſolo verbo dicendo,Fiat panis,formaliter ex idea panis creat panem eſſentialiter,ita à fortiori dicendo, ꝙ ille panis fiat corpus ſuum,illicò fit & tranſſubſtantiatur in corpus ſuũ, eò ꝙ ille panis eſſentialiter dependet à diuino verbo & ab illa idea. Vnde per tale verbũ ſubſtantia panis, quæ erat ſub idea panis fit ſub idea corporis Chriſti. Et ſic illa ſubſtantia poſt conſecrationem ita eſt ſubſtantia corporis Chriſti, ꝙ non eſt ſubſtãtia panis, ꝗa illa ſubſtantia,quæ ante erat ſub idea panis, modo eſt ſub idea corporis Chriſti. Itẽ maiorem poteſtatem habet Deus ſuper naturã, & ſuper ſpecies & eſſentias rerum, quàm rex & dominus temporalis ſuper bona tempora

E lia & ſuper dignitates: & quàm Papa ſuper prælaturas. Sed rex & quilibet princeps temporalis habens dominium abſolutum tẽporaliter ſuper bona mobilia,& immobilia, ſolo verbo mutat poſſeſſionem & dominium rerum temporalium. Vnde dicẽdo,iſte ager eſt Martini, illico ille ager qui erat Petri fit ager Martini,& ita eſt Martini ꝙ amplius nõ eſt ager Petri,quod accidit, eò ꝙ dominium abſolutum illius dependebat ex ſolo verbo, & præcepto illius regis,vel principis. Ergo à fortiori Chriſtus Deus, qui habet abſolutum dominium ſuper naturas, & eſſentias rerum,dicendo. Hoc eſt corpus meum, conuertit ſubſtantiam panis in corpus ſuum. Vnde licet vſque ad illud inſtãs illa fuit ſubſtantia & corpus panis, tamen dictis verbis ita eſt corpus ſubſtantiale Chriſti, ꝙ nõ eſt corpus panis, & hoc accidit propter domi-

F nium quod Deus habet ſuper ſubſtantias,& eſſentias rerum,quia omnia dependent formaliter à verbo diuino. Secundò hoc ꝓbatur, inquantùm ille panis, & ſua accidentia dependebant à Deo quò ad eſſe exiſtentiæ. Et ideo Deus facit,ꝙ illa ſubſtantia,quæ ante erat ſub eſſe exiſtentiæ ipſius panis, poſt conſecrationem eſt ſub eſſe ipſius Chriſti: Item illa accidentia,quæ ante erãt in ſubſtãtia panis,poſt conſecrationem manent ſine ſubiecto,& exiſtunt per illud eſſe exiſtẽtiæ, per quod ante exiſtebant in ſubiecto. Et ſic illa accidentia habent eandem exiſtentiam. ſed non eandem inexiſtentiam ſiue inhærẽtiam,& licet exiſtãt per illud eſſe influxũ,& creatum,per quod ante exiſtebant,tamẽ nõ

inexi-

A inexiſtunt, nec inhęrent ſubiecto alicui, & ſic manent accidentia cum eadem exiſtentia creata, ſed non cum eadem inhęrentia. Et ſic patet, quòd in tali conſecratione nihil corrumpitur nec annihilatur. Nam ibi manent eadem accidentia numero ſub eodē eſse actualis exiſtentiæ. Et ideo non fit corruptio accidentium, nec fit corruptio ſubſtantię, quia alia non generatur, ſed illa quæ erat ſubſtantia panis tranſſubſtantiatur in corpus ſubſtantiale ipſius Chriſti, quæ eſt altera pars compoſiti. Et ſic nec cōuertitur in animam Chriſti, nec in verbum diuinū &c. Nec fit aliqua noua creatio, qa nullum eſſe nouum acquiritur, quia Chriſtus iam præexiſtebat, nec acquiritur nouum eſſe in accidentibus, quia ſub eodem eſſe exiſtētiæ remanent, licèt nō ſub eodem inhęrētia. Et

B ſic patet, ꝙ Chriſtus, qui eſt verbum Dei incarnatū, ſolo verbo potuit trāſſubſtantiare ſubſtantiam panis in corpus ſuū. Et ideo eſt dicēdum, ꝙ Deum poſſe tranſubſtantiare panē in corpus ſuum, nō eſt articulus fidei, ſed ꝙ Chriſtus hoc fecerit, & quotidie ex verbis Chriſti hoc fiat in ſacramento altaris, hoc eſt articulus fidei, eò ꝙ præſupponit Chriſtū eſſe Deum, & ex ſola fide, & autoritate, ſcripturæ credimus, ꝙ ita fiat de facto, & hoc non ſolū autoritate ſcripturæ noui ſed etiā ve. teſt. Vnde licèt hoc ſacramentum multis ſignis & figuris in lege fuerit figuratum: tamē Dauid verbis manifeſtis ipſum expreſſit pſal. 21. cum dicit. Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt dominum qui requirunt eum, corda eorum viuent in ſęculum ſęculi, & infra. Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ in cōſpectu eius

C cadent omnes qui deſcendunt in terrā, &c. Vbi manifeſtè oſtenditur, quòd fideles debebant manducare, & adorare Deū ſuum, &c. Item pſal. 71. poſtquàm prædixit Meſſiam futurum Deum, & hominem, & adotādum ab omnibus gentibus, & regibus mundi, poſtea ſubdit, quòd iſte rex Meſſias erit frumētum, & triticum, & torta panis in ſūmis montium, & ſuper capita ſacerdotū &c. prout ibi per plures tranſlationes fuit expreſſum. Et ſic patet qualiter hoc ſacramentū non ſolùm eſt poſſibile, ſed etiam multipliciter in lege, & prophetis eſt figuratum, & prænunciatum. Et ſic patet, quòd Chriſtiani non adorant panem, ſicut cęci Iudæi mētiuntur ſed adoramus Chriſtum conſecratū

D ſub illis accidentibus. Vnde ex omnibus ſupradictis patet veritas Chriſtianę religionis. Nam nos non adoramus tres Deos: ſed ſolùm vnum Deum ſimpliciſſimum in ſubſtātia, & eſsentia, in trinitate perſonarum, quæ nullo modo multiplicant ſubſtantiā in Deo, ſicut dictum eſt. Nam filius eſt verbum patris ipſi conſubſtantiale, & ſpiritusſanctus eſt amor vtriuſque. Et ſic non poteſt eſſe alia ſubſtantia, nec alius Deus. Et ideo ſi miſeri Iudæi perciperent myſterium trinitatis, quod multipliciter exprimitur in lege, & prophetis. Item ſi miſeri Iudæi intelligerent modum creationis, non haberent pro impoſſibili myſterium incarnationis, quia incarnatio nihil aliud fuit niſi formatio corporis Chriſti ex puris ſanguinibus virginis virtute ſpiritus ſancti, & creatio illius animæ in illo corpore, ex quibus reſultauit vera humanitas, quam per ſe pſonauit, & ſuppoſitauit verbum patris. Et ſic manſit vna ſola perſona in duabus naturis. Et per conſequens Chriſtus eſt verus Deus, & homo. Et ſic tanquàm Deus fecit miracula, & ſciuit cogitationes hominum, & conuertit panem in corpus ſuum, & expoliauit infernū &c. Sed inquantùm homo, fuit paſſus, & mortuus, & ſepultus. Sed inquantùm Deus reſurrexit in virtute propria, & aſcendit in cœlum, & inquantum Deus adoratur in illa humanitate prout infra patebit. Ex ſupra dictis patet poſſibilitas, & inconcuſſa veritas articulorum fidei Chriſtianæ religionis, quia Chriſtiana religio nō credit tres Deos, ſed vnum Deum in ſubſtantia, & eſſentia, & entitate cum trinitate perſonarum relatiuum, eo modo quo dictum eſt, & ita credit Chriſtum Deum incarnatum in vnitate perſonæ, & ita credit Chriſtum conſecratum in ſacramento altaris, in quo ſacramento ex vi conſecrationis ſola ſubſtantia panis conuerſa eſt in ſolùm corpus Chriſti, accidentibus ſine ſubiecto remanentibus, quā conuerſionem facit efficienter ſolus Chriſtus Deus, & homo, ſacerdos autem concurrit tanquàm miniſter. Ex iſtis patet etiā poſſibilitas cęterorum articulorum, quæ habent fundamentum in myſterio incarnationis. Nam dato ꝙ Chriſtus ſit verus Deus & homo, tunc omnia redduntur poſſibilia. Et ſic à primo vſque ad vltimum omnes articuli fidei fundantur in articulo trinitatis, &

E (margin) F (margin)

A articulus trinitatis fundatur in illa prima veritate neceſſaria. ſ.ꝙ Deus eſt actus purus intelligens, & intelligibilis,& amās,& amabilis,& ſummū bonū. Et ſic patet ꝙ licèt articuli fidei non ſint de facto demonſtrabiles tamen eorum poſſibilitas eſt neceſſaria, quia Deus licèt neceſſariò nō creauerit mundum ex tempore, nec fuerit neceſſariò incarnatus tamen neceſſario habet potentiam omnia iſta faciendi, inquantùm omnipotens. Et ſic ex tali omnipotentia præſuppoſita poteſt demōſtrari poſſibilitas articulorū. Vñ ſi Deus eſt trinus & vnus,& omnia depēdent à diuino verbo, quò ad totum ſuum eſſe, ergo dicēdo ſolo verbo potuit omnia nō ſolū ab æterno, ſed ēt ex tempore creare de nullo ſubiecto nec materia præſuppoſita. Itē ſi Deus pt omnia creare de nihilo non ſolùm quò ad

B eſſe exiſtentiæ, ſed etiam poteſt res ſuſtentare per eſſe creatū & influxū, ergo pōt vnam eſſentiā creare, & ſuſtentare per ſuū eſſe increatū. Et ſic potuit formare illud corpus ex puris ſanguinibus virginis,& creare,& infundere in eo nouā animam, abſque aliquo eſſe ſubſiſtentiæ & perſonali creato, ſed ſuſtētare & perſonare illam humanitatem per perſonalitatem verbi. Et ſic incarnatio nil aliud fuit niſi creatio humanitatis cōditionatæ ſub perſonalitate verbi. Et ſic manſit vna ſola perſona in duabus naturis in Chriſto. Et ſic patet poſſibilitas,& veritas articuli incarnationis. Et tunc ex iſto articulo ſequitur, poſſibilitas omnium aliorum articulorum ſequentium. Nam ſi Chriſtus eſt Deus & homo, ergo potuit mori inquantū homo, quia potuit anima à corpore ſeparari. Et inquan-

C tùm Deus potuit reſurgere,& animam recuperare in corpore aſſumpto. Et ſic propria virtute potuit ſpoliare infernū, & aſcendere in cœlum. Et inquantùm Deus, potuit panem in ſuum corpus aſſumptum tranſſubſtantiare, & poterit omnia ſua membra reſuſcitare, & beatificare & cętera. Sed reſtat dubium de articulo trinitatis, quia ex ea infallibili veritate, ſcilicet quòd Deus eſt ſummè intelligens ſe,& diligens ſe, non ſolùm ſequitur poſſibilitas articuli trinitatis, ſed ēt neceſſitas eiuſdem, quia Deus pater intelligendo ſe neceſſariò dicit verbum de tota eſſentia, & ſubſtantia, & ſcientia ſua per modum naturæ,& diligendo ſe neceſſariò cum verbo producit,& ſpirat ſpiritum ſanctum: licèt per modum voluntatis & libertatis. Et

ſic vtraque productio & emanatio eſt neceſſaria. Et ſic articulus trinitatis non ſolùm D
eſt poſſibilis, ſed etiam neceſſarius, & per conſequens demonſtrabilis,& ſic ſequeretur quòd non eſſet articulus fidei. Ad hoc dicūt aliqui, quòd Deum eſſe trinum,& vnū, nō eſt articulus fidei cum hoc fuerit per naturam notū antiquis philoſophis ex illa prima veritate prout ſupradictum eſt, ſed iſtas tres perſonas realiter diſtinctas in vna ſimplici ſubſtantia, eſt articulus fidei. Alij autem dicunt & forſan ſecurius, quòd Deum eſſe trinum & vnum eſt neceſſarium eo modo quo dictum, eſt & per conſequens demonſtrabile. Sed licèt hoc ſit demonſtrabile in teologia Dei & beatorum vbi beati vident notitia meridiana verbum naturaliter originari à patre,& ſpiritumſanctum libere ab vtro-
que, vt inquit Auguſtinus in libello de tri- E
plici habitaculo, tamen non eſt demonſtrabile in noſtra teologia viatorum: ſed firmiter credibile, poſtquàm nobis eſt in vtroque teſtamento reuelatum, & per Chriſtum cōfirmatum. Sed eſt aduertendum, quòd licèt myſterium Trinitatis ſit demonſtrabile in patria, eo modo quod dictum eſt, tamen hoc non eſt ſic demonſtrabile per cauſam à priori, quia ibi nulla eſt cauſa. Sed principium. Nam licèt pater ſit principium filij, tamen non eſt cauſa eius. Et ſic eſt dicendum de vtroque reſpectu ſpiritusſancti. Ex ſupradictis ergo patet poſſibilitas, & inconcuſſa veritas, & integritas fidei Chriſtianæ, quia licèt facto non poſſit demonſtrari, tamē poſſibilitas eius poteſt quaſi demonſtrari, & hęc de ſecundo articulo.
Quantùm autem ad tertium articulum eſt F
primò notandū ſecundum Ariſt. 2. Phiſi. & 6. Meta. quòd ſcientiæ diſtinguuntur penes modos conſiderandi & abſtrahendi,& ſic diuerſi artifices poſſunt conſiderare de eadem re: ſed aliter, & aliter. Nam Matematicus conſiderat lineam, quæ realiter eſt in materia ſenſibili, ſed conſiderat eam præter materiam præciſiuè abſtrahendo: quia non conſiderat eam niſi prout eſt recta vel curua,& prout cauſat aliam, & aliam figuram æqualem vel in æqualem & cętera. Sed philoſophus, conſiderat lineā in materia ſenſibili, & prout eſt in materia phiſica,& inquantùm eſt terminus corporis mobilis. Et ſic differt phiſicus à metaphiſico, qa īmediatè cōſiderat formas ſubſtantiales, ꝓut recipiūtur in

A in materia per motum, & generationem, & formas accidentales, prout recipiuntur in materia per alterationem. Ille autem cōſiderat formas accidentales, ſcilicet lineam, & figuram, abſtrahendo à materia per ſolā conſiderationem, ideo talium abſtrahētiū non fit mendacium. ſm Ariſt. Sed differt metaphyſicus ab vtroque, quia cōſiderat alia q̄ ſunt abſtracta ſec undùm eſſe, & ſecūdū conſiderationem. ſ. Deum, & intelligentias: vt patet. 12. Metaphy. Quia ſolus metaphyſicus conſiderat de Deo ſecūdum ſubſtātiā, & eſsētiam. Nam licèt phyſicus conſideret de Deo aliquo modo, tamen non ſecundùm ſubſtantiam, & eſſentiam, ſed prout eſt primum mouens, vt patet octauo Phiſicorum, & primò cęli. Sed differt rurſus teologius viator à metaphyſico. Quia licèt ambo conſiderent de Deo, tñ aliter, & aliter. Nam Metaphyſicus

B cōſiderat de Deo, prout eſt vnū tantum primū ens ſimpliciſſimū, & actus purus, & metrū, & mēſura, & cauſa omniū entium in eſſendo, & prout omnes ſpecies procedunt ab eo ſicut numeri ab vnitate, à quo dependet cœlum, & tota natura, & omnia entia, vt patet per Ariſtotelem, & commentatorem. 2. & 5. & 8. & 10. & 12. Metaphyſi. Et patet ꝑ Auicennam. & Algazelem in ſua Metaphy. Sed teologus accipiens, & præſupponens omnia ſupradicta à metaphyſico, cōſiderat illam primā, & ſummam eſſentiam diuinam, prout eſt communicata tribus perſonis ab ęterno, puta prout eſt communicata à patre filio per ęternam generationem, et ab vtroque ſpirituiſancto per aſpirationem. Et ſic conſiderat vnum ſolum Deum ſimpliciſſimum in ſubſtantia, & trinum in perſonis, &

C prout eſt cauſa efficiens, et principium omnium rerum per creationem ex tempore. Conſiderat pręterea Deum in filio. i. qualiter verbum aſſumpſit humanitatem in vnitate perſonę, & per conſequens ſicut conſiderat vnam ſubſtātiam in tribus perſonis in Deo: ita conſiderat duas naturas in Chriſto ſub vna perſona. Item ſicut conſiderat tres perſonas in vna ſubſtantia, & natura diuina, ita conſiderat duas naturas in vna perſona filij, naturam ſcilicet diuinam, & humanam. Item ſicut conſiderat vnum Deum in trinitate, ita conſiderat diuinum verbum in humanitate aſſumpta. Item rurſus conſiderat iſtum Chriſtū Deum, et hominē fuiſſe pro noſtra redemptione in cruce crucifixū,

& ſic conſiderat verbum in humanitate perſonaliter vnitum. D Item conſiderat Chriſtum crucifixum, & conclauatum. Item rurſus cōſiderat qualiter Chriſtus eſt in ſacramento altaris ſub illis accidentibus poſt verba conſecrationis, & ſic conſiderat Chriſtum conſecratum in ſacramento. Ex quibus omnibus patet, quòd conſideratio teologica aliquo modo eſt ſubſtantialis phyſicæ conſideratio ni. Nam ſicut Phyſicus conſiderat formas in materia, & vt in materia ſunt, & non præter materiam, ita teologus conſiderat Deum in tribus perſonis, & non pręter tres perſonas, nec conſiderat vnam perſonā ſine altera, cum ſint ad inuicem relatiua. Et ita pariter conſiderat verbum in carne, & humanitate, & non pręter illam humanitatem aſſumptam vt inquit Hierony. in ſermone de aſſumptione virginis Marię. Et ita E etiam conſiderat Chriſtum conſecratum in ſacramento, et non pręter ſacramentum, et illa accidentia, vt inquit Auguſtinus in ſententijs Proſperi. Et ita pariter teologus, & chriſtianus conſiderat Chriſtum redemptorem, et in cruce affixum, & non præter crucem. Vnde ſicut de ratione formę generabilis, & corruptibilis philoſophicè conſiderate eſt, quòd ſit in materia phyſica, & ſenſibili: Ita de ratione Dei teologicè, et à viatore fideli conſiderati eſt, quòd ſit trinus, et vnus in trinitate perſonarum, et de ratione verbi incarnati, quòd ſit in humanitate, et de ratione Chriſti conſecrati, quòd ſit ſub accidentibus, et de ratione Chriſti redēptoris, quòd ſit in cruce, et vt intelligatur, et conſideretur, et contempletur in cruce. Sed quia ex conſideratione, et contempla F tione ſequitur fides, et credulitas in teologo Chriſtiano, quia fides pręſupponit conſiderationem: ideo Chriſtianus ſicut conſiderat Deum, ita credit ipſum. Sed quia conſiderat, et contemplatur Deum trinum, et vnum, et incarnatum in filio, et contemplatur Chriſtum crucifixum, et conſecratū in ſacramento altaris, ideo firmiter credit vnum Deum in trinitate, et trinitatem in vnitate, et credit verbum incarnatum, et per conſequens Chriſtum verum Deum, et hominem, et credit Chriſtum crucifixū in cruce, et credit verum Chriſtum Deum, et hominem eſſe in Eucariſtia, et per conſequens non credit Deum ſine trinitate perſonarum, nec credit verbū ſine humanitate aſſumpta,

A aſſumpta:nec Chriſtum cōſecratum ſine ac-
cidentibus ſacramentalibus: nec credit Chri
ſtum redēptorem, & crucifixum ſine cruce.
Sed quia adoratio præſupponit fidē in Chri
ſtiano:quia ſicut credit Deū, ita adorat: er-
go ſicut Chriſtianus credit Deū trinū & vnū
ita adorat. Aliter eſſet falſa adoratio. Et ſicut
credit Deum incarnatum, & credit Chriſtū
eſſe Deum & hominem.ſ. Deum incarnatū:
ita adorat Deum incarnatum: & ita adorat
Chriſtum crucifixū in cruce,& conſecratum
ſub accidentibus in altari &c. Et ꝑ cōſequēs
ſicut non adorat Deum præter trinitatē:nec
vnam perſonam ſine alia:ita non adorat ver
bum ſine humanitate,neque Chriſtum redē
ptorem ſine cruce,quia ſicut humanitas coe
xiſtit perſonaliter verbo: ita crux coexiſtit
triūphaliter Chriſto redēptori: & per conſe
B quēs, ſicut humanitas xpi coexiſtit verbo, q
eſt principalis terminus adorationis,ita crux
coexiſtit Chriſto in adorando:ſicut in credē
do. Et ita eſt dicendum de accidentibus ſa-
cramentalibus in eucariſtia. Ex quibus patet
quòd Chriſtianus in ſuo termino adoratio-
nis includit trinitatem perſonarum,& huma
nitatem Chriſti: & crucem & accidentia ſa-
cramentalia in eucariſtia, & ideo omnia
iſta dicuntur adorari cum principali termi-
no adorationis: vt magis patebit. Sed vlte-
rius eſt valde aduertendum ſecundùm Ari-
ſtote. & commentatorem primo phiſicorū,
quòd licèt phiſicus cōſideret formas in mate
ria:tamen per ſe non poteſt nec valet intelli
gere ſeorſum materiam: niſi per analogiam
ad formam,& ratio eſt. Nam nihil poteſt in-
telligi niſi prout eſt ens in actu: quia vnum
C quodque tantùm habet de intelligibilitate,
quantùm habet de entitate,ſed materia pri-
ma de ſe nō eſt ens:nec quid,nec qualis,nec
quanta. Et ideo ſicut de ſe non habet entita
tem:ita non habet intelligibilitatem. Nec eſt
nihil. Nam licèt non ſit ens actu: tamen eſt
ens in potentia,& ideo eſt propè nihil ſecū-
dùm Ariſtotelē,& Auguſtinum. & ſic tenet
medium inter ens:& nihil ſecundùm cōmen
tatorem:inquantum pōt habere eſſe per for
mam,à qua dependet in eſſendo,& ꝑ quam
habet eſſe ſpecificum:& reponitur in prædi
camento,& ideo ſicut dependet à forma in
eſſendo:ita in intelligendo. Et ideo dicit Ari-
ſtoteles, quòd non poteſt intelligi, niſi per
analogiam ad formam: inquantùm ſimul in
telligitur cum forma:à qua habet eſſe & en-

titatem. Ita ergo pariter eſt dicendum de hu D
manitate Chriſti. Nam de ſe & ſeorſum nul
lam habet rationem adorationis: quia ratio
adorationis competit ſoli Deo ratione ſum-
mæ omnipotentiæ,& æternitatis &c.ſed illa
humanitas ſecundùm eſſentiam ſuā, & ſub
ſtantiam nō eſt Deus:nec æterna,nec omni
potens:imo eſt creata ex tempore: ſed quia
recepit eſſe perſonale diuinum:per quod il-
la humanitas perſonatur & ſuppoſitatur. Et
ideo ſicut materia prima efficitur intelligibi
lis per analogiam ad formam, à qua recipit
eſſe actuale & entitatiuum:inquantùm itel-
ligitur ſimul cum forma,quæ per ſe intelligi
tur: ita pariter humanitas Chriſti efficitur
adorabilis per analogiam ad verbum:à quo
habet eſſe perſonale, inquantum ſimul cum
verbo adoratur,cui perſonaliter coexiſtit tā-
q̄ termino adorationis. Nā adoratio termina E
tur ad pſonam verbi,& ſic ſicut forma ma-
terialis intelligitꝰ,ita verbū incarnatū adora-
tur. Et ſic ſicut ratio intelligibilitatis princi-
paliter attribuitꝰ formæ:ſed analogicæ attri-
buitꝰ materiæ actuatę:ita pariter rō adoratio
nis principaliter attribuitur verbo diuino
ſed analogicè attribuitur hūanitati aſſūptæ.
Hanc vero ſententiam cōfirmat Beatus Hie
ronim.in ſermone de aſſumptione virginis,cir
ca medium: vbi ait. Quapropter nec nos
hominem ſeorſum colimus quod nefas eſt,
nec adoramus,ſed magis verbum incarnatū:
qui proprium ſibi corpus animatum vniuit,
ita vt Deus caro fieret:& non in alium quē
libet,ſed ſemetipſum, qui vnus,& verus Dei
filius ſemper erat. Idcirco non alium quā
eundem ipſumque Dei filium colimus, &
adoramus, qui nihil in ſe pro aſſumpto ho- F
mine eſt actus: nihilque quòd verbum ca-
ro factum eſt,imminutus,vel immutatus. Et
ideo vnus idemque ſemper cum patre filius
adoratur. Sed vnus idemque Chriſtus filius
Dei atque hominis filius, qui & diuina geſ-
ſit,& humana. Si quidem inſeparabiliter, at-
que indiuiſè communes Chriſtus habuit a-
ctiones,ſed intelligendæ ſunt operum quali
tates: contemplandumque eſt ſemper ad q̄
probatur humilitas carnis,& ad quæ incline
tur altitudo diuinitatis: ita vt per omnem
textum ſancti euangelij videatur nihil caro
ſine verbo agere: neque verbum ſine carne
quicquàm efficere. vnde quod concipit & pa
rit virgo: ſicut non ſine potentia verbi eſt:
ita non ſine veritate carnis naſcitur &c. Ex
ſu-

A ſupradictis pater qualiter ſicut verbum non eſt ſine humanitate: ita non adoratur ſine ipſa: licèt verbum per ſe & principaliter adoretur. Et ſic patet, quòd illa humanitas non adoratur per ſe: nec eſt terminus adorationis principalis: ſed quia includitur, & coexiſtit termino adorationis, & ſic adoratur per analogiam ad verbum diuinum, cui perſonaliter coexiſtit, & à quo perſonaliter, & analogicè depẽdet & ſuppoſitatur. Et ita pariter eſt dicendum de accidentibus in ſacramento eucariſtiæ: nam licèt accidentia nullo modo de ſe habeant rationem adorationis, cum ſint res creatæ; tamen quia Chriſtus conſecratus eſt ſacramentaliter in eis vel ſub eis: non quòd illa accidentia ſint in Chriſto tanquàm in ſubiecto, cum exiſtant miraculosè ſine ſubiecto: nec quòd Chriſtus ſit in

B eis tanquàm in loco: ſed eſt in eis tanquã in ſacramẽto, vnde ſicut de ratione verbi incarnati eſt, quòd ſit in humanitate: ita de ratione Chriſti conſecrati eſt, quòd ſit ſacramentaliter ſub illis accidentibus. Nã deſtructis accidentibus non manet amplius Chriſtus conſecratus ibi. Et ideo dicit Auguſtinus in ſententiis Proſperi: quòd ſacramentum altaris ex duobus conſtat, ſ. ex ſacramento, id eſt ex illis accidentibus ſacramentalibus: & ex re ſacramenti: ſcilicet ex Chriſto ibidem conſecrato ſub illis accidentibus, & ſub illo ſacramento latente. Et ſic patet, ꝙ de ratione Chriſti conſecrati eſt: quòd ſit ſub ſacramentalibus accidentibus. Sed quia dictum eſt ſuperius, quòd Deus ſicut conſideratur, & creditur, ita adoratur, eo quòd fides præcedit adorationem & latriam: ideo ſicut fidelis

C Chriſtianus credit eſſe Chriſtum Deum, & hominem in illo ſacramento, & cum illis, & ſub illis accidentibus: ita adorat ipſum. Et ideo Chriſtianus non adorat illa accidentia ſeorſum: ſed Chriſtum conſecratum ſub illis accidentibus ſiue in illo ſacramento. Et ſic patet, quòd illa accidentia non adorantur de ſe, niſi per analogiam ad Chriſtum conſecratum, inquantùm ſunt quaſi tabernaculum eius. Et ita etiam pariter èſt dicendum, nam crux de ſe, & ſeorſum nullam habet rationem adorationis, nec ratione materiæ ligneæ, aut argenteæ aut lapideæ; nec ratione formæ ſiue figuræ, quæ eſt quædam qualitas de quarta ſpecie, & ſic tã quò ad materiam, quàm quò ad formam eſt pura creatura: & ideo de ſe nullam habet rationem adorationis, ſed fidelis Chriſtianus per analogiam ad Chriſtum adorat illam humanitatem, id eſt Deum in humanitate: ſiue Deum humanatum, & incarnatum. Et ſic ſemper habet Deum pro principali obiecto adorationis: eo modo quo dictum eſt. Nam dictum eſt: quòd conſideratio, & contemplatio præcedit fidem, & fides præcedit cultum latriæ, & adorationem. Et ideo fidelis Chriſtianus videns crucem contemplatur & cõſiderat Chriſtum in cruce pendentem, & extenſum. Et ſic adorat Chriſtum crucifixum, & extenſum in illa cruce. Et ſic illa crux, quam intuetur, coexiſtit, & includitur termino adorationis: qui eſt Chriſtus ibi contemplatus: & creditus: & ſic ſimul adorat crucem cum Chriſto, vel propter Chriſtum. vnde Chriſtianus non adorat Chriſtum propter crucem: ſed crucem propter Chriſtum, quem principaliter, & per ſe intendit adorare extenſum, & crucifixum in illa cruce. Ideo dixit Auguſtinus in ſermone de martiribus, qui incipit, In omnibus ſcripturis &c Quod ſicut quãdo Moyſes ſuſpendit ſerpentem in ligno in eremo, populus qui attendebat ſerpentem, ſanabatur à morſu ſerpentum: ita modo quemcunque momorderit aſtutia ſatanæ, intueatur Chriſtum in cruce pendentem, & ſanabitur &c. Modo clarum eſt, quòd Chriſtianus nõ poteſt Chriſtum intueri pendentem in cruce, niſi per complationem, & fidem, & per conſequens Chriſtianus ſic adorat Chriſtũ pendentem & extenſum in cruce, & ſic adorat Chriſtum crucifixum in illa cruce contemplatum & conſideratum, & per conſequens adorat crucem ſimul cum Chriſto: & per conſequens per analogiam ad Chriſtum. vnde ſi quis vellet adorare quandam crucem, non conſiderando, nec credendo Chriſtum crucifixum, illa talis adoratio eſſet falſa & ſacrilega. Et ideo eccleſia in himnis, & canticis, & antiphonis nũquàm nominat in crucem, quin memoret Chriſtum i ea pendentem vt ibi. Pange lingua glorioſi prælium certaminis: per totum. Et ſic etiã Beatus Andreas quãdo perductus eſt ad crucẽ, in qua erat crucifigendus, dixit. Salue crux precioſa in qua pependit magiſter meus Chriſtus, quæ membris domini mei Ieſu Chriſti tanquàm margaritis ornata fuiſti &c. Modo manifeſtum eſt, quod Chriſtus non fuerat crucifixus in illa materiali cruce, in qua

A qua erat Beatus Andreas crucifigendus. Sed quia Beatus Andreas contemplabatur Chriſtum in ea extenſum.& crucifixum:ideo genibus flexis,latriæ adoratione adorans eam, i.Chriſtum crucifixum in ea, dicebat. Salue crux pretioſa,&c. Ex quibus patet, quòd ſicut illi claui materiales coniunxerunt Chriſtum.& affixerunt ipſum Chriſtum ipſi cruci: ita contemplatio,& fides Beati Andreæ cõiūgebat,& affigebat Chriſtū in illa cruce: & ſic adorabat Chriſtum in illa cruce,& per crucem analogicam ad Chriſtum. & ſic adorat quilibet fidelis Chriſtianus.Item non ſolum crux ſeparata à Chriſto non eſt adoranda:de qua minus videtur in eſſe,ſed etiam ſi humanitas Chriſti ſepararetur à verbo per aliquam potentiam non eſſet adoranda. vnde ait Auguſtinus de verbis domini: & allegatur à magiſtro tertio ſententiarum diſtin-
B ctione,9, vbi ait, Ego dominicam carnem imo perfectam in Chriſto humanitatem iō adoro: quia à diuinitate ſuſcepta, & deitati vnita eſt: vt non alium, & alium ſed vnum eundemque Deum & hominem Dei filium eſſe confitear. Deniq; ſi hominem ſeparaueris à Deo, illi nunquàm credo, nec ſeruio: velut ſi quis purpuram, vel diadema regale iacens inueniat nunquid eam conabitur adorare? Cum vero ea rèx fuerit indutus,periculum mortis incurrit:ſi ea cum rege adorare quis cõtempſerit. Ita etiam in Chriſto domino humanitatem non ſolam vel nudam, ſed deitati vnitam.ſ. filium vnum Deum verùm & hominem,verùm ſi quis adorare contempſerit, æternaliter morietur. Ex quibus verbis Auguſtini patet:ꝙ ſi humanitas ſepa-
C raretur à verbo,non eſſet adoranda:ergo minus eſt adoranda crux à Chriſto ſeparata:niſi conſideretur Chriſtus crucifixus in ea. nā ſicut humanitas Chriſti in tantùm adoratur, inquantùm eſt vnita verbo: ita crux adoratur inquantum Chriſtus intelligitur, & contemplatur crucifixus in ea. Nam in ſtabulo ſunt multæ paleæ cancellatæ ad modum crucis: tamen nullas illas cruces adorat poſt quàm eis non conſiderat, nec contemplatur Chriſtum crucifixum, quia in veritate ſicut verbum ſiue Deus incarnatus eſt ille q. verè, & per ſe adoratur: ita Chriſtus crucifixus verè adoratur. Et ſic patet quòd omnes iſtæ locutiones ſunt intelligendæ, non ad ſenſum quam faciunt:ſed in ſenſu in quo, ſiue ad quem fiunt:Vnde iſta locutio, Chriſtus homo adoratur, eſt ſic intelligenda, & D
verificanda,ſcilicet Deus incarnatus, & humanatus ſiue Deus factus homo adoratur. Ita etiam iſta: ſacramentum eucariſtiæ adoratur:eſt ſic intelligenda,& exponenda, ſcilicet Chriſtus conſecratus adoraſ:aut Chriſtus ſub ſacramento adoratur. Item iſta locutio, Crux adoratur: eſt ſic exponenda ad ſenſum in quo fit, ſcilicet Chriſtus crucifixus adoratur & colit. Et ſic iſtæ locutiones, & actus latriæ nullum afferunt inconueniens: quia communicantur idiomata ratione vnionis. nam licèt talia idiomata, quæ ſoli Deo per ſe conueniunt, communicentur creaturæ propter vnionem ad Deum: tamen non verificantur abſolutè de aliqua creatura. niſi per analogiam ad Deum: cui vnita eſt illa creatura.Vnde licèt Chriſtus Deus & homo dicatur creator, & æternus: tamen non inquantùm homo: ſed inquantùm Deus. Et ſic E
adoratur Chriſtus Deus & homo, non ratione humanitatis, ſed ratione diuinitatis:& ſic adoratur Chriſtus crucifixus, non abſolutè ratione crucis, ſed ratione diuinitatis inquātùm Deus. & ſic adoratur humanitas Chriſti per analogiam ad verbum cui perſonaliter vnitur. Et ſic etiam dicitur crux adorari per analogiam ad Chriſtum,cui triunphaliter vnitur. Nam ſicut ex ſpecie intelligibili, & intellectu fit vnum in actu, & intelligendo: vt ait Ariſt.9.de anima: ita ex cruce, & Chriſto factum eſt vnū,inquantum Chriſtus vniuit,& induit crucem ad pugnādum, & ad vincendum,& triunphandum de diabolo. Et ideo ſicut Chriſtus redemptor conſideratur incarnatus:ita Chriſtus triūphator conſideratur crucifixus. Et ideo ſic adoratur ſimul F
cum humanitate,& cruce: eo modo quo dictum eſt. Per ſupradicta ergo patet reſponſio ad miſeros, & cęcos Iudæos, & cæteros infideles: quia Chriſtiana religio non adorat hominem purum ſeorſum quando adorat Chriſtum: ſed adorat Deum incarnatū & humanatum. Nec adorat panem in altari: ſed adorat Chriſtum conſecratum in illo ſacramento ſub illis accidentibus,quæ ante cõſecrationem fuerunt panis: quæ modo ſunt miraculosè ſine ſubiecto. nec religio Chriſtiana adorat lignum aut lapidem: quando adorat crucem: ſed adorat Chriſtum Deum, & hominem, quem contemplatur crucifixum, & extenſum in illa cruce: ſecūdùm Auguſtinum. Et ſic nec adoratur ibi

Chriſtus

A Xp̃s,ſine cruce, nec crux ſine Xp̃o: immo
per analogiam ad Xp̃m: ſicut materia intel
ligitur per analogiam ad formam. Sed miſe-
ri Iudæi, & Sarraceni non ſunt digni attin-
gere tantum ſacramentum,& myſterium. Et
ideo nos agamus gratias: quibus datum eſt
noſſe myſterium regni Dei. Sed eſt valdè ad
uertendum: ꝙ maior ratio adorationis repe
ritur in humanitate Chriſti aſſumpta: quàm
in cruce, aut accidentibus ſacramentalibus
eucariſtiæ. Nam licèt ex Xp̃o, & accidenti-
bus fiat vnum ſacramentum: & ex Chriſto,
& cruce fiat vnus triunphator: tamẽ non ſit
vna perſona: ſicut ex verbo, & humanitate.
Ideo eſt magna differentia in tali vnione, &
analogia. Quantùm autem ad argumentum
quod faciunt Iudæi, & Sarraceni de imagini
bus,eſt aduertendum ꝙ tripliciter repræſen-
B tantur nobis res abſentes, aut præteritæ, &
etiam futuræ. Primò per vocem. & locutio-
nem. Secundò per ſcripturam ſiue lecturam.
Tertiò per imagines,& picturas. Et ſic perci-
pimus voces per auditum: & pictura, & ſcri-
ptura per viſum. qui quidem duo ſenſus, ma
ximè ſunt ſenſus diſciplinæ: vt patet in pro
logo Metaphiſicæ,& in libro de ſenſu, & ſen.
ſato: eò ꝙ maximè deſeruiunt intellectui ad
ſcientiam,& notitiam rerum capeſſendã. In-
tellectus ergo cuiuſcunque fidelis per viſum
percipit geſta patriarcarum, & prophetarũ,
& geſta Xp̃i, & ſanctorum repręſentata in
picturis,aut in ſcripturis. & per auditum per
cipit eadem repræſentata per voces. Et ſic in
tellectus pius cum voluntate inhærens cre-
dit firmiter ea quæ ſibi ſunt repræſentata. Et
ſic adorat Deum creatorem, & redẽptorẽ,
C prout credit per illa repræſentantia. Quia a-
ctus latriæ licèt ſit actus voluntatis: tñ quia
includit,& præſupponit fidem. ideo eſt actus
ſimul intellectus,& voluntatis, & totius par
tis rationalis, cui deſeruiunt ſenſus exterio-
res repræſentando res abſentes. Et ſic patet:
ꝙ pars rationalis,ſcilicet intellectus, & volũ
tas,& memoria: non adorat,nec colit imagi-
nes,& picturas,aut literas ſcriptas, quas viſus
videt: nec adorat voces, quas auditus perci-
pit; ſed adorat Deum ſiue Chriſtum, qui ꝑ
illas picturas,aut imagines ſculptas, aut ſcri-
ptas,aut per voces intellectui repræſentatur.
Vnde quando profertur hoc nomẽ Ieſus,om
nes flectimus genua adorando Xp̃m Deum
& hoĩem adoratione latria. tũc manifeſtũ ẽ,
ꝙ non adoramus hoc nomẽ Ieſus vocale ha
bẽs duas,aut tres ſyllabas fluxibiles: ſed ado- D
ramus Xp̃m. verbum incarnatum per illas
ſyllabas ſignificatum,qui manet in æternum
in ſe realiter, & in noſtro intellectu, & me-
moria obiectiuè: vt inquit Aug. ſuper Ioan-
nem. Ita ergo pariter non adoramus imagi-
nem Xp̃i ligneam, aut lapideam: ſed Chri-
ſtum per illam imaginem repreſentatum. Et
ideo dicit Auguſtinus, quòd fideles chriſtia-
ni habeant occulos ad imagines,& picturas:
ſed cor fixum in Deo, quia quod conferunt
ſcripturæ peritis,& doctis, hoc idem confe-
runt picturæ,& imagines plebeis, & popula
ribus,& indoctis: quia picturæ ſunt ſcripturę
populorum. Vnde intellectus, & intentio fi-
delis chriſtiani non manet, nec terminatur
in imagine aut pictura: ſed tranſit in Xp̃m re
præſentatum per picturam, & ſic contem-
plando imaginem adorat Xp̃um. Secus au- E
tem eſt de imaginibus ſanctorum. nam quan
do fidelis,& deuotus chriſtianus contempla
tur picturas,& imagines ſanctorum,nõ ado-
rat imagines,nec ſanctos adoratione latriæ,
ſed veneratur ſanctos,& rogat, vt orẽt Deũ
pro eo, & repræſentet Deo orationes quas
facit. Et ſic patet qualiter religio chriſtiana
adorando Chriſtum non adorat hominem
ſeorſum: ſed Deum incarnatum, & humana
tum,& quando adorat Chriſtum in altari,
non adorat panem,nec accidentia panis: ſed
adorat Chriſtum conſecratum in illo ſacra-
mento ſub illis accidentibus ſacramentalib.
quæ nec ſunt ſubiectiuè in Chriſto: nec Chri
ſtus in eis localiter: ſed ſacramentaliter: imo
illa accidentia manent miraculosè ſine ſu-
biecto: poſtquàm ſola ſubſtantia panis fuit
conuerſa in corpus Chriſti: prout ſupra di- F
ctum fuit. Et ita pariter quando dicitur Crux
adorari, non adorat religio chriſtiana crucẽ
ſeorſum. ſed Chriſtum crucifixum: quem in
cruce cõtemplatur extenſum,& affixum. Et
ſic nõ adorat creaturam: ſed Deum vnitum
creaturæ,aut perſonaliter, aut ſacramentali-
ter,aut triũphaliter, eo modo quo dictum eſt.
Ex omnibus ſupradictis in hac quæſtione
patet reſponſio ad argumenta in principio
facta: nam per ea quæ dicta ſunt in primo ar
ticulo patet, reſponſio ad primum, & ſecun-
dum argumentum. quia lex euangelica eſt
dignior lege Moyſi magnitudine miraculo-
rum,& certior certitudine legiſlatoris, & te
ſtium,& ſcriptorum. Item per dicta in ſecun
do articulo, patet reſponſio ad tertium ar-
gumentum.

A Argumentum,ꝙ lux euãgelica in ordine ſuorum articulorum credibilium eſt poſſibilis, & rationabilis, & vera, fundata ſuper quãdã veritatem neceſſariam, & impoſſibilẽ aliter ſe habere. Itẽ ex dictis in tertio articulo patet reſponſio ad quartũ articulũ,ꝙ lex euangelica eſt pia,& religioſa in ſua fide,& cultu quia in humanitate Chriſti adorat Deũ incarnatum, & in altari Chriſtum cõſecratũ: & in cruce Chriſtum crucifixũ.& ſic ſemper adorat vnum verum Deũ,licèt ſub aliquo reſpectu, Per imagines etiam non adorat ſed veneratur ſanctos per illas imagines, & picturas repræſentatos.Et ſic religio chriſtiana ſemꝑ manet caſtiſſima in ſuo cultu.Ex omnibus ergo ſupradictis in toto iſto tractatu patet qualiter lex Moyſi quò ad oĩa ceremonialia,& ſacrificia debuit ceſſare per aduen-
C tum Chriſti:eò ꝙ omnia ſacrificia, & ſacramenta non fuerunt data niſi in ſignum fidei Chriſti futuri:ideo de ſe non poterant hominem iuſtificare,niſi in fide Chriſti futuri:prout probatum eſt in prima quæſtione huius tractatus.Item patet qualiter ſabbatũ vſuale debuit ceſſare celebrari in die ſeptimo poſt reſurrectionem Chriſti:eò ꝙ cum paſca manſit in cinerarum in ſepulcro,& ibi compleuit officium,& curſum ſuum:ideo debet celebrari dies dominica:eò ꝙ ſurrexit ſimul cũ Chriſto. Et ſic eſt dicendum de cæteris legalibus feſtiuitatibus,quæ omnia fuerunt data in ſignum.& ideo compleuerunt officium,& curſum ſuum in Chriſto,qui fuit finis, & terminus legis,prout dictum fuit in ſecunda quæſtione. Item patet qualiter illa terra promiſſionis materialis,& terrena non fuit præciſũ
C præmium patriarchis, & prophetis ꝓmiſſũ: ſed erat figura futurorum bonorum ſpiritualium,quæ omnes fideles acceperunt ĩ Chriſto poſt reſurrectionem propter fidẽ, & ſpẽ quã habuerant de Chriſto futuro.Vnde propter obſeruantiam legis dabatur eis illa temporalis terra,ſed propter fidem Chriſti futuri promittebatur eis terra viuentium in cœlo per illam terram promiſſionis ſignificata. Et ſic omnia promiſſa in lege erant ſpiritualiter intelligenda, quæ quidem bona Chriſtus erat daturus, prout dictum eſt queſtione 3.Item patet,ꝙ Ieſus Chriſtus fuit Meſſias in lege promiſſus,eò ꝙ impleuit omnia quę de eo ſcripta erant in lege, & ꝓphetis: prout probatum eſt in quarta quæſtione.Itẽ patet qualiter lex euangelica meritò debuit ſuccedere legi Moyſi: eò ꝙ dignior eſt mi- D
raculis: & certior certitudine ſcriptorum, & teſtium,& quia eſt veritas legis, & ꝓphetarũ.Et ſic patet qualiter eſt veriſſima in ſua fide,& crudelitate,& ſanctiſſima,& caſtiſſima in ſuo cultu,& adoratione:prout probatũ eſt in hac vltima q̄ōne.Et ſic etiã patet qualiter Iudæi manẽt confuſi, & cęci in ſua ignorantia effectata,& præparata,quia occęcauit eos malitia eorum, ne intelligerent ſacramenta Dei,quæ latẽt, in lege,& ꝓphetis. Et ſic manent hæretici: eò ꝙ manifeſtè deuiant à veritate legis,& prophetarũ,& a fide quam habuerunt patriarchæ, & ꝓphetæ de Chriſto, quem apoſtoli,& diſcipuli receperunt in ſuo aduentu, qui fuit repromiſſio, & hæreditas bonorum ſpiritualium gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro, de quibus loquitur lex & prophetæ. Item ex ſupradictis etiam ſequit̃
quędã alia corollaria concluſio. ſ. ꝙ omnes E
Iudæi moderni ſunt hæretici in lege Moyſi, & prophetis.Probat̃.Nam deuiant à veritate ſacræ ſcripturæ legis,& prophetarũ. ergo ſunt hæretici. Tenet conſequentia.Nam hęreſis nil aliud eſt niſi deuiatio à veritate ſacræ ſcripturæ vtriuſq; teſt. Antecedens probatur,Nam omnes patriarchæ, & ꝓphetę vixerunt in fide Chriſti futuri,expectantes, vt eos redimeret à ſeruitute peccati, & morte æterna,& acciperent ab eo repromiſſiones.ſ. gratiam in præſenti, & gloriã in futuro: vt probatũ eſt.Sed Iudæi moderni,& ſui prædeceſſores contẽpſerunt Xp̃m,& humanã redẽptionem,& omnia bona gratiæ,& gloriæ,& expectant falſum Meſſiam qui tribuat eis bona temporalia, ergo totaliter contradicunt veritati ſacræ ſcripturę legis & prophetarũ:
& fidei,& ſpei illorum:& per conſequẽs oẽs F
ſunt hæretici quotquot manẽt in eadem obſtinatione poſt aduentum Chriſti.Vnde aũt proueniat eis iſta hęreſis videbit̃ in fine totius tractatus.Sed dubitaret fortè aliquis vnde prouenit Iudæis modernis talis praua, & heretica intelligẽtia ſcripturæ legis, & prophetarũ? Ad qđ rñdet̃,ꝙ hoc prouenit eis ex falſis, & hæreticis traditionibus ſcribarum, phariſæorum,q̄ Chriſtũ crucifixerũt,& hoc quaſi morbo hæreditario.Ad cuius euidentiã eſt notandum, ſcḋm Ioſephum 18. li.antiquitatum,& 2.de bello Iudaico,ꝙ circa principium regni Octauiani quaſi per quadraginta annos ante natiuitatem Chriſti multæ ſectæ ſurrexerunt in Hieruſalem:& Iudæa, &

f per

A per totam terram Iſrael : inter quas fuerunt
duæ ſectæ principales. Nam primò ſurrexit
ſecta Saducæorum:qui de ſacra ſcriptura nõ
recipiebant niſi quinque libros Moyſi, & ſic
ſpernebant totum reſiduum ſacræ ſcripturę
veteris teſtamenti:negantes angelos eſſe, &
futuram reſurrectionem:ſpernentes etiã nu
ptias. Contra quos ſurrexit ſecta Phariſęorũ
ex filiis Simeon,prout dictũ eſt Pſ. 2. & 81.
& 136.qui recipiebant omnes libros veteris
teſtamenti,colentes nuptias,& aſſerentes an
gelos eſſe,& expectantes futurum Meſſiam,
qui oẽs filios Iſrael debebat liberare de iugo
Romanorum.Et quia iſti fingentes arctã re
ligionem,erant diuiſi in habitu, & modo vi-
uendi à cõmuni vita aliorum: ideo dicti ſũt
Phariſæi.i.diuiſi:à Phares qđ eſt diuiſio.Quæ
quidem ſecta fuit valdè acceptabilis pplo
B propter ſimulatam,& fictam religionem: in
tantũ,ꝙ omnes relinquebant eos executo-
res teſtamentorum ſuorum,& tutores pupil
lorum,& viduarum.Et quia præ cæteris ſu-
pradicti phariſæi dabant ſtudiũ,& operã ſcri
pturæ legis,& prophetarũ,ideo fuerunt ad-
miſſi, & aſſumpti à ſummis ſacerdotibus, &
acceperunt poteſtatem iudicandi,& determi
nandi cauſas,ſedentes ſuper catedram Moy-
ſi loco illorũ 70.quos elegit Moyſes ex præ-
cepto Dei ad iudicãdas,& audiendas, & di-
ſcernendas cauſas,& ad litigia ſedanda,& di-
rimenda in populo.Et acceperunt poteſtatẽ
legendi,& gloſandi legem, & prophetas, &
declarandi toto populo.Eſt verum,ꝙ de ea-
dẽ tribu Simeon fuerunt multi in lege,& ꝓ
phetis periti : qui licet non ſeruarent eãdem
religionem cum phariſæis quantum ad habi
tũ,& diuiſum modũ viuendi:tamen pp eorũ
C peritiam, & literaturam fuerunt ẽt admiſſi
ſimul cum phariſæis ad diſcutiendas cauſas,
& litigia,& declarandas, & gloſandas ſacras
ſcripturas,& iſti dicti ſunt Scribæ à ſcribẽdo,
& ordinãdo ſcripturas cauſarum . Sed quia
iſti ſcribæ,& phariſæi alleuiabant ſacerdotes
ab onere,& labore hmõi:ideo fuerũt aſſum
pti,& recepti ſimul cum ſacerdotibus ad por
tionẽ,& partẽ decimarũ,& oblationũ.Et tũc
conuerſi ad auaritiam inceperunt abuti offi
cio,& poteſtate,conãtes impinguare domos
ſuas,& augere diuitias.Et ſic inceperunt de
ſtruere populares dilatando cauſas,& litigia
deuorantes domos viduarum, & pupillorũ ,
& facti acceptores perſonarum,opprimebãt
pauperes fauendo diuitibus propter mune-
ra . Conuerſi ergo totaliter ſcribæ,& phariſæi D
ad auaritiam,& augendas diuitias ; & hono-
res capeſſendos:& vidẽtes, ꝙ obſeruantia p̃-
ceptorum cerimonialium erat magis vtilis
ad lucrum,& impinguandas domos eorum,
quàm obſeruantia præceptorum moralium,
& hoc propter oblationes,& ſacrificia, & de
cimas,& cætera donaria : quæ omnia cede-
bant eis in lucrum:Ideo decreuerunt præpo
nere præcepta cęrimonialia præceptis mora
libus,dicentes,ꝙ omnia præcepta cęrimonia
lia maximè præcepta oblationũ,& ſacrificio
rum reſpiciunt immediatè Deum,& cultum
eis. Moralia autem pro maiori parte perti-
nent ad proximũ, & ideo dicebãt,ꝙ pp cę-
rimonialia poterant omitti moralia. Et hoc
dicebant propter auaritiam,& lucrum ſuũ ,
eo ꝙ maiorem vtilitatem conſequebãtur ex
ſacrificiis,& oblationibus,& decimis , & cę E
teris donarijs,quæ populus offerebat,quàm
ex obſeruantia præceptorum moralium. Et
ſic condiderunt cõplures falſas traditiones ,
& iniquas,& hæreticas in fauorem cęrimo-
nialium:quæ totaliter contradicebant præ-
ceptis moralibus . Inter quas traditiones po
ſuerunt octo vel nouẽ dogmatá hæretica cõ
tra veritatem legis,& prophetarũ. Nã primò
dogmatizabãt populo, ꝙ magis obligabat
vnuſquiſq; ad offerẽda ſacrificia,& oblatio-
nes ſacerdotibus:quæ ad ſubueniendũ paren
tibus pauperibus, & ad largiẽdas eleemoſy-
nas egenis,eò ꝙ magis obligat homo Deo,
qui dedit nobis illa bona,quàm proximo.Et
ſic cũ falſa religione palliabãt,& colorabant
ſuã auaritiã,& ambitionẽ. Sed hãc perfidam
doctrinã,& venenoſum fermentũ execrat,&
improbat ſaluator Matthæi 25.& Marci 7. F
improperans eis iſtã falſam traditionem , &
exortatur diſcipulos,vt caueant à fermento,
& tali falſa doctrina ſcribarum,& phariſæo-
rũ.Item 2.dogmatizabant populo,ꝙ ſoli fi-
lii Abrahæ ſm carnem erant ſaluandi. Et ter
tiò dicebãt,ꝙ abſq; pœnitentia,& reſtitutio
ne per ſolas ablationes,& lotiones filij Iſrael
ſm carnem poterãt ſaluari:poſtquã ſolis eis
erat facta repromiſſio.Sed has duas falſas,&
hęreticas doctrinas execrat,& improbat bea
tus Ioannes Baptiſta.Matthæi 3.& Lucæ 3.
dicens ſcribis,& phariſęis.Genimina viperarũ
quis vos docuit fugere à ventura ira? facite
ergo fructus pęnitentiæ , & ne cęperitis di-
cere.Patrem habemus Abraam . Dico enim
vobis : quia potens eſt Deus de lapidibus
iſtis

A iſtis ſuſcitare filios Abrahę. In quibus verbis oſtenditur hæreticam eſſe doctrinam ſcribarum, & phariſęorum, quia abſq; pœnitentia, & reſtitutione, & fructibus dignis pęnitentiæ nullus poteſt ſaluari per opera legis. Itẽ oſtenditur, ꝙ repromiſſio nõ erat facta filijs Iſrael ſm carnem, ſed ſecũdũ ſpiritum, & fidem. Et oſtenditur etiam qualiter oẽs gentiles, qui adorabant idola lapidea, poterant fieri filij Abrahæ ſm ſpiritum, & ſaluari per fidem Chriſti. Item quartò dogmatizabant ſcribę, & phariſæi contra præcepta ſecũdę tabulæ erga proximũ, vnde dicebant, ꝙ præcepta negatiua non obligabant hominem ad pctm̃ quò ad affectum, & propoſitũ, ſed ſolũ quò ad effectũ, vnde licèt quis propoſuerit, & laborauerit occidere hominẽ, aut adulterari cum vxore alterius, nõ peccabat poſtquã

B tale propoſitum, & deliberatio non venerat ad effectum, & ſic nec ille erat homicida, nec iſte męcus aut adulter. Sed hanc hæreticam doctrinam, & fermentum corruptiuũ execrat, & dicit Chriſtus eliminandum Math. 5. cum ait apoſtolis. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plusquã ſcribarum, & phariſæorũ, nõ intrabitis in regnũ cęlorũ. q.d. tenẽdo doctrinã falsã, & hæreticã eorũ nõ poteſtis ſaluari, quia falſificant legẽ, nã nõ ſolũ qui occiderit hominem eſt reus inferni, & peccat mortaliter, ſed etiam qui iraſcitur fratri ſuo, aut eum ira, aut odio dixerit raca, aut fatue. &c. Et ſic docet Chriſtus, ꝙ hæretica eſt, & falſa illa doctrina, & intelligẽtia phariſæorũ quæ ſolũ prohibet manum, & effectũ. Item non ſolũ qui actualiter coit cum muliere eſt mœcus vel adulter, ſed quicunq; viderit mu

C lierem ad concupiſcendum eum, iam mœcatus eſt in corde ſuo. Item quintò dogmatizabãt, ꝙ dicere mendacium non erat peccatũ, niſi fieret cum periurio, puta iurando per Deũ, aut per Hieruſalem, aut per cęlum, aut per templũ. Hanc aũt falſam doctrinam execrat Chriſtus dicẽs, ꝙ nõ ſolũ omne iuramẽtum illicitum eſt pctm̃ mortale, ſed ẽt omne mendaciũ, quia noſtrum affirmare, & negare nõ debet eſſe cũ iuramento, niſi in cauſa neceſſaria, ſed ſolũ eſt, eſt, aut non, non. q.d. ꝙ negare veritatem, aut affirmare quod nõ eſt, peccatum eſt, licèt non fiat cum iuramẽto Item ſextò dicebant, ꝙ odire inimicũ nõ erat peccatum nec cõtra pręceptũ Dei. quia Deus nõ dicit niſi diliges amicum tuum ſicut teipſum. Leu. 19. Ergo nõ prohibet quin habeamus odio inimicum, & per cõſequens

D non eſt peccatum &c. Hanc falſam doctrinã execrat Chriſtus dicens, ꝙ nõ ſolũ tenemur diligere amicum, ſed etiam inimicum, orando pro eo, vt Deus conuertat eum ad viam ſalutis, quia licèt pctm̃ ſit abhorrẽdum, & deſtruẽdum in homine, tamẽ natura eſt diligẽda propter Deũ: ad cuius imaginẽ eſt facta, Itẽ ſeptimò dicebãt, ꝙ abſq; pctõ vnuſquiſque poterat vindicare ſe de inimico, & euellere inimico dentem pro dente, & oculũ ꝓ oculo &c. quia ad hoc obligatur omnis reus, vt patet Exo. 21. Sed hãc falſam doctrinam execrat Chriſtus ibidem dicẽs, ꝙ licèt illud præceptum ſit in foro iudiciali, tamẽ nullus debet ſibi vẽdicare vltionem particulariter: imo vnuſquiſque tenetur remittere iniuriam proximo, imo percuſſus in vna maxilla debet præbere aliam propter Deum.

E Item 8. dogmotizabant, quòd deus non promittebat niſi prçmium temporale in terra pro obſeruantia legis, & ideo ipſi non curabant teſaurizare niſi in terra. Quam falsã, & hæreticam doctrinã execrat ibidem Chriſtus dicens. Nolite teſaurizare vobis teſauros in terra, ſed in cęlo. &c.

Item 9. omnia quę Scribę, & Phariſei faciebant, non quærebant iuſtitiam cõſciẽtiæ, ſed vt apparerent boni coram hominibus, faciebant bona in apparentia, expectantes prçmium ab hominibus, in hoc ſæculo nõ curantes de alio. Quorum opera execrat Chriſtus dicens. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. &c.

Item 10. dogmatizabant Scribæ, & Phariſæi, quod Meſſias non erat venturus ad ſaluandum Iſrael, niſi prius veniat Helias propheta, prout ſcribitur Malach. quarto. Mittã vobis Heliam prophetam antequàm veniat dies domini magnus, & terribilis &c. Et ideo quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes, & leuitas ad Ioannem, inter cætera interrogauerunt ipſum, an eſſet Helias. Ioan. primo. Item inter cæteras opiniones quas populus habebat de Chriſto, quidam dicebant ipſum eſſe Heliam. Matthæi vigeſimoſexto. Et ideo Scribę, & Phariſæi dicebant populo, quòd Chriſtus non erat Meſſias, eo quòd nondum venerat Helias. Sed hoc procedebat ex cęcitate eorum, quia neſciebant diſtinguere inter primum, & ſecundum aduentum Chriſti, in quo Helias eſt uenturus. Ideo hanc, F

A ignorantiam & dubitatione remouit Chriſtus à mentibus apoſtolorum Matt. 17. Vnde quando apoſtoli viderunt Moyſen & Heliam loquentes cum Ieſu in transfiguratione, putarūt Heliam veniſſe tāquā pcurſorē, ſed cū poſtea neminē viderēt niſi ſolū Ieſū, ideo deſcendentes de mōte dixerūt Xpo interrogantes eum. Quid ergo dicunt Scribæ, ꝙ Heliam oportet primò venire? Quibus reſpondit Chriſtus dicens. Helias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico aūt vobis, ꝙ Helias iam venit, & non cognouerūt eum ſed fecerunt in eo quæcunq; voluerūt &c. Et tunc cognouerunt diſcipuli, ꝙ de Ioanne baptiſta dixiſſet eis &c. In quibus verbis oſtēdit Xps, ꝙ duplex erat eius aduentus. Nā in primo venerat ad redimendū genus humanum à peccato per mortem & paſſionē; in
B quo aduentu præueneiat iam eum Ioannes baptiſta in ſpiritu & virtute Heliæ. Sed iterum in fine mundi erat Chriſtus venturus ad iudicium generale, ante quem erat venturus Helias in perſona ad prædicandū Iudæis, & cōuertendos eos ad Chriſtum, ꝓut dictum eſt. Sed ſcribæ & phariſæi malitia, & odio occæcati hoc non cognoſcentes Chriſtum negauerunt, & in hac infidelitate remāſerūt, & morbo hæreditario ſuis hanc cæcitatem reliquerunt. Nā prius expectant Heliā quàm veniat Meſſias eorū. Et ſic prius inuocant Heliam quàm Meſſiam. Vnde quando circūcidūt pueros in ſynagoga pparant duas ſedes, vnā ꝓ Helia, quē credūt venire, & ibi adeſſe in circunciſione, & alteram ſedē præparant pro rabino qui exercet actū circunciſionis. Et ſic continuè manent in iſta cæcitate, quam quodam morbo hæreditario habēt
C ex fermento ſcribarum & phariſæorū. Item 11. dogmatizabant ſcribę & phariſęi ꝙ in eis nullum erat peccatum naturæ, nam poſtquā erant filij Abraæ & Iſrael ſm carnem, erant liberi ab omni peccato naturę. vnde nō putabant circunciſionē eis eſſe datam ad tollendum peccatū naturę, quod oēs traximus ex Adam, ſed tantū eſſe datam ad diſtinguendū filios Abraæ à populo gentili. quia ſolum populum gentilem putabant naturaliter peccare propter idololatriā. Et ſic per circūciſionē putabant euadere peccatū populi gētilis, ſed per ſola ſacrificia & oblationes & purgationes & lotiones putabant ſufficienter purgare omne peccatum. Et ſic putabāt & dogmatizabāt opera legi Moyſi ſufficienter & plenè iuſtificare hominem ab omni peccato in D propria virtute. Et ex hoc inferebant ꝙ Meſſias in lege promiſſus non erat liberaturus, nec redempturus Iſrael à peccati ſeruitute, quia per opera legis ſufficienter liberabāntur ab omni peccato, ſed Meſſias in lege ꝓmiſſus ſolùm erat à ſeruitute temporali, & captiuitate Romanorum liberaturus. Item dogmatizabant, quòd Meſſias non erat daturus bona ſpiritualia, ſed tantùm temporalia in illa terra. &c. Et ſic dicebant, quòd poſtquàm Meſſias non erat daturus eis bona ſpiritualia, ſed ſolum temporalia, nec erat eos liberaturus à naturali ſeruitute peccati, ſed ſolùm à ſeruiture & captiuitate temporali, ideò dicebant ꝙ Meſſias nō debebat eſſe Deus, ſed purus homo. Et ideo Ioan. 8. quando Chriſtus dixit eis. Si filius vos liberauerit verè liberi entis, reſponderunt, nos ſemen Abraæ E ſumus, & nemini ſeruiuimus unquā. Quomodo tu dicis, Liberi eritis? Quaſi dicerent, nos naturaliter liberi ſumus à peccato. Quibus reſpondit Chriſtus. Amen dico vobis, quicunque facit peccatum ſeruus eſt peccati. Sed vt oſtenderet Chriſtus ꝙ licèt ipſi eſſent filij Abraæ ſecundùm carnem, tamen propter hoc non euadebant peccatum, cum eſſent filij diaboli ſecundùm imitationem, & ſic non poſſent euadere peccatum, niſi Chriſtus faceret eos filios Abraæ ſecundùm ſpiritum, & promiſſionem, ideo ſubdit Chriſtus. Scio ꝙ filij Abraæ eſtis, ſecundùm carnem ſupple. Sed quia eſtis à patre diabolo ſecundū imitationē, ideo opera patris veſtri & deſideria eius vultis facere. Nam ſicut ille in veritate ſui creatoris, in qua creatus eſt, non ſtetit, ſed ex inuidia deſiderauit & ꝓpoſuit me oc F cidere, ita vos tanquā filij diaboli deſideria eius vultis facere & adimplere, eò ꝙ nō ſtatis in veritate legis, peruertendo uerum ſenſum, & intelligentiam legis & prophetarum, & deprauando ſcripturas per veſtras falſas traditiones. Secundò volendo me occidere ex inuidia, imitantes diabolum qui ab initio propoſuit & deſiderauit me occidere, volēdo occupare & vſurpare locū meum, &c. prout dictum eſt in expoſitione pſal. 81. Ex quibus ſupradictis patet, quòd ſcribę & phariſęi non intendebant, nec deſiderabant liberari à peccato per Meſſiam, quia iam putabant ſe eſſe liberatos per opera legis à peccatis proprijs commiſſis. Et ſic ſolum expectabant liberari per Meſſiam à ſeruitute temporali.

A Et expectabant eum ſolū, vt daret eis bona
temporalia,& ſic negabant.Meſſiā eſſe Deū.
Et iō dicebant Chriſto : De opere bono non
lapidamus te, ſed de blaſphemia:quia homo
cum ſis:te Deū facis,&c. Ex ſupradictis om-
nibus patut doctrinam ſcribatū,& phariſæo-
rum fuiſſe hæreticam.Quod probatur, Nam
totaliter contradicebat veritati legis,& pro-
phetarū, & peruertebat verum ſenſum ſacrę
ſcripturæ,vt patet intuenti. Item illa doctri
na eſt hæretica quæ tollit domum optimū
legis,& prophetarum:ſed doſtrina ſcribarū ,
& phariſæorum eſt huiuſmodi: igitur eſt hæ
retica.Maior patet minor probatur. Nam il-
la doctrina tollebat,& negabat finē legis ne
gando Chriſtum. Nam illa lex ordinabatur
in Chriſtum tanquam in ſuum finē, vt daret
gratiā in præſenti,& gloriā in futuro:ſed il-
B la doctrina negat Chriſtum redēptorem, &
glorificatorem:ergo tollit,& negat finē op
timū legis,& prophetarū.Nā lex, & prophe
tę expectabant Chriſtū redemptorē.& iuſti-
ficatorem,& glorificatorem , & gratificato-
rē:vt patet per totū diſcurſum prophetarū :
ſed doctrina ſcribarū, & phariſæorum negat
ōīa iſta,& nō expectabat liberationē à pctō
ex obſeruantia legis : ſed ſolū liberationem
ā captiuitate,& ſeruitute tēporali: nec expe-
ctat bona ſpūalia:ſed tantùm temporalia : vt
dictum eſt: ergo tollit bonum , & optimum
finem legis,& per conſequens diſſipat legē ,
& prophetas,& ſic eſt hæretica. Et ideo ſalua
tor tanquam hęreticam ,& blasfemam con-
demnauit totam illam doctrinam : vt patet
Matthæi.5.& 6.&.7.& 15.& 23.Et appellat
eam fermentum corruptiuū legis,& prophe
C tarum:à quo mouet nos cauere,& fugere,vt
patet Matthęi.15. Et hæc fuit cauſa quare
ſcribę,& phariſęi conſpirarunt in mortē Xpi
eò:quia cōdemnabat tanquam hęreticā do-
ctrinam eorum,vt patet per totum diſcurſū
euangeliorū.Sed quia ipſi ſcribę , & phariſęi
manſerunt confirmati,& obſtinati in tali hę
retica doctrina per Chriſtū cōdemnata:idro
tranſtullerunt eam in ſuos ſucceſſores tāquā
morbum peſtiferum,& hæreditarium. Bd cu
ius intellectū eſt iterū notandū,ꝙ poſt mor-
tē Chriſti poſtquā ſcribę , & phariſęi per pu-
blicam famem, & multa ſigna, & miracula
nouerunt Xp̄m reſurrexiſſe : propter quod
multi de populo conuertebātur ad Chriſtū ,
cōſitentes ipſum fuiſſe verum Meſſiā in le-
ge,& prophetis promiſſum:tunc ad peruertē

dam opinionem populi,quā de Chriſto habe D
bat:conati ſunt oſtēdere qualiter lex Moyſi
erat imperfecta,& nullo modo abolēda: ſed
in æternum duratura.Secūdò qualiter Meſ-
ſias in lege ꝓmiſſus non debebat eſſe Deus:
nec dare bona ſpūalia:ſed tꝑalia : nec debe-
bat redimere Iſrael à pctō:quia iam hoc ope
rabatur lex: ſed ſolū debebat liberare Iſrael
à ſeruiture,& captiuitate temporali Roma-
norū,& ꝙ erat venturus cū magna poteſta-
te temporali,& maieſtate: vt omnia ſupradi
cta poſſet efficere. Et ex hoc arguebant , &
prædicabant populo Ieſum Chriſtū nō fuiſ-
ſe Meſſiā.Et ideo per omnes illos quadragin
ta annos contradixerunt apoſtolis. Sed poſt
quàm poſt deſtructionē ciuitatis viderunt
ſe nihil profeciſſe contra diſcipulos Chriſti ,
& chriſtianam religionē : imo videbant eam
augeri:tūc recurrerunt ad magicas artes . Et
ſic vt ſuam perfidiam fortius poſſent aſtrue E
re:aſciuerunt in ſocietatem ſuam quendam
necromanticum,& magum, nomine Mair ,
genere Idumæū , & fecerunt ipſum proſely-
tū precibus,& muneribus : inſtruēdo ipsū in
lege,& prophetis cū falſa intelligētia , & de
teſtabili fermento eorum . Sed cū iſte Mair
eſſet iā de ſe verſutus, & aſtutus, vt cōplace-
ret phariſæis excogitauit iniquū modum ad
cōfirmandā,& augendā malitiā eorum, & di
xit qualiter Deus duplicē legē dedit Moyſi
in monte Sinai.Primò vnam ſcriptā in tabu-
lis,& in cartis,& aliā ore tenus, & ſecretam.
Vnde Moyſes ſolū manifeſtauit legem ſcri-
ptā populo: quę cōtinetur in illis quinque li-
bris,qui habentur apud omnes, ſed nō mani
feſtauit legem ſecretā ore tenus datā : ſed
illam tātū manifeſtauit Ioſue cum pacto.vt
ille tantū manifeſtaret ſuo ſucceſſori . Et ſic F
dicebat iſte ſacrilegus Mair, ꝙ illa lex ꝑ ſuc-
ceſſores venerat vſque ad ipſum cui pręcepit
Deo manifeſtare eam omni populo hebręo
rum propter inſtantem neceſſitatem , quia
multi Iudęorū conuertebātur ad Chriſtum
ne iudaiſmus deſtrueretur,quā quidē legem
appellauit Tora ſebe alpe.i.legem ore datū,
& ēt appellauit eam Miſna.ſ.ſecundā legem.
In qua quidem lege cōtinentur multa erro-
nea,& contraria veritati, ſed inter cętera cō
tinetur,ꝙ prima lex nō fuit data niſi ad quā
dam inſtructionem temporalem, ſed iſta ſe-
cunda eſt de vltima intentione Dei tanquā
declaratio primę. Et quòd iſta ſecūda debet
corrigere primā,cum ſit maioris autoritatis

A & de vltima in tentione Dei. Et ſic continet multa contra veritatem literę peruertendo verum ſenſum primæ legis quam habemus ad falſum propoſitum eorum, & continet ēt omnes traditiones phariſæorum, vt oſtenderet eas à Deo ordinatas. Omnes aūt iſtas traditiones contentas in iſto Miſna ſiue ſecunda lege, poſtea redigit in ſcriptis quidam appellatus Rabi Iudanaſſi, qui ſecundùm alios vocatur Rabi Monoa, in quodam volumine multis libris diuiſo. quod Iudæi appellant Miſna. i. ſecundam legem. Sed tempore magni Conſtantini videntes Rabini hebręorum totum populum gentilem conuerti ad Chriſtum, & deſtrui omnia idola, & omnia templa idolorū conſecrati in eccleſias Chriſti: ex cuius occaſione maxima multitudo Iudęorum conuertebatur ad Chriſtum: eò

B ꝙ manifeſtè patebat Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam: poſtquàm in nomine eius omnia idola delebantur ſecundùm oracula omniū prophetarū. Hoc ergo videntes Rabini Iudæorum congregati ſunt in Babylonia Aegypti in magna multitudine: qui ſupradictum Miſna prolixius, & copioſius expoſuerunt, & in plures libros diuiſerunt. Quam quidem ſcripturam Talmud appellauerunt. In quo qdē Talmud multa falſa, & cōtra rationem, & naturam, & bonos mores conſinxerunt. Inter cætera enim dicunt, ꝙ quando Moyſes accepit ſupradictam duplicem legem in monte Sinai: pariter fuerunt cum Moyſe animæ omnium prophetarum. ſ. Iſaię & Hieremiæ, & aliorum: qui ſinguli ſuas ſingulas acceperunt prophetias, quæ quidem animæ prophetarum poſtea tēporibus ſuis

C venerunt ad corpora ſua: & ſic ſuis temporibus manifeſtarunt in Iſrael ſuas prophetias. Item tertiò dicunt ꝙ ibidem. fuerūt animæ omnium Rabinorum, qui compoſuerūt Talmud, & ibi in monte Sinai acceperunt intelligentiam legis, & prophetarum, & totam doctrinam traditam in ipſo Talmud, quę quidem animæ venerunt ad ſua corpora tēpore magni Conſtantini, qui tradiderūt Talmudicam doctrinam in verbis Talmud. Et ideo dicunt ꝙ illa doctrina non poteſt menti: poſtquàm fuit tradita à Deo ſimul cum lege, & prophetijs. Quam quidem doctrinā Talmudicam legunt, & obſeruāt hodie omnes Rabini Iudæorum, & cum ea regunt Iudaiſmum, & Iudæos ſimplices, & in tali deceptione & cęcitate perſeuerāt. Ex ſupradictis omnibus ergo patet, quòd doctrina Talmudica, quam hodie Iudæi obſeruant, habuit ortum à ſecta ſcribarum, & phariſæorū. Nā hodie adhuc tenent & obſeruant documēta falſa & hæretica ſupradicta. Nā adhuc tenēt primum falſum documentum, ſ. quòd magis obligatur homo honorare ipſum magiſtrum legis quem appellant Rabi: quàm honorare patrem, & matrem, & magis ſubuenire ipſi Rabi, quàm patri & matri. Item obſeruant ſecundum, & aſſerunt quòd ſoli filij Abrahæ, & Iſrael ſecundùm carnem ſunt ſaluandi. Item aſſerunt tertium quòd abſq; pœnitentia, & reſtitutione male ablati ſaluātur ſeruando legem, & doctrinam Talmudicam. Item aſſerunt quòd malum propoſitum, & voluntas non obligant ad peccatum niſi ſequatur effectus. Item aſſerunt, ꝙ mendacium nō eſt peccatum ſine periurio, E & ideo non faciunt conſcientiam mentiri Chriſtianis, & alijs nationibus. Item aſſerunt aliud falſum documentum, quòd licitum eſt vindicare iniuriam quocunque modo. Item quòd licitum eſt habere odio inimicū, & lædere quocunq; modo ipſum. Itē dictis, & factis ducunt vitam ſimulatam, & fictā, maximè contra Chriſtianos. Item vltimò tenent ꝙ totum præmium legis eſt temporale, & nihil credūt ſpirituale. Et ſic patet quòd iſta doctrina Dalmudica habet ortum à falſa doctrina Scribarū, & Phariſæorum, quam Chriſtus increpat & execratur Mat. 5. & 6. & 23. Item obſeruant & aſſerunt tria alia hæretica & magis deteſtabilia documenta. Primò, ꝙ lex Moyſi eſt in æternum duratura quò ad cęrimonialia. Secundò, ꝙ lex Moyſi nō promittit niſi temporalia bona. Tertiò, ꝙ Meſſias in lege, & prophetis promiſſus non erat F venturus niſi ad liberandum Iſrael à captiuitate temporali, & ad dandum bonam bona tēporalia. Ex quibus cōcludunt Ieſum Xp̄m non fuiſſe Meſſiam. Et ſic patet quòd Iudęi moderni nil aliud obſeruant niſi traditiones falſas ſcribarum, & phariſæorum, & Talmudiſtarum, & per conſequens doctrinam hæreticam per Chriſtum condemnatam, & reprobatam, tanquàm fermentum corruptiuū legis, & prophetarū. Quę quidem doctrina ideo dicitur hæretica & corrupta, eò quòd tollit, & negat totam veritatē, & verū finem principaliter, & finaliter intentū, & expectatum in lege, & prophetis. Nā tota lex, & prophetæ nil aliud clamabant nec expectabant

niſi

A niſi Chriſtum futurum declaratorem legis, & prophetarũ,& futurũ redemptorem per mortem,& paſſionem,& futurum glorificatorem per ſuam reſurrectionem. Et ſic lex euangelica nil aliud eſt niſi veritas, & finis vltimatus,& intentus,& deſideratus in lege, & prophetis Et ideo dixit Paulus in iudicio corã Feſto,& rege Agrippa,vt patet Actuũ, 29.Vnde ait.Auxilio autem adiutus Dei vſque ad hodiernum diem iſto teſtificans minori atque maior,nil extra dicens quàm ea quæ prophetæ locuti sũt futura eſſe,& Moyſes,ſi paſſibilis Chriſtus,ſi primus ex reſurrectione mortuorum:lumen annũciaturus, eſt populo.Ex quibus verbis apoſtoli patet, ꝙ Moyſes,& prophetæ nil aliud locuti ſunt,niſi Chriſtum paſſibilem pro noſtra redẽptione,& primò reſurrecturum pro noſtra glori

B ficatione,& annunciaturum lumen, & veritatem legis,& prophetarũ.Sed quia nil aliud extra legẽ,& prophetas annunciabat Paulus & cæteri euangeliſtę eſſe cõpletũ per Chriſtum niſi ea quæ lex,& prophetę prædixerũt futura ergo lex euangelica nil aliud eſt niſi ueritas legis,& prophetarum,& finis intẽtus in eis.Iudæi ergo moderni auferentes, & negantes à lege iſtam veritatem, & vltimũ finem,falſificãt legem,& prophetas,& ſic manent hæretici,& ſacrilegi.Ex quibus patet,ꝙ chriſtiana religio verè obſeruat legem Moyſi quantũ ad ſubſtantiam,& eſſentiam.& veritatem eius.Et per conſequens Iudæi moderni nullo modo ſeruant legem Moyſi poſt publicationem euangelij, quia cęrimoniæ quas obſeruant,iam ſunt mortuæ, & mortiferæ,& falſæ,poſtquàm nil futurum iam ſi

C gnificant, poſtquam fuit iã impletum qđ ante ſignificabant,prout declaratum eſt in quinque ſupradictis quęſtionibus.Et ſic manent Iudæi cœci in ſua obſtinatione vſq; ad ſecundum aduentum Chriſti, antequam veniat Helias ad prædicandum eis, & declarandum eis veritatem legis Moyſi,& ꝓphætarũ. Et tunc cognoſcet ſe eſſe deluſos. & deceptos,& ſic cõuertentur ad dominum Deum ſuum,& Dauid regem,& Meſſiam ſuum, vt patet Zaca.3.& Mala.4. & ſupra probatum eſt.Ex ſupradictis etiã patet,ꝙ quatuor ſunt quæ detinent Iudæos in ſua obſtinatione.Primò,quia putant lege Moyſi perfectè iuſtificare hominem,& eſſe ſemper duraturam, & ꝓ conſequens non ordinari ad alium finem,& maiorem perfectionem, ſed eſſe literaliter intelligendam, cuius oppoſitum probatum

D eſt in prima, & ſecunda quæſtione. Secundò,quia putant omnia in lege promiſſa eſſe temporalia.Tertiò: quia putant,ꝙ Meſſias in lege promiſſus non erat daturus bona ſpiritualis, ſed tantum temporalia, & ꝙ ſolum debebat eos liberare à temporali captiuitate,quia iam liberabantur ab omni peccato per opera legis.Et ſic negant Chriſtum eſſe Meſſiã,cuius oppoſitum probatũ eſt in tertia quæſtione. Quartò, quia putant legem euãgelicã eſſe contrariam legi Moyſi,& eſſe falſam,& ſacrilegam in ſua credulitate, & religione,cuius oppoſitũ probatum eſt in qnta quæſtione.Quam quidem ignorantiam,& cęcitatem ſi deponerent ab oculis mẽtis, illicò viderent veritatem, & conuerterentur ad fidem Chriſti.Sed hic quæritur vnde eſt, ꝙ cum Iudæi videant manifeſtè iſta ſupradicta eſſe vera per ſacram ſcripturam legis, &

E prophetarum,quare ergo non conuertũtur? Ad hoc reſpondetur ſicut pluries dictũ eſt, ꝙ ſcriptura veteris teſtamenti tota eſt velata velo cęrimoniarum,ꝙ ænigmatum ſub quibus latet veritas euangelica.In cuius ſignum Moyſes ponebat velum ſibi ante faciem, qñ legebat,& promulgabat legem filij Iſrael:ad denotandum,ꝙ illa lex erat velata literalib. cęrimonijs, ſub quibus latebat veritas euangelica, quod velum Chriſtus debebat auferre in ſuo aduentu. Sed quando Scribæ, & Phariſæi negarunt Chriſtum coram Pilato, & dixerunt, Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros,tunc fuerunt occęcati ſub illo velamine, & fuit eis maledictio cęcitatis ante oculos mentis inflicta generaliter vſq;

F ad ſecundum aduentum. Quia quãdo legũt Moysẽ,& prophetas ſemper habent illud velamen cęcitatis ante oculos,& ſic nõ poſſũt cernere veritatem niſi ſpirituali lumine illuſtrentur.Quam cęcitatem prædixit eis Dauid pſal.68.dicens. Obſcurentur oculi eorũ ne videant,& non intrent in iuſtitiam,id eſt veritatem tuam, Itẽ Iſaiæ 6. Occęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude,ne forte videat oculis,ſuis, & auribus ſuis audiat,& corde ſuo intelligat, & conuertatur,& ſanem eum &c. Sed quia aliqui continuè aut interpolatim baptizantur, ideo ſubdit.Sed adhuc decimatio &c. Vnde eſt aduertendum,ꝙ licèt multi baptizẽtur per ſucceſſionem temporis,tamen nõ eodẽ fine.Nam triplici ex cauſa multi veniunt ad

 baptiſmum

IODOCVS BADIVS ASCENSIVS RELIGIOSO ADMOdum atque diſerto patri.M. Maturino de Cangeyo: profesſionis diui Bernardi candidisſimo.

S. D.

VBI primum te,Maturine,pater obſeruande,& intus,& in cute noui.demiratus ſum,fateor, mores tuos ſanctiſſimos,& laudatiſſima iſtius ordinis profeſſione digniſſimos, obſeruaui ad hoc raram iſtam ſapientiam,ſuaui,& eidem non vulgari coniunctam eloquentię, veneratusque demùm ſum tuã tàm temperatam & tamen feruentiſſimam (cum in ea re non facilè modum excedas) in optimum maximum Deum noſtrum cum caritate non ficta religionem. Quocirca primùm te dilexi non vulgariter, mox etiam amaui non ſegniter,ac demùm veneratus ſum haud ſecus ac debui obſeruanter. Nunc vero tanta virtutis tuę acceſſerunt monimenta, vt quo te ſatis amplo honore proſequar excogitare nequeã, niſi fortè ſimul paternitatem tuam diligam,amen,obſeruem. Quos tamen conatus omnes ſuperant tua cùm in literatos omnes, tùm in me literatorum facilè minimum,merita. Tua ſi quidem vnius opera,& accuratione diuinę deuotiſſimi Bernardi lucubrationes ſub vno codice propediem in veſtitu proſilient deaurato. Tua eiuſdem cura ac opera (Reuerendo tñ patre Magiſtro noſtro Ioan.focaudo Claręualis abbate digniſſimo ad hoc opitulante) ſuperiori anno emiſimus ſanctiſſimas (ne ſolùm eruditas dicam)expoſitiones domini, ac Magiſtri noſtri Iacobi Parem de Valentia Chriſtopolitani Epiſcopi in centumquinquaginta Dauidis, quos pſalmos vocant,in officialia,euangelica,& cętera eccleſiaſtica cãtica. Verũtñ(vt Ouidianum illud vſurpem) Sanctius his & quod dominari in cętera poſſet, Deerat adhuc. Opus videlicet cui non ab re Cantica canticorum titulus eſt,& ob id cæteris ſanctius cenſendendum, quòd ab eodẽ ſpiritu ſancto,abs quo cætera quoque,dictatum maximum canit ſacramentum,vt equo ſacramenta emanauerunt omnia. Quod nunc tandem, Beneficentiſſimè pater, eadem largitas tua nobis contulit imprimendum cum eiuſdem patris cùm primis honorandis ſummè tamen colendis, tùm admirandis expoſitionibus. Colendis quidem ſummè,quòd in eis ſummopere ſtudet gloriæ Ieſu Chriſti domini noſtri,& eccleſiæ catolicæ ſponſæ eius, videlicet fœbæa lampade clarius demonſtrans hoc eorundem epitalamion eſſe à ſpiritu ſancto per os ſapientis præceptum. quod qui nõ amet,colat,ac veneretur planè ſeſe filium tanti ſponſi tantæq; ſponſæ perneget. Admirandis autẽ tantopere,propter ſummam earum eruditionem,qua non exotticè,nec violenter,ſed ſpontè ac natiuè omnia canticorum myſteria epitalamio dicto vendicat,tanta perſpicuitate, tantaq; animorũ inuitatione, vt ego alioqui(fateor)frigiduſculus, & à calore talis lectionis per lodicis parandæ ſollicitudinem pluſculum abductus, vt primum opus per legi, ita inflammatus ſum ac in amorem eius raptus,vt vix meditãti aliudque ferè agenti exciderit mihi nuptiale carmen.quod quia pium licèt minus cultum eſt viſum,indici ſequenti duximus apponendum. Sed vt ad me redeam, per huius operis conſecutionem factus ſum multorum debitor. primùm quidem ipſius auctoris, qui ipſum edidit,deinde præuenerandi abbatis Claræuallis,qui ipſum nobis emit, & ab Hiſpanijs vſque per Pyrenea iuga ad nos tranſuehendum curauit.ſed potiſſimum tuus,Pater Maturine,cuius hortatu,ope,opera,& auſpicio fauſtiſſimo prædictum opus luculentioribus, quàm pſalterium ipſum,caracteribus excudimus. Quocirca ne ingratitudinis omnium macularum teterrimæ mihi inurenda ſit nota, hanc opellam, & quicquid in ea meruerim laudis tuæ do,dedo, ac dico paternitati,nihil minus quàm talem dedicationem expectanti. Sed eo ſum iudicio, vt qui ſe minimum honore dignos æſtiment,eos eo cenſeam digniſſimos. Cui ſententiæ meæ in hoc opere tibi dicando ſubſcripſit, ac ſuffragatus eſt tui mirator amatorque ſingularis, & vir multa veneratione dignus Magiſter Bernardus Hanegranus. Suſcipe itaque in partem amicam, quod amico fecimus auſu, & Vale pater optimè. Ex officina noſtra calcografa. Pridie natalis dominici.

M. D. VII.

Sponſus Xpi Sponſa eſt Eccleſia Maria. Anima fidelis.

OSculaca ſta para venienti Eccleſia ſponſo:
Clauſtraq; virgineo mater honore para.
Et tu quęcunq; es proprię ſtudioſa ſalutis:
Mens: anima:ac ratio pectora munda para.
Ecce venit ſaliens thalamo tibi ſponſus ab alto:
Vt faciat votis cuncta petita tuis.
Vtq; exornatam cellas te ducat in amplas:
Et tibi perpetui monſtret amoris opus.
Infima ſummus init:rex regum pauperis aulam:
Vita necis vinclum: gloria dia lutum.
Eia age rumpe moras:venientem ſuſcipe ſponſum.
Amplexumq; ſemel linquere ſponſa caue.
Omnia fert ſecum mulieribus grandia mundi:
Et quicquid ſponſæ mens bene ſana petat:
Delicias caſtas atq; oblectamina ſancta.
Exprobraturus nil:dabit omne bonum:
Huic ſunt delicię tecum reſidere:loquiq;
Atq; in complexu te retinendo mori.
Tempus erit propria quo te iam cęde redemptam
Effuſa ex imo corde lauabit aqua.

Septem ſacramentorum.

Et ſic ſeptuplici tandem dotata monili:
In cedes ſummi ſponſa,& amica Dei.

Maro in Bucol.

Naſcere:præq; diem veniens age lucifer almum:
Currite fatales talia ſæcla deæ.
Tuq; boni tanti Gabriel paranynſe propinqua.
Ecce dies plena eſt:ſponſaq; compta Deo.
Tuq; decus vatum caſtorum pneuma beatum:
His talamis auſpex & pius autor ades.
Tu quoq; ſponſæ veni:ſummi ſapientia patris:
Virginis intactæ viſcera ſancta petens.
Tuq; opifex rerum gnatum demitte volentem:
Hoc opus eſt veſtrum cura decuſq; trium.
En iam lætus adeſt ſponſus,iam ſponſa cubile:
Iam ſua:iam ſeſe eſt omine pacta bono.
Iam ſponſi redimita bonis:iam flammea portat.

Virtutis.

Mox ſponſum faciet prole frequente patrem.
Iam virgo fœcunda Deo concępit ab aure.
Et peperit ſponſum ſponſa pudica ſuum.
Iam mens fruenti ſponſum concępit amore:
Iam pariet ſponſo pignora grata ſuo.
Et iam ſponſa triplex ex omni parte beata,
Tota eſt pulcra fruens iam ſine labe Deo.
Ergo per os Magni Salomonis ſpiritus alme
Cantica quæ ſuperent muſica dona,cane.
Nil opus eſt frigio tibicine,nil Hymenæo,
Solus enim potis es proſpera cuncta dare.

FINIS.

ILLVSTRISSIMO D. D. ALFONSO DE ARAGONIA, MISERATIONE DIVINA Archiepiſcopo Cæſarauguſtano.

IACOBVS PAREM EPISCOPVS CHRISTOPOLITANVS SVO DOMINO METVENDO SALVTEM cum proſperitatem plurimam optat.

SVPERIORIBVS diebus domine illuſtriſs. plurimorum religioſorum aliorumq; literatorum virorum vehementi exhortatione fui vexatus ac diſcruciatus, vt Cãtica Canticorum Salomonis: quæ intellectu difficillima, & ferè inextricabilia ſunt, & habentur: in lucem aperire vellem: ad hoc vt illi fierent doctiores. Ipſe verò hoc animo coniectans quàm magnam prouinciam humeris meis imponerem: & planè mihi difficilè laborioſumq; videretur: tùm ob munus publicum quò fungor: tùm ob plurimas occupationes, tam familiares quàm domeſticas, quibus obruor: tùm ob ingraueſcentem ætatem meam: quæ laboribus iuuentutis minimè reſpondet: hoc eis ſpondere recuſaui. Nouisſimè autem venit ad me ſapientisſimus ſacræ Theologiæ interpres & profeſſor magiſter Michael Figuerola tuæ illuſtriſſimæ dominationis præceptor; qui tuo nomine me vnicè rogauit: precibusq; contendit: vt aliquid ex illo ſacræ ſcripturæ agro: cui operam, & ſtudium dare expetis: rimari conarer, quod doctrina, & ſcientia cumulatum eſſet: et tua excellentia dignum haberetur. Ego autem ſumma cupiditate ductus inſeruiendi illuſtrisſimæ dominationi tuæ: ac parendi tuis imperiis: ad faciendum quod iubebas illicò me accinxi omni vitæ me diſcrimini obiiciendo. Quamobrem cum totius ſacræ ſcripturæ vniuerſum campum è veſtigio peragraſſem: nil mihi magis decorum atque vtile: neque tua amplitudine dignum (vt mea fert opinio) uiſum eſt: quam ipſa Salomonis Cantica Canticorum. In quibus Salomon inter Chriſtum et eccleſiam ſponſam ſuam mutuum explicat amorem: vnumquemque fidelem Chriſtianum incitant et incendens: vt ſcripturam ſacram in ſponſam ducat ſuam. Eas igitur ob res animo inſtitui meo: ne tam pretioſa ſupellex incognita extaret: quæ iam pridem parturio aliquando parere. Neminẽ tamen niſi dominationem tuam illuſtrisſimam dignum exiſtimaui: cui hæc eadem dicare deberem: cum ſit tibi optima indoles: nobilisſimum:

perſpicaciſ-

perſpicacisſimumq́;ingenium:humanitas:liberalitas: ingens animi magnitudo: ac ſtudiorum ſacræ ſcripturæ voluptas vehemens,&oblectatio: tum ẽt quia in hac tempeſtate noſtra inter omnes ex clara familia natos aut regio ſanguine cretos ꝙ docti ſint atque habeantur:præter illuſtrisſimam dominationem tuam mihi occurrit nemo : tùm etiam ob ſummam dignitatem,in qua exiſtis,& munus eccleſiaſticum;quo fungeris, & vices regias quas in toto regno Aragoniæ geris: ideo ſacram ſcripturam te minimè latere,aut fugere exiſtimaui . Verumenimuerò cogitans mecũ hoc opus intuẽdum in tanta eruditisſimorum literatisſimorumque virorum ipſius vrbis,& regni necnon tui ſenàtus canonicorum concione,& copia: quæ maxima eſt:qui ingenio,& prudentia pollent ſingulari : & quòd non ſit ita comptum atque expolitum ea eloquentia:eo dicendi ornatu:vt par eſt,& ratio præſcribit:vereor ne illud parui faciant. Atque eo nõ in mino rem animi incertitudinem : hæſitationemq́; coniectus ſum:quam fuit no ſter Cicero : cum librum de officiis ad Marcum filium dedit : qui Atenis ſub Cràtippo perſeueraret auditor.In quarũ gymnaſiis, & philoſophorũ, & eloquentisſimorum virorum frequentia erat.Veruntamen volens ac ex petens tuæ inclytæ dominationi morem gerere: hoc opus expresſi,quo re ctius valui;& eo ſtylo ſcolaſtico,& pingui Minerua:vt ſic dixerim:quo om nes tàm docti quàm mediocres ac etiam ſimplices religioſi,& clerici cæte rique fideles capere perpendereq́; valeant. Quod quidem opus clarius de corabit animum tuum quam ſplẽdida purpura:aut quàm(pene dixerim) ſi opulentisſima vrbe dominationem tuam illuſtrisſimam donarem.Quare ſacræ ſcripturæ per amplitudinem tuam incumbendum eſſe cenſeo:in qua qui docti euaſerunt:ẽt ſi ex humili loco nati ſunt:ſibi vendicarũt nomen:famam:laudem:& gloriam . Et tantam dignitatem ſublimantur:ut in terris quaſi Dii habeãtur. Quod facile dominatio tua attingere valebit atque nanciſci.Nam vbi animam intenderis:ingenium valet.Contempletur ergo dominatio tua: ponatque ante oculos,& æmuletur famam inuictisſimi regis Ferdinandi amplitudinis tuæ genitoris chriſtianisſimi:qui ob exaltationem:laudem:& gloriam ſummi maximeque Ieſu Chriſti ac fidei catolicæ honorem,& ampliationem ad delendos fugandosq́ue Mauros ex agro Betico Hiſpaniæ:non formidauit neque exteritus eſt ꝑſonam ſuam aduerſus illos bellando manusq́ue conſerendo ſtrenuo ꝓſtantiq́ue animo maximis diſcriminibus obiicere.Et tandem ſuo ductu dexteritate vigilantia atque ſolertia illos debellauit: vicit:fugauit: & in ſuam ditionẽ redegit Alfamam:Aloram:Cartamam:Rondam:Morbellam: ac famoſisſimam,& bello inſuperabilem ciuitatem Loxam, & Cambille inacceſſibile oppidum atque vicinis cunctis quondam formidabile aſylum:quàmpluri maque alia oppida, & municipia ; quæ multorum ſententia inexpugnabilia habebantur. Ita vt ex regno omni Granatæ parum reliquum ſit:

cui

cui prope diem dominabitur. Qui ſi ventri, & ſomno atque laſciuiis deditus fuiſſet, & in oti o marceſcere voluiſſet, nunquàm tantam tanque immenſam immortalemque laudem ſibi ſuiſque vendicaſſet. Et quod potiſsimum duco, & quod ſuperiores Hiſpaniæ reges, quāquàm id facere attentaſſent, adimplere non valuerunt, id pater inclytæ dominationes tuæ non perterritus nec victus labore neque pretio corruptus breui temporis curriculo peregit, & præſertim in ſua tenera ætate, quod miraculi loco profecto cenſendum eſt. Et non ab re literis geſta illius mandanda ſunt, vt æternum nomen extet, & ſemper vi uere cenſeatur. Et idcirco domine illuſtriſsime nulla potentia, nulla vis tam magna eſſe poteſt, quin maior potiorque ſit per diuturnum ſtudium, & uigilantiam circa vnamquamque rem ſiue bellicam ſiue literariam. Quare per dominationem tuam illuſtriſsimam conandum atque enitendum eſt, vt non minori gloria atque laude ob literarum ſacrarum ſtudia in eccleſia excellas, quàm parens tuus in armis excelluit. Sed hæc hactenus, nam ſatis, & pluſquam decuit in his peruagata eſt epiſtola noſtra. Cantica canticorum vero legamus.

P R AE F A T I O.

CANTABO dilecto meo
canticum vineę ſuę. Iſa.
5. Licèt Iſaias cantaue-
rit canticum commina-
tionis contra vineam do
mini,quæ erat domus I-
ſrael ſecundùm illum ſta
tum: tamen multò con-
uenientius Salomon hoc libello cantico-
rum cantauit canticum vineæ domini : quę
eſt eccleſia Dei quò ad omnes ſtatus vtriuſ-
que teſtamenti:quod quidem canticum non
B dicitur canticum comminationis , ſed can-
ticum lætitiæ & gratiæ : eò quòd in eo præ
dicitur totum myſterium noſtræ redemptio
nis , & ſalutis completum in nouo teſtamen
to , vt patebit. In quibus verbis propoſi-
tis tanguntur , & notantur quatuor cauſæ
huius libri Canticorum Salomonis . Nam
primò prænotatur cauſa efficiens , & autor
huius libri per hoc pronomen ego præ intel
lectum in ly cantabo.q.d. ego Salomon can
tabo. Secundo notatur cauſa formalis per ly
cantabo , quia oſtendit ſe velle procedere in
hoc opere per modum cantilenæ.Tertiò no
tatur cauſa finalis per ly dilecto meo . per
quod oſtenditur,ꝙ hoc opus dirigitur Deo ,
qui eſt finis noſter: in cuius dilectione conſi
ſtit finis noſter, & beatitudo . Quartò nota-
tur materia huius libri in ly canticum vineę
C ſuæ,quia totus iſte liber eſt de eccleſia, quæ
dicitur vinea domini,vt patebit per ſingula.
Et ideo antequam procedamus ad expoſitio
nem huius libri , eſt videndum de vnaquaq;
prædictarum quatuor cauſarum . Quantùm
ad primum eſt dicendum , quòd nemo He-
bræorum, nec catolicorum Chriſtianorum ,
dubitauit vſq; ad præſentem diem Salomo-
nem edidiſſe tres libros ſapientales.Prouer
biorum , & Eccleſiaſtes , & Canticorum.Sed
multi Hebræorum antiquorum dubitarunt
an Salomon fuerit illuſtratus à ſpiritu ſan-
cto in compoſitione horum librorum . Qui
mouebantur tali ratione.nam Salomon fuit
deprauatus in ſenectute, & declinauit ad ido
la : vt patet tertio Regum . vndecimo , &
etiam declinauit ad artes magicas. ergo nun
quàm habuit ſpiritum ſanctum , quia non
permiſiſſet ipſum in talia ſcelera incidere .
Item hoc idem probant ſingulariter de quo
libet libro . nam primus liber , qui dicitur
Prouerbiorum ſiue parabolæ , eſt totus de
doctrina morali , quæ poteſt haberi abſque
ſpiritu ſancto . ſicut habuit Socrates, & Ari
ſtoteles,& Plato &c; Item in toto libro Ec-
cleſiaſtes non loquitur niſi de his , quæ ſunt
ſub ſole : & non de rebus diuinis : vt patet
ibidem . Item in eodem libro licèt aliquan-
do memoretur hoc nomen Deus : tamen
nuſquàm nominatur nomen domini tetra- E
grammaton,ideſt quatuor literarum , quod
eſt hoc nomen dominus : ſine quo nomi-
ne nihil eſt ſacrum,nec ſpirituale,nec à ſpiri
tu ſancto traditum in ſacra ſcriptura . Item
liber Canticorum minus videtur traditus à
ſpiritu ſancto , eò quòd in eo non ſolum ta-
cetur nomen Domini Tetragrammaton ,
ſed etiam hoc nomen Deus , quia in nul-
la eius parte reperitur dominus : nec Deus.
Ex quibus omnibus concludebant iſti, quòd
ſupradicti tres libri Salomonis nullo mo-
do pertinebant ad ſacram ſcripturam , quia
Salomon non ſpiritu ſancto illuſtratus:
ſed ex proprio ingenio , & non de rebus
diuinis , ſed de rebus humanis confecerat
hos tres libros propter rationes iam dictas .
Alij autem Iudæorum dixerunt , quòd li-
cèt liber primus, ſcilicet Prouerbiorum ali- F
quando loquatur de rebus diuinis ; tamen
liber Eccleſiaſtices non loquitur niſi de re-
bus humanis : quæ ſunt ſub ſole , & ideo
non memoratur in eo nomen domini Te-
tragrammaton . Et ſic multi illorum ef-
fecti ſunt hæretici dicentes nihil eſſe ſupra
ſolem : ſed animam humanam eſſe morta-
lem . Item iſti dixerunt etiam , quòd Sa-
lomon non fecit librum Canticorum : niſi
in commendationem filiæ Pharaonis uxo-
ris ſuæ : cuius pulcritudinem commendat
in illo libro . Et ſic multi iuuenes laſciui , &
mundani ſumebant , & vſurpabant aliqua
carmina ex eo libro , & applicabant ea do-
micellis

A micellis, & amaſijs ſuis. Et ſic abuteban-
tur illo libro. Sed oppoſitum oſtendit Eſ-
dras ſcriptor, & reſtaurator ſcripturæ le-
gis, & prophetarum, qui collocauit ſupra-
dictos tres libros Salomonis in canone ſa-
cræ ſcripturæ, & ſic ſynagoga Iudæorũ non
ſolùm ante aduentum, ſed etiam poſt aduen
tum Chriſti recepit hos tres libros in cano-
ne in num. 22. librorum iuxta numerum lite
rarum Hebraicarum, licèt collocauerint
eos inter hagiographa. vt patet in prologo ga
leato beati Hieronymi. Imo dicit Hierony-
mus in præfatione quatuor homiliarũ quas
edidit ſuper cantica: ꝙ facta fuit conſtitutio
inter Hebræos ſui temporis, ne quis Iudæus
plebeius, & popularis præſumeret legere
iſtum librum Canticorum. Salomonis nec
tria prima capitula libri Geneſeos, nec pri-
B mum capitulum ipſius Ezechielis, nec to-
tam illam partem à quadrageſimoquarto
capitulo. vſque ad finem eiuſdem libri, eò
quòd in his quatuor partibus continentur,
myſteria, & ſecreta profundiſſima, & ineſ-
fabilia. Ideo ſolis peritiſſimis magiſtris
conceditur huius ſtudium, & lectio. Sed
hoc magis confirmat tranſlatio Caldai-
ca, quæ in titulis iſtorum librorum appel-
lat Salomonem prophetam, ſpecialiter in
hoc libro, vbi dicit. Incipit liber Cantico-
rum Salomonis prophetę. Item hoc magis
autorizat Saluatuor. Ioann. 6. dicens. Qui
credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de
ventre eius fluent aquæ viuæ. Quæ quidem
ſcriptura reperitur Prouer. 5. vbi ſecundùm
tranſlationem noſtram dicitur Bibe aquam
de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Item hoc
C idem confirmat tota eccleſia, quæ in conci-
lio Niceno recepit hos tres libros in canone
ſimul cum cæteris libris ſacris. Et ſic Orige
nes, & Clemens Alexandrinus, & Euſebius
Cæſarienſis in eccleſiaſtica hiſtoria, & Au-
guſtinus primo de doctrina Chriſtiana enu-
merant hos tres libros inter cæteros libros
ſacræ ſcripturæ. Eſt verum, quòd quidam ca
tolici dixerunt, quòd licèt iſti tres libri ſint
de rebus diuinis, & traditi à ſpiritu ſancto,
& pertineant ad ſacram ſcripturam, tamen
Salomon non habuit hoc immediatè à ſpiri
tu ſancto, ſed à Dauid patre ſuo, qui tradi
dit ipſi exemplar, & deſcriptionem templi,
quã acceperat à Deo, & intellexerat omnia
opera exemplaris, vt patet 1. Paralypo. 28.
Et ſecundum iſtos Salomon locutus eſt in
iſtis libris ea quæ fuerant reuelata Dauid pa D
tri ſuo. Quod probant per ea, quæ ipſemet
Salomon aſſerit Prouerb. 4. capitulo vbi ait.
Ego filius fui patris mei tenellus & vnigeni-
tus coram matre mea. Et docebat me atque
dicebat. Suſcipiat verba mea cor tuum &c.
Et ſic procedit Salomon in illo libro prout
didicerat à patre ſuo Dauid, vt patet intuẽ-
ti. Et ſic videtur quod quicquid dixit Sa-
lomon, dixit ex doctrina patri ſuo reuela-
ta, prout ipſe videtur ibi profiteri. Item
hoc idem confirmant, quia Salomon habuit
magiſtros ſcilicet Eman, & Etan, & Calcal,
& Dordan, qui docuerunt eum omnia ſecre-
ta libri pſalmorum, prout didicerant à patre
eius Dauid. Et ſic concludunt iſti, quòd li-
cèt omnia tradita in his tribus libris ſint à
ſpiritu ſancto, non fuerunt tamen reuelata
immediatè ipſi Salomoni, ſed ipſi Dauid pa E
tri eius. Sed cum inſtatur contra iſtos,
quòd Deus dedit Salomoni cor docile, &
intelligens, intantùm quòd nullus fuit ante.
nec poſt ſimilis illi, &c. vt patet. 3. Regum
4. Ad hoc reſpondent, quòd ſcientia quam
poſtulauit, & habuit Salomon à Deo, non
fuit de rebus diuinis, & ſpiritualibus, ſed tan
quã fuit de rebus temporalibus ad regendũ
illum populum, vt patet ibidem. Sed con
trarium dicit ipſemet Salomon. Sapientiæ
ſeptimo vbi ait. Propter hoc optaui, & da-
tus eſt mihi ſenſus, & inuocaui, & venit
in me ſpiritus ſapientiæ & cætera. Item Pro-
uerbiorum trigeſimo. Verba congregantis fi
lij vomentis viſio quam locutus eſt vir cum
quo eſt Deus, qui Deo, ſecum morante con
fortatus ait, & cætera. vbi manifeſtè pro-
fitetur Salomon ſe immediatè à Deo habuiſ F
ſe ſpiritum prophetiæ per infuſionem ſpiri-
tus ſancti, & oſtendit ſe eſſe prophetam,
& locutum fuiſſe propheticè de diuinis my-
ſterijs. Et ſic patet qualiter licèt Salomon ſit
autor inſtrumentalis horum trium librorum
tamen ſpiritus ſanctus eſt autor principa-
lis. Sed nunc reſtat reſpondere ad ratio
nes in principio in contrarium adductas. Ad
primam ergo dicitur, quòd licèt Salomon
in ſenectute fuerit deprauatus, & declina
uerit ad idola ex conſortio ſacerdotum ido
lorum tamen cum hoc ſtat, quòd iuuentu
te fuerit illuſtratus à ſpiritu ſancto, quo ſpi
ritu edidit propheticè illos libros de myſte
rijs diuinis. vt patebit. Immo dicit Ambro
ſius, quòd Salomon in fine egit pœniten-
tiam

Item

A tentiam de peccato ſuo. Item dicit Ambro. ꝙ ex diuina prouidentia permiſſus eſt Salomō cadere, quia aliter reputatus fuiſſet Deꝰ aut Meſſias à Iudæis propter ſtupendam eius ſapientiam, & proſperitatem. Imo dicit Aug. ꝙ Deus quandoque permittit quoſdā peccare propter bonum eorum, ne putēt ſe ex propriis viribus iuſtificari. Ne etiam cum Deo in iudicium intrare præſumant: et ex propria iuſtitia ſuperbire: ideo permittit Deus eos cadere: vt vehementi pęnitentia ad fortiora reſurgant. Et ſic beatus Ambro. & Hierony. & Chryſoſtomus Salomonem frequenter appellant ſanctiſſimum in ſcripturis ſuis. Ad aliud quando dicunt, quòd Salomon in libro Prouer. non loquitur niſi de rebus moralibus: dicendum ꝙ imo loquitur prophetıcè de rebus diuinis per para
B bolas morales; ut infra patebit. Item cū dicitur, ꝙ nec in lib. Eccl. nec etiam in Canticis ponitur nomen domini tetragrammatō: Reſpondetur, ꝙ licèt non ſcribatur ibi illud nomen, tamē ponitur ibi Deus, & ſpōſus eccl'e, qui per illud nomen ſignificabatur in lege, & prophetis, vt dictū eſt pſalm. 8. quia illud verbum incarnatum, & illa perſona Chriſti eſt verum nomen Dei per illud nomē tetragrammaton ſignificatum. Ad aliud cum dicunt, ꝙ Salomon fecit librum Canticorum in commendationem filiæ Pharaonis vxoris ſuæ: manifeſtè patet per oppoſitū in litera. nam ſi hæc, quæ ibi memorantur, dicerentur de aliqua muliere: potius cederent in vitupe
C rium, & irriſionem, quàm in laudem: puta quando dicitur: naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum & venter tuus, ſicut aceruus tritici &c. Item iſta ſpōſa manifeſtè quandoq; dicitur hortus cōcluſus, & quandoq; dicitur uinea, & quando que dicitur paſtoriſſa, & quandoq; grex, quę omnia ſoli eccleſiæ conueniunt ut patebit. & hæc ſint dicta quò ad autorem huius libri. Quantùm autem ad ſecundum de cauſa materiali. ſ. de materia libri Cāticorum, eſt aduertendum ſecundum Hiero. in præfatione librorum ſapientialium, ꝙ Salomon tria opera ſcripſit, quæ nobis ſunt ſine dubio notanda. ſ. librum Prouerbiorum: et Eccleſiaſtes: & Canticorum. Et hoc fecit ſecundum tres ſtatus ſiue ætates hominū. Nam ad cōprimenda flagitia, & paſſiones hominum, quæ maximè regnant in iuuentute fecit librum prouerbiorum: in quo traduntur huiuſmodi pręcepta correctiua vitiorum. Sed D
quia in ſtatu virili appetitus tendit ad ardua puta ad ſcientias humanas, aut ad diuitias congregandas, aut ad honores aut dignitates adipiſcendas, & ſic vnuſquiſque conſtituit ſuum finem in aliquo arduo, in quo putat ſe eſſe felicem, in tantùm ꝙ homines relicto vero fine, qui eſt Deus, conuertunt ſe ad iſta mundana corruptibilia, & tranſitoria, & deceptoria. Ideo Salomon ad tollendam huiuſmodi ignorantiam & deceptionem fecit librum Eccleſiaſtes, in quo oſtendit qualiter vera felicitas non poteſt conſiſtere in aliquo prædictorum temporalium, & mundanorum, cum omnia ſint tranſitoria. Et ideo homo in hac vita non poteſt attingere fęlicitatem: ſed bene poteſt tenere, & reperire viā per quam tenditur ad veram felicitatē, quę datur a Deo poſt hanc vitam: quę qui- E
dem via eſt obſeruātia diuinorum præceptorum, in quorum obſeruantia conſiſtit ſpes veræ fęlicitatis, cum præmium obſeruantiæ talium præceptorum ſit vita ęterna. Et ſic concludit in fine illius libelli, dicens Deum time, & mandata eius ſerua, hoc eſt omnis homo. Cūcta quæ ſunt adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonū ſiue malum ſit. Ex quibus verbis vult concludere Salomon, quòd ſi omnes operationes noſtræ debent duci ante tribunal iudicis, & ibi diſcuti & examinari an ſint bonæ an malę, & ſecundùm eas eſt nobis dandum præmium, ergo non poſſumus errare viuendo ſecundum diuina præcepta, poſtquàm per obſeruantiam eorum promittitur nobis vera beatitudo. Et ideo Salomon fecit ſupradictū librum Eccleſiaſtes ad retrahendos homines F
ab inordinato appetitu prædictorum, & ad incutiendum eis timorem comminando futurum iudiciū. Sed quia in ſenectute homo iā properat ad interitum & finem poſt quē eſt aptus ad capeſſendam vltimam fęlicitatē & ideo oblitus omniū mundanorum iā non debet cogitare niſi de cœleſtibus, & quomodo iungatur ſuo ſponſo Chriſto, ideo Salomon fecit librum Canticorum in quo dat doctrinam huiuſmodi. Et ſic dicit Hieronymus, ꝙ Salomon fecit librum Prouerbiorū pro iuuenibus, & librum Eccleſiaſtes pro viris, & librum Canticorum pro ſenibus. Alij autem dicunt, ꝙ primum librum fecit ꝓ incipientibus, ſecundum pro proficientibus, tertium autem pro perfectis. Alij autem di-

A dicunt: quod in primo tradit nobis Ethicam & bonos mores: & in ſecūdo Phiſicam, & in tertio Teologiam. Sed licèt intelligētia beati Hieronymi & aliorum ſit vera & catolica & vtilis, tamen adhuc non videtur euacuare & diſſerere totam intelligentiam ſupradictorum librorum. Quia non ſolùm traduntur nobis ſupradicta ad vtilitatem, & doctrinam ſupradictarum trium ætatum hominum, ſed etiam prophetice tradunt nobis in eis futura myſteria de Chriſto, & eccleſia. Et ſic omnes tres libri ſunt prophetici, ſiue prophetales, & ſacri. Et ſic intitulantur in translatione Caldaica. ſ. libri Salomonis prophetæ. vnde licèt Salomon in prouerbiis cōprimat iuuenes, & in libro Eccleſiaſtes retrahat viros à mundanis, & in Canticis prouocet ſenes ad amorem Dei: put dicit Hieronymus: tamē
B Salomon in omnibus dictis ſuis ſemper curtit duplici ſenſu dādo duplicem doctrinam: eò quod in omnibus ſuis libris, & dictis locutus eſt parabolicè. Nā in libro Prouerbiorum ſumendo parabolam ex doctrina morali tradit nobis futura myſteria de Chriſto, qui eſt vera ſapientia, & de eccleſia quam ecce redemptura. Hoc idem facit in libro Eccleſiaſtes ſumendo parabolam ex rebus naturalibus, quæ ſunt ſub ſole. In libro autem Canticorum ſumendo parabolam ex toto diſcurſu veteris teſtamenti prædicit totum diſcurſum eccleſiæ Chriſti ab incarnatione vſque ad proſperitatem eius: prout patebit. Ex quibus patet, quod Salomon in hoc libro per ſcripturā parabolicam veteris teſtamenti intendit deſcribere amorem, & caritatē cum omnibus effectibus eius, quod
C Chriſtus oſtendit erga ſponſam ſuam poſt omnia opera noſtræ redemptionis, & conuerſo. Ex quibus etiam patet, quod in omnibus libris, & dictis Salomonis ſemper eſt conſiderandus duplex ſenſus vtilis, & ſcientificus, ſcilicet ſenſus parabolicus moralis, aut naturalis, aut hiſtoricus, ex quibus ſumit parabolas: & ſenſus teologicus, & profeticus, quem importare intendit per illas parabolas. Eſt autem iterum ad maiorem euidentiam aduertendum, quod Salomon in ſuis operibus proceſſit more ſatirico. Et ideo liber Prouerbiorum non habet materiam determinatā: nec dicitur propriè vnus liber determinatus, quia Salomon non ordinauit eum eo modo quo iacet. Qui a ille liber non eſt niſi quædam recollectiones congregatæ ex dictis Salomonis, prout reperie- D bantur diſperſę, & ſcriptæ in diuerſis locis, & membranis, prout auditores qui ueniebāt ex diuerſis partibus ſcribebant eius dicta ſapientiſſima & reponebant ea in ſuis bibliotecis. Sed poſtea reges Hieruſalem ſucceſſores eius recollegerunt omnia illa dicta in unum volumen. Et ideo in libro Prouerbiorum reperiuntur quatuor recollectiones factæ ex dictis Salomonis, quarum ſecunda incipit à 10. capitulo, cuius titulus eſt. Hæ parabolæ Salomonis. Tertia incipit à 25. capitulo, cuius titulus eſt. Hę quoque parabolæ Salomonis quas tranſtulerunt uiri Ezechię regis Iuda. Quarta autem recollectio incipit à 30. capitulo, cuius eſt titulus. Verba congregantis filij vomentis &c. quam recollectionem addidit Ioſias, aut ipſe Eſdras, qui omnes quatuor recollectiones collocauit ī vno E volumine, qui dicitur liber Prouerbiorum. In quo quidem libro non præcisè traditur doctrina moralis, ſed per doctrinam moralem parabolicè Salomon prędicit futura myſteria de Chriſto & eccleſia. Quod maximè manifeſtatur in 8. & in 9. capitulo, vbi dicit ſe loqui de rebus magnis, & altiſſimis. ſ. de myſterio incarnationis, et eccleſiæ fundationis, quæ facta eſt per diuinam ſapientiam incarnatam qui eſt Chriſtus, vt patet ibidem. Item in 30. capitulo manifeſtè prædicit myſterium incarnationis, & reſurrectionis, & aſcenſionis per illa tria aut quatuor difficilia. Et in 3. capitulo prædicit totum diſcurſum eccleſiæ, & ſollicitudinem eius circa fideles filios ſuos, & hoc per parabolam ſapiētis, & diligentis mulieris. Et ſic patet qualiter Salomon ſemper eſt ſatiricus, & ſemper F loquitur parabolicè, & metaphoricè in verbis ſuis. Et ſic ſemper eſt attēdendus duplex ſenſus in eo. Item Salomon non ſolū edidit ea quæ ſcripta ſunt & collecta in hoc libro, nec omnia dicta ſapientialia Salomonis fuerunt congregata in eo. nam tempore apoſtolorum ſurrexit quidā ſapiētiſſimus Iudæus Atenis nutritus, & in lingua Græca, & Caldaica peritiſſimus uocatus Filo, qui multa dicta alia Salomonis repperit per diuerſa loca diſperſa, & in lingua Græca ſcripta: prout diuerſi ſapientes audierant à Salomone, et in ſuis bibliotecis repoſuerant, quæ quidem dicta ipſe Filo ſub uno uolumine omnia redegit et congregauit: et redolenti eloquentia græca conſcripſit: quem librum ſapientiam

A tiam Salomonis appellauit, quem librũ beatus Hieronymus latinum fecit, & cõcilium Nicennũ inter libros ſacros annotauit. in cuius ſecundo capitulo non ſolùm propheticè, ſed quaſi hiſtoricè prędicitur, & narratur paſſio Chriſti, & in tertio prædicitur victoria martyrum, & in 5. & 6. totus ordo finalis iudicij. Et in 7. & 8. & 9. loquitur de dono ſapientiæ, & prophetię: quod ex oratione, & petitione Salomon adeptus eſt. Et in decimo capitulo confitetur qualiter Deus elegit ipſum in regem: ut regeret illum populum, & ædificaret ſibi templum. Et exinde vſque in finem libri narrando diſcurſum illius populi prædicit totum diſcurſum eccleſiæ Chriſti: vt patet contemplari volenti. Ex quibus patet quòd totus ille liber eſt de doctrina prophetica ipſius Salomonis, de Chriſto, & eccle
B ſia. Et ſic poteſt dici quinta recollectio; & additio ad librum prouerbiorum, & ideo ponitur inter ſapientiales. Secundus autem liber Salomonis appellatur Eccleſiaſtes.

Ad cuius intellectum eſt notandum quòd Salomon tribus nominibus appellatur. Primò appellatur Salomon, quòd nomen impoſuit ipſi pater eius David in eius natiuitate, & circũciſione, quod interpretatur pacificus. & hoc ex diuina inſpiratione fecit Dauid inquantùm præuidit in ſpiritu qualiter iſte debebat regere populum, & regnare in magna pace, & quiete, & proſperitate, & inquãtum erat figura veri Salomonis, ſcilicet Chriſti. Et ſic Dauid tradidit ipſum nutriendum, & educandum ipſi prophetæ Natan. Sed Natã prę uidens in ſpiritu futuram proſperitatem regni eius, & quomodo Deus debebat eſſe ip
C ſi fauorabilis in cunctis, & propitius, iõ appellauit ipſum Idida, ideſt dilectum ſiue amabilem Deo, vt patet, ſecundo Regum decimo ſecundo. Item poſtea ipſemet Salomon appellauit ſeipſum eccleſiaſtes, id eſt cõcionatorem ſiue congregatorem, eò quòd in ſe congregauit ſciẽtiam omnium patriarcarũ, & prophetarũ, & omnium magiſtrorum ſuorum, & omnium orientalium, & Aegyptiorum, & per conſequens omnes ſcientias diuinas, & humanas, vnde dicitur 3. Regum quarto. quòd præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium orientalium, & Aegyptiorum. Et erat ſapientior cunctis hominibus, & ſapientior Etan, Ezraite, & Emã, & Calcal, & Dorda, & erat nominatus vniuerſis gẽtibus per circuitũ. Locutus eſt quoque

Salomõ tria millia parabolarum, & quinque D
millia carminum. Et diſputauit ſuper lignis à cedro quę eſt in Libano vſque ad hyſſopũ quæ egreditur de pariete. Et diſſeruit de iumentis, & volucribus, & piſcibus, & veniebãt de cunctis populis ad audiendum ſapientiã Salomonis & cętera. Et ideo quia in ſe congregauerat omnes ſcientias, hinc eſt ꝙ ſe eccleſiaſtes. i. congregatorem appellauit. Ideo prouerb. 30. de ſeipſo dicit. Verba congregãtis filij vomentis &c. Quaſi dicat, ꝙ prius congregauit ab aliis ſiue à ſpiritu ſancto ſẽtentias quas intendit dicere, & poſtea euomuit, & manifeſtauit, & eructauit eas, q̃a omnia illa congregauerat ex dictis patriarcarum, & maximè ex libro pſalmorum Dauid patris ſui. Item per eundem modum in libro eccleſiaſtes dicit in principio. Verba eccle
ſiaſtes filij Dauid regis Iſrael. Vanitas va- E
nitatum dicit eccleſiaſtes & cętera. Item in fine illius libri dicit. Cumque eſſet ſapientiſſimus eccleſiaſtes, docuit populum, & enarrauit quæ fecerat, & inueſtigans compoſuit parabolas multas, quæſiuit verba vtilia: & ſcripſit ſermones rectiſſimos, & veritate plenos. Verba ſapientum ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum confixi; quæ per magiſtrorũ conſilium data ſunt à paſtore vno. Ex quibus omnibus patet ꝙ Salomon non ſolum ſe nominat eccleſiaſtes, id eſt concionatorẽ eò quòd docebat populum in libello illo, ſed etiam ſe nominat eccleſiaſtes, id eſt congregatorem inquantùm in illo libro, & cęteris congregauit dicta ſapientum. ſ. patriarcarũ, & prophetarũ, maximè Dauid patris ſui, quã doctrinam habuerunt ab vno ſolo Deo paſtore & rectore omnium per reuelationem. F
& inſpirationem. Ex quorum dictis compoſuit illum libellum, in quo refutat oẽs falſas opiniones hominum mundanorũ de humana felicitate, oſtendendo, quòd non conſiſtit in poſſeſſione humanarum ſcientiarum nec diuitiarum nec honorũ nec dignitatum, ſed in obſeruantia diuinorum pręceptorum. Ex ſuprądictis ſequitur, quòd ille liber eccleſiaſtes non eſt pręcisè de reb. humanitatis, ſed etiam diuinis, nec hæc doctrina eſt humana ſed diuina, & diuinitus inſpirata, inquantùm dicit ſe iſta congregaſſe ex dictis ſapientum, quæ data ſunt à paſtore vno, & inquantum omnia quæ dicũtur in hoc libro referũtur ad Deum, & inquantùm, relictis omnibus mundanis exhortatur, & conſulit ad diuina præce

A pta obſeruanda. Secundò ſequitur etiam eſſe
falſam opinionem quorundam Iudæorũ, &
multorum prauorum diuirũ Chriſtianorũ:
qui putant Salomonem non curaſſe niſi de
his, quæ ſunt ſub ſole, & putaſſe animã huma
nam eſſe mortalem, & nullam eſſe futurã vi
tam præter præſentem. Sed hoc accidit eis
ex cęcitate, & ſuperbia, & obſtinatione, quia
vnuſquiſque qualis eſt talia dicit, & opera-
tur, & talis finis videtur ei, primo Ethi. Nã
Salomon in hoc libello manifeſtè oſtendit
animam humanam eſſe immortalem, & per
petuam, cum ait in vltimo capitulo. Memẽ
to creatori tuis in dieb. iuuentutis tuæ, ante
quàm veniat tempus tuæ & cætera, & ante-
quàm reuertatur puluis in terram ſuam, vn-
de erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui de-
dit illud & cætera. Et ſic concludit dicens.
B Deum time, & mandata eius ſerua, hoc eſt
omnis homo, cuncta quæ fiũt adducet Deus
in iudicium: Ex quibus patet, q Salomon cõ
fitetur animam humanam eſſe immortalẽ,
& perpetuam, & à Deo creatam, & qũo
poſt mortem debebat apparere ante Deum,
qui creauit eam, & quomodo eſt iudican-
da, & præmianda; aut punienda ſecundùm
opera quæ geſſit. Quod quidem iudicium
Chriſtus Deus, & homo eſt facturus. Et ſic
patet qualiter ille Eccleſiaſtes eſt propheti-
cus de Chriſto, & tota eccleſia vtriuſque te-
ſtamenti, & ſic pertinet ad ſacram ſcripturã,
quia finis eſt dirigere hominem in Deum iu
ſtum iudicem.

Tertius autem liber, qui dicitur Cantica
canticorum, quem præ manibus habemus, ex
cedit omnes alios libros, & obtinet principa-
C tum inter omnia opera Salomonis, eò quòd
altiori, & ampliori, & ſubtiliori mõ prophæ-
tiæ prædicit omnia myſteria noſtræ redem-
ptionis, & totum diſcurſum eccleſiæ. Et ſic
eſt conſideranda duplex materia in hoc libel
lo. Primò materia prouerbialis, & paraboli-
ca, ex qua Salomon accepit parabolã, & in
qua præuidit in ſpiritu myſteria futura de
Chriſto, & eccleſia. Et iſta eſt tota ſcriptura
veteris teſtamenti, & totus diſcurſus ab Adã
vſque ad fundationem primi templi, & vſq;
ad proſperitatem ſui regni. Secunda materia
principaliter intenta, eſt totum myſterium
noſtræ redemptionis, & totum diſcurſus ec-
cleſiæ ab incarnatione Chriſti vſque ad pro-
ſperitatem eccleſiæ factam per conuerſionẽ
magni Conſtantini, vt per ſingula patebit.

Et ſic patet qualiter Salomon literaliter lo- D
quitur in hoc libro de Chriſto, & eccleſia;
licèt per vocabula metaphorica, vt infra pa
tebit. Quantùm ad tertium capitulum hu-
ius prologi, in quo quęritur de cauſa forma-
li huius libri, eſt primò notandum quòd du-
plex annotatur forma in hoc libro, ſcilicet
forma trahendi ſiue tractandi, & forma tra-
ctatus. Forma autem tradendi dicitur meta-
forica, & decantatiua, inquantùm proce-
dit metricè, & decantatiue, ſcilicet metro
ſaffico aut Pindarico, & generaliter lyrico.
Et ſic totum hoc opus denominatur canticũ
ſiue cantica. Item quia in toto iſto opere p
cedit metaphoricè ſeu parabolice, iõ dicitur
canticum metaphoricũ ſeu parabolicum.
Sed quia procedit ſub triplici metaphora ſe-
cundùm triplicem conditionem perſonarũ
quas introducit ad loquendum, ideo iſtud o- E
pus ſiue carmen triplici nomine denomina-
tur, & appellatur, ſecundùm quòd ſub tripli
ci metaphora introducit Chriſtum, & eccle
ſiã quæ ſunt perſonæ principales ad loquen-
dum introductæ. Nã inquantùm introducit
Chriſtum, & eccleſiam ſub parabola, & me
taphora ſponſi, & ſponſæ, tunc dicitur carmẽ
ſiue canticum epitalamicum; & totum opus
dicitur epitalamium, id eſt cãticum nuptia
le, inquantùm deſcribitur amor Chriſti ad
ſponſam ſuam, quam ſibi per fidem deſpõſa
uit hic per gratiam, & in futuro per gloriam
in quo cantico nuptiali explicantur omnes
effectus amoris quos Chriſtus oſtẽdit erga
eccleſiam ſponſam ſuam in opere noſtræ re
demptionis, & glorificationis, prout patebit
per ſingula cantica. Sed inquantum quan-
doque introducit Xp̃m, & eccleſiam ſub F
metaphora paſtoris, & gregis, tunc dicitur
carmen bucolicum, id eſt paſtorale. Et to-
tum opus dicitur quædam bucolica, & quæ-
dam egloga ad modum Bucolicorum Teo
criti, & Virgilij. Sed inquantum introdu
cit Chriſtum, & eccleſiam ad loquendum,
ſub metaphora agricolæ, & vineæ aut horti,
aut agri tunc poteſt dici quædam metapho
rica Georgica. Et ſic patet qualiter triplici
modo metaphorico procedit Salomõ in hoc
opere, ſcilicet modo Epitalamico, & Buco
lico, & Georgico. Et ſic iſtud opus partim
dicitur epitalamium, & partim Bucolica,
& partim quædam Georgica, ſecundùm di
uerſitatem conditionum perſonarum intro
ductarum ad loquendum, ſiue perſonarum

A de quibus ſit ſermo. Et hoc pertinent ad formam libri, eò q̃ de nominatio ſit à forma.

Secundo modo conſideratur in hoc libro forma tractatus, inquantum totum habet rationem formæ reſpectu partium, & prout ponitur ex ſuis partibus, aut diuiditur in eas. Et ſic totum opus iſtud dupliciter poteſt diuidi. Vno modo per decem cantica particularia. Alio modo per dramata, vnde drama dramatos græce idem eſt quod interrogatio ſiue petitio latine. Sed quia iſtud opus procedit quandoque per modum petitionis, & interrogationis, vt ibi. Quæ eſt iſta quæ aſcẽdit per deſertum &c. aut ibi Qualis eſt dilectus tuus, aut quo abijt dilectus tuus &c. Ideo dicitur canticum dramaticum, id eſt dialogicum, & interrogatiuum. Et ideo quot ſunt interrogationes, tot dicuntur eſſe dra-

B mata. Et ſic Origenes, & Hieronymus diuidebant totum iſtud opus per dramata. Sed ſatius mihi videtur, vt diuidatur per cantica, prout in procedendo patebit.

Quantum ad quartum capitulum, de fine huius libri, eſt aduertendum, quòd Salomon duplicem finem aſſignat, & notat in hoc libro, ſcilicet vnum propheticum, & alterũ anagogicum. Primus finis, & immediatus erat vt eccleſia pro illo ſtatu, ſcilicet populus Iſrael reciperet Chriſtum in ſponſum, & verum Meſſiam, & redemptorem in ſuo primo aduentu quando veniret, & appareret in carne. Quod notatur capitulo tertio, in quarto cantico, cum dicitur. Egredimini filiæ Siõ, & videte regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius & cætera, quaſi dicat: O Iſrae-

C litæ, & Iudæi cum videritis Chriſtum Deum incarnatum venientem in carnem, & prædicantem vobis, egredimini à iugo legis, & relinquite cerimonias, & omnia legalia, & recipite Chriſtum in regem, & Meſſiam, & redẽptorem, & recipite doctrinam, & legem eius euangelicam. Secundus vetus finis qui vltimatus, & anagogicus, eſt vt vnaquæque anima fidelis poſtquàm eſt iam per Chriſtũ redempta, relinquat iſta mundana tranſitoria, & iungatur ſponſo ſuo Chriſto per caritatẽ, & anhelet ad ſuperiorem patriam, & cupiat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, & tandem vt tota eccleſia in fine mundi introducatur ad nuptias cæleſtis gloriæ, & patriæ cum ſponſo ſuo Chriſto. Quod notatur in fine totius libri, cum ſponſus vocat ſponſam, dicens, Quæ habitas in hortis fac me audire vocem D tuam. Et ipſa reſpondens dicit. Fuge dilectè mi, eſto ſimilis capreæ hinnuloque ceruorũ ſuper montes aromatum, quaſi dicat, Fugiamus ab hoc miſero mundo, & duc me, tecũ in patriam cæleſtem. Et ſecundum iſtum finẽ moralem, & anagogicum omnes ſacri doctores antiqui expoſuerunt iſtum librum, vnde ſicut toti erant ſancti, & feruentes caritate, non curabant de ſenſu prophetico huius libri, nam præſuppoſita fide poſtquàm iam eramus redempti, non laborabant niſi deducere animas ad amorem ſui ſponſi, & creatoris, & redemptoris. Et ſic Origenes, & beatus Hieronymus, & Auguſtinus, & Gregorius, & beatus Bernardus, & venerabilis Beda, magis attenderunt in hoc libro ad ſenſum moralem, & anagogicum, quàm ad propheticum, & literalem, intantum, q̃ vix apud mo E dernos intelligitur, & habetur ſenſus propheticus huius libri propter cauſas iam dictas. Et ideo quia non ſolum caritas ſed etiam fides incipit frigeſcere in mundo, & ſtudium ſacræ ſcripturæ, & eius fidelis intelligentia multũ minui, hinc eſt, quòd poſtquam Deo fauente expoſui librum pſalmorum Dauid iuxta ſenſum literalem, & propheticum: Ideo in præſenti conabor cum Dei adiutorio, & auxilio, ſecundum gratiam mihi deſuper datam detegere, & reſerare, intellectum, & ſẽſum propheticum ſub metaphoris, & parabolis in hoc libello latentem, & clauſum. Verũ tamen valdè mihi difficilè videtur opus tam arduum aggredi velle tentare, tum propter difficultatem materiæ, quia de rebus altiſſimis, & ineffabilibus myſteriis, ſcilicet incarnationis, & redemptionis, tùm propter lati F tudinem materiæ, quia de toto diſcurſu eccleſiæ ab Adam vſque ad iudicium, tùm propter formam trahendi, & tractandi huius libri, quia procedit modo metaphorico, & multiplici, ſcilicet epitalamico, & Bucolico, & Georgico, tum propter defectum humani auxilii, nam omnes ſacri doctores antiqui relicto ſenſu prophetico, & literali, pro maiori parte expoſuerunt iſtum librum tãtùm quò ad ſenſum moralem, & anagogicum. Item quia Origenes, qui primus poſt apoſtolos attentauit exponere iſtum librum, tantùm fecit duas homilias, quas beatus Hieronymus tranſtulit ex græco in latinum: in quibus vix abſoluit primum capitulum huius libri. Item beatus Hieronymus fecit quatuor homilias

A milias, quibus vix abſoluitur ſecundum capitulum huius libri. Item beatus Bern. edidit.80.homilias ſiue ſermones, in quibus vix attingit, & explet tertium capitulum huius libri. Solus autem venerabilis Beda. & beatus Greg. expoſuerunt & expleuerunt totũ librum, ſed ſolùm ſecundùm ſenſum moralem, & anagogicum: ſicut cæteri doctores. Ideo cum grãdi veneratione ſuſcepta, & præſuppoſita doctrina ſupradictorum ſacrorum doctorum: & cũ grãdi humilitate ſemper inuocato diuino auxilio, quod ſibi uelit iſte libellus iuxta ſenſum profeticum, & literalem experiri conabor. Et ideo in nomine Ieſu ad eius expoſitionem accedamus. Et primò ad expoſitionem tituli: deinde ad expoſitionẽ tractatus. vnde huic libello ſecundum latinos præponitur talis titulus. ſ. Cantica canti
B corum Salomonis. ſecundum uero Hebræos Canticum canticorum ipſi Salomoni. Et ſic uidetur differentia inter nos, & Hebræos in poſitione, & pronunciatione huius tituli, quem præpoſuit Eſdras huic libro. nam noſtra translatio ſonant multa cantica continer i in hoc libro. & litera Hebraica ſonat eſſe tantum vnum canticum. Sed in hoc nulla eſt difficultas, quia totus iſte liber poteſt dici vnum canticum vniuerſale, & multa particularia cantica: prout patebit in diuiſione & proſecutione libri. Sed eſt valdè notanda differentia. nam per noſtram translationem denotatur ꝙ Salomon fecit iſtum librum. Et per literam Hebraicam notatur: ꝙ totũ iſtud canticum dirigitur ipſi Salomoni. Et ſic videtur ꝙ Salomon fecerit hoc canticum pro ſeipſo, & ſibiipſi, & ſic nullum eſſet quæren
C dum myſterium nec ſpirituale ſacramentum nec aliqua prophetia in hoc libro, quod eſſet erroneum, & hęreticum. Quia tunc iſte liber non eſſet annumerandus inter libros ſacri canonis, quod eſſet contra dicta in primo cap. huius prologi. Et ideo pro huiuſmodi errore vitando, & differentia translationum huius tituli declaranda eſt, primò notandum, ſicut dictum fuit in prologo expoſitionis libri pſalmorum tractatu 3. ꝙ omnia nomina patriarcarum, & prophetarum fuerunt eis impoſita prophetice ex diuina prouidentia: & inſpiratione prophetica ſecundùm officia, & proprietates eorum, inquantùm fuerunt figura Chriſti futuri, & inquantùm Chriſtus fuit figuratus in eis. Et ſic dicit Auguſtinus, & Leo Papa, ꝙ Chriſtus fuit occiſus in Abel, & liberauit eccleſiam figuraliter in Noe. Et D fuit figuratus pater gentium in Abraam, & immolatus in Iſaac, & benedictus in Iacob, & liberauit eccleſiam ſiue genus humanum de captiuitate diaboli in Moyſe, & introduxit fideles in terram viuentium in Ioſue. Et paſſus eſt, & reſurrexit in Dauid. Et ædificauit eccleſiam in Salomone &c. Et ſic Chriſtus fuit verus Abel, & verus Noe, & verus Dauid, & verus Salomon. Et quia illi nõ fuerunt niſi figura, & pictura Chriſti, ideo Chriſtus Mat. 12. Iudæis quærentibus ſignum de cęlo, & in qua poteſtate faciebat miracula, reſpondit, dicens. Generatio praua, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ, quia ſicut Ionas ſtetit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ita erit filius hominis in ventre terræ. Et ſubdit. Ecce plus quàm Ionas hic. Item E Regina Auſtri venit audire ſapientiam Salomonis à finibus terræ, & ecce pluſquàm Salomon hic. q. d. ꝙ ille fuit Ionas in figura, ſed Chriſtus fuit plus quàm Ionas, & verus Ionas, quia tertia die reſurrexit de ſepulcro. Item Chriſtus fuit verus, et plus quam Salomon, quia ille accepit ſcientiam ad menſuram, et ſolùm venit regina Auſtri, & quidam finitimi ad audiendam ſapientiam eius, ſed Chriſtus accepit gratiam, et ſcientiam ſine menſura, et ad eius doctrinam, et legem euangelicam venerunt omnes gentes a ſolis ortu, et occaſu, et ab Aquilone, et Auſtro. Ei ideo Chriſtus fuit verus Salomon, ille autem fuit ſolum figura, et pictura huius. Et ita pariter eſt dicendum, ꝙ ille Salomon dictus eſt Deo amabilis ſolum figuraliter reſpectu Chriſti, quia ille fuit amabilis Deo ſolum in iuuentute, ſed in ſenectute fuit deprauatus, et Deo fa F ctus odioſus, ſed Chriſtus fuit ſemper Deo patri dilectus, in quo ſibi ſemper complacuit, et cui ſemper fuit obediens vſque ad mortem crucis. Item Salomon fuit figuraliter tantùm dictus eccleſiaſtes, inquantùm cõgregauit in ſe per ſtudium, et doctrinam ſciẽtias humanas creatas, et diuinas. Sed Chriſtus dictus eſt uerus, et plus quam verus eccleſiaſtes, quia ipſe fuit lux vera quæ illuminauit Salomonem, et locutus eſt per omnes patriarcas, et prophetas, et poſtea locutus eſt nobis in carne, et illuminauit omnem hominẽ venientem in hunc mundum. Et ſic patet qualiter Chriſtus eſt verus Salomon, et verus Deo dilectus, et verus eccleſiaſtes, et

A qualiter Salomon non fuit fortius huiuſmodi nomina: niſi inquantùm fuit figura Chriſti. Et ſic ergo eſt dicendum: quòd quia ille Salomon temporalis, & terrenus fuit figura Chriſti veri Salomonis: ideo compoſuit iſtum librum de Chriſto Salomone ſpirituali: dirigendo ipſi Salomoni ſpirituali, qui eſt verè Deo patri dilectus, & verus eccleſiaſtes, & verus congregator omnium diſſipatorum, & verus congregator omnium virtutum, & veritatum. Eſt ergo ſenſus huius tituli: quòd Salomon terrenus, & figuratiuus fecit hunc librum directum vero Salomoni ſpirituali, q Chriſtus Deus, & homo ſponſus eccleſiæ.

Sed nunc reſtat quærendum. quare dicitur Cantica Canticorum, ideſt quare additur ly Canticorum? Ad hoc breuiter reſpon-
B detur: quòd licèt genitiuus pluralis additus ſupra nominatiuum ſeu quemcunque obliquorum communiter denotet aliquam excellentiam ſeù exceſſum ſuper omnes eiuſdem generis: vt propheta prophetarum philoſophus philoſophorum: licèt etiam iſtud canticum Salomonis excedat omnia cantica Moyſi, & aliorum prophetarum in ſublimitate, & profunditate prophetiæ: tamen non excedit cantica Dauid: cum probatum ſit in prologo libri pſalmorum, Dauid fuiſſe eximium omnium prophetarũ in profunditate prophetię de Chriſto, & eccleſia. Et ideo ille genitiuus pluralis non denotat excellentiam altitudinis prophetiæ in Salomone: ſed dicit excellentiam in comprehenſione multitudinis ſententiæ ſub breuitate ſermonis: eò quòd Salomon comprehendit in iſtis
C paruis decem canticis ſententialiter totum diſcurſum legis ab Abraam, & Moyſe vſque ad Chriſtum, & exinde vſque ad magnum Conſtantinum. Et etiam inquantùm in his decem canticis compræhendit ſuperficialiliter omnia cantica Dauid patris ſui, & omnia cantica Moyſi, & aliorum. Et ſic dicitur Canticum Canticorum, ideſt continens omnia alia Cantica. quia licèt Dauid in 150. pſalmis comprehenderit totam legem, & prophetas, & totum nouum teſtamentum: tamen Salomon in breuiori ſermone fuit abbreuiator ſententiæ principalis ipſorum pſalmorum Dauid. Et ſic hoc opus dicitur canticum quaſi abbreuiatorium pſalmorum, & canticorum Dauid. Vnde ſicut Hippocrates complexus eſt totum corpus medicinæ in breuibus canticis: qui dicitur D
Aforiſmi, & etiam Auicenna poſtea voluit abbreuiare magis cantica Hippocratis ſub paucioribus, & breuioribus canticis: Ita pariter Salomon ſub decem canticis voluit cõprehendere, & abbreuiare omnes pſalmos Dauid. Imo totum diſcurſum legis, & prophetarum. Item hæc eſt cauſa quare Eſdras intitulauit iſtum librum Cantica Canticorum. Sed poſtea venit virgo Maria: quę fuit prima propheteſſa, & tympaniſtria, & prima euangeliſta noui teſtamenti: quæ compoſuit illud breuiſſimum canticum, ſcilicet Magnificat anima mea dominum. in quo ſub decem verſibus complexa eſt totam legem, & prophetas, & totum nouum teſtamentum: in quo ſimul fuit propheteſſa, & euangeliſta. vt patet. Et ideo illud canticũ
virginis meretur, dici Canticum Cantico- E
rum, & pſalterium decem cordarum: quia ſuperat omnia cantica, & omnes pſalmos, & ideo continuè cantat ipſum eccleſia in officio veſperarum, prout declaratum eſt in expoſitione illius cantici virginis Mariæ. Ex ſupradictis patet qualiter iſte liber dicitur. Cantica Canticorum: & quomodo Salomon terrenus fecit ipſum de Salomone ſpirituali ſponſo eccleſiæ. Declarato igitur titulo, deueniendum eſt ad tractatũ, & primò ad eius diuiſionem: ſecundò ad eius expoſitionem. Quem quidem tractatum quidam antiquorum diuiſerunt in octo capitula. Alij autem, ſcilicet Origenes, & Hieronymus diuiſerunt ipſum per dramata. Et ſic quot ſunt petitiones, & interrogationes, in tot partitiones diuiſerunt eum in ſuis expoſitionibus. Sed ſatius, & commodius mihi F
videtur: vt diuidamus ipſum per cantica, & per conſequens per myſteria: eò quòd in quolibet cantico cantatur, & explicatur aliquod diſtinctum myſterium euangelicum. Et ſic quot ſunt cantica in hoc libro, tot erũt principales partes eius in exponendo. Sed quia dictum eſt, ꝙ materia principalis intuenta in hoc libro ſunt myſteria euangelica, & totus diſcurſus eccleſiæ Chriſti ab incarnatione vſque ad iudicium, & maximè vſque ad proſperitatem eccleſiæ datam tempore Conſtantini vſque ad Iuſtinianum, prout Salomon prævidit in ſpiritu contemplando totum diſcurſum veteris teſtamenti vſque ad ſuum tempus. Ideo eſt aduertendum: quòd decem principalia myſteria conſiderauit, & contemplatus

A contemplatus eſt Salomon in veteri teſta-
mento in quibus præuidit in ſpiritu tãquam
in ſpeculo decem myſteria futura in nouo
teſtamento de quibus fecit decem cantica in
hoc libro. Et ideo antequàm accedatur ad
expoſitionem,& diuiſionẽ huius libri, ſunt
præſupponenda, & prænotanda illa ſeptem
principia, quæ ego poſui in expoſitione li-
bri pſalmorum tractatu tertio cum illis de-
cem regulis ſiue clauibus ad aperienda mi-
ſteria noui teſtamenti, quæ latebant ſub
figuris,& geſtis,& promiſſionibus,& genera
liter ſub litera veteris teſtamenti. Quorum
principiorũ primum eſt iſtud, ſcilicet, quòd
tota ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti eſt
ab ipſo Deo tradita, & reuelata: puta in pri-
mo teſtamento per patriarcas, & prophetas,
& in ſecundo teſtamento per verbũ incarna
B tum. Ex quo patet, quòd ſacra ſcriptura nõ
poteſt mentiri nec ipſi aliquid falſum ſubeſ-
ſe. Secundum principium, ꝙ in diuinis eſt tri
nitas perſonarũ cum vnitate, & ſimplicitate
ſubſtantiæ, ſcilicet, quòd licet pater, & filius,
& ſpiritusſanctus ſint tres perſonæ relatiuè,
tamen ſunt vnus Deus, & vna ſubſtantia.
Tertium, quòd verbum diuinum filius pa-
tris aſſumpſit veram carnem animatam ex
virgine Maria in vnitate ſuppoſiti, itaq; Chri
ſtus eſt verus Deus, & verus homo. Quar-
tum, quòd Chriſtus in illa humanitate aſ-
ſumpta pro noſtra redemptione fuit verè
paſſus, & mortuus, & reſurrexit, & cæte-
ra. Ex cuius paſſionis virtute habent virtutẽ,
& efficaciam omnia eccleſiaſtica ſacramen-
ta, & à quo tanquàm à capite deſcen-
dunt, & deriuantur omnia genera gratia-
C rum, & bonorum ſpiritualium in totam ec
cleſiam. Quintum principium, quòd non
ſolùm Chriſtus eſt caput,& ſponſus eccleſię,
ſed etiam eſt finis,& terminus,& veritas to-
tius legis veteris,& prophetarum. Et per con
ſequens tota ſcriptura legis,& prophetarum
nil aliud fuit niſi via in Chriſtum,& ſignum
& figura,& vmbra. Itaque nihil fuit dictum
nec geſtum in veteri teſtamento gratia ſui:
ſed in figuram & prophetiam Chriſti qui e-
rat finis legis, & prophetarum, quæ omnia
fuerunt completa, & verificata per Chriſtũ
prout ibi fuit oſtenſum. Sextum principium,
quòd Chriſtus non ſolum fuit,& eſt caput,
& ſponſus eccleſiæ, & finis, & terminus
legis, & prophetarum, in quo finiuit cur-
ſum lex, & prophetæ, ſed etiam Chriſtus
eſt mediator Dei, & hominum. Nam ſicut D
Deus pater per filium verbum ſuum omnia
creauit, ita per eundem filium ſuum incar
natum genus humanum recreauit, & re-
parauit. Et ſic Chriſtus eſt medius pro-
pitiator, & aduocatus, & procurator, &
fideiuſſor, & interpres, & iudex inter nos,
& patrem, & medius diſpenſator omnium
bonorum, vt ibi fuit probatum. Septimum
principium eſt, quòd ſicut Chriſtus eſt me-
trum, & principium, & menſura, & fons
omnium bonorum effectiuè, ita diabolus
eſt principium, & cauſa omnium malorum
& peccatorum perſuaſiuè. Item non ſolum
prænotanda ſunt ſupradicta ſeptem, princi-
pia, ſed etiam illæ decem regulæ,& claues,
quæ fuerunt aſſignatæ in eodem tractatu ad
aperiendas ſcripturas ſacras, & ænigmata ea
rum. Quarum prima eſt de eſſentia,& per- E
ſona. Secunda de Chriſto Deo, & homine.
Tertia de Chriſto capite, & eccleſia ſpon-
ſa ſua ſiue corpore myſtico. Quarta de
natura, & gratia. Quinta de ſpiritu, &
litera. Sexta de ſenſu verborum in quo fiunt,
& non quandoque quem faciunt. Septima
de ſeculis, & ætatibus diuinę legis,& vnius
eccleſiæ ab Adam vſque ad iudicium. Octa
ua regula de diabolo, & eius corpore. No
na de ſpecie, & genere ſiue de toto, & par
te tàm in numeris, quàm in locis,& natio-
nibus. Decima regula de figuris, & tropis
grammaticalibus, prout ibi ad longum
fuit explicatum. Quę quidem ſeptem prin
cipia, & decem regulæ maximè ſunt ne-
ceſſariæ ad aperienda myſteria ſacra, quæ
ſub metaphoris, & ænigmatibus latent in
hoc libro: in quo Salomon ſub metapho- F
ra ſponſi, & ſponſę, & paſtoris, & re-
gis, & agricultoris, & horti, & vineæ
prędicit omnia myſteria Chriſti, & ec-
cleſię, & noſtræ redemptionis, ſumendo
parabolas ex geſtis, & promiſſionibus,
& vaticinijs ſcripturæ veteris teſtamen-
ti: ſicut fecit Dauid in libro pſalmo-
rum.

Quia Salomon conſiderando,& contem
plando myſteria ſacrę ſcripturæ veteris te-
ſtamenti ibi tanquàm in ſpeculo præuidit
in ſpiritu prophetico futura decem myſteria
Chriſti,& eccleſiæ,& totius noſtræ redem-
ptionis. Nam primò contemplatus eſt om
nes promiſſiones de Chriſto futuro redem-
ptore factas patriarchis, & prophetis veteris

A teſta. & ſpecialiter deſideriū filiorum Iſrael exiſtentium in Aegypto petentium liberari de illa captiuitate. In quib. præuidit in ſpiritu totum deſiderium patriarcarū & prophetarum; & omnium fidelium tàm viuorum quàm mortuorum exiſtentium in limbo inferni, expectantium Chriſtum, vt veniret ad redimendum genus humanum de captiuitate peccati & de limbo. Secundò cōtemplatus eſt Salomon totam fabricam arcæ, & tabernaculi, quod Deus præcepit fabricari ipſi Moyſi per quam fabricam Salomon præuidit in ſpiritu totum myſterium incarnationis. Tertiò contemplabatur Salomon qualiter Deus intrauit arcam & loquebatur, & docebat Moyſen de tabernacolo. Per quod myſterium præuidit prędicationem Chriſti in humanitate & dationem legis euangeli-
B cæ. Quàrto contemplatus eſt peregrinationem ipſius arcę per deſertum à cuius, facie mota eſt terra, & facta ſunt multa miracula. Per quod prę uidit in ſpiritu totam peregrinationem Chriſti per terram promiſſionis, faciendo ſtupenda miracula, & multò maiora. Quintò conſiderauit aſcenſum Moyſi in montes Abrain, & Faſga, vnde proſpexit totam terram promiſſam, & conſiderauit diuiſiones & partes eius, prout Deus oſtendebat ipſi, vt patet Deut. 34. Per quod myſterium præuidit Salomon, qualiter Chriſtus luſtrata tota terra promiſſionis debebat aſcendere Hieroſolimam ad prædicandum, & crucifigendum &c. Sextò conſiderauit, & contemplatus eſt Salomon qualiter Moyſes poſt multos labores & vexationes ſibi illatas ab illo duro populo mortuus eſt in vertice
C Faſga nec amplius viſum eſt corpus eius illi populo. Per quod præuidit Salomon qualiter Chriſtus erat moriturus in monte crucis in Hieruſalem, quem Iudæi cęci amplius nunquàm erant viſuri. Septimò conſiderauit Salomon qualiter Ioſue fuit ſubſtitutus dux pro Moyſen, & introduxit illum populum in terram promiſſionis. Per quod myſteriū prę uidit reſurrectionē Chriſti, & qualiter Chriſtus poſt reſurrectionem debebat introducere in terram viuentium omnes fideles veteris teſtamenti quos eduxit de inferno, & de captiuitate diaboli. Octauò conſiderauit Salomon, qualiter Ioſue elegit duodecim duces cum quibus adeptus eſt totam terram promiſſionis cum ſignis & portentis. Per quod myſterium præuidit in ſpiritu qualiter Chriſtus poſt reſurrectionem, debebat mittere D
duodecim apoſtolos ad prædicandum euangelium omni creaturæ, qui totum populum gentilem ſubiecerunt iugo Chriſti, diabolo foras eiecto. Nono conſiderauit totum diſcurſum illius populi vſque ad tempora Dauid, & omnes afflictiones, quas paſſus eſt à finitimis tempore Iudicum, & oēs victorias quas de eis obtinuerunt. Et finaliter cōtemplatus eſt victorias ipſius Dauid, & quomodo ſubiecit ſibi nō ſolùm totā terram Iſrael, ſed etiam omnes populos infidelium finitimorum fecit ſibi tributarios. Per quod prę uidit Salomon in ſpiritu decem, & etiam quatuordecim perſecutiones imperatorum, & tirannorum contra eccleſiam, tēpore martyrum, & quomodo eccleſia debebat ſibi ſubijcere totum populum gentilem. Decimò contemplabatur Salomon proſperitatē E
ſui regni, & pacem & multitudinem diuitiarum, & quō ex præcepto Dauid ædificauerat illud templum magnificum, & ampliauerat, & ditauerat illam ciuitatem, & regnū &c. Per quod myſterium præuidit in ſpiritu qualiter eccleſia Chriſti poſt multas perſecutiones, multo ſanguine martyrum effuſo, debebat proſperari, & per totum orbem liberè ampliari, & quietari per conuerſionem Conſtantini. De ſupradictis ergo decē myſterijs euangelicis, quæ erant facienda in toto diſcurſu noui teſtamenti. Salomon fecit decem cantica in hoc libro, ſumendo parabolam ex ſupradictis miſterijs veteris teſtamenti. Et ſic in vnoquoque cantico cantat vnum miſterium euangelicum. Nam in primo cantico cantat totum deſiderium omnium fidelium veteris teſtamenti Chriſtum expectantium. In ſecundo cantico cantat miſte- F
rium incarnationis Chriſti. In tertio cātat mirium vocationis apoſtolorum per Chriſtum & electionis eorum. In quarto cantat oſtenſionem Chriſti in carne, & peregrinationem & operationem miraculorum. In quinto cantat eius aſcenſum in Hieruſalē & exhortationem eius ad Iudæos, & ditationem eccleſiæ in bonis ſpiritualibus. In ſexto cantat Chriſti mortem, & paſſionem, & miſterium noſtræ redemptionis. In ſeptimo cantat qualiter apoſtoli poſt receptionem ſpiritusſancti prædicauerunt Chriſtum eſſe verum Meſſiam populo Iudaico, & in Hieruſalem. In octauo cantat miſſionem apoſtolorum ad prædicando, per vniuer-

ſum

A ſum orbem. In nono cantat cõflictum, & pugnam, & victoriam martyrum In decimo cãtat proſperitatem, & pacem eccleſiæ datam per Conſtantinum.

Primum canticum incipit, ibi. Oſculetur me oſculo oris ſui.

Secundum ibi. Deum eſſet rex in acubitu ſuo.

Tertium ibi. Vox dilecti mei iſte venit ſaliens in montibus.

Quartum ibi. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum.

Quintum ibi. Quàm pulcra es amica mea.

Sextum ibi. Surge aquilo, & veni auſter.

Septimum ibi. Adiuro vos filiæ Hieruſalem, ſi inueneretis dilectum meum.

Octauum ibi. Quo abiit dilectus tuus.

C Nonum ibi. Quid videbis in Sunamite & cætera,

Decimum ibi. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delitijs affluens.

Ad maiorem autem euidentiam eorum quæ dicta ſunt, & dicenda, eſt aduertẽdum: quòd ſacra ſcriptura veteris teſtamenti duobus nominibus generaliter nuncupatur. Nã primò dicitur teſtamentum Dei inquantùm Deus promiſit illi populo bona futura: & inquantùm illa promiſſio erat confirmanda, & complenda per mortem teſtatoris. Vnde teſtamentum dicitur de teſtor teſtaris, quod idem eſt, quod confirmare, & ratificare. Et ſic intantum dicitur teſtamẽtum inquãtùm eſt confirmatum per vltimam voluntatem teſtatoris. Sed quia vltima voluntas eſt illa, quæ per ſolam mortem teſtatoris terminatur, & finitur, ideo nunquam dicitur teſtamentum ratum vſquequo eſt confirmatũ per mortem teſtatoris: quia per totum tempus ante poterat ipſe teſtator mutare voluntatẽ. Et ideo hæres nũquàm accipit nec poſſidet hæreditatem niſi poſt mortem teſtatoris: quia tunc eſt validum teſtamentum. Ex quibus ſequitur: quòd ſcriptura veteris legis non fuit verè teſtamentum: ſed diſpoſitio teſtamenti: nec dicitur teſtamentum niſi inquantùm erat cõfirmandum per mortem Dei teſtatoris. Er per conſequens oportebat, vt Deus moreretur ad hoc, quòd teſtamentum confirmaretur: quia aliter manſiſſet caducum, & vanum. Sed quia Deus eſt eſſentialiter immortalis, & infallibilis, & æternus: quia æternum permanet idem, & anni eius nunquàm deficient: pſalmo 101. ideo D oportuit, vt Deus fieret perſonaliter homo: & vt ille homo aſſumptus perſonaliter Dei s moretur ad confirmandum teſtamentum Dei, & vt compleret omnia promiſſa. Et ſic per mortem & ſanguinem Chriſti fuit confirmatum totum vetus teſtamentum, vt patet ad Heb. 9. & 10. Et ideo patres, & fideles veteris teſtamenti non potuerunt adipiſci repromiſſiones niſi ſimul nobiſcũ per mortem Chriſti, ad Hebræos 11. Et ſic patet qualiter ſcriptura legis, & prophetarũ intantùm dicebatur teſtamentum Dei, inquantũ erat per mortem, & ſanguinem Chriſti confirmãdum. Et ideo dixit Chriſtus. Hic calix nouum teſtamẽtum eſt in meo ſanguine, ideſt nouiter in meo ſanguine confirmatum 1. ad Corinth. 11.

Secundo modo ſcriptura legis & ꝓphetarum dicebatur pactum ſiue fœdus ſponſale: E inquantum Deus elegit ſibi illum populum in populum peculiarem, & proprium: & ille populus accepit Deum in Deum, & dominum, & paſtorem ſpiritualem, & promiſit obſeruare legem eius, vt patet Exodi 19. & 20. & 24. & per totum diſcurſum legis & prophetarum. vnde Exo. 19. dicit Deus. Si audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum: eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta &c. Cui reſpondit populus, Cuncta, quæ locutus eſt dominus, faciemus. Item hoc idem reſpondit totus populus quando Moyſes legit eis volumẽ legis, vt patet Exo. vigeſimoquarto. Ideo tunc Moyſes ad confirmationem illius deſpõſationis, & promiſ- F ſionis immolauit 12. vitulos, & effudit vnã partem ſanguinis ſuper altare, & alteram partem ſuper populum, dicens. Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit vobiſcum dominus ſuper cunctis ſermonibus his & cætera, ad denotandum, & ſignificandum: quòd illud teſtamentum, & illud fœdus deſponſale non poterat confirmari niſi per ſanguinem Chriſti ſponſi huius populi. Ex quibus patet, quòd ſicut illud teſtamentum non poterat confirmari, & adimpleri niſi per mortem, et ſanguinem Chriſti teſtatoris: ita illa deſponſalia ſiue deſponſatio facta inter dominum, et populum non poterat confirmari nec adimpleri, et ratificari niſi per præſentiam Dei venturi in carnem: eò quòd

talis

A talis deſponſatio facta fuerat per verba de futuro: & per ſponſum in carnem familiariter venturum & cum ſponſa locuturum, & conuerſaturum. Ex ſupradictis patet, & prout dictum fuit in prologo expoſitionis libri pſalmorum: quòd vna lex & vnum teſtamẽtum dicitur totus diſcurſus ſacræ ſcripturæ & totius eccleſiæ ab Adam vſque ad iudicium. Et hoc ſecundùm ſubſtantiam, & etiam ratione vnius Chriſti crediti. Sed totus iſte diſcurſus diuiditur principaliter in duo tempora, ſcilicet ante aduentum Chriſti, & poſt aduentum eiuſdem. Tempus enim ante aduentum reſpectu Dei dicebatur tempus diſponendi & promittendi: inquantùm Deus promittebat futuram redemptionem & glorificationem, & reſtaurationẽ toti generi humano, & diſponebat illum populum per illa
B legalia ad recipiendum Chriſtum in ſuo aduentu. Sed reſpectu earum rerum, quæ gerebantur & fiebant: dicebatur tempus figurandi & ſignificandi, quia omnia illa fiebant, & contingebant illis in ſignum, & figuram futurorum. Sed reſpectu patriarcarum, & prophetarum quibus fiebant promiſſiones: dicebatur tempus deſiderandi, & expectandi, & petendi quia omnes deſiderabãt, & expectabant, & petebant Chriſtum futurum redẽptorem, & glorificatorem tanquàm ſponſũ, & ſaluatorem. Et ſic patet qualiter tempus ante aduentum Chriſti fuit tempus promittendi, & diſponendi, & figurandi, & ſignificandi, & deſiderandi, & petendi & expectandi. Totum autem tempus aduentus Chriſti, & totius diſcurſus noui teſtamenti fuit tempus adimplendi promiſſa & confirmandi di-
C ſpoſita, & verificandi ſigna legalia, & figuras ſiue ea, quæ erant figurata, & ſignificata. Et reſpectu omnium fidelium fuit, & eſt tẽpus colligendi & recipiendi. Quia per aduentum Chriſti omnes fideles veteris teſtamenti ſimul nobiſcum receperunt promiſſiones, ſcilicet fructus omnium promiſſionum, ut ait apoſtolus ad Hebræos 11. Et nos collegimus & meſſuimus meſſes quas patres veteris teſtamenti ſeminarunt. vt ait ſaluator Ioannis quarto. Ex quibus omnibus patet qualiter Chriſtum adimpleuit, & verificauit omnia, quæ fuerunt in veteri teſtamento diſpoſita, & promiſſa, & figurata. Et ſic etiam confirmauit teſtamentum ab initio inſtitutum: & compleuit & confirmauit ſponſalia antiqua. Et ideo lex euangelica, & totum nouũ teſtamentum nil aliud eſt, niſi veritas, & cõ- D
firmatio veteris teſtamenti: in quo tempore omnes fideles receperunt omnia, quę fuerũt promiſſa, & deſiderata & petita in ueteri teſtamento. Et ſicut totum illud tempus fuit tempus deſiderandi & petendi & ſignificandi: ita iſtud dicitur tempus recipiendi, et faciendi. vnde non ſolum Chriſtus verificauit omnia, quæ in lege veteri fuerunt promiſſa et figurata, ſed adhuc nos verificamus et implemus omnia illa ſeruando legem euãgelicam, et exercendo eccleſiaſtica ſacramenta. quæ nil aliud ſunt, niſi quædam veritates illorum ſignorum legalium. Et ſic faciendo, et operando recipimus fructus promiſſionũ. Omnia ergo ſupradicta conſiderans, et prævidens in ſpiritu Salomõ, fecit iſtum libellũ, in quo voluit oſtendere totum ingenium ſuum, quia ſub breuibus, et difficilibus et ob- E
ſcuris uerbis deſcripſit totum diſcurſum vtriuſque teſtamenti. Et ideo iſte libellus redditur difficilior ad intelligendum, eò quòd omnia quæ ſcripta ſunt in vtroque teſtamento de Chriſto et eccleſia: et omnia quæ Dauid cantauit in 50. pſalmis, voluit Salomon complecti in hoc libello ſub triplici metaphora, ſcilicet ſub metaphora ſponſi, et ſponſæ, et ſub metaphora paſtoris et gregis, et ſub metaphora agricolę, et vineæ ſiue horti. Et ideo iſtud opus ſimul vocatur epitalamicum, et bucolicum, et georgicum. Et propter hoc redditur difficillimum ad intelligẽdum: ſcilicet ratione ſtili, et ratione breuitatis, nam in 10. canticis complectitus totũ diſcurſum vtriuſque teſtamenti ſub ſupradicta triplici metaphora. Vnde in primo cantico cantat totum deſiderium, et omnes petitio- F
nes patrum ueteris teſtamenti: et ſic explicat tempus deſiderandi et petendi et expectandi. Et in nouem canticis ſubſequentibus cãtat totum diſcurſum eccleſiæ ab incarnatione Chriſti vſque ad tempora Conſtantini, et Iuſtiniani, et etiam uſque ad finem mundi: vbi erit generalis glorificatio. In quibus nouem canticis cantantur nouem miſteria de Chriſto, et eccleſia, prout patebit: in quibus ſatisfacit, et annuit deſiderio, et petitionibus patrum veteris teſtamẽti per ſingula. Procedendo ergo ad expoſitionem huius libri ſeruabitur iſte ordo. Nam primò ponetur textus cuiuslibet cantici per verſus diſtinctus. Secundò ponetur eius expoſitio a

In-

A INCIPIT CANTICVM.
primum.

OSculetur me oſculo oris
ſui.
Quia meliora ſunt ube
ra tua uino.
Fragrantia unguenti op
timis.
Oleum effuſum nomen
tuum.
Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.
Trahe me poſt te.
Curremus in odore unguentorum tuorum.
Introduxit me rex in cellaria ſua.
Exultabimus, & lætabimur in te.
Memores uberum tuorum ſuper uinum.
Recti diligunt te.
B *Nigra ſum ſed formoſa filia* Hieruſalem.
Sicut tabernacula Cedar.
Sicut pelles Salomonis
Nolite me conſiderare quod fuſca ſum
Quia decolorauit me ſol.
Filii matris meæ pugnauerunt contra me.
Poſuerunt me cuſtodem in uineis.
Vineam meam non cuſtodiui
Indica mihi quem diligit anima mea.
Vbi paſcas.
Vbi cubes in meridie.
Ne uagari incipiam.
Poſt gregem ſodalium tuorum.
Si ignoras te o pulcra inter mulieres.
Egredere, & abi poſt ueſtigia gregũ tuorum.
Et paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſto-
rum.
Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui
C *te amica mea.*
Pulcræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis.
Collum tuum ſicut monilia.
Murenulas aureas faciemus tibi
Vermiculatas argento.

OSculetur me oſculo oris ſui.
Hoc eſt primum canticum huius
libri: in quo introducitur eccleſia prio
ris teſtamenti tanquàm ſponſa, &
tanquàm eius ſponſus ad loquendum. Et iõ
præſens canticum habet duas partes princi-
pales, nam in prima ponitur, & explicatur
ſponſę diui deſiderata petitio. Secundò ſpon
ſi gratioſa reſponſio, ibi. Si ignoras te ò pul-
cra. Quantùm ergo ad primum, pro funda-
mento totius huius libri eſt valdè notãdum:
quòd indigentia, & carentia alicuius boni a- D
miſſi eſt cauſa deſiderij recuperandi ipſum:
ſed firma promiſſio eſt cauſa firmę, & vehe-
mentis fidei, & ſpei rei promiſſæ. Et ita acci-
dit in Adam. quia cum ipſe ante lapſum fuiſ
ſet creatus in illa opulentia, & felicitate nul
lam patiens indigentiam: tamen cum ſtatuit
& tentauit deſcendere ab Hieruſalem in He
rico, tranſgrediendo diuinum præceptũ: tunc
incidit in latrones: qui expoliauerunt eum
omnibus bonis gratuitis, & vulnerauerunt
& ſauciauerunt, & plagis in corpore, & ani-
ma affecerunt, & ſemiuiuum reliquerunt. Et
ſic ille, qui erat opulentus, & felix, & domi
nus illius ciuitatis: cui etiam poſt longam vi
tam temporalẽ erat promiſſa alia nobilior fe
licitas æterna in cœleſti patria: propter talẽ
ingratitudinem fuit priuatus præſenti, & fu
tura felicitate. & expulſus ab illa ciuitate: & E
factus exul per hanc vallem lacrimarum: &
ſeparatus à facie Dei. Et ſic factus eſt miſer,
& indigens omnibus bonis non ſolùm ſpiri
tualibus ſed etiam temporalibus, vt patet Ge
neſis tertio. Et inde eſt quòd manet inſitum
deſiderium omnibus hominibus recuperan
di illam immortalitatem, & totum illum feli
cem ſtatum.

Sed dicit Auguſtinus in libro Cur Deus
homo: ꝙ Deus cõpatiens miſerię, & indigen
tijs ipſius Adæ, & totius poſteritatis eius,
promiſit ei mittere filium ſuum in carnem,
qui eum ab omni miſeria, & captiuitate redi
meret, & ſibi reconciliaret, & in patriã amiſ
ſam, & felicitatem reduceret. Et hoc fecit
Deus, ne Adam deſperaret; ſed licèt de in
ſtanti miſeria valde doleret: tamen de ſui,
ſuæ que poſteritatis remedio iam delongin F
quo gauderet. vnde Auguſtinus concludit,
dicens. Vera itaque ratione didicimus: ꝙ iam
ab Adam domini præſtolabatur aduentus.
Ex quib. verbis Auguſtini ſequitur, ꝙ miſeria,
& indigentia ipſius Adæ, & totius poſterita
ti eius, fuit cauſa diuinæ promiſſionis de
Chriſto futuro. Et talis promiſſio fuit cau-
ſa fidei, & ſpei, & deſiderij ipſius Adæ de
Chriſto futuro. Ex qua fide, & ſpe, & deſide
rio Adam cum tota ſua poſteritate fidelium
ſemper expectabat, & petebat Chriſtum ven
turum ad redimendum ipſum.

Secundò ſequitur, quòd eccleſia Chriſti
primò fuit Chriſto deſponſata per fidem in
Adam. Quod probatur. Nam ſi Adam cũ tan
to deſiderio expectabat Chriſtum: vt inquit
Aug.

A Aug.ergo iam tunc habebat fidem de Chri
ſto futuro.Quia ſpes non eſt ſine fide,& cari
tate affectiua . quia quod credimus, & ama-
mus,cum deſiderio expectamus. Et ideo eſt
dicendum, ꝙ ſicut Deus promiſit ipſi Adæ
mittere ipſi Chriſtum in redemptorem: ita
Adam credidit ipſum venturum: & promiſit
ipſi fidem: & promiſit ipſi exhibere cultum
latriæ ſub tali fide,& ſpe Chriſti futuri:i qua
fide Adam cum tota ſua poſteritate fidelium
ſaluabuntur. Et ſic Adam prout fuit doctus
à Deo:docuit filios ſuos exhibere latriā Deo
in ſignum fidei de Chriſto futuro . Et ſic A-
bel offerebat oblationem de agnis gregis,&
Caim de frugibus. Geneſis 4. Et quia latria
non ſolùm conſiſtit in oblatione,& adoratio
ne ſed etiam in oratione:ideo legitur Gene.
4.ꝙ Enos incepit inuocare nomen domini:
B ideſt, Chriſtum verbum incarnatum. quod
eſt nomen domini.vt probatum fuit pſalmo.
8.Nam illud nomen domini quatuor literis
ſcriptum ſignificabat Chriſtum verbum in-
carnatum: quem omnes patres ve.teſt.inuo
cabāt,& expectabant.Itē Enoch placuit Deo
in illa ætate,& dominus tulit illum.Gene.4.
Et tranſlatus eſt in paradiſum,Eccleſiaſtici.
54.Sed quia ſine fide impoſſibile eſt place-
re Deo.ad Heb. 11.ergo ſequitur ꝙ Enos, &
Enoch iam habebant fidem de Chriſto futu
ro.& erant membra eius: & per conſequens
continuabant eccleſiam Chriſti, & ciuitatem
Dei, Et ſic expectabant Chriſtum futurum
tanquàm ſponſum ſibi promiſſum: Et ſic pa
tet: quòd vera latria,& perfecta fuit Deo ex
hibita in prima ætate in ſignum Chriſti fu-
turi.Et per conſequens ſequitur:ꝙ eccleſia in
C prima ætate iam fuit Chriſto per fidem de-
ſponſata: quia iam expectabat eum: & iam
ei exhibebat latriam ſeruitutem.

Item ſequitur,ꝙ eccleſia ſponſa non ſolū
ab Abel: ſed iam incepit ab Adam. ſed po-
ſtea fuit diuiſa in duas ciuitates. nam Caim
diuiſus eſt à ciuitate Dei,& conſtituit ciuita-
tem diaboli cum ſuis ſequacibus,vt oſtendit
Auguſtinus per totum librum. decimo quin
to de ciuitate Dei. Abel autem manſit tan-
quàm verus ciuis in ciuitate Dei: & fuit oc-
ciſus propter veram innocentiam ſuam in fi
gura Chriſti. Ideo Abel non dicitur primus
ciuis eccleſiæ:ſed primus iuſtus, & martyr:
qui mortuus eſt pro iuſtitia, & innocentia
in figura Chriſti: qui fuit primus qui effu-
dit ſanguinem in figura Chriſti,& pro Chri-
ſto,vt patet Matthæi. 23. Adam autem fuit D
primus ciuis,& fidelis huius ciuitatis; cui pri
mo facta eſt promiſſio de Chriſto futuro: &
primus qui profeſſus eſt, & expectauit Chri-
ſtum futurum: & qui exhibuit Deo cultum
latriæ, & docuit filios ſuos. in quo primò ec
cleſia deſponſata eſt ipſi Chriſto per fidem,
& ſpem, & caritatem, & exinde tota ciuitas
Dei,& congregatio fidelium Chriſtum futu
rum credentium,& expectantium, fuit dicta
ſponſa Chriſti.

Eſt verum:quòd iſta ſponſa ſemper creuit
in fide, & perfectione per ſucceſſum tempo
ris, ſicut continuè recepit nouas promiſſio-
nes, & nouos modos colendi Deum. Nam
in Noe accepit nouam promiſſionē de Chri
ſto per arcam, & ſignum arcus fœderis. Per
quod præuidit myſterium incarnationis, &
noſtræ redemptionis. Et ſic Noe conſtruxit
altare: & obtulit animalia munda in ſignū
fidei Chriſti futuri. Item ipſi Abraam facta
eſt noua promiſſio.Gene. 15. quando Deus
dixit.Suſpice cœlum: & numera ſtellas ſi po
tes.ſic erit ſemen tuum & cætera.Vbi credi-
dit Abraam de ſua generatione ſecundū car
nem Chriſtum futurum,& verbum incarnā
dum. Ideo propter talem fidem reputatum
eſt illi ad iuſtitiam. Quia in tali fide Chriſti
futuri ante circunciſionem fuit iuſtificatus,
vt patet ad Roma.4. & Galat. 4. Item alia
promiſſio facta eſt eidem Abrahæ Geneſis
vigeſimoſecundo. propter obedientiam, &
fidem: quando voluit immolare Iſaac filiū
ſuum. Cui Deus ſub iureiurando promiſit
Xpm venturum,& in eo oēs gentes regene-
randas,& benedicendas. Et appellauit locū
illum in quo fuit immolatus aries pro Iſaac, F
In monte dn̄s videbit.vnde in litera hebraica
habetur.In monte dominus videbitur.Qua-
ſi dicat. In iſto monte vbi immolaſti iſtum
arietem, dominus Ieſus Chriſtus videbitur
immolari, & crucifigi in redemptionem to-
tius generis humani. De quo myſterio dicit
ſaluator Ioannis. 8. Abraam exultauit vt vi-
deret diem meum: vidit, & gauiſus eſt. per
fidem ſupple. Ex quibus patet, ꝙ deſponſa-
tio Chriſti,& eccleſiæ facta, & incepta eſt in
Adam,& Abel.Sed iam fuit magis confirma
ta in Abraam.Et ſic vehementius fuit Chri-
ſtus in Abraam deſideratus. Item iſta deſpō
ſatio, & vnio Chriſti, & eccleſiæ iam fuit
magis confirmata,& expreſſa, & figurata in
Iſaac. Geneſis vigeſimo ſexto. quando iam
decrepi-

A decrepitus,& cęcutiens vocauit Eſau primo genitum ſuum:vt benediceret eum. ſed Iacob ſecundo genitus ſiue natus, ex conſilio matris ſimulato habitu & ſurripuit bñdictionem.Vnde Iſaac ſentiens fragrantiam veſtimentorum ipſius Iacob,dixit: Da mihi oſculum fili mi. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni , quem benedixit dominus &c. In quo myſterio præuidit Iſaac totum myſterium verbi incarnationis, & eccleſiæ cum Chriſto deſponſationis, & incorporationis. Præuidit enim qualiter filius Dei verbum æternum debebat oſculari humanitatem, & carnem ſuſcipere de genere ipſius Iacob, & vnire eam ſibi in vnitate perſonali.Et prę uidit etiam in ſpiritu oſculum, & deſponſationem eccleſiæ cum Chriſto per myſticam vnionem.Et præuidit fragrantiam veſtimẽ

B torum humanitatis Chriſti. ſ. fragrantiam virtutum,& ſanctitatis, & donorum,& gratiarum,& fragrantiam eccleſiaſticorum ſacramentorum euaporantem ex meritis paſſionis . Per quam virtutem ſacramentorum eccleſia erat Chriſto deſponſanda & vnienda. Item iſta deſponſatio incarnationis, & eccleſiæ cum Chriſto vnionis iam fuit magis promiſſa,& confirmata,& figurata in Iacob Gen.28. quando in ſomnis vidit ſcalam cuius ſummitas tangebat cęlum, & pars inferior tangebat terram, & vidit dominũ innixum ſcalæ,& angelos aſcẽdẽtes, & deſcẽdentes &c.vbi præuidit Iacob totum myſterium incarnationis.ſ.qualiter Deus erat iungendus humanitati per incarnationẽ in vnitate perſonæ, & qualiter tota eccleſia erat Chriſto vnienda , & incorporanda in vnita-

C te myſtica. Item iſta deſponſatio fuit iã magis confirmata in eodem Iacob Gẽ.32.quãdo luctatus eſt cũ ãgelo in forma viri,nec voluit ipſum dimittere vſquequo benedixit eum,vbi fortitus eſt hoc nomen Iſrael.vnde dixit.Vidi dominum facie ad faciem.vbi Iacob præuidit totum myſterium incarnationis,& eccleſiæ cum Chriſto deſponſationis inquantum Deus in forma humana benedixit,cum &c. & facię ad faciem ipſi locutus eſt &c.Itẽ hæc deſpõſatio fuit magis in ipſo Iacob confirmata Gen.49.qñ benedicens filio ſuo Iuda dixit.Iuda te laudabunt fratres tui &c. & non auferetur ſceptrum de Iuda &c. Item iſta deſponſatio Chriſti,& eccleſiæ iam fuit magis confirmata,& manifeſta in plebe Iſraelitica quando eduxit ipſam

de ſeruitute Aegyptiaca,& fecit ipſam populum ſibi peculiarem,& dedit ipſi legem ſpecialem.Exod.19.quando Moyſes expoſuit populo omnes ſermones legis.Et reſpõdit omnis populus,dicens. Omnia quæ locutus eſt dominus faciemus. Item iſta deſponſatio Chriſti,& eccleſiæ fuit iam magis manifeſta & explicata in eodem populo.Exod.24.quãdo Moyſes congregauit totum populum,& legit ipſi totum volumẽ legis,& occidit 12. victimas iuxta numerum tribuum filiorum Iſrael.vnde totus populus reſpondit,dicens. Omnia quæ locutus eſt dominus faciemus, & erimus obedientes &c.Et tunc Moyſes ad confirmationem talis pacti,& promiſſionis, & deſponſationis ſparſit vnam partem ſanguinis ſuper populum,& alteram ſuper altare.Per quod myſterium fuit figuratum qualiter illa deſponſatio debebat impleri,& con E firmari per ſanguinem Chriſti futuri, per quem ſanguinẽ illud teſtamentum erat confirmandum.Et ſic per tale pactum ille populus promittebat ſe recepturum Chriſtũ venturum. Ideo Moyſes effundendo illum ſanguinem ſuper populum, dixit. Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit vobiſcum dominus ſuper cunctis ſermonibus his. Item iſta deſponſatio fuit iam magis explicita,& confirmata in eodem Moyſe,& populo. Exo.33. cum dominus de tabernaculo loquebatur Moyſe facie ad faciem,ſicut ſolet loqui amicus ad amicum. Cui Moyſes dixit. Domine ſi inueni gratiam coram oculis tuis, mitte quem miſſurus es &c.Cui dominus finaliter myſterium incarnationis promiſit, cum dixit. Poſteriora.i.humanitatem meam videbis, quam humanitatem vidit poſtea Moy- F ſes cum Helia in monte Tabor in transfiguratione Chriſti. Matt. 17. Item iſta deſponſatio incarnationis Chriſti,& eccleſię iã fuit magis explicita, & manifeſtata ipſi Moyſi, Deutero.17.Cui Deus dixit.Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorum ſimilem tui,& ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ dixero illi &c.Ex quo patet qualiter Chriſtus in lege promiſſus debebat eſſe ſimilis Moyſi in humanitate,& debebat eſſe Deus, imo verbum Dei, quia Deus debebat ponere verbum ſuũ in illa humanitate,& perſonaliter nobis loqui, & eccleſiam ſibi per legem euangelicã myſticè vnire,& perſonaliter, & præſentialiter oſculari.Nã legitur Exo.20.quòd cum cun-

A ſtus populus audiret voces,& lampades, & ſonitum buccinę montemque fumigantē: perterriti, ac pauore percuſſi ſteterunt procul dicentes Moyſi: non loquatur nobis dominus ne fortè moriamur. Tunc autem dominus promiſit mittere filium ſuum in carnem: qui tanquàm verus ſponſus abſque terrore familiariter loqueretur eis: & declararet eis legem datā, dicens. Prophetā ſuſcitabo eis de medio fratrū ſuorū ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius; loqueturque ad eos quæcunque dixero illi. Et qui verba eius quæ loquetur, non audierit, vltor exiſtam &c. vt patet Deut. 18. Ex quibus patet: ꝙ illa deſponſatio non fuit facta per verba de præſenti in præſentia ſponſi: ſed per verba de futuro in abſentia ſponſi per Moyſen tanquàm per procuratorem Chriſti futuri.

B Et per cōſequens illa deſponſatio nunq̄ fuit confirmata niſi per præſentiam Chriſti. qui per verba de præſenti familiariter locutus eſt illi plebi,& deſponſauit ſibi ipſam declarādo legem,& prophetas. Item ſeq̄tur ſecūdò: ꝙ ſimul cum lege data fuit ꝓmiſſus xp̄s interpres,& declarator legis in mōte Sinai. Item ſequitur tertiò: ꝙ ſub eadē pęna qua ſe obligauit totus ille populus ad obſeruandū legē Dei datā in monte Sinai: ſub eadem pęna ſe obligauit ad audiendū, & ſequendum xp̄m in ſuo aduentu tanq̄ verū interpretē,& declaratorem legis,& prophetarum: per hoc ꝙ ait. Qui verba quæ loquetur audire noluerit: vltor exiſtam &c. quia ſimul cum lege fuit promiſſus Chriſtus Deus incarnatus interpres & declarator legis. Sed contra poſſet aliquis inſtare dicens; ꝙ promiſſio huius

C prophetæ non facta eſt in mōte Sinai ſimul cum datione legis: ſed in cāpeſtribus Moab cùm Moyſes reſumeret legem: vt patet Deutero. 18. Ad hoc reſpondetur, ꝙ ſi benè,& diſtinſtè volumus attendere verba Moyſi Deutero. 18. videbimus manifeſtè qualiter Deus promiſit illum prophetā in monte Oreb ſimul cum datione legis. Vnde ait Moyſes ad populum. Prophetam de gente tua,& de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dominus: ipſum audies: vt petiſti à domino Deo tuo in monte Oreb: quando concio congregata eſt: atque dixiſti: vltra non audiam vocem domini mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo: ne moriar. Et ait dominus mihi. Bene omnia ſunt locuti prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui &c. Ex quibus patet: quòd iſta pro- D

miſſio de Chriſto futuro facta eſt in monte Oreb ſimul cū datione legis: quia licèt Moyſes omiſerit ſcribere illā promiſſionē Exodi 2. tamen ſupplendo explicat ipſam Deuterono. 18. vbi repetuntur, ea quæ ibi dicta ſunt & ſupplentur ea quæ ibi fuerunt omiſſa. Ex quo patet, quòd in datione legis facta fuit deſponſatio Dei cum illa plebe in perſona omnium ſucceſſorum. Et per conſequens illà deſponſatio facta fuit per verba de futuro in abſentia ſponſi: & ideo non poterat cōfirmari niſi per eius præſentiam: & per incarnationem ſponſi: qui ore ad os erat populo familiariter locuturus,& legem, & prophetas declaraturus, & ſponſalia confirmaturus,& completurus. vnde ſicut per mortem,& ſanguinem erat teſtamentum cōfirmaturus: ita per præſentiam erat ſponſalia completurus. E

Et hoc eſt oſculum præſentiæ ſponſi quod petit ſponſa, dicens. Oſculetur me oſculo oris tui &c. Item quia nō ſolū illa plebs Iſraelitia ſecundùm carnem erat Chriſtum ſuſceptura & ipſi deſponſanda in aduētu eius, ſed etiam plebs gentilis: ideo deſponſatio Chriſti,& eccleſiæ non ſolùm fuit manifeſtata, & facta in populo Iſraelitico carnali, ſed & in populo gentili. Nam Melchiſedech rex Salem qui erat de populo gentili, tanquàm ſacerdos Dei altiſſimi in fide Chriſti futuri obtulit panem, & vinum Deo per Abraam & toto corpore miſtico, vt patet Gen. xiii. Item Iob non genere Iacob, ſed de Eſau expectauit Chriſtum in carne venturum, cum dixit. Credo quòd redemptor meus viuit, & in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum &c. Iacob 19. Item multi de populo F

gentili exierunt de Aegypto, & iuncti ſunt cum filiis Iſrael; & ceperunt legem ſimul cum eis. Item Ruth Moabita de populo gentili exiuit de terra & cognatione ſua, & iuncta eſt populo Iſraelitico, dicens. Populus tuus populus meus &c. Et ſic in perſona, & figura totius populi gentilis ad fidem Chriſti venturi, fuit Chriſto deſponſata. Item iſta deſponſatio iam fuit magis explicita,& manifeſtata in Dauid: cui facta eſt de Chriſto multipliciter repromiſſio: vt patet 2. Regum 7. & primi Paralypomenon 1. & per totum librum pſalmorum. Item iſta deſpōſatio incarnationis, & Chriſti,& eccleſiæ iā fuit magis explicita in Iſa. & Hiere. & cæteris ꝓpheus, q̄bus ſunt facta reuelatio. Et

maximè

A maximè in Daniele: cui non ſolùm miſteriū incarnationis & paſſionis Chriſti fuit reuelatum: ſed etiā locus, & tempus, vt patet Dan. 9. Vltimò autem de propinquo iſta deſponſatio facta fuit, & manifeſtata ipſi Zacariç: cui dictum eſt ab angelo. Exaudita eſt oratio tua. Lucæ primo. Item fuit facta, & reuelata ipſi Simeoni: qui reſponſum acceperat à ſpiritu ſancto non viſurum ſe mortem niſi prius videret Chriſtum dominū Lucæ ſecundo: ſed præ cæteris clarius fuit reuelata talis deſponſatio ipſi virgini Mariæ per multas epiphanias, & reuelationes ante diē incarnationis: licèt ignoraret perſonam de qua eſſet filius Dei carnem aſſumpturus: quia ſolùm hoc didicit virgo Maria experimentaliter quando Gabriel angelus fuit ad eam miſſus, dicens. Aue Maria gratia plena

B & cætera. Lucæ primo. vnde licèt ante non ignoraret futurum miſterium incarnationis, tamen ignorabat modum, & perſonam: prout ipſa reſpondens angelo dixit: quo modo fiet iſtud & cętera Ex toto ſupradicto diſcurſu ſequitur primò: quòd tota eccleſia fidelium ab Adam, vſque ad virginem Mariam incluſiuè fuit deſponſata Chriſto futuro per fidem. Secundò ſequitur: quòd talis deſponſatio non fuit facta per verba de præſenti: ſed per verba de futuro: quia ſicut Chriſtus nōdum erat incarnatus nec promiſſus de præſenti ſed de futuro: ita promittebant ipſum recipere in ſuo aduentu. Vnde licèt fides Chriſti eſſet eis habitualiter, & actualiter præſens: tamen eius obiectum erat futurum. adeo ſequitur: quod talis deſponſatio non fuit facta illis patribus & fide-

C libus perſonaliter, & per modum perſonæ præſentis: ſed per procuratorem, & per modum perſonæ abſentis. ſicut multæ mulieres quandoque deſponſatur alicui viro abſenti p procuratorem: quæ quidem deſponſatio confirmatur poſtea per præſentiam ſponſi: quando ipſa perſonaliter, & præſentialiter videt ſponſum: & perſonaliter recipit eum. & oſculatur ab eo. Ita ergo ſimili modo factum eſt in illa deſponſationę eccleſię veteris teſtamenti. nam nullus eorum potuit eſſentialiter Deum videre: nec locutus eſt cum Deo niſi per ſubſtantiam mediā, & per angelum repreſentantem Deum: vt ait Auguſtinus ſuper Geneſi. Et ſi dicitur, quòd Moyſes loquebatur Deo facie ad faciem. Exodi trigeſimotertio, Dicendum,

D quòd ibi non ſumitur facies pro diuina eſſentia: quia talis viſio facialis fuit negata ipſi Moyſi: vt patet ibidem: ſed ſumitur facies equiuocè pro angelo, per quem Deus loquebatur: & in quo Deus tanquàm in facie; & per faciem repræſentabatur, & noſcebatur: vt ait Auguſtinus ſecundo de Trinitate capitulo decimooctauo nam Deus per angelos loquebatur & dedit legem Moyſi: vt ait apoſtolus ad Hebręos primo: & beatus Stephanus Actuū ſexto. Quomodo autem intelligitur, quòd Moyſes vidit Deum facie ad faciem: iam declaratum eſt in prologo libri pſalmorum: tractatu ſecundo. Nunc autem ſufficit ſcire, quòd fideles veteris teſtamenti non viderunt Chriſtū niſi per fidem, & per figuras & per promiſſiones, & reuelationes. Et tanquàm venturo promiſerunt fidem ipſi: & in eius futuro aduentu promi-

E ſerunt ipſum recipere, & ſi tanquàm futurum promittebant ipſum recipere. Et ſic iam exhibebant ipſi latriam ſeruitutem per figuras ſacrificiorum. Et ſic patet: quòd illa deſponſatio erat per modum verborum de futuro, & per modum procuratoris, quia mediantibus angelis, & per modum perſonæ abſentis. Tertiò ſequitur, quod quantò magis tardabat venire Chriſtus: tantò magis creſcebat deſiderium illius ſponſæ videndi perſonaliter, & præſentialiter ſponſum ſuum Chriſtum, & ſic vehementius deſiderabat accelerari aduentum ſponſi, vt eam repararet, & liberaret de manibus inimicorum, & eam ſanaret, & nobilibus ueſtimentis diuerſarum gratiarum ornaret & decoraret, & ſacris amplexibus eius frueretur, & oſculis eius conſolaretur. Hoc ergo deſide-

F rium huius ſponſæ, & has petitiones explicat & cantat ſponſa in hac prima parte huius primi cantici Salomonis in perſona omnium fidelium ve. te. cum dicit: Oſculetur me oſculo oris ſui. In quo cantico ſeptem petit iſta ſponſa ab ipſo ſponſo. Nam primò petit præſentialiter & perſonaliter per incarnationem oſculari. Secundò petit trahi à ſponſo per perſonalem prædicationem & vitæ ſanctitatem. Tertiò petit in talamum ſpouſi introduci. Quartò plebs gentilis petit cum plebe Iſraelitica in aduentu ſponſi ſociari. Quintò petit à nigredine idololatriæ dealbari, Sextò petit paſci pabulo ſacramentorum, & fidei articulorum. Septimò petit ſub vmbra ſponſi quieſcere, & protegi. Secundum, ibi.

Trahe

A Trahe me poſt te. Tertium ibi: Introduxit me rex in cellaria ſua. Quartum & Quintũ ibi. Nigra ſum ſed formoſa. Sextum & Septimum ibi. Indica mihi quem diligit anima mea. Quantũ ergo ad primum eſt aduertendum: ꝙ oſculum dicit quandam vnionem, ſed quia Christus quadrupliciter erat nobis vniendus: ſcilicet per incarnationem, & per conuerſationem, & familiarem doctrinam, & per myſticam incorporationem, & ꝑ glorificationem: prout promiſſum erat in veteri teſtam. Ideo ſponſa hoc quadruplex oſculum petit à Chriſto ſponſo. Et quadruplici oſculo petit oſculari. ſ. oſculo incarnationis. Secundo oſculo euangelicæ doctrinæ, & familiaris conuerſationis, Tertiò oſculo myſticè incorporationis & redemptionis, Quartò oſculo glorificationis. Quia ergo vt ſupra-

B dictum eſt iſta ſponſa per multas repromiſſiones fuerat Chriſto per procuratores, & verba de futuro in veteri teſtamento deſpõſata, & per longam moram, & diſcurſum temporis ſponſum ſuum Chriſtum expectauerat. Ideo confracta longa mora deſiderant præſentiam ſponſi petit ab eo præſentialiter, & perſonaliter oſculari, & poſita in tali contemplatione dicit intra ſe. Vtinam ſponſus meus Chriſtus oſculerunt oſculo oris ſui per verba de præſenti, & perſonaliter: & præſentialiter per ſeipſum, & non per procuratores, ſed loquatur ipſe mihi per ſe, & non per Moyſen, & per patriarcas, & prophetas, nec per angelos: ſicut locutus eſt in toto veteri teſtamẽtõ, ſed veniat ipſe perſonaliter in carnẽ, & oſculetur me primò illo oſculo incarnationis, & accipiat carnem de

C mea generatione: ſicut promiſit in principio Adæ: quando eiecit ipſum de paradiſo, & ſicut promiſit Noe per ſignum arcus fœderis Gene. 8. & ſicut promiſit Abraæ Gene. 15. & 22. dicẽns. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Item oſculetur me illo oſculo incarnationis quod petiuit Iſaac in perſona Iacob quando dixit. Da mihi oſculum filii mi. Gen. 26. Et ſicut promiſit ipſi Iacob Gene. 28. per viſionem ſcalę, & Gen. 31. quando luctatus eſt cum angelo. Item oſculetur me illo oſculo incarnationis quod promiſit ipſi Dauid. 2. Reg. 7. dicens. Suſcitabo ſemen tuũ poſt te, quod egredietur de vtero tuo. Et ſtabiliã regnum eius in æternum, & ille erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Item pſalmo 88. Semel iuraui Dauid, & ꝗõ mentiar, ſemen eius in æternum manebit.

D Item pſalmo 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam &c. Item Iſa. 9. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. & vocabitur nomen eius Emmanuel &c. Item Hier. 31. Magnum faciet dominus ſuper terram: fœmina circũdabit virum. Item Zaca. 2. ego ipſe veniã & habitabo in medio veſtri &c. Item ſponſus meus non ſolùm oſculetur me oſculo incarnationis: ſed etiam oſculo familiaris prædicationis, & legis euangelicæ dationis, ſicut Deus promiſit Moyſi Deuteron. 18. dicẽs: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui in humanitate, & ponam verba mea in ore eius: loqueturque ad eos omnia quę dixero illi. Item oſculetur me illo oſculo doctrinæ euangelicę de quo dixit Iſa. 2. Venite aſcendamus ad montem domini. & ad domum Dei Iacob: & do-

E cebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbũ domini de Hieruſalẽ. Item Iſa. 52. Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipſe qui loquebar ecce adſum &c. quia oculo ad oculum me videbunt &c. Item Hieremiæ 31. Dabo legem meã in cordibus hominum, & in viſceribus eorum ſcribam eam &c. Item non ſolùm oſculetur me oſculo incarnationis, & euangelicæ doctrinæ ſed etiam oſculo redemptionis faciendo me participem ſuæ paſſionis: ſicut promiſit ipſi Abraam in ſacrificio ipſius Iſaac, quando dixit, in monte hoc dominus videbitur, immolari pro omnibus ſucceſſiuè; Gen. 22. & ſic patet per totum diſcurſum libri pſalmorum, & Iſa. 53. Propter ſcelus populi mei percuſſi eum &c. Item hoc idem patet per totum diſcurſum legis, & prophetarum. Item

F non ſolùm oſculetur me oſculo incarnationis, & doctrinæ, & redemptionis, ſed etiam oſculo glorificationis, & ſuæ fruitionis: ſicut promiſit ipſi Dauid pſalmo 90. Protegam eum, & glorificabo eum. Item pſalmo 83. Beati qui habitant in domo tua domine. Et ſic patet qualiter iſta ſponſa iſto quadruplici oſculo petit à ſponſo ſuo Chriſto oſculari ſuo aduentu. ſ. oſculo incarnationis, & euangelicæ prædicationis, & redẽptionis, & glorificationis. Et nota quòd non ſolùm Chriſtus oſculatus eſt ſponſam ſuam eccleſiam iſto quadruplici oſculo: ſed etiam pater, ſed aliter. Nam Chriſtus filius Dei oſculatus eſt naturam humanam perſonaliter per incarnationem

A nationem: quia ſola perſona filij fuit incarnata, ad quam illa vnio perſonalis fuit terminata, ſed pater intantùm oſculatus eſt humanam naturam, inquantum ipſe vniuit verbũ ſuũ illi humanitati, quia tota trinitas operata eſt illam benedictam incarnationem. Et ſic illud verbum æternum dicitur oſculum oris patris, quia eſt æterna ſapientia, quę ex ore altiſſimi prodijt. Et ſic pater ꝑ illud verbum, & oſculum oris ſui oſculatus eſt humanam naturam. Et per illudmet verbum, & oſculum pater nobis locutus eſt, & dedit legem euangelicam, & redemit, & glorificauit nos, & ſibi nos reconciliauit. Et ipſe Chriſtus dicitur oſculum patris, & oſculum inter nos, & patrem, quia nos per gratiam, & adoptionem patri reconciliauit, & reuniuit. Hoc ergo oſculo oris patris, ſ. verbo æterno, iſta

B ſponſa petit oſculari. Item petit oſculari per humanitatem Chriſti, per quam nobis fuit vnitus, & per quam nobis prædicauit, & per quam nos redemit Chriſtus, & patri reconciliauit, & nos glorificabit. Ideo prudens lector contempletur hoc quadruplex oſculũ, quo tàm pater quàm filius, licèt non eodem modo oſculatus eſt ſponſam ſuam. Referendo ergo ad patrem, eſt iſte ſenſus vtinam pater oſculetur me oſculo oris ſui. ſ. mittendo verbum quod procedit de ore ſuo, & de tota ſubſtantia ſua, quod verbum ſumat carnem in vnitate ſuppoſiti de mea generatione, & natura, per quem filium me doceat, & mihi loquatur, & me ſibi reconciliet, & glorificet. Referendo autem ad filium, ſenſus eſt iſte. vtinã filius Dei ſpõſus meus veniat ĩ carnem, & oſculetur me oſculo ſ. doctrina euan

C gelica oris ſui, & perſonaliter in humanitate loquatur mihi, & me reconciliet ſibi, & patri per mortem, & paſſionẽ, & glorificet me ꝑ reſurrectionẽ. Quatuor ergo petit ſpõſa ꝑ tale oſculum. ſ. vniri Deo per incarnationẽ, & doceri per perſonalem prędicationem, & reconciliari per mortem: & paſſionem, & glorificari per reſurrectionem. Quia iſtis quatuor modis Deus oſculatus eſt nos, & vniuit nos ſibi. Et ideo Chriſtus inquãtùm aſſumpſit carnem ex humana natura, & ex iſta generatione, vocat eam matrem: ſed inquantùm docuit eam, vocat eam filiã, ſed inquantùm redemit eam, et vniuit eam ſibi per fidem in vnitatem myſticam, vocat eam ſponſam, & etiam inquantùm vniuit eam ꝑ gloriam. Iſta ergo ſponſa dicit, vtinam oſculetur me ſponſus meus Chriſtus mihi promiſſus oſculo oris ſui, eo modo quo dictum eſt. Deinde ſponſa conuerſa ad ſpõſum alloquitur eum apoſtrophando, dicens. Meliora ſunt verba tua vino, quaſi dicat, ideo deſidero oſculari oſculo oris tui ô Chriſte ſponſe, quia meliora ſunt vbera tua vino. Ad cuius intellectum eſt notandum, quòd cum totus iſte liber ſit metaphoricus, et parabolicus, ſicut Salomon vſurpat vocabula rerum temporalium transferendo ad ſpiritualia: ita etiam transfert partes ſexus fœminini ad maſculinum per quandam ſimilitudinem, et ſic vbera, quæ pertinent ad mulieres: attribuit Chriſto per quandam ſimilitudinem. nam ſicut mulier nutrit filium duplici vbere, et lacte materiali, ita Xps nutrit eccleſiam duplici vbere, et lacte, ſcilicet lacte doctrinæ articulorum fidei, et lacte gratiæ ſacramentorum eccleſiaſticorum. Sed quia iſta duo vbera hoc duplici lacte non ſolùm nutriũt, et reficiunt ſpiritualiter ſponſam, et omnes fideles, ſed etiam inebriant eam in amore ſponſi, et delectant in odore virtutum: iõ cõparat ea vino. Ideo dicit. O ſponſe ideo peto oſculari perſonaliter, et præſentialiter oſculo oris tui: quia vbera tua emittentia lac doctrinæ fidei articulorum, et gratiæ ſacramentorum, meliora ſunt omni vino, quia magis inebriant fideles in amore tui quam vinum materiale inebriat homines: quia transformant fideles amantes in Deum amatũ, et deſideratum ſe, et mundum obliuiſcentes, q̃a anima magis eſt vbi amat, quàm vbi animat & informat. Ideo vbera tua meliora, & fortiora, ſũt ad inebriãdũ: quàm vinum materiale. Et non ſolùm iſta duo vbera tua ſunt meliora vino ad inebriandũ in amore tuo, ſed etiam ſunt magis fragrantia, & fragrantiora vnguentis optimis eò, quòd docẽt omnem virtutem, & prohibent omne vitium, & extinguunt omne peccatum, quib. virtutibus fideles redolent inter omnes nationes, & populos, magis quàm vnguenta aromatica materialia. Et ſic vbera tua nutriunt, & inebriant, & redolent, & delectant, & nomẽ tuum eſt pretioſiſſimum, & odoriferũ ſicut oleum aromaticum effuſum etc. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ ex myrrha, & cynamomo, et nardo, et balſamo, et cæteris aromatibus fit, et conficitur quoddã oleum aromaticum longè prætioſiſſimum. Eſt enĩ primò valdè odoriferum, et delectabile ex

A compoſitione omnium iſtorum aromatum, eſt valdè penetratiuum ratione balſami, & valdè attractiuũ ratione nardi, & ab omni corruptione præſeruatiuũ.& etiam curatiuũ ratione mirrhæ,quod quidẽ oleũ quantò magis diffunditur tantò magis operatur, & penetrat,& trahit,& delectat.Ita ergo propriè illa perſona Chriſti confecta ex tribus aromatibus.ſ.ex verbo diuino, & anima rõnali,& carne: quæ quidẽ perſona Xp̃i eſt nomẽ Dei ſignificatum per illas quatuor literas ve. teſ. prout dictum fuit pſal.8. & ſignificatum per iſtud nomen Ieſus noui teſta. illud profectò nomen Dei.ſ. verbum incarnatum,& humanatum diffuſum per totũ mundũ fuit penetratiuum, & præſeruatiuũ, & ſanatiuum, & odoriferum: ſicut oleum aromaticum effuſum ſuper capita regum,& ſacerdotũ. Nam

B primò illud nomẽ præſeruauit virginẽ matrẽ ſuã ab omni culpa tã originali q̃ veniali quàm actuali.ſed oẽs alios fideles ſanauit, & curauit ab originali.licèt quoſdã pręſeruauit ab actuali,& omnes alios ſanauit,& curauit ab originali,& veniali, & actuali. Et ſic illud nomen fuit præſeruatiuum, & curatiuum. Fuit etiam penetratiuum quia totũ mundum penetrauit, Et fuit attractiuũ quia omnia traxit ad ſeipſum,& totum populum gentilem ad fidem per apoſtolos conuertit. Et fuit odoriferum,& delectabile: quia omnes virgines,& viri contemplatiui currebãt in odorẽ eius ſanctitatis. Et virtutis fuit inebriatiuum: quia martyres illo nomine Ieſu inebriati: ſuæ vitæ corporalis,& huius mũdi obliti,& in Chriſtum transformati diris tormentis ſua corpora tradiderunt. Et ideo di-

C cit ſponſa:O Chriſte ſpõſe iõ deſidero oſculari oſculo oris tui: quia non ſolũ vbera tua ſunt meliora vino ad inebriandum,& magis fragrantia vnguentis optimis ad delectãdũ: ſed etiam quia nomen tuum eſt ſuauiſſimũ, & penetratiuum, & præſeruatiuũ, & ſanatiuum,& lenitiuum,& attractiuũ, & odoriferum ſicut oleũ aromaticũ effuſum ſuper capita regũ,& ſacerdotũ,& ſuper infirmos, & ſuper capita amantiũ. Et ideo adoleſcentulæ .i.plebs, & populus gentilis nouiter dilexerũt,& ſecutæ ſunt te. Item per iſta duo vbera Chriſti poſſunt intelligi duo teſtamẽta .ſ.vetus,& nouum: à quibus eccleſia ſponſa Chriſti iugiter ſugit lac doctrinę ſalutis. Itẽ multi ſolùm per vbera Chriſti intelligũt ſolam doctrinam euangelicam, & per vinum intelligunt ſcripturam ve. teſt.vt ſit ſenſus.ſ. D

ꝙ melius eſt lac noui teſtamenti: quàm ſcriptura vinaria cęrimoniarum veteris teſtamẽti:ſed hoc videtur impropriè dictum. Nam ſcriptura veteris teſtamenti nunquàm fuit dicta vinum:ſed vinea: quæ nunquã fuit matura nec protulit vinum niſi per Chriſtum in nouo teſtamento. Et ſic doctrina Chriſti euangelica non ſolùm dicitur lac,ſed etiam vinum,& patuit per totam expoſitionem libri pſalmorum,& patebit etiam inferius cantico ſexto:vbi dicet Chriſtus. Bibi vinũ cum lacte meo inebriamini amici &c. Si ergo doctrina Chriſti non ſolùm dicitur lac delectabile,& nutritiuũ: ſed etiam vinum inebriatiuum,& vnguentũ odoriferum. Et nomen eius dicitur oleum aromaticũ effuſum per totum mundum.in cuius virtute apoſtoli demonia eiecerunt, & ſerpentes peccatorũ ex- E

tinxerunt, & venena mortifera non eis nocuerunt,& idolis cõminutis, & principe huius mundi foras eiecto omnes reges,& imperatores cum populo gentili iugo fidei ſubiecerunt. Eſt tamen aduertendum, ꝙ inter cætera quæ reddunt materiam huius libri difficilem ad exponendum, & intelligendum, eſt diuerſitas translationum: quia in multis noſtra translatio differt à litera hebraica. vnde vbi noſtra translatio habet: Oſculetur me oſculo oris ſui: quia meliora ſunt vbera tua &c. litera hebraica modo punctuata habet ſic, Vtinam oſcularetur me oſculo oris ſui: quia meliores ſunt amores tui adoramentis optimis ſicut oleum effuſum nomen tuum: ideo domicellæ dixerunt te. Quæ quidem litera non differt in ſententia in hac petitione. Quæ quidem diuerſitas translationum F

accidit ex æquiuocatione vocabulorum hebraicorum,propter defectum literalium vocalium. vt dictum fuit in prologo libri pſalmorum,tracta.6.Vnde quia dictio hebraica poſita in hoc loco eſt æquiuoca ad vbera,& ad amores: uel quia vbera maximè trahunt hominem ad amorem: Ideo noſtra trãſlatio ſecuta eſt vnam ſignificationem illius vocabuli,& magis exprimentem veritatem rei. Nam ſicut pueri ponunt totum ſuum amorem, & delectationem in vberibus matris: ita fideles in contemplatione doctrinę Chriſti euangelicæ,& totius ſacrę ſcripturæ. Itẽ ſicut vinum materiale abundanter. & copioſè ſumptum inebriat hominem trahens illũ extra ſe ita pariter imo multò fortius cõtempla-

A templatio doctrinæ Chriſti, & iuge ſtudium
ſacræ ſcripturæ per Chriſtum declaratæ ex-
trahit hominem extra ſe transformando ip-
ſum in amorem Chriſti ſponſi ſui. Et ſic be-
ne propriè, & accõmodatè doctrina euãgeli
ca,& gratia ſacramentorũ dr̃ vinum inebria
tiuum,& lac nutritiuum,exortum,& ex hau-
ſtũ ex vberibus Xp̃i. Et dr̃ vnguentum odori
ferũ, & oleũ aromaticum: vt magis patebit
infra. Et iõ aduertat fidelis lector ad proprie
tates vocabulorũ:quæ parabolicè,& metafo
ricè ponũtur in libro. Deinde cũ dicit: Trahe
me poſt te &c. ponit ſecundã petitionẽ,nam
poſtquã explicuit, & expoſuit cauſam ſui de
ſiderij,& petitionis. ſ. quare petiuit oſculari
perſonaliter à ſponſo:eò q̃ meliora ſunt vbe
ra eius vino, & fragrãtia vnguentis optimis
&c. Iõ in hac ſecũda petitione petit trahi ad
B amorẽ ſponſi,& poſt ſponſum per illa vnguẽ
ta fragrantia doctrinæ Chriſti euangelicæ,&
per prædicationem,& ſanctitatẽ: vt poſſit ſu
gere lac euangelicum, & gratiam ſacramen-
torum ex vberibus eius. Et ideo ait. ò Chri-
ſte ſponſe mi:trahe me poſt te per gratiã, &
legẽ tuã euangelicã,& omnes fideles curre-
mus in odorem vnguentorũ tuorum euange
licorum,& in odorem tuæ bonæ cõuerſatio
nis,& exempli tuę vitæ,& doctrinæ,& ſancti
tatis:vt ſimus bonus odor Chriſti per bonã
famam,& ſanctitatem. Ad cuius intellectum
eſt denotandũ,q̃ tota iuſtitia,& perfectio,in
qua fuit Adã creatus, conſiſtebat in quadam
conformitate voluntatis eius ad diuinam vo
lũtatem,& ſic tota eius ſanctitas, & debitus
ordo conſiſtebat in quadam rectitudine, &
ſubalternatione,& obedientia partium infe-
C riorũ ad ſuperiores,& vniuerſaliter ſenſuali-
tatis ad rõnem. Et iſto mõ anima ipſius Adã
habebat imperiũ abſolutũ ſupra corpus, &
ſpũs ſupra carnẽ,& ratio ſupra ſenſualitatem.
Et ideo erat dñs ſuorũ actuũ tã in effectu q̃
in affectu: eò q̃ ratio trahebat ſenſualitatem
ad libitũ ſuũ,& ſpũs carnẽ. Et hoc habebant,
& poſſidebãt primi parẽtes tn̄ præmiũ iuſti-
tiæ originalis. Nã in tantũ partes inferiores,
& oẽs aliæ creaturæ obediebãt eis,& ipſi ha
bebãt liberũ imperium ſuper eas:inquantũ ip
ſi obediebãt Deo,& fuerũt volũtates eorũ cõ
formes diuinæ volũtati. Et qñ ipſi peccaue-
runt,& deuiauerũt à diuina volũtate:illicò ca
ro eorũ inſurrexit aduerſus ſpm̃,& sẽſualitas
fuit rebellis, & cõtradixit rationi,& fuit cor-
ruptus, & peruerſus totus ordo interior, &
corrupta natura, & ſauciata, & vulnerata in D
ſuis potentijs, & peruerſus appetitus ſenſiti-
uus,& auerſus ab omni bono, & conuerſus
ad omne malũ. Et ſicut ratio trahebat ſenſua
litatẽ ad ſe ante lapſum: ita poſt lapſum per
uerſo modo ſenſualitas vt plurimum attrà-
hit ad ſe rationem. Et ſic homo manſit ſubie
ctus ſenſualitati,& carni,& mundo, & diabo
licæ ſuggeſtioni. Nam poſtquàm ſenſualitas
fuit corrupta: faciliter trahitur à mundo, &
diabolo. Et poſtquàm ratio perdidit imperiũ
ſupra ſenſualitatẽ: faciliciter trahitur ab ea.
Et ſic trahit ſua quenq; voluptas: puta ad
ſuperbiam,auaritiam,luxuriam,& cætera fla
gitia,& vitia. Nec poteſt homo ex proprijs vi
rib. ab his ſe retrahere,nec eis reſiſtere poſt-
quã perdidit liberũ imperiũ: niſi iuuetur au-
xilio Dei,& grã p̃ Ieſum Xp̃m:quẽ Deus pa
ter conſtituit mediatorẽ,& auxiliatorẽ, & iu E
ſtificatorẽ omniũ hominũ. Qui erat venturus
ad trahẽdũ oĩa ad ſeipſum:per odorẽ vnguẽ
torum ſuorũ euangelicorum. Et ideo dicit:
trahe me poſt te &c. Sed ad maiorem euidẽ
tiam eſt notandum,ſecundũ Ariſt. 10. Meta
fyſicæ,q̃ in vnoquoque genere eſt dare vnũ,
quod eſt metrum,& menſura omnium illius
generis. ſicut eſt ignis in genere calidorũ, &
album in genere colorum. Ita ergo pariter
in genere malorum moralium datur diabo-
lus tanquã metrũ, & cauſa perſuaſiua oĩum
malorũ. Ita ergo & pariter p̃ oppoſitũ Deus
pater cõſtituit filiũ ſuũ Xp̃m Deũ, & hoĩem
vt eſſet metrũ,& menſura, & cauſa affectiua
oĩum bonorũ gratię,& gloriæ,& oĩum meri
torũ,& pręmiorũ,& oĩm virtutũ, & actuum
meritoriorũ. In quẽ Xp̃m oẽs homines habe
rent inſpicere tanquã in exẽplar, & ſpeculũ F
omnium virtutum,& tãquã ducẽ,& directo-
rem in via virtutum. Quem omnes iuſti de-
bebant ſequi quocunq; iret. Et ſic Xp̃s inquã
tũ metrũ,& menſura omnium bonorũ gra-
tię,& glorię debebat dare oĩbus gratiam, &
gloriam. pſal 83. gratiam, & gloriam dabit
dominus. Et inquantùm dux, debebat om-
nes ducere, & vocare. Sed inquantùm exem-
plar,omnes debebant ipſum ſequi per inuita
tionem in odorem vnguentorum ſuorum. i.
ſequendo eius ſanctitatem, & doctrinam,
& gratiam ſacramentorum. & ſic expectaba
tur Chriſtus vt eſſet collator omnium bono
rum,& dux,& tractor omnium fidelium, &
norma,& regula omnium actuum humano
rum: poſtquàm tota humana natura fue-

A rat corrupta in Adam: vt ſic omnes homines antea ſequebantur fœtorem corruptionis: quem ſerpens antiquus inſufflauerat in Adam: ita poſtea Chriſtus traheret omnes ad ſe vt ſequerentur odorem ſuæ integritatis, & ſanctitatis, & doctrinæ, & veritatis. Et ideo dicit ſponſa: ò ſponſe veni, & oſculare me oſculo oris tui veniendo in carnem. Et quia vbera tua ſũt meliora vino. & fragrãtia optimis vnguentis ſanctitatis, & quia nomẽ tuũ eſt diffuſum per mundum ſicut oleum odoriferum, & quia nomen tuum eſt odoriferum ſicut oleum aromaticum effuſum, & iõ adoleſcentulæ.i.plebs gentilium dilexerunt te recipiendo fidem: adorando tuam potentiam in miraculis, & tuam ſapientiam in doctrina, & tuam ſanctitatem in vita, & humilitate, & miſericordia: Ideo trahe me poſt te, & omnes

B curremus in odorem vnguentorum tuorum.ſ.gratiæ ſacramentorum, & fidei articulorum, & donorum ſpiritus ſancti, & omniũ aliarum virtutum, & bonorum. Item eſt aduertendum, ꝙ ſicut Adam rapiens cibum prohibitum ex arbore totum genus humanum traxit ad peccatum ſuum: ita pariter Chriſtus aſcendens in arborem crucis omnia traxit ad ſeipſum. Ioannis, 3. Ideo dicit ſponſa: trahe me poſt te &c. Ad maiorem intelligentiam huius particulæ eſt notãdum, quòd decem vnguenta aromatica, & odorifera effudit Chriſtus in ſuo aduentu: quibus reparauit totum genus humanum, & ſanauit omnes infirmitates noſtras, & reſtaurauit totam ruinam, & defectus noſtros. Ad quorum vnguentorum odorem curreruut, & curũt omnes fideles cuiuſcunque ſexus, & ætatis, & cõ

C ditionis, & ſequuntur agnum quocunque ierit. Vnde primò effudit vnguentum fidei: & ad cuius odorẽ currebant oẽs fideles ve. teſt. & currunt oẽs chriſtiani. Secundũ vnguentũ fuit doctrinæ præceptorũ, & cõſiliorũ euangelicorũ: ad cuius odorẽ currebãt oẽs apoſtoli, & diſcipuli, & turbæ ſequentes Chriſtum, vt patet Matth. 13. & per totũ diſcurſum euangelicum. Tertiò effudit vnguentum ſanctitatis, & omniũ virtutũ in exemplũ omnium iuſtorũ, ad cuius odorẽ currũt oẽs animæ iuſtæ & deuotæ, & oẽs ſtatus, & cõditiones hominũ: puta pueri innuptæq́; puellæ iuuenes, & virgines, & ſenes, & cõtinẽtes, & viduæ imitãtes eius ſanctitatem. Quartò effudit vnguentũ ſtupendorũ miraculorũ ſanãdo ægros, & dæmoniacos, & ſuſcitãdo mortuos, &c. Ad cuius odorẽ currebãt multitudo magna lãguen

D tium: quia virtus de illo exibat, & quia videbant ſigna, q̃ faciebat ſup his q infirmabantur Ioãnis. 6. Quintò effudit vnguentũ mortis, & paſſionis, & patiẽtiæ in ſuis laboribus, & perſecutionibus. Ad cuius odorẽ currunt omnes pc̃tores, vt ſanẽtur, & omnes miſeri, vt conſolentur in ſuis tribulationibus: vt patebit in ſexto cantico. & currebant omnes martyres, & currunt omnes afflicti. Sextò effudit vnguentum ſeptem ſacramentorum in remedium omnium ſpũalium infirmitatũ. Ad cuius odorem currunt omnes fideles cuiuſcũq; ſexus, & conditionis. Septimò effudit vnguentum ſeptem donorum ſpũs ſancti in die pentecoſtes ſuper apoſtolos: vnde receperũt omnia dona gratiarum, & genera linguarum, & intelligentiam ſacræ ſcripturæ &c. Ad cuius odorem currunt omnes doctores

E & vniuerſaliter oẽs chriſtiani. Octauò effudit vnguentum virtutis nominis Ieſu: quòd eſt nomen omnipotentiæ, & ſapientiæ, & miſericordiæ, & ſalutis. per quod apoſtoli dæmones effugabant, & mira ſigna faciebãt, & tãdem omnia idola deleuerunt, & totum orbem fidei, et iugo Chriſti ſubiecerunt. Ad cuius odorem currimus omnes indifferenter. Nonò continuè Chriſtus effudit vnguentũ bonarum internarum inſpirationum, & gratiæ actualis ad auxiliandum. et roborandũ liberum arbitrium, et ad mouẽdã voluntatem ad bene agendũ, et malũ vitandũ, et adimplẽda diuina præcepta. Ad cuius odorẽ currit tota humana natura in Adã viriata, et infirmata vt in fine patebit. Decimò effudit Chriſtus vnguentũ glorificationis, et vltimæ perfectionis per ſuã reſurrectionem glorioſam:

F quam iã cõicauit quibuſdã ſanctis, qui cum eo reſurrexerũt ad gloriã, et cõicauit virgini matri ſuę, et cõicabit omnibus iuſtis in fine mundi: per quod vnguentum ſanabimur ab omnibus defectibus, et infirmitatibus corporalibus, et beatificabimur in corpore, et anima, et recipiemus vltimã perfectionem. Ex quibus omnib. patet, ꝙ Xps eſt metrum, et mẽſura, et principiũ, et fons oium gratiarũ et bonorũ, et perfectionũ. Hoc ergo prǽuidẽs in ſpũ ſponſa ve. teſt. quia præuidebat qualiter Xps erat effuſurus ſupradicta decem vnguenta in reparationẽ totius humanę naturę lapſę: ideo cupiẽs trahi, et currere poſt iſta vnguenta, dicit. Trahe me poſt te: curremus in odorem vnguentorum tuorũ. Itẽ eſt aduertendum,

A aduertendum,ꝙ ſicut Deus exiſtens in arca
lignea teſtamenti veteris trahebat totum il-
lum populum per deſertum,& totus ille po-
pulus ſequebatur arcam in odorem tymia-
matis, & aliorum vnguentorum:ità pariter
Chriſtus figuratus per illã arcam, Deus exi-
ſtens in carne, & in arca humanitatis, trahe
bat populos in odorem ſuæ prędicationis,&
ſanctitatis,& miraculorum. Hoc ergo præui
dens iſta ſponſa in ſpiritu dicit. Trahe me ò
Chriſte poſt te: ſicut illa arca trahebat illũ
populum. Et curremus in odorem vnguento
rum tuorum: ſicut populus Iſrael currebat
poſt illam arcam, & tabernaculum odoriſe-
rum. Deinde etiam cum ſubdit tertiò. Intro-
duxit me rex in cellaria ſuã &c. petit ſponſa
introduci in talamum ſecretorum ſponſi ſui
Chriſti,vt ibi doceat eã profunda; & ſecreta
B myſteria quæ latẽt ſub talamo,& velo ſacræ
ſcripturæ:quia Chriſtum ſpõſum in talamũ,
& cellaria ſua introducere: nil aliud eſt,niſi
fidelibus ſuis ſacræ ſcripturæ ſecreta reuela-
re. Et ſic eſt dicẽdum, ꝙ Chriſtus introduxit
apoſtolos,& doctores.ſ. Auguſtinum,& Hie
ronymum,& Ambroſiũ in cellaria, & apoté
cas ſecretorum aromatum ſacræ ſcripturæ,
reuelando eis altiſſima myſteria. Litera autẽ
hebraica habet. Introducat me rex in domos
ſecretas ſuas. Et litera eſt magis clara: quia
iſta petitio eſt optatiua:ſed frequenter tran
ſlatio.70.ponit pręteritum pro futuro,& pro
optatiuo propter certitudinem prophetię:vt
ſæpius dictum eſt in pſalmis. Dicit ergo ſpon
ſa. Vtinam ſponſus meus introducat me in
cellaria ſua.i.ad cellas, & cameras ſecretas ſa
cræ ſcripturæ,& ad talamum ſuum, vbi ipſe
C latet,& ad cellaria aromatum, vbi reponun-
tur, & latent ſecreta myſteria noui teſtamen
ti velata in vet.teſt.ſub vmbra cęrimoniarũ.
Quia veritas euangelica latebat ſub vmbra,
& talamo,& velo,& cortina illarum cęrimo-
niarum:quam veritatem ſponſa deſiderabat
ſcire in aduentu ſponſi:in quarum intelligen
tia,& guſtu expectabat,& petebat ſponſa læ
tari cum ſponſo, ſubditur. Exultabimus, &
lætabimur in te.q.d.ò ſponſe Chriſte ſi tu In-
troduxeris me in cellaria tua reuelando mi
hi diuina myſteria; & exhibendo mihi lac
euangelicum,& vnguenta ſacramentorũ,tũc
omnes fideles memores vberum tuorũ exul
tabimus corporę,& lætabimur mente, & to
ta anima in te ſugendo lac ſapientiæ & gra
tiæ vberum tuorum,quod quidem lac deſide

rarunt ſugere:oẽs patriarchæ,& prophetę. Et D
ideo recti,& iuſti,& oẽs fideles diligunt te ſu
per omne vinum materiale propter tale lac
euangelicæ doctrinæ,& gratiæ ſacramẽtorũ
cui lacti nullus ſapor corporalis eſt compa-
randus. Et nota,ꝙ ly Super vinum, poteſt ẽt
ordinari cum ly Memores vberum tuorum:
vt ſit ſenſus.ſ.nos memores vberum tuorum
exultabimus,& lętabimur in te,ſuper omne
vinum corporale,& ideo recti, & veraces gu
ſtantes lac vberum tuorum diligunt te. Sed
miſeri,& cęci iudæi, & obſtinati in ſua mali-
tia: quia nolunt guſtare lac vberum tuorũ:
ſed currunt poſt bona temporalia: ideo nõ
diligunt te manentes in vmbra legis:non de
ſiderantes intrare in cellaria tua,& comeden
tes vinaceum,& amurcã,& paleas: à quibus
Chriſtus expreſſit vinum,& oleum, & granũ
euangelicum,& repoſuit in cellario, & hor- E
reo ſuo: vt frequenter in expoſitione pſalmo
rum dictum eſt. In hæc ergo cellaria vini, &
olei euãgelicæ, & in apotecas aromatum, &
in horreum frumenti euangelici ſeparati a
paleis legis petit introduci iſta ſponſa,vt ibi
fruatur,& lætetur cũ ſponſo. Ex omnibus er-
go ſupradictis patet, ꝙ huc uſq; tria petit ſpõ-
ſa. Primò oſculari per incarnationem, & fa-
miliarem doctrinã,& conuerſationem, & re-
demptionem,& glorificationem. Secundò pe
tit trahi per prædicationem ſponſi, & aroma-
ta euãgelica. Tertiò petit introduci in ſecre
tũ talamum,& cellaria ſponſi, vt cũ eo frua-
tur bonis ſpiritualibus, vt patet. Et notanter
petit introduci in cellaria ſponſi, & non ſolũ
vnum cellarium: eò ꝙ Chriſtus ſpõſus eccle
ſiæ habet duo cellaria; ſ. vnum bonorum gra
tiæ in hoc ſæculo: in quo reponuntur bona F
gratiæ ſacramentorũ, & ſecreta ſacræ ſcriptu
ręę. Et habet alterum cellarium, ſ. gloriæ: in
quo reponuntur omnia bona gloriæ, & frui-
tionis,& æternæ beatitudinis. Et ideo ſponſa
petit introduci in hæc duo cellaria ſucceſſi-
uè, dicens. Introducat me rex in cellaria ſua.
Item etiam dicit ſponſa. vtinam introducat
me ſponſus meus Chriſtus in talamum ſuum
& cellaria ſua,vt ibi reuelet,& doceat me my
ſteria ſacræ ſcripturæ, ſicut Deus quondã in-
troduxit Moyſen in tabernaculum fœderis,
& ibi loquebatur ipſi familiariter: tanquam
amicus ad amicum &c. Ex ſupradictis patet
qualiter ſponſa ſub quadam metaphora quin
que nominibus appellat Xp̃m ſponſum ſuũ.
Nã primò vocat ipſum oſculũ Dei propter

A myſteriũ incarnationis.ſ.vnionis humanita-
tis ad verbum. Secundò vocat ipſum vbera.
Dei, inquantũ ex eo totus mundus debebat
ſugere copiam ſapientiæ, & lactis euangelici.
Tertiò vocat ipſum nomen Dei: nã ſicut no
men vocale vel ſcriptũ notificat cõceptũ in-
teriorẽ, & notificat proprietates vniuſcuiuſ-
que rei, ita Chriſtus verbũ incarnatũ notifica
uit mũdo omnipotentiã, & ſapientiã, & iuſti
tiã, & miſericordiã Dei patris: prout fuit de-
claratũ pſal. 8. Itẽ quartò vocat ipſum oleũ
effuſum odoriferũ ratione ſanctitatis vitæ,
& doctrinæ, quæ per prædicationẽ apoſtolo
rũ per totũ orbẽ fuit diffuſa. Quintò vocat
ipſum vnguentũ aromaticũ odoriferũ ratio-
ne paſſionis, & miſericordiæ: inquantum
per vnguentũ ſuæ paſſionis irã patris erga
nos placuit, & mollificauit, & vulnera no-
B ſtra ſanauit, & in eccleſiaſtica ſacramẽta odo
rẽ, & virtutẽ vnguenti paſſionis inſpirauit,
quæ quidem eccleſiaſtica ſacramenta ſunt
vnguenta paſſionis Chriſti: per quæ vnguen
ta Chriſtus nos trahit ad ſe: ad quorum odo
rẽ omnes fideles ipſum ſequuntur, & in cella
ria eius introducunt. Ex quib. omb. ſequit, ꝙ
Chriſtus eſt principium, & metrum, & men
ſura omnium bonorum humanæ naturæ.

Nigra ſum ſed formoſa. &c.

Hæc eſt quarta pars principalis huius pri
mi cãtici: in qua Salomon introducit plebẽ
gẽtilẽ petẽtẽ ſociari cũ plebe Iſraelitica, & fi
deli, & ſimul cũ ea recipere Xpm ſponſum
ſuũ, vt ex vtroq; populo fiat vna eccleſia, &
ſpõſa Chriſti. Ad cuius intellectũ eſt notan-
C dũ, ꝙ licèt multi de populo gẽtili fuerint ſo-
ciati populo Dei in veteri teſtamẽto: tñ in-
ter cæteros tres mulieres ſpõtè fuerunt ſocia
tæ populo Dei: in quib. præcipuè fuit figu-
rata ſpontanea conuerſio populi gentilis ad
fidem Chriſti, & fuerunt figura quõ ex con
uerſis de populo iudaico, & gẽtili debebat fie
ri vna eccleſia ſub vno rege, & capite Chri-
ſto. Quarũ prima fuit Tamar. vnde legitur
Gene. 38. q. poſt venditionem Ioſeph. Iudas
deſcendens à fratrib. ſuis venit Cãnas, & ibi
diuertit ad Odolamiten, & vidit ibi filiam
hoĩs Cananei noĩe Sue, & accepit eã in vxo
rẽ. ex qua genuit tres filios: quorũ primo no
mine Her tradidit Tamar in vxorẽ. Ex quo
patet, ꝙ Tamar erat de filiab. Canaam, & de
populo gentili. Sed mortuo primo filio iun-
xit eãdẽ Tamar filio ſcđo nomine Onam in D
vxorẽ. quo mortuo abſq; liberis reſtituit eã
Iudas in domum patris ſui: vt ibi viueret in
viduitate expectando Selam tertiũ filiũ in
virum. Tunc ipſa Tamar videns, quòd Sela
non libenter volebat, imo fugiebat accipere
eam in vxorem, & præuidens Tamar in ſpi-
ritu qualiter Chriſtus in lege promiſſus non
poterat deſcendere niſi de tribu Iuda, tunc
ſimulato habitu meretricali poſuit ſe in bi-
uio dum iret Iudas ſocer ſuus ad tondendas
oues. Quam videns Iudas putãs eſſe meretri
cem concubiuit, cũ ea. ex qua genuit Fares,
& Zaram: ex quo Fares deſcendit Xpus ſe-
cundum carnem. Et ſic Fares fuit mixtus ex
duob. populis. ſ. Iſraelitico, & gentili. Per qđ
myſteriũ fuit figurata eccleſia Xpi congre-
ganda ex illis duob. populis. Tamar ergo fi
gurauit populum gentilem ſponte ad fidem E
Chriſti venturum. & Fares figurauit eccle
ſiam ex vtroq; populo congregandam. Et
figurauit etiã Fares qualiter Chriſtus ab eo
deſcendens ſecđm carnem debebat vtrũq; po
pulum redimere, & ſaluare. Scđa vero mu-
lier ex populo gentili, quæ fuit ſpontè iũcta
populo Iſraelitico, fuit Raab. quæ recepit, &
ſaluauit exploratores, quæ ſola cũ domo ſuo
fuit liberata, & reſeruata in vaſtatione Hie-
rico: vt patet Ioſue. 6. Quæ quidem Raab po
ſtea fuit iuncta in vxorem ipſi Salmon prin
cipi tribus Iuda: ex qua genuit Boos. Et ſic
patet qualiter etiam ipſa Raab fuit figura po
puli gentilis ad fidem venturi. Sed multò cla
rius fuit figura huiuſmodi ipſa Rut Moabita.
vnde legitur Rut primo, capitulo, ꝙ orta fa-
me in terra Iuda, quidã vir appellatus Heli-
melech compulſus inedia profectus eſt i ter F
ra Moab cum Noemi vxore ſua, & duobus
filiis. ſ. Maalon, & Chelion. Et factum eſt cũ
moreretur Helimelech in terra Moab: man
ſit Noemi orbata viro, vidua cum duobus fi
lijs: qui acceperunt ſingulas vxores de po
pulo Moabitarum. qui poſt decennium am
bo mortui ſunt. Tunc autem Noemi videns
ſe orbatam viro, & ambobus filijs decreuit
redire in Betleem patriam ſuam. Rut ãt vna
ex nuribus ſuis vehemẽti affectu ſtatuit non
dimittere ſocrum ſuam: imo venit cũ ea in
Betleem Iudæ. vnde cũ Noemi diceret ipſi,
vt reuerteretur ad populũ ſuũ, & ad Deos
ſuos: ipſa reſpõdit dicens. Populus tuus popu
lus meus, & Deus tuus Deus meus. Et quocũ
que perrexeris: ibo. Et vbi morata fueris ego

pari-

A pariter morabor. Et ſic tandē Rut Moabita venit cū Noemi in Betleē, viuēs cum ea ſecū dùm legem Moyſi in magna humilitate, & paupertate. Tunc autem accidit, ꝙ tempore meſſis Rut abijt ad agrum ipſius Booz viri Effratei, & ſequebatur meſſores colligendo ſpicas cadentes de manibus meſſorū pro vita ſuſtentanda. Videns autem Booz honeſtatem, & humilitatem mulieris, pręcepit ipſi ne abiret ad aliū agrum, ſed colligeret ſpicas in agro ſuo, & voluit vt comederet, & biberet ſimul cum meſſoribus, & ancillis ſuis. Quę cum fuit ſatiata, reuerſa eſt ad Noemi ſocrum ſuam, & narrauit ipſi omnia beneficia, quę Booz fecerat erga eam. Tunc vero Noemi narrauit ſibi qualiter iſte Booz erat cōſanguineus viri ſui Helimelech. Et ſic pręcepit ipſi vt rediret iterum ad agrum eius ad B colligendas ſpicas, & cum Booz dormiret de nocte in area, accederet ad pedes eius, & cooperiret ſe pallio eius, & faceret omnia quę ſibi Booz diceret. Cum autem Rut feciſſet omnia iuxta conſilium Noemi, ſurgens Booz à ſomno, & reperiens Rut ad pedes ſuos quęſiuit quęnam eſſet, illa autem reſpondit dicens. Ego ſum Rut ancilla tua. Expande pallium tuum ſuper ancillā tuam: quia propinquus es. Tūc inquit ille, benedicta es tu à domino filia, quia priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti, & non es ſecuta iuuenes pauperes ſiue diuites, & tunc Booz facto diſcurſu propinquitatis ipſius Helimelech ſoceri ipſius Rut, accepit eam in vxorem. Ex qua genuit Obeth, qui genuit Ieſſe, qui genuit Dauid patrem Salomonis. Et ſic patet qualiter iſta Rut Moabita de populo genti- C li cū magno affectu iuncta fuit populo Dei. Et quę cupiebat eſſe ancilla, facta eſt vxor, & domina ī domo ipſius Booz, ex qua Chriſtus deſcendit ſecundùm carnem. Per quod myſterium pręuidit Salomon in ſpiritu totū myſterium conuerſionis totius populi gentilis ad fidem Chriſti, eò quòd Salomō erat pronepos huius Rut, & ideo frequenter contemplabatur huiuſmodi myſterium. Vnde per hoc, quòd Rut cum tanta humilitate, & inſtantia adheſit ipſi Noemi, & ſecuta eſt eam, dicens. Quocūque perrexeris ibo, & vbicūque morata fueris morabor populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus, &c. per hoc pręuidit Salomon in ſpiritu qualiter populus gentilis dimiſſa idololatria, & omni ritu ſuperſtitioſo cum magna humilitate,

debebat venire ad fidem Chriſti, & recipe- D re eius legem euangelicam. Et debebat adhęrere. cum conuerſis de plebe Iſraelitica, & cum eis ſimul fieri vnus populus chriſtianus, & vna eccleſia ſub vno vero Deo, & vno capite Chriſti. Et per hoc, ꝙ iſta Rut cum ſua humilitate, & magna perſeuerantia, ea quæ collebat ſpicas poſt meſſores, & deſiderabat eſſe ancilla, facta eſt domina domus, et copulata in vxorem ipſi Booz, per hoc pręuidit Salomon, in ſpiritu qualiter plebs gentilis quę nunquam habuerat legem nec prophetas, ſed deſiderabat colligere ſpicas poſt apoſtolos: poſtea per ſuam humilitatem, & fidem iuncta fuit in ſponſam Chriſto ſponſo ſuo, & fuit domina principalis in eccleſia, ſynagoga reprobata, & ipſa quę cupiebat colligere ſpicas ſacrę ſcripturę poſt apoſtolos, facta eſt po- E ſtea domina totius meſſis ſcripturę ſacrę. Quia pro maiori parte omnes doctores qui expoſuerunt ſacram ſcripturam vtriuſq; teſtamenti, fuerunt conuerſi de populo gentili, vt patet de Euſebio, & Ambr. & Aug. & Hieron. &c. Item per hoc, ꝙ Rut ſole denigrata latuit faciem ſuam, & expoliauit ſe vilibus veſtimentis, & induit ſe nouis veſtimentis, quando venit de nocte ad lectum ipſius Booz: per hoc præuidit Salomon in ſpiritu qualiter plebs gentilis ſorde, & æſtu, idololatriæ denigrata, lota, & dealbata, à nigredine idololatriæ, & expoliata ab omni falſa ſuperſtitione per fidem debebat indui nouis teſtamentis fidei, & iungi ſponſo ſuo Chriſto, & debebat renouari veſtibus nuptialibus in domo Chriſti, ſponſi ſui, & debebat vngi baptiſmo, & chriſmate ſa- F lutis, & lauari, & dealbari à nigredine peccatorum, & ſorde idololatriæ, & ſic tota eccleſia ex iſtis duobus populis per fidem congregata debebat viuere ſub vno ſponſo, & paſtore Chriſto. Item per hoc idem præuidit Chriſtum ex vtroque populo naſciturum. Et per hoc, ꝙ Chriſtus ex vtroque populo erat ſm carnem naſciturus, pręuidit in ſpiritu qualiter vtrumq; populum Chriſtus erat ſaluaturus. Præuidens ergo Salomon in ſpiritus ſpontaneā conuerſionem populi gentilis, & unionem eius cum conuerſis de populo Iſraelitico ſub vno ſponſo & paſtore Chriſto, ī vna eccleſia, per omnia myſteria ſupradicta, & maximè per myſteriū ipſius Rut Moabitæ: in qua maximè, et cla-

A rius fuit figurata conuerſio gentium: Ideo in hac quarta parte huius primi cantici introducit plebem gentilem ſorde idololatriæ denigratam, Venientem tanquàm ouem perditam, & peregrinam: cupientem, & petentem cùm plebe Iſraelitica & fideli ſociari ad recipiendum ſponſum ſuum, & paſtorem Chriſtum. Vbi duo facit. nam primò facit quod dictum eſt. Secundò conuerſa ad Chriſtum petit ab eo tanquàm à vero paſtore paſci, & ſub eius vmbra quieſcere & protegi. ibi. Indica mihi quem diligit anima mea. Quantùm ergo ad primum, videns iſta plebs gētilis, quod plebs fidelis, & Iſraelitica fuerat iā diu ab Adam vſque ad Salomonem per verba de futuro Chriſto deſponſata, & videns, ꝙ ipſa quōdam deuiauerat à fide vnius Dei ad idola per Cam, & Nemrot, & Zoroaſtrē,
B. & Ninum, & alios, qui inceperunt idola colere, & videns ſe tali ſorde, & æſtu denigratam, & videns, & plebs fidelis petebat à Xpo ſponſo perſonaliter oſculari, & trahi, & ad talamum eius Introduci: Ideo rogat filias Hieruſalem. ſ. plebem fidelem, ne deſpiciat eam in tali expeditione, ſed recipiat eam in ſua ſocietate ad recipiendum Chriſtū, quia licèt ipſa plebs gentilis eſſet denigrata foris per idololatriam, tamen ipſa ita erat pulcra: quo ad naturam ſicut plebs fidelis, quia ita erat ad imaginem Dei creata, & per conſequens ita erat capax fidei, et beatitudinis ſicut ipſa. Item quia Chriſtus ita erat ex ipſa plebe gentili naſciturus ſicut de Iſraelitica, & per conſequens ita erat ipſam redēpturus ideo dicit iſta plebs gentilis. O filiæ Hieruſalē. i. plebs Iſraelitica. & fidelis, quę videtis
C dominum per fidem, recipite me in veſtra ſocietate, vt Chriſtus ſponſus oſculetur me ſimul vobiſcum oſculo oris ſui per incarnationem, & trahat me per legis euangelicæ prædicationem, & introducat me in cellaria ſua per redemptionem, & ſecretorum reuelationem, quia ita eſt naſciturus ex me ſecundum carnem, ſicut ex vobis, nolite me conſiderare, ꝙ fuſca ſim. nam licèt ſim nigra per peccatum, tamen ſum formoſa per naturam: quia ad imaginem, & ſimilitudinem Dei ſum creata: quia cuncta, quæ fecit Deus erant valde bona, ſed poſtea offuſcauit, & decolorauit me ſol. ſ. æſtus peccati, & idololatriæ, eò ꝙ nō vixi ſub vmbra, & fide vnius Dei. Et ponitur hic ſol effectiuè pro æſtu comburente, & denigrante, & ſic ponitur, cauſa pro effectu D & ideo fui denigrata perdendo albedinem fidei quam habuit Adam, & Set, & Enos, & Noe, & cæteris patres mei. Vnde iſta nigredo accidit mihi ex infidelitate, quia filij Euæ matris meæ pugnauerunt contra me iſto modo, nam ipſe Cain, & Nēbrot, & Ninus, & cæteri idololatræ, qui fuerunt. Euæ matris meæ, quia omnes deſcendimus ab vna matre Eua, & ab vna generatione, ipſius Noe, & etiam omnes Moabitę filiæ Lot, & omnes Iſmaelitæ, & Idumæi deſcenderunt à Tare. & vxore eius matre Abrae, & Aram. Et ſic omnes iſti filij matris meæ pugnauerunt contra me decipiendo animā meam, & denigrando eam per idololatriā. Iſti. n. filij matris meæ Euæ, vel Melcæ poſuerunt me cuſtodem. i. cultorem in vineis idololatriæ. i. commouerunt me, & docuerūt E me falſos ritus idolorum, & coegerunt me cuſtodire, & obſeruare deteſtabiles ritus, & ſuperſtitiones idolorum. Et ſic vineam meā non cuſtodiui. i. non colui. i. legem naturæ quam Deus tradidit ipſi Adam, & Noe, & Melchiſedech, & Abraæ, & ipſi Iob, & cæteris fidelibus, non cuſtodiui, nec ſeruaui. Quia illa erat vinea mea propria, quam Deus tradiderat patribus meis ſupradictis colendam, in cuius cultura ſub fide Chriſti venturi fuerūt ſaluati. Sed venerūt ſupradicti filij matris meæ, et relicta vera Vinea dei declinarunt ad falſam vineam idololatriæ: et illam docuerunt me ſeruare. Et ſic in tali ſorde, et æſtu peccatorum poſita extra vmbrā fidei vnius Dei fuit denigrata, & abominabilis facta quantū ad extra, ſed non reſtat quin manet imago Dei in anima ſecundū F quam ſum capax fidei & gratiæ redēptionis. Et ò licèt ſim nigra ad extra, ſicut tabernacula Cædar, quæ ſunt nigra & ſqualida propter ardorē ſolis, tamē ego ſum formoſa naturaliter adintra, inquantum ſū ad imaginē Dei facta. Et ſic ſū formoſa adintra ſicut pelles. i. cortinæ templi Salomonis, nā ſicut tēplum Salomonis ad intra eſt totum ornatū & pulcrum cortinis ſericis, & aureis, & diuerſorum colorum, ita Deus ornauit animam meam donis naturę. ſ. quinque ſenſibus corporalibus, & tribus ſpiritualibus potentijs, & incorruptibilibus. ſ. intellectu, & memoria & voluntate, quibus ſum capax ad gratiam, & redemptionem, & gloriam procul pulſa nigredine idololatriæ & peccati: Ergo filiæ Hieru-

A Hieruſalem ne me diſpiciatis nec recuſetis me in veſtra ſocietate recipere ad oſculandũ ſponſum in ſuo aduentu: vt ſimul viuamus ſub vno ſponſo & paſtore Chriſto,& ſub vna lege & fide, & baptiſmo. Ex ſupradictis patet,ꝙ Rut Moabita cum Tamar, & Raab tanquàm procuratrix totius plebis, & populi gentilis venit in figura ad plebem Iſraeliticam petens ſimul cum ea ſociari ſub eodem diuino cultu, & fide Chriſti futuri: vt ſimul populus gentilis ſaluaretur in Chriſto cũ plebe Iſraelitica, & fieret vnus populus cum ea. Et ſic Rut in perſona totius populi gentilis dicebat. Nigra ſum, ſed formoſa. Notandũ eſt etiam, quòd non ſolùm ſupradictæ tres mulieres erant de populo gentili: ſed etiam omnes 12. patriarchæ fuerunt filij mulierum de populo gentili. Vnde Iacob, qui & Iſrael,

B primo genuit ſex patriarcas ex Lia filia Laban hominis gentilis. Secundò genuit duos. ſ. Ioſeph,& Beniamin ex Rachel filia eiuſdem Laban. Tertiò genuit duos ex Zelfa. & duos ex Bala: quæ ambæ erant ancillæ de populo gentili. Et ſic patet qualiter omnes 12. patriarchæ erant filij mulerum de populo gentili, quæ libenter adhæſerunt ipſi Iſraeli. Et etiam patet qualiter Iſrael ex mulieribus alienigenis de populo gentili genuit omnes 12. patriarcas; ex quibus fuit multiplicatus totus populus Iſrael. Ex ſupradictis ergo ſequitur quòd plebs Iudaica moderna falsò & ſtultè & inaniter gloriatur de natura ſua. Nã ſi vult incipere naturã ſuã ab Abraã, ipſe erat ex parentib. dijs alienis & idolis ſeruientibus. vt patet Ioſue vltimo. Si autẽ vult incipere naturam ſuã à Iacob & duodecim patriarchis:

C ipſi erant omnes filij ſeruitutis, & mulierum de populo gentili. Vnde Iacob pretio ſeruitutis emit duas vxores. ſ. Liam & Rachel. Vnde ipſæ dixerunt. Pater noſter vendidit nos, & comedit pretium noſtrum, vt patet Geneſ. 32. Et ſic patet qualiter omnes ſunt filij ſeruitutis. Item ſeruitus iſtorum magis patuit in captiuitate ægyptiaca: vbi fuit ſub oneribus dorſum eius: & manus eius in confino ſeruierunt. Item magis patuit in terra promiſſionis tempore iudicum: vbi decies fuerunt traditi ſeruiti finitimorum. Item legitur ſecundo Paralypomenon ſecundo, quod Salomon quæſiuit & numerauit omnes proſelicos in terra Iſrael numero 153. M. & 600. de numero quorum deſtinauit 70. M. qui humeris onera portarent; & 80. M. qui lapides de montibus cæderent. Ex quo ſequitur, D quòd omnes illi erant aduentitij de gentilitate ad Iudaiſmũ; ex quibus maxima pars Iudæorũ deſcendit. Ex quo ſequitur, ꝙ totus populus Iudæorũ eſt filius ſeruitutis ſm carnem,& de populo gentili. E ſic non habet vnde glorietur de natura ſua, ſed magis vnde vilipendatur. Deinde cum dicit. Indica mihi quem diligit anima mea &c. petit iſta peregrina. ſ. plebs gentilis ſimul paſci cum ſponſa:& protegi ſub vmbra ſponſi. Ad cuius intellectum eſt primò notandum, quòd Salomon ſumit parabolam ex myſterio nubis obumbrantis tabernaculum. vnde legitur Exodo vltimo, quòd poſtquàm tabernaculũ domini fuit fabricatum & erectum: & arca teſtamenti repoſita intra tabernaculum: ilicò quædam nubes obumbrauit, & incubauit ſupra tabernaculum. Quæ quidem nubes quatuor faciebat. E Nam primò per totam noctem illuminabat totum tabernaculum circunquaque: in die autem obumbrabat ipſum, protegendũ ab ardore ſolis, & caumatibus. Secundò dirigebat totum exercitum præbendo ipſi ducatum per totum deſertum: quia ad motum illius nubis mouebatur & dirigebatur totus exercitus. Tertiò illa nubes pluebat manna ad refectionem, & nutritionem totius exercitus, quo cibo totus exercitus paſcebatur. Illa ergo nubes illuminabat, & protegebat & dirigebat, & paſcebat illum. Per quod myſterium prævidit Salomon qualiter Chriſtus filius Dei debebat cubare in tabernaculo, eccleſiæ tanquàm caput, & ſedere in talamo eius tanquàm ſponſus. Et qualiter ſpiritus ſanctus debebat incubare ſupra totam eccleſiam, & obumbrare eam, & illuminare, & F protegere, & regere, & paſcere eam pabulo eccleſiaſticorum ſacramentorum: quia ſpiritus ſanctus iugiter pluit ſuper eccleſiam manna ſacramentorum, & gratiarum,& donorum. Ex ſupradicto ergo myſterio accepit Salomon parabolam ad petendum paſci, & quieſcere & protegi & dirigi in eccleſiam Chriſti ſub vmbra ſpiritus ſancti. Secundò eſt notandum, ꝙ ſicut ſuperius Salomon introduxit plebem Iſraeliticam, & fidelem ad loquendum ſub metaohora ſponſæ. Ita hic introducit plebem gentilem ſub metaphora peregrinæ,& gregis errantis. Et cauſa huius diuerſitatis eſt. nam plebs fidelis ſemper manſit colona,& ciuis in ciuitate Dei intra mu

A ros fidei Chriſti futuri ab Adam vſq; ad ad-
uentum Chriſti, & ſic ſemper fuit ſponſa
Chriſti per fidem. Sed plebs gentilis poſt-
quàm deuiauerat à fide vnius Dei poſt Noe
& declinauerat ad idola, ſemper errauerat
extra ciuitatem Dei tanquàm pagana, & pe
regrina, & tanquàm ouis, quæ perierat ſine
paſtore vero & proprio, ducta per diabolum
& denigrata ſorde idololatriæ, & omnium
vitiorum. Et ideo Salomon in hoc primo cã
tico introducit plebem Iſraeliticam, & fide
lem tanq̃ ſponſam ad loquendum cum ſpon
ſo ſuo Chriſto, cui ab initio fuit deſponſata
per verba de futuro, vt dictum eſt. Sed ple-
bẽ gentilem introducit ad loquendum tanq̃
peregrinam, & ouem perditam, quærentẽ pa
ſtorem, qui paſcat eã, & protegat ſub vmbra
ſua, & dirigat, & illuminet eam. Vnde ſicut
illa petit perſonaliter oſculari, & trahi, & in
B troduci in talamum tanquàm ſponſa à ſpon
ſo: Ita iſta ouis perdita, & peregrina, & erra-
tica petit paſci, & protegi, & dirigi à Chriſto
vero paſtore. Et ideo iſte libellus partim di-
citur epitalamium. i. canticum ſponſale ſiue
nuptiale inquantùm eccleſia introducitur ad
loquendum tanquàm ſponſa, & Chriſtus tã-
quàm ſponſus. Et partim dicitur bucolica,
quædam, inquãtùm eccleſia introducitur tan
quàm ouis, ſiue tanquàm grex ouium, & tan
quàm peregrina ad loquendum paſtori ſuo
Chriſto. Et etiam dicitur quædam Georgica
inquantùm eccleſiæ introducitur ſub meta-
phora vineę, aut agri aut horti. Sed oĩa iſta
poſſunt comprehendi ſub metaphora buco
lica, & cantico bucolico. Vnde canticum
bucolicum dicitur. canticum paſtorale: in
quo introducuntur paſtores ad loquendum
C de ouibus, & armentis, & de paſcuis, & fructi
bus, & floribus, & arboribus, vt patet in bu-
colicis Teocriti, & Virgilij. Ita ergo pariter
facit Salomon in iſto libro. nam ſicut Vir-
gilius introducit in bucolicis poetas tanquã
paſtores loquentes de regibus ſub metapho
ra altiſſimarum arborum, & magnorum leo
num, & loquentes de populis ſub metapho-
ra arbuſtorum & mericarũ, cũ dicit in quar-
ta ægloga. Si' cęlides muſę paulo maiora ca
namus. Si canimus ſyluas ſyluæ ſunt conſule
dignæ, &c. Ita pariter Salomon in hoc lib. in
troducit Chriſtum non ſolùm tãquàm ſpon
ſum, ſed tanquàm paſtorem, & arborem al-
tiſſimam præbentem vmbram & refrigeriũ
toti eccleſiæ. Et per capreã, & ceruos capro
rum intelligit patriarcas, & prophetas, & per D
paſtores quandoque intelligit apoſtolos, &
per mala granata intelligit martyres: & per
poma & cæteros fructus intelligit doctores,
& confeſſores. Et per lilia intelligit virgi-
nes: & per vineam, & hortum, & agrum intel
ligit. totam eccleſiam fidelium. Et per cu-
ſtodes vineæ intelligit reges, & prælatos, vt
latius patebit per totum iſtum librum: in
quò ad magnam partem proceditur modo
bucolico, & georgico. Vnde quia Salomon
loquitur de eccleſia congregata ex duobus
populis, ſcilicet Iſraelitico, & gentili: ideo
loquitur in hoc libro ſub duplici ſtylo, nam
quia plebs Iſraelitica venit ad Chriſtum tan
quàm ſponſa, quæ diù ante fuerat ipſi per
fidem per verba de futuro deſponſata: ideo
introducit ipſam tanquam ſponſam. Sed
quia plebs gentilis venit ad Chriſtum tan- E
quam ouis perdita, & peregrina, & extranea
ideo in eius petitione procedit modo buco
lico, mutando ſtylum, vt ſatisfaciat vtrique
populo. Vnde ſicut Virgilius in prima æglo-
ga introducit ad loquendum Tityrum & Me
libœum. Melibœus etenim reputabat Tity-
rum felicem: eò q; quieſcebat ſub vmbra, &
fauore Octauiani Auguſti. Ideo cupiens cũ
eo quieſcere dicit. Tityre tu patulæ recubans
ſub tegmine fagi Syluestrem tenui muſam
meditaris auena. Nos patriæ fines, & dul-
cia linquimus arua. Nos patriam fugimus:
tu Tityre lentus in vmbra. Formoſam reſo-
nare doces Amaryllida ſyluas &c. Ita ergo
pariter iſta plebs gentilis, quæ tanquàm o-
uis perdita errauerat, veniens ęſtu idolola-
triæ ſordida, & denigrata, videns plebẽ Iſrae-
liticam venientem ad paſcendum & quieſcẽ F
dum cum ſponſo: petiit ipſi ſociari, vt dictũ
eſt. Sed conuerſa ad Chriſtum petit paſci, &
protegi ſub vmbra eius ſimul cum plebe I-
ſraelitica, dicens ad Chriſtum verum paſto-
rem. O Chriſte quem diligit anima mea, in
dica mihi vbi & in quo agro, & in quibus pa
ſcuis paſcas oues tuas fideles, Et indica mi-
hi quibus paſcuis, & quo pabulo ſacramen-
torum, & gratiarum, & donorum paſcas eas:
vt ſimul paſcas me cum eis. Item indica mi
hi eccleſiam nube ſpiritus ſancti obumbra-
tam, & protectam, & directam, vbi cubes in
meridie. i. in ardore ſolis, & in ęſtu huius mũ
di, quam eccleſiam tu protegis ſub tua vm-
bra ab imbribus, & caumatibus perſecutio-
num huius mundi. Et etiã indica mihi illam
cœleſtem

A cœleſtem manſionem vbi tu cubas per glo-
riam in meridie æternitatis ſine nocte, vbi
paſcis beatos illa cœleſti fruitione ſine ali-
quo defectu cũ oĩ ſecuritate: Vnde ò Chriſte
vere paſtor Deus ego peto, vt paſcas me in
tua eccleſia, & protegas, & regas me ſub tua
vmbra: ne vagari incipiã poſt greges. i. poſt
populos ſodaliũ tuorum. ſ. regum, & princi-
pũ de populo gẽtili: Vnde oẽs reges, & prin
cipes dicuntur ſodales, & ſocij Dei, inquan-
tũ cõmiſit eis vices ſuas in mundo, vt regant
populos, & regna. Quia oĩs poteſtas à domi
no Deo eſt. Et ſic reges tanquàm vicarij, & ſo
dales Dei regunt mundum. Et ſic reges, &
principes, & iudices dicuntur dij terræ, vt
patet Exo. 22. & pſa. 46. & 80. Et etiã dij gen
tium. ſ. idola dicebantur ſodales Dei quantũ
ad exiſtimationem, & opinionem populi gẽ
B tilis, qui idola Deos putabat, & ſocios magni
Dei totius naturæ. Dicit ergo iſta plebs gen
tilis. O Chriſte quem diligit anima mea: in-
dica mihi vbi paſcas & vbi cubes in meridie
& recipe me ſimul cum plebe Iſraelitica: ne
tanquàm ouis perdita vagari & errare inci-
piam poſt greges principum ſodalium tuo-
rum, & poſt greges idolorum, & poſt Deos
gentium, qui reputantur dij apud vulgus, nã
ſicut tu diceris Deus Iſrael, ita ipſi dicuntur
dij gentium, & ſic dicuntur dij ſolo nomine:
ſed non re uera. Et ideo deceperunt me & de
nigrauerunt me multiplici ſorde peccati cũ
ſua deteſtabili ſuperſtitione.

Si ignoras te o pulcra &c.

Hæc eſt ſecũda pars principalis huius primi
cantici: in qua Xp̃s ſponſus, & paſtor præbet
gratioſum reſponſum præfatæ peregrinę an
C nuendo petitionibus eius: procedendo mõ
bucolico. Ad cuius intellectũ eſt notandum,
ꝙ ſicut in prima ægloga Virgilij Tityrus an
nuit precibus, & petitionibus Melibœi petẽ
tis quieſcere, & paſci ſub tegmine fagi cum
eo: dicẽns in fine æglogæ. Hic tamẽ hac me
cum poteris requieſcere nocte:
Fronde ſuper viridi: ſunt nobis mitia poma:
Caſtaneæ molles & preſſi copia lactis.
Et iã ſumma procul villarũ culmina fumãt:
Maioreſq; cadunt altis de montibus vmbrę.
Ita ergo pariter Xp̃s paſtor annuit peti-
tionib. huius peregrinæ, & ſponſæ petẽtis pa
ſci, & quieſcere ſub umbra eius, quia recipit
eam, vt paſcat in eccleſia ſua: & quieſcat ſub
ſua umbra: vt patebit in tertio cantico: vbi di
cit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſci-
tur inter lilia: donec aſpiret dies, & inclinen- D
tur vmbræ &c. Annuẽs ergo Xp̃s ſponſus &
paſtor petitioni huius peregrinæ dicit. O
plebs gẽtilis tu dicis, ꝙ denigrata es æſtu ido
lolatriæ: & ꝙ filij mr̃is tuę poſuerũt te cuſto
dẽ in vineis idololatriæ. Et iõ petis dealbari
& ſociari cũ plebe Iſraelitica ſpõſa mea. Et
petis paſci, & protegi, & dirigi ſub vmbra ec
cleſiæ meę: ne incipias, imo ne procedas va-
gari, & errare vltra poſt veſtigia regũ & prin
cipũ mundi, & falſorũ deorũ. Ideo dico tibi.
ꝙ ſi ignoras te (& ponitur ſi pro quia). i. quia
hucuſq; ignoraſti te nõ cognoſcẽdo creato-
rem tuum & verum Deum, ambulando poſt
falſos Deos, & quia ignoraſti legem & pro-
phetas, ideo egredere ab idololatria, & falſa
ſupſtitione idolorũ: & abi poſt veſtigia gre-
gum meorum fidelium ſequendo legem euã
gelicam: & paſce hœdos, & filios tuos in ec- E
cleſia mea iuxta tabernacula paſtorum. ſ. pa
triarcarum, & prophetarũ, & apoſtolorum:
quos poſui paſtores in eccleſia mea. Vnde pa
triarchæ docebunt te aduentum meum per
figuras, & promiſſiones: & prophetæ p vati-
cina, & apoſtoli annunciabunt tibi aduen-
tum meum & myſterium incarnationis, &
redemptionis per prædicationem euangeli-
cam. Ergo abi poſt veſtigia. i. poſt prędicatio
nem eorum, & imitando vitam eorum egre
dere à cultu, & ritu falſorum deorũ. Quia iã
aſſimilaui te ò amica mea, equitaui meo in
curribus Faraonis, nam ſicut liberaui exerci-
tum meum, & plebem Iſraeliticam ſponſam
meam à curribus, & exercitu Faraonis in ma
ri rubro: quia populus meus tranſiuit illæ-
ſus, & Farao fuit ſubmerſus, & periit cum
curribus, & exercitu ſuo: ita ego pariter libe- F
rabo te de poteſtate diaboli, & de ſeruitute
peccati, in qua fuiſti, & eijciam diabolum fo
ras, & comminuam omnia idola eius, & ſub
mergam diabolum, & peccatum in mari ru-
bro ſanguinis Chriſti, & in aquis baptiſmali-
bus. Per quas aquas baptiſmi ego te deal-
babo, & lauabo à nigredine idololatriæ, &
peccati. Et ſic tu quæ eras nigra & ſordida e-
ris pulcra inter mulieres de plebe Iſraeliti-
ca. Et tũc cũ fueris tali aqua baptiſmali ablu
ta, genę conſcientiæ, & facies aĩę tuę erũt pul
cræ pulcritudine innocẽtiæ. ſ. erunt honeſtę,
& pulcræ ſicut genę turturis, & collum tuũ
erit ſicut monilia. i. ornatum monilibus ſpi-
ritualibus, quia baptiſmus abluit, & dealbat
animam: lauando eam à culpa, & reſtituen-
do

A .lo eam in ſtatū innocentiæ ad modū turtu
ris. & otnat eam uirtutibus teologalibus, &
doris gratiarū ſpiritusſancti. Sed quia maxi-
mè dona ſpiritusſancti conferuntur in con
firmatione ad intelligendas, & prædicandas
ſcripturas.iō ſubdit. Murenulas aureas facie
mus tibi vermiculatas argento. i. faciemus
tibi auticularia aurea ex auribus pendentia
argento punctuata,& depicta,& cęlata. Lite
ra autem hebraica habet. Pulcræ ſunt genæ
in ordinibus ſiue in auriculatib. & collū tuū
cū monilibus. Auricularia aurea faciemus ti
bi punctuata argēto. Et tunc litera eſt magis
plana,eò ꝙ baptiſmus,& eccleſiaſtica ſacra-
mēta ornant animā varietate virtutū, & gra
tiarū quò ad oēs potentias. Et ſic patet quali
ter Xp̄s paſtor ſatisſacit plebi gentili petenti
dealbari à nigredine idololatriæ:& paſci, &
protegi ſub umbra eius. Eſt verum,ꝙ iſta re
B ſponſio,& exhortatio Chriſti poteſt referri,
& dirigi tàm ad plebem Iſraeliticam quàm
ad plebē gentilē peregrinā. Nā plebem Iſrae
liticā exhortatur, & monet, vt egrediatur à
iugo legis,& cęremoniarū: & baptizetur in
re poſtq̄ in figura fuit baptizata in mari ru-
bro: & recipiat legem euangelicam ſequen-
do ſponſum. Et plebem gentilem exhorta-
tur,vt egrediatur ab idololatria,& cultu fal-
ſorum deorum:& dealbetur per baptiſmum
& ornetur ornamentis gratiarum. Quia redē
ptio ita fuit promiſſa populo gentili,ſicut I-
ſraelitico. Item ſponſam ex vtraq; plebe in
vna fide congregatam promittit aſſimilare
equitatui ſuo in curribus Faraonis. Nam ſi-
cut equitatus,& exercitus Dei tunc triūpha-
uit de curribus Faraonis in Aegypto, & in
mari rubro,ita poſtea eccleſia Chriſti ex v-
C troq; populo congregata triūphauit de tyrā
nis,& hæreticis, et de diabolo, vt patebit in
9.cantico. Item ſicut Deus muniuit,et orna
uit,et ditauit illam plebem Iſraeliticam mo-
nilibus,et iocalibus, quæ mutuo ab Aegy-
ptiis acceperant: ita pariter Chriſtus orna-
uit:et ditauit eccleſiam ſuam primo monili
bus ſpiritualibus gratiarum, et virtutum. et
poſtea monilibus, et bonis temporalibus p
reges,et imperatores de populo gentili ad
fidem conuerſos:vt patebit in cantico vlti-
mo. Et hoc eſt quod promittit ſponſus eccle
ſiæ ſponſæ ſuæ,cum ait. Equitatui meo in
curribus Pharaonis aſſimilaui te etc. et cum
poſtea ſubdit. Pulcræ ſunt genę tuæ,et mure
nulas aureas faciemus tibi etc. Quæ omnia

compleuit Chriſtus in ſuo aduentu ſucceſ- D
ſiuè, prout patebit. Ex ſupradictis patent
ſeptem petitiones factæ in iſto primo canti
co,quas plebs Iſraelitica ſponſa Chriſti cum
plebe gentili de futuro faciebat, et petebat
continuè per patriarcas, et ꝓphetas,et om-
nes fideles in veteri teſtam. ante aduentum
Chriſti cum deſiderio. Nam primò petebat
oſculari per incarnationem. Secundò pete-
bat trahi per odorem ſanctitatis,et doctrinę,
et perſonalis prædicationis. Tertiò pete-
bat introduci in cellaria ſponſi per gratiam
ſacramentorum,et per intelligentiam ſacræ
ſcripturæ. Quartò petebat plebs gentilis ſo-
ciari cum plebe Iſraelitica, et per conſequēs
ſimul trahi, et introduci. Quintò petebat
dealbari à nigredine idololatriæ, et omnis
peccati per candorem baptiſmalem. Sextò
petebat paſci pabulo bonorum gratię in prę
ſenti, et gloriæ in futuro. Septimò pete-
bat quieſcere, et protegi ſub umbra ſponſi,
hic per gratiam,et in cęlo per gloriam. Qui
bus ſeptem petitionibus annuit ſponſus, et
promiſit complere ſub tali conditione. ſ. ꝙ
plebs Iſraelitica egrediatur à iugo legis, et
cęremoniis in aduentu Chriſti,et plebs gen
tilis egrediatur ab idololatria, et ſequatur a-
poſtolos,et doctores Chriſti, cui ſponſę pro
mittit dare triumphum,et uictoriam contra
omnes infideles,et promittit eam, et orna-
re,et ditare bonis ſpiritualibus,et etiam tem
poralibus. Vnde nota,ꝙ diuitiæ, et redditus
eccleſiæ licèt ſint bona temporalia, tamen
ſunt annexa bonis ſpiritualibus. Et ideò per
murenulas aureas intelligit bona eccleſiæ
merè ſpiritualia,ſicut ſunt gratiæ ſacramen
torum,et donorum. Sed per uermiculata ſi- F
ue per puncta argētea intelligit bona tempo
ralia annexa ſpiritualibus,quibus ditata fuit
eccleſia per principes mundi. Et ſic ſponſus
promittit eccleſiæ ſponſæ ſuę murenulas au
reas vermiculatas argento. i. bona ſpiritua-
lia annexa bonis temporalibus. Item etiam
per murenulas aureas intelligit virtutes teo
logales, et dona ſpiritusſancti, ſed per pi-
cturas argenteas intelligit virtutes morales:
prout ſunt annexæ virtutibus, et donis ſu-
pernaturalibus,et prout perficiuntur per do
na ſpiritus ſancti, ſicut argentum perficitur
et corolatur per aurum. Vnde bona natura-
lia,et temporalia comparantur ad ſuperna-
turalia,ſicut argentum ad aurum. Et hoc de
primo cantico.

Incipit

A **INCIPIT SECVNDVM**
Canticum.

DVm eſſet rex in accubitu ſuo,
Nardus mea dedit odorem ſuum.
Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi.
Inter vbera mea commorabitur.
Botrus cypri dilectus meus mihi
In vineis Engaddi.
Ecce tu pulcra es amica mea.
Ecce tu pul ra.
Oculi tui columbarum.
Ecce pulcher es dilecte mi & decorus.
Lectuuls noſter floridus.
Tigna domorum noſtrarum cedrina,
Laquearia noſtra cypreſſina.
Ego flos campi, & lilium conuallium.
Sicut lilium inter ſpinas:
B *Sic amica mea inter filias.*
Sicut magnus inter ligna ſyluarum:
Sic dilectus meus inter filios.
Sub umbra illius quem deſiderabam ſedi.
Et fructus eius dulcis gutturi meo.
Introduxit me Rex in cellam uinariam.
Ordinauit in me caritatem.
Fulcite me floribus: Stipate me malis.
Quia amore langueo.
Læua eius ſub capite meo.
Et dextera illius amplexabitur me.
Adiuro uos filiæ Hyeruſalem
Per capreas ceruosq; camporum:
Ne ſuſciteis. Neq; euigilare faciatis dilectā:
Donec ipſa uelit,

DVm eſſet rex ĩ accubitu ſuo &c. Hoc eſt ſecũdũ canticum huius libri, in quo Salomon cantat myſteriũ incarnationis Chriſti.
C Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ poſtquàm Salomon in primo cantico cantauit deſiderium patriarcarum, & Prophetarum, & omnium fidelium vete. teſt de Chriſto futuro, & expoſuit, & explicauit petitionẽ plebis Iſraeliticę petentis oſculari per incarnationem, & trahi per legis euangelicæ prædicationem, & introduci, & reconciliari per redemptionem &c. Et expoſuit etiam petitionem plebis gentilis petentis ſociari, & dealbari à nigredine, & paſci, & protegi ſub vmbra Chriſti: Et explicauit etiam reſponſionem Chriſti annuentis petitionibus vtriuſque plebis, Nunc in nouem canticis ſequentibus Salomon cantat effectum, & executionem, & adimpletionem ſupradictarum petitionum, & promiſſionum. Vnde poſtquàm in primo cantico cantauit deſiderium, & fidem ſponſę per totum diſcurſum vete. teſt. ab Adam vſq; ad Chriſtum, nunc in nouem canticis ſequentibus ſatisfaciendo vo[t]is, & petitionibus ſponſæ cantat totum myſteriũ noſtrę redemptionis ab incarnatione vſque ad aſcenſionem, & exindè cantat totum diſcurſum eccleſię noui teſt. vſq; ad ſecũdum aduentum Chriſti, & finem ſęculi. Vñ duo facit ſponſus in ſequentibus cantici. Nam primò ſatisfacit plebi Iſraeliticæ ſponſæ ſuæ, adimplendo oſculum, & myſterium incarnationis, & noſtræ redemptionis, eò ꝙ de illo populo erat carnẽ aſſumpturus, & in illo populo crucifigendus &c. Secundò ſatisfacit populo gentili ipſum dealbando, & ad paſcua vocando, & cum plebe fideli ſatiando iuxta ſuam petitionem. Secunda pars incipit in cantico octauo, ibi. Quo abijt dilectus E tuus. In iſto ergo ſecundo cantico cantatur myſterium incarnationis figuratum per oſculum ſponſi, & ſponſæ. Quod quidem myſterium præuidit Salomon in ſpiritu per fabricationem arcæ, & tabernaculi fęderis, qđ Deus præcepit fabricare ipſi Moyſi. Exo. 26. vnde Salomon aſſumpſit parabolam ad faciãdum iſtud canticum. Ad cuius intellectũ eſt primò notãdũ, ꝙ quinq; conſiderauit, & contemplatus eſt Salomon in fabricatione illius arcæ fęderis. Primò materiam ex qua facta eſt, quia ex lignis Sethim, & etiam cedrinis. Secundò conſiderauit vnctionem factam ex confectione myrræ, & cynamomi, & cęterorũ aromatũ. Tertiò conſiderauit ea, quæ fuerunt repoſita in arca. ſ. duas tabulas lapideas legis, & vrnam mannæ. & virgã ſacerdotalem ipſius Aaron. Quartò conſiderauit F duo cherubin, ſuper quæ arca ſedebat. Quintò conſiderauit, & cõtẽplatus eſt tabernaculum, intra quod arca illa fuit repoſita. In quibus quinq; myſterijs bene conſideratis, & contemplatis præuidit Salomon in ſpiritu prophetico totum myſterium incarnationis verbi. Nam per hoc, quòd illa arca facta fuit ex lignis Sethim, quæ ſunt ligna albiſſima, & imputreſactibilia, & incombuſtibilia, & ex lignis cedrinis quæ ſunt ligna odorifera, & omnis veneni fugatiua, præuidit Salomon qualiter corpus Chriſti licèt eſſe formãdum ex genere ipſius Adam, tamen non per ſeminalem generationem, ſed per ſpiritusſancti operationem ex puris ſanguinibus virginis abſq; omni labe, & veſtigio pec

cati

A cariſſimo debebat fugare omne venenū peccati,& extinguere,& ſanare morſum antiqui ſerpentis. Item per hoc, ꝙ ille arca fuit perūcta,& perfuſa illa oleo,& vnguento ex myrra,& cæteris pretioſis aromatibus confecto præuidit Salomon qualiter illa humanitas ſiue ille Chriſtus Ieſus erat vngendus præ conſortibus ſuis oleo donorū ſpiritusſancti non ad menſuram,vnde,& à quo,& de cuius plenitudine oēs eramus accepturi gratiā pro gratia. Itē per ea quæ fuerunt repoſita in illa arca,ꝓuidit qualiter Xp̄s erat futurus Deus, & hō rex,& ſacerdos,nā ligna Sethina & cedrina ex quib. facta eſt arca, figurabant humanitatē Chriſti ex corpore,& anima. Virga aūt ſacerdotalis figurabat ſacerdotium Chriſti, & vrna mannæ quod de cęlo deſcendebat,figurabat diuinitatem,& tabulæ legis figurabant regnū Chriſti. Et ſic præuidit qualiter Chriſtus erat futurus Deus, & homo; rex,& ſacerdos,& iudex. Per illa aūt duo cherubin in quibus ſedebat arca dn̄i, præuidit qualiter Chriſtus debebat eſſe medius inter duo teſtamenta,& ſedere ſuper ea. Per hoc autem,ꝙ illa arca fuit repoſita intra tabernaculum præuidit Salomon qualiter Chriſtus verus Deus,& homo erat reponendus in vtero virginis Mariæ,& ferendus in eo per nouem menſes,& reponendus in eccleſia in æternū,eò,ꝙ illud tabernaculū figurabat primò perſonam & vterum virginis Mariæ, & ex cōſequēti totam eccleſiā, in qua habitat Chriſtus. Sed iterum eſt aduertendum, ꝙ ſicut illa arca figurabat humanitatem Chriſti,ita tabernaculum figurabat virginē Mariam,& eccleſiam. In quo tabernaculo Salomon conſiderauit ſeptem myſteria. Primò ꝙ licèt Deus primo præceperit fieri arcam, tamen tabernaculum prius factum eſt: Secūdò conſiderauit materiam ipſius tabernaculi,quia ex lignis Sethim, & cedrinis,& etiam cypreſſinis. Tertiò conſiderauit vnctionem tabernaculi,quia ex vnguento ex quinq; aromatibus,ſ.ex myrra,& cynamomo, & calamo,& caſia,& oleo. Quartò conſiderauit ornatum,quia ex cortinis,& diuerſis floribus. Quintò conſiderauit qualiter arca fuit repoſita intra tabernaculum tanquàm in ꝓprio habitaculo. Sextò conſiderauit illum populum,qui ſequebatur,& circundabat tabernaculum. Septimò conſiderabat illā nubem obumbrantem,& cooperientem tabernaculum,& totum exercitum. Quæ quidem nubes quatuor faciebat. Nam primò protegebat tabernaculum, & totū exercitum in die ab æſtu, & ardore ſolis,& frigoribus,& caumatibus,& ventis. Secundò in nocte illuminabat tabernaculum,& totum exercitum. Tertiò dirigebat totum exercitum: præbendo ipſi ducatum: vt patet Exod. vlti. Quartò pluebat manna ſuper exercitum pro quotidiano alimento. Per quæ quidem myſteria præuidit Salomon totum myſterium fabricacionis,& conſtructionis eccleſiæ,& totum ornatum,& omnia dona quæ eccleſia recepit à Chriſto,et totum myſterium noſtræ redēptionis,et ſalutis. Nā ꝑ primū. ſ.ꝗa Deus prius præcepit fabricari arcam, tn̄ tabernaculum fuit prius factum in executione,per hoc præuidit Salomon,ꝙ virgo Maria,et tota eccleſia figurata per tabernaculū fuit facta,et fabricata propter Chriſtum,et non econuerſo. Secundò ꝙ illud tabernaculū materiale figurabat duplex tabernaculū Chriſti.ſ.tabernaculum maternum,et virginale, in quo Chriſtus debebat habitare ſecūdum carnem. Et ex conſequenti figurabat tabernaculum eccleſiæ myſticum,in quo Xp̄s debebat habitare per fidem et gratiam. Quod tabernaculum myſticum eſt tota eccleſia. Ideo per fabricam illius tabernaculi materialis præuidit Salomon qualiter Chriſtus in ſuo aduentu primo debebat fabricare tabernaculum maternum.ſ.virginem Mariā matrē ſuam,vt ex ea carnem aſſumeret. Sed ꝑ hoc ꝙ illud tabernaculum materiale factum eſt ex lignis Sethim bene mundatis à ſpinis, et leuigatis, & ex lignis cedrinis, præuidit Salomon qualiter Xp̄s debebat fabricare matrem ſuam ex duobus ſcilicet ex carne Sethina, et anima cedrina. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ Sethim eſt arbor ſpinoſa non multum alta,cuius lignum poſt quàm eſt mundatum à ſpinis, & leuigatum à pelle,fit albiſſimum,et imputribile, et incombuſtibile. Per quod lignum figurabatur caro beatiſſimæ virginis Mariæ, quæ licèt eſſet traducta,et propagata ex Adam: tamen ante animationem fuit mundata à ſpinis Adam per virtutem ſpiritus ſancti, quia in ventre matris fuit ſanctificata illa caro antequàm animata,vt pro maiori parte tenent doctores,quæ quidem ſanctificatio non oportuit,ꝙ fieret ꝑ gratiam gratificantem: cum illa caro inanimata nō eſſet capax gratiæ,ſed fuit facta per virtutem mundatiuam:

ſpi-

A ſpiritusſancti:ſicut exorcizatur aqua,& oleũ conſecratur in chriſmate: licet ſit res in ani-mata. Ita pariter caro virginis fuit per uir-tutem ſpiritusſancti ſanctificata, & ab om-ni fomite mundata,& facta alba,& imputri bilis, & incombuſtibilis: ne anima in eius conſortio poſſet fœdari: ſed in ea anima cedrina abſque omni labe, & iniuriæ poſ-ſet creari, & infundi. Ad cuius intelle-ctum eſt iterum notandum,quòd cedrus eſt arbor altiſſima, quæ maxime creſcit in Li-bano,& eſt arbor valde odorifera omnis ve-neni fugatiua. Et ideo in monte Libano, & vbicunque creſcit illa arbor, nullus po-teſt viuere ſerpens, nec vipera, nec animal venenoſum. Per quod lignum figurabatur anima cedrina virginis Mariæ. Hanc enim animam filius Dei creauit, & in creando,

B & gratificando in illam carnem iam primò ſanctificatam, & mundatam à fomite Adæ infudit. Et ideo antiquus ſerpens non po tuit ipſam mordere, nec ſuo originali ve-neno inficere. Et ſic duplici ratione illa ſan-ctiſſima anima non potuit ex conſortio car nis contaminari, nec culpam originalem trahere. Primò, quia illa caro ante fuit mundata quàm animata, & ideo non po-tuit animam inficere. Secunda ratio eſt, qa illa anima non fuit creata in puris naturali-bus: ſicut animæ omnium aliorum: ſed ſi-mul fuit creata, & ſanctificata, & gratifica ta, & infuſa. Quæ quidem ſanctificatio non fuit peccati purgatiua: ſed omnis generis gratiarum infuſiua, & collatiua, & confir-matiua. Et ſic fuit ab omni labe peccati præ ſeruata. Et ideo antiquus ſerpens nullo pa

C cto valuit ipſam mordere: nec ſuo antiquo veneno originali inficere. Ex quibus patet, quòd illa originalis culpa, quam Adam tranſtulit ex ſua perſona in naturam noſtrã per libidinoſam generationem: à cuius nã tura per eamem libidinoſam tranſiuit perſo naliter in omnes poſteros: non potuit tran ſire in perſonam virginis. Primò pro-pter ſanctificationem carnis factam ante animationem. Secundò propter gratiam præuenientem, & gratificationem factam in creatione animæ, & animatione car-nis, quia vt ſic peccatum naturæ non potuit tranſire in perſonam virginis, quia quamdiù fuit indiuiduum,& perſona humana, ſemper fuit in gratia & Deo grata,& accepta:& per conſequens in primo inſtanti ſui eſſe fuit ta-

bernaculum Dei effecta. Et ſic Auguſtinus D in primo ſermone de natiuitate virginis di-cit, q ipſa fuit primordium & exordium ec-cleſiæ: & primum membrum Chriſti quoad eccleſiam noui teſt. in qua Chriſtus per gra-tiam habitauit primò. Item dicit Aug. in eo dem ſermone. Quid iuſtitiæ, quid ſanctitatis hæc virgo indigere potuit, quæ ad inſtar cœ li continentis omnem gratiæ plenitudinem accepit? aut quis vnquã in eius corpore, aut anima locus potuit inueniri peccati, q̃ adin-ſtar tabernaculi templũ dñi eſt effecta? Hæc eſt profectò illa domus, de qua per Salomo nem dicitur. Sapientia ædificauit ſibi domũ, & excidit columnas ſeptem &c. Hanc ꝓphe cto domum diuina ſapientia ædificauit: vn de & ex qua carnem aſſumeret,& in qua ha bitaret. Cui nullus patriarcarum, nullus pro phetarum eſt conferendus &c. Ex quibus pa E tet, quòd de mente Auguſt. fuit quod virgo Maria nunquàm fuit obnoxia culpæ origi-nali, nec aliquod peccatum potuit habere lo cum in ea. Et hoc præuidit Salomon in ſpiri tu conſiderando,& contemplando fabricam illius materialis tabernaculi Moyſi facti ex lignis Sethinis,& cedrinis. Tertiò contem-plando Salomõ vnctionem tabernaculi præ uidit ſanctificationem virginis Mariæ, & totius eccleſiæ. Ad cuius intellectum eſt valde notandum, quòd Deus præcepit Moy-ſi Exod. 30. vt conficeret quoddam vnguen-tum prætioſiſſimum ex quinque aromaticis liquoribus.ſ. ex myrra prima & electa, & ex cynamomo,& calamo,& caſia,& oleo oliue ti,& tali vnguento perungeret totam arcã & tabernaculum. Per quod myſterium præ-uidit Salomõ ſanctificationem virginis Ma F riæ,& ex conſequenti ſanctificationem, & regenerationem totius eccleſiæ futuram, per paſſionem Chriſti, & eccleſiaſtica ſacramen ta: inquantum iſti quinque liquores ſigni-ficabant virtutes ſacramentorum fluentes ex paſſione Chriſti. Vnde eſt aduertendum ſecundùm Conſtantinum, & Iacobum de proprietatibus rerum. quod myrra eſt quæ-dam humilis arbor in Arabia, quæ cum a-gitatur à duobus ventis contrarijs, maximè ab Aquilone,& Auſtro, incipit ſudare in ve te, & ex rimulis facti in cortice ramorum exit, & emanat quidam liquor odoriferus, & prætioſiſſimus,& virtuoſiſſimus. Et il-le liquor dicitur myrra prima. Sed quia per tales rimulas non poteſt exire multus

liquor:

A liquor: ideo agricolæ vulnerant arborem in latere faciendo congruentem ſciſſurā: & tūc emanat copia liquoris. Et tunc totus ille liquor, qui emanat in menſe Martij, & Aprilis, tam ex inciſura lateris quàm ex ſudorē, & rimulis ramorum, dicitur myrra prima, & electa, & probatiſſima, ad differentiam ſecundę myrræ, quæ emanat in menſibus ſequentib. quæ non eſt tantæ virtutis. Quæ quidē mirra prima obtinet principatum inter omnes liquores in virtute. Nam primò ipſa licèt ſit amara: tamen eſt valdè odorifera Secundò eſt ab omni corruptione præſeruatiua. Tertiò eſt omnis mali humoris deſiccatiua, & purgatiua. Quartò eſt omnis inciſurę, & vulneris curatiua, & omnis doloris remediatiua. Per quam myrram figurabatur virtus paſſionis Chriſti. nam licèt illa paſſio fuit amara, B & doloroſa: tamen fuit nobis ſuauis, & odorifera: quia odor eius totum orbem penetrauit & fuit in virgine Maria ab omni corruptione peccati præſeruatiua: & in multis fuit purgatiua peccati originalis: & præſeruatiua ab omni actuali peccato: ſicut in Ioanne Baptiſta, & beato Nicolao: & in quibuſdam fuit purgatiua tam actualis, quàm originalis. Et ſic fuit omnium vulnerum noſtrorum peccatorum ſanatiua, & noſtrorum dolorū remediatiua: quia languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, cuius liuore ſanati ſumus. Vnde bene per illam myrram intelligitur paſſio, & ſanguis Chriſti. Nam ſicut illa myrra materialis non ſudat nec emanat niſi per agitationem ventorum cōtrariorum: & per rimulas ramorum, & per ſciſſurā factā in latere illius arboris: ita Chriſtus non C emiſit merita ſuæ paſſionis (vnde omnia ſacramenta habent virtutem) niſi ex ſciſſione, & agitatione, & perſecutione duorum ventorum contrariorum, ſ. populi Iudaici, & gentilis. Nam ad executionem eius paſſionis concurrit cœtus, & ſenatus Scribarū, & Phariſeorum populi Iudeorum. & Pilatus cum ſuis miniſtris: qui erant de populo gentili. Et ſic ex tali perſecutione duorum ventorum cōtrariorum fuit Chriſtus agitatus per alapas, & percuſſiones, & flagella, & clauationes manuum, & pedum: vnde exiuit ſanguis tanq̄ prima mirra. Sed poſtea per inciſuram, & vulnus lateris exiuit maior abundantia mirræ in remiſſionem peccatorum, & virtutem, & medelam ſacramentorum: vt latius patebit in 6. cantico. Ideo Dauid in pſalmis, & Salomon in hoc libro: per mirram ſemper intelligunt paſſionem, & ſanguinem Chriſti. D Item cynamomum eſt ſpecies aromatica ſapida, & odorifera, & etiam à corruptione pſeruatiua, & calamus ſiue nardus eſt hærba valdè odorifera, & omnis fœtoris fugatiua: & caſia eſt dulcis, & lenitiua, & purgatiua, & oleum eſt omnis doloris mitigatiuum. Et ſic quia ex his quinque liquoribus conficitur vnum vnguentum præcioſiſſimum, & odoriferum habens ſupradictas proprietates, ſcilicet quia tale vnguētum eſt odoriferū: licèt ſit aliquantulum amarum: tñ efficitur dulce, propter ammixtionem cinamomi, & caſiæ. Et ſic tale vnguentum eſt odoriferum, & ſapidum, & ſaluiferum, & ab omni corruptione præſeruatiuum: & omnis doloris mitigatiuum, per quod figurabatur paſſio Xpi facientis omnes prædictos effectus ſpirituales in nobis. Et ideo myſticè, & figuratiuè pcepit Deus: vt ex tali vnguento vngeretur tabernaculum, præfigurādo mirram, & vnguētum paſſionis Chriſti: quò virgo Maria, & tota eccleſia erat perungēda, & figurabat illud E oleum catecuminorum, & infirmorum: et criſma quod conficit eccleſia ad liniendos fideles per ſacramentum baptiſmi, & cōfirmationis, & extremæ vnctionis. Quo quidē vnguento paſſionis Chriſti non ſolùm fuit peruncta eccleſia, et omnes fideles, ſed etiā ipſa virgo Maria in ſua creatione, et in primo inſtanti ſui eſſe: vt dictum eſt. Quia illa gratia ſanctificationis qua fuit ſanctificata: non fuit ipſi collata niſi per merita paſſionis xpi: Sed per alium modum: nam in omnibus nobis fuit purgatiua peccati: ſed in virgine Maria fuit illa gratia ab omni peccato præſeruatiua, vt dictum eſt. Ex quo patet, quod virgo F Maria ita fuit redempta per Chriſtū, et eius paſſionem ſicut cęteri fideles. Nam illa gratia ita traxit virtutem ex paſſione Chriſti ſicut gratia qua fuimus omnes nos baptizati. Sed illa eadē gratia quę nos purgauit à peccato ſubueniendo: virginem Mariam pſeruauit præueniendo: prout dictum eſt. Et ſi qs vult obſtare, quia in conceptione virginis Chriſtus nondum fuerat paſſus: Reſpondetur ſecundum Hieronymum in ſermone de aſſumptione virginis, et ſecundùm Auguſtinum lib. hypognoſticon contra Pelagianos: ꝙ Chriſtus non ſolùm ante ſuam paſſionem ſed etiam ante ſuam incarnationem iam diſpenſabat gratiam, et merita ſuæ paſſionis.

vnde

A vnde antequàm pateretur iam miſerat diſci pulos ad prædicandum,& baptizādum, qui baptiſmus dabatur per merita ſuæ paſſionis quia Chriſtus heri,& hodie,& in ſęcula, ad Heb. vlti. de qua materia ſatis dictum eſt in pſal. 45. & in expoſitione ſuper Magnificat. Per ornatum autem tabernaculi ex varietate cortinarum, & florum præuidit Salomon ornamenta diuerſarum virtutū quibus Xp̄s ornauit matrem ſuam, de qua debebat carnem aſſumere,& in qua non ſolū tanquā in tabernaculo ſponſali,ſed etiam tanquàm in tabernaculo materno debebat ſpecialiter humanari,q̄a virgo Maria prius fuit ſponſa quā mater Chriſti,quia prius cōcepit Chriſtum mente per gratiam, q̄ carne, vt inq̄t Aug. in libro de ſancta virginitate. Item,per hoc ꝙ illa arca fœderis fuit poſita in illo ma

B teriali tabernaculo ve. le. præuidit Salomon qualiter Chriſtus Deus,& homo debebat reponi.& per nouem menſes carnaliter portari in vtero virginali ipſius beatæ Marię matris ſuæ. Item per hoc, ꝙ Deus ſedēs in arca fœderis ſuper cherubin, & intra tabernaculum,& de tabernaculo loquebatur Moyſi,& per Moyſen toti populo præuidit Salomon qualiter verbum diuinum exiſtens in arca humanitatis,& intra vterum virginis debebat ſanctificare Ioannē baptiſtam in vētre matris ſuæ, & idem Chriſtus exiſtens in vtero matris fecit eam euangelizare,quando dixit Magnificat anima mea dominum &c. q̄a filius loquebatur per os matris, ſicut ante fuerat locutus per ora prophetarū. Item per hoc,ꝙ illa nubes protegebat illud tabernaculum in die ab ęſtu, & ardore ſolis, & in no-

C cte illuminabat tabernaculum,& dirigebat, & ducebat totum exercitum, & pluebat iugiter illud manna ad cibum,& refectionem illius populi, præuidit Salomon qualiter ſpiritusſanctus debebat obumbrare uirginē Mariā in ſua annunciatione,& qualiter virgo Maria debebat recipere verbum diuinū miſſum à patre tanquàm panem vinum, & manna abſconditum ad vitā, & ſalutem,& refectionem omnium fidelium. Quæ quidē virtus ſpiritusſancti formauit corpus Chriſti in vtero virginis ex puris ſanguinibus, & præſeruauit virginem ab omni corporali corruptione,& eam in perfecta, & integra virginitate ſeruauit. Et ſic manſit Chriſtus in illo tabernaculo virginali carnaliter per nouem menſes,& ſpiritualiter in perpetuū.

Et etiam patet qualiter illud tabernaculum D Moyſi non ſolū pręfigurabat tabernaculum Chriſti maternum, quæ fuit uirgo Maria; ſed & tabernaculum myſticum,quæ eſt tota eccleſia. Et ideo ſicut Salomon per illam fabricam arcæ,& tabernaculi pręuidit fabricationem corporis uirginis Mariæ in ſua cōceptione,& creatione,& præuidit myſteriū incarnationis,& præuidit oēs dignitates uirginis Mariæ ſupradictas, ita pariter p̄uidit totā fabricationem,& regenerationē totius eccleſiæ. Preuidit.n. qualiter iſtā eccleſiā xp̄s ex duobus lignis. ſ. Sethinis, & cedrinis, id eſt ex duobus populis. ſ. ex Iſraelitico,& gentili debebat fabricare. Secundò qualiter eam unguento ſuæ paſſionis myrrino debebat ꝑ ſacramenta perungere. Tertiò diuerſitate donorum,& gratiarum,& uirtutum decorare, & ornare. Quartò Chriſtus debebat ſe in E hac eccleſia tanquā in tabernaculo myſticè includere per fidem,& gratiam. Itē præuidit qualiter ſpiritusſanctus debebat ſuꝑ iſtā eccleſiam iucubare,& illam illuminare, & protegere,& regere,& dirigere, & ſuꝑ eam fructus gratiarum,& donorū,& māna ſacramentorum iugiter pluere ad nutritionem, & refectionem,& ſanitatem fidelium. Et ſic per fabricam,& myſterium illius arcæ,& tabernaculi præuidens Salomon myſteriū incarnationis, & eccleſiæ fabricationis, fecit hoc canticū:in quo cantat, & explicat omnia ſupradicta. Et ideo iſtud canticū primò uerificatur de myſterio incarnationis,& de beata uirgine Maria, quæ fuit tabernaculū Chriſti maternū. Ex cōſequenti aūt uerificatur de tota eccleſia,quæ eſt tabernaculum myſticum,in quo Chriſtus habitat per fidē F & gratiā. Vnde quia plebs Iſraelitica deſponſata ꝑ verba de futuro petebat in primo cāticо à Xp̄o ſponſo ſuo perſonaliter, & præſentialiter ꝑ incarnationē oſculari,& trahi, & in talamū introduci,& plebs gentilis petebat cum altera ſociari,& dealbari, & utraq; plebs facta una ſponſa petebat ſimul à Xp̄o paſci,& ſub umbra illius protegi,& quieſcere &c. & quia ſponſus promiſit utriuſque petitionibus annuere,& ſatisfacere,ideo in hoc ſecundo cantico exequitur de adimpletione promiſſi. Et ſic Salomon introducit ſponſam ad loquendum, agendó gratias, q̄a recepit oſculum,et beneficiū incarnationis à ſponſo. Sed eſt aduertendum,ꝙ in illa benedicta incarnatione,quæ denotatur, et

A intelligitur per acubitũ et amplexũ in hoc cantico:fuit facta triplex unio. Primò unio perſonalis uerbi cũ illa humanitate aſſumpta. Secundò, unio maternalis Chriſti cũ Maria matre ſua. Tertiò unio miſtica, et ſponſalis Chriſti cũ eccleſia. Et ſic de qualibet iſtarum unionum uerificatur iſtud ſecundũ canticum. Et ideo iſte dialogus poteſt eſſe primò inter humanitatem aſſumptam et uerbum. Secundò inter virginẽ Mariã, & Chriſtũ filiũ ſuum. Tertiò inter eccleſiam, & Chriſtũ ſponſum ſuum. Sed quia iſta triplex unio fuit celebrata in perſona virginis Mariæ, inquantũ ex puris ſanguinib. eius Verbum aſſumpſit carnem, & in ipſa Maria primò Chriſtus deſponſauit eccleſiam: ideo in toto iſto cãtico ipſa poteſt loqui pro humanitate Chriſti aſſumpta & pro ſeipſa & pro tota eccleſia. Et B ſic virgo Maria primò in Perſona ſui: quia recepit Chriſtũ in vtero ſuo per carnẽ & fidẽ: & ex cõſequẽti agit gratias in perſona eccleſiæ: cuius ipſa eſt mẽbrũ primũ. Et agit gratias in perſona ſui: in quãtũ meruit eſſe mater Dei electa inter oẽs mulieres: & ſingularis in cõcipiẽdo Chriſtũ & portãdo & patiãdo ipſum vltra legẽ aliarũ mulierũ, Ad cuius intellectũ eſt notãdũ ſecundum Aug in ſermone primò de annunciatione, ꝙ in illa benedicta incarnatione & conceptu filij tota maledictio Euæ mutata eſt in benedictionẽ Mariæ. nam Euæ dictum eſt. Quia obediſti ſerpenti &c. multiplicabo ærumnas tuas: & in dolore paries conceptus tuos &c. Sed Mariæ dictum eſt. Aue gratia plena dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Et ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te &c. Item per Eliſa C bet dictum eſt ipſi. Benedictus fructus uentris tui &c. vnde quia Euæ cum cæteris omnibus mulieribus dictum eſt, ut conciperent conceptus ſuos cum fœditate libidinis, & corruptione: & portarent eos cum grauidine & multiplici miſeria, & parerent cum dolore, & maiore corruptione: tamen ſola uirgo Maria concepit Chriſtum ſine fœditate, & fœtore libidinis ex ſolo opere ſpiritus ſancti: & portauit cum gaudio ſine grauedine & miſeria; & peperit ſine dolore & cum integritate uirginitatis. Et ſic ille conceptus, & fructus benedictus non attulit matri maledictionem aliarum mulierum: imo abſtulit omnes illas maledictiones, & attulit ipſi contrarias benedictiones. Dicit ergo uirgo Maria: Gratias ago Deo meo qui adimpleuit deſiderium meũ & totius eccleſiæ fideliũ: nã ego petebã in pſona totius eccleſiæ oſculari & trahi à ſponſo & introduci in talamũ eius: ſed totum hoc impletum eſt in me: quia uẽtrẽ meũ uirginalẽ fecit talamũ: in quo uoluit habitare in ſua carnatione: quia ex me uoluit carnẽ aſſumere: & in me tanquã in ſuo tabernaculo & accubitu & lectulo habitare per carnis aſſumptionẽ. Cuius conceptus non fuit mihi cum maledictione ſecundũ legẽ aliarũ mulierum: imò cum omni benedictione vltra legẽ aliarũ. Nam cum Chriſtus rex ſponſus meus eſſet in accubitu ſũo. i. in talamo uirginali uteri mei: non conceperam ipſum cũ fœditate libidinis, nec ex uirili ſemine: ſed miſtico ſpiramine & opere ſpiritus ſancti, & ſic dum ipſe rex Chriſtus eſſet & conciperetur in accubitu ſuo, nardus mea. i. virginitas mea dedit odorem ſuum, quia non concepi E cum libidine fœditatis, ſed cum pudore: & odore virginitatis, & integritatis. Item dilectus meus Chriſtus fuit mihi tanquã nardus fugans omnem fœtorem: & fœditatem. Itẽ fuit mihi tanquã faſciculus mirrę preſeruãs ab omni corruptione, vnde ſicut mirra poſita intra corpora mortuorum non permittit illa corrumpi, ita Chriſtus cõceptus in vtero meo non permiſit me corrumpi à virginitate, imo ſeruauit integritatem. Et iõ dilectus meus tanquam faſciculus mirrę inter vbera mea commorabitur preſeruans me ab omni corruptione. Item dilectus meus nõ ſolùm fuit in accubitu, & vtero meo ſicut nardus & faſciculus mirræ, ſed etiam ſicut botrus cipri in vineis Engaddi, vbi creſcit arbor balſami, quę dicitur ciprus. q. d. ꝙ Chriſtus fuit ſicut balſamum in vtero meo. Nam balſamũ F eſt liquor pretioſiſſimus penetratiuus. nam balſamum poſitum in vola, & palma, penetrat totam manũ abſq; inciſione, & leſione. Ita pariter Chriſtus in concipendo, & naſcẽdo fuit tãquã balſamũ, quia introiuit, & exiuit per clauſam portã clauſtri virginalis, conferendo prolem, & fęcunditatem, nõ auferẽdo virginitatẽ. Fuit ergo Chriſtus in vtero uirginali ipſius matris Marię tanquã nardus odorifera pellens omnem fętorem libidinis & fęditatem, & fuit tanquã faſciculus mirræ præſeruans ab omni corruptione, & fuit tanquã botrus cipri, ſiue tanquã balſamũ intrãs, & penetrãs clauſtrum virginis afferendo fęcunditatem, non auferendo virginitatẽ. Vnde Salomõ cõparat myſterium incarnationis,

A nis & conceptionis Chriſti ad arcam fœderis
exiſtentem in tabernaculo inter illa aroma-
ta odorifera abſq; omni fœtore,& corruptio
ne.ſ.in illo tabernaculo ex lignis ſetinis,& cę
drinis incorruptibilibus fabricato: & pretio-
ſiſſimis vnguentis illico & perunćto,& nobi
libus cortinis & ornamentis decorato. q. d.
virgo Maria,ꝙ ſicut Deus rex regum, & do-
minus dominantium erat in illo accubitu,&
tabernaculo cum illis aromatibus materiali
bus odoriferis,ita pariter ſponſus pellēs om
nem fœtorem fœditatis erat ſicut mirra præ
ſeruans ab omni corruptione,& ſicut botrus
cipri.i.ſicut balſamum penetrans. abſque læ-
ſione,præbens fœcunditatem,non auferens
integritatē virginitatis. Et nota,ꝙ vbi trāſla
tio noſtra dicit Faſciculus myrrhæ dilectus
meus &c.in hębreo habet̃ Globus muſci di-
B lectus meus . Et hoc accidit: quia iſtud no-
men,mor,poſitum in hæbreo eſt æquiuocū.
Quia vno modo ſignificat odorem ſiue rem
odoriferam,alio modo ſignificat amaritudi
nē ſiue rem amaram.Et ideo hebręi moder-
ni ſumentes vnam ſignificationem, ſemper
per mor intelligunt,& pronūciant muſcū in
hoc libro 70.autem quos ſequitur Hierony-
mus in hac parte,tranſtulerunt hoc nomen
mirra in vtraq; ſignificatione, eò ꝙ vtraque
ſignificatio conuenit ipſi mirræ ; quia ſimul
eſt amara,& odorifera, habens plures perfe-
ctiones & ꝓprietates quā muſcus. Per quas
ꝓprietates ipſa mirra maximè ſignificat paſ
ſionem Chriſti,& eccleſiaſtica ſacramēta, vt
dictum eſt. Et ſignificat virtutes tā morales
quā teologales:quæ ſanant omne uitium, &
præſeruant ab omni peccato. Et ideo multò
C melius interpretati ſūt 70.quā ipſi moderni
hebræi cum ſuis falſis punctis & ſua falſa pū
ctuatione.Iterum eſt notandū, ꝙ illa arbor
ex qua naſcitur balſamum, dicitur ciprus a-
pud græcos,quam Salomon tranſtulit ex Aſ
ſyria in Iudæam:& plantauit vineam ex ea
in Engaddi iuxta mare mortuum: & creſcit
ad modum viminis per modum vitis , & idò
dicitur vinea . Quæ quidem arbor non pati
tur ferrū,quia ſi tangitur aut ſcinditur ferro:
illico aret & ſiccatur , ſed cum ſciuditur la-
pide vel oſſe acuto: tunc emittit ſuccum ſi
ue liquorem pretioſiſſimum , quod dicitur
balſamum.Et ideo hic ponitur botrus pro li-
quore illius uitis,& dicitur balſamum à ciui
tate Balſera,vbi antiquitus creſcebat . Græci
aūt appellabāt ēt ipſum ciprū:quia aliqñ cre

uit illa arbor in Cipro inſula, & facit grana D
ad modum botri aut vuæ,ſed ille liquor pre
tioſus,qui dicitur balſamum,non fit nec exit
de botro:ſed ex calamo ſiue virga illius vitis
inciſæ diſtilādo illū liquorem. Et dicitur ci-
prus,quod interpretatur res amœna:& ēt in
terpretatur mixtura:eò ꝙ ille liquor eſt amę
niſſimus,& pretioſiſſimus & digniſſimus, &
penetratiuus,quo omnes reges vngebantur.
Per quod balſamū ſanctificatus eſt Chriſtus:
& paſſio eius & reſurrectio:à cuius unctione
omnes dicuntur Chriſtiani.i.uncti. Dicit er-
go virgo Maria: Chriſtus ſponſus , & filius
meus & dilectus,dum erat in accubitu ſuo.ſ.
in vtero meo , fuit mihi ſicut botrus cipri.i.
ſicut balſamum in uineis Engaddi naſcens.
nam ſicut balſamū penetrat carnē abſq; læ-
ſione & inciſione , & præſeruat à corruptio-
ne,& cōſeruat in integritate,& ꝑpetuat odo- E
rē in vaſe ſuo in quo ſemel ſtetit , & dignifi-
cat hominē vnctū ex eo,ꝙ non unguunt̃ eo
niſi reges, & ſacerdotes & incliti ꝓpter eius
ꝑtium & dignitatē: ita pariter dilectus meus
penetrauit clauſtrum meum in conceptione
& natiuitate abſq; læſione virginitatis meæ.
quia licèt ex me accepit carnis veritatem:ta
men ſeruauit virginitatis integritatē, & per-
petuā dignitatē:quia etiam poſt partum ſem
per appellabor virgo & mater Dei: & beatā
me dicēt omnes generationes.Ex quibus pa
tet,ꝙ vterus virginis Mariæ fuit accubitus ,
& talamus Chriſti nardo odorifera oīm vir-
tutum, & gratiarum perfuſus , & fuit capſa
mirræ electæ,& balſami pretioſi ipſius Chri
ſti.Et ipſe Chriſtus fuit in vtero virginali tā
quàm nardus odorifera omnium uirtutum :
& faſciculus mirræ eius virginitatis conſer- F
uatiuus:& tanquàm botrus cipri.i. tanquàm
balſamum penetrās abſque læſione:& digni
ficans & vngens eam tanquàm reginam ho
minum,& angelorum.Et ideo ſunt valde no
tāda iſta tria aromata hic metaphoricè poſi
ta ratione ſuarum proprietatum,& pfectio-
num,quæ per quandam excellentiam conue
niunt Chriſto , & virgini Mariæ matri eius :
qui loquuntur in hoc cantico . Nam ſicut
Deus in figura præcepit Moyſi,vt peiūgeret
illud tabernaculum , in quo arca ſua erat
repoſita vnguento iſtorum aromatum : ita
implendo illam figuram , voluit illam ma-
trem de qua carnem erat aſſumpturus, & in
eius vtero quieturus peiungere,& ornare vn
guento diuerſarum gratiarum ſupradictarū:

A ideo aduertat lector,& quęrat. Sed quia virgo Maria mater & ſponſa Chriſti egit gratias de beneficijs receptis à ſponſo, & maximè quia faciendo ipſam matrem Dei ſeruauit in ea virginitatem: Chriſtus ſponſus, & filius reddendo vices reſpondet commendā do eam in perſona eius, inquantum mater, & in perſona eccleſiæ inquantum ſponſa,& primum membrum eccleſiæ,& commendat eam de multiplici pulcritudine. Vnde eſt aduertendum: ꝙ Chriſtum matrem ſuam, aut eccleſiam commēdare:idem eſt ꝙ ipſam virtutibus,& gratijs decorare,& ornare,& ditare: quia dicere Dei eſt facere. iō totus iſte dialogus huius ſecundi cantici inter ſponſū, & ſponſam nil aliud eſt niſi ille dialogus,qui fuit inter Gabrielem, & virginem Mariam in myſterio incarnationis. Luc. 1.quando

B Angelus Gabriel miſſus à Deo dixit. Aue gratia plena &c. Quod myſterium & dialogum propheticè cantat Salomon in hoc cāntico:prout propheticè ꝓuidit in ſpiritu.Dicit ergo Chriſtus ad virginem matrem,& ſponſam ſuam.O amica mea tu dicis:ꝙ ego ſum nardus odorifera, & faſciculus myrræ inter vbera tua,& ſicut botrus cypri. Et ecce ego dico tibi:ꝙ tu es pulcra,ideſt te feci pulcrā, quò ad animam,pulcritudine omnium gratiarum,& uirtutum. Et etiam tu es pulcra quò ad corpus exterius: quia pura, & humilis, & honeſtiſſima: quia oculi tui ſunt ſicut oculi columbarum, oſtendentes in ſe omne honeſtatem, & puritatem, & humilitatem, abſq; amaritudine,& felle,& omni labe. Cui reſpondet ſponſa. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, & ſpecioſus forma prę filiis

C hominum:quia tu es pulcher, & bonus per eſſentiam:ego aūt per participationem. vnde ſi quid pulcritudinis habeo, illud recepi à te:quia me voluiſti virtutibus,& plenitudine gratiarum ornare,& plenam gratia appellare & facere, & me voluiſti in tuum templum,& habitaculum maternum eligere, & fabricare, & ſanctificare, & conſecrare, & ex meis puris ſanguinibus carnem aſſumere.Et ideo quia tu voluiſti ornare hoc tabernaculū tuū:inde eſt ꝙ lectulus noſter eſt floridus.i.varietate virtutum, et gratiarum ornatus,et amœnus, et delectabilis quò ad ornatum.Sed quantùm ad materiam ex qua feciſti hanc domū tuā,et tabernaculum, dico tibi,ꝙ tigna domorum noſtrarum ſunt cedrina, quia feciſti iſtud tabernaculum perſo-

D nę meę,ex duabus tabulis completis,et coniunctis, ſcilicet ex carne Sethina mundiſſima,& pura, & ex anima cedri imputribili, & fugatiua omnis veneni, & omnis peccati. Et ideo antiquus ſerpens non potuit me mordere,nec inficere ſuo dente, & veneno peſtifero:ſicut dictum eſt, quia tigna huius domus ſunt cedrina. Vnde tigna dicuntur tabulæ ſiue trabes adinuicem colligatæ ſuſtinentes domum.Et laquearia noſtra.ſ.trabes maiores ſunt cipreſſina, & incorruptibilia. quaſi dicatꝙ, ſicut Moyſes fecit illud tabernaculum materiale ex lignis cipreſſinis, & cedrinis odoriferis,& incorruptilibus, fugatiuis omnis veneni: ita tu ſponſe fabricaſti me in domum, & tabernaculum tuum maternale ex carne cipreſſina, et anima cedrina,ne venenum peccati mę valeret contingere,nec ſerpens antiquus mordere: quia an

E te animationem carnem meam mundaſti: & ſanctificaſti, & in animatione animā meā ſimul creaſti,& ſanctificaſti,& conſecraſti,& gratificaſti,et infundiſti,et in me per gratiā habitaſti.Et ſic fui immunis ab omni peccato ab inſtanti creationis, intātum quòd ego poſſum dicere,ꝙ ego ſum pulcherrimus flos campi, et lilium conuallium, quantùm ad puritatem,et munditiam:quaſi dicat: tu me creaſti,et feciſti mundam,et puram, et pulcram ſicut florem in cāpo, et lilium in conuallibus.Cui reſpondet ſponſus. Bene dicis ò ſponſa: ꝙ tu es flos campi,et lilium in cōuallium,nam ſicut lilium inter ſpinas: ſic tu amica inter filias. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd dictio poſita in hebræo eſt ęquiuoca ad roſas,et lilia. Et ideo beatus Hieronymus in hoc libro, et pſalterio ſem-

F per tranſtulit illud vocabulum ad lilia: Hebręi autem ad roſas. Sed forſan in hoc melius eſt in Hebræo:quia lilia non conſueuerunt naſci inter ſpinas: ſed roſa naſcitur in arbore ſpinoſa.Ideo licèt virgo Maria comparetur lilijs ratione virginitatis: tñ magis propriè cōparatur roſę ratione immunitatis à pctō.Nam ſicut ex arbore ſpinoſa naſcitur illa roſa pulcherrima, et odorifera ſine ſpinis:ita ſola virgo Maria inter omnes naturales filios Adam nata fuit ex illa arbore ſpinoſa Adæ,abſq; aliqua ſpina originali, et ꝑ conſequens abſq; ſpina peccati, et iō dicit ipſi Xp̄s, ſicut roſa naſcit̄ abſq; ſpinis inter ſpinas,et ex arbore ſpinoſa: ita ſola tu ſpōſa et amica mea nata es inter filias oēs ipſius

Adam

A Adam abſq; aliqua ſpina pcti. Et ſicut nata es,& concepta, & animata abſq; ſpina originali: ita ſemper vixiſti abſque aliqua ſpina actuali, & ueniali. Cui reſpondet ſponſa: O ſponſe bene dicis ꝙ ego ſum ſicut lilium, aut roſa inter ſpinas. quia roſa naſcitur ex arbore parua, & humili: ſed tu es arbor altisſima, & fructifera, & frondoſa, de cuius plenitudine omnes accepimus fructus gratiæ, & ſub cuius vmbra omnes viuimus. Et ideo ſicut malus eſt arbor altisſima, & fructifera inter ſiluas,& ligna ſiluarum: ſic tu dilectus meus inter filios Dei.ſ.inter omnes angelos, & homines: quia illi ſunt filij per adoptionem, & creationem: tu autem per naturā. Ideo oēs excedis in omnipotentia,& ſapientia, & miſericordia, & largitate. Et nota ꝙ iſta arbor eſt lignū vitæ qd perdidit Adā: in cuius ſup
B plementum datus eſt nobis Chriſtus, qui eſt verū lignum vitæ: Et dictū eſt pſ. j. ſub cuius umbra deſiderabant quieſcere patres veteris teſta. ſub cuius umbra primò quieuit virgo Maria,& ex cōſequenti tota eccleſia. Et iō dicit virgo Maria ſimul cū tota eccleſia. O Xpe ſponſe: ſicut malus.i. lignum vitæ erat nobilius,& ſalubrius inter omnia ligna paradiſi: ita dilectus meus inter filios.i. obtinet principatum in potentia. & ſanctitate, & ſapientia: & bonitate inter omnes filios Dei.ſ. inter omnes angelos, & eminet ſuper omnes creaturas. Et ideo uirgo Maria ſimul cum tota eccleſia vet. teſt. deſiderabat, & petebat protegi, & ſedere ſub umbra huius arboris in primo canticó. Sed poſtꝗ Chriſtus uenit in carnem, iam ſponſa gaudet ſediſſe ſub umbra huius arboris, diu per omnes fideles ueter. teſta.
C optatæ, & iam gaudet in comedendo fructū eius, dicens. Sub vmbra illius quem deſiderabam ſedi. Iterum eſt aduertendum, ꝙ Salomon per illam nubem, quæ obumbrabat tabernaculum in die, & illuſtrabat de nocte: præuidit in ſpiritu qualiter Chriſtus debebat obumbrare, & protegere virginem matrem ſuam ſpiritusſancto, & ex conſequenti totam eccleſiam,& pluere ſuper eam manna gratiarum,& donorum, & ſacramentorum: ſub cuius vmbra, & protectione debebat refici,& paſci,& quieſcere, & protegi. Et iō ſubdit ſponſa: Intantum eſt arbor altisſima, & fructifera,& ſuauis iſte filius, ꝙ ſub vmbra illius, quem deſiderabam ſedi: Nam in primo cantico ego deſiderando petij paſci, & quieſcere ſub umbra eius, ſed ipſe adimpleuit deſiderium,& petitionem meam. nam poſtquā D accepit carnem,& factus eſt caput eccleſiæ, ego ſedi ſub vmbra eius deſiderata, & paſcor in paſcuis eius: intm ꝙ fructus eius eſt dulcis gutturi meo. vnde tunc ſedi ſub vmbra ſpōſi,& filij mei Chriſti, quando angelo nunciante ſpūſſctūs ſuperuenit in me: & virtus altisſimi obūbrauit mihi: diſponendo me ad recipiendū filium Dei in vtero meo, & formando illud corpus ſanctisſimum ex puris ſanguinibus meis. Et tunc fuit fructus dulcis gutturi meo: quando realiter concepi in me filium Dei. quia quod conceptum, & natum fuit in me ſāctum vocatū eſt filius Dei. Et iō dixit mihi Eliſabet. Benedicta tu ī mulieribus,& bñdictus fructus ventris tui. vnde ille fructus qui erat in ventre meo, mī erat mihi dulcis: quòd cōtinuè fruebar eius colloquio,& inſpirationibus, & cōſolationib. ſpiritualibus. Nam ille fructus vētris mei ſtimulit me: vt irē ad uiſitandū Eliſabet: Vbi Chri- E ſtus fructus ventris mei ſāctificauit Ioannē Baptiſtā in ventre matris ſuæ. Item ille fructus ſpirauit in me ſpiritū ꝓpheticū & euangelicum. quando exultans in ſpiritu cantaui illud cāticum, Magnificat anima mea dominum: In quo cantico ego fui euangeliſta annunciando ſaluatorem, diu patribus expectatū, eſſe in vtero meo: & Iſrael iam ſuſcepiſſe puerum ſuum. Et fui propheriſſa prædicendo omnia, quæ facturus erat Chriſtus filius meus: quia debebat deponere potentes reges,& principes infideles mundi,& exaltare humiles fideles et debebat implere pauperes bonis ſpiritualibus, et diuites Iudæos dimittere inanes in ſuā ignorantia & cæcitate. Deinde cum dicit. Introduxit me rex in cellā vinariā: eſt aduertendum ꝙ in triplicē cel- F lam uinariam introduxit xp̄s ſponſam ſuam eccleſiam ordinando caritatem in ea: eò ꝙ vnum quodq; iſtorum cellariorum ordinat caritatem in homine fideli. Vnde primū cellarium vinarium ipſius Chriſti eſt ſacta ſcriptura Vete. teſt. in qua latebat vinum euangelicum noui teſtamenti, tanqnā in vegetibus, Nam myſteria ve. teſt. erant quaſi vegetes myſteriorum noui teſt. In hoc cellarium introduxit Chriſtus eccleſiam ſponſam ſuā: quando aperuit apoſtolis ſenſum: ut intelligerent ſcripturas omnes: quomodo omnia quæ erant ſcripta in lege,& prophetis,& pſal. fuerant cōpleta in eo: ut patet Luc. 24. Item quando miſit eis ſpiritum ſctm, Vbi recepe-

A ruit dona gratiarum &c. Et ſic ordinauit in
eis caritatem. Nam ſacra ſcriptura docet or
dinem caritatis, puta qualiter Deus eſt dili-
gendus ſuper omnia, & per ſe, & ꝑꝑ ſe, &
proximus in Deo, & propter Deū: quia finis
legis, & omnis præcepti eſt caritas 1. ad Tim.
1. Secundum cellarium Chriſti eſt præſens ec
cleſia: in qua ſunt ſeptem uegetes ſacramen-
torum: in quibus reponitur, & à quibus hau
ritur gratia Chriſti, quæ datur per ſacramē
ta eccleſiaſtica. Quæ quidem gratia vel eſt
ipſa caritas, vel eius radix. quia caritas uel
eſt ipſa gratia, uel non ſine gratia ipſi an-
nexa, quæ quidem caritas eſt amor regulati
uus uoluntatis ad diligendum Deum, & pro
ximum ſecundùm ſpeciem, modū, & ordinē.
Et ſic caritas eſt illa quæ ordinat voluntatē
ad diligendum Deum, & proximū. Quæ qui
B dem caritas comparatur uino, eò ꝙ inebriat
animam, & transformat amantem in ama-
tū, & extaſim facit: ut inquit Dionyſius: imo
anima caritate informata magis eſt ubi a-
mat, quā ubi animat, & informat. Tertiū cel
larium Chriſti eſt eccleſia ſuperna cœleſtis,
in quo confertur uinum gloriæ, ubi caritas
eſt in ſua perfectione, ubi uoluntas beatorū
habet quicquid uult, & nihil mali uult, & vo
luntas oīum beatorū per caritatē cōfirmata,
totaliter eſt conuerſa in Deum, & cōformis
eius uolūtati. Et ſic patet qualiter eſt triplex
cellariū, & triplex vinū ordinās, & inebriās
uoluntatem hominis: ad qđ triplex cellariū
Xp̄s introduxit eccleſiam ſponſam ſuam or-
dinando in ea caritatem. Iſta ergo ſpōſa pro
ſtatu ve. te. petebat aduentū ſponſi. vt intro-
duceret eā in hoc triplex cellarium: eò ꝙ per
C alium nō poterat introduci: vt patet in pri-
mo cantico. Sed quia Xp̄s ſponſus eius intro
duxit eam in cellaria ſupradicta: ideo gra-
tias agendo cum gaudio dicit. Introduxit
me rex in cellariam vinariam, & ordinauit in
me caritatem.

Et eſt aduertendū. ꝙ iſta ſponſa in primo
cātico petit introduci in ſupradicta tria cella
ria: ſed in hoc ſecūdo cantico dicit. ꝙ ſpon-
ſus ſolum introduxit eam in unā cellam vina
riā. ſ. in primum cellarium ſacræ ſcripturæ, in
qđ introduxerat virginē Mariā matrē ſuam
reuelando ipſi ſecreta ſacræ ſcripturæ, ut pa-
tet in cantico eius: ſed poſtea introduxit to-
tā eccleſiā ſponſam in alia cellaria, quando
inſtituit eccleſiaſtica ſacramenta, & aperuit
nobis viam ad regnum cœlorum per paſſio-
nem, & reſurrectionem, & aſcenſionem. D

Ad maiorem autem euidentiam eſt etiam
notandum, ꝙ licèt omnis caritas ſit amor: ta
men non omnis amor eſt caritas. Vnde tri-
plex eſt amor, puta vnus qui dr̄ naturalis; qua
lis ē patris ad filiū, & poetæ ad ſua poemata.
Secūdus dr̄ amor peruerſus, procedens ab in
ordinato appetitu, quo peruerſè auarus a-
mat pecunias, & ſuperbus honores, & volu-
ptuoſus mulieres. Tertius dicitͬ amor ordina-
tus, quo ordinatè diligimus Deum, & proxi-
mum, & iſte dicitur caritas, eò ꝙ ordinat vo-
luntatem ad diligendū Deū, & ꝓximū, ſeruā
do ſpēm, modū, & ordinē. Vnde ſpecies dili-
genda eſt. ſ. ſolus Deus, & eius imago. ſ. hō, &
angelus: eò ꝙ ſola iſta triplex ſpēs eſt quod-
dā bonū fælicitas, aut fælicitabile. & fruibile.
Vnde ſolus Deus eſt ꝑ ſe fruibilis in ſe, & hō,
& angelus ſolū in Deo. Vnde ait Paulus ad E
Filemonē. Fruar te in dn̄o frater. Modus aūt
diligendi bonū eſt, ut diligatur res eo modo
quo eſt. Et ſic quia Deus eſt per ſe bonū ſup
oīa, & à quo oīa: iō eſt diligēdus à nobis per
ſe, & in ſe ſuper oīa. Et quia tā homo q̄ ange
lus eſt imago Dei, & a Deo: ideo eſt diligen-
dus in Deo, cuius eſt imago, & a quo eſt. Itē
ordo diligendi ſumitur à fine: ſed quia Deus
eſt ꝑꝑ ſe, & nō ꝑꝑ aliud bonū, imo omnia
alia ſunt ꝑꝑ Deum, & ordinantur in Deum
tanquā in finē vltimatū: quia eſt finis oīum:
ideo Deus eſt diligendus ꝑꝑ ſe, & homo, &
omnia alia ꝑꝑ Deū. Totū aūt iſtum ordinē
diligendi facit caritas in noſtra uoluntate.
Et ideo caritas diffinitur, quòd eſt amor or-
dinans uoluntatem ad diligendum Deum,
& proximum, ſeruando ſpēm, modū, & ordi-
nē. ſ. ad diligendū Deū ſuper omnia, & per F
ſe, & in ſe, & ꝑꝑ ſe, & proximum in Deo, &
ꝑꝑ Deū. Ex quib. patet, ꝙ qui diligit Deum
non ꝑꝑ ſe, ſed ꝑꝑ aliquam vtilitatem, errat
in ordine: et qui diligit magis ſe q̄ Deū, errat
in modo. Et iō dicitur ꝙ diabolus in princi-
pio errauit in modo, & ordine, eò ꝙ dilexit
ſe in ſe, et propter ſe, & non in Deo, & ꝑꝑ
Deū: īmo incepit ab amore ſui: uſq; ad contē
ptum Dei. contēnendo eius legem, & deuian
do ab eius uoluntate, ut dictum eſt ſuper Pſ.
8 r. & ſuper Te Deum laudamus. Caritas er-
go eſt illa uirtus infuſa ordinatiua volunta-
tis ad diligendum Deū, et proximū, et hanc
caritatem ordinauit Chriſtus ſponſus primò
in uirgine Maria matre ſua, et ex cōſequenti
in tota eccleſia ſponſa ſua, ut patet per totū
discurſum

A diſcurſum euangelicũ. Vnde primò oſtēdit
hanc caritatē faciendo, & poſtea docēdo. Et
ideo dicit virgo Maria in hoc cãtico in per-
ſona ſua, & totius eccleſiæ. Introduxit me
rex ſponſus meus in cellã vinariã. i. cellã ſa-
cræ ſcripturæ, & in cellam ſacramentorũ ec-
cleſiæ, & ordinauit in me caritatem. i. docuit
me ordinē caritatis per legē euãgelicã, quõ
diligã Deũ, & proximũ eo modo, & ordine
quo dictũ eſt, & contulit mihi caritatē p ec-
cleſiaſtica ſacramenta, qua ordinatè diligo
Deũ, & proximũ. Hoc autem dicitur, quia in
omni ſacramento datur gratia: quo eſt ipſa
caritas, aut non ſine caritate. Et ideo dicit
ſponſa, fructus illius magnæ arboris, ſub cu-
ius vmbra ſedebam, ſemper fuit dulcis gut-
turi meo: intantũ, ꝙ filius meus introduxit
me in cellã vinariã. ſ. in camerã penetralis ſe-
B cretorum, & profundorũ myſteriorum euã-
gelicorum, multa myſteria ſecreta reuelan-
do. Et ſic ordinauit in me caritatem, & dile-
ctionē, & ideo fuit mota ad cãtandũ illud
canticũ. Magnificat aĩa mea dominũ, ex ni-
mio amore concepto. vñ ſpõſus meus, & fi
lius, qñ introduxit me in ſuã cellã vinariã. in
tñ vulnerauit, & inebriauit me vino ſuę cari
tatis, & amoris, & dilectionis, ꝙ totaliter fui
oblita huius mundi, & mei ipſius, & fui con-
uerſa, & tracta ſeu rapta in ipſius amorem:
quia amor transformat amantem in amatũ.
Et ſic fui facta quaſi languida, abſq; memo
ria huius mundi, & ſuorum bonorũ tempo-
raliũ. Et iõ vos angeli ſodales ſponſi, & filij
mei Chriſti fulcite me, & ornate me florib.
huius agri, & horti filij mei, & ſtipate, & cir
cundate me malis, & pomis huius arboris fi
C lij mei, quia amore eius langueo, quia non
poſſum edere alium cibum, nec frui alio fru-
ctu, nec alius fructus eſt dulcis gutturi meo
præter fructus ſapidiſſimos eiuſ arboris, q
quidem fructus, & poma nutriũt fideles, &
dant vitam mundo. Itē nõ miremini, ꝙ lan-
gueã amore huius filij, & ſpõſi mei Chriſti.
nã ipſe introduxit me in cubiculũ ſuum, &
amplexatus eſt me, ſicut mater amplectitur
filiũ, & ſponſus ſponſam. nã læua eius. i. bra-
chiũ, & manus eius ſiniſtra poſita eſt ſub ca
pite meo, & dextera illius amplexabitur me
Nam quãdo mater amplectitur filium par
uum, ſuſtinet eum cum ſiniſtra poſita ſub ca
pite, & cum dextera cooperit corpus eius.
Ita pariter ſpõſus, & filius meus Xps quodã
ſpũali amplexu amplexatus eſt me cũ læua
eius ſub capite ſuſtentando, & cum dextera D
ſuæ potētiæ, & amoris, & fauoris me prote-
xit ab omni malo præſeruando, & in oĩ bo-
no cõfirmãdo. Et ſic tenet me amplexã tan-
quã lãguidã, & ebriã in cella vinaria ſuæ carita
tis, & amoris, & dilectionis. Sed hic eſt valde
aduertēdũ, ꝙ cũ in hoc cãtico ſpõſus ſatisfa-
ciat, & annuat petitionib. & deſiderio ſpon-
ſæ, & ipſa ſpõſa agat grãs, eò, ꝙ ſpõſus adim
pleuit deſideriũ, & petitiones ſuas puta quia
oſculatus ē eã oſculo incarnationis, & traxit
eã in odorē vnguētorũ ſuorũ, & introduxit
eã in cubiculũ ſuum, & cellam vinariã, reue-
lando myſteria, & ſecreta ſua, & iã ſedit ſub
vmbra illius quam deſiderabat, & refecta eſt
cibis, & fructibus illius arboris dulciſſimis.
Item quia tale oſculum dicit quandam vni-
tatem inter ſponſum, & ſponſam, eò, ꝙ in il
la benedicta incarnatione facta fuit triplex E
vnio, quia primò verbum aſſumpſit illam hu
manitatem in vnitate perſonali, & ſuppoſi-
tali. Secundò Chriſtus elegit, & vniuit ſibi
ſpecialiter, & ſingulariter virginem matrem
ſuam in quadam vnitate materna, quia facta
eſt ſpeciale templum, & tabernaculum ma-
ternum ipſius Chriſti. Tertiò Chriſtus in ſua
matre deſponſauit ſibi totam eccleſiam, in-
quantùm ipſa fuit primum membrum ec-
cleſiæ Chriſti, & exordium eius: vt inquit
Auguſt. & hanc eccleſiam deſpõſauit, & vni
uit ſibi Chriſtus quadam vnitate myſtica.
Et ſic eſt dicendum, quòd triplex oſculum
dedit Chriſtus. Nam primò oſculatus eſt il-
lam humanitatē aſſumptam oſculo incarna
tionis, & oſculo perſonali. Secundò oſcula-
tus eſt virginem Mariam oſculo filiali ſiue
materno. Tertiò oſculatus eſt totã eccleſiã F
oſculo miſtico, & ſacramentali. Et ſic ergo
eſt dicēdũ, ꝙ totũ iſtud canticũ poteſt verifi
cari de iſto triplici oſculo. ſ. incarnationis,
& maternitatis, & deſponſationis eccleſiæ.
Et ſic poſſunt primò eſſe verba humanitatis
Chriſti: puta, ꝙ illa humanitas Chriſti agat
gratias Deo: quia verbum diuinum oſcula-
tum eſt eam oſculo, & vnitate perſonali. &
quia verbum commoratur inter vbera hu-
manitatis, & quia illud verbum diuinum
fuit illi humanitati aſſumptæ, tanquàm
nardus, & faſciculus myrrę, & botrus cy-
pri: & quia illa humanitas aſſumpta fuit
tanquàm lilium, & roſa inter ſpinas, &
quia fuit fauorata ſub vmbra verbi, &
amplexata, & perſonata, & ſuppoſitata

x 4 per

A per verbum &c. Item totum iſtud canticum
verificatur de ipſa virgine, prout in ample-
xu, & vtero eius Chriſtus accubuit, & re-
cubuit tanquàm in ſuo talamo, & quia Chri
ſtus exiſtens in eius vtero fuit ipſi tanq̃ nar-
dus odorifera, & ſicut faſciculus myrræ, præ-
ſeruans eã ab omni corruptione, & fuit ipſi
tanq̃ botrus cypri, & tanq̃ balſamũ penetrãs
clauſtrum virginitatis, abſque violatione: ip
ſam virginem, & intactam relinquendo. Et
quia Chriſtus introduxit eam in cellam vina
riam ordinando in ea caritatem, & dilectio
nem, transformando eã in ſe, & altiſſima ſe-
creta ipſi reuelando. Item licèt virgo Maria
contineret Chriſtũ ſecũdùm carnem in vte-
ro ſuo inquãtũ mater, tñ ipſa ſedebat ſub vm
bra Chriſti inquantũ ſponſa. Item ipſa virgo
mater Chriſti ſedit ſub vmbra illius, quem de
B ſiderabat, quando ſpiritus ſanctus venit ſup
eam, & obumbrauit eam. Luc. 1. Et tũc Xp̃s
filius ſuus amplexus eſt eam, quãdo ipſam in
perſona totius eccleſiæ ſibi deſponſauit. Et
ſic patet qualiter totum hoc cãticum de ip
ſa verificatur. Sed vltimatè verificatur totum
iſtud canticum de tota eccleſia Chriſti, quã
Chriſtus ſibi deſponſauit, & vniuit in vnita-
te myſticã. Et ideo hoc canticum exponen-
dum ſingulariter, & ſpecialiter de tota eccle-
ſia. Ad cuius intellectum eſt notãdum, & præ
aduertendum, ꝙ eccleſia in primo cãtico pe
tijt oſculari, & trahi à ſponſo, & introduci in
cellaria eius, & paſci, & ſedere, & protegi ſub
vmbra eius. Item dictũ eſt qualiter ſicut per
illã arcã fœderis figurabatur Chriſtus Deus
& homo, rex, & ſacerdos, ita per illud taber-
naculũ, in quo arca fuit repoſita, figurabatur
C primò Maria tanquàm tabernaculum mater
num, ſed vltimatè figurabatur eccleſia, ĩ qua
Chriſtus modò habitat per fidem, & gratiã
tanquàm in tabernaculo myſtico. Et dictum
eſt, quòd virgo Maria fuit primum membrũ
eccleſiæ noui teſtamenti, in qua prius habita
uit per gratiam, quàm per carnem. Et ideo
prius fuit ſpõſa quàm mater Chriſti, & prius
fuit tabernaculum ſpirituale, & myſticũ Xp̃i
quàm tabernaculum maternum. Et ſic iſta
eccleſia noui teſtamenti incepit à uirgine
Maria, & in ea incepit deſponſari Chriſto. Et
ideo ipſa loquitur in hoc cantico tanquàm
ſponſa in perſona totius eccleſiæ noui teſta.
& etiam in perſona totius eccleſiæ ueteris te
ſtamenti, quia in ea incepit compleri deſide-
rium, & petitio facta in primo cantico, quia
illa eccleſia continuatur cum iſta per uirgi- D
nem Mariam, & Chriſtum ab Adam uſque
ad iudicium, licèt per diuerſos ſtatus, ut plu
ries dictum eſt. Deinde cum dicit. Adiuro
uos filiæ Hieruſalem, concludit iſtud ſecun-
dum canticum. Vnde poſtquàm ſpõſus Chri
ſtus compleuit deſiderium huius ſponſæ, &
iam introduxit eam in talamum, & cellariũ
ſuum, & iam tenet eam in amplexu ſuo, &
ipſa iam ſe reputat felicẽ quieſcẽdo ſub um-
bra ſponſi, & fruẽdo bonis ſpiritualibus eius
& iã dormit inebriata in eius amore, & am-
plexu: ideo, ut Chriſtus reddat ipſam ſecurã,
oſtendit iſtam deſponſationem, & unionem
eſſe firmam, & ratam, & perpetuam, & iſtud
oſculum eſſe inſeparabile. Et hoc intelligi-
tur de ſupradicto triplici oſculo, ſ. incarnatio
nis, & maternitatis uirginis Mariæ, & deſpõ
ſationis, et amplexus eccleſiæ. Vnde dicit E
Chriſtus. O filiæ Hieruſalem, id eſt animæ fi
deles, ego adiuro vos per capreas, id eſt per
patriarcas, ceruosque camporum, id eſt per
prophetas, ne ſuſcitetis, nec euigilare facia
tis iſtam dilectam à dormitione, & à ſõno,
& ab amplexu meo, donec ipſa velit, quaſi
dicat, nullus credat, ꝙ poſtquàm ego aſſũpſi
iſtam humanitatem in vnitate ſuppoſiti, ali-
quando dimittam, imo nũquàm amplius di-
mittam quod ſemel aſſumpſi, Ideo dico vo
bis ꝙ non ſuſcitetis, nec ſeparetis eã, nec pu-
tetis eam ſeparari à meo amplexu: quia
nunquàm dimittam. Item nec ſuſcitetis vir-
ginem Mariam matrem meã à meo ample-
xu maternali, quia nunquàm dimittam eam,
quia inæternum erit mater mea, & dilecta, &
in gratia confirmata. Item adiuro vos ne ſu-
ſuſcitetis, nec euigilare faciatis ſponſam meã F
eccleſiam ab amplexu, & amore meo, nec pu
tet aliquis eam vnquàm à me ſeparari: quia
poſtquàm ſemel deſpõſaui eam, & vniui mi
hi per fidem, & caritatem in vnitate myſti-
ca, nunquã eam abdicabo, nec relinquã, nec
deſeram. Nam licèt aliquando permittã eam
pati temporaliter a tyrannis, tamen ſemper
eam liberabo de manibus eorum, & finali-
ter ipſa dominabitur eis, & conſeruabo, &
protegam eam in amplexu fidei, vſq; ad diẽ
iudicij. Quia licèt continuè fluctuet: tamen
non ſubmergetur, nec peribit nauicula Pe-
tri, Quia ego rogabo patrẽ pro Petro, & gre
ge eius, ne deficiat fides eius. Et hoc promit
tit ſponſus cum adiuratione caprearum cer
uorumque camporum. Ad cuius intellectũ

eſt

A eſt aduertendum, quod per capreas intelligit patriarcas, & per ceruos intelligit prophetas, qui in veteri teſtamento prædixerunt aduentũ Chriſti, & perpetuam deſponſationem Chriſti, & eccleſiæ, & quibus facta eſt de Chriſto firma repromiſſio. Vnde patriarchæ dicũtur capreæ in ſcriptura, eo quod omnes fuerunt paſtores. Et prophetæ dicũtur cerui propter ſimilitudinem, & velocitatem. nam ſicut cerui ſemper diſcurrunt de monte in montem, & à termino in terminum, ita prophetæ ſaltãt velociter ex vna materia in aliam, & ab vno tẽpore in aliud. Et ideo patriarcas appellat capreas, & prophetas ceruos. Item adducit eos in teſtes firmos, eo quod eis facta fuit de Chriſto firma repromiſſio de regno Chriſti perpetuo. Vnde ſub pacto æterno per ſignũ arcus fœderis facta eſt de Chriſto repromiſſio Xpi

B ipſi Noe Geneſis 9. Item ſub iureiurando, & ſigno perpetuo facta eſt eadẽ repromiſſio ipſi Abrahæ Geneſis 15. & 22. Item hoc idẽ ipſi Iacob in viſione ſcalæ. Gene. 28. & quando luctatus eſt cum angelo. Gene. 32. Hoc idem promiſſum eſt Moyſi Exo. 33. & Deutero. 18. Item regnum perpetuum Chriſti, & eccleſiæ promiſſum eſt ipſi Dauid ſub iureiurando, & pacto firmiſſimo. 2 Reg. 7. & 23. & pſal. 88. & 131. Item hoc idem patet per Eſaiam, & omnes prophetas, maximè Hiere. 33. vbi dicit Deus. Si irritum fieri poteſt pactum meum cum die, & cum nocte, vt nõ ſit dies, & nox in tempore ſuo, ita pactum meum irritum eſſe poteſt cum Dauid ſeruo meo, vt non ſit ex eo filius, qui regnet in throno eius & cætera. Et ſic patet qualiter ſub iureiurando, & pacto firmiſſimo promiſit

C promiſit Deus patriarchis, & prophetis regnũ Chriſti æternum ſuper eccleſiam per gratiã in præſenti, & gloriam in futuro. Et per conſequens eccleſia ſponſa Chriſti nunquam ſeparabitur ab eius amore, & amplexu in toto iſto ſeculo per gratiam, nec in futuro per gloriam. Nam quis ſeparabit nos à caritate Xpi vt inquit apoſtolus. Sub tali ergo adiuratione dicit Chriſtus. Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. & ponitur ly donec indeterminatè, & infinitè, ſicut dicitur pſalmo 71. Erit abundantia pacis, donec auferatur luna. Sed quia luna nunquàm auferetur, ergo nũquam pax deerit vel deficiet. Ita pariter hic. quia ſponſa nũquam volet ſeparari ab amplexu, & amore ſponſi, ergo nunquàm ſeparabitur. Ex quibus patet

quòd ſicut nunquàm diſſoluetur vinculum D incarnationis: ita nunquam fuit diſſolutum vinculum maternitatis virginis Mariæ, quia ſemper erit mater Dei. nec vnquam diſſoluetur vinculum deſponſationis Chriſti, & eccleſiæ in hoc ſeculo per gratiam, & fidem, & caritatem, & in futuro per gloriã, & æternam felicitatem, vbi Chriſtus introducet ſponſam ad æternas nuptias agni. Apoc. 21. vbi Chriſtus erit omnia in omnibus, 1 ad Corint. 15. Dicit ergo Chriſtus: O filiæ Hieruſalem adiuro vos per capreas ceruoſque camporum, ideſt per patriarcas, & prophetas, id eſt ſicut promiſſum fuit patriarchis, & prænunciatum per prophetas, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis, id eſt ne putetis, nec credatis dilecti humanitatem eſſe ſeparandam à verbo, nec virginem matrem à filio, nec eccleſiam à Chriſto ſponſo ſuo, donec, id eſt dum ipſa velit. quaſi E
dicat: nunquam credatis eſſe ſeparandã: imo prædicate, & annunciate nunquam eſſe ſeparandam. Ex dictis autem in hoc cantico ſecũdo inſurgit dubium. nam dictum eſt in principio: quod Chriſtus quieſcit in eccleſia ſponſa ſua tanquam in accubitu ſuo. Et in fine cantici dicitur, quòd eccleſia quieſcit inſeparabiliter in amplexu Chriſti ſui, inter eius brachia. Et ſic vnus quieſcit in amplexu alterius, & econuerſo quod videtur impoſſibile, ratione poſitionis ad locum, & continens. Ad hoc reſpondetur: quòd ſacra ſcriptura vtrunque affirmat, ſcilicet quod Chriſtus habitat in eccleſia ſponſa ſua, & eccleſia in Chriſto ſponſo ſuo. vnde dicitur Ioannis primo verbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis & pſalmo 90. Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli cõmorabitur. Itẽ F
Saluator Ioan. ſexto. Qui manducat meam carnem in me manet, & ego in eo. Item j. Io. iiij. Deus caritas eſt, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. Et ſic patet qualiter Chriſtus habitat in nobis, & nos in Deo abſque contrarietate, quam contrietatem tollit amor caritatiuus, qui tollit omnẽ contrarietatem, & cauſat vnionẽ. Vnde ſi conſideremus vires, & proprietates amoris caritatiui, de quo Salomon loquitur in hoc cantico: videbimus hoc eſſe poſſibile, imò neceſſarium.

Vnde decẽ et nouẽ ſunt vires, & effectus, & proprietates amoris caritatiui, quos effectus oſtendit Chriſtus eccleſiæ ſponſæ ſuæ, & econuerſo. Nam primò, amor caritatiuus

A cauſat zelum bonum: quia non patitur ma
lum in amato. Secundò non patiť moras
abſentiæ ipſius amati. Tertiò trahit aman-
tem ad amatum. Quartò languefacit amā
tem. Quintò liquefacit ipſum. Sextò vul-
nerat cor eius. Septimò inebriat amantem
erga amatum. Octauò inflammat eum. No-
nò vnit ipſum. Decimò facit inhærere amā
tem amato. Vndecimò vnit, & conciliat
vnum cum altero. Duodecimò fortiter te
net. Decimotertiò caritas ordinat volun-
tatem amantis erga rem amatam. Decimo
quarto, quòd caritas non quærit quę ſua sūt
ſed quæ amantis. Decimoquintò quòd om-
nia ſuſtinet pro amato. Decimoſextò quòd
magis amans eſt in amato quàm in ſeipſo.
Decimoſeptimò quòd transformat amantē
in amatum. Decimooctauo quòd extaſim fa
B cit in amante. Decimonono quòd non vult
ſeparari: ſed in eo in æternum quieſcere. Hos
ergo nouendecim effectus cauſat amor cari
tatiuus in amante. Et hos omnes effectus
amoris oſtendit Chriſtus erga eccleſiam ſpō
ſam ſuam: vt patet per omnia iſta decem cā-
tica, & in toto diſcurſu euangelico. Sed quia
iſte amor caritatiuus eſt reciprocus inter
Chriſtum, & eccleſiam: ideo eoſdem effe
ctus amoris oſtendit eccleſia erga Chriſtum
ſponſum ſuum iuxta poſſibilitatem, & facul
tatem ſuam: vt patet in iſtis eiſdem canticis.
Et ideo ſicut Chriſtus transformatus in ſpō
ſam ſuam per amorem facit in ea extaſim, &
quieſcit, & vult quieſcere inſeparabiliter in
æternum in ea: ita econuerſò eccleſia trans-
formata in ſponſum facit extaſim, & vult
quieſcere in eo inſeparabiliter in æternum.
C Et ſic ſponſus habitat in ſponſa: & quieſcit in
eius accubitu in æternum, & eccleſia quie-
ſcit in amplexu ſponſi.

Eſt verum quod aliter Chriſtus habitat in
nobis, & aliter nos in eo. Nam nos habi-
tamus in Chriſto ſicut ſponſa in amplexu
ſponſi per gratiam, & fidem, ſpem, & carita-
tem in præſenti, & in patria per gloriam. Et
ſic amplexus eius gratificat, & protegit in p̄-
ſenti, & in futuro glorificat nos.

Chriſtus autem habitat in nobis tāquàm
in tabernaculo, & accubitu ſuo, & hoc tri-
pliciter. Nam primò habitat in nobis, tan-
quàm in ſuo tabernaculo perſonali: & ſic ha
bitat ſolùm, & quieſcit in illa humanitate
aſſumpta in atomo ex noſtra natura. Secun-
dò habitauit in nobis, tanquàm in ſuo taber
naculo, & accubitu materno. Et ſic habita- D
uit in nobis, in ſolo vtero virginis Marię per
nouem menſes. Tertiò habitauit, & habi-
tat in nobis tanquàm in ſuo tabernaculo, &
accubitu myſtico, & ſanctificato: & ſic accū-
bit, & habitat, & quieſcit in tota eccleſia to-
to orbe diffuſa per eccleſiaſtica ſacramenta,
& dona gratiarum, eam gratificando, & ſan
ctificando. Et eodem modo habitat in vno-
quoque iuſto, & fideli, prout eſt membrum
huiuſmodi ſponſæ, cuius Chriſtus eſt ſpon-
ſus, & caput.

Ex quibus omnibus patet dignitas, & ex
cellentia huius ſponſæ in ſtatu noui teſtamē
ti ſupra ſtatum veteris teſtamenti: quia plu
ra, & maiora ſigna amoris oſtendit ipſi Deus
in nouo teſtamento: quàm in veteri. Primo
quia tunc Deus habitabat in illo populo in
illa arca lignea, & tabernaculo ligneo, ſed E
nūc habitat in tabernaculo carneo ex noſtra
natura humana perſonaliter aſſumpto, & ha
bitauit in tabernaculo materno per nouem
menſes: & habitat in æternum in noſtro ta-
bernaculo myſtico. Secundò quia Deus ha-
bitabat in illo tabernaculo ligneo tantùm
figuraliter: ſed in noſtro tabernaculo habitat
realiter, nam verbum æternum realiter, &
inſeparabiliter, & perſonaliter quieſcit in illa
humanitate aſſumpta in vnitate ſuppoſiti.
Et realiter verbū incarnatū quieuit in taber-
naculo materno per nouem menſes. Et rea-
liter, & inſeparabiliter inhabitat, & quieſcit
in tota eccleſia ſponſa ſua, tanquàm in taber
naculo myſtico per eccleſiaſtica ſacramēta.
Nam verbum incarnatum realiter contine-
tur in ſacramento altaris: & non ſolùm figu
raliter ſicut in ſacrificijs veteris legis. Item F
virtus paſſionis Chriſti realiter continetur
in baptiſmo, & confirmatione, & pœnitētia,
& ceteris ſacramentis, & non ſolùm figurali
ter, & tanquàm in ſigno fœderis, & ſignacu
lo fidei: ſicut in circunciſione, & ceteris ſa-
cramentis veteris legis. Et ideo eccleſiaſti
ca ſacramenta immediatè conferunt gratiā
quàm ſignificant: ſicut dictum fuit in expo
ſitione pſalmi trigeſimi noni, & in tractatu
contra Iudæos quæſtione prima. Ex qui-
bus patet, q̄ maiora ſigna amoris oſtendit
Deus nobis quàm illis, quia Deus ſolùm de
dit illis in ſuo tabernaculo ligneo illas duas
tabulas lapideas: & virgam Aaron cū vrna
mannæ. Et hoc dedit in figuram Chriſti fu-
turi Dei, & hominis, regis, & ſacerdotis. Sed

A Deus dedit ſeipſum nobis realiter Deum,& hominem,regem,& ſacerdotem. Et ſic Deus dedit illis vmbram,& figuram:nobis autem dedit veritatem,& veram lucem.

Ex quo patet,ꝙ perfectius Chriſtus Deus & homo habitat in nobis: quàm in illis: & nos perfectius habitamus, & quieſcimus in amplexu Chriſti,quàm illi. Iſti ergo duo modi quieſcendi explicantur in hoc cantico. Nam in principio cantici explicatur myſterium incarnationis,per quam verbum diuinum habitat,& acubat in ſponſa:cum dicit. Dum eſſet rex in accubitu ſuo nardus mea dedit odorem ſuum & cætera. Sed myſteriũ noſtræ gratificationis, & ſalutis, per quam nos quieſcimus in amplexu Chriſti, explicatur in fine cantici: cum dicitur. Læua eius ſub capite meo,& dextera illius amplexabi-
B tur me. Sed inſeparabilitas æterna tam accubitus Chriſti in nobis:quàm noſtri in amplexus in Chriſto, explicatur cum concluditur in cantico. Adiuro vos filię Hieruſalem ne exciteris,neque euigilare faciatis dilectã: donec ipſa velit. Sed mutuus amor reciprocus cum ſuis effectibus inter ſponſum, & ſponſam explicatur in medio dialogi huius cantici:cum ſponſus dicit. Sicut lilium inter ſpinas,ſic amica mea inter filias: & cum ſponſa dicit, Sicut malus inter ligna ſiluarum:ſic dilectus meus inter filios, & Fulcite me floribus:quia amore langueo & cætera. Et per hoc patet intelligentia huius ſecundi cantici,& reſponſio ad dubium. Et hoc de ſecundo cantico.

C

INCIPIT TERTIVM Canticum.

VOx dilecti mei.
Ecce iſte venit ſaliens in montibus.
Tranſiliens colles,
Similis eſt dilectus meus capreæ:
Hinnuloq; ceruorum.
En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum,
Reſpiciens per feneſtras.
Proſpiciens per cancellos.
En dilectus meus loquitur mihi.
Surge propera amica mea:
Formoſa mea,& veni.
Iam enim hyems tranſiit,
Imber abiit,& receſſit.
Flores apparuerunt in terra noſtra.
Tempus putationis aduenit, D
Vox turturis audita eſt in terra noſtra:
Ficus protulit groſſos ſuos,
Vineæ florentes dederunt odorem ſuum.
Surge propera amica mea,
Specioſa mea,& veni,
Columba mea in foraminibus petræ:
In cauernis maceriæ.
Oſtende mihi faciem tuam.
Sonet vox tua in auribus meis.
Vox enim tua dulcis,
Et facies tua decora.
Capite nobis vulpes paruulas,
Quæ demoliuntur vineas.
Nam vinea noſtra floruit.
Dilectus meus mihi. Et ego illi.
Qui paſcitur inter lilia,
Donec aſpiret dies,& inclinentur vmbræ. E
Reuertere,ſimilis eſto dilecte mi
Capreæ hinnuloq; ceruorum,
Super montes Betel.

VOx dilecti mei. Ecce iſte venit ſaliens in montibus & cætera. Iſtud eſt tertium cãticum: in quo Salomon cantat vocationem apoſtolorum:ſiue vocationem eccleſiæ in apoſtolis. Et ideo prius videndum eſt vnde Salomon ſumpſit parabolam. Secũdò exequendum eſt de cantico,& eius expoſitione. Quãtùm ad primum eſt aduertendum:quòd Salomon ex duobus aſſumpſit parabolam. Primò,ex figura. Secundò ex promiſſione. Nã primò per hoc quòd Deus loquebatur Moyſi facie ad faciem: Exod. 33. id eſt per angelum medium:præuidit Salomon in ſpiritu, qualiter Deus debebat loqui mundo per humanitatem perſonaliter aſſumptam. Vnde F per hoc quòd Deus dedit illam legem Moyſi per illum angelum,figurabatur quòd Deꝰ in humanitate debebat explanare illam eandem legem apoſtolis in monte Tabor,prout fuit impletum Matthæi 5. & 6. & 7. Itẽ per hoc quòd quando arca fuit repoſita intra tabernaculum,& iam Deus loquebatur Moyſi de arca,& tabernaculo,& declarabat illi omnia,& diſponebat de omnibus agendis:vt patet Exod. vltimo. per hoc præuidit Salomon qualiter verbum diuinum debebat introire in arcam humanitatis per incarnationem, & totus Chriſtus incarnatus debebat intrare in tabernaculum eccleſiæ per fidem, & gratiam, & de illa arca humanitatis debebat loqui fidelibus ſuis, & declinare legẽ, &

pro-

A prophetas. Item hoc idem præuidit Salomō per promiſſiones factas:maxime Deuter. 18. cum dixit Deus. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tibi:& ponā verba mea in ore eius: loqueturque ad eos quæcunque dixero illi. vbi præuidit Salomō qualiter Deus debat aſſumere carnem de illo populo,& loqui apoſtolis, & toti illi populo per illam humanitatem aſſumptam,& declarare legem & prophetas. Et ſic patet qualiter ſicut in præcedenti cantico cātauit oſculum incarnationis:ita in hoc tertiò cantat oſculum familiaris prædicationis, & legis declarationis, & ſic ſatisfacit primæ petitioni ſponſæ. Hoc ergo præuidens Salomon in ſpiritu,aſſumens parabolam ex ſup. dictis fecit hoc tertium canticum:in quo introducit Chriſtum ſponſum loquentem, & vocantem eccleſiam in apoſtolis, & declarantem eis legem & prophetas,prout fuit impletum Mat. 5.& 6. et per totum diſcurſum euangelicum. Sed præcipuè cantat ꝓpheticè Salomon in hoc tertiò cantico totum illum ſermonem,quem fecit Chriſtus in monte, declarando legem,& prophetas Matth. 5: In quo cantico tria facit. Nā primò facit quod dictum eſt. Secūdò cantat acceptationem legis,& doctrinæ Chriſti,& gaudium eccleſiæ acceptantis legem euangelicam. Tertiò prædicit et cantat ſtabilitatem,& perpetuitatem legis euangelicæ. Secundū ibi. Dilectus me' mihi,& ego illi. Quantùm ergo ad primum eſt aduertendum,ꝙ Chriſtus primò deſponſauit eccleſiam in Maria,& in Ioſeph:ſicut dictum eſt.ſed exinde. quando Maria abiit cū feſtinatione in montana Iudeæ: ibi vocauit Ioannem Baptiſtam de ventre matris,& deſponſauit eccleſiam in eo,et in Eliſabet matre eius:quia vterque confeſſus eſt Chriſtum incarnatum:vt patet Lucæ primo. Item cùm eſſet incipiens annorum triginta: illico poſt baptiſmum,& ieiunium vocauit apoſtolos: & aſcendit in montem:& dedit eis legem euangelicam,quæ nil aliud eſt,niſi declaratio legis,& prophetarum,vt inquit Auguſtinus. Vnde Chriſtus qui ante locutus fuerat patriarchis & prophetis per angelos:& locutus fuerat mundo per ora prophetarum, & dederat Moyſi legem per angelum medium: tunc aſcendit in montem,& aperiens os ſuū declarauit apoſtolis legem,& prophetas dicens. Non veni ſoluere legem,aut prophetas, ſed adimplere. Et ſic per os proprium, & per illam humanitatem aſſumptam locu- D tus eſt apoſtolis, & declarauit eis legem, & prophetas,dando veram intelligentiam:vt patet per totum diſcurſum euangelicum. Sponſa ergo,quæ diu deſiderauerat, & petierat oſculari oſculo ſponſi per veram declarationem legis,& prophetarum, audiens ſponſum iam ſibi loquentem, per os proprium: cum magno gaudio dicit in principio huius cantici. Vox dilecti mei,& ſponſi Chriſti audita eſt mihi ſupple: id eſt gratias ago: quia iam oſculatur me oſculo oris ſui: & loquitur mihi iam non per angelos, nec per patriarcas aut prophetas:ſed per os proprium. Vnde ſicut iſte ſponſus meus quondam peregrinabitur poſitus in illa arca per montes, & colles,& loquebatur Moyſi de tabernaculo fœderis: & illud faciebat ſub quadam figura: ita nunc implendo il- E lam figuram poſitus, & latentes in humanitate iam loquitur mihi,& ecce iſte iam venit ſaliens in montibus Galileæ,& Iudeæ,& vocando apoſtolos, & prædicando,& iam venit tranſiliens colles: primò quando exiſtēs in vtero matris venit in montana Iudeæ ad ſalutandum Eliſabet, & ad ſanctificandum Ioannem baptiſtam, & poſtea quando venit, & portauit ipſum mater ad præſentandum in templo: & quando fugit in Aegiptum: & reuerſus eſt in terram Iuda: & tandem quando vocauit apoſtolos & cætera. Et ideo dilectus meus in tali peregrinatione, ſimilis eſt capreæ hinnuloque ceruorum in velocitate. Nam ſicut caprea cum velocitate currit ad lactandum filium, & cerua hinnulum:ita Chriſtus cum velocitate quæſiuit apoſtolos, & omnes fideles F per montes, & campos ad lactandos eos lacte diuinæ doctrinæ, & ſapientiæ. Sed ad maiorem euidentiam eſt aduertendum: prout ſupradictum eſt, quod in toto iſto libro per capreas intelliguntur patriarchæ, qui fuerunt paſtores, quibus factæ fuerunt repromiſſiones de Chriſto, & eccleſia. Et per ceruos hinnulosque ceruorum intelliguntur prophetæ,qui fuerunt veloces in ſaltandum de vna materia in aliam: ſicut faciunt Satyrici, qui quidem prophetæ prænunciauerant omnia miſteria Chriſti, & eccleſiæ cum magna velocitate ſaltando de vna materia in aliam, & de vno miſterio in aliud,& de vno tempore in aliud. Sed quia Chriſtus adimpleuit oīa q̄ fuerunt ꝓmiſſa patri

A patriarchis,& vaticinata per prophetas. iō di
citur ſimilis illis, ideſt conformis promiſſio-
nibus,& vaticinijs,& prophetis eorum: quia
non venit ſoluere legem: ſed adimplere om-
nes promiſſiones, & vaticinia eorum: ergo
Chriſtus non fuit diſſimilis,immo ſimilis illis
Et hoc eſt quod dicit, & intendit dicere ſpon
ſa cum ait.Similis eſt dilectus meus capreæ,
hinnuloque ceruorum, id eſt conformis eſt
toti legi,& prophetis:quia omnia,quæ in pa-
triarchis ſunt promiſſa,& figurata,& in pro-
phetis vaticinata adimpleuit. Nā en,ideſt ec-
ce ipſe iam ſtat poſt parietem noſtrum,id eſt
latēs in noſtra humanitate:ſicut fuit promiſ-
ſus patriarchis,& prophetis, & fuit figuratus
p arcam,& tabernaculum, & per illos ange-
los, per quos Deus loquebať in forma huma
na.Et iā ſtat aſpiciens per feneſtras,& cancel
B los humanitatis,ideſt iam habens oculos hu
manos,& os carneum, & humanum, loquiť
mihi familiariter dilectus meus Deus, & ho-
mo. & vocando me,dicit. Surge amica mea
&c. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ
ſicut populus Iſrael erat in Aegypto ſub illo
iugo captiuitatis: ita pariter ſponſa erat ſub
iugo legis,& peccati: & ſicut tempore veris
Deus eduxit per Moyſen illum populum de
captiuitate: ita in eodem tempore in menſe
Aprilis,ſiue Martij Chriſtus deſponſauit, &
eduxit ſponſam ſuam de iugo legis,& capti-
uitate peccati per mortem,& paſſionem.Vn
de ſicut homo in hyeme latet frigidus,& bal
bus in domo non audens exire domum pro
pter frigus intenſum, & propter crebros im-
bres,& pluuias,& obſcuritatem nubium: ita
pariter ſponſa erat latens ſub frigore, & ob-
C ſcuritate, & nube legis. Item ſicut in hyeme
arbores non faciunt fructus,nec florent pro
pter rigiditatem frigoris, & propter defectū
caloris:ita lex Moyſi exiſtens ſub frigore, &
nube cęrimoniarum,ſine calore,& præſentia
Chriſti,qui eſt ſol iuſtitiæ,nec floruit, nec fe-
cit fructum. Sed oriente ſole iuſtitiæ in mun
do:qui eſt Chriſtus: illico cauſauit tēpus ver
num,& fugauit noctem, & hymem, & tene-
bras legis:& incepit florere, & facere fructū
vinea legis per Chriſtum. Et ſic Chriſtus fu-
gata nocte, & hyeme legis veteris,cum ſuis
nubibus cęrimoniarum portauit ver euange
licū,in quo floruit vinea legis, & hoc eſt qđ
dicit ſponſus. Et loquitur etiam more aman
tiū. Nam ſicut amaſius ſurgit de nocte,qua-
ſi in aurora,& venit ad domum amaſiæ,& or

nat portam eius diuerſis floribus tēpore ve- D
ris,& cantando vocat eam,vt ſurgat de lecto
ad audiendam cantilenam ſuam:quam cātat
amore eius:& vt ſibi loquatur, & correſpon-
deat,et reddat vices amoris ipſi: ita pariter
Chriſtus venit in mundum,et reppetit ſpon-
ſam ſuam iacētem in lecto legis, et in nocte
frigidam propter frigus legis. ideo venit ad
excitandam eam, et ad vocandum ipſam:vt
ſurgeret à lecto,et nocte legis:et redderet ip
ſi vices amoris: cui Chriſtus portauit flores,
et fructus euangelicos. Chriſtus ergo ſpōſus
vocat ſpōſam ſuam,vt ſurgat è ſomno legis,
dicens:O amica mea, et ſponſa, et formoſa
mea,et columba mea,quæ diu iacuiſti ſub iu
go,et lecto,et nocte legis,ſurge à iugo legis,
et veni ad me,et faciam te formoſam p do-
na gratiarum:et faciam te ſimplicē ſicut co
lumbam per baptiſmum. Iam enim hyems, E
et frigiditas, et nox, et obſcuritas legis vete
ris tranſijt,et imber peccatorum iam receſſit
poſtquàm venit ſol iuſtitiæ: quia iam appa
ruerūt flores in terra noſtra,Nam ſicut rece
dente hyeme, et adueniente vere omnes ar
bores,et vineæ florent, et ficulneæ incipiunt
producere ficus propter acceſſum,et ſauorē
et calorem ſolis. Ita adueniente Chriſto vi
nea legis,et ager, et ficulnea legis inceperūt
florere,et fructificare per Chriſtum. Vnde iā
venit tempus putationis vineæ: in quo om
nia cęrimonialia ſunt amputāta: vt noui tyr
ſi,et pampini euangelici valeant pullulare.

Item ſicut in vere auditur vox, et cantus
turturis per ſiluas:ita tranſacta hyeme legis,
et adueniente plenitudine temporis,quando
Deus miſit filium ſuū, audita fuit vox turtu
ris euangelicæ,quę fuit virgo mater Dei,quā
do dixit. Magnificat anima mea domi F
num etc.quia iam annunciauit Deum in car
nem aduenisse etc. Et ſic vox euāgelica ince
pit tunc audiri in terra noſtra. Sed magis au
dita fuit vox turturis,quando Chriſtus aſcen
dit in montem.et incepit declarare legē apo
ſtolis,Mattæi.5.Item tunc ficus legis, ampu
tatis cęrimonialib. folijs, incepit producere
ficus, et groſſos euangelicos per veram in
telligentiam.Nam ſicut fructus latet in arbo
re in hyeme,et ficus in ficulnea, et vuæ in vi
te, eò ꝙ fructus tantùm eſt ibi in potentia:
tanquàm in ſuis cauſis materialibus: ſed in
vere ſol, et cęleſtis influentia educit fructus
ex arboribus de potētia in actum: ita pariter
omnia myſteria,et veritates euangelicæ late
bant

A bant ſub litera legis,ſed venit Chriſtus ſol iuſtitiæ, & eduxit omnia illa myſteria, & veritatis in actum,& in lucem,& ſic apparuit veritas euangelica, quæ latebat in lege, ſicut formæ latitant in materia, & fructus in arbore. & ideo ſubdit ꝙ vineæ legis dederunt odorem ſuum florendo. Et nota ꝙ quando vineæ florent. omnes ſerpentes fugiunt: eò ꝙ odor florum vinearum interficit ſerpētes. Ita ergo pariter quando Chriſtus venit,& incepit fugare hyemen,& frigiditatem cęrimoniarum legis,& incepit florere vinea propter calorem ſolis in vere euangelico: tunc ſerpens antiquus incepit fugere propter odorem vineæ euangelicę: quia ille odor,& virtus florum ſacramentorum euangelicorum interficit diabolum,& extinguit peccata. Et ideo dicit ſponſus, quòd vineæ legis iam de

B derunt odorem ſuum fugando diabolum,& extinguendo peccata. Et ideo ſubdit. Surge amica mea,& ſponſa:quia diu per totam hyemen legis veteris iacuiſti abſconſa. ſicut columba in cauerna maceriæ,& parietis, & in foraminibus petræ: ita tu latuiſti abſconſa ſub vmbra legalium,per totam hyemem. & noctem legis. O ergo columba mea exi à cauerna,& foramine legis,& incipe cātare canticum euangelicum, & ſonet vox tua in auribus meis,cōfitendo me eſſe Deum, & Meſſiam,& redemptorem tuum. Et oſtende mihi faciem conſcientiæ tuæ per fidem,& caritatem,& ſonet vox tuæ confeſſionis in auribus meis,quia vox tua erit mihi dulcis: cùm audiero à te confeſſionem veræ fidei euangelicæ,per quam fidem eris mihi perſonaliter, & præſentialiter deſponſata. Quia iam non

C loquor tibi per angelos, nec per prophetas: ſed perſonaliter & præſentialiter loquor tibi pęr meipſum. Profer ergo fidem articulorum, & fidem euangelicam per os tuum, & eris mihi vera ſponſa,per verba de præſenti. quaſi dicat: ſequere me per fidem euangelicam, & recipe baptiſmum fidem profitēdo & tunc vox tuæ confeſſionis erit mihi dulcis,& acceptabilis:& facies animæ,& conſciētiæ tuæ erit mihi decora, & grata, & amabilis. Deinde cum dicit: Capite nobis vulpes paruas &c.ſponſus auiſat ſponſam,vt ſit cauta,ne ſequatur falſam doctrinā Scribarum, & Phariſæorum. Ad cuius intellectum eſt aduertendum: ꝙ quando Chriſtus venit, iam repetit ſcripturā legis,& prophetarū deprauatā per falſas traditiones, & expoſitiones Scribarū,& Phariſæorū,& Saducæorū. Cuius D cauſa fuit. Nam vt ait Ioſephus 18. libro antiquitatum,& 2. lib. de bello Iudaico: quaſi per 40. annos ante aduentum Chriſti inter cęteras ſectas ſurrexerunt duæ principales ſectæ in Hieruſalē: quarū prima fuit ſecta Saducęorū,dicta à quodam dicto Sadoch, principe,& inuentore illius ſectæ. Illi autem negabāt angelos eſſe,& alios ſpiritus: & negabant reſurrectionem corporum,& per conſequens concedebant mortales eſſe animas hominum. Item recipiebāt ſolùm quinque libros Moyſi, & negabant totum reſiduū veteris teſtamenti:& ſic ex tali errore committebāt multa turpia. Sed tunc ex zelo legis, & prophetarum ſurrexit altera ſecta contraria iſti, quæ incepit à quodam dicto Fares de tribu Simeon,& ideo eius ſectatores dicti ſunt phariſæi:quaſi contra Saducæos,& cęteris populatibus diuiſi in vita,& moribus, & in habitu. E Iſti fingebant ſe zelare legem, & prophetas:& ideo habiti ſunt in maxima veneratione apud populum, & in maxima opinione ſanctitatis propter apparentiam exteriorem & iſti dabant operam ſtudio legis,& prophetarū præ cæteris:& ideo propter aſſiduitatē, & continuum ſtudium facti ſunt periti præ cæteris in litera legis,& prophetarum. imò tùm quòd acceperunt authoritatem à ſummis ſacerdotibus, ſedendi in catedra Moyſi ad declarādas ſcripturas legis,& prophetarū, & ad iudicandas,& diſcernendas cauſas ciuiles,& iudicia ciuilia exercenda. Et ſic facti ſunt de numero illorum 70. iudicum, quos Moyſes inſtituit ad diſcernendas cauſas.& iudicia. Exod. 18. Et ideo dicebantur ſedere ſuper catedram Moyſi. Et ideo iſti ratione religionis dicebantur Phariſæi: ſed ratione iu- F diciariæ poteſtatis, & ratione autoritatis gloſſandi, & exponendi, & declarandi ſacras ſcripturas legis, & prophetarum dicebantur Scribæ. Eſt verùm quòd multi ex tribu Simeon propter peritiam ſcripturarum,licèt non eſſent ex religione, & habitu phariſæorum: tamen ſimiliter aſſumebantur ad poteſtatem iudicandi,& autoritatem gloſſandi:& iſti dicebantur Scribæ tantùm. Iſta ergo ſecta,& religio Phariſæorum, & etiam ſocietas Scribarum fuit deuotior propter ſimulationem ſanctitatis, & creuit in tantùm apud vulgares, & ciues,& plebeios,quòd omnes ciues relinquebant eos executores teſtamentorum,& tutores viduarum, & pupillorum

A rum, & ſic regebant populos in temporalibus,& ſpiritualibus. Et ſic inceperunt comedere:& expogliare domos viduarum,& diripere bona pupillorum, & impinguare domos ſuas:intantum quod omnes diuitiæ perueniebant ad manus eorum,& ſimplices populares ex ignorantia obediebant, & credebant eis.Sed auaritia,& cupiditas ſimul creuit, et exarſit in eis cum pinguedine diuitiarum.Vnde tunc inceperunt ordinare nouas traditiones in populo, & gloſſare omnes ſacras ſcripturas,& deducere ad lucrum ſuum temporale, & ad multiplicandas oblationes & decimas, & primitias. Et ſic facti publici campſores,& mercatores per ſe vel per interpoſitas perſonas parauerunt in templo menſas nummulariorum,& in porticu templi vendebant oues,& agnos pro ſacrificiis,
B & oblationibus,& ſic vſurpabant ſibi omnia lucra. Et vt hoc non reputaretur illicitum apud populum gloſſabant ſcripturas ad ſuũ intentum,oſtendentes populis,quod ea,quæ faciebant erant de mente legis,poſtquã omnia erant ad cultum diuinum:& ſic deprauarunt totam legem, & prophetas, trahentes omnia ad intentum, & lucrum ſuum temporale: negantes omnem ſenſum ſpiritualem. Et ideo Chriſtus reperiens ſcripturas deprauatas per falſam doctrinam, & traditiones iſtarum ſectarum, ſcilicet Saducœorum, & ſcribarum, & Phariſęorum: ſtatuit extirpare fermentum, & falſam doctrinam eorum, & aperire verum ſenſum ſacræ ſcripturæ. ideo aſcendens in montem incępit auiſare diſcipulos dicens. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum, & Pha-
C riſęorum, non intrabitis in regnum cœlorum & cætera. Et ſic Chriſtus procedit in toto illo ſermone declarando veram intelligentiam legis,& prophetarum,& extirpando falſam doctrinã Scribarum, & Phariſęorum. Et hoc idem facit per totum diſcurſum euangelicum.Vnde Matthæus decimo quinto auiſans diſcipulos dixit: Cauete à fermento Saducęorum, & Phariſęorũ et cętera. Item decimoquarto dicit. Super catedram Moyſi ſederunt Scribę,& Phariſęi et cętera. Et in toto illo capitulo exprobrat auaritiam,& ſimulationem, & praua opera eorum. Et ideo videntes Chriſtum totaliter eſſe contrarium moribus, et auaritiæ, et prauis operationibus ſuis: ſtatuerunt ipſum interficere,negantes Chriſtum eſſe Meſsiam in lege promiſſum. Vnde ſicut erant tota- D
liter mundani,et carnales: ita declarabant totam ſcripturam temporaliter, et carnaliter, expectando bona temporalia. Et hanc ſectam Scribarum,et Phariſęorum ſeruant hodie Iudęi moderni: eò quod ſunt ſucceſſores illorum in uita, et doctrina, et perfidia, et odio, prout dictum eſt pſalmo ſecundo,et pſalmo octuageſimoprimo. Et ſic patet qualiter Scribæ, et Phariſęi conati ſunt diſſipare uineam legis per falſam doctrinam et intelligentiam: quos Salomon hic appellat uulpes, propter ſimulationem, et fictionem ſuam,et appellat eos vulpes paruas propter ſanctitatem, et humilitatem fictam,et ſimulatam:vel à paruitate veritatis, et etiam à paruitate potentiæ, et effectus. Nam licet fuerint conati deſtruere vineam ſacræ ſcripturę,tamen non potuerunt: quia E
veritas ſcripturę continuata, et conſeruata eſt in euangelio,et ipſi manent in ſua cęcitate,et obſtinatione,et mendacio,et captiuitate. Dicit ergo ſponſus ad apoſtolos: Nolite ſequi doctrinam vulpinam, et fermentũ iſtarum vulpium,ſcilicet Scribarum, et Phariſæorum,ſed capite nobis iſtas vulpes paruas, ſcilicet Scribas, et Phariſæos, qui demoliuntur, et deſtruere, et diſſipare nituntur vineas ſacræ ſcripturæ,cum ſuis falſis doctrinis,et traditionibus iniquis,et eiicere eos extra uineas noſtras: tanquam occęcatos in malitia eorum, ne intelligant ſacramenta Dei, et ne comedant de fructibus huius vineæ, poſtquam negant aduentum Chriſti agricolæ huius vineæ: quoniam vineæ noſtrę iam floruerunt per aduentum Chriſti:licèt ipſi non expectant talem fructum ſpiritualem ex ea: ſed bona temporalia. Et ideo F
ne iſtæ vulpes paruæ in valore, et in potentia,et intelligentia veritatis diſſipent flores huius vineę:capite eas,et proiicite extra vineam,poſtquàm ſe indignas fecerunt. Vnde ego expectabam: vt ipſi Iudęi colligerent vuas ex iſta vinea, et ipſi collegerunt labruſcas amaras pro eis. Sed vos fideles colligite vuas dulces myſteriorum euangelicorũ. Intendit ergo dicere ſponſus ad ſponſam in apoſtolis: O amica mea, et columba mea ſponſa oſtende mihi faciem tuam per puritatem baptiſmi,et ſonet uox tua in auribus meis per confeſſionem veræ fidei, et non ſequaris falſam doctrinam, et vocem vulpinam Scribarum, et Phariſęorum, qui

conantur

A conãtur deſtruere vineas ſacræ ſcripturæ, ſed capite has vulpes,& proijcite extra vineam: quoniam vinea mea iam floruit &c.

Dilectus meus mihi,& ego illi.

. Hæc eſt ſecunda pars huius cantici,in qua introducitur ſponſa ad loquendum, quæ audita voce ſponſi, quam vocem diu deſideraverat: ideo agit gratias dicens: Gratias ago quoniam dilectus meus præſentialiter, & familiariter loquitur mihi,& ego illi: & iã docet me familiariter myſteria, & ſecreta legis, & iam paſcitur inter lilia, quia iam recipit à me cultum latriæ in apoſtolis, & diſcipulis, & fidelibus ſequentibus eum. Vnde ſicut ipſe paſcit me pabulo doctrinæ: ita ipſe paſcitur à me pabulo cultus latriæ:acceptãdo meam fidem,& confeſſionẽ fidei, & laudis &c. Et iſte cultus latriæ durabit donec, id eſt dũ B aſpiret,& perſeueret dies gratiæ, vſque ad iudicium,& vſque inclinentur vmbræ. vel ſic. Dilectus meus loquitur mihi,& ego illi:& tã paſcitur inter lilia ſiue roſas fidelium per cultum latriæ,poſtquàm iam aſpirauit dies gratiæ.& finita,& fugata eſt vmbra legis. quaſi dicat.nolo audire,nec ſeq vulpes phariſęos, nec doctrinam eorum falſam: ſed volo ſequi Chriſtum,ſicut ipſe loquitur mihi. Deinde dum dicit:Reuertere. poſtquam iſta ſpõſa recepit fidem euangelicam, & veritatem legis à ſponſo in Apoſtolis,& diſcipulis in illo mõte deſiderãs habere copiam in ſua ſocietate, & ſciens ꝙ Chriſtus venerat ad redimendũ principaliter populum Iſrael: ideo exhortatur ſponſum,vt luſtret in gyrum,& circũdet totam terram Iſrael per omnes tribus, & poſtea reuertatur in Hieruſalem,vt ibi pro om- C nibus patiatur. Dicit ergo ſponſa: O dilecte poſtquam vocaſti, & docuiſti me in apoſtolis,& diſcipulis, & iam paſceris inter lilia per latriam,& iam apoſtoli receperunt,& ſequũtur te:ideo vade,et luſtra,& circunda in gyrũ totam terram promiſſionis,uocando omnes filios Iſrael ad fidem,poſtquam principaliter & perſonaliter veniſti ad oues,quæ perierãt domus Iſrael.Et poſtquam luſtraueris totam terram promiſſionis reuertere in terram Iuda,& Hieruſalem, vt ibi pro nobis patiaris, Vnde nota,quòd vbi translatio noſtra dicit, Reuertere: in Hebræo habetur circunda ſiue luſtra,& eſt mos,& conſuetudo amantium, qui luſtrant in girum domum,& vicum amaſiæ,vt frequenter eam poſſint videre,& alloqui.Ita ergo eodem modo dicit iſta ſponſa. O dilecte mi perluſtra, & circunda frequen- D ter domum meam,id eſt totam terram pro miſſionis.& poſtea reuertere ad me,& finaliter reuertere in terram Iuda: vbi in Betlecm fuiſti natus:& in Hieruſalem in templo præſentatus,vt ibi patiaris pro omnibus,& refugas,& finias curſum tuum:& in tali curſu, & ufficio ſis velox, & ſimilis, in velocitate capreæ hinnuloq; ceruorum, id eſt expedias curſum tuum reuertendo ſuper montes Betel,ideſt ſuper montes Dei, qui ſunt montes Iudææ vbi eſt Hieruſalem ſita in monte Siõ & in monte Moria, qui dicuntur montes Betel,ideſt montes domus Dei, eò quòd in eis eſt fundata domus Dei, & in vno iſtorũ mõtium vidit ſcalam Iacob:& in altero Abrãã voluit immolare filium, & in altero Melchiſedech obtulit panem,& uinum, vt dictũ eſt pſalmo.47. Intendit ergo dicere ſponſa. O E dilecte,luſtra totam terram Iſrael, & reuertere ſuper montes Betel,ſcilicet in Hieruſalem ad patiendum, & complendum myſterium redemptionis,& eſto ſimilis capreæ hinnuloque ceruorum,ideſt eſto ſimilis, & cõformis legi,& prophetis, ſcilicet imple officiũ redẽptionis in Hieruſalem,ſicut promiſiſti patriarchis,& vaticinatum eſt per ꝓpheras, prout dictum eſt,& magis patebit. In Hebræo aũt habetur:ſuper montes Betel,ideſt ſuper mõtes diuiſos.Et tunc eſſet ſenſus:luſtra terram velociter,ſicut caprea, et hinnulus velociter currit ſuper montes diuiſos ſiue diuerſos.ſed noſtra translatio uidetur magis propria. Ad maiorem euidẽtiam eſt notandum: quòd caprea ſilueſtris habet quatuor proprietates,& conditiones. Primò quia fugit vehementer venatores. Secũdo quia eſt velocior cæteris F animalibus in fugiendo. Tertiò,quia ſemper petit ardua, & cacumina montium in acceſſibilia,vt ibi ſaluetur. Quartò quia ſemper trahit,& ducit filium ſecum,vt ſaluetur, nec vnquàm dimittit.nec deſerit eum. Has etiam quatuor proprietates habet ipſe ceruus in fugiendo venatores.Et has quatuor proprietates ſeruauit Chriſtus cõtra vulpes Phariſæos & Scribas:qui ſua venenata,& vulpinadoctrina nitebantur vulnerare populos, & diſſipare uineam domini. Et ideo Chriſtus fugit, imo increpauit, & extirpauit velociter falſã doctrinam ſcribarum,& phariſęorum,& aſcẽdit in montem crucis ducens, & trahẽs ſecũ omnes fideles filios ſuos:ut eos ibi ſaluaret, & liberaret. Et ideo dicit ſponſa. O ſponſe dilecte

A dilecte mi perluſtra totam terram Iſrael, & reuertere ad montes Betel.i.domus Dei quæ eſt Hieruſalem,& ad montem crucis,vbi nos debes ſaluare. Et ideo eſto ſimilis capreę hinnuloq; ceruorum. i. ſicut caprea, & ceruus velociter fugiunt venatores,& ducunt,& trahunt ſecum hinnulū.ſ.filium, vt ſaluent eum ſuper ardua montium,ita tu trahe nos tecum ſuper montem crucis,& ſuper montes Hieruſalem,vt ſalues nos ibi,& ſuper montem cœleſtem,vt ibi te fruamur.

SECVNDA PARS
Tertij Cantici.

IN lectulo meo quęſiui quē diligit anima mea.
Quęſiui illum,& non inueni.
Surgam,& circuibo ciuitatem,per vicos,& pla
B *teas,*
Quæram quem diligit anima mea.
Quęſiui illum,& non inueni.
Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatē,
Num quem diligit anima mea,vidiſtis
Paululum cum pertranſiſſem eos,
Inueni quem diligit anima mea.
Tenui eum nec dimittam,
Donec intromittam illum
In domum matris meæ.
Et in cubiculum genitricis meæ.
Adiuro vos filię Hieruſalem per capreas ceruoſque camporum
Ne ſuſcitetis,neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa uelit.

Deinde cum dicit. In lectulo meo per noctem quæſiui quē diligit anima mea &c. vi-
C dens ſponſa,ꝙ per totam noctem legis nunquàm poterat reperire ſponſum ſuum Chriſtum in tabernaculo Moyſi, nec in tēplo primo,nec ſecundo, quia in area fœderis non erat realiter incarnatus, niſi in ſola figura: ideo poſtquàm reperit ipſum in carne, agit gratias dicens. Ego quæſiui, quem diligit anima mea in lectulo meo. i. in tabernaculo Moyſi,& ipſum quæſiui per totam noctē legis. Et tamen nō potui ipſum inuenire, quia tantùm erat ibi in figura,& ſic dixi in me ipſa. Ego circuibo per vicos,& plateas,ideſt diſcurrā per omnes patriarcas,& prophetas, q̄rēdo Chriſtum,quem diligit anima mea, & quæſiui illum,ſed nunquàm ibi inueni in toto teſtamento veт. Et dum circuibam per totum vetus teſt.quęrendo, quem diligit anima mea,inuenerunt me qui cuſtodiunt ciui D
tatem.ſ.ſummi ſacerdotes,& Scribæ,& Phariſæi,qui erant doctores,& prælati poſiti ad cuſtodiam populi,& templi, quos interrogaui dicens. Nūm quem diligit anima mea, vidiſtis, qui non oſtenderunt mihi illū per legē,& prophetas: imo negarunt eum dicentes. Hunc neſcimus vnde ſit. Et non habemus regem niſi Cæſarem. imo negauerunt talem Meſſiam Deum,& hominem eſſe in lege promiſſum: nec voluerunt recipere eū nec legem eius euangelicam,nec bona ſpiritualia, cùm tanquàm carnales expectaſſent temporalia. Sed ego ſpernens eorum cęcitatem, & falſam doctrinam paululum cùm ꝑtranſiſſem eos,inueni Chriſtum Deum incarnatum ſponſum mihi promiſſum,quem diligit anima mea. Et ideo illicò ad primam vocationem tenui eum per firmam, & indiſſolubilē caritatē. Et ideo non dimittam eum, donec intromittam illum in domum matris meæ,& in cubiculum genitricis meæ, quæ eſt plebs Iſraelitica fidelis, vnde poſtquàm ſinagoga eiecit ipſum a ſe, ego recepi ipſū, inſtantum, ꝙ nemo me ſeparabit à caritate eius: q.d.poſtquàm non reperi ipſum in tabernaculo Moyſis, nec in templis primo, & ſecundo tandem inueni ipſum in tabernaculo,& templo humanitatis aſſumptæ,& ſic tenui, & recepi eum in verum Meſſiam,nec dimittā cum dicāt Scribę,& Phariſæi tāquàm vulpes diſſuadeant mihi cum comminatione, & cum ſuo falſo fermento. Ad maiorem autem euidentiam eſt notandum,ꝙ iſta ſponſa quæſiuit ſponſum per totam noctem legis in lectulo ſuo,ſ.in tabernaculo ligneo, quod fabricauerat Moyſes,ſed cùm ipſum ibi non repeтiſſet,eò,ꝙ ibi non erat niſi in figura, iō interrogauit cuſtodes.ſ.Scribas,& Phariſeos, F
vt oſtenderent ſibi ſponſum.ſ.Meſſiam in lege promiſſum,eò,ꝙ ſacerdotes,& ſcribæ, & phariſæi erant poſiti tāquàm cuſtodes,& ſpeculatores domus Iſrael,vt cum veniret Chriſtus oſtenderent eum populo per ſacrā ſcripturam. Sed cum ſacerdotes,& ſcribæ,& phariſæi non oſtendiſſent ipſi Chriſtum fuiſſe Meſſiam: imo tanquàm vulpes diſſipantes vineam domini negauerunt eum, & perſequebantur, ideo iſta ſponſa non acquieſcēs falſæ doctrinæ eorum pertranſiuit.i.contempſit eos. ſed cum pertranſiſſet eos repperit Chriſtum ſponſum ſuū nō in tabernaculo ligneo ipſius Moyſi, ſed in lectulo, & taber-

A naculo carnis,& humanitatis. Et tunc: poſt quàm illa ſpōſa cognouit ſpōſū,tenuit eum fortiter p fidē,& ſecura eſt cū vſq; ad mortē, & introduxit eum in domū matris ſuæ.ſ. in plebē Iudaicā.quia apoſtoli multos de plebe Iſraelitica cōuerterūt ad fidem Xpi,qn miſit eos ad prædicādū p terram Iſrael, vt patet Mat.10.& Luc. 10. Et etiam conuerterunt multos in die pentecoſtes,vt patet Act.2.& 3. Et ideo dicit in lectulo meo &c.

Adiuro vos filiæ Hieruſalem &c.

Hæc eſt tertia pars huius cantici,vbi prædicit firmam ſtabilitatem eccleſiæ,& indiſſolubile vinculum inter ipſam,& ſponſum ſuū vnde ait. O filiæ Hieruſalem.i.animæ fideles obteſtor,& adiuro vos per capreas hinnulos que ceruorū.i.per patriarcas,& prophetas,q. B bus facta eſt de Xpo repromiſſio,ne ſuſcitetis nec euigilare faciatis dilectā à fide, & caritate Dei ſpōſi,donec ipſa velit.i.adiuro vos ne puteris vnquàm ipsā eſſe à ſuo ſpōſo ſeparādā in æternū ſicut promiſſū eſt patriarchis & prophetis, prout dictum eſt.q.d.ne timeatis,nec ſeducat vos falſa doctrina Scribarū , & Phariſęorum,nec aliquis hæreticus aut tyrānus ſeparet vos à caritate ſpōſi veſtri Xpi. Sed qa dictū eſt in expoſitione huius tertij cātici,ꝙ in aduentu Chriſti vinea legis dedit fructum ſuum amputatis cerimonialibus, & ficus legis dedit groſſos ſuos euangelicos,& ꝙ Chriſtus tanquàm interpres legis amputauit omnia cęrimonialia, ideo quæritur vtrum Xp̄s potuerit hoc facere ? & videtur,ꝙ non. Et primò arguitur ſic. Nam Xp̄s qui C venerat ad complendam voluntatem patris nec debuit nec potuit venire contra mentem Dei patris,qui obligauit illum populum ſub multiplici maledictione, & firmiſſimo iureiurando, ad ſeruandam totam legem , non ſolùm quò ad præcepta moralia, ſed ēt quò ad omnia cerimonialia, & hoc fœdere æterno, vt patet Deuteron.vigeſimooctauo, & vigeſimonono. Et ſub eiſdem maledictionibus, & iureiurando ſe obligauit populus , vt patet ibidem . Ergo nec Chriſtus potuit uenire contra mentem patris, nec abſoluere illum populum à cerimonialium obſeruatione æterna. Secundò arguitur ſic.Nam ſub eadem pœna Deus prohibuit ne quis præſumeret addere nec minuere aliud præter id , quod eſt ſcriptum in lege data Moyſi,vt patet Deutęro.quarto. D Ergo ſequitur , quòd Chriſtus nec debuit nec potuit amputare cerimonialia , puta ſabbatum &c. nec addere diem dominicam & cætera præcepta , & euangelica ſacramēta. In oppoſitum autem eſt tota veritas huius tertij cantici, vbi dicitur. Tempus putationis aduenit. Item Mattæi & Lucæ tertio. Securis ad radicem arboris poſita eſt. Item ibidem. Cuius ventilabrum in manu eius. Et mundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili p quam arborem,& paleas,intelliguntur cerimonialia legis veteris.

Reſpondetur, quòd iſta quæſtio ſatis eſt explicata, & ſoluta per totam expoſitionē libri pſalmorum, & præcipuè in tractatu cōtra Iudæos per totum. Sed hic breuiter reſpondebitur præfatis duobus argumentis. E Pro quorum reſponſione eſt primò notandum,quòd cùm tota lex ceremonialium fuerit data in ſignum fœderis, & pacti, vt patet de circunciſione, & de cæteris ſacramentis, & ſacris, & ſacrificijs, & obſeruantijs: ergo ſequitur, quòd omnia illa cerimonialia erant ſigna alicuius futuræ veritatis, & per conſequens tendebant in illam veritatem ſignificatam tanquàm in finem,& terminum. Et per conſequens officium omnium illorum cęrimonialium , non celebrabatur niſi ſub fide, & proteſtatione illius futuræ veritatis,quam ſignificabant, & ad quam tendebant omnia illa ceremonialia tanquàm in finem, & terminum , ſed veritas, & finis , & terminus totius legis.& prophetarum fuit Chriſtus: in quem tendebant tota lex,& prophetæ,vt ſupra dictum, F & probatum eſt in primo cantico,ergo ſequitur, quòd tota lex, & prophetæ finierunt officium, & curſum ſuum in Chriſtum. Et per conſequens fideles veteris teſtamenti non obligabantur obſeruare cerimonialia niſi vſque ad Chriſtum, qui fuit veritas, & finis legis,& prophetarum, nec illa multiplex maledictio, nec illud iuſiurandum potuit eos obligare niſi vſque ad Chriſtum . Item ſecundo eſt notandum, quòd Chriſtus non ſolùm fuit promiſſus in veteri teſtamento tanquàm interpres,& declarator eorum, vt probatum eſt primo cantico,per id,quod ait dominus Deuteron . decimoquinto ſcilicet.Prophetā ſuſcitabo eis de medio fratrū ſuo-

A ſuorum ſimilem tui, & ponam verbo mea in ore eius:loqueturque ad eos quæcunque præcepero illi. Qui autem verba eius, quæ loquetur, audire noluerit ego ultor exiſtam. Quæ quidem verba dixit Deus in Oreb.quã do dedit legem ipſi Moyſi. prout patet in textu illius capituli. Nam tam Deus quàm Moyſes refert iſta verba ad illud tempus: quando Deus dedit legem. Nam quando populus audiebat voces, & uidebat lampades,& montem fumantem; tunc omnes perterriti, & pauore concuſſi dixerunt Moyſi: loquere tu nobis, & audiemus. non loquatur nobis dominus: ne fortè moriamur &c. vt patet Exo.vigeſimo. Tunc dominus dixit Moyſi verba ſupradicta ſcilicet Prophetam eis & cætera. Et ſic patet qualiter licet Moyſes non ſcirpſerit iſta uerba ibi Exo. uigeſi-
B mo. vbi fuerunt dicta:tamen ſcripſit ea Deuterono. decimooctauo referendo ad tempus dationis legis. vt patet in textu. Ex quo patet quòd Chriſtus interpres, & declarator legis ſimul fuit promiſſus cum datione legis. Et per conſequens quando ille populus ſe obligauit ad ſeruandum legem, dicens: Omnia quæ præcepit dominus faciemus & cætera.tunc etiam ſe obligauit ad audiendum illum prophetã interpretem, & declaratorem legis in ſuo aduentu.Et per conſequens ſe obligauit ad ſeruandum legem ſecundùm interpretationem & declarationem illus prophetæ promiſſi. Et per conſequens ſub eiſdem maledictionibus, & iureiurando ſe obligauit totus populus ad credendum illi prophetæ, & eius interpretationi, & doctrinæ. Sed ille propheta promiſſus fuit ſolus Chriſtus: ut pluries probatum
C eſt. quia debebat eſſe maior quàm Moyſes, & Ioſue, & Dauid, & Iſaias & cætera. Ergo ſequitur, quòd ille populus non obligabatur obſeruare illam legem niſi vſque ad Chriſtum interpretem eius: & per conſequens ſub eadem comminatione, & iureiurando obligabatur ad ſeruandam interpretationem,& declarationem legis,& prophetarum faciendam per Chriſtum. Sed tota lex euangelica nil aliud eſt niſi ueritas, & declaratio legis, & prophetarnm facta per Chriſtum. Quia lex per Moyſen data: gratia autem, & ueritas per Chriſtum facta eſt, ut pater Ioannis 1. Qui non uenit ſoluere legem: ſed adimplere: quia nec unum iota, nec unus apex præteribit à lege: quin dictis aut factis fuerit per Chriſtum impletum ut patet D
Matthæi quinto. Ergò ſequitur quòd ſub eiſdem maledictionibus, & iureiurando obligabatur ille populus ad obſeruandam euangelicam legem per Chriſtum ferendam: & ad relinquenda cæremonialia per ipſum abolenda. Ex ſupradictis ergo patet ſolutio ad primum argumentum: quia Chriſtus in auferendo cæremonialia non uenit contra mentem patris, imo declarauit, & roborauit mentem patris, nec violauit: nec ſoluit legem, ſed verificauit, & adimpleuit eam. & apoſtoli, & cęteri fideles ſequentes Chriſtum, & relinquentes cæremonialia, & obſeruantes legem euangelicam, non violarunt legem, nec iuſiurandum, imo adimpleuerunt legem, & iuſiurandum, & per conſequens euaſerunt illas maledictiones ſcriptas in libro Deuteronomion. Et per conſequens Scribæ, & Fariſæi, & omnes E
Iudæi moderni ſequaces eorum incurrunt omnes illas maledictiones tanquàm uiolatores illius promiſſionis, & iuriſiurandi. Et per hoc patet reſponſio ad primum argumentum. Sed pro reſponſione ſecundi argumenti eſt aduertendum. quòd tria erant conſideranda in illis ceremonialibus. ſcilicet officium quod celebrabatur. Secundò fides, ſub qua celebrabatur. Tertiò Chriſtus futurus, ſub cuius fide, & ad quem finem, & cuius gratia omnia illa officia non fiebant. Et ideo quia illa cæremonialia, & officia non fiebant gratia ſui: ſed in fide, & gratia Chriſti futuri hinc eſt, quòd non erant de eſſentia legis, quia ſola fides Chriſti cum ſuo fine: quem omnia illa cæremonialia intendebant: erat de eſſentia legis. & ideo illa ceremonialia, quò ad officium, F
erant quædam accidentia: & per conſequens poterant adeſſe uel abeſſe præter ſubiecti corruptionem, & per conſequens non erant de integritate eſſentiali ipſius legis. ſed fides Chriſti, & myſteria euangelica per illa ceremonialia ſignificata, quia erant de eſſentia legis, ideo manſerunt poſt aduentum Chriſti amputatis ceremonialibus.

Ex quibus patet, quòd Chriſtus abdicando, & repellendo ceremonialia: & declarando eorum ueritatem per legem euangelicam: nec abſtulit nec addidit aliud eſſentiale ipſi legi, ſed ſolùm manifeſtauit ueritatem latentem ſub umbra legis. vnde ſicut ſol in

A ortu ſuo nõ minuit, nec addit aliquid, ſed manifeſtat, & patefacit omnia, quæ latebant ſub vmbra noctis ſuper faciem terræ: ita pariter Chriſtus in ſuo aduentu nullũ eſſentiale minuit, nec addidit legis, ſed ſolùm patefecit totam veritatem, & omnia myſteria euangelica, quę latebant ſub vmbra illorum cærimonialium, vnde nihil fuit in lege, & prophetis figuratum, & vaticinatum, quin fuerit impletũ, & declaratum per Chriſtum dictis, aut factis & nil fuit dictum, aut factũ per Chriſtũ: quin fuerit in veteri teſtamento figuratum, aut vaticinatum. Et ſic patet qualiter vnum iota nõ fuit additum, nec diminutum a lege per Chriſtũ: ſed omnia fuerunt impleta, & patefacta, quæ ſub vmbra legis latebant. Et ſic nos chriſtiani ſeruando legem euangelicam non addimus, nec auferimus aliquid eſſentiale à lege

B Moyſi, ꝙ prophetis: imo verificamus, & implemus eius ſignificatum, & ſic ſunt intelligẽda illa verba Dei Deuter. 4. c. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo ſ. aliquid, quod ſit de eſſentia ſui veri ſignificati. Ex quib. patet, quòd illa lex non erat æterna, quò ad officiũ, & ſignum: ſed quo ad fidem, & verũ ſignificatum, & per hoc patet vera intelligentia huius tertij cantici, & patet ſolutio ad ſecundum argumẽtum Iudæorum. Et hęc de tertio cantico.

INCIPIT QVARTVM Canticum.

Qvę eſt iſta quæ aſcẽdit per deſertum:
Sicut virgula fumi ex aromatibus
Mirrę, & turis, & vniuerſi pulueris
C *pigmentarii.*
En lectulum Salomonis.
Sexaginta fortes ambiunt
Ex fortiſſimis Iſrael omnes tenentes gladios.
Et ad bella doctiſſimi.
Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum
Propter timores nocturnos.
Ferculũ fecit ſibi rex Salomõ de lignis Libani
Columnas eius fecit argenteas
Reclinatorium aureum.
Aſcenſum purpureum.
Media caritate conſtrauit,
Propter filias Hieruſalem
Egredimini & videte filię Sion
Regem Salomonem in diademate
Quo coronauit eum mater ſua.
In die deſponſationis illius
Et in die lętitię cordis eius. D

Qvę eſt iſta, quę aſcendit per deſertum? Hoc eſt quartum Canticum: in quo cãtat, progreſſum Chriſti per totam terram promiſſionis vocando filios Iſrael ad fidem. Quod myſteriũ præuidit Salomon in ſpũ per progreſſum, & peregrinationem, & aſcenſum arcæ fœderis, & tabernaculi per deſertũ. Ad cuius intellectũ eſt aduertẽdũ, ꝙ quinq; contemplatus eſt, & conſiderauit Salomon in illa arca fęderis, cum ſua peregrinatione. Primò materiam ex qua fuit facta: quia ex lignis Setim, & ẽt ex lignis cedrinis, qua maximè abundant, & creſcunt in libano. Secundò conſiderauit eius vnctionem: quia ex vnguẽto cõfecto ex myrra, & cynamomo & balſamo: ut patet Exo. 30. & vltimo. Tertiò conſiderauit ornatum eius, quia ex cortinis diuerſorum colorum. Quartò conſide- E rauit cuſtodiam eius: quia ſexcenta tria millia quingenta quinquaginta virorum cuſtodiebãt tabernaculum, & arcam domini. Quintò conſiderauit peregrinationẽ, & aſcenſum illius tabernaculi ꝑ totũ deſertũ, cũ ſignis, & miraculis, & prodigiis, a cuius facie mota eſt terra, à facie Dei Iacob. In quib. quinq; myſteriis præuidit Salomon totam peregrinationẽ Chriſti per terram promiſſionis, oſtendendo ſe eſſe Deum per ſigna, & miracula. Vndę ꝑ hoc ꝙ illa arca fuit fabricata ex lignis ſetinis, & cedrinis, præuidit Salomon humanitatem Chriſti. ſ. qualiter illud corpus erat formandum ex puris ſanguinibus virginis opere ſpũs ſancti, & tota illa humanitas debebat cõſtare ex carne ſetina imputribili, & incorruptibili, & ex anima cedrina nulli pctõ obnoxia non ſolũ in perſona, ſed nec ẽt in natura. Et per F hoc, ꝙ in illa arca fuit repoſitũ mãna, & virga Moyſi, & tabulæ legis, præuidit qualiter Xp̃s debebat eſſe Deus, & homo, rex, & ſacerdos, prout dictũ eſt in ſecũdo cantico. Et per hoc, ꝙ illa arca fuit peruncta illo pretioſiſſimo vnguento diuerſorum aromatũ præuidit Salomõ qualiter anima Chriſti erat vnguenda vnguento aromatico ſapientiæ, & intellectus, & oĩum donorũ, & virtutũ, & nõ ad mẽſurã, vt poſſet oĩbus ſua dona cõicare tanquã caput. Itẽ etiam poſſumus dicere, ꝙ per illam vnctionẽ præuidit omnia dona ſpiritusſancti, & vnguenta omnium ſacramentorum: quæ debebant fluere à Chriſto in corpus myſticum. Item per ornatum cortinarũ tabernaculi præuidit ornatũ perfectionũ, & virtutũ,

&

A & gratiarū Chriſti. Itē p illos ſexcētos tres mille quingentos quinquaginta qui cuſtodiebant tabernaculum,& arcā cū gladijs, & enſibus præuidit. 70. reges cum ſuis regnis qui venerunt ad fidē Chriſti, defendētes nomen eius cum gladijs,& armis tēporalibus, & præuidit ēt.60.prælatos cū gladijs,& enſibus eccleſiaſticæ poteſtatis fidē Chriſti defendentes & 60.doctores principales eccleſiæ.ſ.Auguſtinum,& Ambroſium, Hieronymum,Euſebium, & Baſilium, & cæteros defendentes fidē Chriſti cū gladijs ſacræ ſcripturæ vtriuſq; teſtamenti. Item per hoc,q il la arca progrediebatur per deſertū aſcēdēdo in terrā promiſſionis,in qua dicebatur Deus ſedere ſuper duo cherubin,à cuius facie tota terra mota eſt pp ſigna,& prodigia: præuidit Salomon qualiter Xps Deus in illa humanitate, tanquā in arca perſonaliter latēs,

B & ſedēs ſuper duo teſtamēta, debebat exire in deſertū Galileæ, & perluſtrare totā terrā cū ſignis,& miraculis, prout patet per totū diſcurſum euangelicum. Hoc ergo præuidēs Salomon in ſpiritu,fecit hoc cāticum,in quo introducit filias Hieruſalem primò ad loquendum,admirantes ſuper præſentia Xpi & propter mirabilia opera eius, in quo duo facit. Nam primò facit quod dictū eſt,Secūdò ponitur ſodaliū ſpōſi reſponſio.Secūdum ibi.En lectulū Salomonis. Quantū ergo ad primū,quia ſpōſa in cantu ſuperiori rogauerat ſpōſum vt luſtraret totā terrā Iſrael vocādo cā ad fidem,iō Chriſtus ſpōſus, qui ante nō fuerat cognitus niſi apoſtolis,& diſcipulis,deſcendens de mōte incepit perambulāre terrā Galileæ,& oſtdit ſe in publicū facie-

C do ſigna,& miracula,vt patet Matt. 8.& per totū diſcurſū euangelicum,& ſic oēs populi ſequebātur eū,& mirabātur ſuper doctrinā, & miraculis eius. Admirātes ergo filiæ Hieruſalē vidētes illā arcā humanitatis xpi, dicunt.Quæ eſt iſta arca,quæ aſcendit, & progreditur per deſertum Galileæ odorifera ſicut virgula fumi ex aromatibus mirræ,& thuris,& vniuerſi pulueris pigmentarij? In hebreo habetur,ſicut vapores fumi,& tūc litera eſt magis plana,quaſi dicant.Quæ eſt iſta humanitas ſiue Deus in humanitate qui aſcendit in carne humana per deſertum, odoriferus ſicut vapor fumi mirrę,& turis,& uniuerſi pulueris apotecarij? quaſi dicant. Ita procedit odoriferus euaporans ex ſe odores uirtutum,& doctrinæ,& ſanctitatis,& mira-

culorum,ſicut arca fœderis,cuius odorem ſequebantur filij Iſrael. Quaſi dicat, q ita ſequuntur iſtum Chriſtum oēs populi p deſertum Galileæ, ſicut omnes filij Iſrael ſequebātur illam arcam, & tabernaculum odoriferū per deſertum Arabiæ.Totum etiam hoc poteſt referri ad totam ſocietatem Chriſti, & apoſtolorum,& totius multitudinis,quæ ſequebatur Chriſtum, vnde populi Galileę videntes Chriſtum cū tota illa ſocietate,admirantes dicunt.Quæ eſt iſta ſocietas, quæ ſequitur Ieſum Chriſtum,ſicut populus Iſrael ſequebatur arcam domini? nam ſicut ille populus currebat poſt odorem: & in odorem vnguentorum illius arcæ, ita tota iſta ſocietas ſequitur Chriſtum in odorem eius virtutum, & eius ſanctitatis, & ſignorum. quia ſequebatur eum multitudo magna pp ſigna, quæ faciebat Ioannis 7. Ad hoc reſpondet chorus ſodalium Chriſti. ſ. chorus apoſtolorum,& etiam angelorum,dicēs.En. i.ecce lectulū Salomonis. q. d. Aſpice,q iſta humanitas,quam videtis,eſt lectulus magni Salomonis.ſ.regis pacifici, qui eſt Chriſtus nam ſicut deus ibat,& latebat in illa arca vete.figuratiuè,ita Deus latet nūc ī hac humanitate perſonaliter tanquàm in arca,& tabernaculo. Et iō ſicut tunc ambibant arcā domini ſexcenti tres mille quingenti quinquaginta cum armis corporalib. ad defenſionē tabernaculi: ita nūc 60.reges cum ſuis regnis ambiunt Chriſtū,& defendūt fidē euāgelicā,oēs tenētes gladios, & doctiſſimi ad bella.& iſti ſunt ex fortibus Iſrael.i.totius eccleſiæ toto orbe diffuſæ,quia 60. reges cum ſuis regnis venerūt ad fidem Chriſti poſt cōuerſionē magni Cōſtātini, qui oēs defendebāt eccleſiā,& fidē euāgelicā cū armis,& gladijs,& enſibus tēporalibus.Itē 60.plati pricipales eccleſiæ toto orbe diffuſæ tenētes gladios eccleſiaſticæ ptātis ambiūt Xpm defendendo fidem eius.Itē 60.principales doctores eccleſiæ ex fortibus eccleſiæ oēs tenentes gladios euāgelicę doctrinę,& doctiſſima tela ſpirituali a,ambiūt Xpm.Et enſis doctrinę vtriuſq; teſtamenti ſcindens ex vtraq; parte eſt ſuper femur vniuſcuiuſque ad defenſionem Chriſti,propter timores. i.contra timores,& incurſus nocturnos. i.contra nocturnos,& cęcos incurſus Iudęorū,& hæreticorum,& omnium infidelium. Vnde omnes incurſus Iudæorum,& infidelium,& hæreticorum dicuntur nocturni,eò,q procedūt

A ex cęcitate,& ignorantia affectata,& perpetrata,& ex malitia,quæ occæcauit eos,ne intelligant ſacramenta Dei,quæ latent in ſacra ſcriptura.Quaſi dicat,ꝙ illa humanitas Chriſti eſt arca,& tabernaculum Dei figurata ꝑ arcã ve.te.Et tota eccleſia Dei toto orbe diffuſa fuit figurata per illos ſexcẽtos tres milles quingentos quinquaginta,qui ſequebantur arcam.Nam ſexcenta tria millia,ſũt 60. decies 10.millia.Et ſic ille numerus figurabat nu.60 prçlatorum aut doctorum eccleſię.Et poteſt etiam dici,ꝙ ponitur numerus determinatus pro indeterminato,ſicut quandoque fit in ſcriptura.Et etiam per illos 60 fortes poſſunt intelligi 60. generationes q̃ præceſſerunt ab Adã vſque ad Chriſtum , in quib.Chriſtus fuit figuratus:vt patet in lib . generationis Chriſti.Nã ab Adã vſq; ad A-
B braã incluſiuè fuerũt 20.generationes,& ab Abraã vſq; ad virginẽ Mariã præceſſerũt 60. generationes,vt patet in Mat.& ſic cõputantur 60.generationes ab Adã vſq; ad virginẽ Mariã,in quibus Chriſtus fuit figuratus, nã vnuſquiſq; illorũ,qui ponũtur in illo ordine generationis,figurabat Chriſtum ſecũdũ aliquam virtutem ; & ſic omnes illi 60.ambiũt lectũ Salomonis,ſ.humanitatem Chriſti, tenentes ſingulos gladios aut enſes virtutũ ad defendendũ Chriſtũ contra timores nocturnos Iudæorum,& hæreticorũ,& omniũ infideliũ,q.a ꝑ figuras,& myſteria aut vaticinia omnium illorum probantur myſteria Chriſti,& eccleſiæ maximè myſteriũ incarnationis,& noſtræ redẽptionis.Deinde cum dicit, Ferculũ fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani &c . explicat myſteriũ incarnationis,& informationis corporis Chriſti ex duris ſanguinibus virginis Mariæ . Ad cuius intellectũ ẽſt aduertẽdũ, ꝙ in hoc cõueniũt oẽs Iudæi nobiſcum,ꝙ in toto iſto libro per Salomonẽ intelligũt Deũ.Dicũt.n.omnes magiſtri Iudæorũ,ꝙ iſte Salomon,qui nominatur in hoc libro,eſt ipſe Deus rex pacificus . Et iõ eſt vidẽdũ,q́s eſt iſte lectulus,& ferculum q̃d fecit ſibi Deus de lignis Libani.Ad hoc dicunt miſeri,& cęci,& nocturni Iudæi moderni,ꝙ ille lectulus,& ferculum quod fecit ſibi Deus,eſt ſola illa arca,& illud tabernaculum,quod Deus præcepit ſibi fieri per Moyſen,in qua arca Deus ferebatur per deſertũ , & ſic exponunt totum iſtud canticum . Sed manifeſtè apparet eorũ cęcitas,& deceptio Nam illud tabernaculum aut arca non fuit facta ex lignis Libani , ſed ex lignis Setim D materialibus,& ſpinoſis,vt dictum eſt. Nec fuit conſtrata , & ornata media caritate ꝑꝑ filias Hieruſalem , quia tunc Hieruſalem erat habitata per gentiles idololatras,& ſceleratos. Nec eſt dicendum , quòd mater ſua coronauerit Deum in illa fabricatione tabernaculi materialis,& ideo eſt dicendũ prout dictum eſt , quòd Salomon materialiter cũditor huius libri per illam fabricam illius tabernaculi , & arcæ materialis præuidit in ſpiritu myſterium incarnationis , & deſponſationis eccleſiæ,cum Chriſto domino. Nã per illam arcam factam ex lignis Setim, & ex lignis Cedrinis ſimilibus illis , quæ creſcunt in Libano , præuidit , & intellexit Salomon humanitatem Chriſti conſtitutam ex carne Setina.& anima cedrina omnis veneni peccati figuratiua . Et per vnctionẽ arcę, E & tabernaculi intellexit totum myſteriũ paſſionis , ſcilicet qualiter Chriſtus erat vngendus vnguento mirrę paſſionis . Et per ornatum cortinarum intellexit ornatum virtutum ; & donorum Chriſti . Et per populum ſexcenta. ſ.millia virorum armatorum ambientium arcam,intellexit eccleſiam toto orbe diffuſam per 60.regna. Et per illam coronã quæ circundabat arcã,intellexit humanitatem,& carnem,qua virgo Maria coronauit &, veſtiuit verbũ diuinũ filiũ ſuum in die de ſponſationis,& incarnationis.Et hoc eſt q̃d cantat Salomõ ꝓpheticè in hac parte,vnde ait.O filię Hieruſalem,& animæ fideles vos admiramini,dicentes.Quæ eſt iſta quæ aſcẽdit per deſertũ &c.Ego dico vobis,ꝙ iſte lectus. i.humanitas in qua reſidet perſonaliter rex Salomon Deus tãquã in arca,& tabernaculo,quem regem Salomonem . ſ.Chriſtum F Deum,& hominem ambiunt, & colũt cultu latriæ.60.fortes.i.60.reges fideles cũ ſuis regnis,& 60.prælati,& 60.doctores omnes tenentes gladios doctrinæ euangelicæ, & enſes ſacræ ſcripturæ vtriuſq; teſta.ad defendẽdum tabernaculum eccleſiæ Chriſti contra timores , & incurſus nocturnos Iudæorum , & hæreticorum,& omnium infideliũ , vnde iſte rex Salomõ Deus fecit,& fabricauit ſibi iſtam humanitatem tanquàm ferculũ,& currum ſiue arcam,in qua fertur verbum diuinum . Illa.n. humanitas dicitur quaſi ferculũ ſiue feretrũ,in qua ferrur,& portatur Deus. Et hanc humanitatẽ fecit Deus ex lignis Libani albiſſimis,& mundiſſimis.ſ.ex carne ſetina

A tina quam ex puris ſanguinibus virginis opere ſpiritus ſancti formauit in vtero, & ex anima Cedr na, quam in illa carne creauit, & infudit, x quibus reſultat humanitas quã perſonaliter eaſſumpſit ſimul tẽpore, in qua humanitate fecit columnas argenteas ſeptẽ donorum Spirituſſancti non ad menſuram. Et fecit ſibi inclinatorium aureum humilitatis, quia humiliauit ſeipſum formam ſerui accipiens. Item fecit in ea aſcenſum & talamum purpureum varietate gratiarum, & uirtutũ, & etiam fecit aſcenſum purpureum diuerſorum graduum perfectionum ſanctitatis: quã domum ſuæ humanitatis conſtrauit, & ornauit media caritate, & dilectione, quia non ſolùm parietes, ſed etiam pauimentum huius humanitatis conſtrauit, & ornauit media caritate, & omnia iſta fecit propter filias Hie-

B ruſalem, qui ſunt omnes fideles Deum per fidem videntes. Nam propter fideles iſte rex pacificus Chriſtus accepit iſtam humanitatem: vt in ea pateretur, ad ſaluandos, & liberandos fideles. Et propter nos fecit illas ſeptem columnas argenteas, ut nobis dona Spirituſſancti communicaret, & propter nos fecit ſibi reclinatorium aureum humilitatis, vt ſua paſſio eſſet nobis meritoria, & fecit aſcenſum pauperum: & media caritate conſtrauit, vt omnes ad ipſum aſpiceremus, & eius caritatem, & cæteras virtutes imitaremur. & ſequeremur. Et ſic patet, ꝙ omnia, quæ accepit, & fabricauit Chriſtus in illo ferculo. & arca humanitatis: accepit propter filias Hieruſalem. ſ. propter animas fideles ad redemptionem, & vtilitatem noſtram. Quia Chriſtus non ſolũ fuit noſtra redẽptio

C ſed etiam ſpeculum, & exemplum uitæ noſtræ, & iõ ſubdit exortando plebẽ Iſraeliticã & oẽs fideles, vt recipiãt iſtũ regem Xp̃m in Meſſiã, & redemptorem cũ viderint ipſum ueniẽtem in carnẽ. vnde ait. O filię Siõ. i. õ plebs Iſraelitica, & plebs Hieroſolymitana, & oẽs animæ contemplatiuæ egredimini à iugo legis, & vmbra cærimoniarũ, & õ vos gentiles egredimini a falſa ſuperſtitione, & ſpurcitia idolorum, & nolite vos Iudæi amplius reſpicere cęrimonialia, nec arcã materialẽ ve. teſt. nec uos gentiles velitis reſpicere, & adorare falſos Deos: ſed videre regẽ Salomonẽ Xp̃m in diademate humanitatis & carnis, quo diademate carnis coronauit, & induit eum uirgo Maria mater ſua in die deſponſationis illius. ſ. in die incarnationis Xp̃i, qñ hũanitas illa fuit verbo deſponſata, & ꝑſonaliter aſſum- D pta, & unita in unitate ſuppoſitali, & perſonali. quę quidem incarnatio, & deſpõſatio facta fuit ĩ die lætitiæ cordis eius. ſ. Mariæ virginis, qa ĩter ſeptẽ gaudia virginis Mariæ illud fuit primũ. Propter iſta aũt uerba, quæ dicta ſunt eſt maxima altercatio inter magiſtros hebreorũ. unde legitur i Medras Syraſirim. i. in gloſſa canticorũ, ꝙ dicit Rabi Iohanan. Quæſiuimus totã ſcripturã, & non inuenimus, ꝙ Berſabeæ fecerit coronam filio ſuo Salomoni. Iõ mirandum eſt quid vult dicere. In diademate quo coronauit eũ mater ſua. Ad qđ reſpondet, ꝙ Rabi Simeon quæſiuit hoc dubium Eleazar dicens. Audiſti unquam à patre ſuo Rabi Iuceſ, qui erat ſapiens homo, q̃ fuit illa corona quam Berſabeæ impoſuit Salomoni filio ſuo? Cui Eleazar reſpondit dicens, quòd ille rex Salomon eſt Deus, qui in E

principio dilexit multam plebem Iſraeliticã, & uocauit eam filiam: prout legitur Pſal. 44. Audi filia &c. Item dilexit eam magis, & uocauit eam ſororem. Canticorum 3. Aperi mihi ſoror mea &c. Item dilexit eam multo magis, & vocauit eam matrem: Iſa. 50. Attendite ad me populus meus, & tribus mea, & mater mea, & ſic iſte Salomon eſt Deus, & iſta mater Dei eſt plebs Iſraelitica, quę eum coronauit: prout dicit Salomon in hoc cantico. Quo audito Rabi Simeon oſculatus eſt Rabi Eleazar dicens. tantum hoc mihi placet, ꝙ nolo amplius hodie: à te audire. Ex quibus patet quòd iſti Rabi tacitè concedunt Deum accipiſſe carnem ex plebe Iſraelica, quia licèt Deus uocet illam plebem filiam per creationem, & adoptionem, & ſororem per deſponſationem: tamen nullo modo poteſt eam matrem appellare, niſi per aſſumptionem, & ſic F

hæc caro eſt illa corona qua eum virgo Maria mater Dei coronauit, & veſtiuit, & circundedit in die incarnationis, & lætitiæ cordis ſui. Eſt iterum aduertendum, prout dictũ eſt in ſecundo cantico, ꝙ ſicut illa arca, quæ repoſita fuit in tabernaculo Moyſi, figurabat Chriſtum Deum, & hominem incarnatum: ita illud tabernaculum, in quo repoſita eſt arca figurabat primo virginẽ Mariam: in qua, & in cuius vtero fuit Chriſtus repoſitus, & ex qua carnem aſſumpſit. ex conſequenti autem figurabat totam eccleſiam, in qua Chriſtus habitat per fidem. Et ſic uirgo Maria dicitur tabernaculum maternum ipſius Chriſti: & tota eccleſia dicitur tabernaculum my-

A ſticum, in qua Deus habitat per fidem, & iõ tota eccleſia dicitur ſponſa Chriſti, in cuius talamo inhabitat. Et etiam quælibet anima fidelis dicitur tabernaculum, & templũ Chriſti in qua habitat per gratiam. Et iõ tota fabrica ſupradicti lectului, & ferculi Salomonis poteſt exponi, & verificari primò de virgine Maria. ſecūdò de tota eccleſia. tertio de anima cuiuslibet fidelis. Nã rex Salomon, & pacificus Xp̃s fecit ſibi lectulũ, & ferculũ, & tabernaculum maternum ex lignis candidiſſimis, & puriſſimis Libani. ſ. ex carne ſetina incorruptibili: quam ante animationem ſanctificauit, & ex anima Cedrina veneni ſerpentis fugatiua, quam illa carne creando ſanctificauit, & omnis gratiis, & virtutibus ornauit, & totam illam perſonam in eodem inſtāti creationis vnguento myrræ ſuæ paſſionis perunB xit: quia illa gratia, qua anima virginis fuit in principio ſui eſſe ſanctificata, & infuſa, ipſi data fuit ex meritis paſſionis Chriſti. Et ideo peccatũ naturæ non potuit in perſonam virginis Mariæ tranſire, quia per gratiam illa fuit præuenta. & per conſequens nunquã culpæ originali fuit perſonaliter obnoxia. & ſic fuit maxima differentia inter Mariam, & Chriſtum. nam Chriſtus fuit ſolus inter mortuos liber: non ſolũ in perſona, ſed ẽt in natura, quia non ex opere Adã conceptus eſt: ſed opere ſpũs ſancti. Sed quia virgo Maria fuit cõcepta ex opera Adã naturali generatione: ideo fuit obnoxia, & obligata ſimul cũ cæteris natura, ſed quia fuit præuēta per gratiam ſanctificantẽ in ſua creatione, & animatione, ideo nunquam fuit obnoxia, nec obligata in perſona, quia q̃diu fuit indiuiduũ, & perſona C humana, ſemper fuit in gratia, & ſemper fuit ſpiritualе tabernaculum Dei, & ſponſa Chriſti: quia ante fuit ſponſa quàm mater, & ante concepit Chriſtũ mente quàm carne: ut inquit Auguſ. Item virgo Maria fuit illud ferculum, & lectus quem Salomon ornauit, & in quo fecit columnas argenteas ſeptẽ donorũ ſpũſſancti, & reclinatorium aureum. humilitatis, in quo Chriſtus reclinauit, quã humilitatem Deus reſpexit, & per quam humilitatem in ea voluit reclinari, & in ea fecit Chriſtus aſcenſum purpureum omnium virtutum, Et totam illam animam virginis conſtrauit media caritate, & dilectione. Et omnia illa ornamenta dedit Chriſtus virgini matri ſuæ propter filias Hieruſalem. i. propter oẽs animas fideles, & deuotas, ut aſpiciant in virginem Mariã tanquam in ſpeculum, & imitentur & D conſequantur eã per oẽs virtutes, & in ſanctitate vitæ &c. Et ideo Salomon in iſto cãtico non ſolũ exortatur filias Hieruſalem, vt egrediantur ad videndum Chriſtum incarnatum, & ſequantur, & recipiant eum: ſed etiam, vt videant virginem matrem, quæ coronauit, & veſtiuit eum carne, & in qua reclinauit Xp̃s propter eius humilitatem, & caritatẽ. Iõ monet, vt eam initẽtur &c. Itẽ per hoc, ferculũ, & lectulũ, quẽ Salomõ fecit ex lignis Libani, intelligitur ẽt eccleſia Xp̃i toto orbe diffuſa: quam Xp̃s ex duobus lignis Libani. ſ. ex duobus pupulus adunauit, ex myrra, & vnguento odorifero ſuæ paſſionis perunxit. In qua fecit ſeptem columnas argenteas in die Pentec. quibus tota eccleſia ſuſtentatur. & in ea reclinatur per humilitatem, & eam media caritate conſtrauit. Et aſcenſum purpureũ ſeptẽ E eccleſiaſticorum ſanctorum ordinauit, quæ quidem ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta dicũtur purpurea, eò, q̃ ſanguine Xp̃i ſunt purpurata, à cuius paſſione habẽt totã virtutem, & merita. Tota ergo eccleſia Xp̃i dicitur lectulus, & ferculum, & tabernaculum, quod ſibi Xp̃s fabricauit, & ornauit, & decorauit. Et hæc dicta ſint de quarto cantico.

INCIPIT QVINTVM Canticum.

*Q*Vam pulcra es amica mea,
Quam pulcra es.
Oculi tui columbarum.
Abſque eo quod intrinſecus latet.
Capilli tui ſicut greges caprarum.
Quæ aſcendunt de monte Galaad. F
Dentes tui ſicut greges tonſarum.
Quæ aſcenderunt de lauacro.
Omnes gemellis fœtibus.
Et ſterilis non eſt inter eas.
Sicut vitta coccinea labia tua.
Et eloquium tuum dulce.
Sicut fragmen mali punici.
Ita & genæ tuæ.
Abſque eo, quod intrinſecus latet.
Sicut turris Dauid collum tuum.
Quæ ædificata eſt cum propugnaculis.
Mille clypei pendent ex ea.
Omnis armatura fortium.
Duo ubera tua ſicut duo hinnuli gemelli capreæ. Qui paſcuntur in liliis,
Donec aſpiret dies & inclinentur umbræ.

Quam

A *Vam pulcra es &c.*
Q Hoc eſt quintũ canticũ, in quo Salo-
mon cantat patrimoniũ & dotẽ ipſius eccle-
ſiæ ſponſæ Chriſti, qua Xp̃s dotauit eccleſiã
ſponſam ſuã. Vnde poſtq̃ in ſuperiori quar-
to cãtico cantauit Salomon pulcritudinem
Xp̃i ſpõſi eccleſiæ, iam in hoc quinto cantico
cantat pulcritudinẽ eccleſiæ ſpõſæ eius pro
ut p̃uidit in ſpũ ꝓpheriam Balaã Nu. 24. Ex
qua quidem ꝓpheria aſſumpſit Salomõ pro
poſitionem: & parabolam ad faciendũ illud
quintũ canticũ. Ad cuius intellectum eſt no
tandum, ꝙ duo fuerunt qui præuiderunt or-
natum, & proſperitatem eccleſiæ Chriſti per
ornatum. & proſperitatem illius populi pere-
grinantis per deſertum cum arca. Quorum
primus fuit Balaam, ſecundus Moyſes. Ideo
ambo benedixerunt illum populum in figu-
B ra, & perſona eccleſiæ Chriſti, vnde legitur
Num. 23. & 24. ꝙ videns Balac rex Moabita
rum multitudinem populi Iſrael venientem
ad terram ſuam, fecit venire Balaam hario-
lum, & magnum ad maledicendum illũ po-
pulum: Sed cum Balaam immolaſſet ſeptẽ
vitulos, & ſeptem arietes in monte Fagorſa
cta fuit ipſi reuelatio à dño de toto diſcurſu
& proſperitate illius populi vſq; ad Chriſtũ
ex illo populo naſciturum. Vnde ꝑ proſperi
tatem, & ordinem illius exercitus cum arca,
peregrinantis per deſertum, & præuidit fu-
turam proſperitatem, & ornatum, & pulcri
tudinem ſpũalem eccleſiæ Chriſti, & eius vi
ctorias, & triũphos, & vniuerſale regnũ Xp̃i.
Ideo in perſona, & figura Chriſti benedixit
illum populum, & exercitum dicens. Quàm
pulcra tabernacula Iacob, & tentoria tua I-
C ſrael: vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta flu-
uios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit domi-
nus, quaſi cedri prope aquas. Fluet aqua de
ſitula eius. Semen eius erit in aquas multas.
Item infra ſubdia. Orietur ſtella ex Iacob, &
conſurget virga de Iſrael, & percutiet filios
Moab, vaſtabitq; omnes filios Seth, & erit I-
dumæa poſſeſſio eius. Hæreditas Seir cedet
inimicis ſuis. Iſrael vero fortiter aget. De Ia-
cob erit qui dominetur, & perdat reliquias
ciuitatis &c. In quibus verbis Balaam prædi
xit totum diſcurſum & proſperitatem illius
populi, & futurum regnum Chriſti ex illo
populo naſcituri, prout ſibi à Deo fuerat re
uelatum in illo ſacrificio. Vnde per hoc qđ
dicit. Quàm pulcra tabernacula &c. præui-
dit qualiter ille populus debebat capere to-
tam terram Moab, & tranſire Iordanẽ, & ca D
pere totam terram promiſſionis &c. Itẽ per
hoc quod ait. videbo illum, ſed non modò.
Intuebor illum, ſed non propè. Orietur ſtel-
la ex Iacob &c. prædixit prophericè, ortum
xp̃i ex illo populo ſecundùm carnem, & præ
dixit eius regnum vniuerſale, & triumphos,
& victorias eius futuras de populo iudaico,
& gentili. Et omnia iſta prænotauit Balaã in
illa benedictione. Sed tunc inſurgit grande
dubium, nam quomodo potuit Balaam tàm
grande myſterium videre ex diuina reuela-
tione, cum ipſe eſſet hariolus magnus, & ne-
cromanticus, & ſacrificaret demonibus? Ad
hoc reſpõdetur, ꝙ licèt Balaam eſſet magus,
tamen in illo ſacrificio non ſacrificauit de-
monibus, ſed Deo Iſrael. Vnde mos, & con-
ſuetudo erat apud magos, & ſacerdotes gen
tilium, quando erant in terra aliena ſacrifi- E
care Dijs indigenis, & illius patriæ, vt patet
per totum Virgilium. Et ſic legitur, ꝙ multi
gentiles inuocabant Deum Iſrael in aliqua
neceſſitate. Vnde legitur Ionę. 1. ꝙ qñ nautæ
laborarent in periculo tẽpeſtatis. acceſſit gu
bernator ad Ionam dicens Surge, & inuoca
Deum tuum ſi fortè recogitet Deus de no-
bis ne pereamus &c. Item Nabucodonoſor
expertus mirabilia, quæ fecerat Deus Iſrael
in eo, inuocauit ipſum, & confeſſus eſt ipſũ,
eſſe ſuper omnes Deos. Item Cyrus multa
donaria dedit ipſi Zorobabel, & Eſdræ pro
fabrica templi, vt ille populus oraret Deum
Iſrael pro eo in illo templo etc. Ita ergo pa
riter audiens Balaam mirabilia, quæ fecerat
Deus Iſrael in Aegypto, & in mari rubro, &
in toto deſerto pro illo populo ſuo, inde eſt
ꝙ volens prius ſcire voluntatem Dei Iſrael F
antequã malediceret, ideo ſacrificauit Deo
Iſrael, illos ſeptem vitulos, & arietes. Sed au
dita voluntate domini, & reuelata ſibi pro-
ſperitate, & diſcurſu illius populi, & quomo
do erat figura regni Chriſti ex illo populo
naſcituri, iõ aſſumpta parabola dixit. Quàm
pulcra es &c. Ex quibus patet, ꝙ Balaã nõ ſa
crificauit demonibus, nec quæſiuit ab eis re-
ſponſum in illo ſacrificio, ſed Deo Iſrael, &
ſic à domino Deo Iſrael habuit reuelationẽ
de Chriſto futuro, & de proſperitate eccle-
ſiæ, & ſic ex parte Dei benedixit Chriſtum,
& eccleſiam in illo populo aſſumpta parabo
la, & ideo dixit Balaam ad Balac. Non pote
ro præterire ſermonem domini Dei mei, vt
vel boni vel mali quid prophetã ex corde
meo.

A meo. Sed quicquid dominus dixerit hoc prophetã &c. Et ponitur ibi nomen domini tetragrammaton: quod ſoli Deo vero conuenit. Ex quo patet, quod verus Deus eſt ille, qui reuelauit ipſi Balaam futurum regnum Chriſti, & eccleſiæ. Itẽ hoc idem patet Deu. 23. quando ait Moyſes ad populum. Et quia conduxerunt contra te Balaam Beor de Meſopotamia Syriæ: vt malediceret tibi, & noluit dominus Deus tuus audire Balaam: vertitque maledictionem eius in benedictionẽ tuam, eò quòd diligeret te &c. Ex quibus patet, quod Balaam conſuluit dominum Deũ Iſrael in illo ſacrificio an malediceret illi populo. Sed quia Deus reuelauit ei proſperitatem, & diſcurſum illius populi vſq; ad Chriſtum, & exinde reuelauit ipſi vniuerſale regnum Chriſti, & proſperitatem, & pulcritudinem eccleſiæ: ideo prophetice benedixit illũ B exercitum, dicens. Quam pulcra tabernacula Iacob &c. Sed Salomon multò perfectius, & clarius per eandem benedictionem, & [ver ba ipſius Balaam præuidit in ſpiritu totam proſperitatem, & pulcritudinem, & ornatũ eccleſiæ Chriſti in bonis ſpiritualibus. Et iõ fecit iſtud quintum canticum aſſumendo parabolam primò ex benedictione Balaam facta in monte Fagor. Secundò ex benedictione Moyſi facta in monte Abarim antequã moreretur: eò quòd vtraque benedictio fuit figura benedictionis, & proſperitatis, & dotationis eccleſiæ Chriſti. Et ideo Salomon primò cantat decorem, & dotationem eccleſię ſponſæ Chriſti ſumendo parabolam ex benedictione ipſius Balaam. Secundò ex benedictione ipſius Moyſi. Secundum ibi: Vadã ad C montẽ myrræ, & hoc facit ſub metaphora pulcræ mulieris decenter ornatæ, & dotatæ.

Ad cuius intellectum eſt notãdum, quòd quatuor ſunt, quæ reddũt mulierem pulcrã, & ammabilem ſponſo. Primò pulcritudo corporis: quæ cõſiſtit in optima diſpoſitione mẽbrum. Secundò ſuauitas eloquentiæ, & facũdiæ. Tertiò decentia apparatus, & ornatus, quæ cõſiſtit in decentia veſtiũ, & monilium. Quartò in ſuauitate, & redolentia odoramẽtorum aromaticorum. Iſta ergo quatuor ſupradicta reddunt mulierem pulcrã, & amabilem, & ſponſo deſiderabilem. Sed iterum eſt aduertendum, quod licèt ſpõſus mũdanus poſſit dotare, & ditare ſpõſam ſuã in duobus vltimis. ſ. in copia ornamentorũ, & copia odoramentorũ: eò quod ſunt bona fortunæ: tñ nõ pt eã dotare in duobus primis. ſ. in pulcritudi- D ne corporis, & ſuauitate eloquẽtię: eò quod ſũt bona naturæ. Sed Xps ſponſus ſpũalis ecclæ in omnibus quatuor ſupradictis dotauit, & ditauit, & decorauit eccleſiam ſponſã ſuam: eò quod ipſã regenerauit, & ex ſuo latere peperit, quod ſic nõ ſolum ipſam ornauit veſtibus ſpiritualibus: ſed ẽt per ſingula membra diſpoſuit, & regenerauit, & iõ Salomon introducit Chriſtũ in hoc cantico aloquentẽ, & decorantẽ, & dotantem ecclam ſponſam ſuã, commendando eã de quatuor bonis ſupradictis. Sed quia Deũ aliquẽ cõmẽdare nil aliud eſt niſi ipſum cõmendatum, & bonum facere: quia dicere Dei eſt facere: iõ Chriſtus cõmendando ecclam ſuã dotat, & ditat, & pulcrificat, & ornat eam in bonis ſupradictis. Duo ergo facit Chriſtus principaliter ĩ hoc cantico. Nam primò commendando ecclm E ſpõſam ſuã dotat, & beatificat ipſam in duobus primis. ſ. in pulcritudine corporis, quæ cõſiſtit in optima, & decenti diſpoſitione mẽbrorum, & in ſuauitate eloquentiæ. Secundò dotat eã in duobus vltimis. ſ. in ornatu veſtium, & monilium, & in ſuauitate odoramẽtorum. Secunda pars incipit ibi. Vadã ad mõtem myrrę. Quantum ergo ad primũ eſt aduertendum ſm apoſt. 1. ad Cor. 12. & ad Eſe. 4. quod ſicut vnus homo naturalis conſtat ex diuerſitate membrorum officialium ſub vno capite, à quo totum corpus recipit omnem ſenſum, & motum per ſpiritus animales: ita pariter vniuerſa chriſtiana religio ſiue tota eccleſia conſtat ex diuerſitate ſtatuum, & cõditionum omnium fidelium ſub vno capite Chriſto, à quo recipit omnem virtutẽ, & vitam, & operationem ſpũalem. Vnde ſicut caput naturale influit in totum corpus, & vni- F uerſa membra ſenſum, & motum ad omnes operationes naturales, & dirigit, et regit totum corpus ſimul, et particulariter oĩa membra: ita pariter Chriſtus influit ſuam virtutẽ in totum corpus eccleſiaſticum, et ſingulariter in omnia membra, ad operandum ſpũaliter, et meritoriè. Et hoc intantũ, quod ſicut mẽbrum hominis naturalis nihil poſſet facere nec operari ſine capite, et virtute eius: ita pariter eccleſia, et quodlibet eius membrũ nullam operationem ſpũalem põt exercere ſine Chriſto: à quo habet omnem ſpiritualẽ virtutem: intantùm, quod nemo pt dicere Ieſu | niſi in ſpiritu ſancto. i. niſi inſpiratus per Chriſtum. Itẽ dicit rurſum apoſtolus ibidem, quod ſicut

A ſicut membra dominis naturalis ſunt adin-
uicem connexa,& connecesſitata:ita ꝙ vnũ
quodq; membrum officiale indiget opera,&
officio alterius ad perfectionẽ ſui officij, &
operationis:nam manus indiget officio pe-
dum,& pędes officio manuum:& pedes, &
manus officio ventris,& ſic de ſingulis: ſed
totum corpus indiget officio oculorũ, & au
rium,& totius capitis,& tamen vnumquod
quę iſtorum membrorum habet ſuum offi-
cium proprium,quæ quidem membra viuiſi
cãtur in vno corpore ſub uno capite:ex qui
bus omnibus reſultat vnus homo naturalis:
ita pariter Chriſtus caput eccleſiæ taliter di
ſpoſuit eccleſiam ſuam in diuerſitate mẽbro
rum:quia alios fecit apoſtolos: alios ꝓphe-
tas,alios euãgeliſtas,alios doctores,alios vir
gines,alios cõtinentes,alios cõiugatos,alios
B prælatos,& epiſcopos, alios p̃sbyteros, alios
diaconos &c.& ſic vnus Chriſtus verus ope
ratur omnia in omnibus iſtis, & per omnes
tanquã per ſua membra myſtica. Et ſic apo-
ſtoli dicuntur Chriſti inquantum Chriſtus
per ipſos peregrinauit totum orbem ad p̃di-
candum euangelium. Et dicuntur etiam lin
gua Chriſti, inquantum per ipſos prædica
uit:vt patebit. vnde Chriſtus ille,qui loque-
batur in ore apoſtolorum, & qui dabat eis
os ad loquendum, & oculos ad videndum,
& intellectum ad intelligẽdas ſacras ſcriptu
ras:prout dixit eis Mat. 10. Dum ſteteritis an
te reges, & præſides nolite cogitare quo-
modo aut quid loquamini. Dabitur enim
vobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim
vos eſtis,qui loquimini:ſed ſpiritus patris ve
ſtri qui loquitur in vobis &c. Ex quibus om-
C nibus concludit apoſtolus, quòd ſicut om-
nia membra corporis naturàlis nõ ſunt vnũ
membrum, ſed multa ſe inuicem adiuuan-
tia: nec eundem actum habentia,ſed plures
ſe coexigẽtes:ſed omnia ſunt vnum corpus:
ita nos ſumus adinuicem membra. Et ita
tota eccleſia conſtans ex diuerſitate mem-
brorum, & diuerſorum ſtatuum,et officio-
rum ęſt vnus Chriſtus myſticus eò quòd vi-
uificatur,& regitur ab vno capite Chriſto,&
quia vnus Chriſtus verus eſt, qui operatur
omnia in omnibus membris eius. Vnde ſi
cut ſol per ſuum influxum, & virtutem o-
peratur in omnibus iſtis inferioribus; ita
Chriſtus in omnibus membris ęccleſiæ, &
ſic iſta eccleſia ſortitur diuerſa nomina,
ſub Chriſto. Vnde inquantùm recepit om-
nem virtutem à Chriſto, & Chriſtus opera D
tur,& exercet virtutes ſuas in ea, & per eam
dicitur corpus Chriſti, & quilibet ſtatus, &
quilibet fidelis dicitur membrum Chriſti, &
omnes ſimul dicuntur membra Chriſti. Sed
inquantum totą eccl'a exiuit de latere Chri
ſti,ſicut Eua ex Adam:& ſumus os ex oſſib,
Chriſti,& caro ex carne eius: vt inquit apo-
ſtolus ad Eſe.quinto, & maximè quia Chri-
ſtus quotidie regeneras filios,& multiplicat
prolem ſpiritualem ex eccleſia per baptiſ-
mum, & eccleſia nutrit eos per eccleſiaſtica
ſacramenta: ideo dicitur vxor Chriſti. Vnde
dicit apoſtolus ibidem: quòd Chriſtus valdè
diligit eccleſiam ſuam tãquàm vxorem: qa
eſt os ex oſſibus eius, & caro ex carne eius:
ſicut Eua ex Adam. Nam illud, quod dicitur
Geneſis. ſecundo. Hoc nunc os ex oſſibus
meis,& caro ex carne mea:ꝓpter hoc dimit E
tet homo patrem, & matrem,& adhærebit
vxori,& erunt duo in carne vna et cætera.li-
cèt fuerit carnaliter completum in Eua: ta-
men fuit magnũ ſacramentum quod poſtea
fuit ſpiritualiter completum in Chriſto, &
eccleſia. Quia ex latere Chriſti exiuit sãguis
& aqua:vnde habent efficaciam,& virtutem
omnia ſacramenta eccleſiaſtica:ꝑ quæ rege
narantur fideles,& nutriuntur continuè: &
multiplicata eſt tota eccleſia. Et ſic tota ec-
cleſia dicitur os ex oſſibus. Chriſti quantum
ad firmos,& perfectos fideles,& dicitur ca
ro ex carne Chriſti quantum ad infirmos,&
imbecilles. Sed ſatius dicitur os ex oſſibus
quantum ad fidẽ articulorum,& caro ex car
ne quò ad gratiam ſacramentorum. Nam
tàm fides articulorum quàm gratia ſacramẽ
torum exiuit ex latere Chriſti: quãdo exiuit F
ſanguis,& aqua:vt ait Ioãnes in ſua Canoni
ca prima.capit.5.dicens. Tres ſunt qui te-
ſtimonium dant in terra:ſpiritus aqua,et sã-
guis. Iſta eñi tria præbuerũt nobis teſtimo
niũ fidei:ꝙ Chriſtus erat verus homo,& fuit
verè paſſus,& mortuus pro eccleſia ſua ſpon
ſa. Item ibidem in cruce Chriſtus dimiſit pa
trem quantùm ad apparentiam: quia quaſi
derelictus à patre voluit pati,& mori, & di-
miſit matrem commendatam diſcipulo, &
iõ non appellauit matrem ſed mulierem:no
tificando quòd non erat ibi,nec patiebaẽ in
cruce tanquàm filius naturalis Mariæ,et tan
quàm hõ particolaris,ſed tanq̃ ſpõſus eccle
ſiæ,& redemptor vniuerſalis. Et ſic dicit apo
ſtolus,& Aug. ꝙ Chriſtus ibi reliquit patrem

A & matrem: & adhæſit eccleſiæ vxori ſuæ, quam ex ſuo latere edidit. Et ſic facti ſunt duo in carne vna quadam myſteria & ſacramentali & indiſſolubili vnione. Ex qua vxore Chriſtus continuè regenerat & multiplicat & nutrit & ſanat prolem ſuam per eccleſiaſtica ſacramenta. Et iſto modo eccleſia dicitur vxor Chriſti valdè dilecta ſecundum apoſtolum & Aug. Tertio autem modo tota religio Chriſtiana, ſiue eccleſia dicitur ſpōſa Chriſti dilecta. Et hoc dupliciter. Primò in quantum Chriſtus eam ſibi in baptiſmo deſponſauit: & ipſa ſibi integrā, & incōcuſſam fidem promiſit. Secundò inquātū Chriſtus eā ditauit, & varietate ornamentorū ſpūalium decorauit. Vnde de primò dicit apoſtolus 2. ad cor. 11. Deſpondi.n. vos vni viro virginē caſtam exhibere Chriſto. de ſecundo autem

B dicitur pſ.44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate. Item pſal.77. Rex virtutum dilecti dilecti: & ſpeciei domus eius diuidere ſpolia &c. Item Iſa.61. Gaudēs gaudebo in domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me veſtimentis ſalutis: & indumento iuſtitiæ circundedit me: quaſi ſponſam decorauit me corona: & quaſi ſponſam ornatam monilibus. Ex omnibus ſupradictis patet qualiter eccleſia inter cętera ſortitur iſta tria nomina, quia dicitur corpus Chriſti inquantum eſt conſtituta & pulcra & bene diſpoſita varietate membrorum officialiū. Secūdò prout proceſſit ex latere Chriſti, & Chriſtus continuè ex ea regenerat prolē, dicitur vxor Chriſti: ſed dicitur ſponſa inquantū Chriſtus ipſam ſummè diligit; & eam magnis ornamē-

C tis decorauit & ditauit. Omnia ergo ſupradicta præuidens Salomon in ſpiritu, maximè contemplando pſal. 44. & 67 & cæteros pſalmos Dauid patris ſui: confecit hoc canticum quintum: & cętera ſequentia: in quibus dotat & commendat eccleſiam ſponſam ſuā in pulcritudine & optima diſpoſitione membrorum: & in pulcritudine & varietate ornatus: & perfectione odoramentorum. Itē eſt aduertendum: ꝙ Chriſtus ſicut ſucceſſiuè ornauit & decorauit eccleſiā ſponſam ſuam ſecundum diuerſos ſtatus & gradus: ita pariter ſucceſſiuè commendat eam in reſiduo huius libri ſecundū diuerſos ſtatus & gradus. Iō in hoc quinto cantico cōmendat eam pro ſtatu apoſtolorum & diſcipulorum ante paſſionē ſuam. In octauo aūt cantico cōmendat eam pro ſtatu apoſtolorū & omniū fideliū immediatè poſt reſurrectionē. In nono aūt cōmēdat eam pro ſtatu pugnæ martyrum & religioſorum & doctorum. Il vltimo aūt cōmēdat eā pro ſtatu proſperitatis & pacis poſt cōuerſionem Cōſtantini. Item rurſus eſt aduertendum: ꝙ Chriſtus bis ornauit eccleſiā ſuā. **D** Primò in principio ſuæ oſtenſionis quando elegit ſigillatim omnes apoſtolos & diſcipulos: & miſit eos ad prædicandum. Secūdò immediatè ante paſſionem, quando inſtituit ſacramentum eucariſtiæ: & dedit apoſtolis p̄tatem confitendi illud ſacramentū. Et iō duo facit Salomon in hoc cantico. Nā primò introducit Chriſtum decorantē eccl'am ſuam in principio ſuæ oſtenſionis. Secūdò introducit eundē Chriſtum ornātem eandem eccleſiam ſuā immediatè ante paſſionē ſuam ibi. Vadam ad montem. Quantum ad primum **E**

eſt aduertendum: ꝙ Chriſtus non ſolùm ornauit eccleſiam ſuam: ſed etiam primò formauit eam, & parturiuit eam de latere ſuo: & regenerauit per baptiſmum: & diſpoſuit, & diſtinxit eam in varietate membrorum: qn in principio elegit apoſtolos & diſcipulos & baptizauit eos. Et tunc ornauit eam, & decorauit, quando tradidit poteſtatem diſcipulis, & miſit eos ad baptizandum. vt patet Math. 10: & Luc.9. & 10. Tunc.n. Chriſtus dedit eccleſiæ ſuæ in apoſtolis & diſcipulis oculos: & capillos: & dentes: & labia: & collū: & vbera & cætera membra. Hoc ergo prȩuidens Salomon memorat in hac parte octo membra ſponſæ Chriſti. Et introducit Chriſtum commendantem eccleſiam ſponſam ſuam in optima diſpoſitione iſtorum octo membrorum: quæ ſunt iſta ſcilicet oculi: ca- **F**

pilli: dentes: labia, eloquium, genæ, collum, vbera, per quæ quidem membra intelligit octo ſtatus, ſiue officia eccleſiaſtica. Vnde per **G** oculos intelligit apoſtolos, & prælatos eccleſiæ, quibus Chriſtus reuelauit ſecreta ſua, per quos quidem apoſtolos eccleſia videt miſteria ſacrę ſcripturæ tanquam per oculos. Et per capillos intelligit populos. Nam ſicut capilli deſcendunt, & procedunt, & dependent à capite: & multiplicantur in magnum numerum, ita populi fideles deſcendunt, & dependent à Chriſto capite eccleſiæ, & multiplicantur in magnum numerum per regenerationem baptiſmalem. Item per dentes intelligit eoſdem apoſtolos, & prælatos, & doctores, & prædicatores eccleſię

A per quos eccleſia maſticat,& ruminat,& di-
gerit intelligentiam ſacræ ſcripturæ tãquã ci
bos ſpũales ipſius animæ. Itẽ per labia intel
ligit primò coſlã apoſtolos, & doctores, qui
prædicarunt,& prædicant populis doctrinam
euangelicam. Et ex cõſequenti intelligit po-
pulos fideles, qui confitentur fidem articulo
rum,& veritatem euangelicã. Et per eloquiũ
dulce intelligitur ipſa veritas euãgelica, quã
apoſtoli prædicarunt, & prout ipſa eccleſia
catolica confitetur. Item per eloquium dul-
ce intelliguntur officia eccleſiaſtica, et ora-
tiones fidelium,quæ fiunt in eccleſia, Item
per genas intelliguntur viri religioſi,& vir-
gines, & continentes. in quibus conſiſtit ho
neſtas eccleſiæ. Item per collum intelligun-
tur prælati eccleſiæ: qui poſiti ſunt in turri
eccleſiæ tanquam ſupra turrim Dauid ad
B ſpeculandum ne veniant inimici eccleſię ad
inuadendum eam: de quibus dicitur Eze. 3.
& 33. Fili hominis ſpeculatorem dedi te do-
mui Iſrael. Item per duo vbera eccleſiæ ſimi
lia duobus gemellis capreę intelliguntur duo
teſtamenta: quorum lacte,& doctrina nutriũ
tur fideles. Et etiam per vnum vber intelligi
tur fides articulorum ſiue doctrina ſacrę ſcri
pturæ, Et per aliud intelligitur gratia ſacra-
mentorũ: quibus duobus vberibus tota chri
ſtiana religio fruitur, & creſcit, & nutritur
in hac peregrinatione. Sub tali ergo diſpoſi
tione membrorum decorauit, & formauit
Chriſtus eccleſiam ſponſam ſuã. Ipſe enim
Chriſtus dedit oculos columbinos ſponſæ
ſuę: quando dixit apoſtolis. Eſtote pruden-
tes,ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut colum-
bę. Mat. 10. Item ipſe dedit ipſi copiam capil
lorum: quando dixit ibidem. Meſſis quidem
C multa operarij autem pauci. Et Ioan. 4. quan
do dixit. Videte regiones: quia albæ ſunt ad
meſſem. Item tunc dedit Chriſtus dentes ec
cleſię ad ruminandum, & ſuggerendum, quã
do dixit. Veniet ſpiritus veritatis, & docebit
vos omnem veritatem, & ſuggeret vobis o-
mnia quæ dixi vobis. Ioan. 4. Item quando
aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcriptu-
ras. Lucæ 24. Item tunc dedit eis labia coc-
cinea ad loquendũ eloquium dulce quando
dixit eis Dominus, dũ ſteteritis ante reges,
& præſides nolite cogitare quomodo aut q̃d
loquamini: dabitur enim vobis in illa hora
quid loquamini. Math. 10. Item tunc dedit
Chriſtus eccleſiæ genas rubeas ad præben-
dum bona exempla honeſtatis populo; quan
do dixit apoſtolis. Vos eſtis ſal terræ, q̃ ſi ſal- D
euanuerit: in quo ſalietur? & vos eſtis lux
mundi, præbendo ſup. exemplum vitæ, & do
ctrinæ. Item tũc Chriſtus dedit eccleſiæ col-
lum,& turrim fortitudinis ad tolerandos; &
repellendos incurſus inimicorum, quãdo di-
xit. Ecce ego mitto vos ſicut agnos i medio
luporũ. Nolite timere eos qui occidunt cor-
pus &c. Itẽ tunc Chriſtus dedit eccleſiæ duo
vbera ad lactandos fideles, quando dixit Pe-
tro. Paſce oues meas &c. Ioan. 21. Et ſic pa-
tet qualiter Chriſtus diſpoſuit, & decorauit
ſponſam eccleſiam varietate membrorum
ſm exigentiam ſuam,& qualiter reddidit ip-
ſam pulcram,& ſufficientem nec deficientẽ
in neceſſarijs. Et de hac pulcritudine,& ſuf-
ficientia,& optima diſpoſitione commẽdat
eam Chriſtus in hoc quinto cantico, dicens:
O quàm pulcra es amica mea ſponſa, in di E
ſpoſitione mẽbrorum ſupple. Et quàm pul-
cra es, in apparatu,& ornatu veſtimentorũ,
& odoramentorum ſupple. Et notanter di-
cit bis: quàm pulcra es, i. vt vnum referatur
ad diſpoſitionem membrorum, & alterum
ad ornatum veſtimentorum,& odoramẽto-
rum, vt patebit,& ideo quò ad primum, ſub
dit, oculi tui columbarum. i. perſpicaces, &
penetrantes myſteria ſacræ ſcripturæ, ſicut
columbarum. q.d. Apoſtoli,& prælati, & do
ctores, per quos vides tanquàm per oculos,
ſunt perſpicaces,& penetratiui ſicut oculi co
lumbarum, quia quæcunque audiui à patre
meo, nota feci eis. Et iſta ſcientia, quam dedi
eis, non eſt inflata,& ſuperba, & leonina, ſed
humilis,& columbina.& nõ dedi apoſtolis,
& doctoribus meis oculos leonum ſuperbo-
rum, ſed oculos ſimplicium columbarum, F
Sed iſta ſimplicitas, & humilitas latebat in
mente, & conſcientia apoſtolorũ, quia ſciẽ-
tia eorum erat non inflata, ſed cum interio-
ri humilitate,& bona intentione,& caritate;
ideo ſubdit. Abſq; eo quod intrinſecus la-
tet. q.d. Oculi tui intellectuales ſunt ſubti-
les, & perſpicaces ſicut columbæ, non cum
tumore ſuperbiæ, ſed cum humilitate,& ca
ritate in conſcientia latente, & ideo nolui
eligere ad apoſtolatũ philoſophos,& impera-
tores, ſed ſimplices,& piſcatores, vt non per
philoſophos lucrarer piſcatores, ſed p piſca-
tores lucrarer philoſophos,& impatores. Et
infirma,& abiecta, & humilia huius mundi
elegi, vt fortia,& ſupba quæque confunde-
rem,& vincerem. Deinde cum dicit: Capilli

A tui etc. comparat capillos.i. populos eccleſię ſponſæ Chriſti gregibus caprarum, quę generantur, et multiplicãtur in mõte Galaad. Ad cuius intellectum eſt notandum, ſicut dictum eſt in expoſitione cantici Moyſi, et legitur numeri 32. ꝙ in monte Galaad, et in tota terra Baſam, quæ adiacet iuxta mõtem Galaad, generantur, et multiplicantur magis greges caprarũ ꝙ alibi: ſicut accidit, ꝙ vna regio aut terra eſt magis apta ad generationẽ quorundam animalium, quàm altera. Ita, et illa regio eſt apta, et vberrima paſcuis ꝓ animalibus alendis, et generandis. ideo petierũt eam filij Ruben in ſortem tanquã maiores. vt patet Numeri 32, ideo ſponſus comparat capillos.i. populos eccleſiæ ſponſæ ſuæ, gregibus caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad. Vnde eſt aduertendum, quòd in hæ-
B breo ponitur vnum verbum, quod ſignificat calefieri in generatione, ubi dicitur, Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ calefiunt de monte Galaad. q.d. populi tui ſunt multiplicati in magnum numerum per totum orbem terrarum per regenerationem baptiſmalem, ſicut greges caprarum per calorem coitus carnalis multiplicantur in monte Galaad, & idem ſenſus eſt. Nam populus Chriſtianus aſcendit, & multiplicatus eſt in magnum numerum per baptiſmum. ſicut capræ aſcenderunt, & creuerunt in magnum numerum in monte Galaad per generationem carnalem. Deinde cum dicit. Dentes tui ſicut greges tonſarum: comparat dentes huius ſponſæ, qui ſunt apoſtoli, & prædicatores, & euangeliſtæ, & doctores, gregibus ouium eiuſdem regionis. Vnde eſt aduertendum, quòd quia
C illa regio eſt calida: greges ouium balneantur, & lauantur in aquis illius planitiæ Baſan: & dum oues ſunt lotæ aſcenderunt ad montem Galaad, & cæteros montes circumadiacentes, & ſic fiunt albisſimæ, & pingues. & ſic tàm oues, quàm capræ ſunt valdè generatiuæ, & ſic multiplicant prolem, & generationem in magnum numerum: intantum, quòd nulla eſt ſine prole: imo dicitur, ꝙ pariunt geminos fœtus ultra conſuetudinem ouium, & caprarum aliarum regionum. Et ideo in duobus comparat dentes eccleſiæ gregibus caprarum, & ouiũ illius regionis. Primò in albedine, & munditia. Secundò in fœcunditate, & ubertate prolis. Dicit ergo. Dentes tui, qui ſunt apoſtoli, & euangeliſtæ, et doctores, & prædicatores, ſunt albiſſimi, & mun-

ani

di ſicut greges tonſarum.i. ouium, quæ aſcẽ D
derunt de lauacro, & balneo in æſtate in illa regione, & ſunt fęcũdæ in generatione intantùm, quòd omnes ſunt fęcundæ duobus gemelis, quia quælibet earũ parit duos gemellos, & nulla eſt ſterilis, ſine prole inter illas. q.d. quòd ita fuerunt apoſtoli, & euangeliſtæ, & doctores, & prædicatores in primitiua eccleſia ſ. mundi; & purificati ꝑ Chriſtũ ex lauacro baptiſmali: & ita fœcundi per dona gratiarum, quòd nullus fuit ſterilis, & ſine fructu inter eos: quia vnuſquiſque eorum non ſolùm conuertit vnam prouinciam per ſuam prædicationem: ſed etiam duas, & tres. Ad cuius intellectum eſt aduertendũ, quòd ſicut in homine naturali ſunt dentes anteriores, qui dicuntur inciſorij ad ſcindendum, & ſunt alij collaterales, qui dicuntur molares ad molendum, & terendum; & E
ruminandum cibum materialem, ita pariter eccleſia ſponſa Chriſti habuit dentes anteriores in principio. ſ. apoſtolos, & euangeliſtas, qui inciderunt nobis ſacram ſcripturam in quatuor euangelia, & epiſtolas, & canonicas, & actus apoſtolorum, & apocalypſim. Sed poſtea dati ſunt eccleſię dẽtes poſteriores, & molares. ſ. doctores, & prędicatores qui contriuerunt, & indigeſſerunt, & gloſarunt, & declararunt, & ruminarunt nobis totam doctrinam euangelicam, & apoſtolicã, quam illi prius inciderant. Et ſic nullus illorum fuit ſterilis ſine fructu, imo quilibet illorum talentum ſibi à Chriſto traditum geminauit, & omnes reuerſi ſunt ad Chriſtũ portantes manipulos ſuos, ſicut Chriſtus dixit eis. Ego miſi vos vt eatis, & fructum afferatis &c. Ioan. 15. Sed quia ipſi apoſtoli, & euã- F
geliſtæ, & doctores, & prædicatores, & prælati non ſolùm ſunt dentes eccleſiæ ad ſcindendas, & ruminandas ſacras ſcripturas, ſed ſunt labia ad loquendum, & prædicandum doctrinam euangelicam, & apoſtolicam populis fidelibus, ideo ſubdit. Sicut vitta coccinea labia tua. vnde labia apoſtolorũ, & euangeliſtarum, & omnium doctorum dicuntur coccinea, quia nunquam fuerunt ſine rubedine, & ardore, & igne caritatis, quia finis totius legis eſt caritas, & ſic omnes loquebantur cum rubedine caritatis, ideo dicuntur habere labia coccinea. Vnde ſicut rubedo cocci ſiue Alquermes decorat labia pulcræ mulieris, ita rubedò caritatis decorat totam ſacrã ſcripturam, nec poteſt eſſe aliquis bonus, nec

eius

A eius opus meritorium,niſi fundetur & ,ꝓce-
dat à caritate:& tendat in caritatem.Et ideo
eloquium talium labiorum dicitur dulce :
& generat dulcedinem in animo audientiū
cum fide,& caritate attendentium,& qa to,
ta ſacra ſcriptura procedit a talibus labiis,&
inter talia labia verſatur,& ruminatur, ideo
dicit Dauid pſal. 118.Quàm dulcia faucibus
meis eloquia tua ſuper mel ori meo . Item
pſalmo 18. Deſiderabilia ſuper aurum , &
dulciora ſuper mel & fauum . Et hoc inten
dit innuere ſponſus:cum ait.Sicut vita cocci
nea labia tua , & eloquium tuum dulce .
Deinde cum dicit.Sicut fragmen mali puni
ci : ita & genæ tuæ . commendat ſponſam
ſuam eccleſiam quò ad ſtatum religionis, &
honeſtatis:ſiue de religione& honeſtate qua
debet mittere & pollere principaliter omnis
B prælatus & religioſus:& ex conſequenti om
nis fidelis, quæ quidem religio,& honeſtas,
maximè oſtenditur in genis & in erubeſcen
tia genarum.Ad cuius intellectum eſt notā-
dum,ꝙ genæ ſunt illæ partes vultus quę sūt
immediatè ſub oſculis,tenentes naſum ī me
dio , & ſic ſunt partes anteriores & nudæ ,
quas partes natura pilis non cooperit ſicut
cæteras partes capitis:nam natura cooperuit
verticem capitis capillis:& texit tempora &
maxillas pilis barbæ in viris: & tamen dimi-
ſit ſolas genas nudas ſine pilis: vt per barbā
oſtendatur fortitudo,& grauitas,&,autoritas
in viro,& per genas circunquaque ſiue ad la
tera conteſtas oſtēdatur veritas & honeſtas
in eo quò ad conuerſationem . Vnde genæ
ſunt nuntiæ , & quaſi ſpeculum cordis , &
interioris intentionis quò ad gaudium,& læ
C titiam,& triſtitiam,& timorem,& audaciam
& veritatem . Nam quando quis gaudet in
corde,ridendo oſtendit gaudium in genis,&
quando triſtatur demiſſis genis incipit flere:
& ſic oſtendit in genis dolorē cordis:& quā-
do timet mortem illico genę hominis palle-
ſcunt:eò ꝙ ſanguis fugit ad tegēdum & ſub
ueniendum cordi, ſed ſi timet infamiam tūc
genæ erubeſcunt quodam leui rubore,eo ꝙ
ſanguis exit ad ſuperficiem genarum volens
quaſi eas cooperire : ne lædantur aliqua in
famia.Item quando quis nil timet & loquiē
veritatem : tunc loquitur vultu ſereno non
mutato:cuius oppoſitum facit quādo loqui-
tur mendacium, & ſic patet qualiter genæ
ſunt ſpeculum honeſtatis,& veritatis totius
hominis . & ideo natura reliquit eas nudas :

ſed circuntexit eas pilis capitis & barbæ in D
viris. Sed quia fœminæ non habent barbā :
ideo nutriūt comam & crines capitis,vt poſ
ſint regere tempora & maxillas ad circunte
gendas genas.Et poſtquam ſunt nuptę, con
ſuetudo,& natura docet,ꝙ velent,& tegant
caput,& collum,& maxillas artificialiter cū
panis lineis aut ſericis:vt ſolus vultus.ſ.ocu-
li,& genæ,& os, maneat nudus ad exercen-
da officia eorum:puta oculi ad videndum,&
os ad loquendum,& guſtandum:& nares ad
odorandum,& genæ vt ſint ſpeculum ſupra
dictorum:ſ. veritatis,& honeſtatis . Et ideo
dicit Salomon in perſona Chriſti in hac par
te:quod ſicut iſta ſponſa Chriſti habet ocu-
los,qui ſunt apoſtoli,& prælati,& doctores:
ita ſimiliter habet genas,qui eſt prælatorum
ſtatus,& religioſorum:in quibus tanquam in
ſpeculo oſtenditur veritas,& honeſtas chri E
ſtianæ religionis,& debent eſſe ſpeculum re
ligionis,& honeſtatis,& veritas in vita,& do
ctrina:vt exemplo,& doctrina eorum cæteri
moueantur ad credendum, & bene operan-
dum,de quibus dicit Xp̄s Mat.5.Vos eſtis ſal
terræ:& vos eſtis lux mundi. &c,Et ideo cō
parat ſtatum prælatorum, & religioſorum ,
& totius chriſtianæ religionis ad fragmē ma
li punici ſiue granati per medium ſecti. Pri-
mò,quia continet multa grana ſub quodam
ordine congregata,& ſituata.Secundò,quia
oīa illa grana ſunt vndiq; vna pelle cōtecta
ꝑter illam partem mediam.Tertiò qa illa gra
na oſtendunt faciem rubeam.Quartò qa ta-
lia sūt intrinſecus ſicut extrinſecus quò ad ru
borem,& ſaporem:qa talia ſunt illa q̄ latent
ſicut illa q̄ apparent in ſuperficie fragminis.
Talis ergo erat ſpōſa Xp̄i.ſ.eccleſia apoſtolo F
rum in principio,& talis dēt eſſe oīs p̄latus ,
q̄libet religio.Nam primò tota illa multitu-
do erat ſub vno paſtore Xp̄o ordinata,& po
ſtea ſub Petro.Secundò omnium erat aīa v-
na,& cor vnum in Deo: ut patet in Actibus
apoſtolorum.Item tertiò quia omnes rube-
bant,& feruebant rubore,& igne caritatis .
Quartò:quia quales erant in vultu,& ore ex
ternis:tales erant interius in corde,& ecōuer
ſo,& iō ibant gaudētes à conſpectu concilij
qm̄ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cōtu-
meliā pati:nō timētes minas principū, dicē-
tes. Magis oportet obedire Deo q̄ homini-
bus Actu.5.Et ſic prelati,& religioſi debēt eſ
ſe ſicut fragmen mali granati,ſ. viuete ſub
vna cōitate,& ordinata religione, & oſten-
dere

A dere honeſtatem in facie,& veritatem in ore ad exemplum aliorum. Et debent rubere non ſolum rubore caritatis non fictæ:ſed etiam rubore erubeſcentiæ,& verecundiæ in facie,id eſt debent cauere,& erubeſcere peccare,ne oculos diuinæ maieſtatis offendant & ne proximis, & inferioribus exemplum peccandi,& ſcandalum prębeant,eo ꝙ ſunt poſiti tanquam ſpeculum & lumen ſup cādelabrum,quibus dixit Chriſtus. Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrū qui in cęlis eſt Mat. 5. Et ſic etiam non ſolū p̄latus,& religioſus. ſed etiam quilibet chriſtianus debet erubeſcere peccare, nō ſolum ne offendant Deum, ſed etiam proximum, ipſum ſcandalizando. Quod maximè eſt in prelatis, & religioſis, & eccleſiaſticis atten-

B dendum. Ideo dicit Aug. in ſermone de communi vita clericorum. Bona opera ſunt facienda propter nos & conſcientiam noſtram;ſed bona fama ſeruanda eſt propter uos & exēplum veſtrū. Et ſic patet qualiter ſtatus prælatorum,& religioſorum ſunt genæ eccleſię ſponſe Chriſti, & qualiter ſunt ſicut fragmen mali punici. Et ideo Chriſtus volens cōmendare ſponſam ſuam eccleſiam quo ad religionem,& honeſtatem,quę maximè viguit in apoſtolis,& doctoribus,& martyribus, & ſacerdotibus in primitiua eccleſia, dicit. O ſponſa ſicut fragmē mali punici eſt bene ordinatum & rubicundum, ita genę tuę.ſ. apoſtoli,& euangeliſtę,prelati,& religioſi, & omnes chriſtiani ſunt rubicundi rubore caritatis,& erubeſcentię,& honeſtatis,& veritatis. Sed quia talis honeſtas non eſt ficta nec pal

C liata,ſed vera & intrinſeca,talis in corde,qualis in facie, ideo ſubdit. Abſq; eo quod intrinſecus latet.ſ. vltra rectam intentionem & effectum caritatis latentem in corde. Deinde cum dicit. Sicut turris Dauid collum tuum &c. comparat ſtatum prelatorum & apoſtolorum,& doctorum ipſi turri Dauid. Ad cuius intellectum eſt notandum, vt legitur 2. Reg. & Dauid edificauit turrim altiſſimam in monte Sion,vt eſſet ſpecula ad præuidendum de longe inimicos venientes contra ciuitatem Hieruſalem,& muniuit ipſam copia armorum & propugnaculorum in defenſionem ciuitatis,& vt omnes confugerēt ad eam,& ſaluarentur tempore neceſſitatis: & belli. Per quam quidem turrim figurabatur ſtatus apoſtolorum,& p̄latorum, & doctorum,& predicatorum, qui ſunt poſiti altiores in gradu dignitatis,& ſcientię tanquā ſpeculatores ad preuidendos inimicos eccleſię.ſ. infideles,& hereticos. Et ideo armauit eos Chriſtus armis, & propugnaculis ſpiritualibus,quę ſunt arma virtutum,& donaſpiritus ſancti,ad repellendos incurſus infidelium,& hereticorum, & ideo dicuntur collum eccleſię. nam ſicut collū eſt aliqua pars corporis ſub capite, per quod deſcendunt omnes vires capitis,& ſenſus,& motus à capite ad omnia membra inferiora, ita ſunt apoſtoli,& prælati altiores immediatè ſub capite Chriſto,per quos deſcendit oīs poteſtas & vires ſpirituales a Chriſto capite in cętera membra corporis eccleſiaſtici,& myſtici. Item ſicut ſpeculator erigit collum ad videndum delongè, & ſpeculandum inimicos, & res longinquas,ita pariter eccleſia tanquam erigens collum per prælatos,& pdicatores preuidet,vt caueat mala futura. Item ſicut caput in quo ſunt oculi, ponitur ſupra collum,vt preuideat longinqua,ita oculi eccleſię ſunt ſupra prelatos, & predicatores ad preuidendum mala futura,& precauendum nociua. Et ſic patet qualiter prelati,& doctores, & predicatores ſunt collum eccleſię,altiores in ſcientia,& dignitate & poteſtate ſimiles turri Dauid ad præuidendas, & precauendas inſidias, & incurſus inimicorum, & infidelium,& hereticorum. De quibus dicitur Eze. 30. Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael; & ideo dicit Chriſtus. O ſponſa collum tuum eſt altiſſimum, & fortiſſimum in eminentia dignitatis,& ſciētię, & ſapientię,& poteſtatis,& muniiſſimum ſicut turris Dauid in armis ſpiritualibus virtu D

tum,& donorum,quę quidem turris eſt ędificata In propugnaculis ad propugnandum contra inimicos,& oīs armatura huius turris eccleſię eſt armatura non debilium, ſed fortium, quia armatura eccleſię non timet eos qui ſolum occidunt corpus, ſed tantū timet dn̄m,q poteſt animam occidere,& mittere in gehennam, ideo apoſtoli, & martyres non timebant reges, & preſides mundi, nec verbera carnificum,eo ꝙ armatura eorū erat armatura fortium,& inexpugnabilis turris,quę quidem armatura ſunt dona ſpiritus ſancti. Deinde cū ſubdit. Duo vbera tua &c. oſtendit qualiter eccleſia ſponſa Chriſti non ſolum eſt turris inexpugnabilis,& habet armaturam fortium ad repellendos incurſus,

&

A & inſidias inimicorum:ſed etiam habet duo
vbera ad alendos, & nutriendos,& lactãdos
fideles filios.Quæ quidem vbera ſunt duo te
ſtamenta,ſcilicet nouum,& vetus,quorum la
cte lactat,& nutrit duos hinnulos gemellos:
ſcilicet duos populos ſub vna fide Chriſti cõ
gregatos,ſcilicet eccleſiam ex vtroque popu
lo.Iudaico,ſcilicet & gentili ſub vna fide cõ
uerſam.Item etiam habet eccleſia duo vbe-
ra.ſ.vber , & maſſillã doctrinæ ſacræ ſcriptu
ræ,& vber gratiæ ſacramentorum.Ex quorũ
vn o ſugunt fideles lac fidei articulorum: &
ex altero lac gratiæ ſacramentorum. Et iſta
ſunt duo vbera eccleſiæ quibus lactat,& nu
trit duos filios gemellos, ſcilicet ex vtroque
populo conuerſos,& etiam lactat duos hin-
nulus gemellos.ſ.perfectos,& infirmos vnde
in primitiua eccleſia iſti duo gemelli.ſ. pars
populi Iudaici,& maior pars populi gẽtilis
B venerunt ad fidem:q lactati ſunt, & nutriti
iſto duplici vbere.Et iõ dicit.Duo vbera tua
ſicut duo hinnuli gemelli capreæ, id eſt abũ
dantia in lacte ſicut duo vbera capreæ duos
gemellos lactantia,& nutrientia. Et compa-
rat vbera eccleſiæ vberibus capreæ:eò quòd
inter cætera animalia capreæ maximè abun
dãt lacte:& comparat,& appellat iſtos duos
populos gemellos : eò ꝙ antiquitus deſcen
dũt ab vna matre Eua:& ab vna vxore Noe
& nunc ſunt regenerati ex vna capra,ſcilicet
ex vna eccleſia per Chriſtum,& regeneratio
nem baptiſmalem. Sed quia iſte modus nu-
triendo filios eccleſiæ per lac fidei articulo-
rũ,& gratiæ ſacramentorũ durat per totum
diem,& tempus gratiæ,ſcilicet à primo ad-
uentu Chriſti:in quo incepit iſta dies aſpira
re,& durabit vſque ad finem mundi, in quo
C deſinet iſte dies gratiæ,& ſuccedet dies æter
nus gloriæ , qui quidem dies gratiæ finietur
in veſpere mundi,cuius finis dicitur nox, eò
ꝙ amplius non erit tempus operãdi,nec me
rendi , ſed præmium recipiendi,vt ait ſalua-
tor. Ioan.9. Oportet operari dum dies eſt:
veniet autem nox quãdo nemo poterit ope
rari. Ideo dicit ſponſus,quòd iſti duo gemel
li paſcuntur in liliјs,& roſis ſacræ ſcripturæ,
& in liliis gratiæ ſacramentorum. nõ in æter
num, ſed donec aſpiret dies , id eſt dum du
ret iſte dies gratiæ,& inclinentur vmbræ fi-
nalis iudicij , quia poſtea paſcentur iſti duo
gemelli pabulo æternæ fruitionis,& gloriæ.
Et ſic patet pulcritudo, & optima diſpoſitio
membrorum huius ſponſæ Chriſti, de qua
pulcritudine cõmẽdat eã ĩ hac prima parte.

SECVNDA PARS
Cantici Quinti.

Vadam ad montem myrrę,
Et ad collem thuris.
Tota pulcra es amica mea.
Et macula non eſt in te.
Veni de Libano ſponſa mea.
Veni de Libano, veni.
Coronaberis de capite Amana.
De vertice Sanir,& Hermon.
De cubilibus leonum.
De montibus pardorum
Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa
Vulneraſti cor meum.
In vno oculorum tuorum,
Et in vno crine colli tui. E
Quam pulcræ ſunt mammæ tuę
Soror mea ſponſa.
Pulcriora ſunt vbera tua vino.
Et odor vnguentorum ſuorum ſuper omnia aro mata.
Fauus diſtillans labia tua ſponſa.
Mel,& lac ſub lingua tua.
Et odor veſtimentorum tuorum.
Sicut odor thuris.
Hortus concluſus ſoror mea ſponſa.
Hortus concluſus,fons ſignatus.
Emiſſiones tuæ
Paradiſus malorum granatorum,
Cum pomorum fructibus.
Cypri cum nardo.
Nardus,& crocus.
Fiſtula,& cynamomum
Cum vniuerſis lignis Libani: F
Myrra,& aloes
Cum omnibus primis vnguentis.
Fons hortorum puteus aquarum viuentium.
Quæ fluunt impetu de Libano.

VAdam ad montem myrrę.
Hæc eſt ſecunda pars huius quinti cã
tici,in qua Chriſtus dotat , & decorat eccle
ſiam ſponſam ſuam ornamentis ſpiritualib.
& odoramentis aromaticis. & hoc ꝓut Sa
lomon præuidit in ſpiritu contemplãdo mi
ſteria , quæ fecit Moyſes ante mortem ſuã
in figura Chriſti . Ad cuius intellectum eſt
valde aduertendum,quod Moyſes dux illius
populi , cui omnia contingebant in figura
Chriſti, duos actus inter cæteros fecit im-

 mediatè

A mediatè ante mortem ſuam,dum fuit ꝓpin
quus morti ĩ fine ſui ducatus,vt patet ĩ Deu
terono.Nam primò congregauit maiores na
tu illius populi in campeſtribus Moab iuxta
Iordanem: & recitauit, & rememorauit eis
omnia beneficia,& miranda,quæ Deus eis
fecerat in illis quadraginta annis per totam
illam peregrinationem ab exitu Aegypti vſ
que ad illum locũ, & cõmemorauit eis om-
nes rebelliones,& ingratitudines quas com
miſerant contra Deum,& commiſſuri erant
ſucceſſiuè in futurum vſque ad extremum
tempus :in qua infidelitate,& malitia erant
manſuri , & ideo comminatiuè prædixit eis
per multas maledictiones eorum obſtinato
rum finalem punitionem, & confecit illud
canticum : ſcilicet Audite cœli quæ loquor.
In quo prædixit eorum finalem obſtinatio-
B nem,& punitionem,& damnationẽ,& finali
ter populi gentilis ſubſtitutionem,& cõuer-
ſionem: vt patet in fine canticium dixit .
Laudate gẽtes populum eius: prout ibi fuit
declaratum.Hoc autẽ facto:Moyſes ex Dei
præcepto aſcendit in mõtem Abrarim:& ex
inde ſpeculatus eſt totam terram promiſſio
nis:vt patet Deuterono.32.qua conſiderata,
& viſa benedixit duodecim tribubus prædi-
cendo eis bona futura: vt patet capitulo ſe-
quenti:ſcilicet 33.De quibus duobus actib.
contrarijs valdè admirati ſunt, & admiran-
tur magiſtri hebræorum.Admirantur enim.
quod Moyſes cum tanta vehementia male
dixerit illum populum:& comminatus fue-
rit ei tàm grauem punitionem,& bonorum
priuationem in illo cantico , & poſtea im-
mediatè cum tanto affectu benedicat eis ꝑ
C ſingulas tribus in capitulo ſequenti. Ad qđ
reſpondent : quòd quia Moyſes præuidit re-
belliones,& apoſtaſias eorum:& idololatriã
futuram: ideo primò comminatur malis , &
idololatrijs:ſed finaliter bene dicit bonis , &
fidelibus præſentibus,& futuris.Sed iſte intel
lectus eſt manifeſtè falſus.& inſufficiens.nã
in fine cantici maledictis Iſraelitis benedicit
populum gentilem. Item illæ maledictio-
nes omnes,& punitiones perſeuerant hodie
in toto illo populo: qui putat ſeruare legem
Moyſi, & abominatur omnem idololatriã .
Quæ quidem punitio omnes eos compre-
hendit:tàm bonos quam malos , quia oẽs ꝑ
ſeuerant in hac captiuitate,& miſeria per
1486 . annos poſt Chriſtum. Et ideo eſt di-
cendũ,quòd cęcitas,& malitia eorum impe-
dit eos ne intelligant ſacramenta Dei in il D
lis myſterijs clauſa Vnde Moyſes,qui fuit ve
rus propheta:non ſolum ꝓuidit ĩ nfidelitatẽ
crebram illius populi, quam debebant com
mittere contra Deum adorando idola, ſed
etiam præuidit vltimam obſtinationem , &
rebellionem futuram contra Chriſtum verũ
Meſſiam , quem principes ſacerdotum , &
Phariſæi debebant crucifigere,& ſucceſſores
eorum in eadem obſtinatione ꝑmanere in
extremo tempore vſque ad iudicium . Et iõ
Moyſes hoc præuidens in ſpiritu non ſolum
comminatur eis maledictionem temporalẽ
propter idololatriam , quam continuè com
miſerunt vſque ad deſtructionem primi tem
pli:ſed etiam comminatur eis maledictionẽ,
& pœnam tàm temporalem q̃ ęternam ꝓ-
pter infidelitatem quam commiſerant con-
tra Chriſtum Meſſiam ſuum in extremo tẽ- E
pore,in qua erant perſeueraturi vſque ad iu
dicium. Et hóc pàtet per hoc ꝙ dicit Moy-
ſes Deute.cap.31.in fine maledictionum,&
antequam pronunciet canticum. vnde ait .
Noui enim ꝙ poſt mortem meam iniquæ a-
getis , & declinabitis cito de via quam ꝓce-
pi vobis,&occurrent vobis mala in extremo
tempore qñ feceritis malum in conſpectu
domini,vt irritetis eum per opera manuum
veſtrarum.Ex quibus patet,ꝙ iſta captiuitas,
& punitio, quam patiuntur in hoc extremo
tempore , & vltima ætate poſt deſtructionẽ
ſecundi templi,non ineſt eis ꝓꝑ idololatriã,
ſed quia irritauerunt Deum occidendo Chri
ſtum Meſſiam ſuum,& ſemper irritant eum
manent in eadem obſtinatione . Sed quia
promulgata iſta ſententia Moyſes aſcendit
in montem Abrarim ex præcepto Dei , & F
ſpeculatus eſt , & conſiderauit totam terrã
promiſſionis vſque ad montem Libanum,
& Hermon,& Amana,& Sanir,& Galaad,&
vſque ad mare noſtrum , & vſque ad mare
mortuũ. In quo ſpatio erant collocandæ o-
mnes tribus ꝑ ſortes ſuas.Et præuidit quali-
ter in extremo tp̃e,ſcilicet in vltima ætate
Chriſtus Meſſias illam terram totam dẽbat
peragrare,prædicando,& miracula faciẽdo.
puta per totam terram Zabulon, & Nepta-
lim vſque ad radicem Libani,& trans Iorda
nem per terram Gad,& Manaſſes,& ꝑ terrã
Iuda,& Effraim.Ex quibus 12.tribubus Chri
ſtus debebat regenerare 12. apoſtolos , &
72.diſcipulos, per quos erat multiplicanda
tota eccleſia toto orbe diffuſa per regene-

rationem

A rationem baptiſmalem: quæ quidem eccleſia erat futura verus Iſrael ſm ſpiritum, & promiſſionem. Omnia ergo iſta præuidens Moyſes in ſpiritu conſiderando illam terrā de monte Abarim, benedixit in ſpiritu ꝓphetico 12. tribubus Iſrael ſpiritualibus, qui ex illis 12. apoſtolis erant in Chriſto regenerādi, & ſic patet qualiter Moyſes in figura Chriſti in illo cantico, & capitulis præcedentibus comminatur maledictionem, & temporalem punitionem filijs Iſrael ſecundum carnem: infidelibus, & Chriſti crucifixoribus. Sed capitulo trigeſimotertio, benedixit tribubus, & filijs Iſrael ſecundum ſpiritum per Chriſtum, & apoſtolus regenerandis: prout Moyſes præuidit in ſpiritu prophetico, & ſic illico poſt hæc Moyſes mortuus eſt in illo monte: vt patebit in cantico ſequenti, & ſic tollitur, B & ſoluitur contrarietas, quæ videtur in illis duobus actibus. Et ideo Moyſes non principaliter benedicebat illam terram promiſſionis materialem: quam oculis carneis diſtinctam per ſortes videbat: ſed benedicebat eccleſiam Chriſti per illam terram figuratam, quam oculis ꝓpheticis, & mentalibus toto orbe diffuſam cernebat. Vnde Moyſes aſpiciendo verſus aquilonem ex monte Abarim videbat qualiter altiſſimus mōs Libanus terminabat tanquam caput totam terram promiſſionis: ex cuius latere emanabat fluuius Iordanis, qui irrigat totam terrā promiſſionis & fecundabat eam vſque ad mare mortuum. Per quod præuidit in ſpiritu qualiter Xp̄s Meſſias in lege promiſſus erat futurus caput, & principium eccleſiæ: ex cuius latere debebat emanare fluuius baptiſmalis, & C virtus omnium ſacramentorum: qui debebat fecundare, & irrigare totam eccleſiam Chriſti ad regenerandos fideles. Item per hoc ꝙ illa terra erat tota circundata ab oriēte mōte Amana, & Sanir, & Hermon, & cubilibus leonum, & montibus pardorum, præuidit qualiter eccleſia Chriſti debebat anguſtiari, & infeſtari in principio à Iudæis, & infidelibus, & tyrannis, & imperatoribus idololatris & hæreticis. Et per hoc quod videbat eā obſeſſam à meridie deſerto Arabiæ: præuidit qualiter in medio temporis ab Arabibus, & Sarracenis erat affligenda. Sed per hoc quòd videbat illam terram ab occaſu obſeſſam mari noſtro mediterraneo: præuidit in ſpiritu qualiter in fine temporis, & in occaſu mundi eccleſia erat affligenda per Antichriſtum.

Sed quia Deus dixit Moyſi, quòd ipſe viuus D nō poterat introire terrā illam, ſed poſt mortem eius Ioſue debebat introire cum toto illo populo: & obtinere illam terrā &c. ꝑ hoc præuidit Moyſes in ſpiritu qualiter ante mortem Chriſti nullus poterat introire terrā viuentium, ſed poſt mortem, & reſurrectionē, Chriſtus debebat introducere totum populum fidelem in terram viuentium, & finaliter etiam per apoſtolos, & martyres, & doctores debebat triūphare de Iudæis, & imperatoribus, & hæreticis, & omnibus infidelib. Sub tali igitur reſpectu conſiderauit Moyſes totam illam terram promiſſionis: & conſiderādo benedixit, ſcilicet quia per illam benedixit eccleſiam Chriſti futuram: quam illa terra figurabat. Sed nunc reſtat applicare figuram figurato.

Ad cuius intellectū eſt aduertendum: ꝙ E Chriſtus per Moyſen figuratus, qui non venit legem ſoluere: ſed adimplere, & verificare omnia geſta, & dicta patriarcarum, & prophetarum eodem modo proceſſit in ſua ꝑegrinatione huius vitæ, ſicut Moyſes. Nam ſicut Moyſes per quadraginta annos duxit, & minauit illum populum per deſertum cum ſignis, & portentis vſque ad mortem ſuam: ita pariter Chriſtus per quadraginta menſes duxit populum ſuum, ſcilicet eccleſiam apoſtolorum, & diſcipulorum in hoc mundo, cōputando à die oſtenſionis ſuæ, ſcilicet baptiſmi vſque ad paſſionem. Nam per tres annos, & quatuor menſes prædicauit, & peregrinatus eſt poſt baptiſmum, ſecundum eos qui tenent, quod prima vel tertia Aprilis fuit paſſus, & ſic Chriſtus per quadraginta menſes fuit peregrinatus per totam terram F promiſſionis faciendo multò maiora miracula quàm Moyſes; ſcilicet mortuos ſuſcitādo, & infirmos curando, & demones fugando, & ventis imperando: quæ fuerunt multò maiora ſigna, & miracula quàm Moyſi, vt dictum fuit in expoſitione pſalmi duodecimi octaui, & in tractatu contra Iudæos. Item ſicut Moyſes in fine ſuæ peregrinationis cōgregauit maiores natu coram toto populo: & retulit totam legem, narrando omnia beneficia, quæ Deus fecerat illi populo, & comminatus eſt futuras maledictiones, & puniciones præuaricatoribus, & tranſgreſſoribus legis: ſicut dictum eſt: ita pariter Chriſtus in fine ſuæ peregrinationis ante mortem ſuam aſcendit Hieroſolymam, & videns

A ciuitatem ſacrilegam, & ſui Meſſiæ homicidam, comminando eius futuram ruinam fleuit ſuper illam &c. Et poſtea ingreſſus in tēplum eiecit ementes,& vendentes, & altera die congregatis maioribus natu, ſcilicet ſcribis,& phariſæis,& principibus ſacerdotū, exprobrauit eis iniquitates eorum, & comminatus eſt eis futuram punitionem temporalem, & æternam propter infidelitatem,& ingratitudinem, & homicidium, vt patet Mattæi vigeſimoſecundo,& vigeſimotertio, & vigeſimoquarto. Item ſicut Moyſes poſt datam maledictionem, & prænunciatā futuram punitionem illius populi rebellis aſcendit in montem Abarim,& conſiderata tota terra promiſſionis benedixit duodecim tribubus ſecundùm ſpiritum, & promiſſionem antequàm moreretur, ſicut dictū eſt. Ita pariter
B Chriſtus implendo illam figuram,& totam legem, poſtquàm comminatus eſt, & pnunciauit futuram damnationem ſuorū crucifixorum,& omnium ſucceſſorum obſtinatorum, aſcendit in montem Siō, & facta cœna cum diſcipulis ſurrexit à menſa, & lauit pedes eorum,& recumbēs inſtituit ſacramētum Eucariſtiæ,& tradidit ſeipſum eis ſacramentaliter. Et poſtea habuit longem ſermonem cum diſcipulis,benedicendo,& promittendo,& dando eis bona ſpiritualia, ſcilicet pacem,& charitatem,& ſcientiam in hac vita & promittendo futuram felicitatē, vt patet Ioan. 13. capitulo vſque ad 17. incluſiuè.

Ex quibus omnibus patet qualiter omnia quę fecit Moyſes,fecit in figura Chriſti. Et qualiter Chriſtus per omnia compleuit, & uerificauit omnia geſta Moyſi,& omniū ,p
C pherarū. Salomon ergo præuidens in ſpiritu oīa iſta myſteria Chriſti figurata p ſupradicta geſta Moyſi fecit iſtud canticum, introducens Chriſtum ad loquendum in hac ſecunda parte cantici, in qua Chriſtus dotat, & decorat ſponſam ſuam eccleſiam in apoſtolis,& diſcipulis congregatā in die Iouis ſancta,quando cœna facta lauit pedes diſcipulorum ſuorum,vbi oſtēdit eos pulcros, & mundos in anima ab omni inquinamento, poſt receſſum Iudæ, quibus tradidit ſacramentum eucariſtiæ tanquàm mundis. Et poſtea in ſuo teſtamento legauit eis ſuam pacem,& caritatem,& omnia bona gratię, vt patet per illum longum ſermonem,vbi oſtēditur qualiter dotauit, & decorauit eccleſiā ſponſam ſuam bonis ſpiritualibus per veſtimenta,& odoramenta,& fructus pomorum D intellectis. Dicit ergo Chriſtus ſponſus eccleſiæ. Vadam ad montem myrræ,& collem turis,id eſt aſcendam in Hieruſalem,quæ dicitur mons mirræ,& turis,eò,quòd ibi fiebant ſacrificia,& offerebantur oblationes, & adolebātur in altari tus,& myrra,& tymiamata, & cætera odoramenta ſignificantia paſſionē Xpi. Et iō appellat Chriſtus Hieruſalem montem myrræ, & turis, id eſt paſſionis, & ſacrificij. In hebræo autem habetur. Vadā ad montem Moria,id eſt ad montem vbi Abraam ſacrificauit filium ſuū Iſaac in voto, & arietem in effectu,quem montem appellauit in monte dominus videbitur,ſcilicet ſacrificari,& immolari ſup. ,put fuit declaratū in expoſitione pſalmi 47. & in pleriſque locis. Dicit ergo Chriſtus. Vadam ad montem myrræ,& collem turis,id eſt ad montē meæ E mortis,& paſſionis,quæ eſt Hieruſalem. Hoc profectò dixit Chriſtus poſt ſuam peregrinationem,quādo aſſumpſit 12. diſcipulos ſecreto, & dixit illis. Ecce aſcendimus Hieroſolymam, et filius hominis tradetur ad flagellandum,et crucifigendum. Mattæi 22. & Lucæ. 18. Deinde cum dicit. Tota pulcra es amica mea, commendando ſponſam ſuam dotat,et decorat,et pulcrificat ipſam Chriſtus munditia,et polcritudine ſpirituali, reddens ipſam puram,et mundam,non habentem rugam neque maculam.

Ad cuius intellectum eſt notandam,quòd Chriſtus in die Iouis ſancta,cœna facta ſurgēs à cęna antequàm inſtitueret eucariſtiā et traderet eam diſcipulis,lauit pedes eorū, vt oſtenderet munditiam,& puritatem eorū & quò nemo debet accedere ad tātūm ſacramentum niſi mundus ab omni macula,& la F be peccati,non ſolum mortalis,ſed etiam venialis,& non ſolum ab omni peccato in effectu, ſed etia in affectu,& cogitatione. Et ideo lauit pedes eorū, p quos ſenſualitas,& affectus,& cogitatio ſignificatur, & ideo dixit eis,qui mundus eſt à peccato ſup:in effectu, non indiget niſi, vt pedes lauet, id eſt ſenſualitatis affectuum,& cogitationū. Sed qa ſolus Iudas ſcarioth manebat in ſuo mala propoſito tradendi Chriſtum, quem iam vendiderat,ideo ſubdit. Et vos mundi eſtis, ſed non omnes,vt patet Ioannis decimoprimo. Et ideo poſtquàm Iudas filius perditionis receſſit ab illa ſocietate tanquàm membrum deciſum,& alienum ab eccleſia: tunc manſit

A manſit illa ſocietas, & eccleſia tota pulcra ſi
ne aliqua macula vel ruga, & ideo receden-
te illo dixit Chriſtus. Nunc clarificatus eſt
filius hominis,& Deus clarificatus eſt in eo:
vt patet ibidem.q.d.Chriſtus. Nunc iſta ſo-
cietas.ſ.eccleſia ſponſa mea manet clara,&
pura, & pulcra ſine macula, & hoc dicebat
Chriſtus, quia tota eccleſia conſiſtebat in
120.perſonis iuſtis,& mundis,cuius eccleſiæ
Chriſtus erat caput,& virgo Maria primum
membrum in puritate,& exinde apoſtoli,&
diſcipuli cum Maria Magdalena, & cæteris
mulieribus,& ſic tota erat pulcra eccleſia ſi-
ne macula,& ideo dicit Chriſtus in hoc can
tico. Tota pulcra es amica mea, quoad di-
ſpoſitionem membrorum ſecundum gradus
dignitatis,& officiorum ſicut dictum eſt, &
tota es pulcra quò ad ornatum virtutum, &
B macula peccati non eſt in te. Nam Chriſtus
caput huius eccleſiæ fuit immunis, & liber
non ſolum in perſona, ſed etiam in natura
ab omni labe peccati. Virgo autem Maria
fuit pſeruata in perſona per. gratiã ante lap
ſum. Cæteri aũt omnes fuerant mundati p
circuncisionem in ſignum, & per baptiſmũ
in te: prout dictum fuit in tractatu cõtra Iu-
dęos, & ſic illa ſocietas erat tota pulcra ſine
macula. Deinde cũ dicit. Veni de Libano.ex
plicat pulcritudinem huius ſponſæ. Ad cuius
intellectum eſt notandum ſecundum q di-
ctum eſt, q tota illa terra promiſſionis erat
figura eccleſiæ Chriſti ſm omnes ſuas par-
tes: quas continet,& quibus clauditur. Nam
Libanus, qui eſt in capite terræ pmiſſionis:
ſignificabat Chriſtum, qui eſt caput eccleſię,
& fluuius Iordanis fluens & emanans ex la-
C tere Libani,& diſcurrens,& irrigans,& fœcũ
dans totam terram promiſſionis figurabat
baptiſmum & cætera ſacramenta eccleſiæ ir
rigantia,& fœcundantia totam eccleſiam in
fructibus,& bonis ſpiritualibus. Et ideo ſi-
cut omnia bona terræ promiſſionis proue-
niunt ex Libano, & maximè per illam aquã
fluuii Iordanis, ita omnia bona ſpiritualia
proueniunt eccleſiæ ex latere Chriſti, à quo
fluxit ſanguis & aqua in virtutem eccleſia-
ſticorum ſacramentorum. Item tria bona fa
ciebat illa aqua Iordanis, vtilia in illa terra.
Nam primò mundabat, & lauabat ſordes,
quia ſine aqua nulla ſordes mundatur bene.
Secundò refrigerabat,& refocillabat & for-
tificabat bibentes. Tertiò fœcundabat terrã
in copia fructuum, & pomorum,& arborũ.

Ita ergo pariter aqua baptiſmi,& virtus alio D
rum ſacramentorum tria bona faciunt in ec
cleſia ſponſa Chriſti. Nam primò mundãt
ab omni ſorde peccati.ſ.originalis, venialis,
& mortalis. Secundò roborant, & fortifi-
cant ad reſiſtendum & pugnandum contra
carnem, & mundum & diabolum, Tertiò
generant fructus virtutum & meritorum in
anima. De iſtis ergo tribus bonis ſpiritualib.
commendat Chriſtus eccleſiam ſponſam
ſuam, irrigatam flumine ſanguinis ſui lateris;
& commendando dotat, & decorat eam.
Et primò commendat eam de munditia, &
puritate, quam adepta eſt per baptiſmũ, &
cætera ſacramenta ab omni peccato. Secun-
dò commendat eam de fortitudine & victo
ria quam adepta eſt per ſacramentum con-
firmationis & alia ſacramenta. Tertiò com
mendat eam de fructibus meritorum,& vir- E
tutũ quas adepta eſt per omnia ſacramenta.
Secundum ibi. Coronaberis. Tertium ibi.
Quàm pulcræ ſunt mammæ tuæ. Quantum
ergo ad primum eſt aduertendum. q Liba-
nus interpretatur candidus,& albus, eo quod
ſemper candet, & albet niuibus: à quo vndi-
que fluunt aquæ viuæ, maximè ex latere me
ridionali; à quo fluit Iordanis, qui quidem
mons ſignificat Chriſtum totum candidum
& immunem ab omni macula in perſona,&
in natura: ideo ex eius latere exit fluuius ſa-
cramentorum, qui omnia mundificat à pec
cato: & albificat albedine virtutũ.& ſic mun
dauit à triplici peccato.ſ.originali, actuali, &
veniali. Et ideo ſponſus albificans ſpõſam
ſuam & mundificans ab iſto triplici pecca-
to: dicit. Veni de Libano ſponſa mea, veni
de Libano: veni, id eſt veni de Libano candi
data per baptiſmum,& mundata à culpa ori F
ginali in Adam perpetrata: & veni de Liba-
no à culpa actuali, & mortali per pœniten-
tiam expurgata & dealbata. & veni dd Liba
no ab omni veniali per extremam vnctionẽ
mundificata,& candidata. Item quia in ba-
ptiſmo dantur nobis tres teologales virtu-
tes.ſ.fides,& caritas, & per quas anima red-
ditur munda,& candida: ideo ter vocat ſpon
ſam, dicens. Veni de Libano ſponſa mea,
ſ.candida per fidem, & veni de Libano per
caritatem,& veni per ſpem. Itẽ quia per ec-
cleſiaſtica ſacramenta conſequimur tria bo
na.ſ.fidem articulorum,& gratiam ſacramẽ
torum, & merita ex obſeruantia præcepto
rum, ideo vocat ter ſponſam ad recipiẽdum

A iſta tria bona dicens. Veni de Libano ſponſa mea, ſcilicet per fidem articulorum, & veni per gratiam ſacramentorum, & veni per obſeruantiam præceptorum: quæ quidē tria bona proueniunt eccleſiæ ex Libano, ſcilicet Chriſto capite, & ſponſo eius, emanantia ex latere eius: prout dictum eſt. Sed quia eccleſia ſponſa Chriſti veniens de Libano non ſolùm venit dealbata, & mundata ab omni labe peccati: ſed etiam venit armata fide, & ſpe, & caritate, quas accepit in baptiſmo, & ſeptem donis ſpiritusſancti, quæ recepit in confirmatione, & roborē, & augmento virtutum, quod accepit in Eucariſtia, & cæteris ſacramentis. quibus adepta eſt coronam victoriæ, & triumphauit de mundo, & carne, & diabolo. Ideo ſubdit ſponſus dicens. Veni, & coronaberis.

B Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd corona dabatur agonizantibus, & certantibus in ludis Megalenſibus, & olympiacis, vt ait Ariſto. 1. Ethicorum, & ſic dicit apoſtolus. 2. ad Timo. 2. quòd non coronabitur niſi qui legitimè certauerit, & ſic corona dabatur in ſignum victoriæ. & triumphi, & ſic ponitur hic coronari pro triunphare. Sed quia eccleſia talib. armis, & virtutibus de mondo, & carne, & diabolo triumphauit: ideo dicitur Veni, & coronaberis. i. triumphabis. Et ponuntur hic quinque montes ſignificantes metaphoricè quinque poteſtates: contra quas pugnauit, & de quibus triumphauit eccleſia? Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ſicut ſupra dictum eſt, quòd ſicut terra promiſſionis clauditur, & obſidetur ab oriente quinque montibus: ſ. Amana, & Sanir, & Hermō, & Galaad: in quo ſunt cubilia leonum, & verſus meridiem clauditur deſerto Farā; in quo

C ſunt montes Pardorum: Ità eccleſia per terram illam figurata fuit in principio, & ortu ſuo infeſtata, & obſeſſa a quinque poteſtatibus, & inimicis. Nam per Amana quod interpretatur anguſtians, fuit figurata poteſtas ſcribarum, & phariſæorum, & principū ſacerdotum, qui in principio infeſtarunt eccleſiā: vt patet in Actib. apoſtolorum. Et per Sanir, quod interpretatur lucerna ſiue ſcientia, figurabatur poteſtas philoſophorum omnium infidelium gentilium, quibus fuit puncta, & impugnata eccleſia in principio. Item per Hermon, quod interpretatur Anatema: fuit figurata poteſtas, & iniquitas hæreticorum, qui fuerunt excommunicati, & ſeparati ab

eccleſia: quam infeſtarunt, & afflixerunt tempore Arianorum, & aliorum hæreticorum. D
Et per leones intelliguntur reges, & imperatores: qui eccleſiam infeſtauerunt tempore martyrum. Item per montes Pardorum, qui ſunt in Arabia, intelliguntur poteſtas Saracenorum, quæ habuit ortum in Arabia, quę ſupra modum infeſtauit, & infeſtat eccleſiam per totum orbem. Sed quia de ſupradictis quatuor, ſ. Iudæis, & philoſophis, & imperatoribus, & hæreticis iam triumphauit eccleſia, ut patet intuenti, & debet triumphare finaliter de Pardis, & Sarracenis ſecundum ſcripturas prophetarum: Ideo dicit Chriſtus. Veni de Libano ſponſa mea, veni, & coronaberis, ideſt triumphabis de capite Amana, ideſt de culmine poteſtatis ſacerdotum, & ſcribarum, & phariſeorum, & de vertice Sanir. i. de culmine poteſtatis, & verticibus philoſophorum, & dę Hermon. i. de hęreticis anatematizatis, & dę cubilibus leonum: i. de Imperatoribus, & ēt etiam de cubilibus leonum, ideſt de templis idolorum; quę erant cubilia in quibus habitabant leones, & dracones. Iſa. 35. Et coronaberis. i. triumphabis finaliter de montibus, & regibus Pardorum. i. Agarenorum, qui dicuntur Pardi: eò quòd illa hæreſis eſt conficta ex diuerſis coloribus hæreſum: ſicut dictū eſt in expoſitione pſal. 63. Triumphauit etiam eccleſia de capite Amana. ſ. de peccato originali, quòd eſt caput, et principiū primum, Et de vertice Sanir, ideſt, de uerticibus concupiſcentiæ latentis in carne, quæ cauſat omne peccatum in uoluntate per conſenſum. Et de Hermon, ideſt de peccato actuali, quod ſeparat hominem a Deo. Et de cubilibus leonum, ideſt de perſecutoribus mundanis. Et de F
montibus Pardorum, ideſt de hæreticis pictis varietate mendacij. Iſti ergo quinque montes, ideſt quinque poteſtates infeſtarūt, & impugnarunt eccleſiam ſucceſſiuè. Primò. Iudęi. Secundò mundi. Tertiò hęretici. Quartò imperatores & reges. Quintò Sarraceni. De quibus triumphauit, & finaliter triū phauit eccleſia.

Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.

In hac parte explicat ſpōſus cauſam quare motus eſt ad amorem ſponſæ. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ quatuor ſunt quę reddunt mulierem pulcram, & amabilem, et mouent ſponſum ad amorem eius. Primò optima diſpoſitio membrorum, Secundò ſuauitas eloquentiæ, & uerborum. Ter-

tiò

A tiò ornatus,& decor veſtimentorũ. Quartò ſuauitas odoramentorum. Quæ quidem quatuor per quandam excellentiam habet ſponſa Chriſti eccleſia,quæ mouent Chriſtum ad amorem eius,vnde optima diſpoſitio membrorum eccleſiæ eſt optimus ordo ſtatuũ, & graduum,& dignitatum,& officiorum, ſicut ſunt patriarchæ,prophetæ,apoſtoli,euãgeliſtæ,martyres,doctores,prælati, ſacerdotes,reges,milites,ciues,populares, religioſi, virgines,continentes,& coniugati:& ſingulariter vnuſquiſque fidelis. Eloquia autem eccleſiæ ſunt ſacræ ſcripturæ vtriuſque teſtamenti: & ſacrorum doctorum, & prædicationes prælatorum,& ſacerdotũ. Veſtimenta,& ornamenta eccleſiæ ſunt virtutes,& dona gratiarũ,quæ dantur in ſacramẽtis. Odoramenta vero harũ veſtium ſunt opera miſe-
B ricordiæ,& orationes, & officia canonica, q̃ fiunt in eccleſia,quæ quidem opera tàm actiua quàm contemplatiua procedunt ex virtutibus, & donis gratiæ. Quæ ideo dicuntur odoramenta:quia aſcendunt vſque ad aures Dei,& delectant Deum,& trahunt proximũ ad deuotionem,& imitationem. Eſt ergo eccleſia ſponſa Chriſti pulcra in optima diſpoſitione membrorum,& ſuauis in eloquio, & decora in ornatu, & apparatu, & ſuauis in odore. Et iſta quatuor mouerunt Chriſtum ſponſum ad eius amorem. Et hoc intendit Salomon dicere in hac vltima parte huius quinti Cantici. Dicit ergo primò ſic. Vulneraſti cor meum ſoror mea in vno oculorum tuorum. Ad cuius intellectum eſt notãdum, quòd natura humana à principio vſq; ad finem mundi ſemper habet duos oculos
C Primus dicitur oculus fidei: quo fideles vident cœleſtia,& ſpiritualia. & iſtum oculũ habuerunt ſoli fideles vete. teſta.ſcilicet patriarchæ, & prophetæ, & cæteri fideles, quo oculo in ſpiritu videbãt,& credebãt,& expectabant, & continuè petebant Chriſtum futurum redemptorem, prout dictum eſt ĩ primo Cantico. Et eodem oculo fidei præſens eccleſia videt,& credit Chriſtum veniſſe, & mundum redemiſſe,& expectat eum ad glorificandam eam in ſecundo aduentu. Iſte ergo oculus fidei huius ſponſæ vulnerauit Deum, qui tactus dolore cordis deſcendit de cœlo,in terram, ſumens carnem ex virgĩne,vt audiret gemitus compeditorum,& ſolueret filios interemptorum.pſal. 101. Et eodem oculo fidei apoſtolorum, & diſcipulorum vulnerauit cor Chriſti ad patiendum D
mortem, cum dixit. Maiorem hac dilectionem nemo habet,vt animam ſuã ponat, qs pro amicis ſuis. Et iſte idem oculus fidei ſpe, & caritate formatæ vulnerat,& mouet continuè Chriſtum ad ſubueniendum eccleſiæ ſponſę:vſque ad diem iudicij, quãdo veniet ad totaliter liberandum eam à tribulationibus huius mundi. Et hoc intendit dicere Chriſtus in hac parte: vnde ait. O eccleſia ſoror mea,tu vulneraſti cor meũ in uno oculorum tuorum.ſ.vno oculo fidei patriarcarũ & prophetarum, & fidelium vete.teſta.quorum clamore ego inclinaui cœlos, & deſcendi in terram in vterum virginis. Et non ſolum uulneraſti cor meũ iſto oſculo fidei tempore patriarcarum, & prophetarũ,ut uenirem in carnem, ſed iterum uulneraſti per fidem apoſtolorum,& eccleſię noui teſtamẽ- E
ti vt paterer,& quotidiè vulneras, vt eam liberem à malis temporalibus,& ſpiritualibus & veniam finaliter ad glorificãdum eam. Et nõ ſolum vulneraſti me in vno oculo fidei, ſed etiam in vno crine colli tui. Nã ſicut humana natura habet duos oculos. ſ.oculũ fidei ad contemplandum ſpiritualia, & oculũ naturalem,& carnalem ad videndum temporalia,ita pariter habet duos crines, videlicet duos populos à Deo dependentes.ſ.populum fidelium,qui nõ ſolũ depẽdet à Deo per creationem,ſed etiam per recreationem & habet populum hominum terrenorũ, qui ſolũ dependet à Deo per creationem. Iſte ergo crinis ſpũalis,& fidelis vulnerauit Chriſtũ ad deſcendendũ de cœlo in carnem, & vulnerat quotidiè,vt veniat per gratiã. Et idõ notanter repetitur ly vulneraſti cor meum. F
Nam primũ refertur ad oculũ, & crinẽ fidei fidelium ve.te.& alterũ ad oculum, & crinẽ fidelium noui teſtamenti. Hoc ẽt poteſt referri ad virginẽ Mariã. Nã licet oẽs patriarchæ,& prophetę,& doctores ſint oculi Xpi, & eccleſię ad videndũ,& cõtẽplandũ ſpũalia & diuina,tñ oculus virginis colũbinus fuit acutior,& perſpicatior,& rectior, & humilior,quia acutius uidit ſecreta diuina,& cum maiore innocẽtia,& humilitatẽ. Et idõ Xps reſpexit hanc humilitatẽ ſummam in uirgine Maria,hinc eſt,q̃ magis inclinauit eũ,ut ueniret in ipſam q̃ in aliã:prout dictum eſt in Cantico eius Lu. 1. Et per hãc rõnem uirgo Maria fuit crinis tam pulcher,& honeſtus, quòd uulnerauit Chriſtum, & inclinauit ad

A amorem ſuū,ideo notāter dicitur, in uno crine colli tui. Nā ſicut Chriſtus dicitur caput eccleſiæ,ita uirgo Maria dicitur collum eccleſiæ,nam ſicut collum ſituatur immediatè ſub capite,per quod deſcendit omnis ſenſus & uirtus,& motus ad alia membra hominis. Ita uirgo Maria eſt immediatè poſt Chriſtū per quam deſcendunt omnes gratiæ à Chriſto in omnes fideles eam inuocantes. Iō dicitur mediatrix inter nos, & Chriſtum,ut dictum eſt in expoſitione Cantici uirginis. In hebręo aūt habetur. Vulneraſti me in uno monili colli tui. Et tūc litera eſſet magis plana,referendo tàm ad totam eccleſiā, quàm ad virginem Mariam. Nam monilia ſpiritualia ſunt virtutes,quæ decorant animam,imo totum hominem. Sed inter cæteras virtutes quæ reddunt mulierem pulcram,& amabilē,
B eſt humilitas cum caritate, & in hac virgo Maria,& tota eccleſia fidelium veteris teſtamenti uulnerauit filium Dei,& fecit ipsū in carnem uenire. Deinde cum dicit.

Quam pulcræ ſunt mammæ tuę &c.

Oſtendit quō non ſolùm vulnerarunt, & mouerūt Xp̄m ad mortē oculus,& crinis ſpōſæ,ſed ēt māmæ,& ubera copioſa,& dulcia; vn̄ dictum eſt.ꝙ vbera ſponſæ ſunt duo teſtamenta,vel fides articulorum, & gratia ſacramētorū,qbus fideles nutriuntur. Nam ſapor intelligētiæ ſacræ ſcripturæ delectat animam fidelium, & gratia ſacramentorū nutrit eos. Iſta ergo duo vbera,quia ſunt delectabilia ſuper aurū,& dulciora ſuper mel, & fauū pſal. 18. Iō delectant,& vulnerant Xp̄m & inclināt,vt veniat ad nos. Dicit ergo ſpōſus. O eccleſia ſoror mea. & ſponſa mea, q̄
C pulcræ sūt māmę tuæ quò ad diſpoſitionem & figuram,& plenitudinē: & copiā lactis doctrinę ſacrę ſcripturæ,& gratiæ ſacramentorum pulcriora,id eſt ſapidiora sūt vbera tua vino. Vn̄ dicūtur māmæ quò ad officiū mamādi,& ſugēdi,& inquātùm ſuguntur,ſed dicūtur vbera quò ad copiā,& vbertatē lactis, q̄d qdem lac doctrinæ ſacramētorū eſt ſapidius vino,& magis inebriatiuū,intm̄. ꝙ trāſformat amātē in amatū,& extaſim facit ſecūdum Dioniſium. Sed q̄a iſta doctrina,& gr̄a ſacramentorū ſunt quædam vnguenta odorifera puta ad ſanandum,& confortandū, & delectādū fideles,ideo ſubdit. Odor unguentorum tuorum eſt ſupple,& redolet,& delectat ſuper omnia aromata. Et non ſolùm iſta D
tua vbera ſunt dulcia,& lac eſt ſapidū, eò, ꝙ odor vnguentorum ipſorum eſt delectabilis ſuper omnia aromata, ſed etiam eloquium tuum ò ſponſa, eſt ſuauiſſimum, & dulciſſimum,quia labia tua ſunt ſicut fauus diſtillās & mel,& lac eſt,& fluit continuè ſub lingua tua. Nam labia huius ſponſæ sūt apoſtoli, & euangeliſtę,& doctores, qui diſtillarunt nobis mel,& lac,vt eſt doctrina euangelica, & apoſtolica,& ſcriptura ſacrorum doctorum, & prędicatorum,quorum labia ſemper diſtillant mel,& lac de quibus Dauid dicit pſal.c. 18. Quàm dulcia faucibus meis èloquia tua ſuper mel ori meo. Deinde cum dicit, Odor veſtimentorum tuorum,oſtendit, ꝙ nō ſolū mouent Chriſtum ad diligendam eccleſiam ſponſam ſuam vbera doctrinæ ſacræ ſcripturæ,& gratiæ ſacramentorum, ſed etiā odor E
veſtimentorum eius. vnde veſtimenta eccleſiæ,& cuiuſcunque animæ fidelis ſunt uirtutes:vt inquit Cicero in libro officiorū: quia virtutes ſunt ornatus animi. Sed quia virtutes non cognoſcuntur nec redolent niſi p̄ operationes quæ ſunt fructus,& effectus virtutū,ideo opera miſericordię,& operationes cuiuſcunque uirtutis dicuntur odoramenta uirtutum,& veſtimentorum eccleſię, et fructus omnium fidelium. Sed iſta odoramēta, & operationes uirtutū ſunt in duplici genere. Nam quædā dicūtur operationes actiuę, ſicut ſunt opera miſericordiæ corporalia, & etiam ſpiritualia. Aliæ aūt dicuntur operationes contemplatiuę,ſicut meditationes,& orationes canonicæ,quæ fiunt in eccleſia in officio tàm diurno q̄ nocturno,& etiam orationes particulares,& priuatæ, quæ priuatè fiūt F
à quocunque fideli,vnde de bonis operibus, & fama eorum dicit apoſtolus 2. ad Cori. 2. Chriſti bonus odor ſumus. Et de odore orationum dicitur Apo. v. Habentes ſingulas citaras,& fialas aureas plenas odoramētorum. quæ ſunt orationes ſanctorum. Et talia odoramenta veſtimentorum vulnerant Deum in corde; & inclinant eum ad noſtras petiones complendas. Dicit ergo ſponſus. O ſponſa. odor veſtimentorum tuorum ſpirans ex veſtimentis tuis: quæ ſunt operationes virtutū, & orationes: ſunt mihi ſicut odor turis. Nam ſicut odor turis offertur ſoli Deo, & aſcendit ſurſum.ita oratio,& latria penetrat cor, & aures Dei. & ſic orationes: & bona opera ſunt ſicut odor turis. Deinde cum dicit. Hortus

conclu-

A concluſus ſoror mea. comparat eccleſiam ad
hortum,& paradiſum delitiarum: quò ad fru
ctus odoriferus. Nam ſicut Deus à principio
plantauit paradiſum delitiarum plenum di-
uerſis arboribus fructiferis ad communem
vitam hominum: & plantauit in medio li-
gnum vitæ ad perpetuandam vitam: & fecit
in eo oriri fontem: à quo emanant quatuor
flumina, quę irrigant totum paradiſum: ita
pariter Chriſtus Deus incarnatus in ſuo ad-
uentu plantauit eccleſiam ſuam ad inſtar il-
lius paradiſi. Et ſic iſta eccleſia per Chriſtum
plantata dicitur hortus vndique igne carita-
tis concluſus: quæ habet arborem vitæ: qui
eſt Chriſtus, in medio inter alias arbores qui
ſunt fideles. A cuius latere procedit etiam flu
uius, fons ſignatus, & lancea militis apertus.
qui quidem fons totam eccleſiam per qua-
tuor flumina euangelica influit, & irrigat: &
B cæteris arboribus refrigerium, & nutrimen-
tum,& vitam præſtat. Item emiſſiones: id eſt
virgulta, & arbuſta naſcentia, & germinan-
tia in hoc horto: ſunt ſicut paradiſus: id eſt
hortus malorum granatorum cum omnium
pomorum fructibus. Et comparat fructus ec
cleſiæ paradiſo ſiue horto malorum granato
rum, ratione multitudinis: & vnitatis, & cari
tatis. Nam ſicut in malo granato congrega-
tur multitudo granorum rubeorum ſub vna
pelle ordinatorū: ita pariter in eccleſia Chri
ſti congregatur multitudo fidelium caritate
rutilantium ſub vna fide ordinatorum, ſed
gradus diuerſorum ſtatuum,& dignitatum,ſi
cut in Actibus apoſtolorum: ꝙ illius multitu
dinis erat cor vnum in Deo: & erant eis om-
nia communia. Item ſubdit: quòd emiſſio-
nes: id eſt fructus emiſſi, & nati in hoc horto
C eccleſiæ: non ſolùm ſunt ſicut paradiſus ma-
lorum granatorum in multitudine cum vni-
tate caritatis: & paradiſus cum malis grana-
tis quò ad multitudinem, & vnitatem: ſed ēt
cum omnium aliorum pomorum fructibus
quò ad ſaporem, & odorem virtutum. Et
iſta eccleſia ſpōſa Chriſti non ſolùm eſt hor
tus malorum,& pomorum: ſicut dictum eſt:
ſed etiam hortus aromatū, ex quo, & in quo
emittuntur, & naſcuntur, & germinantur ſe-
ptem aromata, ſiue ſeptem arbores, ſiue ſepte
plantæ aromaticæ, ſcilicet cypri cum nardo,
& nardus, & crocus, & fiſtula, & cynamomū
cum omnibus lignis Libani odoriferis, &
ſalutiferis, & myrra, & aloe cum omnibus pri
mis vnguentis. Per quæ quidem ſeptem aro-
mata odorifera, & ſalurifera intelliguntur ſe D
ptem eccleſiaſtica ſacramenta, quę ſunt odori
fera inquantum conferunt gratiam, & virtu-
tes in præſenti, & gloriam in futuro, & ſunt
ſalutifera, inquantum purgant, & liberant a
morbo quocunque, & ægritudine peccati. Et
germinatur nardus inter iſta ſeptem aroma-
ta, eò quòd eſt duplex nardus, quarum vna
non facit ſpicas, ſed ſolùm hærbam, & eſt fœ
minini generis. de qua dictum eſt in ſecun-
do cantico, Nardus mea dedit odorem ſua-
uitatis. Alter autem dicitur nardus ſpicatus,
proferens ſpicas, & grana, & eſt maſculini ge
neris. de quo dicitur Marci 14. Mulier ha-
bens alabaſtrum vnguenti nardi ſpicati præ-
tioſi. Et ſic enumerantur ſeptem aromata in
hoc catalogo. quorum primum dicitur Cy-
prus, quæ eſt quædam vitis aromatica ex cu-
ius inciſione emanat balſamum. prout dictū E
eſt in ſecundo cantico. Poteſt etiam per Cy-
prum intelligi quædam radix aromatica, quæ
dicitur cyperus habens in radice multa grana
quibuſdam filis ad modum rademi colligata.
vnde cyperus eſt ſpecies iunci: quæ poſita ad
ignem ſuauem odorem emittit: & ideo dici-
tur cyperi in numero plurali propter multi-
tudinem granorum. Et forſan vitio ſcriptorū
ponitur in hoc loco cypri pro cyperi. Secun-
dùm dicitur nardus, quæ eſt quædam herba
ſpicata, aut ſine ſpicis, ut dictum eſt. Tertia
herba aromatica dicitur crocus: in medio cu-
ius floris fiunt quædam fila rubea, quæ valent
ad confortandum, & lætificandum cor: & ro
borandas vires, & ad colorandum ferculum
cibale, quod communiter, & vulgariter zafra
num appellatur. Fiſtula autem eſt Caſia: quæ
eſt medela ſuauis dulcis, & lenitiua. Cynamo
mum uero ſpecies valdè odorifera, & ſapida,
& penetratiua guſtus, & olfactus. et conforta F
tiua cerebri, quam vulgares Canellam appel-
lant. Myrra autem eſt quoddam gummi ex
quadam arbore parua diſtillatum, ſicut ſupra
in ſecundo cantico dictum eſt, & hoc idem
eſt dicendum de Aloe. Quæ quidem duo aro
mata licet ſint amariſſima, tamen ſunt odori
fera: & ad medelam purgatiua, & ab oī corru
ptione pręſeruatiua. Per ſupra ergo memora
ta ſeptem aromata intelligūtur metaphoricè
ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, quæ quidem
ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta. ideo ſeptem
ſupradictis aromatibus comparantur, eò ꝙ
ſunt odorifera, inquantum conferunt ſeptem
virtutes, ſcilicet tres teologales, & confortāt
qua-

A quatuor cardinales: aut quia conferunt ſeptẽ
dona ſpiritusſancti. Et ſunt ſalutifera inquan
tum purgant ab omni morbo peccati. Et sũt
etiam præſeruatiua ab omni putredine vitio
rum. Bene ergo merito eccleſia ſponſa
Chriſti dicitur hortus concluſus, & bene ſe-
ptus, & muratus caritate, & diuina protectio
ne. Et dicitur etiam fons ſignatus ſigno vul-
nerum, & plagarum Chriſti: à quo fluit iſte
fons vitæ irrigans iſtum hortum, & fœcun-
dans ipſum, & faciens in eo creſcere ſupradi
cta aromata, & ideo ſubdit, quòd eſt fõs hor
torum, id eſt irrigans hortos, & arbores hu-
ius horti. Et eſt puteus, & receptaculum aqua
rum viuentium: quæ cum impetu fluunt de
Libano, id eſt de latere Chriſti. Vnde ſicut
aquæ quæ cum impetu fluunt de Libano, nõ
ſunt ſtagnales, & immobiles, nec mortuę, nec
B putridæ, & morbidę: ſed viuę, & fontales, &
mobiles, & fructiferæ decurrentes per totam
terram promiſſionis, vtiles ad fructificandũ:
& per cõſequens ſicut terra promiſſionis eſt
puteus, & receptaculum omnium aquarum
fluentium de Libano ex latere meridionali:
ita ergo pariter eccleſia eſt puteus, & recepta
culum omnium aquarum viuentium fluen-
tium, & decurrentiũ ex latere, & cęteris vul-
neribus Chriſti. Vnde iſtæ aquę ſacramenta-
les fluentes ex latere, & paſſione Chriſti: qui
eſt verus Libanus, dicuntur viuentes inquan
tùm viuificant, & conferunt vitam gratię in
pręſenti, & vitam ęternam in futuro. Et dicũ
tur fluere, & decurrere cum impetu de iſto
Libano, quia cum impetu, & violentia, & do
lore paſſionis, & mortis, & flagellorũ, & vul
nerum emanatũt illę aquæ ex corpore Chri
C ſti: & continuè diſcurrunt per totã eccleſiã
ipſam irrigando, & fœcundando. Et etiã di-
cuntur cum impetu de Libano iſtę aq̃ flue-
re ratione copię, & ſufficientię, quia flumi-
nis impetus lętificat ciuitatem Dei: & ſancti
ficauit tabernaculum ſuum altiſſimus. pſal.
quadrageſimoquinto. Dicitur ergo eccleſia
hortus malorum granatorum quãtũ ad mul
titudinem fidelium in ea ſub vna fide cõgre
gatorum. Et dicitur hortus aliorum pomorũ
quò ad fructus nutritiuos fidei articulorum:
quia doctrina ſacrę ſcripturę nutrit animã.
& dicitur hortus ſeptem aromatum ratione
ſeptem eccleſiaſticorum ſacramentorum. Et
dicitur fons concluſus inquantùm fructus, &
aromata eccleſiæ non exeũt extra eccleſiam:
nec nutriunt nec viuificant infideles qui ſunt
extra gremium, & murum fidei eccleſiæ: ſed D
ſolum nutriunt eos qui ſunt intra eccleſiam.
Et per eandem rationem dicitur fons ſigna
tus, id eſt clauſus. nam ſicut aquæ Iordanis,
& cæteræ aquæ defluentes de Libano non
exeunt extra terram promiſſionis: imo ſub-
merguntur in mari mortuo iuxta Hiericũta:
nec illæ aquæ proficiunt habitantibus extra
terram promiſſionis: ita pariter aquæ ſacra-
mentorum non exeunt nec proficiunt infi-
delibus, & paganis extra eccleſiam. Ex prædi
ctis patet eſſe falſam, & inſufficientem, & de
ceptoriam expoſitionem, & intelligentiam
Rabi Salomon in hoc cantico, & cæterorũ
cecorum modernorũ Iudæorum in hoc can
tico: qui dicunt, quod Salomon in hoc cantico
in perſona Moyſi exiſtentis in monte Aba-
rim commendat terram promiſſionis de pul
critudine ſitus: & vbertate arborum, & fru E
ctuum, & aquarum: & de copia ſupradictorũ
aromatum, quæ creſcunt in terra illa Iſrael
materiali. quod manifeſtè deprehenditur fal
ſum. Nam forſan in tota Syria, Aſſiria, & Me
ſopotamia, & Media, & Perſia non eſt pars
aliqua terræ ita miſera, & ſterilis, & ſicca, &
inaquoſa, ſicut eſt illa terra Cãnaam. Nã nõ
habet niſi aquã Iordanis: quæ ſolum prodeſt
habitantibus in eius ripa vſque ad mare mor
tuum Sodomorum: vbi demergitur. In cæte
ris autem partibus non habet niſi aquas plu
uiales, & ciſternales, & quia raro pluit in illa
terra: ideo frequenter laborant fame, & ine-
dia propter ſterilitatem. Et ideo frequenter
fugiunt in Aegyptum, & alias terras finiti-
mas propter inediam, & indigentiam panis,
& aliorum ciborum: vt patet de Abraam, &
Iſaac, & Iacob, qui deſcendit in Aegyptum F
cum filijs, & nepotibus ſuis tempore famis.
Item manifeſtum eſt, quod iſtæ arbores aroma-
ticę, quę hic cõmorantur, non creſcunt nec
germinant in tota illa terra Canaan, ſed in
ſola Arabia, et India, et Aetiopia. Miſeri er-
go, et cęci Iudæi non percipiunt qualiter
Deus non promiſit illam terram patribus ve
te. teſt. in præciſum præmium: ſed in figurã
Chriſti, ſicut dictum eſt frequenter in expo-
ſitione pſalmorum, et in tractatu contra Iu-
dæos quæſtione terra. Quia illa terra non
fluit tanta copia mellis, et lactis, et aliorũ bo
norum, ſicut dicitur Deut. 8. imo eſt maxi-
ma penuria omnium iſtorum, ſed tũc illa ter
ra fluxit melle, et lacte euangelico quando
Chriſtus prædicauit, et miracula fecit, et le-

gem

A gem expoſuit:& dona ſpiritusſancti apoſto
lis dedit:& paſſionem,& mortem paſſus eſt:
& operatus eſt ſalutem noſtram in illa terra
Ex quo doctrina euangelica,& flumẽ lactis,
& mellis eccleſiaſticorum ſacramentorum
deriuatum defluxit per totum orbem terra-
rum, & per totam eccleſiam,& hoc eſt quod
Deus promittebat patrib. veteris teſtamẽti
obſeruantibus illam legem ſub proteſtatio-
ne, & fide Chriſti venturi. Et hanc terram
benedicebat in ſpiritu Moyſes de monte A-
barim ante mortem ſuam: ſicut ſupradictũ
eſt. vnde ſi præciſe Deus promiſiſſet illam
terram Moyſi,& cæteris patribus propter ob
ſeruantiam legis: maximam iniuriam feciſ-
ſet Deus Moyſi,qui præ cæteris ſeruabat le-
gem,& obediuit Deo. Et tamen Deus non
permiſit eum in eam intrare: cum permiſe-
B rit innumeros alios prauos introire. Et ideo
miſeri Iudæi non percipiunt qualiter omnia
illa contingebant illis in figura. Nam per
hoc quod Moyſes ante mortem non potuit
introducere illum populum in terram pro-
miſſionis: ſed Ioſue ſucceſſor introduxit
eum poſt mortem Moyſi: figurabatur,quod
lex,& prophetæ nõ poterant introducere ho
mines in terram viuentium: ſed ſolus Chri
ſtus poſt mortem,& paſſionem ſuam per Io
ſue figuratus. Et per conſequens ſola lex
Chriſti euangelica per eccleſiaſtica ſacra-
menta poterat iuſtificare:quia oportebat ſic
Chriſtum pati,& reſurgere à mortuis, & ita
intrare in gloriam ſuam.Lucæ 24. Hanc er-
go terram ſpiritualem viuentium per Chri-
ſtum cõferendam deſiderabat Moyſes,& be
nedicebat, & commendabat ante mortem
C ſuam de monte Abarin, & hanc commẽdat
Salomon in perſona Chriſti in hoc quinto
cantico per metaphoram pulcræ mulieris,
& paradiſi,& horti concluſi,& fontis ſignati,
eo modo quo dictum eſt.Quæ quidem com
mendatio non fuit niſi quædam dotatio, &
decoratio: quia dotauit,& decorauit Chri-
ſtus eccleſiam ſponſam ſuam ante ſuam paſ-
ſionem. Nam tunc diſpoſuit, & decorauit
eam pulcritudine,& optima diſpoſitione mẽ
brorum: quãdo elegit duodecim apoſtolos
& ſeptuagintaduos diſcipulos, & miſit
eos in omnem ciuitatem, & locum quo e-
rat ipſe venturus:dando eis poteſtatem cal-
candi ſuper ſcorpiones: vt patet Mat. deci-
mo.& Lucæ.decimo. Item tunc decorauit,
& ornauit eam ornatu virtutum, & fecit
eam hortum concluſum, & fontem ſigna- D
tum, & puteum aquarum viuentium:quan-
do in die cœnæ lauit pedes diſcipulorum,
& inſtituit, & dedit eis ſacramentum euca-
riſtiæ,conferendo eis poteſtatem conficien-
di illud. Et per longum ſermonem exhor-
tatus eſt eos ad perferendas perſecutiones
propter fidem, & reliquit eis ſuam pacem,
& caritatem: prout patet Ioannis decimo-
tertio vſque ad decimũ ſeptimũ capitulum
per lõgum ſermonem.Ex dictis ergo in hoc
cantico quinto patet:qualiter Chriſtus dota
uit,& ornauit, & decorauit eccleſiam ſpon-
ſam ſuam bonis ſpiritualibus, ante paſſionẽ
ſuam. Eſt autem notandum ſecundum
Auguſtinum in libro de ſancta virginitate:
quòd ſi vniuerſa eccleſia ſit deſponſata vni
viro Chriſto, & cùm vniuerſa eccleſia ni-
hil aliud ſit niſi congregatio omnium fide- E
lium,& tota religio Chriſtiana,ergo vnaquæ
que anima chriſtiana,& cuiuſcunque fidelis,
& iuſti dicitur ſponſa Chriſti, & per conſe-
quens de qualibet anima iuſti verificabuntur
ea,quæ dicta ſunt in hoc cantico,& cæteris;
cum vnuſquiſq; fidelis ſit membrum Chri-
ſti. Et ideo vnaquæque anima iuſti eſt pul
cra per baptiſmum,& oculi eius ſunt colum
bini per fidei perſpicacitatem, & humilitatẽ
in credendo,abſque eo quod intrinſecus la-
tet,l.cum recta intentione latente in con-
ſcientia. Cuius capilli ſunt virtutes,& den-
tes eius ſunt aſſidua meditatio,qua ruminat
intelligentiam ſacræ ſcripturæ die ac nocte.
Labia eius eſt ſermo cum caritate prolatus,
Eloquium dulce eſt ſalubris doctrina,vel o-
ratio facta cum deuotione: quæ maximè eſt
Deo acceptabilis. Genæ vero viri iuſti eſt F
exẽplum bonæ,& religioſę vitę, Collũ eius
eſt fortitudo qua tentationibus reſiſtit. Vbe
ra eius ſunt opera miſericordiæ tàm corpo-
ralia quàm ſpiritualia. Sed quia anima iu
ſti omnia iſta offert Deo ĩ ſacrificium: ideo
dicitur aſcendere in montem myrræ,& col
lem turis. Sed quia ſupradictæ virtutes
ſunt pulcritudo animæ,& reddunt pulcram,
& decoram, & quia nulla macula peccati
poteſt ſimul eſſe in anima cum caritate, &
cæteris virtutibus: ideo dicitur pulcra ſine
macula in tali ſtatu. Et quia talis
anima ſic pulcra, & ſine macula eſt digna
iungi ſponſo ſuo Chriſto, inclinans in ip-
ſum amorem ſuum: ideo vocat eam dicẽs,
Veni de Libano ſcilicet candida per purita-
tem

A tem.& munditiam. Sed quia iſtæ virtutes reddunt ſponſam.ſ.animam mundam & cādidam non ſolùm ab originali, ſed etiam actuali,& veniali culpa: ideo ter vocat eam. Et etiam quia per talem puritatem,& pœnitentiam fit immunis anima,& liberatur de carne,mundo,& diabolo, ideo ter vocat eā ſponſus,dicens. Veni de Libano.i.veni candida de mundo & carne,& diabolo: aut de culpa originali,& actuali,& veniali. Autveni de Libano candida per fidem, ſpem, & caritatem. Sed quia ex tali afflictu, & victoria meretur coronam & triūphum, ideo dicit illi ſponſus Veni coronaberis, idest coronam triumphi accipies, quia triūphaſti de capite Amana: id eſt de anguſtia, & infeſtatione diaboli,& de vertice Senir,id eſt de ſuperbia intrinſeca huius mundi, & de Hermon, id
B eſt anatemate carnalis concupiſcentiæ,& de cubilibus leonem idest de perſecutionibus magnorum imperatorum,quos viciſti mala patienter tollerando,& de montibus pardorum, id eſt de inſidiis hæreticorum. Sed quia anima ſuper omnia inclinat Chriſtum in vno oculo caritatis, & in vno crine humilitatis, ideo dicit ſponſus. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Item quia vbera miſericordiæ ipſius iuſti ſugunt, & nutriuntur eis pauperes Chriſto, ideo dicit. Quām pulcræ ſunt mammæ tuæ. Item quia orationes viri iuſti ſunt Deo acceptæ magis quàm odor aromatum ideo ſubdit. Odor vnguentorum ſuper omnia aromata. Item quia ex ore viri iuſti ſemper diſtillant orationes aut bona doctrina,ideo dicit.
C Fauus diſtillans labia tua, & mel & lac ſub lingua tuà. Item quia opera miſericordiæ, & aliarum virtutum ipſius viri iuſti ſunt Deo grata,& accepta, & delectabilia, ideo ſubdit. Odor veſtimentorum tuorum. Itē quia anima iuſti ſic virtutibus fulta,& decorata eſt ſimilis horto copioſo multorum fructuum, & pomorum, quæ quidem anima ſemper germinat fructus & opera virtutum ideo dicitur. Hortus concluſus & fons ſignatus &c. Sed quia virgo Maria eſt primum, & perfectius membrum eccleſiæ poſt Chriſtum qui eſt caput eccleſiæ, ideo peramplius, & perfectius uerificantur omnia dicta in hoc cantico de virgine Maria,quā de aliqua alia creatura, eò q̄ in maiori gradu & peramplius,& copioſius,& perfectius fuit ornata, & decorata ſupradictis virtutib. D
& perfectionibus, quàm alia pura creatura. Et peramplius, & perfectius triumphauit de mundo,& carne,& diabolo,& omni genere vitiorum,& inimicorū,quàm alia pura creatura,prout dictum fuit in expoſitione ſuper Magnificat. Et ideo eſt dignum, quòd explicetur in expoſitione huius libri,& maxime in hoc loco,& explicetur,& exprimatur quomodo omnia prædicta verificentur de tota eccleſia,& quomodo de virgine Maria. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, q̄d tria dicta ſunt in hoc quinto cantico, quæ ſunt digna magna perſcrutatione. Quorum primum eſt illud quod ait ſponſus commendando eccleſiam ſponſam ſuam,quando ait. Tota pulcra es amica mea, & macula non eſt in te. Et ideo quæritur primo, quomodo iſta verba poſſunt verificari de tota E
eccleſia ſponſa Chriſti, cum nos videamus multa eius membra immunda,& ſorde diuerſorum peccatorum deturpata, & maculata, ergo non eſt tota pulcra ſine macula. Ad hoc reſpondet beatus Gregorius,quòd quælibet anima poſt pœnitentiam remanet tota pulcra ſine macula;& ſic verificantur verba ſponſi de qualibet anima iuſti poſt pœnitentiam. Sed licet hoc contineat verum, tamen non euacuat difficultatem litere, quia ſponſus Chriſtus literaliter loquitur de tota eccleſia ſponſa ſua, quam ſufficienter ornauit. & decorauit omni genere ornamentorum ſpiritualium. Et ideo dicunt alij, q̄ quandoque aliud verificatur de aliquo ratione partis magis principalis, ſicut mulier dicitur pulcra ratione vultus, licèt habeat aliquas partes turpes latentes. Ita ergo tota F
eccleſia dicitur tota pulcra ſine macula ratione virginis Mariæ: quæ eſt principale mēbrum eccleſiæ poſt Chriſtum,qui eſt caput, quia ergo virgo Maria eſt, & fuit ſemper tota pulcra nunquam alicui maculæ peccati obnoxia,nec deturpata, ideo verificatur de tota eccleſia, quòd ſit tota pulcra ſine macula. Sed licèt virgo Maria fuerit ſemper tota pulcra ſine macula prout dictum eſt in ſecundo cantico, & dicetur in ſequenti queſito,tamen iſta reſponſio non euacuat difficultatem. Nam apoſtolus ſecundæ ad Cor. decimoprimo de tota eccleſia dicit. Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Item ad Epheſos quinto, dicit, quod Chriſtus exhibuit,& reddidit eccleſiam

A ſponſam ſuam, non habentem rugam neq;
maculam. Et ideo ad tollendam huiuſmo
di difficultatem eſt aduertendum: ꝙ iſte ter
minus totus, tota, totum, quandoq; conno
tat in rebus totalitatem formę, quandoque
totalitatem materię, Vnde totalitas formę
domus eſt pulcra, & decens figura eius. Sed
totalitas materiæ dicuntur lapides, & cęmẽ
tum, & ligna, & tegulę, & ſic domus poteſt
eſſe tota pulcra ratione optimæ, & decentis
formę, licèt habeat aliquam partem mate
rialem turpem, puta aliquem lapidem vel li
gnum. Ita ergo pariter in eccleſia eſt conſi
deranda totalitas formæ: quæ conſiſtit in fi
de articulorum, & gratia ſacramentorum,
& obſeruantia præceptorum, & varieta
te, & ſufficientia graduum officiorum.
Secundò eſt conſideranda totalitas mate
riæ: quæ conſiſtit in multitudine & diuerſi
B tate membrorum tàm infirmorum quã ſa
norum. Primo ergo modo ratione formę ec
cleſia ſponſa Chriſti eſt tota pulcra ſine ali
qua macula: quia ſufficienter Chriſtus deco
rauit eã uirtutibus teologalibus. ſ. fide, ſpe,
& caritate, & ſeptem donis ſpiritus ſancti, &
gratia ſeptem ſacramenturum: & optima le
ge euangelica, & ſufficienti copia miniſtro
rum, & graduum, & officiorum. & ſic nihil
deficit ad pulcritudinẽ formę eius. Sed pro
pter hoc non tollitur quin eccleſia habeat
aliqua membra materialia turpia per pecca
tum, & infirma. nec tollitur quin aliquis mi
niſter eccleſię aut prælatus poſſit male, & in
decenter vti officio ſuo, abſq; hoc quòd de
turpet pulcritudinem forme ipſius eccleſiæ.
Vnde eccleſia propter hoc habet copiã pul
critudinis ſacramentorum, & officiorum, vt
C poſſit aſſidue mundare, & pulcrifacere mẽ
bra materialia, quæ quotidie deturpantur
ſorde peccati. Et ſic eccleſia ſemper eſt tota
pulcra ſine macula ratione formæ. quia fi
des eccleſia non patitur ſecum aliquod fal
ſum, aut mendacium, nec caritas aliquod
peccatum: nec ſpes aliquod terrenum, quin
tendat in altum: & ſic de ſingulis parti
bus formalibus eccleſiæ. Eſt autem ite
rum aduertendum: ꝙ formarum quædã eſt
tota in toto, & tota in quaslibet parte, ſi
cut anima intellectiua. Et quædam eſt tota
in toto: ſed non in aliqua parte: ſicut forma
circuli. Et quædam eſt tota in toto, & in ali
qua parte, ſed non in qualibet parte: ſicut
forma ſenſus tactus eſt in toto animali, &
etiam in aliqua parte, ſed non in oſſibus. Ita D
ergo eſt dicendum de forma eccleſię, ꝙ eſt
tota in toto corpore eccleſiaſtico: ſed nõ in
qualibet parte, & membro materiali, ſed po
tuit reperiri in uirgine Maria tota forma ec
cleſiæ, puta fides articulorum, & tota gratia
ſacramentorum, & obſeruãtia præceptorũ,
& tota varietas, & copia graduum, & digni
tatum, quia fuit virgo, & ſponſa, & fœcunda,
& euangeliſta, & martir, prout fuit dictum
ſuper Magnificat, & ſic fuit tota pulcra quò
ad formam eccleſiæ.

Sed diceret forſan aliquis, ꝙ virgo Maria
non fuit ſacerdos, & per conſequens nõ po
tuit conficere Eucariſtiam, nec miniſtrare
alia ſacramenta, & per conſequens non ha
buit totam pulcritudinem eccleſiæ. Ad hoc
reſpondetur: ꝙ licèt virgo Maria non fuerit
ſacerdos ad conficiẽdam Eucariſtiam: tamẽ E
habuit aliquid ęquiualens, & etiam ſuperex
cedens, quod nunquam habuit aliquis ſacer
dos huius eccleſiæ. Nam illud idem corpus
Chriſti, quod conficit ſacerdos per verba cõ
ſecrationis: confecit virgo Maria in ſuo ven
tre virginali ex puris ſanguinibus ſuis ope
re ſpiritusſancti. Item ſicut ſacerdos per il
la uerba facit deſcendere Chriſtum in illud
ſacramentum ut inquit Ambroſius. ita uir
go Maria dicendo. Ecce ancilla domini, fiat
mihi ſecundum verbum tuum: fecit filium
Dei deſcendere de cœlo, & ſumere illam car
nem ex ea, quam conſecrat ſacerdos: ut in
quit Auguſtinus. Item ſicut Chriſtus ſacer
dos ſanctificat fideles per ſacerdotes tempo
rales miniſtrantes eccleſiaſtica ſacramenta:
ita per uocem & ſalutationem virginis ma
tris ſuę ſanctificauit Ioannem Baptiſtam, & F
illuſtrauit Eliſabet ſpiritu prophetico: prout
dictũ eſt in expoſitione ſuper Magnificat. Et
ſic patet qualiter tota iſta eccleſia eſt tota
pulcra ſine macula quò ad formam: licèt ha
beat aliqua imo multa mẽbra materialia in
firma, & ſorde pcti deturpata: & patet ẽt qua
liter virgo Maria eſt tota pulcra ſine macu
la non ſolùm quò ad formam totam eccle
ſię, ſed etiam eſt tota materialiter pulcra:
quia nunquam in eius corpore, aut anima
locus potuit inueniri peccati: vt inquit Au
guſt. in ſermone ſecundo de natiuitate uir
ginis, & nunquàm fuit in tenebris: ſed ſem
per in luce, & nunquàm in nocte ſed ſemper
in die: ut inquit Hieron. ſuper pſal. 77.

Secundò autem dictum eſt in hoc quinto
can-

A cantico quo eccleſia fuit coronata.i. triūpha
uit de capite Amana, & de vertice Sanir, &
Hermon,& de cubilibus leonum,& de mon
tibus pardorum. Et dictum eſt quomodo o-
mnia dicta in hoc cantico, & quatuor prete
rus principaliter verificantur de virgine Ma
ria:eò ꝙ tunc erat principalius mēbrum ec-
cleſię poſt Chriſtum. Et ideo eſt hic viden-
dum quomodo virgo Maria triumphauit de
capite Amana.& de vertice Sanir &c. Ad cu
ius intellectum eſt aduertendum,ꝙ Amana
eſt mons in fine terrę promiſſionis inter A-
quilonem,& Meridiem plenus ſerpentibus.
Et ideo interpretatur iniquus, aut coangu-
ſtians,aut comprimens,aut augens:quod eſt
proprium ſerpentibus. Vnde ſerpens dicitur
anguis ab angēdo,eò ꝙ tortuoſo circulo an
git hominem,& iniqua aſtutia inſidiatur, &
B iniquo, & mortifero morſu mordet homi-
nem. Et ideo in hoc loco per Amana intel-
ligitur diabolus ſerpens antiquus, qui aſtu
iniquo, & mendaci decepit primos parētes,
& momordit eos ſeptuplici morſu. ſ. morſu
peccati in anima, & morſu venenoſæ cōcu-
piſcentię in carne, & morſu mortis, & inci-
nerationis in corpore, & ſpecialiter momor
dit mulierem morſu ærumnarum in conce-
ptu,& partu,& morſu ſubiectionis, & ſerui-
tutis, quia ſubiecit eam ſub poteſtate viri,
quę ante erat conſors,& æqualis. Et hos ſe-
ptem morſus tranſmiſerunt primi parentes
ex ſententia domini in omnes poſteros, ut
patet Gen.3. Et ſic patet qualiter ſerpens an
tiquus triumphauit de primis parentibus, &
de eorū poſteris per hos ſeptem morſus. Sed
ſi cum caritate,& attentione uolumus con-
C templari hoc myſterium in ſacra ſcriptura:
videbimus qualiter ſerpens antiquus nō po
tuit mordere virginem Mariam matrē Chri
ſti aliquo morſu illorum ſeptem, nec per cō
ſequens triūphauit de ipſa:imo virgo Maria
triūphauit de ipſo diabolo antiquo ſerpente.
Quod ſic probatur ex ſententia, & decreto
Dei in ipſa ſacra ſcriptura. Vnde legitur Ge
ne. 3. ꝙ poſtquā ex ſuaſu ſerpentis Eua co-
medit fructum, & dedit ex eo Adæ viro ſuo
ambo cognouerunt ſe eſſe nudos & confu
ſos:per quod denotatur confuſio, & corru-
ptio culpę tàm in corpore quàm in anima.
Et tunc Deus promulgauit ſententiam con
tra omnes tres ſcilicet contra ſerpentem, &
omnes complices eius diabolos: & contra
Euam,& contra Adam: quę quidem ſenten-
tia fuit data, & promulgata ſecundùm ordi D
nem, prout peccatum fuerat perpetratum.
Vnde quia ſerpens primò ex inuidia decepit
mulierem. & exinde mulier perſuaſit uiro,
ut comederet. ideo per prius fuit lata ſenten
tia, et maledictio contra ſerpentem, & exin-
de contra mulierem, et ultimò contra uirū,
& totam eorum poſteritatem. Sed antequā
Deus proferret, & promulgaret ſententiam
contra Euam, & Adam cum eorum poſteri-
tate, ſimul in ſententia data contra diabolū
fuit virgo Maria exempta. & priuilegiata à
communi ſententia humanæ naturæ lata in
primis parentibus: imo in eadem ſententia
lata contra diabolum Deus pronunciauit
qualiter virgo Maria debebat triūphare de
diabolo, & non ſubiici nec comprehendi in
ſententia lata contra primos parentes, et eo
rum poſteritatem. Vnde dixit Deus ſerpen- E
ti. Maledictus eris inter omnia animantia:
inimicitias ponam inter te, & mulierem, &
ſemen tuum, & ſemen illius:ipſa conteret ca
put tuū, & tu inſidiaberis calcaneo eius. De
indè Deus pronūciauit, & promulgauit ſen
tentiam contra mulierem, dicens. Multiplicā
bo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in do-
lore paries filios, & ſub poteſtate uiri eris,
& ipſe dominabitur tibi. Deinde ultimò
promulgauit ſententiam contra uirum.quæ
fuit communis cōtra omnes poſteros utriuſ
que ſexus, dicens. Maledicta terra in ope-
re tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis
diebus vitæ tuæ Spinas,& tribulos germina
bit tibi,& comedes herbas terræ. In ſudore
vultus tui veſceris pane tuo donec reuerta-
ris in terram de qua aſſumptus es, quia pul-
uis,& in puluerem reuerteris. F

Ex hac triplici ſententia patet,quòd ſeptē
mala contraxerunt primi parentes ex pecca
to,& ſententia Dei. Primò fuit inflicta eis
corruptio, & morbus cōcupiſcentiæ in car-
ne, & ſenſualitate,ex cuius conſortio anima
contrahit culpam originalem,per hoc,quod
dixit Deus ſerpenti.Tu inſidiaberis calcaneo
eius, ideſt inficies eius carnem, & ſenſuali
tatem, quæ eſt calcaneum animæ,& etiam
per hoc, quod dixit Deus ipſi Adæ. Ma-
ledicta terra, ideſt maledicta caro, & ſen-
ſualitas in opere tuo, ideſt ex peccato,& in-
obedientia,& eſu cibi prohibiti, quia ſpinas
peccati originalis, & tribulos peccati actua
lis germinabit tibi, & cætera. Hoc au-
tem dixit, quia caro infecta per ſolùm con-

A ſortium in animatione infligit peccatum o-
riginale in anima,& poſtea ſenſualitas cor-
rupta cauſat, & infligit peccatum actuale
in anima,& volūtate per ſolū cōſenſum, &
operationem. Item ex ſententia data mulie-
ri patet qualiter triplicem pęna incurrit mu-
lier ex peccato. Primò pœnam ærumnarū
& miſeriæ, quam qualibet mulierem pati-
tur omni menſe ex menſtruo. Secundò do-
lorem in pariendo. Tertiò ſubiectionē ſub
poteſtate viri. Per ſententiam autem datam
contra Adam, incurrit totum genus huma-
num non ſolùm laborem corporalem,ſed e-
tiam maledictionem,& corruptionem car-
nis,& ſenſualitatis, quæ continuè germinat
ſpinas,& tribulos peccatorum in anima. Et
vltimò incurrit reſolutionem, & putrefa-
ctionem, & incinerationem in morte. Ex
B ſupradictis ſequitur primò, ꝙ ſeptem mala
incurrit totum genus humanum ex peccato
primorum parentum ex ſententia Dei: quo
rum quatuor ſunt communia omnibus ho-
minibus viriuſque ſexus deſcendentibus à
primis parentibus per naturalem generatio-
nem.ſ.corruptionem carnis ſiue morbū con
cupiſcentiæ. Secundò peccatum originale in
anima. Tertiò actuale in voluntate per cō
ſenſum. Quartò reſolutionem in terrā & pu
trefactionem,& incinerationem per mortē.
Solæ autem mulieres incurrerunt pęnam ę-
rumnarum in menſtruo,& in conceptu, &
dolorem in partu,& ſubiectionē viri. Et ſic
patet qualiter diabolus ſerpēs antiquus ſu-
pradictis ſeptē morſibus momordit totū ge-
nus humanū,& per conſequens triumphauit
de primis parētibus,& de tota eorū poſterita
C te per hos ſeptem morſus. Secundò ſequitur
ex ſentētia & decreto Dei ꝙ virgo Maria nō
fuit comprehenſa in ſupradicta Dei ſenten-
tia lata contra primos parentes, & eorum
poſteritatem, imo ex Dei decreto fuit pręe-
xempta,& excepta à tali ſententia, & per
conſequens ſerpens antiquus non triumpha
uit de ea. Quod probatur. nam anteꝗ̃ ferret
Deus ſententiam contra primos parentes,
dixit diabolo, inimicitias ponam inter te,
& mulierem, ſed ipſa cōteret caput tuū, tūc
manifeſtum eſt, ꝙ iſta quæ erat contritura
caput ſerpentis non fuit Eua, quia ipſa iam
erat victa,& contrita per ſerpentem. imo ſi-
bi data fuit ſententia pro omnibus ſuis po-
ſteris. Ergo ſequitur, ꝙ illa mulier, quæ
erat contritura caput ſerpentis,erat ſola vir-

go Maria: prout indifferenter tenent concor D
diter omnes catolici doctores, ergo ſequi-
tur quòd ille ſerpens antiquus nunquam
poterat mordere virginem Mariam: poſtquā
per eam caput eius erat conterendum. Ex
quo patet, quòd virgo Maria nullo illorum
ſeptem morſuum fuit per ſerpentem morſa
nec vulnerata, quia aliter non contriuiſſet
caput ſerpentis. Et ſic etiam patet: quòd cū
antiquus ſerpens triumphaſſet de omnibus
alijs tñ nòn valuit triumphare de virg. Ma-
ria: poſtquā nullo morſu potuit ipſam mor-
dere: imo ipſa virgo Maria triumphauit de
antiquo ſerpente, poſtquàm contriuit caput
eius. Et ſic patet qualiter ex ſententia, &
decreto Dei fuit promulgatus triumphus vir
ginis Mariæ contra diabolum, & fuit præ-
nunciata exceptio eiuſdem à communi ſen-
tentia aliorum: antequam communi ſen- E
tentia promulgaretur, cuius effectus patuit
poſtea per experientiam. Nam omnes do-
ctores concordant, quod virgo Maria fuit
exempta à triplici pœna inflicta omnibus
mulieribus: quia non ex menſtruo nec coi-
tu: ſed ex puriſſimis ſanguinibus opere
ſpiritusſancti Chriſtum concepit: vt pa
tet Lucę primo: & ſine dolore peperit: &
non fuit viro ſubiecta: quia non ſolum
datus eſt ipſi in obſequium, & cuſtodiam,
& vt teſtis ſuæ virginitatis. Item omnes
concordant quòd fomes carnis in ea à prin
cipio fuit extinctus vel ligatus, & omnes
concordant, quòd non poterat peccare mor
taliter nec venialiter: eò quòd à principio
fuit in gratia confirmata. Et iam tota eccle-
ſia communiter tenet cum Auguſtino: quòd
corpus eius non fuit in ſepulcro incinera- F
tam, ſed quòd anima in tertia die recu-
perauit corpus glorioſum. Ex quibus pa-
tet: quòd in his ſex virgo Maria non fuit
comprehenſa nec ſubiecta communi ſen-
tentiæ datæ, & latæ primis parentibus.
Sed tota eccleſia non habet aliunde vnde
hoc poſſit excuſare: niſi quia virgo Ma-
ria ante fuit exempta: quam promulga-
retur communis ſententia, eo quòd erat con
tritura caput ſerpentis: ne morderet eā. Er
go per eandem rationem,& locum autorita-
tis cogimus dicere: quod virgo Maria fuit
exempta à morſu peccati, & culpæ origina-
lis, quia aliter non contriuiſſet caput ſerpē
tis,& per conſequens ſicut conceditur quod
virgo Maria triūphauit de ſerpente: quò ad
ſex

A ſex morſus, ita triūphauit de illo quò ad ſe primum morſum, quod eſt peccatum originale, qui eſt primus morſus quo ſerpēs mordet, & ſauciat hominem in anima. Et ſic patet qualiter uirgo Maria perfectè contriuit caput ſerpētis, & triunfat de ipſo. Et hoc eſt quod intendebat dicere Salomon in perſona Chriſti, dirigens verba cantici ad virginē Mariam, dicens. Tota pulcra es amica mea, & macula non eſt in te, quaſi dicat: nulla macula peccati nec aliqua illarum ſeptem pęnarum eſt in te, quæ fuerunt inflictæ in Adam ex peccato eius, & ſententia Dei, iō veni de Libano puritatis, & coronaberis. i. triūphabis de capite Amana. i. capite antiqui ſerpentis, quod contriuiſti, quod quidem caput contritum, & calcatura ſub pede, & calcaneo tuo non potuit te mordere aliquo B illorum ſeptem morſuum. Quomodo autē virgo Maria fuit obligata in Adam quò ad naturam, ſed illā obligatio non potuit tranſire ad perſonam propter præuiam ſanctificationem, factam in primo inſtanti ſui eſſe, eò, ꝙ anima illa ſimul fuit creata, & ſanctificata, & infuſa, & ſic ſimul fuit ſanctificata caro cum anima, & etiam caro potuit ſanctificari ante animationem per uirtutem ſancti ſpiritus, & ſic perſona uirginis non fuit obnoxia alicui peccato, ſed ſemper fuit tēplum, & tabernaculum ſpiritusſancti a principio ſuæ creationis. Et quomodo omnes autoritates ſacri canonis, & ſacrorum doctorū inductæ contra hoc propoſitum non procedunt niſi de peccato naturæ, iam oſtenſum, & declaratum fuit largo modo in expoſitione pſalmi 45. & ſuper Magnificat, & partim C ſuperius in cantico 2. Et ideo hic non oportet immorari. ſed ſufficit oſtendere, quomodo virgo Maria triūphauit de capite Amana. i. de peccato originali & actuali, & veniali, & quomodo triūphauit de corruptione, & fomite carnis, & dę triplici maledictione, & miſeria inflicta cęteris mulieribus.

Vltimò triūphauit de morte, quia non potuit eam incinerare, imo reſurrexit in corpus glorioſum, Et ſic patet qualiter triūphauit de capite Amana. i. de capite ſerpētis antiqui quod contriuit. Et ſic non ſolùm fuit benedicta inter omnes mulieres, ſed etiam inter omnes homines utriuſque ſexus, quia in omni maledictione fuit immunis, imo maledictio Euæ, & omnium hominum fuit conuerſa in benedictionem Mariæ vt inquit Auguſtinus. Secundò eſt videndum quomodo virgo Maria triūphauit de vertice Sanir. D Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ vltra Amana quatuor montes pugnarunt contra virginem Mariam: de quibus ipſa finaliter triūphauit. ſ. Sanir, & Hermon, & montes, & cubilia leonum, & montes pardorum. Per quos quatuor montes intelligūtur quatuor poteſtates, & conditiones hominum, qui conati ſunt impugnare virginem Mariam, & eius virginitatem, & dignitatem. Primus mons dicitur Sanir, quod interpretatur Deus lucernæ ſiue licentiæ. Et ſic vertex Sanir idem eſt, quod altitudo ſiue tumor aut elatio, & faſtus ſcientię philoſophiæ mundanę, ꝑ qđ intelligitur faſtus, & elatio philoſophorum huius mundi. Hermon autem interpretatur anatema, ideſt maledictio, & ſeparatio, per quem montem intelligitur iſte mun E dus, & ſollicitudo eius, quæ ſeparat homines à Deo, vel intelliguntur omnes Iudæi, & omnes infideles, qui ſunt à Deo ſeparati, & maledicti. Per montes vero, & cubilia leonum intelliguntur reges, & principes huius mundi, maximè populi gentilis, & infidelis. Et etiam per cubilia leonum intelliguntur templa idolorum, vt patebit. Per montes verò pardorum in ſcriptura communiter intelliguntur omnes hæretici, eò, ꝙ multis, & falſis, & fictis coloribus concinnarunt, & palliarunt ſectas ſuas, & inter ſe varias habuerunt opiniones. Omnes ergo iſti pugnarunt contra virginem Mariam, ſed ipſa finaliter de eis triumphauit. Primò ergo omnes philoſophi, volentes omnia comprehendere ſub natura, & de omnibus volentes reddere rationem, conati ſunt impugnare myſteriū in F carnationis, dicentes impoſſibile eſſe mulierem concipere ſine uiro, & concipere, & parere cum virginitate, & eſſe matrem Dei, & Deū fidei hoīem ꝑſonaliter. Sed finaliter virgo Maria de philoſophis triūphauit. Nā Dioniſius ariopagita, q apicem, & verticem, & principatum philoſophię Athenis obtinebat credidit myſterium incarnationis, & partum virginalem ipſius Mariæ, & factus eſt fidelis ad predicationem Pauli cū multis alijs philoſophis, ut patet Actuū 18. Item Gregorius Nazanzenus, & Baſilius, & Euſebius, & Auguſtinus, & Clemens, & Dionyſius Alexandrinus, & alij innumeri ex philoſophis facti sūt catolici, & doctores eccleſiæ, qui omnes īnumeros libros, & tractatus, & ſermones lu

A cultores ediderunt de virginitate,& dignita te virginis Mariæ. Ex quo patet, ꝙ virgo Maria triumphauit de vertice Sanir.i.de altitudine & faſtu & elatione philoſophorum. Item ſecundò triumphauit de vertice Hermon.i.de ſollicitudine huius mundi. Nam in tertio anno tenuit huic mundo, & fuit p̃ſentata in templo: & dedicata ad ſeruitium Dei vſque ad eius deſponſationem, quando ſimul cum uoto virginitatis fuit deſponſata ipſi Ioſeph viro ſancto & iuſto & virgini. Et ſic ambo cum virginitate & paupertate duxerunt vitam humilem & pauperem Chriſto miniſtrantes. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de faſtu & pompa huius mundi. Et triumphauit etiam de Hermon.i. de anatemate & maledictione Iudæorum: q ſibi & ſuæ dignitati contradixerunt. Nam

B 42. anno poſt paſſionem Chriſti partim fuerunt fame conſumpti: & partim trucidati: & partim in captiuitatem redacti: & per mũdum diſperſi:& ciuitas eorum ſimul cum regno fuit deſtructa & incenſa. Et quia reliquiæ illorum ad huc hodie contra virginem Mariam blaſphemare non ceſſant, ideo continuè patiuntur opprobria, & frequentes cędes & clades & vaſtationes & expoliationes. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de Hermon, ideſt de anatematizatis, & maledictis Iudæis: & continuè triumphat de ipſis. Item virgo Maria triumphauit de montibus & cubilibus leonum, ideſt de regibus & imperatoribus, qui per trecentos annos,& vltra perſecuti ſunt Chriſtianam religionem: quæ Chriſtum adorat & virginem matrem ſuam veneratur. Nã ipſi, qui ante

C propter idola perſequebantur Chriſtianos, & virginem Mariam: poſtea ad fidem conuerſi deleuerunt idola, & templa idolorum conſecrauerunt in eccleſias Chriſti & virginis Mariæ. Et ſic illa templa quæ erant cubilia leonum, facta ſunt eccleſiæ Chriſti & virginis Mariæ,& cubilia ſanctorum. In cubilibus vbi prius habitabant dracones: ortus fuit viror calami & iunci. & fuit facta ſemita ſãcta: nec fuit ibi amplius leo nec mala beſtia vt dicitur Eſai.35. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de cubilibus leonum. ſ. de imperatoribus & tirannis infidelibus: qa finaliter omnes ſubiecit iugo Chriſti:& venerantur ipſam cum deuotione:, & cubilia leonum, ideſt templa idolorum conſecrarunt in eccleſias Chriſti & virginis Mariæ:& aliorum ſanctorum. vnde principales eccleſiæ, D communiter ſunt dedicatæ ipſi virgini Mariæ pro maiori parte vbicunque terrarum. Item vltimò triumphauit de montibus pardorum.i.de omni turba & prauitate hæreticorum. Nam in primitiua eccleſia ſurrexerũt contra virginem Mariam Ebion, & Cherintus, dicentes virginem Mariam non eſſe matrem Dei: ſed puri hominis: & Ieſum Chriſtum totaliter ab ipſa incepiſſe, tamen hos conuicit Beatus Ioannes euangeliſta oſtendens Xp̃m eſſe ab æterno ſm̃ diuinitatem, & ex Maria ex tempore ſecundum verã humanitatem dicens. In principio erat verbum &c. Et verbum caro factum eſt. Item, poſtea ſurrexerunt Neſtoritæ dicentes duas eſſe pſonas in Xp̃o.ſ.diuinam & humanam. & per conſequens virg. Mariam non eſſe matrem Dei.ſed ſolius hominis. Sed omnes iſti fuerunt condemnati per eccleſiam in concilio E

Epheſino, vbi fuit oſtenſum & determinatũ per ſacras ſcripturas, in Chriſto eſſe duas naturas in vna perſona tantum & ſuppoſito, & per conſequens virginem Mariã eſſe veram matrem Dei & hominis. Item Manichæi pugnarunt contra virginem Mariam dicentes ipſam non eſſe matrem Dei, eò qꝫ Xp̃s non erat verus homo niſi in apparẽtia, ſed erat ſolus Deus, quem cum tota ſua ſecta conuicit Aug. p multos lib. & tractatus; oſtendens Xp̃m accepiſſe veram carnem ex virgine Maria, & per conſequens ipſam eſſe veram matrem Xp̃i Dei: & hominis. Poſtea ſurrexit Heluidius blaſphemans contra perpetuam virginitatem Mariæ,& dicens ꝙ licèt virgo Maria conceperit, & pepererit Xp̃m cum integra virginitate, tamen poſtea genuerat alios filios ex Ioſeph, quem Helui F

dium Beatus Hier. & Aug. conuicerunt per ſingulas inuectiuas contra eum. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit finaliter de montibus pardorũ.i.de oib. ſectis hæreticorũ. iõ de ipſa cantat eccleſia. Gaude Maria virgo cũctas hæreſes interemiſti in vniuerſo mũdo. Ex ſupradictis patet quõ virgo Maria triũphauit de ſupradictis quinq; montibꝰ per quos intelliguntur quinq; poteſtates, quas ipſa ſuperauit. Et per conſequẽs virgo Maria nunquã habitauit in mõte Amana.i. in monte ſerpentũ, imo ipſa contriuit caput antiqui ſerpentis:& per conſequens non potuit ipſam aliquo morſu mordere, nec habitauit i vertice Sanir.i.in faſtu & tumore mũ

A danç philoſophię,imo per ſuã humilitatẽ,&
fidem meruit tranſcendere omnẽ mundanã
ſcientiam & philoſophiam,quando fuit obũ
brata per ſpiritum ſanctum in ſua annunciã
tione,& rapta vſque ad tertium cœlum: vbi
vidit arcana,& miſteria incarnationis,& no
ſtræ redemptionis perfectius quam Paulus:
prout dictum eſt ſuper pſalmo 67. & ſuper
Magnificat.Item virgo Maria nunquàm ha
bitauit in Hermon.i.in anatemate, & obſti-
natione Iudæorum,nec in pompa huius mũ
di:quia renuens hunc mundum facta eſt ſpe
cialis miniſtra Chriſti:& ipſum ſecuta eſt ſẽ
per cum virginitate,& ſanctitate, & humili-
tate vſq; ad paſſionem,& reſurrectionem,&
aſcenſionem: prout dictum eſt ſuper Magni
ficat.Item non habitauit in cubilibus leonũ
nec in montibus pardorum:quia omnes im
C peratores, & tyranos ſuperauit, & omnes
hæreſes exterminauit & interemit, vt dictũ
eſt. Sed ſemper habitauit in monte Liba
no, ideſt in monte candido, & in monte
puritatis, & ſanctitatis: in quo nullus ſer-
pens nec beſtia nocens nec animal veneno
ſum poteſt habitare, prout ſupra dictum eſt
in ſecundo cantico. Vnde ſicut mons Li-
banus eminet ſuper omnes illos quinque
montes ſupradictos in altitudine: quia eſt al
tior & excelſior illis,& ſuperat eos in vberita
te & fertilitate,quia cum omnes illi ſint ſteri
les: iſte vero fœcundus germinans arbores
fructiferas,& digniſſimas, & pura cedros,&
huiuſmodi. Item ſuperat illos montes in
puritate.nam cum illi montes ſint pleni ſer-
pentibus,& draconibus,& leonibus, & par-
dis & cęteris animalibus nociuis,& veneno-
C ſis,ſolus Libanus eſt liber,& mundus ab om
ni beſtia venenoſa: ideo ſecurè paſcuntur in
eo greges ouium, & armenta bouum. Ita
ergo à ſimili virgo Maria per Libanum figu
rata ſuperauit omnes ſupradictas quinq; po
teſtates. Primò in altitudine dignitatis.
Secundò in fœcunditate virtutum. Tertiò
in puritate,& munditia ab omni malo,& vi
tio & peccato. Et ſic virgo Maria dicitur
habitaſſe ĩ Libano,& ſuperaſſe,& triumphaſ
ſe de illis quinque poteſtatibus per illos quĩ
que montes intellectis iõ dicit Xp̃s ad virgi-
nem matrem ſuã in die ſuæ aſſumptionis.O
q̃ pulcra es amica mea,macula nõ eſt in te,
Veni de Libano:in quo ſemper habitaſti per
excellentiam dignitatis quia mater Dei: &
per fœcunditatẽ ſanctitatis, & omnium vir-
tutum & gratiarum,& per puritatem & mũ D.
ditiam,& immunitatem ab omni vitio, &
peccato,& morſu,& veneno antiqui ſerpen
tis.Et ideo coronaberis & coronam accipies
& triumphabis de capite Amana.i. de anti-
quo ſerpente,qui te mordere non valuit. Et
triumphabis de vertice Sanir.i.de omni phi-
loſopha,& ſcientia mõdana:& Hermon.i.de
pompa mundi, & anatehmate, & obſtinatio-
ne Iudęorum:& de cubilibus leonum.i.impe
ratorum,& tirannorum.& de montibus par
dorũ.i.de temeraria præſumptione hæretico
rum.q.d. Veni de Libano gratiæ in montes
aromatum ſupernæ gloriæ, & coronaberis,
& coronam gloriæ obtinebis pro ſupradi-
ctis triumphis.Et ſic patet quomodo omnes
iſti triumphi virginis Mariæ poſſunt applica
ri ad duodecim dignitates eiuſdem,q̃ fuerũt
aſſignatæ in expoſitione ſuper Magnificat. E
Et ideo prudens,& deuotus lector non dedi
gnetur hic,& ibi contẽplari.Et hoc de ſecũ-
do quæſito. Tertiò dubitatur ꝓp id ꝙ dicit
ſponſus in hoc quinto cantico,ſ.Vulneraſti
cor meum ſoror mea ſponſa in vno oculo-
rum tuorum,& in uno crine colli tui. Et iõ
videndum eſt quis eſt iſte oculus, & crinis,
quo virgo Maria vulnerauit Chriſtum, &
quomodo potuit ipſum vulnerare,vt deſcẽ-
dere de cœlo. Ad quod eſt dicendum: ꝙ
oculus dicitur quaſi lumen occultum. Et
ideo prius verificatur de oculo mentali inte
riori,ſcilicet de recta,& occulta intentione
q̃ de oculo corporali, & exteriori, de quo
quidem oculo interiori ait ſaluator Matthęi
6.Lucerna corporis tui eſt oculus tuus: ſi
oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus
tuum lucidum erit:ſi autem oculus tuus fue F
rit nequam, totum corpus tuum tenebroſũ
erit.Ex dictis ſaluatoris patet,ꝙ ſimplex, &
recta intentio eſt vnus communis oculus to
tius hominis,quæ quidẽ recta intentio fun-
datur in humilitate & ſimplicitate cordis.
Et ſic dicit Auguſtinus,ꝙ ſimplicitas, & hu-
militas eſt fundamentum,& origo omnium
virtutum,& quaſi lucerna & oculus dirigens
omnes virtutes, quæ quidem humilitas na-
ſcitur,& prouenit ex cognitione ſuiipſius in
homine. Nam homo cognoſcens ſeip-
ſum,& naturam ſuam miſeram, & fragilem
& vitiatam ex inobedientia,& peccato pri-
morum parentum:tunc humiliatus incipiet
à contemptu ſui vſque ad amorem Dei, &
uidens ſe ita fragilem, & pronum ad pec-
candum

A candum non deſpiciet proximum:imo miſe
rebitur fragilitati ipſius proximi , & in hoc
conſiſtit vera humilitas.ſ.incipiendo à con-
temptu ſui vſque ad amorem Dei & proxi-
mi. Quæ quidem humilitas naſcitur in ho-
mine ex cognitione ſuiipſius: ſicut ſuperbia
per oppoſitum naſcitur ex inconſideratione
ſuiipſius. Quia ſi quis conſideraret & cogno-
ſceret ſeipſum,non eſſet ſuperbus: ſed humi-
lis. Et ideo dicit Iuuenalis,& omnes philoſo
phi & poetæ:quod hoc verbum,Cognoſce te
ipſum:deſcendit de cęlo in lamina aurea ſcri
ptum in templum Apollicis. Et ſic dicit e-
tiam Auguſtinus: quod ſicut ſuperbia , quæ
eſt initium omnis peccati , eſt prima ſug-
geſtio diaboli:ita humilitas,quæ eſt initium
omnis virtutis ,eſt primum donum Dei . Et
ſic patet qualiter humilitas in homine eſt
B quidam communis oculus Dei dirigẽs om-
nem virtutem: quia caſtitas ſine humilitate
nihil prodeſt.vt inquit Gregorius. Poteſt e-
tiam dici,ꝙ duplex eſt oculus interior homi
nis.ſ.oculus rectulus & ſimplex. & iſte dicitͨ
oculus dexter,quo homo iuſtus omnia rectè
reſpicit . Alter autem dicitur oculus ſini-
ſter ; quo homo nequam omnia ſuperbè &
fictè & fraudulenter videt. Et ideo virg. Ma-
ria non vulnerauit Chriſtum , oculo ſini-
ſtro:ſed oculo dextro.ſ.humilitatis & ſimpli
citatis:vt faceret ipſum de cęlo in terram de
ſcendere . Item etiam eſt aduertendum,
quòd q̃libet virtus dicitur quidam oculus
animæ, nam iuſtitia eſt quidam oculus quo
anima omnia recta iudicat,& videt & opatͨ
omnia iuſta. Et fortitudo eſt oculus quo ani
ma omnia fortia videt & aggreditur. Et tem
C rantia eſt oculus quo anima omnes delecta
tiones,temperatè videt : & omnia caſtè vi-
det. Sed humilitas eſt illa virtus & oculus :
quę omnes virtutes dirigit & retrahit à ſuꝑ
bia. Et ideo humilitas eſt tantæ perfectionis,
ꝙ non ſolum eſt amabilis , & acceptabilis
Deo: ſed ẽt omnibus hominibus . Sed quia
iſte oculus humilitatis perfectius fuit in vir-
gine Maria,quã in aliqua alia creatura,ideo
oculus humilitatis virginis Mariæ intantum
vulnerauit filiũ Dei,ꝙ fecit ipſum deſcẽdere
de cęlo in vterum eius,& ſumere carnem ex
ea quando dixit. Ecce ancilla domini fiat mi
hi ſm verbum tuum. Et ideo dixit Maria in
ſuo cantico . Quia reſpexit humilitatem an-
cillæ ſuæ . Ecce.n.ex hoc beatam me dicent
omnes generationes,vt patet Lucæ primo .

Et ſic patet, quod inter alios oculos virtutũ D
virginis Mariæ oculus humilitatis fuit ille
qui vulnerauit cor ipſius filii Dei:vt deſcen-
deret de cœlo in vterum eius . Sed eſt ite-
rum aduertendum ſecundum Auguſtinum:
ꝙ ſicut humilitas eſt origo & radix, & ocu-
lus omnium virtutum : ita pariter caritas
eſt forma , & vltima perfectio earundem :
quia nulla virtus teologalis aut moralis eſt
meritoria: niſi fuerit informata caritate , &
ſic omnis vera virtus incipit ab humilitate ,
& finitur in caritatem. Et ideo oſtendit Au-
guſtinus quinto de ciuitate Dei ꝙ apud Ro
manos & vniuerſaliter omnes gentiles, nul-
la fuit vera virtus moralis: eò ꝙ in eis nulla
fuit vera humilitas nec caritas : ſed honoris
ambitio,& gloriæ cupiditas . Sed quia virtu
tes ſunt ornatus animi , vt inquit Cicero. vn
de ſicut crines ornant collum pulcræ mulie- E
ris,ita virtutes ornant animum . ideo Salo-
mon in hoc loco per crinem colli ſponſæ ,
intelligit virtutes , quæ ornabant virginem
Mariam, & per collum intelligit ipſam vir-
ginem Mariam , quæ dicitur collum totius
corporis eccleſiaſtici . Nam ſicut in cor-
pore humano immediatè poſt caput,& ſub
capite collocatur collum , per quod è capite
in omnia membra inferiora deſcendit om-
nis ſenſus & motus & vita , ita pariter in
corpore eccleſiaſtico virgo Maria collocatur
immediate poſt Chriſtum, per quam à Chri
ſto deſcendunt ad nos omnia dona gratia-
rum intercesſiuè , prout eſt mediatrix inter
nos & Chriſtũ filium ſuum & caput noſtrũ.
Sicut fuit declaratum in expoſitione ſuper
Magnificat . Et ideo quia inter crines vir
tutum , quæ deſcendunt à capite noſtro F
Chriſto,& ornant collum virginis caritas di-
citur principalis , & forma omnium : ideo
dicit ſponſus, quod ſicut ſponſa vulnerauit
cor eius in vno oculo ſcilicet humilitatis,ita
vulnerauit cor eius in vno crine colli eius ,
qui fuit crinis caritatis . Et ſic aſſerit Chri-
ſtus quod humilitas & caritas virginis Ma-
riæ vulnerauerunt cor eius , & fecerunt ip-
ſum deſcendere de cęlo in terram & in vte-
rum eius , quia excelſus dominus , & humi-
lia reſpicit , & alta à longe cognoſcit pſalm.
136. Sed tunc inſurgit maior difficultas &
maius dubium. Nam ſi humilitas datͨ à ſolo
Deo,& caritas,cũ cæteris virtutibus deſcẽdũt
à ſolo Xp̃o capite noſtro,& ornatũt virginẽ
Mariam ſicut crines deſcendentes à capite

A iſta tria bona dicens. Veni de Libano ſponſa mea, ſcilicet per fidem articulorum, & veni per gratiam ſacramentorum, & veni per obſeruantiam præceptorum: quæ quidē tria bona proueniunt eccleſiæ ex Libano, ſcilicet Chriſto capite, & ſponſo eius, emanantia ex latere eius: prout dictum eſt. Sed quia eccleſia ſponſa Chriſti veniens de Libano non ſolùm venit dealbata, & mundata ab omni labe peccati: ſed etiam venit armata fide, & ſpe, & caritate, quas accepit in baptiſmo, & ſeptem donis ſpiritusſancti, quæ recepit in confirmatione, & robore, & augmento virtutum, quod accepit in Eucariſtia, & cæteris ſacramentis: quibus adepta eſt coronam victoriæ, & triumphauit de mundo, & carne, & diabolo. Ideo ſubdit ſponſus dicens. Veni, & coronaberis.

B Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd corona dabatur agonizantibus, & certantibus in ludis Megalenſibus, & olympiacis, vt ait Ariſto. 1. Ethicorum, & ſic dicit apoſtolus. 2. ad Timo. 2. quòd non coronabitur niſi qui legitimè certauerit, & ſic corona dabatur in ſignum victoriæ, & triumphi, & ſic ponitur hic coronari pro triunphare. Sed quia eccleſia talib. armis, & virtutibus de mondo, & carne, & diabolo triumphauit: ideo dicitur Veni, & coronaberis. i. triumphabis. Et ponuntur hic quinque montes ſignificantes metaphoricè quinque poteſtates: contra quas pugnauit, & de quibus triumphauit eccleſia. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ſicut ſupra dictum eſt, quòd ſicut terra promiſſionis clauditur, & obſidetur ab oriente quinque montibus. ſ. Amana, & Sanir, & Hermō, & Galaad: in quo ſunt cubilia leonum, & ver-
C ſus meridiem clauditur deſerto Farā, in quo ſunt montes Pardorum: Ità eccleſia per terram illam figurata fuit in principio, & ortu ſuo infeſtata, & obſeſſa a quinque poteſtatibus, & inimicis. Nam per Amana quod interpretatur anguſtians, fuit figurata poteſtas ſcribarum, & phariſæorum, & principū ſacerdotum, qui in principio infeſtarunt eccleſiā: vt patet in Actib. apoſtolorum. Et per Sanir, quod interpretatur lucerna ſiue ſcientia, figurabatur poteſtas philoſophorum omnium infidelium gentilium, quibus fuit puncta, & impugnata eccleſia in principio. Item per Hermon, quod interpretatur Anatema: fuit figurata poteſtas, & iniquitas hæreticorum, qui fuerunt excommunicati, & ſeparati ab eccleſia: quam infeſtarunt, & afflixerunt tem- D
pore Arrianorum, & aliorum hæreticorum. Et per leones intelliguntur reges, & imperatores: qui eccleſiam infeſtarunt tempore martyrum. Item per montes Pardorum, qui ſunt in Arabia, intelligitur poteſtas Saracenorum, quæ habuit ortum in Arabia, quę ſupra modum infeſtauit, & infeſtat eccleſiam per totum orbem. Sed quia de ſupradictis quatuor, ſ. Iudæis, & philoſophis, & imperatoribus, & hæreticis iam triumphauit eccleſia, ut patet intuenti, & debet triumphare finaliter de Pardis, & Sarracenis ſecundum ſcripturas prophetarum: Ideo dicit Chriſtus. Veni de Libano ſponſa mea, veni, & coronaberis, ideſt triumphabis de capite Amana, ideſt de culmine poteſtatis ſacerdotum, & ſcribarum, & phariſeorum, & de vertice Sanir. i. de culmine poteſtatis, & verbenbus philoſophorum, & de E
Hermon. i. de hęreticis anatematizatis, & dę cubilibus leonum. i. de Imperatoribus, & et etiam de cubilibus leonum, ideſt de templis idolorum; quę erant cubilia in quibus habitabant leones, & dracones. Iſa. 35. Et coronaberis. i. triumphabis finaliter de montibus, & regibus Pardorum. i. Agarenorum, qui dicuntur Fardi: eò ꝙ illa hæreſis eſt confiàta ex diuerſis coloribus hæreſum: ſicut dictū eſt in expoſitione pſal. 63. Triumphauit etiam eccleſia de capite Amana. ſ. de peccato originali, quòd eſt caput, et principiū primum. Et de vertice Sanir, ideſt, de ueperibus concupiſcentiæ latentis in carne, quæ cauſat omne peccatum in uolumtate per conſenſum. Et de Hermon, ideſt de peccato actuali, quod ſeparat hominem a Deo. Et de cubilibus leonum, ideſt de perſecutoribus mundanis. Et de F
montibus Pardorum, ideſt de hæreticis pictis varietate mendacij. Iſti ergo quinque montes, ideſt quinque poteſtates infeſtarūt, & impugnarunt eccleſiam ſucceſſiuè. Primò. Iudęi. Secundò mundi. Tertio hæretici. Quartò imperatores & reges. Quintò Sarraceni. De quibus triumphauit, & finaliter triū phauit eccleſia.

Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.

In hac parte explicat ſpōſus cauſam quare motus eſt ad amorem ſponſæ. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ quatuor ſunt quę reddunt mulierem pulcram, & amabilem, et mouent ſponſum ad amorem eius. Primò optima diſpoſitio membrorum, Secundò ſuauitas eloquentiæ, & uerborum. Ter-

tiò

A tiò ornatus,& decor veſtimentorũ . Quartò
ſuauitas odoramentorum. Quæ quidem qua
tuor per quandam excellentiam habet ſpon
ſa Chriſti eccleſia,quæ mouent Chriſtum ad
amorem eius,vnde optima diſpoſitio mem-
brorum eccleſiæ eſt optimus ordo ſtatuũ ,
& graduum,& dignitatum,& officiorum, ſi-
cut ſunt patriarchæ,prophetæ,apoſtoli,euã-
geliſtæ,martyres,doctores,prælati , ſacerdo
tes,reges,milites,ciues,populares , religioſi ,
virgines,continentes,& coniugati;& ſingula
titer vnuſquiſque fidelis. Eloquia autem ec
cleſiæ ſunt ſacræ ſcripturæ vtriuſque teſta-
menti; & ſacrorum doctorum , & prædica
tiones prælatorum,& ſacerdotũ. Veſtimen-
ta,& ornamenta eccleſiæ ſunt virtutes,& do
na gratiarũ,quæ dantur in ſacramẽtis .Odo-
ramenta vero harũ veſtium ſunt opera miſe
B ricordiæ,& orationes, & officia canonica , q̃
fiunt in eccleſia,quæ quidem opera tàm acti
ua quàm contemplatiua procedunt ex virtu
tibus, & donis gratiæ . Quæ ideo dicuntur
odoramenta:quia àſcendunt vſque ad aures
Dei,& delectant Deum,& trahunt proximũ
ad deuotionem,& imitationem. Eſt ergo ec
cleſia ſponſa Chriſti pulcra in optima diſpo
ſitione membrorum,& ſuauis in eloquio, &
decora in ornatu , & apparatu, & ſuauis in
odore. Et iſta quatuor mouerunt Chriſtum
ſponſum ad eius amorem . Et hoc intendit
Salomon dicere in hac vltima parte huius
quinti Cantici . Dicit ergo primò ſic . Vul-
neraſti cor meum ſoror mea in vno oculo-
rum tuorum. Ad cuius intellectum eſt notã-
dum , quòd natura humana à principio vſq;
ad finem mundi ſemper habet duos oculos
C Primus dicitur oculus fidei : quo fideles vi-
dent cœleſtia,& ſpiritualia . & iſtum oculũ
habuerunt ſoli fideles vete. teſta.ſcilicet pa-
triachæ, & prophetæ, & cæteri fideles, quo
oculo in ſpiritu videbãt,& credebãt,& expe
ctabant , & continuè petebant Chriſtum fu
turum redemptorem, prout dictum eſt ĩ pri
mo Cantico.Et eodem oculo fidei preſens
eccleſia videt,& credit Chriſtum veniſſe, &
mundum redemiſſe,& expectat eum ad glo
rificandam eam in ſecundo aduentu. Iſte er
go oculus fidei huius ſponſæ vulnerauit
Deum , qui tactus dolore cordis deſcendit
de cœlo,in terram, ſumens carnem ex virgi
ne,vt audiret gemitus compeditorum,& ſol
ueret filios interemptorum.pſal. 101 . Et eo-
dem oculo fidei apoſtolorum , & diſcipulo-
rum vulnerauit cor Chriſti ad patiendum D
mortem , cum dixit . Maiorem hac dilectio-
nem nemo habet,vt animam ſuã ponat , qs
pro amicis ſuis.Et iſte idem oculus fidei ſpe,
& caritate formatæ vulnerat,& mouet con-
tinuè Chriſtum ad ſubueniendum eccleſiæ
ſponſę:vſque ad diem iudicij , quãdo veniet
ad totaliter liberandum eam à tribulationi-
bus huius mundi . Et hoc intendit dicere
Chriſtus in hac parte : vnde ait . O eccleſia
ſoror mea,tu vulneraſti cor meũ in vno ocu
lorum tuorum.ſ.vno oculo fidei patriarcarũ
& prophetarum , & fidelium vete.teſta.quo
rum clamore ego inclinaui cœlos , & de-
ſcendi in terram in vterum virginis . Et non
ſolum uulneraſti cor meũ iſto oculo fidei
tempore patriarcarum, & prophetarũ,ut ue
nirem in carnem , ſed iterum uulneraſti per
fidem apoſtolorum,& eccleſię noui teſtamẽ E
ti vt paterer, & quotidiè vulneras, vt eam li-
berem à malis temporalibus,& ſpiritualibus
& veniam finaliter ad glorificãdum eam.Et
nõ ſolum vulneraſti me in vno oculo fidei,
ſed etiam in vno crine colli tui.Nã ſicut hu
mana natura habet duos oculos. ſ.oculũ fi-
dei ad contemplandum ſpiritualia, & oculũ
naturalem,& carnalem ad videndum tem-
poralia,ita pariter habet duos crines , vide-
licet duos populos à Deo dependentes.ſ.po
pulum fidelium,qui nõ ſolũ depẽdet à Deo
per creationem,ſed etiam per recreationem
& habet populum hominum terrenorũ, qui
ſolũ dependet à Deo per creationem . Iſte
ergo crinis ſpũalis,& fidelis vulnerauit Chri
ſtũ ad deſcendendũ de cœlo in carnem , &
vulnerat quotidiè,vt veniat per gratiã. Et iõ
notanter repetitur ly vulneraſti cor meum . F
Nam primũ refertur ad oculũ, & crinẽ fidei
fidelium ve.te.& alterũ ad oculum, & crinẽ
fidelium noui teſtamenti.Hoc ẽt poteſt re-
ferri ad virginẽ Mariã . Nã licèt oẽs patriar-
chæ,& prophetę,& doctores ſint oculi Xp̃i ,
& eccleſię ad videndũ,& cõtẽplandũ ſpũalia
& diuina,tñ oculus virginis colũbinus fuit
acutior,& perſpicatior,& rectior , & humi-
lior,quia acutius uidit ſecreta diuina,& cum
maiore innocẽtia,& humilitatẽ.Et iõ Xp̃s re
ſpexit hanc humilitatẽ ſummam in uirgine
Maria,hinc eſt,quod magis inclinauit eũ,ut ue-
niret in ipſam q̃ in aliã:prout dictum eſt in
Cantico eius Lu. 1. Et per hãc rõnem uirgo
Maria fuit crinis tam pulcher,& honeſtus ,
quòd uulnerauit Chriſtum, & inclinauit ad

A amorem ſuũ, ideo notãter dicitur, in uno crine colli tui. Nã ſicut Chriſtus dicitur caput eccleſiæ, ita uirgo Maria dicitur collum eccleſiæ, nam ſicut collum ſituatur immediatè ſub capite, per quod deſcendit omnis ſenſus & uirtus, & motus ad alia membra hominis. Ita uirgo Maria eſt immediatè poſt Chriſtũ per quam deſcendunt omnes gratiæ à Chriſto in omnes fideles eam inuocantes. Iõ dicitur mediatrix inter nos, & Chriſtum, ut dictum eſt in expoſitione Cantici uirginis. In hebręo autẽ habetur. Vulneraſti me in uno monili colli tui. Et tũc litera eſſet magis plana, referendo tàm ad totam eccleſiã, quàm ad virginem Mariam. Nam monilia ſpiritualia ſunt virtutes, quæ decorant animam, imo totum hominem. Sed inter cæteras virtutes quæ reddunt mulierem pulcram, & amabilẽ,
B eſt humilitas cum caritate, & in hac virgo Maria, & tota eccleſia fidelium veteris teſtamenti uulnerauit filium Dei, & fecit ipsũ in carnem uenire. Deinde cum dicit.

Quam pulcræ ſunt mammæ tuę &c.

Oſtendit quo non ſolùm vulnerarunt, & mouerũt Xpm ad mortẽ oculus, & crinis ſpõſæ, ſed ẽt mãmæ, & ubera copioſa, & dulcia, vñ dictum eſt, ꝙ vbera ſponſæ ſunt duo teſtamenta, vel fides articulorum, & gratia ſacramẽtorũ, quibus fideles nutriuntur. Nam ſapor intelligẽtiæ ſacræ ſcripturæ delectat animam fidelium, & gratia ſacramentorũ nutrit eos. Iſta ergo duo vbera, quia ſunt delectabilia ſuper aurũ, & dulciora ſuper mel, & fauũ pſal. 18. Iõ delectant, & vulnerant Xp̃m & inclinãt, vt veniat ad nos. Dicit ergo ſpõ-
C ſus. O eccleſia ſoror mea, & ſponſa mea, ꝙ pulcræ sũt mãmę tuæ quò ad diſpoſitionem & figuram, & plenitudinẽ: & copiã lactis doctrinę ſacrę ſcripturæ, & gratiæ ſacramentorum pulchriora, id eſt ſapidiora sũt vbera tua vino. Vñ dicũtur mãmæ quò ad officiũ mãmãdi, & ſugẽdi, & inquãtùm figurantur, ſed dicũtur vbera quò ad copiã, & vbertatẽ lactis, quia quidem lac doctrinæ ſacramẽtorũ eſt ſapidius vino, & magis inebriatiuũ, in tm̃, ꝙ trãſformat amãtẽ in amatũ, & extaſim facit ſecũdum Dionyſium. Sed quia iſta doctrina, & gr̃a ſacramentorũ ſunt quædam vnguenta odorifera, puta ad ſanandum, & confortandũ, & delectãdũ fideles, ideo ſubdit. Odor unguentorum tuorũm eſt ſupple, & redolet, & delectat ſuper omnia aromata. Et non ſolùm iſta D tua vbera ſunt dulcia, & lac eſt ſapidũ, eò, ꝙ odor vnguentorum ipſorum eſt delectabilis ſuper omnia aromata, ſed etiam eloquium tuum ò ſponſa, eſt ſuauiſſimum, & dulciſſimum, quia labia tua ſunt ſicut fauus diſtillãs & mel, & lac eſt, & fluit continuè ſub lingua tua. Nam labia huius ſponſæ sũt apoſtoli, & euangeliſtę, & doctores, qui diſtillarunt nobis mel, & lac, vt eſt doctrina euangelica, & apoſtolica, & ſcriptura ſacrorum doctorum, & prędicatorum, quorum labia ſemper diſtillant mel, & lac de quibus Dauid dicit pſal. 118. Quàm dulcia faucibus meis èloquia tua ſuper mel ori meo. Deinde cum dicit, Odor veſtimentorum tuorum, oſtendit, ꝙ nõ ſolũ mouent Chriſtum ad diligendam eccleſiam ſponſam, ſuam vbera doctrinæ ſacræ ſcripturæ, & gratia ſacramẽtorum, ſed etiã odor
veſtimentorum ei us, vnde veſtimenta eccleſiæ, & cuiuſcunque animæ fidelis ſunt uirtutes: vt inquit Cicero in libro officiorũ: quia virtutes ſunt ornatus animi. Sed quia virtutes non cognoſcuntur nec redolent niſi ꝑ operationes quæ ſunt fructus, & effectus virtutũ, ideo opera miſericordię, & operationes cuiuſcunque uirtutis dicuntur odoramenta uirtutum, & veſtimentorum eccleſię, et fructus omnium fidelium. Sed iſta odoramẽta, & operationes uirtutũ ſunt in duplici genere. Nam quædã dicũtur operationes actiuę, ſicut ſunt opera miſericordiæ corporalia, & etiam ſpiritualia. Aliæ aũt dicuntur operationes contemplatiuę, ſicut meditationes, & orationes canonicæ, quæ fiunt in eccleſia in officio tàm diurno ꝙ nocturno, & etiam orationes particulares, & priuatæ, quæ priuatè fiũt à quocunque fideli, vnde de bonis operibus, F & fama eorum dicit apoſtolus 2. ad Cori. 2. Chriſti bonus odor ſumus. Et de odore orationum dicitur Apo. v. Habentes ſingulas citaras, & fialas aureas plenas odoramẽtorum, quæ ſunt orationes ſanctorum. Et talia odoramenta veſtimentorum vulnerant Deum in corde, & inclinant eum ad noſtras petiones complendas. Dicit ergo ſponſus. O ſponſa, odor veſtimentorum tuorum ſpirans ex veſtimentis tuis: quæ ſunt operationes virtutũ, & orationes: ſunt mihi ſicut odor turis. Nam ſicut odor turis offertur ſoli Deo, & aſcendit ſurſum, ita oratio, & latria penetrat cor, & aures Dei. & ſic orationes & bona opera ſunt ſicut odor turis. Deinde cum dicit. Hortus

A concluſus ſoror mea. comparat eccleſiam ad hortum, & paradiſum deliciarum: quò ad fructus odoriferus. Nam ſicut Deus à principio plantauit paradiſum deliciarum plenum diuerſis arboribus fructiferis ad communem vitam hominum: & plantauit in medio lignum vitæ ad perpetuandam vitam: & fecit in eo oriri fontem: à quo emanant quatuor flumina, quę irrigant totum paradiſum: ita pariter Chriſtus Deus incarnatus in ſuo aduentu plantauit eccleſiam ſuam ad inſtar illius paradiſi. Et ſic iſta eccleſia per Chriſtum plantata dicitur hortus vndique igne caritatis concluſus: quæ habet arborem vitæ: qui eſt Chriſtus, in medio inter alias arbores qui ſunt fideles. A cuius latere procedit etiam fluuius, fons ſignatus, & lancea militis apertus. qui quidem fons totam eccleſiam per quatuor flumina euangelica influit, & irrigat: &
B cæteris arboribus refrigerium, & nutrimentum, & vitam præſtat. Item emiſſiones: id eſt virgulta, & arbuſta naſcentia, & germinantia in hoc horto: ſunt ſicut paradiſus: id eſt hortus malorum granatorum cum omnium pomorum fructibus. Et comparat fructus eccleſiæ paradiſo ſiue horto malorum granatorum, ratione multitudinis: & vnitatis, & caritatis. Nam ſicut in malo granato congregatur multitudo granorum rubeorum ſub vna pelle ordinatorū: ita pariter in eccleſia Chriſti congregatur multitudo fidelium caritate rutilantium ſub vna fide ordinatorum, ſed gradus diuerſorum ſtatuum, & dignitatum. ſicut in Actibus apoſtolorum: ꝗ illius multitudinis erat cor vnum in Deo: & erant eis omnia communia. Item ſubdit: quòd emiſſiones: id eſt fructus emiſſi, & nati in hoc horto
C eccleſiæ: non ſolùm ſunt ſicut paradiſus malorum granatorum in multitudine cum vnitate caritatis: & paradiſus cum malis granatis quò ad multitudinem, & vnitatem: ſed ēt cum omnium aliorum pomorum fructibus quò ad ſaporem, & odorem virtutum. Et iſta eccleſia ſpoſa Chriſti non ſolùm eſt hortus malorum, & pomorum: ſicut dictum eſt: ſed etiam hortus aromatū, ex quo, & in quo emittuntur, & naſcuntur, & germinantur ſeptem aromata, ſiue ſeptem arbores, ſiue ſeptē plantæ aromaticæ, ſcilicet cypri cum nardo, & nardus, & crocus, & fiſtula, & cynamomū cum omnibus lignis Libani odoriferis, & ſalutiferis, & myrra, & aloe cum omnibus primis vnguentis. Per quæ quidem ſeptem aromata odorifera, & ſalutifera intelliguntur ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, quę ſunt odorifera inquantum conferunt gratiam, & virtutes in præſenti, & gloriam in futuro, & ſunt ſalutifera, inquantum purgant, & liberant a morbo quocunque, & ægritudine peccati. Et germinatur nardus inter iſta ſeptem aromata, eò quòd eſt duplex nardus, quarum vna non facit ſpicas, ſed ſolùm herbam, & eſt fœminini generis. de qua dictum eſt in ſecundo cantico, Nardus mea dedit odorem ſuauitatis. Alter autem dicitur nardus ſpicatus, proferens ſpicas, & grana, & eſt maſculini generis. de quo dicitur Marci 14. Mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi ſpicati prætioſi. Et ſic enumerantur ſeptem aromata in hoc catalogo. quorum primum dicitur Cyprus, quæ eſt quædam vitis aromatica ex cuius inciſione emanat balſamum. prout dictū
E eſt in ſecundo cantico. Poteſt etiam per Cyprum intelligi quædam radix aromatica, quæ dicitur cyperus habens in radice multa grana quibuſdam filis ad modum rademi colligata. vnde cyperus eſt ſpecies iunci quæ poſita ad ignem ſuauem odorem emittit: & ideo dicitur cyperi in numero plurali propter multitudinem granorum. Et forſan vitio ſcriptorū ponitur in hoc loco cypri pro cyperi. Secundùm dicitur nardus, quæ eſt quædam hęrba ſpicata, aut ſine ſpicis, ut dictum eſt. Tertia hęrba aromatica dicitur crocus: in medio cuius floris fiunt quædam fila rubea, quæ valent ad confortandum, & lætificandum cor: & roborandas vires, & ad colorandum ferculum cibale, quod communiter, & vulgariter zafranum appellatur. Fiſtula autem eſt Caſia: quæ eſt medela ſuauis dulcis, & lenitiua. Cynamomum uero ſpecies valdè odorifera, & ſapida, & penetratiua guſtus, & olfactus. et conforta- F
tiua cerebri, quam vulgares Canellam appellant. Myrra autem eſt quoddam gummi ex quadam arbore parua diſtillarum, ſicut ſupra in ſecundo cantico dictum eſt, & hoc idem eſt dicendum de Aloe. Quæ quidem duo aromata licet ſint amariſſima, tamen ſunt odorifera: & ad medelam purgatiua, & ab oī corruptione pręſeruatiua. Per ſupra ergo memorata ſeptem aromata intelligūtur metaphoricè ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta, quæ quidem ſeptem eccleſiaſtica ſacramenta. ideo ſeptem ſupradictis aromatibus comparantur, eò ꝙ ſunt odorifera inquantum conferunt ſeptem virtutes, ſcilicet tres teologales, & confortāt

qua-

A quatuor cardinales: aut quia conferunt ſeptē dona ſpiritusſancti. Et ſunt ſalutifera inquantum purgant ab omni morbo peccati. Et ſūt etiam præſeruatiua ab omni putredine vitiorum. Bene ergo merito eccleſia ſponſa Chriſti dicitur hortus concluſus, & bene ſeptus, & muratus caritate, & diuina protectione. Et dicitur etiam fons ſignatus ſigno vulnerum, & plagarum Chriſti: à quo fluit iſte fons vitæ irrigans iſtum hortum, & fœcundans ipſum, & faciens in eo creſcere ſupradicta aromata, & ideo ſubdit, quòd eſt fōs hortorum. id eſt irrigans hortos, & arbores huius horti. Et eſt puteus, & receptaculum aquarum viuentium: quæ cum impetu fluunt de Libano, id eſt de latere Chriſti. Vnde ſicut aquæ quæ cum impetu fluunt de Libano, nō ſunt ſtagnales, & immobiles, nec mortuę, nec

B putridæ, & morbidę: ſed viuę, & fontales, & mobiles, & fructiferæ decurrentes per totam terram promiſſionis, vtiles ad fructificandū: & per cōſequens ſicut terra promiſſionis eſt puteus, & receptaculum omnium aquarum fluentium de Libano ex latere meridionali: ita ergo pariter eccleſia eſt puteus, & receptaculum omnium aquarum viuentium fluentium, & decurrentiū ex latere, & cęteris vulneribus Chriſti. Vnde iſtæ aquę ſacramentales fluentes ex latere, & paſſione Chriſti, q eſt verus Libanus, dicuntur viuentes inquantum viuificant, & conferunt vitam gracię in preſenti, & vitam ęternam in futuro. Et dicūtur fluere, & decurrere cum impetu de iſto Libano, quia cum impetu, & violentia, & dolore paſſionis, & mortis, & flagellorū, & vulnerum emanarūt illę aquæ ex corpore Chri

C ſti: & continuè diſcurrunt per totā eccleſiā ipſam irrigando, & fœcundando. Et etiā dicuntur cum impetu de Libano iſtę aq fluere ratione copię, & ſufficientię, quia fluminis impetus lętificat ciuitatem Dei: & ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſsimus. pſal. quadrageſimoquinto. Dicitur ergo eccleſia hortus malorum granatorum quātū ad multitudinem fidelium in ea ſub vna fide cōgregatorum. Et dicitur hortus aliorum pomorū quò ad fructus nutritiuos fidei articulorum: quia doctrina ſacre ſcripturę nutrit animā. & dicitur hortus ſeptem aromatum ratione ſeptem eccleſiaſticorum ſacramentorum. Et dicitur fons concluſus inquantum fructus, & aromata eccleſiæ non exeūt extra eccleſiam: nec nutriunt nec viuificant infideles: q ſunt extra gremium, & murum fidei eccleſiæ: ſed D

ſolum nutriunt eos qui ſunt intra eccleſiam. Et per eandem rationem dicitur fons ſignatus, ad eſt clauſus. nam ſicut aquæ Iordanis, & cæteræ aquæ defluentes de Libano non exeunt extra terram promiſsionis: imo ſubmerguntur in mari mortuo iuxta Hiericūta: nec illæ aquæ proficiunt habitantibus extra terram promiſsionis: ita pariter aquæ ſacramentorum non exeunt nec proficiunt infidelibus, & paganis extra eccleſiam. Ex prædictis patet eſſe falſam, & inſufficientem, & deceptoriam expoſitionem, & intelligentiam Rabi Salomon in hoc cantico, & cæterorū cecorum modernorū Iudæorum in hoc cantico: qui dicunt, ꝙ Salomon in hoc cantico in perſona Moyſi exiſtentis in monte Abarim commendat terram promiſsionis de pulcritudine ſitus: & vbertate arborum, & fru E

ctuum, & aquarum: & de copia ſupradictorū aromatum, quæ creſcunt in terra illa. Iſrael materiali. quod manifeſte deprehenditur falſum. Nam forſan in tota Syria, Aſsiria, & Meſopotamia, & Media, & Perſia non eſt pars aliqua terræ ita arida, & ſterilis, & ſicca, & inaquoſa, ſicut eſt illa terra Canaam. Nā nō habet niſi aquā Iordanis: quæ ſolum prodeſt habitantibus in eius ripa vſque ad mare mortuum Sodomorum: vbi demergitur. In cæteris autem partibus non habet niſi aquas pluuiales, & ciſternales, & quia raro pluit in illa terra: ideo frequenter laborant fame, & inedia propter ſterilitatem. Et ideo frequenter fugiunt in Aegyptum, & alias terras finitimas propter inediam, & indigentiam panis, & aliorum ciborum: vt patet de Abraam, & Iſaac, & Iacob, qui deſcendit in Aegyptum F

cum filijs, & nepotibus ſuis tempore famis. Item manifeſtum eſt, ꝙ iſtæ arbores aromaticę, quę hic cōmotantur, non creſcunt nec germinant in tota illa terra Canaan, ſed in ſola Arabia, et India, et Aethiopia. Miſeri ergo, et cęci Iudæi non percipiunt qualiter Deus non promiſit illam terram patribus vete. teſt. in præciſum præmium: ſed in figurā Chriſti, ſicut dictum eſt frequenter in expoſitione pſalmorum, et in tractatu contra Iudæos quæſtione terra. Quia illa terra non fluit tanta copia mellis, et lactis, et aliorū bonorum, ſicut dicitur Deut. 8. imo eſt maxima penuria omnium iſtorum, ſed tūc illa terra fluxit melle, et lacte euangelico quando Chriſtus prædicauit, et miracula fecit, et le-

gem

A gem expoſuit:& dona ſpiritusſancti apoſtolis dedit:& paſſionem,& mortem paſſus eſt: & operatus eſt ſalutem noſtram in illa terra Ex quo doctrina euangelica,& flumē lactis, & mellis eccleſiaſticorum ſacramentorum deriuatum defluxit per totum orbem terrarum, & per totam eccleſiam,& hoc eſt quod Deus promittebat patrib. veteris teſtamēti obſeruantibus illam legem ſub proteſtatione, & fide Chriſti venturi. Et hanc terram benedicebat in ſpiritu Moyſes de monte Abarim ante mortem ſuam: ſicut ſupradictū eſt: vnde ſi præciſe Deus promiſiſſet illam terram Moyſi,& cæteris patribus propter obſeruantiam legis: maximam iniuriam feciſſet Deus Moyſi;qui præ cæteris ſeruabat legem,& obediuit Deo. Et tamen Deus non permiſit eum in eam intrare: cum permiſe-
B rit innumeros alios prauos intrare. Et ideo miſeri Iudæi non percipiunt qualiter omnia illa contingebant illis in figura. Nam per hoc quod Moyſes ante mortem non potuit introducere illum populum in terram promiſſionis: ſed Ioſue ſucceſſor introduxit eum poſt mortem Moyſi: figurabatur,quod lex,& prophetæ nō poterant introducere homines in terram viuentium: ſed ſolus Chriſtus poſt mortem,& paſſionem ſuam per Ioſue figuratus. Et per conſequens ſola lex Chriſti euangelica per eccleſiaſtica ſacramenta poterat iuſtificare:quia oportebat ſic Chriſtum pati,& reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam. Lucæ 24. Hanc ergo terram ſpiritualem viuentium per Chriſtum cōferendam deſiderabat Moyſes,& benedicebat, & commendabat ante mortem
C ſuam de monte Abarin, & hanc commēdat Salomon in perſona Chriſti in hoc quinto cantico per metaphoram pulcræ mulieris, & paradiſi,& horti concluſi,& fontis ſignati, eo modo quo dictum eſt. Quæ quidem commendatio non fuit niſi quædam dotatio, & decoratio: quia dotauit,& decorauit Chriſtus eccleſiam ſponſam ſuam ante ſuam paſſionem. Nam tunc diſpoſuit, & decorauit eam pulcritudine,& optima diſpoſitionē membrorum: quādo elegit duodecim apoſtolos & ſeptuagintaduos diſcipulos, & miſit eos in omnem ciuitatem, & locum quo erat ipſe venturus:dando eis poteſtatem calcandi ſuper ſcorpiones: vt patet Mat. decimo.& Lucæ.decimo. Item tunc decorauit, & ornauit eam ornatu virtutum, & fecit eam hortum concluſum, & fontem ſigna- D
tum, & puteum aquarum viuentium:quando in die cœnæ lauit pedes diſcipulorum, & inſtituit, & dedit eis ſacramentum euchariſtiæ,conferendo eis poteſtatem conficiendi illud. Et per longum ſermonem exhortatus eſt eos ad perferendas perſecutiones propter fidem, & reliquit eis ſuam pacem, & caritatem: prout patet Ioannis decimotertio vſque ad decimū ſeptimū capitulum per lōgum ſermonem. Ex dictis ergo in hoc cantico quinto patet:qualiter Chriſtus dotauit,& ornauit,& decorauit eccleſiam ſponſam ſuam bonis ſpiritualibus, ante paſſionē ſuam. Eſt autem notandum ſecundum Auguſtinum in libro de ſancta virginitate, quod ſi vniuerſa eccleſia ſit deſponſata vni viro Chriſto, & cùm vniuerſa eccleſia nihil aliud ſit niſi congregatio omnium fide- E
lium,& tota religio Chriſtiana,ergo vnaquęque anima chriſtiana,& cuiuſcunque fidelis, & iuſti dicitur ſponſa Chriſti, & per conſequens de qualibet anima iuſti verificabuntur ea,quæ dicta ſunt in hoc cantico,& cæteris; cum vnuſquiſq; fidelis ſit membrum Chriſti. Et ideo vnaquæque anima iuſti eſt pulcra per baptiſmum,& oculi eius ſunt columbini per fidei perſpicacitatem, & humilitatē in credendo,abſque eo quod intrinſecus latet,& cum recta intentione latente in conſcientia. Cuius capilli ſunt virtutes,& dentes eius ſunt aſſidua meditatio,qua ruminat intelligentiam ſacræ ſcripturæ die ac nocte. Labia eius eſt ſermo cum caritate prolatus, Eloquium dulce eſt ſalubris doctrina,vel oratio facta cum deuotione: quæ maximè eſt Deo acceptabilis. F
Genæ vero viri iuſti eſt exēplum bonæ,& religioſę vitę, Collū eius eſt fortitudo qua tentationibus reſiſtit. Vbera eius ſunt opera miſericordiæ tàm corporalia quàm ſpiritualia. Sed quia anima iuſti omnia iſta offert Deo i ſacrificium: ideo dicitur aſcendere in montem myrrę,& collem turis. Sed quia ſupradictæ virtutes ſunt pulcritudo animæ,& reddunt pulcram, & decoram, & quia nulla macula peccati poteſt ſimul eſſe in anima cum caritate, & cæteris virtutibus: ideo dicitur pulcra ſine macula in tali ſtatu. Et quia talis anima ſic pulcra, & ſine macula eſt digna iungi ſponſo ſuo Chriſto, inclinans in ipſum amorem ſuum: ideo vocat eam dicēs, Veni de Libano ſcilicet candida per puritatem

A tem,& munditiam. Sed quia iſtæ virtutes
reddunt ſponſam.ſ.animam mundam & cā-
didam non ſolùm ab originali, ſed etiam a-
ctuali,& veniali culpa: ideo ter vocat eam.
Et etiam quia per talem puritatem,& pœni
tentiam fit immunis anima,& liberatur de
carne,mundo,& diabolo, ideo ter vocat eā
ſponſus,dicens. Veni de Libano.i.veni candi
da de mundo & carne,& diabolo:aut de cul
pa originali,& actuali,& veniali. Aut veni de
Libano candida per fidem, ſpem, & carita
tem. Sed quia ex tali affictu, & victoria me-
retur coronam & triūphum, ideo dicit illi
ſponſus Veni coronaberis, ideſt coronam
triumphi accipies, quia triūphaſti de capite
Amana: id eſt de anguſtia, & infeſtatione
diaboli,& de vertice Senir,id eſt de ſuperbia
intrinſeca huius mundi, & de Hermon, id
B eſt anatemate carnalis concupiſcentiæ,& de
cubilibus leonem ideſt de perſecutionibus
magnorum imperatorum,quos viciſti mala
patienter tollerando,& de montibus pardo-
rum, id eſt de inſidiis hæreticorum. Sed
quia anima ſuper omnia inclinat Chriſtum
in vno oculo caritatis, & in vno crine humi
litatis, ideo dicit ſponſus: Vulneraſti cor
meum ſoror mea ſponſa in vno oculorum
tuorum, & in vno crine colli tui. Item
quia vbera miſericordiæ ipſius iuſti ſugunt,
& nutriuntur eis pauperes Chriſto, ideo di-
cit. Quàm pulcræ ſunt mammæ tuæ. Item
quia orationes viri iuſti ſunt Deo acceptæ
magis quàm odor aromatum ideo ſubdit.
Odor vnguentorum ſuper omnia aromata.
Item quia ex ore viri iuſti ſemper diſtillant
orationes aut bona doctrina,ideo dicit.
C Fauus diſtillans labia tua, & mel & lac ſub
lingua tua. Item quia opera miſericordiæ,
& aliarum virtutum ipſius viri iuſti ſunt
Deo grata,& accepta, & delectabilia, ideo
ſubdit: Odor veſtimentorum tuorum. Itē
quia anima iuſti ſic virtutibus fulta,& deco
rata eſt ſimilis horto copioſo multorum fru
ctuum, & pomorum, quæ quidem anima
ſemper germinat fructus & opera virtutum
ideo dicitur. Hortus concluſus & fons ſi-
gnatus &c. Sed quia virgo Maria eſt pri-
mum, & perfectius membrum eccleſiæ poſt
Chriſtum qui eſt caput eccleſiæ, ideo per-
amplius, & perfectius verificantur omnia
dicta in hoc cantico de virgine Maria,quā
de aliqua alia creatura, eò quòd in maiori gra-
du,& peramplius,& copioſius,& perfectius
mai

fuit ornata, & decorata ſupradictis virtutib. D
& perfectionibus, quàm alia pura creatura.
Et peramplius, & perfectius triumphauit de
mundo,& carne,& diabolo,& omni genere
vitiorum,& inimicorū,quàm alia pura crea-
tura,prout dictum fuit in expoſitione ſuper
Magnificat. Et ideo eſt dignum, quòd
explicetur in expoſitione huius libri,& maxi
me in hoc loco,& explicetur,& exprimatur
quomodo omnia prædicta verificentur de
tota eccleſia,& quomodo de virgine Maria.
Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd
tria dicta ſunt in hoc quinto cantico, quæ
ſunt digna magna perſcrutatione, Quorum
primum eſt illud quod ait ſponſus commen
dando eccleſiam ſponſam ſuam,quando ait.
Tota pulcra es amica mea, & macula non
eſt in te. Et ideo quæritur primo, quo-
modo iſta verba poſſunt verificari de tota E
eccleſia ſponſa Chriſti, cum nos videamus
multa eius membra immunda,& ſorde diuer
ſorum peccatorum deturpata, & maculata,
ergo non eſt tota pulcra ſine macula. Ad
hoc reſpondet beatus Gregorius,quòd quæli
bet anima poſt pœnitentiam remanet tota
pulcra ſine macula,& ſic verificantur verba
ſponſi de qualibet anima iuſti poſt pœniten
tiam. Sed licèt hoc contineat verum, ta-
men non euacuat difficultatem literæ, quia
ſponſus Chriſtus literaliter loquitur de tota
eccleſia ſponſa ſua, quàm ſufficienter orna-
uit, & decorauit omni genere ornamento-
rum ſpiritualium. Et ideo dicunt alij, quòd
quandoque aliud verificatur de aliquo ratio
ne partis magis principalis, ſicut mulier di-
citur pulcra ratione vultus, licèt habeat ali-
quas partes turpes latentes. Ita ergo tota F
eccleſia dicitur tota pulcra ſine macula ra-
tione virginis Mariæ; quæ eſt principale mē
brum eccleſiæ poſt Chriſtum,qui eſt caput.
quia ergo virgo Maria eſt, & fuit ſemper to
ta pulcra nunquàm alicui maculæ peccati
obnoxia,nec deturpata, ideo verificatur de
tota eccleſia, quòd ſit tota pulcra ſine ma
cula. Sed licèt virgo Maria fuerit ſemper
tota pulcra ſine macula prout dictum eſt in
ſecundo cantico, & dicetur in ſequenti quę
ſito,tamen iſta reſponſio non euacuat diffi-
cultatem. Nam apoſtolus ſecundæ ad Cor.
decimoprimo de tota eccleſia dicit. Deſpon
di enim vos vni viro virginem caſtam exhi-
bere Chriſto. Item ad Epheſos quinto, dicit,
quod Chriſtus exhibuit,& reddidit eccleſiam
ſponſam

A ſponſam ſuam, non habentem rugam neq; maculam. Et ideo ad tollendam huiuſmodi difficultatem eſt aduertendum: ꝙ iſte terminus totus, tota, totum, quandoq; connotat in rebus totalitatem formę, quandoque totalitatem materię, Vnde totalitas formę domus eſt pulcra, & decens figura eius. Sed totalitas materiæ dicuntur lapides, & cęmẽtum, & ligna, & tegulę, & ſic domus poteſt eſſe tota pulcra ratione optimæ, & decentis formę, licèt habeat aliquam partem materialem turpem, puta aliquem lapidem vel lignum. Ita ergo pariter in eccleſia eſt conſideranda totalitas formæ: quæ conſiſtit in fide articulorum, & gratia ſacramentorum, & obſeruantia præceptorum, & varietate, & ſufficientia graduum officiorum. Secundò eſt conſideranda totalitas materiæ: quæ conſiſtit in multitudine & diuerſi-

B tate membrorum tàm infirmorum quã ſanorum. Primo ergo modo ratione formę eccleſia ſponſa Chriſti eſt tota pulcra ſine aliqua macula: quia ſufficienter Chriſtus decorauit eã uirtutibus teologalibus. ſ. fide, ſpe, & caritate, & ſeptem donis ſpiritus ſancti, & gratia ſeptem ſacramenturum: & optima lege euangelica, & ſufficienti copia miniſtrorum, & graduum, & officiorum. & ſic nihil deficit ad pulcritudinẽ formę eius. Sed propter hoc non tollitur quin eccleſia habeat aliqua membra materialia turpia per peccatum, & infirma. nec tollitur quin aliquis miniſter eccleſię aut prælatus poſſit male, & indecentet vti officio ſuo, abſq; hoc quòd deturpet pulcritudinem forme ipſius eccleſiæ. Vnde eccleſia propter hoc habet copiã pulcritudinis ſacramentorum, & officiorum, vt

C poſſit aſſidue mundare, & pulcrifacere mẽbra materialia, quæ quotidie deturpantur ſorde peccati. Et ſic eccleſia ſemper eſt tota pulcra ſine macula ratione formæ. quia fides eccleſia non patitur ſecum aliquod falſum, aut mendacium, nec caritas aliquod peccatum: nec ſpes aliquod terrenum, quin tendat in altum: & ſic de ſiingulis partibus formalibus eccleſiæ. Eſt autem iterum aduertendum: ꝙ formarum quædã eſt tota in toto, & tota in quaslibet parte, ſicut anima intellectiua. Et quædam eſt tota in toto: ſed non in aliqua parte: ſicut forma circuli. Et quædam eſt tota in toto, & in aliqua parte, ſed non in qualibet parte: ſicut forma ſenſus tactus eſt in toto animali, & etiam in aliqua parte, ſed non in oſſibus. Ita

D ergo eſt dicendum de forma eccleſię, ꝙ eſt tota in toto corpore eccleſiaſtico: ſed nõ in qualibet parte, & membro materiali, ſed potuit reperiri in uirgine Maria tota forma eccleſiæ, puta fides articulorum, & tota gratia ſacramentorum, & obſeruãtia præceptorũ, & tota varietas, & copia graduum, & dignitatum, quia fuit virgo, & ſponſa, & fæcunda, & euangeliſta, & martir, prout fuit dictum ſuper Magnificat, & ſic fuit tota pulcra quò ad formam eccleſiæ.

Sed diceret forſan aliquis, ꝙ virgo Maria non fuit ſacerdos, & per conſequens nõ potuit conficere Eucariſtiam, nec miniſtrare alia ſacramenta, & per conſequens non habuit totam pulcritudinem eccleſiæ. Ad hoc reſpondetur: ꝙ licèt virgo Maria non fuerit ſacerdos ad conficiẽdam Eucariſtiam: tamẽ

E habuit aliquid ęquiualens, & etiam ſuperexcedens, quod nunquam habuit aliquis ſacerdos huius eccleſiæ. Nam illud idem corpus Chriſti, quod conficit ſacerdos per verba cõſecrationis: confecit virgo Maria in ſuo ventre virginali ex puris ſanguinibus ſuis opere ſpiritusſancti. Item ſicut ſacerdos per illa uerba facit deſcendere Chriſtum in illud ſacramentum ut inquit Ambroſius. ita uirgo Maria dicendo. Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum: fecit filium Dei deſcendere de cœlo, & ſumere illam carnem ex ea, quam conſecrat ſacerdos: ut inquit Auguſtinus. Item ſicut Chriſtus ſacerdos ſanctificat fideles per ſacerdotes temporales miniſtrantes eccleſiaſtica ſacramenta: ita per uocem & ſaluationem virginis matris ſuę ſanctificauit Ioannem Baptiſtam, &

F illuſtrauit Eliſabet ſpiritu prophetico: prout dictũ eſt in expoſitione ſuper Magnificat. Et ſic patet qualiter tota iſta eccleſia eſt tota pulcra ſine macula quò ad formam: licèt habeat aliqua imo multa mẽbra materialia infirma, & ſorde pctĩ deturpata: & patet ẽt qualiter virgo Maria eſt tota pulcra ſine macula non ſolùm quò ad formam totam eccleſię, ſed etiam eſt tota materialiter pulcra: quia nunquam in eius corpore, aut anima locus potuit inueniri peccati: vt inquit Auguſt. in ſermone ſecundo de natiuitate uirginis, & nunquàm fuit in tenebris: ſed ſemper in luce, & nunquàm in nocte ſed ſemper in die: ut inquit Hieron. ſuper pſal. 77.

Secundò autem dictum eſt in hoc quinto can-

A cantico quo eccleſia fuit coronata.i. triūpha
uit de capite Amana, & de vertice Sanir, &
Hermon,& de cubilibus leonum,& de mon
tibus pardorum. Et dictum eſt quomodo o-
mnia dicta in hoc cantico, & quatuor præte
rius principaliter verificantur de virgine Ma
ria:eo ꝙ tunc erat principalius mēbrum ec-
cleſię poſt Chriſtum. Et ideo eſt hic viden-
dum quomodo virgo Maria triumphauit de
capite Amana & de vertice Sanir &c. Ad cu
ius intellectum eſt aduertendum,ꝙ Amana
eſt mons in fine terrę promiſſionis inter A-
quilonem,& Meridiem plenus ſerpentibus.
Et ideo interpretatur iniquus, aut coangu-
ſtians,aut comprimens,aut augens:quod eſt
proprium ſerpentibus. Vnde ſerpens dicitur
anguis ab angēdo,eò ꝙ tortuoſo circulo an
git hominem,& iniqua aſtutia inſidiatur, &
B iniquo, & monifero morſu mordet homi-
nem. Et ideo in hoc loco per Amana intel-
ligitur diabolus ſerpens antiquus, qui aſtu
iniquo, & mendaci decepit primos parētes,
& momordit eos ſeptuplici morſu,ſ. morſu
peccati in anima, & morſu venenoſæ cōcu-
piſcentię in carne, & morſu mortis, & inci-
nerationis in corpore, & ſpecialiter momor
dit mulierem morſu ęrumnarum in conce-
ptu & partu,& morſu ſubiectionis, & ſerui-
tutis, quia ſubiecit eam ſub poteſtate viri,
quę ante erat conſors,& æqualis. Et hos ſe-
ptem morſus tranſmiſerunt primi parentes
ex ſententia domini in omnes poſteros, ut
patet Gen. 3. Et ſic patet qualiter ſerpens an
tiquus triumphauit de primis parentibus, &
de eorū poſteris per hos ſeptem morſus. Sed
ſi cum caritate,& attentione uolumus con-
C templari hoc myſterium in ſacra ſcriptura:
videbimus qualiter ſerpens antiquus nō po
tuit mordere virginem Mariam matrē Chri
ſti aliquo morſu illorum ſeptem, nec per cō
ſequens triūphauit de ipſa:imo virgo Maria
triūphauit de ipſo diabolo antiquo ſerpente.
Quod ſic probatur ex ſententia, & decreto
Dei in ipſa ſacra ſcriptura. Vnde legitur Ge
ne. 3. ꝙ poſtquā ex ſuaſu ſerpentis Eua co-
medit fructum, & dedit ex eo Adæ viro ſuo
ambo cognouerunt ſe eſſe nudos & confu
ſos:per quod denotatur confuſio, & corru-
ptio culpę tàm in corpore quàm in anima.
Et tunc Deus promulgauit ſententiam con
tra omnes tres ſcilicet contra ſerpentem, &
omnes complices eius diabolos: & contra
Euam,& contra Adam: quę quidem ſenten-
tia fuit data, & promulgata ſecundùm ordi D
nem, prout peccatum fuerat perpetratum.
vnde quia ſerpens primò ex inuidia decepit
mulierem. & exinde mulier perſuaſit uiro,
ut comederet. ideo per prius fuit lata ſenten
tia, et maledictio contra ſerpentem, & exin-
de contra mulierem, et ultimò contra uirū,
& totam eorum poſteritatem. Sed antequā
Deus proferret, & promulgaret ſententiam
contra Euam, & Adam cum eorum poſteri-
tate, ſimul in ſententia data contra diabolū
fuit virgo Maria exempta. & priuilegiata à
communi ſententia humanæ naturæ lata in
primis parentibus: imo in eadem ſententia
lata contra diabolum Deus pronunciauit
qualiter virgo Maria debebat triūphare de
diabolo, & non ſubiici nec comprehendi in
ſententia lata contra primos parentes, et eo
rum poſteritatem. Vnde dixit Deus ſerpen- E
ti. Maledictus eris Inter omnia animantia:
inimicitias ponam inter te, & mulierem, &
ſemen tuum, & ſemen illius:ipſa conteret ca
put tuū, & tu inſidiaberis calcaneo eius. De
indę Deus pronūciauit, & promulgauit ſen
tentiam contra mulierem, dicens. Multiplicā
bo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in do-
lore paries filios, & ſub poteſtate uiri eris,
& ipſe dominabitur tibi. Deinde ultimò
promulgauit ſententiam contra uirum.quæ
fuit communis cōtra omnes poſteros utriuſ
que ſexus, dicens. Maledicta terra in ope-
re tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis
diebus vitæ tuæ Spinas,& tribulos germina
bit tibi,& comedes herbas terræ. In ſudore
vultus tui veſceris pane tuo donec reuerta-
ris in terram de qua aſſumptus es, quia pul-
uis,& in puluerem reuerteris. F

Ex hac triplici ſententia patet,quòd ſeptē
mala contraxerunt primi parentes ex pecca
to,& ſententia Dei. Primò fuit inflicta eis
corruptio, & morbus cōcupiſcentiæ in car-
ne, & ſenſualitate,ex cuius conſortio anima
contrahit culpam originalem,per hoc,quod
dixit Deus ſerpenti.Tu inſidiaberis calcaneō
eius, id eſt inficies eius carnem, & ſenſuali
tatem, quæ eſt calcaneum animæ,& etiam
per hoc, quod dixit Deus ipſi Adæ. Ma-
ledicta terra, id eſt maledicta caro, & ſen-
ſualitas in opere tuo, id eſt ex peccato,& in-
obedientia,& eſu cibi prohibiti, quia ſpinas
peccati originalis, & tribulos peccati actua
lis germinabit tibi, & cætera. Hoc au-
tem dixit, quia caro infecta per ſolum con-
ſortium

A ſortium in animatione infligit peccatum originale in anima,& poſtea ſenſualitas corrupta cauſat, & infligit peccatum actuale in anima,& volũtate per ſolũ cõſenſum, & operationem. Item ex ſententia data mulieri patet qualiter triplicem pęna incurrit mulier ex peccato. Primò pœnam ærumnarũ & miſeriæ, quam quælibet mulierem patitur omni menſe ex menſtruo. Secundò dolorem in pariendo. Tertiò ſubiectionẽ ſub poteſtate viri. Per ſententiam autem datam contra Adam, incurrit totum genus humanum non ſolùm laborem corporalem, ſed etiam maledictionem,& corruptionem carnis,& ſenſualitatis, quæ continuè germinat ſpinas,& tribulos peccatorum in anima. Et vltimò incurrit reſolutionem, & putrefactionem, & incinerationem in morte. Ex

B ſupradictis ſequitur primò, ꝙ ſeptem mala incurrit totum genus humanum ex peccato primorum parentum ex ſententia Dei: quorum quatuor ſunt communia omnibus hominibus vtriuſque ſexus deſcendentibus à primis parentibus per naturalem generationem. ſ. corruptionem carnis, ſiue morbũ concupiſcentiæ. Secundò peccatum originale in anima. Tertiò actuale in voluntate per cõſenſum. Quartò reſolutionem in terrã & putrefactionem,& incinerationem per mortẽ. Solæ autem mulieres incurrerunt pęnam ęrumnarum in menſtruo,& in conceptu, & dolorem in partu,& ſubiectionẽ viri. Et ſic patet qualiter diabolus ſerpẽs antiquus ſupradictis ſeptẽ morſibus momordit totũ genus humanũ,& per conſequens triumphauit de primis parẽtibus,& de tota eorũ poſterita

C te per hos ſeptem morſus. Secundò ſequitur ex ſentẽtia & decreto Dei, ꝙ virgo Maria nõ fuit comprehenſa in ſupradicta Dei ſententia lata contra primo parentes, & eorum poſteritatem, imo ex Dei decreto fuit pręexempta,& excepta à tali ſententia,& per conſequens ſerpens antiquus non triumphauit de ea. Quod probatur. nam anteq̃ ferret Deus ſententiam contra primos parentes, dixit diabolo, inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſed ipſa cõteret caput tuũ, tũc manifeſtum eſt, ꝙ iſta quæ erat contritura caput ſerpentis non fuit Eua, quia ipſa iam erat victa,& contrita per ſerpentem, imo ſibi data fuit ſententia pro omnibus ſuis poſteris. Ergo ſequitur, ꝙ illa mulier, quæ erat contritura caput ſerpentis, erat ſola vir-

go Maria: prout indifferenter tenent concor **D** diter omnes catolici doctores, ergo ſequitur quòd ille ſerpens antiquus nunquam poterat mordere virginem Mariam: poſtquã per eam caput eius erat conterendum. Ex quo patet, quòd virgo Maria nullo illorum ſeptem morſuum fuit per ſerpentem morſa nec vulnerata, quia aliter non contriuiſſet caput ſerpentis. Et ſic etiam patet: quòd cũ antiquus ſerpens triumphaſſet de omnibus alijs tñ non valuit triumphare de virg. Maria: poſtquã nullo morſu potuit ipſam mordere: imo ipſa virgo Maria triumphauit de antiquo ſerpente, poſtquàm contriuit caput eius. Et ſic patet qualiter ex ſententia, & decreto Dei fuit promulgatus triumphus virginis Mariæ contra diabolum, & fuit prænunciata exceptio eiuſdem à communi ſententia aliorum: antequam communi ſen- **E** tentia promulgaretur, cuius effectus patuit poſtea per experientiam. Nam omnes doctores concordant, quod virgo Maria fuit exempta à triplici pœna inflicta omnibus mulieribus: quia non ex menſtruo nec coitu: ſed ex puriſſimis ſanguinibus opere ſpiritusſancti Chriſtum concepit: vt patet Lucę primo: & ſine dolore peperit: & non fuit viro ſubiecta: quia non ſolum datus eſt ipſi in obſequium, & cuſtodiam, & vt teſtis ſuæ virginitatis. Item omnes concordant quòd fomes carnis in ea à principio fuit extinctus vel ligatus, & omnes concordant, quòd non poterat peccare mortaliter nec venialiter: eò quòd à principio fuit in gratia confirmata. Et iam tota eccleſia communiter tenet cum Auguſtino: quòd corpus eius non fuit in ſepulcro incinera- **F** tam, ſed quòd anima in tertia die recuperauit corpus glorioſum. Ex quibus patet: quòd in his ſex virgo Maria non fuit comprehenſa nec ſubiecta communi ſententiæ datæ, & latæ primis parentibus.

Sed tota eccleſia non habet aliunde vnde hoc poſſit excuſare: niſi quia virgo Maria ante fuit exempta: quam promulgaretur communis ſententia, eo quòd erat contritura caput ſerpentis: ne morderet eã. Ergo per eandem rationem,& locum auctoritatis cogimus dicere: quod virgo Maria fuit exempta à morſu peccati, & culpæ originalis, quia aliter non contriuiſſet caput ſerpẽtis,& per conſequens ſicut conceditur quod virgo Maria triũphauit de ſerpente: quò ad

A ſex morſus, ita triũphauit de illo quò ad ſe primum morſum, quod eſt peccatum originale, qui eſt primus morſus quo ſerpẽs mordet, & ſauciat hominem in anima. Et ſic patet qualiter uirgo Maria perfectè contriuit caput ſerpẽtis, & triunfat de ipſo. Et hoc eſt quod intendebat dicere Salomon in perſona Chriſti, dirigens verba cantici ad virginẽ Mariam, dicens. Tota pulcra es amica mea, & macula non eſt in te, quaſi dicat: nulla macula peccati nec aliqua illarum ſeptem pœnarum eſt in te, quæ fuerunt inflictæ in Adam ex peccato eius, & ſententia Dei, idõ veni de Libano puritatis, & coronaberis. i. triũphabis de capite Amana. i. capite antiqui ſerpentis, quod contriuiſti, quod quidem caput contritum, & calcatum ſub pede, & calcaneo tuo non potuit te mordere aliquo

B illorum ſeptem morſuum. Quomodo autẽ virgo Maria fuit obligata in Adam quò ad naturam, ſed illa obligatio non potuit tranſire ad perſonam propter præuiam ſanctificationem, factam in primo inſtanti ſui eſſe, eò, ꝙ anima illa ſimul fuit creata, & ſanctificata, & infuſa, & ſic ſimul fuit ſanctificata caro cum anima, & etiam caro potuit ſanctificari ante animationem per uirtutem ſancti ſpiritus, & ſic perſona uirginis non fuit obnoxia alicui peccato, ſed ſemper fuit tẽplum, & tabernaculum ſpiritusſancti a principio ſuæ creationis. Et quomodo omnes autoritates ſacri canonis, & ſacrorum doctorũ inductæ contra hoc propoſitum non procedunt niſi de peccato naturæ, iam oſtenſum, & declaratum fuit largo modo in expoſitione pſalmi 45. & ſuper Magnificat, & partim

C ſuperius in cantico 2. Et ideo hic non oportet immorari. ſed ſufficit oſtendere, quomodo virgo Maria triũphauit de capite Amana i. de peccato originali & actuali, & veniali, & quomodo triũphauit de corruptione, & fomite carnis, & de triplici maledictione, & miſeria inflicta cęteris mulieribus.

Vltimò triũphauit de morte, quia non potuit eam incinerare, imo reſurrexit in corpus glorioſum, Et ſic patet qualiter triũphauit de capite Amana. i. de capite ſerpẽtis antiqui quod contriuit. Et ſic non ſolùm fuit benedicta inter omnes mulieres, ſed etiam inter omnes homines utriuſque ſexus, quia in omni maledictione fuit immunis, imo maledictio Euæ, & omnium hominum fuit conuerſa in benedictionem Mariæ, vt inquit Auguſtinus. Secundò eſt videndum quomodo virgo Maria triũphauit de vertice Sanir. D

Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ ultra Amana quatuor montes pugnarunt contra virginem Mariam: de quibus ipſa finaliter triũphauit. ſ. Sanir, & Hermon, & montes, & cubilia leonum, & montes pardorum. Per quos quatuor montes intelligũtur quatuor poteſtates, & conditiones hominum, qui conati ſunt impugnare virginem Mariam, & eius virginitatem, & dignitatem. Primus mons dicitur Sanir, quod interpretatur Deus lucernæ ſiue licentiæ. Et ſic vertex Sanir idem eſt, quod altitudo ſiue tumor aut elatio, & faſtus ſcientię philoſophiæ mundanę, ꝓ qđ intelligitur faſtus, & elatio philoſophorum huius mundi. Hermon autem interpretatur anatema, id eſt maledictio, & ſeparatio, per quem montem intelligitur iſte mundus, & ſollicitudo eius, quæ ſeparat homines E à Deo, vel intelliguntur omnes Iudæi, & omnes infideles, qui ſunt à Deo ſeparati, & maledicti. Per montes vero, & cubilia leonum intelliguntur reges, & principes huius mundi, maximè populi gentilis, & infidelis. Et etiam per cubilia leonum intelliguntur templa idolorum, vt patebit. Per montes verò pardorum in ſcriptura communiter intelliguntur omnes hæretici, eò, ꝙ multis, & falſis, & fictis coloribus concinnarunt, & palliarunt ſectas ſuas, & inter ſe varias habuerunt opiniones. Omnes ergo iſti pugnarunt contra virginem Mariam, ſed ipſa finaliter de eis triumphauit. Primò ergo omnes philoſophi, volentes omnia comprehendere ſub natura, & de omnibus volentes reddere rationem, conati ſunt impugnare myſteriũ in F carnationis, dicentes impoſſibile eſſe mulierem concipere ſine uiro, & concipere, & parere cum virginitate, & eſſe matrem Dei, & Deũ fidei hoĩem pſonaliter. Sed finaliter virgo Maria de philoſophis triũphauit. Nã Dionyſius ariopagita, q apicem, & verticem, & principatum philoſophię Athenis obtinebat credidit myſterium incarnationis, & partum virginalem ipſius Mariæ, & factus eſt fidelis ad prædicationem Pauli cũ multis alijs philoſophis, ut patet Actuũ 18. Item Gregorius Nazanzenus, & Baſilius, & Euſebius, & Auguſtinus, & Clemens, & Dionyſius Alexandrinus, & alij innumeri ex philoſophis facti ſũt catolici, & doctores eccleſiæ, qui omnes innumeros libros, & tractatus, & ſermones luculentos

A coleſtos ediderunt de virginitate,& dignitate virginis Mariæ. Ex quo patet, ꝙ virgo Maria triumphauit de vertice Sanir.i.de altitudine & faſtu & elatione philoſophorum. Item ſecundò triumphauit de vertice Hermon.i.de ſollicitudine huius mundi. Nam in tertio anno tenuit huic mundo, & fuit p̄ſentata in templo: & dedicata ad ſeruitium Dei vſque ad eius deſponſationem, quando ſimul cum uoto virginitatis fuit deſponſata ipſi Ioſeph viro ſancto & iuſto & virgini. Et ſic ambo cum virginitate & paupertate duxerunt vitam humilem & pauperem Chriſto miniſtrantes. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de faſtu & pompa huius mundi. Et triumphauit etiam de Hermon.i. de anatematte & maledictione Iudæorum:q ſibi & ſuæ dignitati contradixerunt. Nam

B 42.anno poſt paſſionem Chriſti partim ſuerunt fame conſumpti: & partim trucidati: & partim in captiuitatem redacti: & per mūdum diſperſi:& ciuitas eorum ſimul cum regno fuit deſtructa & incenſa. Et quia reliquiæ illorum ad huc hodie contra virginem Mariam blaſphemare non ceſſant, ideo continuè patiuntur opprobria, & frequentes cędes & clades & vaſtationes & expoliationes. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de Hermon, ideſt de anatematizatis, & maledictis Iudæis: & continuè triumphat de ipſis. Item virgo Maria triumphauit de montibus & cubilibus leonum,ideſt de regibus & imperatoribus, qui per trecentos annos,& vltra perſecuti ſunt Chriſtianam religionem:quæ Chriſtum adorat & virginem matrem ſuam veneratur. Nā ipſi, qui ante

C propter idola perſequebantur Chriſtianos, & virginem Mariam: poſtea ad fidem conuerſi deleuerunt idola, & templa idolorum conſecrauerunt in eccleſias Chriſti & virginis Mariæ. Et ſic illa templa quæ erant cubilia leonum, facta ſunt eccleſiæ Chriſti & virginis Mariæ,& cubilia ſanctorum. In cubilibus vbi prius habitabant dracones: ortus fuit viror calami & iunci, & fuit facta ſemita ſācta:nec fuit ibi amplius leo nec mala beſtia vt dicitur Eſai.35. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit de cubilibus leonum.i. de imperatoribus & tirannis infidelibus: q̄a finaliter omnes ſubiecit iugo Chriſti:& venerantur ipſam cum deuotione, & cubilia leonum, ideſt templa idolorum conſecrarunt in eccleſias Chriſti & virginis Mariæ:& aliorum ſanctorum. vnde principales eccleſiæ, D

communiter ſunt dedicatæ ipſi virgini Mariæ pro maiori parte vbicunque terrarum. Item vltimò triumphauit de montibus pardorum.i.de omni turba & prauitate hæreticorum. Nam in primitiua eccleſia ſurrexerūt contra virginem Mariam Ebion, & Cherintus,dicentes virginem Mariam non eſſe matrem Dei:ſed puri hominis: & Ieſum Chriſtum totaliter ab ipſa incepiſſe, tamen hos conuicit Beatus Ioannes euangeliſta oſtendens Xp̄m eſſe ab æterno ſm̄ diuinitatem, & ex Maria ex tempore ſecundum verā humanitatem dicens. In principio erat verbum &c. Et verbum caro factum eſt. Item, poſtea ſurrexerunt Neſtotitæ dicentes duas eſſe p̄ſonas in Xp̄o.ſ.diuinam & humanam,& per conſequens virg. Mariam non eſſe matrem Dei:ſed ſolius hominis. Sed omnes iſti ſuerunt condemnati per eccleſiam in concilio E

Epheſino, vbi fuit oſtenſum & determinatū per ſacras ſcripturas, in Chriſto eſſe duas naturas in vna perſona tantum & ſuppoſito, & per conſequens virginem Mariā eſſe veram matrem Dei & hominis. Item Manichæi pugnarunt contra virginem Mariam dicentes ipſam non eſſe matrem Dei, eò q̄d Xp̄s non erat verus homo niſi in apparētia, ſed erat ſolus Deus, quem cum tota ſua ſecta conuicit Aug.p̄ multos lib.& tractatus; oſtendens Xp̄m accepiſſe veram carnem ex virgine Maria, & per conſequens ipſam eſſe veram matrem Xp̄i Dei: & hominis. Poſtea ſurrexit Heluidius blaſphemans contra perpetuam virginitatem Mariæ,& dicens ꝙ licèt virgo Maria conceperit, & pepererit Xp̄m cum integra virginitate, tamen poſtea genuerat alios filios ex Ioſeph, quem Helui F

dium Beatus Hier.& Aug. conuicerunt per ſingulas inuectiuas contra eum. Et ſic patet qualiter virgo Maria triumphauit finaliter de montibus pardorū.i.de oīb. ſectis hæreticorū.iō de ipſa cantat eccleſia. Gaude Maria virgo cūctas hæreſes interemiſti in vniuerſo mūdo. Ex ſupradictis patet quō virgo Maria triūphauit de ſupradictis quinq; montib. per quos intelliguntur quinq; poteſtates; quas ipſa ſuperauit. Et per conſequēs virgo Maria nunquā habitauit in mōte Amanæ.i. in monte ſerpentiū, imo ipſa contriuit caput antiqui ſerpentis:& per conſequens non potuit ipſam aliquo morſu mordere, nec habitauit ī vertice Sanir.i.in faſtu & tumore mū

A candum non deſpiciet proximum:imo miſe
tebitur fragilitati ipſius proximi, & in hoc
conſiſtit vera humilitas.ſ.incipiendo à con-
temptu ſui vſque ad amorem Dei & proxi-
mi. Quæ quidem humilitas naſcitur in ho-
mine ex cognitione ſuiipſius: ſicut ſuperbia
per oppoſitum naſcitur ex inconſideratione
ſuiipſius. Quia ſi quis conſideraret & cogno-
ſceret ſeipſum, non eſſet ſuperbus: ſed humi-
lis. Et ideo dicit Iuuenalis, & omnes philoſo
phi & poetæ: quod hoc verbum, Cognoſce te
ipſum: deſcendit de cęlo in lamina aurea ſcri
ptum in templum Apollicis. Et ſic dicit e-
tiam Auguſtinus: quod ſicut ſuperbia, quæ
eſt initium omnis peccati, eſt prima ſug-
geſtio diaboli: ita humilitas, quæ eſt initium
omnis virtutis, eſt primum donum Dei. Et
ſic patet qualiter humilitas in homine eſt
B quidam communis oculus Dei dirigẽs om-
nem virtutem: quia caſtitas ſine humilitate
nihil prodeſt. vt inquit Gregorius. Poteſt e-
tiam dici, ꝙ duplex eſt oculus interior homi
nis. ſ. oculus rectulus & ſimplex, & iſte dicitͬ
oculus dexter, quo homo iuſtus omnia rectè
reſpicit. Alter autem dicitur oculus ſini-
ſter; quo homo nequam omnia ſuperbè &
fictè & fraudulenter videt. Et ideo virg. Ma-
ria non vulnerauit Chriſtum, oculo ſini-
ſtro: ſed oculo dextro. ſ. humilitatis & ſimpli
citatis: vt faceret ipſum de cęlo in terram de
ſcendere. Item etiam eſt aduertendum,
quòd q̄libet virtus dicitur quidam oculus
animæ, nam iuſtitia eſt quidam oculus quo
anima omnia recta iudicat, & videt & op̄at
omnia iuſta. Et fortitudo eſt oculus quo ani
ma omnia fortia videt & aggreditur. Et tem
C rantia eſt oculus quo anima omnes delecta
tiones temperatè videt: & omnia caſtè vi-
det. Sed humilitas eſt illa virtus & oculus
quę omnes virtutes dirigit & retrahit à ſup
bia. Et ideo humilitas eſt tantæ perfectionis,
ꝙ non ſolum eſt amabilis, & acceptabilis
Deo: ſed ẽt omnibus hominibus. Sed quia
iſte oculus humilitatis perfectius fuit in vir-
gine Maria, quã in aliqua alia creatura, ideo
oculus humilitatis virginis Mariæ intantum
vulnerauit filiũ Dei, ꝙ fecit ipſum deſcẽdere
de cęlo in vterum eius, & ſumere carnem ex
ea quando dixit. Ecce ancilla domini fiat mi
hi ſm̄ verbum tuum. Et ideo dixit Maria in
ſuo cantico. Quia reſpexit humilitatem an-
cillæ ſuæ. Ecce.n. ex hoc beatam me dicent
omnes generationes, vt patet Lucæ primo.

Et ſic patet, quod inter alios oculos virtutũ D
virginis Mariæ oculus humilitatis fuit ille
qui vulnerauit cor ipſius filii Dei: vt deſcen-
deret de cœlo in vterum eius. Sed eſt ite-
rum aduertendum ſecundum Auguſtinum:
ꝙ ſicut humilitas eſt origo & radix, & ocu-
lus omnium virtutum: ita pariter caritas
eſt forma, & vltima perfectio earundem:
quia nulla virtus teologalis aut moralis eſt
meritoria: niſi fuerit informata caritate, &
ſic omnis vera virtus incipit ab humilitate,
& finitur in caritatem. Et ideo oſtendit Au-
guſtinus quinto de ciuitate Dei ꝙ apud Ro
manos & vniuerſaliter omnes gentiles nul-
la fuit vera virtus moralis: eò ꝙ in eis nulla
fuit vera humilitas nec caritas: ſed honoris
ambitio, & gloriæ cupiditas. Sed quia virtu
tes ſunt ornatus animi, vt inquit Cicero. vn
de ſicut crines ornant collum pulcræ mulie- E
tis, ita virtutes ornant animum. ideo Salo-
mon in hoc loco per crinem colli ſponſæ,
intelligit virtutes, quæ ornabant virginem
Mariam, & per collum intelligit ipſam vir-
ginem Mariam, quæ dicitur collum totius
corporis eccleſiaſtici. Nam ſicut in cor-
pore humano immediatè poſt caput, & ſub
capite collocatur collum, per quod è capite
in omnia membra inferiora deſcendit om-
nis ſenſus & motus & vita, ita pariter in
corpore eccleſiaſtico virgo Maria collocatur
immediate poſt Chriſtum, per quam à Chri
ſto deſcendunt ad nos omnia dona gratia-
rum interceſſiuè, prout eſt mediatrix inter
nos & Chriſtũ filium ſuum, & caput noſtrũ.
Sicut fuit declaratum in expoſitione ſuper
Magnificat. Et ideo quia inter crines vir
tutum, quæ deſcendunt à capite noſtro
Chriſto, & ornant collum virginis caritas di- F
citur principalis, & forma omnium: ideo
dicit ſponſus, quod ſicut ſponſa vulnerauit
cor eius in vno oculo ſcilicet humilitatis, ita
vulnerauit cor eius in vno crine colli eius,
qui fuit crinis caritatis. Et ſic aſſerit Chri-
ſtus quod humilitas & caritas virginis Ma-
riæ vulnerauerunt cor eius, & fecerunt ip-
ſum deſcendere de cęlo in terram & in vte-
rum eis, quia excelſus dominus, & humi-
lia reſpicit, & alta à longe cognoſcit pſalm.
136. Sed tunc inſurgit maior difficultas &
maius dubium. Nam ſi humilitas datͬ à ſolo
Deo, & caritas, cũ cæteris virtutibus deſcẽdũt
à ſolo Xp̄o capite noſtro, & ornatũt virginẽ
Mariam ſicut crines deſcendentes à capite

A ornant collum, ergo quomodo iſtæ virtutes potuerunt vulnerare, & mouere filium Dei ad veniendum in carnem, ſi virgo Maria nõ habuit has virtutes à ſe nec ex natura ſui, ſed fuerũt ipſi largitæ ex gratia Chriſti? Ad hoc reſpondetur, ſicut dictum eſt ſuper Magnificat, quod filius Dei non reſpexit humilitatẽ cum cæteris virtutibus in Maria tanquam formam efficientem, ſed tanquam formam diſponentem, vt à Deo diligeretur, & vt eius mater efficeretur, ſicut aurifex facit anulum, & cęlat gemam pretioſam in eo, & ſic diligit anulum, & magnipendit ipſum ꝓpter lapidem pretioſum, quẽq; in ipſo cęlauit. Ita pariter Deus creauit virginem Mariam, & in creando omni genere virtutum ornauit, & decorauit, & ſufficienter diſpoſuit, vt eſſet digna fieri mater Dei, vt ex ipſa carnẽ

B aſſumeret. Et ſic Chriſtus reſpexit in virgine matre ſua & dilexit humilitatem, & caritatẽ, & cætera bona ſpiritualia, quæ à primo inſtanti ſuæ creationis in ea plantauit. Et ſic iſta humilitas caſta ſiue humilis virginitas fuit vnus oculus, & caritas vnus crinis, quibus virgo Maria vulnerauit cor Chriſti ſponſi ſui, vt deſcenderet in vterum eius. Ex quo patet quod virgo Maria prius fuit ſponſa Chriſti quam mater. Nam à principio ſui eſſe fuit ſponſa ornata monilibus ſupradictis: ſed poſtea in 13. anno facta eſt mater eius ꝑ myſterium incarnationis. Et hoc de tertio quęſito, & toto quinto Cantico.

INCIPIT SEXtum Canticum.

C *Vrge aquilo, & ueni auſter.*
Perfla hortum meum.
Et fluent aromata illius.
Veniat dilectus meus in hortum ſuum.
Vt comedat fructum pomorum ſuorum.
Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa.
Meſſui myrram meam cum aromatibus meis.
Comedi fauum cum melle meo,
Et bibi vinum meum cum lacte meo.
Comedite amici & bibite.
Et inebriamini chariſſimi.
Ego dormio, & cor meum uigilat.
Vox dilecti mei pulſantis.
Aperi mihi ſoror mea,
Amica mea, columba mea.
Immaculata mea,
Quia caput meum plenum eſt rore.
Et cincinni mei guttis noctium. D
Expoliaui me tunica mea,
Quomodo induar illa?
Laui pedes meos,
Quomodo inquinabo illos?
Dilectus meus miſit manum ſuam per foramẽ.
Et venter meus intremuit ad tactum eius.
Surrexi ut aperirem dilecto meo.
Manus meæ ſtillauerunt myrram
Et digiti mei pleni myrra probatiſſima.
Peſſulum oſtii mei aperui dilecto meo.
At ille declinauerat atque tranſierat.
Anima mea liquefacta eſt.
Vt dilectus locutus eſt.
Quæſiui & non inueni illum.
Vocaui: & non reſpondit mihi.
Inuenerunt me cuſtodes
Qui circuierunt ciuitatem.
Percuſſerunt me. E
Et uulnerauerunt me.
Tulerunt pallium meum
Cuſtodes murorum.

SVrge aquilo, & veni auſter. Hoc eſt canticum ſextum: in quo Salomon cantat & explicat mortem, & paſſionem Xpi, vnde habent virtutem, & efficaciã & originem omnia eccleſiaſtica ſacra, & omnia ornamenta & bona ſpiritualia, quibus Chriſtus ornauit, & dotauit, & decorauit eccleſiam ſponſam ſuam, prout Salomon prævidit in ſpiritu per mortem Moyſi. Ad cuius intellectum eſt notandum prout legitur Deuteron. 33. & 34. quod poſtquam Moyſes comminatus fuerat maledictionem, & punitionem obſtinatis filijs Iſrael ſecundum carnem, qui Chriſtum erant crucifixuri, & in eadem perfidia permanſuri: aſcendit in montẽ Abarim: & conſiderando illã terram prævidit in ſpiritu totam futuram diſpoſitionem & multiplicationem eccleſię & filiorum Iſrael ſecundum ſpiritum, & promiſſionem per Chriſtum ex duodecim apoſtolis regenerandorum. Et ſic benedixit filijs Iſrael ſecundum ſpiritum & promiſſionem. Et poſtea mortuus eſt Moyſes in illo monte: & ſepeliuit eum dominus per angelum ſuum Michaelem: vt dicitur in canonica Iudæ. nec amplius inuentum eſt corpus eius: nec aliquis nouit ipſum vſque in præſentem diem, & ideo fleuerunt cũ filij Iſrael triginta diebus. Per quod myſterium prævidit Salomon in ſpiritu: qualiter Chriſtus F

per

A per Moyſen figuratus primò debebat prænunciare & comminare Iudæis crucifixoribus ſuis & obſtinatis futuram damnationẽ. prout fecit Matthęi 22.& 23.& 24.& poſtea benedicere eccleſiæ ſuæ, ſcilicet apoſtolorũ, & diſcipulorum, & omnium fidelium futurorum. prout fecit Ioan. 13. capit.vſque ad 17. incluſiuè. Poſtea debebat aſcendere in mõtem crucis, & ibi pro omnibus nobis realiter mori: & in ſepulcro ſepeliri: cuius corpus de cętero nemo mortale, & paſſibile poterat videre: quia poſtquã ſurrexit amplius non moritur, nec mors illi vltra dominabitur. Item præuidit in ſpiritu qualiter tota eccleſia apoſtolorum, & mulierum debebat facere magnum planctum ſuper mortẽ Chri B ſti,& quærere eum in ſepulcro: ſed non amplius ipſum mortalem reperire,ſicut factum eſt: prout referunt omnes euangeliſtæ. Omnia ergo iſta præuidens Salomon in ſpiritu fecit hoc ſextum canticum, in quo intrоducit Chriſtum cantantem, & explicantem myſterium ſuæ paſſionis, & mortis. Duo ergo facit Salomon in hoc cantico. Nam primò introducit Chriſtum explicantem ſuam paſſionem. Secundò introducit eccleſiam diſcipulorum,& mulierum deflentem paſſionem ſponſi ſui Chriſti: & quærentem ipſum in ſepulcro.ibi.Surrexi vt aperirem dilecto meo. Quantùm ad primum eſt valde notandum: quòd Salomon conſiderat Chriſtum redemptorem tanquàm vnum corpus aromaticum ſiue tanquàm vnam apotecam, ſiue tanquã vnum hortum plenum arboribus & plantis C aromaticis: qui quidem hortus contrariis ventis paſſionis agitatus emiſit diuerſos odores prætioſiſſimos: ex quibus fuerunt confecta prætioſiſſima unguẽta ad ſananda vulnera peccatorũ. Sed quia odor eſt ualde diffuſiuus, & multiplicatiuus, prout dicit commentator in ſecundo de anima: quia vultures vltra mille milliaria uenerunt ad corpora mortuorum in bello Troiano, ſentientes de longinquo odorem eorum: ideo tantę virtutis fuit odor Chriſti, quòd per quater mille annos ante eius aduẽtum omnes patres veteris teſtamenti ſenſerunt eius odorem. Et ſic Adam, & Abel, & Noe, & omnes poſteri fideles iam currebant ad Chriſtum per odorem fidei ipſius prout dictum eſt in primo cantico. Item ſecundò eſt etiam eum fide, & caritate aduertendum ſecundũ Auguſtinum ſuper Ioan. & ſuper Gene. ꝙ ſicut tota Eua erat virtualiter in illa coſta Adæ in D tra ipſum Adam antequàm formaretur, & exiret de latere eius in mulierem: ita pariter tota eccleſia erat virtualiter in corpore:& ventre Chriſti ante paſſionẽ, quæ poſtea exiuit de latere Chriſti, quando milles aperuit ipſum, et exiuit ſanguis,et aqua,vnde habent virtutem,et efficaciam omnia eccleſiaſtica ſacramenta. Et ſic aſſerit Auguſt. ꝙ tota eccleſia erat virtualiter in corpore Chriſti, et exiuit realiter de latere eius per mortem,et paſſionẽ. Sed cũ iſta eccleſia ſpõſa Chriſti dicatur hortus concluſus, et fons ſignatus,et hortus in quo creſcunt,et germinantur poma, et aromata eccleſiaſtica, eſt ergo dicendum,quòd totus iſte hortus aromatum virtualiter erat in corpore Chriſti ante mortem,et paſſionem, ſed per talem paſſionem iſtę hortus emiſit,et expirauit odorem, et aromata fructuum, et eccleſiaſtico E rũ ſacramentorũ ad extra. Ex quibus aromatibus conſtat formaliter eccleſia prout dictũ eſt. Sed ſicut arbores aromaticæ non emittunt odorem niſi quando contrarijs ventis agitantur: ita pariter corpus Chriſti,in quo virtualiter continebantur aromata eccleſiaſtica. noluit illa emittere niſi valdè agitatum ictibus, et vulneribus percuſſum.Vnde arbor myrræ duobus modis diſtillat liquorem ſuum,vno modo in menſe Martij, et Aprilis,quando agitatur ventis contrarijs et illa dicitur myrra prima, ſed pauca. Sed poſtea agricolæ faciunt inciſuram in cortice lateris illius arboris, & tunc emanat myrra copioſa. Ita pariter fuit in paſſione Chriſti. nã primò Iudęi,& gentiles tanquã uenti cõtrarij agitarunt,& percuſſerunt, & flagellarunt corpus Chriſti, & tunc ille ſanguis flagellorum,& etiam clauorum fuit quaſi myr- F ra prima. ſed poſtea milles aperuit lãcea latus Chriſti, & tunc exiuit copioſè ſanguis, & aqua quaſi myrra ſecunda in medelam,& ſalutem omnium peccatorũ. Et ideo in hoc li[illegible] ſemper per myrram intelligitur ſãguis & paſſio Chriſti, & ſic etiam per oĩa alia aromata hic memorata. Iterum autem eſt aduertendum ſecundũ Auguſtinum, & magiſtrũ primo ſententiarũ diſtinctione vltima,ꝙ quatuor volũtates cõcurrunt in mortem, & paſſionem Chriſti. ſ. voluntas bona Dei patris,qui p̄p nimiã caritatem qua dilexit nos. miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, ut damnaret peccatũ noſtrũ

A niſi in carne.ad Ro. 8. Secunda fuit mala vo
luntas Iudæorum : qui ex inuidia , & mali-
tia occiderunt eum, ne regnaret ſuper eos,
& ne perderent locum , & gentem.Ioan.11:
Tertia fuit bona uoluntas patriarcarum , &
prophetarum,& omninm fidelium ve.te.pe
tentium Chriſtum vt veniret in carnem ad
liberandum genus humanum : vt patet per
totum diſcurſum legis, & prophetarũ, ut pa
tuit in primo cantico . Quarta fuit bona uo.
luntas Chriſti , qui ſponte tradidit ſemetip-
ſum pro nobis , primò vt placeret,& obedi-
ret Deo patri: vt patet Mat.26. & Lucæ 22.
cum dixit patri . Fiat voluntas tua . ſecundo
vt toti generi humano ſubueniret , & ipſum
liberaret : vt ipſe dicit . Ioan. 10.Animã meã
pono pro ouibus meis . Et ſic dicit Auguſt.
quòd bona voluntas patris , & filij, & etiam
B omnium fidelium fuit completa per malam
voluntatem Iudæorum . Sed mala voluntas
Iudæorum dicitur contraria voluntati pa-
tris,& filij , & fidelium quantùm ad intentio
nem , & finem:ideo iſtę voluntates.ſ. Dei pa
tris & Iuędorum deſignantur per duos ven
tos cõtrarios . ſ.per aquilonem,& auſtrum.
Quatuor ergo venti. i . quatuor voluntates
deſignatæ per quatuor ventos perflauerunt
& agitauerunt hortũ Xp̃i vt fluerent , & ex-
piraret aromata, paſſionis eius ad noſtrã ſa-
lutẽ . Quæ quidem quatuor voluntates deſi
gnantur per quatuor ventos . Nã per aquilo
nẽ deſignatur mala, & frigida & atrox & in-
uida voluntas Iudæorũ. Et per auſtrũ deſi-
gnatur uolũtas patris . Et per orientale ven-
tũ deſignat volũtas filij . Et ꝑ occidẽtale de
ſignatur voluntas omniũ fideliũ. Et has qua
C tuor uoluntates concurrentes ad paſſionem
Chriſti explicat Salomon ꝑ Chriſtũ in hac
parte. Vnde ait.O aquilo.i. aſpera,& frigida
voluntas Iudæorum per defectum caritatis,
ſurge cum impetu , & uiolentia contra me.
Et o tu auſter.i. benigna,& caritatiua volun
tas patris veni , & ſimul cum aquilone per-
fla,& agita hortũ meũ.i. corpus meũ ꝑ mor-
tem & paſſionẽ : fluant & expirent , & ema
nent aromata illius per uulnera flagellorũ
& clauorũ,& lanceæ: in virtutẽ , & efficaciã
ſacramentorum. Et nota ꝙ in hac locutione
explicatur ſpontanea volũtas Xp̃i filij patris
quæ excitat uoluntatem patris, & Iudæorũ,
vt ſurgant , & veniant ad perflandum hortũ
eius. vnde Xp̃s uoluntariè & ſpontè ſe obtu
lit Iudæis . quando dixit apoſtolis. Ecce aſcẽ-
dimus Hieroſolimam & filius hominis trade D
detur.Item quando dixit Iudæis,quem quæ-
ritis?ego ſum:ſi ergo me quæritis ſinite hos
abire.Itẽ tunc ſe ſpontè obtulit patri qñ di-
xit. Fiat volũtas tua. Et ſic patet triplex vo-
lũtas.Sed quarta.ſ.voluntas omniũ fidelium
ve.teſt. explicatur cum ſubditur in perſona
ſponſæ.Veniat dilectus meus in hortũ ſuũ .
Vnde ſponſa.i.tota eccleſia fidelium ve.teſt.
vſque ad Zacariã,& Simeonẽ,& Ioſef,& vir
ginem Mariam incluſiuè cum magno deſi-
derio vocat Xp̃m,vt veniat in hortum paſſio
nis & colligat,& comedat , & guſtet fructũ
ſuæ paſſionis ad fideles reficiendos,& viuifi
candos,& nutriendos.Dicit ergo ſponſa.Ve
niat dilectus meus in hortum ſuum.i.ſuę paſ
ſionis,vt comedat fructum pomorum ſuorũ
ſ.recipiat alapas,& flagella,& vulnera.q.d.ſi
cut Adam comedit pomum ligni prohibiti E
in horto paradiſi in perniciem totus generis
humani:ita veniat dilectus meus in hortum
paſſionis,& comedat fructum pomorũ ſuæ
paſſionis in ſalutem omnium credentium .
Deinde cum dicit . Veni in hortum meũ ſo-
ror mea ſponſa,hic ponitur gratioſa ſponſi
reſponſio annuentis votis, & petitionib.ſpõ
ſe.vnde eſt aduertendum, ꝙ tota paſſio xp̃i
fuit actus iuſtitiæ,& punitionis pro peccato
primorum parentum, & raptu cibi ꝓhibiti ,
quẽ rapuerunt in horto paradiſi contra vo-
luntatem Dei.q̄ q̄dem fructus,licèt eis viſus
fuerit pulcher,& dulcis,tñ nobis fuit fętidus:
& amarus: inquãtum corrupit totum genus
humanum.Et ideo Chriſtus qui uoluit ſupe
rare diabolum:non ſola potentia:ſed vera iu
ſtitia,voluit in ſe pro nobis luere,& pati pę-
nam illius peccati,& quod non rapuit voluit F
exoluere . Vnde ſicut Adam in horto para-
diſi commiſit crimen , ita Chriſtus expiator
illius ſceleris voluit intrare hortum Getſema
ni,& ibi orauit pro Adam,& omnibus poſte
ris eius,& ibi voluit capi,& ligari,& trahi,&
percuti per miniſtros pontificum . Item
quia Adam extendit manus ad arborem , &
rapuit fructum prohibitum,ideo Chriſtus ex
tendit manus,& brachia in arbore crucis, &
ibi fuit manibus,& pedibus conclauatus , &
lancea percuſſus . Item Adam comedit
pomum dulce ad veſcendum , ſed Chriſtus
bibit acetum mirratum , & amariſſimum
in cruce . Sed licèt illa paſſio fuerit Chri
ſto amariſſima ſicut myrra : tamen fuit
nobis dulciſſima ſicut mel quò ad effectum,

& fuit

A & fuit odoriſera, ſicut omnia aromata confortatiua,& inebriatiua ſicut vinum, & nutritiua ſicut lac. Et ideo ponuntur hic, & memorãtur ſex liquores, quibus paſſio Chriſti comparatur,quò ad effectum quem facit in nobis,ſcilicet mirra,& cætera aromata,& fauus cum melle, & vinum cum lacte. Vnde licèt mirra ſit amara:tamen eſt malorum humorum purgatiua,& à corruptione præſeruatiua. Ita paſſio Chriſti licèt fuerit ipſi amara & doloroſa,tamen fuit malorum humorum noſtri peccati purgatiua, & à futura corruptione præſeruatiua,& hoc per virtutem, quam contulit baptiſmo ad purgandũ peccatum originale, & pęnitentiæ ad purgãdum actuale & veniale. Et eſt pręſeruatiua à corruptione per ſacramentum confirmationis, & ſic paſſio Chriſti fuit ſicut mirra,

B quæ diſtillat ex latere illius arboris. Item ſicut omnia aromata,licèt ſemel ſint ex arbore collecta:tamen ſemper expirant, & redolent odorem ſuauiſſimum: ita pariter paſſio Chriſti licèt ſemel fuerit facta,& collecta ex arbore crucis: tamen ſemper redolet, & emittit ſuauiſſimum odorem,aromaticum:& diſtillat ſuum ſaporem dulciſſimum,ſicut fauus & ſicut mel. Eſt ergo nobis paſſio Chriſti per virtutem, quam contulit ſacramentis,purgatiua ſicut mirra:odorifera ſicut oĩa aromata, & diſtillatiua uirtutis ſicut fauus, & dulciſſima ſicut mel, & confortatiua, & inebriatiua ſicut uinum, & nutritiua ſicut lac: maximè per ſacramentum Eucariſtię. Hos autem fructus dicit Chriſtus ſe collegiſſe ex horto paſſionis,& comediſſe, & guſtaſſe in arbore crucis. Dicit ergo Chriſtus.

C O eccleſia ſoror mea per aſſumptionem humanitatis,& ſponſa mea per miſticam vnionem,& in fide deſponſationem iam veni in hortum meum huius peregrinationis, & paſſionis,& in hortum orationis, ut annuerem votis, & clamoribus tuis quibus ab initio mundi me vocaſti per patriarcas,& prophetas,& fideles veteris teſtamenti. Et iam meſſui mirram meę paſſionis cum aromatibus meis.i.cum odoriferis effectibus, & virtutibus meę paſſionis,& iam comedi fauum cũ melle meo omnibus fidelibus dulciſſimo.Et iam bibi uinum vobis confortatiuum, cum lacte meo ad veſtram nutritionem, & refectionem.Comedite ergo amici hunc fauum mellis quod pro vobis paraui, & bibite, & inebriamini hoc vino caritatis, & virtutis inebriatiuæ,& nutritiuę, quia hunc cibum, D & potum deſiderarunt omnes patriarchę,& prophetę & omnes fideles veteris teſtamẽti. quem cibum, & potũ non potuit dare Moyſes,nec etiam lex per ipſam data, quem cibũ non poteratis recipere niſi per mortem, & paſſionem meam.Iam ergo eſt tempus recipiendi iſtum cibum & potum ex mea paſſione manantem,quia & ſi ego dormio ſomno mortis,tamen cor meum vigilat in veſtra redemptione.vnde licèt uideatis me verè mortuum in cruce,& in ſepulcro, tamẽ cor meũ i.anima mea vigilat, quia deſcendit ad inferos ad condemnandũ diabolũ,& liberandos ſanctos patres & fideles. Vnde nota,ꝙ licèt Chriſtus penderet mortuus in cruce: & iaceret in ſepulcro, tamen ſemper vgilabat in exercendo opera noſtræ redẽptionis. nã aĩa eius vnita cũ verbo iudicabat diabolum in E inferno diſcutiendo,& examinando cauſam noſtrã,& corpus eius vnitũ eidem verbo ſẽper diſtillabat virtutem & merita illius paſſionis ad noſtrã ſalutẽ. Et diſtillabat virtutẽ ſacrorum, nam poſt emiſſionem ſpiritus miles lancea aperuit latus eius:unde exiuit ſanguis,& aqua in remiſſionẽ & pretiũ peccatorũ & virtutẽ ſacrorũ. Et ſic licèt Chriſtus eſſet verè mortuus,tamen cor eius ſemper vigilabat exercendo opera noſtræ redemptionis. unde mors eius dicta eſt dormitio propter facilitatem reſurrectionis, & euigilationis. Itẽ Chriſtus dicebat ſe in illa morte dormire propter firmam ſpẽ reſurrectionis. Et dicebat ſe vigilare ꝓpter continuum exercitiũ & vnicũ actum noſtræ redẽptionis:quia dum eſſet iã mortuus fuit in latere vulneratus:unde exiuit pretiũ noſtrę redẽptionis.

F Et ſic uigilabat in noſtra redeptione nõ ſolũ quò ad aĩam,ſed ẽt quò ad corpus. Vnde notandũ, ꝙ totam iſtã cantilenã cantauit & omnia iſta verba dixit Xp̃s in cruce, & oĩa iſta verba audierat uirgo Maria, & Ioannes euangeliſta,quia erãt ibi iuxta crucẽ tanquã ꝓcuratores ꝓ tota eccleſia:& ẽt Magdalena & alię mulieres,que erant non longè à cruce. Nã cũ Chriſtus dixit, Sitio, uocabat oẽs fideles cum magno deſiderio ad guſtandũ fructũ ſuæ paſſionis, vt inquit Aug. Iõ ſponſa audiens vocem Chriſti vocãtis eã de cruce ad guſtãdũ fructũ ſuę paſſionis,dicit.Vox dilecti mei pulſantis: i. audita eſt mihi vox dilecti mei pulſantis ad oſtium meũ. Ad cuius intellectũ eſt notandum, ꝙ Salomon

A cõparat in hac parte ſollicitudinem Chriſti
in noſtra redemptione ad ſollicitudinẽ ſpõſi
& amãtis temporalis erga ſuã ſponſam ſiue
amaſiã. Nã conſuetudo eſt amantis: in nocte
dũ cęteri dormiũt venire ad oſtiũ ſpõſæ, &
ibi cãtare & exponere amorẽ ſuũ & laborẽ,
& dolorẽ quẽ ponitur & ſuſtinet amore ei⁹.
imo ponit manũ ꝑ feneſtrã pulſando, & fa-
ciẽdo ſignũ intra domũ, vt ipm audiat ſpõſa.
Et ſi ſponſa diligit eũ, cõpatiens illi ſurgit à
lecto: ut aperiat ipſi, & cõfabuletur adinui-
cẽ, & reddat ipſi vicẽ amoris. Ita ergo pari-
ter fecit Chriſtus ſpõſus noſter in noſtra re
dẽptione. Nã dũ nos eſſemus in lecto tene-
brarũ, & pctõrũ, & ignorãtiæ, & in nocte cæ
rimonialiũ, & ſuperſtitionis gentilitatis, ve-
nit de cœlo in terrã, & per tres annos pulſa
uit ad oſtiũ noſtrũ cãtãdo doctrinã euãgeli
B cã. Et tãdẽ venit ad oſtiũ crucis, per quod in-
tramus in iſtã eccleſiã per gratiam, & ibi po
ſuit manũ ſuã per foramẽ, quãdo ibi fuit cõ-
clauatus, & lancea percuſſus, & ibi vocando
nos ad fidẽ, & gratiã & fructũ ſuę paſſionis
cãtauit iſtã cãtilenã: quã Salomõ explicat in
hoc loco, in quo cãtico Chriſtus explicat la-
bores, & dolores quos pro nobis ſuſtinuit &
paſſus eſt, & explicat amorẽ quẽ gerebat er-
ga eccleſiã ſponſam ſuã. Et hoc explicauit
per ſeptem verba, quæ dixit pẽdendo in cru
ce, Quorũ primũ verbũ direxit ad patrem,
dicens: Heli heli lamazabatani. i. Deus Deus
meus ut quid dereliquiſti me. i. quare dereli-
quiſti membra mea, & totum genus huma-
num per tot tempora in poteſtate diaboli
propter peccatum ipſius Adã? Et quare me
dereliquiſti in poteſtate Iudæorum, ut ego
C patiar pro peccato omnium hominũ? Secũ-
dum uerbũ direxerit ad patrẽ pro omnibus
peccatoribus, dicens. Pater ignoſce illis: quia
neſciunt quid faciunt. Tertium verbum dire
xit ad latronẽ pendentem, & veniam peten-
tem, dicens, Amen dico tibi, hodie mecum
eris in paradiſo. Quod quidem verbum diri-
gitur omnibus pœnitentib. Quartum ver-
bum direxit ad matrem, dicens. Mulier ecce
filius tuus, & ad diſcipulum. Ecce mater tua.
Vbi non appellauit eã matrẽ: ſed mulierem:
ad oſtendendum, ꝙ Chriſtus patiebatur ibi
tanquam perſona cõis & caput eccleſiæ. Et
ſic uirgo Maria erat membrum Chriſti, &
per conſequens ita patiebatur pro ea ſicut
pro cæteris. Nam illa gratia, qua uirgo Ma
ria fuit ſanctificata in primo inſtanti ſui eſ-
ſe, per quã fuit præſeruata ab originali pctõ D
traxit uirtutẽ ex paſſione Chriſti. Jõ virgo
Maria fuit verè redempta & perfectius, ꝙ cæ
teri, ſicut dictum fuit in expoſitione Pſalm.
45. & ſuper Magnificat. Et ideo Chriſtus in
cruce non appellauit eam matrem, ſed mu-
lierem, tanquàm membrum eccleſię cum cę
teris redemptum. Quintum verbum fuit. Si
tio. Per quod verbũ oſtendit Chriſtus deſi-
derium ſalutis & redemptionis omnium no
ſtrorũ. Et ſic per tale verbũ vocabat omnes
ad participandam ſuam paſſionẽ, vt inquit
Auguſtinus. Et ſic in hoc verbo includitur
totum iſtud canticum, vt videbitur. Sextum
uerbum quod dixit: fuit, Conſummatũ eſt,
Per quod oſtendit Chriſtus, ꝙ omnia myſte
ria, & promiſſa patriarcarum, & dicta omnia
prophetarum erant in ſe completa & verifi
cata. et per conſequens, ꝙ iam fecerat debitũ E
ſuum quo ad paſſionem, & noſtrarum redẽ
ptionẽ animarum. quia non reſtabat niſi re
ſurrectio, quò ad redemptionem corporũ. Se
ptimum & vltimum uerbum, fuit quando
dixit. in manus tuas commẽdo ſpiritũ meũ.
Vbi commendauit etiam patri animas om
nium fidelium & credentium. Sed cũ poſtea
ſubdit: Redemiſti me domine Deus verita-
tis, loquitur in perſona membrorum, quia
Chriſtus in capite non fuit redemptus: ſed
redemptor ſuorum membrorum. Sed appel
lat patrem redemptorem inquantùm acce-
ptauit paſſionẽ filij in pretiũ noſtræ redem
ptionis, ut dictũ eſt Pſ. 17. & 30. Et ſic Chri-
ſtus dictis ſupradictis verbis expirauit, & e-
miſit ſpiritum, vbi fuit oſtenſa vera mors
eius. Hæc ergo ſeptem uerba fuerunt illud
canticum quod Chriſtus cantauit in cruce F
ad oſtium ſponſæ. Quod quidẽ canticũ audi
uit beata virgo Maria & Ioannes ſtãtes iu
xta crucẽ in perſona totius eccleſiæ. Quæ q
dẽ verba intrauerunt per foramen, & fene-
ſtrã animæ virginis Mariæ, & pulſauerũt ani
mã eius, & pertranſiuerunt, & vulnerauerũt
eam tãquã gladius, & cõmouerũt omnia vi
ſcera eius, ſicut prędixerat ipſi Simeon. Hoc
ergo myſteriũ explicat Salomon in perſona
Chriſti in hoc cantico. Vnde ait: quod dum
Chriſtus ſponſus diceret verba ſupradicta
pulſando in cruce ad hoſtium humanæ na-
turę vocando eam, tunc ſponſa iacens in
lecto doloris, & mœroris: dixit intra ſe. Au-
dita eſt mihi uox dilecti mei ad oſtium pul
ſantis. Sed quin ipſa, ſurgebat ad ape-
riendum:

A tiendum,tunc ipſe ſponſus ſemper cõtinuabat ſuum canticum,& verba,dicens de cruce.Aperi mihi ſoror mea,amica mea, columba mea.Et appellat humanam naturam , ſororem,inquantùm ex ea aſſumpſit carnem in vnitatem ſuppoſiti . Et appellat amicam: quia maiorem amicitiam ,& caritatem non potuit ipſi oſtendere quàm pati pro ea . Et appellat eam columbam,inquantũ per ſuam paſſionem reddidit eam pulcram non habẽtem rugam neque maculam,vt dictũ eſt in cantico præcedenti . Dicit ergo , aperi mihi portas infidelitatis,& tenebrarum, & recipe me per fidem,& efficieris amica,& columba mea,quia propt er te deſcendi de cœlo,& peregrinatus ſum , & perambulaui terram cũ fame,& ſiti,& multis laboribus , vt quærerẽ ouem perditam,& finaliter in fine peregri-
B nationis fui captus in horto , & ligatus , & per terram tractus , & per totam iſtam noctem afflictus amore tui,& ductus ad domũ Annæ,vbi recepi alapã,& multa opprobria , & cõuitia.Et exinde ad domum Caiphę, vbi fui percuſſus in facie,& conſputus , & contumelijs affectus. Et deinde fui ductus ad domũ Pilati,& ibi flagellatu s. Et ſic dedi corpus meum percutientibus,& genas meas vellentibus . Et amore tui faciem meam non auerti ab increpantibus , & conſpuentibus in me.Et ideo aperi mihi , quia caput meũ plenum eſt rore ſudoris , & ſanguinis , & ictibus , & percuſſionibus. Et cincinni. i. capilli mei pleni ſunt guttis noctiũ. q.d.ſicut amaſius,& ſpõſus patitur rorem,& pluuiam vigilando ad oſtium,& fores ſponſæ,ita quærendo ſponſam meam per totam illam noctem
C paſſus ſum pluuiam alaparum , & ictuum,& percuſſionum,& ſputorum,& flagellorũ . Et ſic caput meũ plenũ eſt rore.i.ſudore, & capilli mei guttis noctium, quæ ſolent cadere in nocte ſuper capillos amantium . Et appellat Chriſtus oĩa illa flagella, & cõuitia guttas noctium,eò ꝙ tã Iudæi quã milites Pilati affligentes Chriſtum erant in nocte tenebrarum.Ideo dixit eis . Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum.Nam Iudæi erãt obtenebrati per inuidiam,& malitiam,gentiles vero, per ignorantiam,diſcipuli autem , & præcipuè Petrus, per cęcitatem negationis. Et omnes ambulabant in nocte tenebrarũ . Et ſic nõ ſolum affligebant Chriſtum in illa nocte temporis , ſed etiam in nocte peccatorum,& tenebrarum. Sed quia Chriſtus poſt tot afflictiones quas paſſus fuerat in nocte , D
fuit in meridie crucifixus,& in latere percuſſus,& vere mortuus,quia anima fuit corpore expoliata,iõ ſubdit. Expoliaui me tunica mea.i.tunica corporis, quia corpus verè fuit ab aĩa in cruce ſeparatũ,& deſtitutum,& anima deſcẽdit ad inferos ad ſctõs patres, & fideles oẽs liberandos . Sed quia tale corpus expoliauit:vt noſtram mortem deſtrueret , iõ in reſurrectione recuperauit corpus immortale,& impaſſibile , & ſic non recuperauit mortalitatem,nec alios defectus corporales,& humanos,quia oĩa illa manſerunt in ſepulcro cum omnibus cęrimonialibus incinerata . Et ſic Chriſtus in cruce non ſolum exuit , & expoliauit corpus ab anima,ſed peramplius tunicã mortalitatis,& paſſibilitatis, & tunicam grauem omnium cęrimonialiũ & legaliũ,quia omnia iſta fuerunt mortua , E
& crucifixa cũ Chriſto , vt inquit apoſtolus ad Coloſ.2.De hac ergo tunica lectali,& de tunica mortalitatis,& paſſibilitatis , dicit . Quomodo induar illa.q. d.nullo modo , qa nunquã amplius induat tunica mortalitatis, quia Chriſtus amplius non moritur , nec mors illi ultra dominabitur. Nec amplius induar tunica cęrimonialium,& legalium , qa iam eſt rupta,& putrefacta,& manſit incinerata in ſepulcro , quia paſca Iudæorum fuit mortuum cum omnibus legalibus, & crucifixum in cruce cum Chriſto, & ſepultum cũ eo,& ſabbatum fuit ſignatum, & incluſum in ſepulcro cum Chriſto.Sed in die dominica non ſurrexit paſca nec ſabbatum cũ Chriſto , ſed ſola die dominica , paſca , & ſabbato cum omnibus legalibus manentibus in ſepulcro incineratis,ſicut dictum fuit in tra- F
ctatu contra Iudæos . quæſtione prima,& ſecunda . Et de hac tunica putrefacta , & incinerata dixit Chriſtus. Quomodo induar illa ? q. d.nullo modo , quia recuperauit, & reinduit corpus , ſed non cum tali tunica mortali,& legali.Item quia Chriſtus in cruce lauit pedes,& manus ſuas ſanguine effuſo per vulnera in ablutionem peccatorum , qui quidem pedes non amplius fuerunt coinquinati ſanguine mortali,ideo ſubdit . Laui pedes meos,quomodo coinquinabo illos? q.d.nullo modo coinquinabo illos ſanguine mortali poſtquam ſemel paſſus ſum , & ſurrexi in corpus immortale,& glorioſum . Et nota ꝙ Xp̃s madefaciendo pedes, & manus,& corpus ſuum illo ſanguine , lauit , &.

mundauit

A mundauit manus & pedes & totum corpus
eccleſiæ ſuæ ab oĩ ſorde pc̃ti, quæ quidẽ ec-
cleſia nunquam amplius coinquinabiť quan
tum ad formam licèt quotidie poſſint coin-
quinari quædam materialia membra.ſicut di
ctum eſt in cantico p̃cedenti. In hebræo aũt
hr. Laui manus meas: q̃uo coinquinabo il-
las? Sed totum p̃t eſſe: quia Xp̃s in paſſione
non ſolum lauit manus ſponſæ, ſed ẽt pedes
& totum corpus: vt dictum eſt, quia lauit pec
cata, & affectiones, & conſcientias oĩum fi-
delium, & ſic reliquit eccleſiam ſuam nõ ha
bentem rugam neq; maculam, eo modo quo
dictum eſt. Sed dum ſponſus cantaret verba
ſua in cruce, miſit manum ſuam per foramẽ
lateris: quando miles lancea aperuit ipſum:
& introiuit vox eius pulſando vſque ad inte
riora ſpõſæ. ideo dicit ſponſa. Dilectus meus
B Chriſtus miſit manum ſuam per foramen. i.
feneſtra oſtij mei. ſ. per latus ſuum. per quod
exiuit tota eccleſia, & per quod ingrediť, &
egredietur in cubile eccleſiæ. Et ſic per illud
foramen miſit Xp̃s manum: & tetigit manũ,
& conſcientiam ſponſæ: quia in corpore Xp̃i
erat virtualiter tota eccleſia, vt ſupradictum
eſt, quia tunc apertum eſt oſtium in cęlo, &
viſa eſt arca teſta. Apoc. 11. quia omnia my-
ſteria le. vet. fuerunt manifeſtata, & conſum
mata in corpore Chriſti, & in apertione late
ris eius. Et ideo dicit ſponſa. Dilectus meus
miſit manum per foramen, & venter meus
intremuit ad tactum eius. Hoc dicit quia to
ta virtus ſacramentorum, quæ eſt in utero
eccl'æ exiuit ex latere Chriſti: ex quo vtero
quotidie & aſſiduè Chriſtus regenerat fide-
les per baptiſmum & alia ſacramenta. Item
C Chriſtus clamando in cruce miſit manũ ſuæ
virtutis & ſuæ paſſionis per foramen & fe-
neſtram conſcientiæ aĩæ virginis Mariæ &
totius eccleſiæ, quia intantum virgo Maria
fuit tacta dolore cordis, quod illa paſſio per
tranſiuit & penetrauit tanquam gladius ani-
mam eius. Et ſic ẽt eſt dicendum de tota ec
cleſia, q̃ paſſio Chriſti, & eius virtus penetra-
uit vſq; ad interiora. Iõ dicit ſponſa. Surrexi,
vt aperirẽ dilecto meo, & manus meæ diſtil
lauerunt mirram, & digiti mei pleni fuerunt
mirra probatiſſima. Hoc dicit quia paſſio xp̃i
tñ impreſſionem fecit in anima virginis:
ꝙ anima virginis erat tanquàm fons mirræ
paſſionis Xp̃i, quod ſic eſt intelligẽdũ. Nam
qñ quis ponit manũ in melle, tũc manus, &
digiti eius diſtillãt mel. Ita pariter anima vir
ginis & manus & digiti eccleſiæ ꝓ quẽdam D
contactum diſtillant mel, quod ex paſſione
Xp̃i emanat. Nã qñ Xp̃s poſuit manũ per la
tus ſuũ, & tetigit eccleſiã, quæ virtualiter e-
rat in corpore ſuo, impleuit eam mirra ſuæ
paſſionis. Et ſic manus & digiti ſponſæ, quæ
eſt poteſtas & virtus ipſi collata: dicuntur di
ſtillare mirram, quia continuè diſpẽſant me
rita paſſionis Xp̃i per eccleſiaſtica ſacra, &
ſic dicimus, ꝙ per quondã redundantiã ma-
nus eccleſiæ ſunt plenæ mirra, & diſtillant
mirram paſſionis Xp̃i, fidelibus diſtribuẽdo,
& diſpenſando. Item manus & digiti animæ
virginis Mariæ & apoſtolorum & mulierum
fuerũt pleni mirra præ amaritudine & dolo
re paſſionis Xp̃i. Deinde cum dicit, Peſſulum
oſtii mei aperui dilecto meo, eſt aduertendũ
ꝙ peſſulũ eſt quoddã inſtrumentũ, & ſera
ferrea et dicit à pendẽdo: eò ꝙ in die pẽdet E
ex una portarum ſed in nocte per tranſuer-
ſũ colligat ambas portas & fores: ẽt ſic clau-
dit totam domum. Ita pariter per totũ tem
pus & noctẽ legis ante aduentũ. Chriſti ec-
cleſia ėrat clauſa peſſulo cerimoniarum, ſed
quando Chriſtus poſuit manũ per feneſtrã:
& uocauit ſponſam: tunc illa ſurrexit à le
cto legis, & remouit peſſulum cerimoniarũ:
& ſic apertæ ſunt fores legis: & pateſacta eſt
eccleſia Chriſti: quæ intra cerimonialia la
tebat. Sponſa. n. aperuit & remouit peſſulum
portarum animę ſuæ: quando Magdalena,
& cæteræ mulieres & multi alij vidẽtes xp̃m
mortuum in cruce, crediderũt ipſum eſſe fi
liũ Dei uidẽtes eclipſim ſolis & lunæ, & te
nebras ſuper vniuerſam terrã: & monumen
ta aperta: et uelũ tẽpli ſciſſum, Iõ dixit Cen-
turio. Verè filius Dei erat iſte. Et multi re- F
uerſi ſunt in ciuitatem percutientes pectora
ſua. Luc. 22. Et ideo dicit ſponſa, ꝙ ſurrexit,
vt aperiret dilecto, & aperuit peſſulum, vt lo
queretur, & reciperet ſponſum ſuum ad o-
ſtium canentem & vocantem, at pro ſed ille
declinauerat, q̃a iam emiſerat ſpiritum, &
mortuus erat atq; tranſierat de hoc mundo
ꝑ mortem. Item ſponſa aperuit peſſulum di
lecto ſuo, qñ Maria Magdalena cum altera
Maria emerunt aromata: vt irent ad monu-
mentum & vngerent Ieſum: Angelus aũt do
mini deſcendit de cęlo, & accedens reuoluiț
lapidẽ, qui erat tanquam peſſulum claudẽs
ſepulcrũ, ſed quando mulieres venerunt ad
ſepulcrũ, viderũt lapidẽ reuolutum, & ſepul-
crum apertum, ſed non inuenerunt Ieſum:
quia

A quia iam ſurrexerat,& declinauerat, & receſ
ſerat,& tranſierat de morte ad vitã immor-
talē. Nã primò declinauerat in cruce de vi-
ta ad mortem,& declinauerat ad infernũ ad
liberãdos patres,ſed ex ſepulcro quãdo ſur-
rexit trãſiuit de morte ad vitam glorioſam.
Et iõ anima virginis,& aliorũ fideliũ primò
liquefacta eſt dolore,& amaritudine cordis,
quando vidit ipſum mortuum in cruce, ſed
liquefacta eſt immenſo gaudio quãdo certi
ficata eſt per multas uiſiones ipſum reſurre
xiſſe. Et ideo dicit. Anima mea liquefacta eſt
dolore cordis,vt pro poſtquã,& quando di-
lectus meus Chriſtus locutus, eſt illa ſeptem
verba in cruce. Sed magis fuit liquefacta
gaudio,quando locutus eſt poſt reſurrectio
nem. Et iõ ſubdit. Quæſiui illum,& non in-
ueni,vocaui illum, & non reſpondit mihi:
B quia dum erat mortuus non poterat mihi
reſpondere in cruce nec in ſepulcro. Deinde
cũ dicit, Inuenerunt me cuſtodes, eſt aduer
tẽdum,ꝙ in illo triduo tota eccleſia apoſto-
lorũ erat abſconſa in cœnaculo propter me
tum Iudæorum non audens confiteri Xp̃m
nec apparere publicè. Ideo dicitur perdidiſſe
fidem non in corde,ſed in ore: quia in ſola
virgine Maria manſit fides, vt communiter
tenetur. Ex quo patet, ꝙ metus mortis per-
cuſſit ſponſam Chriſti in apoſtolis, & expo-
liauit pallium fidei eius. Et ideo dicit ſponſa
in perſona apoſtolorum. Inuenerũt me cu-
ſtodes.i.principes ſacerdotũ,& ſcribæ,& pha
riſæi,qui erant cuſtodes murorũ ſynagogæ,
& cuſtodiũt ciuitatẽ tanquã iudices,& recto
res,qui percuſſerũt me, & vulnerauerũt me
vulnere timoris,& minarũ. Et ſic iſti cuſto-
C des murorũ tulerunt palliũ fidei mei.i.forti-
tudinem fidei meę,quo ante operiebar,& te
gebar. Et nota,ꝙ cuſtodes ciuitatis.ſ.ſacerdo
tes,& ſcribæ & phariſæi, & complices eorũ
dupliciter ꝑcuſſerũt ait vulnerauerunt ſpon
ſam,& tulerunt pallium eius. Primo modo
in capite,quia percuſſerunt, & vulnerauc-
runt Chriſtum, & tulerunt, & expoliarunt
pallium corporis,& carnis ab aĩa, & tulerũt
pallium mortalitatis,& paſſibilitatis. Secũdo
mõ vulnerauerũt ſpõſam in mẽbris vulnere
timoris,& minarũ,& tulerũt palliũ fortitudi
nis fidei eius,qñ tulerãt Petro palliũ fidei qñ
ex timore negauit Xp̃m. Et tulerũt cæteris
apoſtolis,& diſcipulis palliũ fidei,qñ relicto,
eo oẽs fugerunt,& per totum triduũ erãt ab
ſcõſi in cęnaculo propter metũ Iudęorũ. Et
ẽt hoc ad literã fuit implẽtũ de pallio mate D
riali,qñ fugientibus apoſtolis in captione
Xp̃i,adoleſcẽs quidã amictus ſindone ſuper nu
do corpore, relicto ſindone nudus fugit, ꝑ
qđ fuit figuratũ qualiter oẽs fugiẽtes perdi-
derunt ſp̃uale palliũ fidei, & tulerunt ẽt pal
liũ cerimoniarũ, quod tegebat eccleſiã ſub
legalibus. Ex ſupradictis patet intelligentia
huius cãtici. Sed ex dictis in hoc cãtico emer
gunt tres dubitatione. Quarũ prima eſt. V-
trũ neceſſe fuerit Chriſtũ pati, & mori pro-
pter pretiũ noſtræ redẽptionis,& vt eccleſia
ſtica ſacra haberẽt efficaciã ad tollendũ pec
catũ,& conferendã gratiã,ex eo, ꝙ dicit, ꝙ
Chriſtus meſſuit mirram ſacramentorũ ex
ſua paſſione. Secundò quæritur vtrum Chri-
ſtus dormiẽdo in cruce,& in ſepulcro pote-
rat vigilare in opere noſtræ redemptionis,
& mereri per vulnus lateris factũ poſt mor E
tem. Tertiò quæritur vtrum apoſtoli perdi-
derũt pallium fidei in triduo, & per conſe
quens ſi fuerunt hæretici, & per conſequẽs
ſi eccleſia ſponſa Chriſti manſit ſine mẽbris
in illo triduo,propter hoc quod dicit. Tule-
runt palliũ meũ cuſtodes murorũ. Ad quod
eſt dicẽdũ,ꝙ doctores eccleſiaſtici tã ſacri q̃
ſcolaſtici altiſſimo, & ſubtiliſſimo modo di-
ſputant,& pertractant has tres difficultates.
Sed in hoc loco ſunt pertractãdæ modo hu
mano,& perceptibili,vt omnes ſimplices ſa
cerdotes,& fideles valeant capere intelligẽ
tiam huius cantici. Et ideo ad primũ eſt ad
uertẽdum ſecundùm Aug. 11. de tri. ca. 13. ꝙ
licèt Deo non defuerit alius modus nos re
dimendi ſibi poſſibilis, tamen iſte modus
paſſionis Chriſti fuit magis iuſtitiæ, con-
gruus, & nobis magis vtilis, quia diabolus F
amator potẽtiæ ĩpugnatorq́; iuſtitiæ nõ erat
ſuperandus,potentia,ſed iuſtitia. Vnde cum
ipſe ſit amator potentiæ, & impugna
tor iuſtitiæ. non debuit ſuperari potentia
quam amat,ſed iuſtitia quam impugnat. Ex
verbis ergo Auguſtini colligitur, quod mo
dus paſſionis Chriſti non fuit neceſſarius re
ſpectu omnipotentiæ Dei, quia aliter pote
rat mundi peccata remittere, ſed fuit neceſ
ſarius neceſſitate congruentiæ reſpectu diui
næ iuſtiæ,et obſtinatiõis diaboli, & reſpectu
noſtræ utilitate. Ad quorum declaratio-
nem eſt aduertendum: quòd cum Chriſtus
venerit in mundum tanquàm metrũ,& mẽ
ſura omniũ bonorũ:et regula omniũ actuũ
humanorum:ad quatuor habuit reſpectũ in
ſuo

A ſuo aduentu,& Paſſione. Primò habuit reſpe
ctum ad patrem,ad cuius voluntatem com-
plendam venit. Secundo ad ſacram ſcriptu-
ram legis,& prophetarum,ad q̃ venit verifi-
candã,& confirmãdam. Tertiò ad genus hu
manũ:ad quod venit redimendum,& releuã
dum,& reſtaurandum. Quarto habuit reſpe-
ctum ad diabolum,ad quem venit vincẽdũ,
& expugnandum. Ad ſatisfaciendum ergo
quatuor ſupradictis reſpectibus, neceſſe fuit
Xp̄m pati tale genus mortis: vt patebit per
ſingula. Iō ponuntur decem concluſiones.
Quarum prima eſt iſta. Quòd neceſſe fuit
Xp̄m pati ad complendam voluntatem pa-
tris,& ad adæquandam iuſtitiam cum miſe-
ricordia. Ad cuius intellectum eſt notandũ,
ꝙ duo ſunt conſideranda in voluntate Dei
in regimine mũdi,ſ. iuſtitia,& miſericordia.
B vnde per iuſtitiam vult nullum malum im-
punitum, & ꝑ miſericordiam vult omnes
homines ſaluos fieri cũ integritate iuſtitię.
Sed ſi profunde volumus attendere: videbi-
mus,ꝙ impoſſibile eſt,ꝙ talis volũtas Dei.
ſ. iuſtitia Dei cum ſumma miſericordia poſ
ſit compleri,& ſeruari circa eundem homi-
nem:niſi interueniat paſſio Chriſti adæquãs
miſericordiam cum iuſtitia:eò ꝙ iſta duo p̄-
cipiunt, & efficiunt contraria. Nam ſumma
iuſtitia dicit,ꝙ nullũ peccatũ trãſeat impuni
tũ, imo, ꝙ ſoluat̃ oẽ debitũ ab integro ab ip
ſo peccatore. Sed ſumma Dei miſericordia
dicit, quòd parcatur pctõri pœnitenti, & di-
mittatur ipſi omne debitum:vt patet in para
bola de decem millibus talentorũ, Mat. 18.
Sed hoc eſt impoſſibile reſpectu pctõris. Nã
ſi omne pctũ puniatur in peccatore ſecũdũ
C quantitatem ſuã: tũc pœna pctõris erit infi-
nita in quãtitate durationis;eò ꝙ omne pec
catum mortale eſt infinitũ: inquantũ cõmit
titur contra obiectũ infinitum,qui eſt Deus;
à quo peccator auertitur,& ſeparatur:ꝑ quã
auerſionẽ meretur ad minus pęnam damni
in infinitum,prout communiter tenent oẽs
doctores, & per conuerſionem ad bonum
commutabile meretur pęnam ſenſus ęternã.
Et per conſequens impoſſibiles eſt, vt cum
tali iuſtitia Dei poſſit ſtare miſericordia, q̃
dimittit omne debitum. Et iō fuit neceſſaria
paſſio Xp̄i, q̃ adæquaret iuſtitiam Dei cum
mīa, & ecõuerſo:quia per paſſionem fuit in
eo ſufficiẽter punitum omne peccatũ ſuorũ
membrorum. Et ꝑ eãdẽ paſſionẽ fuit nobis
dimiſſum omne debitum,& pęna æterna.

Et ſic ibi fuit completa,& obſeruata iuſtitia D
ſimul cum miſericordia. Et ideo inquantum
Chriſtus paſſus eſt, & punitus pro peccatis
omnium noſtrum:dicitur Iſa. 53. ꝙ oẽs nos
quaſi oues errauimus:ſed dominus poſuit ĩ
eo iniquitates omnium noſtrum,& vulnera
tus eſt propter iniquitates noſtras, & attri-
tus eſt propter ſcelera noſtra:cuius liuore ſa
nati ſumus. Et ſic patet qualiter oẽs fuimus
in Chriſto verè puniti, & iuſtitia Dei fuit in
eo completa. Sed inquantum in eo fuit no-
bis dimiſſum omne debitum æternum.&no
biſcum facta miſericordia,dr̃ pſal. 102. Miſe-
rator,& miſericors dñs:longanimis,& mul-
tum miſericors: Non in perpetuum iraſcet̃:
neq; in æternum comminabitur. Non ſm
peccata noſtra fecit nobis:neq; ſm iniquita-
tes noſtras retribuit nobis. Qm̃ ſm altitudi-
nem cœli à terra corroborauit miſericordiã E
ſuam ſuper timẽtes ſe. Ex quibus patet, qđ
omnes nos iuſtè merebamur æternã pęnam
pro peccatis noſtris, & primorũ parentũ, &
ſm quantitatem,& exigentiam eorum. Sed
ex miſericordia Dei ꝑ paſſionẽ filii eius di
miſit oẽs iniquitates noſtras. Et ſic in Xp̄o,
& per Xp̄m facta eſt ſimul iuſtitia,& miſeri
cordia erga nos. Et iō dicitur pſal. 83. ꝙ in
Chriſto miſericordia,& veritas obuiauerunt
ſibi iuſtitia,& pax oſculatæ ſunt. Et ſic patet
qualiter ſola paſſio Chriſti potuit adęquare
iuſtitiam Dei cum miſericordia,& econuer-
ſo erga genus humanum. Sed hic occurunt
duo dubia. quorum primum eſt. Quõ paſſio
unius hominis Chriſti potuit ſufficienter ſa-
tisfacere pro peccatis omnium hominũ:qui
merebantur pęnã æternam? Secundò, dato,
ꝙ Xp̄s hoc potuerit facere:dubitatur quomo F
do nos potuimus illam paſſionem participa
re? Et quõ illa paſſio potuit nobis prodeſſe?
Ad primũ reſpondetur ſm Auguſtinũ libro
Cur Deus homo cap. 9. ꝙ propter quatuor
paſſio Chriſti fuit tantæ virtutis, & valoris:
vt pro omnib. peccatis poſſet ſatisfacere in
infinitũ. Primò,quia Chriſtus erat Deus, &
hõ,& ꝑ conſequẽs infinitæ virtutis. Secũdò,
quia filius Dei vnigenitus, & dilectiſſimus.
Tertiò,quia innocẽs,& iuſtiſſimus. Quartò,
q̄a cum ſumma,& extẽſa caritate,& obediẽ-
tia,& humilitate illã paſſionẽ ꝑ nobis ſuſce
pit. Propter primum ergo fuit eius p̄tiũ infi-
niti valoris intẽſiuè ad tollendã pœnã infini
tã. Propter ſecundũ vero fuit Deo acceptabi
le ſacrificium. Propter tertiũ potuit pro cæ
teris

A teris pati, & ſatisfaceret: poſtquã ipſe erat im
munis ad omni peccato. Propter quattũ ve-
ro fuit ſimul Deo acceptabile, & omnib. vti
le, & infinitum extẽſiuè. Et ideo dicit Aug.
in loco præallegato. Gratias igitur omnipo
tenti Deo agimus: quia ſicut grauiter cecidi
mus: ita mirabiliter, & miſericorditer ſumus
reuelati, & miſericordiam omne debitũ trã
ſcendentem pro mediatoris morte repperi-
mus. Nempè quid miſericordius intelligi
põt: quàm cum peccatori æternis tormentis
dãnato, vnde ſe redimat omnino non haben
ti. pater dicit: accipe vnigenitum meum, &
da pro te, & ipſe filius dicit: Tolle me: & redi
me te; Quid ergo iuſtius: quàm cui datur pre
tium maius omni debito: vt peccatũ dimit-
tat illi: qui pro debito offert hoc pretiũ: Ex
dictis Auguſtini patet, ꝙ Chriſti paſsio ideo
B eſt pretium infinitum, maius omni debito:
eò ꝙ Xp̃s ẽ Deus, & filius Dei vnigenitus, &
illa paſsio fuit Deo pro omnibus acceptabi
lis, quia facta fuit cũ ſumma caritate: inquan
tũ Chriſtus pro omnibus nobis ſe obtulit.
Et fuit etiam Deo acceptabilis, & pro omni
bus valida, & vtilis inquantũ agnus purus, &
iuſtus, & innocens pro omnibus pc̃tõribus
mortuus eſt. Iõ dicitur Iſa. 53. ꝙ tanquam a-
gnus ad occiſionem, & ouis corã tondẽte du
ctus eſt, qui peccatũ nõ fecit. nec inuẽtus eſt
dolus in ore eius. Et ideo liuore eius ſanati
ſumus. 1. Petri. 2. Chriſtus paſſus eſt pro no
bis: qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus eſt do
lus in ore eius: qui pc̃tã ipſe pertulit in cor-
pore ſuo ſuper lignũ. Itẽ idem Chriſtus pro
peccatis noſtris paſſus eſt iuſtus pro iniuſtis.
Et ſic patet qualiter paſsio Chriſti fuit infi
C niti precij. & potuit ſatisfacere pro infinitis
peccatis. Item hoc idem fuit declaratũ ſuper
pſa. 17. Sed nunc reſtat ſecundò videre quo-
modo paſsio Chriſti potuit tranſire ad nos,
& prodeſſe nobis. Ad hoc reſpondetur prout
dictum eſt ſuper pſal. 17. & 21. ꝙ ſeptẽ mo-
dis Chriſtus potuit aſſumere cauſſam noſtrã
tanquã ſuã, & ſufficiẽter pati pro nobis. Pri
mo modo tãquã aduocatus. Secũdo tanquã
procurator. Tertio tanquã fideiuſſor potuit
pro nobis ſoluere pretiũ. Quarto tanquam
dominus pro ſeruo aſſumit bellũ. Quinto tã
quam pater pro filio aut ſpõſus pro ſponſa.
Sexto tanquã paſtor pro grege. Septimò tan
quã caput pro membris patitur, & dolet. Vn
de quia Chriſtus factus eſt caput eccleſię, &
aſſumpſit eam in ſponſam, & corpus ſuũ my-
ſticum in vnitate fidei per baptiſmũ: ideo à D
Chriſto capite deſcẽdunt ad mebra oẽs vir-
tutes, & dona gratiarũ, & merita eius paſſio
nis. Et quia quandocunque quis baptizatur
in Chriſto efficitur membrum eius: ideo illi
cò participat merita eius paſſionis, & virtus
paſſionis eius tranſit ad ipſum tanquã à ca-
pite ad membrum. Et ſic dicit Apoſtolus ad
Ro. 6. ꝙ ſicut oẽs fuimus baptizati in Chri-
ſto: ita oẽs fuimus in eo crucifixi, & mortui,
& conſepulti, & per conſequens reſuſcitati
a pc̃tõ, quia ſicut pc̃tm̃ ipſius Adã trãſiuit in
oẽs ſuos naturales filios: ita gratia, & paſſio
Chriſti trãſiuit in omnia mẽbra ſua, qui ſunt
fideles in Chriſto baptizati, unde ſicut pecca
tum Adæ tranſiuit in oẽs filios ſuos per ge-
nerationẽ naturalẽ: ita gratia, & virtus paſ-
ſionis Chriſti trãſiuit in oẽs fideles per rege
nerationẽ baptiſmalẽ, & alia ſacramenta. Ex
ſupradictis omnibus patet qualiter paſſio E
Chriſti fuit neceſſaria ad adæquanda iuſti-
tiam Dei cũ miſericordia erga genus huma
nũ. Nam ſumma iuſtitia ſeruatur circa pec
catorem pœnitentem, inquãtũ eius pc̃tã ſuf
ficienter puniuntur in Chriſto capite ſuo;
qui offert ſeipſum, & paſſionẽ ſuã pro pecca
tis pęnitentis, & ſumma miſericordia ſerua-
tur erga eundẽ pc̃tõrem: inquantũ per meri
ta paſſionis Chriſti remittitur ipſi pœna æ-
terna, & omne debitũ, & datur ipſi gloria ę-
terna quam nõ meretur. Et ſic paſſio Chriſti
impleuit, & continuè adimplet diuinã patris
voluntatẽ, adæquãdo miſericordiã cũ iuſti-
tia, & ecõuerſo. Secũda concluſio, ꝙ neceſſe
fuit Chriſtũ pati. ut cõfirmaret teſtamẽtum
vetus. Ad cuius intellectũ eſt notandũ, ꝙ te
ſtamentum dicitur de teſtor teſtaris, quod idẽ
eſt quod cõfirmare, & ratificare, & iõ iuriſpe F
riti diſpoſitionẽ bonorũ confirmatã per vlti
mã uoluntatẽ teſtatoris appellãt teſtamẽtũ,
dicentes, ꝙ teſtamentum eſt vltima volun-
tas teſtatoris. i. diſpoſitio bonorum proprio
rum per vltimã voluntatẽ teſtatoris confir-
mata: Vltima aũt voluntas teſtatoris dicitur
illa. quæ per mortẽ eius terminatur; & ſic
ſola teſtatoris mors eſt illa, quæ cõfirmat te
ſtamentũ: quia q̃ totã vitã ſuã poterat teſta
tor mutare voluntatem. & iõ nunquã dicitur
uerum teſtamẽtũ niſi per mortẽ cõfirmatũ.
& hæc eſt cauſa quare hęres no accipit hære
ditatem niſi poſt mortẽ teſtatoris, quia ante
nõ erat propriè teſtamentũ, niſi quædã diſpo
ſitio teſtamenti, ſed intantũ dicitur teſtamẽ

tum

A tū inquantū expectatur cōfirmari per mor-
tē teſtatoris. Ex quibus patet, ꝙ duo ſunt ne-
ceſſaria ad perfectū, & verū teſtamentū. Pri-
mò, diſpoſitio bonorū ſiue hæreditatis facta
per teſtatorem. Secundò confirmatio facta
ꝑ mortem eiuſdem: quia neceſſe eſt, vt mors
teſtatoris intercedat: vt inquit Apoſt. ad He
bræ. 8. quia aliter teſtamentum non eſſet va
lidum, nec confirmatum. Et ideo cum tota
ſcriptura legis, & prophetarū dicatur teſta-
mentū Dei: ſequitur, ꝙ non poterat dici ve-
rū teſtamentū Dei: niſi inquantū Deus erat
moriturus, & cōfirmaturus illud ſuū teſtamē
tū per mortē ſuam, & per cōſequens neceſſe
erat Deū mori, vt cōfirmaret ſuū teſtamen
tū morte intercedente: aliàs eius teſtamētū
fuiſſet irritū, & nō validum. Sed quia Deus
eſt immortalis, & impaſſibilis ſm ſuā eſſen-
B tiam, ideo erat neceſſe, ut aſſumeret humanā
carnē, in qua poſſet mori, & pati ad confir-
mandum teſtamentum, vt poſtquam nō po
terat mori nec pati in natura: poſſet pati in
perſona. Et ſic patet qualiter Deus erat de ne
ceſſitate incarnandus, & moriturus, vt cōfir-
maret ſuum antiquum teſtamentū, & ſic per
multas figuras patriarcarum, & vaticinia pro
phetarū promiſerat in ſuo teſtamento veni
re in carnem, & ſe moriturum, vt confirma-
ret ſuum teſtamentum. Et non ſolū promiſit
ſe moriturum, & cōfirmaturum teſtamentū
quacunq; morte, ſed per ſuum ſanguinem
debebat ipſum cōfirmare. Vnde legitur Exo.
24. ꝙ Moyſes accepit volumen legis, & con
gregatis filiis Iſrael legit eis omnes ſermo-
nes domini: qui reſponderūt. & dixerūt. Om
nia, q̄ locutus eſt dominus faciemus, & eri-
C mus obedientes. Moyſes vero occidit duode
cim vitulos, & aſſumpto ſanguine in crate-
ribus effudit medietatem ſuper altare, & al-
teram medietatem ſuper populū dicēs. Hic
eſt ſanguis fœderis: quod pepigit dominus
vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Ex
quibus verbis oſtenditur, ꝙ illud teſtamen-
tum Dei non poterat, niſi per ſanguinē cō-
firmari. Hoc idem patet Zacariæ 9. vbi dicit
propheta. Lætare filia Sion: ecce rex tuus ve
nit iuſtus, & ſaluator, ipſe pauper ſedens ſuꝑ
aſinā &c. Et conuerſus propheta ad Chriſtū
futurum ſaluatorem, dicit. Tu quoque in sā
guine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de la-
cu: vbi non erat aqua. Ex quibus patet, quòd
Xp̄s Deus factus homo per mortē, & sāgui-
nem debebat confirmare ſuum teſtamētū.

Et ideo dicit Apoſtolus ad Hebræ. 9. quòd D
Chriſtus noui teſta. mediator eſt: vt morte
intercedente redemptione inuēta repromiſ-
ſionem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæ
reditatis. Et ſic probat Apoſtolus, qđ illud te
ſtamentum nunquam fuit ratum, & confir-
matum niſi per mortem Chriſti teſtatoris.
et ideo fideles veteris teſtamenti non potue
runt accipere repromiſſiones, niſi nobiſcum.
Ex quibus omnibus patet, ꝙ paſſio Xp̄i fuit
neceſſaria vt vetus teſtamentum Dei confir
maretur. Tertia cōcluſio, ꝙ neceſſe fuit xp̄m
tale genus mortis pati: vt verificaret totā ſcri
pturam legis, & ꝓphetarum. Pro declaratio
ne autem, & probatione huius concluſionis
eſt aduertendum: ſicut dictum fuit ſuper paſ.
36. & in tractatu contra Iudæos quæſt. 1. &
2. & 3. ꝙ tota lex Moyſi data fuit in ſignum,
& figuram futurorum, & totum reſiduū ſcri E
pturæ veteris teſtementi ſunt quædam pro-
miſſiones, & vaticinia futurorum bonorū
de Chriſto, & eccleſia: vt ibi probatū fuit ꝑ
ſacras ſcripturas. Nam circuncisio data fuit
in ſignum fœderis: & ſabbata, et ſacrificia in
fœdus ſignumque perpetuum. Sed tā ſignum
q̄ figura eſt relatiuum: nam ſignum eſt ali-
cuius ſignati ſignum, & figura alicuius figu-
rati figura. Item promiſſio alicuius promiſ
ſi boni promiſſio, et ꝓpheria alicuius rei fu-
turi ꝓphetatæ ꝓphetia. Et ſic tota lex vetus
& ꝓphetæ erant ſigna futurorum, & per con
ſequens non poterant verificari niſi per ad-
uentum illorum bonorum, quæ per illa ſi-
gna fuerāt figurata, & ſignificata ac promiſ
ſa, aut vaticinia. Aliter omnia ſigna, & figu-
ræ, et promiſſiones, et vaticinia manerēt fal
ſa, & irita, & uana. vnde quia omnia ſacrifi- F
cia veteris legis non erant nec fiebant gratia
ſui, niſi inquantùm figurabant, et ſignifica
bant paſſionem Chriſti, & non fiebant niſi
in ſignum, & figuram eius: ideo erat neceſſe
vt per veram, & realē paſſionem Chriſti veri
ficarentur. aliter omnia fuiſſent ſigna falſa,
& vana. Vnde ſicut teſtamentum vetus fuiſ-
ſet irritum, & vanum niſi fuiſſet confirmatū
per mortem Chriſti teſtatoris vt ſupra di-
ctum eſt. Ita pariter tota ſcriptura legis, &
ꝓphetarum quò ad ſigna, & promiſſiones,
& vaticinia manſiſſet falſa, & mendax: niſi
fuiſſet per mortem Chriſti verificata, & im-
pleta per Chriſtum, & legem euangelicam.
Ideo ſicut nouum teſtamentum nihil aliud
eſt niſi confirmatio, et ratificatio veteris
teſta.

A teſta. ita pariter nihil aliud eſt niſi veritas legis,& prophetarum, vñ ſicut tota ſcriptura legis, & prophetarū dicebatur teſtametum Dei inquātū erat confirmandū per mortem Chriſti teſtatoris,ita eadem ſcriptura diceba tur ſignum fœderis inquantum erat verificā da per eandem Chriſti paſſionem. Et iō dr̄ Ioan. 1. ꝙ lex per Moyſen data eſt,gratia autem, & veritas per Xp̄m facta eſt. ideo dixit etiam ſaluator Mat. 5. Non veni ſoluere legē ſed adimplere, iota vnum,aut vnus apex nō prætéribit à lege,donec omnia fiant. Item Matt. 25. Filius hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de illo. Item Ioannis. 19. Omnia hæc facta ſunt,vt adimplerentur ſcripturæ prophetarum. Hoc idem dicit ſaluator Ioan. 5. Scrutámini ſcripturas,quia ipſæ teſtimonium perhibent de me. Si crederetis Moyſi, crederetis

B forſitan,& mihi. Moyſes enim de me ſcripſit Ideo etiam dicitur Lucæ vltimo,ꝙ Xp̄s incipiēs à Moyſe, & prophetis interpratabatur illis duob. diſcipulis omnia quæ de eo ſcripta erant. Et poſtea dixit omnibus diſcipulis in cœnaculo congregatis. Oportebat impleri, q̃ ſcripta erant in lege,& prophetis, & pſalmis de me. Ex quibus patet,ꝙ neceſſe, fuit Chriſtū pati,vt verificaretur tota ſcriptura legis, & prophetarū,eo ꝙ Chriſtus erat terminus, & finis,& veritas eorum.

Ex omnibus ſupradictis ſequitur, ꝙ omnes ſcribę,& phariſæi,& Iudæi moderni, qui eos ſequuntur:falſificarunt,& falſificant ſcripturam legis,& prophetarum negādo Chriſtum eſſe verum Meſſiam in lege promiſſū, & negando,& contemnendo legem euāgelicam:cum Chriſtus fuerit eius verificator

C & lex euangelica ſit veritas totius ſcripturę legis,& prophetarū, & Chriſtus fuerit cōfirmator veteris teſtamenti per ſuam mortem & paſſionem, & ſic etiam negando Chriſtū faciunt mendacem Deum, & totam legem, & ꝓpheras,de quibus ait dominus Hierem. trigeſimoprimo. Irritum fecerunt teſtamentum meum. Item ſequitur,ꝙ omnes Iudæi à paſſione Chriſti vſque ad præſens tēpus obſtinati,& Chriſtum negantes ſunt hæreticiin ſcriptura legis,& prophetarū. Hoc probatur nam omnes illi,qui cum pertinacia deuiāt à veritate ſacræ ſcripturæ, & negant eius veram intelligentiam,& aſſerunt aliquid,quod eſt contra legem Dei,ſunt hæretici: ſed omnes Iudæi moderni ſunt huiuſmodi, igitur ſūt hæretici. Maior eſt nōta,minor ꝓbatur.

Nam Chriſtus eſt veritas,& finis legis, & ꝓphetarum,ergo negando Xp̄m,& legem euāgelicam,negant verā intelligentiam legis,& prophetarū, & aſſerūt pertinaciter oppoſitā veritatis expectando Meſſiam temporalē futurum,qui temporaliter liberet eos. Et ſic cō temnunt bona vera ſpiritualia ꝓ falſa temporalia,& ſic irriſores ſunt legis,& contēptores Dei,& bonorum ſuorum in lege promiſſorum. Et ſunt mendaces,& falſificatores ſacræ ſcripturæ,& blaſphemi,faciētes Deū mēdacem in dictis,& promiſſis,& reuelationib. ſuis factis patriarchis,& prophetis, prout plenius fuit declaratū in tractatu cōtra Iudęos in fine. Quarta cōcluſio,ꝙ neceſſe fuit Chriſtum pati,vt pro nobis ſolueret omne debitum.ſ. pro omnibus præſentis præteritis, & futuris. Ad cuius intellectum eſt aduertēdū prout dictum fuit ſuper pſalm. 39. & contra Iudæos quæſtione prima,ꝙ cum totum genus humanum fuiſſet obligatum in Adam ad ęternam ſeruitutem ſub poteſtate diaboli ꝓ nullū pretium temporale,& terrenū, & finitum poterat redimi,& liberari à tali debito,& ſeruitute. Et hæc fuit cauſa,quare nec ſacramenta,nec ſacrificia,nec oblationes poterant de ſe liberare hominē à peccato nec ſoluere ſufficiens prætium pro debito, vnde ibi fuit probatum qualiter circuncſio nō poterat liberare ab originali culpa, & ratio eſt iſta. Nam in circūciſione ſolùm dabatur ille modicus ſanguis effuſus, & illa pellicula abſciſſa,quę erat vilior pars totius corporis,ſed numquam pars poteſt redimere totum, nec pars corporalis poterat redimere animam, cum in ſe non contineret prætium æquale, quia omne quod redimitur,æquali vel maiori prætio redimitur,& ſic nunq̄ corpus nec pars eius poterit redimere animā,nec totum hominem. Item totus ille puer qui circuncidebatur erat immūdus quo ad corpus,& animā,ergo illa particula ſanguinis,& pelliculę ita erat immunda,& peccato,& ſeruituti ſubiecta, ſicut totus homo,& per cōſequens non erat Deo acceptabile prætium ad mundandum,& liberandum totum hominem. Et ideo oportebat offerri aliquem hominem mundum,& liberum ab omni peccato,& nō obnoxium peccato primorum parentū, nec in natura,nec in perſona:qui quidē hō contineret in ſe prætium mundum,& infinitū, qui non ſolùm offerret partem ſui,ſed ſe totum, vt totum hominem redimeret, & liberaret

D

E

F

A berarer à ſeruitute,& morte peccati,imo ab vtraq; morte.ſ.corporis,& aīæ. Et talis ſuit ſolus Chriſtus Deus,& homo,iuſtus,& innocens,non obligatus in Adam, prout ſæpius dictum eſt. Et ideo illa circūciſione,& modicus ſanguis, & pellicula carnis non dabatur in pretium ſufficiens pro illo puero,ſed in ſignum pretij futuri per Chriſtū in cruce ſoluendi. Sicut quando quis emit domum aut agrum,& non ſoluit pretium, ſed ſolùm dat denarium in ſignum pretij promittens ſoluere pretium poſt annum,ita pariter faciebant fideles vere.teſta. in illa circunciſione,qa nō dabant illum modicum ſanguinem in ſolidū pretium pro illo puero, ſed in ſignum pretij futuri ſoluendi per Chriſtum, inquantùm promittebant Deo patri ſoluere pretiū ſufficiens per paſſionem Chriſti,& ſic libera-
B batur ille puer à ſeruitute peccati, & ideo ille puer non liberabatur à peccato p̄ciſè per illam circunciſionem,ſed per fidem Chriſti futuri,ſub qua fide dabatur,& fiebat illa circunciſio,quia illa circunciſio non erat niſi ſignaculum fidei vt probat Apoſtolus per totam epiſt. ad Ro.& Gal. & Heb. Item adhuc datur aliud exemplum magis accōmodatū huic caſui,vnde conſuetudo èſt inter viros belligeros,ꝙ ſi quis captus in bello ſub fide promittit domino ſuo ſoluere intra certum tempus pretiū redemptionis, in cuius fidei ſignum,& arram,dat annulum ſuum,ꝙ ille ſeruus dimittatur ſub tali fide, & ſigno vſq; ad tempus ſolutionis prætaxatum,tunc manifeſtum eſt,ꝙ ille ſeruus captus non dimiſſus eſt,nec liberatus à ſeruitute ꝓpter annulum,ſed propter fidem promiſſam, nec ille
C annulus fuit datus in pretium,ſed in ſignum pretij ſoluēdi. Nec ille liberatus eſt propter annulum,ſed propter pretium,ſub fide promiſſum. Ita ergo pariter fideles vete. teſt. in illa circunciſione dabant illam pelliculam præputij circularē factam ad modum annuli, quam nō dabant in pretium ſolidum,ſed in arram,& ſignum pretij futuri ſoluendi ꝑ Chriſtum. Et ſic dabant etiam illum modicum ſanguinem in ſignum,& arram ſanguinis Chriſti effundendi in cruce. Et ſic fiebat illa circunciſio ſub fide,& proteſtatione ſoluendi per Chriſtum. Et ſic pro tunc ſub tali fide liberabantur fideles ver.teſt. à ſeruitute peccati,& pœna inferni. Ex quibus patet, ꝙ ſicut nec illa pellicula circularis, & anulata, nec ille modicus ſanguis erat pretium redē-

ptionis illius circunciſi,ſed ſignum fidei, & D
arra futuri pretij,& ſanguinis Chriſti in pretium effundendi, ita ille circunciſus non liberabatur tunc per illam circunciſionē, ſed per fidem Chriſti futuri ſub qua fiebat illa circunciſio,cuius fidei illa circunciſio erat ſignaculum,vt probat Apoſtolus ad Ro. 4. & ad Gala. per totum, vbi probat Apoſtolus ꝙ ſacramenta,& opera vet.leg. nō iuſtificabant nec liberabant per ſe hominē à ſeruitute peccati,ſed per fidem Chriſti futuri cuius erant ſignaculum,& ſub qua fide fiebant. Et ſic eſt dicēdum de omnibus ſacrificijs,& holocauſtis, quæ offerebantur pro peccato actuali, quia non offerebantur in pretiū, ſed in ſignū futuri pretij,inquantùm erant figura, & ſignum paſſionis Chriſti, quia de ſe non poterant liberare hominem, cum in ſe
non continerent ſufficiens pretium,ſed intā- E
tùm liberabant de præſenti, inquantùm dabantur in ſignum pretij futuri cum fide, & proteſtatione ſoluendi ſufficiens,& perfectū pretium per paſſionē Chriſti. Et ſic tàm circunciſio,q̄ ſacrificia fiebant in ſignum fœderis: imo fuerunt data in ſignum fœderis, vt patet Ge. 17. & per totum Leuiticum. Secus autem eſt de ſacramentis nouæ legis, quæ realiter continent de præſenti virtutē paſſionis Chriſti,quod eſt pretium ſufficiēs; ideo de præſenti illicò iuſtificant,& liberant à peccato,& efficiunt quod ſignificant. Et iō fuit neceſſe Chriſtū venire in carnē, & pati tale genus mortis,vt ſolueret pretiū ſolidū, & ſufficiens pro oībus fidelibus vete.te.qui dederant ſignū pretij per circunciſionē,& ſacrificia,& oblationes,quia non ſolū circunci-
ſio,& ſacrifica,ſed etiam oblationes, quæ fie- F
bant à fidelibus in 1.& 2. ætate erāt ſignacula fidei Chriſti futuri,& dabātur in ſignū pretij futuri ſoluendi per Chriſtum in cruce,& ideo fuit neceſsè vt Chriſtus ſolueret illud pretium pro omnib. illius in cruce, & non ſolùm pro illis,ſed pro omnibus præſētibus,& futuris,vt patet per totam epiſt. ad Ro. imo per totam doctrinam apoſtolicam, quia illud pretiū fuit, & eſt maius omni debito,ut ſupra dictum eſt per Aug. Ideo dicit Aug. ſuper pſa. 21. ſermone 2. Ecce Chriſtus paſſus eſt. Ecce mercator oſtendit merces ſuas. Ecce pretiū qđ dedit. Ecce ſanguis eius fuſus eſt. In ſacco ferebat pretiū percuſſus ē lancea, ſciſſus eſt ſaccus, & emanauit pretiū orbis terrarum. Ex quibus omnibus patet,ꝙ

neceſſa-

A neceſſaria fuit paſsio Chriſti ad ſoluendum omne debitum:& ad liberãdum totũ genus humanum à ſeruitute peccati. Et ideo q͂a iam ſolutum eſt in cruce pretium pro præteritis:& collatum ſacramentis nouæ leg. pro futuris:dicit Chriſtus in hoc cantico.Iã meſſui myrram meam,& comedi fauum: comedite,& ſatiamini: bibite,& inebriamini.q.d. quia iam ſolutum eſt pretium,& tam ſacramenta continent ipſum in ſe virtualiter & realiter.Quinta concluſio,ꝙ neceſſaria fuit paſsio Chriſti ad purgandum,& mundandũ hominem à macula,& ſorde peccati.Ad cuius intellectum eſt notandum:ꝙ totum genus humanum ex peccato primorum parentum non ſolùm fuit debitum in ſeruitutem ſub poteſtate diaboli; ſed etiam fuit infectũ in carne:& anima macula peccati. Et ideo non ſolùm indigebat redimi ab illa ſeruitu-

B te & ſoluere pretium pro debito per paſsionem Chriſti:prout dictum eſt:ſed etiam indigebat mũdari & purgari à macula omnis peccati:vt poſſet Deo reconciliari. Et ideo ex latere Chriſti non ſolum exiuit ſanguis in pretium noſtræ redemptionis:ſed ẽt aqua in ablutionem peccatorum,vt patet Ioã.19. Et ſic ex paſsione Chriſti collata fuit virtus baptiſmo,& pœnitentiæ,& extremæ vnctioni,& cęteris ſacramentis,non ſolum ad cõferendam gratiam,ſed etiam ad abluenda peccata per ſanguinem eius, vt demonſtrat Apoſtolus ad Hebręos 8.& 9.10.Ideo dicitur Apoc.1. quòd Chriſtus dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.Sexta concluſio, quòd neceſſe fuit Chriſtum pati tale genus mortis: vt paſsio eius eſſet metrum & menſura omnium virtutum & exẽ-

C plum patientiæ in omnibus aduerſitatibus. Ad cuius intellectum eſt notandum ſecundùm Euſebium & Auguſtinum: quòd ante mortem & paſsionem Chriſti,& cognitionem euangelij pauci debebant aggredi mortem,& tormenta pro veritate,& iuſtitia defendenda,& multi deficiebant in tolerãdis, & perferendis aduerſitatibus,& tribulationibus.imo multi reges,& principes,& imperatores procurauerunt ſibi mortem,& occiderunt ſeipſos.non valentes miſerias huius mundi patienter tolerare:vt patet de Nerone,& Domitiano,& Catone,& Annibale, & Lucretia.& Cleopatra,& multis alijs, qui ſeipſos occiderunt. imo Cæſar deſperans de victoria ſeipſum voluit interimere prope

D Ilerdam,vt inquit Lucanus,& hoc accidebat quia non habebant ſpeculum nec exemplũ patientiæ de aliquo iuſto,& ſummo viro nec expectabant futuram fęlicem vitã. Sed poſtquam principes mundi venerunt ad fidem Chriſti,& cognitionem legis euangelicę:non legimus aliquẽ regem, nec principem fidelẽ ſibi conſciuiſſe, nec intuliſſẽ mortem,niſi quoſdam maniacos,& freneticos. cuius ratio eſt. Nam quando aliquis fidelis, cuiuſcunque conditionis,& dignitatis ſit, laborat in aliqua aduerſitate, aut perſecutione,& infirmitate: illicò recurrit ad paſſionem Chriſti,& legem euangelicam,& imputans illas perſecutiones,& aduerſitates prouenire ex peccatis ſuis, patienter tolerat illas: & inſpiciens in paſſione Chriſti, qui plura pro nobis paſſus eſt, iam ampliori patientia perfert eas. Et ſic ex paſſione Chriſti habent rei,& peccatores unde agant pęnitentiam,& miſeri vnde habeant patientiam,& iuſti unde perferant martyrium pro veritate fidei. unde nullum genus aduerſitatis quis poteſt pati, quin Chriſtus illud fuerit paſſus,& ſic ex ſpeculo paſſionis Chriſti habet unuſquiſque.vndẽ patienter conſoletur.vnde ait Augu. ſuper Ioan. exponens illud. Dabant ei alapas. Sic implebat quod de ſe dixerat Chriſtus. Sic martyres informabantur ad omnia quæ perſecutores libuiſſet facere perferenda. ſic regnũ quod de hoc mũdo nõ erat, ſuperbũ mundũ non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat.Sic illud granũ multiplicandũ ſe minabat horribili contumelia,ut mirabiliter pullularet in gloria.Itẽ idem Auguſt.de verbis apoſtolis ſermone xv. Si in te fuerit caritas communicabis paſſionibus Xp̄i:& verus martir eris. traditus eſt ille excelſus per quẽ omnia facta ſunt.in oprobriũ hoĩm,& abiectionem plebis,& contumelias,& flagella,in mortẽ,& docuit uos exemplo paſſionis cum quanta patientia in ipſo ambulemus firmauit nos exemplo ſuæ reſurrectionis quid ab illo patienter ſperare debeamus.Item idem Auguſtinus ſuper pſalmi ſexageſimoprimo Eia fratres opus erat ſanguine iuſti ad delenda peccata, & chirographũ peccatorum noſtrorum. Opus erat exemplo patientiæ, & humilitatis:opus erat ſigno crucis ad diabolum,& angelos eius debellandos, opus erat paſſione domini, quia redemptus eſt orbis; Quanta bona egit paſſio Chriſti: & ta-

A men paſſio iuſti huius non eſſet: niſi iniqui Deum occidiſſent. Ex ſupradictis omnibus, patet qualiter talis paſſio Chriſti fuit neceſſaria pro audacia,& fortitudine martyrum, & ad exemplum patientiæ miſerorum,& vt eſſet menſura omnium virtutum: vt iuſti ſequerentur agnum quocunque ierit per imitationem. Septima concluſio,quod paſſio Chriſti fuit neceſſaria non ſolùm ad redimẽdum totum hominem,ſed etiam ad recuperandum regnum cœlorum pro membris Chriſto. Prima pars eſt probata per ſupradicta. Secunda vero probatur. nam propter tranſgreſſionem primorum parentum non ſolum fuimus priuati illa habitatione terreſtris paradiſi,de qua illi fuerunt eiecti & exules: ſed etiam fuimus priuati futura fęlicitate, & poſſeſſione regni cœlorum: ad quam ipſi poſteri eorum fuiſſent tranſlati poſt lon
B gum tempus,ſi in illa iuſtitia originali ſteriſſent,quod regnum cęlorum non potuit recuperari pro nobis,niſi infinito pretio paſſionis,& reſurrectionis Chriſti: vt inquit Auguſtinus. Ideo dixit ſaluator ante paſſionem ſuam. Vado vobis parare locum,vt edatis,& bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Lucæ 22. Item Lucæ 24. Quia ſic oportebat Chriſtum pati:& reſurgere a mortuis tertia die,& ita intrare in gloriam ſuam. Item Ioã nis 14. Non turbetur cor veſtrum neque formidet,quia vado parare vobis locum, & cũ ſi abiero,& præparauero vobis locum, iterũ veniam & accipiam vos ad meipſum: vt vbi ſum ego:& vos ſitis. Ex quibus patet quod neceſſaria fuit paſſio Chriſti, vt per eam Chriſtus emeret cœlum, & nobis ibi locum præpararet. Octaua concluſio, quod neceſſe
C fuit Chriſtum pati tale genus mortis, & paſſionis,vt non ſolùm potentia: ſed iuſtitia diabolus vinceretur. Ad cuius intellectum eſt notandum,quod diabolus non tenebat nec poſſidebat hominem ſub ſua poteſtate tanquam dominus aut iudex nec tãquam creditor,ſed tanquam carcerarius, & tortor,& lictor,& executor diuinæ iuſtitiæ. Et ideo pretium redemptionis non erat ſoluendum diabolo, ſed Deo patri cui facta fuerat iniuria,& inobedientia. Et ſic diabolus executor diuinæ iuſtitiæ,qui ſemper fuit amator,& cupidus dominii,& potentiæ, tenebat hominem incarceratum ſub ſua poteſtate quaſi tyrannicè, donec ſolueretur, & redderetur pretium redẽptionis Deo patri: & fieret iuſta,& ſufficiens punitio,& iuſtitia D de homine, ne ſumma iuſtitia Dei maneret læſa nec violata: ſed integra & ſatiſfacta. Et ideo venit Chriſtus in carnem, & pater poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum: & Chriſtus paſſus eſt, & vulneratus propter peccata noſtra,& attritus propter ſcelera noſtra,& percuſſus propter ſcelus populi Dei, & languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: inſuper liuore eius ſanati ſumus,& liberati,vt patet Iſa. 53. Et ſic in xpo capite noſtro punita ſunt oĩa peccata noſtra & ſatisfacta iniuria Dei,& reintegrata iuſtitia:& Xps ſoluit ſufficiens pretium Deo patri pro toto genere humano: prout ſupradictũ eſt,& per conſequens Xps iuſtè abſtulit,& recepit predam a diabolo: q eã torquebat & tyrannicè poſſidebat. Sed quia diabolus tentando hoĩem,& præcipitando ipſum in pec E catũ erat victor,& tanq̃ victor,& triumphator poſſidebat ipſum,ideo qñ per paſſionem Chriſti fuit ipſi homo ablatus,tunc diabolus dictus fuit victus,& debellatus: quia ipſi fuit ablata præda,quam diù poſſederat ſub ſeruitute. Sed poſtea magis fuit victus,& debellatus,qñ in virtute paſſionis Ieſu fuit de populo gentili eiectus & propulſatus. Et ſic etiam quotidie diabolus vincitur,quando per pœnitentiam à peccatoribus,quos ſub ſeruitute peccati poſſidebat, eijcitur. Sed quia totum hoc factũ eſt,& fit in virtute paſſionis Chriſti,per quam facta fuit noſtra iuſtitia,ergo ſequitur q per iuſtitiam & ex iuſtitia tunc fuit victus,& debellatus diabolus,& per eadẽ iuſtitiam quotidie vincitur,& debellatur. Ex quo patet,q neceſſaria fuit paſſio Chriſti: vt diabolus amator potentiæ vinceretur iuſti- F tia, quam ſemper impugnauit prout dicit Aug. Sed eſt aduertendum ſecundum Auguſti. in Enchiridio: q quaſi omnia peccata fuerunt annexa peccato primorũ parentũ. Nam ibi fuit furtum,quia rapuit fructum prohibitum ab arbore,ſecundo ibi fuit ſacrilegium & blaſphemia,quia voluit vſurpare deitatẽ credendo ſerpenti,qui dixit. Eritis ſicut Dij. & per eandem rationem cõmiſit crimen læſæ maieſtatis. Adam. Item commiſit homicidiũ,quia ſeipſum,& totum genus humanum in mortẽ præcipitauit. Et ideo Chriſtus vt ſufficienter totum peccatum primorũ parentum expiaret, & omnia peccata futurorũ in ipſo punirentur:& pro omnibus ſatisfaceret fuit flagellatus, vt latro pro omnibus latronibus:

A nibus.& conſputus.& alapis cæſus ꝓ omni-
bus ſacrilegis, & blaſphemis, & ſpinis coro-
natus pro oĩbus ſuperbis, & vſurpatoribus
regiæ maieſtatis. Et fuit ſuſpẽſus, & mortuꝰ
in cruce pro omnibus homicidis pœnitenti-
bus. Et ſic patet qualiter Chriſtus ſufficien-
ter ſatisfecit pro peccatis omnium præteri-
torum,& futurorum, ideo iuſtè potuit eos li
berare de poteſtate diaboli, qui per talem iu
ſtitiam manſit victus, & debellatus, & Xp̃s
manſit victor,& triũphator. Nona cõcluſio,
quòd ordo noſtræ redemptionis fuit neceſ-
ſarius neceſſitate congruentiæ ad uincendã
aſtutiam diaboli. Ad cuius intellectum eſt
aduertendum, ſecundum Auguſtinum in
quodam ſermone de paſſione,& cruce domi
ni, quòd Chriſtus eundem ordinem ſerua-
uit in noſtra redemptione: quem tenuit dia-
B bolus contra primos parentes, & poſteros
ſuos, & ſic Chriſtus non ſolùm vicit diabo-
li potentiam: ſed etiam eius aſtutiam. Vnde
diabolus tenuit hanc aſtutiam ad tentandũ
primos parentes. Nam primò cępit formam
ſerpentis, ſub qua forma latebat venenum
ſatanicum,& venenoſo ſibilio inſufflauit in
fructum prohibitum,& infecit eum. Et tunc
oſtendit mulieri pomum exterius pulcrum,
& ſuaue ad veſcendum, ſed intus mortifero
veneno infectum, perſuadendo, vt comede-
ret cum viro ſuo. Et ideo illicò cum comede
rent fuerunt infecti, & ſauciati in carne vul
nere inordinatæ concupiſcentiæ, & in ani-
ma vulnere peccati, quã quidem corruptio-
nem carnis per libidinoſam generationem
C tranſmiſerunt in omnes poſteros. Ex cu-
ius carnis libidinoſæ contactu, ſiue conſor-
tio vnaquæque anima trahit culpam origi-
nalem,& ex conſenſu concupiſcentiæ volũ
tas contrahit peccatum actuale. Et ſic diabo
lus ſub tali aſtutia infecit, & ſibi ſubiugauit
totum genus humanum, vt inquit Auguſti-
nus. Et ideo filius Dei, totius generis huma
ni prudens,& ſufficiens reparator,& reſtau-
rator,& contra diabolum triumphator: eun
dem ordinem ſeruauit in noſtra redemptio
ne. Nam ſicut diabolus accepit formam
ſerpentis, ſub qua latebat venenum ſatani-
cum, & hamus fraudulentus quaſi ſub eſca
ad decipiendum, & vincendum hominem:
ita Chriſtus per oppoſitum aſſumpſit formã
hominis ſub qua latebat antidotum ſalutis,
& hamus deitatis ad decipiendum, & vin
cendum diabolum. Et ſicut diabolus ſer-
pens antiquus inſufflauit in illum fructum D
ſuum venenum, & infecit ipſum, ita ſpiri-
tus ſanctus inſufflauit in illam humanitatẽ
aſſumptam ſpiritum ſapiẽtiæ,& intellectus,
& ſanctificauit illam humanitatem, & gra-
tificauit, & eſſet ille homo plenus omnis
gratiæ, de cuius plenitudine omnes acci-
peremus. Et ſic ſicut primi parentes co-
medendo de illo fructu prohibito, & vene-
nato illicò fuerunt corrupti, & ſauciati in
corpore,& anima, incurrentes ſententiam
duplicis mortis. Ita per oppoſitum co-
medentes iſtum fructum ſalutiferum, qui
eſt Chriſtus, omnes ab illo morbo ſanantur,
& ab illa morte ibi perpetrata viuificantur.
Item ſicut primi parentes contra pręceptũ,
& voluntatem Dei extenderunt manum ad
lignum,& rapuerunt fructum, & guſtantes
fuerunt infecti,& per generationem infece- E
runt omnes poſteros, ita pariter Chriſtus,
vt expiaret ſcelus eorum extendit manus,
& brachia ſua ad arborem,& lignum crucis,
& inde collegit, & guſtauit amaros fructus
paſſionis: qui quidem fructus licèt ſibi fue-
rint amari: tamen nobis fuerunt dulciſsimi.
Et ideo omnes fideles comedentes de fructu
paſsionis, quem nobis porrexit Chriſtus,
ſanantur à morbo cibi prohibiti, quem dia-
bolus porrexit primis parentibus, et ex con
ſequenti omnibus ſuis poſteris. Item ſicut
diabolus inſufflando ſuper cibum prohibi-
tum intulit, & influxit in eo illud venenum
mortiferum ad inficiendum primos parẽtes,
& ex conſequenti totum genus humanum:
ita pariter Chriſtus inſflauit in ſeptem eccle
ſiaſtica ſacramenta infundendo virtutem
ſuæ paſsionis tanquam medelam,& antido F
tum ſalutiferum ad ſanandos omnes fideles
à morbo,& veneno illius cibi prohibiti. Item
ſicut Adam tranſmiſit venenum,& peccatũ
ſuum in omnes poſteros filios ſuos per libi-
dinoſam,& carnalem generationem: ita pa-
riter Chriſtus tranſmiſit virtutem,& meri-
ta ſuæ paſsionis in omnes fideles filios ado-
ptiuos per baptiſmalem, & ſanctificantem
regenerationem. Ex quibus omnibus pa-
tet, quòd Chriſtus in ordine noſtræ redem-
ptionis non ſolùm vicit potentiam diaboli
per iuſtitiam: ſed etiam vicit eius aſtu-
tiam per contrariam diſpoſitionem. Hunc
ergo ordinem, & diſpoſitionem vult expli-
care in perſona Chriſti Salomon in hoc ſex-
to Cantico: cum dicit, Surge aquilo, &

bb 2 veni

A æterno, quando ſumus in ſtatu gratiæ. Et ſic eſt dicendum de eleemoſyna, quæ de ſe parui valoris eſt, ſed addita Chriſti paſſio facit illam validam & dignam præmio æterno, & datur exemplum de anulo aureo vnius vnciæ, qui de ſe vix valet ſex ducatos, ſed ſi addatur, & cæletur in eo carbunculus, reddit ipſum magni pretii, & valoris ad emendam vnam ciuitatem. Sic ergo oratio vel eleemoſyna noſtra de ſe parui valoris eſt: ſed ſi applicentur ipſi merita paſſionis Chriſti: facit ipſam condignam, & validam ad emendum regnum cęlorum. Vnde eſt iterum aduertendum: quod ieiunium & oratio, & peregrinatio, & labores, & omnia opera, quæ Chriſtus fecit, computtantur in paſſione eius: quia tota vita Chriſti fuit vnus actus paſſionis, & pœnitentiæ pro nobis continuus, & non in-
B terpolatus: prout dictum fuit ſuper pſal. 29. & dicetur in ſequenti quæſtione, quæ quidē opera Chriſti non ſolùm fuerunt facta ad delenda noſtra peccata, ſed etiam ad perficiendas operationes noſtras: & ad ſupplendū defectum earum. Nam Chriſtus ieiunauit, vt perficeret, & conſecraret ieiunium noſtrum. Et peregrinatus eſt, vt perficeret noſtras peregrinationes, & fecit eleemoſynas & opera miſericordiæ, vt perficeret opera miſericordiæ noſtra: & ſupplet defectus eorum, vt faceret ea valida, & condigna præmio æterno. Ex quibus patet qualiter paſſio Chriſti condignificat, & adæquat omnes noſtras operationes erga Deum. Et ſi quæratur, quomodo paſſio Chriſti applicetur operationibus noſtris & reddat eas validas. Reſpondetur, quòd quandocunque homo fidelis efficitur mem-
C brum Chriſti per fidem caritate formatam, tunc in omnibus operationibus ſuis participat paſſionem Chriſti, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonū. ad Roma. 8. Et ſic propter participationem paſſionis Chriſti omnia opera iuſtorum redduntur, valida, & condigna: & ideo quilibet pœnitens aut iuſtus in omnibus operationibus ſuis ſemper debet inuocare paſſionem Chriſti. Vnde quando dicimus. Pater de celis miſerere nobis, nil aliud intendimus dicere, niſi O pater rogamus, vt accipias paſſionem filii tui in pretium pro peccatis, & delictis, & defectibus noſtris. Et quando oramus filiū dicentes. Chriſte fili Dei viui miſerere nobis: nil aliud intendimus dicere, niſi O Chriſte fili Dei redemptor mundi rogamus, vt velis offerre paſſionem tuam patri quo pecca- D tis noſtris: & velis applicare paſſionem tuā in omnibus operationibus noſtris, vt ſint dignę penitentia in hoc ſeculo, & vita æterna in futuro. Et ſic patet qualiter ſola paſſio Chriſti pōt adæquare operationes noſtras erga Deum. Sed eſt vlterius aduertendū, quòd paſſio Chriſti non ſolum adæquat operationes noſtras erga Deum, ſed etiam erga proximum, vnde quando quis læſit & offendit proximum in perſona, vel in bonis, vel in fama: & non valens ſatiſfacere dicit paſſo iniuriam. O frater rogo amore paſſionis Chriſti, vt parcas mihi. nil aliud intendit dicere: niſi rogo te frater poſtquam non poſſum tibi ſatiſfacere: vt acceptes paſſionē Chriſti in recompenſationem iniuriæ tibi factæ: poſtquàm Chriſtus pro noſtris delictis paſſus eſt, & pro omnibus expiauit, tunc manifeſtum eſt, quòd ſi paſſus iniuriam parcit reo: E quòd acceptauit paſſionem Chriſti in pretium, & recompenſationem ſuæ iniuriæ. Et ſic paſſio Chriſti fuit illa, quæ adæquauit recompenſationem ſiue operationē inter duos proximus. Ex quo ſequitur primò, quòd ſi paſſus iniuriam non vult remittere nec parcere precanti veniam amore paſſionis Chriſti, videtur contemnere paſſionem Chriſti: imo videtur pluris exiſtimare iniuriam ſuam quàm paſſionem Chriſti, quod eſt abſurdum & ſacrilegium. Item ſequitur ſecundò, quòd talis obduratus in ſua malitia non eſt dignus, vt ipſi ſubueniat paſſio Chriſti: poſtquam eam contemnit non parcendo proximo, nec remittēdo propriam iniuriam: prout ſatis explicat ſaluator in parabola de decem milibus talentorum. Matth. 18. Ex quibus patet qualiter F paſſio Chriſti non ſolùm dignificat & perficit, & adæquat operationes noſtras erga Deū ſed etiam erga proximum. Ex omnibus ergo ſupradictis per decem concluſiones patuit, qualiter fuit neceſſaria paſſio Chriſti, & quomodo neceſſe fuit Chriſtum pati tale genus mortis, & paſſionis, nō neceſſitate coactionis ex parte Dei: quia non defuit ipſi alius modus poſſibilis, ſed ille modus fuit neceſſarius neceſſitate congruentiæ ex parte noſtræ ſalutis. Et hoc decem rationibus. Primò ad adæquandam Dei iuſtitiam cum miſericordia erga nos. Secundò ad confirmādum teſtamentum per mortem teſtatoris. Tertiò ad verificandam ſcripturam legis, & prophetarum. Quartò ad ſoluendum omne

A debitum noſtrum. Quintò ad purgandum,
& mundandum omne peccatum. Sextò ad
dirigendos omnes actus humanos, & vt eſ
ſet exemplum patientiæ, & ſpeculum mi
ſerorum in omni aduerſitate. Septimò ad e-
mendum & recuperandum cœlum, & omne
deperditum in Adam. Octauò ad vincendã
potentiam diaboli per iuſtitiam. Nonò ad
deſtruendam aſtutiam diaboli per pruden-
tiam. Decimò ad condignificandas, & ad æ-
quandas noſtras operationes erga Deum, &
proximum. Et hoc de primo quæſito.

Secundò quæritur circa illud quod dicit
Chriſtus in hoc cantico, ſcilicet Ego dormio
& cor meum vigilat, vbi dictum eſt in expo
ſitione: quomodo Chriſtus non ſolùm pro
nobis meruit per ea quæ facta ſunt in vita:
ſed etiam poſt mortem circa eũ. Et quomo-
B do licèt dormiret in cruce, & in ſepulcro: ta
men ſemper vigilabat operando noſtram re
demptionem; & recipiendo vulnus in late-
re. Et videtur quòd Chriſtus non potuit me
reri per vulnus lateris, nec per ſepulturam.
Nam ſpatium merendi vel demerendi con-
ceditur hominibus tantum in hac vita vſque
ad mortem terminatiuè: vt inquit Auguſti
nus in Enchiridio; quia poſt mortem non
eſt tempus merendi: ſed præmium recipien-
di, cum ergo Chriſtus iam eſſet mortuus quando
latus eius fuit lancea perforatũ: vt patet Io:
19. ergo poſt mortem non potuit per illud
vulnus mereri, nec in noſtra redemptione vi
gilare. In oppoſitum autem eſt textus huius
cantici. Ad cuius declarationem eſt notan
dum, quod ſicut in domificatore conſideratur
C triplex actus ſcilicet primus & ſecundus, &
tertius: ita pariter in Chriſto. Nam primus
actus domificatoris eſt ipſe habitus artis: quẽ
non ſolùm habent in vigilia, ſed etiam in
ſomno. Actus autem ſecundus eſt conſide
rare ſecundum artem circa domum facien-
dam, & circa formam & figuram & partes e-
ius: quod non poteſt fieri niſi in vigilia. A-
ctus vero tertius eſt quando manuales ope
rantur ſucceſſiuè circa partes domus, fabri
cando partem poſt mortem. Ita ergo pariter
in Chriſto conſiderabatur triplex actus, ſci-
licet primus, ſecundus, & tertius. Actus pri-
mus fuit gratias vnionis, & omnes habitus
gratiarum, & donorum quos à primò inſtan
ti creationis animæ habuit. Actus autem
ſecundus fuit conſideratio noſtræ redem-
ptionis, & propoſitum firmum, & immobi-
le operandi noſtram redemptionem, iſte D
actus fuit vnicus, & continuus, & non in-
terciſus, nec interpolatus in tota vita eius:
quia ſemper fuit ipſi præſens ieiunium, &
labores, & conuicia, & opprobria, & iniuriæ,
& captio, & flagella, & vulnera clauorum, &
lanceæ.

Et omnia quæ erat paſſurus fuerunt ipſi
præſentia, & ſemper ſine interuallo erat in
firmo & immobili propoſito ſpontè patien-
di illa. Et in hoc actu ſecundo fuit ſemper
in ſomno, & in vigilia: quia licèt pars ſenſiti
ua quandoque dormiret: tamen pars intel-
lectiua, & rationalis ſemper fruebatur in ver
bo, & ſemper in actu. Secundò conſiderabat
& ſpontè proponebat pati. Sed quia propter
tale immobile propoſitũ merebatur pro om
nibus operationibus futuris non ſolùm in
vita ſed etiam poſt mortem, ideo à primò in E
ſtanti conceptionis iam meruit propter vul
nus lateris, & ſepulturam, & cætera opera.
Et ita eſt dicendum de martiribus.

Nam beatus Vincentius non ſolùm mere
batur propter martyrium: quod patienter
propter Chriſtum tolerabat, ſed etiam iam
meruit in vita propter omnia, quę ipſi fece-
runt poſt mortem, puta quia fuit cadauer
eius proiectum canibus ad comedẽdum: po
ſtea fuit proiectum in mare &c. Et ita eſt di
cendum de cæteris ſanctis, eò quòd in vita
meruerunt propter firmum propoſitum, vt
omnia illa prodeſſent. Actus autem tertius
ipſius Chriſti fuit quando realiter operabatur
opera noſtræ redemptionis ad extra, puta per
quadraginta dies ieiunando, & prædicando,
& miracula faciendo, & mortem patiendo,
& vulnus lateris recipiendo; qui quidem a- F
ctus licèt eſſent ſucceſſiui, & diſtincti circa
nos, tamen quia erant de eſſentia paſſionis,
& redemptionis, ideo omnes illi actus ſimul
dicti ſunt vnus actus redemptionis, quaſi v-
nitate aggregationis reſpectu vnius finis, quia
omnes illi actus fuerunt vna via ad vnicum
finem, & etiam fuerunt vnus actus ratio-
ne vnius firmi, & continui propoſiti Chriſti,
ideo omnes illi actus computabantur in no
ſtra redemptione, & in Chriſti paſſione. Et
ſic Chriſtus ab inſtanti conceptionis ſemper
fuit in iſto actu tertio, nam illicò incepit
opera noſtræ redemptionis, quia ſtatim in
cepit orare patrem pro tota eccleſia, & in
tali oratione ſemper ſine intermiſſione per
ſeuerauit. Item ſtatim mouit virginẽ matrẽ
ſuam,

A ſuam, vt iret ad viſitandam Eliſabet, vt ipſe ſanctificaret Ioannem Baptiſtam. Et ſic in vtero virgineo ſemper pro nobis orabat. Et poſt natiuitatem iam incepit flere, & frigus, & alios dolores pati: quę omnia pertinebāt ad noſtram redemptionem. Et ſic erat ſubiectus parētibus, & obſeruabat opera legis vſque ad baptiſmum. Et poſtea incepit operari in lege euangelica, & ſic proſecutus eſt opera redemptionis uſque ad mortem. & etiam poſt mortem uſque ad ſepulturam, & reſurrectionem. Et ſic patet quòd Chriſtus ſemper fuit ſimul in actu ſecundo, & ſucceſſiuè in actu tertio, circa noſtram redemptionem. Et ideo à primò inſtanti meruit plene, & perfectè reſpectu ſui pro omnibus operibus ſucceſſiuis futuris tàm poſt mortem, ſicut ante: & hoc accidebat propter vnicum

B actum, & firmum propoſitum noſtræ redemptionis: eo modo quo dictum eſt. Vnde ſicut ſol ſemper eſt in actu primo; & ſecundo reſpectu ſui: quia ſemper illuminat, & in ſe habet totum ſuum lumen, tàm in aurora, quàm in meridie, ſed illud lumen non attingit omnes partes mundi ſimul: ſed ſucceſſiuè: ita pariter Chriſtus ſicut in ſe habebat totum ſuū propoſitum, & totam uirtutem ſuæ paſſionis ſimul tam in primo inſtanti,

C quàm in tota vita: ita habebat totum meritum, ſed poſtea illud propoſitum ſucceſſiuè exiuit in actum reſpectu noſtri. Et iō reſpectu ſui ſemper meruit pro nobis propter omnes actus.

Sed illud quod facit maiorem difficultatem in hac materia eſt: quòd ſecundùm cōmunem opinionem, Chriſtus poſt mortem in triduo non fuit homo, & ſi non erat homo, ergo non erat caput eccleſiæ: quia Chriſtus inquantùm Deus. & homo eſt caput eccleſię, & ſi non fuit homo, nec erat caput eccleſiæ: ergo virtus ſacramentorum non potuit emanare ex latere eius: quia Chriſtus vt caput, eccleſiæ influxit virtutem in ſacramenta, nec ſacramenta habet efficaciā niſi à Chriſto vt eſt caput eccleſiæ: ergo ſi Chriſtus non fuit homo in triduo, nec caput eccleſiæ: ſequeretur quòd eccleſia non exiuit ex latere Chriſti: quod eſt directè cōtra Auguſtinum, & ſequeretur etiam quod ille ſanguis cum aqua qui exiuit ex latere Chriſti non fuiſſet effuſus in remiſsionem, & redemptionem peccatorum: quod eſſet contra Clementinā de ſumma trinitate, &

fide catolica. Ad hoc reſpondetur quòd ſi D vellemus ſequi opinionem, & poſitionem magiſtri: quam ſequitur; Aegidius de Roma, & quidam alii magni viri: nulla eſſet difficultas. Dicunt enim quòd Chriſtus fuit & erat homo in triduo iſto modo, ſcilicet quòd licèt fuerit mortuos, & anima verē à corpore ſeparata tamen quia iſta duo etant iuncta, & vnita perſonaliter in uerbo: ideo verbum poterat dici homo poſtquàm habebat iſta duo ſibi perſonaliter vnita: licèt inter ſe eſſent ſeparata. Et ſic concedunt: quòd licet iſta duo inter ſe non erant unus homo: tamen in vno tertiò, ſcilicet in verbo perſonaliter vnita poterant dici homo. Item concedunt quòd licèt in illo triduo exanima non reſultabat humanitas in corpore: eò quòd erat ab eo ſeparata: tamen ex corpore, & anima reſultabat humanitas in E uerbo, licèt nōn inter ſe. Et iſto modo intelligunt illud quod ait Damaſcenus, ſcilicet. Quod uerbum ſemel aſſumpſit nunquàm dimiſit. Et ſic iſti concedunt, quòd Chriſtus fuit homo, & caput eccleſiæ, & per conſequens ex latere Chriſti capitis eccleſiæ exiuit ſangnis, & aqua in remiſsionē peccatorum, & ad efficaciam, & virtutem ſacramentorum. Et ſic ratio dicta ſupra in oppoſitum nullam affert difficultatem ſecundùm eos. Et ſi arguitur contra iſtos à ſuperiori negato. nam ſi Chriſtus in triduo non fuit corpus animatum, nec viuum: ergo nec erat homo. Ad hoc reſpondent, quòd hęc illatio dialectica non habet locum in hoc ſingulari myſterio ſupernaturali, vbi partes eſſentiales huius hominis non habent propriam perſonalitatem, ſed poſtea mortē manſerunt ſub eadem perſonalitate verbi F vnita, & ideo non ſequitur niſi ꝙ Chriſtus in illo triduo nō erat homo viuus in ſe, ſed homo mortuus: cuius partes eſſentiales licèt eſſent ſeparatæ inter ſe, tamen nulla earum fuit corrupta, nec amiſit perſonalitatem, & ideo ex eis poterat reſultare humanitas in verbo, cui perſonaliter erat vnitę. Sed quia iſta poſitio communiter non tenetur, nec placet vniuerſitati Pariſienſi, nec maiori turbæ doctorum. Ideo eſt dicendum ſalua ſemper fide catolica, & meliori iudicio: quòd licèt Chriſtus non fuerit naturalis homo in triduo eò ꝙ erat verè mortuus & partes humanitatis erant realiter ſeparatæ, tamē adhuc Chriſtus erat uerè caput eccleſiæ.

A cleſiæ. Ad cuius intellectum eſt aduertẽdũ, ꝙ licèt Chriſtus Deus, & homo ſit caput eccleſiæ, tamen principalitas huius perſonæ cõſiſtit in uerbo: eò quòd verbum habet rationem principalis agentis, & humanitas habet rationem inſtrumenti: quia verbum nõ aſſumpſit humanitatem, niſi vt eſſet inſtrumentum noſtræ redemptionis, ut ait Damaſcenus, & communiter tenetur. Aſſumpſit. n. corpus, ut eſſet inſtrumentum patiẽdi, & animam, vt eſſet inſtrumentum merendi. Et iõ verbum erat agens principale, & corpus, & anima reſpectu verbi mouebantur tanquam inſtrumentum in omni opere noſtrę redemptionis. Et ideo ad hoc, ꝙ verbum eſſet caput eccleſiæ ſufficiebat pro illo tunc, quòd haberet corpus, & animam ſibi perſonaliter vnitã, licèt inter ſe eſſent pro tunc ſeparata:

B quia verbum cum anima poterat operari in inferno educendo anima fidelium ve. te. & corpus poterat inſtrumentaliter operari in cruce, vulnus lateris recipiendo, & cætera myſteria ad corpus pertinentia, tàm in ſepulcro, quàm in cruce patiendo. Et hoc ſufficiebat ad hoc, quòd Chriſtus tanquam caput eccleſiæ perficeret opera noſtræ redẽptionis. Et ideo fuit neceſſe, ꝙ ſicut anima nõ fuit corrupta in tali ſeparatione, & morte, ita nec corpus corrũperetur, nec incineraretur, nec ſumeret aliam formam ſubſtantialem, ſed maneret idem numero: quia aliter fuiſſet variata noſtræ redẽptionis operatio mutando inſtrumentum, ſi non manſiſſet idẽ corpus, quod Chriſtus ex puris ſanguinibus virginis aſſumpſerat ad inſtrumẽtũ noſtræ redemptionis. Et ideo eſt dicendum, quod il-

C le homo verè fuit mortuus, & dato, quòd non fuerit homo in illo triduo, tamen idem Chriſtus, & idem caput eccleſiæ manſit cum eiſdem inſtrumentis noſtræ redemptionis. Et ideo illud corpus mortuũ dicebatur corpus Chriſti. Et ſic ex eius latere exiuit ſanguis, & aqua in remiſſionem, & redẽptionẽ peccatorũ, vt dicit Clementina. Et ex illo latere exiuit tota eccleſia, & efficacia, & virtus ſacramentorum, vt inquit Auguſtinus. Etiam hoc ſemper meruit Chriſtus à principio ſuę conceptionis propter immobile, & firmum propoſitum patiendi, & continuum actum operandi, prout ſupra dictum eſt. Et ita pariter illa anima dicebatur anima Chriſti poſtquàm ipſi erat perſonaliter vnita, & per ipſam operabatur in limbo. Et ſic patet qualiter Chriſtus ſemper fuit caput eccleſię D in triduo, & quomodo opera eius fuerunt efficacia ad perficiendum noſtram redemptionem. Sed oportuit, vt corpus animam recuperaret, & anima recuperaret corpus glorioſum ad ſuam exaltationem ex merito tantę paſſionis, & ad vltimam perfectionẽ noſtræ redemptionis: vt patebit in ſequenti cãtico. Sed nunc reſtat dubium. vtrum corpus Chriſti mortuum in illo triduo fuerit, & manſerit ſubſtantialiter idem numero cum viuo. Et videtur, ꝙ non: quia ſicut homo mortuus dicitur æquiuocè: ita corpus hominis mortui dicitur æquiuocè 2. de anima: & 7. Metaphyſicę. & ſic non mãſit idem ſubſtantialiter, poſtquam amiſit formam ſubſtantialem: ſed manſit ſolùm idem cum quadam æquiuoca ſimilitudine, & figura. Sed ĩ oppoſitũ arguitur: quia ſequeretur, ꝙ Chriſtus variaſſet opera noſtrę redemptionis variando inſtrumẽ- E tum, quod eſt inconueniens. Ad hoc dicunt quidam, ꝙ idem corpus numero manſit: poſtquam manſit eadẽ forma corporeitatis. Sed hoc eſt ſuperfluè dictum, nec euacuat difficultatem: nam ſuperfluè ponitur in homine & quolibet alio animali forma corporeitatis ſubſtantialis: cum homo ſufficienter ſit corpus per ſolam quantitatem, et eſt ſufficiẽter ſubſtantia, & ens actu per ſolam animã: vt patet 3. de Anima. Vnde homo intantum eſt corpus, inquantũ anima informat, & perficit materiam extenſam, & figuratã per quãtitatem, & diſpoſitã per phyſicas qualitates, et ſic anima dicitur actus, & forma ſubſtãtialis corporis organici phyſici potentia vitã habentis: vt patet. 2. de Anima. Et ſic quantitas dat eſſe corporeum, & extenſum, & dimenſionatum illi materiæ: et figura, & qualitates F primæ, diſponentes ipſam materiam extenſam, & corpoream, dant ipſi eſſe organicum. Et ſic ex materia ſic per quantitatem dimenſionata, & per qualitates diſpoſita, & organizata reſultat corpus organicum aptũ, vt ſit inſtrumentum animæ ad operandum, & tale corpus ſic organicum actuat, & informat, & perficit ipsã animã dando ipſi eſſe animatũ & eſſe ſubſtantiale, & entitatiuum, quia anima intellectiua eſt forma ſubſtãtialis, & quæ verè eſt, vt ait Ariſt. 3. de Anima, & dicitur in Clementina de ſumma trinitate, & fide catolica. Et iõ corpus Chriſti mãſit idem corpus organicum poſtquàm manſit eadem quantitas, ſiue eadem materia extenſa per eandem

quan-

A quantitatē,& diſpoſita, & organizata ꝑ eaſdem qualitates non corruptas. Sed eſt videndum quō manſit eadem ſubſtantialitas,& entitas in illo corpore organico, cum non manſerit eadem anima, quæ dabat ipſi eſſe ſubſtātiale,& entitatiuū. Ad hoc dicūt quidā, ꝙ ſicut ſol influit lumē in diaphanū, & actuat ipſum:ita anima influit eſſe ſubſtantiale, & entitatiuum in corpus organicum, ſiue in illam materiam organizatam,& ſic actuat eā Ex quo patet,ꝙ eſſe ſubſtantiale, quod anima dat materiæ,& corpori organico,eſt effectus ipſius animæ,& non ipſa anima, & per conſequens illud eſſe ſubſtantiale, & entitatiuum collatum materiæ diſtinguitur ab anima,ſicut effectus à cauſa, quia anima nō ſolū habet rationem formæ. ſed etiā cauſæ efficientis, ſed Deus pōt cōſeruare effectū in B aliquo ſemel collatum à cauſa, abſque illa cauſa: ergo verbum, quod erat perſonaliter vnitum illi corpore organico mortuo potuit conſeruare in illo corpore eſſe ſubſtantiale, & actualiter entitatiuū ſemel ipſi ab anima collatum: licèt anima eſſet ſeparata in illo triduo, vnde ſicut verbum conſeruabat illas qualitates cum quantitate in illa materia ne corrumperentur,& putrefierent abſque anima, ita potuit conſeruare eſſe ſubſtantiale abſque anima. Et ſic dicunt doctores, ꝙ licèt Chriſtus non ſurrexiſſet,tamen illud corpus nunquam fuiſſet putrefactum, nec incineratum,poſtquàm erat verbo perſonaliter vnitum.vnde ſicut conſeruabat qualitates ſine anima:ita poterat conſeruare eſſe ſubſtātiale ſine ipſa,eò,ꝙ erat eius effectus.Sed,ꝙ hoc poſſit Deus facere,patet.nā tranſſubſtātiato pane in corpus Chriſti manent eadem C omnia accidentia ſine ſubiecto cū omnibus effectibus ſubſtantiæ panis conſeruatis cum illis accidentibus ex diuina virtute, nam illa accidentia efficiunt omnia,quæ faciebat ſubſtantia panis, & ipſum vinum nam illa accidentia nutriunt,& ſatiant comedentes ſi ſumantur in magna quantitate, & accidentia vini inebriant ſi ſumantur in magna quantitate: imo ex illis accidentibus generantur vermes,& ex vermibus generātur parue muſcæ,ſiue muſquiliones. Ex quibus patet, ꝙ Deus conſeruat omnia illa accidētia cū effectibus panis,& vini,licèt ſint ſeparata à corpore Xpi:ergo multò magis verbū potuit conſeruare eſſe ſubſtātiale abſq; anima in illo corpore ſibi perſonaliter vnito. Et ſic pa- tet qualiter illud corpus Chriſti mortuum D erat ſubſtantialiter idē numero cū omnibus ſuis accidentibus,licèt anima eſſet ſeparata: eò,ꝙ à verbo habebat eſſe perſonale. & numerale, vnde licèt ab anima habuiſſet, primò eſſe ſubſtantiale illud corpus: tamē mīſitę conſeruatum illud eſſe in eo, ꝓpter vnionem ad verbum. Et ſic illud corpus mortuū potuit eſſe inſtrumentum verbi non variatum pro illo tunc in opere noſtræ redēptionis,prout dictum eſt. Et per hæc patet reſpōſio ad inſtantiam. Ex ſupradicta quæſtione, & difficultate ſecūda,& etiam ex hoc quod dicitur in textu huius ſexti cantici, ſ. ꝙ virgo Maria cū tota eccleſia quæſiuit Chriſtū & vocauit eum, & non reſpondit,eò,ꝙ iam tranſierat de hoc mundo ad patrem ꝑ mortem corporalem, quando inclinato capite emiſit ſpiritum,inſurgit tertia difficultas, ſ. E vtrū Chriſtus in illo triduo fuerit filius virginis Mariæ,& Maria fuerit mater Chriſti. Ad quod arguunt quidam magni viri, quòd non,vnde arguūt ſic. Filius,& mater ſiue pater,ſunt relatiua primi ordinis, & per conſequens ſunt ſimul natura, ſm Ariſt. hoc eſt ſimul ortu,& occaſu ſecundum Augu. & ꝑ conſequens perempto vno correlatiuorū perimitur,& reliquum quò ad mutuam relationem: mortuo ergo Chriſto fuit perempta relatio, ſiue filiatio, qua referebatur ad matrem,& econuerſo:ergo pro tunc nec Chriſtus fuit filius virginis,nec virgo Maria fuit mater Chriſti. Item virgo Maria erat mater Chriſti ratione humanitatis aſſumptæ, & ꝑ conſequens erat mater Dei, inquantùm illa humanitas, ſiue ille homo erat perſonaliter Deus,& ſic virgo Maria dicebatur mr̄ Dei, F & hominis, ſed in illo triduo Chriſtus non fuit homo,prout communiter tenetur,ergo virgo Maria non fuit mater illius hominis, & per conſequens nec mater Dei,nec mater Chriſti. In oppoſitū autem arguitur. Nam Chriſtus per totū triduū ſemper fuit caput eccleſiæ, nec deſijt eſſe caput eccleſiæ, nec perempta fuit relatio eius ad eccleſiam corpus ſuum,prout dictum eſt,ergo ſequitur ꝑ eandem rationem,ꝙ eius relatio ad matrē, ſuam non fuit perempta per talem mortem nec deſijt eſſe filius virginis,nec Maria virgo deſijt eſſe mater Chriſti,& Dei. Pro cuiꝰ declaratione eſt notandum,ꝙ ſicut conceptio,& generatio humana Xpi fuit ſingularis ſine pari,quia non ex coitu, nec opere

A alicuius viri : ſed ſolo opere ſpūſancti fuit corpus Xp̄i formatū & organizatū nō ex mē ſtruo,nec ex ſanguine corrupto, ſicut cæteri: ſed ex puris ſanguinibus virginis,& ſimul aīa fuit ibi creata à tota trinitate , & ſimul illa humanitas cōditionata fuit in atomō ꝑ ſonaliter aſſumpta ꝑ verbū,quæ quidē cōceptio,& generatio , nec habuit , nec habebit aliā parem:ita mors Chriſti fuit ſingularis ſi ne pari.Nā ibi fuit vera mors: qa realiter anima fuit ſeparata à corpore,& ſic Chriſtus verè fuit mortuus. ſed illa mors fuit ſine corruptione,& noua generatione, & ſic fuit ſingularis inter oēs alias mortes omniū animaliū,& oīum aliorū hoīum.Nā ī morte cuiuſlibet hoīs non ſolū ſeparatur aīa a corpore : ſed ēt corrumpitur corpus,& ex hoīe generatur cadauer:quia illa materia recipit nouā, & aliā formā ſubſtantialē,q̄ dr̄ forma cada-

B ueris,quæ dicitur forma rei corruptæ conſiſtens in eſſe corrupto,& tendit actualiter, & naturaliter , & ſucceſſiuè in putrefactionē , & reſolutionem.Sed hoc non accidit in morte Chriſti:quia idem corpus Chriſti ſubſtantialiter numero , quod ſpūſanctus formauit ex puris ſanguinibus virginis , manſit vnitū perſonaliter,& ſuppoſitaliter verbo in cruce & ſepulcro poſt ſeparationem animæ, vt ſupra dictum eſt,& per conſequens nō fuit ibi facta corruptio,nec generatio nouæ formæ ſubſtantialis,quia tunc verbum de nouo aſſumpſiſſet aliam ſpeciem,& per conſequens fuiſſet variatum ſubiectū noſtræ redemptionis,quod fuit corpus Chriſti ex puris ſanguinibus virginis formatū,quod fuiſſet abſurdū & maximum inconueniens.Et ideo dicitur, ꝙ ſicut humana generatio Chriſti fuit ſingu-

C laris,& exquiſita,abſq; aliqua præcedēti corruptione,ita eius mors fuit ſingularis,& exquiſita inter oēs mortes,abſq; corruptione,& noua generatione alterius formæ Et ideo dixit Dauid pſa.15.in perſona Chriſti ad patrem. Non dabis ſanctuum tuū videre corruptionem:quoniam à dextris es mihi nec commouear.q.d. licèt realiter fuerim mortuus,& anima fuerit ſeparata à corpore , tamen quia corpus nunquàm fuit derelictum: nec perſonaliter ſeparatum à verbo:ſed ſemper in illo triduo fuit ſuppoſitatum,& perſonatum per verbum , & conſeruatum : ideo non potuit videre corruptionem , nec per conſequens putrefactionem , nec incinerationem . Ex ſupradictis corollariè infertur concluſio principaliter intenta.ſ.ꝙ Chriſtus ſemper in triduo fuit filius virginis.Quod probatur . D

Nam illud corpus ex puris ſanguinibus formatum,& nutritum,ratione cuius ipſa dicebatur mater Chriſti, nunquàm fuit corruptum per mortem,nec perdidit eandem perſonalitatē,ſiue ſuppoſitalitatē,per quam ſuppoſitabatur à verbo: ſed ſemper fuit idē corpus numero ſubſtantialiter, & perſonaliter, prout ſupradictum eſt , ergo nunquàm fuit corrupta filiatio,nec relatio Chriſti ad virginem Mariam;quæ quidem relatio fundabatur in Chriſto , ratione illius corporis aſſumpti , & per conſequens ſemper Chriſtus fuit filius virginis , & virgo ſemper fuit mater Chriſti,& mater Dei. Sed ſi dicitur contra:quia ipſa in triduo non fuit mater hominis eò,ꝙ Chriſtus non fuit homo in triduo , ergo nec fuit mater Chriſti,nec mater Dei . E

Ad hoc reſpondetur,ꝙ tenendo cum magiſtro nulla eſſet difficultas , tamen tenēdo cū communi ſcola teologorum adhuc non ſequitur Chriſtus in triduo non fuit homo,ergo non fuit Chriſtus . nam verbum aſſumpſit humanitatem,vt per corpus eſſet inſtrumentum patiendi,& per animam inſtrumētum merendi . Et iſta duo habuit in triduo perſonaliter vnita ad ſufficientiam noſtrę redemptionis,licèt inter ſe eſſent ſeparata , nā verbum habebat in cruce perſonaliter corpus unitum , vt inſtrumentaliter vulneraretur in latere,vt ex eò exiret ſanguis, & aqua in redemptionem peccatorum,& efficaciam ſacramentorum : & vt corpus exanime tan quàm pauper curaretur, & ſepeliretur in ſepulcro alieno,quæ omnia erant neceſſaria ad noſtram iuſtificationem , & noſtræ redēptionis perfectionem : vt ſupra dictum eſt . F

Item idem verbum erat vnitum cum animam in inferno examinando cauſam generis humani , & condemnando diabolum, & liberando hominē per iuſtitiam.Et ſic patet ꝙ licèt verbum deſierit eſſe homo naturalis per ſeparationem animæ à corpore tenēdo cōem poſitionem,tamen nō deſijt eſſe Chriſtus:quia ſufficienter habuit partes hoīs ſibi perſonaliter vnitas ad inſtrumentū conſummationis noſtræ redēptionis: quia ſufficienter exercebat,& conſummabat noſtram redemptionem per corpus , & animā ſecūdū exigentiam iuſtitię , quia iſtum modū exigebat noſtra iuſtitia . ſ.vt ille homo aſſumptus realiter moreretur : & anima ſepararetur

tur

A tur à corpore,& corpus mortuũ penderet in cruce in ſatisfactionem omniũ noſtrũ, & ſepeliretur in altero ſepulcro: & ꝙ anima deſcenderet ad inferos ne ſua membra deſcenderent, nam ſicut Chriſtus aſcendit in cœlum, vt ſua membra poſt eum aſcendetent: ita anima eius deſcendit ad inferos: ne ſua membra illuc deſcenderent, ſed ibi noſtram cauſam examinaret, & oſtenderet qualiter pro nobis erat ſufficienter ſatisfactum. Ex quibus etiam omnibus patet, ꝙ ſicut uerbũ nõ deſiit eſſe Chriſtus: ita non deſiit eſſe caput eccleſiæ.nec eccleſia deſiit eſſe corpus, nec ſponſa Chriſti,ut magis in ſequenti quæſtione patebit.Et ſequitur etiam per eãdem rationem,ꝙ nõ deſiit eſſe filius virginis: nec virgo deſiit eſſe mater Chriſti, nec mater Dei. Et per hoc patet reſponſio ad rõnes

B in principio inductas. Et hæc de tertia quæſtione huius cantici. Tertio etiam quæritur circa iſtud ſextum canticum: vtrum Petrus. & cæteri apoſtoli perdiderint totaliter fidẽ in triduo,& potuerint dici hæretici,eò quòd, dicit ſponſa.Percuſſerunt me,& tulerũt pallium meum.i.veſtem fidei, cuſtodes murõrum. Et videtur ꝙ Petrus fuerit hæreticus, eò ꝙ incepit anatematizare,& iurare, quòd non nouiſſet hominem.Matt.14.& ſic cum iuramento negauit Chriſtum. Item videtur ꝙ omnes apoſtoli fuerint hæretici in articulo reſurrectionis, quia quando mulieres nũciarunt eis Chriſtum reſurrexiſſe, viſa ſunt eis quædam deliramenta.Luc.24. Item duo diſcipuli deſperantes de reſurrectione receſſerunt à ſocietate aliorum,dicentes. Nos expectamus ꝙ eſſet redempturus Iſrael. Item

C Tomas.qui dicitur didymus. i. dubius, tanquàm incredulus dixit. Niſi miſero digitum meum in xuram clauorum non credã. Itẽ recumbentibus omnibus apoſtolis Ieſus exprobrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis.ergo omnes fuerunt duri,& increduli,& per conſequens hæretici in illo triduo. In oppoſitum eſt, quòd in illo triduo, ſicut eccleſia non fuit ſine capite:ita nec caput fuit ſine corpore eccleſiaſtico continente plura membra, qui fuerunt diſcipuli,& apoſtoli, & tota illa ſocietas, 120. ut patet Act. 1.Et ſic apoſtoli non ſimpliciter perdiderunt fidem, nec fuerunt hæretici. Ad cuius intellectum eſt notandũ, quòd fides in actu eſt firma inhæſio catolicæ veritatis, ſine formidine alterius patris. Et hæreſis eſt hoſtinata impugnatio fidei alicuius articuli D cum pertinaci aſſertione cõtrariæ falſitatis, Et ſic de ratione actualis fidei eſt firma inhæſio ſine formidine:ſed de ratione hæreſis eſt obſtinatio contra veritatem catolicam ſimul cum pertinacia.& ſic nõ dicitur actualiter fidelis, niſi fortiter,& firmiter inhæreat omnibus articulis fidei, abſque hæſitatione, & formidine:ita quòd nil credat eſſe verius articulis fidei in veritate, nec falſius eorum oppoſitis in falſitate: vt inquit Ariſtot. primo Poſteriorum de principiis ſcientiæ. Sed ad hoc ꝙ aliquis ſit hæreticus, ſufficit quòd cum obſtinatione impugnet veritatẽ vnius articuli, & cum pertinacia aſſerat oppoſitũ eius.Et ideo ille qui eſt tepidus, uel dubius, vel titubat in fide,nec firmiter inhærens nec obſtinatè impugnans veritatem fidei, nec pertinaciter aſſerens oppoſitam falſitatem, E & timore, aut formidine pœnæ non audet confiteri fidei veritatem: nõ dicitur propriè fidelis nec hæreticus: ſed dicitur medius inter fidelem,& hereticum, quia dicitur infirmus in fide.Et ita eſt dicendum de Petro,& Toma, & ceteris apoſtolis in triduo, & etiam vſque ad aſcenſionem,quia nec pfectè fuerunt fideles, nec heretici: ſed infirmi in fide. Et ſic non fuerunt totaliter extra eccleſiam,quia non corde obſtinato impugnabãt idem reſurrectionis: ſed titubabant, & formidabant. vnde Petrus non fuit hæreticus quando negauit Chriſtum, quia nõ obſtinato corde,ſed formidine, & timore negauit ore.nec negauit corde Chriſtum eſſe Deũ, & Meſſiam in lege promiſſum,ſed ſolùm negauit ore ſe nouiſſe hominem, nec perdidit F fidem in habitu,ſed ſolo actu in ore, & ideo illicò fleuit amare gallo cantãte.Ex quo patet, quòd non fuit hæreticus, nec perdidit habitum fidei: ſed fuit infirmus in actu. Et ita eſt dicendum de omnibus apoſtolis: quã do relicto Chriſto omnes fugerunt: quia nõ perdiderunt totaliter fidem in habitu, quia non reuerſi ſunt ad ſua: ſed adhuc congregati in cœnaculo expectarunt reſurrectionem per totum triduũ, ad quos ingreſſus eſt Chriſtus in die reſurrectionis abſente Toma: vt patet Ioan.20.Ex quo patet, quòd non obſtinato corde impugnabant veritatẽ reſurrectionis: ſed tanquàm infirmi titubabant. Et ita etiam Tomas non dictus eſt hæreticus:ſed infirmus, & durus, & tardus ad credendum,quærendo experimentum. Et

ita

ita eſt dicendum de illis diſcipulis duobus, qui illa die ibant in Emaus, quos increpans Xp̄s non dixit hæreticos: ſed ſtultos, & tardos ad credendū. ut ſic eſt & dicendū de oĩbus vndecim recūbentibus: quorū Ieſus increpauit, & exprobrauit incredulitatem, & duritiã, q̃a nõ increpauit hæreſim. ſed duritiã & infirmitatem eorum, & tarditatem ad firmiter, & ſine formidine inhærendum, & credendum. Ex quibus patet: ꝙ licèt illa ſocietas aliq̄n perdiderit fidem in actu ex infirmitate. tñ non in habitu, nec corde obſtinato: cū pertinaci aſſertione alterius partis, & iõ. nunq̃ fuit hæretica. Et ſic ſemper fuit eccleſia Xp̄i: licèt infirma, ſicut homo infirmus, ex omnibus membris, nõ deſinit eſſe homo. Itẽ dubitatio, vel negatio, vel aſſertio, nunquàm
B dicitur hæretica, niſi ſit de directo contra id quòd eſt per eccleſiam determinatū, & promulgatum. Et ideo Papias, & Hyreneus; & Lactantius, qui aſſeruerunt fideles victuros per mille annos in hoc ſęculo poſt ſecūdum aduentum Chriſti, non reputantur hæretici ab eccleſia, eò quòd tunc nondum contrarium erat determinatū. Item beatus Cyprianus, qui dixit hæreticos, & ab eis baptizatos eſſe rebaptizandos, nõ fuit cenſendus hæreticus, eò quòd nondum contrariū erat determinatum. Sed modò vnuſquiſque talia aſſerens reputaretur hęreticus poſtquàm eccleſia contrarium determinauit. Ita ergo pariter eſt dicendum de apoſtolis, & diſcipulis dubitantibus, & titubãtibus in paſſione chriſti de eius reſurrectione, eò quòd ſpiritus ſanctus nondum confirmauerat in apoſtolis
C eccleſiam vſque ad diem Pentecoſtes, necdum euangelium fuerat promulgatum; ſed poſt aduentum ſpiritusſancti, & promulgationem euangelij non potuit eſſe dubitatio de aliquo articulo fidei, & negatio abſq; hæreſis prauitate, prout magis declarabitur in expoſitione euangelicorum Deo concedente. Nec eſt dicẽdum ꝙ tota illa eccleſia quò ad omnia membra fuerit infirma in illo triduo, quia inter cætera vnum membrum habuit ſaniſſimum. ſ. virginem Mariam, in qua fuit conſeruata integra fides eccleſiæ, ſpe. & caritate formata, & ideo non ceſſauit nec deſiuit eccleſia in illo triduo, nec in toto tẽpore vſque ad aſcenſionem, & miſſionem ſpiritusſancti. Item licèt tota perfectio formę eccleſiæ non fuerit conſeruata in quolibet membro infirmo, tamen fuit conſeruata in virgine Maria tanquàm in vno D
membro ſano, & principali poſt Chriſtum, qui erat caput eccleſię, prout ſupradictū fuit in quinto cantico. Et ideo per totum illud triduum. & etiam uſq; ad Pentecoſten, ſicut eccleſia non fuit ſine capite Chriſto, ita nec caput fuit ſine eccleſia in illa ſocietate nec illa ſocietas deſiuit eſſe eccleſia, licèt ꝑ maiori parte mẽbrorum erat infirma. Quod patet. nam ſemper fuit in vnū congregata per totum triduum in cęnaculo: expectando reſurrectionem: & poſtea ꝑ quadraginta dies expectando aſcenſionem, & poſtea ꝑ decem dies expectando ſpiritū ſanctum: vt patet, Act. 1. & ſic ſemper fuit congregata ſub aliqua ſpe, & fide Chriſti, & per conſequens nūquàm deſiuit eſſe eccleſia. Ex ſupradictis ergo patet, quòd licet cuſtodes murorum ſcilicet principes ſacerdotum & Scribę, & Pha- E
riſæi, & Pilatus cum ſuis miniſtris percuſſerint, & vulnerauerint eccleſiam apoſtolorum, & diſcipulorum vulnere terroris, & timoris. & tulerint, & abſtulerint ipſi veſtem, & pallium fidei actualis: tamen non fidei habitualis, & ideo non totaliter deſtruxerunt nec annihilauerant eccleſiam, quia adhuc manſit in ea aliqua ſcintilla vitæ ſcilicet fidei, & ſpei, licèt vulnerata & infirma. Et ſic apoſtoli non fuerunt hæretici, ſed infirmi in fide. Aliud eſt enim eſſe infirmum in fide, & aliud hæreticum nam aliquis poteſt titubare, & eſſe infirmus in fide ex timore. & hoc abſq; impugnatione obſtinata veritatis fidei & pertinaci aſſertione alterius partis, & ſic non erit hæreticus ille talis. Et nota, ꝙ notanter dicit̃ in textu. Inuenerūt me cuſtodes q̃ circumeunt ciuitatem &c: q̃a Scribæ, & pha- F
riſæi, & principes ſacerdotum, qui erant poſiti ad cuſtodiam ciuitatis nõ introibant ciuitatem ſacræ ſcripturæ, ſed tanquam cęci, & canes circuibant ciuitatem non attingentes veram intelligentiam ſcripturæ. Et ſic ambulabant in cęcitate, & mendaci traditione extra omnem veritatem, quia in circuitu impij ambulant. Et ideo ſicut ipſi erant vulnerati, & ſauciati peſtifero, & hęretico veneno infidelitatis contra Chriſtum, ita conati ſunt percutere apoſtolos vulnere terroris, & timoris & expoliare eos pallio fidei. Sed non potuerunt totaliter obtinere intentū ſuum. Nam Chriſtus reſurrexit tertia die, & apoſtolos viſitauit, oſtendens eis veritatem ſuę reſurrectionis. & per quadraginta dies

increpa-

A increpauit incredulitatem eorum, & finaliter in die Pentecoſtes induit eos pallio ſapientiæ, & intellectus, & conſilij, & fortitudinis omnium donorum, & gratiarum. Et ſic manent Iudæi in ſua cęcitate obſtinati, tanquàm canes circundantes ciuitatem, vſque ad finem, & veſperam mundi. Et fideles ſucceſſores apoſtolorum manent in fide Chriſti confirmati, vſque ad ſecundum aduētum Chriſti. Et hoc de ſexto cantico.

INCIPIT SEPTI-
mum Canticum.

Diuro uos filiæ Hieruſalem.
Si inueneritis dilectum meum
Vt annuncietis ei quia amore langueo.
Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto.
B *O pulcherrima mulierum,*
Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic ad iuraſti nos?
Dilectus meus candidus, & rubicundus
Electus ex millibus.
Caput eius aurum optimum.
Comæ eius ſicut elatę palmarum.
Nigrę quaſi coruus.
Oculi eius ſicut columbæ.
Super riuulos aquarum. quæ lacte ſunt lotæ,
Et reſident iuxta fluenta pleniſſima.
Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ a pigmentariis
Labia eius lilia diſtillantia myrram primam.
Manus illius tornatiles aureæ plenæ hyacintis
Venter eius eburneus.
Diſtinctus ſafyris.
Crura illius columnæ marmoreę.
C *Quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.*
Species eius vt Libani.
Electus ut cedri.
Guttur illius ſuauiſſimum.
Et totus deſiderabilis.
Talis eſt dilectus meus.
Et ipſe eſt amicus meus
O filiæ Hieruſalem.

HOc eſt canticum ſeptimum, in quo Salomon cantat excellentiam, & potentiā, & dignitatem Chriſti, q̄ eccleſia apoſtolorum cātauit, & euāgelizauit in Hieruſalem poſt receptionem ſpiritus ſancti. Et ꝑ cōſequēs Salomon cantat prædicationē, & publicationem euangelij factā ꝑ apoſtolos poſt receptionem ſpiritusſancti, primò in Hieruſalem, & populo Iudaico, & poſtea in populo gentili, vt patebit ꝑ cātica D ſequentia. Ad cuius intellectum eſt notandum, prout dictum fuit in ſuperiori cātico, quod iſta ſponſa. ſ. congregatio apoſtolorū, & diſcipulorum timore percuſſa, & terrore, vulnerata, & pallio fortitudinis fidei expoliata per totum triduum latuit in cœnaculo, vſque ad reſurrectionem. Et adhuc latuit iSi vſque ad diem octauum, vbi iterum apparuit Ieſus præſente Toma, vt patet Ioan. 20. Et ideo tunc iſta ſponſa magis certificata de reſurrectione ſponſi ſui abijt à Hieruſalem in Galileam, vt patet Matthæi vlti. Et ibi iterū ſe manifeſtauit Ieſus Petro, & Ioanni, & Tomæ, & cæteris apoſtolis, & diſcipulis ad mare Tyberiadis, & comedit cum eis: vt patet Ioan. 21. Et ſic magis certi de Chriſti reſurrectione venerunt ad montem Oliueti, & ibi locutus eſt eis Ieſus de regno Dei E præcipiens, ne diſcenderēt ab Hieroſolymis donec reciperent ſpiritumſanctum, & ſic ui dentibus illis eleuatus eſt in cęlum. Poſt cuius aſcenſionem vndecim apoſtoli cū tota turba diſcipulorum, & mulierum numero. 120. reuerſi in Hieruſalē, & latuerunt decem diebus in cœnaculo, vſque ad diem Pentecoſtes, in quo receperunt ſpiritum ſanctū. Ex quibus omnibus patet, ꝙ iſta ſponſa. ſ. ſocietas apoſtolorū, & diſcipulorum per quinquaginta tres dies. ſ. à captione Chriſti vſque ad Pentecoſten latuit profuga, & timore ꝑterrita, & percuſſa, & vulnerata, & pallio fortitudinis fidei expoliata, in quibus quinquaginta tribus diebus non auſa eſt coram populo Chriſtum nominare, nec veritatē euangelicam, & reſurrectionem Chriſti prædicare. Sed poſtquam recepit ſpiritumſanctum, F omni vulnere terroris ſanata, & virtute ſpiritusſancti ex alto induta, & pallio donorum ſpiritusſancti veſtita, & armata, omni formidine reiecta, repente exiuit de cœnaculo, & cum audacia coram principibus ſacerdotū, & Scribis, & Phariſæis, & omni populo incepit Chriſtum prædicare, & euangelizare, & eius reſurrectionem, & aſſenſionem manifeſtare, & ipſum eſſe Deum, & hominem & Meſſiam in lege, & prophetis promiſſum publicè conſiteri, & per ſacras ſcripturas ꝓbare, & demonſtrare, vt patet Act. 2. & per totum diſcurſum illius libri.

In quo dic inter cætera duo magna mirabilia opera ſpiritusſancti manifeſtata ſunt: quorum primum fuit, quòd Patrus, qui in captio-

A captione Chriſti ad vocem vnius ancillæ ti
more perterritus Chriſtum negauerat , &
omnes alij apoſtoli, & diſcipuli, qui relicto
Chriſto aufugerant, & per quinquaginta
tres dies timore perculſi, & pallio fortitudi-
nis fidei expoliati latuerant, tunc recepto
ſpiritusancto cum tanta fiducia, & audacia
audebant Chriſtum prędicare aduerſus prin
cipes ſacerdotũ,& ſcribas,& phariſęos,quos
ante miſerabiliter formidabant, dicentes.
Obedire oportet magis Deo,quàm homini-
bus.Et ibant omnes gaudentes à conſpectu
concilij,quoniam digni habiti ſunt pro no-
mine Ieſu contumeliam pati, vt patet Act.
5.Secundum opus miſerabile fuit: quia Pe
trus cum cæteris,qui nunquàm literas didi-
cerant in ſolis rebus ruſticis, & piſcatione
enutriti,in illa die contra ſcribas,& phariſęos
B & legiſperitos ſedentes in catedra Moyſi ,
cum grandi ſapientia,& audacia inceperunt
diſputare,& eis Chriſtum fuiſſe verum Meſ-
ſiã in lege promiſſum per ſacras ſcripturas
demonſtrare: quorum rationibus, & autori-
tatibus ſcribæ,& phariſæi reſiſtere nõ valen
tes,cõfuſi,& conuicti receſſerunt,intantùm,
quod videntes turbæ phariſæos,& ſcribas ꝑ
apoſtolos eſſe conuictos,ad tria millia , de
turba crediderunt,& baptiſmum receperunt
vt patet Actuum 2.Et ſic per prædicationẽ
apoſtolorum,& miracula quæ fiebant, per
eos in virtute nominis Ieſu,creuit numerus
& eccleſia fidelium.Omnia ergo iſta præui-
dens Salomon in ſpiritu fecit iſtud ſeptimũ
canticum,in quo introducit eccleſiam apo-
ſtolorum publice,& diſcipulorum prædican
tem Chriſtum in Hieruſalem poſt receptio-
C nem ſpiritusancti.Et introducit plebem ſim
plicem,& deuotam apoſtolos deuote audiẽ-
tem,& de qualitate ſponſi quærentẽ. Et iõ
tria fiunt in hoc cantico. Nam primò eccle-
ſia apoſtolorum, & etiam mulierum quęrit
ſponſum ſuum Chriſtum in Hieruſalẽ vbi
ante nec quærere,nec prędicare audebat. Se
cundò plebs fidelium Iudæorum,qui cõuer
ſi ſunt,quærit de qualitate, & dignitate hu-
ius ſponſi.Tertiò ipſa ſponſa publicè prædi-
cat,& euangelizat deitatem,& maieſtatem
& potentiam,& ſapientiam, & cæteras ꝑfe-
ctiones Chriſti ſponſi ſui. Secundũ erit ibi.
Qualis eſt dilectus tuus.Tertiùm ibi. Dile-
ctus meus candidus. Quantùm ergo ad pri-
mum eſt aduertendum ſecundùm omnes e
uangeliſtas, quod poſtquàm Chriſtus fuit
depoſitus de cruce,& poſitus in ſepulcro,dũ D
apoſtoli laterent in cœnaculo propter me-
tum Iudæorum per totum triduum, primò
mulieres emerunt aromata,& die dominica
mane diluculo venerunt ad monumentum
vt vngerent Ieſum.Sed cum inueniſſent la
pidem reuolutum ab oſtio monumenti , &
fuiſſet eis nunciatum per angelos Chriſtum
reſurrexiſſe,tunc ſola Magdalena manſit
iuxta ſepulcrum cæteris recedentibus ; ad
nunciandum apoſtolis Chriſti reſurrectio-
nem. Sed interim Chriſtus apparuit Mag-
dalenæ ſub ſpecie hortulani, ipſa autem
putans Chriſtum eſſe hortulanum dixit. Si
ſuſtuliſti ipſum,dicito mihi.Item in eodem
ſpatio temporis Chriſtus apparuit mulieri-
bus euntibus ad apoſtolos.Et apoſtoli,ſcili-
cet Petrus & Ioannes ex relatu mulierũ ve-
nerunt ad ſepulcrum,ad quærendum Chri- E
ſtum,quibus apparuit Chriſtus in via dum
reuerterentur. Ex quibus patet, quòd tota
eccleſia tàm virorum,quàm mulierum quæ
rebat Chriſtum in illa die cum grandi affe-
ctu,& amore.Et eodem modo de tota eccle
ſia ſponſa Xp̃i pro illo ſtatu poſſunt verifi-
cari verba poſita in principio huius ſeptimi
cantici. Vnde ait ſponſa ad filias , & mu-
lieres Hieruſalem, & maximè ad deuotas:
inter quas quærebat Xp̃m: dicens. O fi-
liæ Hieruſalem, adiuro vos i. ſub ſacro iura
mento veritatis legis,& ꝓphetarũ vos obli-
go,& exhortor,vt nuncietis mihi ſi inuene-
ritis dilectum meum, qui fuit ſepultus in
monumento,quia tulerunt dominum meũ,
& neſcio vbi poſuerunt eum,iõ amore lan-
gueo Sed eſt iterum aduertendum,ꝙ eccle-
ſia apoſtolorum,& diſcipulorũ nõ ſolũ quæ F
ſiuit,& expectauit ſponſum ſuum per illud
triduum,& totum ſpatium,vſque ad miſſio
nem ſpiritusancti,ſed etiam cum maiori af
fectu illico poſt receptionem ſpiritusan-
cti quæſiuit eum in cordibus hominum,pu-
blicè Xp̃m prædicando, primò in Hieruſa-
lem, & exinde per totam terram promiſſio
nis,& per totam Siriam,& Arabiam,& Grę
ciam,& per totum orbem,vt patet per totũ
librum actuum apoſtolorum, & in eccleſia
ſtica hiſtoria. Et ſic iſta adiuratio poſita in
principio huius ſeptimi cantici magis pro
priè verificatur ad prædicatione apoſtolo
rum facta primò in Hieruſalẽ & exinde per
totũ orbẽ.Vnde recepto ſpũſancto dixit Pe
trus cũ tota eccleſia apoſtolorũ ad totũ po
pulum

A pulũ Hieruſalẽ. O filiæ Hieruſalẽ adiuro vos
per ſacrã ſcripturam legis, & prophetarum:
ut annuncietis mihi: ſi inueneritis dilectum
meũ. i. ſi credidis eũ in cordibus veſtris. q.d.
quia ex dictis ſacræ ſcripturæ poteſtis vide
re ipſum eſſe Deũ, & hominẽ & Meſsiã in le
ge promiſſum, quę uos ignorãtes crucifixi-
ſtis. qui mortuus eſt pro peccatis omniũ, et
reſurrexit à mortuis: prout oẽs ꝓphetæ teſti
moniũ prohibẽt de ipſo: iõ per eaſdẽ ſacras
ſcripturas uos adiuro & moneo: ut recipia-
tis ipſũ in uerũ Meſſiã & redẽptorẽ, et ſi in-
ueneritis ipſum, & crediderits in cordibus
ueſtris: rogo ut annuncietis mihi: quia amo
re langueo. Vnde hoc dicebat eccleſia apo-
ſtolorũ: quia intantũ fuit accenſa in amorẽ,
& caritatem Chriſti per receptionem ſpũs
ſancti: ꝙ non timens minas ſcribarum, et pha
B riſæorum nec regũ, nec principum cum fidu
cia prædicabat Chriſtum: deſiderans omnes
populos adducere ad fidem eius. Deinde cũ
dicit. Qualis eſt dilectus tuus, ponit deuotã
interrogationem audientium prædicationẽ
apoſtolorum in Hieruſalem in die Pente. &
diebus ſequentibus. Ad cuius intellectũ eſt
notandum: vt legitur Act.2.&.3. ꝙ cũ Petrus
& cæteri apoſtoli publicè prædicarent corã
populo Chriſtũ eſſe filium Dei: & poſt mor
tem reſurrexiſſe in corpus glorioſum: et ſe-
diſſe à dexris Dei patris tanquàm hæredem
et accepiſſe poteſtatem ſuper totum uniuer
ſum: tunc omnes admirabantur. Et ideo ad-
mirantes quærebant de qualitate, et digni-
tate, et maieſtate Chriſti reſurgentis, dicen-
tes. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto ò pul
cherrima mulierum? quaſi dicerent: tu dicis
C ꝙ iſte dilectus ſponſus tuus eſt filius Dei di
lectus à Deo patre, et intantùm dileſtus, ꝙ
ſuſcitauit eam à mortuis tertia die: et tradi
dit ipſi regnum mun di: ergo dic mihi qualis
eſt iſte dilectus tuus in natura, et maieſtate:
et quomõ procedit ex patre dilecto. Et dic
etiam nobis: quare quæris eum cum tanta
ſollicitudine? qa ſic adiuraſti nos. Ad cuius
intellectum eſt aduertendũ, ꝙ filiæ Hieruſa
lẽ tria dicunt in præſenti quæſtione. Primò
quia bis dicunt, Qualis eſt dilectus ex dile-
cto. per quod explicãt duplicẽ proceſsionẽ
filij ex patre. Quarũ prima eſt ab ęterno ſecũ
dũ diuinitatem. ſecunda eſt proceſsio tempo
ralis ſecundùm humanitatem. Et ideo quæ
runt de qualitate Chriſti non ſolũ ſecundũ
diuinitatem: ſed etiam ſecundũ humanita-
tẽ. Item ſecundò iſtæ filiæ Hieruſalem uo- D
cant iſtam ſpõſam pulcherrimam mulierũ,
per quod notificant pulcritudinem, & ple
nitudinem donorum, et gratiarum, et bono
rũ ſpiritualiũ, quã adepta eſt eccleſia in die
Pent. per adeptionem ſpiritus ſancti. itẽ ter
tiò dicunt, quia ſic adiuraſti nos. per quod,
denotatur magna ſollicitudo, & caritas, quã
habebant apoſtoli, & diſcipuli in publicatio
ne euangelij ad conuertendos infideles. oſtẽ
dendo, & probando per ſacras ſcripturas
Xp̃m eſſe verum Deum, & hominem, &
Meſſiam in lege promiſſum, & ideo filiæ
Hieruſalem eos interrogabant. Deinde cum
dicit, Dilectus meus candidus, & rubicun
dus &c. ponitus prompta reſponſio ſponſæ
ad filias Hieruſalẽ, explicando maieſtatem,
& potentiam, & ſapientiam, & omnes digni
tates Xp̃i ſponſi ſui, deſcribendo ipſum per E
omnia membra ſua. Ad cuius intellectum
eſt notandum, ꝙ decem membra Xp̃i enu-
merat, & memorat ſponſa, per quæ deno
tat, & notificat decem dignitates, & perfe
ctiones Xp̃i ſponſi ſui ſuper omnia creata. ſ.
caput, comas, oculos, genas, labia. manus,
ventrem, crura, ſpeciem, & guttur. Vnde per
caput intelligit Xp̃i diuinitatem, vt ait Apo
ſtolus primæ ad Cor. 11. Caput eccleſiæ
Xp̃s, & caput Xp̃i Deus. Et ideo, quia
Xps non eſt Deus per participationem, ſed
per eſſentiam ſecundùm diuinitatem, ideo
non dicit, caput eius aureum, ſed caput eius
aurum optimum. Item per comas nigras
intelligit Xp̃i fortitudinem & uictoriam ꝙ̃
habuit de diabolo, & mundo, & morte,
eò, quod nigredo, & criſpitudo capillorum
denotant, fortitudinem in homine. Ideo
dicit, comæ eius ſicut elatę. i. olia palmarũ F
erecta ſurſum, & rigida ad vincendum, &
triũphandum. Item per oculos columbi
nos intelligit, Xp̃i perſpicacitatem in di
ſcernendo, & rectitudinem in iudicando.
Et per genas odoriferas, & aromaticas intel
ligit eius honeſtam uitam, & conuerſationẽ
in hac peregrinatione. Et per labia intel-
ligit eius prædicationem, & per manus tor-
natiles, & aureas intelligit eius miram po
tentiam, & opera miraculoſa, & per ventrẽ,
plenum ſappiris intelligit ipſum fuiſſe cap-
ſam, & marium omnium virtutum, & per
crura & baſes aureas itelligit fidei articulos
& gratiam ſacramentorũ, ſuper quas ſunda
uit eccleſiam, & per ſpeciem, & ſtaturam
intelligit

A intelligit eius pulcritudinem, & magnitudinem,& excellẽtiam,& imperium, & per guttur intelligit ſuauitatem ſermonum eius. Fuit ergo,& eſt Chriſtus caput, & principiũ primò omnium rerum per creationem, quia omnia per ipſum facta ſunt.Ioan.1.Et eſt caput eccleſiæ,& hominum,& angelorũ: quia Deus poſuit eum ſuper omnem eccleſiã, & principatus,& ptãtes,& iſtud caput eſt Deus non per participationem,ſed per eſſentiã.Et ideo caput ejus non dicitur aureum : ſed ipſum aurum,ad denotandum, quòd Chriſtus non eſt Deus per participationem,ſicut ceteri ſancti,ſed eſt Deus per eſſentiã, quia Chriſtus eſt verbũ filius patris ſibi coeſſentialis. Item oculi eius ſunt mundi, & recti, & perſpicaces, volantes ſuper totam ſcripturam ſicut columbæ ſuper riuos aquarũ, quæ ſunt

B lactè lotæ.i.lacteo colore dealbatæ,quæ reſident iuxta fluente. Ita ergo Chriſtus eſt mũdus,& rectus,non accipiens perſonam hominum in iudicando:& perſpicax in diſcernendo,& penetrando ſecreta Dei patris,& ſacræ ſcripturæ:quia quæcunque audiuit,& hauſit ex puteo ſapientiæ patris nota fecit nobis. Habet Chriſtus comas nigras, & tortuoſas, & rigidas,& elatas,& eleuatas per fortitudinem : quia fuit fortis in perferendis iniurijs & laboribus,& tormentis,& ferendo mortẽ & paſſionem. Genæ eius ſunt odoriferæ.ſicut areolæ aromatum confiræ à pigmentarijs, & aromatarijs.quia eius uita,& conuerſatio honeſta fuit omnibus exemplaris, & odorifera,ideo omnes currebant in odorem, & famam vnguentorum eius.Item labia eius fuerunt diſtillantia mirram primam in prædicando, quia prædicabant pœnitentiam,&

C extirpabant vitia inferendo virtutes. Et manus eius,per quas deſignatur potẽtia, & operatio,fuerunt tornatiles, id eſt munitæ,& armilis aureis circundatæ, & plenæ hyacintis: quia opera miraculoſa,quæ faciebant manus potentiæ Chriſti, erant aurea, & hyacintina ſuper omnem facultatem humanam in ſuſcitando mortuos,& ægros ſanando,& opera miſericordiæ exercendo. Item venter eius fuit eburneus diſtinctus ſaffiris, id eſt fuit capſa, & arca plena lapidibus prætioſis, ſcilicet virtutibus, & bonis, & teſauris ſpiritualibus.vnde in Hebræo habetur.vẽter eius capſa eburnea plena ſaffiris: quia Chriſtus fuit arca, & armarium omnium virtutum,& teſaurorum ſapientiæ, & ſcientię Dei,& gratiarum, & omnium virtutum, & bonorum D

ſpiritualium:de cuius plenitudine omnes accepimus.Item crura eius,ſuper quę fundauit eccleſiam ſunt ſicut columnæ marmoreę,ſcilicet fortiſſimæ,& mũdiſſimę ad modũ marmoris, quæ quidem columnæ eccleſiæ ſunt fundatæ ſuper baſes aureas.ſ.ſuper fidem,& caritatem:& gratiam ſacramentorum. Item ſpecies,& pulchritudo Chriſti,quæ conſiſtit in abundantia bonorum,& magnitudine,& altitudine imperii,& ſupereminentiæ, & dignitatis,eſt ſicut Libani.Nam ſicut mons Libani ſuperexcedit omnes alios montes Syriæ in altitudine,& pinguedine paſcuarum, & fructuum,& aquarum:ita Chriſtus,qui eſt mons Dei,mons pinguis,ſuperexcellit,& excedit omnes montes, ſcilicet omnes creaturas in altitudine perfectionum, & copia fructuum virtutum,& bonorum ſpiritualiũ. E

Et ſicut cedrus eſt arbor electa, & incorruptibilis, & altiſſima ſuper omnes alias arbores:ita Chriſtus immortalis poſt reſurrectionem excedit omnes creaturas in dominio,& imperio,quia ſedet à dextris, id eſt in potioribus bonis patris: & data eſt illi poteſtas in cœlo,& in terra, & in omnibus abyſſis,ideo dicitur electus,id eſt eleuatus, vt cedri.Itẽ guttur eius eſt ſuauiſſimum.i.doctrina euangelica,quæ ex gutture,& ore eius ꝓceſſit,& quam nobis reliquit,eſt ſuauiſſima, & dulciſſima audientibus. Ex quibus patet ꝙ totus Chriſtus eſt deſiderabilis, & bonus quantùm ad omnia ſupradicta.ſ. quò ad caput,& comas,& oculos,quia omnia ſunt bona:& deſiderabilia, & nil fuit in eo quin ſuerit bonũ.& deſiderabile ſpõſæ ſuæ eccleſiæ.

Et ideo concludit ſpõſa canticum ſuũ,dicẽs. F O filiæ Hieruſalem talis eſt dilectus meus Chriſtus,qualem vobis deſcripſi, & prædicaui. Et ipſe eſt amicus, & ſponſus meus, quẽ vidi,& audiui, quem amaui inquem credidi, quẽ dilexi,& tanquã Deũ colui, & in verum Meſſiam in lege promiſſum ſuſcepi. Ex ſupradictis omnibus patet, quomodo eccleſia apoſtolorum,& diſcipulorum vulnerata vulnere timoris,& expoliata pallio firmitatis fidei, non auſa fuerat publicè per quinquaginta tres dies fidem Chriſti confiteri:ſed recepto ſpiritu ſancto in die Pentecoſtes induta pallio fortitudinis fidei,& aliorũ donorũ, & gratiarũ, publicè, & cum fiducia auſa eſt cantare canticum ſupradictum: confitendo, & probando Chriſtum eſſe Deum, & homi

A hominem,& Meſſiam in lege promiſſum,& hoc probãdo per ſcripturas legis, & prophetarum,& conuincendo Iudæos:ut patet per totum diſcurſum actuum apoſtolorum. Et hæc dicta ſint de ſeptimo Cantico.

INCIPIT OCTAVVM Canticum.

Vo abijt dilectus tuus.
O pulcherima mulierum?
Quo declinauit dilectus tuus?
Et quæremus eum tecum.
Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum
Ad areolam aromatum,
Vt ibi paſcatur in hortis
Et lilia colligat
Ego dilecto meo & dilectus meus mihi.
B *Qui paſcitur inter lilia.*
Pulcra es amica mea,& ſuauis
Et decora ſicut Hieruſalem.
Terribilis ut caſtrorum acies ordinata.
Auerte oculos tuos a me:
Quia ipſi me auolare fecerunt.
Capilli tui ſicut grex caprarum,
Quæ apparuerunt de Galaad.
Dentes tui ſicut greges ouium
Quæ aſcenderunt de lauacro.
Omnes gemellis fœtibus,
Et ſterilis non eſt in eis.
Sicut cortex mali punici
Sic genæ tuæ abſq; occultis tuis.

Vo abiit dilectus tuus &c. Hoc eſt cãticum octauũ, in quo Salomon cantat deſcenſum eccleſiæ apoſtolorũ ad prædicandũ populo gentili,& C per cõſequens cantat conuerſionem populi gentilis. In quo cantico ſpõſus ſatisfacit petitioni plebis gẽtilis cupientis ſociari cũ plebe Iudaica, & dealbari a nigredine idololatriæ, & recipi.& introduci in cubiculũ regis,& paſci in horto eius,& quieſcere ſub umbra eius: prout dictũ fuit, & ipſa petiuit in cãtico 1. Et ideo Chriſtus in hoc cantico recipit plebem gentilem,& pulcrifacit,& decorat eam ſociando eam ſibi ſimul, cum conuerſis de populo Iudaico. In quo cantico duo principaliter facit. nam in prima parte introducit ſponſum uocantem,& decorantem ſponſam de populo gentili. In ſecũda vero introducit populum laudantem, & beatificantem eandem ſponſam. ibi. ſexaginta ſunt reginæ &c. Quantum ad primum eſt notandum, prout legitur Actuum 13. quòd poſtquàm eccleſia,& cœtus apoſtolorũ prædicauit,& annunciauit publicè, & cum fiducia uerbum Dei populo Iudaico, probando, & confitendo Chriſtum eſſe verum Meſſiam, in lege promiſſum: in qua prædicatione eccleſia cãtauit præcedens canticum prout dictum eſt: commendando virtutes,& perfectiones Chriſti: tunc licèt multi Iudæorum fuiſſent conuerſi ad Chriſtum per prædicationem apoſtolorum: tamen maior pars, illius populi contradixit prædicationi apoſtolorũ: & negauit Chriſtum. & perſecuta eſt eccleſiam. Tunc Paulus & Barnabas uidentes ingratitudinem illius populi, dixerunt. Vobis oportebat primùm loqui uerbum Dei: ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gẽtes. Sic enim præcepit dominus. Conſtitui te in lucem gentium ut ſit ſalus mea, uſque ad extremum terræ. E Audientes autem gentes gauiſe ſunt &c. Ex quibus patet qualiter reprobatis Iudæis inceperunt gẽtiles cõuerti: ut patet Actuum 13. & per totum diſcurſum illius libri. Et ſic Chriſtus ſponſus eccleſiæ dicitur declinaſſe, & deſcendiſſe à populo Iudaico ad populum gentilem: in quo fecit & plantauit hortum ſuum, ex quo collegit plures fructus, ideſt plures fideles, quàm de plebe Iudaica. Hoc autem præuidens Salomon in ſpiritu, ſumendo parabolam,& figurã ex Ioſue: qui ordinatis, & conſtitutis 12. principibus, & capitaneis adeptus eſt totam terram promiſſionis, quam gentiles, & idololatræ poſſidebant: ita pariter Chriſtus conſtituit illos 12. apoſtolos, per quos adeptus eſt totum populum gentilem. F Et ideo Salomon in hac prima parte huius cantici cantando conuerſionem populi gentilis introducit tres ſpecies perſonarum ad loquendum. Nam primò introducit filias Hieruſalem de ſponſo interrogãtes, per quas intelliguntur minores Iudæi per apoſtolos conuerſi. Secundò introducit ſponſam ad quæſitum reſpondentem. Tertiò introducit ſponſum plebem gentilem ad fidem vocantem, et eã decorantem, & ſibi ſociantẽ. Secundum ibi. Dilectus meus deſcendit. Tertium ibi. Pulcra es amica mea. Quantum ad primum, quia in ſuperiori cantico ſponſa cõmendauerat ſponſum, & explicauerat eius virtutes, & perfectiones in gentes: iõ filiæ Hieruſalem, ideſt animæ deuotę, & fideles

A quærunt, & interrogabant ſponſam dicentes. O pulcherrima mulierum, quò abijt dilectus tuus; quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum, Iſti vero interrogātes erant nouiter conuerſi de Iudaiſmo, & minores qui interrogabant cœtum apoſtolorum, qui tria dicunt. ſ. quò abijt. i. quare receſsit à Iudæis; & quò declinauit; quia recedere à populo Iudaico, & ire ad populum gentilem, declinare eſt tanquā à maiori, & digniori ad minorem. Item ſubdunt. Quæremus ipſum tecum. quia multi conuerſi ex Iudæis prædicabant etiam populo gentili cum apoſtolis. Deinde cum dicit. Dilectus meus deſcendit in hortū &c. ponitur reſpōſio ſpōſæ, iuxta quæſitum. Ad cuius intellectum eſt notandum, ꝙ delubra, & templa gētiliū, in quibus prius habitabant, & adorabantur idola: dicebantur cubilia draconum & dęmonum: ſed poſtea factæ ſunt eccleſiæ Xp̄i, & ſanctorū: in quibus colitur, & adoratur verus Deus trinus, & vnus, & offertur verū ſacrificiū eucariſtiæ, & veræ orationes, & oblationes, & celebrantur diuina officia Deo acceptabilia, quibus Deus dicitur paſci, & delectari. Et ſic gētilitas per fidem, & baptiſmum facta eſt areola aromatum ſp̄ualium, quibus Chriſtus dicitur paſci. nam ſicut Chriſtus paſcit nos cibis ſpiritualibus ſacramētorum, & doctrina: ita dicitur à nobis paſci lilijs, & roſis, & aromatibus bonorū operum, & orationum, & vniuerſaliter cultu latriæ: inquantùm delectatur in noſtris bonis operibus, & acceptat illa ad vitā æternā. Reſpondens ergo ſponſa ad quęſitū adoleſcentularū, & filiarū Hieruſalē: qn̄ dixerūt. Quo abijt, & declinauit dilectus tuus? dicit. Dilectus meus Chriſtus, reprobatis Iudæis incredulis: quibus primùm oportebat loqui uerbum Dei, quia indignos ſe fecerunt, ideo cōuerſus ad gentes deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum. Nam ex populo gentili, & ex templis, & delubris eius fecit ſibi areolam aromatum, & hortum fructiferum. eiecta ſpurcitia idolorū: ut paſcatur in hortis populi gentilis, & colligat ex eo lilia, ſcilicet uirgines, & martyres, & confeſſores, & doctores, & iuſtos vtriuſq; ſexus, vt paſcatur ibi paſtu latriæ. ſ. ſacrificiorum, & oblationum, & orationum. Et dicitur Chriſtus deſcendere à populo Iudaico ad gentilem tanquàm à digniori, qui ante Deum colebat: ad minus dignum, qui idola venerabatur.

D Sed quia per talē deſcenſum Chriſti ad plebem gentilem, ſicut plebs gentilis conuerſa paſcit Chriſtum per latriæ cultum: ita Chriſtus paſcit eam pabulo eccleſiaſticorum ſacramentorum, & per conſequens fit mutuus paſtus: ideo ſubdit. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, quia paſcitur inter lilia. q. d. ego exhibeo cultum, & ſeruitutem latriæ dilecto, & ſponſo meo Chriſto, & exhibeo ipſi fideles per regenerationem, quia continuè regenerat ex me filios, & martyres, & virgines, & confeſſores, & iuſtos utriuſque ſexus per baptiſmum, & alia ſacramēta. Sed ipſe largitur, & exhibet mihi paſtum, & pabulum ſpirituale. ſ. dona ſpiritusſancti: & gratiam ſacramentorum in præſenti, & gloriam in futuro: & ſic adinuicem correſpondemus nobis, & exhibemus, & reddimus uices amoris. Item ego exhibeo dilecto cultū E latriæ, cui obligor ex debito, ſed ipſe gratis, & liberè largitur mihi iocalia, & bona ſponſalia, & ſpiritualia in dotem, quia tanq̄ ſponſam decorauit me corona, & copia bonorū ſpiritualium mihi familiariter loquēdo: imo iam ſatiſfacit mihi, & correſpondet meæ petitioni, & deſiderio. Nam ego cum ingenti affectu, & deſiderio in primo canteco petiui dealbari, & mūdari à nigredine idololatriæ, & ſpurcitia gentilitatis, & ſociari cū filiabus Hieruſalē in eadem eccleſia, & paſci in vno, & eodem horto, & quieſcere ſub vmbra ſpōſi in meridie: ſponſus autem iam audiuit vocem meam, & annuit votis, & petitionibus meis, quia iam familiariter mihi loquitur per apoſtolos, & ego loquor ipſi cantando pſalmodiam, & diuina officia, quia iam miſit apoſtolos ſuos ad prædicandum euangelium omni creaturæ per vniuerſum mundum, & ſic iam loquitur mihi ſponſus, & audio vocem eius euangelicam, & ego iam loquor illi, & reſpondeo ipſi confitendo ipſum eſſe uerum Deum, & hominem, & verū Meſſiam in lege promiſſum. Et ſic reſpondeo ipſi per fidem, ſpem, & caritatem, & cultum latriæ. Et ſic ſponſus meus paſcitur inter lilia martyrum, & virginū, & oīm iuſtorum, corū bona opera, & cultum latriæ delectabiliter acceptando. Deinde cum dicit. Pulcra es amica mea, & ſuauis &c. introducitur ſpōſus ad loquendū & ordinandū, & dotandum eccleſiam ſponſam ſuā de populo gētili bonis ſpiritualib. ſicut ante dotauerat eccleſiā de conuerſis de ſinagoga. Ad cuius intellectum

A ctū eſt aduertendū, ſicut fuit dictū in primo cātico, ꝙ ſicut Deus eſt creator vniuerſalis ab initio: ita factus eſt ex tpe, & in tpe cōſti tuto redēptor vniuerſalis, tā populi gētilis, q̄ Iſraelitici. Et iō ſicut patriarchæ, & prophetæ in pſona totius populi Iſraelitici petebāt Xp̄m Meſſiā in lege ꝓmiſſum, vt veniret ad oſculandū eos oſculo oris tui, & vt traheret eos poſt ſe, & introduceret in cubiculū ſuū: ita pariter tota plebs gētilis hoc idē petebat, & petijt p Tamar, & Raab, & Ruth: tanquā p procuratrices, qa oēs illæ penerūt Xp̄m in pſona totius populi gētilis: inquātū deſidera rūt ſociari in populo Dei, & venerūt ad fidē, & cultū vnius Dei, & ſic deſiderarūt Chriſtū venturū ſimul cū ſucceſſoribus eorū: vt dictum fuit ibi. Et deſiderarunt dealbari à ſpurcitia, & nigredine, & ſorde idololatriæ dicendo. Nigra ſum, ſed formoſa &c.

B Et iō ſicut ſponſus ſatisfecit plebi iudaicæ, & ſinagogæ fideliū p ſex cātica, qa iā venit in carnē, & oſculatus eſt eā per incarnationē, vt patuit in ſecundo cantico, & oſculatus eſt eā oſculo oris ſui perſonaliter per euangelicā prædicationem, vt patuit cantico tertio, & iam traxit eā per familiarē doctrinā, & cōuerſationem, & miraculorū operationē, vt patuit cantico quarto, & iam introducit eā in talamū ſuū, & ornauit veſtibus ſponſalibus, vt patuit cantico quinto, & iam pauit, & refecit eam pabulo ſacramētorū emanantiū ex paſſione Chriſti, vt patuit cantico ſexto, & iam eccleſia congregata ex conuerſis de Iudaiſmo, & ex populo Iſraelitico recepit Chriſtū in ſponſum, cōmendando, & confitendo eius virtutes, & perfectiones, & omni

C potentia, & magnificētiā, vt patuit in cantico ſeptimo. ſ. in cātico præcedenti: Ita pariter in hoc octauo cantico, & duobus ſequētibus ſponſus ſatisfacit, & vult ſatisfacere votis, & petitionibus plebis gētilis petētis dealbari à nigredine idololatriæ, & ſociari cum plebe Iſraelitica, & paſci cū ea, & ſimul quieſcere ſub vmbra ſpōſi, quām petitionē Xp̄s adimpleuit cū miſit apoſtolos ad vocādum, & conuertendū populū gentilem ad fidem euangelicā. Et ſic Chriſtus p apoſtolos ſuos, & diſcipulos vocauit plebē gentilē in eandē eccleſiam, & dealbauit eam, & ornauit, & decorauit, & dotauit eam eiſdem ornamentis & monilibus ſponſalibus, quibus ante ornauerat eccleſiam ex ſinagoga conuerſam. Et ſic ex vtroque populo facta eſt vnica eccleſia, & ſponſa Chriſti. Et ſic in his tribus vltimis canticis maximè loquitur Salomon de eccleſia populi gentilis iam facta vna, & ſociata cū Iudaica ſiue Iſraelitica, vt patebit. **D** Dicit ergo Xp̄s ſpōſus, O amica mea de populo gētili, tu in principio petiſti à nigredine idololatriæ dealbari, & cū filiabus Hieruſalē ſociari, & ſimul paſci, & quieſcere. Et iō cō pleto iam myſterio redēptionis in populo Iſraelitico, & poſtquā illi ſatisfeci per incarnationē, & familiarē prædicationē, & mortē, & paſſionē, & reſurrectionē &c. tandē volui deſcendere ad te; vt ſatisfacerem votis & petitionibus tuis, mittendo tibi apoſtolos, & diſcipulos ad prædicandū, vt in perſona mea te dealbēt, & mundent à nigredine idololatriæ, & pulcram faciant per baptiſmum, & alia ſacramenta.

Et nota, ꝙ licèt Chriſtus vocauerit plebē gentilem, & baptizauerit per apoſtolos, tanquam per miniſtros: tamen quia per ſeipſum dat gratiam, & bona ſpiritualia: ideo loquitur in perſona propria. Itē dicere Chriſtum, & commendare pulcritudinem plebis gentilis: idem eſt, quod facere: quia cōmendādo ipſam de pulcritudine, facit ipſam pulcram, & ipſam decorat ornamentis ſponſalibus hic memoratis. **E** Item eſt aduertendum, ꝙ licèt ſponſus repetat, & iteret in hoc cantico octauo bona ſpiritualia, & ornamenta, quæ præmemorauit, & explicauit in quinto cantico: tamen talis repetitio, & iteratio nō eſt ſuperflua, nec otioſa, ſed denotat duos popolos in diuerſis temporibus ſucceſſiuè, ad fidē conuerſos, quos Chriſtus ſub eadem eccleſia connexit, & eiſdē ornamētis ſpōſalibus decorauit. Dicit ergo Chriſtus. O amica mea conuerſa de plebe gentili, ego dico tibi, ꝙ tu es pulcra, id eſt pulcram te facio ſimul cum plebe Iſraelitica. **F** Et tu es decora facta ſicut Hieruſalē. Nā tu in primo cantico petiſti dealbari, & decorari, & ſociari filiab. Hieruſalem, & ego dico tibi, quòd tu es facta decora, ſicut Hieruſalem, & ipſi conſociata in vnam eccleſiam, & eiſdem ornamētis ſponſalibus decorata, poſtquàm recepiſti eadem eccleſiaſtica ſacramenta, quia eadem ſeptem dona ſpiritusſancti recepiſti: & ad pugnandum contra mundum, & carnē, & diabolū eiſdem armis armata fuiſti. Et ideo tu es facta terribilis ad pugnandum: ſicut vna acies caſtrorum bellicorum ad bellādū & pugnandum ordinata pro fide euāgelica defenden-

A defendenda.Item pulcritudo tua ſummè dele-
ctat me.Auerte ergo oculos tuos à me &c.
Et loquitur ironicè, more amantium: ſicut
ſponſus carnalis quādoque dicit ſpōſę. Auer
te oculos tuos à me, quia tantùm ſunt pulchri
quòd penetrāt cor meum,& interficiūt me:
ita ergo pariter metaphoricè dicit hic Xps.
O ſponſa mea auerte oculos tuos,ſ.fidei, &
caritatis,& humilitatis,quia tantùm mihi pla
cent,& ſunt grati,q me auolare fecerūt: id
eſt relicto,& reprobato populo Iudaico tere
dulo me compulerunt,vt repentè deſcende-
rem,& venirem ad te. Ad cuius intellectum,
eſt aduertendum, ſicut dictum eſt in cātico
quinto,q Xps nō reſpexit in nobis iſtos ocu
los,& iſta bona tanquàm formam efficien-
tem,ſed tanquàm formam diſponentem, q
ipſe in nobis imprimit, vt nos ſibi gratos fa
B ceret. Vnde tria genera oculorum vulnerauc
runt Chriſtum,& fecerunt ipſum auolare,
vt veniret ad nos redimendum. Primò ocu
li imaginis naturalis, inquantùm ſolùm ho-
minem creauit in hoc mundo inferiori, ad
imaginem ſuam aptum, & capacem ad ſuā
beatitudinē participādā, & capeſſendam, &
ideo aduolando deſcendit ad redimēdā ſuā
imaginem,quā in vtroque populo reperit.
Secūdò vulnerauerunt, & mouerunt Xpm
oculi prædeſtinationis. Nam quos pater ab
æterno pdeſtinauit, hoc filius factus homo,
ex tēpore vocauit,& hos iuſtificauit in præ-
ſenti,& vocauit,& glorificauit in futuro, ad
Ro.8. Tertiò autem ſunt oculi gratiæ, ppter
quos ſumus Deo grati, & accepti ad vitam
æternam, & hos dedit nobis gratis Xps, ip-
ſe enim Chriſtus dedit nobis oculos fidei cū
C caritate,quibus eum cognoſcimus, & diligi-
mus, & meremur, & ſumus apti ad vitam
æternam.& iſti oculi penetrantur Chriſti,& fa
ciunt eum auolare ad premium nobis
conferendum; & ſic Chriſtus amat quòd in
nobis plantauit. Et ſic patet, quòd Xps ante
dilexit nos, quam nos ipſum: quia Deus an
te mundi conſtitutionem dilexit, & elegit
nos, vt eſſemus ſancti,& poſtea gratificauit
nos in Chriſto filio ſuo,ad Filip.1. Et ſic pa-
tet,quòd Chriſtus ditauit,& ornauit eccleſiā
ſponſam ſuam ornamentis ſponſalibus: ut
ſibi placeret,& amplius eā diligeret,quæ qui
dem ornamenta ſunt fides articulorum,
& gra ſacramētorū, & robur ad obſeruatio-
nem præceptorū, & varietas ſtatuū, & offi-
ciorū,& dignitatū. Et iō p oculos poſſunt ēt
intelligi doctores,ſ.Aug. Hieron.& cæteri, q D
fuerūt de populo gētili, multò plures quàm
de populo Iudaico,p quos doctores,tāquā
p oculos videt,q q dē oculi doctorum, eo,q
erāt cū fide,& caritate, iō Xpm aduolare fe-
cerūt. Et ſic ēt ſubdit. Capilli tui,id eſt, populi
ex gētibus cōuerſi,facti ſūt copioſi,& albiſſi
mi,& multiplicati per regenerationē baptiſ-
malē,ſicut greges caprarum,quę apparuerūt
de Galaad in magno numero. Et dētes tui,
qui ſunt idem doctores inquantùm ruminat
& maſticant,& digerunt ſacram ſcripturam,
facti ſunt albi,& mundi,ſicut grex ouium, q
aſcenderunt de lauacro, prout dictū eſt in
cantico quinto: quia omnes doctores ſunt
gemelis fœtibus,& ſterilis non eſt in eis, in
quantùm ex vtroque teſtamento quotidie
pariunt ſacram ſcripturam, & præbent eam
populis fidelium. Et ſic etiam genæ tuæ, q E
ſunt bonæ & honeſtæ operationes coram
populo apparentes,ſunt rubeæ per caritatē,
ſicut cortex mali punici, abſque occultis.
Nam ſicut malum punicum ſub vna pelle,
rubea continet multa grana rubea, & pul-
cra, ita eccleſia ſponſa Chriſti, ſub vna pel-
le,& tegmine fidei,& caritatis continet co-
piam fidelium rubore,& ardore caritatis ar-
dentium,cuius lux lucet coram hominibus,
non vt videatur ab hominibus ad propriam
laudem, ſed vt glorificent dominum, qui
in cœlis eſt. Et ideo ſubdit; Abſque occultis
quaſi dicat,q talia opera ſunt cum interiori
gaudio, & recta intentione latenter,& teſti-
monium reddente conſcientia eorum. Et ſic
eccleſia,& quilibet iuſtus eſt pulcher, & ru-
bet caritate intus & extra,quia non ad oſtē-
tationem propriam operatur,& exercet ope F
ra virtutum, ſed ad laudem Dei, & proxi-
mi bonum exemplum & vtilitatem. Hoc ēt
dicit,q in eccleſia,multi ſunt martires laten-
ter in corde,licèt non martirium receperūt
publicum in carne.

SECVNDA PARS
Octaui Cantici.

Sexaginta ſunt reginę.
Octoginta concubinę.
Et adoleſcentularum non eſt numerus.
Vna eſt columba mea perfecta mea.
Vna eſt matri ſuæ
Electa genitrici ſuæ
Viderunt eam filiæ Syon

Beatiſſima

A *Beatiſſimam prædicauerunt Reginæ, & concubinæ, & laudauerunt eam.*
Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens?
Pulcra vt luna Electa vt ſol.
Terribilis ut caſtrorum acies ordinata?
Deſcendi in hortum nucum,
Vt viderem poma conuallium,
Et inſpicerem ſi floruiſſet uinea,
Et germinaſſent mala punica.
Neſciui. Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.
Reuertere reuertere, Sunamitis.
Reuertere reuertere ut intueamur te.

DEinde cum dicit, Sexaginta ſunt reginę &c. Hæc eſt ſecũda pars huius octaui cãtici. Ad cuius intellectum eſt aduertẽdum, ꝙ omnes reges terræ, & principes mũdi ge-
B runt vices Dei in regendo: quia omnis poteſtas à domino Deo eſt. Vnde dicit diuina ſapientia. Per me reges regnant: per me principes imperant, & decernunt iuſtitiam. Pro. 8. Et eſt dicendũ: ꝙ omnis humana poteſtas eſt à Deo, aut præceptiuè, aut permiſſiuè. vnde reges regnant ex Dei voluntate pceptiua: eò, ꝙ ex electione inceperũt regnare, & optimis legibus regunt, & decernũt iudicia. Et ideo propter talem honeſtũ ordinẽ dominãdi regiæ poteſtates, & regna metaforicè dicuntur vxores Dei, & reginæ. Tyrannicæ autem poteſtates: eò, ꝙ violenter regunt & reguntur, ideo dicuntur concubinę, quaſi adulterinæ: quia non legitimè poſſidentur nec reguntur. Et ſic Salomõ hic regna, & regias poteſtates mundi appellat reginas, & tyrannides appellat concubinas, & ciuitates, &
C oppida appellat adoleſcẽtulas, quaſi ancillas regum, & principum. Et quia plures ſunt tyranni quàm reges legitimi in mundo: ideo ponit cõcubinas in maiori numero. Et quia ciuitates, & oppida ſunt in multò maiori numero quàm reges ſiue regna, & tyrannides: iõ ponit eas ſub numero quaſi infinito. Sed quia licèt omnia iſta regna mundi, & principatus, & tyrãnides, & ciuitates ſint plures in numero, & ſint diuerſę linguę, & diuerſi mores, & licèt ſub diuerſis humanis legibus regantur, & viuant temporaliter: tamẽ ex omnibus his facta eſt vnica eccleſia ſub vno capite Chriſto, & principe congregata, & vnico baptiſmo regenerata, viuens ſub vnica lege euangelica, & vnica gratia ſacramentorum: & vnica fide articulorum: quia vbique terrarum vnica eſt eccleſia ſponſa Chriſti: ſi D cur vnicus eſt ſponſus. Et hoc eſt qd̃ intendit dicere Salomõ in hoc cantico, & loco, in perſona Chriſti, vnde ait Sexaginta ſunt reginæ, id eſt regiæ poteſtates, & octoginta cõcubinæ, id eſt tyrannides in mundo: & adoleſcentularum .i. ciuitatum, & oppidorum, & aliorum populorum non eſt numerus: quia ſunt quaſi infiniti in mundo. Sed in omnibus his vna eſt columba mea .i. vnica eſt eccleſia ſponſa mea, ſimplex, & innocẽs, & pura, ſicut columba, & vnica, & pfecta eſt matri ſuæ, & electa genitrici ſuæ. Ad cuius intellectũ eſt notandum, ꝙ Xp̃s dr̃ ſponſus eccleſiæ, inquã tùm eam ſibi vniuit per gratiam, & fidẽ, & ipſa dicitur filia Chriſti, inquantùm ipſam te generauit: ſed quia Chriſtus regenerauit totam eccleſiam, & regenerat continuè fideles ex aqua, & ſpiritu ſancto: ideo ſpiritus ſanctus E dicitur mater eccleſiæ ſpõſæ Chriſti. Et iõ dr̃ columba, & columbina, q̃a ex ſpiritu ſãcto regenerata Et dicitur perfecta matri ſuæ, q̃a non ex voluntate carnis, nec viri, ſed ex ſolo ſpiritu ſancto eſt regenerata, & renata. Et ita etiam dicitur electa matri ſuæ. ſ. ſpiritui ſancto: ex cuius virtute, & gratia Dei regenerata dicitur, & renata. Et non eſt mirandũ: ꝙ Salomõ appellet ſpiritum ſanctũ matrem eccleſiæ, quia hoc nomẽ ſpiritus in Caldęo, & hebræo eſt feminini generis, ſicut in latino eſt maſculini generis, & in græco neutri generis, vt inquit Hier. in ſermone de aſſumptione Virginis. Intendit ergo dicere ſpõſus quia licèt multa, & diuerſa ſint regna, & principatus, & poteſtates in mundo viuentes ſub diuerſis legibus humanis: tamen ex omnibus his, & in omnibus his vnica eſt eccle- F ſia ſponſa Chriſti viuens ſub vnico principe & vnica fide, & caritate, & vnica lege euãgelica. Deinde cum dicit. Viderunt eam &c. eſt aduertendum, ꝙ poſtquã eccleſia apoſtolorũ, & diſcipulorũ recepit ſpiritũſanctũ illico nõ poſt multos dies fuerunt apoſtoli, & diſcipuli p diuerſas prouincias, & regna mũdi ad prædicandum euangeliũ omni creaturæ diſperſi, prout eis Chriſtus præceperat in die aſcenſionis. Et ſic Mattæus profectus eſt in Aethiopiam, & Bartolomæus, & Tomas ad regna Indorum, & Andreas apud Scytas, & Simon, & Iudas prædicauerunt per Aegyptũ. & Caldæã, & Petrus, & Paulus per Græciam vſq; ad Italiã. Et ſic ſinguli per gratiã ſermonũ, & virtutẽ ſpiritusſancti, & p ſigna, quæ facie-

A faciebant ſuſcitando mortuos, & ſanãdo infirmos,& eijciendo demonia, conuertebant multos ad fidem Chriſti. Et ſic vnuſquiſque apoſtolus faciebat ſibi ſocietatem,& exercitum fideliũ conuerſorũ ex gentilitate. Tunc ergo filiæ Sion.i.animę deuotę,& fideles nouiter conuerſæ,& reges,& principes,& tyrãni,& ciuitates,& populi gẽtiliũ videntes eccleſiã in apoſtolis,& diſcipulis tanq̃ aciẽ ordinatã ita per mundũ cũ ſignis,& virtutibus progredi,& proficiſci ſemper augẽdo,& homines ad fidẽ conuertendo. tunc oẽs iſtę poteſtates prædicauerunt eccleſiã, & Chriſtianam religionẽ beatiſſimã, quia in eã magnũ numerum augebatur,& quia tot,& tantis ſignis,& virtutibus coruſcabat,& ſic prædicabant eam beatiſſimã ꝓ ꝑ magnitudinẽ,& excellentiam ſponſi,qui eã beatificabat, & ad B tiſi,& talem gradum exal tabat,& dignificabat,& tàm magnis donis,& muneribus decorabat. Et ſic non ſolùm filiæ Siõ ſ.fideles iã conuerſi,ſed etiam reginæ,& cõcubinæ.i.regiæ poteſtates,& principatus,& tyrannides laudauerunt eam videntes,& admirantes ſigna quæ faciebat contra demones incurandis infirmis. Et ideo ſi admirantes, & eam beatiſſimam prædicantes,& laudantes dicebant. Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens. pulcra vt luna, electa vt ſol terribilis,vt caſtrorũ acies ordinata? Ad cuius intellectum eſt notandũ,ꝙ eccleſia Chriſti in principio fuit quaſi aurora cõſurgens. Nam ſicut aurora conſurgens de nocte,& tenebris nondũ habet totũ lumen,ſed aliquam tulum rutilat,& ſplendet habens partem de tenebris, eò quòd adhuc eſt inter tenebras, C ita pariter eccleſia in principio.q̃a conſurgebat ex nocte,& tenebris legis, & ex nocte, & tenebris idololatrię,ideo cõuerſi de iudaiſmo licèt ſplenderent radijs luminis euangelici,tamen quia ex toto non valebant relinquere cerimonialia,vt patet ad Roma.& Galã.per totũ.iõ eccleſia in principio erat quaſi aurora cõſurgens,inquantùm illi pauci cõuerſi habitabant inter infideles. Sed poſtea qñ eccleſia iam fuit magis multiplicata, tũc fuit pulcra vt luna, quando eſt plena ex radijs ſolis,quia tunc fideles abominãtes cerimonialia,& ſuperſtitionem idolorum: iam erant magis purificati,& firmi in lege euangelica. Sed poſtea tempore Decij, & Maximiani,& Diocletiani iam eccleſia fuit electa & excelles ſicut ſol. Nã ſicut ſol in meridie non ſolùm non patitur tenebrã admixtã,ſed D ẽt omnia illuminat, ita pariter eccleſia iã tẽpore illorum imperatorum multiplicata nõ ſolũ pellebat oẽm tenebrã tã legale q̃ idololatricam, ſed etiam ſplendebat per totũ orbẽ quia iam habebat doctores illuminantes totum orbem ſuis prędicationibus,& doctrinis & tunc erat frequentia martyrũ, qui rigarũt & auxerunt eccleſiã ſanguine ſuo. Et ſic eccleſia pro tunc non ſolũ fuit electa,vt ſol rõne ſplendoris doctrinæ euangelicæ,ſed etiam fuit terribilis,vt caſtrorũ acies,& ſalanx ordinata ad pugnẽdũ contra tyrannos, & infideles: imo fuit acies ad pugnandũ ꝑ doctores contra infideles. Et fuit terribilis acies ordinata per martyres ad pugnandum cõtra tyrannos. Et notanter dicitur. Quæ eſt iſta quę ꝓgreditur. nã eccleſia apoſtolorũ egreſſa ẽ vltra limites.ſ.ex populo Iſraelitico, & progreſſa in populũ alienũ,& gentilẽ. q.d. Quæ E eſt iſta quæ cũ tãta audacia,& fiducia ex populo infimo,& humili audet progredi armata per populum gẽtilẽ contra reges, & principes,& Deos,& leges imperatorum,regũ? Deinde cũ dicit. Deſcẽdi in hortũ nucũ. Spõſa explicat,& dat rationẽ ſui aduẽtus, explicando reſiſtẽtiã, quã repperit in populo gentili, propter quod incedit armata. Ad cuius intellectũ eſt notandũ,ꝙ poſt obitũ apoſtolorũ,creuit aliquantulũ eccleſia per vniuerſum orbẽ ſm,ꝙ aliqui imperatores ꝑmittebant viuere Chriſtianos,& ſic fuerũt nouem perſecutiones in eccleſia: inter quas ꝑſecutiones fuerunt quandoq; paces,& hoc à Nerone uſque ad Diocletianũ: ſec tunc inſurrexit quædã perſecutio cõtra eccleſiam maior F cęteris. In qua ꝑſecutione interfecta fuerũt infinita millia martyrũ, vbi valdè fuit eccleſia perturbata,& ſic eccleſia vndiq; vexabatur à tribus inimicis.ſ.ab imperatoribus, & regibus idololatris,& ab hæreticis, & hominibus carnalibus,& mundanis. Et hãc turbatione m,& perſecutionem eccleſię memorat ſponſa in hac parte,dicens. Non miremini ſi ſic progredior armata ſicut terribilis caſtrorum acies ordinata: quia deſcendi in hortum nucũ.ſ.in populũ gentilẽ mihi ab æterno ꝑdeſtinatũ,& per patriarcas,& ꝓphetas ad ſi dẽ prænunciatũ. Deſcendi.n. vt viderẽ poma conualliũ.ſ.vt colligerẽ iuſtos per baptiſmũ, & fidẽ,ſtt inſpicerẽ ſi floruiſſet,& fructificaſſet vinea populus gentilis germinãdo fideles & ſi germinaſset mala punica.ſ.martyres,&

vngi-

A virgines, & cæteri iuſti, & fideles. Et nota ꝙ
nux eſt genus ad omnem fructū habentē nu
cleū ſub dura teſta:& ſic ēt amigdalū,& auel
lana dicitur nux. Et ideo in hebræo habetur,
in hortū amigdali.per quod intelligitur po-
pulus gentilis, qui ſub teſta idololatriæ con-
tinebat imaginem Dei,& magnam partē prę
deſtinatorum. Et ideo ille hortus dedit fru-
ctum ſuū per baptiſmū tpe gratię.Nā baptiſ
mus maturauit fructum illius horti: & vuas
illius vineæ:quem fructū apoſtoli,& eccleſia
collegerunt.q.d.ego veni ad colligendos fru
ctus ſupradictos: ſed in tali expeditione rep-
peri maximam reſiſtentiam: & ideò ne ſciui,
id eſt dubitaui:& timui: & anima mea turba
ta eſt propter quadrigas bellicas,& acies con
trarias ipſius Aminadab.i. p̱p̱ exercitus po-
puli gētilis, & principū,& regū:qui perſeque
B bantur me,& tormentis affligebant:intātum
ꝙ Chriſtiani fugiebant per montes,& latibu
la ſpeluncarum. Vnde intātū ingruit illa per
ſecutio, ꝙ beatus Marcellinus ex timore ado
leuit idolis incenſum, de quo ſcelere cū mar
tyrio poſtea fuit purgatus. Eſt autem aduer-
tendū, ꝙ vbi noſtra translatio habet anima
mea turbata eſt, propter quadrigas Amina-
dab. i.populi mei: in hebręo habetur ꝓpter
quadrigas Aminadib. i. populi principantis.
Quæ quidem litera eſt magis conſona verita
ti: quia populus gentilis tunc dominabat, &
principabatur in mundo. Et ideo creditur ꝙ
litera noſtra eſt corrupta vitio ſcriptorū. Et
iō dicit eccleſia, Anima mea turbata eſt pro-
pter quadrigas Aminadab.i.p̱p̱ exercitus, &
perſecutiones, & tormenta populi gentilis
principantis,& dominantis in mundo.quam
C quidem perſecutionem inter cæteros ſæuius
& atrocius exercebant Maximianus,& Dio-
cletianus, Et iō videns eccleſia plebē gentilē
reſiſtentē prędicationi euangelicæ, dicit ipſi.
Reuertere reuertere Sunamitis. Ad cuius in
tellectū eſt notandū, ꝙ populus gētilis deſcē
debat ex Noe: qui fuit verus Dei cultor; ſed
receſſerat à vero cultu Dei per filios Cam,&
Iafet: maximè in cōfuſione linguarū in fabri
catione turris Babel. Et ſic populus gētilis ha
bitabat, & laborabat triplici infirmitate. Pri-
mò in idololatria per falſum cultum Deorū.
Secundò in falſitate doctrinæ per falsā ſuper
ſtitionē pontificū tēplorum. Tertiò habita-
bat,& erat inuolutus in ſpurcitia,& fœditate
carnis,& aliorū pctōrū. Et iō ſponſa vocat ter
illū populum:vt egrediatur ab illo triplici er-
gaſtulo,& infirmatate:& reuertatur ad dñm D
Deum ſuū:à quo per infidelitatē ante receſſe
rat. Iterū eſt aduertendū,ꝙ vbi translatio no-
ſtra dicit. Reuertere Sunamitis. in hebræo di
citur reuertere ſulamit. vnde Sunamitis in-
terpretatur captiua ſeu lapidea. Et ſic conue-
niebat tunc plebi gentili,quę erat lapidea in
quantū corde duro adorabat idola lapidea,&
erat verè captiua in poteſtate diaboli, Sula-
mit aūt interpretatur integra, & perfecta. Et
ſic illa plebs ante baptiſmū non potuit dici
integra nec perfecta: ſed hoc conuenit ipſi
poſt baptiſmū. Dicit ergo ſponſa ad plebem
gentilē ſibi reſiſtentē. O ſunamitis.i. captiua
& lapidea:reuertere à falſo cultu Deorū,& à
falſitate doctrinæ ſacerdotū gentiliū, & à la-
ſciuia carnali,& ſuperbia,& auaritia, quæ ma
ximè regnat in te. & cōuertere ad dñm Deū
tuū:vt intueamur te,& baptizemus,& vera,& E
ſana doctrina inſtruemus te. Itē reuertere à
falſo cultu,& praua doctrina, & immunditia
carnis ad perfectionē,& integritatē fidei euā
gelicæ. Item reuertere à triplici peccato. ſ.ab
originali, & mortali, & veniali:in quibus la-
boras.quæ quidē peccata nulla lex poteſt de
lere:nec ſanare niſi ſola euangelica. Et ſic ex
ſunamite efficieris ſulamit.ī. ex lapidea,& ca
ptiua efficieris integra,& perfecta per baptiſ
mū. Qui quidē baptiſmus maturauit fructus
horti,& vuas vineæ populi gentilis, & cōfre
git durā teſtā nucum: & extraxit inde imagi
nem Dei,& numerū prædeſtinatorū,qui late
bat ſub teſta cærimonialiū in plebe Iſraeliti-
ca,& ſub teſta lapidea,& idololatriea ī plebe
gentili. Qui quidē ēt baptiſmus ſicut ante fe
cerat pulcrā,& decorauerat plebē Iudaicā:ita
poſtea decorauit plebē gētilē. Sed circa fun F
damentū huius cātici octaui dubitatur. Nā
dictum eſt in tertio,& quarto cātico, ꝙ Xp̄s
per ſe,& perſonaliter ſoli plebi Iſraeliticæ ꝑ-
dicauit, & vltra terminos Iſrael ad prædicā-
dum,& miracula faciēdum non exiuit: & ſo
lam terram Iſrael prædicādo, & miracula fa
ciendo peragrauit, ut patet per totū diſcur-
ſum euangelicum. Et in hoc cantico octauo
dictum eſt, ꝙ Chriſtus per ſe nō deſcendit
perſonaliter ad populū gētilem:ſed per apo-
ſtolos. Et ideo quęritur quare Chriſtus non
perrexit illico ad populū gentilē ad prædicā
dū,& miracula faciendū: quia forſam fuiſſet
magis acceptus. Ad hoc reſpondetur ꝙ hoc
fecit Chriſtus triplici ex cauſa,& rōne. Pri-
mò ad maiorē confuſionē populi Iudaici,

A & oſtendendam, & manifeſtandã eius ceruicem duram, & ingratitudinem. Secundò ad maiorem laudem populi gentilis, & oſtendendã eius obedientiã. Tertiò ad vtilitatem totius generis humani, & neceſſitatẽ noſtrę redẽptionis. Primũ probatur. nam ſi Chriſtus prius prædicaſſet, & miracula feciſſet in populo gentili: tunc Scribę, & phariſæi habuiſſent cauſam ipſum repellendi, & excuſationem ipſum contẽnendi, & non recipiendi eum, quia non erant obligati ad recipiendũ aliquẽ extraneũ, nec uenientem ad populũ gentilem in Meſſiam, ſed ſolum venientem ad eos, & hoc ſecundùm legem, & prophetas. Ideo uoluit perſonaliter uenire ad eos, prout promiſſum fuerat in lege, & prophetis, & ſic manifeſtata fuit eorum cęcitas, & ingratitudo & malitia. Ideo ait ſaluator. Ioã-
B nis 15. Si non ueniſſem, & eis non locutus fuiſſem, & opera in eis non feciſſem, quæ nemo alios fecit, peccatum non haberent. Nũc autem non habent excuſationem de peccato ſuo. Secundum probatur: nam maxima laus & meritum prouenit populo gentili, qui non uidit Chriſtũ in carne prædicãtem, nec miracula facientẽ, & tñ ad ſolam prædicationẽ apoſtolorũ recepit Chriſtũ, qđ fuit reputatũ ad magnã cõfuſionẽ Iudæorũ, ꝓut prophetauerunt Dauid pſ. 17. Populus quẽ non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Filii alieni inueterati ſunt &c. hoc idem ait ſaluator Matt. 8. Amẽ dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Multi enim venient ab oriente, & occidẽte & recumbent cũ Abraã Iſaac & Iacob in regno cęlorũ. Filii autem regni mittentur in
C tenebras exteriores. Hoc idẽ dicit Saluator Luc. 13. Tertium autem probatur. nã mos, & inclinatio naturalis inerat gentilibus deificare homines virtuoſos. Si. n. videbant in aliquo aliquod diuinum ultra conſuetudinem naturæ, ilico faciebant ipſi ſtatuam, & adorabant eum tanquam Deũ. Et iſto modo deificarunt Herculem, & Martem, & Saturnum & Mercuriũ, & Iouẽ, & Fœbum, & Aeſculapiũ. vnde legitur Actum 14. ꝙ cum Paulus prædicaret Liſtris cum Barnaba, & Paulus ſanaſſet claudũ ex vtero matris ſuæ, tunc turbę clamauerunt dicentes. Dei ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad nos, & vocabãt Barnabam Iouẽ Paulum vero Mercurium quoniam ipſe erat dux verbi. Sacerdos quoque Iouis, qui erat ante ciuitatem: tauros & coronas ante ianuas afferentes cum popu- D lus volebat ſacrificare &c. Ex quibus patet, ꝙ ſi Paulum, & Barnabã propter ſanationẽ vnius claudi voluerunt turbæ adorare, & eis tanquã Deis tauros ſacrificare, ergo multò magis populi gentiles deificaſſent, & adoraſſent Chriſtum cęcos illuminantem, & mortuos ſuſcitantem, & ventis imperantem &c. & ſic noſtra redemptio fuiſſet impedita. Et ideo Chriſtus noluit venire ad populũ gentilem, qui faciliter ipſum recepiſſet. ſed uenit ad populum duræ ceruicis in auaritia, & malitia obduratũ. qui videntes Chriſtũ ſuis moribus contradicentem. & ſua ſcelera deteſtantem, faciliter ipſum oderunt & crucifixerunt, & ſic noſtra redemptio habuit locũ, & oportunitatem. Et hæc fuit cauſa quare Chriſtus nõ venit ad prædicandũ per ſe populo gentili: ſed miſit apoſtolos ſuos, prout prædicitur in hoc cantico octauo, & ſequenti. Et hæc de octauo cantico. E

INCIPIT NONVM Canticum.

Quid uidebis in Sunamite, niſi choros caſtrorum?

Quam pulcri ſunt greſſus tui in calceamentis filia princ pis.

Iuncturę ſemorum tuorum ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.

Vmbilicus tuus crater tornatilis nunquam indigens poculis.

Venter tuus ſicut aceruus tritici.

Vallatus liliis.

Duo ubera tua ſicut duo hinnuli gemelli capreę

Collum tuum ſicut turris eburnea.

Oculi tui ſicut piſcinę in Eſebon, quę ſunt in porta filię multitudinis. F

Naſus tuus ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damaſcum

Caput tuum ut Carmelus.

Et coma capitis tui ſicut purpura regis iuncta canalibus.

Quam pulcra es, & quam decora cariſſima in deliciis.

Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & ubera tua botris.

Quid videbis in Sunamite: niſi choros caſtrorũ. Hoc eſt nonũ canticũ in quo Salomon cantat profectũ eccleſiæ conuerſæ de populo gentili. Ad cuius intellectum eſt notandum prout iam dictum eſt: ꝙ eccleſia de populo gentili ſucceſſiuè habuit

A buſt quatuor ſtatus. Nam primò.ſ.in princi-
pio tempore apoſtolorum fuit quaſi aurora
cõſurgens,eò q pauci fuerunt conuerſi,& ſic
eccleſia habitabat inter idololatras, & infi-
deles,& inter tenebras multorũ infidelium.
Sed poſtea tempore Traiani,& Cõmodi fa-
cta eſt pulcra vt luna, quia per omnes par-
tes mundi creuit in maiorem numerũ. Sed
tẽpore Filippi imperatoris iam facta eſt ele-
cta vt ſol,quia iam ipſe Filippus imperator
factus eſt Chriſtianus cũ Alexandra matre
ſua p Origenẽ, & iam tunc incepit magna
copia Chriſtianorum. Et iã incepit habere ec
cleſia copiam magnorum doctorum,quia
tunc fuit Origenes,& Clemẽs Alexandrinus
& Dionyſius Alexandrinus,& plures alij,qui
tanquã ſol inceperant ſua doctrina, & ſcri-
ptis mundum illuſtrare. Sed tẽpore Diocle
B tiani,& Conſtantini facta eſt eccleſia terri-
bilis,vt caſtrorum acies ordinata, quia tunc
eccleſia iam in Chriſto roborata incepit pu
gnare cõtra ſeuitiã imperatorum, & regũ,
& principũ infideliũ,in qua perſecutione in
terfecta ſunt multa millia martirũ; vt patet
per eccleſiaſticam hiſtoriã. Poſtea aũt eccle-
ſia pugnauit cõtra carnẽ,& mundũ,& diabo
lum per uirgines,& anachoritas,& viros per-
fectos,& monacos. Poſtea pugnauit contra
hæreticos per doctores. Et ſic in eccleſia ap-
paruerũt multi exercitus pugnantes contra
inimicos eccleſiæ. Nã primò ſurrexit exerci-
tus,& chorus martyrũ, ad pugnãdũ contra
tyrannos,& imperatores. Secundò ſurrexit
exercitus virginũ, & monacorũ in Aegypto
& Meſopotamia ad pugnandũ cõtra carnẽ
& mundũ,& diabolum. Tertiò ſurrexit exer
C citus doctorũ ad pugnandũ contra hæreti-
cos. Sed oẽs iſti exercitus finaliter triumpha
runt de inimicis eccleſiæ. Et ſic eccleſia de oĩ
bus inimicis finaliter triumphauit. Nam p
martyres triumphauit de regibus,& impera-
toribus,& per virgines de carne,& p mona-
cos,& eremitas de mũdo,& diabolo, & per
doctores triũphauit de hæreticis. Sponſus er
go uidẽs eccleſiam ſponſam ſuam ſic profi-
cere,& pugnare cõtra inimicos per diuerſos
exercitus bellatorum dicit. Quid videbis in
Sunamite.i.in eccleſia ex gentibus cõuerſa:
niſi choros.i.falanges, & exercitus caſtrorũ
bellicorum paratos ad pugnãdũ cõtra inimi
cos? q.d. tota eccleſia eſt in pugna cõtra ini-
micos fidei,& de omnib. triũphat. Deinde
cum dicit. Quã pulcri ſunt greſſus &c. expli-
cat,& explicando cõmendat chorũ,& exer D
citus pugnatorũ eccleſię. Quatuor ergo fa-
cit. Nã primò commendat totam eccleſiam
ſponſam ſuã in vniuerſali. Secundò ſpeciali
ter commendat chorum,& exercitum mar
tyrum. Tertiò exercitum religioſorũ,& mo-
nacorum. Quartò exercitum, & chorum do
ctorum. Secundum ibi. Dixi aſcendã in pal-
mam. Tertium ibi. Ego dilecto meo. Quartũ
ibi. Quis mihi det te fratrem meum. Vnde
Salomon ſequitur ordinem temporis eccle-
ſię ſecũdùm,q eccleſia proceſſit in proficien
do. Nam primò profecit in populo. Secũdò
in martyribus,ſeu in copia martyrum. Ter-
tiò in copia virginũ,& monacorũ. Quartò in
copia doctorum,de quibus omnibus tracta-
tur in hoc nono cantico. Quintò autẽ pro-
fecit in copia imperatorum, & regum, &
pontificum,& ſic fuit in ſua proſperitate,de E
quo tractabit in ſequẽti, & vltimo cantico.
Quantũ ergo ad primã partẽ huius noni cã
tici,eſt aduertendũ,q tota pulcritudo eccle-
ſiæ conſiſtit in ornatu virtutũ,& donorum,
& gratia ſacramentorũ, & pulcra diſpoſitio
ne membrorum.ſ.in varietate ſtatuũ, & gra
duum,& officiorũ. Et ideo Salomon ter de-
ſcripſit pulcritudinem eccleſię,ſecundùm,q
Chriſtus ſucceſſiuè ter ipſam dotauit, & de-
corauit per diſcurſum temporis. Nã primò
deſcripſit pulcritudinẽ eccleſiæ in ſtatu apo-
ſtolorum ſecundũ,q eam dotauit, & deco-
rauit ſponſus ante ſuã paſſionẽ,qñ miſit apo
ſtolos ad prædicandum in omnem ciuitatẽ,
& locum quo erat ipſe venturus, vt patet
Matt. 10.& Lu. 10.& etiã ſecundũ,q eã de-
corauit Chriſtus in nocte paſſionis per lon-
gũ ſermonem,vt patet Io. 13 uſq; ad 17. ca- F
pitulũ. quã pulcritudinem cantauit Salomõ
in quinto cantico. Secundò decorauit Chri-
ſtus eccleſiam ſuã in populo gentili per præ
dicationẽ apoſtolorũ in principio, qñ fuit
quaſi aurora cõſurgens, cui cõmunicauit eã
dem ornamenta ſpiritualia, & dona gratia-
rum,quæ dederat eccleſię conuerſæ de po-
pulo iudaico, quã pulcritudinẽ cantauit Sa
lomõ in cãtico præcedenti. Nũc aũt in hoc
nono cantico cãtat pulchritudẽ quã Xp̃s de
dit ſponſę ſuę in ſuo profectu tempore pu-
gnæ. Quæ quidem pulcritudo conſiſtit in
copia,& varietate diuerſorum ſtatuũ,& gra
duum, & dignitatum,& membrorũ, & offi-
ciorũ eccleſiæ,qui quidẽ ſtatus, & officia in-
telliguntur per membra officialia, & orna-

menta

A mēta pulcræ mulieris, quæ quidem eccleſia magis profecit in copia, & diſtinctione gradū, & mēbrorum, & officiorum in plebe gētili q̄ in plebe iudaica. Sed Salomō deſcribit diſpoſitionē membrorū huius ſponſę modo oppoſito. Nā in quintò cātico incępit deſcribere mēbra ſpōſę à capite ꝓcedēdo ad alia mēbra. Hic aūt incipit à pedibus ſeriatim ꝓcedendo vſq; ad caput, cuius rō eſt. Nā eccleſia de populo Iſraelitico incipit creſcere à maioribus vſq; ad minores, nā primò fuit vocata, & electa virgo Maria: q̄ erat de ſtirpe regia. & exinde Ioānes baptiſta & apoſtoli, q̄ erāt de eadē ſtirpe pro maiori parte. Et oēs iſti fuerūt principes & maiores & capita eccleſię. Ex cōſequenti aūt vocati ſunt minores. ſ. diſcipuli, poſtea multi deuoti, qui ſecuti ſunt Chriſtum. In eccleſia aūt de populo gē

B tili primò vocati ſunt minores & populares & infirmi: ſed poſtea venerūt martires: poſtea virgines & cōfeſſores: poſtea doctores, & poſtea venerūt imperatores & reges, & magni pontifices, q̄ fuerunt capita eccleſię, & totius mundi. Et iō Salomō deſcribēs pulcritudinē eccleſię conuerſę de ppl̄o gentili incępit à pedibus ſponſę, qui ſunt plebei & populares. Vnde eſt aduertendū ſicut ſupra dictū eſt: ꝙ ſicut mulier habet diuerſa membra, quibus exercet operationes ſuas: ita Salomō ponit hic decē membra huius ſponſę: ꝑ q̄ intelliguntur decē mēbra ſiue ſtatus & gradus officiales eccleſiæ: quę ſunt pedes, femora, vmbilicus, venter, vbera, collū, oculi, naſus, caput, comę. Vnde per pedes huius ſponſę intelliguntur populares, quibus ambulat iſta ſponſa. Itē crura, & femore huius

C ſponſę ſunt duo populi ad fidem conuerſi. ſ. iudaicus & gentilis: in quibus tota eccleſia cōſiſtit. Baſes autē aureę quibus ſuſtentatur tota eccleſia, ſūt fides, & caritas. Iſti duo populi cōuerſi ſunt connexi ſub una iunctura fidei & catena caritatis. Vmbilicus aūt huius ſpōſę eſt matrix eccleſię, vbi cōcipiūtur & regenerantur fideles per baptiſmum. Venter vero eſt ipſa ciuitas Dei triplici muro ſepta ſ. fide, ſpe, & caritate: in quo ventre & ambitu continentur oēs fideles: ſicut triticum in aceruo et horreo. Duo vbera huius ſpōſę ſūt duo teſtamenta: quorū lac ſugūt fideles, vel ſunt duo ſtatus. ſ. ſacerdotū: qui prębēt fidelibus lac gratię ſacramentorū, et ſtatus doctorū et prędicatorū: qui perhibēt lac doctrinę ſacrę ſcripturę, et paſcunt fideles doctri-

na et exemplo. Collū aūt huius ſponſę ſunt D prælati, qui tanquā ſpeculatores ponuntur in eccleſia ad præuidendū gladium venientem contra eccleſiam: vt clament clangentes buccina. Ezec. 35. Oculi etiam ſunt doctores, & prælati: quibus videt eccleſia credēda, & agenda. ſ. quæ ſunt neceſſaria ad vitam actiuam, & contemplatiuam. Naſus etiam ꝑlati ſunt eccleſiæ, qui naſo diſcretionis diſcernunt inter lepram, & lepram: ſunt etiam iudices, qui diſcernunt inter iuſtum, & iniuſtum, tribuentes vnicuique qđ ſuum eſt. Caput aūt eccleſiæ eſt duplex. Vnū principale à quo deriuatur omnis virtus & poteſtas in eccleſiā. & iſte eſt Chriſtus. Et alterū dicitur caput vicariū, exercēs, & gētes vices Chriſti. & iſtæ eſt ſummus pōtifex in tota eccleſia, & quilibet epiſcopus in ſua diœceſi. & quilibet rex in ſuo regno quò ad tēporalia. Co- E mæ aūt huius capitis, ſunt oēs populi fideliū dependētes à capite Chriſto, vel ſunt omnes virtutes, & poteſtates ex Chriſto deriuatæ. per ſupradicta ergo mēbra pulcræ mulieris deſignat Salomō quaſi omnia officia, & gradus et dignitates ſtatus eccleſiæ in cōi. Quæ quidem officia & gradus, & dignitates maximè viguerūt in eccleſia conuerſa de populo gētili. Et iō dicitur terribilis, vt caſtrorum acies ordinata, nam quot dignitates, & officia continet: tot choros, & exercitus caſtrorū dr̄ habere ad pugnādū cōtra inimicos infideles. Chriſtus ergo uolēs explicare et cōmendare pulcritudinē eccleſiæ ſponſæ ſuæ in optima diſpoſitione membrorū, incipit à pedibus, dicēs. O eccleſia ſponſa mea filia principis. i. populi gentilis principiantis in mūdo. hoc dicit, quaſi ſolus populus gētilis, unde pro maiori parte eccleſia eſt egreſſa, principabatur, F & dominabatur per imperatores, & reges & principes, cum populus Iſraeliticus vbiq; ſeruiret, & ideo appellat eam filiā principis. Dicit ergo. Quàm pulcri ſunt greſſus. i. pedes tui in calceamentis. ſ. populi tui bene inſtructi, & morigerati. nam ſicut calceamēta reddunt pedes honeſtos, ita boni mores decorant populum. Vnde per greſſus pedū calceatorū intelligūtur affectiones & operationes per bonos mores directæ & ordinatæ, qđ primū quæritur & aſpicitur in populo, & eccleſia Chriſti. Item per calceamenta intelligit cōſtantiā fidei & caritatis, quibus calciati fideles abſq; metu calcabant ſupra ſerpentes & ſcorpiones non timentes minas principū.

Sed

A Sed quia iſti populi fideles ſunt duo ex Iudæis,& gentilibus conuerſi,& ſub vna caterna,& iunctura,& nexu fidei,& caritatis connexi,& colligati:ideo ſubdit. Iuncturæ femorum tuorum.i.donorum fidelium populorum ad vnam fidē cõuerſorum ſunt ſicut monilia,quæ fabricata ſunt manu artificis. I.iſta fides,& caritas, quæ coniungunt iſtos populos ſunt ſicut catenæ aureæ fabricatæ manu Chriſti artificis:qui tanquā lapis angularis ex duobus parietibus fecit vnū,& ex utraque plebe fecit vnam eccl'm fabricatā, & colligatam talibus monilibus,& aureis compedibus, & vinculis caritatis fidei. Deinde cum dicit. Vmbilicus &c. cõmendat Chriſtus eccleſiam ſponſam ſuā in fœcunditate matricis ad concipiendam copiā ꝓlis.Et cõparat vmbilicum.i.matricē eius ad craterem ſiue baſſinum plenū vino: in quo nunquam B deficit poculū.Ita in vmbilico eccleſiæ, quæ eſt illa piſcina aquæ baptiſmalis in quā regenerātur fideles, nunquā deficit aqua ad baptizandū,quia cõtinue emanat gratia ſacramentorum ex latere Chriſti, & recipitur in vmbilico eccleſiæ. Deinde cū dicit. Venter tuus:cõparat ventrē eccleſiæ ad horreū cõtinens aceruū tritici:in quo cõtinetur infinita grana tritici. ita in vtero eccleſiæ cõtinetur infinita multitudo fidelium: ideo dicit. O ſpõſa venter tuus eſt ſicut aceruus tritici in horreo.i.ſicut horreū cõtinent aceruū tritici.i.copioſus.& fœcūdus in multitudine prolis,& filiorum.Et iſte vēter tuus nō eſt vallatus adulterino cõmercio:ſed caſtiſſimo con C nubio:quia eſt vallatus lilijs, & ſeptus roſis caſtitatis,& fidei:& quia iſti filij eccleſiæ nō ex voluntate carnis nec ex volūtate viri, ſed ex aqua, & ſpū ſancto ſunt regenerati,& ex Deo nati ſunt. Itē duo vbera tua ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.i.duo ſtatus.ſ.ſacerdotum,& ꝑdicatorum,ex quibus filii ſugunt lac ſacramentū, & doctrinæ ſcripturarum: ſunt pulcra,& plena ſicut vbera capreæ:quæ duo hinnuli gemelli ſugūt.q.d. ꝙ ſicut duo hinnuli gemelli ſugunt vbera matris, & nutriūtur:ita duo populi gemelli ex iudæis,& gentilibus conuerſi ſugunt vbera matris eccleſiæ:quæ ſunt plena lacte ſacramentorū,& doctrinæ, & intelligentiæ ſacræ ſcrip.q.d.ſicut duo vbera capreæ copioſè nutriūt duos gemellos:ita vbera eccleſiæ copioſiſſimè nutriunt iſtos populos ad vnā fidē cõuerſos, & hoc ex copia lactis ſacramentorū,& fidei articulorū,& duorū teſtāꝫ:quæ diſpenſantur ꝑ D ſacerdotes,& prædicatores. Deinde cum dicit. Collum tuum &c.comparat collum eccleſiæ ad turrim eburneā fortiſſimā, & cādidā.Et iſti ſūt milites,& imperatores,& reges & principes chriſtianorū, qui eleuati ſupra corpus eccleſiæ defendūt eā armis tꝑalibus. Item collum eccleſiæ ſunt prælati:qui ponūtur tanq̄ ſpeculares ſupra turrim, vt præuideant inimicos venientes contra eccleſiam. Vnde ſicut ſupra collū hominis, q̄ eſt turris eius ponūtur tres ſpeculatores.ſ. oculi ad uidendū,& naſus,ad diſcernēdum,& voluntas caput ad eligendū,& eiiciendum operationes, & imꝑandum:ita pariter ſupra turrim eccleſiæ ponuntur prælati tanq̄ ſpeculatores: vt per ſciam ſacræ ſcripturæ videant tanquam per oculos, & per dona grãarum diſcernant tanq̄ per naſum, & per poteſtatem eccleſia E ſticam eligāt,& imperēt tanq̄ ꝑ caput:imo tanq̄ capita eccleſiæ.Iō dicit ſpōſus.O ſponſa collum tuū.ſ.prælati, & principes eſt rectum,& altum, & altiſſimū, & fortiſſimum ſicut turris eburnea.ſ.rectū per iuſtitiā: altū in dignitate,& ad præuidendū:albū in puritate:fortiſſimum ad defendendos fideles.Item oculi tui,qui ſunt prælati per ſciam ſacrę ſcripturæ, & obligantur inuigilare ſupra populum,& præuidere ne veniat gladius inimicorum nō ſolum peccatorem:ſed ēt infideliū, & hæreticorum: ſunt clari ſicut duæ piſcinę fontales,quæ ſunt in Eſebon in terra Baſan vltra Iordanē: quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.Vnde eſt aduertendum ad literā: ꝙ in porta Eſebon erant duę piſcinę fontales plenæ aque clariſſima, & tranſparenti propter eius munditiam: ad quas piſcinas con- F ueniebat continuè multitudo mulierum ex partibus,& populis circunſtātibus ad hauriēdam aquam propter eius ſalubritatē,& claritatem,& ideo Eſebon dicebatur filia multitudinis: nō ſolū propter copiam populi quā in ſe cõtinebat:ſed ēt propter multitudinem mulierum: q̄ ad hauriendā aquā ex confinibus cõcurrebant. Et ideo dicit,ꝙ duo oculi eccleſiæ ſunt clari & tranſparentes ad penetranda myſteria ſacræ ſcripturæ,& ad præuidenda mala futura:ſicut ſunt illæ duæ piſcinæ Eſebon.Item Eſebon dicitur etiam filia multitudinis inquantum ex ea veniebat multitudo ciborum,& arietū,& victualiū in terrā promiſſionis,vt dicitur Deut.32.ſ.vt ſugeret mel de petra; oleumq́; de ſaxo duriſſi-

mo:

A mo:butirũ de armento: & lac de ouibus, & adipẽ de armento arietũ filiorũ Baſan &c. Sufficit, ꝙ per oculos intelligit doctores, qui penetrãt, & ſpeculantur myſteria ſacræ ſcripturæ & prælatos qui vigilant ſuper gregẽ Xp̃i. Item ſubdit. Naſus tuus ſicut turris Libani. Ad cuius intellectũ eſt notandum, ꝙ ſicut doctores & prælati & ſacerdotes dicunt̃ oculi inquantũ ꝑ eos videt eccleſia. ita ẽt dicuntur naſus inquãtũ ꝑ eos diſcernit, nã ſicut naſus .i. olfatus diſcernit inter odores cõuenientes & diſconuenientes & bonos & malos: ita p̃lati & ſacerdotes & ſcribæ docti tenẽtur diſcernere, inter leprã & leprã pcti, vt poſſint conuenientẽ medelam adhibere: & tenentur diſcernere inter verã & falſam doctrinã, ne hæretici inficiant eccleſiã. iõ p̃lati & ſacerdotes ponũtur ſpeculatores ſuper gregẽ eccle-
B ſiæ ad præcauendũ mala futura. Vnde eſt aduertendũ: ꝙ inter montẽ Libani, & Hermon eſt introitus à terra promiſſionis Emac & cãpũ Damaſcenũ: vbi rex Tiri conceſſit Salomoni partẽ terræ: vbi ædificauit altã turrim Salomon: vbi poſuit cõtinuos ſpeculatores. quæ quidẽ turris reſpicit contra Damaſcum. Et ſimiliter Salomon ædificauit plures alias turres per montes eminentes terræ promiſſionis, & ideo ſpeculatores qui erãt poſiti in turri, quę reſpicit contra Damaſcũ: uidentes gentes armorũ uenientes ex Damaſco: & intrantes introitum Emah: illicò faciebant ſignũ: cui reſpondebant ꝑ ordinẽ omnes aliæ turres. Et ſic in paruo ſpatio tẽporis aduentus inimicorũ ſciebatur in Hieruſalẽ, & per totam terrã ꝓmiſſionis, & ſic oẽs ſe prępalabant ad cauẽdas inſidias inimicorũ & ad reſi-
C ſtendum eis. Ita ergo pariter eccleſia, quę eſt quędã alta turris, quæ reſpicit cõtra Damaſcũ .i. cõtra homines ſanguineos & terrenos & peccatores, poſuit ſupra ſe prælatos & ſacerdotes tanq̃ ſpeculatores: vt diſcernant inter catolicos & infideles & hæreticos, & inter lepram & leprã peccati, & præmoneant ſimplices, vt caueant peccata & hęreſes, & ſchiſmata. Et ita Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis tanq̃ bonus ſpeculator exiſtens ſupra turrim, quæ reſpicit contra Damaſcum .i. ſupra culmen & apicẽ epiſcopalis dignitatis, qñ perſenſit Iulianũ miſcentẽ venenũ, & fermẽtũ Pelagianũ inter bonã maſſam eccleſię, illicò cõgregauit cõciliũ omnium epiſcoporũ Numidiæ, & declarauit doctrinã Pelagianorũ eſſe hæreticã & peſtiferam. Et ſuper hoc ſcripſit epiſtolã ad Innocentiũ papã, vt D
inuigilaret ſuꝑ gregem ſuum & auiſaret totã Europã. Et ita pariter ſcripſit oĩbus epiſcopis Africanis & oriẽtalibus. Et vt magis eradicaret & eliminaret illud peſtiferũ venenũ: ſcripſit libros de baptiſmo paruulorum, & de natura & gratia, & hipognoſticõ, & libros cõtra Iulianũ, & cõplura alia volumina cõtra illã ſectã. Et ita pariter fecit beatus Hieronymus, & Atanaſius, & Hilarius, et cæteri ſacri doctores, & prælati cõtra ſectã Arrianã & alias peſtiferas ſectas. Et iõ dicit̃, ꝙ naſus eccleſiæ eſt ſicut turris Libani, quæ reſpicit cõtra Damaſcũ. Nã ſicut Libanus, q̧ eſt candidus & mundus reſpicit contra Damaſcum quod interpretatur ſanguineus: ita pariter turris eccleſiæ reſpicit, & inuigilat cõtra ſanguineos, & hæreticos & peccatores, vt eos arceat ab eccleſia. Deinde cum di- E
cit. Caput tuũ vt Carmelus, cõparat caput .i. prælatos eccleſiæ ad montẽ Carmeli, qui eſt altiſſimus mõs in terra promiſſionis poſt Libanũ, vnde ſicut per Libanũ intelligitur Chriſtus qui eſt caput principale ipſius eccleſiæ, ita per Carmelũ intelligitur papa, qui eſt caput vicariũ gerens vices ipſius Xp̃i. vñ Carmelus interpretatur cognoſcẽs ſiue ſciẽtia circuncisionis, per quod deſignatur papa, & omnes prælati, q̧ nõ ſolũ debẽt cognoſcere & diſtinguere inter leprã, & leprã peccati, & hæreticæ prauitatis, ſed ẽt debent circũcidere & eliminare omne peccatũ ab ouibus ſuis; & oẽm hæreticã prauitatẽ ab eccleſia. Et iõ dicit, Caput tuũ .i. Papa & oẽs prælati q̧ capita eccleſiæ ſunt, alti, & eminentes & proſpiciẽtes, vt Carmelus, & ſcindentes oẽ pctũ, & oẽm hæreſim & falſam doctrinã ab F
eccleſia. Et ẽt quia per caput eccleſiæ primò & principaliter intelligitur Chriſtus, à quo deriuãtur oĩa bona ſpũalia, & omnis virtus, & gratia & prãs in eccleſiã, iõ ſequitur. Comę capitis tui ſicut purpura regis. Nã ſicut comæ deſcẽdunt à capite ſupra totũ corpus ita omnes poteſtates prælatorũ, & imperatorũ & regnum deſcendunt & procedunt & deriuantur à Xp̃o ſuper eccleſiã. Et ſic omnes prelati & imperatores dicuntur Comæ capitis eccleſiæ, qui eſt Xp̃s. Et dicuntur etiã purpura regis Chriſti, quia poteſtatem, & autoritatem Chriſti induuntur prelati & reges ad regendam eccleſiam & Chriſtianam religionem. Et dicitur iſta purpura regis iuncta ſiue vincta, id eſt tincta canalibus. Nam

ſiue

A ſicut purpura tingitur. & rubricatur tinctura
& colere coccineo in canalibus ſictilibus :
ita veſtis humanitatis Xp̄i. primò fuit tincta
ſanguine paſſionis. Deinde ex illa veſte hu-
manitatis per vulnera tanq̄ per canales de-
currit & fuit deriuatus ſanguis Xp̄i in totā
eccleſiā. vnde virtus ſacrorum rubricata ſan
guine Xp̄i deriuata fuit per vulnera tanq̄ ꝑ
canales in eccleſiam . Item per eandem rō-
nem deriuata fuit eccleſiaſtica poteſtas in
apoſtolos:& per apoſtolos tanquam per ca-
nales deriuata eſt eadē poteſtas in oēs ſuc-
ceſſores. Et iſta eſt illa veſtis purpurea ſāgui
ne Xp̄i rubricata, quæ veſtit, & ornat, & deco
rat totam eccleſiam. Et ſic ergo oēs ꝑlati, &
reges dicuntur Comę capitis Xp̄i: induti ve-
ſte purpurea regiæ poteſtatis Xp̄i. Iterū eſt
aduertendum, ꝙ capilli & comæ idem ſunt,
B ſed ſolū differunt in reſpectu. Dicuntur. n. ca
pilli inquantū deriuantur, & procedunt & de
pendent à capite. Sed dicuntur comæ inquā
tùm ornant, & decorant caput, & faciē, & to
tum corpus mulieris. Et ideo reputatur de
cens, & honeſtū, vt mulier nutriat comam. 1.
ad Cor. 11. Et ideo inquantum capilli proce
dunt, & dependent à capite, non ſolū prælati,
ſed ēt totus populus chriſtianus dicuntur
capilli, & coma Chriſti, qa omnes depende-
mus, & trahimus originem. ſpiritualē à Xp̄o
tanquam à capite, & ſic omnes dicimur chri
ſtiani. Per eandem rationem oēs chriſtian
dicuntur comæ capitis Xp̄i rubricatæ eius
ſanguine per eccleſiaſtica ſacra, ſed quia mar
tyres magis rubent ſanguine Xp̄i q̄ cæteri,
ideo magis merentur dici comæ & purpura
Chriſti tincta canalibus. Nam non ſolum ru
C bent ſanguine Chriſti per eccleſiaſtica ſacra,
ſicut cæteri omnes chriſtiani, ſed etiam ſpe-
ciali modo rubent ſanguine Chriſti, quia ip
ſum realiter ſecuti ſunt per martyrium, & la
uerunt ſtolas ſuas in ſanguine ſuo: vt inquit
Aug. ſuper Apoc. Et ideo martyres tenent ſu
premum locum in eccleſia. Quinq; ergo ge-
nera capillorum dependent à noſtro capite
Chriſto, & deriuantur in eccleſiam ſponſam
ſuam: & decorant eam. Nam primo deriua-
tur omnis gratia, & virtus ſacramentorum,
& deriuantur omnia dona gratiarum & me-
ritorum. Secundò deriuantur omnes fide-
les ꝑ gratiam ſacramentorū regenerati. Ter
tiò deriuatur omnis eccleſiaſtica poteſtas in
omnes prælatos, & ſacerdotes ad diſpenſan-
dam gratiam ſacramentorum & omnem iu
riſdictionem: & ex conſequenti à Chriſto de D
riuantur omnes prælati habentes talem po-
teſtatem. Quartò per eandem rōnem à Chri
ſto deriuantur omnes principes ſeculares ꝑ
ſecularem poteſtatem. quia omnis poteſtas
à Domino Deo eſt, & omnis poteſtas fuit
tradita Chriſto à patre in cęlo, & in terra.
Mat. 28. Quintò autem, & ſpeciali modo de
riuantur martyres, & virgines: eò ꝙ imitati
ſunt Chriſtū in morte ſua: & ſequūtur agnū
quocunq; ierit. Omnia ergo iſta quinq; gene
ra capillorum faciunt vnam comam ſangui
ne Chriſti rubricatā, & purpuratam, à Chri-
ſto capite procedētem, & in totam eccleſiā
ſponsā eius deriuatā, ipſam ornantem, & de
corantē, quæ non ſolū dicitur coma, ſed etiā
purpura regis iuncta canalibus vulnerum
Chriſti, à quibus tingitur, & purpurat̄. Quæ
quidē purpura totā eccleſiā ornat, & decorat, E
de qua dicitur pſ. 44. Aſtitit regina à dextris
tuis in veſtitu deaurato circundata varieta-
te. Poſtquàm ergo Chriſtus lauit eccleſiā
ſponſam ſuam in canalibus ſuę paſſionis, &
ornauit eam, & decorauit purpura regia ſuo
ſanguine rubricata, & per conſequens reddi-
dit ipſam pulcram non habentem rugamne
que maculam: ſed omnibus ſupradictis bo-
nis ornatam: & optimo ordine membrorum
& officiorum diſpoſitam: volens eam cōmē
dare dicit. O cariſſima ſponſa, quam ego ca-
ro pretio mei ſanguinis redemi, & laui, et or
naui, q̄ pulcra es in diſpoſitione membrorū,
et graduum varietate, et dignitatū, et q̄ deco
ra es in ornatu virtutum, et gratiarum, et ꝑ
cōſequens q̄ beata es in delitiis ſpūalib. qui-
bus gaudes, et lætaris cū tuo ſpōſo. Sed quia
iſta eccleſia ſponſa Chriſti per talia bona ſi- F
bi à ſponſo collata fuit eleuata, et exaltata ſu
per oēm humanā facultatē, et eminet ſuper
oēs alias nationes, ſicut palma ſuper omnes
alias arbores. Nam ſicut palma ſuperat om-
nes alias arbores in rectitudine, et altitudi-
ne, et fructu, et ideo propter eius altitudinē,
et eminentiam, qa videtur cęlū attingere, da
tur victoribus in ſignum triūphi, Ita ergo ec
cleſia ſiue chriſtiana religio excedit, et ſupe-
rat omnes alias religiones in rectitudine ue
ritatis: quia ſola ipſa continet veritatē colen-
do vnum verū Deum trinū et vnū incarna-
tū in filio etc. Et ſic continet rectā veritatē,
in cultu latriæ, et ipſa ſuperat alias nationes
in altitudine dignitatis, qa cęlum attingit,
nam licèt peregrinamur in hoc ſeculo; tamē

conuer-

A conuerſatio noſtra in cęlis eſt:quia,nō ſumus
hoſpites.& aduenæ:ſicut homies terreni, &
cæteræ nationes:ſed ſumus iam ciues ſancto
rum, & domeſtici Dei nunc per gratiam,
& in futuro per gloriam.& ſic eccleſia in al-
titudine dignitatis,& cōuerſationis tā attigit
cęlum.Item eccleſia eſt ſimilis palmæ,& no
bilior cæteris religionibus in dulcedine, &
perfectione fructus,nam nulla alia religio ſa
cit fructus meritorios niſi ſola Chriſtiana,
nec colligit fructus gratiæ,& gloriæ niſi ſo-
la iſta.nec ex aliqua religione Deus colligit
fructus ſibi acceptos niſi ex ſola iſta,nam ex
iſta collegit primò illum fructum ſibi lapi-
dum,& ſuauem ſuper omnes fructus.ſ.virgi
nē Mariā matrem ſuam:& ex iſta arbore col
legit Ioannem Baptiſtam,& oēs apoſtolos,
& diſcipulos.& poſtea martyres,& virgines,
B & doctores,& confeſſores. Et iō dicit ſpon-
ſus.O ſponſa cariſſima q̃ pulcra es,& decora
in delitijs,& fructibus ſpiritualibus.nam ſta-
tura tua.& altitudo dignitatis aſſimilata eſt
palmæ quæ ſupereminet omnes alias arbo-
res.& in rectitudine.& altitudine, & dulcedi
ne,& perfectione fructus. Sicut autem ſta-
tura tua eſt aſſimilata palmæ: ita vbera tua
ſunt aſſimilata botris ſiue vuis,& racemis ip
ſius palmæ. Nam ſicut fructus palmæ,q̃ ſunt
dactyli,excedunt omnes alios fructus in ſua
dulcedine: ita vbera eccleſiæ ſiue dulcedo,
& ſapor lactis vberum eccleſiæ excedit oēs
alios ſapores: ꝙ quidem lac vberū eccleſiæ
eſt lac grãe ſacramentorū, & fidei articulo-
rū,& obſeruantiæ pceptorū.Et dr̄ ēt lac duo
rū teſtōrum.quod ſuperat oēs alios liquores,
& ſapores.Sed eſt vlterius valdè aduertendū
C ꝙ licèt omnia hæc ſupradicta ſint bene &
catolicè dicta quò ad expoſitionem vltimo
rum verſuum,tamen Salomon maius ſacra-
mentum vult etiam nobis detegere. Ad cu-
ius intellectum eſt notandum, ꝙ apud oēs
nationes,& religiones palma denotat,& de
ſignat victoriam.& iō palma dabāt victori-
bus in ſignum triūphi:& ſic arbor palmæ di
citur arbor victoriæ:vt dictum eſt. Sed quia
in nulla alia arbore quis adeptus fuit tantū
triūphum:nec tantam victoriam quantam,
quales adeptus eſt Chriſtus in cruce contra
mundum,& diabolum:q̃a ibi triūphauit de
diabolo,& morte:& recuperauit prædam de
poteſtate daboli:ideo bene merito commu-
niter in ſacra ſcriptura per palmam intelligi
tur arbor crucis:quæ eſt arbor ſummæ victo
riæ.Et non ſolùm dicitur arbor triumphalis D
ratione præfatæ victoriæ: ſed dicitur arbor
fructifera aſſimilata palmæ ratione copię
fructuum diuerſorum. Nā oīa bona in toto
iſto cantico ſupra memorata, & oēs fructus
ſpirituales ſupradicti fuerunt germinati, &
collecti ex arbore crucis,& ſic crux fuit illa
arbor,quæ cum Xp̄o ſupradictos fructus ger
minauit. Iō Xp̄s vt deducat ſponſam ſuam
ad amorem ſuæ paſſionis, & ad deuotionē.
& contemplationē, & venerationem crucis,
ex qua Chriſtus collegit omnia bona illa,&
communicauit eccleſiæ,dicit.O ſponſa me.
per vnionem:& cariſſima per redemptionē
& prætium mei ſanguinis quo te redemi.
multùm mihi obligaris:quia tota tua pulcri-
tudo & copia bonorum quibus te ditaui, &
decoraui,procedit ex mea paſſionę.Et ideo
ſtatura & altitudo tua aſſimilata eſt palmæ. E
i.arbori crucis fructiferæ: ex qua collegi oīa
bona.quæ tibi conceſſi:& etiam te feci altam,
& fructiferā ſicut arborem palmæ, id eſt ſi-
cut arborem crucis.Nam ſicut tunc germi-
nauit omnes fructus redemptionis,& ſalutis
per paſſionem meam: ita tu aſſiduè germi-
nas eoſdem fructus per eccleſiaſtica ſacra,&
communicas omnibus fidelibus,quaſi dicat:
eoſdem fructus, quos ego ex mea paſſione
in cruce collegi eoſdem tu diſpenſas per ec-
cleſiaſtica ſacramenta. Ideo ſtatura tua &
dignitas aſſimilata eſt palmæ. Ex iſta ergo
arbore palmæ.O ſponſa cariſſima dedi tibi
pedes tectos ad rectè per hunc mundū am-
bulandum,& bene calciatos,ne ſpinæ,& ve-
pres tibi nocerent in tua peregrinatione, &
dedi tibi femora fortiſsima ad totum corpus
eccleſię ſuſtinēdum: & dedi tibi vmbilicum F
fęcundum ad fideles concipiendos, & rege-
nerandos:& dedi tibi ventrem plenum triti-
co ſacrorum ad eos nutriendos, & dedi tibi
duo vbera gratiæ ſacramētorū,& fidei articu
lorum,& donorum ſpiritus ſancti ad eos po
tandos:& dedi tibi collum ſuper oēs alias ſta
tiones ſurſum eleuatum ad cęlum attingen
dum:& dedi tibi oculos ad myſteria profun
da penetranda:& naſū ad inter bona,& ma-
la diſcernendū,& caput ad iudicandū,& de-
di tibi comas ſanguine meo rubricatas ad tui
decorem,& ornatum,quæ bona omnia ade-
ptus ſum,& collegi ex arbore crucis in mea
paſſione:& cōicaui tibi.Ex quo patet,ꝙ ſtatu
ra tua aſſimilata eſt palmę,& arbori crucis:
quia omnia bona,quæ habes inde collegiſti.

S E-

A **SECVNDA PARS HVIVS Noni Cantici.**

DIxi Aſcendam in palmam,
Et apprehendam fructus eius.
Et erunt vbera tua ſicut botri uineæ,
Et odor oris tui ſicut odor malorum.
Guttur tuum ſicut uinum optimum.
Dignum dilecto meo ad potandum:
Labiiſq; & dentibus illius ad ruminandum.
Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius.
Veni dilecti mi,
Egrediamur in agrum,
Commoremur in uillis.
Mane ſurgamus ad uineas,
Videamus ſi floruit uinea.
Si flores fructus parturiunt.
Si floruerunt mala punica.
B *Ibi dabo tibi ubera mea.*
Mandragoræ dederunt odorẽ in portiis noſtris
Omnia poma noua, & uetera ſeruaui tibi dilecte mi.

DEinde eum dicit. Dixi: aſcendã in palmã
&c. exequitur Salomon ſecundam partẽ
huius cantici: in quo introducit eccleſiam
Xp̄i ad loquendum, & reddẽdum vices amo
ris ſponſo ſuo. Ad cuius intellectum eſt no-
tandum: ꝙ poſtq̃ ſponſa audiuit à ſponſo o-
mnia ſupradicta: & cognouit amorem eius
erga ſe, q̄a diſpoſuerat ipſam in tam optima
diſpoſitione membrorum: & decorauerat, &
ornauerat ipſam tot, & tãtis ornamentis: &
ditauerat eam tam magnis, & p̄tioſis bonis:
& armauerat eam tàm fortibus armis ad pu
C gnandũ contra oẽs inimicos: & dixerat vlti-
mo, ꝙ omnia bona collegerat ex arbore cru
cis, & ideo aſſimilauerat eam arbori palmæ
in rectitudine, & altitudine, & vtilitate fru-
ctus. Iõ ſponſa non ingrata: ſed auida ad red
dendum vices amoris pro tantis bonis rece-
ptis, reſpondendo ſponſo ait. O ſponſe tu di
cis ꝙ ſtatura mea aſſimilata eſt palmæ, & ꝙ
oĩa bona deſcenderunt ab arbore palmæ. i.
crucis triũphalis: iõ volens te imitari ſequen
do te ꝑ crucẽ, & martyriũ: ego dixi, aſcendã
in palmam, id eſt deliberando dixi, & propo
ſui aſcendere in palmã martyrij. i. tollere cru
cem, & ſeq te, & hoc dixi, & propoſui in cru-
cẽ aſcendere: vt apprehendam fructus eius.
Vñ poſtq̃ tu dediſti mihi arma ad pugnãdũ.
ſ. fidem, & caritatem, & dona ſpiritusſancti;
volo illa exercere contra diabolũ, & tyrãnos,
& hereticos. Iterũ eſt notandũ, ꝙ per palmã D
ad quam aſcendit eccleſia ſponſa Xp̄i, intel-
ligitur campus pugnæ, & victoriæ. vnde ſi-
cut Xp̄s aſcendit in crucem ad pugnandũ ꝓ
nobis cõtra diabolũ: ex qua arbore collegit
fructus noſtrę redempt. & ſalutis: ita eccl'a
aſcẽdit in palmã. i. in cãpũ victoriæ & pugnę
ad pugnandũ contra tyrannos, & infideles
pro fide Xp̄i, & contra carnẽ, & mundũ, & cõ
tra hæreticos. Et iõ facti ſunt quatuor exer-
citus q aſcenderũt in palmã ad pugnandũ.
Nã primò aſcẽdit chorus ſiue exercitus mar
tyrũ ad pugnandũ contra principes, & tiran
nos, & infideles. Secũdò aſcẽdit exercitus vir
ginũ, & continentiũ ad pugnãdũ contra car
nẽ. Tertiò aſcẽdit in campũ pugnę, & palmæ
exercitus contemplatiuorũ, & monacorũ ad
pugnandũ contra mundũ, & pompam eius.
Quartò aſcẽdit exercitus doctorũ ad pugnã
dũ contra hæreticos. Iſti ergo quatuor exer- E
citus aſcẽderunt in arborẽ palmæ ſiue in cã
pũ pugnæ ad pugnãdũ. Et iõ eccleſia ſuꝑius
dicta eſt terribilis vt caſtrorũ acies ordinata.
Et dictũ eſt ẽt ſuperius. Quid videbis in Su-
namite niſi choros, id eſt exercitus caſtrorũ?
Sed q̄a oẽs iſti exercitus finaliter triũpharũt
de inimicis ſuis, ideo dñr collegiſſe fructus vi
ctoriæ ex arbore palmæ: ſiue de arbore cru-
cis: ꝙ idẽ eſt ꝙ arbor ſiue cãpus pugnæ, & vi
ctoriæ. Vñ ſicut quatuor gñа pugnatorum
aſcenderunt in palmã ad pugnandũ: ita ec-
cleſia quatuor gña fructuũ collegit, & appre
hendit ex arbore palmæ. Nã primò collegit
martyres ſiue fructũ, & victoriã martyrij. Se-
cũdò collegit virgines, & continentes. Ter-
tiò confeſſores, & monacos. Quartò docto-
res cum ſuis ſcriptis, & doctrinis. Omnes iſti F
quatuor exercitus dicuntur pugnatores: q̄a
vita Chriſtiani ſi ſecundùm euãgeliũ viuat,
pugna, & martiriũ, & crux eſt: vt inquit Aug.
ſuper Ioan. Et de quocunque iſtorum dicit
ſaluator. Matt. 16. Si quis vult poſt me veni
re abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã
et ſequatur me. Et ſic etiam ſecundùm Augu
ſtinum omnes coniugati viuentes ſecũdum
euangelium tollunt crucẽ ſuã: et ſequuntur
Chriſtum ſuo modo. De omnibus, ergo iſtis
ſupradictis dicit ſponſa. Aſcendam in palmã
et apprehendam fructus eius: quia oẽs iſtos
fructus collegit, eccleſia ex arbore palmæ: et
ex omnibus his collegit fructus meritorum.
quos fructus repoſuit in ſuo horreo ſiue cel
lario. Et iſti ſunt teſauri, quos eccleſia
diſpen-

A diſpenſat filijs ſuis ſimul cum meritis paſſionis Chriſti, quando concedit indulgentias, & fundit orationes, dicens. Per merita paſſionis Chriſti, & ſanctorū eius. Dicit ergo ſponſa. Aſcendam in palmam. i. in arborē pugnæ, & crucis, & victoriæ, & apprehendā fructus eius, & tunc vbera tua, ô ſponſe, & erūt mihi ſicut butri vineæ, martyres proferendo: quia exinde colligam martyres effundentes ſanguinem pro Chriſto, qui erunt tanquam vindemia in torculari. Item odores tui: qui ſunt viri ſancti, & virgines, & continentes, & religioſi, & confeſſores, & contemplatiui, effundentes odorē ſanctitatis, & bonæ famæ: erūt ſicut odor pomorum. Nam ſicut poma præcioſa bene matura expirant ex ſe bonū odorem: ita viri ſancti, & honeſti emittunt odorem bonæ famæ vita, & exemplo. de quibus

B ait apoſtolus 2. ad Corin. 2. Bonus odor ſumus vobis. q.d. ſponſa. Ego apprehendam, & colligam ex iſta palma virgines, & continentes, & confeſſores, & viros ſanctos expirātes bonos odores ſuę bonæ famæ, & ſanctitatis: ſicut fuit beatus Paulus Primus eremita, & Antonius, & Benedictus, & Franciſcus, & beatus Dominicus, & Auguſtinus: quorum odores duxerunt alios ad bene viuendum. Item guttur tuum erit mihi ſicut vinum optimū. q.d. doctores, qui ſunt guttur tuum emittūt vinum optimum ſuæ doctrinæ, & ſuorū ſcriptorum: quod quidem vinum erit dignū, & bonum, & acceptum dilecto meo Xpo ad potandum. & labijs, & dentibus illius ad ruminandum. Ad cuius intellectum eſt notandū quod vinum ſapientiæ, & intelligentiæ, qđ ſancti doctores expreſſerunt ex vinea ſacræ

C ſcripturæ, intūs fuit de ſe optimum, & continens veritatem. quod fuit dignum acceptari à Chriſto, & eccleſia ſponſa eius, & ideo dicit, ꝙ fuit dignum ad potandum. i. acceptandum ipſi Chriſto, & eccleſiæ. Et fuit dignū, & dulce labiis, & dentibus Chriſti, & ecclæ ad ruminandum. Nam eccleſia per ſuos prædicatores continuè ruminat ſcripta, & doctrinam Auguſtini, & Hieronymi, & Baſilii, & aliorum doctorum. Item doctores ſcolaſtici poſteriores continuè ruminant dicta ſacrorum doctorum priorum ea declarando, & in ſuis quæſtionibus diſputando. Et ſic vinum illorum ſacrorū doctorum quod eccleſia collegit ex vinea, & arbore palmæ ſemper ruminatur nobis, & a nobis ad fidem noſtram cō firmandam, & contra hæreticos confundendos, & ad vitam, & conuerſationē noſtram D dirigendam. Omnes ergo iſtos fructus ſup. dictos collegit eccleſia ex arbore palmę. Sed quia in tali collectione fructuum cauſatur q̄dam mutua, & reciproca, & conuerſa collatio, & exhibitio: ideo ſubdit. Ego dilecto meo, & ad me cōuerſio eius. Ad cuius intellectum eſt notandum ſecundùm Aug. de verbis apoſtoli, ꝙ tota noſtra latria, & ſeruitus erga Deum non eſt niſi quædam mutua, & reciproca retributio. Nam primò Deus eſt donator, & largitor bonorum, & ex conſequenti pro gratiarum actione retribuimus ipſi latriam ſeruitutem. Nam quia primò ipſe ex nihilo creauit nos: ideo retribuimus ipſi adorationem cū proſtratione, ratione ſummæ maieſtatis, & poteſtatis. Et quia gubernat nos, & prouidet nobis de bonis temporalibus: ideo retribuimus ipſi vices per oblationē. E Sed quia redemit nos, ideo retribuimus ipſi vices per laudes continuas, & patimur martyrium, & perſecutiones propter iuſtitiā fidei eius. Et ſic ſemper Deus eſt primus largitor, & per conſequens latria, & bonæ operationes noſtræ non ſunt niſi quædam retributiones gratiarū, & ideo dicit Auguſtinus, ꝙ martyrium martyrum nō fuit niſi quędā retributio in ſignum latriæ: quia prius pro nobis obtulit ſe, & pro nobis mortuus eſt. Et virginitas virginum, & continentia, & labor, & afflictio carnis ſanctorum fuit etiam quędam retributio. Item ſi martyres mortui ſunt pro Chriſto: prius Chriſtus dedit eis gratiam, & fortitudinem ad toleranda tormenta, & ad reſiſtendum tyrannis, & prius dedit apoſtolis os, & ſapientiā, & dona ſpiritusſancti ad loquendum ante reges, & præſides, & F ad pugnandum cum eis. Et ita dedit gratiā, & virturem virginibus, & continentibus ad pugnandum contra carnem, & dedit gratiā confeſſoribus ad pugnandum contra mundum, & antiquum ſerpentem, & dedit ſapiētiam, & veram intelligentiam doctoribus ad intelligendas ſacras ſcripturas, & ſic ediderunt multa ſcripta, & pugnarunt, & triūpharunt de hæreticis. Ex quibus patet, ꝙ martyria martyrum, & continentia virginum, & bona opera confeſſorum, & omnium iuſtorū, & omnis doctrina doctorum non fuerūt niſi quædam retributiones: quia retribuebant Deo per effectum quod ab eo prius acceperant per gratiam. Et ſic quicquid offert eccleſia Xpo ſponſo ſuo, non eſt niſi quædā retribu-

A retributio,& gratiarum actiones pro beneficijs prius receptis,& ſic eſt quædam mutua, & reciproca,& conuerſa retributio. Ideo dicit ſpōſa. Ego offero dilecto meo omnia iſta bona.& ad me conuerſio eius,quia econuerſo ipſe primò mihi tribuit oīa bona:quia ex arbore palmæ crucis prius iſta bona collegi. Item ipſe mihi gratis omnia iſta bona gratiæ tribuit:ſed ego retribui ipſi bona latriæ: ſed ad me conuerſus retribuit mihi bona gloriç:ſic ꝙ ipſe eſt primus & vltimus in largiēdo.ideo ſemper ad me conuerſio,& retributio eius.Et ideo ſubit.Veni dilecte mi: egrediamur in agrum &c.Ad cuius intellectum eſt notandum,ꝙ cum hoc carmen ſit nuptiale:Salomon ponit caſus qui accidunt inter amātes,& ſpōſos carnales,applicādo ad chriſtū,& eccleſiā,qui ſunt ſpōſi ſpūales vnde ac

B cidit quandoque ꝙ puella eligit ſibi ſponſū vltra ſcitum:imo contra voluntatem parentum, & ſic clam diligit ſponſum, & oſtendit ipſi amorem cum magna difficultate in abſcōdito, ſed cum hoc peruenit ad notitiā parentum,affligunt ſpōſam ne loquatur nec iūgatur ſponſo tali:ſed abiiciat ipſum,& iungatur alteri ad nutū parentum, & conſanguineorū. Sed cū illa ſummè diligat ſponſū cui primo promiſit fidē, nullo pacto vult acqeſcere parentibus.Cum aūt parentes atrociter affligant ipſam,nō conſentientes:imo repugnantes matrimonio per ipſam contracto, habentes odio ſponsū quē ipſa elegerat: tūc illa vehementer ſollicitat ſponſum,vt educat ſe de domo parentum, & ducat extra ciuitatē,vbi libere reddat ipſi vices amoris:& ſtēt, & morentur ibi viſquequo ira parentum ſit

C placata, & conſentiant parentes in matrimonium,& reducant eos in ciuitatem,& in domum ſuā.Et hoc frequēter accidit in ſpōſalibus carnalibus,& mundanis:quæ dicuntur clandeſtina ſponſalia:quæ poſtea approbantur per parentes,& eccleſiā.Ita ergo accidit eccleſię ſponſæ Xp̄i tempore perſecutionum imperatorum,& maximè in perſecutionem Diocletiani,& Maximiani.Nā tunc temporis multę puellę contemnentes nuptias carnales,deteſtantes ritum,& ſuperſtitionem gentilitatis, promittebant Chriſto virginitatem, & deſpōſabantur Chriſto per fidem,& baptiſmum vltra voluntatem parētum:vt patet de beata Chriſtiana,& Margarita,& Barbara,quas parentes infideles affligebant, vt Chriſtum ſponſum denegarent.

D Hoc idem fecit magna multitudo vtriuſque ſexus in illa tempeſtate:qui contra voluntatem non ſolū parentum:ſed contra decreta imperatorū,& regum, & totius gentilitatis Chriſto per baptiſmum,deteſtantes idololatriam,adhæſerunt. In qua tēpeſtate fuit mota tā grandis perſecutio contra chriſtianos, & eccleſiam ſponſam Chriſti,ꝙ in decē annis fuerūt occiſa infinita millia martyrum ꝑ totum orbem:nec Chriſtum negarunt.vnde perſonæ eorum capitali ſententia, & varijs, & atrocibus tormentis puniebantur, & bona temporalia fiſco adiudicabātur.Et ſic tota eccleſia vndiq; affligebatur,& vexabatur intolerabiliter intantum,ꝙ multi chriſtiani videntes intolerabilia tormenta aliorum, & arbitrantes ſe illa non poſſe pati: potius elegerunt fugere ad montes,& ſpeluncas,& ibi Deo ſeruire,quam Chriſtum negare. Et ita

E fecit Paulus primus eremita:qui videns tormenta,quæ patiebantur martyres in Alexandria ſe nō poſſe tolerare,fugit in deſertum, quem poſtea ſecuti ſunt multi alii chriſtiani & ſic incępit ordo eremitarum, & monacorum in ægypto in illa perſecutione,qui quidem monachi, & eremitæ poſtea creuerūt in magnum numerum per totum orbem.Et non ſolum fugerunt ad montes in illa perſecutione homines ſimplices: ſed etiam papa, & epiſcopi,& ſacerdotes: qui per totam illā perſecutionem latebant in ſpeluncis. Et ſic illa eccleſia fugit de domo parentum ſuorum.ſ.de populo gentili,cuius erat filia,& latebat,& morabatur in villis,& ſpeluncis ſeruiendo Chriſto ſponſo ſuo.Et hoc eſt quod intendit prophetice exprimere Salomon in hac parte.Vnde quia ſuperius dixit ſponſa,

F Ego dilecto meo.& ad me conuerſio eius.i. ſicut ſpōſus dilectus meus dat mihi bona gratiæ:ita ego dilecto meo tribuo latriā ſeruitutem,& ſicut ego tribuo, & exhibeo dilecto meo latriam ſeruitutem, ita conuerſio eius eſt ad me.i.econuerſo ipſe dabit mihi,& ex pecto bona gloriæ ab eo.Sed quia impedior & prohibeor ab imperatoribus, & tyrannis exhibere liberè latriam ſeruitutem Chriſto ſponſo meo: quia volunt me cogere Xp̄m negare,iō potius volo fugere ad montes. Et ſic eccleſia cōuerſa ad Xp̄m ſponſum,dicit, O dilecte mi:licet imperatores,& tyranni atrociter perſequantur,& diris tormentis affligāt me:vt deſeram te,& adorē idola neſanda,tū nunquā deſerā te,cui ſemel voui fidē,

A ſed ſequendo conſiliū tuū, qui dixiſti Matt. 10. Si perſecuti vos fuerint in vna ciuitate: fugite in aliam: ſic ego volo fugere furiā tyrannorum. Ideo veni dilecte mi, fugiamus ad tēpus furiam perſecutorū: & egrediamur in agrum extra ciuitates, & cōmoremur in villis & ruribus, & eremitorijs, & ſpeluncis, & ibi ī eremo ſeruiam tibi in hymnis, & orationib. & ſacrificijs. Et mane ſurgamus ad vineas excolendas: ibi celebrando diuina officia in abſconſo pp metum tyrannorum, ne impediāt & prohibeant nos. Et ibi expectabimus, & videbimus ſi floruerunt vineæ: & ſi flores vinearum, & aliarum arborum parturiunt fructus. i. ibi expectabimus vſquequò ſit placata ira imperatorū, & principum, & tyrannorum cōtra chriſtianos. i. vſquequò tu illumines eos, & reddas beniuolos erga eccleſiā, &

B conuertantur ad fidem, prout fuit completū per conuerſionē magni Cōſtantini, vt patebit. Hoc aūt dicit, qa vinea populi gentilis licèt in principio eſſet horrida, & inculta: tñ paulatim videns miracula, & ſigna quæ per martyres, & viros ſanctos fiebant, incępit florere, & ſic cum labore parturiuit fructus fidei: & parturiebat vſq; ad Conſtantinum, qa multi interim conuertabantur ad fidem, vt patet in hiſtoriis martyrum. Vnde dum beatus Vrba. Papa latebat in rure & prædio beatæ Cæciliæ: ipſa Cæcilia ſemper florebat, & fructus ſalubres parturiebat in ciuitate, & ſic conuertit ſponſum ſuum Valerianum & Almachium fratrem eius: & miſit eos ad Vrbanū: qui cum cæteris ſacerdotibus latebat in ſpeluncis, & in illo rure. iō Vrbanus gratias agēs dicebat: Dñe Ieſu Xpe ſeminator caſti

C cōſilii ſuſcipe fructus, quos in Cæcilia ſeminaſti: qa Cæcilia famula tua quaſi apis tibi argumentoſa deſeruit. Et ſic in illa perſecutione paſſa ſunt multa millia martyrum & virginū vtriuſq; ſexus & ætatis. Et ſic illa vinea ſemper florebat & parturiebat fructus martyrū dū eccleſia latebat & morabatur in villis & in agris. Et iō dicit. Videamus ſi floruerunt mala punica. ſ. flores virginum, & martyrū, & dum mala punica. i. martyres florent & parturiunt in ciuitatibus: ego dabo tibi in agro vbera mea. ſ. vbera latriæ, quia nunq̄ ceſſabo à diuino cultu in hymnis, & orationibus, & ſacrificijs, & ieiuniis, orando pro eccleſia: vt tu cōprimas, & humilies corda imperatorū, & infidelium gentilium ad fidē, ne amplius perſequant eccleſiā. Et ideo Mā-

dragoræ, per quas intelligitur fœcunditas eccleſiæ, iam dederunt odorem ſuum in portis noſtris. Ad cuius intellectum eſt notandum, D
q̄ Mangradora eſt quoddam pomum genitum in radice cuiuſdam herbæ facientis folia admodū paruæ lactucæ. Et ſic Mandragoræ ſunt tanq̄ tubera terræ valde odorifera habentia ſimilitudinē humani vultus: & habent hanc proprietatem, vt dicunt herbarii: q̄ ſiquis defert ſecū Mandragoras, attrahit cęteros ad amorē & nutū ſui. Item habent aliā proprietatem, q̄ ſi mulieres manducant Mandragoras diſponuntur faciliter ad fęcūditatem, & conceptum prolis. Et ideo Rubē attulit Mandragoras matri ſuæ Lææ: vt diſponeretur ad concipiendum, quæ dixit Iacob viro ſuo: dormias mecum hae nocte p Mandragoris. Ge. 30. Ideo Salomon per quandā metaphoram diuinas & internas ſpirationes E
& illuminationes appellat Mandragoras in hoc loco, eò q̄ qñ Deo placuit in illa perſecutione Deus inſpirauit multa corda hoīm q̄: quidem inſpirationes tanq̄ Mandragoræ generabant fructus fidei in mentibus gentilium: & trahebantur ad fidem xpi: & ſic pro fide xpi ſe morti offerebāt. Itē poſt illam perſecutionē: imo in eadē perſecutione ex nutu Dei, & pp horridam ægritudinē Diocletianus ceſſauit à perſecutione. Et poſtea Deus inſpirauit in Conſtantinum Mandragoras ſpūaliū inſpirationū: q tractus & conuerſus ad Xpm reuocauit exiliū xpanorū: & magnificauit eccl'm, vt patebit. Iō dicit ſpōſa quod Mādragoræ. ſ. virtus ſpūſſancti & inſpirationes dederunt odorē ſuum in portis noſtris. ſ. in principibus, & imperatoribus, qui ſunt portæ populi gentilis, vel in portis eccl'æ: p quē F
odorē fuit fęcundata, & multiplicata eccl'a. q. d. fęcunditas, & augmentum eccleſiæ iam apparet in portis noſtris. Et hoc dicit ſponſa quia dum ipſa orabat in agro latenter, & in eremo: multi ad fidem conuertebantur & poſtea martyrio coronabantur in populo in ciuitatibus. Et quia ex omni ſexu & ætate. ſ. iuuenes, & ſenes, & virgines, innuptæq; puellæ ad fidem Chriſti continuè conuertebantur, & martyrio coronabantur: ideo ſubdit. Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi. id eſt obtuli martyres ex omni ſexu, & ætate. nam ego ſeruaui, & obtuli tibi poma noua ſicut fuerunt Cæcilia, & Agnes, & Agata, & Lucia, & Catarina, quæ in puerili ętate paſſæ ſunt. Et obtuli tibi poma vetera ſicut

A ſicut fuerunt Marcellinus, & Vrbanus, & multi alii, qui in ſenectute paſſi ſunt in illa perſecutione. Hoc ēt dicit: quia in illa ætate multi conuertebantur ad Chriſtum: alij in pueritia: alii in adoleſcentia: alii in ſenectute. Vnde quædam puellæ dedicabant, & conſecrabant Deo virginitatem ſuam, & quædam viduæ ſeruabant continentiam, & quidam ſenes ſegregabantur ad montes ad ſeruiendū Deo. Et ſic ſpōſa continuè offerebat Chriſto ſponſo ſuo poma noua, & vetera. Hoc ēt pt intelligi de doctoribus: qui continuè offerebant Chriſto poma noua, & vetera prædicādo, & probando ipſum eſſe verum Deū, & hominem, & Meſſiam in lege promiſſum ꝑ autoritates, & ſcripturas noui ac vete. teſta. iuxta illud Matth. 13. Omnis ſcriba doctus profert de teſauro ſuo noua, & vetera.

B

TERTIA PARS Noni Cantici.

QVis mihi det te fratrem meum, ſugentem vbera matris meę, vt inueniam te ſolum foris, & deoſculer: & iam me nemo deſpiciat?
Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ.
Et in cubiculum genitricis meæ.
Ibi me docebis.
Et dabo tibi poculum ex vino condito.
Et muſtum malorum granatorum meorum.
Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.
Adiuro vos filiæ Hieruſalem.
Ne ſuſcitatis, neque euigilare faciatis dilectā, donec ipſa velit.

C HAec eſt tertia pars huius noni cantici: in qua rex Salomon explicat deſideriū eccleſiæ redeundi ab eremo ad ciuitates, mitigata rabie tyrannorum, expectando pacē, & tranquillitatē eccleſiæ per conuerſionem totius populi. Ad cuius intellectū eſt notandū ſicut dictum eſt, ꝙ iſta ſpōſa erat filia populi gentilis ſm carnē, quæ ad fidē Chriſti noniter erat conuerſa contra voluntatem ſuę matris. ſ. gētilitatis. Et dictū eſt qualiter gentilitas affligebat filiā ſuā. i. eccleſiā, eò ꝙ vltra voluntatē, imo contra voluntatē ſuā deſponſauerat ſibi Xpm ſpōſum. Et iō iſta ſponſa fugit in eremū cū Chriſto ſponſo ſuo, nō ꝑ ſemper, ſed ad tempus, vſquequo mitigaretur ira principū, & totius gētilitatis matris ſuæ, vt mitigatā ira conuerteretur ad eū gētilitas, & cōſentiret Xpo ſponſo eccleſiæ. Et iō ſicut ſpōſa carnalis: quæ fugit à domo matris, & parentū cū ſponſo ſibi clādeſtinè deſpōſato dū eſt in illo exilio ſēper deſiderat redire ad domū matris, & inducere matrē, & parentes ad amorem ſponſi, & conſenſum ſui coniugij: ita pariter eccleſia ſacerdotū dū erat in eremo quaſi relegata propter metū, & crudelitatem tyrannorū ſemper, & continuè orabat Deū, vt conuerteret corda principū, & tyrānorū, & cōuerteret, & mollificaret irā, & ſęuitiā gētilitatis matris ſuæ, vt Xpm reciperet, & ipſa eccleſia poſſet liberè, & publicè xpm ſponſum ſuum colere, & eis nomē prædicare, & legem euangelicā promulgare ꝑ oīa regna mundi, quod completum eſt per conuerſionē magni Conſtantini. Nam cū beatus Sylueſter metu diræ perſecutionis ꝑ magna tempora lateret cum ſuo clero, & ſacerdotibus in montibus Serapinis ſemper orando pro pace eccleſiæ, ex monitu apoſtolorū Petri, & Pauli fuit vocatus, & quæſitus per magnū Conſtantinū imperatorē, qui putās ad mortē vocari, obnixe exortabatur totū clerū ſuū ad martyriū perferendum pro fide Chriſti. Sed multò, et lōge aliter fuit fauorabilis toti eccleſiæ imperator, quàm Sylueſter putabat: quia fuit ipſe imperator baptizatus, ad fidem Chriſti conuerſus. Et intantū fuit toti eccleſiæ benignus effectus, ꝙ ipſe ſuum palatium lateranenſe in eccleſiam ſaluatoris fecit conſecrari. Et generalem licentiā: & facultatē conceſſit, vt eccleſiæ in honorē Chriſti poſſent per totū orbē nouiter fabricari, & templa idolorū in eccleſias cōſecrari, & lex euangelica per totū orbē publicè prędicari. Et ſic ad exemplū imperatoris oēs reges, & & principes mūdi fuerunt baptizati, qui de teſauris ſuis eccleſias fabricarūt, & ditarunt. Et ſic eccleſia per vniuerſum orbē fuit magnificata, & ſponſum ſuū Xpm ſine timore publicè fuit prędicando cōfeſſa. Et tunc ſurrexit maxima copia doctorū. ſ. Atanaſius, Baſilius, Gregorius Nazāzenus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, & cæteri, qui publicis prædicationibus omnes populos inſtruxerunt, & ſuis ſcriptis ſacras ſcripturas expoſuerunt, et ſuis diſputationibus omnes hæreticos deuicerunt, & ab eccleſia eliminauerunt. Et ſic patet qualiter eccleſia de omnibus inimicis finaliter triumphauit, & hoc intendit explicare in hac parte. Dicit ergo ſponſa exiſtens in illo exilio ad

D E F

A ſponſum . Quis det te fratrem meum.i.quis dabit mihi te fratrem meum ſugentem vbera matris meę.i.ad ſugendum vbera matris meę.q.d. O Chriſte tu es frater meus p carnis aſſumptionem: quia ſumus filii eiuſdem humanitatis. Vnde nota.q Chriſtus dupliciter dicitur frater eccleſiæ ſponſæ ſuæ, vno mō per carnis aſſumptionem inquātum eſt homo, quia omnes participamus eandē humanitatem,& ſumus filii Adam. Alio modo dicitur Xp̄s frater eccleſiæ inquantum eſt eius ſponſus: quia ſunt duo in carne vna. Iō ſponſa appellat Chriſtum fratrem . Iterum eſt aduertendum propter id quod ait, Sugentem vbera matris meæ:q eccleſia illa conuerſa de populo gentili habebat duplicem matrem .ſ.unam carnalem ex qua deſcendebat

B ſecundum carnem.& illa erat gentilitas ſiue generatio gentilis. Habebat autem alteram matrem ſpūalem:quæ eſt virgo Maria. nam poſtq̄ Xp̄s eſt frater adoptiuus,& ſponſus eccleſiæ:& virgo Maria eſt mater Xp̄i naturalis: ergo eſt mr̄ adoptiua ipſius eccleſię. Pōt ergo eſſe duplex ſenſus in hoc verſu primò q dicat ſponſa ad Chriſtum. Quis de te fratrem meum ſugentem i.q ſuxiſti vbera Mariæ matris meæ:vt inueniam te foris ? Alio modo poteſt intelligi referendo ly matrem ad gentilitatem matrem carnalem ipſius eccleſiæ:& tunc ſenſus eſt verus, & conformis literę.q.d. ſponſa. Quis erit ille Deus & ille impator illuminatus per Deum,qui det , & concedat te Chriſtū,& fratrem, & ſponſum meū:vt ſugas vbera gentilitatis matris meæ acceptando ab ea ſeruitutem latriæ.ſ.vt tota gētilitas cōuertatur ad fidem:& exhibeat ti-

C bi vbera latriæ,ſicut ego facio,& per conſequens ſicut ſugis vbera mea: ita ſugas vbera totius gētilitatis matris meæ. q.d. Vtinam Deus pater & tota trinitas illuminet imperatores & reges & totā gentilitatem,vt ego,q ſum in hoc exilio poſſim reuerti ad ciuitates & populos,& ad gentilitatē matrē meā, & poſſim eam baptizare:vt ſponſus meus ſugat vbera matris meæ, acceptando eius latriam. In hebræo habetur. Quis mihi det, vt tu tanquam frater meus ſugas vbera matris meę,& tūc litera eſt magis clara,& cōformis huic expoſitioni. Et iō ſequitur, Inueniam te ſolum foris ut deoſculer te: & me nemo iā deſpiciat. Ad cuius intellectum eſt aduertendum,q hic loquitur ad modum eorum qui primò contraxerunt ſponſalia clandeſtina,

qui primò ſe oſculātur in abſcōdito:ſed poſt D q̄ parentes conſentiunt in matrimonio, & matrimonium eſt notum toti populo : tunc ſponſi ſe oſculantur in publico abſq; erubeſcentia. Ita pariter fecit primitiua eccleſia de populo gentili. Nā primò fuerat clandeſtinè Xp̄o deſponſata contra voluntatem & ſcitū parentum,eo mō quo ſupradictū eſt , poſtea metu parētū fugit ad montes:& erat ibi in agro per totam perſecutionem Diocletiani,& ſic ibi oſculabatur ſponſum in abſcōdito & ſecreto. Sed poſtq̄ beatus Silueſter cū ſuo clero reuerſus eſt in ciuitatem:& baptizauit Conſtantinum , & conceſſa eſt facultas Chriſtianis publicè prædicandi euangelium & ædificandi eccleſias,& diuina officia celebrandi,tunc eccleſia oſculabatur ſponſū ſuū in publico & in itinere & in planteis, vbi publicè confitebatur Chriſtum,& eius legem E euangelicam.& hoc intendit dicere ſponſa , cum ait . Quis mihi det & concedet te xp̄m fratrem meum,vt ſugas vbera totius gentilitatis matris meæ eius latriam acceptando, vt publicè inueniam te foris.ſ.in itinere & in platea.& ibi ſolum oſculer te publicè coram omnibus,tuum nomen confitendo , & prædicando ,vt in tali prædicatione & cultu nemo iam amplius me deſpiciat nec perſequatur ſicut factum eſt vſque ad pręſentē diem:quia per decem imperatores fui afflicta.& infeſtata fugiendo per nemora. In hebræo habetur . Quis mihi det, vt tu tanquā frater meus ſugas vbera matris meæ:vt inuenirem te in vico & oſcularer te,& nemo me deſpiceret,& tunc litera eſt magis clara , & ideo ſequitur. Apprehendam te in domum matris meæ. Et hoc dicit:quia illa ſponſa in F troduxit Xp̄m in domum matris ſuæ. ſ. ad pp̄lm gentilem,qñ in populo gentili publicè nomen Xp̄i pdicauit,& eccleſias cōſtruxit. vnde ſicut in principio apoſtoli conuerterunt illam paruam eccleſiam ex populo gentili,ita poſtea illa parua eccleſia multis tribulationibus afflicta conuertit totū reſiduū gentilitatis,& per cōſequēs cōuertit matrem ſuā, & introduxit ſpōſum in domū gentilitatis matris ſuæ. Et iō ſequitur. Et ibi me docebis q.d. poſtq̄ introduxero te in domum matris meæ,& publicè potero nomē tuū prædicare,tunc ibi me docebis.i.dabis mihi doctores:quibus reuelabis ſecreta ſacrę ſcripturæ: & reſerabunt, & declarabūt ſcripturas vtriuſque teſtamenti : & defendent eccleſiam

con

A contra hæreticos: hoc autem dicit: quia illicò poſt conuerſionem Conſtantini fuit in eccleſia copia magnorum doctorum, ſicut fuit Atanaſius, Baſilius, Gregorius Nazanzenus, Ambroſius Hieronimus, Hilarius, Auguſtinus, & cæteri: qui ſpiritusſancto illuſtrati gloſſarunt ſcripturas,& inſtruxerunt fideles,& debellarunt, & exterminarunt hæreticos. Sed quia ſcientia eorum non fuit ab alio niſi à Chriſto, qui eos per ſpiritũſanctum edocuit: ideo dicit: Ibi me docebis. Sed quia eccleſia eſſet ingrata recipiẽdo tot beneficia à ſponſo: niſi redderet vices amoris per exhibitionem latriæ: ideo ſubdit ſpõſa. Et dabo tibi poculum ex vino cõdito.i. ſicut tu me docebis ſecreta ſcripturæ aperiẽdo, ita ego dabo, & offeram tibi poculum prædicationis ex vino condito.ſ.ex intelligẽ-
B tia ſacræ ſcripturæ.quæ eſt dulcior omni vino. vnde dictum eſt qualiter intelligẽtia,& veritas euangelica eſt quoddam vinum cõditum,& expreſſum ex vinea ſacræ ſcripturæ ve.te. Et hoc uinum conditum expreſſerunt doctores ex ſacra ſcriptura obtulerunt Xp̃o, quod quidem vinum fuit dignum, & ſapidum dilecto Chriſto ad potandum, & dentibus. i.populis eius ad ruminandum,prout dictum eſt ſupra. Item ſponſa non ſolùm obtulit ſponſo poculum ſacræ ſcripturę: ſed etiam poculum ſacramenti altaris ex vino condito, & conſecrato. Et ita pariter offert poculum aliorum ſacramentorum, & fidei articulorum, & poculum obſeruantiæ præceptorum, & operum miſericordiæ, quod poculum eſt ſponſo valde ſapidum, & acceptum. Sed quia eccleſia non ſolùm offert
C Chriſto merita paſſionis: ſiue vinum paſſionis eius in ſacramentis: ſed etiam offert vinum meritorum ſanctorum martyrum, & virginum, & confeſſorum ideo ſubdit. Et dabo tibi muſtum malorum granatorum meorum. vnde per mala granata intelliguntur principaliter martyres,qui pro Chriſto ſãguinem fuderunt, & ex conſequenti intelliguntur omnes confeſſores, & ſancti, & iuſti, qui omnes continentur ſub vna pelle,& tegmine fidei, & caritatis, ſicut.n.in malo granato continentur multa grana rubea ſub vna pelle:ita omnes fideles rubricati ſanguine Chriſti continentur ſub gremio eccleſiæ. Muſtum ergo iſtorum malorum granatorum ſci licet ſanctorum martyrum, ſunt merita eorum expreſſa ex martirio, & laboribus,quos pro Chriſto ſuſtulerunt. vn- D
de hoc muſtum malorum granatorum offert eccleſia Chriſto ſponſo ſuo in feſtiuitatibus,quas celebrãt in memoriã ſanctorum. Item hęc merita ſanctorum offert quotidie eccleſia ſimul cum paſſione Chriſti in ſacramento altaris; vt patet cũ dicit in canone. Communicantes, & memoriam venerantes in primis glorioſæ virginis Marię, & beatorum apoſtolorum, & martyrum. Et hoc eſt muſtum malorum granatorum, & poculum, quod eccleſia offert quotidie Chriſto ſponſo ſuo. Ex ſupradictis ergo patet: qualiter iſta eccleſia ſponſa Chriſti exiuit in campum pugnæ terribilis,vt caſtrorum acies ordinata cum multis eoris,& exercitib. caſtrorum bellicorum. Et pugnauit diu contra inimicos ſuos: ſed tandem deuicit eos,& triũphauit de omnibus. Nam per martyres de- E
uicit omnes tirannos: & per virgines,& continentes triumphauit de carne, & per monacos, & eremitas, & religioſos triumphauit de mundo, & diabolo, & pompis eius, & per doctores triumphauit de hæreticis. Et ſic poſtquam tempore Conſtantini deuicerat omnes ſupradictos: & fuerat tota gentilitas conuerſa tunc ſponſa abſque timore, & erubeſcentia oſculabatur ſponſum in publico, & erat in eius amplexu,& fauore eius legem euangelicam prædicando, & publicè diuina officia celebrando. Et ipſe ſponſus iam publicè fauebat ſponſę tenẽs eã in ſuo amplexu fauorabili, quando Conſtantinus dotauit eam magnis muneribus,& diuitijs, & dominio tẽporali, & amplo patrimonio. Videns ſe ergo ſponſa in tanto honore, & proſperitate, & fauore ſponſi conſtitutam, F
concludit dicens. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.i.iam Xp̃s ſponſus meus honorificauit me in tantũ, ꝙ læua eius. ſ.dominium temporale, & copia bonorũ tẽporalium eſt ſub capite meo ad ſuſtentandũ ſtatũ honorificũ in hoc mũdo: & dextera illius.i.poteſtas eius ſpũalis quam mihi conceſſit ad regẽdam eccleſiam,amplexabitur me q. d. ꝙ Chriſtus ſpōſus meus amplexabitur me tota,lęua.i.brachio ſiniſtro. ſ. copia bonorum tẽporaliũ ſub capite meo,& dextera. i. poteſtas eius ſpiritualis erit ſupra me. & ſic vtroque brachio amplexabitẽ me.ſ.temporali,& ſpũali. Et ſic iam in ſuo amplexu proſpero,& fauorabili,tã victrix q̃ triũphatrix,& domina totius mundi fauora-

A non adiurauit filias Hieruſalem per capreas ceruoſque camporum in hac tertia adiuratione. Alia cauſa poteſt eſſe, eò q̃ populus gentilis non habuit patriarcas, & prophetas, qui prophetarent amplexum huius ſponſæ ad Chriſtum, nec aduentum Chriſti ad populum gentilem, ſicut habuit populus, & plebs Iſraelitica. Ideo hæc tertia adiuratio non fit per capreas ceruoſque camporum. Et hoc de nono cantico.

SEQVITVR DECImum canticum.

B Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto.
Delitiis affluens?
Innixa ſuper dilectum ſuum?
Sub arbore malo ſuſcitaui te.
Ibi corrupta eſt mater tua.
Ibi violata eſt genitrix tua.
Pone me, ut ſignaculum ſuper cor tuum.
Vt ſignaculum ſuper brachium tuum.
Quia fortis eſt ut mors dilectio.
Dura ſicut infernus æmulatio.
C Lampades eius, ut lãpades ignis atque flamarum.
Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem.
Nec flumina obruent illam.
Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpicit eam.

Hoc eſt decimum: & vltimum Canticum: in quo Salomon cantat proſperitatem, & pacem eccleſię ſponſæ Chriſti, illi datam, & conceſſam poſt cõuerſionem Conſtantini: in quo quatuor facit. Nam primo deſcribit quandam admirationem de fælici ſtatu huius ſponſæ. Secundo deſcribit quandam exhortationem ſponſi ad ſponſum, ut ipſum obliuiſcatur, allegando beneficia ipſi collata. Tertiò memorat progreſſum, & continuum exercitiũ ſponſæ, vt ſatisfaciat ſponſo, & reddat vires amoris. Quarto explicat finale præmium deſideratum, & vltimatum terminum beatitudinis ſponſę, vel ponit vocationem ſponſæ ad ſuperiorem fęlicitatem, & altiorem ſtatum. Secundum, ibi. Sub arbore malo ſuſcitauit. Tertium ibi. Soror mea paruula eſt. Quartum: ibi. Mille tui pacifici. Quantum ad primum ergo Salomon introducit chorum adoleſcentularum admirantium ſubitam proſperitatem huius ſponſę. D

Ad cuius intellectum eſt aduertendum prout ſupra viſum eſt, quòd iſta ſponſa a principio ſui, ſcilicet poſt Chriſti aſcenſionẽ ſemper fuit afflicta, & abiecta, & pugnauit in campo cum inimicis. Sed obtenta victoria, & triumpho de omnibus fuit magnificata per magnum Conſtantinum: inquantum, quòd Imperator largitus eſt ipſi vrbem Romantm. cum toto patrimonio ipſi adiacenti, & dedit ipſi ſeptuagintaduas ciuitates, & duo millia oppidorum (vt fertur) in Italia, & inſulis adiacentibus. Et ſic Conſtantinus relicta Italiã in poteſtate Sylueſtri vicarij Chriſti, elegit ſibi ſedem apud Byzantium Thraciæ, quæ poſtea Conſtãtinopolis id eſt, ciuitas Conſtantini nuncupata eſt. Et ſic exinde omnes reges terræ, & imperatores, & principes ſubiecerunt colla iugo Chriſti, & eccleſiæ ſponſæ eius. Et ſic eccleſia manſit domina mundi: delitiis ſpiritualibus, & etiã temporalibus affluens, & manſit innixa, & reclinata in fauorabili, amplexu Chriſti ſpõſi ſui. Videntes ergo adoleſcentulæ, & filiæ Hieruſalem, ideſt minores ciuitates, & oppida ad Chriſtum conuerſę, & ſimplices fideles, tàm ſubitam mutationem ſponſæ de aduerſitate in proſperitatem, & de perſecutione, & afflictione in copiam delitiarum, admirantes dicunt. Quæ mulier eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto &c. In quibus verbis tria bona explicat, quæ faciunt ad E F

A fœlicem, & proſperum ſtatum huius ſpon-
ſæ. Primò, quia aſcendit de deſerto, id eſt quia
exit de campo pugnæ, & perſecutionis, &
aſcendit ad ſtatum pacis, & fœlicitatis. Se-
cundò, quòd aſcendit delitiis affluens, per
quod explicatur copia, & ſufficientia bono-
rum ſpiritualium, & temporalium, & plena-
ria poteſtas ſuper totum orbem, tradita ipſi
à Chriſto ſponſo ſuo. Tertiò dicitur, quòd
erat innixa, & reclinata ſupra dilectũm ſuũ
ſcilicet Chriſtum ſponſum ſuum: quia tene-
bat ipſam amplexam vtroque brachio, ſcili-
licet temporali, & ſpirituali: per quod deno-
tatur eius ſecuritas, & quies, & fauor. Et ideo
filiæ Hieruſalem quas ſponſus adiurauerat
ne excitarent ſponſam dormientem in eius
amplexu, videntes tam ſubitam mutationẽ
ab aduerſitate in proſperitatem. dicunt. Quæ
B eſt iſta quę aſcendit de deſerto, delitiis, & di-
uitiis affluens innixa ſuper dilectum ſuum?
Ad cuius maiorem euidentiam eſt notandũ,
ꝙ iſta ſponſa ter exiuit ad oſtenſionem po-
pulorum, & diuerſimodè, & ideo filiæ Hieru-
ſalem tribus vicibus admirantes interroga-
uerunt de ſtatu huius ſponſæ. Nam primò
aſcendit per deſertum Iſraeliticum, ſicut vir-
gula fumi ex aromatibus myrræ, & turris, &
vniuerſi pulueris pigmentarij, ut dictum eſt
in quarto cantico, quod fuit quando eccleſia
apoſtolorum peregrinata eſt cum ſponſo
ſuo per totam terram promiſſionis cum ſi-
gnis, & virtutibus, & miraculis, ut ibi dictum
eſt, vt patet per totum diſcurſum euangeli-
cum. Et ideo filiæ Hieruſalem, & adoleſcen-
tulæ, id eſt omnes populi terræ promiſſionis
admirantes opera Chriſti mirabilia, & opera
C diſcipulorum, qui etiam in nomine Ieſu Chri
ſti ſanabant infirmos, & eiiciebant demo-
nia, ut patet Luc. 11. & Matth. 10. dicebant.
Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum &c.
Et dicebatur illa ſponſa aſcendere, eò quod
Chriſtus aſcendebat Hieroſolymam ad cam-
pum paſſionis ad crucifigendum. Secundò
iſta ſponſa exiit, & progreſſa eſt per deſertũ
populi gentilis, & hoc quaſi aurora conſur-
gens: pulcra vt luna: electa ut ſol: terribilis
vt caſtrorum acies ordinata ad pugnandum
parata, ut dictum eſt cantico octauo, Et ideo.
videntes eam filię Sion, & reginæ, & concu-
binæ, laudauerunt eam de fortitudine, & mi-
rabilibus actibus eius, & admirantes, dicebãt.
Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora
conſurgens &c. prout ibi dictum eſt. Et dice-
batur ſponſa progredi per deſertum, eò quòd D
procedebat, & perſeuerabat in ſua continua
pugna contra inimicos. Tertiò autem quia
iſta ſponſa poſt conuerſionem Conſtantini
exiuit de deſerto pugnæ, & perſecutionis, &
delitiis affluens innixa ſuper dilectum ſuum
ſponſum aſcendit in tam altum culmen di-
gnitatis, & proſperitatis, & ideo filię Hieruſa-
lem admirantur, dicentes. Quæ eſt iſta quæ
aſcendit de deſerto &c. Filiæ ergo Hieruſa-
lem de populo iudaico mirabantur in quar-
to cantico virtutes, & mirabilia opera hu-
ius ſponſę, quę fiebat in nomine Chriſti ſpõ-
ſi eius. Sed in octauo cantico filię Hieruſalẽ
.i. conuerſi de populo gentili mirabãtur for-
titudinẽ, & multiplicem pugnã, & victoriam
huius ſponſę contra inimicos. In principio
autem huius decimi cantici admirantur eius
proſperũ, & felicem ſtatum, eo modo quo di- E
ctum eſt. Fuit ergo iſta ſponſa illicò poſt xp̃i
aſcenſionẽ & Spiritusſancti miſſionem quaſi
aurora conſurgens à nocte legis, & tenebris
idololatriæ, poſtea creſcendo fuit pulcra, vt
luna: poſtea magis lucida incipiens habere
doctores facta eſt electa vt ſol: poſtea tẽpo-
re imperatorum perſequentiũ facta eſt terri-
bilis, ut caſtrorum acies ordinata ad pugnan-
dũ contra eos, & omnes alios inimicos. Sed
habita victoria de omnibus facta eſt per con-
uerſionẽ Conſtantini, diuitiis: & delitiis af-
fluens, innixa, & reclinata ſuper dilectũ ſuum
tanq̃ domina mundi. Itẽ iſta ſponſa fuit quaſi
aurora conſurgens in lege naturæ, & pulcra
vt luna in veteri, ſed fuit electa vt ſol in Chri-
ſti aduentu: ſed fuit terribilis, vt caſtrorũ acies
ordinata in tempore perſecutionum: ſed
fuit delitiis affluens, & innixa ſuper dilectũ F
poſt conuerſionẽ Conſtantini, & hoc eſt qđ
intendit dicere Salomon in hac prima par-
te. Deinde cum dicit. Sub arbore malo ſuſci-
taui te &c. introducitur ſponſus ad exortan-
dam ſponſam ne ingrata obliuiſcatur amo-
ris ſponſi, & beneficiorum receptorum. Ad
cuius intellectum eſt aduertẽdum: ſicut fre-
quenter dictum eſt, ꝙ omnia bona, quæ poſſi-
det eccleſia, emanant ex paſſione Xp̃i: & hoc
tã bona tẽporalia q̃ ſpiritualia. nam mani-
feſtum eſt, ꝙ omnis virtus, & gratia ſacramẽ-
torũ traxit virtutem ex paſſione Chriſti. Et
oĩa dona ſpiritusſancti, quæ dantur in cõfir-
matione, dantur per merita paſſionis Chri-
ſti, & omnia merita Chriſti, quę diſpenſat ec-
cleſia per indulgentiarum largitionẽ, ema-

nant

A nant ex paſſione Xp̄i:& ſic eſt dicendum de
omnibus bonis ſpũalibus. Et non ſolum bo-
na ſpũalia. ſed etiam bona temporalia data
ſunt eccleſiæ propter merita paſſionis Chri-
ſti. Nam Conſtantinus:vt infra patebit:dota
uit eccleſiam magna copia bonorum tempo
ralium:vt fieret particeps, & conſequeretur
merita paſſionis Chriſti,& ſic omnes reges,
& principes Chriſtianorum ædificauerunt
eccleſias,& ditarunt eas,& multi milites, &
ciues inſtituerũt beneficia in eccleſia:vt par-
ticiparent merita paſſionis Xp̄i.& ſic eſt di-
cendum de oı̄bus eleemoſinis, & oblationi-
bus,& decimis,& primitiis,quę dantur eccle-
ſiæ. Sed quia talia bona adeptus eſt nobis
Chriſtus in arbore crucis,iō dicit Chriſtus ad
ſponſam:quod ſub arbore malo ſuſcitauit eā
à morte æterna, & in arbore crucis ſuſcepit
B pro ea mortem,& paſſionem,& adeptus eſt
copiam,& ſufficientiam meritorum & bono
rum ſpiritualium, & temporalium ad ditan-
tandum,& magnificandum ipſam : ideo ex
copia tantorum bonorum non debet ſuper-
bire:nec extolli:nec poſita in tanta fęlicitate
debet ſponſum obliuiſci, nec ab eius amore
recedere: quia in arbore crucis caro pretio
ſui ſanguinis redemit eam,& à morte æter-
na ſuſcitauit, & innumeris bonis ditauit. Et
per conſequens ſponſa ſemper memor tan-
torum beneficiorum debet vices amoris re
pendere:quia amor non niſi æquali amore
comparatur,& perſoluitur,ſed maiorem dile
ctionem non potuit Chriſtus oſtendere ſpō
ſæ quàm pati,& mori pro ea,& facere eam
conſociam,& participem, & conſortem ſuo
rum meritorum, & fructuum eorum ; ergo
C ſponſa non poteſt recompenſare nec repen
dere vices tantæ dilectionis:niſi quod moria
tur pro Chriſto:vel eius præcepta,& volunta
tem obſeruet. Dicit ergo ſponſus. O ſponſa
non ſuperbias nec te extollas in ſuperbiam,
& faſtum,eò quòd poſita es in tā alto culmi
ne dignitatis,& copia bonorum, & delitia-
rum,& in tam proſpero ſtatu:quia hoc non
habes ex natura tua nec genere tuo : quia
ex Adam,& natura corrupta non habes niſi
malum puta mortem tam temporalem,q̃ æ-
ternam,& ab eis non traxiſti niſi oēm miſe-
riam,& infirmitatem,à me autem habes om
nem gratiam,& ſalutem:quia ſub arbore ma
lo ſuſcitaui te à morte peccati,& oı̄ miſeria.
Vnde malus eſt quædam arbor fructifera
excellens in fructu ſuper omnes arbores: ſi-
cut dixit ſponſa in cantico ſecundo. Sicut D
malus inter ligna ſiluarũ: ſic dilectus meus
inter filios. In hæbreo autem habetur. Sub
pomo ſuſcitaui te, & ideo per malum ſiue
pomum intelligitur arbor crucis:quæ protu
lit nobis fructus incomparabiles meritorũ,
ſub qua arbore crucis Chriſtus ſuſcitauit to-
tum genus humanum à morte æterna. Vn-
de ſicut Adam comedendo fructum prohi-
bitum ſub arbore ſcientiæ boni,& mali,præ-
cipitauit totum genus humanum in mortē :
vbi corrupta, & ſauciata fuit tota humana
natura mater noſtra. vnde trahimus origi-
nem,ita per oppoſitum Xp̄s ſeruando obe-
dientiam patris,guſtando in cruce amaritu-
dinem paſſionis,ſuſcitauit genus humanum
à morte æterna,& ſanauit ab omni infirmi-
tate,& miſeria. Ideo dicit Chriſtus:Sub arbo
re malo.i.ſub arbore crucis ſuſcitaui te,quia E
ſup.ibi.i.ſub arbore prohibita corrupta eſt ro
ta natura mater tua,& ibi.ſ.in paradiſo terre
ſtri ſub eadem arbore violata eſt natura ma
ter tua. nam voluntas,quæ ante erat libera
facta:violata per carnem, & ſenſualitatem
corruptam quaſi violatur,& cogitur violen
tia complacentiæ ad peccandum, & omne
nefas perpetrandum:quia manet prona ad
malum,& cum violentia, & difficultate fa
cit bonum:quia regnum cęlorum vim pati-
tur ꝑꝑ corruptionem naturæ,& violenti ra-
piunt illud. Et ideo quia iſta litera eſt tran-
ſpoſita,debet ſic ordinari in conſtructione.ſ.
quia ibi.ſ.in paradiſo terreſtri & horto deli-
tiarum ſub arbore prohibita tota natura ma
ter tua fuit corrupta:quando primi parentes
comederũt fructum prohibitum, & ibi fuit
violata.i.violenter expoliata genitrix tua oı̄ F
bus bonis gratuitis:qñ Adam volens deſcen
dere ab Hieruſalem in Hierico incidit in la-
trones:qui ipſum expoliauerunt,& ſauciaue
runt,& ſemiuiuo relicto abierunt,ideo ego
ſumens te ſuper humerum meũ ſuſcitaui te
ſub arbore crucis &c.quia ibi in arbore cru
cis germinaui fructus meritorum ad ſanādũ
vulnera tua,& ad ſuſcitandum te à pctō per
baptiſmum,& cætera ſacramenta. Itē aliter
pōt intelligi iſta litera, referendo ly mater
ad ſinagogam,& legē veterem, & gentilita-
tem,& ly genitrix tua,ad præſentem eccle-
ſiam.q.d. O ſponſa ego te ſuſcitaui ſub arbo
re crucis,& ibi in cruce corrupta, & mortua
& extincta eſt mater tua ſinagoga ſimul cũ
lege Moyſi:quia mecũ fuit crucifixa,& mor

tua,

A multas intelligit pſecutiones quas Xp̄s paſſus eſt in ſua peregrinatione ante mortem,& paſſionē:q̄a multas iniurias, & opprobria,& labores paſſus eſt:vt patet per totum diſcurſum euāgelicum,quæ quidem perſecutiones & labores nunq̄ potuerunt extinguere caritatem eius: nec retraxerunt eum ab incepto opere redemptionis. Item per flumina intelligit iram ſcribarū, & phariſæorū: & ptātem Pilati gerētis vices imperatoris. Sed nec iſta flumina potuerunt obruere,& proſternere illam caritatem:ergo fuit fortior,& firmior,& immobilior illa caritas Chriſti: q̄ quælibet turris vel domus ſita iuxta flumina:quia non eſt turris tam fortis ſita iuxta flumina: quin corruat ſi illa flumina exceſſiuè inundēt. Sed caritas Chriſti nūquam potuit corruere nec obrui per violentiam,& inundationem per
B ſecutionum ſcribarum, & ſacerdotū nec imperatoriæ poteſtatis quam Pilatus exercebat: quia mors, & paſſio Chriſti miniſtrata per eos non potuit retrahere Chriſtum ab ardore caritatis. Et ideo concludit Chriſtus ꝙ maiorem caritatem nemo poterat oſtēdere pro amico:quàm ipſe oſtendit pro nobis. nā non ſolum dedit pro nobis bona temporalia, & bona fortunę:ſed dedit pro nobis ſeipſum ad mortē,quia maiorē hac dilectionem nemo habet,vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Io. xv. Et ideo ſubdit:ꝙ ſi dederit hō omnem ſubſtātiam ſuam pro dilectione:quaſi nihil deſpiciet illam: q.d. non ſunt comparāda bona temporalia ad vitam hominis. Nā ſi homo dederit omnem ſubſtantiam ſuam.i. omnes diuitias, & bona temporalia pro dilectione vnius amici:quaſi nihil deſpiciet eam
C ſubſtantiā,& bona temporalia reſpectu illius qui dat ſeipſū, & vitā pro amico. quia multi dant, & offerunt bona tēporalia pro amico: ſed nolūt dare vitam ſuā nec mori pro eo:& ſic magis diligunt ſeipſos q̄ bona tēporalia, & amicū:quia pellē pro pelle:& cuncta q̄ hō habet dabit pro anima ſua:vt patet Iob.j. Sed Chriſtus omnia bona temporalia dedit pro nobis. quia pauper venit in hunc mundū,tā pauper voluit viuere: vt nos diuites faceret in ſuo regno: Item magis dilexit nos q̄ vitā ſuā:quia ſeipſū, & vitā ſuam obtulit ad mortē pro nobis: vt nos viuificaret, & à morte liberaret. Ex quibus patet qualiter caritas Xp̄i exceſſit omnia bona mundana,& omnem dilectionem aliorum,& ideo dicit:ꝙ ponamus [illegible] ſuam caritatem,& mortem,& paſſionē & eius nomen,& legem euangelicam in corde noſtro per affectum: & in brachio noſtro
D tāquā ſignaculum per operationē,& effectū. Hanc autem caritatem impertiuit Chriſtus martyribus ſuis: qui pro eo reddendo vice amoris paſſi ſunt carceres, & tormēta vſque ad mortem. Et ideo ſicut commendat ſuam caritatem erga nos: ita commēdat caritatē martyrum,& aliorū ſanctorū erga ſeipm. Sed forſan & improperat in hoc loco ingratitudinem malis prælatis, & Chriſtianis: qui ſaginati pinguedine,& copia bonorum tēporalium, quæ ex meritis Chriſti crucifixi poſſident,elati in ſuperbiā contēnunt Xp̄m,& bona ſpiritualia,& cōuertuntur ad tēporalia,quod forſan iam tunc prçuidens Salomon in ſp̄u prophetico iā in perſona Xp̄i improperat ingratitudinem malis Chriſtianis, & prælatis,& etiam regibus,& principibus,quia oīs poteſtas deriuatur à Xp̄o crucifixo: cui data
E fuit à patre in cęlo,& in terra. Matth. 28.

SOror noſtra paruula.
Et ubera non habet.
Quid faciemus ſorori noſtræ.
In die quando alloquenda eſt.
Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea
Si oſtiū eſt cōpingamus illud tabulis cedrinis.
Ego murus: & ubera mea ſicut turris,
Ex quo facta ſum coram eo quaſi pacē reperiēs

QVia ſuperius in prima parte huius cātici Xp̄s explicando bn̄ficia quæ nobis cōtulit,& caritatē quā nobis oſtdit, exhortatus ē ſponſam,vt redderet ſibi vices amoris,dicens. Pone me,vt ſignaculū ſup cor tuū &c. Nūc
F in hac ſecunda parte explicat quibus modis debet ſponſa ipſi reddere vices amoris. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ omnia præcepta caritatis reducūtur ad duo.ſ. declinare à malo,& facere bonū. Vnde Deus in lege veteri, & noua nil aliud quærit à nobis. iō ait per os Dauid pſ. 32. Declina à malo,& fac bonū. Et nil aliud Xp̄s quęrit à nobis niſi vt reddamus ipſi vices amoris. Sed q̄a nemo pōt declinare à malo niſi viriliter reſiſtat tentationibus mundi,& carnis,& diaboli. & nemo poteſt operari ſiue facere bonū, niſi exercendo opera miſericordiæ. erga proximū,& opera latriæ erga Deum. iō ſpōſus duo facit in hac parte. Nam primo exhortatur ſponſam: vt declinet à malo continuē

pugnando

A pugnando, & reſiſtendo mundo, & carni, & diabolo. Et hoc oſtendit, & præcepit metaphoricè: inquantū eccleſia eſt quoddam oppidum, & præſidium ſiue ciuitas bene munita: in qua fideles ſemper pugnant cōtra inimicos obſidentes, & infeſtantes eā. Secundò exortatur ſponſam ad bene operandū, & exercendum opera miæ erga proximū, & opera latriæ erga Deum: inquantū eccleſia eſt quædā vinea in qua omnes diuerſimodè laborāt pro vltimo præmio adipiſcēdo, & fructum paſſionis conſequendo, & lucrādo. Secunda pars erit ibi. Vinea fuit pacifico. Quātùm ad primum eſt aduertendū, quòd eccleſia nouiter conuerſa de populo gentili tempore Conſtantini dicta eſt paruula: eò ꝙ tūc erat nouitia in fide, & ideo dicebatur non habere mamillas ſapientiæ, & intelligentiæ

B ſacræ ſcripturæ: quia veniens nouiter ex ſuperſtitione gētiliū, & curioſitate philoſophorum nondum nouerat ſcripturas ſacras vtriuſque teſtamenti: nec aſcenderat ad arcem euangelicā veræ & ſapientiæ per Chriſtū ædificatā. Vnde ſicut dictum eſt in quarto cāti co. ſacra ſcriptura vtriuſq; teſtamēti, & intelligentia eius dicuntur duo vbera eccleſiæ: q̄ continuè propinant lac doctrinæ, & gratiæ ſacramentorū. Itē ibidē altitudo, & ſublimitas euāgelicæ intelligētiæ dicitur collū eccleſiæ, turris Dauid ædificata cum propugnaculis: ex qua pēdent mille clypei, & omnis armatura fortium. Eccleſiæ ergò dicitur habere vbera: inquantū habet ſapientiā euāgelicam, & gratiam ſacramentorum ad nutriēdos filios. & dicitur turris munita inquātùm eſt eleuata, & attingit ardua, & profunda, & habet arma ſapientiæ ad repellēdos in

C curſus inimicorum. quā quidē turrim Chriſtus, qui eſt ſapiētia patris, in eccleſia ædificauit. Vnde dicit Pro. 9. Sapiētia ædificauit ſibi domū: i. eccleſiā, & excidit colūnas ſeptē i. ſeptē ſacramenta ſuper, quæ ſuſtētatur ec. eccleſia. & ſeptē dona ſpūſſācti. ad defendendū eā, & miſſit ancillas ſuas. ſ. apoſtolos, & doctores, & prædicatores: vt ſimplices. & infirmos vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. & ſubdit. Si quis eſt paruulus veniat ad me. Ex ſupradictis patet, ꝙ eccleſia nouiter conuerſa de populo gentili tempore Cōſtantini paruula erat: quia nondū attigerat arcem ſapientiæ: quia nouiter erat vocata ad arcem per Syluestrum, & alios prædicatores, & ſic nondum ipſa habebat mamillas ad

propinandum lac cęteris: imo beatus Syluē- D
ſter, & cęteri prelati eccleſiæ propinabāt ipſi mamillas ad ſugendū. Cum ergo iſta ſponſa ſoror Chriſti tunc nouiter conuerſa eſſet paruula, & inermis, & infirma, & nouitia, nō habens mamillas lactis euangelici ad prębēdum cæteris, tunc ſponſus eius Chriſtus illicò poſt conuerſionem Conſtantini prębuit ipſi copiam doctorum ex nouiter conuerſis, ſicut fuerunt Chriſoſtomus, & Euſebius, & Atanaſius, & Baſilius apud Græcos, & Ambroſius, & Hieronymus, & Auguſtinus apud latinos: in quibus abundauit copia lactis; vnde omnes accepimus, & tunc illa ſponſa iam facta eſt prouecta, habens mamillas ſapientiæ. Item ipſe Chriſtus, qui eſt ſapientia, per eoſdem doctores ædificauit arduam, & munitiſſimam arcem in eccleſia ad tuendos fideles, & repellendos infidelium, & omniū E
inimicorum incurſus: nā omnes libri quos Auguſti. & cæteri doctores ſcripſerunt, non ſunt niſi quædam arma defenſiua ad tuēdos fideles contra inimicorum incurſus, & ſunt quædam vbera ad eoſdem nutriendos. Sed quia iſti doctores tanquàm ancillæ diuinæ ſapientiæ continuè clamitant, & vocāt paruulos, vt veniant ad arcem, vt ibi tueantur, & comedant panem, & bibant vinum, quod diuina ſapientia miſcuit in menſa: iū oportet, ꝙ iſta turris munita, & ciuitas altis mœnibus murata habeat oſtium, per quod introducat paruulos ad arcem, & ciuitatem, & ſic eccleſia dicitur arx, & turris, ardua, & altiſſima habēs lac ad nutriendū, & propugnaculas ad defendendū, & oſtiū ad introducendū fideles, & paruulos ad arcem: quæ omnia data ſunt eccleſiæ per ſpōſum eius. Et hoc eſt F
quod intendit dicere Salomon in hac parte. vnde ait ſponſus ad angelos ſodales ſuo. Soror noſtra eccleſia. nouiter conuerſa de populo gentili, quam nouiter nobis in coniugium ſociauimus, paruula eſt, & nouitia in fide. Ideo mamillas lactis intelligentiæ noui ac ve. teſt. nondum habet, quia non fuit nutrita, & lactata niſi curioſitate philoſophorū, & ſuperſtitione idolorum. Quid ergo faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquēda eſt. ſ. quando erit de fide, & intelligentia ſacrę ſcripturæ interoganda, & ad diſputandum contra hęreticos vocanda, & ad expugnandos, & extirpandos, & eliminādos eos ab eccleſia conciuanda? quaſi dicat, oportet vt ipſi prębeamus auxilium, & ex paruula,

c 3 &

A & inermi faciamus eã magnã,& fortẽ, & altam,& muniamus eam altis muris,& mœnibus,& turribus,& propugnaculis,& ideo (ſi pro quia)quia murus eſt.i.quia eã muris, & mœnibus muniuimus, & ſepſimus , ædificemus ſuper eam propugnacula argentea .i. imperatores , & principes ad defendẽdũ eccleſiã armis ſæcularibus contra incurſus infidelium,vt illi,qui ante erãt eccleſiæ perſecutores , & impugnatores ,ſint eius defenſores,& fautores,vt imperatores, & reges terræ . qui propter idola perſequebantur ante chriſtianos , nunc ad fidem conuerſi deleãt idola propter Chriſtũ , & fabricent nouiter eccleſias in honorem Chriſti,& tẽpla idolorum in eccleſias Chriſti faciant conſecrari . Item ſi pro quia oſtium eſt.i.feci eã oſtium, vel feci oſtium in ea ad introducendos B fideles ad arcem eccleſiæ,& mœnia ciuitatis: iõ compingamus,& cõiugamus, & claudamus illud tabulis.i.portis cedrinis.i. faciamus ipſi portas cedrinas : qui ſunt doctores, & prę lati,& miniſtri eccleſiæ: qui introducũt paruulos,& ſimplices in eccleſia per eccleſiaſtica ſacramenta.Vnde doctores,& prædicatores vocant paruulos ad arcẽ ſuis ſcriptis , & prędicationibus:ſed prælati,& miniſtri , & ſacerdotes introducunt eos per oſtium,miniſtrando eis eccleſiaſtica ſacramenta.Et nota, ꝙ plati,& doctores,& miniſtri eccleſię dicuntur portę eccleſiæ inquantum introducunt bonos in eccleſiam , & excludunt malos ꝑ eccleſiaſticam poteſtatem : ſed dicuntur portę cedrinæ quò ad quatuor proprietates, & conditiones,quas debet habere omnis bonus prælatus , & miniſter eccleſię, ſicut C habet cedrus . Nam quatuor proprietates habet cedrus. Primò eſt arbor altiſſima ſuper omnes alias.Secundò,ꝙ eſt odorifera . Tertiò incorruptibilis , & immunis ab omni tinea.Quartò,quòd fugat,& interficit ſerpentes,& omne animal venenoſum fugat. Has ergo quatuor proprietates debet habere omnis bonus prælatus,& miniſter eccleſiæ . Primò,ꝙ ſit altus in ſcientia ſacræ ſcripturę, vt ſciat inuigilare ſuper gregem , & vocare paruulos ad eccleſiam per ſacram doctrinã. Secundò,ꝙ redoleat fragrãtia , & odore uirtutum,& bonæ famæ,& vitæ:vt nõ ſolũ verbo,ſed potius exemplo vitæ diſcant,& ſequãtur ipſum ſimplices,& minores.Tertiò,ꝙ ſit incorruptus , & mundus ab omni vitio ne alios inficiat.Quartò,quòd habeat eccleſiaſticam poteſtatem:vt per eccleſiaſtica ſacramenta omne venenũ peccatorũ extinguat, D & hæreticos,& obſtinatos , & incorrigibiles mucrone excõmunicationis excludat. Tales ergo prælati,& eccleſię miniſtri dicũtur portæ cedrinę ipſius eccleſiæ. Sed omnia munera,& bona ſpũalia ſupradicta recepit eccleſia à Chriſto ſpõſo ſuo poſt conuerſionẽ magni Conſtantini , quia tunc facta fuit turris altiſſima,& munita,& inexpugnabilis, & ſecura,ideo dicit ſponſa.Ego murus. i.facta ſũ murus,& ciuitas,& turris bene murata , & vbera mea facta ſunt ſicut turris , quia prę lati non ſolum nutriunt fideles lacte ſacramẽtorum,& doctrinæ ſacræ ſcripturę,ſed etiam defendũt fideles,& eccleſiam contra hæreticos,& ſic non ſolum ſunt vbera ad lactãdũ: ſed turris ad defendendum:qui per eãdẽ doctrinam nutriunt,& defendũt fideles, & paruos E contra magnos hæreticos, & infideles . Et omnia iſta habui reperiens quaſi pacẽ coram eo,ſ.ſponſo meo Chriſto per conuerſionem Conſtantini,& aliorum imperatorum, & regum,quia ex quo facta ſum libera corã eo quaſi pacem , & quietem reperiens , liberata ex pręteritis perſecutionibus, & afflictionibus , ego iam ſum murus.i.ciuitas bene murata , & munita , & vbera mea facta ſunt turris altiſſima , & fortis , & pręſidium munitiſſimum.Et nota,ꝙ notãter dicit, quia ſi pacem reperiens , quia licèt iſta ſpõſa reperit pacem quieſcẽdo à perſecutione idolatrarum,& gentilium,tamen non quieuit ſimpliciter,& abſolutè ab omni pugna , & perſecutione : quia paulò poſt Conſtantinũ incidit in perſecutionem hęreticorum maximè Arrianorum,quę perſecutio fuit ſæuiſſi- F ma,& atrociſſima per vandalos in Africa , & per Gotos in Europa.ſ.Italia,& Hiſpania, & per Conſtantinũ imperatorẽ,& Iuſtinã in Italia,& Græcia , vt patet in eccleſiaſtica hiſtoria . Sed poſtea ſurrexit ſecta Mahometica,quę atrocius,& vehementius vexauit , & continuè infeſtat eccleſiam,& ſic eccleſia tãquã turris muniſſima ſemper pugnat contra inimicos.Vlterius eſt aduertẽdum, ꝙ tota iſta particula poteſt intelligi, & exponi moraliter , & myſticè referẽdo ad naturam corruptã.Vnde ſupra dixit ſpõſus,ꝙ tota natura mater noſtra fuerat corrupta quò ad ſẽſualitatẽ , & potẽtias naturales ſub arbore ꝓhibita,& ꝙ ibi fuit violata.i.ab omnib. bonis gratuitis , & habitibus originalibus

violenter

A violenter expoliata, & ſic manſit prona ad
omne malum,& inepta ad bonum faciendũ
& ſic manſir paruula , & infirma non habẽs
mamillas ad eliciendũ ex ſe lac alicuius bo-
ni operis,& manſit imbellis,q̃a diabolus , &
aper de ſylua deſtruxerar ſepem , & murum
eius.Et ideo ipſe reſiſtere nõ poterat diabo-
lo , nec mundo , nec carni : niſi per gratiã
Xp̃i,& eius ſacramenta muniretur,& armare
tur.Et ideo Chriſtus reperiens eã ſicut par-
uulam,& expoliatam,& inermem,& imbellẽ
muniuit eam muro ſacramentorũ,& armis
virtutum.Et hoc eſt,quod dicit.vnde ait ſpõ
ſus de ſponſa,ꝙ ſponſa,& ſoror noſtra.ſ.tota
humana natura,& quælibet anima , paruula
eſt de ſe in fortitudine,& non habet de ſe ma
millas nec aliquod bonum ſpirituale : eo, ꝙ
in natura fuit corrupta,& omnibus bonis ex
B poliata. Quid ergo faciemus ſorori noſtræ
in die quando alloquenda , & impugnanda
eſt ab inimicis,ſ.carne,& mundo,& diabolo
q.d.oportet,quod muniamus, & roboremus
eam per gratiam , poſtquàm nil boni habet
ꝑ naturã.Iõ ſi murus eſt,muniamus eã mu-
ro fidei,& ſpei , & caritatis , & poſtquam ſic
fuerit muratus, ædificemus ſuper murũ eius
propugnacula argentea donorũ ſpiritusſan-
cti,& omniũ moraliũ virtutũ,& ſi eſt oſtiũ :
i.quia fecimus oſtium in ea, per quod intra-
mus ad eã per baptiſmũ , tunc impingamus;
& claudamus eã tabulis.i.portis cedrinis hu-
militatis,& deuotionis,& bonæ vitæ,& ſãctę
cõuerſationis,tũc anima deuota ſic muro virtutũ munita dicit.Ego ſũ murus.i.bñmurata
& roborata,ex quo facta ſũ pacẽ reperiens.
i.poſtq̃ per Chriſtum , & eccleſiaſtica ſacra-
C menta ſũ Deo pacificata,& reconciliata .

Vinea fuit pacifico,in ea, quæ habet populos.
Tradidit eam cuſtodibus.
Vir affert pro fructu eius mille argenteos.
Vinea mea coram me eſt.
Mille tui pacifici, & ducẽti his qui cuſtodiunt fructus eius.

HAec eſt ſecunda particula tertię par-
tis huius decimi cãtici,in qua rex Sa
lomon oſtendit,ꝙ ſponſa nõ ſolùm
obligatur ad reſiſtendum malo , &
declinãdũ à malo,pugnãdo cõtra mundũ,&
carnem,& diabolum,& membra eius,q̃ sũt
hæretici,& praui homines, & infideles , ſed
adhuc obligatur facere bonum erga Deum
& proximum , vt reddat ſponſo vices amo- D
ris . Et ideo ſicut in ſuperiori particula pro-
bauit ſiue monuit ſponſus qualiter ſponſa
ſemper contra hoſtes debet pugnare, & hoc
inquantùm eccleſia eſt quædam ciuitas mę-
nibus,& muris munita, in qua continuè pu-
gnant fideles:Ita in hac particula monet, vt
ſponſa ſemper laboret operando , & facien-
do bonum,inquantùm eccleſia eſt quædam
vinea,in qua fideles continuè laborant diuer
ſimodè vnuſquiſque in ordine ſuo , & dicit,
ꝙ iſta vinea non eſt ſita in loco arcto , ſed
eſt toto orbe diffuſa in ea parte, & regione ,
quæ habet populos.i. vbicunque ſunt popu-
li , & in omni parte mundi habitabili ibi eſt
iſta venia Chriſti regis pacifici. Er dicit , ꝙ
iſtam vineã toto orbe diffuſam tradidit cu-
ſtodibus cuſtodiendam, & cultoribus exco-
lendam . Nam primò ipſe Chriſtus rex pa E
cificus plantauit iſtam vineam in terra pro
miſſionis in illo collegio apoſtolorum,& di
ſcipulorum.& iuſtorum vtriuſque ſexus , vt
dictũ eſt in cantico tertio,& quinto. Et poſt
ea rigauit eam ſanguine ſuo : vt dictum eſt
in cantico ſexto,poſtea tradidit eam apoſto
lis , qui ipſam vineam per totum orbẽ ſuis
prædicationibus ampliarunt,& ſuo ſanguine
rigarunt.Et ſic iſta vinea produxit ſuos pal-
mites ab Hieruſalem vſque ad terminos or-
bis terrarum pſalm.71.& 76 . quia in omnẽ
terram exiuit ſonus eorum , & prædicatio
apoſtolorum , & in fines orbis terræ uerba
eorũ pſ.17.& ad Ro.10.Et ſic iſtã vineã cõ
tinuè ampliarunt & roborarunt prælati, qui
fuerunt ſucceſſores apoſtolorum, & robora
runt eam martyres , & cæteri fideles multo
labore.Sed iam fuit perfectè ampliata,& cõ F
firmata,& pacificata per conuerſionem Cõ
ſtantini,& tunc Chriſtus non ſolùm tradi-
dit eam prælatis ad cuſtodiendum ſpiritua-
liter , ſed etiam imperatoribus,& regibus,&
principibus Chriſtianis ad regendum, & cu-
ſtodiendum temporaliter , & cęteris fideli-
bus excolendam,vt vnuſquiſque in ſuo or-
dine laborarer in hac vinea . Et ſic non ſo-
lùm poſuit cuſtodes , ſed etiam cultores,vt
excolerent & laborarent in ea dum dies eſt,
antequàm veniat nox , in qua nemo pote-
rit operari.Ioannis nono.Et ſic omnes la-
borant in hac vinea vſque ad ſero, & veſpe
ram mundi.Matthęi vigeſimo. ut unuſquiſ-
que colligat fructum, & recipiat denarium
in fine laboris , vt patet ibidem . Et ideo
dicit

A dicit, quòd vinea fuit pacifico, ideſt ipſi Chriſto,qui omnia pacificat in ſanguine ſuo, & attulit pacem mundo, in cuius natiuitate cantarunt angeli. Gloria in excelſis Deo. Lucæ ſecundo. Iſti ergo pacifico fuit quędam vinea, quam ipſe plantauit in ea regione,& parte mundi,quæ habet populos, ideſt vbicunque ſunt populi,& tradidit,& commiſit eam cuſtodibus, ideſt prælatis, & regibus cuſtodiendam,& cultoribus, ſcilicet omnib. fidelibus chriſtianis excolendam. unde ſicut omnes prelati, & principes mundi ad cuſtodiendam, & regendam hanc vineam vnuſquiſque in ſuo ordine ſunt per Chriſtum conſtituti, ita omnes fideles ſunt ad laborandũ vnuſquiſque in ſua hora. & ætate vocati, & deputati: & ſic tradita eſt cultoribus,& cuſtodibus. Vnde nota,ꝙ ptopter tria Chriſtus di-

B citur pacificus. Primò quia duo teſtamenta, nouum, ſcilicet & vetus per ſeipſum adunauit, & concordauit, & tanquam terminus cõis utriuſque teſt.fuit ſcilicet finis vnius, & principium alterius.Secũdò quia per ſanguinem ſuum nos Deo patri reconciliauit,& pacificauit.Tertiò quia duos populos.ſ.Iudaicũ & gentilem ſub vna fide, & eccleſia congregauit, & pacificauit,& ideo dicit. Vinea fuit pacifico in ea.ſ.eccleſia, quæ habet populos, ſ.duos ſub vna fide coniunctos. ſ. Iudaicum cum gentili, iõ dicitur princeps pacis. Iſa.9. Sed ſicut apoſtoli ampliauerunt iſtam vineã per totum orbem, & ditauerunt eam bonis ſpiritualib.ita poſtea Conſtantinus,& reges, & principes chriſtianorum dotarunt,& ditarunt eam bonis temporalibus. Nam primò Conſtantinus illicò poſt conuerſionẽ conſe-

C crauit palatium ſuũ in eccleſia ſaluatoris iuxta portã Lateranã,& poſtea ædificauit duas baſilicas in honorẽ apoſtolorũ Petri,& Pauli, & donauit eccleſiæ vrbem Romã cũ toto patrimonio adiacenti: & 72. ciuitates in Italia cum multis aliis oppidis. Et relicta Italia elegit ſibi ſedem apud Conſtantinopolim in Græcia, & ſic exemplo eius multi reges, & principes facti chriſtiani, aut templa idolorum in eccleſias conſecrauerunt: aut nouas eccleſias in honorem Chriſti ædificauerunt: & eas ampliſſimis donis, & muneribus dotarunt, & ornarunt. Totum hoc autem fecerunt putantes per bona temporalia merita paſſionis Chriſti adipiſci, & participare, & quaſi emere fructus huius vincę. Ideo dicit Chriſtus, quod vir, id eſt Conſtantinus, & quilibet alius rex aut princeps catolicus, D & deuotus chriſtianus, affert Chriſto mil le argenteos pro fructu huius uineæ emendo,& adipiſcendo. Et ponitur numerus determinatus pro indeterminato magno numero: quia multa millia nummorum, & talentorum, & ponderum argenti obtulit, & expoſuit Conſtantinus, & alij reges pro fructu huius vineæ acquirendo. quia inæſtimabile fuit pretium quod Conſtantinus largitus eſt eccleſiæ cum ipſi tradidit urbem Romam, quæ erat caput mundi & hoc cum ſuo adiacenti patrimonio, & ſic eſt dicendum de cæteris regibus, & principibus chriſtianorum. Sed ne quis putaret, quòd poſtquàm Chriſtus tradidit iſtam uineam ſupradictis cuſtodibus tuendam, & regendam in abſentia ſua poſt aſcenſionem: quòd propter hoc ceſſauerit ab eius cura, & cuſtodia, nec amplius intenderit in eius tutela, E ideo ſubdit: Vinea mea coram me eſt: id eſt ſemper eſt ante oculos meos: & inuigilo ſuper eam: quia prnicipaliter cuſtodio eam rogando patrem ne deficiat fides Petri Lucæ vigeſimoſecundo. quia niſi dominus cuſtodierit ciuitatem: fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. quia ſemper mitto angelos, meos ad docendos prælatos, & populos eos docendo, & auiſando ut præcaueant futura pericula, & etiam ad exterminandos inimicos, & Sarracenos, ut ſæpius compertum eſt, vt patet, & legitur in hiſtoriis Hiſpanię, & in hiſtoria Hieroſolymitana. Ex quibus patet quòd hæc vinea ſemper eſt coram Chriſto ad cuſtodiam. Deinde cum dicit, Mille tui pacifici, & cętera explicat diuerſitatem meritorum, & præmiorum laborantium in hac vinea. Ad cuius intelle- F ctum eſt aduertẽdum, ꝙ præſens eccleſia reſpectu futuræ quandoque in ſacra ſcriptura dicitur ager in quo ſeminamus,Sed futura eccleſia dicitur horreũ, in quo reponimus fructus gloriæ,quos hic ſeminamus per gratiã. quia hic ſeminamus temporalia, ut colligamus ſpiritualia,& ideo dicit apoſtolus. 2. ad Cor.9. quòd qui parcè ſeminat in hoc agro huius eccleſiæ parcè metet pro alio ſeculo. & qui ſeminat in benedictionibus.i.abundantia, de benedictionibus, i. abundanter metet in alio ſæculo. Item præſens eccleſia quãdoque in ſacra ſcriptura dicitur vinea, in qua omnes laboramus per gratiam plantando,& colendo:ut colligamus fructus gloriæ

in

A in alio ſeculo. Ideo dicit apoſtolus.j.ad Corinth. 2.ꝙ qui plantat, & qui rigat in hac vinea vnum ſunt: vnuſquiſque autem propriā mercedem accipiet ſecundùm laborem ſuū. Hoc idem patet Matth.20. de illis qui per totam diem loborarunt in hac vinea:in ſero aūt acceperunt denarium pro mercede. Ex quibus patet: ꝙ totum tempus huius vitæ, & vineæ eſt tempus laborandi, & colendi & lucrandi & merendi:& tempus eccleſię futuræ eſt tempus metendi,& colligendi, & pręmiandi, & fruendi. Hic ergo laboramus: ut ibi colligamus, & metamus, & præmiemur, & fruamur, & hic negotiamur,vt ibi otiemur, & ſatiemur, & quieſcamus. Eſt verùm ꝙ ſecundùm menſuram, & quantitatē meritorum laboris huius vitæ erit ibi quanritas & menſura fructus, & præmiorū:quia vnuſ-

B quiſque propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. vt inquit apoſtolus. Et ideo dicit ſaluator, Matth.13.ꝙ ex illo agro quidam collegerunt fructum triceſimum:quidem ſexageſimum: quidam autē centiſimum, prout quis magis aut minus laborauit. Sed quia Chriſtus verus Salomō & pacificus plus laborauit in hac uinea quā oēs cæteri: iō abſq; proportione maius pręmium, & maiorem numerum fructuum, & præmiorum collegit, & meruit colligere ex hoc uinea:quia eam primò plantauit & excoluit:& tandem proprio ſanguine rigauit, & augmentauit. Pòſt Chriſtum autem magis laborarunt in hac uinea apoſtoli & martyres, quàm doctores: & magis doctores quā eremitæ, & cæteri confeſſores, & magis religioſi quàm coniugati. ergo ſi fideles coniu-

C gati merentur fructum triceſimum,tūc religioſi boni merentur ſexageſimum, & doctores centeſimum,& apoſtoli, & martyres ducenteſimum, & per conſequēs Chriſtus qui primò uineam plantauit, & ſangnine ſuo rigauit: meretur milleſimum imo infinitum: & ideo ſedet à dextris. i.in potioribus bonis patris. Et ideo Deus pater tanquàm iuſtus, & principalis iudex, & diſpenſator præmiorum, dicit ad Chriſtum inquantùm homo eſt. Mille tui pacifici, & ducenti his qui cuſtodiunt fructum eius. vnde ly tui eſt genitiuus caſus huius pronominis tu.i. mille fructus meritorum, & præmiorum erunt tui Chriſti pacifici. In hebræo autem habetur Mille tibi Salomoni.i. pacifico & tunc eſt litera magis plana. quaſi dicat. Deus pater: Mille fructus meritorum dabuntur tibi pacifico, D qui plantaſti hanc vineam, & rigaſti eam ſanguine tuo, & per conſequens, quia plus laboraſti: ſed ducenti fructus meritorū in præmium dabuntur his.ſ.prælatis,& principibus.qui cuſtodiunt fructum eius, & ponitur vtrobiq; numerus determinatus pro indeterminato. Nam Chriſtus plantatione, & rigatione huius vineæ infinitum numerū meritorū adeptus eſt:non ſolum pro ſe, ſed etiā vt poſſet membris ſuis diſpenſare, quia ſemper ſucceſſiuè diſpenſat merita ſuæ paſſionis, quæ collegit ex hac vinea. tamen nunq̄ explentur eius merita, nec deficiunt. merita aūt quæ dantur cuſtodibus ex vinea ſunt finita. Sed cauſa quare ſunt ſub numero ducentenario iſta merita menſurata, eſt iſta. Nā dicit Saluator Mat. 13. quòd ex illo agro per Chriſtum ſeminato quidam collegerunt fru E ctum triceſimum, ſicut fuerunt, & ſunt omnes iuſti coniugati,& quidam ſexageſimū, ſicut ſunt virgines, & continentes, & religioſi, & quidam centeſimum. ſicut ſunt martyres.Sed quia prælati, & paſtores habent duplicē laborem in hac vinea, quia ſimul ſunt cultores,ſicut cæteri, & vltra hoc ſunt cuſtodes in vigilando ſuper gregem, ipſum prædicationibus,& ſacramentis eccleſiaſticis paſcendo,& nutriendo:ideo colligunt duplicē fructum ex hac vinea:nam ſi cæteris dantur centum fructus meritorum: ergo cuſtodib. & prælatis in duplo laborantibus dabuntur ducenti,& hoc eſt quod intendit dicere.Sed adhuc reſtat magnum dubium. Nam ſi Xp̄s tunc collegit mille. i. innumerabiles fructus meritorum ex hac vinea: quando pro nobis paſſus eſt, & eam plantauit, ſed poſtea cuſtodes, & cultores colligunt continuè hos F fructus ſecundùm quantitatem laborum: quæritur an Chriſtus poſt paſſionem, & aſcenſionem ſuam colligat fructus huius vineæ ſimul cum cuſtodibus, & cultoribus? Ad hoc reſpondetur, ꝙ ſemper continuè Chriſtus colligit fructus huius uineæ, & iſta vinea parit ipſi fructus nouos. Ad cuius intellectum eſt notandum,ꝙ omnia bona quę fiunt in hac vinea: tàm per cultores quam ꝑ cuſtodes,pariunt triplicem fructum, & hoc triplici,& diuerſo reſpectu eò, quòd omnis bona operatio iuſti cedit in triplex bonum, & triplicem fructum. Nam eleemoſina q̄ facit,vnuſquiſque iuſtus amore Chriſti, cedit in fructum latriæ reſpectu Chriſti, quia

offer

A offertur ipſi in latriam,& cedit, & parit fructum miſericordię reſpectu proximi, inquantùm ſubuenit ipſi, & releuat ipſum à miſeria,& parit fructum meritorum reſpectu largientis, & facientis eleemoſinam. Item bona quæ faciunt prelati,& ſacerdotes in eccleſia exercendo,& miniſtrando ſacramēta, & celebrando diuina officia, & orationes, primò pariunt Chriſto fructum latriæ inquantùm illa acceptat in ſeruitutem,& latriam ſibi gratam. Secundò pariunt toti populo fructum gratiæ. Tertiò pariunt prælato fructum meritorum, quia duplicem fructū colligit propter duplicem laborem. Item bonus prælatus,& prædicator,& religioſus triplicem fructū parit in bene viuendo, & operãdo. Nã primò parit Chriſto fructum latriæ. Secundò parit ſibi fructum meritorū.

B Tertiò parit cuilibet proximo, & toti populo fructum boni exempli, quia propter exēplum eorum omnes videntes, Deum glorificant. Ideo dixit ſaluator oĩbus prælatis, & religioſis. Matth. quinto. Sic luceat lux veſtra corā hominibus,vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrū,q in cœlis eſt. Per oppoſitum autem mali prælati, & ſacerdotes,& religioſi malè viuendo, primò offendunt Deum. Secundò occidūt animam ſuam. Tertiò ſcandalizant populum. Ex quo patet qualiter non ſolùm cultores, ſcilicet populus,& prælati cuſtodes,ſed etiã Chriſtus ſemper,& continuè colligit fructus ex hac vinea, quia continuè colligit latriã, quæ conſiſtit in tribus bonis, ſcilicet in adoratione, & oratione, & oblatione,& continuè colligit numerum electorum ex hac vi

C nea. Et ideo multò plures fructus colligit Chriſtus ex hac vinea quàm omnes prælati ſimul,& cuſtodes, & ideo Deus pater arbiter, & iudex dicit, Mille fructus dabuntur tibi pacifico ex hac vinea,& ducenti his, qui cuſtodiunt fructum eius. Tacet autē de cultoribus, quia ſi cuſtodibus danīur ducenti, ſignum eſt,quòd cultoribus dimidio labore laborantibus dabuntur centum fructus, aut ſexaginta,aut triginta, vnicuique ſecūdum quantitatem ſui laboris,vt patet Matth. 13. Et ſic patet qualiter cultoribus debetur centeſimus fructus huius vineę, & cuſtodibus ducenteſimus, ſed Chriſto plantatori debetur milleſimus. Item cuilibet cultori huius vineę debetur centeſimus fructus, ſcilicet præmium eſſentiale per diuinam viſionem. ſed martyribus, & doctoribus, & prælatis,

D qui fuerunt ampliatores, & cuſtodes huius vineæ,debetur fructus duplex. ſ. ducenteſimus,quia vltra præmium eſſentiale debetur ipſi aureola tanquàm præmium accidētale. Chriſto autem plantatori debetur fructus milleſimus,ideſt plenitudo omnium meritorum, & præmiorum ad diſpenſandum. Et ſic ſedet à dextris,ideſt in potioribus bonis patris.

QVæ habitas in hortis.
Amici auſcultant te.
Fac me audire uocem tuam.
Fuge dilecte mi,
Et aſſimilare capreæ hinnuloq; ceruorū ſuper montes aromatum.

E HAec eſt quarta,& vltima pars huius decimi cantici,in qua ſponſus vocat,& appellat ſponſam ad recipiendum præmium vltimatum ſui laboris, & peregrinationis, qđ eſt præmium gloriæ. Vnde poſtquàm ſuperius vocauit eam ad laborandum in vinea: ex qua collegit fructus meritorum: tunc finaliter uocat eam ad quietem in patriam cęleſtem: vt ibi recipiat vltimatum finem, & præmium beatitudinis, & colligat fructus gloriæ. Ad cuius intellectum eſt primò notandum, ꝙ iſta ſponſa tria petiuit in primo cantico dum erat in ſtatu veteris teſtamenti. Nam primò petiuit oſculari à ſponſo: ſecundò trahi, tertiò introduci in talamum ſiue cellaria eius. Sed plebs gentilis idololatria denigrata petiuit alia tria,ſcilicet cum ſpōſa Iſraelitica ſociari,& paſci, & ſub vmbra ſpōſi quieſcere ſimul cū illa, quæ omnia cōpleuit

F ſponſus. Nam primò iam oſculatus eſt ſpōſam Iſraeliticam per incarnationem ex ea carnem ſumendo. Secundò iam traxit eam & vocauit per prædicationem, & iam introduxit eam in cellarium gratiæ per mortem, & paſſionem, & eccleſiaſtica ſacramenta, vt patuit à cantico ſecundo vſque ad ſextū & ſeptimum incluſiuè. Item iam compleuit petitionem plebis gentilis: quia iam vocauit eam per apoſtolos, & dealbauit eam, à nigredine idololatriæ, & ſociauit eam cum plebe Iſraelitica ſub vna eccleſia, & pauit eam eodem pabulo gratiæ ſacramentorum, & doctrinæ, & fecit eam quieſcere ſub vmbra ſuæ protectionis, & quietis, & introduxit eam in cellam vinariam, & in vi-

A neam eccleſiæ, vt patet ab octauo cãtico vſque ad decimum incluſiuè. Poſtquàm autẽ ſponſus compleuit petitionem ſponſæ quò ad omnia, quę pertinebant ad gratiam, nũc in calce totius libri, & in fine cantici vocat eam ad cellarium gloriæ, ideſt in patriam cœleſtem, vt introducat eam ad vltimas nuptias, & ad talamum, & amplexum gloriæ, & paſtum vltimæ, & æternæ fruitionis ſuper mõtes aromatum, quod complebitur in die iudicij quò ad vniuerſam eccleſiam, & completur particulariter in fine cuiuſlibet iuſti. Vocabit ergo ſponſus ſpõſam in nouiſſimo die ad recipiendum fructus gloriæ, dicens. Quæ habitas in hortis amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam.

Ad cuius intellectum eſt notandũ, ꝙ dũ Chriſtus fuit peregrinatus in carne mortali
B in hac via, ipſe loquebatur familiariter cum ſponſa prędicando, & miracula faciendo, & ipſa loquebatur cum ſponſo petendo neceſſaria: quia Magdalena familiariter loquendo ab ipſo petiuit veniam ſuorum peccatorum, & ſic omnes infirmi familiariter loquẽdo petebant ſanari ab eo, & omnes apoſtoli, & diſcipuli familiariter loquendo cũ Chriſto petebant doceri ab eo, & ideo dicebat ſponſo in cantico tertio. Dilectus meus loquitur mihi, & ego illi. Sed poſtea aſcenſionem iam ſponſus non locutus eſt ſponſæ familiariter, & perſonaliter, niſi per amicos angelos mediantes, & hoc durabit vſque ad ſecundum aduentum in nouiſſimo die, quãdo nobis loquetur, poſt quod erit iudicium, & tũc introducet ſponſam ad vltimas nuptias, ſcilicet gloriæ, & ibi ſponſa perſonaliter loque-
C tur ſponſo verba laudis, & ſponſus gaudebit ſuper ſponſam, & abſque medio perſonaliter audiet vocem ſponſę. Vnde eccleſia, per tria genera amicorum loquitur ſponſo pro ſtatu iſto. Nam primò loquitur ipſi per angelos, qui reuelant ſanctis hominibus, & perfectis voluntatem Dei per viſibiles apparitiones, auiſando eccleſiam de periculis futuris: vel reuelando nobis ſecreta myſteria. Vnde Angelus domini extraxit Petrum de carcere, & angeli reuelarunt apoſtolis propinquam ruinam Hieruſalem monentes eos vt recederent inde, vt patet in eccleſiaſtica hiſtoria, & ſic angeli ſunt mediatores inter ſponſam, & ſponſum, prout fuit figuratũ in viſione Iacob, qui videbat angelos deſcẽdentes de cœlo, & aſcendentes per ſcalam. Gen. 28. Et ſic dicit Hieronymus ſuper Mat- D
thæum, quod angeli deferunt orationes noſtras apud Deum. Et ita etiam dicitur in canone miſſę. Supplices te præcamur omnipotens Deus, iube hæc perferri per angelum tuum in ſublime altare tuum. Et ſic patet qualiter angeli ſunt mediatores inter ſponſam, & ſponſum. Secundò ſunt mediatores ſancti qui in patria ſunt. Nam quia nos ſumus indigni exaudiri, ideo interponimus virginem matrem Chriſti, & omnes alios ſanctos, vt intercedant inter nos; & Chriſtum ſponſum: ideo dicimus. Sãcta Maria ora ꝓ nobis, & Sancte Petre ora pro nobis. Tertiò ſunt mediatores Chriſti ſacerdotes qui audiunt peccata noſtra per ſacramentum cõfeſſionis. Ex quibus patet, quod ꝓ ſtatu iſto ſponſus non audit ſponſam familiariter, niſi per amicos ſuos, ſcilicet Angelos, & ſanctos; E
& ſacerdotes tanquàm per mediatores. Sed poſt diem iudicij, quia nulla erit miſeria: nulla neceſſitas: ideo non erit opus interceſſione nec aliquo mediatore. Sed liberata à miſeria huius mundi ſponſa Deum facialiter videbit, & facialiter eum in ſęcula ſęculorum abſq; aliquo medio laudabit; & eo fruetur. Et hoc idem præſtabitur vnicuiq; iuſto: quoniam ab hoc mortali vita ad aliam vitã immortalem transferetur. Et hoc eſt, quod dicit ſponſus in fine huius cantici. Vnde ait, ò ſponſa quæ habitas in hortis eccleſiæ militãtis offerendo mihi fructus latriæ, & laborando in vinea, amici mei, ſcilicet angeli, & ſancti, & ſacerdotes auſcultant te, & audiunt vocem tuam tanquàm mediatores per me deputati, & ipſi deferunt mihi vota tua tanq̃ interceſſores, ergo veni ad patriam cęleſtem F
& recipe fructum vltimæ beatitudinis, & fac me in patria audire perſonaliter vocem tuã .ſ. ſimul cum angelis me in ſecula ſeculorũ laudando, hoc autem dicit ſponſus, quia ibi in patria ceſſabunt oblationes, & ſacrificia, & ceſſabit omnis labor, ſed ſolùm vocabitur Dei laudibus, vt inquit Auguſt. 22. de ciuit. Dei capit. vltimo. Quia beati qui habitant in domo tua domine in ſecula ſeculorum laudabunt te pſal. 83. Vlterius eſt notandum, quòd duplices nuptias celebrauit Chriſtus cum eccleſia ſponſa ſua. Primæ fuerunt nuptiæ redemptionis, & incarnationis, & myſticę vnionis, & ad has vocauit ſponſus ſponſam in primo aduentu. Secundæ nuptiæ dicuntur nuptiæ glorificationis: ad

quas

A quas vocabit Chriſtus ſpōſam ſuā in ſecundo aduentu.ſ. de quibus dr̄ Apo. 19. Gaudeamus,& exultemus quoniā venerūt nuptię agni,& vxor præparauit ſe. Et hoc oſtēdit Salomon in calce,& fine totius libri. Nā poſt quā Xp̄s per ſupradicta decē cātica vocauit ſponſam ad primas nuptias dicēs. Veni de libano ſponſa mea, & celebrauit cum ea nuptias redemptionis dicens: Venite amici, & comedite &c. & ornauit eam ornamētis grę, vt patuit cantico quinto,& nono, ideo in fine huius libelli vocat eā in ſecūdo aduentu ad nuptias glorificationis dicens. Quæ habitas in hortis &c. Deinde ſponſa prębet ſponſo ſpontaneum aſſenſum cum dicit. Fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ hinnuloq; ceruorum ſuper montes aromatum. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ iſta ſponſa in
B ſtatu ve.teſt. petebat trahi à Chriſto, & currere in odorem vnguentorum eius: ſed quādo venit Chriſtus in carnem effudit ſua vnguēta gratiæ: ad quorum odorem cucurrit ſponſa: vt patet per omnia cantica ſupradicta. Ideo poſtquam experta eſt odorem vnguentorum gratię in pręſenti, hinc eſt, ꝙ in fine huius peregrinationis petit trahi à ſpōſo in cœleſtem patriam, & currere in odorem vnguentorum gloriæ eius: ideo dicit, fuge dilecte mi &c. q.d. aſcende in cœlum, & trahe me poſt te,& curam in odorem vnguentorum tuæ gloriæ. Et ſic patet qualiter Salomon ſiue iſta ſponſa concludit finē ſui cantus in hoc lib. cū principio. Nā in principio petebat currere poſt Chriſtum in odorē vnguentorū gratiæ, in fine aūt petit,& deſiderat trahi, & currere in odorē vnguentorum
C gloriæ. Etiā iterū eſt notandū, ꝙ caprea dicitur capra ſylueſtris: quæ quidē caprea habet quatuor ꝓprietates: quarū prima eſt, ꝙ valdè fugit cōſortia hominū. Secunda, ꝙ in currendo,& fugiendo eſt animal velocius,& leuius cęteris animalibus. Tertia, ꝙ ſemper petit ardua,& cacumina montiū inacceſſibilia, Quarta, ꝙ cum cætera animalia tam volatilia q̄ quadrupedia cū vulnerātur aut inſequuntur à venatoribus dimittā filios, & fugiant, caprea tamē vexata à venatoribus nūquam dimittit nec deſerit filium: ſed innuit ipſi dando ſignum fugæ,& trahit ſemper filium ſecum præuium, vel ad latus,& animādo,& concitando filium ad fugam trahit,& ducit ipſum ſecum ad ardua,& prærupta cacumina montium inacceſſibilia hominibus, & ſic ſaluat ſe,& filium. Et has eaſdem qua- D
tuor proprietates habet ceruus, & ideo filius cerui dicitur hinnulus, eò ꝙ annuit, & paret nutui, & ſigno matris fugiendo conſortia hominum,& velociter ſequendo matrem vſque ad cacumina montiū, vt ſaluetur cū matre, vel hinnulus ab hinniendo. & eſt quoddam animal ſimile ceruo, quod vulgariter dicitur capreolus: quę q̄dē animalia maxime abundant in Corſica, quę ſunt velociſſima curſu, ſimilia capreis ſupradictis, quò ad proprietatē. Chriſtus ergo ꝑ has quatuor proprietates fuit ſimilis capreæ hinnuloq; ceruorū in die Aſcenſionis. Nam primò ipſe fugit cōſortia,& miſerias hominū mortaliū. Secundò fugit,& aſcendit velociter, q̄a in paruo ſpatio aſcendit vſque ad cęlū empyreū. Tertio petiuit ardua,& altiora, q̄a aſcendit ſuper oēs cœlos,& hierarchias angelorū.
E Quartò non dimiſit fideles filios, ſuos imo eduxit eos de ergaſtulo,& periculo inferni, & collocauit eos ſimul ſecum in cœlo, quia qn̄ Chriſtus aſcendit in altum, captiuā ſecū duxit captiuitatē. pſ. 67. Et ita faciet in nouiſſimo die: quia in corpore glorificato ab iſta mundana miſeria liberatam ſponſam ſuam vniuerſalem eccleſiam collocabit ſuper mōtes aromatum cœleſtis beatitudinis, & hoc idem facit, continuè de qualibet anima iuſti poſt tranſitum ab hac vita mortali. Et hoc eſt, quod vult explicare ſponſa in fine huius cantici,& totius libelli nuptialis,& paſtoralis, vnde ait. O ſponſe tu dicis, ꝙ faciā te audire præſentialiter in cœlo vocem meā, & non loquar tibi amplius per amicos, & interceſſores: ſed perſonaliter loquar tibi, & ego dico tibi, ꝙ iam cupio diſſolui ab hoc
F corpore,& vita mortali,& miſera, & periculoſa,& cupio eſſe tecū in cęlo. Iō fuge dilecte mi ab hac mortali vita, & non ſis ſimilis lupo,& cęteris animalibus, quæ deſerunt filios,& fugiunt, vt ſolum ſaluent ſeipſa. Sed aſſimilare,& eſto ſimilis capreæ hinnuloq; ceruorum, qui non deſerunt filios, ſed ſecum fugiēdo ducūt,& trahūt filios ad montium, & ſic liberant,& ſaluant eos. Fuge ergo tu ſuper montes aromatum. i. ſuper montes altiſſimos, & arduos cœlorum, & hierarchias angelorū vbi ſemper ſpirant aromata glorię. Et fugiendo ad tales arduos montes, duc me tecum, ſicut capreæ,& cerui ducunt ſecum hinnulos ſuos, quaſi dicat fuge tu, q̄a ego ſequar te, ſicut hinnulus ſequitur ma-

 trem.

A trem. vnde hinnulus dicitur, quia annuit, &
obedit nutui matris, & ſequitur eam: ita ego
ſequar te in montes aromatum: & curram in
odorē cęleſtis gloriæ, & fruitionis. in quibus
montibus Chriſtus paſcit oues ſuas herbis
virētibus. de quibus dicitur Eze. xxxiiij. Ego
ipſe requirā oues meas, & viſitabo eas: & libe
rabo eas de omnibus locis, in quibus diſperſę
fuerant in die nubis, & caliginis; & educā eas
de populis, & congregabo eas de terris: & in-
ducam eas in terram ſuam, & paſcam eas in
paſcuis vberrimis, & in montibus excelſis Iſ
rael erunt paſcua eorum. Ibi requieſcent in
herbis virentibus: & in paſcuis pinguibus.
Item pſalm lxvij. Mons Dei mons pinguis:
mons in quo Deo beneplacitum eſt habita-
re ī eo: etenim dominus habitabit in finem.
Et ſic patet qualiter ſponſa petit fugere cum
B ſponſo de fœtoribus huius mundi: & habita
re ſuper montes aromatum cœleſtis beatitu
dinis, & fruitionis vt ibi ſponſus audiat vo-
cem laudis eius. Ex omnibus ergo ſupradi
ctis in ſupradictis decem canticis patet, qua
liter Chriſtus ſponſus eccleſiæ vtriuſque te-
ſtamēti compleuit deſiderium, & omnes pe
titiones, quas ſua ſponſa faciebat in veteri te
ſtamento: quas petitiones cantauit in pri-
mo cantico. Nam primò petebat oſculari o-
ſculo incarnationis. Secūdo petebat, vt Chri
ſtus incarnatus effunderet ſua vnguēta odo
rifera ad reparandam naturam humanam: &
traheret ipſam, vt ipſa poſſet ipſum ſequi: &
poſt ipſum currere in odorem vnguentorū
eius. Tertiò petebat, vt ipſam introduceret in
cellaria ſua: vt ibi poſſet ſatiari talibus vn-
guentis, & quieſcere cum ſponſo. Quartò
C plebs gentilis peregrina ſorde idololatriæ de
nigrata petebat dealbari. Quintò cum plebe
Iſraelitica ſociari. Sextò cum ea paſci bonis
ſpiritualibus. Septimò ſub vmbra ſponſi quie
ſcere, & tutari. Has quidem petitiones Chri-
ſtus adimpleuit. nam primò uenit in carnē,
& per conſequens oſculatus eſt ſponſā vniē
do ipſi naturā noſtram in vnitate ſuppoſiti
& poſtea vniēdo ipſi totam eccleſiam in v-
nitate myſtica: vt patuit in ſecundo cantico.
Secundò adimpleuit ſecundam petitionem:
quia effudit decem genera vnguētorum aro
maticorum, quibus ad ſe traxit omnes fide-
les, & omnes cucurrerunt, & currunt poſt eū
in odorem vnguentorum eius: vt patuit in
tertio, & quarto cantico. Item tertiò adim-
pleuit tertiam petitionem: quia ſponſam in-
troduxit in talamum ſuum, & ipſam dotauit D
& ornauit bonis, & ornamentis ſpiritualibus
vt patuit in quinto cantico. Item quartò im-
pleuit ſextam petitionem: quia de cruce om-
nes vocauit ad comedendum, & bibendum
ſalutiferum cibum, & potum ſuę paſſionis,
vt patuit in ſexto cantico. Item adimpleuit
quartam, & quintam petitionem, quia plebē
gentilem per apoſtolos ſuos à nigredine ido
lolatriæ dealbauit, & ornamentis ſpirituali-
bus decorauit, & cum ſpōſa de populo Iſrae-
litico in vnam eccleſiam ſociauit, vt patuit
in cantico octauo, & nono. Item ſeptimò ad
impleuit ſeptimam petitionem, quia ſpōſam
ſuam ex vtroque populo congregatam ſub
proſpero fauore ſuo amplexus eſt, & ſub vm
bra, & amplexu ſuo protexit, & copia bono-
rum ſpiritualium, & temporalium ditauit, &
locupletauit, quia diuitiis ſpiritualibus, & tē E
poralibus affluens innixa ſuper dilectū ſuum
tempore Conſtantini, & eius ſucceſſorum in
mundo apparuit, quam dilectus eius ſub ar
bore malo, id eſt ſub vmbra crucis ſuſcitauit
& in ciuitatem eccleſiæ muro inexpugnabi-
li, & propugnaculis munitam ad pugnādum
contra hæreticos, & infideles introduxit, &
exinde in uinea huius eccleſię per gratiam
ad laborandum, & lucrandam mercedē col-
locauit. Tandē autem ad ſupernos montes
aromatum ad fruendum per gloriam appel-
lauit, vt patuit in iſto decimo, & vltimo can
tico. Ex quibus omnibus patet, qualiter Chri
ſtus ſponſus eccleſiæ in ſuo aduentu comple
uit totum deſiderium ſponſæ ſuæ, & ſatisfe-
cit omnibus ſeptem petitionibus quas expo-
ſuerat in primo cantico. Vlterius eſt etiā ad
uertendum ſicut dictum fuit in principio: F
& etiam in cantico ſecundo: quòd Salomō
in hoc libello voluit cantare, & deſcribere
mutuum amorem Chriſti ad eccleſiam ſpō-
ſam ſuam, & ecōuerſo, & quomodo Chriſtus
voluit oſtēdere omnia ſigna, & effectus amo
ris erga ſpōſam ſuam ſcilicet eccleſiā, quos
poteſt oſtendere amicus ad amicum. Vnde
dictum fuit in ſecundo cantico, ꝙ viginti ſūt
effectus veri amoris, & caritatis. Primò, quia
zelat non patiens malum in amatum. Secun
dò, quia non patitur moras abſentiæ. Tertiò,
quia cum diligentia quærit amatum. Quartò
q̄a trahit amātē ad amatum. Quintò q̄a lan
gueſacit amantem. Sextò, quia liquefacit cor
eius ab omni duritia. Septimò q̄a vulnerat
cor eius. Octauò quia inebriat amantem.

Nonò

A Nonò quia inflammat. Decimò quia vnit, Vndecimò quia vnit amantem cum amato; Duodecimò quia fortiter inhæret. Decimotertiò quia fortiter tenet poſtquam reppetit amatum. Decimoquartò quia ordinat voluntatẽ & omnes actus amantis erga amatũ. Decimoquintò quia non quærit, quæ ſua ſunt ſed quæ amati. Decimoſextò quia ad mortẽ ſe exponit pro amato. Decimoſeptimò qꝫ magis eſt in amato quam in ſeipſo. Decimooctauò quia trãſformat amãtẽ in amatũ. Decimonò quia in eo extaſim & ſoporem facit Vigeſimò quia in amato ſtatuit in æternũ quieſcere. Et ideo Xp̃s tanq̃ verus ſpõſus, & amator humanæ naturæ, & eccleſiæ ſponſæ ſuæ oẽs ſupradictos viginti effectus oſtendit erga eccleſiam ſponſam ſuam. nam primò non patiens malum culpæ nec malũ peccati

B nec iugum ſeruitutis in ſponſa ſua, nec patiens moras eius abſentiæ: de cęlo in terram deſcendit: & venit in ſimilitudinem carnis peccati: vt peccatũ noſtrũ dãnaret in carne; & tolleret culpam noſtram, & nos à ſeruitute peccati liberaret, & ſic oſtendit primũ, & ſm̃ effectum amoris: vt patuit in ſecundo cantico. Itẽ cũ diligẽtia, & labore cũ ſua prædicatione, & doctrina, & operatione miraculorũ nos quæſiuit, & ad ſe traxit, vt patuit in tertio & quartò cãtico. Et ſic oſtẽdit tertiũ, & quartũ effectũ amoris. Item quærẽdo nos amore lãguit: & totus liquefactus fuit: & amor noſter vulnerauit cor eius: vt patuit in cantico. 5. Et ſic oſtendit quintũ, & ſextũ, & ſeptimũ effectũ amoris. Itẽ caritas inebriauit ipſum in cruce, & inflammauit: & viſitauit & transformauit ipſum in amorem ſuæ ſpõ

C ſæ, intm̃. ꝙ extaſim mortis fecit in cruce, quadum ibi dormiuit cor eius vigilabat in noſtra redemptione, vt patet in cantico 6. in qua cruce oſtẽdit oẽs viginti effectus amoris, vt põt patere intuẽti & deuotè contemplanti oĩa, quæ dicta ſunt in illo. 6. cantico, & etiam in decimo cantico, vbi dicit Chriſtus: Sub arbore malo ſuſcitaui te &c. Itẽ ibidem. Pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuũ: quia fortis eſt, vt mors dilectio, & dura, vt infern⁹ æmulatio, lampades eius lampades ignis atque flammarum &c. Sed vltimum effectum amoris, quod eſt in æternum velle quieſcere in amato, oſtendit Chriſtus erga ſponſam in fine totius libelli cum vocauit eam ad æternas nuptias gl'iæ, di. Quæ habitas i hortis, fac me audire vocem tuam &c. Sed omnes hos ſupradictos viginti effectus amoris oſtendit eccleſia erga Chriſtum ſponſum ſuum, volens rependere, & reddere vices amoris quò ad ſuam poſſibilitatem: quærendo ſponſum & currendo poſt ipſum, & tenendo ipſum fortiter: vt patuit in cantico. 3. & 6. & patiendo perſecutiones, & tormenta vſque ad mortem pro fide ſponſi, vt patuit in 9. cantico, & iugiter laborando in vinea ſponſi vt patuit in 10. cantico. Et tandem vocata ad vltimas nuptias gloriæ fugiendo pericula, & miſerias huius ſæculi ſecuta eſt ſponſum, vt patet in calce, & fine totius huius libelli. Ex quibus patet qualiter Salomon in hoc libello propheticè cantauit mutuum amorem Chriſti ad eccleſiam, & econuerſo; quem Chriſtus oſtendit in ſuo aduentu operando noſtram redemptionem, & reparatio- D

nem. Sed quia quod dicit apoſtolus de tota eccleſia. ſ. ꝙ eſt deſponſata vni viro Chriſto; verificatur etiam de qualibet anima fideli, vt inquit Au. lib. de ſancta virginitate; hinc eſt, quòd pro maiori parte omnes ſancti exponentes hunc librum non multum curarunt de ſenſu prophetico, quia iã præſuppone bant fidem: ſed omnes inſudarunt circa ſenſum moralem, inquantum anima cuiuslibet fidelis debet laborare reddere vices amoris ſponſo ſuo Chriſto: & quærere eum per bona opera, & relictis rebus mundanis iungi, & inherere per bona opera, & per gratiã & fidem, & caritatem, vt poſt hanc vitam mortalem iungatur ipſi per gloriam. Et hęc fuit ſctã ſollicitudo oĩm ſanctorũ antiquorũ circa expoſitionem huius lib. Sed quia nouimus noſtris temporibus fidem minui, & tepeſcere, & ex diminutione fidei caritatẽ frigeſcere, quod fortè accidit ex ignauia & diminutione ſtudii ſacrarum literarum, quia à maximo vſque ad minimum omnes ſtudẽt auaritiæ, & honoribus huius ſæculi, vt inquit apoſtolus, & quia etiam nouimus noſtris temporibus complures recidiuantes à vera fide, & intelligentia ſacræ ſcripturæ apoſtataſſe, & ad vomitum cerimoniarum legis Moſaicæ animam diabolica fraude deceptam reuocaſſe, & forſan in mortifero ritu perſeueraſſe, ideo mihi viſum fuit in libro pſalmorũ Dauid, & in hoc libro canticorũ Salomonis cum diuino auxilio ſenſum ꝓpheticum perſcrutari, & inueſtigare, vt myſteria veræ fidei euangelicæ, q̃ maximè in his duobus libris ꝓpheticè latebant, in E

F

A lucem ſimplicibus ſacerdotibus.& cæteris fi delibus manifeſtentur: ne Iudæi obſtinati,& cæci cum ſuis mendacibus & callidis ſignen tis poſſint veritatem fidei in ſcriptura ve.te. latentem ſimplicibus Chriſtianis occultare, & ad falſum ſenſum peruertere atq; retrahe re.& ideo cum caritate & humilitate rogo omnes fideles Chriſtianos: vt cum caritate velint legere hunc libellum Salomonis cum præſenti expoſitione. Quia nil aliud oſtēdit, niſi qualiter Chriſtus Deus,& homo, verbū incarnatum,eſt metrum & menſura,& prin cipium,& fons,& largitor omnium bonorū, & reparator humanæ naturæ lapſæ per pec catum primorum parentum: quam quidem naturam ſanauit & reparauit per decem vn guenta,quæ effudit per totum mundum: ꝓ ut dictum eſt in primo cantico.ſine quo ni hil eſt bonum,nihil ſanctum,nihil perfectū,
B nihil ſanum,nihil validum,& firmum. Qua quidem expoſitione habita faciliter vnuſquiſque mediocriter eruditus poterit ad expoſi tionem moralem peruenire, applicando ea quæ dicuntur de tota eccleſia,vnicuique ani mæ fideli,& deuotæ.

SEd quia dictum fuit in primo cātico, qua liter tota humana natura expectabat, & petebat Xp̄m.vt ſanaret eam per effuſionem vnguentorum ſuorum,ut in odorem eorum omnes poſſent currere poſt Chriſtum:& di ctum eſt etiam per omnia cantica ſequentia qualiter Chriſtus Vnguenta aromatica ſuæ prædicationis & mortis, & paſſionis,quibus reparauit ruinam humanæ naturæ: & ſana uit infirmitates omnium noſtrum,& ſic cō cluſum eſt in fine huius libelli Chriſtum fuiſ ſe metrum & menſuram & principium, &
C fontem omnium bonorum & reparatorem humanæ ruinę. Ideo ad maiorem declaratio nem eorum,quæ dicta ſunt: Quæritur verū ſolus Chriſtus ſit metrum& menſura & lar gitor omnium bonorum,& reparator huma næ naturæ.ita q̄ à nullo alio ruina humanę naturę potuerit reparari:ſed q̄ oporteat om nes currere in odorem vnguentorum eius ad quodlibet bonum conſequendum. Et ar guitur primò, q̄ non. Nā ante aduentū Xp̄i fuerunt multi viri ſancti & virtuoſi in vet. teſt.qui præter Xp̄m conſecuti ſunt virtutes, quia Chriſtus nondum venerat, ergo Xp̄s nō eſt principium,& largitor omnium bono rū. Itē ſcd'o:nō ſolū in pp'lo hebræorum:ſed & in pp'lo gentili fuerunt multi philoſophi virtuoſi: ſicut Socrates & Plato & Pitagoras D
& cæteri: & apud Roma: fuerunt multi viri famoſi, qui geſſerunt & fecerunt opera me moratu digniſſima: ſicut fuit Brutus & Fa britius & Cato & Scipiones & Marcus Re gulus:& cæteri quos Romana cōmendat hi ſtoria:& tamen illi nunquàm habuerūt no titiam de Xp̄o. Itē hoc idē patet apud Sarra cenos: inter quos reperiuntur magna iuſtitia:& multi viri eleemoſynarij & miſericordes,ſed Sarraceni non colunt nec ſequuntur Chriſtū nec legem eius:ergo ſequitur, quòd præter Chriſtum ſunt bona. In oppoſitū autem eſt il lud Io.1 Omnia per ipſum facta ſunt, & vi dermis eum plenum gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine omnes accepimus. Itē ca. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Item act.4. Non eſt aliud nomen ſub cœlo: in quo nos oporteat ſaluos fieri &c. Reſpondetur,q̄ ve E
ritas huius quæſtionis comprehendit quaſi totam teologiam viatoris: ideo.vt ab omni bus ſimplicibus fidelibus intelligatur & ca piatur: oportet, q̄ humano, & ſimplici mō pertractetur: quia hic non mouetur niſi ad ſimplicem intelligentiam ſimplicium ſacer dotum & religioſorum & cæterorū fideliū. Ideo pro eius deciſione erunt 4.articuli. Nā in primo declarabuntur quidam termini cū quibuſdam diſtinctionibus,ne laboremus in æquiuoco. In ſecundo autem videbit qua liter humana natura bona per Deum creata fuit per peccatum primorum parentum diſ ſipata. Tertio vero videbitur qualiter per Chriſtum fuit ſufficienter per gratiam & glo riam reparata. In quarto autem articulo mouebuntur & ſoluentur quædam dubita tiones multum vtiles & neceſſariæ. F

QVantum ergo ad primum articulum eſt primo aduertendum, q̄ iſta tria nomi na.ſ.perfectio ſiue perfectum, & optimum, & bonum, idem ſubſtantialiter ſignificant: ſed differunt penes modos ſignificandi. Nā perfectio dicitur inquantū perficit rem,& ſic perfectum dicitur,quod per aliquam per fectionem pficitur. Optimū aūt dr̄ inquantū eſt optabile & appetibile ꝑ talē pfectionē. Bonū vero dr̄ inquātū beat.i.cōtētat & ſuffi cienter faciat appetitū. Et ſic oē perfectum eſt appetibile: & oē appetibile dum poſſidetur beat.& cōtētat,& ſatiat, & quietat appetitū habētis. Nec eſt curādum de conſuetudine grāmaticorū, qui hoc nomen optimū ꝑ ſup plementum aſſignant, in comparatione

ſummi

A ſummi gradus reſpectu huius nominis bonũ; dicendo bonum melius optimum. His ergo habitis, ponitur prima diſtinctio: ſcilicet, quod bona ſunt in triplici genere: nam quędam dicuntur bona naturæ: quædam bona gratiæ, & quædam bona gloriæ. Nec eſt neceſſe poni quartum genus. nã bona moralia, & bona fortunæ ſunt per ſe bona naturæ, ſed propter peccatum primi hominis amiſerunt nomen poſt lapſum: prout patebit. Vnde bona naturæ hominis ſunt illa, quæ naturaliter perficiunt eius naturam ad ſuas naturales operationes ſibi proportionatas. Bona autem gratiæ ſunt perfectiones præter naturam à ſolo Deo gratis datæ, & naturæ ſuper additæ ad ſublimandum defectum eius, prout patebit in tertio, & in quarto articulo. Bona vero gloriæ ſunt illa quæ ſupernaturaliter beatificant hominem in altero

B ſeculo. Secũda diſtin. Bona naturæ ſunt in quadruplici genere. nã quędã dicũtur bona ſpeciei, & quędã bona modi, & quędã bona ordinis, & quædam bona finis naturæ hoïs proportionati. Bona quippe ſpeciei ſunt illa, quæ immediatè perficiunt ſpeciem ab intrinſeco ſicut ſunt potentiæ animæ, quæ oriuntur ab anima, & per conſequens fluunt ex principijs ſpeciei, & ſunt accidentia conſequẽtia formã, & principia operandi, & viuendi, ſicut ſunt potentiæ, & vires vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, & appetitiuæ, & intellectiuæ. Iſta. n. dicuntur bona naturæ ſpeciei, quia immediatè ab intrinſeco perficiunt naturam ſpecificam, & ſunt immediata principia operãdi. Sed eſt aliud bonum perficiens ſpeciẽ ab extrinſeco quod eſt eſſe actualis exiſtentię in

C fluxum à primo ente, perficiens, & actuans, & ſuppoſitans naturam, & conſtituens eam in eſſe actualis exiſtentiæ, & ideo Ariſto. 1. poſteriorum genus, & differentiam ponit in primo modo dicendi per ſe, eò ꝙ ſunt principia eſſentialia ipſius ſpeciei. Sed accidentia propria conſequentia formam ponit in ſecũdo modo, eò, quòd fluunt ex principijs ſpeciei, & ex forma, ſed eſſe actualis exiſtentiæ ponit in tertio modo, eò ꝙ actuat, & perficit totam ſpeciem cum ſuis potentijs, & trahit ipſam ad actũ indiuidualem, & perſonalẽ, & ſic competit primæ ſubſtantiæ. Eſt verũ, quòd Boetius in libello de hebdomadibus ponit eſſe exiſtentiæ in ſecundo modo dicendi per ſe, tanquàm primum bonum naturale, quod omnia appetunt, & ſic patet qualiter potentiæ animæ, & eſſe actualis exiſtentiæ D dicuntur bona naturalia ipſius ſpeciei immediata. Bona autem naturalia modi dicuntur habitus, & diſpoſitiones potentiarũ animæ, eò, quòd naturaliter modificant, & perficiunt eas, & habilitant ad ſuas naturales operationes, ſine quibus potentiæ non poſſent exercere operationes ſuas, nec exire in actum ſentiendi, nam ſicut potentiæ ſenſitiuæ non exirent in actũ ſentiẽdi, niſi actuarentur, & diſponerentur, per ſpecies ſuorũ obiectorum, ita pariter potentia intellectiua nõ intelligeret niſi diſponeretur per ſpecies intelligibiles aut habitus obiectorum, & ſic habitus, & diſpoſitiones dicuntur perfectiones potentiarum. Bonum autem ordinis naturæ hominis eſt, quòd partes inferiores ſubijciantur, & obediant ſuperioribus ſcilicet, quod caro, & ſenſualitas obediant ra- E tioni, & voluntas obediat Deo, & ſit cõformis per omnia diuinę voluntati. Iſta ergo ſe habent per ordinem, ſcilicet anima: potentiæ: habitus ſiue diſpoſitiones, & ordo operationum ſiue ordo in operando. Bonũ tandem naturalis finis ipſius hominis eius naturæ proportionati erat ante lapſum, vt perpetuaret vitam felicem in illa terreſtri paradiſo cum dominio, & imperio ſuper omnia animalia, & plantas, & mineralia, vtẽdo eis liberè ad ſuam facultatem, & hoc erat ipſi præmium meritum, & promiſſum ꝓ eius laboribus, & ſic patent quatuor bona naturæ homini debita, & proportionata. Tertia diſtinctio, ꝙ licèt omnes gratiæ conueniãt in hoc, quod omnes ſunt à ſolo Deo gratis datæ, & naturæ ſupperaditę, tamẽ aliqua eſt gratia quæ non ſolũ eſt à Deo gra- F tis data: ſed etiam eſt gratum faciens habẽtem, & iſta eſt gratia habitualis, quæ datur in baptiſmo, & cõfirmatione, & pñia, quæ perficit totã eſſentiã animæ, & facit hominẽ deo gratũ, & acceptum ex ſolis meritis Xpi: cuius hõ ꝓ tale gratiã imaginẽ gerit, & Xpo cõfiguratur. oẽs aũt aliæ gratiæ perficiũt potẽtias aïæ, & nõ ſẽper gratificãt habentẽ apud Deũ, ſicut ẽ gr͂a poteſtatiua ordinis, & gratia ſanitatũ, & ꝓphetiæ, & gratia ſermonũ &c. quæ quidem dona gratiarũ dãtur ad vtilitatẽ totius eccleſiæ, prout ait apoſtol. 1. ad Cor. 12. Quarta diſtinctio, ꝙ præter gratias habituales ſupradictas reperitur, & memoratur in ſacra ſcriptura quædam gratia, quę dr̃ mortua, & auxiliatiua liberi arbitrij, ſine

A qua hõ poſt lapſum nõ poteſt reſiſtere tẽtationibus interioribus nec exterioribus: nec vitare pctã nec implere diuina præcepta, vt infra patebit. Quam quidẽ gratiã defendit Aug. cõtra Pelagianos, & diuidit eã in pręuenientẽ, & incipientem, & operantem, & proficientẽ &c. Et magiſter ſent. in 2. diſt. 26. diuidit eam in pręuenientem, & ſubſequentẽ, in quas partes non põt diuidi gratia habitualis gratifica, quæ licèt habeat gradus tamen introducitur in inſtanti per ſacramẽta, iſta aũt datur præter ſacramẽta. vt infra patebit. Quinta diſtinctio, ꝙ bonorũ glorię quędam ſunt bona corporis, ſicut immortalitas ſine impaſſibilitas, & claritas, & ſubtilitas, & agilitas, & quędam pertinent ad aĩam, ſicut viſio diuinę eſſentiæ, & quędam pertinent ad

B vtrumq;, ſicut viſio humanitatis Chriſti, & fruitio, & ſecura poſſeſſio, quia homo glorificatus poſt reſurrectionem per ſenſus exteriores videbit humanitatem xp̃i, & per oculos mentis videbit humanitatẽ cũ diuinitate, & ſic totus homo videbit totum Xp̃m, & totus homo in corpore, & aĩa beatificabitur, & fruetur bonis glorię. Secũdò eſt valde aduertendum, & notãdũ, ꝙ tres perplexus fuerũt apud philoſophos ante aduentũ xp̃i: quos ipſi nunq̃ potuerunt ſoluere, nec ad eorum, cauſæ cognitionem peruenire. Quorum primus eſt, ꝙ omnibus eſt inſitus naturaliter quidã appetitus cuiuſdã ſtatũ vitæ felicis abſque omni defectu, & miſeria: puta, quia omnes naturaliter deſiderant vitã immortalẽ quia omne ens appetit permanere in hoc ſeculo, & deſiderat hanc immortalẽ vitam ſi

C ne omni defectu, & miſeria cum ſufficiẽtia oĩum bonorum ad ſatietatẽ appetitus, quã vitã oẽs putant eſſe beatã. Sed quia videbãt philoſophi, ꝙ talis ſtatus non põt haberi in hac vita, nec vnq̃ aliq̃s habuit iſtũ ſtatũ: ideo mirabãtur philoſophi vnde inerat omnib. talis appetitus, & vnde priuatio talis ſtatus cum appetitus naturalis nõ ſit fruſtra q̃a videtur iſta duo cõtradicere. ſ. ꝙ ſit naturalis appetitus oĩbus inſitus, & ꝙ ſit fruſtra. & ſic errãt philoſophi in hoc perplexu ante aduẽtũ xp̃i. Secũdus perplexus philoſophorũ fuit, ꝙ oẽs experimur in nobis quãdã peruerſam inclinationem in carne, & ſenſualitate totaliter contrariam. & repugnãtem ſupradicto naturali appetitui, & tollentem, & impediẽtem totaliter effectum, & finem eius, imo inducentem ad totum oppoſitum, & hoc videmus manifeſtè, nam inclinatio praua, & appetitus carnis ducit hoĩem in varias, & peſſimas infirmitates abbreuiantes uitam hoĩs vſq; ad interitũ. vt patet de gula, & luxuria. Item luxuria non ſolũ inducit varias ęgritudines: ſed ẽt cauſauit in mundo varia bella, & ſeditiones, & homicidia: vt patet de bello Troiano propter raptum Helenæ, & de bello fraterno Tebanorum, & inter Atreum, & Tyeſtem, & de bello Tarquiniorũ propter ſtuprũ Lucretiæ &c. Item propter cupiditatem dominandi, & diuitias acquirendi multi perierunt, vt non ſolum ſecularis, ſed etiam ſacra teſtatur hiſtoria, quæ omnia

D impediunt, & auferunt vitã hominis, & inducunt infinitas miſerias contra oẽm felicitatẽ quam naturaliter vnuſquiſq; deſiderat, & appetit, & iſte fuit ſecundus perplexus quẽ phi

E loſophi nunquàm potuerunt abſoluere. Tertius perplexus apud philoſophos fuit, ꝙ omnes philoſophi cognouerunt iſtum inordinatum appetitum ſenſitiuum eſſe peruerſum in hoĩe contra totum ordinem naturæ, & totius vniuerſi. Nã in ordine naturæ oĩa inferiora ſubordinantur, & obediunt ſuperiorib. vt elemẽta obediunt corporib. cęleſtibus, & cęli obediunt intelligentijs mouentibus, & oẽs intelligentiæ obediunt primæ, & mouẽt propter Deum amatum. & deſideratum: vt patet. 12. metaphiſicę, & primo cęli, & primo meteororum. In ſolo autem hoĩe reperitur iſte peruerſus ordo, quia ſenſualitas, & caro, quæ eſt pars inferior, & vilior, ſemper pugnat aduerſus ſpiritũ, & aĩam. i. aduerſus rationem, quæ eſt ſuperior, & nobilior, & ſemper reſiſtit ipſi, & vt plurimum trahit volun

F tatem rationalem, vt ſibi conſentiat in ſuo prauo appetitu, & ſic licèt vnuſquiſq; cognoſcat talem prauam inclinationem eſſe contra rationem, & contra uirtutes morales, & contra legem Dei, tamen omnes pro maiori parte temporis ſequuntur ſenſualitatem contra conſcientiam, & diuina pręcepta, & tamen ante aduentum Chriſti nullus philoſophorũ potuit reddere rõnẽ. vnde proueniat talis peruerſitas in ſolo homine, & tale monſtrum in humana natura: imo uolentes philoſophi inquirere de hac peruerſitate inciderunt in diuerſos errores. Vnde Anaxagoras dixit hoc monſtrum accidiſſe in principio mundi quando omnia erant confuſa in illo caos, ꝙ quando ille intellectus ſeparando diſcordia, & combinando cõcor

dia

A dia creauit oĩa recta, & ordinata in ſua natura: tamen non rectè compaginauit hominem, quia compaginauit carnem ſic male diſpoſitam, & diſcordem cum anima rationali, & ideo ſicut tunc in illo caos iſta duo erant diſcordia, ita, & nunc, ideo ſemper diſcordant, & pugnant inter ſe adinuicem in homine contra totum ordinem vniuerſi. Alij autem philoſophi dixerunt hoc euenire ex cœleſtibus conſtellationibus, ſub quibus homines generantur, & naſcuntur. Ariſtoteles autem non auſus eſt clarè ſoluere hanc difficultatem imo quandoq; uidetur ſibi cõtradicere. Nam quandoq; dicit ſenſualitatẽ eſſe naturaliter inclinatam ad malum: ſed cum grandi difficultate per virtutes morales poſſe domari: & quandoq; dicit ꝙ felicitas, quæ per morales uirtutes acquiritur, eſt B donum Deorum. & per conſequens etiam ipſæ morales uirtutes, in quarum operatione conſiſtit, & acquiritur felicitas, eſſent donum Dei, & non naturæ. & ſic Ariſtoteles nõ potuit reddere huius cauſam. Manichæi autem uolentes redere cauſam huius peruerſi ordinis, & monſtri dixerunt in homine eſſe duas animas, unam bonã factam ex ſubſtantia principis lucis: alteram malam factam ex ſubſtantia principis tenebrarum. ideo in homine erat continua pugna. Origeniani autem ſibi falſum nomen imponentes dixerunt ante huius mundi conſtitutionem omnes animas fuiſſe in cœlo conuerſatas; & peccaſſe cõtra Deum: ideo fuerũt poſtea poſitæ in corpora male complexionata & ideo eſt continua pugna inter carnem & animã. Quas quidem deteſtabiles opinio C nes improbat Aug. contra Manichæos in libro de duabus animabus: & in lib. de natura boni. Ex quib. patet: ꝙ nec philoſophi nec hæretici potuerũt ſoluere tres ſupradictos perplexus: eò ꝙ non nouerũt ſacras ſcripturas, in quibus fuit nobis reuelatũ qualiter iſta mala fuerunt humanæ naturæ inflicta in pœnã peccati primorũ parentũ: vt in ſequenti articulo patebit. Sed nũc reſtat quartus perplexus qui ſcandalizat & facit turbare ſimplices Chriſtianos in hoc tempore. nam nõ uidemus homines ſcientificos, & ſacris literis eruditos, qui ex ſacra ſcriptura ſciũt reddere cauſas ſupradictorum malorum: & ſoluere perplexus ſupradictos, & ſciunt, & prædicant qualiter nemo poteſt euadere pœnas æternas, nec conſequi vitam æternã niſi per obſeruantiam legis euangelicæ: & ſciunt ꝙ D ſuperbis Deus reſiſtit: humilibus aũt dat gratiã: & in cõplures eorũ uidemus inflatos tumore ſuperbiæ Itẽ ſacra ſcriptura quã prædicamus nil aliud clamat niſi bona temporalia eſſe tranſitoria, & falſa, & per conſequens contemnenda, & bona futura quærẽda: tñ nos uidemus cõplures eorum eſſe ſauciatos auaritia, & luxuria, & ambitione honorũ, & dignitatum, & ſic faciunt totũ oppoſitum eorum, quæ ſciunt, & prædicant. Itẽ uidemus oẽs principes, & reges terræ, & platos eccleſiæ ſcientes ſe reddituros rationẽ de ſuis omnibus ſubditis à maximo vſq; ad minimum, & hoc ſub comminatione pœnæ æternæ. & tamen plures eorum extorquentes bona temporalia cum ſollicitudine ita contemnunt ſalutem, & utilitatem populi: ac ſi nunquàm eſſent morituri nec rationẽ E Deo reddituri: ideo iſte perplexus ſcandalizat ſimplices fideles: & facit eos turbare. Sed inferius ſoluetur: iſte perplexus: ubi videbitur qualiter præter ſcientiam & fidem eſt neceſſaria gratia auxiliatiua liberi arbitrij ad vitandũ oẽ malum: & ad impleda diuina præcepta. Et hoc de primo articulo.

QVantum aũt ad ẜm articulum ponuntur octo concluſiones de mente Auguſtini contra Pelagianos. Quarũ prima eſt iſta ſ. ꝙ Adam fuit creatus cum omnibus quatuor bonis naturæ. Iſta conc. ſic probatur ex ſacra ſcriptura Ge. 1. Nam omnia quæ fecit Deus erãt ualde bona. ĩ integrè & perfectè bona & non diminutè ſecundũm integritatem & ſufficientiã ſuæ naturæ: ut dicit gloſa. Quia omnia fecit Deus in numero pondere, & menſura Sap. xi. aut ſub ſpecie & modo, & ordine. & per conſequens propter aliquem finem. ut inquit Aug. 4. ſuper Ge. ergo ſequitur ꝙ Deus creauit hominem cum F omnibus bonis proportionatis eius naturæ: & ſufficientibus ad integritatem, & neceſſitatẽ eius. Sed quatuor ſunt bona neceſſaria ad integritatem, & ſufficientiã humanæ naturæ. ſ. ſpecies, & modus, & ordo. & finis homini ſufficiens, & proportionatus. vt dictum eſt ergo cum omnibus iſtis bonis fuit creatus homo. unde bona ſpeciei hominis ſunt potẽtiæ, & proprietates, & uires, & eſſe: quibus homo operatur. Sed quia homo omnib. inferioribus debebat præſidere. ſ. mineralibus, & plantis, & aĩalibus: nõ fuit creatus cũ oĩbus uiribus eorum: ut cũ oĩbus conueni-

ret

A ter. ideo habet eſſe cũ mineralibus: & habet oẽs uires aiæ vegetatiuæ cũ plantis, & oẽs potentias ſenſitiuas cum animalibus: & habet appetitiuã potentiã cũ eiſdem. Sed ultra iſtas inferiores potentias habet uires ipſius aiæ intellectiuæ.ſ. intellectum, & memoriã & uoluntatẽ, quæ pertinent ad partem rationalem, in qua conuenit homo cũ angelis. Habet ergo omnes uires ſenſitiuas, ut cognoſcat omnia ſenſibilia, & habet intellectũ ut cognoſcat omnia intelligibilia. & ſic anima intellectiua hominis continet uirtualiter oẽs uires inferiorũ, & oẽs aliæ continentur in ea, ſicut trigonũ in tetragono: ut ait Ariſto. 2. de ani. Omnes aũt uires dicuntur bona ſpeciei humanæ, eo ꝙ immediatẽ ſequũtur formã: & ſunt immediate principia operandi. Sed quia oĩa fecit Deus cum ſuo

B modo, & diſpoſitione ad expeditè operandũ & ideo creauit iſtas uires in homine cũ ſuis habitibus: ut abſq; impedimento, & mora poſſet faciliter operari. Vnde ſicut creauit omnes arbores in illa paradiſo cũ fructibus ſuis, ita creauit intellectum & uoluntatem & appetitum ſenſitiuũ hominis cũ habitibus ſuis: quia aliter aĩa hoĩs nõ fuiſſet ualde & integre bona. & ſic creauit intelle ctũ cũ oĩbus habitibus intellectualibus. ſ. cũ habitu intellectus, quo immediatè adhæſit primis principijs t, & cũ habitu ſapientiæ, quo immediatè incepit contemplari primas, & ſuperiores cauſas altiſsimas. ſ. Deũ, & intelligentias: & cũ habitibus oĩum ſcientiarũ rerũ naturalium, & matematicalium: quo illi eo ſpeculabat oia naturalia, quia illicò impoſuit noĩa oĩbus rebus creatis ſm naturas

C ſuas: ut patet Ge. 2. Item habuit Adam habitũ prudentiæ de oĩbus agibilibus, & habitũ artis de oĩbus factibilibus. Itẽ non ſolũ intellectus ſed ẽt appetitus ſenſitiuus, & ſenſualitas fuit creata habituata cũ oĩbus habitibus uirtutũ moralium: puta cũ habitu tẽperantiæ, qua modificabat concupiſcibilem circa oĩa delectabilia. & utilia, & cũ habitu fortitudinis circa oia terribilia: & cũ cæteris habitibus modificantibus ſenſualitatem circa bona utilia: & circa honores &c. quos quidẽ habitus habebat ſine impedimẽto alicuius paſſionis. Itẽ ſicut creauit intellectũ & ſenſualitatẽ cum ſuis habitibus: non creauit uoluntatem ſibi proprio habitu naturali, quæ eſt iuſtitia modificãs ipſam uoluntatẽ ad rectè uolendũ, & eligendũ, & impetrãdum. unde iuſtitia dr̃ perpetua uolũtas tribuẽs unicuiq; quod ſuum eſt. i. eſt perpetuus & integer habitus uoluntatis: quo uoluntas tribuit unicuiq; quod ſuum eſt per quẽ habitũ ipſe Adã regulabat oẽs ſuas operationes erga Deũ, & hoĩes, & erga ſeipſum nã tribuebat Deo uerã latriã ipſi debitam & hoĩbus mutuũ obſequiũ. Et rectè uoluntas imperabat ſenſualitati: & cæteris animãtibus, & plantis, mineralibus utebatur in facultatẽ ſuam. Non. n. uoluntas fuit creata minus integra, & perfecta cum ſuo proprio habitu iuſtitiæ, quã intellectu cũ ſuis habitibus ſcientificis, & intellectiuis, & quàm iraſcibilis, & cõcupiſcibilis cũ ſuis habitib. & uirtutibus moralib. & iſta dicebatur originalis iuſtitia in Adã. Dicebatur. n. originalis inquantũ ab origine creationis cũ cæteris habitibus traxit ipſam: & ẽt inquantũm

D

omnibus ſuis poſteris per generationem cõmunicaſſet ipſam. Vnde omnes iſti habitus ſupradicti dicebãtur ẽt originales, & naturales: primo inquantùm ab origine fuerunt concreati ad modificandas uires naturales in ſuis operationibus. Secundò inquantùm erant proportionati, & neceſſarij ipſi naturæ ad ſuas naturales operationes exercendas, abſque impedimento aliquo. & pertinebant ad integritatem naturæ: & ideo computabantur inter bona naturæ. Sed ultra hęc bona modificantia, & habilitantia uires naturales hominis. fuit neceſſarium bonum ordinis in potentijs ſupradictis. qui quidẽ ordo conſiſtit in debita conformitate uirium & partium inferiorum ad ſuperiores: & ideo fantaſia erat ſubdita intellectiui: & ſenſualitas erat ſubdita, & obediens uoluntati rationali, & uniuerſaliter tota caro, & corpus erat ſubditum ſpiritui: & uoluntas hominis cùm omnibus uiribus erat ſubdita, & obediens, & tota intenta diuinæ uoluntati. & in hoc conſiſtebat totą originalis iuſtitia ipſius Adam, & debitus ordo eius. & iſte ordo dicebatur naturalis in Adam. Nam ſicut omnia elementa naturaliter ſubduntur cœlis: & cœli parent intelligentijs mouentibus, & intelligentiæ parẽt diuinæ uoluntati, quia mouẽt propter Deũ amatũ & deſideratum. 12. metafiſice: ita ſecundùm ordinem naturæ ſenſualitas debet parere uoluntati rationali: & uoluntas debet parere Deo. Et ideo ſpecies: modus, & ordo, & omnia prædicta: computantur. inter

E

F

A inter bona naturæ hoīs:Sed, quia ſpecies , &
modus , & ordo tendunt in aliquem finem
naturæ proportionatum : iō naturalis finis ,
& præmium hominis erat habitare , & viue
re in hemiſphærio auſtrali ,q dicitur paradi
ſus voluptatis:eò ꝙ ibi duxiſſet vitam beatā
cum omnibus bonis naturalibus abſque de-
fectu aliquo bonorum naturalium ſiue mor
te,& liber ab omni infirmitate,& dolore , &
triſtitia.Quæ quidem bona proueniebāt tri-
bus ex cauſis.Primò ex aſpectu cęli . nā ſecū
dùm Ptolomeū,& Ariſtotelem ſecundo cœ
li:hemiſphæriū auſtrale eſt vertex, & caput
& ſuperior pars mundi : ideo illę ſtellæ ſunt
fauorabiliores, mittentes vberes,& fauorabi
les,& ſalubres influentias,& ideo propter fa
uorē cęli in illa parte nulla cauſatur,nec ac-
cidit peſtilentia:nec ſterilitas nec vetuſtas :
B nec calor exceſſiuus : nec tenebra , ſed aura
placida,& ſalubris,& rēperatiſſima in lumi-
ne,& calore,& vniformis; prout dictū fuit
pſalm.71.Et ſic conſeruabat omnes plantas
ſucceſſiuè cum fructibus earum,& ſic etiam
conſeruaſſet Adam cū eius poſteris in eſſe
ſalubri,& ſic prima cauſa erat aſpectus cęli .
Secunda vero,locus ille qui eſt ſub tali aſpe-
ctu.Tertia cauſa vitæ perpetuandæ ſine infir
mitate,& morte , erat lignum vitæ , & ſic
primi parentes affluebant omnibus bonis
naturalibus abſque aliquo defectu , & in his
conſiſtebat tota eorum naturalis felicitas,&
beatitudo tàm corporis,quàm animæ. Nam
per intellectum contemplabātur oīa creata,
& increata , licèt non viderent Deum per
eſſentiam,& per voluntatem habebant quic
quid boni naturalis volebant , & nihil mali
C volebant, & in corpore nullum patiebantur
defectum,& ideo erat Adam felix,& beatus
naturali beatitudine : quia felicitas nil aliud
eſt niſi tranquilitas animi omni triſtitia , &
defectu vacantis,& bonum ſufficiens dele-
ctans habentem . Ex quibus patet quòd pri-
mi parentes fuerunt creati cum omnib. bo-
nis naturę in ſua integritate . Quæ quidem
bona ſunt ſpecies, modus, & ordo,& ille fi-
nis,& poſſeſſio illius loci cum ſuis bonis in
quo Helias,& Enoch ducunt vitam felicem
vſque ad ſecundùm aduentum Chriſti.Quæ
quidem felicitas intantùm dicitur naturalis,
inquantùm eſt proportionata humanę natu
rę.Ex quibus patet , quòd oēs habitus quos
modo morales appellamus : tunc pote
rant dici naturales quadrupliciter . Primò
quòd à principio erant inditi naturæ . Se- D
cundò inquantum erant naturæ proportio-
nati,non excedentes naturam.Tertio, quod
pertinebant ad integritatem naturæ . Quar-
tò quia omnes poſteri traxiſſēt illos habitus
ab origine,& natiuitate . Sed poſt lapſum iā
non poſſunt huiuſmodi habitus dici natura-
les ſed morales,eò ꝙ per longam moram.&
frequentes actus noniter acquiruntur , vnde
tunc in Adam habitus pręceſſerunt paſſio-
nes,& actus:ſed modo poſt lapſum in nobis
paſſiones,& actus præcedūt habitus, q cōtra
paſſiones, & actus præcedunt habitus , qui
contra paſſiones refrenandas ex actibus ge-
nerantur.Item illa habitatio paradiſi erat ho
mini naturalis,eò,ꝙ erat ſuꝑ omnia animā
tia naturæ hominis proportionata , & colla
ta.Secunda concluſio,ꝙ præter illa quatuor
bona naturalia ſupradicta primi parētes fue E
runt creati in gratia ſupernaturali gratū fa-
ciente , quod probatur ex autoritate Augu
ſtini ſuper Geneſi dicentis,ꝙ primi parētes
poſt longā vitam ſine morte, & dolore fuiſ-
ſent tranſlati in vitam meliorem ad cęleſte
regnum: ſed talem vitam non potuiſſent cō
ſequi naturaliter per bona naturæ,quia ſicut
per habitus intellectuales naturales non po-
tuiſſet videre diuinam eſſentiam , ita nec
per ſolum habitum naturalem originalis iu
ſtitiæ meruiſſent illud ſupernaturaliter præ
mium , nec frui diuina eſſentia.Et ideo ē di-
cendum , ꝙ habuerunt gratiam gratificam
ſuper naturalem ſublimantem eos vltra,&ſu
per humanam facultatem ad merendū illā
vitam ſupernaturaliter beatam , quia ꝑ ſolā
originalem iuſtitiam non poterāt mereri ni
ſi illam præſentem beatitudinē humanæ na F
turæ proportionatam,in qua erant, quæ nō
ponebat eos extra nec ultra humanā faculta
tem Et ideo dicunt quidam, ꝙ illa origina-
lis iuſtitia vel erat radicata in gratia gratifi-
ca cum fide,& ſpe,& caritate,vel erat iuncta
cum ipſa,vt vltra præſentem beatitudinem
poſſent mereri futuram.Et ideo eſt dicendū
ꝙ vltra habitus naturales intellectus,& volū
tatis habuit Adā habitus teologales.ſ.fidem,
ſpē,& caritatē,de Chriſto futuro ſaluatore :
quē in ſpū prophetico præuidit incarnandū,
qn̄ fuit in illo ſopore,quæ quidē virtutes nō
fuerūt ſine gratia.Ex hoc patet,ꝙ Adā non
ſolū habuit grām gratificā ꝓ illo ſtatu : ſed
ēt gratiā,& donū ꝓphetię,quia in illo ſopo-
re præuidit myſteriū incarnationis,& ēt ec-
clesię

A eleſiæ ſurgentis ex latere Chriſti per formationem Euæ ex ſua coſta:vt inquit Augu.ſu per Ioan.& per Geneſi.Quod quidem myſterium explicauit propheticè Adam quando ſurgēs à ſopore dixit:hoc os ex oſſibus meis & cætera. Tertia concluſio, quòd primi parentes per peccatum licèt non perdiderint bona ſpeciei, quæ ſunt vires naturales ipſi animæ,& corporis: tamen perdiderunt modum,& ordinem,& finem:q a fuerunt expoliati omnibus bonis,& habitibus omniū potentiarum qbus expedite,& rectè,& ordinatè operabantur:& per cōſequens fuerunt expoliati illa originali iuſtitia cū ſuo pmio, ꝙ probat Aug.lib.hypognoſticon reſponſione prima. Nā illico poſt eſū ligni prohibiti nouerunt ſe nudos.i.oīb. bonis gratuitis,& gratificis expoliatos.Et ideo abſcōderunt ſe, &
B ſugerunt à facie domini. Gen.3.Hoc idem ait ſaluator Lucæ 10.p parabolā illius hoīs, qui deſcendens ab Hieruſalem in Hierico incidit in latrones:qui expoliauerunt,& pcuſſerunt eū,& ſemiuiuo relicto abierūt &c.vbi dicit Aug.ꝙ bene merito primus homo fuit oībus bonis expoliatus. Nam ſicut ipſe fuit auerſus à Deo perdēdo originalem iuſtitiā: ita Deus fuit auerſus ab eo auferēdo bona, quæ ipſi contulerat.Nam perdendo originalem iuſtitiam perdidit omnia bona naturalia,quæ per illam iuſtitiam poſſidebat:& pdendo iuſtitiam originalē,pdidit etiā grām per quam expectabat,& potuiſſet conſequi futuram beatitudinem. Item perdidit bonum ordinis:q a pdidit liberū imperiū,quod voluntas rationalis habebat ſupra ſenſualitatē,q a ſicut volūtas rationalis imperabat:ita
C ſenſualitas,& caro obediebat,& parebat:ſed poſt lapſum non patet: ſed potius imperat vt patebit. Et ſicut perdidit bonum modi, & ordinis: ita etiam bonum finis, quia fuit expulſus ab illa paradiſo delitiarum,& præſenti felicitate ipſi naturaliter proportionata,& ſic fuit expulſus ab illo hemiſpherio auſtrali in hoc hemiſpheriū aquilonare, vbi tā quàm exules omnes poſteri viuimus cum iugi miſeria expoliati omnibus illis bonis. Ex ſupra dictis tribus cōcluſionib.ſoluitur primꝰ perplexus philoſophorum:ſcilicet vnde ineſt nobis appetitus vitæ immortalis,& impaſſibilis,& felicis quam nemo in hac vita poteſt habere. quia talis appetitus eſt naturalis, nec eſt fruſtra poſtquàm aliquis in hoc ſeculo potuit poſſidere prout primi parentes ante lapſum. Et ideo ex priuatione illius ſtatus nobis inſitus talis appetitus: quia priuatio eſt cauſa appetitus. D

Quarta concluſio:ꝙ homo per peccatum non ſolum fuit expoliatus omnibus bonis modi,& ordinis,& fuit naturalis: ſed &t. fuit percuſſus,& ſauciatus in oībus potentiis, & in tota perſona,& hoc quintuplici vulnere: propter quod non poteſt liberè nec faciliter operari. Prima pars patet per præcedentē concluſionem. Secunda autem pars patet, per ſingula ad experientiam:& prout experimur in nobis. Vnde primò,homo fuit ſauciatus in complexione vulnere infirmitatū, & ægritudinum,& morborum, quia nō eſt aliqua pars in homine quæ non ſit ſubiecta alicui ęgritudini imo multis:puta quia accidit oftalmia in oculis, vertigo in cerebro, pleuritis in pleura, & collica paſſio in colo &c.prout tradidit Auicenna in quarto & v. Canone,quæ quidem mala inducunt finaliter mortem.Ex quo patet ꝙ mors,& febris, & omnes iſtæ infirmitates iam non poſſunt dici mala naturalia,ſed pœnalia,quia in pęnam peccati inflicta.Item ſecūdò fuit homo vulneratus,& ſauciatus vulnere improbi laboris in toto corpore:quia ille qui abſque labore poterat viuere: cui terra ſponte dabat omnem fructū,& omnia animalia,& plantæ & mineralia erant ipſi ad libitum ſubiecta: nunc non pt acquirere victum, & veſtitum, abſque intolerabili labore, q a vnuſquiſque cum ſudore,& labore,& dolore veſcitur pane ſuo ex ſententia domini. Geneſis.tertio. Et ideo omnia iſta bona temporalia,quę de ſui natura ſunt bona naturaliter,& ad neceſſitatem hominis creata,& in principio liberaliter collata,nunc peruerſo nomine dicuntur bona fortunæ ratione modi acquirendi, & poſſidendi,quia tunc naturaliter erāt omnia communia,ſed nunc cum labore,& fraude,vt plurimum acquiruntur,& ab indignis poſſidentur,& ideo mutato nomine dicuntur bona fortunæ.Item tertio fuit homo vulneratus in ſenſualitate vulnere prauæ cōcupiſcentiæ. Nā ſenſualitas, quæ erat ſubordinata rationi,& habituata temperantia,& fortitudine, & continentia, & parſimonia &c. expoliata huiuſmodi virtutib. moralibus, & ſibi naturaliter inditis,fuit percuſſa,& ſauciata vulnere inordinatæ concupiſcentiæ,quæ eſt fomes, & cauſa omnium malorum, in qua ſenſualitate ſic expoliata, & ſauciata E F

A ſucceſſerunt omnes animi paſſiones:quæ di
cuntur ægritudines animi.puta gaudium,&
triſtiria,ira,& odium,& inuidia &c.quæ non
poſſunt refrenari niſi per morales nouiter
acquiſitas. Et ſic iſti habitus virtuoſi, qui an-
te erant bona naturalia,& inudita iā nō poſ-
ſunt dici bona naturalia, ſed moralia, quia
cū longa mora & labore ſunt nouiter acqui
ſiti ex frequentatis actibus,nec morbus con-
cupiſcentiæ,nec paſſiones poſſunt dici mala
naturalia,ſed pœnalia.i.in pœnum peccati in
flicta. Nā habitus naturales præceſſerūt paſ
ſiones,& concupiſcentiam in ſenſualitate ,
& paſſiones;& concupiſcentia modo præce-
dunt virtutes morales, & ſic neutra dicun-
tur iam naturalia. Ex quo patet, ꝙ ſenſuali-
tas fuit uulnerata morbo concupiſcentiæ,
per quam inclinātur ad omne malum,& eſt
B ſegnis ad omne bonum, & rebellis ſemper,
& repugnans rationi & inſurgens & collu-
ctans aduerſus ſpiritum. Item quartò tota
pars rationalis fuit ſauciata multiplici vul-
nere. Nam intellectus qui per habitus intel-
lectuales concreatos poterat contemplari
non ſolum naturalia,ſed etiam ſupernatura
lia per habitum intellectus, & ſapientiæ, &
habitum ſcientiæ cōcreatæ, & hoc abſq; fan
taſmatibus:quia poterat ad libitum intellige
re per fantaſma vel ſine fantaſmatibus.nunc
omnibus illis habitibus expoliatus non po-
teſt intelligere ſine fantaſia, quia neceſſe
eſt intelligentem fantaſmata ſpeculari,vt pa
tet 3.de anima. Et ſic neceſſe eſt,vt intelle-
ctus conuertatur ad fantaſiam,ſi vult intelli
C gere,& ita pariter voluntas quia fuit expolia
ta originali iuſtitia,qua omnia rectè volebat
& diuinæ voluntati erat conformis,fuit con
uerſa in ſuis operationibus ad ſenſualitatem
corruptam & appetitum ſenſitiuum corru-
ptum & deprauatum. Et iſta pœna rationa
biliter fuit homini inflicta,vt inquit Auguſt.
nam poſtquām uoluit auerti à Deo & ab
eius voluntate, & conuerſus ad mulierē, ut
ſibi complaceret, tunc intellectus expolia-
tus bonis naturalibus fuit conuerſus ad fan-
taſiam de neceſſitate in ſua operatione, &
voluntas ad ſenſualitatem,& ſuperiora ad in
feriora.ſ.ſpiritus ad carnem &c, vnde eue-
niunt homini omnia mala, nam intellectus
frequenter decipitur ꝑ fantaſiam in ſuo iu-
dicio,& voluntas deprauatur per ſenſualita-
tem in ſua operatione. Et iō quia intellectus
nō poteſt habere ſciam de rebus niſi ꝑ fan-
taſiam: inde eſt, ꝙ frequēter decipitur circa D
cognitionē rerū,& iō philoſophi primi volē
tes ex propriis viribus inquirere naturas, &
cauſas rerū,decepti inciderunt in varios erro
res,vt patet 1 & 2.Meta.& 1.phiſico.& 1.de
generatione,& 1.de anima. Item nō ſolum
fuerunt decepti in intellectu ſpeculatiuo cir
ca naturas rerum,ſed etiam in intellectu pra
ctico circa cognitionem boni honeſti, & vti
lis & delectabilis,& cuius errore accidit pra-
ua electio in voluntate. Ex quibus omnib.
patet infirmitas noſtri intellectus, & omniū
aliarum potentiarum,& patet etiam peruer
ſus ordo inter eas:quia intellectus decipitur
à fantaſia,& voluntas ab intellectu practico
decepto,& allicitur à ſenſualitate corrupta.
vnde modum huius peruerſi ordinis,& dece
ptionis ponit Ariſt.3.de anima,& 4.& 7.eti
corum, Vnde eſt aduertendum, quòd in E
in homine ſunt conſiderandæ duæ partes
principales.ſ.pars rationalis, & ſenſualitas,
prout comprehendit ſenſus exteriores & in-
teriores.ſ.fantaſiam,& appetitum ſenſitiuū.
vnde fantaſia ſequitur ſenſum, & appetitus
ſequitur fantaſiam,fantaſia autem iudicat de
ſenſatis conuenientib.vel diſconuenientibus
ſiue delectabilibus,& triſtabilibus,& ſic om
ne delectabile,aut vtile dicit bonum,& om-
ne triſtabile, aut inutile dicit malum, & ſic
appetitus,qui diuiditur in iraſcibilem,& con
cupiſcibilem ſequitur omne delectabile, aut
vtile tanquam bonum, & fugit omne triſta-
bile tanquam malum,& ſic ſequitur honores
& dignitates, & omnia ardua ſibi apparen-
tia bona,& concupiſcibilis optat, & ſequitur
voluptates,carnis,& pecunias & cætera ſibi
concupiſcibilia tanquam bona, & vtraque, F
ſcilicet iraſcibilis,& concupiſcibilis fugit om
nia triſtabilia tanquàm mala. Item in parte
rationali ſunt duæ potentiæ diſtinctæ, ſcili-
cet intellectus,& voluntas. vnde ſicut appe
titus ſequitur fantaſiam,& ſenſum,ita volun
tas in primo actu ſequitur intellectum. Sed
iſte intellectus habet duas portiones,ſcilicet
ſuperiorem, qui dicitur intellectus ſpecula-
tiuus:& inferiorem, qui dicitur intellectus
practicus. vnde ſicut intellectus ſpecula-
tiuus ſpeculatur ſpeculabilia, ita intellectus
practicus cognoſcit, & ratiocinatur de agibi-
libus. Sed iſte intellectus practicus adhuc
habet duplicem portionem,ſcilicet vnam ſu
periorem per quam cognoſcit,& iudicat de
agibilibus in vniuerſali, prout ipſi offerūtur

A per legē diuinam vel humanam. Et hēt aliā portionem inferiore per quā iudicat de parti cularibus, prout ipſi offerũtur per fantaſiam. & tunc intellectus practicus iungitur fantaſię, & fit vnum cum ea in intelligendo: & ſic iudicat de bonis delectabilibus, & vtilibus ſecundum apparentiam, & iudicium fantaſiæ & ſic peruertitur in ſuo iudicio. Nā ſicut ante per ſuperiorem portionē iudicabat legem Dei eſſe bonam, & per conſequens obſeruādam, & omne malum eſſe vitandum: & omne adulteriū aut furtum, & homicidium eſſe malum, & per conſequens vitandum: & ſic tunc non decipiebatur in ſuo iudicio. Et tūc voluntas ſequens tale iudicium intellectus in prima ſua operatione volebat legem Dei obſeruare: & omne homicidium, & furtū, & adinuenit nunq̄ malum vitare: & ſic volūtas dicebatur recta, & bona. Ita poſtea cum fan

B taſia offert intellectui practico aliquod bonum delectabile, aut vtile particulare per appetitum ſenſitiuū optatum: & intellectus fantaſiæ, & deceptus iudicat illud eſſe bonū, & ſequendum: tunc voluntas in ſecundo actu ſequens intellectum deceptum, & cōuerſa ad appetitum prauum fit ſimul vnum cum eo. Et ſic deprauata voluntas ſequitur deſideriū ſenſualitatis appetendo illud bonum apparens, ſcilicet vtile aut delectabile: licēt ſit nociuum, & malum: & contra legem diuinā, & humanam, & contra bonos mores: & ſic cauſatur peccatū in voluntate in tali electione, & executione, & ſic patet qualiter vterque decipitur, tàm intellectus q̄ voluntas, ꝑ conuerſionem ad ſenſualitatē, & ideo dicit Ariſ. 3. eticorum, ꝙ omnis malus eſt ignorans. i. deceptus: quia licēt cognoſcat in vniuerſali:

C tamen decipitur in particulari per conuerſionem ad fantaſiam: & ſenſualitatem: vt patet de incontinente 7. eticorum: cuius deceptio cauſatur ex falſo diſcurſu argumentationis, q̄a arguit in quatuor terminis: ideo potius videtur habere opinionem quam ſcientiam de particularibus. Nam primò in maiori propoſitione dicit omne adulterium tanquàm malum eſſe vitandum: eò quòd eſt contra legē: ſed q̄n offertur ipſi iſta mulier, licēt in minori propoſitione deberet dicere, hoc eſt adulterium: ergo vitandum: tamen alterando terminum dicit hoc eſſe bonum delectabile: & ſic concludit, ergo ſequendum: & ſic peccat in forma arguendo in quatuor terminis, & ꝑ conſequens cauſatur peccatum, & ignorātia in intellectu practico, & error, & prauitas

D in voluntate ſequēdo intellectum, & ſenſualitatem: & ex conſequenti cauſatur in anima. Et ideo dicit Ariſt. 3. de anima, ꝙ voluntas, quæ ponitur quaſi medium inter intellectum, & appetitum ſenſitiuum ſi ſequitur intellectum prout iudicauit in vniuerſali: tunc ipſa dicitur recta, & iuſta, quia intellectus, vt dicitur rectus. Sed ſi voluntas ſequitur ſēſualitatem ſiue appetitum inferiorem, & intellectū practicum deceptum, & deprauatum ꝑ fantaſiam: tunc voluntas, rationalis dicitur praua, & iniqua, & facta beſtialis: ſimul cū ſēſualitate: quia tunc voluntas iam non eſt recta nec rationalis, ſed praua, & beſtialis, & monſtruoſa effecta per conſortium ſenſualitatis: quia agit cōtra naturam. Nā ſicut tota primo mobilis naturaliter trahit oēs orbes inferiores motu recto ab orientē in occiden

E tē: ita intellectus, & tota pars rationalis naturaliter deberet ad ſe, & ſecum trahere fantaſiam, & totā ſenſualitatem, & non econuerſo. Et ideo quando ſenſualitas trahit ad ſe voluntatem, & partē rationalem: tunc talis motus, & actus eſt peruerſus, & monſtruoſus, & non naturalis, & ideo ſicut per motū primi mobilis rectum nunquam cauſatur malum nec peccatum nec monſtrum in natura nec aliquis defectus: ſed ſolùm cauſatur eclipſis, aut cauſantur ſterilitates aut peſtilentię aut tēpeſtates per orbes inferiores q̄ mouentur in circulo obliquo contra motum primi mobilis: ita pariter per primam operationē partis rationalis nunquàm cauſatur deceptio in intellectu practico, nec peccatum in volūtate, ſed quando ſenſualitas trahit ad ſe partē

F rationalem ad ſuū libitū, tūc cauſatur pctm̄ & monſtrū in anima, quia tūc intellectus fit quaſi fantaſia, & voluntas fit ſenſualitas, q̄a nec intellectus per ſe nec ſenſualitas ꝑ ſe eſt ſufficiens principium ad mouendū ſiue ad proſequendum, ſed ex his fit vnū principium ſufficiens ad proſequēdum bonum vtile vel delectabile. Ex quibus patet, ꝙ totus iſte diſcurſus per Ariſtotelem explicatus eſt cōtra naturam non ſolùm ipſius animæ, ſed etiā contra ordinem ipſius vniuerſi, in quo ſemper inferiora obediunt ſuperioribus. Et hūc eundem peruerſum ordinem noſtrarum potentiarū memorat Apoſtolus ad Romanos, octaua, vt infra patebit, & ſic Ariſtoteles, & oēs philoſophi bene concedunt talem motum, & modum eſſe peruerſum, & prauum, &

A & mõſtruoſum,& cõtra naturam, & ordinẽ
vniuerſi,tū nunq̃ potuerunt peruenire ad co
gnitione cauſæ:vnde tale monſtrū proueniat
in homine. Et hoc accidebat eis:quia non no
uerant ſacram ſcripturam:in qua nobis eſt re
uelatum qualiter hæc monſtruoſitas, & per-
uerſitas fuit inflicta toti generi hūano in pœ
nam peccati primorū parẽtū:eò ꝙ omnes po
tentiæ fuerunt expoliatæ omnibus bonis ha
bitibus concreatis, & fuerūt vulneratæ quin
tuplici vulnere. ſ. vulnere multiplicis ægritu
dinis in complexione: & vulnere laboris, &
doloris in toto corpore pro victu, & ueſtitu
acquirendo:& vulnere,& morbo concupiſcẽ
tię in carne,& vulnere prauę cõuerſionis, &
electionis in parte rõnali. ex quo infligitur
vulnus culpæ,& peccati in anima. Sed vtrū
vulnus concupiſcentiæ dicat aliquã formam
poſitiuã ſuperaditã ſenſualitati, an dicat ſo
B lam priuationẽ modi,& ordinis: longū eſſet
hic diſputare. Forſan dicetur in expoſitione
euangelicæ veritis ſuper illud Luce x. de il
lo hoie qui deſcẽdit ab Hieruſalẽ in Hierico
quẽ latrones non ſolū expoliauerunt: ſed et
percuſſerunt,& ſauciarunt: & plagis impoſi-
tis,& ſemiuiuo relicto abierunt &c. Sed ſuffi
cit ad pręſens ſcire,ꝙ ſicut ſenſualitas ſiue ap
petitus ſenſitiuus fuit ſauciatus vulnere pra
uæ concupiſcentiæ, & inclinationis ad volu-
ptuoſa, & delectabilia, & vtilia,quæ ſunt fal
ſa bona,ita voluntas rationalis fuit vulnerata
quoddã vulnere cœci,& inordinati amoris,&
complacentiæ, vt cęteris omiſſis velit ſenſua
litati complaceret: Et ideo dicit Augu. lib. de
perfectione iuſtitiæ hominis, ꝙ ex tali vul-
nere manet noſtrum liberum arbitrium clau
dicatum,& ſic oportet, ꝙ ſanetur per gratiã
C ad hoc ꝙ rectè velit,& operetur. Ex prędictis
patet ſolutio ſecundi,& tertij perplexus,quos
philoſophi nunq̃ potuerunt perſoluere. Quin
ta concluſio, ꝙ oĩa mala tã culpæ q̃ pęnæ, ſ.
omnia quinque vulnera ſupradicta,traxerunt
omnes poſteri à primis parentibus per carnẽ
corruptam. Hanc cõcluſionem probat Aug.
contra Manichæos, & ſuper Ioan. homilia 2.
iſto modo. Nam omnes poſteri vel trahunt
iſta mala cum carne:vel cum anima. nõ cum
anima, quia anima non eſt ex traduce ab
Adã per generationem: ſed à ſolo Deo per
creationẽ,& ſic non poteſt creari niſi bona:
quia Deus autor mali non eſt ſed ſolius bo-
ni:ergo ſequitur ꝙ trahimus huiuſmodi ma-
la per ſolam carnem,quæ eſt ex traduce à pri
mis parentibus. Hoc confirmatur. Nam pri- D
mi parentes talem carnem communicarunt
poſteris ſuis qualem ipſi habebant tempore
generationis, ſed tempore generationis poſt
lapſum iam habuerunt carnem,& ſenſualita-
tem corruptam,& ſauciatam per vitium con
cupiſcentiæ,quæ eſt fomes omnis mali. ergo
talem carnem ſic corruptam, & vitiatam cū
ſuo onere tranſtulerunt ſucceſſiuè in omnes
poſteros. Ex quibus patet, quòd primi pa-
rentes omnia mala,tam culpæ,quàm pœnæ,
tranſmiſerunt in omnes poſteros per carnem
ſic corruptam,& vitiatam,& libidinoſam. Ex
quibus ſequitur ſecundùm Aug. ꝙ tria mala
ſiue tria genera malorum latent ſeminaliter
& potentialiter in carne à parentibus tradu-
cta anteq̃ animetur. Quæ quidẽ mala exeunt
à potentia in actū poſt animationem ſucceſ-
ſiuè. Nam ibi primo in complexione corpo- E
rali latent omnia genera infirmitatum, &
ægritudinum corporalium.. Secundo in ipſa
ſenſualitate latet morbus concupiſcentię, &
latent omnes paſſiones animi,quæ quidẽ con
cupiſcentiæ eſt fomes oĩum malorū culpæ tã
originalis q̃ actualis. Oĩa.n. iſta mala exeunt
ex carne à potẽtia in actum per animationẽ
ſucceſſiuè: nam illico anima per ſolū conſor
tium talis carnis ſic corruptę trahit peccatum
& culpã originalẽ, & trahit debitum origina
lis iuſtitiæ perditæ in Adam, eò ꝙ anima fit
vna perſona cum tali carne traducta ex pri-
mis parentibus. Itẽ ſecundò per tale conſor-
tiū illico exeunt in actum mala pęnę in ipſo
corpore:ſ. dolor, & triſtitia:& ſucceſſiuè ſuc-
cedunt ægritudines,& infirmitates variæ, Ter
tiò quando homo peruenit ad maiorem æta
tem, & vſum rationis: exeunt omnia mala E
actualis culpæ ab ipſa ſenſualitate in anima.
Nam ſicut caro corrupta per ſolùm conſor-
tium cauſat culpam originalem in anima:ita
concupiſcentia,quæ eſt fomes omnis peccà-
ti latens in carne, & ſenſualitate, cauſat cul-
pam actualẽ,tã venialẽq̃ mortalẽ in volũtate
per conſenſum. Et ſic patet qualiter omnia
iſta mala latebãt ſeminaliter in carne añ ani
mationẽ: & qualiter exeunt in actū poſt aĩa
tionem. Et patet etiã qualiter anima omnia
mala culpę trahit à carne,& ſenſualitate cor-
rupta, & ſauciata. Ex quibus etiã ſequitur ꝙ
oĩa mala tã culpæ q̃ pœnæ traximus à pri
mis parentibus:eò ꝙ ab eis traximus ſolã car
nem ſic corruptam,& ſauciatã,in qua latent
ſeminaliter omnia mala culpæ, & pœnæ:

Ex

A Ex ſupradictis ſequuntur ſex doctrinæ ſecũdum mentem Auguſt. Quarũ prima eſt, quod malum culpæ non eſt in ea ne formaliter, ſed ſolum materialiter, & ſeminaliter, ſed contrahitur formaliter in anima, aut per ſolum conſortium, ſicut eſt peccatum originale, aut per conſenſum deliberatum, & ſic eſt peccatum mortale: aut per conſenſum indeliberatum, & ſic eſt peccatum veniale. Et ponitur exemplum de arſenico, & ſilice. nam in arſenico non eſt mors formaliter, ſed ſeminaliter: ſed tranſit formaliter in hominē ſi guſtatur ab eo. Item ignis non eſt formaliter in ſilice, ſed tranſit formaliter in ſtupā per ictum & confricationem ferri. Ita pariter peccatum latens materialiter, & ſeminaliter in carne, & concupiſcentia ſenſualitatis tranſit actualiter, & formaliter in animam per conſortiu,

B aut conſenſum, prout dictum eſt. Secunda doctrina, ꝙ licet in eodem inſtanti temporis anima creetur. & infundatur in corpore, & inficiatur ab eo per culpam originalem, eò ꝙ creando infunditur, & infundendo inficitur, tñ in tali ordine ſunt conſiderandæ ſucceſſiuè quatuor inſtantię naturę. Nam in primò inſtanti anima cōſideratur prout a Deo creatur, in ſecundo prout creatur bona naturaliter cum ſuis viribus, & potentiis, ſcilicet cum intellectu, & memoria, & volontate per quod dicitur facta ad ſimilitudinem, & imaginem Dei, & ſic dicitur naturaliter bona. In tertio autem inſtanti cōſideratur prout infunditur corpori corrupto. In quarto autem prout inficitur ab eo, & eſt infecta, & mala ſ malo culpæ. Ex quo patet, ꝙ prius intelligitur bona per naturam quàm mala per culpā: quia in uno inſtanti tēporis poſſunt intelligi multa inſtantia naturæ. Tertia doctrina. ꝙ duplex imago reperitur in quolibet homine. Prima eſt imago trinitatis in anima per creationem à Deo impreſſa: per quam dicitur bona naturaliter. Secūda dr̄ imago ipſius Adā, primò impreſſa in carne ſeminaliter: & exinde tranſlata in anima formaliter. per quā imaginē natura hominū dr̄ corrupta, & mala per culpā & pœnā. Vnde dicit Aug. contra Fauſtum, & 12. ſuper Ge. ꝙ hanc imaginem reliquerūt primi parentes in nobis impreſſam ex ueſtigio & ſimilitudine ſui peccati. nā ſicut ad illud peccatum concurrerunt tres perſonæ. ſ. ſerpens offerens pomum prohibitum: & Eua acceptans ipſum, & offerens uiro: & Adam

D comedens ipſum, vt complaceret vxori: ita pro maiori parte ad omne peccatum concurrunt tres partes hois. ſ. ſenſus offerens rē delectabilem, vel vtilem, & appetitus ſenſitiuus, & ſenſualitas apperens, & alliciens voluntatem, vt conſentiat, & ipſa voluntas condelectans, & ſequens ſenſualitatem. Nam ſicut ſerpens oſtendit fructum perſuadendo mulieri, & mulier perſuaſit viro, vt comederet: ita ſenſus offert rem prohibitam ipſi ſenſualitati, & ſenſualitas offert, & perſuadet voluntati, & ſic conſummatur peccatum per conſenſum voluntatis. Et ſic patet qualiter primi parentes reliquerunt nobis impreſſam imaginem, & veſtigium ſui peccati. Et ſic ēt patet qualiter in quolibet homine reperitur duplex imago. ſ. imago trinitatis, per quā dr̄ bonus naturaliter: & imago primorum parentum, per quā dicitur malus pęna E liter & culpabiliter. Sed in chriſtiano ultra duas imagines ſupradictas reperitur alia imago, per quam configuratur Chriſto per baptiſmū & eccleſiaſtica ſacra, quæ quidē imago X̄pi licèt ad præſens non tollat imaginem ipſius Adam de carne, tamen tollit ipſam ab anima noſtra: unde ait Apo. 1. ad Cor. xv. quod poſtquàm oēs uſq; ad Chriſtum portauimus imaginem ipſius Adam terreni, portemus ergo imaginem ipſius Adam cœleſtis, qui eſt Chriſtus. Et ſic patet qualiter reperitur triplex imago in Chriſtiano. ſ. imago trinitatis in anima: quam accepit per creationem, per quam dicitur bonus naturaliter. Secunda eſt imago ipſius Adā terreni in carne: per quam natura noſtra dicitur corrupta, & ſauciata fomite, & morbo concupiſcētiæ: unde eueniunt omnia mala culpæ. quā F imaginem accepimus per libidinoſam generationem. Tertia eſt imago Chriſti in anima. quam accepimus per gratiam baptiſmi, & regenerationem. Ex ſupradictis etiam ſequitur quarta doctrina. ſ. ꝙ quando Aug. dicit ꝙ noſtra natura fuit corrupta in Adam &c. ibi non ſumit natura pro natura ſpecifica: ſed pro carne ſiue pro generatione. Vnde eſt aduertendum, ꝙ natura humana tripliciter ſumitur in ſacra ſcriptura. Primò enim modo ſumitur pro ipſa eſſentia & natura ſpecifica reſultante ex corpore organico, & anima rationali ſignificata per diffinitionē: & iſto modo dicitur bona naturaliter: & ſic humanitas, & ſpecies, & humana natura reperiuntur in Chriſto. Secūdo modo

A do humana natura ſumitur pro tota generatione, & collectione omnium deſcendentiū ab Adam per naturalem generationē. ſicut dicitur natura. i. generatio Scipionum, & Claudiorum, aut Tarquiniorum, aut filiorū Iſrael. Et iſto modo dicitur ad Ro. v. ꝙ omnes in Adam peccauerūt. i. tota humana natura fuit obligata in Adam: quia oēs ſuos poſteros ad pęnam ſui peccati obligauit in ſua natura. Et ſic etiā dicitur, ꝙ tota humana natura fuit corrupta in Adā. Tertio modo ſumitur humana natura pro carne, quā vnuſquiſque traducit ex Adam per naturalem generationem. Et ſic dicit Aug. ꝙ vnuſquiſque habet naturam i. carnem, & ſenſualitatem corruptam ex Adam: quia nil habemus ab Adam, niſi carnem corruptā per imaginē eius: quia animā habemus à ſolo Deo
B per creationem. Vnde caro dicitur natura in nobis: eò ꝙ eſt nata, & traducta ex Adā: anima autem non dicitur nata nec genita: ſed ex nihilo creata. Et ſic tota linea ſucceſſiua ab Adam vſque ad vnumquemque per generationem dicitur eius natura, & iſta dicitur natura corrupta. Et iſto modo ſolus Chriſtus dicitur liber in natura à tali corruptione, eò quòd non deſcendit ab Adam ꝑ naturalem generationem. Et ſic virgo Maria non dicitur libera in natura: ſed liberata in perſona per prçuiam ſanctificationem. Et ſic peccatum, & corruptio naturæ nō potuit tranſire ad perſonam virginis: prout dictum eſt in expoſitione Pſal. 45. & ſuper Magnificat. Ex ſupradictis ſequitur etiā quinta doctrina ſcilicet, ꝙ non eſt mirū ſi Ariſtoteles, & cæteri philoſophi non potuerunt ex
C puris naturalibus peruenire ad cognitionē iſtius monſtruoſi, & peruerſi ordinis, & morbi reperti in noſtra ſenſualitate, & natura: quod non accidebat niſi quia nō nouerāt ſacrā ſcripturā; per quā nobis reuelatur qualiter iſta corruptio prouenit ex pctō primorū parentū. Sed beatus Aug. nectare ſacræ ſcripturæ imbutus, & diuino lumine illuſtratus Hypognoſticō reſpōſione ſecūda, & quarta, reddit hmōi cauſam, dicēs, ꝙ primi parentes ſibilo venenoſi ſerpentis ſunt infecti, & callidis eius blandimētis ſunt decepti. Et iō hanc inquietā, & mortiferā peſtē eorū corpora cōceperunt, & per legitimū vſum poſtea ꝙ̄ de paradiſo ſunt proiecti in poſteros tranſmiſerunt & pcī ſui teſtimonium hæreditario iure dimiſerunt nobis: ut ex hoc præuaricato-rum filius nos cognoſcentes nō gloriemur
D de natura noſtra peccatrice in cōſpectu iuſti iudicij Dei: ſed eius miſericordiæ, q̄ noſtris meritis non datur, ſemper colla nr̄a flectamus &c. In quibus verbis explicat Aug. vnde proueniat humanæ naturæ iſte morbus, & corruptio, & iſtud monſtrū in natura. Nā poſtquā Adā voluit ſequi ſuaſum beſtiæ, & vxoris magis ꝙ̄ diuinum prçceptum: iō conuerſus ad ſenſualitatem cōparatus eſt iumentis in ſuis operationibus, & ſimilis factus eſt illis: Ex ſupradictis doctrinis ſequitur ſexta doctrina catolica, ꝙ infirmitates corporales, & mors, & omnia mala tā culpæ, ꝙ̄ pœnæ non dicuntur nec ſunt in nobis mala naturalia: ſed pęnalia: quia non inſunt nobis ex natura ſpecifica, quia homo valde bonus fuit creatus cū ſupradictis quatuor bonis naturæ, liber ab omni miſeria, ſed omnia
E iſta mala in pœnā peccati primorū parētū ſunt nobis relicta, & inflicta, prout cōtra Pelagianos fuit determina tū i cōcilio Aphicano, cui interfuit Aug. vt patet de cōſ. diſtin. 4. Placuit, & in cōcilio Romano, cui præſuit Innocentius Papa, & in concilio Lugdunenſi: cui interfuit Proſper defenſor doctrinæ Auguſtini contra Pelagianos. Ex hoc patet vnde eueniāt humanæ naturæ omnia mala tā culpæ quàm pœnæ. Itē ex ſupradictis ſequitur ēt ſeptima doctrina. ſ. ꝙ anima noſtra in principio ex cōſortio corporis, & carnis corruptæ traductæ ex Adā nō ſolū contrahit priuationē modi, & ordinis: puta priuationē omniū habituū partis ſēſitiuæ, & partis rōnalis: ſed ēt traxit debitū illorū habituum, in quo cōſiſtit pctm̄ originale: per quod illicò anima obligat̄ ad pęnam damni æternā. vnde aīa per tale conſortiū nō ſolū
F priuatur habitib. moralibus in iraſcibili, & cōcupiſcibili, & habitibus intellectus, & habitu originalis iuſtitię ipſius voluntatis, & priuat̄ gratia gratifica, & habitu fidei, & ſpei, & caritatis: quos Adā perdidit per pctm̄: ſed anima cōtrahit debitū omniū ſupradictorū habituū annexū cū tali priuatione: quia obligatur ad habendū oēs habitus ſupradictos ad operandū per eos, & ſeruiēdum creatori reddēdo cultū latriæ, qui eſt fructus illorū. Et talis priuatio cū tali debito anexo dicit̄ pctm̄ originale: quod cōtrahit omnis aīa à principio per ſolū conſortiū corporis, ut dictū eſt. Ex quibus ſequitur, ꝙ omnia quinq; vulnera, quibus primi parentes fuerunt ſauciati

A ciati per ſuum p̄ctm̄,traximus nos ab eis per generationem carnalem.ſ. ignorantiam, & peruerſum iudicium,& electionem in mente,& concupiſcentiam prauam in ſenſualitate,& infirmitatem in complexione, & labores in toto homine.ſ.mentis,& corporis, & culpam in anima. Sexta concl.ꝙ licèt voluntas hominis trahatur à ſenſualitate ad peccandum: tamen voluntas non trahitur nec concurrit coacta nec neceſſitata:ſed perſuaſione allecta,& ſpontanea quodã amore nõ ſolũ naturali, inquantũ ambo radicãtur in anima:ſed etiam amore inordinato, prout dictum eſt. Quod probatur. Nã ſenſualitas nõ violenter cogit nec neceſſitas voluntatẽ in tali actu,ſed perſuadet,& allicit ad ſequendum falſum bonum:cui voluntas,nõ coacta aliqua neceſſitate:ſed allecta ex amore,ſponte conſentit. Et ſic trahit ſua quemq; volu-

B ptas,vt inquit Virgilius: Et unuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua attractus,& illectus & ſic concupiſcentia parit p̄ctm̄,vt patet Iacobi 1. Et ſic patet qualiter liberum arbitriũ non tollitur nec cogitur,ſed allicitur. Et ſic voluntas ſemper manet libera in ſua prima actione ad volendum, vel non volendum: ſed non manet libera ad rectè volendũ, eò ꝙ perdidit originalem iuſtitiam, per quam rectè volebat. Et licèt quandoq; libera ad rectè volendum in affectu, cognoſcendo adulterium,vel aliud vitium eſſe peccatum, & per conſequens vitandum ſecundùm legem Dei,& voluntas velit vitare peccatum,& facere bonum: tamen hoc non poteſt facere in executione effectiuè. Cuius ratio eſt: nam ad hoc,quòd affectus voluntatis veniat in effectum oportet,quòd maneat corpus tẽquam organum:ſed voluntas per ſe non po-

C teſt mouere corpus propter contrariam diſpoſitionem,& corruptionem:eò quod perdidit imperium ſuper ipſum prout dictum eſt: ergo ſequitur, quòd licèt voluntas ſit libera in ſuo proprio actu primo, & in affectu: tamen non in effectu, quia non poteſt mouere organum corruptum,& indiſpoſitum, & ineptum corporis,& ſenſualitate. Et ponit Auguſtinus exemplum in libro de perfectione iuſtitiæ hominis, de homine claudo,vnde accidit,quòd quis rectus à natura efficitur claudus ex aliquo caſu: ſed cum eſt claudus licèt velit ambulare rectè:tamen nõ poteſt propter organum ineptum, niſi perfectè ſanetur. Ita pariter liberum arbitrium claudicatum per ſupradicta de per ſe nõ poteſt rectè velle:niſi per gratiam ſanetur,& licèt velit rectè vitare malum, & agere aliquod bonum: tamen non poteſt exequi in effectu niſi per gratiam adiuuetur: ut patebit. Ex quibus patet,quòd in tali ordine, & diſcurſu peccandi non tollitur liberum arbitrium voluntatis: quia ipſa voluntas non cogitur,ſed allicitur:nec coacta conſentit, ſed allecta ſpontè conſentit ſenſualitati,& ſequitur eius appetitum: quia peccatum intantũ eſt peccatum inquantum voluntarium: ſecundùm Auguſtinum, quia voluntas poteſt impelli: ſed non compelli. Item Anſelmus libro de libero arbitrio. Voluntas poteſt impugnari ſed non expugnari, quia non aliena, ſed ſua vincitur poteſtate. Item Bernardus de libero arbitrio dicit,quòd voluntas ex ingenua nobilitate non cogitur ne- D

ceſſitate. Et ideo ipſi ad peccatum imputatur, quia ſpontè finaliter conſentit ſenſualitati. Septima concluſio,quòd licèt ſenſualitas non valeat cogere voluntatem ad peccandum: ſed allicere,& ſuadere: tamen ad vitãdum peccatum, & agendum bonum oportet, quòd voluntas cogat,& ſubijciat. & in ſeruitutem redigat ſenſualitatem,& carnem. Prima pars patet per præcedentem concluſionem. Secunda probatur. Nam ſenſualitas ſic deprauata,& morbida, & vitiata ſemper inclinatur ad malum,& ad id quod lex prohibet,& ratio ditat:& contra id quod lex iubet:ergo oportet, ꝙ violenter, & coactè ducatur,& flectatur ad aliam partem.ſ.ad vitãdum peccatum,& faciendum bonum,& implendum diuinum præceptum, vnde ſicut lignum tortuoſum non poteſt flecti ad par- E

tem oppoſitam niſi cum magna violentia à fortiori virtute, ita pariter ſenſualitas vitiata, & inepta non poteſt flecti ad bonum niſi violenter per voluntatem, quæ eſt primum mouens in homine. Hoc autem probatur primæ ad Corinth. nono vbi ait Apoſtolus. Ego autem caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo &c. Item Gregorius ſuper illud ſaluatoris. Qui non odit animam ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus,& cætera: ait, quòd tunc animam noſtram odimus: cum eius carnalibus deſiderijs non acquieſcimus, cum eius appetitum frangimus: cum eius voluptatibus reluctantur & cætera. Item ſuper illud. Qui vult poſt me venire abneget ſemetipſum,& tol- F

las

A lat crucem ſuam &c. ait: quòd forſan labo-
rioſum non eſt relinquere ſua. ſed valdè
laborioſum eſt relinquere ſeipſum, minus
quippe laborioſum eſt abnegare quod hẽt,
ſed valdè multum eſt abnegare ꝙ eſt. vnde
ſi luxurioſus quiſq̃ ad continentiam venerit
& vitã mutauerit:abnegat qđ fuit. vnde li-
cèt idē ſit ꝑ naturã: tñ nō ꝑ malitiã &c. Ex
quibus patet,ꝙ oppoſito modo ſe habēt ſen
ſualitas;& voluntas in bene,& male agēdo.
Nã in peccando volũtas non coacta ſed col
lecta complacet carni,ſed in vitãdo pctm̃, &
bene agẽdo ipſa voluntas cõpellit, & cogit
ſenſualitatẽ,& carnẽ.Et ſic voluntas ſemper
eſt libera.Octaua conc.ꝙ nemo ex proprijs
viribus pōt vitare peccatum nec implere di-
uina præcepta:niſi gratia Dei, & auxilio ſu-
periori adiuuetur.Iſtam conclu. probat Au-
B guſt,ex fundamento ſuperioris & præceden
tis concluſionis.Nam homo non poteſt vita
re peccatum:nec agere bonum:niſi voluntas
ſubijciat,& cogat ſenſualitatem viciatam, &
frangat,& odiat eius peruerſum, & contra-
rium appetitum,& inclinationem. Sed hoc
voluntas licèt velit:tamẽ hoc non poteſt ex
proprijs viribus efficere:eò ꝙ perdidit impe
rium,& facultatem ſupra corpus,& ſenſuali
tatem,perdendo originalem iuſtitiam, vt di
ctum eſt in 3.& 4.concluſione, ergo ſequi-
tur:ꝙ homo nō poteſt peccatum vitare nec
bonum agere:niſi auxilio ſuperiori adiuuet.
Itẽ nemo pōt vitare pctm̃ nec bonũ agere:
niſi moueat corpus tanq̃ inſtrm̃,ſed tale in-
ſtrumentum eſt ineptum, & corruptum per
contrariã diſpoſitionẽ,ergo non poterit car
nem voluntas per ſe mouere, niſi ſuperiori
C auxilio adiuta. Item ſicut vnus homo non
poteſt mouere ſaxum nimis ponderoſum ni
ſi adiuuetur ab alio fortiori: ita voluntas nō
poteſt mouere nec ſuperare carnem vitia-
tam, & ponderoſam pondere contrariȩ di-
ſpoſitionis,niſi roboretur auxilio ſuperiori.
Item homo non poteſt vitare peccatum niſi
voluntas odiat carnem,& frangat eius ap-
petitum, vt ſupra dictum eſt, ſed voluntas
diligit ſenſualitatem,& carnem amore natu
rali, & etiam inordinato, vt dictum eſt in
quarta concluſione, ergo per talem amorẽ
naturalem voluntas non poteſt odire ſen
ſualitatem nec ipſi diſpicere, niſi per amorẽ
ſupernaturalem, ergo oportet quod volun-
tas magis diligat Deum qui prohibet pecca
tum,& iubet non peccare, quam ſenſualita-

tem,quæ ſemper ſuadet peccare. Et ſic pa- D
tet qualiter voluntas ex ſe non poteſt odire
ſenſualitatem,quam naturaliter,& in ordina
tè diligit & amat,niſi feratur, quaſi vincatur
amore ſuperiori. Et ſic patet qualiter
homo ex proprijs viribus non poterit pecca
ta vitare,nec aliquando bonum agere, niſi
adiuuetur ſuperiori auxilio, vt magis infra
videbitur. Et hoc de ſecundo articulo.
Quantum ad tertium articulum,ponitur pri
ma conclu.ſ. quòd ſolus Ieſus Chriſtus quẽ
colit Chriſtiana religio potuit reparare hu-
manam naturam per gratiam & gloriam,
quam Adam diſſipauit per culpam, & pœ-
nam. Secunda pars huius concluſionis eſt
probata in ſecundo articulo. Prima autem
pars probatur per omnes euãgeliſtas, & ma
ximè per beatũ Ioan.per totũ diſcurſum e-
ius euangelij.vnde arguit ſic. Ille ſolus po E
tuit humanam naturã reparare per gratiam,
& gloriam,q ipſam creauit bonã ꝑ naturã,
ſed Xp̃s eſt illud verbum æternũ,filius Dei
patris,per ꝙ verbum facta ſunt omnia bo-
na per naturam,ergo ipſe Xp̃s filius Dei po
tuit,imo de facto reparauit humanam natu
ram per gratiam & gloriam.Maior eſt nota,
quia cuius eſt naturam concedere bonam,
eiuſdem eſt eam lapſam reparare,ergo ſicut
ſolius Dei eſt naturã condere,ita ſolius Dei
eſt ipſam lapſam,reparare per gratiam, &
gloriam,qui ſolus eſt creator,& pater grãæ,
& gloriæ pſ.83.Gratiã, & gloriam dabit do
minus.Sed ꝙ Ieſus Xp̃s ſit Deus,& fili⁹ Dei,
& illud verbum per ꝙ facta ſunt oĩa,probat
beatus Ioan,effectiuè:& experimentaliter ꝑ
opera totam naturam quæ Xp̃s fecit in ſuo
aduentu,quæ non poterat facere niſi ſolus F
Deus,& filius Dei.Ad cuius intellectum eſt
aduertendum,quod iſta decem nomina.ſ.
verbum Dei,filius,veritas,Dei æterna,ſapiē
tia Dei,lux æterna,ſiue lumen,ars patris, æ-
terna vita,& lex æterna,& Chriſtus, & repa
rator humanæ naturæ,& Ieſus,vnam,& ean
dem perſonam diuinam ſignificant realiter
ſed differunt quò ad modos ſignificandi, &
ſecundum effectus.Vnde Ieſus Chriſtus dici
tur verbum patris inquantum ab ęterno eſt
dictũ à patre, & eſt conceptus diffinitiuus
quo pater diffinit,& cõprehēdit ſemetipsũ,
ꝑut dictũ fuit ſup pſ.8.Et dr̃ ēt verbum pa
tris,per quod pat et ex tpe, dixit, & creauit
omnia creata aſi extra. Itẽ Chriſtus dicitur
filius æternus Dei patris, inquantum ab

A æterno eſt productus à patre ꝑ modum naturæ. Itē dr̄ veritas Dei, patris, inquantū eſt imago patris æqualis, & ipſi per omnia ſimilis. Itē dr̄ ſapientia patris, inquantum eſt genitus, & productus de tota ſcīa, & memoria fœcunda patris, & per ipſum oīa ſapienter diſponit. Itē dr̄ lumen, inquantū eſt coæternus patri: ſicut lumen ipſi ſoli, & procedit à patre æternaliter ſicut lumen à ſole, quia ſicut nunq̄ fuit ſol ſine lumine, nec ecōuerſo, ita nunquàm pater fuit ſine filio, nec ecō uerſo. Et ſicut lumen procedens à ſole illuminat, & viuificat oīa, ita filius procedens à patre illuminat, & viuificat omnia; & maximè omnem hominem venientem in hunc mundum. Item Chriſtus dicitur ars patris in quantum in eo ab æterno continentur ideæ & rationes omnium rerum creatarū ad quarum inſtar ex tempore facta ſunt omnia. Itē

B dicitur vita per eſſentiam, & qua omnibus influit eſſe, & dat vitam naturaliter, & ſpecialiter hominibus dat vitā gratiæ, & gloriæ. Et dr̄ lex æterna inquantùm ab æterno omnia præuidit, & ex tempore omnia regit & ritæ diſponit. Item dicitur Chriſtus inquantùm ex tempore verbum caro factum eſt, & eſt Deus homo, per quod verbum incarnatum Deus pater nobis locutus eſt. Itē dicitur nomen Dei, per quod Deus pater notificauit nobis ſuam voluntatem. Item dicitur Ieſus, inquantum eſt ſaluator, & reparator humanæ naturæ. Si ergo Ieſus Chriſtus eſt uerbum incarnatum per quod Deus pater locutus eſt mundo, ergo quicquid nobis dixit: erat de mente & voluntate patris. Et ſic etiam ſi eſt filius Dei incarnatus: ergo eſt hæres patris, & dominus uniuerſi. Et ſic etiā

C ſi eſt ſapientia incarnata: ergo ſapienter, & ſine defectu diſpoſuit noſtram redemptionē, & reparauit nos. Et ſic ſi eſt veritas incarnata: ergo non potuit falli nec mentiri in ſua euangelica doctrina. Et ſi eſt lux incarnata, ergo nulla admixtio tenebræ nec ignorantiæ potuit eſſe in ſua doctrina. Et ſi fuit ars diuina incarnata, artificialiter & ritè vicit diabolum, & reparauit nos, ut dictum eſt in cantico ſexto. Et quia fuit vita incarnata, ergo moriendo in carne occidit mortem noſtram, & uitam noſtram reſurgendo reparauit, & ſic vtranq; mortem deſtruxit. ſ. corporis, & animæ, & nos per gratiam, & gloriam viuificauit. Et quia fuit lex diuina incarnata: ideo quicquid dixit ore, & fecit opere,

fuit nobis lex irrefragabilis, quia non ſolum D locutio: ſed oīs Chriſti actio noſtra fuit inſtructio: vt inquit Greg. Et ſic patet qualiter ſicut Xp̄s eſt illud verbū ꝑ quod facta ſūt oīa, & illa vita per quam oīa ſunt viuificata, & in quo omnia mouentur, & ſunt, & eſt Deus, & filius Dei, & ſapientia, & veritas, & ars, & lex patris, & eſt Deus, qui creauit oīa bona ꝑ naturam: ita recreauit, & regenerauit, & reparauit humanā naturā ꝑ gratiam, & gloriam. Sed nunc reſtat probandū, q̄ Ieſus Chriſtus eſt Deus, & filius Dei, & illud verbum patris, per quod facta ſunt omnia: & q̄ ſit ſapientia, & veritas patris &c. Hanc autem concluſionem ſiue propoſitionem probat Ioannes euangeliſta per experientiam, & effectum, ſic Ille erat, & eſt Deus, & verbū Dei, qui fecit opera quæ nemo poterat facere niſi ſolus Deus, & verbum Dei, ſed Chri- E
ſtus ex ſolo verbo, & præcepto, & in nomine Dei patris reſuſcitauit Lazarum quatriduanum iā fœtentem in ſepulcro; & ſuſcitauit plures alios à mortuis: & imperabat ventis, & mari, & demonibus; & infirmitatibus quia ſolo verbo ſanabat oēs, quæ omnia poteſt facere niſi ſolus Deus, qui eſt oīpotens & ſalus vitæ per eſſentiā, ergo Xp̄s eſt Deus & verbum Dei patris, & vita per eſſentiam, per quem pater omnia iſta faciebat. Et ita probat Ioannes per ſingula qualiter Chriſtꝰ eſt verbum coæternum patri, & filius Dei patris, per quem facta ſunt omnia, dicens. In principio erat verbum &c. & omnia per ipſum facta. & q̄o omne quod factum eſt erat in eo vita, & quomodo Xp̄s fuit vita, & lux hominum, & q̄o verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & quomodo vidimus ipſum verbum & Deum incarnatum, & vidimus gloriam eius. quaſi. i. tanquam F
gloriam vnigeniti à patre, quia nullus poterat illa facere, niſi ſolus vnigenitus filius Dei, & ſicut vidimus ipſum plenum gratiæ, & veritatis: ita de plenitudine eius omnes accepimus: quia per gratiam, & gloriam, & doctrinam veritatis nos reparauit. Et ſic Ioannes euangeliſta explicatis miraculis, ex quibus probat Chriſtum eſſe Deū, & filiū Dei, concludit in fine libri, dicens. Hæc aūt facta ſunt, vt credatis quoniā Ieſus eſt filius Dei, & credentes, vitā habeatis in nomine eius. Et ideo hic non oportet nos immorari ad probandum iſtam concluſionem, quia in expoſitione euangelicæ veritatis longè lateq;

proba-

A probabitur per omnes euangeliſtas Deo cō cedente. Nunc autem ſufficit dicere genera liter quibus remediis Chriſtus hominem la pſum reparauit. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, ꝙ ſicut homo multiplici vulnere fuit ſauciatus: ita Chriſtus multiplici gratia ipſum reparauit, & ſanauit, vnde dictum eſt: quod gratia eſt donū à ſolo Deo gratis datum ad ſublimandū humanam naturam ſiue creaturam rationalem ſupra ſe: vel ad ſupplendum, & reparandum defectū eius. ideo ſicut homo multipliciter cecidit, & multiplicem defectum incurrit per peccatum: ita Chriſtus reparator humanæ naturæ multiplici gratia ipſam humanam naturam ſanauit, & reparauit. Vnde quia Adam primò perdidit illam gratiam gratificam, ꝙ ipſum ſublimabat ſupra facultatem ſuæ na

B turæ, qua poſt longum tempus abſq; morte fuiſſet translatus in vitam meliorē æternam. & incurrit vltra hoc iram, & odiū Dei: deſtinatus cum tota poſteritate ad pœnam æternam, & dictum eſt etiam qualiter eius poſteri omnes trahunt originale peccatum ex vtero matris: quo dicuntur filij iræ &c. Ideo Chriſtus inſtituit ſacramentum baptiſmi: in quo ex meritis ſuæ paſſionis datur gratia gratum faciens qua baptizatus abſoluit̃ ab omni debito culpæ, & pęnæ, & reducitur in gratiam Dei. Item quia talis gratia gratum faciens datur per baptiſmum aut per confirmationem aut per ſacramentum pęnitentiæ aut per eucariſtiā: ideo Chriſtus inſtituit ſacramentum ordinis, in quo datur gratia poteſtatiua ſacerdotibus: per quam poſſunt, & habent poteſtatem adminiſtrandi ec

C cleſiaſtica ſacramenta. Item quia homo fuit vulneratus in potentia intellectiua vulnere ignorantiæ: ideo Chriſtus quibuſdam hominibus prouidit, & dedit ſpecialem gratiā prophenæ ad præuidendum futura, & quibuſdā dedit gratiam ſermonum, & quibuſdā gratiam interpretationum linguarum, & quibuſdam gratiam ſanitatum: quæ quidē genera gratiarum diuidit vnus, & idem ſpiritus ſanctus ex meritis paſſionis Chriſti ſingulis prout vult ad vtilitatem eccleſiæ, & totius corporis myſtici. vt inquit Apoſtolus 1. ad Corint. 12. Sed quia adhuc poſt baptiſmum & alia ſacramenta relinquitur homini morbus concupiſcentię in carne: propter quem morbum caro corrupta ſemper militat, & pugnat aduerſus ſpiritum, ex quo nemo ex

proprijs viribus poteſt vitare peccatum nec D implere diuina præcepta, vt dictum eſt, & inferius dicetur: ideo Chriſtus inſpirat præter ſacramenta gratiam actualem ad roborandum liberum arbitrium claudicatum. vt valeat reſiſtere ſenſualitati, & carni, & ipſam opprimere, & in ſeruitutem redigere, & non ſolum valeat reſiſtere tentationibus interioribus: ſed etiam exteriobus: vt poſſit præcepta Dei ſeruare, & adimplere. Item quia per ſupradicta genera gratiarum ſolùm liberatur anima in præſenti ab omni debito, & peccato, & manet corpus ſubiectū multis miſerijs, ſcilicet morti, & infirmitatibus, & paſſionibus: ideo in virtute ſuæ reſurrectionis Chriſtus ſuſcitabit omnes fideles in nouiſſimo die in corpus glorioſum, per quam glorioſam reſurrectionem omnes liberabimur ab omni miſeria corporis, & erimus ꝑ E fectè beati in corpore, & anima. Ex quibus patet qualiter Chriſtus reparauit per gratiā, & gloriam humanam naturam, quā Adam diſſipauit per culpam. Et patet etiam qualiter Chriſtus eſt metrum, & menſura, & fons, & largitor omnium bonorum naturę, & gratiæ, & gloriæ: quia ipſe Chriſtus eſt filius Dei, & illud verbum æternum, per quod facta ſunt omnia bona ꝑ naturā. Sed ex tempore factus eſt homo, vt hominem lapſum repararet per gratiam, & gloriam. Et ideo Chriſtus per talem reparationem recuperauit omnia, quę perdidit Adam nam prętio ſanguinis ſui, & paſſionis non ſolùm rędemit hominem poteſtate diaboli ſed etiam emit regnum cęlorum pro nobis, & recuperauit etiam paradiſum terreſtrem. Ideo poſt ſuam reſurrectionem habitauit in F paradiſo terreſtri per 40. dies vſque ad aſcēſionem, & ſic reduxit Adam cum patriarchis, & prophetis in priſtinam poſſeſſionē illius loci quem perdiderat. Deinde introduxit eos in regnum cęlorum. Secunda cō cluſio: quòd patriarchæ, & prophetæ, & fideles veteris teſtamenti non operabantur nec ſaluabantur niſi cum gratia, & fide Chriſti futuri. Ad cuius intellectum eſt aduertendum, quòd ſicut agens naturale intendens introducere formam ſubſtantialē per prius diſponit, & præparet materiam ſecundùm exigentiam formæ introducendæ: ita pariter Deus poſtquàm ab initio intendit, & propoſuit redimere, & reparare hominem per mortem, & paſſionem ſuam, & per gratiam

A tiam legis euangelicæ: ideo ab Initio voluit
ipſum præparare, & diſponere per fidē Chri-
ſti futuri, & per legem oblationum, & ſacri-
ficiorum, & cæterorum legalium figurantiū
& ſignificantium mortem, & paſſionē eius.
Et ideo, quando expulit primos parentes de
paradiſo, illicò promiſit eis ſe in carnē ventu-
rū, & pro eis, & poſteris ſuis mortē paſſurū.
Et ſic dedit eis legem oblationum, & ſacrifi-
ciorū in figurā ſacrificij futuri in cruce offe-
rēdi, & ſub tali fide Adam, & Abel, & Set, &
omnes poſteri offerebant illa ſacrificia. Sed
iſta lex ſemper proceſſit ſumendo incremen
tum per proceſſum, & diſcurſum temporis.
Nam Deus iam in ſecunda ætate, dedit ali
quas cerimonias ipſi Noe. Et in tertia æta
te dedit circuncīſionem ipſi Abraæ. Et exin-
de dedit legem ſcriptam ipſi Moyſi cum. dc.
B 13. præceptis: quorum maior pars erant ceri
monialia ſignificantia Chriſtum, & eccleſiā.
Et ſub tali lege proceſſit ille populus vſque
ad Chriſtum. Quæ quidem lex nil aliud
fuit niſi quædam diſpoſitio, & præparatio,
& via ad Chriſtum, & legem euangelica:
quia omnia opera legis nō fiebant niſi cum
proteſtatione, & fide Chriſti, inquātum erāt
ſignacula fidei Chriſti, vt fuit dictum in plo
go libri pſ. & in tractatu contra Iudæos: vt
explicat Apoſt. ad Hebr. 11. dicens, ꝙ Abel,
& Enos, & Enoc, & Noe, & Abraam, & Da
uid, & cæteri ſancti ve. te. per fidem Chriſti
operati ſunt iuſtitiam per totum illud tem
pus, ſed non adepti ſunt repromiſſiones niſi
nobiſcum per Chriſtum, qui per ſuam paſſio
nem, & reſurrectionem reparauit naturam
humanam per gratiam, & gloriam, quā pri
C mi parentes diſſipauerāt per culpā. Ex qui
bus patet, ꝙ omnes fideles ue. te. non opera
ti ſunt aliquod bonū ſine fide, & gratia Xp̄i,
qui eſt metrum, & menſura omnium bono
rum, & caput totius eccleſiæ ab Adā uſque
ad iudicium cui oēs fideles utriuſq; te. fuerūt
membra. Vnde licèt Chriſtus nondum eſſet
incarnatus in primò te. tamen iam erat pa
triarchis, & prophetis, & cęteris fidelibus ue.
te. creditus, & expectatus, & per conſequens
iam tunc per fidem omnes currebant in
odorē unguētorum Chriſti, ut ſanarētur p
ipſum, ut oſtenſum eſt in primo cantico, di
ſcurrendo per totam ſacram ſcripturā, quia
omnes petebant oſculari oſculo incarnatio
nis, & trahi in odorē ſanctitatis, & in odorē,
unguentorum ſacramētorū eccleſiaſticorū,
& doctrinæ euangelicæ prout poſtea in no- D
bis impletū eſt, vt patuit ſupra. Vñ ſicut cor
pus aromaticū, puta muſcus aut cinamomū
emitti, odorē ante, & poſt, & ad omnē diffe-
rētiā loci: intantū, quod undiq; odor eius ſē-
titur antequam videatur, ita pariter Xp̄s iam
præmittebat odorē ſuarū virtutū ante aduē-
tū ſuū, & iā per fidē ſentiebāt eius odorē pa
tres ve. te. Vnde qñ Iſaac oſculatus eſt filiū
ſuū Iacob: iā ſenſit odorē veſtimētorū huma
nitatis Chriſti per odorē veſtimēti ipſius Ia-
cob: ideo dixit. Ecce odor filij mei ſicut odor
agri pleni, quē benedixit dñs &c. Ge. 26. Ex
quibus patet ꝙ patres ve. te. iā ſentiebāt o-
dorē virtutis, & ſanctitatis Chriſti per fidem,
& gratiā Chriſti, per quā fidē iā operabātur
bonū, & nō ſolū per virtutes teologicas, ſed
et per morales, quæ per teologicas perficiun
tur, vt oſtendit Ambroſius in libro de offi- E
cijs. Tertia concluſio, ꝙ licèt philoſophi gē
tiū, & famoſi Romani nō operarētur ſm ve-
ras virtutes morales nec teologales, tñ non
cohibebāt vitia, nec vitabant enormia pctā,
nec faciebāt opera inſignia abſq; grā Chri
ſti. Prima pars huius concluſionis patet, nā
illi non habebant virtutes teologales nec co
gnitionē de Chriſto: ergo non operabantur
per tales virtutes. Itē ſi non habuerunt vir
tutes theologales: ergo non habuerunt ve-
ras, & perfectas virtutes morales. Hāc cōclu
ſionē probat Lactantius. 4. & 6. libro ſuarū
inſtitutionū. vnde ait, ꝙ nulla virtus poteſt
eſſe vera, & perfecta ſine vera ſapientia: eò,
ꝙ virtus moralis eſt habitus electiuus in mē
te cōſiſtens prout ſapiens determinaret, vt
patet. 2. Eti. Et per conſequens nemo poteſt
ēe virtuoſus niſi ſit verè ſapiens. Sed nullus F
illorū fuit verè ſapiens nec habuit veram ſa
pientiā: quia vera ſapientia eſt vera cognitio
veri, & ſummi boni, qui eſt Deus. Sed nul
lus illorum potuit peruenire ad veram co
gnitionem ſummi boni nec veri Dei nec ve
ræ beatitudinis, & veri finis, vt patet in di-
uerſitate ſuarum opinionum, ergo ſequitur
ꝙ nullus eorum fuit verè ſapiens, nec per
conſequens habuit veras virtutes. Item
nulla vera virtus eſt ſine vera religione, ſed
illi non habuerunt veram religionem, imo
falſam, & ideo ſicut habuerunt falſam ſa
pientiam falſorum doctorum, ita exerce
bant falſam religionem, & falſam, & dete
ſtabilem latriam per deteſtabiles ſuperſti-
tiones, & ſacrificia, vt patet de baccanali-
bus

A bus Bacchi, & enormibus, & execrabilibus honoribus deæ Aeſtæ, & veneris, & Priapi, &c. Ex quibus omnibus patet, quòd non habuerunt veras morales nec teologales virtutes: nec operabantur ſecundùm eas. Item Auguſtinus quinto de ciuitate Dei capitu. decimooctauo, & decimonono: ſpecialiter ꝓbat de Romanis, ꝙ non habuerunt veras virtutes, nec operabantur ſecundùm eas. vbi dicit, ꝙ vera virtus eſt, quæ dirigit in optimũ finem: ſed finis actum Romanorum laudatorum, & famoſorum non erat optimus nec bonus, ergo actus illorum non erant officia ueræ uirtutis, quia non operabantur nec fecerunt opera famoſa gratia boni finis, ſed ſola cupiditate dominandi, ſicut Cæſar, & Pompeius, aut cupiditate liberatis, ut ſugerent ſeruitutem, & uerecundiam: ſicut
B Cato: qui occidit ſeipſum ne uiueret ſub Cæſare uictore: aut cupiditate immenſæ, & perpetuę laudis: ut Marcus Regulus, & Marcus Curtius. Vnde hac triplici cupiditate, ſcilicet imperii, & libertatis, & perpetuæ laudis apud poſteros Brutus interfecit filios ſub colore libertatis patriæ. Vnde ait Virgilus in ſexto. Aene. Vis & Tarquinios reges, animamque ſuperbam Vltoris Bruti: faſceſque uidere receptos. Conſulis imperium hic primus ſæuaſque ſecures Accipiet: natoſque pater noua bella mouentes. Ad pœnam pulcra pro libertate vocabat. Infelix vtcunque ferent ea fata minores. Vincet amor patriæ laudumque immenſa cupido. Ex quibus verſibus patet qualiter ipſe Virgilius confitetur, quòd Brutus non fecit illum actum propter aliquem bonum finem: ni
C ſi ex propria paſſione: & ſuperbia, ſcilicet cupiditate imperij, & laudis, & libertatis, & per conſequens nec ipſe nec cæteri fuerunt verè uirtuoſi, nec habuerunt veras uirtutes. quod non accidit, niſi quia non habuerunt veram cognitionem nec fidẽ de Chriſto: qui fuit & eſt metrum, & menſura omnium virtutum, & regula omnium actuum humanorum, Et per conſequens: quia nõ currebant in odorem unguentorum Chriſti, ideo errabant in uia, & in termino. Et ideo dicit Au. de uerbis Apoſtoli, & ubi deeſt agnitio ueritatis incommutabilis, qui eſt Deus per fidem, falſa eſt virtus etiam in optimis moribus, quæ quidem virtutes non ſunt verę uirtutes, ſed ſimilitudines uirtutum. Secunda pars huius vndecimæ concluſionis proba-

tur. ſ. ꝙ philoſophi gentiũ, & famoſi Romani D
non uitarunt uitia, & ſcelera enormia: nec fecerunt bona opera ſine gratia Chriſti, licet non habuerint cognitionem de ipſo. Vnde præſuppoſita ſententia Auguſtin. explicata in tertia, et in quarta, & quinta, & ſexta, & ſeptima, & octaua concluſionibus, manifeſtum eſt, quòd Socrates, & Pitagoras. qui fuerunt caſtiſſimi, & Bias contemptor diuitiarum, & cæteri famoſi philoſophi ex propriis naturalibus non potuiſſent cohibere ſenſualitatem a uitiis, nec ſubiicere eam rationi, niſi ex aliquo ſuperiori auxilio fuiſſet eorum liberum arbitrium roboratum, quod quidem auxilium non poteſt dari niſi per gratiam Chriſti, ut dictum eſt. Sed ꝙ talis gratia & auxilium eſſet neceſſarium humanæ naturæ in illo ſtatu populi gentilis: probatur. Nã ſi vnuſquiſque illorũ gẽtilium E
fuiſſet derelictus abſque aliquo auxilio in ſua natura corrupta inclinata ad oẽ malum: & infirma ad oẽ bonũ, & inepta: prout dictũ eſt, tunc manifeſtũ eſt ꝙ vnuſquiſque corruiſſet præceps in omnia ſcelera deteſtabilia, & enormia, & in adulteria, & homicidia, intantum ꝙ nulla reſpublica potuiſſet permanere: nec ciuitates, ꝙ oppida, nec ſocietates hominũ potuiſſent ſtare, nec perſeuerare, nec durare, & ſic totũ genus periiſſet humanũ. & per conſequens nullus illorũ nec nepotes eorum perueniſſent ad fidem Chriſti, & ſic fuiſſet fruſtra noſtra redemptio. Et ideo licet illi non cognoſcerent, nec haberent, fidem Chriſti: tamen ut ciuitates eorum permanerent, uſque ad Chriſtum: fuit neceſſe, ut Chriſtus, ante ſuum aduentum in carnem, daret gratiam ſpecialem auxiliatiuam liberi arbitrũ, aliquibus philoſo F
phis, & principibus de illo populo, qui cohiberent paſſiones ſuas, & uincerent, & uitarent uitia, & facerent bona multa: ut poſſent alios docere exemplo uitæ, & inſtructione doctrinę: & ſimiliter, ut princeps conderet optimas leges: ut earum metu humana cohiberetur audacia: tutaque eſſent inter improbos innocentia. ut inquit Auguſtinus, & Iſidorus. Et omnia iſta fiebant, ut ille populus duraret, & perſeueraret, uſque ad Chriſtum: ut ipſi aut pronepotes eorum, peruenirent ad fidem Chriſti: prout uidemus fuiſſe factum. Sed contra hoc fundamentum poſſet aliquis inſtare, dicẽs ꝙ gratia Chriſti nõ poteſt eſſe ſi-

A mul cum peccato:ergo non poteſt eſſe in ali
quo peccatore nec infideli. Ad hoc reſpon-
detur,ſicut dictum eſt in primò articulo, ꝙ
gratia Chriſti eſt duplex. Nam quædam di-
citur habitualis, & gratificās animam ad me
rendum vitam æternam, & iſta non poteſt
eſſe cum peccato,nec in aliquo infideli nec
peccatore, eò quòd non eſt ſine fide,& ſpe,
& caritate. Sed eſt alia, quæ dicitur gratia
actualis & motiua:quàm diuidit Aug.in præ
uenientem,& diſponentem, & operantē, &
cooperantem.Et ideo iſta gratia actualis, &
auxiliatiua liberi arbitrii non ſolū eſt neceſ
ſaria peccatoribus: ſed etiam iuſtis: ne in
tentationibus perdant gratiam habitualē,&
gratificā.Et non ſolū eſt neceſſaria omnibus
fidelibus,ſed & omnibus infidelibus:ne dere
licti in ſua natura corrupta, præcipitentur in
B ſcelera deteſtabilia, & ne deſtruatur genus
humanum, vt dictum eſt. Et ita datur talis
gratia etiam Sarracenis ad cohibendum ini-
quum appetitum eorum ne deſtruant chri-
ſtianam religionem, ſed faciant aliqua bona
& ſeruetur iuſtitia inter eos, & perſeuerent
vſquequo omnes conuertantur ad Chriſtū:
prout expectat, & continuè orat eccleſia.
Et ſic patet quomodo talis gratia eſt neceſ-
ſaria ēt infidelibus. Sed ꝙ talē gratiā actualē
præuenientē & auxiliatē habuerint ſpecialiter
aliqui de populo gētili ante aduētum Chri-
ſti,probatur ex ſacra ſcriptura, vnde legitur
Exo.4. ꝙ Deus dixit Moyſi. Ego indurabo
cor Pharaonis,& nō dimittet populū &c.vbi
dicit gloſſa,ꝙ Deus nō indurauit cor Pharao
nis effectiuè malitiā cōferēdo, ſed defectiuè
gratiā ſubtrahēdo & ipſum deſerendo, quia
C ſi Deus contuliſſet ipſi gratiā:fuiſſet cor eius
mollificatum,& dimiſiſſet populum Iſraeliti
cum, ſicut fecit Cirus, qui dimiſit captiuita-
tem Babiloniæ, & dedit licētiam,vt poſſent
reædificare tēplū & ciuitatē, & dedit multa
danaria &c. Sed oppoſitum accidit etiā ipſi
Nabucodonor, qui ex oratione Danielis
obtinuit a Deo gratiam, & miſericordiam:
& fecit pœnitentiam de peccatis ſuis, & re-
demit peccata ſua orationibus & eleemoſy
nis.ut patet Danie. 4. de quò myſterio dicit
Aug.& habetur 35.diſt.quæſt.5. c. Nabuco-
donoſor. ubi dicit Aug. ꝙ Nabucodonoſor
pœnitētiā meruit fructuoſam: eò,ꝙ poſt in
numeras impietates flagellatus pœnituit:et
ideo regnum,quod perdiderat, rurſus acce-
pit. ſed Pharao ī ipſis flagellis durior eſt eſſe
ctus: & ideo ſubmerſus eſt in mari rubro. D
Quæ diuerſitas non accidit, ut inquit Aug.
niſi quia Chriſti bonus odor alijs eſt odor
uitæ in uitam: & alijs odor mortis in mor-
tem. Quia quantū ad naturam ambo erant
homines, & quantum ad dignitatem ambo
erant reges, & quantùm ad cauſam captiuū
Dei populum poſſidebant, & quantum ad
pœnam ambo flagellis clementer ammoni-
ti.Quid eorū fines fecit diuerſos: niſi ꝙ vnus
manum Dei ſentiens in recordatione pro-
priæ iniquitatis ingemuit, alter libero con-
tra Dei miſericordiſſimā ueritatem pugna-
uit arbitrio; Ex quibus uerbis Auguſtini ſe
quitur, quod iſti ambo ſenſerunt odorem
gratiæ Chriſti, unus per admonitionē Da
nielis: & alter per ammonitionem Moyſi.
ſed ille admiſit & recepit gratiam monentē
& diſponētem, per quam egit pœnitentiā, E
iſte autem ex iniquo libero arbitrio reſtitit
gratiæ Chriſti ſibi oblatæ. Ex quibus patet;
ꝙ ipſi Nabucodonoſor data fuit gratia præ
ueniens, per quam egit pœnitentiam. Item
ho. idem patet de Niniuitis, quorum pœni
tentiam commendat ſaluator Mar. 12.quia
ad prædicationē Ionæ prophetæ egerunt pę
nitentiam conuerſi ex via ſua mala. Et ideo
ex Dei miſericordia,per quam datur gra-
ria, euaſerunt ſubmerſionem ciuitatis com-
minatam,ut inquit Gregorius. & habetur
de pœni. di. 2. Niniuite quoque. Ex quo pa
ret: quòd illi licèt per illam gratiam, non
euadebant pœnam æternam inferni: tamen
euadebant pœnam temporalem in hoc ſæ-
culo, & per bona quæ faciebant per illā gra
tiam, merebantur bona temporalia huius
mūdi. Ex quibus patet quod infideles & ido F
lolatriæ non operabantur bonum nec uita-
bant malum niſi inquantū erant derelicti
in ſua natura corrupta. quæ quidem gratia
dicebatur gratia Chriſti, inquātū non da
batur niſi per Chriſtum & ordinabatur ad
Chriſtum, ut illi uel nepotes eorum poſtue
nirent ad fidem Chriſti. unde licèt illa gra
tia non ordinabatur immediatè ad Chri-
ſtum niſi ad conſeruationem reipublicæ, &
humani generis, tamen finaliter ordinaba-
tur ad Chriſtum eo modo quo dictū eſt.
ideo dicebatur gratia Chriſti. Ex quibus
patet, ꝙ etiam illi licèt non haberent fidem
Chriſti, tamen per illam gratiam adhuc cur
rebāt in odorē unguentorū Chriſti: ut ipſi
uel nepotes eorum peruenirēt ad fidē Chri
ſti.

A ſti.Quarta cõcluſio.ꝙ licèt Xp̃s fuerit virtualiter generis,& ſufficiẽs redẽptor,& reparator totius generis humani per ſuã paſſionẽ, & reſurrectionẽ:tñ nõ oẽs fuerũt redempti actualiter,nec participarunt eius redẽptionẽ niſi ſoli regenerati ꝑ baptiſmũ. Prima pars probatur.Nã paſſio Chriſti fuit infinitæ virtutis,& meriti trãſcẽdẽtis oẽm culpã,& malũ,ergo oẽs homines potuit redimere volẽtes eius merita participare,& ad xp̃m accedere.ſicut ſol oĩa põt calefacere,q̃ ad ſuã pſentiã accedũt.Secũda pars patet. nã ſicut Adã diſſipator generis humani nõ potuit transfferre in oẽs poſteros reatũ,& pœnã ſui pc̃ti: niſi per generationẽ carnalẽ,& libidinoſam, ita Chriſtus reparator humani generis : ut ꝑ iuſtitiã vinceret aſtutiã antiqui ſerpẽtis: noluit trãſferre merita ſuæ paſſionis in oẽs hoĩes,niſi ꝑ baptiſmalẽ,& ſacrã regeneratio
B nẽ.Et ſic nõ poſſunt participare redẽptionẽ, nec merita paſſionis Xp̃i:niſi regenerati per baptiſmũ,per quẽ baptiſmum trãſfertur in nos gratia Chriſti, & imprimitur in nobis imago eius. Et iõ dicit Apoſt. 1.ad Cor. 15. ꝙ ſicut oẽs portauimus imaginem primi Adã terreni portemus oẽs imaginem ſecundi Adam cœleſtis:qui eſt Chriſtus. Ex quibus patet,ꝙ ſi infideles nõ ſunt redẽpti nec reparati in actu:hoc nõ eſt ex defectu paſſionis Xp̃i,quę eſt infinitæ virtutis in virtute : ſed hoc accidit ex defectu,& obſtinatione infideliũ nolẽtiũ accedere ad baptiſmũ.per quẽ oẽs regenerãtur,& participãt gratiã Chriſti. vnde ſicut de præcedẽtibus aduẽtũ Chriſti nõ fuerũt redẽpti nec participarũt paſſionẽ Chriſti.niſi illi,qui facti ſunt mẽbra eius per fidẽ,& ſpẽ Chriſti futuri, & acceperũt ſigna
C culũ fidei per circũciſione ac oblationẽ &c. ita poſtea nõ ſunt redẽpti nec participãt paſſionẽ Chriſti niſi baptizati baptiſmo Chriſti & renouati per ſacramẽta.vnde ſicut medicina non ſanat niſi recipientes eã,nec ſol vel ignis calefacit niſi accedentes ad ipſum : ita paſſio Chriſti ac baptiſmus nõ iuſtificat niſi cũ fide ipſum ſuſcipientes.Quinta concluſio ꝙ licèt regeneratio baptiſmalis ſufficienter mũdet animã,& tollat oẽm culpã ab aĩa. & liberet eã ab omni pęna æterna, & ab omni debito,tamẽ nõ tollit cõcupiſcẽtiam nec fomitẽ nec cęteras pœnalitates ex carne, qa adhuc poſt baptiſmũ oĩa iſta manẽt ĩ carne Prima pars probatur Mat.vlt. & Marci vlt. vbi dicit ſaluator,ꝙ qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Item Io.3. Niſi quis D
renatus fuerit ex aqua,& ſpũ ſc̃tõ, nõ põt introire regnũ Dei &c. Secũda pars patet per experientiã,quia adhuc manẽt in nobis morbi corporales, per quos ægrotamus, & morimur,& miſerias patimur.& manet ſenſualitas corrupta & ſauciata per concupiſcentiã, ex cuius conſenſu aĩa frequẽter maculatur, mortali peccato poſt baptiſmũ.vnde Apoſt. Paulus iam regeneratus per baptiſmum adhuc cõqueritur,dicẽs. Datus eſt mihi ſtimulus carnis ſpũs Satanę, qui me colafizet 2. ad Cor.12.Item ad Roma.7. in perſona cuiuslibet Chriſtiani, & hominis iam reparati per baptiſmũ, dicit. Scimus.n. quia lex ſpũalis eſt,ego autem carnalis ſum, venundatus ſub pc̃tõ. Quod.n. operor nõ intelligo: non quod volo bonũ hoc ago : ſed qđ odio malũ illud facio. Si aũt quod nolo illud facio: cõſentio legi,q̃ñ bona eſt.Nũc aũt iam non ego operor illud : ſed quod habitat in me E
pc̃tũ. Scio.n.quia iam non habitat in me; hoc eſt in carne mea bonũ. Nã velle adiacet mihi:perficere aũt bonũ non inuenio. nõ.n. qđ volo bonũ hoc facio:ſed quod nolo malũ hoc ago.Si aũt qđ nolo illud facio: iam non ego operor illud:ſed qđ habitat in me pc̃tũ. Inuenio igitur legẽ volẽti mihi facere bonũ. quoniã mihi malũ adiacet.Cõdelector.n.legi Dei ſ̃m interiorẽ hoĩem. video aũt aliam legẽ in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ,& captiuantẽ me ĩ lege peccati:quæ eſt in mẽbris meis. Infelix ego hõ quis me liberabit de morte corporis huius? grã Dei per Ieſum Xp̃m dñm noſtrũ. Igitur ego ipſe mẽte ſeruio legi Dei,carne aũt legi pc̃ti &c.hæc apoſtolus. Ex verbis ergo apoſtoli cõcordãdo cũ Ariſt.patet totus diſcurſus operationis & diſpoſitionis hominis nõ ſolũ poſt lapſũ: F
ſed etiam poſt baptiſmum & reparationẽ puta qualiter adhuc poſt baptiſmum habitat malũ & corruptio & lex mẽbrorũ in eo, per quã ſeruit legi peccati. Et q̃uo per legẽ Dei quã habet in mẽte cognoſcit oẽ peccatũ eſſe malũ,& per cõſequẽs vitãdũ:ſed ipſi repugnat lex mẽbrorũ & carnis, per quam agit cõtra id quod in cõſciẽtia cognoſcit eſſe malũ.Et q̃uo talis peſtis & corruptio carnis, & ſenſualitatis ineſt ipſi ex peccato quo fuit venundatus in primis parentibus. Et q̃uo de tali peſtẽ nemo poteſt liberari, nec eã vincere niſi per gratiam Chriſti. Ex quibus patet eſſe veram, & firmam poſitionem Auguſtini

guſtini contra Pelagianos,& omnes temera rios, ſcilicet quòd nemo poteſt vitare pecca tum: nec implere diuina præcepta ex ꝓprijs viribus naturalibus: niſi fuerit adiutus gratia Chriſti auxiliatiua, & roboratiua liberi arbitrij, ad refrenandum inordinatum appetitū, & refrenandas paſſiones. Et ideo ſemper eſt orandum pro iſta gratia,& currendū in odo rem vnguentorum Chriſti, vt ſanemur à ſupradicta peſte, vt quod impoſſibile eſt fieri ex noſtris viribus, fiat nobis poſſibile per auxilium gratiæ Chriſti: qui omnia poſſibilia ſunt. Matthæi decimonono. Ex quibus omnibus patet qualiter ſolus Chriſtus eſt generalis redemptor, & humanæ naturæ perfectus,& ſufficiens reparator,& metrum,& mēſura,& principium omnium bonorum. Et hoc de tertio articulo.

B QVantùm ad quartum articulum mouentur quatuor dubia, quæ inſurgunt ex dictis in primo,& ſecundo, & tertio articulo, vnde dictū eſt in tertio articulo, quòd Chriſtus fuit verus redemptor, & reparator humanæ naturæ lapſæ, & totius eius ruinæ. poſtea dictum eſt, ꝙ licèt per baptiſmū tollatur peccatum ab anima, tñ adhuc manent pœnalitates in carne, puta ægritudines, & corruptio,& concupiſcentia,& mors &c. ꝑut manifeſtè experimur in nobis. Ex qbus patet, ꝙ Chriſtus non fuit perfectus,& ſufficiēs redemptor,& reparatur totius ruinæ,& miſeriæ humanæ naturæ: quia non ſanauit nos à quinque vulneribus: quibus fuimus ſauciati in Adā. Ex quo arguunt Iudæi moderni, Xp̄s nō fuit verus Meſſias in lege promiſsus: eò, ꝙ ille debebat ſufficienter,& totaliter libe
C rare humanā nām ab oī infirmitate,& morte & miſeria corporis,& aīę, vt patet Iſa. 25. vbi dr̄. Præcipitabit mortem, in ſempiternū, & auferet dominus Deus lacrimam ab omni facie,& opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra: quia dominus locutus eſt: & dicent in die illa. Ecce Deus noſter iſte expectauimus eum:& ſaluabit nos. Iſte dominus: ſuſtinuimus eum, & exultabimus, & lætabimur in ſalutari eius, quia requieſcet manus domini in monte iſto &c. Ex ſupradictis in hac prophetica arguūt Iudæi, ꝙ Chriſtus nō fuit verus reparator nec Meſſias quia non p̄cipitauit mortē nec abſtulit oēm lacrimam à facie terræ. quia adhuc manemus mortales & infirmi:& miſeri &c. Ad quod reſpōdetur, ꝙ ſi profundè volumus contemplari ordinē D noſtræ redemptionis, Chriſtus uerè,& ſufficienter,& ꝑfectè redemit genus humanum, nam per mortem,& paſſionē redemit nos,& reparauit quò ad animam,& per reſurrectionē nos reparauit quò ad corpus. Sed illa redemptio fuit virtualis,& poteſtatiua, inquantùm pro omnibus ſatisfecit,& habuit poteſtatem,& virtutem ad liberandum omnes volētes participare ſuam mortem, & paſſionem per baptiſmum, & eccleſiaſtica ſacramenta quibus donauit virtutē,& efficaciam ſuę paſſionis: ſicut dictum eſt in quarta concluſione tertij articuli. Et ideo ſicut Chriſtus per ſuam mortem, & paſſionem meruit à mortuis reſurgere in corpus glorioſum,& aſcēdere in cœlum, imo emere regnum cœlorum pro oibus membris ſuis: ita quilibet baptizatus in Chriſto ex meritis ſuæ pāſſionis meretur non ſolū liberari,& mūdari à p̄cō ī aīa, E ſed ēt reſurgere in corpus glorioſum,& poſſidere regnū cęlorū cum Chriſto. Sed iſtud meritū datur baptizato ſub quodam ordine, nam per talem gr̄am Chriſti collatam in baptiſmo meretur illico liberari,& de facto liberatur ab omni p̄cō,& culpa aīæ de p̄ſenti,& per eandem gratiā meretur euolare illico anima poſt mortem in cęlum ad futurā beatitudinem capeſſendā. Et per eādē gr̄am baptiſmalem meretur reſurgere in nouiſſimo die in corpus glorioſū,& immortale, & abſolui ab omni lacrima,& miſeria corporali. Et per conſequens per gratiā, & regenerationem baptiſmalem merentur omnes fideles ſecundam regenerationem. ſ. glorioſam reſurrectionem in nouiſſimo die. Et ſic baptiſmus licèt pro præſenti non ordinetur niſi ad regenerationē animæ, tñ ordinatur in F merito ad regenerationē corporis de futuro. Et iō Xp̄s duas regnationes ꝓmiſit fidelib. ſuis. ſ. vnā ď p̄ſenti quò ad aīam de qua dicit Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua,& ſpiritu ſancto nō poteſt introire ī regnū Dei. Secundam vero regenerationem promiſit in nouiſſimo die quò ad corpus, de qua dicit Mat. 19. Vos qui ſecuti eſtis me in regnatione cum ſederit filius hoīs in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis,& vos ſuper ſedes. 12. iudicantes 12. tribus Iſrael &c. Item Ioa. v. Qui bona egerunt in reſurrectionē vitę &c. Itē Io. 6. Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Itē Apocalip. 22. Et abſterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorū,& mors vltra nō erit

A neq; luctus neq; clamor neq; dolor erit vltra
&c. Ex quibus patet, quod duas regeneratio
nes promiſit nobis Chriſtus per ſuam paſſio
nem & baptiſmum. ſ. regeneratione̅ aı̄e, &
corporis, ſed regenerationem primam. ſ. ani
mæ recipimus illicò in baptiſmo, ſed per illa̅
generationem baptiſmale̅ meremur ſecunda̅
ſ. regeneratione̅ gloriam corporis in nouiſſi
mo die. Et ideo dicit Augu. in ſermone mar
tyrum qui legitur tp̄e reſurrectionis, qui qui
dem ſermo attribuitur etiam beato Ambro-
ſio, ꝙ licèt martyres omnes nondum ſurrexe
runt in corpore: attamen iam ſurrexerunt in
merito, quia ſicut fuerunt ſocij paſſionis xp̄i
ita erunt ſocij reſurrectionis, & nos cum ip-
ſis. Et ita etiam dicit apoſt. ad Ro. 6. quòd
ſicut omnes fuimus baptizati in Chriſto: ita
fuimus in eo conſepulti, & ſurreximus cum
B eo, ſcilicet in merito, quia ſicut Chriſtus re-
ſurrexit, ita & nos reſurgemus. Ex quibus pa
tet, quod quatuor facit baptiſmus. nam pri
mò tollit omne peccatum ab anima, ſecun-
dò tollit concupiſcentiam, non vt non inſit
in carne, ſed vt non imputetur, vt inquit Au
guſt. in libro de nuptiis. Tertiò facit ipſum
baptizatum meritorum vitæ æternæ illicò
poſt mortem. Quartò facit ipſum merito-
rium, vt reſurgat in corpus glorioſum in no
uiſſimo die. Ex quo patet, quòd gra
tia baptiſmalis continet in ſe iſta qua-
tuor merita quæ trahit ex paſſione Chriſti,
per quæ quidem quatuor merita ſiue ꝑ qua-
tuor effectus meritorum huius gratiæ ſucceſ
ſiuè abſoluitur homo ab omni miſeria cor-
poris, & animæ, & conſequitur perfectam
beatitudinem. Ex quibus ſequitur ꝙ Chri-
C ſtus fuit perfectus, & ſufficiens redemptor
generis humani, & reparator humanę natu-
ræ lapſæ. Et per hoc patet reſponſio ad auto-
ritatem inductam, quia Chriſtus verè præci-
pitauit mortem in ſempiternum, & abſtulit
omnem lacrimam miſeriæ corporis, & ani-
mæ: prout prophetauerat Iſaias. Secundò du
bitatur, nam ſi per baptiſmum datur no-
bis meritum vt reſurgamus in nouiſſimo die
ab omni miſeria, quare Chriſtus non abſol-
uit nos illicò à tali miſeria corporis, ſicut il
licò nos abſoluit à peccato, & quare voluit
Chriſtus, vt tales pœnalitates relinquere̅tur
nobis poſt baptiſmum, poſtquàm ita poterat
ab eis nos liberare de præſenti ſicut illicò li-
berat animam à peccato, poſtquàm contu-
lit baptiſmo virtutem ſuæ paſſionis. Ad hoc
r̄ndet Aug. 13. de ciui. Dei cap. 4. ꝙ hoc fecit D
Deus ad maius bonum noſtrum, vnde dicit
ꝙ primò relictu̅ eſt nobis experimentu̅ mor
tis, & cęterarum pœnalitatum in carne ad
continuu̅ exercitiu̅ & pugna̅, vt per victoria̅
talis pugnæ mereamur corona̅ glorię in fu-
tura btı̄tudine, ꝗa nō coronabitur, niſi ꝗ le-
gitimè certauerit: ꝗa ſi tollere̅t talis pugna.
tollere̅t meritu̅ & corona martyrum & oı̄um
iuſtoru̅. Et ſic talis cōcupiſcentia, & tales pę-
nalitates ſunt bonis bonę, & malis malæ, ꝗa
iſtis cedu̅t in gloria̅: illis au̅t in pęna̅ æterna̅.
Scd̄ò ſunt nobis relictæ iſtę pęnalitates ꝑꝑ
meritu̅ ſpei futuræ reſurrectionis, ꝗa ſi oe̅s
baptizati illicò per baptiſmum liberarentur
ab hmōi pęnitentialib. & morte: tu̅c oe̅s cur-
rere̅t ad baptiſmu̅ nō virtutis amore. nec ſpe
futuræ reſurrectionis: ſed vt illicò liberare̅tur
ab hmōi miſerijs, & ſic oe̅s cōte̅nere̅t paſſio E
ne̅ Xp̄i: q̄ tale̅ virtute̅ cōtulit baptiſmo, & nul
lus curaret nec appeteret futura̅ gloriam ex
paſſione Xp̄i promiſſa̅, nec e̅t peteret gr̄am
auxiliatiua̅, & conſeruatiua̅, & per cōſequens
quotidie de nouo poſſet homo peccare ſicut
fecit Adam. Tertiò hoc factum eſt ad cuſto
diendam, & retinendam memoria̅ beneficio
rum per Xp̄i paſſionem receptoru̅, nam ſi ꝑ
baptiſmum tollerentur oı̄a iſta pœnalia de
p̄ſenti, tunc oe̅s liberati ab hmōi malis poſt
longum tp̄s obliuiſcerentur Deu̅, & benefi-
cia recepta, & ſic putantes nunq̄ amittere
nec perdere p̄ſentem beatitudinem, nec cade
re à tali ſtatu: nunq̄ peterent à Deo gr̄am:
nec exhiberent ipſi latria̅, nec curarent face-
re aliquod bonu̅. & ſic poſſent à diabolo ſu-
perari, ſicut Adam, & per conſequens poſſe̅t
iteru̅ cadere. unde Adam in tali felici ſtatu F
erat ante lapſum, & gratiam habitualem ha-
bebat, vt communiter tenetur: ſed quia non
putabat cadere ab illlo ſtatu, ideo forſan nō
curauit petere gratiam actualem, & auxilia
tiuam, q̄ conſeruat gratiam gratificam, vt
dictum eſt. ideo non reſtitit perſuaſioni dia-
boli, & ſic fuit ſuperatus, & cecidit, & ſic per
didit nō ſolu̅ gr̄am gratifica̅ cu̅ merito futu-
rę btı̄tudinis: ſed e̅t perdidit bona modi, &
ordinis, & finis ſuæ naturæ. ſ. beatitudinem
naturalem quam in illo loco poſſidebat.
Quartò relictę ſunt nobis prædictę pœnali-
tates ꝑꝑ ruinam angelorum reparanda̅, ꝗa
illa ruina non poterat reparari niſi aliqui ho
mines per gratia̅, & merita laboru̅ conſcen-
derent in gradu̅ illorum angelorum q̄ cęci-
derunt

A deruntper ſuperbiam:ſed hoc non pōt fieri niſi per magnam pugnā,& violentiā,quia regnum cœlorū vim patitur,& violēti rapiunt illud Mat. 11.ergo oportet,vt quidam homines per violētem pugnā,& violentiā vincāt carnem,& mundum,& diabolum,vt mereātur illorum ſedes poſſidere,quæ quidem pugna,& per conſequens corona tolleretur, ſi tales pœnalitates nobis poſt baptiſmum nō linquerentur,& ſic maneret irreparata angelica ruina. Et ideo Chriſtus voluit,vt iſtæ pęnalitates nobis poſt baptiſmum relinquerentur ad continuam pugnam,& coronam adipiſcendam,& ſedes inter angelos,& ad reparandam angelicam, & vt nos cognoſcamus præuaricatorum parentum filios, & non confidamus de noſtra natura peccatrice:ſed ſemper petamus iſtam gr̄am auxi-
B litiuam à Chriſto capite noſtro,& sēper curramus in odorem vnguentorum eius.

Sed adhuc tertio ex dictis in quinta concluſione tertii articuli,& duobus dubijs præcedentibus inſurgit aliud dubium ſatis arduum. Nam ſi homo iam baptizatus non poteſt in adulta ętate bene operari nec vitare peccata niſi fuerit adiutus noſtra gr̄a actuali auxiliatiua liberi arbitrij, ſequitur quòd fruſtra datur fides, & ſpes, & caritas in baptiſmo, & dona ſpiritusſancti in confirmatione ad vincendas tentationes:& ad bene operandum. Ad hoc reſpondetur: quòd omni homini poſt lapſum eſt neceſſaria gratia baptiſmi cum tribus teologicis virtutibus habitualiter infuſis ad ſalutem ante annos diſcretionis, & cum peruenerit ad annos diſcretionis sūt ipſi neceſſarij habitus acquiſiti fidei,ſpei, &
C caritatis ad credendum,& diligendum Deū, & proximum actualiter,& ſperandum bona futura:& eſt neceſſaria gratia actualis auxiliatiua ad operandum,& complendum diuina præcepta. Ad cuius intellectum ſaluo ſemper meliori iudicio,& determinatione ſacroſanctæ matris eccleſiæ eſt aduertendum: quòd anima noſtra per conſortium corporis corrupti in ſuo principio non ſolùm contrahit priuationem, & carentiam omnium bonorum modi,& ordinis, & gratiæ:ſicut dictum fuit in quinta concluſione ſed etiā contrahit odium,& iram Dei,& debitum omniū bonorum perditorum in Adam cum ſuis operationibus:quia obligatur ad recuperandū illum ſtatum cum oībus bonis naturæ iuditis.ſ.cum illa originali iuſtitia in voluntate, & cum omnibus habitis tàm intellectualib. D q̄ moralibus:& cum illo debito ordine & cōformitatiue ſenſualitatis ad rōnē,& voluntatis ad Deū:& cū illa gratifica, q̄ fuiſſet poſt longā vitā tranſlatus hō in meliorem. Et ſic Deus nō ſolū requirit ab homine omnes illos habitus tunc inditos,& concreatos,ſed ē requirit operationes illorū. Et ſic manet infans illico obligatus ad debitū oīm illorū:iō pctm̄ originale non ſolū eſt priuatio,& carēria oium illorū:ſed ēt eum debito eorū:imo rō formalis originalis peccati eſt debitum illorū cum ira,& indignatione Dei. Et ideo non eſt dicendum,ꝙ per baptiſmum tollatur priuatio ſupradictorum bonorum,& ꝙ iuſtitia originalis cum cæteris habitibus,& bonis recuperetur,& corruptio,& ſomes ut erat, ſed ſolùm abſoluitur baptizatus ab omni debito,ne priuatio illorum bonorū,& concupi E ſcentia carnis ad culpam,& pœna in imputetur.ideo dicit Aug.in li.de nuptijs: ꝙ baptiſmus non tollit concupiſcentiam,vt non inſit.ſed vt non imputetur,& non obſit. Ergo eſt dicendum, ꝙ gratia gratifica habitualis quæ datur in baptiſmo reducit infantem in gratiam Dei,& facit ipſum meritorium vitæ æternæ ex ſolis meritis paſſionis Chriſti cui configuratur per talem gratiam, & habitus infuſi fidei ſpei,& caritatis non reducūt bona pdita in Adam:nec operationes eorum, ſed tollunt,& abſoluunt infantem ab oīdebito eorum:ne talis priuatio,& carentia imputetur ipſi ad peccatum vſque ad annos diſcretionis. Et ideo mala quæ facit puer ante annos diſcretionis non imputantur ipſi ad peccatum imo excuſatur propter illos habitus teologicos infuſos cum gratia. Et ſic licèt nō F operetur per tales habitus tamen excuſatur, & meretur ex ſolis meritis paſſionis Chriſti, ex cuius paſſionis virtute infunduntur. Sed cū hō peruenit ad annos diſcretionis obligatur operari actualiter per tales habitus.ſ.credere articulis fidei,& diligere Deū,& proximum, & cōſtituere finē ſuū in bonis cęleſtibus. Sed hoc nō pōt facere per ſolos habitus infuſos niſi ipſi per doctrinā exponantur articuli fidei quibus debet credere:per quam doctrinam acquirat habitus acquiſitos fidei,& ſpei & caritatis.vnde manifeſtum eſt: ꝙ ſi infans baptizatus nutriatur inter ſarracenos,& infideles:nunquam per habitus infuſos poterit credere articulis fidei: niſi ipſi noniter, & actualiter exponantur:& faciat habitū acqſitū conuer-

A conuerſando inter Chriſtianos, & ſic habi-
tus infuſi excitantur per habitus acquiſitos
ex doctrina parentum aut magiſtri, aut eſt
ſtudio ſacræ ſcripturæ vtriuſq; teſt. Et ratio
eſt, quia tale habitus infuſi non reducunt
habitus perditos in Adam, quibus hō pote-
rat cognoſcere in actu: ſed tantum datur
ad abſoluendum à debito illorum, vt dictū
eſt, & ideo tales habitus ſunt quoddammō
ſopiti, ſicut in dormiente: qui non poſſunt
excitari niſi per habitus acquiſitos. Sed eſt
iterum aduertendum, ꝙ ſi baptiſmus totali-
ter tolleret concupiſcentiam, & fomitem ex
carne, & ſanaret ſenſualitatem à tali morbo
ne pugnaret aduerſus ſpiritum: ſed ſibi obe
diret, vt expoſcit ordo naturæ, tunc bapti-
zatus libere poſſet bñ operari, & vitare om-
nia pctā, & pręcepta Dei adimplere per ha-
B bitus infuſos, & acquiſitos teologicos: Sed
quia adhuc manet talis morbus in carne, q
ſimul cum mundo, & diabolo nūquā ceſſat
pugnare, quibus tribus inimicis volūtas reſi
ſtere non valet, Ideo de ſe non poteſt pecca-
ta vitare, nec pcepta adimplere, niſi aliquo
ſuperiori actuali auxilio fuerit adiuta. Et hoc
accidit ratione amoris naturalis: qui eſt in-
ter voluntatem rationalem, & ſenſualitatē
corruptam cui voluntas ſtudet complacere,
prout dictum fuit in .6. concluſione. Et ideo
eſt neceſſaria gratia actualis nouiter à Deo
inſpirata ad excitandas virtutes teologicas
infuſas, & ad roborādas acquiſitas, & ad mo
uendum, & auxiliandum, & roborandum li-
berum arbitrium, vt non ſolùm reſiſtat ten-
tationibus tā exterioribus quàm Interiorib.:
ſed etiam, vt valeat reſtringere, & coibere
C re paſſiones, & confringere, & in ſeruitutē
redigere ſenſualitatem corruptam, & ad oē
malum contra rationem inclinatam, vt poſ-
ſit vitare omne peccatum, & adimplere di-
uina præcepta. Eſt ergo iſta gratia neceſſa-
ria non ſolū iuſtis, ſed ēt peccatoribus, vt p
ea valeant deteſtari pcta, in quibus iacēt, &
velint ipſa dimittere, & cupiant agere pœni-
tentiā. Et iſta dr̄ gratia præueniens bonā vo
luntatem. Secūdo eſt neceſſaria iſta gratia
eiſdē peccatoribus, vt incipiant, & exequātur
pœnitentiā. Et iſta dr̄ gratia incipiēs, & ope
rās. Tertiò eſt neceſſaria iuſtis pœnitentibus
vt proſequātur bene operari, & conſeruent
gratiā gratificā, quā habēt, & recuperauerūt
per pęnitētiā, & reſiſtāt futuris tentationibus
ne iterum cadāt. Et iſta dr̄ gratia proficiens.

In fine aūt totius curſus vitæ hominis dicit̄ D
gr̄a conſummata, & pficiēs. Vñ de gr̄a præ-
ueniente dr̄ pſ. 58. Miſericordia eius ſubſe-
quatur me oibus diebus vitæ meæ. Et ideo
magiſter diuidit iſtā gratiā in præuenietem:
& ſubſequētē. 2. ſententiarum diſt. 26. Et hanc
duplicē gratiā petit eccleſia, cū dicit in colle
cta. Actiones noſtras queſumus dñe aſpiran-
do præueni: & adiuuādo proſequere. Itē in
alia collecta ait eccleſia; Gratia tua lñe præ
ueniat, & ſequatur &c. Differt ergo iſta gra-
tia actualis auxiliatiua liberi arbitrij multi-
pliciter à gratia habituali gratifica, quæ da-
tur in baptiſmo, & ſacr̄is. Primo: quod illa p-
ficit totā eſſentiam animæ, ſed iſta perficit
liberū arbitriū, & volūtatē. Secūda differen-
tia, ꝙ illa cōſiſtit in habitu totius animæ,
iſta autem in ſolo actu, & motu liberi arbi-
trij, cuius eſt auxiliatiua. Tertia, ꝙ illa grati- E
ficat ſēper habētē faciēdo ipſum gratum, &
Deo acceptum ad vitam æternam, iſta aūt
non ſemper facit gratum nec gratificat ha-
bentem, quia poteſt etiam reperiri in pecca-
toribus diſponendo eos ad gratiam gratifi-
cam. Item quartò, ꝙ illa gratia habitualis
gratifica vel eſt ipſa caritas vel nunquā ſine
caritate: iſta autē quandoq; reperitur ſine ca
ritate, puta in aliquo pctōre pœnitētiā de
ſiderāte. Itē quintò, ꝙ gratia gratifica cōiter
datur per ſacr̄a: iſta vero, vt plurimū datur
præter ſacr̄a. Item ſexto, ꝙ omnes operatio-
nes procedentes à gratia gratifica ſunt meri-
toriæ, & Deo acceptæ ad vitam æternam:
ſed non ſemper omnes operationes factę p
iſtam gratiam actualem valent ad vitā ætera
nam pro illo ſtatu, ſicut eleemoſynæ, & cæ
tera bona facta per homines peccatores. Se F
prima differentia eſt. nam iſta gratia actua-
lis quandoq; pręcedit tēpore gratiam grati-
ficam, quia diſponit peccatorem ad illā reci-
piendam per pœnitentiam remouendo pro
hibens, quia iuuat liberum arbitrium ad de-
teſtandum peccatum, & dimittendum illud,
& ad reſiſtendum ſenſualitati, & cęteris ten-
tationibus exterioribus, & ad ſubiugandam
carnem, & ſic recuperat per pœnitentiam
gratiam gratificam, quam homo perdide-
rat per culpam. Quod quidem myſterium
explicat ſaluator Lucæ 15. de filio prodigo
per pęnitentiam ad gratiā patris reducto,
qui cum famelicus cuſtodiret porcos, ad ſe
reuerſus per gratiam præuenientem, & mo-
tiuam liberi arbitrij, dixit. O quanti merce-
narij

A narij in domo patris mei, abundant panibus: & ego hic fame pereo. Sed rurſus magis motus per gratiam incipientem, dixit. Vadam ad patrem meum, & dicã, pater peccaui in cœlum, & coram te &c. Sed rurſus ꝑ gratiam operantem procidens ad pedes patris dixit. Pater peccaui &c. Et tunc pater miſericordia motus accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum, & fecit ipſum indui ſtolam primam, per quam deſignatur gratia gratifica, & recuperata per illam pęnitentiam. Ex quibus paret, ꝙ ille filius prodigus per gratiam præuenientem cognoſcendo ſeipſum deteſtatus eſt peccatum & per gratiam incipientem propoſuit dimittere, cum dixit: Surgam, & ibo ad patrem meum, ſed per gratiam iam operantem procidẽs, dixit. Pater peccaui &c. Sed tũc recepit gratiam gratificã: qn pater oſculatus eſt eũ
B & induit eũ ſtolam primã &c. Ex omnibus ſupradictis ſoluitur quartus perplexus memoratus in primo articulo. nam quantumcunque ſit aliquis peritus in vtroque teſtamento, & habeat habitum fidei acquiſitum, tñ ſi nõ habet iſtam gratiam auxiliatiuã: nunquàm de ſe poterit reſiſtere tentationibus nec implere diuina præcepta, & hoc propter morbum concupiſcentiæ in carne manẽtẽ.

Quartò dubitatur propter id quod dictum, eſt in octaua concluſione ſecundi articuli, & in quinta tertij articuli. ſ. ꝙ taliter fuit natura corrupta in Adam, ꝙ nemo ex proprijs naturalibus poteſt uitare peccatum, nec implere diuina præcepta nec agere aliquod bonum abſq; diuina gratia. Quia ſequeretur, ꝙ homo non eſſet dominus ſuorum actuum:
C nec compos ſuæ volũtatis, & liberi arbitrij, quod eſſet contra illud eccl. 15. Deus ab initio cõſtituit hominẽ, & reliquit eũ in manu conſilij ſui. Itẽ ibidẽ ait dñs ad hominẽ. Appoſui tibi ignẽ, & aquam, ad quod volueris porrige manum. Itẽ ibidẽ. Ante hominẽ vita, & mors: bonũ, & malũ: quod placuerit ei dabitur illi. Item Ge. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Item prou. 16. Hoīs eſt animũ præparare. Item Au. Nil tã in noſtra ptãte quã volũtas. Itẽ ex hoc ſequerentur multa inconuenientia. Primò, quòd nemo ex frequentatis actibus poſſet conſequi morales virtutes ſine gratia: quod eſt falſum, nam Socrates, & Plato, & multi infideles non habentes talem gratiam conſecuti ſunt morales virtutes. Item ſecundo, ſequeretur, ꝙ nullus poſſet culpari de aliquo D
malo, poſtquàm de ſe illud non poteſt uitare, & per conſequens nemo deberet puniri pro malefactis: poſtquàm talia non poteſt vitare. Item ſequeretur, quòd fruſtra ponerentur leges, vt earum metu humana coltibeatur audacia: & fruſtra aſſignarentur pœnæ in legibus contra tranſgreſſores. Item ſequeretur: quòd nemo obligaretur ad ſeruanda præcepta: quia ad impoſſibile nemo obligatur, ergo ſequitur: quòd ex proprijs naturalibus vnuſquiſque poteſt implere ipſa. In oppoſitum eſt illud Hieremiæ decimo. Non eſt hominis via eius: nec viri eſt, vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Item ad Ro. 7. Nec quod volo hoc facio &c. prout in ſuperioribus probatum eſt. Reſpondetur, ꝙ quibuſdam catolicis viſa fuit nimis dura poſitio Auguſt. contra Pelagianos. ſ. E
ꝙ nullus de ſe poteſt vitare malum nec implere diuina præcepta, propter autoritates ſuperius inductas: & propter illa inconuenientiã quæ videntur ſequi expoſitione. Auguſtini. Ideo dixerunt, ꝙ Aug. in prædictis libris contra Pelagianos non locutus eſt limitatè nec determinatè, de iſta materia. imo locutus eſt figuratiuè, & exceſſiuè ad modum volentis rectificare lignum tortuoſum, qui curuat ipſum ad aliam partem vltra modum, vt deducat ipſum ad medium, ita ergo vt dicunt fecit Au. nam, vt reduceret Pelagianos ad rectitudinem veritatis: eo quòd totaliter negabant gratiam: ideo excedebat modum in loquendo. Item dicunt iſti, ꝙ ibi Au. non eſt locutus niſi de gratia gratificãte & meritoria. Et ſic bene concedũt, ꝙ nemo põt implere diuina præcepta nec agere bonũ meritoriè ſine gratia gratũ faciente: ſed F
cũ hoc ſtat quod quis ex ſolo influxu generali diuino abſq; aliqua gratia ſpeciali poſſit vitare peccata, & facere bona naturaliter, & conſequi virtutes morales per frequentatos actus licèt non meritoriè. Sed in veritate ſi bene volumus inſpicere fundamenta Auguſtini contra Pelagianos, & maximè in libro de perfectione iuſtitiæ hominis, & de natura, & de gratia, & contra Iulianum, & in ceteris ij videbimus manifeſtè, quod Auguſtinus loquitur limitatè, & ſerioſe, & non exceſſiuè ſed rectè attentis fundamentis eius, vt probatum eſt in quarta, & quinta concluſione, & ex fundamento apoſtoli ad Roman. 7. valde concordat poſitio

A Ariſtotelis.iij.de anima & vij.Aeticorũ.quo aliter operamur, q̃ ratio, & cōſcientia dictat vt in ſuperioribus viſum eſt.Nec eſt dicēdũ, ꝙ Auguſtinus loquarur præciſè de ſola gratia gratificante,& meritoria:imo loquitur ēt de iſta graria auxiliatiua voluntatis: quæ ſecundum ipſum quandoque pręcidit, & præuenit caritatē, & grām gratificā:ꝙ qnq; ſub ſequitur,& comitatur ipſā:& non ſolū eſt in viris iuſtis: ſed etiam peccatoribus: ſiñe qua non poſſet vitare aliqua peccata nec reſiſtere alicui tentationi: nec poſſet vele aliqd' bonum propter naturam corruptam,& hoc mani feſtè ptobat Auguſtinus iij. libto de libeto arbitrio, dicens. Illa eſt enim peecati pœna iuſtiſſima.vt amittat quiſque quam bene vti noluit poteſtatem. Item ibidem.Homo igitur cum potuiſſet ſine difficultate omnia mandata Dei adimplere:nolens benè vti

B iſta poteſtate, perdidit eam:vt etiam volens non poſſit mandaia Dei adimplere.Item ibidem. Inflictum eſt homini propter peccatũ: vt non videat quod rectè ſit faciendũ,& ſi videt:& vult facere:hoc non poſſit implere.Itē ibidem. Nec tibi imputatur ad culpā ꝙ vulnerata membra non colligis: ſed quia volentē ſanare contemnis. Ex ſupradictis verbis Auguſtini paret:ꝙ homo ante lapſum, & in ſua natura integra ex libera poteſtate poterat vltare omne malum,& facere bonum ex ſolis bonis naturalibus ſibi inditis, ſcilicet ex modo, & ordine, & libero imperio quod habebat ſupra ſenſualitatem. Sed.poſt lapſũ in natura corrupta,& diminuta, & libeto arbitrio claudicato, iam non poteſt ex viribus naturæ vitare peccatum,nec facere bonum; niſi iuuetur per gratiam ſuperadditam natu

C ræ: eò ꝙ natura, ſ. vires naturales fuerunt expoliatæ modo,& ordine,& habitibus concreatis tàm in appetitu ſenſitiuo q̃ intellectiuo:quibus liberè, & expeditè poterant operari abſque obice intrinſeco. vnde licèt anima hominis non perdidetit ſuas naturales potentias per peccatum,quæ ſunt potentiæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ,& intellectiuæ:nec perdiderit naturales operationes earũ: quia ſenſitiuæ poſſunt ſentire naturaliter ſua obiecta: & appetitus tàm ſenſitiuus quàm intellectiuus poteſt appetere,& non appetere & voluntas de ſe poteſt velle, & non velle. Sed quia iſtæ potentię perdiderunt modum & ordinem:quia tàm iraſcibilis quàm concupiſcibilis perdidit habitus morales cōcreatos,quibus rectè,& recta appetebat:& voluntas perdidit originalem iuſtitiam qua rectè, & iuſtè volebat,& nō volebat,& perdidit ordinem,& imperium quod habebat ſupra ſenſualitatem: ideo licèt maneat libera in volō do,& non volendo,tamen non manet libera in rectè volendo vel non rectè volendo:& licèt quandoque rectè velit:tamen non paret ipſi ſenſualitas rebellis, & ſauciata,& ipſa voluntas non ſolùm fuit expoliata illa originali iuſtitia,quæ rectè volebat:& ordine quo diuinæ voluntati conformabatur,& obediebat, & ſenſualitati imperabat: ſed etiam fuit totaliter ad ſenſualitatem conuerſa amore naturali, & per immoderatam complacētiam. Et ideo voluntas non concurrit ad peccandum coacta ſed allecta per ſenſualitatem in quantùm ipſi ex amore conſentit, & eius inordinato appetitui vult ſatisfacere. & ſic liberum arbitrium non dicitur coactum: quia uolens trahitur:prout dictùm eſt in ſexta cōcluſione ſecundi articuli. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam voluntas ſemper manet libera in ſua actione naturali, ſcilicet volendo vel nolendo:ſed non manet recta in recte volendo:eò quòd perdidit modũ & ordinem qui ante lapſum fuerat inditus naturæ, ſine uinbus naturalibus. Et ideo homo eſt dominus ſuorum actuum primorum ipſius voluntatis:ſed non actuum rectorum,& iuſtorum,propter defectum modi,& ordinis. Et ideo omnes autoritates prius inductæ,ſcilicet ꝙ Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit ipſum in manu cōſilij ſui &c. omnes illę autoritates tenēt verum, & ſunt intelligendę de homine ante lapſum in ſua integra natura: Sed omnes autoritates apoſtoli, & Auguſtini ductæ in contrarium, tenēt uerum ex natura corrupta poſt lapſũ, in qua voluntas noſtra ſit expoliara non poteſt vitare peccatum,nec reſiſtere malo, nec per conſequens implere diuina præcepta, niſi fuerit ſuperno auxilio adiuta,& roborata. Ad aliud aūt quando dicitur ꝙ philoſophi gētium conſecuti ſunt virtutes morales abſq; gratia Chriſti, & cætera,iam reſpondit Auguſtinus,quòd illi philoſophi,& Romani nū quàm habuerunt veras, ſed fictas morales uirtutes: inquantum vna paſſio vincebat aliam in eis.nam cupido laudis, & dominandi vincebat in eis quandoque luxuriam, aut auaritiam, & cætera vitia, aut paſſiones, vt eſtimarētur,& honorarētur apud vulgus: vt dictum

D (margin, beside "tos,quibus rectè")

E (margin, beside "& ſic liberum")

F (margin, beside "Sed omnes autoritates")

A dictum eſt in vndecima concluſione.Itē etiā
bona quæ faciebant ſine gratia Dei propter
conſeruationem reipublicæ: vt ille populus
duraret vſque ad aduentum Chriſti: vt ibi-
dem dictum eſt.Item leges feruntur, & aſſi-
gnantur pœnæ in eis,vt vna paſſio vincat a-
liam ſ.vt metus pœnarum vincat, & prohi-
beat audaciam malè agendi:& cohibeat alias
paſſiones impellentes ad malum ,vt inquit
Auguſtinus,& Iſidorus:quia leges ideo con
ditę ſunt vt earum metu humana cohibeatur
audacia.Et ſic homines non vitant mala pu-
blica virtutis amore,ſed formidine pœnæ: vt
inquit Horatius,& Auguſtinus.Ad aliud quā
do dicitur quòd nemo obligaretur ad ſeruan
da diuina præcepta: eò ꝙ ad impoſſibile ne-
mo obligatur &c. Reſpondet Auguſtinus
contra Iulianum: & dictum eſt ſuper pſalm.
B cxviij. ꝙ quandoque quis obligatur ad ſibi
impoſſibile, quando ipſe vel ſui perpetrarūt
malū,ſicut homicida obligatur ad reſtituēdū
quē occidit. & fur reſtituere furtum quod
iam diſſipauit.Item licèt vitare peccatum ſit
impoſſibile homini ex ſuis viribus: tamē eſt
poſſibile cum auxilio gratiæ.ideo petat gra
tiam cum perſeuerantia: quia oportet ſem-
per orare. Lucæ.xviij. ideo dicit Auguſtinus
contra Donatum:ꝙ Deus non ſolùm dānat
peccatorem ꝙ peccauit: ſed quia non cucur-
rit ad medicum. Item libro de libero arbi-
trio.Non imputatur ad culpam:ꝙ vulnerata
membra non colligis:ſed quia volentem ſana
re contemnis. Sed quod magis videtur mili
tare contra poſitionem Auguſtini eſt illa
autoritas Geſ.4.vbi dixit dominus ad Caim.
Quare iratus es, & cur concidit facies tua;
C nōne ſi bene egeris recipies:ſin autem male.
ſtatim in foribus peccatum tecum aderit;Sed
ſub te erit appetitus eius: & tu dominaberis
illius. Ex ſupradictis verbis domini videtur
quòd adhuc poſt lapſum voluntas habet libe
rum imperium, & dominium ſupra appeti-
tum,& ſupra ſenſualitatem:& per conſequēs
per ſe poteſt vitare peccatum,& facere bonū
abſque alia gratia. Ad hoc reſpōdetur:quod
voluntatem ſubijcere ſenſualitati, & ipſi
dominari: poteſt intelligi dupliciter. Vno
modo ex proprijs viribus ſic expoliata habi
tu originali iuſtitię,& vulnerata.Alio modo
prout eſt adiuta gratia auxiliatiua liberi ar-
bitrij. Primò modo eſt impoſſibile ſecun-
dum Auguſtinum propter corruptionem. &
rebellionem carnis, & claudicationem libe-
ri arbitrij: quia perdidit liberum imperium D
ad rectè volendum,& fuit voluntas vulnera
ta amore inordinato erga ſenſualitatem, vt
dictum eſt. Sed ſecundo modo ipſa volun-
tas adiuta per gratiam poteſt dominari ſen-
ſualitati, & cuilibet tentationi. Et iſto mō
ſunt intelligenda verba domini ad Caim. q.
d.ſi tu vis petere gratiam ſicut frater tuus
Abel: tunc adiutus tali gratia ſubijcies appe
titum,& dominaberis illi: quia fuiſſes adiu-
tus per gratiam, & viciſſes iram, & odium,
quod incepiſti contra fratrem tuum. Et hæc
videtur eſſe intentio Auguſtini contra Pela
gianos.Veruntamen quicquid ſit, ſemper di
cta in hac quęſtione,& cæteris locis per me,
volo ſubijciantur determinationi, & corre-
ctioni eccleſiæ catolicę.Item dubitatur pro
pter illud,quod frequēter dicitur in hac quę
ſtione.ſ.ꝙ homo propter peccatum perdidit
modum,& ordinem,& finē.Nam idem Au-
guſtinus dicit.ꝙ ſpecies modus, & ordo ma- E
nent in vnaquaque creatura tanquàm veſti
gium creatricis trinitatis.ergo homo non ꝑ
didit modum,& ordinem per peccatum. Ad
hoc reſpondetur, ꝙ ſpecies modus, & ordo
dupliciter ſumuntur in homine: vno modo
per reſpectum ad Deum,& vniuerſum,& ad
modum ſui eſſe: & ſic idem eſt,quod nume
rus: pondus,& mēſura,& ſic oīa fecit Deus
ſub certo numero,& ſpecie:quia ſpecies ſunt
ſicut numeri,& ſub certo pondere, & modo
quia in certo loco vniuerſi collocauit,& ſub
certa menſura.& ordine procedūt à Deo ſe-
cundùm gradum perfectionis.Et iſto modo
ſpecies modus,& ordo reſpiciunt eſſe,& eſſē
tiam rei. Secundo autem modo ſpecies mo
dus,& ordo reſpiciunt operationes, & finē,
& iſto modo ſequuntur formam,& ſic vires
& potentiæ animæ dicuntur bona naturalia F
ſpeciei,quibus anima immediatè operatur.
Et habitus, & diſpoſitiones dicuntur modi
potentiarum,quibus potentię benè, & expe
ditè operantur.Et ſubalternatio inferiorum
potentiarum ad ſuperiores in operando di-
citur rectus,& debitus ordo,& iſta dicuntur
bona naturalia.Nam ſicut vires dicūtur bo-
na animæ:ita habitus,& diſpoſitiones dicun
tur bona potentiarum,& rectus ordo dicitur
bonum operationum, & potentiarum. Et
iſto ſecūdo modo dicimus,ꝙ licèt homo ꝑ
peccatum non perdiderit bona ſpeciei.ſ. vi-
res,& potentias,tamen perdidit bona modi,
& ordinis:quia vires ſic ſunt expoliatæ, &

A vulnerate, & volũtas ꝑdidit liberũ imperiũ ſupra ſẽſualitatẽ niſi iuuet ꝑ grãm.eo modo quo dictũ eſt.Et iõ oportet ꝑ orare,& non deficere & currere in odorẽ vnguentorum Xp̃i:vt ſanemur.Ex ſolutione ſupradictorum quatuor dubiorũ reſultãt quatuor concluſio nes.Quarũ prima eſt.ꝙ licèt ꝑ baptiſmũ nõ tollãtur pęnalitates, nec miſeriæ corporales de præſenti,tñ baptiſmus confert meritum baptizato,vt poſſit reſurgere in corpus glo rioſum in nouiſſimo die.Et ſic licèt baptiza tus non reſurgat & liberetur ab illis pœnali tatib.in actu,tñ iã reſurgit,& liberatur in me rito.Sec̃da cõcluſio,ꝙ ꝓ maius bonum no ſtrũ relictæ ſunt nobis pœnalitates in carne, poſt baptiſmũ.ſ.ad pugnã ꝓ maiori corona adipiſcẽda,& ne tollat̃ meritũ fidei, & ſpei, vt reparet̃ ruina angelorũ ꝑ homines.Tertia concluſio; quod licèt bãptizatus recipiat ha

B bitum fidei & ſpei, & caritatis per baptiſmũ ad ſoluẽdum ab oĩ debito, tñ non põt per il lõs habitus operari niſi excitetur per habitus acquiſitos,& adiuuet̃ ꝑ grãm auxiliatiuã li beri arbitrii tempore diſcretionis.Quarta cõ cluſio,licèt hõ ex propriis viribus non poſſit implere diuina pcepta niſi adiuuetur ꝑ gra tia xp̃i,obligatur tñ ſꝑ ad obſeruandum diui na præcepta.Et ſic obligatur ad ſibi impoſſi bile, qa Deus ſemper exigit ab homine bo nos habitus quos Adã perdidit per culpam, & exigit operationes eorũ.Et iõ oportet ſe per orare & petere grãm per quam hõ poſſit adiuuari ad cõplẽdũ diuina præcepta ꝑ gra tiã,quæ nõ põt implere per naturã ſauciatã. Ex ſupradictis omnibus patet & manifeſtan tur nobis quinq; diuerſi ſtatus hominis ſuc ceſſiuè,quorũ primus fuit ſtatus innocentiæ

C an lapsũ:in quo hõ fuit in ſua integra natu ra cõſtitutus cũ oib.bonis humanæ naturæ ꝓportionatis.ſ.cũ mõ & ordine in ſua natu ra,per quæ bona poterat ex ꝓpriis uirib. ſic modificatis, & ordinatis vitare oẽ pc̃m, & implere diuina præcepta.& ſic merebatur de p̃ſenti illam naturalem beatitudinẽ poſſide re in illa terreſtri paradiſo ſub illo fauorabili hemiſpherio auſtrali,& ſic poterat nõ mori nec pati miſeriam. Sed vltra hoc per gratiã gratificã ſibi ſupra facultatem naturę largiã merebatur poſt longam uitam tẽporalẽ abſ que morte transferri in vitã meliorem,& cę leſtẽ,& ętername ſelicitatẽ.Secũdus ſtatus hoĩs fuit poſt lapſum,in quo ſtatu poſtq̃ homo ꝑ didit locũ,& ſitũ illius paradiſi,& perdidit ſi gnum uitæ, non poteſt non mori nec infir

D mari: imo habet neceſſitatem moriendi: & infirmitates & innumeras miſerias patiẽdi. Et quia perdiderunt modum, & ordinem uires naturales: ideo homo non poteſt uita re peccatum nec implere diuina præcepta abſq; ſupernaturali auxilio diuinæ gratiæ, naturæ ſuperaddito in ſupplementum bo norum perditorum. Et ſic Adam cum tota ſua poſteritate manſit in ira & odio Dei o bligatus ad pœnã æternã ſenſus uel damni, & per conſequens fuit priuatus illa gratia gratifica qua poterat transferi in vita me liorem. Sed homo in iſto ſecundo ſtatu per gratiam fidei Chriſti futuri poterat vitare peccata & implere diuina præcepta. & mere batur redimi per Chriſtum in ſuo aduentu: vt patet de Adam, & Abel, & Enos,& Noe, & Abraam, & cæteris patriarchis, & profe

E tis, & fidelib.ve.te.& qui cum proteſtatione fidei Chriſti futuri non ſolũ expiabant pec cata,ſed etiam merebantur redimi ꝑ Xp̃m in ſuo aduẽtu, & participare paſſione eius. Et iõ qa ſub tali ꝓteſtatione offerebãt obla tiones,& ſacrifica,& recipiebãt aliqua ſacra in ſignis fęderis,& in figura Chriſti:hinc eſt, ꝙ meruerũt participare paſſionẽ Xp̃i,& reci pere nobiſcũ repromiſſiones. Tertius ſtatus hoĩs eſt poſt aduentũ Xp̃i, in quo oẽs hoĩes mundi poſſunt participare paſſionẽ Chriſti per baptiſmum Chriſti,& cætera ſacramẽta, per quem baptiſmum datur gratia gratifica in actu,& fides,& ſpes,& caritas in habitu, quæ quidem gratia baptiſmalis tollit omne debitum,& oẽ pc̃m ex anima, vt non inſit nec imputetur homini ad pęnam æternã.& tollit ex carne cõcupiſcẽtiam nõ vt nõ inſit, qa ibi manet in habitu, ſed vt nõ imputetur

F animæ ad pc̃m per eius cõſortiũ, vnde ille fomes,& cõcupiſcẽtia, quæ manet in carne poſt baptiſmũ,nõ imputatur homini nec a nimæ ad pc̃m ꝑ ſolũ habitũ, ſed reputat̃ ad pc̃m ꝑ actũ cũ cõſenſu:qñ volũtas conſen tit actibus cõcupiſcẽtiæ.Itẽ gr̃a baptiſmalis ultra hoc,ꝙ tollit oẽ debitũ,& pc̃m, cõfert duplex meritũ, primò quia per talem gratiã hõ meretur uitã ęternã poſt iſtã mortẽ cor poralẽ,ſec̃do meretur glorioſam reſurrectio nẽ in nouiſſimo die.hic hõ in iſto tertio ſta tu conſtitutus licèt ex propijs viribus non poſſit vitare pc̃m,nec implere diuina præ cepta propter corruptionẽ, & concupiſcen tiam manẽtẽ in carne,& impedientem habi

A tus teologicus in ſuis operationibus, tamen
ꝑ gr̃am auxiliatiuã,& actualẽ poſtulatã., &
largitã põt vitare oẽ pct̃m,ne admittat & cõ
ſentiat volũtas tẽtationibus,& ſi hõ eſt ĩ pec
cato põt ꝑ talem gr̃am diſponi,ad pn̄iam &
gr̃am gratificam. Quartus ſtatus hoĩs ẽ poſt
mortem corporalem: ĩ quo ſi diſcedit ab hoc
ſęculo cũ gr̃a,& caritate,licet corpus reſolua
tur in terram: tñ aĩa fruitur in cęlo. viſione di
uinæ eſſentiæ cum certa,& firma ſpe recupe
randi corpus glorioſam in nouiſ. die; vt ait
Aug. t 2. ſuper Ge.& magiſter 4. ſent. diſ. vlt.
Quintus & vltimus ſtatus hoĩs erit poſt ſecũ
dam regenerationem & reſurrectionẽ: per q̃
auferetur ab hoĩe oĩs lacrima & miſeria cor-
poralis. Et ſic erit hõ in vltima ſui ꝑfectione
& ſufficienti reparatione,& perfecta beatitu
dine corporis, & aĩæ: & quia poſſidebit glo-
B riam vtriuſq;.ſ. corporis, & animæ, & totus
hõ fruetur toto Xp̃o; nã ꝑ oculos glorifica-
tos corporis videbit humanitatem Xp̃i,& ꝑ
partem rõnalem videbit,& fruẽtur tota trinita
te in vnitate eſſentiæ,& ſic erit ꝑfectè beatꝰ.
Ex quo patet magna differentia inter iſtam
ſecundam regñationem factã ꝑ reſurrectio
nem, & primam factam per baptiſmum, &
pn̄iam, q̃ tñ purgabat aĩam à pct̃õ: & abſol-
uebat ab oĩ debito contracto, ſed nõ contra-
hẽdo: & conferebat gr̃am gratificam merito
riam vitæ æternæ, & futuræ reſurrectionis,
vt dictũ eſt: ſed non tollebat nec auferebat
cãs pct̃ĩ futuri: q̃a nõ tollebat corruptionem
nec morbum concupiſcentiæ ex carne: nec
recuperabat iuſtitiã originalẽ cũ cæteris oĩ-
bus bonis ꝑditis in Adã. Sed iſta ſecunda re-
gñatio,& finalis reſurrectio nõ ſolũ beatifica
C bit aĩam, ſed ẽt corpus,& totũ hoĩem: nec ſo
lũ abſoluet iuſtos oĩ debito, ſed ẽt tollet, &
auferet oẽm cãm pct̃i & miſeriæ ex aĩa, &
corpore,& recuperabit oĩa bona corporis,&
aĩæ q̃ ꝑdidimus ĩ Adã: imo adipiſcemur oĩa
bona gloriæ corporis,& aĩæ cũ ſecuritate,&
[illegible]: & tũc erimus ꝑfectè bẽ in vltima
ꝑfectione. Ex q̃b. oĩb. patet qualiter Xp̃s fuit
ꝑfectus,& ſufficiẽs redẽptor,& reparator hu
manæ naturæ,& metrum,& mẽſura, & fons
oĩm bonorũ naturę,& gr̃ę,& glorię. Sed nũc
reſtat rñdere ad argumẽta in principio ſoluꝰ
q̃ſtionis inducta. Ad primũ ergo patet rñſio
ꝑ ſc̃dam cõcluſionẽ poſitã in tertio articulo
q̃a oẽs fideles ve. te. erãt mẽbra Xp̃i ꝑ fidẽ:
& iã ꝑ legẽ ſacrificiorũ,& oblationũ,& cæte
rorũ cerimonialiũ currebãt in odorẽ vnguẽ
torũ Xp̃i: & ꝑ cõſequẽs iã operabant ꝑ gr̃am D
Xp̃i. Ad t̃m ãt patet rñſio ꝑ tertiã cõcluſio-
nẽ tertij articuli: q̃a licèt philoſophi gẽtium
nõ haberẽt fidẽ Xp̃ianã nõ operabant aliquod
bonũ, nec cohibebãt vitia ſine gr̃a Xp̃i ꝓhi-
bitiua malorũ: ne periret genus humanũ, ſed
ꝑſeueraret vſq; ad aduẽtũ Xp̃i:& recipẽtet fi
dẽ eis. Et hoc idẽ eſt dicẽdũ de ſarracenis: vt
ibi dictum eſt. Ex dictis ẽt in ſc̃dõ articulo
ſoluuntur tres primi ꝑplexus poſiti ĩ primo
articulo. Nã q̃a primi parẽtes fuerunt creati
cũ quatuor bonis naturæ immortales,& libe
ri ab oĩ miſeria,& cũ copia oĩm bonorũ na-
turalium in illa paradiſo deliciarum: ſed ꝑ
pct̃m fuerunt priuati, & expoliati illo felici
ſtatu: iõ oẽs hoĩes deſiderãt naturaliter illũ
ſtatum: q̃a priuatio eſt cã appetitus. Itẽ quia
hõ nõ ſolum fuit expoliatus bonis naturæ
modi,& ordinis,& finis: ſed ẽt ſauciatus ĩ oĩ E
bus potentijs: iõ agit cõtra id q̃d conſciẽtia,
& ſcia,& rõ dictat. Et ſic ſoluit̃ ſc̃d9, & ter-
tius ꝑplexus. Quartus aũt ꝑplexus puta, q̃d
ſcãdalizãtur, & mirãtur ſimplicices Xp̃iani;
qñ vident hoĩes ſcientificos, & in ſacra ſcri-
ptura vtriuſq; teſt. peritos operantes contra id,
quod dicunt, & p̃dicãt: iſte ꝑplexus ſoluitur
ꝑ hoc, q̃a gr̃a ſermonum,& ſciæ acq̃ſitę &c.
non ſunt gr̃æ gratificæ, ſed gratis datæ aliq̃b.
ad vtilitatem corporis miſtici: iõ tales gr̃æ
dãtur, et malis, q̃ quidem gr̃ę quia nõ tollunt
morbũ & cõcupiſcentiã carnis, iõ eſt ſup nẽ
ceſſaria gr̃a auxiliatiua liberi arbitrii ad vitã
da pct̃ã,& implenda p̃cepta: q̃ gr̃am contem
nunt petere, vt plurimũ inflati de ſua ſciẽtia,
& viribus præſumentes: & ideo confundunt̃
in operationibus ſuis. Aliĩ aũt dicũt: q̃ cauſa
quare multi viri, & mali p̃lati ducunt vitam F
prauam: eſt defectus fidei,& per conſequens
caritatis. nã licèt prædicent legem euangeli
cam: & ſubtiliſſimis diſputationibus reddant
rõnem de rebus diuinis: & nouerint canoni-
ca iura: tñ non firmiter credunt articulis fi-
dei: iõ factis negãt, q̃ verbis confitentur, &
ſic committunt multa enormia & illicita cõ
tra legem Dei,& ſacros canones eccl̃æ. Ex
quo patet: q̃ non habent firmã fidẽ: ſed ſolã
opinionẽ de his, quæ dicunt: ſicut dicit Ariſt.
de incõtinente. Quicquid ergo ſit, ſẽper hoc
accidit ex defectu gratiæ motiuæ, & auxilia
tiuæ liberi arbitrii, per quam virtutes teolo-
gales excitãtur,& mouẽtur ad operãdum, vt
ſupra dictũ ẽ,& magis explicabit̃ in euange-
lica veritate, Oportet ergo ꝑ iſta gr̃a ſẽper
orare,

A orare,& non deficere, & ſemper currere in
odorem vnguentorum Chriſti,qui eſt princi
pium & fons & largitor omnium bonorum
naturæ,& gratiæ,& gloriæ. Ad quam nos ꝑ
ducat ipſe Chriſtus, qui cum patre & ſpiritu
ſancto viuit, & regnat Deus in ſæcula ſæcu-
lorum. Amen.

INCIPIT INTERPRETATIO ſeu expoſitio ſymboli fidei catolicæ.

ATANASII Epiſcopi,

*QVicunque vult ſaluus eſſe ante omnia o-
pus eſt vt teneat catolicam fidem.*

Titulus huius cantici eſt Symbolum fidei
catolicæ, vel pſalmus fidei aut Symbolū Ata
B naſij: eò ꝙ Atanaſius Alexandrinus epiſco-
pus contra hereſim Arrianam edidit ad ex-
planandum fidei catolicę veritatem. Erat
quippe Arrius presbyter,& magiſter ſcolariū
Alexandriæ,qui epiſcopatum ambiens: quia
adipiſci non potuit: hanc hæreſim condidit
Vt diceret patrem maiorem:filium minorē.
Et ſpiritumſanctum ſeruum patris, & filij,
vel creaturam. Ob hanc cauſam ab ep̄o Ale
xandriæ pellitur ab vrbe: poſtea in Nicena
Sinodo damnatur. Conſtantino iubente in
exilium portatur. Tandem pœnitentiam fi-
ctè agens in communionem recipitur,ac po
ſtremò in Alexandria diuina vltione hac per
emitur,ꝙ videlicet in ſeceſſum effuſis viſceri
bus rumpitur. Contra eius errorem ꝑ orbem
pullulantem hoc Symbolum fidei ab Atana-
ſio; vt prædictum eſt editum ab eccleſia in
C concilio Niceno approbatum acceptatur ac
inſtituitur,vt dieb. dominicis ad Primam de
cantetur. Hoc iō,vt fidelis in principio diei,
& initio operum ſuorum Deum quem inuo
cat veraci fide credat,& confiteatur. Et ſic lo
rica fidei circundatur contra omnia aduerſa
muniatur, ac in operib. bonis vitam æternā
fidelibus promiſſam mereatur. Intentio eſt
oſtendere patrem,& filium: & ſpm̄ ſanctum
vnum eſſe Deum. Indiſtinctum in eſſentia,
& diſtinctum in perſonis,& filium ſolum in
carnatum,& hunc eſſe verum Deum,& ho-
minem Deum verum ex patre ab æterno ge
nitum,& hominem ex matre virgine in tpe
natum. Et ſic in duas partes principales diui
ditur. In prima parte agit de ſanctiſſima tri-
nitate. In ſecunda de Chriſti humanitate.

Hæc honorius. Dicit itaque ſic. D

*Quecunq; vult ſaluus eſſe,ante omnia opus
eſt, vt teneat catolicam fidem.*

Id eſt oportet vel neceſſarium eſt ad ſalu
tem conſequendam, id eſt vniuerſalem fidē
Chriſtianę eccleſiæ. Nam ſcribitur Hebr. 11.
Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Ideo
ſubditur.

*Quam niſi quiſque integram inuiolatamq;
ſeruauerit,abſque dubio in æternum peribit.*

Integra fides eſt,vt omnes & ſingulos ar
ticulos fidei credat firmiter,& in nullo arti-
culorum dubitet:ſicut faciunt hæretici,& ſci
ſmatici qui licèt articulos principales credāt,
tamen eccleſiæ ſanctæ Romanæ obediendū
eſſe non credunt: contra articulum illum.
Credo in ſpiritumſanctum,ſanctam eccleſiā
catolicam. tenendo quòd Romana eccleſia
non ſit caput eccleſiarum:nec ei ſit obedien E
dum.cum tamen Chriſtus dixerit Matt. 16.
Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædifica-
bo eccleſiam meam. Et tibi dabo claues &c.
Item inuiolatam fidem ſeruat, qui vſ-
que in finem perſeuerat in fide formata
caritate, nec apoſtatando, aut aliquo mor
tali peccato eam violat, aut ſaltim de pec
catis pęnitendo in fide finaliter perſeuerat.
Sed quæ ſit hæc fides ſubdit.

*Fides aūt catolica hæc eſt: vt vnum Deū in
trinitate,et trinitatem in vnitate veneremur.*

Nam Deus in eſſentia vnicus eſt. Et vt di
cit Boetius: Si dici liberat vniſſimus eſt,
quia ſuper omnia ſimpliciſſimus, & vnitiſſi-
mus ac indiuiſibilis eſt in eſſentia. Sed tamē
huic ſimplicitati nil repugnat trinitas perſo
nalis in eadem eſſentiæ vnitate, & ſic vnita-
tem eſſentiæ in trinitate perſonarum patris, F
ſcilicet & filii & ſpiritusſancti,ac ipſam trini
tatem perſonarum,in vnitate eſſentiæ diui-
næ veneramur. vnde non licet adorare tres
Deos ſed vnicum, & quis vnicus Deus eſt
adorandus? Reſpondetur ſecundum At[illegible]
ipſe Deus vnicus eſt pater filius & ſpi[illegible]
ſanctus. Sed quomodo hęc ſubdit.

*Neque confundentes perſonas, neque ſub-
ſtantiam ſeparantes.*

Vbi notandum, quod Sabelliani hæreti-
ci dicebant vnam eſſentiam, trium perſona
rum confuſiuè, quia confundebant perſo-
nas dicentes eandem eſſe perſonam patris,
quam & filii, & ſpiritusſancti. Et dum ip-
ſe pater vellet vocari pater, vocat ſe in ſcri-
ptura,vel nominat patrem, atque dum vult

A vocat ſe filium: & ſimiliter dum vult vocat
ſe ſpiritum ſctm̃. Et hoc eſt cõfundere pſo
nas. Cõtra hos dicitur hic trinitatem in vni,
tate veneremur:neq; confundentes pſonas:
ſicut faciunt p̃dicti hæretici Sabelliani. Itẽ
alij hæretici dixerunt,ꝙ tres perſonæ in diui
nis ſunt collectiuè: hoc eſt quãdo ſicut plu-
res res diuerſarum ſubſtantiarum in vnum
conuenientes faciunt vnũ:puta quando tres
pſonæ:videlicet Petrus, & Paulus, Ioannes
conuenirent in vnũ aliquid,puta in vnũ con
ſilium,vel iudiciũ faciendũ,dicunt vnũ conſi
lium vel iudicium, & plures hoĩes dicunt v-
nus populus, vel plura membra integratiuè
faciunt vnum corpus,& nec mõ ſunt tres p-
ſonæ in diuinis:qa ſic dicere eſſet error Ioa-
chim q reprobatur.Extra de ſum.trin.& fide
catoli.c.damnamus.Contra tales errores,&
B conſimiles dicitur. Neq; ſubſtantiam ſeparã
tes.i.diuidentes eſſentiam. Non.n.eſſentia di
uina diuidi poteſt in plures ſubſtantias, nec
putandum eſt vnam partem diuinæ ſubſtan
tiæ eſſe patrem,& alteram partem eſſe filiũ:
tertiam partem eſse ſpiritumſanctum. Vnde
Aug.lib.1.de trinitate. Singulus quiſque ho-
rum eſt Deus,& ſimul omnes,vnus Deus:&
ſingulus quiſq; horum plena eſt ſubſtantia,
& ſimul oẽs vna ſubſtãtia.Pater.n.nec filius
eſt,nec ſpũsſctũs:ſed tñmodo pater,& filius
nec pater eſt,nec.SS,ſed tantùmmodo filius.
Et ſpũſſanctus nec pater eſt nec filius, ſed
tantum ſpiritusſanctus. Propterea ſubditur.

Alia eſt perſona patris:alia filij:alia ſpiritusſ ſancti,Sed patris,& filij,& ſpiritusſancti vna eſt diuinitas:æqualis gloria,coæterna maieſtas.

Vna inquit eſt,diuinitas nõ confuſiua vni
C tas,nec collectiua,vel integratiua, ſed identi-
ca,quia plures perſonę ſunt eadẽ eſſentia dei
tatis,ſicut in aĩa rationali plures potẽtiæ, vi
delicet intellectus,memoria,& voluntas, li-
cèt ſint tres diſtinctę potentię aĩæ,tñ ſũt vni
ca anima in eſſentia. Et ne quis crederet,qđ
tres perſonæ diuinæ in vnica eſſentia eſ-
ſent inæquales, ita ꝙ vna eſſet maior alterá
ſicut credidit Arrius,ideo addit,ꝙ earũ equa
lis eſt gloria,& coeterna maieſtas.Hæc decla
rat.dicens.

Qualis pater:talis filius:talis ſpiritusſanctus.

Nã licèt in proprietatibus propriis ſeu per
ſonalib.diſtinguantur qa pater à nullo eſt,fi
lius à patre ſolo ẽ genitus,& ſpũſſanctus ab
vtroq; pcedẽs:vt intra dicet, tñ in pprieta-
tib.impropriis,vel communibus oĩno ſunt e-
quales:videlicet in increationis proprietate, & D
immẽſitate, æternitate, oĩpotentia deitatis
maieſtate,& dñio.Vnde ſubdit.dicens.

Increatus pater:increatus filius:increatus ſpiritusſanctus.

Immenſus pater:immenſus filius:immenſus ſpiritusſanctus.

Ideſt infinitè virtutis,& incomprehenſibi
lis bonitatis eſt,ac infinitæ ſapientiæ,& pieta
tis. Et equaliter.

Aeternus pater:æternus filius:æternus ſpiritusſanctus.

Exẽplũ ſm Aug.Si ignis eſſet ętern⁹,& ei⁹
ſplẽdor q ab igne pcedit atq; eius calor,pce
dẽs ab igne,& ſplẽdore ſimul eſſet coęternu⁹.

Et tamen non tres æterni,ſed vnus æternus
Scilicet Deus eſt.

Sicut non tres increati nec tres immenſi:ſed vnus increatus,& vnus immenſus. E

Similiter omnipotens pr̃:omnipotens filius: omnipotens ſpiritusſanctus.

Et tamẽ nõ tres omnipotentes,ſed vnus op̃s

Ita Deus pr̃:Deus filius:Deus ſpũſſanctus.

Quia,vt ait Aug.Tota plenitudo deitatis
vel diuinæ eſſentiæ eſt in ſingulis, & ſimul
vna deitas,ideo ſubditur.

Et tamen non tres dij ſed vnus eſt Deus.

Ita dominus pater:dominus filius:dominus ſpiritusſanctus.

Et tamen non tres domini:ſed vnus eſt dñs.

Quia ſicut ſigillatim vnamquanque perſonam Deum ac dominum confiteri Chriſtiana ueritate compellimur; ità tres Deos aut dominos dicere catolica religione prohibemur.

Sed q̃ritur. Quare nõ poſſumus catolicè
dicere,Tres Deos aut dominos. Nam Deus
idẽ eſt qđ habẽs deitatẽ.Et dñs idẽ,eſt quod F
habens dñium,ſed tres ſunt perſonę haben-
tes deitatẽ.Et hoc dici põt catolicè, quia vt
p̃dictum eſt.Ità Deus pater,Deus filius,De-
us ſpũſſanctus. Similiter tres perſonę ſunt
habentes dominiũ,quia ita dominus pater,
dominus filius,dominus ſpiritusſanctus,qua
re ergo non poſſumus catolicè dicere tres
Deos,aut dominos.Item cum tres ſint perſo
næ increatæ,immenſæ,æternæ,& omnipotẽ
tes,vt patet ex hoc ipſo ſymbolo.Quare nõ
dicuntur tres increati,vel tres immenſi, vel
ẽt tres æterni,& tres omnipotentes &c: Re-
ſpondetur ſecundũ Bonauent.ſuper 1.ſentẽ.
diſt.23.q.& arti vlti.quod catolicè non poſ-
ſumus dicere tres Deos,quia hoc eſt contra
ſacram ſcripturam.Deu.6.Audi Iſrael domi-

nus

A nus Deus, unus: Deus vnum eſt. Item, qui fides catolica in hoc ſymbolo hoc expreſsè dicit. Et hoc ipſum ratio dictat ſecundũ eundẽ Bonauen. concor, Petrus de Tarantalis: quia hoc nomen Deus dicit vel ſignificat diuinã naturã ſiue ſubſtãtiã ſolã vel eſſentiam ſine proprietate relatiua: ſed diuina natura vel eſſentia non pluriſicatur: nec poteſt numerari in diuinis: eo, q vnica, & ſimpliciſſima eſt in omnibus, & ſingulis pſonis, ergo nec hoc nomen Deus pluriſicatur, & p cõſequẽs nõ pôt dici, tres dij, vel plures dij: ſic nec plures vel tres dñi, vel increati, vel immẽſi: aut omnipotẽtes &c. Quia iſtæ pprietates accipiũtur inquantum concernũt, & teſtringuntur ad eſſentiam ſolam vel naturam, quæ non poteſt plurificari in Deo vt ſit ſenſus. Increatus pater, increatus filius, increatus ſpũſſanctus. E-

B ternus pater &c. Et tamen non tres æterni ſicut non tres increati. ſ. dij vel etiam immẽſi &c. Nec tres omnipotentes dij, aut domini ſunt, quia ſunt tres perſonæ increatę ęternæ, & omnipotentes, non ſunt tres increatæ deitatæ, vel omnipotentes tres eſſentiæ diuinitatis: ſed in vna increabili immenſaq; æterna, & omnipotentẽ deitate ſunt tres pſonæ relatiua proprietate diſtinctę. ſ. pater filius, & ſpirituſſanctus &c. Quorum dominatio eſt vnica, & eſſentia vnica increabilis, immenſa, æterna, & omnipotens deitas. Ad illud autem, quod arguebatur ſcilicet Deus idem eſt, quod habens deitatem &c. Reſpondet Bonauen. quod hic Deus non ſignificat habentem deitatem, ſed ſignificat deitatem ipſam. ſ. eſſentialiter in comparatione ad habẽtem, & ideo non multiplicatur, cum ſit vni-

C ca eſſentia, licèt ratione relationis poſſit in perſonis plurificari per proprietates perſonales &c. Poſtquàm oſtendit equalitatem perſonarum in communibus proprietatibus eſſentiæ diuinæ. Conſequentes iam oſtendit eatundem diſtinctionem in pprijs proprietatibus vel notionibus perſonalibus quaſi dicat.

Pater a nullo eſt factus, nec creatus: nec genitus.

Hoc quippe eſt propriũ perſonali patris. ſ. à nullo eſſe, ſed innaſcibilem eſſe.

Filius a patre ſolo eſt non factus: nec increatus: ſed genitus.

Hoc enim eſt proprium filij quo diſtinguitur ab alijs perſonis, quia à patre ſolo eſt genitus.

Spirituſſanctus a patre, & filio: non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. D

Quia hoc eſt proprium ſpirituſſancti ſcilicet procedere à patre ſimul ex filio. Si quæras. In quo differt proceſſio ſpirituſſancti à genitura filij. Reſpondet Bonauentura ſuper 1. diſtinct. 13. q 2. d. quòd generatio filij eſt emanatio ſecundùm modum naturę, ſed ſpirituſſancto procedit per modũ amoris, ergo non dicitur generari, ſed procedere. Ad id declarandum nota, quòd Deus eſt intellectualis naturæ, ſicut pręſupponitur ab omnibus etiam philoſophis: & teologicis: ideoq; in Deo ponitur verbum, vel ſapientia, iuxta illud Io. 1. In principio erat verbum, & verbum erat àpud Deum. Et quia Deus intelligit per propriam eſſentiam vel per ſeipſum, ergo Deus erat ab æterno verbum, vt declarat Lyra ſuper Ioan. 1. Itaq; ſecundum Honor. declarando aduertendum eſt, quòd Dei E ſapientia immutabilis, quia ſemper eadẽ eſt, dupliciter ſe habet. Vno modo prout eſt ſapiẽtia dicẽs, ideſt oĩa fieri iubens. Et hęc eſt pater, q dixit, & facta ſunt omnia ſecũdm eius iuſſum. Alio mõ prout eſt ſapiẽtia dicta ſiue in mẽte diuina cõcepta. Et hæc ſapientia eſt verbũ Dei ac Dei filius à patre genitus per modũ naturæ intellectualis. Et quia inter generãtẽ, & generatũ eſt naturalis amor. Et inter intelligẽtẽ ac eius intelligentiam vel ſapientiam eſt naturalis delectatio amoroſa. Talis ergo amor in Deo dicitur ſpirituſſanctus ſecundũ eandem ſapientiam. Sed quoniam in Deo nullum cadit accidens. 8. Metaphiſico. ergo ibi eſt proceſſio amoris ſecũdùm propriam eſſentiam diuinam, & nõ accidentalis. Ideoq; in Deo pater intelligens vel ſapiens, & filius qui eſt verbum ſapientia F ſapientia patris. Et ſpirituſſanctus, qui amor vel nexus caritatis amborum ſunt vna eſſentia in tribus prædictis perſonis, proprietates prædictas diſtinctionem perſonalem habens: propter quod ſubditur.

Vnus ergo pater non tres patres, unus filius non tres filij, unus ſpirituſſanctus non tres ſpirituſſancti.

Quia vnica eſt perſona, quæ à nullo habet eſſe, vt prædictũ eſt, quia vnica eſt perſona, quę à ſolo patre gignitur per modum naturæ intellectualis, quia vnica eſt perſona quæ per modum amoris procedit ab vtroq;. Vnde, & ſpirituſſanctus dicitur, quia ſpiratur ſanctiſſime per modum amoris.

A *Et in hac trinitate nihil prius aut poſterius*
nihil maius aut minus. ſed totæ tres perſonę:
coeternę ſibi ſunt, & coequales.

Quia ſunt coeternæ. Aug. 7. de tri. In trini
tate inquit nõ eſt aliquid maius duæ ꝑſonæ
vel tres quàm una: neq; prior tempore, vel
maior: vel maior pater quàm filius: aut ſpiri
tuſſanctus. Vnde Chriſtus dixit. Ego, & pa-
ter vnum ſumus. Et hoc eſt contra errorem
Arrij. Proinde ſubditur.

Ita, ut per omnia ſicut iam ſupra dictum eſt
& unitas in trinitate, & trinitas in unitate ue
neranda ſit.

Qui uult ergo ſaluus eſſe. ita de trinitate ſen
tiat.

Sicut in præmiſſis dictum eſt. Conſequen
ter in parte ſecunda huius cantici agitur de
myſterio, & fide incarnationis Chriſti. De
B qua ſubditur.

Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut
incarnationem quoque domini noſtri Ieſu Chri
ſti fideliter credat.

Vnde Mat. vlt. Chriſtus ait. Euntes in mũ
dum vniuerſum prædicate euangeliũ omni
creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit
ſaluus erit. Qui vero non crediderit condem
nabitur.

Eſt ergo fides recta ut credamus & cõfitea
mur, quia dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei
filius Deus & homo eſt.

Vnde leo Papa. Equalis inquit periculi eſt, do
minum noſtrum Ieſum Chriſtum, aut Deũ
tantummodò ſine homine: aut hominẽ ſine
Deo crediſiſſe: cum vtrunq; ſit neceſſariò cõ
fitendum, quia verbum caro factũ eſt. i. Dei
filius homo factus eſt.

C *Deus eſt ex ſubſtãtia patris ante ſecula genit⁹*
et homo eſt ex ſubſtãtia matris in ſeculo nat⁹.

Scilicet Dei. i. ab ęterno ſcd'm ſuã deitatẽ
ſicut lumẽ de lumine Deus verus de Deo ve
ro ... ſupta oſtẽſũ fuit. i. ſcd'm ſuã humanita
tẽ, homo eſt ex puro virginis ſãguine virtute
ſpiritusſancti. i. temporaliter in hoc mundo.

Perfectus Deus perfectus homo ex anima
rationali & humana carne ſubſiſtens.

Scilicet ab inſtanti ſuæ cõceptionis. Fuit
.n. mox perfectus in corpore ſecundũ omnia
membra, & liniamẽta corporis diuina virtu-
te formatus. Et in eodem inſtanti anima ei
ius creata fuit, & omni ſapientia, ſcientia ac
gratia repleta. Et in eo inſtanti creationis a-
nimæ ac formationis corporis fuit diuinita-
ti perfectiſſime vnita. Vnde Damaſce. Non
prius caro, nõ prius animata caro, ſed ſimul D
caro, ſimul aĩata caro, ſimul verbi Dei caro:
vnde fuit ſtatim ꝑfectus Deus, & perfectus
hõ. Vnde errãt, qui putãt, ꝙ Chriſtus animã
non habuerit: ſed diuinitas in eo loco animę
fuerit. Cõtra qđ ſcriptũ eſt. Ioan. 19. Inclina-
to capite emiſit ſpiritum. i. animam.

Equalis patri ſecundum diuinitatem, minor
patre ſecundum humanitatem:

Scilicet Deo ..., quia vt ſit creatura eſt. i. ſm
humanitatẽ ergo minor ẽ Deo prẽ, ſed ſecũ
dũ deitatẽ equalis gloriæ, & ſapientię maieſta
tis, & bonitatis ac euſdẽ eſſentiæ cum patre
eſt; vnde Ioã 10. Chriſtus dicit. Ego, & pater
vnũ ſumus. Hoc dixit de ſe in forma Dei vel
ſecũdũ deitatẽ. Et idem Chriſtus Ioan. 14. di
xit. Pater maior me eſt, ait in forma ſerui. ſ.
ſecundùm humanitatem.

Qui licet Deus ſit, & homo, non duo tamen, E
ſed unus eſt Chriſtus.

Quia vna perſona eſt in duab. naturis. ſ. in
deitate, & humanitate cõſiſtens. Sed quõ ſit
iſta vnitas Chriſti vel vnio humanitatis ad
deitatem Chriſti ſubdit.

Vnus autem non conuerſione diuinitatis in
carnẽ, ſed aſſũptione humanitatis in Deum.

Nõ.n. deitas mutata eſt vel cõuerſa in car
nẽ: vel humanitatẽ, quia deitas eſt immutabi
lis. ſ. p vnionẽ nõ p cõuerſionẽ ſiue cõmix-
tionẽ. Sed vt dicit Leo Papa in ſermone nati
uitatis. Salua ꝓprietate vtriuſq; ſubſtãtiæ. ſ.
tã diuinæ q̃ humanę: in vnitatem perſonę ſu
ſcipitur à maieſtate humilitas, à virtute infir
mitas: ab æternitate mortalitas &c.

Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ ſed
unitate perſonæ.

Pro quibus notandũ eſt qđ ſecũdũ Albi ma F
gnũ 4 lib. naturaliũ c. 1 Et concor. Tho. in 3.
par. q. 2. Quatuor modis fieri põt vnum ali
quid ex pluribus. Vno modo per cõpoſitio-
nẽ, quãdo. ſ. remanẽtib. partibus principalib.
& ẽt ſecũdarijs in ſua integritate ex plurib
componitur vnum, vt in cõpoſitione domus
vbi manent integrę partes principales. ſ. pa
rietes vel muri, & ẽt manent partes minus
principales vel ſecũdariæ. ſ. ligna uel lapides
in parietib. & ſic cõponitur domus. Secũdò
fit vnũ ex plurib. p cõfuſionẽ. ſ. quãdo manẽt
tãtũmodo partes minus principales vel ſecũ
darię, & mutãtur partes principales cõfuſio
ne facta ſicut ſi ex modio frumẽti, & modio
hordæi cõfundẽdo fit vnũ. Ibi. n. partes prin
cipales mutantur. ſ. menſura modij; & mo
dij.

A Adij.qñ in ſeipſis integrè manẽt partes ſecun
dariæ . ſ. grana frumenti , & grana hordæi:
quàmuis confusè . Tertiò fit unũ ex pluri-
bus per connerſionem uel cõmixtionẽ . ſ.qñ
nec principales nec ſecũdariæ partes manẽt.
Queadmodum ex cõmixtione aquæ , & mel
lis fit hydromel : ubi nec manet aqua ĩ ſe pu
rè nec mel ſed cõmiſcentur ſibi. Quartò fit
vnũ ex pluribus per unionem : qñ . ſ. plures
res permanentes in ſua natura in unum ali-
quid numero conueniunt : ita quod ſimul
operantur , & vnum non agit ſine alio : ſed
ſibi mutuò cõicãt ſuas operationes : ſicut ex
aïa , & corpore fit vnus hõ . Et hoc vltimo
mo ſ. p vniõnẽ in diuinitate , & humanitate
vnus Xp̃s ſubſiſtit:nõ aũt p cõpoſitionẽ:quia
deitas nõ habet partes: nec ſm̃ partes huma
nitati cõponibilis eſt:nec p cõfuſionẽ:qa cõ
B fundi nõ põt ſicut nec pmiſceri : ſed vt eſt p
vnionẽ qua deitas aſſumpſit humanitatem
propter quod in ſymbolo ſtatim ſubditur:
*Nam ſicut anima rationalis, & caro unus eſt ho
mo. ita Deus , & homo unus eſt Chriſtus.*
Sed iuxtã hoc ẽt eſt notãdũ, ꝙ hæc ſimili
tudo nõ eſt omnimoda : vt patẽt p ſctm̃ To-
mã vbi ſupra in ſolutione ſecũdi argumẽti.
Quia inquit ex aïa & corpore in vnoquoq;
noſtrũ cõſtituit̃ duplex vnitas . Vna naturæ,
alia pſonæ . Naturæ quidẽ inquantũ aïa vni
tur corpori pficiẽs ipsũ : vt ex ipſius fiat vna
natura ſicut ex materia , & forma. Et quantũ
ad hoc nõ tenet iſta ſimilitudo, eo ꝙ natura
diuina nõ põt eſſe forma corporis.cũ ſit incõ
ponibilis . Vnitas aũt pſonæ conſtituitur ex
aïa,& corpore : inquantũ ſit vnũ aliquid ſub
ſiſtẽs in corpore , & aïa.Et quãtũ ab hoc be-
ne attẽditur,ac tenet iſta ſimilitudo. ſ. Quia
C ſicut vnus hõ vel vna pſona eſt ſubſiſtens in
carne , & aïa.ſic vnus Xp̃s ſubſiſtit in diuina,
& humana natura . Hæc To. Itẽ qa ſicut aïa
nullã habet operationẽ quã nõ cõicet cor-
pori.3.de Anima:ſic Deus, & hõ p hãc vnio
nẽ in Xp̃i pſona cõicant ſibi mutuo idioma
ta,vt dici poſſit verè , ꝙ Deus paſſus eſt,mor
tuus eſt ſurrexit,& hmõi. Et ſimiliter iſte hõ
vel puer Xp̃s natus creauit cœlos. Et rex eſt
omnium ſeculorũ, & hmõi.Itẽ quia ſicut aïa
eſt tota in corpore humano , & in qualibet
parte tota ſm̃ eſſentiã : vt ait Augu.ſic Deus
fuit totus in humanitate , & in qualibet par D
te totus , & ſic de alijs aliquo modo eſt aſſi-
milatio,quòd videlicet Deus, & homo vnus
eſt Chriſtus vnitate perſonæ.
*Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra . deſcendit ad
inferos,tertia die reſurrexit a mortuis.*
Scilicet Chriſtus. ſ. ſecundùm animam.i.
ad limbum ſanctorum patrum : vt eos inde
educeret viſitando eos,& conſolando.
*Aſcẽdit ad cælos ſedet ad dexteram Dei patris
omnipotentis .*
Secundũ Aug. hoc exponit dupliciter:vno
modo intelligendo de Xp̃i deitate , & ſic ad
dexterã patris ſedere Xp̃m eſt in æqualitate
Dei patris manere. Alio mõ de Xp̃i humani
tate , & ſic dr̃ Chriſtus ſedere in dextera pa-
tris . i . in potioribus bonis gratiæ , & gloriæ
ac ſummo honore ſuper oẽs creaturas. Nam
quos honoramus : dexteram illis damus. E
Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.
Hoc eſt iuſtos , & impios qui viui reperiẽ
tur vſq; ad finẽ mundi , & qui iã mortui ſũt.
*Ad cuius aduẽtum omnes homines reſurgere ha
bent cũ corporibus ſuis, & reddituri ſunt de fa
ctis propriis rationem.*
Scilicet præteriti,præſentes , & futuri.ſ.vt
in eis præmiẽtur : vel puniãtur perpetuò : vn
de ſubditur.ſ. vt recipiat unuſquiſq; pro ope
ribus in corpore iſto ſiue bonũ ſiue malũ ſe-
cundũ merita , & demerita pp quos ſequit̃.
*Et qui bona egerũt , ibunt in vitam æternam
Qui vero mala.in ignem æternum.*
Scilicet in corpore , & anima.
*Hæc eſt fides catolica quã niſi quiſq; fideliter
firmiterq. crediderit ſaluus eſſe non poterit.*
Hoc idẽ in principio poſitũ fuerat : licèt
ſub aliis verbis . Et hic ĩ fine repetit̃ ſicut ſo F
let fieri ſepiſſimè in canticis,& pſalmis ad fir
miorẽ aſſertionẽ veritatis. Et ẽt ob miſteriũ:
qa p hoc inſtruimur quod nos qui hic in vi
ta tãquã in principio operũ meritoriorũ cõfi
tebimur fidẽ trinitatis , & humanitatis xp̃i
miſteria ſecundũ omnes articulos fidei in
hoc cãtico deſcriptos. Tandẽ in fine vitæ,&
mũdi merebimur æternã ſalutem cõſequi in
eiuſdẽ ſãctiſſimæ trinitatis , & Xp̃i Ieſu facia
li viſione : Quã nobis præſtet Deus omni-
potens pater, & filius, & ſpũſſanctus.Amen.

F I N I S.

REGISTRVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X y Z.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX yy ZZ.
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO
PPP QQQ RRR SSS.
a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.
aa bb cc dd ee ff gg.

Omnes ſunt quaterniones, præter S S S. qui eſt ternio. & g g. duernio.

VENETIIS. M D LXXXI.